

www.e-rara.ch

Hē Kainē Diathēkē

Tremellius, Immanuel

[Genève], 1569

Bibliothèque de Genève

Shelf Mark: Bb 763

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-6235>

---

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

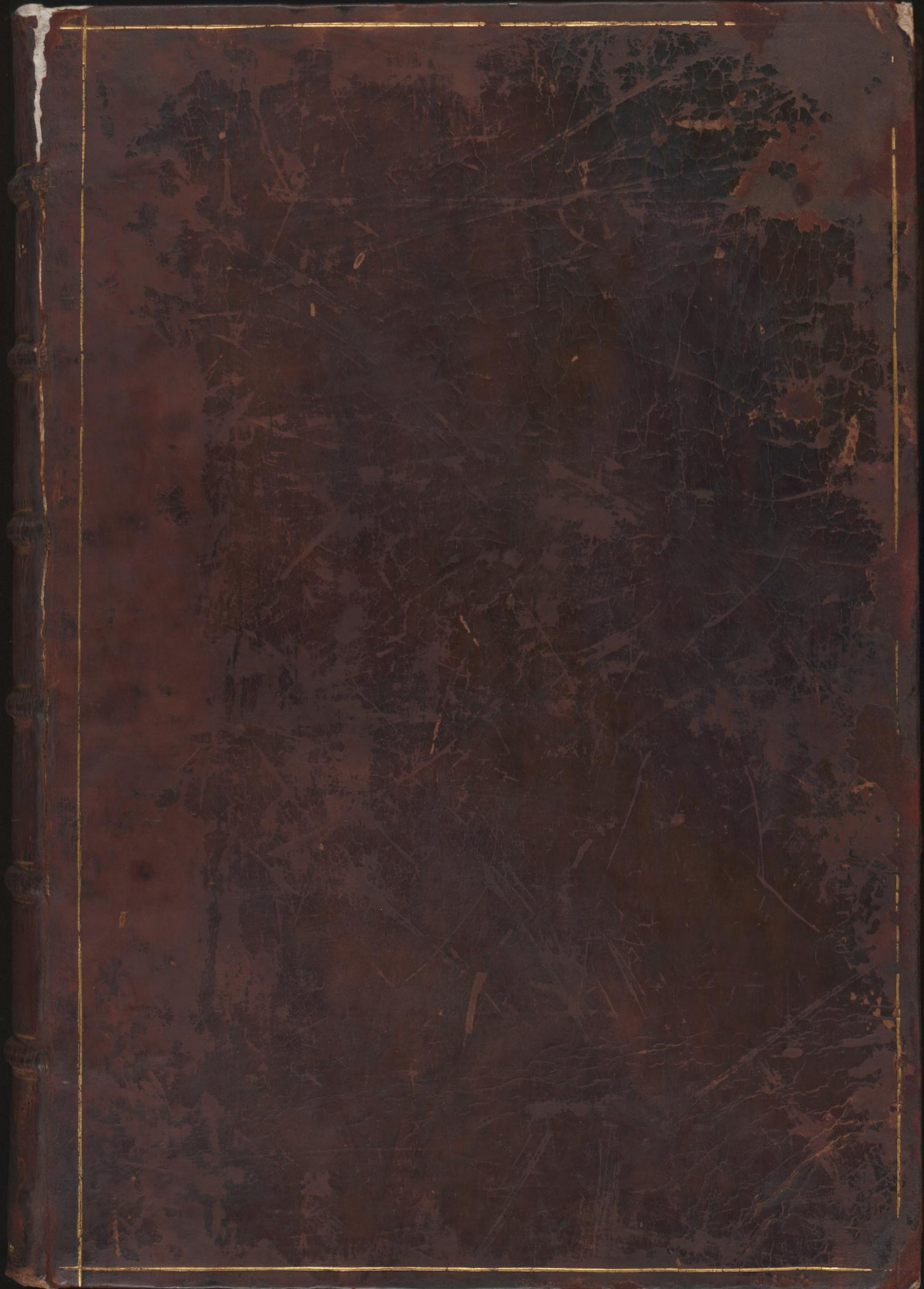
Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

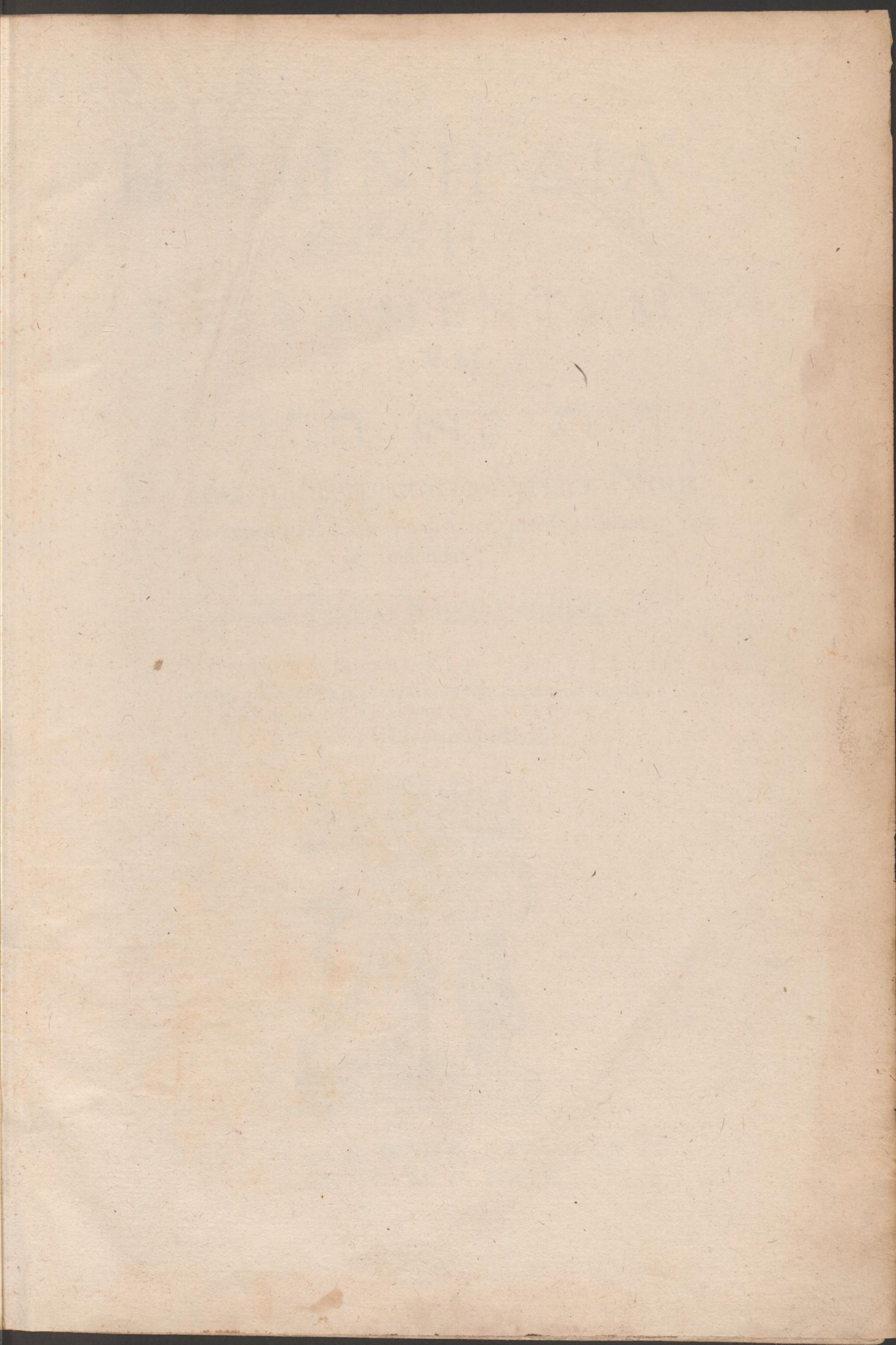

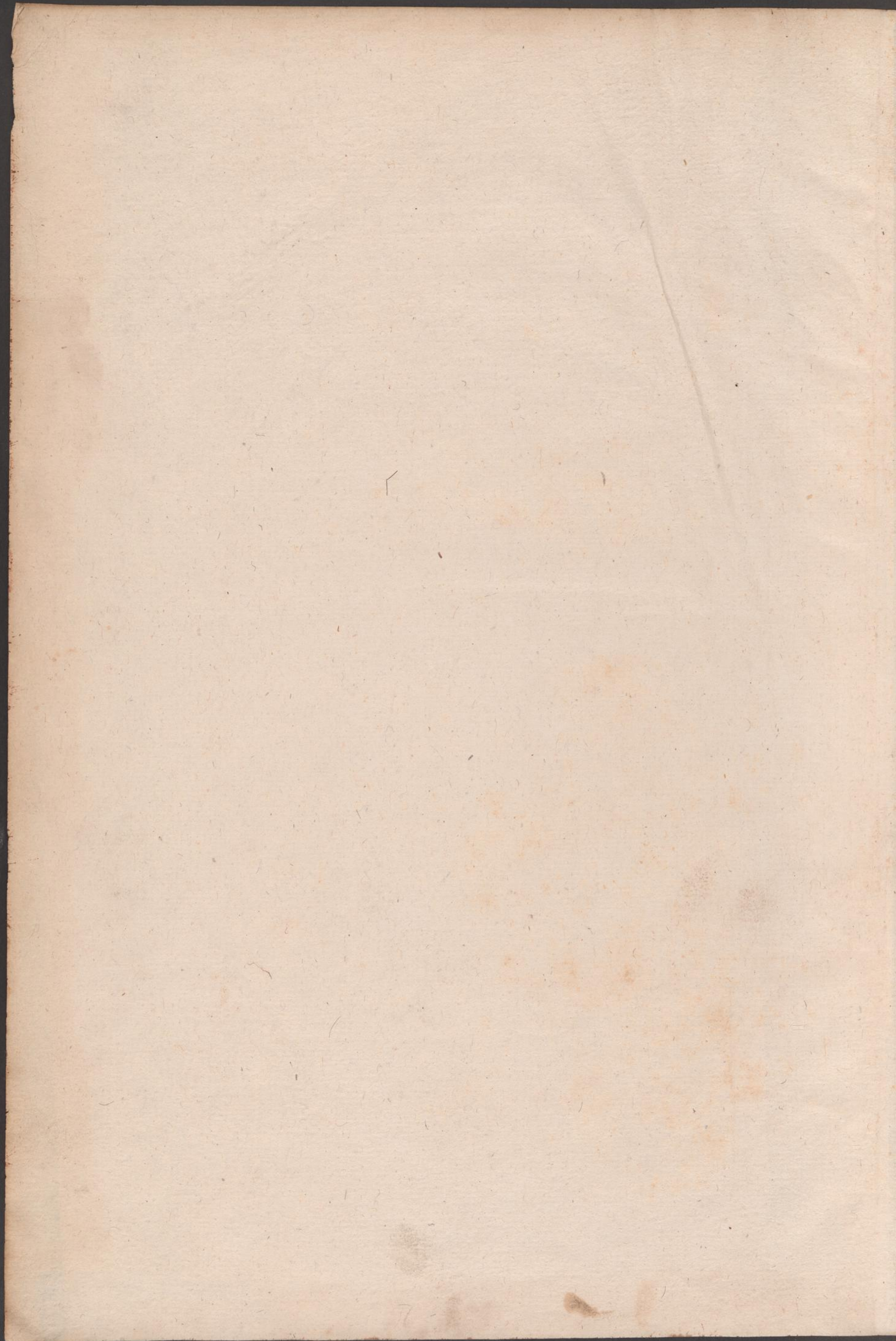

E 31

Ἡ ΚΑΙΝὴ ΔΙΑ-
ΘΗΚΗ.

TESTAMENTVM
NOVVM.

דִּיתִיקָא חֲדָתָא

Est autem interpretatio Syriaca Noui
Testamenti, Hebræis typis descripta, plerisque etiam
locis emendata.

Eadem Latino sermone reddita.

AVTORE IMMANVELE TREMELLIO,
theologiæ doctore & professore in schola Heidelbergensi,
cuius etiam GRAMMATICA CHALDAICA
ET SYRA calci operis adiecta est.

GENEVA.

EXCVDEBAT HENR. STEPHANVS
ANNO M. D. LXIX.

TITVLVS SYRIACAE INTERPRETATIONIS,
 דִּיתִיקָא חֲדָתָא הַנּוֹדִין כְּתָבָא דְאַרְבַּעָא אֲוֲנְגֵלִיסְטָא
 קְדִישָׁא מִתִּי מַרְקוֹס לוקוס יוֹחָנָן: וְדִתְשַׁעִיתָחוּן דְּשְׁלִיחָא טוֹבְנָא הֵנוּ דְּמִתְקְרָא
 בְּתָבָא דְּפִרְכְּסוֹס דְּשְׁלִיחָא דְּכִנְשׁ לוקוס אֲוֲנְגֵלִיסְטָא: וְאַרְבַּת
 עֶסֶר אֲנָרִין דְּפִוּלוֹס שְׁלִיחָא: וְתֵלֶת אֲנָרִין דְּתֵלֶת
 שְׁלִיחָא דְּאַשְׁתַּחֲלָף מֶרֶן לְעֵינִיחוּן הַנּוֹדִין
 דְּיַעֲקֹב וְדִפְטָרוֹס וְדִיוֹחָנָן:

ID EST,
 TESTAMENTVM NOVVM, HOC EST,
 Scriptum quatuor Evangelistarum sanctorum, Matthæi, Marci,
 Lucæ, Iohannis. Et historia Apostolorum beatorum, quæ
 vocatur Scriptum actorum Apostolorum, quam
 collegit Lucas Evangelista: præterea qua-
 tuordecim epistolæ Pauli Apostoli:
 & tres epistolæ trium Aposto-
 lorum, ante quorum oculos
 Dominus noster se trās-
 figuravit: id est, Iaco-
 bi & Petri &
 Iohannis.

S E R E N I S S I M A E D.

E L I S A B E T H A E, A N G L I A E,

F R A N C I A E E T H Y B E R N I A E R E G I-

næ potentissimæ, Ecclesiæ Christi propugnatrici fide-

lissimæ, D. suæ perpetua veneratione & pie-

tate colendæ, gratiam precatur & pacem à

Deo Patre, & coæterno eius ac coessen-

tiali Filio, Domino nostro

Iesu Christo,

I M M A N V E L T R E M E L L I V S, T H E O-

logiæ doctor & professor in schola

Heidelbergensi.

D M. T. partim de rebus Ecclesiæ & tuis, Elisabetha Anglo-
rû regina serenissima, partim de meis quibusdâ laborib⁹, omni
procul assentatione & ostentatione verba factur⁹, veniã mihi
principio impetrandâ arbitror, quòd equidẽ homo priuatus
& peregrinus, & in gradibus Ecclesiæ inferiorib⁹ cõstitutus,
regiam T. M. in sublimi orbis terrarum theatro ad Ecclesiæ defensionem
& Reipublicæ gubernationem diuinitus collocatam, interpellare non ve-
rear. Quod sanè vererem quamplurimum, etiamsi dignitatis quoque infe-
rioris statio tibi foret assignata: (nam dii estis vos, quotquot Dei Filiũ ho-
spitio quasi acceptum exosculamini, & orbis terrarum populis ex æquo
& bono ius redditis) nisi incredibilem tuam omnique posteritati prædi-
candâ erga humiliora quoque Ecclesiæ membra bonitatem, humanitatem,
affabilitatẽ experiundo non semel cognouissem. Sed hæc amplissima Dei
dona, quo in M. T. excelsitate relucet splendidiora, hoc maiore cum ve-
neratione, submissione & moderatione homines considerati illis sibi vten-
dum esse non ignorât: & quo magis officii tui arduis muneribus exequẽ-
dis occupata es, (his præsertim tempestatibus, quibus sursum deorsum cõ-
turbandis omnibus tanto impotẽtius tumultuatur Satanas, quãto se pro-
pius sua cum societate præsentit abesse à flãmibus æternis) hoc quoque bre-
uius nobis agendum esse meminerimus: ne scilicet boni publici non satis
magnam rationem habuisse videamur. Res igitur humanas animo perlu-
strans, Elisabetha R. cum in reliquis omnibus, tum in expetendis & fugi-
endis, infinitam animaduerto varietatem & discrepantiam, idque non so-
lùm in philosophorum disputationibus, verumetiam in quotidianis vitæ
communis actionibus. Longissimè profectò ab origine cælesti degenerât
(quorum heu nimis magna vbique est obuia multitudo, etiam inter eos
quos perpetua vitæ sanctimonia, ceu clarissima mundi lumina, populo de-
cebat præfulgere) qui cogitationes suas omnes & studia nusquam viden-
tur referre quàm vt concupitis voluptatibus ad satietatem perfruantur,

non tam certè hominum appellatione digni, quàm pecudum. Nihil sunt meliores, qui nefario mammonæ ita se totos in seruitutem addixerunt, ut in rebus diuinis aut humanis nihil tam sit sanctum aut inuiolabile, cui sceleratas manus securè non iniiciant. Cuius mihi videntur esse farinæ Thracica illa mancipia quæ nunc Antichristo militent, homines omnino dignissimi qui primi cogantur experiri tyrannidem, quam nunc tanto studio exacuunt. Quid cogitemus, quàm ipsas poculi Babylonici fæces eos exorbuisse? Vtrisque verò non paulo generosioris spiritus habentur, qui reliquis omnibus propè neglectis & contemptis, qua possunt animi contentione ad honores, imperia, magistratus adspirant: præsertim si iustis finibus iustisque gradibus ad proposita dignitatum fastigia conscendant. Hi sunt præcipui scopi, ad quos filij huius seculi omnia suarum actionum tela dirigunt: à quibus si fortè aberrant, tanquam in extrema constituti miseria contabescunt: sin attingunt, quasi bonorum omnium extremum consequuti, lætantur, suosque ad istam beatitudinem duces & adiutores laudibus quàm possunt exquisitissimis modo non euehunt super æthera, & quibuscunque licet gratitudinis & beneuolentiæ officiis quammaximè auctos esse & ornatos cupiunt. At verò quos Filius Dei filiorum lucis appellatione cōdecorat, ijs non modò cum hominum mundanorum inanissimis & afflictionum refertissimis studiis, sed ne cum splendidis quidem philosophorum disputationibus conuenit. Nequaquam enim felicitatem suam voluptatibus, diuitijs, honoribus, & ne fumosa quidem virtutis vmbra, sed sola perpetuæque & libera gloriæ Dei celebratione metiuntur. Cuius quidem tantæ Deum celebrandi cupiditatis causa est, quòd Scripturis edocti, firmissimè persuasum habemus, cum reliqua vniuersa optimè & potentissimè ab ipso creata conseruari & gubernari, tum vniuersum genus hominum in Adamo ad ipsam eius imaginem & similitudinem efformatum esse, eamque in nobis perpetuò fulsuram fuisse, nisi astuto Diaboli persuasu, stultæque primorum parentum credulitate & inobediētia fœdissimè deformata, & maxima sui parte extincta esset. Vnde iustissima & grauissima conditoris ira exardescēs, ipso met sceleris autores, cum tota posteritatis serie, infinitis huius vitæ calamitatibus subiectos æternæ, damnationis reos peregit. Sed è vestigio operis sui præstantissimi ruinam miseratus, Semen illud benedictum, caput serpentis conculcaturum promisit, suoque tempore ex vatum prædictione exhibitum in ignominiosam crucis mortem tradidit: ut quicunque per spiritualem ministerii Euangelici efficaciam, immotam salutis fiduciam in eo Semine repositam habuerint, nunquam pereant, sed obtineant vitam æternam: quicunque verò diffisi fuerint, in sempiterna morte permaneant. Hæc Dei bonitas & misericordia, hæc eiusdem seueritas & iustitia, vberrima est diuinæ maiestatis prædicandæ materia: eiusque prædicationis plena libertas, tantum est bonum, ut nullius vel lingua dicendo vel mēs cogitando satis assequatur. Quid enim vera pietate p̄fuso pectore iucundius accadat, quàm salutis suæ veritatē & stabilitatē lingua quam solutissima

prædicare? quanta voluptas est gloriari, siquid à communi remotum intelligentia, ingenij vi erueris? Quanto itaque maior erit, eam iactare scientiam, nulla prorsus modestiæ iactura, quæ omnem humanæ cognitionis sublimitatem longè latèque exuberat? Quàm suauiter subinde recordamur, & quàm libèter amicis exponimus, siquod huius vitæ periculum sub Dei tutela euasimus? Quanto igitur suauiore esse oportet memoriam & prædicationem certissimæ ab æterno interitu liberationis? Eius contra libertatis priuatio, tam detestabile malum est, vt quæ mūdus tanquam omnium malorū maxima mala refugit, horret, execratur, si in altera quasi lance collocentur, ne minimi quidem momenti instar habitura sint. Illufores profani, inanes verborum strepitus hæc interpretantur: nec quidem ii mihi satis intelligunt quàm verè dicantur, quibus parum sæpe gratis, inæstimabili Dei beneficio contigit in Ecclesiæ quasi sinu nasci, educari, foueri. Sed afflictissimas illas, & cæli propemodum terræque misericordiam commouentes ouiculas, quæ medias inter luporum acies nihil audiunt quàm proscriptiones & mortes, & (quod ipsa morte acerbius est) eius doctrinæ, quam ipsam esse Dei veritatem Spiritus testimonio comperitissimum habent, iniquissimam damnationem: quum ipsis interim citra mactationis periculum ne mutire quidem contra liceat: eas (inquam) ouiculas & numero infinitas, & fide dignissimas in rem præsentem ad testimonium dicendum citauerim. Neque T. M. locupletissimo testimonio destituimur, regina, cui singulari quoque Dei beneficio datū est (nam paucis hoc mundi principibus contingit) non solum credere Seruatori nostro Christo, sed etiam eius nomine contumelias & carcerem perpeti. Maeste igitur illa tua cælesti virtute & animi magnitudine, regina, quæ omnibus Christum confitentibus, etiam cum præsentissimo vitæ periculo, sociam te adiunxisti. Sic per multas afflictiones itur ad astra. Vos verò iuuenes, regii præsertim sanguinis, quibus satis est stulta credulitate amplecti, & mordicus deinde retinere, quæcūque sub Ecclesiæ catholicæ larua circunferuntur, animos geritis muliebres: illaque virgo, quæ illusa contemptaque, in carcere maluit iacere, quàm agnitæ veritatis Euangelicæ confessionem prodere, viri gerit animum. Ergo ad testes conquirendos, longius abire nihil est opus. Vna tu Elisabetha R. multorum es instar, beneficii diuini in Christo nobis collati liberam prædicationem, bonorum omnium esse optimum, eiusque contra libertatis priuationem, (quātum Satanæ quidem satellitio permittitur) malorum omnium esse pessimum. Hæc enim persuasio nisi piorum animos occupasset, quomodo (per Deum) adducerentur vt patriam, parentes, propinquos, amicos, vxores, liberos, possessiones, dignitates, & vitam ipsam (quæ sola putantur in vulgus bona) non multo pluris videantur estimare quàm scorias & quisquilias? Clamat Antichristus, seditiosorum & pertinacium hominum malitiosam hanc esse fatuitatem: reclamationem ex piorum animis Christus, Siquis ista supra me diligit, non est me dignus: & Qui me negauerit coram hominibus, eum & ego negabo coram Patre meo qui in cælis est. His monentur electi Dei, vt relictis omnibus, quouis gentium sequantur Christum, & san-

guinem, re ita postulante, non inuiti profundant. Quin euentus ipse eius tam boni, quod dico, magnitudinem, quàm mali grauitatem non obscure demonstrat. Nam D. Iesu liberè inter suos versante, præclara hæc editur confessio, Tu es Christus viuentis Dei filius: sed eodem capitis causam dicente, tristis hæc auditur abnegatio, Non noui hominem. Reges itaque & principes optimè quidem de suis populis merentur, quibus est curæ vt in otio & tranquillitate sua quisque munia possit obire: vt iura vigeant & iudicia: vt æqui & boni studiosi & periti præficientur officarii: vt omnia denique ritè fiant & ordine. Sed quanto conscientiarum tranquillitas, quauis externa pace, & cælestia terrestribus, æterna caducis præstabiliora sunt, tanto præclarius de suis ciuibus promerentur, quibus hoc primum est curæ vt Regi gloriæ Christo portas suas adaperiant, deinde vt vnà cum populo, ex eiusdem præscripto, reliquis sui officij partibus defungantur. Quanquam verò huiusmodi re & nomine diiunctis ætatibus perquam rari fuerunt, (nam alios retinet ignoratia, alios stulta carnis prudentia, alios malitia & contumacia, alios propinquitates, affinitates, familiaritates, & nescio quæ retinent alios alia) tamen immortalis Deo gratiæ debentur immortales, quòd subinde viros quosdam heroicos excitat, quibus doctrinæ cælestis instauratio, defensio, propagatio, vnicè sit cordi. Inter quos Elisabetha R. vt augustissimæ sanctissimæque memoriæ fratrem tuum Eduardum VI, pietate, virtute, eruditione vix vlli secundum esse sentiam, nulla profectò adulandi libidine, verum certo stabilique animi iudicio adducor. Etenim is prudentissimis quibusque Ecclesiæ Dei architectis adhibitis, quod inchoatū acceperat, breui tēporis spatio sic exædificaturus erat vt nihil nō modò perfectioni, sed ne exornationi quidem deesset. Sed admirabilis pulcherrimi operis splendor, quo magis inuidos cacodæmonis oculos perstrinxit, hoc præcipiti magis furore, oblata sibi per immaturum & omnibus luctuosissimum Eduardi interitum occasione, omnia ab ipsis vsque fundamentis conuulsa euertit, omnia disiecit, omnia post hominum memoriam inaudita tyrannide depopulatus est, nulla prorsus ætatis, sexus, virtutis, amicitia, dignitatis, aut nobilitatis habita ratione: adeo vt defunctorum quoque ossibus suam quodammodo quietem inuisam fuisse, non immeritò quis suspicetur. Quam ego horrificam cladem imprudens fortasse repeto, verum sæpe sæpiusque repetendam existimo, quò istorum temporum memoria in ipsis T. M. visceribus & medullis defixa hæreat: nimirum vt minimas etiam quasque occasiones, pro tua in Ecclesiam Christi affectione prope singulari, cauere, præcidere, detestari pergas, quæ tranquillitatem Ecclesiæ Dei per te redditam aliquando interpellare posse videatur. Sed quid ego hæc memorem moneo, præsertim quum T. M. tot vndique pietate, doctrina, prudentia præstantibus viris circunsepta sit & munita, quos egregia ipsorum erga Ecclesiam Christi voluntas, ipsaque officii ratio per se satis exuscitat? Refricuerim igitur potius tristissimæ tēpestatis memoriam, vt gratis cum animis recogitemus quàm felix, quàm fausta, quàm serena dies afflictissimo Angliæ, arque adeo vniuerso Christi regno illuxerit, quum tibi sceptrum traditū, tuoque sanctissimo capiti regia co-

rona ex ipso cælo imposita est. Nam quæcūque prius de legitimo Dei cultu & tota administratione & gubernatione ecclesiastica ex Dei verbo piissimè & rectissimè constitui cœperāt, paulo post non modò abolita, verumetiam cum execrabilibus idolomaniis & impietatibus sunt commutata. Vtinam verò, cæteris quoque abominationum hydrys animo prorsus Herculeo profligatis & excisis, omnia tandem in pristinum dignitatis locū restituta cernamus. Quid, quòd amplissimum Angliæ regnum, solum propemodum afflictarum ecclesiarum suauissimum fuit hospitium & receptaculum? & ecce derepente, dicāme in macellum an in carnificinā conuersum est? At verò nunc, admirando Dei consilio, oppressis omnibus optatissimum perfugium & asylum tutissimum denuo patefactum est: miseris præsertim illis Christi ouiculis, quæ iā totos dies, totos annos per inferiorem Germaniam immanissimè mactantur: & quidē ab illis ipsis qui pro sua virili parte, lethifera illa vulnera tui quoque regni Ecclesiis imposuerunt, & qui hac ipsa tépestate nihil spirāt quàm minas & cædes, & Ecclesiarum, nihil etiam ad ipsos pertinentium, internecionem. Sed bene res habet quòd præter hospitalitatis beneficentiam, ea M. T. celebrantur pietatis & humanitatis officia, quæ tantorum vulnerum doloribus, præter bonæ conscientiae testimonium, vtcunque possint mederi. Quinetiam parum tibi visum est, Elisabetha R. tot tantisque beneficiis & tuos populos & Christianos exules cumulatè beasse, nisi annis superioribus, tui simillimos principes, hoc est, Euangelicæ veritatis defensores fortissimos, re consilioque plurimum subleuasses, aliósque sua etiam sponte paratissimos heroas, ad idem Ecclesiæ præstandum officium cohortata fuisses. At verò eadem (proh dolor) Ecclesia in tantas nunc iterum redacta est angustias, omnibus quæ vbique sunt dæmonum agminibus contra eam conspirantibus, vt actum sit de ipsa in perpetuum, nisi diuinæ clementiæ visum fuerit euadendi vias aperire, commonstrare, præire. Quam tu ruinam auerte ô Deus, quæ alioqui dilecti tui Filij Ecclesiā grauissimè sit afflictura: horreo enim dicere oppressura. Secundum verò Deū, ad te, regina potentissima, & ad alios, quos dixi, tutores suos iterū eadē confugit, vestram cum lacrymis fidem & opem implorat: nihil addubitans, eos ad succurrendum fore promptissimos, per quos superiore cōiuratione Dei benignitas ex luporum faucibus mirabiliter eam eripuit. Quod vt tanta sibi polliceatur cū fiducia, incredibilis eorum facit alacritas, qui iampridem cœperunt quicquid possunt equis virisque in eius tuitionem nauare. Quamquam verò piis omnibus constat nihil nobis vel prosperum euenire vel aduersum, quod ad Deum autorem referendum non sit: quemadmodum tamē ad eorum nequitia, quibus vti flagellis Deo visum est, minimè conuiuebimus, ita sanè multo minus oculos ad eorum intuitum clausos habebimus, per quos bonitati diuinæ complacuit perpetuis nos sibi beneficiis demereri & adstringere. Illis itaque vel mentem meliorem (si fortè sanabiles fuerint) precabimur, vel (si desperatos se declarauerint) eius ad quem sua sponte ruunt, interitus accelerationem optabimus: istis verò & Deum magis magisque propitiū precabimur, & eos quibuscūque dabitur gratitudinis & reuerentiæ officiis certatim prosequemur. Idcirco pro ea

coniunctione intima, qua suis gradibus sub vno capite Christo tam arctè deuincti sumus, vt nostris in Christo fratribus nihil omnino accidat, vnde vel suauissimus vel acerrimus sensus ad reliqua membra non redundet: quoniam extra Deum, qui gratiā possit referre parē, nemo est equidē, regina piissima: ego, qui & ipse ineffabili misericordia Dei, Ecclesiæ mēbrū effectus sum, gratias quantas possum maximas tuæ nunc ago M. Sed multo maiores animo conceptas habeo, & habebo perpetuò, quòd afflicta, disiecta, oppressa Christi membra, tanta benignitate in regnum tuum recolligis, recreas, foues, & domi forisque re consilioque iuuas munisque plurimum. Nec dubito quin reliqui nostræ Reipublicæ ciues coniunctis animis & vocibus idem nobiscum faciāt. Sed quòd eā erga te gratitudinis meæ significationem hisce quasi tabulis publicis separatim consignatam extare cupio, faciunt nonnulla haudquaquam vulgaria priuatim apud me posita beneficia. Si nihil esset aliud, quam tamen gratæ memoriæ testificationem non mereatur, quòd Eduardo rege adhuc superstite, tu loco altissimo nata virgo, me vilem homunculum summo tuo fauore nunquam fuisti dedignata? Sed quantum hoc fuit, quòd Eduardo in cælum euocato, inter alios homines pios, me quoque misericordiæ diuinæ fiducia, per internuntios (quoniam tum aliter non licebat) grauissimè consolata es, quæ ipsamet omnium solatij tum esse indiga videbare? Hęc autem omnia non abinani quadam specie, sed ex intimo cordis affectu profecta esse, ex quo tēpore ad regni sedes gubernacula, cū multis aliis, tū etiā mihi tribus ab hinc annis abundè declarasti. Quoniā tunc me clementissimè acceptum, ad M. T. colloquutionē nō semel admisisti, de rebus meis exponentem benignè audisti, meis petitionibus (quantū fieri potuit) assatim satisfecisti, munus docēdi (si quidē soli vertēdi animus esset) liberalissimè detulisti, nulla denique regiæ munificentia officia mihi non præstitisti. Quibus tam multis & præclaris tuis meritis quum non solū meæ, sed haud scio an cuiusquam hominis meæ conditionis vires respōdeant, neque tui ordinis sublimitas compensationem desideret, tamen vt foedissimum ingratitude crimen effugiam, animi saltem grati monumentum aliquod apud M. T. deponendum putauī. Sed cogitanti mihi quale potissimū deligerem, quod neque M. T. planè indignum, neque mea qualicūque persona alienum videretur, nullum profectò commodius sese potuit offerre, quàm de illo literarum genere, quod T. M. ab ineunte vsque ætate præter cætera constāter & mirificè complectitur, & in quo ego quotidie magis magisque proficiendo consenesco. En igitur tibi Elisabetha R. eius doctrinæ quæ nos sola ad æternam salutē potest erudire, & quæ non iis de quibus contumeliosè insimulatur, obscuritatibus & ambiguitatibus inuoluta est, sed quæ sola pedibus nostris lucerna est luculentissima, lucēs in loco caliginoso, quæ non vel manca est vel mutila, sed quæ diuinitus inspirata, modis omnibus est absolutissima: siue sana doctrina sit explicanda aut stabilienda, siue refutanda corrupta, siue pietatis officia sint inculcanda, siue morum prauitates redarguendæ, siue ignaui cohortandi, siue excitandi, siue afflictorum animi consolando sint erigendi: eius (inquam) doctrinæ en tibi R. partem alteram, Testamētum quod vocamus, aut Fœdus

nouum, monumentum suo genere incomparabile, sed quod ad meam in eo quasi noua ratione restituendo positam operam, T. fortassis M. non satis dignum. Attamen nimis indecorum videbatur, ea velle obtrudere quæ Dei bonitate in medio posita sunt, aut quæ superiorib⁹ annis à viro in Ecclesia Dei facile doctissimo T. M. honorificentissimè sunt oblata. Is itaque hæc ipsa noui Fœderis volumina, summa cum accuratione & doctorum omnium approbatione de Græco dedit Latina: sed ego, qua nescio dexteritate, certè qua potui fidelitate, de sermone Syriaco expressa offero. Is verò Syrorum sermo (si fortè hoc quærat aliquis) Christi & Apostolorum temporibus, propter diuturnam illam in Babylone captiuitatem, & Assyriorum contrà in Iudæam translationem, genti Hebrææ popularis fuit & vernaculus, adeo vt nulli tunc scirent Hebraicè, nisi qui singulari studio ex libris didicissent, quemadmodum ante deportationem, homines periti duntaxat & exercitati, linguæ Syriacæ vsum habebant. Quamobrem Christum quoque & Apostolos eodem sermone popularibus suis loquutos fuisse, cum ipsa ratio (si quidem reliquis aures obturantibus, populo seruiabant potissimum) tum in Græco relictæ voces Syriacæ satis euincunt. Nam quòd Euangelista Iohannes eas alicubi vocat Hebræas, & quòd Lucas in Actis scribit Paulum Hebraicè loquutum esse populo, id faciunt hac ipsa de causa, quòd lingua Syriaca Iudæis tunc esset effecta popularis & vernacula. Neque dubitandum videtur quin Spiritus sanctus eodem sermone in sacris noui Testamenti voluminibus describendis vti voluisset, si quidem ad solam Iudæorum nationem ea pertinuissent, vel si lingua Syriaca longius per orbem latiusque diffusa fuisset. Sed quia thesaurus ille totius Ecclesiæ ex omnibus mundi plagis contrahendæ communis erat, istaque lingua suis quasi finibus circundabatur, Græca autem (vt hodie Latina) latissimè vagabatur, infinitæ fuit diuini Spiritus sapientiæ, res noui Testamenti per eius linguæ celebritatem perpetuis literarum monumentis voluisse consignare. An sint qui secus sentiant, nescio, præterquam quòd nonnulli probabiliter sanè ratiocinantur, & Iesu Christi Euangelium secundum Matthæum, & illam præclarissimam ad Hebræos epistolam (si quidem Græcè scripta non sint) in gratiam gentis Iudaicæ, Syriacè potius esse perscripta quàm Hebraicè. Quemadmodum igitur ab Apostolorum temporibus editæ versiones aliæ, sic quoque Syriaca nostra, si fortè non tota, maiori tamen ex parte ex archetypo Græco fidelissimè expressa est: sed quo vel quibus auctoribus, quo item tempore, quum id nusquam inquirentibus nobis adhuc occurrerit, non magis definiri potest in præsentia, quàm Græca veteris Testamenti, & vetus Latina, quibus auctoribus verè sit adscribenda. Interim veritati prorsus est consentaneum, intra ipsa Ecclesiæ Christi initia, vel ab Apostolis ipsis, vel eorum discipulis profectam esse: nisi fortè suspicari malumus, eos scribendo, alienigenarum duntaxat rationem habere voluisse, suorum autem gentilium aut nullam aut certè perquam exiguam. Sed vene-

randam antiquitatē abundē confirmat, cum incorrupta sermonis elegan-
tia, tum defectus epistolæ Petri II, Ioannis II & III, beati Iudæ, Apocaly-
pseos, & accusationis adulteræ apud Ioan. cap. 8. quæ tametsi eundē cum
reliquis Spiritum redolent, tamē inter scriptores Ecclesiasticos semper de
ijs disceptatum fuisse, & reliquis esse habita posteriora, non est obscurum.
Historia adulteræ apud Chrysostomū quoque, Theophylactum, & Non-
num desideratur. Nam quod hæc apud Syros dicuntur extare, quum in an-
tiquissimis harum nationum libris defint omnia, non est inanis coniectu-
ra, posteritatis industria eam esse factam accessionem. Summam verò fi-
delitatem, conferēdo potest experiri qui volet, & (nisi me fallit iudicium)
non maiorem deprehēderit inter Græca & Syriaca varietatem, quàm quæ
inter ipsa Græcorum exemplaria ferè deprehenditur: quinimo propiorem
haud dubiè cerneret consensionem, (quanquam notabilis aut periculosa
dissensio nulla est) si pluribus bonorū librorum adminiculis instructi fui-
ssemus. Cuius quidem rei satis illustria passim edidimus documenta ex
longè antiquissimo & optimo codice manuscripto, quē illustrissimi & pi-
issimi principis Friderici III, electoris Palatini, domini mei clementissimi,
bibliotheca nobis suppeditavit. Præter quē nullū alium habere potuimus,
eo duntaxat excepto quem Ferdinandus Rom. Imp. Augustus, annis ab-
hinc amplius duodecim primus adeo magnis & præclaris sumptibus, no-
uis & elegantibus typis ex duobus manuscriptis codicibus excudi cura-
vit. Cui laudatissimo aliisque principibus viris imitando operi occasio-
nem dedit Antiochenus (vt vocant) patriarcha. Is enim quum in suis Eccle-
siis, non Latino, sed qui illic intelligitur, Syriaco sermone vtatur, & ne-
cessariis ad ministerium quasi instrumentis, hoc est libris, destitueretur, mi-
sit quendam ordinis Ecclesiastici hominem, Mosen Meredinæum, qui vel
Romæ vel Venetiis Nouum Testamentum Syriacè imprimēdum procu-
raret. Sed quum id esset frustra, iter ad Ferdinandum Cæsare dirigens, in-
cidit in virum doctissimum Albertum Vuidmanstadium, qui eius volunta-
te cognita, non mediocriter lætatus est, & quod eodem literarum genere,
(licet iureconsultus) & per id tempus Austriæ orientalis cancellarius, plu-
rimum delectaretur, & quod ipse Testamenti Syriaci editionem medita-
retur. Re igitur ad Cæsaream maiestatem relata, eius iussu non solum ty-
pos fieri curavit, sed etiam vnà cum Mose molestissimos castigandi labores,
homo alioqui occupatissimus, nō grauatè suscepit: cōmentariolos præter-
ea & textum Syriacum Hebræis literis descriptū, & pleraque alia pollici-
tus est. Quæ quū tempore satis multo auidissimè expectaremus, tum quod
alienis laboribus non inuiti fruimur, tum etiam ne falcē in alienam (quod
dicitur) messē videremur missuri, & nihil interim fieret, præclaro viri
conatu vel aliis negotiis impedito, vel ipsa morte abrupto, clarissimorum
aliquot mihique amicissimorū hominum crebris cohortationibus, meaq;
erga Ecclesiā Dei voluntate, rem ipsam, Deo approbante, ante triennium
tandem aggressus sum: & hoc modo, qua potui fide & diligentia admi-
nistravi. Prima nobis cura fuit lectionis: quam si diuersam inuenimus, id
diligenter notauimus, & quod pro nostra mediocritate optimum iudica-
uimus, id potissimū sequuti fuimus. Deinde Syriacū textū Hebræorum

literis punctisque vocalibus, multo certè & tædioſo labore deſcripſimus: quò noſtræ vigiliæ illis quoque ſint fructuoſæ qui Hebraicè vtcunque periti, Syriacam fortæſſe lectionem ignorant. Hoc autem quaſi ſubere nantes, & præterea non parum (vt opinor) adiuti vocum Syriacarum difficultum notatione in margine, vnà cum interpretatione & radice Hebræa, phraſeων item obſcuriorum, & à Latinorum conſuetudine abhorrentium explicatione, linguæ quoque Syriacæ guſtum non contemnendum, tempore non ita multo conſequi poterunt: præſertim ſi cum aliorum, tum noſtram Chaldæam & Syriacam grammaticam in conſilium aliquando adhibuerint. Hæ enim linguæ non tam vocum eſſentia, quàm analogia & motionum ratione differunt: adeo vt Chriſtum adhuc blaſphemantibus Iudæis, hanc noſtram operam non minimo fore adiumento ad reſipiſcendum ex diaboli laqueis conſiderem, modò adduci poſſent vt, quo animo ipsis quoque deſtinata eſt, eodem ſuſciperent, & ad ſalutem ſuam vterentur. Præterea ex Syriacis in ſuo genere elegantiffimis, Latina fortæſſe non optima, ſed tamen tolerabilia effecimus, & eiufmodi quæ efficacitatem Syriacam, quantum eius fieri poteſt, repræſentent & exprimant. Malim enim in hoc genere ſeruus videri timiduſculus, qui nuſquam à domini veſtigiis audeat diſcedere, quàm licenter vagando, diſerti interpretis laudem (ſi vel id maximè poſſim) aucupari. Poſtremò, quæ iam multo tempore in locos pleroſque obſcuriores meditata habuimus, ea quoque cum Eccleſia Chriſti bona fide communicamus: & ſi fortè obſcuritas extitit ex rituũ Iudaicorum apud Chriſtianos ignoratione, tunc Thalmudicum illud pelagus nauigare, & quæ lucis aliquid videbantur poſſe adferre, diligenter expiſcari non ſumus grauati. Tantũ eſt, Eliſabetha ſereniſſima, quod partim de rebus Eccleſiæ & tuis, partim de meis laboribus præſandum exiſtimaui: quos apud M. T. acerrimam Eccleſiæ Chriſti propugnatricem, in gratitudinis monumentum reſiſtos, ipſi quoque Eccleſiæ gratiores, & à maleuolorum morſibus tutiores fore conſido. Oro autem Deum & Patrem D. noſtri Ieſu Chriſti, vt M. T. ſuæ afflictiſſimæ Eccleſiæ & Reipublicæ quamdiutiſſimè ſaluam & incolumem conſeruet: vtque moleſtiſſimo Antichriſti iugo ſemel excuſſo, ſuauiſſimum Chriſti iugum ſine recuſatione aut tergiuerſatione læti ſuſcipiamus: & quantum rerum ſacrarum cognitione, tantundem & vitæ ſanctitate ad Dei gloriam, & animarum noſtrarũ ſalutem, quotidie proficiamus. Amen.

Heidelbergæ ad Kal. Martias, Anno M. D. L X V I I I.

אוֹנְגְלִיוֹן קְדִישָׁא כְּרוֹזוֹתָא דְּמַתִּי שְׁלִיחָא
דְּאַכְרוֹ עֲבָרְאִית בְּאַרְעָא
דְּפִלֶסְטִינִי

*Euangelium sanctum prædicationis
Matthæi Apostoli, quod præ-
dicauit Hebraicè in regio-
ne Palæstina.*

Τὸ κτ' Ματθαῖον
εὐαγγέλιον.

Euang. secundū Matthæū.

Κεφάλαιον α΄

Caput I.

Luc. 3. 24

Gen. 21. 2

Gen. 25. 24
Gen. 29. 35

Gen. 38. 27

1. Paralip. 2. 5

Ruth 4. 18

1. Reg. 16. 1
& 17. 12
2. Reg. 12. 24

3. Reg. 11. 43
1. par. 3. 10

4. Reg. 20. 21
& 21. 18
1. par. 3. 13

4. Reg. 23. 34
& 24. 1
2. par. 36. 4
4. Reg. 24. 6
2. par. 36. 9

1. Paral. 3. 16
1. Esdr. 3. 2
& 5. 2

ΒΙΒΛΟΣ γένεως Ιη-
σοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ,
υἱοῦ Ἀβραάμ.

Ἀβραάμ ἐγέννησε τὸν Ἰσα-
άκ. Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Ἰακώβ
δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰσάκ, καὶ τὸν Ἰσάκ δὲ ἐγέννησε τὸν

Ἰσάκ δὲ ἐγέννησε τὸν Φάρες καὶ τὸν Ζα-
ρὰ ἐκ τῆς Θάμαρ. Φάρες δὲ ἐγέννησε τὸν
Εσρώμ. Εσρώμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράμ.

Ἀράμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμιναδάβ.
Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ναασσών.
Ναασσών δὲ ἐγέννησε τὸν Σαλμών.

Σαλμών δὲ ἐγέννησε τὸν Βοόζ ἐκ τῆς
Ραχάβ. Βοόζ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὡβὲδ ἐκ
τῆς Ρέθ. Ὡβὲδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεσσαί.

Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησε τὸν Δαβὶδ τὸν
βασιλέα. Δαβὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέν-
νησε τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς Τεῦ Οὐρίας.

Σολομῶν δὲ ἐγέννησε τὸν Ροβοάμ.
Ροβοάμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιά. Ἀβιά
δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀσά.

Ἀσά δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσαφάτ.
Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωράμ. Ἰω-
ράμ δὲ ἐγέννησε τὸν Οζίας.

Οζίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωάδαμ. Ἰω-
άδαμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀχάζ. Ἀχάζ δὲ
ἐγέννησε τὸν Εζεκίαν.

Εζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν Μανασσῆ.
Μανασσῆ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμών. Ἀ-
μών δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσίαν.

Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακείμ. Ἰακείμ
δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰερονίαν καὶ τοὺς ἀδελφούς
αὐτοῦ, ὅτι τὸ μετοικεσίαν Βαβυλῶνος.

Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶ-
νος, Ἰερονίας ἐγέννησε τὸν Σαλαθιήλ.
Σαλαθιήλ δὲ ἐγέννησε τὸν Ζοροβάβελ.

Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιάδ.
Ἀβιάδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ελιακίμ. Ε-
λιακίμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀζώρ.

IB E R generationis
Iesu Christi, filii Da-
uid, filii Abraham.

Abraham genuit I-
saac. Isaac autē genuit Iacob. Iac-
ob autem genuit Iudam, & fra-
tres eius.

Iudas autem genuit Phares &
Zara è Thamar. Phares autem ge-
nuit Esrō. Efron autē genuit Arā.

Aram autē genuit Aminadab.
Aminadab autē genuit Naasson.
Naasson autem genuit Salmon.

Salmon autem genuit Booz è
Rachab. Booz autē genuit Obed
è Ruth. Obed autē genuit Iesse.

Iesse autem genuit Dauid regē.
Dauid autem rex genuit Solomo-
nem ex ea quæ fuerat uxor Uriæ.

Solomon autem genuit Roboā.
Roboam autem genuit Abia. A-
bia autem genuit Afa.

Afa autē genuit Iosaphat. Iosa-
phat autem genuit Ioram. Ioram
autem genuit Hoziam.

Hozias autē genuit Ioathā. Ioa-
tham autē genuit Achaz. Achaz
autem genuit Ezechiam.

Ezechias autē genuit Manasse.
Manasses autem genuit Amon.
Amon autem genuit Iosiam.

Iosias autem genuit Ialzim. Ia-
lzim autem genuit Iechoniam &
fratres eius, in deportatione Ba-
bylonica.

Post verò deportationē Babylo-
nicā Iechonias genuit Salathiel.
Salathiel autē genuit Zorobabel.

Zorobabel autē genuit Abiud.
Abiud autē genuit Eliacim. Elia-
cim autem genuit Azor.

Iesus Christus ordo
est ex Abrahamo, ex
tribu Iuda, & ex fa-
milia David, sicut
Deus promiserat.

אונגליון דמתי

Euang. Matthæi.

Caput I.

קפלאון א

תבא דילדותה
דישוע משיחא ברה
דדויד ברה דאברהם
אברהם אולד

1 Descriptio generationis
Ieschua Christi, filii
David, filii Abraham.

1 כתבא cethaba,
ad verbū, Scriptū
generationis. sic
enim est βίβλος. i.
ספר sepher, liber.
quod generale.
est: ex loci tamen
circūstantia ad de
scriptionem, siue
recensionem ge
nealogiæ restrin
gitur.

2 Abraham genuit Is
chac. Ischac genuit Iaakob. Jaakob ge
nuit Ihuda, & fratres eius.

2 דויד David, cum
a breui, quū He
braicè scribatur
cum a longo. So
lent enim Syri, in
nominibus pro
priis hominum
& locorum, mo
dò vocales, mo
dò etiā consonā
tes mutare, aut
contrahere, aut
multiplicare quē
admodum suis lo
cis demonstrabi
tur.

3 Ihuda genuit Paret & Zarab
Tamar. Paretz genuit Hetzron.
Hetzron genuit Aram.

3 ארם pro ארם A
rā, ex Græcis. Nā
Hebræi & Chal
dæi legunt Ram
absque a, vide
Ruth 4. 19. & 1. Pa
ralip. 2. 3.

4 Aram genuit Aminadab. Ami
nadab genuit Nachschū. Nachschū
genuit Salmun.

5 Salmun genuit Baaz & Rachab.
Baaz genuit Vbid & Reuth. Vbid ge
nuit Ischai.

6 Ischai genuit David regem. Da
uid genuit Schelemun ex uxore Vria.

7 Schelemun genuit Rechebam. Re
chebam genuit Abia. Abia genuit
Assa.

8 Assa genuit Jahuschaphat. Jahu
schaphat genuit Juram. Juram ge
nuit Vz ia.

9 Vz ia genuit Juthā. Juthā genuit
Achaz. Achaz genuit Chezakia.

10 Chezakia genuit Menasche. Me
nasche genuit Amun. Amun genuit
Juschia.

11 Juschia genuit Iuchania & fra
tres eius in exilio Babylonico.

12 Post exilium autem Babylonicum
Juchania genuit Schelateil. Schela
teil genuit Zurbbabel.

13 Zurbbabel genuit Abiud. Abiud
genuit Eliakim. Eliakim genuit
Azur.

4 Omittit Icho
ialzim Iosia filiū
& patrem Iecho
niaz. quem non
nulli codices an
numerant ex pri
mo Paralip. 3 & 16
5 Id est, sub exi
lium Babylonicū.
Denim pro י, siue
ל al positum est.
Constat enim Io
siam nāquam de
migrasse in Baby
loniam, 2. Reg. 23.
Nisi dicamus hac
loquutione no
tri simpliciter
eorum exiliū qui
ex Iosia geniti
sunt.

אולד לשלימון מן אנתתה דאוריא
שלימון אולד לרחבעם רחבעם
אולד לאביא אביא אולד לאסא
אסא אולד ליהושפט יהושפט
אולד ליורם יורם אולד לעוזיא
עוזיא אולד ליותם יותם אולד
לאחז אחז אולד לחזקיא
חזקיא אולד למנשא מנשא
אולד לאמון אמון אולד ליושיא
יושיא אולד ליוכניא ואלאחזיה
בגלותא דבביל

מן בתר גלותא דין דבביל
יוכניא אולד לשלתיאל שלתיאל
אולד לזורבבל
זורבבל אולד לאביוד אביוד
אולד לאליקים אליקים אולד
לעזור

A.ii.

עזור

Euangelium

Αζὼρ ὃ ἐγέννησε τὸν Σαδὼκ. Σαδὼκ 14
ὃ ἐγέννησε τὸν Αχίμ. Αχίμ ὃ ἐγέννησε
τὸν Ελιούδ.

Ελιούδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ελεάζαρ. Ελεά 15
ζαρ δὲ ἐγέννησε τὸν Ματθάν. Ματθάν
δὲ ἐγέννησε τὸν Ιακώβ.

Ιακώβ ὃ ἐγέννησε τὸν Ιωσήφ τὸν ἀνδρα 16
Μαρίας, ἧς ἐγεννήθη ΙΗΣΟΥΣ
ὁ λεγόμενος Χριστός.

Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Αβραάμ 17
ἕως Δαβὶδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ
ἀπὸ Δαβὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυ-
λῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· ἔτι ἀπὸ τῆς
μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χρι-
στοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.

Τοῦ δὲ Ιησοῦ Χριστοῦ ἡ γεννησις οὕ- 18
τως ἔω· μνηστειθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐ-
τῆς Μαρίας τῇ Ιωσήφ, πρὶν ἢ συνελ-
θεῖν αὐτοῖς, ὡρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐν
Πνεύματι ἁγίου.

Ιωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν, 19
καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδῆγμαίῃσαι,
ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.

Ταῦτα ὅτι αὐτῷ ἐνθυμηθέντος, ἰδοὺ, 20
ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ,
λέγων, Ιωσήφ υἱὸς Δαβὶδ μὴ φοβηθῆς
παράλαβεῖν Μαρίαν τὴν γυναῖκα
σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γυνηθεὶς, ἐν Πνεύ-
ματός ἐστιν ἁγίου.

Τέξεται ὃ υἱόν, ὃν καλέσεις τὸ ὄνομα 21
αὐτοῦ ΙΗΣΟΥΝ. αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν
λαόν αὐτοῦ ἀπὸ πάντων τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

(Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ 22
τὸ ῥηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προ-
φήτου, λέγοντος,

Ἰδοὺ, ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ 23
τέξεται υἱόν, ὃν καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Εμμανὴλ· ὅ ἐστι, μεθερμηνεύοντες, ὁ
Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός)

Διεγερθεὶς ὃ ὁ Ιωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, 24
ἐποίησεν

Azor autem genuit Sadoc. Sa-
doc autem genuit Achim. Achim
autem genuit Eliud.

Eliud autem genuit Eleazar. E-
leazar autem genuit Matthan. Mat-
than autem genuit Iacob.

Iacob autem genuit Ioseph vi-
rum Mariæ, ex qua genitus est
I E S V S ille qui dicitur Christus.

Vniuersæ igitur progenies ab
Abrahâ usque ad Dauid, pgenies
quatuordecim: & à Dauid usque
ad deportationē Babylonicā, pro-
genies quatuordecim: & à depor-
tatione Babylonica usq; ad Chri-
stum, progenies quatuordecim.

Iesu verò Christi natiuitas ita
fuit. Nam quum mater eius Ma-
ria desponsa esset Ioseph, prius-
quam ipsi conuenissent, inuenta
est vterū ferre ex Spiritu sancto.

*Christus, Verus Im-
manuel, ac proinde
Iesus (id est seruator)
de Spiritu sancto co-
ceptus est in Virgi-
ne, sicut predictum
fuit à Prophetis.*

Porro Ioseph vir eius quū esset
iustus, & nollet eā ignominia ex-
ponere, voluit eā clam dimittere.

Hæc quū cogitasset, ecce, An-
gelus Domini in somnio appa-
ruit ei, dicens, Ioseph fili Dauid,
ne metuito accipere Mariam vxo-
rem tuam. nam quod in ea geni-
tum est, ex Spiritu sancto est.

Pariet autem filium, & voca-
bis nomen eius I E S V M. Ipse e-
nim seruabit populum suū ex pec-
catis ipsius.

(Porro totum hoc factum est
vt impleretur quod ait Dominus
per Prophetam, dicentem,

Ecce, virgo quædam vterum
feret, & pariet filium, & vocabis
nomen eius Emmanuel: quod est,
si interpreteris, Nobiscum Deus)

Experrectus aut Ioseph ex somno,
fecit

- 14 עזר אֵלִיר לְזֹרֶק וְזֹרֶק אֵלִיר
לְאֵכִין אֵכִין אֵלִיר לְאֵלִיר :
15 אֵלִיר אֵלִיר לְאֵלִיר אֵלִיר
אֵלִיר לְמַתָּן מַתָּן אֵלִיר לְיַעֲקֹב :
16 יַעֲקֹב אֵלִיר לְיוֹסֵף גְּבִירָה דְּמָרִים
דְּמָרָה אֵתִיר יֵשׁוּעַ דְּמַתְּקָרָה
מְשִׁיחָא :
17 כָּלֵהִין הַכִּיר שְׂרָפְתָא מִן אֲבִרָהָם
עֲדָמָא לְדָוִיד שְׂרָפְתָא אֲרַבְעָסְרָא
וּמִן דָּוִיד עַד מָא לְגִלּוּתָא דְּבָבִיל
שְׂרָפְתָא אֲרַבְעָסְרָא וּמִן גִּלּוּתָא
דְּבָבִיל עֲדָמָא לְמְשִׁיחָא שְׂרָפְתָא
אֲרַבְעָסְרָא :
18 יִלְדָּה דִּין דִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא הֲבֵנָא
הוּא כְּדִ מְכִירָא הוּא מָרִים אִמָּה
לְיוֹסֵף עֲרֵלָא יִשְׁתַּוְּתָפּוֹן אֲשֶׁת־כַּחַת
בְּטָנָא מִן רוּחָא דְּקֹדֶשׁ :
19 יוֹסֵף דִּין בְּעֵלָה כְּאֵנָא הוּא
וְלֵא צִנָּא דִּיפְרִסִּיהּ וְאֶתְרַעִי
דְּמְשִׁיחָא יִשְׂרָאֵל :
20 כְּדִ הָלִין דִּין אֶתְרַעִי אֶתְחַזִּי לָהּ
מִלְּאֵכָה דְּמָרִיא בְּחֵלְמָא וְאֶמְרָלָהּ
יוֹסֵף בְּרָה דְּדָוִיד לֹא תִדְחַל לְמַסֵּב
לְמָרִים אֲנִתְתֵּךְ הוּא גִיר דְּאֶתִיר
כֵּה מִן רוּחָא הוּא דְּקֹדֶשׁ :
21 תֵּאלִירִי דִּין בְּרָא וְתִקְרָא שְׁמָהּ
יֵשׁוּעַ הוּא גִיר יִתְחַזִּי לְעַמְרָהּ מִן
חֲטָהִיהוֹן :
22 הָרָא דִּין כָּלָה דְּהוּת דִּיתְמָלָא
מִדְּסָדָא תֵּאֲמַר מִן מָרִיא בִּידְנָבִיא :
23 דְּהָא בְּתוּלָתָא תִּבְטְגִי וְתֵאלִירִי
בְּרָא וְיִקְרוּן שְׁמָהּ עֲמִנוּאֵל
דְּמַתְרַגְּסָא עֲמֵן אֱלֹהִין :
24 כְּדִ קָם דִּין יוֹסֵף מִן שְׁנִיתָה עֲבָד
אִיכְנָא
- Azur genuit Zaduk. Zaduk genuit Achin. Achin genuit Eliad.*
Eliad genuit Eliazar. Eliazar genuit Mattan. Mattan genuit Iaakub.
Iaakub genuit Iauseph virum Mariam, ex qua natus est Jeschua, qui vocatur Christus.
Omnes igitur progenies ab Abraham usque ad David, progenies quatuordecim: Et à David usque ad exilium Babylonicum, progenies quatuordecim: Et ab exilio Babylonico usque ad Christum, progenies quatuordecim.
Natiuitas autem Jeschua Christi ita fuit. Quum desponsata esset Mariam mater eius, Iauseph, antequam consociarentur inuenta est in utero habere e Spiritu sancto.
Iauseph autem maritus eius, iustus erat, et non volebat publicare eam: meditabaturque ut occultè dimitteret eam.
Quum autem hac meditaretur, apparuit ei Angelus Domini per somnium, et dixit ei, Iauseph fili David, ne metuas assumere Mariam uxorem tuam: id enim quod genitum est in ea, e Spiritu est sancto.
Pariet autem filium, et vocabis nomen eius I E S C H V A. ipse enim seruabit populum suum a peccatis eorum.
[Hoc autè totum quod fuit (fuit,) ut impleretur quod dictum fuerat à Domino per Prophetam:]
Nèpe, Ecce uirgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabit nomen eius Ammanuel: quod exponitur nobiscum [est] Deus noster.
Quum surrexisset autè Iauseph ex somno suo, fecit

6 Id est, antequam nuptia illorū fieret, & eam Ioseph domum suam duceret.

7 Syrè כְּשָׁנָא, deducto verbo à nomine כְּשָׁן venter, responderetque helenismo *ἐκ γαστρί*.

8 Hoc est, propagandam traducere.

9 Relatiuum plurale nomini collectiuo attribuit ex Hebraismo.

10 Ad verbum, per manum Prophetarum. Nam Hebraei, Chaldaei & Syri hoc idiotismo vtuntur ad significandum cuius opera & ministerio, quòve instrumento quis vtatur ad aliquid agendum: idque ideo quod manus actionum instrumenta esse soleat. Estque in hac locutione synecdoche & metonymia.

11 Sequitur Helenismum paulo ante obseruatum.

Euangelium

ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος Κυρίου,
καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

Καὶ ἐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτε-
κε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν προστόκον· καὶ ἐ-
κάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἸΗΣΟΥΝ.

Κεφάλαιον 6.

Luc. 1. 6

ΤΟΥΤῳ Ἰησοῦ γνησθέντος ἐν Βηθλε-
ἐμ τῆς Ιουδαίας, ἐν ἡμέραις Ηρώ-
δου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ, μάγροι ἀπὸ ἀνα-
τολῶν προσελθόντες εἰς Ἱεροσόλυμα,

λέγοντες, Γινώσκωμεν ὅτι ἐν τῇ βασι-
λείᾳ τῇ Ιουδαίων· εἰδομένων γὰρ αὐτῶν
τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν
προσκυνῆσαι αὐτόν.

Ακούσας δὲ Ηρώδης ὁ βασιλεὺς ἐ-
παράχθη, καὶ πάντα Ἱεροσόλυμα μετ'
αὐτοῦ.

Καὶ σὺναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιε-
ρεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ, ἐπι-
θάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ Χριστὸς γνη-
σάται.

Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ἐν Βηθλεὲμ τῆς
Ιουδαίας. οὕτω γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ
προφήτου,

Καὶ σὺ Βηθλεὲμ γῆ Ιούδα, οὐδα-
μῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰσραὴλ.
ἐκ σὺ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος ὅς τις
ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ.

Τότε Ηρώδης λάθρα καλέσας τοὺς
μάγρους, ἠκρίβωσε αὐτοῦ τὸ χρόνον
τοῦ φαινομένου ἀστέρος.

Καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλεὲμ,
εἶπε, Πορευθέντες, ἀκριβῶς ἐξετάσατε
τοῦ παιδίου· ἐπαὶ δὲ ὁρίητε, ἀπαγ-
γείλατέ μοι, ὅπως καὶ γὰρ ἡμεῖς προσκυ-
νήσωμεν αὐτόν.

Οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως, ἐπο-
ρεύθησαν· καὶ ἰδοὺ, ὁ ἀστὴρ ὃν εἶδον ἐν τῇ
ἀνατολῇ προσῆλθεν αὐτοῖς, ἕως ἐλθάν
ἐς τὴν ἐπαύριον οὗ τοῦ παιδίου.

Ἰδόντες

ut ei imperarat Angelus Domini,
& accepit uxorem suam.

Et non cognouit eam quous-
que peperisset filium illum suum
primogenitum: vocauitque no-
men eius IESVM.

Caput II.

QUUM ergo natus esset Iesus
in ea Bethlehem quae est Iu-
dæa, temporibus Herodis regis,
ecce, magi ab Oriente aduenerunt
Hierosolyma,

Dicētes, Vbi est ille rex Iudæo-
rum qui natus est? Vidimus enim
eius stellam in Oriente, & veni-
mus ut adoremus eum.

His autē auditis Herodes rex
turbatus est, & tota Hierosolyma
cum eo.

Et cōuocatis omnibus principi-
bus sacerdotum & scribis popu-
li, percontatus est vbi Christus na-
sceretur.

At illi dixerunt ei, in ea Beth-
lehem quae est Iudæa. Sic enim scri-
ptum est per Prophetam,

Et tu Bethlehē terra Iuda, ne-
quaquam minima es inter duces
Iuda, ex te enim exhibit dux qui
pascet populū illum meū Israel.

Tū Herodes clām vocatis ma-
gis, exquisiuit ab eis quo tempo-
re stella apparuisset.

Et eis Bethlehem dimissis, di-
xit, Profecti illuc, penitus exqui-
rite de puerulo: postquam autem
inueneritis, renuntiate mihi, ut &
ego veniam & adorem eum.

Ipsi verò audito rege, profecti
sunt: & ecce, stella quam viderant
in Oriente, præibat eis, donec ve-
nit stetitque supra locum in quo
erat puerulus.

Visa

Christus ex eadem
virgine incorrupta
natus est, & Iesus
vocatus ab ipsa Deo
per Angelum.

Christus pauper-
cus puer in præsepe re-
clinatus, & a suis ne-
glectus, nihilominus
celebre testimonium
habet sue diuinita-
tis: & regie
maiestatis ab exteris:
quod etiam ab his ip-
sis a quibus nō agno-
scitur, tamen improp-
riè approbatur.

Mich. 5. 2
Ioh. 7. 42

אִיכְנָא דִּפְקִיד לֵה מְלָאכָה דְּמָרְיָא
וּדְבָרָה לְאַנְתָּתָה :

וְלֹא חֲכָמָה עֲדָמָא דִּילְדָתָה
לְבָרָה בּוֹכְרָא וְקֶרֶת שְׁמָה יֵשׁוּעַ :

קְפֻלָּאוֹן ב

כִּד דִּין אֲתִילֵד יֵשׁוּעַ בְּבֵית-לַחַם
דִּיהוּדָא בְּיוֹמֵי הֲרוּדֵס מְלָכָא אָתוּ

מְגוּשָׁא מִן מְדִנְחָא לְאוּרִשְׁלָם :

וְאִמְרִין אִיכּוּ מְלָכָא דִּיהוּדִיָּא

דִּאֲתִילֵד חֲזוֹן גִּיר בּוֹכְבָה בְּמִדְנָחָא

וְאִתִּין לְמַסְגֵּד לֵה :

שָׁמַע דִּין הֲרוּדֵס מְלָכָא וְאִתְתַּזְוִיעַ

וְכֻלָּה אוּרִשְׁלָם עִמָּה :

וְכַנְשׁ כְּלָחוֹן רִבִּי בַּחְנָא וְסַפְרָא

דְּעַמָּא וְמִשְׁאֵל הוּא לְחוֹן דְּאִיכָא

מִתִּילֵד מְשִׁיחָא :

הֲנוּן דִּין אָמְרוּ בְּבֵית-לַחַם

דִּיהוּדָא הֲכֵנָּא גִיר כְּתִיב בְּנִבְיָא :

אֶף אֲנִתִּי בֵּית-לַחַם דִּיהוּדָא לֹא

חַוִּיתִי בְּצִירָא בְּמִלְכָּא דִּיהוּדִיָּא

מִנְכִּי גִיר יָפוֹק מְלָכָא דְּהוּ דִּירְעִיּוּהִי

לְעַמִּי יִסְרָיִל :

חִידִין הֲרוּדֵס מְשִׁיחָא קָרָא

לְמְגוּשָׁא וְיִלָּף מִנְּהוֹן בְּאִינָא וְכֵנָּא

אֲתַחְזִי לְחוֹן בּוֹכְבָא :

וְשִׁדְר אֲנוּן לְבֵית-לַחַם וְאָמַר

לְחוֹן זֵלוּ עֲקִבוּ עַל טְלִיא חֲפִיטָאִית

וּמִנָּה דִּאֲשַׁבְּחָתוּנִי תוֹ חֲוָאוּנִי

דִּאֶף אֲנָא אֲזִיל אֲסַגּוֹד לֵה :

הֲנוּן דִּין כִּד שָׁמַעוּ מִן מְלָכָא אֲזִלוּ

וְהָא בּוֹכְבָא הוּא דִּחְזוּ בְּמִדְנָחָא

אֲזִיל הוּא קִדְמִיחֻן עֲדָמָא דִּאֲתָא

קָם לְעַל מִן אִיכָא דִּאֲתִוְהִי טְלִיא :

כִּד

sicut mandauerat ei Angelus Do-
mini, & accepit uxorem suam.

Et non¹² cognouit eam¹³ donec pepe-
risset filiū suū primogenitū: & voca-
uit¹⁴ illa¹⁵ nomē eius I E S C H V A.

Caput II.

1 **Q**Uum autem natus esset Ieschua
in Beth-lechē¹ Iihuda, in diebus
Hiraudis regis, venerūt² magi
ab Oriente ad Vrischelem,

2 Et dixerunt, Vbi est rex Iudaorū
qui natus est? Vidimus enim stellam
eius in Oriente, & venimus ad ado-
randum eum.

3 Audiuit autem Hiraudis rex, &
conturbatus est, et tota Vrischelem
cum eo.

4 Et congregauit omnes principes sa-
cerdotum, et⁵ legisperitos populi, ac
percontabatur eos ubinam nascitu-
rus esset Christus.

5 Illi autē dixerūt in Beth-lechē Iihu-
da. ita enim scriptum est in Propheta,

6 Etiam tu Beth-lechem Iihuda nō
fuisti minima inter reges Iihuda. ex
te enim prodibit rex qui pascet popu-
lum meum Iisreiel.

7 Tūc Hiraudis clām vocauit ma-
gos, et didicit ab eis quonam tempo-
re apparuisset eis stella illa.

8 Et misit eos in Beth-lechem, dixit-
que eis, Ite, inquirete de puero diligen-
ter: & postquam inueneritis eum, ve-
nientes renuntiate mihi, ut etiam ego
profectus adorem eum.

9 Illi autem quum audiuiissent, à
rege, profecti sunt. & ecce, stella illa
quam viderant in Oriente, proficisce-
batur ante eos, usque dum progressa
staret supra illū locum¹ ubi erat puer.

A.iiii.

¹² Cognoscere,
pro re habere, tri-
tus Hebraismus.

¹³ Syra particu-
la אֵת, ut etiam
Hebraea וְ ei re-
spondens, non ita
est accipienda ut
intelligatur quod
postquam pepe-
risset, cum ea Io-
seph cōcubuerit.

ita enim prateri-
tum negat ut nō
ponat futurum,
sicut in Genesi 28.

¹⁴ & i. Sam. 6. veri-
t. & Psal. 110. 1, &
Matth. 23 in fine.

¹⁵ Ad expr mē-
dum enim faci-
tūm verbum,
pronomē, illa, ad-
dendum fuit.

¹ Hoc addidit ad
differētiā alterius
Beth-lechē, quā
erat tribus Zebu-
lun, cuius memi-
nit Iosua 19. 14.

² Syrē מְגוּשָׁא me-
gulcha: quā qui-
dem vox in Tal-
mudicis libris ma-
le sonat, notatque
deditos artibus
magicis: in Syria-
co autē test mē-
to, sicut apud Per-
sas, vocabulū est
honestum, ac si-
gnificat homines
tū sapientia, tū
religione claros.

³ Latini ferē in-
terpretes scribas
interpretantur,
quod Graecē voca-
bulum γραμματεὺς
sonat: sed vim Sy-
riaci & Hebraei no-
minis exprimere
malui, quod de-
clarat enarratōrē
sive doctorem le-
gis. Accerfit ergo
Hiraudis legispe-
ritos, sive docto-
res vñ cum facer-
dotibus, quōcer-
tius cognoscat
quid Lex & Pro-
pheta traderent
de loco vbi nasci-
turus esset Mes-
sias. Hanc verō
esse nominis
significationem,
constat ex perpe-
tuo eius vsu in li-
bris Regum & Pa-
ralipomenō, Isaia
& Ieremia, Ezra,
Nechemia.

Euangelium

Ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χα- 10
ρὰν μεγάλῃ σφόδρα.

Καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν, εὗρον 11
τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ·
καὶ προσκύνησαν αὐτῷ· καὶ
ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσή-
νευκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσόν, καὶ λίβα-
νον, καὶ σμύρναν.

Καὶ χρηματιζόμενοι κατ' ὄναρ μὴ 12
ἀνακλινέσθαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης
ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

Ἀναχωρησάντων δ' αὐτῶν, ἰδοὺ, ἄγ- 13
γλος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ
Ἰωσήφ, λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ
παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε
εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἵσθι ἐκεῖ ἕως ἃν εἴπω
σοί· μέλλει γὰρ Ἡερόδης ζητεῖν τὸ παι-
δίον ὅπως ἀπολέσῃ αὐτό.

Ὁ δὲ ἐγερθεὶς ᾤρετο τὸ παιδίον 14
καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς, καὶ ἀνε-
χώρησεν εἰς Αἴγυπτον.

Καὶ ὣς ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώ- 15
δου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυ-
ρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, Εἰς
Αἴγυπτον ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.

Τότε Ἡρώδης, ἰδὼν ὅτι ἐνεπαύθη 16
ὑπὸ τῶν μάγων, ἐδυμώθη λίαν· καὶ
ἀποστείλας ἀνείλε πάντας τοὺς παῖδας
τοὺς ἐν Βηθλεὲμ, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρί-
οις αὐτῆς, ἀπὸ διεσέως καὶ κατωτέρω,
κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν παρὰ
τῶν μάγων.

Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἱερε- 17
μίου τοῦ προφήτου, λέγοντος,

Φωνὴ ἐν Ραμὰ ἠκούσθη, θρήνος καὶ 18
κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς, Ραχὴλ
κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς· ὅτι ἠδεδέχετο
παρὰ κληιδεύαι, ὅτι οὐκ εἰσὶ.

Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ἰδοὺ, 19
ἀγγέ-

Visa autē stella gauisi sunt gau-
dio magno valde.

Et ingressi domum, inuenerunt
puerulum cū Maria matre ipsius:
& procidentes adorauerunt eū: a-
pertisque thesauris suis obtulerūt
ei munera, aurum, & thus, & myr-
ram.

Et diuinitus admoniti in som-
nio ne reuerteretur ad Herodem,
per aliam viam regressi sunt in re-
gionem suam.

Ipsis autem regressis, ecce, An-
gelus Domini apparet in somnio
Ioseph, dicens, Experrectus acci-
pe puerulum & matrem eius, &
fuge in Ægyptum: & esto illic vs-
quedum dixerō tibi. Futurum est
enim vt Herodes quærat puerulū
ad eum perdendum.

Ille verò experrectus accepit
puerulum & matrem eius nocte,
& secessit in Ægyptum.

Et fuit illic vsque ad obitū He-
rodis: vt impleretur quod ait Do-
minus per Prophetam dicentem,
Ex Ægypto vocaui filiū meum.

Tum Herodes quum vidisset
se illusum esse à magis, excanduit
valde: & missis carnificibus inter-
emit omnes pueros qui erant in
Bethleem, & in omnibus finibus
eius, à bimulis & inferioribus, se-
cundum tempus quod exquisie-
rat ex magis.

Tunc impletum fuit quod ait
Dominus per Hieremiam prophe-
tam, dicentem,

Vox in Rhama audita est, la-
mētatio & fletus & eiulatus mul-
tus, Rachel plorans filios suos: &
noluit consolationem admittere
de eo quòd non sint.

Quū autē obiisset Herodes, ecce,

*Christus dixit nat-
us, incipit pro nobis
crucifigi, tum in sese-
tum in mēbris suis.*

*19 Christus extimēto
tyrāno, ex Dei pro-
vidētia educatur
Nazareth: Et ex
ipso etiam gentili no-
mine, quod ipse pro-
pterea tributum est,
constet enim esse de-
rum illum Domini
Nazarenū.*

Os 22.1

Hier. 31.15

^a חָדָא בְּדִין חֲזָאוּהִי לְכֹכְבָּא חָדִיו
חֲדוּתָא רַבָּתָא דְּטַב :

וְעָלוּ לְבֵיתָא וְחֲזָאוּהִי לְטָלִיא
עִם מְרִים אִמָּה וְנִפְלוּ סָגְדוּ לָהּ
^b וּפְתָחוּ סִמְתָּהוֹן וּקְרָבוּ לָהּ ק
קוֹרְבָנָא דְּהֵבָא וּמִוּרָא וּלְכוּנְתָא :
וְאַתְחֲזִי לְחֹן בְּחֵלְמָא דְּלֵא
יְהִפְכוֹן לֹרֶת הֲרוּדִס וּבְאוֹרְחָא
אַחֲרִיתָא אֲזָלוּ לְאַתְרָהוֹן :

בְּדִין אֲזָלוּ אֶתְחֲזִי מִלֵּאכָא
דְּמָרְיָא בְּחֵלְמָא לְיוֹסֵף וְאָמַר לָהּ
קוּם דְּבַר לְטָלִיא וּלְאִמָּה וְעָרוּק
לְמַצְרִין וְתָמֵן הִוִּי עֵדְמָא דְּאָמַר
אֲנִי לֶךְ עֲתִיד הוּא גִיר הֲרוּדִס
^c לְמַכְעִיָּה לְטָלִיא אִידִּי דִּיּוֹבְדִיּוּהִי :
^d יוֹסֵף דִּין קָם שְׁקָלָהּ לְטָלִיא
וּלְאִמָּה בְּלִילִיא וְעָרַק לְמַצְרִין :

וְהָוָא תָּמֵן עֵדְמָא לְמוֹתָהּ ^e
דְּהֲרוּדִס דִּיתְמַלָּא מִדָּם דְּאֶתְאָמַר
מִן מָרְיָא בְּנִבְיָא דְּאָמַר דִּמֵּן מַצְרִין
קָרִית לְבָרִי : ^f

^g הִידִין הֲרוּדִס בְּדִין חֲזָא דְּאַתְבָּחוּ
מִן מְנוּשָׁא ^h אֶתְחַמַּרְתָּ טַב וְשִׁדְר
קָטַל טָלִיא בְּלָחוֹן דְּבֵית לָחֵם
וּדְבַלְחוֹן תְּחוּמֵיהָ מִן בֵּר תִּרְתִּין
שְׁנִין וְלִתְחַת אִידִּי זְכָנָא דְּעַקֵּב מִן
מְנוּשָׁא :

הִידִין אֶתְמַלִּי מִדָּם דְּאֶתְאָמַר
בְּיַד אֲרַמְיָא נְבִיא דְּאָמַר :
^k קָלָא אֶשְׁתַּמַּע בְּרַמְתָּא בְּבִיא
וְאַלִיא סְגִיָּא רַחִיל בְּבִיא עָר
בְּנִיָּה וְלֹא צְבִיא ^m לְמַתְבִּיאָו מְטוּל
דְּלֹא אִיתִיהוֹן :

בְּדִין מִית דִּין הֲרוּדִס מִלְכָּא
אַתְחֲזִי

¹⁰ Quū autē vidissent ipsam stellā,
gausi sunt gaudio magno valde.

¹¹ Et ingressi sunt in eam domum, &
viderunt puerum cum Mariam ma-
tre eius: & procidentes adorauerunt
eum: & aperuerunt thesauros suos,
obtuleruntque ei oblationes, aurum,
& myrrham, & thus.

¹² Et ostensum est eis per somnium
ne reuerteretur ad Herodem: ac per
viā aliam profecti sunt in regionem
suam.

¹³ Postquam autem abiissent, ap-
paruit Angelus Domini per somniū
Iosepho, & dixit ei, Surge, accipe
puerum & matrem eius, et fuge in
AEgyptum: & illic esto usquedum di-
cam tibi. Futurū enim est [ut] Hira-
dis querat ipsum puerū ut perdat eū.

¹⁴ Ioseph verò surgens accepit pue-
rum & matrem eius nocte, et fugit
in AEgyptum.

¹⁵ Mansitque illic⁴ donec moreretur
Hiraudis: ut impleretur id quod di-
ctum est à Domino in Propheta, qui
dixit, Ex AEgypto vocavi filium
meum.

¹⁶ Tunc Hiraudis quū vidisset quòd
illus⁵ esset à magis, iratus est val-
de: & mittens interfecit pueros omnes
Beth-lechemitas, et omnium finium
eius, à nato⁷ duos annos, & infra,
iuxta tempus quod perquisiuerat à
magis.

¹⁷ Tunc impletum est id quod di-
ctum erat per Irmeiam⁸ prophetam,
qui dixit,

¹⁸ Vox audita est in Rametha, fletus
& eiulatus magnus, Rachel flens
propter filios suos, et noluit admitte-
re consolationem, propterea quòd nō
sunt.

¹⁹ Postq̄ aut mortu⁹ esset Hiraudis rex,
apparuit

⁴ Ad verb. Vsq̄ue
ad mortem Hi-
raudis.

⁵ Verbu⁵ חֲזָאוּ, quo hic vtitur pa-
raphrastes, pecu-
liare est Syra lin-
guæ: nec ab He-
braea, quod ei
in significatione
respondet, lōgius
discedit, quā
quòd tertiam lite-
rā thematis, quæ
erat n̄ mutata in n̄,
eiusdem organi
prolationis. Ac
vbicunq̄ eo vti-
tur, semper est n̄
mutata in n̄. vide
Mat. 27. 29, & 31.
Marc. 10. 34, & 15.
20. Luc. 14. 29, &
18. 32, & alibi sæpe.

⁶ Ad verbum,
Beth-lechem, &c.

⁷ Ad verb. A fi-
lio duorū annorū.
Hebræa, Chaldæa
& Syra phrasid-
modum trita.

⁸ Ad verb. Per
manum Irmeie
prophetæ, ut an-
tē obseruatum est
in fine primi cap.

Euangelium

ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται
τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ,

Λέγων, Εγερθεὶς παράλαβε τὸ παι-
δίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύ-
εαι εἰς γῆν Ἰσραὴλ· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητου-
ντες τὴν ψυχὴν τῆς παιδίου.

Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον
καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν
Ἰσραὴλ.

Ακούσας δὲ ὁ πῦρ Ἀρχελαὸς βασιλεύς
ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἀπὸ Ἡερόδου τῆς πα-
τρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν. Ζη-
μαποθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς
τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας.

Καὶ ἐλθὼν κατέσκησεν εἰς πόλιν λε-
γομένην Ναζαρέθ· ὅπως πληροθῇ τὸ
ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζω-
ραῖος κληθήσεται.

Κεφάλαιον γ'

ΕΝ δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις πα-
ρίσταται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής, κηρύσ-
σων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας,

Καὶ λέγων, Μετανοεῖτε. ἤγγικεν γὰρ
ἡ βασιλεία τοῦ οὐρανοῦ.

Οὗτος γὰρ ὅστις ὁ ῥηθὲν ὑπὸ Ἡσαΐ-
ας προφήτου, λέγοντος, Φωνὴ βοῶντος
ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ετοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυ-
ρίου, ἀλείψαντες τὰς τρίβους αὐτοῦ.

Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἑνδύμα
αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου, καὶ ζώ-
νιον δερματίνον περὶ τὸ ὀσφυόν αὐ-
τοῦ. καὶ ἡ θύφη αὐτοῦ ὡς ἀκρίδες καὶ μέ-
λι ἀγρίων.

Τότε ἔξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱερο-
σόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ
περίχωρος τῆς Ἰορδάνου.

Καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῳ
ὑπὸ αὐτοῦ, ὁμολογούντες τὰς ἁ-
μαρτίας αὐτῶν.

Ἰδὼν

Angelus Domini in somnio ap-
paruit Ioseph in Ægypto,

Dicens, Experrectus accipe pue-
rulum & matrem eius, & profici-
scere in terram Israel. Mortui sunt
enim qui petebāt animā pueruli.

Ille verò experrect⁹ accepit pue-
rulum & matrem ipsius, & venit
in terram Israel.

Quum autem audisset Arche-
laum regnare in Iudæa pro Hero-
de patre eius, timuit illuc abire:
verum diuinitus admonitus in so-
mnio, secessit in partes Galilææ.

Et quum eo venisset, habitauit
in vrbe quæ dicitur Nazareth: vt
impleretur quod dictum est per
prophetas, fore vt Nazarenus vo-
caretur.

Cap. III.

Temporibus autem illis adfuit
Iohannes Baptista, prædicans
in deserto Iudææ,

Dicensque, Resipiscite: appropin-
quavit enim regnum cælorum.

Nam hic est ille de quo dictum
est per Esaiam prophetam, dicen-
tem, Vox clamantis in deserto, Pa-
rate viam Domini, cōplanate se-
mitas eius.

Ipse verò Iohannes habebat ve-
stimētum suum ἐ πῖλις camelorū,
& zonam pelliceam circum lum-
bos suos. alimentum autem eius
erat locustæ & mel agreste.

Tunc exiuit ad eum Hierosoly-
ma, & tota Iudæa, totaque regio
circumiacens Iordani:

Et baptizabantur ab eo in Ior-
dane, confitentes peccata sua.

Quum

Marc. 1.4
Luc. 3.3

Esa. 40.3
Marc. 1.4
Luc. 3.4
Iohan. 1.23

Marc. 1.6

Marc. 1.2
Luc. 3.7

Iohannes singulari
sanctimonia & ex-
traordinaria vite
austeritate omnium
oculos in se conuer-
tens, Christo statim
sequitur & veluti nū-
q̃d parat (sicut Esa-
ias prædixerat) sum-
mam Euangelii ple-
nius mox tradendū
præannūtiāns.

אתחזי מלאכא דמריא בחלמא
ליוסף במצרון :

*apparuit Angelus Domini per som-
nium Ioseph in A Egypto.*

ואמר לה קום דבר לטליא
ולאמה^a וזל לארעא דיסריל מיתו
להון גיר הנון דבעין חוו נפשה
דטליא :

*Et dixit ei, Surgens accipe puerum
& matrem eius, et proficiscere in ter-
ra Israhel. mortui enim sunt illi qui
querebant⁹ animam pueri.*

⁹ Id est, vitam. Me-
braifinus.

ויוסף קם דבר לטליא ולאמה
ואתא לארעא דיסריל :

*Et Ioseph surgens accepit pue-
rum et matrem eius, et venit in ter-
ram Israhel.*

¹⁰ Copula pro
aduersatiua parti-
cula, Et Ioseph,
pro, At Ioseph.
Quod in tribus lin-
guis est frequen-
tissimum.

כד דין שמע דארכלאוס הוא
מלכא ביהוד חלף הרודס אבוהי
דחל דיאזר לתמן ואתחזי לה
בחלמא דיאזר לאתרא דגלילא :
ואתא עמר במדינתא דמתקריא
נצרת איך דיתמלא מדם דאתאמר
בנביא דנצריא יתקרא :

*Quum verò audiuisset quòd Ar-
chelaus esset rex in Iudaea loco Hi-
raudis patris sui, timuit proficisci il-
luc: & ostensum est ei per somniū, ut
proficisceretur in regionem Galilee.*

*Et veniens habitauit in ciuitate
quæ vocabatur Natzrath: ut imple-
retur id quod dictum fuit per Pro-
phetam, quòd¹¹ Nazarenus voca-
retur.*

¹¹ Syriaca vox est
נצריא, vnde mani-
festius apparet ita
denominatū fuisse,
non à Nazareo
rum ritu (tum e-
nim per I zain scri-
beretur) sed à Na-
zareth vrbe Gali-
lae, quæ נצרת cū
tzadi, effertur.
¹ Ad verbū, In il-
lis autem in die-
bus. Syra phrasis,
& Chaldaea.
² Ad verbū, Ap-
propinquat sibi
regnum: estq; He-
braifinus. Gallicè
pronomen illud
exprimitur, Le
royaume des cieux
s'approche.
³ Id est, ministe-
rio. vt antè obse-
ruauimus.

קפלאון ג

Caput III.

בהון דין ביומתא הנון אתא
יוחנן^d מעמדנא ומכרו הוה
בחורבא דיחור :

*In illis autem diebus venit Iu-
channan Baptista, & predicabat
in deserto Iudae.*

ואמר תוכו קרבת לה מלכותא
דשמיא :

*Ac dicebat, Conuertimini: appro-
pinquat regnum celorum.*

הנו גיר הו דאמר ביד אשעיא
נביא קלא דקרא בחורבא טיבו^c
אורחה דמריא ואשוו לשביליהי :

*Hic enim [ille] est de quo dictum
fuit³ per manum Ischiaie prophetae,
Vox clamantis in deserto, Parate viam
Domini, et complanate semitas eius.*

הו דין יוחנן איתוהי הוה
לבושה דסערא דגמלא ואסר חצא
דמשכא על חצוהי^h ומאכולתה
קמצא ודובשא דברא :

*Ipsius verò Iuchannan vestimē-
tum fuit pilorum camelorum, et cin-
gulum pelliceum super lumbos eius:
cibus autem eius locusta, & mel
syluestre.*

הידין נפקא הות לותה אורשלם
וכלה יהוד וכלה אתרא דחדרי
יורדנן

*Tunc egrediebatur ad eum Vri-
schelem, & uniuersa Iudaea, et omnis
locus⁴ circumiacens Iordan.*

⁴ Ad verbū. Qui
circa Iordanem,
subaudi, erat.

ועמדין הוו מנה ביורדנן נהרא
כד מודין בחטהיהון :

*Et baptizabantur ab eo in Iur-
dan fluuio, quum confiterentur pec-
cata sua.*

Quum

כד

Euangelium

Inf. rz. 34

Ioh. 8. 39
2d. 13. 26

Inf. 7.19

Marc. 13
luc. 3. 16
ioh. 1. 26
act. 15 & 11.
16. & 19. 4

Luc. 3. 17

Marc. 1.9

*Nihil eque nobis vi
am ad misericordiam
et salutem praeclu
dit ac nostrae insti
tutae opinio.*

Vera resipiscenzia
est res interior, quæ
in mente & animo
sedem habet.

*Patrum fides incre-
dulos filios nihil mu-
nat, nec propterea
tamen Deus in suo
cum sanctis patribus
federe mendax enun-
ciat.*

*Ne in signis quidem
à Deo salutis nostrae
causa institutis vel
in eorum admini-
stris herendum est,
sed assurgendum est
ad rem ipsam, id est
ad Christum, intus
sua unus ui efficien-
tem quod exterius
figuratur.*

*Impiorum triumphus
sempiterno cruciatu
terminabitur.*

Christus nostrū bapti-
smum in sese sancti-
ficat..

Christi plena cōsecra
tio & initiatio ad
Mediatoris munus,
Patris ipsius Voce &
visibili S. Spiritus
symbolo declaratur.

Hic

בד חזא דין סגיאא מן פרישי ומן
ודוקיא דאתין למעמד אמר להון
ילדא דאכדנא מנו חויכון למערק
מן רוגזא דאתא :

עבדו הכיר פארט דשוין
לתבותא :

ולא תסברון ותאמרון בנפשכון
דאכא אית לן אכרהם אמר אנא
לכון גיר דמשבח אלהא מן הלין
כאפא^d למקמו בניה לאכרהם :

הא דין נרנא סיס על עקר
דאילנא כול אילנא הכיל דפארא
טבא לא עבד מתפסק ונפל בנורא:
אנא מעמד אנא לכון במי
לתבותא^a הו דין דבתרי אתא
חסין הו מני הו דלא שוא אנא
מסנוהי^f למשקלו הו מעמד לכון
ברוחא דקודשא ובנורא :

הו דרפשא באידה ומדכא
אדרוהי^g וחטא^h כנש לאוצרוהי
ותבנא מוקד בנורא דלא דעכא:
הידין אתא ישוע מן גלילא
ליורדנן לות יוחנן דיעמד מנה :
הו דין יוחנן בלא הוא לה ואמר
אנאⁱ סניק אנא דמנד אתעמד
ואנת לותי^k אתית :

הו דין ישוע ענא ואמר לה שבוך
השא הכנא גיר יאא לן דנמלא
כלה^l באנותא ויהידין שבקה :

בד עמד דין ישוע מחדא סלק
מן מיא ואתפתח לה שמיא וחזא
רוחא דאלהא דנחתא איך יונא
ואתת עלוהי :

והא קלא מן שמיא דאמר
הנו

7 Quum vidisset autem multos ex
Phariseis & ex Sadduceis qui ve-
niebāt ut baptizarentur, dixit illis,
Progenies uiperarū, quis cōmōstra-
uit vobis fugere ab ira adueniente?

8 Facite igitur fructus dignos cō-
uersione.

9 Et ne cogit etis⁵ ac dicatis⁶ apud
vos ipsos, Quod pater est nobis A-
brahā, dico enim ego vobis quod po-
test Deus ex istis lapidibus suscitare
filios Abrahamo.

10 Ecce enim, securis posita est ad
radicem arboris: omnis arbor igitur
quæ fructum bonum non facit, ex-
cinditur et cadit in ignem.

11 Ego baptizo vos aqua ad con-
uersionem: ille autē qui post me ve-
nit, validior est me, cuius non sum
dignus ego ut calceamenta portem:
ipse baptizat vos Spiritu sancto
et igni.

12 Cuius ventilabrum in manu est,
& purgat areas suas: triticumque
congregat in horrea sua, paleam ve-
ro cōburit igni qui non extinguitur.

13 Tunc venit Ieschua ex Galilæa
ad Iordan ad Iuchannan, ut bapti-
zaretur ab eo.

14 Ipse autem Iuchannan prohibe-
bat eum, & dicebat, Ego op⁹ habeo
ut abs te baptizer, & tu ad me ve-
nisti?

15 Ieschua autem ipse respondit, et
dixit ei, Omitte nunc: sic enim de-
cet nos ut impleamus omnem iusti-
tiam. Et tunc omisit eum.

16 Quum ergo baptizatus esset Je-
schua, protinus ascēdit ab aquis: et
aperti sunt ei cali, et vidit spiritum
Dei qui descendit tanquam colum-
ba et venit super ipsum.

17 Et ecce vox de calis quæ dicebat
B.i.

5 Pro, Neque di-
catis.

6 Ad verbum, In
anima vestra He-
braismus frequē-
tissimus.

דוא^a

שוא^b

תוב^c

קוס^d

מסן^e

שקל^f

חנט^g

יקר^h

סניק שעמוⁱ

צריך^j

אתא^k

כאן או כון^l

Euangelium

1. Pet. i. 17
coloss. i. 13

Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ
ἀδύκησα.

Κεφάλαιον δ'

Marc. i. 13
luc. 4. 1

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον
ὑπὸ τῆς Πνύματος, πειραθῆναι
ὑπὸ τῆς διαβόλου.

Καὶ νησείσας ἡμέρας τεσπράκοντα
ἡνύκτας τεσπράκοντα, ὑστερον ἐπείνασε.

Καὶ προσελθὼν αὐτῷ ὁ πειράζων,
εἶπεν, Εἰ υἱὸς εἶ τῆς Θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ λί-
θοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.

Deut. 8. 3

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε, Γέγραπται, Οὐκ
ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ'
ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορεύομεν διὰ
σώματος Θεοῦ.

Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διά-
βολος εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν, καὶ ἵστησιν
αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τῆς ἱεροῦ.

Psal. 90. 12

Καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τῆς Θεοῦ,
βάλε σε αὐτὸν κατω. γέγραπται γάρ, Ὅτι
τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ,
καὶ ἐπὶ χερσὶν ἁρῶσί σε, μήποτε προσκό-
ψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

Deut. 6. 16.

Εφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται,
Οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.

Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διά-
βολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, ἃ δεικνύ-
σιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσ-
μου, καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν.

Καὶ λέγει αὐτῷ, Ταῦτα πάντα σοι
δώσω, ἐὰν πεσὼν προσκυνησῇς μοι.

Deut. 6. 13
& 10. 20

Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε Σα-
τανᾶ. γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεόν
σου προσκυνησῇς, καὶ αὐτῷ μόνῳ λα-
τρεύσῃς.

Τότε ἀφίσιν αὐτὸν ὁ διάβολος· καὶ
ἰδοὺ, ἀγγελοι προσήλθον, καὶ διηκόνουν
αὐτῷ.

Marc. i. 14
luc. 4. 14
ioh. 4. 43

Ακούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης πα-
ρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Καὶ

¶ Hic est filius ille meus dilectus
in quo acquiesco.

Cap. IIII.

¶ Vnc Iesus subductus fuit in
desertum à Spiritu, vt tenta-
retur à diabolo.

Christus omnibus mo-
di tentatus semper
victor euasit, & c.
nos ipsius virtute eū-
dem hostem superre-
mus.

Et quum ieiunasset dies qua-
draginta & noctes quadraginta,
postea esuriit.

Et quum venisset ad eum ten-
tator, dixit, Si filius es Dei, dic vt
isti lapides panes fiant.

¶ At ille respondēs dixit, Scriptū est
¶ Nō ē solo pane viuet homo, sed
ex omni verbo p̄deūte p̄ os Dei.

Tunc transferte eum diabolus
in sanctam urbem, & statuit eum
super pinnas templi.

Dicitque ei, Si filius es Dei, ia-
ce te ipsum deorsum. nam scriptū
est, ¶ Quia Angelis suis mandabit
de te, & ipsi tollent te in manus,
nequādo offendas ad lapidem pe-
dem tuum.

Dixit ei Iesus, Rursū scriptū est,
¶ Nō tentabis Dominū Deū tuū.

Rursum transfert eum diabo-
lus in montem sublimem valde,
& ostendit ei omnia regna mun-
di & gloriam eorum.

Dicitque ei, Hæc omnia tibi da-
bo si procidens adoraueris me.

Tunc dicit ei Iesus, Abi Sata-
na. scriptum est enim, ¶ Dominū
Deum tuum adorabis, & ei soli
seruies.

Tunc omittit eum diabolus: &
ecce, Angeli accedebant, & mini-
strabant ei.

¶ Quum audisset autem Iesus Io-
hannem traditum esse in custodia,
rediit in Galilæam.

Cessate precibus vo-
ce, sese patefaciens
Dominus plenā lu-
cem infert mundi
tenebris, gratuita
peccatorum remissio-
nem respicientibus
offerens.

Et

הָנוּ בְּרִי חֲבִיבָא דְּבֵה אֲצִטְבִּית :
קִפְּלֵאוֹן דְּ

חֲדִין יֵשׁוּעַ אֲתִדְבֵּר מִן רוּחָא
דְּקוּדְשָׁא לְמִדְבָּרָא דִּיתְנַסָּא מִן
אֲכַל-קִרְצָא :

וְצֵם אֲרִבְעִין אִימָמִין וְאַרְבַּעִין
לֵילִין אַחֲרִית דִּין כֶּפֶן :

וְקָרַב הוּא דְּמִנְסָא וְאָמַר לֵה אֵן
בְּרָה אַנְתָּ דֵּאלֹהֵא אָמַר דְּהִלִּין
כֹּאפָא יְהוּיִן לִחְמָא :

הוּא דִּין עָנָא וְאָמַר כְּתִיב דְּלֵא
הוּא בְּלִחְמָא בְּלִחוּד חֵיא בְּרִנְשָׁא
אֵלֵא בְּכָל מָלֵא דְנִפְקָא מִן פּוּמָה
דֵּאלֹהֵא :

חֲדִין דְּבֵרָה אֲכַל-קִרְצָא לְמִדִּינָתָא
קוּדְשָׁא וְאַקִּימָה עַל כִּנְפָא דְּהִיכְלָא:
וְאָמַר לֵה אֵן בְּרָה אַנְתָּ דֵּאלֹהֵא

בְּשִׁירֵי נִפְשָׁךְ לְתַחֲרַת כְּתִיב גִּיר^ב
דְּלִמְלֵאכּוּהִי יִפְקֵד עֲלֶיךָ וְעַל אִידִיהוֹן^ג
יִשְׁקִלוּנְךָ דְּלֵא תִתְקַלְכַּבְּ אַפָּא רְגֵלְךָ^ד
אָמַר לֵה יֵשׁוּעַ תּוֹב כְּתִיב דְּלֵא
תְנַסָּא לְמַרְיָא אֱלֹהֵךְ :

תּוֹב דְּבֵרָה אֲכַל-קִרְצָא לְטוֹרָא
דְּטַב רַם וְחַוְיָה בְּלִחִין מְלִכּוּתָא^ה
דְּעִלְמָא וְשׁוֹבְחִין :

וְאָמַר לֵה הִלִּין בְּלִחִין לֵךְ אֵתֵל^ז
אֵן תִּפְּל תִּסְגּוּד לִי :

חֲדִין אָמַר לֵה יֵשׁוּעַ יֵזֵל לֵךְ^י
סְטָנָא כְּתִיב גִּיר דְּלְמַרְיָא אֱלֹהֵךְ
תִּסְגּוּד וְלֵה בְּלִחוּדוּהִי תִפְּלוּח :

חֲדִין שְׁבָקָה אֲכַל-קִרְצָא וְהָא
מִלְּאכָא קָרְבוּ וּמִשְׁמִשִּׁין הוּוּ לֵה :
כִּד שְׁמַע דִּין יֵשׁוּעַ דִּיוֹחֲנָן אֲשִׁתְּלֵם^כ
שְׁנֵי לֵה לְגִלְיָא :

וְשִׁבְקָה

*Hic est filius meus dilectus in quo
mihi complacitum est.*

Caput IIII.

¹ *T*unc Ieschua ductus est à Spi-
ritu sancto in desertū, ut tētare-
tur ab 'aduersario.

² *Et ieiunauit quadraginta die-
bus et quadraginta noctibus, post-
ea verò esuriit.*

³ *Et accedebat ad eum tentator,
ac dicebat ei, Si filius es Dei, dic ut
isti lapides fiant panes.*

⁴ *Ipsè verò respondit, et dixit, Scri-
ptum est quòd nequaquam pane
solo uiuit filius hominis, sed omni
verbo procedente ex ore Dei.*

⁵ *Tunc assumpsit eum aduersari-
us in ciuitatem sanctam, & statuit
eum super pinnaculum templi.*

⁶ *Et ait illi, Si filius es Dei, precipita
te ipsum deorsum. scriptū est enim
quòd Angelis suis mandabit de te,
& super manus suas tollent te, ut nō
impingas in lapidem pedem tuum.*

⁷ *Dixit illi Ieschua, Rursum scri-
ptum est, Non tentabis Dominum
Deum tuum.*

⁸ *Rursum assumpsit eum aduer-
sarius in montem, qui valde [erat]
excelsus, & ostendit ei omnia regna
mundi et gloriam illorum.*

⁹ *Et dixit illi, Hæc omnia tibi da-
bo si procidens adoraueris me.*

¹⁰ *Tunc dixit illi Ieschua, Apage
Satana. scriptū est enim quòd Do-
minum Deum tuum adorabis, &
eum solum coles.*

¹¹ *Tunc omisit eum aduersarius,
et ecce, Angeli accesserunt, et mini-
strabant ei.*

¹² *Quum audiuisset autem Ieschua
quòd Iuchannan traditus esset, mi-
grauit in Galilaam.*

¹ Ad verbum, A
peruulgante ob-
trectione. Nam
כלא vel כלא (ea es
nim eius radix ef-
se videtur) idem
est quod קרא kar-
ra, diuulgauit, pro-
mulgauit, palam
fecit. predicauit
& קרצא Kartza est
obtreccio quā
Hebraei vocant
מלשחון malschi-
uuch, vt exponit
auctor libri ערוך
Arith., & Dauid
Kimchi Hebræo-
rū doctiss. Quæ
loquutio etiam
Chaldaicis scripto-
ribus est vitata, &
sæpe in nouo Te-
stamento Syro re-
currit.

² Ad verb. Qui
tentat, id est, afflic-
tus vt homines
tentet. Participiū
pro verbali, vt sæ-
pe fit.

³ Id est, Homo
Heb. Chald. & Sy-
ra phasis.

⁴ Ad verb. Pro-
mulgans obtre-
ctionem vt pau-
lo antè obseruati.

⁵ Ad verb. Ani-
mantua. Hebrai
simus antè obser-
uatus.

⁶ Ad verbū, Pro-
mulgator obtre-
ctionis. Chald.
phasis & Syra.

⁷ Antè obserua-
tus loquendi mo-
dus, Syris & Chal-
daicis communis.

Euangelium

Καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ, ἐλ-
θὼν κατέκησεν εἰς Καπὐναοὺμ τὴν
παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν
καὶ Νεφθαλείμ.

Ἰνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ησαίου
τῷ πρῶτῳ, λέγοντος,

Ma 9.1

Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ,
ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τῆς Ἰορδάνου, Γα-
λιλαία τῶν ἐθνῶν.

Ὁ λαὸς ὁ κατήμυρος ἐν σκότει, εἶδε
φῶς μέγα· καὶ τοῖς κατήμυροις ἐν χώρᾳ
σκιά θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.

Marc. 1.19

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν,
καὶ λέγειν, Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασι-
λεία τοῦ οὐρανοῦ.

Γενομένων δὲ τῶν ἡμερῶν παρὰ τὴν θα-
λάσσαν τῆς Γαλιλαίας, εἶδε δύο ἀδελ-
φούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀν-
δρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμ-
φίβλητρον ἐς τὴν θάλασσαν (ἥ ἐστὶν ἀλιεῖς)

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ
ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων.

Οἱ δὲ, ἀθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα, ἠ-
κολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ πρὸς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄλλους
δύο ἀδελφούς, Ἰακώβον τὸν τῆς Ζεβε-
δαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ,
ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς
αὐτῶν, καταρπύζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν.
καὶ ἐκάλεσεν αὐτοὺς.

Οἱ δὲ, ἀθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ
τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περιήλθον ὅλην τὴν Γαλιλαίαν
ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς
αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς
βασιλείας, καὶ θεραπεύων πάσαν νόσον
καὶ πάσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

Καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην
τὴν Συρίαν, καὶ προσήνεκον αὐτῷ πάν-
τας τοὺς κακῶς--

έχοντας

Et relicta Nazareth, venit &
habitavit in Capernaū, urbe ma-
ritima in finibus Zabulon & Ne-
phthalim:

14 Vt impleretur quod dictum est
per Esaiam prophetam, dicentē,

15 ¶ Terra Zabulon & terra Ne-
phthalim ad viā maris trans Ior-
danem, Galilæa Gentium:

16 Populus positus in tenebris,
vidit lucem magnam: & positus
in regione & vmbra mortis, lux
exorta est.

17 ¶ Ex eo tēpore cœpit Iesus præ-
dicare, & dicere, Resipiscite. ap-
propinquauit enim regnum cæ-
lorum.

18 Ambulans autem Iesus ad ma-
re Galilææ, vidit duos fratres, Si-
monem qui dicitur Petrus, & An-
dream fratrem eius, iacentes rete
in mare: (erant enim piscatores.)

19 Et dicit eis, Sequimini me, &
faciam vos piscatores hominum.

20 Illi verò statim omiſſis retibus,
sequuti sunt eum.

21 Tunc progressus illinc, vidit
alios duos fratres, Iacobum filiū
Zebedæi & Iohānem fratrem eius,
in nauigio cum Zebedæo patre
suo, sarcientes retia sua: & voca-
uit eos.

22 Illi autē statim omiſſo nauigio
& patre suo, sequuti sunt eum.

Et circumiit totam Galilæam
Iesus, docens in synagogis ipſo-
rum, & prædicans Euangelium
regni, & sanans quemuis morbū
& quemuis languorem in po-
pulo.

24 Tunc exiit fama eius in to-
tā Syriam: & obtulerunt ei om-
nes malè--

affectos,

*Christus de suo à nos
in recessu aliquan-
do futuro maturè co-
gitans, iam ab ipſi-
simo sua prædica-
tione, discipulos sibi
diuinitus asciscit,
pauperculos quidem
illos & plane rudes
sed eorum quæ videret
& audisset, tanto
minus suspec-
tos testes futurorum*

*Christus corporales
morbos sanans, spi-
rituales & salu-
ficam suam virtutē
in animis audienti-
um obſignat.*

וְשָׁכָה לְנֶצֶרֶת וְאֵתָא עִמָּר
בְּכַפֵּר-נָחוּם עַל יַד יַמָּא בְּתַחוּמָא
דְּזַבּוּלוֹן וְדִנְפָתָלִי :

דִּיתְמַלָּא מַדָּם דַּאֲתֵאמַר בִּיד
אֲשַׁעִיָּא נָבִיא דֵאֲמַר :

אַרְעָא דְּזַבּוּלוֹן אַרְעָא דִּנְפָתָלִי
אוֹרְחָא דִּימָא עֲבָרוּהִי דִּיּוֹרְדָנָן
גְּלִילָא דְעַמְמָא :

עָמָא דִּיתֵב בְּתַשׁוּכָא נֹהֲרָא
רַבָּא חֲזָא וְאֵילִין דִּיתְכִין בְּאַתְרָא
וּבְטַלְלָא דְּמוֹתָא נֹהֲרָא דִּנְחַלְחוֹן :

מִן הַיּוֹדֵן שְׂרִי יֵשׁוּעַ לְמַכְרוֹן
וְלֵאמַר תּוֹבוּ קִרְבַּתְכֶּם לָהּ גִיר
מִלְכוּתָא דְשָׁמַיָא :

וּכְד מַחְלָךְ עַל יַד יַמָּא דְּגִלְיָא
חֲזָא תְרִין אַחִין שְׁמַעוֹן דַּאֲתֵקְרִי
כַּאֲפָא וְאַנְדְּרָאוֹס אַחוּהִי דִרְמִין
מְצִידְתָּא בִּימָא אִיתִיחוֹן הוּוּ גִיר צִידָא :

וְאֵמַר לְחוֹן יֵשׁוּעַ תּוּ בְתָרִי
וְאַעֲבֹדְכוֹן דִּתְהוֹוֹן צִידָא דְּבְנֵי-נֶשָׂא:
הֲנוֹן דִּין מַחְדָּא שְׁבָקוּ מְצִידְתְּהוֹן
וְאֵזְלוּ בְתֵרָה :

וּכְד עֲבַר מִן תַּמָּן חֲזָא אַחֲרָנִי
אַחָא תְרִין יַעֲקֹב בֶּר וּזְבִידִי וְיוֹחָנָן
אַחוּהִי בְּאַלְפָא עִם זְבִידִי אַבוּהוֹן
דְּמַתְקִינִן מְצִידְתְּהוֹן וְקָרָא אֲנֹן יֵשׁוּעַ :

הֲנוֹן דִּין מַחְדָּא שְׁבָקוּ לְאַלְפָא
וְלְאַבוּהוֹן וְאֵזְלוּ בְתֵרָה :

וּמַתְכַּרְךָ הוּא יֵשׁוּעַ בְּכֻלָּהּ גְּלִילָא
וּמִלָּף הוּא בְּכַנּוּשְׁתְּהוֹן וּמַכְרוֹ
סִבְרָתָא דְּמִלְכוּתָא וּמַאֲסָא כָּל
כָּאֵב וּבֹרְחָן בְּעַמָּא :

וְאַשְׁתַּמַּע טְבָה בְּכֻלָּהּ סוּרְיָא
וְקָרְבוּ לָהּ כָּל־חוֹן אֵילִין דְּבִישׁ בִּישׁ
עֲבִידִין

13 Et reliquit Natzrath, venitq; et
habitavit in Kephar-Nachum, ad
littus maris, in finibus Zabulun &
Naphtali.

14 Vt impleretur quod dictū est per
8 manum Isaie propheta, qui ait,

15 Terra Zabulun, terra Naphtali,
via maris, trāsitus Jurdan, Galilea
gentium:

16 Populus qui sedebat in tenebris,
lucem magnam vidit, & illis qui se-
debant in regione & umbra mortis,
lux orta est ipsis.

17 Et tunc cœpit Ieschua predica-
re, & dicere, Conuertimini. 9 ap-
propinquat enim regnum calorum.

Quūq; ambularet iuxta lit-
tus maris Galilee, vidit duos fratres
Schemeun qui vocatur Cipha, &
Andrauas fratrē eius, qui iaciebāt
retia in mare (erāt enim piscatores.)

Et dixit illis Ieschua, 10 Venite
post me, & faciam vos ut sitis pesca-
tores 11 filiorum hominis.

12 Illi autē confestim reliquerunt re-
tia sua, et sequuti sunt eum.

13 Et quū progressus esset inde, vi-
dit alios fratres duos, Iaakub filium
Zabdai, & Iuchānan fratrē eius
in nauicula cum Zabdai patre eorū
sarcientes retia sua: et vocauit eos
Ieschua.

14 Illi autem protinus reliquerunt
nauiculā et patrē suum, et sequuti
sunt eum.

15 Et circumibat Ieschua uniuer-
sam Galileam, docebatque in syna-
gogis illorum, et predicabat Euan-
gelium regni: sanabātque omnem
languorem & morbum in populo.

16 Et audita est fama illius in u-
niuersa Syria. Et offerebant ei o-
mnes eos qui pessimē

8 Id est, ministe-
rio. Hebraismus
antē obseruatus.

9 Ad verbum A-
propinquat enim
fibi. Gallice, Cor il
s'ap. roche. Pleona-
simus Heb. Chald.
& Syris frequens.

10 Id est, Sequim-
ni me. Hebrai-
simus.

11 Id est, homi-
nū. Hebraismus.

12 Ad verbum,
Et iuerūt post eū.
Hebraismus; & eo-
dem modo paulo
post.

13 Ad verbū, Ma-
lè malé. Nomi-
nis gemitio ex
positio efficit su-
perlatiuum. He-
braismus.

Euangelium

ἔχοντας, πικίλαις νόσοις & βασάνοις
σύνεχθοντο, καὶ δαμονιζομένοις, καὶ
σελῳιαζομένοις, καὶ παραλυτικοίς·
& ἐθεράπευσεν αὐτοίς.

Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολ- 25
λοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας & Δεκαπόλεως
καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας, καὶ πέραν
τῆς Ἰορδάνου.

Κεφάλαιον εἶ

Ἰ Δὼν δὲ τοῖς ὄχλοις, ἀνέβη εἰς τὸ ὄ- 1
ρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσήλ-
θον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, ἐδίδα- 2
σκεν αὐτοίς, λέγων,

Luc. 6. 10 Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· ὅτι 3
αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Luc. 6. 21
Esa. 61. 2. 3 Μακάριοι οἱ πενθοῦντες· ὅτι αὐτοὶ 4
παρακληθήσονται.

Psal. 37. 15 Μακάριοι οἱ πραεῖς· ὅτι αὐτοὶ κλη- 5
ρονομήσουσι τὴν γῆν.

Esa. 63. 13 Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶν- 6
τες τῷ δικαιοσυνῇ· ὅτι αὐτοὶ χορ-
ταθήσονται.

Μακάριοι οἱ ἐλεήμονες· ὅτι αὐτοὶ 7
ἐλεηθήσονται.

1 Psal. 24. 4 Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ 8
ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται.

Μακάριοι οἱ εἰρῶντικοί· ὅτι αὐτοὶ 9
υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

1. Pet. 3. 14 Μακάριοι οἱ διωγμένοι ἕνεκεν δι- 10
καιосυνῆς· ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία
τῶν οὐρανῶν.

1. Pet. 4. 14 Μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν 11
ὑμᾶς καὶ διώξωσιν, καὶ εἰπωσιν πᾶν
πονηρὸν ῥῆμα κατὰ ὑμᾶς ψευδόμενοι,
ἕνεκεν ἐμοῦ.

Χαίrete & ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς 12
ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς. οἷτω γὰρ
ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς ἀδελφεοὺς ὑμῶν.

ὑμεῖς

affectos, variis morbis & cruciati
bus detētos, & dæmoniacos, &
lunaticos, & paralyticos: sanauit-
que eos.

Et sequuta est eum turba multa
à Galilæa ac Decapoli & Hieroso-
lymis & Iudæa, & regionibus trans
Iordanem sitis.

Cap. V.

Q Vum vidisset autem turbam, 1
ascendit in montem: & quum
confedisset, adierunt eum discipu-
li eius.

2 Tunc aperto ore suo docebat
eos, dicens,

3 || Beati pauperes spiritu: quoniā
ipforum est regnum cælorum.

4 || Beati qui lugent: quoniam ipsi
consolationem accipient.

5 || Beati mites: quoniam ipsi hæ-
reditatis iure terram possidebunt.

6 || Beati qui esuriunt & sitiunt iu-
stitiam: quoniā ipsi saturabuntur.

7 Beati misericordes: quoniam
ipsi misericordiam consequentur.

8 || Beati mundo corde: quoniam
ipsi Deum videbunt.

9 Beati pacifici: quoniā filii Dei
vocabuntur.

10 || Beati qui persecutionem pa-
tiuntur iustitiæ causa: quoniam i-
pforum est regnum cælorum.

11 || Beati eritis quum conuitiati
fuerint vobis, & persecuti fue-
rint, & dixerint quidūis mali ad-
uersus vos, mentientes, propter me.

12 Gaudete & exultate, quoniā mer-
ces vestra multa est in cælis. ita
enim persecuti fuerunt Prophe-
tas qui fuerunt ante vos.

Vos

Christus docet sum-
mum bonum in hui-
us vite commodis
& rebus secundis
positum non esse, sed
in celo esse repositū
iis qui a reliquis
miserabiliter & ma-
dis omnibus ideo de-
xentur quod nolint
eorum mores, imita-
ri, nihilominus in
Dei voluntate spon-
te acquiescunt, &
quibus suis prodesse
sudent.

^a חלף ^b אלץ ^c שנק ^d דיוא שמעון ^e שיד ^f שרא
עבדין בכורהנא משחלפא ואילין
דאליצין בתשניקא ודיונא ודבר-
אגרא ומשריא ואסי אנון :

ואזלו בתרה כנשא סגיא מן
גלילא ומן עסרת מדינתא ומן
אורשלים ומן יהוד ומן עברא
דיורדנן :

קפלאון ה

כד חזא דין ישוע לכנשא סלק
לטורא וכד יתב קרבו לותה
תלמידוהי :

^f אלה ^g כיא ^h ירת
ופתח פומה ומלף הוא להון ואמר:
טוביהון למסכניא ברוח דדילהון
הי מלכותא דשמיא :

טוביהון לאבלא דהנון יתביאון:
טוביהון למכיכא דהנון יאררתון
ארעא :

ⁱ כאן או ^k רחם
טוביהון לאילין דכפנין וצחין
לבאנותא דהנון יסבעון :
טוביהון למרחמנא דעליהון
יהוון רחמא :

^l דכה
טוביהון לאילין דדכין כלבחון
דהנון יחזון לאלהא :
טוביהון לעכדי שלמא דבנוהי
דאלהא יתקרונ :

טוביהון לאילין דאתרדפו מטול
באנותא דדילהון הי מלכותא
דשמיא :

טוביכון אמתי דמחסדין לכון
ורדפין לכון ואמרין עליכון כל מלא
בישא מטולתי בדגלותא :

^m חרא ⁿ רח
חידין חדו ורוויו דאגרכון סגיא
בשמיא הבנא גיר רדפו לנביא
דמן קדמיכון :

אנתון

*afficiebantur morbis diuersis, & eos
qui premebatur angustiis, & demo-
niacos, & lunaticos: & paralyti-
cos: & sanauit eos.*

²⁵ *Et sequuta sunt eum turba mul-
ta à Galilæa, et à Decem ciuitati-
bus, & ab Urifchelem, et à Judea,
& à transitu Iordan.*

Cap. V.

¹ *Quum autem uidisset Ieschna
turbas, ascendit in montem: &
quum sedisset, accesserunt ad illum
discipuli eius.*

² *Et aperuit os suum, et docebat il-
los, ac dicebat,*

³ *Beati pauperes spiritu: quoniam
illorum est regnum celorum.*

⁴ *Beati lugentes: quoniam consol-
ationem accipient.*

⁵ *Beati mites: quoniam ipsi here-
ditatem capient terræ.*

⁶ *Beati illi qui esuriunt et sitiunt
iustitiâ: quoniam ipsi saturabuntur.*

⁷ *Beati misericordes: quoniâ ipsis
exercebitur misericordia.*

⁸ *Beati illi qui mundi sunt in cor-
dibus suis: quoniâ ipsi videbunt Deum.*

⁹ *Beati pacifici: quoniam vocab-
buntur filii Dei.*

¹⁰ *Beati illi qui patiuntur persecu-
tionem propter iustitiâ: quoniam
illorum est regnum celorum.*

¹¹ *Beati estis quum probra iecerint
in vos, et persecuti fuerint vos, &
dixerint aduersus vos omne verbu
malum propter me in falsitate.*

¹² *Tunc gaudete & exultate quo-
niâ merces vestra multa est in calis.
sic enim persecuti sunt Prophetas
qui fuerunt ante vos.*

B. iiij.

¹⁴ Syre ורבר מנרא Vadebar-a-
gare, quod sonat,
Et filium agrorū,
i. hominem agre-
stem, qui à reli-
quorū consuetu-
dine abhorreat:
sicut legitur de
Nebuchad-netfar
in Daniele.

¹⁵ Syre משריא Mescharia, à dif-
solutione dedu-
cto nomine, sicut
& in Græco textu,
quod præclarè pa-
raphrastes expref-
sit.

¹⁶ Ad verb. Iue-
runt post eum.

¹⁷ Vel Decem ci-
uitatum, subaudi
regione. Regiun-
cula est Galilæa:
Gentium proxi-
ma, quæ nomen
accepit à decem
oppidis in ea sitis
quorum nomina
exprimuntur in
Plin. lib. 5 cap. 18

¹ Periphrasis est
dicere exordien-
tis, in Hebræo rex
tu veteris Testa-
mēti obuia.

² Ad verbū, Bea-
titudines paupe-
ribus: & subaudi,
sunt vel cōtingūt.
Est enim nomen
seper plurale, He-
bræo אשרי per om-
nia respondens.

³ Hac vnica vo-
ce יתבאין Iethba-
iun, exprimit pa-
raphrastes: noster
sicut paulo pōst,
Hæreditatem ca-
pient, vnico ver-
bo ירתהון Iirethun
exprimet.

⁴ ירתהון Iirethū, i.
de quod יירשון Iire-
schun, mutato ו
in ת.

⁵ Ad verb. Er-
ga eos erunt mi-
serationes.

⁶ Duabus voci-
b⁹, Cultores pacis.

⁷ Id est, A Deo pro
filiis agnoscuntur:
ideo non vano ti-
tulo filii dicuntur,
sed re ipsa erunt
quod vocabuntur.
Et ita intelligēdū
paulo infra ver. 19
Minimus vocabi-
tur: & paulo pōst,
Magnus vocabi-
tur.

⁸ Hebraismus i.
falsō. Substantiuū
enim nomen præ-
fixo ב Beth, sæpe
aduerbiū significa-
tionem, assumit.

Euangelium

Marc. 9. 50
Luc. 14. 34

Υμεῖς ἐστε τὸ ἄλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ 13
τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν πνι ἀλιθίησε-
ται; εἰς ὅθεν ἰσχύει ἐπεὶ μὴ βληθῆναι
ἔξω, καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῆς ἀν-
θρώπων.

Marc. 4. 21
Luc. 8. 16
& 11. 33

Υμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ 14
δυνάται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρει
καὶ μύρῃ.

Οὐδὲ καί οἱσι λῆχον καὶ πῦρ 15
σιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ὅτι πῦρ
λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ
οἰκίᾳ.

1. Pet. 1. 12

Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμ- 16
προσθεν τῆς ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑ-
μῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν
πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Μὴ νομίσῃτε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι 17
τὸν νόμον, ἢ τοὺς προφῆτας· ἐγὼ ἦλθον
καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.

Luc. 16. 17

Ἀμὲν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρ- 18
έλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡμῖν
καί ἡ μὴ παρέλθῃ ὑπὸ τοῦ νόμου, ἕως
ἂν πάντα γῇ.

1. Cor. 2. 10

Ὅς ἐὰν οὐκ λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν 19
τοῦτων τῆς ἐλαχίστης, καὶ διδάξῃ ἑπὶ
τοῖς ἀνθρώποις, ἐλαχίστος κληθήσεται ἐν
τῇ βασιλείᾳ τοῦ οὐρανοῦ· ὅς δ' ἂν ποιή-
σῃ τὴν διδασκαλίαν, ὅσα μὲν κληθήσεται ἐν
τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Luc. 11. 39

Λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ἐὰν μὴ φεραῖ- 20
σῃ ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλεονεξία ἢ γραμ-
ματίων καὶ φαρμακείων, οὐ μὴ εἰσελθῇτε
εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Exo. 20. 13
deut. 5. 17

Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς δεσφαῖς, 21
Οὐ φονεύσεις· ὅς δ' ἂν φονεύσῃ, ἐνοχὸς
ἔσται τῇ κρίσει.

Εγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζό- 22
μενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰπὼν, ἐνοχὸς ἔ-
σται τῇ κρίσει· ὅς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελ-
φῷ αὐτοῦ, ῥακά,

ἐνοχὸς

¶ Vos estis sal terræ: quod si sal
infatuatus fuerit, quo salietur? ad
nihil valet amplius nisi ut abiicia-
tur foras, & conculcetur à quibus
uis.

Vos estis lux mundi. Non po-
test vrbs occultari supra montem
posita.

¶ Neque accendunt lucernam
& ponunt eam subter modium: sed
in candelabrum, & splendet o-
mnibus qui sunt in domo.

¶ Ita splendeat lux vestra coram
hominibus, ut videant vestra bo-
na opera, glorificentque Patrem
vestrum qui est in cælis.

Ne existimate me venisse ut dis-
soluam Legem, aut Prophetas:
non veni ut dissoluam, sed ut im-
pleam.

¶ Amen quippe dico vobis, Vt-
quedum præterierit cælum & ter-
ra, iota vnum aut vnus apex ne-
quaquam præterierit ex Lege, vt-
que dum omnia facta fuerint.

¶ Quisquis igitur soluerit vnum
ex mandatis hisce minimis, & ita
docuerit homines, minimus voca-
bitur in regno cælorum: quisquis
autem fecerit & docuerit, iste ma-
gnus vocabitur in regno cælorum.

Dico enim vobis, nisi abunda-
uerit vestra iustitia ¶ plus quàm Scriba-
rum & Phariseorum, vos nequa-
quam ingressuros in regnum cæ-
lorum.

Audistis dictum fuisse antiquis,
¶ Non occides: quisquis autem oc-
ciderit, tenebitur iudicio.

Ego verò dico vobis, Quicun-
que irascitur fratri suo temere,
tenebitur iudicio: quicunque
verò dixerit fratri suo, ῥακά,

tene.

Verbi præsertim mi-
nistros: necesse est, ut
fideliter omni esse
missi sumus hanc di-
ad summum bonum
et veritas et recta
ceteris demonstra-
re.

Christus non venit
ut nouam quampi-
amque salutis ra-
tionem in mundum
in ucheret, sed par-
tim ut quod ceremo-
niis erat adumbra-
tum, re ipsa imple-
ret, liberatis per gratiam
hominibus à maledi-
ctione Legis: partim
ut verum obedi-
entiam à Lege præscri-
ptam usum doceret, at
que adeo sim obedi-
endi mentibus in-
sculperet.
Incipit à vera Legis
expositione, quam
vetustis quidem sed
falsis Scribarum co-
mentis opponit, ne-
dum ut vel minimi
præceptorum Patris
velut aboleri.

Sexti præcepti vera
expositio.

^a מורכב מן
אן ומן הו
^b ככח
^c שדא
^d דוש
אנתון אנון מלחה דארעא אנהו
דין דמלחא תפכהי כמנא תתמלח
למרס לא אולא אלא דתשתדא
לכר ותתדיש מן אנשא :

אנתון אנון נוהרה דעלמא לא
משכחא דתטשא מדינתא דעל
טורא בנא :

^f סגס
ולא מנהרין שרגא וסימין לה
תחת סאתא אלא על מנתא
ומנהר לכל אילין דכביתא אנון :
הכנא ינהר נוהרכון קדם בני-
גשא דיוחזון עכדיכון טבא וישבחון
לאכוכון דבשמיא :

^g אהא
^h שדא
לא תסברון דאתית דאשרי
נמוסא או נביא לא דאשרי אלא
דאמלא :

אמן גיר אמר אנא לכון דעדמא
דיעברון שמיא וארעא יד חדא
או חד סרטא לא יעבר מן נמוסא
עד-מא דכל יהוא :

ⁱ איל
כל מן דישרא הכיל חד מן
פוקדנא חלין ועורא וילף הכנא
לבני-גשא בצירא יתקרא במלכותא
דשמיא כל דיעבר וילף הנא רבא
יתקרא במלכותא דשמיא :

^k יתר
^l כאן או כון
אמר אנא לכון דאן לא תאתר
כאנותכון יתיר מן דספרא ופרישא
לא תעולן למלכותא דשמיא :
שמעתון דאתאמר לקדמא לא
תקטול וכל דיקטול מחיב הו
לדינא :

אנא דין אמר אנא לכון דכל מן
דירגו על אחוהי איכא מחיב הו
לדינא וכל מן דיאמר לאחוהי רקא
מחיב

13 *Vos estis sal terra: si aut eueniat ut sal infatuetur, quānā re salietur? ad nullam rem valet nisi ut proiciatur foras et conculcetur ab hominibus.*

14 *Vos estis lux mundi. Non potest abscondi ciuitas quae supra montem extructa est.*

15 *Neque lucere faciunt lucernā, & ponunt eam subter modium: sed supra candelabrum, & lucet omnibus qui in domo sunt.*

16 *Sic luceat lux vestra coram¹⁰ filiis hominis, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in calis est.*

17 *Ne existimetis quod venerim, ut destruam Legem aut Prophetas: nequaquam ut destruam, sed ut compleam.*

18 *Amin enim dico ego vobis, quod donec¹² transeāt cali & terra, Iud unum aut unus apex non transibit ex Lege donec omnia fiant.*

19 *Quisquis soluerit igitur unum ex mandatis istis minimis, & docuerit sic filios hominum, minimus vocabitur in regno calorum: quisquis autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno calorum.*

20 *Ego enim dico vobis, quod nisi abundauerit iustitia vestra amplius quā legis peritorum & Phariseorum, non intrabitis in regnum calorum.*

21 *Audistis quod dictū sit veteribus, Non occides: qui autem occiderit, reus est iudicii.*

22 *Ego autem dico vobis quod quis quis irascetur contra fratrem suum¹⁴ temere, reus est iudicii. Et quisquis dixerit fratri suo, ¹⁵ raka, obno-*

9 Syrum verbū thepehahi, à themate ככח pecha, sensu respondet Hebræo בָּחַץ baphac, i. mutauit: ut studio paraphraſtes illud retinuisse videatur, ordine tātum literarum in uerso. Verū itaq; potest, Si autem eueniat ut sal mētetur.

10 Id est, Hebraicis, Hebraicis.

11 Id est, Certè, Verè.
12 Id est, Mutentur.

13 Id est, Erit. Hebraicis admodum tritus.

14 Syre רִיקָא rika. Vocem eikā Græcam paraphraſtes ſua lingua accommodauit.

15 Hanc vocem obiurgātis, in Talmudicis libris præfertim autem in libro בְּרַחוֹת berachoth, & in lib. סנהדרין sanhedrin, cap. cheletz, legi ſæper ita ſcriptā רִיקָא rika, vel רִיקָא rika: & ſonat vacuum, ſubaudi iudicio, ratione, & cerebro: venitq; à רִיק rika, quod etiam Hebraicè ſignificat euacuare.

Euangelium

ἐνοχός ἐσαι τῷ σὺνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ
μωρὲ, ἐνοχός ἐσαι εἰς πλὴν γένναν τε
πυρός.

Εὰν οὖν πρὸς φέρῃς τὸ δῶρόν σου ²³
ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ κεῖ μνησθῇς ὅτι
ὁ ἀδελφός σου ἔχει πικρὰ σοῦ,

Αφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν ²⁴
τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε. ὁρῶν δια-
λάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν
ὁρῶσφ' ἐρε τὸ δῶρόν σου.

Luc. 12. 58

Ἰδοὺ δυνάμεις τῶ ἀντιδίκου σοῦ ἔρχονται, ²⁵
ἕως ὅτου εἴεν ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ· μή-
ποτε σε παραδῶ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ,
καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῶ τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ
εἰς φυλακὴν βληθῇς.

Ἀμὲν λέγω σοι, οὐ μὴ δέξῃς ἐκεῖ- ²⁶
θεν ἕως ἂν ἀποδῶς τὸν ἔχρατον κο-
δράντιν.

Exo. 20. 14

Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ῥαββί- ²⁷
οῖς· οὐ μοιχεύσεις·

Εγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέ- ²⁸
πων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐ-
τῆς, ἡδὴ ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρ-
δίᾳ αὐτοῦ.

Infra, 18. 8
mar. 9. 47

Εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκαν- ²⁹
δαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε ἀπὸ
σοῦ. συμφέρει γὰρ σοι ἵνα ἀπολέηται ἐν
τῷ μελὶ σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου
βληθῇ εἰς γένναν.

Καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλί- ³⁰
ζει σε, ἐκκοψον αὐτήν, καὶ βάλε ἀπὸ
σοῦ. συμφέρει γὰρ σοι ἵνα ἀπολέηται ἐν
τῷ μέλῳ σου, καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου
βληθῇ εἰς γένναν.

Infra, 19. 7
deut. 24. 1
mar. 10. 4. 11
luc. 16. 18
1. cor. 7. 10

Ἐρρέθη δὲ ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ πλὴν γυ- ³¹
ναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον·

Εγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ ³²
πλὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτός λόγου
πορνείας, ποιεῖ αὐτὴν μοιχεῖσθαι· καὶ ὃς
ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ, μοιχεύεται.

Γάλιν

tenebitur confesſu: quifquis autē
dixerit, fatue, tenebitur gehenna
ignis.

Igitur ſi munus tuum attuleris
ad altare, & illic memineris fra-
trē tuū habere aliquid contra te,

Omitte illic munus tuum co-
ram altari, & abi: primū recon-
ciliator fratri tuo, & tum veniens
offer munus tuum.

¶ Eſto amicus aduerſario tuo
citò, dū es in via cum eo: nequā-
do te tradat aduerſarius iudici, &
iudex te tradat miniſtro, & in cu-
ſtodiam coniciaris.

Amen dico tibi, nequaquam
exibis illinc uſquedum reddide-
ris ultimum quadrantem.

Audiſtis dictū fuiſſe antiquis,
¶ Non mœchaberis:

Ego verò dico vobis, Quicun-
que aſpicit mulierem ut eam cō-
cupiſcat, iam adulterauit eam in
corde ſuo.

¶ Quòd ſi oculus tuus dexter
facit ut tu offendas, erue eum, &
abiice abs te. expedit enim tibi ut
pereat vnum ex membris tuis, ac
non totum corpus tuum conii-
ciatur in gehennam.

Et ſi dextra tua manus facit ut
tu offendas, excinde eā, & abiice
abs te. expedit. n. tibi ut pereat v-
nū ex membris tuis, ac nō totum
corp⁹ tuū coniiociatur in gehēnā.

Dictum eſt autem, ¶ Quiſquis
dimiſerit vxorem ſuam, det ei li-
bellum diſceſſionis:

Ego verò dico vobis, eū q. dimi-
ſerit vxorē ſuā, extra rationē ſcor-
tationis, facere ut ea mœchetur:
& eūq. dimiſſā duxerit mœchari.

Rur-

Docebāt auari Pha-
riſæi placari Deū o-
blationibus in Lege
præceptis, quas ipſi
vorabant. Negat cō-
trā Chriſtus Deo gra-
tam eſſe cuiusquam
oblationem qui ſi ſi-
tri offenſo non ſatis-
fecerit: atque etiam
affirmat nunquam
pſiſtētis iſtis fratri
contēptorib⁹ pateſa-
ciendum eſſe ſicut
exiit ex ira & ma-
ledictione Dei prius
quam fratri penitus
ſatiſfecerint.

Scortator cenſetur
coram Deo quiſ-
quis mulierem con-
cupiſcit: ac proinde
oculis continendi ſunt
& membra omnia,
omneſque adeo oc-
caſiones quibus ad
male agendum com-
moueri poſſumus,
vel maximis cum
damnis ſunt vitan-
de.

מְחִיב הוּא לְכַנּוּשָׁתָא וְכָל מִן דִּיאֲמַר
לֹא מְחִיב הוּא לְגַהֲנָא דְנוּרָא :

אֲנִי הוּא הַכִּיל דְּמִקְרַב אֲנִי קוֹרְבִנְךָ
עַל מִדְּבָחָא וְתַמֵּן תִּתְדַכֵּר דִּיאֲחִיד
עֲלֶיךָ אַחֲוָךְ אֲכַתָּא מִדָּם :
שְׂבוּק תַּמֵּן קוֹרְבִנְךָ עַל מִדְּבָחָא
וְזֵל לֹקְדָם אֲתִרְעָא עִם אַחֲוָךְ
וְהִידִין תּוֹב קֶרֶב קוֹרְבִנְךָ :

הוּיָת מִתְּאֵוָא עִם בְּעַל-דִּינְךָ
עַגְלָא עַד עֵמָה אֲנִי בְּאוּרְחָא דְלִמָּא
בְּעַל דִּינְךָ יִשְׁלַמְךָ לְדִינָא וְדִינָא
יִשְׁלַמְךָ לְגַבִּיָּא וְתִפְרָא בֵּית
אֲסִירָא :

וְאִמֵּן אֲמַר אֲנִי לְךָ דְלִיָּא
תִּפּוּק מִן תַּמֵּן עַד-מָא דִּתְתִּירָא
שְׂמוּנָא אַחֲרִיא :

שְׂמַעְתּוֹן דִּיאֲתֵאמַר דְּלֵא תִּגְוֹר :
אֲנִי דִין אֲמַר אֲנִי לְכוֹן דְּכָל
מִן דִּחְזָא אֲנִי תִּתְּנִי אִיךְ דִּירְגִיָּא
מִחְרָא גֵרָה בְּלִבָּה :

אֲנִי דִין עֵינְךָ דִּימִינָא מִכְּשָׁלָא
לְךָ חֲצִיָּה וְשִׁדְיָה מִנְךָ פִּקַּח לְךָ
גִּיר דִּיאֲבֹד חַד מִן הַדְּמִיךָ וְלֹא כִלָּה
פִּגְרְךָ יִפֹּל בְּגַהֲנָא :

וְאִן אִידֵךְ דִּימִינָא מִכְּשָׁלָא לְךָ
פִּסּוּק שִׁדְיָה מִנְךָ פִּקַּח לְךָ גִּיר
דִּיאֲבֹד חַד מִן הַדְּמִיךָ וְלֹא כִלָּה
פִּגְרְךָ יִפֹּל בְּגַהֲנָא :

אֲתֵאמַר דִּמֵּן דִּשְׂרָא אֲנִי תִּתְּנִי
יִתֵּל לָהּ כְּתָבָא דְדוּלְלָא :

אֲנִי דִין אֲמַר אֲנִי לְכוֹן דְּכָל
מִן דִּשְׂרָא אֲנִי תִּתְּנִי לְבֹר מִן מְלִיתָא
דְּנִיּוּתָא עֲבֹד לָהּ דִּתְגִּוֹרִי וּמִן
דִּשְׂקָל שְׂבִיקְתָּא גֵּאָר :

תּוֹב

obnoxius est consilio: et omnis qui dixe-
rit, ¹⁶fatue, obnoxius est ¹⁷Gihanna
¹⁸ignis.

23 Si eueniet igitur ut offeras ob-
lationem tuam ad altare, et illic
recorderis quod frater tuus retinet
aduersus te inimicitiam aliquam,

24 Relinque illic oblationem tuam
iuxta altare, & abi, prius reconci-
liare fratri tuo, et tunc redi, offer obla-
tionem tuam.

25 Esto beneuolus erga ¹⁹aduersa-
rium tuum citò dum cum illo es in
uia: ne ²⁰aduersarius tuus tradat
te iudici, et iudex tradat te exacto-
ri, et incidas in domum uinctorum.

26 Et amen dico ego tibi quod non
exibis illinc donec reddideris ²¹octa-
uum [numulum] ultimum.

27 Audistis quod dictum fuerit ut
non committas adulterium:

28 Ego autem dico uobis, quod qui
cunque aspexerit mulierem, ut a-
dulterium committat cum ea, illico
adulteriũ cõmisit cũ ea in corde suo.

29 Si autem oculus tuus dexter ob-
staculo sit tibi, erue ipsum, & abiice
abs te. expedit enim tibi ut pereat
unum ex membris tuis, ²²et non to-
tum corpus tuum ruat in Gihannã.

30 Et si manus tua dextra obstacu-
lo est tibi, amputa eam et proiice eã
abs te. expedit enim tibi ut pereat
unum ex mēbris tuis, ²²et non totũ
corpus tuum ruat in Gihannam.

31 Dictum est quod qui dimittit u-
xorẽ suã, det illi scriptum repudiij.

31 Ego autem dico uobis quod quis-
quis repudiauerit uxorem suam,
excepta causa fornicationis, efficit
ei ut committat adulterium: et qui
accipit derelictã, adulteriũ cõmitit.

Rur-

16 Syrè, לִלְלָא, videtur ab He-
braeo לִלְלָא a lil, de-
ductum. N Aleph
à capite sublatà.

17 Syrè גִּיְהִנָּה Gihanna, ab Hebraeo cõ-
posito גִּיְהִנָּה Ge-
binnam, vallis Hin-
nam. Vallis erat
prope Hierusalem
de nomine posses-
soris sui ita voca-
ta. Quæ etiam in-
terdũ, vocatur in
scripturis Vallis fi-
lii Hinnon, Ios. 15.
18, & 2. Reg. 23. 11 &
2. Par. 28. 3. & 33. 6
& Iere. 7. 33. & 34.
Itẽ cap. 19. 16 & 19. 2.
& 32. 35. In hac erat
locus vocatus To-
pheth, in quo Isra-
elitæ, vicinorum
populorum hor-
rendam supersti-
tionem sequuti, fi-
lios suos idolo Mo-
loch comburebāt;
Vnde factum est
ut postea à Chal-
dæis, Syris & He-
bræis antiquis scri-
ptoribus, nomen
ipsum Gihanna
vel Gehinnam v-
surparetur ad si-
gnificandum lo-
cum reprobis in
æternũ cruciãdis
destinatũ. Ita v-
surpatur in lib. Pirizẽ
aboth admodum
antiquo, cap. 1. & 5.
18 Id est, Ignis.
Hebraismus.

19 Ad verb. Do-
minus litis tuæ:
commune nomẽ
est utrique parti
litiganti.
20 Ad verbum,
Dominus litis tuæ:
Hebraismus, ut
paulo anteq.
21 Id est, Octauia
pars Assir, quæ fuit
minima, nec po-
tuit ultra diuidi;
quemadmodum in
fufius explicabi-
tur, Mar. 12.
22 Id est, Potius
quã, Hebraism.
sicut paulo infe-
rius.

Euangelium

Exod. 20. 7
Leuit. 19. 12
deut. 5. 11

Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς πατέ- 33
ράσιν, Οὐκ ὀφθαλμοῖς, ἀποδώσεις δὲ
τῷ Κυρίῳ τὸν ὅρκον σου.

Εγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμῶσαι ὅ- 34
λως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ὁ
τοῦ Θεοῦ.

Μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν 35
ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι
πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως.

Μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὀμῶσης, ὅτι 36
οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ἢ μέ-
λαιαν ποιῆσαι.

Iac. 5. 12

Εἰς δὲ ὁ λόγος ὑμῶν, ναὶ ναὶ, οὐ 37
οὐ· καὶ δὲ ψευδὸν ὅρκων, ἐκ τούτου πονη-
ροῦ ἐστίν.

Exo. 21. 24
Leuit. 24. 10
deut. 19. 21

Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλ- 38
μὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀδόντα ἀντὶ
ὀδόντος.

Luc. 6. 29.
rom. 12. 17
1. cor. 6. 7

Εγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντισημεῖν 39
τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν
δεξιὰν σου σιαγόνα, στρέψον αὐτῇ καὶ
τὴν ἄλλην.

Καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν 40
χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ
ἱμάτιον.

Καὶ ὅστις σε ἀγαρῷσθί μίλιον ἐν, 41
ὑπάγε μετ' αὐτοῦ δύο.

Deut. 15. 8

Τῷ ἀποκρίνῃ σε δίδου· καὶ τὸν θέ- 42
λοντα ἀπὸ σοῦ δανείσασθαι, μὴ ἀπο-
στραφῆς.

Leuit. 19. 18

Luc. 6. 27

Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγαπήσεις τὸν 43
πλησίον σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου.

Εγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, Ἀγαπάτε τὸν 44
ἐχθρόν ὑμῶν, ἀγαπήτε τὸν καταρω-
μύον ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τῷ μι-
σοῦντι ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ
τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων
ὑμᾶς.

Luc. 23. 34
act. 7. 60
1. cor. 4. 13

Luc. 6. 31

Ὅπως ἠγάπησεν ὑμεῖς τὸν πατέρα ὑμῶν 45
τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

Rursum audistis dictum fuisse 33
antiquis, Non peierabis, sed red-
des Domino quæ tu iuraueris:

Ego verò dico vobis, ne iure- 34
tis omnino: neque per cælum, quia
thronus Dei est:

Neque per terram, quia scabel- 35
lum est pedum eius: neque per Je-
rosolyma, quia urbs est magni
regis.

Neque per caput tuum iure- 36
quia non potes vnum capillum
album aut nigrum facere.

Estote autē sermo vester, etiā e- 37
tiam, non non: quod autem supra
hæc redundat, à malo est.

Audistis dictum fuisse, Oculū 38
pro oculo, & dentem pro dente:

Ego verò dico vobis, Ne resi- 39
statis malo: sed quisquis te cædet
in dextram tuam maxillam, ob-
uertere ei & alteram.

Et ei qui vult tecum iudicio 40
contendere, ac tunicam tuam ca-
pere, dimitte ei etiam pallium.

Et quisquis te angariabit ad 41
miliare vnum, abi cum eo duo.

Petenti abs te dato: & volen- 42
tem mutuari abs te, ne auersere.

Audistis dictum fuisse, Diliges 43
proximum tuum, & odio habebis
inimicum tuum:

Ego verò dico vobis, Diligite 44
inimicos vestros, benedicite iis
qui deuouent vos, benefacite iis
qui oderunt vos, & precamini pro
iis qui vos infestant & persequun-
tur vos:

Vt sitis filii Patris vestri qui 45
est in cælis.

Tertium præcepti expli-
catio, aduersus per-
uersam Scribarum
sententiam, qui
obliquas siue indire-
ctas iurandi formas
excusabant.

Secunda Tabula sit
mam, contra quam
docebat Scriba, sic
ostendit accipiendū
et malum malo re-
taliare nullo modo
licet, imò potius re-
petite iniurie sint p-
ferende, & ipse ca-
pitale hostibus sit
benefaciendū.

ὅτι

facit

תוב שמעתון דאתאמר לקדמיה
דלא תדגל במומתך תשלם דין
למריא מומתך :

33 Rursum audistis quod dictum fue-
rit antiquis, Non²³ mentieris in iura-
mento tuo, persolues autem Domino
iuramentum tuum:

²³ Periphrasis per-
iurii.

אנא דין אמר אנא לכו לא תאמון
סך לא בשמיא דכורסא חו דאלהא:
ולא פארעא דכובשא חי דתחית
רגלוחי אף לא באורישראל
דמדינתה חי דמלכא רבא :

34 Ego autē dico vobis, Ne iuretis²⁴
omnino: nō p calos, quia soliū est Dei.

²⁴ Sic Maimoni
in tractatu De iura-
mentis, cap. 12. ait
וטובה גדולה היא
לאדם שלא ישבע
כלי, Et optimum
est homini ut nō
iuret omnino. Gal-
licē, en somme, vel,
somme toure.

אף לא כרישך תאמא דלא
משבח אנת למעבד כה מנתא חדא
דסערא אובמתא או חורתא :

35 Neque per terram, quod scabel-
lum sit quod est sub pedibus eius.
nec etiā per Vrischelem, quia²⁵ ciui-
tas est regis magni.

²⁵ Desumpta sunt
verba ex ysa. 48. 3,
vbi ita legitur: קרי-
ת מלך רב, Civitas re-
gis magni.

אלא תהוא מלתכון אין אין ולא
לא מרס דמן חלין יתיר מן כישא חו:
שמעתון דאתאמר דעינא חלף
עינא ושנא חלף שנא :

36 Neque etiam per caput tuum iu-
rabis: quia non potes facere in eo ca-
pillum unum casariei, aut nigrum,
aut album.

37 Sed sit sermo vester, Est est, &
Non, non. quicquid est prater hac,
à malo est.

38 Audistis quod dictum fuerit, Ocu-
lum pro oculo, & dentem pro dente:

39 Ego autem dico vobis ut non sur-
gatis contra malum: sed ei qui per-
cutit te super maxillam tuam dex-
tram, obuerte illi etiam alte-
ram.

40 Et ei qui vult contendere tecum
ut accipiat tunicam tuam, relin-
que illi etiam pallium tuum.

41 Qui adigit te ad miliarium u-
num, abito cum illo duo.

42 Qui petit abs te, da illi: & qui
mutuū petit abs te, ne prohibeas eū.

43 Audistis quod dictum sit, Diligas
proximum tuum, & odio habeas ini-
micum tuum:

44 Ego autem dico vobis, Diligite
inimicos vestros, & bene precemini
ei qui maledicit vobis, & facite
quod²⁶ decet ei qui odit vos, & ora-
te pro illis qui ducunt vos in vincu-
la, et persequuntur vos.

²⁶ Ad verb. Quod
pulchrum est.

45 Vt sitis filij Patris vestri qui est
in calis: qui oriri facit solē suū super
C. i.

איכנא דתהוון בנותי דאכוכון
דבשמיא חו דמדנח שמשה ער
טבא

^a ימא או ימא

^b ימא

^c ריש כמו
^d ראש
^e ימא

^f אכס
^g חור

^h קום
ⁱ מוחא
^j עגה

^k מן

^l מן

^m יחב
ⁿ יוף
^o כלא

^p סנא

^q לוט

^r צלא

Euangelium

ὅτι τὸ ἥλιον αὐτὸ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροῖς
καὶ ἀγαθοῖς, καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀ-
δίκους.

Εὰν γὰρ ἀγαπήσῃτε τοὺς ἀγαπῶντας
ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐ καὶ οἱ τε-
λώναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσι;

Καὶ εἰὰν ἀσπάσῃτε τοὺς ἀδελφοὺς
ὑμῶν μόνον, τί ὡραῖον ποιεῖτε; οὐ καὶ
οἱ τελῶναι οὕτω ποιοῦσιν;

Εστέ οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥς περ ὁ πα-
τήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τέλειός ἐστι.

Κεφάλαιον 5

Προσέχετε τῷ ἐλεημοσιύῳ ὑμῶν μὴ
ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὥς
καὶ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μὴ γέ, μισθὸν
ἐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς.

Rom. 12. 8

Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσιύῳ, μὴ
σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὥς περ οἱ ὑπο-
κριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ
ἐν ταῖς ρύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ
τῶν ἀνθρώπων. ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἀπέ-
λθοι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Σοὺ δὲ ποιῶντος ἐλεημοσιύῳ, 3
μὴ γνώτω ἡ ἀριστερὰ σου τί ποιεῖ ἡ δε-
ξιὰ σου.

Ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσιύῃ ἐν τῷ 4
κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ
κρυπτῷ, αὐτὸς ἀποδώσῃ σοι ἐν τῷ φα-
νερῷ.

Καὶ ὅταν προσεύχῃ, ἐκέσῃ ὥς περ 5
οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς σyna-
γωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλα-
τειῶν ἐσῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως ἀν-
φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις. ἀμὲν λέγω
ὑμῖν ὅτι ἀπέλθοι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Σὺ δὲ ὅταν προσεύχῃ, εἰσελθε εἰς 6
τὸ ταμεῖόν σου, καὶ κλείσας τὸ θύραν σου,
προσεύξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυ-
πτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυ-
πτῷ, ἀποδώσῃ σοι ἐν τῷ φανερῷ.

Προσευ-

facit enim ut sol suus exoriatur
super malos ac bonos, & pluit
super iustos & iniustos.

46 Nam si dilexeritis eos qui dili-
gunt vos, quā mercedē habebi-
tis? nōne & publicani idē faciūt?

47 Et si complexi fueritis fratres
vestros solū, quid amplius facitis?
nōne & publicani ita faciunt?

48 Estote igitur vos perfecti, ut Pa-
ter vester qui est in cælis, perfe-
ctus est.

Cap. VI.

At tendite ne eleemosynam
vestram detis coram homi-
nibus, ut spectemini ab eis: alio-
qui mercedem non habebitis a-
pud Patrē vestrū qui est in cælis.

*Eleemosyna ambi-
tiositas facit.*

¶ Itaque quum dabis eleemosy-
nam, ne cures buccina cani corā
te, sicut hypocritæ faciunt in sy-
nagogis & in plateis, ut gloriam
cōsequantur ab hominibus. amē
dico vobis eos referre mercedem
suam.

Quum verò tu das eleemosy-
nam, ne nouerit sinistra tua quid
faciat dextera tua:

Vt sit tua eleemosyna in occul-
to: Pater autem tuus qui i te aspi-
cit in occulto, reddet tibi in pro-
patulo.

Et quum precaris, ne sis ut hy-
pocritæ. amant enim in conuenti-
bus & in angipertis platearum
stando precari, ut appareant ho-
minibus. amen dico vobis eos re-
ferre mercedem suam.

*Duo in precibus
maxima vitia re-
prehendit, ambitio-
nem & inanē gar-
rultatem.*

Tu verò quum precaris, intro-
ito in conclaue tuum, & clauso
ostio tuo precare Patrem tuum
qui est in occulto: & Pater tuus
qui te aspicit in occulto, reddet
tibi in propatulo.

Pre-

^a טבא ועל בישא וּמַחַת מַטְרָה עַל
^b כִּאֲנָא וְעַל עֵוִילָא :
^c עַל

*bonos et super malos, et demittit plu-
uiam suam super iustos et super in-
iustos.*

אַן גִּיר מַחְבִּין אֲנִתּוֹן לְאִילִין
דְּמַחְבִּין לְכוֹן מְנָא אֲנִרָא אִית לְכוֹן
לֹא הָא אִף מְכַסָּא הִי חֲדָא עֲבָדִין :
וְאַן שְׂאֵלִיתוֹן בְּשִׁלְמָא דְאַחִיכוֹן
בְּלַחוֹד מְנָא יִתִּיר עֲבָדִין אֲנִתּוֹן לֹא
הָא אִף מְכַסָּא הִי חֲדָא עֲבָדִין :

46 *Si enim diligatis eos qui diligunt
vos, quod premium est vobis? nonne
etiam publicani id ipsum faciunt?*

47 *Et si salutetis fratres vestros ta-
tum, quid eximii facitis? nonne e-
tiam publicani id ipsum faciunt?*

48 *Estote igitur vos perfecti, sicut pa-
ter vester qui est in calis perfectus est.*

הוּוּ הָכִיל אֲנִתּוֹן גְּמִירָא אִיכְנָא
דְּאִכוֹן דְּבִשְׂמִיָּא גְּמִירָא הוּוּ :

Cap. VI.

קְפִלְאוֹן וְ

חֲוֵרוֹ דִּין בְּזִדְקָתְכוֹן דְּלֹא תַעֲבִדוּנָה
קִדְּם בְּנִי-נְשָׂא אִיךְ דִּתְתַּחְזוֹן לְחוֹן
וְאַן לֹא אֲנִרָא לִית לְכוֹן לִוְרָא
אִבּוּכוֹן דְּבִשְׂמִיָּא :

1 *Attendite autem in eleemosyna
vestra, ut non faciatis eam coram
filiis hominum, quod spectemini ab il-
lis: alicui premium non est vobis
apud Patrem vestrum qui est in calis.*

אֲמַתִּי הָכִיל דְּעֵבֵד אֲנִתּוֹ וְזִדְקָתָא
לֹא תִקְרָא קִרְנָא קִדְּמָךְ אִיךְ דְּעֵבֵדִין
נְסִבִּי ^d בְּאִפָּא בְּכַנּוּשְׁתָּא וּבְשׁוּקָא
אִיךְ דִּישְׁתַּחֲוִין מִן בְּנֵי-נְשָׂא וְאֲמִין
אֲמַר אֲנָא לְכוֹן דְּקִבְלוּ אֲנִרְהוֹן :

2 *Quando igitur facis eleemosynam
ne excites clamorem ante te, sicut
faciunt hypocritae in conciliis et in
vicis, ut laudetur a filiis hominum.
Amen dico vobis quod acceperunt
mercedem suam.*

אֲנִתּוֹ דִּין מָא דְּעֵבֵד אֲנִתּוֹ וְזִדְקָתָא
לֹא תִרְעִי סְמִלָךְ מְנָא עֲבָדָא יִמִּינְךָ :
אִיךְ דִּתְחִוָּא וְזִדְקָתְךָ ^h בְּכַסְיָא
וְאִכוּךְ דְּחִוָּא בְּכַסְיָא הוּוּ יִפְרַעְךָ
בְּגִלְיָא :

3 *Tu autem quum facis eleemosy-
nam, ne sciat sinistra tua id quod fa-
cit dextera tua.*

וּמָא ^k דְּמַצְלָא אֲנִתּוֹ לֹא תִהְוָא
אִיךְ נְסִבִּי ^l בְּאִפָּא דְּרַחֲמִין ^m לְמַקְסָא
בְּכַנּוּשְׁתָּא ⁿ וּבְזוּיָתָא דְּשׁוּקָא לְמַצְלִיו
דִּיתַחֲזוֹן לְבְנֵי-נְשָׂא וְאֲמִין אֲמַר
אֲנָא לְכוֹן דְּקִבְלוּ אֲנִרְהוֹן :

4 *Vt sit eleemosyna tua in occulto: et
Pater tuus qui videt in occulto, ipse
rependet tibi in propatulo.*

אֲנִתּוֹ דִּין אֲמַתִּי דְּמַצְלָא אֲנִתּוֹ
עוֹלָם לְתוֹנֵךְ וְאַחוֹד תִּרְעַךְ וְצִלְמָךְ
לְאִכוּךְ דְּבְכַסְיָא וְאִכוּךְ דְּחִוָּא
בְּכַסְיָא יִפְרַעְךָ בְּגִלְיָא :

5 *Et quum oras, non eris sicut hypo-
critae, qui amant stare in conciliis et
in angulis platearum ad orandum,
ut conspiciantur filijs hominum.
amen dico vobis quod acceperunt
mercedem suam.*

וּמָא

6 *Tu autem quum oras, ascende in
penetrabile tuum, et claude ostium
tuum, et ora Patrem tuum qui est
in occulto: et Pater tuus qui videt
in occulto, rependet tibi in propatulo.*

C. ij.

27 Ad verb. Inter-
rogetis de pace fra-
trum vestrorum,
1. humaniter & of-
ficio salutetis eos
2 Ad verbum, Et
si nō. Hebraismus.
2 Observatione di-
gnum, quod He-
braeis, Chaldaeis &
Syris דַּקָּא & דַּקָּא
id est, iustitia, dica-
tur eleemosyna:
quo docent muni-
ficentiam erga in-
opes, esse iustitiae
non postremam
partem: quae etiā
lēge districtē prae-
cipitur, Deut. 15.
Remansit autem
eiusdem nominis
usus in nouo quo-
que Testamento
2. Cor. 9, & in Euā-
gelis aliquibus in
locis occurrit.
3 A dverb. Ne cla-
mes clamorem.
Hebraismus, i. Ne
illud praedices ac
diuulges.
4 Hypocritae di-
cuntur hoc loco
& similibus facies
assumere, hoc est,
laruas induere, ut
se transforment,
quod alii appareāt
quā sint: Aliās
hac loquutio pro
sopoleptiam decla-
rat, qua non pro
causa, sed pro per-
sona iudicatur.
quod qui faciūt,
ipſi quoque hypo-
critae sunt, ut qui
iustitiae simule ne
studium, a quo ta-
men abhorrent.
5 Ad verb. Assumē-
tes facies: sicut
paulo antē & pau-
lo infra.

תונא שעמו
חדר

Euangelium

Προσευχόμενοι ὅ μὴ βασιλοζήσῃ 7
τε, ὥς περ οἱ ἐθνικοί. δοκούσι γὰρ ἐν τῇ
πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουδῆσονται.

Μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς. οἶδε γὰρ 8
ὁ πατήρ ὑμῶν ὅτι χρεῖαν ἔχετε, καὶ τὸ
ὑμᾶς ἀπαιτεῖ αὐτόν.

Luc. 11.2

Οὕτως οὖν προσεύχετε ὑμεῖς, 9
ΠΑΤΕΡ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀ-
γαθήτω τὸ ὄνομά σου.

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· γνηθήτω τὸ 10
θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἡμετέριον δός 11
ἡμῖν σήμερον.

Καὶ ἀφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡ- 12
μῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφει-
λέταις ἡμῶν.

Infra. 13.19

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρα- 13
σμὸν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.
ὅτι σοὶ ὄσιν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δυνάμις,
καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Marc. 11.25
eccl. 18.2

Εάν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ πα- 14
ραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσεται καὶ ὑμῖν ὁ
πατήρ ὑμῶν οἱ ὀφειλόμενοι.

Εάν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ 15
παράπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατήρ
ὑμῶν ἀφήσεται τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

Ὅταν ὅ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥς περ οἱ 16
ὑποκριταί, σκυθρωποί. ἀφανίζετε γὰρ
τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς
ἀνθρώποις νηστεύοντες. ἀμὴν λέγω ὑμῖν
ὅτι ἀπέχουσιν τὸ μισθὸν αὐτῶν.

Σὺ ὅ νηστεύων ἀλείψαι σου πλὴν κε- 17
φαλῇ, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι.

Ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νη- 18
στεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυ-
πτῷ. καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυ-
πτῷ, δώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.

Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ 19
τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρώσις ἀφανίζει, καὶ
ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν.

Θησαυ-

Precantes autē ne sitis loqua-
ces, ut Ethnici. putāt enim fore ut
sua illa loquacitate exaudiatur.

Ne igitur ipsis assimilemini. no-
uit enim Pater vester quibus sit
vobis opus, antequam vos peta-
tis ab eo.

Vos igitur ita precamini, || P A-
T E R noster qui es in cælis, san-
ctificetur nomen tuum:

Vera omnis Christi
anorum precum su-
ma ac formula.

Veniat regnū tuū: fiat volūtas
tua, sicut in cælo, ita etiā in terra.

Panē nostrum quotidianum da
nobis hodie.

Et remitte nobis debita nostra,
sicut & nos remittimus debitori-
bus nostris.

Et ne nos inducas in tentatio-
nem, sed libera nos à malo. Quia
tuum est regnum, & potentia, &
gloria in secula. Amen.

|| Nam si remiseritis hominibus
offensas ipsorum, remittet etiam
vobis Pater ille vester cælestis:

Condonantibus iniu-
rias condonantur pec-
cata, & ipsis an-
tem parata est vita.

Sin autē nō remiseritis homini-
bus offensas nec Pater vester
remittet vobis offensas vestras.

Quum autem ieiunatis, ne si-
tis ut hypocritæ, tetrici. obscurāt
enim facies suas, ut appareant ho-
minibus ieiunare. amen dico vo-
bis, referunt mercedem suam.

In eos qui sanctita-
tis famam ex ieiu-
niis veniunt.

Tu verò quum ieiunas, unge ca-
put tuum, & faciem tuam laua:

Ut ne appareas hominibus ieiuna-
re, sed Patri tuo qui est in occulto:
& Pater tuus qui aspicit in occul-
to, reddet tibi in propatulo.

Ne thesauros cōgerite in terra,
vbi tinea & erosio corrumpit,
& vbi fures perfodiunt, ac furan-
tur:

Vana hominum san-
cta ostenduntur, qui
certissima eterna the-
sauro neglecto, in ca-
ducis & inanibus
opibus congerendis
vitam consumunt.

7 וְמִמָּצְלָא אֲנִתּוֹן לֹא הוּיִתּוֹן
מִפִּקְקִין אִיךְ חֲנִפִּיךְ דְּסִכְרִין גִּיר
דְּבִמְמַלְלָא סְנִינִי מִשְׁתַּמְעִין:
8 לֹא הִכִּיל תְּדִמּוֹן לַחֲוֹן אֲבוּכּוֹן
גִּיר יָדַע מִנָּא מִתְּבַעֵא לְכוֹן עַד-לֹא
תְּשִׁאלוּנִיחִי:
9 הֲכֵנָּא צִלוֹ אֲנִתּוֹן אֲבוּךְ דְּבִשְׁמִי
יִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵךְ:
10 תֵּאֲתֵא מַלְכוּתְךָ יְהוָה צְבִינְךָ
אִיכְנָא דְּבִשְׁמִי אֵף בְּאַרְעָא:
11 הֲבִלָן לַחֲמָא דְּסוּנְקִנָן יוֹמָנָא:
וּשְׁבוּק לָן חֻבִּין אִיכְנָא דְּאֵף
חֲנָן שְׁבִקָן לְחִיבִין:
12 וְלֹא תַעֲלֵן לְגִסְיוֹנָא אֵלָּא פִּצֵּן
מִן בִּישָׁא מְטוּל דְּדִילֵךְ הִי מַלְכוּתָא
וְחִילָא וְתִשְׁבּוּחַתָא לְעֵלְמָא עֲלִמִין:
13 אֲנִי גִיר תְּשִׁבִּקוֹן לְבְנֵי גִשָׁא סְכָלוֹתָהוֹן
יִשְׁבּוּק אֵף לְכוֹן אֲבוּכּוֹן דְּבִשְׁמִי:
אֲנִי דִין לֹא תְּשִׁבִּקוֹן לְבְנֵי גִשָׁא אֵף
לֹא אֲבוּכּוֹן שְׁבִקָן לְכוֹן סְכָלוֹתָהוֹן:
14 אֲמַתִּי דִין דְּצִימִין אֲנִתּוֹן לֹא
תַּחְוּוֹן כְּמִירָא אִיךְ נִסְבִּי בְּאַפֵּי
מַחְבְּלִין גִּיר פִּרְצוּפִיהוֹן אִיךְ דִּיתַחְוּוֹן
לְבְנֵי גִשָׁא דְּצִימִין וְאֲמִין אֲמַר אֲנָא
לְכוֹן דְּקַבְּלוּ אֲנִרְחוּן:
15 אֲנִי דִין מֵא דְּצֵאִים אֲנִי אֲשִׁיג
אֲפִךְ וּמִשׁוּחַ רִישְׁךָ:
16 אִיךְ דִּלֹא תַתְּחוּזָא לְבְנֵי גִשָׁא
דְּצֵאִים אֲנִי לֹא לְאֲבוּךְ דְּבִכְסִיָּא
וְאֲבוּךְ דְּחֻזָּא בְּכִסִּיָּא הוּא יִפְרַעְךָ:
17 לֹא תִסְיָמוֹן לְכוֹן סִימְתָא
בְּאַרְעָא אֲתֵר דְּסִסָּא וְאֲכִלָּא
מַחְבְּלִין וְאִיכְנָא דְּגִנְבָּא פִּלְשִׁין
וְגִנְבִין:

Et quum oratis, ne sitis multiloqui sicut prophani. putant enim quod in loquacitate multa exaudiantur.

Ne igitur similes sitis illorum. Pater enim uester nouit quare opus sit vobis priusquam petatis ipsam.

Sic orate vos, Pater noster qui es in calis, sanctificetur nomen tuum.

Veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, sicut in calis, etiam in terra.

Da nobis panem necessitat is nostra hodie.

Et remitte nobis debita nostra, sicut etiam nos remittim' debitor ib' nostris.

Et ne inducas nos in tentationem, sed eripe nos a malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in seculum seculorum.

Si enim remiseritis filiis hominum errata sua, remittet etiam vobis pater uester qui est in calis.

Si autem non remiseritis filiis hominum, nec etiam Pater uester remittit vobis errata uestra.

Quum autem ieiunatis vos, ne sitis atrati, sicut qui accipiunt uultu. corrumpunt enim faciem suam, ut conspiciantur a filiis hominum quod ieiunent. et amen dico vobis quod acceper' ut mercedem suam.

Tu uero quum ieiunas, laua faciem tuam, & unge caput tuum:

Vt non conspiciaris a filiis hominum quod ieiunes, sed Patri tuo qui est in occulto: et Pater tuus qui uidet in occulto, ipse repondet tibi.

Ne reponatis vobis thesauros in terra, loco ubi tinea & arugo corrumpunt, & ubi qui fures sunt perfodiunt, ac furantur.

6 Syre מִפִּקְקִין me-palzelzin, voce (ut mihi videtur) à pa vel pa deducta, quæ significat idē quod Hebraicum נִפְקִי exiit, & significat eos qui delectantur multos sermones profere, è quorum ore multa prodeunt verba, Gallicè babillardi.

7 Idem fa proprie significat Syra vox דְּסוּנְקִנָן defunctio, i. verbo נָסָה, ut constat ex cap. 3. 14. & multis aliis noui Testamenti locis in quibus hoc verbum occurrat. Quare miror cur qui intro- ductionem pueri lem Syriacam scripsit, hanc precationis dominica partem transferre voluerit, Panem sufficiens nostra &c. 8 סְכָלוֹתָהוֹן facti- tium, Quod proprie significat stultitiam & insipienter facta ab illis: à pri- mitiuo סָכַל quod etiam Hebraicè si- gnificat stultitiam age- re.

9 כְּמִירָא, significat nigris vestibus indu- tos, ut qui in luctu sunt indui solent: inde etiam sacer- dotes idolorum di- citi sunt כּוֹמֵרִים quod nigris vesti- bus vterentur.

Euangelium

Luc. 12.33
1 Tim. 6.19

Θησαυρίζετε ὃ ὑμῖν θησαυρὸς ἐν 20
οὐρανῷ, ὅπου οὐτὶ σὴς οὐτὶ βροχὴς ἀ-
φανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσου-
σιν, οὐδὲ κλέπτουσιν.

Οπου γὰρ ὅστις ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, 21
ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.

Luc. 11.34

Ο λύχνος ἔστω σώματός σου ὡς ὁ φθαλ- 22
μός· ἐὰν οὐδὲ ὁ φθαλμός σου ἀπλοῖς
ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται.

Εάν δὲ ὁ φθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, 23
ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. εἰ οὐκ
τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ, σκοτὸς ὅστις, τὸ σκο-
τὸς πόσον;

Luc. 16.13

Οὐδεὶς δύναται δυοὶ κυρίοις δου- 24
λεύειν. ἢ τῷ θεῷ ἢ τῷ ἑνὶ ἀνθρώπῳ, καὶ τὸν ἑτερον
ἀγαπήσῃ ἢ τὸν ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ τῷ ἑτέρῳ
κρίται φρονήσῃ. οὐ δύναται θεῷ δου-
λεύειν καὶ μαμμωνᾷ.

Luc. 12.22
philip. 4.6
1 Tim. 6.8
2. pet. 5.7
psal. 54.23

Διὰ τὸ λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε 25
τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνητε·
μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσασθε. ὁ
ὢν ἡ ψυχὴ πλεονέχει τῆς τροφῆς, καὶ τὸ
σῶμα τῷ ἐνδύματι;

Εμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐ- 26
ρανοῦ· ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν,
οὐδὲ σiewάζουσιν εἰς θάλασσαν, καὶ ὁ πα-
τήρ ὑμῶν ὁ οὐρανὸς τρέφει αὐτά· οὐχ
ὕμεις μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;

Τίς ὃν ὑμῶν μεριμνᾷ διὰ τὴν 27
τροφὴν αὐτοῦ ἢ τὴν ἰσχύαν αὐτοῦ πη-
χυνεῖνα;

Καὶ περὶ ἐνδύματος ἡ μεριμνᾶτε; 28
καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς
αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει.

Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν 29
πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν
τούτων.

Εἰ δὲ τὸν χόρτον τῆς ἀγροῦ σήμερον 30
ὄντα

¶ Sed congerite vobis thesau-
ros in caelo, vbi neque tinea ne-
que erosio corrumpit, & vbi fu-
res non perfodiūt, neque furātur.

Nam vbi est thesaurus vester, il-
lic erit etiam cor vestrum.

¶ Lucerna corporis est ocul⁹: ita-
que si oculus tuus simplex fuerit,
totum corpus tuum lucidum erit:

Quòd si oculus tuus malus fue-
rit, totum corpus tuum tenebro-
sum erit. Ergo si lumen quod est
in te, tenebrae sunt, ipsae tenebrae
quantae?

¶ Nemo potest duobus dominis
seruire. aut enim vnum habebit
odio, & alterū diliget: aut vni ad-
hærebit, & alterum contemnet.
Non potestis Deo seruire & mā-
monæ.

¶ Propterea dico vobis, Ne estote
soliciti de anima vestra, quid esu-
ri sitis aut quid bibituri: neque de
corpore vestro, qua re sitis induē-
di. nōne anima plus est quàm ali-
mentum, & corpus quàm vestitus?

Intuemini in volucres cæli: non
ferunt enim, neque metunt, neque
cogunt in horrea, & Pater vester
cælestis alit eas: nōne vos multo
præstatis eis?

Quis autem ex vobis sollicitè co-
gitando potest apponere ad statu-
ram suam cubitum vnum?

Ac de vestitu quid solliciti estis?
discite quomodo lilia agrorum cre-
scant: non fatigantur, neque nent:

Sed dico vobis, ne Solomonē qui
dem cum vniuersa gloria sua, sic a-
mictum fuisse vt vnum ex istis.

Quòd si herbam agri quæ hodie
extat,

Homines quantū
lacunę nature
sua lucem malignā
extinguunt.

Deus à toto homine
vult coli.

Perversa sollicitudo
de huius vite rebus,
seria providētia Dei
meditatione corrigi-
tur in Dei filiis.

אלא סימו לכוני סימיתא בשמיא
איכא דלא ססא ולא אכלא מחבלין
ואיכא דנגבא לא פלשין ולא נגבין:
איכא גיר דאיתיה סימתכון תמן
הו ואף לבכוני:

שרגא דפגרא איתיה עינא אן
עינד חביל תהוא פשיטא אף כלה
פגרא גהיר הו:

אן דין עינד תהוא פישא כלה
פגרא חשוכא יהוא אן חביל נוהרא
דבך חשוכא הו חשוכך כמא יהוא:

לא אנש משכח לתרין מרון
למפלח או גיר לחד יסגא ולאחרנא
ירחם או לחד ייקר ולאחרנא
ישוט לא משכחין אנתון לאלהא
למפלח ולסמונא:

מטול הנא אמר אנא לכוני לא
תאצפון לנפשכון מנא תאכלון
ומנא תשתון ולא לפגרכון מנא
תלבשון לא הות נפשא יתירא מן
סיכרתא ופגרא מן לבושא:

חורו בפרכתא דשמיא דלא
זרעין ולא חצדין ולא חמלין באוצרא
ואבוכון דבשמיא מתרסא להון
לא הא אנתון מיתרין אנתון מנהון:
מנו דין מנכון דיאצף משכח
למוספו על קומתה אמתא חדא:

ועל לבושא מנא יצפין אנתון
אתבקו בשושנא דדברא איכנא
רבין דלא לאין ולא עזלין:

אמר אנא לכוני דין דאף לא
שלומון בכלה שובחה אתבסי
איך חדא מנהין:

אן דין לעמירא דחקלא דיומנא
איאווהי

20 Sed reponite vobis thesauros in
calis, ubi neque tinea neque arugo
corrumpunt, & ubi qui fures sunt, non
per fodiunt, neque furantur.

21 Vbi enim est thesaurus vester, il-
lic est quoque cor vestrum.

22 Lucerna corporis est oculus. si o-
culus tuus igitur fuerit simplex,
etiam totum corpus tuum lucidum
erit:

23 Si autem oculus tuus fuerit ma-
lus, totum corpus tuum, tenebrosus erit. Si
ergo lumen quod est in te, tenebrae sunt,
tenebrae tuae quanto magis erunt?

24 Nemo potest duobus dominis ser-
uire. aut enim unum odio habebit,
& alterum diliget: vel unum honore
afficiet, & alterum negliget. Non
potestis vos Deo servire & Mam-
mona.

25 Propterea ego dico vobis, ne soli-
citi sitis anima vestra, quid co-
medetis & quid bibetis: neque cor-
pori vestro, quid induetis. Nonne
est anima praestantior quam esca?
& corpus [praestantius] quam vesti-
mentum?

26 Intueamini volatilia caelorum,
quia non serunt, neque metunt, ne-
que congregant in horrea, & Pa-
ter vester qui est in calis, alit ea: non-
ne vos praestantiores estis illis?

27 Quis autem ex vobis, qui solici-
tus fuerit, potest addere ad staturam
suam cubitum unum?

28 Et de vestimento quid solliciti e-
stis vos? considerate lilia agrestia,
quomodo crescunt, quae non laborant,
neque nent.

29 Dico autem ego vobis, quod ne Sche-
lama unum quidem, in universa gloria
sua, amictus fuit, sicut unum ex illis

30 Si autem graminum agri, quod hodie

10 Syrè & Talmu
dicè, כמא idè valet
quod apud Rabbi
nos valent verba
קל אחת כמא וכמא
i. Quanto magis.

11 Id est, Vita ve-
stra. Hebraismus;

12 ס, ברכתא, forte ve-
nit ab Hebraeo שבר
mutato ש, in ס, &
ita vocatur esca,
quod famem fran-
gat: vide Kimhi
in Radicibus.

13 Syrè חכקו
Hebraicè חתכוננו
eiusdem est radi-
cis בקיא quod si-
gnificat confide-
ratum, circumspe-
ctum, peritum: v-
sitatum in Rabbi-
nis vocabulum.
14 Syrè עילין, vn-
de fufum coli vo-
cant עולה.

Euangelium

ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννισιν, οὐ πολλῶ
μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

Μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες, 31
Τί φάγωμεν; ἢ, τί πίωμεν; ἢ, τί φο-
βώμεθα;

(Γάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζη- 32
τεῖ) οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐξ ἐν ὧ ἐπι-
ζητεῖτε τούτων ἀπάντων.

Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν 33
τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ
ταῦτα προστεθήσεται ὑμῖν.

Μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὐ- 34
ριον· ἢ γὰρ αὐριον μεριμνήσῃ τὰ ἐαυ-
τῆς. ὁ δὲ τοῦτον τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

Κεφάλαιον Ζ

Luc. 6. 37
rom. 2. 1
1. cor. 4. 3

Mar. 4. 25
Luc. 6. 38

ΜΗ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε. 1
Εν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε, κρι- 2
θήσεσθε· καὶ ἐν ᾧ μετρώ μετρεῖτε, ἀν-
τιμετρηθήσεσται ὑμῖν.

Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ 3
ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ
ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κα-
τανοεῖς;

Luc. 6. 41

Ἡ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, Ἀφες 4
ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ
σου· καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλ-
μῷ σου;

Υποκριτὰ, ἐκβάλε πρῶτον τὴν δο- 5
κὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε δια-
βλέψας ἐκβάλειν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ
ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ βά- 6
λῃτε τὸν ὀφθαλμὸν ὑμῶν ἐμπροσθεν
τοῦ χοίρου· μήποτε καταπατήσωσιν αὐ-
τοὺς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν, καὶ στραφέντες
ἐξέσωσιν ὑμᾶς.

Infrā. 21. 12
mat. 23. 14
Luc. 11. 9
Ioh. 14. 13.
& 16. 14
Iac. 1. 16

Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖ- 7
τε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται
ὑμῖν.

Γὰρ

Deus ita circumuestit, nōne vos
multo magis, ὅ ἐξigua fide p̄diti?

Ne igitur estote solliciti, dicen-
tes, Quid edemus? aut, Quid bibe-
mus? aut, Quo amiciemur?

(Nam omnia ista gentes requi-
runt) nouit enim Pater vester ca-
lestis vos indigere his omnibus.

Sed quærite primò regnum Dei
& iustitiam eius, & ista omnia ad-
iicientur vobis.

Ne sitis igitur solliciti de crastino:
nā crastinus dies sollicitus erit de
rebus suis. sufficit diei sua vexatio.

Cap. VII.

NE iudicate, vt ne iudicemini. 1
Quo enim iudicio iudicatis, 2
iudicabimini: & qua mēsurā meti-
mini, vicissim metientur vobis.

De peruersis repro-
benforibus.

Quid autem aspicias festucam
quæ est in oculo fratris tui, trabē
verò quæ est in oculo tuo non ani-
maduertis?

¶ Aut quomodo dices fratri tuo,
Sine eiiciam festucā ex oculo tuo:
& ecce trabes in oculo tuo?

Hypocrita, eiice primū trabem
illam ex oculo tuo, & tum dispi-
cies vt eiicias festucā ex oculo fra-
tris tui.

Ne date quod factum est canib⁹,
nec proiicite margaritas vestras
coram porcis: nequando concul-
cent eas pedibus suis, & conuer-
si lacerent vos.

Perniciæ: Enange-
listas indignos esse
predicatione.

¶ Petite, & dabitur vobis: quæri-
te, & inuenietis: pulsate, & aperie-
tur vobis.

Preces certum in o-
mnibus malis per-
fugunt.

Quis-

אִתּוֹהִי וּמָחָר גַּפֶּל בְּתִנּוּרָא אֱלֹהָא
הַכֵּנָה מִלְּבַשׁ לֹא סָגִי יִתִּיר לְכוֹן
זְעוּרֵי הַיְּמִנּוּתָא :

*est, et cras ruit in clibanum, Deus
sic vestit, nonne multo magis vos,
pusilli fide?*

לֹא הָכִיל תֵּאֲצִפּוֹן אוֹ תֵּאֲמֵרוֹן ^{א יצף}
מִנָּה נֹאכּוֹל אוֹ מִנָּה נִשְׁתֵּה ^{ב בעא}
מִנָּה נִתְכַּסֵּא :

*Ne igitur sitis solliciti, aut dica-
tis, Quid comedemus? aut, Quid bi-
bemus? aut, Quo cooperiemur?*

כָּל־הַיֵּזְבִּיר הַלֵּין עִמָּמָה הוֹדַעְלָמָה ^{ב בעא}
בְּעֵין לֵהֵין אֲבוּכוֹן דִּין דְּבִשְׁמִיָּה יֹדַע ^{ב בעא}
דֹּאף לְכוֹן מִתְּבַעֵין הַלֵּין כָּל־הַיֵּין : ^{ד יסף}
בְּעוֹ דִּין לֹוֹקֶדֶם מַלְכוּתָה דֵּאֱלֹהָא
וְדִיקוּתָהּ וְכָל־הַיֵּין הַלֵּין מִתְּתוֹסְפִין
לְכוֹן :

*Omnia enim hac gentes quidem
mūdāne querunt sibi: Pater autē
vester qui est in celis, nouit quod e-
tiā vobis necessaria sūt hac omnia.*

¹⁵ Ad verb. Mun-
di, Hebraismus.
¹⁶ Adverb. Requi-
sita. Syra phras-
is, cui Gallica respo-
det, *Que ces choses
nous sont requises,*

*Querite itaque primum re-
gnum Dei et iustitiā eius, et omnia
hac adiiciuntur vobis.*

לֹא הָכִיל תֵּאֲצִפּוֹן דְּמָחָר הוּ גִיר ^{ב בעא}
מָחָר יֵצֵף דִּילָה סִפְקָלָה לְיוֹמָהּ
בִּישְׁתָּה : קִפְּלָאוֹן ז'
לֹא תִדּוּגוֹן דִּלָּא תִתְּדִינוֹן :

*Ne igitur solliciti sitis in crasti-
nū. ipse enim crastinū curā habebit
sui ipsius. Sufficit ipsi diei malū ei.*

Cap. VII.

בְּדִינָא גִיר דְּדִינִין אֲנִתּוֹן תִּתְּדִינוֹן
וְכִכִּילְתָּ דְּמַכִּילִין אֲנִתּוֹן מִתְּתַכִּיל ^{ב בעא}
לְכוֹן :

*N' E iudicaueritis, & non iudi-
cabi mini.*

מִנָּה דִּין חֲזָא אֲנִתְּ לִגְלָא דְּבַעֲיָנָה ^{ב בעא}
דֹּאחוֹךְ וְקִרִיתָא דְּבַעֲיָנָךְ לֹא בָחַר ^{ב בעא}
אֲנִתְּ :

*Iudicio enim quo vos iudicatis,
iudicabi mini: & mensura quā a vos
metimini, metietur vobis.*

אוֹ אִיכְנָא אֲמַר אֲנִתְּ לֹאחוֹךְ
שְׂבוּקֵךְ אֲפַק גִּלָּא מִן עֵינֵךְ וְהֵא ^{ב בעא}
קִרִיתָא בְּעֵינֵךְ :

*Quid autē vides tu festucā quæ est
in oculo fratris tui, & trabem quæ
est in oculo tuo, tu non perspicis?*

נִסֵּב בֶּאֱפָא אֲפַק לֹוֹקֶדֶם קִרִיתָא
מִן עֵינֵךְ וְחִידִין יִתְּכַחַר לֶךְ לְמַפְקוֹ ^{ב בעא}
גִּלָּא מִן עֵינָה דֹּאחוֹךְ :

*Aut quomodo dicis tu fratri tuo,
Sine extraham festucam ex oculo
tuo, et ecce, trabes est in oculo tuo?*

לֹא תִתְּלוֹן קוֹדֶשָׁא לְכָל־בֵּא וְלֹא ^{ב בעא}
תִּרְמֹן מִרְגִּיתְכוֹן קֶדֶם חֲזִירָה ^{ב בעא}
דִּלְמָה יִדּוּשׁוֹן אֲנִין בְּרִגְלֵיהוֹן ^{ב בעא}
וְיִהְיֶיכוֹן יְבֻזְעוּבְכוֹן :

*Hypocrita, extrahere prius tra-
bem ex oculo tuo, et tunc perspicas
erit tibi ad extrahendum fe-
stucam ex oculo fratris tui.*

שִׂאלוּ וְיִתְּיָהֵב לְכוֹן בְּעוֹ וְתִשְׁכַּחוּן ^{ב בעא}
קֶשׁוֹ וְיִתְּתַח לְכוֹן : ^{ב בעא}

*Ne detis sanctum canibus: ne-
que proiciatis margaritas vestras
ante porcos, ut non cōculcent eas pe-
dibus suis, & conuersi lacerent
vos.*

כָּל

*Petite, et dabitur vobis: querite,
et inuenietis: pulsate, & aperietur
vobis.*

Omnis

¹ Proverbialis
sententia, prorsus
huic respondens,
legitur in Talmud
in tractatu De su-
specta vxore. cap.
אמלכאנא, &
in סנהדרין
i. tractatu De iudi-
cibus, cap. חלק
chelex: cuius sen-
tentia hac sunt
verba: במרה שאדם
מורד כח מורדן לו.
² Ad verbum, Af-
sumens vultum:
quod antē obser-
uatum est.
³ Simile legitur
in tractatu סנהדרין
cap. 2. his verbis,
קשׁוֹט עֵצֶם וְחֹרֶבֶת
קשׁוֹט אֲחֵרִים
Orna-
te ipsū, & postmo-
dum orna alios.
⁴ Id est, Perspice-
re poteris.
⁵ Multa vocabu-
la Syri ab Hebrais
mutuantur, muta-
tis quibusdā literis
in alias, quæ eodē
organo pronūtia-
tionis efferuntur:
quorum duo exē-
pla habes in hoc
versu. ponit enim
וְתִתְּלוֹן, pro תִּתְּלוֹן
וְיִתְּתַח, pro תִּתְּתַח
וְיִהְיֶיכוֹן
⁶ nun in לamed &
לamed in nun
conuerso.
⁷ fortassis
respondet Hebræo
וְיִתְּתַח commuta-
tis eiusdem orga-
ni literis, ut paulo
antē ostendimus.

Euangelium

Πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει· καὶ ὁ 8
ζητῶν βρίσκει· καὶ τῷ κρούοντι ἀνοι-
γίσκεται.

Ἡ πῖς ὅστις ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν 9
ἐὰν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον
ἐπιδώσῃ αὐτῷ;

Καὶ ἐὰν ἰχθυὸν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπι- 10
δώσῃ αὐτῷ;

Εἰ οὖν ὑμεῖς, πονηροὶ ὄντες, οἴδα- 11
τε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις
ὑμῶν, πόσω μᾶλλον ὁ πατήρ ὑμῶν
ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αι-
τῶσιν αὐτόν;

Luc. 6. 11
Job. 4. 16.

Πάντα οὐκ ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶ- 12
σιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς
ποιεῖτε αὐτοῖς. ὅτι γὰρ ὅστις ὁ νόμος ἔ-
οι περὶ φηται.

Luc. 13. 24

Εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι 13
πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ
ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολ-
λοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς.

Ὁπ στενὴ ἡ πύλη καὶ πεθλιμμένη ἡ 14
ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλί-
γοι εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι αὐτῇ.

Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπρο- 15
φητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν
ἐνδύμασι προβάτων, ἐσωθεν δὲ εἰσι
λύκοι ἄρπαγες.

Luc. 6. 43. 44

Απὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώ- 16
σεατε αὐτοὺς· μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ
ἀκανθῶν σαφυλὴν, ἢ ἀπὸ τριβόλων
σῖκα;

Οὕτω πάν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς 17
καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρ-
ποὺς πονηροὺς ποιεῖ.

Οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρ- 18
ποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σα-
πρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.

Supra, 3. 10

Πᾶν δένδρον μὴ ποιουῖν καρπὸν κα- 19
λὸν ἐκκόπεται, καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Αραγε

Quisquis enim petit, accipit:
& qui quærit, inuenit: & pulsanti
aperietur.

Nam quis est ex vobis homo,
qui, si filius eius petierit ab eo pa-
nem, det ei lapidem?

Et, si piscem petierit, num ser-
pentem dabit ei?

Si vos igitur, quum sitis mali,
nostis dona bona dare liberis ve-
stris, quanto magis Pater vester
qui est in cælis, dabit bona iis qui
ab ipso petent?

Quæcunque igitur volueritis
ut faciant vobis homines, ita &
vos facite eis. ista enim est Lex &
Prophetæ.

Anacephalosis in-
terpretationis secun-
da Tabula.

Introite per angustam portam:
quoniam lata est porta & spatio-
sa via quæ adducit in exitium,
multique sunt qui introeunt per
eam.

Exemplum vite nō
petendum à multi-
tudine.

Quia angusta est porta & stri-
cta via quæ ducit ad vitam, & pau-
ci sunt qui inueniāt eam.

Cauete verò vobis à pseudopro-
phetis, qui veniūt ad vos cum ve-
stimentis ouium, sed intrinsecus
sunt lupi rapaces.

Cauendi doctores: fal-
si, quorum nota sunt
falsa doctrina &
mali mores.

A fructib⁹ eorū agnoscetis eos.
Num colligunt ex spinis vnam,
aut ex tribulis ficus?

Ita omnis arbor bona fert fru-
ctus bonos, putris autem arbor
fert fructus malos.

Non potest arbor bona fructus
malos ferre, neq; arbor putris fru-
ctus bonos ferre.

Quæcunque arbor nō fert fru-
ctū bonum, excinditur, & in ignē
coniicitur.

Nempe

- כל גִּיר דְּשָׂאֵל נִסְכּ וּדְבַעֲמֵשֶׁכַּח
וְלֹאִינָא דְנִקְשׁ מִתְּפַתַּח לֵהּ :
- אוּ מִנּוּ מִנְכּוֹן גְּבִרָא דִישְׁאֲלוּהִי
בְּרָה לַחֲמָא לְמָא כֹּאפֵא מוֹשֵׁט לֵהּ :
וְאֵן נוֹנָא יִשְׁאֲלוּהִי לְמָא חוּיָא
מוֹשֵׁט לֵהּ :
- וְאֵן הַכִּיל אֲנִתּוֹן דְּבִישָׁא אֲנִתּוֹן
יִדְעִין אֲנִתּוֹן מוֹהֲכֵתָא טְכֵתָא לְמַתְּלִי
לְכַנְיָכוֹן כִּמָּא יִתִּירָאִיר אֲכֹבֹן
דְּבִשְׁמִיָּא יִתֵּל טְכֵתָא לְאִילִין
דְּשְׂאֲלִין לֵהּ :
- כָּל מָא דְּצִבִּיתּוֹן דִּיעֲכֹדוֹן לְכוֹן כְּנִי-
נִשָּׂא הִכְנָא אֶף אֲנִתּוֹן עֲבִדוּ לְהוֹן
הֲנוּ גִיר נְמוּסָא וְנִבְיָא :
- עוּלוּ בְּתִרְעָא אֲלִיצָא דְּפִתָּא הוּ
תִרְעָא וְרוּיָחָא אֲוִרְחָא אִידָא
דְּמוֹכְלָא לְאֲכֹדְנָא וְסִגְיָאָא אֲנוֹן
אִילִין דְּאֲזִלִין בִּידָהּ :
- מֵאֲקִטִּין תִּרְעָא וְאֲלִיצָא אֲוִרְחָא
אִידָא דְּמוֹכְלָא לְחֵיָא וְזַעוּרָא אֲנוֹן
אִילִין דְּמִשְׁכָּחִין לֵהּ :
- אֲזַדְּרוּ מִן גְּבִיָּא דְּגִלָּא דְּאִתִּין
לְוִתְכוֹן בְּלִבוֹשָׁא דְּאִמְרָא מִן לְגוֹ
דִּין אִיתִיָּחוֹן דְּאֲבָא חֲטוּפָא :
- מִן פֹּאֲרִיָּחוֹן דִּין תִּדְעוֹן אֲנוֹן לְמָא
לְקִטִּין מִן כּוֹבָא עֲנְבָא אוּ מִן
קוֹרְטָבָא תִּאֲנָא :
- הִכְנָא כָּל אִילָנָא טְבָא פֹאֲרָא
שְׁפִירָא עֲבִד אִילָנָא דִּין בִּישָׁא פֹאֲרָא
בִּישָׁא עֲבִד :
- לֹא מִשְׁכָּח אִילָנָא טְבָא פֹאֲרָא
בִּישָׁא לְמַעֲבֹדוּלָא אִילָנָא בִּישָׁא
פֹאֲרָא טְבָא לְמַעֲבֹד :
- כָּל אִילָנָא דְּלֹא עֲבִד פֹּאֲרָא טְבָא
מִתְּפִסֵּק וּבִנְוִרָא נִפְלִי :
- 8 Omnis enim qui petit accipit, & qui querit inuenit, & illi qui pulsat aperietur.
- 9 Aut quisnam ex vobis [est] homo, à quo petat filius suus panem, num lapidem porrigit ei?
- 10 Et si piscem petierit ab eo, num serpentem porrigit ei?
- 11 Quod si igitur vos qui mali estis, nostis dona bona dare filiis vestris, quanto excellentius Pater vester qui est in celis, dabit bona illis qui postulant ab ipso?
- 12 Quicquid vultis ut faciant vobis filii hominum, sic etiam vos facite illis. hac enim est Lex & Prophe-
ta.
- 13 Introite per portam angustam. Lata enim est porta et spatiosa via quæ ducit ad exitium, & multi sunt ii qui ambulant per medium eius.
- 14 Quàm exigua est porta et angusta via illa quæ ducit ad vitam, & pauci sunt illi qui inueniunt eam!
- 15 Cauete à prophetis mendacibus, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.
- 16 A fructibus verò eorum agnosce-
tis eos. Nunquid colligunt de spi-
nis vinas? aut de carduis ficus?
- 17 Sic omnis arbor bona, fructus i-
doneos facit : mala verò arbor fru-
ctus malos facit.
- 18 Nō potest arbor bona fructus ma-
los facere, neque arbor mala fructus
bonos facere.
- 19 Omnis arbor quæ non facit fru-
ctus bonos, excinditur, et in ignem
ruit.

8 Id est, Per spatium quod est inter duos postes eius, quo sensu etiam Hebræa vox יָדָא, (cui hæc syra respondet) legitur Zach. 4. 12. Sicut exprimitur à Dauid Kimchi Hebræorum doctissimo.

Euangelium

Rom. 2.13
iac. 1. 22

Αρα γε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἴπ- 20
νώσεσθε αὐτοὺς.

Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε, 21
εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῆς
ἐξουσίας, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὰ θέλημα τῆς πα-
τρὸς μου τῆς ἐν οὐρανοῖς.

Πολλοὶ ἐροῦσί μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέ- 22
ρᾳ, Κύριε Κύριε, οὐκ ἔσθ' ὄνομα π-
ατρὸς Φηλύσα μὲν, καὶ τῷ σῶ ὄνομα π-
δαμόνια ἐξεβάλομεν, ἐπεὶ τῷ σῶ ὄνο-
μα π-δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;

Luc. 13. 25. 27.

Psal. 6. 9

Luc. 6. 47

Καὶ τότε ὁμολογήσω αἰ τοῖς, Οἱ οὐ- 23
δέποτε ἐγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ'-
ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

Πᾶς αὖ ὅστις ἀκούει μου εἰδὼς 24
τοὺς λόγους, καὶ ποιῇ αὐτοὺς, ὁμοιωθή-
σεται τῷ ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ἀκοδόμησε
τὴν οἰκίαν αὐτῆς ἐπὶ τὴν πέτραν.

Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ πο- 25
ταμοί, ἐπεὶ δὲ οἱ ἄνεμοι, καὶ πρὸς-
έπεσον τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ· καὶ ἐκείνη ἐπε-
πεσεν, καὶ ἐκείνη ἐπέπεσε, καὶ ἐπε-
πεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν.

Καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου εἰδὼς λόγους 26
τοὺς, καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς, ὁμοιωθή-
σεται τῷ ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ἀκοδόμησε τὴν
οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν ἄμμον.

Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἦλθον οἱ πο- 27
ταμοί, καὶ ἐπὶ τὴν οἰκίαν αὐτῆς ἐπέπεσαν, καὶ
ἐκείνη ἐπέπεσε, καὶ ἐπέπεσε, καὶ ἐπέπεσε
ἐπὶ τὴν ἄμμον.

Marc. 7. 12
Luc. 4. 32

Καὶ ἐγένετο ὅτε σὺν ἐτέλεσαν οἱ Ἰησοῦς 28
εἰς τοὺς λόγους τοὺς, ἐξέπλησαν οἱ ὄ-
χλοι ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ.

Ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν 29
ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

Κεφάλαιον ἦ

Καταβάντι δὲ αὐτῷ ἀπὸ τῶν ὄρει- 1
σιν, ἐγένετο αὐτῷ ὄχλος πολλός.

Marc. 1. 46
Luc. 5. 12

Καὶ ἰδὼν, λεπρῶς ἑστῶτος προσκύνει 2
αὐτῷ, λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς, δύνα-
σάί με καθαρίσαι.

Καὶ

Nempe igitur ex fructibus i-
pforum agnoscetis eos.

Non quisquis dicit mihi Do-
mine Domine, introibit in regnū
cælorum, sed qui facit quod vult
Pater meus qui in cælis est.

Excellentissima etiā
dona, absque pietate
nihil sunt.

Multi dicēt mihi in illo die, Do-
mine Domine, nōne per nomē
tuū prophetauimus, & per nomē
tuū dæmonia eiecimus, & per no-
mē tuū multas virtutes edidim⁹?

Tunc autē profitebore eis, Nū-
quam noui vos: disceditis à me
qui facitis iniquitatem.

Quisquis igitur audit ex me ser-
mones istos, & eos præstat, assimi-
labo eum viro prudenti, qui ædi-
ficauit domum suam super petrā:

Descendit autem pluuiā, & ve-
nerūt flumina, & flauerunt ven-
ti, & inciderunt domui illi: & nō
cecidit. fundata enim fuerat su-
per petram.

Et quisquis audit ex me hos ser-
mones, & eos non præstat, assimi-
labitur viro fatuo, qui ædificauit
domum suam super arenam:

Descendit autem pluuiā, & ve-
nerunt flumina, & flauerunt vē-
ti, & impacti sunt domui illi: &
cecidit, & fuit casus eius magn⁹.

Et factum est quum finisset Ie-
sus sermones istos, percellebatur
turba super doctrina ipsius.

Docebat enim eos vt habens
autoritatem, & non vt Scribæ.

Cap. VIII.

Quum autem descendisset è
monte, sequuta est eum tur-
ba multa.

Et ecce, leprosus veniens ado-
rauit eum, dicens, Domine, si ve-
lis, potes me purgare.

Christus leprosum ma-
nu tactum sanans,
declarat se nullos
quantumvis impu-
ros peccatores ad se
confuentes abhor-
rere.

Et

מִדִּין מִן פֶּאֶרְיָהוֹן תִּדְעוֹן אֲנֹן :
 לֹא הוּא כָּל דֹּאמֵר לִי מְרִי
 עֵאֵל לְמַלְכוּתָא דְשָׁמַיָא אֲלֵא מִן
 דְּעֵבֵד ^a עֵבֵד ^b צְבִינָה דֹּאבֵי דְבִשְׁמַיָא :
 סְנִיָּאָא יֹאמְרוֹן לִי בְּחוּ יוֹמָא מְרִי
 מְרִי לֹא בִשְׁמַךְ ^c אֲתַנְבִּין וּבִשְׁמַךְ
 שְׂאֵדָא ^d אִפְקֵן וּבִשְׁמַךְ חֵילָא סְנִיָּאָא
 עֵבֵדָן :

וְהִידִין אֹדָא לְהוֹן דְּמַמְתּוֹם לֹא
 יִדְעַתְכוֹן אֲרַחְקוּ לְכוֹן מִנִּי פִלְחִי
 עוֹלָא :

כָּל הַכִּיל דְּשָׁמַע מְלִי הִלִין וְעֵבֵד
 לְהִין יִתְדַמָּא לְגִבְרָא חֲפִיָּמָא הוּ
 דְּבָנָא בֵּיתָה עַל שׁוּעָא :

וְנָחַת מְטָרָא וְאֵתוּ נְהִירוּתָא ^e
 וְנִשְׁבִּי רוּחָא וְאֵתְטָרִיו בְּבֵיתָא ^f
 הוּ וְלֹא נָפַל שְׁתַּאסּוּהִי גִיר עַל
 שׁוּעָא ^h סִימִין הָיוּ :

וְכָל מִן דְּשָׁמַע מְלִי הִלִין וְלֹא
 עֵבֵד לְהִין יִתְדַמָּא לְגִבְרָא סְכֵלָא
 דְּבָנָא בֵּיתָה עַל חֵלָא :

וְנָחַת מְטָרָא וְאֵתוּ נְהִירוּתָא
 וְנִשְׁבִּי רוּחָא וְאֵתְטָרִיו בְּבֵיתָא הוּ
 וְנָפַל וְחָתָא ^k מְפֹלְתָה רַבָּא :

וְהוּא דְּכַד שָׁלַם יֵשׁוּעַ מְלֵא הִלִין
 תְּהִרִין הָיוּ כְּנִשָּׂא עַל יוֹלְפָנָה ^m

מֵלֵךְ הוּא לְהוֹן גִּיר אֵיךְ מְשַׁלְטָא
 וְלֹא אֵיךְ סְפָרִיָּהוֹן וּפְרִישָׂא :
 קְפִלְאוֹן ח

כַּד דִּין נָחַת מִן טוֹרָא נִקְפוּהִי
 כְּנִשָּׂא סְנִיָּאָא :

וְהוּא גִבְרָא חַד אֲתָא סְגֵד לֵה
 וְאֵמֵר מְרִי אֲנִי צְבִיָּא אֲנִתְּ מְשִׁכָּח
 אֲנִתְּ לְמַדְכִּיּוּתִי :

וּפִשְׁט

20 Quapropter ex fructibus illorum
 agnoscetis eos.

21 Nequaquam omnis qui dicit mihi,
 Domine mi, Domine mi, intraturus
 est in regnū calorū, sed quisquis facit
 voluntatē Patris mei qui est in calis.

22 Multi dicent mihi in illo die, Do
 mine mi, Domine mi, nōne in nomi
 ne tuo prophetauimus, & in nomine
 tuo demonia eiecimus, et in nomine
 tuo virtutes multas fecimus?

23 Et tunc confitebor illis, Nūquā
 noui vos: lōgē disceditē à me opera
 rii iniquitatis.

9 לא ידעתי, ad
 verb. Aliquando
 nō. id est, A nullo
 tēpore noui vos:
 hoc est, Nunquā
 noui.

24 Omnis igitur qui audit sermones
 hos meos, et facit eos, assimilabitur
 viro sapienti, qui quidem edificauit
 domum suam super petram:

25 Et descendit pluuia, & uenerunt
 flumina, ac flauerūt venti, & irru
 erunt in illam ipsam domum, & nō
 corruit: fundamēta enim eius super
 petram posita erant.

26 Et omnis qui audit sermones hos
 meos, & non facit eos, assimilabitur
 viro fatuo, qui edificauit domum
 suam super arenam:

27 Et descendit pluuia, & uenerūt
 flumina, & flauerunt venti, et ir
 ruerunt in domum illam: et cecidit,
 & fuit ruina eius magna.

28 Et factum est, quum finiuiſſet Ie
 schua sermones hos, obſtupefacta
 sunt turba super doctrina eius.

29 Docebat enim eos tāquā potestatē
 habēs, & nō sicut legiſſeriti eorū, &
 Pharisei.

Cap. VIII.

1 Qum autem descendisset de
 mōte, cinxerūt eū turbamulta.

2 Et ecce, leprosus unus ueniens, a
 dorauit eum, et dixit, Domine mi, si
 tu vis, potes mundare me.

1 Id est, Quidā. He
 braismus.

D.i.

Euangelium

Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ 3,
ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Θέλω, καὶ θαεράσθης.
Καὶ αὐθὺς ἐκαθαρεύθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.

Leuit. 14. 4

Luc. 7. 1

Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐρα μηδε- 4
νὶ εἴπῃς· ἀλλ' ὑπάγε, σεαυτὸν δείξον τῷ
ἱερεῖ, ἵνα προσφέρῃς τὸ δῶρον ὡς ἐ-
ταξε Μωσῆς, εἰς μὲν τὸν ἅγιον αὐτοῦ.

Εἰσελθὼν δὲ τῷ Ἰησοῦ εἰς Καπερ- 5
ναὺμ, προσήλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος,
παρακαλῶν αὐτόν,

Καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς μου βέ- 6
βληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δυνάως
βασιανίζομαι.

Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εγὼ ἐλθὼν 7
θεραπεύσω αὐτόν.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος εἶπεν, 8
Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τῆς
ἐξουσίας εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἰπέ λόγον,
καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπος εἰμὶ ὑποῦ- 9
χοι, ἔχων ὑπὸ ἐμαυτὸν στρατιώτας,
καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύθητι, καὶ πορεύε-
ται καὶ ἄλλος, ἔρχου, καὶ ἔρχεται καὶ τῷ
δούλῳ μου, Ποίησον τὸ τοιοῦτον, καὶ ποιεῖ.

Ακούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασε· καὶ 10
εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν, Ἀμὲν λέγω ὑ-
μῖν, οὐδεὶς ἐν τῷ Ἰσραὴλ ποσώτερον πί-
στιν ἔσται.

Λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατο- 11
λῶν καὶ δυσμῶν ἔξοισι, καὶ ἀνακληθήσονται
ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου·
καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῷ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Matth. 23. 13

Οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβλη- 12
θήσονται εἰς τὸ σκότος· τὸ δὲ ἕτερον· ἐκεῖ
ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν
ὀδόντων.

Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατόνταρ- 13
χῳ, Ὑπάγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γρηγόρη-
σω σοι. Καὶ ἰαθὲν ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ᾠρᾷ
ἐκείνῃ.

Extensaque manu tetigit eum
Iesus, dicens, Volo, purgator. Sta-
timigitur purgata fuit eius lepra.

Tunc dicit ei Iesus, Vide ut nul-
li dicas: sed abi, ostende teipsum
sacerdoti, & offer donum illud
quod imperavit Moses, ut hoc sit
eis testimonio.

Ingressum autem Iesum in Ca-
pernaum adiit centurio, precans
eum,

Et dicens, Domine, puer meus
proiectus est domi paralyticus,
vehementer vexatus.

Tunc dicit ei Iesus, Ego quum
venero sanabo eum.

Et respondens centurio dixit,
Domine non sum dignus ut sub
tectum meum ingrediarius: sed so-
lum loquere, & sanabitur puer
meus.

Nam & ego sum homo sub po-
testate constitutus, & habeo sub
me milites: & dico huic, Profici-
scere, & proficiscitur: & alteri, Ve-
ni, & venit: & seruo meo, Fac hoc,
& facit.

Hac autem quum audisset Iesus
miratus est: & ait sequentibus,
Amen dico vobis, ne in Israel qui-
dem tantam fidem inueni.

Dico autē vobis multos ab o-
riente & occidente venturos, &
discubitueros cum Abraham & I-
saac & Iacob in regno cælorum:

Filios verò regni eiectionem iri
in tenebras exteriores: illic erit
fletus & stridor dentium.

Et dixit Iesus centurioni, Abi,
& ut credidisti fiat tibi. Sanatusq;
est puer eius eo ipso momento.

Christus proposito cē-
turioni in circumscrip-
tis, sed excellenti fide
præditi, exemplo, In-
deus ad emulatio-
nem prouocat, simul
predicens eorum re-
jectionem, & gentiū
vocationem.

Καὶ

Et

וּפָשַׁט אִידָה יֵשׁוּעַ קָרַב לָהּ וְאָמַר
צֵבֵא אֲנִי אֶתְדַכָּא וּבֵה בְּשַׁעְתָּךְ
אֶתְדַכִּי גְרֵבָה :

וְאָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ חֲזִי לְמָא לְאַנְשִׁי
אָמַר אַנְתְּ אֵלֹא זֶל חוּא נִפְשֶׁךְ
לְבַהֲנָא וְקָרַב קִרְבָּנָא אִיךְ דִּפְקִיד
מוֹשֵׁא לְסַהְדוּתָהוֹן :

כִּד עַל דִּין יֵשׁוּעַ לְכַפֵּר נַחוּם
קָרַב לָהּ קִנְטְרוֹנָא חֹד וּבֵעָא חוּא
מִנָּה :

וְאָמַר מְרִי טְלִי רְמָא בְּבִיתָא
וּמְשָׁרִי דְּבִישָׁאִית מְשַׁתְּנֵק :

אָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ אֲנִי אֶתָּא וְאַסְיוּהִי
עָנָא קִנְטְרוֹנָא הוּא וְאָמַר מְרִי לֹא

שׁוּא אֲנִי דִתְעוֹל תַּחֲתִי מְטְלִי אֵלֹא

בְּלַחוּד אָמַר בְּמִלְתָּא וְיִתְאַסָּא טְלִי :

אֵף אֲנִי גִיר גְּבָרָא אֲנִי דִתַּחֲתִי

שׁוֹלְטָנָא וְאִית תַּחֲתִי אִידִי אֵ

אֶסְטְרִטְיוּטָא וְאָמַר אֲנִי לְהַנְגָּא

דְּזֶל וְאֶזֶל וְלֹא חֲרָנָא דִתָּא וְאַתָּא

וְלַעֲבָדִי דַעֲבִיד הָדָא וְעָבִיד :

כִּד שָׁמַע דִּין יֵשׁוּעַ אֶתְדַמֵּר וְאָמַר

לְדַאֲתִין עִמָּה אֲמִין אָמַר אֲנִי לְכוּן

דֵּאֵף לֹא בִיסְרִיר אֶשְׁכַּחַת אִיךְ

הָדָא הִימְנוּתָא :

אָמַר אֲנִי לְכוּן דִּין דְּסִנְיָאֵךְ

יֵאתוֹן מִן מִדְנָחָא וּמִן מַעֲרִבָא

וְיִסְתַּמְכוּן עִם אֲבִרְהָם וְאַיְסָחָק

וְיַעֲקֹב בְּמַלְכוּתָא דְשָׁמַיָא :

בְּגִיָּה דִין דְּמַלְכוּתָא יִפְקֹן לְחִשּׁוּכָא

בְּרִיא תַמָּן יִחוּא בְּבִיא וְחוּרֵק שְׂנָא :

וְאָמַר יֵשׁוּעַ לְקִנְטְרוֹנָא הוּא זֶל

אִיכְנָא דְהִימְנָת יִחוּא לָךְ וְאַתָּא סִי

טְלִיָּה בֵּה בְּשַׁעְתָּא :

וְאַתִּי

Et extendens manum suam Ie-
schua, admonuit ei, et dixit, Ego vo-
lo : mundus esto. Et eadem hora
mundata fuit lepra eius.

2 Ad verb. In ea ho-
ra. Chald. & Syra-
phras apud Eua-
gelistas inrequens.

Et ait illi Ieschua, Vide ne ulli
dicas : sed abi, ostende te ipsum sa-
cerdotibus, et offer oblationem tuam,
sicut iussit Moyses, in testimonium
ipsorum.

Quum ingressus igitur fuisset Ie-
schua in Kepharnachum, accessit
ad eum centurio quidam, et orabat
eum :

3 Ad verb. Vnus
ut paulo ante.

Et dicebat, Domine mi, puer meus
decumbit domi, & est paralyticus,
ac pessime affligitur.

Dixit illi Ieschua, Ego venio, et
sanabo eum.

Respondit centurio ille, & dixit, Do-
mine mi, non sum dignus ego ut ingre-
diaris sub tectum meum : sed tantum
dic verbum, et sanabitur puer meus.

Etiam ego enim vir sum qui sub-
sum potestati, & sunt sub manibus
meis milites, et dico huic, Uade, &
vadit : et alteri, Veni, et venit : et
seruo meo, Fac hoc, et facit.

Quum audiisset autem Ieschua,
admiratus est, et ait iis qui ibant
cum eo, Amen dico vobis quod ne in
Israel quidem inveni sicut est hac
fides.

4 Id est, Fide huic
similem.

Dico autem vobis quod multi ve-
nient ab oriente & ab occidente, et
accumbent cum Abraham, et Ischak,
et Iaakub, in regno calorum :

Filii autem regni extrudentur in te-
nebras externas. Illic erit fletus et
stridor dentium.

Et dixit Ieschua centurioni illi,
Abi : sicut credidisti, fiat tibi. Et sa-
natus est puer eius eadem hora.

D. ij.

Euangelium

Marc. 1.29
Luc. 4.38

Καὶ ἔλθων ὁ Ἰησοῦς εἰς πρῶν οἰκίαν Πέτρου, εἶδε πρῶτον πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην ἐν πυρέσσουσιν.

Καὶ ἥψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

Marc. 1.32
Luc. 4.40

Ὅψιας δὲ γνομῆνης προσήνεκον αὐτῷ δαμονιζομένους πολλούς· ἔξελθε παρὰ πνύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν.

Es. 53.4
1. pet. 2.24

Ὅπως πληροθῇ τὸ ρηθὲν διὰ Ησαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος, Αἰτὸς τὰς ἀδελφάς ἡμῶν ἔλαβε, ἑτάς νόσους ἐβάστασεν.

Luc. 9.57

Ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς πολλὰς ἑχλὰς περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.

Καὶ προσελθὼν εἰς Γεραμαλίθις, εἶπεν αὐτῷ, Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.

Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἰ ἀδελφεαὶ φωλοὶς ἔχετε, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐροῦ, καὶ κατασκηνώσατε· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει πρὸς τὴν κεφαλὴν κλίνην.

Ἐπὶ τῷ μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ὁπίστροφόν μοι ποῦ ἀπελθεῖν καὶ ταφῆναι τὸν πατέρα μου.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ακολουθε μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς ταφῆσαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.

Marc. 4.35
Luc. 8.22

Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἤκουον διδασκῶν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Καὶ ἰδοὺ, σέσμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῷ κυμάτῳ· αὐτὸς δὲ ἐκάθευδε.

Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἤγαγον αὐτὸν, λέγοντες, Κύριε, σῶσον ἡμᾶς, ὁπολλύμεθα.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί δειλοί ἐστε, ὀλιγόπιστοι; Τότε ἐγερθεὶς ἐπέτιμνε τοὺς ἀνέμους καὶ τῇ θαλάσσῃ· καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

Οἱ δὲ

Et quum venisset Iesus domū Petri, vidit focum eius in lecto proiecctam, & febricitantem:

Tetigitque manum eius, & reliquit eam febris: & surrexit, ac ministravit eis.

Quum autem serum diei esset, obtulerunt ei daemonicos multos: & eiecit spiritus verbo, omnesque malè affectos sanavit.

Vt impleretur quod dictū est per Esaiam prophetā, dicentem, Ipse in ualitudines nostras accipit, & morbos portauit.

Quum vidisset autem Iesus turbam multam cum sese, iussit suos discipulos abire in vltiorem ripā.

Et quum accessisset quidā Scriba, dixit ei, Magister, sequar te quocunque abieris.

Tunc dicit ei Iesus, Vulpes lustra habet, & volucres cæli, nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

Alius autē ex discipulis eius dixit ei, Domine, permitte mihi prium abire & sepelire patrē meū.

Iesus autem dixit ei, Sequere me, & sine ut mortui sepeliāt mortuos suos.

Et quū ipse esset ingressus naui giū, sequuti sūt eū discipuli eius.

Et ecce, motus magn⁹ factus est in mari, adeo ut naus operiretur à fluctibus: ipse verò dormiebat.

Et accedentes discipuli excita-uerunt eum, dicentes, Domine serua nos, perimus.

Et dicit eis, Quid timidi estis ὁ exigua fide præditi? Tunc ex-rectus obiurgauit vētos & mare: & facta est tranquillitas magna.

Homi-

Christus, varios morbos sanans, ostendit se missum à Patre & in eo vno remedium in quibusvis malis queratur.

Veri discipuli Christi ad quasvis ruinas se comparant.

Cessent quæcunque hominibus debemus officia, ubi iubet Dominus operam se sine pendii.

Christus quamvis videretur suis interdici etiam in extremis periculis negligere, suo tamen tempore sedatis omnibus temporibus, illos in portum perducit.

וַתָּבֹא יֵשׁוּעַ לְבֵיתָהּ דְּשִׁמְעוֹן וְחָוָה
לְחֵמְתָהּ^a דְּרִמְיָא^b וְאַחֲדָא^c לָהּ
אִשְׁתָּא :

וְקָרַב לְאַיְדָהּ וּשְׁבַקְתָּהּ אִשְׁתָּא^e
וְקָמַת וּמִשְׁמַשָּׂא הָיָה לָהּ :

כִּד הָוָה דִּין רִמְשָׁא קָרְבוּ קִדְמוֹהִי
דִּינָא סְנִינָא^d וְאַפְקֵי דִּיחֹן כְּמִלְתָּא^e
וּלְכָל הָוֹן אֵילִין דְּבִישָׁאִית עֲבִידִין
הָוֹ אֲסִי אֲנֹן :

אֵיךְ דִּיתְמַלָּא מִדָּם דַּתְאֲמַר^f
בִּיד אִישְׁעִיָּא נְבִיא דַּאֲמַר דְּהוּ יִסְכֵּי^g
כַּאֲבִין וּכְוִרְחֵנָן יִשְׁעֵן :

כִּד הָוָה דִּין יֵשׁוּעַ כְּנִשָּׂא סְנִינָא
דְּחִדְרִין לָהּ פִּקְדֵי דִיאֲזִלוֹן לְעִבְרָא :
וְקָרַב סְפָרָא חַד וְאֲמַר לָהּ רַבִּי
אַתָּא בְּתַרְדָּ לְאַתֵּר דְּאֹזֶל אַנְתָּ :

אֲמַר לָהּ יֵשׁוּעַ לְתַעֲלָא נִקְעָא אִית
לְחֹן וּלְפִרְחָתָא דְּשִׁמְיָא מְטַלְלָא
לְכָרָה דִּין דַּאֲנִשָּׂא לִית לָהּ אִיכְבָּא
דִּי־סְמוּךְ רִישָׁהּ :

אַחֲרִינָא דִין מִן תְּלִמִידוֹהִי אֲמַר לָהּ
מְרִי אַפִּס לִי לִוְקִדִם אֹזֶל אֶקְבוֹר אֲבִי
יֵשׁוּעַ דִּין אֲמַר לָהּ תִּנְּתִי בְּתִרִי^h
וּשְׁבוּק מִיתָא קְבִרִין מִיתִּיחֹן :

וְכִד סִלֵּק יֵשׁוּעַ לְסַפִּינְתָא סִלְקוּ
עִמָּה תְּלִמִידוֹהִי :

וְהָא זִוְעָא רַבָּא הָוָה בִּימָא
אִיכְבָּא דַּאֲלָפָא תְּתַבְסָא מִן גִּלְלָא
הוּ דִין יֵשׁוּעַ דְּמִיךְ הָוָה :

וְקָרְבוּ תְּלִמִידוֹהִי דִיעִירוּהִי וְאֲמַרִין
לָהּ מֶרְן פִּצֵּן אֲבִידִין :

אֲמַר לָהֶן יֵשׁוּעַ לְמַנָּא דְּחֹלִתְנִין
אַנְתֹּן זְעוּרִי הִימְנוּתָא הִידִין קָם
וּבָאָא בְּרוּחָא וּבִימָה וְהָוָה שְׁלִיא
רַבָּא :

14 Et venit Ieschua in domū Sche-
meun: et vidit socrum illius quod
decumbebat, et corripuerat eam fe-
bris.

5 Ad verb. Ignis,
i. ardor febrilis.

15 Tetigitque manum illius, & re-
liquit illam febris: & surrexit, et
ministrabat illis.

6 Ad verb. Ignis,
vt paulo ante.

16 Quum autem esset vespera, ad-
duxerūt ante eum demoniacos mul-
tos: et eiecit demonia eorum verbo,
et omnes illos qui malè affecti erāt,
sanauit.

17 Vt cōpleretur quod dictū fuerat
per manū Isaia propheta, qui dixit,
Quod hic suscipiet dolores nostros,
et infirmitates nostras portabit.

7 Id est, Ministe-
rio Isaia: quod an-
te obseruatū fuit.

18 Quum vidisset autem Ieschua
turbas multas quæ circumdabāt se,
iussit ut abirent in vltimorē ripā.

19 Et accessit legisperitus¹⁰ quidam,
ac dixit ei, Præceptor mi, sequar
te in locum quo tu ibis.

8 Respondet He-
brao verbo חִי
חֲזָרָא, mutato i
חֲזָרָא, in 7 daleth, ex
more Chaldaeorū
& Syrorum.

9 Ad verbum, in
transitum. Hebr.
admodum tñtus,
significat ripam,
vel littus quod est
ex altera parte.

10 Ad verb. Vnus.
Hebraismus ante
obseruatus.

11 Ad verb. Ibo
postte Hebrais.

12 Syra vox est,
מִלְלָא, qua
si dicas vmbra-
la, venit. n. a
לָלָא, & Hebraeo
לָלָא, mutato
לָלָא, in 7 teth ex
Chaldaea & Syra
proprietas: ac ita
nidiuocatur quod
in vmbrosis dū-
nis, vel arboribus
aues nidificant.

13 אֲנִינָא, equina
let Heb. לָלָא, Per
mitte mihi: mutu-
atū Græcis ἀνίσ.

14 Id est, Sequere
me. Hebraismus.

20 Dixit illi Ieschua, Vulpibus fo-
ueæ sunt, et volucris calorū¹² ni-
di: Filio autem hominis non est ubi
fulciat caput suum.

21 Alius autem ex discipulis eius
dixit ei, Domine mi, permittē mi-
hi vt pri⁹ abiens sepeliā patrē meū.

22 Ieschua autem dixit illi, Veni
post me, et sine mortuos sepelientes
mortuos suos.

23 Et quū ascenderet Ieschua in na-
uim, ascēderūt cū eo discipuli eius.

24 Et ecce, motus magnus factus est
in mari, ita vt nauis operiretur à
fluctibus: ipse verò Ieschua dormie-
bat.

25 Et accesserunt discipuli eius vt
excitarent eum: dixeruntq; illi, Do-
mine noster serua nos, perimus.

26 Dixit illis Ieschua, Cur timidi
estis, pusilli fide? Tunc surrexit &
repressit ventos & mare: et facta est
tranquillitas magna. D. iij.

Euangelium

Marc. 5. 1
Luc. 8. 15

Οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμαζον, λέγον- 27
τες, Ποταπὸς ὅστις οὕτως, ὅτι οἱ ἄνεμοι καὶ
ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν 28
χωρὰν τῆς Γερουσηνῶν, ὑπὸ τῆς αὐτῆς δύο
δαμονιζόμενοι, ἐκ τῆς μνημείων ἐξερ-
χόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν
τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

Καὶ ἰδοὺ ἐκραζάν, λέγοντες, Τί ἡμῖν 29
καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἡλθες ἡμεῖς πρὸς
καρροῦ βασιλεύσαι ἡμᾶς;

Ἦν δὲ μακρὰν ἀπὸ αὐτῶν ἀγέλη 30
χοίρων πολλῶν βοσκομένη.

Οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐ- 31
τὸν, λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπι-
τρέψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην
τῶν χοίρων.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑπάγετε. Οἱ δὲ 32
ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν
χοίρων· καὶ ἰδοὺ, ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέ-
λη τῶν χοίρων καὶ τῆς κρηνοῦς εἰς τὴν
θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι.

Οἱ δὲ βοσκόντες ἐφυγον· καὶ ἀπελ- 33
θόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγελλον πάντα,
καὶ τὰ τῶν δαμονιζομένων.

Καὶ ἰδοὺ, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς 34
συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτὸν,
παρεκάλουν ὅπως μεταβῇ ὑπὸ τῶν
οὐρέων αὐτῶν.

Κεφάλαιον Θ΄

Marc. 2. 3
Luc. 5. 18

ΚΑΙ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, διεπέρασε, 1
καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

Καὶ ἰδοὺ πρὸς αὐτὸν παρα- 2
λυτικὸν ἐπὶ κλίνῃς βεβλημένον· καὶ ἰδὼν
ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ πα-
ραλυτικῷ, Θάρσος τέκνον, ἀφέωνταί σοι
αἱ ἁμαρτίαι σου.

Καὶ ἰδοὺ, πρὸς τῶν γραμματέων ἐ- 3
πόν ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ.

Καὶ

Homines verò mirati sunt, di-
centes, Qualis est iste, ut venti
quoque & mare auscultent ei?

Et quum ipse venisset ad ulte-
riorem ripam, in regionem Ger-
gesenorum, occurrerunt ei duodæ-
moniaci, è monumentis exeūtes,
sæui valde, adeo ut non valeret
quisquā præterire per viam illā.

Et ecce clamarunt, dicentes,
Quid nobis tecū, Iesu Fili Dei? ve-
nisti huc vexatū nos ante tēpus?

Erat autem longè ab eis grex
porcorum multorum pascens:

Dæmones verò precabantur e-
um, dicentes, Si eiicis nos, permit-
te nobis abire in gregem porco-
rum illorum.

Et ait eis, Abite. Illi verò egres-
si abierunt in illum gregem por-
corum: & ecce, ruit totus ille grex
porcorum è præcipitio in mare,
& mortui sunt in aquis.

Pastores autem fugerunt: &
quū abiisset in urbem, renuntia-
runt omnia, & quæ dæmoniacis
facta fuerant.

Et ecce, tota vrbs exiuit in oc-
cursum Iesu: & quum vidissent
eum, rogarunt ut digrederetur à
finibus ipsorum.

Cap. IX.

ET ingressus nauigium, traiecit,
& venit in suam urbem.

Et ecce obtulerunt ei paralyti-
cum in lecto proiectum: quūmq;
vidisset Iesus fidem eorum, dixit
paralytico, Confide fili, remissa
sunt tibi peccata.

Et ecce, quidam è Scribis dice-
bant apud se, Iste blasphematur.

Et

Christus homines à
miserabili Satana fer-
uisse liberatū ve-
nit: sed mundum Chris-
ti, quàm illis vel le-
uissimis commodis
carere monstrat.

Peccata sunt nostra-
rum afflictionū cau-
sæ, & ab uno Chris-
to credentibus remittuntur.

אָנְשָׁא דִּין אֲתִדְמְרוּ וְאִמְרִין מִנּוּ
הֵנָּה דְרוּחָא וּיְמָא מְשִׁתְּמַעִין לָהּ:

וְכֹד אֲתָא יֵשׁוּעַ לְעֵבְרָא לְאַתְרָא
דְּנִדְרִיָּא אַרְעוּהִי תִרִין דִּיּוֹנָגָא
דְּנִפְקִין מִן בֵּירָא קְבוּרָא בִישָׁא
דְּטַב אִיךְ דִּלָּא אָנְשׁ יִשְׁכַּח יַעֲבֹר
בְּהִי אֹרְחָא:

וְקִעוּ וְאִמְרִין מָא לֵן וְלֵךְ יֵשׁוּעַ
בְּרָה דֵאלֹהָא אֲתִית לְפָא קְדָם
זְבִנָּא דְתִשְׁנָקִין:

אִית הוּא דִין לְחַל מְנַתֵּן בְּקָרָא
דְּחִזִּירָא סְגִיָּא דְרַעִיָּא:

^a כַּע ^b נִפְקִין
הֵנוּן דִּין שְׂאֵרָא בְּעִין הוּוּ מִנָּה
וְאִמְרִין אֵן ^b מִפְּקִין אֲנִי לֵן אִפְסִין לֵן
דְּנִאֲזֹל לְבִקְרָא דְחִזִּירָא

^c אֹזֶל
וְאִמַר לְהוּן יֵשׁוּעַ זֹלוּ וּמַחְדָּא
נִפְקוּ וְעָלוּ בְּחִזִּירָא וְכָלָה בְּקָרָא הִי
^d תִרְצֵת לְעֵל לְשִׁקִּיפָא וּנְפְלוּ בִימָא
וּמִיתוּ בְּמִיָּא:

^d תִרְצֵת
הֵנוּן דִּין דְרַעִין הוּוּ עֵרְקוּ וְאִזְלוּ
לְמִדִּינָתָא וְחִוּוּ כָל־מִדָּם דְּהוּוּ
וְדִהֲנוּ דִיּוֹנָא:

וְנִפְקַת כָּלָה מְדִינָתָא לְאַרְעָא
דִישׁוּעַ וְכֹד חִזְאוּהִי ^e בְּעוּ מִנָּה
דִישִׁנָּא מִן תְּחוּמִיָּהוּן:

^e כַּע ^f שְׁנִי
קִפְלָאוֹן ט
וְסִלַק לְאַלְפָא וְעֵבֵר וְאַתָּא
לְמִדִּינָתָהּ:

^f שְׁנִי
וְקִרְבוּ לָהּ ^g מְשִׁרְיָא כֹד רִמָּא
בְּעֵרְסָא וְחִזְאוּ יֵשׁוּעַ ^h חִימְנוּתָהוּן
וְאִמַר לְהוּ מְשִׁרְיָא אֲתִלְבֵּב בְּרִי
שְׁבִיקִין לֵךְ חֲטָהִיד:

אָנְשָׁא דִין מִן סְפָרָא אִמְרוּ
בְּנִפְשָׁהוּן הֵנָּה מְגִדָּף:

יֵשׁוּעַ

27 Homines verò admirabantur,
& dicebāt, Quis est hic? quia v̄eti
& mare obediunt illi.

28 Et quum venisset Ies̄hua¹⁵ ad
ulteriore ripam in locum¹⁶ Gada-
raorum, occurrerunt ei duo demo-
niaci, qui prodibant è sepulcris, se-
ui ualde: adeo. ut nō posset quisquā
transire per illam viam.

29 Et vociferabantur ac dicebant,
Quid nobis et tibi Ies̄hua Fili Dei?
venisti huc ante tempus ut afflige-
res nos?

30 Erat autē procul ab illis grex por-
corum multorum qui pascebat:

31 Illi ergo demones petebant ab eo,
& dicebant, Si eiicis nos, ¹⁷permitte
nobis ut abeamus ad gregem porco-
rum.

32 Et ait illis Ies̄hua, Abite. Et
confestim egressi sunt, & ingressi in
porcos: et totus grex ille ¹⁸ direxit se
in rupem, & deciderunt in mare, ac
mortui sunt in aquis.

33 Illi verò qui pascebant, fugerunt:
& ingressi sunt in urbem, ac renun-
tiarunt quicquid factum esset, &
de illis demoniacis.

34 Et egressa est uniuersa ciuitas
in occursum ipsius Ies̄hua: et quū
vidissent illum, rogabant illum ut
decederet à finibus ipsorum.

Cap. IX.

1 ET ascendit in nauim, & traiecit
ac venit in ciuitatem suam.

2 Et obtulerunt ei paralyticum de-
cumbentem in lecto: viditque Je-
s̄hua fidem illorum, & dixit para-
lytico illi, ¹Bono sis animo fili mi, re-
mittuntur tibi peccata tua.

3 Quidam autem ex legisperitis² di-
xerūt intra se ipsos, Hic blasphemat.

D. iij.

¹⁵ Ad verbum, Ad
transitum. Hebraic.
paulo ante obser-
uatus

¹⁶ Græcus tex-
tus Matth. habet
Γεργασην, Ger-
gesenorum, nec
ulla exemplaria in
eo variant: quan-
quam in 5. Marci,
& 8. Luca, Gada-
renorum mentio
fiat. Oppida erant
diuersa, Gadara (à
quo Gadareni) &
Gergesā siue Ge-
rassa (à quo Gera-
seni, vel Gerge-
seni) sed ambo vi-
cina erant ad lacū
Genesareth sita, &
eorum fines erant
cōmixti: ut quum
in horum regio-
nem Christus ve-
nisse legitur, in il-
lorum quoque re-
gionem venisse in-
telligendus sit.
¹⁷ A Græco ἀφεῖς:
ut ante obseruau-
imus.

¹⁸ תִרְצֵת לְעֵל
Dirigit se
super rupem, adverb.
Sensus autem est,
Recto impetu cō-
tendit in rupem,
& inde præcipita-
runt se in mare.

¹ Ad verb. Corda-
tus sis. וְהָיָה לְךָ
quod est cor.
Sesus, Recipe cor,
i. animū.
² Ad verbum,
בְּנַפְשָׁהוּן, In anima
sua. trinitas Hebrai-
simus.

Euangelium

Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐ- 4
τῶν, εἶπεν, Ἰναπὶ ὑμῖς ἐνθυμεῖσθε πονη-
ρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

Τί γὰρ ὅστις ἐκκοπώτερον; εἰπεῖν, ἀ- 5
φίωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν, ἐγ-
ραι ἐπεπάτη;

Ἰνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἔξοισίαν ἔχει ὁ υἱὸς 6
τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφίεναι ἁ-
μαρτίας· (τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ,)
Εγερθεὶς ἄρῃ σου τὴν κλίνην, καὶ ἵπαγε
εἰς τὸν οἶκόν σου.

Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον 7
αὐτοῦ.

Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ 8
ἐδόξασαν τὸν Θεόν· τὸν δόντα ἔξοισίαν
τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

Marc. 2. 14
Luc. 5. 7

Καὶ παρέρχων ὁ Ἰησοῦς ἐκείθεν, εἰ- 9
δὲν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τῷ πελώ-
νιον, Ματθαῖον λεγόμενον· ἐλθὼν αὐ-
τῷ, Ἀκολούθη μοι. Καὶ ἀναστὰς ἠκολού-
θησεν αὐτῷ.

Καὶ ἐρχόμενος αὐτῷ ἀνακειμένου ἐν τῇ 10
οικίᾳ, ἐκείθεν, πολλοὶ πελῶναι καὶ ἁμαρ-
τωλοὶ ἐλθόντες σὺν ἀνέκειντο τῷ Ἰησοῦ
καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

Καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι εἶπον τοῖς μα- 11
θηταῖς αὐτοῦ, Διατί μὴ τῷ πελῶνι ἐ-
μαρτωλῶν ἐδίδε οὗ διδάσκαλος ὑμῶν;

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ 12
χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχυρόντες ἰατρῶν, ἀλλ' οἱ
κακῶς ἔχοντες.

Osee. 6. 6
infra. 12. 7

Πορθεύοντες δὲ μάθετε τί ὅστις, Ἐλεον 13
θέλω, καὶ ἐκθύσιαν. καὶ γὰρ ἦλθον καλέσαι
δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλὸς ἐς μετένοιαν.

1. Tim. 1. 15

Τότε προσέρχοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ 14
Ἰωάννου, λέγοντες, Διατί ἡμεῖς καὶ οἱ Φα-
ρισαῖοι νηστεύομεν πολλά, οἱ δὲ μαθη-
ταί σου οὐ νηστεύουσιν;

Marc. 2. 18
Luc. 5. 33

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δοῦναι 15
ταῖς οἰκίαις τοῦ θυμῶνος πενθεῖν ἐφ' ἑσόν
μεῖ

Et quum vidisset Iesus cogita-
tiones eorum, dixit, Quid cogita-
tis mala in cordibus vestris?

Vtrum enim est facilius dicere,
Remissa sunt tibi peccata: an di-
cere, Surge & ambula?

Vt autem sciatís auctoritatem
habere Filium hominis in terra
remittendi peccata: (tunc dicit pa-
ralytico) Surge, tolle tuum lectum,
& abi domum tuam.

Tunc ille surrexit, abiitque do-
mum suam.

Turba verò quum hoc vidisset, mi-
rata est, & glorificavit Deum qui
dedisset talē potestatem hominib⁹.

¶ Et quum prætergrederetur Ie-
sus illinc, vidit quendam seden-
tem ad telonium, qui Matthæus
vocabatur: & dixit ei, Sequere
me. Atque is surgens sequutus est
eum.

Christus humiles pec-
catores ad se vocat:
hypocritas fastuosos
aspernatur.

Et factum est quum Iesus accuberet
domi illius, ecce, multi publicani
& peccatores qui venerant, simul ac-
cubuerunt cum Iesu & discipulis ei⁹.

Quumque id vidissent Phari-
sæi dixerunt discipulis ei⁹, Quare
cum publicanis & peccatoribus
edit magister vester?

Iesus autem quum hoc audisset
dixit eis, Qui valent non egent
medico, sed malè affecti.

Profecti verò discite quid sit,
¶ Misericordiā volo, & nō sacrifi-
cium. nō. n. veni ut vocarē iustos,
¶ sed peccatores ad resipiscentiā.

Tunc adeunt eum discipuli Iohā-
nis, dicentes, ¶ Quare nos & Pha-
risæi multum ieiunamus, disci-
puli verò tui non ieiunant?

Adversus pravam e-
mulationem in rebus
mediis.

Et dixit eis Iesus, Num possunt
filii thalami lugere quandiu

cum

ישוע דין ידע מחשבתהון ואמר
להון מנא מתחשבין אנתון בישתא
בלבכון :

מנא גיר פשיק למאמר דשביקין
לך חטחיד או למאמר דקום הלך:
דתרעון דין דשולטנא איר-
לברה דאנשא בארעא למשבק
חטהא אמר להו משריא קום שקול
ערסך וזל לביתך :

וקם אזל לביתה :
כד חזו דין כנשא הנון דחלו
ושבחו לאלהא דיהב שולטנא
דאיד הנא לבני-נשא :

וכד עבר ישוע מן תמן חזא גברא
דיתב בית מכסא דשמה מתיואמר
תא בתרי וקם אזל בתרה :

וכד סמיכין בביתא אתו מכסא
וחטיא סגיא אסתמכו עם ישוע ועם
תלמידוהי :

וכד חזו פרישא אמרין ל
לתלמידוהי למנא עם מכסא
וחטיא לעם רבכון :

ישוע דין כד שמע אמר להון לא
סניקין חלימא על אסיא אלא אילין
דבישאית עכידין :

זלו ילפו מנו חננא בעא אנא
ולא דבחתא לא גיר אתית דאקרא
לודיקא אלא לחטיא :

הידין קרבו לה תלמידוהי דיוחנן
ואמרין למנא חנן ופרישא צימינן
סני ותלמידך לא צימין :

אמר להון ישוע דלמא משבחין
בנוהי דגנונא למצם כמא
דחתנא

4 Ieschua autem cognovit cogitatio-
nes illorum, et dixit illis, Quid cogi-
tatis vos mali in corde vestro?

5 Quid enim facilius est dicere? Re-
mittuntur tibi peccata tua: aut dice-
re, Surgens ambula?

6 Vt cognoscatis autem quod pote-
stas sit Filii hominis in terra remitte-
re peccata: (ait illi paralytico) Sur-
ge, accipe lectum tuum, et abi in do-
mum tuam.

7 Et surgens abiit in domum suā.

8 Quum vidisset autem turba hæc, ti-
muerunt, et glorificauerunt Deum
quod dedisset potestatem huiusmo-
di filiis hominum.

9 Et quum transiret Ieschua illinc,
vidit hominē desidentē in loco telo-
nij, cuius nomē Mattai, dixitque ei,
Sequere me. Et surrexit, abiit post eū.

10 Quumq; accubarent in domo, ve-
nerūt publicani et peccatores multi,
et accubuerunt cum Ieschua et
cum discipulis eius.

11 Et quum vidissent Pharisei, di-
xerunt discipulis eius, Quare cum
publicanis et peccatoribus cibum
sumit magister vester?

12 Ieschua autem quum audiuiisset,
ait illis, Nō opus habet sani medico,
sed ij qui malē sunt affecti.

13 Ite, discite quid sit, Miserationē
requiro ego, et non sacrificium. non
enim veni ut vocare iustos, sed pec-
catores.

14 Tunc accefferunt ad eum disci-
puli Iuchannan, et dixerunt, Cur
nos et Pharisei ieiunamus multū,
et discipuli tui non ieiunant?

15 Dixit illis Ieschua, Nunquid pos-
sunt filij thalami ieiunare quandiu
sponsus

3 Præpositio In
qua notatur licera
abeb dictioni præ-
fixa, omittitur, ut
frequenter in He-
brais quoque scri-
ptis fit, præsertim
autem quum di-
ctio cui præfigen-
da erat, a licera
abeb incipit.

4 Ad verb. Veni
post me. Hebrai-
simus saepe observa-
tus.

5 Id est, Sponsi
amici, quos in suū
usque thalamum
admittit. qui alio
nomine vocantur
שוכחבין schuchebini

Euangelium

μετ' αὐτῶν ὅστιν ὁ νυμφίος; ἐλῶσιν-
ται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν
ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.

Οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπιβλημα ¹⁶
ῥάκους ἀγάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ·
αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱμα-
τίου, καὶ χεῖρον ῥίσμα γίνεται.

Οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκὴς ¹⁷
παλαιάς (εἰ γὰρ μή γε, ῥήγνυται οἱ ἀσκοί,
καὶ ὁ οἶνος ἐκχέεται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπο-
λουῦνται) ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς
ἀσκοὺς καινοὺς, καὶ ἀμφοτέρω σὺν-
τηροῦνται.

Ταῦτα αὐτῷ λαλοῦντος αὐτοῖς, ἰδὼς ¹⁸
ἄρχων ἐλθὼν προσεκύνη αὐτῷ, λέγων,
Οπὴ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ
ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν,
καὶ ζήσεται.

Καὶ ἐγερθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν ¹⁹
αὐτῷ, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

(Καὶ ἰδὼν, γυνὴ αἰμορρῶσα δώδε- ²⁰
κα ἔτη, πρὸς ἐλθοῦσα ὅπως, ἢ ψαπὸ τοῦ
κράσους τοῦ ἱματίου αὐτοῦ.

Ελεγε γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Εὰν μόνον ἄψω- ²¹
μαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, σωθήσομαι.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπιστραφεὶς, καὶ ἰδὼν ²²
αὐτήν, εἶπε, Θάρσθ θυγάτηρ· ἡ πίστις σου
σέσωκέ σε. Καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς
ώρας ἐκείνης)

Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ²³
ἄρχοντος, καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητάς καὶ τὸν
ὄχλον θορυβούμενον,

Λέγει αὐτοῖς, Αναχωρεῖτε· οὐ γὰρ αὐ- ²⁴
πέθανε τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει. Καὶ
κατεγέλων αὐτῶν.

Ὅτ' ὁ Ἰησοῦς ἐβλήθη ὁ ὄχλος, εἰσελθὼν ἐ- ²⁵
κράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἠγέρθη τὸ
κοράσιον.

Καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην ²⁶
τὴν γῆν ἐκείνην.

cum eis est sponsus? Aderunt au-
tem dies quum tolletur ab eis spō-
sus, & tunc ieiunabunt.

Nullus autem immittit panni-
culum impexum in vestimentum
vetus: illud enim ipsius supplemē-
tum tollit *aliquid* ex illo vestimē-
to, & fit peior fissura.

Neque iniiciunt vinum nouum
in vtres veteres: (alioqui rūpūtur
vtres, & vinū effunditur, & vtres
pereūt) sed iniiciūt vinū nouū in
vtres recētes, & vtraque cōseruātur.

¶ Hæc eo loquente ipsis, ecce, qui-
dam princeps *synagoga* quum ve-
nisset, adorauit eum, dicens, Filia
mea modò defuncta est: sed veni
& impone manum tuam super
eam, ac viuet.

Tunc surgens Iesus sequutus
est, & discipuli eius.

(¶ Et ecce, mulier sanguinis pro-
fluuii laborās à duodecim annis,
accedens à tergo tetigit fimbriā
vestimenti illius.

Dicebat enim apud se, Si solūm
tetigero vestimētū eius, seruabor.

Iesus verò conuersus & intui-
tus eam, dixit, Confide filia: fides
tua te seruauit. Et seruata est mu-
lier ab eo momento.)

Et quum venisset Iesus domum
principis *synagoga*, vidissetque ti-
bicines & turbam tumultuantē,

Dicit eis, Recedite: nō enim mor-
tua est adolescentula, sed dormit.
Et deridebant eum.

Quum autem fuisset eieccta tur-
ba, ingressus,prehendit manum
eius: & surrexit adolescentula.

Et exiit hæc fama in totam il-
lam regionem.

*Nullum est tam in-
ueteratum vel insa-
nabile malum, quod
Christus vera fide
tāquam manu, vel
lenissime attactus
protinus non sanet.*

*Christi potentie mors
etiam ipsa cedit.*

דחתנא עמהון אתין דין יומתא
כד ישתקל מנהון חתנא והידין
יצומון :

*sponsus est cū illis. Veniūt autē dies
quum tolletur ab illis sponsus, &
tunc ieiunabunt.*

^a חת ^b תוף טעמו ^c מלא
לא אנש רמא אורקעתא דדתא
על נחתא בליא דלג ^b תתוף
^c מליותה מן הו נחתא ויהוה
בועא יתירא :

16 *Nemo immittit assumentū[panni]
noui in vestem veterem, ut non au-
ferat plenitudo eius de illo vestime-
to, & sit ruptura maior.*

6 Id est, Fructum
illud panni quod
ad implendum fo-
ramen adhibeba-
tur. Plenitudo, pro
re quæ implet.
Hebraismus.

^d רמא ^e זיק
ולא רמין חמרא חדתא בוקא
^f בליתא דלא ^g מצטרין זקא וחמרא
^h מתאשר וזקא אבדין אלא רמין
חמרא חדתא בוקא דדתא
ותריהון מתנטרין :

17 *Neque immittunt vinum nouū
in utres veteres, ut non rumpantur
utres, & vinum effundatur, ac
utres pereant: sed mittunt vinum
nouum in utres novos, & utraque
conseruantur.*

7 Ad verb. Vnus.
Hebraismus.

8 Adverb. Iuerunt
post eum: ante ob-
seruatum ex He-
braismo.

9 Ad verb. In ani-
ma sua. Hebrai-
smus.

10 Ad verb. Cor-
data fuit ante an-
notauimus in hoc
capite.

11 Tibicines, Syrē
זמרים, א זמר
זamar, Tibia ceci-
nit. quo vtitur hic
Euangelista, & in-
frā, ii. 17. Porro
mos fuit valde an-
tiquus apud Iude-
os, tibicines adhi-
bere ad luctum
mortuorum, quos
Talmudicæ vo-
cāt חלילין chalilim,
aulēdos, א חליל cha-
lil, tibia. De hac cō-
suetudine multa
sparsim leguntur
in Talmudicis li-
bris, & in scriptis
Rabbinorū: præ-
sertim autē in Tal-
mud Hierosolymi-
tano, tractatu De
benedictionibus,
cap. 3. & in tractā-
tu De sabbato, cap.
23. & in Baba Me-
zia, cap. 6. item in
Rabbi Schelomo-
nis comment. iii.
Ex echiēl, cap. 25.
vbi dicit, שושן אדם
לאכל ולשמח אכל
אין ענינם שום וכן
חלילין לכלה ולמת
Id est, Sūt quæ ad-
hiberi cōsueuerūt
ad luctum, & ad læ-
titiam: sed non est
in eis par ratio, cū-
iufmodi sunt auloc-
di pro spōsa & pro
mortuo.

12 Ad verb. Sece-
dite vobis. Heb.
quem exprimunt
Galli, Retirex-nous.

כד דין הלין ממלל הוא עמהון
אתנא ארכונא חד קרב סגד לה
ואמר ברתי השא מיתת אלא תא
סים איך עליה ^k ותחא :

18 *Quum autem hac loqueretur cum
illis, venit primas quidā, [&] acce-
dēs adorauit eum, & ait, Filia mea
iā mortua est: sed veni, pone manū
tuam super eam, & viuet.*

וקם ישוע ותלמידותיו ואזלו בתרה:
והא אנתתא דרדא הוה דמה
שבין תרתעסרא אתת מן בסתרה
וקרבת לקרנא דלבושה:
אמר הות גיר בנפשה אפן
בלחור דלמאנה קרבא אנא
מתאסיא אנא :

19 *Et surrexit Ieschua & discipuli
eius, & sequuti sunt eum.*

ישוע דין ^m אתפני חוה ואמר לה
אתלכבי ברתי ⁿ הימנותכי ^o אחיתכי
ואתאסית אנתתא הי מן הי שעתא:
ואתא ישוע לביתה דארכונא
וחוה זמרא וכנשא ^p דמשתגשין:
ואמר להון פרוקו לכון טליתא
גיר לא מיתת אלא דמכא הי וגחכין
הו עלוהי :

20 *(Et ecce, mulier cuius sāguis pro-
fluxerat annis duodecim, venit a ter-
go illius, & tetigit extremitatem ve-
stimenti eius.*

וכד ^q אפק לכנשא ^r על אחדה
באידה וקמת טליתא:
ונפק טבא הנא בכלה ארעא הי:
וכד

21 *Dixit enim intra sese, Etiam si
tantummodo vestimentum eius te-
tigero, sanabor.*

22 *Ieschua autem conuersus vidit
eā et dixit ei, ¹⁰ Bono sis animo filia
mea: fides tua seruauit te. Et sana-
ta est mulier illa ab illa hora.)*

23 *Et venit Ieschua in domum illius
primatis, viditque ¹¹ tibicines, & tur-
bas quæ tumultuabantur.*

24 *Et dixit illis, ¹² Secedite: puella enī
non est mortua, sed dormit. Et deri-
debant illum.*

25 *Et quum eiecisset turbam, ingres-
sus apprehendit illam manu eius, et
surrexit puella.*

26 *Et emanauit rumor hic in totam
terram illam.*

10 vbi dicit, שושן אדם
לאכל ולשמח אכל
אין ענינם שום וכן
חלילין לכלה ולמת
Id est, Sūt quæ ad-
hiberi cōsueuerūt
ad luctum, & ad læ-
titiam: sed non est
in eis par ratio, cū-
iufmodi sunt auloc-
di pro spōsa & pro
mortuo.

11 Tibicines, Syrē
זמרים, א זמר
זamar, Tibia ceci-
nit. quo vtitur hic
Euangelista, & in-
frā, ii. 17. Porro
mos fuit valde an-
tiquus apud Iude-
os, tibicines adhi-
bere ad luctum
mortuorum, quos
Talmudicæ vo-
cāt חלילין chalilim,
aulēdos, א חליל cha-
lil, tibia. De hac cō-
suetudine multa
sparsim leguntur
in Talmudicis li-
bris, & in scriptis
Rabbinorū: præ-
sertim autē in Tal-
mud Hierosolymi-
tano, tractatu De
benedictionibus,
cap. 3. & in tractā-
tu De sabbato, cap.
23. & in Baba Me-
zia, cap. 6. item in
Rabbi Schelomo-
nis comment. iii.
Ex echiēl, cap. 25.
vbi dicit, שושן אדם
לאכל ולשמח אכל
אין ענינם שום וכן
חלילין לכלה ולמת
Id est, Sūt quæ ad-
hiberi cōsueuerūt
ad luctum, & ad læ-
titiam: sed non est
in eis par ratio, cū-
iufmodi sunt auloc-
di pro spōsa & pro
mortuo.

12 Ad verb. Sece-
dite vobis. Heb.
quem exprimunt
Galli, Retirex-nous.

Euangelium

Καὶ παρέρχοντι ἐκείθεν τῷ Ἰησοῦ, ἡ- 27
καλέσθη αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κραζόντες,
καὶ λέγοντες, Ελέησον ἡμᾶς υἱὲ Δαβὶδ.

Ελθόντι δὲ εἰς πλὴν οἰκίαν, προσήλ- 28
θον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ· καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ
Ἰησοῦς, Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τῶτο ποιῆ-
σαι; λέγουσιν αὐτῷ, Ναὶ Κύριε.

Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέ- 29
γων, Κατὰ τὴν πίστιν ἰμῶν γένηθήτω ὑμῖν.

Καὶ ἀνεῳχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλ- 30
μοί· καὶ ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,
λέγων, Οὐ θέτε μηδεὶς γινώσκῃ.

Οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐ- 31
τὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.

Luc. 11. 14.

Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδοὺ προσή- 32
νεν αὐτῷ ἄνθρωπος κωφὸν δαμονι-
ζόμενον.

Καὶ ἐμβληθέντος τῷ δαμονίου, ἐλά- 33
λησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμαζον οἱ ὄχλοι,
λέγοντες, Οὐδέποτε ἐφωήετο ἐν τῷ
Ἰσραὴλ.

Infra, 12. 24.
marc. 3. 22.
Luc. 11. 15.

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρ- 34
χοντι τῷ δαμονίων ἐκβάλλει τὰ δαμόνια.

Mar. 6. 6
Luc. 12. 22

Καὶ περιῆλθε ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πά- 35
σας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς
συναγωγαῖς αὐτῶν, ὥστε κηρύσσων τὸ εὐ-
αγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πά-
σαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

Mar. 6. 34.

Ἰδὼν δὲ τὸν ὄχλον, ἐσπλαγχνίσθη 36
αὐτῶν, ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ
ἐρριμμένοι ὡς οἱ πρόβατα μὴ ἔχοντα
ποιμήνα.

Luc. 10. 2
iohan. 4. 36

Τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὁ μὲν 37
θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.

Δεήσθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ
ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας ἕως τὸν θερισμὸν 38
αὐτοῦ.

Κεφάλαιον ιζ

Mar. 3. 13
Luc. 9. 1.

ΚΑΙ προσκαλεσάμενος τὸν δώδε- 1
κα μαθητὰς αὐτοῦ, ἔδωκεν -

αὐτοῖς

Quumque prætergrederetur
illinc Iesus, sequuti sunt eum duo
cæci, clamantes, & dicentes, Mife-
rere nostri fili David.

Christus, sanatis duo
cæcos, confirmat se
esse mundi lucem.

Quum autem venisset domū,
adierunt eū cæci illi: & dicit eis Ie-
sus, Creditis me hoc posse facere?
Dicunt ei, Etiam Domine.

Tunc tetigit oculos eorum, di-
cēs, Secūdū fidē vestrā fiat vobis.

Et aperti sunt oculi eorum: &
grauiter interminatus est eis Ie-
sus, dicens, Videte nemo sciat.

At illi egressi sparserunt eius fa-
mam in tota illa regione.

|| Ipsis autem egredientibus, ec-
ce, obtulerunt ei hominem mu-
tū dæmoniacum.

Exemplum potestatis
Christi in diabolium.

Et eiecto dæmonio, loquutus est
mutus: & mirata est turba, dicēs,
Nunquam apparuit tale quidpiā
in Israel.

|| Pharisei verò dicebāt, Per prin-
cipē dæmoniorū eiicit dæmonia.

|| Et circuibat Iesus vrbes omnes
ac vicos, docens in synagogis eo-
rum, & prædicans euāgelium re-
gni, & sanans quenuis morbum
& quenuis languorem in populo.

|| Quum vidisset autem turbam,
misericordia commotus est super
eis, quòd esset dissipati & disiecti
quasi oues nō habētes pastorem.

Etiam si essent ordi-
narii pastores, Chri-
stus tamen Ecclesie
sue curam non abiecit.

Tunc dicit discipulis suis, || Ipsa
quidem messis multa, operarii au-
tem pauci.

Rogate igitur dominū messis vt
emittat operarios in messem suā.

Cap. X.

Tunc aduocatis duodecim di-
scipulis suis, || dedit --

Mittitur Apostoli ad
predicandum euan-
gelium in Israel.

eis

וכר עבר ישוע מן תמן דבקוהי
 סמיא תרין דקעין ואמרין אתרחם
 עלין ברה דדוד :
 וכר אתא לביתא קרבו לה
 הנון סמיא אמר להון ישוע מ
 מהימנין אנתון דמשכח אנא הדא
 למעכד אמרין לה אין מן :
 הירין קרב לעיניהון ואמר איכנא
 דהימנתון יהוא לכו :
 ומחדא אתפתחי עיניהון וכאא
 בהון ישוע ואמר חו למא אנשי ידע :
 הנון דין נפקו אמבוהי בכלה
 ארעא הי :
 וכר נפק ישוע קרבו לה חרשא
 דאית עלוהי דינא :
 ומן דנפק דינא מלל חו חרשא
 ואתדמרו כנשא ואמרין דלא ממתום
 אתחזי חכנא ביסריל :
 פרישא דין אמרין הו ברישא
 דדינא מפק דינא :
 ומתברך הוא ישוע במדינתא
 כלחין ובקוריא ומלף הו
 בכנושתהון ומכרו סכרתא ד
 דמלכותא ומאסא כל בורחנין
 וכל באבין :
 בר חזא דין ישוע לכנשא
 אתרחם עליהון דלאון הו ושרין
 איך ערכא דלית להון רעיא :
 ואמר לתלמידוהי חצרא סני
 ופעלא ועורין :
 בעו חביל מן מרא חצרא דיפק
 פעלא לחצרה :
 קפלאון
 וקרא לתרעסר תלמידוהי ויהב
 להון

27 Et quum discederet Ieschua il-
 linc, adhererunt ei caci duo, qui cla-
 mabant, ac dicebāt, Misere nostri
 fili David.

28 Quumq; venisset in domum, ac-
 cesserunt ad eum illi caci. dixit illis
 Ieschua, Creditis quod ego possim
 hoc facere? Dicunt ei, Etiam Do-
 mine noster.

29 Tunc tetigit oculos illorū, et ait,
 Quēadmodū credidistis fiat vobis.

30 Et confestim aperti sunt oculi il-
 lorum: atq; inhibuit eis Ieschua, et
 ait, Videte ne quis sciat.

31 Illi verò exiuerunt, [et] divulga-
 uerunt famā eius in tota terra illa.

32 Quumque egressus esset Ieschua
 obtulerūt ei mutū in quo erat demoni-
 um.

33 Et postquam exiisset demonium,
 loquebatur mutus: et admirata sūt
 turba, et dicebant, Quod nunquā
 fuit visum huiusmodi in Israhel.

34 Pharisei autem dicebāt, Per prin-
 cipem demoniorum eiicit demonia.

35 Et circuibat Ieschua ciuitates o-
 mnes et vicos, ac docebat in syna-
 gogis eorum: predicabātq; euan-
 gelium regni, et sanabat omnes mor-
 bos et omnes dolores.

36 Quū vidisset autē Ieschua turbas,
 misericordia affectus est erga illas,
 quod lassī essent et dissipati, sicut o-
 ves quibus non est pastor.

37 Et ait discipulis, Messis copiosa
 [est], et operarii pauci.

38 Rogate igitur dominum messis
 ut extrudat operarios in messe suā.

Cap. X.

1 ET vocauit duodecim discipulos
 suos, et dedit E. i.

13 Ad verb. Ab ali
 quando non. Vide
 quā de eo annota-
 uimus cap. 7. 23.

Euangelium

αὐτοῖς ἐξορίαν πνευματικῶν ἀκαθάρ-
των, ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ, καὶ θεραπεύ-
ειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.

Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων ταὶ ὀνό- 2
ματά ἐστι ταῦτα· Πέτρος, Σίμων ὁ λε-
γόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς
αὐτοῦ· Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰω-
άννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ.

Φίλιππος, καὶ Βαρθολομαῖος· Θω- 3
μας, καὶ Ματθαῖος ὁ τελώνης· Ἰάκωβος
ὁ τοῦ Ἀλφαίου, καὶ Λεββαῖος ὁ ἑπικλη-
θεὶς Θαδδαῖος.

Σίμων ὁ Κανανίτης, καὶ Ἰούδας Ι- 4
σκαριώτης, ὁ καὶ παραδούς αὐτόν.

Τούτοις ὁ δὲ δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰη- 5
σοῦς, παραγγέλλας αὐτοῖς, λέγων, Εἰς
ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν
Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελθῃτε.

Act. 1.46

Πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ περὶ 6
βασιλείαν τοῦ ἀπολωλὸς οἴκου Ἰσραὴλ.

Luc. 10. 9.

Πορευόμενοι ὅτι κηρύσσετε, λέγοντες, 7
Ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ κυρίου.

Αδενουῶτας θεραπεύετε, λεπροῖς 8
καθαρίζετε, νεκροῖς ἐγείρετε, δαιμό-
νια ἐκβάλλετε. δωρεὰν ἐλάβετε, δω-
ρεὰν δότε.

Mar. 6.8
Luc. 9. 3. &
22. 35

Μὴ κτήσητε χρυσόν, μηδὲ ἄργυρον, 9
μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν.

Luc. 10. 7
1. tim. 5. 18

Μὴ πῆραν εἰς ὁδόν, μηδὲ δύο χιτῶ- 10
νας, μηδὲ ὑποδήματα, μηδὲ ῥάβδον.
ἄξιός ἐστι ὁ ἐργάτης τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Luc. 10. 8

Εἰς ἣν δὲ ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσελ-
θῃτε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστι·
καὶ ἐκεῖ μένετε ἕως ἃν ἐξέλθῃτε.

Εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἀσπα- 12
σαθε αὐτήν.

Καὶ ἐὰν μὴ ἦ ἡ οἰκία ἄξια, ἐλθέτω 13
ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἦ
ἄξια, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπι-
στραφήτω.

Καὶ

eis potestatem aduersus spiritus im-
puros, ut eiicerent eos, & sanaret
omnem morbum & omnem languorem.

Porro duodecim Apostolorum
nomina sunt hæc: primus, Simon
qui dicitur Petrus, & Andreas fra-
ter eius: Iacobus filius Zebedæi,
& Iohannes frater eius:

Philippus, & Bartholomæus:
Thomas, & Matthæus ille publi-
canus: Iacobus filius Alphæi: &
Lebbæus, cognominatus Thad-
dæus:

Simon Cananites, & Iudas Isca-
riotes, qui etiâ prodidit eum.

Hos duodecim misit Iesus, &
addidit eis mandata, dicens, In vi-
am Gentium ne abieritis, & in urbem
Samaritanorum ne ingrediamini.

Sed proficiscimini potius ad o-
ues perditas domus Israel.

Profecti verò prædicare, dicentes,
Appropinquauit regnum cælorum.

Summa euangelii si-
ne prædicationis Apo-
stolica.

Ægrotos sanate, leprosos pur-
gate, mortuos excitare, dæmo-
nia eiicite. Dono accepistis, dono
date.

Miracula, verbi ap-
pendices.

Ne comparete aurum, neque
argentum, neque æs in zonis vestris:

Abiciende sunt ver-
bi ministri quacun-
que sollicitudines vel
tantillum possint eos
remoueri.

Neque peram aditer, neque binas
tunicas, neque soleas, neque virgā. Non
dignus est operarius alimēto suo.

In quamcunque verò urbem
aut vicum introieritis, exquirite
quis in ea sit dignus: & illic ma-
nete usquedum exeatis.

Feliciissimi qui præco-
mium euangelii reci-
piunt, infeliciissimi
qui recusant.

Introeuntes autem domum, sa-
lutate eam.

Et si quidē fuerit domus digna,
veniat pax vestra super eam: sin
autem non fuerit digna, pax ve-
stra ad vos reuertatur.

Et

לְהוֹן שׁוֹלֵטָא עַל רוּחָא טַנְפַתָּא
 אֲנִיפִקוֹן וְלִמְאָסִיו כָּל כָּאכּ וְכוּרְהָן:
 דִּלְהוֹן דִּין דְּתִרֵי עֶסֶר שְׁלִיחָא
 שְׁמָהּ אֵיתִיהוֹן הֵלִין קִדְמֵיהוֹן שְׁמַעוֹן
 דְּמִתְקַרָּא כָאפָא וְאַנְדְּרָאוֹס אַחוּהִי
 וַיַּעֲקֹב בֶּר זַבְדִּי וַיּוֹחֲנָן אַחוּהִי:
 וּפִילִיפּוֹס וּבָר-תּוֹלַמַי וְתָאוֹמָא
 וּמַתִּי מַכְסָא וַיַּעֲקֹב בֶּר חֲלָפִי וְלִבִּי
 דְּאַתְכְּנִי תָדִי:
 וְשְׁמַעוֹן קִנְיָא וַיהוּדָא סְכָרְיוֹטָא
 הוּא דְאַשְׁלָמָה:
 לְהֵלִין תֵּר-עֶסֶר שִׁדְר יֵשׁוּעַ וּפְקֹד
 אֲנוֹן וְאַמֶּר בְּאוֹרְחָא דְחִנְפָּא לֵא
 תֵּאֱזֹלוֹן וְלִמְדִינְתָּא דְשְׁמַרְיָא
 לֹא תַעֲלוֹן:
 וְלוֹ לִכּוֹן דִּין יִתִּירָאִית לְוֹרֵת
 עֲרַבָא דְאַכְדוּ מִן בֵּית יִסְרָאֵל:
 וְכֹד אֲזִלִּין אֲנִתּוֹן אַכְדוּ וְאַמְרוּ
 דְּקִרְבַּת מַלְכוּתָא דְשְׁמַיָא:
 כִּרְיָהּ אֲסוּ וְגִרְבָּא דְכּוּ מִיתָא
 אֲקִימוּ וְדִינָא אֲפִקּוּ מִן נִסְכְּתוֹן
 מִן הִכּוּ:
 לֹא תִקְנִין דְּהִבָּא וְלֹא סָאמָא וְלֹא
 נַחֲשָׁא בְּבִיסִיכּוֹן:
 וְלֹא תִרְמִילָא לְאוֹרְחָא וְלֹא
 תִרְתִּין כּוּתִינּוֹן וְלֹא מַסְנָא וְלֹא שְׁבָטָא
 שׁוּא הוּא גִיר פְּעֵלָא סִיבְרָתָהּ:
 לְאִידָא דִּין מְדִינְתָא אוּ קְרִיתָא
 דְּעֵאֲלִין אֲנִתּוֹן לָהּ שְׁאֵלוּ מִנּוּ שׁוּא
 בָּהּ וְתִמֵּן הוּא עַד-מָא דְנִפְקִין אֲנִתּוֹן:
 וּמָא דְעֵאֲלִין אֲנִתּוֹן לְבֵיתָא שְׁאֵלוּ
 שְׁלָמָה דְּבֵיתָא:
 וְאַן הוּא דְשׁוּא בֵּיתָא שְׁלָמְכוֹן יֵאָתָא
 עֲלוּהִי אֲן לֹא שׁוּא שְׁלָמְכוֹן עֲלִיכּוֹן
 יִפְנָא:
 מִן

illis potestatem aduersus spiritus im-
 mundos, ut eiicerent eos, & ut sana-
 rent omnem dolorem et morbum.
 2 Illorum autem duodecim Aposto-
 lorum nomina sunt hæc: Primus il-
 lorū Schemeun, qui vocatur Cipha,
 et Andrauas frater eius: et Iaakub
 fili⁹ Zabdai, et Iuchānā frater eius.
 3 Et Philippus et Bar-Tulmai, et
 Thaumā, et Mattai publicanus:
 & Iaakub filius Chalphai: & Lab-
 bi qui cognominatus est Taddi:
 4 Et Schemeun Zelotes, et Iehuda
 Sechariuta, is qui prodidit illum.
 5 Hos duodecim misit Ieschua, &
 præcepit eis, ac dixit, In viam pro-
 fanorum ne abieritis, et in ciuitates
 Samaria ne ingrediamini.
 6 Ite autem potius ad oues quæ pe-
 rierunt de domo Israhel.
 7 Et dum proficiscimini vos, prædi-
 cate, et dicite, Quod appropinqua-
 uerit regnum calorum.
 8 Morbidos sanate, & leprosos mū-
 date, et mortuos suscite, et demo-
 nia eiicite. gratis accepistis, gratis
 date.
 9 Ne comparetis aurum neque ar-
 gentū, neque æs in crumenis vestris.
 10 Neque viatoriū saccum ad iter,
 neque binas tunicas, neque calcea-
 menta, neque virgam. dignus est o-
 perarius cibo suo.
 11 In quancunque autē urbem aut
 ciuitatem vos intratis, interrogate
 quisnam dignus sit in ea: atque illic
 estote donec exeatis.
 12 Et quum ingredimini in domum,
 salutate domesticos.
 13 Et si [ita] sit quod digna sit domus,
 pax vestra veniet super eam: et si
 nō sit digna, pax vestra ad vos sese
 conuertet.
 E. y.

1 Sechariuta. De hoc cognomine considerandū nū commodē possit compositum esse אֲנִיפִקוֹן, id est mercede, & נִשָּׁא, id est defecit, declinauit ut נִשָּׂא, altera pars cognominis sit verbum futurum passivum coniugationis tertia: & ita totum cognomen significet Mercede inducetur ad defectionem. Quod cognomen si a Christo accepit, ut Petrus & filii Zebedai, declaratur & ipsum Iudam & quod facturus erat, optimē Christo fuisse cognitū: si verō ab aliis ei inditum est, diuina prouidentia commēdatur, sine qua illud cognomen non accepit quod eius prodicionem adeo clarē præmōstraret. Quod autē quidam scribunt compositū esse ex אִינָא & proprio loci nomine, & significare virū Kiriath, literæ quibus scribitur in Syra paraphrasi non admittit. Nam præterquam quod non est præpositum, quoque nō est scriptum, sed אִינָא: neque est קִרְיָתָא in reliqua dictionis parte per אִינָא, sed per אִינָא & אִינָא, hoc modo אִינָא אִינָא.
 2 Scriptum erat, בְּבִיסִיכּוֹן, antiquiorū vel typographorū vitio, pro בְּבִיסִיכּוֹן, n. he. pro בְּבִיסִיכּוֹן, quæ duæ literæ apud Syros magnā inter se habent similitudinē. Ut faciliē fuerit errare. In manuscripto erat ut nos restituiamus.
 3 Ad verb. Rogate [pro] pace domus: id est Vocate cōcipite pro felicitate eius domus. Hebraismus est in Hebræa lingua & in sacris scripturis frequens.

Euangelium

Marc. 6. 11
Luc. 9. 5

Καὶ ὅς ἐάν μὴ δεξιῇται ὑμᾶς, μὴ δὲ 14
ἀκούσῃ τοῦ λόγου ὑμῶν, ἔξερχόμενοι
τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκπνέ-
ξατε τὸν κονιορτὸν τῆς ποδῶν ὑμῶν.

Act. 13. 51
& 18. 8

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται 15
γῆ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ
κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Luc. 10. 3

Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἀγ- 16
εῖται ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρό-
νιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ πε-
ριστεραί.

Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. 17
παρεδώσοις γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, &
ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαρτυ-
ροῦσιν ὑμᾶς.

Καὶ ὅτι ἡγεμόνας δὲ & βασιλεῖς 18
ἀχθήσεσθε ἐνεκεν ἐμοῦ, εἰς μωρτύριον
αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν.

Marc. 13. 11
Luc. 11. 12

Ὅταν δὲ παρεδιδῶσιν ὑμᾶς, μὴ 19
μεριμνήσητε πῶς ἢ τί ἀπαλήσητε. δοθή-
σεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί ἀ-
παλήσητε.

Οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ 20
τὸ Πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν
ἐν ὑμῖν.

Luc. 21. 16

Παρεδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν 21
εἰς θάνατον, καὶ πατὴρ τέκνον· καὶ ἐπα-
ναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανα-
τώσουσιν αὐτοὺς.

Marc. 13. 13
Luc. 21. 19

Καὶ ἔσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων 22
διὰ τὸ ὄνομα μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς
τέλος, σωθήσεται.

Ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πό- 23
λει ταύτῃ, φεύγετε εἰς πλὴν ἄλλην. ἀ-
μὲν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς
πόλεις τῆς Ἰσραὴλ ἕως ἃν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου.

Luc. 6. 40
Ioh. 13. 16
& 15. 20

Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τοῦ δι- 24
δάσκालον, οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τοῦ κύ-
ριον αὐτοῦ.

Ἀρκετὸν

¶ Et quicumque nō receperit vos,
neque audierit sermones vestros,
exētes domo aut vrbe illa, excu-
tite puluerem pedum vestrorum.

Amen dico vobis, Tolerabilior
erit conditio terræ Sodomorum
& Gomorrhæorum in die iudicii
quàm vrbis illius.

¶ Ecce, ego mitto vōs vt oues in
mediū luporum: estote igitur pru-
dentes vt serpentes, & innocen-
tes vt columbæ.

Cauete autē ab hominibus. tra-
dent enim vos in confessus, & in
synagogis suis flagellabunt vos.

Sed & ad præfides ac reges du-
cemini mea causa, vt hoc sit testi-
monio aduersus eos & Gentes.

¶ Sed quum tradiderint vos, ne
estote solliciti quomodo aut quid
loquamini. dabitur enim vobis il-
lo momento quid loquamini.

Non enim vos estis qui loqui-
mini, sed Spiritus Patris vestri, is
est qui loquitur in vobis.

¶ Tradet autem frater fratrem ad
mortem, & pater filium: & insur-
gent liberi in parentes, & morte
multandos eos curabunt.

¶ Et eritis exosi omnibus pro-
pter nomen meū: verum qui susti-
nuerit ad finē vsq;, is seruabitur.

Quum autem persequetur vos
in ea vrbe, fugite in aliam. Amen
enim dico vobis, Nequaquam o-
bieritis vrbes Israelis quin vene-
rit Filius hominis.

¶ Non est discipulus supra ma-
gistrum, neque seruus supra do-
minum suum.

Suffi-

*Christus docet quomodo se gerere debe-
at minister sub cruce.*

מִן דְּלֹא דִין מִקְבֵּל לְכוֹן וְלֹא־
שָׁמַע מִלִּיכּוֹן כִּד נִפְקִין אֲנִתּוֹן מִן
בֵּיתָא אוּ מִן קְרִיתָא הִי פִּצּוּ חֵלָא ^אנִפְץ
מִן רִגְלִיכּוֹן :

וְאַמִּין אָמַר אָנָּה לְכוֹן דְּלֹא־רַעָא
דְּסָדוּם וְדַעֲמוּרָא יְהוּא נִיחַ בְּיוֹמָא
דְּדִינָא אוּ לְמַדִּינָתָא הִי :

הָא אָנָּה מְשַׁדֵּר אָנָּה לְכוֹן אִידִּךְ
אָמַרָא בְּנִי דֹאֲבָא הוּוּ הִכִּיל חֲבִימָא ^בדֹאֲבָ
אִידִּךְ חוֹוֹתָא וְתַמִּימָא אִידִּךְ יוֹנָא :

אִידִּהְרוּ דִין מִן בְּנֵי־נִשָּׂא מִשְׁלָמִין
לְכוֹן גִּיר לְבֵית־דִּינָא וּבִכְנוּשְׁתָּהוֹן
יִגְדִּירוּנְכוֹן : ^גנִגְדִּיר

וְקִדְם הַגְּמוּנָא וּמִלְכָּא מְקַרְבִּין
לְכוֹן מְשַׁלְתִּי לְסִהְדוּתָא־דִּילָהוֹן
וְדַעֲמָמָא :

אֲמַתִּי דִין דִּישְׁלָמוֹנְכוֹן לֹא־תִאֲצַפּוֹן ^דיִצַּף
אִיכְנָא־ אוּ מִנָּה תִמְלָלוֹן מִתִּיחָב
לְכוֹן גִּיר בְּהִי שַׁעֲתָא מָא דְתִמְלָלוֹן:
לֹא הוּא גִיר אֲנִתּוֹן מִמְלָלוֹן אֲלֵא
רוּחָא דֹאֲכוֹכוֹן מִמְלָלָא בְּכוֹן :

יִשְׁלַם דִין אֲחָא לֹא־חוּהִי לְמוֹתָא
וְאַבְיָא לְבֵרָה וּיְקוּמוֹן בְּנֵיָא עַל־
אֲבִתָּהוֹן וּיְמִיתוֹן אֲנוֹן :

וְתַהוּוֹן סְנִיאוֹן מִן כָּל־נֶשׁ מְטוּל ^הסְנֵא
שְׁמִי אִינָא דִין דִּי־סִיכֵר עַד־מָוֶה ^וסִיכֵר
לְחִרְתָּא הוּא־יְחָא : ^זחִיחַ

מָא דְרִדְפִין לְכוֹן בְּמַדִּינָתָא־
חֲדָא עֲרוּקוּ לְכוֹן לֹא־חֲרַתָּא אֲמִין
גִּיר אָמַר אָנָּה לְכוֹן דְּלֹא תִשְׁלָמוֹן
אֲנִין כָּל־הֵין מַדִּינָתָא דְּבֵית יִסְרָאֵל
עַד־מָא דִּיאֲתָא בְּרָה דֹאֲנִשָּׂא :

לִית תִּלְמִידָא דִּיתִיד מִן רֵבָה
וְלֹא עֲבָדָמֵן מָרָה :

סִפֵּק

14 Qui autem non excipit vos, neque
audit sermones vestros, quū exitis
ex adibus aut ex ciuitate illa, ⁴excute
puluerem ex pedibus vestris.

15 Et ammin dico vobis, Quod terra
Sedom & Amora erit tolerabilius
in die iudicii quā ciuitati illi.

16 Ecce ego mitto vos velut oues in-
ter lupos: estote igitur prudentes ve-
luti serpentes, & synceri sicut co-
lumba.

17 Cauete autem a filiis hominum. tra-
dent enim vos in concilia & in syn-
agogis suis flagellabunt vos.

18 Et ante præsides et reges adducēt
vos propter me, in testimonium ipso-
rum et Gentium.

19 Quum autem tradiderint vos, ne
sitis solliciti quomodo aut quid lo-
quāmini: dabitur enim vobis in illa
hora quid loquāmini.

20 Non enim estis vos qui loqui-
mini, sed Spiritus Patris vestri lo-
quetur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem su-
um ad mortē, et pater filium suum,
et insurgent filii aduersus parentes
suos, et morte afficient eos.

22 Et eritis exosi ab omni homine
propter nomen meum. Is autem qui
perseuerauerit usque in finem, ipse
⁶viuet.

23 Quum persequuntur vos in vrbe
⁷hac, fugite in aliā. Ammin enim di-
co vobis quod nō absolueritis omnes
ipsas vrbes domus Israhel, donec ve-
niat filius hominis.

24 Non est discipulus qui sit præs-
tior magistro suo, neque seruus domi-
no suo. E. ij.

4 Hoc in oculos
incurrente symbo-
lo anathematis, vo-
luit vt testarentur
quā essent exe-
crandi qui oblatā
salutem respuerēt.
Vsitatum enim e-
rat in ea gente ver-
bis huiusmodi ex-
terna symbola ad-
iungere ad magis
percellendum. Nō
absimile est quod
Nehemias cap. 5. 13
legitur: videlicet
Nehemiam excuf-
fisse oram vesti-
menti sui in testi-
monium contra
eos qui eadem da-
tam violabant.
5 Ad verb. In do-
mum iudiciorū,
idest, In locum v-
bi exercentur iudi-
cia.

6 Heb. pro saluus
erit.
7 Puto erratum
fuisse à typogra-
pho, & positum
hac, pro hac
vna: sed tamē qui a
sensu non varia-
tur, nihil mutare
volui, praesertim
quā eodem mo-
do legatur in ma-
nuscripto.
8 Ad verb. ver-
ti. Porro absolue-
re ciuitates, est
perficere munus
ad quod exequen-
dum in eas missi
fuerant. Gallica
phrasis propē ad
hanc accedit. Vous
n'aurez point fait en
toutes les villes de la
maison d'Israhel.

Euangelium

Infra, 12. 24

Marc. 4. 22
Luc. 8. 17
& 12. 2

1. Reg. 14. 45
act. 27. 34

Marc. 8. 38
Luc. 9. 26
& 12. 8
2. Tim. 2. 12

Luc. 12. 51

Mich. 7. 6

Αρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γνήται ὡς 25
ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ
κύριος αὐτοῦ· εἰ τὸν οἰκοδεσπότῃ Βεελ-
ζεβούλ ἐκάλεισαν, πόσω μάλλον ἔσονται
οἰκιακοὶ αὐτοῦ;

Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτοῖς· οὐδὲν 26
γάρ ἐστι κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀπο-
καλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνω-
σθήσεται.

Ὁ λέγων ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε 27
ἐν τῷ φωτί· ὃ εἰς τὸ οὐκ ἀκούετε, κηρύ-
ξαιτε ἐπὶ τῇ δωματίῳ.

Καὶ μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῆς ἀποκλει- 28
νόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυ-
ναμένων ἀποκτείνειν· φοβήθητε ὃ μάλ-
λον· ὃ δυνάμειον ἐστὶ ψυχῇ καὶ σῶμα
ἀπολέσαι ἐν γένει.

Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσπαρεύουσιν περὶ 29
ταύτης, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν
γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν;

Ἰμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς 30
πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσὶ.

Μὴ οὖν φοβηθῆτε πολλῶν στρογγύλων 31
διαφέρετε ὑμεῖς.

Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ 32
ἐμπροσθεν τῆς ἀνθρώπων, ὁμολογήσω
καὶ ἐγὼ ἐν ἀπὸ τοῦ ἐμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου
ἐν οὐρανοῖς.

Ὅστις δὲ ἀρνήσεται με ἐμπροσ- 33
θεν τῆς ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν
καὶ ἐγὼ ἐμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου ἐν
οὐρανοῖς.

Μὴ νομίζετε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρή- 34
νην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰ-
ρήνην, ἀλλὰ μάχην.

Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ 35
πατέρα αὐτοῦ, καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μη-
τρὸς αὐτῆς, καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθε-
ρας αὐτῆς.

Sufficit discipulo ut sit sicut ma-
gister ipsius, & ut servus sit sicut
dominus ipsius. || si ipsum patrem-
familiās Beelzebul vocarūt, quā-
to magis domesticos eius?

Itaque ne eos timete. || nihil e-
nim est opertum quod non sit re-
tegendum, & nihil occultū quod
non sit cognoscendum.

Quod dico vobis in tenebris,
dicite in luce: & quod in au-
rem auditis, praedicare supra do-
mos.

Et ne timete vobis ab iis qui tru-
cidant corpus, animam autem nō
possunt trucidare: sed timete po-
tius eum qui potest & animam &
corpus perdere in gehenna.

Nōne duo passeruli assario
vaneunt, & vnus ex eis non ca-
det humi sine Patre vestro?

Vestri verò etiam capilli capi-
tis omnes numerati sunt.

Ne igitur timete: vos multis pas-
serculis praestatis.

Quisquis igitur confitebitur
me coram hominibus, confitebor
& ego eum coram Patre meo qui
est in caelis:

Confessionis publice
necessitas et praemium.

Quisquis autem negauerit me
coram hominibus, negabo eum
& ego coram Patre meo qui est in
caelis.

Ne existimetis me venisse ut
mittam pacem in terram: non ve-
ni ut mittam pacem, sed gladium.

Euangelii praedicatio
nem civilia dissidia
consequuntur.

Nam veni facturus ut diffideat
filius aduersus patrem suum, & fi-
lia aduersus matrem suam, & nu-
rus aduersus socrum suam.

Et

Καὶ

ספק לה לתלמידא דיהוא איך
רבה ולעבדא איך מרה אן למרה
דביתא קרו בעל-זבוב חר כמא
לבני-ביתה :

לא הכיל תדחלון מנהון לית גיר
מדם דכסא דלא יתגלא ודמטשי
דלא יתידע :

מדם דאמר אנא לכון בחשובא
אומרוהי אנתון בנהירא ומדם
דבאדניכון שמעין אנתון דאכרוז על
אנרא :

ולא תדחלון מן אילין דקטלין
פגרא נפשא דין לא משכחין למקטל
דחלו דין יתיראית מן מן דמשכח
דלנפשא ולפגרא יובר בנהנא :

לא תרתין צפרין מזדבגן באסר
וחדא מנהין בלעד מן אבוכון לא
נפלא על ארעא :

דילכון דין אף מאנא דרישכון
כלהין מנין אבין :

לא הכיל תדחלון מן צפרין
סניאתא מיתרין אנתון :

כל-גש הכיל דיודא בי קדם
בני-גשא אודא בה אף קדם
אבי דבשמיא :

מן דין דיכפור בי קדם בני-גשא
אכפור בה אף אנא קדם אבי
דבשמיא :

לא תסכרון דאתית דארמא
שינא בארעא לא אתית דארמא
שינא אלא חרבא :

אתית גיר דאפלוג גברא על
אבוהי וברתא על אמה וכלתא
על חמתא :

ובעל

25 Sufficit ipsi discipulo ut sit sicut
magister suus, & seruo, sicut domi-
nus suus. si dominum domus voca-
runt ¹⁰ Beal-Zebub, quanto magis
domesticos eius?

26 Ne igitur metuatis ab eis: non e-
nim est quicquam quod latet, quod
non sit reuelandum: et quod occul-
tatur, quod non sit cognoscendum.

27 Quicquid dico vobis in tenebris,
id vos dicite in luce: et quicquid in
aures vestras audistis, ¹¹ predicate in
tectis.

28 Et ne metuatis ab ijs qui occi-
dunt corpus, animam autem nō pos-
sunt occidere: metuite autem potius
ab eo qui potens est ut animam et
corpus perdat in ¹² Gehanna.

29 Non duo passerēs venduntur ¹³ Af-
sar? & unus ex illis sine Patre ve-
stro non cadit super terram.

30 Vestri autem etiam capilli capi-
tis vestri omnes numerati sunt.

31 Ne igitur metuatis: passeribus e-
nim multis prestantiores estis.

32 Quisquis ergo confitebitur me co-
ram filiis hominum, confitebor eum
ego quoque coram Patre meo qui
est in calis.

33 Qui verò negauerit me coram fi-
liis hominum, negabo eum ego quo-
que coram Patre meo qui est in
calis.

34 Ne arbitremini quòd venerim
ut mittam ¹⁴ tranquillitatem in ter-
ram: non veni ut immitterem tran-
quillitatem, sed gladium.

35 Veni enim ut dissidere faciā virū
aduersum patrem suum, & filiam
aduersus matrem suam, et nurum
aduersus socrum suam.

E.iiij.

9 In Talmud, tra-
ctatu De benedi-
ctionibus, cap. 9, si-
milis sententia le-
gitur, לוי לעבד, Sufficit
seruo ut sit sicut
dominus suus.

10 Execrandi A-
lazaritarum idō-
li nomine, Christi
miracula infamāt,
quò doctrinā au-
toritatem, cuius
illa sigilla erāt mi-
nimè dubia, euer-
terent. Vide. Sa-
muel. 5, 10. 2. Reg.
15, 3.

11 Veterum &
ædificiorum & præ-
coniorum morem
attingit, nā ut præ-
cones longè latèq;
vocē spargerēt cō-
scendebant tectā
plana. Vide Deut.
22, 8: & Esaiæ 15, 3.

12 De hac vocē,
quod satis erat an-
notauimus suprà,
cap. 5, 22.

13 De valore Af-
sar, vide in finem
cap. 12, Marci.

14 Syra vox אָנָה,
respondet radici
Hebrææ אָנָה. mu-
tatumque est אָנָה
in אָנָה, ut sæpe fit, nō
modò in diuersis
linguis, sed etiam
in eadem.

Euangelium

Καὶ ἐχθροὶ τῶ ἀνθρώπου, οἱ οἰκιακοὶ 36 αὐτοῦ.

Luc. 14. 26

Ο φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ 37 ἐμε, ἔκ ἐστι μου ἄξιος· ὁ φιλῶν ἢ υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμε, ἔκ ἐστι μου ἄξιος.

Infra, 16. 24
mar. 8. 34
Luc. 9. 23
& 14. 27
Infra, 16. 25
mar. 8. 35
Luc. 9. 24
& 17. 33
Ioh. 12. 25

Καὶ ὁς ἂν λαμβάνῃ τὸ σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ 38 ἀκολουθῇ ὀπίσω μου, ἔκ ἐστι μου ἄξιος.

Ο ἀρῶν πλὴν ψυχῆς αὐτοῦ, ἀπολέσκει 39 αὐτὴν, καὶ ὁ ἀπολέσας πλὴν ψυχῆς αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ, ἀρήσει αὐτήν.

Luc. 10. 6
Ioh. 13. 20

Ο δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται· καὶ 40 ὁ ἐμὲ δεχόμενος, δέχεται καὶ τὸν ἀποστείλαντά με.

Ο δεχόμενος πρὸς φήτιν εἰς ὄνομα 41 πρὸς φήτου, μισθὸν πρὸς φήτου λήψεται· ὁ δὲ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται.

Marc. 9. 41

Καὶ ὁς ἐὰν πόσῃ ἓνα τῶν μικρῶν 42 τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητῆ, ἀμὲν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ καὶ μισθὸν αὐτοῦ.

Κεφάλαιον ια'

ΚΑΙ ἐρχόμενος ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς δια- 1 τάσσειν τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν ἵνα διδάσκῃ καὶ κηρύσσῃ ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

Luc. 7. 18

Ο δὲ Ἰωάννης, ἀκούσας ἐν τῷ δεσμῷ 2 τηρεῖν τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ,

Εἶπεν αὐτοῖς, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἐ- 3 τῶν πρὸς δεσμῶν;

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 4 Πορεύθεντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὅτι ἀκούετε καὶ βλέπετε.

Τυφλοὶ ἀναβλέποισι, καὶ χωλοὶ πε- 5 ριπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, καὶ πτωχοὶ διαγγέλλονται.

Καὶ μακάριός ἐστιν ὁς ἐὰν μὴ σκάν- 6 δαλιᾷ ἐν ἐμοί.

Τούτων

Et inimici hominis erūt qui sunt domestici ipsius.

Omnia sunt sine ex-
ceptione nostra erga
Deum officio posipo-
nenda.

Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus.

Et qui nō accipit crucē suā, ac sequitur me à tergo, nō est me dignus.

Qui inuenerit animam suam, perdet eā, & qui perdiderit animā suam mea causa, inueniet eam.

Deus sacri ministri
rii est autor & vin-
dex.

Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui misit me.

Qui recipit Prophetā in nomi-
ne Prophetæ, mercedē Prophetæ
accipiet: & qui recipit iustū in no-
mine iusti, mercedē iusti accipiet.

Nullum officiū Chri-
sto impensum perita.

Et quicumque potum dederit vni ex his paruis poculum frigidæ solum, in nomine discipuli, amē dico vobis, nō perdiderit mercedem suam.

Cap. XI.

ET factum est quum finem fecisset Iesus præcipiendi duodecim discipulis suis, digressus est illic ut doceret & prædicaret in urbibus eorum.

Iohannes autem quum audisset in vinctulis opera Christi, missis duobus ex discipulis suis,

Christus ex suis ope-
ribus probat se esse
promissum illi Mes-
siam.

Dixit ei, Tūne is es qui vēturus erat, an alterum expectabimus?

Et respondens Iesus dixit eis, Profecti renuntiate Iohanni quæ auditis & videtis:

Cæci visum recipiūt, & claudi ambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt, mortui excitantur, & pauperibus euangelizatur.

Et beatus est qui non fuerit offensus in me.

Illis

ובעל דבכוהי דגברא בני ביתה:
מן דרחם אבא או אמא יתיר מן
דלי לא שוא לי ומן דרחם ברא או
ברתא יתיר מן דלי לא שוא לי:
וכל דלא שקל זקיפה ואתג
בתרי לא שוא לי:

^a שכת ^b מכר מן דאשכח נפשה^b יוכריה ומן
דיוכר נפשה מטולתי ישכחיה:
מן דמקבל לכוון לי מקבל ומן
דלי מקבל למן דשלחני מקבל:
מן דמקבל גביא בשם גביא
אגרא דגביא נסב ומן דמקבל
זריקא בשם זריקא אגרא דזריקא
נסב:

וכר דמשקא לחד מן הלין
זעורא כסא דקרירא בלחור בשמא
דתלמידא אמין אמר אנא לכוון
דלא יוכר אגרה:

קפלאון יא
והוא דכר שלם ישוע למפקדו
לתרעסר תלמידוהי^d שני מן תמן
למלפו ולמכרוו במדינתהון:
יוחנן דין כד שמע בית אסירא
עבדוהי דמשיחא שדר ביד
תלמידוהי:

^f אתא ואמר לה אנת הו הו דאתא
^g סכה או לאחרין הו^g מסכין:
^h חול ענגא ישוע ואמר לחון^h ולו
ⁱ שעה אשתעו ליוחנן אילין דשמעין
^k חוח אנתון וחזין:

^l סמא אסמא חזין וחזירא מהלכין וגרברא
^m רכא מתדבין וחרשא שמעין ומיתג
ⁿ קום קימין ומסכין^p מסתברין:
^o סכן וטובוהי לאינא דלא יתבשל ביי
^p סכר כד

36 Et inimici viri, domestici eius.

37 Qui diligit patrem aut matrem
amplius quam me, non est dignus
me: Et qui diligit filium aut filiam
amplius quam me, non est dignus me.

38 Et omnis qui non accipit crucem suam,
et sequitur me, non est dignus me.

15 Ad verb. Venit
post me. Hebraif.
iam saepe observa-
tus.

39 Qui inuenit animam suam, per-
det eam: Et qui perdiderit animam
suam propter me, inueniet eam.

40 Qui recipit vos, me recipit: et qui
me recipit, eum qui me misit recipit.

41 Qui recipit Prophetam in nomi-
ne Prophetæ, mercedem Prophetæ
accipit: Et qui recipit iustum in no-
mine iusti, mercedem iusti accipit.

42 Et quisquis ad bibendum præbet
uni ex his pusillis poculum frigida-
rum [aquarum] tantum nomine di-
scipuli, amen dico vobis quod non
perdet mercedem suam.

Cap. XI.

1 ET factum est quum finem feci-
ssset Ieschna præcipiendi duode-
cim discipulis suis, progressus est il-
linc ad docendum et prædicandum
in ciuitatibus illorum.

2 Iuchannan autem quum audiuiisset
in domo vinctorum, opera Christi mi-
sit per manum discipulorum suorum.

3 Et dixit illi, Tunc es ille qui ve-
nit, aut alio sine expectemus?

4 Respondit Ieschna, et dixit illis,
Ite, renuntiate Iuchannan ea que
auditis et videtis.

5 Cæci vident, et claudi ambulant,
et leprosi mundantur, et surdi au-
diunt, et mortui resurgunt, et paupe-
res accipiunt euangelii nuntium.

6 Et beatus is qui non fuerit offen-
sus in me.

Quum

1 Præpositio non est
expressa, ut saepe
non exprimitur,
sicut annotauimus
in cap. 9. 9.
2 Hebraif. saepe
obseruatus.

Euangelium

Τῶν δὲ πορευομένων, ἤρξατο ὁ Ἰη 7
σοῦς λέγων τοῖς ὄχλοις· *ὦ* Ἰωάννης, τί
ἔζηλάτε εἰς πλὴν ἔρημον διαśασαι;
καὶ λαμὼν ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;

Αλλὰ τί ἔζηλάτε ἰδεῖν; ἀνθρώπων ἐν 8
μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ,
οἱ τοὶ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις
τῶν βασιλέων εἰσίν.

Αλλὰ τί ἔζηλάτε ἰδεῖν; θεωρήτην; 9
ναὶ λέγω ὑμῖν, ἢ θεωροῦντες προφήτην.

Malach. 3. 1

Οὗτος γὰρ ὅστις εἶπεν· οὐ γέγραπται, 10
Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἀγγέλόν μου
πρὸς τὸ πρῶτόν σου, ὃς κατασκευάσει τὴν
ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐκ ἐνῆνεκα ἐν 11
γυνήτοισιν γενησάντων, μείζων Ἰωάννης τῆς
Βαπτιστοῦ· ὁ ὅμως μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ
τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ὅστις.

Luc. 16. 16

Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννης τῆς Βαπτί 12
στοῦ ἕως ἀρπὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βίβηται,
καὶ βιάσεται ἀρπάξουσιν αὐτὴν πλὴν.

Πάντες γὰρ οἱ θεωροῦνται καὶ ὁ νόμος 13
ἕως Ἰωάννης θεωροῦνται.

Mal. 4. 5

Καὶ εἰ θέλετε δεῖξάσαι, αὐτός ὅστις 14
Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.

Ὁ ἔχων ὦτα ἀκοῦειν, ἀκούτω. 15

Τίνι δὲ ὁμοιώσω πλὴν γυνεὶν παύ- 16
πλιν; ὁμοία ὅστις παιδαίει ἐν ἀγροῦς
καθημένοις, καὶ θεωρῶντες τοὺς ἐταί-
ροισιν αὐτῶν,

Καὶ λέγουσιν, Ἠυλόησα μὲν ὑμῖν, καὶ 17
ἐκ ὠρχήσατε· ἐδούλωσα μὲν ὑμῖν, καὶ
οὐκ ἐκόψατε.

Ἡλθε γὰρ Ἰωάννης μὴτε ἐδίωκεν, μὴτε 18
πίνων· καὶ λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει.

Ἡλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐδίωκεν 19
πίνων· καὶ λέγουσιν, Ἰδοὺ ἄνθρωπος φα-
γος καὶ οἶνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ
ἁμαρτωλῶν. Καὶ ἐδικαγώθη ἡ σοφία
ὑπὸ τῶν τέκνων αὐτοῦ.

Illis autem abeuntibus, coepit
Iesus dicere turbæ de Iohanne,
Quid exiistis in desertum ut spe-
ctaretis? arundinem quæ agitetur
à vento?

Quæ convenientia,
quod item disci-
men inter Propheta-
rum ministerium, Io-
hannis præconium,
et plenam Euangeli-
i lucem à Christo ul-
latam.

Sed quid exiistis ut videretis? ho-
minem mollibus vestibus ami-
ctum? ecce, qui gerunt molles ve-
stes, in domibus regum sunt.

Sed quid exiistis ut videretis?
Prophetam? certè dico vobis, etiã
amplius quàm Prophetam.

Iste enim est de quo scriptũ est,
Ecce, ego mitto nuntium meum
ante faciem tuam, qui præparabit
viam tuam coram te.

Amen dico vobis, Non sur-
rexit inter eos qui gignuntur è
mulieribus quisquam maior Io-
hanne Baptista: sed qui est mini-
mũ in regno cælorum, maior eo est.

Porro à diebus Iohannis Bapti-
stæ usque nunc regno cælorum vis
adfertur, & violèti rapiunt illud.

Nam omnes Prophetæ & ipsa
Lex usque ad Iohannẽ pphetarũt.

Et, si vultis recipere, ipse est
Elias qui venturus erat.

Qui habet aures ad audiendum,
audiat.

Sed cui assimilabo generationẽ
hanc? Similis est puerulis qui se-
dent in foris, & acclamant soda-
libus suis,

Nulli perniciosiores
Euangelii hostes, quã
ii quibus charissimũ
esse oportuit.

Ac dicunt, Tibia cecinimus vo-
bis, & nõ saltastis: lamentati su-
mus vobis, & non planxistis.

Venit .n. Iohãnes nec edens nec
bibẽs: & aiũt, Dæmoniũ habet.

Venit filius hominis edẽs ac bi-
bens, & dicunt, Ecce homo edax
& vini potor, publicanorum ami-
cus & peccatorum. Sed iustifica-
ta est sapientia à filiis suis.

¶ Tunc

Τότε

כר דין אלו שרי ישוע למאמר
לכנשא ער יוחנן מנא נפקתון
לחורבא למחזא קניא דמן רוחא
מתזוע :

b

ואן לא מנא נפקתון למחזא
גברא דנחתא דכיכא לביש האאילין
דדכיכא לבישין בית מלכא אנון :
ואן לא מנא נפקתון למחזא נביא
אין אמר אנא לכו ויתיר מן נביא :
הו גיר דעלוהי כתיב דהא אנא
משדר מלאכי קדם פרצופך דיתקן
אורחא קדמך :

c

אמין אמר אנא לכו דלא קס
בילידי גשא דרב מן יוחנן מעמדנא
זעורא דין במלכות שמיא רב הו מנה :
מן יומי יוחנן דין מעמדנא ועד מא
להשא מלכותא דשמיא בקטירא
מתדברא וקטירנא מחטפין לה :
כלהון גיר נביא ואוריתא עד-
מא ליוחנן אתגביו :

d

e

ואן צבין אנתון קבלו דהוין
אליא דעתיד למאתא :
מן דאית לה אדנא דישמע ישמע :
למן דין אדמיה לשרפתא חדא
דמיה לטליא דיתבין בשוקא וקעין
לחבריהון :

f

g

h

ואמרין זמרן לכו ולא רקדתון
ואלין לכו ולא ארקדקון :
אתא גיר יוחנן דלא אכל ולא
שתא ואמרין דיוא אית לה :
אתא ברה דאנשא אכל ושתא
ואמרין הא גברא אכולא ושתא
חמרא ורחמא דמכסא ודחשיא
ואודדקת חכמתא מן עבדיה :
הידין

7 Quum autem abiissent, cepit Ie-
schua dicere turbis de Iuchannan,
Quid existis in desertu ad videndu?
arundinem quæ à vento agitatur?

8 Alioqui, quid existis ad viden-
dum? hominem qui vestibus mol-
libus vestitur? Ecce, qui mollibus
vestiuntur, ⁴ [in] domo regu sunt.

9 Alioqui, quid existis ad videndu?
Prophetam? Etiam, dico ego vobis,
Et excellentiorem quam Prophetam.

10 Ipse enim est de quo scriptum est,
Ecce, ego mitto nuntium meum ante
faciem tuam, qui diriget viam ante te.

11 Ammin dico vobis quod non surre-
xit inter natos hominum, qui maior
sit Iuchannan Baptista: minor au-
tem in regno celorum, maior est co.

12 A diebus autem Iuchannan Ba-
ptiste, et usque nunc, regnum celo-
rum cum violentia accipitur, Et vi-
olenti rapiunt illud.

13 Omnes namque Propheta et Lex
usque ad Iuchannam prophetaverunt.

14 Et, si vultis vos, recipite quod is
est A Elias qui venturus erat.

15 Cui sunt aures ut audiat, audiat.

16 Cui autem assimilabo generatio-
nem hanc? Similis est pueris qui se-
dent in foro, et acclamant sodali-
bus suis,

17 Ac dicunt, Cecinimus vobis, et non
saltastis: ululauimus vobis, Et non
planxistis.

18 Venit enim Iuchannan, qui non
comedit neque bibit: Et dixerunt,
Demonium est illi.

19 Venit filius hominis comedens Et
bibens, et dicunt, Ecce, homo edax
Et potor vini, et amicus publicano-
rum Et peccatorum. Et iustificata
est sapientia à cultoribus suis.

3 Ad verb. Et si
non. Hebraismus
frequens sicut in
sequenti versu.

4 Præpositio re-
ticetur, sicut in
principio, cap. ex
Hebraismo.

5 Familiarissimū
est Hebræis, Chal-
dæis & Syris scri-
ptorib⁹, vt parabo-
las incipiāt ab in-
terrogationibus,
vt videre licet in
Talmud Hieroso-
lymitano, tracta-
tu De benedictio-
nibus, cap. 2, & in
cōmentariis Bibli-
orum sæpe.

6 Pulchra est in
Syræ lingua allu-
sio in vocib⁹ Salta-
stis & Planxistis:
sunt enim ambæ
eiusdem radicis,
nec differunt nisi
conjugatione tan-
tū.

7 Id est, Quocūq;
modo, & à quouis
proponatur huius
ætatis hominibus
sapientia & do-
ctrina salutis, id
fit absque profe-
ctu. habet tam en
Deus suos electos
quibus ea, peculia-
riter destinata est:
vnde etiam filii sa-
pientiæ dicuntur
qui eam iustificat,
approbant, colunt
& religiosè obser-
uant.

Tunc.

Euangelium

Luc. 10. 13

Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγλύοντο αἱ πλείους δωάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν.

Οὐαὶ σοὶ Χοραζὶν, οὐαὶ σοὶ Βηθσαϊδαν· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δωάμεις αἱ γυρόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῶ μετενόησαν.

Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν.

Καὶ σὺ Καπερναὺμ ἡ ἕως τῆς οὐρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως ἁδου καταβιβασθήσῃ· ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγλύοντο αἱ δωάμεις αἱ γυρόμεναι ἐν σοὶ, ἐμείναν ἂν μέχρι τῆς σήμερον.

Πλὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοὶ.

Luc. 10. 21

Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐξομολογούμεθα σοι, πάτερ, κύριε τῆς οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπεκρύψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ σιωπῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις.

Ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγλύετο δόξα ἐμπροσθέν σου.

Ioh. 3. 35. & 6. 46

Γάντα μοι παραδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου· καὶ οὐδεὶς ἔπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἔπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὃς ἐὰν βούληται, ὁ υἱὸς ἀποκαλύψει.

Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορπομένοι, καὶ ἄνω ἀναπαύσω ὑμᾶς.

Jerem. 6. 16

Λαβετε τὸ ἱγὺν μου ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ ἀρήσετε ἀναπαύσιν τῆς ψυχῆς ὑμῶν.

1. Ioh. 5. 3

Ὁ ἱγὺς μου ῥησός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστιν.

Κεφα-

¶ Tunc cœpit ita exprobrare urbibus in quibus editæ fuerāt plurimæ virtutes ipsi, quod nō resipuissēt.

Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethsaida: nam si in Tyro & Sidone editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud vos, olim cum sacco & cinere sedentes resipuissent.

¶ Quinetiam dico vobis, Tyri & Sidonis tolerabilior erit conditio in die iudicii quàm vestra.

Et tu Capernaum, quæ es vsq; ad cælum sublata, vsque ad inferos deprimeris. nam si Sodomis editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud te, mansissent vsque ad hodiernum diem.

¶ Quinetiam dico vobis, terræ Sodomorum tolerabilior erit conditio in die iudicii quàm tua.

¶ In illo tempore respondens Iesus dixit, Confiteor tibi Pater, domine cæli & terræ, quod absconderis hæc à sapientibus & intelligentibus, & ea detexeris infantibus.

Etiam Pater, quia ita placuit tibi.

¶ Omnia mihi tradita sūt à Patre meo: & nemo nouit Filium nisi Pater, neque Patrem quisquā nouit nisi Filius, & cuicunque voluerit Filius retegere.

Venite ad me omnes qui fatigati estis & onerati, & ego faciā vt requiescatis.

Tollite iugum meū super vos & discite à me quòd mitis sim & humilis corde: ¶ & inuenietis requiem animabus vestris.

¶ Iugum enim meum facile est, & onus meum leue est.

Superbi Euangelium oblatum suo maximo malo reuertitur, quod paruulis cedit saluti.

Nulla nisi in vno Christo Vera Dei notitia, nulla animi tranquillitas.

Cap.

^aשרא ^bלמחסדו ^cחילתו ^dתוב
הידין ^aשרי ישוע ^bלמחסדו
מדינתא אילין דהו ביהן ^cחילתו
סגיאא ולא ^dתבו :

ואמר הוא וי לכו ברוזין וי לכו
בית צידא דאלו בצור ובצידן הו
חילתא אילין דהו בכין בכר דין
בסקא ובקטמא תבו :

ברם אמר אנא לכו דלצור
ולצידן יהוה נח ביומא דדינא
או לכין :

^cרם ^dשאל ^eחיל
ואנתי כפר נחום הי דעד-מא
לשמיא אתתרימתי עד-מא לשיוול
תחתיתין דאלו בסדום הו חילתא
אילין דהו בכי קימא הות עד-מא
ליומנא :

ברם אמר אנא לכו דלארעא
דסדום יהוה נח ביומא דדינא
או לכי :

ⁱכסה ^kסכל ^lגלה
בהו זכנא ענא ישוע ואמר ^hמודא
אנא לך אבימרא דשמיא ודארעא
דכסית הלזין מן חבימא ^kוסכולתנא
וגלית אנן לילודא :

^mצבא
אין אבי דהכנא הוא ^mצבינא
קדמך :

ⁿשלם
כל מדרם אשתלם לי מן אבי ול
אנש ידע לברא אלא אנ אבא אף
לא לאבא אנש ידע אלא אנ ברא
ולמן דצבא ברא דיגלא :

^oאתא ^pלאה ^qיכל ^rנח
תו לותי כלכון לאיא ושקילי
מובלא ואנא ^rאניחכון :

^fניר ^gארף
שקולו גירי עליכון וילפו מני
דניח אנא ומכך אנא בלבי
ומשכחין אנתון נוחא לנפשיתכון :

^uיכל
גיריגיר בסים הו ומובלי קלילא הי
קפלאון

20 Tunc cepit Ieschna exprobrare
civitatis illis in quibus edita fue-
rant virtutes eius plurimae, neque co-
uersa fuerant.

21 Et dicebat, V & tibi Caorazin, &
tibi Beth-Zaida: quonia si in Tzor
et in Tzaidan edita fuissent vir-
tutes ha qua edita fuerunt in vobis,
ia olim in ^ssacco & in cinere conuer-
sa fuissent.

22 Attamen dico vobis quod Tzor
& Tzaida erit tolerabilius in die
iudicii quam vobis.

23 Et tu Kephar-Nachum, ea es
qua usque ad calos exaltata fuisti:
usque ad foueam deprimaris. quia
si in Sedom edita fuissent virtutes
ha qua edita fuerunt in te, mansisset
usque in hunc diem.

24 Veruntamen dico tibi quod ter-
ra Sedom erit tolerabilius in die iudi-
cii quam tibi.

25 In illo tempore ^rrespondit Ieschna,
& dixit, Confiteor tibi, Pater mi, Do-
mine calorum & terra, quod absco-
deris ha a sapientibus & pruden-
tibus, et reuelaueris ea paruulis.

26 Certè Pater mi, quia sic fuit be-
neplacitum coram te.

27 Omnia tradita sunt mihi à Pa-
tre meo: & nemo nouit Filium nisi
Pater, neque Patrem quisquam no-
uit nisi Filius, & cui beneplacitum
erit Filio ut [id] reuelet.

28 Venite ad me omnes vos laboran-
tes et sustinentes onera, et ego reso-
cillabo vos.

29 Tollite ^{io}iugum meum super vos,
et discite à me quod mitis sim, & sim
humilis in corde meo: et inuenietis
requiem animabus vestris.

30 Iugum enim meum suauis est, &
onus meum leue est.

8 Cinere aspergi
& sacco operiri an-
tiquo consueuisse
in grauiori luctu,
adeo frequenter in
sacris literis occit-
rit vt opus non sit
pluribus probate:

9 Id est, Loquuti
us est, Hebraisticè
quens.

10 Tam doctrina
quam castigatio-
nes quæ ab ea de-
pendent, in veteri
etiam Testamēto
Iugum vocantur:
vnde sumpta est
hæc metaphora,
Thren. 3. 9. Rabbi-
nis etiam vsitatissi-
ma, vt in פירקין
Pirke aboth, cap. 3.
ad quam fortasse
respexit Psalmista,
Psalm. 2. 3. Disrumpa-
mus vincula eorum,
&c.

F.i.

Euangelium

Cap. XII.

Κεφάλαιον ιβ'

Marc. 2. 23
Luc. 6. 1

ΕΝ κείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰη-
σοῦς τοῖς σάββασι διὰ τῆς ἀπορέμων·
οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπεινάσαν, καὶ ἤρ-
ξαντο πλῆν σάββας, καὶ ἐδίδειν.

Deut. 23. 25

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπον αὐτῷ,
Ἰδοὺ, οἱ μαθηταὶ σου ποιῶσιν ὃ οὐ ἐξέστι
ποιεῖν ἐν σάββῳ.

1. R. eg. 21. 6

Οὗτος εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε πῶς
ἐποίησε Δαβὶδ, ὅτε ἐπεινάσεν αὐτὸς καὶ
οἱ μετ' αὐτοῦ;

Exo. 29. 33

Πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ,
καὶ τοῦ ἁγίου τῆς προθέσεως ἐφα-
γν, οὐκ ἔξον ἡ αὐτῷ φαγεῖν,
οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι
μόνοις;

Leuit. 8. 32
& 24. 9
num. 28. 9

Ὁ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς
σάββασι οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάβ-
βατον βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίποι εἰσι;

Osce 6. 7

Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τὰ ἱερὰ μείζων
ἐστὶν ὧδε.

Εἰ δὲ ἐγνώκατε πῶς ἐστίν, Ἐλεον θέλω,
καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν κατεδικάσατε τοὺς
ἀναιπούς.

Marc. 3. 1
Luc. 6. 6

Κύριος γὰρ ἐστὶ καὶ τῶ σάββατου ὁ
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν, ἦλθεν εἰς πλὴν
συνάγωγῶν αὐτῶν.

Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος ἑνὶ πλὴν χεῖρα
ἔχων ξηρὰν. καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέ-
γοντες, Εἰ ἐξέστι τοῖς σάββασι θεραπεύ-
ειν; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτόν.

Οὗτος εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἐστὶν ὁ υἱὸς
ἀνθρώπου, ὃς ἐξέστι πρὸς τὸν ἑνὶ πλὴν καὶ εἰ
ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασι εἰς βόθυ-
νον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγείρῃ;

Πόσω οὖν διαφέρει ἄνθρωπος πρὸς
βάτου; ὥστε ἐξέστι τοῖς σάββασι καλῶς
ποιεῖν.

Τότε

¶ In illo tempore ibat Iesus sab-
batho per sata: discipuli verò
ipsius esuriebant, coeperuntque
vellere spicas, & edere.

De vera sanctifica-
tione sabbathi. Et
eiusdem maturatione.

Pharisæi autem, quum eos vidis-
sent, dixerunt ei, Ecce, discipuli
tui faciunt ¶ quod non licet face-
re in sabbatho.

Ipse verò dixit eis, Non legistis
quid fecerit ¶ David quum esuri-
ret ipse & ii qui erant cum eo?

Quomodo introierit domum
Dei, & panes propositionis ederet,
quibus vesci non erat ipsi licitum,
neque iis qui cum eo erant, sed sa-
cerdotibus solis?

Aut nō legistis ¶ in Lege, sabba-
this sacerdotes in templo sabbathum
prophanare, & sine crimine esse?

Dico autem vobis, quendam
templo maiorem hīc esse.

Quod si nossitis quid sit, Mi-
sericordiam volo & non sacrifi-
cium, nō cōdemnassetis infantes.

Nam dominus est etiam sab-
bathi Filius hominis.

¶ Et digressus illinc venit in syn-
agogam eorum.

Et ecce, quidam illic erat manū
habens aridam: & interrogarunt
eū, dicētes, Licetne sabbathis quē-
piam sanare? ut accusarent eum.

Legales ceremonias
cum dilectione pr. xi
mi minime pugnare.

Ipse verò dixit eis, Quis erit ex
vobis, qui habeat ouem vnam, &
si ea inciderit sabbatho in foueam,
non apprehendat eam & erigat?

Quantum autem homo præ-
stat oui? Itaque licet sabbathis be-
nefacere.

Tunc

קפלאון י"ב

בָּהוּ זְבַנְגָּה מַחֲלֵךְ חוּגָא יִשׁוּעַ
בְּשִׁבְתָּא בֵּית זִרְעָא וְתַלְמִידוֹהִי כִפְנו
אִישְׁרִיו^ב מַלְגִּין שְׂבֵלָא וְאַבְלִין:

^a וְשֵׁרִי ^b מִלִּגִּין שְׁבֵלָא וְאִכְלִין :
^c חֲזָא פְּרִישָׁא דִּין כֹּד ^c חֲזָא אֲנֹן אֲמַרִין
יְהִי הָא תִּלְמִידֶיךָ עֹבֵדִין מִדָּם דְּלֵא
שְׁלִיט לְמַעְבֵּד בְּשַׁבְּתָא :

הוּ דִּין אֶמֶר לַחֹזֶן לֹא קְרִיתוֹן^d קרא
מִנָּא עֲבֵד דְּיוֹד כֹּד כִּפְּנֵי וְאֵילִין דַּעֲמָה:

אִיכָנָא עַל לְבִיתָא דֵאלֹהֵא וְלִחְמָא^{עול}
דְּפִתּוּרָה דְּמָרִיא אֲכַל הוּ דִלְגָּא
שְׁלִישׁ הוּא לֵה לְמֵאכַל וְלֹא לְאִילִין
דְּעֵמָה אֵלֹא אִין לִכְהֵנָּה בְּלַחוּד :

או לא^f קריתון באריתא דבכהנא^f קרא
בהיכלא^g מחלין לה לשבתא ודלא^g חלל
עדלי אבון^h : עדלי^h

עֲדְרֵי אֲבוֹן :
אָמַר אֲנִי לָבוֹן דִּין דְּרַב מִן
הִיכְלָא אֵית הֶרְכָּא :

אלו דין ידעין הויתון מבו חבבא
צבא אבא ולא דבחתא לא מחיבין
הויתון לאילין דדלא עדלי אבון :

מָרָה גִּיר דְּשַׁבְתָּא ⁱ אִיתְּוּחִי בְּרָה ⁱ אִתְּ
דְּאִנְשָׂא :

^k וְשֵׁנִי מִן תָּמַן יֵשׁוּעַ וְאַתָּה ^k שֵׁנָה
לִכְנוֹשֵׁתְחוֹן:

וַיִּבְרָא חֹד אֵת הָיָא תַּמְנֵי בִישָׁא
אִידָה וּמִשְׁאַלִין הָיוּ לָהּ וַאֲמַרִין דָּאן
שְׁלִיט בְּשַׁבְתָּא ¹ לְמַאסִּיו אִיךְ
דִּיאֲכֻלֹן קִרְצוּהִי :

הוּ דִּין אֲמַר לְהֹזֵן מִנּוּ מִנְכוֹן בְּרָא
דְּאִית לֵה עֲרֵבא חֲדָא וְאֵן גְּפַל בְּחִבְרָא
בְּיוֹמָא דְשַׁבְתָּא לֹא אַחֲד וּמְקִיס לֵה:

בְּמֵא דִּין יִתִּיר בֶּר אֲנִשָּׁא מִן עֲרְבָא
מִדִּין שְׁלִיט הוּ בְּשִׁבְתָּהּ לְמַעְכָּד
דְּשִׁפּוּר : חֲדָרִין

Cap. XII.

IN illo tempore ibat Iesua in
sabbatho [in] loco semini, & di-
scipuli eius esuriebant, & coeperunt
vellere spicas, et comedebant.

2. Pharisei autem, quum vidissent illos, dixerunt ei, Ecce, discipuli tui faciunt id quod non licet facere in sabbatho.

3 Ipse autem dixit illis, Non legistis quid fecerit David, quum esuriret, & illi qui erant cum eo?

4 Quomodo ingressus est in domū
Dei, & panem mensæ Domini co-
medit ipse cui nō licebat comedere,
neq; illis qui cum eo erāt, nisi sacer-
dotibus tantūm?

5 Aut non legistis in Lege, quòd sacerdotes in tēplo prophanāt ipsū sab bathū, et quòd irreprehēsibiles sūt?

6 Dico autem vobis quod maior
templo est hic.

7 Si autem sciretis quidnam sit, Beneficientiā volo, et nō victimā, non cōdemnaretis eos qui irreprehensibiles sunt:

8 ³ Dominus enim sabbathi est filius
hominis.

9 Et progressus est illinc Ieschuas
Et venit in synagogam illorum.

IO Et vir ⁴ quidam erat ibi cuius a-
rida erat manus. Et interrogabant
illum, ac dicebant, Nunquid licet
in sabbatho sanare? ⁵ ut accusarent
eum.

II Ipse autem dixit illis, Quisnam
ex vobis est vir cui sit ⁶ovis una, et
si inciderit in ⁷foueā in die sabbathi
non apprehendat & erigat ipsam?

12 *Quanto autē excellentior est fili-
us hominis q̄ ovis? Quapropter lici-
tū est in sabbatho facere q̄ bonū est.*

I Id est, In agro
fato.

2 Ad verb. Et cœperunt vellētes: est Participium, pro Infinitiuo, Hebræorum more.

3 Hæc Christi doctrinaverit etiam patrum traditionibus explicatur & confirmatur. quia enim aliqui rigidiores sint in sabbathi observatione, tamē disertis verbis tradunt, סכנת נפשות דוחה, Itē & חטאת פיקוח נפש דוחה, פיקוח נפש, hoc est, Periculum animarum [discrimen mortis] pellit sabbathum. Vide Tal mudvolumine de sabbatho & de circumcissione.

4 Ad verb. Vnus.
Hebraismus iam
saepe observatus.

§ Ad verb. Peruul
garent obtrectatio
nem eius: sicut ob
seruauimus supra;
cap. 4.3.

6 Syra vox ערב
aliis linguis inusi-
tata. legitur autem

quodem sensu Luc.
quoque 15. 3. & lo-
han. 1. 3. & 2. 14. &
10. 3. atque h-c in
versu sequenti, &
alibi in nouo Te-
stamento saepius.
בְּחִפְזָא בְּחִפְזָא
voce vltatissima
Hebraeis, sed Sy-
ris mutant in ב,
similis organi lite-
ram.

Euangelium

Τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Εκλείντω 13
χεῖρά σου. καὶ ἔξετεινε, καὶ ἀποκατεστά
θη ὡς ἡ ἄλλη.

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλα 14
βον κατ' αὐτὸν ἔξελθόντες, ὅπως αὐτὸν
ἀπολέσωσιν.

Ο δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖ- 15
θεν, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί,
καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας.

Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανε 16
ρὸν αὐτὸν ποιήσωσιν.

Ὅπως πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ Ησαΐα 17
τῆς περὶ τοῦ, λέγοντος,

Esa. 42.1

Ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ἠρέπσα· ὁ ἀγαπῶ 18
τός μου, εἰς ὃν ἀδόκησεν ἡ ψυχὴ μου· θή-
σω τὸ Γενέμα μου ἐπ' αὐτὸν, καὶ κρίσιν
τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.

Οὐκ ἐρείσῃ, καὶ οὐκ κρυάσῃ, καὶ οὐκ ἀκού 19
σθ' ἡς ἐν ταῖς πλατείαις τῆς φωνῆς αὐτῆς.

Κάλαμον σὺν πτερυμμένον οὐ κα- 20
τέαξῃ, καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσῃ· ἕως
ὅταν ἐκβάλῃ εἰς νῆκος πλὴν κρίσιν.

Καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ὑπῆσαν. 21

Supra. 9.32
Luc. 11.14

Τότε περὶ αὐτὸν ἐλάλησεν αὐτὸν δαμονιζό- 22
μος, τυφλὸς καὶ κωφός· καὶ ἐθερά-
πευσεν αὐτὸν, ὥστε τὸν τυφλὸν καὶ κω-
φὸν καὶ λαλεῖν καὶ βλέπειν.

Καὶ ἔξισαντο πάντες οἱ ὄχλοι, καὶ ἔλε- 23
γον, Μήτις οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαβὶδ;

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες, εἶπον, 24
Οὗτος ἐκ ἐκβάλλει τὰ δαμόνια εἰ μὴ
ἐν τῷ Βελζεβὺλ ἀρχόντι τῶν δαμονίων.

Supra. 9.34
Marc. 3.2
Luc. 11.17

Εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ταῖς ἐνθυμήσε- 25
σιν αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, Γὰρ βασιλεία
μεριμνῶσα κατ' ἐαυτῆς, ἐρημύεται· καὶ
πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μεριμνῶσα κατ'
ἐαυτῆς, οὐ σταθήσεται.

Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς (τὸ) Σατανᾶν ἐκ- 26
βάλλει, ἐφ' ἐαυτὸν ἐμελείει· πῶς οὖν
σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;

Καὶ

Tunc dicit homini illi, Extēde
manum tuam. Et is extendit, est-
que restituta sana ut altera.

Pharisæi verò egressi ceperunt
consilium aduersus eum, ut eum
perderent.

Quatenus et quo re-
spectu cedendum in-
domito impiorum su-
rori.

Iesus autem quum hoc nosset,
secessit illinc: sequutaque est eū
turba multa, sanauitque eos o-
mnes.

Et interminatus est eis ne ipsum
palàm facerent:

Ut impleretur quod dictum e-
rat per Esaiā prophetā, dicentem,

Ecce seruus meus quem elegi:
dilectus meus, in quo acquiescit
anima mea: ponam Spiritum me-
um super eum, & iudicium Gen-
tibus annuntiabit.

Nō litigabit, neq; clamabit, ne-
q; audiet q̄sq; in plateis vocē ei⁹.

Arūdinē quassatā nō cōfringet,
& linū fumigās nō extinguet: vs-
quedū pferat ad victoriā iudiciū.

Et in eius nomine Gētes spabūt.

Tunc oblatus est ei dæmonia- 22
cus cæcus & mutus: & sanauit e-
um, adeo ut qui cæcus ac mutus
fuerat, & loqueretur & videret.

Manifestissima etiā
veritas, impiorum ca-
lumnijs est obnoxia:
sed ea nihilominus
est fortiter asserenda.

Et obstupuit tota turba, dicebat
que, Nōne iste est fili⁹ ille Dauid?

Pharisæi verò, quum hac audis-
sent, dicebant, Iste non eiicit dæ-
monia nisi per Beelzebul princi-
pem dæmoniorum.

Iesus autem quum sciret cogi-
tationes eorū, dixit eis, Omne re-
gnum dissidens aduersus sese, va-
statur: & omnis vrbs aut domus
dissidēs aduersus seipsā, nō stabit:

Christi & Satana re-
gna simul cōsistere nō
possunt.

Sed si Satanas Satanam eiicit,
aduersus seipsum dissidet: quomo-
do ergo stabit regnum eius?

Et

חידין אמר להו גברא פשוט אידך
ופשט אידה ותקנת איך חכרתה :

ונפקו פרישא ומלכא גסכו
עלוהי איך דיוכדוניהי :

ישוע דין ידע^b ושני לה מן תמן
ואזלו בתרה פנשא סגיאא^c ואסי
לכלהון :

וכאא בחון דלא דיגלוניהי :
דיתמלא מדס דאתאמר ביד
אשעיא גביא דאמר :

הא עכדי דאצטבית בה חכיבי
דסוחת בה נפשי רוחי^g אסיס עלוהי
ודינא לעממא יכרו :

לא יתחרא ולא יקעא ולא
אנש ישמע קלה בשוקא :

קניא^k רעיעא לא יתבר ושרגא
דמטפטף לא ידעך עד-מאⁿ דיפק
דינא לזכותא :

ובשמה עממא יסברון :

הידין קרבו לה דיונא חד דחרש
ועויר^p ואסיה איכנא דחרשא
וסמא ימלל ויחזא :

ומתדמרין הוו כלחון פנשא
ואמרין דלמא הנו ברה דדויד :

פרישא דין כד שמעו אמרין הנא
לא מפק שאדא אלא בכעל-זכוב^f
רישא דדיוא :

ישוע דין ידע מחשבתהון ואמר
להון כל מלכו דתתפלג על נפשה
תחרב וכל^e כי ומדינא דיתפלג על
נפשה לא יקום :

ואן סטנא לסטנא^u מפק ער
נפשה אתפלג איכנא הכיל קימא
מלכותה :

13 Tunc dixit illi homini, Extēde ma-
nū tuā. Et extendit manū suā, Et re-
stituta est⁸ socia sua.

14 Et egressi sunt Pharisei, et con-
siliū ceperunt aduersus eum quo-
modo perderent ipsum.

15 Ieschua autem cognouit, Et seces-
sit illinc. Et⁹ sequuta sunt eum turba
multa, Et sanauit eos omnes.

16 Prohibuitque eis ne se manifestū
facerent.

17 Vt cōpleretur id q̄ dictū fuerat
10 p manū Iſaie Propheta, q̄ dixit,

18 Ecce seruus meus, in quo mihi cō-
placitū est: dilectus me⁹, in quo dele-
ctatur anima mea Spiritū meū ponā
sup illū, et iudiciū populis p̄dicabit.

19 Non contendet, et non clamabit,
neq; quisq; audiet vocē ei⁹ in plateis.

20 Arundinem quassatam non con-
fringet, 11 Et lucernam crepitantem
non extinguet: donec proferat iudi-
cium ad victoriam.

21 Et in nomine eius Gētes sperabūt.

22 Tunc obtulerunt ei demoniacum
12 quendam, qui erat mut⁹ et cecus:
Et sanauit illum, ita ut mutus Et ce-
cus loqueretur Et videret.

23 Et admirabantur¹³ uniuersa tur-
ba, ac dicebant, Nūquid hic est fi-
lius David?

24 Pharisei autē, quū audiissent,
dixerūt, Hic nō eiicit demonia nisi p
Beal-Zebub principem demoniorū.

25 Ieschua autē cognouit cogitationes
eorum, et dixit illis, Omne regnum
quod diuiditur aduersus seipsum,
destruetur: Et omnis domus aut ci-
uitas quæ diuiditur aduersus sei-
psam, non stabit.

26 Et, si Satanas Satanam eiicit,
15 aduersus seipsum diuisus est: quo-
modo igitur staret regnum eius?

F. iij.

8 Id est, Altera ma-
nus. Hebraismus.

9 Ad verb. Iuerūt
post eum. Hebrai-
sm⁹ ante sape ob-
serua. us

10 Id est, Miinſte-
rio. Hebrai. ante
saſe obseruatus.

11 Pro lino posuit
lucernam, cui ex
lino ellychniū pa-
rari solet. Ex diuer-
sa autem nota mo-
ribus describit
lucernam quæ cre-
pitat: sensu autem
eodem.

12 Adverb. Vniū.
Hebraismus.

13 Erat similitudo: sed
alterum ē duobus
nō reducat: qua-
propter בלחון po-
sumus, & ita ha-
bet manuscriptus
codex.

14 Vide de Beal-
zebub, Matth. 10. 25

15 Ad verb. Aduer-
sus animam suam
Hebraismus.

a אכר

b שגא

c אסא

d גלה

e אכא

f סוח טעמו
חפץ וכן סוא
סום

h תחרא

i קעא

k רעע

l תבר

m מן טפא

n נפק

o זכא טעמו

p נצח

p אסא

q אסא

r דמר טעמו

s תמו

f נפק

e כי כמו

f בית

u נפק

ואן

Euangelium

Καὶ εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω-27
τω τὰ δαίμονια, οἱ υἱοὶ ἡμῶν ἐν πᾶσι
ἐκβάλλουσιν; διὰ τὸ αὐτοὶ υἱῶν ἔσονται
κριταί.

Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω-28
τω τὰ δαίμονια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑ-
μας ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ πῶς δυνάται τις εἰσελθεῖν εἰς 29
τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὰ σκεύη αὐ-
τοῦ διαρπάσαι, εἰ μὴ πρῶτον δέσῃ
τὸν ἰσχυρόν, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ
διαρπάσῃ;

Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ 30
ἔσται· καὶ ὁ μὴ σὺν ἄγων μετ' ἐμοῦ, σκορ-
πίζει.

Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία 31
καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώ-
ποις, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία
ἐκ ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις.

Καὶ ὅς τις ἀνὴρ εἴπῃ λόγον κατὰ τὸν υἱὸν τοῦ 32
ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὅς τις δὲ ἀν-
εἴπῃ κατὰ τὸν Πνεύματος ἁγίου, ἐκ ἀ-
φεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶ-
νι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλόν, καὶ 33
τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν· ἡ ποιήσατε τὸ
δένδρον σαπρὸν, καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ
σαπρὸν. ἐκ γὰρ τὸ καρπὸς τὸ δένδρον
γινώσκεται.

Γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δυνά- 34
σθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροῖς ὄντες; ἐν
γὰρ τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἡρώδους τὸ
στόμα λαλεῖ.

Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ 35
θησαυροῦ τοῦ ἡρώδους ἐκβάλλει τὰ ἀγα-
θὰ· καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονη-
ροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρὰ.

Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ὃ 36
ἐὰν λαλήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀποδώσου-
σι αὐτῷ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως.

Εκ

Et si ego per Beelzebul eiicio
dæmonia, filii vestri per quem eii-
ciunt? propterea ipsi erunt vestri
iudices.

Sin autem per Spiritum Dei e-
go eiicio dæmonia, nempe perue-
nit ad vos regnum Dei.

Nam quomodo potest aliquis
ingredi domum invalidi alicuius, &
vasa eius diripere, nisi primò vin-
xerit validum illum, & tunc do-
mum illius diripiet?

Qui non est mecum, aduersum
me est: & qui non cogit mecum,
spargit.

Propterea dico vobis, quod uis
peccatum & blasphemia remitte-
tur hominib⁹, blasphemia verò in
Spiritū nō remittetur hominib⁹.

De blasphemia in
Spiritum sanctum.

Et quisquis loquutus fuerit ad-
uersus Filium hominis, remitte-
tur ei: quisquis autem fuerit lo-
quutus aduersus Spiritum sanctū,
non remittetur ei neque in hoc se-
culo, neque in futuro.

Aut facite arborem bonam, &
fructum eius bonus: aut facite
arborem putrem, & fructum eius
putrem. nam ex fructu arbor co-
gnoscitur.

Progenies viperarum, quomo-
do possitis bona loqui, quum sitis
mali? nam ex abundantia cordis
os loquitur.

Hypocrite tandem
seipsos suo testimo-
nio produnt.

Bonus homo è bono thesauro
cordis profert bona, & malus ho-
mo ex malo thesauro profert
mala.

Sed dico vobis, quodcunque
verbum otiosum loquuti fuerint
homines, de eo reddituros ratio-
nem in die iudicii.

Ex

Marc. 3. 28
Luc. 12. 10
1. ioh. 5. 16

Luc. 6. 45.

וְאֵן אֲנִי בְּכַעַל זָכוֹב ^א מִפֶּק אֲנִי ^ב מִפֶּק ^ב דִּיּוֹא בְּנִיכּוֹן בְּמִנְגָּה ^ב מִפֶּקִין לְהוֹן
מִטּוֹל הָנָא הִנּוּן יִחוּוֹן לְכוֹן דִּינָא :
וְאֵן בְּרוּחָא דֵאלֹהָא אֲנִי מִפֶּק
אֲנִי דִיּוֹא קִרְבָּרָה לֵה עֲלִיכּוֹן
מִלְכוּתָא דֵאלֹהָא :

אוּ אִיכְנָא אֲנִי מִשְׁבַּח ^ע דִּיעוֹרָה
לְבֵית חֲסִינָא ^ד וּמֵאֲנוּהִי יָכוֹן אֵלָא
אִין לֹוּקְדָם יֵאֲסִרֻהִי לְחֲסִינָא וְהִידִין
בֵּיתָה יָכוֹן :

מִן דְּלֵא הוּא עָמִי לֹוּקְבִלִי הוּ
וּמִן דְּלֵא כְּנִשׁ עָמִי מִבְּדִירוֹ מְבָרַר :
מִטּוֹל הָנָא אֲמַר אֲנִי לְכוֹן דְּכָל
חֲטָהִין וְגוֹדְפִין ^ה יִשְׁתַּבְּקוֹן לְבְנֵי נִשָּׂא
גוֹדְפָא דִין דְּעַל רוּחָא לֵא יִשְׁתַּבְּק
לְבְנֵי נִשָּׂא :

וְכָל מִן דִּיאֲמַר מִלְתָּא עַל בְּרָה ^י
דֵאנִשָּׂא יִשְׁתַּבְּק לֵה כָל דִּין דְּעַל
רוּחָא דְקוֹדְשָׁא יֵאֲמַר לֵא יִשְׁתַּבְּק
לֵה לֵא בְּעַלְמָא הָנָא וְלֵא בְּעַלְמָא
דְּעַתִיד :

אוּ עֲבָדוּ אֵילָנָא שְׁפִירָא וּפִאֲרוּהִי ^כ
שְׁפִירָא אוּ עֲבָדוּ אֵילָנָא בִישָׂא
וּפִאֲרוּהִי בִישָׂא מִן פִּאֲרוּהִי הוּ גִיר
מִתִּידַע אֵילָנָא :

יִלְדָא דֵאכְדָנָא אִיכְנָא מִשְׁבַּחִין
אֲנִתּוֹן ^מ טַבְתָּא לְמַמְלָלוּ דְּבִישָׂא
אֲנִתּוֹן מִן תּוֹתְרִי לְבָא גִיר מִמְלָרָה
פּוֹמָא :

גְּבִירָא טַבָּא מִן סִימְתָא ^פ טַבְתָּא ^ק
מִפֶּק טַבְתָּא וְגְבִירָא בִישָׂא מִן
סִימְתָא בִישָׂא מִפֶּק בִישָׂא :

אֲמַר אֲנִי לְכוֹן גִּיר דְּכָל מִלָּא ^ר
בְּטָלָא דִיאֲמַרוֹן בְּנֵי נִשָּׂא יִתְלוֹן
פְּתִגְמָה בְּיוֹמָא דִּינָא :
מִן

27 Et si ego per Beal-zebub eiicio
demonia, filii vestri per quem eiici-
unt illa? propter hoc illi erunt ve-
stri iudices.

28 Et si per Spiritum Dei ego eiicio
demonia, appropinquauit vobis re-
gnum Dei.

29 Alioqui, quomodo potest quis in-
trare in domum potentis, et vasa e-
ius diripere, nisi prius vincerit
ipsum potentem? et tunc domum il-
lius diripiet.

30 Qui non est mecum, contra me est:
et qui non congregat mecum, ¹⁷ spar-
gendo spargit.

31 Propterea dico vobis quod omnia
peccata et conuicia remittentur filiis
hominum: conuictum autem quod est co-
tra Spiritum, non remittetur filiis
hominum.

32 Et quicumque dixerit verbum ad-
uersus filium hominis, remittetur il-
li: quicumque autem aduersus Spiri-
tum sanctum dixerit, non remitte-
tur illi neque in saeculo hoc, neque in
saeculo futuro.

33 Aut facite arborem bonam, et
fructus eius bonos: aut facite arborē
vitiosam et fructus ei vitiosos. à fru-
ctibus enim suis cognoscitur ar-
bor.

34 Progenies viperarum, quomodo
potestis vos bona loqui, qui estis ma-
li? Ex his enim quae abundant in cor-
de, loquitur os.

35 Homo bonus ex thesauris bonis
profert bona: et homo malus ex the-
sauris malis profert mala.

36 Dico enim vobis quod de omni
verbo otioso quod dixerint filii homi-
nū, redditori sūt rationē i die iudicii.

F. iiij.

¹⁷ Pro Prorsus spar-
git. Hebraismus.

^א נפק

^ב נפק

^ע עור

^ד מאן

^ב כוז

^א אסר

^ב כדר

^ה שבק

^י מלל

^כ פרה

^ל ידע

^מ טוב

^נ יתר

^ו פום

^פ סיפ

^ק טוב

^ר נפק

^ר מלל

⁸ גתל כמו נתן

Euangelium

Εκ τῶν λόγων σου δικαιοδοθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικαδοθήσῃ.

Τότε ἀπεκρίθησαν πρὸς τὸν Γεραματέων καὶ Φαρισαίων, λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ὀφείλει ζητεῖν· καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ· εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.

Ὡς περὶ τὸν Ἰωνᾶ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ γῆρας τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

Ἄνδρες Νινυῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μὲν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὴν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.

Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μὲν τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινεῖ αὐτὴν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῆς περάτης τῆς γῆς ἀκούσαι τὴν σοφίαν Σολομῶντος· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶντος ὧδε.

Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἔξηλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται διὰ τῶν ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ οὐχ εὐρίσκει.

Τότε λέγει, Επιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἔξηλθον. Καὶ ἐλθὼν, εὐρίσκει χολάζοντα, σεσαρωμένον, καὶ κηκοσμημένον.

Τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἑτέρων πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ· καὶ ἐσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων. ὕψους ἔσται ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

Ἐπὶ δὲ αὐτῷ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις, ἰδοὺ, ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰσὶν κεισάντες ἔξω, ζητοῦντες αὐτὸν λαλῆσαι.

Εἶπε

Ex sermonibus enim tuis iustificaberis, & ex sermonibus tuis condemnaberis.

Tunc responderunt quidam ἐ Scribis ac Phariseis, dicentes, Magister, ¶ velim⁹ ex te signū videre.

Ipse verò respondens dixit eis, Natio mala & adulterina signum requirit: sed signum non dabitur ei nisi signū illud Ionæ prophetæ.

¶ Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tres dies & tres noctes, ita erit Filius hominis in corde terræ tres dies & tres noctes.

Ninevitæ resurgent in iudicio cum natione hac, & condemnabunt eam: ¶ quòd ipsi resipuerint ad prædicationem Ionæ, & ecce, plus quàm Ionas est in hoc loco.

¶ Regina Austri surget in iudicio cum natione hac, & condemnabit eam: quòd venerit à terminis terræ ut audiret sapientiam Solomonis, & ecce, plus quàm Solomon est in hoc loco.

¶ Cæterum quum impurus spiritus exierit ab homine, ambulat per arida loca, quærens requiem: & non inuenit.

Tunc dicit, Reuertar domum meā, vnde exiui. Et quum venit, inuenit eam vacantem, versam & ornatam.

Tunc proficiscitur, & accipit secum septem alios spiritus peiores quàm ipse sit: & ingressi habitant illic, ¶ fitque vltima conditio hominis illius deterior priore, ita etiam erit nationi huic malæ.

¶ Quum autem adhuc loqueretur turbæ, ecce, mater & frater eius stabant foris, quærentes eius colloquium.

Dixit

Adversus praposteros miraculorum flagitatores.

Docet Christus, tristi Iudeorum exemplo, nullos esse infeliciores quàm qui accensam in se Euangelii lucē extinguunt.

Docet Christus suo exemplo omnia esse gloria Dei postponenda.

Infrā, 16.2
Luc. 11.29
1. Cor. 1.22

Ion. 2.1

Ion. 3.5

3. Reg. 10.1
2. paral. 9.1

Luc. 11.24

Heb. 6.4. &
10.26.
2. pet. 2.20

Marc. 3.31
Luc. 8.20

^a מלל ^b ודק מן מליך גיר ^b תודדק ומן מליך ^a מלל
תתחייב :

37 *Ex dictis enim tuis iustificaberis,
et ex dictis tuis condemnaberis.*

הידין ענו אנשא מן ספרא ומן
פרישא ואמרין לה מלפנא ^c עבינן
דנחוא מנך אתא :

38 *Tunc responderunt quidam ex le-
gisperitis, & ex Phariseis, et dixe-
runt illi, Præceptor, volumus videre
ex te signum.*

הו דין ענא ואמר להון שרבתא
בישתא ^d וגירתא אתא ^e בעיא ואתא
לא תתיהכיל לה אלא אתה דיונן נביא :

39 *Ille autem respondit, et dixit eis,
Generatio mala et adultera signū
querit, & signum non dabitur ei, nisi
signum Jaunan propheta.*

איכנא גיר דהוא יונן בכרסה
דנונא תלתא ^e איממין ותלתא ^h לילון
הכנא יהוה ברה דאנשא בלכה
דארעא תלתא איממין ותלתא לילון :

40 *Sicut enim fuit Jaunan in ven-
tre piscis tribus diebus ac tribus no-
ctibus: sic erit filius hominis in cor-
de terra tribus diebus et tribus no-
ctibus.*

גברא נינויא יקומון בדינא עם
שרבתא הדא ויחיבונה דהנון תבו
בכרוותה דיונן ויהא דרב מן יונן תנן
מלכתא דתימנא תקומי בדינא :

41 *Homines Niniuitæ surgent in iu-
dicio cum generatione hac, & con-
demnabunt eā: quod ipsi cōuersi sint
per prædicationem Jaunan: et ecce,
qui maior est Jaunan, hīc [est].*

עם שרבתא הדא ותחיביה ^k דאתת
מן עכריה דארעא דתשמעי חכמתה
דשלימונהא דיתיר מן שלימונהא :

42 *Regina Austri surget in iudicio
cū generatione hac, et cōdemnabit
eā: quod venerit à limitib⁹ terra ut
audiret sapientiā Scheleiemū, et ec-
ce, lxxcellēti⁹ q̄ Scheleiemū [est] hīc.*

אמתי דין דרוחא טנפתא תפוקי
מן בר נשא מתברכא ^m באתרוותא
דמיא לית בהון ⁿ ובעיא ^o ניהא ולא
משכחא :

43 *Quum autem spiritus immūdus
egreditur à filio hominis, circūambu-
lat loca in quibus non sunt aquæ:
et querit quietem, et non inuenit.*

הידין אמרא אהפוך לביתי מן
איכא נפקת ואתיא משכחא דסריק
וחמים ומצבת :

44 *Tunc dicit, Reuertar in domum
meam ex qua egressus sum. Et ve-
nit, reperit esse ¹⁸ vacantem, & ver-
sam, et præparatam.*

הידין אזלא דברא עמה שבע
רוחא אחרנן דמנה בישין ^p ועאלין
ועמרין בה והוויא חרתה דגברא
הו בישא מן קדמתה הכנא יהוה
לה לשרבתא הדא בישתא :

45 *Tunc abit, accipit secum septem
spiritus alios qui se deteriores sunt:
& ingrediuntur, et habitant in ea,
& fit finis hominis illius peior quàm
principium eius. sic erit generationi
huic praua.*

בר הו דין ממלל לכנשא אתו
אמה ואחיה ^r קימין לבר ^s ובעין
דימללון עמה :

46 *Quum autem ipse loqueretur tur-
bis, venerunt mater eius et fratres
eius, stantes foris, et quærentes ut lo-
querentur cum eo.*

אמר

18 דסריק וחמים
Id est, Ab ha-
bitatore vacua
nitidam & adorna-
tam. Vox quā ver-
timus [verlam] pe-
culiaris est linguæ
Syra, nec facile in-
uenitur in aliis scri-
ptoribus. in nouo
verò Testamento
recurrat eodē sen-
su, Luc. 11. 25. atque
eiusdem est deri-
uationis ac signi-
ficationis vox אמת
Luc. 15. 8.

Euangelium

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου 47
καὶ ὁ ἀδελφοί σου ἐξω ἐσθίεσσι, ζη-
τουῦντές σοι λαλῆσαι.

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ εἰπόντι αὐ- 48
τῷ, Τίς ὅστις ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνας εἰσὶν
οἱ ἀδελφοί μου;

Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰπὶ 49
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ
μου, καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

Ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πα- 50
τρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, αὐτός μου ἀ-
δελφός, καὶ ἀδελφή, καὶ μήτηρ ὅσῃ.

Κεφάλαιον ιγ

ΕΝ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰη- 1
σοὺς ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἐκάθιστο παρὰ τὴν
θάλασσαν.

Καὶ σιῶν ἤχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλοι 2
πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον ἐμβάν-
τα καθεῖσθαι· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος εἰπὶ τοῦ
αἰγιαλὸν εἰσῆκει.

Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν πα- 3
ραβολαῖς, λέγων, Ἰδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπεί-
ρων τοῦ σπείρειν.

Καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ἃ μὲν ἐ- 4
πεσε παρὰ τὴν ὁδὸν· καὶ ἤλθε τὰ πετει-
νά, καὶ κατέφαγον αὐτά.

Ἄλλα δὲ ἐπεσεν εἰπὶ τὰ πετρώδη, ὅ- 5
που ἐκ εἰχ γῆν πολλήν· ἐδίδεως δὲ
ἀνέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

Ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματί- 6
σθη, ἐδὶα τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ἐξηρανθῆ.

Ἄλλα δὲ ἐπεσεν εἰπὶ τὰς ἀκανθὰς· 7
καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκανθὰι, καὶ ἀπέπνι-
ξαν αὐτά.

Ἄλλα δὲ ἐπεσεν εἰπὶ τὴν γῆν τὴν 8
καλὴν· ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατὸν,
ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τεράκοντα.

Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω.

Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπον 10
αὐτῷ, Διατί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐ-
τοῖς;

Dixit autem ei quidam, Ecce, 47
mater tua & fratres tui foris stant,
quærentes tuum colloquium.

Ipse verò respondens dixit illi 48
qui hoc ei dixerat, Quæ est mater
mea, & qui sunt fratres mei?

Et protensa manu sua in disci- 49
pulos suos, dixit, Ecce mater mea,
& fratres mei.

Quisq; enim fecerit quod vult 50
Pater meus qui est in cælis, is est
meus frater, & soror, & mater.

Cap. XIII.

Ἰλλο verò die egressus Iesus do- 1
mo, sedit iuxta mare.

Et coacta est ad eū turba multa, 2
adeo ut nauigium ingressus fede-
ret: tota autem turba supra littus
stabat.

Et loquutus est eis multa per pa- 3
rabolas, dicens, Ecce, quidam sa-
tor exiit ad seminandum.

Et in seminando, alia quidem 4
cecidērunt iuxta viam: & vene-
runt volucres, & deuorauerūt ea.

Alia verò ceciderunt in petrosa, 5
ubi non habebant terram multā:
& statim exorta sunt, propterea
quòd nō habebāt profundā terrā.

Sole autem exorto torrefacta 6
sunt, & propterea quòd non ha-
bebant radicem, exaruerunt.

Alia verò ceciderūt in spinas: & 7
ascēderūt spinæ, & suffocarūt ea.

Alia verò ceciderunt in terram 8
bonam: & ediderunt fructum, a-
liud quidem centena, aliud verò
sexagena, aliud verò tricena.

Qui habet aures ad audiendū, 9
audiat.

Tunc accedentes discipuli di- 10
xerunt ei, Quare per parabolas lo-
queris eis? Ipse

Nulli nobis cōsumēti-
ores quān quā sunt
domestici fides.

Christus proposito sa-
toris anigmate, decla-
rat semen in te ipari
successu in mūdo feri,
quod uidelicet pluri-
que uel nō admittat,
uel adolefcere non su-
nant.

אמר לה דין אנש הא אמר
ואחיד קימין לבר ובעין דימללון עמד:
הו דין ענא ואמר למן דאמר
לה מן חי אמי ומן אנון אחי:
ופשט אידה לורת תלמידוהי
ואמר הא אמי והא אחי:
כל נש דין דעכר צבינה דאבי^א
דבשמיא הויו אחי וחתי ואמי:

קפלאון יג

בהו דין יומא נפק ישוע מן ביתא^ב
ויתב על יד ימא:
ואתכנשו לותה כנשא סגיאא^ג
איך דיסק יתב לה דאלפא ובלה^ד
כנשא קאם הוא על ספר ימא:
וסגיי ממלל הוג עמהון^ה
כפלאתא ואמר הא נפק זרועא
למזרע:

וכר זרע אית דנפל על יד אורחא^ו
ואתא פרחתא ואכלתה:
ואחרנא נפל על שועא איכא^ז
דלירת הוא מדרא סגיאא ובר
שעתה שוח מטול דלית הוא עומקא
דארעא:

כד דנח דין שמשא חם ומטול^ח
דלית הוא לה עקרא יבש:
ואחרנא נדל בית כובא וסלקו
כובא וחנקוהי:
ואחרנא נפל בארעא טבתא^ט
ויהב פארא אית דמאא ואיר
דשתין ואית דתלתין:

מן דאית לה^י אדנא דישמע וישמע:
וקרבו תלמידוהי ואמרין לה
למנא כפלאתא ממלל אנת עמהון:
הו

47 Dixit autem ei¹⁹ quidam, Ecce, mater tua et fratres tui stant foris, & querunt ut loquantur tecum.

¹⁹ Ad verb. Homo. Hebraismus.

48 Ipse autem respondit, et dixit ei qui renuntiaverat sibi, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

49 Et extendit manum suam in discipulos suos, et dixit, Ecce mater mea, & ecce fratres mei.

50 Quisquis enim facit voluntatem patris mei qui in calis est, ipse est frater me², & soror mea, et mater mea.

Cap. XIII.

1 In illo autem die egressus est Iesua e domo, & sedit iuxta lit- tus maris.

2 Et congregata sunt ad illum tur- ba multa, adeo ut ingrederetur, et sederet in naui, & uniuersa turba staret iuxta littus maris.

3 Et multum loquebatur cum illis in parabolis, et dicebat, Ecce, egres- sus est seminator ad seminandum.

¹ Ad verb. Iuxta manū, vel locum viæ. Hebraismus frequens.

4 Et quum seminaret, fuit quod ca- deret iuxta viā: & venerunt aues, et comederunt ipsum.

² Syrum verbū, חו proprie cōue- nit e terra nascentibus: & significat, E terra prodire. quod ideo annota- re libuit, quia a no- stris lexicis præter- mittitur. quaquā Rabi Nathan, au- tor ערוך Talmu- dici, ipsum addu- cit in radice חו, atque exemplis a- liquot hæc eius ef- fesignificationem confirmat.

5 Et aliud cecidit super petram ita ut non esset terra multum: & eadē hora² exortum est, propterea quod nulla esset profunditas terræ.

³ Ad verb. Cale- factum est.

6 Quum autē ortus est sol, calore sensit et, quia nō erat ei radix, exaruit.

7 Et aliud cecidit⁴ [in] locum spina- rum: & ascenderunt spinæ et suffo- cauerunt ipsum.

⁴ Retinetur præ- positio ex Hebrai- smis, ut antè ob- seruauim⁹ cap. 9. 9.

8 Et aliud cecidit in terram bonā, & dedit fructus: est quod [dedit] centum, & est quod sexaginta, et est quod triginta.

Quamquam pos- sit בן, positum ef- se loco בן inter: quod sæpe fit in Sy- ra & Chaldaea lin- gua, tuncque ver- tendū est, Et aliud cecidit, inter spi- nas &c.

9 Is cui sunt aures ut audiat, audiat.

10 Et accesserunt discipuli eius, et dixerunt ei, Quare in parabolis lo- queris cum illis?

⁵ Pro, Aliud cen- tum, & aliud sexa- ginta, & aliud tri- ginta: & eodē mō- do paulo infra.

Ipsa

Euangelium

Ο δὲ Ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτι 11
ἡμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς
βασιλείας τοῦ οὐρανοῦ, ἐκαίνοις δὲ
οὐ δέδοται.

Infrā, 25. 29

Ὅστις γὰρ ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ 12
πλεονεύσει· ὅστις δὲ ἔκῃ, καὶ ὁ
ἔκῃ ἀρῇσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Διὰ τούτου ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λα- 13
λῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέποισι, καὶ ἀκού-
οντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ σὺννοοῦσιν.

Esa. 6. 9
mar. 4. 12
luc. 8. 12
iohan. 10. 40
act. 28. 26
rom. 11. 8

Καὶ ἀναπληροῦται ἐπ' αὐτοῖς ἡ προ- 14
φητεία Ησαίου ἡ λέγουσα, Ἀκοῇ ἀκού-
σετε, καὶ ἔμῃ σὺνῆτε· καὶ βλέποντες βλέ-
ψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τῶ λαοῦ τού- 15
του, καὶ οἱ ὦτες ὥσπερ βαρέως ἤκουσαν, καὶ ὁ
ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάλυψε· μήποτε
ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀ-
κούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ σὺν ὥσι, καὶ ἴπ-
σρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτοὺς.

Luc. 10. 24

ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι 16
βλέποισι· καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούει.

Ἀμὲν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ 17
προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν
αὐτὸν καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκούσαι αὐ-
τοῦ καὶ οὐκ ἤκουσαν.

ὑμῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολήν 18
αὐτοῦ τῆς σπειρόντος.

Mar. 4. 15
luc. 8. 11

Πάντος ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βα 19
σιλείας, καὶ μὴ σὺννοούντος, ἔρχεται ὁ πνευ-
ρὸς, καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν
ὁδὸν σπαρθείς.

Ὁ δὲ Ἰπὶ τὰ πετρῶδη σπαρεῖς, ὅτις 20
ὅστις ὁ τὸν λόγον ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχει
ραβδὸν λαμβάνων αὐτόν.

Οὐκ ἔχῃ δὲ ῥίζαν ἐν ἑαυτῷ, ἀλλὰ 21
προσκαιρὸς ἐστὶ· ὅταν ἔλθῃ ἡ θλίψις
ἢ διωγμὸς διὰ τὸν λόγον, οὗτος σκαν-
δαλίζεται.

Ipsē verò respondēs dixit, Quia
vobis datum est nosse mysteria re-
gni cælorum, illis autem non est
datum.

Intelligentiæ et fidei
donum est proprium
electorū, reliquis in-
fidei Dei iudicio exco-
municatis.

¶ Quisquis enim habet, dabitur
eī, & reddetur abundantior: qui-
s autem nō habet, etiam quod
habet tolletur ab eo.

Propterea per parabolas loquor
eis, quia videntes non vident, &
audiētes nō audiūt, nec intelligūt.

¶ Itaque completur in ipsis pro-
phetia Esaia, quæ dicit, Auditū
audietis, & non intelligetis: & vi-
dentes videbitis, & nō cernetis.

Pinguefactum est enim cor po-
puli huius, & auribus grauitē au-
dierunt, & oculis suis cōniuerūt:
nequando cernant oculis, & auri-
bus audiant, & corde intelligant,
& conuertantur, & sanem eos.

Vestri verò beati sunt oculi, quia
cernāt: & aures vestræ, quia audiāt.

Potior est Ecclesiæ
fentis cōditio, quàm
Patrum qui fuerunt
sub Lege.

¶ Amen enim dico vobis, Mul-
ti prophetae & iusti desiderarunt
videre quæ videtis, & non vide-
runt: & audire quæ auditis, & nō
audierunt.

Vos igitur audite parabolam ei-
us qui seminat.

¶ Quoties quispiam audit ser-
monem de regno illo, & non in-
telligit, venit ille Malus, & rapit
quod satum est in corde ipsius: is
est qui iuxta viam semē excepit.

Qui verò in petrosa semen ex-
cepit, is est qui sermonem audit,
& eum statim cū gaudio accipit.

Non habet autem radicem in
se, sed temporarius est, ortaque
oppressione vel persecutione
propter sermonē, statim offēditur.

Qui

Ο δὲ

הו דין ענא ואמר להון דלכון
הו יחב למדע ארזא דמלכותא
דשמיא להון דין לא יחב :

למן גיר דאית לה יתיב לה
ויתיר לה ולמן דלית לה ואף הו
דאית לה ושתקל מנה :

מטול הנא בפלא אתא ממלל אנא
עמחון מטול דחזון ולא חזון ושמעין
ולא שמעין ולא מסתכלין :

ושלמא כחון נביותה דאשעיא
דאמר דשמעין תשמעון ולא
תסתכלון ומחזא תחזון ולא תדעון :

אתעבי לה גיר לבה דעמא הנא
ובאדניהון יקראית שמעין ולעיניהון
עמצו דלא יחזון בעיניהון וישמעון

באדניהון וסתכלון בלבחון
ויתפנון ואסא אנון :

דילכון דין טוביהון לעיניהון
דחזון ולאדניהון דשמעין :

אמן גיר אמר אנא לכון דסגיא
נביא וזיקא אתרגנו דחזון מרם
דחזון אנתון ולא חזון ולמשמע מרם
דשמעין אנתון ולא שמעין :

אנתון דין שמעין מתלא דזרעא
כל דשמעין מלתא דמלכותא ולא
מסתכל ביה אתא בישא וחטף
מלתא דזרעא בלבה חנו הו דעל
יד אורחא אודרע :

הו דין דעל שועא אודרע הו
הו דשמעין מלתא ובר שעתה
בחדותא מקבל לה :

לית לה דין עקרא ביה אלא דזבנא
הו ומא דחזא אולענא או דרופיא
מטול מלתא עגל מתכשל :

הו

11 Ipse autē respondit, & dixit eis,
Quia vobis est datum nosse myste-
ria regni calorum, illis autem nō est
datum.

12 Illi enim cui est, dabitur, & red-
detur abundantior: & cui non est,
'etiam id quod est ei auferetur ab
eo.

13 Propterea in parabolis loquor cū
illis, quia vident et non vident: &
audiunt ac nō audiunt, neque intel-
ligunt.

14 Et completur in illis vaticinium
Isaiæ, qui ait, Quod audiendo audie-
tis, et non intelligetis: & videndo
videbitis, et non cognoscetis.

15 Incrassatum enim est cor populi hu-
ius, & auribus suis grauiter audi-
erunt, et oculos suos clauferunt: ut
non viderent oculis suis, & audirēt
auribus suis, et intelligerent corde
suo, & cōuerterentur, et sanarē eos.

16 Vestri autem beati sunt oculi qui
vident, et aures vestre quæ audiunt.

17 Ammin enim dico vobis, quod
multi propheta & iusti concupiuerūt
ut viderent id quod videtis vos, &
nō viderunt: et audire id quod audi-
tis vos, & non audiuerunt.

18 Vos autē audite parabolā seminis.

19 Omnis qui audit sermonem regni,
et nō intelligit ipsum, venit Malus
& rapit sermonē seminātū in corde
eius: hoc est quod seminatum erat
iuxta viam.

20 Id autem, quod supra petram se-
minatum fuit, est is qui audit ser-
monem, et eadem hora cum gaudio
excipit illum.

21 Non est autem illi radix in eo,
sed temporarius est: & quum fue-
rit afflictio aut persecutio propter
sermonē, continuo offenditur.

6 Id est, Quod pū-
tat sibi esse, vt de-
clarat Lucas cap.
8.18.

7 Syre, עמצו, ab He-
brao עמצו, per lite-
rarum transpositio-
nem. Significat au-
tem Claudere, Oc-
cludere. Quo ver-
bo ita literis trans-
positis, etiā Chal-
dæi scriptores fre-
quenter vtuntur.

8 Ad verb. iuxta
manum vel locum
viæ: vt antē obser-
uauimus. Hebrai-
smus.

Euangelium

Ο δὲ εἰς τὰς ἀκαίδας σπαρείς, οὗτος 22
 ὅστις ὁ λόγον ἀκούων, ἢ ἡ μέριμνα
 τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλού-
 του συμπνίγει τὸν λόγον, καὶ ἀκαρπὸς
 γίνεται.

Ο ὅς ἐστι τὸ γλυκὺ καὶ ἡλιὸν σπαρείς, 23
 οὗτος ὅστις ὁ λόγον ἀκούων, ἢ σιλωῖν·
 ὁ δὲ καρποφορεῖ, ἢ ποιεῖ, ὁ μὲν ἑκατὸν,
 ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.

Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐ- 24
 τοῖς, λέγων, Ὁμοιωθήν ἡ βασιλεία τοῦ
 οὐρανοῦ ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν
 σπέρμα ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

Εν δὲ τῷ καθύδην ᾧ ἀνθρώποις, 25
 ἦλθεν αὐτῷ ὁ ἐχθρὸς, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια
 ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σίτου. Ἐπῆλθεν.

Οτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χορτός, ἢ καρ- 26
 πὸν ἐποίησε, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.

Προσελθόντες δὲ οἱ δούλοι τοῦ οἴκο- 27
 δεσπότου, εἶπον αὐτῷ, Κύριε, ἔχει καλὸν
 σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ; πό-
 θεν οὖν ἔχει τὰ ζιζάνια;

Ο δὲ ἐφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς ἀνθρώ- 28
 πος τοῦτο ἐποίησεν. Οἱ δὲ δούλοι εἶπον
 αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέ-
 ξωμεν αὐτά;

Ο δὲ ἐφη, Οὐ· μήποτε συλλέγοντες 29
 τὰ ζιζάνια, κεραιώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν
 σῖτον.

Ἀφετε σὺν αὐξάνεσθαι ἀμφοτέρω 30
 μέχρι τοῦ θερισμοῦ· καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῷ
 θερισμῷ ἐρῶ τις θεριστὴς, συλλέξατε
 πρῶτον τὰ ζιζάνια, καὶ δήσατε αὐτὰ
 εἰς δέσμας, πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐ-
 τὰ. Ὁ δὲ σῖτον σὺν ἀγάγετε εἰς τὴν ἀ-
 ποθήκην μου.

Ἄλλω παραβολὴν παρέθηκεν αὐ- 31
 τοῖς, λέγων, Ὁμοία ὅστις ἡ βασιλεία τοῦ
 οὐρανοῦ κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν
 ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

Ο μικρότε-

Qui verò in spinas semen ex-
 cepit, is est qui sermonem audit:
 sed sollicitudo seculi huius, & fal-
 lacia diuitiarum suffocat sermo-
 nem, & fit infructuosus.

Qui verò in terrā bonā exce-
 pit semē, is est q̄ sermonē audit, &
 intelligit: q̄ videlicet fructū fert,
 editque, alius quidē centena, ali⁹
 verò sexagena, ali⁹ verò tricena.

Aliam parabolā proposuit eis,
 dicens, Simile est regnum cælorū
 homini qui seminavit bonum se-
 men in agro suo.

Quum autē dormirent homi-
 nes, venit eius inimic⁹, & semina-
 uit zizania inter triticū: abiitque.

Quum verò germinasset herba
 & fructum edidisset, tūc apparue-
 runt etiam zizania.

Accedētes autem serui patris-
 familiās, dixerūt ei, Domine, nōn
 ne bonum semen seminasti in tuo
 agro? vnde ergo habet zizania?

Ille verò dixit eis, Inimicus quis-
 piam hoc fecit. Serui autem dixe-
 runt ei, Vis igitur abeamus &
 colligamus ea?

At ille dixit, Non: ne, colligen-
 do zizania, eradicetis simul cum
 eis triticum.

Sinite simul crescere vtraque
 vsque ad messē: & tempore mes-
 sis dicam messoribus, Colligite
 primū zizania, & ligate ea in fa-
 sciculos, ad exurendum ea: triti-
 cum verò cogite in horreum me-
 um.

¶ Aliam parabolam proposuit
 eis, dicens, Simile est regnum cæ-
 lorum grano sinapis, quod acce-
 ptum quispiam seminavit in agro
 suo.

*Deus regnum suum
 a tenuissimis princi-
 piis auspiciatur, & in
 sperati progressus me-
 litus illustrent eius po-
 tentiam.*

Quod

Marc. 4. 30
 Luc. 13. 18

הו דין דבית כוכא אודרע הו הו
דשמע מלתא ורגיא דעלמא הנא
א טעא וטועי דעותרא חנקין לה למלתא
ודלא פארא הויא :

הו דין דעל ארעא טבתא אודרא
הו הו דשמע מלתי וסטכל ויהב
פארא ועבר אית דמאא ואיר
דשתין ואית דתלתין :

אחרנא מתלא אמר להון ואמר
דמיא מלכותא דשמיא לגברא
דזרע זרעא טבא בקריתא :

וכד דמכו אנשא אתא בעל-
דכבה וזרע זינא בינת חטא ואול:
כד דין יעא עסכא ועבר פארא
הידין אתחזיו אף זינא :

וקרבו עבדוהי דמרא ביתא
ואמרו לה מרן לו זרעא טבא
זרעא בקריתך מן אימכא אית בה
זינא :

הו דין אמר להון גברא בעל-
דככא עבר הדא אמרין לה עבדוהי
צבא אנת גאול גנבא אנון :

הו דין אמר להון דלמא כד
מנבא אנתון זינא תעקרון עמחון
אף חטא :

שבוקו רבין תריהון אכחדא
עדמא לחצדא ובזבנא דחצדא
אמר אנא לחצודא גבו לוקדם
זינא ואסור אנון מאסריתא
דיאקרון חטא דין כנשו אנין
לאוצרי :

אחרנא מתלא אמר להון ואמר
דמיא מלכותא דשמיא לפרדתא
דחרדלא דגסב גברא זרעא בקריתא
והי

22 Quod autem [in] loco spinarum
seminatū fuit, is est qui audiuit ser-
monem: et cura seculi huius, et de-
ceptiones diuitiarum suffocāt ipsum
sermonē, et infrugifer redditur.

23 Caterum illud quod in bonam ter-
ram seminatum fuit, is est qui audit
sermonē meum, et intelligit: et red-
dit fructus, et facit, 1º est qui centū,
et est qui sexaginta, et est qui tri-
ginta.

24 Aliam parabolam proposuit illis,
et dixit, Simile est regnū calorū viro
q seminauit semē bonū in agro suo.

25 Et quum dormirent homines, ve-
nit inimicus illius, et seminauit 11 Zi-
zania inter triticum, et abiit.

26 Quum autem protulisset herbam,
et fecisset fructus, tunc cōspecta sunt
etiam zizania.

27 Et accesserunt serui domini do-
mº, et dixerunt illi, Domine noster,
nōne bonum semen seminasti in a-
gro tuo? undēnam sunt in eo zi-
zania?

28 Ille autem dixit eis, Homo inimi-
cus fecit hoc. Dicunt ei serui eius,
Vistu [ut] euntes 12 colligamus ea?

29 Ille autem dixit eis, Ne, dum col-
ligetis zizania, eradicetis cum illis
etiam triticum,

30 Sinite [ut] crescant ambo pariter
vsque ad messē: et in tempore mes-
sis dicam messoribus, Colligite prius
zizania, et ligate ea [in] fasciculos
ut comburantur: triticum verò col-
ligite in horrea mea.

31 Aliam parabolam proposuit eis,
et dixit, Simile est regnum calorū
grano sinapis, quod accipiens homo
seminauit in agro suo.

9 Cum præposi-
tionis reticentia,
vel כִּי pro כִּן
interponitur: vt
paulo antē obser-
uauimus vt vertē-
dum sit, Inter spi-
nas.

10 Pro. Alius cen-
tū: vt paulo antē.

11 Græcam vocē
retinet, sicut etiā
infra.

12 גִּבְבָּא אֲגַבְבָּא, quod
respōdet Hebræo
שָׂקַב, Collegit. est
autē tertia thema-
tis, quæ erat ב, mu-
tata in נ. quod etiā
in Hebræa lingua
in geminatis ali-
quando fit, vt con-
cursus similiū litē-
rarum vitetur:

Euangelium

Ο μικρότερον μὲν ὅτι πάντων τῶν 32
σπέρματων ὅταν ᾗ αὐξηθῇ, μείζον τῶν
λαχάνων ὅτι, ἔ γίνεται δένδρον· ὥστε
ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τῆ οὐρανοῦ, καὶ κα-
τασκινοῦν ἐν τῇς κλάδοις αὐτῶν.

Luc. 13. 20

Ἀλλὴν παραβολὴν ἐλάλησεν αὐ- 33
τοῖς, Ομοία ὅτιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
νῶν ζίμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυ-
ψεν εἰς ἀλφύρου σάτα τεῖα, ἕως οὗ ἐ-
ξυμώθη ὅλον.

Marc. 4. 33

Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν 34
παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις· καὶ χωρὶς
παραβολῆς ἐκ ἐλάλει αὐτοῖς.

Psal. 73. 2

Ὅπως πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τῶν 35
φήτου, λέγοντος, Ἀνοίξω ἐν παραβο-
λαῖς τὸ σῶμα μου· ἐρῶ ξιμαὶ κεκρυμ-
μένα ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

Τότε ἀφίεις τὸν ὄχλον ἦλθεν εἰς 36
τὴν οἰκίαν ὁ Ἰησοῦς· καὶ προσήλθον
αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Φε-
ρὸν ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων
τῆ ἀρχῆς.

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁ 36
σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου.

Ὁ δὲ ἀγρὸς, ἐστὶν ὁ κόσμος· τὸ δὲ κα- 38
λὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βα-
σιλείας· τὰ δὲ ζιζάνια, εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ
πονηροῦ.

Apoc. 14. 15
ioel. 3. 13

Ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτὰ, ἐστὶν 39
ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς, σὺν τε-
λείᾳ τοῦ αἰῶνος ὅτιν· οἱ δὲ θερισταί, ἄν-
γχοί εἰσιν.

Ὡς περ οὕτως συλλέγεται τὰ ζιζάνια, 40
καὶ περὶ κατακαίεται· οὕτως ἔσται ἐν τῇ
σὺν τελείᾳ τοῦ αἰῶνος τοῦτου.

Ἀποσείει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τὸν 41
ἀγρὸν αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς
βασιλείας αὐτῶν πάντα τὰ σκάνδαλα,
καὶ τὸν ποιῶντας τὴν ἀνομίαν.

Καὶ

Quod minimum quidem est o-
mnium feminum: quum autem ex-
creuerit, maximum est olerum,
& fit arbor: adeo ut veniant volu-
cres cæli, & nidulentur in ramis
ipsius.

¶ Aliam parabolam loquutus est
eis, dicens, Simile est regnum cæ-
lorum fermento, quod acceptum
mulier condidit in farinæ satis tri-
bus, usquequo fermentaretur tota.

Hæc omnia loquutus est Iesus
per parabolas ad turbam: & absq;
parabola nihil loquutus est eis:

Ut compleretur quod dictum
fuit per Prophetam, dicentem, ¶ Ape-
riam parabolam os meum, eructabo oc-
cultata à iactis fundamentis mundi.

Tunc dimissa turba venit do-
mum Iesus: & adierunt eum discipu-
li eius, dicentes, Ediffere nobis
parabolam zizaniorum agri il-
lius.

Ipse verò respondens dixit eis,
Qui seminat bonum semē, est Fi-
lius hominis:

Explicatio superioris
enigmatis de bono et
malo semine.

Ager autem, est mundus: bo-
num verò semen, sunt filij regni:
zizania verò, sunt filij illius Ma-
li:

Inimicus autem qui seminavit
ea, est diabolus: messis verò, con-
summatio seculi est: messores au-
tem, Angeli sunt.

Sicut ergo colliguntur zizania,
& igni exuruntur: ita erit in con-
summatione seculi huius.

Mittet Filius hominis Ange-
los suos, qui colligent ex ipsius
regno omnia offendicula, & eos
qui faciunt iniquitatem.

Pro-

וְהִי זְעוּרִיא הִי מִן כְּלֵהִין זְרַעוֹנָא
מֵא דִין דְּרִבְרָא רַבָּא הִי מִן כְּלֵהִין
^a יִרְקוֹנָא וְהוּא אֵילָנָא אִיךְ דְּתִתָּא
^b פִּרְחָתָא דְשִׁמְיָא תִּקֵּן כְּסוּכִיָּה :
^c אַחֲרִינָא מִתְּלָא אִמֵּר לְהוֹן דְּמִיָּא
^d מְלָכוּתָא דְשִׁמְיָא לְחִמְרָא הוּ
דְשִׁקְלָת אֲנִתָּתָא טְמֵרָת בְּתֵלֶת סָאִין
^e דְקִמְחָא עַד-מָא דְכֵלָּה חֲמֵעַ :
^f הִלִּין כְּלֵהִין מִלֵּל יֵשׁוּעַ בְּפִלְאֲתָא
לְכַנְשָׁא וְדִלָּא פִלְאֲתָא לֹא מִמֵּלֵל
הוּא עֲמָהוֹן :
אִיךְ דִּיתְמֵלָא מִדָּם דִּאתָּאמֵר בְּיָד
נְבִיאָא דִאִמֵּר אֲפִתָּח פּוּמִי בְּמִתְּלָא
^g וְאִבְעֵי כְּסִיתָא דִּמֵּן קִדָּם תְּרַמִּיתָּהּ
^h דְעֵלְמָא :
הִידִין שִׁבְקֵי יֵשׁוּעַ לְכַנְשָׁא וְאֲתָא
לְבֵיתָא וּקְרָבוּ לוֹתָהּ תִּלְמִידוּהִי
וְאִמְרִין לָהּ פִּשְׁקֵי לֵן מִתְּלָא הוּ
דִּזְיוֹנָא וְדִקְרִיתָא :
הוּ דִין עֲנֵגָא וְאִמֵּר לְהוֹן הוּ
דִזְרַע זְרַעָא טְבָא אִיתּוּהִי בְּרָה
דִאֲנָשָׁא :
וּקְרִיתָא אִיתּוּהִי עֵלְמָא זְרַעָא דִין
טְבָא בְּנִיָּה אֲנֹן דְּמִלְכוּתָא זִינָא
דִין אִיתּוּהִין בְּנֵהִי דְבִישָׁא :
בְּעַל דְּבִבָּא דִין דִּזְרַע אֲנֹן אִיתּוּהִי
סְטָנָא חֲצָדָא דִין אִיתּוּהִי שׁוּלְמָה
דְעֵלְמָא חֲצוּדָא דִין מִלְאכָא :
^k אִיכְנָא חֲכִיל דְּמִתְגַּבִּין זִינָא
וְיִקְדִין בְּנוֹרָא חֲכָא יְהוּא בְּשׁוּלְמָה
דְעֵלְמָא חֲנָא :
יִשְׁדֵּר בְּרָה דִאֲנָשָׁא מִלְאכּוּהִי
וְיִגְבֹּז מִן מְלָכוּתָהּ כְּלֵהִין מְכַשּׁוּלָא
וְכִלְהוֹן עֲבָדֵי עוֹלָא :
וִירְמוֹן

32 *Et illud est minimum omnium se-
minum: postquam autem excreuit,
maximum est omnium olerum, &
fit arbor: adeo ut venientes aves ca-
lorum nidulentur in ramis illius.*

33 *Aliam parabolam dixit illis, Si-
mile est regnum calorum fermento
illi quod accipiens mulier, recondi-
dit in tribus satis farine donec totū
fermentaretur.*

34 *Hæc omnia loquutus est Jeshua
per parabolas ad turbas, & sine pa-
rabolis non loquebatur cum illis.*

35 *Vt compleretur id quod dictū fue-
rat per Prophetam, qui dixit, Ape-
riam os meum in parabolis, et eru-
ctabo abscondita, quæ [fuerunt] an-
tè foundationem mundi.*

36 *Tunc dimisit Jeshua turbas, et
venit in domum. Et accesserunt ad
eum discipuli eius, & dixerunt ei,
Explica nobis parabolam illā ziza-
niorum et agri.*

37 *Ille autem respondit, et dixit il-
lis, Is qui seminavit bonum semen,
est Filius hominis.*

38 *Et ager est mundus: semen au-
tem bonum, filij sunt regni: zizania
autem, sunt filij illius Mali.*

39 *Inimicus autem qui seminavit
ea, est Satanas: messis verò est con-
summatio mundi: messores autē, An-
geli.*

40 *Sicut igitur colliguntur zizania
& comburuntur igni, sic erit in con-
summatione seculi huius.*

41 *Mittet Filius hominis Angelos
suos, & colligēt e regno illius omnia
scandala, et omnes facientes ini-
quitatem.*

13 In Talmud Je-
rosolymitano, in
tractatu De angu-
lo agri, cap. 2. legi-
tur quendam Simo-
nem filium Halaptha,
retulisse se habere
in prædio suo plā-
tam sinapis tantæ
magnitudinis ut
ipse in summitatē
ramorū eius pos-
set cōscēdere, vel-
uti in ficum. Item
alius ibidem refert
de alia planta sina-
pis cuius tres essēt
rami, quorū vnus
incuruatus fuit ad
vmbraclum faciē-
dum figulis qui
sub eo in æstate o-
perabātur. ex quo
ramo tandem tres
cabi seminis fue-
runt collecti, id est
dimidius modius.
Quauis autē exi-
mia fuerit terræ
sanctæ vbertas,
nolim tamen pro-
compertis obtru-
dere: tantum pro-
tuli ut locum ali-
qua ex parte illu-
strarem.

14 כְּסוּכִיָּה. Est
sicut Hebraicum
כְּסוּכִיָּה: & est fre-
quenter in vsu a-
pud scriptores He-
bræos & Talmu-
dicos, imò etiā in
Bibliis reperitur.
sed scriptum est cū
quod literæ ד & ז
quiualeat, Iud. 9. 48
& 49.

15 Ad verb. Per
manū prophetæ.

Euangelium

Καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον 42
τῆς πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Sap. 3. 7
dan. 12. 3

Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ 43
ἥλιος, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐ-
τῶν. Οἱ ἔχοντες ὠτα ἀκούειν, ἀκούετε.

Πάλιν ὁμοίᾳ ὅστιν ἡ βασιλεία τῶν 44
οὐρανῶν ὡς θησαυρὸς κεκρυμμένον ἐν τῷ
ἀγρῷ· ὃν ὁ ἄνθρωπος ἐκρύψε, καὶ
ὑποὶ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει, καὶ πάντα
ὅσα ἔχει πωλεῖ, καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν
ἐκεῖνον.

Πάλιν ὁμοίᾳ ὅστιν ἡ βασιλεία τῶν 45
οὐρανῶν ὡς ἄνθρωπος ἐμπορεύμενος,
ζητοῦντι καλοὺς μάρτυρας.

Ὁς ὁρῶν ἓνα πολὺ τιμὸν μάρτυρα 46
πῶς, ἀπελθὼν πέπρακε πάντα ὅσα εἶ-
χε, καὶ ἡγόρασεν αὐτόν.

Πάλιν ὁμοίᾳ ὅστιν ἡ βασιλεία τῶν 47
οὐρανῶν ὡς ἄνθρωπος βληθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν,
καὶ ἐκ παντὸς γένους συσπαραγμένον.

Ὡς, ὅτε ἐπληρώθη, ἀναβιβασαί τις 48
ἐπὶ τὸν ἀγκυρὸν, καὶ καθίσαι, σὺν ἐ-
λεξάντῃ καλῇ εἰς ἀγαθὰ, τὰ δὲ σα-
πρὰ ἐξωβαλεῖν.

Οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶ- 49
νος· ἔξελθουσιν οἱ ἄγγελοι, καὶ ἀφαι-
ροῦσι τοὺς πονηρὰς ἐκ μέσου τῶν δικαίων.

Καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κά- 50
μινον τῆς πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ
ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Σιγήκατε ταῦ- 51
τα πάντα; Λέγουσιν αὐτῷ, Ναὶ Κύριε.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τὸν πατέρα 52
Γραμματῶν μαθητῶν εἰς τὴν βα-
σιλείαν τοῦ οὐρανοῦ, ὁμοίος ὅστιν ἄνθρωπος
οἰκοδεσπότης, ὅς τις ἐκβάλλει ἐκ τῆς
θησαυροῦ αὐτοῦ καὶ ἀποκαταλείπει τὰ παλαιά.

Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς 53
ταῖς παραβολαῖς - - -

Proiciuntque eos in fornacem
ignis: illic erit fletus stridorque
dentium.

¶ Tunc iusti fulgebunt ut sol, in
regno Patris sui. Qui habet aures
ad audiendum, audiat.

Rursum simile est regnum cae-
lorum thesauro occultato in agro:
quem inuentum homo occultauit,
& praegaudio quod accipit ex eo,
subducit sese, & omnia quae ha-
bet vendit, emitque agrum il-
lum.

Rursum simile est regnum caelo-
rum cuiusdam negotiatori, quaerenti
pulchras margaritas.

Qui inuenta quapiam magni
pretii margarita, abiens vendidit
omnia quae habebat, & emit eam.

Rursum simile est regnum cae-
lorum saganæ iactae in mare, &
quae ex omni rerum genere coegit.

Quam impletam piscatores sub-
duxerunt in littus: & sedentes col-
legerunt quae bona sunt, in vasa,
putria vero foras abiecerunt.

Ita erit in consummatione se-
culi: prodibunt Angeli, & separa-
bunt malos e medio iustorum:

Proiciuntque eos in caminum
ignis: illic erit fletus & stridor
dentium.

Dicit eis Iesus, Intellexistis haec
omnia? Dicunt ei, Etiam Domine.

Ipsa vero dixit eis, Propterea om-
nis Scriba edoctus in regno cae-
lorum, similis est cupiam patrifami-
lias, qui profert e thesauro suo
noua & vetera.

Et factum est quum finisset Ie-
sus parabolas - - -

Quante sint opes re-
gni caelestis, paucissi-
mi intelligunt: nec fit
quisquam earum par-
ticeps nisi qui aliarum
omnium rerum actum
in illas redimit.

Multi sunt in Eccle-
sia, qui tamē non sunt
ex Ecclesia, ac prom-
de tandem eiciuntur.
Sed plena ista repur-
gatio in ultimum il-
lum diem differtur.

Sedulos esse oportet
quos non solum sibi
sapere, sed etiam alijs
des sapientiam disci-
pensare necesse est.

πάντας

istas,

^a רמא וירמון אנון באתונא דנורא
תמן יהוא בכיא וחורק שגא :

42 Et conicient illos in fornacē ignis:
ibi erit ploratus et stridor dentium.

הידין ודיקא ינהרון איך שמשא
במלכותא דאכוהון מן דאית לה
^b אדנא דישמע ישמע :

43 Tunc iusti fulgebunt sicut sol in
regno Patris sui. Is cui sunt aures
ut audiat, audiat.

תוב דמיא מלכותא דשמיא
לסימתא ^c דמטשיא בקריתא הי
^d דאשכחה גברא וטשיה ומן דרותה
אזל זבן כל דאית לה וזבנה
לקריתא הי :

44 Rursum simile est regnum calo-
rum thesauro qui est absconditus in
agro, quē quum inuenit homo, absco-
dit quoque, et pra gaudio, abiens
vendit quicquid est ei, et emit agrū
illum.

תוב דמיא מלכותא דשמיא
לגברא תגרא דבעא הוא מרגניתא
טבתא :

45 Rursum simile est regnum calorū
homini mercatori qui quarebat mar-
garitas optimas.

כר דין אשכח מרגניתא חדא
יקירת דמיא אזל זבן כל מא דאית
לה וזבנה :

46 Quum autem inuenit margari-
tam unam ¹⁶ pretiosam, abiens ven-
dit quicquid est ei, et emit eam.

16 יקירת דמיא, Ad
verb. Charam pre-
tiis .i. Chari pre-
tium. Hebraismus.

^e רמא תוב דמיא מלכותא דשמיא
למצידתא דנפלת בימא ומן כר
גנס כנשת :

47 Rursum simile est regnum calo-
rum verriculo quod proiectū est in
mare, et ex omni genere congregat.

^f מלא ובר מלת אסקוה לספרי ימא
^g נסק ויתבו ^h גביו וטבא ⁱ ארמיו ^k במאנא
^j רמא וכישא ^l שרו לבר :

48 Et quum impletum est, subduxe-
runt ipsum ad littus maris, et seden-
tes, collegerūt: et bonos iniecerunt in
vasa, malos autē proiecerunt foras.

הכנא יהוא בשולמה דעלמא
^m יפקון מלאכא ויפרשון כשא מן
ביני ודיקא :

49 Sic erit in consumatione seculi:
exibunt Angeli, et separabunt ma-
los è medio iustorum.

ⁿ רמא וירמון אנון באתונא דנורא
^o ככח תמן יהוא בכיא וחורק שגא :

50 Et proicient illos in fornacē ignis:
ibi erit ploratus et stridor dentium.

^p סכל אמר להון ישוע אסתכלתון
כלהין הליון אמרין לה אין מן :

51 Ait illis Ieschna, Intellexistis oīa
hac? Dicūt illi, Etiā Domine noster.

אמר להון מטול הנא כל ספרא
דמתלמד למלכות שמיא דמא
לגברא מרא ביתא דמפק מן סימתה
חדתתא ועתיקתא :

52 Dixit illis, Propterea omnis legif-
peritus qui edoctus est ad regnum
calorum, similis est homini domino
domus, qui depromit è thesauro suo
noua et vetera.

^q למד ויהוא דכר שלם ישוע מתלג
הליון

53 Et factum est ut postquam finis-
set Ieschna sermones

Euangelium

ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν.

Marc. 6.1
luc. 4.16

Καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, 54
ἐδίδασκεν αὐτοῖς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐ-
τῶν· ὥστε ἐκπλήττειαν αὐτοῖς, καὶ λέ-
γαν, Πόθεν οὕτω ἡ σοφία αὐτῇ, καὶ αἱ
δυνάμεις;

Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκνονος υἱός; 55
οὐχὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ,
καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, Ἰάκωβος καὶ Ἰωσὴς
καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας;

10h. 6.42

Καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ παῖσαι 56
πρὸς ἡμᾶς εἰσι; πόθεν οὕτω ταῦ-
τα πάντα;

Marc. 6.4
luc. 4.24
ioh. 4.44

Καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. Ο δὲ 57
Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἐστὶ πρὸς φήτης
ἀπὸς εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, καὶ ἐν
τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ ἔκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολ- 58
λας, διὰ τὴν ἀπίσταν αὐτῶν.

Κεφάλαιον 18

ΕΝ ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώ- 1
δης ὁ τετράρχης τὴν ἀκολὴν Ἰησοῦ.

Marc. 6.14
luc. 9.7

Καὶ εἶπεν τοῖς πασι αὐτοῦ, Οὗτός 2
ἐστὶν Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη
ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνά-
μεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.

Marc. 6.17
luc. 3.19

Ο γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τοῦ Ἰωάν- 3
νου, ἐδήσεν αὐτὸν, καὶ ἔθηκε ἐν φυλακῇ,
διὰ Ἡεροδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίπ-
που τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

Ελεγε γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Οὐκ ἐξε- 4
στὶ σοὶ ἔχειν αὐτήν.

Infra, 21.26

Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφο- 5
βήθη τοῦ ὄχλου, ὅτι ὡς πρὸς φήτῃ αὐ-
τὸν εἶχον.

Γενεσίῳ δὲ ἀγορεύωντος Ἡερόδου, 6
ὡρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡεροδιάδος
ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἤρεσε τῷ Ἡερόδῳ.

Ὅθεν μὴ ὀρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ 7
δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσεται.

Ἡ δὲ

istas, soluit illinc.

¶ Et quum venisset in patriam
suā, docebat eos in synagoga eo-
rum: adeo ut percellerentur, ac di-
cerent, Vnde huic sapientia ista
& virtutes?

*Homines non solum igno-
rantia peccant, sed
etiam sibi accersunt of-
fendiculum, ne Deo vo-
cantis obsequantur,
itaque certa cum eo-
rum pernicie.*

Nōne iste est ille fabri filius?
nōne mater eius dicitur Maria,
¶ & fratres eius, Iacobus & Ioses
& Simon & Iudas?

Et sorores eius nōne omnes a-
pud nos sunt? vnde igitur isti hæc
omnia?

Et offendeabantur in eo. Iesus
autem dixit eis, ¶ Non est Prophe-
ta inhonoratus nisi in patria sua,
& domo sua.

Neque edidit illic virtutes mul-
tas, propter incredulitatem eorum.

Cap. XIIII.

¶ In illo tempore audiuit Hero-
des tetrarcha famam de Iesu.

Et dixit pueris suis, ¶ Iste est Io-
hannes ille Baptista: ipse surrexit
à mortuis, & propterea virtutes
agunt in eo.

¶ Nam Herodes prehēderat Io-
hannem, & vinxerat eum, & cō-
iecerat in carcerem, propter He-
rodiadem uxorem Philippi fra-
tris sui.

Dicebat enim ei Iohannes, Nō
licet tibi eam habere.

Et quum vellet eum occidere,
timebat turbam, ¶ quod eum habe-
rent ut prophetam.

Quum autē agerentur natali-
tia Herodis, saltavit filia Herodia-
dis in medio, & placuit Herodi.

Vnde cum iureiurando spopō-
dit sedaturū ei quicquid petiisset.

Illa

*In Iohanne exemplū
fortitudinis inuista,
quod omnes fidei Ver-
bi ministri imiten-
tur: in Herode, exem-
plum tyrannica va-
nitatis, superbia, acse-
nitia, aulica denique
conscientia, & mise-
rabilis eorum seruitu-
tis qui sese voluptati-
bus semel dediderūt:
in Herodiade et eius
filia, exemplum mere-
tricie lasciuie, & fe-
minæ crudelitatis.*

הָלִין שְׁנֵי מִן תָּמָן :

^a שְׁנֵי

^b וְאַתָּה לְמַדְיָנִיתָ וּמִלֵּךְ הוּא

^b אַתָּה

^c מִלֵּךְ

^d תִּהְיֶה הָרֹדֶן

^d תִּהְיֶה

^e וַיֹּאמְרוּן אִימְכָא לֵה לְהֵנָּה חֲכָמָתָא

^e אִימְכָא חֲשָׁבָה

הָדָא וְחִילָא :

לֹא הוּא הֵנָּה בְּרָה דְּנִגְרָא לֹא

אִמָּה מִתְקַרֵּי מְרִים וְאֶחָוִי יַעֲקֹב

וַיֹּסֵא וְשָׁמְעוֹן וַיְהוּדָא :

וְאֶחָוִיתָ כֻּלְהֵין לֹא הֵא לֹתָן

אֵינִין אִימְכָא לֵה לְהֵנָּה הָלִין כֻּלְהֵין :

^f אִימְכָא חֲשָׁבָה

^f מִלֵּךְ

וּמִתְבַּשְׁלִין הוּוּ בֵּה הוּ דִין יֵשׁוּעַ

אָמַר לְהוֹן לִית גְּבִיָּא דְעָעִיר אֵלֹא

אֵן בְּמַדְיָנִיתָ וּבְבִיתָ :

וְלֹא עָבַד תָּמָן חִילָא סְגִיָּא

מְטוֹל לֹא ^g הִימְנוֹתָהוֹן :

^g אִמָּה

קְפֻלָּאֹן יֵד

בֵּהוּ דִין זְכַנְיָא שְׁמַע הִרְדֵּס

טַטְרַבָּא שְׁמַעָה דִישׁוּעַ :

וְאָמַר לְעֶבְרֵיהִי הֵנוּ יוֹחֲנָן מַעֲמַדְנָא

^h מוֹת

הוּ קָם מִן בֵּית מִיתָא מְטוֹל הֵנָּה

ⁱ סַעַר

חִילָא מְסַתְעֵרִין בֵּה :

הוּ דִין הִרְדֵּס אֶחָד הוּ

^k אֶרְמָא

לְיוֹחֲנָן וְאַסְרָה ^k וְאַרְמִיָּה בֵּית אֶסִּירָא

מְטוֹל הִרְדֵּיָא אֶתְרַת פִּילִיפּוֹס

אֶחָוִי :

אָמַר הוּא לֵה גִיר יוֹחֲנָן דְלָא

שְׁלִיט דִתְהוּא לֶךְ אֶתְתָּא :

וְעָבָא הוּא לְמַקְטִילָהּ וְדַחַל הוּא מִן

עָמָא דְאִיךְ דְלִגְבִיָּא אֶחָדִין הוּוּ לֵה :

כִּד הוּא דִין בֵּית יִלְדָה דְהִרְדֵּס

רִקְדַת בְּרַתָּה דְהִרְדֵּיָא קָדָם סְמִיכָא

וְשִׁפְרַת לֵה לְהִרְדֵּס :

מְטוֹל הֵנָּה בְּמוֹמְתָא ^m יִמָּא לֵה

^m יִמָּה

ⁿ נִתְלָא

^o שְׁאֵל

דִּיתָל לֵה כָּל־מֵדָם דְתִשְׁאֵלִי :

הִי

hos, digrederetur illinc,

54

Et veniret in civitatem suam.

Et docebat illos in synagogis illorum,

ita ut mirarentur, & dicerent,

Vnde huic sapientia hæc et virtu-

tes?

55

Nónne hic est filius fabri? nón-

ne mater eius vocatur Mariam,

& fratres eius, Iakub, & Iussi, &

Schemeun, et Iihuda?

56

Et sorores eius omnes nónne apud

nos sunt? unde huic hæc omnia?

57

Et offendeabantur super eo. Ipse

autem Ieschua dixit illis, Non est

propheta qui sit ⁷expers honoris, nisi

in civitate sua & in domo sua.

17 Ad verb. Qui parvus sit hoc est, Abiectus & infim gradus.

58

Et non edidit ibi virtutes multas,

propter incredulitatem illorum.

Cap. XIII.

1

In illo autem tēpore audiuit Hi-

raudis tetrarcha famā Ieschua.

2

Et dixit servis suis, Ipse est Iu-

channan Baptista. Ipse surrexit ¹à

mortuis : propterea virtutes sunt in

eo.

1 Ad verb. Ab inter mortuos. Gallicè, D'entre les morts;

3

Ipse nanque Hiraudis ceperat Iu-

channan, et vinxerat ac coniecerat

²[in] carcerē, propter Hiraudiadem

uxorem Philippi fratris sui.

2 Ad verb. Domū vinctorū, subaudi- ta præpositione in, quam denotat & di- ctioni præfixa, de cuius reticentia an- tea admonuimus.

3 Erat in- curia typographo- rū, ut opinor, pro- pter, quod resti- tuti ex manuscri- pto,

4 Copula, pro ad- uersatiua particula Sed metuebat, &c.

5 Ad verb. Inter natiuitatem Hero- dis. Natiuitatē po- nit pro conuiuio quod exhibebat Herodes die natali suo.

4

Dicebat enim illi Iuchannan, Nō

licet ut ea ³sit tibi uxor.

5

Et voluisset occidere eū. ⁴et metue-

bat à populo, quia tanquam prophe-

tam tenebant eum.

6

Quum autem esset ⁵inter natalia

Hiraudis, saltabat filia Hiraudia-

dis coram accumbentibus, & place-

bat Hiraudi.

7

Propter hoc iuramēto pollicitus est

illi q̄ datur⁹ esset ei quicquid peteret.

Illā

Euangelium

Ἡ δὲ περιβαθεῖσα ὑπὸ τῆς μη- 8
τρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησὶν, ὡς ἐπὶ πί-
νακι ἢ κεφαλῇ Ἰωάννου ἔβαπτιζο.

Καὶ ἐλυπήθη ὁ βασιλεὺς· διὰ τὸ τοῖς 9
ὄρκοις καὶ τοῦ σὺν ἀνακειμένοις, ἐκέ-
λευσε δοθῆναι.

Καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε Ἰω- 10
άννην ἐν τῇ φυλακῇ.

Καὶ ἐλήχθη ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἐπὶ πί- 11
νακι, καὶ ἐδόθη τῷ κεραισίῳ· ὃς ἔνεγκε τῇ
μητρὶ αὐτῆς.

Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτῆς 12
ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· καὶ ἐλ-
θόντες ἀπήγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν 13
ἐκείθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ'
ἰδίαν· καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολού-
θησαν αὐτῷ περὶ τὸν ποταμὸν βηθαγαδὰ.

Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄ- 14
χλον· καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, καὶ
ἐδεξάμηνε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.

Οψίας δὲ θυρομνήης, προσελθόν 15
αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Ερη-
μός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρήλ-
θεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόν-
τες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς
βρώματα.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρεῖαν 16
ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς
φαγεῖν.

Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ ἔχο- 17
μεν ὡς εἰ μὴ πέντε ἄρτοις καὶ δύο
ἰχθύας.

Ὁ δὲ εἶπε, Φέρετέ μοι αὐτοὺς ὡςδε. 18

Καὶ κελύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλι- 19
θῆναι ἐπὶ τοῖς ἄρτοις, καὶ λαβὼν τοὺς
πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέ-
ψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐλόγησε· ὃς κλά-
σας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους,
ὃ δὲ μαθητὰς τοῖς ὄχλοις.

Illa verò producta à matre sua,
Da mihi (inquit) hîc in patina ca-
put Iohannis Baptistæ.

Et contristatus est rex: sed pro-
pter iusiurandū & eos qui simul
accumbebant, iussit dari.

Et misso carnifice decollauit
Iohannem in carcere.

Et allatum est caput eius in pa-
tina, datumque est puellæ: & ipsa
obtulit matri suæ.

Tūc accesserūt discipuli eius &
sustulerūt corpus, idq; sepelierūt:
& venientes renuntiauerūt Iesu.

¶ Quum autem hoc audisset
Iesus, secessit illinc in nauigio
in desertum locum priuatim: &
quum audisset turba, pedibus se-
quuta est eum ab vrbibus.

Et egressus Iesus vidit multam
turbā, & misericordia cōmot⁹ est
erga eos, sanauitq; eorū ægrotos.

¶ Quum autem serum diei esset,
adierunt eum discipuli eius, di-
centes, Desertus est locus, & tem-
pus iam præterit: dimitte turbā,
vt abeat in vicos, & emant sibi
escas.

Iesus autem dixit eis, Non ha-
bēt necesse abire: date eis vos quo
vescantur.

Ipsi verò dicunt ei, Non habe-
mus hîc nisi quinque panes &
duos pisces.

Ipsē autem dixit, Adferte mihi
eos huc.

Et iussa turba per herbas discū-
bere, & acceptis quinque illis pa-
nibus ac duobus piscibus, suspi-
ciens in cælum benedixit: & quū
fregisset dedit discipulis panes, di-
scipuli verò turbæ.

Christus quinque pa-
nibus & duobus pi-
scibus maximā tur-
bam reficiens, osten-
dit nihil defuturum
illis qui regnum Dei
persequuntur.

Marc. 6. 32
Luc. 9. 10

Marc. 6. 35
Luc. 9. 12
Ioh. 6. 5

Καὶ

Et

^a אלף ^b יהב ^c כרה ^d מום
הי דין מטול דמלפא הות לאמה
אמרת הב לי הרבא בפניבא רישה
דיוחנן מעמדנא :

^c כרה ^d מום
וכרית לה למלכא מטול דין
מומתא וסמיכא פקד דיתיהב לה:
ושדר פסקה רישה דיוחנן בית
אסירא :

^c אתא ^f אתא
ואיתי רישה בפניבא ואתיב
לטליתא ואיתיב לאמה:
וקרבו תלמידוהי שקלו שלדה
קברו ואתו חווי לישוע :

^g אתא ^h חווי ⁱ שנה
ישוע דין כד שמע שני מן תמן
באלפא לאתרא חורבא בלחודוהי
וכד שמעו בנשא אולו בתרה
בובשא מן מדינתא :

^k אמא ^l כרה
ונפק ישוע חווי בנשא סגיא
ואתרחם עליהון ואסי כריהיהון :
כד הוא דין רמשא קרבו לותה
תלמידוהי ואמרו לה אתרא חורבא
הו ועדנא עבר לה שרי בנשא
דאנשא דיאזולון לקוריא ויזבנו
להון סיברתא :

^p בעא ^q אול ^r יהב
הו דין אמר להון לא מתבעא
להון למאזל חבו להון אנתון
למאכל :

^r אתא
הנון דין אמרו לה לית לן תנן
אלא חמש גריצן ותריין נוגין :
אמר להון ישוע איתו אנון לי
להרבא :

^s סמך ^t חור ^x מום
ופקד לבנשא למסתמכו ער
ארעא ושקל הנון חמשא לחמין
ותריין נוגין וחר בשמיא וברך וקצא
ויהב לתלמידוהי והנון תלמיד
סמו לבנשא :

ואכלו

8 *Illā autem, quia edocta fuerat à matre sua, dixit, Da mihi hīc 'in patina caput Iuchannan Baptiste.* ⁶ Vocē retinuit Græcam πινυαμι.

9 *Et indoluit rex : propter iussurandum autem & accumbentes, iussit ut daretur ei.*

10 *Et mittens amputavit caput Iuchannan ⁷[in]carcere.*

11 *Et allatum est caput eius in patina, & datum est puellæ, & attulit ipsum ad matrem suam.*

12 *Et accedentes discipuli eius, sustulerunt corpus eius, [et] sepelierunt: ac veniētes, renūtiaverunt ipsi Ieschua.*

13 *Ieschua autē quum audivisset, secessit illinc in navi ad locum desertum seorsum. Et quū audisset turba, ⁸sequuntur eū paridā, ab urbib⁹.* ⁸ Ad verb. Venerunt post eum.

14 *Et egressus Ieschua vidit turbas multas, et misericordia motus est erga illos, & sanavit morbos illoꝝ.*

15 *Quum esset autem vesp̄ra, accesserunt ad eum discipuli eius, & dixerunt ei, Locus desertus est, et tēpus præterit, dimitte turbas hominum, ut abeant in vicos, et emant sibi cibum.*

16 *Ille autem dixit eis, Non est necesse illis abire. date illis vos ad comedendum.*

17 *Illi autem dixerunt ei, Nihil est nobis hīc nisi quinque placentæ & duopisces.*

18 *Dixit illis Ieschua, Adferte illos mihi huc.*

19 *Et præcepit turbis discumbere super ⁹terram. Et accepit illos quinque panes, & duos pisces: & respexit versus calos, & benedixit, et fregit, & dedit discipulis suis: ipsi verò discipuli apposuerunt turbis.*

Et

⁹ Ita enim erat Super terrā: licet Græcus textus habeat Super herbas. & fortassis scriptorū incuria positum fuit ארעא terra, prononciat herba: sed quia idē legitur in manuscripto, nō ausus sum mutare.

Euangelium

Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἔχορτάσθησαν. 20
καὶ ἦσαν τὸ περιεσπύον τῇ κλασματῶν
δώδεκα κοφίνοις πλήρεις.

Οἱ δὲ ἐδίδοντες, ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ 21
πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ
παιδίων.

Καὶ διέως ὡς ἔβησεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς 22
μαθητὰς αὐτῶν ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον,
καὶ προῖαν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως ἃς
ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.

Καὶ ἀπολύσας τὸν ὄχλον, ἀνέβη εἰς 23
τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν, περιεσπύσας. Οὐσίας
δὲ γυμνῶν, μόνον ὡς ἐκεῖ.

Τὸ δὲ πλοῖον ἦδη μέσον τῆς θαλάσσης 24
ἦν, βασιανίζοντον ἐπὶ τῇ κυμα-
τῶν. ὡς γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.

Τετάρτη δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς 25
πῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν
ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

Καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τῇ 26
θάλασσᾳ περιπατοῦντα, ἐταράχθησαν,
λέγοντες, Οὐ φάντασμα ἔστι. Ἐκ τῆς
φόβου ἐκράξαν.

Εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰη- 27
σοῦς, λέγων, Θαρσύνετε· ἐγὼ εἰμι, μὴ
φοβεῖσθε.

Αποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπε, 28
Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σε
ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα.

Ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλθέ. Καὶ καταβὰς ἐκ τοῦ 29
πλοῖου ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τοῖς
ὑδασι ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρόν, ἐφο- 30
βήθη. Ἐκ δὲ ἄρξας κινεῖται, ἐκράξε,
λέγων, Κύριε σῶσόν με.

Εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα 31
αὐτοῦ, ἐπέλαβεν αὐτόν, καὶ λέγει αὐτῷ,
Ὁλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;

Καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον, 32
ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.

Et comederunt omnes, & satu-
rati sunt: sustuleruntque quod su-
perfuerat fragmentorum, duode-
cim cophinos plenos.

Qui autem ederant, fuere viri
quasi quinquies mille, absque mu-
lieribus ac puerulis.

Et statim coegit Iesus discipu-
los suos inscendere in nauigium,
& præire sibi in ripam vltiorē,
dum dimitteret turbam.

*Nauigandum nobis
per maximas tem-
pestates: Et Christus,
modo eo quod ipse in-
ferit contendamus,
nos nunquā deferet.*

Dimissa igitur turba, ascendit
in motē priuatim, ad orādū. Quū
autē serū diei esset sol⁹ erat illic.

Nauigium verò iam in medio
maris erat, vexatum à fluctibus:
nam ventus erat contrarius.

Quarta autem noctis vigilia
abiit ad eos Iesus, ambulans super
mare.

Et eo viso super mare ambulā-
te, discipuli turbati sunt, dicētes,
Spectrum est: & præ metu clama-
runt.

Et statim loquutus est eis Iesus,
dicens, Confidite: ego sum, ne
timete.

Respondens autē ei Petrus di-
xit, Domine, si tu es, iube me ad
te venire super aquas.

*Fide calcamus ipsas
tempestates, sed Chri-
sti, demum virtute,
eas ipsas vires quas
nobis indicat, per eā-
dem misericordiam
adiuuante.*

Ipse verò dixit, Veni. Et quum
descendisset è nauigio Petrus, am-
bulauit super aquas, vt veniret ad
Iesum.

Videns autem ventū validū, ti-
muit: & quū cepisset demergi, cla-
mauit, dicens, Domine serua me.

Statim verò Iesus, extenta ma-
nu, apprehendit eum, dicitque ei,
O exigua fide prædite, quid dubi-
tasti?

Et quum essent ingressi nauigiū,
quieuit ventus.

Οἱ δὲ

Qui

Marc. 6. 46
ioh. 6. 16

^a וְאָכְלוּ כָּל הָחֵן וְסָבְעוּ וְשָׁקְלוּ תוֹתֵרָא
^b דְּקָצִיא תִּרְעָסָר קוֹפִינִין כְּדִ מְלִין :
^c מְלִין

הָנוּן דִּין אִנְשָׁא דְאָכְלוּ הָיוּ הָיוּ
אֶלְפָּא חֲמִשָּׁא סָטֵר מִן נִשָּׂא וְטָלִיא :

^d וּמַחְדָּא אֶלְזָל תַּלְמִידוֹהִי דִּי סָקוֹן
לְסַפִּינָתָא וַיֵּאזְלוּן קְדָמוֹהִי לְעִבְרָא
עַד הוּא שָׂרָא הוּא לְכַנְשָׂא :

וְכַד שָׂרָא לְכַנְשָׂא סָלַק לְטוֹרָא
כָּל חוֹדוֹהִי לְמַצְלוֹ וְכַד חֲשִׁבְרָא
כָּל חוֹדוֹהִי הוּא תַּמָּן :

וְאֶלְפָּא רַחִיקָא הוּא מִן אֶרֶץ

^f אֶסְטְדוֹתָא סְנִיאָא כְּדִ מִשְׁתַּנְשָׂא סְנִי
מִן גִּלְלָא רֹחַא גִּיר לְקוֹבְלָהּ הוּא :

^h בְּמִטְרָתָא דִּין רַבִּיעִיתָא דִּלְלִיא
אֲתָא לִוְתָּהוֹן יֵשׁוּעַ כְּדִ מַהֲלֵךְ עַל
מֵיָא :

וְחֻזְאוֹהִי תַלְמִידוֹהִי דְמַהֲלֵךְ עַל
מֵיָא וְאֲתַתְּזוּעוּ וְאִמְרִין הוּא דְחֻזְאוֹ
הוּא דְגִלְלָא וּמִן דְחִלְתָּהוֹן קָעוּ :

הוּא דִּין יֵשׁוּעַ כְּדִ שְׁעֵתָה מִלְּעַמְחוֹן
וְאִמְרָא "אֲתִלְכְּבוּ אֲנָא אֲנָא לֵא
תְדַחֲלוֹן :

וְעִנָּא כַּאֲפָא וְאִמְרָא לֵה מְרִי אֲנִי
הוּא פְקוֹד לִי אֲתָא לִוְתֵךְ עַל מֵיָא :

יֵשׁוּעַ דִּין אִמְרָא לֵה תָּא וְנִחַרְתָּ
כַּאֲפָא מִן אֶלְפָּא וְהִלֵּךְ עַל מֵיָא
דִּיאֲתָא לִוְתֵּי יֵשׁוּעַ :

וְכַד חֻזְאוֹ רֹחַא דְקָשִׁיא דְחָרָא
וְשָׂרִי לְמַטְבַּע וְאִרִים קִלְהָ וְאִמְרָא
מְרִי פְרוֹקִינִי :

וְכַד שְׁעֵתָה פִּשְׁטָא אִידָה מִן
וְאִחְדָה וְאִמְרָא לֵה זְעוּר חִימְנוֹתָא
לְמִנָּא אֲתַפְלִגָּתָא :

וְכַד סָלְקוּ לְאֶלְפָּא שְׁלִית רֹחַא :
וְאִתּוֹ

20 Et comederunt omnes, et satura-
ti sunt, & sustulerunt reliquias frag-
mentorum duodecim¹⁰ cophinos plenos.

21 Illi autem homines qui comede-
rant, fuerant quinque millia, præter
mulieres et pueros.

22 Et statim cōpulit¹¹ discipulos suos
ut conscenderent nauim, et abirent
ante se ad¹² ulteriorem ripam, dum
ipse dimitteret turbas.

23 Et quum dimisisset turbas, ascēdit
in montem solus ad orandū. Quūm-
que¹³ tenebræ iā essēt, solus erat illic.

24 Navis autem longè aberat à ter-
ra¹⁴ stadiis multis, quū afflīctaretur
multum ab undis: ventus enim cō-
trarius illi erat.

25 Custodia autem quarta noctis
venit ad illos Ieschua ambulans su-
per aquas.

26 Et viderunt eum discipuli eius
quòd ambularet super aquas, & cō-
moti sunt, et dicebāt quòd¹⁵ spectrū
esset: atque præ metu exclamauerūt.

27 Ipse autem Ieschua eadem hora
loquutus est cum illis, & dixit,¹⁶ Bo-
no animo sitis: ego sum, ne timeatis.

28 Et respondit Cipha, et dixit illi,
Domine mi, si tu es, iube me venire
ad te super aquas.

29 Ieschua autem dixit illi, Veni. Et
descēdit Cipha è nauī, et ambulauit
sup aquas, ut veniret ad Ieschua.

30 Quūmque vidisset ventum¹⁷ ve-
hementem, timuit. Et cœpit demergi,
& sustulit vocem suam, & dixit,
Domine mi serua me.

31 Et eadem hora extendit manum
suam Dominus noster, & apprehē-
dit eum, et dixit ei, Pusille fide, qua-
re hesitasti?

32 Quūmque conscendissent nauim
conquieuit ventus. H. i.

10 Græcum κοφί-
νης retinuit.

11 Erat τολμήσας, pro
τολμήσας, omīssa syl-
laba τολμήσας, quia manifestuse-
rat error, correxi-
mus, atque deinde
inuenimus recte
scriptum in manu
scripto codice Hey-
delbergensi.

12 Ad verbum,
Transitum. Hebrai-
smus.

13 Ad verbum,
Quum obscurata
esset, subaudi, nox.
Hebraismus.

14 Hic quoque
Græcam vocē re-
tinet: sed obserua-
dum quòd dictio-
nibus peregrinis
aduabus consonā-
tibus incipientibus
Syllabis, ut etiam Chal-
dæis, cum pathach
præponere solent,
quia non ferūt hæ
linguæ in illa di-
ctione ut duæ con-
sonantes legantur
in principio dictio-
nis non interiecta
vocali.

15 Ad Verbum;
Quod visum esset
falsū, periphrasis
spectri.

16 Ad verbum;
Estote cordati.

17 Ad verb. Quod
durus esset.

Euangelium

Οἱ ὃ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες προσε- 33
κύνθησαν αὐτῷ, λέγοντες, Ἀληθῶς Θεοῦ
υἱὸς εἶ.

Marc. 6. 53

Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὴν 34
γῆν Γεννησαρέτ.

Καὶ ὁππῶντες αὐτὸν ὁ ἄνδρες 35
τόπου ἐκείνου ἀπέστλαν εἰς ὅλην τὴν
περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεκαν
αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας.

Καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα μόνον 37
ἀψωνται τῇ κρασπέδῳ τῆς ἱματίου αὐ-
τοῦ. ὅσοι ἦσαν, διεσώθησαν.

Κεφάλαιον ἑξῆς

Marc. 7. 1

Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ οἱ ἀπὸ 1
Ἱεροσολύμων Γραμματεῖς καὶ Φα-
ρισαῖοι, λέγοντες,

Διατί οἱ μαθηταί σου παραβαίνει 2
τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ
γὰρ νίπνουνται τὰς χεῖρας αὐτῶν ὅταν ἄρ-
τον ἐσθίωσιν.

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διατί 3
καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ
Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;

Ο γὰρ Θεὸς ἐνετείλατο, λέγων, Τί 4
μα πατέρα σου, καὶ τὴν μητέρα.
καὶ, Ο κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα,
θανάτῳ τελευτάτω.

Exo. 20. 12
& 21. 17
deut. 5. 16
ephes. 6. 2
Exo. 21. 17
leuit. 20. 9
prouer. 20. 20

ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ὃς ἂν εἴπῃ τῷ πα- 5
τρί ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον ὃ ἐστὶν ἐξ ἐμοῦ,
ὠφελήθη, καὶ οὐ μὴ πληροῖ τὸν πατέ-
ρα αὐτοῦ ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ.

Καὶ ἠκυρώσατε τὴν ἐντολὴν τοῦ 6
Θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.

ὑποκριταί, καλῶς προσεφώνησέ 7
με ὑμεῖς Ἱσαΐας, λέγων,

Esa. 29. 13

Εγγίζει μοι ὁ λαὸς οὗτος τῷ σώματι 8
αὐτῶν, ὅτι οἱ χεῖρές μου πληροῦνται ὅτι καρ-
δία αὐτῶν πόρρω ἀπέχεται ἀπ' ἐμοῦ.

Μὰ τὴν ὃ σέβονται με, διδάσκοντες 9
διδασκαλίαν, ἐντάλματα ἀνθρώπων.

Καὶ

Qui autem erāt in nauigio, ve-
nientes adorauerunt eum, dicen-
tes, Verè Dei Filius es.

¶ Et quum traiecissent, venerūt
in terram Gennesaret.

Christus egrotos sa-
nans, ostendit à se pe-
tendum esse spiritu-
alem morborum re-
medium: nos verò ad
eum non tantum ac-
currere, sed etiā alios
adducere oportet.

Et quum agnouissent eum viri
loci illius, miserunt in totam cir-
cumiacentē regionē illam, & ob-
tulerunt ei omnes malè affectos.

Et precabantur eum vt solūm
tangerent fimbriā pallii ipsius. &
quotquot tetigerūt, seruatī sunt.

Cap. XV.

¶ Vnc accedunt ad Iesum Ie-
rosolymitani quidam Scri-
bæ & Pharisei, dicentes,

Nihil plerumque au-
daciores Dei contem-
ptores, quàm quos
Deus suos nomophy-
lacas constituit.

Quare discipuli tui transgre-
diuntur traditionem seniorū? nō
enim lauant manus suas quum e-
dunt panem.

At ille respōdēs dixit eis, Qua-
re & vos transgredimini manda-
tum Dei per traditionem vestrā?

Arguitur sacrileg-
eorū audacia in cor-
rumpendis Dei mā-
datis (idque pietas ob-
tentū) et legum cō-
dendarum autorita-
te usurpanda.

Nam Deus mandauit, dicens,
¶ Honora patrem tuū & matrem:
& ¶ Qui maledixerit patri aut ma-
tri, morte moriatur.

Vos autē dicitis, Quicūq; dixe-
rit patri aut matri, Donū quod-
cūq; à me erit, tibi proderit: e-
tiā si nequaquā honorauerit patrē
suū aut matrem suam, insons erit.

Et irritum fecistis mandatum
Dei per traditionem vestram.

Hypocritæ, bene de vobis pro-
phetauit Efaïas, dicens,

Idem damnatur si-
mulationis & super-
stitutionis, quod in re-
bus externis constitu-
ant regnum Dei.

¶ Appropinquat mihi populus
hic ore suo, & labiis me honorat:
cor autē eorū procul abest à me.

Sed frustra me colūt, docētes do-
ctrinas quæ sunt mādata hominū.

¶ Et

^a וְאֵתֵי הַנּוֹן דְּבִאלְפָא סִגְדוּ לָהּ
וְאָמְרוּ שִׁירֵי אֵת בְּרָהּ אֲנִי דְאֵלְהָא:

^b וְיָרְדוּ וְאֵתֵי לְאֶרֶץ דְּנִגְסָר:
^c וְאֵתֵי דְנִגְסָר:
^d וְאֵתֵי דְנִגְסָר:

^d וְאֵתֵי דְנִגְסָר דְאֵתֵי הוּ
וְשִׁדְרוּ לְכָל הָיִן קוֹרֵי דְחִדְרֵיהוֹן
וְקָרְבוּ לָהּ כָּל הָיִן אֵילִין דְּבִישׁ בִּישׁ
עֲבִידִין:

וְכַעֲיִן הוּ מִנֵּה דִיקָרְבוֹן אֲפִן
לְכַנְפֵּי כָּל הָיִן דְּלְבוּשָׁה וְאֵילִין
דְּקָרְבוּ אֲתֵאֲסִיו:

קְפִלְאוֹן יֵה

הַיִּדִין קָרְבוּ לֹות יֵשׁוּעַ פְּרִישָׁה
וְסִפְרָא דְמֵן אוֹרְשָׁלַם וְאָמְרִין:

לְמִנֵּה תַלְמִידִיךְ עֲבִרִין עַל
מִשְׁלָמְנוֹתָ דְקִשְׁיָשָׁא וְלֹא מִשְׁיָיִן
אִידִיהוֹן מֵא דְאֵכְלִין לְחֵמָא:

עֲנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לְהוֹן לְמִנֵּה אֲפִן
אֲנִתוֹן עֲבִרִין אֲנִתוֹן עַל פּוֹקְדָנָה
דְּאֵלְהָא מִטּוֹל מִשְׁלָמְנוֹתְכוֹן:

אֵלְהָא גִיר אָמַר יָקָר לְאֵבוֹךְ
וְלֹא אֲמַךְ וּמֵן דְּמִצְחָא לְאֵבוֹהִי וְלֹא מֵה
מִמֵּת יָמוֹת:

אֲנִתוֹן דִּין אֲמַרִין אֲנִתוֹן כָּל מֵן
דִּיאֲמַר לְאֵבָא אוּ לְאֵמָה קוֹרְבָנִי
מִדָּם דְּתִתְהַנָּא מִנִּי וְלֹא יִקָּר
לְאֵבוֹהִי אוּ לְאֵמָה:

וְכַטְלָתוֹן מִלְתָּא דְאֵלְהָא מִטּוֹל
מִשְׁלָמְנוֹתְכוֹן:

נִסְבִּי בְּאֵפִי שְׁפִיר אֲתִנְבִּי
עֲלִיכוֹן אֲשַׁעֲיָא נְבִיא וְאָמַר:

עֲמָא הִנֵּה בְּסִפּוֹתָהּ הוּ מִיָּקָר לִי
לְכָהוֹן דִּין סְגִי רְחִיק מִנִּי:

וְסִרְיָקָאִית דְּחִלִין לִי כֹד מִלְפִין
יִלְפָנָא דְפּוֹקְדָנָא דְבְנֵי-נִשָּׂא:

וְקָרָא

33 Et venientes qui erant in naui,
adorauerunt eum, & dixerunt, Ve-
rè filius es Dei.

34 Et nauigarunt, & venerunt ad
terram ¹⁸ Genesar.

35 Et agnouerunt eū viri loci illius,
& miserūt ad omnes vicos qui erant
circa illos: et accesserunt ad eum o-
mnes illi qui ¹⁹ pessimè afficiebātur.

36 Et petebant ab eo ut tangerent sal-
tem extremitatem vestimēti ipsius.
Et qui tetigerunt, sanati sunt.

Cap. XV.

Tunc accesserūt ad Ieschua Pha-
risæi, et legisperiti, qui erant ex
Vrischelem, et dixerunt,

2 Quare discipuli tui transgrediū-
tur traditiones seniorū, et nō lauant
manus suas quum comedūt panē?

3 Respondit Ieschua, & dixit illis,
Quare etiam vos transgredimini
mandatum Dei, propter traditiones
vestras?

4 Deus enim dixit, Honora patrē
tuum, et matrē tuā. Et, Qui male
dixerit patri suo vel matri suæ, mor-
te moriatur.

5 Vos autem dicitis, Quicunq; di-
xerit patri aut matri, Oblatio mea
[est] id unde utilitatē capias à me,
et non honorabit patrem suum aut
matrem suam.

6 Atque irritum fecistis verbū Dei
propter traditionem vestram.

7 Hypocrita, bene vaticinatus fuit
de vobis Isaias propheta, et dixit,

8 Popul⁹ hic labiis suis honorat me,
cor autem eorum admodum remotū
est à me.

9 Et frustra timent me, quum do-
cent doctrinas mandatorū filiorum
hominis.

H. ii.

¹⁸ In veteri Te-
stamento visitatū est
vbi q; nomē חֲנַנִי
in paraphrasi verò
Chaldaea, & apud
antiquiores He-
braeos perpetuò vo-
catur, גִּנְזָר: &
hic noster para-
phrastes variatis tā-
tū vocalibus, גִּנְזָר
vocat. Quod autē
prophanis scripto-
rib, vt Ptolemæo,
Strabon, & reli-
quis Græcis, dici-
tur Genesareth, vi-
detur ex duob⁹ cor-
ruptis conflatum
vocabulū. De ety-
mo doctores Heb.
in libro ילמדנו
(vbi describūt iter
exploratorū quos
misit Moſe, Num.
13. & præstantiant
fructuū quos inde
attulerunt) tradūt
regionem Cine-
reth denominatā
fuisse גִּנְזָר, quasi
גִּנְזָר, eo quod
amœnissima &
cultissima esset.
Quam autem adfe-
runt Græci nomi-
nis Hebræi rationē
ex sua lingua, pere-
grina est & aliena.
¹⁹ Ad verb. Qui
malè malè. Super-
latiuum enim vt
aliàs obseruauim⁹
positiuū gemina-
tione formant.

¹ Hebraismus pro
cibo quouis.

² Id est, Omnino
moriatur, Nullo
modo parcatur ei.
Hebraismus.

³ Significat hac
excusatione exter-
no Dei cultu satisfi-
feri abudè patrio
honor, vt qui Deo
aliquid obtulerit,
nihil amplius pa-
rētibus debeat sic
enim à cupidis fa-
crificis edoceban-
tur.

⁴ Ad verb. Af-
fumentes vultum
Vide Annotat. in
cap. 6. suprà.

Euangelium

Marc. 7.17

Καὶ προσκαλεσάμενος τὸ ὄχλον, 10
εἶπεν αὐτοῖς, Ακούετε καὶ σιυνίετε.

Οὐ γὰρ εἰσερχόμενον εἰς τὸ σῶμα κοι- 11
νοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορεύο-
μενον ἐκ τῆς σάρκατος, τῆς κοινοῖ (W)
ἄνθρωπον.

Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐ- 12
τοῦ εἶπον αὐτῷ, Οἶδας ὅτι οἱ Φαρι-
σαῖοι ἀκούσαντες (W) λόγον ἐσκαιδα-
λίσθησαν;

Ioh. 15.2

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε, Γὰρ πάντα φυτεία 13
ὧς οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐρα-
νίος, ἐκρίζωθήσεται.

Luc. 6.39

Αφετε αὐτοῖς· ὁδηγοὶ εἰσι τυφλοὶ 14
τυφλῶν. τυφλὸς γὰρ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ,
ἀμφοτέροι εἰς βόθυνον πεσούται.

Marc. 7.17

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, 15
Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταύτην.

Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀκριβὲς καὶ ὑμεῖς 16
ἀσυνέτοι ἐστε;

Οὐκ ᾔστε ὅτι πάντα τὸ εἰσπορεύο- 17
μενον εἰς τὸ σῶμα, εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ,
καὶ εἰς ἀφαιρῶνα ἐκβάλλεται;

Τὰ γὰρ ἐκπορεύόμενα ἐκ τῆς σαρκός, 18
ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, καὶ κτεῖνα κοι-
νοῖ (W) ἄνθρωπον.

Gen. 6.5
& 8.21

Εκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται 19
διαλογισμοὶ πονηροὶ, φόνοι, μοιχεῖαι,
πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι,
βλασφημίαι.

Ταῦτά ἐστι τὰ κοινούτα (W) ἄνθρω 20
πον· τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶ φανεῖν, οὐ κοι-
νοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Marc. 7.24

Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνε- 21
χώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.

Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ Χαναanaία ἀπὸ τῆς 22
ορείων ἐκείνων ἐξελθοῖσα, ἐκφαύγα-
σεν, αὐτῷ λέγουσα, Ελέησόν με, Κίεε,
ὅτι Δαβὶθ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δα-
μονίζεται.

Et aduocata turba dixit eis, Au-
dite & intelligite.

Non quod ingreditur in os, pol-
luit hominē, sed quod egreditur
ex ore, hoc polluit hominem.

Christus docet non ef-
se ne in rebus quidē
mediis fouēdam fal-
sorum doctorum hy-
pocrisin, quae anima-
bus nostris ludunt. Et
causam non esse eius
eorū vocatio ordina-
ria nobis perstringat
oculos: alioqui nos
etiam cum illis perituros.

Tunc accedentes discipuli eius
dixerunt ei, Nosti Phariseos au-
dito sermone isto offensos fuisse?

Ipse verò respondens dixit, Om-
nis planta quā nō plantauit Pa-
ter ille me⁹ caelestis, eradicabitur.

Sinite eos: duces sunt caeci cae-
corum. porro si caecus caeco prae-
ierit, ambo in foueam cadent.

Respondens autē Petrus dixit
ei, Ediffere nobis parabolam istā.

Iesus autē dixit, Adhuc & vos
sine intelligentia estis?

Nondum intelligitis, quicquid
ingreditur in os, in ventrem cede-
re, & in latrinam eiici?

Quae autem prodeunt ex ore, ex
ipso corde egrediuntur, & illa pol-
luunt hominem.

Nam ex corde egrediuntur co-
gitationes malae, caedes, adulteria,
scoortationes, furta, falsa testimo-
nia, obrectationes.

Hae sunt quae polluant homi-
nem: illotis autē manibus vesci,
non polluit hominem.

Et egressus illinc Iesus recessit
in partes Tyri & Sidonis.

Et ecce, mulier Chananæa à fi-
nibus illis egressa, clamauit, dicēs
ei, Miserere mei Domine, fili Da-
uid: filia mea malè à dæmonio ve-
xatur.

Ille

Ο δὲ

^a וקרא לבנישא ואמר להון שמעו
^a ואסתכלו :

^b לא הוא מדם דעאל לפומא מסיב
^c לבר נשא אלא מדם דנפק מן פומא
הו הו מסיב לבר נשא :

^d הדין קרבו תלמידוהי ואמרין
לה ידע אנת דפרישש דשמעו
^d מלתא הדא אתכשלו :

^e הו דין ענגא ואמר להון כר
^e נצבתא אידא דלג נצבה אבי
דבשמיא תתעקר :

^f שבוקו להון סמיא אנון נגודא
דסמיא סמיא דין לסמיא אן ידבר
תריהון בנומצא גפלין :

וענגא שמעון כאפא ואמר לה
מרי פשק לן מתלא הנא :

^g הו דין אמר להון עד מא להשא
אף אנתון לא ^g מסתכלין אנתון :

^h לא ידעין אנתון דמדם דעאל
לפומא לכרסא הו אול ומן תמן
ⁱ בתדכיתא ^k משתרא לבר :

^l מדם דין דמן פומא נפק מן לבא
נפק והיו מסיב לה לבר נשא :

מן לבא הו גיר נפקין מחשבתא
^m בישתא גורא קטלא וגיותא נגבותא
סהדות שוקרא גודפא :

ⁿ הלין אנן דמסיבין לבר נשא אן
אנש דין ילעס כד לג ^o משגין
אידוהי לא ^p מסתיב :

^q ונפק מן תמן ישוע ואתא לתחומא
דצור ודצידן :

והא אנתתא כנעניתא מן תחומא
הנון נפקת כד קעא ואמרא אתרתם
עלי מרי כרה דדויד ברתי בישאית
הו מתדכרא מן שאדא :

10 Et adiocauit turbas, et dixit il-
lis, Audite, et intelligite.

11 Nequaquam quod ingreditur
in os contaminat filium hominis: sed
quod egreditur ex ore, illud ipsum
contaminat filium hominis.

12 Tunc accesserunt discipuli eius, et
dixerunt ei, Nosti tu quod Phari-
saei qui audierunt sermonem istum
offensi sunt.

13 Ille autem respondit ex dixit illis,
Omnis plantatio illa quam non pla-
tauit Pater meus qui est in calis, era-
dicabitur.

14 Omittite illos: caci sunt, ^sduces
cacorum. Cacus autem cecum si du-
cat, ambo in foueam cadunt.

15 Et respondit Schemeun Cipha, et
dixit illi, Domine mi, expone nobis
parabolam istam.

16 Ille autem dixit eis, Vsque nunc
etiam vos non intelligitis?

17 Nescitis vos quod quicquid ingre-
ditur in os, in ventrem abit, & inde
expulsione euicitur foras?

18 Id verò quod ex ore prodit, ex
corde egreditur, & illud cōtaminat
filium hominis.

19 Ex corde enim ipso exeūt cogitati-
ones male, adulteria, cades, supra,
furta, testimonium falsum, cōuitia.

20 Hæc sunt quæ contaminant fili-
um hominis. Siquis autem comedat
quum non lotæ sint manus eius, non
contaminatur.

21 Et egressus est inde Ieschua, &
venit in cōfiniū Tzur et Tzaidan.

22 Et ecce, mulier Chanaanæ ex fini-
bus illis prodiit clamās & dicēs, Mi-
serere mei Domine mi, fili David.
filia mea pessimè agitur à demonio.

H. iij.

^s נגודא significat
eos qui tanquam
duces alii indoctri-
na præeunt, quos
Hebræi חכמים vo-
cant. Hoc modo
vocem נגד autor
libri ערוך explicat
quum dicit בר נגד
חכם significare
חכם בן חכם, sapientem
filiū sapientis.

Euangelium

Ο δὲ ἐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. Καὶ 23
προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἡρώ-
των αὐτὸν, λέγοντες, Απόλυσον αὐτὴν,
ὅτι κραζέει ὅτι αὐτὴν ἠμῶν.

Supra, 10.6

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπέστα- 24
λίω εἰ μὴ εἰς τὰ πόδια τὰ ἀπολω-
λότα οἴκου Ισραὴλ.

Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσκύνει αὐτῷ, λέ- 25
γουσα, Κύριε βοήθη μοι.

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἐστὶ κα- 26
λὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῆς τέκνων, ἢ βα-
λεῖν τοῖς κυναρίοις.

Ἡ δὲ εἶπε, Ναὶ Κύριε. καὶ ὅτι 27
κυνάρια ἐδίει ἀπὸ τῆς ψυχῶν τῶν πι-
πτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων
αὐτῶν.

Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, 28
Ὡ γυνὴ, μεγάλη σου ἡ πίστις· ᾗ ᾗ θέλω
σοι ὡς θέλεις. Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς
ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Marc. 7.32

Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἦλθε 29
παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας·
ἢ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος, ἐκάθητο ἐκεῖ.

Isaia 35.5

Καὶ προσήλθον αὐτῷ ὄχλοι πολ- 30
λοὶ ἔχοντες μὴ ἐαυτῶν χωλοὺς, τυ-
φλοὺς, κωφοὺς, κυλλοὺς, καὶ ἑτέροις
πολλοῖς· ἢ ἐρρίψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς
πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα ἐξέλθωσιν αὐτοὺς.

Ὡς τε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι, βλέ- 31
ποντας κωφοὺς λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑ-
γίαις, χωλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυ-
φλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸ
θεὸν Ισραὴλ.

Marc. 8.1.

Ο δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς 32
μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπε, Σπλαγχιζομαι
ἐπὶ τῷ ὄχλῳ, ὅτι ἤδη ἡμέρας τρεῖς
προσμύροισί μοι, ἢ ἐκ ἔχουσι τί φάγω-
σι· ἵνα ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις οὐ θέλω,
μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ἰδῶ.

Καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 33
Πόθεν --- ἡμῶν

Ille verò non respondit ei quic-
quam. Tunc accedentes discipu-
li eius rogarunt eum, dicētes, Di-
mitte eam: nam clamat post nos.

Quod Christus inter-
dum commouet ad san-
ctam precem, sua
gloria studio et no-
stro bono facit.

Ipse verò respondēs dixit, Nō
sum missus nisi ad oues perditas
domus Israel.

Illa autē venit & adorauit eū,
dicens, Domine succurre mihi.

Ipse verò respondēs dixit, Nō
est bonum accipere panem libe-
rorum, & abiicere catellis.

Ipsa autem dixit, Etiam Domi-
ne. etenim catelli vescūtur micis
quæ cadunt è mensa dominorum
suorum.

Tunc respondens Iesus dixit ei,
O mulier, magna est fides tua: fiat
tibi vt vis. Et sanata fuit filia eius
ab eo momento.

Et digressus illinc Iesus venit
iuxta mare Galilææ, & quū ascē-
disset in montem, sedit illic.

Christus, ubi etiam es-
temitur, tamen non
desinit esse beneficus,
et in medio luporum
ouile suum congregat
et fouet.

Tunc adiit eum turba multa,
habens secum claudos, cæcos, mu-
tos, mancos, & alios multos: &
abiecerunt eos ad pedes Iesu: &
sanauit eos.

Adeo vt turba mirata sit, quū
videret mutos loquentes, mancos
sanos, claudos ambulantes, cæcos
videntes: & glorificarunt Deum
Israel.

Iesus autem aduocatis discipu-
lis suis dixit, Commoueor miseri-
cordia erga turbam, quia iam tri-
dium permanent apud me, & nō
habent quo vescantur: & dimitte-
re eos ieiunos nolo, ne deficient
in via.

Christus repetito mi-
raculo, confirmat se
nūquam defuturum
illis qui etiam per de-
serta ipsum sequun-
tur.

Tunc dicunt ei discipuli eius,
Vnde --- nobis

הוּ דִּין לֹא פָנִיהַ פִּתְנָמָ וּקְרָבוֹ
תִּלְמִידוֹהִי בָּעוּ מִנָּה וְאָמְרִין שְׂרִיהַ
דְּקַעִיָּא בְּתֵרִין :

הוּ דִּין עֲנָא וְאָמַר לְהוֹן לֹא
אֲשַׁתְּדֵּרֵת אֵלָּא לֹות עֲרֵבָא דְטָעוּ
מִן בֵּית יִסְרָאֵל :

הִי דִּין אֶתְתַּ סְגֵּדַת לָהּ וְאָמְרַת
מְרִיעֵרִינִי :

אָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ לֹא שְׂפִיר לְמַסֵּב
לְחֵמָא דְבָנִיָּא וְלִמְרִמּוֹ לְבָלְבָא :

הִי דִּין אָמְרַת אֵין מְרִי אֵף בָּלְבָא
אֲכָלִין מִן פִּרְתוּתָא דְנִפְלִין מִן
פִּתוּרָא דְמְרִיהוֹן וְחָאֵין :

הִי דִּין אָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ אִוּ אֲנִתְתָּא
רַבָּא הִי הִימְנוּתְכִי יְהוּא לְכִי אֵיךְ
דְּצָבִיָּא אֲנִתִּי וְאֲתָאֲסִית בְּרֵתָהּ מִן
הִי שַׁעֲתָא :

וְשָׁנִי מִן תַּמָּן יֵשׁוּעַ וְאֲתָא עַל גִּיב
יַמָּא דְגָלִילָא וְסָלַק לְטוּרָא וַיִּתְבַּתְּמָן
וּקְרָבוֹ לֹותָהּ בְּנִשָּׂא סְנִיָּאָא דְאִית
הוּוּ עֲמָחוֹן חֲגִירָא וְסָמִיָּא וְחֲרָשָׂא

וּפְשִׁיגָא וְאַחֲרָנָא סְנִיָּאָא וְאַרְמִי
אֲנוּן לֹות רְגִלוֹהִי דִישׁוּעַ וְאַסִּי אֲנוּן :

אֵיךְ דִּיתְדַמְרוּן בְּנִשָּׂא הֲנוּן דְּחִזִּין
חֲרָשָׂא דְמַמְלָלִין וּפְשִׁיגָא דְמַתְחַלְמִין
וְחֲגִירָא דְמַחֲלָכִין וְסָמִיָּא דְחִזִּין
וְשִׁבְחוּ לֵאלֹהֵא דִיִּסְרָאֵל :

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ קָרָא לְתִלְמִידוֹהִי
וְאָמַר לְהוֹן מְתַרְחַם אֲנָא עַל בְּנִשָּׂא
הָנָא דְהָא תִּלְתָּא יוֹמִין קָוִיו לֹותִי
וְלִית לְהוֹן מָא דִּיאֲכָלוֹן וְדִאֲשָׁרָא
אֲנוּן כִּד צִימִין לֹא צָבָא אֲנָא דְלִמָּא
יַעֲוִפוֹן בְּאוּרְחָא :

אָמְרִין לָהּ תִּלְמִידוֹהִי אֵימְכָא
אֵית

23 Ipse vero non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius petierunt ab eo, et dixerunt, Dimitte illam: quia clamat post nos.

24 Ille autem respondit et dixit illis, Non sum missus nisi ad oves quæ errauerunt e domo Israhel.

25 Illa autem venit, [et] adoravit eum, et dixit, Domine mi, succure mihi.

26 Ait illi Ieschua, Non est bonum accipere panem filiorum, et proicere canibus.

27 Illa vero dixit, Certe Domine mi: etiam canes comedunt de micis quæ cadunt e mensis dominorum suorum: et vivunt.

28 Tunc dixit illi Ieschua, O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

29 Et digressus est illinc Ieschua, et venit iuxta mare Galilee, et ascendit in montem, et sedit illic.

30 Et accesserunt ad eum turba multa, cum quibus erant claudi, et cæci, et muti, et mutili, et alij multi: et abiecerunt eos ad pedes Ieschua: et sanavit eos.

31 Adeo ut miraretur turba illa quod viderent quod muti loquerentur, et quod mutili redderentur sani, et quod claudi ambularerent, et quod cæci vidererent: et glorificauerunt Deum Israhel.

32 Ieschua autem ipse vocavit discipulos suos, et dixit illis, Misere mei huius turbe, quia ecce tres dies perseverarunt apud me, et non est illis quod edant: et ut dimittam eos in viam, ne fatigatione deficiant.

33 Dicunt ei discipuli eius, Vnde H. iij.

Perinde est ac
id est Respon
dit ei.

7 Paraphrastes ad
magis illustrandū
textū hoc verbum
addidit, וְחָאֵין.

8 Id enim Syrum
verbum אֵימְכָא si
gnificat, & eodem
sensu legitur infra
cap. 18. 8

אֵימְכָא טַעמָא
אֵימְכָא
טַעמָא

Euangelium

ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι ποσῦτοι ὥστε χορτάσασθαι ὄχλον ποσῦτον;

Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους ἄρτους ἔχετε; Οἱ δὲ εἶπον, Ἐπτά, καὶ ὀλίγα ἰχθύδια.

Καὶ ἐκέλευσε τοῖς ὄχλοις ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν.

Καὶ λαβὼν τὸν ἑπτά ἄρτους καὶ τὸν ἰχθύα, βύχαισεν καὶ ἔκλασε, καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῖς· οἱ δὲ μαθηταὶ τῷ ὄχλῳ.

Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῆς κλασμάτων ἑπτά σαρκοῦ πλήρεις.

Οἱ δὲ ἐσθίοντες, ἦσαν πετρακιῶν· ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

Καὶ ἀπολύσας τὸν ὄχλον, ἐνέβη εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια Μαγδαλά.

nobis in deserto tot panes ut saturemus turbam tantam?

Dicit igitur eis Iesus, Quot panes habetis? Illi autem dixerunt, Septem, & paucos pisciculos.

Tunc iussit turbam discumbere humi.

Et acceptis septem illis panibus ac piscibus, quum gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis: discipuli verò turbæ.

Comederuntq; omnes, & saturati sunt: & sustulerunt quod superfuerat fragmentorum septem sportas plenas.

Erant autem qui comederant, quatuor mille viri, absque mulieribus & puerulis.

Tunc dimissa turba, inscendit in nauigium: venitque in fines Magdala.

Κεφάλαιον ις

Cap. XVI.

Marc. 8. 11
Luc. 12. 54
suprà, 12. 39

ΚΑΙ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι, πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδείξαι αὐτοῖς.

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οψίας ἡρομηνίας λέγετε, Εὐδία· πυρρᾶζει ὁ οὐρανός.

Καὶ περὶ, Σήμερον χαμῶν· πυρρᾶζει ὁ οὐρανός. Υποκριταὶ τὸ μὲν πρόσωπον τῷ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῆς καρπῶν οὐ δύνασθε;

Suprà, 12. 34

Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἀπζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου. Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἀπῆλθε.

Ion. 2. 1

Marc. 8. 14
Luc. 12. 1

Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν, ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν.

Ο δὲ

ET quum accessissent Pharisæi & Sadducæi, tentâtes rogarunt eum ut signum è cælo ipsis ostenderet.

Optimè convenit adversus Christum inter impios alioqui dissidentes: sed isdem iuris Christus triumphat.

Ipse verò respondēs dixit eis, Quando serum est diei, dicitis, Serenitas erit: rubet enim cælum:

Et manè, Hodie erit tempestas: rubet enim cælum triste. Hypocritæ, faciem quidem cæli nostis discernere, signa verò temporum non potestis?

¶ Natio mala & adultera signum requirit: sed signum non dabitur ei nisi signum illud Ionæ Prophetæ. Et relictis ipsis abiit.

¶ Et quum venissent discipuli eius in vltiorem ripam, obliti fuerant sumere panes. Iesus

Vitæ falsi doctores.

אֵת לֵן בְּחֹרְבָא לֶחֶמָא דְנִסְבֵּעַ
בְּנִשָּׂא הֵנָּה כֹּלָּה :

*esset nobis in deserto panes ut sature-
mus turbam hanc uniuersam?*

אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ כַּמָּא לֶחֶמִין אֵת
לְכוֹן אֲמַרִין לֵה שְׂבַעָא וְקָלִיל נוֹנָא
דְקָדְקָא :

34 *Dixit illis Ieschua, Quot panes sūt
vobis? Dicunt ei, Septem, et parum
piscium minutorum.*

וּפְקַד לְבִנְשָׁא דִיסְתַּמְכוֹן עַל אַרְעָא :
וְשָׁקַל לְהִנוֹן שְׂבַעָא לֶחֶמִין וְלִנוֹנָא
וְשִׁבְחָ וְקִצְצָ וַיְהִי לְתַלְמִידוֹהִי
וְתַלְמִידָא יִהְיוּ לְבִנְשָׁא :

35 *Et præcepit turbis ut discumberēt
super terram.*

36 *Et accepit illos septem panes &
piscis, et gratias egit ac fregit: & de-
dit discipulis suis, & discipuli dede-
runt turbis.*

וַאֲכָלוּ כֹלָּהוֹן וְסִבְעוּ וְשָׁקְלוּ
תּוֹתְרָא דְקִצְצִיא מִלָּא שְׂבַעָא
אֲסַפְרִידִין :

37 *Et comederunt omnes, et satura-
ti sunt: et sustulerunt reliquias fra-
gmentorum, plenas septem sportas.*

38 *Illi verò qui comederant, fuerāt
quatuor millia virorum, exceptis
mulieribus et pueris.*

הֵנוֹן דִּין דְאֲכָלוּ הוֹיִן הוּוּ אַרְבַּעָא
אַלְפִין גְּבֵרָא סֵטֶר מִן נִשָּׂא וְטָלִיא :
וְכַד שָׂרָא לְבִנְשָׁא סֵלֶק לְאַלְפָא
וְאַתָּא לְתַחוּמָא דְמַגְדוֹ :
קַפְלָאוֹן יוֹ

39 *Et quū dimisisset turbas, ascendit
in nauim, et venit in fines Magedu.*

Cap. XVI.

וְקָרְבוּ פְרִישָׁא וְזוּדִיקָא דְמַנְסִין^d
לֵה וְשִׁאלִין לֵה אַתָּא מִן שְׁמִיָּא
דִּיתְוָא אֲנוֹן :

1 *ET accesserunt Pharisei et Za-
dukæi tētantes eum: & petebāt
ab eo ut signū ē calis ostenderet sibi.*

הוּ דִין עֲנָא וְאָמַר לְהוֹן מָא דִּהוּא
רַמְשָׁא אֲמַרִין אַתְּנוֹן צִחוּא הוּ
סִמְקַת גִּיר שְׁמִיָּא :

2 *Ipse autem respondit & dixit il-
lis, Quū fuerit vesp̄era, dicitis, Se-
renitas futura est: rubet enim calū.*

וּבְצַפְרָא אֲמַרִין אַתְּנוֹן^e יוֹמָנָא^e
סִתּוּא הוּ סִמְקַת גִּיר שְׁמִיָּא^h כְּמִירָאִית
נִסְכִּי בִּאפָא^k פֶּרְצוּפָא דְשְׁמִיָּא יִדְעִיןⁱ
אַתְּנוֹן דִּתְבַּקּוֹן אַתּוּתָא דְזִכְנָא הֵנָּה^l
לֹא יִדְעִין אַתְּנוֹן דִּתְפֶּרְשׁוֹן :

3 *Et manē dicitis, Hodie hyema-
lis tempestas futura est: rubet enim
calum triste. Hypocrita, faciē cali
nostis ut iudicetis, signa huius tem-
poris non nostis ut discernatis?*

1 טוֹמָא significat
idem quod זוּדִיקָא
Heb. id est, hye-
mem. Intelligit au-
tem hoc loco, plu-
uium, vētosum, &
solito frigidius ca-
lum. Idem legitur
Actorum 27. 2.
2 Ad verbum, Af-
fumentes vultum:
ut antē sæpe anno-
tatum est.

שְׂרַבְתָּא בִישְׁתָּא^m וְגִירְתָּא אַתָּא^m
בְּעִיָּא וְאַתָּא לֹא מְתִיחְבָּא לֵהⁿ
אַלֵּא אֲנִי אַתָּה דִּיוֹנָן גְּבִיא וְשִׁבְקָ
אֲנוֹן וְאוֹל :

4 *Generatio praua & adultera si-
gnum querit: & signum non datur
illi, nisi signum Iannā propheta. Et
reliquit illos, et abiit.*

וְכַד אַתּוּ תַלְמִידוֹהִי לְעִבְרָא טַעוּ
דִּיסְכוֹן עִמְהוֹן לֶחֶמָא :

5 *Quūque venissent discipuli eius
in ulteriorem ripam, oblii sunt ut
acciperent secum panem.*

Ipsē

Euangelium

Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ορᾶτε καὶ 6
 προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῆς Φαρι-
 σαίων καὶ Σαδδουκαίων.

Οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς, λέγον- 7
 τες, Οὐκ ἄρτις ἐκ ἐλάβετο.

Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί 8
 διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπλοιοι, ὅτι
 ἄρτις ἐκ ἐλάβετε;

Suprà, 14. 17
 ioh. 6. 9
 Οὐκ ὧν νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε 9
 πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πό-
 σους κοφίνους ἐλάβετε;

Suprà, 15. 34
 Οὐδὲ τὸν ἐπὶ τὰ ἄρτις τὴν τετρακισ- 10
 χιλίων, καὶ πόσας σπορέδας ἐλάβετε;

Γὰρ οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ καὶ ἄρτου εἶ- 11
 πον ὑμῖν, προσέχον ἀπὸ τῆς ζύμης τῆς
 Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων;

Τότε συνέκρινον ὅτι οὐκ εἶπε προσέ- 12
 χον ἀπὸ τῆς ζύμης τοῦ ἄρτου, ἀλλ' ἀπὸ
 τῆς διδαχῆς τῆς Φαρισαίων καὶ Σαδ-
 δουκαίων.

Marc. 6. 27
 ioh. 9. 18
 Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Κα- 13
 σαρείας τῆς Φιλιππου, ἠρώτα τὸν μα-
 θητὰς αὐτοῦ, λέγων, Τίνα με λέγουσιν οἱ
 ἄνθρωποι ἐγώ;

Οἱ δὲ εἶπον, Οἱ μὲν Ἰωάννου τὸ Βα- 14
 πτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ηλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερε-
 μίαν, ἢ ἑνὰ τῶν προφητῶν.

Λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγε- 15
 τε ἐγώ;

ioh. 6. 69
 Αποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶ- 16
 πε, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ
 ζῶντος.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, 17
 Μακάριος εἶ Σίμων βαρ-Ιωνᾶ· ὅτι
 σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι,
 ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ioh. 1. 42
 Καὶ γὰρ δέ σοι λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, 18
 καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω
 μου

Iesus autem dixit eis, Videte &
 caute à fermento Phariseorum
 & Sadduceorum.

Ipsi verò disceptabant inter se,
 dicentes, Panes non sumpsimus.

Id autem quum nosset Iesus, di-
 xit eis, Quid disceptatis inter vos
 exigua fide præditi, quòd panes
 non sumpstistis?

Nondū intelligitis neq; memi-
 nistis quinque illos panes hominum
 quinquies mille, & quot cophi-
 nos acceperitis?

Neque septem illos panes qua-
 ter mille hominū, & quot sportas
 acciperitis?

Quomodo nō intelligitis me nō
 dixisse vobis de pane, ut caueretis
 à fermento Phariseorū & Saddu-
 ceorum?

Tūc intellexerūt eū nō dixisse
 ut cauerent à fermento panis, sed
 à doctrina Phariseorū & Saddu-
 ceorum.

Quū venisset autē Iesus in par-
 tes Cæsareæ quæ dicitur Philippi,
 interrogavit discipulos suos, di-
 cēs, Quē me dicūt homines esse,
 Filium hominis?

Illi verò dixerunt, Alij quidem
 Iohannem Baptistā, alij verò E-
 liam, alii verò Ieremiam, aut vnū
 ex Prophetis.

Dicit eis, Vos autem quem me
 dicitis esse?

Respondens verò Simon Pe-
 trus dixit, Tu es Christus ille Fi-
 lius Dei viuentis.

Tunc respondens Iesus dixi ei,
 Beatus es Simon bar-Iona: quia
 caro & sanguis hæc non retexit ti-
 bi, sed Pater meus qui est in cælis.

Sed & ego tibi dico, tu es Pe-
 trus, & super hanc petrā ædificabo
 meam

Christus variis qui-
 don est hominum in
 discis obnoxius, sed
 nihilominus à suis a-
 gnosatur.

Fides à gratia est nō
 à natura.

Ea demum est vera
 fides quæ Christum
 conficitur, cuius etiā
 virtus est inuicta.

6 Ipse autem dixit illis, Videte, dili-
genter cauete à fermento Pharisæorū.
& Sadducæorum.

7 Illi verò reputabāt intra sese, et dicebāt quia panem nō accepissent.

8 Ieschna autē cognouit, & dixit il-
lis, Quid cogitatis intra vos ipsos, pu-
silli fide, eo quòd panem non accepi-
stis?

9 Non intellexistis hucusquē? Nō
memores estis vos illorum quinque
panum, quinque millium, & quot
cophinos sustulistis?

10 Neq; illorū septē panū quatuor
millium et quot sportas sustuleritis?

II *Quomodo non intellexistis quòd nequaquã de pane loquutus sum vobis? Sed ut caueretis diligẽter à fermento Phariseorũ et Sadduceorũ.*

12 Tunc intellexerunt quòd non dixisset ut diligēter cauerent à fermēto panis, sed à doctrina Phariseorum et Sadducæorum.

13 *Quum autem venisset Iesua in locum Cesarea Philippi, interrogavit discipulos suos, et dixit, Quid dicunt de me homines, qui sum Filius hominis?*

14 Illi verò dixerunt, Sunt qui dicāt,
quòd[sis] Iuchannan Baptista, Alii
autem Jliia, & alii, Ieremia, aut
unus ex prophetis.

5 Dixit illis, Vos autem, quem di-
citis quòd ego sim?

16 Respōdit Schemē Cīpha, et dixit,
Tu es Christus filius Dei uiuentis.

7 Respondit Ieschna, et dixit illi,
Beatus es Schemen filius Ianna, quia
caro & sanguis non reuelavit tibi,
sed pater meus qui est in celis.

8 Etiam ego dico tibi quod tu es
Cipha, et super hanc ³petram aedi-
ficabo. fig
all
m
eccle-

3. **Νῆϛ** Petram
significat. Est ergo
allusio ad cogno-
men Simonis.

Euangelium

μοῦ πλὴν ἐκκλησίαν· ἐπὶ λαὶ ἁδου οὐ
καταχύσουσιν αὐτῆς.

Iohann. 20. 21

Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασι- 19
λείας τῆς ἐξουσίας καὶ ὃ ἐὰν δέσῃς ἐπὶ
τῆς γῆς, ἔσται δεδεμμένον ἐν τοῖς οὐρα-
νοῖς· καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται
λελυτμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Τότε διετείλατο τοῖς μαθηταῖς αὐ- 20
τοῦ ἵνα μηδενὶ εἰπωσιν ὅτι αὐτὸς ὄντιν Ἰη-
σοῦς ὁ Χριστός.

Απὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν 21
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελ-
θεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ παθεῖν
ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ Ἀρχιερέων
καὶ Γραμματέων, ἐλθοῦντα δεικνύειν, καὶ
τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθεῖν.

Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ 22
Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτὸν, λέ-
γων, Ἰλεώς σοι Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι
τὸ τῶν.

Ὁ δὲ Σαταφῆς εἶπε τῷ Πέτρῳ, Ὑπα- 23
γε ὀπίσω μου σατανᾶ, σκάνδαλόν μου
εἶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ
τῶν ἀνθρώπων.

Suprà, 10. 38
marc. 8. 34
Iuc. 9. 23.
& 14. 27

Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐ- 24
τοῦ, Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρ-
νησάτω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν
αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

Suprà, 10. 30
marc. 8. 35
Iuc. 9. 24
& 17. 33
Ioh. 12. 2

Ὅς ὅς ἂν θέλῃ πλὴν ψυχῆς αὐτοῦ 25
σῶσαι, ἀπολέσει αὐτὴν· ὅς δὲ ἂν ἀπο-
λέσῃ πλὴν ψυχῆς αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ, δι-
ρήσει αὐτήν.

Marc. 8. 36
Iuc. 9. 25

Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν 26
κόσμον ὅλον κερδήσῃ, πλὴν δὲ ψυχῆς
αὐτοῦ ζημιωθῇ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος
ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

Μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχε- 27
σθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν
ἀγγέλων αὐτοῦ· καὶ τότε ἀποδώσει ἐκά-
στῳ κατὰ τὸ πρᾶξεν αὐτός.

Psal. 61. 12
Rom. 1. 6

meam Ecclesiam: & portæ infero-
rum non superabunt eam.

Ministeris Ecclesiasti-
ci auctoritas caelestis.

¶ Et tibi dabo claves regni cæ-
lorum: & quicquid ligaueris in
terra, erit ligatū in cælis: & quic-
quid solueris in terra erit solutū
in cælis.

Tunc interdixit discipulis suis
ut nemini dicerent ipsum esse Ie-
sum illum Christum.

Primum discendum est
quam docendum.

Ex eo tempore cœpit Iesus
indicare discipulis suis, oport-
tere se abire Hierosolymam, &
multa pati à senioribus & princi-
pibus Sacerdotum, & Scribis, &
occidi, & tertio die suscitari.

Adversus crucis of-
fendiculum tempesti-
nè preparandi sunt
omnium animi.

Et prehensum eum Petrus cœ-
pit obiurgare, dicens, Propitius
tibi sis Domine: nequaquam erit
tibi hoc.

At ille conuersus dixit Petro,
Abscede à me satana, scandalo
es mihi: nam non sapis quæ sunt
Dei, sed quæ sunt hominum.

Adversus preposi-
tum velum.

¶ Tunc Iesus dixit discipulis su-
is, Siquis vult post me venire, ab-
neget semetipsum, & tollat crucē
suam, ac sequatur me.

Nulli peius sibi con-
sulant quam qui sese
supra Deum amant.

¶ Quisquis enim voluerit ani-
mam suam seruare, perdet eam:
quisquis autem perdiderit animā
suam mea causa, inueniet eam.

¶ Quid enim prodest cuiquam
si totum mundum lucratus fue-
rit, anima verò sua multetur? aut
quam dabit quisquam compensa-
tionem animæ suæ?

Futurum est enim ut Filius ho-
minis veniat cū gloria Patris sui
cum Angelis suis: & tunc reddet
vnicuique secundum facta eius.

Amen

Αμήν.

לְעֵדְתִי וְתִרְעָא דְשִׁיּוֹל לֹא יִחַסְנוּנָהּ :
 לְךָ אֶתֶל קְלִידָא דְּמַלְכוּתָא
 דְּשָׁמַיָא וְכָל מַדָּם דְּתִאסּוּר בְּאַרְעָא
 יִהְיֶה אֲסִיר בְּשָׁמַיָא וּמַדָּם דְּתִשְׁרָא
 בְּאַרְעָא יִהְיֶה שְׂרָא בְּשָׁמַיָא :

הַיָּדִין פִּקֵּד לְתַלְמִידוּהִי דְּלֵאנְשׁ
 לֹא יֵאמְרוּן דְּהוּי מְשִׁיחָא :

וּמִן הַיָּדִין שְׂרִי יֵשׁוּעַ לְמַחְוּיָא
 לְתַלְמִידוּהִי דְּעֵתִיד הוּא דִּיאֲזֹר
 לְאַוְרִשְׁלָם וְסִי יֵחַשׁ מִן קְשִׁישָׁא
 וּמִן רַבֵּי כְּהֵנָא וְסַפְרָא וְיִתְקַטֵּל
 וְלִיוֹמָא דְּתַלְתָּא יָקוּם :

וְדִבְרָה בְּאַפָּא וְשְׂרִי לְמַכְאָא
 בְּהָ וְאֵמַר מַחְסִי לְךָ מְרִי דְּתַהוּגָא
 לְךָ הֵדָא :

הוּא דִּין אֶתְפְּנִי וְאֵמַר לְבִאפָּא
 זֵל לְךָ לְבִסְתְּרִי סִטְנָא תִּתְּקַלְתָּא
 אֲנִי לִי דִּלָּא מְתִרְעָא אֲנִי דִּאלֵהָא
 אֶלָּא דְּבִנֵּי נָשָׂא :

הַיָּדִין אֵמַר יֵשׁוּעַ לְתַלְמִידוּהִי
 מִן דְּצִבָּא דִּיאֲתָא בְּתִרִי יִכְפּוֹר
 בְּנַפְשָׁהּ וְיִשְׁקוֹל זְקִיפָהּ וְיֵאֲתָא
 בְּתִרִי :

מִן דְּצִבָּא גִיר דִּיחָא נַפְשָׁהּ
 וְיִבְדִּיָּהּ וּמִן דִּיבְדִּי נַפְשָׁהּ מְטַלְתִּי
 וְיִשְׁכַּחִיָּהּ :

מִנָּא גִיר יִתְהַנָּא בְּרִי-נָשָׂא אֵן
 עֲלִמָּא כֻּלָּהּ יִקְנָא וְנַפְשָׁהּ יִחְסֹר
 אִם מִנָּא יִתֵּל בְּרִי-נָשָׂא תַּחְלוּפָא
 דְּנַפְשָׁהּ :

עֵתִיד הוּא גִיר בְּרָה דְּאַנְשָׁא
 דִּיאֲתָא בְּתִשְׁכּוּחָתָא דְּאַבוּהִי עִם
 מְלֵאכֵי קְדִישָׁא וְהַיָּדִין יִפְרוּעַ לְאַנְשׁ
 אֲנֵשׁ אֵיךְ עֲבֹדוּהִי :

אָמֵן

*ecclesiā meam. Et porta inferni non
 praevallebunt aduersum eam.*

19 *Tibi dabo clauēs regni caelorum.
 Et quicquid ligaueris in terra, erit
 ligatum in caelis: quicquid uerò sol-
 ueris in terra, erit solutum in caelis.*

20 *Tunc praecepit discipulis suis ut
 nemini diceret qđ ipse esset Christus.*

21 *Et ex eo tempore cepit Ieschua
 indicare discipulis suis quod futurū
 esset ut iret in Vrischelem, et mul-
 tū pateretur à senioribus et à prin-
 cipibus sacerdotum & legisperitis, et
 occideretur, & die tertio resurgeret.*

22 *Et abduxit eum Cipha, et cepit
 increpare eū, et dixit, Propitius esto
 tibi, Domine mi; quominus fiat tibi
 hoc.*

23 *Ipse autem conuersus est, & dixit
 Cipha, Abi post me Satana: offendi-
 culum es mihi: quia nō cogitas quod
 Dei est, sed quod est filiorum homi-
 nis.*

24 *Tunc dixit Ieschua discipulis suis,
 Qui uult uenire post me, abneget se
 metipsum, et tollat crucem suam, et
 ueniat post me.*

25 *Qui enim uoluerit seruare animā
 suam, perdet eam: et qui perdiderit
 animam suam propter me, inueniet
 eam.*

26 *Quam enim utilitatem cōseque-
 tur filius hominis, si mundum uni-
 uersum acquirat, anima uerò sua
 patiatur defectū? Aut quid dabit
 filius hominis in permutationem ani-
 mae suae?*

27 *Futurum est enim ut Filius homi-
 nis ueniat in gloriam Patris sui cum
 Angelis suis sanctis: et tunc repen-
 det unicuique secundum opera eius.*

Ii.

4 Ad verbum;
 Ex tunc. Modus lo-
 quendi Hebraeis,
 Chaldaeis & Syris
 admodum fami-
 liaris.

5 Ad verbum;
 Viro viro. Hebraei
 sinus tritus.

Euangelium

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, εἰσὶ πνὲς τῆς ὥδης 28
ἐσηκότων οἱ πνὲς οὐ μὴ γάσωνται θα-
νάτου ἕως ἂν ἴδωσι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώ-
που ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

Κεφάλαιον ιζ'

Marc. 9. 2
Luc. 9. 27.

ΚΑΙ μὲθ' ἡμέρας ἐξ παραλαμβά-
ναι οἱ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον,
καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ
ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ'
ἰδίαν.

Καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐ-
τῶν· καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ
ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο
λευκά ὡς τὸ φῶς.

Καὶ ἰδοὺ, ὡφθη αὐτοῖς Μωσῆς
καὶ Ηλίας μετ' αὐτοῦ συλλαλῶντες.

Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε τῷ Ἰη-
σοῦ, Κύριε, καλὸν ὅστιν ἡμεῖς ὦδε εἴμεθα· εἰ
θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς, ἡ
μία σου, καὶ Μωσῆς μία, καὶ Ηλίας μία.

Ἐπ' αὐτοῦ λαλῶντος, ἰδοὺ, νεφέλη
φωτεινὴ ἐπεσκέασεν αὐτοὺς· καὶ ἰδοὺ φῶς
ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν
ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ ἀδύκησα·
αὐτὸν ἀκούετε.

Supra. 3. 17.
2. pet. 1. 17

Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταί, ἔπεσον
ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν
σφοδρά.

Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο
αὐτῶν, καὶ εἶπεν, Ἐγέρθητε, καὶ μὴ
φοβεῖσθε.

Ἐπάραντες ὁ δὲ οὐφθαλμοὶ αὐτοῦ,
εὐθένα εἶδον εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦ μόνον.

Καὶ καταβαίνοντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ
ὄρους, ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέ-
γων, Μηδενὶ εἰπῆτε τὸ ὄραμα, ἕως οὗ ὁ
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταί
αὐτοῦ, λέγοντες, Τί οὖν ὁ Γεραμμα-
τεὺς λέγουσιν, ὅτι Ηλίας - - -

Mal. 4. 5
supra. 11. 14
marc. 9. 11

¶ Amen dico vobis, Sunt quidā
ex iis qui hīc adstant qui nequa-
quam gustabunt mortem vsque-
dum viderint Filium hominis ve-
nientem in regnum suum.

Cap. XVII.

¶ Ex tō verō pōst die accipit Ie-
sus Petrū ac Iacobum & Iohā-
nem fratrem eius, & subducit eos
priuatim in montem sublinem.

Christus sic est humilis
in Euangelio & in te-
ra sit calis & terra
Dominus.

Transformatusq; est coram eis:
& splenduit facies eius vt sol, ve-
stimenta autem eius facta sunt al-
ba vt lux.

Et ecce, conspecti sunt eis Mo-
ses & Elias cum eo colloquentes.

Respondēs autem Petrus dixit
Iesu, Domine, bonum est nos hīc
esse. si vis, faciamus hic tria taber-
nacula, tibi vnum, & Moysi vnum,
& Eliæ vnum.

Adhuc eo loquēte, ecce, nubes
lucida inumbravit eos: & ecce
vox ē nube, dicens, ¶ Hic est Filius
ille meus dilectus in quo acquie-
sco: ipsum audite.

Et quum hæc audisset discipuli,
cecidērunt in faciem suam, & ti-
muerunt vehementer.

Tunc accedens Iesus tetigit eos,
dixitque, Surgite, & ne timete.

Sublatis autem oculis suis, nemi-
nem viderunt nisi Iesum solum.

Et quum descenderent de mon-
te, mādauit eis Iesus, dicēs, Nemi-
ni dixeritis hāc visionē, vsquequo
Fili⁹ hominis à mortuis resurgat.

Tunc interrogauerunt eum di-
scipuli sui, dicentes, Quid igitur
Scribæ dicunt, oportere vt Elias
pri-

ἐλθεῖν

אָמין אָמַר אָנָּה לְכוּן דְּאִירָא
אָנְשָׁא דְּקִימִין תְּנִן דְּלֵא יִשְׁעִמֹן
מִוֹתָא עַד-מָא דִּיחֻזֹּן לְבָרָה
דְּאָנְשָׁא דְּאִתָּא בְּמַלְכוּתָהּ :

קִפְּלָאוֹן יֵי
וּבְתַר שְׁתֵּי יוֹמִין דְּבַר יֵשׁוּעַ
לְכַאפָּא וְלִיעֻקֹּב וְלִיֹּחָנָן אַחֵוּהִי
וְאַסְקֵי אֲנֹן לְטוֹרָא רְמָא בְּלַחֲוִידִיהוֹן :
וְאַשְׁתַּחֲלָף יֵשׁוּעַ קְדַמִּיחֹן וּנְהַר
פְּרָצוּפָה אֵיךְ שְׁמֵשָׁא גִּתְּתוּהִי דִין
חֹרוֹ אֵיךְ נוֹהֲרָא :
וְאַתְחֲזִיו לְחֹן מוֹשֵׁא וְאַלִּיא בְּד
מְמַלְלִין עִמָּה :

עָנָא דִין כְּאַפָּא וְאַמַּר לִישׁוּעַ
מְרִי שְׁפִיר הוּא לֵן דְּתִנֵּן נְהוּא וְאַן
צָבָא אָנָּה נַעֲבֹד תְּנִן תִּלְתִּי מְטַלְלִין
חֲדָא לֵךְ וְחֲדָא לְמוֹשֵׁא וְחֲדָא
לְאַלִּיא :

וְעַד הוּא מְמַלְלֵי הָא עֲנָנָא נְהִירְתָּא
אֲטַלְתִּי עֲלֵיהוֹן וְקָלָא הוּא מִן עֲנָנָא
דְּאִמַּר הֵנוּ פְּרִי חֲבִיבָא דְּבָהּ אֲצַטְבִּית
לָהּ שְׁמַעוּ :

וּבְד שְׁמַעוּ תִּלְמִידָא נְפִלוּ עַל
אַפִּיחֹן וְדַחֲלוּ טַב :
וְאַתְקַרְב לִוְתָּהוֹן יֵשׁוּעַ וְקָרַב לְחֹן
וְאַמַּר קוּמוּ לֹא תִדְחֲלוּן :

וְאַרְיִמוּ עֵינֵיהוֹן וְלֹא אָנְשָׁא לֹא חֲזֹו
אַלֵּא אֵן לִישׁוּעַ בְּלַחֲוִידִיהִי :

וּבְד נְחֲתִין מִן טוֹרָא פִּקְד אֲנֹן
יֵשׁוּעַ וְאַמַּר לְחֹן לְעֵין אָנְשָׁא לֵא
תִּאמְרוּן חֲזוּא הֵנָּה עַד מָא דִּיקוּם
בָּרָה דְּאָנְשָׁא מִן מִיתָא :

וְשִׁאלוּהִי תִּלְמִידוּהִי וְאַמְרִין לָהּ
מָנָּה הַכִּיל סְפָרָא אֲמַרִין דְּאַלִּיא
וְלֹא

28 Ammin dico vobis quod sunt qui-
dam qui stant hic, qui non gustabunt
mortem donec viderint Filium ho-
minis venientem in regnum su-
um.

Cap. XVII.

1 ET post sex dies assumpsit Ieschua
Cipha et Jaakub & Juchan-
nan fratrem eius, et sul duxit eos in
montem excelsum seorsum.

2 Et transformatus est Ieschua an-
te illos: & resplenduit facies eius ta-
quam sol, vestimenta autem eius ca-
dida facta sunt sicut lux.

3 Et visi sunt illis Musche et Iliia
loquentes cum illo.

4 Respondit autem Cipha, & dixit
ipsi Ieschua, Domine mi, bonum est
nobis ut hic simus: & si vis, facie-
mus hic tria tabernacula, unum ti-
bi, & unum Musche, & unum
Iliia.

5 Et quum adhuc ipse loqueretur,
ecce, nubes lucida obubrauit illos: &
vox facta est e nube, quae dicebat,
Hic est Filius meus dilectus, in quo
cõplacitum est mihi: ipsum audite.

6 Et quum audiuißet discipuli, pro-
ciderunt in faciem suam, et metue-
runt valde.

7 Et accessit ad illos Ieschua, et teti-
git illos, et dixit, Surgite, ne timeatis.

8 Et sustulerunt oculos suos, et quæ-
quam nõ viderunt nisi Ieschua solũ.

9 Quumque descenderent de monte,
præcepit illis Ieschua et dixit illis, In
conspectu cuiusquam ne dicatis vi-
sionẽ hanc, usque dum resurrexerit
Filius hominis a mortuis.

10 Et interrogauerunt eum discipu-
li eius, et dixerunt ei, Quid igitur
legisperiti dicunt, quod Iliia - -

I. y.

1 Ad verbum,
Hominem. Heb.

2 Antè o-
culum hominis. id
est, spectante quo-
quam, aut praesen-
te, ne loquamini
de hac visione.

Euangelium

δεῖ εἰλθεῖν πρῶτον;

Ο ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, ¹¹
 Ηλίας μὲν ἔρχεται πρῶτον, καὶ ἀπο-
 καταστήσει πάντα·

Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ηλίας ἤδη ἦλθε· ¹²
 καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν, ἀλλ' ἐποίησαν
 ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν. οὕτω καὶ ὁ υἱὸς
 τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχει ὑπὸ
 αὐτῶν.

Τότε σιῶνικαν οἱ μαθηταὶ ὅτι φεβ· ¹³
 Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

Καὶ ἐλθόντων αὐτῶν πρὸς τὸν ὄ- ¹⁴
 χλον, προσήλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος, γ-
 νυπετῶν αὐτῷ,

Καὶ λέγων, Κύριε ἐλέησόν μου τὸν ¹⁵
 υἱόν· ὅτι σε λωιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει·
 πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολ-
 λάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

Καὶ προσήνεκα αὐτόν τοῖς μαθη- ¹⁶
 ταῖς σου, καὶ ἐκ ἡδυνήθησαν αὐτόν δε-
 ραπεύσαι.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γέ-
 νεα ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε
 ἔσομαι μὲθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι
 ὑμῶν; Φέρετέ μοι αὐτόν ὧδε.

Καὶ ἐπεήμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ¹⁸
 ὤρμησεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαμόνιον· καὶ
 ἐδεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐ-
 κείνης.

Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ ¹⁹
 Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν, εἶπον, Διατί ἡμεῖς ἐκ
 ἡδυνήθημεν καὶ ἐκβαλεῖν αὐτό;

Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί· ²⁰
 ἀπίσταν ὑμῶν· ἀμὲν γὰρ λέγω ὑμῖν,
 ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐ-
 ρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μεταβήθι ἐν τεύδει
 ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυ-
 νατὸς ὑμῖν.

Τοῦτο δὲ τὸ γένος ἐκ ἐκπορεύεται εἰ ²¹
 μὴ ἐν πρῶτῳ καὶ νηθείᾳ.

Αναστ.

primūm veniat?

Iesus autem respondens dixit
 eis, Elias quidem veniet primūm,
 & restituet omnia:

Sed dico vobis Eliam iam ve-
 nisse: quem non agnouerunt, sed
 fecerunt ei quæcunque voluerūt:
 ita futurum est vt & Filius homi-
 nis patiat̃ur ab eis.

Tūc intellexerūt discipuli eū de
 Iohanne Baptista hac sibi dixisse.

¶ Et quum venissent ad turbam,
 adiit eum quidam, accidens ei ad
 genua,

Et dicens, Domine miserere fi-
 lli mei: quoniam lunaticus est, &
 malè afficitur: nam sæpe cadit in
 ignem, & sæpe in aquam.

Et obtuli eum discipulis tuis,
 nec eum potuerunt sanare.

¹⁷ Respondens autē Iesus dixit, O
 natio incredula & peruersa quo-
 usque tandem ero vobiscū? quo-
 usque tandem tolerabo vos? ad-
 ducite mihi eum huc.

Et obiurgauit dæmonium Ie-
 sus, exiitque illud ab eo: & sana-
 tus est puer ex illo momento.

Tunc adeuntes discipuli Iesum
 priuatim, dixerunt, Quare nos nō
 potuimus illud eiicere?

Iesus autem dixit eis, Propter
 incredulitatem vestram. ¶ Amen
 quippe dico vobis, si habeatis fi-
 dem quantulum est granum sina-
 pis, dicetis monti huic, Demigra
 hinc illuc, & demigrabit: & nihil
 impossibile erit vobis.

Hoc verò genus *demoniorum*
 non egreditur nisi per precatio-
 nem & ieiunium. Ver-

*Indigni quidem sunt
 homines Christi be-
 neficentia, sed ipse
 nihilominus eos respo-
 dit.*

*Dissidentia interrū-
 pit dæmoniorum benefi-
 ciorum cursum.*

*Remedium aduersus
 dissidentiam.*

Marc. 9. 17
 Luc. 9. 37

Luc. 17. 6

oportet ut veniat prius.

11 Respondit Ieschua, et dixit illis, Iliia venit prius ut omnia compleat.

12 Dico autem ego vobis quod ecce Iliia venit, et non agnouerunt eum, et fecerunt in eum quicquid voluerunt: sic etiam Filius hominis futurum est ut patiatur ab illis.

13 Tunc intellexerunt discipuli quod de Iuchannā Baptista dixisset ipsis.

14 Et quum venissent ad turbā, accessit ad eum quidam, et incuruavit se super genua sua.

15 Et dixit ei, Domine mi, miserere mei. filius est mihi cui est lunaticus [morbus], et male afficitur multis vicibus in igne cadit, et multis vicibus in aquas.

16 Et obtuli eum discipulis tuis, et non potuerunt sanare eum.

17 Respondit Ieschua, et dixit, O generatio incredula et distorta, quousque tandem ero apud vos? et quousque tandem sustinebo vos? adducite eum ad me huc.

18 Et increpauit illud Ieschua, et exiuit ab eo demonium: et sanatus est puer ex illa hora.

19 Tunc accesserunt discipuli ad Ieschua seorsum, et dixerunt ei, Quare nos non potuimus sanare illum?

20 Dixit illis Ieschua, Propter incredulitatem vestram. Amen enim dico vobis quod si esset in vobis fides sicut granum sinapis, diceretis motui huic, Discede hinc, et discederet: et nihil potentius vobis esset.

21 Hoc autem genus non egreditur nisi per ieiunium et per precationem. I.iii.

יֵלֵא דִּיאֲתָא לִוְקֶדֶם :

עֲנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לְהוֹן אֱלִיָּא
אַתָּא לִוְקֶדֶם דְּכָל מִדָּם יִשְׁלָם :

אָמַר אָנָּה לְכוּן דִּין דְּהָא אֱלִיָּא
אַתָּא וְלֹא יִדְעוּהִי וְעִבְדוּ בֵּה כָּל מָא
דְּעִבְדוּ הִכְנָא אִף בְּרָה דְּאִנְשָׁא עֲתִיד
דִּיחֵשׁ מִנְהוֹן :

הִידִין אֶסְתַּבְּלוּ תַלְמִידָא דְּעָרָא
יוֹחָנָן מִעֲמֻדָּא אָמַר לְהוֹן :

וְכַד אָתוּ לוֹת בְּנִשָּׂא קֶרֶב לָהּ
גִּבְרָא וּבִרְךְ עַל בּוֹרְכּוֹהִי :

וְאָמַר לָהּ מָרִי אֲתִרְחַם עָלִי בְּרִי
דְּאִית לָהּ בֶּר אֲנִדָּא וּבִישָׁאִית עֵבִיד
בְּמָא גִיר וּבְנִין בְּנוֹרָא גַּפֵּל וּבְכַמָּא
וּבְנִין בְּמִיָּא :

וּקְרַבְתָּהּ לְתַלְמִידֶיךָ וְלֹא אֲשַׁכְחוּ
לְמַאסְיוֹתָהּ :

עֲנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר אֲוֹן שְׂרַבְתָּמָּ
דְּלֹא מְהִימְנָא וּמַעֲקֻלָּתָא עַד-מָא

לְאַמְתִּי אֲהוּיָּא לְוֹתְכוֹן וְעַד-מָא
לְאַמְתִּי אֲסִיבְרְכוֹן אִיתִיחִי לִי לְכָא :

וּבָכָא בֵּה יֵשׁוּעַ וּנְפַק מִנָּה שְׂאֵדָא
וְאַתָּאסִי טָלִיָּא מִן הִי שַׁעֲתָא :

הִידִין קֶרְבוּ תַלְמִידָא לוֹת יֵשׁוּעַ
בְּלַחוּדוֹהִי וְאָמְרוּ לָהּ לְמָנָא חֲנָן
לֹא אֲשַׁכְחוּ לְמַאסְיוֹתָהּ :

אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ מַטּוֹר לָגָּ
חִימְנוּתְכוֹן אֲמִין גִּיר אָמַר אָנָּה לְכוּן

דָּאן תְּהוּיָּא בְּכוֹן חִימְנוּתָא אִיךְ
פִּרְדָּתָא דְּחִרְדָּלָא תִּאמְרוּן לְטוֹרָא

הִנָּה דְּשִׁנִּי מִכָּא וְיִשְׁנָא וּמִדָּם לֹא
יִחְסְנוּכוֹן :

הִנָּה דִּין גִּנְסָא לֹא נִפַק אֱלִיָּא
בְּצוּמָא וּבְצִלוֹתָא :

כד

3. Ad verbum; Homo. Hebraif.

4. Syre אגרא גר, cuius explicatione habes supra; Matth. 4. in fine.

5. Ad verbum; Temporibus. Hebraifmus.

6. Ad verbum, Et aliquid non esset potentius vobis. Hebraifmus.

2. ולא כסו צריך:

b חשש

c סכל

d עמר רל טכר

e אפא

f אמן עקל

h סכר אתא

k כאא

l אפא

m אפא

n אמן

c שנא

p יחסנוכו

r צו צל

Euangelium

Infrā, 10. 17
marc. 9. 31
luc. 9. 44

Ανασχεφομένων ἃ αὐτῶν ἐν τῇ Γα 22
λιλαῖα, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μέλλει ὁ
υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖ-
ρας ἀνθρώπων.

Καὶ δποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ τῇ τεύ- 23
τῇ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. Καὶ ἐλυπήθησαν
σφόδρα.

Ελθόντων ἃ αὐτῶν εἰς Καπφναῦμ, 24
προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβά-
νοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἶπον, Ο διδάσκα-
λος ἡμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;

Λέγει, Ναί. Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν 25
οἰκίαν, παρέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς,
λέγων, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασι-
λεῖς τῆς γῆς δπὸ πόνων λαμβάνουσι τε-
λην, ἢ κῆνσον; δπὸ τῆς υἱῶν αὐτῶν, ἢ δπὸ
τῆς ἄλλοτελείων;

Λέγει αὐτῷ ὁ Γέζος, Ἀπὸ τῆς ἄλλο- 26
τελείων. Εφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀεὶ γε ὅδε
θεροὶ εἰσιν οἱ υἱοί.

Ἰνα δὲ μὴ σκανδαλίζωμην αὐτοὺς, 27
πορεύεις εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄλ-
κιστρον, καὶ ὅταν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθυῶ
ἄρον· καὶ ἀνοίξας τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἐρήσεις
σαττήρα· ἐκείνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς
ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

Κεφάλαιον ιη

Marc. 9. 23
luc. 9. 46

ΕΝ ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ 1
μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες, Τίς ἄ-
ρα μείζων ὅστις ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς
οὐρανῶν;

Καὶ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς 2
παῖδιον, ἐσησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν,

Infrā, 19. 14
1. cor. 14. 20. 9

Καὶ εἶπεν, Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐάν 3
μὴ στραφῇτε, καὶ γνησθε ὡς τὰ παι-
διά, οὐ μὴ εἰσελθῇτε εἰς τὴν βασιλείαν
τῆς οὐρανῶν.

Ὅστις οὖν ταπεινώσῃ ἑαυτὸν ὡς 4
παῖδιον τούτου, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ
βασιλείᾳ τῆς οὐρανῶν.

Καὶ

¶ Versantibus autem ipsis in Ga-
lilæa, dixit eis Iesus, Futurum est
ut Filius hominis tradatur in ma-
nus hominum.

Magis ac magis pra-
paratus sunt animi
nostri adversus cruce-
is offendiculum.

Et trucidabunt eum, sed tertio
die suscitabitur. Et contristati sunt
vehementer.

Quum autem venisset Caper-
naum, venerunt ad Petrum qui didra-
chma accipiebant, dixeruntque, Magi-
ster vester non soluit didrachma?

Christus vero sese Ce-
saris edictis subiiciē,
offendiculum polittias
Euangelis doctrina
minime aboleri.

Dicit, Et iam. Et quum ingres-
sus fuisset domum, præuenit eum
Iesus, dicens, Quid tibi videtur Si-
mon? Reges terræ à quibus acci-
piunt tributa aut censum? à filiis
suis, an ab alienis?

Dicit ei Petrus, Ab alienis. Ait
ei Iesus, Nempe igitur liberi sunt
filii.

Sed, ne offendamus eos, profe-
ctus ad mare, mitte hamum: & eū
piscem qui ascenderit primus, tol-
le: & aperto ore eius, inuenies sta-
terem: acceptum illum da eis pro
me & pro te.

Cap. XVIII.

¶ O ipso tempore adierunt Ie-
sum discipuli, dicentes, Quis
nam maximus est in regno cælo-
rum?

Et quum aduocasset puerulū Ie-
sus, statuit eū in medio eorum.

Submissio animi, ve-
ra ad excellentiā
via.

Et dixit, Amen dico vobis, nisi
cōuersi fueritis, & fiatis ut pueru-
li, nequaquam ingrediemini in
regnum cælorum.

Quisquis igitur demiserit sei-
psum sicut est puerulus iste, is est
maximus ille in regno cælorum.

Et

כִּד מִתְּהַפְּכִין דִּין בְּגִלְיָלָא אָמַר
לְהוֹן יֵשׁוּעַ עֵתִיד הוּא בְּרָה דִּאֲנִשָּׁא
דִּישְׁתָּלֵם בְּאִדְרֵי בְנֵי נָשָׂא :
וּיְקַטְלוּנִיהּ וּלְיוֹמָא דְתַלְתָּא יָקוּם
וּבְרִית לְהוֹן טָב :
וּבְדִ אֲתוּ לְכַפֵּר נְחוּם קָרְבו
הָנוּן דְּנִסְבִּין תְּרִין תְּרִין דְּזוּזִין דְּכֶסֶף
רִישָׁא לֹות כֶּאֱפָא וְאִמְרוּ לֵה רַבְכוֹן
לֹא יִהְיֶה תְּרִין זִוְזוּהִי :
אָמַר לְהוֹן אֵין וְכִד עַל כֶּאֱפָא
לְבִיתָא קְדָמָה יֵשׁוּעַ וְאִמַר לֵה מְנָא
מִתְּחִיזָא לָךְ שְׁמַעוֹן מַלְכָא דִּאֲרַעָא
מִן מִן נִסְבִּין מְכָסָא וּכְסָף רִישָׁא מִן
בְּנִיחוֹן אִוּ מִן נִבְרִיא :
אָמַר לֵה שְׁמַעוֹן מִן נִבְרִיא אָמַר
לֵה יֵשׁוּעַ מִדִּין בְּנֵי חֲאֲרָא אֲנוּן
בְּנִיא :
דִּלָּא דִּין נִכְשָׁל אֲנוּן זִל לִימָא
וְאִרְמָא בְּלוּעָא וְנוֹנָא קְדָמִיא
דְּסִלְק פִּתַח פּוֹמָה וְתִשְׁכַּח אֶסְתֵּרָא
הִי יִסַּב וְקָרַב חֲלָפִי וְחֲלָפִיד :
קְפִלְאוֹן יִח
בְּהִי שְׁעֵתָא קָרְבו תְּלַמִּידָא לֹות
יֵשׁוּעַ וְאִמְרוּן מִנּוּ כִי רַב בְּמַלְכוּתָא
דְּשָׁמִיא :
וְקָרָא יֵשׁוּעַ טָלִיא וְאִקִּימָה
בִּבְנֵי תַחוֹן :
וְאִמַר אֲמִין אָמַר אֲנִי לְכוּן
דֹּאן לֵא תִתְּהַפְּכוּ וְתַחוּוּן אֵין
טָלִיא לֹא תַעֲלוֹן לְמַלְכוּתָא
דְּשָׁמִיא :
מִן תְּכוּרָא דְּמַמְבָּךְ נִפְשָׁה אֵין
הָנָא טָלִיא הוּא יִהְיֶה רַב בְּמַלְכוּתָא
דְּשָׁמִיא :
וּמִן

22 Quum autem versaretur in Ga-
lilæa, dixit illis Ieschua, Futurū est ut
Filius hominis tradatur in manus
filiorum hominis.
23 Et occident eum, et die tertio re-
surret. Et cōtristati sunt valde.
24 Quumque venissent in Cephar-
Nachum, accesserunt illi qui acci-
pere solent binas drachmas argen-
ti capitacionis, ad Cipha, & dixerūt
illi, Dominus vester non dat duas
drachmas suas?
25 Dixit illis, Etiā. Quumque ingres-
sus fuisset Cipha in domū, prauenit
eum Ieschua, & dixit ei, Quid vi-
detur tibi Schemeun? Reges terra à
quo accipiūt tributū et argentū ca-
pitacionis, à filiis suis, an ab alienis?
26 Dixit ei Schemeun, Ab alienis.
Dixit illi Ieschua, Ergo libertate
sunt pradii filii.
27 Ne autem offendamus istos, abi
ad mare, et proiice hamum, et pi-
sci primo qui ascenderit, aperios, &
inuenies staterem. Ipsum accipe et
offer pro me & pro te.

Cap. XVIII.

1 In illa hora accesserunt discipuli
ad Ieschua, et dixerunt, Quis-
nam maximus est in regno calo-
rum?
2 Et vocauit Ieschua puerū, et sta-
tuit eum in medio illorum.
3 Et ait, Ammin dico vobis, quod ni
si cōuersi fueritis, & efficiamini sic-
ut pueri, non intrabitis in regnum
calorum.
4 Qui igitur demittit seipsum, sicut
hic puer, hic erit maximus in regno
calorum.

I.iiij.

7 Ad verbum,
Duas, duas drach-
mas, Hebraismus.
Porro drachmam
aiunt in Thalmud
diuersis in locis
idē esse numisma
quod propria gen-
tis appellatione
dicebatur תרין מע-
ה, quod sexta pars
denarii est, & tan-
tum argenti conti-
net quantum est
pondus sexdecim
granorum hordei,
ita vt duæ drach-
mæ, quæ cuiq; sol-
uendæ erant, con-
tinerent argētū po-
dus 32 granorum
hordei.
9 Stater autē pro-
priè gētis nomine
vocabatur אסתר
Astira, & memora-
tum pondus argē-
ti duplicabat: id
est, quatuor contie-
nebat drachmas.
8 Ad verbum,
Filii libertatū sūt
filii, id est, filii sunt
ii quibus cōuenit
esse liberos.
9 De valore state-
ris vide paulo ante
annot.

א ש"ס
ב כרה
ג אמת
ד וזו
ה בנ"י חארא
ו כסובני חורין
ז אול
ח רמא
ט בלעא בקרא
י חחח כי חרג
כלעו
יא נסב
יב חמלה חזאת
יג כא לאות
יד השאלה
יז קומ
יח מין

Euangelium

Καὶ ὅς ἐάν τις δεξῆται παιδίον τοιούτον 5
ἐν ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.

Marc. 9. 42
Luc. 17. 1.

Ὁς δὲ ἂν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τὸ πνεύμα μου εἰς ἐμέ, συμ- 6
φέρει αὐτὸ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνίκος
ἐπὶ τῆς τραχήλου αὐτοῦ, καὶ καταπον-
τῇ ἐν τῷ πελάγῃ τῆς θαλάσσης.

Οὐαὶ τῷ κόσμῳ διὰ τῆς σκανδα- 7
λων. ἀνάγκη γάρ ἐστιν ἐλθεῖν τὰ σκαν-
δαλα· πλὴν εἰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ
δὲ οὐ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

Supra. 5. 30
Marc. 9. 43

Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πόδις σου σκανδα- 8
λίσῃ σε, ἐκκοψον αὐτὰ, καὶ βάλε διὰ
τοῦ καλόν· οἷός ἐστιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν
χωλὸν ἢ κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας
ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τοῦ αἰώνιου.

Καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίσῃ 9
σε, ἔξελε αὐτόν, καὶ βάλε διὰ τοῦ κα-
λόν· οἷός ἐστιν μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν
εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα
βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

Psal. 34. 8
Luc. 19. 10

Οἰδοὶτε μὴ καταφρονήσῃτε ἐνὸς τῶν 10
μικρῶν τούτων. λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγ-
γελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέ-
ποισι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου ὃ ἐν
οὐρανοῖς.

Luc. 15. 4

Ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι 11
τὸ ἀπολωλός.

Τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γλήτῃ πνίαν 12
ἀνθρώπου ἑκατὸν πρεβόδα, καὶ πλανηθῇ
ἐν ἑξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφείς τὰ ἐκνενηκον-
ταεννέα, ἐπὶ τὰ ὅρη πορεύσει, ζητεῖ τὸ
πλανώμενον;

Καὶ ἐὰν γλήτῃ βρεῖν αὐτὸ, ἀμὲν 13
λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον
ἢ ἐπὶ τοῖς ἐκνενηκονταεννέα τοῖς μὴ πε-
πλανημένοις.

Οὕτως ἐκ ἐστὶν θέλημα ἡμῶν περὶ 14
τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα διὰ
ληταὶ εἰς τῶν μικρῶν τούτων.

Et quisquis exceperit aliquem
puerulum talem in nomine meo,
me excipit.

¶ Quisquis autem offenderit ali-
quē ex parvis istis qui in me cre-
dūt, præstiterit ei ut suspendatur
mola asinaria in collo eius, ac de-
mergatur in profundo maris.

Frangitur quantum
vis abiectionis sum-
ma vobis habenda ra-
tio. quæ secus fecistis,
graves penas dabit.

Væ mūdo ab offendiculis. neces-
se est enim ut eueniant offendicu-
la, veruntamen væ homini illi per
quem offendiculum euenit.

Non potest quidem
vir bonus nisi per me-
dia offendicula ince-
dere: sed omnes præ-
cidende sunt occasio-
nes.

¶ Si verò manus tua vel pes tuus
facit ut tu offēdas, excinde ea, &
abiice abs te. bonum est tibi ad vi-
tā ingredi claudum aut maccū, po-
tius quàm duas man⁹ vel duos pe-
des habētē cōiici in ignē æternū.

Et, si oculus tu⁹ facit ut tu offē-
das, erue eum, & abiice abs te: bo-
num est tibi luscum ingredi in vi-
tam, potius quàm duos oculos ha-
bentem coniici in gehennā ignis.

Videte ne contemnatis aliquē
ex parvis istis. ¶ dico enim vobis,
Angelos eorū in cælis per omne
tempus videre faciem Patris mei
qui in cælis est,

Quo quispiam est in-
firmior, eo magis opor-
tere illius salutē no-
bīs curā esse, Deus i-
psæ suo exemplo nos
docet.

¶ Venit enim Filius hominis ut
seruet quod perierat.

¶ Quid vobis vi detur? si fuerint
alicui homini centum oves, & er-
rauerit vna ex eis, nōne relictis
ipsis nonagintanovē, pfectus in
mōtes, quærite eā quæ aberrauerat?

Quod si acciderit ut inueniat
eam, amen dico vobis, gaudet su-
per ea magis quàm super illis no-
naginta novē quæ nō aberrarūt.

Ita non vult Pater vester qui in
cælis est, ut pereat vnus ex parvis
istis.

Studendum offitio
de cōcordia, non autē
vindicta iniuria.

Εάν

¶ Si

ומן דיקבל איך טליא הנא בשמי
לי הו מקבל :

5 Et qui recipiet similem puero huic
in nomine meo, is me recipit.

1 Ad verb. Sicut
puer hic.

אמ^a וכל דיכשל לחד מן הלין ועורא
דמחמנין כי פקח הוא לה דתהוא
ב^b תליא רחיא דחמרא בצורה
ומטבע בעומקוהי דימא :

6 Et omnis qui offenderit unum
de pusillis istis qui credunt in me,
tolerabilius fuerit ei ut sit suspensa
mola asinaria ad collum eius, et de-
mergatur in profunda maris.

אנגקא טעם ו
צד ד והוא סן
לשון יון מושא

וי לעלמא מן מכשולא אנקא
גיר דיאתון מכשולא וי דין לגברא
דבאידה יאתון מכשולא :

7 V & mundo ab offendiculis. Ne-
cesse enim est ut veniant offendicu-
la: v & autem homini per cuius ma-
num veniunt offendicula.

2 Hebraismus pro
Cuius opera.

אן דין אידך או רגלך מכשולא
לך פסוקיה ושידיה מנך טב הו לך
גיר דתעורל לחיא כד חגים אנת או
פשיג ולא כד אית לך תרתין אידין
או תרתין רגלין תפל כנורא דלעלם:
ואן הו דעינך מכשולא לך חציה
ושידיה מנך טב הו לך דבחדא
עינא תעורל לחיא ולא כד אית לך
תרתין עינין תפל כנורא דנורא :

8 Si autem manus tua aut pes tuus
offendit te, abscinde eum, & proiice
eu a te. 3 bonu enim est tibi ut ingre-
diaris ad vitam claud aut mutilus,
& non, quum sunt tibi ambæ manus
aut ambo pedes, ruas in igne eternu.

3 Idē quod
claudus: sic
Marc. 9.

4 mutilum.
Vide supra, cap. 15.
Hebraice diceretur
כרות: & idem
legitur Marci 9

5 Hebraismus est
vitatissimus: pro
Melius enim est tibi
ut &c. quam quod
sunt tibi ambæ ma-
nus &c. Carent eni-
m Heb. Chaldaei,
& Syri comparati-
uis & superlatiuis
gradibus, & pro iis
positiuis vtuntur.

6 תכסן sicut He-
braicum תכסו mu-
tato xam in samech.
Sunt enim literæ
ad idem pronun-
tiationis organu,
(id est ad dentes)
pertinentes.

הו לא תכסון על חד מן הלין
ועורא אמר אנא לכוני גיר ד
דמלאכיהון ככל זכן חזון פרצופה
דאבי דבשמיא :

9 Et si ita sit ut oculus tuus offen-
dat te, erue eum & proiice eum abs-
te: bonum est tibi ut uno oculo in-
grediaris ad vitam, & non, quum
sint tibi duo oculi, ruas in Gihanna
ignis.

10 Videte ne 6 contemnatis unum ex
istis pusillis. Dico enim ego vobis
quod angeli eorum omni tempore vi-
dent faciem Patris mei qui est in
calis.

11 Venit enim Filius hominis ut vi-
uificet id quod perierat.

12 Quid videtur vobis? Si fuerint
7 alicui centum oves, et aberrauerit
una ex eis, nonne relinquit nonagin-
ta et nouem in monte, et abiens qua-
rit eam quæ aberrauerat?

7 Ad verbum, Ho-
mini.

13 Et, si inueniat eam, Ammin dico
vobis quod gaudeat super ea ma-
gis, quam [super] nonaginta et no-
uemque non aberrauerunt.

14 Sic non est voluntas cora Patre
vestro qui est in calis ut pereat u-
nus de pusillis istis.

Si

אתא גיר ברה דאנשא דיחא
מדם דאכיד הוא :

מנא מתחוא לכוני אן יהוון לאנשא
מאא ערבין ויטעא חד מנהון לא
שבק תשעין ותשעא בטורא ויאול
בעא להו דטעא :

ואן ישכחה אמין אמר אנא לכוני
דחדא בה יתיר מן תשעין ותשעא
דלא טעו :

הכנא לא אית עבינא קדם
אכוכון דבשמיא דיאכד חד מן
הלין ועורא :

Euangelium

Leuit. 19. 17
eccle. 19. 13
luc. 17. 3
iac. 5. 18

Εάν ὃ ἀμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός 15
σου, ἵπαγε καὶ ἐλεγξόν αὐτὸν μεταξὺ
σου καὶ αὐτοῦ μόνου. ἐὰν σου ἀκούσῃ,
ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου.

Deut. 19. 5
iohan. 18. 17
1. cor. 13. 1
2. thes. 3. 14
heb. 10. 28

Εάν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παρὰ λαβε μὴ 16
σοῦ ἐπ' ἓνα ἢ δύο· ἵνα ἐπὶ σώματος δύο
ῥυτίδων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥήμα.

Εάν δὲ παρκαλῶσῃ αὐτῶν, εἰπέ τῇ 17
ἐκκλησίᾳ· ἐάν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας πα-
ρκαλῶσῃ, ἔστω σοι ὡς πρὸς ἔθνη καὶ ὁ
τελώνης.

1. cor. 5. 9
2. thes. 3. 14

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἐὰν δήσητε 18
ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμμένα ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ· ὅσα ἐὰν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς,
ἔσται λελυμμένα ἐν τῷ οὐρανῷ.

Job. 20. 23

Πάλιν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν 19
συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παν-
τὸς περὶ ἁμαρτίας οὗ ἐὰν αἰτήσωνται, γε-
νήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τὰ
ἐν οὐρανοῖς.

Οὐ γὰρ εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμέ- 20
νοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἅκεῖ εἰμι ἐν μέ-
σῳ αὐτῶν.

Luc. 17. 4

Τότε προσελθὼν αὐτῷ ὁ Γεώργιος εἶ- 21
πε, Κύριε, ποσάκις ἀμαρτήσῃ εἰς ἐμέ ὁ
ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως
ἐπτάκις;

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι 22
ἕως ἐπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις
ἐπτά.

Luc. 17. 4

Διὰ τούτου ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τοῦ 23
οὐρανοῦ ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε
συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ.

Ἀρξάμεν δὲ αὐτὸς συνάγειν, 24
προσηνέχθη αὐτῷ εἰς ὀφειλέτης μυ-
ρίων τετρακκίων.

Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέ- 25
λευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ παραθῆ-
ναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέκνα, καὶ
πάντα ὅσα εἶχε· ἵνα ἀποδοθῇ αὐτῷ.

Γεσπών

¶ Si verò peccauerit in te frater
tuus, veni & argue eum inter te &
ipsum solū. si te audierit, lucra-
tus es fratrem tuum:

Sin verò te non audierit, accipe
tecum adhuc unū aut duos: ¶ ut in
ore duorum aut trium testiū sta-
bile sit omne verbum.

Quòd si neglexerit eos audire,
dic Ecclesiæ: quòd si Ecclesiā au-
dire neglexerit, sit tibi velut quis
piā ¶ ethnicus & quasi publican⁹.

Qui Ecclesia iudiciū
contemnit, Deum cō-
temnit.

Amen dico vobis, ¶ Quæcūque
ligaueritis in terra, erunt ligata in
cælo: & quæcūque solueritis in
terra, erunt soluta in cælo.

Rursum dico vobis, si duo ex
vobis cōsenferint in terra, quod-
cūque petierint, fiet eis à Patre
meo qui in cælis est.

Vbi enim sunt duo vel tres coa-
cti in nomine meo, illic sum in
medio eorum.

Tunc audiens eum Petrus dixit,
Domine, quoties peccabit in me
frater meus, & remittam ei? an
¶ vsque septies?

Implacabilem Deum
experientur qui à fra-
tribus quantumvis
magnis multisque in
iuriis provocati, non
ignoscunt.

Dicit ei Iesus, Non dico tibi vs-
que septies, sed vsque septuagies
septies.

¶ Propterea simile est regnum
cælorum regi qui voluit cōferre
rationem cum seruis suis:

Et quum cœpisset conferre, ob-
latus est ei quidam debitor de-
cies mille talentorum.

Quū autē is nō posset hac redde-
re, iussit eum dominus eius venū-
dari, & uxorem eius & liberos &
omnia quæ habebat: & reddi de-
bitum.

Proci-

אָן דִּין אַסְכֵּל בֶּךְ אַחוּךְ זֶרֶא
אֲכַסְיָהּ בִּינִיךְ וְלֹה בְּלַחוּד אֵן שְׁמַעְךְ
יִתְרֵת אַחוּךְ :

וְאֵן לֹא שְׁמַעְךְ דְּבֵר עִמָּךְ חֵד אֹו
תְּרִין דְּעַל תְּרִין אֹו תִּלְתָּא סְהַדִּין
תִּקּוּם כָּל מְלֵא :

אָן דִּין אָף לֹא לְהַנּוּן יִשְׁמַע אֲמַר
לְעֵדְתָא אֵן דִּין אָף לֹא לְעֵדְתָא יִשְׁמַע
יְהוּא לֶךְ אִיךְ מִכְסָא וְאִיךְ חֲנֻפָּא :

וְאִמֵּן אֲמַר אֲנָא לְכוּן דְּכָל מָא
דִּתְאַסְרוּן בְּאַרְעָא יְהוּא אֲסִיר
בְּשָׁמְיָא וּמִדָּם דִּתְשְׁרוּן בְּאַרְעָא
יְהוּא שְׂרָא בְּשָׁמְיָא :

תּוּב אֲמַר אֲנָא לְכוּן דְּאֵן תְּרִין
מִנְכוּן יִשְׁתּוּן בְּאַרְעָא עַל כָּל יָצְבו
דִּישְׁאֲלוּן יְהוּא לְהוּן מִן לוֹת אָבִי
דְּבְשָׁמְיָא :

אִיכָא גִיר דִּתְרִין אֹו תִּלְתָּא
כְּנִישִׁין בְּשָׁמְיָא תִּמֵּן אֲנָא בִּינְתָהוּן :

הִידִין קֶרֶב לוֹתָהּ כַּאֲפָא וְאֲמַר לָהּ
מְרִי כְּמָא זִבְנִין אֵן אַסְכֵּל בִּי אַחִי
אַשְׁבוּק לָהּ עַד מָא לְשִׁבַּע זִבְנִין :

אֲמַר לָהּ יֵשׁוּעַ לֹא אֲמַר אֲנָא לֶךְ
עַד מָא לְשִׁבַּע אֲלֵא עַד מָא לְשִׁבְעִין
זִבְנִין שִׁבַּע שִׁבַּע :

מִטַּל הֵנָּה אֲתִדְמִית מַלְכוּתָא
דְּשָׁמְיָא לְגִבְרָא מַלְכָּא דְּצִבְאָ דִּיסְב
חֻשְׁבָּנָא מִן עֲבָדוּהִי :

וּכְדָּ שְׂרִי לְמַסָּב קֶרְבוּ לָהּ חֵד
דְּחִיב רְבוּ בְּכֶרֶן :

וּכְדָּ לִית הוּא לָהּ לְמַפְרַע פִּקְד
מָרָה דִּיזִדְבֵּן הוּא וְאַנְתָּתָהּ וּכְנֻהִי
וְכָל מִדָּם דִּאִית לָהּ וְיִפְרֹעַ :

וּנְפֹל

14 Si autem⁸ peccauerit in te frater tuus, vade,⁹ argue eum inter te et ipsum solum: si audierit te, lucratus es fratrem tuum.

16 Et si non audierit te, accipe tecum unum aut duos: ut per os duorum aut trium testium consistat omne verbum.

17 Si autem etiam hos non audierit, dic Ecclesiae. Si verò etiam Ecclesia non audierit, sit tibi sicut publicanus et sicut ethnicus.

18 Et Ammin ego dico vobis quòd quicquid ligaueritis in terra, erit ligatum in calis: Et id quod solueritis in terra, erit solutum in calis.

19 Rursum ego dico vobis quòd si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quam petierint, fiet illis à Patre meo qui est in calis.

20 Vbi enim sunt duo vel tres cõgregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum.

21 Tunc accessit ad eum Cipha, et dixit ei, Domine mi, ¹⁰quoties, si peccauerit in me frater meus, remittam ei? ¹¹vsque ad septimam vicem?

22 Dixit illi Ieschua, Non dico tibi, vsque ad septimam, sed vsque ad ¹²septuaginta vices septies [E] septies.

23 Propterea assimilatum est regnũ calorum homini regi, qui voluit ut acciperet rationem à seruis suis:

24 Et quũ cœpisset accipere, obtulerunt ei unum qui debitor erat unius myriadis ¹³talentorum:

25 Et quum non esset illi soluendo, iussit dominus illius ut venderetur ipse, et uxor eius et filii eius, et quicquid erat ei, et solueret.

8 אסכל Id est. Stultè & insipienter egerit. Vide quæ annotata sunt in Cap. 6. 14.

9 אכסיהי In arguendi significatione verbũ hoc legitur in Psalmis, Proverb. & Iob, & alibi apud paraphrasten Chaldaeorum sæpe.

10 Ad verbum; Quot temporibus: Syra phrafsis.

11 Ad verbum; Vsque ad septem tempora?

12 לשבעין זבכין Hebraicè ad verbum esset לשבעים פעמים שבעה שבעה. Loquutio Syra: & significat Quatuordecim vicibus septuagies: estque numerus finitus pro infinito.

13 Talentum Hebrai vocabant בכר cicar, Chaldaei vero & Syri בכרא cacerat. Et ut refert D. Kimchi in suo lib. Radicũ, cõtinebat libras sexaginta argenti vel auri, aut alterius generis metalli.

Et

Euangelium

Γεσών οὖν ὁ δούλος προσεκύνει αὐτῷ 26
λέγων, Κύριε, μακροθύμησον ἐπ'
ἐμοί, καὶ πάντα σοὶ ἀποδώσω.

Σπλαγχιθεὶς δὲ ὁ κύριος τῷ δού- 27
λου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δά-
νειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

Ἐξῆθ' οὖν ὁ δούλος ἐκείνος ἄρρεν ἑνα 28
τῶν σκλάβων αὐτοῦ, ὃς ὠφείλεν αὐτῷ
ἑκατὸν δηνάρια· καὶ κρατήσας αὐτόν ἐ-
πνιγε, λέγων, Ἀπόδος μοι ὃ, πὸ φείλεις.

Γεσών οὖν ὁ σκλάβος αὐτοῦ εἰς 29
τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτόν, λέ-
γων, Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα
ἀποδώσω σοι.

Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν· ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβα 30
λεν αὐτόν εἰς φυλακὴν, ἕως οὗ ἀποδῶ
τὸ ὀφειλόμενον.

Ἰδόντες δὲ οἱ σκλάβοι αὐτοῦ τὰ γε- 31
νόμια, ἐλυπήθησαν σφόδρα· καὶ ἐλθόν-
τες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα
τὰ χρομόμια.

Τότε προσκαλεσάμενος αὐτόν ὁ κύ- 32
ριος αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρὲς,
πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι,
ἐπεὶ παρεκάλεσάς με·

Οὐκ ἔδει καὶ σε ἐλεῆσαι τὸν σκλάβου- 33
λόν σου, ὡς καὶ ἐγὼ σε ἠλέησα;

Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέ- 34
δωκεν αὐτόν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ
ἀποδῶ παῦν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.

Οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος 35
ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ
ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς καρδίας ἡμῶν
τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

Κεφάλαιον ιθ'

Marc. 10. 1

ΚΑΙ ἐρχέτο, ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς 1
λόγους τούτους, μετῆρ' ἐκ τῆς Γαλιλαίας,
καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας, πέ-
ραν τῆς Ἰορδάνου.

Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· 2
καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

Procidens ergo seruus ille ado-
rabat eum, dicens, Domine, differ
irā erga me, & omnia tibi reddā.

Commotus autē misericordia
dominus serui illius, dimisit eū,
& mutuum remisit ei.

Egressus verò seruus ille inue-
nit vnū ex cōseruis suis, qui debe-
bat ei centū denarios: & prehen-
sum eum suffocabat, dicens, Red-
de quod debes.

Procidens ergo conseruus eius
ad eius pedes, precabatur eum, di-
cens, Differ iram erga me, & o-
mnia reddam tibi.

Ille verò noluit: sed abiens cō-
iecit eum in carcerem, quousque
redderet debitum.

Quū autē vidisset cōserui eius
q̄ facta fuerāt, cōtristati sunt vehe-
mēter: & quū venisset, declararūt
domino suo omnia q̄ facta fuerāt.

Tunc eo aduocato, dominus
ipsius dixit ei, Serue male, totum
debitum illud remisi tibi, quia
precatus es me:

Nōne oportuit & te misereri
conserui tui, vt & ego tui miser-
tus sum?

Tūc iratus dominus eius tradi-
dit eum tortoribus, vsquequo red-
deret id omne q̄ sibi debebatur.

Ita & Pater meus cælestis faciet
vobis, nisi remiseritis suo quis-
que fratri ex cordibus vestris of-
fensas eorum.

Cap. XIX.

ET factum est, quum finisset
Iesus sermones istos, soluit à
Galilæa, & venit in fines Iudææ,
traiecto Iordane.

Et sequuta est eum turba mul-
to: sanauitque eos illic. Et

^a ונפל הוא עבדא סגד לה ואמר
מרי אגר עלי רוחא וכל מדם פרע
אנא לך :

^b ואתרחם מרה דעבדא הו ושריהו
^c וחובתה שבק לה :

^d נפק דין עבדא הו ואשבח לחד מן
כנותה דחייב הוא לה דינרא מאא
^e ואחרה וחנק הוא לה ואמר לה
^f חב לי מדם דחייב אנא לי :

ונפל הו כנתה על רגלוהי בעא
מנה ואמר אגר עלי רוחא וכל מדם
פרע אנא לך :

הו דין לג עבא אלא אור
^g ארמיה בית אסורא עד-מא דיתל
^h לה מא דחייב לה :

ⁱ כד חוו דין כנותחון מדם דהוא
^k כריר להון טב ואתו אודעו
^l למרחון כל מא דהוא :

^m חידין קריהי מרה ואמר לה
ⁿ עבדא בישא הי פלה חובתא שבקת
^o לך דבעית מני :

^p לא ולא הוא לך דתחון לבנתך
^q איכנא דאנא חנתך :

^r ורגו מרה ואשלמה למנגדנא
^s עד-מא דיפרוע כל מדם דחייב לה :

הכנא יעבד לכון אבי דבשמיא
אן לג תשבקון אנש לאחותי מן
^t לבכון סבלותה :

קפלאון יט

^u וחוא דכד שלם ישוע מלא הלין
^v שקל מן גלילא ואתא לתחומא
דיהוד לעבדא דיורדנן :

^w ואתו בתרה כנשא סגיא
^x ואסי אנון תמן :

וקרבו

26 Et procidit ille seruus, adorauit eum,
et dixit, Domine mi, ¹⁴ patiens esto
erga me, & omnia soluam ego tibi.

27 Et misericordia motus dominus
serui illius, & absoluit eum & debi-
tum eius remisit ei.

28 Egressus uero est seruus ille, et in-
uenit unum de ¹⁵ conseruis suis, qui
debitor ei erat ¹⁶ denariorum centum.
Et apprehendit illum, & strangula-
bat illum, & dicebat illi, Redde mi-
hi id quod debes mihi.

29 Et procidit ille conseruus ad pe-
des eius, rogauit eum, et dixit, ¹⁷ Pa-
tiens esto erga me, & omnia ego sol-
uam tibi.

30 Is autem noluit: sed abiens conie-
cit illam in carcerem, donec daret si-
bi id quod debebat sibi.

31 Quum uidissent autem conserui
eorum id quod fiebat, indoluerunt
valde: & euntes manifestauerunt
domino suo quicquid factum fuerat.

32 Tunc accersit eum dominus su-
us, & dixit illi, Serue nequam, illud
totum debitum remiseraui tibi, quod
rogasses me:

33 Nonne oportuisset ut tu graciosus
esses conseruo tuo, quemadmodum
ego graciosus fui tibi?

34 Et iratus est dominus eius, et tra-
didit eum ¹⁸ tortoribus, usque dum
redderet quicquid debebat sibi.

35 Sic faciet vobis Pater meus qui est in
calis, si non remiseritis ¹⁹ quisque fratri
suo ex corde vestro peccata illius.

Cap. XIX.

1 ET factum est, ut quum comple-
uisset Iesua uerba hac, migra-
uit a Galilaea, et venit in confinium
Judaea trans-Iurdenan.

2 Et conuenerunt post eum turba
multa, et sanauit illos ibi.

K. i.

¹⁴ Ad verb. Con-
tine erga me spiri-
tum, id est, iram.

¹⁵ Ad verb. De
cognominatione
sua, hoc est Qui de
nomine eiusdem
heri vel conditio-
nis vocabatur. Pe-
riphrasis est cofer-
ui. Fortassis refer-
tur ad Hebraicam
vocem כנה, quam
Chaldaei interpre-
tantur שמש, id est
ministerium: quae
significatio magis
esset apta, & pro-
pinqua.

¹⁶ Denarius, nu-
misma erat Hebrae-
is, vocatum כנה
propria appellatio
he: de quo legitur
Lucæ, cap. 15. 8. li-
cet etiam Denaria
barbaro vocabulo
quod a Romanis
acceperant, voca-
rent. Cōtinebatur
tem argenti pon-
dus, 96 granorum
hordei. id est, æ-
quiualetat sex dra-
chmis.

¹⁷ Adverb. Cō-
tine erga me spiri-
tum, id est iram, ut
paulo antè.

¹⁸ לטורטורא ליש
qui torquent, &
flagellant. Sic infra
cap. 20. 19. ויגדוהו
& flagellabunt eum.

¹⁹ Ad verb. Ho-
mo fratri suo. He-
braismus.

¹ Syrum verb. est
שקל, quod proprie
significat attolle-
re & leuare, ut ver-
tedū proprie sit Le-
uauit vel Sustulit
(subaudi pedes suos)
à Galilaea, & c.
Similis loquutio
habetur Genes. 29.
וישא יעקב רגליו
וילך ארצה בני קדם:
id est, Leuauit Iaa-
l-zob pedes suos, &
abiit in terram fi-
liorum Orientis.

Euangelium

Καὶ προσήλθον αὐτῷ Ὁ Φαρισαῖοι 3
πειράζοντες αὐτὸν, καὶ λέγοντες αὐτῷ,
Εἰ ἔστιν ἄνθρωπος ἂν πολῦσαι τὴν γυ-
ναῖκα αὐτῆς καὶ πᾶσαι αἰπῶν;

Gen. 1. 14.

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ 4
ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς, ἄρσεν
καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς;

Gen. 2. 24.

1. cor. 6. 16

ephe. 5. 31

Καὶ εἶπεν, Ἐνεκεν τούτου καταλείψας 5
ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα,
καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐ-
τῆς· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

Ὡς τε ἐκείναι εἰσι δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. 6
ὁ οὖν ὁ Θεὸς σὺν ἐζώξεν, ἄνθρωπος μὴ
χωρίζω.

Deut. 24. 1

Λέγουσιν αὐτῷ, Τί οὖν Μωσῆς ἐνε- 7
τείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου, καὶ
ἀπολῦσαι αὐτὴν;

Λέγει αὐτοῖς, Ὅτι Μωσῆς πρὸς τὴν 8
σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν
ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν ἀπ' ἀρ-
χῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτω.

Supra. 5. 32

marc. 10. 11

luc. 16. 18

1. cor. 7. 18

Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ 9
γυναῖκα αὐτοῦ, εἰ μὴ ᾧ περνεῖα, καὶ
γαμήσῃ ἄλλῳ, μοιχᾷται· καὶ ὁ ἀπολε-
λυμένος γαμήσας, μοιχᾷται.

Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Εἰ 10
ἐπὶ τὸν οὕτως ἡ αἰτία τῆς ἀνθρώπου μὴ τῆς
γυναικὸς, οὐ συμφέρει γαμήσαι.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωρεῖσιν 11
τῷ λόγῳ τούτῳ, ἀλλ' οἷς δίδωται.

Εἰσὶ γὰρ δυνούχοι οἵπνες ἐκ κοιλίας 12
μητρὸς ἐχρησθήσαντες οὕτως· καὶ εἰσιν δυ-
νούχοι οἵπνες δυνουχίσθησαν ὑπὸ τοῦ
ἀνθρώπου· καὶ εἰσιν δυνούχοι οἵπνες δυ-
νούχσαντες ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ
οὐρανοῦ. Ὁ δυνάμηνος χωρεῖν, χωρεῖτω.

Supra. 18. 3

marc. 10. 13

luc. 18. 15

Τότε προσεβλήθη αὐτῷ παῖς ἰ- 13
να τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς, καὶ
προσεύχεται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμη-
σαν αὐτοῖς.

Tunc adierunt eum Pharisei
tentantes eum, & dicentes ei, Li-
cétne homini dimittere vxorem
suam quauis ex causa?

Indissolubile est con-
iugii vinculū, nisi ob
scortationem.

Ille verò respondens dixit eis,
Nō legistis opificem ab initio fe-
cisse masculum & foeminam?

Et dixisse, Propterea relinquet
homo patrem & matrem, & ag-
glutinabitur vxori suæ: et qui duo
fuerant, erunt vna caro.

Itaque non amplius sunt duo,
sed vna caro. quod ergo Deus cō-
iunxit, homo ne seiungat.

Dicunt ei, Cur ergo Mofes
mādauit dare libellum discessio-
nis, & eam dimittere?

Non statim probat
Deus quod ciuiles le-
ges coguntur tolera-
re.

Dicit eis, Mofes pro duritia cor-
dis vestri permisit vobis dimitte-
re vxores vestras: ceterum à prin-
cipio non fuit ita.

Dico autē vobis, Quicumq;
dimiserit vxorē suā, nisi ob scortati-
onē, & aliā duxerit, eū moechari:
& qui dimissā duxerit, moechari.

Dicunt ei discipuli eius, Si tale
est negotiū hominis cū vxore, nō
expedit cōtrahere matrimoniū.

Ipsē verò dixit eis, Non omnes
capiunt hunc sermonem, sed qui-
bus datum est.

Peculiare est continē-
tia donum: ac proinde
perpetua continen-
tia legem ne sibi qui-
dem potest quisque
indicare.

Sunt enim eunuchi qui ex ma-
tris vtero nati sunt ita: & sunt eu-
nuchi qui castrati sunt ab homi-
nibus: & sunt eunuchi qui seipsos
castrarūt propter regnum cælo-
rum. Qui potest capere, capiat.

Tunc oblatis sunt ei pueruli vt
manus eis imponeret, & precare-
tur: discipuli autem obiurgarunt
eos.

Ipsi etiam infantes
in gratuito Dei fide
recomprehenduntur.

Iesus

Οδ

2 נסח וקרבו לוֹתָהּ פְּרִישָׁא וּמִנְסִין הוּוּ
3 לה ואמרין אַן שְׁלִיט לְאַנְשׁ בְּיִשְׂרָאֵל
אֲנִתָּהּ בְּכָל עֵלְלָא :

4 הוּ דִין עָנָא וְאָמַר לְהוֹן לֵא
5 קְרִיתוֹן דְּהוּ דַּעְבֵּד מִן בְּרִישִׁית
דְּכָרָא וְנִקְבְּתָא עֵבֶד אֲנֹן :

6 וְאָמַר מַטּוֹל הֵנָּה יִשְׁבּוֹק גְּבָרָא
7 לְאִבּוּהִי וּלְאִמָּהּ וְיִקְרָא לְאֲנִתָּהּ
וְיִהְיוּן תְּרִיהוֹן חֵד בְּסַר :

8 מִדִּין לֹא הוּוּ תְּרִין אֵלָּא חֵד פִּנָּה
9 מִדֵּם הָכִיל דְּאֵלְהָא זִוּג בֶּר נָשָׁא
לֹא יִפְרֹשׁ :

10 אֲמַרִין לָהּ לְמַנָּה הָכִיל מוֹשָׁא פִּקְדָּה
11 דְּנִתְּלָהּ כְּתָבָא דְּשׁוֹבְקָנָא וְנִשְׁרִיָּה :
12 אֲמַר לְהוֹן מוֹשָׁא לֹקְבָל קִשְׁיוֹת
לְבָכוֹן אֲפֹס לָכוֹן דְּתִשְׁרוֹן נִשְׁיָכוֹן
מִן בְּרִישִׁית דִּין לֹא הוּוּ הַכְּנָא :

13 אֲמַר אֲנָא לָכוֹן דִּין דְּמִן דְּשִׁבְקָה
14 אֲנִתָּהּ דְּלֹא גִידָא וְנִסְבִּי אַחֲרִיתָא
גִּידָר וּמִן דְּנִסְבִּי שְׁבִיקָתָא גִּידָר :

15 אֲמַרִין לָהּ תְּלַמִּידוּהִי אֲנִי הַכְּנָא
16 אֵית עֲדִלְיָא בִּינִי גְבָרָא לְאֲנִתָּהּ לֹא
פִּקְחָה לְמַסֵּב אֲנִתָּהּ :

17 הוּ דִין אֲמַר לְהוֹן לֹא כָּל נֶשׁ סִפְקָה
18 לֹא לְמַלְתָּא הָדָא אֵלָּא מִן דִּיהִיבִילָהּ :
19 אֵית גִּידָר מְהִימְנָא דְּמִן בְּרִישָׁא
דְּאִמְהוֹן אֲתִילְדוּ הַכְּנָא וְאִירָתָהּ
מְהִימְנָא דְּמִן בְּנֵי נָשָׁא הוּוּ מְהִימְנָא
וְאֵית מְהִימְנָא דְּהִנּוֹן עֵבֶדוּ נִפְשָׁהוֹן
מְהִימְנָא מַטּוֹל מַלְכוּתָא דְּשָׁמַיָּא
מִן דְּמַשְׁכַּח דִּיסְפִּק יִסְפִּק :

20 חֵידִין קָרְבוּ לָהּ טָלְיָא דִּיסְמִים
21 אִירָה עֲלֵיהוֹן וַיִּצְלָא וַיָּבֹאוּ בְּהוֹן
תְּלַמִּידוּהִי :

22

23

24

Et accesserunt ad eum Pharisei,
Et tentabāt eum, Et dixerunt, An
licet homini ut dimittat uxorem su-
am qualibet occasione?

Ille autem respondit, et dixit illis,
Annon legistis quòd is qui fecit ab
initio, marem Et fœminam fecit
eos?

Et dixit, Propterea derelinquet vir
patrem suum et matrem suam, Et
adherebit uxori suæ, et erunt ambo
illi una caro.

Quapropter non sunt duo, sed u-
num corpus. Illud igitur quod Deus
cōiunxit, filius hominis nō separet.

Dicunt illi, Quare igitur Mu-
sche præcepit ut daremus scriptũ de-
sertionis, Et dimitteremus eam?

Ait illis, Musche, contra duritiẽ
cordis vestri, permisit vobis ut di-
mitteretis uxores vestras: ab initio
autem non fuit sic.

Dico autẽ vobis quòd qui deserit
uxorẽ suã quæ adulterium nō cõmi-
sit, et accipit aliã, adulteriũ cõmit-
tit: Et qui accipit deservã, commit-
tit adulterium.

Dicunt ei discipuli eius, Si ita sit
negotium inter virum Et uxorem,
non expedit ducere uxorem.

Ille autem dixit eis, Vnusquis-
que nō est capax sermonis huius, sed
is cui datum est.

Sunt enim eunuchi qui de ute-
ro matris suæ nati sunt ita: et sunt
eunuchi qui ab hominibus facti sunt
eunuchi: Et sunt eunuchi qui seipsos
fecerunt eunuchos propter regnum
calorum. Qui potens est ut capiat,
capiat.

Tunc obtulerunt ei pueros, ut po-
neret manũ suam super eos, ac ora-
ret. Et prohibuerunt eos discipuli e-
ius.

2 Ad verb. In o-
mni occasione.

3 Ad verb. Nō
omnis homo. He-
braïsmus.

4 מְהִימְנָא Idem
quod Heb. מַמְנָא
est fidelis: quòd
eunuchorũ fides
deligeretur a sã
dis thoris.

Euangelium

Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Αφετε τὰ παι- 14
δία, καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς
με. Ἦν γὰρ τοιούτων ὅστιν ἡ βασιλεία
τῶν οὐρανῶν.

Καὶ ἐπιθεὶς αὐτοῖς τὰς χεῖρας, ἐ- 15
πορεύθη ἐκεῖθεν.

Marc. 10. 17
Luc. 18. 18

Καὶ ἰδὼν, εἰς προσελθὼν εἶπεν αὐ- 16
τῷ, Διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ἀγαθὸν ποι-
ήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;

Ο δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγα- 17
θόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ἐγώ, ὁ Θεός. Εἰ
γὰρ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν, τήρη-
σον τὰς ἐντολάς.

Exo. 20. 17

Λέγεις αὐτῷ, Γοίας; Ο γὰρ Ἰησοῦς εἶπε, 18
Τὸ, Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ
κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις.

Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μη- 19
τέρα. καὶ, Ἀγαπήσεις τὸ πλησίον σου ὡς
σεαυτὸν.

Λέγεις αὐτῷ ὁ νεανίσκος, Γάντα 20
πάντα ἐφυλάξαμι καὶ ἐκ νεότητός μου·
τί ἐπιτιμῶ;

Εφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος 21
εἶναι, ὑπάγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα,
καὶ δός τῶν πτωχοῖς· καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν
οὐρανῷ· ἐδεῦρο, ἀκολούθη μοι.

Ακούσας δὲ ὁ νεανίσκος ὡς λόγον, 22
ἀπῆλθε λυπούμενος. Ἦν γὰρ ἔχων κτή-
ματα πολλά.

Ο δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐ- 23
τοῖς, Ἀμὲν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως
πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν
τῶν οὐρανῶν.

Γάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, Εὐκόπωτερόν 24
ἔστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφί-
δος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασι-
λείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

Ακούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὥς 25
πλήσοντο σφόδρα, λέγοντες, Τίς ἂν
δυνάται σωθῆναι;

Εμ-

Iesus autem ait, Sinite pueru-
los, & ne prohibete eos ad me ve-
nire. talium est enim regnum cæ-
lorum.

Et quū imposuisset eis manus,
profectus est illinc.

Et Legem & scriptas
minime omnium no-
runt qui ex Lege sa-
lutem petunt.

¶ Et ecce, quidam accedens dixit
ei, Magister bone, quid boni fa-
ciam ut habeam vitam æternam?

Ipse verò dixit ei, Cur me dicis
bonū? nullus est bonus nisi vnus,
nempe Deus. Si vis autem ad vitā
ingredi, serua mandata.

Dicit ei, Quæ? Iesus autē dixit,
¶ Non occides, Non mœchaberis,
Non furaberis, Non dices falsum
testimonium.

Honora patrem tuū & matrē.
Diliges proximum tuum ut tei-
psum.

Dicit ei adolescens, Omnia hæc
obseruaui à iuuentute mea: quo
adhuc deficior?

Ait ei Iesus, Si vis perfectus esse,
abi, vende quæ habes, & da pau-
peribus: & habebis thesaurum in
cælo: & veni, sequere me.

Quum audisset autem adole-
scens eum sermonem, abiit cōtri-
stus. habebat enim bona multa.

Iesus autem dixit discipulis
suis, Amen dico vobis, diues dif-
ficilè introibit in regnum cælo-
rum.

Diuites peculiari Dei
dono egent, ut possint
ex Satana tendiculis
evadere.

Rursum verò dico vobis, Faci-
lius est camelum per foramē acus
transire quàm diuitem in regnū
Dei introire.

His autem auditis discipuli e-
ius perculsi sunt valde, dicentes,
Quis ergo potest seruari?

In-

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר לַחֹן שְׂבוּקוֹ
טָלִיא אֶתִּין לוֹתִי וְלֹא תִכְלוֹן אֲנוֹן
דְּדִאִילִין גִּיר דְּאִיד חֲלִין אֲנוֹן אִיתִיה
מַלְכוּתָא דְשָׁמַיָא :

וְסָם אִידָה עֲלִיהוֹן וְאוֹל מִן תַּמָּן
וְאַתָּא חַד קָרַב וְאָמַר לֵה מַלְפָּנָא
טָבָא אָנָּא דְטָב אַעֲבַד דִּיהוֹן לִי
חַיָּא דְלַעֲלָם :

הוּ דִּין אָמַר לֵה מָנָא קְרָא אֲנִתְּ לִי
טָבָא לִית טָבָא אֱלֹא אֵן חַד אֱלֹהָא
אֵן דִּין צָבָא אֲנִתְּ דִּתְעוּל לְחַיָּא
טָר פּוֹקֶדְנָא :

אָמַר לֵה אִילִין הוּ דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר
לֵה דְלֹא תִקְטוּל וְלֹא תִגּוֹר וְלֹא
תִגְנוֹב וְלֹא תִסְהַר סְהָדוֹת שׁוֹקְרָא
וְיִקְר לֹא כּוֹד וְלֹא מֶךְ וְתִחַב
לְקָרִיבְךָ אִידָּךְ נִפְשֶׁךָ :

אָמַר לֵה הוּ עֲלִימָא הֲלִין כִּלְהִין
נְטָרִיר אֲנִין מִן טְלִיּוֹתִי מָנָא חֲסִיר
אָנָּא :

אָמַר לֵה יֵשׁוּעַ אֵן צָבָא אֲנִתְּ נְמִירָא
לְמַחְוָא וְלִזְבִּין קְנִינְךָ וְחָב לְמַסְכִּינָא
וְתִהְיֶה לְךָ סִימְתָא בְּשָׁמַיָא וְתִהְיֶה בְּתָרִי
שְׁמַע דִּין הוּ עֲלִימָא מְלִתָּא הָדָא
וְאוֹל כֹּד כְּרִיָּא לֵה אִית הוּא לֵה
גִּיר קְנִינָא סְנִיָּא :

יֵשׁוּעַ דִּין אָמַר לְתַלְמִידוֹהִי אֲמִין
אָמַר אָנָּא לְכוּן דְּעֵטְלָא הִי לְעֵתִירָא
דִּיעוּל לְמַלְכוּת שָׁמַיָא :

תּוֹב דִּין אָמַר אָנָּא לְכוּן דְּדִלִיל
הוּ לְנִמְלָא לְמַעַל בְּחִירוֹרָא דְמַחְטָא
אוֹעֲתִירָא דִּיעוּל לְמַלְכוּתָא דְאֱלֹהָא :

תַּלְמִידָא דִּין כֹּד שְׁמַעוֹ תַּחֲרִין
הוּ טָב וְאָמַרִין מְנוּכִי מְשִׁכָּח
דִּיחָא :

14 Ipse vero Ieschua dixit illis, Sinite pueros venientes ad me, et ne prohibeatis eos: illorum enim qui sunt sicut isti, est regnum calorum.

15 Et imposuit manum suam super illos, et abiit illinc.

16 Et veniens quidam accessit, et dixit illi, Magister bone, quid boni faciam ut sit mihi vita aeterna?

17 Ille autem dixit ei, Quid vocas tu me bonum? Nullus est bonus nisi unus Deus. Si autem vis ingredi ad vitam serua mandata.

18 Dixit illi, Quae? Ieschua autem ait illi, Ne occidas, et Ne perpetres adulterium, et, Ne fureris, et, Ne testimonium proferas mendax:

19 Et, Honora patrem tuum et matrem tuam, et, Diliges proximum tuum sicut te ipsum.

20 Dixit ei ille adolescens, Haec omnia seruavi a pueritia mea: quare indigeo?

21 Ait illi Ieschua, Si vis perfectus fieri, vade, vende possessionem tuam, et da pauperibus, et erit tibi thesaurus in calis: et veni post me.

22 Audiuit autem ille adolescens sermonem hunc, et abiit maestitia affectus: erat enim ei possessio multa.

23 Ieschua autem dixit discipulis suis, Amen dico vobis quod difficile est diuiti ut ingrediatur in regnum calorum.

24 Iterum autem dico vobis quod facilius est camelo intrare in foramen acus, quam diuiti ut intret in regnum Dei.

25 Discipuli vero quum audiuissent, perculsi sunt valde, et dixerunt, Quis nā potest vivere?

5 Ad verb. Testis testimonium mendax.

6 Id est, Sequere me. Hebraismus.

7 Vocem דליל, quae hic vtitur Paraphraestes, in aliis autoribus Chaldaeis aut Thalmudicis non legi: collatione autem locorum Noui Testamenti, in quibus reperitur, eius hanc esse significationem facile potest intelligi. Reperitur autem, Luc. 18. 25. & 1. ad Timoth. 6. 18. Id est, Seruari. Hebraismus.

Euangelium

Εμβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 26
Παρεὰ ἀνθρώποις ἔστι ἀδύνατόν ἐστι·
παρεὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατὰ ἐστίν.

Marc. 10. 21
Luc. 18. 28

Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Γέζος εἶπεν αὐτῷ, 27
Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφῆκα μὲν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοὶ· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;

Luc. 22. 30

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὲν λέ- 28
γω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές
μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ
ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης
αὐτοῦ, καθίσετε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα
θρόνοις, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς
τοῦ Ἰσραὴλ.

Marc. 10. 31
Luc. 13. 30

Καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ ἀδελ- 29
φοὺς, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα,
ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς, ἐνεκεν τοῦ
ὀνόματός μου, ἐκαταπαλάσονται λή-
ψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.

Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔχατοι· 30
καὶ ἔχατοι, πρῶτοι.

Κεφάλαιον κζ

Ὁμοία γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ 1
οὐρανοῦ ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅς-
τις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτον μισθώσασθαι
ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

Συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν 2
ἐκ δυνάμεως πλὴν ἡμέραν, ἀπέστειλεν
αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

Καὶ ἐξελθὼν πρῶτον τετάρτῳ ὥ- 3
ραν, εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ
ἄργους.

Καὶ τοῖς εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς 4
εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ἡ δίκη μου,
δώσω ὑμῖν.

Οἱ δὲ ἀπήλθον. Γάλιν δὲ ἐξελθὼν 5
πρῶτον ἑκτῷ καὶ ἑννάτῳ ὥραν, ἐποίη-
σεν ὡσαύτως.

Περὶ δὲ πλὴν ἑνδεκάτῳ ὥραν δὲ 6
ἐλθὼν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς, καὶ λέ-
γει αὐτοῖς, Τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην πλὴν ἡ-
μέραν ἄργοι;

Λέγουσιν

Intuitus autē eos Iesus dixit eis,
Apud homines hoc impossibile est:
apud Deū autē oīa possibilia sunt.

¶ Tunc respondens Petrus dixit ei, Ecce, nos reliquimus omnia, et
sequuti sumus te: quid ergo erit
nobis?

Minime perit quod
Dei causa negligatur.

Iesus autē dixit eis, Amē dico vo-
bis, quod vos qui sequuti estis me,
in regeneratione, quā sederit Fi-
lius hominis in throno gloriæ suæ,
¶ sedebitis etiam, vos inquam, su-
per thronos duodecim, iudican-
tes duodecim tribus Israel.

Et quisquis reliquerit domos,
aut fratres, aut sorores, aut patrē,
aut matrē, aut uxore, aut liberos,
aut agros, causa nominis mei, cē-
tuplicia accipiet, & vitam æternā
hæreditatis iure possidebit.

¶ Multi autem primi, erunt vlti-
mi: & vltimi, primi.

Non modò nihil in-
uat, sed etiam valde
nocet, bene capisse, ni-
si quis ad extremum
perseueret.

Cap. XX.

Simile enim est regnum celo-
rum patrifamiliæ, qui exiit
cū prima luce ad conducendos o-
perarios quos mitteret in vineā suā.

Deus nemini obstri-
ctus, quoscunque
quandocunque libuit
vocat. Tantum dan-
da est opera unicui-
que ad metam in-
offenso cursu, nihil in
aliū vel in Dei in-
dicia curiosè inquī-
rens, perueniat.

Pactus autem cum operariis de-
nario indiem, misit eos in vineam
suam.

Et egressus circa horam tertiā,
vidit alios stantes in foro otio-
sos:

Et illis dixit, Abite & vos in vi-
neam, & quodcunque iustum fue-
rit dabo vobis.

Illi autem abierunt. Rursū egres-
sus circa sextam & nonam horā,
fecit itidem.

Circa horā autem vndecimam
egressus inuenit alios stantes otio-
sos, ac dixit eis, Cur hīc statis to-
tum diem otiosi?

Di-

^א חר בהון ישוע ואמר להון לות
בני נשא חדא לא משכחא לות
אלהא דין כל מדם משכחא :

הדין ענא כאפא ואמר לה הא
^ב חנן שבקן כל מדם^ב ואתין בתרך
מנא כי יהוא לן :

אמר להון ישוע אמין אמר אנא
לכון דאנתון דאיתון בתרי בעלמא
^ג חדתא מא דיתב ברה דאנשא על
^ד תרונס דשובחא^ד תתכון אף אנתון
^ה על תרי עסר כורסון ותדונון תרי
עסר שבטא דיסריל :

וכל אנש דשבק בתא או אחא או
אחותא או אבא או אמא או אנתתא
או בניה או קוריא מטול שמי חד
^ו במאא יקבל וחיא דלעלם^ו יארת :
סגיאא דין קדמא דיהון אחריא
ואחריא קדמא :

קפלאון ב

^ה דמא גיר מלכותא דשמיא לנכרא
מרא ביתא דנפק בצפרא^ה דיאגור
פעלא לברמה :

^ו קץ דין עם פעלא מן דיגרא
ביומא ושדר אנון לברמה :

^ז ונפק בתלת שעין וחוא אחריא
^ח דקיסין^ח בשוקא^ח ובטילין :

ואמר להון^ז זלו אף אנתון לברמא
ומדם^ז דולא יחב אנא לכון :

הנן דין זלו ונפק תוב בשת
ובתשע שעין ועבד הכות :

ולאפי חד עסרא נפק^ז ואשבח
אחרינא^ז דקיסין^ז ובטילין ואמר
להון מנא^ז קיסין אנותן יומא כלה
ובטילין :

אמרין

26 Intuitus est illos Ieschua, & ait
illis, Apud filios hominum hoc nō po-
test: apud Deum autem omnia sunt
possibilia.

27 Tunc respondit Cypa, et dixit ei,
Ecce, nos reliquimus omnia, &
venimus post te: quid ergo erit no-
bis?

28 Dixit illis Ieschua, Ammin di-
co vobis quod vos¹⁰ qui venistis
post me, in seculo novo, quum sedebit
Filius hominis super thronum glo-
riae suae, sedebitis etiam vos super
duodecim solia, et iudicabitis duo-
decim tribus Israhel.

29 Et, quisquis relinquit domos, aut
fratres, aut sorores, aut patrem, aut
matrem, aut uxorem, aut filios, aut
agros propter nomen meum, unum
in centum accipiet, & vita aeterna
haeres fiet.

30 Multi autē sunt primi, qui futuri
sunt postremi: & postremi, primi.

Cap. XX.

Simile est regnum calorū homini
domino domus, qui exiit dilu-
culo ut mercede conduceret opera-
rios in vineam suam.

Constituit autem cum operariis de
denario per diem, & misit eos ad vi-
neam suam.

Et exiit tertia hora, & vidit ali-
os stantes in foro et otiosos.

Et ait illis, Ite vos quoque ad vi-
neam, & id² quod equum est, ego
daturus sum vobis.

Illi autē abierunt. Et exiit rursum
sexta et nona hora, et fecit similiter.

Et circiter undecimam horam
exiit, & inuenit alios qui stabant,
et otiabantur: & dixit illis, Quid
satis vos die hoc toto, & otiamini?

9 Id est, Sequuti
sumus te.

10 Id est, Sequuti
estis me.

11 Id est, Vnum
autum in cetum,
ut pro illo vno
quod reliquit, cen-
tum recipiat. Eadē
phrasia Marc. 9. 30,
& Luc. 8. 8. Et fecit
fructus vnum in
cetum. Id est, Au-
ctum in centum.

1 Hebraice, pro
patrefamilias. fre-
quenter enim do-
mus pro familia
in Scripturis acci-
pitur.

2 Syrum enim
verbum וליא idem
est quod חנן, aut
אשׁוׁא Cōuenit, ut do-
cet author פירוש
Aruch.

K. iij.

Euangelium

Λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι ἐδίδες ἡμᾶς ἐμ- 7
αὐτῷ. Λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ
ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ἡ δέ-
καμον λήψετε.

Ὁ ψίλας δὲ ἡγεμὸν λέγει ὁ κύριος 8
τῷ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, Κά-
λεσον τοὺς ἐργάτας, καὶ δώδεκα αὐτοῖς
τὸν μισθόν, ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχά-
των, ἕως τῶν πρώτων.

Καὶ ἐλθόντες οἱ πρῶτοι ἐνδεκά- 9
τῳ ὥραν, ἔλαβον ἀνα δηνάριον.

Ἐλθόντες δὲ οἱ ὀκτώτοι, ἐνόμισαν ὅτι 10
πλείονα λήψονται καὶ ἔλαβον καὶ αὐ-
τοὶ ἀνα δηνάριον.

Λαβόντες δὲ ἐξήκοντον καὶ τὸ οἰκο- 11
δεσπότου,

Λέγοντες, Ὅτι οὗτοι οἱ ἔχοντες μίαν 12
ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσοις ἡμῖν αὐτοῖς
ἐποίησας, τοῖς βασιλεύσιν τὸ βαρὺ τῆς
ἡμέρας καὶ τῆς καύσωνα.

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐνὶ αὐτῶν, 13
Ἐπάρε, ἐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηνάριον
συνεφώνησάς μοι;

Ἀρον τὸ σὸν, καὶ ὑπάγε· θέλω δὲ τοῦ- 14
τῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοι.

Ἡ ἐκ ἐξέσθ μοι ποιῆσαι ὃ θέλω ἐν 15
τοῖς ἐμοῖς; ἢ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός
ᾧ ἐστὶν ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;

Οὕτως ἔσονται οἱ ἔχοντες, ὁ ὀκτώ- 16
τος καὶ ὁ ὀκτώτοι, ἔχοντες. πολλοὶ γὰρ εἰσι
κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσό- 17
λυμα, ἀρξάμενος τοῖς δώδεκα μαθηταῖς
κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ εἶπεν αὐτοῖς,

Ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, 18
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται
τοῖς Ἀρχιερεῦσι καὶ Γραμματεῦσι, καὶ
κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ.

Καὶ παραδώσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν 19
εἰς τὸ ἐμπαῖξαι, —

Dicunt ei, Quia nemo nos con-
duxit. Dicit eis, Abite & vos in vi-
neam, & quicquid fuerit iustum
accipietis.

Quum autem serum diei esset,
dicit dominus vineæ procuratori
suo, Voca operarios, & redde eis
mercedem, incipiens ab vltimis
vsque ad primos.

Et quū venisset qui circa vnde-
cimā horam conducti fuerant, ac-
ceperunt singuli denarium.

Veniētes autē & primi, existima-
runt se plus esse accepturos: sed
acceperūt ipsi quoque singuli de-
narium.

Et quum acceperissent, murmura-
bant aduersus patrem familiās,

Dicentes, Isti vltimi vnam ho-
ram opus fecerunt, & eos æquales
nobis fecisti, qui portauimus pon-
dus diei & æstus.

Ipse verò respondens dixit vni
eorum, Amice, nō facio tibi iniu-
riā: nōne denario pact⁹ es mecū?

Tolle quod tuū est, & abi: volo
autē huic vltimo dare vt & tibi.

¶ Annon licet mihi quod volo
facere in meis? an oculus tuus
malus est quia ego bonus sum?

Sic vltimi erunt primi: & pri-
mi, vltimi. multi enim sūt vocati,
pauci verò electi.

Et ascendēs Iesus Hierosolyma
assumpsit duodecim discipulos
suos priuatim in via, & dixit eis,

¶ Ecce, ascendim⁹ Hierosolyma,
& Fili⁹ hominis tradetur princi-
pibus Sacerdotū & Scribis, & cō-
demnabunt eum morte.

¶ Tradētque eum Gentibus, vt
illudant, ---

Christum necessari⁹ g-
dem, sed volumariē
tamen crucem adiit.

Christum is demum
acerbissime persequū-
tur quos minime o-
mnium oportuit.

Supra, 19. 13
marc. 10. 31
luc. 13. 40
infra, 22. 14

Marc. 10. 31
luc. 18. 31

Iohann. 18. 23

אָמַרְיִן לָהּ דְּלֹא אֵנֶשׁ^a אֶגְרָן אִמֶּר
לְחֹן זָלוּ^b אַף אֲנִתּוֹן לְכַרְמָא וּמִדָּם
דְּוִלָא^c נִסְבִּין אֲנִתּוֹן :

כִּד הוּא דִין רַמְשָׁא אִמַר מֵרָא
פִּרְמָא לְרֵב-בֵּיתָה^c קָרִי לִפְעֻלָּא וְחֵב
לְהוֹן^g אֲנִרְחוֹן^h וְיִשְׂרָא מִן אַחֲרֵי
וְעַד-מָא לְקִדְמִיָּא :

¹ וְאַתָּה הַכֹּהֵן דָּחַר-עֲסָרָה שְׁעִין
נִסְכּוֹ דִּינָר דִּינָר :

וְכַד אֶתוֹ קִדְמִיָּא סִבְרוּ דִּיתִיר
שְׁקִלִין וְשְׁקִלוּ דִּינָר דִּינָר אַף חֲבֹן׃^k

וְכֹד שִׁקְלוֹ רִטְנוֹ עַל מֶרֶא בֵּיתָא: ^ר
וְאִמְרִין הַלִּין אַחֲרֵיא חֲדָא שְׁעָא

עֲבְדוּ^m וְאֲשׁוּיֹתⁿ אֲבוֹן עֵמָן רִשְׁקָלָןⁿ
 וְיֻקְרָה דְיוֹמָא וְחוּמָה^o :

הוּ דִּין עֲנֵא וְאִמַּר לְחַד מִנְהוֹן
 פְּחִבְרִי לֹא מַעֲוֹל אֲנִי כִּד לֹא הוּא
 בְּדִיבֵר קִצַּת עֲמִי :

סב דילך וול צבא אַנא דין
דלחנא אחרנא אתל איך דלך :

או לא שליש לי דמדם^u דצב^u צב^u
אנא^x אעבד כדילי או עינך^y בושא^z עבד^x
עין^y

דִּאֲנָא^{aa} טַב אֲנָא :

חֲבֵנָא^{bb} יְהוּזָנָא^{cc} אַחֲרִיא^{dd} קְדָמִיא^{dd}

וְקִדְמִיָּא אַחֲרִיָּא ^{cc}סְנִיָּאִין אֲבוּן ^{ff}קְרִיָּא ^{cc}סְנָא ^{ff}קְרָא

וְזַעֲרִין ^{gg} גְּבִיא :

עֲתִיד הַיּוֹם דִּין יֵשׁוּעַ ^{hh} דִּי־סֶק ^{hh} נֶסֶק

לְאֹרְשָׁלַם ⁱⁱוְדַבֵּר לְתֶרֶם ⁱת

^{kk} תַּלְמִידוֹתַי ^l בִּינֹהִי וְלִהְיוֹן בְּאוֹרְחָא ^{ll} בֵּין

וְאָמַר לְהוֹן :

הָא סִלְקִין חֲנֵן לְאַוְרֵשִׁלַם וּבִרְהָ

דאנשא ^{mm} משתלים ^{mm} לרבי כהנא שליט

וּלְסַפֵּרָאⁿⁿ וַיְחַיֵּבֶנִהּ^{oo} לְמוֹתָא :

יִשְׁלַח מוֹנִיחַ לְעַמּוּמָא^{pp} וַיִּבְחַן חֹזֶקָה^{pp} י

וינגדוניהי

7 Dicunt ei, *Quia nemo mercede nos conduxit. Ait illis, Ite vos quoque in vineam, Et id quo d aquum est, accepturi estis.*

8 *Quum esset autem vesp̄era, dixit dominus vineæ æconom̄o suo; Vo-
ca operarios, et da illis mercedem su-
am, et incipe à postremis vsque ad
primos.*

9 Et venientes illi undecima hora,
acceperunt singuli denarium.

10 Quumque venirent primi, arbi-
trati sunt quod plus essent accepturi:
et acceperunt singuli denarium, etiam ipsi.

II Et quum acciperent, murmura-
bant contra dominum domus:

12 Et dicebant, Hi postremi una ho-
ra operati sunt, & pares fecisti eos
nobis qui portauimus pondus diei
& aestum eius.

13 Ille autem respondit, & dixit uni
eorum, Mi amice, ego non ago ini-
quē contra te : nōne factū est [ut]
denario conueneris mecum?

14 *Accipe quod tuū est, et abi : volo
autē ut huic postremo dem sicut tibi.*

15 *An nō licet mihi ut quicquid vo-*
lo, faciam de meo? An oculus tuus
malus est quia ego bonus sum?

6 Sic postremi, erūt primi: Et primi,
postremi. Multi sunt vocati, Et pau-
ci electi.

7 Futurum autem erat ut Ieschua
ascenderet in Urifchelē: et assum-
psit duodecim discipulos suos ⁴inter
se et illos in via, & ait illis,

8 *Ecce, ascendimus in Vrischelem,
& Filius hominis tradetur principi
bus Sacerdotum et Legisperitis, &
condemnabunt eum ad mortem.*

9 Et tradet eum Gētibus, et illudēt eū,
et

3 Adverb. Denarium, denariū. vt
suprà De denario
vide suprà cap. 18.
28.

ft, Seorsim.

Euangelium

Ἐμασιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι· καὶ τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Marc. 10. 35

Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τοῦ
Ἰωάν. Ζεβεδαίου, μετὰ τοῦ Ἰωάν. αὐ-
τῆς, προσκυνοῦσα, καὶ αἰτοῦσα τι
παρ' αὐτοῦ.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις; λέγει
αὐτῷ, Εἰπέ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο
ἑγώ μου, εἰς ἃ δεξιὰν σου, καὶ εἰς ἃς
ἐξωτέρων, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ
οἶδατε τί αἰτεῖσθε. Δυνάσθε πίνειν τὸ πο-
τήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα
ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;
λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριόν
μου πίνετε, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βα-
πτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσαι
ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐκ ἐξωτέρων μου, οὐκ
ἐστὶν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠπορίμαται
ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου.

Marc. 10. 41
Luc. 21. 25

Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἡγανάκη-
σαν περὶ τοῦ ἑνὸς ἀδελφοῦ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐ-
τοὺς, εἶπεν, Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν
ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ
μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

Οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς
ἐάν τις θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω
ὑμῶν διάκονος.

Καὶ ὅς ἐάν τις θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι
πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος.

Phil. 2. 7

Ὡς περὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε
διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ὑπὲρ
πολλῶν.

Marc. 10. 46
Luc. 18. 35

Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἰε-
ριχῶ, ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

Καὶ ἰδοὺ, δύο τυφλοὶ καθήμενοι
παρὰ τὴν ὁδὸν, ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς
παρέειχε

& flagellent, & crucifigant: sed
tertia die resurget.

Ignominia crucis, ger-
tum iter ad eterne
vitae gloriam.

¶ Tunc venit ad eum mater fi-
liorum Zebedaei cum filiis suis,
adorans, & petens aliquid ab eo.

Ipse verò dixit ei, Quid vis? Ait
ei, Dic ut sedeant isti duo filij mei,
vnus ad dextrā tuam, & alter ad
sinistram, in regno tuo.

Respondens autem Iesus dixit,
Nescitis quid petatis. potestis bi-
bere poculū quod ego bibiturus
sum & baptismo quo ego bapti-
zor, baptizari? Dicunt ei, Possumus.

Tunc dicit eis, Poculum quidē
meum bibetis, & baptismo quo
ego baptizor, baptizabimini: se-
dere autē ad dextram meam & si-
nistram meā, non est meū dare, sed
dabitur quibus paratum est à Pa-
tre meo.

¶ Et quum haec audisset alij decē,
indignati sunt de duobus fratribus.

Iesus autem quum eos aduocaf-
set, ait, Scitis principes Gentium
in eas dominari, & qui magni
sunt, licentia uti in eas:

Verum nō ita erit inter vos: sed
quicunque voluerit inter vos ma-
gnus fieri, sit vester minister:

Contraria prorsus est
ratio regni celestis
et terreni.

Et quicunq; voluerit inter vos
primus esse, sit vester seruus.

Sicut Filius hominis non venit
ut sibi ministraretur, sed ut mini-
straret, ¶ darētque animam suam
in redēptionis pretiū pro multis.

¶ Tunc egrediētib' ipsis ex Ieri-
cho, secuta est eū turba multa.

Et ecce, duo caeci sedentes iux-
ta viam, quum audissent Iesum
prae-

Christus duobus caecis
solo contactu sana-
tis, confirmat se vni
esse mundi lucem.

^a וינגדוניה ^b ויוקפוניתי ^c וליומם ^d דתלתא יקום :

et flagellabunt eum, et in crucem agent eum, et die tertia resurget.

^e קרב הדין קרברת לה אמהון דבני זכדי חי ובניה וסגדת לה ושאלא הות לה מרם :

20 Tunc accessit ad eum mater filiorum Zabedai, ipsa et filii sui, et adoravit eum, et petitura erat ab eo aliquid.

^f צבא ^g יהב הו דין אמר לה מנא צביא אנתו אמרא לה אמר דיתבון הלין תרין בני חד מן ימינך וחד מן סמלך במלכותך : ענא ישוע ואמר לא ידעין אנתון

21 Ipse autem dixit illi, Quid vis tu? Dixit ei, Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus a dextra tua, et unus a sinistra tua, in regno tuo.

^h שכח ⁱ שתא ^k כוס מנא שאלין אנתון ^l משכחין אנתון למשתא ^m כסא דאנא עתיד אנא למשתא או מעמודיתא דאנא עמד אנא תעמדון אמרין לה משכחין :

22 Respondit Ieschua, et dixit, Vos nescitis quid petatis. potestis vos bibere poculum quod ego bibiturus sum? aut baptismo quo ego baptizor, baptizabimini? Dicunt ei, Possumus.

אמר להון כסי תשתון ומעמודיתא דאנא עמד אנא תעמדון דתתבון דין מן ימיני ומן סמלי לא הות דילי דאתל אלא לאילין דתטיבת מנאבי : פד דין שמעו עסרא רגזו ער

23 Ait illis, Poculum meum bibetis, et baptismo quo ego baptizor baptizabimini: ut sedeatis autem a dextra mea et a sinistra mea, non est meum ut dem nisi illis quibus paratum fuit a Patre meo.

הבון תרין אחין :

24 Quum autem audiissent decem, irati sunt contra hos duos fratres.

וקרא אבון ישוע ואמר להון ידעין אנתון דרישיהון דעממא מריהון אבון ורורבניהון שליטין עליהון :

25 Et vocavit eos Ieschua, et dixit eis, Scitis quod principes gentium domini illarum sunt, et magnates illorum potestatem exercent in eas.

לא דין הכנא יהוא בינתבון אלא מן דצבא בכון דיהוא רבא יהוא לכון משמשנא :

26 Non autem sic erit inter vos: sed qui vult inter vos ut sit magnus, sit vobis minister:

ומן דצבא בכון דיהוא קדמא יהוא לכון עבדא :

27 Et qui vult inter vos ut sit primus, sit vobis servus.

איכנא דברה דאנשא לא אתא דישתמש אלא דישמש דיתר גפשה פורקנא חלף סגיאא :

28 Sicut Filius hominis non venit ut sibi ministraretur, sed ut ministraret, et ut daret animam suam redemptionem pro multis.

וכד גפק ישוע מן איריחו אתא הוא בתרה כנשא סגיאא :

29 Et quum egrederetur Ieschua ab Aierichu, veniebat post eum turba multa.

והא סמא תרין יתבין הוו על יד אורחא וכד שמעו דישוע עבר

30 Et ecce, caci duo sedebat iuxta viam, et quum audissent quod Ieschua transiret

6 Id est, Sequebatur eum.

Euangelium

παράγῃ, ἔκραξαν λέγοντες, Ελέησον ἡ-
μας Κύριε, υἱὸς Δαβὶδ.

Ο δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα³¹
σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μᾶλλον ἔκραζον, λέ-
γοντες, Ελέησον ἡμας Κύριε, υἱὸς
Δαβὶδ.

Καὶ ὡς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοῖς,³²
καὶ εἶπε, Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;

Λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιχθῶ-³³
σιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί.

Σπλαγχνισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἤψατο τῶν³⁴
ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ ἀδόξως ἀνέβλε-
ψαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ ἠκολούθη-
σαν αὐτῷ.

Κεφάλαιον καὶ

ΚΑΙ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ¹
ἤλθον εἰς Βηθφαζὴν πρὸς τὸ ὄρος τῶν
ἐλαιῶν, τότε ὁ Ἰησοῦς ἀπέστειλε δύο μα-
θητάς,

Λέγων αὐτοῖς, Πορεύθητε εἰς πλὴν²
κώμην πλὴν ἀπέναντι ὑμῶν· καὶ ἀδόξως
ἀρήσετε ὄνον δεδεμμένον, καὶ πῶλον μετ'
αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

Καὶ εἰάν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, εἰρεῖτε ὅτι ὁ³
Κύριος αὐτῶν ῥεῖαν ἐχά· ἀδόξως δὲ
ὑποσελεῖ αὐτοῖς.

Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ⁴
τὸ ῥηθεὶν διὰ τοῦ Προφήτου, λέγοντος,

Εἰπατε τῇ θυγατρὶ Σιών, Ἰδοὺ, ὁ⁵
βασιλεὺς σου ἐρχεται σοι πρῶτος, καὶ ὀπι-
σθευκὼς ὀπίσθον, καὶ πῶλον υἱὸν ὑπο-
ζυγίου.

Πορεύοντες δὲ οἱ μαθηταί, καὶ ποιή-⁶
σαντες κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ὁ
Ἰησοῦς,

ἤγαγον πλὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ⁷
ἐπέθηκαν ἐπάνω αὐτῶν τὰ ἱμάτια αὐ-
τῶν, καὶ ἐπεκαθίσαν ἐπάνω αὐτῶν.

Ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἐστρωσεν ἑαυτῶν⁸
τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· ἄλλοι δὲ ἔκοπτον
κλάδους

præterire, clamarent, dicētes, Mi-
serere nostri Domine, fili David.

Turba autem obiurgabat eos ut
filerent: illi verò magis clamabāt,
dicentes, Miserere nostri Domine
fili David.

Et quū substitisset Iesus, vocavit
eos et ait, Quid vultis faciā vobis?

Dicunt ei, Domine, ut aperian-
tur oculi nostri.

Misericordia autem commo-
tus Iesus tetigit oculos eorum:
& statim visum receperunt oculi
eorum, & sequuti sunt eum.

Cap. XXI.

ET quū appropinquassent Hie-
rosolymis, & venissent Beth-
phage ad montem Olearum, tunc
Iesus misit duos discipulos,

Dicens eis, Ite in vicum qui vo-
bis est ex aduerso: & statim inue-
nietis asinam ligatam, & pullum
cum ea: soluite, & adducite mihi.

Et si quis vobis aliquid dixerit,
dicite, Domino his opus esse: sta-
tim enim mittet eos.

Hoc autem totum factum est
ut impleretur quod dictū est per
Prophetam, dicentem,

¶ Dicite filiæ Sion, Ecce, rex tu-
us venit tibi mansuetus, & infi-
dens asinæ, ac pullo filio subiugis
asinæ.

Profecti sunt autem discipuli,
feceruntque sicut imperarat eis
Iesus.

Et adduxerunt asinam & pul-
lū, & eis imposuerunt pallia sua,
& collocarunt ipsum super ea.

Plurima autē turba strauerunt
pallia sua in via: alii verò cadebāt
ramos

Marc. 11. 1
Luc. 19. 29

Esa. 61. 11
Zach. 9. 9
Iohan. 12. 15

Christus humilis de
mundi superbia triu-
phans ad veram glo-
riam per crucis igno-
miniam ascendit.

עבר יהוה קלא ואמרין אתרחם
עלין מרי ברה דדוד :

^א כנשא ^ב דין כאין ^ג חו כהון
^ד דישתקון והנן יתראיר ^ה ארימו
קלהון ואמרין מרן אתרחם עלין
ברה דדוד :

וקם ישוע וקרא אנון ואמר מנא
^א צבין אנתון אעבד לכון :
אמרין לה מרן דיתפתחן עינן :
ואתרחם עליהון וקרב לעיניהון
וכר שעתה אתפתחו עיניהון ואזלו
בתרה :

קפלאון כא

וכר קרב לאורשלים ואתא לבית
פנא ער גיב טורא דזיתא שדר
ישוע תרין מן תלמידוהי :

ואמר להון ^א זלו לקריתא חדא
דלוקבלכון ומחדא משכחין אנתון
חמרא ^ב דאסירא ועילא עמה ^ג שרו
איתו לי :

ואן אנש אמר לכון מרם אמרו
לה דלמרן ^א מתבעין ומחדא משדר
להון לבא :

חדא דין בלה דהות דיתמלא
מרם דאתאמר ביד נביא דאמר :
אמרו לברת צהיון הא מלכבי
אתא לכי מכיך ורכיב על חמרא
ועל עילא בר אתנא :

ואזלו תלמידא ועבדו איכנא
דפקד להון ישוע :

ואיתיו לחמרא ולעילא ^א נסמו על
עילא ^ב נחתיהון ורכב עלוהי ישוע :

וסוגאא דכנשא ^א משוין חו ^ב מאניהון
באורחא אחרנא דין פסקין חו
סוכא

transiret, ediderunt vocē, et dixerūt,
Miserere nostri mi Domine, fili
David.

31 Turba autem increpabant eos ut
tacerent. At illi magis elevarunt vo-
cem suam, et dixerunt, Domine no-
ster miserere nostri, fili David.

32 Et substitit Ieschua, et vocavit
eos, et ait, Quid vultis [ut] faciam
vobis?

33 Dicunt ei, Domine noster, ut ape-
riantur oculi nostri.

34 Et misertus est illorum, et tetigit
oculos eorū, et confestim aperti sunt
oculi illorum, et venerunt post eū.

7 Id est, Sequuti
sunt eum.

Cap. XXI.

1 ET quum appropinquasset Vri-
schelem, et venisset in Beth-pa-
ge iuxta montem Oliuarum, misit Ie-
schua duos e discipulis suis,

2 Et ait illis, Ite in villam istā qua
contra vos est, et statim inuenietis
asinam alligatam, et pullum cum
ea: soluite, adducite ad me.

1 Huius loci me-
morerunt Talmu-
distae, ut comme-
morat autor libri
ערך. Et fortasse a
fonte qui ibi erat,
nomē accepit: Vt
enim Graeci fontē
מזן, ita Syri, Chal-
dai & Talmudistae
eum vocant מַיָּם
vel מַיָּם: unde co-
flatum nomen est
מַיָּם-בֵּית, quod so-
nat locum fontis.

2 Ad verb. Vir:

3 Et, si quis dixerit vobis aliquid, di-
cite illi, Pro domino nostro petatur. et
confestim dimittet eos huc.

4 Hoc totū autē quod factū fuit [cō-
tigit] ut adimpleretur id quod dictū
fuerat per Prophetam, qui dixit,

5 Dicite filia Tzeiun, Ecce, rex tu-
us venit tibi mansuetus, et sedens
super asinam et super pullum filium
asinae.

3 Ac verbū, Per
manum prophetā
Id est, Ministerio
prophetā. Hebrai-
simus est frequens.

6 Et abierunt discipuli, et fecerunt
sicut praeceperat illi Ieschua.

7 Et adduxerunt asinam et pullū,
et posuerunt vestimenta sua super
pullum, et insedit illi Ieschua.

8 Et multitudo turbarū ponebāt ve-
stimēta sua in via. alii autē cade-
bant.

Li.

Euangelium

κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ ἐσθύν-
νον ἐν τῇ ὁδῷ.

Οἱ δὲ ὄχλοι οἱ περὶ αὐτὸν καὶ οἱ 9
ἀκολουθοῦντες, ἐκραζόν, λέγοντες, Ωσαν-
νὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ· βύλῳ μὲν οὗτος ὁ ἐρχό-
μενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὡσαννὰ ἐν
τοῖς ὑψίστοις.

Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυ- 10
μα, ἐσεύθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα,
Τίς ἐστὶν οὗτος;

Οἱ δὲ ὄχλοι ἐλέγον, Οὗτός ἐστιν Ἰη- 11
σοῦς ὁ περὶ φήτης ὁ ἀπὸ Ναζαρεθ τῆς
Γαλιλαίας.

Καὶ εἰσὶν ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν τῃ 12
Θεῷ, καὶ ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλῶντας
καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς βί-
βλους τῶν κολλυβιστῶν κατέσρεψε, καὶ
τὰς καθέδρας τῶν πωλῶντων τὰς πε-
ρισεβάς.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται, Ο οἶκός 13
μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς
δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.

Καὶ προσήλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ κω- 41
λοὶ ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ ἐδεξάμην αὐτοὺς.

Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι καὶ οἱ Γερα- 15
μαῖτες τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησε, καὶ τοὺς
παῖδας κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ λέ-
γοντας, Ωσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ἔθα-
νάκτισαν.

Καὶ εἶπον αὐτῷ, Ακούεις τί οὗτοι λέ- 16
γουσιν; Ο δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί.
οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ στόματος νη-
πίων ἐκδηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;

Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς, ἔξῃ ἦλθεν 17
ἐξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν· καὶ ἡνύ-
σθη ἐκεῖ.

Πρωίας δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πό- 18
λιν, ἐπεΐνασεν.

Καὶ ἰδὼν συκὴν μίαν ἔπλη τῆς ὁδοῦ, 19
ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ· εἰ
μὴ

ramos ex arboribus, & sternebant
in via.

Porro turba quæ præibat & quæ
sequebatur, clamabat, dicēs, Ho-
fanna filio David: benedictus qui
venit in nomine Domini: hosan-
na ὁ *qui es in calis* altissimis.

Et quum introisset Hierosoly-
ma, commota est vniuersa vrbs,
dicens, Quis est hic?

Turba autem dicebat, Hic est
Iesus ille Propheta ex Nazareth
vrbe Galilææ.

¶ Et introiuit Iesus in templum
Dei, & eiecit omnes vendentes
& ementes in templo: mensasque
numulariorum, & cathedras ven-
dentium columbas subuertit.

Et dixit eis, Scriptū est, ¶ Domus
mea, domus orationis vocabitur:
¶ at vos fecistis eā spelūcā latronū.

¶ Tunc venerunt ad eum cæci &
claudi in templo: & sanauit eos.

Quum vidissent autem princi-
pes Sacerdotum & Scribæ miran-
da illa quæ fecerat, & pueros cla-
mantes in templo, & dicētes, Ho-
fanna filio David, indignati sunt.

Et dixerūt ei, Audis quid isti di-
cant? Iesus autē dixit eis, Etiam.
Nūquā legistis, ¶ Ex ore infantiū
& lactentium perfecisti laudem?

Et eis relictis, exiit extra urbē
in Bethaniam: & diuersatus est
illic.

Manē autem rediens in urbem,
esuriit:

Et quū vidisset ficū quādā in via
venit ad eā, & nihil inuenit in ea
nisi

Marc. ii. 15
Luc. 19. 45
iohan. 2. 12
Deut. 4. 25

Esa. 56. 7
Jerem. 7. 11
Marc. ii. 17
Luc. 19. 46

Psal. 8. 2

Vruntur in primis
gloria Christi quos o-
portuit pietatis esse
magistros: sed frustra

Christus sic deserit
impio: ut tamen ha-
beat Ecclesia rationē.

Hypocrita tandē, suo
furo pudabuntur.

^א סוכא מן אילנא ורמין באורחא:
^ב כנשא דין אילין דאולין הו
^ג קדמוהי ואתין בתרה ^ד קעין הו
^ה ואמרין אושענא לברה דדויד בריך
^ו הו דאתא בשמה דמריא אושענא
^ז במרומא:
^ח וכד על לאורשלים אתתויעת כלה
^ט מדינתא ואמרין הו מנו הנא:
^י כנשא דין אמרין הו הנו ישוע
^{יא} נביא דמן נצרת דגלילא:
^{יב} ועל ישוע להיכלא דאלהא ואפק
^{יג} לבלהון אילין דזבנין ומזבנין בהיכלא
^{יד} וסחף פתורא דמערפנא וכורסותא
^{טו} דהנון דמזבנין יונא:
^{טז} ואמר להון כתיב הו דביתי בית
^{טז} צלותא יתקרא אנתון דין עבד תונייה
^{טז} מערתא דלסטא:
^{טז} וקרבו לה בהיכלא סמיא
^{טז} וחגיסא ואסי אנון:
^{טז} כד חזו דין רבי כהנא ופרישא
^{טז} תדמרתא דעבד וטליא דקעין
^{טז} בהיכלא ואמרין אושענא לברה
^{טז} דדויד אתאבש להון:
^{טז} ואמרין לה שמע אנת מנא אמרין
^{טז} הלין אמר להון ישוע אין ממתוס
^{טז} לא קריתון דמן פומא דטליא
^{טז} ודילודא תקנת תשובחתא:
^{טז} ושכך אנון ונפק לה לבר מן
^{טז} מדינתא לבית עניא ובת תמן:
^{טז} בצפרא דין כד הפך למדינתא
^{טז} כפן:
^{טז} וחזא תתא חדא באורחא ואתא
^{טז} לותה ולגא אשכח בה מדם
^{טז} אלא

ramos ex arboribus, & proiciebant in via.

9 Turba autem in illa qua⁴ ibant ante eum et⁵ veniebat post eum, clamabant et dicebant, Hoschaanah filio David: benedictus sit qui venit in nomine Domini, Hoschaanah in excelsis.

10 Et quum intrasset Urischelem, commota est uniuersa ciuitas, et dicebant, Quis est hic?

11 Turba autem dicebat, Hic est Ieschua propheta, q⁶ est a Natzareth Galilee.

12 Et ingressus est Ieschua in templum Dei, & eiecit omnes illos⁷ qui vendebant & emebant in templo, & euertit⁸ mensas numularicru, & cathedras illoru q⁹ vedebat colubas.

13 Et ait illis, Scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur: vos autem fecistis eam speluncam latronum.

14 Et accesserunt ad eum in templu caci & claudi: et sanauit eos.

15 Quum vidissent autem principes Sacerdotum & Pharisei mirabilia qua fecerat, et pueros qui clamabant in templo, & dicebant, Hoschaanah filio David, indignati sunt.

16 Et dixerunt illi, Audistu quid dicunt isti? Dixit eis Ieschua, Etia. Nunquam legistis, Quod ex ore puerorum et infantium disposuisti laudem?

17 Et dereliquit eos, & exiuit e ciuitate in Beth-ania: et diuersatus est illic.

18 Mane autem facto, quum rediret ad ciuitatem, & euriit.

19 Et vidit ficu vna in via, venitq; ad ea, & non inuenit in ea quicquam, nerismoneta, siue dato pignore: & ita nulla esset in census pensione mora quin totus, Israel a commemorato die, usque ad pascha, impositum sibi a Domino censum penderet. Ex illa autem pecunia (vt ibidem dicitur) comparabantur animalia ad ordinarias & publicas victimas & earum libamina, item necessaria ad panes propositionum, & ligna pro sacrificiis, & pro continuo igne alendo.

4 Id est. Præcedebant eum.

5 Id est. Sequebatur eum.

6 Contracta vox est ex simplicibus נא-חשן propter vulgatum eius usum. Vtebatur autem ea, praesertim in festo tabernaculoru, quod gaudium suum & fiduciam ex praeteriti benefici recordatione plenius excitarent, & in posterum sibi confirmarent; atque in spe Messiae conquireret. Vnde etiam factum vt & dies illi festi, & rami quos gestarent in illis, a fausta illa & solenni acclamatione vocati sint חושענא, sicut explicatur fufius in Talmud, lib. de festo tabernaculoru. Probabile ergo est, ramos quos honoris causa praeferebant ac substernebant vero Messiae & Christo nostro, tanquam symbola illis in mentem induxisse recantatam illam acclamationem, qua gratulationem & profusa animi laetitiam ex conspectu Dei in Messia exhibito salute & protectione, sanctius & solennius testatam facerent.

7 De praua hac emendi in templo & vendendi consuetudine scribitur in Talmud Ierusalem in primo capite שקלים.

8 Consueuerant enim durante adhuc templo ex antiquissimarum traditione (vt legitur in Talmud, tractatu De siclis, cap. i.) vicesima quinta die mensis duodecimi menses collocare in templo, & numularios mensis praeficere, vt quibus dimidiatus esset ex lege Domini, Exod. 30. in promptu inuenirent ibi pecuniam apud numularios, siue permutatione alterius generationis.

Euangelium

Marc. ii. 13

μη φύλλα μόνον· καὶ λέγει αὐτῇ,
Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γήνηται εἰς τὸν
αἰῶνα. Καὶ ἔξηραν διὰ παραχρῆμα
ἡ συκῆ.

Καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμα- 20
σαν, λέγοντες, Πῶς παραχρῆμα ἔξη-
ραν διὰ τὴν συκῆν;

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 21
Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν, καὶ μὴ
διακρινῆτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιή-
σετε, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρει τοῦ τῶ ἐῖπητε,
Ἀρθῆτι, καὶ βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν,
γήνησεται.

Marc. ii. 17
Luc. ix. 1

Καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ 22
προσκυτῇ, πσεύοντες, λήψετε.

Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ ἱερόν, προσ- 23
ῆλθον αὐτῷ διδάσκοντες οἱ ὑποκριταὶ καὶ
οἱ πρεσβύτεροι τῆς λαοῦ, λέγοντες, Ἐν
ποία ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι
ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταῦτα;

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 24
Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ ἐγὼ λόγον ἑνα, ὃν ἐὰν
εἴπητέ μοι, καὶ ἐγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξ-
ουσίᾳ ταῦτα ποίω.

Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἔξ 25
οὐρανοῦ, ἢ ἔξ ἀνθρώπων; Οἱ δὲ διελο-
γίζοντο ἑαυτοῖς, λέγοντες, Ἐὰν εἴ-
πωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ· ἐρεῖ ἡμῖν, Διατί οὐ
ἐκ ἡμῶν πιστεύσατε αὐτῷ;

Supra, 14. 6

Ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, φο- 26
βούμεθα τὸ ὄχλον. πάντες γὰρ ἐχρῶσι
τῷ Ἰωάννῳ ὡς ὡς φησὶν.

Καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπον, 27
Οὐκ οἶδαμεν. Ἐφη αὐτοῖς καὶ αὐτὸς,
Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ
ταῦτα ποίω.

Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; Ἀνθρώπος εἶχε 28
τέκνα δύο, ὧς προσελθὼν τῷ πατρὶ,
εἶπε, Τέκνον ὑπάγε, σήμερον ἐργάζου ἐν
τῷ ἀμπελῶνί μου.

nisi folia solum: tunc dicit ei, Ne
amplius ex te fructus nascatur in
æternum. Et exaruit illico ficus.

Fides virtus quædam.

Quum igitur hoc vidissent di-
scipuli, mirati sunt, dicentes, Quo-
modo illico exaruit ficus?

Respondens autem Iesus ait eis,
Amen dico vobis, si habueritis fi-
dem, neque hæsitaueritis, non so-
lum hoc quod factum est ficui, fa-
cietis, verumetiam, si moti isti di-
xeritis, Tollitor, & proiicitor in
mare, fiet.

In eos qui ordinaria
successioni, præterita
doctrina vocati mem-
alligant, & hoc fal-
so prætextu Christo
volunt os ocludere.

Et quæcunque precando petie-
ritis, si credideritis, accipietis.

Et quum venisset in templum,
principes Sacerdotum & senio-
res populi eum docentē adierunt,
dicentes, Qua autoritate facis ista?
& quis tibi dedit istā autoritatē?

Respondens autē Iesus dixit eis,
Interrogabo vos & ego rem quā-
dā: quā si dixeritis mihi, dicā & e-
go vobis qua autoritate ista faciā.

Baptisma Iohannis unde erat?
è cælo, an ex hominibus? At illi ra-
tiocinabantur apud se, dicentes,
Si dixerimus, E cælo, dicet nobis,
Quare ergo non credidistis ei?

Sin autē dixerimus, Ex homi-
nibus, timemus turbā. Omnes e-
nim, habet Iohannē vt Prophetā.

Et respondentes Iesu dixerūt,
Nescimus. Ait eis & ipse, Nec
ego vobis dicam quo iure ista fa-
ciam.

Quid autē vobis videtur? Qui-
dam habebat duos filios: & acce-
dens ad priorem, dixit, Fili abi,
hodie operare in vinea mea.

Notum non est, o-
mnium esse deterrē-
mos, quos præteritis
ser alius demonstra-
re oportuit.

Ille

Ο δὲ

אלא אן טרפא בלחוד ואמר לה לא
יהוון בכי תוב פארא לעלם ומחדא
יבשת תתא הי :

nisi folia tantum: Et ait illi, Ne sint
in te iterum fructus in aeternum. Et
continuo arefacta est ficus illa.

חזא
תהר טעמו
תמה

וַיַּחֲזוּ תַלְמִידָיו וַתַּהֲרֹוּ וַאֲמָרִין
אִיכְנָא בַר שַׁעְתָּה יִבְשֶׁת תַּתָּא :

20 Et viderunt discipuli, et mirati
sunt, et dixerunt, Quomodo continuo
arefacta est ficus?

אמן
תתא כמו
תאנח:

עֲנָא יֵשׁוּעַ וַאֲמַר לְהוֹן אֲמִין אֲמַר
אֲנָא לְכוּן דָּאן תְּהוּא בְּכוּן הִימְנוּתָא
וְלֹא תִתְּפִלְגוּן לֹא בְּלַחֲוֹד הָדָא דִּתְתָּא

21 Respondit Ieschua, Et dixit illis,
Amin dico vobis quod si fuerit in
vobis fides Et non haesitaueritis, non
tantum hoc de ficu facietis: sed etiam,
si moti huic dixeritis, Tollere, et pro
iice te in mare, fiet.

אמן מורכב
מן אף אן:

תַּעֲבִדוּן אֲלֵי אֲפִן לְטוֹרָא הֲנֵי
תֵּאמְרוּן דִּאֲשַׁתְּקִיל וּפִל בִּימָא תְּהוּא :
וְכָל מַדָּם דִּתְשַׁאֲלוּן בְּעֻלוֹתָא

22 Et quicquid petieritis in precatio
ne, Et credideritis, accipietis.

צלא
אמן
נסכ

וַתְּהִימְנוּן תַּסְכוּן :

23 Quumque venisset Ieschua in te-
plum, accesserunt ad eum principes
sacerdotum Et seniores populi dum
doceret, et dixerunt ei, In qua pote-
state hac facis tu? Et quis dedit tibi
potestatem hanc?

אף

וְכַד אַתָּא יֵשׁוּעַ לְחִיכְלָא קִרְבוּ לָהּ
רַבִּי בְּהֵנָּא וּקְשִׁישָׁא דַּעֲמָא כַּד מֶלֶךְ
וַאֲמָרִין לָהּ בְּאִינָא שׁוֹלְטָן הִלִּין עֲבַד
אַתָּה וּמִנּוּ יַחֲב לָךְ שׁוֹלְטָנָא הֵנָּה :

24 Respondit Ieschua et dixit illis,
Interrogabo vos ego quoque verbum
unum, Et si dixeritis mihi, ego quo-
que dicam vobis in qua potestate hac
facio.

מלל

עֲנָא יֵשׁוּעַ וַאֲמַר לְהוֹן אֲשַׁאֲלִיכּוּן
אֲף אֲנָא מֶלֶתָא הָדָא וְאֵן תֵּאמְרוּן
לִי אֲף אֲנָא אֲמַר אֲנָא לְכוּן בְּאִינָא
שׁוֹלְטָנָא הִלִּין עֲבַד אֲנָא :

25 Baptismus Iuchannan undenam
erat? è calis, an ex filiis hominum?
Illi autem cogitabāt apud seipsos et
dicebant, Si dixerimus, E calis, dicet
nobis, Propter quid non credidistis
illi?

אית

מַעֲמוּדִיתָה דִּיּוֹחַנָן מִן אִימְכָא
אִיתִיָּה מִן שְׁמִיָּא הִי אִו מִן בְּנֵי-נִשָּׂא
הֲבוּן דִּין מִתְרַעִין הִוּוּ בְּנַפְשָׁהוֹן
וַאֲמָרִין דָּאן נֵאמַר מִן שְׁמִיָּא אֲמַר
לָן עַל מִנָּא לֹא הִימְנַתּוּנִיָּהי :

רעא
חזא

וְדֵנֵאמַר מִן בְּנֵי-נִשָּׂא דִּחְלִינָן מִן
בְּנִשָּׂא בְּלַחֲוֹן גִּיר אִיךְ גִּבְיָא אֲחִידִין
הִוּוּ לִיּוֹחַנָן :

26 Et ut dicamus, Ab filiis hominum,
metuimus à turba. Omnes enim tā-
quam prophetam habebant ipsum
Iuchannan.

אמן

וְעֵנּוּ וַאֲמָרִין לָהּ לֹא יִדְעִינָן אֲמַר
לְהוֹן יֵשׁוּעַ אֲף לֹא אֲנָא אֲמַר לְכוּן
בְּאִינָא שׁוֹלְטָנָא הִלִּין עֲבַד אֲנָא :

27 Et responderunt et dixerunt ei,
Nescimus. Dixit illis Ieschua, Ne-
que ego dico vobis in qua potestate
hac facio.

רחל

מִנָּא דִּין מִתְחִיָּא לְכוּן גִּבְרָא חַד
אִית הוּא לָהּ בְּנִיָּא תִרִין וְקִרְבִּי לֹות
קִדְמִיָּא וַאֲמַר לָהּ בְּרִי זֶל יוֹמְנָא
פְּלוּח בְּכִרְמָא :

28 Quid autem videtur vobis? Ho-
mini cuidam erant filii duo, Et ac-
cessit ad priorem, et dixit illi, Fili mi,
abi, hodie operare in vinea.

אזל
יום

הו

Euangelium

Ο δὲ ὑποκριθεὶς εἶπεν, Οὐ θέλω· ὅ- 29
τερον δὲ μεταμεληθεὶς ἀπῆλθε.

Καὶ προσελθὼν τῷ δευτέρῳ, εἶπεν 30
ὡσαύτως. Ο δὲ ὑποκριθεὶς εἶπεν, Εγὼ
κῶρει, καὶ ἐκ ἀπῆλθε.

Τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε τὸ θέλημα 31
πατρὸς; Λέγουσιν αὐτῷ, Ο δεῦτος. Λέ-
γει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν λέγω ὑμῖν ὅτι
οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν
ὑμᾶς εἰς πλὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἦλθε γὰρ πρὸς ὑμᾶς Ἰωάννης ἐν 32
ὀνόματι δικαιοσύνης, καὶ ἐκ ὁπίσευσεν
αὐτῶν· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ὁπί-
σευσαν αὐτῶν. ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐ μετε-
μετήθητε ὑστέρῳ, τοῦ πεσεῖσθαι αὐτῶν.

Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἀν- 33
θρώπος τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύ-
τευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ
ἐτίθει, καὶ ὠρυξεν ἐν αὐτῷ λιθὸν,
καὶ ὠκοδόμησεν πύργον· καὶ ἐξέδοτο αὐ-
τὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδύνησεν.

Οτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῆς καρ- 34
πῶν ἀπέστειλε τὸν δούλον αὐτοῦ πρὸς
τὸν γεωργόν, λαβεῖν τὸν καρπὸν
αὐτοῦ.

Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δού- 35
λους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδωκαν, ὃν δὲ ἀπέκλει-
ναν, ὃν δὲ ἐλιθοβολήσαν.

Πάλιν ἀπέστειλε ἄλλους δούλους 36
πλείονας τῶν προτέρων· καὶ ἐποίησαν
αὐτοῖς ὡσαύτως.

Υστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν 37
υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, Εὐξάπησονται
ἐν τῷ ὄν μου.

Οἱ δὲ γεωργοὶ, ἰδόντες τὸν υἱόν, εἶπον 38
ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος·
δεῦτε, ὑποκλείνωμεν αὐτὸν, καὶ κατή-
ραμεν πλὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἐξω 39
τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ ἀπέκλειναν.

Ille verò respondens ait, Nolo:
sed postea quū resipuisset, abiit.

Et accedens ille ad secundum,
dixit itidem. Is verò respondens
ait, Ego abeo, domine, sed nō abiit.

Vter è duobus fecit quod vo-
luit eius pater? Dicunt ei, Prior.
Dicit eis Iesus, Amen dico vobis.
Publicani & meretrices præeunt
vobis in regnum Dei.

Venit enim ad vos Iohānes via
iustitiæ, & non credidistis ei: pu-
blicani verò & meretrices credi-
derunt ei. vos autem qui hoc vidi-
stis, non poenituistis postea, vt ei
crederetis.

¶ Aliam parabolam audite. Fuit
quidam paterfamiliās qui plāta-
uit vineam, & sepe circumpo-
suit ei, foditque in ea torcular,
& ædificauit turrim: & elocauit
eam agricolis, ac peregre profe-
ctus est.

Quum autem tempus fructu-
um appropinquasset, misit seruos
suos ad agricolas, vt eius fructus
acciperent.

Agricolæ verò, captis eius ser-
uis, aliū quidē cæciderūt, aliū ve-
rò trucidarūt, aliū aut lapidarūt.

Rursum misit alios seruos plu-
res prioribus: & fecerunt eis iti-
dem.

Postremò autē misit ad eos fi-
lium suum, dicēs, Reuerbuntur
filium meum.

Agricolæ verò viso filio dixe-
runt inter se, ¶ Iste est hæres: veni-
te, trucidemus eum, & obtine-
amus hæreditatem eius.

Tunc captum eū eiecerunt ex-
tra vineam, & trucidarunt.

Quum

Esa. 5. 1. 5
jerem. 2. 21
marc. 12. 1
luc. 20. 9

Infra, 26. 3.
& 27. 1
iohan. 1. 53.

is sepe numero s. nif-
sim: sunt Ecclesie ho-
stes, quorum fides cō-
missa est. Sed Dei vo-
catio nec temporibus
nec locis, nec personis
certis est alligata.

Οταν

^a תוא טעמו
התנחם:

הו דין ענא ואמר לא צבא אנא
בחרתא דין אתתוי ואול:

וקרב לות אחרנא ואמר לה
הכות הו דין ענא ואמר אנא מרי
ולא אול:

^b צבא מנו מן הלין תריהון עכד צבינא
דאבוהי אמרין לה הו קדמא אמר
להון ישוע אמין אמר אנא לכו
דמכסא וזניתא קדמין לכו
למלכותא דאלהא:

^c כאן או כון:
^d אמן
^e אמן
^f חזא
^g תוא טעמו
התנחם:
^h אמן

אתא גיר לותכון יוחנן באורחה
דכאנותא ולא הימנתוניהי מכסא
דין וזניתא הימנוהי אנתון דין אף
לא בד חזיתון אתתויתון בחרתא
דתהימנון בה:

ⁱ חדר טעמו
סכב:
^k אחד
^l חזק טעמו
הלך לו לארץ
אחרת:

שמעו אחרנא מתלא גברא חד
אית הוא מרא ביתא ונצב כרמא
ואחדרה סינא וחפר בה מעצרתא
וכנא בה מגדלא ואוחדרה לפלחא
וחזק:

^m מחא

כד דין מטא וכנא דפארא שדר
לעבדוהי לות פלחא דישרון לה
מן פארא דכרמא:
ואחדרו פלחא לעבדוהי ואיר
דמחאוהי ואיר דרגמוהי ואיר
דקטלוהי:

ⁿ כח

ותוב שדר עכדא אחרנא וסגיאין
מן קדמא והכות עבדו להון:
אחרית דין שדר לותהון לברה
כד אמר כבד יביתון מן כרי:

^o בין
^p אתא
^q אחד

פלחא דין כד חזאוהי לכרמא
אמרו בינתהון הנו ירתא תו
נקטלוהי ונאחוד ירתותה:

^r נק

ואחדרו אפקוהי לבר מן כרמא
וקטלוהי:

29 Ille autem respondit, & dixit, Ego nolo: postea autem resipuit, & abiit.

30 Et accessit ad alterum, et dixit illi similiter. Ille autem respondit & dixit, ⁹ Ego, domine mi. et non abiit.

⁹ Concisa oratio, in qua verbum Faciam intelligitur.

31 Uter ex his duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei, Prior. Dixit illi Ieschna, Ammin dico vobis quod publicani & meretrices praeceperunt vos in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Iuchannan per ¹⁰ viam iustitiae, & non credidistis ei: publicani autem & meretrices crediderunt ei. Vos autem, etiam quum vidissetis, non resipuistis postea ut crederetis ei.

¹⁰ Subaudi Incedens. Hebraismus Id est, vinebat secundum iustitiam.

33 Audite aliam parabolam. Homo quidam erat dominus domus, & plantavit vineam, & cinxit eam sepe, et fodit in ea torcular, et edificavit in ea turrim, et ¹¹ locavit eam cultoribus, & ¹² peregre profectus est.

¹¹ ויחזקוהו respo- det Hebraeo ויחזקו Possedit: unde fit ויחזקו, hoc est Possidendum tradidit. Est autem mutatus 1, in daleth consuetudo more.

34 Quum autem appropinquaret tempus fructuum, misit servos suos ad agricolas ut mitterent sibi ex fructibus vineae suae.

¹² ויחזקו id est. Peregre profectus est, ut & in Marco cap. 12. 1. in eadem parabola, & cap. 13. 34. Peculiare est verbi Syris, quo nec Hebraei nec Chaldaei utuntur.

35 Et apprehenderunt agricolae servos eius, et ¹³ fuit quem ceciderunt, et fuit quem lapidarunt, et fuit quem occiderunt.

¹³ Hebraismus, pro Aliquem caeciderunt, & c.

36 Et iterum misit servos alios, & plures quam priores: et similiter fecerunt illis.

37 Novissime autem misit ad eos filium suum, dicens, Iam pudebit eos ob filium meum.

38 Cultores autem quum viderent ipsum filium, dixerunt intra se, Hic est haeres. venite, occidamus eum, & retinebimus hereditatem eius.

39 Et apprehensum eiecerunt eum extra vineam, et occiderunt eum.

L.iii.

Euangelium

Όταν ἔνελθη ὁ κύριος τῆ ἀμπελῶ- 40
νος, τί ποιήσῃ τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;

Λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὶ κακῶς δὲ πο- 41
λέσῃ αὐτοῖς· ὅτι τὸν ἀμπελῶνα ἐκδόσῃ
ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν
αὐτῷ ἴσους καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.

Psal. 118. 22
act. 4. 11
rom. 9. 33
1. pet. 2. 7

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐδέποτε ἀνέ- 42
γνωτε ἐν ταύτῃ γραφῇ, Λίδον ὃν ἀπε-
δοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, ὃς ἐγένετο
κεφαλὴ γωνίας· παρὰ τοῦ κυρίου
ἐγένετο αὕτη, καὶ ἐστὶ θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλ-
μοῖς ἡμῶν;

isa. 8. 14

Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι θροῦνεται 43
ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὅτι δοθή-
σεται ἐθνὴ ποιουῶν τοῖς καρποῖς αὐτῆς.

Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τῷ λίθῳ θροῦνεται, 44
συνθλαθήσεται, ἐφ' ὃν εἰ ἂν πέσῃ,
λικμήσῃ αὐτόν.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ 45
Φαρισαῖοι καὶ παραβόλαι αὐτοῦ, ἐ-
γινωσκάν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει.

Καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι, ἐφο- 46
βήθησαν τοῖς ὄχλοις, ὅτι ὡς περὶ φή-
τις αὐτὸν εἶχον.

Κεφάλαιον κβ

Luc. 14. 16
apoc. 19. 9.

ΚΑΙ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, πάλιν εἶπεν 1
αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς, λέγων,

Ὡμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τοῦ οὐρανοῦ 2
ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γά-
μους τῷ υἱῷ αὐτοῦ.

Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ κα- 3
λέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους·
καὶ ἐκ ἡμετέρας ἐλθεῖν.

Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέ- 4
γων, Εἰπάτε τοῖς κεκλημένοις, Ἰδοὺ, ὁ
ἀριστὸν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦτοί μου ἐ-
στὶ σιτὰ τεθυμνά, καὶ πάντα ἑτοιμα-
σθέντες εἰς τοὺς γάμους.

Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον· ὁ μὲν 5
εἰς τὸν ἴδιον ἀγρὸν, ὁ δὲ εἰς πλὴν ἐμπο-
ρίαν αὐτοῦ.

Οἱ δὲ

Quum igitur venerit dominus
vineæ, quid faciet agricolis illis?

Dicunt eis, Malos ipsos malè per-
det: & vineam suam elocabit aliis
agricolis, qui reddent ei fructum
temporibus suis.

Dicit eis Iesus, Nunquam legi-
stis in Scripturis, Quem lapidem
reprobarunt ædificantes, is factus
est caput anguli: à Domino factū
est istud, & est mirabile in oculis
nostris?

Propterea dico vobis fore ut
tollatur à vobis regnum Dei, &
detur genti quæ ferat eius fructū.

Porro qui ceciderit super lapi-
dē istū, cōquassabitur: super quē
verò ceciderit, dissipabit eum.

Et quum audissent principes sa-
cerdotum ac Pharisei parabolas
eius, cognouerunt hæc de se dici.

Impii nihil possunt
nisi quod Deo liber.

Et quum studerent eum prehē-
dere, timuerunt turbā, quoniam
ut prophetam eum habebat.

Cap. XXII.

Tunc respondens Iesus, rur-
sum loquutus est eis per pa-
rabolas, dicens,

Simile est regnū cælōrū cuidam
regi qui fecit nuptias filio suo:

Et misit seruos suos qui vocarēt
vocatos ad nuptias: sed noluerūt
venire.

Vera coram Deo Ec-
clesia non est eorum
omnium cæcus qui
voce Euangelii inui-
tantur (quum pluri-
que seruire malint
huius vite cōmodis,
nec desint qui inuisi-
tores crudeliter per-
sequantur) sed est co-
rū duntaxat qui vo-
cati parent, cuiusmo-
di ferē sunt quos mi-
nims facit.

Rursus misit alios seruos, di-
cens, Dicite vocatis, Ecce, prædiū
meum paravi, tauri mei & altilia
mactata sunt, & omnia parata: ve-
nite ad nuptias.

Illi autē quū hoc neglexisset, a-
bierūt: alius quidē in agrum suū,
alius verò ad mercaturam suam.

Reli-

מָה דַּאתָּא הַכִּיל מָרָה דְּכַרְמָא
מִנָּא יַעֲבֹד לְפִלְחָא הֵנוּן :

אֲמַרִּין לָהּ דְּבִישׁ בִּישׁ יִוְכַד אַנּוּן^a
וְכַרְמָא יִוְחַד לְאַחֲרָנָא פִּלְחָא אִילִין^b
דִּיהֲבִין לָהּ פֶּאֶרָא בּוֹכְנָהוּן :

אֲמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ לֹא מִמֶּתוּם^c
קִרְיָתוֹן בְּכַתְבָּא דְּכַאפָּא דְּאַסְלִין^d
בְּנִיָּא הִי הָוֵת לְרִישָׁא דְּזוּיָת מִן לֹוֹת^e
מִרְיָא הָוֵת הִדָּא וְאַתִּיחָהּ תְּדַמּוּרְתָּא^f
בְּעִינִין :

מִטּוֹר הֵנָּה אֲמַר אַנְגֵּל לְכוּן^g
דְּתִשְׁתַּקֵּל מִנְכוּן מַלְכוּתָא דְּאַלְהָא^h
וְתִתִּיב לְעַמָּא דְּעֵבֶד פֶּאֶרָא :

וּמִן דִּיפֹל עַל כַּאפָּא הִדָּאⁱ
יִתְרַעַע וְכָל מִן דְּחִי תִפְרֹל עֲלוֹהִי^j
תְּדַרְיוּהִי :

וְכַד שְׁמַעוּ רַבִּי כְּהֵנָּה וּפְרִישָׁא^k
מִתְּלוּהִי יָדְעוּ דְּעֲלִיהוֹן אֲמַר :
וּבְעוּ לְמַאחֲרָה וְדַחְלוּ מִן^l
כְּנִשָּׁא מִטֵּל דְּאִיךְ דְּלִנְבִיָּא אַחֲדִין^m
חֲוֹי לָהּ :

קְפִלְאוֹן כָּב

וְעֵנָּה תוֹב יֵשׁוּעַ בְּמַתְלָא וְאֲמַר :
אֲתַדְרִמִּית מַלְכוּתָא דְּשָׁמַיָּאⁿ
לְגַבְרָא מַלְכָּא דְּעֵבֶד מִשְׁתוּתָא^o
לְכָרָה :

וְשִׁדְר לְעַבְדוּתִי דִּיקְרוּ לְמוֹמְנָא^p
לְמִשְׁתוּתָא וְלֹא צָבּוּ לְמַאתָא^q
וְתוֹב שִׁדְר עֲכִידָא אַחֲרָנָא וְאֲמַר^r

אֲמַרו לְמוֹמְנָא דְּהָא שְׁרוּתִי מְטִיבָא^s
וְתוֹרִי וּמִפְטָמִי קְטִילִין וְכָל מִדָּם^t
מְטִיב תֵּו לְמִשְׁתוּתָא :

הֵנוּן דִּין כְּסוּ וְאוֹלוּ אִיתְּ דְּלִקְרִיתָהּ^u
וְאִית דְּלִתְאַגּוּרְתָּהּ^v :

שִׁרְכָּא

40 Quum venerit igitur dominus vinea, quid faciet agricolis illis?

41 Dicunt ei quod pessimè perdet illos, et vineam locabit aliis cultoribus, qui dent ei fructus tempore suo.

42 Dixit illis Ieschna, Nunquàmne legistis in Scripturis, Quod lapis què reprobauerunt edificantes, hic factus est in caput anguli: à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

43 Propterea dico vobis quod auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur populo qui facit fructus.

44 Et, qui ceciderit super lapidem hunc, confringetur, & omnis super quem ipse ceciderit, [conterendo] disperget eum.

45 Et quum audiuiissent principes Sacerdotum & Pharisei parabolas eius, intellexerunt quod de se dixisset.

46 Et quarebant capere eum, et timuerunt à turba, eo quod tanquam prophetam habebant eum.

Cap. XXII.

1 ET respondit iterum Ieschna per parabolas, et dixit,
2 Simile factum est regnum celorum homini regi, qui fecit conuiuium filio suo:

3 Et misit seruos suos ut vocarent inuitatos ad conuiuium: & non voverunt venire.

4 Et iterum misit seruos alios, et ait, Dicite inuitatis, Ecce, prandium meum paratum est, & tauri mei et saginata mea mactata sunt, et omnia sunt parata: venite ad conuiuium.

5 Illi autem spreuerunt, & abiuerunt, est qui in villam suam, et est qui ad negotiationem suam.

14 Ad verbum, Malè, malé. Superlatius enim gradus saepe repetito positiuo uppletur.

15 Ad verbum, Possidere faciet, si ne possidendā tradet.

16 תְּדַרְיוּהִי respoñdet verbo Hebræo וְיָהּ, mutato i in y ex more. notatur verò dispersio ex attritione, vt quum vasis fictilis allisi ad filicem partes huc & illuc defiliunt.

17 Ad verbum, Tenebant eum: quæ phrasis in Gallica quoque lingua, & in Germanica ac Italica in vfu est frequenti. Dicim⁹ enim: On le tenoit pour un prophete. Italicè Era tenuto per un propheta, Germanicè, Er uuart gehalten fur ein propheten.

1 idem quod כו spreuerunt mutato x in s a-meth, quia eodem organo pronuntia-tur, vt supra notaui-mus.

2 Idest, Quidam. Hebraismus capite super iore notatus 35

Reli-

Euangelium

Οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τὸν δού- 6
λους αὐτῶν, ὑβρίσαν καὶ ἀπέκλειναν.

Ακούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ
πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτῶν, ἀπώ- 7
λεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ πῦρ πό-
λιν αὐτῶν ἐνέπηρε.

Τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτῶν, Ὁ μὲν 8
γάμος ἐτοιμὸς ἐστίν, οἱ δὲ κεκλημένοι
οὐκ ἦσαν ἄξιοι.

Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῆς 9
ὁδοῦν, καὶ ὅσοις ἀνδρῶν, καλέσατε εἰς
τὸν γάμον.

Καὶ ἐξελθόντες οἱ δούλοι ἐκείνοι 10
εἰς τὰς ὁδοὺς, σιυνήγαγον πάντας ὅσοις
ἄνθρωπον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς. Ἐπλή-
σθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.

Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς δεῖσθαι 11
τὸν ἀνακειμένον, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον
ἐκ ἐνδεδυμένον ἐνδυμα γάμου.

Καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλ- 12
θες ὧδε μὴ ἔχων ἐνδυμα γάμου; Ὁ δὲ
ἐφίμωσεν.

Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις, 13
Δήσαντες αὐτῶν πόδας καὶ χεῖρας, ἄρατε
αὐτὸν, καὶ ἐμβάλετε εἰς τὸ σκοτεινὸν καὶ
ἐξώτηρον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ
βρυγμὸς τῶν ὁδόντων.

Πολλοὶ γὰρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ 14
ἐκλεκτοί.

Τότε πορεύοντες οἱ Φαρισαῖοι συμ- 15
βούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύ-
σωσιν ἐν λόγῳ.

Καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τὸν μαθη- 16
ταὶ αὐτῶν μὲν τῶν Ἡρωδιανῶν, λέγον-
τες, Διδάσκαλε, οἶδα μὲν ὅτι ἀληθὴς εἶ,
καὶ τὸ ὁδὸν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις,
καὶ ἡ μέλει σοι τοῦ οὐδενός· (καὶ γὰρ βλέ-
πεις εἰς τὸ πρῶτον ἄνθρωπον.)

Εἰπὲν οὖν ἡμῖν, τί σοι δοκεῖ; --

Reliqui verò prehenso seruos
eius, contumeliis affecerunt &
trucidarunt.

Rex autem quum hoc audisset,
iratus est: & missis exercitibus suis,
perdidit homicidas illos, & vr-
bem eorum incendit.

Tunc dicit seruis suis, Nuptiæ
quidem paratæ sunt: sed qui voca-
ti erant, non erant digni.

Ite ergo ad compita viarum, &
quoscunque inueneritis, vocate
ad nuptias.

Et egressi serui illi in vias, con-
gregarunt omnes quos inuenerunt,
malos pariter ac bonos: & imple-
tæ sunt nuptiæ conuiuiis.

Ingressus autē rex vt spectaret
conuiuas, vidit illic hominem nō
indutum veste nuptiali.

Tunc dicit ei, Amice, quomo-
do huc introisti nō habens vestē
nuptialē? At illi os occlusum est.

Tūc dicit rex ministris, Ligatis
pedibus & manibus eius, tollite
eum, & cōiicite in tenebras exte-
riores: illic erit fletus & stridor
dentium.

Multi enim sunt vocati, pauci
verò electi.

Tunc profecti Pharisei confi-
lium ceperunt vt illaquearent eū
in sermone.

Itaque mittunt ad eum discipu-
los suos cum Herodianis, dicen-
tes, Præceptor, scimus te veracem
esse, & viam Dei in veritate do-
cere, nec quenquam curare: (non
enim respicis in personam ho-
minum.)

Dic ergo nobis, qd tibi videtur?
licet

Triste contemptorum
Christi exitium.

Deus prior nos nihil
tale cogitantes vocat.

In ista etiam paucita-
te nonnulli sunt reie-
cti, qui videlicet vi-
ta nouitate fidem nō
approbant.

Christianos oportet
magistratibus etiam
impis ex auctorita-
te parere, sed ita vt
Deo salua sua auctoritas
maneat.

Supra, 8.12
& 13.42
infra, 25.30
marc. 12.13
luc. 30.26

ἐξέστ

^a שֶׁרָכַח דִּין ^b אֶחָדָם לַעֲבֹדָה יוֹצֵעֵרָם
^a שֶׁ רָכַח כְּמוֹ
הַשָּׂאֵר
^b אֶחָד
וּקְטָלוּ :

6 Reliqui verò apprehenderunt ser-
uos illius, & dolore affecerunt et in-
terfecerunt.

כִּד שִׁמַּע דִּין מַלְכָּא רְגוּ וְשִׁדְר
 חיל^c חילותה^c אֹבֵד^d לְקַטּוּלָהּ הַנּוֹן
 נכד^d וּלְמַדִּינַתְהוֹן אֹקֵד^e :
 יקר^e

7 Quum audiuiſſet autem rex,
iratus eſt, et miſit exercitus ſuos, et
perdidit interfectores illos, & ciuita-
tem illorum incendit.

חִידִין אָמַר לַעֲבֹדוֹהִי מִשְׁתוֹתֵנִי ^f ^f שְׁתֵּה
מִטִּיבָא וְהִנֵּן דְּמוֹמֵגִין הוּוּ לֵא ^g טִיב
נְשׂוּן הוּוּ :

8 Tunc dixit seruis suis, Conuiuiū
paratum est, & illi qui inuitati erāt,
indigni fuerunt.

וְלוֹ הָכִיל לְמַפְקָא דְּאוֹרְחַתָּא וְכָל
 מִן דְּמִשְׁכַּחֲחִין אֲנִתּוֹן קְרוּ לְמִשְׁתּוֹתָא:
 וְנִפְקוּ עֲבָדָא חֲנוּן לְאוֹרְחַתָּא
 וּבְנִשּׁוּ כָּל דְּאַשְׁכְּחוּ בִישָׁא וְטִבָּא
 וְאַתְמְלִי בֵּית מִשְׁתּוֹתָא סְמִיכָא:

9 *Ite igitur ad exit' viarũ, et quẽcũ-
que inueneritis, vocate ad cõmuniũ.*

וְעַל מַלְכָּא דִּיחֻזָּא סְמִיכָא וְחֻזָּא¹ עוּלִי
תַּמָּן גְּבֵרָא דְלֹא לְבִישׁ לְבִישָׁא
דְּמִשְׁתוּתָא :

10 *Et egressi sunt serui illi in vias, et congregauerunt omnes quos inueniunt, malos et bonos. Et impletus est locus conuiuii discumbentibus.*

וַאֲמַר יְהוָה חֲבֵרֵי אֵיכָנָה ^mעַל־
לֶבָא כֹד נַחֲתָא דְמִשְׁתּוּתָא לִית לָךְ
הוּ דִין ⁿאֲשַׁתְּךָ :

II. *Et ingressus est rex ut videret discumbentes, et vidit illic hominem qui non erat indutus vestibus convivii.*

הִיָּדִין אָמַר מֶלֶכָּא לְמִשְׁמִשָּׁנָא
אָסוּרוּ ^o אִידוּהִי וְרַגְלוּהִי ^p וּאִפְקוּהִי ^c יֵר
לְחִשּׁוּכָא ^q בְּרִיא תִּמָּן יִהְיֶה ^r בְּכִיָּא ^b בְּרָה
וְחוֹרֵק שֵׁנָא : ^r כְּכָה

12 *Et ait illi, Socie mi, quomodo ingressus es huc, quum vestes conuiuui non sint tibi? Ille autem conticuit.*

סְבִימִין אֲבוֹן בִּיר קְרִיָא וְזַעוּרִין קְרִיָא
גְבִיָא :

13 Tunc dixit rex ministris, Liga-
te manus eius & pedes eius, et eici-
te eum in tenebras exteriores: ibi e-
rit ploratus & stridor dentium.

הִיָּדִין אֲזָלוּ פְּרִישָׁא נִסְכוּ מַלְכָּא
דְּאֵיכְנָא^u יְצוּדוּנִיהִי^x בְּמַלְתָּא :

14 *Multi enim sunt vocati & pau-
ci electi.*

וַשָּׂדְרוּ לֹתָהּ תַלְמִידֶיהוֹן עַסְדִּיבִית
הַרְרוּס וְאִמְרִין לָהּ מִלְפָּנָיִךְ יִדְעִינָן

15 Tunc abeuntes Pharisei ceperunt
consilium quomodo illaquearent eum
in sermone.

דְּשִׁרִיר אַנְתָּ וְאוֹרְחָא דְאַלְחָא
 בְּקוּשְׁתָּא ^{aa} מִלֵּךְ אַנְתָּ וְלֹא שְׂקִיר ^z
 אַנְתָּ ^{bb} צִפְתָּא לְאַנֶּשׁ לֹא גִיר בְּסֵב
 אַנְתָּ ^{cc} בְּאַפָּא דְאַנֶּשׁ :

6 Et miserunt ad eum discipulos suos cum domesticis Hircanis, & dixerunt ei, Magister noster, nouimus quod verax es, et viam Dei in veritate doces, neque accipis curam propter hominem: (non enim accipis personam [cuiusquam] hominis.)

אמר לן הכיל איכבא מתחזא לך
שליש

7 *Dic nobis ergo, Quomodo uidetur
tibi?*

Licet

Euangelium

ἔξει δὸναι κήνσον Καίσαρι, ἢ οὐ;

Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς πλὴν πονηρίαν 18 αὐτῶν, εἶπε, Τί με πειράζετε ὑποκριταί;

Ἐπεδείξατέ μοι τὸ νόμισμα ποδ 19 κλήσου. Οἱ δὲ προσήνεκαν αὐτῷ δη-
νάριον.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν αὐτῇ 20 καὶ ἡ ὀπισθογραφία;

Rom. 13.7

Λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος. Τότε 21 λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε ἔν τῷ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ ἔν τῷ Θεοῦ, τῷ Θεῷ.

Καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν· καὶ 22 ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Marc. 12.10
Luc. 10.27
Act. 23.6
Deut. 25.5

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθον αὐ- 23 τῷ Σαδδουκαῖοι, (4) λέγοντες μὴ εἶ
ἀνάστασιν καὶ ἐπιρώτησαν αὐτὸν,

Λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωσὴς εἶπεν, 24 Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ὀπι-
γαμβρὸς αὐτοῦ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἢ γυναι-
κα αὐτοῦ, καὶ ἀναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελ-
φῷ αὐτοῦ.

Ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἐπὶ ἀδελφοί. 25 Ὁ ὡθεὶς, γαμήσας ἐτελεύτησε· καὶ
μὴ ἔχων σπέρμα, ἀφῆκε πλὴν γυναι-
κα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρί- 26 τος, ἕως τῆς ἐπτά.

Υστερὸν δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ 27 γυνή.

Ἐν τῇ οὐκ ἀναστάσει, πῶς τῆς ἐπτά εἶ- 28 σαι γυνή; πάντες γὰρ ἔχον αὐτὴν.

Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 29 Πλανᾶσθε, μὴ εἰδότες τὰς γραφάς,
μηδὲ πλὴν δυνάμιν τοῦ Θεοῦ.

Ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν, 30 οὔτε ἐκγαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι τοῦ
Θεοῦ ἐν οὐρανοῖς εἰσι.

Περὶ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τῆς νεκρῶν 31 ἐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,
λέγοντος,

licet censum dare Caesari, an nō?

Cognita autē Iesus malitia eorū ait, Quid me tentatis hypocritae?

Ostendite mihi numisma cen- sus. Ipsi verò obtulerunt ei dena- rium.

Tunc dicit eis, Cuius est imago ista & inscriptio?

Dicunt ei, Caesaris. Tunc dicit eis, Reddite ergo quae sunt Cae- saris, Caesari, & quae sūt Dei, Deo.

Quum igitur hoc audissent, mi- rati sunt: & omisso eo abierunt.

¶ In illo die adierunt eum Saddu- caei, qui dicunt non esse resurre- ctionem: & interrogarunt eum,

Christus assertit resur- rectionē carnis, ad- versus Sadduceos.

Dicentes, Magister, ¶ Moses di- xit, Siquis mortuus fuerit non ha- bens filios, eius frater ducet affi- nitatis iure uxorem eius, & susci- tabit semen fratri suo.

Fuerunt autē apud nos septem fratres: & primus uxore ducta obiit, & quum nō haberet semen, reliquit uxorem suam fratri suo:

Similiter etiā secundus, & ter- tius, usque ad illos septem:

Post omnes autem mortua est & mulier:

In resurrectione ergo, cuius ē septem erit vxor? omnes enim ha- buerunt eam.

Respondens autem Iesus dixit eis, Erratis, nescientes Scripturas, neque potestatem Dei.

Nam in resurrectione neque v- xores ducunt, neque nuptum dan- tur: sed sūt vt Angeli Dei in caelo.

De resurrectione verò mortuo- rum non legistis quod vobis di- ctum est à Deo, dicente,

Εγώ

Ego

ישוע דין כישותהון ואמר
מנא מנסין אנתון לי נסבי- באפא:
חואוני דינרא דכסף רישא הון
דין קרבו לה דינרא:
ואמר להון ישוע דמנו צלמא
הנא וכתבא:
אמרין דקסר אמר להון הבו
הכיל דקסר לקסר ודאלהא לאלהא:
וכד שמעו אדתמרו ושכקוהי
ואזלו:
בהו יומא קרבו לה זדוקיא
ואמרין לה לית חית מיתא ושאלוהי:
ואמרין לה מלפנא מושא אמר
לן דאן אנש ימות כד לית לה בנא
יסב אחוהי אנתתה ויקים זרעא
לאחוהי:
אית הון דין לותן אחא שבועא
קדמא נסב אנתתא ומיתודלית הוא
לה בנא שבקא אנתתה לאחוהי:
הבורא אף הו דתרין אף הו
דתלתא ועד מא לשבעתיהון:
בחרתא דין דכלהון מיתתא אנתתא:
בקומתא הכיל לאינא מן הלן
שבועא תהוא אנתתא כלחון גיר
נסבוה:
ענא ישוע ואמר להון טעין
אנתון דלא ידעין אנתון כתבא
ולא חילה דאלהא:
בקומתא גיר דמיתא לא נסבין
נשא אף לא נשא הון לגברא
אלא איך מלאכא דאלהא בשמיא
איתיהון:
על קומתא דין דמיתא לא קריתון
כדסדא תאמר לכון מן אלהא דאמר
דאנא

18 Ieschna autem cognovit malitiā
illorum, et ait, Quid tentatis me hy
pocrita?
19 Ostendite mihi denarium argenti
capitationis. Illi autem obtulerunt
ei denarium.
20 Et ait illis Ieschna, Cuius est ima
go hac, et inscriptio?
21 Dicunt, Caesaris. Ait illis, Date i
gitur quæ [sunt] Caesaris, Casari, &
quæ Dei [sunt], Deo.
22 Quumq; audiissent, mirati sunt:
et dimiserunt eum, ac abierunt.
23 In illo die accesserunt ad eum Zadu
kai, et dixerunt ei, Nō est resurrectio
mortuorū. & interrogauerunt eum,
24 Et dixerunt ei, Magister noster,
Musche dixit nobis quod, Siquis mo
riatur dum non sunt ei filii, accipiat
frater eius uxore eius, & exsuscitet
semen fratri suo.
25 Erant autem apud nos fratres se
ptem: primus accepit uxorem, et mor
tuus est: & quia non erant ei filii, re
liquit uxorem eius fratri suo.
26 Similiter etiam ille secundus, ipse
quoque tertius, et usque ad septimū
eorum.
27 Nouissimē autem omnium mor
tua est etiam mulier.
28 In resurrectione igitur, cui ex istis
septem erit uxor? omnes enim ipsi
acceperunt eam.
29 Respondit Ieschna, et dixit illis,
Erratis vos, quod non nouistis Scri
pturas neque uirtutem Dei.
30 In resurrectione enim mortuorū nō
accipiet uxores, neq; uxores fiet ma
ritis, sed sicut angeli Dei in calis
erunt.
31 De resurrectione uerō mortuorū
non legistis id quod dictum est vo
bis à Deo, qui dixit,

M. i.

De Zadulzæo-
rum secta scribit
quidam Rabbi Na
than in cōmenta
riis libelli quem
vocat פירי אבות
(id est, sententias
patrum) quod no
men traxerint à
quodā פירי אבות
discipulo Antigoni,
inter antiquos
Hebræor. doctores
celeberrimi, qui
tempore Esræ pro
ximè sequutus est.
Solebat autem hic
Antigonus sua scho
læ sæpius inculca
re illud dictū quod
in commemorato
libello cap. i. habe
tur, אלהינו כעבדים
המשמשים את ה' חרב
עלמנו לקבל פירי
&c. Ne sitis sicut
serui qui ministrant
domino ob condi
tionem quod acce
pturi sint præmiū.
Quod dictum po
testat faddolx ille ei
discipulus, aut igno
rantia aut impro
bitate deprauauit:
hinc perperam col
ligens, quū neque
benefactis præ
mia neque malefa
ctis pœnæ repositæ
essent, nihil ho
minis post mortē
reliquum manere;
sed animā in auras
diffluere, corpus
autem absque vlla
instaurationis spe
interire. Nomen
ergo suum faddolx
cum hæresi
ad suos sequaces
transfudit. Nihil
verò verius aut pu
rius doceri potuit
directo obseruatæ
legis sine & cultus
Dei, quàm quod
Antigonus suis in
culcabat, Deum
propter se esse dili
gendum, & ample
ctendam propter
ipsum, quam præ
scribit iustitiam.
4 Sic enim est in
textu לה לית חית
מיתא: quod nisi
similiter legeretur
in manuscripto Sy
ro codice, dicerem
errore pro חית
מיתא positi
tum, Qui dicunt
quod nō est resur
rectio mortuorū.
quia tamen textus
aliter habebat, &
inter errata, nulla
huius loci fiebat
mentio, textū vt
est reliqui in ver
sione, & admonuif
se lectorem fati
habui.

Euangelium

Exo. 3.6

Εγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς 32
Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ; ἐκ ἔστιν ὁ
Θεὸς, Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσ- 33
σονται ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Marc. 12. 28

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, ἀκούσαντες ὅτι ἐ- 34
φίμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, συνήχθη-
σαν ἐπὶ τὸ αὐτό.

Καὶ ἐπηρώτησεν εἰς τοὺς αὐτῶν νο- 35
μικὸς, πειράζων αὐτὸν, καὶ λέγων,
Διδάσκαλε, ποία ἐν ῥλή μεγάλῃ ἐν 36
τῷ νόμῳ;

Deut. 6. 5
Luc. 10. 17

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἀγαπήσεις 37
Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ
σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ
τῇ διανοίᾳ σου.

Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐν- 38
ῥλή.

Luc. 19. 18
Marc. 12. 31

Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις 39
τὸ πλησίον σου ὡς σεαυτὸν.

Εν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος 40
ὁ νόμος καὶ ὁ προφήτης κρέμονται.

Marc. 12. 35
Luc. 20. 41

Συνηγμένων ὅ τιν Φαρισαίων, ἐ- 41
πηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς,

Λέγων, Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χει- 42
ροῦ; ἵνα ὅς τις; λέγουσιν αὐτῷ, τοῦ
Δαβὶδ.

Λέγει αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαβὶδ 43
ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ;
λέγων,

Psal. 109. 1

Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, 44
Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ
τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν πο-
δῶν σου.

Εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, 46
πῶς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὅς τις;

Καὶ οὐδεὶς ἐδυνάτο αὐτῷ ἀποκρι- 46
θῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησεν τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν
οὐκέτι.

Κεφάλαιον

|| Ego sum Deus Abrahā, & De-
us Isaac, & Deus Iacob? Deus, nō
est Deus mortuorū, sed viuentiū.

Et quum hoc audisset turba, per-
culsa est ob doctrinā eius.

|| Pharisei verò, quum audissent
eum occlusisse os Sadducæis, co-
acti sunt in vnum.

Tunc interrogauit eum quidā
ex ipsis Legis interpres, tentans
eum, & dicens,

Magister, quod est mandatum
magnum in Lege?

Iesus autem dixit ei, || Diliges
Dominum Deum tuum ex toto
corde tuo, & ex tota anima tua,
& ex tota cogitatione tua.

Istud est primum & magnum
mandatum.

Secūdum autē simile est huic,
|| Diliges proximū tuū vt teipsū.

Ab istis duobus mandatis tota
Lex & Prophetæ pendent.

|| Coactis autem Phariseis, inter-
rogauit eos Iesus.

Dicens, Quid vobis videtur de
Christo? cuius filius est? Dicunt
ei, Dauidis.

Dicit eis, Quomodo ergo Da-
uid per Spiritum vocat eum Do-
minum? dicens,

|| Dixit Dominus Domino meo
Sede ad dextram meam vsquedū
ponam inimicos tuos scabellum
pedum tuorum.

Si ergo Dauid vocat eum Do-
minum, quomodo filius eius est?

Et nemo poterat ei responde-
re quicquā: neque ausus fuit quis-
quam ab illo die amplius eum in-
terrogare.

Euangelium minime
abolit legis præcepta
sed stabilis potius.

Christus sese Dauidis
quidem filium secun-
dum carnem sed alia
etiam ratione, Da-
uidis Dominum &
& eum Deum esse
aperte ostendit.

Cap.

דַּאֲנָא אֲנָא אֱלֹהִים דִּאֲבְרָהָם
אֱלֹהִים דִּאִיסַחַק אֱלֹהִים דִּיעֲקֹב
וְאֱלֹהִים לֹא הוּא דְּמִיתָא אֱלֹאֲדַחִיא:

וְכַד שָׁמְעוּ בְּנֵשׂא מִתְמַהֲיִן הָווּ
בִּיּוֹלָפְנָה ^אאֵלֶּף

פְּרִישָׁא דִּין כַּד שָׁמְעוּ דְּשִׁתַּק
לְדוּקִיָּא אֲתַכְנֵשׁוּ אַכְחָד:

וְשִׁאלָה חַד מִנְהוֹן דִּידַע גְּמוּסָא
כַּד מְנַסָּא לֵה:

מִלְפָּנֵי אֵינָא פּוֹקֵדנָא רַב
בְּגְמוּסָא:

יֵשׁוּעַ דִּין אָמַר לֵה דְתִרְחַם
לְמַרְיָא אֱלֹהֵךְ מִן כְּלָה לִכְךָ וּמִן
כְּלָה נַפְשֵׁךְ וּמִן כְּלָה חֵילֵךְ וּמִן כְּלָה
רַעֲיִנֵךְ:

הָנוּ פּוֹקֵדנָא רַבָּא וְקִדְמָיָא:
וְדִתְרִין דְּדַמָּא לֵה דְתִרְחַם
לְקַרִיבֵךְ אֵיךְ נַפְשֵׁךְ:

בְּחֵילִין תִּרִין פּוֹקֵדנִין תְּלִיָּא
אוֹרִיתָא וְנִבִּיאָא:

כַּד בְּנִישֵׁין דִּין פְּרִישָׁא שָׂאל אֲנוּן
יֵשׁוּעַ:

וְאָמַר מְנַא אֲמַרִין אֲנִתּוֹן עַל מְשִׁיחָא
כַּד מְנוּ אֲמַרִין לֵה בֶר דְּוִיד:

אָמַר לַחוּן וְאִיכְנָא דְוִיד בְּרוּחַ
קְרָא לֵה מְרִיא אָמַר גִּיר:

דְּאָמַר מְרִיא לְמַרִי דְתַב לֵךְ מִן
יְמִינִי עַד-מָא ^בדְּאִסִּים ^בכַּעַל-דְּבִבִּיךְ
תַּחֲתִית רַגְלִיךְ:

אֵן הָכִיל דְּוִיד קְרָא לֵה מְרִיא
אִיכְנָא בְּרָה הוּ:

וְלֹא אָנֵשׁ אֲשַׁכַּח ^דדִּיתֵל לֵה
פְּתִגְמָא וְלֹא אָנֵשׁ ^דאֲמַרַח תּוֹב מִן
הוּ יוֹמָא לְמִשְׁאֲלוֹתָהּ:

קַפְלָאוּן

32 Ego sum Deus Abraham, Deus
Ischak, Deus Iaakub? Et Deus ne-
quaquam est mortuorum, sed viue-
tium.

33 Et quum audiuiissent turbae, stupe-
bant super doctrina eius.

34 Pharisei autem quum audiuiisset
quod silentium imposuisset Zadu-
kais, congregati sunt pariter.

35 Et interrogauit eum unus ex eis,
qui erat Legisperitus, tentans eum.

36 Præceptor noster, quod præceptum
maximum est in Lege?

37 Ieschua autem dixit illi, Vt dili-
gas Dominum Deum tuum ex toto
corde tuo, & ex tota anima tua, &
ex omni virtute tua, et ex tota cogi-
tatione tua.

38 Hoc est præceptum maximum, et primū.

39 Secundum autem quod simile est
illi, est, Vt diligas proximum tuum
sicut teipsum.

40 In his duobus præceptis pendet Lex
& Prophetæ.

41 Quum cōgregati autē essent Pha-
risei, interrogauit illos Ieschua,

42 Et dixit, Quid dicitis vos de Chri-
sto? cuius filius est? Dicūt ei, Filius
David.

43 Ait illis, Et quomodo David per
Spiritu vocat eū Dominū? Dicit
enim,

44 Dixit Dominus Domino meo,
Sede à dexteramea, usquedū posue-
ro inimicos tuos sub pedibus tuis.

45 Si igitur David vocat eum Do-
minum, quomodo filius eius est?

46 Et non potuit quisquam dare ei
responsum: neque quisquam au-
sus est rursum ex eo die interrogare
eum.

^אאמר Idem, &
eodē sensu legitur
Marc. 12. 34

M.ij.

Euangelium

Κεφάλαιον κγ'

Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις¹
καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,

2. Efd. 8. 4

λέγων, Ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας²
ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι·

πάντα ὅσα ἂν εἰπωσιν ὑμῖν τηρεῖν,³
τηρεῖτε, καὶ ποιεῖτε· καὶ δὲ ἔργα αὐτῶν
μὴ ποιεῖτε. λέγουσι γὰρ, καὶ οὐ ποιοῦσι.

Luc. 11. 46
Mat. 23. 10

Δεσμβόιοι γὰρ φορτία βαρέα καὶ⁴
δυσβάστακτα, καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοῦ
ὤμου τοῦ ἀνθρώπου· τῷ δὲ δακτύλῳ
αὐτῶν οὐ θέλουσι κινήσαι αὐτά.

πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσι⁵
ὡς τὸ δεῖν αὐτοῖς ἀνθρώποις· πλα-
τύνουσι γὰρ φυλακήν αὐτῶν, ἵνα μεγα-
λύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν.

Num. 15. 38
deut. 6. 8.
& 22. 12
Marc. 12. 38
Luc. 11. 43
& 20. 46

Φιλῶσιν τε πρῶτον τοὺς ποικιλίστους ἐν τοῖς⁶
δείπνοις, καὶ τὰς ποικιλίστας καθέδρας ἐν
ταῖς σιναγωγαῖς,

καὶ τοῖς ἀσπασμοῖς ἐν ταῖς ἀγο-⁷
ραῖς, ἵνα καλεῖσθαι ἑαυτοὺς ἀνθρώπων
Ραββί, Ραββί.

Iac. 3. 1

ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε Ραββί· εἰς γὰρ⁸
ὅστις ἰμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστός· πάν-
τες δὲ ὑμεῖς, ἀδελφοί ἐστε.

Malach. 1. 6

καὶ πατέρες μὴ καλέσητε ἑαυτοὺς⁹
τῆς γῆς· εἰς γὰρ ὅστις ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν
τοῖς οὐρανοῖς.

Μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἰς γὰρ¹⁰
ὁ ὑμῶν ὁ καθηγητὴς, ὁ Χριστός.

Ὁ δὲ μέγιστος ὑμῶν, ἔσται ὑμῶν διά-¹¹
κον.

Luc. 14. 11
& 18. 14

Ὁς περὶ ὑψώσῃ ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται·¹²
καὶ ὁς περὶ ταπεινώσῃ ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται.

οὐαὶ δὲ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φα-¹³
ρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε πρὸς βα-
σιλείαν τοῦ οὐρανοῦ ἐμπροσθεν τοῦ ἀν-
θρώπου· ὑμεῖς γὰρ ἐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ
τοῦ εἰσερχομένου ἀφίετε εἰσελθεῖν.

Luc. 11. 52

οὐαὶ

Cap. XXIII.

Τὸν Ἰησοῦς loquutus est turbæ
& discipulis suis,

Audiendū quod fla-
gitio si etiam doctores
ex Dei verbo prave
docuerint, ita tamen
ut pravi eorum mo-
res essentur.

Dicens, ¶ In cathedra Moſis se-
dent Scribæ & Pharisei:

Omnia ergo quæ dixerint vo-
bis ut seruetis, seruate & facite:
sed secundum opera eorum ne fa-
cite. dicunt enim, & non faciunt.

Hypocrite plerumque
seuerissimi eorum exa-
ctores quæ ipsi maxi-
me negligunt.

¶ Ligant enim onera grauiā dif-
ficiliāque portatu, & imponūt in
humeros hominum: digito autē
suo nolunt ea mouere.

Hypocrite ambitiosi.

Omnia verò opera sua faciunt
ut spectentur ab hominibus. dila-
tant enim phylacteria sua, & pro-
ducūt fimbrias palliorum suorum.

¶ Amāntque primos accubitus
in cœnis, & primos confessus in
conuentibus.

Et in foris salutationes, & vo-
cari ab hominibus ¶ Rabbi, Rabbi.

Vos autē ne vocemini Rabbi.
vnus enim est doctor vester, nem-
pe Christus: omnes autem vos fra-
tres estis.

Modestia, singulare
ministerium Dei or-
namentum.

¶ Et patrem vestrum neminem
vocetis in terra: vnus enim Pa-
ter vester qui in cælis est.

Neq; vocemini doctores. vnus
enim vester est doctor, nempe Christus.

Sed qui maximus est vestrum,
sit minister vester.

¶ Porro qui sese extollet, depri-
metur, & qui sese demiserit, extol-
letur.

Sed vae vobis Scribæ & Phari-
sæi hypocritæ, quoniam clauditis
regnum cælorū corā hominibus.
¶ vos enim non introitis, nec in-
troeuntes finitis introire.

Hypocrite ferre non
possunt illos esse me-
liores.

Væ

Cap. XXIII.

קפלאון כג

הידין ישוע מלל עם כנשא ועם
תלמידיו :

ואמר להון על כורסיא דמושא
יתכו ספרא ופרישא :

כל מרס הכיל דיאמרון לכון

ד'תטרון טרו ועבדו איך עבדיהון דין
לא תעבדון אמרין גיר ולא עבדון :

ואסרין מובלא יקירתא וסימין על
כתפתא דבני נשא הון דין בצבעהון

לא צבין דיקרבון להון :

וכלהון עבדיהון עבדון דיתחון

לכני נשא מפתין גיר תפליהון

ומורבין תכלתא דמרטוטיהון :

ורחמין ריש סמבא בחשמיא

וריש מותבא בכנושתא :

ושלמא בשוקא ודיהון כתקרין

מן אנשא רבי :

אנתון דין לא תתקרין רבי חד

חו גיר רבכון אנתון דין כלכון אחא

אנתון :

ואבא לא תקרון לכון בארעא

חד חו גיר אבוכון דבשמיא :

ולא תתקרין מדברנא מטור

דחד חו מדברנכון משיתא :

חו דין דרב בכון יהוא לכון

משמשנא :

מן גיר דירים נפשה יתמבך ומן

דימבך נפשה יתתרים :

וילכון ספרא ופרישא נסבי באפא

דאכלין אנתון בתא דארמלתא

בעלתא דמורבין אנתון עלותכון

מטור הנא תקבלון דינא יתירא :

וי

Tunc Ieshua loquutus est cum
turbis & cum discipulis suis,

Et dixit illis, Super cathedrā Mu
sche sederūt Legisperiti et Pharisei.

Quicquid igitur dixerint vobis
ut seruetis, seruate et facite: secun
dum opera verò eorum ne faciatis.
Dicunt enim, et non faciunt.

Et colligant sarcinas graues, &
imponunt in humeros filiorum ho
minis, ipsi autem digito suo nolunt
attingere ea.

Et omnia opera sua faciunt ut cō
spiciantur à filiis hominum. Dilatāt
enim phylacteria sua, et producunt
fimbrias vestimentorum suorum.

Et amant primū accubitū in cœ
nis, et primū cōfessum in synagogis:

Et 'pacem in plateis, & ut vocen
tur ab hominibus Rabbi.

Vos autem ne vocemini Rabbi. v
nus est enim magister vester, vos au
tem omnes, fratres estis.

Et patrē ne vocetis vobis in terra:
unus est enim Pater vester qui est
in calis.

Neque vocemini 'duces: quoniā
unus est dux vester Christus.

Is autem qui maximus est inter
vos, erit vobis minister.

Qui enim exaltauerit seipsum, de
mittetur, & qui demiserit seipsum,
exaltabitur.

Va vobis Legisperiti & Pharisei
hypocrite, quia comeditis domos vi
duarum prætectu quòd longas pre
ces funditis, propterea accipietis in
dicium maius.

M. iij.

1 Id est, Saluatio
nem in foris, quā
nomine שלום, id est
pacis Hebræi, Chal
dæi, & Syri, conci
piunt.

2 רבי א טרב נא
quod est duxit.

3 Ad verb. Assu
mentes vultum: vt
antè sape notauim
us.

4 Iudicium pro
cōdemnatione, ge
nus pro specie. ac
si diceretur Accipi
etis cōdemnatio
nem, & supplicio
affici emini durio
re.

Euangelium

Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς ὃ Φαρισαῖοι 14
ὑποκριταί, ὅτι κατεδίετέ τὰς οἰκίας τῶν
χρησίων, καὶ θεωράσατε μακρὰ θεωρεῖ-
σθαι· διὰ τοῦτο ληψέσθε περισσότε-
ρον κρίμα.

Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρι- 15
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι διεσπάζετε τὴν δό-
ξαν καὶ τὴν ἐξουσίαν, ποιῶσαι ἓνα θεωρεῖ-
σθαι· καὶ ἔστιν ἡ γύηται, ποιεῖτε αὐτὸν
ἡγὼν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.

Οὐαὶ ὑμῖν ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ λέ- 16
γοντες, Ὅς ἂν ὁμώσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν
ἔστιν· ὅς δ' ἂν ὁμώσῃ ἐν τῷ χρυσῷ πο-
δαῖ, ὁφείλει.

Μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ μείζων 17
ἔστιν, ὁ χρυσοῦς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων τὸ
χρυσόν;

Καί, Ὅς ἂν ὁμώσῃ ἐν τῷ θυσιασ- 12
τείῳ, οὐδὲν ἔστιν· ὅς δ' ἂν ὁμώσῃ ἐν τῷ
δώρῳ τῷ ἐπαύῳ αὐτοῦ, ὁφείλει.

Μωροὶ καὶ τυφλοί· τίς γὰρ μείζων, 19
τὸ δῶρον, ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον
τὸ δῶρον;

Ὁ οὐὶ ὁμώσας ἐν τῷ θυσιαστείῳ, 20
ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπαύῳ
αὐτοῦ.

Καὶ ὁ ὁμώσας ἐν τῷ ναῷ, ὁμνύει ἐν 21
αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν.

Καὶ ὁ ὁμώσας ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁμνύει 22
ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθε-
μένῳ ἐπαύῳ αὐτοῦ.

Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρι- 23
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ
ἡδύοσμον καὶ τὸ ἀνηθόν καὶ τὸ κύμινον,
καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὰ
κρίσιν καὶ τὴν ἐλεον καὶ τὴν πίσιν. ταῦτα
ἔδωκε ποιῆσαι, καὶ κείνα μὴ ἀφίεναι.

Ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ διυλίζοντες 24
κύνωπα, καὶ δὲ κάμηλον καταπίνοντες.

Οὐαὶ

¶ Væ vobis Scribæ & Pharisei
hypocrite qui exeditis domos vi-
duarū, & in speciē vtimini longis
precibus: propterea auferetis gra-
uius iudicium.

Væ vobis Scribæ & Pharisei hy-
pocritæ, quoniam circumitis ma-
re & aridam, vt faciatis vnū prof-
elytum: & quum fuerit factus, fa-
citis eum filium gehénæ duplo
magis quàm vos sitis.

Væ vobis duces cæci, qui dici-
tis, Quisquis iurauerit per tēplū,
nihil est: quicunque autem iura-
uerit per aurum templi, debet.

Stulti & cæci: vtrum enim ma-
ius est, aurum, an templum quod
sanctificat aurum?

Et, Quisquis iurauerit p altare,
nihil est: quicunque autem iura-
uerit per donum quod est super
ipsum, debet.

Fatui ac cæci: vtrum enim maius
est, munus, an altare quod sancti-
ficat munus?

Qui ergo iurauerit per altare,
iurat per ipsum & per omnia quæ
super illud sunt:

¶ Et qui iurauerit per templum,
iurat per ipsum & per eum qui ha-
bitat in eo:

Et qui iurauerit per cælum, iu-
rat per thronum Dei & per eum
qui sedet super ipsum.

¶ Væ vobis Scribæ & Pharisei
hypocritæ, quoniā decimatis mē-
tham & anethum & cuminum,
& omittitis quæ grauiora sunt
Legis, iudicium & misericordiā
ac fidem. hæc oportuit facere, &
illa non omittere.

Duces cæci, qui excolatis culi-
cem, camelum autem deglutitis.

Væ

*Hypocritis familiare
est velle pretextu ad
auaritiam & rapa-
citatē abuti.*

*Hypocrita in min-
utis anxii præcipua ex
professo negligunt.*

3. Reg. 8. 13
2. par. 6. 2

Luc. 11. 42

וַיֵּלֶכְוּ סֵפֶרָא וּפְרִישָׁא גִסְבִּי
 אֲחֵר^a בֵּאֲפָא דִּיאַחֲדִין אֲנִתּוֹן מַלְכוּתָא
 דְּשָׁמַיָא קִדְּם בְּנֵי נְשָׂא אֲנִתּוֹן גִּיר לֹא
 עָאֲלִין אֲנִתּוֹן וְלֹאֲלִין דְּעָאֲלִין לֹא
 עֹל^b שִׁבְקִין אֲנִתּוֹן לְמַעַל :
 וַיֵּלֶכְוּ סֵפֶרָא וּפְרִישָׁא גִסְבִּי
 בֵּאֲפָא דְּמַתְּכָרְכִין אֲנִתּוֹן יִמָּא וּיְבִשָׁא
 דְּתַעְבְּדוֹן חַד גִּירָא וּמָא דְּהוּא
 עֲבָדִין אֲנִתּוֹן לֵה בְּרָה דְּגִהְנָה אֲעָפָא
 עֲלִיבֹן :
 וַיֵּלֶכְוּ נְגוּדָא סְמִיָּא דִּיאַמְרִין
 אֲנִתּוֹן דִּמֵּן דִּימָא בְּהִיכְלָא לֹא הוּא
 מִדְּס מֵן דִּין דִּימָא בְּדִהְבָּא דְּבִהִיכְלָא
 חָאֵב^c :
 סְכֵּלָא וּסְמִיָּא מִנָּא גִיר רַב דְּהִבָּא
 אוּ הִיכְלָא דְּהוּ מִקְדֵּשׁ לֵה לְדִהְבָּא :
 וּמֵן דִּימָא בְּמִדְּבַחָא לֹא הוּא
 מִדְּס מֵן דִּין דִּימָא בְּקוֹרְבָנָא דְּלַעַל
 מִנָּה חָאֵב^d :
 סְכֵּלָא וְעוֹרָא מִנָּא גִיר רַב קוֹרְבָנָא
 אוּ מִדְּבַחָא דְּמִקְדֵּשׁ לְקוֹרְבָנָא :
 מֵן דִּימָא הִכִּיל בְּמִדְּבַחָא יִמָּא
 בֵּה וּבְכָל דֵּאִית לַעַל מִנָּה :
 וּמֵן דִּימָא בְּהִיכְלָא יִמָּא בֵּה וּבְכָל
 דְּעִמְרָ בֵּה :
 וּמֵן דִּימָא בְּשָׁמַיָא יִמָּא בְּבוֹרְסִיָּה
 דֵּאֲלֵהָא וּבְכָל דִּיתֵב לַעַל מִנָּה :
 וַיֵּלֶכְוּ סֵפֶרָא וּפְרִישָׁא גִסְבִּי בֵּאֲפָא
 דְּמַעְסְרִין אֲנִתּוֹן גִּנְעָא וּשְׁבִתָּא
 וּבְמוֹנָא וּשְׁבִקְתּוֹן יְקִירְתָּה דְּגִמּוּסָא
 דִּינָא וְחִנְנָא^e וְהִימְנוּתָא הִלִּין דִּין גִּלָּא
 הוּא דְּתַעְבְּדוֹן וְהִלִּין לֹא תִשְׁבְּקוֹן :
 נְגוּדָא סְמִיָּא דְּמַצְלִילִין בְּקִיָּא
 וּבְלַעִין גִּמְלָא :
 וַיֵּלֶכְוּ סֵפֶרָא וּפְרִישָׁא גִסְבִּי

14 *Ve vobis Legisperi et pharisei*
hypocrita, quia vos clauditis regnū
calorū ante filios hominum: vos enim
non intrastis, et illos qui intrant, non
sinitis intrare.
 15 *Ua vobis Legisperi et Pharisei*
hypocrita, quia circumitis mare et
aridā, ut faciatis unum profelytū:
Et quum fuerit factus, facitis eum
filium Gihanna duplo magis quam
vos.
 16 *Ua vobis ductores caci, quia di-*
citis quod qui iurauerit per templū,
nihil est: qui autem iurauerit per
aurum quod est in templo, reus
est.
 17 *Stulti et caci: quid enim maius*
est, aurum, an templum quod san-
ctificat aurum?
 18 *Et, Qui iurauerit per altare, nihil*
est: qui autem iurauerit per oblatio-
nem quæ est super illud, reus est.
 19 *Stulti et caci: quid enim maius*
est, oblatio, an altare quod sanctifi-
cat oblationem?
 20 *Qui iurauerit igitur per altare, iu-*
rabit per ipsum et per omnia quæ
sunt super ipsum.
 21 *Et qui iurauerit per templū, iurabit*
per ipsum, et per eū qui habitat in eo.
 22 *Et qui iurauerit per calum, iura-*
bit per solium Dei, et per eum qui
sedet super ipsum.
 23 *Ua vobis Legisperi et Pharisei*
hypocrita, quia decimat is⁹ men-
tham et anethum, et cuminum, et
omisistis graua Legis, iudiciū, mise-
ricordiā, et fidē. hac autē oportebat
ut faceretis, et illa nō omitteretis.
 24 *Ductores caci, qui excolatis culi-*
cem, et deglutitis camelum.

5 Ad verb. Affu-
 mentes vultum. vt
 paulo antē.

6 Ad verb. Affu-
 mentes vultum.
 7 Hebraismus.
 pro Dignū Gehē-
 na. Id est, æterno
 supplicio.

8 Syra vox est,
 נֶפֶס sed mutato
 ב in פ ex linguæ
 proprietate, venit
 ab נֶפֶס quod signi-
 ficat duplum, & N
 principio est addi-
 tum iuxta linguæ
 tum Chaldææ tum
 Syriacæ vsum.

9 Ad verb. Affu-
 mentes vultum.

10 מִנְתָּא. Menta:
 aliās legitur
 vt commemorat
 עֵרִי.

Euangelium

Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φα-
ρισαῖοι, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τῆς
ποτηρίου καὶ τῆς ὀροψίδος, ἔσωθεν δὲ
γέμοισιν ὀξείας ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας.

Φαρισαῖοι τυφλὲς, καθάρισον τὸ ἔ-
σωθεν τῆς ποτηρίου καὶ τῆς παροψί-
δος, ἵνα γλήται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτῶν κα-
θαρόν.

Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρι-
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τά-
φοις κεκοσμημένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν
φαίνονται ὡραῖοι, ἔσωθεν δὲ γέμοισιν
ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

Οὕτω καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαί-
νεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ
μεσοί ἐστε ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.

Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρι-
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ
τάφοις τῶν προφητῶν, καὶ κοσμεῖτε
τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων.

Καὶ λέγετε, Εἰ ἡμεῖς ἐν ταῖς ἡμέραις
τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς κοινῶν
αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.

Ὡστε μὴ τυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε
τῶν φονευσάτων τῶν προφητῶν.

Καὶ ὑμεῖς πληροῦσατε τὸ μέτρον τῶν
πατέρων ὑμῶν.

Οφείετε, γυνήματα ἐχιδνῶν, πῶς
φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γενένης;

Διὰ τοῦτο ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς
ὑμᾶς προφήτας, καὶ σοφοὺς, καὶ γραμ-
ματεῖς καὶ ὅξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ
σαυρώσετε, καὶ ὅξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν
ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν, καὶ διώξετε
ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν.

Ὅπως ἐλθὴ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δι-
καίον, ἐκ χυνομένων ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ
αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵμα-
τος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονέ-
σατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

Ἀμήν

25 Væ vobis Scribæ & Pharifæi quo-
niam purgatis exteriorē poculi
patinæque partē, intus autē illa
plena sunt rapina & intēperātia.

*Hypocrita de exter-
ni plerumque solliciti
interiora prorsus a-
spernantur.*

26 Pharifæe cæce, purga primū
quod est intra poculum & patinā,
ut id quoque quod extrā est, purū
fiat.

27 Væ vobis Scribæ & Pharifæi
hypocritæ, quoniā assimiles estis
sepulchris dealbatis, quæ extrā q-
uædā apparent speciosa, intus verò
plena sunt ossibus mortuorū, o-
mnique immunditia.

28 Ita & vos extrā quidem appa-
retis hominibus iusti, intus autē
pleni estis hypocrisi & iniquitate.

*Hypocrite ex iusto
Dei iudicio, seipsos
aspergunt dedecore,
quum maxime volūt
scelera sua tegere.*

29 Væ vobis Scribæ & Pharifæi
hypocritæ, quoniā ædificatis se-
pulchra Prophetarum, & ornatis
monumenta iustorum:

30 Et dicitis, Si fuissetis tēporib⁹
patrū nostrorū, non fuissetis
eorū socii in cæde Prophetarum.

31 Itaq; testamini aduersus vosmet
ipsos, vos esse filios eorum qui
Prophetas occiderunt.

32 Vos quoque complete mensu-
ram patrum vestrorum.

33 Serpentes, progenies viperarū,
quomodo effugere possitis iudi-
cium gehennæ?

Hypocrite crudelēs.

Propterea ecce, ego mitto ad
vos prophetas & sapiētes, & scri-
bas, & ex ipsis nonnullos trucidabi-
tis & crucifigētis, & ex ipsis non-
nullos flagellabitis in synagogis
vestris, & persequemini ex vrbe
in urbem.

35 Ut veniat sup̄ vos omnis sanguis
iustus, effusus super terram à san-
guine Abel iusti vsque ad sangui-
nē Zachariæ filii Barachiz, quē
occidistis inter tēplum & altare.

*Existit eorum qui
celi pretextu Euan-
gelium persequuntur.*

Amen

וַיִּלְכוּ סֵפֶרָא וּפְרִישָׁא נִסְבִּי בִּאפֹּא

^a דְּמַדְכִּין אֲנִתּוֹן לְכִרָּה דְּכֶסֶּא וּדְזִבּוּרָא
^b לְגֹו דִּין מְלִין ^b חֲטוּפִיא וְעוֹלָא :

^c פְּרִישָׁא עוֹרָא דְּכוּ לוקֶדֶם גִּוָּה
דְּכֶסֶּא וּדְזִבּוּרָא דִּהּוּא אֶף בְּרִחוֹן
דְּכֶא :

וַיִּלְכוּ סֵפֶרָא וּפְרִישָׁא נִסְבִּי

בִּאפֹּא דְּמִין אֲנִתּוֹן לְקִבְרָא מְכֻלָּשָׁא
^d דְּמִן לְבַר מִתְחִזִּין שְׁפִירָא מִן לְגֹו דִּין
^e מְלִין גְּרִמָּא דְּמִיתָא וְכֻלָּה טַנְפוּתָא :

הַכֵּנָּא אֶף אֲנִתּוֹן מִן לְבַר מִתְחִזִּין
אֲנִתּוֹן לְכִנִּי נִשָּׂא אִיד זְדִיקָא וּמִן לְגֹו
^f מְלִין אֲנִתּוֹן עוֹלָא וּמִסְבִּי בִּאפֹּא :

וַיִּלְכוּ סֵפֶרָא וּפְרִישָׁא נִסְבִּי בִּאפֹּא
דְּבִנִּין אֲנִתּוֹן קִבְרָא דְּנִבִּיא וּמַצְבֵּיתִין
אֲנִתּוֹן בֵּית קִבּוּרָא דְּזְדִיקָא :

וְאִמְרִין אֲנִתּוֹן דֵּאלוּ הוּין בְּיוֹמֵי
^h אֲבֵהִין לֹא הוּין הוּין לְהוֹן שְׁוֹתָפָא
בְּדִמָּא דְּנִבִּיא :

מִדִּין מִסְחָדִין אֲנִתּוֹן עַל נַפְשָׁכוֹן

דְּבִנִּיא אֲנִתּוֹן דִּהֲנוֹן דְּקִטְלוּ לְנִבִּיא :
וְאֶף אֲנִתּוֹן מְלוּ מְשׁוּחָתָא דֵּאֲבֵהִיכּוֹן :
ⁱ חוּוֹתָא יִלְדָּא דֵּאֲכִדְנָא אִיכְנָא

תְּעִרְקוֹן מִן דִּינָא דְּנִהֲנָא :
מְטוֹל הֵנָּה הֵנָּה אֲנָא מְשִׁדֵּר אֲנָא
לְוִתְכוֹן נִבִּיא וְחִכִּימָא וּסְפִרָא מִנְהוֹן
קִטְלוּן אֲנִתּוֹן וּזְקִפִּין אֲנִתּוֹן וּמִנְהוֹן
מִנְגִּדִּין אֲנִתּוֹן בְּכִנּוּשְׁתְּכוֹן וְתִרְדְּפוּן
אֲנוֹן מִן מְדִינָא לְמְדִינָא :

אִיכְנָא דִּיאֲתָא עֲלִיכוֹן כֻּלָּה דִּמָּא
דְּזְדִיקָא דֵּאֲתָאשֵׁד עַל אֶרְעָא מִן
דְּמָה דִּהֲבִיל זְדִיקָא עַד-מָה לְדִמָּה
דְּזִכְרִיָּא בְּרִכְיָא הוּ דְּקִטְלָתוֹן
בְּיָנֵי הִיכְלָא לְמִדְבָּחָא :

אֲמִין

אֲמִין

²⁵ *Vae vobis Legisperiti, & Pharisei*
¹¹ hypocrita, quia mundatis id quod
exterius est poculi ¹² quae sunt ansae: in
trinfecus autem plena sunt rapina
et iniquitate.

²⁶ *Pharisei caci, mundate prius in-*
terius ipsius poculi et patinae, ut sit
etiam exterius earum mundum.

²⁷ *Vae vobis Legisperiti & Pharisei*
¹³ hypocrita, quia similes estis sepulchris
¹⁴ dealbatis, quae foris videntur spe-
ciosa, intus verò plena sunt ossibus
mortuorum & omni impuritate.

²⁸ *Sic etiam vos foris videmini filii*
hominum tanquam iusti, & intus
pleni estis iniquitate et ¹⁵ *fictione.*

²⁹ *Vae vobis Legisperiti et Pharisei*
¹⁵ hypocrita, quia edificatis sepulchra
prophetarum, & ornatis locum sepul-
turae iustorum:

³⁰ *Et dicitis, Quod si fuissetis in*
diebus patrum nostrorum, non fui-
semus eis socii in ¹⁶ *sanguine prophe-*
tarum.

³¹ *Itaque testes estis contra vos ipsos quod*
filii sitis illorum qui occiderunt prophetas.

³² *Et etiam vos implete mensuram*
patrum vestrorum.

³³ *Serpentes, progenies viperarum, quo-*
modo effugietis à iudicio Gihana?

³⁴ *Propter hoc, ecce ego mitto ad vos*
prophetas, & sapientes, & Legispe-
ritos: ex illis vos occiditis, & in crucē
agitis, & ex illis flagellatis in syna-
gogis vestris, & persequimini de ci-
uitate in ciuitatem.

³⁵ *Ut veniat super vos omnis san-*
guis iustorum, qui effusus est super
terram à sanguine Habel iusti, us-
que ad sanguinem Zechariah filii
Barecheiah, quem occidistis inter tē-
plum et altare. *Animin*

¹¹ Ad verb. Afflu-
mentes vultum.
Hebraismus.

¹² וְזִבּוּרָא Id est,
Quae ad ansam va-
sis pertinent.

¹³ Ad verb. Afflu-
mentes vultum.

¹⁴ מְכֻלָּשָׁא legitur
in ¹⁵ per p, in re-
xtu autē est scriptū
per כ, מְכֻלָּשָׁא, quod
fortasse librariis fa-
cilius fuit lapsus
in Syriacis caracte-
ribus ob eorū simi-
litudinem. Sic enim
pingitur Capht nō
ablimili admodū
figura à Koph deli-
neetur. Quāquam
non ita nouū sit
literas eiusdē pro-
nuntiationis inter
se commutari. Si
quid coniectura va-
leat, malim priorē
lectionem sequi.
Quāquam in manu-
scriptis quoque Sy-
ri² codex legat Capht
¹⁵ Ad verb. Afflu-
ptione vultus.

¹⁶ Id est, effusio-
ne sanguinis: He-
braismus.

ⁱ מְלָא

^a אֲכִדְנָא טַעֲמוֹ

פִּתְוִן וּמוֹשָׁאֵל

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

מִלְשׁוֹן יוֹן

Euangelium

Αμὲν λέγω ὑμῖν, ἡξει ταῦτα πάν- 36
τα ἐπὶ τὴν γῆν τῶν τούτων.

Luc. 13. 34

4. Esdr. 1. 30

Ιερουσαλήμ, Ιερουσαλήμ, ἡ ἀπο- 37
κλείνουσα τὸν θεόν φητάς, καὶ λίθο-
βολοῦσα τὸν ἀπεσταλμένον πρὸς αὐ-
τὴν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισημειῶν
τὰ τέκνα σου ὃν ἔχον ἐπισημειῶν ὅτι
τὰ νοσία ἐαυτῆς ὑποτάξας πτέρυγας, καὶ
ἐκ ἠθέλησατε;

Ἰδοὺ, ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔ- 38
ρημος.

Λέγω γὰρ ὑμῖν, Οὐ μὴ με ἴδῃτε ἀπ' 39
ἀρπῆς ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχό-
μενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Κεφάλαιον κδ'

Marc. 13. 1
Luc. 21. 5
& 19. 44

ΚΑΙ ἔξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐπρόβλεπε ἀπὸ 1
τοῦ ἱεροῦ· καὶ θεωρῶν τὰ μαθη-
ταὶ αὐτοῦ ἐπιδιδύχαί αὐτὰς τὰς οἰκοδο-
μας τοῦ ἱεροῦ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ βλέ- 2
πετε πάντα ταῦτα; ἀμὲν λέγω ὑμῖν,
οὐ μὴ ἀφελθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον, ὃς οὐ
μὴ καταλυθῇσεται.

Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὀρίων τῶν
ἐλαιῶν, θεωρῶν αὐτὰ οἱ μαθηταὶ
κατ' ἰδίαν, λέγοντες, Εἰπέ ἡμῖν, πότε
ταῦτα ἔσται; καὶ πῶς σημεῖον τῆς παρου-
σίας, ἢ τῆς συντελείας τῶν αἰώνων;

Ephes. 5. 6
Coloss. 2. 28

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 4
Βλέπετε μὴ πῶς ὑμεῖς πλανήσῃτε.

Πολλοὶ γὰρ ἐλθούσιντα ἐπὶ τῶν ὀνό- 5
ματι μου, λέγοντες, Εγὼ εἰμι ὁ Χρι-
στός· καὶ πολλοὶ πλανήσουσιν.

Μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμοις, καὶ 6
ἀκοῇ πολέμων. ὁρᾶτε μὴ θροεῖσθε. Δεῖ
γὰρ πάντα γινώσκει. ἀλλ' οὐπω ὅτι τὸ
τέλος.

Εγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ 7
βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται
λιμοὶ καὶ λοιμοί, ἔσονται καὶ πόποις.

Γάντα

Amen dico vobis, venient hæc
omnia super nationem istam.

¶ Ierusalem, Ierusalem, quæ tru-
cidas Prophetas, & lapidas eos
qui ad te missi sunt, quoties volui
congregare liberos tuos ¶ quem-
admodum gallina congregat pul-
los suos sub alas, & noluitis?

¶ Vbi maxima Dei mi-
sericordia, & summa
perfidia, & tandem
seuerissima Dei iudi-
cia.

Ecce relinquitur vobis domus
vestra deserta.

Dico enim vobis, nequaquā me
videbitis ab hoc tempore vsque-
dum dicatis, Benedictus qui ve-
nit in nomine Domini.

Cap. XXIIII.

ET egressus Iesus ē templo, abi-
bat : & accesserunt discipuli
eius vt ostentarent ei ædificia tē-
pli.

Iesus autem dixit eis, Nōne vi-
detis hæc omnia? Amen dico vo-
bis, non relinquetur hīc lapis su-
per lapidem, qui non dissoluatur.

Predicatur Verbum
quidem in primis tē-
pli dirutis.

Sedente autē eo in monte Olearū
adierūt eū discipuli priuatim, di-
cētes, Dic nobis, quādo hæc erūt,
& quod erit signum aduentus tui,
& consummationis seculi?

Et respondens Iesus dixit eis,
¶ Videte ne quis vos seducat.

Multi enim venient in nomine
meo, dicentes, Ego sum Christus:
multosque seducent.

Ecclesie perpetuum
erit certamen cum
finitis calamitatibus
& offendiculis, at-
que adeo cum falsis
prophetis, donec idē
victoria & trium-
phi dies aduenerit.

Futurum est autem vt audiat
bella, & rumores bellorū. Vide-
te ne turbemini. oportet enim o-
mnia hæc fieri: sed nōdū erit finis.

Insurget enim gēs in gētē, & re-
gnū in regnū, & erūt fames & pe-
stilentia, & terræ motus singulis
locis.

• Hæc

אָמין אָמַר אָנָּה לְכוּן דִּיאַתִּין הָלִין
כָּלֵהִין עַל שְׂרָבְתָא הָדָא:

אֹרְשָׁלַם אֹרְשָׁלַם קְטֹלַת נְבִיאַ
וְרַגְמַת לֵאִילִין דְּשִׁלְיַחִין לֹוְתָה כְּמָא
זִכְנִין אֲצִבִּירַת דְּאִכְנֵשׁ בְּנִיכִי אִין
דְּכִנְשָׁא תִרְנְגוּלְתָא פְּרוּגִיָּה תַחִית
גִּפְּהָ וְלֹא צִבִּיתוֹן:

הָא מְשִׁתְּבָק לְכוּן בֵּיתְכוֹן חֲרָבָא:
אָמַר אָנָּה לְכוּן גִּיר דְּלֹא תַחְזוּנְגִי
מִן הָשָׂא עַד-מָא דְּתֹאמְרוּן בְּרִידֵי הוּ
דְּאַתָּא בְּשִׁמְהָ דְּמָרְיָא:
קְפֹלְאוֹן כֹּדִי

וְנִפְקִי יֵשׁוּעָא מִן הֵיכְלָא דְּלִמְאֹזֶל וּקְרָבוּ
תַלְמִידוֹהִי מִחוּץ לָהּ בְּגִינְהָ דְּהֵיכְלָא:
הוּ דִּין אָמַר לְהוֹן לֹא הָא חֲזוֹן
אַנְתּוֹן הָלִין כָּלֵהִין אָמִין אָמַר אָנָּה
לְכוּן דְּלֹא תִשְׁתְּבָק הֲרָבָא כְּאָף עַל
כְּאָף דְּלֹא תִסְתַּתֵּר:

וְכֹד יֵתֵב יֵשׁוּעָא עַל טוֹרָא דְּזִיטָא
קְרָבוּ תַלְמִידוֹהִי וְאָמְרִין בְּיַנְיָהוֹן
וְלֹא אָמַר לֹן אִמְתִּי הָלִין יַהוּוֹן וּמִנָּה
הִי אֲתָנָּה דְּמֵאֲתִיתֵךְ וְדִשׁוּלְמָה
דְּעֵלְמָא:

עָנָה יֵשׁוּעָא וְאָמַר לְהוֹן אֲזִדְּהֵרוּ
לֹא אֲנִשׁ יִטְעִיכוֹן:

סְגִיָּא גִיר יֵאֲתוֹן בְּשִׁמְיָא וְיֹאמְרוּן
דְּאַנָּה אָנָּה מְשִׁיחָא וּסְגִיָּא יִטְעוּן:
עֲתִידִין אַנְתּוֹן דִּין לְמִשְׁמַע קֶאֱרָסָא
וְשִׁמְעָא דְּקֶרְבָּא חֲזוּ לֹא תַתְּדוּדוּן
וְלֹא גִיר דְּכָלֵהִין יַהוּוֹן אֲלֵא לֹא
עַד כִּיל שׁוּלְמָא:

יָקוּם גִּיר עָמָא עַל עָמָא וּמַלְכוּתָא
עַל מַלְכוּתָא וְיַהוּוֹן כְּפָנָא וּמִוְתָּנָא
וְזוּעָא בְּדוּכָא דוּכָא:

הָלִין

36 Ammin dico vobis quod venient
hæc omnia super generationem istā.

37 17 Vrischelem, Vrischelē, occidens
prophetas, et lapidans eos qui mit-
tuntur ad se. quot vicibus volui ut
congregarem filios tuos sicut congre-
gat gallina pullos suos sub alas suas,
et non voluistis?

38 Ecce relinquitur vobis domus ve-
stra deserta.

39 Dico enim vobis quod nō videbi-
tis me 18 deinceps, donec dicatis, Be-
nedictus sit qui venit in nomine Do-
mini.

Cap. XXIII.

1 ET egressus est Ieschua e templo
ut abiret, et accesserunt discipu-
li eius, ostēdētes ei structurā ipsi tēpli.

2 Is autem dixit, An non videtis
hæc omnia? Ammin dico vobis, non
relinquetur hic lapis super lapidem
qui non destruat.

3 Et quum Ieschua sederet super
montem Oliuarum, accesserunt di-
scipuli eius, et dixerunt inter se et
illum, Dic nobis quādo hæc erunt et
quodnam est signum aduētus tui et
consummationis seculi.

4 Respondit Ieschua, Et dixit illis,
Cauete ne quis seducat vos.

5 Multi enim venient in nomine
meo, Et dicent, Ego sum Christus, et
multos seducent.

6 Audituri enim estis bella Et ru-
morem bellorum. Videte ne turbemi-
ni. Oportet enim ut hæc omnia fiant:
sed nondum finis.

7 Consurget enim gens contra gen-
tem, Et regnum contra regnum, Et
erunt fames, Et mortes, et [terra] mo-
tus in singulis locis.

Hæc

17 Ita in textu Sy-
riaco personæ mu-
tantur, ut princi-
pium versus sit in
secunda persona, O
Vrischelem, & deinde
sequatur tertia per-
sona, Lapidans eos
qui mittuntur ad
se. postea redit ad
secundam personā.
Nisi quis malit di-
cere erratum typo-
graphi esse, & הָלֵךְ
Ad se, positum esse
pro יֵשׁוּעָא, Ad te: nihil
tamen mutare vo-
lui, quum idem
manuscriptus co-
dex haberet.

18 Ad verbū, Ex
nunc, Hebraismus.

1 קֶרְבָּא. Et sic in
altero loco Marci
13.7. pro קֶרְבָּא, id est
Prælio, ponit. Ca-
terū quū his duo-
bus tantū locis
in Nouo testamē-
to hoc nomen oc-
currat, suspicio
suboriri potest de-
prauati nominis,
קֶרְבָּא in קֶרְבָּא
posito & pro ב, &
interposito N. Sed
manuscript⁹ quo-
que codex Heydel-
bergensis idem ha-
bet.

2 Ad verbum, In
loco, loco. Hebrai-
smus.

Euangelium

Suprà, 10. 17
luc. 21. 12
iohan. 15. 20
& 16. 2

Marc. 13. 14
luc. 21. 20

Dan. 9. 27

ΑΑ. 1. 12

Πάντα δὲ ταῦτα, ὁρμή αὐτῶν. 8

Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν, & ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς. & ἐσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομα μου. 9

Καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσι, καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους. 10

Καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται & πλανήσουσι πολλοὺς. 11

Καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν, ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῆς πολλῶν. 12

Ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, ὁσέτωθήσεται. 13

Καὶ κηρυχθήσεται τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ, εἰς μὲν οὖν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος. 14

Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ὃ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τῆς περὶ τοῦ θύρου, ἐσὼς ἐν τῷ ἁγίῳ. (ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω) 15

Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φεύγωσαν εἰς τὰ ὄρη. 16

Ὁ δὲ τῆς δώματος, μὴ καταβαίνειτω ἄρα πρὸς τὴν οἰκίαν αὐτῆς. 17

Καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρέψατω ὀπίσω ἄρα τὰ ἱμάτια αὐτῆς. 18

Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις & ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις. 19

Προσεύχεσθε ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ ἐν σαββάτῳ. 20

Εσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐ γέγονεν ἀπὸ ὁρμῆς κόσμου ἕως τῶν νῦν, οὐδὲ οὐ μὴ γένηται. 21

Καὶ εἰ μὴ ἐκολεβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκείναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ. διὰ τὸ ὅτι ἐκλεκτοὶ κολεβώθησονται αἱ ἡμέραι ἐκείναι. 22

Hæc autem omnia principium sunt dolorum.

¶ Tunc tradent vos oppressioni, & trucidabunt vos: & odio eritis omnib' gētib' ppter nomē meū.

Et tunc offendetur multi: & alius alium prodet, & odio habebit alius alium.

Et multi pseudoprophetæ surgent ac seducent multos.

Et quoniā multiplicata erit iniquitas, refrigescet charitas multorū

Sed qui sustinuerit ad finem usque, is seruabitur.

Et prædicabitur istud Euangelium regni in vniuersa terra, vt sit testimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.

¶ Quum ergo videritis abominationem illam vastatricem quæ dicta est à Daniele Propheta, positā in loco sancto: (qui legit, animaduertat)

Tunc qui in Iudæa fuerint, fugiant in montes:

Qui supra domum, nō descendat vt sumat quicquā è domo sua:

Et qui in agro, non reuertatur retrò vt sumat vestimenta sua.

Væ autem vterum ferentibus & lactantibus per illos dies.

Orate verò ne fiat fuga vestra hyeme, neque sabbatho.

Erit enim tunc oppressio magna, qualis non fuit à principio mundi ad hoc usque tempus, neque erit.

Et nisi contracti fuissent dies illi, periret omnis caro: sed propter electos cōtrahentur dies illi.

Mundo & Satana frustra furentibus, & bique propagabitur Euangelium: & qui constanter crediderint, seruabuntur.

Deleta funditus Urbe Ierusalem, nō abolabitur sed ad fines & squæ orbis terrarum protendetur Christi regnum.

Τότε

Tunc

- 8 *Hæc autē omnia, initia sūt dolorū.*
- 9 *Tunc tradent vos in afflictionem et occident vos, et eritis exosi ab omnibus gentibus propter nomen meum.*
- 10 *Tunc offendiculū patientur multi, & odio habebunt alter alterum, & tradent alter alterum.*
- 11 *Et multi propheta mendaces surgent, & seducent multos.*
- 12 *Et propter abundantiam iniquitatis, recedet dilectio multorum.*
- 13 *Qui perseverauerit autem usque ad finem, is saluus erit.*
- 14 *Et predicabitur hoc Euangelium regni in uniuerso mundo, in testimonium gentiū, & tunc veniet consummatio.*
- 15 *Quum autem videritis signum abominationis desolationis, quod dictum fuit in Daniele propheta quod stet in loco sancto, is qui legit, consideret.*
- 16 *Tunc illi qui in Iudæa sunt, fugiant in montem:*
- 17 *Et qui in tecto est, non descendat ad accipiendū q̄ est in domo sua:*
- 18 *Et is qui in agro est, nō reuertatur post se ad accipiendum vestē suam.*
- 19 *Va autem in utero habentibus, & illis qui lactant, in illis diebus.*
- 20 *Orate ne sit fuga vestra in hyeme, neque in sabbatho.*
- 21 *Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, et usque nunc, neque futura est.*
- 22 *Et nisi decurtati essent dies illi, nō salua esset omnis caro: propter electos autem decurtabuntur dies illi.*
- N. i.
- הַלֵּין דִּין כָּל חֵין רִישָׁא אֲנִין דְּחִבְלָא:
חֵין יִשְׁלִמוּנְכוֹן לְאוֹלְצָנָא
וְיִקְטְלוּנְכוֹן וְתַהוּוֹן סְנִיִּין מִן כָּל חֵין
עִמָּמָא מְטוֹל שְׂמִי:
חֵין יִתְכַשְׁלוּן סְנִיִּין אֲוִיסְנוֹן^a
חֵין לְחַד וְיִשְׁלִמוּן חֵין לְחַד:
וְסְנִיִּין נְבִיא דְּגִלָּא יְקוּמוּן
וְיִשְׁעוּן לְסְנִיִּין:
וּמְטוֹל סְנִיִּין עוֹלָא יְפוּג חוּבָא^b
דְּסְנִיִּין:
מִן דִּיסְיִבֵּר דִּין עַד מָא לְחֵרְתָא הוּ
יִחָא^c
וְתִתְכַרֵּן חֵין סְבִרְתָּא דְּמִלְכוּתָא
בְּכִלָּה עֲלֵמָא לְסִהְדוּתָא דְּכָל חֵין
עִמָּמָא וְחֵין יִאֲתָא שׁוֹלְמָא^d
מָא דִּין דְּחֵין אֲנִתוֹן אֲתָא טְנִפְתָּא
דְּחֵין דְּאֲתָמֵר בְּדִנְיָאֵל נְבִיא
דְּקִימָא בְּדוּכְתָּא קְדִישְׁתָּא הוּ דְּקִרָא
יִסְתַּכֵּל^e
חֵין אֵילִין דְּבִיתוֹר אֲנוֹן יַעֲרִקוּן
לְטוֹרָא:
וְהוּ דְּבִיתוֹרָא הוּ לֹא יִחֻת לְמִסְכָּ
דְּבִיתָהּ:
וְאֵינָא דְּבִחְקֵלָא הוּ לֹא יִהְיֶה
לְבִסְתָּרָה לְמִסְכָּ לְבוּשָׁה:^f
וְיִדִּין לְבִסְתָּתָא וְלֹאֵילִין דְּמִנְקֵין^g
בְּחֵין יוֹמָתָא:^h
צֵלוּ דִּין דִּלָּא יְהוּא עֲרוּקִיכוֹןⁱ
בְּסִתּוּא וְלֹא בְּשִׁבְתָּא:
יְהוּא גִיר חֵין אֲוִלְצָנָא רְבָא
אֵינָא דִּלָּא הוּא מִן רִישִׁיתָה דְּעֲלָמָא
וְעַד-מָא לְהִשָּׂא וְלֹא יְהוּא:
וְאֵלּוּלָא אֲתַכְרִיו יוֹמָתָא הַנּוֹן לֹא^j
חֵין הוּא כָּל בְּסֵר מְטוֹל נְבִיא דִּין^k
יִתְכַרֵּן יוֹמָתָא הַנּוֹן:^l

3 Ad verb. Vnum vnum. & sic paulo post.

4 Ad verb. Viuet. Hebraismus.

5 Mutilatus erat hic locus in Syro testamento impresso, ita, ut deesset ultima vox decimiseptimi versiculi, & totus 18, excepta voce postrema, quæ in fine 17. versiculi loco omis-
6 sic dictionis sufficiebatur: ita ut finis 18 versiculi, decimumseptimū fini-
7 ret: nos verò ex manuscripto Syro codice, quem illustris. elector Pala-
8 tinus ex bibliotheca sua exhibuit, restitimus locum.

Euangelium

Marc. 13. 21
Luc. 17. 23

Τότε εἰς ὑμῶν εἶπη, Ἰδοὺ, ὧδε ὁ 23
Χριστός, ἢ ὧδε· μὴ πεισέσθωτε.

Εγερθήσονται γὰρ ψευδοχριστοὶ καὶ 24
ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσι σημεῖα
μεγάλα καὶ τέρατα· ὥστε πλανῆσαι,
εἰ δυνατὸν, τοὺς ἐκλεκτοὺς.

Ἰδοὺ, παρεθήκηκα ὑμῖν.

Εὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἰδοὺ, ἐν τῇ 26
ἐρήμῳ ὅστις· μὴ ἐξέλθῃτε. Ἰδοὺ ἐν τοῖς
ταμείοις· μὴ πεισέσθωτε.

Ὡς περ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ 27
ἀνατολῶν, καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν,
οὕτως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου.

Luc. 17. 37

Οπου γὰρ εἴαν ἡ τὸ πῶμα, ἐκεῖ 28
συνάχθουσιν οἱ ἄετοί.

Marc. 13. 24
Luc. 21. 25
Esa. 13. 10
Ezech. 32. 7
Joel. 2. 31
& 3. 15

Εἰδέως δὲ μετὰ πλὴν θλίψιν τῇ 29
ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοπιδήσεται,
καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσῃ τὸ φέγγος αὐτῆς·
καὶ αἱ ἀστέρες πεσούσιν ἀπὸ τοῦ οὐρα-
νοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῆς οὐρανόθεν σα-
λευθήσονται.

Apoc. 1. 7
dan. 7. 13
zach. 12. 11

Καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ 30
υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ τότε κό-
ψονται πάντα αἱ φυλαὲ τῆς γῆς, καὶ ὅ-
ψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον
ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνά-
μεως καὶ δόξης πολλῆς.

1. Cor. 15. 42
1. thess. 4. 16

Καὶ ἀποσπελεῖ καὶ ἀγγέλους αὐτῶν 31
μετὰ σάλπιγγος φωνῆς μεγάλης· καὶ ὅτι
συνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν
τεσσάρων ἀνέμων, ἀπὸ ἀκρῶν οὐρανόθεν
ἕως ἀκρῶν αὐτῶν.

Απὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε πλὴν πα- 32
ραβολῶν. ὅταν ἦδῃ ὁ κλάδος αὐτῆς
γένηται ἀπαλός, καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ,
γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος.

Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε πάντα 33
ταῦτα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ὅστις ἐπὶ
θύραις.

Ἀμήν

Tūc si quis vobis dixerit, Ecce,
hic Christus, aut hic: ne credite.

Surgent enim pseudochristi
& pseudoprophetae, & edent si-
gna magna & miracula: ita ut se-
ducant (si fieri possit) et iā electos.

25 Ecce, prædixi vobis.

Itaque si dixerint vobis, Ecce,
in deserto est: ne egredimini. Ec-
ce, in conclauibus: ne credite.

Sicut enim fulgur exit ab O-
riente, & apparet usque in Occi-
dentem: ita etiam erit aduentus
Filii hominis.

Ubique enim fuerit cada-
uer, illuc congregabuntur aquilæ.

Statim autem post oppressio-
nem dierum illorum sol obscura
bitur, nec dabit luna splendorem
suum: & stellæ cadent e cælo, &
potestates cælorum concutien-
tur.

Tunc apparebit signū Filii ho-
minis in cælo: & tunc omnes tri-
bus terræ plangent, & videbunt
Filium hominis venientem in nu-
bibus cæli cum potentia & gloria
multa.

Is verò mittet Angelos suos cū
tubæ voce magna: & cogent ele-
ctos eius à quatuor ventis, à cæ-
lorum extremo ad eorum extre-
mum.

A ficu autem discite parabolā.
quum iam ramus eius tener fit, &
folia germinat, nostis propè esse
æstatem:

Ita & vos, quum videritis hæc
omnia, scitote illum propè esse
ad fores.

Amen

Unicum remedium
aduersus mundi fu-
rores, sese vna cū Chri-
sto aggregare.
Impiorum securitatē
æterna condemna-
tio, piorum autē mi-
serias perpetua feli-
citas suo tempore ex-
cipiet.

Si Deus certum ordi-
nem nature præscri-
psit, multo magis suis
æternis iudiciis: sed
enim non intelligunt
ac etiam irridunt im-
pii, qui verò observant
et expectant.

הַיָּדִין אֶן אִנְשׁ יֹאמַר לְכוּן הָאֲרָבָא
הוּא מְשִׁיחָא אוֹ הָרֶבָא לֹא תַהֲיִמְנוּ:

^a אסן

יְקוּמוּן גִּיר מְשִׁיחָא דְגִלָּא וְנָבִיא

^b נחל כמו
נחן:

דְּכַדְבוּתָא וַיִּתְּלוּן אֶתְוֹתָא רוּרְבָתָא

^c גמא

אִיד דִּיטְעוּן אֶן מְשַׁכְחָא אֶף לְגַבִּיָּא:

הָא קְדַמַּת אֲמַרְתָּ לְכוּן:

אֶן הַכִּיל יֹאמְרוּן לְכוּן הָאֲרָבָא

^d נפק

בְּחֹרְבָא הוּא לֹא תִפְקֹן אוֹ דְהָא

^e תון טעמך
חדר
אמן

בְּתוֹנָא הוּא לֹא תַהֲיִמְנוּ:

אִיכְנָא דְבִרְקָא נִפְק מִן מְדִנְחָא

וּמִתְחִיזָא עַד-מָא לְמַעְרְבָא הַכְּנָאֲ

^f אמת

תְּהִיָּא מֵאֲתִיתָהּ דְּבִרָה דֹּאנְשָׁא:

אִיכְנָא דִּין דִּיתְהִיָּא פְּגִרָא תִמְן

יִתְכַנְשׁוּן נִשְׂרָא:

מִחְרָא דִּין בְּתַר אוֹלְצָנָא דִּיוֹמְתָא

הַנּוֹן שְׁמַשׁ יִחְשֹׁךְ וְסִהְרָא לֹאֲ

^h חווא
ⁱ נפל
^k ווע

יִתְחִיָּא נוֹהֲרָה וּכְכַבְגָּא יִפְלוּן מִן

שְׁמַיָּא וְחִילָא דְשְׁמַיָּא יִתְתּוּעוּן:

וְהַיָּדִין יִתְחִיזָא נִישָׁא דְבִרָה דֹּאנְשָׁא

^l שרב טעמו
תולדת:

בְּשְׁמַיָּא וְהַיָּדִין יִרְקֹן כְּלָחִין שְׂרַבְתָּא

דֹּאֲרַעָא וַיִּתְחִיזָא לְבִרָה דֹּאנְשָׁא דֹּאֲתָא

עַל עַנְבֵי שְׁמַיָּא עִם חִילָא וְשׁוֹכְחָאֲ

סְגִיָּא:

וַיִּשְׁדֹּר מַלְאָכֵיהִי עִם שִׁיפּוּרָא

^m שיפורא כמו
שובר

רַבָּא וַיִּכְנָשׁוּן לְגַבִּיָּא דִּילָהּ מִן

אַרְבַּעַת רוּחָא מִן רִישְׁהוֹן דְשְׁמַיָּא

וְעַד-מָא לְרִישְׁהוֹן:

מִן תְּתִיבָא דִּין יִלְפּוּ פְּלֹאֲתָא

ⁿ תתא כמו
תאנה:

דְּמַחְדָּאֲ דְסוֹכִיָּה רִבְּנָא וּפְרַעִין

^o ארף
^p סוף
^q רבך

טְרַפְיָהּ יִדְעִין אֲנִתּוֹן דְּמַטָּא ק

קִיטָא:

הַכְּנָא אֶף אֲנִתּוֹן מָא דְחִיּוֹתוֹן

^r חווא

חֵלִין כְּלָחִין דְּעוּ דְּמַטָּא לָהּ ל

לְתַרְעָא:

אמן

23 Tūc, si quis dixerit vobis, Ecce hic est Christus, aut hic: ne credatis.

24 Surgent enim Christi mendaces, & propheta falsi: et dabūt signa magna, ut decepturi sint (si fieri posset) etiam electos.

25 Ecce, prius dixi vobis.

26 Si igitur dixerint vobis, Ecce, in deserto est: ne exeatis. vel, Ecce, in penetralibus est: ne credatis.

27 Sicut fulgur exit ab oriente, et cōspicitur usque ad occidentem, sic erit aduentus Filii hominis.

28 'Vbi autem fuerit corpus, illic congregabuntur aquila.

6 Sententia proverbialis sumpta ex Iobo, 39. in fine cap. וכאשר חרלים שמהות.

29 Statim autem post afflictionem dierum illorum, sol obscurabitur, et luna non ostendet splendorem suum, & stella cadent de calo, & virtutes calorum commovebuntur.

30 Et tunc conspicietur⁷ signum Filii hominis in calo: Et tunc plangent omnes generationes terræ, et videbunt Filium hominis venientē super nubes calicum virtute et gloria magna.

7 נסח pro גישה
Signum. nam w cū puncto in sinistro latere, sepe venit loco 8.

31 Et mittet Angelos suos cum tuba magna, et congregabūt electos eius à quatuor ventis, à summitate calorum usque ad summitatem illorum.

32 A ficu autem discite parabolam, quia confestim ubi rami eius tenerisunt, &⁸ apparent folia eius, cognoscitis quòd appropinquet aestas.

8 Quæ quum apparent, id est, Quæ reuifcūt ac repululant. quo sensu etiā in Luca, 21. 30 habetur.

33 Ita etiam vos, quū videritis hæc omnia, scitote⁹ quòd appropinquet ad portam.

9 Id est, Ptx foribus est.

Euangelium

Αμὲν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ παρέλθῃ 34
ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἕως ἂν πάντα ταῦτα γέ-
νηται.

Marc. 13.32

Ο οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελθού- 35
σονται, (4) δὲ λόγος μου οὐ μὴ παρ-
έλθωσι.

Γεεὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ 36
τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγ-
γελοι τῆς οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου
μόν(5).

Ὡς περ δὲ αἱ ἡμέραι τῆς Νῶε, οὕτως 37
ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-
θρώπου.

Gen. 7.5
Luc. 17.28
1. pet. 3.20

Ὡς περ γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς 38
πρὸ τῆς κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ
πίνοντες, γαμουῦντες καὶ ἐκγαμίζοντες,
ἀρχὴ ἧς ἡμέρας εἰσῆλθε Νῶε εἰς τὴν
κιβωτόν.

Καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἥλθεν ὁ κα- 39
τακλυσμὸς, καὶ ἦρεν ἅπαντας. οὕ-
τως ἔσται καὶ ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου.

Luc. 17.35
1. thes. 4.17

Τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ. ὁ 40
εἰς παραλαμβάνεται, καὶ ὁ εἰς ἀ-
φίεται.

Δύο ἀλήθουσαι ἐν τῷ μύλωνι· μία 41
παραλαμβάνεται, καὶ μία ἀφίεται.

Marc. 13.36

Γρηγορεῖτε οὐδ' ὅτι οὐκ οἰδατε ποῖα 42
ὥρα ὁ κύριος ἰμῶν ἔρχεται.

Luc. 12.19
2. thes. 5.2
apoc. 16.18

Εκεῖνο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἰ ἦδ' ὁ οἰ- 43
κοδεσπότης ποῖα φυλακῇ ὁ κλέπτης ἔρ-
χεται, ἐρηγόρησεν ἂν, καὶ ἐκ ἂν εἰάσει
διορυγῶναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἕτοιμοι· 44
ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που ἔρχεται.

Luc. 12.42

Τίς ἀρεὴ ὅστις ὁ πιστὸς δούλος καὶ φρό 45
νιμος, ὃν κατέστησεν ὁ κύριος αὐτοῦ ἐπὶ
τῆς διακονίας αὐτοῦ, ὥστε διδόναι αὐτοῖς
τὴν τροφήν ἐν καιρῷ;

Amen dico vobis, nequaquam
præterierit ætas hæc vsquedum
omnia ista facta sint.

¶ Cælum & terra præteribūt, ser-
mones autem mei nequaquam
præteribunt.

Iam incipit Domi-
nus iudicium quod
tandem complebit.

De die autem illo & hora ne-
mo scit, ne Angeli quidem cælo-
rum, sed Pater meus solus.

Satis sit nobis scire cō-
stitutum esse à Deo
ultimum diem instau-
rationis. Quando e-
nim is sit futurus, no-
stro bono omnibus oc-
cultavit: Et tanto ma-
gis vigilemus, ne de-
prehendamus, sicut
olim accidit in dilu-
vio.

Sicut autem erant dies Noe, ita
erit & aduentus Filii hominis.

¶ Sicut enim diebus qui præcesse-
runt diluuium edebant & bibe-
bant, uxorem ducebant & nu-
ptum dabant, ad eum vsque diē
quo ingressus est Noe in arcam:

Nec cognouerunt diluuium vs-
quedum venisset, & sustulisset o-
mnes: ita erit & aduentus Filii ho-
minis.

¶ Tunc duo erunt in agro: vnus
accipietur, & alter relinquetur.

Aduersus eos qui sibi
pollicentur Deum o-
mnibus fore misericor-
dem, Et securè interea
delicientur.

Duæ molentes in pistrino: vna
accipietur, & altera relinquetur.

¶ Vigilate ergo: nescitis enim
qua hora Dominus vester ven-
turus sit.

Exemplum horrende
hominum securitatis
in his de quibus illos
oportuit maxime esse
solicitos.

¶ Illud autem scitote, si sciret pa-
ter familiās qua vigilia fur vētu-
rus sit, vigilaret, nec sineret perfo-
di domum suam.

Propterea & vos estote parati:
quia qua hora non putatis Filius
hominis venturus est.

¶ Quis igitur est fidelis seruus &
prudens, quem constituit domi-
nus super famulitiū suum, vt det
illis alimentum in tempore?

Bea-

Μακά-

- אמין אמר אנא לכוּן דלא תעבר
יִשְׁרָבְתָא דְּדָא עַד־מָא דְּהָלִין כָּל־הֵיִן
יְהוּיִן :
- שְׁמִיָּא וְאַרְעָא יַעֲבִרוּן בְּוִמְלֵי לָא
יַעֲבִרוּן :
- עַל יוֹמָא דִּין הוּא וְעַל שְׁעָתָא הִיא
אִנְשׁ לָא יָדַע אִפְּלָא מִלֵּאכָא דְּשְׁמִיָּא
אַלֵּא אֲבָא בְּלַחוּד :
- אִיכְנָא דִּין דְּיוֹמֵי נוֹחַ הֲכֵנָּה
תְּהוּא עֲמַתִּיתָה דְּבִרָה דְּאִנְשָׁא :
- אִיכְנָא גִיר דְּאִיתִּיהוֹן הוּא קִרְס
טוֹפְנָא אֲכָלִין וְשִׁתִּין וְנִסְבִּין נִשְׁאֵי
וְיִהְיִין לְגִבְרָא עַד־מָא לְיוֹמָא דְּעַל
נוֹחַ לְכוּלָּא :
- וְלָא יָדַעוּ עַד־מָא דָּאֵתָא טוֹפְנָא
וְשִׁקְרָא לְכָל־הוֹן הֲכֵנָּה תְּהוּא
עֲמַתִּיתָה דְּבִרָה דְּאִנְשָׁא :
- הִידִין תֵּרִין יְהוּיִן בְּקִרְיָתָא חַד
יִתְדַבֵּר וְחַד יִשְׁתַּבֵּךְ :
- וְתִרְתִּין יְהוּיִן טַחֲנִין בְּרִחְיָא חַד
מִתְדַבֵּרָא וְחַד מִשְׁתַּבָּךְ :
- אֲתַתְּעִירוּ חֵבִיל דְּלָא יָדַעִין אֲנִתּוֹן
בְּאִידָא שְׁעָתָא אֲתָא מָרְכוֹן :
- הָדָא דִּין דְּעוּ דְּאֵלֵּי יָדַע הוּא
מִרָא בֵּיתָא בְּאִידָא מִשְׁרָתָא אֲתָא
גִּנְבָא מִתְתַּעִיר הוּא וְלָא שִׁבְךְ הוּא
דִּיתְפִּלֵּשׁ בֵּיתָה :
- מִטּוֹל חֲנָא אִפְּ אֲנִתּוֹן הוּא מְטִיבִין
דְּבִשְׁעָתָא דְּלָא סְבִרִין אֲנִתּוֹן יֵאֵתָא
בִּרָה דְּאִנְשָׁא :
- מִנּוֹ־כִי אִיתִּיהִי עֲבָדָא מ
מְהִימְנָא וְחִכְמָא דְּאִקִּימָה מִרָה
עַל בְּנֵי־בֵיתָה דִּיתֵל לְהוֹן סִיבְרָתָא
בּוֹבְנָה :
- 34 *Ammin dico vobis quod nō pra-*
teribit generatio hęc donec ista o-
mnia fiant.
- 35 *Calum & terra prateribunt, sed*
verba mea non prateribunt.
- 36 *De die autem & hora illa nemo*
nouit, nec etiam Angeli calorū, ni-
si Pater tantum.
- 37 *Sicut autem dies Nuach, sic erit*
aduentus Filii hominis.
- 38 *Sicut enim erant ante diluuiū co-*
medentes & bibentes, & accipien-
tes uxores et tradentes viris, usque
ad diem quo ingressus est Nuach
in arcam.
- 39 *Et non cognouerunt donec venis-*
set diluuium, & auferret uniuersos
ip̄sos: sic erit aduentus Filii hominis.
- 40 *Tūc duo erunt in agro: unus ab-*
ducetur, & alter relinquetur.
- 41 *Et dua erūt molētes in mola, una*
abducetur, & altera relinquetur.
- 42 *Vigilate ergo, quia nescitis qua*
hora veniet Dominus vester.
- 43 *Hoc autem scitote, quod si sciret*
dominus domus qua vigilia ven-
turus esset fur, vigilaret, & non si-
neret ut penetraretur domus sua.
- 44 *Ideo etiā vos estote parati: quia*
ea hora qua non putatis, venturus
est Filius hominis.
- 45 *Quisnam est seruus fidelis et pru-*
dens, quem constituit dominus su-
per suos domesticos, ut det illis cibū
in tempore suo?

10 כול. Pro atca
tantum hic legi-
tur, & Luca 17 27

Euangelium

Μακάριος ὁ δούλος ἐκείνος, ὃν ἐλ- 46
θὼν ὁ κύριος αὐτοῦ εὖ εὖ ποιῇται ἕτως.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πάνσι τοῖς 47
ἐπαρχοῖσιν αὐτὸς κατεστήσεται αὐτόν.

Εάν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δούλος ἐκείνος 48
ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζῃ ὁ κύριός
μου ἐλθεῖν.

Καὶ ἄρξεται ἰλύπῃν τὸν σὺν δούλους, 49
ἐσθίειν δὲ καὶ πίνειν μὲν τῷ μεθύοντι.

Ἦξει ὁ κύριος τὸν δούλου ἐκεῖνον ἐν 50
ἡμέρᾳ ἣ οὐ φέρεται, καὶ ἐν ᾧ ἡ ἡμέ-
ρα ἣ οὐ γινώσκει.

Supra, 13. 42
infra, 25. 33

Καὶ διχοτομήσεται αὐτόν, καὶ τὸ μέρος 51
αὐτοῦ μὲν τῷ ὑποκριτῶν δόσθαι. ἐκεῖ ἔσται ὁ
κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Κεφάλαιον κε

Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν 1
οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵ πέντε
λαβόντες τὰς λαμπάδας αὐτῶν ἐξῆλ-
θον εἰς ἀπάντησιν τοῦ νυμφίου.

Γέντε δὲ ἦσαν ἐξ αὐτῶν φρόνιμοι, 2
καὶ πέντε, μωραί.

Αἵ πέντε μωραὶ λαβόντες τὰς λαμπά- 3
δας αὐτῶν, ἐκ ἧσιν αὐτῶν ἐλαβον.

Αἱ δὲ φρόνιμοι ἐλαβον ἐλαβον ἐν τοῖς 4
ἀγείοις αὐτῶν μὲν τῶν λαμπάδων αὐτῶν.

Χρονίζοντες δὲ τὸν νυμφίον, ἐνύπνισαν 5
πάντες, καὶ ἐκείθεν ἐξῆλθον.

Μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν, 6
δοῦ, ὁ νυμφίος ἔρχεται, ἐξέρχασθε εἰς
ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Τότε ἠγέρθησαν αἱ παρθένοι ἐκεῖ 7
ναὶ, καὶ ἐκόςμηναι τὰς λαμπάδας αὐτῶν.

Αἱ δὲ μωραὶ τῶν φρονίμοις εἶπον, 8
Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν. ὅτι αἱ
λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται.

Ἀπεκρίθη δὲ αἱ φρόνιμοι, λέγου- 9
σαι, Μήποτε ἐκ δέξασθαι ἡμῖν καὶ ὑμῖν.
πορεύεσθε ὅμως μᾶλλον πρὸς τὸν πωλόν-
τας, καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.

Ἀπρ-

Beat⁹ seru⁹ ille, quē quū venerit
domin⁹ ei⁹, inuenerit ita faciēte.

Amen dico vobis, omnibus bo-
nis suis præficient eum.

Quòd si dixerit seruus ille ma-
lus in corde suo, Tardat dominus
meus aduentum:

Cœperitque verberare cōser-
uos, quinetiam edere & bibere
cum ebriis:

Veniet Dominus serui illius die
quo non expectat, & hora qua nō
nouit:

Et separabit eum, ac partem ei
assignabit cum hypocritis. Illic
erit fletus & stridor dentium.

Cap. XXV.

Tunc erit simile regnū cælo-
rum decem virginibus, quæ
sumptis lampadibus suis prodie-
runt in occursum sponsi.

Petenda est à Deo vir-
tus qua nos per tene-
bras incedentes, ad
extremam usque ve-
luti fax delectat, alio
qui si fastidio torpe-
scamus, ipsi quoque
excludemur.

Quinque autem ex eis erant
prudentes, & quinque fatuæ.

Quæ erant fatuæ, acceptis lam-
padib⁹ suis, nō ceperāt oleū secū:

Prudentes verò ceperant oleū
in vasis suis vnā cū suis lāpadibus.

Tardante verò sponso, nictarūt
omnes, ac dormierunt.

Media autem nocte clamor or-
tus est dicentium, Ecce, spon-
sus venit, exite in occursum eius.

Tūc surrexerūt omnes illæ vir-
gines, & ppararūt lāpades suas.

Fatuæ autē prudētibus dixerūt,
Date nobis ex oleo vestro: quia
lampades nostræ extinguuntur.

Respōderūt verò prudētes illæ,
dicētes, Nequaquā, ne nō suffici-
at nobis & vobis: ite verò potius
ad eos qui vēdunt, & ipsæ vobis
emite.

Quum

טובוהי לעבדא הו דיאתא מרה
ישכחיוהי דעבד חבנא :

אמין אמר אנא לכו דיקימיוהי ^א קים
על כל דאית לה :

אן דין יאמר עבדא הו בישא
בלבה דמרי ^ב מוחר ^ג למאתא :

^ד וישרא ^ה לממחא בנותה ויהוא
אכל ושתא עם רויה :

יאתא מרה דעבדא הו ביומא
דלא סבר ובשעתא דלא ידע :

ויפלגיוהי ^ו ויסים מנתה עם ^ז סים
נסכי באפיה תמן יהוא ^ח בכייה ^ט בכה

וחרוק שגא :

קפלאון כה

הידין תתדמא מלכותא דשמיא
לעסר בתולן הגין דנסכי למפדיהין
ונפקי לאורע חתנא וכלתא :

חמש דין מנהין חכימן הוי וחמש
סכלן :

והגין סכלתא נסכי למפדיהין
ולא נסכי עמהין משחא :

הגין דין חכימתא נסכי משחא
במאתא עם למפדיהין :

כד ^א אוחר ^ב דין חתנא ^ג גמי כל הין
ודמכי :

ובפלגה דלליא הות ^ד קעתא הא ^ה אקעא
חתנא אתא פוקו לאורעה :

הידין ^ו קמי כל הין בתולתא ותקני ^ז קים
למפדיהין :

אמרין דין הגין סכלתא לחכימתא
הגין לן מן משחבין דהא דעכו ^ח יחם

להון למפדין :

עני הגין חכימתא ואמרין למא לא
יספק לן ולבין אלא ^א זלין לות אילין ^ב זול

דמוכנין וזבנין לבין : וכד

46 Beatus seruus ille: quia quum ve-
nerit dominus eius, inueniet eum
quod fecit sic.

47 Amen dico vobis, constituet eum
super omnia quae sunt ei.

48 Si autem dixerit seruus ille malus
in corde suo, Dominus meus tardat
venire:

49 Et ceperit percutere conseruos su-
os, et fuerit comedens et bibens cum
ebriis:

50 Veniet dominus serui illius in
die qua non putauit, et in hora qua
non nouit:

51 Et diuidet eum, et ponet partem
eius cum ¹ hypocritis. illic erit plora-
tus et stridor dentium.

Ad verb. Assu-
mentibus vultum.

Cap. XXV.

1 Tunc assimilabitur regnum cae-
lorum decem virginibus, quae ac-
ceperunt lampades suas, et exierunt
in occursum sponso et sponsae.

2 Quinque autem ex eis pruden-
tes erant, et quinque fatuae.

3 Et, quae fatuae erant, acceperunt
lampades suas, et non acceperunt se-
cum oleum.

4 Illae vero prudentes assupperunt oleum
in vasis cum lampadibus suis.

5 Quum differret autem sponsus, dor-
mitauerunt omnes, et dormierunt.

6 Et media nocte factus est clamor,
Ecce, sponsus venit: exite ad occur-
rendum ei.

7 Tunc surrexerunt omnes virgines,
et apparauerunt lampades suas.

8 Dixerunt autem fatuae illae pru-
dentibus, Date nobis de oleo vestro,
quia ecce extinguuntur lampades no-
strae.

9 Responderunt prudentes illae, et di-
xerunt, Ne non sufficiat nobis et vo-
bis. Sed ite ad vendentes, et emite vobis

Concisa oratio:
subauditur enim,
Nolumus dare, ne
non, &c.

N. iij.

Euangelium

Ἀπὸ τῶν μύθων ὃ ἀὐτὸς ἀγορεύσας, ἦλ- 10
θεν ὁ κυμφοῖος· καὶ αἱ ἐποῖμοι ἐσῆλθον μετ'
αὐτῷ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα.

Υστερον δὲ ἔρχοντο αἱ λοιπαὶ παρθέ- 11
νοι, λέγουσαι, Κύριε, κύριε, ἀνοιξόν ἡμῖν.

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀμὲν λέγω 12
ὑμῖν, ἔκ οἶδα ὑμᾶς.

Supra, 24. 43
marc. 13. 33

Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἶδατε τὴν 13
ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἔρχεται.

Ὡς περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποδιδυμῶν ἐ- 14
κάλυψε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ παρέδω-
κεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν.

Καὶ ὡς μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ὡς 15
δὲ δύο, ὡς δὲ ἓν· ἐκάς αὖ καὶ τὴν ἰδίαν
δυνάμιν· καὶ ἀπεδήμησεν δι' ἑξέως.

Πορεύθεις δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα 16
λαβὼν, εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίη-
σεν ἄλλα πέντε τάλαντα.

Ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο, ἐκέρδησε καὶ 17
αὐτὸς ἄλλα δύο.

Ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν, ἀπελθὼν ὥρυ- 18
ξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψε τὸ θηγάριον
τῆς κρυφείας αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ 19
κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ σὺν αἰ-
ρεῖ μετ' αὐτῶν λόγον.

Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαν- 20
τα λαβὼν, προσήνεκεν ἄλλα πέντε τάλαν-
τα, λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά
μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαν-
τα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.

Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, 21
δούλε ἀγαθὲ καὶ πιστῷ· ὅτι ἐν ὀλίγῳ ἦς πι-
στὸς, ὅτι ἐν πολλῷ σε κατεστήσω· εἰσελθε
εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα 22
λαβὼν, εἶπε, Κύριε, δύο τάλαντά μοι
παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐ-
κέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.

Εἶπεν

Quū autē irēt ἐπτῷ, venit spōs:
& quæ paratæ erāt introierūt cū
eo ad nuptias: clausaq; est ianua.

Postea verò veniunt & reliquæ
virgines, dicentes, Domine, domi-
ne, aperi nobis.

Ipse verò respondens ait, Amen
dico vobis, non noui vos.

Vigilate itaque, quia nescitis
diem neque horam qua Filius ho-
minis veniet.

¶ Ita enim est vt quū quispiam
peregre proficiscens vocauit ser-
uos suos, & tradidit eis bona sua:

Et huic quidē dedit quinq; ta-
lenta, alii autē duo, alii verò vnū:
vnicuiq; secūdu ipsius facultatē:
& peregre profectus est statim.

Profectus autē qui quinq; talē
ta acceperat, negotiatus est ex iis
& fecit altera quinque talenta.

Itidem & qui duo acceperat, lu-
cratus est & ipse altera duo.

Qui autem vnum acceperat,
abiēs defodit illud in terrā, & abs-
condit pecuniam domini sui.

Post multum verò tempus ve-
nit dominus seruorum illorum,
& confert rationem cum eis.

Tunc accedēs is qui quinq; ta-
lēta acceperat, attulit altera quin-
q; talēta, dicens, Domine, quinq;
talēta tradidisti mihi: ecce, altera
quinq; talēta lucratus sum ex eis.

Dixit autē ei dominus eius, Be-
ne habet serue bone & fidelis: in
paucis fuisti fidelis, super multa
te constituam: ingre dere in gau-
dium domini tui.

Accedens autem & qui duo ta-
lēta acceperat, ait, Domine, duo
talenta tradidisti mihi, ecce, alia
duo lucratus sum supra ea.

Ait

Christus testatur ma-
gnū quidē fore
intervallū inter suū
ad Patrem discessum
& reditum ad nos,
sed se nihilominus eo-
dē subdūctum ra-
tiones accepti & ex-
pensi non modō cum
rebellibus, sed etiam
cum suis domesticis
qui acceptis domini pra-
ignauia & si non fue-
rint.

וּכְדֹאֲלוֹ לְמוֹכֵן אֶתְּאֵת חֲתָנָהּ
וְאֵילִין דְּמַטְיֵבֵן הָיוּ^א עָלֶי עֵמָה^ב לְבֵית
חֲלוּלָהּ^ג וְאֶתְּחֵד תְּרַעָה^ד :

^א הוּא
^ב עוֹל
^ג בֵּית הַחֲלוּלָהּ
הוּא הַמָּקוֹם
שֶׁבְּתוֹלוֹת
מִן הַלֵּל
וּמִקְדוֹת בּוֹ
^ד אֶחָד מֵעֲמֹ
סָבֵר :

בְּחֶרְתָּהּ דִּין אֶתִּי אִף הָיִן
בְּתוֹלְתָא אַחֲרָנִיתָא וְאִמְרִין מֶרְן
מֶרְן פִּתַּח לָן :

הוּ דִּין עָנָא וְאִמְרִי לְהִין אִמֵּן אִמְרִי
אֲנָה לְכִין דְּלֹא יָדַע אֲנָה לְכִין :

אֶתְּתַעֲיִרוּ הַכִּיל דְּלֹא יָדַעִין אֲנָתוֹן^א
לְיוֹמָא הוּ וְלֹא לְשַׁעֲתָא :

^א חֻק טַעֲמֵן
הַלֵּךְ לוֹ חוּץ
סְמִינְתוֹ :

אִיךְ גְּבֵרָה גִּיר דְּחֻק קִרָּה^א
לְעַבְדוּהִי וְאִשְׁלֵם לְהוֹן קִנְיָנָה :

אִית דִּיחָב לָהּ חֲמֵשׁ בְּכָרִין וְאִית
דְּתִרְתִּין וְאִית דְּחִדָּא אֲנָשׁ אֲנָשׁ אִיךְ
חִילָה וְחֻק מְחִדָּא :

אִזְרִי דִּין הוּ דְּנִסְבַּ חֲמֵשׁ בְּכָרִין
אֶתְּתַנֵּר בְּהִין וְיִתֵּר חֲמֵשׁ אַחֲרָנִין :

^א תִּנְגֵּר
^ב יִתֵּר

וְהַכּוֹת הוּ דְּתִרְתִּין אֶתְּתַנֵּר תִּרְתִּין
אַחֲרָנִין :

הוּ דִּין דְּנִסְבַּ חֲדָה אִזְרִי חֲפֵר
בְּאַרְעָא וְטָשִׁי בְּסַפָּא דְּמֶרְהָ :

^א טָשָׂא

בְּתֵר דִּין זְבֵנָהּ סְגִיָּאָא אֶתְּ
מֶרְחוֹן דְּעַבְדָּהּ הָנוּן וְנִסְבַּ מֶנְחוֹן
חוּשְׁבָנָא :

וְקִרְבַּ הוּ דְּנִסְבַּ הוּא חֲמֵשׁ בְּכָרִין
וְקִרְבַּ חֲמֵשׁ אַחֲרָנִין וְאִמְרִי מֶרְי חֲמֵשׁ
בְּכָרִין יַחֲבֵת לִי הֵא חֲמֵשׁ אַחֲרָנִין
אֶתְּתַנֵּר עֲלֵיהִין :

אִמְרִי לָהּ מֶרְה אִיו עַבְדָּא טָבָא
וְמִהִימָנָא עֲרִי קָלִיל מִהִימָן הוּיָת^א
עַל סְגִיָּא אִקִּימָךְ עוֹל לְחִדּוֹתָהּ דְּמֶרְדִּי :

^א אִמֵּן
^ב חוּלָה
^ג קוֹם
^ד חֲדָה

וְקִרְבַּ הוּ דְּתִרְתִּין בְּכָרִין וְאִמְרִי
מֶרְי תִרְתִּין בְּכָרִין יַחֲבֵת לִי הֵא
תִרְתִּין אַחֲרָנִין אֶתְּתַנֵּר עֲלֵיהִין :

אִמְרִי

10 Et qui irent ad emendum, venit
sponsus: & quæ paratæ erant, intra-
uerunt cum eo in domum nuptiarum,
& clausa est ianua.

11 Tandem autem etiam venerunt
aliæ illæ virgines, & dixerunt, Domi-
ne noster, domine noster, aperi nobis.

² Adverb. In fi-
ne, Hebraismus.

12 Ille autem respondit & dixit illis,
Amin dico vobis quod non novi
vos.

13 Vigilate itaque, quia nescitis diem
illum neque horam.

14 Sicut enim homo qui peregre pro-
fectus est, vocavit seruos suos, et tra-
didit illis possessionem suam.

15 Est cui quinque talenta, et est
cui duo, & est cui unum, unicuique
iuxta facultatem suam: & peregre
profectus est statim.

³ Id est, Alicui
duo, alicui quin-
que. ut ante obser-
uatum est.

⁴ De valore ta-
lenti vide annotata
suprà, cap. 18. 24.

⁵ Adverb. Virò
viro. Hebraismus.

16 Abiit autem ille qui acceperat
quinque talenta, et negotiatus est
per ea, et lucratus est quinque alia.

17 Et similiter ille qui duo, negotia-
tione acquisiuit alia duo.

18 Is vero qui acceperat unum, abi-
ens fodit in terram, & abscondit ar-
gentum domini sui.

19 Post tempus vero multum venit
dominus illorum servorum, et acce-
pit ab illis rationem.

20 Accessitque is qui acceperat quin-
que talēta, et obtulit quinque alia,
& dixit, Domine mi, quinque ta-
lenta dederas mihi: ecce quinque
alia lucratus sum præter ea.

21 Dixit ei dominus eius, Euge ser-
ue bone et fidelis, in modico fidelis
fuiſti, super multum te constituam:
intra in gaudium domini tui.

22 Et accessit ille cui duo erant talē-
ta, et ait, Domine mi, duo talenta de-
deras mihi, ecce, duo alia lucratus
sum præter ea:

Dixit

Euangelium

Εφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτῷ, Εὖ δοῦλε 23
ἀγαθὲ καὶ πιστέ· ὅτι ὀλίγα ἦς πιστός, ὅτι
πολλῶν σε κατεστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν
χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον 24
εἰληφώς, εἶπε, Κύριε, ἐγνων σε ὅτι σκλη-
ρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἐ-
σπειρας, καὶ σιμῶν ὅθεν οὐ διεσκόρ-
πσας·

Καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἐκρύψατο 25
τὸ τάλαντον ἐν τῇ γῇ· ἴδε, ἔχας τὸ σόν.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτῷ εἶπεν 26
αὐτῷ, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ, ἦδεις ὅτι
θερίζω ὅπου οὐκ ἐσπειρας, καὶ σιμῶν
ὅθεν οὐ διεσκόρπσας·

Εδὴ οὖν σε βαλεῖν τὸ δρυμένόν μου 27
τοῖς ζαπεζίταις· καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομι-
σάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν πόκῳ.

Αραγε οὐκ ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ 28
δοτε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα.

(Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ 29
ὡλεσθῆσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος,
καὶ ὃ ἔχει, δεσθῆσεται ἀπ' αὐτοῦ)

Καὶ ὁ ἀρχεὶς τοῦ δοῦλον ἐκβάλλει 30
αὐτὸν εἰς τὸ σκότος καὶ ἔξωτερον· ἐκεῖ
ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν
ὀδόντων.

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου 31
ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι αὐ-
τοῦ μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ὅτι θρό-
νου δόξης αὐτοῦ.

Καὶ σὺν αὐτῷ ἔσονται ἐμπροσθεν αὐ- 32
τοῦ πάντα τὰ ἔθνη, ἃ ἀφορεῖ αὐτοῦ
ἀπ' ἀλλήλων, ὥς περ ὁ ποιμὴν ἀφορί-
ζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων·

Καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δε- 33
ξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἀωνίων.

Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν 34
αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ ἀγαθοὶ μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ
παῖός μου, κληρονομήσατε - - -

Ait ei dominus eius, Bene habet, 23
serue bone & fidelis : in paucis
fuiſti fidelis, super multa te cōsti-
tuā. ingredere in gaudium domi-
ni tui.

Accedens autem & qui vnum 24
talentum acceperat, ait, Domine,
nouerā te hominem durum esse,
qui metas vbi non seminasti, &
inde cogas vbi non sparsisti.

Itaque timens abiit & occultauit 25
talentum suum in terra. ecce,
habes quod tuum est.

Respondens autem dominus 26
eius dixit ei, Serue male & cūcta-
tor, sciebas me metere vbi nō semi-
naui, & inde cogere vbi nō sparsi:

Oportuit ergo te committere 27
pecuniam meam menſariis: & ve-
niēs ego recepissē meū cū foenore.

Tollite ergo ab eo talentū, & da- 28
te ei qui habet decem talenta.

(¶ Omni enim habenti dabitur, 29
& augebitur: qui verò non habet,
etiam quod habet, tolletur ab eo.)

Et inutile seruum eiicite in te- 30
nebras extimas: illic erit fletus &
stridor dentium.

Quum autem venerit Filius ho- 31
minis cum gloria sua, & omnes
sancti Angeli cum eo, tunc sede-
bit super thronum gloriæ suæ.

Et cogentur coram eo omnes 32
gentes: & separabit eos alteros ab
alteris, vt pastor separat oves ab
hædis:

Et statuet oves quidem ad dex- 33
trā suam, hædos autē ad sinistrā.

Tunc dicet rex iis qui ad dex- 34
tram ipsius erunt, Venite benedi-
cti Patris mei, possidete - - -

regnum

Supra, 13. 12
marc. 4. 25
luc. 8. 18,
& 9. 26

Supra, 8. 13,
& 22. 13

Futuri aeterni iudicii
graphica descriptio.

ἢ ἡτοι-

אמר לה מרה איו עבדא טבא
ומהימנא על קליל^א מהימן^ב הוית על^{אמן}
סגי^{קוס} אקמך עול לחדותה דמרך :

קרב דין אף הו דנכב חדא
בכר^א ואמר מרי ידע הויר לך
דנברא אנת קשיא וחצר אנת איכא
דלא זרערת ומכנש אנת מן איכא
דלא בדרת :

ודחלת ואזלת^ד טשיתה בכרך^ד
בארעא הא אית לך דילך :

ענא מרה ואמר לה עבדא בישא
וחכננא ידע^ה הוית לי דחצר אנת^{חכנ}
איכא דלא זרערת ומכנש אנא^{הוא}
מן איכא דלא^{בדר} בדרת :

ולא הוא לך דתרמא כספי על^ה
פתורא ואתא הוית אנא ותבע^{הוא}
הוית דילי עם^{כר} רביתה :

יסבו חכיל מנה בכרא^ל והבוה^{נסכ}
להו דאית לה עסר בכרון :

למן גיר דאית לה יתיהב לה^ל
ויתתוסף לה חו דין דלית לה ואף^{חיסף}
חו דאית לה ישתקל מנה :

ולעבדא בטילא^פ אפקוהי לחשובא^{שקל}
בריא תמן יחוא בכיא וחורק שגא :

מא דאתא דין ברה דאנשא^פ
בשובחה וכלהון מלאכוהי קדישא
עמה הידין יתב על תרונגוס דשובחה:
ויתכנשון קדמוהי בלהון עממא

ויפרש אנון חר מן חר איך^{רעה} רעיא^{רעה}
דמפרש ערבא מן גדיא :

ויקיס ערבא מן ימינה וגדיא מן^{קוס}
סמלה :

הידין יאמר מלכא להנון דמן^{אנת}
ימינה^{רת} תו ברכוהי דאבי ירתו
מלכותא

23 Dixit ei dominus eius, Euge ser-
ue bone & fidelis, in modico fidelis
fuiſti, ſuper multum conſtituam te:
intra in gaudium domini tui.

24 Acceſſit autem etiam is qui acce-
perat unum talentum, et ait, Domi-
ne mi, noueram te quod homo ſis du-
rus, & metas ubi non ſeminaueris,
et colligas inde ubi non ſparſeris.

25 Et territus ſum, & abiens abſco-
di ipſum talentum tuum in terra.
6 Ecce, habes quod tuum eſt.

26 Reſpondit dominus eius, et dixit
ei, Serue male et piger, noueras me
quod metam ubi nō ſeminauerim,
et colligam inde ubi non ſparſerim:

27 7 Oportuiſet te ut 8 proieciffes ar-
gentum meum ſuper menſam: et ue-
niſſem, & exegiſſem quod meum eſt
cum uſura eius.

28 Auſerte igitur ab eo talentum, et
date illud ei cui ſunt decem ta-
lenta.

29 Illi enim cui eſt, dabitur, & auge-
bitur ei: cui uerò nō eſt, etiā id quod
non eſt auferetur ab eo.

30 Seruum autem otioſum eiicite in
tenebras exteriores: ibi erit ploratus
& ſtridor dentium.

31 Quum uenerit autem Filius ho-
minis in gloria ſua, et omnes Ange-
li ſancti eius cum eo, tunc ſedebit ſu-
per thronum gloriae ſuae.

32 Et congregabuntur ante eum o-
mnes gentes, et ſeparabit eos 9 unum
ab altero, ſicut paſtor qui ſeparat o-
ues ab hœdis.

33 Et ſtatuet oues à dextra ſua, et hœ-
dos à ſiniſtra ſua.

34 Tunc dicet rex iis qui [erunt] à
dextra ſua, Venite benediſti Patris
mei, poſſidete regnum

6 Ad verb. Eſt ti-
bi quod tuum eſt.

7 Ad verb. Opus
fuiſſet tibi, id eſt,
Deuiſſes.

8 Pro Expoſuiſſes.
Exprimit morem
eorum qui numus
lariis locant pecu-
niam ſuam.

9 Ad verb. Vnum
ab vno. Hebrai-
ſmus.

Euangelium

ἢ ἡτοιμασμένῳ ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ
καταβολῆς κόσμου.

Esa. 58. 7.
ezech. 18. 7

Επείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φα- 35
γεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐπόπισατέ με· ξένος
ἦμιν, καὶ σὺνηγάγετέ με·

Eccli. 7. 39

Γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με· ἡδέ- 36
νησα, ἔπεσκεψάσθε με· ἐν φυλακῇ
ἦμιν, καὶ ἦλθετε πρὸς με.

Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ· 37
καὶ οἱ λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν
πεινῶντα, καὶ ἐδίψαμεν; ἢ διψῶντα,
καὶ ἐπόπισαμεν;

Γότε δὲ σε εἶδομεν ξένον, καὶ 38
συνήγαγόμεν; ἢ γυμνόν, ἔπεσκέ-
ψαμεν;

Γότε δὲ σε εἶδομεν ἀδελφόν, ἢ ἐν φυ- 39
λακῇ, ἔπεσκέψαμεν πρὸς σε;

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐ- 40
τοῖς, Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιή-
σατε ἐν τοῦτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν
ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

Psal. 6. 9
supra, 7. 23
luc. 13. 27

Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς· 41
Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ· καὶ καταραμένοι
εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον
τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.

Επείνασα γὰρ, καὶ ἐκ ἐδώκατέ μοι 42
φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐκ ἐπόπισατέ με·
ξένος ἦμιν, ἔπεσκεψάσθε με· ἀδελ-
φός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀδελ- 43
φός, καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκε-
ψάσθε με.

Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ καὶ αὐ- 44
τοὶ, λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν
πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνόν,
ἢ ἀδελφόν, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέ-
ψαμεν;

Τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, 45
Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐκ ἐποιήσα-
τε ἐν τοῦτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ
ἐποιήσατε.

Καὶ

Et

regnum paratum vobis à iactis
fundamentis mundi.

¶ Esuriui enim, & dedistis mihi
quo vescerer: sitiui, & dedistis mi-
hi potum: hospes eram, & collegi-
stis me:

Nudus, & amiciuistis me: ¶ agro-
taui, & inuistis me: in carcere e-
ram, & venistis ad me.

Tunc respondebunt ei iusti, di-
centes, Domine, quando te vidi-
mus esurientem, & aluimus? aut
sitientem, & dedimus tibi potum?

Quando autem te vidimus ho-
spitem, & collegimus? aut nu-
dum, & amiciuimus?

Aut quādo te vidimus ægrotū,
aut in carcere, & venimus ad te?

Et respōdens rex dicet eis, A-
men dico vobis, quatenus id feci-
stis vni ex istis fratribus meis mi-
nimis, mihi fecistis.

Tunc dicet etiam iis qui ad sini-
stram erūt, ¶ Maledicti, abite à me
in ignem æternum, qui paratus
est diabolo & angelis eius.

Esuriui enim, & non dedistis
mihi quo vescerer: sitiui, & non
dedistis mihi potum:

Hospes erā, & nō collegistis me:
nudus, & nō amiciuistis me: agro-
tus & in carcere erā, & nō inuisti-
stis me.

Tunc ipsi quoq; respōdebunt
ei, dicētes, Domine, quādo te vi-
dimus esurientē, aut sitientē, aut
hospitē, aut nudū, aut ægrotū, aut
in carcere, & nō ministrauim⁹ tibi?

Tunc respondebit eis, dicens,
Amen dico vobis, quatenus id nō
fecistis vni ex istis minimis, nec
mihi fecistis.

מלכותא דעתידא הוּר לְכֹון מִן
תְּרִמִּיתָה דְּעֵלְמָא :

regnum quod paratum fuerat vo-
bis à constitutione mundi.

כְּפִנְתָּ גִיר וַיְהִי תֹנוֹן לִי לְמֹאכֵל
וַיִּצְחִית^a וַאֲשְׁקִיתוּנִי אֲכִסְנִיא הוּיִת^b
וּכְנִשְׁתוּנִי :

35 Esuriui enim, et dedistis mihi ad
edendum: et sitiui, & dedistis mihi
potum: hospes fui, & collegistis me:

עֲרִטְלִיא הוּיִת^c וּכְסִיתוּנִי^d כְּרִיָּה^e
הוּת וּסְעִרְתוּנִי וּבֵית אֲסִירָא הוּיִת^f
וַאֲתִיתוֹן לֹותִי :

36 Nudus fui, et operuistis me: agro-
tus fui, et visitastis me: & in domo
vinctorum fui, & venistis ad me.

הִידִין וַאֲמָרוֹן לָהּ הֲנוֹן וְדִיקָא מִן
אֲמָתִי חֲזִינְךָ דְּכַפֵּן אַנְתָּ^g וְתִרְסִינְךָ^h
אוּ דְּצִהָא אַנְתָּⁱ וַאֲשְׁקִינְךָ :

37 Tunc dicent ei illi iusti, Domine
noster, quando vidimus te quod esu-
rires, et pauimus te? aut quod siti-
res, & potum dedimus tibi?

וַאֲמָתִי חֲזִינְךָ דְּאֲכִסְנִיאֵי אַנְתָּ^j
וּכְנִשְׁנְךָ אוּ דְּעֲרִטְלִי אַנְתָּ^k וּכְסִינְךָ^l :
וַאֲמָתִי חֲזִינְךָ כְּרִיָּהָ אוּ בֵּית^m
אֲסִירָא וַאֲתִין לֹותְךָ :

38 Et quando vidimus te quod ho-
spes esses, & collegimus te? aut quod
nudus esses, et cooperuimus te?

39 Et quādo vidimⁿ te agrotū aut in
domo vinctorū, et venimus ad te?

וְעֵנָא מֶלְכָּא וַאֲמַר לְהוֹן אֲמִין אֲמַר
אַנְא לְכֹון דְּכַמָּא דְּעַכְדָּתוֹן לְחַד מִן
הֲלִין אַחִי וְעוֹרָא לִי הוּ עַכְדָּתוֹן :

40 Et^o respondebit rex, et dicet eis,
Amin dico vobis quod sicut feci-
stis uni ex istis fratribus meis pusil-
lis, mihi fecistis.

הִידִין וַאֲמַר אַף לְהֲנוֹן דְּמִן סְמֵלָה
זֵלוּ לְכֹון מִנִּי לִישָׁא לְנוֹרָא דְּלַעֲלֵםⁿ
דְּמִטְיָבָא לְאֲכֹל קֶרְצָא וּלְמִלְאכּוּהִי :

41 Tunc dicet etiam iis qui erunt à
sinistra eius, Discedite à me maledi-
cti in ignem æternum, qui paratus
est illi¹ delatori & angelis eius.

כְּפִנְתָּ גִיר וְלֹא יְהִי תֹנוֹן לִי לְמֹאכֵל
וַיִּצְחִית וְלֹא^p אֲשְׁקִיתוּנִי^q :

42 Esuriui enim, & non dedistis mi-
hi ad comedendum: & sitiui, et non
dedistis mihi potum:

וַאֲכִסְנִיא הוּיִת וְלֹא כְּנִשְׁתוּנִי^r
וְעֲרִטְלִיא הוּיִת וְלֹא^s כְּסִיתוּנִי^t
וּכְרִיָּהָ הוּיִת וּבֵית אֲסִירָא הוּיִת^u
וְלֹא סְעִרְתוּנִי :

43 Et hospes fui, & nō collegistis me:
& nudus fui, & non operuistis me:
et agrotus fui, atque in domo vincto-
rum fui, et non visitastis me.

הִידִין יַעֲנוֹן וַאֲף הֲנוֹן וַאֲמָרוֹן
מִן אֲמָתִי חֲזִינְךָ כְּפִנְתָּ אוּ צִהָיָא^v
אוּ אֲכִסְנִיא אוּ עֲרִטְלִיא אוּ כְּרִיָּהָ^w
אוּ בֵּית אֲסִירָא וְלֹא שְׁמִשְׁנְךָ :

44 Tunc respondebunt etiam illi, et
dicent, Domine noster, quādo vidi-
mus te esurientem, aut sitiētem, aut
hospitem, aut nudum, aut agrotum,
aut in domo vinctorum, & non mi-
nistravimus tibi?

הִידִין יַעֲנָא וַאֲמַר לְהוֹן אֲמִין אֲמַר
אַנְא לְכֹון דְּכַמָּא דְּלֹא עַכְדָּתוֹן לְחַד
מִן הֲלִין וְעוֹרָא אַף לֹא לִי עַכְדָּתוֹן :
וַיִּאֲזֹלוֹן

45 Tūc respōdebit et dicet illis, Am-
min dico vobis quod sicut nō fecistis
uni ex his pusillis, etiā mihi nō feci-
stis.

O.i.

10 Adverb. Respo-
dit, & dixit, &c.
Sed conjunctio co-
pulativa præterito
præfixa Hebræorū
more ipsum mti-
tāt in futurū, quod
alioqui rarō in lin-
gua Syra fit.

11 לְאֲכֹל קֶרְצָא. Vi-
de quæ notata sūt
in cap. 4. Summittit
pro diabolo.

Euangelium

Dan. 11. 5
ioh. 5. 29

Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλα- 46
σιν αἰώνι(ω), (4) δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν
αἰώνι(ω).

Κεφάλαιον κς

Marc. 14. 1
luc. 22. 1

ΚΑΙ ἐχρ(ε)πό(ν) ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς¹
πάντας τούτους λόγους, εἶπε τοῖς μα-
θηταῖς αὐτοῦ,

Οἴδατε ὅτι μὲν δύο ἡμέρας ὃ πάχα²
γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παρε-
δίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.

Iohan. 11. 47

Τότε σιγήθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ
οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ
λαοῦ, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ
λεγομένου Καϊάφα.

Καὶ συνέβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν⁴
κρατήσωσι δόλῳ, καὶ ἀποκλείνωσιν.

Ελεγον δὲ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ⁵
δόρυ(6) γῇ(ν)ται ἐν τῷ λαῷ.

Marc. 14. 3
iohan. 11. 2

Τοῦ(7) Ἰησοῦ ἀπομύρου(ν) ἐν Βηθανίᾳ⁶
ἐν οἰκίᾳ Σίμων(8) τοῦ λεπροῦ,

Προσῆλθεν αὐτῇ γυνὴ ἀλάβαστρον⁷
μύρον ἔχουσα βαρυτίμου. καὶ κατέχευ-
εν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀνακειμένης.

Ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦσαν⁸
νάκνησαν, λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια
αὕτη;

Ἦδυνάπο(9) δὲ τοῦτο ὃ μύρον(9)
θιῶναι πολλοῦ, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς.

Γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί κό-¹⁰
ποις παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ κα-
λὸν εἰργάσατο εἰς ἐμέ.

Deut. 15. 11

Πάντοτε γὰρ τοῖς πτωχοῖς ἔχετε μετ'¹¹
ἐαυτῶν· ἐμεῖ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

Βαλοῦσα γὰρ αὕτη ὃ μύρον(12)
ἐπὶ τὸ σῶμα τὸ μου, ὡς ὃ ἐντα-
φιάσαι με ἐποίησεν.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ²³
ὃ ἀπ' ἐλίου τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ,
λαληθήσεται καὶ ὃ ἐποίησεν αὕτη, εἰς μνη-
μόσυνον αὐτῆς.

Τότε

¶ Et abibunt isti in supplicium
æternum, iusti verò in vitam æ-
ternam.

Cap. XXVI.

¶ T factū est quum finisset Ie-
sus omnes istos sermones, di-
xit discipulis suis,

Christus ad mortem
suo properans, testa-
tur se obedientia sua
voluntaria, Adami
transgressionem ex-
piaturum.

Scitis intra duos dies pascha fo-
re, & Filium hominis tradendum
ut crucifigatur.

¶ Tunc coacti sunt principes sa-
cerdotum & Scribæ & seniores
populi in aulam Pontificis maxi-
mi, qui dicebatur Caiapha.

Non homines sed ipse
Deus decrevit quo
tempore crucifigendus
esset Christus.

Et simul consultarunt ut Iesum
dolo prehenderent, & trucidaret.

Dicebāt autem, Non in festo, ne
tumultus fiat in populo.

¶ Quum autē Iesus esset Betha-
niæ in domo Simonis leprosi,

Christus inexpectato
facto peccatrici mu-
lieris, coniunas admo-
net vicinae suae mortis
ac sepulturae, cuius o-
dor, divinificus esset o-
mnibus peccatoribus
ad ipsum confugientibus.
Iudas autem ex
hoc ipso arripit exe-
quendi sui nefarii
consilii occasionem.

Venerat ad eū mulier habēs ala-
bastrū vnguēti grauis pretii, & effu-
derat super caput ipsius accubentis.

Videntes autem discipuli eius
indignati sunt, dicētes, Quorsum
perditio hæc?

Potuit enim istud vnguētū ve-
nūdari magno, & dari pauperib⁹.

Quum autem hoc cognouisset
Iesus, ait eis, Quid molestiā ex-
hibetis isti mulieri? opus enim bo-
num operata est erga me.

Non temere damnan-
dum quod extra ordi-
nem agitur.

¶ Sēper enim pauperes habebitis
vobiscū: me verò nō sēphabebitis

Christus in seipso se-
mel vnctus, semper
est in pauperum vn-
gendus.

Quòd enim hæc vnguentum
hoc iniecit corpori meo, ad sepe-
liendum me fecit.

Amē dico vobis, Vbicunq; præ-
dicatū fuerit hoc Euangeliū in
toto mundo, etiam quod hæc fe-
cit, dicetur ad memoriam ipsius.

Tunc

וַיֵּאָדְרוּ הָלֵיץ לְתַשְׁנִיקָא דְלַעֲלֵם^א וְזִדְקָא לְחַיָּא דְלַעֲלֵם:
קִפְּלָאוֹן כּוֹ

וְהוּא דְכַר שְׁלֵם יֵשׁוּעַ בְּלַחֲוִין^ב מִלָּא הָלֵיץ אָמַר לְתַלְמִידוֹהִי:
יָדְעִין אַנְתּוֹן דְּכֶתֶר תֵּרִין יוֹמִין
הוּא פִּצְחָא וְכֶרֶה דְאַנְשָׁא מִשְׁתַּלֵּם^ג
דִּיזְדִּקָּה:

הִידִין אֶתְכַנְשׁוּ רַבִּי בְּחֵנָא וּסְפֵרָא
וְקִשִּׁישָׁא דְעֵמָא^ד לְדֶרְתָּהּ דְּרַב בְּחֵנָא
דְּמִתְקַרָּא קִיפָּא:

וְאַתְּמַלְכוּ עַל יֵשׁוּעַ דְּבִנְכֵּלָא
וְאַחֲדוֹנִיחִי וְקִטְלוֹנִיחִי:^ה

וְאִמְרִין הוּוּ לֹא כְּעֵדְעָאדָא דְלֹא
יְהוּא^ו שְׁגוֹשִׁיא בְּעֵמָא:

וְכֹר הוּא יֵשׁוּעַ בְּבֵית עֲנִיָּא בְּבֵיתָהּ
דְּשִׁמְעוֹן גִּרְבָּא:

קִרְבַּת לָהּ אֲנִתְתָּא דְאִית עֲלֶיהָ
שְׁטִיפְתָּא דְּמִשְׁחָא דְּכֶסֶּמָא סְגִי דְּמִיָּא^ז
וְאַשְׁפַּעְתָּהּ עַל רִשְׁהּ דִּישׁוּעַ כְּדִסְמִיד:

חֲזוֹ דִּין תַּלְמִידוֹהִי וְאַתְבָּאֵשׁ לְחוֹן^ח
וְאִמְרוּ לְמֵנָּה אֲבָדְנָא הֵנָּה:

מִשְׁכַּח הוּא גִיר דִּיזְדִּבֵּן הֵנָּה^ט
בְּסִגִּי וְיִתְיַחֵב לְמִסְכְּנָא:

יֵשׁוּעַ דִּין יָדַע וְאָמַר לְחוֹן מִנָּה
מִלָּאִין אַנְתּוֹן לָהּ לְאַנְתְּתָא עֲבָדָא^י
שְׁפִירָא עֲבָדַת לוֹתִי:

בְּכָל זִבְן גִּיר מִסְכְּנָא אִית לְכוֹן
עֲמִכוֹן לִי דִין לֹא בְּכָל זִבְן אִית לְכוֹן:

הָדָא דִין דְּאַרְמִית בְּסֵמָּא הֵנָּה^{יא}
עַל גּוֹשְׁמִי אִיד דְּלִמְקַבְּרִי עֲבָדַת:

וְאַמִּין אָמַר אָנָּה לְכוֹן דְּאִיכְנָה
דְּתַתְּכֶרֶז סְבִרְתִּי הָדָא בְּכֵלָהּ עֲלֵמָא

יְתַמְלֵל אִף מִדָּם דְּעֲבָדַת הָדָא
לְדוֹכְרָנָה:

הִידִין

46 Et abibunt hi in supplicium aeternum, et iusti in vitam aeternam.

Cap. XXVI.

1 ET factum est ut quum consummasset Ieschua omnes sermones hos, diceret discipulis suis,

2 Scitis quod post biduum Petrus fit, & Filius hominis traditur ut in crucem agatur.

3 Tunc congregati sunt principes Sacerdotum, & Legisperiti, et seniores populi in atrium principis Sacerdotum, qui vocabatur Caiapha.

4 Et consilium inierunt de Ieschua, ut dolo caperent eum, et occideret eum.

5 Et dicebant, Non in die festo, ne sit tumultus in populo.

6 Quumque esset Ieschua in Bethaniam in domo Schemeun leprosi,

7 Accessit ad eum mulier, super quam erat¹ alabastrum unguenti aromatici, magni pretii: & effudit illud super caput Ieschua recumbentis.

8 Viderunt autem discipuli eius, & indignati sunt, & dixerunt, Ad quid perditio haec?

9 Poterat enim vendi illud² [unguentum] magno: et daretur pauperibus.

10 Ieschua autem cognovit, & dixit illis, Quid molesti estis mulieri isti? opus bonum operata est erga me.

11 Omni enim tempore pauperes vobis sunt vobiscum, ego autem non omni tempore sum vobis.

12 Hoc autem, quod misit aromaticum hoc in corpus meum, tanquam ad sepeliendum me fecit.

13 Et amen dico vobis quod ubi praedicabitur Euangelium hoc meum in toto mundo, dicetur etiam id quod fecit haec, in memoriam eius.

O.ii.

¹ Sic in Marci, cap. 14.

² Ad verb. Indignatio fuit eis. Hebraismus.

³ Syra verba ita sonant. Me autem apud vos esse non omni tempore est, id est, Non est futurum perpetuum ut apud vos sim.

Euangelium

Marc. 14. 12
Luc. 22. 7

Τότε πορεύθεις εἰς τὴν δώδεκα, ὃ 14
λεγομένους Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς
τοὺς δὲ χερεῖς,

Εἶπε, Τί θέλετέ μοι δοῦναι, καὶ γὰρ 15
ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; Οἱ δὲ ἔφησαν
αὐτῷ τετράκοντα ἀργύρια.

Καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτην ἀκαρεῖαν ἵνα 16
αὐτόν παραδῶ.

Τῇ δὲ περὶ τῆς ἀζύμων περὶ 17
τον 4 μαθητῶν τῷ Ἰησοῦ, λέγοντες
αὐτῷ, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάζωμεν σοὶ φα-
γεῖν τὸ πάσχα;

Ο δὲ εἶπεν, Ὑπάγετε εἰς πλὴν πόλιν 18
πρὸς τὸ δεῖνα, καὶ εἰπάτε αὐτῷ, Ο διδά-
σκαλος λέγει, Ο καμρός μου ἐστὶς ὅστιν
πρὸς σε ποιῶ τὸ πάσχα μὲν τῇ μαθη-
τῶν μου.

Καὶ ἐποίησεν οἱ μαθηταὶ ὡς οἱ ἐταξεν 19
αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἡτοίμασεν τὸ πάσχα.

Ο ψίας δὲ ἡγομένης ἀνέκειτο μὲν 20
τῇ δώδεκα.

Καὶ ἐδιδόντων αὐτῷ εἶπεν, Ἀμὴν λέγω 21
ὑμῖν ὅτι εἰς 12 ὑμῶν παραδώσει με.

Καὶ λυπούμενοι σφόδρα, ἤρξαντο 22
λέγειν αὐτῷ ἕκαστος αὐτῶν, Μὴ ἐγὼ εἰ-
μι, κύριε;

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ο ἐμβάψας 23
μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ τραβλίῳ πλὴν χεῖρα,
οὗτός με παραδώσει.

Ο μὲν υἱὸς τῆς ἀνθρώπου ὑπάγει, κα- 24
θὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ τῷ
ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τῆς ἀνθρώ-
που παραδίδοται. καλὸν ἴδω αὐτῷ εἰδὲ
ἐρχομένην τὴν ἀνθρώπου ἐκείνου.

Αποκριθεὶς ὁ Ἰούδας ὁ παραδιδούς 25
αὐτόν, εἶπε, Μὴ ἐγὼ εἰμι, ῥαββί; Λέ-
γει αὐτῷ, Σὺ εἶπας.

Εδιδόντων ὁ αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς 26
τὸ ἄρτον, καὶ εὐλογήσας, ἐκλάσας, ἐδίδου
τοῖς μαθηταῖς· καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε·
ἐπὶ ὅτι τὸ σῶμά μου. Καὶ

¶ Tunc profectus vnus ex duo-
decim, qui dicebatur Iudas Isca-
riotes, ad principes sacerdotum,

Ait eis, Quid vultis mihi dare,
& ego vobis eum tradā? Ipsi verò
appenderunt ei triginta argente-
os numos.

Et ex eo tempore quærebat op-
portunitatem vt eum proderet.

¶ Primo autem die Azymorum
venerunt discipuli ad Iesum di-
centes ei, Vbi vis paremus tibi ad
vescendum pascha?

Ipse verò dixit, Abite in urbem
ad quēdam, & dicite ei, Magister
dicit, Tempus meum propè est,
apud te faciam pascha cum disci-
pulis meis.

Et fecerūt discipuli sicut præce-
perat eis Ies⁹: & parauerūt pascha.

Quum autem serum diei esset,
recubuit cum duodecim.

¶ Et edentibus ipsis dixit, Amen
dico vobis, vnus vestrū me ꝓdet.

¶ Tunc contristati vehementer,
cœperunt dicere singuli eorum
ei, Num ego sum, domi ne?

Ipse verò respondens ait, Qui
intingit mecum manum in cati-
no, iste me proditurus est.

Filius quidē hominis abit, sic-
ut scriptum est de eo: vñ autem
homini illi per quem Filius homi-
nis proditur, bonum erat homini
illi si natus non fuisset.

Respondens autē Iudas qui ꝓ-
debat eum, dixit, Num ego sum,
rabbi? Dicit ei, Tu dixisti.

¶ Edētib⁹ autē eis, accepit Iesus
panē: & quū benedixisset, fregit,
deditq; discipulis, & ait, Accipite
comedite: hoc est corpus meum.

Christus Verē nos in
patriam mox intro-
ducturus, ac proinde
legalem typum abro-
gaturus, Legi tamen
satisfacit, neglecta cō-
traria traditione et
consuetudine Iudæo-
rum: simulque osten-
dit sic omnia mox ef-
ficientur a hominū
ministerio, et arcana
Dei decretum ea gu-
bernaverit.

Christus Verē si fide-
ris promissione: et ipsa
mox impleturus, no-
num factus nouis quo
que mysteriis sanctis.

Et

Marc. 14. 18
Luc. 22. 14
Iohan. 13. 21

1. Cor. 11. 14

הִירִין אֶזְלָא חֲדָא מִן תַּרְעֵס דְּמִתְקַרָּא
יְהוּדָא סְכָרְיוּטָא לֹות רַבִּי כְּהֵנָּא :

^אצִכְנָא ^בנִתְלַכְמוּ פִתְן ^גקוֹם ^דפִלְעָא הוּא ^ההוֹסֵן הַהוּן
וְאָמַר לְהוֹן מִנָּא ^אצִכְנָא אֲנִתּוֹן
לְמִתְלָא לִי וְאֲנִי מְשָׁלֵם אֲנָא לְהָא לְכוֹן
הַנוֹן דִּין אֲקִימוּ לְהָא תְּלִיתִין דְּכֶסֶּפָּא:
וּמִן הִירִין בָּעָא הוּא לְהָא פִלְעָא
דִּישְׁלָמִי הוּי :

כְּיוּמָא דִּין קְדַמְיָא דְּפִטְרָא קִרְבוּ
תְּלַמִּידָא לֹות יֵשׁוּעַ וְאָמְרוּ לְהָא אִיכָּא
צִבָּא אֲנִתְּ דְּנִטְיָבִלְךָ דְּתִלְעַס פְּצָחָא:
הוּ דִּין אָמַר לְהוֹן זְלוּ לְמִדִּינָתָא
לֹות פִּלְן וְאָמְרוּ לְהָא רַבֵּן אָמַר זְכִנְיָ
מִסָּא לְהָא לֹותְךָ עֲבַד אֲנִי פְּצָחָא
עִם תְּלַמִּידִי :

וְתְּלַמִּידוּהִי עֲבַדוּ אִיכָּנָא דְּפִקְדָּא
לְהוֹן יֵשׁוּעַ וְנִטְיָבוּ פְּצָחָא :
וּבִדְ הוּא רַמְשָׁא סְמִידָא הוּא עִם
תַּרְעֵס תְּלַמִּידוּהִי :
וּבִדְ לַעֲסִין אָמַר אֲמִין אָמַר אֲנִי
לְכוֹן דְּחַד מִנְכוֹן מְשָׁלֵם לִי :

^אכִּרְהָ ^בשָׂרָא
וּבְכִרְיָתָא לְהוֹן טַב וְשָׂרִיו לְמֵאמַר
לְהָא חֲדָא מִנְהוֹן לְמָא אֲנִי מְרִי :
הוּ דִּין עֲנָא וְאָמַר מִן דְּצִבְעָא אִידֵּהָ
עֲמִי בְּלָגְתָּא הוּ יִשְׁלָמְנִי :
וּבְרָה דְּאֲנִשָּׁא אֶזְלָא אִיכָּנָא דְּכִתִּיב
עֲלוּהִי וִי לְהָא דִּין לְגִבְרָא הוּ דְּבִאִידֵּהָ
בְּרָה דְּאֲנִשָּׁא מְשָׁתֵּלֵם פִּקְחָא הוּא לְהָא
לְגִבְרָא הוּ אֶזְלוּ לָא אֲתִילֵד :
עֲנָא יְהוּדָא מְשָׁלְמָנָא וְאָמַר
דְּלְמָא אֲנִי הוּ רַבִּי אָמַר לְהָא יֵשׁוּעַ
אֲנִתְּ אָמַרְתָּ :

כִּד דִּין לַעֲסִין שְׁקֵל יֵשׁוּעַ לְחֵמָא
וּבִרְךָ וּקְצָא וַיִּהְיֶה לְתַלְמִידוּהִי וְאָמַר
וּשְׁקֵל וְסָבוּ אֲכֹלוּ הֵנוּ פִּגְרִי :

^אנִסְבָּא
est: quia sequutus est Christus illam pascha tis institutionem quam Deus voluit in suo populo tunc feruari.

14 Tunc abiit unus è duodecim, qui vocabatur Iibuda Sechareiuta, ad principes sacerdotum.

15 Et dixit illis, Quid vultis dare mihi, & ego eū trado vobis? Illi autē constituerunt ei triginta^a argenteos.

16 Et ex eo tempore querebat^b sibi opportunitatem ut traderet eum.

17 In die autem primo azymorum accesserunt discipuli ad Ieschua, et dixerunt ei, Ubi vis ut paremus tibi ut comedas Petscha?

18 Ipse autem dixit illis, Ite in ciuitatem ad quendam, et dicite ei, Præptor noster dicit, Tempus meum appropinquat, apud te facio Petscha cū discipulis meis.

19 Et discipuli eius fecerunt sicut præceperat illis Ieschua, & parauerunt Petscha.

20 Et quum esset vesper, & discumbat cum discipulis suis.

21 Et quum comederent dixit, Amen dico vobis quod unus ex vobis prodit me.

22 Et contristati sunt valde, & cœperunt dicere^c unusquisque ex eis, Nunquid ego domine mi?

23 At ipse respondit, et dixit, Qui intingit manum suam mecum in catino, hic prodet me.

24 Et Filius hominis vadit, sicut scriptū est de eo: & aut homini illi cui manu Fili^d hominis proditur, tolerabili^e fuisset homini illi si nō esset natus.

25 Respondit Iibuda proditor, & dixit, Nunquid ego sum domine mi? Dixit illi Ieschua, Tu dixisti.

26 Quum autem ederent, accepit Ieschua panē, & benedixit, ac fregit, et dedit discipulis suis, et ait, Accipite, comedite: hoc est corpus meum.

dis lumbis atque sumendis baculis, & cum festinatione comedendo agno, nō se extendisse ad generationes sequuturas, sed tantum fuisse illius noctis qua egressuri erant ex Aegypto. Imò antiquissima fuit apud eos traditio (quod in Talmud, tractatu De paschate commemoratur) ut manducaturi pascha, in signum libertatis adeptæ discumberent. Nihil igitur contra diuinū institutum in coena Christi factum

4 Observant Hebræi, vbiunque in Scripturis argenteorum fit mentio, nō expressa numismatis argentei specie, intelligi sicli sanctuarii æquivalentem quatuor denariis, de quorum valore supra cap. 18. 28 scripsimus. Atque huic Hebræorum sententiæ patrociniatur Chaldæi paraphrastæ Onkelos & Jonathan, qui in suis paraphrasibus addunt explicationis causam nomen, של, id est, Sicli sanctuarii. Vnde passim in ipsorum paraphrasibus: præsertim verò Onkelos in Gen. cap. 40. 16. & Jonathan 2. Reg. 6. 25.

5 Ad verbum, Ex tunc. Hebraismus.

6 פִלְעָא, Opportunitas, & in Marc. 14. & in Luc. 22.

7 Christum discubuisse memorant Euangelistæ in coena qua pascha comedit, quod prima fronte videtur cum diuino instituto pugnare: præcipitur enim Exod. 12. 3, ut edentes pascha, lumbos accinctos, pedes calceatos, ac baculum teneant manu, & ut citò comedant, quæ fieri nequeunt à discumbentibus. Sed sciendum est ibi præcipi quæ ratione exituri ex Aegypto, prima illa vice comedat pascha, patulo antè quam exeant ex Aegypto, & iter ingrediatur: quia ita exigebat illius temporis necessitas. Sed in Lege deinde, vbi præcipitur ut cerimoniam illam agni paschalis quotannis renouetur, ea non adduntur: Quapropter omnes Hebræi doctores, tum antiqui, tum recentiores summo cōfessu dicunt mandatum illud de aspergendis sanguine postibus, de induendis calceis, ac cingend-

8 Ad verbum, Et tristitia

Euangelium

Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ ὄψα- 27
 ρισήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, Γίετε
 ὅς αὐτὸ πάντες.

Τοῦτο γὰρ ὅστις τὸ αἷμά μου τὸ τῆς 28
 καινῆς διαθήκης, τὸ ποτῶν πολλῶν ἐκ-
 χυνόμενον εἰς ἁφροσιν ἁμαρτωίων.

Λέγω ὑμῖν ἐπὶ οὐ μὴ πῶ ἀπ' ἄρπ 29
 ἐκ τούτου τῆς χρονήματος τῆς ἀμπέλου,
 ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πί-
 νω μὴ ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς
 πατρὸς μου.

Καὶ ὑμνήσαντες ὤληθον εἰς τὸ ὄρος 30
 τῶν ὀλειῶν.

Marc. 14. 27
 io han. 16. 32
 & 18. 8

Zach. 13. 7

Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες 31
 ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ
 νυκτὶ ταύτῃ· γὰρ γεγραπτά ἐστίν, Πατάξω τὸ
 ποιμνίον, ὃ ἐκ διασκορπισθήσεται τὰ πορ-
 βαντὰ τῆς ποιμένης.

Marc. 14. 28,
 & 16. 7

Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι με, πορεύσω 32
 ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, 33
 Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθῶσιν ἐν σοί,
 ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.

iohan. 13. 38

Εφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω σοι, 34
 ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ, πρὶν ἀλέκτορα
 φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με.

Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Καὶ νῦν δέη με σὺ 35
 σοὶ ὑποθάνειν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι.
 Ομοίως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον.

Marc. 14. 32
 luc. 22. 39

Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς 36
 χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ· καὶ λέγει
 τοῖς μαθηταῖς, Καθίσαιτε αὐτῶν, ἕως οὗ
 ἀπελθὼν προσεύξωμαι ἐκεῖ.

Καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τὸν 37
 δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι
 καὶ ἀδημονεῖν.

Τότε λέγει αὐτοῖς, Περιελύπός ἐστιν 38
 ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε,
 καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

Καὶ προσελθὼν μικρὸν, ἔπεσεν ἐπὶ 39
 πρόσωπον αὐτῶν, - - - - -

Et accepto poculo, ac gratiis
 actis, dedit eis, dicens, Bibite ex
 eo omnes.

Hoc est enim sanguis meus
 Noui testamēti, qui pro multis ef-
 fūditur in remissionē peccatorū.

Dico autem vobis, Non bibam
 ab hoc tēpore ex hoc fructu vitis
 vsque ad diē illum quum ipsum
 bibā vobiscum nouum in regno
 Patris mei.

Et quum hymnum cecinissent,
 abierunt in montem Olearum.

¶ Tūc dicit eis Iesus, Omnes vos
 ista nocte offendemini in me. scri-
 ptum est enim, Percutiam pasto-
 rem, & dispergentur oues gregis.

Christus sollicitus de
 suis potius quam de
 seipso, prae dicit ipso-
 rum fugam: monendi
 mox speret meliora.

Postquam autē surrexero, praē-
 ibo vobis in Galilaeam.

Respondens verò Petrus dixit
 ei, Etiam si omnes offendantur in
 te, ego nunquam offendar.

Dixit ei Iesus, Amen dico ti-
 bi, ista nocte antequam gallus vo-
 cem mittat, ter me abnegabis.

Dicit ei Petrus, Etiā si oportue-
 rit me mori tecū, nō te abnegabo.
 Similiter & omnes discipuli dixe-
 runt.

¶ Tunc venit Iesus cum eis in lo-
 cum qui dicitur Gethsemane, &
 dicit discipulis, Sedete hīc, vs-
 quequo abiēs, precatur fuero illic.

Et assumpto Petro & duobus
 filiis Zebedæi, coepit contristari,
 & grauissimè angī.

Tunc dicit eis Iesus, Vndiquaq;
 tristis est anima mea vsq; ad mor-
 tē: manete hīc, & vigilate mecū.

Et progressus paululū, procidit
 in faciem suam, - - - - - pre-

Christus discipulorū
 infirmitati consulens,
 aliis in tuto relin-
 tes tantum assumit
 sue angustiae testes fu-
 turos: & in loco pro-
 ditionis destinatum,
 ultro progreditur,

Christus, servus homo,
 penas nobis Dei deser-
 toribus debitas susti-
 nit, a suis deseritur.
 Luctatur terribiliter
 cū maledictionis Dei
 horrore: ex quo tandē
 victor emadens efficit
 ut mors non sit am-
 plius nobis formida-
 bilis.

^a וְשָׁקַל כֶּסֶף וַיְהִי לָהֶוֹן יֶדְה
^b וַאֲמַר סִבּוּ אֲשֶׁתּוֹ מִנֶּה כָּלְכוּן :
^c הֵנוּ דְּמִי דְּדִיתִיקָא חֲדָתָא
^d דְּחֶלֶף סְנִיאָא מִתְאַשֵּׁד לְשׁוֹבְקָנָא
דְּחֶטְהָא :

אֲמַר אֲנָא לְכוּן דִּין דְּלֹא אֲשֶׁתָּא
^e מִן הָשָׂא מִן הֵנָּה יִלְדָּא דְּגִפְתָּא עַד-
^f מָא לְיוֹמָא דְּבֵה אֲשֶׁתִּיּוּהִי עִמָּכוֹן
^g חֲדָתָא בְּמַלְכוּתָהּ דְּאֵלֵּהָא :
וְשִׁבְחוּ וְנִפְקוּ לְטוֹר זֵיתָא :

הִידִין אֲמַר לָהֶוֹן יֵשׁוּעַ אֲנִתּוֹן
^h כָּלְכוּן תְּתַכְּשְׁלוֹן בִּי בְּהֵנָּה לְלִיָּא
בְּתִיב גִּיר דְּאֲמַחָא לְרַעִיָּא וַיִּתְּבַדְרוּן
עֲרִבָא דְּעֵנָה :

מִן בְּתַר דְּקָאִם אֲנָא דִּין קְדָם
^k אֲנָא לְכוּן לְגִלְיָלָא :

^l עֲנָא כְּאֵפָא וַאֲמַר לֵה אֶפֶן כֹּל
נֶשׁ יִתְכְּשֵׁל בְּךָ אֲנָא מִמָּתוֹם לֹא
אֲתִכְשֵׁל בְּךָ :

אֲמַר לֵה יֵשׁוּעַ אֲמִין אֲמַר אֲנָא
^m לֵךְ דְּבֵהֵנָּה לְלִיָּא קְדָם דִּיקְרָא
תְּרַנְגִּילָא תֵּלֶת זִבְגִּין תְּכַפּוֹר בִּי :
אֲמַר לֵה כְּאֵפָא אֵן יֵהוּא לִי
ⁿ לְמַמַּת עֶפְדָּ לֹא אֲכַפּוֹר בְּךָ וְהִכּוֹת
אֶף כָּלֵהוֹן תִּלְמִידָא אֲמָרוּ :

הִידִין אֲתָא עִמָּהוֹן יֵשׁוּעַ לְדוֹכְתָּא
דְּמִתְקַרִּיא גִדְּסִימָן וַאֲמַר לְתִלְמִידוֹהִי
^o תִּכּוּ הֶרְכָּא עַד אֲזִל אֲצִילָא :
^p וְדִבֵּר לְכְּאֵפָא וּלְתִרְיָהוֹן בְּנֵי זִבְדִּי
^q וְשִׁרֵּי לְמִתְכַּמְרוּ וּלְמִתְתַּעֲקוּ :

וַאֲמַר לָהֶוֹן כְּרִיא הִי לֵה לְנַפְשִׁי
^r עַד-מָא לְמוֹתָא קָו לִי הֶרְכָּא
^s וְשִׁהֲרוּ עִמִּי :
^t וּפִרְק קָלִיל וְנִפֵּל עַל אֶפְוִהִי
^u וּמִצִּילָא :

וּפִרְק קָלִיל וְנִפֵּל עַל אֶפְוִהִי
^x וּמִצִּילָא :

27 Et accepit poculum, & gratias
egit, & dedit illis, et dixit, Accipite,
bibite ex eo omnes.

28 Hic est sanguis meus Testamenti
noui, qui propter multos effunditur
in remissionem peccatorum.

29 Dico autem vobis quod non bi-
bam¹⁰ ex hoc tempore de hoc produ-
cto vitis, usque in diem in quo bibā
illud vobiscum novum in regno
Dei.

30 Et laudes dixerunt, & exierunt
in montem Oliuarum.

31 Tunc dixit illis Ieschua, Vos o-
mnes offendemini in me hac nocte.
Scriptum est enim, Percutiā pasto-
rem, & dispergentur oves gregis.

32 Postquam autem surrexero pra-
cedam vos in Galilaam.

35 Respondit Cipha, & dixit illi, E-
tiam si omnis homo offensus fuerit
in te, ego nunquam offendar in te.

34 Ait illi Ieschua, Ammin dico ti-
bi quod hac nocte, antequam canet
gallus, tribus vicibus abnegabis
me.

35 Dixit ei Cipha, Si fuerit mihi mo-
riendum tecum, non negabote. Et si-
militer etiam omnes discipuli dixe-
runt.

36 Tunc venit cum illis Ieschua in
locum qui vocatur Ged-Siman, et
dixit discipulis suis, Sedete hîc do-
nec abiens orem.

37 Et accepit Cipha, et duos filios
Zabedai, et coepit mæstus esse, et tri-
stitia affici.

38 Et ait, ¹¹ Tristis est anima mea
usque ad mortem. expectate me hîc,
et vigilate mecum.

39 Et abiit paululum, & procidit in
faciē suā -- O. iij.

¹⁰ Ad verb. Ex
nūc. Hebraismus.

¹¹ Ad verb. Tri-
stia est animæ
meæ.

Euangelium

προσβύχοντος, λέγων, Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ὅτι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τῆτο. πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ.

Καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθηταί, καὶ 40
βρίσκει αὐτοὺς καθύδοντας. λέγει
τῷ Πέτρῳ, Οὕτως ἐκ ἰσχύσατε μίαν ὥ-
ραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ;

Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ 41
εἰσελθῇτε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦ-
μα θέλει, ἡ δὲ σὰρξ ἀδυνατεῖ.

Πάλιν ἐκ θυτέρω ἀπελθὼν προσκύ 42
ξαστο, λέγων, Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται
τὸ ποτήριον ἀφαιρεθῆναι ἀπ' ἐμοῦ, ἵνα
μὴ αὐτὸ πίω, γρηγορήτω τὸ δέλημά σου.

Καὶ ἐλθὼν βρίσκει αὐτοὺς πάλιν 43
καθύδοντας. ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλ-
μοὶ βεβαρημένοι.

Καὶ ἀφίς αὐτοὺς, ἀπελθὼν πάλιν, 44
προσκύξαστο ἐν τείλει, τὸ αὐτὸν λόγον
εἰπών.

Τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθηταί 45
αὐτῶν, λέγει αὐτοῖς, Καθύδουτε τὸ λοι-
πὸν, καὶ ἀναπαύεσθε. ἰδοὺ, ἤγγικεν ἡ ὥρα,
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς
χεῖρας ἀμαρτωλῶν.

Εγείρεσθε, ἀγώμεν. ἰδοὺ, ἤγγικεν ὁ 46
παραδιδούς με.

Καὶ ἐπ' αὐτῷ λαλῶντος, ἰδοὺ, Ἰούδας 47
εἰς τὸ δώδεκα, ἦλθε, καὶ μετ' αὐτῷ ὄχλος
πολλὸς μετ' μαχαίρων καὶ ξύλων, ἀπὸ τοῦ
ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τῆ λαοῦ.

Ὁ ὃ παραδίδους αὐτὸν, ἔδωκεν αὐ- 48
τοῖς σημεῖον, λέγων, Ὁν ἂν φιλήσω,
αὐτὸς ὅτι κρατήσατε αὐτόν.

Καὶ ἀθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ, εἶπε, 49
Χαῖρε ῥαββί. Καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Ὁ ὃ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Επαῖρε ἐφ' ᾧ 50
πάρει; Τότε προσελθόντες ἐπέβαλον
ταὶ χεῖρας ἐπὶ τῷ Ἰησοῦ, καὶ ἐκράτησαν
αὐτόν.

precans, & dicens, Pater mi, si pos-
sibile est, abeat à me poculum i-
stud. veruntamen non vt ego vo-
lo, sed vt tu.

Tunc venit ad discipulos, &
reperit eos dormientes: & dicit
Petro, Itane non potuistis vnam
horam vigilare mecum?

*Imago humana secun-
ditatis.*

Vigilate & orate, ne introeatis
in tentationem. spiritus quidem
promptus, sed caro infirma est.

Rursum secundo abiit, & pre-
catus est, dicens, Pater mi, si non
potest hoc poculum abire à me
quin bibā ipsū, fiat volūtas tua.

Et quū venisset reperit eos rur-
sum dormientes. erant enim ocu-
li eorum grauati.

Et relictis eis, rursum abiit: &
precatus est tertio, eundē sermo-
nem dicens.

Tunc venit ad discipulos suos,
& dicit eis, Dormite quod super-
est, & requiescite. ecce, appropin-
quauit hora, & Filius hominis tra-
ditur in manus peccatorum.

Surgite, eamus: ecce, appropin-
quauit qui me prodit.

Et adhuc eo loquente, ecce,
Iudas, vn⁹ ex duodecim, venit, et
cum eo turba multa cum gladiis
& fustibus, à principibus sacerdo-
tum & senioribus populi.

Is verò qui prodebat eū, dederat
eis signū, dicens, Quēcunq; oscu-
latus fuero, is est: prendite eū.

Itaque statim quum venisset
ad Iesum, dixit, Aue rabbi. Et de-
osculatus est eum.

At Iesus dixit ei, Amice, quor-
sum ades? Tunc accesserūt, & ma-
nus iniecerunt in Iesum, & pre-
henderunt eum.

Et

*Christus ultro capien-
disc prebet, et volūta-
ria obedientia volun-
tariam Adam. defe-
ctionem luat.*

Marc. 14. 43
Luc. 22. 47
iohan. 18. 3

וּמַצֵּלָא הוּא וְאָמַר אָבִי אֵן מְשַׁכְּחָא
יַעֲרִנִי כִּסְאָהֵנָּה בְּרַסְלָא אִיךְ דִּאֲנָא
צָבָא אֲנָא אֵלָא אִיךְ דִּאֲנָתְּ :

וְאַתָּה לֹות תִּלְמִידוּהִי וְאַשְׁכַּח
אֲנֹן כִּד דְּמַכִּין וְאָמַר לְכַאֲפָּנָא
הִכְנָא לֹא אֲשַׁכְּחִתּוֹן חֲדָא שְׁעָא
דְּתַשְׁהֲרוֹן עָמִי :

^a אֲתַתְּעִירוּ ^b וְצִלוּ דְלָגָא ^c תַּעֲלוֹן
^d לְנִסְיוֹנָא רוּחָא ^e מְטִיבָא פִּגְרָא דִּין
^f כְּרִיחָ :

^g תּוֹב אֲזִל דְּתַרְתִּין זְכַנִּין צִלִי וְאָמַר
אָבִי אֵלָא מְשַׁכְּחָא הֵנָּה כִּסְאָ דִּיעֲבֹר
אֵלָא אֵן ^h אֲשִׁתִּיתָה יְהוּא צְבִיכָךְ :

וְאַתָּה תּוֹב אֲשַׁכַּח אֲנֹן כִּד דְּמַכִּין
עֵינֵיהוֹן גִּיר יִקִּירן ⁱ הֵוִי :

וְשִׁבְקָא אֲנֹן וְאֲזִל תּוֹב צִלִי דְתִלְתָּ
זְכַנִּין וְלֹהָ ^k לְמִלְתָּא אָמַר :

הִידִין אַתָּה לֹות תִּלְמִידוּהִי וְאָמַר
לְהוֹן דְּמַכּוּ מְכִיל וְאַתְתִּנְחוּ הָא
מַטָּה שְׁעָתָא וּבְרַהֲדִאֲנָשָׁא מְשַׁתְּלִם
בְּאִידִיהוֹן דְּחֻטִּיא :

^m קוּמוּ גֵאֲזִל הָאֲמַטָּא הוּדַּמְשִׁלְסִי
וְעַד הוּא מַלְלָה הָא יְהוּדָא מְשַׁלְמָנָא
הָד מִן תֵּר עֲסָרְתָּא אַתָּה וּכְנָשָׁא עֲמָה
סְנִיאָא עִם סַפְסָרָא וְחוּטְרָא מִן לֹות
רַבִּי כְּהֵנָּה וְקִשְׁיָא דְעָמָא :

וְיַהֲבָ הוּא לְהוֹן אַתָּה יְהוּדָא
מְשַׁלְמָנָא וְאָמַר לְהוּ דְנִשְׁקָא אֲנָא
הוּוִי לֹה אַחוּדוּ :

וּמַחְדָּא קֶרֶב לֹות יֵשׁוּעַ וְאָמַר
שְׁלָם רַבִּי וְנִשְׁקָה :

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר לֹה עֵרָ תִי

ⁿ דִּאֲתִית חֲבֵרִי הִידִין אַתְקֶרְבוּ וְ

^o וְאַרְמִי אִידִיהוֹן עַד יֵשׁוּעַ וְאַחֲדוּהִי
^p וְהָא

et orabat, ac dicebat, Pater mi, si
possibile est, transeat à me poculum
hoc: veruntamen non sicut ego volo,
sed sicut tu.

40 Et venit ad discipulos suos, et in-
uenit eos dormientes, et ait Cyprianus,
Sic non potuistis ut una hora vigi-
laretis mecum?

41 Vigilate et orate, ut non intretis
in tentationem. Spiritus promptus
est, corpus autem est infirmum.

42 Rursum abiens secunda vice ora-
uit, et dixit, Pater mi, si non potest
[fieri] ut hoc poculum transeat nisi
bibam illud, fiat voluntas tua.

43 Et veniens, iterum inuenit illos
dormientes: oculi enim eorum gra-
uati erant.

44 Et reliquit eos, et abiens iterum,
orauit tertia vice, et eundem ser-
monem dixit.

45 Tunc venit ad discipulos suos, et
ait illis, Dormite quod superest, et re-
quiescite. ecce, appropinquat hora,
et Filius hominis traditur in manus
peccatorum.

46 Surgite, eamus. ecce, appropin-
quat is qui prodit me.

47 Et dum ipse loqueretur, ecce, Ihu-
da proditor, unus est duodecim, venit,
et turba cum eo multa, cum gladiis
et fustibus, à principibus Sacerdotum
et senioribus populi.

48 Et dedit illis signum Ithuda prodi-
tor, et dixit, Ille quem osculatus fuero,
ipse est: eum apprehendite.

49 Et confestim accessit ad Iesum,
et ait, Pax domine mi. Et oscu-
latus est eum.

50 Ipse autem Iesum dixit illi, Ob-
idne est quod venisti, socie mi. Tunc
acceserunt, et iniecerunt manus su-
as in Iesum, et ceperunt eum.

12 Id est, Saluus
sis domine mi.
Hebraica & Syria-
ca salutatio.

13 Sic enim sonant
verba דִּאֲתִית חֲבֵרִי
quasi dicat,
Hocne illud est
propter quod veni-
sti?

Et

Euangelium

Καὶ ἰδὼν, εἰς τῆς μὲν Ἰησοῦ, ἐκλείνας 51
τὴν χεῖρα, ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν
αὐτῆς, ἔπαυξας τὸν δούλον τῆς δεξι-
ερέως, ἀφείλεν αὐτῷ τὸ ὠτίον.

Gen. 9.6
apoc. 13.10

Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Απόστρε- 52
ψόν σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον
αὐτῆς. πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχα-
ραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀπολοῦνται.

Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι πα- 53
ρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, ἔπαρε-
σήσθαι μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας
ἀγγέλων;

Esa. 53.10

Γὼς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαί, 54
ὅτι οὕτω δεῖ γινέσθαι;

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς 55
ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ λησὴν ἐξήλθετε μὲν μά-
χαιραν ἔχοντων συλλαβεῖν με· καὶ
ἡμέραν πρὸς ὑμᾶς ἐκαθεζόμενον διδά-
σκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.

Supra, 14.51

Τὴν ὅλῃν γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν 56
αἱ γραφαὶ τῆς προφητιῶν. Τότε οἱ μα-
θηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἐφυγον.

Marc. 14.53
luc. 22.54
ioh. 8.14

Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπή- 57
γαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν δεξιερέα,
ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ ἱερεῖς πρεσβύτε-
ροι συνήχθησαν.

Ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθη αὐτῷ ἀπὸ μα 58
κρόθεν ἕως τῆς αὐλῆς τῆς δεξιερείας· ἔ-
εισελθὼν ἕσω, ἐκάθητο μὲν τῆς ὑπηρε-
τιῶν, ἰδεῖν τὸ τέλος.

Marc. 14.55

Οἱ δὲ δεξιερεῖς ἔοικον πρεσβύτεροι 59
καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτει ψευδο-
μαρτυρίαν κατὰ τῆς Ἰησοῦ, ὅπως αὐτὸν
ἀποκτείνωσι.

Καὶ ἔχοντες ἑξ ἑξὶ πολλῶν ψευδομαρ 60
τύρων προσελθόντων, ἔχοντες ἑξ ἑξ ἑξ
δὲ προσελθόντες δύο ψευδομαρτύρες,

Iohann. 19

Εἶπον, Οὗτος ἐφη, Δυνάμαι κατα- 61
λύσαι τὸν ναὸν τῆς Θεοῦ, καὶ διὰ τριῶν
ἡμερῶν οἰκοδομήσαι αὐτόν.

Et ecce, vnus ex iis qui erat cum
Iesu, extensa manu exeruit gladiū
suum, & percusso seruo Pōtificis
maximi, abstulit auriculam eius.

Tunc ait ei Iesus, Conuerte gla-
dium tuum in locum suum. ¶ qui-
cūque enim acceperint gladium,
gladio peribunt.

Vocationem oportet
esse zeli regulam.

An putas me nō posse nunc pre-
cari Patrem meum, qui huc sistat
mihi plures quàm duodecim le-
giones Angelorum?

Christus ideo captus
quia capere voluit.

Quomodo ergo impleretur Scri-
pturæ, quæ dicunt sic oportere fieri?

In illa hora dixit Iesus turbæ, Vt
aduersus latronē exiuiſtis cū gla-
diis & fustib⁹, vt cōprehēderetis
me: quotidie apud vos sedebā do-
cens in tēplo, nec prehēdistis me.

¶ Hoc autē totū factū est vt im-
pleretur Scripturæ Prophetarum.
Tunc discipuli omnes relicto eo
fugerunt.

¶ Illi verò prehensum Iesum ab-
duxerunt ad Caiapham Pontificē
maximum, vbi Scribæ & seniores
coacti erant.

Christus innocēs da-
mnatur a Pōtificē eius
impietatis cuius nos
reſumus.

Petrus autem sequebatur eum
procul vsque in aulam Pontificis
maximi, & ingressus intro sede-
bat cū ministris, vt videret finē.

¶ Principes autem sacerdotum &
seniores & totus confessus quære-
bant falsum testimonium contra
Iesum, vt eum morte multarent.

Et non inuenerunt: etiā quum
multi falsi testes accessissent, non
inuenerunt. Postremò verò adue-
nientes duo falsi testes,

Dixerunt, Iste dixit, ¶ Possum dis-
soluere templum Dei, & triduò
ipsum ædificare.

Καὶ

Et

וְהָאֵחָד מִן הַנּוֹן דַּעַם יֵשׁוּעַ אָוֶשֶׁט^א יֵשֶׁט
 אִידָהּ וְשִׁמְשׁ סַפְסָרָא^ב וּמַחִיָּהּ לַעֲבָדָה^ב מַחָא
 דְּרַב כְּהֵנָא שְׁקֵלָה אֲדִנָּה :
 הִידִין אָמַר לֵהּ יֵשׁוּעַ אַחְפָּךְ סַפְסָרָא
 לְדוֹכְתָּהּ כְּלָהוֹן גִּיר הַנּוֹן^ג דִּי־סָבּוּ^ג כְּסָבּ
 סִיפָא בְּסִיפָא יָמוּתוֹן :
 אִו סָבַר אֲנִי דְלֹא מִשְׁכַּח אֲנִי
 דְּאֲכַעָא מִן אֲבִי^ד וְיָקִים לִי הָשָׂא יִתִּיר^ד קִים
 תִּרְתִּי עֲסָרָא לְגִיּוֹנִין דְּמִלְּאֲכָא :
 אִיכְנָא חֲכִיל^ה יִתְמַלּוֹן כְּתָבָא^ה מִלָּא
 דְּהִכְנָא וְלֹא דִיהוּא :
 בְּהִי שַׁעֲתָא אָמַר יֵשׁוּעַ לְכַנְשָׂא
 אִין דְּעַל גִּיסָא נִפְקָתוֹן בְּסַפְסָרָא
 וּבְחוּטָרָא^ו דְּתִאֲחֲרוּנְנִי כָּל יוֹם^ו אַחֵר
 לִוְתָּבוֹן בְּהִיכְלָא יִתְבּ הָוִית^ז וּמִלָּף^ז אֶלֶף
 וְלֹא אַחֲדָתוֹנְנִי :
 הָדָא דִין דִּיהוּת^ח דִּיתְמַלּוֹן כְּתָבָא^ח מִלָּא
 דְּנִבְיָא הִידִין תִּלְמִידָא כְּלָהוֹן
 שְׁבָקוּהִי וְעָרְקוּ :
 וְהַנּוֹן דְּאֲחֲרוּהִי לִישׁוּעַ^י אִוְבְּלוּהִי^י יִבֵּל
 לִוְתָּ קִיפָא רַב כְּהֵנָא אִיכָא דְסַפְרָא
 וְקִשְׁיָשָׁא בְּנִישִׁין הָווּ :
 שְׁמַעוֹן דִין כְּאֶפָא אִוֵּל הוּא כְּתִרָה
 מִן רוּחְקָא עַד-מָא^כ לְדִרְתָּהּ דְּרַב^כ דִּרְתָּ
 כְּהֵנָא וְעַל יִתְבּ לְגוֹ עִם דְּחֻשָׁא^ל רַחֲשָׁחוֹ
 דִּיהוּא חֲרָתָא :
 רַבִּי כְּהֵנָא דִין וְקִשְׁיָשָׁא וּכְנוּשָׁתָא
 כְּלָה בְּעִין הָווּ עַל יֵשׁוּעַ סְהַדָּא
 דִּימִיתוּנִי^מ :
 וְלֹא אֲשַׁכְחוּ^נ וְאִתּוּ סְנִיָּא סְהַדָּא^נ אִתָּא
 דְּשׁוֹקְרָא אַחֲרִית דִין קָרְבוּ תִרִין :
 וְאִמְרִין הֵנָּה אָמַר דְּמִשְׁכַּח אֲנִי
 דְּאֲשָׂרָא חֲכִילָא דְּאֵלֵּהָא וְלִתְלָת
 יוֹמִים^ס אֲכַנְיָהּ :
 וְקָם

51 Et ecce, unus ex iis qui erant cū Ieschua, extendit manū suā, & exemit gladiū, & percussit serūū sumi sacerdotis, et abstulit auriculā eius.
 52 Tunc dixit ei Ieschua, Conuerte gladium in locum suum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.
 53 An putas tu quod non sum potens ut petam à Patre meo, et cōstituāt mihi nūc plusquam duodecim legiones Angelorum?
 54 Quomodo ergo implebuntur Scriptura, quod sic oportet ut fiat?
 55 In illa hora dixit Ieschua turbis, Tanquā contra grassatorem exiistis in gladiis & fustibus, ut apprehēderetis me: quotidie apud vos in tēplo sedens fui et docens, et non apprehendistis me.
 56 Hoc autem quod factum est, ut implerentur scripta Prophetarum. Tunc discipuli omnes deseruerunt eum, et fugerunt.
 57 Et illi qui ceperunt Ieschua, dixerunt eum ad Caiapha principē sacerdotum, ubi legisperiti & seniores congregati erant.
 58 Schemeun autē Cipha¹⁴ ibat post eum à longē usque ad atrium summi Sacerdotis, & ingressus sedit intus cum ministris, ut wideret finem.
 59 Princeps autem sacerdotum, & seniores, & congregatio tota querebant contra Ieschua testes, ut traderent eum morti.
 60 Et non inuenerunt. Et venerunt testes mendaces. postremò autem accesserunt duo,
 61 Et dicebāt,¹⁵ Hic dixit, Potēs sum ego ut dissoluam templum Dei, & in tribus diebus adificem illud.

¹⁴ Id est, Sequēbatur eum, Hebraismus.

¹⁵ Id est, Loquutus est, Hebraismus.

Et

Euangelium

Καὶ ἀναστὰς ὁ ὁρχιερός εἶπεν αὐ- 62
τῷ, Οὐδὲν ἀποκρίνη; πῶς οὐτοί σου κατα-
μαρτυροῦσιν;

Ο δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. Καὶ ἀποκριθεὶς 63
ὁ ὁρχιερός εἶπεν αὐτῷ, Εξορκίζω σε
καὶ τῆς Θεοῦ τῆς ζωῆς ἡμῶν εἴπης εἰ
σὺ εἶ ὁ Χριστός ὁ υἱὸς τῆς Θεοῦ.

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας· πλὴν 64
λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἀρτι ὄψεσθε τὸ υἱὸν τῆς
ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς
δουάμεως, καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῆς νε-
φελῶν ἐξ οὐρανοῦ.

Τότε ὁ ὁρχιερός διέρρηξε τὰ 65
ἱμάτια αὐτοῦ, λέγων ὅτι, Εβλασφή-
μησέ· πῶς ἐπὶ χρεῖαν ἐχόμενον μαρτυ-
ρων; ἴδε, νῦν ἠκούσατε πλὴν βλασφη-
μίαν αὐτοῦ.

Τί ὑμῖν δοκεῖ; Οἱ δὲ ἀποκριθέντες 66
εἶπον, Ενοχός θανάτου ὅστις.

Τότε ἐνέπυσαν εἰς τὸ πρὸς ὄψωπον 67
αὐτοῦ, καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν· οἱ δὲ ἐρ-
ράπισαν,

Λέγοντες, Προφήτευσον ἡμῖν Χρι- 68
στὲ, πῶς ὅστις ὁ παῖς σου.

Ο δὲ Γέζος ἐξῶ ἐκάθητο ἐν τῇ αὐ- 69
λῇ· καὶ προσήλθεν αὐτῷ μία παιδί-
σκη, λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ
τοῦ Γαλιλαίου.

Ο δὲ ἠρνήσατο ἐμπροσθεν πάντων, 70
λέγων, Οὐκ οἶδα πῶς λέγεις.

Εξελθόντα δὲ αὐτόν εἰς τὸ πύ- 71
λωνα, εἶδεν αὐτόν ἄλλη· καὶ λέγει
τοῖς ἐκεί, Καὶ ὅτι μετὰ Ἰησοῦ τοῦ
Ναζωραίου.

Καὶ πάλιν ἠρνήσατο μετὰ ὅρκου, ὅτι 72
οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.

Μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες 73
ἐσώτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς καὶ σὺ
ὅτι αὐτῶν εἶ· καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆ-
λόν σε ποιεῖ.

Τότε

Et surgens Pontifex maximus
dixit ei, Nihil respōdes? qd illud
est quodisti aduersū te testificātur?

Iesus autē filebat. Et respōdēs
Pontifex maximus dixit ei, Adiu-
ro te per Deū viuētē vt dicas no-
bis an tu sis Christus ille Fili⁹ Dei.

Dicit ei Iesus, Tu dixisti: quin-
etiam dico vobis, ab hoc tempō-
re videbitis Filium hominis sedē-
tem ad dextram potentiae Dei, &
venientem in nubibus cæli.

Tunc Pontifex maximus diru-
pit vestimenta sua, dicēs, Blasphe-
mauit. quid amplius egemus te-
stibus? ecce, nūc audistis blasphe-
miam eius.

Quid vobis videtur? Ipsi ve-
rò respōdentes dixerunt, Tene-
tur mortis pœna.

¶ Tunc inspuerunt in faciē eius,
& colaphos ei inflixerunt: alii ve-
rò bacillis eum ceciderunt,

Dicētes, Vaticinare nobis Chri-
ste, quis sit qui te percussit.

¶ Petrus autem sedebat extrā in
aula: & accessit ad eum quædam
ancillula, dicens, Et tu cum Iesu
Galilæo eras.

*Petrus mirabili Dei
providentia horum
omniū futuris testis,
ad singularem constan-
tiam exemplum sua
incredulitatis expe-
riētia preparatur.*

Ipse verò negavit coram omni-
bus, dicens, Nescio quid dicas.

Eum autem egredientem in ve-
stibulum vidit alia ancilla: & di-
cit iis qui erant illic, Et iste erat
cum Iesu Nazareno.

Tunc rursus negavit cum iure-
iurando, Non noui hominem.

Paulo pōst autem accesserunt
qui adstabant, & dixerunt Petro,
Verè & tu ex ipsis es: nā & loqui-
tio tua te manifestum facit.

Tunc

Suprà, 16. 17
rom. 14. 10
1. thes. 4. 14

Esa. 50. 6

Marc. 14. 66.
Luc. 22. 55
iohan. 8. 25

וְקָם רַב כֹּהֵנָא וְאָמַר לֵה לֹא מִדָּם
מִפְּנֵי אַנְתָּ פִתְגָמָא מִנֵּי מַסְהָדִין
עָלֶיךָ הָלִין :

יֵשׁוּעַ דִּין שְׁתִּיק הוּא וְעָנֵי רַב
כֹּהֵנָא וְאָמַר לֵה מוֹמָא אַנְתָּ לֵךְ
בְּאַלְהָא חַיָּא דְתֵאמַר לֵן אֵן אַנְתָּ
הוּ מְשִׁיחָא בְּרָה דְאַלְהָא :

אָמַר לֵה יֵשׁוּעַ אַנְתָּ אִמְרַת אָמַר
אַנְתָּ לְכוּן דִּין דְּמֵן הָשָׂא תְּחֻזְוִינִי
לְבִרָה דְאַנְשָׂא דִיתֵב מֵן יְמִינָא
דְחִילָא וְאַתָּא עַל עֲנֵי שְׁמִיָּא :

הַיָּדִין רַב כֹּהֵנָא בְּצִירֵי מֵאֲנוּהִי
וְאָמַר הָא גִּדָּף מִנָּא מְכִיל מִתְּבַעִין
לֵן סְהֵרָא הָא הָשָׂא שְׁמַעְתּוֹן גּוֹדְפָה:
מִנָּא צְבִין אַנְתּוֹן עֲנֵי וְאָמְרִין
חַיִּיב הוּ מוֹתָא :

הַיָּדִין רְקוּ בְּאַפּוֹהִי וּמִקְפָּחִין הוּוּ
לֵה אַחֲרָנָא דִּין מַחִין הוּוּ לֵה :
וְאָמְרִין אַתְּנָבָא לֵן מְשִׁיחָא מִנּוּ
הוּ דְמַחֵךְ :

כֹּאפָא דִין יֵתֵב הוּא לְבַר בְּדִרְתָּא
וְקִרְבַּת לִוְתָּה אִמְתָּא חֲדָא וְאָמְרָא
לֵה אַף אַנְתָּ עִם יֵשׁוּעַ הוּוּ יֵתֵב נְצִירָא:
הוּ דִין כֹּפֵר קִדְם כְּלָחוֹן וְאָמַר לֵה
יָדַע אַנְתָּ מִנָּא אִמְרָא אַנְתָּי :

וְכַד נִפְקַח לְסַפָּא חֲזָתָה אַחֲרָתָא
וְאָמְרָא לַחוֹן דְתִמְן הוּא אַף הִנְגָּא
עִם יֵשׁוּעַ נְצִירָא :

וְתוֹב כֹּפֵר בְּמוֹמְתָא דְלֹא יָדַע
אַנְתָּ לֵה לְגַבְרָא :

מֵן בְּתַר קְלִירָא דִין קִרְבוּ חֲנוּן
דְקִימִין וְאָמְרוּ לְכֹאפָא שְׂרִירָאִית
אַף אַנְתָּ מִנְהוֹן אַנְתָּ אַף מִמְלִלָךְ
גִּיר מוֹדַע לֵךְ :

הַיָּדִין

62 Et surrexit princeps sacerdotum,
et dixit ei, Nullum respondes tu re-
sponsum? Quid testantur isti contra
te?

63 Ieschua autem tacebat. Et respo-
dit princeps sacerdotum, et ait illi,
Adiuro ego te per Deum vivum ut
dicas nobis si tu es Christus Filius
Dei.

64 Ait illi Ieschua, Tu dixisti. Dico
autem vobis quod ¹⁶ ex hoc tempore
videbitis Filium hominis sedentem
à dextera virtutis, et venientem in
nubibus cali.

¹⁶ Ad verb. Ex
nunc.

65 Tunc princeps sacerdotum lacer-
avit vestimenta sua, et ait, Ecce, bla-
sphemavit. Quid deinceps nobis ne-
cessarii testes? Ecce, iam audistis
blasphemiam eius.

66 Quid vultis vos? Responderunt,
et dixerunt, Reus est mortis.

67 Tunc expuerunt in faciem eius, et per-
cutiebant eum. Alii autem cadebant eum.

68 Et dicebant, Vaticinare nobis Chri-
ste, Quis est qui percussit te?

69 Cipha autem sedebat foris in a-
trio: et accessit ad eum ancilla ¹⁷ que-
dam, et dixit ei, Etiam tu cum Je-
schua eras Natseraia.

¹⁷ Ad verbum,
Vna.

70 Ille vero negavit coram omnibus
eis, et dixit, Non novi ego quod tu dicas.

71 Quumque exiisset in vestibulum,
vidit eum alia, et dixit ¹⁸ illis, Ibi
fuit etiam hic cum Ieschua Natse-
raia.

¹⁸ Id est, ministris
ad ignem cum Pe-
tro se calefacien-
tibus.

72 Et iterum negavit cum iureiura-
do, Non novi ego ipsum hominem.

73 Post paululum autem accesserunt
illi qui stabant, et dixerunt Cipha, Ve-
re etiam tu ex illis es. nam etiam
sermo tuus notum facit te.

P. i.

Euangelium

Τότε ἤρξατο καταναθεματίζειν, καὶ 74
ὁμνύειν, Ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Καὶ
ἀπὸ τότε ἀλέκτωρ ἐφώνησε.

Καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τῶν ῥημάτων 75
Ἰησοῦ, εἰρηκότος αὐτοῦ, Ὅτι πρὶν ἀλέ-
κτωρ ἐφώνησαι, τοὺς ἀπαρνῆσαι με.
Καὶ ἐξελθὼν ἐξω, ἐκλαυσε πικρῶς.

Κεφάλαιον κζ'

Marc. 15. 1
Luc. 22. 66
iohan. 18. 28

Πρώτας δὲ ἡγορηθείσας, συμβούλιον 1
ἐλάβον πάντες ④ δεξιερῆς ⑤ οἱ πρε-
σβύτεροι τῆς λαοῦ καὶ τῆς Ἰησοῦ, ὥστε θα-
νατῶσαι αὐτόν.

Καὶ δῆσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον, καὶ 2
ᾤκισαν αὐτὸν Ποντίῳ Γιλιάτῳ τῷ
ἡγεμόνι.

Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐ- 3
τόν, ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέ-
σχετο τὰ τεράκοντα δηνάρια τοῖς
δεξιερῆσι ⑤ τοῖς πρεσβυτέροις,

Λέγων, Ἡμαρτον, παραδοὺς αἷμα 4
ἀθώον. Οἱ δὲ εἶπον, Τί πρὸς ἡμᾶς;
σύ ὅψῃ.

Καὶ ῥίψας τὰ δηνάρια ἐν τῷ ναῷ, 5
ἀνεχώρησε καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγελετο.

Act. 1. 18

Οἱ δὲ δεξιερῆς λαβόντες τὰ δηνάρια 6
εἶπον, Οὐκ ἔστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς
τὸν κορβανᾶν· ἐπεὶ πρὸς αἷματός ἐστι.

Συμβούλιον δὲ λαβόντες, ἡγόρα- 7
σαν ἐξ αὐτῶν τὸν ἀγρὸν τῆς κεραμέως
εἰς τὰ φιλῶ τοῖς ξένοις.

Act. 1. 19

Διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκείνος, ἀγρὸς 8
αἵματος, ἕως τῆς σήμερον ⑥.

Zach. 11. 13

(Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερε- 9
μίου τῆς προφητείας, λέγοντος, Καὶ ἐλα-
βόντες τὰ τεράκοντα δηνάρια, πλὴν πρὸς
τῆς πεπημηνύου, ὃν ἐπημύσαντο ἀπὸ τῶν
Ἰσραήλ·

Καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν 10
τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξε μοι
κύριος ⑦)

Ο δὲ

Tunc coepit seipsum deuoue-
re, & iurare, *dicens*, Non noui ho-
minē. Et statim gallus misit vocē.

Tunc meminit Petrus verborū
Iesu, qui dixerat ei, Priusquā gal-
lus vocē mittat, ter me abnega-
bis. Et egress⁹ extrā, fleuit amarē.

Cap. XXVII.

¶ Anē autem quum esset, cō-
filiū ceperunt omnes prin-
cipes sacerdotum & seniores po-
puli aduersus Iesum, vt eum mor-
te multarent.

Et vinctū eum abduxerunt, ac
tradiderūt Pontio Pilato præsidi.

Tunc Iudas qui eum prodiderat,
videns eum damnatum esse, pœ-
nitens, retulit triginta argenteos
numos ad principes sacerdotū &
seniores,

Exemplum horrendi
iudicii Dei in eostū
qui Christum ven-
dunt, tum qui Chri-
stum emunt.

Dicens, Peccaui, prodito sangui-
ne innoxio. At illi dixerūt, Quid
ad nos? tu videris.

Et ipse abiectis illis *numis* argē-
teis in templum, secessit: & abiēs
strangulauit sese.

Principes autem sacerdotū, ac-
ceptis *numis* illis argenteis, dixe-
rūt, Nō licet eos mittere in corba-
nan: quoniā pretiū sanguinis est.

Consilio autem capto, emerunt
ex eis agrum illum figuli, ad se-
pulturam hospitem.

Quapropter vocat⁹ est ager ille,
ager sanguinis, vsq; i hodiernū diē
(Tunc impletum est quod dictū
est per Ieremiam Prophetam, di-
centem, ¶ Et acceperunt triginta
numos argenteos, pretiū aestima-
ti, qui aestimatus fuit à filiis Israel:

Et dederunt eos ad *emendum*,
agrum figuli, sicut constituit mi-
hi Dominus)

Iesus

^אהִידִין ^בשָׂרִי לְמַחְרְמוֹ וְלִמְאֵמָה
^בדָּלָה יָדַע אֲנִי לָהּ לִגְבֻרָה וְכֵן
בְּשַׁעֲתָה קָרָא תְּרַנְגָּלָה :

וְאַתְּדַכֵּר בְּאַפָּה ^גמִלְתָּה דִישׁוּעַ
דְּאִמַר הוּא לָהּ דְּקִדְם דִּיקְרָה
תְּרַנְגָּלָה תִּלְתָּ זְכִנִין תְּכַפּוּר בִּי וְנִפְקַ
לְבַר בְּכָא מְרִירָאית :

קְפִלְאוֹן כֹּז
כֹּד דִּין הוּא צִפְרָא מִלְכָּא נִסְבּו
עַל יִשׁוּעַ רַבִּי בְּהֵנָּה וְקִשְׁיָשָׁא דְעַמָּא
אִיךְ ^דדִּימִיתוּנִיחִי :

וְאַסְרוּחִי וְאוֹכְלוּחִי וְאַשְׁלִמוּחִי
לְפִילְטוֹס הַגְּמוּנָה :

הִידִין יְהוּדָא מִשְׁלֵמָנָה כֹּד חוּא
דְּאַתְחִיב יִשׁוּעַ אֶתְחִי וְאוֹל אֶהֱפִךְ
חֲלוֹן תִּלְתִּין דְּכִסְפָּא לְרַבִּי בְּהֵנָּה
וְלִקְשִׁישִׁי :

וְאִמַר חֲסִית דְּאַשְׁלֵמַת דְּמָה
זְבִיָּא חֲנוּן דִּין אִמְרוּ לָהּ לֵן מָה לֵן
אַנְתָּ יָדַע אַנְתָּ :

וְשִׁדְיָהּ בְּכִסְפָּא בְּהִיכְלָהּ ^הוְשִׁנִּי
וְאוֹל חֲנֹק נִפְשָׁה :

רַבִּי בְּהֵנָּה דִין שְׁקִלוּחִי לְכִסְפָּא
וְאִמְרוּ לֹא שְׁלִיט דְּנִרְמִיּוּחִי בִירָה
קוֹרְבָנָה מְטוֹל דְּשִׁימִי דְמָה הוּ :

וְנִסְבּו מִלְכָּא וְזִכְנוּ בֵּהּ ^אאֲגוֹרְסָה
דְּפַחְרָא לְבֵית קְבוּרָא דְאַפְסָנִיָּא :

מְטוֹל הֵנָּה אֶתְקִרִי אֲגוֹרְסָה הוּ
קְרִיתָא דְדָמָה עַד-מָה לְיוֹמָנָה :

הִידִין אֶתְמִלִּי מִדָּם דְּאַתְאִמַר בִּיד
נְבִיָּא דְאִמַר דְּנִסְכַת תִּלְתִּין דְּכִסְפָּא
דְּמוּחִי דִּיקִירָא ^מדְּקִצּוּ מִן בְּנֵי יִסְרָאֵל :

וְיַחֲבֵת אֲנוּן לְאַגוֹרְסָה דְּפַחְרָא
אִיךְ דְּפִקְדָּה לִי מְרִיָּא :

74 Tunc cepit execrari et iurare,
Non novi istum hominem. Et in illa
hora cantavit gallus.

75 Et recordatus est Cyprianus sermonis
Iesue quem dixerat ei, Antequam
cantet gallus, tribus vicibus negabis
me. Et egressus foras fleuit amare.

Cap. XXVII.

1 Q Vum autem mane esset, con-
siliū ceperunt contra Iesue
principes sacerdotum et seniores po-
puli, quomodo morti traderet eum.

2 Et vinxerunt eum, et duxerunt
eum ac tradiderunt eum Pilato presidi.

3 Tunc Iubda proditor quū vidisset
quod damnatus esset Iesue,
penituit eum, et abies reddidit ipsos
triginta argenteos principibus sacer-
dotum et senioribus.

4 Et dixit, Peccaui quod tradidi
sanguinē innoxium. Illi autem dixe-
runt ei, Quid ad nos? tu noueris.

1 Ad verb. Nos
quid ad nos

5 Et proiecit argentū illud in tēplo,
et recessit, et abies stragulauit seipsū.

6 Principes autē sacerdotū accepe-
runt ipsum argētū, et dixerunt, Non
licet nobis ut mittamus ipsū in locū
oblationū, quia pretiū sanguinis est.

7 Et ceperunt cōsiliū, et emerūt illo a-
grū figuli pro loco sepultura peregrini-
norum.

8 Propter hoc vocat⁹ fuit ager ille Vil-
la sanguinis, usq; in presentē diem.

9 Tunc impletū fuit id quod dictū
fuerat per Prophetā qui dixit, Tri-
ginta argenteos pretiū pretiosi, quem
spreuerunt ii qui sunt e filiis Israel.

10 Et dedi ipsos in agrum figuli, sicut
præcepit mihi Dominus.

2 Ad verb. Per ma-
num Prophetæ.

3. Videtur Syrus
interpres in Græ-
co textu, ἡ τιμὴ αὐτοῦ
pro ἐμπόσιον le-
gisse. & fortasse in
exemplaribus qui-
bus usus est, ita scri-
ptum erat.

P.ij.

Euangelium

Marc. 15.3
Luc. 23.3
Ioh. 18.3

Ο δὲ Ἰησοῦς ἔστη ἐμπροσθεν τῆς ἡγε- 11
μόνος καὶ ἐπιρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν,
λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας;
Ο δὲ Ἰησοῦς ἔφη αὐτῷ, Σὺ λέγεις.

Καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ 12
τῶν ὁρχηρέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, οὐδὲν
ἀπεκρίνατο.

Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ 13
ἀκούεις πόσα σοι καταμαρτυροῦσι;

Καὶ ἐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲν 14
ἐν ῥήματι ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα
λίαν.

Κατὰ δὲ ἑορτίῳ εἰώθετο ὁ ἡγεμὼν 15
ἀπολύειν ἓνα τῶν ὄχλων δέσμιον, ὃν ἡ-
θελον.

Εἶχον δὲ τότε δέσμιον ὀνόματι λε 16
γρόμῳ Βαραββᾶν.

Συνηγμένων οὖν αὐτῶν, εἶπεν αὐ- 17
τοῖς ὁ Πιλάτος, Τίνα θέλετε ἀπολύσω
ὑμῖν; Βαραββᾶν, ἢ Ἰησοῦν (ὃν) λεγού-
μενον Χριστόν;

Ἦδὲ γὰρ ὅτι διὰ φόβον παρέδωκαν 18
αὐτόν.

Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς βήμα- 19
τος, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ αὐτοῦ,
λέγουσα, Μηδὲν σοι ἐκ τῆς δικῆς ἐκεί-
νῃ· πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄ-
ναρ δι' αὐτόν.

Οἱ δὲ ὁρχηρεῖς καὶ (οἱ) πρεσβύ- 20
τεροι ἐπεισαν αὐτὸν ὅχλους ἵνα αἰτήσων-
ται (τὸν) Βαραββᾶν, (τὸν) δὲ Ἰησοῦν ἀπο-
λύσωσιν.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐ- 21
τοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω
ὑμῖν; Οἱ δὲ εἶπον, Βαραββᾶν.

Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τί οὖν 22
ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;
Λέγουσιν αὐτῷ πάντες, Σταυρωθήτω.

Ο δὲ ἡγεμὼν ἔφη, Τί γὰρ κακὸν 23
ἐποίη-

|| Iesus autem stetit coram præ-
fide: & interrogavit eum præses,
dicens, Tūne es rex ille Iudæorū?
Dixit autem ei Iesus, Tu dicis.

Et quū ipse accusaretur à prin-
cipibus sacerdotū & senioribus,
nihil respondit.

Tūc dicit ei Pilatus, Non audis
quā multa aduersū te testificetur?

Et non respondit ei ad vllum
verbum: ita vt miraretur præses
valde.

Præses autem in festo consue-
uerat turbæ dimittere vnum vin-
ctum, quem voluissent.

Habebant verò tunc vinctum
insignē, qui dicebatur Barabbas.

Ipsis igitur coactis, dixit ei Pi-
latus, Vtrum vultis dimittam vo-
bis? Barabban, an Iesum qui dici-
tur Christus?

Sciebat enim quòd per inuidiā
tradidissent eum.

Sedente autē eo pro tribunali,
misit ad eum vxor eius, dicēs, Ni-
hil tibi rei sit cum iusto illo: mul-
ta enim passa sum hodie in so-
mniis propter eum.

|| Principes autem sacerdotum
& seniores persuaferunt turbæ vt
peteret Barabbā, Iesum verò per-
deret.

Respōdēs autē p̄ses dixit eis, Vtrū
è duob' illis vultis vt vobis dimit-
tā? Ip̄si verò dixerūt, Barabban.

Dixit eis Pilatus, Quid igitur
faciam Iesu quid dicitur Christus?
Dicunt ei omnes, Crucifigatur.

Præses autē ait, Enimuero quid
mali - - -

Christus tacet accu-
satus, & non accuse-
tur: nostrum reatu
agnoscent, simul sua
innocentiam silentio
probanz.

Christus ab eodem in-
dice prius absoluitur
quā damnatur, &
eum constat iustum
pro iniustis mori.

Marc. 15.11
Luc. 23.18
Ioh. 18.40
Act. 3.14

fecit

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ קָם קִדְם הַגְּמוּנָא
וּשְׁאַלָהּ הַגְּמוּנָא וְאָמַר לָהּ אַנְתְּ הוּ
מֶלֶכָא דִּיהוּדִיָּא אָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ אַנְתְּ
אָמְרָת :

וְכֵן אֲכָלִין הוּוּ קִרְצוּהִי רַבִּי כְּהֵנָא
וְקִשְׁיָשָׁא מִדָּם פִּתְגָמָא הוּוּ לֹא פָנִי :
הִידִין אָמַר לָהּ פִּילָטוֹס לֹא שָׁמַע
אַנְתְּ כִּמְא מִסְּהָדִין עָלֶיךָ :

וְלֹא יָהֵב לָהּ פִּתְגָמָא אֵף לֹא
בְּחֵדָא מְלֵא וְעַל הָדָא אֲתִדְמַר טַב :
בְּכָל עֵדָא דִּין מְעַד הוּוּ
הַגְּמוּנָא דִּישְׁרָא אֲסִירָא חָד לְעָמָא
אֵינָא דִּהֲנוֹן צְבִין הוּוּ :

אֲסִיר הוּוּ לְהוֹן דִּין אֲסִירָא יִדְעָא
דְּמִתְקַרָּא בְּרִי אָבָא :

וְכֵן כְּנִישִׁין אָמַר לְהוֹן פִּילָטוֹס
לְמֵן צְבִין אַנְתּוֹן דִּישְׁרָא לְכוֹן לְבֵר-
אָבָא אוּ לִישׁוּעַ דְּמִתְקַרָּא מְשִׁיחָא :
יִדַּע הוּוּ גִיר פִּילָטוֹס דִּמֵּן חֲסָמָא
אֲשִׁלְמוּהִי :

כֵּן יָתֵב דִּין הַגְּמוּנָא עַל בֵּיס דִּי לָהּ
שְׁלַחַת לָהּ אַנְתָּתָהּ וְאָמַרָא לָהּ לֹא
לָךְ וְלָהּ זִדְיָקָא סְגִי גִיר חֲשֵׁרָא^f
בְּחֵלְמִי יוֹמְנָא מְטָלְתָהּ :

רַבִּי כְּהֵנָא דִּין וְקִשְׁיָשָׁא^g אֲפִיסוּ
לְכַנְשָׁא דִּישְׁרָא לְהוֹן לְבֵר-אָבָא
לִישׁוּעַ דִּין דִּיּוֹכְרוֹן^h :

וְעֵנָא הַגְּמוּנָא וְאָמַר לְהוֹן לְמֵן
צְבִין אַנְתּוֹן דִּישְׁרָא לְכוֹן מִן תְּרִיהוֹן
הֲנוֹן דִּין אָמְרוּ לְבֵר-אָבָא :

אָמַר לְהוֹן פִּילָטוֹס וְלִישׁוּעַ ד
דְּמִתְקַרָּא מְשִׁיחָא מֵנָּה אָעִבֵּד לָהּ
אָמְרִין כָּל־הוֹן יִזְדַּקָּףⁱ :

אָמַר לְהוֹן פִּילָטוֹס מֵנָּה גִיר דְּבִישׁ
עֵבֵד

11 Ipse autem Ieschua stabat coram
præsede: et interrogavit eum præsides, et
dixit ei, Tu es rex Iudaorum? Dixit
ei Ieschua, Tu dixisti.

12 Et quum accusarent eum princi-
pes sacerdotum et seniores, nullum
responsum ille respondit.

13 Tūc dixit ei Pilatus, Nō audis tu
quā multa testificentur cōtra te?

14 Et non dedit ei responsum, ne uno
quidem verbo: Et propterea admira-
tus est [Pilatus] valde.

15 Quolibet autem festo solitus erat
præsides ut solueret vinctum unum
populo, illum quem ipsi vellent.

16 Vinctus autē erat illis vinct[us] [qui-
dā] insignis, quocaretur Bar-Abba.

17 Quūmq̄ essent cōgregati, dixit
illis Pilatus, Quem vultis vos ut
soluam vobis? Bar-Abbam, an Je-
schua qui vocatur Christus?

18 Sciebat enim Pilatus quod ex in-
vidia tradidissent eum.

19 Quum se deret autem præsides super
solum suum, misit ad eum uxor e-
ius, Et dixit ei, Nihil sit tibi Et il-
li iusto: multum enim passa sum in
somnia meo hodie propter eum.

20 Principes autem sacerdotum Et
seniores persuaserunt turbis [petere]
ut solueret eis Bar-Abbā, Ieschua
autem perderent.

21 Et respondit præsides, et ait illis, Quē
vultis vos ut soluam vobis ē duobus
illis? Ipsi verō dixerunt, Bar-Abba.

22 Dixit eis Pilatus, At Ieschua
qui vocatur Christus quid faciam?
Dixerunt omnes, Crucifigatur.

23 Ait illis Pilatus, Quid autem
quod malum sit,

4 Ad verb. Noli
tibi & illi iusto. He-
braismus, quem se-
quuntur & Chalda-
us & Syrus frequē-
te. Vult dicere, Ab-
siste ab eo: quia in-
noxius est. Noli cō-
demnare iustum, nec
quicquam rei tibi
sit cum eo.

5 Id est, Peterent
ut perderetur.

6 Id est, Loquutus
est. Hebraismus ad-
modum frequens.

Euangelium

ἐποίησεν· Οἱ δὲ ὡς ἐλατῶς ἐκραζον, λέ-
γοντες, Σταυρωθήτω.

Ἰδὼν ὁ Πιλάτος ὅτι οὐκ ἔδεν ὠφελεῖ, 24
ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν
ὕδωρ ἀπενίψατο τὰς χεῖρας ἀπέναντι
τῷ ὄχλῳ, λέγων, Ἀθῶός εἰμι ὑπὸ τοῦ
αἵματος & δικαίος τοῦτου· ὑμεῖς ὄψασθε.

Καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπε, Τὸ 25
αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τῷ ἴκνῳ ἡμῶν.
Τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς Θ Βαραβ-
βᾶν· τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρ- 26
έδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

Τότε οἱ στρατιῶται αὐτὸν ἡγεμόνος παρα- 27
λαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον,
συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλῳ τῷ σπείρει.

Καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν, ὥρεθον 28
αὐτὸν χλαμύδα κοκκίνην.

Καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, 29
ἐπέθηκαν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ, & κάλα-
μον ἐπὶ τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ· καὶ ἡρουν πετήσαι-
τες ἐμπροσθεν αὐτοῦ, ἐνέπαιζον αὐτὸν, λέ-
γοντες, Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας.

Καὶ ἐμπλήσαντες εἰς αὐτὸν, ἔλαβον 30
τὸν κάλαμον, & ἐτυπῶν εἰς τὴν κεφα-
λήν αὐτοῦ.

Καὶ ὅτε ἐνέπαιζαν αὐτὸν, ἐξέδυσαν 31
αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐ-
τὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον αὐ-
τὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι.

Εξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνδρα ποῦ Κυ- 32
ρηνάιον ὀνόματι Σίμωνα· τοῦτον ἡτάρ-
αξαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

Καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν τόπον λεγόμενον Γολ- 33
γοθᾶ (ὅς ἐστι λεγόμενος κρανίος τόπος)

ἔδωκαν αὐτῷ πᾶν ὅξος μὲν ἡλῆς με 34
μιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἠδεν πιεῖν.

Σταυροφάντες δὲ αὐτὸν, διμερίσαντο τὰ 35
ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον· ἵνα πλη-
ροθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου, Δι-
μερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἐαυτοῖς, καὶ
ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον.

Καὶ

fecit? At illi amplius clamabant,
dicentes, Crucifigatur.

Videns autem Pilatus se nihil
proficere, sed maiorem tumultum fie-
ri, accepta aqua abluit manus cor-
am turba, dicens, Innoxius ego sum à
sanguine huius iusti: vos videritis.

Et respondens vniuersus popu-
lus dixit, Sanguis eius super nos
& super filios nostros.

Tunc dimisit eis Barabban: Ie-
sum autem flagellatum tradidit
ut crucifigeretur.

¶ Tunc milites praesidis, quum ab-
duxisset Iesum in praetorium, coege-
runt ad eum vniuersam cohortem.

Et quum exuisset eum, circumposue-
runt ei chlamydem coccinam:

Et coronam ex spinis contextam
imposuerunt eius capiti, & arun-
dinem in dextram eius: & genu
ante eum summisso, illudebant
ei, dicentes, Ave rex Iudaeorum.

Et quum inspuissent in eum, ce-
perunt arundinem illam, & ver-
berabant caput eius.

Et quum illuissent ei, exuerunt
eum chlamyde, indueruntque ve-
stimentis suis, & abduxerunt eum
ut crucifigerent.

¶ Exeuntes autem inuenerunt
quendam Cyrenaeum, nomine Si-
monem: hunc angariauerunt ut
portaret crucem eius.

¶ Et quum venissent in locum qui
dicitur Golgotha, (quod est Cal-
variae locus)

Dederunt ei acetum bibendum
cum felle mixtum: & quum gu-
stasset, noluit bibere.

Postquam autem crucifixerunt eum,
partiti sunt eius vestimenta, sorte ia-
ciētes. ut impleretur quod dictum
est à Propheta, ¶ Partiti sunt sibi
vestimenta mea, & super vestem
meam iecerunt sortem.

*Christus iudicis testi-
monio absolutus, da-
monatur tamen ab eo-
dem iudice, & coram
Deo absoluitur.*

*Christus ignominiam
sub peccatis nostris
debitam. Interim ta-
men occulta Dei pro-
videntia ab iis ipsis
rex designatur à qui-
bus afficitur contume-
lia.*

*Educitur extra terram,
& in caeleste regnum
introducitur.*

*Christus nullum & quod
solamen inuenit, & to-
tius consolatione in eo
repleatur.*

*Fit maledictio & in
ipso benedicatur, nu-
datus fuit etiam vesti-
bus & ipse nuditate
ditemur.*

Marc. 15. 16
ioh. 19. 1

Marc. 15. 22
Luc. 13. 26

Marc. 15. 22
Luc. 23. 33
iohan. 19. 16

Marc. 15. 24

Psal. 22. 19

עֲבַד הַנּוֹן דִּין יִתְּרָאִית קָעוּ וְאָמְרוּ^א יוֹדֵקָף :

פִּילָטוֹס דִּין כֹּד חָזָא דְּמַדָּם לֹא^ב מוֹתָר אֵלָא יִתְּרָאִית רֹבָא הוּא^ב שְׁקָל מִיָּא אֲשֵׁיג אִידוּהִי לְעֵין בְּנִשָּׁא^ד וְאָמַר מַחְסִי אָנָּה מִן דְּמָה דְּהַנְגָּא^ע וְיִדְקָא אֲנִתּוֹן תְּדַעוֹן :

וְעָנוּ כֻּלָּה עָמָא וְאָמְרוּ דְּמָה עָלֵין וְעַל בְּנֵין :

הִידִין שָׂרָא לְהוֹן לְכָר אָבָא וְנָגִיד בְּפָרְגָּלָא לִישׁוּעַ וְאֶשְׁלֵמָה דִּיִּזְדֵּקָף :

הִידִין אֶסְטְרִטְיוּטָא דְּהַגְמוֹנִיָּא דְּבְרוּהִי לִישׁוּעַ לְפָרְטוֹרִין וּבְנִשׁוּ עָלֵיהִי כֻּלָּה אֶסְפִּיר :

וְאֶשְׁלַחוּהִי וְאֶלְבָּשׁוּהִי בְּלָמִים דְּזֹחוּרִיתָא :

וְגִדְלוּ כֻלִּילָא דְּעוֹזְנִיָּא וְסִמּוֹ בְּרִישָׁה וְקִנְיָא בְּיָמִינָה וּבְרָכוּ עַל בּוֹרְכֵיהוֹן קְדָמוּהִי^ג וּמְבֹזְחִין הוּוּ בָּהּ וְאָמְרִין שְׁלָם מַלְכָּא דִּיהוּדִיָּא :

וְרָקוּ בְּפָרְצוּפָה וְשָׁקְלוּ קִנְיָא^ה וּמַחֲזִין הוּוּ לָהּ עַל רִשָּׁה :

וּבְרָכְּ בֹזְחוּ בָּהּ אֶשְׁלַחוּהִי בְּלָמִים וְאֶלְבָּשׁוּהִי נַחְתָּוִהִי וְאֶבְלוּהִי דִּיִּזְדֵּקָף^מ :

וּבְרָכְּ נִפְקִין אֶשְׁבָּחוּ גִבְרָא קוֹרְנִיָּא דְּשִׁמְיָה שְׁמַעוֹן לְהַנָּא שְׁחָרוּ דִּישְׁקוֹל זְקִיפָה :

וְאִתּוֹ לְדוֹכְתָא דְּמַתְקִרְיָא גִּגּוּלְתָּא^נ הִי דְּמַתְפָּשְׁקָא קְרַקְפָּתָא :

וַיִּהְיוּ לָהּ דִּישְׁתָּא^פ חֲלָא דְּחִלִּישׁ בְּמַרְרָתָא וְטַעַם וְלֹא צָבָא לְמַשְׁתָּא :

וּבְרָכְּ זְקָפוּהִי פִּלְגּוּ נַחְתָּוִהִי בִּכְפָּסָא :

וַיִּתְּכִין

fecit? Illi verò amplius clamauerunt, & dixerunt, Crucifigatur.

²⁴ *Pilatus autē quum videret quod quicquam non proficeret, sed magis vociferatio fieret, accepit aquas, abluuit manus suas in conspectu congregationis, et dixit, Innoxius sum à sanguine huius iusti: vos cognoscetis.*

²⁵ *Et responderunt uniuersus populus, et dixerunt, Sanguis eius super nos, & super filios nostros.*

²⁶ *Tunc soluit illis Bar-Abba. Et verberauit flagellis Ieschua, et tradidit illis eum ut crucifigeretur.*

²⁷ *Tunc milites præsidis duxerunt Ieschua in pratoriū, et congregauerunt apud eum uniuersam cohortē.*

²⁸ *Et exuerunt eum, ac induerunt eum chlamyde coccinea.*

²⁹ *Et intorserunt coronam spinarū, & imposuerunt capiti eius, & arundinem in dextra eius. Et incuruabant se super genua sua ante eum: et illudebant eum, & dicebant, Pax sit o rex Iudæorum.*

³⁰ *Et conspuebant in faciem eius, accipiebantque arundinem, & percutiebant eum in capite eius.*

³¹ *Quumque illuissent, spoliarunt eū chlamyde, & induerunt eū vestimētis suis, et duxerunt eū ut crucifigeretur.*

³² *Et quum exirent inuenerunt virum Kurinaum, cuius nomen erat Schemeun: hunc adegerunt ut ferret crucem eius.*

³³ *Et venerunt in locū q̄ dicitur Gulgutha, quod interpretatur craniū.*

³⁴ *Dederuntque ei ut biberet acetū quod mixtum erat cum⁷ absinthio: Et gustauit, et noluit bibere.*

³⁵ *Et⁸ quum crucifixissent eū, disper-tiuerunt vestimenta eius sorte.*

P. iij.

⁷ Vel, Cum fellē. Nam eadem vox utrūque significat, propter insignem in utroque amaritudinē. Cōmemoratur autē Rabbi Dauid Kimlzi in lib. R. ad morte pleūdis morē solitū fuisse potionem præberi ex succo absinthii accelerandæ mortis causā.

⁸ Quod reliquum est versiculi trigessimiquinti in Græco textu, Syri ne in manuscriptis quidem exemplaribus habēt: quæ ita scriberetur מִדְּמַלְא מִרְסָא דְּאִתְמַר בִּיד גִּבְיָא דְּפִלְגּוּ נַחְתִּי בִּינְתָהוֹן וְעַל לְבוּשֵׁי אֶרְמוּפְסָא. Vt impleteretur id quod dictū est per manum propheta, Partiti sunt vestimenta mea inter sese, & super vestem meam iecerunt sortem.

Euangelium

Καὶ καθήμενοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκέει. 36
Καὶ ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτὸν τῆς κεφαλῆς 37
αὐτοῦ πλὴν αἰπὴν αὐτοῦ γεγραμμένην,
ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ ΙΗΣΟΥΣ
Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΙΟΥ-
ΔΑΙΩΝ.

Τότε σταυρουῦνται σὺν αὐτῷ δύο λη- 38
σταί, εἷς ἐκ δεξιῶν, ἔτις ἄλλος ἐξ ἐναντιῶν.
Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλάσφημον 39
αὐτόν, κινουῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν,
Καὶ λέγοντες, Ο καταλύων τὸ ναὸν 40
καὶ ἐν τεσσάρων ἡμέραις οἰκοδομῶν, σώ-
σον σεαυτὸν· εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, κατέβηθι
ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

Ομοίως δὲ καὶ οἱ ἄρχιερεῖς, ἐμπαί- 41
ζοντες αὐτὸν τῷ Γραμματέων καὶ πρεσβυ-
τέρων, ἔλεγον,

Ἄλλοις ἔσωσον, ἑαυτὸν δὲ δυνάσῃ σω- 42
σαι. εἰ βασιλεὺς Ισραὴλ ὄντι, κατεβά-
τω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πσεύσθω αὐτῷ. 43

Γένοιτο δὲ ἵππὸν τοῦ Θεοῦ· ῥυσάτω νῦν 44
αὐτόν, εἰ θέλει αὐτόν. εἶπε γὰρ, Οπ Θεοῦ
εἰμι υἱός.

Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ οἱ λησταὶ οἱ συσταυρω- 45
θέντες αὐτῷ, ὠνείδιζον αὐτῷ.

Ἀπὸ δὲ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο 46
ἵππὸν πᾶσι πλὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐναντίας.

Περὶ δὲ τὴν ἐναντίαν ὥραν ἀνεβόησεν ὁ 47
Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἡλὶ, Ἡ-
λὶ, λαμὰ σαβαχθανί; ᾧ τ' ἐστὶ, Θεέ
μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες;

Τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐσώπων ἀκούσαν- 48
τες ἔλεγον, Οπ Ἡλίαν φωνεῖ ὁδοῦ.

Καὶ ἄλλοις δὲ δραμῶν εἰς ἄλλους αὐτῶν, 49
ἔλαβὼν σπόγγον, πλήσας τε ὄξους, καὶ
ὡκυδὶς καλὰ μὲν, ἐπόπτεν αὐτόν.

Οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἀφες ἴδωμεν 50
εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσων αὐτόν.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράζας φωνῇ 51
μεγάλῃ, ἔφηκε τὸ πνεῦμα.

Et sedentes seruabāt eum illic.
Et imposuerunt super caput e-
ius crimen ipsius scriptū, HIC
EST IESVS REX ILLE
IUDÆORVM.

Tunc crucifigūtur cum eo duo
latrones: vnus ad dextram, & al-
ter ad sinistram.

Qui verò præteribant conuitia
bantur ei, mouentes capita sua,

Et dicentes, ¶ Tu qui destruis
templum, & triduo ædificas, ser-
ua temetipsum: si Filius Dei es,
descende è cruce.

Similiter autem etiam princi-
pes sacerdotum illudentes cum
Scribis & senioribus, dicebant,

Alios seruauit, seipsum nō po-
test seruare. si rex Israel est, descē-
dat nunc è cruce, & credemus ei.

¶ Cōfidit in Deo: liberet eū nūc,
si vult eū. dixit. n. Filius Dei sum.

Idipsum autē etiā latrones q̄ cru-
cifixi erāt cū eo, exprobrabāt ei.

A sexta autem hora tenebræ
factæ sunt super vniuersam regio-
nem, vsque ad horam nonam.

Circiter verò horā nonā excla-
mauit Iesus voce magna, dicens,
¶ Eli, Eli, lama sabachthani? Hoc
est, Deus meus, Deus meus, cur
deseruisti me?

Quidam autem ex iis qui illic
stabāt, quum hoc audissent, dice-
bant, Eliam vocat iste.

Et statim currēs quidam ex eis,
¶ quum acceptā spongiam imple-
uisset aceto & circumposuisset
calamo, dedit ei vt biberet.

Reliqui verò dicebāt, Sine vide-
am⁹ an veniat Elias seruatur⁹ eū.

Iesus autē quū rursum clama-
set voce magna, emisit spiritum.

Pronuntiatur Verum
Messias ab iis ipsis a
quibus reuocatur.

pendens medius inter
latrones Christus indi-
catus, iam tum inci-
pit mundum iudica-
re.

Christus & plenè pro
nobis satisfeceret, non
tantum corporis, sed
etiam animi summos
cruciatibus sustinuit &
vicit.

Celum ipsum præ hor-
rore obtenebratur, &
Iesus in inferorū gur-
gitem immersus eui-
lat: & interea irride-
tur.

Christus superatis ca-
eteris hostibus, tandem
etiam mortem ipsam
laesit.

Καὶ

Et

Io. 1. 2. 19

Psal. 22. 9
Sap. 1. 2. 8

Psal. 22. 2

Psal. 69. 22

ויתבין הוּו ונטרין לה תמן :
 וסמו לעל מן רשה עלתא דמותה
 בכתבא הנו ישוע מלכא
 יהודיא :

36 Et sedebant & seruabant eū illic.
 37 Et posuerunt supra caput eius cau-
 sām mortis ipsius in scripto, HIC EST
 IESCHVA REX IUDAEORVM.

ב וזקף עמה תרין לסטיא חד
 מן ימינה וחד מן סמלה :

38 Et crucifixi sunt cū eo duo latro-
 nes, unus à dextra eius, & unus à
 sinistra eius.

אילין דין דעכרין הוּו מנדפין הוּו
 עלוהי ומנידין רשיהון :

39 Illi autē qui transibant, conuitia-
 bantur ei, et mouebant capita sua,

ואמרין סתר היכלא ובנא לה
 לתלתא יומין פצא נפשך אן ברה
 אנת דאלהא וחות מן זקיפא :

40 Et dicebant, Qui destruis tem-
 plum, & aedificas ipsum tribus die-
 bus, libera ⁹ animam tuam, si filius
 es Dei, & descende de cruce.

נחת

ד בוח כמו בוא

הכות אפרבי כהנא מבזחין הוּו
 עם ספרא וקשישא ופרישא ואמרין :

41 Similiter etiā principes sacerdotū
 illudebāt cum Legi speritis & senio-
 ribus et Phariseis, ac dicebant,

לאחרנא אחי נפשה לא משכח
 למחיו אן מלכה הוּו דיסריל יחור
 השא מן זקיפא ונחזא ונהימן בה :

42 Alios seruauit, seipsum seruare nō
 potest. Si Rex Israelis est, descendat
 nunc à cruce, ut videamus, et cre-
 damus in eum.

תכיל על אלהא יפרקוהי השא אן
 צבא בה אמר ניר דברה אנא דאלהא :

43 Spem habet in Deo, liberet eum
 nunc, ¹⁰ si vult eum. dixit enim Fi-
 lius sum Dei.

⁹ Id est, Te ipsum.

¹⁰ Id est, Si delecta-
 tur eo. Hebraice
 אֵם חַבְבִּי

הכות אפר גיסא הנון דאזקפו
 עמה מחסדין הוּו לה :

44 Similiter et iā grassatores illi qui
 crucifixi erāt cū eo, exprobrabāt ei.

מן שת שעין דין הוּו חשוכא על
 כלה ארעא עד מא לשעא תשע :

45 A sexta autē hora facta sunt te-
 nebrae super uniuersam terram us-
 que ad horam nonam.

ולאפי תשע שעין קעא ישוע בקלא
 רמא ואמר איל איל למנא שבקתני :

46 Et circa horam nonam clamauit
 Ieschua voce alta, et ait, Deus, De-
 us, ad quid dereliquisti me?

אנשין דין מן הנון דקיסין הוּו
 תמן בר שמעו אמרין הוּו הנא
 לאליא קרא :

47 Quidam autem ex iis qui sta-
 bāt illic, quum audiuissent, dicebāt,
 Iste Iliab vocat.

ובה בשעתא רהט חד מנהון
 ושקל אספונא ומלה חלא וסמה
 בקניא ומשקא הוּו לה :

48 Et in illa hora accurrit unus ex
 eis, & accepit spongiam, ac impleuit
 eam aceto, et posuit eam in arundi-
 nem, & potum praebebat ei.

ה מלא

י חל טעמו

חומץ

א סים

שרבא דין אמרין הוּו שבוקו נחזא
 אן אתא אליא למפרקה :

49 Reliqui autē dicebant illi, "Sini-
 te videamus, num veniat Iliab ad
 liberandum eum.

הוּו דין ישוע טוב קעא בקלא
 רמא ושבק רוחה :

50 Ipse autem Ieschua iterum cla-
 mauit voce elata, & emisit spiritum
 suum.

Et

11 Syrus paraphra-
 stes habebat מִיָּה
 שבוקו: quasi prius
 verbum esset plu-
 rale. Sed existima-
 rem literam vau,
 quæ secundo ver-
 bo מִיָּה præfigi de-
 buit, priori verbo
 שבוק fuisse affixā,
 atque ita perperā
 ex singulari verbo
 plurale factū esse,
 nisi manuscriptus
 codex Heidelber-
 gensis idem habe-
 ret.

ומחדא

Euangelium

1. Par. 3. 14

Καὶ ἰδοὺ, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω· καὶ ἡ γῆ ἐσεισθήσεται, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησιν.

Καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεώχθησαν· καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἠγέρθη.

Καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἐγερσιν αὐτῶν, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.

Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος καὶ ὁ μετ' αὐτοῦ προϋπάρχων τῶν Ἰουδαίων, ἰδόντες τὸ σῆμα καὶ τὰ χιτῶνά, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, Ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ὧν ἔσται.

Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι, αἵ πνες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, διακονοῦσαι αὐτοῦ.

Ἐν αἷς ὡς Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τῆς Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

Marc. 15. 42
Luc. 23. 50
Iohan. 19. 39

Ὡς δὲ ἡ γυνὴ ἡλθεν ἀνδρωποῦς πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦ νομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε τῷ Ἰησοῦ.

Ὁ δὲ πρὸς παρελθὼν τῷ Γιλαίῳ, ἠτήσατο τὸ σῶμα τῆς Ἰησοῦ. Τότε ὁ Γιλαίος ἐκέλευσεν δοθῆναι αὐτῷ τὸ σῶμα.

Καὶ λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ, ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι καθαρᾷ.

Καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καμνῷ αἰτῆς μνημείῳ, ὃ ἐλατόμνησεν ἐν τῇ πέτρᾳ· ἔπειτα περικυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τῆς μνημείου, ἀπῆλθεν.

Ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία, καθήμεναι ἀπέναντι τῆς τάφου.

Τῇ

¶ Et ecce, aulam templi fissum est in duas partes à summo usque ad imum: & terra mota est, & petrae fissae sunt.

Et monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt.

Qui egressi è monumentis post resurrectionem eius, introierunt in sanctam urbem, & apparuerunt multis.

Centurio verò & qui cum eo erant seruantes Iesum, viso terræmotu & iis quæ facta fuerant, timuerunt vehementer, dicentes, Verè Filius Dei erat iste.

Erant autem illic mulieres multæ procul spectantes, quæ sequutæ fuerant Iesum à Galilæa, ministrantes ei.

Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi & Iosæ mater, & mater filiorum Zebedæi.

¶ Quum autem serum diei esset, venit homo diues ab urbe Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus fuerat Iesu.

Is adiit Pilatū, & petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus.

Et Ioseph quum accepisset corpus, inuoluit illud sindone pura.

Posuitque in monumento suo nouo quod exciderat in petra: & aduoluto saxo magno ad ostium monumenti, abiit.

Erat autem illic Maria Magdalene & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

Postero

Christus etiam mortuus, se Deum omnipotentem esse, vel ipse hostibus se confitentibus demonstrat.

Christus non elatus, sed præsides consensu, ab homine celesti, loco non procul sito, in monumento nouo sepelitur de vera ipsius morte. am. 19. non posita.

^a צרא ומחדא אפי תרעא דהיכלא אצטרי
לתרין מן לעל עד מא לתחת וארעא
^b אהתזיעת וכאפא אצטרי :

^c צרא וביית קבורא אתפתחו ופגרא
סגיאא דקדישא דשכיבין הוו קמו :
^d קום ונפקו ובתר ^d קימתה ^e עלו
למדינתא קדישתא ^f ואתחוויו
לסגיאא :

קנטרונגא ודעמא דנטרין הוו
לישוע בד חוו וועגא ואילין דהוי
דחלו טב ואמרו שריראית הנא
ברה הוא דאלהא :

אית הוי דין תמן נשא סגיאאתא
דחווין הוי מן רוחקא חלין דאית הוי
בתרה דישוע מן גלילא ומשמשין
הוי לה :

דחדא מנהין מרים מגדליתא
ומרים אמה דיעקוב ודיוסא ואמהון
דבני זבדי :

בד הוא דין רמשא אתא גברא
עתירא מן רמתא דשמה יוסף דאף
הו אתתלמד הוא לישוע :
הנא קרב לות פילטוס ושאר
פגרה דישוע ופקד פילטוס דיתיהב
לה פגרא :

ושקלה יוסף לפגרא וברכה
בחיצא דכתנא נקדא :

^h וסמה בבית קבורא חדתא די
לה דנקיר בכאפא ועגלו כאפא
רבתא ארמיו על תרעא דבירת
קבורא ואולו :

אית הוי דין תמן מרים מגדליתא
ומרים אחריתא דיתבין הוי לקובלה
דקברא :

ליומא

51 Et illico ¹² facies portæ templi fissa
est ¹³ in duo, à summo ipso usque ad
imium: ¹⁴ terra mota est, et petra fissa
sunt.

52 Et sepulchra aperta sunt, ¹⁵ et cor-
pora multa sanctorum qui obdormie-
rant, surrexerunt.

53 Et egressi sunt, et post resurrectio-
nem eius ingressi sunt in urbem san-
ctam, ¹⁶ et conspecti sunt multis.

54 Centurio autem et qui cum eo e-
rant, qui seruabant Ieschua, quum
vidissent motionem [terra] et illa qua
fiebat, metuerunt valde, ¹⁷ et dixe-
runt, Verè iste erat Filius Dei.

55 Erant autem mulieres multe quæ
spectabant e longinquo, quæ ¹⁸ vene-
rant post Ieschua à Galilea, ¹⁹ et mi-
nistrabant ei.

56 Quarum una erat Mariam Ma-
gdalitha, ²⁰ et Mariam mater Ia-
akub ²¹ et Jause, et mater filiorum
Zabbedai.

57 Quum esset autem vespere, venit
vir diues à Ramatha, cuius nomen
erat Jauseph, qui etiam ipse disci-
pulus fuerat factus Ieschua:

58 Iste accessit ad Pilatum, ²² et petiit
corpus Ieschua, ²³ et præcepit Pilatus
ut daretur ei corpus.

59 Et accepit Iauseph corpus ipsum, et
inuoluit ipsum in ²⁴ sindone lineamuda.

60 Posuitque ipsum in sepulchro
nouo quod erat ei, quod effossum e-
rat in petra: ac deuoluto lapide ma-
gno obiecerunt ostio sepulchri, et ab-
ierunt.

61 Erant autem ibi Mariam Ma-
gdalitha, et Mariam altera, quæ
sedebant e regione sepulchri.

Die

¹² Quod in Græ-
co textu dicitur
κατὰ πύλας, & ex-
ponitur à quibus-
dam velum, ab a-
liis verò aulaeum.
Syriacus textus plu-
ribus circumscri-
bit, & vocat Faci-
es portæ templi, id-
que cōstanter, ubi-
cunque habetur in
Nouo testamen-
to. Appellatur au-
tem facies portæ
templi, quia ingre-
dientibus frontis
instar in oculos in-
curreret, atque par-
tem portæ ante-
riorem cōtegeret.
Hoc modo per
synecdochen tem-
plum designabit
partem eius sacra-
tiorē, id est, San-
ctū sanctorum. Fa-
cies portæ templi,
id est Sacrarii.

¹³ Id est, In duas
partes.

¹⁴ Id est, Sequuta
fuerant.

¹⁵ Eandem vo-
cē ¹⁶ in eadem
significatione le-
ges infra, Luc. 23. 53

Euangelium

Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶ μὲν πρῶτη 62
 παρασκευὴν, σühήθησαν οἱ ἀρχιερεῖς
 καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλάτον,

Λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐ- 63
 κείνη ὁ πλάνος εἶπεν, ἐπὶ ζῶν, Μετὰ
 τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.

Κέλυσον οὖν ἀσφαλιώταται τὸ 64
 φονεῖας τῆς τρίτης ἡμέρας· μήποτε
 ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς κλέ-
 ψωσιν αὐτόν, ὥστε εἰπωσιν τῷ λαῷ, Ἡγέρ-
 θη ἀπὸ τῶν νεκρῶν. ὥστε ἡ ἐχάτη πλά-
 νη χείρων τῆς προτέρας.

Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Ἐχετε 65
 κουστωδίαν ὑπάγετε, ἀσφαλίσατε ὡς
 οἴδατε.

Οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφάλισαν τὸν 66
 τάφον, σφραγίσαντες τὸν λίθον, μὲν τὴν
 κουστωδίαν.

Κεφάλαιον κη'

Marc. 16. 6
 ioh. 20. 11

Ὁ Ψὲ δὲ σαββάτων τῇ ἑπτακαισέκοντι- 1
 σὴν εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθε Μα-
 ρία ἡ Μαγδαλινη, καὶ ἡ ἄλλη Μαρία,
 θεωρήσαι τὸν τάφον.

Καὶ ἰδοὺ, σεισμὸς ἐγένετο μέγας. ἄλ- 2
 γος γὰρ Κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ,
 θεωρεῖσθαι ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ
 τῆς θύρας, καὶ ἐκείνητο ἐπ' αὐτῷ.

Ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ τὸ 3
 ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών.

Ἀπὸ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσεύθησαν 4
 τινες αὐτοῦ, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί.

Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς 5
 γυναῖξιν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς· οἶδα γὰρ
 ὅτι Ἰησοῦς ὁ ἐσταυρωμένον ζητεῖτε.

Οὐκ ἐστὶν ὧδε· ἠγέρθη γάρ, καὶ νῦν 6
 εἶπε· δεῦτε, ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἐκεινὸς ὁ
 Κύριος.

Καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἶπατε τοῖς 7
 μαθηταῖς αὐτοῦ - - -

ὅτι

Postero autē die quæ sequitur 62
 Parasceuen, coacti sunt principes
 Sacerdotū & Pharisei ad Pilatū,

Dicētes, Domine, meminimus 63
 planū illū dixisse quū adhuc vi-
 ueret, Tertio post die surgam.

Iube ergo muniri sepulchrum 64
 usque in diem tertium: nequando
 veniāt discipuli eius nocte, & fu-
 rentur eum, dicantque populo,
 Surrexit à mortuis. & erit vlti-
 mus error peior priore.

Dixit eis Pilatus, Habetis cu- 65
 stodiam: abite, munite sicut scitis.

Ipsi autem profecti munierunt 66
 sepulchrum, obsignato lapide, cū
 custodia.

Cap. XXVIII.

Ἐν ἑσπέρῳ αὐτῇ σαββάτῳ, quū 1
 lucefceret in primū diē hebdo-
 madis, venit Maria Magdalene &
 altera Maria ut spectarent sepul-
 chrum.

Et ecce, terræ motus factus est 2
 magnus. Angelus enim Domini
 quū descendisset ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, & acces-
 sisset, deuoluit lapidem ab ostio,
 sedebatque super eum.

Erat autem visus eius ut fulgur, 3
 & vestimētū eius albū sicut nix.

Custodes αὐτὸν ἐκτύπησαν 4
 timore, & facti sūt sicut mortuoi.

Respondēs αὐτὸν Angelus dixit mu- 5
 lieribus, Vos uerò ne timete: scio e-
 nim vos Iesū crucifixū quærere.

Nō est hic, surrexit enim, prout 6
 dixit. Venite, videte locum vbi ia-
 cebat Dominus.

Et citò profectæ dicite discipu- 7
 lis eius, - - -

cum

ipsius Christi interfe-
 ctio in sepulchro en-
 stituta cōmittitur, quo-
 minus possit de eius
 resurrectione dubita-
 ri.

Christus, profligata
 in ipso sepulchro mor-
 te, sua vi resurgit:
 quod mox Angelus
 significatur.

לְיוֹמָא דִּין דְּמַחַר דְּאִיתְּוֵהּ בְּתַר ^אאֵית
עֲרוּכְתָא אֲתַכְנְשׁוּ רַבִּי כְּהֵנָּה
וּפְרִישָׁא לֹות פִּילָטוֹס :

וְאִמְרִין לֵה מָרְן אֲתִדְכַּרְן דְּהוּ
^במִטְעֵנָא אִמְר הוּא כִּד חֵי דְמָן בְּתַר
^קתִּלְתָּא יוֹמִין קָאֵם אָנָּה :

^דפְּקוֹד הַכִּיל מְזִדְהִרִין בְּקִבְרָא
עַד-מָא לִתְלַתָּא יוֹמִין דְּלִמָּא יֵאֲתוֹן
תְּלִמְיָדוֹהִי יִגְבְּוֹנִיָּהּ בְּלִילִיא וְיִאֲמָרוּן
לְעַמָּא דְמָן בֵּית מִיתָא קָם וְתִהְיֹא
טוֹעִי אַחֲרִיתָא בִּישָׁא מִן קִדְמִיתָא :

אִמְר לְהוֹן פִּילָטוֹס אִירֵת לְכוּן
^אקְסִטוֹנְרָא זֵלוּ ^אאֲזִדְהִרוּ אִיכְנָא
^הדִּידְעִין אֲנִתוֹן :

חֲנוּן דִּין אֲזֵלוּ אֲזִדְהִרוּ בְּקִבְרָא
וְחִתְמוּ בְּאִפָּא הֵי עִם קְסִטוֹנְרָא :
קְפִלְאוֹן כֹּחַ

בְּרִמְשָׁא דִּין בְּשַׁבְתָּא דִּנְגָה חֹד
בְּשַׁבָּא אֲתַת מָרִים מְגִדְלִיתָא וּמָרִים
אַחֲרִיתָא דִּיחֲזִין קִבְרָא :

וְהָא זֹועָא רַבָּא הוּא מְלֹאכָא גִיר
דְּמָרִיא נַחַת מִן שָׁמַיָּא וְקָרַב עֲגָלָא
בְּאִפָּא מִן תִּרְעָא וַיִּתֵּב הוּא עֲלֵיהּ :

אִיתְּוֵהּ הוּא דִּין חֲזוּהָ אִיךְ בְּרִקָּא
וְלְבוּשָׁה חֹדֶר הוּא אִיךְ תִּלְגָּא :
וּמִן דְּחִלְתָּה ^האֲתִתְּזִיעוּ אִילִין

דְּנִטְרִין הֵווּ וְהֵווּ אִיךְ מִיתָא :
עָנָא דִּין מְלֹאכָא וְאִמְר לְנִשְׂאָא
אֲנִתִּין לֹא תִדְחִלִן יָדַע אָנָּה גִיר

דְּלִישׁוּעָא דְּאֲזִדְקָא בְּעִין אֲנִתִּין :
לֹא הוּא תִנֵּן קָם לֵה גִיר אִיכְנָא
דְּאִמְר ^קתִּאִין חֲזִין דּוּכְתָּא דְּסִים

הוּא בֵּה מָרְן :
^אוּזִלִין בְּעֵגֶל וְאִמְרִין לְתִלְמִידוֹהִי
דְּקָם

62 Die verò crastina quæ est post pa-
rasceuen, congregarunt se principes
sacerdotum & pharisei ad Pila-
tum,

63 Et dicunt ei, Domine noster, me-
mores sumus quòd ille impostor dice-
bat quum viueret, Post tres dies ego
resurgam.

64 Præcipe igitur diligentes[esse] cir-
ca sepulchrum usque ad diem ter-
tiũ, ne veniant discipuli eius[et] fu-
rentur eum nocte, et dicant populo
quòd ¹⁶ex mortuis resurrexit: et sit er-
ror posterior peior quàm prior.

65 Dixit illis Pilatus, Sunt vobis cu-
stodes: abite, diligentes sitis sicut vos
nostis.

66 Ipsi autem profecti, diligentes fue-
runt circa sepulchrum, ¹⁷et obsigna-
runt lapidẽ ipsum cũ ¹⁸custodibus.

Cap. XXVIII.

1 Vespere autẽ in sabbatho, cu-
ius[vespera] lux prima est in se-
ptimana; venit Mariã Magdali-
tha & Mariam altera, ut spectaret
sepulchrum.

Et ecce, magnus motus factus est.
Angelus enim Domini descendit de
celo, & quũ accessisset, deuoluit pe-
tram ab ostio, & sedebat super illud.

2 Erat autem aspectus eius tanquã
fulgur, et indumentum eius album
erat sicut nix.

4 Et præ timore eius cõcussi sunt illi q-
custodiebāt, et facti sūt sicut mortui.

5 Respondit autem Angelus, & dixit
mulieribus, Vos ne timeatis: scio e-
nim ego quòd Ieschua qui crucifixus
fuit, vos queritis.

6 Nõ est hic: surrexit enim sicut di-
xit. Venite, spectate locum in quo po-
situs erat Dominus noster.

7 Et abite celeriter, dicite discipulis
eius, - - - Q.i.

16 Ad verb. Ab
inter mortuos.
Gallicè bene expri-
mitur Syra phra-
sis,
D'entre les morts.

17 Id est, Duplici
ratione muniuerūt
sepulchrum, a ppo-
nẽdo scilicet sigillũ
ad ostium eius, &
collocando militũ
custodiam.

18 קְסִטוֹנְרָא quasi
custodia; voce à La-
tinis mutuata, sicut
& in Græco conte-
xtu.

1 Vespere sæpe to-
tum noctis tempus
designat: licet prin-
cipium noctis. At-
que hoc loco signi-
ficat noctis partem
auroræ proximam,
sicut in Marc. cap.
vltimo expressius
sumitur.

2 Ad verb. In sab-
batho. Sed lingua
Syra & Talmudica
ac etiam Hebraica,
septimana dicitur
sabbathum, & dies
singuli in ea deno-
minantur ab ordi-
ne, prima sabbathi,
secunda sabbathi
&c. A sabbatho e-
nim tota septima-
na ob eximiam di-
gnitatem denomi-
natur. Hoc sensu
phariseus ille apud
Luc. 18, iactabat in-
ter reliqua sua be-
nefacta, quòd bis
in sabbatho ieiuna-
ret, id est, Bis in se-
ptimana.

3 Ad verb. In ce-
leritate. Hebr.

Euangelium

ὅτι ἠγάρεθ' ἀπὸ τῶν νεκρῶν. καὶ ἰδοὺ,
παραγγέλλω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ἐκεῖ
αὐτὸν ὄψεσθε. ἰδοὺ, εἶπον ὑμῖν.

Καὶ ἐξελθούσαι ταχὺ ἀπὸ τῶν μνημείων⁸
μὴ φόβος ἢ χαρὰς μεγάλης, ἔδραμον
ἀπαγγέλλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτῶν.

Ὡς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγέλλαι τοῖς⁹
μαθηταῖς αὐτῶν, ἢ ἰδοὺ ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ
τησεν αὐταῖς, λέγων, Χαίρετε. Αἱ δὲ
προσελθούσαι ἐκράτησαν αὐτὸν ὥστε πο-
δας, ἢ προσεκύνησαν αὐτῶν.

Τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φο-¹⁰
βεῖσθε· ὑπάγετε, ἀπαγγέλλετε τοῖς ἀδελ-
φοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλι-
λαίαν· καὶ κεῖ με ὄψονται.

Πορεύοντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ, πνῆες τῶν¹¹
κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγα-
γον τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα.

Καὶ συναχθέντες μὴ τῶν πρεσβυτέρων¹²
συμβούλιόν τε λαβόντες, δρυ-
εῖα ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στραπώταις.

Λέγοντες, Εἰπάτε, Οἱ οἱ μαθηταῖ¹³
αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἐκλεψάν αὐτὸν
ἡμῶν κοιμωμένων.

Καὶ εἰὰν ἀκουσῇ τις ἐπὶ τῇ ἡγεμό-¹⁴
νος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν, καὶ ὑμᾶς ἀ-
μερίμνοις ποιήσομεν.

Οἱ δὲ λαβόντες τὰ δρυεῖα, ἐποίησαν¹⁵
ὡς ἐδιδάχθησαν. Ἐ διεφημίθη ὁ λόγος
τοῦτο παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον.

Οἱ δὲ ἑνδεκά μαθηταὶ ἐπορεύθησαν¹⁶
εἰς τὴν Γαλιλαίαν, εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτά-
ξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς.

Καὶ ἰδόντες αὐτὸν, προσεκύνησαν¹⁶
αὐτῶν. ὁ δὲ ἐδίδασκεν.

Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν¹⁸
αὐτοῖς, λέγων, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία
ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Πορεύοντες ἔν μαθητεύσατε πάντας τὰς¹⁹
ἐθνας, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

eū surrexisse à mortuis. Et ecce,
præit vobis in Galilæam: illic eū
videbitis. Ecce, dixi vobis.

Tunc egressæ citò à monumēto
cū timore & gaudio magno, cur-
rebāt vt renūtiarēt discipulis ei⁹.

Quū autē proficiscerētur vt re-
nuntiarēt discipulis eius, ecce, Ie-
sus occurrit eis, dicens, Auete. Il-
læ autem accesserunt, & prehen-
derūt pedes ei⁹, & adorauerūt eū.

*Christus ipse post re-
surrectionem appa-
ret, & missis ad di-
scipulos mulieribus,
ostendit se curam eo
rū abscisse.*

Tūc ait eis Iesus, Ne timete: a-
bite, annuntiate fratribus meis vt
abeant in Galilæam: & illic me
videbunt.

Proficiscentibus autē ipsis, ecce,¹¹
quidā ex custodia venerūt in urbē
& annūtiarūt principib⁹ Sacer-
dotum omnia quæ facta fuerant.

*Quo magis sol lucet,
eo magis excacanth
impis.*

Tunc coacti cum senioribus,
consilio capto, pecuniam multā
dederunt militibus:

Dicentes, Dicite, Discipuli eius
nocte venerunt, & eū furati sunt
nobis dormienti bus.

Quòd si hoc auditum fuerit a-
pud præfidē, nos persuadebimus
ei, & securos vos præstabimus.

Ipsi verò accepta pecunia fece-
runt sicut erant edocti: & diuul-
gatus est iste sermo apud Iudæos
vsque ad hodiernum diem.

Vndecim autem discipuli pro-
fecti sunt in Galilæam in montē
vbi constituerat eis Iesus.

*Discipulis quoque
apparet Christus,
quos etiam Aposto-
los designat.*

Et quū vidissent eum, adoraue-
rūt eum: quidā autē dubitauerūt.

Et accedens Iesus loquutus est
eis, dicens, ¶ Data est mihi omnis
autoritas in cælo & in terra.

Profecti ergo docete omnes gē-
tes, baptizantes eos in nomine Pa-
tris & Filii & Spiritus sancti:

*Κεφάλαια apostola-
tus, doctrinæ à Chri-
sto traditæ per orbē
terrarum promulga-
tio, & sacramente-
rum administratio
quarum rerum effi-
cacia non à ministris
sed à Domino pedet.*

Heb. 1.2

Marc. 16.5

דקם מן בית מיתא והא קדם לכון
לגלילא תמן תחזוניה הא אמרת לכון: ^א ^{הוא}
ואזלין עגל מן קברא בדחלתא
ובחדותא רבתא ורהטן דיאמרן
לתלמידוהי:
והא ישוע פגע בהין ואמר להין
שלום לבין הין דין קרבי אחדי
רגלוהי וסגדי לה:
הידין אמר להין ישוע לא תדחלן
אלא ^ב זלין אמרין לאחי דיאזלון
לגלילא ותמן יחזונוני:
^א ^{אחא} בד אזלין דין אתו אנשא מן
קסטונרא הנון למדינתא ואמרו
לרבי פהנא כל מדס דהוא:
ואתכנשו עם קשישא וגסבו מלכא
ויהבו כספא לא זעור לקסטונרא:
ואמרין להון אמרו דתלמידוהי
אתו גנבוהי בלליא בד דמכין:
ואן אשתמעת הדא קדם הנמונא
חנן ^ד מפסיכין לה ולכון דלא ^ע צפתא
עבדינן:
הנון דין בד גסבו כספא עבדו
איך דאלפו אנון ונפקר ^פ מלתא
הדא בית יהודיא עד מא ליומנא:
תלמידא דין חד עסר אזלו לגלילא
לטורא איכא ^ג דועד אנון ישוע:
וכד חזאוהי סגדו לה מנהון דין
אתפלגו ^ה הו:
^ה ^{הוא} וקרב ישוע מלל עמהון ואמר
להון אתיהב לי כל שולטן בשמיא
ובארעא ואיכנא דשדרני אבי אף
אנא משדר אנא לכון:
^א ^{אחא} זלו הכיל ולמדו בלהון עממא
ואעמדו אנון בשם אבא וברא
ורוחא דקודשא:

quod surrexit à ⁴ mortuis. Et ecce, præt vobis in Galilæam: illic videbitis eum. Ecce, ego dixi vobis.

⁴ Ad verbum, De inter mortuos Gallicè D'entre les morts.

8 Et abierunt celeriter à sepulchro cum timore & gaudio magno, et currerunt ut renuntiarent discipulis eius.

9 Et ecce, Ieschua occurrit eis, et dixit eis, Pax vobis. Illa autem accerserunt [ac] apprehenderunt pedes eius, & adorauerunt eum.

10 Tunc dixit eis Ieschua, Ne timeatis: sed abite, renuntiate fratribus meis ut abeant in Galilæam: & illic visuri sunt me.

11 Quñ autē abirent, venerunt quidā e custodibus illis in urbē, ac renuntiaverunt principibus sacerdotū quicquid factum fuerat.

12 Et cōgregati sunt cum senioribus, & ceperunt consilium: dederuntque argenti non modicum custodibus,

13 Et dixerunt eis, Dicite, Discipuli eius venientes furati sunt eum nocte quum dormiremus,

14 Et, si auditum fuerit hoc apud præsidē, nos persuadebimus ei: vos autē sine solitudine esse iubemus.

⁵ Id est, Facinus. Id est, Securos reddimus, & solitudine liberamus.

15 Illi autē quñ accepissent argentū, fecerunt sicut docuerant eos: & divulgatus est sermo iste inter Iudæos usque in hodiernum diem.

16 Discipuli autem undecim profecti sunt in Galilæam, in montē ubi constituerat eis Ieschua.

17 Et quñ vidisset eū adorauerūt eū: [quidā] autem ex eis dubitauerant.

18 Accedens Ieschua loquutus est cū eis, et dixit eis, Data est mihi omnis potestas in calo & in terra. ⁶ Et sicut me misit Pater meus, etiam ego mitto vos.

⁶ Hæc in Syriaco habentur: quæ in Matthæo non leguntur in Græcis & Latinis exemplaribus.

19 Ite ergo, docete omnes populos, & baptizate eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti: Q. y.

Euangelium

Διδάσκοντες αὐτοῖς τηρεῖν πάντα 20
ὅσα ἐνετείλαμιν ὑμῖν. καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ
μετ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως
τῆς συντελείας τῆς αἰῶνος. Ἀμήν.

Docentes eos seruare omnia
quæ mandauī vobis. & ecce, ego
vobiscum sum omnibus diebus
vsque ad consummationem secu-
li. Amen.

Τὸ κτ' Μάρ-
κον διαγγέλιον.

Euangelium secundū Marcum.

Κεφάλαιον α'

Cap. I.

ΡΧΗ τῆς διαγγελίου Ιη-
σοῦ Χριστοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ὡς γέγραπται ἐν τοῖς
προφήταις, Ἰδοὺ ἐγὼ ἀ-

Malach. 3. 1

ποσέλλω ἔμπροσθέν μου ἀγγέλον μου, ὃς κατασκευάσῃ τὴν ὁδὸν σου, ὥστε ἔμπεροσθεν σου.

Esa. 40. 3
luc. 3. 4
iohan. 1. 15

Φωνὴ βοᾶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοι-
μάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, ὡς εἶπας ποιεῖτε
τὰς τεύξεις αὐτοῦ.

Matth. 3. 4

Ἐρχέτο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐ-
ρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετα-
νοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Matth. 3. 5

Καὶ ἔξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα
ἡ Ἰουδαία καὶ ἡ Ἰερουσαλήμ, καὶ οἱ ἱεροσολυμίται·
καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ
ποταμῷ ὑποαίνοντες αὐτὸν, ὥστε ἁπολογίζεσθαι
τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Leuit. 11. 22

Ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδεδυμένος τεύ-
χος καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην
περὶ τὸν ὀσφυῖός αὐτοῦ, καὶ ἐδίωκεν ἀκρί-
δας καὶ μέλι ἀγρίου.

Matth. 3. 12
luc. 3. 16
iohan. 1. 27

Καὶ ἐκήρυκε, λέγων, Ἐρχεται ὁ ἰσχυ-
ρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ ἐγὼ εἰμὶ ἡκα-
νὸς κύψας ὑποσάμηναι τὸ ἰμάτιον τοῦ ὑπο-
δημάτου αὐτοῦ.

A. 1. 5, & 2. 4,
& 11. 16, &
19. 4

Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδα-
τι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι
ἁγίῳ.

Καὶ

Ῥincipiū Euangelii
Iesu Christi Filii Dei:

Vt scriptū est in
Prophetis, || Ecce,

Iohannes præt Chri-
sto, sicut prædictū est
à Prophetis.

ego mitto nuntiū meū ante faciē
tuā, qui parabit viā tuā coram te.

|| Vox clamantis in deserto, Pa-
rate viam Domini, complanate
semitas eius.

Summa doctrine Io-
hannis, aut potius
Christi, remissio pec-
catorum, & emenda-
tio vite.

|| Baptizabat Iohannes in deser-
to, & prædicabat baptisum resipi-
scentiæ ad remissionē peccatorū.

|| Et exibat ad eum tota Iudææ
regio, ac Ierosolymitæ: & bapti-
zabantur omnes ab eo in Iordane
flumine, confitentes peccata sua.

Induebatur autem Iohannes
pilis camelorum, & zona pellicea
circa lumbos suos: & edebat lo-
custas & mel syluestre.

Iohannes & omnes
ministri in Christum
Dominum resipiscunt.

|| Et prædicabat, dicens, Venit
ponē me qui validior me est, cu-
ius non sum dignus qui incurua-
tus soluam corrigiam solearum.

|| Ego quidem baptizaui vos a-
qua: ipse verò baptizabit vos Spi-
ritu sancto.

Et

ואלפו אנון ד'יטרון כל מ' ^{א נטר}
דפקדתכון והא אנא עמכון אנ' ^א
כלהון יומתא עד מ' לשולמה
דעלמא אמין :

20 Et docete eos ut custodiant quic-
quid mandavi vobis. Et ecce, ego vo-
biscum sum omnibus diebus usque
ad consummationem seculi. Amen.

שלם אונגליון קדישא ברוזותא
דמתי דאכרו עבראית
בארעא דפלסטיני:

Finis Evangelii sancti prædi-
cationis Mattai, quod præ-
dicavit Hebraicè in
regione Palestine.

אונגליון קדישא סברתא
דמרקוס מסכרנא :

Euāgelium sanctum
annūtiationis Marci Euāgeliste.

קפלאון א

Cap. I.

ישא דאונגליון דישוע
משיחא ברה דאלהא:
איך דבתיב באישעיא
נביא דהא משר אנא
מלאכי קדם פרצופך דיתקן אורחך:
קלא דקרא במדברא טיבו אורחא
דמריא ^{ב שוא} ואשוו שבילוהי :
הוא יוחנן במדברא מעמד ומכרו
מעמודיתא דתיבותא לשובקנא ^{ג טוב}
דחטתא :

1 Rincipium Evangelii
Jeschua Christi, Filii
Dei.
2 Sicut scriptū est in Isa-
ia Propheta, [nēpe], Ecce, ego mitto
nuntium meum ante faciem tuam,
qui preparabit viam tuam.
3 Vox clamātis in deserto, Parate viā
Domini, et exequate semitas eius.
4 Erat Iuchannan in deserto bapti-
zans, et predicans baptismum pœni-
tentie in remissionem peccatorum.

ונפקא הות לותה כלה ^{ד בור, טעמו} כור דיהוד
וכלהון בניא אורשל סומעמד הוא להון
ביורדגן נהרא כד מודין בחטהיהון: ^{ה ידה}
הו דין יוחנן לביש הוא לבושא
דסערא דגמלא ואסיר הוא ערקתא
דמשכא כחצוהי ומאכולתה ^{ה חצץ, טעמו} איתיה
הות קמצא ודבשא דברא : ^{במתניו או}
ומכרו הוא ואמר הא אתא בתרי ^{כחלציו :}
דחילתן מני הו דלא שוא אנ' ^{ה חיל}
דאתגהן ^ה אשרא ערקא דמסגו הי : ^{י גהן טעמו}
אנא אעמדתכון במיא הו דין ^{כרע :}
יעמדכון ברוחא דקודשא : ^{ה שרא}
והוא ^{א מסן}

5 Et exhibat ad eū uniuersa regio Iu-
dææ, et omnes filii Urifchelem, et
baptizabat eos in Iordane flumine,
quum confiterentur peccata sua.
6 Ipse autem Iuchannan indutus
erat vestimento pili camelorum, et
cinctus erat zona pellicea in lum-
bis suis: et cibus eius erat locusta et
mellis syluestris.
7 Et prædicabat, ac dicebat, Ecce,
post me venit qui validior est me, is
cui nō sum dignus ut me incuruans
soluā corrigias calceamentorū eius.
8 Ego baptizavi vos aqua, ipse ve-
rò baptizabit vos Spiritu sancto.

1 Id est, Cites Uri-
schelem. Hebrai-
simus.

2 Id est, Sequitur
me. Hebraismus.

Q. iij.

Euangelium

Matth. 3.14
Luc. 3.22
Ioh. 1.33

Καὶ ἐρχόμενος ἐν κείναις ταῖς ἡμέραις, 9
ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρέθ τῆ Γαλι-
λαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου εἰς τὸν
Ιορδάνην.

Καὶ δι' αὐτὸς ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, 10
εἶδε χαλκομένους τοὺς ἔρανους, ἐπὶ Πνεύμα
ὡσεὶ περιστερὰν, καταβαίνον ἐπ' αὐτόν.

Καὶ φωνὴ ἐρχόμενος ἐκ τῶν ἔρανων, Σὺ 11
εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδόκησα.

Matth. 4.1
Luc. 4.1

Καὶ δι' αὐτὸς τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει 12
εἰς τὴν ἔρημον.

Καὶ ὡς ἐκεῖ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμέρας 13
τεσσαράκοντα, πειρασζόμενος ὑπὸ τοῦ
Σατανᾶ. καὶ ὡς μὲν τῶν πειρασμῶν καὶ οἱ
ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

Matth. 4.12
Luc. 4.14
Ioh. 4.43

Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὴν Ἰωάννην, 14
ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κηρύσ-
σων τὸ εὐαγγέλιον τῆ βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Καὶ λέγων, Ὁππότε πληρωταὶ ὁ καιρὸς, 15
καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· μετα-
νοεῖτε, καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.

Matth. 4.18
Luc. 5.1

Περιπατῶν δὲ παρὰ τῆ θαλάσσης τῆς 16
Γαλιλαίας, εἶδε Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβλην-
τρον ἐν τῇ θαλάσσῃ, (ἦσαν γὰρ ἀδελφοί)

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Δεῦτε ὀπί- 17
σω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁρπάσαι ἀν-
θρώπων.

Καὶ δι' αὐτὸς ἀφέντες τὰ δίκτυα αὐ- 18
τῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ περιβὰς ἐκεῖθεν ὀλίγον, εἶδεν 19
Ἰακώβον τὸν υἱὸν Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην
τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ
πλοίῳ καταρπύζοντας τὰ δίκτυα.

Καὶ δι' αὐτὸς ἐκάλεσεν αὐτοὺς. Ὁ δὲ 20
ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον
ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν, ἀπῆλ-
θον ὀπίσω αὐτοῦ.

Matth. 4.23
Luc. 4.31

Καὶ εἰς πορθύοντα εἰς Καπερναῦμ· 21
καὶ δι' αὐτὸς τοῖς σάββατον εἰσελθὼν εἰς
συνάγωγην, ἐδίδασκε.

Et factum est diebus illis, venit 9
Iesus à Nazareth urbe Galilææ,
& baptizatus est in Iordane à Io-
hanne.

Christus Baptismum
mysticum in se con-
secrat.

Et statim ascēdēs ex aqua, vidit 10
finiri cælos, & Spiritum tanquam
columbam descendere super eū.

Vocatio Christi è cæ-
lis ut caput Ecclesie.

Et vox extitit è cælis, Tu es Fi- 11
lius ille meus dilectus, in quo ac-
quiesco.

Statimque Spiritus eum expel- 12
lit in desertum.

Christus ceteratus Vin-
cit.

Et fuit illic in deserto dies qua- 13
draginta, tentante eum Satana.
eratque cum feris: & Angeli mi-
nistrabant ei.

Postquam autem traditus fuit 14
Iohannes in custodiam, venit Ie-
sus in Galilæam, prædicans Euan-
gelium regni Dei:

Iohanne capto plenè
se prodit Christus.

Et dicēs, Impletū est tēpus, & 15
appropinquavit regnū Dei: resi-
piscite, & credite Euangelio.

Ambulans autem ad mare Gali- 16
lææ, vidit Simonem & Andream
fratrem eius, iacentes rete in ma-
re, (erant enim piscatores)

Vocatio Simonis &
Andree.

Et dixit eis Iesus, Sequimini me, 17
& faciam ut sitis piscatores homi-
num.

Et ipsi statim omiſſis retibus 18
suis sequuti sunt eum.

Vocatio Iacobi & Io-
hannis.

Tunc progressus illinc paululū, 19
vidit Iacobum filium Zebedæi, &
Iohannem fratrem eius, qui & ipsi
in nauigio farciebant retia.

Statimque vocauit eos & : ipsi 20
omisso patre suo Zebedæo, in na-
uigio cum mercenariis, sequuti
sunt eum.

Et ingrediūtur Capernaū: statim- 21
q; sabbatho ingressus Iesus in syn-
agogam, docebat.

Annuntiat doctrinā
quæ sola expellitur
Satan è mōdo: quod
etiam miraculo con-
firmat.

והוא ביום מתא הנון אתא ישוע
מן נצרת דגלילא ואתעמר ביורדנן
מן יוחנן :

9 Et factum est in diebus illis: venit Ieschua à Natserath Galilææ, & baptizatus est in Iordanâ à Iuchannan.

ומחדא דסלק מן מיא חזא
דאסתדקו שמיא ורוחא איך יונא
דנחתת עלוהי :

10 Et statim quum ascendisset ex aqua, vidit quod diuisi sunt cali, & Spiritum tanquam columbam, qui descendit super eum.

וקלא הות מן שמיא אנת חו ברי
חביבא בך אצטבית :

11 Et vox facta est de calo, Tu es Filius meus dilectus, in te complacitum est mihi.

ומחדא אפקתה רוחא למדברא :

12 Et statim deduxit eum Spiritus in desertum.

והוא תמן במדברא יומתא

13 Et fuit ibi in deserto diebus quadraginta, tentatus Satanah: eratque cum feris, & ministrabant ei Angeli.

ארבעין כד מתנסא מן סטגא
ואיתוהי הוא עם חיותא ומשמשי
הווי לה מלאכא :

14 Postquam autem traditus esset Iuchannan, venit Ieschua in Galilæam, et prædicabat Euangelium regni Dei,

בתר דאשתלם דין יוחנן אתא
לה ישוע לגלילא ומכרז הוא
סברתא דמלכותה דאלהא :

15 Et dicebat, Impletum est tempus, et appropinquat regnum Dei. Convertimini, & credite Euangelio.

ואמר שלם לה זכנא ומטרת
מלכותא דאלהא תובו וחימנו
בסברתא :

16 Quumque ambularet circumvicina loca maris Galilææ, vidit Sche meun et Andreã fratrem eius, qui iaciebant retia in mare, (erant enim piscatores)

וכד מחלק חדרי ימא דגלילא
חזא לשמעון ולאנדראוס אחוהי
דרמין מצידתא בימא איתיהון הווי
גיר צידא :

17 Et dixit eis Ieschua, Venite post me, & faciam vos piscatores filiorum hominum.

ואמר להון ישוע תו בתרי
ואעבדכון צידא דבני נשא :

18 Et illico reliquerunt retia sua, et iuerunt post eum.

ומחדא שבקו מצידתהון ואזלו
בתרה :

19 Et quum progressus esset paululum, vidit Iaakub filium Zabedai et Iuchannan fratrem eius, ipsos quoque in nauigia, qui reficiebant retia sua.

וכד עבר קליל חזא ליעקוב בר
זבדי וליוחנן אחוהי ואף להון
בספינתא דמתקנין מצידתהון :

20 Et vocauit eos: et illico reliquerunt Zabedai patrẽ suum, cū mercenariis, et venerunt post eum.

וקרא אנון ומחדא שבקו לזבדי
אבוהון עם אנירא ואזלו בתרה :

21 Et, quum ingrederetur Cephar-Nachū, statim docebat in sabbathis in synagogis illorū. Q.iiij.

וכד עלו לכפר נחום מחדא
מלא הוא כשכא בכנושתהון
ותמיהין

3 Id est, Sequimini me. Hebraïm.

4 Id est, Sequuntur eum. Hebraïmus.

5 Id est, Sequuntur eum. Hebraïmus.

אלי
בשבתא
בשבתות

Euangelium

Matth. 7. 28

Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. ὡς γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

Luc. 4. 32

Καὶ ὡς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ καὶ ἀνέκραξε,

λέγων, Εἰ, πῆ μὴν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Ναζαρενέ; ἢ λῃδες ὑπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ· ὁ ἀγιὸς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἐπεμήνησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων, Φιμώθητι, καὶ ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ.

Καὶ ἀπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκαθάρτον, καὶ κράξαν φωνῇ μεγάλῃ, ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

Καὶ ἐθαμβήθησαν πάντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς αὐτοὺς, λέγοντας, Τί ὅτι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καὶ ἡ αὐτῇ, ὅτι κατ' ἐξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Εξῆλθε δὲ ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ ἐξ οὗτος ὁ ὅλιγος πλὴν οὐδεὶς χωρὶς τῆς Γαλιλαίας.

Matth. 8. 14
Luc. 4. 32

Καὶ ἐξ οὗτος ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες, ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου, καὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατεκειτο πυρέσασα· καὶ ἐλθὼν λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς.

Καὶ προσελθὼν ἥγαγεν αὐτὴν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς ἐξ οὗτος· καὶ δὴκόνει αὐτοῖς.

Οψίας δὲ γινομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἐφέρον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαμονιζομένους.

Καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνήχθη πρὸς αὐτὸν ὅλην τὴν νύκτα.

Καὶ ἐδεράπευσεν πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις· καὶ δαμόνια πολλὰ ἐξέβαλε, καὶ ἔκινῃ φησι λαλεῖν ταῖς δαμόνιαις ὅτι ἤδυσαν αὐτόν.

Καὶ

Et percellebantur super doctrina eius. docebat enim eos ut auctoritatem habens, & non ut Scribæ.

¶ Erat autem in synagoga eorū quidam in quo erat spiritus impurus: qui exclamavit,

Dicens, Ah, quid nobis tecū Iesu Nazarene? venisti ut perderes nos? noui te quis sis: *nimirum* Sanctus ille Dei.

Et obiurgauit eum Iesus, dicēs, Obmutesce, & exi ab eo.

Tunc, quum discerpisset eum spiritus impurus, & clamasset voce magna, exiit ab eo.

Et expauerunt omnes, ita ut mutuo quærerēt inter se, dicētes, Quid est hoc? quæ doctrina noua hæc, ut per potestatem imperet etiam spiritibus impuris, & auscultent ei?

28 Peruenit autem fama eius statim in totam regionem circumiacentem Galilææ.

¶ Et statim ἐξ ἀναγωγῆς ἐgressi, venerunt domū Simonis & Andreæ, cum Iacobo & Iohanne.

Variis sanatis morbis, demonstrat se veram vitam in mundum attulisse.

Socrus autem Simonis decumbebat febricitans: & statim dicūt ei de illa.

Tunc accedens erexit eam, prehensa manu eius: & dimisit eam febris statim, & ministrauit eis.

Quum autē serū diei esset, occidēte sole, adducebāt ad eū omnes malè affectos & dæmoniacos.

Et vrbs tota coacta erat ad ostium.

Et sanauit multos malè affectos variis morbis: & dæmonia multa eiecit: & non sinebat loqui dæmonia quòd ipsum nossent.

Et

- 22 ^a ותמיהין הוו^a כיולפנה מלף הוא^a להון גיר איך משלטא ולא איך ספריהון :
- 23 ^b ואית הוא בכנושתהון גברא דאת הוא בה רוחא טמאתא וקעא : ואמר מא לן ולך ישוע נצריא אתית^b למכדותן ידע אנא לך מן אנת קדישא דאלהא : וכא^c בה ישוע ואמר סכור פומך^c ופוק מנה :
- 24 ^d ושדתה רוחא טנפתא^d וקעת^d בקלא רמא ונפקת מנה :
- 25 ^e ואתדמרו בלהון ובעין הוו חד עם^e חד ואמרין דמנא הי הדא ומנא הו הנא יולפנא חדתא דבשולטנא ואף לרוחא טנפתאפקד ומשתמעין לה :
- 26 ^f ומחדא נפק^f טבה בבלה אתרא דגלילא :
- 27 ^g ונפקו מן כנושתא^g ואתו לביתה דשמעון ודאנדראוס עם יעקוב ויוחנן :
- 28 ^h וחמתה דשמעון^h רמיא הור^h באשתא ואמרו לה עליה :
- 29 ⁱ וקרבⁱ אחדה באידהⁱ ואקימה ומחדא שבקתה אשתא ומשמשא הות להון :
- 30 ^j ברמשא דין במערבי שמשא איתיו לותה בלהון אילין דבישאית עבדין ודיונא :
- 31 ^k ומדינתא כלה כנישא הות על תרעא ואסי לסגיאא דבישאית עבדין הו בכורהנא משחלפא ודיואסגיאא אפק^k ולא שבק הוא להון לדיוא דימללון מטל דידעין הוו לה :
- 22 *Et mirabantur in doctrina eius. docebat enim eos tãquam potestatem habens, et non sicut Legisperiti eorum.*
- 23 *Et erat in synagoga eorum vir in quo erat spiritus immundus: et exclamavit,*
- 24 *Et dixit, Quid nobis et tibi Ieschua Nazareno? Venisti ad perdendum nos? Noui egote qui sis: [nempe] sanctus ille Dei.*
- 25 *Et cohibuit eum Ieschua, et dixit, Occlude os tuum, et exi ab eo.*
- 26 *Et deiecit eum spiritus impurus, et clamavit voce alta, ac exiit ab eo.*
- 27 *Et admirati sunt omnes: et querebant⁶ unus cum altero, et dicebãt, Quid est hoc? Quæ est hæc doctrina noua, quòd per potestatem etiam spiritibus impuris præcipit, et obediunt ei?*
- 28 *Et statim egressa est fama eius in omnem locum Galilææ.*
- 29 *Et egressi sunt è synagoga, et uenerunt in domum Schemeun et Andreæ, cum Iakub et Iuchannan.*
- 30 *Et socrus Schemeun decumbebat in⁷ ardore febris, et loquuti sunt ei de illa.*
- 31 *Et accedens apprehendit eam manu eius, et erexit eam: et statim reliquit eam⁸ ardor febris, et ministrabat eis.*
- 32 *Vespere autem in occasu solis adduxerunt ad eum omnes illos qui malè afficiebantur, et demoniacos.*
- 33 *Et ciuitas uniuersa congregata erat ad ostium.*
- 34 *Et sanauit multos qui malè afficiebãtur morbis diuersis, et demonia multa eiecit: et nõ sinebat ipsa demonia ut loquerentur eo quòd nouissent eum.*

6 Ad verb. Vnus cum vno. Hebraismus.

7 Ad verb. In igne, id est, In ignita febre.

8 Ad verb. Ignis.

Euangelium

Καὶ πρὸς ἑννυχὸν λίαν ἀναστὰς 35
ᾤκνησεν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἐρημὸν τόπον,
καὶ κεῖ προσεύχετο.

Καὶ κατεδίωξαν αὐτὸν οἱ Σίμων καὶ
οἱ μετ' αὐτοῦ. 36

Καὶ θιρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ, 37
Οἱ πάντες ζητοῦσί σε.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἀγώμεν εἰς τὰς 38
ἐκκλησίας καὶ συναγωγὰς, ἵνα καὶ κη-
ρύξω. εἰς τὴν γὰρ ὁμοῦ ἐξελήλυθα.

Καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν 39
Γαλιλαίαν, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐκβάλλων.

Matth. 2. 2
Luc. 5. 12

Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρῶς, 40
παρεκαλῶν αὐτὸν καὶ γονυπετῶν αὐ-
τὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, Οἶπ' ἐάν θέλῃς, δύ-
νασαι με καθαρίσαι.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας 41
τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ,
Θέλω, καθαρίσθαι.

Καὶ εὐθὺς αὐτοῦ, ἀπῆλθεν 42
ἀπὸ αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.

Καὶ ἐμβρυσησάμενος αὐτῷ, εὐ- 43
θέως ἐξέβαλεν αὐτόν.

Leuit. 14. 4

Luc. 5. 18

Καὶ λέγει αὐτῷ, Οὐρα μηδὲν ἐν 44
εἰπῇς· ἀλλ' ὕπαγε, σε αὐτὸν δεῖξον τῷ
ἱερεῖ, καὶ προσέφερε τὸν καθαρι-
σμοῦ σου ὡς ἐντολὰς Μωϋσέως, εἰς μὲν
τὸ πρῶτον αὐτοῖς.

Ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολ- 45
λά, καὶ διαφημίζεν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι
αὐτὸν δύνασθαι φανερωθῆναι εἰς πόλιν εἰσελ-
θεῖν· ἀλλ' ἐξῶ ἐν ἐρήμοις τοῖς ὅροις, καὶ
ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

Matth. 9. 1

Κεφάλαιον β'
ΚΑΙ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς Καπερναὺν 1
δι' ἡμερῶν, καὶ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι.

Καὶ εὐθέως συνηχθήσονται πολλοί, ὥστε 2
μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν πόλιν
εἰσελθεῖν, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

Καὶ

Et manē valde multa nocte quū
surrexisset exiit, & abiit in deser-
tum locum, & illic precabatur.

Et prosequuti sunt eum Simon
& qui cum ipso erant.

Et quū inuenissent eum, dicūt
ei, Omnes te quærunt.

Tunc dicit eis, Eamus in cōti-
gua oppidula, vt & illic prædicē.
ad hoc enim sum egressus.

Et prædicabat in synagogis eo-
rum, in tota Galilæa, & dæmonia
eiciēbat.

¶ Venitque ad eum leprosus,
precans eum, eique ad genua acci-
dens, ac dicens ei, Si velis, potes
me purgare.

Curato leproso osten-
dit se idcirco venisse
et mundi sordibus
contactu eluatur.

Iesus autem misericordia com-
motus, extēsa manu, tetigit eum,
& dixit ei, Volo, purgator.

Et quū hæc dixisset, statim ab-
iit ab eo lepra, & purgatus fuit.

Et grauius interminatus ei Je-
sus, statim ablegauit eum:

Testat. et se non am-
bitione sed solius Pa-
tris gloria et am-
oris in misericordiam
tuo studio duci.

Dixitq; ei, Vide vt nemini quic-
quā dicas: sed abi, ostēde te ipsum
sacerdoti, & offer pro purgatione
tui quæ imperauit Moyses, vt hoc
sit eis testimonio.

¶ Ille verò egressus cœpit præ-
dicare multa, & rē diuulgare, ita
vt iā nō posset Iesus manifestē in-
troire in ciuitatē: sed foris in de-
sertis locis erat, & veniebant ad
eum vndique.

Cap. II.

ET rursus intrauit Capernaū
interiectis aliquot diebus, &
auditum est eum domi esse.

Christus sanatus para-
lytico, demōstrat
homines amissu o-
mnes vires in se habere
per fidē rec. p. rare.

Statimque coacti sunt multi,
adeo vt iam nō caperent eos ne ea
quidem loca quæ erāt ad ostiū: &
loquebatur eis sermonē Euāgelij.

וּבְצֶפְרָא קִדְּם קָם טָב וְאוֹרִי

לְאַתְרָא חוֹרְכָא וְתַמְן מַצִּילָא הוּא :

וּבְעֵין הוּוּ לֵה שְׁמַעוֹן וְדַעְמָה :

וּכְד אֲשַׁכְחוּהוּ אֲמַרִין לֵה בְּלָחוֹן

אֲנִישָׁא בְּעֵין לֵךְ :

אֲמַר לָחוֹן הִלְכוּ לְקוֹרִינְתִי

וְלִמְדִינָתָא דְקָרִיבִין דְּאַף תַּמְן אֲכִירוּ

לְהִדָּא גִיר אֲתִית :

וּמְכִירוּ הוּא בְּכָל־הֵין בְּנוֹשְׁתָּהוֹן

בְּכָל־אֵלָא גִלִּילָא וּמִפֶּק שְׂאֵרָא :

וְאַתָּא לֹוְתָה גִרְכָּא וּנְפִל עַל רַגְלוֹהִי

וּבָעָא הוּא מִנָּה וְאֲמַר לֵה אֵן צָבָא

אַנְתָּ מְשַׁכַּח אַנְתָּ לְמִדְכוּיֹוֹתִי :

הוּוּ דִין יֵשׁוּעַ אֲתִרְחַם עֲלוֹהִי וּפִשְׁט

אִידָה קָרַב לֵה וְאֲמַר צָבָא אֲנִי

אֲתִדְכָּא :

וּכְה בְּשַׁעְתָּא אֲזֹר מִנָּה גִרְכָּה

וְאַתְדַּכִּי :

וּכְבֵּא בָּהּ וְאַפְקָה :

וְאֲמַר לֵה חֲזִי לְמָא לְאַנְשֵׁי אֲמַר

אַנְתָּ אֵלָא דִּלְ חוּא נִפְשָׁךְ לְכַהֲנָא

וְקָרַב קוֹרְבָנָא חֵלְף תְּדַכִּיתֵךְ אִיכְנָא

דְּפִקְד מוֹשָׁא לְסַחְדוֹתָהוֹן :

הוּוּ דִין כְּד נִפֶּק שְׂרִי הוּא מְכִירוּ סְגִי

וְאַטְבָּה לְמַלְתָּא אִיכְנָא דְלֵא יִשְׁכַּח

הוּא יֵשׁוּעַ גִּלְיָאִית דִּיעוֹל לְמִדִּינָתָא

אֵלָא לְכַר הוּא בְּאַתְרָא חוֹרְכָּא

וְאַתִּין הוּוּ לֹוְתָה מִן כָּל דּוּכָא :

קִפְּלָאוֹן ב

וְעַל תוֹב יֵשׁוּעַ לְכַפֵּר נַחוּם

לְיוֹמָתָא וּכְד שְׁמַעוּ דְּכְבִּיתָא הוּוּ :

אֲתַכְנִשׁוּ סְגִיָּאָא אִיכְנָא דְלֵא

אֲשַׁכַּח אֶחָד אֲנֹון אֵף לֹא קִדְּם

תִּרְעָא וּמִמֶּלֶל הוּא עֲמַחוֹן מְלִתָּא :

וְאַתּוּ

35 Et in aurora anteuertēs surgere
? valde manē, abiit in locum deser-
tum, et orabat ibi.

36 Et querebant eum Schemeun &
quicum eo erant.

37 Quūmq̄ inuenissent eum, dixe-
runt ei, Omnes homines quarunt te.

38 Dixit eis, Ite in oppida, et in vr-
bes propinquas: quia etiam illic præ-
dicabo. ad hoc enim veni.

39 Et predicabat in omnibus synago-
gis eorum in tota Galilæa, & eiicie-
bat demonia.

40 Et venit ad eum leprosus, & pro-
cidit ad pedes eius, et petebat ab eo,
dixitque illi, Si tu vis, tu potes me
mundare.

41 Ipse autem Ieschua ipsius miser-
tus est, et extendens manum suam,
tetigit eum, & dixit, Ego volo: esto
mundus.

42 Et in illa hora abiit ab illo illius
lepra, & mundatus est.

43 Et prohibuit ei, & subduxit eum:

44 Ac dixit ei, Vide ¹⁰ ne cuiquam
[hoc] dicas: sed abi, ostēde te ipsum sa-
cerdotibus: & offer sacrificium pro
purgatione tui, sicut præcepit Mo-
sche, in testimonium illorum.

¹⁰ Ad verb. Ne
homini hoc dicas
Hebraismus.

45 Ille autē quum egressus esset, inci-
piebat predicare multū: & diuul-
gavit sermonē illum, ita ut nō posset
Ieschua manifestē ingredi in ciuita-
tem. Sed foris erat in loco deserto,
& veniebant ad eum ex omni loco.

Cap. II.

1 ET ingressus est rursus Ieschua
Kephâr-Nachū post [aliquot]
dies: & quū audiuiſſet q̄ domi esset,
2 Congregati sunt multi, adeo ut nō
posset capere eos ¹ ne [locus] quidem
ante portam: et loquebatur cum eis
sermonem.

¹ Id est, Ne vesti-
bulum quidē do-
mus.

Et

Euangelium

Καὶ ἔρχοντο πρὸς αὐτὸν, παραλυ- 3
κὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων.

Καὶ μὴ δύναμενοι προσεγγίσαι αὐ- 4
τῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγαζεν τὸ στέγν
ὅπου ἦν καὶ ἔξορυσσαντες χαλῶσι (W)
κράββατον ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κα-
τέκειτο.

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίσιν αὐτῶν, λέ- 5
γει τῷ παραλυτικῷ, Τέκνον, ἀφέωνταί
σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Ἦσαν δὲ πρὸς τὸν Γραμματέων 6
ἐκαὶ καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν
ταῖς καρδίαις αὐτῶν,

Τί οὕτως ἔτι βλασφημίας; 7
πῶς δύναται ἀφίεναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ
εἷς ὁ Θεός;

Iohan. 14. 4
c. 14. 15

Καὶ βλέπων ἡπιγνοῦς ὁ Ἰησοῦς τῷ 8
πνύματι αὐτοῦ ὅτι οὕτως διαλογίζον-
ται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς, Τί ταῦτα
διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

Τί ὁρῶν δικοπώτερον; εἰπεῖν τῷ πα- 9
ραλυτικῷ, Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι·
ἢ εἰπεῖν, Ἐγείραι, καὶ ἄρον σου τὸν κράβ-
βατον, καὶ περιπάτει;

Ἰνα δὲ εἰδῇτε ὅτι ἔξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς 10
τοῦ ἀνθρώπου ἀφίεναι ὅτι τῆς γῆς ἁ-
μαρτίας (λέγει τῷ παραλυτικῷ)

Σοὶ λέγω, Ἐγείραι, καὶ ἄρον τὸν κράβ- 11
βατόν σου, καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου.

Καὶ ἡγέρθη βλέπων, καὶ ἄρας τὸν κράβ- 12
βατον ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε
ἐξίστασθαι πάντας, ἵνα δοξάζειν τὸν Θεόν,
λέγοντας, Οὐδὲ ποτε οὕτως εἶδομεν.

Matth. 9. 9
Luc 5. 27

Καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θά- 13
λασσαν καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἦρχετο πρὸς
αὐτὸν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς.

Καὶ παρὰ τῶν εἰδὲ Λευὶν (W) τῶν Αλ 14
φάου καθήμενον ἐπὶ τῷ τελωνίῳ καὶ
λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθη μοι. Καὶ ἀναστὰς
ἠκολούθησεν αὐτῷ,

Καὶ

Tunc veniūt ad eum ferentes pa-
ralyticū, q. à quatuor portabatur.

Et quum nō possēt ei appropin-
quare propter turbā, detexerunt
tectū *adium* in quibus erat, eoque
perfosso, *funibus* demiserūt graba-
tum in quo paralyticus iacebat.

Quum autem vidisset Iesus fi-
dem eorum, dixit paralytico, Fili,
remissa sunt tibi peccata tua.

Erant autem illic quidam ex
Scribis sedentes, & ratiocinantes
in cordibus suis,

Quid iste ita loquitur blasphe-
mias? quis potest remittere pecca-
ta, nisi solus Deus?

Et quū statim cognouisset Iesus
spiritu suo eos ita ratiocinari a-
pud se, dixit eis, Quid ista ratio-
cinamini in cordibus vestris?

Vtrum est facilius? dicere para-
lytico, Remissa sunt tibi peccata:
an dicere, Surge, & tolle grabatū
tuum, & ambula?

Vt autem sciatis Filium homi-
nis præditum esse autoritate re-
mittendi peccata in terra, (ait pa-
ralytico)

Tibi dico, surge ac tolle grabatū
tuum, & abi domum tuam.

Tūc ille statim surrexit: sublatōq;
grabato egressus est corā omnib⁹:
adeo vt obstupescerent omnes, &
glorificarēt Deum, dicētes, Nun-
quam tale quicquam vidimus.

Et egressus est rursus ad mare:
totāque turba veniebat ad eum,
ac docebat eos.

Et quum prætergrederetur, vi-
dit Leuin Alphæi *filium*, sedentē
ad telonium: dixitque ei, Sequere
me. Et is surgens sequutus est eū.

Et

Euangelium super-
bos offendit, humiles
seruat.

ואתו לותה ואיתיו לה ^אמשריא ^באתא שרא

בד שקיל בית ארבעא :

ודלא אשכחו למתקרכו לותה

מטל כנשא סלקו להון לאגרא

וארימו ^דתטלילא דאתר דאיתוהי ^ערומ ^דטל

הוא ישוע ^עושבוה לערסא דרמא ^השבוה טעמו ^ההורידה

הוא בה משריא :

בד הוא דין ישוע הימנותהון אמר ^אמן

להו משריא כרי שביקין לדחטהיד :

אית ^ההו דין תמן מן ספירא ^ההוא

ופרישא דיתבין ^הומתרעין הו ^הרעה

בלכחון :

דמנא הנא ממלך גודפא מנו

משבח למשבק חטהא אלא אן חד

אלהא :

ישוע דין ידע ברוחה דהלין מתרעין ^הרעה

בנפשחון ואמר להון מנא מתרעין

אנתון הלין בלככון :

אידא פשיקא למאמר למשריא

דשביקין לדחטהיד או למאמר

דקום שקול ערסך ויחלך :

דתרעון דין דשליט הו ברה דאנשא

בארעא למשבוק חטהא אמר למשריא :

לך אמר אנא קום שקול ערסך

ויזל לביתך : ^אחיל

וקם בר שעתה ושקל ערסה ונפק

לעין בלהון איכנא ^אדיתדמרון ^אדמר טעמו ^אתמה

בלהון וישבחו לאלהא בד אמרין

דלא ממתום חזן הכנא :

ונפק תוב לות ימא וכלה כנשא

אתין הו לותה ^אומלף הוא להון ^אאלף

וכד עבר חזא ללוו בר חלפי

דיתב בית מכסא ואמר לה ^אתנא ^אאתא

בתרי וקם אזל בתרה :

והוא

Et venerunt ad eum, et adduxerunt ad eum paralyticum ²latum in ter quatuor.

² Id est, Qui a quatuor ferebatur

Et quia non potuerunt accedere ad eum propter turbam, ascenderunt ad tectum, et abstulerunt operimentum loci ubi erat Ieschua, et dimiserunt lectum in quo iacebat paralyticus.

Quum vidisset autem Ieschua fidem eorum, ait paralytico illi, Fili mi, remissa sunt tibi peccata tua.

Erant autem ibi ³[quidam] ex Legisperitis et Phariseis qui sedebant, et ratiocinabantur in corde suo,

Quidnam iste loquitur blasphemi- am? Quisnam potest remittere pec- cata, nisi unus Deus?

Ieschua autem cognovit spiritu suo quid illi ratiocinaretur apud seipsos, et dixit eis, Quid vos ratiocinami ni hac in corde vestro?

Quodnam facilius est dicere para- lytico? Remittuntur tibi peccata, tua an dicere, Surge, accipe grabattum tuum, et ambula?

Vt sciatis autem quod potens est Filius hominis in terra remittere pec- cata, (ait paralytico)

Tibi dico ego, Surge, accipe lectum tuum, et abi in domum tuam.

Et surrexit eadem hora, et accepit lectum suum, et egressus est in conspe- ctu omnium eorum: adeo ut miraretur omnes et laudaret Deum, dicentes, Nunquam vidimus huiusmodi.

Et egressus est rursus ad mare, et tota illa turba veniebant ad eum, et docebat eos.

Et quum transiret, vidit Levi filium Calephai, qui sedebat ³ad telonium, dixitque ei, ⁴Veni post me. Et sur- gens ⁵profectus est post eum.

³ Ad verb. In lo- co vestigalis.

⁴ Id est, Sequere me.

⁵ Id est, Sequutus est eum.

R.i.

Euangelium

Καὶ ἐρχέτο ἐν τῷ κατακειθεῖν αὐτὸν 15
ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς, & πολλοὶ τελῶναι καὶ
ἁμαρτωλοὶ οἱ αὐτὴν ἀνέκειντο τῷ Ἰησοῦ, καὶ
τοῖς μαθηταῖς αὐτῆς ἦσαν γὰρ πολλοί, &
ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Καὶ οἱ Γεραμαεῖς καὶ ④ Φαρι- 16
σαῖοι ἰδόντες αὐτὸν ἐδίοντα μὲν τῶν τε-
λωνῶν & ἁμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μα-
θηταῖς αὐτῆς, Τί ὅτι μὲν τῶν τελωνῶν καὶ
ἁμαρτωλῶν ἐδίει καὶ πίνει;

1. Tim. 1. 13

Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Οὐ 17
χρεῖαι ἔχουσιν οἱ ἰσχυρόντες ἰατρῆς, ἀλλ' ④
κακῶς ἔχοντες ἐκ ἡλθον καλέσαι διχαί-
ους, ἀλλὰ ἁμαρτωλὸς εἰς μετάνοιαν.

Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννης καὶ οἱ 18
τῶν Φαρισαίων νηστεύοντες. & ἔρχονται,
καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Διατί οἱ μαθηταὶ
Ἰωάννης καὶ ④ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν,
οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύοις;

Matth. 9. 14
Luc. 5. 33

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δυνάμ- 19
ται οἱ υἱοὶ τῆς νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμ-
φίος μετ' αὐτῶν ἐστὶ, νηστεύειν; ὅσον χρό-
νον μὲν αὐτῶν ἔχουσιν ④ νυμφίον, οὐ
δυνάμονται νηστεύειν.

Ἐλθούσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ 20
ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσου-
σιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Καὶ οὐδεὶς ἐπιβλημα ῥάκοις ἀγνά- 21
φας ἐπιρράπτει ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· εἰ
ᾧ μὴ, αἶρει τὸ πλήρωμα αὐτῶν τὸ καινὸν
& παλαιόν, καὶ χεῖρον ῥίσμα γίνεται.

Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκὸς 22
παλαιός· εἰ δὲ μὴ, ῥήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος
ἐκ τοῦ ἀσκοῦ, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται, καὶ οἱ
ἄσκοι λυοῦνται· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς
ἄσκοις καμνοῖς βλητέον.

Matth. 12. 1
Luc. 6. 1

Καὶ ἐρχέτο παρεπορεύεσθαι αὐτὸν 23
ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν ἀπολείμων· &
ἤρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ὁδοὺ ποιεῖν
πλόντες ἐκ τῶν σάββας.

Καὶ

Et factū est quū Iesus accūberet
in domo illius, multi etiā publica-
ni & peccatores simul discūbebāt
cū Iesu & discipulis eius: erant e-
nim multi, & sequuti fuerāt eum.

Quīmq; Scribæ ac Pharisei vidif-
sent eū edētē cū publicanis & pec-
catoribus, dixerūt discipulis eius,
Quid est quod cum publicanis &
peccatoribus edit ac bibit?

Et quum hoc audisset Iesus, dicit
eis, Iis qui valēt nō opus est medi-
co, sed iis qui malè affecti sūt. || nō
veni ut vocarē iustos, sed peccato-
res ad resipiscentiam.

Discipuli autē Iohānis ac Phari-
sæorū ieiunabant: veniunt igitur,
& dicunt ei, Quare discipuli Io-
hannis & Phariseorum ieiunant,
tui autem discipuli non ieiunant?

|| Tūc ait eis Iesus, Num possunt
filii thalami quo tēpore cum ipsis
est sponsus, ieiunare? quandiu ha-
bent secum sponsum, nō possunt
ieiunare.

Aderunt aut em dies quum tol-
letur ab eis sponsus, & tunc ieiu-
nabunt illis diebus.

Sed nemo panniculū impexum
insuit vestimēto veteri: alioquin
illud ipsius supplemētum nouum
detrahit aliquid ex vetere vesti-
mento, & fit peior fissura.

Et nemo iniicit vinum nouū in
vtres veteres: alioquin vinum no-
uū disrūpit vtres, & vinū effūdi-
tur, & vtres pereūt: sed vinū nouū
in vtres recentes iniiciendum est.

|| Factum est autem ut ipse præ-
teriret sabbatho per fata: & cœ-
perunt discipuli eius iter facien-
do vellere spicas.

Superstitiosi & hypo-
crite in rebus mediis
temere pietatis sum-
mam collocant: quā
triplici ratione repre-
henduntur: Primam,
quia non spectantes
quid ferantur, sed
vires, temere quas
leges de his rebus sta-
tuunt.

Secundo, quod inter
leges de his rebus a
Deo positis, & leges
de rebus per se illicitis
sanctitas, nullū dis-
crimen constitunt.

Tunc

וְהוּא דָּבַר סְמִיד בְּבֵיתָהּ סְנִיאָא
מִכְסָא וְחָטִיא סְמִיכִין הָווּ עִם יֵשׁוּעַ
וְעִם תַּלְמִידוֹהִי אִיתִיהוֹן הָווּ גִּיר
סְנִיאָא דָּאִתּוּ בְּתֵרָה :

וּסְפֵרָא וּפְרִישָׁא בְּד חֲזָאוּהִי דְלַעַם
עִם מִכְסָא וְעִם חָטִיא אָמְרוּ
לְתַלְמִידוֹהִי מִנּוּ עִם מִכְסָא וְחָטִיא
לַעַם וְשִׁתָּא :

בְּד שָׁמַע דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר לְהוֹן לֹא
סְנִיקִין חֲלִימָא עַל אָסִיא אֲלֵיָּהּ
אֵילִין דְּבִישׁ בִּישׁ עֲבִידִין לֹא אֲתִית
דְּאֶקְרָא לְזִדִּיקָא אֲלֵא לְחָטִיא :

תַּלְמִידוֹהִי דִין דְּיוֹחֲנָן וּדְפִרִישָׁא
צִימִין הָווּ וְאִתּוּ וְאָמְרִין לֵה לְמָנָא
תַּלְמִידוֹהִי דְּיוֹחֲנָן וּדְפִרִישָׁא צִימִין
וְתַלְמִידֵיהֶם דִּילָךְ לֹא צִימִין :

אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ לְמָא מְשַׁכְּחִין
בְּנֹהִי דְגִנּוּבָא כְּמָא דְחֲתָנָא עֲמָהוֹן
חוּ דִּיצוּמוֹן לֹא :

יֵאֲתוֹן דִּין יוֹמָתָא דְמָא דְאֶשְׁתָּקֵל
חֲתָנָא מִגְּחוֹן חֵידִין יִצְוִמוֹן בְּחוּ
יוֹמָא :

לֹא אָנֹשׁ רְמָא אֲדֹקְעָתָא חֲדָתָא
וְחָאֵט עַל מָאנָא בְּלִיא דְלֹא נִסְכָּא
מְלִיתָהּ הִי חֲדָתָא מִן בְּלִיא וְהוּא
סְדָקָא יִתִּירָא :

וְלֹא אָנֹשׁ רְמָא חֲמָרָא חֲדָתָא
בּוֹקָא בְּלִיתָא דְלֹא חֲמָרָא מְצָרָא
לּוֹקָא וּקָא אֲבָדִין וְחֲמָרָא מְתָאֲשָׁד
אֲלֵא רְמִין חֲמָרָא חֲדָתָא בּוֹקָא
חֲדָתָא :

וְהוּא דָּבַר אֲזַל יֵשׁוּעַ בְּשַׁבְּתָא
בֵּית זִרְעָא תַּלְמִידוֹהִי מְהֻלִּיכִין הָווּ
וּמִלְגִּין שִׁבְלָא :

וְאָמְרִין

15 Et factum est ut quum accumbe-
ret in domo illius, multi publicani &
peccatores accumberet cum Ieschua
& cum discipulis eius. Erant enim
multi qui venerant post eum.

16 Et Legisperiti ac Pharisei, quum
viderent eum quod comederet cu pu-
blicanis & cu peccatoribus, dixerunt
discipulis eius, Quid ille cum publica-
nis et peccatoribus comedit et bibit?

17 Quum audiuiisset autem Ieschua
dixit eis, Non opus habent sani me-
dico, sed isti qui pessime affecti sunt.
Non veni ut vocare iustos, sed pec-
catores.

18 Discipuli autem Iuchannan et Pha-
riseorum ieiunabant, et venerunt ac di-
xerunt ei, Quare discipuli Iuchanan
et Phariseorum ieiunant, discipuli vero
tui quos habes, non ieiunant?

19 Ait illis Ieschua, Nunquid possunt
si lii thalami, dum sponsus cum eis
est, ieiunare? Nequaquam.

20 Venient autem dies quum post-
quam ablatus fuerit sponsus ab eis,
tunc ieiunabunt in illo die.

21 Nemo immittit a sumentum pan-
ni nouum, & insuit in vestimentum
vetus, ne plenitudo illa eius de veteri
destruat, & fiat scissura maior.

22 Neque quisquam immittit vinu
nouum in utres veteres: ne vinu dis-
rupat utres, & utres pereant, ac vi-
num effundatur, sed immittunt vi-
num nouum in utres novos.

23 Et factum est ut quum ambula-
ret Ieschua in sabbatho in loco se-
minum, discipuli eius ibant, & velle-
bant spicas.

6 Id est, Sequenti
erant.

7 Ad verb. Malè
malè. Vocis inge-
minatio valet ad
auxesin.

8 Ad verbum,
Qui tibi sunt.

9 Vide in Matthæ
cap. 9. 15

10 Id est, In agro
feto.

R. ii.

a סְנִיקִין
b אֲסִיא
c צִימִין
d אֲתִית

e צִימִין
f אֲתִית

g בְּנֹהִי
h עֲמָהוֹן

i אֶשְׁתָּקֵל

j אֲדֹקְעָתָא
k חֲדָתָא
l מְלִיתָהּ
m חֲמָרָא
n מְצָרָא
o מְתָאֲשָׁד
p רְמִין

q חֲדָתָא

r בּוֹקָא

s לּוֹקָא

t אֲלֵא

u אֲזַל

v מְהֻלִּיכִין

w שִׁבְלָא

Euangelium

Καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, Ἰδοὺ, 24
τί ποιεῖς ἐν τοῖς σάββασι, ὃ ἐκ ἐξέστι;

2 Reg. 21.6

Καὶ αὐτὸς ἔλεγεν αὐτοῖς, Οὐδέποτε 25
ἀνέγνωτε τί ἐποίησε Δαβὶδ, ὅτε χρεῖαν
ἔχε, καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;

Exo. 29.33
Leuit. 8.31,
& 24.9

Γὼς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ 26
ἐπὶ Ἀβιαθάρ τοῦ ἱερέως, καὶ εὗρε ἄρ-
τους τῆς προθέσεως ἐφ' ἄρτους, οἵ ἐκ ἐξέστι
φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἔδωκε καὶ
τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι;

Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Τὸ σάββατον 27
διὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκτίθηται, οὐχ ὁ ἀνθρώ-
πος διὰ τοῦ σάββατου.

Ὡστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου- 28
που καὶ τοῦ σάββατου.

Matth. 12.9
Luc. 6.6

Κεφάλαιον γ'
ΚΑΙ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν σὺναγω- 1
γὴν· καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ ἀνθρώπος δεξι-
ρα μὲν ἔχων πλὴν χειρᾶ.

Καὶ ὁρῶν αὐτὸν οἱ τοῖς σάβ- 2
βασι δεξαμένους αὐτὸν· ἵνα κατηγορή-
σωσιν αὐτόν.

Καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ δεξιῳ 3
μὴ ἔχον πλὴν χειρᾶ, Ἐγείρεαι εἰς τὸ
μέσον.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἐξέστι τοῖς σάββασι 4
ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυχὴν
σῶσαι, ἢ ἀποκτεῖναι; Οἱ δὲ ἐσιώπων.

Καὶ ἐκτείνων τὴν ἄμφορος αὐτοῖς μετ' ὁ- 5
ρῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς
καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Εκ-
τεινον τὴν χεῖρά σου. Καὶ ἔτελλεν· ἔτελλεν
κατεσθῆναι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ὑγιᾶς ὡς ἡ ἄλλη.

Καὶ ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι, ἀδέως 6
μετ' αὐτοῦ Ἡρώδιαν συνβέβηκον ἐποίησαν
κατ' αὐτόν, ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσι.

Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετ' αὐτοῦ μα- 7
θητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν· καὶ
πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκο-
λέθησαν αὐτόν, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας,

Καὶ

Tūc Pharisei dixerūt ei, Ecce, cur
faciunt sabbatho quod non licet?

Et ipse dixit eis, Nunquā legistis
quid fecerit David quum egeret,
& esuriret ipse & qui cū eo erant?

Quomodo ingressus sit domū
Dei sub Abiathar Pōtifice maxi-
mo, & panes propositionis ederet,
quos non licet edere nisi sacerdo-
tibus, & dederit etiam iis qui se-
cum erant?

Dixit etiam eis, Sabbathū pro-
pter hominem factum est, non ho-
mo propter sabbathum.

Itaque filius hominis est etiam
sabbathi dominus.

Cap. III.

ET introiuit rursus in synago-
gam: eratque illic quidam are-
factam manum habens:

Tertio, quod ceremo-
nialem legem (mora-
lis appendicem) mo-
rali preferbant: qui
ē contrariio ex ista pe-
tere oportuerat verum
ceremonialis vsum.

Et obseruabant an sabbathis
sanaturus esset eum, vt ipsum ac-
cusarent.

Tunc ait homini habenti ma-
num arefactam, Surge in medi-
um.

Eis autem dixit, Licet sabbathis
benefacere, an malefacere *cuiuspiā*?
hominem seruare, an trucidare?
Ipsi verò silebant.

Et quū circūspexisset eos cū ira,
cōdolescēs quòd occalluisset cor
eorū, dicit homini, Extēde manū
tuam. Et is extendit: restitutaque
est manus eius sana vt altera.

Tunc egressi Pharisei, statim cū
Herodianis consiliū inierunt ad-
uersus eum, vt eum perderent.

Quo magis premittit
veritas, eo magis erret
git.

Sed Iesus cum discipulis suis se-
cessit ad mare: & magna multitu-
do sequuta est eum à Galilæa, &
à Iudæa,

Et

וַאֲמַרְיִן לֵה פְּרִישָׁא יְחִי מִנָּה^א
 עֲבָדִין בְּשַׁבְּתָא מַדָּם דְּלֹא שְׁלִיט :
 אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ לֹא מִמֶּתוּם
 קְרִיתוֹן מִנָּה עֲבָד דְּוִיד כִּד אֶסְתִּיגִן^ב
 וּכְפִן הוּ וְדַעְמָה :
 אִיכְנָא עַל לְבִיתָה דֵּאלֹהָא כִּד
 אֲבִיתָר רַב כְּהֵנָא וְלֶחֱמָא דְּפִתּוּרָה
 דְּמֵרִיא אֲכַל הוּ דְּלֹא שְׁלִיט לְמֵאכַל
 אֲלֵא אֵן לְכֵהֵנָא וְיִהֵב אָף לְאֵילָן
 דַּעְמָה הוּ :
 וַאֲמַר לְהוֹן דְּשַׁבְּתָא מְטוּל כִּד
 נִשְׂאֵא אֶתְכַּרִּית וְלֹא הוּא כִּד נִשְׂאֵא^כ
 מְטוּל שַׁבְּתָא :
 מָרָה הוּ הַכִּיל וְאָף דְּשַׁבְּתָא
 כְּרָה דֵּאנְשָׂא :
 קִפְּלָאוֹן ג'
 וְעַל תּוֹב יֵשׁוּעַ לְכַנּוּשְׁתָּא וְאִיתָ^ד
 הוּא תַּמָּן גְּבֵרָא חֲדָא דִּיכִישָׂא אִידָהּ^ה
 וְנִטְרִין הוּ לֵה דָאן מֵאִסָּא לֵה^ז
 בְּשַׁבְּתָא יִקְטְרוּנִיחִי :
 וַאֲמַר לְהוּ גְּבֵרָא דִּיכִישָׂא אִידָהּ
 קוּם^ח בְּמַצְעִיתָא :
 אָמַר דִּין אָף לְהוֹן שְׁלִיט בְּשַׁבְּתָא
 לְמַעַבְדָּ דְּטַב אוּ דְּבִישׁ נִפְשָׁא לְמַחִיו^י
 אוּ לְמוֹכְרוֹ הַנּוֹן דִּין שְׁתִּיקִין הוּ :
 וְאַחַר כֵּהוֹן בְּחֵמְתָא כִּד כְּרִיא לֵה^י
 עַל קִשְׁיֹת לְכֵהוֹן וַאֲמַר לְהוּ גְּבֵרָא
 פְּשׁוּט אִידָךְ וּפְשִׁט וְתַקְנַת אִידָהּ :
 וּנְפִקוּ פְּרִישָׁא כִּד שְׁעִתָּה עִם
 דְּבֵית הַרְּוֹדָס וּמֶלֶכָא גָּסְבוּ עֲלוֹהִי
 אִיכְנָא דִּיבְרוּנִיחִי :
 וַיֵּשׁוּעַ עִם תַּלְמִידוֹהִי אֲזַר לֵה^י
 לֹת יֵמָּא וְעַמָּא סְגִיָּא מִן גְּלִילָא
 גָּקְפָה וּמִן יְהוּדָא :
 וּמִן

24 Et dixerunt ei Pharisei, Vide quid
 faciunt in sabbatho, aliquid quod
 non liceat.
 25 Dixit eis Ieschua, Nunquamne
 legistis quid fecerit David quum
 in necessitate esset, & esuriret ipse
 et qui cum eo erant?
 26 Quomodo ingressus est in domum
 Dei, quum Abiathar esset princeps
 sacerdotum, & panem mensae Domi-
 ni comedit ipse, quem non licebat co-
 medere nisi sacerdotibus, & dedit e-
 tiam iis qui secum erant?
 27 Et dixit eis, Sabbathum propter
 filium hominis creatum est, non autem
 filius hominis propter sabbathum.
 28 Igitur dominus est, vel etiam sab-
 bathi filius hominis.

Cap. III.

1 ET ingressus est rursus Ieschua in
 synagogam: & erat illic vir qui
 dam cuius manus arida erat:
 2 Et observabant eum ut si sanaret
 eum in sabbatho, accusarent eum.
 3 Et dixit illi viro cuius manus erat
 arida, Surge in medium.
 4 Dixit autem illis, Licet in sabba-
 tho facere quod bonum est, an quod
 malum est? Animam servare an
 perdere? Ipsi autem silebant.
 5 Et intuitus est eos cum ira quum do-
 leret ei propter duritiem cordis eorum, &
 dixit illi viro, Extende manum tuam.
 Et extendit, et restituta est manus ei.
 6 Et egressi sunt Pharisei ea ipsa ho-
 ra cum domesticis Hircanis, et con-
 silium ceperunt contra eum quomo-
 do perderent eum.
 7 Et Ieschua cum discipulis suis pro-
 fectus est ad mare. Et populus mul-
 tus ex Galilea premebat eum, et ex
 Iudaea,

Saniorum quo-
 que Hebraeorum sen-
 tentia hac in parte
 Christi doctrinae con-
 sentit. Nam licet
 externam sabba-
 thi observationem
 superstitiose exi-
 gant, ubi tamen pe-
 riculum mortis in-
 teruenit, etiam si
 non sit usque adeo
 evidens, sabbathum
 violari posse a-
 iunt: & cum maio-
 ri laude dignum pu-
 tat qui alios in eo
 violando antever-
 terit. Hac passim
 in Talmud legun-
 tur tractatu De sab-
 batho: & aliqua
 repetuntur ea de
 re quoque in tra-
 ctatu De circun-
 cisione, ubi haec
 verba saepe repetu-
 tur videlicet: כִּנְתָּ
 נַפְשָׁתָא דְּחַיִּיתָא
 וְהִשְׁבַּת: & פְּקוּדַת
 הַשַּׁבָּת: Id
 est, Periculum ani-
 marum pellit sabba-
 thum. & Periculum
 animae [id est vitae]
 pellit sabbathum.
 Idem pluribus ver-
 bis affirmat etiam
 Maimonides, post
 Talmudicos, sum-
 mae autoritatis scri-
 ptor apud He-
 braeos, in tractatu
 De sabbatho, praefertim cap. i. & ii. &
 tractatu De cir-
 cuncisione, cap. i.
 Ac plurima subiun-
 git diuersa exem-
 pla ad hanc doctri-
 nam illustrandam.
 Ad verb. Viuifi-
 care.

Euangelium

Καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, ἔκ τῃ Ἰδου- 8
μαίας, καὶ πέραν ἔξ Ἰορδάνης· καὶ οἱ πρὸς
Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκού-
σαντες ὅσα ἐποίει, ἤλθον πρὸς αὐτόν.

Καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα 9
πλοιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ, διὰ τὸ
ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν.

Πολλοὶ γὰρ ἐδερχάπευσεν, ὥστε οἱ πι- 10
πνέον αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ ἀψωνται ὅσοι εἶ-
χον μάστιγας.

Καὶ τὰ πνύματα τὰ ἀκαθάρτα ὅταν 11
αὐτὸν ἐδεώρην, προσέπιπεν αὐτῷ, καὶ ἔκρα-
ζε, λέγοντα, Οὐ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς ἵνα μὴ 12
αὐτὸν φανερόν ποιήσωσι.

Infrā, 6.7

matth. 10.1

luc. 9.1

Καὶ ἀναβάντες εἰς τὸ ὄρος, ἐπεσ- 13
καλεῖται οἱ ἡδελφοὶ αὐτοῦ· καὶ ἀπῆλ-
θον πρὸς αὐτόν.

Καὶ ἐποίησε δώδεκα, ἵνα ὥσι μετ' 14
αὐτοῦ, ἔκ τῃ ἀποσέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν.

Καὶ ἔχον ἔξουσίαν θεραπεύειν τὰς 15
νόσους, καὶ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια.

Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον· 16

Καὶ Ἰακώβον τὸν τῆς Ζεβεδαίου, καὶ 17
Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου, (καὶ
ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα Βοανεργές, ὃ
ᾧ τινος υἱοὶ βροντῆς)

Καὶ Ἀνδρέαν, καὶ Φίλιππον, καὶ Βαρ- 18
θολομαῖον, καὶ Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν,
καὶ Ἰακώβον τὸν τῆς Ἀλφαίου, καὶ Θαδ-
δαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην.

Καὶ Ἰσίδαν Ἰσκαριώτην, ὃς καὶ 19
παρέδωκεν αὐτόν. καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον.

Καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε 20
μὴ διῶαδαι αὐτοῖς μήτε ἄρτον φαγεῖν.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ πρὸς αὐτοῦ, ἤλθον 21
κρατῆσαι αὐτόν· ἔλεγον γὰρ, Οὐκ ἔστι.

Καὶ οἱ Γερμαδαῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσο- 22
λύμων καταβάντες ἔλεγον, Οὐκ ἐστι
ζεβουλὲξ, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῷ δαι-
μονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. Καὶ

Matth. 9.34

& 11.24

luc. 11.14

Et ab Hierosolymis, & ab Idu-
maea, & regione qua est trans Iorda-
nē: & q̄ circa Tyrū ac Sidonē habi-
tabāt, magna multitudine, quū au-
diſſet quāta faceret, venerūt ad eū.

Ipse autē dixit discipulis suis vt
nauigiolū sibi ſēper adesset, pro-
pter turbā, ne ipsum opprimerēt.

Multos enim sanauerat, adeo vt
ruerent in eum vt ipsum tangerēt
quotquot tenebantur flagellis.

Et spiritus impuri, quū eū cōspe-
xerāt, accidebāt ei ad pedes, & cla-
mabāt, dicētes, Tu es Fili⁹ ille Dei.

Ipse verò multū interminabatur
eis ne ipsum palām facerent.

¶ Tunc aſcendit in montem, &
aduocauit ad ſe quos ipse voluit:
& venerunt ad eum.

Duodecim discipuli
ſegregantur ad ſum-
mū Apoſtolatus ex-
er-
cium.

Et conſtituit duodecim qui ſe-
cum eſſent, & quos mitteret vt
prædicarent:

Haberētq; poteſtatē ſanandi
morbos, & eiiciendi dæmonia.

Primum, Simonem, (cui impo-
ſuit nomen Petrum:)

Et Iacobum filium Zebedæi, &
Iohannem fratrem Iacobi, (& im-
poſuit eis nomina Boanerges,
quod eſt filii tonitruī)

Et Andreā, & Philippū, & Bar-
tholomæū, & Matthæū, & Tho-
mā, & Iacobum Alphæi filium, &
Thaddæū, & Simonem Cananitē:

Et Iudam Iſcariotē, qui & pro-
didit eum. Venerūtq; domum.

Conuenit autem rurfum turba,
adeo vt ne capere quidem cibum
poſſent.

Et quū hæc audiſſent ipſius pro-
pinqui, venerūt vt prehēderēt eū:
dicebant enim eū apud ſe nō eſſe.

Nulli inſenſores E-
uangelis hoſtes quā-
m quos minime opor-
tuit.

Scribæ verò qui Hierosolymis
deſcenderant, dicebant eum habe-
re Beelzebul, & per principem
dæmoniorum eiicere dæmonia.

ומן אורשלים ומן אדום ומן עברא
דיורדנן ומן צור ומן צידן כנשא
סגיאא דשמעו הוו כל דעבר אתו
לותה :

ואמר לתלמידוהי דיקרבון לה
ספינתא מטול כנשא דלא יחכצוניהי :

סגיאא גיר מאסא הוא עד-מא
דיהוון נפלין עלוהי מטול דיתקרבון לה :

ואילין דאית הוי להון מחותא
דרוחא טנפתא מא דחואוהי נפלין
הוו וקעין ואמרין אנת הו ברה
דאלהא :

וסגיאא הוא כהון דלא יגלוניהי :
וסלק לטורא וקרא לאילין דצבא
ואתו לותה :

וגבא תר-עסר דיהוון עמה ודישדר
אבון דיקרוון :

ודיהוון שליטין דיאסון כריהא
ויפקון דינא :

ושמי לשמעון שמא כאפא :

וליעקוב בר זבדי וליוחנן אחוהי
דיעקוב סס להון שמא בני-רגשי
דאיתוהי בני-רעמא :

ואנדראוס ופיליפוס ובר-תולמי
ומתי ותאומא ויעקוב בר חלפי ותדי
ושמעון קנניא :

ויחודא סכריוטא הו דאשלמה
ואתו לביתא :

ואתכנשו כנשא תוב איכנא
דלא ישכחון הוו לחמא למאכל :

ושמעו אחינוהי ונפקו למאחרה
אמרין הוו גיר דמן הונה נפק :

וספרא אילין דמן אורשלים נחתו
אמרין הוו בעל-זבוב אית בה וברישא
דדיוא מפק דינא :

וקרא

8 Et ex Vrischelem, & ex Edom, et
ex altera ripa Iordanā, et è Tzur,
& è Tzaidan turba multa, quæ au-
diuerant quicquid fecisset, vene-
runt ad eum.

2 Ad verb. Et ex
transitu Iordanis.
Hebraisticus

9 Et dixit discipulis suis ut admoue-
rent ad se nauigium, propter turbas,
ne se opprimerent.

10 Multos enim sanauerat, ita ut ir-
ruerent in eum quò tangerent eum.

11 Et ii quibus erant 3 plage spirituum
immundorum, ex quò vidissent eum,
procidebant, et clamabant, ac dice-
bant, Tu es Filius Dei.

3 Id est, Qui cor-
repti erant spiri-
tus immundis,

12 Et multum cohibebat eos ne se ma-
nifestum facerent.

13 Et ascendit in montem, et aduocauit
eos quos voluit: et venerunt ad eum.

14 Et elegit duodecim ut esset secum,
& ut mitteret eos ut predicarent.

15 Atque ut esset potestate habentes ut
sanaret morbo affectos, et eiicerent
dæmonia.

16 Et indidit Schemeu nomē Kipha:

17 Et Iaakub filio Zabedai, et Iu-
channan fratri Iaakub indidit no-
men Benai-Regeschi, quod est filii
fragoris.

18 Andream quoque [elegit], & Phi-
lippum, et Bar-Thulemai, et Mat-
tai, & Thaumā, et Iaakub filiū Cha-
lephai, et Taddi, et Schemeu Zelotē,

16 Et Iihuda⁴ Sechariutha, illū q pro-
didit eum. & venerunt in domum.

4 De hoc cogno-
mine annotatu est
Matth. 10. 4

20 Et congregatae sunt turbae rursum
adeo ut non possent panē comedere.

21 Et audierūt⁵ propinqui eius, et e-
gressi sunt ad apprehendendū eū. Di-
cebāt enim⁷ quod à sese discessisset.

5 Id est, Cibum.
Heb. tritus.

6 Id est, Sangu-
ine ei coniuncti.

22 Et Legisperiti illi qui ex Vrischele
descenderāt, dicebāt,⁸ Baal-Zebub est
in eo, & per principē dæmoniorū ei-
cit dæmonia.

7 Ad verb. Egres-
sus esset extra se,
Insaniret, & apud
se non esset.

8 Vide de Baal-
zebub Matth. 12. 25

R. iiij.

Euangelium

Καὶ προκαλεσάμενος αὐτοὺς, ἐν 23
παβολαῖς ἔλεγε αὐτοῖς, Πῶς δυνά-
ται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν;

Καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴ μεριδῇ, 24
ὅς δυνάται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη·

Καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴ μεριδῇ, 25
ὅς δυνάται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη.

Καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν 26
ἢ μεμείρισται, οὐ δυνάται σταθῆναι,
ἀλλὰ τέλος ἔχει.

Οὐ δυνάται οὐδεὶς τὰ σκεῦη τοῦ ἰσχυ- 27
ρὸς εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρ-
πάσαι, ἐὰν μὴ πρώτον τὸ ἰσχυρὸν δίσσῃ·
καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσῃ.

Matth. 12. 38
Luc. 12. 10
1. ioh. 5. 16

Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθή- 28
σεται ταῖς ἁμαρτήματά τοις υἱοῖς τοῦ ἀν-
θρώπου, ἢ βλασφημῆσαι ὅσας ἂν βλα-
σφημήσωσιν·

Ὅς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα 29
τὸ ἅγιον, ἢ ἔχῃ ἀφῆσιν εἰς τὸν αἰῶ-
να, ἀλλ' ἐνοχὸς ὅστιν αἰωνίου κρίσεως.

Οἱ ἔλεγον, Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει. 30

Matth. 12. 46
Luc. 8. 19

Ἐρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ 31
αὐτοῦ· ὃ ἐξῶ ἐστῶτες, ἀπέστειλαν πρὸς
αὐτὸν, φωνοῦντες αὐτόν.

Καὶ ἐκάθητο ὁ χλὸς πρὸς αὐτόν. εἰ- 32
πόν δὲ αὐτῶ, Ἰδοὺ, ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ
ἀδελφοί σου ἐξῶ ζητοῦσί σε.

Καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, λέγων, Τίς 33
ὅστις μήτηρ μου, ἢ οἱ ἀδελφοί μου;

Καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ τοῦ 34
πρὸς αὐτὸν καθημένου, λέγει, Ἰδοὺ ἡ μή-
τηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

Ὅς γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, 35
ὅστις ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου καὶ
μήτηρ ὅσῃ. Κεφάλαιον δὲ

Matth. 13. 1
Luc. 8. 4

ΚΑΙ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρά τ' 1
θάλασσαν· καὶ συνέχθη πρὸς αὐτὸν ὁ
χλὸς πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς
τὸ πλοῖον, καθίσαντα ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πᾶς
ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῇ γῆς ἦν.

Quū autē eos aduocasset, dixit 23
eis per parabolas, Quomodo po-
test Satanas Satanam eiicere?

Soli extra spem sa-
lutis qui cogniunt
Christum malitiose
opprobriant.

Neq; si regnum aduersus sese 24
diffideat, potest stare regnū illud:

Neq; si domus cōtra semetipsā 25
diffideat, potest stare domus illa.

Sic quoq; , si Satanas insurrexit 26
& diffidet aduersus semetipsum,
stare non potest, sed finem habet.

Non potest quisquā validi ali- 27
cuius vasa, ingressus domum eius,
diripere, nisi primò validum illū
vinxerit: & tūc domū ei' diripiet.

¶ Amen dico vobis, Quæuis pec- 28
cata remittentur filiis hominum,
& blasphemiae quibuscunque bla-
sphemarint:

Sed quicūq; blasphemarit in Spi- 29
ritū sanctū, nō habet remissionē in
æternū, sed tenetur æterno iudicio

Dicebāt enim, Spiritum impu- 30
rum habet.

¶ Veniunt igitur fratres & mater 31
eius: & foris stantes, miserunt ad
eum, & eum vocarunt.

Diversa est prorsus
spiritualis & carna-
lis cognationis ratio.

Sedebat autē circa eū turba. illi 32
verò dixerunt ei, Ecce, mater tua
& fratres tui foris quærunt te.

Tunc respondit eis, dicens, Quæ 33
est mater mea, aut fratres mei?

Et quū circūspexisset in circui- 34
tu circū se discipulos sedētes, ait,
Ecce mater mea & fratres mei.

Quicumque enim fecerit quod 35
Deus vult, is est frater meus, & so-
ror mea, & mater.

Cap. IIII.

ET rursus cœpit docere iuxta 1
mare: & coacta est ad eū turba
multa, adeo vt ipse nauigium in-
gressus, sederet in mari: tota autē
turba iuxta mare in terra erat.

וקרא אנון ישוע וכמתלא אמר להון
 איכנא משכח סטנא לסטנא למפקו: ^{א נפק}
 אן מלכותא גיר על גפשה תתפלג
 לא משכחא ^{ב למקם מלכותא הי}:
 ואן ביתא על גפשה יתפלג לא
 משכח ביתא הו למקם:
 ואן הו דסטנא קם על גפשה
 ואתפלג לא משכח למקם אל-
 חרתה הי: ^{ג חרתה טעמו}
 לא אנש משכח ^{ד דיעול לבית}
 חסינא ויחטוף מאנוהי אלא אן לוקדם
 לחסינא יאסור ויהידין ביתה יכו: ^{ה כוז}
 אמין אמר אנג לכו דכלהון
 חטחא וגודפא דיגדפון בני-גשא
 ישתבקון להון:
 מן דין דיגדף ברוחא דקודשא
 לית לה שובקנא לעלם אלא מהיב
 הו לדינא דלעלם:
 מטול דאמרין הו דרוחא טנפתא
 אית בה:
 ואתו אמה ואחוהי ^{א אתא} קימין ^{ב קום} לבר
 ושדרו ^{ה דיקרוניהי להון}:
 יתב הוא דין חדרוהי כנשא ואמרו
 לה הא אמך ואחייך לבר בעין לך:
 וענא ואמר להון מן הי אמי ומן
 אנון אחי:
 וחר באילין דיתבין לותה ואמר
 הא אמי והא אחי:
 מן גיר דיעבד צבינה דאלהא הויו
 אחי וחתו ואמי: ^{ה חתי תחת}
 קפל און ד
 תוב דין שרי הוא ^{א מלף על יד ימא}
 ואתכנשו לותה כנשא סניא איך
 דיסקיתב לה בספינתא בימא וכלה
 כנשא קאם הוא על ארעא על יד ימא: ^{ב קום}

23 Et vocavit eos Ieschua, & per pa-
 rabolas dixit eis, Quomodo potest Sa-
 tanas Satanam eiicere?
 24 Si enim regnū cōtra seipsum diui-
 datur, nō potest stare regnum illud:
 25 Et, si domus contra seipsam diui-
 datur, non potest domus illa stare.
 26 Et, si id est quod Satanās surgit cō-
 tra seipsum et diuisus est, non potest
 stare, sed diuisus est.
 27 Nemo potest intrare in domū po-
 tentis et diripere⁹ vasa eius, nisi prius
 potentem ipsum vinciat: & tunc do-
 mum eius diripiet.
 28 Amen dico ego vobis quod o-
 mnia peccata et blasphemia quibus
 blasphemabunt filii hominum, re-
 mittentur eis:
 29 Qui autem blasphemauerit cōtra
 Spiritum sanctum, non est ei remis-
 sio in aeternū, sed reus est iudicii quod
 est in aeternum.
 30 Eo quod dicerent quod spiritus
 impurus esset in eo.
 31 Et venerunt mater eius et fratres
 eius, stantes foris: et miserunt ut vo-
 carent eum ad se.
 32 Sedebat autem circa eum turba,
 & dixerunt ei, Ecce, mater tua &
 fratres tui foris querunt te.
 33 Et respondit & dixit eis, Quae est
 mater mea, & qui sunt fratres mei?
 34 Et intuitus est eos qui sedebant
 iuxta se, et ait, Ecce mater mea, et
 ecce fratres mei.
 35 Qui enim fecerit voluntatē Dei,
 ipse est frater meus, & soror mea, &
 mater mea. Cap. II II.

⁹ Id est, Arma &
 vtenilia domus.

¹ Ad verb. Incipie
 bat docens. Hebt.

I Rursus autē incep̄erat docere iux-
 ta maris littus, & congregatae
 sunt ad eū turbae multae: adeo ut con-
 scendens sederet in nauigio in mari:
 & uniuersa turba stabat in terra
 iuxta maris littus.

Euangelium

Καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς 2
πολλὰ, καὶ ἤρχον αὐτοὺς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτῇ·
Ἀκούετε, ἰδοὺ, ὅτι ἤλθεν ὁ σπείρων τῆς
σπείρας·

Καὶ ἐρχέτο ἐν τῷ σπείρειν, ὁ μὲν ἔ- 4
πεσε παρὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἦλθε τὰ πετεινὰ
τῆς οὐρανοῦ, καὶ κατέφαγον αὐτόν.

Ἄλλο δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες, ὅ- 5
που ἐκείνη γῆ πολλήν· καὶ διότι οὐκ ἔ-
ανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς·

Ἡλὶς δὲ ἀναλείπων ἐν αὐτῇ σπέρμα, 6
καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ῥίζαν, ὁ ξηρανέσθαι.

Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκαίδας· 7
καὶ ἀνέβησαν αἱ ἀκαίδαι, καὶ σὺν ἐπνίξαν
αὐτόν, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκε.

Καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν πλὴν 8
καλῇ· ἡ δὲ εἰς τὴν καρπὸν ἀναβαίνοντα
αὐξάνοντα· ἡ δὲ ἔφερεν ἐν τελευτῇ, 9
καὶ ἐν ἐξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατὸν.

Καὶ ἐλέγχετο αὐτοὺς, ὁ ἔχων ὦτα ἀ- 9
κούειν, ἀκούετω.

Ὅτε δὲ ἐρχέτο καταμόνας, ἡρώτη- 10
σαν αὐτὸν· ὁ δὲ αὐτοὺς σὺν τοῖς δώ-
δεκα πλὴν παραβολῶν.

Καὶ ἐλέγχετο αὐτοὺς, ὅτι μὴ δέδοται 11
γινώσκειν τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ
Θεοῦ· τοῖς δὲ τοῖς ἐξω ἐν παραβο-
λαῖς τὰ πάντα γίνονται·

ἵνα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ 12
ἴδωσι· καὶ ἀκούοντες ἀκούωσι, καὶ μὴ
σύνιῶσι· μήποτε ὁπίσθοντες, καὶ ἀφε-
θῇ αὐτοῖς τὰ ἀμαρτήματα.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὐκ οἶδατε πλὴν 13
παραβολῶν ταύτων; καὶ πῶς πάσαι
ταῖς παραβολαῖς γινώσκετε;

Ὁ σπείρων, ὁ λόγον σπείρει. 14

Οἱ τοὶ δὲ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν, ὅπου 15
σπείρει· ὁ λόγος· καὶ ὅταν ἀκούσωσιν, δι-
δάσκουσιν ἑρμηνεύει· ὁ σατανᾶς, καὶ αἶρει τὸν λόγον
τὸν ἐσπαρμένον ἐν ταῖς καρδίαις.

Et docebat eos p parabolas mul-
ta, dicebatq; eis in doctrina sua,

Audite, Ecce, *quidam* qui semina-
bat, exiit ad seminandum:

Et factum est in seminando
aliud quidem cecidit iuxta vi-
am: veneruntq; volucres cæli, &
deuorauerunt illud.

Aliud verò cecidit in petrosa, v-
bi non habebat terram multā: &
statim exortū est, propterea quòd
non habebat profundam terram:

Sole autem exorto torrefactum
est, & propterea quòd non habe-
bat radicem, exaruit.

Et aliud cecidit in spinas: & assur-
rexerunt spinæ, ac suffocarunt il-
lud, & fructum non dedit.

Et aliud cecidit in terram bonā,
deditque fructum assurgētem ac
crescētem: & tulit aliud tricena,
& aliud sexagena, & aliud cētena.

Tunc dixit eis, Qui habet aures
ad audiendum, audiat.

Quum autem esset solus, inter-
rogarunt eum qui circa eum erāt
eum duodecim, de parabola.

Et dixit eis, Vobis datū est nosse
mysterium regni Dei: iis autem
qui foris sunt, per parabolas o-
mnia *ista* fiunt:

¶ Vt videntes videant, & nō cer-
nant: & audientes audiant, & nō
intelligant: nequando conuertā-
tur, & remittantur eis peccata.

Præterea dixit eis, Nescitis para-
bolam istam? & quomodo omnes
parabolas cognoscetis?

Seminator ille, sermonē seminat.

Isti autē sūt qui iuxta viā *semen*
excipiūt, in quibus *videlicet* semi-
natur sermo: sed postquā audierūt
statim venit Satanas, & tollit ser-
monē seminatū in cordibus eorū.

*Eadem quidem Enā-
gelis doctrina & que
seritur, sed non pari
successu: hominū qui
dem sitit, sed occultis
Dei iudicio.*

Esa. 6. 9
matth. 13. 14
luc. 8. 10
ioh. 11. 40
act. 18. 26
rom. 11. 8

Et

- 1 וַיֹּמַר הוּא לְהוֹן בְּמַתְלָא סְגִי אֵלַי
וַאֲמַר הוּא בְּיוֹלָפְנָה :
שָׁמְעוּ הָא נִפְק זְרוּעָא לְמִזְרַע :
וְכַד זָרַע אִית דִּנְפַל עַל יַד אֹרְחָא
וְאִתָּת פְּרַחְתָּא וְאִכְלָתָה :
אֲחֵרְנָא דִּין נִפַל עַל שׁוּעָא אִיכָא
דְּלִית הוּא אֲרַעָא סְגִי וְכַד שְׁעִיתָה
בְּלִצְמָטוֹל דְּלִית הוּא עוֹמְקָא דְּאֲרַעָא :
כַּד דִּנְח דִּין שְׁמַשָּׁא חָמָא וּמָטוֹל
הוּא לֵה עֲקָרָא יִבֵּשׁ :
וְאֲחֵרְנָא נִפַל בֵּית כּוּכָא וּסְלָקוּ
כּוּכָא וְחִנְקוּהִי וּפִאֲרָא לֹא יִהְיֶה :
אֲחֵרְנָא דִּין נִפַל עַל אֲרַעָא טַבְתָּא
וּסְלָקוּ רִבְכָּא וַיִּהְיֶה פִאֲרָא אִית דְּתִלְתִּין
וְאִית דְּשִׁתִּין וְאִית דְּמֵאָא :
וַאֲמַר הוּא מִן דְּאִית לֵה אֲדִנָּא
דִּישְׁמַע וְיִשְׁמַע :
כַּד הָווּ דִּין בְּלַחוּדְהוֹן שְׁאֵלוּהִי
הֲנוּן דְּעֵמָה עִם תִּרְ-עִסְרִיתָה
מַתְלָא הוּא :
וַאֲמַר לְהוֹן יִשׁוּעַ לְכוּן יִהְיֶה לְמִדַּע
אֲרֻזָּא דְּמַלְכוּתָה דְּאֵלֵּהָא לְבְרִיָּא
דִּין כָּל מִדָּם בְּמַתְלָא הוּא :
דְּכַד חֲזוּן יִחְזוּן וְלֹא יִחְזוּן וְכַד
שְׁמַעִין יִשְׁמַעוּן וְלֹא יִשְׁמַעוּן דְּלִמָּא
יִתְפַּנּוּ וְיִשְׁתַּבְּחוּן לְהוֹן חֲטֵהִיחֹן :
וַאֲמַר לְהוֹן לֹא יָדְעִין אֲנִתּוֹן לֵה
לְמַתְלָא הָנָא וְאִיכְנָא בְּלַחוּן מַתְלָא
תִּדְעוּן :
זְרוּעָא דְּזָרַע מַתְלָא זָרַע :
הֲלִין דִּין דְּעַל יַד אֹרְחָא הֲלִין
אֲנוּן דְּמִזְרַעָא בְּחוּן מַתְלָא וּמָא
דְּשָׁמְעוּ מַחְדָּא אֲתָא סְטֵנָא וְשִׁקְרָא
לֵה לְמַתְלָא דְּזָרַעָא בְּלַכְהוֹן :
וְהֲנוּן
- 2 Et docebat eos per parabolas multum: dicebatque in doctrina sua,
3 Audite, Ecce egressus est seminator ad seminandum:
4 Et, quum seminaret, fuit quod caderet iuxta viam, et venit avis, et comedit ipsum.
5 Aliud autem cecidit super petram, ita ut non esset terra multa: et statim exortum est, eo quod non esset profunditas terra.
6 Quum autem oriretur sol, exustum est, et propterea quod non esset ei radix, exaruit.
7 Et aliud cecidit in locum spinarum: et ascenderunt spinæ, ac suffocaverunt illud, et fructum non edidit.
8 Aliud autem cecidit super terram bonam et ascendit, et crevit, et edidit fructus aliquod triginta, et aliquod sexaginta, et aliquod centum.
9 Et dicebat, Is cui sunt aures ut audiat, audiat.
10 Quum essent autem ipsi soli, interrogauerunt eum ii qui cum eo erant, cum suis duodecim, de parabola ista.
11 Et dixit eis Iesua, Vobis datum est nosse secretum regni Dei, extraneis vero omnia in parabolis fiunt:
12 Vt videntes videant, et non cerant: et audientes audiant, et non intelligant: ne conuertantur, et remittantur peccata eis.
13 Et dixit eis, Ignoratis vos parabolam hanc? Et quomodo parabolam omnes cognoscetis?
14 Seminator qui seminavit, sermonem seminavit.
15 Ii autem qui sunt iuxta viam, illi sunt in quibus seminatus est sermo, et ex quo audierunt, illico venit Satanas, et aufert sermonem qui seminatus est in corde eorum.

Et

Euangelium

Καὶ ἔτι οἱ εἰσὶν ὁμοίως οἱ ἐπὶ τὰ πε- 16
τρῶδη σπειρόμενοι, οἳ ὅταν ἀκούσωσι
τὸν λόγον, διδέως μὲν χαρᾶς λαμβά-
νουσιν αὐτόν.

Καὶ ἔτι ἔχουσι ῥίζαν ἐν ἑαυτοῖς, 17
ἀλλὰ ὡσεὶ κραιπνοὶ εἰσιν· εἴτα ῥυομένης
θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον, δι-
δέως σκανδαλίζονται.

Καὶ οὗτοι εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκαθάρ- 18
τας σπειρόμενοι, οὗτοι εἰσιν οἱ τὸν λόγον ἀ-
κούοντες·

Καὶ αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος τού- 19
του, καὶ ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου, καὶ αἱ
ἄλλα τοιαῦτα ἐπιθυμίαι εἰσπνέου-
σιν αὐτοὺς, καὶ ὁ λόγον, καὶ ἀ-
καρπὸς γίνονται.

Καὶ οὗτοι εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν 20
καλὴν σπείροντες, οἵτινες ἀκούουσι τὸν
λόγον, καὶ παραδέχονται· καὶ καρπο-
φοροῦσιν, ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξήκοντα,
καὶ ἐν ἑκατόν.

Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Μὴ πὺλιν 21
ἐρχεται ἵνα ὑπομείνῃς, ἢ
ὑπομείνῃς κλίνῃς; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυ-
χίαν ἐπιτεθῇ;

Οὐ γὰρ ὁστὶν κρυπτόν, οὐδὲ ἐάν μὴ φα- 22
νερῶθῃ, οὐδὲ ἐκρύβητο ἀπὸ κρυφού, ἀλλ'
ἵνα εἰς φανερόν ἐλθῇ.

Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω. 23

Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Βλέπετε πᾶ- 24
κούετε· ἐν ᾧ μέτρω μετρεῖτε, μετρηθή-
σεται ὑμῖν, ὅτι ὡς μετρεῖτε, οὕτως ἀκούουσιν.

Ὁς γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ 25
ὁς οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ὅτι δέχεται ἀπ'
αὐτοῦ.

Καὶ ἔλεγεν, Οὕτως ὅτι ἡ βασιλεία 26
τοῦ Θεοῦ ὡς ἐάν τις ἀνθρώπος βάλλῃ
σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς.

Et isti sunt similiter qui in petro-
sa semen excipiunt: qui videlicet,
quum audierint sermonē, statim
cum gaudio accipiunt eum.

Et non habent radicē in se, sed
tēporarii sunt: deinde orta oppres-
sione aut persecutione propter
sermonem, statim offenduntur.

Hi sunt autem qui in spinas se-
men excipiunt, hi sunt, inquit, qui
sermonem audiunt:

Sed sollicitudines seculi huius,
& fallacia diuitiarum, & cupidi-
tates quæ in cæteris rebus versan-
tur, introeuntes suffocant sermo-
nē, isque redditur infructuosus.

Hi sunt verò qui in terram bo-
nam semen exceperunt, qui vide-
licet audiunt sermonem, & accipi-
unt: & fructum ferunt, aliud trice-
na, aliud sexagena, aliud centena.

Dixit etiam eis, Num lucerna
venit ut subter modium ponatur,
aut subter lectum? nonne ut can-
delabro imponatur?

Non est enim quicquam occul-
tum quod non manifestandum sit,
vel quod abscondatur: sed oportet
ut palam proferatur.

Siquis habet aures ad audiendū,
audiat.

Præterea dixit eis, Videte quid
audiatis: Quamensura metimini,
alii vobis metientur, & adiicietur
vobis qui auditis.

Qui enim habet, dabitur ei: &
qui non habet, etiam quod habet
tolletur ab eo.

Item dicebat, Ita est regnū Dei
ut si quispiam iaciat semen in ter-
ram.

*Etiam si lucem Evan-
gelii respuat mundus,
tamen est accenden-
da, vel ob hanc causam
et eius scelerata patefiant.*

*Quo liberalius com-
municamus à Deo
accepta, eo fit ipse et
ga nos liber alior.*

*Domini sermo me-
tis ratione quadam
hominibus prorsus i-
gnota.*

Καὶ

Ἐτ

והנזן דעל שועא אזרעו חלין
אנזן דמא דשמעו מלתא מחדא
בחדותא מקבלין לה :

^a חרמ

ולית להון עקרא בגפשהון אלא
דזכנא אנזן ומא דהוא אולצנא
או דרופיא מטול מלתא עגל
מתכשלין :

והנזן דבית כובא מזרעין חלין
אנזן אילין דשמעו מלתא :

^b רנא/כמו
רנן ושעמו
השתדלות:

ורנא דעלמא הנגז וטועי
דעותרא ושכרא דרניגתא אחרניתא
עאלין חנקין לה למלתא ודלגז
פארא הויא :

^c עול

והנזן דבארעא טבתא אזרעו
חלין אנזן דשמעין מלתא ומקבלין
ויהבין פארגז בתלתין ובשתין
ובמא :

ואמר להון דלמא אתא שרגא
דתחית סאתא דיתתסים או תחית
ערסא לא הוא דעל מגרתא
יתתסים :

^d סים

לית גיר מדס דטשא דלא יתגלא
ולא הוא בטושיא ולא מתגלא :
אז אנש אית לה אדנא דישמע
ישמע :

^e טשא

^f טשא

ואמר להון חזו מגא שמעין אנתון
בהיכילתא דמכילין אנתון מתתכיל
לכון ומתתוסף לכון לאילין דשמעין :
מן דאית לה גיר יתיהב לה ומן
דלית לה אף הו דאית לה ישתקל
מנה :

^g כול

^h יסף

ⁱ שקל

ואמר הוא הכנא הי מלכותא
דאלהא איך אנש דירמא זרעא
בארעא :

^k רמא

וידמך

16 Et ii qui super petram seminati
sunt, illi sunt qui ex quo audierunt
sermonem, statim cum gaudio acci-
piunt eum.

17 Et non est eis radix in seipsis, sed
temporarii sunt, et ex quo facta est
tribulatio aut persecutio propter
sermonem, statim offenduntur.

6 Ad verb. Tem-
poris. Hebraismus
quo substantivum
rectum in adiecti-
ui locum succedit.

18 Ii autē qui inter spinas seminatur,
illi sunt ii qui audierunt sermonē:

19 Et cura seculi huius, & seductio di-
uitiarum, & reliquiae cupiditatum
aliarum ingrediētes suffocāt ipsum
sermonem, & infructuosus fit.

20 Et ii qui in terra bona seminati
sunt, illi sunt qui audiunt sermonem,
& accipiunt, et edunt fructus cum
triginta, et cum sexaginta, & cum
centum.

7 Id est, Trigeca-
plū, sexagecuplū.

21 Et dixit eis, ⁸ Num venit lucer-
na ut subter modium ponatur, aut
subter lectum? Nōne fit ut super
candelabrum ponatur?

8 Hebraica phrasis
& Syriaca, pro Nū
solet poni lucerna
&c : quae in Græ-
co textu seruatur.

22 Nō enim est quicquā quod occul-
tū sit, quod nō sit reuelādū: neque fit
[quicq] in abscondito, & nō reueletur.

23 Sicuti sunt aures quibus audiat,
audiat.

24 Et dixit eis, Videte quid audiat.
In ea mensura qua vos metimini,
remetietur vobis, et adiicietur vobis
ipsis qui auditis.

25 Ei enim cui est, eidem dabitur: &
ei cui non est, etiam id quod est sibi,
auferetur ab eo.

26 Et dicebat, Ita est regnum Dei
ut homo qui iaciat semen in terrā:
S. i.

9 Ad verb. Vir.
Hebraismus.

Euangelium

Καὶ καθεύδῃ, & ἐγείρηται νύκτα καὶ 27
ἡμέραν· & ὁ σπόρος βλαστάνῃ, καὶ μη-
κύνῃται ὡς ἐκ οἴδεν αὐτός.

Αὐτομάτῃ γὰρ ἡ γῆ καρποφορεῖ· 28
πρῶτον χόρτον, εἶτα σάχυν, εἶτα πλή-
ρη σῖτον ἐν τῷ σάχυν.

Ὅταν δὲ παραδῶ ὁ καρπός, διδέως 29
ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ
θερισμός.

Matth. 13. 31
Luc. 13. 19

Καὶ ἔλεγε, Τίνι ὁμοιώσω μὲν τὴν 30
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ἢ ἐν ποίᾳ παρα-
βολῇ παραβάλω μὲν αὐτήν;

Ὡς κόκκῳ σινάπεως· ὅς ὅταν σπα- 31
ρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάντων τῶν
σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς·

Καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβάνει, καὶ γίνε- 32
ται πάντων τῶν λαχάνων μέγιστον· καὶ
ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε διώαδες
ὑπὸ τῆς σκιάς αὐτῆς· καὶ περὶ αὐτῆς οὐ-
ρανοὶ κατασκινοῦντο.

Matth. 13. 34

Καὶ ταῦτα παραβολαῖς πολλαῖς 33
ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἠδύ-
ναντο ἀκούειν.

Χωρὶς δὲ παραβολῆς ἐκ ἐστῆλε 34
αὐτοῖς· κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐ-
τῶν ἐπέλυε πάντα.

Matth. 8. 23
Luc. 8. 22

Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέ- 35
ρᾳ, ὅτι φάσιν ἡχομένης, Διέλθωμεν εἰς
τὸ πέραν.

Καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον παραλαμ- 36
βάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ
ἄλλα δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτῶν.

Καὶ γίνεται λαίλαξ· ἀνέμου μεγά- 37
λη· καὶ ἡ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖ-
ον, ὥστε αὐτὸ ἥδη γεμίζεσθαι.

Καὶ ἦν αὐτὸς ἐπὶ τῇ πρύμνῃ· ἐπὶ 38
τῷ πρῶτον κεφάλαιον καθεύδων· καὶ
διεγείρουσιν αὐτὸν, καὶ λέγουσιν αὐτῷ,
Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλί-
μεθα;

Et dormiat, & exurgat nocte ac
die: & semē germinet, & assurgat
quomodo ipse nescit.

Sponte enim terra fructum fert:
primū herbam, deinde spicam,
deinde plenum frumētū in spica.

Quum autē prodiderit sese fru-
ctus, statim mittit falcem: quoniā
adest messis.

¶ Dicebat etiam, Cui rei assimila-
bimus regnum Dei? aut qua colla-
tione conferemus illud?

*Deus, contra quā
soleant homines, a
minimis asspicitur,
in maxima desinit.*

Velut grano sinapis: quod quū
seminat ur in terra, minimū est o-
mnium seminū quæ in terra sunt.

Sed quum seminatum fuerit, af-
surgit, & fit maximum omnium
olerum: editq; ramos magnos, ita
ut possint sub eius vmbra volu-
cres cæli nidulari.

¶ Et talibus multis parabolis lo-
quebatur eis sermonem, prout po-
terant audire.

Abſque parabola verò nō loque-
batur eis: priuatim autem discipu-
lis suis explicabat omnia.

¶ Dixit autem eis die illo, quum
ferum diei esset, Trāſeamus in vl-
teriore ripam.

*Qui cum Christo na-
vigant, etiamſi ſi-
deatur ille periculi-
tibus suis sterere, ta-
men in tempore ab
ipſo expergeſcit ſer-
uantur.*

Dimiſſa igitur turba acceperūt
eum ut erat in nauigio: ſed & alia
nauigiola erant cum eo.

Tūc oritur turbo venti magnus:
fluctūsque irruebant in nauigiū,
ita ut iam impleretur.

Erat autem ipſe in puppi, cerui-
cali indormiens: tunc expergefa-
ciunt eum, dicuntque ei, Magi-
ſter, non eſt tibi curæ quòd peri-
mus?

Ex

Καὶ

^a וידמד ויקום כלליא ובאימפא
^b וזרעא ירבא ויארך כד הו לא ידע
^c ארעא גיר מיתא לה לפארא
^d ולוקדם הוא עסבא ובתרה שבלא
^e אחרית דין חטתא משמליתא
^f בשבלא :

^g מא דשמן דין פארא מחדא אתיא
^h מנלא דמטי חצרא :
ⁱ ואמר למנא נדמיה למלכותא
^j דאלהא ובאינא מתלא נמתליה :
^k איך פרדתא הי דחרדלא חי דמא
^l דאזדרעת בארעא ועוריאחי מן
^m כלחון זרעונא דעל ארעא :
ⁿ ומא דאזדרעת סלקא והויא רבא
^o מן כלחון ירקונא ועבדא סוכא :
^p רורבתא איך דתשכח דפטלליה
^q פרחתא תשכן :

^r במתלא דאין חלין ממלל הוא
^s עמחון ישוע מתלא איך דמשכחין
^t הוו למשמע :
^u ודלא מתלא לא ממלל הוא
^v עמחון לתלמידוהי דין בינוהי ולחון
^w מפשק הוא כל מדם :
^x ואמר לחון בכו יומא ברמשא
^y בעבר לן לעכרא :
^z ושבקו לכנשא ודברוהי כד
^{aa} בספינתא הו וספינא אחרינתא אית
^{ab} הוי עמחון :

^{ac} והות עלעלא רבתא ורוחא וגללא
^{ad} נפלין הוו בספינתא וקריבא הור
^{ae} דתתמלא :
^{af} הו דין ישוע על כסדיא דמין הוא
^{ag} בחרתה דספינתא ואתו אקימוהי
^{ah} ואמרין לה רבן לא בטיל לך דאבדינן
^{ai} זקם

27 ¹⁰ Et dormiat, ¹¹ Et surgat nocte
et die, Et semen crescet Et longum
fiet, quum ipse nesciat.

28 Terra enim producit ei fructum, et
primum fit herba, ¹² et deinde spica,
postremo autem triticum impletur in
spica.

29 Postquam autem impinguatus fue-
rit fructus, ¹³ statim venit falx, quia
adeft messis.

30 Et dicebat, Cui a similabimus re-
gnum Dei? Et quam comparatio-
ne comparabimus illud?

31 Velut granum est ¹⁴ sinapi, quod quum
seminatum est in terra, minus est omni-
bus seminibus quae sunt super terram.

32 Et, ex quo seminatum est, assurgit
et fit maius omnibus oleribus: Et fa-
cit ramos magnos, ita ut possit in um-
bra eius habitare avis.

33 Parabolis ¹⁵ quae sunt sicut haec, lo-
quebatur cum eis Ieschua, parabolis
inquam prout poterant audire.

34 Et absque parabolis non loqueba-
tur cum eis: discipulis vero suis, in-
ter se et illos, interpretabatur omnia.

35 Et ait eis in illo die vespere, Trans-
eamus ¹⁶ in littus oppositum.

36 Et dimiserunt turbas, et deduxe-
runt eum quum in nauigio esset, Et
nauigia alia erant cum eis.

37 Et factus est turbo magnus, Et ve-
tus ac fluctus irruebant in nauigium.

¹⁷ Et proximum erat ut impleretur.
38 Ipse autem Ieschua super cervical
dormiebat ¹⁸ in posteriore parte naui-
gii: et venientes excitauerunt eum,
Et dixerunt ei, Domine noster, non est
cura tibi quod perimus? S. y.

10 Et p. 10 Quod, ex
vfu etiam Hebraeo
rum.

11 Hae & sequē-
tia verba, futura
sunt in Syro textu:
quia futuro tem-
pore consuetudo
exprimitur apud
eos, ut etiam apud
Hebraeos: nos au-
tem in versione,
Latinorū morem
sequeuti sumus, qui
id faciunt per prae-
fens.

12 Ad verb. Post
illud.

13 Subaudi, a mes-
sore immissa. He-
braismus.

14 Vide de sinapi
annotata in Matt.
cap. 13. 32

15 Id est, His simi-
libus, Hebraice חסד

16 Ad verb. In
transitum illum,
quasi digito osten-
dat aduersum ma-
ris eius littus. He-
braismus.

17 Id est, Parum
aberat quin im-
pleretur.

18 Id est, In puppi.

Euangelium

Καὶ διεγερθεὶς ἐπεπλήρωσε τὸν ἀνέμω, 39
καὶ εἶπε τῇ θαλάσῃ, Σιώπα, πεφίμω-
σο. Καὶ ἐκόπασεν ὁ ἀνεμος, καὶ ἐγένετο
γαλήνη μεγάλη.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί δὲ λοίεστέ τω; 40
πῶς ἐκ ἔχετε πίστιν;

Καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ 41
ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτος
ὅστις, ὅτι καὶ ὁ ἀνεμος καὶ ἡ θάλασσα
ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Κεφάλαιον εἰς

ΚΑΙ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θα- 1
λάσσης εἰς πλὴν χώραν τῆς Γα-
δαρην.

Καὶ ἐξελθὼν παρὰ τῶν ἐκ τῆς πλοῖας, 2
δέως ἀπῆντησεν αὐτῷ ἐκ τῆς μνημείων
ἀνδρῶν ἐν πνύματι ἀκαθάρτων.

Ὁς πλὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνη- 3
μείοις, καὶ οὔτε ἀλύσεσιν οὐδεὶς ἠδυνά-
το αὐτὸν δεῖσαι.

Διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδας καὶ 4
ἀλύσει δεδέσθαι, καὶ διασπᾶσαι
ὑπὸ αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις, καὶ τὰς πέδας
σύντετερεῖσθαι· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἔχου-
σε δαμάσαι.

Καὶ διαπαντός νυκτός καὶ ἡμέρας ἐν 5
τοῖς ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν ἡ κρᾶ-
ζων, καὶ κατακόπῃων ἑαυτὸν λίθοις.

Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν, 6
ἔδραμε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

Καὶ κράζας φωνῇ μεγάλῃ, εἶπε, Τί 7
ἐμοὶ καὶ σοὶ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ υἱοῦ;
ὁρκίζω σε τὸν Θεὸν μὴ με βασανίσῃς.

(Ἐλεγε γὰρ αὐτῷ, Ἐξέλθε τὸ πνεῦμα 8
τὸ ἀκαθάρτον ἐκ τοῦ ἀνδρός σου)

Καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν, Τί σοι ὄνομα; 9

Καὶ ἀπεκρίθη λέγων, Λεγεὼν ὄνομά 10
μοι· ὅτι πολλοὶ ἐσμεν.

Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ ἵνα 10
μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας.

Ἦν δὲ

Experrectus igitur obiurgavit
ventū, dixitque mari, Sile, obmu-
tesce. Tum quieuit ventus, facta-
que est tranquillitas magna.

Dixit autem eis, Quid ita timi-
di estis? quomodo fidē nō habetis?

Et timuerunt timore magno, di-
cebantque alius ad alium, Quis nā
iste est ut etiam ventus & mare
auscultent ei?

Cap. V.

ET venerunt in ulteriorem vi-
ram maris, in regionem Gada-
renorum.

Egressoque ei ē nauigio, statim
occurrit ē monumentis homo in
quo erat spiritus impurus:

Qui domiciliū habebat in mo-
numentis, & ne catenis quidem
quisquam poterat eum vincire.

Propterea quod sæpe pedicis &
catenis vinctus fuerat, sed discer-
ptæ fuerant ab eo catenæ, & pedi-
cæ contritæ: neque quisquam po-
tuerat eum domare.

Et per omne tēpus die ac nocte
in mōtibus & in monumētis erat
clamās, & cōcidēs seipsū lapidib⁹.

Quum vidisset autem Iesum
procul, cucurrit, & adoravit eum.

Et clamans vocem magna, dixit,
Quid mihi tecū Iesu, fili Dei altis-
simi? adiuro te per Deum ne me
torqueas.

(Dicebat enim ei, Exi spiritus
impure ex isto homine)

Tunc interrogavit eū, Quod ti-
bi nomē est? Et respōdit dicēs, Le-
gio mihi nomē est. q̄a multi sum⁹.

Et multum precabatur eum ne
mitteretur extra illam regionem.

Erat

Matth. 8. 28
Luc. 8. 26

Christi virtutem
mirantur multi, qui
tamen vel lenissima
res iacturæ de pietate
nolunt.

וְקָם וַיָּבֹא בְרוּחָא וַאֲמַר לֵימָא
שְׁלִי בְּזִיר אַנְתָּ וְשְׁלִית רוּחָא וְהוּא
נִוְחָא רַבָּא :

39 Et surrexit, & repressit vētum, & ait mari, Desine, obmutesce tu. Et de-
fuit ventus, & facta est tranquillitas magna.

וַאֲמַר לַחֲזִין לְמַנָּה דְּחֻלְתָּנִין
אַנְתֹּן וְלְמַנָּה לִית בְּבוֹן הִימְנוּתָא :
וְדַחְלוּ דְּחֻלְתָּא רַבָּתָא וַאֲמְרִין הוּו
חַד לְחַד מְנוּ-כִי הֵנָּה דְּרוּחָא וַיֵּמָא
מִשְׁתַּמְעִין לָהּ :

40 Et dixit eis, Quare timidi fuistis?
et quare non est in vobis fides?

41 Et timuerunt timore magno: ac dicebant¹⁹ alius ad alium, Quisnam iste est, cui venti & mare auscul-
tant?

¹⁹ Ad verb. Vnus vni. Hebraismus

קַפְּלָאוֹן ה

וַיָּאֲתוּ לְעִבְרָא דִּימָא לְאַתְרָא
דְּגִדְרִיא :

Cap. V.
1 ET venerunt in oppositum littus
maris in locum Gadaræcrum.

¹ Ad verb. In tras-
itum. Hebraismus.

2 Et quum egressus esset è nauigio,
occurrit ei è loco sepulchrorum vir
in quo erat spiritus impurus:

וּבְדִנְפָק מִן סְפִינְתָא פָּגַע בֵּהּ מִן
בֵּית קְבוּרָא גִבְרָא דְּאִית בֵּהּ רוּחָא
טְנִפְתָּא :

3 Et habitabat in loco sepulchrorū,
et catenis nemo poterat vincire eū.

וַעֲמַר הוּא בֵּית קְבוּרָא וּבִשְׁשִׁלְתָּא
אֲנָשׁ לֹא מִשְׁכַּח הוּא לְמַאסְרָה :

4 Quia² quoties compedibus & ca-
tenis vinciebatur, catenas frāge-
bat & compedes rumpebat, & nemo
poterat domare eum.

² Ad verb. Omni
quando: subaudi;
tempore.

5 Et omni tempore, nocte et die in
loco sepulchrorum & in montibus e-
rat, & vociferabatur, et collidebat
seipsum in lapides.

וּבְכָל זְכוֹן בְּלֵילִיא וּבַאימָמָא בְּבֵית
קְבוּרָא וּבִטּוּרָא אִיתּוּהִי הוּא וְקַעַא
הוּא וּמִצְלָף גִּפְשָׁה בְּכַאפָּא :

6 Quum vidisset autem Ieschua e-
minus, currens adorauit eum:

בְּדִינְהוּ דִּין לִישׁוּעָא מִן רוּחְקָא
רַחֵם סִגְרָא לָהּ :

7 Et exclamauit voce elata, ac di-
xit, Quid mihi et tibi Ieschua Fili
Dei excelsi? Adiuro ego te per Deū
vt non torqueas me:

וְקַעַא בְּקֻלָּא רַמָּא וַאֲמַר מַא לִי
וְלָךְ יֵשׁוּעָא בְּרָה דְּאַלְהָא מְרִמָּא :

8 (Dicebat enim ei, Exi à filio ho-
minis spiritus impure)

מִמָּא אֲנִי לָךְ בְּאַלְהָא דְּלֹא תִשְׁנָקְנִי
אֲמַר הוּא לָהּ גִּיר פּוֹק מִן בֵּר
נִשָּׂא רוּחָא טְנִפָּא :

9 Et interrogauit eum, Quomodo est
nomen tuum? Dixit ei, Legio est no-
men nostrum, eo quod multi sumus:

³ Id est, Quódnam
est tibi nomen quo
modo vocaris

10 Et petebat ab eo valde ne emitte-
ret se extra illum locum.

וּשְׁאַלָה אִיכְנָה שְׁמֵךְ אֲמַר לָהּ
לְגִיוֹן שְׁמֵן מְטוֹל דְּסִנְיָא חֲנָן :

וּבַעַא הוּא סִגְרָא דְּלֹא יִשְׁדְּרוּהִי
לְבֵר מִן אַתְרָא :

אִית

S. iij.

Euangelium

Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τὰ ὄρη ἀγέλη 11
χοίρων μεγάλη βοσκομένη.

Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν πάντες οἱ 12
δαίμονες, λέγοντες, Πέμψον ἡμᾶς εἰς
τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν.

Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ὁ θεὸς ὁ Ἰη- 13
σοῦς. Καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ
ἀκαθάρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· ὃ
ὥρμησεν ἡ ἀγέλη καὶ ἔκρημνεν εἰς τὴν
θάλασσαν, (ἦσαν δὲ ὡς διχάλιοι) καὶ
ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Οἱ δὲ βοσκόντες ἰδὲς τοὺς χοίρους ἐφυγον, καὶ 14
ἀνῆλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.
Καὶ ἐξῆλθον ἰδεῖν τί ὅτι τοιοῦτος.

Καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ 15
θεωροῦσι τὸ δαμονιζόμενον καὶ θήμειον
καὶ ἱματισμένον, καὶ σαφρονουῦντα, καὶ
ἐχρηστότατον τὸν λεγόμενον· καὶ ἐφοβήθησαν.

Καὶ διηγήσαντο αὐτοῖς ὅτι ἰδόντες, 16
πῶς ἐγένετο τῷ δαμονιζομένῳ, καὶ πε-
ρὶ τῶν χοίρων.

Καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἵνα 17
πελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

Καὶ ἐμβάντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον, 18
παρακαλεῖ αὐτὸν ὁ δαμονιαδὴς ἵνα
ἦ μετ' αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐκ ἀφῆκεν αὐτὸν, ἀλλὰ 19
λέγει αὐτῷ, Ὑπαγε εἰς τὸ οἶκόν σου πρὸς
τοὺς σοὺς, καὶ ἀναγγέλον αὐτοῖς ὅσα σοὶ
ὁ κύριος ἐποίησε, καὶ ἡλέησέ σε.

Καὶ ἀπῆλθε, καὶ ἤρξατο κηρύσσειν 20
ἐν τῇ δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ
Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

Καὶ διαπεράσαντες τῆς Ἰουδαίας ἐν τῷ 21
πλοίῳ πάλιν εἰς τὸ πέραν, σινηθήθη ὁ
χλὸς πολλὸς ἐπ' αὐτόν· καὶ ὡς παρὰ τὴν
θάλασσαν.

Καὶ ἰδὼν, ἔρχεται εἰς τὸ ἀρχισινα- 22
γωγῶν, ὀνόματι Ἰάφρος· ὃ ἰδὼν αὐτόν,
πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Erat autem illic ad montes grex
porcorum magnus pascens.

Et precati sunt eum omnes illi
dæmones, dicentes, Mitte nos in
porcos, ut in eos introeamus.

Et permisit eis statim Iesus. Et
egressi spiritus illi impuri introie-
runt in porcos: & ruit ille grex ἐ-
πὶ πρᾶσιπτιον ἐν τῇ θαλάσσῃ, (erant autem
quasi bis mille) & suffocati sunt in
mari.

Qui verò pascebant porcos, fu-
gerunt, & renuntiaverunt in urbem & in
agros. Et illi ingressi sunt ut videret
quod illud esset quod factum fuerat.

Veniunt igitur ad Iesum, & conspi-
ciunt eum quod fuerat dæmoniacus, sedē-
tem ac vestitum, & sanæ mentis, eum in quo
quod habuerat legionem: & timuerunt.

Et qui id viderant, narraverunt
eis quomodo actum esset cum dæ-
moniaco, & de porcis.

Tunc illi cœperunt eum rogare
ut abiret ex finibus ipsorum.

Ipso verò ingresso in nauigium,
rogabat eum ille qui fuerat dæmo-
niacus ut esset cum ipso.

Iesus autem non permisit ei, sed ei
dixit, Abi domum tuam ad tuos, &
eis renuntia quanta tibi Dominus
præstiterit, & quæ opere misertus
sit tui.

Abiit igitur ille, & cœpit prædi-
care in Decapoli quanta ipsi fecis-
set Iesus: & omnes mirabantur.

Et quum Iesus rursus traiecis-
set nauigio in vltiore ripam, co-
acta est turba multa ad eum: erat-
que apud mare.

Et ecce, venit vnus ex princi-
pibus synagogæ, nomine Iairus: &
quum vidisset eum, accidit ad pe-
des eius.

Et

אֵת הָיָא דִּין תָּמָן לֹת טוֹרָא
בְּקָרָא רַבְתָּא דְחִזִּירָא דְרַעֲיָא :

וּבְעֵין הָיוּ מִנָּה הֲנוּן שְׂאֲדָא
וְאִמְרִין שִׁדְרָ לָן עַל הֲנוּן חִזִּירָא
דְּבָהוּן אֲנֵעוּל :

^a עול

^b פִּס

^c עול

וְאִפֹּס לָהוּן וּנְפָקוּ רוּחָא הֲלִין
טַנְפִּתָּא וְעָלוּ בְחִזִּירָא וְרַחֲטָת הִי
בְּקָרָא לְשִׁקִּיפָא וּנְפִלְתָּ בִּימָא
וְאִתְחַנְקוּ בְּמִיָּא :

^d רעה

וְהֲנוּן דְרַעֲיָן הָיוּ לָהוּן עֲרָקוּ וְאִמְרוּ
בְּמַדִּינְתָּא וְאִף בְּקוֹרִיָּא וּנְפָקוּ לְמַחְזָא
מִדָּם דְּהָוָא :

וְאִתּוּ לֹת יֵשׁוּעַ וַחֲזֹאוּהִי לָהוּ
דְּשִׂאדוּהִי כִּד לְבִישׁוֹ מִנְכַּף וַיִּתֵּב הוּ
דְּאִית הָוָא בָּהּ לָגִיוֹן וְדַחֲלוּ :

^e דְּשִׂאדוּהִי

^f הַטְּעַם שְׂהִי

^g בּוֹהֲשִׁידִים

^h מִנְכַּף הָוָא

ⁱ שִׁישׁ לֹט מְדוּת

^j הַגְּדוּת

^k שְׂעָא

וְאִשְׁתַּעֲיוּ לָהוּן הֲנוּן דְּחִזִּירָא דְּאִיכְנָא
הָוָא לָהוּ דְּשִׂאדוּהִי וְאִף עַל הֲנוּן
חִזִּירָא :

^l שְׂרָא

^m בְּעָא

וְיִשְׂרִי ⁱ בְּעֵין מִנָּה דִּיאֹזֵל לָהּ מִן
תְּחוּמָּהוּן :

וּכְד סֵלֶק לְסַפִּינְתָּא בְּעָא הָוָא
מִנָּה הוּ דְּשִׂאדוּהִי דְעֵמָה יְהוּא :

ⁿ אֹזֵל

^o שְׂעָא

וְלֹא שִׁבְקָה אֶלָּא אָמַר לָהּ אֹזֵל
לְבִיתְךָ לֹת אֲנִשְׁיָךְ וְאִשְׁתַּעֲיָא לָהוּן
מִדָּם דְּעֵבֵד לָךְ מִרְיָא וְדִאֲתַרְחַם עֲלִיךָ :

^p שְׂרָא

וְאֹזֵל וְיִשְׂרִי מִכְרֹז בְּעֵסֶרֶת מְדִינְתָּא
מִדָּם דְּעֵבֵד לָהּ יֵשׁוּעַ וְכָל הָנוּן תְּמִיחִין
הָיוּ :

וּכְד עֵבֵר יֵשׁוּעַ בְּסַפִּינְתָּא לָהוּ
עֲבָרָא תוֹב אֲתַכְנִשׁוּ עֲלוּהִי בְּנִשְׂא
סְנִיָּאָא כִּד אִיתְּוִהִי עַל יַד יָמָא :

^q אִת

וְאִתָּא חַד דְּשִׁמָּה יוֹאֲרֵשׁ מִן רַבִּי
בְּנוֹשְׁתָּא וּכְד חֲזִיָּהִי גַּפֵּל לֹרֶא
רְגִלוּהִי :

^r חֹזָא

וּבְעָא

11 *Erat autem illic ad montem grex magnus porcorum qui pascebat.*

12 *Et petebant ab eo demones illi, et dicebant, Mitte nos in hos porcos, ut in eos introeamus.*

13 *Et permisit eis, et egressi sunt spiritus illi impuri, et introiuerunt in porcos. Et cucurrit grex ille in rupem, et corruit in mare, et suffocati sunt [porci] in aquis.*

14 *Et, qui pascebant eos, fugerunt, et renuntiauerunt in ciuitatem, et etiam in agros. Et egressi sunt ad videndum id quod factum fuerat.*

⁴ Vel, In pagos

15 *Veneruntque ad Ieschua, et viderunt illū cuius fuerant demonia, vestitū et modestū, et sedētē, illū [inquā] in quo fuerat legio, et timuerunt.*

⁵ Id est, Qui obsessus fuerat a demonibus.

16 *Et narrauerunt eis ii qui viderāt, quomodo factū esset ei cuius erant demonia, et etiam de illis porcis.*

17 *Et cæperunt petere ab eo ut abiret à limitibus ipsorum.*

18 *Et quum ascendisset in nauigium, petebat ab eo is cuius fuerant demonia, ut cum ipso esset.*

19 *Et non permisit ei, sed dixit ei, Abi in domum tuam ad viros tuos, et renuntia eis id quod fecit tibi Dominus, et quod misertus est tui.*

20 *Et abiit, et cæpit prædicare in Decapoli id quod fecisset sibi Deus. Et omnes mirabantur.*

21 *Quumque transiisset Ieschua nauigio in ipsum littus oppositum, congregata sunt ad eum turba multa, quum esset iuxta mare.*

⁶ Ad verb. Transiitum. Heb. antè notatus.

22 *Et venit quidā cuius nomē [erat] Iuaraſch, ex principibus synagogæ: quumque vidisset eum, procidit ad pedes eius:*

S. iij.

Euangelium

Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, λέγων, 23
Ὅτι θυγάτριόν μου ἐχάτως ἐχθ' ἵνα
ἔλθῃς ἵπθης αὐτῇ ταῖς χεῖρας, ὅπως
σωθῇ καὶ ζήσεται.

Καὶ ἀπῆλθε μετ' αὐτῶ· καὶ ἠκολού- 24
θη αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ σὺνθλίβον
αὐτόν.

(Καὶ γυνὴ τις οὖσα ἐν ῥύσει αἵμα- 25
τος ἔτι δώδεκα,

Καὶ πολλὰ παθῶσα ὑπὸ πολλῶν 26
ἰατρῶν, καὶ δαπανήσασα τὰ πάντα ἐαυτῆς
πάντα, καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ
μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα·

Ακούσασα δὲ τῷ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν 27
τῷ ὄχλῳ ὅπασεν, ἥψατο τῶν ἱματίων αὐτοῦ.

Ελεγε γὰρ, Ὅτι καὶ τῶν ἱματίων αὐ- 28
τοῦ ἄψωμαι, σωθήσομαι.

Καὶ διότι οὗτος ὁ Ἰησοῦς ἠγνοοῖ τὴν αἵ- 29
ματος αὐτοῦ· καὶ ἔγνω τῷ σώματι ὅτι
ἵαται διὰ τῆς μάστιγος.

Καὶ διότι ὁ Ἰησοῦς ὁπίσθους ἐν ἑ- 30
αὐτῷ πλὴν οὗτος ὁ δυνάμειν ἐξελοῦ-
σαν, ὁπίσθους ἐν τῷ ὄχλῳ, ἔλεγε,
Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;

Καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 31
Βλέπεις τὸν ὄχλον σὺνθλίβοντά σε, καὶ
λέγεις, Τίς μου ἥψατο;

Καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν πλὴν οὗτο 32
ποίησάν.

Ἡ δὲ γυνὴ, φοβηθεῖσα καὶ τρέμου- 33
σα, εἰδὴ ὅτι γέγονεν ἐπ' αὐτῇ, ἦλθε καὶ
προσέπεσεν αὐτῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ πάντα
τὰ ἀλήθειαν.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Θυγάτερ, ἡ πίστις 34
σου σέσωκέ σε. ὕπαγε εἰς εἰρήνῃ, καὶ
ἴσθι υἱὸς διὰ τῆς μάστιγος σου)

Ἐπ' αὐτῷ λαλοῦντες ἔρχονται διὰ τῶν 35
ἀρχιερέων, λέγοντες, Ὅτι ἡ θυ-
γάτηρ σου ἀπέθανε· τί ἐπὶ σκύλλεις τὸν
διδάσκον;

Et multum precabatur eum, di-
cens, Filiola mea in extremū ad-
ducta est, rogo ut venias & impo-
nas ei manus, ut feruetur: & viuet.

Abiit igitur Iesus cum eo: & se-
quebatur eum turba multa, & cō-
primebant eum.

(Tūc mulier quædā quæ erat in
fluxione sanguinis ab annis duo-
decim,

*Vera fide quavis
imbecilla & lenis
in attractus Iesu, &
tunc sua nos sanat.*

Fueratq; multa perpeſſa à mul-
tis medicis, & expenderat omnia
sua, & nihil adiuta fuerat, sed po-
tius in deterius venerat:

Quum audisset de Iesu, venit
in turba à tergo, & tetigit vestimē-
tum eius:

Dicebat enim, Si vel vestimēta
eius tetigero, seruator.

Et statim exaruit fons sanguinis
eius: & sensit corpore se sanata ef-
ſe ex eo flagello.

Statim autem Iesus quum apud
se cognouisset vim quæ ex ipso
exierat, conuerſus in turba, dixit,
Quis tetigit vestimenta mea?

Et dixerunt ei discipuli ipsius,
Vides turbam te opprimentem,
& dicis, Quis me tetigit?

Ipſe verò circunſpiciebat ut vi-
deret eam quæ hoc fecerat.

Mulier autem, timens & tremēs,
quum ſciret quod in ſe factū fue-
rat, venit & accidit ei ad pedes, di-
xitque ei omnem veritatem.

Ille autē dixit ei, Filia, fides tua
te ſeruauit: abi in pace, & eſto ſa-
na ex flagello tuo)

Adhuc eo loquēte veniunt qui-
dam à principe ſynagogæ, dicen-
tes, Filia tua mortua eſt: quid am-
plius vexas magiſtrum?

Iesus

- 23 *Et petebat ab eo valde, et dicebat, Filia mea malè affecta est: veni, pone manum tuam super eam, & sanabitur: ac viuet.*
- 24 *Et abiit cum eo Ieschua. Et adhaerebat ei turba multa, premebantque eum.*
- 25 *(Mulier autem quaedam, quæ fuerat in fluxu sanguinis annis duodecim:*
- 26 *Quæ multum perpeffa fuerat à medicis multis, & insumpserat quicquid erat sibi, et nihil fuerat adiuta, sed etiam magis affligebatur:*
- 27 *Quum audisset de Ieschua, venit in densitate turba à tergo eius, et tetigit vestimentum eius.*
- 28 *Dicebat enim, Si modò vestimentum eius tangam, salua sum.*
- 29 *Et ilico aruit fons sanguinis eius, et sensit in corpore suo quòd sanata esset à flagello suo.*
- 30 *Ieschua autem statim cognouit in seipso quòd à se vis exiisset: et cõuersus est ad turbam, et ait, Quis tetigit vestimenta mea?*
- 31 *Dicunt ei discipuli eius, Vides turbas quæ opprimunt te, & dicis, Quis tetigit me?*
- 32 *Et circumspeciebat ut videret quisnam hoc fecisset.*
- 33 *Mulier autem ipsa timens et tremens, quæ sciebat id quod factum esset sibi, veniens procidit ante faciem eius, et dixit ei omnem veritatem.*
- 34 *Ille autem dixit ei, Filia mea, fides tua⁸ seruauit te. Abi in pace, & esto sanata à flagello tuo.*
- 35 *Et, adhuc eo loquente, venerunt ex domesticis principis synagoga et dixerunt, Filia tua mortua est: ad quid igitur fatigas magistrum?*
- אָתָּה^a בְּרַתִּי בִישׁאִית עֲבִידָא תָּא סִים אִידֶךָ
עֲלֶיהָ וְתַחֲלָמִי וְתַחָא:
וְאִזְל עִמָּה יֵשׁוּעַ וְדִבִּיק הוּא לָהּ
בְּנִשָּׂא סָגִיאָא וְחֻבְצִין הָווּ לָהּ:
אֲנִתָּתָא דִּין חָדָא דְּאִיתִיהָ הָוֹת
בְּמַרְדִּיתָא דְּדָמָא שְׁנִין תְּרַתַּ עֶסְרָא:
אִידָא דְּסָגִי סְבִלַת מִן אֲסוּתָּא
סָגִיאָא וְאִפְקַת כָּל מַדָּם דְּאִית לָהּ
וּמַדָּם לֹא אֶתְעִידַת אֵלֶּיא אֵף
וְתִירָאִית אֶתְאַלְצַת:
כִּד שְׁמַעַת עַל יֵשׁוּעַ אֶתְרַת
בְּחֻבְצָא דְּבִנְשָׂא מִן בְּסַתְרָהּ וְקִרְבַּת
לְלִבּוּשָׁה:
אָמְרָא הָוֹת גִּיר דְּאַפִּין לְלִבּוּשָׁה
קִרְבָּא אָנָּה חַיָּא אָנָּה:
וּמַחְדָּא יִכְשֶׁת מַעֲיִנָּא דְּדָמָה
וְאַרְגִּשֶׁת בְּפָגְרָהּ דְּאֶתְאַסִּירַת מִן
מַחֲוֵתָהּ:
יֵשׁוּעַ דִּין מַחְדָּא יָדַע בְּנִפְשָׁהּ
דְּחִילָא גִפֶּק מִנָּה וְאֶתְפָּנִי לִוְרַת
בְּנִשָּׂא וְאָמַר מִנּוּ קִרְבִּי לְמֵאֲנִי:
אָמְרִין לָהּ תִּלְמִידוּהִי חֲזָא אֲנִתָּ
לְבִנְשָׂא דְּחֻבְצִין לָךְ וְאָמַר אֲנִתָּ מִנּוּ
קִרְבִּי לִי:
וְחֵאָר הוּא דִּיחֻזָּא מִנּוּ חָדָא עֲבָד:
חֵי דִּין אֲנִתָּתָא כִּד דְּחִילָא וְרִיתָא
דִּידַעַת מָא דְּהוּא לָהּ אֶתְתַּ גְּפִלַּת
קְדָמוּהִי וְאָמְרַת לָהּ כָּלָה שְׂרָרָא:
הוּ דִּין אָמַר לָהּ בְּרַתִּי הִימְנוּתְכִי
אֶחֱתִיכִי וְלִי בְּשִׁלְמָא וְהָוִיתִי חֲלִימָא
מִן מַחֲוֵתְכִי:
וְעַד הוּא מְמַלֵּל אֶתּוּ מִן דְּבֵית רַב
בְּנוֹשָׁתָא וְאָמְרִין דְּבִרְתָּךְ מִיתַת לְמָנָא
מִבִּיר מַעֲמַל אֲנִתָּ לְמַלְפָּנָא:
⁷ Ad verb. Viua sum. Hebraismus;
⁸ Ad verb. Viuificauit te. Heb;

Euangelium

Ο δὲ Ἰησοῦς, ἀθέως ἀκούσας τὸν λόγον λαλῶν, λέγει τῷ ὄχλῳ αὐτοῦ, Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε.

Καὶ ἐκ ἀφ᾽ ἧκεν οὐδένα αὐτῶν σὺν αὐτῷ πορευθῆναι, εἰ μὴ Γεώργιον καὶ Ἰακώβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου.

Καὶ ἔρχεται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ὄχλου αὐτοῦ, καὶ θεωρεῖ θόρυβον, κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλὰ.

Καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, Τί θόρυβος οὗτος καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον ἐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθύστε.

Καὶ κατεγέλων αὐτῶν. Οὗτος ἐμβαλὼν ἀπάντας, παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδὸς καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν, καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον ἀνακείμενον.

Καὶ κρατήσας τὴν χεῖρα τοῦ παιδὸς, λέγει αὐτῇ, Ταλιθα κουμι· ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύει ὁ ὄχλος, Τὸ κοράσιον (σοὶ λέγω) ἐγείραι.

Καὶ ἀθέως ἀνέστη τὸ κοράσιον, καὶ ὤρει· ἦν γὰρ ἑπτὰ ἐτῶν δώδεκα. καὶ ὁ ὄχλος ἐσηύχθη ἐκ θαύματος μεγάλου.

Καὶ διετείλατο αὐτοῖς πολλὰ ἵνα μηδεὶς γινώσκῃ τὸ καὶ εἴπε δοθῆναι αὐτῇ φανεῖν.

Κεφάλαιον 5
ΚΑΙ ὁ Ἰησοῦς ἐκείθεν, καὶ ἦλθεν εἰς ἰππὺν πατερίδα αὐτῶν· καὶ ἀκολουθεῖσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Καὶ ἡγομένης σαββάτου ἤρξατο ἐν τῇ σὺναγωγῇ διδάσκειν· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο, λέγοντες, Πόθεν οὗτος ταῦτα; καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα αὐτῷ, ὅτι ἐκ δυνάμεως τοιαῦτα διατρίβει τῶν ἁρῶν αὐτοῦ γίνονται;

Οὐχ οὗτος ἐστὶν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς Μαρίας, ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; καὶ ἐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε περὶ ἡμᾶς; Καὶ ἱσκανθαλίζοντο ἐν αὐτῷ.

Iesus autē, statim ut audit hūc sermonē qui dicebatur, dicit prae-
fecto synagogae, Ne metue: solū-
modo crede.

Neq; permisit ut quisquā ipsum consequeretur, nisi Petrus & Iacobus, & Iohannes frater Iacobi.

Tunc venit domū prae-
fecti synagogae, & tumultum conspicit, flentes & eiulantes multum.

Et ingressus dicit eis, Quid tumultuamini & fletis? puella non est mortua, sed dormit.

Et deridebant eum. Ipse verò eiecit omnes, accipit patrem & matrem puellae, & eos qui secū erant, & ingreditur eò ubi puella erat iacens.

Prehensaq; manu puellae, dicit ei, Talitha cumi: quod est, si interpretaris, Puella (tibi dico) surge.

Et statim surrexit puella, & ambulabat: erat. n. annorū duodecim. Et obstupuerunt stupore magno.

Ipse verò multum imperavit eis ne quis id resciret: dixitq; ut daretur puellae quo vesceretur.

Cap. VI.

ET egressus est illinc, venitque in patriā suam: & sequuti sunt eum discipuli eius.

Quūq; aduenisset sabbathum, coepit in synagoga docere: multique audientes percellēbātur, dicentes, Vnde huic ista? & quae est haec sapientia quae data est ei, ut etiam virtutes tales per manus eius edantur?

Nōne iste est faber ille, filius Mariae, frater Iacobi & Iose & Iudae & Simonis? Nōne & sorores eius hic sunt apud nos? Et offende-
bantur in ipso.

Dicebat

Patres suis etiam li-
teris promissiones vi-
te per fidem appre-
hendunt.

Indigni sunt Christi
irrisores qui sunt i-
psius bonitatis testes.

Mundus incredulus
nihil quidem de Chri-
sti virtute detrahit,
sed oblata eius effica-
cia seipsum priuat
sciens ac prudens.

Matth. 13. 54
Luc. 4. 16

Ελεγε

^א מלל ישוע דין שמע למלתא דאמרו
ואמר להו רב כנושתא לא תדחל
^ב אמן בלחוד הימן :

ולא שבק לאנש דיאזל עמה אלא
לשמעון כאפא וליעקוב וליוחנן
אחיה דיעקוב :

^א אתא ואתו לביתא דהו רב כנושתא
וחזא דרהיבין ובבין ומיללין :

^ד עול ועל ואמר להון מנא רהיבין
אנתון ובבין טליתא לא מיתת אלא
דמכא הי :

ונחבין הו עלוהי הו דין ישוע
^א נפק אפק לבלחון ודבר לאבוה דטליתא
ולאמה ולחנן דעמה ועל לאיכא
^א דרמיא הות טליתא :

^ה יד ואחר באידה דטליתא ואמר
לה טליתא קומי :

וכר שעתה קמת טליתא ומהלכא
הות איתיה הותגיר ברת שנין תרת
^א ית עסרא ומתדמרין הו דומרא רבא :

^א תמר ושעמן תמה ופקד אנון סני דלא אנש ידע
הדא ואמר דיתלון לה למלעס :
^א נתל כמו נתן קפלאון ו

ונפקמן תמן ישוע ואתא למדינתה
ודביקין הו לה תלמידוהי :

^א משרא ואלף וכר הות שבתא ^א שרי למלפו
בכנושתא וכניאא דשמעון אתדמרו
ואמרין הו אימכא לה הלן להנא
ואידא הי חכמתא דאיתיהברת לה
דחילא דאיד הלן באידוהי יהוון :

^א משרא ואלף לא הוא הנא נגרא ברה דמרים
ואחיה דיעקוב ודיוסא ודיהודא
ודשמעון ולא הא אחותה תנן לותן
ומתבשלין הו בה :

ואמר

36 Ieschua autem audiuit sermonem quem dixerunt : et dixit illi principi synagoga, Ne metuas: solummodo crede.

37 Neque permisit cuiquam ut abiret secum, nisi Schemeun Cipha, et Iakub, ac Iuchannan, fratri Iakub.

38 Et venerunt in domum illius principis synagoga, et vidit quod tumultuarentur, et flerent, et eiularent.

39 Ingressusque est, et dixit eis, Cur tumultuamini et fletis? puella non est mortua, sed dormit.

40 Et deridebant eum. Ipse autem Ieschua exire fecit omnes eos, et accepit patrem puella et matrem eius et eos qui secum erant, et intrauit illuc ubi iacebat puella.

41 Et apprehendit manum puella, et dixit ei, Puella surge.

42 Et in illa hora surrexit puella, et ambulabat. Erat enim filia annorum duodecim, et admirabantur admiratione magna.

43 Et precepit eis multum ne quis cognosceret illud, dixitque ut darent ei ad comedendum.

Cap. VI.

1 ET egressus est illinc Ieschua, ac venit in civitatem suam: et adhaerebant ei discipuli eius.

2 Quumque esset sabbatum, coepit docere in synagoga: et multi qui audierunt, mirati sunt, et dicebant, Unde huic ista? Et quae est sapientia quae data est ei, ut virtutes huiusmodi per manus eius fiant?

3 Nonne erat iste faber, filius Mariae, et frater Iakub, et Iusi, et Iihuda, et Schemeun? Et nonne sorores eius hic sunt apud nos? Et offedebantur in ipso.

Dixit-

9 Id est, Nata duodecim annos. Hebraeus;

Euangelium

Ελεγε ὁ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ὅτι οὐκ ἐστὶ 4
προφήτης ἀπὸς εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι
αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς συγγενέσι, καὶ ἐν τῇ
οικίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ οὐκ ἠδυνάτο ἐκεῖ οὐδεμίαν δύ- 5
ναμιν ποιῆσαι, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις
ἐπιθεῖς τὰς χεῖρας, ἐθεράπευσεν.

Matth. 9. 33
Luc. 12. 22

Καὶ ἐθαύμαζε διὰ τὴν ἀπίσταν 6
αὐτῶν καὶ διεῖπλε τὰς κώμας κύκλῳ,
διδάσκων.

Matth. 19. 11
Luc. 9. 1
supra. 3. 14

Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, 7
καὶ ἤρξατο αὐτοῖς διδάσκειν δύο δύο·
καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμα-
τικῶν τῶν ἀκαθάρτων.

Καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μηδὲν 8
ἄρωσιν εἰς ὁδὸν, εἰ μὴ ῥάβδον μόνον·
μὴ πήραν, μὴ ἄρτον, μὴ εἰς τίνα ζώντων
χαλκόν.

Act. 12. 8

Ἀλλ' ὑποδεδεμένοις σανδάλια· 9
μὴ ἐνδύσασθαι δύο χιτῶνας.

Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὅπου ἐὰν εἰσέλ- 10
θῃτε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μῖνετε ἕως ἂν ἐξέλ-
θῃτε ἐκεῖθεν.

Matth. 10. 14
Luc. 9. 5

Καὶ ὅσοι ἂν μὴ δεξῶν ὑμᾶς, μηδὲ 11
ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορεύμενοι ἐκεῖ-
θεν ἐκπαΐξατε τὸν χροῖον τὸν ὑποκά-
τω τῶν ποδῶν ὑμῶν, εἰς μδρτύριον αὐ-
τοῖς. Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἐ-
σται Σοδόμοις ἢ Γομόρροις ἐν ἡμέρᾳ
κρίσεως, ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

Act. 13. 51
& 18. 6

Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα μι- 12
τανοήσωσι.

Iac. 5. 14

Καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον· 13
καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστοις,
καὶ ἐθεράπευον.

Matth. 14. 1
Luc. 9. 7

Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, 14
(φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ) καὶ
ἔλεγεν, Ὅτι Ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐκ νε-
κρῶν ἠγέρθη, καὶ διὰ τούτου ἐνεργεῖσιν αἱ
δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

Ἄλλοι

Dicebat autem eis Iesus, ¶ Non
est Propheta inhonoratus nisi in
patria sua, & inter cognatos, & in
domo sua.

Neque potuit illic virtutē vllā
edere: sed quū paucis ægrotis im-
posuisset manus, sanauit eos.

¶ Mirabaturque propter incre-
dulitatem eorum: & circuibat vi-
cos in orbem, docens.

Peculiari legatione
preparantur discipu-
li ad generalem illū
apostolatū.

¶ Tunc aduocauit duodecim il-
los, cœpitque eos mittere binos:
deditque eis potestatem *aduersus*
spiritus impuros.

Et præcepit eis vt nihil sumerēt
ad iter, nisi virgam tantum: non
peram, non panem, non æs in zo-
na:

Fidis pastoribus ne
de rebus quidem a-
liquis ad hanc viā
necessariis cogitan-
dū, si vel tantillū eos
remorentur.

Sed vt calcearentur ¶ sandaliis: &
ne induerentur binis tunicis.

Et dicebat eis, Vbicunque intro-
ieritis domū, illic manete vsque-
dum exeatis illinc.

¶ Et quicumq; nō receperint vos,
neq; audierint vos, egressi illinc,
¶ excutite puluerē qui subest pedi-
b' vestris, vt hoc sit testimonio ad-
uersus eos. Amē dico vobis, tolera-
bilior erit Sodomorū cōditio siue
Gomorrhorū in die iudicii, quā
vrbs illius.

Dominus seruatorum
suorum seuerissimū
iudex.

Egressi igitur illi prædicabant
vt resipiscerent homines.

Et dæmonia multa eiiciebant:
¶ vngebântque oleo multos ægro-
tos, & sanabant eos.

¶ Audiuit autē hac rex Herodes,
(clarū enim factū erat nomē eius)
dixitque, Iohannes ille qui bap-
tizabat, surrexit à mortuis, & pro-
pterea virtutes agunt in eo.

Euangelium prius cō-
firmat, impietas per-
turbat.

Alii

- 4 ואמר להון ישוע לית נביא דצער
אלא אן במדינתה ובית אחינוהי
ובכיתה :
- 5 ולא משכח הוא דיעכר תמן אף לא
חד חילא אלא אן דעל^a כריה^a
קליל סס^b אידה^c ואסי :
- 6 ומתדמר הוא בחסרות הימנותהון^d
ומתכרך הוא בכוריא כד^e מלף :
- 7 וקרא לתר עסרתה^g ושרי דישדר
אנון תרין תרין ויהב להון שולטנא
על רוחא טנפתא^h דיפקון :
- 8 ופקד אנון דלא ישקלון מדם
לאורחא אלא אן שכטא בלחוד
לא תרמלא ולא לחמא ולא נחשא
בביסיהון :
- 9 אלא יסאנון טלרא ולא ילבשון
תרתינ בותינין :
- 10 ואמר להון לאינא ביתא דעאלין^k
אנתון תמן הון עד-מא דנפקין
אנתון מן תמן :
- 11 וכל מן דלא יקבלונכון ולא
ישמעונכון מא דנפקין אנתון מן
תמן פצו חלא דבתחתיא דרגליכון^l
לסחרותהון ואמין אמר אגא לכון
דיהוא ניח לסדום ולעמורא ביומא
או למדינתה הי :
- 12 ונפקו הון ואכרוזו דיתוכון :
- 13 ושאר^m סגיאⁿ מפקין הון
ומשחין הון במשחא כריהא סגיא^o
ומאסין הון :
- 14 ושמע הרודס מלכא על ישוע
אתידע הוג^p לה גיר שמה ואמר
הוא יוחנן מעמדנא קסמן בית מיתא
מטול הנא חילא מסתערין בה :
- 15 אחרנא
- Dixitque eis Ieschua, Non est prophet^a qui sit paruus, nisi in regio-
ne sua & loco fratrum suorum, & in domo sua.*
- Neque poterat facere illic ne v-
nam quidem virtutem, nisi quod a-
grotis paucis imposuit manum suam,
et sanauit [eos.]*
- Et mirabatur ob defectum fidei eo-
rum. Et circuibat² per agros docens.*
- Et vocauit suos duodecim, cepit-
que mittere eos³ duos duos: et dedit
eis potestatem aduersus spiritus im-
puros, ut eiicerent eos.*
- Et praecepit eis ut non acciperent
quicquam ad iter, nisi virgam tan-
tum: non viatorium saccum, neque
panem, neque as in crumenis suis.*
- Sed calcearent soleas, neque in-
duerent duas tunicas.*
- Et dixit eis, In quam domum in-
gressi fueritis, illic estote usquedum
exiueritis illinc.*
- Et quicumque non receperint vos,
et non audierint vos, quum egredie-
mini inde, excutite puluerem qui est
sub pedibus vestris in testimonium
illoru. Et ammin dico vobis quod e-
rit tolerabilius Sedum & Amurra
in die iudicii quam urbi illi.*
- Et egressi sunt, et predicauerunt
ut conuerterentur.*
- Et demonia multa eiiciebant: ac
ungebant oleo agrotos multos, et sa-
nabant.*
- Et audiuit Hiraudis rex de Ie-
schua (innotuerat enim ei nomē eius)
& dicebat, Iuchannan Baptista sur-
rexit⁴ a mortuis: propter hoc virtu-
tes fiunt⁵ per eum.*
- ¹ Id est, Qui par-
ui fiat, & despectui
habeatur.
- ² Vel, Per pagos.
- ³ Id est, Binos.
Gallicè Deux à deux.
Hebraïsmus.
- ⁴ Ad verb. Ab
inter mortuos: cui
responder Gallica
phrasi s. D'entre les
morts: ut ante obser-
uatum.
- ⁵ Vel, In eo.

Euangelium

Ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι Ἠλίας ἐστίν. ἄλλοι δὲ ἔλεγον, ὅτι προφήτης ἐστίν, ἢ ὡς εἰς τῶν προφητῶν.

Lnc. 3. 9

Ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης εἶπεν, ὅτι ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, ὅπως ἐστίν, αὐτὸς ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν.

Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης, δόποσίλας ἐκράτησε τὸν Ἰωάννην, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ διὰ Ἡεροδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν.

Genic. 8. 7

Ελεγε γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ, ὅτι ἐκ ἐξέσῃ σοι ἔχῃ τὴν γυναῖκα τῆς ἀδελφῆς σου.

Ἡ δὲ Ἡεροδίας ἐνεῖχεν αὐτῷ, καὶ ἠθέληεν αὐτὸν δόποκτεῖναι· ἐκ ἡδύνατος.

Matth. 22. 26

Ὁ γὰρ Ἡερόδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν δυνάστη καὶ ἄριστον, καὶ σιωπῇ αὐτὸν καὶ ἀκρόσας αὐτοῦ, πολλὰ ἐποίει, ἐκ ἡδύνατος αὐτοῦ ἤκουε.

Καὶ γυμνῶν ἡμέρας δι' αἰῶνα, ὅτε Ἡερόδης τοῖς γυναιξίν αὐτοῦ δὲ εἶπεν, ἐποίει τοῖς μεγίστην αὐτοῦ καὶ τοῖς χιλιάρχαις καὶ τοῖς πρῶτοις τῆς Γαλιλαίας.

Καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ τῆς Ἡεροδιάδος, καὶ ὀρχησαμένης, καὶ δρεπάσης τῷ Ἡρώδῃ ἐκ τοῖς σὺν ἀνακειμένοις, εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κοροσίῳ, Αἴτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοι.

Καὶ ἄμωσεν αὐτῇ, ὅτι ἐὰν με αἰτήσῃς δώσω σοι, ἕως ἡμίσεος τῆς βασιλείας μου.

Ἡ δὲ ἐξελθούσα εἶπε τῇ μητρὶ αὐτῆς, Τί αἰτήσομαι; Ἡ δὲ εἶπε, Τὸ κεφάλαιον Ἰωάννου τῆς Βαπτιστοῦ.

Καὶ εἰσελθούσα διέψεως μὲν αὐτοῦ τῆς βασιλείας, ἠτήσατο, λέγουσα, Θέλω ἵνα μοι δῷς ὅτι αὐτῆς ἐπὶ πίνακι τῷ κεφαλῷ Ἰωάννου τῆς Βαπτιστοῦ.

Alii dicebant, Elias est. Alii verò dicebant, Propheta est, vel vnus ex Prophetis illis.

¶ Quū igitur hac audisset Herodes, ait, Hic est Iohannes quē ego decollauī, ipse surrexit à mortuis.

Vide annot. apud Matth.

Ipse enim Herodes missis satellitibus prehenderat Iohannem, & vinxerat eum in carcere, propter Herodiadem vxorē Philippi fratris sui, quia duxerat eā vxorem.

Dicebat enim Iohannes Herodi, ¶ Nō licet tibi habere vxorem fratris tui.

Herodias autē imminebat ei, & cupiebat eū trucidare: nec poterat

Herodes enim metuebat Iohannē, sciens eū esse virū iustū ac sanctū, & obseruabat eū: auditōq; eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

Quum igitur dies opportunus adesset, quo tempore Herodes in natalitiis suis coenā faciebat proceribus suis ac chiliarchis & primariis Galilææ:

Et introisset filia ipsius Herodiadis, ac saltasset, placuissetq; Herodi & simul accumbentibus, rex ait puellæ, Pete à me quodcunque volueris, & dabo tibi.

Iurauitque ei, Quodcunque à me petieris, dabo tibi, vsque ad diuidium regni mei.

At illa egressa dixit matri suæ, Quid petam? Illa verò dixit, Caput Iohannis Baptistæ.

Puella igitur cupidè statim ad regem ingressa, id petiit, dicens, Velim vt iam nūc des mihi in patina caput Iohannis Baptistæ.

Rex

אחרנא אמרין הו דאליא הו
ואחרנא דנביא הו איך חד מן נביא:
כד שמע דין הרודס אמר יוחנן
הו דאנא פסקת רישה הו קס מן
בית מיתא :

הו גיר הרודס שדר הוא אחדה
ליוחנן וארמיה בית אסירא מטול
הרודיא אנתת פיליפוס אחוהי הי
דגסב :

אמר הוא גיר יוחנן להרודס דלא
שליט דתסב אנתת אחוך :

הי דין הרודיא לחימא הות לה
ועביא הות למקטלה ולא משכחא
הות :

הרודס גיר דחל הוא מן יוחנן על
ידוע הוא דגברא הו זדיקא וקדישא
ומנטר הוא לה וסניאתא שמע הוא
לה ועכד ובסימאית שמע הוא לה:

והוא יומא ידיעא כד הרודס
בבית ילדה חשמייתא עכד הוא
לרורכנוהי ולכילירכא ולרישא
דגלילא :

ועלת ברתה דהרודיא רקדרת
ושפרת לה להרודס ולאילין דסמיכין
עמה ואמר מלכא לטלייתא שאלי
מני מדם דצביא אנתו ואתל לכו :

וימא לה דמדס דתשאליני אתל
לכו עד-מא לפלגה דמלכותי :

הידין נפקת ואמרת לאמה מנא
אשאליוהי אמרא לה רישה דיוחנן
מעמדנא :

ומחדא עלת בבטילותא לורת
מלכא ואמרא לה צביא אנא בחדא
שעתא דתתל לי על פינכא רישה
דיוחנן מעמדנא : וברית

15 Alii dicebant, Iliah est: & alii, Pro-
pheta est sicut unus ex prophetis.

16 Quumque audiuisset Hiraudis,
dicit, Iuchannan est, cuius ego ampu-
taui caput: ipse surrexit à mortuis.

6 Ad verb. Ad
inter mortuos, vt
paulo antè.

17 Ipse enim Hiraudis miserat [ac]
apprehenderat Iuchannan, ac cõie-
cerat in locum vinctorum, propter
Hiraudiah uxorem fratris sui Phi-
lippi quam acceperat.

18 Dicebat enim Iuchannan Hirau-
di, Non licet tibi vt accipias uxore
fratris tui.

19 Ipsa autem Hiraudiah impugna-
bat eum, & volebat interficere eum:
nec poterat.

7 Subaudi Verbis:
hoc est, Acriter mi-
nitabatur ei. Hoc
enim sensu idẽ ver-
bum sæpe legitur,
Act. 4 & epist. peti
cap. 2.

20 Hiraudis enim metuebat à Ju-
channan, eo quod sciebat quod vir
esset iustus et sanctus: & observa-
bat eum, et multa audiebat ab eo,
et faciebat, et libenter audiebat eũ.

8 Id est, Eius hor-
tatu & cõsilio mul-
ta faciebat.

21 Et factum est certo quodam die,
quum Hiraudis in domo natiuita-
tis sue cœnam fecisset proceribus suis
& chiliarchis, & primoribus Gali-
lae.

9 Id est, In domo
vbi celebrabat epu-
lum natalitiorum
suorum.

22 Et ingressa esset filia Hiraudiah:
saltaret placeretque ipsi Hiraudi &
iis qui discumbebant cum eo: et dixit
rex puella, Pete à me id quod volue-
ris, et dabo tibi.

23 Et iuravit ei, Quicquid petieris à
me, dabo tibi, usque ad dimidium re-
gni mei.

24 Tunc egressa est, & dixit matri
sue, Quid petam ab eo? Dixit ei, Ca-
put Iuchannan Baptiste.

25 Et illico ingressa est cum sollicitudi-
ne ad regem, et dixit ei, Volo hac ho-
ra vt des mihi in patina caput Iu-
channan Baptiste.

T. ij.

Euangelium

Καὶ πένυτος γρόμμος ὁ βασι- 26
λως, διὰ τοῖς ὅρκας ἐ τοῖς σὺν ανακει-
μύοις ἐκ ἡδέλησεν αὐτὴν ἀδεπῶσαι.

Καὶ ὁ δέως ὁποσείλας ὁ βασιλὺς 27
αποκουλάτωρα, ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι
τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐ- 28
τὸν ἐν τῇ φυλακῇ· ἐλὼκε τὴν κεφα-
λὴν αὐτοῦ ἐπὶ πλάτῃ, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν
τῷ κορασίῳ, καὶ τὸ κορασίον ἔδωκεν αὐ-
τὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλ- 29
θον καὶ ἦσαν ἐπὶ πλάτῃ αὐτοῦ, καὶ ἔδη-
καν αὐτὸ ἐν μνημείῳ.

Luc. 9.10 Καὶ σὺν ἄρσενται οἱ ἀπόστολοι πρὸς 30
τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα ἐ-
ὅσα ἐποίησαν ἐ ὅσα ἐδίδασκαν.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ 31
κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον, ἐ ἀναπαύ-
εσθε ὀλίγον. Ἡ δὲ γὰρ οἱ ἐρχόμενοι ἐ οἱ ὑ-
πάγοντες πολλοὶ καὶ ἔχοντες φάειν καὶ ἔσθην.

Matth. 14.13
Luc. 9.10 Καὶ ἀπῆλθον εἰς ἔρημον τόπον τῷ 32
πλοίῳ κατ' ἰδίαν.

Καὶ εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας οἱ ὄ- 33
χλοι· ἐ ἐπέγνωσαν αὐτὸν πολλοί· καὶ
περὶ τὸν πασῶν τῶν πόλεων σὺν ἔδρα-
μον ἐκεῖ, καὶ πρὸς αὐτοὺς, καὶ σὺν ἡλ-
θον πρὸς αὐτόν.

Matth. 9.36
& 14.14
Luc. 9.11
Matth. 14.15 Καὶ ὁ δὲ εἰδὼν ὁ Ἰησοῦς πολλὴν 34
ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι
ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμέ-
να· καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά.

Καὶ ἦδη ὥρας πολλῆς γρομμῆς, 35
πρὸς αὐτὸν αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ
λέγουσιν, Ὁ πῆρμος ὅστις ἐ τόπος, καὶ
ἦδη ὥρα πολλή.

Απόλυσον αὐτοὺς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς 36
τοὺς κώκλῳ ἀγροὺς καὶ κάμας, ἀγο-
ράσωσιν ἑαυτοῖς ἄρτους· πρὸς φάγω-
σιν οὐκ ἐχέουσι.

Ὁ δὲ

Rex autē valde tristis factus, no-
luit tamē, ppter iusiurādū & eos
qui simul accumbebāt, eā reiicere.

Et statim rex, misso spiculato-
re, imperavit ut adferretur caput
eius.

Ille verò abiit ac decollavit eū
in carcere: attulitque caput eius
in patina, & dedit illud puellæ, &
puella dedit illud matri suæ.

Quūq; hoc audissent discipuli
eius, venerūt & sustulerūt cadauer
eius, & posuerūt in monumento.

Coacti sunt autē Apostoli ad
Iesum, & annūtiaverūt ei omnia
& quæ egerant & quæ docuerāt.
Et dixit eis, Venite vos priuatim
in desertū locū, & requiescite pau-
lulum. Erāt enim multi venientes
& abeuntes, & ne cibum quidem
capere ipsis vacabat.

*Christum vel per ipsa
deserta sectantibus
non modo nihil decuit,
sed etiam multum
supererit. Et quam
turpe ab eo quidam
eternam donat, hanc
caducam non expe-
ctare?*

Abierunt igitur in desertum lo-
cum nauigio seorsim.

Vidit autem eos abeuntes tur-
ba, & agnouerunt eum multi: &
pedibus ex omnibus ciuitatibus
concurrerunt illuc, præuenerunt-
que eos, & conuenerunt ad eum.

Tunc egressus vidit turbā mul-
tā Iesus, & misericordia cōmotus
est super eis, quoniam erant ut o-
ues non habentes pastorem: cœ-
pitque eos docere multa.

Quum autem iam multus dies
esset, adierunt eum discipuli eius,
dicentes, Desertus est locus, & iā
multus dies est:

Dimitte eos, ut profecti in cir-
cumiacentes agros ac vicos, emāt
sibi panes. nam quo vescantur nō
habent.

At

- 26 ^{א כרה} וְכָרִית לָהּ סָגִי לְמַלְכָּא מְטוֹל ^{ב ימה} דִּין מוֹמְתָא וּמְטוֹל ^{ג ססך} סְמִיכָא לֹא עָבָא ^ד דִּיגְלוּזִיָּה :
- 27 ^א אֵלָא מַחְדָּגָּ שְׂדֵר מְלָכָּ ^ב סְפּוֹקְלָטְרָא וּפְקַד דִּיִּיתָגָּ רִישָׁה ^ג דִּיּוֹחַנָּן וְאֹר־פְּסָקָה רִישָׁה דִּיּוֹחַנָּן ^ד בֵּית אֲסִירָא :
- 28 ^א וְאִיתִי בְּפִינְכָּא וַיִּחַב לְטָלִיתָגָּ ^ב וְהִי טָלִיתָא יִהְבַּת לְאִמָּהּ :
- 29 ^א וְשָׁמְעוּ תַלְמִידוּהִי וְאִתּוּ שְׁקִלּוּ ^ב שְׁלִידָה וְסָמוּ בְּבֵית קְבוּרָא :
- 30 ^א וְאַתְכַּנְשׁוּ שְׁלִיחָא לֹר־יִשׁוּעַ ^ב וְאָמְרוּ לָהּ כָּל מָא דַּעֲבַדּוּ וְכָל מָא דֵּאֲלָפוּ :
- 31 ^א וְאָמַר לְהוֹנָסָּ תּוּ לְכוּנְנָאֹר־לְדַבְּרָא ^ב בְּלַחֲוִדִּין וְאַתְתַּנְיָחוּ קָלִיל אִית הוּ ^ג גִּיר סְנִיאָא דְאֹזְלִין וְאַתִּין וְלִית הוּא ^ד לְהוֹן אֲתֵרָא אֶף לֹא לְמַאֲכָל :
- 32 ^א וְאֹזְלוּ לְאֲתֵרָא חוּרְבָּא בְּסִפִּינְתָא ^ב בְּלַחֲוִדִּיהוֹן :
- 33 ^א וַחֲזוּ אַנּוֹן סְנִיאָגָּ כַּד אֹזְלִין ^ב וְאַשְׁתּוּדְעוּ אַנּוֹן וּבִיבְשָׁא רַחֲטוּ מִן ^ג בְּלַחֲיָן מְדִינְתָא קְדֻמוּהִי לְתַמָּן :
- 34 ^א וַנִּפְקִי יִשׁוּעַ חוּא כְּנִשָּׂא סְנִיאָגָּ ^ב וְאַתְרַחֶס עֲלֵיהוֹן דְּדִמִּין לְעֲרֵבָא דְלִית ^ג לְהוֹן רַעִיָּא וְשָׂרִי הוּא ^ד לְמַלְפוּ אַנּוֹן ^ה סְנִיאָתָא :
- 35 ^א וְכַד הוּא עֲדָנָא סְנִיאָגָּ קֶרְבוּ ^ב לְוִתָּה תַלְמִידוּהִי וְאָמְרִין לָהּ הֵנָּא ^ג אֲתֵרָא חוּרְבָּא הוּ וְעֲדָנָא סָגִי :
- 36 ^א שְׂרִי אַנּוֹן דִּיאֹזְלוֹן ^ב לְאֲגוּדְסָא ^ג דְּחֲדָרִיהוֹן וּלְקוּרִיָּגָּ וַיּוֹכְנוּן לְהוֹן ^ד לְחֵמָא לִית לְהוֹן גִּיר מַדָּם לְמַאֲכָל :
- 26 *Et tristitia fuit multa regi: propter autem iuramentum & propter accumbentes noluit fraudare eam.*
- 27 *Sed illico misit rex spiculatorem, et precepit ut adferret caput Iuchannan. Et abiit, et amputavit caput Iuchannan in loco vinctorum.*
- 28 *Et adduxit in patina, ac dedit puella: & ipsa puella dedit matri suae.*
- 29 *Et audiuerunt discipuli eius, et venientes acceperunt cadaver eius, et posuerunt in loco sepulchri.*
- 30 *Et congregati sunt Apostoli ad Ieschua, et retulerunt ei quicquid fecissent, et quicquid docuissent.*
- 31 *Et ait eis, Venite, abeamus in desertum seorsim, & quiescite paululum. Erant enim multi qui abibant et veniebant: nec erat eis opportunitas ne ad comedendum quidem.*
- 32 *Et abierunt in locum desertum navigio seorsim.*
- 33 *Et viderunt eos multi abeuntes, & agnouerunt eos, et in arida occurrerunt ex omnibus ciuitatibus, & anteverterunt eum illuc.*
- 34 *Et egressus est Ieschua: vidit turbas multas, et misertus est super eis, quod similes essent ouibus quibus non est pastor. Et incipiebat docere eos multa.*
- 35 ¹⁰ *Quumque esset tempus multum, acceperunt ad eum discipuli eius, & dixerunt ei, Hic locus desertus est, & tempus multum est [progressum.]*
- 36 *Dimitte eos ut abeant in agros qui circumiacent eis, & in pagos, & emanant sibi panem. Non enim est eis aliquid ad comedendum.*

10 Id est, Eius sermones protrahi fuissent in multum tempus: & seram esset.

Euangelium

Ο δὲ Ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Δό- 37
τε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν. Καὶ λέγουσιν
αὐτῷ, Απελθόντες ἀγοράσωμεν δια-
κοσίων δυνάμεων ἄρτους, καὶ δώσωμεν
αὐτοῖς φαγεῖν;

Ο δὲ λέγει αὐτοῖς, Πόσους ἄρτους ἔ- 38
χετε; ὑπάγετε καὶ ἴδετε. Καὶ γινόντες,
λέγουσι, Πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

Καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι 39
πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ
χλωρῷ ἁόρτῳ.

Καὶ ἀνέπεσον ὡρασιαὶ ὡρασιαί, 40
ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πενήκοντα.

Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ 41
τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐ-
ρανόν, εὐλόγησε, καὶ κατέκλασε τοὺς ἄρ-
τους· καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα
παρεδώκωσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας
ἐμέλεισε πᾶσι.

Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν. 42

Καὶ ἦσαν κλασματῶν δώδεκα κο- 43
φίνοις πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων.

Καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους, 44
ὡσεὶ πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

Καὶ διδέως ὡς ἄρτισε τοὺς μαθη- 45
ταὶ αὐτοῦ ἐμβλῶσαι εἰς τὸ πλοῖον, ἔ-
πειτα ἀγὼν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαιδάν,
ἕως αὐτοῦ ἀπολύσει τὸν ὄχλον.

Καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς, ἀπῆλ- 46
θεν εἰς τὸ ὄρος ὠροσεύξασθαι.

Καὶ ὁ ψίας ἡγεμονεύων ἐν τῷ πλοῖον 47
ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος
ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ εἶδεν αὐτοὺς βασιανίζοντες ἐν τῷ 48
ἐλαύνειν· (ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐ-
τοῖς) καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τρυκτὸς
ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς, ὡς πατῶν ἐπὶ τῇ
θαλάσσῃ· ἔπειτα ἔλεγε, Ὁρᾶτε αὐτοὺς.

Οἱ δὲ, ἰδόντες αὐτὸν ὡς παρῶτα 46
ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐδοξάν φάντασμα
εἶναι· καὶ ἀνέκραξαν· (Πάντες

At ille respondens dixit eis, Da-
te vos ipsis quo vescantur. Tunc
dicunt ei, Num ut profecti ema-
mus ducentis denariis panes, &
demus eis quo vescantur?

Ipse verò dicit eis, Quot panes
habetis? abite & videte. Et illi re-
cognita, dixerunt, Quinq;, & duos
piscis.

Tunc iussit eos facere ut accum-
berent omnes per conuiuia super
viridi gramine.

Accubuerunt igitur sigillatim
per areolas, partim centeni & par-
tim quinquageni.

Et acceptis quinq; illis panibus
ac duobus illis piscibus, suspiciens
in cælū, benedixit, ac fregit panes
deditq; discipulis suis ut illis ap-
ponerent: & duos pisces partitus
est omnibus.

Comederuntque omnes, & sa-
turati sunt.

Et sustulerunt fragmentorū duode-
cī cophinos plenos, & ex piscib⁹.

Erant autem qui comederant,
quasi quinquies mille viri.

Et statim coegit discipulos suos
inascendere in nauigiū, & præire
Bethsaidam in vltiorem ripam,
dum ipse dimitteret turbam.

Et quum amandasset eos, abiit
in montem ad precandum.

Quum autem serum diei adef-
set, erat nauigium in medio mari,
& ipse solus in terra.

Viditq; eos vexatos in nauigio
prouehēdo: (erat enim ventus eis
cōtrarius) & circa quartā vigiliā
noctis venit ad eos, ambulās super
mare: volebātq; eos præterire.

Illi verò viso eo ambulante su-
per mare, putarunt spectrum esse:
& exclamauerunt: (Omnes

Fidos seruos Dei possi-
lenes labores manet
grauissima tempe-
stas, quam absenti cor-
pore Christus, virtute
presens, sic modera-
tur, ut quo tempore
et qua ratione mi-
nime expectant, insu-
licitatis portum pro-
uehantur Vera Ecce-
ste in hoc mundo su-
stantis imago.

Matth. 14. 17
Luc. 9. 13
Ioh. 6. 9

Matth. 14. 23
Ioh. 6. 16

א יהב ^a הו דין אמר להון הכו להון אנתון
 למלעס אמרין לה נאזל גזבן דמאתין
 ב נתל כמו ^b דנברין לחמא ^b ונתל להון לעסין :
 אול ^c הו דין אמר להון ^c זלו חזו כמא
 חזא ^d לחמין אית לכו הרכא וכד חזו
 אמרין לה חמשא לחמין ותריין נוגין :
 ופקד להון דיסמכון לכל נש
 סמכון סמכון על עסבא :
 ססך ^e ואסתמכו סמכון סמכון דמא
 מא ודחמשין חמשין :
 ונסב הנון חמשא לחמין ותריין נוגין
 חר ^f וחר בשמיא וברך וקצא לחמא
 ויהב לתלמידוהי דיסימון להון והנון
 תריין נוגין פלגו לכלהון :
 ואכלו כלהון וסבעו :
 ושקלו קצא תר-עסר קופינין
 כד מלין ומן גונא :
 אית ^g איתיהון חזו דין דאכלו לחמא
 חמשא אלפין גברין :
 גס ^h ומחדא אלץ לתלמידוהי דיסקון
 לספינתא ויאזלון קדמוהי לעברא
 לבית צידא עד שרא הו לכנשא :
 וכד שרא אנון אזל לטורא
 צל ⁱ למצלוי :
 כד הוא דין רמשא ספינתא
 אית ^k איתיה הות ^k מצעת ימא והו
 מצע בלחודוהי על ארעא :
 חזא ^m וחזא אנון ^m דמשתגקין כד ⁿ רדין
 נר ^o רוחא גיר לוקבלהון הות ובמטרתא
 רביעיתא דלליא אתא לותחון ישוע
 כד מהלך על מיא וצבא הוא
 דיעבר אנון :
 חזא ^p הנון דין חזאוהי דמהלך על מיא
 וסברו להון דחזא הו דגלא וקעו :
 חזא ^q כלחון

37 Ille autem dixit eis, Date ipsis vos
 ad edendum. Dicunt ei, Ibimus, eme-
 mus ducentorum denariorum panē,
 & dabimus eis[ut] edant?
 38 Ille autem dixit eis, Abite, videte
 quot panes sunt vobis hic. Et quum
 vidissent, dicunt ei, Quinque panes,
 et duo pisces[sunt nobis].
 39 Et praecepit eis ut discumbere fa-
 cerent unumquemque, discumbentes
 discumbentes super herbam.
 40 Et discubuerunt ¹¹[per] discubitus
 discubitus, qui [erāt] cēteni centeni,
 et quinquageni quinquageni.
 41 Et accepit quinque illos panes, &
 duos pisces, & suspexit in calū, et be-
 nedixit ac fregit panē: deditq; disci-
 pulis suis ut apponeret illis. Illos quo-
 q; duos pisces partiti sunt illis omnib⁹.
 42 Et comederūt omnes, et saturati sunt.
 43 Et sustulerunt fragmentorū duo-
 decim cophinos plenos, & de piscibus.
 44 Erant autem qui comederāt pa-
 nem, quinque millia virorum.
 45 Et statim coegit discipulos suos ut
 ascēderent in nauigiū, & abirent
 ante se ¹² in aduersum littus Beth-
 Tzaida, dum dimitteret ille turbas.
 46 Et quum dimisisset eas, abiit in
 montem ad orandum.
 47 Quum autem esset vespera, na-
 uigium erat in medio mari, et ipse
 solus super terram.
 48 Et vidit eos quod seipsos ¹³vexa-
 rēt remigantes: (ventus enim eis cō-
 trarius erat) & in custodia quarta
 noctis venit ad eos Ieschua ambulās
 super aquas, et volebat praterire eos.
 49 Illi autē viderūt eum quod ambu-
 laret super aquas, & putauerunt
¹⁴q visio esset falsa, et clamauerūt.
 T.iiij.

11 Id est, Diuer-
 sos ordines. quō
 interordinū ali-
 quod esset inter
 discumbentium
 series, ad apponē-
 dos & colligendos
 panes.

12 Ad verbum, In
 transitū. Hebrai-
 smus antē notatus,

13 Vox Syriaca
 est רדין, quā pro-
 prie significat Arā-
 tas: sed per meta-
 phoram ab agrico-
 lis adnautas trans-
 fertur, ut etiā apud
 Latinos poetas, qui
 dicunt Sulcare a-
 quor.

14 Spectri peri-
 phrasis est & inanis
 visionis.

Euangelium

(Πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον, καὶ ἐταράχθησαν) καὶ ὁ θεὸς ἐλάλησεν μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, Θαρσύνετε· ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

Καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον· καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος· καὶ λίαν ἐκ θαλάσσης ἐν αὐτοῖς ἐξίσταντο, καὶ ἐθαύμαζον.

Οὐ γὰρ σιῶν ἦσαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις· ὡς γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη.

Καὶ διαπερὶσαντες ἤλθον ἐπὶ τὴν γῆν· Γενησαρέτ· καὶ θεωρήσαντες.

Καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τῶν πλοίων, ὁ θεὸς ἐπιγινώσκων αὐτὸν,

Περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κρᾶσβάτοις τοῖς κακῶς ἔχοντες· καὶ φέρειν ὅπου ἤκουον ὅτι ἐκεῖ ὄντι.

Καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας, ἢ πόλεις, ἢ ἀγροὺς, ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐπίδουον τοῦ ἀδινουῦντος, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἀν τῇ κρᾶσίδου τῇ ἰματίᾳ αὐτοῦ ἀψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἤπιοντο αὐτῷ, ἐσώζοντο.

Κεφάλαιον Ζ'

Matth. 15, 2

ΚΑΙ σιῶν ἄγονται πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρισαῖοι, καὶ πνὲς τῆ Γεραμματέων, ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων·

Καὶ ἰδόντες πνᾶς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τῷ κοινᾷ χειρὶ (τῷ τ' ἐστὶν ἀνίπτοις) ἐδίδοντες ἄρτους, ἐμέμψαντο.

Οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας, ἐκ ἐδίοισι, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων.

Καὶ ἀπὸ ἀγορῶν, ἐὰν μὴ βαπτίσωνται, οὐκ ἐδίουσι. καὶ ἄλλα πολλά ὅτιν ἂν ᾤεσθαι κρατεῖν, βαπτισμοῖς ποτιέων, καὶ ξυστῶν, καὶ χαλκίων, καὶ κλινῶν.

Ἐπειτα

(Omnes enim viderant eum, & turbati sunt) sed statim loquutus est cum eis, & eis dixit, Confidite: ego sum: ne timete.

Tunc ascendit ad eos in nauigium, quicuiusque ventus: & ipsi multo magis apud sese obstupescerant, & mirabantur.

Non enim intellexerant quod factum fuerat illis panibus: quoniam cor eorum occalluerat.

Et quum traiecissent venerunt in terrā Genezaret: & appulerunt.

Tunc ipsis egressis ē nauigio, statim agnito eo,

Quum percurrissent totam illā circumiacentem regionem, coeperunt in grabatis malè affectos circumferre ubi audiebant eum esse.

Et quocunque introisset in vi-
cos, aut vrbes, aut agros, in foris
ponebant ægrotos, & precabatur
eum vt vel fimbriam pallii ipsius
tangerent: & quotquot tangebant
eum, seruabantur.

Cap. VII.

Tunc coguntur ad eum Pharisei, & quidam ex Scribis, qui venerant Hierosolymis:

Et quū vidissent quosdā ex discipulis eius pollutis manib⁹ (idest illotis) edere panē, cōquesti sunt.

Nam Pharisei & omnes Iudæi, nisi pugno lauerint manus, non edunt, tenētes traditionem seniorum.

Et à foro venientes, nisi loti fuerint, nō edunt. Et alia multa sunt quæ acceperunt tenenda, nempe lotiones poculorum, & sextariorum, & aramentorum & lectorū.

Deinde

Christus in patria re-
uersus, ex improviso
ad eos appellens a
quibus minime expe-
ctabatur, recipitur
magno ipsorum bono.

Nulli magis resistunt
sapientiæ Dei quam
quos oportuit omniū
esse sapientissimos:
idque suarum tradi-
tionum zelo, quoniam
nulla in re sibi magis
quam in superstitione
(id est commentis Dei
cultu) homines placet.

בלהון גיר חזאוהי ודחלו
וכר שעתה מלל עמהון ואמר להון
אתלכו אנא אנא לא תדחלו :
א^{לכב טעמו}
אמץ לככם :

וסלק לותהון לספינתא ושלית^ב
רוחא ומב^ד מתדמרים הון ותיהירין^ה
בנפשחון :
דמר כמו
המח :
התר כמו
השתומם :

לא גיר אסתכלו הון מן לחמא^ה
הו מטול דלכהון מעבי הוא :
עכח

וכר עברו עברא^ה אתו לארעא^ה
דגנסר :
אחא

וכר נפקו מן ספינתא בר שעתה
אסתכלוהי אנשי אתרא :

ורהטו בכלה ארעא הי ושריו^ה
למיתיו לאילין דביש ביש עכידין בר^ה
שקילין להון בערסתא לאיכא^ה
דשמעין הון דאיתוהי :
אית

ואיכא דעאל הוא לקוריא^ה
ולמדינתא בשוקא^ה סימין הון כריהא^ה
ובעין הון מנה^ה דאפן לכנפנא^ה
דלבושה יקרבון וכלהון אילין^ה
דקרבין הון לה מתאסן הון :
מס
כרה
מורכב מן
דאפן
אסא

קפלאון

וכנשו לותה פרישא וספרג^ה
דאתו מן אורשלם :

וחזו אנשין מן תלמידוהי דאכלין^ה
לחמא בר לא^ה משגין אידיהון^ה
ואתעדלו :
שוג

בלהון גיר יהודיא ופרישא אנ הו^ה
דבטילאית לא משיגי אידיהון לא^ה
לעסין מטול דאחידין משלמנותא^ה
דקשישא :
בטילאית
טעמו
בהשתרלות :

ומן שוקא אנ לא עמרין לא לעסין^ה
וסגיא אתא אחרניתא אית אילין דקבלו^ה
דיטרון מעמודיתא דכסא ודקסטא^ה
ודמאני נחשא ודערסתא :
עמרין טעמו
רוחצין
גטר

50 Omnes enim viderunt eum, & ti-
muerunt. Et eadem hora loquutus est
cum eis, & dixit eis, ¹⁵ Bono animo
estote: ego sum: ne timeatis.

¹⁵ Id est, Cordati
estote.

51 Et ascendit ad eos in nauigium, et
desiit ventus: & valde admiraban-
tur, et stupecebant apud seipsos.

52 Nō enim intellexerūt de pane illo,
propterea quod cor eorū ¹⁶ crassū erat.

¹⁶ Id est, Stupidū.

53 Et quum transiisset ¹⁷ oppositum
littus, venerunt in terrā ¹⁸ Genesar.

¹⁷ Ad verbum,
Transitum. Hebr.
¹⁸ De Genesar
vide Matth. 14.34

54 Et quum egressi essent ē nauigio,
eadem hora conspicati sunt eum ho-
mines eius loci.

55 Et cucurrerunt per totam illam re-
gionem, & caeperunt adducere eos
¹⁹ qui pessimē affecti erant, ferentes
eos in grabatis eō ubi audiebant
quod ille esset.

¹⁹ Ad verb. Ma-
le malē. Vox gemi-
nata loco superla-
tium, ut ante nota-
tum.

56 Et quocunque introiisset in pa-
gos et in ciuitates, in foris ponebant
infirmos, et petebant ab eo ut saltem
fimbriam vestimenti eius tangerent.
Et omnes qui tangebant eum, sana-
bantur.

Cap. VII.

1 ET congregati sunt ad eum Pha-
risaei & Legisperiti, qui venerāt
ex Vrischelem.

2 Et viderunt quosdam ex discipulis
eius qui comedebant panem non la-
uantes manus suas, et cōquesti sunt.

3 (Omnes enim Iudaei et Pharisei,
nisi diligenter lauerint manus suas,
nō edunt, quia retinent traditiones
seniorum.

¹ Videntur hinc
etiam nomen ob-
tinuisse פרישים, id
est Phariseorum, &
פריש, quod est Ex-
plicauit, Expofuit:
quod, nō vt Tfa-
dulzai מפרשים infi-
sterent, sed qua in
comentariis do-
ctores tradidissent,
amplecterentur.

4 Et ē foro [venientes] nisi abluāt se,
non edunt. Et multa alia sunt quae
acceperūt ut obseruēt, [nempe] lotio-
nes poculorum, & lagenarum, et va-
sorum aris, et lectorum)

Et

Euangelium

Επειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν Ὁ Φαρι 5
σαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, Διατί οἱ μα-
θηταί σου οὐ φαίονται κτ' ἵνα πα-
ράδωσιν τῷ πρεσβυτέρῳ, ἀλλὰ ἀνιπτοῖς
χερσὶν ἐδώκεσι τὸν ἄρτον;

Esa. 29. 13

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οτι 6
καλῶς περὶ φητεύσεν Ησαίας περὶ υ-
μῶν τῶν ὑποκριτῶν· ὡς γέγραπται,
Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χείλεσί με πρᾶ, ἡ δὲ
καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ.

Μά τι μὲν δὲ σέβονται με, διδάσκον- 7
τες διδασκαλίας, ἐντάλματα ἀν-
θρώπων.

Αφέντες γὰρ τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, 8
κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων,
βαπτισμοὺς ξυμῶν καὶ πετεινῶν· καὶ
ἄλλα παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Exo. 20. 12
deut. 5. 16
ephe. 6. 2

Καὶ ἐλέγχε αὐτοῖς, Καλῶς ἀπεῖπε 9
τὴν ἐντολήν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν πα-
ράδοσιν ὑμῶν τηρήσῃτε.

Exo. 21. 17
Icunt. 10. 9
prou. 20. 20

Μωσῆς γὰρ εἶπε, Τίμα τὸν πατέρα 10
σου καὶ τὴν μητέρα σου· καὶ, Ο κακολογῶν
πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω.

Υμεῖς δὲ λέγετε, Εὰν εἴπῃ ἅ τις θεσπος 11
τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Κορβάν (ὅ ἐστι,
δώρον) ὅς ἐστιν ἐξ ἐμοῦ, ὡφελήθη.

Καὶ οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν 12
ποιῆσαι τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἢ τῇ μητρὶ
αὐτοῦ.

Ακυροῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ τῇ 13
παράδοσιν ὑμῶν ἢ παρεδώκατε· καὶ πα-
ρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

Matth. 15. 10

Καὶ περὶ καλεσάμενος πάντας τὸν 14
ὄχλον, ἐλέγχε αὐτοῖς, Ακούετε μου πάν-
τες, ἵνα σῶνται.

Οὐδὲν ἔστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰς- 15
πορεύμενον εἰς αὐτὸν, ὃ δυνάσται αὐτὸν κει-
νῶσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκ πορεύμενα ἀπ' αὐτοῦ
ἐκείνα ἔστιν τὰ κινεῖν τὸν ἄνθρωπον.

Εἴ τις ἔχει ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω.

Καὶ

Deinde interrogarunt eum Pha-
risæi & Scribæ, Quare discipuli
tui non ambulant secundum tra-
ditionem seniorum, sed illotis ma-
nibus edunt panem?

Hypocritis perpetua
superstitionis comes.

Ille verò respondens dixit eis, E-
nimvero bene prophetavit Esaias
de vobis hypocritis: ut scriptum est,
Populus iste labiis me honorat,
cor autē eorū procul abest à me.

Quo magis satagunt
superstitiosi, eo magis
delirant, dum sibi
promittunt se Deum
devereri.

Superstitionum cō-
mentia Legem Dei
non modo non perfici-
unt, ut ipsi non sine
blasphemia vulgo per-
suadent, sed etiam pe-
nitentia tollunt.

Vera religio supersti-
tioni ex diametro re-
pugnans, in spiritua-
li cultu consistit: & om-
nes vera religionis
hostes, quantumvis
altè radices egressi di-
deantur, euelluntur.

Frustra verò me colunt, docen-
tes doctrinas quæ sunt mādāta ho-
minum.

Nam omisso mandato Dei, tene-
tis traditionem hominum, lotio-
nes sextariorum & poculorū: aliā-
q; similia eiusmodi multa facitis.

Præterea dixiteis, Sanè bene ab-
rogatis mandatum Dei, ut tradi-
tionem vestram seruetis.

Moses enim dixit, Honora patrē
tuū & matrē tuā: &, Qui maledi-
xerit patri vel matri, morte mo-
riatur.

Vos autē dicitis, Si dixerit quis
patri vel matri, Corban (id
est munus) quodcunq; ex me erit,
tibi proderit: insons erit.

Nec permittitis amplius eum
quicquam præstare patri suo aut
matri suæ:

Abrogantes sermonē Dei tradi-
tione vestra quā tradidistis: & si-
milia huiusmodi multa facitis.

Præterea aduocata tota turba,
dixit eis, Audite me omnes, & in-
telligite.

Nihil est extra hominem quod
ingrediens in eum, possit eum pol-
luere: sed quæ egrediuntur ex eo,
illa sunt quæ polluant hominem.

Si quis habet aures ad audien-
dum, audiat.

Et

- 5 וְשָׁאוּלוּהִי סִפְרָא וּפְרִישָׁא
לְמִנָּא תַלְמִידֵיהּ לֹא מְהַלְכִין אִין
מִשְׁלֵמְנוּתָא דְקִשְׁיָא אֲלֵא כִּד לֹא
מְסִיגִין אִידִיהוֹן אֲכִלִין לַחֲמָא :
הוּ דִין אָמַר לְהוֹן שְׁפִיר אֲתִנְבִי
עֲלִיכֹון אֲשַׁעִיָּא נְבִיאֵנְסִי בְּאַפָּא אִין
דְּכַתִּיב דְּעָמָא הֵנָּה בְּסִפּוּתָהּ הוּ מִיקַר
לִי לְבַחֹן דִין סְגִי רַחִיק מִנִּי :
וְסָרִיקָאִית דְּחִילִין לִי כִּד מִלְּפִין
יִוְלָפְנָא דְּפוֹקֶדְנָא דְּבְנֵי-נָשָׂא :
כִּד שְׁבַקְתוֹן גִּיר פּוֹקֶדְנָא דְּאַלְהָא
וְאַחֲדִין אֲנָתוֹן מִשְׁלֵמְנוּתָא דְּבְנֵי-
נָשָׂא מַעֲמוּדִיתָא דְּכֶסֶּא וְדִקְסֵטָא
וְסִנְיָאֲתָא אִילִין דְּלַחֲלִין דְּמִין :
אָמַר לְהוֹן שְׁפִיר טַלְמִין אֲנָתוֹן
פּוֹקֶדְנָא דְּאַלְהָא דְּתַקִּימוֹן מ
מִשְׁלֵמְנוּתָכוֹן :
מוֹשֵׁא גִיר אָמַר יָקָר לְאַבוֹךְ
וְלֵאמֶךְ וּמִן דְּמַצְחָא לְאַבָּא אוֹ לְאַמָּא
מוֹתָא יָמוּת :
אֲנָתוֹן דִין אָמְרִין אֲנָתוֹן אֲנִי אָמַר
גְּבִירָא לְאַבוֹהִי אוֹ לְאַמָּה קוֹרְבְּנִי
מִדָּם דְּמִנִּי דְּתֹאֲתֵר :
וְלֵא שְׁבַקִין אֲנָתוֹן לֵה דִיעְבֵּד
מִדָּם לְאַבוֹהִי אוֹ לְאַמָּה :
וּמְסַלִין אֲנָתוֹן מִלְּתָא דְּאַלְהָא
מִטּוֹר מִשְׁלֵמְנוּתָא דְּאַשְׁלֵמְתוֹן
וְדִדְמִין לְהִלִין סִנְיָאֲתָא עֲבִידִין אֲנָתוֹן :
וְקָרָא יֵשׁוּעַ לְכַנְשָׂא כְּלָה וְאָמַר
לְהוֹן שׁוּמְעוּנִי בְּלִכּוֹן וְאַסְתַּכְלוּ :
לִית מִדָּם דְּלִבְרָ מִן כִּד-נָשָׂא הוּ
וְעָאֵל לֵה דְּמַשְׁכַּח מְסִיב לֵה אֲלֵא
מִדָּם דְּנִפְקָהּ הוּ הוּ מְסִיב לִבְר-נָשָׂא :
מִן דָּאִית לֵה אֲדִנָּא דִישְׁמַע יִשְׁמַע :
כִּד
- 5 Et interrogauerunt eum Legispe-
riti & Pharisei, Quare discipuli tui
non ambulant secundum traditio-
nes seniorum, sed quum non lauent
manus suas, comedunt panem?
6 Ille autem dixit eis, Bene de vobis
vaticinatus est Isaias propheta,
hypocrita, sicut scriptum est, Popu-
lus iste labiis suis honorat me, cor au-
tem eorum valde remotum est à me.
7 Et frustra reuerentiam exhibent
mibi, docētes doctrinas mādatorum
filiorum hominis.
8 Dereliquistis enim mandata Dei,
& retinetis traditiones filiorum ho-
minis, [nempe] lotiones poculorum,
& lagenarum, et multa quæ his si-
milis sunt.
9 Dixit [etiam] eis, Egregie reiicitis
mandata Dei, ut stabiliatis tradi-
tiones vestras.
10 Musche enim dixit, Honora patrē
tuum & matrem tuam, et, Qui ma-
ledicit patrem aut matrem, morte
moriatur.
11 Vos autem dicitis, Si dixerit quis-
piam patri suo aut matri suæ, Obla-
tione mea quæ est à me iuuaberis.
12 Et non finitis eum ut faciat ali-
quid patri suo aut matri suæ.
13 Et reiicitis sermonem Dei propter
traditionem quam tradidistis: et si-
milis his multa facitis.
14 Et vocauit Ieschua turbam uni-
uersam, et ait eis, Audite me vos o-
mnes, & intelligite.
15 Non est quicquam quod extra fi-
lium hominis est, et ingreditur in eū,
quod possit polluere eum: sed id quod
egreditur ab eo, id est quod polluit
filium hominis.
15 Is cui sūt aures ut audiat, audiat.
Quum

2 Id est, Non vi-
uunt. Hebraismus
admodū frequēs.
3 Id est, Cibum.

4 Ad verb. Assu-
mētēs vultum, vt
sepe notatum est.

5 Id est, Omnino
moriatur. Hebr.

6 Oratio est cō-
cisa: & supplenda
aliqua sunt, hoc
modo videlicet;
Persuadetis filiis
quod satisfacciant
parentibus, siquid
ex suis facultatib;
Deo sponte offe-
rant, eo quod obla-
tione illa fauorē
Dei concilient pa-
rentibus: præposi-
ta vestra doctrina
filios auertitis à
pietate erga parē-
tes.

Euangelium

Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τῆς ὁ- 17
χλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐ-
τῆς περὶ τῆς παραβολῆς.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὕτω καὶ ὑμεῖς 18
ἀσυνέτοι ἐστε· καὶ οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν ὃ
ἐξωθεν εἰσπορεύεται εἰς τὸν ἄνθρω-
πον, καὶ δυνάται αὐτὸν κοινῶσαι;

Ὅτι ἐκ εἰσπορεύεται αὐτῷ εἰς τὴν 19
καρδίαν, ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν καὶ εἰς τὸν
ἀφροδῶνα ἐκπορεύεται, καθαρὴν
πάντα τὰ βρώματα.

Ελεγε δὲ ὅτι ὃ ἐκ τῆς ἀνθρώπου 20
ἐκπορεύεται, ἐκείνο κοινῶσι τὸν ἄν-
θρωπον.

Gen. 6.5
& 8.21

Εσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀν- 21
θρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπο-
ρεύονται, μοιχεύειν, πονεῖν, φόνος,

Κλοπὰ, πλεονεξία, πονηρία, δό- 22
λος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρὸς,
βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη.

Πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἐσωθεν 23
ἐκπορεύεται, καὶ κοινῶσι τὸν ἄνθρωπον.

Matth. 15. 21

Καὶ ἐκείθεν ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ 24
μεθόρια Τύρου καὶ Σιδῶνος· καὶ εἰσελ-
θὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδεὶς αὐτὸν ᾔδει·
καὶ ἐκ τῆς οἰκίας ἐξῆλθεν.

Ακούσασα γὰρ γυνὴ ἑκείνη, ἧς εἶ- 25
χε τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνῆμα ἀκά-
θαρτον, ἐλθούσα προσέπεσε πρὸς
τοὺς πόδας αὐτῆς.

(Ἦν ὅτι ἡ γυνὴ Ἑλληνίς, Συροφοίνισσα 26
τῶ γένους) καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμό-
νιον ἐκβάλλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

Ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ἀφες πρῶ- 27
τον χορτασθῶσι τὰ τέκνα· καὶ γὰρ καλόν
ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βα-
λεῖν τοῖς κυναερίοις.

Ἡ δὲ ἀπεκρίθη, καὶ λέγει αὐτῷ, Ναὶ Κύ- 28
ριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάερα ὑποκάτω τῆς
πέτρας ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψυχίων τῶν παιδίων.

Καὶ

Et quum introisset domum di- 17
gressus à turba, interrogarūt eum
discipuli eius de parabola.

Tunc dicit eis, Itāne & vos defi- 18
pitis nō intelligitis, quicquid ex-
trinsecus ingreditur in hominē,
non posse eum polluere?

Non enim ingreditur in cor e- 19
ius, sed in ventrem: & in latri-
nam abit, purgans omnes escas.

Dicebat autem, quod ex homi 20
ne egreditur, illud polluere homi-
nem.

¶ Intus enim ex corde hominum 21
malæ cogitationes egrediuntur,
adulteria, scortationes, cædes,

Furta, auaritiæ, scelera, dolus, 22
proteruia, oculus malus, obtrecta-
tio, superbia, amentia.

Omnia hæc scelera intus exeūt, 23
& polluunt hominem.

¶ Et illinc surgens abiit in confi-
nia Tyri ac Sidonis: & ingressus
domum, neminem volebat hoc sci-
re: sed non potuit latere.

Quod oblatum repu-
diant superbi, hoc de-
lat exorquent mode-
sti & humiles pecca-
tores.

Quū enim de hoc audisset mu- 24
lier cuius filiola habebat spiritum
impurum, venit & accidit ad pe-
des eius.

(Erat autem mulier Græca, Sy- 25
rophœnissa genere) & rogauit eū
vt dæmoniū eiiceret ex filia sua.

Iesus autem dixit ei, Sine prius 26
saturentur liberi: non est enim bo-
num accipere panem liberorum,
& obicere catellis.

Ipsa verò respondit, & dixit ei, 27
Etiam Domine: etenim catelli e-
dūt sub mensa ex micis puerorū.

Tunc

כִּד דִּין עַל יֵשׁוּעַ לְבֵיתָא מִן כְּנִשָּׂא
שְׂאֵלוּהִי תַלְמִידוּהִי עַל מַתְלָא הוּ :

אָמַר לְחוּן הַכְּנִי אַף אֲנִתּוֹן
עֲטֹלִין אֲנִתּוֹן לֹא יָדְעִין אֲנִתּוֹן : דְּכָל
מִדָּם דְּמִן לְבַר אֲעָל לְבַר-נִשָּׂא לֹא
מִשְׁכַּח בְּמִסִּיב לָהּ :

דְּלֹא הוּא לְלִבָּה עֲאֵר אֵלֹא
לְכַרְסָּהּ וּמִשְׁתַּדָּא בְּתַדְכִּיתָּהּ
דְּמִדְכִּיא כָּלָה מֵאֲכֹלָתָא :

מִדָּם דִּין דְּנִפְק מִן כְּר-נִשָּׂא הוּ
הוּ מִסִּיב לְבַר-נִשָּׂא :

מִן לְגו גִּיר מִן לְבָא דְכְּנִי-נִשָּׂא
נִפְקִין מִחֲשַׁבְתָּא בִישְׁתָּא גִּירָא
וְנִיּוֹתָא נִגְבוּתָא קְטָלָא :

עֲלוּבוּתָא בִישְׁתָּא נִכְלָא צַחְנוּתָא
עֵינָא בִישְׁתָּא גִּירָא שְׂכַחְרָנוּתָא
שְׁמִיּוֹתָא :

הָלִין כָּלֵהִין בִישְׁתָּא מִן לְגו הוּ
נִפְקִין וּמִסִּיבִין לָהּ לְבַר-נִשָּׂא :

מִן תַּמָּן קָם יֵשׁוּעַ וְאֵתָא לְתַחוּמָא
דְּצוּר וּדְצִידִין וְעַל לְבֵיתָא חָד וּלְגַ
צָבָא הוּא דֹאנֵשׁ יָדַע בֵּהּ וְלֹא אֲשַׁכַּח
דִּיטָשָׂא :

מִחְדָּא גִיר שְׁמַעַת אֲנִתָּתָא חָדָא
מִטּוֹלָתָהּ דֹּאִית לְבֵרְתָהּ רוּחָא טַנְפָּתָא
וְאֵתָת נִפְלֵת קָדָם רַגְלוּהִי :

הִי דִין אֲנִתָּתָא אֵיתִיהָ הוּרָא
חֲנַפְתָּא מִן פּוֹנִיקִי דְסוּרִיא וּבְעִיא
הוּת מִנָּה דִיפִק לְדִיּוּא מִן בְּרִתָּהּ :

וְאָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ שְׁבוּקִי לוֹקָדָם
יִסְכַּעוֹן כְּנִיא לֹא הוּא גִיר שְׁפִירָא
דְּנִסְכָּב לְחִמָּא דְכְּנִיא וְנִרְמָא לְכָלָא :

הִי דִין עֲנֵת וְאָמַרָא לָהּ אֵין מְרִי
אַף כָּלָבָא מִן תַּחֲת פִּתּוּרָא אֲכָלִין
פְּרִתּוֹתָא דְכְּנִיא :

17 *Quum autē introisset Ieschua in domū à turba, interrogauerunt eum discipuli eius de parabola ista.*

18 *Dixit eis, Sic etiam vos hebetes estis? Ignoratis vos quòd quicquid extrinsecus ingreditur in filium hominis, non potest polluere eum?*

19 *Quia in core eius non introit, sed in ventrem eius: et eiicitur in secesum, qui purgat omnem escam.*

20 *Id autem quod egreditur à filio hominis, illud polluit filium hominis.*

21 *E medio enim, [hoc est] è corde filiorum hominis, exeunt cogitationes malæ, adulterium, scortatio, furtum, cædes,*

22 *Auaritia, malitia, fraus, 7 fætor, oculus malus, maledicentia, superbia, amentia.*

23 *Hæc omnia mala ab interno exeunt, & polluant filium hominis.*

24 *Inde surrexit Ieschua, et venit in cōfinium Tzur et Tzaidan, et ingressus est in domum quandam: nec volebat ut quisquam hoc sciret: & non potuit latere.*

25 *Illico enim audiuit mulier quædā de eo, cuius filia spiritus erat impurus, & veniens procidit ante pedes eius,*

26 *(Illa autem mulier profana erat ex Phœnice Syria) & petebat ab eo ut eiiceret demonium ex filia sua.*

27 *Et dixit ei Ieschua, Sine [ut] prius saturentur filii. Nō enim bonum est ut accipiamus panem filiorū, & proiciamus canibus.*

28 *Ipsa autem respondit, & dixit ei, Etiam Domine mi, etiam canes sub mensa comedunt micas filiorum.*

V.i.

7 Ab effectu designat ebrietatem, quæ hominē fœtidum reddit. Eodē sēſu accipitur Pet. 4-3

^a עול

^b סאכ

^c עול

^d שדה

^e רכא

^f גור שעמו
^g באף

^h עלב

ⁱ סאכ

^j טשא

^k אית

^l בעא

^m נפץ

ⁿ נסב

^o רמא

Euangelium

Καὶ εἶπεν αὐτῇ, Διὰ τῆτον τὸν λό- 29
γον ὑπάγε· ἔξεληλυθε τὸ δαμόνιον ἐκ
τῆς θυγατρὸς σου.

Καὶ ἀπελθούσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, 30
εὔρε τὸ δαμόνιον ἔξεληλυθός, καὶ τὴν
θυγατέρα βεβλημένην ἐπὶ τῇ κλίνῃ.

Καὶ πάλιν ἔξελθὼν ἐκ τῆς οἰκίας 31
Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθε πρὸς τὴν θα-
λάσσαν τῆς Γαλιλαίας, ἀνα μέσον τῆς
οἰκίας Δεκαπόλεως.

Καὶ φέροισιν αὐτῷ κωφὸν μοιγᾶ 32
λον· καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπι-
θῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.

Καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τῆς 33
ὄχλου κατ' ἰδίαν, ἔβαλε τοὺς δακτύλους
αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ· καὶ πύσας ἥψατο
τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸ οὐρανόν, 34
ἐξέκραξε, καὶ λέγει αὐτῷ, Εφφαθα, ὅστις
Διανοίχθητι.

Καὶ διδώς διανοίχθησαν αὐτοῦ αἱ 35
ἀκοαί· καὶ ἐλύθη τὸ δεσμὸς τῆς γλώσ-
σης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.

Καὶ διετείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενί 36
εἰπῶσιν· ὅσον δὲ αὐτοῖς αὐτοῖς διετέλε-
το, μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.

Καὶ ὑπερπερισσῶς ἔξεπλήσσοντο, λέ- 37
γοντες, Καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοῦ
κωφοῦ ποιεῖ ἀκούειν, καὶ τοῦ ἀλαλοῦ
λαλεῖν. Κεφάλαιον η'

Matth. 15. 32

ΕΝ ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, παμπόλ- 1
λου ὄχλου ὄντος, καὶ μὴ ἔχοντων τι
φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς
τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς,

Σπλαγχιζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον· ὅτι 2
ἤδη ἡμέρας τρεῖς προσμύροισί μου,
καὶ ἐκέχοισι τι φάγωσι.

Καὶ εἰάν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστες εἰς 3
οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ.
πνὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἦκοισι.

Καὶ

Tunc dixit ei, Propter istū ser-
monem abi: exiit dæmonium ex
filia tua.

Quū autē illa abiisset domū su-
am, inuenit dæmonium exiisse, &
filiam proiectam super lectum.

Tunc egressus ē finibus Tyri ac
Sidonis, venit ad mare Galilææ,
per medios fines Decapolis.

*Sicut nos initio Pater
in vno Filio ad hanc
vitam condidit, ita
etiam in eodem vno
ad futuram vitam in-
flauit.*

Et offerunt ei surdum difficul-
ter loquentem: & precantur eum
vt imponat ei manum.

*Ipsē verò quum abduxisset eum
ē turba priuatim, misit digitos su-
os in auriculas eius: & quū spui-
set, tetigit linguam eius.*

Ac suspiciens in cælum, inge-
muit, dixitque eis, Ephphatha,
quod est Adaperitor.

Et statim adaperthæ sunt eius au-
res: & solutum est vinculum lin-
guæ eius, & loquebatur recte.

Et interdixit eis necui dicerēt.
sed quātūcunq; ipse eis interdixif-
set, multo magis hoc prædicabant.

Et supramodū percellebantur,
dicētes, Bene omnia fecit: facit vt
& surdi audiāt, & muti loquātur.

Cap. VIII.

Diebus illis, quum multa o-
mnino turba esset, nec habe-
rent quo vescerentur, aduocauit
Iesus discipulos suos, dixitq; eis,

Misericordia cōmoueor erga tur-
bā: quia iam triduū manent apud
me, nec habent quo vescantur.

Quòd si dimiserō eos ieiunos do-
mum suam, deficient in via. qui-
dam enim ex eis procul venerūt.

Respon-

*Vide annot. apud
Matth. 15. 32*

^א אמר לה ישוע יולי מטול הדא
מלתא נפק לה שאדא מן ברתכי :
ואזלת לביתה ואשכחת ברתה
בד רמיה בערסא ונפיק מנה
שאדה :

29 *Dixit ei Ieschua. Abi: propter istū sermonem exiit demon à filia tua.*

30 *Et abiit domum suam, et inuenit filiam suam iacentem in lecto : Et exiuerat ab ea demonium eius.*

תוב נפק ישוע מן תחומא דצור
ודצידן ואתא לימא דגלילא
לתחומא דעסרת מדינתא :

31 *Rursus egressus est Ieschua è cōfinio Tzur & Tzaidan, et venit ad mare Galilee in consinium Decapolis.*

^א ואתיו לה חרשא חד פאקא
ובעין הוו מנה דיסים עלוהי אידא :

32 *Et adduxerunt ad eum surdum, quendā balbutientē, & petebant ab eo ut poneret super eum manum.*

ונגדה מן כנשא בלחודוהי וארמי
צבעתה באדנוהי ורקוקרב ללשנה :

33 *Et extraxit eum à turba seorsim, & iniecit digitos suos in aures eius, et spuit, ac tetigit linguam eius.*

^א וחר בשמיה ואתתנח ואמר
לה אתפתח :

34 *Et suscepit in calum, et ingemuit, dixitque ei, Adaperitor.*

ובה בשעתא אתפתחו אדנוהי
ואשתרי אסרא דלשנה ומלך
פשיקאית :

35 *Et eadem hora adaperit & sunt aures eius, & solutum est vinculū linguæ eius, et loquutus est planē.*

וחר אנון דהדא לאנש לא
יאמרון וכמא דהו מוחר הוא להון
הנון יתיר מכרזין הוו :

36 *Et admonuit eos ut hoc nemini dicerent: et quo ipse admonebat eos, illi magis predicabant.*

^א ויתראית מתדמרין הוו ואמרין
דכל מרס שפיר עבד לחרשא עבד
דישמעון ולדלא ממלחין דימלחון :
קפלאון ח

37 *Et vehementer mirabatur, & dicebant, Omnia bene facit, surdos facit ut audiant, & qui non loquuntur, ut loquantur.*

Cap. VIII.

בהנון דין יומתא בד כנשא סגיא
אית הוא ולא אית הוא ^א מדם
דיאכלון קרא לתלמידוהי ואמר
להון :

IN illis autem diebus, quum turba multa esset, nec esset aliquid quod comederent, aduocauit discipulos suos, et dixit eis,

מתרחס אנא על כנשא הנא
דהא תלתא יומין קויו לוית ולית
להון מנא יאכלון :

2 *Miseret me turba huius, quia ecce tribus diebus manserūt apud me, nec est eis quod comedant.*

ואן הו דשרא אנא להון בד צימין
לבתיהון עיפין באורחא אנשא דין
מנהון מן רוחקא אתיאין :

Et si eueniat ut dimittam eos ieiunos in domos suas, lasi [fiēt] in via. Aliqui enim ex eis è longinquo uenerunt.

^א Syrē Fiat, Vel, Fic.

V. y.

אמרין

Euangelium

Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ 4
αὐτῷ, Πόθεν οὗτοι δύνησεταις ὧδε
χορτάσασθαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;

Καὶ ἐπερότα αὐτοῖς, Γόσους ἔχετε 5
ἄρτους; Οἱ δὲ εἶπον, Ἐπτά.

Καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπε- 6
σεῖν ὑπὲρ τῆς γῆς· καὶ λαβὼν τοὺς ἑπτὰ
ἄρτους, διχαρήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου
τοῖς μαθηταῖς αὐτῷ ἵνα παραδώσι καὶ
παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

Καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ βύλο 7
γήσας εἶπε παραδεῖναι καὶ αὐτά.

Ἐφαγον δὲ, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ 8
ἦσαν ὡρεσέματα κλασμάτων, ἑπτὰ
συνείδας.

Ἦσαν δὲ οἱ φαρόντες, ὡς περὶ 9
χίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτοῖς.

Matth. 15. 39

Καὶ ἀδέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετ' 10
τῶν μαθητῶν αὐτῷ, ἦλθεν εἰς τὰ μέρη
Δαλμανουθά.

Matth. 16. 1

Καὶ ἔξῃλθον οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἤρ- 11
ξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες ὅτι
αὐτῷ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζον-
τες αὐτόν.

Καὶ ἀνασενάξας τῷ πνεύματι αὐτῷ, 12
λέγει, Τί ἡ γυνὴ αὕτη σημεῖον ὑπὲρ
ταῦτα; ἀμὲν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ
γυναικὶ ταύτῃ σημεῖον.

Matth. 16. 4

Καὶ ἀφίς αὐτοῖς, ἐμβὰς πάλιν εἰς 13
τὸ πλοῖον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.

Matth. 16. 5

Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ 14
μὴ ἓνα ἄρτον οὐκ εἶχον μετ' ἐαυτῶν ἐν
τῷ πλοίῳ.

Matth. 16. 6

Καὶ διετέλλετο αὐτοῖς, λέγων, Οὐρα- 15
νε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρι-
σαίων καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου.

Καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέ- 16
γοντες, Οὐκ ἄρτους ἔκ ἐξομῶν.

Καὶ

Responderunt autem ei discipu-
li eius, Vnde istos quispiam possit
hic satiare panibus in deserto?

Interrogavit autem eos, Quot panes
habetis? Ipsi verò dixerunt, Septē.

Tunc præcepit turbæ ut discū-
beret humi: & acceptis septem il-
lis panibus, quum gratias egisset,
fregit, deditque discipulis suis ut
apponerent: & apposuerunt turbæ.

Habebant autem pisciculos pau-
cos: & quum benedixisset, dixit ut
hos etiam apponerent.

Comederunt autem, & saturati
sunt: & sustulerunt fragmentorū
quæ superfuerāt, septem sportas.

Erant autē qui comederāt, quasi
quater mille: dimisit que eos.

¶ Et statim ingressus in nauigiū
cum discipulis suis, venit in par-
tes Dalmanutha.

¶ Et venerunt Pharisei, cœperunt-
que altercari cum eo, quærentes
ab eo signum è cælo, tentantes
eum.

*Obstinati doctrina
Euangelica hostes, ut
iampridem editi mi-
raculis non creden-
tes, nunc requirunt:
Christus autem ira-
tus eos planè deserit.*

Ipsè verò, quū altè ingemisset
spiritu suo, dixit, Cur natio ista si-
gnum requirit? amen dico vobis,
si dabitur nationi istī signum.

¶ Et eis relictis, ingressus rursus
nauigiū abiit in vltiorem ripā.

¶ Fuerant autem obliti discipuli
sumere panes, & panem nō habe-
bant nisi vnū secum in nauigio.

Tunc interdixit eis, dicens, ¶ Vi-
dete, caute à fermento Phariseo-
rum & fermento Herodis.

*Cauendum potissimè
ab his qui verbum Dei
adulterant, quocun-
que gradu, sive in
Ecclesia sive in ciuili
politia polluant.*

Disceptabant igitur alii aduer-
sus alios, dicentes, Panes non ha-
bemus.

*Terrenis additi, ad
caelestia quantumvis
manifestè proposita,
prorsus caligant.*

^a אימכא ^b אימכא ^c אימכא
אמרין לה תלמידוהי ^a אימכא
משכח אנש הרבא בחורבא דיסבע
לחמא להלין בלהון :

4 Dicunt ei discipuli eius, Vnde nā
potest quis hic in solitudine saturare
pane hos omnes?

ושאל אנון הו כמא לחמין אית
לכון אמרין לה שבעא :

5 Et interrogavit eos ipse, Quot pa-
nes sunt vobis? Dicunt ei, Septem.

^b סמך ופקד לכנשא ^b דיסתמכון ער
ארעא ונסב הנון שבעא לחמין וברך
וקצץ ויהב לתלמידוהי דיסימון
וסמו לכנשא :

6 Et praecepit turbis ut discumbe-
rent super terram: Et accepit septem
illos panes, Et benedixit, Et fregit, ac
dedit discipulis suis ut apponerent:
et apposuerunt turbis.

ואית הונו גונא קליל ואף עליהון
ברך ואמר דיסימון אנון :

7 Et erant pisces pauci, et etiam
super eis benedixit: Et iussit ut appo-
nerent eos.

^c יתר ואכלו וסבעו ושקלו ^c תותרא
דקציא שבעא ^c אספרידין :

8 Et comederunt, et saturati sunt, et
sustulerunt reliquias fragmentorum
sportas septem.

^d קצא ^e אספרידין ^f שם כלי מושאל
מלשון יין: אית איך ארבעא אלפין :

9 Erant autem homines qui come-
derant, quasi quatuor millia.

ושרא אנון וסלק מחדא לספינתא
עם תלמידוהי ואתא לאתר
דדלמנותא :

10 Et dimisit eos, Et ascendit statim
in nauigium cum discipulis suis, et
venit in locum Dalmanutha.

^g שרא ונפקו פרישא ^g ושריו למבעא
עמה ושאלין הו לה אתא מן שמא
בד ^h מנסין לה :

11 Et egressi sunt Pharisei, Et caeperūt
disputare cum eo, et petebant ab eo
signum e caelo, tentantes eum.

ⁱ אנון ואתתנח ברוחה ואמר מנא
בעיא אתא שרבתא הדא אמין אמר
אנא לבון דלא תתיהב לה אתא
לשרבתא הדא :

12 Et ingemuit spiritu suo, Et dixit,
Quid querit signum generatio hac?
ammin dico vobis quod non dabi-
tur signum generationi huic.

ושבק אנון וסלק לספינתא
ואזלו לחו עכרא :

13 Et reliquit eos: Et ascendit in naui-
gium, Et abierunt in illud littus.

^k טעא ^l נסב וטעו ^k דיסכון עמהון לחמא ואן
לא חדא גריצתא לית הו עמהון
בספינתא :

14 Et oblitifuerant ut acciperent
secum panem: Et nisi una placentia
erat cum eis in nauigio.

^m זור ופקד אנון ואמר להון חו ^m אודהרו
מן חמירא דפרישא ומן חמירא
דהרודס :

15 Et praecepit eis, dixitque eis, Videte,
cauete à fermento Pharisaorum et
à fermento Hiraudis.

ומתחשבין הו חר עם חר ואמרין
דלחמא לית לן : ושוע

16 Et ⁴disceptabāt unus cū altero, ac
dicebant, Quia panis non est nobis.
V.iiy.

2 Ad verbum,
Adillum transitū,
Id est, Oppositum
littus illi vnde sol-
uerant.
3 Syre, Errauerant.
Sensus autem est,
Per errorem obli-
uioni tradiderant.
Idem verbum le-
gitur eodem sen-
su ad Hebr. 7.

4 Id est, Collatis
cogitationibus dif-
putabant.

Euangelium

Ioh. 6. 11

Matth. 16. 13
Luc. 9. 19

Καὶ γοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Τί 17
διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους ἐκ ἔχετε; οὐπω
νοεῖτε, οὐδὲ σιμύετε; ἐπὶ πεπωρωμένῳ
ἔχετε πλὴν καρδίαν ὑμῶν;

Οφθαλμοὺς ἔχοντες ὃ βλέπετε; καὶ ὠ- 18
τὰ ἔχοντες ὃ ἀκούετε; καὶ ὃ μνημονεύετε;
Οτε τοῖς πέντε ἄρτοις ἐκλάσαι εἰς τοὺς
πέντε χιλιάδας, πόσοις κοφίνοις πλήρης 19
κλασματῶν ἦρατε; Λέγουσιν αὐτῷ, Δώ-
δεκα.

Οτε ὃ τοῖς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετραχιλ- 20
ιάδας, πόσων σουρίδων πληρώματα
κλασματῶν ἦρατε; Οἱ ὃ εἶπον, Ἑπτὰ.

Καὶ ἔλεγε αὐτοῖς, Πῶς ὃ σιμύετε; 21
Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδαν· καὶ φέ-
ρουσιν αὐτῷ τυφλόν, καὶ ᾤρεκαλοῦσιν 22
αὐτὸν ἵνα αὐτὸς ἄψῃται.

Καὶ ὁ πηλαβόμενος τὸ χεῖρὸς τοῦ τυ- 23
φλοῦ, ὤρξατο αὐτὸν ἔξω τῆ κώμης·
καὶ πύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ὁπι-
θεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ἐπηρώτα αὐτὸν
εἰ τι βλέπει.

Καὶ ἀναβλέψας ἔλεγε, Βλέπω τοὺς 24
ἀνθρώπους ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ ὡς πεπα-
τοιῶταις.

Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ὁπι- 25
τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐ-
τὸν ἀναβλέψαι· καὶ ἔδοκα τεσάκην, καὶ
ἐνέβλεψε πηλαυγῶς ἅπαντας.

Καὶ ἀπέστλεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐ- 26
τοῦ, λέγων, Μηδὲ εἰς πλὴν κώμην εἰσελ-
θῇς, μηδὲ εἰπῇς πρὸς τὴν κώμην.

Καὶ ὤρξατο ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ μαθηταὶ 27
αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας καὶ Φι-
λίππου καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μα-
θητάς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, Τίνα με λέ-
γουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶ;

Οἱ ὃ ἀπεκρίθησαν, Ἰωάννην τὸν Βα- 28
πτιστὴν· καὶ ἄλλοι Ἠλίαν· ἄλλοι δὲ ἓνα
τῶν προφητῶν.

Id autē quū nosset Iesus, dixit 17
eis, Quid disceptatis quòd panes
nō habetis? nondū animū aduer-
titis, nec intelligētia p̄diti estis?
adhuc stupidū habetis corvestrū?

Quum oculos habeatis, non cer- 18
nitis? & quum aures habeatis, non
auditis? nec meministis?

Quū quinque illos panes fregi 19
in homines quinquies mille, quot
cophinos fragmētis plenos sustu-
listis? Dicunt ei, Duodecim.

Quum autem septem illos ho- 20
minibus quater mille, quot spor-
tas fragmentis plenas sustulistis?
Illi verò dixerunt, Septem.

Tunc dixit eis, Quomodo hac 21
non intelligitis?

Venit autem Bethsaidan, & ob- 22
tulerūt ei cæcum, & precati sunt
eum ut ipsum tangeret.

Tūc prehēsa manu cæci, eduxit 23
eū extra vicum: & quum inspui-
set in oculos eius, imposuissetque
ei manus, interrogavit eum ec-
quid videret.

Qui quum oculos sustulisset, 24
dixit, Video homines: nam cerno
instar arborum ambulantes.

Deinde rursus imposuit manus 25
oculis eius, fecitq; ut denuò ocu-
los attolleret: & restitutus est, vi-
dītque procul & dilucidè omnes.

Tūc Iesus misit eū domū suā, di- 26
cens, Neq; in vicum illū ingredi-
tor, neq; hac dicito cuiquā in vico.

Ingressus est autem Iesus ac di- 27
scipuli eius in vicos Cæsareæ quæ
cognominatur Philippi: & in via in-
terrogavit discipulos suos, dicens
eis, Quem me dicūt homines esse?

Illi verò responderunt, Iohan- 28
nem Baptistam: & alii Eliam: alii
verò vnum ex Prophetis.

Tunc

Vera imago nostre re-
generationis, quæ in
nobis à mundo segre-
gati, paulatim Chri-
sto perficitur.

Miracula Christus
non vult à doctrina
separari.

Multī Christum lau-
dant qui amen eum
sua laude spoliant.

ישוע דין ידע ואמר להון מנג
מתחשכין אנתון דלחמא לית לכון
לא עד מא לחשא ידעין אנתון ולא
מסתכלין אנתון עד כיל לבא קשיא
אית לכון :

17 Ieschua autē[id]cognovit, & dixit
eis, Quid disceptatis vos quòd pa-
nis non sit vobis? Non usque nunc
intelligitis vos, & non consideratis
vos? Quousque cor durum erit
vobis?

5 Id est, Nondū.
Hebraismus.

ועינא אית לכון ולא חזין אנתון
ואדנגא אית לכון ולא שמעין
אנתון ולא עהדין אנתון :

18 Et oculi sunt vobis, & non vide-
tis? et aures sunt vobis, et non audi-
tis? neque memores estis?

כד הלין חמשא לחמין קציר
לחמשא אלפין כמא קופינין דקציא
כד מלין שקלתון אמרין לה תר עשר:

19 Quum illos quinque panes fran-
gerem quinque millibus, quot cophi-
nos fragmentorum plenos sustulistis?
Dicunt ei, Duodecim.

6 Aliter distin-
guitur in Græco.

אמר להון וכד שבועא לארבעא
אלפין כמא אספרידין דקציא כד
מלין שקלתון אמרין שבועא :

20 Dixit eis, Et quum septem qua-
tuor millibus, quot sportas fragmen-
torum plenas sustulistis? Dicunt ei,
Septem.

אמר להון איכו לא עד מא לחשא
מסתכלין אנתון :

21 Dixit eis, Quomodo non usque
nunc consideratis?

7 Id est, Nondū.
Hebraismus.

ואתא לבית צידא ואיתיו לה'סמא
ובעין הון מנה דיקרוב לה :

22 Et venit Beth-Tsaida, & addu-
xerunt ad eum cæcum, petebantque
ab eo ut eum tangeret.

ואחר באידה דסמא ואפקה
לבר מן קריתא ורק בעינוהי וסם
אידה ושאלה דמנא חזא :

23 Et apprehendit manū cæci, et edu-
xit eū extra pagū, & spuit in oculos
eius, ac imposuit manū suam, & in-
terrogavit eum quidnam videret.

וחר ואמר חזא אנא בני-נשא
איך אילנא דמהלכין :

24 Et aspexit, et ait, Video filios ho-
minis sicut arbores, qui ambulant.

8 Video homines
esse, quia ambulāt:
& similes esse ar-
boribus, quia ere-
cti sunt statura.

תוב סם אידה על עינוהי ותקן
וחזא הוא כל מדס נהיראית :

25 Iterum posuit manum suam super
oculos eius: et restitutus est, et vide-
bat omnia dilucidē.

ושדרה לביתה ואמר אף לא
לקריתא תעול ולא תאמר לאנש
בקריתא :

26 Et dimisit eum domum suam, &
dixit, Neque in pagum istum ingre-
dieris, neque dices cuiquam in pago.

ונפק ישוע ותלמידוהי לקוריא
דקסריא דפיליפוס ומשאל הוג
לתלמידוהי באורחא ואמר להון
מנו אמרין עלי אנשא דאיתי :

27 Et egressus est Ieschua & disci-
puli eius in pagos Cesareæ Philippi:
et interrogabat discipulos suos in via,
ac dicebat eis, Quid dicunt homines
de me quòd sim?

חנון דין אמרו דיוחנן מעמדנא
ואחרנא דאליא ואחרנא חרמן נביא:
אמר

28 Illi autem dixerunt, Quòd[es] Iu-
channā Baptista: & alii, quòd[es]
Iliab: & alii, unus ex Prophetis.

V. iij.

Euangelium

Καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ π- 29
να με λέγετε τί; Αποκριθεὶς δὲ ὁ Γέ-
θρς λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστός.

Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέ- 30
γῶσι τοῦ αὐτοῦ.

Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι 31
δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν,
καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυ-
τέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων,
καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μὲν τρεῖς ἡμέ-
ρας ἀναστῆναι.

Καὶ παρήρσια τὸ λόγον ἐλάλει. Καὶ 32
προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Γέθρς ἤρ-
ξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ.

Ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς 33
μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησεν τῷ Πέτρῳ,
λέγων, Ὑπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ, ὅτι
οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀν-
θρώπων.

Matth. 10. 38
& 16. 24
Luc. 9. 23
& 17. 34

Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον 34
οἰῶν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς,
Ὁς τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνη-
σάτω ἑαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν
αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.

Matth. 10. 39
16. 25
Luc. 9. 24
& 17. 33
Ioh. 12. 25

Ὁς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ 35
σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὁ δὲ ἂν ἀπο-
λέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ
τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ σῶσει αὐτήν.

Τί γὰρ ὠφελὴς ἂν ἄνθρωπον εἶναι κερ- 36
δήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν
ψυχὴν αὐτοῦ;

Ἡ τί δώσεῖ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα 37
τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

Matth. 10. 33
Luc. 10. 26
& 12. 8

Ὁς γὰρ ἂν ἐπαιχθῇ με καὶ τοῦ ἐ- 38
μοῦ λόγου ἐν τῇ γυνεὶ ταύτῃ τῇ μοι-
χαλίδι καὶ ἀμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου ἐπαιχθῇ διήσεται αὐτὸν ὅταν
ἐλθῇ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ
ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

Tunc ipse dixit eis, Vos autem 29
quē me dicitis esse? Respondēs verò
Petrus dicit ei, Tu es ille Christ⁹.

Christus sua momen-
ta predicationi Evan-
gelii prefixit.

Tunc interminatus est ut nulli 30
id dicerent de se.

Christus nec inuitus
neque ex imperato,
sed prescius volens
nostram causa passus est
quicquid est passus.

Et cœpit eos docere quòd oportet 31
Filium hominis multa pati,
& reprobari à senioribus, princi-
pibusque sacerdotum ac Scribis,
& trucidari: & tribus post diebus
resurgere.

Et apertè eum sermonem loque- 32
batur. Tunc prehēdit eum Petrus,
cœpitque obiurgare.

Nulli magis insaniū
quam qui extra ver-
bum Dei sapiunt.

Ipse verò conuersus, & intuitus 33
discipulos suos, obiurgauit Petrū,
dicens, Abscede à me Satana: nam
non sapis quæ Dei sunt, sed quæ
sunt hominum.

Et quum aduocasset turbā cum 34
discipulis suis, dixit eis, ¶ Quicū-
q; vult me sequi, abneget semet-
ipsum, & tollat crucem suam, ac
sequatur me.

Discipulos Christi o-
portet, domitis carnis
affectibus, quicquid
oneris imponit Domi-
nus, fortiter sustinere.

¶ Nam quisquis voluerit animā 35
suā seruare, perdet eā: quisquis au-
tē perdidit animā suā causa mea
& Euangelii, is seruabit eam.

Omnium hominum
stultissimi sunt qui
huius vite vitam æ-
ternæ felicitatis sacra
redolunt.

Quid enim profuerit cuiquam si 36
lucratus fuerit mundum totum,
& anima sua mulctetur?

Aut quam dabit quisquam com- 37
pensationem animæ suæ?

¶ Nam quemcunq; puduerit mei 38
ac meorum sermonum in natione
ista adultera & peccatrice, Filium
etiam hominis pudebit eius, quā-
do venerit cum gloria Patris sui
cum Angelis illis sanctis.

Cap.

Κεφά-

- אמר להון ישוע אנתון דין מנו
אמרין אנתון עלי דאיתי ענג
שמעון באפג ואמר לה אנת הו
משיחא ברה דאלהא חיא :
- 29 *Dixit eis Ieschua, Vos autē quid dicitis de me quòd sim? Respondit Schemeun Cipha, & dixit ei, Tu es Christus filius Dei uiuentis.*
- ובאא בהון דלאנש לא יאמרון
עלוהי :
- 30 *Et interdixit eis necui [hoc] dicerent de se.*
- אשרי חוא למלפו אנון דעתיד
הו ברה דאנשא דחש סג
ודיסתלא מן קשישא ומן רבי כהנא
ומן ספרא ויתקטל וליומא דתלתא
יקום :
- 31 *Et incipiebat docere eos quòd futurū esset ut Filius hominis pateretur multum, & ut reprobareretur à senioribus et à principibus sacerdotū & à Legisferitis, et occideretur, et tertio die resurgeret.*
- ועין בגלא מלתא ממלך הוא
ודברה באפא אשרי למכאא בה :
- 32 *Et aperte eum sermonem loquebatur. Et accepit eum Cipha, et cepit increpare eum.*
- הו דין אתפני וחר בתלמידוהי
ובאא בשמעון ואמר אל לך לבסתר
סטנא דלא רנא אנת דאלהא אלא
דבני-נשא :
- 33 *Ille uerò conuersus est, & intuitus est discipulos suos, ac reprehēdit Schemeun, et ait, Abi post me Satana: quia nō cogitas quod diuinum [est,] sed quod [est] filiorum hominis.*
- וקרא ישוע לכנשא עם תלמידוהי
ואמר להון מן דצבא דיאתא בתרי
יכפור בנפשה וישקול זקיפה ויאתא
בתרי :
- 34 *Et vocauit Ieschua turbas cum discipulis suis, et dixit eis, Qui uult uenire post me, abneget seipsum, et tollat crucem suam, et ueniat post me.*
- כל מן גיר דצבא דיחא נפשה
יובדיה וכל דיובד נפשה מטולתי
ומטול סברתי יחיה :
- 35 *Quicunque enim uoluerit seruare animā suam, perdet eā: & quicūq; perdiderit animā suā propter me et Euangelium meum, seruabit eā.*
- מנא גיר מתעדר בר-נשא אן
עלמא כלה יאתר ונפשה יחסר :
- 36 *Quo enim iuuatur filius hominis si mundum uniuersum lucretur, & animā suā iacturam faciat?*
- או מנא יתל בר-נשא תחלופא
דנפשה :
- 37 *Aut quam dabit filius hominis compensationem animā suā?*
- כל גיר דיכחרת בי ובמלי
בשרבתא הדא חטיתא וגירתא
ואף ברה דאנשא יכחרת בה מא
דאתא בשוכחא דאבוהי עם
מלאכוהי קדישא :
- 38 *Quisquis enim erubuerit me, & sermones meos in generatione hac peccatrice et adultera, Filius quoque hominis erubescet eum quum uenerit in gloriā patris sui cum Angelis eius sanctis.*

9 Id est, Me sequi.
Hebraism⁹: ut paulo post.
10 Id est, Sequatur.

11 Ad verbum, Viuificare.

12 Ad verbum, Viuificabit eum.

Euangelium

Cap. I X.

Matth. 16. 18
Luc. 9. 27

Κεφάλαιον Θ΄
ΚΑΙ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσὶ πνεῖς τῷ ὧδε ἐσηκόπων, οἵ πνεῖς οὐ μὴ γένωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθῆσαν ἐν δυνάμει.

Matth. 17. 1
Luc. 9. 28

Καὶ μετ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνοις· καὶ μετεμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν.

Καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο σιλβον· τα, λευκὰ λίαν ὡς χιών, οἷα γλαφῶς ὅτι τῆς γῆς οὐ δύναται λευκαῖναι.

Καὶ ὡφθη αὐτοῖς Ἡλίας σὺν Μωσέϊ· ἃ ἦσαν συλλαλούμενοι τῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Ραββί, καλὸν ὅστιν ἡμεῖς ὧδε ἐσθ'· καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, σοὶ μίαν, καὶ Μωσέϊ μίαν, καὶ Ἡλίᾳ μίαν.

Οὐ γὰρ ἤδρα π' ἀλάλῃσιν ἦσαν γὰρ ἕκφοβοι.

Καὶ ἐγένετο νεφέλη ὅπισθιά ζουσα αὐτοῖς· καὶ ἦλθε φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, αὐτὸν ἀκούετε.

Καὶ ἰξάπναι περὶ λευκά μύροι, οὐκ ἐπὶ οὐδὲν εἶδον, ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦ μόνον μετ' ἐαυτῶν.

Matth. 17. 9

Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διετείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδὲν δηγήσωνται ἃ εἶδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

Καὶ τὸν λόγον ἐκράτησεν ἑαυτοῖς, συζητοῦντες πᾶσι τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν, λέγοντες, Ὅτι λέγουσιν οἱ Γεραμαῖες ὅτι Ἡλίας δεῖ ἐλθεῖν ποῦ;

Malach. 4. 3

¶ Ræterea dixit eis, Amen dico vobis, sunt quidam ex iis qui hîc adstant qui nequaquam gustabunt mortē, vsquedū viderint regnum Dei venisse cum potentia.

¶ Sexto verò post die accepit Iesus Petrum & Iacobum & Iohannem, & subduxit eos solos in montem sublimem priuatim: & transformatus fuit coram eis.

Christi mox in cruce eximantendi celestis gloria, iustis solum, sicut vobis, Eli & Moysi presentia & colloquio, ipsiusque ad Patris vocem, coram tribus discipulis, testibus omni exceptione maioribus, assertum.

Et vestimenta eius facta sunt coruscantia, candida valde ut nix, qualia non potest fullo in terra dealbare.

Et visus est eis Elias cum Mose, qui colloquebantur cum Iesu.

Tunc respondens Petrus dicit Iesu, Rabbi, bonum est nos hîc esse: faciamus igitur tabernacula tria, tibi vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnum.

Nec enim sciebat quid loqueretur: erant enim exterriti.

Et extitit nubes quæ inumbravit eos: venitque vox e nube, dicens, Hic est filius ille meus dilectus, ipsum audite.

Et repente quum circumspexissent, non amplius viderunt quenquam, sed solum Iesum secum.

¶ Quum verò descenderet e monte, interdixit eis necui narrarent quæ viderant, nisi quum Filius hominis à mortuis resurrexisset.

Ipsi igitur id continuerunt apud se, mutuo quærentes quid illud esset à mortuis resurgere.

Et interrogarunt eum, dicentes, Cur Scribæ dicunt oportere ut Elias prius veniat?

Dominus sua tempora Euangelii promulgationis designavit.

Stultæ rabbinorum opinio de Eliæ adventu refellitur.

קפלאון ט

ואמר הוא להון אמין אמר אנא
 לכו דאית אנשא דקימין תנן דלא
 יטעמון מותא עד מא דיוחון
 מלכותא דאלהא דאתת בחילא :
 ובתר שתא יומין דבר ישוע
 לבאפא וליעקוב וליוחנן ואסק
 אנון לטורא רמא בלחודיהון
 ואשתחלף לעיניהון :
 ומהר הוא לבושהו מחור טב איך
 תלגא איכנא דבני נשא למחורו
 בארעא לא משכחין :
 ואתחזיו להון מושא ואליא כד
 ממללין עם ישוע :
 ואמר לה באפא רבי שפיר הו לן
 דהרכא נהוא ונעבד תלת מטללין
 לך חדא ולמושא חדא ולאליא חדא :
 לא דין ידע הוא מנא אמר
 איתיהון הו גיר בדחלתא :
 והות ענגא ומטללא הות עליהון
 וקלא הות מן ענגא דאמר הנו ברי
 חביבא לה שמעו :
 ומן שליא כד חרו תלמידא
 לאנש לא חוו אלא אן לישוע
 בלחודיהו עמחון :
 וכד נחתין מן טורא מפקד הוא
 להון דלאנש לא יאמרון מדס דחוו
 אלא אן מא דקס ברה דאנשא מן
 מיתא :
 ואחרוה למלתא בנפשחון ובעין
 הו דמנא הי חדא מלתא דכא
 דקס מן בית מיתא :
 ומשאלין הו לה ואמרינ מנא
 הכיר אמרינ ספרא דאליא ולא
 דיאתא לוקדם :
 אמר

Cap. IX.

1 ET dicebat eis, Ammin dico vo-
 bis quod sunt quidā qui hic stāt,
 qui non gustabunt mortem donec vi-
 derint regnum Dei venisse cum po-
 testate.
 2 Et post sex dies accepit Ieschua
 Cipham & Iaakub & Iuchannan,
 & subduxit eos in montem excel-
 sum seorsim, & transformatus est
 ante oculos eorum.
 3 Et resplendebat vestimentū eius,
 candidumque erat valde, sicut nix:
 sicut filii hominis candidum facere
 in terra non possunt.
 4 Et conspecti sunt illis Musche &
 Iliah loquentes cum Ieschua.
 5 Et dixit ei Cipha, Domine mi, bo-
 num est nobis ut hic simus, et facia-
 mus tria tabernacula, tibi unum, et
 Musche unum, et Iliah unum.
 6 Non autem sciebat quid diceret:
 erant enim in pauore.
 7 Et facta est nubes, et obumbrat
 eos. et vox facta est e nube, quae
 dixit, Hic est filius meus dilectus,
 ipsum audite.
 8 Et repente, quum aspicerent disci-
 puli, neminem viderunt nisi Ieschua
 solum secum.
 9 Et quum descenderent de monte,
 precipiebat eis ut nemini dicerent
 id quod viderant, nisi postquam re-
 surrexisset Filius hominis ¹³ à mor-
 tuis.
 10 Et continuerunt sermonem istum
 apud sese, et querebant quisnam es-
 set hic sermo [nempe] postquā resur-
 rexisset à ¹⁴ mortuis.
 11 Et interrogabant eum, & dicebāt,
 Quid igitur dicunt Legisperi quod
 Iliah oportet ut veniat prius?

¹³ Ad verb. Ab
 inter mortuos.
 Gallicè, D'enire les
 morts.

¹⁴ Ad verb. Ab
 inter mortuos, vt
 suprā.

Euangelium

Esa. 53. 4.

Ο ὃς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Ηλίας¹²
μὴ ἐλθὼν πρὸς τὸν, ἀποκαθίς ἅ πάν-
τα. ὥς γέγραπται ἐπὶ τὸν ὃν ἄνθρω-
που, ἵνα πολλὰ πάθῃ, καὶ ὀξουδενωθῇ.

Αλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ηλίας ἐλή-¹³
λυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν,
καθὼς γέγραπται ἐπὶ αὐτόν.

Matth. 17. 14
Luc. 9. 38

Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητάς, εἶ-¹⁴
δεν ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοῖς, καὶ Γραμ-
ματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς.

Καὶ βλέπων πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτόν¹⁵
ὀξεσμήθη, καὶ πρὸς τρεχόντες ἠσπά-
ζοντο αὐτόν.

Καὶ ἐπηρώτησε τὸν Γραμματεῖς,¹⁶
Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτοῖς;

Καὶ ἀποκριθεὶς εἰς ἐκ τῶν ὄχλου εἶ-¹⁷
πε, Διδάσκαλε, ἠνέκα τὸν υἱόν μου πρὸς
σε, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον.

Καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσ-¹⁸
σθ αὐτόν. καὶ ἀφείλει, καὶ τερίζει τὸν
ὀδόντα αὐτοῦ, καὶ ξηραίνειται. καὶ εἶπον
τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλω-
σι, καὶ ἐκ ἴχυσαν.

Ο δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει, Ω γέ-¹⁹
νεά ἄνθρωπος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσο-
μαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; Φέρετε
αὐτὸν πρὸς με.

Καὶ ἠνέκα αὐτόν πρὸς αὐτόν. καὶ²⁰
ἰδὼν αὐτόν, βλέπων τὸ πνεῦμα ἑσπεί-
ραξεν αὐτόν. καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς,
ἐκυλίετο ἀφείζων.

Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ, Πό-²¹
σος χρόνος ὅτιν ὥς τέτο γέγονεν αὐτῷ;
Ο δὲ εἶπε, Παιδίόθεν.

Καὶ πολλάκις αὐτόν καὶ εἰς πῦρ ἔβα-²²
λε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν. ἀλλ'
εἰ πιδύσῃ, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχι-
στεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

Ο ὃς ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τὸ εἰ δυνάσῃ²³
πιστεῖν, πάντα δυνάτα τῷ πιστεύοντι.

Καὶ

Ipse verò respondens dixit eis,
Elias quidem prius veniens, resti-
tuet omnia : & , || vt scriptum est
de Filio hominis, oportet vt multa
patiatur, & pro nihilo habeatur.

Sed dico vobis & Eliam venisse,
& istos ei fecisse quæcunque volue-
runt, sicut scriptum est de eo.

¶ Et quum venisset ad discipulos
suos, vidit turbā multā circa eos,
& Scribas cum eis altercantes.

*Christus miraculo cō-
firmat etiam indi-
gnitatem suam de Sa-
tanae rabie cohibeat.*

Et statim tota turba viso eo ex-
pauit : & accurrētes salutauerunt
eum.

Tūc interrogauit Scribas, Quid
altercamini inter vos?

Et respondens quidam ē turba,
dixit, Magister, adduxi filiū meū
ad te, habentem spiritum mutum :

Qui vbicumque eum corripue-
rit, lacerat eum : ipse verò spumat,
& stridet dentibus suis, & exare-
scit. & dixi discipulis tuis vt eii-
cerent, sed non potuerunt.

Ipse verò respōdēs ei dixit, O
natio incredula, quousq; tan dē a-
pud vos ero? quousque tandem
tolerabo vos? adducite eū ad me.

Illū igitur adduxerunt ad eum.
Quū autē eū vidisset, cōtinuò spi-
ritus discerpfit eū : & ille quū ceci-
disset in terrā, voluebatur spumās.

Tūc interrogauit Iesus patrē
eius, Quantū temporis est quòd
hoc accidit ei? Ipse verò ait, Ab
infante.

Et sæpe eum in ignem abiecit
& in aquas, vt perderet eum. Sed
siquid potes, succurre nobis, mi-
sericordia commotus erga uos.

Iesus autē dixit ei, Si potes hoc
credere, omnia fieri possunt cre-
denti.

Pater

אמר להון אליא אתא לוקדסדכל
 מרם יתקין ואיכנא כתיב על ברה
 דאנשא דסגני יחש^א ויסתלא^ב :
 אלא אמר אנא לכו דאף אליא
 אתא^א ועברו בה כר^א מא דעכו^א
 איכנא דכתיב עלוהי :
 וכד אתא לות תלמידוהי חזא לותהון
 כנשא סגיאא וספרא כד בעין עמהון :
 וכר שעתה כלה כנשא חזאוהי
 ותוהו ורהטו שאלו בשלמה :
 ומשאל הוא לספרא מנא דרשין
 אנתון עמהון :
 וענא חד מן כנשא ואמר מלפנא^א
 איתית כרי לותך דאית לה רוחא^א
 דלא ממלא :
 ואיכא דמדרבא לה חבטא לה^א
 ומרעת ומחרק שנוהי ויבש ואמרת^א
 לתלמידך דיפקוניהי ולא אשכחו :
 ענא ישוע ואמר לה און שרבתא
 דלא מהימנא עד מא לאמתי אחוא^א
 עמכון ועד מא לאמתי^א אסיכרכון^א
 איתאוהי לותי :
 ואיתוהי לותה וכד חזתה רוחא
 כר שעתה חבטתה ונפל על ארעא
 ומתכעק הוא^א ומרעת :
 ושאל ישוע לאבוהי דכמא לה^א
 זכנא הוא מן דהכנא חו אמר לה
 הא מן טליותה :
 וזכנין סגיאא^א ארמיתא כנוריא^א
 ובמא דתובדיוהי אלא מרם דמשכח
 אנת עדרני ואתרחס עלי :
 אמר לה ישוע אן משכח אנת דתהימן^א
 כל מרם משכח דיהוא למן דמהימן :
 וכר שעתה קעא אבוהי דטליא
 כד^א בכא ואמר מהימן אנא עדר
 לחסירות הימנותי :
 כד

12 Dixit eis, Iliab venturus est pri-
 us ut omnia restituat: & sicut scri-
 ptum est de Filio hominis, [oportet] ut
 multum patiatur & contemnatur.
 13 Sed dico vobis quod etiam Iliab
 venit, et fecerunt aduersus eum quic-
 quid voluerunt, sicut scriptum est
 de eo.
 14 Et quum venisset ad discipulos suos,
 vidit apud eos turbam multam, &
 Legisperitos disputantes cum eis.
 15 Et eadem hora uniuersa turba vi-
 derunt eum, et stupuerunt, et accur-
 rentes¹⁵ salutauerunt eum.
 16 Et interrogauit Legisperitos, Quid
 altercamini cum eis?
 17 Et respondit vnus e turba, et dixit,
 Magister, adduxi filiū meum ad te,
 cui est spiritus qui non loquitur:
 18 Et quum apprehendit eum, prosternit
 eum & lacerat, et stridet dentibus su-
 is, et arescit. dixique discipulis tuis
 ut euicerent illū, & non potuerunt.
 19 Respondit Ieschua, & dixit ei, O
 generatio incredula: usquequo ero
 vobiscum? & usquequo tolerabo
 vos? Adducite illum ad me.
 20 Et adduxerunt illū ad eū. Quum
 que vidisset eum spiritus, eadem ho-
 ra prostrauit eum, et cecidit super
 terram, et voluebat se, et lacerabat.
 21 Et interrogauit Ieschua patrem
 eius,¹⁷ quantum ei tempus esset ex
 quo sic maneret. Dixit ei, Ecce, ab in-
 fantia sua.
 22 Et temporibus multis abiicit eum
 in ignem & aquas, ut perdat eum:
 sed, quod possis, iuuā me, & misere-
 re mei.
 23 Dixit ei Ieschua, Si potes tu crede-
 re, omnis res potest fieri ei qui credit.
 24 Et eadem hora exclamauit pater
 pueri flens, & dixit, Ego credo: suc-
 curre defectui fidei meae.

15 Adverb. Ro-
 gauerunt de pace
 eius. Hebraismus

16 Adverb. Qua
 non est fidelis.

17 Id est, Quan-
 tum temporis ela-
 psū esset ex quo
 cecisset sic affligi

Euangelium

Καὶ δὲ αὐτὸς κραξάς ὁ πατήρ τῶ πα- 24
δίου, μὲν δακρύων ἔλεγε, Πιστεύω Κύ-
ριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

Pater verò pueri statim clamās,
cum lacrymis dixit, Credo Do-
mine: succurre incredulitati meæ.

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὁ πνεῦμα τὸ
ἄκαθαρτον, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἁ-
καθάρτῳ, λέγων αὐτῷ, Τὸ πνεῦμα τὸ
ἄκαθαρτον καὶ κωφὸν, ἐγὼ σοὶ ἐπιτάσσω,
Ἐξέλθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσελθῆς
εἰς αὐτόν.

Quum vidisset autem Iesus tur-
bam simul accurrere, obiurgavit
spiritum illum impurum, dicens
ei, Tu spiritus mute & surde, ego
tibi impero, Exi ab eo, & ne am-
plius ingreditor in eum.

Καὶ κραξάς, ὅτι πολλὰ σασσάξαν 26
αὐτόν, ὥστε πολλοὶ λέγαν ὅτι ἀπέθανεν.

Et quū clamasset *spiritus*, mul-
tūmq; discerpisset eum, exiuit: &
ille factus est quasi mortuus, adeo
vt multi dicerent mortuum esse.

*Quo Christi virtus
propior, eo impoten-
tius furit Satan*

Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτόν τῆς χει- 27
ρὸς, ἤγαγεν αὐτόν καὶ ἀνέστη.

Iesus verò prehensa manu ei us
erexit eum: & ille surrexit.

Καὶ εἰσελθόντα αὐτόν εἰς οἶκον, 28
μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτόν κατ'
ιδίαν, Ὅτι ἡμεῖς ἐκ ἡδυνήθημεν ἐμ-
βαλεῖν αὐτόν;

Et quum esset ingressus domū,
discipuli eius interrogarunt eum
priuatim, Cur nos non potuimus
spiritum illum eiicere?

*Fide ac proinde pre-
cibus & ieiunio opus
est ad Satanam ex
vetere possessione de-
iciendum.*

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο τὸ γένος 29
οὐδὲν δύναται ἐξελθεῖν ἐμὴ ἐν προσ-
ευχῇ καὶ νηστείᾳ.

Ipsē verò dixit eis, Hoc genus
demoniorum nulla re potest exire
nisi per precationem & ieiunium.

Matth. 17. 22
Luc. 9. 22

Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπο- 30
ρεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· ὅτι οὐκ ἤ-
δελεν ἵνα πῆς γινώσκῃ.

¶ Et illinc egressi, vnà iter facie-
bant per Galilæam: nec volebat vt
quisquam *id* sciret.

Ἐδίδασκε γὰρ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, 31
ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς
χειρὰς ἀνθρώπων, ὅτι ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ
ἀποκτανθεὶς, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Docebat enim discipulos suos,
& dicebat eis, Filius hominis tra-
ditur in manus hominum, qui tru-
cidabunt eum: sed trucidatus, ter-
tio die resurget.

*Sedulo quidem mi-
seramoner Christus,
ne improvisis malis
opprimatur, sed in-
credibilis est homini
sordida.*

Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥήμα, καὶ ἐφοβῶν- 32
το αὐτόν ἐπερωτήσαι.

Ipsi verò ignorabant hoc dictū,
& timebant eum interrogare.

Matth. 18. 1
Luc. 9. 45

Καὶ ἦλθεν εἰς Καπερναούμ· καὶ 33
ἐν τῇ οἰκίᾳ γυνὴ ἑπαινώσα αὐ-
τὸν, Τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς διε-
λογίζεσθε;

¶ Venit igitur Capernaū: & quū
venisset domū, interrogavit eos,
Quid in via inter vos disceptaba-
tis?

*Sola humilitas mō-
lis.*

Ὁ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἀλλήλους 34
διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

Ipsi verò siluerunt: nam alii ad-
uersus alios differuerāt in via quis
esset cæteris maior.

Et

כִּדְ הָיָא דִּין יֵשׁוּעַ דְּרַהֲטָ עִמָּהּ
וּמִתְכַּנֵּשׁ לִוְתָּהּ כְּאַיִן בְּהִי רוּחָא
טַנְפַתָּא וְאָמַר לָהּ רוּחָא חֲרַשְׁתָּא
דְּלֹא מַמְלֵלָא אֲנָא פִּקֵּד אֲנָא לְכִי
פּוֹקִי מִנָּה וְתוֹב לָךְ תְּעִלִּינִי
לָהּ :

וְקָעָא שְׂאֵרָא הוּא סָגִי וְשַׁחֲקָה וְנִפְקַ
וְהוּא אֵיךְ מִיתָא אֵיךְ דְּסָגִיָּא יֵאֱמָרוּן
דְּמִית לָהּ :

הוּא דִּין יֵשׁוּעַ אַחֲרָהּ בְּאִידָהּ
וְאִקִּימָהּ :

כִּדְ עָל דִּין יֵשׁוּעַ לְבִיתָא שְׂאֵלוּתִי
תְּלִמִּידוּהִי בְּלַחֲוִידִיהוֹן לְמַגָּז תִּנֵּן
לָא אֲשַׁכְּחִין לְמַפְקוּתָהּ :

אָמַר לְהוֹן הֵנָּה נִבְסָא בְּמַדָּם לָא
מִשְׁכַּח לְמַפֵּק אֵלֶיךָ בְּצוּמָא
וּבְצִלוּתָא :

וְכִד נִפְקַ מִן תַּמָּן עֲבָרִין הוּו
בְּגִלְיָלָא וְלֹא צָבָא הוּוֹא דְּאֵנֶשׁ
יָדַע בָּהּ :

מֶלֶךְ הוּוֹא גִּיר לְתִלְמִידוּהִי וְאָמַר
לְחוֹן דְּבִרָה דְּאֵנֶשׁא מִשְׁתַּלֵּם בְּאִידִי
בְּנִי נִשָּׂא וּקְטִלוּנִיחִי וּמָא דְּאֵתְקַטֵּל
בְּיוֹמָא דְּתִלְתָּא יָקוּם :

הֵנָּה דִּין לָךְ יָדַעִין הוּו לָהּ
לְמַלְתָּא וְדַחֲלִין הוּו דִּישְׂאֵלוּנִיחִי :

וְאֵתוּ לְכַפָּר נְחוּס וְכִד עָלוּ לְבִיתָא
מִשְׂאֵל הוּוֹא לְחוֹן דְּמָנָא מִתְּחַשְׁבִּין
הוּוֹתוֹן בְּאוֹרְחָא בִּינְתְּכוֹן :

הֵנָּה דִּין שְׂתִיקִין הוּו אֲתַחֲרִיו
הוּו גִיר בְּאוֹרְחָא חֲדָא עִם חֲדָמְנוּ רַב
בְּחוֹן :

וְיִתְב

25 Quū vidisset autē Ieschua quòd
accurreret populus qui congregare-
tur ad se, obiurgavit illum spiritū im-
purum, et dixit ei, Spiritus surde, qui
non loqueris, ego precipio tibi, egre-
dere ab eo, & rursus ne ingrediaris
in eum.

26 Et clamavit demoniū illud mul-
tum, & contriuit eum, et exiuit: fa-
ctusque est tanquam mortuus, adeo
ut multi dicerent, Mortuus est.

27 Ipse verò Ieschua¹⁸ apprehendit
eum manu eius, & erexit eum.

28 Quum ingressus autem esset Ie-
schua domum, interrogauerunt eum
discipuli eius seorsim, Quare nos non
potuimus eiicere illum?

29 Et dixit eis, Hoc genus vlla re exi-
re non potest, nisi ieiunio & oratione.

30 Et quum egressus esset inde, trans-
ibant per Galilaam: & nolebat ut
quisquam hoc sciret de se.

31 Docebat enim discipulos suos,
& dicebat eis, Filius hominis tra-
ditur in manus filiorum hominis, &
interficient eum, et quum interse-
ctus fuerit, die tertio resurget.

32 Illi autē nesciebāt eum sermonem,
et timebant ut interrogarent eum.

33 Et venerunt in Kephar-Nachū:
et quum intrassent in domum, inter-
rogabat eos, Quidnam disputaba-
tis in via inter vos?

34 Ipsi verò silebant: contenderant e-
nim in via¹⁹ unus cum altero, quis
²⁰ maximus esset inter eos.

18 Vno verbo ex-
primit, quod duo-
bus Græcus cōte-
xtus exponit. Nā
ἐκσταθῆναι at pri-
us iacentem erige-
re & erectum sta-
bilire.

19 Ad verb. Vnus
cum vno.

20 Ad verb. Ma-
gnus. Positiuus pro
superlatiuo ex He-
bræorum idioti-
smo, Chaldeis quo-
que & Syris com-
muni.

X. 7.

Euangelium

Καὶ καθίσας ἐφώνησε ἰσὺς δώδεκα, καὶ 35
λέγει αὐτοῖς, Εἶπες δέ τις πρῶτος εἶ, ἔσται
πάντων ἑχάτος, καὶ πάντων διάκονος.

Καὶ λαβὼν παιδίον, ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν. ὁ ἐναγκαλισάμενος 36
αὐτὸ, εἶπεν αὐτοῖς,

Ὁς ἐὰν ἐν τῷ τοιούτῳ παιδίῳ δε- 37
ξηται ὑπὲρ τοῦ ὀνόματί μου, ἐμε δεχέ-
ται. ὁ δὲ ἐὰν ἐμε δεξηται, οὐκ ἐμε δεχεται,
ἀλλὰ ὁ ὀνειδίζωντάς με.

Luc. 9.49

Απεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέ- 38
γων, Διδάσκαλε, εἰδομένη πᾶσα ἐν τῷ
ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαίμονια, ὅς
ἐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαι μὴ αὐ-
τὸν, ὅτι ἐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν.

1. Cor. 12.3

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε, Μὴ κωλύετε αὐ-
τόν· οὐδεὶς γὰρ ὅστις ποιήσῃ δι᾽ ἡμῶν
ὑπὲρ τοῦ ὀνόματί μου, καὶ δυνήσεται
ταχὺ κακολογήσαί με.

Matth. 10.42

Ὁς γὰρ ἐὰν καὶ ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστίν.
Ὁς γὰρ ἂν πόσις ὑμᾶς ποτήριον ὕ-
δατος ἐν τῷ ὀνόματί μου, ὅτι Χρῆσθ
ἔσται, ἀμὲν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ
τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Matth. 18.6
Luc. 17.1

Καὶ ὅς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν 42
τῶν πεινούντων εἰς ἐμέ, καλὸν ὅστις αὐ-
τῷ μάλλον εἰ δείκεται λίθος μυλι-
κὸς περὶ τοῦ τραχήλου αὐτοῦ, καὶ βέ-
βληται εἰς τὴν θάλασσαν.

Matth. 5.29
& 18.8

Καὶ ἐὰν σκανδαλίξῃ σε ἡ χεὶρ σου, 43
ἀπόκοψον αὐτήν. καλὸν σοι ὅτι κυλ-
λὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ τὰς δύο
χεῖρας ἔχοντα, ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέεν-
ναν εἰς τὸ πῦρ τὸ ἀσβεστον.

Esa. 66.24

Ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, 44
καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Matth. 18.8

Καὶ ἐὰν ὁ ποὺς σου σκανδαλίξῃ σε, ἀ- 45
πόκοψον αὐτόν. καλὸν σοι εἰσελθεῖν
εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν, ἢ τοὺς δύο πόδας ἔ-
χοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ
τὸ ἀσβεστον.

Ὅπου

Et quū confedisset, vocavit duo-
decim illos, & dixit eis, Siquis vult
primus esse, erit omnium ultimus,
& omnium minister.

Et acceptum puerulum statuit
in medio eorum: eoque in vlnas re-
cepto, dixit eis,

Quisquis vnū ex talibus pueru-
lis exceperit nomine meo, me ex-
cipit: & quicumque me exceperit,
nō me excipit, sed eū q. misit me.

*Dens ordinaria vo-
cationis autor agit
extra ordinem quo-
ties libet. Probat
autem extraordina-
ria vocatio a doctri-
na & effectis.*

Respondit autē ei Iohānes, dicēs,
Magister, vidimus quendā per no-
men tuum eiicientē dæmonia, qui
non sequitur nos: & prohibuimus
eum, quia non sequitur nos.

Iesus autem ait, Ne illum prohi-
bete: nullus enim est qui edat vir-
tutem per nomen meum, & possit
citò maledicere mihi.

Nam qui non est cōtra nos, pro
nobis est.

Quisquis enim potū dederit vo-
bis poculū aquæ in nomine meo,
id est quod sitis Christi, amen di-
co vobis, nequaquam perdidit
mercedem suam.

Et quisquis offenderit vnum
ex paruis istis qui credunt in me,
bonum esset ei potius si circumpo-
neretur saxum molare circa collū
eius, & proiiceretur in mare.

*Dens adeo seuerus est
offendiculum & litor
ut quoduis damnum
faciendum sit potius
quam vel omnino
cuiuspiam obsecranda
offendiculum.*

Quod si manus tua facit vt tu of-
fendas, abscinde eā. bonū est tibi
ad vitā ingredi mācū, potius quā
duas manus habētē abire in gehen-
nam, in ignem inextinguibilem.

Vbi vermis eorum non interit,
& ignis non exstinguitur.

Et si pestus facit vt tu offen-
das, abscinde eum. bonum est tibi
ingredi in vitam claudum, potius
quā duos pedes habentem pro-
iici in gehennam, in ignem inex-
tinguibilem.

^a וַיֵּתֵב יֵשׁוּעַ וּקְרָא לְתָרְעֶסֶר
וַאֲמַר לְהוֹן מִן דְּצָבָא דִּיהוּא קִדְמָיָא
יְהוּא אַחֲרִיָּא דְכָל נָשׁ וּמִשְׁמִשְׁנָא
דְכָל נָשׁ :

^b וְנָסַב טְלִיָּא חָד וְאִקְיָמָהּ ב
^c בְּמַצְעָתָא וּשְׁקָלָה עַל דְרַעוּהִי
וַאֲמַר לְהוֹן :

כָּל מִן דְּמַקְבֵּל אִיךְ הֵנָּה טְלִיָּא
בְּשָׁמִי לִי הוּא מַקְבֵּל וּמִן דְּלִי מַקְבֵּל
לֹא הוּא לִי מַקְבֵּל אֲלֵא לְמִן דְּשִׁדְרָנִי
^d אַמַּר לֵה יוֹחָנָן רַבִּי חֲזִין אֲנִשׁ
^e דְּמַפֵּק שְׂאֵדָא בְּשָׁמִךְ וְכִלְיָנִיהִי עַל
^f דְּלֹא נִקָּף לָן :

^g אַמַּר לְהוֹן יֵשׁוּעַ לֹא תַבְלוּנִיָּהִי
^h לִירֵת גִּיר אֲנִשׁ דְּעַבְדֵּי חֵילָא בְּשָׁמִי
וּמִשְׁבַּח עֲגָל אַמַּר עָלֵי דְבִישׁ :
מִן דְּלֹא הוּא הָכִיל לִוְקַבְלָכוֹן
חֲלָפִיכוֹן הוּא :

ⁱ כָּל גִּיר דִּישְׁקִיכוֹן כְּסֵא דְמִיָּא בְּלָחוֹד
בְּשָׁמָא דְדִמְשִׁיחָא אֲנָתוֹן אֲמִין אַמַּר
אֲנִי לָכוֹן דְּלֹא יֵאבֹד אֲנִירָה :
וְכָל מִן דִּיכְשָׁר לְחָד מִן חֵלִין
^k זְעוּרָא דְמַחֲמִינִין בִּי פִקַּח הוּא לֵה
^l אֱלֹו רַמְיָא הוּרֵת רַחֲמֵי דְחִמְרָא
^m בְּצוּרָה וּשְׂדָא בִּימָא :

ⁿ אֵן דִּין מַכְשָׁלָא לָךְ אִידֵךְ פְּסוּקִיָּה
^o פִּקַּח הוּא לָךְ פְּשִׁינָא דִתְעוּל לְחֵיָא אוּ
כֹד אִיתְלָךְ תִּרְתִּין אִידִין תִּאזֹל לְגַהֲנָא
אִיכָא דִתּוֹלְעָחוֹן לֹא מִיתָא
וְנוֹרְהוֹן לֹא דַעְכָּא :

וְאֵן רִגְלָךְ מַכְשָׁלָא לָךְ פְּסוּקִיָּה
פִּקַּח הוּא לָךְ דִתְעוּל לְחֵיָא חֲגִיסָא
אוּ כֹד אִיתְלָךְ תִּרְתִּין רִגְלִין תִּפֹּל
בְּגַהֲנָא :

אִיכָא

35 Et sedit Ieschua, vocavitque duo-
decim, et dixit eis, Is qui vult esse
primus, ut sit postremus²¹ cuiusque,
et minister cuiusque.

²¹ Ad verb. Om-
nis hominis.
Hebraismus, ut sta-
tim post.

36 Et accepit puerum unum, et sta-
tuit eum in medio, tulitque eum in
vlnas suas, et dixit eis,

37 Quisquis excipit [aliquē qui sit]
sicut hic puer, in nomine meo, me ex-
cipit: et is qui me excipit, nequaquam
me excipit, sed eum qui me misit.

38 Dixit ei Iuchannan, Domine mi,
vidimus quendam qui eiicit demo-
nia per nomē tuum, et prohibuimus
eū propterea quod nō adhæreat nobis.

39 Dixit eis Ieschua, Ne prohibeatis
eū. Nō est enim quisquā qui faciat
virtutes per nomen meū, et possit citā
dicere aduersū me id quod malū est.

40 Qui non est igitur contra vos, pro
vobis est.

41 Quisquis enim bibendum præue-
rit vobis poculum aquæ duntaxat eo
nomine qđ Christi estis, ammin di-
co vobis quod nō perdet mercedē suā.

42 Et quisquis offenderit unum ex
istis paruulis qui credunt in me,
tolerabilius esset ei si iniecta esset mo-
la a sinaria ad collum eius, et proice-
retur in mare.

43 Si autem offendiculo est tibi ma-
nus tua, abscinde eam: tolerabilius
est tibi mutilo, ut ingrediaris in vitā,
quā dum sunt tibi ambæ manus,
abeas in Gihennah:

44 Vbi vermis eorum non moritur, et
ignis eorum non extinguitur.

45 Et, si pes tuus offendiculo est tibi, ab-
scinde eū: tolerabilius est tibi ut ingre-
diaris ad vitā claudus, quā, dum
sūt tibi ambo pedes, ruas in gihānah.

X. ii.

Euangelium

Οπου ο σκόληξ αὐτῶν ἐτελεύτησεν, 46
καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλί- 47
ζησέ, ἐκβάλε αὐτόν. καλόν σοι ὅτι μο-
νόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν
τῆς Θεοῦ, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βλη-
θῶναι εἰς τὴν γένναν τῆς πυρός.

Οπου ὁ σκόληξ αὐτῶν οὐ τελεύτησεν, 48
καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.

Leuit. 2. 13

Γὰρ ὅτι πῦρ ἐὰν ἀλιδήσεται, 49
δυσία αὐτὴ ἀλιδήσεται.

Matth. 5. 13
Luc. 14. 34

Καλόν τὸ ἄλας· ἐὰν ὅμως τὸ ἄλας ἀ- 50
ναλὸν γένηται, ἐν πῶς αὐτὸ ἀρτύσετε;
ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας, καὶ εἰρηνεύετε ἐν
ἀλλήλοις.

Κεφάλαιον Ἰ

Matth. 9. 1

ΚΑΚΕῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὄ- 1
ρια τῆς Ἰουδαίας διὰ τῆς πέρας τῆς
Ιορδάνου· καὶ συμπροβύονταί παλιν ὁ-
χλοὶ πρὸς αὐτόν· καὶ, ὡς εἰώθει, πάλιν
ἐδίδασκεν αὐτοὺς.

Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι 2
ἐπηρώτησαν αὐτὸν εἰς τὸν ἀνδρὶ γυναι-
κα ἀπολῦσαι· πειράζοντες αὐτόν.

Ο δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Τί ὑ- 3
μῖν ἐνεείλατο Μωσῆς;

Deut. 24. 2

Οἱ δὲ εἶπον, Μωσῆς ἐπέτρεψε βι- 4
βλίον ἀποστασίως γράψαι, καὶ ἀπολῦσαι.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ- 5
τοῖς, Γρὶς τίς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν
ἐγράψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην·

Ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ 6
θῆλυ ἐποίησεν αὐτοὺς ὁ Θεός.

Gen. 1. 27
Matth. 19. 4
Gen. 2. 24
2 Cor. 6. 16
Ephes. 5. 31

Ενεκεν τούτου καταλείψει ἁνθρωπος 7
τὴν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκο-
λληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ·

Καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σὰρκα μίαν. 8
ὥστε ἐκείνι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ.

1 Cor. 7. 10

Ο οὖν ὁ Θεὸς σὺνέζωξεν, ἁνθρω- 9
πος μὴ χωρίζετω.

Καὶ

Vbi vermis eorum non interit, 46
& ignis non exstinguitur.

Et si oculus tuus facit ut tu of- 47
fendas, erue eum. bonum est tibi
introire in regnum Dei luscū, po-
tius quàm duos oculos habentem
proiici in gehennam ignis:

Vbi vermis eorum non obit, & 48
ignis non exstinguitur.

Nam omnis homo igne salietur: 49
& omnis oblatio sale salietur.

Bonus est sal: si verò sal insul- 50
sus fuerit, quònam ipsum condie-
tis? habete in vobis ipsis sale, &
pacem habete inter vos mutuò.

Oportet nos à Deo
veluti sale macerari,
ut sitimus utilis
ma ipsi gratia, tum ut
mutuo consumentes, ali-
os saltemus.

Cap. X.

ΕΤΙ quum illinc surrexisset, ve- 1
nit in fines Iudææ per regionē
quæ est trans Iordanem: & conue-
ni trursum turba ad eum: & ut cō-
sueuerat, rursum docebat eos.

Tunc accedētes Pharisei inter- 2
rogarunt eum an liceret viro vxorē
rem dimittere: tentantes eum.

Ipse verò respōdens dixit, Quid 3
vobis mandauit Moses?

Ipsi autem dixerunt, Moses per- 4
misit libellum abscissionis scribe-
re, & dimittere uxorem.

Tunc respondens Iesus dixit eis, 5
Pro duritia cordis vestri scripsit
vobis mandatum istud.

Repudia que Lex
tolerauit, Deus tamē
nunquam probauit.

A principio verò creationis, 6
masculum & foeminā fecit Deus.
Propterea relinquet homo patrē
suum & matrem, & agglutinabi-
tur vxori suæ:

Et qui duo fuerant, erunt caro 7
vna. Itaque nō sunt amplius duo,
sed vna caro.

Quod ergo Deus coniunxit, 8
homo ne seiungat.

Et

אִיכָּא דְתוֹלְעָהוֹן לֹא מִיתָא
וְנוֹרְהוֹן לֹא דַעְכָּא :

46 *Vbi vermis eorum non moritur,
& ignis eorum non extinguitur.*

^a חציה פקח
^b חציה פקח
^c חציה פקח
וְאֵן עֵינְךָ מִכְשָׁלָא לְךָ חֲצִיָּה פִקֵּחַ
חֹל לְךָ דְּבַחְדָּא עֵינָא תַעוּל לְמַלְכוּתָהּ
דְּאַלְהָא אִו כֹּד אֵית לְךָ תְּרִיתִין עֵינִין
תִּפְּל בְּגִהֲנָא דְנוֹרָא :

47 *Et, si oculus tuus offēdiculo est tibi,
erue eū : tolerabilius est tibi ut uno
oculo ingrediaris in regnum Dei,
quā, dum sunt tibi duo oculi, ruas
in gehennah ignis.*

אִיכָּא דְתוֹלְעָהוֹן לֹא מִיתָא
וְנוֹרְהוֹן לֹא דַעְכָּא :

48 *Vbi vermis eorum non moritur,
& ignis eorum non extinguitur.*

כָּל גֵּיר בְּנוֹרָא מִתְּמַלַּח וְכָל
דְּבַחְתָּא בְּמַלְחָא תִתְּמַלַּח :

49 *Omnis enim [res] igne salitur, &
omnis victima sale salietur.*

שְׁפִירָא הִי מַלְחָא אֵן דִּין מַלְחָא
תִּפְּכָה בְּמִנָּא תִתְּמַלַּח תְּהוּא בְּכוֹן
מַלְחָא וְכִשְׁנָא הוּוּ חֹד עֵס חֹד :
קַפְּלָאוֹן :

50 *Bonum est sal: si autem sal infa-
tuatus fuerit, quoniam salietur? Sit
in vobis sal, et in tranquillitate sitis
unus cum altero.*

²² Hortatur ad vitam incorruptā, sumpta à sacrificiis similitudine, quæ partim sale, partim igne à corruptione purgabitur. Est autē impropria loquutio igni saliri, sed qua commode, quid ignis & sal commune habeant, explicat, nempe quod à putredine cōseruent.

Cap. X.

1 *ET surrexit inde, et venit in con-
finium Iudææ in aduersam ripā
Iordanan. Et venerunt illuc ad eū
turba multa: docebatque eos rursum
sicut consuevit erat.*

¹ Ad verbum. In trāsītum: Hebrai-
smus.

2 *Et accesserunt Pharisei tentantes
eum, & interrogauerunt, Num li-
cet viro ut dimittat uxorem suam?*

3 *Dixit eis, Quid præcepit vobis
Muschē?*

4 *Ipsi autem dixerunt, Muschē per-
misit nobis ut scribamus scriptum
dimissionis, & dimittamus.*

² Id est, Libellū
repudi.

5 *Respondit Ieschua, et dixit eis, Cō-
tra duritiem cordis vestri scripsit vo-
bis mandatum istud.*

6 *A principio autem masculum et
fæminam fecit eos Deus.*

7 *Propter hoc deferet vir patrem suū
& matrē suā, et adhærebit uxori suæ.*

8 *Eruntque ambo una caro. Igitur
non sunt duo, sed una caro.*

9 *Quod itaque Deus coniunxit, fi-
lius hominis ne separet.*

X. iiij.

וְקָם מִן תַּמָּן וְאַתָּא לְתַחוּמָא
דִּיהוּדָא לְעִבְרָא דִּיּוֹרְדָנָן וְאוּלּוּ לְתַמָּן
לוֹתָהּ כְּנִשָּׂא סְגִיָּא וּמַלְךָ הוּא לְהוֹן
תּוֹב אֵיךְ דְּמַעַד הוּא :

וּקְרָבוּ פְּרִישָׁא מְנַסִּין לָהּ וּמִשְׁאַלִין
דָּאן שְׁלִיט לְגִבְרָא דִּישְׁבּוּק אֲנִתָּתָהּ :

אָמַר לְהוֹן מִנָּא פְּקֻדְכוֹן מוֹשָׁא :
הֲנוּן דִּין אָמְרִין מוֹשָׁא אָפֶס לָן

דְּנִכְתּוּב כְּתָבָא דְּשׁוּבְקָנָא וְגִשְׂרָא :
עָנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לְהוֹן לֹקְבֵרָא

קִשְׁיֹת לְכָבוֹן כְּתָב לְכוֹן פּוֹקֻדְנָא
הָנָא :

מִן בְּרִישִׁית דִּין דְּכִרָא וְנִקְכְּתָא
עֵבֶד אֲנוּן אֱלֹהָא :

מִטּוֹל הָנָא יִשְׁבּוּק גִּבְרָא לְאַכּוּהִי
וְלֵאמָה יוֹקֵף לְאַנְתָּתָהּ :

וַיְהוֹן תְּרִיהוֹן חֹד בְּסַר מְכִיל לֹא
הוּוּ תְרִין אֱלָא חֹד בְּסַר :

מִדֶּם דְּאַלְהָא חֲכִיל וּגַב בְּרִנְשָׁא
לֹא יִפְרֹשׁ :

ושאלוהי

Euangelium

Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ 10
αὐτοῦ ἐπερωτήσαν αὐτόν.

Matth. 5. 32
& 19. 9
Luc. 16. 18
1. cor. 7. 10

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὃς ἐὰν ἀπολύσῃ 11
τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ γαμήσῃ ἄλλω,
μοιχᾷται ἐπ' αὐτήν.

Καὶ ἐὰν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα 12
αὐτῆς, καὶ γαμήθῃ ἄλλω, μοιχᾷται.

Matth. 19. 13
Luc. 18. 15

Καὶ προσφέρουσιν αὐτῷ παιδία, ἵνα 13
ἀψήται αὐτῶν· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετί-
μων τοῖς προσφύκοις.

Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγάπησεν, καὶ εἶ- 14
πεν αὐτοῖς, Ἀφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι
πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐτά· τῇ γὰρ
ποιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὃς ἐὰν μὴ ἐξέλθῃ 15
ταῦτα βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον,
οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

Καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτά, πθεῖς 16
ταὶ χεῖρας ἐπ' αὐτά, καὶ λόγῳ αὐτῶν.

Matth. 19. 16
Luc. 18. 18

Καὶ ἐκπορεύομενος αὐτοῦ εἰς ὁδόν, 17
προσδραμὼν εἰς καὶ γονυπετήσας αὐ-
τὸν, ἐπερωτᾷ αὐτόν, Διδάσκαλε ἀγα-
θὲ, τί ποιήσω ἵνα ζώω αἰώνιον κληρο-
νομήσω;

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέ- 18
γας ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς,
ὁ Θεός.

Exo. 20. 13

Τὰς ἐντολάς οἶδας, Μὴ μοιχεύῃς, 19
Μὴ φονεύῃς, Μὴ κλέψῃς, Μὴ ψευδο-
μαρτυρήσῃς, Μὴ ἀποσερήσῃς, Τίμα τὸ
πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, Διδά- 20
σκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλάξαμιν ἐκ
νεότητός μου.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ, ἠγά- 21
πησεν αὐτόν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐν σοὶ ὑπε-
ρεῖ ὕπαγε, ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ δός
τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἔξεις θησαυρόν ἐν οὐ-
ρανό· καὶ δεῦρο, ἀκολούθη μοι, ἄρας
τὸν θησαυρόν.

Et domi rursus discipuli eius
eadem de re interrogarunt eum.

Ipsē verò dixit eis, Quicumque
dimiserit uxore suam, & duxerit
aliam, moechatur aduersus eam.

Et si mulier dimiserit virum,
& nupserit alteri, moechatur.

Tunc obtulerunt ei puerulos
ut tangeret eos: discipuli verò ob-
iurgabant eos qui offerebant.

*Deus pro sua bonita-
te non tantum patres,
sed etiam eorum li-
beros in facere com-
prehendit, ac proinde
ipsis benedixit.*

Quod quū vidisset Iesus, indi-
gnatus est, & dixit eis, Sinite pue-
rulos venire ad me, & ne prohibe-
te eos: talium enim est regnū Dei.

Amen dico vobis, quicumq; nō
exceperit regnū Dei ut puerulus,
nequaquam in id ingreditur.

*Malitia pueros ferri
oportet ut ingredia-
mur in regnum celo-
rum.*

Et quum accepisset eos in vlnas,
impositis in eos manibus bene-
dixit eis.

Et egrediente eo ut sedaret in vi-
am, quidā quum occurrisset, & ac-
cidisset ei ad genua, interroga-
uit eum, Magister bone, quid faci-
am ut vitam æternam possideam?

*Duo in primis fugi-
da æternam vitam
serio querentibus, o-
pinio videlicet de suis
meritis, quæ ex vera
Legis confide ratione
intelligitur esse refel-
litur: diuitiarum a-
mor, qui multos ala-
criter etiam curren-
tes è medio cursu reu-
ocat.*

Iesus autem dixit ei, Cur me di-
cis bonum? nullus est bonus nisi
vnus, nempe Deus.

Mādata nosti, Ne moechare, Ne
occidito, Ne furare, Ne falsū testi-
moniū dicito, Ne damno afficito
quemquam, Honora patrē tuū &
matrem.

Ille verò respondens dixit ei,
Magister, hæc omnia obseruauī à
iuuentute mea.

Iesus autē eum intuitus, dilexit
eum, & dixit ei, Vnum te deficit:
abi, quæcunq; habes vende, & da
pauperibus: & habebis thesaurū
in cælo. & veni, sequere me, subla-
ta in humeros cruce.

Ille

Ὁ δὲ

- 10 וּשְׁאֵלוּהוּ תוֹב תִּלְמִידוֹהִי בְּבֵיתָא
עַל הָרָא : *Et interrogauerunt eum rursus
discipuli eius in domo super hoc.*
- 11 וַאֲמַר לְהוֹן כָּל מִן דִּישְׂרָא אֲנִתָתָהּ
וְיִסַּב אַחֲרֵתָא ^אגָּאָר : *Et dixit eis, Quisquis reliquerit
uxorem suam, & acceperit aliam,
adulterium commisit.*
- 12 וְאִן אֲנִתָתָא תִּשְׂרָא בְּעֵלָה וְתִהְיֶה
לְאַחֲרָנָא ^בגִּירָא : *Et si mulier reliquerit maritū suū,
et facta fuerit alterius, cōmittit adul-
terium.*
- 13 וּמִקְרַבִּין הָווּ לֵה טְלִיא דִּיקְרוֹב
לְהוֹן תִּלְמִידוֹהִי דִּין ^אכָּאֲמִין הָווּ בְּהִלִּין
דְּמִקְרַבִּין לְהוֹן : *Et offerebant ei infantulos ut tan-
geret eos : discipuli autē eius repri-
mebant eos qui offerebant illos.*
- 14 יֵשׁוּעַ דִּין כִּד חֲזָא אֲתַבְּאֵשׁ לֵה
וַאֲמַר לְהוֹן שְׂבוּקוֹ טְלִיא אֲתִין לְוֹתִי
וְלֹא תִכְלוֹן אֲנוֹן דְּאִילִין דְּאִידִי חֵלִין
אֲנוֹן ^אאִיתִיה מְלֻכּוּתָא דְּאַלְהָא : *Ieschna autē quum vidisset, indi-
gnatus est, & dixit eis, Sinite paruu-
los ut veniant ad me, & ne prohibea-
tis eos: illorum enim qui sicut isti sunt,
est regnum Dei.*
- 15 אֲמִין אָמַר אָנָּה לְכוֹן דְּכָל דְּלֹא
יִקְבֵּל מְלֻכּוּתָא דְּאַלְהָא אִידִי טְלִיא
לֹא ^איַעוּל לֵה : *Ammin dico vobis quod quisquis
nō acceperit regnum Dei sicut par-
uulus, non ingreditur in illud.*
- 16 וְשִׁקֵּל אֲנוֹן עַל דִּרְעוֹהִי וְסַס אִידָהּ
עַלִּיהוֹן וּבִרְךְ אֲנוֹן : *Et sustulit eos in vlnas suas, & po-
suit manum suam super eos, & bene-
dixit eis.*
- 17 וְכִד רִדָּא בְּאוּרְחָא רַחֵט חֵד נָפַל
עַל בּוֹרְכוֹהִי וּמִשְׁאֵל הָוָא לֵה וַאֲמַר
מִלְּפָנָא טָבָא מְנָא אַעֲבֵד ^אדְּאַרְתָּ
חַיִּי דְּלַעֲלֵם : *Et quum descendisset in viam, ac-
currit quidam: procidit super genua
sua, & petebat ab eo, et dixit, Præce-
ptor bone, quid faciam ut hæres sim
vitæ æternæ?*
- 18 דִּיכְּתִיב לֵה יֵשׁוּעַ מְנָא קְרָא אֲנִתָּ לִי
טָבָא לִית טָבָא אֲלֵא אֲן חֵד אֲלֵהָא : *Dixit ei Ieschna, Quid vocas tu
me bonum? non est bonus nisi unus
Deus.*
- 19 פּוֹקֵדנָא יָדַע אֲנִתָּ לֹא תִגּוֹר לֹא
תִגְנוֹב לֹא תִקְטוֹל וְלֹא תִסְחֵד
סִהְרוּתָא דְּגִלְתָּא לֹא תִטְלוֹם יִקִּיר
לְאַבוּךְ וְלְאִמָּךְ : *Mandata nosti, Nō adulterium
committas, Ne fureris, Ne occidas,
Et ne proferas testimonium falsum,
Ne iniquè agas, Honora patrem
tuum & matrem tuam.*
- 20 הוּ דִּין עָבָא וַאֲמַר לֵה מִלְּפָנָא
הֵלִין כְּלָחִין נְטִירָת מִן טְלִיּוֹתִי : *Ille autē respōdit, et dixit ei, Præ-
ceptor, hæc omnia custodiui à pueritia
mea.*
- 21 יֵשׁוּעַ דִּין חֵר בֵּה וַאֲחִיכֵה וַאֲמַר
לֵה חֵדָּא חֲסִירָא לְךָ זֶל זֶבֶן כָּל מַדָּם
דְּאִית לְךָ וְהֵב לְמַסְכְּנָא וְתִהְיֶה לְךָ
סִימְתָא בְּשָׁמַיָא ^אוְסַב עֲלִיבְךָ וְתִנְתָּ
הוּ בְּתִרִי : *Ieschna autē intuitus est eū, et dile-
xit eum, & dixit ei, Unum deest tibi:
abi, vende quicquid est tibi, & da
pauperibus: & erit tibi thesaurus in
calo, et accipe crucem tuam, & ve-
ni post me.*

3 Id est, Sequere
me. Hebraismus.

Euangelium

Ο δὲ συγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλ- 22
θε λυπούμενος· ὡς γὰρ ἔχων κτήματα
πολλά.

Καὶ πεινῶν ὁ Ἰησοῦς λέ- 23
γει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὅπως δυνάμεις
οἱ τὰ κτήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν
τοῦ Θεοῦ εἰσελεύσονται.

Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβουῶντο ἐπὶ 24
τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ο δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀ-
ποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς, Τέκνα, πῶς δύνα-
μικόν ἐστι τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τῆς 25
τρυμαλίας τῆς ραφίδος διελθεῖν, ἢ
πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ
εἰσελθεῖν.

Οἱ δὲ θαυμάζοντες ἐξεπλήσσοντο, λέ- 26
γοντες πρὸς ἑαυτοὺς, Καὶ πῶς δύναται
σωθῆναι;

Εμβλέψας δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέ- 27
γει, Παρὰ ἀνθρώποις ἀδυνατόν, ἀλλ' ἐ-
κ πατρὸς τοῦ Θεοῦ πάντα γὰρ δυνατὰ ἐ-
στὶν πατρὸς τοῦ Θεοῦ.

Matth. 19. 27
Luc. 18. 28

Καὶ ἤρξατο ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ, 28
Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολού-
θησάμεν σοι.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀμὴν 29
λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς δύναται ἀφῆκεν οἰ-
κίαν, ἢ ἀδελφοὺς ἢ ἀδελφάς, ἢ πα-
τέρα ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα,
ἢ ἀγροὺς, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγε-
λίου,

Εὰν μὴ λάβῃ ἑκατὸν πλάσιον 30
νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, οἰκίας, ἔα ἀδελ-
φοὺς καὶ ἀδελφάς, ἔα μητέρας καὶ τέκνα,
καὶ ἀγροὺς, μὴ διωγμῶν, ἔα ἐν τῷ αἰῶνι
τῷ ἐρχομένῳ ζῶναι αἰώνιον.

Matth. 19. 30
Luc. 13. 30

Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι, ἔσχατοι 31
καὶ ὁ ἔσχατος, πρῶτος.

Ille verò mœstus factus propter 22
hunc sermonē, abiit contristatus:
habebat enim bona multa.

Et quum circumspexisset Iesus, 23
dicit discipulis suis, Quàm diffi-
cilè qui opes habent, in regnum
Dei introibunt!

Discipuli verò expauperunt ad 24
hos sermones ipsius. Iesus autem
rursum respondens dixit eis, Fi-
lii, quàm difficile est vt qui con-
fidunt opibus, in regnum Dei in-
grediantur!

Facilius est camelum per forā- 25
men acus transire quàm diuitem
in regnum Dei ingredi.

Illi verò amplius percellaban- 26
tur, dicentes inter se, Et quis po-
test seruari?

Intuitus autem eos Iesus dicit, 27
Apud homines hoc est impossibile,
sed non apud Deum. nam omnia
possibilia sunt apud Deum.

¶ Tunc Petrus coepit ei dicere, 28
Ecce, nos reliquimus omnia, &
sequuti sumus te.

Pre Christo omnia
negligere certum est
ad vitam æternam
iter, modò nequis in
via deficiat.

Respondens autē Iesus ait, Amē 29
dico vobis, nullus est qui relin-
quit domum, aut fratres aut sorores;
aut patrem aut matrem, aut vxorē,
aut liberos, aut agros, mea cau-
sa & Euangelii,

Quin accipiat centuplicia nūc 30
isto tempore, domos, & fratres &
sorores, & matres, & liberos, & a-
gros, cum persecutionibus, & in
seculo venturo vitam æternam.

¶ Multi autem primi, erunt vlti- 31
mi: & vltimi, primi.

Ἦσαν

¶ Erant

הו דין אתכמר במלתא הדא
ואזל כד עיקא לה אית הוא לה גיר
נכסא סגיא :

22 Ille verò mæstus factus est in hoc
sermone, & abiit⁴ afflictus : erant e-
nim ei diuitiæ multæ.

⁴ Ad verb. Quæ
esset afflictio ei.

²חר דין ישוע בתלמידוהי ואמר
להון כמא עטלא לאילין דאיר
להון נכסא דיעלון למלכותא
דאלהא :

23 Intuitus est autem Ieschua disci-
pulos suos, et ait eis, Quàm difficile
est illis quibus sunt diuitiæ, ut ingre-
diantur in regnum Dei!

^בתלמידא דין מתדמרין הו על
מלוהי וענא תוב ישוע ואמר להון
בני כמא עטלא לאילין דתכילין על
נכסיהון דיעלון למלכותא דאלהא :

24 Discipuli autem mirabantur ad ser-
mones ipsius. Et respondit rursus Je-
schua, et dixit eis, Filii mei, quàm
difficile est eis qui cõfidunt in diuitiis
suis, ut ingrediantur in regnũ Dei!

^גפשיק הו לגמלא דיעול בחרורא
^דדמחטא או עתירא למלכותא
דאלהא למעל :

25 Facilius est camelo ut ingredia-
tur in foramen acus, quàm diuitem
ingredi in regnum Dei.

^ההנון דין יתיראיר מתדמרין
הו ואמרין ביניהון מנו משבח
למחא :

26 Illi verò amplius admirabatur,
& dicebāt inter sese, Quis potest sal-
uus esse?

^וחר דין בהון ישוע ואמר להון
לורת בני נשא הדא לא משבחא
אלא לות אלהא כל מדס גיר
משבחא לות אלהא :

27 Intuitus est autem eos Ieschua,
et ait eis, Apud filios hominis hoc
non est possibile, sed apud Deum.
cuncta enim possibilia sunt apud
Deum.

^זושרי כאפא למאמר הא חנן
שבקן כל מדס ונקפנד :

28 Et cæpit Cipha dicere, Ecce, nos
reliquimus omnia, et adhesimus tibi.

^חענא ישוע ואמר אמין אמר אנא
לכון דלירת אנש דשבק בתא או
אחא או אחותא או אבא או אמא
או אנתתא או בנא או קוריא
מטלתי ומטול סברתי :

29 Respõdit Ieschua, et dixit, Ammin
dico vobis, nemo est qui reliquerit do-
mos, aut fratres, aut sorores, aut pa-
trem, aut matrem, aut uxorem, aut
liberos, aut agros, propter me, & pro-
pter Euangelium meum,

^טולא יקבל חד במאא השג
בזבנא הנא בתא ואחא ואחותא
ואמהתא ובנא וקוריא עם רדופיא
ובעלמא דאתא חיא דלעלם :

30 Quin accipiat⁵ unũ in centũ nunc
in tẽpore hoc, domos, & fratres & so-
rores, et matres, & liberos, & agros,
cum persecutionibus, et in seculo
venturo vitam quæ est in æternum.

⁵ Id est, Vnum
auctum in centum.
Hebraismus. Vide
annot. in Matth.
19. 29

^יסגיא דין קדמא דיהוון אחריא
ואחריא קדמא :

31 Multi autem primi, erunt postre-
mi: et postremi, primi.

Quum

Euangelium

Matth. 20. 17
Luc. 18. 31

Ἡ δὲ ὁδὸς ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς 32
Ἱεροσόλυμα· καὶ ὡς περὶ αὐτοὺς ὁ
Ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ ἀκολουθοῦ-
ντες ἐφοβοῦντο. Καὶ παραλαβὼν πά-
λιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν
τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν.

Ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθή- 33
σεται τοῖς ᾄρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμμα-
τεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ
παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι.

Καὶ ἐμπαΐξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν 34
αὐτὸν, καὶ ἐμπίσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενε-
σιν αὐτόν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

Matth. 20. 20

Καὶ περὶ πορεύοντα αὐτῷ Ἰακώ- 35
βος καὶ Ἰωάννης οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου, λέ-
γοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὁ ἐάν
ἀγῆσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τί θέλετε ποιῆ- 36
σαι ἡμῖν;

Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Δός ἡμῖν ἵνα εἰς 37
ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἰς ἑξ ὁμωνύμων σου
καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ οἶδατε 38
τί αἰτεῖτε. Δυνάθε πλεῖν τὸ ποτήριον ὃ
ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βα-
πτίζομαι βαπτισθῆναι;

Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Δυνάμεθα. Ὁ δὲ 39
Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριον ὃ
ἐγὼ πίνω, πίνειτε· καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ
βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε.

Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ 40
ἐξ ὁμωνύμων μου, οὐκ ἐστὶν ἐμὸν δοῦναι,
ἀλλ' οἷς ἡτοίμαται.

Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγα- 41
νακλεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

Luc. 22. 25

Ὁ δὲ Ἰησοῦς περὶ καλεσάμενος αὐ- 42
τοῖς, λέγει αὐτοῖς, Οἶδατε ὅτι οἱ δοκίμοι
τῶν ἀρχῶν τῶν ἐθνῶν, κατακυριεύουσιν
αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν, κατεξου-
σιάζουσιν αὐτῶν.

Οὐχ

¶ Erant autem in via ascendentes
Hierosolyma: & præibat eis Iesus,
& expauescebant, & sequētes ti-
mebant. Et ipse, assumptis rursus
duodecim, cœpit eis dicere quæ
sibi erant euentura.

Dicens, Ecce ascendimus Hiero-
solyma, & Filius hominis trade-
tur principibus sacerdotū & Scri-
bis: & condemnabunt eum mor-
te, tradentque eum Gentibus:

Quæ illudent ei, & flagellabūt
eum, & inspuent in eum, & truci-
dabunt eū: sed tertia die resurget.

¶ Tunc accedunt ad eum Iacobus
& Iohannes filii Zebedæi, dicētes,
Magister, volumus vt quidquid
petierimus, præstes nobis.

Ipse verò dixit eis, Quid me vul-
tis vobis præstare?

Illi autē dixerunt ei, Da nobis vt
vnus ad dextrā tuā & alter ad si-
nistrā tuā sedeamus in gloria tua.

Iesus autem dixit eis, Nescitis
quid petatis. potestis bibere pocu-
lum quod ego bibo, & baptismo
quo ego baptizor, baptizari?

Ipsi verò dixerunt ei, Possumus.
Iesus autem dixit eis, Poculū qui-
dem quod ego bibo, bibetis: & ba-
ptismate quo ego baptizor, bap-
tizabimini:

Sed sedere ad dextrā meā & ad
sinistram meā, non est meum dare
sed dabitur quibus paratum est.

Et quum hæc audissent alii decē
cœperunt indignari de Iacobo &
Iohanne.

Iesus autē quū eos aduocasset,
dixit eis, ¶ Scitis, eos quibus placet
imperare Gentibus, dominari in
eas: qui magni sunt inter eas, licē-
tia in eas vti.

Rursus discipuli ad
innotatam patientiā
preparantur, mortis
imminētis & sum-
mæ sequentis vitiæ
demonstratione.

Omnino prius ceri-
dū est quam trium-
phandum.

Magistratus secun-
dum Deum suis sub-
iectis imperant: pa-
stres autem non ad
dominandum sed ad
seruiendum vocati
sunt, præcunte ipsi
Dei Filio, quatenus
& ipse fuit volun-
tatis Patris minister

Ve-

כר סלקין חוו דין באורחא
לאורשלים חו ישוע קדים הוא להון
ומתדמין חוו ואזלין בתרה כר
דחילין ודכר לתר עסרתה ב ושרי
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

32 Quum ascenderent autem in via
versus Vrischelē, Ieschua ipse ante-
cedebat eos. Et mirabatur, et ibant
post eum timentes. Et accepit duode-
cim suos, et coepit dicere eis id quod
futurum erat ut eveniret sibi.

6. Id est, Sequeba-
tur.

33 Nempe, Ecce ascendimus Vrische-
lem, et Filius hominis traditur princi-
pibus sacerdotum et Legis peritis: et
condemnabunt eum ad mortē, et tra-
dent eum Gentibus.

34 Et illudent eum, et flagellabunt
eum, et conspuent in faciem eius, et
occident eum: et in die tertio resur-
get.

35 Et accesserunt ad eum Iaakub et
Iuchanan filii Zabedai, et dixerunt
ei, Praeceptor, volumus ut quicquid
petierimus facias nobis.

36 Dixit eis, Quid cupitis [ut] faciam
vobis?

37 Dicunt ei, Da nobis ut unus se-
deat à dextra tua, et alter à sini-
stra tua in gloria tua.

38 Ipse autem dixit eis, Nescitis quid
petatis. potestis vos bibere poculum
quod ego bibo, et baptismo quo ego
baptizor, baptizari?

39 Dicunt ei, Possumus. Dixit eis Ie-
schua, Poculum quod ego bibo, bibetis:
et baptismo quo ego baptizor, bapti-
zabimini.

40 Ut autem sedeatis à dextra mea
et à sinistra mea, non est meum da-
re nisi illis quibus paratum est.

41 Et quum audivissent decem coe-
perunt murmurare adversus Iaakub
et Iuchannan.

42 Et vocavit eos Ieschua, et dixit
eis, Scitis quod ii qui reputantur ca-
pita Gentium, domini earum sint, et ma-
gnates earum dominentur super eas.

Xi.

8 Ad verb. Cape-
runt murmurare,
Syra phralis.

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:
דיאמר להון סדס דעתיד דיהוא לה:

Euangelium

Οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς 43
ἐάν τις θέλῃ ὑποτάξαι ἑαυτὸν ὑμῖν, ἔσται
διάκονος ὑμῶν·

Καὶ ὅς ἐάν τις θέλῃ ὑμῖν ὑποτάξαι 44
ἑαυτὸν, ἔσται πάντων δοῦλος·

Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλ 45
θε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ
δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ
πολλῶν·

Matth. 23.29
Luc. 18.35

Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱερριχὸν· καὶ ἐκπο- 46
ρεύεται αὐτὸς ἀπὸ Ἱερριχὸς, ὃς τῶν μα-
θητῶν αὐτοῦ, καὶ ὁ χεῖρ ἱκανοῦ, υἱὸς Τι-
μαίου Βαρτίμαος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο
παρὰ τὴν ὁδὸν παρακαλῶν·

Καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖ- 47
ὸς ὅστις, ἤρξατο κράζειν, καὶ λέγειν, Ο υἱὸς
Δαβὶδ Ἰησοῦ ἐλέησόν με·

Καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιω- 48
πήσῃ· ὁ δὲ πολλῶς μᾶλλον ἐκράζειν, Υιὲ
Δαβὶδ, ἐλέησόν με·

Καὶ σὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτὸν Φω- 49
νηθῆναι· καὶ φωνοῦσι τὸν τυφλόν,
λέγοντες αὐτῷ, Θάρσος, ἐρχαι, Φω-
νεῖ σε·

Ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, 50
ἤλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν·

Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ ὁ Ἰη- 51
σοῦς, Τί θέλεις ποιῆσω σοι; Ὁ δὲ τυ-
φλὸς εἶπεν αὐτῷ, Ραββονί, ἵνα ἀνα-
βλέψω·

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ὑπαγε· 52
ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· Καὶ διδούς αὐ-
τῷ τὴν ἄνοιαν, καὶ ἠκολούθη τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ
ὁδῷ·

Κεφάλαιον ια'

Matth. 21.1
Luc. 19.29

ΚΑΙ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ 1
εἰς Βηθφαζὴν καὶ Βηθανίαν πρὸς
τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν
μαθητῶν αὐτοῦ·

Καὶ

Verum nō ita erit inter vos: sed
quicumque voluerit fieri magnus
inter vos, erit minister vester.

Et quicumq; voluerit ex vobis
fieri primus, erit omnium servus.

Nam & Filius hominis nō ve-
nit vt sibi ministraretur, sed vt mi-
nistraret, & daret animam suam
redēptionis pretium pro multis.

Tūc veniūt Hiericho: || eōq; e-
grediēte ab Hiericho, ac discipu-
lis eius, & turba multa, Filius Ti-
maei Bartimæus cæcus sedebat iu-
xta viam mendicans:

Christus vnus fide in
vocatus cecitate no-
stram sanat.

Et quū audisset ipsū esse Iesū il-
lū Nazarenū, cœpit clamare & di-
cere, Fili Dauid Iesu miserere mei.

Et obiurgabant eum multi vt
fileret: ille verò multo magis cla-
mabat, Fili Dauid, miserere mei.

Tunc Iesus quum substitisset,
iussit eū vocari. Vocāt igitur cæ-
cū, dicentes ei, Confide, surge: vo-
cat te.

Ipsē verò abiecto pallio suo quū
surrexisset, venit ad Iesum.

Et respōdēs dixit ei Iesus, Quid
vis tibi præstem? Cæcus autem
ait ei, Rabboni, vt visum reci-
piam.

Iesus autem dixit ei, Abi: fides
tua te seruaui. Statim igitur re-
cepit visum, & sequebatur Iesum
per viam.

Cap. XI.

QUVum autem appropinqua-
rent Hierosolymis, Bethpha-
ge & Bethaniæ ad montem Olea-
rum, misit duos è discipulis suis.

Vina spiritalis in
terris regni Christi
image.

Et

לא דין הכנגד יהוא^a בִּנְתָבוֹן^a בִּין^a
אלא מן דצבא בכון דיהוא רבא
יהוא לכון משמשנא :

ואינא מנכון דצבא דיהוא קדמא
יהוא עבדא דכל-נש :

ואף ברה גיר דאנשא לא אתא
דישתמש אלג^b דיִשְׁמֵשׁ^b ודיִתֵּר^b
נפשה פורקנא חלף סגיאא :

ואתו לאיריחו וכד נפק ישוע מן
איריחו הו ותלמידותו וכנשא
סגיאא טימבר טימי סמא יתב הוא
על יד אורחא^d וחדר :

ושמע דישוע הו נצריא^e ושרי
למקעצ^f ולמאמר ברה דדוד
אתרחם עלי :

וכאין הו ביה סגיאא דישתוק
הו דין יתראיר קעא הוא ואמר
ברה דדוד אתרחם עלי :

וקם ישוע ופקד^g דיקרוניהי
וקראוהו לסמא ואמרין לה^h אתלבב
קום קרא לך :

הו דין סמאⁱ שדא לבשה וקם
אתא לות ישוע :

אמר לה ישוע מנא צבא אנת
אעבד לך הו דין סמאⁱ אמר לה
רבי דאחזא :

וישוע אמר לה חזי^k הימנותך^k
אחיתך ומחדא אתחזי לה ואזר^l
הוא באורחא :

קפלאון יא

וכד קרב לאורשלים על גיב בית
פאגא ובית עניא לות טורא דזיתא
שדר תרין מן תלמידותי :

זאמר

43 Non autem sic erit inter vos : sed
qui vult in vobis fieri magnus, erit
vobis minister.

9 Pro Maximus.
positivus pro su-
perlativus, ut ante
notatus

44 Et qui ex vobis vult esse primus,
erit servus omnis hominis.

45 Etenim Filius quoque hominis non
venit ut ministraretur sibi, sed ut
ministraret, et daret animam suam
redemptionem pro multis.

46 Et venerunt Irichu. Et quum e-
gressus esset Ieschua ab Irichu, ipse
et discipuli eius et turba multa, Ti-
mai filius Timai, cecus, sedebat in-
juxta viam, et mendicabat.

47 Et audiuit quod Iesus esset Na-
zarenus, et cepit clamare, et dice-
re, Fili David, miserere mei.

48 Et reprimebant eum multi ut sile-
ret. Ille autem magis clamabat, et
dicebat, Fili David, miserere mei.

49 Et stetit Ieschua, et praecepit ut
vocarent eum. Et vocarunt cecum,
et dicunt ei, 10 Bono sis animo: vo-
cat te.

10 Ad verb. Cor-
datus esto.

50 Ipse autem cecus abiecit vestime-
ta sua: et surgens venit ad Ieschua.

51 Et dixit ei Ieschua, Quid vis ut
faciam tibi? Ipse autem cecus dixit,
Domine mi, ut videam.

52 Et Ieschua dixit ei, Videto: fides
tua 11 servavit te. Et statim visus re-
stitutus est ei: et abibat per viam.

11 Ad verb. Vi-
ficavit te, Hebr.

Cap. XI.

1 ET quum appropinquaret Vrische-
le iuxta Beth-Page et Beth-
Aniah ad montem Oliuarum, misit
duos ex discipulis suis.

T.ij.

Euangelium

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε εἰς τὴν 2
κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν· καὶ διδύως
εἰσπορεύσθε εἰς αὐτήν, διρήσετε πώ-
λον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων
ἠεκάθεικε· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

Καὶ εἰάν τις ὑμῶν εἴπῃ, Τί ποιεῖ- 3
τε τοῦτο; εἴπατε ὅτι ὁ Κύριος αὐτῶν
χρείαν ἔχει· καὶ διδύως αὐτὸν ὑποσε-
λεῖ ὡςδε.

Ἀπῆλθον δὲ ἐς εὐρον τὸν πῶλον δεδε- 4
μένον πρὸς τὴν θύραν ἐξω θύρῃ τῆς
ἀμφοδου· ἐλύον αὐτόν.

Καὶ πρὸς τὴν ἐκείνην ἐλεγον 5
αὐτοῖς, Τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον;

Οἱ δὲ εἶπον αὐτοῖς καθὰς ἐνετείλα- 6
το ὁ Ἰησοῦς· ἐλθόντες αὐτοῖς.

Ioh. 12. 14

Καὶ ἤγαγον τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰη 7
σοῦν, καὶ ἐπέβαλον αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐ-
τῶν· καὶ ἐκάθισεν ἐπ' αὐτῶν.

Πολλοὶ δὲ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔσρω- 8
σαν εἰς τὴν ὁδόν· ἄλλοι δὲ σιβάδας ἐ-
κοπήον ἐκ τῶν δένδρων, ἐσρώνυσον εἰς
τὴν ὁδόν.

Καὶ οἱ παρόντες καὶ οἱ ἀκολου- 9
θοῦντες ἔκραζον, λέγοντες, Ωσαννὰ, Ὁ-
λοκλημὸς ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι
Κυρίου.

Εὐλοκήσῃ ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν 10
ὀνόματι Κυρίου, τῆς πατρὸς ἡμῶν Δα-
βὶδ· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Matth. 11. 20
Luc. 19. 45

Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰη- 11
σοῦς, ἐκ εἰς τὸ ἱερόν· καὶ διεβλεψάμενος
πάντα, ὁψίας ἤδη ὄσης τ' ὥρας, ἔξηλ-
θεν εἰς Βηθανίαν μετ' τῶν δώδεκα.

Matth. 21. 19

Καὶ τῇ ἐπαύριον ἔξελθόντων αὐ- 12
τῶν ὑπὸ Βηθανίας, ἐπεΐνασε·

Καὶ ἰδὼν συκὴν μακρόθεν, ἔχουσαν 13
φύλλα, ἔλθεν εἰς αὐτήν διρήσας ἐν αὐτῇ.
καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν, οὐδὲν εἶρεν εἰ μὴ
φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

Καὶ

Et dicit eis, Abite in vicū qui vo-
bis est ex aduerso: & statim vt in-
grediemini in eū, inuenietis pul-
lū ligatū, supra quē nullus homi-
nū sedit: soluite eum & adducite.

Quòd si quis vobis dixerit, Cur
hoc facitis? dicite Dominum eo
opus habere: & eum statim huc
mit tet.

Abierunt autem & inuenerunt
pullum ligatum apud ostium fo-
ris in biuio: & soluerunt eum.

Tunc quidā eorum qui illic ad-
stabant, dixerunt eis, Quid facitis
qui soluitis pullum?

Ipsi verò dixerunt eis prout mā-
darat Iesus: & illi dimiserunt eos.

¶ Adduxerunt igitur pullum ad
Iesum, & iniecerunt ei pallia sua:
seditque super eum.

Multi verò pallia sua strauerunt
per viam: alii autem frondes cæde-
bant ex arboribus, & sternebant
in viam.

Et qui præibant quique seque-
bantur, clamabant dicentes, Hosā-
na, benedictus qui venit in nomi-
ne Domini.

Benedictum regnū patris nostri
Dauid, quod venit in nomine Do-
mini: hosanna ὁ *qui es* in calis altis-
simis.

¶ Et ingressus est Hierosolymam
Dominus, & in templū: quūmq; cir-
cūspexisset omnia, & vespera iam
hora esset, venit Bethaniam cum
duodecim.

¶ Et postero die quum exissent
Bethania, esuriit:

Quūmq; procul vidisset ficū ha-
bentē folia, venit *visurus* videlicet
nū inueniret aliquid in ea: & quū
venisset ad eā, nihil inuenit nisi fo-
lia. non enim erat tempus ficuum.

Exemplum Gloriosi
quod hoc poetas mē-
net.

א^א ואמר להון זלו לקריתא דלקובלן
 ב^ב ובר שעתה^ב דעאלין אנתון לה
 משכחין אנתון עילא דאסיר דאנש
 ג^ג מן בני אנשא לא רכבה שרו
 ד^ד איתאוהי :
 ואן אנש יאמר לכון מנא עבדין
 אנתון הדא אמרו להדלמן מתבעא
 ומחדא משדר לה לכא :
 ואזלו אשכחו עילא דאסיר על
 ה^ה תרעא לבר בשוקא ובר שרין הו :
 א^א אנשין מן אילין דקימין אמרו
 ז^ז להון מנא עבדין אנתון דשרין
 אנתון עילא :
 ה^ה הון דין אמרו להון איך דפקד
 אבון ישוע ושבקו אבון :
 ח^ח ואיתיוהי לעילא לות ישוע וארמיו
 ט^ט עלוהי מאניהון ורכב עלוהי ישוע :
 י^י סגיאא דין משוין הו נחתיהון
 יא^{יא} באורחא ואחרנא פסקין הו סוכא
 מן אילנא ומשוין באורחא :
 יב^{יב} והון דקדמוהי והון דבתרה
 יג^{יג} קעין הו ואמרין אושענא בריך הו
 דאתא בשמה דמריא :
 יד^{יד} וברכא הי מלכותא דאתי
 דאבון דויד אושענא במרומא :
 טו^{טו} ועל ישוע לאורשלים להיכלא
 טז^{טז} וחזא כל^{טז} מדרס כד הוא דין עדנא
 טז^{טז} דרמשא נפק לבית עניא עסתר עסר :
 טז^{טז} וליומא אחרנא כד נפק מן בית
 עניא כפן :
 טז^{טז} וחזא^{טז} תתא חדא מן רוחקא דאית
 טז^{טז} בה טרפא ואתא לותה דאן ישכח
 טז^{טז} בה מדרס ובר אתא לא אשכח בה
 טז^{טז} אלא אן טרפא זכנא גיר לא הוא
 טז^{טז} דתאנא : ואמר

2 Et dixit eis, Ite in pagum illū qui
 contra nos est: et statim eadem hora
 qua ingrediemini in eum, inuenietis
 pullum qui alligatus est, cui nemo ex
 filiis hominis insedit: soluite, addu-
 cite eum.
 3 Et si quis dixerit vobis, Cur facitis
 hoc? Dicit ei, Quia pro Domino no-
 stro petitur. Et statim mittet eū huc.
 4 Et abeuntes, inuenerūt pullum qui
 vinctus erat ad ianuam foris in pla-
 tea. Et quum soluerent,
 5 Quidam ex eis qui adstabant, di-
 xerunt eis, Quid facitis quod solui-
 tis pullum?
 6 Ipsi verò dixerūt ei sicut mādaue-
 rat eis Ieschua: et illi dimiserūt eos.
 7 Et adduxerunt pullū ad Ieschua:
 et iniecerunt super eum vestimenta
 sua, Et sedit super eum Ieschua.
 8 Multi autem ponebant vestimē-
 ta sua in via: et alii cadebant ramos
 ex arboribus, Et ponebant in via.
 9 Et qui ante eum et qui post eum
 erāt clamabant, et dicebant, Hu-
 schaanah, benedictus est qui venit
 in nomine Domini.
 10 Et benedictū sit regnū quod venit
 patris nostri David: Huschaanah.
 11 Et ingressus est Ieschua in Vrische
 lē in tēplum, Et considerauit omnia:
 Quum esset autem tempus vesperti-
 num, ingressus est in Beth-Aniah cū
 duodecim.
 12 Et die postero quum egrederetur
 ex Beth-Aniah, esuriit.
 13 Et vidit ficum vnā è longinquo,
 in qua erant folia, Et venit ad eam
 ut [videret] si inueniret in ea ali-
 quid: et quum venisset, non inuenit
 in ea nisi folia. Tempus enim non e-
 rat ficuum. T. ij.

† Vide Matth.
 Cap. 21. 9

אושענא כמו
 הושענא :

ה מדרס טעמו
 מדרס :
 עדנא כמו
 עידן :

ה תתא כמו
 תאנה :
 דאן מורכב
 מן ד' ומן אן
 וטעמו אולי :

זכנא טעמו
 ומן כחילוף
 מ' כ' כי
 שתיחן אותיות
 עפתיים :

Euangelium

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, 14
Μηκέτι σὺ εἰς τὸ αἰῶνα ἔδεις καρπὸν
φάρου. Καὶ ἤκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. Καὶ 15
εἰσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο
ἐκβάλλειν τοὺς πωλῶντας καὶ ἀγοράζον-
τας ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τοῦ
κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πω-
λουῶν τὰς πεντηκάρδας κατέσρεψε.

Καὶ οὐκ ἤφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος 16
διὰ τοῦ ἱεροῦ.

Καὶ ἐδίδασκε λέγων αὐτοῖς, Οὐ γέ- 17
γραπται, Οὐκ ὁ οἶκος μου, οἶκος προσευ-
χῆς κληθήσεται παῖσι τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς
δὲ ἐποιήσατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.

Esa. 56.7

Iere. 7.11

Καὶ ἤκουον οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ᾄ- 18
δευταῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέ-
σασιν· ἐφοβῶντο γὰρ αὐτὸν, ὅτι πᾶς ὁ ὄ-
χλος ἔξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Καὶ ὅτε ὡς ἐγγύετο, ἔξεπορεύετο ἐ- 19
ξω τῆς πόλεως.

Καὶ περὶ παραπορεύομενοι εἶδον 20
πλὴν συκῆν ἐκρηγμμένην ἐκ ῥιζῶν.

Matth. 21.9

Καὶ ἀναμνηθεὶς ὁ Γέσθης λέγει αὐ- 21
τῷ, Ραββί, ἰδὲ, ἡ συκὴ ἡ κατηράσθη,
ἔξηρανται.

Καὶ ἀποκριθεὶς Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, 22
Ἐχετε πίστιν Θεοῦ.

Ἀμὲν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι ὅς ἂν εἴπῃ 23
τῷ ὄρει, Ὑψώτω, Ἀρθῇ, καὶ βλήθῃ εἰς
τὴν θάλασσαν· καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ πισύσῃ ὅτι ἃ λέγει
γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὃ ἂν εἴπῃ.

Matth. 7.7
Luc. 11.9

Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα ἂν 24
προσευχόμενοι αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι
λαμβάνετε· καὶ ἔσται ὑμῖν.

Matth. 6.14

Καὶ ὅταν στήκῃτε προσευχόμενοι, ἀ- 25
φίετε εἰ πᾶν ἔχετε κατὰ πνοὴν ἵνα καὶ ὁ πα-
τήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφῇ ὑμῖν
τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

Εἰ δὲ

Tunc respondens Iesus dixit fi-
cui, Ne amplius ex te in seculum
quisquam fructū comedat. Et hoc
audierunt discipuli eius.

Veniunt igitur Hierosolymam.
Et ingressus Iesus in templum, coe-
pit eiicere eos qui vendebāt & e-
mebant in templo: & mensas nu-
mulariorum, & cathedras venden-
tium columbas subuertit.

Christus re ipsa offe-
dit se Verē esse re-
gem illum ac Ponti-
ficem, ac proinde te-
pli diuini cultus Vin-
dicem.

Nec sinebat ut quisquam depor-
taret vas per templum.

Et docebat dicens eis, Nōne
scriptum est Domum meam, do-
mum precationis vocatum iri ab
omnibus Gentibus? vos autem
eam fecistis speluncam latronum.

Et hoc audierunt Scribæ & prin-
cipes sacerdotum, & quærebant
quomodo eum perderēt. timebāt
enim eum, quia tota turba percel-
lebatur super doctrina ipsius.

Quum verò vespera esset, egres-
sus est Iesus ex vrbe.

Et manē adambulantes ficui, 20
viderunt eam ex aruisse radicitus.

Fidei vis longē ma-
xima: colaret autē
cum fide charitas

Tunc recordatus Petrus dixit
ei, Rabbi, ecce, ficus illa cui impre-
catus es, exaruit.

Et respondens Iesus dixit eis,
Habete fidem Dei.

Amē enim dico vobis, quicūq;
dixerit mōti huic, tollitor & pro-
iicitor in mare, nec hæsitaauerit in
corde suo, sed crediderit futura
quæ dicit, erit ei quicquid dixerit.

Propterea dico vobis, quæcun-
que precantes petatis, credite vos
accepturos: & erunt vobis.

Et quum adstiteritis precantes,
remittite siquid habetis aduersus
aliquem: ut & pater ille vester qui
in calis est, remittat vobis offensas
vestras.

Nam

ואמר לה' מכיל ולעלם אנש מנכי ^{א מכיל כמו מעתה}

פארא לא יאכול ושמעו תלמידוהי
ואתו לאורשלם :

ועל ישוע להיכלא דאלהא ושרי ^{ב עול}

דיפק לאילין דזבנין ומזבנין בהיכלא ^{ג שרא}

והפך פתורא דמערפנא ובורסותא ^{ד נפק}

דהנון דמזבנין יונא :

ולא שבק הוא דאנש יעבר מאנא ^{ה מערפנא הם מחלימי מעות כל מי שירצה}

בגו היכלא :

ומלף הוא ואמר להון לא כתיב ^{ז אלף}

דביתי בית צלותא יתקרא לכלהון

עממא אנתון דין עכדתוניח מערתא

דלסטוא :

ושמעו רבי כהנא וספרא ובעין ^{ח אכר}

הון דאיכנא יובדוניחי דחלין הון

גיר מנה מטול דכלה עמא תמיהין

הון ביולפנה :

וכד הוא רמשא נפקו לבר מן מדינתא :

ובצפרא כד עכרין חו' תתא הי ^{ה חתא כמו תאנה}

כד יבישא מן עקרה :

ואתדבר שמעון ואמר לה רבי

הא תתא הי דלטת יבשת :

וענא ישוע ואמר להון תהוה ^{י דלט}

בכון ^כ הימנותא דאלהא :

אמן אמר אנא לכון דמן דיאמר ^{כא}

לטורא הנא אשתקל ^ל ופל בימא ולא ^{א שקל}

יתפלג בלבה אלא יהימן דהוא הו ^{מ נפל}

מדם דאמר יהוא לה מדם דאמר :

מטול הנא אמר אנא לכון דכל ^{נ מדם טעמו כל}

מדם דמצלין אנתון ושאלין אנתון

הימנו דנסבין אנתון ויהוא לכון :

ומא דקימין אנתון למצלין שבוקו ^{אמר}

מדם דאית לכון ער אנש דאף ^{פ קום}

אבוכון דבשמיא ^{ג צל} ישבוק לכון ^{ז מדם טעמו כל}

סכלותכון :

אן דין

14 Et dixit illi, Deinceps ^א in perpetuū nemo ex te fructus comedat. Et audiuerunt discipuli eius, ^ב et venerunt in Vrischelem.

15 Ac ingressus est Ieschua in templū Dei, et cæpit eiicere eos qui emebāt ^ג et vendebant in tēplo : ^ד et euertit mensas numulariorum, ^ה et cathedras eorum qui vendebant columbas.

16 Neque sinebat ut quisquam deportaret vasa per templum Dei.

17 Et docebat, ^ו et dicebat eis, Nonne scriptum est, Domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem fecistis eam speluncam latronum.

18 Et audiuerunt principes sacerdotum ^ז et Legisperiti, ^ח et quærebant quomodo perderent eum. Timebant enim ab eo, quia uniuersus populus mirabantur in doctrinae eius.

19 Et quum serum esset, egressi sunt extra urbem.

20 Et manè quum transirent, viderunt ficum illam aridā à radice sua.

21 Et recordatus est Schemعون, et dixit ei, Domine mi, Ecce, ficus illa quam execratus es, aruit.

22 Et respondit Ieschua, ^א et dixit eis, Sit in vobis fides Dei.

23 Ammin dico vobis quòd is qui dixerit monti huic, Tolle te, et cade in mare, nec hesitauerit in corde suo, sed crediderit quòd fiet id quod dixit, fiet ei quod dixerit.

24 Propter hoc dico vobis quòd quicquid oratis ^ב et petitis, credite quòd accipitis : ^ג et fiet vobis.

25 Et quum statis ad orandum, remittite id quod est vobis aduersus aliquē : ut etiā Pater vester qui est in calo, remittet vobis delicta vestra.

T.iiij.

2 Vide de hoc, annot. in Matth. cap. 2. 12

Euangelium

Εἰ δὲ ὑμεῖς ἢ ἀφίετε, ἢ δὲ ὁ πατήρ 26
ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσεται πα-
ραπτώματα ὑμῶν.

Matth. 21. 14
Luc. 20. 1

Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυ- 27
μα· καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ παυλῶτος
αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν ④ δὲ χε-
ρεῖς, καὶ ④ γραμματεῖς καὶ ④ πρε-
σβύτεροι·

Καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ 28
ταῦτα ποιεῖς; ἢ τίς σοι τὴν ἐξουσίαν
ταῦτα ἐδωκεν ἵνα ταῦτα ποιῇς;

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, 29
Ἐπερωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα λέγων· καὶ
ἀποκριθήτε μοι, καὶ ἐγὼ ὑμῖν ἐν ποίᾳ
ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ 30
ἔστι, ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκριθήτε μοι.

Καὶ ἐλογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέ- 31
γοντες, Ἐὰν εἰπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ,
Διατί οὐδὲν ἐκ ὁπσιούσατε αὐτῷ;

Ἀλλ' ἐὰν εἰπωμεν, Ἐξ ἀνθρώ- 32
πων· ἐφοβοῦντο τὸν λαόν· ἅπαντες
γὰρ εἶχον τὸ Ἰωάννην ὅτι ὄντως προ-
φήτης ἦν.

Καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ, 33
Οὐκ οἶδαμεν. Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς
λέγει αὐτοῖς, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν
ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

Κεφάλαιον ιβ'

Matth. 21. 33
Luc. 20. 9
Esa. 5. 1
Ier. 2. 21

ΚΑΙ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβο- 1
λαῖς λέγειν, Ἀμπελῶνα ἐφύτευ-
σεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμόν,
καὶ ὠρυξεν ὑπολλυῖν ④, καὶ ὠκοδό-
μησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωρ-
γοῖς· ④ ἀπεδήμησε.

Καὶ ἀπέστειλε πρὸς τοῦς γεωργοὺς τῷ 2
καρπῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν
λάβῃ ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος.

Οἱ δὲ, λαβόντες αὐτὸν ἔδειξαν, καὶ 3
ἀπέστειλαν κενόν.

Καὶ

Nam si vos non remiseritis, nec
Pater ille vester qui in cælis est, re-
mitteret offensas vestras.

¶ Tunc veniunt rursus Hieroso-
lyma: & quum ipse ambularet in
templo, veniunt ad eum princi-
pes Sacerdotum, & Scribæ, & se-
niores:

Et dicunt ei, Qua auctoritate ista
facis? & quis tibi dedit auctoritatē
istam ut hæc facias?

Iesus autē respondens dixit eis,
Interrogabo vos & ego rem quā-
dā. Respondete igitur mihi, & di-
cā vobis qua auctoritate hæc faciā.

Baptisma Iohānis è cælo erat, an
ex hominibus? Respondete mihi.

Ratiocinabantur autē apud se,
dicentes, Si dixerimus, E cælo, di-
cet, Quare ergo nō credidistis ei?

Sed si dicamus, Ex hominibus:
timemus populum. omnes enim
sentiebant de Iohanne, eum verē
Prophetam fuisse.

Tunc respondentes dicunt Iesu,
Nescimus. Et Iesus respondens di-
cit eis, Nec ego dicam vobis qua
auctoritate hæc faciam.

Cap. XII.

¶ ET cœpit eis per parabolas di-
cere, Vineam plātauit quidā,
& circūposuit sepem, & fodit la-
cum, & ædificauit turrim, & elo-
cauit eā agricolis: ac peregrè pro-
fectus est.

Misitque seruum ad agricolas
suot empore, ut ab agricolis acci-
peret ex fructu vineæ.

Illi verò captum eum cecide-
runt, ac remiserunt inanem.

Et

Ordinaria successio-
nis obituus amptidē
oppugnatum Euan-
gelium.

Merces male confici-
tæ, timere eos quibus
timori esse licuit.

Dei Vocatio nec locis
nec personis nec tem-
poribus certis est sine
exceptione adstricta.

אָן דִּין אַנְתּוֹן לֹא שְׁבִקִין אַנְתּוֹן
אָף לֹא אֲכֹכֹן דְּבִשְׁמִיָּהּ יִשְׁבֹּק
לְכוֹן סְכֻלֹתְכוֹן :

^a וְאַתּוֹ תֹּב לְאוּרִשְׁלַם וְכֹד מִהֶלֶךְ
הוּא בְּהִיכֵלָא אַתּוֹ לֹתֵה רִבִּי כְּהֵנָּה
וּסְפָרָא וְקִשְׁיָשָׁא :

וְאִמְרִין לֵה בְּאַיְנָא שׁוֹלְטָנָה
הֲלִין עֲבֵד אַנְתּוֹ וּמְנוּיָהּ לְךָ שׁוֹלְטָנָה
הֵנָּה דְּהֲלִין תַּעֲבֵד :

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר לְהוֹן אֲשֵׁאלְכוֹן
אָף אַנָּה מִלְתָּא חֲדָה דְּתִאמְרוֹן
לִי וְאַנָּה אָמַר אַנָּה לְכוֹן בְּאַיְנָה
שׁוֹלְטָנָה הֲלִין עֲבֵד אַנָּה :

^b מִעֲמוּדֵיתָה דְּיוֹחֲנָן מִן אִימְכָא הִי
מִן שְׁמִיָּהּ אוּ מִן בְּנֵי נָשָׁא אָמְרוּ לִי :
וְאַתְחֲשִׁבוּ בְּנַפְשָׁהוֹן וְאָמְרוּ דָּאן
נִאמַר לֵה דְּמִן שְׁמִיָּהּ אָמַר לָן וְלִמְנָה
לֹא ^c הִימְנָתוּנִי הִי :

וְאַן נִאמַר דְּמִן בְּנֵי אֲנָשָׁא דְּחִלְתָּא
הִי מִן עַמָּא בְּלִהוֹן גִּיר אֲחִידִין הוּ
לֵה לְיוֹחֲנָן דְּשִׁירָאִית נָבִיא הוּ :
וְעֵנּוּ וְאִמְרִין לֵה לִישׁוּעַ לֵא
יְדַעִינָן אָמַר לְהוֹן וְאָף לֹא אַנָּה אָמַר
אַנָּה לְכוֹן בְּאַיְנָה שׁוֹלְטָנָה הֲלִין
עֲבֵד אַנָּה :

קְפֻלָּאוֹן י"ב

^d וְשָׂרִי דִּימְלִל עֲמָהוֹן בְּמִתְלָא
נִבְרָא חֲדָה נֶצֶב כְּרָמָא וְאַחֲדָה סִינָה
וְחִפְרָה בֵּה מַעֲצָרְתָּא וּבְנָה בֵּה מְגֻדָּלָה
וְאַחֲדָה לְפִלְחָא וְחֹזֶק :
^e וְשָׂדֶר לֹת פִּלְחָא עֲבָדָה בְּזִבְנָה
דְּמִן פֹּאֲרָא דְּכְרָמָא יֹסֵב :
הֲנוֹן דִּין מִחֲאוּתִי וְשִׁדְרוּתִי כֹד
סְפִיק :
^f וְשָׂדֶר

26 Si verò vos non remittitis, nec etiā
Pater vester qui est in calo, remittet
vobis delicta vestra.

27 Et venerunt rursus Urifchelem.
et quum ambularet in templo, vene-
runt ad eum principes sacerdotum,
Legisperiti, & seniores.

28 Et dicunt ei, In qua potestate hæc
facis? & quisnam dedit tibi potesta-
tem hanc ut hæc facias?

29 Ipse autem Ieschua dixit eis, In-
terrogabo ego vos quoque sermonem
vnum ut dicatis mihi, & ego dicam
vobis in qua potestate hæc facio.

30 Baptismus Iuchannan undenā
est? E calo, an ex filiis hominis? di-
cite mihi.

31 Et ratiocinabantur in seipsis, &
dicebant, Si dixerimus ei quod est e
calo, dicet nobis, Et quare non credi-
distis ei?

32 Et si dixerimus quod est e filiis ho-
minis, metus est à populo. Omnes e-
nim tenebāt ipsum Iuchannan quod
verè propheta esset.

33 Et responderunt, et dixerunt Ie-
schua, Nescimus. Dixit eis, Ego
quoque non dico vobis in qua pote-
state hæc facio.

3 Id est, Habebāt.
Galli Syram phra-
sin apte exprimūt,
Ils tenoient Iehā pour
un vrai prophete. E-
tiam Germani Sic
hieltenn Iohannē für
ein prophetē.

Cap. XII.

1 ET cæpit loqui cum eis per para-
bolas. Vir quidam plantavit vi-
neam, et circumdedit eam sepe, et fo-
dit in ea torcular, & extruxit in ea
turrim, et possidendam eam tradi-
dit agricolis, & peregrè profectus est.

2 Et misit ad agricolas servum suum in
tēpore, ut de fructib⁹ vineæ acciperet.

3 Illi autem percusserunt eum, & di-
miserunt eum vacuum.

Et

Euangelium

Καὶ πάλιν ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς 4
ἄλλον δούλον· καὶ κείνον λιθοβολήσαν-
τες ἐκεφαλάρωσαν, καὶ ἀπέστειλαν ἡπι-
μωμένον.

Καὶ πάλιν ἄλλον ἀπέστειλε, καὶ κείνον 5
ἀπέκλειναν· ἔ πολλοὺς ἄλλους, τοὺς μὲν
δέροντες, τοὺς δὲ σκοπεύοντες.

Ἐπ' οὗ ἕνα υἱὸν ἔχον ἀγαπητὸν αὐ- 6
τοῦ, ἀπέστειλε καὶ αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς
ἐξαπὸν, λέγων, Ὅτι ἐντραπήσονταί τὸν
υἱόν μου.

Εκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ εἶπον πρὸς 7
ἐαυτοὺς, Ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος·
δεῦτε, σκοπεύωμεν αὐτὸν, καὶ ἡμεῖς
ἔσται ἡ κληρονομία.

Καὶ λαβόντες αὐτὸν ἀπέκλειναν, καὶ 8
ἐξέβαλον ἐξω τοῦ ἀμπελῶνος.

Τί οὖν ποιήσῃ ὁ κύριος τῷ ἀμπελῶ- 9
νῳ; ἐλθέτω καὶ σκοπέωσιν τοὺς γεωρ-
γοὺς, ἔ δώσῃ τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

Οὐδὲ τίς γραφὴ πάντῃς ἀνέ- 10
γνωτε; Λίδον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκο-
δομοῦντες, ὅς τ' ἐγκλήθη εἰς κεφαλὴν
γωνίας.

Παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὐτῇ· καὶ ἐστὶ 11
θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

Καὶ ἐζήτω αὐτὸν κρατῆσαι· καὶ 12
ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι
πρὸς αὐτοὺς τίς παραβολὴν εἶπε· ἔ
ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

Καὶ ἀποστέλλοις πρὸς αὐτὸν πῶς 13
τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἡρωδιανῶν,
ἵνα αὐτὸν ἀρβύσωσι λόγῳ.

Οἱ δὲ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ, Δι- 14
δάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ, ἔ οὐ
μέλει σοι τί οὐδενός· οὐ γὰρ βλέπεις
εἰς τὸ θέσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπὶ ἀ-
ληθείας τίς ὁδὸν τοῦ Θεοῦ διδάσκεις·
Ἐξέστ' ἡμῶν Καίσαρι δοῦναι, ἢ οὐ;
δῶμεν, ἢ μὴ δῶμεν;

Ὁ δὲ,

Et rursum misit ad eos aliū ser-
uum: et illi huic quoque lapidato
caput vulnerarunt, & remiserunt
dedecoratum.

Et rursū aliū misit, & illū truci-
darunt: multosq; alios, hos quidē
cædentes, illos verò trucidantes.

Quum ergo vnum adhuc habe-
ret filium suum dilectum, misit e-
tiam illum vltimum ad eos, dicēs,
Reuerentur filium meum.

Illiverò agricolæ dixerunt in-
ter se, Iste est hæres, venite, tru-
cidemus eum, & nostra erit hære-
ditas.

Et captum eum truci darunt, &
eiecerunt extra vineam.

Quid ergo faciet dominus vi-
neæ? Veniet, & perdet illos agrico-
las, & dabit vineam aliis.

Ne hanc quidem Scripturam le-
gistis? Quem lapidem reprobaue-
runt ædificantes, is factus est ca-
put anguli:

A Domino factum est istud, &
est mirabile in oculis nostris?

Studebant igitur eum prehen-
dere: sed timuerunt turbam. nō-
rant enim eum aduersus ipsos il-
lam parabolam dixisse: itaque o-
misso eo abierunt.

Et miserunt ad eum quosdam ἐ-
Pharisæis & Herodianis, vt eum
captarent sermone.

Illi verò, quum venissent, dicūt
ei, Magister, scimus te veracem
esse, neque curare quenquā. non
enim respicis in personam homi-
num, sed in veritate viam Dei do-
ces: Licet censum Cæsari dare, an
non? demus, an non demus?

Ipse

Psal. 118. 22
Esa. 28. 18
Matth. 21. 42
Act. 4. 11
Rom. 9. 33
1. Pet. 2. 8

Matth. 22. 15
Luc. 20. 20

Euangelium magi-
stratus imperium cū
Dei cultu coniungit.

4 וְשִׁדְּרָם תּוֹב לְוֹתְהוֹן עֲבָדָא אַחֲרָנָא
וְאִףּ לְהוּ רִגְמוּהוּ וְצִלְפוּהוּ וְשִׁדְרוּהוּ
בְּצַעֲרָא :

5 וְשִׁדְּרָם תּוֹב אַחֲרָנָא וְאִףּ לְהוּ
קְטִלוּהוּ וְלִסְגִּיָּאָא עֲבָדָא אַחֲרָנָא
שִׁדְּרָם וּמִנְהוֹן מִחוּ מִנְהוֹן דִּין קְטִלוּ :

6 לְחֶרְתָּא דִּין חָד בְּרָא חֲבִיבָא אִית
הוּא לֵה וְשִׁדְרָה לְוֹתְהוֹן אַחֲרֵירָת
אִמְרָ גִּיר כְּבֵר יִבְהֶתִין מִן בְּרִי :

7 הֲנוּן דִּין פִּלְחָא אִמְרוּ בְּנִפְשָׁהוֹן
הֲנוּ יִרְתָּא דְּתוּ נִקְטִלוּהוּ וְתִהְיוּ
דִּילָן יִרְתוּתָא :

8 וְנִסְכוּ קְטִלוּהוּ וְאִפְקוּהוּ לְכַר מִן
בְּרָמָא :

9 מִנוּ הַכִּיר יַעֲבֹד מֶרָא בְּרָמָא
וְיִאֲתָא הַיּוֹבֵד לְהֲנוּן פִּלְחָא וְיִתְלִיּוּהוּ
בְּרָמָא לְאַחֲרָנָא :

10 וְאִףּ לֹא כְּתָבָא הֲנֵא קְרִיתוֹן
דְּכִאֲפָא דְּאִסְלִי בְּנִיָּא הִי הָיָה לְרִישָׁא
דְּזוּיָתָא :

11 מִן לֹת מְרִיא הָיָה דְּאִתִּיהָ וְאִתִּיהָ
תְּדַמּוּרְתָּא בְּעֵינִין :

12 וּבְעֵין הֲנוּ לְמַאֲחִדָּה וּדְחִלוּ מִן עַמָּא
יִדְעוּ גִיר דְּעִלְיָהוֹן אִמְרָ מִתְּלָא הֲנָא
וְשִׁבְקוּהוּ וְאִזְלוּ :

13 וְשִׁדְרוּ לֹתָהּ אֲנָשָׁא מִן סַפְרָא וּמִן
דְּבֵית חֲרוּדָס דִּיצוּדוֹנִיָּהּ בְּמִלְתָּא :

14 הֲנוּן דִּין אֲתוּ וְשִׁאֲלוּהוּ מִלְּפָנָא
יִדְעִינָן דְּשִׁרִיר אֲנִי וְלֹא שְׁקִיל אֲנִי
צִפְתָּא לְאֲנָשׁ לֵאמֹר גִּיר חָאֵר אֲנִי

בְּפִרְצוּפָא דְּכְנִי נָשָׂא אֵלָא בְּשִׁרְרָא
אוֹרְחָא דְּאֵלְהָא מֶלֶךְ אֲנִי שְׁלִיט
לְמִתְלָא בְּסָף רִישָׁא לְקַסֵּר אוֹ לֵא
נִתְלָא אוֹ לֵא נִתְלָא :

Et misit rursum ad eos servum ali-
um: Et etiam illum lapidauerunt et
contuderunt, et remiserunt cum igno-
minia.

Et misit rursum alium, et etiam il-
lum occiderunt: Et multos servos alios
misit, et aliquos ex eis percusserunt,
aliquos autem ex eis occiderunt.

In fine autem unus filius dilectus
erat ei, et misit eum ad illos tandem.
dicebat enim, Iam erubescet a
filio meo.

Illi vero agricola dixerunt apud se-
ipsos, Hic est heres: venite, occida-
mus eum, et erit nostra hereditas.

Et accipientes occiderunt eum, et
eiecerunt extra vineam.

Quid igitur faciet dominus vinee?
Veniens perdet illos agricolas, et da-
bit ipsam vineam aliis.

Atque ne Scripturam quidem hanc
legistis? Lapis quem reproba-verunt
adificantes, factus est in caput an-
guli:

A Domino actum est istud, et est
mirabile in oculis nostris?

Et quarebantprehendere eum, ac
timebant a populo. novit enim quod
adversus ipsos dixisset parabolam
hanc. Et reliquerunt eum, et abierunt.

Et miserunt ad eum quosdam ex
Legisperitis, et ex domesticis Hira-
dis, ut illaquearent eum in sermone.

Illi autem venerunt: et interroga-
verunt eum, Magister, scimus quod
verax es, neque suscipis curam cuius-
quam. non enim respicis vultus fi-
liorum hominis, sed in veritate viam
Dei doces. Licet dare argentum ca-
pitationis Cesari, an non? demus, an
non demus?

Ipsa

Id est, Filiu meū
verecundēreuerē
buntur.

Ad verb. Viros.
Hebraismus.

Verbum Syria-
cum Venari signi-
ficat. Vult ergo di-
cere Venatorum
more insidiaban-
tur ei ut ipsum in
sermone caperet.
Vide Matth. 22. 15
in textu.

Euangelium

Ο δὲ εἰδὼς αὐτῶν πλὴν ὑποκριτῶν, 15
εἶπεν αὐτοῖς, Τί με πειράζετε; Φέρετέ
μοι δηνάριον, ἵνα ἴδω.

Οἱ δὲ ἠνέκουν. Καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί- 16
νος ἡ εἰκὼν αὐτῆς ἢ ἡ ἐπιγραφή; Οἱ δὲ
εἶπον αὐτῷ, Καίσαρ.

Rom. 13. 7 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 17
Ἀπόδοτε τῷ Καίσαρι, Καίσαρι, καὶ τῷ
Θεῷ, τῷ Θεῷ. Καὶ ἐθαύμαζον αὐτῶν.

Matth. 22. 25 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς 18
αὐτόν, οἱ πνέες λέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶ-
ναι, καὶ ἐπιρώτησαν αὐτόν, λέγοντες,

Deut. 25. 5 Διδάσκαλε, Μωσὴς ἐγραψεν ἡμῖν 19
ὅτι ἐάν πνός ἀδελφὸς ἀποθάνῃ, καὶ κατὰ
λίπην γυναῖκος, καὶ τέκνα μὴ ᾖ, ἵνα λα-
βῇ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ
ἐκτελέσῃ τὸ σπέρμα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

Εἰπὼν οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν καὶ ὁ πρῶ- 20
τος ἔλαβεν γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων
ἐκ αὐτῆς σπέρμα.

Καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτὴν, καὶ 21
ἀπέθανε, καὶ ὁ τρίτος αὐτὴν ἀφῆκε σπέρμα·
καὶ ὁ τέταρτος ὡσαύτως.

Καὶ ἔλαβον αὐτὴν οἱ ἐπτά, καὶ ἐκ αὐ- 22
τῆς σπέρμα· ἐξέτι πάντων ἀπέ-
θανε ἢ ἡ γυνή.

Εν τῇ οὖν ἀναστάσει, ὅταν ἀναστῶσι, 23
πνός αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἐπτά ἔχον
αὐτὴν γυναῖκα.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 24
Οὐδὲ τῶν πλανᾶτε μὴ εἰδότες τὰς
γραφὰς, μηδὲ τὸ δυνάμει τοῦ Θεοῦ;

Ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, ὅτε 25
γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται· ἀλλ' εἰσὶν
ὡς ἄγγελοι οἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Exo. 3. 6 Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, ὅτι ἐγείρονται, 26
ἐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωσέως, ἐπὶ
τῆς βάτου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, λέ-
γων, Εγὼ ὁ Θεός Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεός
Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεός Ἰακώβ;

Ipse verò, quū sciret eorū hypo-
crisin, dixit eis, Quid me tentatis?
proferre mihi denariū, ut videam.

16 Illi verò protulerunt. Tunc di-
cit eis, Cuius est imago ista & in-
scriptio? Illi verò dixerunt ei, Cæ-
sar.

Et respondens Iesus dixit eis,
17 ¶ Reddite quæ sūt Cæsaris, Cæsari:
& quæ Dei sūt, Deo. Et admirati
sunt super eo.

18 ¶ Tunc veniūt ad eum Sadducæi,
qui dicunt non esse resurrectionē:
& interrogarunt eum, dicentes,

19 Magister, ¶ Moses scripsit nobis
ut si cuius frater mortuus sit, ac re-
liquerit uxore, & filios nō relique-
rit, accipiat ipsius frater uxore e-
ius, & excitet semen fratri suo.

20 Septem ergo fratres fuerunt: ac
primus accepit uxorem, & mori-
ens non reliquit semen.

Et secundus accepit eam, & mor-
tuus est, & ne ipse quidem reli-
quit semen: & tertius itidem.

22 Et acceperunt eam septē illi, ne-
que reliquerunt semen: vltima o-
mnium mortua est & mulier.

23 In resurrectione ergo, quum re-
surrexerint, cuius eorū erit uxor?
nam septē habuerunt eam uxore.

24 Tunc respondēs Iesus dixit eis,
Nōne propterea erratis quòd
nesciatis Scripturas, neque poten-
tiam Dei?

25 Postquam enim à mortuis resur-
rexerint, neq; uxores ducunt, ne-
que nuptum dantur: sed sūt ut
Angeli qui in cælis sūt.

26 De mortuis verò, quòd suscitādi
sint, nō legistis in libro Moysis, quo-
modo in rubo loquutus sit ei De-
us, dicēs, ¶ Ego sum Deus Abrahā,
& Deus Isaac, & Deus Iacob?

Οὐκ

Non

Carnis resurrectio
aduersus Saddu-
cum infirmitatem as-
seritur.

הו דין ידע נכלהון ואמר להון
 מנא מנסין אנתון לי איתו לי דינרא
 אחוא :
 ואיתיו לה אמר להון דמנו עלמא
 הנא ובתבא הנון דין אמרו דקסר :
 אמר להון ישוע דקסר חבו לקסר
 ודאלהא לאלהא ותמהו הו ביה :
 ואתו ודוקיא לותה הנון דאמרין
 דקימתא לירא ומשאלין הו לה
 ואמרין :
 מלפנא מושא כתב לן דאן
 מאת אחוהי דאנש ושבק אנתתא
 ובניא לא שבקיסב אחוהי אנתתה
 ויקים זרעא לאחוהי :
 שבנא אחין אית הו קדמיה נסב
 אנתתא ומית ולא שבק זרעא :
 ודתרין נסבה ומית כד אך לא
 הו שבק זרעא ודלתתא חכות :
 ושבעתיהון נסבוה ולא שבקו
 זרעא אחרית כלהון מיתת אף הי
 אנתתא :
 בקימתא הכיל דאינא מנהון תחוא
 אנתתא שבעתיהון גיר נסבוה :
 אמר להון ישוע לא הוא מטון
 הדא טעין אנתון דלא ידעין אנתון
 כתבא ולא חילה דאלהא :
 מא גיר דקמו מן מיתתא לא נסבין
 נשא אף לא נשא הוין לנברא אלא
 איך מלאכא דבשמיא איתיהון :
 ער^א מיתא דין דקימין ל^א
 קריתון בכתבא דמושא איכנא מן
 סניא אמר לה אלהא אנא אנא
 אלהא דאברהם ואלהא דאיסחק
 ואלהא דיעקוב :

15 Ipse autem nouit dolum eorum, & dixit eis, Quid tentatis me? Adferte mihi denarium: videam.
 16 Et attulerunt ei. Dixit eis, Cuius est imago hac, & inscriptio? Illi autē dixerunt, Caesaris.
 17 Dixit eis Ieschua, Quae[sunt] Caesaris, Caesari date, et[quae] Dei, Deo. Et admirati sunt de eo.
 18 Et uenerunt⁴ Zaddukai ad eum, qui dicunt quod resurrectio mortuorum non est. Et interrogauerunt eū, et dixerunt,
 19 Praeceptor, Musche scripsit nobis, Quod si moriatur frater alicuius, et relinquat uxorem, et filios nō relinquat, accipiat frater eius uxorem eius, et exsuscitet semen fratri suo.
 20 Septem fratres erant: primus accepit uxorem, & mortuus est, et non reliquit semen.
 21 Et secundus accepit eam & mortuus est, neque ipse relinquens semē: et tertius similiter.
 22 Et septem illi acceperūt eam, neque reliquerunt semē. ultima omnium mortua est etiam ipsa mulier.
 23 In resurrectione ergo cuius ex eis erit uxor? Ipsi enim septē acceperūt eā
 24 Dixit eis Ieschua, Nōne propterea erratis vos qui non cognoscitis Scripturas, neque uirtutem Dei?
 25 Quū enim surrexerint à mortuis, non accipient uxores, neque uxores etiam erunt uiris, sed sicut Angeli qui sunt in cālo, ipsi sunt.
 26 De mortuis uerò quod resurgant, nōne legistis in libro Musche quomodo de rubo dixerit ei Deus, Ego sū Deus Abrahami, et Deus Ischak & Deus Jaakub.

⁴ Vide de Zaddulzais Mat. 22. 23

⁵ Id est, Omnes singuli ex septem fratribus.

⁶ Id est, Non nubent. Hebraismus

Z.ii.

ולא

Euangelium

Οὐκ ἐστὶν ὁ Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ Θεὸς ζώντων· ὑμεῖς οὖν πολὺ πλανᾶσθε.

Matth. 22. 35

Καὶ προσελθὼν εἰς τὴν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἰδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπιρώτησεν αὐτὸν, Ποία ὅτι πρώτη πασῶν ἐντολή;

Deut. 6. 4

Ὁ ὃς Ἰησοῦς ἀπεκρίθη αὐτῷ, Ὅτι πρώτη πασῶν τῶν ἐντολῶν, Ἀκούε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, Κύριος εἷς ὅστις.

Καὶ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ὅλῃς τῆς καρδίας σου, καὶ ὅλῃς τῆς ψυχῆς σου, καὶ ὅλῃς τῆς διανοίας σου, καὶ ὅλῃς τῆς ἰσχύος σου. αὕτη πρώτη ἐντολή.

Leuit. 19. 18
matth. 22. 39
rom. 13. 9
gal. 5. 14
iac. 2. 8

Καὶ δευτέρα ὁμοία, αὕτη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή ἐκ ἐστὶ.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς, Καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπας, ὅτι εἷς ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἐστὶν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ.

Καὶ ὁ ἀγαπᾷν αὐτὸν ὅλῃς τῆς καρδίας, καὶ ὅλῃς τῆς σινοέσεως, καὶ ὅλῃς τῆς ψυχῆς, καὶ ὅλῃς τῆς ἰσχύος, ἢ ὁ ἀγαπᾷν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν, πλεονόν ὅτι πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ τῶν θυσιῶν.

Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν αὐτὸν ὅτι νομιζέως ἀπεκρίθη, εἶπεν αὐτῷ, Οὐ μακρὰν εἶδος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς οὐκ ἐπὶ ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

Matth. 22. 42
luc. 20. 41

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγε, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, Γὼς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ὅστις Δαβὶδ;

Psal. 119. 1

Αὐτὸς γὰρ Δαβὶδ εἶπεν ἐν τῷ Γνθ' μαπ τῷ ἀγίῳ, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Αὐτὸς

No est Deus mortuorum, sed Deus viventium: vos ergo multū erratis.

¶ Et quum accessisset quidam ἐ Scribis qui audierat eos disceptantes, & sciebat eum bene illis respondisse, interrogavit eum quod esset primum omnium mandatū.

Sacrificia sine exteriori cultu nunquam placuerunt Deo, nisi praevenitis necessariis officiis.

Iesus autem respondit ei, Primum omnium mandatorum est, ¶ Audi Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est.

Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua, & ex totis viribus tuis. hoc est primum mandatum.

Et secundum illi simile, hoc est, ¶ Diliges proximum tuum ut teipsum. maius istis aliud mandatū nō est.

Tunc dixit ei Scriba ille, Bene, magister, in veritate dixisti. nam unus est Deus, nec alius est praeter eum:

Et diligere eum ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus, ac diligere proximum ut seipsum, plus est quam omnia holocausta & sacrificia.

Tum Iesus quum vidisset eum cordatè respondisse, dixit ei, Non longè es à regno Dei. Et nemo amplius audebat eum interrogare.

¶ Et respondens Iesus dicebat, docens in templo, Quomodo dicunt Scribae Christū esse filiū David?

Christus ex ipso Davide unde ortus erat secundum carnem, deitatem suam praebat.

Nam ipse David dixit per Spiritum sanctū, ¶ Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meā usquedum posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

Ipse

ולא הוא אלהא דמיתא אלא דחיא
אנתון 'הכיל סג' טעין אנתון :
^א הכיל טעמו
לכן :

וקרב חד מן ספרא ושמע אפון
דרשין וחזן דשפיר ^ב אתיב להון
פתגמא ושאלה אינו פוקדנא קדמא
דכלהון :

אמר לה ישוע קדמי מן בלהון
פוקדנא שמע יסריר מריא אלהן
מריא חד הו :

ודתרחס למריא אלהן מן בלה לכה
ומן בלה נפשך ומן בלה רעינך ומן
בלה חילך הנו פוקדנא קדמא :

ודתריין דדמא לה דתחב לקריבך
איך נפשך פוקדנא אחרנא דרב
מן הלין לית :
^ג אחכ כמו
אחכ :

אמר לה הו ספרא שפיר רבי
ושררא אמרת דחד הו ולית אחרין
לבר כנה :

ודירחמיוהי אנש מן בלה לבא
ומן בלה רעינא ומן בלה נפשך
ומן בלה חילא ודירחם קריבה
איך נפשה יתירא הי מן בלהון
יקרא ודבחה :

ישוע דין חזיהי דחבימאית מפנא
פתגמא וענא ואמר לה לא חזיר
רחיק מן מלכותא דאלהא ולא אנש
אפרח תוב דישאליוהי :

ענא ישוע ואמר כד ^ד מלך
בחיכלא איכנא אמרין ספרא
דמשיחא ברה הו דדויד :

הוגיר דויד אמר ברוחא דקודשא
דאמר מריא למרי ^ה תב לך מן ימיני
עד מא דאסים בעל דבבך כובשא
תחית רגליך :

^ה יתב

הו

27 Neque est Deus mortuorum, sed
vivētium. vos igitur multū erratis.

28 Et accessit quidam ex Legisperi-
tis, et audiuit eos quod disputarent,
et vidit quod bene reddidisset eis re-
sponsum. Et interrogavit eū, Quod-
nam est mādatum primum omnium?

29 Dixit ei Ieschua, Primū ex omni-
bus mandatis [est,] Audi Israel, Do-
minus Deus noster, Dominus unus
est.

30 Et, Diligas Dominū Deū tuū ex to-
to corde tuo, et ex tota anima tua, et
ex tota cogitatione tua, et ex tota
virtute tua: hoc est mandatū primū.

31 Et secundum quod simile est ei,
Diliges proximū tuū sicut teipsū.
Mandatū aliud quod maius sit istis
non est.

32 Dixit ei ille Legisperitus, Pulchrè
Domine mi, et veritatē dixisti quod
unus est, et non alius præter eum.

7 Subaudi Deus.

33 Et quod diliget eum homo ex toto
corde, et ex tota cogitatione, et ex to-
ta anima, et ex tota virtute: et
[quod] ut diligit proximum suum
sicut seipsum, maius sit quàm omnia
holocausta et victimæ.

34 Ieschua autem vidit eum quod
sapienter redderet responsum: et re-
spondit, et dixit ei, Non es procul à
regno Dei. Et nemo ausus est ut rur-
sus interrogaret eum.

35 Et respondit Ieschua, et dixit do-
cens in templo, Quomodo dicunt Le-
gisperiti quod Christus filius est Da-
vidis?

36 Ipse enim David dixit per Spiritū
sanctum, Dixit Dominus Domino
meo, Sede à dextra mea usquedum
posuero inimicos tuos scabellum sub
pedibus tuis.

Z.ij.

Euangelium

Αὐτὸς οὖν Δαβὶδ λέγει αὐτὸν Κύ- 37
ριον καὶ πόθεν υἱὸς αὐτοῦ ὅτι; Καὶ ὁ πο-
λὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἠδύως.

Matth. 23. 6
Luc. 11. 43
& 10. 45

Καὶ ἐλέγχε αὐτοὺς ἐν τῇ διδαχῇ 38
αὐτοῦ, Βλέπετε ὑπὸ τῆς γραμματέων
καὶ δαιμόνων ἐν σοταῖς διαπατεῖν, καὶ
ἀσπασμοῖς ἐν ταῖς ἀγραῖς.

Καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγω- 39
γαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν ταῖς δείπνοις.

Matth. 23. 54
Luc. 20. 47

Οἱ καταδίδοντες τὰς οἰκίας τῆς χι- 40
ρῶν, καὶ προσφάσκει μακρὰ προσευχόμε-
νοι· οἱ τοὶ λήγονται διασώτῃρον κρίμα.

Luc. 11. 1

Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναντι τῆς 41
γαζοφυλάκειας, ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος
βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον.
καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἐβαλλον πολλά.

Καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἐβα- 42
λε λεπτὰ δύο, ὅτι κοδράντης.

Καὶ θεωρησάμενος τοὺς μα- 43
θητάς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς, Ἀμὲν λέγω
ὑμῖν, ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλεῖον
πάντων βέβληκε τῆς βαλόντων εἰς τὸ
γαζοφυλάκιον.

Πάντες γὰρ ἐκ τῆς διασώτῃρος αὐ- 44
τοῖς ἐβαλον· αὕτη ὅμως ἐκ τῆς ὑπερήσεως
πάντων πάντα ὅσα εἶχεν ἐβαλεν, ὅλον
τὸ βίον αὐτῆς.

Κεφάλαιον ιγ

Matth. 24. 1
Luc. 21. 5

ΚΑΙ ἐκ πορθομίου αὐτοῦ ἐκ πορ- 1
τιεροῦ, λέγει αὐτῷ εἰς τῆς μαθητῶν
αὐτοῦ, Διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι καὶ
ποταπαὶ οἰκοδομαί.

Luc. 19. 44

Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, 2
Βλέπεις ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδο-
μας; οὐ μὴ ἀφελθῇ λίθος ἀπὸ λίθου ὃς
οὐ μὴ καταλυθῇ.

Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῆς 3
ἐλαιῶν κατέναντι τοῦ ἱεροῦ, ἐπηρώτων
αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος
καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας,

Εἰπε

Ipse ergo David dicit eū Domi-
num: unde igitur filius eius est? Et
multa turba audiebat eū libenter.

Non temere pasto-
res pro exemplo
sunt sequendi.

Ipse autē dicebat eis in doctri-
na sua, Cauete à Scribis, qui vo-
lunt stolati ambulare, & amant
salutationes in foris:

Primòsq; confessus in conuenti-
bus, & primos accubitus in cœnis.

Qui deuorant domos viduarū,
& in speciem vtuntur lōgis preci-
bus: isti auferent grauius iudiciū.

Et quū sedisset Iesus ex aduer-
so gazophylacii, spectabat quo-
modo turba mitteret æs in gazo-
phylacium. multi igitur diuites
mittebant multa.

Officia secundū Deū
prestata non expetit
externo sed ex cordis
affectu estimantur.

Et quum venisset quædā vidua
pauper, misit minuta duo, quod
est quadrans.

Tunc ille quum aduocasset di-
scipulos suos, dicit eis, Amē dico
vobis, vidua hæc pauper plus mi-
sit quàm omnes qui miserunt in
gazophylacium.

Nam omnes ex eo quod ipsis re-
dundat miserunt: hæc verò penu-
ria sua misit omnia quæ habebat,
totum, inquam, victum suum.

Cap. XIII.

ET quum egrederetur è tēplo, 1
dixit ei quidam è discipulis
eius, Magister, vide quales lapi-
des, & qualia ista sint ædificia.

Predicitur templi,
vrbis, atque adeo to-
tus gentis excidū, et
Ecclesie iactantia: ad-
ditur tamen consola-
tio multiplex, quod
iā dem futura mundi
consummatio descri-
bitur.

Tunc Iesus respondens dixit ei,
Vides ista magna ædificia? Nō re-
linquetur lapis super lapidem qui
non destruat.

Et quum sederet in monte O-
learum ex aduerso templi, interro-
garunt eum priuatim Petrus &
Iacobus, & Iohannes & Andreas,

Dic

הו הכיל דויד קרא לה מרי
ואיכנא ברה איתוהי וכלה כנשא
שמע הוא לה בסימאית :

כסס

אלף
ה

אסלא היא
אדרת מלכוש
הנביאים :

הכ

וריש מותבא בכנושתא :

הנון דאכלין בתא דארמלתא

על
אך

בעלתא דמורכין עלותיהון הנון
יקבלון דינא יתירא :

וכד יתב ישוע לוקבל בית גזא

ה
רמא

האר הוה איכנא כנשא דרמין

עורפנא בית גזא וסניאא עתירא
רמין הוו סגוי :

עורפנא
בעות על שם
צורת הכלך
שעריהן חקוקה
ער העורף :

ואתת ארמלתא חדא מסכנתא

רמא
מגן
הם

ארמיר תרין מגין דאיתיהון
שמונא

וקרא ישוע לתלמידוהי ואמר

להון אמין אמר אנא לבון דהדא

ארמלתא מסכנתא יתיר מן כלהון

רמא

אנשא דרמין ארמית בית גזא :

כלהון גיר מן מדס דיתיר להון

ארמיו הדא דין מן חסירותה כל מדס

דאית הוא לה ארמית כלה קנינה :

קפלאון יג

וכד נפק ישוע מן היכלא אמר לה

אלף
ה

חד מן תלמידוהי מלפנא הא חזי

אילין באפא ואילין כנינא :

ישוע דין אמר לה חזא אנת תלין

רורכא
רברכא :

כנינא רורכא לא משתבקא חרבא

כאף על כאף דלא מסתתרא :

סת

וכד יתב ישוע בטורג דזיתא

לוקבל היכלא שאלוהי כאפא

ויעקוב ויוחנן ואנדראוס בלחודיהון :

אמר

37 Ipse igitur David vocat eum Do-
minum meū. Et quomodo filius eius
est? Et uniuersa turba audiebat eū
libenter.

38 Et in doctrina sua dicebat eis, Ca-
ute à Legisperitis, qui affectant
in stolis ambulare, et amant pa-
cem in plateis:

39 Et primos confessus in synagogis.

40 Qui comedunt domos viduarum
propterea quod proluxas faciunt pre-
cationes suas: qui accipiunt indi-
cium maius.

41 Et quum sederet Ieschua è regio-
ne gazophylacii, spectabat quomo-
do turba iniicerent nummos in gazo-
phylacium. Et multi diuites iniicie-
bant multum.

42 Et venit vidua quadam pauper:
iniecit duo manin [astires,] qua-
sunt octaua.

43 Et vocauit Ieschua discipulos suos,
et dixit eis, Ammin dico vobis quod
hac vidua pauper plus quam omnes
homines qui iniiciunt, iniecit in ga-
zophylacium.

44 Omnes enim ex eo quod super-
est eis iniecerunt: hac vero ex penu-
ria sua quicquid erat ei, iniecit to-
tam substantiam suam.

Cap. XIII.

1 ET quum egrederetur Ieschua è
templo, dixit eis unus ex discipu-
lis suis, Præceptor ecce, vide hos lapi-
des, et hac adificia.

2 Ieschua autè dixit ei, Vides tu hac
adificia magna? non relinquetur hic
lapis super lapide qui non diruatur.

3 Et quum sederet Ieschua in mote
Olinarium è regione templi, interro-
gauerunt eum Cypa et Iaakub et
Iuchannan et Andreas seorsim.

Z. iij.

8 Id est, Longis
vestibus, grauita-
tis & modestia o-
pinionem apud
vulgus aucupatur,
ut in honore ha-
beantur.

9 Id est, Ambi-
tiose captant salu-
tationes, vide Mat-
th. cap. 23. 7

10 Id est, Cōde-
mnationem maio-
rem. Hebraismus.
11 Id est, Domus
thesauri, vt paulo
infra.

12 Dum percur-
ro omniū numi-
smatum Hebræo-
rū nomina, & sin-
gularum valorem
expendo, nullum
inuenio quod præ-
cise 8 minora nu-
mismata cōtineat
præter astir, (cu-
ius Lucas memi-
nit 12, & Matth. 10)
& valet quartam
partem drachmæ,
id est, tantum ar-
genti quantum est
pondus quatuor
granorum hordei.
Distributum autè
in 8 partes, consti-
tuit mipurulos nu-
mos quos vocant
perutoth: quorū
quisque si ex argē-
to esset, non plus
pōderis habet quā
dimidium granū
hordei, sed propter
eius paruitatem so-
lebat fieri ex ære.
Quum ergo tantū
astir inter anti-
qua illaludæorum
numismata octo
numulos, qui di-
cuntur perutoth,
(id est minimi &
indiuidui) cōtine-
ret, videtur Euan-
gelista, quum di-
cit mulierem duo
manin iniecis-
se, (quæ sunt octauæ
numismatis cuius
nomen reticet) ne-
cessariò intellige-
re astir, quod no-
men expressi per-
spicuitatis gratia.

Euangelium

Εἰπὲ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, & π· ῥ 4
σημῖον ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συν-
τελεῖσθαι.

Ephes. 5. 6
2. thes. 2. 3

Ὁ ὃ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς αὐτοῖς, ἤρξατο
λέγειν, Βλέπετε μή τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

Πολλοὶ γὰρ ἐλθούσονται ἐπὶ τῷ ὀνό- 6
ματί μου, λέγοντες, Οὐ ἐγὼ εἰμι· καὶ
πολλοὺς πλανήσουσιν.

Ὅταν ὃ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀ- 7
κοᾶς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γινέ-
σθαι. ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος.

Ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος, καὶ 8
βασίλεια ἐπὶ βασιλείαν· καὶ ἔσονται
σεισμοὶ καὶ πόποις, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ
παραχαί.

Ἀρχαὶ ὠδίνων ταῦτα· βλέπετε δὲ 9
ὑμεῖς ἑαυτοὺς· παραδώσοις γὰρ ὑμᾶς
εἰς συνέδρια καὶ εἰς συναγωγὰς· δαρήσε-
σθε, & ἐπὶ ἡγεμόνων & βασιλέων σταθή-
σεσθε ἐνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτυρίαν αὐτοῖς.

Καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη δεῖ ὑμᾶς 10
κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

Matth. 10. 19
Luc. 12. 11
& 21. 14

Ὅταν δὲ ἀγάζωσιν ὑμᾶς παραδι- 11
δόντες, μὴ μεθρομενεῖσθε πλανάσθη-
τε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ' ὅ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν
ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, τί ποτε λαλεῖτε. οὐ γὰρ
ἔστε ὑμεῖς ὁ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον.

Παραδώσῃ δὲ ἀδελφεὶς ἀδελφόν 12
εἰς θάνατον, καὶ πατήρ τέκνον· καὶ ἐπα-
ναστήσουσιν τέκνα ἐπὶ γονεῖς, καὶ θανα-
τώσουσιν αὐτούς.

Καὶ ἔσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων 13
διὰ τὸ ὄνομα μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς
τέλος, σωθήσεται.

Matth. 14. 15
Luc. 31. 20

Ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐ- 14
ρημώσεως ὃ ῥηθὲν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ
προφήτου, ἕως ὅπου οὐ δεῖ, (ὁ ἀναγι-
νώσκων νοεῖτω) τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
φυγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη.

Dan. 9. 15

Ὁ δὲ

Dic nobis quando hæc erūt, &
quod signū erit quando futurum
est ut omnia hæc consummētur.

Iesus autē eis respōdēs cœpit di-
cere, ¶ Videte ne quis vos seducat.

Multi enim venient in nomine
meo, dicentes, Ego sum *Christus*:
multosque seducent.

Quum autem audieritis bella &
rumores bellorum, ne turbamini:
oportet enim *ista* fieri. at nondum
erit finis.

Surget enim gens in gentem, &
regnum in regnum: eruntque ter-
ræ motus singulis locis, & erunt
fames ac turbæ.

Principia dolorū ista. sed caute
vos vobisipfis: tradent enim vos in
confessus & synagogas: cædemi-
ni, & coram præsidibus ac regibus
sistemini mea causa, ut hoc sit testi-
monio aduersus eos.

Et apud omnes gentes oportet
primū prædicari Euangelium.

¶ Quum autē vos traditos duxe-
rint, ne antè solliciti estote quid di-
cturi sitis, neque meditamini: sed
quicquid datum fuerit vobis. illo
momento, id loquimini. nō enim
estis vos qui loquimini, sed Spiri-
tus sanctus.

Tradet autem frater fratrem ad
mortem, & pater filium: & insur-
gent liberi aduersus parentes, &
eos curabunt morte mulctandos.

Et eritis exosi omnibus propter
nomen meum: sed qui persevera-
uerit ad finē vsque, is seruabitur.

¶ Quum autē videritis abomina-
tionē illā vastatricē, quæ dicta est
à Daniele Propheta, positā vbi nō
oportet, (qui legit, animaduertat)
tunc qui fuerint in Iudæa, fugiant
in montes.

אמר לן אמתי הלין יהוין ומנא
הי אתא מא דקריבן הלין בלהין
למשתלמו :

^a שלם

^b שרא הו דין ישוע ^b שרי למאמר לחון
חזו דלמא אנש יטעיון :

סניאא גיר יאתון בשמי ויאמרון
דאנא אנא ולסניאא יטעיון :

מא דין דשמעתון קרבא וטבא
דקרבא לא תדחלון עתיד הו גיר
דיהוא אלא לא עדכיל ^d חרתא :

^c עדכיל טעמו
ערין:
^d חרתא טעמו
אחרית :

יקום גיר עמא על עמא ומלכו
על מלכו ויהוין וועא בדוכא דוכא
ויהוין כפנא ושגושיא הלין רישא
אגין דחבלא :

חזו דין אנתון נפשכון ישלמונכון
גיר לדינא ובכנושתחון תתנגדון
וקדם מלכא והנמונא תקומון
מטולתי לסהדותחון :

לוקדם דין עתידא דתתכרו סכרת
בכלחון עמא :

אמתי דמקרבין לכון דין ישלמונכון
לא תקדמון תאצפון מנא תמללון

^e יאף

ולא תרנון אלא הו מרס דמתיחב
לכון בתי שעתא הנא מללולא הוא

^f רנא

גיר אנתון ממללין אלא רוחא דקודשא
ישלם דין אחא לאחוהי למותא

ואבא לברה ויקומון בנא ער
אבהיהון וימיתון אנון :

ותהוון סניאין מן כלגש מטול שמי
מן דין דיסיבר עד מא לחרתא ^h הו יחא :

^g סבר
^h חיא

מא דין דחזיתון אתא טנפתא
דחורבא הי דאמירא בדניאיל נביא

דקימא איבא דלא ולא הו דקרא
יסתבר הידין אילין דביחוד אנון

ⁱ ולא טעמו
צריך או
ראוי :

יערקון לטורא : ומן

4 Dic nobis quando hæc fiet, & quod
est signum quum appropinquaue-
rin thæc omnia ut consummentur.

5 Ipse autem Ieschua cæpit dicere eis,
Videte nequis fallat vos.

6 Multi enim veniēt in nomine meo
et dicēt, Ego sum: et multos fallent.

7 Quum autē audieritis bella, & ru-
mores bellorum, ne timeatis: futurū
enim est ut id fiat. sed nōdum finis.

8 Surget enim gens contra gentem,
& regnum contra regnum, & erunt
[terra] motus ¹ in singulis locis, & e-
runt fames & tumultus. Hæc sunt
principia dolorum.

9 Respiciite autem vos ² animam ve-
stram: tradent enim vos in iudiciis,
et in synagogis eorū flagellabimini,
et ante reges et præsides stabitis pro-
pter me in testimonium illorum.

10 Antē autem futurum est ut pro-
mulgetur Euangelium in omnibus
Gentibus.

11 Quum adduxerint autem vos ut
tradant vos, ne præuenientes solliciti
sitis quid loquuturi sitis, neque medi-
temini: sed id quod datū fuerit vobis
in illa hora, ipsū loquimini. nō enim
vos estis loquētes, sed Spiritus sanctus.

12 Tradet autem frater fratrē suum
in mortem, et pater filium suum: et
insurgent filii aduersus parētes suos,
et morte afficient eos.

13 Et eritis exosi ab omni homine pro-
pter nomē meū: qui autē perseveraue-
rit usque in finem, ipse ³ saluus erit.

14 Quū autē videritis adueniētē ab-
ominationē desolationis, eā quæ di-
cta est in Daniil propheta, statē ubi
nō oportet, (qui legit animaduertat)
tunc qui in Iudæa erunt, fugiant
in montem.

¹ Ad verb. In lo-
co, loco. Hebr.

² Id est, Vos ipsos,
Anima enim ali-
cuius pro seipso,
non tantum He-
braicè, sed etiam
Chaldaicè & Syrè
dicitur, quod per-
petuò in Nouo Te-
stamento obserua-
re licet: nec opus
est ubicunque re-
currit id repetere.

³ Id est, Viuet,
Hebraismus.

Z.iiij.

Euangelium

Ο δὲ Ἰησοῦς τῆς δόματός, μὴ καταβαί-
τω εἰς τὴν οἰκίαν, μὴδὲ εἰσελθέτω ἄ-
ραι πρὸς τῆς οἰκίας αὐτῆς.

Καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν ὄν, μὴ ὀπί-
σθεν ἵσταντο εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλ' αἶψα τὸ ἱμάτιον
αὐτῆς.

Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις ἢ
ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέ-
ραις. Προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γῆνηται ἡ
φυγὴ ὑμῶν χιμῶνος.

Ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκείναι θλί-
ψις οἷα οὐ γέγονε τῷ αὐτῷ ἀπ' ἀρχῆς
κτίσεως ἧς ἐκτίσεν ὁ Θεὸς, ἕως τῆς νῦν, καὶ
οὐ μὴ γῆνηται.

Καὶ εἰ μὴ Κύριος ἐκόλωσεν τὰς
ἡμέρας, ἔκ ἂν ἐσώθη πάντα σάρξ· ἀλλὰ
διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ οὗ ἐξελέξατο, ἐκό-
λωσεν τὰς ἡμέρας.

Matth. 24. 19
Luc. 21. 3

Καὶ τότε εἰς τὸν ἕνα ἡμέραν, ἰδοὺ ὁ
Χριστὸς, ἡ ἰδοὺ ἐκεῖ μὴ πεισύσητε.

Ἐγερθήσονται γὰρ ψευδοχριστοὶ καὶ
ψευδοπροφῆται· καὶ δώσουσι σημεῖα
καὶ τέρατα, τοιαῦτα ὅτι ἀποπλανῶν (εἰ
δυνατὸν) ἔσονται ἐκλεκτοῖς.

ὑμεῖς δὲ βλέπετε. Ἰδοὺ, παροίρη-
ται ὑμῖν πάντα.

Ezech. 32. 7
Esa. 13. 10
Joel. 2. 10, 31
& 3. 15

Ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μὴ
τὴν θλίψιν ἐκείνην, ὁ ἥλιος σκοπιθή-
σεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσῃ τὸ φέγγος
αὐτῆς.

Καὶ οἱ ἀστέρες τῆς οὐρανοῦ ἔσονται
ἐκπύπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς σαλευθήσονται.

Καὶ τότε ὀφθαλμοὶ τῶν υἱῶν τῶν ἀνθρώ-
που ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μὴ δυνά-
μεως πολλῆς ἢ δόξης.

Καὶ τότε ἀποστέλει τὸν ἀγγέλου αὐ-
τοῦ, ὅςτις ἔστι τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ
ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ἀπ' ἀκροῦ
γῆς ἕως ἀκροῦ οὐρανοῦ.

Ἀπὸ

Qui verò fuerit supra domū, ne
descendat domū, nec ingredia tur
ut quicquam sumat è domo sua.

Et qui fuerit in agro, ne reuer-
tatur retrò ut sumat pallium su-
um.

Væ autem ventrem ferentibus
& lactantibus per illos dies.

Orate verò ne fiat fuga vestra
hyeme.

Erunt enim dies illi talis oppres-
sio qualis non fuit à principio re-
rum conditarum quas cōdidit De-
us, usque ad hoc tempus, nec erit.

Et nisi Dominus contraxisset
dies illos, omnis caro periret : sed
propter electos quos elegit, con-
traxit dies illos.

¶ Ac tum si quis vobis dixerit, Ec-
ce hic Christus, vel, Ecce illic : ne
credite.

Surgent enim pseudochristi &
pseudoprophetæ : & edent signa
ac miracula, ad seducendum (si fie-
ri possit) etiam electos.

Vos autem caute. Ecce, prædi-
xi vobis omnia.

¶ Cæterum per illos dies, post op-
pressionem illam, sol obscura-
bitur, nec dabit luna splendorem
suum.

Et stellæ cæli excident, & po-
testates quæ in cælis sunt concu-
tentur.

Et tunc videbunt Filium homi-
nis venientem in nubibus cum po-
tentia multa & gloria.

Ipse verò tunc mittet Angelos
suos, & suos electos coget à qua-
tuor ventis, ab extremo terræ us-
que ad extremum cæli.

A ficu

a אגר
b נחת
c עול
d מרס
e דבר

ומן דבאגרא חו לא יחות ולא
יעול למשקל מרס מן ביתה :

ומן דבחקלא חו לא יתהפך
לבסתרה דישקול לבשה :

וי דין לבטנתא ולאילין דמינקן
בהנון יומתא :

צלו דין דלא יהו ערוקכון
בסתוא :

יהואגיר ביומתא הנון אולצנא דלא
הוא אכותה מן ריש בריתא דברא
אלהא ועד מא להשא ולא יהוא :

e כרה שטעמן
f קצר

ואלו לא מריא דברי יומתא הנון
לא חיא הוא כל בסר אלא מטול
גביא דגבא ברי יומתא הנון :

f גבא

הידין אן אנש יאמר לכון דחא
הרכא חו משיחא והא הר תמן לא
תהימנון :

g אמן

יקומוניגיר משיחא דדגלותא וגביא
דכדכותא ויתלון אתותא ותדמרתא
ויטעון אן משכחא אף לגביא :

h נחל כמו
i נתן
j אית
k דמר כמו
l תמה

אנתון דין אודהרו הא קדמרת
אמרת לכון כל מרס :

בהנון דין יומתא בתר אולצנא
חו שמשא יחשך וסחרא לא יתל
נוהרה :

m נתל כמו
n נתן
o נפל

וכוכבא יפלו מן שמיא וחילותא
דשמיא יתתויעון :

והידין יחזוניהי לברה דאנשא
כד אתא בענגא עם חילא רבא
ועם שובחא :

והידין ישדר מלאכיהי ויכנש
לגבוהי מן ארבעתיהין רוחא מן
רישה דארעא ועד מא לרישה
דשמיא :

מן

15 Et qui in tecto est, nō descēdat nec
ingrediatur ad tollendum aliquid ē
domosua.

16 Et is qui in agro est, non conuertat
se post tergū suū ut tollat vestē suā.

17 V& autem in utero habentibus, et
eis qu& lactant in illis diebus.

18 Orate autem ne sit fuga vestra
in hyeme.

19 Erit enim in diebus illis afflictio
qualis non fuit à principio creatio-
nis [rerum] quas creauit, Deus et
vsque nunc, neque erit.

20 Et nisi Dominus esset qui decur-
tauit dies illos, non uiueret ulla ca-
ro: sed propter electos quos elegit, de-
curtauit dies illos.

4 Id est, Salua fie-
ret. Hebraismus.

21 Tunc si quis dixerit vobis, Ecce,
istic est Christus, et ecce illic: ne cre-
datis.

22 Surgent enim christi falsi & pro-
pheta mendaces: ac dabunt signa &
prodigia, et in errorem inducent (si
possibile esset) etiam electos.

23 Vos autem caute. Ecce, antea di-
xi vobis omnia.

24 In illis autem diebus post afflictio-
nem illam sol obscurabitur, & luna
non dabit splendorem suum.

25 Et stell& cadent de calo, et virtu-
tes cali commouebuntur.

26 Et tunc videbunt Filium hominis
venientē in nube cum potestate ma-
gna & gloria.

27 Et tunc mittet Angelos suos, &
congregabit electos suos à quatuor
uentis, à capite terra, et vsque ad
caput cali.

5 Caput vtrobi-
que pro extremi-
tate accipit.

Euangelium

Από δὲ τῆς συκῆς μάθετε πλὴν πα- 28
ραβολῶν. ὅταν αὐτῆς ἦδῃ ὁ κλάδος
ἀπαλὸς γνῆται, καὶ ἐκ φύλλων φύλλα,
γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θεῖον ἐστίν.

Οὕτω καὶ ὑμεῖς ὅταν ταῦτα ἴδῃτε 29
γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν τῇ
θύρᾳ.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρέλ- 30
θῇ ἡ γυνεὶς αὐτῆς μέχρις ὅτι πάντα ταῦτα
γνῆται.

Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελθούσιν, 31
τὸ δὲ λόγιόν μου οὐ μὴ παρέλθῃ.

Γερεὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ 32
τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ ὁ ἀγγέ-
λοι ὁ ἐν οὐρανῷ· οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ
πατήρ.

Matth. 24. 13

Βλέπετε, ἀγρυπνεῖτε καὶ προσεύ- 33
χεσθε· οὐκ οἴδατε ὅτε ὁ καιρὸς
ἐστίν.

Ὡς ἄνθρωπος ἀποδήμιος ἀφίει πλὴν 34
οἰκίαν αὐτῆς, καὶ δίδωσι τοῖς δούλοις αὐ-
τοῦ πλὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐκαστῷ τὸ ἔρ-
γον αὐτοῦ· καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλα-
το ἵνα γρηγορῇ.

Γρηγορεῖτε οὖν, (ὅτι οἴδατε ὅτι πό- 35
τε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ὁ ὧς, ἢ
μεσονυκτίου, ἢ ἀλεκτοροφωνίας, ἢ
προί)

Μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης, εὕρῃ ὑμᾶς 36
καθεύδοντας.

Α δὲ ὑμῖν λέγω, πάνσι λέγω, γρη- 37
γορεῖτε.

Κεφάλαιον ιδ'

Matth. 26. 1
Luc. 22. 1

ἮΝ δὲ τὸ πάχος καὶ τὰ ἄζυμα 1
δύο ἡμέρας· ἐξήχυν οἱ δούλοι-
μαί καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτὸν ἐν
δόλῳ κρατήσασιν.

Ελεγον δὲ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μή ποτε 2
θύρῳ ἐστὶν τῆς λαοῦ.

Καὶ

A ficu verò discite parabolam.
Quum ramus eius iam tener fit, &
germinat folia, nostis propè esse
æstatem:

Ita & vos, quum hæc videritis
fieri, agnoscite propè esse & ad fo-
res regnum Dei.

Amen dico vobis, nequaquam
præterierit hæc ætas vsquedum
facta sint hæc omnia.

Cælum & terra præteribunt,
sermone autem mei nequaquam
præteribunt.

Sed de die illo ac hora nemo
scit, ne Angeli quidem qui in cæ-
lo sunt: nec ipse Filius, sed solus
Pater.

Non est curiose dili-
gendus ille dies inqui-
rendus, quem solus
Pater nouit: sed cauete
ne nos im-
paratos opprimat.

¶ Cauete, vigilate & orate: ne-
scitis enim quando tempus illud
sit futurum.

Nā Filius hominis ita est vt quis-
piam qui peregrè agens relicta
domo sua, datâque seruis suis po-
testate, ac suo cuique opere, iani-
tori mandauit vt vigilaret.

Vigilate igitur, (nescitis enim
quando dominus domus veniet,
vespere, an media nocte, an in gal-
licinio, an manè.)

Ne quum repentè venerit, inue-
niat vos dormientes.

Quæ autem dico vobis, omni-
bus dico, vigilate.

Cap. XIII.

¶ Rat autem pascha & azyma
duobus post diebus: & quære-
bant principes sacerdotum & Scri-
bæ quomodo eum dolo prehen-
sum trucidarent.

Dicebant autem, Non in festo,
ne tumultus sit populi.

Dei voluntate contra
hominum consilium
accidit vt Christus ea-
ptus die pasche solè-
ni immolaretur, vt
figura responderet ve-
ritas omni ex parte.

^a תתא טעמו
^b תאנה
^c אלף
^d סוף

מִן־תִּתֵּא דִין יִלְפוּ פִּלְאֲתָא דִּמָּא
דֶּרֶךְ סוֹכִיָּה וּפְרַעוּ טְרַפִּיָּה יִדְעִין
אַנְתּוֹן דִּמָּטָא קִיטָא :

הַכְּנָא אִף אַנְתּוֹן מָא דְחִוִּיתוֹן
הִלִּין דְּחִוִּין דְּעוּ דְקָרִיבָא הִי עַל־
תְּרַעָא :

אַמִּין אֶמַר אֲנָא לְכוּן דְּלֹא תַעֲבֹר
שְׂרַבְתָּא הָדָא עַד־מָא דְהִלִּין כָּל־הִין
יִהְיוּן :

שָׁמַיָא וָאֶרְעָא יַעֲבֹרוּן וּמְלִי לֹא־
יַעֲבֹרוּן :

עַל־דִּין יוֹמָא הוּא וְעַל־שַׁעֲתָא הִי
אֲנִשׁ לֹא יָדַע אִף־לֹא מְלֹאכְאֵא דְשָׁמַיָא
וְלֹא בְּרָא אֱלֹא אֵן אָבָא :

^d עור
^e צל
^f זכנא כמו
זמן:

חֻוּ דִּאֲתַתְעִירוּ וְצִלוּ לֹא־גִיר
יִדְעִין אַנְתּוֹן אֲמַתִּי הוּא זִבְנָא :

^g חוק טעמו
הלך דרך
רחוק חוץ
מקדוּתוֹ:

אִיךְ גִּבְרָא הוּא גִיר דְּחֹק וּשְׁבַק בֵּיתָהּ
וַיִּהְיֶה שׁוֹלְטֵנָא לְעַבְדּוּהִי וְלֹא־אִנִּשׁ
עַבְדָּהּ וְלִתְרַעָא פֶּקֶד דִּיהוּא גִיר :

^h תרעא הוא
השוער:

אֲתַתְעִירוּ הַבִּיל דְּלֹא יִדְעִין אַנְתּוֹן
אֲמַתִּי אַתָּא מֵרָה דְּבֵיתָא בְּרַמְשָׁא
אוּ בְּפִלְגָּה דְּלִילָא אוּ בְּמִקְרָא
תִּרְגָּלָא אוּ בְּצַפְרָא :

^k במקרא הטעם
כעת שקודא:

דְּלִמָּא יֵאֵתָא מִן־שְׁלִיָּא וַיִּשְׁכַּחֲכוּ
בְּדִמְכִין אַנְתּוֹן :

מִדֵּם דְּלְכוּן דִּין אֶמַר אֲנָא לְכָל־כוּן
הוּא אֶמַר אֲנָא הוֹיָתוֹן עִירִין :
קַפְּלֹאֹן יִד־

ⁱ עור

בְּתֵר דִּין תִּרִין יוֹמִין הוּא הוּא־
פְּצָחָא דְּפִטְיָרָא וּבְעִין הוּוּ רַבִּי
כְּהֵנָא וּסְפָרָא אִיכְנָא בְּנִכְלָא
יֵאֲחַדּוּנִיָּהּ וַיִּקְטְלוּנִיָּהּ :

^m פצחא
כמו פסחא:

וְאֶמְרִין הוּוּ לֹא בְּעַדְעַדָּא דְּלִמָּא
יֵהוּא שְׁגוּשִׁיא בְּעַמָּא :

ⁿ ערעד הוא
החב:

וְכֹר

28 *A ficu autem discite enigmata. quia quum tener est ramis suis, et manifestantur folia eius, cognoscitis quod appropinquat aestas.*

29 *Sic etiam vos quum videritis haec quod fiant, scitote quod propè est ad portam.*

⁶ Id est, In foribus.

30 *Ammin dico vobis quod non preteribit generatio hac usquequo omnia fiant.*

31 *Calum et terra prateribunt, et verba mea non prateribunt.*

32 *De die autem illo et de hora illa nemo nouit, nec etiam Angeli calorū, neque Filius: nisi Pater.*

33 *Videte, vigilate, et orate: non enim nostis quando sit tempus.*

34 *Est enim sicut vir qui peregrè profectus, et reliquit domū suā, deditque potestatem seruis, et unicuique opus suum, et ianitori praecepit ut esset vigilans.*

⁷ Vide Matth. 21. 33.

⁸ Ad verb. Viro, viro, Hebraismus.

35 *Vigilate igitur, quia ignoratis quando venit Dominus domus, serò an medio noctis, an in gallicinio, an mané.*

36 *Ne veniat repente, et inueniat vos dormientes.*

37 *Id autem quod vobis dico, omnibus vobis dico, Estote vigilantes.*

Cap. XIII.

1 *Post duos autem dies futurū erat Petſcha az ymorum: et querebant principes Sacerdotum et Legis periti quomodo dolo prehenderent eum, et occiderent eum.*

2 *Ac dicebant, Non in festo die, ne tumultus sit in populo.*

Et

Euangelium

Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος ἡ λεπεθε, κατακειμένη αὐτῇ ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου, νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ σπυγνύσασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχευεν αὐτῷ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Ἦσαν δὲ πρὸς αὐτὸν ἀνακτινῶντες ἄνθρωποι, καὶ λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώληα αὐτῇ τῆς μύρου γέρονεν;

Ἡ δὲ ἀποκρίσας τῶν παύων τετρακοσίων διναρίων, καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς. Καὶ ἐν ἐβριμῶντι αὐτῇ.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀφετε αὐτῇ· πρὸς αὐτῇ κόποις ὠρέχετε; καλὸν ἔργον εἰργάσατο εἰς ἐμέ.

Πάντοτε γὰρ τοῦ πτωχοῦ ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε, δώσατε αὐτοῖς ἕως ποιήσαι· ἐγὼ δὲ οὐ πάντοτε ἔχω.

Ὁ εἶχεν αὐτῇ, ἐποίησε· παρέλαβε μωρῶσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἂν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τούτο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἐποίησεν αὐτῇ, λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

Καὶ ὁ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης, εἰς τῶν δώδεκα, ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῷ αὐτὸν αὐτοῖς.

Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν· καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι. καὶ ἐζήτην πῶς δικάρως αὐτὸν παραδῶ.

Καὶ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυσον, λέγουσιν αὐτῷ Ὁ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάζωμεν ἵνα φάγης τὸ πάσχα;

Quum autem Iesus esset Bethaniam, in domo Simonis Leprosi, accumbente eo venerat mulier habens alabastrum unguenti nardi liquidæ multi pretii: & confrecto alabaistro, effuderat ei in caput.

Quidam autem indignabantur apud Iesum, & dicebant, Quorsum profusio ista unguenti facta est?

Nam poterat hoc vendi amplius quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

Iesus autem ait, Omittite eam: quid ei molestiâ exhibetis? bonum opus operata est erga me.

Semper enim pauperes habebitis vobiscum, & quodcumque volueritis, potestis eis benefacere: me verò non semper habebitis.

Hæc quod potuit fecit: occupa-uit enim ungere meum corpus ad sepulturam.

Amen dico vobis, vbicunq; prædicatū fuerit Euangelium hoc in toto mūdo, etiam id quod ista fecit, dicetur in memoriā ipsius.

Tunc Iudas Iscariotes, vnus ex duodecim, venit ad principes sacerdotum, vt eum ipsis proderet.

Illi verò eo audito gauisi sunt: & polliciti sunt se pecuniam ei daturos. Quærebat igitur quomodo opportunè eum proderet.

Ac primo die azymorum, quādo pascha mactabant, dicunt ei discipuli ipsius, Vbi vis vt profecti paremus vt edas pascha?

Tunc

Temeraria iudicia coram Deo irrita.

Christus semel atque iterum in se vngi iussit: cerā ob causā: vult autē in pauperibus quotidiē vngi.

Oculis spiritus infusa est mulier Christi vngem proximā eius mortem ac sepulchrū omnibus ponit ob oculos.

Avaritiā & elo charitatis recta prodeum diac crucifigendi Christi occasio.

Christus factus sub Lege pro nobis, pascha celebrat ex Legis præscripto: & simul edito miraculo declarat se mori in carne passurum, nihilominus Deum esse.

Matth. 26. 14
Luc. 22. 4

Matth. 26. 17
Luc. 22. 7

Καὶ

וכד הו' איתוהי הוא בבית עניא ^א
 בביתה דשמעון גרבי ^ב כד סמך
 אנתתא דאית עליה ^ב שטיפתא
 דבסמא דגרדין רישא סג' דמא
 ופתחתה ואשפעתה על רישה ישוע ^ד
 אית הו' דין אנשא מן תלמידוהי
 דאתנאש להון בגפשהון ואמרו
 דלמנא הוא אכדנא דהנא בסמא
 כשכח הוא גיר למודבנו יתיר ^ז
 מן תלת מא דגרין ולמתיקבו ^ח
 למסכנא ^ט ומודעפין הו' בה
 הו' דין ישוע אמר שובקוה מנא
 מהרין אנתון לה עכדא שפירא ^י
 עכדת לותי
 בכל זכנ גיר מסכנא אית לכון ^י
 עמכון ואכתי דצבין אנתון משכחין
 אנתון דתעבדון להון דשפיר אנא
 דין לא בכל זכנ איתי לותכון
 הו' דאית הוא לה להרא עכדת
 וקדמת איך דלקבורתא בסמא גושמי
 ואמין אמר אנא לכון דכל איכא
 דתתכרו סברתי הו' בכלה עלמא
 ואף מרס דעכדת הו' יתמלל
 לדוכרנה
 יהודא דין סכריוטא חד מן תר
 עמר אזל לור רבי כהנא איך
 דישלמיוהי להון לישוע
 הנון דין כד שמעו ^כ חדיו ואשתודיו
 כספא ^מ דיתלון לה ובעא הו' לה
 פלעא דישלמיוהי
 וכיומא קדמא דפטירא דבה
 דבחין יהודיא פצחא אמרין לה
 תלמידוהי איכא צבא אנת דגאזל
 נטיב לך דתאכול פצחא

3 Et quum ipse esset in Beth-Ania,
 in domo Schemen Leprosi, quum accu-
 beret, venit ad eum mulier super qua
 erat alabastrum unguenti nardi pre-
 stantis, magni pretii, et illa aperuit
 ipsum, et effudit ipsum super caput
 Ieschua.
 4 Erant autem quidam ex discipu-
 lis eius, quibus displicuit apud sese:
 ac dixerunt, Ad quid facta est per-
 ditio huius unguenti?
 5 Poterat enim vendi plus quam
 trecetis denariis, et dari pauperibus.
 Et irascebantur aduersus eam.
 6 Ipse autem Ieschua dixit, Sinite
 eam: cur molesti estis ei? Opus bonum
 operata est erga me.
 7 Omni tempore enim pauperes sunt
 vobis vobiscum, et quando vultis,
 potestis benefacere eis: ego autem non
 omni tempore sum vobiscum.
 8 Id quod erat huic, operata est. Et
 anteuertit, adeo ³ ut ad sepulturam
 aromate condiret corpus meum.
 9 Et amen dico vobis, quod ubicum-
 que predicabitur Euangelium meum
 hoc in uniuerso mundo, id quoque
 quod operata est haec, dicetur in me-
 moriam ipsius.
 10 Iubda autem Scariota, unus ex
 duodecim, venit ad principes sacerdo-
 tum, ut proderet eis Ieschua.
 11 Illi vero quum audiissent gauisi
 sunt, et polliciti sunt argentum quod
 daturi essent ei: et quarebat sibi oppor-
 tunitatem ut proderet eum.
 12 Et die primo azymorum, in quo
 immolant Iudaei petscha, dicunt ei di-
 scipuli eius, Vbi vis ut abeuntes pra-
 paremus tibi ad comedendum petscha?

¹ De denario. Vide Matth. 18. 18.
² Id est, Quod erat in eius facultate ut faceret, id ipsum fecit.
³ Quum hic et in plerisque aliis locis vtriusque Testamenti mentio fiat vntionis mortuorum, lotionis sudarii vestium quibus mortui inuoluebantur, & quorundam aliorum sepeliendi rituum qui a nostris diuersi sunt, non erit inutile eos hic, ut de scribuntur a Rabbi Mosche, filio Maimon, volumine secundo sui operis, cuius titulus est Maimoni in tractatu De lusu cap. 4. adscribere. Haec verborum eius est sententia: Mos est in Israele circa mortuos & eorum sepultura, ut quum quis mortuus est, eius oculos occludant, & si os habuerit aperit, claudatur: facta maxillis circum ligata, ne iterum aperiat. Obturatur etiam locus per quem excrementa eiciuntur, sed hoc postquam corpus fuerit lotum. Unguentis deinde ex diuersis aromatibus confectis vngitur, & deorsum capite, cuius corpus albis vestibus lineis ad hoc ipsum paratis, & quae non sint magni pretii, ut possit qualitas seruari inter diuites & pauperes. Tegitur quoque facies mortui priusquam imponatur pheretra, sudario, cuius pretium non excedat quartam partem sicli. Pheretra deinde impositum, hominis hominum gestatur usque ad sepulturam: & ibi antequam corpus tradatur sepulturae, quaedam recitatur a maioribus eorum

ad hoc conscripta, quibus diuina iustitia commendatur, & hominum peccata exaggerantur quibus mortem commeriti sunt, ac oratur Deus ut ita iustitiam suam exerceat, ut se misericordem quoque esse obliuisci nolit. Postea cadauer simul cum pheretra, in quo supinum iacet, in fouea positum tegitur. Denique ad lugentes itur, & quaedam apud eos recitantur ad eos consolandum. Quibus peractis abeunt quique ad sua negotia: nec ullum discrimen apparet inter diuites & pauperes, inter nobiles & ignobiles, nec in sepultura mortuorum, nec in consolatione viuientium.

Aa.i.

^א אית
^ב שטיפתא הוא
^ג כלי שליש
^ד לנשור בו השמן
^ה הטוב
^ו דמים שמעון
^ז סחיר
^ח שפע
^ט זכנ
^י זכנ כפון
^י זכנ
^כ חרא
^ל ידה
^מ נחל כמ
^נ נתן
^ס פלעא טעמו
^ז זכנ הנון

Euangelium

Καὶ ἀποσέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, 13
καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν· καὶ
ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἀνθρώπος κερήμενος ὑ-
δατος βαπτίζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ.

Καὶ ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃ, εἰπατε τῷ οἱ- 14
κοδεσπότῃ, Ὅτι ὁ διδάσκαλος λέγει, Γε-
νοιέτω ὁ κατάλυμα ὅπου τὸ πάσχα μου τῶν
μαθητῶν μου φάγω;

Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέ- 15
γα ἐς ὠμὸν, ἐτοιμον· ἐκεῖ ἐτοιμάσα-
τε ἑαυτοὺς.

Καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἦλ- 16
θον εἰς τὴν πόλιν, καὶ εὗρον καθὼς εἶπεν
αὐτοῖς· καὶ ἐτοίμασαν τὸ πάσχα.

Καὶ ὁ ψίας ἡγομνήσας ἐρχεται μετὰ 17
τῶν δώδεκα.

Καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐδιόν- 18
των, εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν λέγω ὑμῖν
ὅτι εἰς ἃς ὥρας παρὰ δώδεκα μετ' ἐμοῦ
ἐσθίετε.

Οἱ δὲ ἤρξαντο λυπεῖσθαι, καὶ λέγει 19
αὐτοῖς εἰς καθ' ἑαυτὸν, Μὴ ἐγώ; Καὶ ἄλ-
λος, Μὴ ἐγώ;

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Εἰς 20
καὶ τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ'
ἐμοῦ εἰς τὸ τρυβλίον.

Ὁ μὲν ὅς τις ἀνθρώπου ὑπάγει κα- 21
θὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· οὐαὶ δὲ ἀν-
θρώπῳ ἐμείνω δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που παρὰ δίδεται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰς
ἐχθρὴν ἢ ὅτι ἀνθρώπος ἐμείνος.

Καὶ ἐδιόντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰη- 22
σοῦς ἄρτον, βελύχσας ἐκλάσας· καὶ ἔδω-
κεν αὐτοῖς, καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· ἔ-
σθι· τὸ σῶμά μου.

Καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, βελύχσας 23
ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἔποντο αὐτῷ πάντες.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τὸ πρὸς τὸ αἷμα 24
μου τὸ ἐκ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολ-
λῶν ἐκχυνόμενον.

Tunc mittit duos è discipulis
suis, & dicit eis, Abite in urbem: &
occurreret vobis quidā portans am-
phoram aquæ: sequimini eum.

Et quocunque introierit, dicite
patrifamiliās, Magister dicit, Vbi
est diuerforium vbi pascha cū di-
scipulis meis edam?

Tunc ipse vobis indicabit cœna
culum magnum stratum, paratū:
illic parate nobis pascha.

Abierunt igitur discipuli eius,
veneruntque in ciuitatem, & in-
uenerunt omnia prout dixerat eis:
& parauerunt pascha.

Et quum serum diei esset, venit
cum duodecim.

Quumque accubuissent, & ede-
rent, ait Iesus, Amē dico vobis, v-
nus ex vobis prodet me, qui edit
mecum.

Abrogatur typus
galis mox res ipsa im-
plenda, & in eius
locum substituitur
ἀντίτυπον, noni fide-
ris, ad consummatio-
nem & que mudi di-
tatura.

Ipsi verò cœperunt contristari,
& ei dicere sigillatim, Num ego?
& alius, Num ego?

Ipse autem respondēs dixit eis,
Vnus ex duodecim, qui manū in-
tingit mecū in catinū, me prodet.

Filius quidē hominis abit pro-
ut scriptum est de eo: sed vae ho-
mini illi per quem Filius homi-
nis proditur: bonum erat homini
illi si natus non fuisset.

Et edentibus ipsis, quum acce-
pisset Iesus panem, & benedixis-
set, fregit: deditque eis, & ait, Ac-
cipite, edite: hoc est corpus meū.

Et accepto poculo, quū gratias
egisset, dedit eis: & biberunt ex
eo omnes.

Et dixit eis, Hoc est sanguis
meus Noui illius testamenti, qui
pro multis effunditur.

Αμὲν

Amen

Matth. 26. 20
Luc. 22. 14
Ioh. 13. 21.

Matth. 26. 26
1. COR. 11. 24

וְשָׁרַר תָּרִין מִן תַּלְמִידוֹהִי וְאָמַר
לְהוֹן אֲלוֹ לְמַדִּינָתָא וְהָא פִּנֵּעַ בְּכוֹן
גִּבְרָא דְשָׁקִיר מֵאַנָּא דְמִיָּא אֲלוֹ
בְּתֵרָה :

13 Et misit duos e discipulis suis, & dixit eis, Abite in ciuitatem. & ecce, occurret vobis homo qui baiulat vas aquae. Abite post eum.

4 Id est, Sequimini eum. Hebr.

וְלֹאִיכָא דְעָאֵל אָמְרוּ לְמַרָּא בֵּיתָא
רִבֵּן אָמַר אִיכוּ בֵּית מִשְׁרֵיא אִיכְנָא
דְּאָכוּל עִם תַּלְמִידֵי פִּצְחָא :

14 Et quò ingressus fuerit, dicite domino domus, Dominus noster dicit, Ubi est domus conuiuii ubi comedā cum discipulis meis petscha?

וְהָא מַחֲוָא לְכוֹן עֲלִיתָא רִבְתָּא
דְּמִשְׁוִיא וּמִטְבִּיא תַּמָּן תִּקְנוּ לָן :
וְנִפְקוּ תַּלְמִידוֹהִי וְאָתוּ לְמַדִּינָתָא
וְאִשְׁכְּחוּ אִיכְנָא דְאָמַר לְהוֹן וְטִיבוּ
פִּצְחָא :

15 Et ecce, indicabit vobis cœnaculū magnum quod stratum est, & paratum: ibi preparate nobis.

17 Et egressi sunt discipuli eius, & venerunt in ciuitatē, et inuenerūt sicut dixerat eis, & parauerunt petscha.

וּכְדָּ הוּא רִמְשָׂא אֶתָּא עִם תֵּר-
עֶסְרֵתָּה :

17 Et quum esset serum, venit cum duodecim suis.

וּכְדָּ סְמִיכִין וְלַעֲסִין אָמַר יֵשׁוּעַ
אֲמִין אָמַר אֲנִי לְכוֹן דְּחַד מִנְכוֹן
דְּאָכַל עִמִּי הוּא יִשְׁלַמְנִי :

18 Quumque accumberent, & ederent, ait Ieschua, Ammin dico vobis, quòd vnus qui comedit mecum, ipse proditurus est me.

הַנּוֹן דִּין שְׁרִי מִתְּתַעִיקִין וְאָמְרִין
לָהּ חַד חַד לְמָא אָנָּא :

19 Ipsi verò ceperunt tristitia affici, et dixerūt ei, quisque sigillatim, Nunquid ego?

5 Ad verb. Vnus vnus. Hebraismus Gallicè diceretur Vnū uid est, Vnus post alium.

הוּא דִּין אָמַר לְהוֹן חַד מִן תֵּר-עֶסְרֵת
דְּצִבֵּעַ עִמִּי בְּלִגְתָּא :

20 Ipse autē dixit eis, Vnus ex duodecim qui intingit mecum in catino.

וּבְרָה דְּאִנְשָׂא אֲלוֹ אִיכְנָא
דְּכְתִיב עֲלוֹהִי וִי דִין לְגִבְרָא הוּא
דְּבִאִידָּהּ מִשְׁתַּלֵּם בְּרָה דְּאִנְשָׂא
פִּקַּח הוּא לָהּ לְגִבְרָא הוּא אֲלוֹ לָא
אֲתִילֵד :

21 Et Filius hominis abit, sicut scriptū est de eo: vā autem homini illi per cuius manū proditur Filius hominis. tolerabilius fuisset illi homini si non fuisset natus.

וּכְדָּ הַנּוֹן לַעֲסִין גִּסְבִּי יֵשׁוּעַ לְחֵמָא
וּבְכֵד וּקְצָא וַיַּחֲבֵל לְהוֹן וְאָמַר לְהוֹן
סִבּוּ הֵנָּה אִיתְּוֵהִי פְגָרִי :

22 Et quum ipsi ederent, accepit Ieschua panem, & benedixit ac fregit, ac dedit eis: dixitque eis, Accipite: hoc est corpus meum.

וְגִסְבִּי כִסְאָ וְאוּדִי וּבְכֵד וַיַּחֲבֵל
לְהוֹן וְאִשְׁתִּיו מִנָּה כְּלֵהוֹן :

23 Et accepit poculum, & gratias egit, ac benedixit, ac dedit eis. Et biberunt ex eo omnes.

וְאָמַר לְהוֹן הֵנּוּ דְּמִי דְּדִיתָקָא
חֲדָתָא דְּחֵלָף סְגִיאָא מִתְּאִשְׁדָּ :

24 Et ait eis, Hic est sanguis meus Testamenti noui, qui pro multis effunditur.

Aa. ij.

Euangelium

Αμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ 25
πίω ἐκ τῆς γυνήματος τῆς ἀμπέλης ἕως
τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω και-
νὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ὑμνήσαντες ᾤχθησαν εἰς τὸ ὄρος 26
τῶν ἐλαιῶν.

Ioh. 16. 32
Zach. 13. 7
Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ὅτι πάντες 27
σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί ἐν τῇ νυκτὶ
ταύτῃ. ὅτι γέγραπται, Πατάξω τὸν
ποιμῆνα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ
πρόβατα.

Infrā, 16. 7
Αλλὰ μὲν ἔγερθὼν αἰ μέ, 28
ζω ὑμᾶς εἰς πάλιν Γαλιλαίαν.

Ὁ δὲ Πέτρος ἐφῆα αὐτῷ, Καὶ εἰ πάντες 29
σκανδαλισθῶσιν, ἀλλ' ἐγὼ οὐ.

Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέ- 30
γω σοι ὅτι σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ,
πρὶν ἢ δὲ ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρίς ἀ-
παρνήσῃ με.

Ὁ δὲ ἐκ θαύματος ἐλέγε μᾶλλον, 31
Εάν με δέη σίνα ποτανεῖν σοι, οὐ μὴ σε
ἀπαρνήσομαι. Ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες
ἔλεγον.

Matth. 26. 30
Luc. 22. 19
Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνο- 32
μα Γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ, Καθίσαιτε ὧδε ἕως ἁπο-
ρεύσωμαι.

Καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ 33
τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην μὲθ' αὐτοῦ· καὶ
ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδυνατεῖν.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Περιλύπός ἐστιν 34
ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μείνατε ὧδε,
καὶ γρηγορεῖτε.

Καὶ προελθὼν μικρὸν, ἐπεσεν ὅτι 35
τῆς γῆς καὶ προσεύχετο ἵνα, εἰ δυνατόν
ᾖ, μὴ ἐλθῇ ἡ ὥρα.

Καὶ ἔλεγε, Ἀββὰ ὁ πατήρ, πάντα 36
δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον
αὐτὸ ἐμὸν τούτο. ἀλλ' οὐκ ἐγὼ θέλω,
ἀλλὰ πού.

Καὶ

Amen dico vobis, nō bibā am-
plius ex fructu vitis vsque ad diē
illum quum ipsum bibam nouum
in regno Dei.

Et quum hymnum cecinissent,
exierunt in montem olearum.

¶ Tunc dicit eis Iesus, Omnes of-
fendimini in me nocte ista, Nam
scriptum est, ¶ Percutiam pastore,
& dispergentur oves.

*Christus praedict se
mox a suis deser-
tum, eos tamen mi-
nimè deserturum.*

¶ Sed postquam surrexero, prae-
ibo vobis in Galilæam.

Petrus autem dixit ei, Etiam si
omnes offendantur, at non ego.

Tunc dicit ei Iesus, Amen dico
tibi, hodie nocte ista, priusquam
bis gallus vocem miserit, ter abne-
gabis me.

*Humana temerita-
tis & imbecillitatis
tristissimum in pre-
santissimo homine
exemplum proponi-
tur.*

At ille multo magis dicebat, Si
me oportuerit cōmori tibi, haud-
quaquam te abnegabo. Idem au-
tem etiam omnes dicebant.

¶ Veniunt igitur in locum cuius
nomen est Gethsemane. Tunc di-
cit discipulis suis, Sedete hīc vs-
quedum precatus fuero.

*Christus in carne pro
nobis assumpta hor-
rificos illos maledi-
ctionis Dei terro-
res subiens, calicem
ex Patris manu ac-
cipit, quem mox ipse
inustus pro iniustus ex-
hauriat.*

Et assumit Petrum & Iacobum
& Iohannem secum: coepitq;
expauescere & grauissimè angi.

Et dixit eis, Vndique tristes
est anima mea vsque ad mortem:
manete hīc, & vigilate.

Progressusq; paululū, procidit in
terram: & orauit vt, si possibile ef-
fet, abiret ab ipso hora illa.

Dixitq;, Abba Pater, omnia pos-
sibilia sunt tibi, trāffer à me istud
poculum. verū non quid ego ve-
lim, sed quid tu.

Tunc

אָמין אָמַר אָנָּה לְכוּן דְּתוּב לֹא
אֲשֵׁתָא מִן יִלְדָּא דְּנִפְתָּא עַד מָגָּ
לְיוֹמָא הוּא דְּבִהָּ אֲשֵׁתִיּוּהִי חֲדָתָאִית
בְּמַלְכוּתָא דְּאַלְהָא :

25 Ammin dico vobis quod rursus nō
bibam ex producto à vite usque ad
diem illum in quo bibam ipsum de
nouo in regno Dei.

6 Ad verb. Ex
partu, siue foetu,
vitis. vel Agenito
vitis.

וּשְׁבָחוּ וּנְפָקוּ לְטוֹר זִיתָא :
וְאָמַר לְהוֹן יִשׁוּעַ בְּלָכוּן תִּתְּבָשְׁלוּן
בִּי בְּהֵנָּה לְלִיָּא כְּתִיב גִּיר דְּאַמְחָז
לְרַעִיָּא וְיִתְּכַדְרוּן אֲמַרוּהִי :
אַלֹּא מָא דְּקָמַת קֳדָם אָנָּה לְכוּן
לְגַלִּילָא :

26 Et laudes dixerūt, ac egressi sunt
in montem Oliuarum.

27 Et ait eis Ieschua, Vos omnes offē-
demini in me hac nocte. scriptum est
enim, Percutiam pastorem, et disper-
gentur oves eius.

28 Sed quum surrexero, precedā vos
in Galileam.

29 Dixit ei Cipha, Si omnes offensi
fuerint, at non ego.

30 Dixit ei Ieschua, Ammin dico
tibi quod tu hodie in nocte hac, ante-
quam cantet gallus duabus vicibus,
tribus negabis me.

אָמַר לֵה כַּאֲפָזָּ אֵן בְּלָהוֹן
יִתְּבָשְׁלוּן אֲלֹא לֹא אָנָּה :
אָמַר לֵה יִשׁוּעַ אָמִין אָמַר אָנָּה
לֶךְ דְּאַנְתָּ יוֹמְנָה בְּלָלִיָּא הֵנָּה קֳדָם
דִּיקְרָא תִרְנַגְלָא תִרְתִּין זְכַנִּין תִּלַּת
תְּכַפּוּר בִּי :

הוּא דִּין יִתִּירָאִית אָמַר הוּא דָּאן
יְהוּא לִי לְמַמְרָת עֲמָד לֹא אֲכַפּוּר
בְּךָ מְרִי וְאַכּוּתָּהּ אֵף בְּלָהוֹן תִּלְמִידָא
אֲמַרוּ :

31 Ille autem amplius dicebat, Si fue-
rit mihi moriendum tecum, nō nega-
bo te, Domine mi. Et sicut ipse, etiam
omnes discipuli dixerunt.

32 Et venerunt in locum qui voca-
tur Gad-Siman, et dixit discipulis
suis, Sedete hic donec ego orem.

וְאַתּוּ לְדוּכְתָּא אִידָּא דְּמַתְקִרְיָא
גַּד-סִמָּן וְאָמַר לְתִלְמִידוּהִי תְּבוּ
הֲרֵכָּא עַד מְצִלָּא אָנָּה :

וּדְבַר עֲמָה לְכַאֲפָזָּ וְלִיעֻקּוֹב
וְלִיוֹחָנָן וְשִׁרְיָא לְמַתְכַּמְרוּ וְלְמַתְתַּעְקוּ
וְאָמַר לְהוֹן כְּרִיָּא הִי לֵה נַפְשִׁי
עַד-מָא לְמוֹתָא קוּוּ לִי הֲרֵכָּא
וְאַתְתַּעִירוּ :

33 Et accepit secū Cipha et Iaakub
et Iuchannan, et cæpit mæstus esse
et affici tristitia.

34 Et dixiteis, Tristis est anima mea
usque ad mortem. Expectate me hic,
et vigilate.

35 Et accessit paululum, et procidit
in terram, et orabat ut, si posset, tras-
fir et à se hora illa.

36 Et dixit, Pater, mi Pater, omnia
potes tu, transire fac à me poculum
hoc. non voluntas mea [fiat,] sed tua.
Aa.iiy.

וּקְרַב קָלִיל וְנִפְרָל עַל אֲרַעָּזָּ
וּמְצִלָּא הוּא דָּאן מְשַׁכַּח תַּעֲבַר מִנָּה
שַׁעֲתָא :

וְאָמַר אָבִיא אֲבִי כָּל מַדָּם מְשַׁכַּח
אַנְתָּ אַעֲבַר מִנִּי כִּסָּא הֵנָּה אֲלֹא לֹא
צְבִינִי דִּילִי אֲלֹא דִּילְךָ :

וְאַתָּא

7 In Matthæo est,
Et abiit paululū,
subaudi, à discipu-
lis suis. Hic verò
dicitur accessisse,
subaudi ad locum
quem nominavit
nēpe ad Gad-Si-
man.

8 Hæc amabilis
Dei appellatio
pluribus locis re-
curret, Rom. 8. 15.
Galat. 4. 6. Porro
ingeminatio non
solum in Hebræa
lingua, sed in qui-
bulvis etiam lin-
guis vehementiā
notat. sicut etiam
quod ea simplex
nō est, sed aliquid
additur, ut hic, Pa-
ter, Pater mi, [vel
noster.] quo me-
lius fiducia decla-
retur.

a גִּפְתָּא כְּמוֹ
b שְׁתָּא
c חֲדָתָא

d קוּם

e תְּבוּ

f שִׁרְיָא
g כְּמִר
h עֻקָּא
i כְּרִיָּא

k קוּוּ

l עוּר

m צְבִינִי

Euangelium

Καὶ ἔρχεται καὶ βλέσκει αὐτοὺς καθύ- 37
δοντας· λέγει τῷ Πέτρῳ, Σίμων, καθύ-
δης; ἐκ ἰσχυρᾶς μίαν ὥραν γρηγορήσαι;

Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ 38
εἰσελθῇτε εἰς πειρασμόν. τὸ μὲν πνεῦ-
μα, θέλει, ἡ δὲ σὰρξ ἀδυνατεῖ.

Καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσεύξατο, 39
τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν.

Καὶ ὑποστρέψας εὗρεν αὐτοὺς πα- 40
λιν καθύδοντας, (ἦσαν γὰρ οἱ ὀφθαλ-
μοὶ αὐτῶν βεβαρημένοι) καὶ ἐκ ἡδύσαν
τὴν αὐτὴν ἀποκριθῶσι.

Καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον, καὶ λέγει αὐτοῖς, Κα- 41
θύδετε τὸ λοιπὸν, καὶ ἀναπαύεσθε. ἀπέχ-
θη δὲ ἡ ὥρα· ἰδοὺ, παρὰ δίδωμι ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν.

Εγείρεσθε, ἀγὼ μὲν ἰδοὺ, ὁ παρὰ δι- 42
δοῦ με ἤγικε.

Καὶ ἀθροὺς ἐπὶ αὐτῷ λαλῶντος, πα- 43
ραγίνεται Ἰούδας, εἰς ὃν τῷ δώδεκα· καὶ
μετ' αὐτῷ ὄχλος πολὺς μετ' μαχαίρων
καὶ ξύλων, παρὰ τῶν δρεχερέων καὶ τῶν
γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων.

Δεδώκει γὰρ ὁ παρὰ διδοῦς αὐτὸν σύς- 44
σημον αὐτοῖς, λέγων, Ὁν ἂν φιλήσω,
αὐτὸς ὅστις κρατήσατε αὐτόν, καὶ ἀπα-
γάγετε ἀσφαλῶς.

Καὶ ἵδων, ἀθροὺς προσήδων αὐτῷ, λέ- 45
γει, Ραββί, ραββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Οἱ δὲ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖ- 46
ρας αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

Εἷς δὲ πρὸς τὸ παρεστηκότων ἀσπασάμε- 47
νος τὸν μαχαίραν, ἔπαυσε τὸν δούλον τοῦ
δρεχερέως, καὶ ἀφείλεν αὐτῷ τὸ ὠτίον.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ- 48
τοῖς, Ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλαθετε μετ' μα-
χαίρων καὶ ξύλων συλλαβεῖν με;

Καθὼς ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν 49
τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ ἐκ ἐκράτησατέ
με· ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί.

Καὶ

Tūc venit & inuenit eos dormiē-
tes: dicítq; Petro, Simon dormis?
nō potuisti vnam horam vigilare?

Vigilate & precamini, ne introea-
tis in tentationē. spiritus quidem
promptus est, sed caro infirma.

Et quū rursus abiisset, precatus
est, & eundem sermonem dixit.

Et reuersus inuenit eos rursū
dormientes, (erant enim oculi eo-
rum grauati) neq; sciebant quid
ei responderent.

Et venit tertio, dicítq; eis, Dor-
mite quod superest, & requiescite.
sufficit: venit hora: ecce, traditur
Filius hominis in manus peccato-
rum.

Surgite, eamus: ecce, qui prodi-
t me, appropinquauit.

Et statim, adhuc eo loquente,
adest Iudas qui erat vnus ē duode-
cim: & cum eo turba multa cum
gladiis & fustibus, à principibus
sacerdotū & Scribis & senioribus.

Dederat autē eis iste qui eū pro-
debat, cōmune signū, dicēs, Quē-
cunq; osculatus fuero, is est: com-
prehēdite eum, & abducite tutó.

Quum igitur venisset, statim ac-
cedit ad eum, dicítque ei, Rabbi,
rabbi: ac deosculatus est eum.

Illi verò iniecerunt in eum ma-
nus, & ceperunt eum.

Quidā autē adstātiiū exerto gla-
dio percussit seruū Pōtificis ma-
ximi, & abstulit eius auriculam.

Et respōdēs Iesus dixit eis, Vt ad-
uersus latronē existis cū gladiis &
fustibus ad cōprehēdendum me?

Quoti die eram apud vos in té-
plo docens, nec cepistis me. Sed
oportet vt impleantur Scripturæ.

Tunc

Horrendum huma-
ne secordie exem-
plum in ipsi a Chri-
sto electis discipulis.

Sicut homines Dei
conditorē suum de-
sertum ac proditum
scientes & volentes
sua laude spoliari:
ita Christus volens
pro iniustis satisfā-
cturus, a suis deser-
tus, proditiōe fami-
liaris suæ capitur tā
quam latro, & pro-
na peccato respon-
deat, & nos verē
proditores, desero-
res ac sacrilegi ex
diaboli laqueo ex-
mamur.

Matth. 26. 47
Luc. 22. 47
Ioh. 18. 3

וַאֲתָנָה אֲשַׁכַּח אֲנֹן כִּד דְּמַכִּין
וְאָמַר לְכַאפָּא שְׁמַעוֹן דְּמַכָּה לֶךְ לֹא

אֲשַׁכַּחַת חֲדָא שְׁעָא לְמַתְתַּעְרוּ : ^אעור

אֲתַתְתַּעֲרוּ וְצִלוּ דְלָא תַעֲלוֹן ^בצִלָּא ^געוֹל

לְנִסְיוֹנָא רוּחָא צְבִיָּא וּמַטְיָבָא אֱלֹא ^דנִסָּה

פְּגָרָא כְּרִיָּה : ^הצָבָא ^ושִׁיב

וְאֹל תּוֹב צִלִּי וְהִי מִלְתָּא אָמַר :

וְהַפֶּךְ תּוֹב אַתָּא אֲשַׁכַּח אֲנֹן כִּד

דְּמַכִּין מְטוֹל דְּעִינִיָּהוֹן יִקְרִין הִוִּי וְלֹא

יִדְעִין הִוִּי מִנָּא יֹאמְרוֹן לָהּ :

וְאַתָּא ^זדִתְלַת זְכָנִין וְאָמַר לְהוֹן ^חדְּתִלַת זְכָנִין

דְּמַכּוּ ^המְכִירָא וְאַתְתַּנְיָחוּ ^ומְטָרָא

חֲרָתָא וְאַתְתַּ שְׁעָתָא וְהִיא מְשַׁתְּלָם ^זנִחוּ

כְּרָה דְּאֲנִשָּׁא בְּאִידִיָּהוֹן דְּחֲטִיָּא : ^חמִטָּא ^טחֲרָתָא כְּסוּ

קוֹמוּ נְאֹל הָא קָרֵב הוּא דְּמִשְׁלָם לִי :

וְעַד הוּא מְמַלֵּל אַתָּא יְהוּדָא

סְכָרְיוּטָא חֲדָא מִן תַּרְ-עֶסֶר וְעַמָּא

סְבִיָּאָא עִם סְפָסְרָא וְחוּטְרָא מִן לוֹת

רַבִּי כְּהֵנָא וְסַפְרָא וְקִשְׁיָא :

וַיֵּהֱב לְהוֹן אַתָּא מִשְׁלָמָא הוּא

דְּמִשְׁלָם וְאָמַר הוּא דְּנִשְׁקָא אֲנָא ^יהוּוִי ^{יא}הוּוִי

אוֹחֲדוּהִי זְהִירָאִית וְאוֹפְלוּהִי : ^{יב}הוּוִי כְּסוּ

וְכִר שְׁעָתָה קָרֵב וְאָמַר לָהּ רַבִּי

רַבִּי וְנִשְׁקָה :

הֲנוֹן דִּין אֲרַמְיוֹ עֲלוּחִי אִידִיָּא ^{יג}רַמָּא

וְאַחֲדוּהִי : ^{יד}אֲחֹד

חֲדָא דִּין מִן הֲנוֹן דְּקִימִין שְׁמַטָּא ^{יז}קִימִין

סִיפָא וּמַחֲיָה לְעַכְדָּה דְּרַב כְּהֵנָה

וְשִׁקְלָה אֲדִנָּה :

הוּא דִּין יֵשׁוּעַ עֵנָא וְאָמַר לְהוֹן אִידִיָּא

דְּעַר גִּיסָא נִפְקָתוֹן עָלֵי בְּסִיפָא

וּבְחוּטְרָא דְּתַאחֲרוּנְגִי :

כָּל-יוֹם לוֹתְכוֹן הִוִּית כִּד מִלָּךְ ^{יח}אֲלֵךְ

אֲנָא בְּהִיכְלָא וְלֹא אֲחֲדָתוֹנְגִי אֱלֹא

דִּישְׁלָמוֹן כְּתָבָא הוּא דְּרָא :

37 Et veniens inuenit eos dormiētes:
et ait Ciphæ, Schemeu dormis? Nō
potuisti una hora vigilare?

38 Vigilate & orate ut non intretis
in tentationem. spiritus volūtarius
et promptus est, sed corpus infirmum.

39 Et abiens rursus, crauit, & eundē
sermonem dixit.

40 Et reuersus est rursus: veniēs in-
uenit eos dormiētes, quia oculi eorū
grauati erant, neque sciebant quid
dicerent ei.

41 Et venit tertia vice, & dixit eis,
Dormite quod superest, & requiesci-
te. appropinquat finis, et venit hora.
ecce, traditur Filius hominis in ma-
nus peccatorum.

42 Surgite abeamus: ecce, appropin-
quat is qui prodit me.

43 Et dū ipse loqueretur, venit Iihu-
da Sechariuta, unus ex duodecim,
& populus multus cum gladiis et
fustibus à principibus sacerdotum et
Legisperitis et senioribus.

44 Et dedit eis signum proditor ille
qui prodebat, ac dixit, Ille quē oscu-
lor, is est: apprehendite eum circumspe-
ctē, et abducite eum.

45 Et eadē hora accessit, et dixit ei, Do-
mine mi, Domine mi, et osculatus
est eum.

46 Illi verò iniecerunt in eum ma-
nus, et apprehenderunt eum.

47 Unus autem ex illis qui adstabāt,
exemit gladium, & percussit seruum
principis sacerdotis, et abstulit auri-
culam eius.

48 Ipse autem Ieschua respondit, &
dixit illis, Sicut contra grassatorem
egressi estis contra me cum gladiis &
fustibus ut apprehenderetis me.

49 Quotidie apud vos fui quum do-
cerem in templo, et non apprehendi-
stis me. Sed ut complerentur Scriptu-
ra, factum est hoc. Aa. iiij.

Euangelium

Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον. 50
Καὶ εἷς τις νεανίσκος ἠκολούθη αὐτῷ, 51
ὡς ἐβλήθη ὁ σινδὼν ἀπὸ τῆς γυμνότητος,
καὶ κρατοῦσιν αὐτὸν οἱ νεανίσκοι.

Ο δὲ καταλιπὼν τὸν σινδὼν, γυ- 52
μνὸς ἔφυγεν ἀπ' αὐτῶν.

Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν 53
ἄρχιερέα· καὶ οἱ ἐρχόμενοι αὐτῷ πάν-
τες οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ
γραμματεῖς.

Καὶ ὁ Πέτρος ὑπὸ μακρόθεν ἠκολού- 54
θησεν αὐτῷ ἕως ἑσθῆς αὐλῆς τῆς
ἄρχιερέως· καὶ ὡς συνεστήμενος μετ'
τῶν ὑπηρετῶν, ἐδερμαγόμενος πρὸς
τὸ φῶς.

Οἱ δὲ ἄρχιερεῖς καὶ ὅλην τὴν συνέδριον 55
ἐζητοῦν κατὰ τὸν Ἰησοῦν μαρτυρίαν, εἰς τὸ
θανατώσασθαι αὐτόν· καὶ οὐχ εἴρεσκον.

Πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουσιν κατ' 56
αὐτῷ· καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἴσταν.

Καὶ πνὴς ἀνασταίτες ἐψευδομαρτύ- 57
ρουσιν κατ' αὐτῷ, λέγοντες,

Ὅτι ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος, 58
Ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τῆς πόλεως
καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν
ἄλλον ἀχροποιήσον οἰκοδομήσω.

Καὶ οὕτως ἴσῃ ὡς ἡ μαρτυρία 59
αὐτῶν.

Καὶ ἀναστὰς ὁ ἄρχιερεὺς εἰς τὸ μέ- 60
σον, ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν, λέγων, Οὐκ
ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρ-
τυροῦσι;

Ὁ δὲ ἐσιώπα, καὶ οὐδὲν ἀπεκρίνατο. 61
Πάλιν ὁ ἄρχιερεὺς ἐπηρώτησεν αὐτόν, καὶ
λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ
βυζαντινοῦ;

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐγὼ εἰμὶ καὶ ὅψα- 62
ρα τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ
δεξιῶν τῆς δυνάμεως, καὶ ἐρχόμενον
μετ' τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

Tunc relicto eo omnes fugerunt.

Quidā autē iuuenis sequebatur 51
eū, amict⁹ sindone super nudū cor-
pus: & prehenderūt eum iuuenes.

*Omnia pietatis pra-
textu licet in Christi
grassantibus.*

Ipse verò derelicta sindone, nu-
dus effugit ab illis.

¶ Tunc abduxerunt Iesum ad Pō-
tificem maximum: & conuenerūt
cum eo omnes principes sacerdo-
tum, & seniores, & Scribæ.

Petrus autem procul sequutus
est eum intrò vsque in aulam Pon-
tificis maximi: & erat confidens
cum ministris, & calefaciens sese
ad ignem.

¶ Principes autem sacerdotum & 55
totus confessus quærebāt testimo-
niū aduersus Iesum, vt eum mor-
te multarent: nec inuehiebat.

*Christus adeo inno-
cens ut ne falsis qui
de testimoniis opprimi
poterit, tandem Deū
Patrem confessus,
damnatur impietati
coram pontifice
ut nos qui Deum
abnegamus, verè
impij, coram Deo
absoluamur.*

Nam multi falsum testimoniū
dicebāt aduersus eum, sed nō erāt
paria ipsorum testimonia.

Tūc quidā surrexerūt, & falsa 57
testati sunt aduersus eū, dicentes,

Nos audiui mus eum dicentem, 58
¶ Ego destruam tēplum hoc quod
est manibus factū, & triduo aliud
absque manibus factū ædificabo.

Sed ne sic quidem par erat testi-
monium eorum.

Tum Pontifex maximus quūm
assurrexisset in medium, interro-
gavit Iesum, dicens, Non respon-
des quicquam? quid illud est quod
isti aduersum te testificantur?

Ipse verò silebat, & nihil respon-
dit. Rursum Pōtifex maximus eū
interrogavit, & dixit ei, Tūc es
ille Christ⁹ Filius Dei benedicti?

Iesus autem dixit, Ego sum: ¶ &
videbitis Filium hominis sedentē
ad dextram potentiae Dei, & ve-
nient em cum nubibus cæli.

Pontifex

Matth. 26. 57
Luc. 22. 54
Ioh. 18. 24

Matth. 26. 59

Ioh. 1. 19

Matth. 24. 30

Ο δὲ

הִידִין שֶׁבְּקוּהִי תִלְמִידוֹהִי וְעָרְקוּ׃
וְעָלִימָא חֵד אַתָּא הוּא בְּתֵרָה
וְעָטִיף הוּא סְדוּנָא עָרְטִל וְאַחֲדוֹהִי׃
הוּ דִין שֶׁבֶק סְדוּנָא וְעָרְק
עָרְטִל׃

וְאַוְבְּלוֹהִי לִישׁוּעַ לֹות קִיפָא רַב
בְּהֵנָּה וְאַתְכַּנְשׁוּ לֹותָה בְּלֵחוֹן רַבִּי
בְּהֵנָּה וְסִפְרָא וְקִשִּׁישָׁא׃

שִׁמְעוֹן דִּין מִן רוֹחָקָא אַתָּא הוּא
בְּתֵרָה עַד-מָא לְגוּ דְרֵתָה דְרַב
בְּהֵנָּה וְיִתֵּב הוּא עִם מִשְׁמִשְׁנָא וְשִׁחַן
לֹוקֵבֵל נֹורָא׃

רַבִּי בְּהֵנָּה דִין וְכִלָּה בְּנִשְׁחוֹן בְּעִין
הוּוּ עַל יִשׁוּעַ סְחָדוֹתָא דִּימִיתוּנִיָּה
וְלֹא אֶשְׁכְּחוּ׃

בְּדִ סְגִיָּאָא גִיר מִסְחָדִין עֲלוֹהִי לֹא
שׁוֹיִן הוּוּ סְחָדוֹתָהוֹן׃

אַנְשֵׁין דִּין קָמוּ עֲלוֹהִי סְחָדָא
דְּשׁוֹקְרָא וְאַמְרוּ׃

דְּחֵנן שִׁמְעִנִיָּה דְּאִמַר דְּאַנָּה שָׂרָא
הִיכְלָא הֵנָּה דְּעָכִיד בְּאַיְדִיָּא וְלִתְלָתָא
יוֹמִין בְּנָא אָנָּה אַחֲרָנָה דְּלֹא עָכִיד
בְּאַיְדִיָּא׃

וְאַף לֹא הִכְנָא שׁוֹיָא סְחָדוֹתָהוֹן׃
וְקָם רַב בְּהֵנָּה בְּמַצְעָתָא וְשִׁאלָה
לִישׁוּעַ וְאַמַר לֹא מִפְּנָא אַנְתָּ פִתְגָמָא
מִנָּה מִסְחָדִין עֲלִידָה הֵלִין׃

הוּ דִין יִשׁוּעַ שֶׁתִּיק הוּא וּמַדָּם לֹא
עָנִיָּה וְתוֹב שִׁאלָה רַב בְּהֵנָּה וְאַמַר
אַנְתָּ הוּ מְשִׁיחָא בְּרָה דְּמִבְּרָכָא׃

הוּ דִין יִשׁוּעַ אָמַר לֹה אָנָּה אָנָּה
וְתַחֲזוֹן לְבָרָה דְּאַנְשֵׁי דִיתֵב מִן
יְמִינָא דְחִילָא וְאַתָּא עַל עָנְיָ
שְׁמִיָּא׃

50 Tunc deseruerunt eum discipuli
eius: et fugerunt.

51 Et adolescens quidam veniebat
post eum, et amictus erat⁹ sindone
nudus. Et apprehenderunt eum.

52 Ipse verò reliquit sindonem, et ef-
fugit nudus.

53 Et adduxerunt eum ad Kaiapha
principem sacerdotum: et congrega-
ti sunt ad eum omnes principes sacer-
dotum, & Legisperiti, et seniores.

54 Schemeun autè è longinquo¹⁰ ve-
niebat post eum, usque in medium
atrius principis sacerdotum, et sedebat
cum ministris, et calefaciebat se è
regione ignis.

55 Principes autem sacerdotum, & tota
congregatio eorum, querebant contra
Ieschua testimonium ut morti tra-
derent eum: & non inuenerunt.

56 Quia enim multi testarentur contra
eum, non erant paria testimonia eorum.

57 Quidam autem surrexerunt contra
eum testes mendaces, & dixerunt,

58 Nos audiimus eum quod dixerit,
Ego dissoluturus sum templum hoc
quod est factum manibus, & in tri-
bus diebus & edificaturus sum aliud
quod non erit factum manibus.

59 Neque etiam sic par erat testimo-
nium eorum.

60 Et surrexit princeps sacerdotum in
medium, et interrogavit Ieschua, ac
dixit, Non reddis tu responsum? Quid
testantur contra te isti?

61 Ipse verò Ieschua tacebat, & nihil
respondebat ei. Et rursus interroga-
uit eum princeps sacerdotum, ac dixit, Es
tu Christus filius illius¹¹ Benedicti?

62 Ipse autem Ieschua dixit ei, Ego
sum: et videbitis Filium hominis se-
dentem à dextra virtutis [Dei,] et
venientem in nubibus cali.

⁹ Id est, Nudus
erat, nullasque al-
ias habuit vestes
præter sindonem
qua amictus erat.

¹⁰ Id est, Seque-
batur eum.

¹¹ Filius Benedi-
cti, id est Dei. Sic
enim in commu-
ni sermone, & in
scribendo, Iudæi
epitheton pro no-
mine Dei proprio
usurpant, nesci
hoc familiarius
utatur, prophane
Quæ etiã ratio est
ut id est, id est no-
men illud, loco
ipsius, usurpent
ac scribant יְהוָה
, אֱלֹהִים, pro יְהוָה
, & in notan-
dis numeris (quod
sanè superstitioni
affine est) ponunt
יְהוָה, pro יְהוָה quod
omni ex parte ab-
ineffabili nomi-
ne abstineant.

Prin-

Euangelium

Ο δὲ Δεξιερὺς, διαρρήξας τὸν 63
χιτῶνα αὐτοῦ, λέγει, Τί ἐπὶ χεῖράν ἔχο-
μεν μδρτύρων;

Ἠκούσατε τῆς βλασφημίας· τί ὑμῖν 64
φαίνεται; Οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐ-
τὸν ὡς ἔνοχον θανάτου.

Καὶ ἤρξαντο πῆρες ἐμπύειν αὐτὸν, 65
ὡς ἐκαλύπτεν τὸ προσωπον αὐτοῦ, καὶ
κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ, Προ-
φήτευσον. καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν
αὐτὸν ἐβαλλον.

Matth. 26.69
uc. 22.55
ioh. 18.25

Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κα- 66
τω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τῆς Δε-
ξιερῆως.

Καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμε- 67
νον, ἐμβλέψασα αὐτῷ, λέγει, Καὶ σὺ
μὲν τοῦ Ναζαρενοῦ Ἰησοῦ ἦσθα.

Ο δὲ ἠρνήσατο, λέγων, Οὐκ οἶδα, 68
οὐδὲ ᾔπισταμαι τί σὺ λέγεις. Καὶ ᾤξην-
θεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον· καὶ ἀλέκτωρ
ἐφώνησε.

Matth. 27.71
luc. 22.56
ioh. 18.25

Καὶ ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν πα- 69
λιν, ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστηκόσιν, Οπ-
σοῦν δὲ αὐτῶν ὅστιν.

Ο δὲ πάλιν ἠρνεῖτο. Καὶ μὲν μικρὸν 70
πάλιν οἱ παρεστώτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ,
Ἀληθῶς δὲ αὐτῶν εἶ· καὶ ὁ Γαλιλαῖος
εἶ, ὅτι ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.

Ο δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὁ- 71
μύειν, Οπὲκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦ-
τον ὃν λέγετε.

Matth. 26.57
ioh. 13.38

Καὶ ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησε. 72
Καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τῶν ῥήματος
ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οπὲρ ἐν ἀλέκτο-
ρα φωνῆσαι δις, ἀπαρνήσῃ με τρίς. Καὶ
ᾤπιβαλὼν ἔκλαυε.

Matth. 27.1
luc. 22.66

Κεφάλαιον ιε
ΚΑΙ ὡς αὐτοὶ ᾤπι τὸ πρὸς συμβε- 1
βαιον ποιήσαντες οἱ Δεξιερῆες μὲν
τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων,
καὶ

Pōtifex maximus verò disruptis
vestibus suis, dixit, Quid adhuc
nobis opus est testibus?

Audistis blasphemiam: quid vobis
videtur? Illi verò omnes cōtra eū
iudicarunt, ipsum teneri mortis
pœna.

Et cœperunt quidam cōspuere
in eum, & obtegere faciē eius, &
colaphos ei infligere, & dicere ei,
Vaticinare. Ministri verò bacillo
rum i cōtibus eum cædebant.

Christus omne con-
tumeliarum genus
nostro nomine sus-
ticiens, eternum de-
cus in se crediturus
acquisit.

¶ Quum verò Petrus esset in au-
la inferius, venit quædam ex an-
cillis Pontificis maximi:

Et viso Petro qui se calefacie-
bat, intuita in eum, dixit, Et tu cū
Nazareno Iesu eras.

Triste exemplum tū
humana imbecillita-
tis, tum diuina mi-
sericordie, spirituum
penitentia & si dei
suis electis donāti.

Ipse verò negavit, dicens, Non
noui, neque scio quid tu dicas. Et
exiit extrā in vestibulū: & gal-
lus vocem misit.

¶ Tunc ancilla quum rursus vi-
disset eū, cœpit dicere iis qui ad-
stabant, Hic est unus ex ipsis.

Ipse verò rursum negavit. Et rursus
paulo post q̄ adstabāt dixerūt Pe-
tro. Verè ex ipsis es, etenim Gali-
laeus es, & loquutio tua similis est.

Ipse autem cœpit execrari &
iurare, dicens, Non noui hominem
istum quem dicitis.

¶ Tunc secundò gallus vocē mi-
sit. & recordatus est Petrus verbo-
rum quædixerat ei Iesus, Priusquā
gallus vocē bis miserit, ter me ab-
negabis. Et quum se proripuisset,
flevit.

Cap. X V.

¶ Tatim autem diluculo, confi-
lio inito, summi sacerdotes cū
senioribus & Scribis - - -

Christus vincens a
pud iudicis terreni
tribunal publicè, nō
suorum (Sed ex ipsius
iudicis ore confitetur)
sed nostrorum omnium
peccatorum reus ad
crucē damnatur: Si
nos nocētissimi à no-
strorum peccatorum
noxā liberati, coram
Dei patre solo, in pu-
blico ipsorum quoquo
angelorum confessu
absoluamur.

רַב כְּהֵנָּא דִּין צִרָא כּוֹתִינָה וְאָמַר
מִנָּא מְכִיל מְתַבְעִין לֵן סְחָדָא :

^a מְכִיל כְּמוֹ
מַעֲתָה :

הָא מִן פּוֹמָה שְׁמַעְתּוֹן גּוֹדְפָא
מִנָּא מְתַחֲזָא לְכוֹן הֲנוֹן דִּין כְּלָחוֹן
דְּנוֹ דְּחִיב הוּא מוֹתָא :

וְשָׂרִי אַנְשִׁין רִקִּין בְּפִרְצוּפָה

^b שָׂרָא

וּמַחְפִּין אֶפְוָהי וּמַקְפָּחִין לָהּ וְאָמְרִין
אֶתְנַבָּא וְדַחֲשָׁא מַחִין הוּא לָהּ
עַל פְּכוּתֵיהּ :

^c חֲפָא
^d אֶנְף

^e דַּחֲשָׁהֶם
^f עֲבָרֵי הַחוּשִׁים

^g פְּכוּתֵי טַעַמֵּי
לְחַיִּי :

וְכֹד שְׁמַעוֹן לְתַחַת בְּדִרְתָּא אֶתְתָּ
חֲדָא עַל־מֵתָא דְרַב כְּהֵנָּא :

חֲזַתָּה דְשַׁחִין וְחֲרַתְּ כֵּה וְאָמַרְתָּ לָהּ
וְאֵף אַנְתָּ עִם יֵשׁוּעַ הוּיָת נִצְרִיא :

^h שַׁחִין טַעַמֵּי
ⁱ חֲסִים
^j חֲנוּךְ

הוּא דִּין כְּפָר וְאָמַר לָא יָדַע אֲנָא
מִנָּא אֶפְרָא אַנְתִּי וְנִפְק לְבָר לְסַפָּא
וְקָרָא תְרַנְגְלָא :

^k סַפָּא כְּמוֹ
^l סָף :

וְחֲזַתָּה תוֹב עַל־מֵתָא הִיא וְשָׂרִית
דְּתַאמַר לְאִילִין דְּקִימִין דָּאֵף הִנָּה
מִנְּחוֹן הוּא :

^m שָׂרָא

הוּא דִּין תוֹב כְּפָר וּבְתַר קָלִיל תוֹב
אִילִין דְּקִימִין אָמְרוּ לְכַאֲפָא
שְׂרִירָאִיר מִנְּחוֹן אַנְתָּ אֵף גִּיר
גִּלְיָא אַנְתָּ וּמִמְלַךְ דִּמָּא :

ⁿ שְׂרִירָאִיר
כַּאֲמַת :

הוּא דִּין שְׂרִי הוּא מַחְרָס וְיִמָּא
דְּלָא יָדַע אֲנָא לָהּ לְגַבְרָא הִנָּה
דְּאָמְרִין אַנְתּוֹן :

^o שָׂרָא
^p יִמָּא

וְכֵה בְּשַׁעְתָּא קָרָא תְרַנְגְלָא
דְּתַרְתִּין וּבְנִין וְאֶתְדַכֵּר שְׁמַעוֹן מִלְתָּא
דִּישׁוּעַ דְּאָמַר הוּא לָהּ דְּקִדְם דִּיקָרָא
תְרַנְגְלָא תַרְתִּין וּבְנִין תֵּלֶת תְּכַפּוֹר
כִּי וְשָׂרִי דִּיכְבָּא :

^q שָׂרָא

קְפִלְאוֹן יֵה

וּמַחְדָּא בְּצַפְרָא עֲבָדוּ מַלְכָּא רַבִּי
כְּהֵנָּא עִם קְשִׁישָׁא וְעִם סַפְרָא
וְעִם

^r מַלְכָּא טַעַמֵּי
עֲצָה :

63 Princeps verò sacerdotum lacera-
vit tunicā suam, et dixit, Quid dein-
ceps nobis necessarii sunt testes?

64 Ecce, ex ore eius audiistis blasphemiam. Quid videtur vobis? Illi verò omnes indicauerunt quòd reus esset mortis.

65 Et cœperunt quidam¹² expuere in faciem eius: et obtegebant vultū eius, & percutiebāt eum, dicebantq; Vaticinare. Et ministri cœdebant eum super maxillas eius.

¹² Ad verb. Ex-
pientes. Hebr. an-
tē sape observa-
tus.

66 Et quum Schemē[esset] inferius in atrio, venit una puella Principis sacerdotum:

67 Vidit eum quòd calefaceret se, & intuita est eum, & dixit ei, Tu quoque cum Ieschua eras Natzaraia.

68 Ipse verò negavit, & dixit, Non novi quid tu dicas. Et exiit foras ad vestibulum: & cantavit gallus.

69 Et vidit eū rursus puella illa, & cœpit dicere illis qui adstabant quòd etiam iste ex ipsis esset.

70 Ipse verò rursus negavit. Et post paululum ii qui adstabant dixerūt Ciphæ, Verè ex ipsis es: es enim quoq; Galilaus, & sermo tuus est similis.

71 Ipse autem incipiebat execrari et iurare, Non novi ego hominem hūc quem vos dicitis.

72 Et eadem hora cantavit gallus secunda vice. et recordatus est Schemē sermonis Ieschua quem dixerat ei: nempe, Antequam cātet gallus duabus vicibus, tribus negabis me.

¹³ Et incepit ut fleret.

¹³ Id est, Et ince-
pit flere.

Cap. XV.

ET statim manè inierunt consiliū principes sacerdotum, cum senio-
ribus ac Legisperitis, ---

et cum

Euangelium

καὶ ὅλον τὸ σῶμα ἐδρῖον, δῆσαντες τὸν Ἰη-
σοῦν ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ παρέδωκαν τῷ
Πιλάτῳ.

Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ Πιλάτος, 2
Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ὁ δὲ ἀ-
ποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, Σὺ λέγεις.

Καὶ κατηγόρου αὐτῷ ④ ὁ δὲ ἑρμῆς 3
πολλά.

Matth. 27. 11
Luc. 23. 3
Ioh. 18. 3

Ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτησεν 4
αὐτὸν, λέγων, Οὐκ ἀποκρίνη ἔδεν; ἴδε
πόσα σου κατὰ μαρτυροῦσιν.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐκέπεν οὐδὲν ἀπεκρίθη, 5
ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

Κατὰ δὲ ἑορτῇ ἀπέλυσεν αὐτοῖς ἓνα 6
δέσμιον, ὃν ἤθουῦτο.

Ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς μὲν 7
τῶν συσσησῶν δεσμευμένος, οἵτινες ἐν
τῇ σάσῃ φόνον πεποιήκεισαν.

Καὶ ἀναβοήσας ὁ ὄχλος ἤρξατο αὐ- 8
τῶν λέγειν καὶ εἰς αὐτοῖς.

Ὁ δὲ Πιλάτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέ- 9
γων, Θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασι-
λέα τῶν Ἰουδαίων;

(Ἐγίνωσκε γὰρ ὅτι διὰ φόνον παρα- 10
δεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ὁδοῦχοι)

Οἱ δὲ ὁδοῦχοι ἀνέσταντες τὸν ὄχλον 11
ἵνα μάλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύσῃ
αὐτοῖς.

Ὁ δὲ Πιλάτος ἀποκριθεὶς, πάλιν εἶ- 12
πεν αὐτοῖς, Τί οὖν θέλετε ποιήσω ὃν λέ-
γετε βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

Οἱ δὲ πάλιν ἐκραζάν, Σπῶν ἑσόν 13
αὐτὸν.

Ὁ δὲ Πιλάτος ἐλέγχε αὐτοῖς, Τί γὰρ 14
κακὸν ἐποίησεν; Οἱ δὲ περὶ ἑσόν ἐ-
κραζάν, Σπῶν ἑσόν αὐτὸν.

Ὁ δὲ Πιλάτος βελόμενος τῷ ὄχλῳ 15
τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι, ἀπέλυσεν αὐτοῖς ⑤
Βαραββᾶν, καὶ ᾤρεσκε τὸν Ἰησοῦν
φραγνύσας ἵνα σταυρωθῇ.

Οἱ δὲ

ac toto confesso, vinctum Iesum
abduxerunt, tradideruntque Pila-
to.

Tunc interrogavit eum Pilatus,
Tunc es ille rex Iudæorū? Ipse ve-
rò respondens dixit ei, Tu dicis.

Et multū accusabant eum prin-
cipes sacerdotum.

¶ Pilatus autem rursus interro-
gavit eum, dicens, Non respōdes
quicquam? ecce quā multa ad-
uersus te testificantur.

Iesus autē nihil amplius respon-
dit, adeo ut miraretur Pilatus.

Infesto autē dimittebat eis unū
ex vinctis, quēcunq; postulassent.

Erat verò quidā qui dicebatur
Barabbas, vinctus cū seditionis
fociis, qui cædem per seditionem
fecerant.

Et vociferans turba cœpit pete-
re ut faceret prout semper ipsis fe-
cerat.

Pilatus autem respondit eis, di-
cens, Vultis dimittam vobis regē
illum Iudæorum?

(Nouerat .n. eū per inuidiā tra-
ditū fuisse à principib' sacerdotū)

Principes verò sacerdotū conci-
tarunt turbam ut potius Barab-
bam ipsis dimitteret.

Tum Pilatus respondens, rursū
dixit eis, Quid ergo vultis faciam
isto quē dicitis regem Iudæorum?

Ipsi verò rursum clamauerunt,
Crucifige eum.

Pilatus autem dicebat eis, Nam
quid mali fecit? Illi autē amplius
clamauerunt, Crucifige eum.

Pilatus autem volens turbæ sa-
tisfacere, dimisit eis Barabbam, &
Iesum flagellatum tradidit ut cru-
cifigeretur.

Milites

ועם כלה בנושמה ואסרו לישוע
ואובלוהו ואשלמוהו לפילטוס הגמונא: ^א יבר
ושאלה פילטוס אנהו מלכא
דיהודיא חו דין ענא ואמר לה אנה
אמרת:

ואכלין הוו קרצוהי רבי כהנא
בסניאתא:

חו דין פילטוס תוב שאלה ואמר
לה לא מפנא אנה פתנמא חו קמא
כסחרין עליך:

חו דין ישוע מדס פתנמא ל^א
יהב איכנא דיתדמר פילטוס:

מעד הוא דין בבל^ד עאדא למשרא
לחון אסידא חר אינא דשאלין:

ואית הוא חר דמתקרא בר אבא
דאסיר הוא עם עבדי אסטסין הנון
דקטלא באסטסין עבדו:

וקעו עמא ושריו למשאל איך
דמעד הוא עבד להון:

חו דין פילטוס ענא ואמר לחון צבין
אנתון אשרא לבון מלכא דיהודיא:

ידע הוא גיר פילטוס דמן חסמא
אשלמוהי רבי כהנא:

רבי כהנא דין יתיראית חפטו
לפנשא דלבר אבא אשרא להון:

חו דין פילטוס אמר להון מנא
חביל צבין אנתון אעבד להנא דקרא
אנתון מלכא דיהודיא:

הנון דין תוב קעו זקופיהי:
חו דין פילטוס אמר להון מנא גיר

דביש עבד והנון יתיראית קעין חו
זקופיהי:

פילטוס דין צבא דיעבד צבונא
לפנשא ושרא להון לבר אבא ואשלם
להון לישוע כד מנגד דיוזקף:

et cū tota cōgregatione: ^א vinxerūt
Ieschua, ^ב adduxerunt eum ac tra-
diderunt eum Pilato præsidi.

2 Et interrogavit eum Pilatus, Tu-
ne es rex Iudæorum? Ipse verò respō-
dit ac dixit ei, Tu dixisti.

3 Et accusabant eum principes sa-
cerdotum in multis.

4 Ipse autem Pilatus rursus inter-
rogavit eum, et dixit ei, Non reddis
tu responsum? Vide quā multa te-
stificentur contra te.

5 Ipse verò Ieschua aliquod respōsū
non dedit, ita ut miraretur Pilatus.

6 Solitus erat autē omnī festo soluere
illis vinctū unū quem postularēt.

7 Et erat quidam qui vocabatur
Bar-Abba, qui vinctus erat cum
seditiosis illis qui cadem in seditione
perpetrauerant.

8 Et clamauerunt populus, ^א cœperūt
petere sicut solitus erat facere eis.

9 Ipse verò Pilatus respondit, et di-
xit eis, Vultis dimittam vobis regem
Iudæorum?

10 Nouerat enim Pilatus quod ex
inuidia tradidissent eum principes
sacerdotum.

11 Principes verò sacerdotū amplius
solicitaucrunt turbas [petere] Bar-
Abbam solueret eis.

12 Ipse autē Pilatus dixit eis, Quid
igitur vultis ut faciam ei quem vo-
catis regem Iudæorum?

13 Ipsi verò rursus clamauerunt,
Crucifige eum.

14 Ipse verò Pilatus dixit eis, Quid
enim quod malū sit, fecit? Et illi am-
plius clamabant, Crucifige eum.

15 Pilatus verò voluit facere volūta-
tē turbarū, et soluit eis Bar-Abbam.
Et tradidit eis Ieschua flagellatū
ut crucifigeretur. B.i.

^א Id est, Nullum
responsum dedit.
Hebraismus.

^ב דמר
כמו תמה:
^ג מעד טעמו
רבי:
^ד עאדא רל
ח:
^ה שרא
^ו עבדי
^ז אסטסין הם
המריבים
והואשמוטאל
מלשון יין:
^ח קפא
^ט שרא
^י דמעד שרגיל

^א חסמא חא
הקנאה חכמה
על ידי שנאה:
^ב חפטו לכנשא
דל חסדלו
אצל ההמון:

^א קעו
^ב זקף

Euangelium

Οἱ δὲ στραῶται ἀπήγαγον αὐτὸν 16
ἐς τὴν αὐλῆς, ὅ ἐστι πραιτώριον, καὶ
συγκαλοῦσιν ὅλῳ πλὴν ἀπείραν.

Καὶ ἐνδύουσιν αὐτὸν πορφύραν, καὶ 17
 περιπλέουσιν αὐτὸν πλέξαντες ἀκαίδι-
νον σέφανον.

Καὶ ἤρξαντο ἀσπαζέσθαι αὐτὸν, Χαῖ 18
ρε βασιλεῦ τῆς Ἰουδαίων.

Καὶ ἐτύπουν αὐτὸν κεφαλῇ 19
καλάμῳ, καὶ ἐνέπιον αὐτὸν, καὶ πιδέντες
τὰ γόνατα προσκύνου αὐτὸν.

Καὶ ὅτε ἐνέπαυξαν αὐτὸν, ὅτι δίδουσιν 20
αὐτὸν πλὴν πορφύραν, καὶ ἐνέδιδαν αὐ-
τὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια· καὶ ὁρᾶν αὐτὸν
αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτὸν.

Matth. 27.32
Luc. 23.26

Καὶ ἀγαθόλοισι παρέχοντά πνα 21
Σίμωνα Κυρηνάιον (ἐρχόμενον ἀπ' ἀ-
γροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ροί-
φου) ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

Matth. 27.33
Luc. 23.33
Ioh. 19.23

Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ 22
τόπον· ὅ ἐστι μεθερμηνεύοντο, κρανί-
ος τόπος.

Καὶ ἐδίδωκεν αὐτὸν πίνειν ἐσμυρνισμέ 23
νον οἶνον· ὁ δὲ ἐκ ἐλάβε.

Matth. 27.35
Luc. 23.33
Ioh. 19.23

Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διμερίζον 24
τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπὶ
αὐτὰ, τίς τί ἄρῃ.

Ἦν δὲ ὥρα τρίτη, καὶ ἐσταύρωσαν 25
αὐτὸν.

Καὶ ἡ ἑπιγραφή τῆς ἀπίας αὐτοῦ 26
ἑπιγεγραμμένη, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Καὶ σὺν αὐτῷ σταυρῷ δύο ληστές· ἓνα 27
ἐκ δεξιῶν, καὶ ἓνα ἄριστερον αὐτοῦ.

Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή ἡ λέγουσα, 28
Καὶ μὲν ἀνέμων ἐλογίσθη.

Καὶ οἱ παραπορεύοντες ἐβλάσφη 29
μου αὐτὸν, κινουῦντες τὰς κεφαλὰς
αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Οὐαὶ, ὁ καταλύων
τὸ ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν,
Σῶσον

Esa. 53.12
Ioh. 2.19

Milites verò abduxerunt eum
intra aulam, id est prætorium, &
conuocarunt totam cohortem.

Et induerunt eum purpura, &
circumposuerunt ei contextam
coronam spineam.

Et cœperunt eum salutare, dicē-
tes, Ave rex Iudæorum.

Et verberabant eius caput cala-
mo, & inspuebant in eum, ac sum-
missis genibus adorabant eum.

Quum autē illuissent ei, exue-
runt eum purpura, & induerunt
eum vestimentis ipsius: eduxe-
runtque ut crucifigerent eum.

Præterea angariarunt prætereū-
tem quendam Simonem Cyrenæū
(venientem iure, patrem Alexan-
dri & Rufi) ut portaret crucē eius.

Duxeruntque eum in locum
Golgotha, quod est, si interprete-
ris, Caluariæ locus.

Et dederunt ei bibendū myrrha-
tum vinum: ipse verò nō sumpsit.

Quumq; crucifixissent eū, par-
titi sunt vestimenta eius, iacta for-
te super ea, quis quid tolleret.

Erat autem hora tertia quando
crucifixerunt eum.

Erātq; inscriptio criminis ipsius
inscripta his verbis, REX IL-
LE IUDÆORVM.

Crucifixerunt etiā cum eo duos
latrones: vnum ad dextram, & al-
terum ad eius sinistram.

Et impleta est Scriptura quæ di-
cit, Et cū sceleratis numerat⁹ est.

Et qui præteribant, conuitiaba-
tur ei, mouētes capita sua, ac dicē-
tes, Vah, Tu qui destruis templū,
& triduo ædificas,

Serua

Impiorū rabie mul-
tus modus. Inter ea
verò Gelysa Christi
sub crucis pondere
laborantis imbecil-
litas, arguit eum
ad sacrificium aucti.

Christus extra ter-
renæ ierosalem se-
pius eductus in locū
morticiniis polluiti,
non in sese quidem
sed in nobis cotami-
natisimus, propter
imposita ipsi in sua
peccata: Si nos san-
guine eius expiati,
in calice faciatū
introducatur.

Christus nudus in
crucem attollitur, et
tanquam scelerato-
rum sceleratissimus
omnibus contume-
lis afficitur, ut eum
instituta induit, &
maledictione bene-
dicti, & una oblatio-
ne sanctificati, mea-
lum & sue attola-
mur.

אסטרטיוטא
הם אנשי
מלחמה והוא
שם יון:
ב יבל
אספיר הוא
גדוד אנשי
מלחמה מלשון
יון הוא כא:
ד כובשעמו
קץ:

אסטרטיוטא דין^א אוכלוהי לגו
דרתא דאיתיה פרטורין וקרו לכלה
אספיר^ב:

ואלבשוהי ארגונא וגדלו סמו
לה כלילא^ד דכוכא:

ושריו למשאל בשלמה שלם
מלכא דיהודיא:

ומחין הוו לה על רישה בקניא
ורקין הוו באפוהי וברכין הוו על
בורכיהון וסגדין לה:

וכד^ה בזחו בה אשלחוהי ארגונא
ואלבשוהי מאנוהי^ה ואפקוהי ד
דיזקפוניהי:

ושחרו חר דעבר הוא שמעון
קורינא דאתא הוא מן קריתא
אבוהי דאלכסנדרוס ודרופוס ד
דישקול זקיפה:

ואיתוהי לגולתא דוכתא
דמתפשקא קרקפתא:

ויהבו לה למשתא חמרא דחליט
בה מורא הו דין לא נסב:

וכד זקפוהי פלגו מאנוהי^א וארמיו
עליהון פסא מנו מנא נסב:
אית הוא דין שעא תלת כד
זקפוהי:

ובתיבא הות^מ עלתא דמותה
בכתבא חנו מלכא דיהודיא:
וזקפו עמה תרין לסטיא חר מן
ימינה וחר מן סמלה:

ושלם כתבא דאמר דעם עולא
אתחשב:

ואף אילין דין דעכרין הוו מגדפין
הוו עלוהי ומגדין רשיהון ואמרין און
שרא היכלא ובנא לה לתלתא יומין:
פצא

16 Milites autem abduxerunt eum
intra atrium quod erat pratorium.
Et vocauerunt universam cohortē.

17 Et induerūt eū purpura, et intor-
sam imposuerunt ei coronā spinarū.

18 Et cœperunt salutare eum, Pax
[sit] o rex Iudeorum.

19 Et percutiebant eum in capite e-
ius arundine, et expuebant in faciē
eius, et incuruabant se super genua
sua, et adorabant eum.

20 Et quum illuissent ei, spoliarunt
eum purpura, et induerunt eum ve-
stimentis suis, et duxerunt eum ut
crucifigerent eum.

21 Et adegerunt quendam qui trās-
ibat, Schemeun Kurinaensem, qui
veniebat ex agro, patrem Alechsan-
dri et Ruffi, ut ferret crucem eius.

22 Et adduxerunt eum in Gagultha
locum, qui interpretatur Cranium.

23 Et dederunt ei ad bibendum vinū
in quo erat mixta myrrha: ipse verò
non accepit.

24 Et quum crucifigerent eum, disper-
tuerūt vestimēta eius, et proiecerūt
super ea sortem, quis quid acciperet.

25 Erat autem hora tertia quum cru-
cifigerent eum.

26 Et scripta erat causa mortis eius
in scripto, HIC EST REX IV-
DAEORVM.

27 Et crucifixerūt duos latrones, unū
à dextera eius, et unū à sinistra eius

28 Ac impleta est scriptura quæ dicit,
Cum iniquis reputatus est.

29 Sed et illi qui transibāt, cōuitiabā-
tur ei: et mouebant capita sua, ac di-
cebant, Uah qui soluis templum, et
edificas illud in tribus diebus.

Bb. ij.

2 Ad verb. Rogā-
re de pace eius. He-
braismus iam sa-
pius annotatus.

Euangelium

Σώσον σεαυτὸν, καὶ κατὰ βῶλον τοῦ 30
σταυροῦ.

Ομοίως δὲ καὶ οἱ ῥαββίμοι ἐμπαί- 31
ζοντες πρὸς ἀλλήλους μὲν τῆς γραμ-
ματέων ἐλεγρον, Ἀλλοις ἔσωσεν, ἑαυτὸν
οὐ δύναται σῶσαι.

Ο Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσραὴλ 34
κατὰ βῶλον νῦν τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδω-
μεν καὶ πιστεύσωμεν. Καὶ οἱ οὐκ ἐσταυρω-
μένοι αὐτῷ ὠνεύδιζον αὐτόν.

Γενόμενης ὥρας ἐκλῆς σκοτεινὴ ἐγένε 33
το ἔφ' ὅλῳ τῷ γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.

Καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐνάτῃ ἐβόησεν ὁ Ἰη- 34
σοὺς Φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ελωὶ, Ε-
λωὶ, λαμμά σαβαχθανί; ὅδε με δερ-
μην δόμῃον, Ὁ Θεός μου, Ὁ Θεός μου,
εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

Psal. 22.1
matth. 27.46

Καὶ πινεσ τὸ ῥεσηκότων ἀκούσαν- 35
τες, ἐλεγρον, Ἰδοὺ, Ἡλίας Φωνεῖ.

Psal. 69.22

Δραμών ὃ εἰς, καὶ γεμίσας σπόγγον 36
ὄξους, περιδεῖς τε καλὰ μω, ἐπόπτεν
αὐτόν, λέγων, Αφετε ἴδωμεν εἰ ἔρχε-
ται Ἡλίας κατελεῖν αὐτόν.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείς Φωνῇ μεγάλῃ 37
λέων, ὃς ἐπὶ βύσσε.

Καὶ τὸ κατεπέτασμα τῆς ναοῦ ἐσχί 38
σθη εἰς δύο, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω.

Ἰδὼν ὃ οὐκ ἐκινεῖται ὁ ῥεσηκότων 39
ὃς ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτως κραῖζας
ὃς ἐπὶ βύσσε, εἶπεν, Ἀληθῶς ὁ ἀνδρὸς
ἐστὶν υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἦσαν ὃ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν 40
θεωροῦσαι ἐν αἷς καὶ Μαρία ἡ Μα-
γδαλινῇ, καὶ Μαρία ἡ τῆς Ἰακώβου τῆς
μικροῦ καὶ Ἰωσὴ μήτηρ, καὶ Σαλώμνη.

Luc. 8.2

Αἱ καὶ ἔτε καὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, ἡκο 41
λούδοι αὐτῷ, καὶ δικόνου αὐτῷ· καὶ
ἄλλαι πολλαὶ αἱ οὐκ ἀναβῆσαι αὐτῷ
εἰς Ἱεροσόλυμα.

Matth. 27.57
Luc. 23.50
ioh. 19.38

Καὶ ἦδη ὁ ψίχας ῥηομένης (ἐπεὶ καὶ πα 42
ρασκυλῇ, ὅδε προσάββατον) Ἡλ

Serua teipsum, & descende è
cruce.

Similiter autem & principes sa-
cerdotum illudentes dicebant a-
lii ad alios cum Scribis, Alios ser-
uauit, seipsum seruare nō potest.

Christus ille rex Israel descēdat
nunc è cruce, vt videamus, & cre-
damus. Et qui crucifixi erant cum
eo, probris afficiebant eum.

Quum verò aduenisset hora sex-
ta, tenebræ factæ sunt super totā
regionem vsq; ad horam nonam.

Ira Dei peccata no-
stra in Filio sponse
nostro vindicantis,
tenebrarum horrore
sanctitur.

Et hora nona clamauit Iesus vo-
ce magna, dicens, ¶ Eloi, Eloi, lama
sabachthani? quod est, si quis inter-
pretetur, Deus meus, Deus meus,
cur me deseruisti?

Christus cū Satana,
eum peccatis, cū mor-
te denique, horrenda
illamaledictione Dei
armatus, potenter lu-
ctans, corpore pendē-
te in cruce, summis do-
loribus oppresso, ani-
mo in inferorum gur-
gitib; demerso, emer-
git tamen vociferans:
¶ quauis accepto
à morte vulnere, ad
tempus vita priua-
tus, summa cū ima
concitatus, solo tem-
pli fissio, extortoque à
suis carnificibus testi-
monio, victorem sese
ac dominum omnium
mox declaratum, uti,
reliquis adhuc obsti-
natis cū irridentibus
hostibus denuntiat.

Et quidam adstantium quū au-
dissent, dicebant, Ecce, Eliā vocat.

Cucurrit autem quidam, ¶ & im-
pleta sponsia acetō, & circumpo-
sita calamo, dedit ei potum, dicēs,
Sinite: videamus an veniat Elias
ad detrahendum eum.

Iesus autem emissā voce magna,
expirauit.

Et aulaum tēpli fissum est in du-
as partes, à summo vsq; ad imum.

Quum vidisset autem Centurio
qui adstabat ipsi ex aduerso, eum
ita emissō clamore expirasse, dixit
Verè homo iste Filius erat Dei.

Erant autē etiam mulieres pro-
cul spectantes: inter quas erat Ma-
ria Magdalene, & Maria Iacobi
parui & Iose mater, & Salome:

Christus magno cū
errorum pudore, qui
domini deseruati,
testes etiam mulieres
suis delegit, & que
fuerint omnium ista-
rum rerum spectanti-
es.

Quæ, etiā quū esset in Galilæa,
¶ sequutæ fuerāt eū, & ministra-
uerāt ei: aliæq; multæ quæ simul
cum eo ascenderāt Hierosolyma.

¶ Quum autem serū diei iā esset,
(quoniam erat parasceue, hoc est,
antesabbathum)

^א נחמ פצא נפשוך וחות מן זקיפא :
והכנא אף רבי כהנא גחבין הוו
חד עם חד וספרא ואמרין אחרנא
^ב אחי נפשה לא משבח למחיו :

^ב משיחא מלכה דיסריל יחורר
^ג השא מן זקיפא דנחזא ונהימן בה
^ד ואף הנון דין דזקיפין הוו עמה
מחסדין הוו לה :

וכד הוי שת שעין חוא חשוכא על
כלה ארעא עד מא לשעא תשע :

ובתשע שעין קעא ישוע בקלא
דמא ואמר איל איל למנא שבקתני
דאיתיה אלהי אלהי למנא שבקתני:
ואנשין דשמעו מן הנון דקימין
אמרין הוו לאליא קרא :

^ה רהט דין חד ומלא אספונא חלא
^ו ואסר בקניא דישקויה ואמרו שבוקו
^ז נחזא אן אתא אליא סמחת לה :

הו דין ישוע קעא בקלא רמא
ושלם :

^ח ואפי הרעא דהיכלא אצטרו
^ט לתרין מן לעל עד סא לתחת :

^י פד חזא דין קנטרונא הו דקאם
^{יא} חוא לותה דהכנא קעא ושלם
^{יב} אמר שריראית הנא גברא ברה
חוא דאלהא :

אית הוי דין נשא מן רוחקא דחזון
הוי מרים מגדליתא ומרים אמה
דיעקוב ועורא ודיוסא ושלום :

^{יג} הנין דכד הו בגלילא נקיפן הוי
^{יד} לה ומשמשן לה ואחרניתא סגיא אתא
דסלקי הוי עמה לאורשלם :

וכד חזא דמשא דערוכתא
דאיתיה קדם שבתא :

אתא

30 Libera te ipsū, & descēde de cruce.

31 Et sic etiam principes sacerdotum ridebant : unus cum alio, & Legispe-
riti, ac dicebant, Alios³ seruauit : se-
ipsum non potest seruare.

3 Ad verb. Vnus cum vno. Hebr.
4 Ad verb. Viui-
ficauit. vt paulo
post Viuificare.

32 Christus rex Israiel descendat nūc de cruce, et videbimus, ac credemus in eū. Quin et illi qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei.

33 Quūmque esset hora sexta, facta sunt tenebra super uniuersam terrā, usque ad horam nonam.

34 Et hora nona clamauit Ieschua voce elata, et ait, Il, Il, Lemana Scheuaktani. quod est, Deus meus, Deus meus, ad quid deseruisti me?

35 Et quidam qui audierunt ex iis qui adstabāt, dicebāt, Iliab vocauit.

36 Cucurrit autē quidā, & impleuit spongiam aceto, & alligauit arundi-
ni, vt potum praberet ei. Et dixerunt, Sinite, videamus an veniat Iliab depositurus eum.

37 Ipse verò Ieschua clamauit voce elata, & reddidit [spiritum.]

38 Et facies portæ templi fissæ est in
duo à summo usque ad imum.

5 Vide annotata
in Matth. 27. 51

39 Quum vidisset autem Centurio il-
lè qui stabat iuxta eum, quod sic cla-
masset, et reddidisset [spiritū,] dixit,
Verè iste homo Filius erat Dei.

40 Erant autem mulieres procul qua-
spectabāt, Mariam Magdelaitha,
& Mariam mater Iakub parui
ac Iusse, & Schalum.

41 Quæ quum essent in Galilæa, adhe-
rebant ei, et ministrabant ei, et aliæ
multæ quæ ascenderant cum eo in
Vrischelem.

42 Quūmque esset serum Parasceues
quæ est ante sabbathum,

Bb. ij.

Euangelium

Ἡλθεν Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, 43
ἀρχιμωβ βελλυπῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ὡς
πρὸς δεξιὸν πλὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ· πολλὰς εἰσὶν αὐτῷ πάλαι
ἐποίησεν αὐτὸν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμαζεν εἰ ἤδη τεθνή-
κε· καὶ πρὸς καλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα,
ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαι ἀπέθανε.

Καὶ γοῖς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδω- 45
ρήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰωσήφ.

Καὶ ἀπορράσας σινδὸνα, ἣ καλεῖται 46
αὐτὸν, ἐνείλησε τὴν σινδὸν κατέθηκεν
αὐτὸν ἐν μνημείῳ ὃ ὡς λελατομημέ-
νον ἐκ πέτρας· ἣ περικύλισε λίθον
ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαλὴ καὶ Μα-
ρία ἡ Ἰωσήφ θυγατέρα τοῦ κλεοπάτρα.

Κεφάλαιον 15

ΚΑΙ διαχνομήσας τὸν σαββάτου, Μα- 1
ρία ἡ Μαγδαλὴ καὶ Μαρία ἡ
Ἰακώβου καὶ Σαλώμη ἡ γότρασαν ἀρώ-
ματα, ἵνα ἐλθούσαι ἀλείψωσιν αὐτόν.

Καὶ λίαν πρῶτον τῶν σαββάτων 2
ἐρχομένων ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀναλείλαντος
τοῦ ἡλίου.

Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, Τίς ἀποκω- 3
λύσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;

Καὶ ἀναβλέψασα θεωρῶσιν ὅτι ἀπο- 4
κεκύλισται ὁ λίθος· ἡν δὲ μέγας σφόδρα.

Καὶ εἰσελθούσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶ- 5
δον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξι-
οῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν καὶ
ὁρῶσιν αὐτὸν ὡς νεανίσκον.

Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, Μὴ ἐκθαμβεῖ- 6
σθε· Ἰησοῦς ζητεῖτε τὸν Ναζαρενὸν τὸν
ἐσταυρωμένον· ἡ γάρ ἐστιν ὡδε· ἴδε
ὁ τόπος ὅπου ἐθηκεν αὐτόν.

Ἀλλ' ὑπάγετε, εἰπατέ τοῖς μαθηταῖς 7
αὐτοῦ, ἥτις τὸν Πέτρον, ὅτι πρὸς ὑμᾶς
εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὁψείθε,
καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

Veniens Ioseph *ortus* ex Arima-
thæa, honestus senator, qui & ipse
expectabat regnum Dei, fidenti
animo introiit ad Pilatum, & pe-
tiit corpus Iesu.

Pilatus autem miratus est si iā
mortuus esset: & aduocato centu-
rione, interrogauit eum an iamdu-
m mortuus fuisset.

Et *recognita* ex centurione, do-
nauit corpus ipsi Ioseph.

Is autem emittit sindonem, & de-
tractū eum inuoluit sindone: de-
posuitq; in monumento quod e-
rat excisum à petra, & aduoluit sa-
xum ad ostium monumenti.

Maria Magdalene verò & Ma-
ria Ioseph *mater* spectabant vbi po-
neretur.

Cap. XVI.

ΕΤΙ quū exactū esset Sabbathū, 1
Maria Magdalene & Maria Ia-
cobi *mater* & Salome emerūt aro-
mata, vt venientes vngerēt eum.

Itaq; valde manè, primo die he-
bdomadis, veniunt ad monumen-
tum, exorto sole.

Dicebántq; inter sese, Quis de-
uoluet nobis lapidē ab ostio mo-
numenti?

Et intuitæ, cōspiciūt lapidē esse 4
deuolutū: nā erat magnus valde.

¶ Ingressæ igitur in monumentū,
viderunt iuuenem sedentem ad
dextram, amictum stola candida:
& expauerunt.

Ipse verò dixit eis, Ne expaue-
scite: Iesum illum quæritis Naza-
renum qui fuit crucifixus: resur-
rexit, non est hīc. ecce locus vbi
posuerant eum.

Sed abite, dicite discipulis eius
& Petro, *ipsum* præire vobis in Ga-
lilæam: illic eum videbitis, prout
dixit vobis.

Tunc

Luc. 24.1
ioh. 20.1

Matth. 28.1
ioh. 20.12

Suprà, 14.18
matth. 26.32

Angeli resurrectionis
Domini testis.

אֵתָא יוֹסֵף הוּ דְּמִן רִמְתָּא מִקְרָא
בִּלְוִטָּא אִינָא דָּאף הוּ מִסְכָּא הוּא
לְמַלְכוּתָא דְּאַלְהָא בִּלְוִטָּא וְעַל
לֹת פִּלְטוֹס וְשָׂאֵל פְּגִרָה דִּישׁוּעַ :

פִּלְטוֹס דִּין תִּמָּה דָּאן מִן כְּדו
מִית וְקָרָא לְקִנְטְרוֹנָא וְשָׂאֵלָה דָּאן
מִן קִדְם עֲדָנָא מִית :

וְכֹד יִלָּף יֵהֵב פְּגִרָה לְיוֹסֵף :
וְזִכֵּן יוֹסֵף כְּתָנָא וְאַחַתְהָ וְכִרְכָּה
בָּהּ וְסִמָּה בְּקִבְרָא דְּנִקְיֹר הוּא
בְּשׁוּעֵי וְעַל כֹּאפָא עַל תְּרַעָה
דְּקִבְרָא :

מָרִים דִּין מְגִדְלִיתָא וּמָרִים הִי
דִּיוֹסָא חֲזִי אִיכָא דְּאַתְתָּסִים :
קִפְלָאוֹן יוֹ

וְכֹד עֲבֵרַת שְׁבֵתָא מָרִים מְגִדְלִיתָא
וּמָרִים דִּיעֲקוֹב וְשָׁלוֹם וְכִנִּי חֲרוֹמָא
דִּיאֲתִין יִמְשַׁחְנִיהִי :

בְּשַׁפְרָא דִּין בְּחָד בְּשָׂא אֲתִי לְבֵית
קְבוּרָא כֹד דְּנַח שְׁמֵשָׁא :

וְאַמְרֵן הִי בְּנִפְשָׁהִין מִן דִּין עֵגֶל
לֵן כֹּאפָא מִן תְּרַעָה דְּבֵית קְבוּרָא :

וְחָרִי חֲזִי דְּמַעְגְלָא הִי כֹאפָא
רַבָּא הוּת גִּיר טָב :

וְעַלִּין לְבֵית קְבוּרָא וְחֲזִי עֲלִימָא
דִּיתֵב מִן יִמִּנָּא וְעֵשִׂיף אֲסִטְלָא
חֲוֹרְתָא וְתִמְהִי :

הוּ דִּין אֲמַר לְהִין לֵא תְדַחֲלֵן
לִישׁוּעַ נִצְרִיָּא בְּעֵין אֲנִתִין הוּ
דְּאַזְדַּקְףָּ קָם לֹא הוּא תִנְנָה דְּוִכְתָּא
אִיכָא דְּסִים הוּא :

אַלָּא זִלִּין אֲמַרִין לְתַלְמִידוֹהִי
וְלְכֹאפָא דְּהָא קִדְם לְכוּן לְגִלְיָלָא
תִּמְן תְּחֻזְבִּיתִי אִיכָנָא דְּאֲמַר לְכוּן :
וְכֹד

43 Venit Ioseph ille qui erat à Ra-
metha, honorabilis senator, qui etiā
ipse expectabat regnū Dei: Et cōfi-
dentiam sumpsit, ac ingressus est ad
Pilatum, petiitque corpus Ieschua.

44 Pilatus autem miratus est si iā
mortuus esset: Et vocavit centurionē
illū, ac interrogavit eum num ante
aliquod tempus mortuus esset.

45 Et quum didicisset, dedit corpus
illius Iosepho.

46 Et emit Ioseph lineum pānum:
et deposuit illum ac inuoluit illum in
eo, posuitque illum in sepulchro quod
erat effossum in rupe, et deuolui la-
pidem super ostium sepulchri.

47 Mariam verò Magdelaitha et
Mariam illa quæ erat Iusse vide-
runt ubi positus esset.

Cap. XVI.

1 ET quum trāsuiisset sabbathum,
Mariā Magdelaitha, & Ma-
riam Iaakub, et Schalum, emerāt
aromata, ut venientes ungerent eū.

2 In aurora autem in prima[diē] in
sabbatho, venerunt ad locum sepul-
chri, quum oriretur sol.

Et dicebāt apud seipsas, Quis verò
deuoluit nobis lapidē ab ostio loci se-
pulchri?

4 Et intuitæ viderūt quòd deuolutus
esset ille lapis: magnus. n. erat valde.

5 Et ingressæ sunt in locum sepulchri,
ac viderunt adolescentem qui sede-
bat à dextera, et amictus erat stola
candida: et absterritæ fuerunt.

6 Ipse verò dixit eis, Ne timeatis:
Ieschua Natzrai queritis qui cru-
cifixus est: surrexit, non est hic. ecce
locus ubi positus erat.

7 Sed abite, dicite discipulis eius et
Cipha quòd ecce præcedit vos in Ga-
lileam: illic videbitis eum sicut dixit
vobis.

1 Præteritū per-
fectum per plu-
quam perfectum
conuerti, quò cla-
rius appareret cō-
sensus inter hunc
Euangelistam &
Lucam, qui diser-
tè narrat aromata
coēpta fuisse pri-
diē quā adu-
gendū Christum
mulieres exirent.
Quòd si reddidif-
sem, Et quum trās-
fuiisset sabbathum
emerunt &c. vide-
retur Marcus dice-
re mulieres exa-
cto sabbatho &
aromata emisse, &
ad sepulchrū pro-
fectas esse: quòd
minimè conueni-
t cum verbis Lucæ.
Sciūt autē omnes
qui Hebræam lin-
guam attigerunt,
omnes præterito-
rū species sub v-
na contineri.
2 Sabbathū pro
septimana sumi-
tur, vt initio Mar-
th. 28. annōtāui-
mus.

Euangelium

Καὶ ὅτε ἐλθοῦσαι ταχὺ, ἔφυγον ἀπὸ 8
τῶν μνημείων· εἶχε ὁ αὐτὰς ὄψις καὶ ἐκ-
στασις· καὶ οὐδὲν οὐδὲν εἶπον· φόβου καὶ
θαυμάσιον.

Ioh. 20. 16

Luc. 8. 2

Ἀναστὰς δὲ πρῶτον πρὸς τὴν σαββά- 9
τον, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μα-
γδαλῇ, ἀφ' ἧς ἐκβέβληκει ἐπὶ αὐ-
τὴν δαίμονια.

Εκείνη πορεύσασα ἀπήγγειλε τοῖς 10
μετ' αὐτῶν ὅμοιόις, πενθοῦσι καὶ
κλαίοντι.

Καὶ κείνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ, ἐδέξα- 11
θησαν αὐτῇ, ἡπίστησαν.

Luc. 14. 13

Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἄλλοις αὐτῶν πε- 12
ριπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ μορ-
φῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν.

Καὶ κείνοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν 13
τοῖς λοιποῖς· οὐδὲ ἐκείνοις ἠπίστευσαν.

Luc. 24. 36

Ioh. 20. 19

Υστερον, ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς 14
ἐνδεκά ἐφανερώθη, καὶ ὡνείδισε πρὸς
αὐτοὺς τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν· ὅτι
τοῖς δεασαμένοις αὐτὸν ἐξηγεμένῳ
ἐκ ἠπίστευσαν.

Matth. 27. 19

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορεύσιντες εἰς τὴν 15
κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον
ἐν παντί τῇ κτίσει.

Ioh. 11. 48

Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς, σω- 16
θήσεται· ὁ δὲ ἀπισήσας, κατακριθή-
σεται.

Act. 16. 18

Act. 2. 4

& 10. 46

Σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσι, ταῦτα 17
παρεκολουθήσονται· ἐν τῷ ὀνόματί μου
δαίμονια ἐκβαλοῦσι· γλώσσαις λα-
λήσουσι καὶ νεκροὺς.

Act. 28. 5

Act. 28. 8

Ὁ φεῖς ἄρουσι· καὶ ὁ θανάσιμόν 18
πρίωσιν, οὐ μὴ αὐτοὺς βλάβῃ· ὅτι
ἂν ῥῶσιν χεῖρας ὅτι δόξουσιν, ἐκ κα-
λῶς ἔξουσιν.

Luc. 24. 5

Ὁ μὲν οὖν Κύριος μὲν πρὸς λαλήσας 19
αὐτοῖς, ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ
ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ.

Εκείνοι

Tunc abeuntes citò, fugerunt à
monumēto. tenebat enim eas tre-
mor & stupor, neque cuiquam di-
cebant: timebant enim.

Quū autē surrexisset Iesus, ma-
gnè primo die hebdomadis appa-
ruit primū Mariæ Magdalenaë,
ex qua ei ecerat septem dæmonia.

Christus ipse Maria
Magdalena apparet
discipulorum incre-
dulitatē exprobrans.

Illa profecta annuntiauit iis qui
cum ipso fuerant, lugentibus ac
flentibus.

Illi verò quū audissent eum vi-
uere & conspectum fuisse ab ea,
non crediderunt.

Christus duobus aliis
discipulis apparet, et
tandē etiam ipsis en-
decim Apostolis.

Postea autē duobus ex ipsis am-
bulantibus apparuit alia forma,
quum rus proficiscerentur.

Et illi abierūt, & annūtiaverūt re-
liquis: qui ne illis quidē crediderūt.

Postremò, vnà sedentibus ipsis
vndecim exhibuit sese, & expro-
brauit incredulitatem eorū, & cor-
dis duritiē, quòd iis qui ipsū con-
spexerāt excitatū nō credidissent.

Et dixit eis, Profecti in mūdum
vniuersum, prædicate Euangeliū
omni creaturæ.

Designatur Apostoli
definito ipsorum mu-
nere, docendi videli-
cet que audierant,
& sacramenta insti-
tuta administrandi:
addita edendi mira-
cula potestate.

Qui crediderit & baptizatus
fuerit, seruabitur: qui verò non
crediderit, condemnabitur.

Signa autē eos qui crediderint
hæc subsequēntur, Per nomē meū
dæmonia eiicient: linguis loquē-
tur nouis:

Serpentes tollēt: & siquid lethā-
le biberint, nequaquam nocebit
eis: ægrotis manus imponent, &
bene habebunt.

Christus in terris suo
munere defunctus,
in celum ascendit,
inde Ecclesiam suam
Apostolica doctrina
varius signis confir-
mata, ad fines & que
seculorū gubernatin-
rus.

Dominus igitur postquam lo-
quutus fuisset eis, sursum receptus
est in cælū, & sedit ad dextrā Dei.

Illi

וכד שמעי ערקי ונפקי מן קברא
אחיד הוא להין גיר תהרא ורתיתא
ולאנש מדם לא אמרין דחילן הוי
גיר :

8 Et quum audiuiſſet, fugerunt, & egressi sunt à sepulchro. apprehenderat enim eas stupor et tremor: & nemini quicquam dicebant: timebant enim.

בשפרא דין בחד בשבא קם
ואתחזי לוקדם למרים מגדליתא הי
דשבעא שאדין אפק הוא מנה :
והי אזלת סכרת להנון דעמה הוו
דאבילין הוו ובכין :

9 In aurora autem, in primo[³ die] in sabbatho, surrexit, & conspectus est primum Mariam Magdelaitha illi ex qua septem demonia eiecerat.

³ Id est, In septimana.

והנון כד שמעו דאמרין דחי
ואתחזי להין לא הימנו אנן :
בתר הלין אתחזי לתרין מנהון
בדמותא אחרתא כד מהלכין ואזלין
לקריתא :

10 Et illa profecta nuntiauit iis qui cum ipso fuerant qui lugebant & flebat.

11 Et illi quum audirent quod diceret [mulieris] quod uiueret, & conspectus esset sibi, non crediderunt eis.

12 Post hac conspectus est duobus ex ipsis in similitudine alia, quum ambularent, et irent in pagum.

והנון אזלו אמרו לשרכא אף
לא להנון הימנו :

13 Et illi abeuntes dixerunt reliquis: neque illis crediderunt.

אחרית דין אתחזי לתר עסר כד
סמיכין וחסד לעורות הימנותהון
ולקשיות לבהון דלהנון דחזאוהי
דקם לא הימנו :

14 Postremo autem conspectus est⁴ duodecim accubentibus, & exprobrauit paruitate fidei eorum, et duritate cordis eorum, quod illis qui uidiſſet ipsum quod surrexiſſet, non credidiſſent.

⁴ Certum est Iudam proditorem non amplius fuisse in illorum confortio, atque ideo vn decim tantum erant: sed tamen in Syriaco textu dicitur duodecim, non quod plenus tunc esset numerus, sed ex usu scripturae maxima pars totius nomē retinet. Subtilius etiam dici posset respici dei ordinationem quae integra adhuc manebat.

ואמר להון זלו לעלמא כלה
ואכרוז סכרתי בכלה בריתא :

15 Et ait eis, Abite in mundum uniuersum, & predicate Euangelium inter omnes creaturas.

אינא דמהימן ועמד חיא ואינא
דלא מהימן מתחייב :

16 Is qui credidit, & baptizatur, seruatur: et is qui non credidit, condemnatur.

אתותא דין לאילין דמהימנין
הלין יקפן בשמי שאדא יפקון
ובלשנא חדתא ימללון :

17 Signa autem eos qui credunt, haec sequentur, In nomine meo demonia eicient: et linguis nouis loquentur:

וחוותא ישקלון ואן סמא דמותא
ישתון לא יחר אנון ואידיהון יסימון
על בריהא ויתחלמון :

18 Et serpentes tollent: & si venenum mortis biberint, non molestum erit eis: & manus suas imponent super infirmos, ac sanabuntur.

ישוע דין מרן מן בתר דמלך
עמהון לשמיא סלק ויתב מן ימינא
דאלהא :

19 Ieschna autem Dominus noster, postquam loquutus est cum eis, in caelum ascendit, et sedet à dextra Dei.

Illi

הנון

Euangelium

Εκαῖνοι ὃ ἔξελθόντες ἐκήρυξαν παν-
ταχό, τῷ Κυρίου συνέργουτος, καὶ τὸν
λόγον βεβαιούτος διὰ τῶν ἐπακολου-
θουσῶν σημείων.

20 Illi verò egressi prædicarunt
vbiq; || Domino vnà operante, &
sermonem confirmantē per signa
subsequentia.

Τὸ κατὰ Λουκᾶν
διαφάνει.

Euangeliū secundum Lucam.

Κεφάλαιον α΄

Cap. I.

ΓΕΙΔΗ' ΠΕΡ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατά-
ξασθαι διήγησιν τοῦ τῷ
πεπληροφορημένων ἐν
ἡμῖν πραγμάτων,

Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν ὁ ἀπ' ὧν
ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γυρόμε-
νοι τῷ λόγῳ.

Εδοξε καὶ μοι ᾤρησθαι ἀποκρίσασθαι
ἐν παντὶ ἀκριβῶς, καὶ δι᾽ ἧς σοι γρά-
ψαι, κράτιστε Θεόφιλε.

Ἰνα ᾔπρωγας τοῦ ὧν κατηχήθης
λόγων πλὴν ἀσφάλειαν.

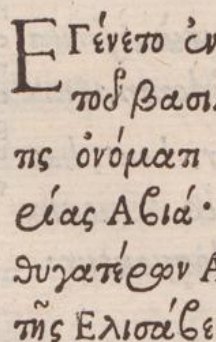

Voniam multi aggressi
sunt componere narra-
tionē earum rerum qua-
rum plena fides nobis fa-
cta est,

2 Prout tradiderunt nobis qui à
principio spectatores ipsi & mini-
stri fuerunt sermonis:

3 Visum est etiam mihi, omnia
altè repetita penitus consequuto,
ordine de eis ad te scribere, præsta-
tissime Theophile:

4 Vt agnoscas earum rerum ve-
ritatē quas auditione accepisti.

ΕΓένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου
τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας, ἱερθεύ-
σης ὀνόματι Ζαχαρίας, ἔξ ἑφημε-
ρίας Αβιά· καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐκ τῆς
δυνατέων Ααθὺν, καὶ τὸ ὄνομα αὐ-
τῆς Ελισάβετ.

6 Ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφοτέροι ἐνώ-
πιον τῷ Θεῷ, πορευόμενοι ἐν πάσαις
ταῖς ἐντολαῖς καὶ διατάγμασι τῷ Κυ-
ρίου ἀμειψόμενοι.

7 Καὶ οὐκ ἔω αὐτοῖς τέκνον, καθό-
τι Ελισάβετ ἔω στείρα, καὶ ἀμφο-
τέροι περὶ θεοβελήκοντες ἐν ταῖς ἡμέραις
αὐτῶν ἦσαν.

8 Vit diebus Herodis illius re-
gis Iudææ, sacerdos quidam
nomine Zacharias, ex vice Abia:
vxor verò ipsius erat ex filiabus
Aaron, & nomen eius Elisabet.

6 Erant autem iusti ambo in con-
spectu Dei, incedētes in omnibus
mandatis & constitutionibus Do-
mini inculpate.

7 Nec erat ipsis proles, eò quòd
esset Elisabet sterilis, & ambo pro-
uecti iam essent ætate.

Factū

Εγένετο

Lucas huius historia
testes oculatos lan-
das.

Iohānes, alter Elias,
futurus Christi appa-
ritor, ex stirpe Aarō-
nis, & quoque celebri-
ter inculpato paren-
te, præter ordinē na-
turæ, adhibito dupli-
ci miraculo concipi-
tur: & homines tem-
pestive ad audiendū
eius præconium secū-
dum Prophetarum
predictiones, exiit-
sur.

הנוז דין נפקו ואכרוז בבל דוכא
ומרן מעדר הוא להון ומשר מליהון
באתותא דעכדין הון :

שלם אונגליון קדישא סברתא
דמרקוס דמלל וסבר
רהומאית ברהומא :

אונגליון קדישא סברתא
דלוקוס מסברנא
דמלל וסבר יונאית
באלכסנדריא רבתא :

קפלאון א

טול דסניא ^ב צבו ^ב צבא
דיכתבון ^ע תשעיתא ^ע שעה
דסוערנא אילין דחנן
מפסינן בחון ^ד פיס ^ד

Quoniam multi voluerunt
scribere narrationes rerū
gestarum illarum de qui-
bus nos persuasi sumus,

Cap. I.

איך מדם דאשלמו לן הנוז דמן
קדים הון חזיא ומשמשגא דילה ^ע הון
דמלתא :

2 Prout tradiderunt nobis ii qui à
principio fuerunt spectatores & mi-
nistri ipsius sermonis:

אתחזי אף לי מטול דקריב הוית
יצפאית לכלהון דכל מדם ^ע בטכסה ^ע יצף
אכתוב לך נציחא תאופילא :

3 Visum est etiam mihi, propterea
quod proximus fui accurate omni-
bus, ut omnia ordine suo scribam ti-
bi excellens Theauphile:

דתדע שררא ^ה דמלל ^ה אילין ^ה מלל
דאתתלמדת להין :

4 Ut agnoscas veritatem sermonis
eorum in quibus edoctus fuisti.

הוא ביוממתה דהרודס מלכא
דיהודא כהנא חד דשמה הוא זכריא
מן תשמשתא דבית אביא ואנתתה
מן בנתה דאהרון שמה הוא אלישבע :

5 **F**uit in diebus Hiraudis Regis Ihu-
da sacerdos ¹ quidam, cui nomē
erat Zachariah, ex ministerio fami-
liæ Abia: et uxor eius ex filiabus Aha-
run, cuius nomen erat Elischeuah.

תריהון דין זדיקין הון קדם אלהא
ומהלכין בכלהון פוקדננהו
ובכאנותה דמריא דלא ^א עדלי ^א :

6 Ambo autem iusti erant coram
deo, et incedentes in omnibus man-
datis eius, et in rectitudine Domi-
ni, sine reprehensione.

ברא דין לית הוא להון מטול
דאלישבע עקרתא הות ותריהון סגיא
ביומיתהון הון :

7 Filius autem non erat eis, propterea
quod Elischeuah sterilis esset, & am-
bo prouecti in diebus suis essent.

Factum

Euangelium

Ερχέτο δὲ ἐν τῷ ἱερατεῖ αὐτὸν 8
ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἐναντι
τῆς Θεοῦ,

Κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας, ἔλαχε 9
τῆς θυμιάσαι, εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ
Κυρίου.

Exo. 30. 7
Leuit. 16. 17

Καὶ πᾶν τὸ πλῆθος τῆς λαοῦ 10
προσβύχοντες ἐξω τῇ ὥρᾳ τῆς θυ-
μιάματος.

Ὡφθη ὁ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐξω 11
ἐκ δεξιῶν τῆς θυσιαστηρίου τῆς θυμιά-
ματος.

Καὶ ἐπαράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, 12
φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.

Εἶπε ὁ πρὸς αὐτόν ὁ ἄγγελος, Μὴ 13
φοβῆσαι Ζαχαρία. διότι εἰσκούσθαι ἡ
δέησίς σου, καὶ ἡ γυνή σου Ελισάβετ γυν-
νήσ σου, καὶ καλέσῃς τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Ἰωάννην.

Καὶ ἔσται χαρὰ σοι 14
πολλοὶ ὅτι τῇ γυνήσ σου αὐτὸς χαρήσονται.

Ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον 15
τοῦ Κυρίου, καὶ οἶνον καὶ σικερα εἰς μὴ πίνειν. Πνύ-
ματος ἁγίου πληθήσεται ἐπ' αὐτὸν κοι-
λίας μητρὸς αὐτοῦ.

Malach. 4. 5
matth

Καὶ πολλοὶ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ 16
στρέψονται πρὸς τὸν Κύριον τὸν Θεὸν αὐτῶν.

Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον 17
αὐτοῦ ἐν πνύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου,
ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα,
καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων ἐπομι-
νίσκει Κύριον λαὸν κατεκλινάσμενον.

Καὶ εἶπε Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγε- 18
λον, Κατὰ τί γνώσεται τοῦτο; ἐγὼ γὰρ
εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου πρεβε-
σκηῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐ- 19
τῷ, Εγὼ εἰμι Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπεστάλμεν λαλῆσαι
πρὸς σε, καὶ διὰ τῆς ἀγγελίας σου ταῦτα.

Καὶ

Factum est autē quum is sacer-
dotio fugeretur in ordine vicis
suar ante Deum,

Secundum ritum functionis sa-
cerdotalis, sortitus est *munus* suf-
fimenti faciendi, postquam ingres-
sus esset in templum Domini.

¶ Et tota multitudo populi foris
precabatur tempore suffitus.

Visus autem est ei Angelus Do-
mini, stans ad dextram altaris suf-
fitus.

Et Zacharias eo viso turbatus est,
& pavor incidit in eum.

Dixit autem ei Angelus, Ne ti-
me Zacharia. nam exaudita est de-
precatio tua: vxorque tua Elisa-
bet gignet tibi filium, & vocabis
nomen eius Iohannem.

Et erit tibi gaudio & exultatio-
ni, multique super eius natiuita-
te gaudebunt.

Erit enim magnus in cōspectu
Domini, & vinum siceramq; non
bibet: & spiritū Sācto implebitur
etiam ab utero matris suæ:

¶ Multosq; filiorū Israel conuer-
tet ad Dominum Deū ipsorum.

Nam ipse præcedet in cōspectu
eius, cū spiritu & virtute Eliæ, ut
cōuertat corda patrū in filios, & re-
belles ad prudentiā iustorū: ut pa-
ret Domino populum instructū.

Tunc dixit Zacharias Angelo,
Quo *argumento* istud noscam? ego
enim sum senex, & vxor mea pro-
uecta est ætate.

Et respondens Angelus dixit ei,
Ego sum Gabriel qui adsto in cō-
spectu Dei: missusque sum ut te
alloquar, & hæc tibi læta nuntiē.

Et

הוא הוא דין כד מכהן הוא
בטכסא דתשמישה קדם אלהא :
בעידא דבהנותא מטיהי דיסים
בסמא ועל להיכלה דמריא :
וכלה בגשא דעמא מצלא הוא
לבר בעדנא דבסמא :
ואתחזי לה לזכריא מלאכא
דמריא דקאם מן ימינא דמדבחה
דבסמא :
ואשתגש זכריא כד חזיהי ודחלתא
נפלת עלוהי :
ואמר לה מלאכא לא תדחור
זכריא מטול דאשתמער צלותך
ואנתתך אלישבע תאלדי לך ברא
ותקרא שמה יוחנן :
ותהוא לך חרותא ורוחא
וסניא יחרון כמולדה :
יהוא גיר דב קדם מריא וחמרא
ושכרא לא ישתא ורוחא דקודשא
יתמלא עד הו כפרסא דאמה :
וסניא מן בני יסריל יפנא אנון
לות מריא אלהחון :
וחו יאול קדמוהי ברוחא ובחילא
דאליא נביא דיפנא לבא דאבהא
על בניא ולאילין דלא מתטפיסין
לידעתא דכאנא ויטיב למריא
עמא גמירא :
ואמר זכריא למלאכא איכנא
אדעהרא אנא גיר איתי סבא ואנתתי
סניאת ביומתי הי :
וענא מלאכא ואמר לה אנא
אנא גבריאיל דקאם אנא קדם
אלהא ואשתלחרת דאמלל עמך
ואסברך הלין :

8 Factum est autem quum sacerdo-
tio fūgeretur in ordine ministerii sui
coram Deo,
9 Secundū cōsuetudinē sacerdotii,
euenit ei ut ² poneret aromata. Et
ingressus est in templum Domini.
10 Omnis autē congregatio populi o-
rans erat foris tēpore ³ aromatum.
11 Et conspectus est Zachariah Ange-
lus Domini stans à dextra ⁴ altaris
aromatum.
12 Et cōturbatus est Zachariah quū
videret eū, & timor incidit super eū.
13 Et dixit ei Angelus, Ne timeas
Zachariah, quia exaudita est oratio
tua, et uxor tua Elischaenah pariet ti-
bi filium, & vocabis nomen eius Iu-
channan.
14 Eritque tibi gaudium et exultatio:
et multi gaudebūt de eius natiuitate.
15 Erit enim magnus corā Domino,
& uinū & siceram nō bibet: et Spiri-
tu sancto implebitur adhuc existens
in ventre matris suæ.
16 Et multos ex filiis Iisrael conuer-
tet ad Dominum Deum ipsorum.
17 Et ipse ⁵ pracedet eum in Spiritu,
et in uirtute Iliah propheta: ut cōuer-
tat cor patrum super filios, et eos qui
sunt ⁶ contumaces, ad cognitionem
rektorum: et preparabit Domino po-
pulum perfectum.
18 Et dixit Zachariah ad Angelum,
Quomodo noscam istud? Ego enim
sum senex, & uxor mea prouecta in
diebus suis est.
19 Et respondit Angelus, & dixit ei,
Ego sum ⁷ Gabriël, qui asto coram
Deo, et missus sum ut loquar tecū,
et nuntiem tibi hæc.

² Hebraismus est,
Vt suffitum face-
ret. hoc est, Vt of-
ferret suffitum.

³ Id est Suffitum.

⁴ Id est, Altaris
quod dicebatur
thymiamatis.

⁵ Ad verb. Ibi
ante eum.

⁶ Ad verb. Qui
non persuadetur,
vel Qui nō acquie-
scunt: subaudi ve-
ritati.

⁷ Nusquam in
veteri Testamen-
to in libris ante
captiuitatem Ba-
bylonicā scriptis
propria Angelorū
nomina exprimū-
tur: imò interro-
gati de suo nomi-
ne leguntur recu-
sasse id indicare.
At post transmi-
grationem in Ba-
bylonem, & in ve-
teri & in nouo Te-
stamento eorum
nomina expressa
ponuntur. Vnde
illud R. Simonis
filii Lalzifch in
Talmud Ierosoly-
mitano in volu-
mine De princi-
pio anni, cap. i. Pa-
tres nostri nomi-
na Angelorū secū
adduxerunt ex Ba-
bylone.

Euangelium

Καὶ ἰδοὺ, ἐσησιωπῶν καὶ μὴ θωά- 20
μιμος λαλῆσαι, ἄχρι ἧς ἡμέρας ῥή-
ται ταῦτα· ἀνδ' ὧν ἐκ ἐπίσευσας τοῖς
λόγοις μου, οἵ πνες πληροθήσονται εἰς
τὸν καιρὸν αὐτῶν.

Καὶ ὡς ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζα 21
χαρίαν· ἐθαύμαζον ἐν τῷ ᾄδειν
αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ.

Ἐξελθὼν δὲ ἐκ ἡδυνάου λαλῆσαι 22
αὐτοῖς· ἐπέγνωσαν ὅτι ὁπῆασίαι ἐώ-
ρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ὡς δια-
νύων αὐτοῖς· καὶ διέμυρε κωφός.

Καὶ ἐρχέτο, ὡς ἐπλήθη αἱ ἡμέ- 23
ραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς
τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ταύτας τὰς ἡμέρας σινέλα 24
βεν Ελισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· καὶ διεκρυ-
βεν ἐαυτὴν μὲν πέντε, λέγουσα,

Ὅτι οὕτω μοι πεποίηκεν ὁ Κύριος ἐν 25
ἡμέραις αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν τὸ ὄνειδος
μου ἐν ἀνθρώποις.

Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ 26
ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πόλιν
τὴν Γαλιλαίας ἣ ὄνομα Ναζαρεθ,

Πρὸς παρθένον μεμνησευμένην ἀν- 27
δρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ὃς οἴκου Δαβὶδ·
καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου, Μαριάμ.

Καὶ εἰσελθὼν ὁ ἄγγελος πρὸς αὐ- 28
τὴν, εἶπε, Χαῖρε κεχαριτωμένη· ὁ Κύ-
ριος μετὰ σοῦ· διλογημένη σου ἐν γυ-
ναίξιν.

Ἡ δὲ ἰδοῦσα διεταράχθη ἐπὶ τῷ 29
λόγῳ αὐτοῦ· καὶ διελογίζετο ποταπὸς
εἴη ὁ ἀσπασμὸς ἐστίν.

Καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ, Μὴ φο- 30
βῶς Μαριάμ· ὅτι εἶς γὰρ χάριν παρὰ
τῷ Θεῷ.

Καὶ ἰδοὺ, συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέ- 31
ξῃ υἱόν· καὶ καλέσῃς τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Ἰησοῦ.

Et ecce, filebis, nec loqui pote-
ris *ad eum* usq; diem quo hæc fiât:
eo quod non credidisti sermoni-
bus meis, qui implebuntur tempo-
re suo.

Erat autem populus expectans
Zachariam: & mirabantur quod
is tardaret in templo.

Ille verò egressus nō poterat eis
loqui: & cognouerunt eum visio-
nem vidisse in templo. Nam ipse
innuebat eis: permansitq; mutus.

Et factum est, vt impleti sunt di-
es ministerii ipsius, abiit domum
suam.

Post illos autem dies concepit
Elisabet vxor eius: & occultauit
se mensibus quinque, dicens,

Nempe ita mihi fecit Dominus
diebus quibus *me* intuitus est vt
auferret probum illud meum in-
ter homines.

Mense autem sexto missus est
Angelus Gabriel à Deo in urbem
Galilææ cui nomen Nazareth,

Ad virginē desponsam viro cui
nomē erat Ioseph, ex domo David:
nomen autē virginis erat Maria.

Ingressus igitur Angelus ad eā,
dixit, Ave gratis dilecta: Domi-
nus tecum est: benedicta tu inter
mulieres.

Illa verò quā eā vidisset, pertur-
bata est super eius sermone: & co-
gitabat qualis esset salutatio ista.

Tunc dixit ei Angelus, Ne ti-
me Maria: es enim in gratia apud
Deum.

Et ecce, concipies in vtero, &
paries filium: & vocabis nomen
eius Iesum.

*Angelus nascitur
Domino in seruitutem,
ad virginem Mariā
mittitur, in qua Fi-
lius Altissimi Da-
uidi promissus, virtu-
te Spiritus sancti co-
cipitur.*

Matth. 1.18

Esa. 7.14

Infrā, 2.11
matth. 1.21

Οὗτος

Hic

^a מכיל טעמו
מעתה
מכיל טעמו
מעתה
^b אמר
מלא
^c מלא
^d וכן כמו
ומן
קום
סכא
^e הוחרתה
התאחרותה

מכיל תהוה שתיוק ולא תשכח
לממללו עד מא ליומא דהלין יהוין
על דלא^b הימנה למלי הלין
דמתמלין^d בזכניהן :

20 Deinceps eris tacitus, neque poteris loqui usque in diem quo hac fiet, eo quod non credidisti sermonibus meis, qui implebuntur tempore suo.

21 Populus autem stabat, et expectabat Zachariah, et mirabantur de mora eius⁸ quæ [fieret] in templo.

⁸ Id est, Quod tã diu maneret in templo, hoc est, in sacratione parte templi.

22 Quum egressus autem esset Zachariah, non poterat loqui cum eis: et intellexerunt quod visionem vidisset in templo. Et ipse innuebat nutu eis, et mansit quasi mutus.

23 Et quum impleti essent dies ministerii eius, iuit in domum suam.

24 Et factum est post dies eos in utero concepit Elischeua uxor eius: et occultabat se ipsam mensibus quinque, ac dicebat,

25 Nempe hæc fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit me, ad auferendum⁹ opprobrium meum quod est inter filios hominis.

⁹ Id est, Quo afficior ab hominibus ob sterilitatem meam.

26 In mense autem sexto missus est Gabriel Angelus à Deo in Galilaam in ciuitatem cuius nomen Natzareth;

27 Ad virginem quæ desponsata erat viro cuius nomen erat Ioseph, de domo David: et nomen virgini erat Mariam.

28 Et ingressus est ad eam Angelus, et dixit ei, Pax tibi, plena gratia: Dominus noster tecum: benedicta inter mulieres.

29 Illa verò quum vidisset, cõturbata est in sermone eius, et cogitabat cuiusnam esset¹⁰ pax ista.

¹⁰ Id est Salutatio. Nã quæ hæc Angelus protulit, in Syriaco verba sunt salutatis, & bene precationis.

30 Et dixit ei Angelus, Ne timeas Mariam: inuenisti enim gratiam apud Deum.

31 Ecce enim, concipies in utero; et paries filium: et vocabis nomen eius Iescha.
Cc. ij.

¹¹ Ad verb. Accipies vterum, Syra phrasis.

עמא דין קאם הוא ומסכא
לזכריא ותמיהין הוו על^e תוחרתה
דבהיכלא :

כד נפק דין זכריא לא משכח
הוא דימלל עמהון ואסתכלו דחזוה
חזא בהיכלא והו מרמו רמו הוה
להון^h וקוי כד חרש :
וכד אתמליו יומתא דתשמשתה
אתא לביתה :

והוא מן בתר יומתא הנון בטנת
אלישבע אנתתה^k ומטשיא הורת
נפשה ירחא חמשא ואמרא הות :

דהלין עכד לי מריא ביומתא דחר
בי^m למסק חסדיⁿ דבית בני נשא :
בירחא^o דין דאשתא אשתלח
גבריאל מלאכא מן לות אלהא :

לגלילא למדינתא דשמה נצרת :
לות בתולתא דמכירא לגברא
דשמה יוסף מן ביתא דדוד ושמה
לבתולתא מרים :

ועל לותה מלאכא ואמר לה^q
שלם לכי מלית טיבותא מן עמכי
ברכת בנשא :

הי דין כד חזת אתרהבת במלתה
ומתחשבא הות דמנו שלמא הנא:
ואמר לה מלאכא לא תדחלין
מרים אשכחתי גיר טיבותא לורת
אלהא :

הא גיר תקכלין בטנא ואתא לדין
ברא ותקרין שמה ישוע :

הא גיר תקכלין בטנא ואתא לדין
ברא ותקרין שמה ישוע :

Euangelium

Οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς υἱοῦ κληθήσεται· καὶ δώσεται αὐτῷ Κύριος ὁ Θεὸς τὸ θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.

Καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔσται τέλος.

Εἶπε δὲ Μαριὰμ πρὸς τὸν ἄγγελον, Πῶς ἔσται τῆτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ, Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δυνάμις υἱοῦ κληθήσεται σοι· διὸ καὶ τὸ γυνώμενον ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ.

Καὶ ἰδοὺ, Ἐλισάβετ ἡ συγγενὴς σου, καὶ αὐτὴ σπείρει φῦλον ἐν γήρᾳ αὐτῆς· καὶ οὗτο μὲν ἔκτος ὅστιν αὐτῇ τῇ καλουμένην σείρα.

Οτι ἐκ ἀδυνατήσεως παρὰ τῷ Θεῷ πάν ῥήματα.

Εἶπε δὲ Μαριὰμ, Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥήμα σου. Καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

Ἀναστῆσα ὁ Μαριὰμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐπορεύθη εἰς τὴν ὄρεινὴν μὲν ἀπουδῆς εἰς πόλιν Ἰούδα.

Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ.

Καὶ ἐχρῆτο ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ Μαριὰμ, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς· καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἐλισάβετ.

Καὶ ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ εἶπεν, Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, ὁ βεβλῆτος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

Καὶ πόθεν μοι τῆτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με;

Ἰδοὺ γὰρ, ὡς ἐχρῆτο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.

Καὶ

Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur: dabitque ei Dominus Deus sedē David patris ipsius.

Regnabitque super domum Iacob in æternum; & regni eius nō erit finis.

Dixit autē Maria ad Angelum, Quomodo erit istud, quandoquidē virum non sum cognitura?

Et respōdens Angelus dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi inumbrabit te. Propterea id etiā quod nascetur ex te sanctū, vocabitur Filius Dei.

Et ecce, Elisabet cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mēsis est sextus ipsi quæ vocabatur sterilis.

Quia apud Deum non erit impossibile vllum verbum.

Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundū verbū tuum. Et abiit ab ea Angelus.

Quum autem surrexisset Maria per eos dies, profecta est in montanā regionem cum festinatione in urbem Iuda.

Et ingressa est domum Zachariæ, & salutavit Elisabet.

Et factum est vt audiuit Elisabet salutationem Mariæ, saluit foetus in vtero eius: & repleta est Spiritu sancto Elisabet:

Exclamauitq; voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, quia benedictus fructus vteri tui.

Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?

Ecce enim, vt peruenit vox salutationis tuæ ad aures meas, saluit foetus exultans in vtero meo.

Et

Dan. 7. 14. 27
mich. 4. 7

Elisabet Iohannem
et Maria Christum
in vtero gestans san-
cto Spiritu afflate,
mutuo sibi gratulan-
tur.

^a עליה ר'ל
עליון:
^b נחל כסו
נתן:
הנא יהוא רב וברה דעליה
יתקרא ב' ויתל לה מריא אלהא
בורסיה דדויד אבוהי :

32 Hic erit magnus, & filius Excel-
si vocabitur : & dabit ei Dominus
Deus solium David patris ipsius.

וימלך על ביתה דיעקוב לעלם
ולמלכותה סוף לא יהוא :

33 Et regnabit super domū Iaiakub in
aternū, et regno eius finis non erit.

אמרא מרים למלאכא איכנא
יהוא הדא דגברא לא חבים לי :

34 Dixit Mariam ad Angelū, Quo-
modo fiet istud, quia vir non est co-
gnitus mihi?

ענא מלאכא ואמר לה רוחא

35 Respondit Angelus, & dixit ei, Spi-
ritus factus veniet, & virtus Excelsi
obteget te. Propter hoc is qui nasci-
tur ex te, sanctus est, et Filius Dei vo-
cabitur.

דקודשא דתאתא וחילה דעליה יגן
עליכי מטול הנא הו דמתילד מנבי
קדישא הו וברה דאלהא יתקרא :

והא אלישבע אחינתכי אף הי

36 Et ecce, Elisheua cognata tua, etiā
ipsa in utero concepit filiū in senectu-
te sua, & hic mensis sextus est ipsi
quæ vocatur sterilis.

בטנא ברא בסוכותה והנא ירחא
דאשתא לה להי דמתקריא עקרתא :

37 Quia non est difficile Deo quicquid
voluerit facere.

מטול דלא עטל לאלהא מים :

38 Dixit Mariam, Ecce ego sum an-
cilla Domini: fiat mihi iuxta sermo-
nem tuum. Et abiit Angelus ab
ea.

אמרא מרים הא אנא אמתה
דמריא יהוא לי איך מלתך ואור
מלאכא מן לותה :

קמת דין מרים בהון ביומתי

39 Surrexit autem Mariam in die-
bus illis, & profecta est sedulo in mō-
tem, in ciuitatem Iudææ.

הנן ואולר בטילאיג לטורא
למדינתא דיהוד :

ועלת לביתה דזכריא ושאלת
שלמה דאלישבע :

40 Et ingressa est in domum Zacha-
riah, et salutauit Elisheua.

והוא דכד שמעת אלישבע שלמה

41 Et factum est quum audiret Eli-
scheua¹² salutationem Mariam, e-
xultauit infans in vêtre eius, et im-
pleta est Spiritu sancto.

דמרים דץ עולא בכרסה ואתמלית
רוחא דקודשא :

וקעת בקלא רמא ואמרת למרים
מברכתא אנתי בנשא ומברך הו
פארא דבברסכי :

42 Et clamauit voce elata, ac dixit
ipsi Mariā, Benedicta tu inter mu-
lieres, et benedictus est fructus ven-
tristui.

איכנא לי הדא דאמה דמרי
תאתא לותי :

43 Unde mihi hoc ut mater Domi-
ni mei veniat ad me?

הא גיר כד נפל קלא דשלמכי
בארני בחדותא רבתא דץ עולא
בברסי :

44 Ecce enim, quum incidit vox¹⁴ sa-
lutationis tuæ in aures meas, cū gau-
dio magno exultauit infans in ven-
tre meo.

¹² Ad verb. Inter-
rogauit de pace.
Hebraismus pau-
lo antecobseruatus
& qui frequetissi-
mè recurrit:
¹³ Ad verb. Pacē:
vt prius.

¹⁴ Ad verb. Pacē.

Euangelium

Καὶ μακαρία ἡ πισεύουσα· ὅτι ἔσται ἡ ἐλπίς 45
αὐτῆς ὡς ἡ ἀληθεία αὐτῆς παρὰ Κυρίου.

Καὶ εἶπε Μαριαμ, Μεγαλύνει ἡ
ψυχὴ μου τὸν Κύριον.

Καὶ ἠγαλλίασε τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ
τῷ Θεῷ τῷ σωτῆρί μου.

Ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπεινότητα
τῆς δούλης αὐτοῦ· ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τῆς νῦν
μακαριοῦσί με πάντες αἱ γενεαί.

Ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνα- 49
τός, καὶ ἄγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Καὶ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς γενεῶν 50
τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.

Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· 51
διεσκόρπισεν ὑψηλοφάνους διανοία καρ-
δίας αὐτῶν.

Κατέβηκε δυναστέας ἀπὸ θρόνων, καὶ 52
ἐΐψωσε ταπεινοὺς.

Πεινῶντας ἐρέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ 53
πλουτοῦντας ἐξέπεσσελε κενοὺς.

Ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, 54
μνησθῆναι ἐλέους

(Καθὼς ἐλάλησε πρὸς τοὺς πατέ- 55
ρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραάμ, καὶ τῷ Ἰσ-
αὰκ, καὶ τῷ Ἰακώβ) εἰς αἰῶνα.

Ἐμείνε δὲ Μαριαμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ 56
μηνῶν τρεῖς, ὃ ἐπέσχετο εἰς τὸν οἶ-
κον αὐτῆς.

Τῇ δὲ Ἐλισαβέτ ἐπλήσθη ὁ χρόνος 57
τοῦ τεκεῖν αὐτήν· ὃ ἐγέννησεν υἱόν.

Καὶ ἤκουσεν οἱ φιλοὶ οἱ καὶ οἱ συγγενεῖς 58
αὐτῆς ὅτι ἐμεγάλυνε Κύριος τὸ ἔλεος
αὐτοῦ μετ' αὐτῆς· καὶ σὺν ἔχαυρον αὐτῇ.

Καὶ ἐγένετο, ἐν τῇ ὀγδοῇ ἡμέρᾳ ἦλθον 59
ὡσεὶ τεμεῖν τὸ παιδίον· ὃ ἐκάλεσεν αὐτὸ
ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, Ζαχαρίαν.

Καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶ- 60
πεν, Οὐχί· ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.

Καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν, Ὅτι οὐδεὶς 61
ὄσιν ἐν τῇ συγγενείᾳ σου ὃς καλεῖται τῷ
ὀνόματι τούτῳ.

Et beata quæ credidit: nam per-
ficietur ea quæ dicta sūt ei à Do-
mino.

46 Tunc ait Maria, Magnificat a-
nima mea Dominum:

47 Et exultat spiritus meus super
Deo servatore meo:

48 Quia respexit humilem ancillā
suā. ecce enim, ex hoc tēpore bea-
tā me prædicabūt omnes ætates:

49 Quia magnificè mecū egit po-
tens ille, cuius sanctum est nomē:

50 Et cuius misericordia in omnes
ætates parata est timentibus ipsū.
|| Forte facinus fecit brachio suo:
|| dissipavit superbos cogitatione
cordis ipsorum.

52 Detraxit potentes è thronis, &
extulit humiles.

|| Famelicos implevit bonis, & di-
uites ablegavit inanes.

54 || Suscepit Israel puerum suum,
vt memor esset misericordiæ
(|| Prout loquutus est patribus no-
stris, nimirum Abrahamo, & semi-
ni eius) in æternum.

56 Mansit autē Maria cum illa quasi
menses tres: & postea reuertit do-
mum suam.

57 Elisabethæ verò impletū est tē-
pus pariendi: & peperit filium.

58 Et audierunt accolæ & cognati
eius Dominum magnifica miseri-
cordia sua vsum esse erga eam: &
ei gratulabantur.

59 Et factum est, die octauo vene-
runt vt circunciderēt puerulum:
& vocabant eum ex nomine pa-
tris ipsius, Zachariam.

60 Sed respōdēs mater eius ait, Ne-
quaquā: sed vocabitur Iohannes.

61 Et dixerunt ad eam, Nemo est in
cognitione tua qui vocetur isto
nomine.

Christus afflictorum
redemptor, superbo-
rum eltor, Patribus
promissus, re ipsa tā-
dem exhibitus.

Iohannis natiuitas
novis miraculis illu-
stratur.

Esa. 51, 9

Psal. 33, 10
Esa. 29, 15

1. Reg. 2, 6
Psal. 34, 11

Esa. 30, 18.
& 41, 8.
& 54, 5
Jerem. 31, 3, 10
Gen. 17, 19
& 22, 15
Psal. 132, 11

Supra, 14

Εν ένδύον

Innue-

אמן^a וטוביה לאידא דהימנת דהוא
שולמא לאילין דאתמלל עמה מן
לות מריא :

45 Et beata ea qua credidit, quia cō-
plementum fit illis qua dicta sunt illi
à Domino.

ב מורכא טעמו
ג מנדילה ונראה
ד שרשו ירב :
ואמרת מרים^b מורכא נפשי^c
למריא :

46 Et ait Mariā, Magnificat ani-
ma mea Dominum:

ה^c וחרית רוחי באלהא^d מחיני :

47 Et letatur spiritus meus in Deo
servatore meo.

15 Ad verb. Vi-
uificante me.

ו^e דחר במוככא דאמתה האגיר מן
השא טובא יתלן לי^f שרבתא כלחין:
דעבר לותי^g רורבתא הו דחילתן
וקדיש שמה :

48 Quia respexit humilitatē ancillae
suae. Ecce enim deinceps beatitudinē
tribuent mihi generationes omnes.

ז^h וחנוה לדראⁱ ושרבתא על אילין
דחילין לה :

49 Quia fecit mihi magna i s qui po-
tens est, & sanctum nomen eius.

50 Et gratia eius in progenies et gene-
rationes erga eos qui timent ipsum.

ח^j עבר זכותא בדרעה ופדר^k חתירי
בדרעיתא דלבהון :

51 Fecit victoriā brachio suo, & disper-
sit superbos in cogitatione cordis ipso-
rum.

ט^l סחף תקיפא מן כורסותא וארים
מכיכא :

52 Detraxit potētes è thronis, & exal-
tauit humiles.

י^m בפנא סבע טבתא ועתיראⁿ שדא
ספיקאית :

53 Esurientes saturavit bonis, & di-
uites dimisit vacuē.

יא^o עדר ליסריל עכדה ואתדבר חנה
איך דמלל עם אבהין עם אברהם
ועם זרעה לעלם :

54 Audiuit Iisraiel seruum suum, et
recordatus est gratiae suae.

יב^p קוית דין מרים לות אלישבע איך
ירחא תלתא והפכת לביתה :

55 Sicut loquutus est cū patribus, cum
Abrahā, et cū semine eius in aeternū

יג^q אלישבע דין הוא הוא לה זכנא
דהאלדי וילדת ברא :

56 Mansit autem Mariam apud
Elisheua quasi menses tres, & re-
uersa est in domum suam.

יד^r ושמעו^s שבביה ובני^t טוהמה דאסגי
אלהא חנה לותה וחדין הו עמה :

57 Erat autem ipsi Elisheua tēpus
ut pareret, et peperit filium.

יז^u והוא ליומא דתמני^v ואתו
למנורה לטליא וקרין הו לה בשמא
דאבוהי זכריא :

58 Et audiuerunt vicini eius, et¹⁶ filii
cognitionis eius, quod magnificasset
Deus gratiā suam erga eam: et gau-
debant cum ea.

16 Id est, Cōfan-
guinei, nati ex eo-
dem genere, san-
guine, & coniun-
cti. Hebraismus.

יח^x וענת אמה ואמרא להון לא הכנא
אלא יתקרא יוחנן :

59 Et factum est in die octaua, et ve-
nerunt ad circumcidendum puerum:
& vocabant eum nomine patris sui
Zachariah.

יט^y ואמרו לה דלית אנש דמתקרא
בשרבתבי בשמא הנא :

60 Et respōdit mater illius, et dixit
eis, Nō sic, sed vocabitur Iuchannā.

ורמוז

61 Et dixerunt ad eam, Nō est quis-
quā qui vocetur in genere tuo nomi-
ne hoc.

Cc.iiij.

Euangelium

Ενένθουν δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὅτι ἂν 62
θέλοι καλεῖσθαι αὐτόν.

Supra, 13

Καὶ αἰτήσας πινακίδιον, ἔγραψε, 63
λεγων, Ἰωάννης ἐστὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ
ἐθαύμασαν πάντες.

Ανεώχθη δὲ τὸ σῶμα αὐτοῦ παρα- 64
χρημα, καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, ἐλάλη
διλογῶν τὸν Θεόν.

Καὶ ἐχρῆτο ἐπὶ πάντας φόβος τοῖς 65
ὡσευκοῦνται αὐτοῖς· καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὄ-
ρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖν πάντα
τὰ ῥήματα ταῦτα.

Καὶ ἔδυντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν 66
τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες, Τί ἄρα τὸ
παῖδιον τοῦτο ἔσται; Καὶ χεὶρ Κυρίου
ἔωμεν αὐτόν.

Καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλή- 67
σθη Πνεύματος ἁγίου· ἐπεφάνη αὐτῷ,
λέγων,

Infrā, 2.30
matth. 1.22

Εὐλογητὸς Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσρα- 68
ὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησε λύτρω-
σιν τῷ λαῷ αὐτοῦ.

Psal. 132. 17

Καὶ ἡ γὰρ κέρας σωτηρίας ἡμῶν ἐν 69
τῷ οἴκῳ Δαβὶδ ἔσται πατὴρ αὐτοῦ.

Psal. 132. 18
ierem. 23. 6
& 30. 10

Καθὼς ἐλάλησε διὰ σώματος τῷ 70
ἁγίῳ τῷ ἀπ' αἰῶνος περὶ φητῶν αὐτοῦ.

Σωτηρίαν ὅς ἐχθρῶν ἡμῶν, καὶ ἐκ 71
χρὸς πάντων τῶν μισουμένων ἡμῶν.

Ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῷ πατρί σου 72
ἡμῶν, καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας
αὐτοῦ.

Gene. 21. 16
ierem. 31. 33
heb. 6. 13. 17

Ὅρκον ὃν ὤμοσε πρὸς Ἀβραάμ 73
τῷ πατρί σου ἡμῶν, τὸ δοῦναι ἡμῖν,

Ἀφ' ὧς, ἐκ χρὸς τῶν ἐχθρῶν ἡ- 74
μῶν ῥυθίνοντας, λατρεῖν αὐτῷ,

Εν ὅσῳ πᾶσι καὶ δικαιοσύνη ἐνώπιον 75
αὐτοῦ, πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν.

1. Pet. 1. 15

Καὶ σὺ παῖδιον, περὶ φητῆς ὑψίστου 76
κληθήσῃ. προσπορεύσιν γὰρ πρὸς αὐτόν
σου Κυρίου, ἐπιμαίεσθαι ὁδοὺς αὐτοῦ.

Τοῦ

Innuebant autē patri eius quid 62
vellet eum vocari.

Isq; postulat tabellis scrip sit, 63
dicens, Iohannes est nomen eius.
Et mirati sunt omnes.

Apertum est autem os eius illi- 64
co, & lingua eius: & loquebatur
benedicens Deo.

Ortus est igitur timor omnibus 65
accolis eorum: & in tota monta-
na regione Iudææ diuulgata sunt
omnia verba ista.

Et omnes qui audierunt, repo- 66
suerunt ea in corde suo, dicen-
tes, Quisnā puerulus hic erit? Manus
autem Domini erat cum eo.

Et Zacharias pater eius reple- 67
tus est Spiritu sancto: propheta-
uitque, dicens,

Iohannes vindicatus,
auctoritate Spiritus
sancti, muneri
suo imitatur.

Benedictus Dominus Deus Is- 68
rael quod inuiserit & redemerit
populum suum,

Et erexit cornu salutis nobis 69
in domo David pueri sui.

Prout loquutus est per os san- 70
ctorum, qui a seculo fuerunt, Pro-
phetarum suorum,

Fecit ut nos seruariet ex inimicis 71
nostris, & e manu omnium qui o-
derunt nos:

Vt vteretur misericordia erga 72
patres nostros, ac memor esset Te-
stamenti sui sancti:

Et iuraturadi quod iurauit A- 73
brahamo patri nostro, nimirum se
daturum nobis,

Vt sine metu, e manu inimicorū 74
nostrorū liberati, seruiremus ipsi,

Cū sanctitate & iustitia in ipsius 75
cōspectu, cūctos dies vitæ nostræ.

Tu verò puerule, Propheta Al- 76
tissimi vocaberis: præibis enim an-
te faciē Domini, ut pares vias ei.

וּרְמוּז לְאֲבוֹתָי דְּאִיכְנָא עֲבָדִי
דִּישְׁמִיּוּהִי :

62 Et innuerunt patri eius quomodo vellet ut nominarent eum.

וּשְׁאֵר ^ב פְּנִיקִיתָא וּכְתָב
וְאָמַר יוֹחָנָן הוּא שְׁמָה ^ג וְאַתְדַּמַּר
כָּל־נֶשׁ :

63 Et petiit tabellas, et scripsit, ac dixit, Iuchannan est nomen eius. Et miratus est quisque.

וּמַחְדָּא אֲתַפְתַּח פּוּמָה וּלְשִׁנָּה
וּמִלָּל וּבִרְדָּ לְאֱלֹהֵא :

64 Et illico apertum est os eius, et lingua eius: et loquutus est, ac benedixit Deo.

וְהָיָה דְּחִלְתָּא עַל כָּל־חֹן שְׁכִיחֹן ^ד
וּבְכֻלָּה טוֹרָא דִּיחֹד חֵלִין מִתְמַלְלִין
חֵי :

65 Et factus est timor super omnes vicinos eorum, et in uniuerso monte Iudae ista dicebantur.

וּכְלָחֹן דְּשִׁמְעוּ מִתְחַשְׁבִּין הוּא
כָּל־בְּחֹן וְאָמַרִין מָנָא כִּי יְהוּא טָלִיא
הִנֵּה ^ה וְאִידָה דְּמָרִיא אֵת הוֹרֵת
עִמָּה :

66 Et omnes qui audiuerunt cogitabant in cordibus suis, et dicebant, Quidnam erit puer iste? Et manus Domini erat cum eo.

וְאַתְמַלִּי זְכָרִיא אֲבוֹתִי רוֹחָא ^ז
דְּקוֹדֶשָׁא וְאַתְנָבִי וְאָמַר :

67 Et impletus est Zacharias spiritu sancto, prophetauitque, ac dixit,

מְבָרַךְ הוּא מָרִיא אֱלֹהֵא דִּי־סָרִיל
דְּסַעַר עִמָּה וְעַכְדָּ לֵה פּוֹרְקָנָא :

68 Benedictus sit Dominus Deus Israel, qui visitauit populum suum, et fecit ei salutem.

וְאִקִּים לֵן קֶרְנָא דְּפּוֹרְקָנָא ^ח
בְּבֵיתָה דְּדָוִיד עֲבָדָה :

69 Et erexit nobis cornu salutis in domo David serui sui.

אִידָה דְּמִלָּל בְּפּוּמָא דְּנִבְיֹותֵי
קְדִישָׁא דְּמֵן עֵלִם :

70 Sicut loquutus est per os prophetarum suorum sanctorum, qui [fuerunt] a seculo:

דִּי־פִרְקָן מֵן כָּעַל־דְּבָבָן וּמֵן אִידָה ^י
דְּכָל־חֹן סְנַאִין :

71 Quod redempturus esset nos ab inimicis nostris, et de manu omnium inimicorum nostrorum.

וְעַכְדָּ חֲנָנִה עִם אֲבָהִין ^י וְעַהֲדָה
לְדִיתִיקוֹתֵי קְדִישָׁתָא :

72 Et exercuit gratiam suam cum patribus nostris, et recordatus est pactorum suorum sanctorum,

וּמוֹמַתָּא דִּימָא לְאַבְרָהָם אֲבוֹן
דִּיתָל לֵן :

73 Et iuramenti quod iurauit Abraham patri nostro, quod daturus esset nobis,

דְּנִתְפָּרַק מֵן אִידָה דְּכָעַל־דְּבָבָן
וְדָלָא דְּחִלָּא נְפִלוּחַ קְדִמוֹתֵי :

74 Ut seruarcmur de manu hostium nostrorum, et quod sine timore seruiremus coram eo,

כָּל־חֹן יוֹמֵתָן בְּכַאֲנוּתָא ^פ
וְאַנְתָּ טָלִיא נְבִיָּה דְּעֵלִיא תְּתַקְרָא

75 Omnibus diebus nostris in rectitudine.

תֵּאָזֵל גִּיר קֶדֶם פְּרָצוּפָה דְּמָרִיא
דִּתְטִיב אֹרְחָה :

76 Et tu puer, Propheta excelsi vocaberis: ibis enim ante faciem Domini, ut prepares vias eius.

דִּיתָל

Vt

Euangelium

Τὸ δὸναι γνώσιν σωτηρίας τῷ λαῷ 77
αὐτῷ, ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν.

Διὰ σπλάγχνα ἐλέους Θεοῦ ἡμῶν,
ἐν οἷς ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολή 78
ὑψους.

Ἐπιφαναι τοῖς ἐν σκοτει καὶ σκιᾷ 79
θανάτου καὶ θημερίοις, ποδὶ καὶ δυνάμει
τοῦ ποδὸς ἡμῶν εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

Τὸ δὲ παιδίον ἤρξε καὶ ἐκράτα 80
οὐτο πνύματι καὶ ἰω ἐν ταῖς ἐρήμοις
ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς
Ἰσραὴλ.

Κεφάλαιον β'

Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις μείναις, 1
ἔζηλθε δόγμα παρὰ Καίσαρ
Αὐγούστου, ὑπογράφεσθαι πᾶσαν πλὴν
οἰκουμένην.

(Αὕτη ἡ ὑπογραφή, πρώτη ἐχρύνετο 2
ἡγεμονίας τῆς Συρίας Κυρηνίου)

Καὶ ἐπορεύοντο πάντες ὑπογράφε- 3
σθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

Ἀνέβη ὃ καὶ Ἰωσήφ ὑπὸ τῆς Γαλι 4
λαίας ἐκ πόλεως Ναζαρέθ, εἰς τὴν Ἰε-
δαίαν, εἰς πόλιν Δαβὶδ ἥτις καλεῖται
Βηθλεὲμ, (διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ
πατρὸς Δαβὶδ.)

Ἀπερχάμεθα σὺν Μαριὰμ τῇ 5
μεμνησεν μητρὶ αὐτοῦ γυναικὶ, οὓση
ἐκύνω.

Ἐχρύνετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοῦ ἐκεῖ, 6
ἐπλήθυνον αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν
αὐτῷ.

Καὶ ἔτεκε 7
τόκον, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ
ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ διότι οὐκ
ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ 8
αὐτῇ ἀγρυπνοῦντες, καὶ φυλάσσοντες
φυλάκας τῆς νυκτὸς ἐπὶ τῷ ποίμνῳ
αὐτῶν.

Et des cognitionem salutis
populo eius, per remissionem pec-
catorum ipsorum.

Propter viscera misericordiae
Dei nostri, quibus inuisit nos || ger-
men ex alto:

Vt appareat iis qui in tenebris
& umbra mortis positi sunt, ad diri-
gendos pedes nostros in viam pacis.

Ipse autem puerulus crescebat
& corroborebatur Spiritu: fuitq;
in desertis ad eum usq; diem quo
se ostenderet apud Israel.

Cap. II.

Factum est autem diebus illis,
prodiit edictum à Cæsare Au-
gusto, vt describeretur tota terra.

(Hæc descriptio prima facta est
præsidente Syriæ Cyrenio)

Ibant igitur omnes vt describe-
rentur, in suam quisque urbem.

Ascendit autem etiam Ioseph à
Galilæa, ex vrbe Nazareth, in Iu-
dæam, || in urbem David quæ voca-
tur Beth-lehem (propterea quòd
esset ex domo & familia David.)

Vt describeretur cum Maria de-
sponsa sibi vxore, quæ erat præ-
gnans.

Factum est autem quum essent
illic, completi sunt dies quibus i-
psa pareret.

Peperit igitur filium suum pri-
mogenitum: & fasciis eum inuol-
uit, reclinauitque eum in præse-
pi: eo quòd nō erat eis locus in di-
uersorio.

Erant autem pastores in eadem
regione excubantes, & agentes vi-
gilias noctis super gregem suum:

Et

Suprà, 17
zach. 3. 9
& 4. 12
malach. 4. 2

Iohan. 7. 41

Filius Dei forma ser-
ui accepta exman-
tus, in stabulo pauper
nascitur. Idem tamē
per Augustum regū
huius mundi maxi-
mum (quāuis nihil
tale cogitauerit) sti-
cunas preparat in
Bethlehem, vt Pro-
phete prædixerant.

Pueruli in præsepi
sacris destituti &
officium Angelis ipsi
pastoribus declaratis
neglecto potestati factis

Καὶ

^א דִּיתֹר ^ב מֵרַע דְּחֵי לַעֲמָה
^ב בְּשׁוֹבְקָנָא דְּחֻטְהִיחֹן :
בְּרַחֲמָא דְּחֻנְנָא דְּאַלְהֵן דְּבַחֹן
^ג יִסְעֵרֵן דְּנַחֲא מִן רוּמָא :
לְמַנְהֵרוּ לְאַיְלִין דְּבַחֲשׁוּכָא
^ד וּבְטַלְלָא דְּמוֹתָא יִתְבִּין דִּיתְרוּן
רְגְלִין בְּאוּרְחָא דְּשִׁלְמָא :
טַלְיָא דִּין רַבָּא הוּא וּמִתְחִיל
^ה בְּרוּחָא וּבְחֹרְבָא אִיתְּוִהִי הוּא עַד-
^ו מָא לְיוֹמָא דְּתַחֲוִיתָה דְּלוֹרָא
יִסְרִיל :

קפלאון ב

הוּא דִּין בְּיוֹמְתָא הַנּוֹן וּנְפַק
פּוֹקֵדְנָא מִן אֲנוֹסְטוֹס קֶסֶר דִּיתְכַתֵּב
כְּלָה עֲמָא דְּאוּחַדְנָה :
^א הָדָא מִכְתָּבֵנוּתָא קְדָמִיתָא הָוֵת
בְּהַגְמֵנוּתָא דְּקוֹרִינוֹס בְּסוּרִיָּא :
^ב וְאוּרָא הוּא כָּל-נֶשׁ דִּיתְכַתֵּב
בְּמִדִּינָתָה :
^ג סָלַק הוּא דִּין וְאַף יוֹסֵף מִן נַעֲרַת
דְּגִלְיָא לִיהוֹר לְמִדִּינָתָה דְּדוּד
דְּמִתְקַרִּיא בֵּית לָחֶם מְטוֹר דְּאִיתְּוִהִי
הוּא מִן בֵּיתָהּ וּמִן שְׂרָבְתָה דְּדוּד :
^ד עִם מָרִים מְכִירְתָהּ כֹּד בְּטַנְגָּא
דְּתַמֵּן יִתְכַתֵּב :
^ה וְהוּא דְּכֹד תַּמֵּן אֲנוֹן אֶתְמַלּוּ
יוֹמְתָהּ דְּתַאֲלָדִי :
^ו וַיִּלְדֵּת בְּרָה בּוֹכְרָא וּכְרַכְתָּה
^ז בְּעוֹרֹרָא וְאַרְמִיתָה בְּאוּרִיָּא מְטוֹר
דְּלִירָא הוּא לַחֹן דּוֹכְתָא אִיכָא
דְּשִׁרִין הוּוּ :
^ח רַעֲוִתָא דִּין אִיתְּ הוּוּ בְּהַ בְּאַתְרָא
דְּשִׁרִין הוּוּ תַּמֵּן וּנְטֵרִין הוּוּ מְטֵרְתָא
דְּלִילָא עַל מְרַעִיתָהוֹן :

והא

77 *Vt det sciētiā vitæ populo suo, in remissionem peccatorum suorum :*
78 *Per viscera gratiæ Dei nostri, qui bus visitavit nos oriens ex alto:*
79 *Ad lucendum iis qui in tenebris & in umbris mortis sedent, ut dirigeret pedes nostros in viam pacis.*
80 *Puer autem crescebat & corroborabatur Spiritu : & in deserto erat usque in diem ostensionis eius apud Iisraiel.*

Cap. II.

1 *Factum est autem in diebus illis, et exiit edictum ab Augusto Cesare, ut describeretur uniuersus populus possessionis eius.*
2 *(Hac descriptio prima fuit in præfectura Kyrini in Syria)*
3 *Et ibat quisque ut describeretur, in urbem suam.*
4 *Ascēderat autē Ioseph quoque à Natzrath Galilææ, in Iudæam, in ciuitatem David quæ vocatur Beth-lechem (quia erat ex domo et ex genere David)*
5 *Cum Mariam sponsa sua, quum in ventre haberet : ut ibi describeretur.*
6 *Et factū est ut quum essent illic, complerentur dies eius ut pareret.*
7 *Et peperit filium suum primogenitum : ac inuoluit eum linteolis, et posuit eum in præsepi : quia non erat eis locus ubi habitabant.*
8 *Pastores autem erant in eo loco, qui habitabant ibi, & custodiebant, custodias noctis pro gregibus suis.*

Id est, Ditionis, siue dominit quod ipse obtinebat.

Et

Euangelium

Καὶ ἰδὼν ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη αὐ- 9
τοῖς, καὶ δόξα Κυρίου περιέλαμψεν
αὐτοῖς· καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, Μὴ φο- 10
βεῖσθε· ἰδὼν γὰρ διαφελίζομαι ὑμῖν
χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἐστὶ παντὶ τῷ
λαῷ.

Ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ, 11
(ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος) ἐν πόλει
Δαβὶδ.

Καὶ τὸ τοῦ ὑμῖν σημεῖον, Εὐρήσετε 12
βρέφος ἐσπαργανωμένον, κείμενον ἐν
τῇ φάτνῃ.

Καὶ ὁξαφνης ἐγένετο οὕτως τῷ αἴ- 13
γῳ πλήθος στραπᾶς ἑβραίου, αἰνουῶ-
των τὸν Θεόν, ὡς λεγόντων,

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς 14
εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις βίδοκία.

Καὶ ἐγένετο, ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν 15
εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, ὡς οἱ ἀνθρώ-
ποι οἱ ποιμένες· εἶπον πρὸς ἀλλήλους,
Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλεὲμ, καὶ ἰδωμεν
τὸ ῥῆμα τὸ τοῦ γεγονός, ὃ ὁ Κύριος ἐ-
γώρευσεν ἡμῖν.

Καὶ ἦλθον ἀπεύσαντες, καὶ ἀνεῦρον 16
τὴν Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσήφ, καὶ
τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ.

Ἰδόντες δὲ διεγώρευσαν πρὸς τὸ ῥῆ- 17
μα τοῦ ἀληθέντος αὐτοῖς πρὸς τὸ
παῖδι τοῦ βρέφους.

Καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμα- 18
σαν πρὸς τὸ ἀληθέντων ὑπὸ τῶν ποι-
μένων πρὸς αὐτοῖς.

Ἡ δὲ Μαριὰμ πάντα συνέτηρει τὰ 19
ῥήματα ταῦτα, συμβάλλουσα ἐν τῇ
καρδίᾳ αὐτῆς.

Καὶ ἐπέστρεψαν οἱ ποιμένες, δοξά- 20
ζοντες καὶ αἰνουῦντες τὸν Θεόν· ἐπὶ πάν-
οῖς ἤκουσαν καὶ εἶδον, καθὼς ἐλάλησεν
πρὸς αὐτοῖς.

Καὶ

Et ecce, Angelus Domini super-
uenit ipsis, & gloria Domini cir-
cumfulsit eos: & timuerunt timo-
re magno.

Tunc dixit eis Angelus, Ne ti-
mete: ecce enim euangelizo vobis
gaudium magnum, quod erit toti
populo:

Nempe natum esse vobis hodie
Seruatorem (qui est Christus Do-
minus) in vrbe David.

Hoc autem vobis signū erit, In-
uenietis infātem fasciis inuolutū,
iacentem in præsepi.

Et repētē adfuit cū Angelo mul-
titude exercituum cælestiū, lau-
dantium Deum, & dicentium,

Gloria in cælis altissimis Deo, &
in terra pax, in homines beneuo-
lencia.

Et factum est, vt discesserunt ab
eis Angeli in cælum, tum pastores
illi dixerunt alii ad alios, Eamus
sanè Beth-lehem vsque, & videa-
mus factum istud quod Dominus
notum fecit nobis.

Venerunt igitur festinantes, &
inuenerunt Mariam & Ioseph, &
infantem iacentem in præsepi.

Quum vidissent autem, diuulga-
uerunt id quod dictū fuerat ipsis
de puerulo illo.

Et omnes qui audierunt, mirati
sunt ea quæ ipsis dicta fuerant à
pastoribus.

Maria verò ista omnia conser-
uabat, conferens ea in corde suo.

Reuersi sunt autem pastores glo-
rificantes & laudantes Deum su-
per omnibus quæ audierant & vi-
derant, prout ipsis dictum fuerat.

Et

וְהָא מְלָאכָא דִּלְהָא אֲתָנָה
לְוִתְחֹן וְתִשְׁבּוּחַתָּהּ דְּמָרְיָא אֲנִיחֶרֶת
עֲלֵיהֶן וְדָחְלוּ דְחִלְתָּא רִבְתָּא :

וְאָמַר לְהֶן מְלָאכָא לֹא תִדְחִלוּ
הָא גִיר מַסְבֵּר אֲנָא לְכוּן חֲדוּתָנָה
רִבְתָּא דְתַחְוָא לְכִלְהָ עֲלֵמָא :

אֲתִילֵד לְכוּן גִּיר יוֹמָנָא פְּרוּקָא
דְּאִיתְוָהי מָרְיָא מְשִׁיחָא בְּמַדִּינַתָּה
דְּדָוִיד :

וְהָדָא לְכוּן אֲתָא מְשַׁבְּחִין אֲנִיחֶן
עוֹלָא דְכָרִיד בְּעִזְרוֹרָא וְסִימָא
בְּאוּרִיָּא :

וּמִן שְׁלִי אֲתַחְזִי עִם מְלָאכָא
חִילוּתָא סְנִיָּא דְשִׁמְיָא בְּד מְשַׁבְּחִין
לְאַלְתָּא וְאָמְרִין :

תִּשְׁבּוּחַתָּהּ לְאַלְתָּא בְּמַרְוּמָא וְעַל
אַרְעָא שְׁלָמָא וְסִכְרָא טָבָא לְבָנִי
נְשָׂא :

וְהָיָא דְכָד אָזְלוּ מִן לְוִתְחֹן
מְלָאכָא לְשִׁמְיָא מִלְּלוּ רַעוּתָא חַד
עִם חַד וְאָמְרִין נִרְדָּא עַד-מָא לְבֵית-
לְחִסְוִנְחָא לְמִלְתָּא הָדָא דְהוּת אִיךְ
דְּמָרְיָא אֲוֹדַע לָן :

וְאִתְוָהי מְסַרְהִיבָאִית וְאִשְׁבָּחוּ לְמָרִים
וְלִיוֹסָף וְלְעוֹלָא דְסִימָא בְּאוּרִיָּא :
וְכָד חֲזוּ אֲוֹדַעוּ לְמִלְתָּא דְאַתְמִלְלָת
עֲמַחוּן עֲלוּהִי עַל טְלִיָּא :

וְכָלִּחֹן דְשִׁמְעוּ אֲתַדְמַרוּ עַל-
אִילִין דְאַתְמִלְלָת מִן רַעוּתָא :
מָרִים דִּין נִטְרָא הוּא בְּלִחִין מְלָא
הִלִּין וּמִפְחָמָא בְּלָבָה :

וְהִפְכוּ רַעוּתָא חֲזוּן בְּד מְשַׁבְּחִין
וּמְהַלְלִין לְאַלְתָּא עַל כָּל דְּחִזּוּ וְשִׁמְעוּ
אִיכְנָא דְאַתְמִלְלָת עֲמַחוּן :

וְכָד

9 Et ecce, Angelus Dei venit ad
eos, & gloria Domini resplenduit
super eos, & timuerunt timore ma-
gno.

10 Et dixit eis Angelus, Ne timea-
tis: ecce enim annuntio vobis gau-
dium magnum, quoderit uniuerso
mundo.

11 Natus est enim vobis hodie Ser-
uator, qui est Dominus Christus, in
ciuitate David.

12 Et hoc vobis signū: Inuenietis pue-
rum inuolutum linteolis, et positum
in praesepe.

13 Et repente conspecti sunt cum An-
gelo exercitus multi calorum laudā-
tes Deum, & dicentes,

14 Gloria Deo in excelsis, & super
terram pax, et nuntium bonum er-
ga filios hominis.

15 Et factum est ut quum abiuissent
ab eis Angeli in calum, loquerentur
pastores unus cum alio, & dicerent,
Descendamus usque in Beth-lechē,
& videamus verbū hoc quod factum
est: quemadmodum Dominus osten-
dit nobis.

16 Et venerunt festinanter, et inue-
nerunt Mariam & Ioseph, & pue-
rum qui positus erat in praesepe.

17 Et quum vidissent, manifestaue-
runt sermonem qui dictus fuerat eis
de illo puero:

18 Et omnes qui audiuerūt mirati sūt
de his quae dicebātur sibi à pastoribus.

19 Mariā verò conseruabat omnia
verba haec, et cōferebat in corde suo.

20 Et reuersi sunt pastores illi glorifi-
cantes et laudantes Deum super o-
mnibus quae viderant & audierant,
sicut dictum fuerat eis.

1. Graecum nomē
ἀδοξία duobus ver-
bis declarat para-
phrases, atque ex-
primit quomodo
benevolentia Dei
quae in nato Mes-
sia, patefacta est,
fructus & efficacia
hominibus possit
applicari, nempe
praedicatione. Aut
certè distinguit
interpretando,
Dei benevolentia
qua res à se condi-
tas, & in primis
humanum genus
complectitur, à
particulari illa &
eximia quam er-
ga electos in Euā-
gelio manifesta-
uit. Siquis tamen
malit vocem abs-
que metathesi sim-
pliciter accipere
pro interno ani-
mi sensu & cogi-
tatione, idē prorsus
declarabit
quod vox Graeca
ἀδοξία, Voluntas
bona.
3 Ad ver. Vnus
cum vno, Hebr.

Euangelium

Gene. 17. 18
Leuit. 12. 3
Supra. 1. 31
Matth. 1. 21
Ioh. 7. 22

Καὶ ὅτε ἐπλήθυνον αἱ ἡμέραι ὀκτώ 21
θετεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνο-
μα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τῆς ἁγ-
γῆς παρὰ τὸ συλληφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ
κοιλίᾳ.

Leuit. 12. 6

Καὶ ὅτε ἐπλήθυνον αἱ ἡμέραι τοῦ 22
καθαρισμοῦ αὐτῆς κατὰ τὸν νόμον Μω-
σέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα,
παρεστῆσαι τῷ Κυρίῳ,

Exo. 13. 21
nume. 8. 6

(Καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ Κυρίου, 23
Ὅτι πάντα ἄρσεν διανοῖζον μήσαν, ἅγιον
τῷ Κυρίῳ κληθήσεται)

Leuit. 12. 6

Καὶ τὸ δοῦναι θυσίαν, κατὰ τὸ εἰρη- 24
μῶν ἐν νόμῳ Κυρίου, ζεύγος βουβ-
λων, ἢ δύο νεοσσὺς πετεινῶν.

Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος ἐν Ἱερουσα 25
λήμ ὃ ὄνομα Συμεὼν. ὁ ἄνθρωπος
ὅστις δίκαιος καὶ δόξα ἔσται, πρὸς δεχό-
μῶς παρὰ κλησὶν τῆς Ἰσραήλ. καὶ Πνεῦ-
μα ἁγίου ἔπαι αὐτόν.

Καὶ ἰδοὺ αὐτὸν κεχημαπομένον ὑπὸ 26
τῷ Πνεύματι τῆς ἀγίας, μὴ ἰδεῖν θάνα-
τον πρὶν ἢ ἰδεῖν τὸν Χριστὸν Κυρίου.

Καὶ ἦλθεν ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὸ ἱε- 27
ρόν. καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς βουβ-
λὸν Ἰησοῦ τῆς ποιήσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ
εἰδομένον ἐν νόμῳ τοῦ Κυρίου,

Καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸν εἰς τὰς ἀλ- 28
κίστας αὐτοῦ, καὶ ἐλόγησε τὸ Θεόν, λέγων,

Νυνὶ ἀπολύεις τὸ δούλόν σου, δέσπο- 29
τα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ.

Ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτή- 30
ριόν σου,

Ὅτι ἠτοίμασας κατὰ τὸ πρῶτον πάν- 31
των τῶν λαῶν.

Ὅπως εἰς δόξα καὶ λύπην ἐθνῶν, ἡ δό- 32
ξα λαοῦ σου Ἰσραήλ.

Καὶ ἰδοὺ Ἰωσήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ 33
θαυμάζοντες ὅτι τίς λαλῶντος
τοῦ Κυρίου.

Et quū aduenisset dies octauus
vt circuncideret puerulum, tunc
vocatū est nomē eius Iesus, quod
vocatū fuerat ab Angelo prius-
quam ipse in vtero conciperetur.

Christus Ecclesie ca-
put sub Lege factus
et nos quod et ipse
Iesu nomen indicat
a maledictione Le-
gis liberaret, circum-
cisus, obsignat in Iesu
Iesus carne Patrum
circumcisionem.

Et quū impleti fuissent dies pur-
gationis Mariæ secundum legem
Mosis, adduxerunt eum Hieroso-
lymam, vt sisterent eum Domino.

Christus cui imposita
erant omnia nostra
peccata, Deo secun-
dum Legem oblati,
et Mariam et nos
omnes in se purifi-
cat.

(Prout scriptum est in Lege Do-
mini, Omnis masculus primoge-
nitus, sanctus Domino erit)

Et vt darent oblationē, secundum id quod dictum est in Lege
Domini, par turturum, aut duos
pulos columbarum.

Et ecce, qui dā erat in Hierusalē
cui nomen Simeon: eratque homo
iste iustus ac religiosus, expectans
consolationem Israel: & Spiritus
sanctus erat super eum.

Simeon publicē in
plo, Messia aduentum
Israelis magna ex
parte resectionem,
et Gentium voca-
tionem sursus pre-
dicat.

Fueratque ipsi diuinitus nun-
tium à Spiritu sancto, ipsum nō
visurum mortem priusquam vi-
disset Christum illum Domini.

Is igitur venit impulsore Spiri-
tu in templum: & quū introduceret
puerulū Iesū parētes, vt eius causa
faceret quod ex Lege cōsueuerat:

Tunc ipse accepit eum in vlnas
suas, & benedixit Deo, ac dixit,

Nunc dimittis seruū tuum Do-
mine, secundū verbū tuū, in pace:

Quia viderunt oculi mei salu-
tem tuam,

Quam parasti in oculis omnium
populorum:

Lumen patefaciendum Genti-
bus, & gloriam populi tui Israel.

Pater autem & mater eius mi-
rabantur super iis quæ dicebantur
de eo.

Et

Καὶ

וּבְכֹר מְלֹךְ תִּמְנִיָּה יוֹמִין דִּיתְגִּזֹּר
טָלִיא אֲתִקְרִי שְׁמָה יִשׁוּעַ דְּאֲתִקְרִי מִן
מֶלֶךְ אֲבָא קִדְּם דִּיתְכַּטֵּן בְּכֶרְסָא :

וּבְכֹר אֲתִמְלִיּוּ יוֹמִתָא דִּתְדַכִּיתְהוֹן
אִידָּךְ בְּמוֹסָא דְּמוֹשָׁא אֲסִקוּהִי
לְאוּרִשְׁלָם דִּיקִּימוּנִיהִי קִדְּם מְרִיא :
אִידָּךְ דִּכְתִּיב בְּנִמוֹסָא דְּמְרִיא דְּכָל
דְּכָרָא פִתַּח מְרַבְעָא קְדִישָׁא דְּמְרִיא
יִתְקָרָא :

וְדִיתְלֹן דִּכְחָתָא אִיכְנָא דְּאִמִּיר
בְּנִמוֹסָא דְּמְרִיא זִוְנָא דְּשׁוּפְגִינָא אִו
תְּרִין פְּרוֹנָא דִּיזְנָא :

נִבְרָא דִּין חָד אִית הוּא בְּאוּרִשְׁלָם
שְׁמָה הוּא שְׁמַעוֹן וְנִבְרָא הֵנָּה כְּאִין
הוּא וְזִידִיק וְסַבְבָּא הוּא לְכוּיָא
דִּיסְרִיל וְרוּחָא דְּקוּדְשָׁא אִית הוּא
עֲלוּהִי :

וְאִמִּיר הוּא לֵה מִן רוּחָא דְּקוּדְשָׁא
דְּלֵא יְחִיָּא מוֹתָא עַד מָא דִּיחִיָּא
לְמַשִּׁיחָה דְּמְרִיא :

הוּא הֵנָּה אֲתָא הוּא כְּרוּחָא לְהִיכְלָא
וּבְכֹר מַעְלִין לֵה אֲבָהוּהִי לִישׁוּעַ טָלִיא
דִּיעֲבֹדוֹן חֲלָפוּהִי אִיכְנָא דְּפִקִּיד
בְּנִמוֹסָא :

קִבְלָה עַל דִּרְעוּהִי וּבְכֹר לְאַלְחָא
וְאִמִּיר :

מִכִּיר שְׂרִי אֲנִתָּ לֵה לְעֲבֹדָךְ
מְרִיא אִידָּךְ מִלְתָּךְ בְּשִׁלְמָא :
דֵּהָא חֲזִי עֵינִי חֲנֻכָּךְ :

הוּא דְּשִׁיבָת בְּפִרְצוּפָא דְּכִלְהִין
אֲמוּתָא :

נוֹחָרָא לְגִלְיָנָא דְּעַמְמָא וְשׁוּבְחָא
לְעַמְדָּא יִסְרִיל :

יוֹסֵף דִּין זֵאמָה תְּמִיחִין הוּא עַל
אִילִין דְּמִתְמַלְלִין הוּא עֲלוּהִי :

21 Et quum impletur octo dies ut
circūcideretur puer, vocatū est nomē
eius Ieschua, quod vocatū fuerat ab
Angelo priusquā cōciperetur in vētre

22 Et quū impleti esset dies purifica-
tionis eorū secundum legē Musche,
adduxerūt eum in Vrischelem, ut si-
sterent eum coram Domino.

23 Sicut scriptum est in lege Domi-
ni quod omnis masculus adaperiens
vulvum sanctus Domini vocabi-
tur.

24 Et ut darent victimam, secundū
id quod dictum est in lege Domini,
par turturum, aut duos pullos co-
lumbæ.

25 Vir autem quidam erat in Vri-
schelem cuius nomen erat Schemeū,
et vir iste erat rectus et iustus, et
expectabat consolationem Israel,
et Spiritus sanctus erat super eum.

26 Et dictum fuerat ei à Spiritu san-
cto quod non visurus esset mortē vs-
quedum videret Christum illum Do-
mini.

27 Hic ipse veniebat per Spiritum
in templum: et quum adducerent pa-
rentes ipsum Ieschua puerum ut fa-
cerent pro eo sicut mandatum est in
Lege,

28 Accepit eum in vlnas suas, et be-
nedixit Deo, ac dixit,

29 Deinceps dimitte servum tuum,
Domine mi, iuxta sermonem tuum,
in pace.

30 Quia ecce viderunt oculi mei gra-
tiosum tuum,

31 Quem parasti ante faciem omnīū
gentium.

32 Lumen ad reuelationē populorū,
et gloriam populo Israel.

33 Ioseph autē et mater eius mirabā-
tur super iis quæ dicebantur de eo.

Dd.ij.

4 Id est, Quum octauus dies iam aduenisset, quo ex Lege pueri circūciderentur. Implet enim non significat prorsus expleri & eximi, ut iam præterierit dies octauus, sed impletur quum incipit. Circūcisio enim octauo die fieri debuit præcisē. Atque ita frequenter verbū implendi in Scriptura sumitur, vt Gen. 25. 24.

5 Aut est synecdoche Hebræis familiaris (vt Iudic. 12. 7, & Zacharia 9. 9) aut inquit & matrē præteritis quadraginta die. us ritu purificationis defunctam, & simul masculum filium primogenitum iam mense natum, ex Legis præscripto in sacuario representasse, & constitutionem redemptionem perfoluisse. De utroque habes Leuit. 12. Num. 18.

6 Hæc fuit pauperum oblatio, Leuit. 12. vers. ultimo. Nulla verò fit mentio pretii redemptionis, quia vnum idemque constitutum erat omnibus sine discrimine tam pauperibus quàm diuitibus.

Euangelium

Esa. 8. 14
rom. 9. 32
1. pet. 1. 8

Καὶ ἐβλόγησεν αὐτοὺς Συμεὼν, καὶ 34
εἶπε πρὸς Μαριάμ τὴν μητέρα αὐτοῦ,
Ἰδοὺ, ὅτι καὶ ταῦτα εἰς πᾶσι καὶ ἀνάστα-
σιν πολλῶν, ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ εἰς ση-
μεῖον ἀντιλεγόμενον.

(Καὶ σὺ ὅτι αὐτῆς τὴν ψυχὴν διεβόλε 35
ται ῥομφαία) ὅπως ἀντιποκαλυφθῶ-
σιν ἐν πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.

Καὶ ἡ Ἄννα πρὸς φησὶ θυγάτηρ 36
Φανουὴλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ· αὕτη πρὸς-
βεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα
ἐτη μὲν ἀνδρὸς ἐπὶ ἀπὸ τῆς παρθενίας
αὐτῆς.

Καὶ αὕτη χήρα ὡς ἐτῶν ὀσδοήκοντα 37
πεντάχρον, ἢ ἐκ ἀφίστατο ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ,
νηστίας καὶ δεήσεις λαβούσα νύκτα
καὶ ἡμέραν.

Καὶ αὕτη αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστάσα 38
ἀνθωμολογεῖτο τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐλάλει
πρὸς αὐτὴν πᾶσι τοῖς πρὸς δεχομένοις
λύτρωσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ.

Καὶ ὡς ἐτέλεσαν ἅπαντα τὰ κατὰ 39
νόμον Κυρίου, ὑπέστρεψαν εἰς τὴν Γαλι-
λαίαν εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν Ναζαρέθ.

Τὸ δὲ παιδίον ἠύξανε, καὶ ἐκραται- 40
οὔτο πνύματι, πληροῦ μένον σοφίας· καὶ
χάρει Θεοῦ ἡ ἐν αὐτῷ.

Καὶ ἐπερβόλοντο οἱ ἡλικῆς αὐτοῦ κατὰ 41
ἔτος εἰς Ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τῇ πάσχα.

Καὶ ὅτε ἐρχέτο ἐτῶν δώδεκα, ἀνα- 42
βάντων αὐτῶν εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὸ
ἔθος τῆς ἑορτῆς.

Καὶ τελειώσαντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ 43
ὑποστρέφειν αὐτοὺς, ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ
παῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ· καὶ ἐκ ἔγνω Ἰω-
σήφ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ.

Νομίσαντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ σὺνο- 44
δίᾳ εἶναι, ἦλθον ἡμέρας ὁδοῦ· καὶ ἀνε-
ζήτωσαν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενέσι καὶ ἐν τοῖς
γνωστοῖς.

Καὶ

Et benedixit eis Simeon, dixit-
que Mariæ matri eius, Ecce, posi-
tus est iste in casum & resurrectio-
nem multorum in Israel, & in si-
gnum cui contradicatur:

(Quin & tuam ipsius animam tra-
hiet gladius) ut detegantur ex
multis cordibus cogitationes.

Erat etiam *quedam* Anna pro-
phetissa, filia Phanuel, ex tribu A-
ser: hæc processerat in multam æ-
tatem, postquam vixisset cum vi-
ro annis septem à virginitate sua.

Et *quæ* esset vidua quasi annorum
octogintaquatuor, non abscedebat
à templo, ieiuniis ac deprecationi-
bus serviens Deo noctem ac diem.

Hæc igitur eo ipso momento quæ
superuenisset, vicissim confiteba-
tur Domino, & loquebatur de eo
omnibus qui expectabant redem-
ptionem in Hierusalem.

At illi ut perfecerunt omnia secū-
dum Legem Domini, reuersi sunt in
Galilæam, in urbem suam Nazareth.

Puerulus autem crescebat, & cor-
roborabatur spiritu, implebatur-
que sapientia: & Dei gratia ipsi
inerat.

Ibāt verò parētes eius quotannis
Hierosolymam in festo Paschæ.

Quæ igitur factus esset annorum
duodecim, ascenderunt ipsi Hie-
rosolymam secundum ritum festi.

Peractisque eius diebus, quæ re-
uerterentur illi, remansit puer Ie-
sus in Hierusalem: quod nesciuit
Ioseph, nec mater eius.

Existimantes autem eum esse in
comitatu, ierunt viam *unius* diei:
& requirebant eum inter cognat-
os & inter notos.

Et

Additur Simeoni al-
tera testis, & quidē
omni exceptione ma-
ior, omnes ad exci-
pien dum exhibitum
Messiam inuitant.

Extraordinario fa-
cto Scribæ, & Pha-
risei ad audiendam
suo tempore Christi
sapientiā excitantur.

Deut. 26. 1

וּבְרִיךְ אֲנֹן שִׁמְעוֹן וְאָמַר לְמָרִים
 אִמָּה הִיא הִנֵּה סִיּוֹ לְמַפּוֹלֶתָא
 וְלִקְיָמָא דְסִיּוֹא בִּסְרִיָּל וְלֵאמָר
 דְּחִרְיָנָא :
 וּבִגְפִשְׁכִּי דִין דִּילְכִי תַעֲבֹר רֹמְחָא
 אִיךְ דִּיתְגַּלִּין מִחֲשַׁבְתָּא דְלִבּוֹתָא
 דְסִיּוֹא :
 וְחֵנָּה דִין נְבִיָּתָא בְּרִתָּהּ דְפִנּוּאִיל
 מִן שְׁבֵטָא דְאַשִׁיר אֵף הִיא קִשְׁיִשְׁרָת
 בְּיוֹמָתָהּ הָיָה וּשְׁבַע שָׁנִין עִם בַּעֲלָהּ
 חַיִּית מִן כְּתוּלּוֹתָהּ :
 וְהָיָה אֶרְמִלָּתָא אִיךְ שָׁנִין תִּמְנָאִין
 וְאַרְבַּע וְלֹא פִרְקָא הָיָה מִן חִיבְלָא
 וּבְצוּמָא וּבְצִלּוֹתָא פִּלְחָא הָיָה
 בְּאִמָּמָא וּבְלֵילָא :
 וְאֵף הִיא קָמַת בָּהּ בְּשַׁעֲתָא וְאַוֲדִית
 לְמָרִיא וּמִמְלָלָא הָיָה עֲלוֹהִי עִם כָּל
 נֶשׁ דְּמִסְכָּא הוּא לְפִוּרְקָנָהּ דְּאוּרִשְׁלַם :
 וּכְד שְׁלֵמוֹ כָּל מַדָּם אִךְ
 דְּבִנְמוּסָא דְמָרִיא הִפְכוּ לְגִלְיָלָא
 לְנִצְרַת מְדִינַתְהוֹן :
 טָלִיא דִין רַבָּא הוּא וּמִתְחִיל
 בְּרוּחָא וּמִתְמַלָּא חֲכָמָתָא וְטִיבּוֹתָא
 דְּאַלְהָא אֵית הָיָה עֲלוֹהִי :
 וְאַנְשֵׁיהּ כָּכָל שָׁנָא אֲזִלִּין הוּוּ
 לְאוּרִשְׁלַם בְּעֶדְעָא דְפִצְחָא :
 וּכְד הוּא בֶּר שָׁנִין תְּרַת-עָסְרָא
 סָלְקוּ אִיכְנָא דְמַעְרִין הוּוּ לְעֶדְעָא :
 וּכְד שְׁלֵמוֹ יוֹמָתָא הִפְכוּ לְחוּן
 יֵשׁוּעַ דִּין טָלִיא פֶּשֶׁלָּהּ בְּאוּרִשְׁלַם
 וְיוֹסֵף וְאִמָּה לֹא יָדְעוּ :
 סָבְרִין הוּוּ גִיר דַּעַם בְּנֵי לוּיִתְהוֹן
 הוּוּ וּכְד אֲתוּ מִרְדָּא יוֹמָא חַד בְּעָאוּהִי
 לֹת אֲנָשֵׁיהוֹן וְלֹת מִן דִּידַע לְחוּן :
 וְלֹא

34 Et benedixit eis Schemoun, ac di-
 xit Mariam matri eius, Ecce, hic
 positus est in casum & erectionem
 multorum in Israhel, & in signum
 contradictionis.
 35 In animam autem tuam pertrans-
 ibit lancea, ut reuelentur cogitatio-
 nes cordium multorum.
 36 Hanna autem prophetissa, filia
 Penuil, ex tribu Aschir, ipsa quoque
 senior in diebus suis erat, & septem
 annis cum viro suo vixerat à virgi-
 nitate sua.
 37 Et erat vidua quasi annorum o-
 ctoginta & quatuor. Et non abse-
 debat à templo: et in ieiunio et in o-
 ratione seruiebat die & nocte.
 38 Et ipsa quoque astitit eadem hora,
 & gratias egit Domino: & loqueba-
 tur de illo tū omni homine qui expe-
 ctabat liberationem Vrischelem.
 39 Et quum perfecissent omnia pro-
 ut est in lege Domini, reuersi sunt in
 Galilaam, in Natzrath ciuitatem
 suam.
 40 Puer autem crescebat, & corro-
 borabatur spiritu, ac implebatur sa-
 pientia, et gratia Dei erat super
 eum.
 41 Et homines illius quolibet anno i-
 bant in Vrischelem in festo Petscha.
 42 Quumque esset ⁸ filius annorum
 duodecim, ascenderunt sicut soliti e-
 rant ad festum.
 43 Et quum cōpleti essent dies, reuer-
 si sunt. Ieschua autem puer remansit
 in Vrischelem. & Ioseph et mater
 eius nesciebant.
 44 Existimabāt enim quod cum ⁹ co-
 mitibuseorū esset: et quū inisset itine-
 re diei vnius, quarebāt eū apud homi-
 nes suos, et apud quemcunque qui
 notis esset eis. Dd. ij.

7 Nempe loci
 Natzareth. Hebra-
 ismus. hoc est, Ci-
 ues Natzareth.
 8 Id est, Natus
 duodecim annos.
 Hebraismus.

9 Adverb. Cum
 filiis comitatus
 eorum. Hebrai-
 smus.

א נפל

ב אחר

ג דלכותא רל
 לכות

ד ירה

ה מרם כפו
 מדעם

ו בעדערא רל
 בחג

ז מעד טעמו
 רגיל

ח פוש טעמו
 עמד

ט לוח

י רדא טעמו
 דרך

Euangelium

Καὶ μὴ ὑπάρχοντες αὐτὸν, ὑπέστρεψαν 45
εἰς Ἱερουσαλὴμ, ζητοῦντες αὐτόν.

Καὶ ἐρχόμενοι, μετ' ἡμέρας τρεῖς εὗ- 46
ρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν
μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα
αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα αὐτοὺς.

Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐ- 47
τοῦ, ὅτι τῇ σιῶσιν καὶ τῇ ἀποκρίσει
αὐτοῦ.

Καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν· 48
καὶ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπε,
Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ,
ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὁδωώμενοι ἐζη-
τοῦμέν σε.

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Τί ὅτι ἐζη- 49
τεῖτέ με; ἐκ ἡδεῖτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πα-
τρὸς μου δεῖ εἶναι με;

Καὶ αὐτοὶ οὐ σιῶῃσαν τὸ ῥῆμα ὃ 50
ἐλάλησεν αὐτοῖς.

Καὶ κατέβη μετ' αὐτῶν, καὶ ἦλ- 51
θεν εἰς Ναζαρέθ· καὶ ὡς ἔσποτασώ-
μενος αὐτοῖς. Καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετή-
ρει πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα ἐν τῇ καρ-
δίᾳ αὐτῆς.

Καὶ Ἰησοῦς ᾠροῦντο σοφία καὶ 52
ἡλικίᾳ, καὶ χάριτι παρὰ Θεοῦ καὶ ἀν-
θρώπων.

Κεφάλαιον γ'

ΕΝ ἔτει δὲ πεντηκαεκάτῳ τῆς ἡγε- 1
μονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγε-
μονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαί-
ας, καὶ τετραρχουῦτος τῆς Γαλιλαίας
Ηρώδης, Φιλίππου δὲ τῆς Ἀβιθαλφῆ αὐτοῦ
τετραρχουῦτος τῆς Ἰτουραίας καὶ Τρα-
χωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Α-
βιλιωνῆς τετραρχουῦτος,

Ἐπ' ἀρχιερέων Ἀννα δὲ Καϊάφα,
ἐρχέτο ῥῆμα Θεοῦ ὅτι Ἰωάννην υἱὸν τῆς
Ζαχαρίου υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Καὶ

Et quū eū nō inuenissēt, reuerſi
sūt in Hierusalē, quærentes eum.

Et factum est, triduo pōst inue-
nerunt eum in tēplo, sedentem in
medio magistrorū, & audientem
eos & eos interrogantem.

Obstupeſcebant autem omnes
qui eum audiebant, super intelli-
gentia & responsis eius.

Et eo viso fuerunt attoniti: &
dixit ei mater eius, Fili, cur ita fe-
cisti nobis? ecce, pater tuus & ego
cruciati quærebamus te.

*Minimè quidem ne-
gligenda, sed tamen
Dei gloria secundū
vocationem nostram
postponenda sunt qua-
cunque hominibus
officia debemus.*

Tūc dixit ad eos, Quid est quòd
quærebatis me? an nesciebatis
quòd in iis quæ Patris mei sunt,
oportet me esse?

At ipsi non intellexerunt verba
quæ ipsis loquutus erat.

Descendit autem cum eis, ve-
nitque Nazareth: & erat eis sub-
iectus. Et mater eius cōseruabat
omnia hæc in corde suo.

*Christus, verus homo
per omnia nobis si-
milis factus excepto
peccato.*

Iesus autem proficiebat sapien-
tia & statura, ac gratia apud Deū
& homines.

Cap. III.

ANNO verò decimoquinto im-
perii Tiberii Cæsaris, Pōtio
Pilato præside Iudææ, & tetrar-
cha Galilææ Herode, Philippo au-
tem ipsius fratre tetrarchaturæ
& Trachonitidis regionis, & Ly-
fania Abilenēs tetrarcha,

*Iohannes tempore à
prophetis prædicto
prodiēs, iacet exhibē-
ti Euangelii funda-
menta, vera Legis
observatione & gra-
tista in Christo ponē-
tis aduentante
misericordia propo-
sita: addito etiam Ba-
ptismo, efficaciter
regenerat homines, cum
remissionis peccato-
rum symbolo.*

Sub Pontificibus maximis An-
na & Caiapha, factum est verbum
Domini ad Iohannem Zachariæ
filium, in deserto.

Veni t

וּלְאֵלֶּיךָ אֲשַׁכְּחוּהוּ וְהִפְכוּ לְהוֹן
 תּוֹב לְאוֹרֶשֶׁלַם וּבְעֵין הָיוּ לָהּ :
 וּמִן בֵּתֵר תִּלְתָּא יוֹמִין אֲשַׁכְּחוּהוּ
 בְּהִיכְלָא כַּד יִתֵּב מַצַּעַת ^א מִלְּפָנֶיךָ
 וּשְׁמַע מִנְהוֹן וּמִשְׁאֵל לְהוֹן :
 וְתִמְיָהִין הָיוּ כִּלְהוֹן אֵילִין דְּשִׁמְעִין
 הָיוּ לָהּ בְּחִכְמָתָהּ וּבִפְתָּגְמוֹהִי :
 וּכְד חֲזָאוּהִי תִמְהוּ וְאִמְרַת לָהּ
 אִמָּה בְּרִי לִמְנָא עֲבַדְתָּ לָן הַכֵּנָּה
 דְּחָא אֲנָא וְאִכּוּךְ בְּטוֹרְפָא סְגִיָּא
 בְּעֵין הָיוּ לָךְ :
 אִמַּר לְהוֹן מְנָא בְּעֵין הָיוּ לָךְ
 לֹא יָדְעִין אֲנִתּוֹן דְּבֵית אָבִי ^ב וּלְאֵלֶּיךָ
 לִי דְּאִתְּהוּא :
 הֲנוּן דִּין לֹא אֲשַׁתְּוִדְעוּ לְמִלְתָּא
 דְּאִמַּר לְהוֹן :
 וְנִחַרְתָּ עִמָּהוֹן וְאִתָּא לְנִצְרַת
 וּמִשְׁתַּעֲבַד הוּא לְהוֹן אִמָּה דִין
 נִטְרָא הוּת כִּלְהִין מְלָא כִּלְכָּה :
 יֵשׁוּעַ דִּין רַבָּא הוּא ^ד בְּקוֹמְתָהּ
 וּבְחִכְמָתָהּ וּבְטִיבוּתָא לִוְת אֱלֹהָא
 וּבְגִי-נִשְׂא :

45 Et non inuenerunt eum: & reuerſi
 ſunt iterum in Vrſchelem, & quære
 bant eum.
 46 Et poſt tres dies inuenerunt eum
 in templo ſedentem in medio docto-
 rum, & audientem ab eis, et interro-
 gantem eos.
 47 Et mirabantur omnes qui audie-
 bant eum, ſuper ſapientia eius, & ſu-
 per reſponſis ipſius.
 48 Quumque uidiſſent eum, mirati
 ſunt: et dixit ei mater eius, Fili mi,
 quare feciſti nobis ſic? nam ecce, ego
 & pater tuus cum anxietate multa
 querebamus te.
 49 Dixit eiſ, Quid querebatis me?
 nſciebatis vos quod in domo Pa-
 tris mei oportet me eſſe?
 50 Ipſi autem non intellexerunt ſer-
 monem quem dixerat eiſ.
 51 Et deſcendit cum eiſ, ac venit in
 Natſrath: & erat ſubiectus eiſ.
 Mater autem conſeruabat omnes
 ſermones in corde ſuo.
 52 Jeſchua autem creſcebat ſtatura
 ſua & ſapientia ſua, ac gratia apud
 Deum et filios hominis.

^א אלך
^ב ולא שמעו
ראוי:

^ד מן קום
והשעם
בקומתו:

קפלאון ג

בְּשָׁנָה חֲמִשָּׁ עָסְרָא דִין דְּמַלְכוּתָהּ
 דְּטִבֵּרְיוֹס קֶסֶר בְּהַגְמָנוּתָא דְּפִנְטִיוֹס
 פִּילָטוֹס בִּיהוּד כַּד רִישָׁא רִבִּיעִיָּא
 חֲרוּדִס בְּגִלְיָלָא וּפִילִיפּוֹס אַחוּהִי
 רִישָׁא רִבִּיעִיָּא בְּאִיטוֹרִיא וּבְאִתְרָא
 דְּטִרְכּוֹנָא וְלוּסִנִּיא רִישָׁא רִבִּיעִיָּא
 דְּאִבִּילֵנָא :
 בְּרִבּוֹת כְּהִנּוּתָא דְּחֲנַן וּדְקִיפָא
 חוֹרַת מִלְתָּא דְּאֱלֹהָא עַל יוֹחָנָן בֶּר
 זְכַרְיָא בְּחוֹרְבָא :

I Anno autem quintodecimo im-
 perii Tiberii Caesaris, in praeſe-
 ctura Pontii Pilati in Iudea, quum
 tetrarcha [eſſet] Hiraudis in Ga-
 lilea; & Philippus frater eius te-
 trarcha in Ituria, et in regione Tra-
 chauna, ac Luſania tetrarcha A-
 bilenes;

¹ Duabus voci-
 bus Syrus Graecū
 nomen exprimit,
 quum pro tetrar-
 cha ponit רישא
 רביעי, Id est, prin-
 cipe quartae partis

2 In principatu ſacerdotii Channā,
 et Caiapha, factus eſt ſermo Dei ad
 Juchannan filium Zachariah in de-
 ſerto.

Dd.iiij.

ואתא

Euangelium

Matth. 3. 2
mar. 1. 4

Καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν τὴν ὡρίαν- 3
ρον τῆς Ἰορδάνου, κηρύσσων βάπτισμα
μετανοίας εἰς ἅφρον ἀμαρτιῶν.

Esa. 40. 3
iohan. 1. 23

Ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λέγων
Ἡσαίου τῆς προφητείας, λέγοντος, Φω- 4
νὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Εκτιμάσατε
τὴν ὁδὸν Κυρίου, ἵνα εὐθείας ποιῆτε τὰς
τεῖλους αὐτοῦ.

Πᾶσα φάραγξ πληροθήσεται, καὶ 5
πάν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται· καὶ
ἐσται πάντα σκολιὰ εἰς εὐθεΐαν, καὶ αἱ τρα-
χιῖαι εἰς ὁδοὺς λείας.

Καὶ ὅψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον 6
τῆς Θεοῦ.

Matth. 3. 7

Ελεγχου οὖν τοὺς ἐκπεριβομῶντας ὅ- 7
χλους βαπτισθῆναι ὑπὸ αὐτοῦ, Γεννή-
ματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέσχετο ὑμῖν φυ-
γεῖν ὑπο τῆς μελλούσης ὀργῆς;

Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἁγίων τῶ με- 8
τανοίας· καὶ μὴ ἀρξήσετε λέγειν ἐν αὐτοῖς,
Πατέρες ἐσμὲν τῷ Ἀβραάμ· λέγων ὅτι
ὑμῖν ὅτι δυνάται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων
τοῦτων ἐγείρει τέκνα τῷ Ἀβραάμ.

Ἡ δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν 9
δένδρων κεῖται· πάντα δένδρον μὴ ποιῶν
καρπὸν καλὸν, ἐκκόπεται, καὶ εἰς πῦρ
βάλλεται.

Καὶ ἐπιφύτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι, λέ- 10
γοντες, Τί οὖν ποιήσομεν;

Iacob. 2. 15
i. iohan. 3. 17

Αποκριθεὶς δὲ λέγει αὐτοῖς, Ὁ ἔχων 11
δύο χιτῶνας, μεταδότες τῷ μὴ ἔχοντι· καὶ
ὁ ἔχων βερέματα, ὁμοίως ποιεῖτω.

Ἡλθον ὅτε τελῶναι βαπτισθῆναι· καὶ 12
ἔποντο πρὸς αὐτὸν, Διδάσκαλε, τί ποιή-
σομεν;

Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Μηδὲν πλέον 13
παρατὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.

Ἐπιρώπων δὲ αὐτὸν καὶ στραθόμηναι, 14
λέγοντες, Καὶ ἡμεῖς τί ποιήσομεν; Καὶ
εἶπε πρὸς αὐτοὺς, - - -

Μηδέ-

¶ Venit igitur in omnem regio-
nem circumiacentem Iordani, præ-
dicans baptismum resipiscentiæ
in remissionem peccatorum:

¶ Vt est scriptum in libro sermonum
Esaie prophetæ, dicentis, ¶ Vox cla-
mantis in deserto, Parate viam Do-
mini, complanate semitas eius.

Omnis vallis implebitur, & om-
nis mons & collis deprimetur:
& quæ curua sunt, fient *via recta*,
& asperæ viæ fient planæ:

Videbitque omnis caro salutem
Dei.

Dicebat igitur turbæ venienti
vt baptizaretur ab ipso, ¶ Proge-
nies viperarum quis præmonstra-
uit vobis vt futuram iram effugeretis?

Ferte igitur fructus dignos iis qui
resipuerint, & ne coeperitis dicere
apud suos ipsos, Patrem habemus A-
brahā. Dico enim vobis, posse Deum
etiam ex lapidibus istis excitare
liberos Abrahamo.

Iam verò securis etiā ad radicem
arborum posita est: omnis igitur ar-
bor non edens fructum bonum,
exciditur, & in ignem abiicitur.

Tunc interrogavit eum turba,
dicens, Quid igitur faciemus?

Respondens autem dixit eis, ¶ Qui
habet duas tunicas, impertiat non
habenti: & qui habet escas, simili-
ter faciat.

Venerunt autem & publicani vt
baptizarentur: & dixerunt ei, Ma-
gister, quid faciemus?

Ipse verò dixit eis, Nihil ampli-
us quàm quod constitutum est vo-
bis, exigit.

Interrogauerunt autem eum et-
iam milites, dicentes, Et nos quid
faciemus? Et ait eis, - - -

וַאֲתָא בְּכֹלָה אֲתֵרָא דְּחֲדָרֵי יוֹרְדֵנָּה
בְּדִמְכָרָא מִמְּעוֹדִיתָא דְּתִיבּוֹתָא
לְשׁוֹבְקָנָא דְּחֻטָּהָא :
אִכְנָא דְּכִתְיָב בְּכִתְבָא דְּמִלָּה
דְּאַשְׁעִיָּא נְבִיא דְּאִמַר קֵלָא דְּקִרָא
בְּחֹרְבָא טִיבּוֹ אֲוִרְחָה דְּמִרְיָא^d וְתִרְוָצוֹ
בְּפִקְעָתָא שְׂכִילָא לֹאֲלֵהֶן :
כִּלְהוֹן נְחֵלָא יִתְמָלוֹן וְכִלְהוֹן טוֹרָא
וְרִמְתָּא יִתְמַכְכוּ וְיִהְיֶה עֲרֵמָא^g לְשִׁפְיָא
וְאַתְרָא^h עֲסָקָא לְפִקְעָתָא :
וְיִחְזָא כָּל בְּסַר חֵיָא דְּאַלְהָא :
וְאִמַר הוּא לְכַנְשָׁא אֵילִין דְּאַתִּין
הוּוֹ לֹוֹתָה לְמַעַמְד יִלְדָא^k דְּאַכְדָּנָא
מִנּוֹ חֻיבּוֹן לְמַעַרְק מִן רוֹגְזָא דְּעֵתִיד :
עֲבִדוּ הַכִּיל פֶּאֶרָא דְּשׁוּיָן לְתִיבּוֹתָא
וְלֹא תִשְׁרוֹן לְמֵאמַר בְּנִפְשָׁכוֹן דְּאַכָּא
אֵית לִן אֲכִרְהֶם אִמַר אֲנָא לְכוֹן גִּיר
דְּמִן חֵלִין בִּאפָּא מִשְׁכַּח אֲלֵהֶם
לְמַקְמוֹ בְּנִיא לְאַכְרְהֶם :
הָא דִּין נְרָגָא סִים עַל עֲקֵרָא
דְּאַיִלְנָא כָּל אֵילָנָא הַכִּיל דְּפֶאֶרָא
לֹא עֲבִד^p מִתְּפֶסֶק וּבְנוֹרָא נֶפֶל :
וּמִשְׁאַלִין הוּוֹ לֵה בְּנִשָּׁא וְאַמְרִין
מִנָּה הַכִּיל נְעֵבֵד :
עֲנָא וְאִמַר לְחֹן מִן דְּאִירָא לֵה
תִּרְתִּין בּוֹתִינִין יִתֵּל לְמִן דְּלִית לֵה
וּמִן דְּאִית לֵה סִיבֵרְתָּא הַכְּנָא יַעֲבִד :
וְאַתּוּ אַף מַכְסָּא לְמַעַמְד וְאַמְרִין
לֵה מִלְּפָנָא מִנָּה נְעֵבֵד :
הוּ דִּין אִמַר לְחֹן לֹא תִתְכַּעֲוֹן
מִדָּם יִתִּיר עַל מָא דְּפִקִּיד לְכוֹן
לְמַתְבַּע :
וּמִשְׁאַלִין הוּוֹ לֵה פִלְחֵי אֲסִטְרִיָּא
וְאַמְרִין מִנָּה נְעֵבֵד אַף חֲנָן אִמַר לְחֹן
לֹא

Et venit in universam regionem
qua est circa Iordanan, predicans
baptismum conuersionis in remissio
nem peccatorum.
Sicut scriptum est in libro sermonū
Isaiā prophetæ, qui dixit, Vox cla
mantis in deserto, Parate viam Do
mini, et dirigite in planitie semitas
Deo nostro.
Omnes valles implebuntur, et om
nes montes et colles deprimentur:
et erit tumulus in humilem [locum],
et locus asper in planitiem.
Et videbit omnis caro salutē Dei.
Et dicebat ad turbas eorum qui
veniebant ad se ut baptizarentur,
Progenies viperarum quis ostendit
vobis fugere ab ira futura?
Facite igitur fructus qui digni sint
conuersione. Et ne cœperitis dicere
apud vosipsos, Pater est nobis Abra
hā. Dico enim vobis quod ex istis la
pidibus potest Deus suscitare filios
Abrahamo.
Ecce autem, securis posita est super
radices arborum. Omnis igitur arbor
quæ fructus bonos non facit, excindi
tur, et in ignem ruit.
Et interrogabāt eum turba, ac di
cebant, Quid igitur faciemus?
Respondit ac dixit eis, Is cui sunt
duæ tunicae, det illi cui non est: et is
cui est cibus, similiter faciat:
Et venerunt etiam publicani ut
baptizarentur, et dicunt ei, Magi
ster, quid faciemus?
Ipse vero dixit eis, Ne queratis
aliquid amplius quàm illud quod
mandatum est vobis querere.
Et interrogabant eum exercentes
militiam, et dicebant, Quid facie
mus etiam nos? Dixit eis, ---
Ne

2 In planitie, ad
ditum est in Syria
co textu, quod nō
est in Græco aut
in Latinis versio
nibus: quia non
verba Prophetæ
singula, sed sentē
tiam eius referūt
paraphrastes autē
noster prophetā
verbum ē verbo
exprimit.
3 Ad verb. Vitā.
Hebraismus.

^a דְּחֲדָרֵי יוֹרְדֵנָּה
שְׂכִיבּוֹתָא
^b מִמְּעוֹדִיתָא
רִלְטִיבּוֹתָא
^c מִלָּה
^d מִרְיָא
^e עֲרֵמָא
^f עֲרֵמָא
^g עֲרֵמָא
^h עֲרֵמָא
ⁱ עֲרֵמָא
^j עֲרֵמָא
^k עֲרֵמָא
^l עֲרֵמָא
^m עֲרֵמָא
ⁿ עֲרֵמָא
^o עֲרֵמָא
^p עֲרֵמָא
^q עֲרֵמָא
^r עֲרֵמָא
^s עֲרֵמָא
^t עֲרֵמָא
^u עֲרֵמָא
^v עֲרֵמָא
^w עֲרֵמָא
^x עֲרֵמָא
^y עֲרֵמָא
^z עֲרֵמָא

Euangelium

Μηδένα διασεΐσητε, μηδέ συκοφαντή-
σητε· ἔδεκεῖσθε τοῖς ὀφωνίοις ὑμῶν.

Προσδοκῶντος δὲ τῷ λαῷ, καὶ δια-
λογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις
αὐτῶν· ποῦ Ἰωάννης, μή ποτε αὐτὸς
εἴη ὁ Χρῆστος,

Matth. 3. 11
marc. 1. 8
iohan. 1. 26
act. 1. 5. & 8. 4
& 11. 16 & 19. 4

Ἀπεκρίνατο ὁ Ἰωάννης ἅπασιν, λέγων,
Εγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἐρχε-
ται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ ἐκ εἰμῆκα
νός λῦσαι τὸν ἱμάντα τῆς ὑποδημιά-
των αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν
Πνεύματι ἁγίῳ ἔτι πλεονέξω.

Οὗ τὸ πλῆθος ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ
διακαθαρεῖ πλὴν ἁλωνα αὐτοῦ· καὶ
συνάξει τὸ σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην
αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ
ἀσβέσῳ.

Πολλὰ μὲν οὕτως καὶ ἔτερα παρακα-
λῶν ἐκηγγελίζετο τὸν λαόν.

Matth. 14. 3
marc. 6. 17

Ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης, ἐλείχον-
τος ὑπὸ αὐτοῦ· ποῦ Ἡεροδιάδης τῆς
γυναικὸς Φιλίππου τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ,
καὶ ποῦ πάντων ὧν ἐποίησε πονηρῶν
ὁ Ἡερόδης,

Προσέθηκε καὶ τὸ τοιοῦτον πᾶσι, καὶ κα-
τέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ.

Matth. 3. 13
marc. 1. 9
iohan. 1. 31

Ἐρχέτο δὲ ἐν τῷ βαπτισμένῳ αὐ-
τῷ τὸν λαόν, καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος
καὶ προσευχομένου, ἀνεῳχθῆναι τὸν
οὐρανόν·

Καὶ καταβῆναι τὸ Πνεῦμα πρὸς αὐτόν·
σωματικῶς εἶδεν, ὡς εἰ ποσειδῶν, ἐπὶ
αὐτόν· ἔφωτον δὲ ὡς ἔρανος χυμέναι,
λέγουσ· Σὺ εἶ ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός,
ἐν σοὶ πνέδουσα.

Καὶ αὐτὸς λέγει ὁ Ἰησοῦς ὡς ἐπὶ τῶν
τεράκωντα ἔτερος, ὧν (ὡς ἐνομί-
ζετο) υἱὸς Ἰωσήφ, τῆς Ἡλῆ,

Τοῦ Ματθαίου, τῆς Λευῆ, τῆς Μελχί, τῆς
Ἰαννᾶ, τῆς Ἰωσήφ,

Τοῦ

Neminē cōcutite, neq; calumnia-
mini: & contenti estote stipendiis
vestris.

Expectante autem populo, &
cogitantibus omnibus in cordi-
bus suis de Iohanne, nūmnam ipse
esset Christus ille,

Respondit Iohannes, dicens om-
nibus, ¶ Ego quidē baptizo vos
aqua: sed venit qui validior me est
cuius nō sum dignus qui solvam
solearum corrigiam: ipse vos ba-
ptizabit Spiritu sancto & igni.

Cuius ventilabrum in manu
ipsius, & perpurgabit areā suam:
cogētque triticum in horreū suū,
paleam autem exuret igni inex-
tinguibili.

Multa igitur etiā alia exhortans
euangelizabat populo.

¶ Herodes autem tetrarcha, quū
argueretur ab eo de Herodiade
uxore Philippi fratris eius, de-
que omnibus sceleribus quæ ipse
fecerat,

Adiecit & hoc supra omnia,
quòd incluserat Iohannē in carcere.

¶ Factum est autem quū baptiza-
retur omnis populus, & Iesus ba-
ptizatus esset, & precaretur, vt
apertum sit cælum:

Ac descenderit Spiritus sanctus
corporea specie tanquam colum-
ba, supra eum: & vox de cælo ex-
titerit, dicēs, Tu es Filius ille me-
us dilectus, in te acquiesco.

Ipse autem Iesus incipiebat esse
quasi annorum triginta, filius (vt
existimabatur) Ioseph, qui fuit fi-
lius Heli,

Qui fuit Matthat, qui fuit Leui,
qui fuit Melchi, qui fuit Ianna, qui
fuit Ioseph,

Qui

¶ Ut ritē & cum fru-
ctu sacramēta per-
cipiamus, neque in
signis harendum, ne-
que in eo qui signa
administrat, sed ad
Christum sacramen-
torum autorem, &
res ipsius per sacra-
menta adumbrate
exhibitorum, assurgē-
dum est.

Euangelium est mi-
di totum scribunt.

Iohannis præmiū
morte ipsius sanciri
oportuit.

Baptismus noster in
capite Ecclesie san-
ctificatur, simulque
ipsius Patris vocē,
Christus æternus Rex
noster, Sacerdos &
Propheta declaratur.

Christi secundū car-
nem genus ad Ada-
mum et inde ad Deū
usque deducitur: vt
eum esse constet quē
vnum Deus Abraha
mo & Davidis pro-
missum, ab æterno
Ecclesie sue ex omni
hominum genere col-
ligenda designavit.

א טגר כמזנר
שטעמו הריב:
ב אפסניא הוא
שכר אנשיחיה
כא מלשון יון:
לא באנש' תתטגרון ולאנש' לא
תעשקון ויספקן לכון' אפסניאכון:
כד דין מסבר הוא עמא על יוחנן

ג הוירל' הוא
עצמו:
וכלהון מתחשכין הו' בלבהון ד
דדלמא' הויו משיחא:

ד שרא
מסן:
ה יעמדכון רל'
ירוצכם:
ו אחר
ה רפשא הוא
המורה:
ה אדרה הוא
הגורן:
ה חנש:
ה תבן:
ה יקר:
ענא יוחנן ואמר להון אנא הא
מעמד אנא לכון במיא אתא דין
בתרי הו דחילתן מני הו דלא שוא
אנא דאשרא ערקא דמסנוהי
הו יעמדכון ברוחא דקודשא ובנורא:
הו דאחיד רפשא באידה
ומרבא אדרוהי וחשטא בגש
לאוצרוהי ותבנא יוקד בנורא
דלא דעכא:

ה אלף:
אף אחרניתא דין סגיא אתא מלף
הוא ומסבר לעמא:

ו שטרר כא רל'
שר רביעית
הפדינה מלשון
יון:
פ מן כס וטקטו
מתוכו:
הרודס דין שטרר כא מסור
דמתכסס הוא מן יוחנן על הרודיא
אנתת פיליפוס אחוהי ועל בלהין
בישתא דעבד הוא:

ז יסף:
אוסף אף הדא על בלהין וחבשה
ליוחנן בית אסירא:

ח עמדר לרחץ
או טבל:
הוא דין כד עמד כלה עמא ואף
ישוע עמד וכד מצלגא אתפתח
שמיא:

ט צכא:
ונחתת רוחא דקודשא עלוהי
בדמות גושמא דיונא וקלא הוא מן
שמיא דאמר אנת הו כרי חביבא
כד אצטבית:

י אית:
הו דין ישוע איתוהי הוא איך
בר שנין תלתין ומסתבר הוא בר
יוסף בר הלי:

יא סבר:
בר מטת בר לוי בר מלכי בר
יאני בר יוסף:

Ne contra quenquam insolescatis,
et ne quenquam opprimatis, et suf-
ficient vobis ⁴ stipendia vestra.

15 Quum autem spem collocaret po-
pulus in Iuchannan, et omnes cogi-
tarēt in cordibus suis quod forte ipse
esset Christus.

16 Respondit Iuchannan, et dixit eis,
Ecce, ego baptizo vos aquis: venit
autem post me is qui validior est me,
cuius non sum dignus ut solua cor-
rigias calceamentorum: ipse bapti-
zabit vos Spiritu sancto et igni.

17 Qui tenet ventilabrum in manu
sua, et purgat areas suas: et tri-
tium congregat in horrea sua, et pa-
leam comburet igni qui non extin-
guitur.

18 Multa autem etiam docebat alia
et euangelizabat populo.

19 Hiraudis autem tetrarcha, quia
arguebatur à Iuchannan propter
Hiraudia uxorem Philippi, fra-
tris sui, et propter omnia mala quae
faciebat,

20 Adiecit etiam hoc super omnia il-
la, et conclusit Iuchannan in domo
vinctorum.

21 Factum est autem quum baptiza-
retur uniuersus populus, ut Ieschna
quoque baptizaretur. Et quum ora-
ret apertum est celum.

22 Et descendit Spiritus sanctus su-
per eum in similitudine corporea co-
lumbae: et vox facta est de celo quae
dixit, Tu es filius meus dilectus, in
te complacitum est mihi.

23 Ipse autem Ieschna erat quasi na-
tus annos triginta: et putabatur fi-
lius Ioseph, filii Heli,

24 Filii Mattath, filii Levi, filii Mal-
ki, filii Iani, filii Ioseph,

Filii

4 Syrum nomē
à Græco ὁ λάνθων
deflexū est, quod
declarat militum
quauis stipendia,
praesertim verò
quae in annona
posita erant.

Euangelium

Τὸ Ματθαῖος, ὁ Ἀμὼς, ὁ Ναὺμ, 25
ὁ Ἐσλὶ, ὁ Ναθὰι,

Τὸ Μααθ, ποῦ Ματθαίου, ὁ Σε- 26
μεῖ, ὁ Ἰωσήφ, ὁ Ἰούδα,

Τὸ Ἰωαννᾶ, ὁ Ρησαῖ, ὁ Ζοροβά- 27
βελ, ποῦ Σαλαθιήλ, ὁ Νηεῖ,

Τὸ Μελχὶ, ποῦ Ἀδδὶ, ὁ Κωσάμ, 28
ποῦ Ἐλμωδάμ, ὁ Ἡρ,

Τὸ Ἰωσή, ὁ Ἐλιέζερ, ποῦ Ἰωρεῖμ, 29
ὁ Ματθαῖ, ὁ Λαβὶ,

Τὸ Συμεὼν, ὁ Ἰούδα, ὁ Ἰωσήφ, 30
ποῦ Ἰωνᾶν, ὁ Ἐλιακίμ,

Τὸ Μελεᾶ, ὁ Μαῖναν, ποῦ Ματ- 31
θαῖ, ὁ Ναθαν, ποῦ Δαβὶδ,

Τὸ Ἰεσσαῖ, ποῦ Ὠβήδ, ὁ Βοὸζ, ποῦ 32
Σαλμών, ὁ Ναασσών,

Τὸ Ἀμιναδάβ, ὁ Ἀράμ, ὁ Ἐσ- 33
ρών, ποῦ Φαρὲς, ὁ Ἰούδα,

Τὸ Ἰακώβ, ὁ Ἰσαὰκ, ὁ Ἀβραάμ, 34
ποῦ Θάρα, ποῦ Ναχωρ,

Τὸ Σαρούχ, ὁ Ραγαῦ, ὁ Φαλέκ, 35
ποῦ Ἐβὲρ, ὁ Σαλαῖ,

Τὸ Καϊνᾶν, ὁ Ἀρφαξάδ, ὁ Σήμ, 36
ποῦ Νῶε, ποῦ Λάμειχ,

Τοῦ Μαθουσαῖα, ὁ Ἐνῶχ, ὁ Ἰα- 37
ρέη, ποῦ Μαλελεήλ, ποῦ Καϊνᾶν,

Τὸ Ἐνῶς, ποῦ Σήθ, ποῦ Ἀδάμ, ποῦ 38
Θεοῦ.

Κεφάλαιον δὲ

Ἰησοῦς δὲ Πνεύματος ἁγίου πλήρης 38
ὑπέσχετο ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίου. καὶ ἦγετο
ἐν τῷ Γόρμα πρὸς τὴν ἔρημον,

Ἡμεῖς πασχαλίζοντα πειραζέ- 1
μεθα ὑπὸ τοῦ διαβόλου· καὶ οἱ
ἐφάγω οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεί- 2
ναις· καὶ οἱ κλεψυστῶν αἰμάτων, ἵερον
ἐπείνασε. Καὶ

Qui fuit Mattathiæ, qui fuit A-
mos, qui fuit Naum, qui fuit Esli,
qui fuit Naggæ,

Qui fuit Maath, qui fuit Mat-
tathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Io-
seph, qui fuit Iuda,

Qui fuit Iohanna, qui fuit Rhe-
sa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Sa-
lathiel, qui fuit Neri,

Qui fuit Melchi, qui fuit Addi,
qui fuit Cosam, qui fuit Elmodā,
qui fuit Er,

Qui fuit Iose, q. fuit Eliezer, q. fuit
Iorā, q. fuit Matthat, q. fuit Levi,

Qui fuit Simeon, qui fuit Iuda,
qui fuit Ioseph, qui fuit Ionan, qui
fuit Eliacim,

Qui fuit Melea, qui fuit Mainā,
qui fuit Mattatha, qui fuit Nathā,
qui fuit David,

Qui fuit Iessæ, q. fuit Obed, q. fuit
Boos, q. fuit Salmō, q. fuit Naasson,

Qui fuit Aminadab, qui fuit Arā,
qui fuit Efron, qui fuit Phares,
qui fuit Iudæ,

Qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui
fuit Abrahā, qui fuit Thara, qui
fuit Nachor,

Qui fuit Sartuch, qui fuit Ragau,
qui fuit Phalec, qui fuit Heber,
qui fuit Sale,

Qui fuit Caīmān, q. f. Arphaxad, q.
fuit Sē, qui fuit Noe, q. f. Lamech,

Qui fuit Mathusala, qui fuit He-
noch, qui fuit Jared, qui fuit Ma-
halaheel, qui fuit Cainan.

Qui fuit Henos, qui fuit Seth,
qui fuit Adam, qui fuit Dei.

Cap. IIII.

Ἰησοῦς autem plenus Spiritu san-
cto reuertit à Iordane, & actus
est ab eodem Spiritu in desertum:
Dies quadraginta tētate eū diabo-
lo. Neq; comedit quicquā p̄ illos
dies, sed iis exactis, postea esuriit.

Christus in desertū
quasi extra mundū
abreptus, post qua-
draginta dierum iei-
unium. Satana itē
superato, velut eo-
lo repente victor pro-
diens, munus suū
aggreditur.

Matth. 4. 1
marc. 1. 12

- 25 *Filii Mattetha, filii Ammutz, filii Nachū, filii Chesli, filii Naggi,*
 בר מתתא בר עמוץ בר נחום בר
 חסלי בר נגי :
- 26 *Filii Math, filii Mattath, filii Schamei, filii Iauseph, filii Iihuda,*
 בר מאת בר מטת בר שמעי בר
 יוסף בר יהודא :
- 27 *Filii Juchānā, filii Rasa, filii Zurbabel, filii Schelattheil, filii Niri,*
 בר יוחנן בר רסא בר זורבבל בר
 שלתאיל בר נרי :
- 28 *Filii Malchi, filii Adai, filii Cusam, filii Elmudad, filii Ir,*
 בר מלכי בר אדי בר כוסם בר
 אלמודד בר עיר :
- 29 *Filii Iusi, filii Eliazar, filii Iuram, filii Mattitha, filii Levi,*
 בר יוסא בר אליעזר בר יורם בר
 מתיתא בר לוי :
- 30 *Filii Schemez, filii Iihuda, filii Iauseph, filii Iunam, filii Eliakim,*
 בר שמעון בר יהודא בר יוסף
 בר יונם בר אליקים :
- 31 *Filii Malia, filii Mani, filii Mattetha, filii Nathan, filii David,*
 בר מליא בר מאני בר מטתא בר
 נתן בר דויד :
- 32 *Filii Ischai, filii Vbid, filii Baaz, filii Schalmun, filii Nacheschun,*
 בר אישי בר עוביד בר בעז בר
 שלמון בר נחשון :
- 33 *Filii Amminadab, filii Arā, filii Chetzrun, filii Paretz, filii Iihuda,*
 בר עמינדב בר ארם בר חצרון
 בר פרץ בר יהודא :
- 34 *Filii Iaakub, filii Ischak, filii Abraham, filii Tarach, filii Nachur,*
 בר יעקוב בר איסחק בר אברהם
 בר תרח בר נחור :
- 35 *Filii Sarug, filii Aru, filii Palag, filii Abar, filii Schalach,*
 בר סרוג בר ארעו בר פלג בר
 עבר בר שלח :
- 36 *Filii Kainan, filii Arpachschad, filii Schi, filii Nuach, filii Lamech,*
 בר קינן בר ארפכשד בר שים
 בר נוח בר למך :
- 37 *Filii Mattuschelach, filii Chanuch, filii Iared, filii Mahelaleil, filii Kainan,*
 בר מתושלח בר חנוך בר ירד בר
 מהללאל בר קינן :
- 38 *Filii Anusch, filii Schith, filii Adā qui [fuit] à Deo.*
 בר אנוש בר שית בר אדם דמן
 אלהא קפלאון ד
- Cap. IIII.
- 1 *[Eschua autem plenus Spiritu sancto reuersus est à Iurdanan: et duxit eum Spiritus in desertum,*
 ישוע דין בר מלא רוחא דקודשא
 חפך מן יורדנן ודברתה רוחא
 לחורבא :
- 2 *Diebus quadraginta, ut tentaretur ab accusatore. Et non edit quicquam per illos dies. Et quum compluisset eos, postea esuriit.*
 יומתא ארבעין דיתנסא מן אכל-
 קרצא ולא לעס מדם בהגון יומתא
 וכד שלם אנון לחרתא כפן :

Vide quæ de hac voce notauimus Matth. 4.3

Ec. i.

Euangelium

Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἰπέ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος.

Deut. 8:3
matth. 4:4

Καὶ ἀπεκρίθη Ἰησοῦς πρὸς αὐτὸν, λέγων, Γέγραπται ὅτι οὐκ ἐπ' ἄρτων μόνων ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι Θεοῦ.

Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλόν, ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν σιγῇ ἡσρόν.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, Σοὶ δώσω πλὴν ὅσας θέλῃς ταύτῃς ἀπασαι, καὶ ἡ δόξα αὐτῶν ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται, ὥστε εἰάν θέλω, δίδωμι αὐτῷ.

Σὺ οὖν εἰάν προσκυνήσῃς ἐνώπιόν μου, ἔσται σου πάντα.

Deut. 6:16
& 10:20

Καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Προσκυνήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

Καὶ ἤγαγον αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τῆς ἱερᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Εἰ ὁ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, βάλε σε αὐτὸν ἐν ἰσθμῷ καί τῳ.

Psal. 91:12

Γέγραπται γάρ, Οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ ἐντελείψονται περὶ σοῦ, καὶ διαφυλάξαι σε.

Καὶ ὅτι ἐπὶ χερῶν ὄρουσί σε, μή ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

Deut. 6:16

Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οἱ εἰρηται, Οὐκ ἐμπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου.

Καὶ σὺν τελέσει πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος, ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄρτι καί ποτε.

Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος εἰς πλὴν Γαλιλαίαν· καὶ φήμη ἐξῆλθε κατ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.

Καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξάζομενος ὑπὸ πάντων.

Καὶ

Tunc dixit ei diabolus, Si Filius es Dei, dic isti lapidi ut fiat panis.

Et respondit ei Iesus, dicēs, Scriptum est, || nō pane solo victurum hominem, sed omni verbo Dei.

Tunc quū subduxisset eū diabolus in montem sublimē, ostēdit ei omnia regna terræ pūcto tēporis.

Et ait ei diabolus, Tibi dabo potestātē hāc vniuersā, & gloriā illorum regnorum. nam mihi tradita est, & cuicunq; voluero, do eam.

Itaque si tu adoraueris me, erūt tua omnia.

Respondens autem Iesus dixit ei, Abscede à me Satana: scriptum est enim, || Adorabis Dominū Deū tuum, & ei soli seruiēs.

Tum duxit eum in Hierusalem, & eum statuit supra pinnas templi: & dixit ei, Si Filius Dei es, iace te ipsum hinc deorsum.

Scriptum est enim, || Angelis suis mandabit de te, ut custodiant te.

Et in manus tollent te, nequādo offendas ad lapidem pedem tuū.

Respondens autem Iesus dixit ei, Dictum est, || Non tentabis Dominum Deum tuum.

Et finita omni tentatione, diabolus abcessit ab eo ad tempus.

Reuersus est autem Iesus cum virtute Spiritus in Galilæam: & fama de eo exiit in totā circumiacentem regionem.

Et ipse docebat in synagogis eorum, omnibus ipsum glorificātib⁹.

Venit

3 ואמר לה אכל קרצא אן ברה
אנת דאלהא אמר לכאפא חדא
דתהוא לחמא :

*Et dixit ei accusator, Si filius es
Dei, dic lapidi huic ut fiat panis.*

4 ענא ישוע ואמר לה כתיב חו דלא
הוא בלחמא בלחוד חיא בר-נשא
אלא בכל פתנס דאלהא :

*Respondit Ieschua, & dixit ei,
Scriptum est quod nequaquam pa-
ne solo viuit filius hominis, sed omni
verbo Dei.*

5 ואסקה סטנא לטורא רמא^א
וחויה בלהין מלכותא דארעא^ב
בעדנא ועורא^ג :

*Et subduxit eum Satanah in mō-
tem sublimem, & ostendit ei omnia
regna terræ in tempore exiguo.*

^א נסק
^ב חוה
^ג בעדנא טעמו
כזמן
^ד נהל כמו נהן :

6 ואמר לה אכל קרצא לך דאתל^א
שולטנא הנגא בלה ושוכחה דלי
משלם ולמן דאצבא יהב אנא לה :
אן הכיר תסגור קדמי דילך
יהוא בלה :

*Et dixit ei accusator, Tibi dabo
potestatem hanc uniuersam & glo-
riam eius: nam mihi tradita[est,] et
cui voluero do eam.*

7 *Si igitur adoraueris coram me, tua
erit uniuersa.*

8 ענא דין ישוע ואמר לה כתיב
חו דלמריא אלהך תסגור ולה
בלחודוהי תפלוח :

*Respondit autem Ieschua & di-
xit ei, Scriptum est, Dominum Deū
adorabis, & illi soli seruiēs.*

9 ואיתייה לאורשלם ואקימה על^א
כנפא דהיכלא ואמר לה אן ברה
אנת דאלהא ארמא נפשך^ב מכא^ג
לתחת :

*Et adduxit eum in Vrischelem,
& statuit eum super pinnaculū tem-
pli, & dixit ei, Si filius es Dei, proiice
te ipsum hinc deorsum.*

10 כתיב גיר דלמלאכוהי ועקד עליך
דינטרונך :

*Scriptum est enim, Angelis suis
mandabit de te ut custodiant te:*

11 ועל דרעיהון ישקלונך דלא תתקל^א
רגלך בכאפא :

*Et in brachiis suis tollant te: ne im-
pingat pes tuus in lapidem.*

12 ענא דין ישוע ואמר לה אמיר
חו דלא תנסא למריא אלהך :

*Respondit autem Ieschua et di-
xit ei, Dictum est, Non tentabis Do-
minum Deum tuum.*

13 ובר שלם אכל קרצא בלהון
נסיונוהי פרק מן לותה עד זכנא :

*Et quum compleuisset accusator
omnes tentationes suas, recessit ab eo
usque ad tempus.*

14 והפך ישוע בחילא דרוחא
לגלילא ונפק עלוהי טבא בבלה
אתרא דחדריהון :

*Et reuersus est Ieschua in virtute
Spiritus in Galileam. Et egressa est
de eo fama in omnem locum qui cir-
ca eos [erat.]*

^א זכנא כמו זמן
^ב דרעיהון
^ג דרעיהון
סככותיהם :

15 וחו מלף הוגא בפנושתהון^א
ומשתבח הוא מן כל אנש
ואתא

*Et ipse docebat in synagogis eorū:
et glorificabatur ab unoquoque.*

Ee. y.

Euangelium

Matth. 13. 54
marc. 6. 1
iob. 4. 43

Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέθ, ὃ ὡς 16
πετραμμένος· καὶ εἰσῆλθε καὶ ὡς
δοὺς αὐτῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ σαββάτων,
εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι.

Καὶ ἐπεδύθη αὐτῶν βιβλίον Ησαΐα 17
τὸ τοιοῦτον· καὶ ἀναπύξας τὸ βιβλίον
εὗρε τὸν τόπον οὗ ὡς γεγραμμένον,

Esa. 6. 1.

Γνωμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν 18
ἐχεισέ με· διαγγέλλει δὲ πτωχοῖς ἀπέ-
σαιλέ με, ἰάσαι δὲ τοὺς συντρίμμινους
καὶ καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἀ-
φροσύνην, ἐκ τῶν φλοῖς ἀνάβλεψιν, ὥστε ἵ-
λαι πεδρασμένοις ἐν ἀφροσύνῃ.

Κηρύξαι ἐν τῇ Ναζαρέθ Κυρίου δεκτόν.

Καὶ πύξας τὸ βιβλίον, ὥστε δίδω 19
ὑπὲρ τῆς, ἐκάθισεν. καὶ πάντων ἐν τῇ
συναγωγῇ οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἀτενί-
ζοντες αὐτῶν.

Ἦρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς, Οἱ 21
σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφή αὐτῇ ἐν
τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.

Καὶ πάντες ἐμύστησαν αὐτῶν, ὅτι 22
μαζὸν ὅτι τοῖς λόγοις τῆ χειρὸς τοῖς
ἐκ πορφυροῦ καὶ ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ
ἐλέγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ;

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Γὰρ πως ἐρεῖ 23
τέ μοι τίς παραβολὴν ταύτην, Ἰα-
σοῦ δὲ δεράπευσον σεαυτὸν· ὅσα ἠκούσα-
μι γινώσκω ἐν τῇ Καπερναῦμ, ποιή-
σον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου.

Ioh. 4. 44

Εἶπε δὲ, Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ 24
δεῖς τοιοῦτον δεκτὸς εἶναι ἐν τῇ πα-
τρίδι αὐτοῦ.

1. Reg. 17. 9
iac. 5. 17

Επ' ἀληθείας ὅτι λέγω ὑμῖν, πολλὰ 25
χῆραι καὶ ὀρφανοὶ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἠλίου ἐν τῇ
Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείδῃ ὁ οὐρανὸς ὅτι ἐπι-
τεία καὶ μιλῶντες ἐξ, ὥς ἐχρύνετο λιμὸς
μέγας ὅτι πάντες τὴν γῆν.

Καὶ πρὸς ὁδομίαν αὐτῶν ἐπέμψθη 26
Ἠλίας εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδῶνος,
πρὸς γυναῖκα χήραν.

¶ Venit igitur Nazareth, ubi fue-
rat nutritus: & intrauit, ut consue-
uerat, die Sabbathi, in synagogā:
& surrexit ut legeret.

Christus, qui sit
quorūm venerit, ex
Esaia propheta pa-
lam suis demonstrat

Tūc datus est ei liber Esaia Pro-
pheta: quūmq; explicuisset librū,
inuenit locū in quo scriptū erat,

¶ Spiritus Domini super me, pro-
pterea quòd vnxit me: ut euange-
lizem pauperibus misit me, ut sa-
nem contritos corde, ut prædicē
captiuis dimissionem, & cæcis vi-
sus recuperationem, & cōfractos
emittam in libertatem.

¶ Ut prædicē annū Domini acceptū.
Et complicatum librum quum
reddidisset ministro, sedit. & o-
mnium in synagoga oculi erant
intenti in eum.

Coepit autem eis dicere, Hodie
impleta est hæc Scriptura audien-
tibus vobis.

Et omnes testimoniū ei dabant,
ac mirabantur super sermonibus
plenis gratia, qui procedebant ex
ore ipsius: dicebantq; , Nōne iste
est filius Ioseph?

Familiaritas con-
temptum etiā Chri-
sti gignit, qui propter
ea desertis suis se-
pe a dextris ane mi-
grat.

Et dixit ad eos, Omnino dicetis
mihi hoc prouerbiū, Medice cu-
ra te ipsum: quæcunq; audiui-
mus facta fuisse in Capernaum, fac etiā
hic in patria tua.

Dixit autem, Amen dico vobis,
¶ Nemo Propheta acceptus est in
patria sua.

Sed in veritate dico vobis, ¶ Mul-
tæ viduæ erāt dieb' Eliæ in Israel,
quādo clausum est cælū ad annos
tres & sex menses, adeo ut fuerit
fames magna per totā regionem:

Sed ad nullā illarū missus est
Elias nisi Sareptam urbem Sido-
niæ, ad mulierem viduam.

^a ואתא לנצרת איכא דאתרבי
^b ועל איכנא דמעד הוא לכנושתא
^c ביומא דשבתא וקס למקרא :

ואתיהב לה ספרא דאשעיג
נביא ופתח ישוע ספרא ואשפח
דוכתא איכא דכתיב :

רוחה דמריא עלי ומטור הנא
משחני למסכרו למסכנא ושלחני
למאסיו לתבירי לבג ולמכרו
לשביג שובקנא ולעוירא חויג
ולמשדרו לתבירא בשובקנא :

ולמכרו שנתא מקבלתא למריא:
וכרך ספרא ויהבה למשמשג
ואזל יתב כלהון דין דכנושתא
עיניהון חירן חוי בה :

^g ושרי לסאמר לותהון דיומנא
^h אשתלם כתבא הנא דבאדניכון :

וסהדין חוו לה כלהון ומתדמרין
חוו כמלא דטיבותא דנפקן חוי מן
פומה ואמרין חוו לא הוא הנא בר
יוסף :

אמר להון ישוע כבר תאמרין לו
מתלא הנא אסיא אסא נפשך וכל
דשמען דעבדת בכפר נחום עכד אף
הרבא במדינתך :

חוי דין אמר אמין אמר אנא לכו
דלית נביא דמתקבל במדינתה :

^m שדרא גיר אמר אנא לכו דסגו
ארמלתא אית חוי בבית יסריג
ביומי אליא נביג כד אתתחדו
שמיא שגין תלת וירחא שתא והוא
כפנא רבא בכלה ארעא :

ולורת חדא מנהין לא אשתדר
אליא אלא לצרפת דצידן לורת
אנתתא ארמלתא : וסגיאא

16 Et venit in Natzareth, ubi edu-
catus fuerat: et ingressus est sicut so-
litus erat, in synagogam die sabba-
thi: et surrexit ad legendum.

17 Et aperuit Ieschua librum, et in-
uenit locum ubi scriptum erat,

18 Spiritus Domini super me, et pro-
pterea unxit me ad euangelizandū
pauperibus: et misit me ad sanandū
cōtritos corde, et ad predicandū ca-
ptiuīs dimissionē, et cecis ² visus recu-
perationem, et ad dimittendum con-
fractos in libertatem.

19 Et ad predicandum annūm acce-
ptūm Domino.

20 Et conuoluit librum, deditque eū
ministro: et abiens sedit. Omnes au-
tem qui in synagoga erāt, oculis suis
intuebantur eum.

21 Et cœpit dicere ad eos, Hodie com-
pleta est scriptura hac ³ quæ est in au-
ribus vestris:

22 Et testimonium dabant ei omnes:
et mirabantur propter sermones gra-
tiæ qui procedebant ex ore eius, ac di-
cebāt, Nōne fuit hic fili' Ioseph?

23 Dixit eis Ieschua, Iā dicetis mihi
prouerbiū hoc, Medice sanate ipsum:
et omnia quæ audiuius quæ feci-
sti in Kephar-Nachum, fac etiam
hic in ciuitate tua.

24 Ipse autem dixit, Ammin dico vo-
bis, quod nō est propheta qui acceptus
sit in ciuitate sua.

25 Veritatem enim dico vobis, quod
multa vidua erāt in domo Iisraiel in
diebus Iliah propheta, quando clausi
sunt cali annos tres et menses sex, et
facta est fames magna in vniuersa
terra:

26 Et ad nullam earū missus est Iliah
nisi ad Tzarephat h Tzaidan, ad
mulierem viduam.

Ee. ii.

² Ad verb. Ad
visum.

³ Id est, Quam
audistis. Hebraic.

^a אתא
^b רבה
^c עול
^d מעד טעמו
רגיל:

^e אסא
^f שבה

^g חור
^h שרה

ⁱ דבאדניכון
^j ר'ל שכאזניכס
^k ומתדמרין
שקטו ותמהים:

^l אסא

^m שדר טעמו
אמת:

ⁿ אתתחדו
נעצרו ושרש
אחר:

Euangelium

2 Reg. 5. 14

Καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐπὶ Ελισ- 27
σαίου τῆς παρθένου ἐν τῷ Ισραήλ· καὶ
οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθάρισθη εἰ μὴ Ναε-
μαν ὁ Σύρος.

Καὶ ἐπλήθυνον πάντες θυμοὶ ἐν τῇ 28
συναγωγῇ, ἀκούοντες ταῦτα.

Καὶ ἀναστάντες ἔξέβαλον αὐτὸν 29
ἐξω τῆς πόλεως· καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως
τῆς ὀφρύος τοῦ ὄρους ἐφ' οὗ ἡ πόλις
αὐτῶν ἀκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρημνί-
σαι αὐτόν.

Αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσων αὐτῶν, 30
ἐπορεύετο.

Matth. 4. 13
mar. 1. 21

Καὶ κατήλθεν εἰς Καπὲρναοὺμ πό- 31
λιν τῆς Γαλιλαίας· καὶ ὡς διδάσκων
αὐτοῖς ἐν τοῖς σάββασι.

Matth. 7. 29
mar. 1. 22

Καὶ ἐξεπλήθυνον τὴν διδασκαλίαν 32
αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἑξουσίᾳ καὶ ἐν λόγῳ αὐτοῦ.

Marc. 1. 23

Καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτοῦ ἄνθρωπος 33
ἔχων πνεῦμα δαμονίου ἀκαθάρτου, καὶ
ἀνέκραξε φωνῇ μεγάλῃ,

Λέγων, Εἰ, τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ Να- 34
ζαρενέ; ἢ λῃθές ἐστι σοὶ λέγειν ἡμᾶς; οἶδα
σε τίς εἶ ὁ ἅγιος τῆς Θεοῦ.

Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, λέγων, 35
Φιμώθητι, καὶ ἐξελθε ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ῥί-
ψαν αὐτὸν τὸ δαμόνιον ἕως τοῦ μέθριον, ὅτε
ἦλθεν ἀπ' αὐτοῦ, μηδὲν βλάψαν αὐτόν.

Καὶ ἐγένετο δάμνος ἐπὶ πάντας. 36
καὶ συνελάλουσιν πρὸς ἀλλήλους, λέγον-
τες, Τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἑξουσίᾳ καὶ
δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις
πνεύμασι, καὶ ἔξέρχονται;

Καὶ ἔξεπορεύετο ἡχος τοῦ αὐτοῦ εἰς 37
πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

Matth. 8. 14
mar. 1. 30

Αναστὰς δὲ ἐκ τῆς συναγωγῆς, εἰς- 38
ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος· ἡ πενθε-
ρὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ὡς σὺνελθούσῃ πε-
ρετῶ μεγάλῃ· καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν πε-
ρὶ αὐτῆς.

Καὶ

¶ Et multi leprosi erant in Israel
sub Elisæo propheta: sed nemo
eorum purgatus est nisi Naaman
Syrus.

Tūc repleti sūt omnes excāde-
scētia in synagoga, hæc audiētes.

Et quum surrexissent, eiecerūt
eum extra urbem: & duxerunt eū
vsq; ad supercilium montis super
quem vrbs ipsorum erat ædificata,
vt præcipitarent eum.

Ipse verò quum transisset per
medium eorum, profectus est.

Et descendit in Capernaum urbē
Galilææ, ibique docebat eos sab-
bathis.

¶ Et percellebantur super doctri-
na eius. erat enim sermo ipsius cū
autoritate.

¶ Erat autem in synagoga quidā
habens spiritū dæmoniacū impu-
rū, qui exclamauit voce magna,

Dicēs, Ah, qd nobis tecū Iesu Na-
zarene? venisti vt perderes nos? no-
ui te quis sis, nimirū Sāctus ille Dei.

Et obiurgauit eum Iesus, dicēs,
Obmutesce, & exi ab eo. Tūc dæ-
moniū, abiecto illo in mediū, exiit
ab eo, nihilque ei nocuit.

Et obortus est pavor in omni-
bus, & colloquebantur alii cum
aliis dicentes, Quid hoc rei est,
quòd cum autoritate ac potestate
imperat impuris spiritibus, &
exeunt?

Et peruenit rumor de eo in o-
mnē locū circumiacētis regionis.

¶ Quum surrexisset autem Iesus
ē synagoga, introiuit domum Si-
monis: focrus autem Simonis deti-
nebatur febri magna: & rogaue-
runt eum pro illa.

Tunc

Mundus quo aspe-
ritus reprehenditur,
eo apertius furit:
sed priorum vicia non
est impiorum libidi-
ni sine exceptione
exposita.

Christus montium
homines, quantum
nis stupidos, sed ipse
etiam demonia, ve-
luit nolint percellit.

Christus, sanandis se
lo verbo corporis mor-
bis, confirmat se Deū
esse omnipotentem,
salutis hominū cau-
sa missum.

וּסְגִינָא גִרְכָּא אִית הוּוּ בֵּית יִסְרָיִל
בְּיוֹמֵי אֱלִישֶׁע נְבִיא וְחַד מִנְהוֹן לֹא
אֶתְדַבְּרֵי אֱלֹא אֵן נַעֲמָן אֲרַמִּיָּא :

^a דכא

וְכַד שָׁמְעוּ הוּוּ הִלִּין הַנּוֹן ד
דִּבְכְּנוּשְׁתָּא ^b אֶתְמַלְוִי חֲמַתָּא כָּל־הוֹן
וְקָמוּ ^c אֶפְקוּהִי לְבַר מִן מְדִינַתָּא
וְאִיתִּיּוּהִי עַד-מָא לְגַבִּינָא דְטוֹרָא ^d
הוּוּ דִּמְדִינַתְהוֹן בְּנִיא הוֹרֵת עֲלוּהִי
דִּישְׁדוּנְיָהִי מִן שְׁקִיפָא :

^b מלא

^c נפק

^d אתא

^e גבינא דטורא

^f הוא ראש ההר

^g מטעם גבן

^h ונכוננים

ⁱ שדא

הוּוּ דִּין עֲבַר-בִּינְתָהוֹן וְאֹזֶל :
וְנַחַת לְכַפֵּר-נַחוּם מְדִינַתָּא דְגִלְיָלָא
וְמִלָּף הוּא לְהוֹן בְּשַׁבָּא :

^e בין

^h אלף

ⁱ בשבא כמו

^j בשבתות

^k אלף

וְתַמְיָהִין הוּוּ בְּיֹלְפָנָה דְּמִשְׁלָטָא
הוֹת מְלִתָּה :
וְאִית הוּא בְּכְנוּשְׁתָּא גִבְרָא דְאִית
הוּא בֵּה רוּחָא דְשִׂאדָא טַנְפָּא וְזַעַק
בְּקִלָּא דְמָא :

וְאִמַּר שְׁכּוּקִינִי מָא לָן וְלָךְ יֵשׁוּעַ
נְצָרִיא אֶתִּית לְמוֹכְדוֹתֵי יָדַע אֲנָא לָךְ
מִן אַנְתָּ קְדִישָׁה דְאֱלֹהָא :

ⁱ אכר

וּכְאֵל בֵּה יֵשׁוּעַ וְאִמַּר סְכוּר
פּוֹמֶךְ ^m וּפּוֹק מִנָּה ⁿ וְשִׁדְיָהִי שִׂאדָא
בְּמַצְעָתָא וְנִפְק מִנָּה כַּד לֹא סָרַח
בֵּה מַדָּם :

^m נפק

ⁿ שדא

וְתַמְהָא אַחַד לְכָל-נֶשׁ וּמִמְלָלִין
הוּוּ עִם חֲדָדָא וְאִמְרִין מִנָּה הִי-כִי ^p
מְלִתָּא הָדָא דְבִשְׁוֹלְטָנָא וּבְחִילָא
פְּקָדָא לְרוּחָא טַנְפָּתָא וְנִפְקָן :

^o עם חרדא'ל

^p חר עם חרד

^q כי כאלסין

^r השאלה

וְנִפְק עֲלוּהִי ^q טַבָּא בְּכִלָּה אֶתְרָא
דְּחֲדָרִיָּהוֹן :

^q טבא טעמו

^r דיכח ושמע

^s דחריהו'ל

^t שסביבותיהם

וְכַד נִפְק יֵשׁוּעַ מִן כְּנוּשְׁתָּא עַל
לְבִיתָה דְּשִׁמְעוֹן וְחֲמַתָּה דְּשִׁמְעוֹן
אֲלִיצָא הוֹת בְּאִשְׁתָּא רַבָּתָא וְכַעַר
מִנָּה מְטוֹלָתָה :

^u אשתא היא

^v הקדחת

^w כעא

וְקָם

27 Et multi leprosi erant in domo
Israiel in diebus Elischah propheta:
Et nullus eorum mundatus est nisi
Naaman Syrus.

28 Quumq; audirēt hac ii qui in syn-
agoga erāt, repleti sunt ira omnes.

29 Et surgentes eiecerunt eum extra
ciuitatē, et duxerunt eum usque ad
cacumen montis eius super quem ci-
uitas eorum adificata erat, ut eiice-
rent eum de petra.

30 Ipse verò transiit per medium eo-
rum, et abiit.

31 Et descendit in Kephar-Nachū
ciuitatem Galilae, et docebat eos in
sabbathis.

32 Et mirabātur in doctrina eius. quia
potestate präditus erat sermo eius.

33 Et erat in synagoga quidā in quo
erat spiritus demoniacus impurus,
et clamauit voce elata,

34 Ac dixit, Sine me. Quid nobis et
tibi Ieschua Natzarene? Venisti
ad perdendum nos? Noui ego te quis-
sis, Sanctus Dei.

35 Et obiurgauit eum Ieschua, ac di-
xit, Occlude os tuum, et exi ab eo. Et
deiecit eum demon in medium, et
exiit ab eo, quum non nocuisset ei
quicquam.

36 Et admiratio apprehendit unum-
quenque, et loquebātur secum in-
uicem, ac dicebant, Quisnam est ser-
mo iste qui cum virtute et potesta-
te praecipit spiritib⁹ impuris, et exeunt?

37 Et egressa est de eo fama in omni
loco qui erat circa eos.

38 Et quum egressus esset Ieschua ē
synagoga, intrauit in domum Sche-
meun, et socrus Schemeun affligeba-
tur ⁴ febre magna, et rogauerunt
eum pro illa.

4 Ad verb. Igni
magno, id est, Ar-
denti febre. He-
braismus.

Ee.iiij.

Euangelium

Καὶ ὅππασας ἐπάνω αὐτῆς, ἐπέτιμήσε 39
τῷ πυρετῷ· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν· παρα-
χρημα δὲ ἀναστᾶσα δηκόνει αὐτοῖς.

Διώνοντας δὲ τοῦ ἡλίου, πάντες ὅσοι
εἶχον ἀδενουῶντας νόσοις ποικίλαις, ἤ-
γαγον αὐτὴν πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ ἐνὶ ἐκά-
στῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ὅππαις, ἐδερά-
πεν σεναύρις.

Marc. i. 35

Εξήρχετο δὲ καὶ δαίμονια ὑπὸ πολ- 41
λῶν, κράζοντα καὶ λέγοντα, Οὐ σὺ εἶ ὁ
Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅππαις,
ἐκ εἰς αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ἤδιδαν τὸν Χρι-
στὸν αὐτόν (ἦ).

Γενομένης δὲ ἡμέρας ὤξελθων ἐ- 42
πορεύθη εἰς ἐρημον τόπον, καὶ οἱ ὄχλοι
ἐζήτουν αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ· καὶ
καλεῖον αὐτόν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπὸ
αὐτῶν.

Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Οὐ καὶ ταῖς 43
ἐτέραις πόλεσιν δευτελείσαδά με δεῖ
πλὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ὅτι εἰς τοῦτο
ἀπέσταλμαι.

Καὶ ὡς κηρύσσεν ἐν ταῖς σῖναιαζω- 44
γαῖς τῆς Γαλιλαίας.

Κεφάλαιον εἰς

Matth. 4. 28
Marc. i. 16

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ὅππαις 1
ἀδαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ὡς ἐξῶς παρὰ τὴν λί-
μνην Γεννησαρέτ·

Καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τῆς 2
λίμνης· (ἦ) δὲ ἀλιεῖς ὑποβάντες ἀπὸ
αὐτῶν ἀπέπλωσαν τὰ δίκτυα.

Εμβας δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων ὁ ὡς 3
Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ὑπὸ τῆς γῆς
ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον· καὶ καθίσας ἐδί-
δασκεν ἐν τοῦ πλοίου τῷ ὄχλῳ.

Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς 4
τὸν Σίμωνα, Επανάγαγε εἰς τὸ βάθος,
καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ἰμῶν εἰς
ἄβυσσον.

Καὶ

Tunc ipse adstās supra eam, ob-
iurgavit febrim : & febris eam di-
misit. illa verò quum illico surre-
xisset, ministravit eis.

40 Occidente autem sole, omnes
qui habebant ægrotantes morbis
variis, ducebant ipsos ad eum : ille
verò unicuiq; ipsorum impositis
manibus, sanavit eos.

41 || Exibant autē etiā dæmonia ex
multis, clamātia ac dicētia, Tu es
Christus ille Filius Dei. Sed ipse
obiurgans, non sinebat ea loqui,
quòd scirent ipsum esse Christū.

Satan perpetuus ve-
ritatis hostis, ne tu
quidem audendus
quum veritatem di-
cit.

42 Orto autem die egressus profe-
ctus est in desertum locum : & tur-
ba quærebat eum, veneruntq; vs-
que ad ipsum : & retinebant eum
ne ab ipsis discederet.

Nulla ne res quidē
specie debemus in de-
sertis nostris chr-
su retardari.

43 Ille verò dixit eis, Certē etiam
aliis vrbibus oportet me euange-
lizare regnum Dei : nam ad hoc
missus sum.

44 Et prædicabat in synagogis
Galilææ.

Cap. V.

1 || Actum est autē, quum turba
immineret ei audiendi verbi
Dei causa, ipse stabat apud stagnū
Genezaret.

Christus quatuor d-
scipulos ad-
monet Apostolice f-
ctionis tandem illi
committende.

Viditq; duo nauigia quæ ad sta-
gnū erant : piscatores verò quum
ex iis descēdisent, abluebāt retia.

Ingressus autem in vnum istorū
nauigiorum quod erat Simonis,
rogauit eū vt à terra proueheret
paululum : quumq; consedisset, do-
cebat turbam ex nauigio.

4 Vt cessauit autem loqui, dixit ad
Simonem, Prouehito in altum, &
dimittite retia vestra ad capturā.

Tum

וְקָם לֵעַל מִנָּה וּבָאָה בְּאִשְׁתָּהּ
וּשְׁכַתָּהּ וּמַחְדָּא קִמַּת וּמִשְׁמַשָּׁא
הָיָה לְהוֹן :

39 Et stetit super eam, et obiurgavit
febrem: et reliquit illā. Et illico sur-
rexit, et ministrabat eis.

בְּמַעֲרְבֵי שִׁמְשָׁא דִּין כָּל־הוֹן אֵילִין
דְּאִירָתָהּ הָיוּ לְהוֹן אֲבִירָהּ דְּכִרְיָהּ
בְּכֹרְהֵנָא מִשְׁחֲלָפָא אֵיתִיו אֲנוֹן
לְוִתְהוֹ דִּין עַל חֲדָא מִנְהוֹן אֵידָהּ
סָאָם הוּא וּמֵאָסָא הוּא לְהוֹן :

40 In occasu autem solis, omnes qui-
bus essent agroti qui agrotarent agri-
tudinibus variis, adduxerunt eos ad
ipsum. Ille vero super unumquen-
que ex ipsis manum suam ponebat,
et sanabat eos.

5 Adverb. Super
vnum, vnum. He-
braismus.

וּנְפַקִּין הָיוּ אֶף שְׂאֵדָא מִן סְנִינָא
כִּד מְזַעְקִין וְאִמְרִין דְּאֵנְתָּ הוּא מְשִׁיחָא
בְּרָה דְּאֵלֵהָא וּבָאָה הוּא בְּהוֹן וְלֹא
שָׁבַק הוּא לְהוֹן דִּיאֲמֵרוֹן דִּידְעִין
דְּהוּיוֹ מְשִׁיחָא :

41 Et exhibant etiam demonia à mul-
tis clamātia, et dicentia, Tu es Chri-
stus Filius Dei. Et increpabat ea, et
non permittebat eis ut loquerentur,
quod scirent quod esset Christus.

8 דְּהוּיוֹ טַעְמֵו
שְׁחֹא עֲצָמוֹ :

וְלִצְפָּרָה דְּיוֹמָא נָפַק אֶזְלָהּ
לְאַתְרָא חוֹרְכָא וּבְנִשָּׂא בְּעֵין הָיוּ לָהּ
וְאֵתוּ עַד מָא לְוִתְהָ וְאַחֲרוּהִי דְלֹא
יֵאֻל לָהּ מִן לְוִתְהוֹן :

42 Et in aurora diei egressus abiit in
locum desertum: et turba querebant
eum, veneruntque usque ad ipsum:
et apprehendebant eum ne discede-
ret ab eis.

10 וְלֹא טַעְמֵו
צִרְיָ :

הוּא דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר לְהוֹן דְּאֶף
לְמִדְיָנָתָא אַחֲרָנִיתָא וְלֹא לִילְמַסְכְּרוֹ
מְלִכּוּתָהּ דְּאֵלֵהָא דְּעַר דְּהָא הוּא
אַשְׁתַּדְרַת :

43 Ipse autem Ieschua dixit eis, E-
tiam ciuitatibus aliis oportet me
euangelizare regnum Dei: quia
propter hoc ipsum missus sum.

וְהוּמַכְרוּ הוּא בְּכַנּוּשְׁתָּא דְגִלְיָלָא
קַפְלָאוֹן ה

44 Et ipse predicabat in synagogis
Galilee.

Cap. V.

הוּא דִּין כֹּדֵר בְּנִשָּׂא עֲלוּהִי בְּנִשָּׂא
לְמִשְׁמַע מְלִתָּא דְּאֵלֵהָא וְהוּא קָאָם
הוּא עַל יַד יִמָּא דְגִנְסָר :

1 Actum est autē quum cōgregare-
tur ad eū turba, ad audiendum
sermonem Dei, et ipse stabat iuxta
littus maris Ginesar.

1 Vide de eo an-
not. in fine Mat-
th. 14

וְחֻזָּא סְפִינָא תְרִיתִין דְּקִימִין עַר
גִּיב יִמְתָּא וְצִידָא דְסִלְקוּ מִפְּהִין
וּמְשִׁינִין מְצִידְתְּהוֹן :

2 Et vidit nauigia duo stātia iuxta
ipsum mare: et pisces qui ascen-
derant ex eis, et lauabant retia sua.

1 אֲשִׁיגְטֵן
שִׁיב טַעְמֵו
רַחֲוִי :

וְחֻזָּא מִנְהִין דְּשִׁמְעוֹן הָיָה כְּאֵפָא
וּסְלַק יֵשׁוּעַ יָתֵב בָּהּ וְאָמַר דִּידְכִּרְוִנָּה
קָלִיל מִן יִבְשָׁא לְמֵאָ וְיָתֵב הוּא וּמֵלָךְ
מִן סְפִינָתָא לְכַנְשָׁא :

3 Et unum ex illis Schemeun erat
Cipha. Et ingressus Ieschua sedit in
eo, dixitque ut ducerent ipsum pau-
lulum ab arida in aquas: et sedebat
ac docebat e nauigio turbam.

2 Id est, Erat Sche-
meun Cipha.

וּכְדִּשְׁתַּקְמִין מִמֶּלֶךְ אָמַר לְשִׁמְעוֹן
דְּכִרְוִי לְעוֹמָקָא וְאִרְמוֹ מְצִידְתְּכוֹן לְצִידָא :

4 Et quū siluisset à sermone suo, dixit
Schemeun, Ducite in profundū, et
proicite rete vestrum ad capturam.

3 Id est, Quum
finem dicendi fe-
cisset. Hebraismus

Respondit

11 רַמָּא

Euangelium

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων εἶπεν αὐτῷ, 5
Επιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαν-
τες, οὐδὲν ἐλάβομεν. Ἐπὶ δὲ τῷ ῥήμα-
τί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.

Καὶ τὸ ποιεῖσαι, σὺν ἐκλείσαν 6
ἰχθύων πλῆθος πολὺ· διεῖρῃ γυνὴ δὲ τὸ
δίκτυον αὐτῶν.

Καὶ κατέβησαν τοῖς μετόχοις τοῖς 7
ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ, τοὺς ἐλθόντας συλ-
λαβέσθαι αὐτοῖς· ἢ ἥλθον, καὶ ἐπλησαν
ἀμφοτέρω τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι
αὐτά.

Ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος προσέπεσε 8
τοῖς γόνασι τοῦ Ἰησοῦ, λέγων, Εξελ-
θε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι,
Κύριε.

Θάμβος γὰρ διεέχετο αὐτὸν ὁ πᾶν 9
ταῖς τοῖς σὺν αὐτῷ, ἔπῃ τῇ ἀρχῇ τῇ
ἰχθύων ἢ σὺν ἐλαβόν.

Ομοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάν- 10
νῳ, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἱ ἦσαν κοινωνοὶ
τῷ Σίμωνι. Καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμο-
να ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβέσθαι, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀν-
θρώποις ἐσθὶ ζωζαῖον.

Καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἔπῃ 11
πλευρῷ, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθη-
σαν αὐτῷ.

Καὶ ἐγγύετο ἐν τῷ ἔθῃ αὐτὸν ἐν μιᾷ 12
τῇ πόλει, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ πλήρης λέ-
πρας, καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν, πεσὼν ἔπῃ
πρὸς τοὺς πόδας, ἐδεήθη αὐτοῦ, λέγων, Κύριε,
ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι.

Καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἥψατο αὐτοῦ, 13
εἰπὼν, Θέλω, καὶ καθαρεύῃ. Καὶ ἀμέως
ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπὸ αὐτοῦ.

Καὶ αὐτὸς ᾤρησεν αὐτῷ μηδὲν 14
εἰπεῖν· ἀλλ' ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ
ἱερεῖ, καὶ προσένεκε δέσῃ καθαρι-
σμοῦ σου, καθὼς προσέταξε Μωσῆς,
εἰς μὲν τὸν ἱερεῖον αὐτοῖς.

Διήρχετο

Tum respondens Simon ait ei,
Magister, quum per totam noctē
nos fatigauerimus, nihil cepimus:
tamē ex tuo iussu demit tam rete.

Et quum hoc fecissent, cōcluse-
runt piscium multitudinem ma-
gnā: dirumpebatur autē rete eorū.

Et innuerunt focis qui *erant*
in altero nauigio vt venirent, &
ipsis opitularentur. Venerunt igitur,
& impleuerunt ambas naues,
ita vt mergerentur.

Quum autem *hac* vidisset Simō
Petrus, accidit ad genua Iesu, di-
cēs, Discede à me. nam homo pec-
cator sum, Domine.

Pauor enim occuparat eum &
omnes qui cum eo *erant*, super ca-
ptura pisciū quā comprehēderāt:

Similiter autem & Iacobum &
Iohannem filios Zebedæi, qui erāt
focii Simoni. Tunc ait ad Simonē
Iesus, Ne metue. ab hoc *tempore*
homines viuos capies.

Illi autem quum subduxissent
in terram nauigia, relictis omni-
bus sequuti sunt eum.

Et factū est, quum esset in qua-
dā vrbe, tum ecce *adsuit* quidam
plenus lepra: ac viso Iesu procidēs
in faciem, rogauit eum, dicēs, Do-
mine, si velis, potes me purgare.

*Christus leproso sui
tractu munito, &
ad sacerdotes remis-
so, testatur se enim
se quo per fidem ap-
prehensum, nos omnes
secundum Legē im-
mundi, testimonio
ipsius Dei, mundi ac
puri pronuntiatum.*

Iesus autem extēsa manu teti-
git eum, dicēs, Volo, purgator. Et
statim lepra abiit ab eo.

Ipse verò præcepit ei vt nulli *hoc*
diceret: sed vade, *inquit*, ostende
te ipsum sacerdoti, & offer pro
purgatione tui, prout præcepit
Moses, vt *hoc sit* eis testimonio.

Dimā-

Matth. 8.1
marc. 1.40

Leuit. 14.4

עָנָא שְׁמַעוֹן וְאָמַר לֵה רַבִּי לִלְיָא
 כִּלְהָ ^א לֵאמִין וּמַדָּם לֹא אֶחָדָן עָרָא
 מִלְתָּךְ דִּין רַמָּא אֲנָא מְצִידָתָא :
 וּבִדְ הָדָא עָבְדוּ חֲבָשׁוֹ ^ב גִּנְגָא
 סְנִינָא דְמִטְבָּ ^ג וּמְצִידָתָא הָוֵרָא
 מְצִידָתָהוֹן :
 וְרַמְזוֹ לְחֲבֵרֵיהוֹן דְּכִסְפִּיתָא
 אַחֲרֵתָא דִּיאֲתוֹן יַעֲדֵרוֹן אֲנֹן וּבִדְ
 אֲתוֹ ^ד מְלוֹ אֲנִין סְפִינָא תִרְתִּיחִין אִיךְ
 דְּקִרְיָכֵן הָוֵי לְמִטְבַּע :
 כִּד חֲזָא דִין שְׁמַעוֹן כִּאֲפָא נָפַל
 קִדָּם רַגְלוֹהִי דִישׁוּעָא וְאָמַר לֵה בְּעָא
 אֲנָא מִנְךָ מְרִי פְרוֹק לִךְ מִנִּי דְגִבְרָא
 אֲנָא חֲטִיָּא :
 תִּמְחָא גִיר אַחֲרָה הָוֵת וּלְכַלְהוֹן
 דְּעָמָה עַל צִידָא הֵו דְּנֹנָא דְּצֵרוֹ :
 הִכּוֹת דִּין אָף לִיעֲקֹב וְלִיוֹחָנִן בְּנֵי
 זְבִידֵי דִיאֲתִיחֹן הָוֵי שׁוֹתֵפָא דְשְׁמַעוֹן
 אָמַר דִּין יִשׁוּעָא לֹא תִרְחַל מִן הַשָּׂא
 בְּנֵי אֲנָשָׁא תִּהְיָא ^ה צָאֵר לְחִיָּא :
 וּקְרָבוֹ אֲנִין סְפִינָא לְאַרְעָא וּשְׁבִקוּ
 כָּל מַדָּם וְאֲתוּ בְּתֵרָה :
 וּבִדְ הָוֵא יִשׁוּעָא בְּחֵדָא מִן מְדִינָתָא
 אֲתָא גִבְרָא חַד דְּמִלָּא כִּלְהָ גִרְבָּא
 חֲזָא לִישׁוּעָא וּנְפַל עַל אִפּוּהִי וּבְעָא
 הָוֵא מִנָּה וְאָמַר לֵה מְרִי אֵן צִבְיָא
 אַנְתָּ מְשַׁכַּח אַנְתָּ ^ו לְמַדְכִּיּוֹתִי :
 וּפִשְׁטָא אִידָהּ יִשׁוּעָא קִרְבָּ לֵה וְאָמַר
 לֵה צִבָּא אֲנָא אֲתִדְכָּא וּבִר שְׁעִתָּה
 אֲזַל מִנָּה גִרְבָּה :
 וּפְקִדָּה דִּלְאֲנָשׁ לֹא תֵאמַר אֱלֹא
 זֵר ^ז חֲזָא נְפִשְׁךָ לְכַהֲנָנִי וּקְרַב
 קוֹבְרָנָא חֲלָף ^ח תְּדַכִּיתְךָ אִיכְנָנִי
 דְּפִקְדָּ מוֹשָׁא לְסַהֲדוֹתָהוֹן :
 וּנְפַק

5 Respondit Schemeun ac dixit ei,
 Domine mi, nocte tota laborauimus,
 et nihil cepimus : in sermone autem
 tuo iacio rete.

6 Et quum hoc fecissent, incluse-
 runt pisces multos admodum : et dis-
 rumpebatur rete eorum.

7 Et innuerunt sociis suis qui erant
 in nauigio altero, ut venientes adiu-
 uarent eos. Quumque venissent, im-
 pleuerunt illa nauigia ambo, ita ut
 in proximo essent ut mergerentur.

8 Quum vidisset Schemeun Cipha,
 procidit ante pedes Ieschua, et dixit
 ei, Peto abste Domine mi, discede à
 me, quoniam homo sum peccator.

9 Terror enim apprehenderat eum et
 omnes qui cū eo erant, propter captu-
 ram illam piscium quos ceperant.

10 Similiter autem etiam Iakub et
 Iuchannan, filios Zabbedai, qui erāt
 participes Schemeun. Dixit autem
 Ieschua, Ne timeas : deinceps filios
 hominis capies ad vitam.

11 Et subduxerunt illa nauigia in ter-
 ram, et reliquerunt omnia, et iue-
 runt post eum.

12 Et quum esset Ieschua in vna ex
 ciuitatibus, venit vir quidā qui ple-
 nus erat totus lepra : vidit Ieschua,
 et procidit super faciem suam : et pe-
 tebat ab eo, et dicebat ei, Domine
 mi, si velis, potes mundare me.

13 Et extendēs manū suam Ieschua
 tetigit eum, et dixit ei, Volo, mūdus
 esto. Et eadem hora abiit ab eo lepra
 eius.

14 Et praecepit ei, Nemini dixeris : sed
 vade, ostende te ipsum sacerdotibus,
 et offer oblationem pro mundatione
 tua, sicut praecepit Musche in testimo-
 nium eorum.

Et

4 Id est, Sequuti
 sunt eum. Hebra-
 ismus.

5 Id est, In qua-
 dam ciuitate. He-
 braismus.

Euangelium

Διήρχετο ὁ μαλλον ὁ λόγος αὐτοῦ 15
αὐτῷ καὶ συνήρχοντο ὅχλοι πολλοὶ ἀ-
κούειν, καὶ θεραπεύεσθαι ὑπὸ αὐτοῦ ἀπὸ
τῶν ἀδυνειῶν αὐτῶν.

Αὐτὸς δὲ ἰὼ ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐ- 16
ρήμοις, καὶ προσευχόμενος.

Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καὶ 17
αὐτὸς ἰὼ διδάσκων· ἔκειτο καὶ ἱεροὶ
Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι, οἱ ἦσαν
ἡγετοὶ ἐκ πάσης γαλιλαίας καὶ ἰουδαίας
καὶ ἱερουσαλὴμ· καὶ διώ-
μις Κυρίου ἰὼ εἰς τὸ ἰάσθαι αὐτοὺς.

Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλί- 18
νης ἄνθρωπον ὃς ἰὼ παραλελυμένος·
καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεῖν, ἵνα
ἐνώπιον αὐτοῦ.

Καὶ μὴ βρόντες διὰ ποίας εἰσενεῖτω- 19
σιν αὐτὸν, διὰ τὸν ὄχλον, ἀναβάντες ἐπὶ
τὸ δάμα, διὰ τῶν κερῶν καὶ ἔκταναν
αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον, ἵνα
προσθῇ τῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ἰδὼν τὸ πρὸς αὐτῶν, εἶπεν αὐτοῖς, 20
Ἄνθρωπε, ἀφέντω σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

Καὶ ἤρξαντο διαλεγίζεσθαι οἱ γραμ- 21
μαῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, λέγοντες, Τίς ἐστὶν
ὁ οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται
ἀφέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός;

Ἐπὶ τούτοις ὁ Ἰησοῦς τοῖς διαλογισμοῖς 22
αὐτῶν, ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτοὺς,
Τί διαλεγίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

Τί ὁρτὴν ἔχετε; εἰπεῖν, Ἀφέν- 23
ωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, Ἐγεί-
ραι καὶ περιπατεῖ;

Ἰνα ὅτε εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ 24
ἁνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφέναι ἁμαρ-
τίας, (εἶπε τῷ παραλελυμένῳ) Σοὶ λέ-
γω, ἔγεραι, καὶ ἄρας τὸ κλινιδίόν σου,
πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.

Καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον 25
αὐτῶν, ἄρας ἐφ' ὃ κατέκειτο, ἀπῆλθεν
εἰς τὸν οἶκόν αὐτοῦ, δοξάζων τὸν Θεόν. Καὶ

Dimanabāt autem eo magis ser-
mones de eo: & conueniebat tur-
ba multa ut audirent, & per eum
sanarentur à morbis suis.

*Christus manit do-
ctrina quam mira-
culis inuolascere,
idei que ab eis disce-
dit qui ipsum et cor-
porum medicum, non
et salutis autorem
querunt.*

Ipse autem secedens, erat in de-
sertis, & precabatur.

Et factū est quodā die, quū ipse
doceret, essentq; Pharisei sedētes
ac Legis doctores, qui venerāt ex
omnibus vicis Galilææ & Iudææ
& ex Hierusalem: & potentia Do-
mini adesset ei ad sanandum illos:

*Christus sanato pa-
ralytico, malorum o-
mnium causam et
remedium ostendit.*

¶ Tunc ecce adfuerunt quidam
ferentes in lecto hominē qui erat
paralyticus: & studebant eum in-
ferre, & ponere in ipsius cōspectu.

Et quū non inuenissent qua par-
te eum inferrent, propter turbam,
ascenderunt supra domum, & per
tegulas demiserunt eum cum le-
ctulo in medium, ante Iesum.

Qui fide eorū visa, dixit, Heus
tu, remissa sunt tibi peccata tua.

Tūc cœperūt ratiocinari Scribæ
& Pharisei, dicētes, Quis est iste
qui loquitur blasphemias? Quis
potest remittere peccata nisi so-
lus Deus?

Iesus autē quum nosset eorū ra-
tiocinationes, respōdēs dixit eis,
Quid ratiocinamini in cordibus
vestris?

Utrum est facilius dicere, Remis-
sa sunt tibi peccata, andicere, Sur-
ge & ambula?

Ut autē sciatis Filium hominis
præditū esse autoritate in terra re-
mittendi peccata, (ait paralytico)
Tibi dico, surge, & sublato lectu-
lo tuo, proficiscere domum tuam.

Is autē illico quū surrexisset in
cōspectu eorū, sublato eo in quo
iacuerat abiit domū suam, glorifi-
cans Deum.

Et

Matth. 9. 2
marc. 1. 3

ונפק עלוהי^א טבג^ב יתיראיר^ג
 ומתכנש הוא עמא סגיאא למשמע
 מנה^ד ולמתאסיו^ה מן כורהניהון^ו :
 הו דין משנא הוא לדברא ומצל^ז :
 והוא בחד מן יומתא בד^ח מל^ט
 הוא ישוע יתבין הוו פרישא^י ומלפי^כ
 נמוסא דאתו הוו מן כל קוריא^ל
 דגלילא ודיהוד ודאורשלם וחילא^מ
 דמריא איתוהי הוא למאסיותהון^נ :
 ואנשא^ס איתו בערסא גברא^ע
 חד^פ משריא^ק ובעין הוו^ר דיעלון^ש
 יסימוניהי קדמוהי :
 ובד לא אשכחו דאיכנא^ט יעלוניהי^כ
 מטור^ל סוגאא דעמא סלקו להון^מ
 לאגרא^נ ושבוהי עם ערסה מן^ס
 תטלילא למצעתא קדמוהי דישווע^ע :
 בד חזא דין ישוע^פ הימנותהון^ק
 אמר להו משריא גברא שביקין לך^ר
 חטהיד^ש :
 ושריו ספרא ופרישא מתחשבין^ט
 ואמרין מנו הנא דממלל גודפא^כ
 מנו משכח למשבק חטהא אלא אן^ל
 אלהא בלחוד :
 ישוע דין ידע מחשבתהון ואמר^מ
 להון מנא מתחשבין אנתון בלבכון :
 אידא פשיקא למאמר דשביקין^נ
 לך חטהיד או למאמר דקום^ס
 חלך :
 דתדעון דין דשליט הו ברה^ע
 דאנשא בארעא דישובק חטהא^פ
 אמר למשריא לך אמר אנא קום^ק
 שקול ערסך וזול לביתך :
 ומחדא קם לעניהון ושקל ערסה^ר
 ואזל לביתה בד משכח לאלהא :
 ותמחה

15 Et prodiit de eo fama eo magis: et
 congregabatur populus multus ad
 audiendum ab eo, et ut sanarentur
 ab infirmitatibus suis.
 16 Ipse autem secedebat in desertum,
 et orabat.
 17 Et factum est¹⁰ in uno ex diebus
 quum doceret Ieschua, sedebant Pha-
 risai et doctores Legis qui venerant
 ex omnibus pagis Galilae et Iudae
 et Vrischelem. Et virtus Domini
 erat ad sanandum eos.
 18 Et quidam adduxerunt in lecto ho-
 minem quendam¹¹ paralyticum, et
 querebant ut ingredientes ponerent
 ipsum ante eum.
 19 Et quum non possent ita inferre eum
 propter multitudinem populi, ascen-
 derunt in tectum, et demiserunt eum
 cum lecto suo ex tecto in medium an-
 te Ieschua.
 20 Quum vidisset autem Ieschua
 fidem eorum, ait illi paralytico, Ho-
 mo remissa sunt tibi peccata tua.
 21 Et ceperunt Pharisei¹² et Le-
 gisperiti cogitare, et dicere, Quis hic
 est qui loquitur blasphemiam? Quis
 potest remittere peccata nisi Deus
 solus?
 22 Ieschua autem cognovit cogitatio-
 nes eorum, et dixit eis, Quid cogitatis
 in cordibus vestris?
 23 Quid facilius est dicere? Remittun-
 tur tibi peccata tua: an dicere, Surge
 [et] ambula?
 24 Vt cognoscatis autem quod potes-
 est Filius hominis in terra ut remit-
 tat peccata (dixit paralytico) Tibi di-
 co, Surge, accipe lectum tuum, et abi
 in domum tuam.
 25 Et illico surrexit in conspectu eo-
 rum, et accepit lectum suum, et abiit
 in domum suam glorificans Deum.
 Ff.i.

11 Id est, Quo-
 dam die. Hebrai-
 smus.

11 Vnde dica-
 tur paralyticus,
 vide finē Matth.
 cap. 4

12 Hi sunt quos
 versu 17 vocavit
 doctores Legis.
 Vide quae de eis
 scripta sunt Matth.
 2. 4

אגרא הוא
 הגב
 שבוהי שטמו
 חורידוהו סן
 שאב שטמו
 העלה והוריד
 תטלילא
 ר'ל הגב
 אמן

אידא כמו
 איו

אזל

Euangelium

Καὶ ἐκστασις ἔλαβεν ἅπαντας, καὶ 26
ἐδοξάζον τὸν Θεόν· καὶ ἐπλήθυνσαν φό-
βου, λέγοντες, Οὐκ εἶδομεν παρὰ δόξα
σήμερον.

Matth. 9. 9
marc. 2. 14

Καὶ μὲν ταῦτα ἔξῃλθε, καὶ ἐδεῖσά- 27
το τελώνῳ ὀνόματι Λευί, καὶ θύμῳ
ἔπ' ἃ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ακο-
λούθη μοι.

Καὶ καταλιπὼν ἅπαντα, ἀναστὰς 28
ἠκολούθησεν αὐτῷ.

Καὶ ἐποίησε δοχλὸν μεγάλῃν ὁ Λεὺς 29
αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς· καὶ ἦν ὄχλος
τελωνῶν πολλῶν, καὶ ἄλλων οἳ ἦσαν μετ'
αὐτῶν κατακείμενοι.

Καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐ- 30
τῶν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς τοὺς μα-
θητάς αὐτοῦ, λέγοντες, Διατί μετὰ
τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ
πίνετε;

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς 31
αὐτοὺς, Οὐ χρειᾶν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες
ἰατρῶν, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.

1. Tim. 2. 35

Οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους, 32
ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

Matth. 9. 14
marc. 2. 18

Οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν, Διατί οἱ 33
μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσι πυκνὰ, καὶ
δεδήσαντες ποιῶνται, ὁμοίως δὲ οἱ τῶν Φα-
ρισαίων· οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσι καὶ πίνουσιν;

Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Μὴ δυνάσθε 34
τοὺς υἱοὺς τοῦ θυμῶνος, ἐν ᾧ ὁ θυμὸς
μετ' αὐτῶν ὄσκει, ποιῶσαι νηστεύειν;

Ἐλθόντων δὲ ἡμέραι καὶ ὅταν ἀπαρ- 35
θῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ θυμὸς φίλος, τότε νηστεύσου-
σιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Ἐλεγε δὲ καὶ παροβολῶν πρὸς 36
αὐτοὺς, Οὐκ οὐδεὶς ἐπιβλημα ἱματίου
καινοῦ ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον πα-
λαιόν· εἰ δὲ μή γε, καὶ τὸ καινὸν χίζει, καὶ
τὸ παλαιὸν οὐ συμφωνεῖ ἐπιβλημα
τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

Et stupor cepit omnes, & glori-
ficabant Deum: & repleti sunt ti-
more, dicentes, Certè vidimus in-
opinata hodie.

¶ Post hæc verò exiit, & conspe-
xit publicanum nomine Leui, se-
dentem ad telonium: & dixit ei,
Sequere me.

*Ecclesia, est peccato-
rum Christi beneficio
resipiscendum mul-
titudine, cum eo conui-
sians, magno cum su-
perbia & inuidia mū-
di offensaculo.*

Et ille relictis omnibus surrexit,
& sequutus est eum.

Et fecit ei Leui epulum magnū
domi suæ: eratq; turba multa pu-
blicanorum, & aliorum qui cum
ipsis accumbebant.

Qui autem ex iis erant Scribæ
ac Pharisei, murmurabant aduer-
sus discipulos eius, dicētes, Qua-
re cū publicanis & peccatoribus
editis & bibitis?

Et respondens Iesus dixit eis,
Non opus est iis qui sani sunt, me
dico: sed iis qui malè affecti sunt.

¶ Non veni ut vocarē iustos, sed
peccatores, ad resipiscētiā.

¶ Ipsi verò dixerunt ei, Quare di-
scipuli Iohannis ieiunant crebrò,
& deprecationes faciunt, simili-
ter & discipuli Phariseorum: tui
verò edunt & bibunt?

*Hypocritarum &
imperatorum homi-
nū est pietatem inie-
iunio & rebus me-
diis collocare.*

Ipse autem dixit eis, Num pote-
stis facere ut filii thalami, quatem-
pore cū ipsis est sponsus, ieiunent?

*Leges de ieiunio &
aliis eiusmodi rebus
promiscuè & absque
circumstantiarū in-
scrutinio posite, non
modò sunt tyranni-
cæ, sed etiam summe
perniciosa in Eccle-
sia.*

Aderunt autem dies quum tolle-
tur ab eis sponsus, tunc ieiunabūt
illis diebus.

Dicebat autem etiam per para-
bolam, Nemo panniculū noui ve-
stimenti immittit in vestimentū
vetus: alioqui & illud nouum fin-
dit vetus, & veteri non conuenit
panniculus sumptus ex nouo.

Et

Καὶ

ותמהא אחד לכל נש ומשכחן

הו לאלהא ואתמליו דחלתא

ואמרין דחזון יומנא דתמרתא :

בתר הלין נפק ישוע וחזא מכסא

דשמה לוי דיתב בית מכסא ואמר

לה תא בתרי :

ושבק כל מדס וקס אזל בתרה :

ועבר לה לוי בביתה קובלא

רבא ואירא חזא כנשא סגיא

דמכסא ודאחרגא דסמיכין הו

עמהון :

ורטנין הו ספרא ופרישא ואמרין

לתלמידוהי למנא עם מכסא וחטיא

אכלין אנתון ושתין :

וענא ישוע ואמר להון לא

מתבעא אסיא לחלימא אלא לאילין

דביש ביש עכידין :

לא אתית דאקרא לזדיקא אלא

לחטיא לתיבותא :

חנן דין אמרין לה למנא

תלמידוהי דיוחנן צימין אמינאירא

ומצלין אף דפרישא דילך דין אכלין

ושתין :

הו דין אמר להון לא משכחן

אנתון לבנוחי דגנונא כמא דחתנא

עמהון תעבדון דיצומון :

יאתון דין יומתא כד יתתרום

חתנא ככחזון הידין יצומון בחנון

יומתא :

ואמר להון מתלא דלא אנש

קאד אורקעתא מן מאנא חדתא

ורמא על מאנא בליא דלא לחדתא

קאד ולבליא לא שלמא אורקעתא

דמן חדתא :

26 Et admiratio apprehēdit unum-
quēque: ac laudabāt Deum: Et im-
pleti sunt timore, ac dixerunt, Vidi-
mus hodie prodigia.

27 Post hac egressus est Ieschua, Et
vidit publicanum, cuius nomē Leui,
qui sedebat ad ⁶ telonium, et dixit
ei, ⁷ Veni post me.

28 Et reliquit omnia, et surgens abiit
post eum.

29 Et fecit ei Leui in domo sua ⁸ cō-
uiuium magnū. Et erat turba mul-
ta publicanorum et aliorum qui ac-
cumbabant cum eis.

30 Et murmurabant Legisperiti Et
Pharisei, ac dixerunt discipulis eius,
Quare cum publicanis Et peccato-
ribus comeditis Et bibitis?

31 Et respondit Ieschua, Et dixit eis,
Non requiritur medicus sanis, sed
iis qui ⁹ pessimè afficiuntur.

32 Non veni ut vocarem iustos, sed
peccatores ad conuersionem.

33 Illi verò dixerunt ei, Quare disci-
puli Iuchannan ieiunant sedulo Et
orant, etiā Phariseorum: tui autem
comedunt et bibunt?

34 Ipse autem dixit eis, Non potestis
apud ¹⁰ filios thalami quum sponsus
est cum eis, facere ut ieiunent.

35 Venient autem dies quum aufe-
retur sponsus ab eis, tunc ieiunabunt
in illis diebus.

36 Et dixit eis parabolā, Nemo ab-
scindit assummentum ex vestimento
nouo, Et immittit in vestimentum ve-
tus, ne nouum scindat, Et vetus non
impleat assummentum quod est ex
nouo.

⁶ Ad verb. In
loco vectigalis.
Hebraismus.

⁷ Id est, Seque-
re. Hebraismus,
ut paulo post etiā.

⁸ קובלא, qua vo-
ce utitur infra
quoque cap. 14. 13.
Quod ideo no-
tare libuit, quia
aliis in locis ad id
significandū aliis
utitur vocibus
quæ hac sunt vici-
tiores.

⁹ Ad verbum,
Malè malè. Posi-
tius geminatus
pro superlatiuo,
ex Hebraismo.
quod etiam antè
observauimus.

¹⁰ Id est, Fami-
liares sposi, quos
etiam in thalamū
suum admittit.
Eandem phrasin
vide Matth. 9. 15
Marci 2. 19

Euangelium

Καὶ οὐδεὶς βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀ- 37
σκοῖς παλαιαῖς· εἰ δὲ μὴ γένηται, ῥήξει ὁ νέος
οἶνος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσε-
ται, καὶ ὁ ἀσκος ἀπολούεται.

Ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς και- 38
νοὺς βλητέον· καὶ ἀμφοτέροις σὺντη-
ροῦνται.

Καὶ οὐδεὶς πῶν παλαιόν, ἀδέως 39
δέλει νέον· λέγει γὰρ, Ὁ παλαιὸς χρη-
στότερός ἐστιν.

Κεφάλαιον 5

Εγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ δευτέρῳ- 1
πρώτῳ διαπερθεῖν αὐτὸν διὰ
τῆς ἀπολείμων· καὶ ἐπὶ πλὸν οἱ μαθηταὶ
αὐτοῦ τοὺς σάββας, καὶ ἡ δόξον, ψάλλοντες
ταῖς χερσίν.

Τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπον αὐ- 2
τοῖς, Τί ποιεῖτε ὅτι ἐκ ἐξέστι ποιεῖν ἐν τοῖς
σαββάσι;

Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν 3
ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ τὸ γὰρ ἀνέγνωτε ὅτι ἐποίησε
Δαβὶδ ὅπου ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ ὁ
μετ' αὐτοῦ ὄντες;

Ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, 4
καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔλαβε,
καὶ ἔφαγε, καὶ ἔδωκε τῶν μετ' αὐ-
τοῦ· οὐκ ἐξέστι φαγεῖν εἰ μὴ μόνοις
τοῖς ἱερεῖς;

Καὶ ἐλεγε αὐτοῖς, Ὁ κύριός ἐστιν 5
ἡμεῖς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

Ἐγένετο δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ 6
εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν σὺναγωγὴν,
καὶ διδάσκειν· καὶ ἰδοὺ ἑστὴν ἀνθρώ-
πος, καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἰδοὺ
ξηρά.

Παρεπήρου δὲ αὐτὸν ὁ γραμ- 7
ματῆς καὶ ὁ Φαρισαῖος εἰς τὸν σαβ-
βάτου διεραπεύει· ἵνα ἴδωσι κατηρ-
εῖαν αὐτοῦ.

Αὐτὸς

Et nemo iniicit vinum novum
in vtres veteres : alioqui disrumpet
vinum novum vtres, & ipsum ef-
funderetur, & vtres peribunt.

Sed vinum novum in vtres recē-
tes iniiciendum est : & vtraq; cō-
servantur.

Et nemo qui biberit vetus, sta-
tim vult novum : dicit enim, Ve-
tus utilius est.

Cap. VI.

Factum est verò vt sabbatho al-
tero primo pertransiret per sa-
ta : vellebant autem eius discipu-
li spicas, edebantque, confrican-
tes manibus.

*Christus aduersus su-
perstitiosos in minu-
tissimis quibusque
herentes, ostendit ne
sabbathi quidem le-
gem sine omni exce-
ptione latam fuisse,
nec dum in externa
eius obseruatione po-
tius esset hominum sa-
lus.*

Quidam autem Phariseorum
dixerunt eis, Cur facitis quod nō
licet facere sabbathis?

Tunc respondens Iesus dixit eis,
¶ Ne hoc quidem legistis quod fe-
cit Dauid quum esuriret, ipse &
qui cum eo erant?

Quomodo introierit domum
Dei, & panes propositionis sum-
pserit, ederitque, ac dederit etiam
iis qui secum erant : quos panes nō
licet edere nisi solis sacerdotibus?

Et dicebat eis, Filius hominis
dominus est etiam Sabbathi.

¶ Factum est verò etiam alio sab-
batho vt ipse ingrederetur in syn-
agogam, ac doceret. Erat autem
ibi quidam cuius manus dextera
erat arida.

Obseruabant autem eum Scri-
bæ ac Pharisei an sabbatho sana-
turus esset illum, vt inuenirent ac-
cusationem aduersus eum.

At

*Charitas, omnium co-
munionum regula,*

וְלֹא אָנֹכִי רִמָּה חֲמֵרָה חֲדָתָה
לִזְקָה בְּלִיתָא וְאֵין דִּין לֹא מְבֹעַ
חֲמֵרָה חֲדָתָה לִזְקָה וְהוּא חֲמֵרָה
מִתְאַשֵּׁר וְזָקָה אֲבָדִין :
אֵלֹא חֲמֵרָה חֲדָתָה בְּזָקָה חֲדָתָה
רִמָּין וְתִרְיָהוֹן מִתְנַטְרִין :
וְלֹא אָנֹכִי שְׂתָא חֲמֵרָה עֲתִיקָה
וּמִחְדָּא בְּעָא חֲדָתָה אֲמַר גִּיר עֲתִיקָה
בְּסִים :

37 Et nemo immittit vinum nouum
in utres veteres: sin autem minus,
rumpit vinum nouum utres, et vi-
num effunditur, ac utres pereunt.

38 Sed vinū nouum in utres nouos im-
mittunt, et utraque conseruantur.

39 Neque quisquam bibit vinum
vetus, et statim querit nouum. Di-
cit enim, Vetus¹⁸ suauis est.

¹⁸ Pro Suauis
est. Positiuus pro
comparatiuo. He-
braismus.

קפלאון ו

Cap. VI.

הוּא דִּין בְּשַׁבְּתָא כִּד מַחְלָךְ
יֵשׁוּעַ בִּירַת זִרְעָא וְתַלְמִידוֹהִי מַלְגִּין
הוּא שְׂבִילָה וּפְרָכִין הוּא בְּאִידִיהוֹן
וְאֲכָלִין :

1 Factum est autem in sabbatho
quum ambularet Ieschua in loco
seminum, et discipuli eius vellebāt
spicas, et cōfricabant manibus suis,
ac edebant.

¹ Id est, In agro
fato. Hebraismus.

אֲנָשִׁין דִּין מִן פְּרִישָׁא אֲמַרִין לְהוֹן
מִנָּה עֲבָדִין אֲנָתוֹן מִדָּם דְּלֹא
שְׁלִיט בְּשַׁבְּתָא לְמַעַבְד :

2 Quidam autem ex Phariseis di-
xerunt eis, Cur facitis id quod non
licet in sabbat ho facere?

עָנָא יֵשׁוּעַ וְאֲמַר לְהוֹן וְלֹא הָדָא
קְרִיתוֹן מִדָּם דְּעֵבֵד דְּוִיד כִּד כֶּפֶן
הוּא וְאִילִין דְּעֵמָה :

3 Respondit Ieschua, et dixit eis,
Neque hoc legistis quod fecit Da-
uid quum esuriret ipse et qui cum
eo erant?

דָּעַל לְבֵיתָה דְּאֵלֵּהָא וְלַחֲמַתָּ
דְּפִתוּרָה דְּמַרְיָא נֶסֶב אֲכָרָא וַיִּהְבֵּ
לְאִילִין דְּעֵמָה הוּא דְּלֹא שְׁלִיט הוּא
לְמַאכַל אֵלֹא לְכַהֲנָא בְּלַחֲוֹר :

4 Quod ingressus est in domum Dei,
et panem mensæ Domini accipiens
comedit, et dedit iis qui secum erāt,
quem non licebat edere nisi sacerdo-
tibus tantum?

וְאֲמַר לְהוֹן דְּמַרָּה הוּא דְּשַׁבְּתָא
בְּרָה דְּאֲנָשָׁא :

5 Et dixit eis, Dominus est sabbat-
hi Filius hominis.

² Vide quæ Mar-
ci 2, anno tauim⁷
in fine.

הוּא דִּין לְשַׁבְּתָא אַחֲרִיתָא עַל
לְכַנּוּשְׁתָּא וּמַלְף הוּא וְאִית הוּא
תַּמָּן גִּבְרָא דְּאִידָה דְּיִמְיָנָא יְבִישָׁא
הוּת :

6 Factum est autem in sabbatho a-
lio, ingressus est in synagogam, et do-
cebat. Erat autē ibi quidam cuius
manus dextera erat arida.

וּסְפָרָא וּפְרִישָׁא גִטְרִין הוּא לֵה
אֵין הוּא דְּמַאסָּה בְּשַׁבְּתָא דְּיִשְׁכַּחוֹן
יֵאכְלוֹן קִרְצוֹהִי :

7 Et Legisperiti et Pharisei observa-
bant eum, num id [foret] ut sanaret
in sabbatho, quò inuenirēt [ut] accu-
sarent eum.

Ff. iiy.

Euangelium

Αὐτὸς δὲ ἦδ' αὖτε διαλογισμοὺς αὐ- 8
τῶν καὶ εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ τῷ ἑταίρῳ
ἔχοντι τὴν χεῖρα, Ἐγέραι, καὶ στήθι εἰς τὸ
μέσον. Ὁ δὲ ἀναστὰς ἔστη.

Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτοὺς, Ε- 9
περχθήτω ἡμᾶς καὶ, Ἐξεστὶ τοῖς σαββά-
σιν ἀγαθοποιῆσαι, ἢ κακοποιῆσαι; ψυ-
χὴν σῶσαι, ἢ ἀπολλύσαι;

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀνθρώπος πάντας αὐ- 10
τοὺς, εἶπε τῷ ἀνθρώπῳ, Ἐκλείνον τὴν χεῖ-
ρά σου. Ὁ δὲ ἐποίησεν ἕτω. ὃ δὲ ἀποκατε-
στάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὡς ἡ ἄλλη.

Αὐτοὶ δὲ ἐπλήθησαν ἀνοίας. ὃ δὲ διε- 11
λάλουσιν πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσῃ
τῷ Ἰησοῦ.

Ἐρχέτο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, 12
ἔξῃ λθεν εἰς τὸ ὄρος πρὸς οὐρανὸν. καὶ
ὡς διανυκτερεύων ἐν τῇ πρὸς οὐρανὸν τῆς
Θεοῦ.

Καὶ ὅτε ἔρχέτο ἡμέρα πρὸς οὐρανὸν 13
νησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἐκλεξά-
μενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστό-
λους ὠνόμασε,

(Σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασε Πέτρον, 14
καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκω-
βον καὶ Ἰωάννην, Φίλιππον καὶ Βαρθε-
λομαῖον,

Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν, Ἰακώβον τὸν 15
τῆς Ἀλφαίου, καὶ Σίμωνα τὸν καλού-
μενον Ζηλωτὴν,

Ἰούδαν Ἰακώβου, καὶ Ἰούδαν Ἰσκα- 16
ριώτην, ὃς ὃς ἔρχετο πρὸς οὐρανὸν)

Καὶ κατεβὰς μετ' αὐτῶν, ἔστη ἐπὶ 17
τὸ πρὸς οὐρανὸν καὶ ὄχλος μαθητῶν αὐτοῦ,
καὶ πλῆθος πολὺ καὶ λαὸς ἀπὸ πάσης τῆς
δαίης ὃς Ἰερουσαλὴμ, καὶ τῆς παραλίης Τύ-
ρου καὶ Σιδῶνος, οἳ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ
ἰαθεῖν ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν.

Καὶ οἱ ὄχλοι μὲν ὑπὸ πνιγμαίων 18
ἀκαθάρτων καὶ ἐδεδραπέοντο.

Καὶ

At ipse norat cogitationes eorū:
& dixit homini qui habebat ma-
num aridam, Surge, & sta in me-
dio. Ille verò surgens stetit.

Dixit igitur eis Iesus, Interroga-
bo vos quiddam, Licet sabbathis
benefacere, an malefacere *cuius*?
hominem servare, an perdere?

Et quum eos omnes circumspe-
xisset, ait homini, Extende manū
tuam. Ille autē ita fecit: & restitu-
ta est manus eius sana sicut altera.

Ipsi autem repleti sunt amentia:
& colloquebantur alii cum aliis,
quidnam facerent Iesu.

Factum est autem illis diebus,
abiit in montem ad precandum:
& pernoctavit illic precans De-
um.

*Christus non absque
feruentibus & longis
precibus, aduocans
contubernales, ap-
ostolos futuros, deli-
gens, ostendit quan-
ta religione in Ecce-
lesiasticis electionibus
sui opus.*

¶ Et quum dies ortus esset, aduo-
cavit discipulos suos: & quum ex
ipsis elegisset duodecim, quos &
Apostolos nominauit,

(Nempe Simonem, quem etiam
nominauit Petrū, & Andreā fra-
trem eius, Iacobum & Iohannem,
Philippum & Bartholomæum,

Matthæū & Thomam, Iacobū
Alphæi filium, & Simonē qui vo-
catur Zelotes,

Iudam Iacobi fratrem, & Iudam
Iscarioten, qui etiā fuit proditor)

Descendit cū eis, stetitq; in loco
cāpestri: turbāq; discipulorū eius,
& multitudo magna plebis ex to-
ta Iudæa & Hierusalē, & à mari-
tima regione Tyri & Sidonis, qui
venerant ut audirent eum, & sana-
rentur à morbis suis:

*Christus aduersus o-
mnes phil. sophos, ac
presertim Epicureos
docet summum om-
nisquam hic in ter-
ris, sed in celis esse
repositum: afflictiones
vero propter iustitiam,
et illud esse quo ad
ad peruenitur.*

Et qui torquebātur à spiritibus
impuris: & sanabantur.

Et

Infrā. 9.1
matth. 10.1
marc. 3.13
& 6.7

הוּ דִּין דִּידַע הוּא מַחֲשַׁבְתָּהוֹן
אָמַר לְהוּ גִבְרָא דִּבִּישָׁא אִידָה קוּם
אַתָּה לֵךְ לְמַצְעָרָא כְּנוֹשְׁתָּא וּכְד
אַתָּה וְקָם :

אָמַר לְחוֹן יֵשׁוּעַ אֲשַׁלְכוּן
מִנָּא שְׁלִיט בְּשַׁבְתָּא לְמַעְבַּד דְּטַב אוֹ
דְּבִישׁ נַפְשָׁא לְמַחֲיו אוֹ לְמוֹכְרוֹ :
וְחֵרֶכְהוֹן בְּכָלֵהוֹן וְאָמַר לְהַפְּשׁוּט
אִידָךְ וּפִשְׁט וְתִקְנֵרָא אִידָה אִידָךְ
חֵבְרָתָה :

חֲנוּן דִּין אֲתַמְלִי חֲסִמָּא וּמַמְלִלִין
הוּוּ חֵר עִם חֵר דְּמִנָּא יַעְבְּדוּן לְהַ
לְיֵשׁוּעַ :

הוּא דִּין בְּיוֹמָתָא חֲנוּן נִפְקַי יֵשׁוּעַ
לְטוֹרָא לְמַצְלִי וְתַמְן אֲנָא הוּא
בְּצִלוֹתָה דְּאַלְהָא :

וּכְד נִגְחֵרָא קִרָּא לְתַלְמִידוֹהִי
וְנִבְא מִנְהוֹן תֵּר עֶסֶר חֲנוּן דְּשְׁלִיחָא
שְׁמֵי אֲנוּן :

שְׁמַעוֹן הוּ דְּשְׁמֵי כַּאפָּא וְאַנְדְּרָאוֹס
אַחוּהִי וְיַעֲקוֹב וְיוֹחָנָן וּפִילִיפּוֹס וּכְד
תוֹלַמִּי :

וּמַתִּי וְתַאוּמָא וְיַעֲקוֹב בֶּר חַלְפִי
וְשְׁמַעוֹן דְּמַתְקִרָא טַנְנָא :
וְיְהוּדָא בֶר יַעֲקוֹב וְיְהוּדָא
סְכָרְיוּטָא הוּ דְּהוּא מְשַׁלְמָנָא :

וְנַחַת עִמְהוֹן יֵשׁוּעַ וְקָם בְּפִקְעָתָא
וּכְנִשָּׂא סְגִיָּא דְּתַלְמִידוֹהִי וְסוּגָא
דְּכְנִשָּׂא דְּעַמָּא מִן כְּלָה יְהוּדָא וּמִן
אוֹרְשָׁלַם וּמִן סַפְר יַמָּא דְּצוּר וּדְצִידוֹן
דְּאֵתוֹ דִּישְׁמַעוֹן מִלְתָּה וְדוֹתֵאסוֹן
מִן כּוֹרַחְנִיָּהוֹן :

וְאִילִין דְּמַתְאֲלָצִין מִן רוּחָא טַנְנָתָא
וּמַתְאֲסִין הוּוּ :

וּכְלָה

8 Ipse vero qui sciebat cogitationes eorum, dixit illi homini cuius arida erat manus, Surge, veni in medium turbae. Et quum venisset, et staret,

9 Dixit eis Ieschua, Interrogabo vos, Quid licet in sabbatho facere? quod bonum est, an quod malum est? animam servare, an perdere?

10 Et intuitus est in eos omnes, dixit - que illi, Extende manum tuam. Et extendit, et restituta est manus eius sicut socia eius.

11 Ipsi autem impleti sunt emulatione: et loquebatur unus cum alio, quidnam facerent Ieschua.

12 Factum est etiam in diebus illis, egressus est Ieschua in montem ad orandum: et illic pernoctabat in oratione Dei.

13 Et quum illucesceret, vocavit discipulos suos, et elegit ex eis duodecim, quos Apostolos nominavit,

14 (Schemeun, quem nominavit Cypa, et Andrean fratrem eius, et Iaakub et Iuchannan, et Philippum et Bar-Tulemai.

15 Et Mattai et Thaumata, et Iaakub filium Chalphai, et Schemeun qui vocatur Zelotes:

16 Et Jihuda filium Iaakub, et Iihuda Sechariuta qui fuit proditor.)

17 Et descendit cum eis Ieschua, et stetit in planitie: et turba multa discipulorum eius, et multitudo turbae populi ex omni Iudaea et ex Vrischele, et extractu maris Tzur et Tzaidan, qui venerant ut audirent sermonem eius, et ut sanarentur ab infirmitatibus suis:

18 Et ii qui affligebantur a spiritibus impuris: et sanabantur.

Ff.iiij.

3 Ad verb. Viuificare. He braif.

4 Id est, Sicut altera manus. He braifmus.

5 Ad verb. Vnus cum vno. Hebraifmus.

Euangelium

Καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτει ἀπ' αὐτοῦ 19
αὐτὸν· ὅτι δυνάμεις ᾧ αὐτὸν ἐξήρχε-
το, ἐκ τοῦ πάντας.

Matth. 5. 1

Καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς 20
αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἔλεγε,
Μακάριοι οἱ πτωχοὶ· ὅτι ὑμεῖς ἔχετε
τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Esa. 65. 13

Esa. 61. 3-7

Matth. 5. 11

Μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν· ὅτι 21
χορτάσθησθε. Μακάριοι οἱ κλαίοντες
νῦν, ὅτι γελάσετε.

Μακάριοι ἐστε ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς 22
οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς,
καὶ ὀνειδίωσι, καὶ ἐκβάλωσι τὸ ὄνομα ὑ-
μῶν ὡς πονηρὸν, ἐνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-
θρώπου.

Χαίrete ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρ- 23
τήσατε· ἰδὲ γὰρ, ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν
τῷ οὐρανῷ. καὶ ταῦτα γὰρ ἐποίει τοῖς
προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

Atmo. 5. 6
eccli. 31. 8

Esa. 65. 13

Γὰρ οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλεουσίοις, ὅτι 24
ἀπέχετε τὴν παρακλήσιν ὑμῶν.

Οὐαὶ ὑμῖν οἱ ἐμπεπλησμένοι· ὅτι περ- 25
νάσετε. Οὐαὶ ὑμῖν οἱ γελῶντες νῦν· ὅτι
πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

Matth. 5. 44

Οὐαὶ ὑμῖν ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἰπωσιν 26
πάντες οἱ ἄνθρωποι· καὶ ταῦτα γὰρ ἐποί-
ει τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες
αὐτῶν.

Αλλ' ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν, Ἀγα- 27
πάτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε
τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς.

Εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν, καὶ 28
προσέχετε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων
ὑμᾶς.

Matth. 5. 39
1. Cor. 6. 7

Τῷ πῶλον πῶν σε ὅτι πῶν σαγόνα, 29
πᾶρε καὶ τὴν ἄλλην· καὶ ὅτι ἄρην
πὸς σου καὶ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κω-
λύσεις.

Παντὶ ὃ τῷ ἀποῦν πῶν σε, δίδου· καὶ 30
ὅτι τὰ ἄρματα τὰ σε, μὴ ἀπαίτει.

Καὶ

Et tota turba studebat eum tan-
gere: quia virtus ab eo exibat, &
sanabat omnes.

|| Ipse verò sublatis oculis suis
in discipulos, dicebat, Beati pau-
peres: quia vestrum est regnum
Dei.

|| Beati qui nunc esuritis: quia sa-
turabimini. || Beati qui nunc fletis:
quia ridebitis.

|| Beati eritis quum vos oderint
homines, & separauerint vos, &
conuitiati fuerint vobis, & nomen
vestrum vt malum eiecerint, pro-
pter Filium hominis.

Gaudete illo die & salite: ecce
enim, merces vestra multa est in
cælis. nam itidem faciebant Pro-
phetis patres eorum.

|| Sed vae vobis diuitibus: nā re-
portatis consolationem vestram.

|| Vae vobis qui impleti estis: nam
esurietis. Vae vobis qui ridetis nūc:
nam lugebitis & flebitis.

Vae vobis quū bene vobis dixe-
rint omnes homines: nam itidem
faciebant pseudoprophetae patres
eorum.

|| Sed vobis dico qui auditis, Di-
ligite inimicos vestros, benefaci-
te iis qui vos oderunt:

Benedicite iis qui deuouēt vos,
& precamini pro iis qui infestant
vos.

|| Et qui tibi verberauerit maxil-
lam, præbe & alterā: || & ab eo qui
tollit tibi pallium, etiam tunicam
ne prohibeto.

Cuius autē petēti abs te, da: &
ab eo q tollit res tuas, ne repetito.

Nam

Charitas Christiana
plerimum a mu-
dana distat, non
modo non vindicat
iniurias, sed etiam
hostes vel acerbis-
simos copulatur, id
que propter Patrem
coelestem, ne dum vi-
suam in beneficien-
do utilitatem qua-
rat.

וכלה כנשא בעין הוו למתקרכו
לה חילג גיר נפק הוג מנה
ולכלהון מאסא הוא :

^a וארים עינוהי על תלמידוהי ואמר
טוביכון מסכנא דדילכון הי מלכותא
דאלהא :

טוביכון לאילין דכפנין השג
דתסבעון טוביכון לדכנין השג
דתנחכין :

^b טוביכון מא דסנין לכון בני-נשא
^c ומפרשין לכון ומחסדין לכון ומפקין
שמכון אד בישג חלף ברה
דאנשא :

^d חרו בהו יוסא ורוצו דאגרכון
^e סגו בשמיג הכנא גיר עכדין הוו
אבהתהון לגביא :

ברס וי לכון עתירא דקבלתון
בוואכון :

^f כויאכון טעמו
נחמתכם :

וי לכון סכעא דתכפנון וי לכון
לדנחכין השא דתככון ותתאבלון :
וי לכון בר יהוון אמרין עליכון
בני-נשא דשפיר הכנא גיר עכדין
לגביא דדגלותא אבהתהון :

לכון דין אמר אנג לדשמעין
^g אחכו לבעל דכניכון ועבדו דשפיר
לאילין דסנין לכון :

^g אחכו כמו
אחב :

וברכו לאילין ^h דליטין לכון
ⁱ וצלו ער אילין דדברין לכון
בקטירא ^k :

^k בקטירא כמו
בקשורים כי
קטר כמו קשר
לפיכך כמו
להייד :

ולדמחא לך על ^l פכך קרב לה
אחרנא ומן מן דשקל מרטוטך לא
תכלא אף בותיך :

^m כלא

לכל דשאל לך ⁿ חב לה ומן מן
דשקל ^o דילך לא תתבע :

ⁿ חב

^o תבע מוטעם
בכה חוב או
נקם :

ואיכנא

19 Et universa turba quarebant ut
tangerent eum: virtus enim exibat
ab eo, & omnes eos sanabat.

20 Et suscitavit oculos suos in discipu-
los suos, et dixit, Beati estis pauperes:
quia vestrum est regnum Dei.

21 Beati estis qui esuritis nunc: quia
saturabimini. Beati estis qui fletis
nunc, quia ridebitis.

22 Beati estis quum odio prosequun-
tur vos filii hominis, et separant vos
& convitiuntur vobis, & exire fa-
ciunt nomen vestrum tanquam ma-
lorum, propter Filium hominis.

⁶ Id est, Infamāt
nomen vestrum
tanquam scelera-
tum.

23 Gaudete in illo die et exultate:
quia merces vestra multa est in calo.
Sic enim faciebant patres eorum pro-
phetis.

24 Veruntamen va vobis divitibus:
quia accepistis consolationem vestra.

25 Va vobis saturis: quia esurietis.
Va vobis ridentibus nunc: quia flebi-
tis & lugebitis.

26 Va vobis quum dixerint de vobis
filii hominis quod bonū est. Sic enim
faciebant prophetis mendacibus pa-
tres eorum.

27 Vobis autem dico qui auditis, Di-
ligite inimicos vestros, et facite quod
bonum est, iis qui odio habent vos.

28 Et benedicite, iis qui maledicunt
vobis, et orate pro iis qui ducunt vos
in vincula.

39 Et ei qui percutit te super maxil-
lam tuam, prabe ei alteram. Et ab eo
qui tollit pallium tuum, ne prohibeas
etiam tunicam tuam.

30 Omnipotenti abs te, da: & ab eo qui
aufert quod tuum est, ne petas.

Et

Euangelium

Matth. 7. 18
iob 4. 16

Καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν 31
οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς
ὁμοίως.

Matth. 5. 46

Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑ- 32
μᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἔστί; καὶ γὰρ οἱ
ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοῖς
ἀγαποῦσι.

Matth. 5. 42
deut. 15. 8

Καὶ εἰ ἀγαθοποιεῖτε τοὺς ἀγαθο- 33
ποιούσας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις
ἔστί; καὶ γὰρ ④ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ
ποιοῦσι.

Matth. 5. 45

Καὶ εἰ δανείζετε παρ' ὧν ἐλπίζε- 34
τε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἔστί; καὶ
γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀμαρτωλοῖς δανεί-
ζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.

Πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, 35
καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε, μηδὲν
ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν
πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ τοῦ ὑψίστου· ὅτι αὐ-
τὸς χρηστὸς ἔστιν ὅτι τοὺς ἀχάριστους καὶ
πονηροὺς.

Matth. 7. 1

Γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ 36
ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἔστι.

Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῇ- 37
τε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ κατα-
δικαθῇτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε·

Matth. 7. 2
marc. 4. 24

Δίδετε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον 38
καλὸν, πεπεσμένον καὶ σεσαλευμένον καὶ
ὑπερεκχυμένον δώσουσιν εἰς τὸν κόλ-
πον ὑμῶν τῷ γὰρ αὐτῷ μέτρῳ ᾧ με-
τρεῖτε, ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

Matth. 15. 14

Εἰπε δὲ παρὰ βολῶν αὐτοῖς, Μήτι 39
διώαται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ
ἀμφότεροι εἰς βόθυνον πεσινῶται;

Matth. 10. 24
ioh. 13. 16
& 15. 10

Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκα- 40
λον αὐτοῦ· καὶ τῆρσι μὲν δὲ πᾶς ἔσται
ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.

Matth. 7. 8

Τί δὲ βλέπετε τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ 41
ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὸ δὲ δοκόν τὸ
ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ σου καὶ κατανοεῖς;

Ἡ πῶς

¶ Et prout vultis vt faciāt vobis
homines, vos etiam facite eis si-
militer.

¶ Nam si diligitis eos qui vos di-
ligunt, quæ vobis erit gratia? nam
peccatores etiam diligunt eos à
quibus diliguntur.

Et, si benefeceritis iis qui vobis
benefaciūt, quæ vobis erit gratia?
nam peccatores etiam idem fa-
ciunt.

¶ Et, si mutuū dederitis iis à qui-
bus speratis vos recepturos, quæ
gratia erit vobis? nam et peccato-
res peccatoribus dāt mutuum, vt
recipiant paria.

Itaque diligite inimicos vestros,
& benefacite, & mutuū date, ni-
hil indesperantes: & erit merces
vestra multa, [ac filii eritis] illius
Altissimi: nam ipse benignus est
erga ingratos & malos.

Estote ergo misericordes, prout
& Pater vester misericors est.

¶ Ne iudicate, & non iudicabimi-
ni: ne condemnate, & non conde-
mnabimini: absoluite, & absolue-
mini:

*Fraternas reprehē-
siones nec curiosas,
nec morosas, nec ma-
lignas sed iustas, mo-
deratas & amicales
se oportet.*

Date, & dabitur vobis: [mensu-
ram, inquam, bonam, pressam, agi-
tatam, & superfluentem dabunt
in sinum vestrum. Eadē enim men-
sura qua metimini, vicissim metiē-
tur vobis alii.

Dicebat autem eis parabolam,
¶ Num potest cæcus cæco præire?
nōne ambo in foueam cadent?

*Imperiti reprehē-
res, & se & alios
perdunt: quia qualis
magister, talis & di-
scipulus.*

¶ Non est discipulus supra magi-
strum suum: sed quisquis erit per-
fectus discipulus erit vt magister.

¶ Quid autem aspicias festucā quæ
est in oculo fratris tui, trabem autē
quæ est in oculo proprio, nō ani-
maduertis?

*Hypocrite, seuerissi-
mi aliorum reprehē-
sores, in aliis perspi-
caciissimi, in seipso
cæci.*

Aut

31 *Et sicut vultis ut faciant vobis filii hominis, similiter facite eis etiā vos.*
 ואיכנא דעכדון אנתון דעכדון
 לכון בני-נשא הכות עכדו להון
 אף אנתון :

32 *Si enim diligitis eos qui diligunt vos, quæ est gratia vestra? Etenim etiam peccatores, diligentes se diligunt.*
 אין גיר מחבין אנתון לאילין דמחבין
 לכון אידא הי טיבותכון אף גיר
 חטיא לאילין דמחבין להון רחמין :

33 *Et, si facitis quod bonū est iis qui benefaciunt vobis, quæ est gratia vestra? etenim etiam peccatores sic faciunt.*
 ואן עכדון אנתון דטב לאילין
 דמטאבין לכון אידא הי טיבותכון
 אף חטיא גיר הכנא עכדון :

34 *Et, si commodatō datis ei à quo speratis quod reddetur vobis, quæ est gratia vestra? Etenim etiam peccatores peccatoribus mutuō dant ut similiter retribuatur eis.*
 ואן מוּזפין אנתון למן דסכרין
 אנתון דתתפרעון מנה אידא הי
 טיבותכון אף חטיא גיר לחטיא
 מוּזפין דהכות יתפרעון :

35 *Veruntamen diligite inimicos vestros, et benefacite eis: Et mutuō date, ne præscindatis spem hominis. Et erit multa merces vestra, eritisque filii Excelsi, qui bonus est erga malos et erga ingratos.*
 ברום אחבו לבער דבכיכון
 ואטאבו להון ואוּזפו ולא תפסקון
 סכרא דאנש ויהוא סגיי אנרכון
 ותהוון בנהי דרמא דהו בסיס הו
 על בישא ועל כפורה :

36 *Ergo estote misericordes, sicut etiam Pater vester misericors est.*
 הוּו הכיל מרחמנא איכנא דאף
 אכוכון מרחמנא הו :

37 *Ne iudicetis, et non iudicabimini: ne condemnetis, et non condemnabimini: absolute, et absoluemini.*
 לא תדונון ולא מתדונין אנתון
 לא תחייבון ולא מתחייבין אנתון
 שרו ותשתרון :

38 *Date, et dabitur vobis: mensura bona et spatiosa et redundate proicient in sinum vestrum. Quia enim mensura metimini, mēsuratur vobis.*
 חבו ומתיחב לכון בכילתא
 טבתא ורקעתא ומשפעתא ירמון
 בעוביכון בהי גיר כילתא דמכילין
 אנתון מתתכיל לכון :

39 *Et dicebat eis parabolam, Nunquid potest cæcus cæcū ducere? nunquid ambo in foveam cadunt?*
 ואמר הוא להון מתלא למא
 משבח סמא לסמא למדברו לא
 תריהון בגומצא נפלין :

40 *Non est discipulus qui sit maior quā dominus eius. quisquis autem est perfectus, erit sicut dominus suus.*
 לית תלמידא דיתיר מן רבה כל
 נש גיר דגמיר יהוא איך רבה :

41 *Quid enim aspicias festucā quæ est in oculo fratris tui, trabs autē quæ est in oculo tuo, non conspicitur tibi?*
 מנא גיר חזא אנת גלא דבעינה
 דאחוך קריתא דין דבעינה לא
 מתחזיא לך :

7 Tam actiue quā passiuē exponi potest: Vel, Ne, de remuneratione desperantes, benefaciendi studiū abiiciatis. Vel, Ne miseros vestracru delitate in desperationem abiiciatis.

8 Ad verb. Negātesqua ratione ingratos vocāt Galli mēscognoissans. Cæterum solent Hebræi hoc nomine notare impios & ἀνομους

9 Videtur hæc γωνία sumpta ex Talmud Iero solymitano in ברכות idest, Tractatu De benedictionibus, cap. 5. vbi sic scribitur, דאנא רחמן בשמיא כן תהוון רחמין בארעא: Id est, Sicut misericors sum in cælis, sic misericordes estote in terra.

Aut

א חכה כמך
 חבב כי אות
 הכפל הומרה
 בה וכן פעמין
 כלשון הקודש:
 ב אידא רל
 איוו :

ג דמטאבין
 רל שמיטיבין :

ד יוף

ה כפורה הם
 הכורסין
 בטובה שקבלו :

ז שדא

ח כיל טעמו
 מידה :
 ח רקעא טעמו
 רחבה
 ז רמה
 א עובח רל
 חיק :

י גלא הוא קש:
 מ קריתא היא
 הקורה :

Euangelium

Ἡ πῶς θύωσαι λέγει τῷ ἀδελφῷ 42
 Θε, Ἀδελφε, ἀφ' ἐκβαλὼ τὸ κάρφος
 τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου· αἰτὸς πλὴν ἐν
 τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων;
 Ὑποκριτὰ, ἐκβαλε τὸν πλὴν δοκὸν
 ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου· καὶ τότε διαβλέψας
 ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλ-
 μῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

Matth. 7.17

Οὐ γὰρ ὅστι δένδρον καλόν, ποιῶν 43
 καρπὸν σαπρόν· οὐδὲ δένδρον σαπρόν,
 ποιῶν καρπὸν καλόν.

Matth. 6.16
 & 12.33

Ἐκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τῆς ἰδίου καρ- 44
 ποδὲς γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλ-
 λέγουσι σῦκα, οὐδὲ ἐκ βάκχου συζῶσι
 σαφυλῶν.

Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἀγα- 45
 θοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ προ-
 φέρει τὸ ἀγαθόν· καὶ ὁ πονηρὸς ἀν-
 θρώπου ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρ-
 δίας αὐτοῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ
 γὰρ τῆς πλεονεξίας τῆς καρδίας λα-
 λεῖ τὸ σῶμα αὐτοῦ.

Matth. 7.11
 rom 12.3
 iacob. 1.22

Τί δέ με καλεῖτε Κύριε, Κύριε, & 46
 οὐ ποιεῖτε ὅσα λέγω;

Γὰρ ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, καὶ ἀ- 47
 κούων μου τὰ λόγων, & ποιῶν αὐτοῖς,
 ὑποδείξω ὑμῖν πῶς ὅστις ἐμοῖος.

Ὁμοίος ὅστις ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦν- 48
 ποικίαν, ὃς ἐσκαψὲ καὶ ἐβάθυνε, καὶ
 ἐθηκε θεμέλιον ἐπὶ πλῆθος πέτρων· πλημ-
 μύρας δὲ χειμῶνος, προσέρρηξεν ὁ
 ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, & ἐκ ἰσχύος
 σαλευσάμενος αὐτὴν· οὐκ ἐπεσεν, ἀλλὰ
 ἐπὶ πλῆθος πέτρων.

Ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας, ὁ- 49
 μοίος ὅστις ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσας ποι-
 κίαν ἐπὶ πλῆθος χαλῶν θεμελίου· ἢ
 προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς· καὶ διδούς
 ἐπεσε, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας
 ἐκείνης μέγα.

Κεφάλαιον

Aut quomodo potes dicere fra-
 tri tuo, Frater, sine eiiciam festucā
 quæ in oculo tuo est: quum ipse
 trabem quæ est in oculo tuo, non
 respicias? Hypocrita, eiice pri-
 mum trabē illā ex oculo tuo: & tū
 dispicies ut eiicias festucam quæ
 est in oculo fratris tui.

¶ Non est enim arbor bona quæ
 ferat fructum putrem: neq; arbor
 putris quæ ferat fructum bonum.

Bonus est non qui-
 quis novit alios car-
 pere, sed qui integri-
 tatem tuam verbū tuū
 facis probat.

¶ Vnaquæque enim arbor ex fru-
 ctu proprio cognoscitur. Neque
 enim è spinis colligunt ficus, neq;
 è rubo vindemiant vīam.

Bonus homo ex bono thesauro
 cordis sui profert bonum: & ma-
 lus homo ex malo thesauro cordis
 sui profert malum. ex abundan-
 tia enim cordis loquitur os eius.

¶ Quid autē vocatis me Domi-
 ne, Domine: & nō facitis q̄ dico?

Vera pietatem à fi-
 cta tandem ascer-
 nit tentatio.

Quisquis venit ad me, & audit
 sermones meos, & eos præstat, in-
 dicabo vobis cui similis sit.

Similis est cuiuspiam ædificati do-
 mum, qui fodit & excavauit, po-
 suitque fundamentum super pe-
 tram: ubi autem venit inundatio,
 illisum est flumen domui illi, sed
 non potuit eam quatere: fundata
 enim erat super petram.

Qui autem eos audiuit, nec præ-
 stitit, similis est cuiuspiam qui æ-
 dificauit domum suam super solū
 absque fundamento: cui illisum
 est flumen: itaque statim cecidit,
 fuitq; ruina domus illius magna.

Cap.

או איכנא משכח אנת למאמר
לאחור אחי שבוק אפק גלא מן
עינך דהא קריתא דבעינך דילך
לא מתחזיא לך גסכ באפא אפק
לוקדם קריתא מן עינך והידין
יתחזא לך למפקו גלא מן עינה
דאחור :

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater mi, sine eii ciam festuca ab oculo tuo, quum ecce, trabs qua est in oculo tuo, nō cōspicitur tibi? 10 Accipiens vultum, eiice prius trabem ab oculo tuo, et tunc conspicietur à te ad eiiciendum festucam ab oculo fratris tui.

10 Id est, Hypocrita. Vide de hac voce annotationes in Matth. 6.2

לא אית אילנא טבא דעכד פארא
בישא אף לא אילנא בישא דעכד
פארא טבא :

43 Nō est arbor bona qua faciat fructus malos, neque arbor mala qua faciat fructus bonos.

כל אילנא גיר מן פארוהי הו
מתידע למא גיר לקטין מן כובא
תאנא ואף לא מן סניא קטפין
ענבא :

44 Omnis enim arbor à fructibus suis cognoscitur. Nunquidenim colligunt ex spinis ficus? Neque etiam ex rubo vindemiant uvas.

גברא טבא מן סימתא טבא
דבלבה 8 מפק טבתא וגברא
בישא מן סימתא בישתא דבלבה
מפק בישתא מן תותרי לבא גיר
ממללן ספותא :

45 Homo bonus ex thesauris bonis qui sunt in corde suo, profert bona: et homo malus ex thesauris malis qui sunt in corde suo, profert mala: ex abundantia enim cordis loquuntur labia.

מנא קרין אנתון לי מרי מרי ומדם
דאמר אנא לא עכדין אנתון :

46 Quid vocatis me Domine mi, Domine mi: et id quod dico, non facitis?

כל אנש דאתא לותי ושמע מלי
ועכד להין אחויכון למנא דמא :

47 Omnis homo qui venit ad me, et audit sermones meos, et facit eos, ostendam vobis cui similis sit.

דמא לגברא דבנא ביתא וחפר
ועמק וסס שתאסא על שועא כד
הוא דין מלאא אתטרי מלאא
בביתא הו ולא אשכח דיוועיוהי
סימא הורת גיר שתאסתה על
שועא :

48 Similis est homini qui edificauit domum, et fodit, et profunde excauauit, et posuit fundamenta super rupem: quum autem facta est plenitudo [aquarum], illisa est plenitudo [aquarum] domui illi, et nō potuit commouere eam: positum enim erat fundamentum eius super rupem.

11 Id est, Inundatio. Hebraismus.

והו דשמע ולא עכד דמא לגברא
דבנא ביתא על עפרא דליא
שתאסתא וכד אתטרי בה נהרא
בר שעתה גפל והורת מפולתה
רבא דביתא הו :

49 Et is qui audit, et non facit, similis est homini qui edificauit domum suam super puluerem absque fundamento: et quum illideretur ei flumē, eadem hora cecidit, et facta est ruina eius domus magna.

קפל און

Gg.i.

א נפק
ב נסכ באפא
הוא שמרא
עצמו טוב ולכו
רע
ג נפק
ד נפק
ה גלה טעמו
הקש :

ז כוכר ל קיץ :

ח נפק

ה יתר

י חוה

כ שתאסא רל
היסודות
ל טרא כסו
ניפץ :

מ זוע

נ שתאסתה
רל יסודות :

ס טרא כסו
ניפץ :

פ נפל

Euangelium

Cap. VII.

Matth. 3. 5

Κεφάλαιον Ζ'
Επει δὲ ἐπλήρωσε πάντα τὰ ρήματα¹
αὐτῆς εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς λαοῦ, εἰσῆλ-
θεν εἰς Καπερναοῦμ.

Εκατοντάρχου δὲ πινος δούλος κα-²
κῶς ἔχων, ἤμελλε ἰελεῦταῖν, ὃς ἰὼ
αὐτῷ ἐν ημεραις.

Ακούσας δὲ τοῦ Ἰησοῦ, ἀπέστ-³
λε τοὺς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῆς Ἰου-
δαίᾳ, ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν δια-
σώσῃ τὸν δούλον αὐτοῦ.

Οἱ δὲ παραγνόμενοι τοὺς⁴
Ἰησοῦ, ᾤρεκαίοντο αὐτὸν αὐτοδαι-
ως, λέγοντες, ὅτι ἀξίός ἐστιν ὃς ᾤρεξαι
τοῦτο.

Αγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος⁵ ἡμῶν, ὃς
ἐκτίσας αὐτὸς ὡκοδόμησεν ἡμῖν.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς.⁶
ἤδη δὲ αὐτῶν οὐ μακρὰν ἀπέχοντος δὸς
τῆς οἰκίας, ἐπεμψεν τοὺς αὐτὸν ὁ ἑκα-
τόνταρχος φίλοις, λέγων αὐτῷ, Κύριε,
μὴ σκύλλου. οὐ γὰρ εἰμι ἰκανὸς ἵνα ὑπὸ
τῷ σέλω μου εἰσελθῇς.

Διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἤξιώσα⁷ τοὺς σε
ἐλθεῖν· ἀλλὰ εἰπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ
παῖς μου.

Καὶ ὅτε ἐγὼ ἄνθρωπος εἰμι ὑπὸ⁸
ἰσχύος, καὶ ταπεινός, ἔχων ὑπὲρ ἐμαυ-
τὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύ-
θητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ
έρχεται· καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον
τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

Ακούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς, ἐθαύ-⁹
μασεν αὐτόν· καὶ στραφεὶς, τῷ ἀκολου-
θῶντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπε, Λέγω ὑμῖν,
οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἑσώπην πίστιν
εὔρη.

Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ πεμφθέντες,¹⁰
εἰς τὸν οἶκον, εὔρον τὸν ἀδενουῶτα δού-
λον ὑγιαίνοντα.

Quum autem finisset omnia
verba sua audiente populo,
ingressus est Capernaum.

Admonet Iudaeos
Christus, proposito ex-
empli, se
contumacia
offensum, parare
statu ad Gentes.

Centurionis autem cuiusdam
seruus malè affectus, moribundus
erat: qui erat ipsi pretiosus.

Is verò quum audisset de Iesu,
misit ad eum seniores Iudæorum,
rogans eum ut veniret & seruaret
seruum suum.

Isti autem quum venissent ad Ie-
sum, precati sunt eum studiosè, di-
cētes dignū esse cui hoc præberet.

Diligit enim, *aiebāt*, gentē nostrā,
& synagogam ædificauit nobis.

Iesus ergo proficiscebatur cum
eis. Et quum iam non longè abes-
set domo, misit ad eum Centurio
ille amicos, dicens ei, Domine, ne
vexare: neque enim sum dignus
ut tectum meum subeas.

Ideo ne meipsū quidē sum dignū
arbitratus qui venire ad te: sed dic
verbo, & sanabitur puer meus.

Etenim ego homo sum sub pote-
state cōstitutus, habēs sub me mi-
lites: & dico huic, Proficiscere, &
proficiscitur: & alteri, Veni, ac ve-
nit: & seruo meo, Fac hoc, ac fa-
cit.

Auditis autem his, Iesus admira-
tus est eum: & conuersus dixit tur-
bæ quæ ipsum sequebatur, Dico
vobis, ne in Israël quidem tantam
fidem inueni.

Et domum reuersi qui missi fue-
rant, sanum inuenerunt seruū qui
ægrotus fuerat.

Et

Καὶ

Cap. VII.

קפלאון ז

1 וְכֵן שָׁלַם מֶלֶא כְּלִיזְבַּת לְמִשְׁמַעְתָּהּ
דַּעֲמָא עַל יֵשׁוּעַ לְכַפֵּר נַחֲוֹם :

^a מל
^b קנטרונא
הוא שר מאת
איש מלשון יין

2 עֲבֵדָה דִּין ^b דְּקִנְטְרוֹנָא חַד עֲבִיד
הוּא בִישׁאִית אִינָא דִּיקִיר הוּא עֲלוֹהִי
וְקִרִיב הוּא לְמַמַּת :

^c חיה שרשו
והוא כמו
יחיה :

3 וְשָׁמַע עַל יֵשׁוּעַ וְשָׁדַר לְוֹתָהּ
קְשִׁישָׁא דִּיהוּדִיָּא וּבִעָא הוּא מִנָּה
אִין דִּיאַתָּא יֵחָא לְעֲבֵדָה :

^d בטילאית ר'ל
בהשתדלות
גדולה :

4 הֲנוּן דִּין כֹּד אֲתוּ לֹת יֵשׁוּעַ בְּעִין
הוּ מִנָּה ^d בְּטִילָאִית וְאִמְרִין שׁוּא הוּ
דִּתְעֵבֵד לָהּ הָדָא :

5 רַחֲם גִּיר לְעַמְּן וְאִף בֵּית כְּנוֹשְׁתָּא
הוּ בְּנָא לָן :

6 יֵשׁוּעַ דִּין אֲזֹל הוּא עֲמַחוּן כֹּד דִּין
לֹא סָגִי רַחֲמִין מִן בֵּיתָה שָׁדַר לְוֹתָהּ
קִנְטְרוֹנָא רַחֲמוֹהִי וְאִמְרִין לָהּ מְרִי
לֹא תַעֲמַל לֹא גִיר שׁוּא אִנָּא דִּתְעוּל
תַּחֲתִי מְטִלָּי :

^e מטללי טעמו
גבי ושרשו
טלל :
שוא
אתא
סמ

7 מְטוּל הוּ אִנָּא לֹא שְׁוִית דְּלֹתָךְ
אִתָּא אֲלֹא אִמְרִין בְּמִלְתָּא ^h וְיִתְאַסָּא
טִלָּי :

8 אִף אִנָּא גִיר גִּבְרָא אִנָּא דְּמִשְׁעֵבֵד
אִנָּא תַּחֲתִי שׁוֹלְטָנָא וְאִית תַּחֲתִי
אִידִי אִסְטְרִטוּטָא וְאִמְרִין אִנָּא לְהִנָּא
דְּזֹל וְאִזֹּל וְלֹא אֲחֵרָנָא דִּתָּא וְאִתָּא
וְלַעֲבִידִי דַּעֲבֵד הָדָא וְעֵבֵד :

ⁱ אזל
^k אתא

9 כֹּד שָׁמַע דִּין יֵשׁוּעַ הָלִין ^l אֲתִדְמֵר
בָּהּ וְאִתְפַּנֵּי וְאִמְרִין לְפִנְשָׁא ^m דִּאֲתָא
בְּתֵרָה אִמְרִין אִנָּא לְכוּן דִּאִף לֹא
בֵּירַת יִסְרָיִל אֲשַׁכַּחַת אִידִי הָדָא
הִימְנוּתָא :

^l אתדמר ר'ל
תמה :

^m אתא

10 וְהִפְכוּ הֲנוּן דִּאֲשַׁתְּדֵרוּ לְבֵיתָא
וְאֲשַׁכְּחוּ לְעֵבֵדָה הוּ דְּכִרִיָּה הוּא כֹּד
חֵלִים :

ⁿ אמן

1 ET quum compleuisset sermones
omnes ad auditum populi, ingres-
sus est Ieschua in Kephar-Nachum.

2 Seruus autem Centurionis cuiusdā
afficiebatur malè, qui charus erat ei,
et ¹ propinquus erat ad moriendum.

¹ Hebraicè קרוב
למות, id est, Proxi-
mus morti.

3 Et audiuit de Ieschua: misitque ad
eum seniores Iudaorum, et petebat ab
eo ut veniēs ² seruaret seruum suum.

² Viuificaret. He-
braismus.

4 Illi autem quum venissent ad Ie-
schua, petebant ab eo sollicitè, et dice-
bant, Dignus est ut facias ei hoc.

5 Diligit enim populum nostrū, et etiā
domū synagogæ ipse adificauit nobis.

6 Ieschua autem ibat cum eis. Quū
verò non multum longinquus esset à
domo eius, misit ad eum Ceturio ami-
cos suos, et dixit ei, Domine mi, ne fa-
tigeris: non enim dignus sum ut in-
grediari sub tectum meum.

7 Propterea ³ non dignus fui ut ad
te venirem: sed dic verbo, et sanabi-
tur puer meus.

³ Id est, Nō sum
arbitratus me di-
gnum esse.

8 Etenim ego quoque homo sum qui
subiectus sum sub potestate: suntque
sub manibus meis milites, et dico huic
Proficiscere: et proficiscitur. et alte-
ri, Veni: et venit. et seruo meo, Fac
hoc: et facit.

9 Quum audiuiisset autem Ieschua
hac, miratus est eum: et cōuersus est,
et dixit turba quæ ⁴ veniebat post se,
Dico vobis quod ne in domo Israel
quidem inueni fidem sicut hac.

⁴ Id est, Seque-
batur eum. Hebra-
ismus.

10 Et reuersi sunt ii qui missi fuerant
in domum, et inuenerunt seruū illum
qui agrotus fuerat, sanum.

Gg.ij.

Euangelium

Καὶ ἐρχέτο ἐν τῇ ἐξῆς· ἐπορεύετο εἰς 11
πόλιν καλουμένην Ναϊν· καὶ οἱ σὺν ἐπο-
ρεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἰκανοί,
καὶ ὄχλος πολὺς.

Ὡς ὅτε ἤλθισεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ 12
ἰδοὺ ὄξε κομίζετο πεθνηκώς, υἱὸς μονο-
γυνῆς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτῇ χήρᾳ· καὶ
ὄχλος τῆς πόλεως ἰκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.

Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος, ἐσπλαγχνί- 13
σθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ, Μὴ κλαῖε.

Καὶ προσελθὼν ἡ ψαλὶς τῆς σοφοῦ 14
(οἱ δὲ βασιάζοντες ἐσησαν) καὶ εἶπε, Νεα-
νίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.

Καὶ ἀνεκάλυψεν ὁ νεκρὸς, καὶ ἤρξατο 15
λαλεῖν· καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

Ἐλαβε ὁ φόβος πάντας, καὶ ἐδό- 16
ξαζον τὸ Θεόν, λέγοντες, Οὐκ ἐφάνη-
ται μέγας ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι
ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

Καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ 17
Ιουδαίᾳ καὶ αὐτοῖς, καὶ ἐν πάσῃ τῇ πε-
ριχώρῳ.

Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννῃ οἱ μαθηταὶ 18
αὐτοῦ καὶ πάντων πύτων. Καὶ προσ-
καλεσάμενος δύο πινὰς τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης,

Ἐπεμψέ τοις τὸν Ἰησοῦν, λέγων, Σὺ 19
εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον πρὸς δοκῶμεν;

Παραγυρόμενοι δὲ τοῖς αὐτοῦ οἱ 20
ἄνδρες, εἶπον, Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέ-
σταλκεν ἡμᾶς πρὸς σε, λέγων, Σὺ εἶ ὁ
ἐρχόμενος, ἢ ἄλλον πρὸς δοκῶμεν;

Ἐν αὐτῇ ὁ τῇ ὥρᾳ ἐπελάμβανε πολ- 21
λοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μασίγων καὶ πνευμά-
των πονηρῶν· καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχα-
ρίσατο τὸ βλέπειν.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ- 22
τοῖς, Πορεύθεντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ
ὅτι εἰδότε καὶ ἠκούσατε· ὅτι τυφλοὶ ἀνα-
βλέποισι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ
καθα-

Et factum est die sequenti: profi-
ciscebatur in ciuitatē quæ voca-
tur Nain: & proficiscebatur cū eo di-
scipuli eius multi, turbāq; multa.

Vt autem appropinquauit por-
tæ ciuitatis, ecce, defunctus effe-
rebatur, qui vnigenitus erat matri
suæ, & ipsi quidem viduæ: turbāq;
ciuitatis multa erat cum ea.

Et Dominus eam intuitus, mise-
ricordia commotus est super ea,
& dixit, Ne flecto.

Quumq; accessisset tetigit locu-
lū: (ii veròq; portabāt, substiterūt)
& dixit, Adolescēti tibi dico, surge.
Tūc resedit q̄ fuerat mortu⁹, & cœ-
pit loq̄: & ille dedit eū matri suæ.

Cepit autē omnes timor: & glo-
rificabāt Deū, dicētes, Certē Pro-
pheta magnus surrexit inter nos,
& certē Deus respexit populū suū.

Peruenitq; iste de eo sermo in
totam Iudæam, & in totam regio-
nem circumiacentem.

Et annuntiari nt Iohanni disci-
puli ipsius de his omnibus: qui cō-
uocatos duos quosdam ē discipu-
lis suis,

Misit ad Iesum, dicens, Tūne is
es qui venturus erat, an alium ex-
pectabimus?

Quum igitur venissent ad eum
viri illi, dixerunt, Iohannes Bapti-
sta misit nos ad te, dicens, Tūne is
es qui venturus erat, an alium ex-
pectabimus?

Eadem autem hora multos sana-
uit à morbis & flagellis & spiriti-
bus malis: & cæcis multis visum
gratificatus est.

Et respondens Iesus dixit eis,
Profecti annūtiare Iohāni quæ vi-
distis & audistis: cæcos visum re-
cipere, claudos ambulare, leprosos

Christus palam suū
in mortem imperiū
asserit.

Iohannes ē carcere
incredulos suos di-
scipulos ad Christum
ipsum confirmandos
ablegat.

והוא ליומא דבתרה אזל הוא
למדינתא דשמה גאין ותלמידוהי
עמה ובגשא סגיאא :

ובד קרב לתרעא דמדינתא חזא
בד מלון מיתא דיחידא הוא לאמה
והי אמה ארמלתא חורת ובגשא
סגיאא דבני מדינתא עמה :

חזה דין ישוע ואתרחם עליוהי
ואמר לה לא תבכי :

ואזל קרב לערסא וחנן דשקילין
הו לה קמו ואמר עלימא לך אמר
אנא קום :

ויתב הו מיתא ושרי למסללו^א
ויהבה לאמה :

ואחדת דחלתא לאגשא בלהון
ומשבחין הו לאלהא ואמרין דגבאי
רפא קם בן וסער אלהא לעמה :

ונפקת עלוהי מלתא חדא בכלה
יהוד ובכלה אתרא דחדריהון :

ואשתעיו ליוחנן תלמידוהי הלון
בלהין :

וקרא יוחנן לתרין מן תלמידוהי
ושדר אגון לות ישוע ואמר אנת הו

הו דאתא או לאחרין הו^ד מסכינן :

ואתו לות ישוע ואמרין לה יוחנן

מעמדנא שדרן לותך ואמר אנת^ה
הו הו דאתא או לאחרין מסכינן :

בה דין בהי שעתא סגיאא^ה אסי^ה

מן בורהנא ומן מחותא ומן רוחא

בישתא ולסגיאא^ה סמיא יהב הו^ה

למחזא :

וענא ישוע ואמר להון זלו אמרו^ה

ליוחנן כל מרם דחזיתון ושמעיתון

דסמיא חזין וחגירא מהלכין וגרבא

מתדכין

11 Et factum est die qui est post eum,
proficiscebatur in civitatem cuius
nomen est Nain: et discipuli eius cu
eo, ac turba multa.

12 Et quum appropinquasset ad por-
ta civitatis, vidit deducetes mortuū
qui unicus erat matri sue: Et ipsa
mater eius, vidua erat. Et turba
multa filiorum civitatis cum ea.

13 Vidit autem eam Ieschua, Et mi-
sertus est eius, ac dixit ei, Ne fleas.

14 Et accedens tetigit lectum: (Et ii
qui ferebant eum, steterunt) Et dixit,
Adolescens tibi dico, surge.

15 Et fedit ille mortuus, ac cepit loqui:
deditque eum matri eius.

16 Et apprehendit timor homines illos
omnes: ac glorificabāt Deū, ac dice-
bāt, Propheta magnus surrexit inter
nos, Et visitavit Deus populū suum.

17 Et egressus est de eo sermo iste in
universam Iudeam, Et in omnem lo-
cum qui erat circa eos.

18 Et narrauerunt Iuchannan disci-
puli eius hac omnia.

19 Et vocavit Iuchannan duos è di-
scipulis suis, misitque eos ad Ieschua,
et dixit, Es tu ille qui venit, an aliū
expectemus?

20 Et venerunt ad Ieschua, et di-
cunt ei, Iuchannan Baptista misit
nos ad te, Et dicit, Es tu ille qui venit,
an alium expectemus?

21 In ea autem ipsa hora multos sa-
navit ab infirmitatibus, Et à flagel-
lis, et à spiritibus malis: et multis ce-
cis dabat ut viderent.

22 Et respondit Ieschua, et dixit eis,
Ite, dicite Iuchannan quicquid vi-
distis Et audivistis: quod ceci videt,
Et claudi ambulant, et leprosi - -

Gg. ij.

5 Syriacè נאין
למדינתא. Sic & Chal-
dæi Pro postero
die.

6 Id est, Cuius
Hebraismus.

7 Hebraica phra-
sis admodum fre-
quens. Id est, Deus
præstitit populo
suo quod pollici-
tus ei fuerat.

ב דחדריהון
ר'ל אשר
סכיניהם
שעה ששעמו
סיפר:

ד סכא

ה אתא

ה מעמדנא ר'ל
השובל:

ה סכא

ה סכא

ה זול

Euangelium

καθαρίζονται, κωφοὶ ἀκούουσι, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ διαφερίζονται.

Καὶ μακάριός ἐστιν ὁς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

Ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάννου, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου, Τί ἐξηγηλεύθατε εἰς ἔρημον διασάψ; καὶ λαμὸν ὑπὸ ἀνέμῳ σαλεύομενος;

Ἀλλὰ τί ἐξηγηλεύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ, οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδοξῶ καὶ χρυσοῦ ὑπάρχοντες, ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσὶν.

Ἀλλὰ τί ἐξηγηλεύθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον φθιῶν; καὶ λέγω ὑμῖν, ὅτι ὡς οὐκ ἔστιν ὡς φθιῶν.

Malach. 3. 1

Οὗτός ἐστι ὃς ἐλθὼν ὡς γέγραπται, Ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ τοῦ προσώπου σου, ὁς κατασκευάσῃ τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου.

Λέγω γὰρ ὑμῖν, μείζων ἐν γυνήτις γυναικῶν ὡς φησὶ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὰς τοῦ ἐλθῆντος ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ, μείζων αὐτοῦ ἐστι.

Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας καὶ οἱ τελευτῶναι ἐδικαίωσαν τὸν Θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ καὶ βαβυλωνίαι τῶν Θεῶν ἠθέτησαν εἰς ἑαυτοὺς, μὴ βαπτισθέντες ὑπὸ αὐτοῦ.

Matth. 11. 16

Εἶπε δὲ ὁ Κύριος, Τίνι οὕτως ὁμοιωσάτω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης; καὶ πῶς εἰσὶν ὅμοιοι;

Ὅμοιοί εἰσι παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καὶ θυμῶν, καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις, καὶ λέγουσιν, Ἡμεῖς οὐκ ἔσμεν ὡς λέγετε· ἐθρηνώσαμεν ὑμῖν, καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.

Ἐλήλυθε γὰρ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὰς καὶ μήτε ἄρτον ἐδίων, μήτε οἶνον πίνων· καὶ λέγετε, Δαιμόνιον ἔχει.

Ελέ-

purgari, surdos audire, mortuos excitari, pauperibus euangelizari.

Et beatus est quicumque non fuerit offensus in me.

Quā autē abiisset nūtiū Iohānis, coepit de Iohāne dicere ad turbā, Quid existis in desertū ut spectaretis; arundinē quæ vento agitur?

Sed quid existis ut videretis? hominē mollibus vestimentis amictū? ecce, qui vestitu honorifico & luxu utitur, sunt in palatiis regū.

Sed quid existis ut videretis? Prophetam? certē dico vobis, etiā amplius quā Prophetam.

Hic est de quo scriptū est, ¶ Ecce mitto nuntium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te.

Nam dico vobis, inter eos qui gignūtur è mulieribus, nemo est maior Propheta Iohāne Baptista: sed qui minimus est in regno Dei, maior est eo.

Et his auditis, tot⁹ popul⁹ & publicani iustificarūt Deū, qui baptizati fuerant baptismo Iohannis.

Pharisæi autē & Legis interpretes cōsiliū Dei reiecerūt aduersus semetipsos, non baptizati ab eo.

¶ Dixit autē Dominus, Cui ergo assimilabo homines nationis istius? & cui rei similes sunt?

Similes sunt puerulis sedentibus in foro, & qui acclamant alii aliis, & dicunt, Cecinimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentati sumus vobis, & non fleuistis.

Venit enim Iohannes Baptista neq; edens panem, neq; bibēs vinū: & dicitis, Daemonium habet.

Quod procul ostendunt Prophetæ, proximum indicant Iohannes: ipse autem Christus quousque in Evangelio exhibet, idque plerumque frustra, plurimum vel prorsus futilia vel inanem splendorem querentibus.

Quamcumque rationem Deus offerendo nobis Evangelio sequatur, plerique homines sibi ipsis offendicula obiciunt: sed nihilominus aliqua colligitur ecclesia.

^a מִתְדַבֵּקִין וְחֶרֶשׂא שְׁמַעִין וּמִיתָא
^b קִימִין וּמִסְכְּנָא ^c מִסְתַּבְּרִין :

^c וְטוֹבוּחִי לִמֵּן דְּלֹא יִתְכַשֵּׁל בִּי :

^d כֹּד דִּין אֶזְלוּ תַלְמִידוּחִי דִּיּוֹחָנָן
^d שְׂרִי יֵשׁוּעַ לְמַאֲמַר לְכַנְשָׂא עַל יוֹחָנָן
מִנָּא נִפְקַתוֹן לְחֹרְבָא לְמַחְזָא קִנְיָא
^e דִּמֵּן רוּחָא מִתְתוֹעֵ :

וְאֵן לֹא מִנָּא נִפְקַתוֹן לְמַחְזָא
גְּבִרָא דִּנְחָתָא רְכִיבָא לְבוֹשׁ הָא
אֵילִין דְּבִלְבוּשָׁא מְשַׁבְּחָא ו
^f וּבְפֹנְקָא אִיתִיהוֹן בֵּית מַלְכָּא אֲנֹן :

^f וְאֵן לֹא מִנָּא נִפְקַתוֹן לְמַחְזָא אֵין
אֲמַר אֲנֵא לְכוּן וְיִתִּיר מִן גְּבִיָּא :

הֵנוּ דְּעָלוּחִי כְּתִיב דְּהָא מְשֻׁדָּר
אֲנֵא מַלְאכִי קֹדֶם פְּרָצוּפָךְ דִּיתְקֹן
אוֹרְחָא קִדְמָךְ :

אֲמַר אֲנֵא לְכוּן דְּלִירָא גְּבִיָּא
בִּילִידֵי נָשָׂא דְרַב מִן יוֹחָנָן ^g מַעְמַדְנָא
זְעוּרָא דִּין בְּמַלְכוּתָא דְּאַלְהָא רַב
הוּ מִנָּה :

וְכֵלָה עֲמָא דְשִׁמְעוּ אָף מְכַסָּא
וְדָקוּ לְאַלְהָא ^h דְּעֵמְדוּ מַעְמֻדִיתָה
דִּיּוֹחָנָן :

פְּרִישָׁא דִּין וְסַפְרָא טַלְמו
בְּנַפְשָׁהוֹן צְבִינָא דְּאַלְהָא דְלָא
אֲתַעְמְדוּ מִנָּה :

לִמֵּן הַכִּיר אֲדָמָא לְאַנְשָׁא
דְּשִׁרְבָתָא הָדָא וְלִמֵּן דִּמִּין :

דִּמִּין לְטַלִּיא דִּיתְכִין בְּשׁוּקָא וְקַעִין
לְחִבְרִיהוֹן וְאֲמַרִין זִמְרֹן לְכוּן וְלֹא
רְקַדְתוֹן ^k וְאֵלִין לְכוּן וְלֹא בְּכִיתוֹן :

אֲתָא גִיר יוֹחָנָן מַעְמַדְנָא לֹא אֲכַל
לְחֶמֶא וְלֹא שָׁתָא חֲמָרָא וְאֲמַרִין
אֲנָתוֹן שְׂאֲדָא אִית בֵּה :

אֲתָא

*mūdātur, et surdi audiūt, et mortui
surgunt, et pauperes euāgelizātur.*

²³ *Et beatus ille qui non scandali-
zabitur in me.*

²⁴ *Quum autem abiuiſſent discipuli
Iuchānan, cœpit Ieschua dicere tur-
bis de Iuchannan, Quid exiuiſtis in
desertum ad videndum? Arundi-
nem quæ à vento agitatur?*

²⁵ *Et si non, quid exiuiſtis ad vi-
dendū? hominē qui mollibus vestibus
vestitur? ecce, qui in vestibus lauda-
bilibus & in deliciis sunt, in domore
gum sunt.*

²⁶ *Et si non, quid exiuiſtis ad vidē-
dū? Prophetā? etiā dico vobis, excel-
lentiorē quoque quā Prophetā.*

²⁷ *Ipse est de quo scriptū est, Ecce, ego
mitto nuntium meum ante faciem
tuam, qui diriget viam ante te.*

²⁸ *Dico vobis quod non est Propheta
internatos mulierum, qui maior sit
quā Iuchannan Baptista: minor
autem in regno Dei, maior est eo.*

²⁹ *Et uniuersus populus qui audiue-
runt, etiam publicani, iustificauerūt
Deum, qui baptizati fuerant ba-
ptismo Iuchannan.*

³⁰ *Pharisei autem et Legisperi re-
iecerunt contra seipsos voluntatem
Dei, qui non baptizati sunt ab eo.*

³¹ *Cui aſſimilabo igitur homines huius
generationis? Et cui similes sunt?*

³² *Similes sunt pueris qui sedēt in foro,
& acclamāt ſodalibus ſuis, ac dicūt,
Cecinimus vobis, et nō ſaltaſtis: ulu-
lauimus vobis, et non fleuiſtis.*

³³ *Venit enim Iuchannan Baptiſta
non comedens panem neque bibens
vinum, et dicitis, Daemonium eſt in
eo.*

Gg.iiij.

Euangelium

Ελήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων καὶ λέγετε, Ἰδοὺ, ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, πλεωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν.

Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία αὐτοῦ ἐπὶ πάντων αὐτῆς πάντων.

Ἡρώτα δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Φαρισαῖος ἵνα φάγῃ μετ' αὐτοῦ καὶ εἰσελθὼν εἰς πλὴν οἰκίαν τοῦ Φαρισαίου ἀνεκλίθη.

Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἐν τῇ πόλει ἡ περὶ τῆς ἁμαρτωλῆς, ὅτι γινώσκει ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου,

Καὶ σταθεὶς παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀπίσω, κλάσασα ἤρξατο βρέχων τοὺς πόδας αὐτοῦ τοῖς δάκρυσι καὶ τῆς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ὀξέμασσε, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἤλειφε τὸ μύρω.

Ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν, εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, λέγων, Οὗτος, εἴ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς ἐστι ποταπὴ ἡ γυνὴ ἥτις ἀπείλει αὐτὸν ὅτι ἁμαρτωλὴς ἐστίν.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς αὐτὸν, Σίμων, ἔχω σοι πρὸς εἰπεῖν. Οὗ δὲ φησὶ, Διδάσκαλε, εἰπέ.

Δύο χρεωφειλέται ἦσαν δαδαισῆναι. ὁ εἰς ὧφειλε δυνάμει πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πενήκοντα.

Μὴ ἐχόντων δὲ αὐτῶν ἀποδοῦναι, ἀμφοτέροις ἐχάρισται. τίς οὖν αὐτῶν, εἶπε, πλεῖον αὐτὸν ἀγαπήσκει;

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπεν, Ὑπολαμβάνω ὅτι ὁ πλεῖον ἐχάρισται. Οὗ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ὁρθῶς ἐκρίνας.

Καὶ στραφείς πρὸς τὴν γυναῖκα, τῷ Σίμωνι εἶπεν, Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ἕδωρ ὅτι τοὺς πόδας μου ἐκέδακας· αὐτῇ δὲ τοῖς δάκρυσιν ἐβρέξέ μου τοὺς πόδας, καὶ τῆς θριξὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ὀξέμαξε.

Φίλημα

Venit Filius hominis edēs ac bibens : & dicitis, Ecce homo edax & vinipotor, amicus publicanorū ac peccatorum.

Sed iustificata est sapientia à filiis suis omnibus.

Rogauit autē eū quidā ex Phariseis vt cū ipso vesceretur: itaq; ingress⁹ domū Pharisei discubuit.

Et ecce, mulier quæ fuerat in vrbe peccatrix, quum cognouisset eum accubuisse in domo Pharisei, allato alabastro vnguenti,

Et stans apud pedes eius retrò, flens cœpit lacrymis rigare pedes eius: & capillis capitis sui extergebat, & deosculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.

Quum autem id vidisset Phariseus qui vocauerat eū, dixit apud se, Hic, si esset Propheta, nosset quæ & qualis sit ea mulier quæ tangit ipsum: nam est peccatrix.

Tunc respondens Iesus dixit ei, Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magister dic.

Duo debitores, inquit Iesus, erāt cuidam creditori: vnus debebat denarios quingentos, alter verò quinquaginta.

Quū autē illi nō essent soluēdo, gratificatus est vtrifq;. Horū igitur, dic, vter eum plus diligit?

Respondens verò Simō dixit, Estimō eū cui plus gratificatus est. At ille dixit ei, Rectè iudicasti.

Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hāc mulierem? ingressus sum domum tuam, aquā pedibus meis non dedisti: hāc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit.

Oscu-

Marc. 15. 40
Ioh. 10. 11

Presens atque adeo
vel domi sue excepti
Christi beneficiis ho-
mines superbi seipso
primant, quibus frui-
tur humiles & abie-
cti.

Temeritas superbia
comes.

אתא ברה דאנשא אכל ושתא
ואמרין אנתון הא גברא אכולא
ושתא חמרא ורחמא דמכסא ודחטיא:

^a ואודדקת חכמתא מן כל הון
בניה:

אתא דין בעא מנה חד מן פרישא
דילעס עמה ועל לביתה דפרישא הו
אסתמד:

ואנתתא חטיא אית הות במדינתא
הי וכד ידעת דבביתה דפרישא הו
סמך נסבת שטיפתא דכסמא:

^c שטיפתא הו
כלי שיש הגון
לנטור בזה שמן
השוב:
^d בסתרה רל
מאחוריו:
שרא
^e שוא ושעמו
מקנחה:
וקמת בסתרה לות רגלוהי וכביא
הות ושרית בדמעיה מצבעא רגלוהי
ובסערא דרישה משויא להין ומנשקא
הות רגלוהי ומשחא בסמא:

כד חזא דין פרישא הו דקריהי
אתחשב בנפשה ואמר הנא אלו
גביא הוא ידע הוא מן הי ומא טבה
דחטיא הי אנתתא הי דקרבת לה:
ענא דין ישוע ואמר לה שמעון
מרס אית לי דאמר לך אמר לה
אמר רבי אמר לה ישוע:

ⁱ מרא חובא
רל בעל חוב:
תרין חיבא אית הו לחד מרא
חובא חד חיב הוא לה דינרא חמש
מא ואחרנא דינרא חמשין:

ודלית הוא להון למפרע לתריהון
שבק אינא חביל מנהון יתיר יחביוהי:
^k חבה טעמו
אהב:
ענא שמעון ואמר סבר אנא דהו
דאשתבק לה סגי אמר לה ישוע
תריצאית דנת:

ואתפני לות הי אנתתא ואמר
לשמעון חזא אנת אנתתא חדא
לביתך עלת מיא לרגלי לא יחבת
חדא דין בדמעיה רגלי צבעת ובסערה
^m שוית רל
קנחה מן שוית:
אנת שוית אנן:

34 Venit Filius hominis comedens &
bibens, & dicitis, Ecce homo edax &
potor vini, & amicus publicanorum
et peccatorum.

35 ⁸ Et iustificata est sapientia à filiis
suis.

36 Veniens autem rogavit eum qui-
dā ex Phariseis ut vesceretur cum
ipso. Et ingressus in domū Pharisei il-
lius accubuit.

37 Et mulier peccatrix erat in ciui-
tate illa, & quum novisset quod in
domo Pharisei accumberet, accepit
alabastrum unguenti.

38 Et stetit post eum ad pedes eius, et
flebat: & cæpit lacrymis suis lavare
pedes eius, & crinibus capitis sui
extergebat eos: & osculabatur pedes
eius, & ungebat unguento.

39 Quum vidisset autē Phariseus ille
q̄ inuitauerat eū, cogitavit apud se,
et dixit, Hic, si Propheta esset, nosset
qua sit hac, & qua fama eius: nā pec-
catrix est mulier hac qua t̄agit eū.

40 Respondit autem Ieschua, et di-
xit ei, Schemeū, aliquid est mihi quod
dicam tibi. Ait illi, Dic Domine
mi. Dixit ei Ieschua,

41 Duo debitores erant ⁹ cuidam do-
mino debiti: unus debebat ei ¹⁰ dena-
rios quingētos, et alter denarios quin-
quaginta:

42 Et quia non erat eis ad restituēdū,
utrisque remisit. Quis igitur ex eis
plus diligit eum?

43 Respondit Schemeun, & dixit, Exi-
stimo quod is cui remissum est mul-
tū. Dixit ei Ieschua, Rectē iudicasti.

44 Et conuersus est ad illam mulie-
rem: & dixit Schemeun, Vides mu-
lierem hanc? in domū tuam ingres-
sus sum: aquas pedibus meis non de-
disti: hac autem lacrymis suis pedes
meos lauit, et capillis suis deterfit eos.

Tu

8 Id est, A suis
cultoribus, vt in
Syriaco Testamē-
to exprimitur
Matth. 11:19: vbi vi-
de quæ annotata
sunt.

9 Id est, Credito-
ri, cuius est debi-
tum.
10 De valore de-
narii vide anno-
ta in Matth. 18:28

Euangelium

Φίλημά μοι ἐκ ἔδωκας· αὐτῇ γάρ, ἀφ' ἧς εἰσῆλθον, οὐ διέλιπε καταφιλοῦσά μου τὸ πόδας.

Ελάω τὴ κεφαλὴν μου ἐκ ἡλείψας· αὐτῇ δὲ μύρω ἡλείψε μου τοὺς πόδας.

Οὐ χεῖρ, λέγω σοι, ἀφείωνται αἱ αἱμαρπῆαι αὐτῆς αἱ πολλαί· ὅτι ἡγάπησε πολὺ. ᾧ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.

Εἶπε δὲ αὐτῇ, Αφείωνταί σου αἱ αἱμαρπῆαι.

Καὶ ἤρξαντο οἱ σὺν ἀνακείμυνοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ αἱμαρπῆας ἀφίησιν;

Εἶπε δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, Ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

Κεφάλαιον ἡ

ΚΑΙ ἐρχέτο ἐν τῷ καθεξῆς, καὶ αὐτὸς διώδευε καὶ πόλιν καὶ κώμην, κηρύσσων καὶ εὐαγγελίζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· καὶ οἱ δαδὲκα σὺν αὐτῷ.

Καὶ γυναῖκες πνες αἱ ἦσαν τετραπενμύρια ὑπὸ πνδμάτων πονηρῶν καὶ ἀδενδῶν, Μαρία ἡ καλεσμένη Μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς ἐδαμόνια ἐπὶ αὐτῇ ἐξηλθούσιν,

Καὶ Ἰωάννα γυναῖκα Χουζᾶ ὑπὸ τῷ Ἡρώδου, ἡ Σουσάννα, ἡ ἑτέρα πολλῶν, αἱ πνες διηκόνου αὐτῷ ὑπὸ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ, καὶ τῶν πόλιν ὑπὸ πορβουμύων πρὸς αὐτὸν, εἶπε διὰ παραβολῆς,

Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τῶν σπείρων ἀπόρον αὐτῶν καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτὸν, ὁ μὲν ἔπεσε πρὸς τὴν ὁδὸν, καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τούτου κατέφαγον αὐτό.

Καὶ ἑτέρον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἱμάδα·

Καὶ

Osculum mihi non dedisti: hæc autē, ex quō intraui, non intermisit deosculari pedes meos.

Oleo caput meum nō vnxiisti: hæc autē vnguento vnxit pedes meos.

Cuius rei gratia, dico tibi remissa esse peccata eius: multa. nam dilexit multum. cui autem paululū remittitur, paululum diligit.

Diligere Christum certum est ac perpetuum remissionis peccatorum testimonium.

Dixit autem ei, Remissa sunt tibi peccata.

Et cœperunt qui simul accubebāt, dicere inter se, Quis est hic qui etiam peccata remittit?

Dixit autem ad mulierem, Fides tua te seruauit: vade in pace.

Cap. VIII.

ET factum est deinceps: ipse iter faciebat per singulas vrbes & vicos, prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim illi erāt cum eo:

Idem Euangelium denuo scribitur, at nō pariter: idque solo hominum viuo.

Et quædā mulieres quas sanauerat à spiritibus malis & morbis, Maria quæ vocabatur Magdalene, ex qua septem dæmonia exierāt,

Et Iohanna vxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei ex facultatibus suis.

¶ Quum autem multa turba conueniret, & qui in singulis vrbibus erant, proficiscerentur ad eum, dixit per parabolam,

Quidam qui seminabat exiit ad seminandum semen suum: & in seminando aliud cecidit in viam, & conculcatum est, & volucres cæli deuorarunt illud.

Et aliud cecidit super petram, & enatum exaruit, quia nō habebat humorem:

Et

Matth. 16. 9

Matth. 13. 3

אָנֶה לֹא נִשְׁקָתִי הָדָא דִּין הָא
מִן דְּעָלָת לֹא שְׁלִית רַגְלֵי לְמַנְשְׁקוּ:
אַנֶה מִשְׁחָא לְרִישֵׁי לֹא מִשְׁחָת הָדָא
דִּין כְּמִשְׁחָא דְּכֶסֶם רַגְלֵי מִשְׁחָת:
חֲלָף הָדָא אָמַר אָנָּה לֶךְ דְּשִׁבִּיקִין
לֵה חֲטָהִיָּה סְנִיאָא מְטוּל דְּאַחְבָּת
סְנִי הוּ דִּין דְּקָלִיל מִשְׁתַּבֵּק לֵה קָלִיל
מַחֵב:
וְאָמַר לֵהי אֲנִתָּא שְׁבִיקִין לְכִי
חֲטָהִיָּבִי:
שְׂרִיו דִּין הַנּוֹן דְּסַמִּיכִין אָמְרִין
בְּנַפְשָׁהוֹן מִנּוּ הָנָא דְּאַף חֲטָהִיָּה שְׁבִיקִין:
יֵשׁוּעַ דִּין אָמַר לֵהי אֲנִתָּא
הֵימְנוּתֵכִי אֲחִיתֵכִי זֹלִי בְּשַׁלְמָא:
קְפֹלְאוֹן ח

וְהוּא מִן כְּתֵר הַלִּין מִתְכַּרֵּךְ הוּא
יֵשׁוּעַ בְּמִדִּינָתָא וּבְקוּרִיא וּמְכָרֵי הוּא
וּמְסַכְר מַלְכוּתָא דְּאַלְהָא וְתֵר-
עֲסָרְתָּה עִמָּה:
וְנִשְׂא הַנִּין דְּאַתָּאסִי מִן כּוּרְהָנָא
וּמִן רוּחָא בִּישְׁתָּא מְרִים דְּמִתְקַרִּיא
מִגְדִּלִיתָא הִי דְּשִׁבְעָא שְׁאֵרִין נִפְקוּ
מִנָּה:
וְיוֹחַן אֲנִתָּת כּוּזָא רַב בִּיתָה דְּהִירוּדֵס
וְשׁוֹשֵׁן וְאַחֲרִינִיתָא סְנִיאָתָא אֵילִין
דְּמִשְׁמֶשֶׁן הוּי לְהוֹן מִן קְנִינִיָּהִין:
וּכְד כְּנִשָּׂא סְנִיאָא כְּנִשָּׂא הוּא וּמִן
כָּל מִדִּינָן אֲתִין הוּי לֹוְתָה אָמַר
בְּמַתְלָא:
נִפְק זְרוּעָא לְמִזְרַע זְרַעָה וּכְד זְרַע
אֵית דְּנִפְל עַל יַד אֲוִרְחָא וְאַתְתָּדִישׁ
וְאַכְלָתָה פְּרִחָתָא:
וְאַחֲרָנָא נִפְל עַל שׁוּעָא וּכְד שְׁעָתָה
יַעֲוִדְלִית הוּא לֵה תִלְלוּתָא יִבְשׁ:
וְאַחֲרָנָא

45 Tu nō osculatus es me: hac autem,
ecce, ex quo ingressa est, non desit pe-
des meos osculari.
46 Tu oleo caput meū nō unxisti: hac
aut oleo aromatico pedes meos unxit.
47 Propter hoc dico tibi, Remissa sunt
ei peccata eius multa: quia dilexit
multum. Is autem cui paululum re-
missum est, paululum dilexit.
48 Et dixit illi mulieri, Remissa sunt
tibi peccata tua.
49 Cæperunt autem ii qui accumbe-
bant, dicere apud se, Quis hic est qui
etiam peccata remittit?
50 Ieschua autē dixit illi mulieri, Fides
tua "servauit te: abi in pace.

12 Ad verb. Vi-
uificauit te. He-
braismus.

Cap. VIII.

1 ET factum est post hæc: circuibat
Ieschua per ciuitates & pagos, et
predicabat ac euangelizabat regnū
Dei: et duodecim eius cum eo:
2 Et mulieres ille quæ sanatæ fuerant
ab infirmitatibus et à spiritibus ma-
lis, Mariam Magdalitha, ea à qua
septem demonia exierant:
3 Et Iuchā uxor Kuzæ curatoris
familie Hiraudis, & Schuschan, &
alia multe quæ ministrabāt eis de fa-
cultatibus suis.
4 Et quum multa turba congrega-
ta esset, et ex omnibus ciuitatibus ue-
nirent ad eum, dixit per parabolas,
5 Egressus est seminator ad seminan-
dum semen suum: et quum semina-
ret, fuit quod caderet iuxta viam, et
cōculcatū est, & comederūt ipsū aues.
6 Et aliud cecidit super petram, &
protinus creuit: et quia non erat ei
humor, exaruit.

Euangelium

Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῆς αἰ-7
κανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἀκανθαὶ
ἀπέπνιξαν αὐτόν.

Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν 8
ἀγαθὴν, καὶ φυὴν ἐποίησε καρπὸν ἑκα-
τονταπλασίονα. ταῦτα λέγων ἐφώνει,
Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω.

Ἐπερχόμενοι δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 9
λέγοντες τίς ἐστὶν ἡ παραβολὴ αὐτῆς.

Ὁ δὲ εἶπεν, Ὑμῖν δέδοται γινώσκειν 10
τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.
τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέ-
ποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ
οἰκτιρῶσιν.

Ἐστὶν δὲ αὕτη ἡ παραβολή. Ὁ σπόρος, 11
ὅστις ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν, εἰσὶν οἱ ἀκάρ- 12
στοι· εἴτα ἔρχεται ὁ διάβολος, καὶ ἄρει-
πνόν τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα
μὴ πιστεύσαιντες σωθῶσιν.

Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἱ ὅταν ἀκού- 13
σωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον. καὶ
οὐκ ἔχουσιν ῥίζαν, οἱ ὅτε κατὰ καιρὸν
πειροῖται, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀ-
φίστανται.

Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκαίδας πεσὼν, οὗτοί 14
εἰσιν οἱ ἀκούσαντες· καὶ ὑπομει-
νῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου
πορδόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐτελες-
φοροῦσι.

Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἱ 15
πνεεῖς ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ, ἀκού-
σαντες τὸν λόγον, κατέχοις, καὶ καρ-
ποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.

Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἀψας, καὶ λυπῆ- 16
αὶ τὸν σκεῦος, ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθει·
ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας ἐπιτίθει, ἵνα οἱ εἰς-
πορδόμενοι βλέπωσι τὸ φῶς.

Et aliud cecidit inter spinas, &
simul enatae spinæ suffocarunt il-
lud:

Et aliud cecidit in terram bonā,
& quum enatum esset, edidit fru-
ctum centuplū. Hæc dicens clama-
bat, Qui habet aures ad audien-
dum, audiat.

Interrogabant autem eum disci-
puli eius, dicentes quæ esset ista pa-
rabola.

Ipse verò dixit eis, Vobis datum
est nosse mysteria regni Dei: reli-
quis autem per parabolas loquor, ut
videntes non videant, & audien-
tes non intelligant.

¶ Est autem hæc parabola: Semen
est sermo Dei.

Qui autem in viam, ii sunt qui
audiunt: deinde venit diabolus, &
tollit sermonem ex corde eorū, ne,
quum crediderint, seruentur.

Qui verò super petra, ii sunt qui
quum audierint, cum gaudio exci-
piunt sermonem: sed isti radices nō
habent, qui ad tempus credunt, &
tempore tentationis abscedunt.

Quod autem in spinas cecidit,
ii sunt qui audierunt: sed profecti,
à solitudinibus & diuitiis ac vo-
luptatibus vitæ suffocantur, nec fru-
ctum perferunt.

Quod autem in bonam terram
cecidit, ii sunt qui in corde honesto
ac bono auditum sermonem re-
tinent, & fructum adferunt per pa-
tientiam.

Nemo porro lucernā accensam
operit vase, aut subter lectum po-
nit: sed candelabro imponit, ut qui
ingrediuntur videant lumen.

Quod quisque prius
accipit, tenetur
in commune & sum
depromere.

Οὐ

Non

Esa. 6.9
matth. 13.14
marc. 4.12
ioh. 12.40
act. 18.26
rom. 11.8
Matth. 13.13
marc. 4.15

Matth. 5.15
marc. 4.21
infra, 1.33

ואחרנא נפל בית כובא^א ויעו^ב
עמה כובא וחנקוהי :
צמח :

ואחרנא נפל בארעא טבתא^א
ושפירתא ויעא ועכד פארגא^א חד
במאא הלין כד אמר קעא הוא דמן
דאית לה אדנא דישמע ישמע :
ושאלוהי תלמידוהי דמנו מתלא
הנא :

הו דין אמר להון לכון הו גיר יחייב
למדע ארזא דמלכותא דאלהא להון
דין דשרכא בפלאתא מתאמר דכד
חזין לא יחזון וכד שמעין לא יסתכלון :
הנו דין מתלא זרעא איתוהי^ד
מלתא דאלהא :

הנו דין דעל יד אורחא איתיהון
הנו דשמעין מלתא ואתא בעל-
דבכא שקל מלתא מן לבחון דלא
יחמנו^ה ויחון :

והלין דין דעל שועא הלין אנון
דמא דשמעו^ה בחדותא מקבלין לה
למלתא ועקרא לית להון אלא
דזכנא^ה הי^ה הימנותהון^ה וזבן^ה
נסיונא מתכשלין :

הו דין דנפל בית כובא^ה הלין אנון
אילין דשמעין מלתא^ה ובצפתא^ה
ובעו תרא וברגיגתה דעלמא מתחנקין
ופארא לא יחבין :

הו דין דבארעא טבתא הלין אנון
אילין דבלבא^ה שפא^ה וטבא שמעין
מלתא^ה ואחדין ויהבין פארגא^ה
במסיכרנותא :

לא אנש מנהר שרגא ומחפא לה
במאנא או סאס לה תחית ערסא^ה
אלא סאס לה לעל מן מנרתא דכל
דעאל יחזא נוחרה :
לית עול :

7 Et aliud cecidit in locum spinarum:
Et creuerunt cum eo spinae, Et suffo-
cauerunt illud.

8 Et aliud cecidit in terram bonam
et fecundam: et creuit, Et fecit fru-
ctum¹ unum in centum. Hæc quæ di-
ceret, clamabat ut is cui essent aures
ad audiendum, audiret.

9 Et interrogauerunt eum discipuli
eius quanam esset parabola hæc.

10 Ipse verò dixit eis, Vobis enim da-
tum est nosse mysterium regni Dei: his
autem qui reliqui sunt, per anigma-
ta dicitur, ut videntes non videant,
et audientes non intelligant.

11 Hæc autem est parabola: Semen est
sermo Dei.

12 Ii autem qui iuxta viam, sunt ii
qui audiunt sermonem: Et veniens
inimicus, aufert sermonem e corde
eorum, ut non credant, Et seruentur.

13 Qui autem super petram, ii sunt
qui quum audierunt, cū gaudio ex-
cipiunt ipsum sermonem, Et radix nō
est eis, sed temporaria est fides eorū,
Et in tempore tentationis scandali-
zantur.

14 Illud verò quod cecidit in loco spi-
narum, ii sunt qui audiunt sermonē:
et per solitudinem, Et per diuitias,
et concupiscentias huius seculi, suffo-
cantur, et fructus non reddunt.

15 Id autem quod in terram bonam,
ii sūt qui corde demisso et bono audi-
unt sermonem, Et retinent: et dant fru-
ctus per patientiam.

16 Nemo lucere facit lucernā, et ope-
rit eā vase, aut ponit eā subter lectū:
sed ponit eam super candelabrum, ut
omnis qui ingreditur, videat lumen
eius.
Hb. i.

¹ Id est, Vnum
auctum in centū.
vide infra Matth.
19.

² Ad verb. Et vi-
uāt. Hebraismus.

Euangelium

Matth. 10. 26
marc. 4. 22
infra, 12. 2

Οὐ γὰρ ἔστι κρυπτόν ὃ οὐ φανερόν 17
γυήσεται· οὐδὲ ὑπόκρυφον ὃ οὐ γνωσθή-
σεται, ἢ εἰς φανερόν ἔλθῃ.

Matth. 13. 12
& 25. 29
marc. 4. 25
infra, 19. 26

Βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε· ὅς γ' ἂν 18
ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὅς ἂν μὴ ἔχῃ,
ἢ ὃ δοκεῖ ἔχειν, ἔρυσσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Matth. 12. 46
marc. 3. 31

Παρερχόμενον γ' πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ
καὶ οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ, καὶ ἐκ ἡδυνάσαντο 19
συντυχῆν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον.

Καὶ ἀπηγγέλη αὐτῷ, λεγόντων, Ἡ 20
μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐσκήκασιν
ἐξω, ἵδεῖν σε θέλοντες.

Ὁ γ' ἀποκριθεὶς εἶπε πρὸς αὐτοὺς, 21
Μήτηρ μου ἢ ἀδελφοί μου, οὗτοί εἰσιν
οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες, καὶ ποι-
οῦντες αὐτόν.

Matth. 8. 3
marc. 4. 36

Καὶ ἐρχέτο ἐν μιᾷ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ 22
αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ
αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Διέλθωμεν
εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης. Καὶ ἀνήχθησαν.

Πλέοντων γ' αὐτῶν ἀφύπνωσε καὶ 23
τέβη λαίλαψ ἀνέμῃς εἰς πλὴν λίμνῃ
καὶ συνέπληροῦτο, ἢ ἐκινδύνωον.

Προσελθόντες δὲ διήγαγαν αὐτόν, 24
λέγοντες, Επιστάτα, ἔπιςτάτα, ὑπολύ-
μεθα. Ὁ δὲ ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τῷ ἀνέ-
μῳ ἢ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύ-
σαντο, καὶ ἐχρῆτο γαλιλῆν.

Εἶπε γ' αὐτοῖς, Ποῦ ἔστιν ἡ πίστις ὑ- 25
μῶν; Φοβηθέντες γ' ἐθαύμασαν, λέγον-
τες πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα ἔπος ἔστιν,
ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ
ὑδάτι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

Matth. 8. 28
marc. 5. 1

Καὶ κατέπλευσε εἰς τὴν χώραν τῆς Γαδα 26
ρηνῶν, ἥτις ἐστὶν ἀντιπέραν τῆς Γαλιλαίας.

Εξελθὼν γ' αὐτῷ ἐπὶ πλὴν γλῶ, 27
ὑπὸντισεν αὐτῷ ἀνὴρ πρὸς ἐκ τῶν πόλεως,
ὃς εἶχε δαίμονια ἐκ χρόνων ἱκανῶν· καὶ
ἱμάτιον ἐκ συνεδιδύσκετο, ἢ ἐν οἰκίᾳ ἐκ
ἐμῶν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν.

Ἰδὼν

|| Nō est enim *quicquā* occultum
quod nō sit futurū manifestū: nec
absconditum, quod nō sit cogno-
scendum, & venturum in apertū.

18 Videte ergo quomodo audiatis.
|| quisquis enim habet, dabitur ei:
& quicunq; nō habet, etiam quod
videtur habere, tolletur ab eo.

19 || Venerunt autem ad eum mater
& fratres eius, & nō poterāt eum
conuenire propter turbam.

20 Et annuntiatum est ei, dicētibz
nonnullis, Mater tua & fratres tui
stant foris, cupientes te videre.

21 Ipse verò respondens dixit eis,
Mater mea & fratres mei, isti sunt
qui sermonem Dei audiunt, & eū
præstant.

22 || Factū est autē quodā die, ipse in-
gressus est in nauigiū, ac discipuli
eius: & dixit eis, Trāseamus in vl-
teriorē ripā stagni. Et pruecti sunt.

23 Nauigātibus autē eis sopitus est:
& descendit turbo venti in stagnū:
& complebātur, ac periclitabātur.

24 Accedentes autem expergefeca-
runt eum, dicentes, Magister, ma-
gister, perimus. Ipse verò experre-
ctus obiurgauit ventū ac fluctua-
tionem aquæ: & cessauerunt, fa-
ctaque est tranquillitas.

25 Dixit autem eis, Vbi est fides ve-
stra? Timentes autem mirati sunt,
dicētes alii ad alios, Quisnam iste
est, vt ventis quoq; & aquæ impe-
ret, & auscultent ei?

26 || Et nauigarunt in regionem Ga-
darenorū quæ est in opposita ripa
Galilææ.

27 Ipsi autem egresso in terram oc-
currit ex vrbe vir quidam qui ha-
bebat dæmonia à temporibus mul-
tis: & vestimento non induebatur,
neque in *vlla* domo manebat, sed
in monumentis.

*Ca'lesia bona parsi-
monia amittuntur,
liberalitate crescit.*

*Nulla est tam ardua
sanguinis inter homi-
nes cōmunitio quam
est Christi: & eorum
qui vera fide eū am-
plectuntur.*

*Expedis interdū nos
velut à Christo ne-
glectos, in extrema
discrimina venire,
vt & ipse potentia
& nostre imbecilli-
tatis eo certius expe-
rimentū habeamus.*

*Christus solū verū
profugās demoni-
um legionem, diuini-
tatem suam virtutem
ostendit hominibus: à
diaboli seruitute li-
berandis destinatus:
sed tantam hanc ul-
trò oblatam gratiam
solids homine: pluri-
que ne leuissimā qui-
dem rerum suarum
actura, redemerunt.*

Is

לית גיר' מרס דכסא דלא יתגלא
ולא דמטשי דלא יתידע ויאתג
לגליא :

חזו איכנא שמעתון מן דאית לה
גיר יתיהב לה ומן דלית לה אף הו
דסבר דאית לה ישתקל מנה :
אתו דין לותה אמה ואחיה ואל
משכחין הוו דימללון עמה מטור
כנשא :

ואמרו לה אמך ואחיה קימין
לבר ועבין למחזיק :
הו דין ענא ואמר להון הלין אבון
אמי ואחי אילין דשמעין מלתג
דאלהא ועבדין לה :

הוא דין בחד מן יומתא סלק ישוע
יתב בספינתא הו ותלמידיה ואמר
להון נעבר להו עברא דימתא :

וכד רדין דמד לה ישוע וחור
עלעלא דרוחא בימתא וקריבא הוא
ספינתא למטבע :

וקרבו מעירוהו ואמרין לה רבן רבן
אבדינן הו דין קם וכאא ברוחא
וכמחשולא דמיאונחו והוא שליח
ואמר להון איבא הימנותכון
הנון דין כד דחילין מתדמרין הו

ואמרין חד לחד מנו כי הנא דאף
לרוחא פקד ולמחשולא ולימא
ומשתמעין לה :

ורדו ואתו לאתרג דגדרוי
דאיתיהו בעברא לוקבל גלילא :

וכד נפק לארעא פגע בה גברא חד
מן מדינתא דאית הוא בה דיוא מן
זכנא סניאא ומאנא לא לבש הוא
וכביתא לא עמר הוא אלא בבית
קבורא :

17 Non est enim quicquam quod oc-
cultum est, quod non sit manifestan-
dum: neque [quicquam est] quod sit
in abscondito, quod non cognoscendū
sit, et venturum in manifestum.

18 Videte quid audiat is. ei enim cui
est, dabitur: & ab eo cui nō est, etiā id
quod putat quod est sibi, auferetur.

19 Venerunt autem ad eum mater
eius & fratres eius, neque poterant
loqui cum eo propter turbam.

20 Et dixerunt ei, Mater tua et fra-
tres tui stat foris, et cupiūt videre te.

21 Ipse verò respondit, & dixit eis, Hi
sunt mater & fratres mei, qui audi-
unt sermonem Dei, & faciunt eum.

22 Factum est autē in uno ex diebus,
ascendēs Ieschua sedit in nauigio ipse
et discipuli eius, et dixit eis, Transea-
mus in illud littus oppositum maris.

23 Et quum remigarent, obdormiuit
Ieschua: & facta est procella venti
in mare, et proximum erat nauigiū
ut mergeretur.

24 Et accedētes excitauerūt eū, & di-
xerūt ei, Domine noster, Domine no-
ster, perimus. Ipse verò surrexit, & re-
pressit vētos et tēpestates aquarum,
et quieuerūt, et facta est trāquillitas.

25 Et aiteis, Vbi est fides vestra? Ipsi
autē timentes mirabantur, et dicebāt
unus alteri, Quisnam est iste qui e-
tiam ventis imperat et tempestati-
bus & mari, & obediunt ei?

26 Et remigauerūt, & venerūt in locū
Gadaraorū, qui est in opposito littore
ē regione Galilæe.

27 Et quū esset egressus in terrā, occur-
rit ei homo quidā ex urbe, in quo erat
demoniū à tēpore multo: et vestimētis
non erat indutus, & in domo non ha-
bitabat, sed in loco sepulchrorum.

Hh.ij.

3 Id est, Quodā
dic. Hebraismus.

4 Ad verb. Ad
illum transitum.
Hebraismus.

5 Ad verb. Vnus
ad vnum. Hebra-
ismus.

א מרס טעמו
ב מרעס
ג טשא
ד חזא

ה שקל

ו חזא

ז קום

ח זכא
ט חזא

י דא

יא עלעלא מן
יב עלל וטעמו
יג סערה

יד עור

יז מחשולא כמו
יח מחשולא רל
יט סערה
כ שלה
כא פאכן

כב כי כא לאות
כג השאלה

כד מחשולא
כה כמחשולא רל
כו סערות

כז דא
כח חזא

כט דיוא רל
ל רוח רעח

לא זכנא רל זמן
לב מאנא רל
לג כגדים
לד עמר טעמו
לה שכן

כז

קבורא :

Euangelium

Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀνακράζας, 28
προσεέπεσεν αὐτῷ, καὶ φωνῇ μεγάλῃ
εἶπε, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ
τοῦ υἱοῦ; δέομαί σου μὴ με βα-
σανίσῃς.

Γαρήφειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκα 29
θάρτῳ ἐξελεῖν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου· πολ-
λοῖς γὰρ χρόνοις σὺν ἡρπάκει αὐτόν. καὶ
ἐδεσμεῖτο ἀλύσει ἐπέδαυς φυλακῶ-
ν· καὶ διαρρήσων τὰ δεσμά, ἢ λαύ-
νετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς τὰς ἐρήμους.

Επηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, 30
τί σοι δοτὴν ὄνομα; ὃς εἶπε, Λεγεών. ὅτι
δαμόνια πολλὰ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν.

Καὶ παρεκάλει αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτά- 31
ξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἀβυσσον ἀπελθεῖν.

Ὦν γὰρ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βο 32
σκομύων ἐν τῷ ὄρει· καὶ παρεκάλει
αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰσεκείνοις
εἰσελθεῖν. Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.

Ἐξελθόντα δὲ τὰ δαμόνια ὑπὸ τοῦ 33
ἀνθρώπου, εἰσῆλθεν εἰς τοὺς χοίρους· καὶ
ὥρμησεν ἡ ἀγέλη καὶ τῶ κρημνοῦ εἰς τὴν
λίμνῃ, καὶ ἀπεπνίγη.

Ἰδόντες γὰρ οἱ βοσκοῦντες τὸ γεγνημέ 34
νον, ἐφυγον· καὶ ἀπελθόντες ἀπήγειλαν
εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰς ἀγροὺς.

Ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός· καὶ ἦλ 35
θον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εὗρον καθήμε-
νον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαμόνια
ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονούν-
τα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφο-
βήθησαν.

Ἀπήγειλαν δὲ αὐτοῖς, καὶ οἱ ἰδόντες, 36
πῶς ἐσώθη ὁ δαμονιαιεὺς.

Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆ- 37
θος τῆς περὶ χώρου τῆς Γαδαρηνῶν,
ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβος μεγά-
λος σὺνείχοντο. αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ
πλοῖον, ὑπέστρεψεν.

Is ergo quum vidisset Iesum, &
exclamasset, accidit ei *ad pedes*, &
voce magna dixit, Quid mihi tecū
Iesu Fili Dei altissimi? rogo te ne
me torqueas.

Præcipiebat enim spiritui im-
puro ut exiret ab eo homine: nam
à multo tēpore corripuerat eum.
itaque vinctus *ille* catenis & pedi-
cis custodiebatur: sed disruptis vin-
culis agitabatur à dæmone in de-
serta.

Interrogauit autem eum Iesus,
dicens, Quod tibi nomen est? Ipse
verò dixit, Legio. Nam dæmonia
multa ingressa erant in eum.

Et rogabant eum ne imperaret
ipsis ut abirent in abyssum.

Erat autē ibi grex porcorū mul-
torū pascentiū in monte: & roga-
bant eum *dæmonia* ut permetteret
ipsis in illos ingredi. Et p̄misit eis.

Egressa autē dæmonia ex eo ho-
mine, ingressa sunt in porcos: &
grex ruit ē præcipitio in stagnum,
& suffocatus est.

Quū autē pastores vidisset quod
factū fuerat, fugerunt: & profecti
annuntiarunt in urbē & in agros.

Exierunt igitur ut viderēt quod
factum erat: veneruntq; ad Iesum,
& inuenerunt hominem illum à
quo dæmonia exierant, vestitum,
ac sanæ mentis, sedentem ad pedes
Iesu: & timuerunt.

Annuntiauerunt autem ipsis e-
tiā ii qui viderant, quomodo libe-
ratus fuissetq; fuerat dæmoniacus.

Et rogauit eum tota multitudo
circumiacentis regionis Gadare-
norum ut discederet ab ipsis, quia
magno timore tenebantur. ipse
autem ingressus nauigium, reuer-
sus est.

Εδέετο

Rogauit

כד חזא דין ישוע קעא ונפלא
קדמוהי ובקלא רמא אמר מא לן
ולך ישוע ברה דאלהא מרימא בעא
אנא מנך לא תשנקני :

פקד הוא לה גיר ישוע לרוחא
טנפא למפק מן בר נשא סגוי הוא
לה גיר הא מן דשבא הוגא לה
ומתאסר הוא בששלתא ובכבלא
מתנטר הוא ומפסק הוא אסורוהי
ומתדבר הוא מן שאדא לחורבא :
שאלה דין ישוע מן שמך אמר
לה לגיון מטול דדיוא סגיאא עלילין
היו בה :

ובעין היו מנה דלא יפקוד להון
למאזל לתחומא :

אית הוא דין תמן בקרא דחזירא
סגיאא דרעיא בטורא ובעין היו
מנה דיפס להון דבחזירא יעלון
ואפס להון :

ונפקו שאדא מן גברא ועלו
בחזירא ותרצת בקרא חי בלה
לשקיפא ונפלו בימתא ואתחנקו :

כד חזו דין רעותא מדס דהוא
ערקו ואשתעיו במדינתא ובקוריא :

ונפקו אנשא דיחזון מדס דהוא
ואתו לות ישוע ואשכחוהי לגברא
הו דנפקו שאדוהי כד לבוש ומנכף
ויתב לות רגלוהי דישוע ודחלו :

ואשתעיו להון אילין דחזו איכנא
אתאסי גברא הו דיונא :

ובעין היו מנה בלה כנשא דגדריא
דיאזל לה מן לותהון מטול דדחלתא
רבתא אחרת אנון הו דין ישוע סלק
לספינתא והפך מן לותהון :

הו

28 Quum vidisset autē Ieschua, ex-
clamavit, Et prociat ante eum, Et
voce elata dixit, Quid nobis et tibi
Ieschua fili Dei excelsi? peto ego abs
te ne torqueas me.

29 Pracipiebat enim illi spiritui im-
puro Ieschua ut exiret a filio homi-
nis. multum enim fuerat illi tempus
inde ex quo captivum habebat eum:
Et vinciebatur catenis, ac compedi-
bus custodiebatur: rumpebatque vin-
cula sua, et ducebatur a demone in
desertum.

30 Interrogavit autē illum Ieschua,
Quod est nomen tuum? Dixit ei, Le-
gio. quia demonia multa ingressa fue-
rant in eum.

31 Et petebant ab eo ne imperaret eis
abire in abyssum.

32 Erat autē ibi grex porcorū mul-
torum qui pascebant in monte: Et pe-
tebant ab eo ut permitteret ipsis ut
in porcos ingrederentur. Et permisit
eis.

33 Et egressa sunt demonia ab homi-
ne, ingressaq; sūt in porcos. Et direxit
se grex ille uniuersus ad rupē, Et cor-
ruerunt in mare, et suffocati sunt.

34 Quū vidisset autē pastores id quod
factū erat, fugerūt: et renūtiauerunt
in ciuitates et in agros.

35 Et exiuerunt homines ut vide-
rent quid factum fuerat: Et vene-
runt ad Ieschua, Et inuenerunt homi-
nem illum cuius demonia exierant,
vestitum Et mæstum, ac sedentē ad
pedes Ieschua: Et timuerunt.

36 Et renūtiauerunt ipsis ii qui vi-
derant, quomodo sanatus esset homo
ille demoniacus.

37 Et petebat ab eo uniuersa turba
Gadareorū ut abiret ab ipsis: quia ti-
mor magnus apprehēderat eos. Ipse
autē Ieschua ascēdit in nauigium,
et diuertit ab eis. H. ij.

א רוס

ב נפק

ג שבא

ד אסר
ה ששלתא כמו
ו שלשאות

ז דיוא רל
ח רוחות רעות:

ט גראה שורש
י דיפס פסס או
יא נפס וטעכו
יב חתיר:

יג רעותא רל
יד הרועים
יז שעה רל
יח סיפר:

יט אתא
כ מנכף טעכו
כא צנוע:

כב שעה

כג אסר

Euangelium

Εδίδετο δὲ αὐτῷ ὁ ἀνὴρ ἀφ' οὗ ἐξελθὼν 38
λύθη τὰ δαίμονια, εἰς τὴν αὐτὰν ἀπέ-
λυσεν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων,

Υπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διη- 39
γήσοις ὅσα ἐποίησέν σοι ὁ Θεός. Καὶ ἀπῆλ-
θεν καὶ ὅλῳ τῷ πόλει κηρύσσων ὅσα
ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

Ἐρχόμενος δὲ ἐν τῷ ὑποστρέφειν 40
Ἰησοῦν, ἀπεδέξατο αὐτὸν ὁ ὄχλος. ἦσαν
γὰρ πάντες περὶδοκῶντες αὐτόν.

Καὶ ἰδὼν, ἦλθεν ἀνὴρ ὃν ὄνομα Ἰάει- 41
ρος, καὶ αὐτὸς ἀρχὸν τῆς σιναγωγῆς
ὑπῆρχε· καὶ πεσὼν παρὰ τοῖς πόδεσσι
Ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτόν εἰσελθεῖν εἰς
τὸν οἶκόν αὐτοῦ.

Ὁπθυράτης μονογενὴς υἱὸς αὐτοῦ ὡς 42
ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὐτὴ ἀπέθνησκεν. (Ἐν
τῷ ὑπάγειν αὐτόν, οἱ ὄχλοι σὺν ἐπι-
στάν αὐτόν.

Καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος 43
διπλὴν δώδεκα, ἥτις εἰς ἰατρὴν περὶ
ἀναλώσασα ὅλον τὸν βίον, ἐκ ἴχου σεν
ὕψος οὐδενὸς θεραπευθεῖσαι,

Προσελθοῦσα ὀπίθεν, ἥψατο τοῦ 44
κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ πα-
ραχρῆμα ἔση ἡ ῥύσις καὶ αἵματος
αὐτῆς.

Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τίς ὁ ἀψάμνός 45
μου; Ἀρνούμενων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ
Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, Ἐπιστάτα, οἱ ὄ-
χλοι σὺν ἐχρῶσίν σε καὶ ἀποθλίβουσιν, καὶ
λέγεις, Τίς ὁ ἀψάμνός μου;

Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἡψάπό μου πῶς 46
ἐγὼ γὰρ ἐγνων δυνάμιν ἐξελθοῦσαν
ἀπ' ἐμοῦ.

Ἰδούσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι ἐκ ἔλαθε, βέ- 47
βαιουσα ἦλθεν, καὶ περὶ τοῦ ποδῶν αὐτοῦ, δι-
κὰς αὐτὴν ἥψατο αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ποδῶν αὐ-
τοῦ ἐνώπιον πάντων τῆς λαοῦ, καὶ ὡς
ἰάθη παραχρῆμα.

Rogavit autē eum vir ille à quo
dæmonia exierāt, vt esset cum eo:
sed dimisit eum Iesus, dicens,

Reuerte domum tuā, & narra
quāta tibi præstiterit Deus. Abiit
igitur prædicans per totam urbem
quanta ipsi præstitisset Iesus.

Factum est autem quum reuer-
tisset Iesus, excepit eum turba. nā
omnes expectabant eum.

¶ Et ecce, venit quidam cui nomē
Iairus, qui erat præfectus synago-
gæ: quūmq̃ue accidisset ad pedes
Iesu, rogabat eum vt ingrederetur
domum ipsius:

*Christus duplici mi-
raculo sese & vite
& moris dominum
esse testatur.*

Quoniam erat ei vnigenita filia
quasi annorum duodecim, eaque
moriebatur. (Inter eundum verò
turba coarctabat eum:

Et mulier quæ erat in fluxione
sanguinis ab annis duodecim, &
in medicos impenderat totum vi-
ctum, nec ab vlllo potuerat curari,

Quum accessisset à tergo, teti-
git fimbriam pallii ipsius: & illico
substitit fluxio sanguinis eius.

Tunc ait Iesus, Quis est qui me
tetigit? Negantibus autem omni-
bus, dixit Petrus & qui cum eo e-
rant, Magister, turba te cōstringit
& opprimit, & dicis, Quis est qui
me tetigit?

Iesus autem ait, Tetigit me ali-
quis. nam ego cognoui virtutem
à me exiisse.

Quum autem mulier illa vidis-
set se non latuisse, tremēs venit, &
accidens ei ad pedes, declarauit ei
in conspectu totius populi quam
ob causam tetigisset eum, & quo-
modo sanata fuisset illico.

Ο δὲ

Ipse

Matth. 9. 18
marc. 5. 22

הוּ דִּין גִּבְרָא דִּנְפִקוּ מִנָּה שְׂאֵרָא
 כִּעֵא הוּא מִנָּה דְלֹוֹתָהּ יְהוּא וְשִׁרְיָהּ^א שְׂרָא
 יֵשׁוּעַ וְאָמַר לָהּ :
 הַפּוֹךְ לְבֵיתְךָ^ב וְאַשְׁתַּעַמְדִּים
 דַּעְבֵּד לְךָ אֱלֹהָא וְאֹל וּמִכְרוּ הוּא
 בְּכֻלָּהּ מְדִינַתָּא מִדִּם דַּעְבֵּד לָהּ
 יֵשׁוּעַ :
 בְּדִן הַפֶּךְ דִּין יֵשׁוּעַ קִבְלָהּ כְּנִשָּׂא
 סְגִיָּאָא כְּלָחוֹן גִּיר לָהּ חֵירוֹן הוּוּ :^ג חוּר
 וְגִבְרָא חַד דְּשִׁמְיָהּ יוֹאָרְשִׁי רִישׁ
 כְּנוּשְׁתָּא נָפַל קִדָּם רַגְלוֹהִי דִישׁוּעַ
 וּכְעֵא הוּא מִנָּה דִיעוֹל לְבֵיתָהּ :
 בִּרְתָּא גִיר יַחְדִּיתָא אֵית הוּת לָהּ
 אִיד בִּרְת שְׁנִין תְּרֵת עֶסְרָא וְקָרִיבָא
 הוּת לְמַמַּת וּכְד אֹל עֲמָה הוּ יֵשׁוּעַ
 כְּנִשָּׂא סְגִיָּאָא חֲבֵץ הוּא לָהּ :
 אֲנִתָּתָא דִּין חֲדָא^ד דְּתִרְעֵי הוּא^ד
 דְּמָה שְׁנִין תְּרֵת עֶסְרָא הִי דְּבִירָת
 אֲסוּתָא כְּלָה קְנִינָה^ה אֲפָקֵרָת וְלֹא^ה
 אֲשַׁכַּחַת דִּמֵּן אֲנֵשׁ תִּתְאַסָּא :
 אֲתִקְרַבַת מִן^ו בְּסִתְרָהּ וְקָרַבַת^ו
 לְכַנְפֵּי דְמֵאנָהּ וּמִחֲדָא קִמַּרַת^ז
 מְרִידִיתָא דְדָמָה :^ז רֵדָא
 וְאָמַר יֵשׁוּעַ מִנּוּ קָרַב לִי וּכְד כְּלָחוֹן
 כְּפָרִין אָמַר לָהּ שְׁמַעוֹן כְּאַפָּא וְדַעֲמָה
 רַבֵּן כְּנִשָּׂא אֲלָצִין לָךְ וְחֲבָצִין וְאָמַר
 אַנְתָּ מִנּוּ קָרַב לִי :
 הוּ דִּין אָמַר אֲנֵשׁ קָרַב לִי אֲנָא
 גִיר יָדַעַת דְּחִילָא נָפַק מִנִּי :^ח חִיל
 הִי דִּין אֲנִתָּתָא בְּדִן חֲזוֹרָתָא דְלֹא^ט
 טַעַתָּה^ט אֲתָת בְּדִן רִתִּיתָא וְנִפְלִרַת^ט
 סְגִידָתָא לָהּ וְאָמַרַת לַעִין עֲמָה כְּלָה
 מְטוֹל^י אִידָא^י עֲלִיתָא קָרַבַת וְאִיכְנָא
 מִחֲדָא^י אֲתֵאסִית :^י אִידָא
 חו

38 Ille autem homo à quo egressa fue-
 rant demonia, petebat ab eo ut apud
 eum esset: et dimisit eum Ieschua, &
 dixit ei,
 39 Reuertere indomum tuam, et re-
 nuntia id quod fecit tibi Deus. Et
 abiit: ac predicabat per totam ciuita-
 tem id quod fecisset sibi Ieschua.
 40 Quum reuersus autē esset Ieschua,
 excepit eum turba multa. Omnes
 enim⁶ in eum intenti fuerant.
 41 Et homo quidam, cuius nomē erat
 Iuarasch, princeps synagoga, pro cedit
 ante pedes Ieschua: & petebat ab eo
 ut ingrederetur domum suam:
 42 Filia enim unica erat ei quasi an-
 nos nata duodecim, et proxima erat
 ut moreretur. (Et quū abiret cum eo
 ipse Ieschua, turba multa premebat
 eum.
 43 Mulier autē quadam⁷ cuius eru-
 perat sanguis annos duodecim, qua
 in medicos uniuersam substantiam
 suam impenderat, neque potuit à
 quoquam sanari:
 44 Accessit à tergo eius, & tetigit sim-
 bria vestimēti eius: et confestim cō-
 stitit fluxus sanguinis eius.
 45 Et dixit Ieschua, Quis tetigit me?
 Et quū omnes negarēt, dixit ei Sche-
 meū Cipha, & qui cum eo erant, Do-
 mine noster, turba coarctāt te, et pre-
 munt, et dicis tu, Quis tetigit me.
 46 Ipse verò dixit, Aliquis tetigit me,
 ego enim cognoui quòd virtus exiuit
 à me.
 47 Illa autem mulier quum vidisset
 quòd non fefellisset eum, venit tre-
 mens: & procidens adorauit eum, ac
 dixit in conspectu populi totius pro-
 pter quam causam tetigisset, & quo-
 modo illico sanata esset.

⁶ Id est, Summo
 desiderio expecta-
 uerant eum.

⁷ Nam תרע, quò
 hīc vtitur para-
 phraſtes, ſolet ab
 Onkelo & Iona-
 than in ſuis para-
 phraſibus in ve-
 tus Teſtamētum,
 poni loco פרה ver-
 bi Hebraei ſigni-
 ficatis Erupit. Vn-
 de etiam portam
 תרעא vocāt à ru-
 ptura. Quod ideo
 notauī, quia facit
 ad amplificatio-
 nem morbi, atq;
 adeo etiam mira-
 culi.

⁸ Ad verb. In do-
 mo medicorum:
 committendo ſci-
 licet ſe ipſorum
 curationi. Vel. Fre-
 quētando domos
 medicorum, vt eo-
 rum conſiliis vte-
 retur.

⁹ Ad verb. Non
 potuit vt à quo-
 quam ſanaretur.
 Syraphraſis, cuius
 ſimiles aliquot
 ſunt antē obſerua-
 tæ.

Hb. iij.

Euangelium

Ο ὃς εἶπεν αὐτῇ, Θάρσος θυγάτηρ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύεαι εἰς εἰρήνην.

Επ' αὐτῇ λαλοῦντος, ἔρχεται πρὸς πατέρα αὐτῆς ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλειν τὴν διδασκαλίαν.

Ο ὃς ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῇ, λέγων, Μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.

Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, ἐκ αὐτῆς φῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα, εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα.

Εκλαιον ὃ πάντες καὶ ἐκόπτον το αὐτὴν. Ο ὃς εἶπε, Μὴ κλαίετε· ἐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.

Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν.

Αὐτὸς δὲ, ἐμβαλὼν ἔξω πάντας, ἐκράτησας τῆς χειρὸς αὐτῆς, ἐφώνησε, λέγων, Ἥ παῖς, ἐγείρου.

Καὶ ἐπέσχετο τὸ πνεῦμα αὐτῆς, ἀνέστη παραχρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν.

Καὶ ὁξέσαντες οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ὃς παρήγγαλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

Κεφάλαιον θ'

Matth. 10. 1
marc. 3. 13
& 6. 7

ΣΥΓΓΑΛΕΣΑΜΕΝΟΣ ὃς ἐδὼκε καὶ μαθηταῖς αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δυνάμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσοις θεραπεύειν.

Matth. 10. 7

Καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἰάσασθαι τὸν ἀδενουῶτα.

Matth. 10. 9
marc. 6. 8

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Μηδὲν ἀρετέτε εἰς τὴν ὁδόν, μήτε ῥάβδους, μήτε πήραν, μήτε ἄρτον, μήτε ἀργύριον· μήτε ἀνὰ δύο χιτῶνας ἔχετε.

Καὶ εἰς ὅταν οἰκίαν εἰσελθῆτε, ἐκεῖ μὴ ῥέτε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε.

Καὶ

Ipse verò dixit ei, Confide filia, fides tua te seruauit: vade cū pace)

Adhuc eo loquente, venit quidam à præfecto synagogæ, dicens ei, Mortua est filia tua: ne vexa magistrum.

Iesus autem hoc audito, respōdit ei, Ne metue: crede solummodo, et seruabitur.

Ingressus verò domum, non permisit ingredi quenquam nisi Petrum & Iacobum & Iohannem, & patrem ac matrem puellæ.

Flebant autem omnes, & plangebant eam. ipse verò dixit, Ne flete: nō est mortua, sed dormit.

Et deridebant eum, quòd scirent esse mortuam.

Ipse verò, eiectionis foras omnibus, & prehensa manu eius, clamauit, dicens, Puella, surge.

Et reuersus est spiritus eius, ac surrexit illico: & ipse præcepit vt ei daretur cibus.

Et obstupuerūt parētes eius: ipse verò præcepit eis vt nulli dicerent quod factum fuerat.

Cap. IX.

Conuocatis autem Iesus duodecim discipulis suis, dedit eis vim ac potestatem in omnia dæmonia, & morbos sanandi.

Misitque eos vt prædicarent regnum Dei, & sanarent ægrotos.

Et dixit eis, Nihil sumite ad iter, neque virgas, neque peram, neque panem, neque pecuniam: neque binas tunicas habete.

Et in quamcunque domū intraveritis, illic manete, & illinc exite.

Et

Duodecim Apostoli solo Christi mandato & Spiritus potentia instructi mittuntur, ut nullus Israelita posset ignorantiā prætexere, tum etiam vt paulatim ad vniuersalem illā legationem præparētur.

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר לָהּ אֶתְּלִבְכִי
 בְּרִיתִי הַיְּמִנּוּתִי אֶחֱיִיתִכִּי וְלִי בְּשִׁלְמָא :
 וְעַד הוּ מַמְלֵל אֶתְּ אִנְשׁ מִן
 דְּבֵית רַב כְּנוֹשְׁתָּא וְאָמַר לָהּ מִיתָת
 לָהּ בְּרִיתָךְ לֹא תַעֲמַל לְמַלְפָּנָא :
 יֵשׁוּעַ דִּין שָׁמַע וְאָמַר לְאִבּוּהָ
 דְּטָלִיתָא לֹא תִדְחַל בְּלַחוּד חֵימִין
 וְחַיָּא :
 אֶתְּא דִּין יֵשׁוּעַ לְבֵיתָא וְלֹא שִׁבַּק
 לְאִנְשׁ דִּיעוּל עִמָּה אֱלֹא לְשִׁמְעוֹן
 וְלִיעֲקֹב וְלִיוֹחָנָן וְלֹאבוּהִי דְּטָלִיתָא
 וְלֵאמָה :
 כָּלֵחוֹן דִּין בְּכִין הָיוּ וּמִרְקָדִין
 עֲלֵיהֶם יֵשׁוּעַ דִּין אָמַר לֹא תִכְבּוֹן לֹא
 גִּיר מִיתָת אֱלֹא דִמְכָּא הִי :
 וְנִחְכִּין הָיוּ עֲלוּהִי דִידְעִין דְּמִיתָת לָהּ :
 הוּ דִּין אָפַק לְכָלֵּנֶשׁ לְכַר וְאַחְדָּה
 בְּאִידָהּ וְקָרָה וְאָמַר טָלִיתָא קוּמִי :
 וְהִפְכַת רוּחָהּ וּמַחְדָּא קָמַת וּפְקַד
 דִּיתְלוֹן לָהּ לְמַאכְלָא :
 וְתַמְהוּ אֶכְהִיָּהּ הוּ דִּין זָהָר אֲבוֹן
 דְּלֵאנְשׁ לֹא יֵאמְרוּן מַדָּם דִּתְּוָא :
 קַפְלָאוֹן ט
 וְקָרָא יֵשׁוּעַ לְתַרְעִסְתָּהּ וַיַּהֲב
 לָהּ חֵילָא וְשׁוּלְטָנָא עַל כָּלֵחוֹן
 שְׂאֵדָא וְכוּרְהָנָא לְמַאסִּיו :
 וְשִׁדְרָא אֲבוֹן לְמַכְרוֹן מַלְכוּתָהּ
 דְּאֵלֵּהָ וְלְמַאסִּיו כְּרִיחָא :
 וְאָמַר לָהּ מַדָּם לֹא תִשְׁקֻלוֹן
 לְאוֹרְחָא לֹא שִׁבְטָא וְלֹא תִרְמֵלָא
 וְלֹא לְחֵמָא וְלֹא כֶסֶף וְלֹא תִרְתֵּן
 כּוּתִינִין יִהְיוּן לְכוֹן :
 וְלֵאנֵינָא בֵּיתָא דְּעֵאֲלִין אֲנִתּוֹן לָהּ
 תַּמְן הָיוּ וּמִן תַּמְן פּוֹקוּ :
 וּלְמִן

48 Ipse vero Ieschua dixit ei, ¹⁰ Bono
 sis animo, filia mea, fides tua ¹¹ serua
 uit te: abi in pace.
 49 Et adhuc ipso loquente, venit qui-
 dam ¹² ex domesticis principis synago-
 ga, et dixit ei, Mortua est filia tua:
 ne fatiges praeceptorem.
 50 Ieschua autem audiuit, et dixit
 patri puella, Ne metuas: tantum cre-
 de, ¹³ et salua est.
 51 Venit autem Ieschua in domum,
 neque permisit cuiquam ut ingrede-
 retur secum, nisi Schemeu et Iaakub
 et Iuchannan, et patri puella ac ma-
 tri eius.
 52 Omnes vero flebant et plangebant
 propter eam. Ieschua autem dixit, Ne
 fleatis: non enim mortua est, sed dormit
 53 Et deridebant eum, quod scirent
 quod mortua esset.
 54 Ipse autem eiecit ¹⁴ unumquemque
 foras: et apprehendit manu eius, et
 vocauit eam, ac dixit, Puella surge.
 55 Et reuersus est spiritus eius, et illico
 surrexit: et praecepit ut darent ei ad
 comedendum.
 56 Et mirati sunt parentes eius: ipse
 vero admonuit eos ne cuiquam dice-
 rent id quod factum fuerat.

¹⁰ Ad verb. Cor-
 data esto: vel, Cor-
 recipe.
¹¹ Ad verb. Vi-
 uificauit te. He-
 braismus aliquo-
 ties notatus.
¹² Ad verb. Ex
 iis qui sunt do-
 mus principis &c.
 Substantiuum re-
 ctum pro adiecti-
 uo. Tritis Hebra-
 ismus.

¹³ Ad verb. Et
 uiuit. Hebraismus.

¹⁴ Ad verb. Os
 mne hominem.
 Hebraismus.

Cap. IX.

1 ET vocauit Ieschua duodecim suos,
 et dedit eis virtutem et potesta-
 tem aduersus omnia demonia, et in-
 firmitates sanandi.
 2 Et misit eos ad predicandum regnum
 Dei, et ad sanandum infirmos.
 3 Et ait eis, Nihil tuleritis ad iter,
 non virgam, ¹ neque viatorium sac-
 cum, neque panem, neque argentum:
 nec dua tunica sint vobis.
 4 Et in quam domum ingressi fueri-
 tis, illic estote, et illinc exite.

Et

^{aa} שִׁיד
^{bb} כְּרִיחָא
^{cc} מַלְכוּתָהּ
^{dd} מַלְכוּתָהּ
^{ee} כְּרִיחָא

^{ff} הָיוּ
^{gg} עוֹלָם
^{hh} נִפְקָא

Euangelium

Infrā, 10. 11
 marth. 10. 14
 marc. 6. 11
 act. 13. 51

Καὶ ὅσοι ἀν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, δέξ- 5
 ερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ
 τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀπο-
 πνέξατε, εἰς μὴρτύριον ἐπ' αὐτοῖς.

Ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο καὶ τὰς 6
 κώμας, διαφελίζόμενοι καὶ θεραπεύον-
 τες πανταχοῦ.

Matth. 14. 1
 marc. 6. 14

Ἡκουσε δὲ Ἡρώδης ὁ τετράρχης τὰ 7
 γινόμενα ὑπὸ αὐτῶν πάντα· ἔδινε δὲ αὐτῷ,
 διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ πνυν ὅτι Ἰωάννης
 ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν.

ὑπὸ πνυν δὲ, ὅτι Ἡλίας ἐφάνη· ἄλ- 8
 λων δὲ, ὅτι περὶ τῆς εἰς τῶν δὲ χαλῶν
 ἀνέστη.

Καὶ εἶπεν ὁ Ἡρώδης, Ἰωάννην ἐγὼ 9
 ἀπέκεφάλισα· τίς δὲ ἐστὶν ὁ αὐτοῦ δὲ οὗ
 ἐγὼ ἀκούω τοιαῦτα; Καὶ ἐζήτησε ἰδεῖν
 αὐτόν.

Marc. 6. 30

Matth. 14. 13
 marc. 6. 32

Καὶ ὑποστρέψαντες ὁ ἀπόστολοι 10
 διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν· καὶ πα-
 ραλαβὼν αὐτοὺς ὑπεχώρησε κατ' ἰδί-
 αν εἰς τόπον ἔρημον πόλεως καλουμέ-
 νης Βηθσαιδα.

Οἱ δὲ ὄχλοι γινόντες ἠκολούθη- 11
 σαν αὐτῷ· καὶ δεξάμενος αὐτοὺς, ἐ-
 λέγει αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ
 Θεοῦ· καὶ τοῦ χρειᾶν ἔχοντας θερα-
 πείας ἰάτο.

Matth. 14. 16
 marc. 6. 35
 iohan. 6. 5

Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν· προσελ- 12
 θόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπον αὐτῷ, Ἀπό-
 λυσον τὸν ὄχλον, ἵνα ἀπελθόντες εἰς
 τὰς κύκλῳ κώμας καὶ τοῦ ἀγροῦ κατα-
 λύσωσι, ἔτι εὕρωσιν ἑπισηπμόν· ὅτι ὡς
 ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, Δότε αὐ- 13
 τοῖς ὑμεῖς φαγεῖν· Οἱ δὲ εἶπον, Οὐκ
 εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ πέντε ἄρτοι καὶ δύο
 ἰχθῆες· εἰ μὴ ππορῶντες ἡμεῖς ἀγο-
 ράσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν τῆτον
 βρώματα.

Ἡσαν

¶ Et quicumque non receperint
 vos, exeuntes ex vrbe illa, etiā pul-
 uerem à pedibus vestris excutite,
 ut sit testimonio aduersus eos.

Exeuntes igitur obibant singu-
 los vicos, euangelizantes & sanan-
 tes vbique.

¶ Audiuit autem Herodes tetrar-
 cha omnia quæ fiebāt ab eo: & hæ-
 sitabat, propterea quòd dicebatur
 à quibusdam Iohannem excitatū
 esse à mortuis:

Ad Euangelii nuntium mundus in sa-
 rias opiniones scindi-
 tur, tyranni autem
 in primis trepidant.

A quibusdam verò, Eliā apparuisse:
 ab aliis autem, Prophetam quē-
 piam ex antiquis surrexisse.

Tunc ait Herodes, Iohānem ego
 decollavi: quis est autē iste de quo
 ego talia audio? Et studebat eum
 videre.

¶ Reuersi autem Apostoli narra-
 uerunt ei quæcunq; fecerant. ¶ Et
 ipse assumptis illis, secessit priua-
 tim in locum desertum vrbis quæ
 vocatur Bethsaida.

Nihilne in desertis
 quidem deest Chris-
 tum sectantium.

Quod quum cognouisset turba,
 sequuta est eum: ipse autem exce-
 pit eos, & loquebatur eis de regno
 Dei: & eos quibus sanatione opus
 erat, sanabat.

¶ Dies autem cœperat inclinare:
 & accedentes duodecim dixerunt
 ei, Dimitte turbam, vt abeuntes in
 circumiacētes vicos & agros, illuc
 diuertant, & inueniant cibaria: nā
 hīc in loco deserto sumus.

Ipse verò dixit eis, Date ipsis vos
 quo vescantur. Ipsi verò dixerunt,
 Non sunt nobis plus quàm quinq;
 panes & duo pisces: nisi nos profe-
 cti emamus toti huic populo es-
 cas.

Aderant

וּלְמִן דְּלֹא מְקַבְּלִין לְכוּן מֵאֵ
דְּנִפְקִין אֲנָתוֹן מִן מְדִינַתָּא הִי אֵף
חֵלֵא מִן רִגְלִיכוֹן בְּפִצּוֹ עֲלֵיהוֹן
לְסִהְרוֹתָא :

וּנְפִקוּ שְׁלִיחָא וּמִתְכַּרְכִּין הוּוּ
בְּקוֹרִיא וּבְמְדִינַתָּא וּמִסְבְּרִין הוּוּ
וּמֵאֲסִין בְּכָל דְּוֹךְ :

שָׁמַע דִּין הִרֹודֵס טִטְרָרְכָא כָּל הֵין
דְּהוּין הוּוּ בְּאִידֵהּ וּמִתְדַמֵּר מְטוֹר
דְּאִמְרִין הוּוּ אֲנָשִׁין דִּיּוֹחֲנִין קָם מִן
בֵּית מִיתָא :

אַחֲרָנָא דִּין אִמְרִין הוּוּ דְּאֵלִיא
אֲתַחֲזִי וְאַחֲרָנָא דְּנָבִיא מִן נָבִיא
קְדָמָא קָם :

וְאִמַר הִרֹודֵס רִישָׁה דִּיּוֹחֲנִין אֲנָא
פְּסֻקְתָּ מִנּוּ דִּין הֵנָּה דְּהִלִּין שָׁמַע אֲנָא
עֲלוֹהִי וְצִבָּא הֵנָּה דִּיּוֹחֲזִיּוֹהִי :

וְכֹד הִפְכוּ שְׁלִיחָא אֲשַׁתְּעִיו
לִישׁוּעָא כָּל מַדָּם דְּעִבְדוּ וּדְבַר אֲנוֹן
בְּלַחוּדִיּוֹן לְאַתְרָא חוֹרְבָא דְּבֵית
צִידָא :

כְּנִשָּׂא דִּין כֹּד יִדְעוּ אֲזֵלוּ בְּתֵרָה
וְקָבֵל אֲנוֹן וּמִלָּל הוּא עֲמַחוֹן עַר
מַלְכוּתָא דְּאַלְהָא וְלֵאמֹר דְּסִנְקִין
הוּוּ אֲסִיּוֹתָא מֵאֲסָא הוּא :

כֹּד דִּין שְׂרִי יוֹמָא לְמַצְלָא קֶרְבּוֹ
תְּלַמִּידוֹהִי וְאִמְרִין לֵה שְׂרִי לְכְנִשָּׂא
דִּיאֲזֵלוֹן לְקוֹרִיא דְּחִדְרִין וְלְכַפְרוֹנָא
דִּישֵׁרוֹן כְּהוֹן וְיִשְׁכַּחוֹן לְהוֹן סִיבְרָתָא
מְטוֹל דְּבִאֲתָרָא חוֹרְבָא אִיתִין :

אִמַר לְהוֹן יִשׁוּעָא חֲבוּ לְהוֹן אֲנָתוֹן
לְמֵאכֹל הֵנוֹן דִּין אִמְרִין לִית לָן יִתִּיר
מִן חֲמִשָּׁא לְחִמִּין וְתִרִין גְּוִיָּין אֵלֵּא
אֵן אֲזֵלִינֵן וְזַבְנֵן סִיבְרָתָא לְהֵנָּה
כְּלָה עֲמָא :

5 Et aduersus eos qui non exceperint
vos, quum egrediemini ex ciuitate il-
la, etiam puluerem à pedibus uestris
excute aduersus eos in testimoni-
um.

6 Et egressi sunt discipuli, et circui-
bant per pagos et per ciuitates, ac euā-
gelizabant et sanabant in omni
loco.

7 Audiuit autem Hiraudis tetrar-
cha omnia quæ fiebant per manum
eius, & mirabatur: quia dicebāt qui-
dam quòd Iuchannan surrexisset à
mortuis:

8 Alii verò dicebant quòd Iliab
apparuiisset: & alii, quòd Propheta ex
Prophetis antiquis surrexisset.

9 Et dixit Hiraudis, Caput Iuchā-
nan ego amputaui: quis est autem
iste de quo hæc audio? Et cupiebat vi-
dere eum.

10 Et quum reuersi essent Apostoli,
narrauerunt Ieschua quacunque fe-
cerant. Et duxit eos in locum seorsim
desertum Beth-Tsaiada.

11 Turba autem quum cognouissent,
inuerunt post eum: et excepit eas, ac
loquebatur cum eis de regno Dei: &
eos qui opus habebant sanatione, sa-
nabat.

12 Quum autem cœpisset dies inclina-
re, accesserunt discipuli eius, et di-
cunt ei, Dimitte turbas, ut abeāt in
agros qui circa nos sunt & in pagos,
ut diuertant in eis, et inueniant sibi
escam: quia in loco deserto sumus.

13 Dixit eis Ieschua, Date illis vos ad
manducandum. Ipsi verò dicūt, Nō
est nobis plus quàm quinque panes et
duo pisces: nisi abeamus, et emamus
escam huic toti populo:

Erant

חול
אצא
radicis verò
בפצ

אסא
דוך רל
מקום
שר רביעית
המדינה מלשון
יון
הוא
דמר ושעמו
חמה
בית כסו בין
מית

חזא
קם

צבא
חזא
שעה

ידע
אזל

סניק רל
צריך
אסא

שרא
אלא

שרא
אזל

דחורין רל
אשר סכיכותינו
בפרונוא חס
הכפרים
שרא
סכר רל אוכל
אית
יחב

אכל

גון טעמו
גל
סכר רל
שבר או מאכל

2 Adverb. Ab in-
ter mortuos. He-
braimus quæ Gal-
licè expriment,
D'être les mort, quod
sæpe antè obserua-
tum est.

3 Id est, Sequenti
sunt. Hebraimus
vñtatissimus.

Euangelium

Ἦσαν γὰρ ὡσεὶ ἄνδρες πεντακισχίλιοι· 14
εἶπε ὁ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Κατα-
κλίνετε αὐτοὺς κλισίας ἀνὰ πεντήκοντα.

Καὶ ἐποίησαν οὕτω, καὶ ἀνέκλιναν 15
ἀπαντας.

Λαβὼν ὁ τοῖς πέντε ἄρτους ὁ τοῖς δύο 16
ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸ ἕρπον, ἀλό-
γησεν αὐτοὺς· καὶ κατέκλασε, καὶ ἐδίδου
τοῖς μαθηταῖς, παραθένας τῷ ὄχλῳ.

Καὶ ἔφαγον, καὶ ἐχορτάσθησαν πάν- 17
τες· ἐῆρθη δὲ τὸ περισσεῦσαι αὐτοῖς κλα-
σμαίων, κόφιοι δώδεκα.

Matth. 16. 13
marc. 8. 27

Καὶ ἐχρῆτο ἐν τῷ ἔθῃ αὐτὸν φέρου 18
χόμηνον καταμόνας, σιῶν δὲ αὐτῷ
μαθηταί· καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων,
Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι ἐθῆ;

Οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπον, Ἰωάννην 19
τὸν Βαπτιστῆν· ἄλλοι δὲ Ἡλίαν· ἄλλοι ὅτι
ὁ πρὸς φησὶς πρὸς τοῦ δαχτύλου ἀνέστη.

Εἶπε ὁ αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέ- 20
γετε ἐθῆ; Αποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε,
Χριστὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ δὲ ὁπιπρήσας αὐτοῖς, παρήγει 21
λεμνηδὲν εἰπεῖν τοῦτο.

Matth. 17. 22
marc. 8. 31

Εἰπὼν, Ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου 22
πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμαθῆναι
ἀπὸ τοῦ πρὸς βυτέρων καὶ δαχερέων καὶ
γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τῇ
τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

Infrā. 14. 27
matth. 10. 38
& 16. 24
marc. 8. 34

Ελεγε δὲ τοῖς πάντας, Εἴ τις θέλει 23
ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάτω ἑαυ-
τὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ
ἡμεραν, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

Infrā. 17. 33
matth. 10. 39
& 16. 25
marc. 8. 35
iohan. 12. 25

Ὅς ὅτι ἂν θέλη πλεονεξῇ αὐτὸς 24
σῶσαι, ἀπολέσει αὐτὸν· ὅς δὲ ἂν ἀπο-
λέσῃ πλεονεξῇ αὐτοῦ ἐνεκεν ἐμοῦ,
σῶται αὐτὸς.

Matth. 16. 26
marc. 9. 36

Τί γὰρ ὡφελῆται ἄνθρωπος κερδῆ 25
σαι τὸν κόσμον ὅλον, ἑαυτὸν δὲ ἀπολέ-
σαι, ἢ ζημιωθεῖς;

Ὅς γὰρ

Aderāt enim quasi viri quinquē-
es mille. Ait autē discipulis suis, Fa-
cite ut discumbant per singulos
quosque discubitus quinquageni.

Ipsi igitur ita fecerunt, & discu-
buerunt illi omnes.

Ipsē verò, acceptis quinq; illis pa-
nib⁹, & duobus piscib⁹, suspiciēs in
cælū, benedixit eis, & fregit: dedit-
q; discipulis ut apponeret turbæ.

Comederunt igitur omnes illi,
& saturati sunt: & sublatum est
quod superfuit ipsis fragmentorū,
cophini duodecim.

Et factum est quum ipse solus
precaretur, erant cum eo discipu-
li: interrogauitque eos, dicēs, Quē
me dicit esse turba?

Quamvis mundum
inter varios errores
fluctuet, non est tamē
falsitē diuina, sed eo di-
ligenti⁹ cognoscon-
da, & eo constantius
consequenda veritas.

Ipsi autē respondentes dixerunt,
Iohānem Baptistā: alii autem, Eli-
am: alii verò, Prophetam quempiā
ex antiquis surrexisse.

Dixit autem eis, Vos verò quem
me esse dicitis? Respōdens autem
Petrus dixit, Christum illum Dei.

Ipsē verò interminatus eis, præ-
cepit ut nulli hoc dicerent:

Dicens, Oportet Filiū hominis
multa pati, & reprobari à seniori-
bus & principibus Sacerdotum &
Scribis, & trucidari, & tertia die
excitari.

Per crucem Christi
etiam patientiam ad
cælestem gloriam Chris-
tus ipse peruenit.

Dicebat autem omnibus, Siquis
vult me sequi, abneget semetipsū,
& tollat crucem suam quotidie, &
sequatur me.

Quisquis enim voluerit animā
suam seruare, perdet eam: quisquis
verò perdiderit animā suam mea
causa, is seruabit eam.

Quid enim prodest cui ipiam si
lucretur vniuersum mundum, se-
ipsum autē perdat, siue seipso mul-
tetur?

Quem

^a הוּא ^b סִכַּד
 גִּבְרִין אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ ^b אֶסְמְכוּ אֲנֹן
 סִמְכָא חֲמִשִּׁין בְּסִמְכָא :

וְעָבְדוּ הַכֹּהֲנִים תַּלְמִידָא וְאֶסְמְכוּ
 לְכָל־הוֹן :

וְנָסַב יֵשׁוּעַ הַנּוֹן חֲמִשָּׁא לְחִמִּין
 וְתָרִין נֹנִין וְחָר בְּשִׁמְיָא וּבִרְךְ וְקָצָא
 וַיְהִי לְתַלְמִידוֹהִי דִּי־סִימֹן לְכַנְשָׂא :

וְאָכְלוּ כָל־הוֹן וְסָבְעוּ וּשְׁקָלוּ קָצִיא
 מִדָּם דִּיתְרוּ תֵּר-עֶסֶר קוֹפִינִין :

וּפְדָא מַצִּילָא כָל־חֹדְרוֹהִי וְתַלְמִידוֹהִי
 עָמָה שָׁאֵל אֲנֹן וְאָמַר מִנּוּ אֲמַרִין
 עָלֵי כַנְשָׂא דִּיאִיתִי :

נָעֲנוּ וְאָמַרִין לֵהּ יוֹחָנָן מַעֲמַדְנָא
 וְאַחֲרָנָא דֵּאלִיָּא וְאַחֲרָנָא דִּין דְּגִבְיָא
 חָד מִן נְבִיאֵי קְדָמָיָא קָם :

אָמַר לְהוֹן אֲנִתּוֹן דִּין מִנּוּ אֲמַרִין
 אֲנִתּוֹן דִּיאִיתִי עָנָא שְׁמַעוֹן וְאָמַר
 מְשִׁיחָה דֵּאלֵהָא

הוּ דִּין כָּאֵלָּא בְּחֹן וְחָר אֲנֹן
 דִּהָדָא לֹא־נֶשׁ לֹא וְאָמַרִין :

וְאָמַר לְהוֹן דִּעֲתִיד הוּ בְּרָה דֵּאֲנִשָּׁא
 דְּסִנְיָאֲתָא יִחַשׁ וְיִסְתַּלָּא מִן קְשִׁישָׁא
 וְרַבִּי כַּהֲנָא וְסִפְרָא וְיִקְטֹלוּנִיהִי
 וְלִיּוֹמָא דִּתְלָתָא יָקוּם :

וְאָמַר הוּא קָדָם כָּל־נֶשׁ מִן דְּעָבָא
 דִּיאֲתָא בְּתָרֵי וְכַפּוֹר בְּנַפְשָׁהּ וְיִשְׁקֹל
 זָקִיפָה כָּל־יוֹם וְיֵאֲתָא בְּתָרֵי :

מִן גִּיר דְּעָבָא דְּנַפְשָׁהּ יִחַשׁ
 מוֹבֵד לֵהּ מִן דִּין דִּיּוֹבֵד נַפְשָׁהּ
 מְטוֹלְתִי הֵנָּה מִחָא לֵהּ :

מִנָּה גִיר מִתְעַדֵּר בְּרִי-נֶשׁ
 דִּיאֲתָר עֲלֵמָה כָּל־הַ נַפְשָׁהּ דִּין
 יוֹבֵד אוּ יִחַסֵּר :

מִן

14 Erant enim quasi quinque millia
 hominum. Dixit ei Ieschua, ⁴ Discu-
 bere facite eos [per] discubitus, quin-
 quaginta viros in [uno] discubitu.

15 Et fecerunt ita discipuli, ac discu-
 bere fecerunt omnes.

16 Et accepit Ieschua illos quinque
 panes ⁵ et duos pisces. Et intuitus est in
 calū, ⁶ et benedixit, ac fregit, et dedit
 discipulis suis ut apponerent turbis.

17 Et comederunt omnes, ⁷ et satu-
 rati sunt: et sustulerunt fragmenta
 quæ superfuerant duodecim cophinos.

18 Et quum oraret solus et discipuli
 eius cum eo, interrogavit eos, et dixit,
 Quid nā dicūt turba de me quòd sim?

19 Responderunt, et dixerunt ei, Iu-
 channan Baptista: ⁸ alii, quòd Iliab:
 alii autem, quòd Propheta unus ex
 Prophetis antiquis surrexit.

20 Dixit eis, Vos autem quid dicitis
 quòd sim? Respondit Schemeun, ⁹ et di-
 xit, Christus Dei.

21 Ipse autem repressit eos, et interdi-
 xit eis ut nemini hoc dicerent.

22 Et dixit eis, Futurum est ut Filius
 hominis multa patiatur, et reprobetur
 à senioribus et principibus sacerdotū
 et Legis peritis, ¹⁰ et occidant eum: ¹¹ et
 die tertia resurget.

23 Et dicebat ¹² corā omni homine, Qui
 vult ¹³ venire post me, abneget semet-
 ipsum, ¹⁴ et tollat crucem suam quoti-
 die, et veniat post me.

24 Qui enim ¹⁵ vult animam suam
 servare, perdit eam: qui autem perdi-
 derit animam suam propter me, ¹⁶ hic
 servat eam.

25 Quo enim iuuatur filius hominis
 quum lucratus fuerit mundū uniuersū
 sum, animam autem suam perdidit,
 aut [eius] iacturam fecerit?

li.i.

⁴ Vide annota-
 ta de discubitu,
 Marc. 6.40

⁵ Id est, Omni-
 bus præsentibus
 & palam. Hebraic.
⁶ Id est, Sequi-
 me. Hebraismus.
 ut paulo post etiā

⁷ Ad verb. Viui-
 ficare. Hebraismus
⁸ Ad verb. Viui-
 ficat eam, Hebrai-
 smus.

^c נון
^d חור
^e קצא
^f סים
^g קצא
^h יתר
ⁱ קופין שם כלי
^j מושאל מלשון
^k יון
^l צלא
^m שאל
ⁿ ענא
^o עמד רל
^p טבל
^q קום
^r אית
^s כחא
^t חש
^u סלא
^v קטל
^w יום
^x קום
^y אית
^{aa} אית
^{bb} צבא
^{cc} חיה
^{dd} אכר
^{ee} חיה
^{ff} יתר
^{gg} אכר

Euangelium

Infrā, 12. 9
Matth. 10. 33
Marc. 8. 38
2 Tim. 2. 12

Ὁς ἂν ἐπαχθῇ μετ' ἐμοῦ 26
λόγους, ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαχθῇ
θήσεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ
τοῦ πατρὸς, καὶ τῶν ἀγγέλων αἰγέλων.

Matth. 16. 28
Marc. 9. 1

Λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶ πνὴες τῶν 27
ὧδε ἐσθκόντων οἱ οὐ μὴ γεύσονται θανά-
του ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ.

Matth. 17. 2
Marc. 9. 2

Ἐρχέτο δὲ μετ' ἐμοῦ λόγους τούτους 28
ὥσπερ ἡμέραι οὐκ ἔτι, καὶ παραλαβὼν τὸν
Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον, ἀνέ-
βη εἰς τὸ ὄρος περὶ σελῶν.

Καὶ ἔρχετο ἐν τῷ περὶ σελῶν αὐ- 29
τῶν τὸ εἶδος τοῦ περὶ σελῶν αὐτοῦ ἑτέρον, καὶ
ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ὡς ἁγνῶν.

Καὶ ἰδοὺ, ἄνδρες δύο σὺν ἐλάτῳ 30
αὐτῶν, οἱ πνὴες ἦσαν Μωσῆς καὶ Ἠλίας.

Οἱ ὁφθέντες ἐν δόξῃ, ἔλεγον τῷ 31
ἔξοδον αὐτοῦ, ὡς ἐμελλε πληροῦν ἐν Ἱε-
ρουσαλὴμ.

Ὁ δὲ Πέτρος ἐπὶ οἱ σὺν αὐτῶν ἦν βε- 32
βαρημένος ὑπὸ τοῦ διαρρηγνῆσαι τὸν
εἶδον τῶν δόξαν αὐτοῦ, καὶ τοῦ δύο ἄν-
δρας τοῦ σὺν ἐσῶντας αὐτῶν.

Καὶ ἔρχετο ἐν τῷ διαρρηγνῆσαι 33
αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς
τὸν Ἰησοῦν, Ἐπιστάτα, καλὸν ὅστιν ἡμεῖς
ὧδε εἴμεθα, καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς,
μίαν σοι, καὶ Μωσὶ μίαν, καὶ Ἠλίᾳ·
μη εἰδὼς ὁ λέγει.

Ταῦτα ὡς αὐτὸς λέγοντες, ἔρχετο νεφέ 34
λη, καὶ ἐπεσκίασεν αὐτοὺς ἐφοβήθησαν ὡς
ἐν τῷ ἐκείνοις εἰσελθὼν εἰς τὴν νεφέλῃν.

Καὶ φωνὴ ἔρχετο ἐκ τῆς νεφέλης, 35
λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγα-
πητός, αὐτὸς ἀκούετε.

Καὶ ἐν τῷ γινώσκειν τὴν φωνὴν, 36
δύρεθη ὁ Ἰησοῦς μόνος· καὶ αὐτοὶ ἐσέγησαν,
καὶ οὐδὲν ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς
ἡμέραις οὐδὲν ὧν ἑώρακασιν.

Ἐρχέτο

Quē .n. puduerit mei ac meorū
sermonū, eius pudebit Filiū homi-
nis, quādo venerit cū gloria sua &
Patris, sanctorūmq; Angelorum.

|| Dico autē vobis verē, sunt qui-
dam ex iis qui hīc adstant, qui ne-
quaquam gustabunt mortem vs-
quedum viderint regnum Dei.

|| Factū est autē, post hēc verba
quasi dies octo intercesserant, quum
assumptis Petro & Iohāne & Iaco-
bo, ascēdit in montē vt precaretur.

*Christus, ne discipu-
los offenderet ipsius
in carne eximantia
voluntariam eam
esse docet, celestis sua
gloria splendorē ali-
quatenus ad memē-
tum ostensio.*

Et facta est inter precandū spe-
cies vultus eius alia, & vestitus e-
ius albus ac emicans.

Et ecce, duo viri colloquebātur
cum eo, qui erant Moses & Elias:

Qui visi cum gloria, dicebant i-
psius exitum, quo futurum erat vt
defungeretur in Hierusalem.

Petrus verò & qui cū ipso erant,
grauati erāt somno: quū autē eui-
gilassent, viderunt gloriā eius, &
duos illos viros qui stabant cū eo.

Et factum est quum illi disce-
derēt ab eo, dixit Petrus ad Iesum,
Magister, bonum est nos hīc esse:
atque adeo faciamus tria taberna-
cula, vnum tibi, & vnum Moysi, &
vnum Eliæ: nesciens quid diceret.

Hęc autem ipso dicente, extitit
nubesquæ inūbrauit eos: timuerūt
autē dum ingrederentur in nubē.

Et vox extitit è nube, dicens, Hic
est filius ille meus dilectus, ipsum
audite.

Et postquam vox illa extitisset,
inuentus est Iesus solus: ipsi autem
siluerunt, & nulli declararūt per id
tempus quicquam eorum quæ vi-
derant.

Factum

- 26 *Qui autem erubuerit me et sermo-*
nes meos, erubescet eū Filius hominis
quum venerit in gloriā Patris sui,
cum Angelis suis sanctis.
- 27 *Verè dico vobis quòd sunt qui-*
dam qui stant hic qui non gusta-
bunt mortem donec venerit regnum
Dei.
- 28 *Factū est autem post sermones hos,*
quasi octo diebus, accepit Ieschua
Schemeun et Jaakub et Iuchannā,
et ascendit in montem ad orandum.
- 29 *Et quum oraret, transformatus est*
aspectus vultus eius, et vestimenta
eius candida facta sunt, et refulge-
bant.
- 30 *Et ecce, duo viri loquebantur cum*
eo qui erant Musche et Iliah.
- 31 *Qui conspecti sunt in gloria. Lo-*
quebantur autem de exitu ipsius qui
futurum erat ut compleretur in Vri-
schelem.
- 32 *Et grauati erant somno Schemeun*
et ii qui cum ipso erant: et vix exci-
tati sunt, et viderunt gloriam eius,
et illos duos viros qui stabant iuxta
eum.
- 33 *Et quum cœpissent discedere ab eo,*
dixit Schemeun Ieschua, Domine mi,
bonum est nobis ut hic simus, et fa-
ciamus tria tabernacula, tibi unum,
et Musche unum, et Iliah unum.
Et nesciebat quid diceret.
- 34 *Et quum diceret hac, facta est nu-*
bes, et obumbravit eos: et timuerunt
quā viderent Musche et Iliah quòd
ingrederentur in nubem.
- 35 *Et vox facta est ex nube qua dixit,*
Hic est Filius meus dilectus, ipsum
audite.
- 36 *Et quum fuisset illa vox, inuentus*
est Ieschua solus, et ipsi siluerunt, et
nemini dixerūt in illis diebus id quod
viderant.
- מִן דִּיכֶהָת בּוֹ דִּין וּבְמִלִּי יִכְהָת בָּהּ כֹּהֲתִים
כִּרְהָ דְאַנְשָׁא מָא דְאַתָּא בְּשׁוֹכְחָא
דְאַכּוּהִי עִם מְלֶאכִי קְדִישָׁא :
שִׁרְרָא אֲמַר אֲנָא לְכוּן דְּאִית אֲנִישָׁא
דְּקִימִין הֲרֵכָא דְלֹא יִטְעֻמוּן מוֹתָא
עַד מָא דִּיחֻזּוֹן מַלְכוּתָא דְאַלְהָא :
הוּא דִּין בְּתֵר מְלֶאכִי הָלִין אִיד תִּמְנִיָּא
יוֹמִין דְּבֵר יֵשׁוּעַ לְשִׁמְעוֹן וְלִיעֲקֹב
וְלִיוֹחָנָן וְסִלְק לְטוֹרָא לְמַצְלִיו :
וְכֵד הוּא מְצִלָּא אֲשֶׁת־חֵלְף חֻזָּא
דְּאַפּוּהִי וְנִחְתּוּהִי חוֹרוֹ וּמִכְרֵקִין
הוּו :
וְהָא תִרִין גִּבְרִין מִמְּלִין חוּו עִמָּה
דְּאִיתִיהוֹן מוֹשֵׁא וְאַלְיָא :
דְּאַתְחִזּוּ בְּתִשְׁבוּחַתָּא אֲמַרִין
חוּו דִּין עַל מִפְקָנָה דְּעֵתִיד הוּו
דִּישְׁתֵּלֶם בְּאוּרִשְׁלַם :
וְיִקְרוּ חוּו לְהוּן בְּשִׁנְתָּא שְׁמַעוֹן
וְהִנּוּן דְּעִמָּה וְלִמְחֻסֵּן אֲתִתְעִירוּ וְחֻזּוֹ
שׁוֹכְחָה וְלִהְנוֹן תִּרִין אֲנִישִׁין דְּקִימִין
חוּו לְוִתָּה :
וְכֵד שְׁרִיו לְמִפְרַעוּ מִנָּה אֲמַר
שְׁמַעוֹן לִישׁוּעַ רַבִּי שְׁפִיר הוּ לֵן
דְּהֲרֵכָא נְהוּא וְנַעֲבֹד תֵּלֶת מִטְלִין
לֵךְ חֵדָא וְלִמּוֹשֵׁא חֵדָא וְלִאֲלִיָּא
חֵדָא וְלֹא יָדַע הוּא מִנָּה אֲמַר :
וְכֵד אֲמַר הָלִין הוֹרֵת עֲנִנָּה
וְאַטְלַת עֲלִיהוֹן וְדִחְלוּ כֵד חוּו
לְמוֹשֵׁא וְלִאֲלִיָּא דְעֵלוּ בְּעִנְנָה :
וְקֵלָא הוּא מִן עֲנִנָּה דְאַמַר הִנּוּ
בְּרִי חֲבִיבָא לָהּ שְׁמַעוּ :
וְכֵד הוּא קֵלָּא אֲשֶׁת־כַּחַשׁ יֵשׁוּעַ
בְּלִחְדוּדֵיהִי וְהִנּוּן שְׁתִּקּוּ וְלֹא אִנְשָׁא
אֲמַרו בְּהִנּוּן יוֹמָתָא מִדֵּם דִּחְזּוּ :
וְהוּא

Euangelium

Matth. 17. 14
marc. 9. 17

Ερχέτο δὲ ἐν τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ, καὶ 37
τελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τῶν ὄρειν, σὺν ὧν
ἦσαν αὐτῶν ὄχλος πολὺς.

Καὶ ἰδοὺ, ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνε- 38
βόησεν, λέγων, Διδάσκαλε, δέομαί σου,
ἵνα ἐλθὼν ἐπὶ τὸν υἱόν μου· ὅτι μνη-
στῆς ἐστὶ μοι.

Καὶ ἰδοὺ, πνεῦμα λαμβάνει αὐτόν, 39
καὶ ἔξαίφνης κράζει, καὶ σπαρασσεν αὐ-
τόν μετ' ἀφροδῶν, καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπὸ
αὐτοῦ, σὺν τριβλῶν αὐτόν.

Καὶ ἐδεδίχθη τῷ μαθητῶν σου ἵνα 40
ἐκβάλλωσιν αὐτόν, ὥστε ἐκ ἡδυνήθησαν.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γέ- 41
νεα ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε
ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέξομαι ὑ-
μῶν; Προσάγαγε ὧδε τὸν υἱόν σου.

Επὶ δὲ προσερχομένου αὐτοῦ, ἔρ- 42
ρήξεν αὐτόν τὸ δαμόνιον, καὶ σὺν-
εσπάραξεν. ἐπετίμησε δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ
πνέματι πτῶ ἀκαθάρτῳ, καὶ ἰάσα-
το τὸν παῖδα· καὶ ἀπέδωκεν αὐτόν τῷ
πατρὶ αὐτοῦ.

Εξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ με- 43
γαλειότητι τοῦ Θεοῦ. πάντων δὲ θαυμα-
ζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς,
εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,

Θέατε ὑμεῖς εἰς τὰ ὧτα ὑμῶν· ὅτι 44
λόγους πού τοις· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου
μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀν-
θρώπων.

Οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ 45
παρεκαλυμμένον ἄπ' αὐτῶν, ἵνα μὴ
αἰσθάνωνται αὐτό· καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆ-
σαι αὐτόν περὶ τούτου τοῦ ῥήματος.

Εἰσῆλθε ὁ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, 46
τὸ, τίς ἂν εἴη μέγιστος αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἰδὼν τὸν διαλογισμὸν 47
τῆς καρδίας αὐτῶν, ἐπιλαβόμενος
παῖδίου, ἔθηκεν αὐτὸ πρὸ ἑαυτοῦ.

Καὶ

¶ Factum est autem sequenti die,
quum ipsi descēdissent de monte,
occurrit ei turba multa.

Nulla re magis offe-
ditur Christus quam
incredulitate, quan-
tus eam ad tempus
toleret.

Et ecce, quidam ἐ turba excla-
mauit, dicens, Magister, rogo te,
respice ad filium meum: nam vni-
genitus est mihi.

Et ecce, spiritus arripit eum, &
repentē clamat, & discerpit eum
cum spuma, & vix discedit ab eo,
conterens eum.

Et rogavi discipulos tuos vt
ipsum eiicerent: sed non potuerūt.

Respondens autem Iesus ait, O
natio incredula & peruersa, quo-
usq; tandem ero apud vos, & tole-
rabo vos? Adduc filium tuum huc.

Quum autem adhuc accederet,
laceravit eum dæmonium, & dis-
cerpsit. Obiurgauit autem Iesus
spiritum impurum, & sanauit pue-
rum: & reddidit eum patri suo.

Percellebantur igitur omnes su-
per magnifica Dei virtute. Omni-
bus verò miratibus super omnib;
quæ faciebat, dixit discipulis suis,

¶ Reponite vos in aures vestras
sermones istos: futurum est enim
vt Filius hominis tradatur in ma-
nus hominum.

Non est quid nobis
tranquillitatem in
hoc mundo pollicea-
mur: quum ipsi qui
Christo applaudere
videntur, paulo post
eum crucifigant.

Ipsi verò ignorabant dictū istud,
eratque ipsis occultum, adeo vt il-
lud non sentirent: & timebāt eum
interrogare de hoc dicto.

¶ Incidit autē disceptatio inter
eos, quis esset eorum maximus.

Ambitionis exim,
ignominia: modesta
autem subiectionis,
gloria.

Iesus autem visa cogitatione
cordis ipsorum, acceptum pueru-
lum statuit apud se:

Et

Marc. 17. 22
marc. 9. 31

Matth. 18. 1
marc. 9. 35

והוא ליומא דפתרה כד נחתין מן
טורא פגעו בהון כנשא סניאא :

ונכרא חד מן כנשא הו בעא
ואמר מלפנא בעא אנא מנך אתפני

עלי כרי דחידיא הו לי :
ורוחא עדיא עלוהי ומן שליא

קעא ומחרק שנוהי ומרעת ולמחסן
פרקא מנה מא דשחקתה :

ובעית מן תלמידך דיפקוניהי
ולא אשכחו :

ענא דין ישוע ואמר און שרבתא
דלא מהימנא ומעקמתא עד מא

לאמתי אחוא לוחכון ואסיברכון
קרביהי לכא לכרד :

וכד מקרב לה ארמיה דיוא הו
ומעסה ופאא ישוע כרוחא הו

טנפתא ואסיה לטליא ויהבה
לאכוהי :

ואתדמרו כלחון ברבותה
דאלהא וכד כל נש מתדמר

הוא על כל דעכד ישוע אמר
לתלמידוהי :

סימו אנתון מלא הלן
באדניכון כרה גיר דאנשא עתיד

דשתלם באידי בני נשא :
הנון דין לא אשתודעוה למלתא

הדא מטול דמכסא חות מנהון
דלא ידעונה ודחלון הו ד

דישאלוניהי עליה על מלתא
הדא :

ועלת בהון מחשבתא דמנו כי
רב בהון :

ישוע דין ידע מחשבתא דלבהון
ונסב טליא ואקימה לותה :

ואמר

37 Et factum est die postero quum de-
scenderent de monte, occurrerunt eis
turba multa.

38 Et homo quidam è turba illa cla-
mabat, et dicebat, Praceptor, peto abs-
te, ¹⁰ conuertere ad me: filius meus
[hic est] qui unicus est mihi:

39 Et spiritus transiit super eum, et re-
pentè clamat, Et stridet dentibus suis,
et ¹¹ lacerat, Et vix discedit ab eo
postquam contriuit eum.

40 Et petii à discipulis tuis ut eiice-
rent eum, et non potuerunt.

41 Respondit autem Ieschua Et dixit,
¹² O generatio incredula Et peruersa
usque quo ero apud vos, Et tolerabo
vos? Adducito huc filium tuum.

42 Et quum adduceret eum, deiecit
eum demonium illud, Et frendere fe-
cit eum: et repressit Ieschua spiritum
illum impurum, ac sanauit puerum,
ac dedit eum patri eius.

43 Et mirati sunt omnes propter ma-
gnificentiam Dei. Et quum omnis
homo miraretur super omnibus quæ
fecerat Ieschua, dixit discipulis suis,

44 Ponite vos sermones istos in auri-
bus vestris. Filius enim hominis fu-
turum est ut tradatur in manus filio-
rum hominis.

45 Ipsi verò non intellexerunt ser-
monem hunc, quia occultus erat ab
ipsis, ut non cognoscerent ipsum:
et timebant interrogare eum de ser-
mone hoc.

46 Et intrauit in eos cogitatio, quis-
nam ¹³ magnus esset inter eos.

47 Ieschua autè cognouit cogitatione
cordis eorum, Et accepit puerum, Et
statuit eum iuxta se. Ii.ij.

⁹ Ad verbum,
Die qui est post
eum. Syra phrasis,
vt prius annota-
tum est.

¹⁰ Vel, Respice in
me.

¹¹ Rarum admo-
dum verbum: sed
tamen quo vtitur
etià in Marc. 9.18
eodem sensu. Intel-
ligit spiritum illū
impurum lacerare
filium suum, quū
eum inuadit.

¹² Ad verb. Quæ
nō est fidelis.

¹³ Positiuus pro
superlatiuo. He-
braismus crispus.

a נחת
b סניא
c בעא
d מלך
e פני
f עדא
g שלח
h פתח
i שני
j רעא
k למחסן
l כמעט
m מא טעמו
n אחרי
o בעא
p נפק
q שכח
r שרבוטעמו
s משפחה
t אמן
u עקם
v אסיברכון
w אסכול אתכם
x שרשו סבר
y רמא
z דיוא רל רוח
aa רעה
ab עסא
ac כאא
ad אסא
ae טלא
af יחב
ag דמר כטו
ah תמח
ai רכא
aj דמר
ak הוא
al עכד
am למר
an סים
ao מל
ap און
aq שלם
ar נח
as ידע
at מל
au כסא
av הוא
aw ידע
ax הוא
ay שאל
az מל
ba עול
bb כי כאלטין
bc השאלה

Euangelium

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὃς ἐὰν δέξῃ τὸ 48
παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέ-
χεται· ὃς ἐὰν ἐμὲ δέξηται, δέχεται τὸ
δοποσεύσαντά με. ὁ γὰρ μικρότερος ἐν
πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων, ὅς ἐστι μέγας.

Matth. 9.38

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶπεν, Ἐπι-
σάτα, εἰδομένη πᾶσα ἐπὶ τῷ ὀνόματί σου
ἐκβάλλοντα τὰ δαμόνια· καὶ ἐκώλυσα-
μεν αὐτὸν, ὅτι ἐκ ἀκολουθεῖ μὴ ἡμῶν.

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Μὴ 50
κωλύετε. ὃς γὰρ ἐκ ἐστὶ κατὰ ἡμῶν, ὑπὲρ
ἡμῶν ὄσιν.

Ἐρχέτο δὲ ἐν τῷ συμπληρῶσαι ταῖς 51
ἡμέραις τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς
τὸ πρὸς ὅσον αὐτὸς ἐσήειξε τὸ πορεύε-
σθαι εἰς Ἱερουσαλήμ.

Καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου 52
αὐτοῦ, καὶ πορεύεσθαι εἰς ἡλθον εἰς κώμην
Σαμαρειτῶν, ὥστε ἐτοιμάσαι αὐτῷ.

4. Reg. 8.10
12

Καὶ ἐκ ἐδέξαντο αὐτὸν, ὅτι τὸ πρὸς ὅσον
πορεύετο ἦν πορεύομενον εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ἰδόντες γὰρ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ Ἰακώβος 54
καὶ Ἰωάννης, εἶπον, Κύριε, θέλεις εἰπω-
μεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ
ἀναλῶσαι αὐτοὺς, ὡς καὶ Ἡλίας ἐποίησε;

Σταθεὶς γὰρ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ εἶπεν 55
Οὐκ οἶδατε οἷον πνέματός ἐστι ὑμεῖς.

Matth. 8.19

Ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ ἡλθε ψυ-
χαῖς ἀνθρώπων δοπολέσαι, ἀλλὰ σῶσαι.

Καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην.

Ἐρχέτο γὰρ πορεύομένων αὐτῶν, ἐν 57
τῇ ὁδῷ εἶπε πρὸς αὐτὸν, Ἀκολουθή-
σω σοι ὅπου ἂν ἀπέρχῃ, Κύριε.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπε- 58
κες φωλεὰς ἔχουσιν, καὶ τὰ πελεῖν ἀπὸ τοῦ
οὐρανοῦ, κατασκηνώσας· ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώ-
που ἐκ ἐχά ποδὶ πλὴν κεφαλῇ κλίνει.

Matth. 8.21

Εἶπε γὰρ πρὸς ἑτέρον, Ἀκολούθει μοι. Ὁ 59
δὲ εἶπε, Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι ἀπελ-
θόντι πρὸς τὸν θάψαι τὸν πατέρα μου.

Εἶπε

Et dixit eis, Quicumq; exceperit
puerulum hunc nomine meo, me
excipit: & quicumq; me exceperit,
excipit eum qui me misit. nam qui
minimus est inter vos omnes, is e-
rit magnus.

49 ¶ Respōdēs autē Iohānes ait, Ma-
gister, vidim⁹ quendā sub nomine
tuo eiiciētē dæmonia: & phibui-
mus eū, q̄a te nō sequitur nobiscū.

Extraordinaria te-
mere nec probanda
nec damnanda.

Et dixit ei Iesus, Ne prohibete il-
lum: qui enim nō est aduersum nos,
pro nobis est.

Christus venit ad
mortem propter.

51 Factum est autem quum implere
tur tēpus quo sursum reciperetur,
tum ipse sese obfirmavit vt profi-
cisceretur in Hierusalem.

52 Misitq; nūtiōs ante faciem suam:
qui profecti ingressi sūt in vicū Sa-
maritanorū, vt pararēt ei hospitium.

Caueant autē
intemperie & stulti-
tatione, in opti-
ma etiā causa: vt
omnia ad Dei gloriā
& commodum pro-
ximi referantur.

53 ¶ Sed illi non receperunt eū, quod
habitum praeferret proficiscentis
in Hierusalem.

54 Quum autem hoc vidissent di-
scipuli eius Iacobus & Iohannes,
dixerunt, Domine, vis dicamus vt
ignis descendat è cælo, & consu-
mat eos, vt etiam Elias fecit?

Sed conuersus Iesus obiurgauit
eos, dicens, Nescitis cuius spiritus
vos sitis.

56 ¶ Filius autē hominis nō venit vt
pderet animas hominū, sed vt ser-
uaret. Abierūt igitur in aliū vicū.

57 Factum est autem proficiscenti-
bus ipsis, quidam in via dixit ei, Se-
quar te quocunq; ieris, Domine.

Oportet Christo se-
quiuitur, ad quā
encomoda subueni-
tū se comparat.

58 Dixit autem ei Iesus, Vulpes lu-
stra habent, & volucres cæli, nidos:
Filius autem hominis non habet
vbi caput inclinēt.

¶ Ait autem ad alium quendam,
Sequere me. Ille verò dixit, Domi-
ne, permittē mihi vt prius abeam
ac sepeliā patrem meum.

וַאֲמַר לַהוֹן כָּל מִן דְּמַקְבֵּל טָלִיא ^א טִלָּא
 אִיךְ הֵנָּה בְּשִׁמִּי לִי הוּא מַקְבֵּל וּמִן ^ב שֵׁם
 דְּלִי מַקְבֵּל מַקְבֵּל לִמֵּן דְּשִׁדְרָנִי אִינָא
 גִּיר דְּזַעוֹר בְּכָל כּוֹן הֵנָּה יְהוּא רַב : ^ג הוּא
 וְעֵנָּה יוֹחֲנָן וְאִמֵּר רַבֵּן דְּחִזִּין אֲנִישׁ ^ד הוּא
 דְּמַפֵּק שְׂאֵרָא בְּשִׁמְךָ כְּלִינִיחִי עַל ^ה בִּפְק
 דְּלֹא אֵתָא עִמָּן בְּתַרְךָ : ^ו כִּלָּא
 אֲמַר לַהוֹן יֵשׁוּעַ לֹא תִכְלֹן מִן גִּיר ^ז כִּלָּא
 דְּלֹא הוּא לֹקְבֵל כּוֹן כְּחִלְפִיכּוֹן חוּ : ^ח קִבֵּל
 וְהוּא דְּבַדְּמִלִּין יוֹמֵתָא דְּסוֹלֵקָה ^ט מִלָּא
 אֲתִקֵּן פְּרָצוּפָה דִּיאֹזֵל לְאוֹרְשָׁלַם : ^י תִּקֵּן
 וְשִׁדְרָן מִלֵּאכָא קִדָּם פְּרָצוּפָה
 וְאֹזֵלוֹ יַעֲלוּ לְקִרְיָתָא דְּשִׁמְרִיא אִיךְ ^{יא} אֹזֵל
 דִּיתִקְנוֹן לָהּ : ^{יב} תִּקֵּן
 וְלֹא קִבְלוּהִי מִטּוֹל דְּפְרָצוּפָה
 לְאוֹרְשָׁלַם סִים הוּא לְמֵאֹזֵל : ^{יג} סִים
 וְכַד חֲזוּ יַעֲקֹב וַיּוֹחֲנָן תִּלְמִידוֹהִי ^{יד} חוּ
 אֲמַרִין לָהּ מִרְן צַבָּא אַנְתָּ דְּנִאמַר
 דִּיתַחֲוֹת נֹרָא מִן שְׁמִיא וְתַסִּיף אַנּוֹן ^{טו} נַחַת
 אִיךְ דֵּאף אֵלִיא עֵבֶד : ^{טז} סוּף
 וְאֲתַפְּנִי וּבִבְּאָא בְּחוֹן וְאִמֵּר לֹא ^{יז} פִּנָּא
 יַדְעִין אַנְתּוֹן דֵּאִידָא אַנְתּוֹן רוּחָא : ^{יח} כִּנָּא
 בְּרָה גִּיר דֵּאֲנִישָׁא לֹא אֲתָא
 לְמִוְבְּרוֹ נַפְשָׁתָא אֵלֵּי לְמַחִיו ^{יט} בְּבִי
 וְאֹזֵלוֹ לַהוֹן לְקִרְיָתָא אַחֲרֵתָא : ^כ חִיָּה
 וְכַד אֹזֵלִין בְּאוֹרְחָא אֲמַר לָהּ אֲנִישׁ ^{כא} אֹזֵל
 אֲתָא בְּתַרְךָ לֵאחֲרֵי דֵּאֹזֵל אַנְתָּ מִרִי : ^{כב} אַחֲרָא
 אֲמַר לָהּ יֵשׁוּעַ לְתַעֲלָא נִקְעָא אִיתָ ^{כג} חֲתָא
 לַהוֹן וּלְפִרְחָתָא דְּשִׁמִּיא מִטְּלָלָא ^{כד} חֲתָא
 לְבִרָה דִּין דֵּאֲנִישָׁא לִית לָהּ אִיכָא
 דִּיסְמוֹךְ רִישָׁהּ : ^{כה} חֲתָא
 וְאִמֵּר לְאַחֲרָנָא תָא בְּתִרִי חוּ ^{כו} אַחֲרָא
 דִּין אֲמַר לָהּ מִרִי אִפְסֵי לִי לֹקְדָם ^{כז} חֲתָא
 אֹזֵל אֶקְבוֹר אֲבִי : ^{כח} חֲתָא
 אֲמַר

48 Et dixit eis, Quicumque recipit puerum sicut iste [est] in nomine meo, mercepit: et qui me recipit, recipit eum qui misit me. ¹⁴ Qui enim parvus est inter vos omnes, hic erit magnus.

49 Et respondit Iuchannan, et dixit, Domine noster vidimus quendam qui eiecit demonia in nomine tuo, et prohibuimus eum, eo quod non venit nobiscum post te.

50 Dixit eis Ieschua, Ne prohibeatis: quoniam non est adversus vos, pro vobis est.

51 Et factum est quum impleretur dies assumptionis eius, direxit faciem suam ut proficisceretur Urischelem.

52 Et misit nuntios antefaciem suam: et profecti ingressi sunt in pagum Samaritanorum ut pararent ei [hospitium].

53 Et non receperunt eum, quia faciem suam versus Urischelem ponebat ut proficisceretur.

54 Et quum vidissent Iakub et Iuchannan discipuli eius, dicunt ei, Domine noster, vis tu ut dicamus ut descendat ignis de celo, et consumat eos, sicut et Iliab fecit?

55 Et conversus est, et increpavit eos, ac dixit, Nescitis vos cuius estis spiritus

56 Filius enim hominis non venit ad perdendum animas, sed ad servandum. Et abierunt in pagum aliud.

57 Quumque proficiscerentur in via, dixit ei quidam, Ibo post te in locum quo proficisceris Domine mi.

58 Dixit ei Ieschua, Vulpibus fovee sunt, et volucris calis, nidi, Filio autem hominis non est ubi fulciat caput suum.

59 Et dixit ad alium, Veni post me. Ille autem respondit ei, Domine mi, permittite mihi [ut] prius abiens sepe-liam patrem meum.

¹⁴ Positiva pro superlativis, ut paulo ante notatum est: pro, Qui minimus est &c. hic erit maximus.

¹⁵ Ad verbum, Hominem. Hebraismus.

¹⁶ Id est, Sequitur te nobiscum, Hebraismus.

¹⁷ Id est, Quum tempus assumptionis eius instaret. Nam impleri dicitur aliquid (ex Hebraea lingua proprietate & Sacrarum literarum more loquendi) non tantum quum prorsus expletum est, sed etiam quum impleri incipiat aut quum implendum iam est. Vide quae de eo annotavimus, Luc. 2. 21.

¹⁸ Id est, Homines. Synecdoche vtitissima in Bibliis.

¹⁹ Ad verbum: Ad vivificandum. Hebraismus.

²⁰ Id est, Sequar te. Hebraismus, ut paulo post, semel atque iterum,

²¹ Vide de hac voce, annotata in Matth. 8.

Euangelium

Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀφες τοὺς 60
νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς· σὺ γὰρ
ἀπελθὼν διάτelle τὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ.

Εἶπε δὲ καὶ ἕτερος, Ἀκολουθήσω σοι 61
Κύριε· ποῦ ποὺ δὲ ἵππευόν μοι ἀ-
ποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Οὐ- 62
δεῖς ἵππευόν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ
ἀροτρῶν, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλ-
τὸς δὲ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Κεφάλαιον Ἰ

Μετὰ τὸ ταῦτα ἀνέβη ὁ Κύριος 1
καὶ ἑτέροις ἐβδόμηκοντα, καὶ ἀπέ-
στειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο πρὸς πόλιν καὶ πό-
λιν αὐτῶν, εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἐ-
μελλεν αὐτοὺς ἐρχεσθαι.

Matth. 9. 39

Ελεῖν οὐκ ἔστι αὐτοῖς, ὁ μὲν δὲ 2
εἰσὶν πολλοὶ, οἱ δὲ ἔργαται ὀλίγοι·
δεήσθε οὖν τοῦ Κυρίου τοῦ θεοῦ
ὅπως ἐκβάλλῃ ἔργαται εἰς τὴν
σμίλην αὐτῶν.

Matth. 10. 16

ὑπάγετε· ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς 3
ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων.

2. Reg. 4. 26

Μὴ βασάζετε βαλάντιον, μὴ πή- 4
ραν, μηδὲ ὑποδήματα· καὶ μηδὲνα κτῆ-
νός τινος ἀποσπασατέ.

Matth. 10. 12

Εἰς ἣν δ' ἂν οἰκίαν εἰσέρχησθε, πρῶτον 5
λέγετε, Εἰρήνῃ τῷ οἴκῳ τούτῳ.

marc. 6. 10

Καὶ ἐὰν μὴ ἦ ἐκεῖ ὁ υἱὸς εἰρήνης, 6
ἐπαναπαύσθε ἐπὶ αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν·
εἰ δὲ μὴ γένηται, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψατε.

Deut. 24. 14

Εν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μῶντε, ἐδίοντες 7
καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν· ἀξίος γάρ ὁ
ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ· καὶ μὴ με-
ταβάλλετε τὸν οἶκόν εἰς οἶκον.

matth. 10. 10

Καὶ εἰς πόλιν ἢ ἐν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ 8
δέχωνται ὑμᾶς, ἐδίετε τὰ παραπε-
δημένα ὑμῶν.

2. tim. 5. 18

Matth. 10. 11

Dixit autem ei Iesus, Sine ut
mortui sepeliant mortuos suos: tu
verò profectus annuntia regnum
Dei.

Dei vocatio quibus-
vis in homines offi-
cis, sine ulla excep-
tione, anteposita.

Dixit autē etiā alius, Sequar te
Domine: sed permittē mihi prius
ut valedicā iis qui sūt domi meæ.

Ait autem ei Iesus, Nemo qui
manu sua admota aratro, respexe-
rit ad ea quæ retrò sunt, appositus
est ad regnum Dei.

Oportet Christum se-
quutus, mundi se-
licitudinibus semel
renunciare.

Cap. X.

Post hæc autem designavit Do-
minus etiam alios septuaginta
misitque eos binos ante faciem su-
am in omnem urbem & locū quò
futurum erat ut ipse veniret.

Adhuc Christi mi-
nistros, septuaginta
secundi prænuntii.

Dicebat ergo eis, Messis quidem
multa, sed operarii pauci: rogate
ergo dominum messis ut emittat
operarios in messem suam.

Abite: ecce, ego mitto vos ut
agnos in medium luporum.

Fidei ministri Veri
sunt in mundo sicut
agni inter lupos: sed
modo in hoc vnum
sunt intenti ut officium
faciant, qui eos misit
idem etiam servat.

Ne portate crumenam, neque pe-
ram, neque calceamenta: & nemi-
nem in via salutaveritis.

In quācunq; domū ingrediamini,
primum dicite, Pax huic domui.

Quòd si fuerit illic quispiā filius
pacis, requiescet super eū pax ve-
stra: sin minus, ad vos reuertetur.

Manete autem in ea ipsa domo,
edentes & bibētes quæ ab ipsis ap-
posita fuerint: dignus enim est ope-
rarius mercede sua. Ne transite è
domo in domum.

Sed & in quācunq; urbem in-
gressi fueritis, & exceperint vos,
edite quæ apponuntur vobis:

Et

Kαὶ

אמר לה ישוע שבוק מיתג^a
קברין מיתיהון ואנת^b זר^c סבר^d
מלכותה דאלהא :

60 Dixit ei Ieschua, Sine mortuos
sepelientes mortuos suos : Et tu abi,
euangeliza regnum Dei.

אמר לה אחרנא^d אתא בתר^e
מרי לוקדם דין^f אפס^g לי^h אולⁱ אשלם^j
לבני ביתי^k ואתא :

61 Dixit ei alius, Ibo post te, Domi-
ne mi. Prius autē permittite mihi [ut]
abiens salutem dicā domesticis meis,
et veniam.

22 Id est, Sequar
te. Hebraismus.

אמר לה ישוע לא אנש רמא^k
אידה^l על^m חרבא דפדנאⁿ וחאר^o
לבסתרה^p וחשח למלכותה דאלהא^q
קפלאון^r :

62 Dixit ei Ieschua, Nemo admouet
manū suam ad aratrum paris boī,
et respicit retro se, Et utilis est ad re-
gnum Dei.

Cap. X.

1 Post hac separauit Ieschua ex di-
scipulis suis alios septuaginta, Et
misit¹ eos binos ante faciem suam in
in omnem locum et ciuitatem² quod
iturus erat.

1 Ad verbum;
Duos duos. He-
braismus.

2 Ad verb. Quo
futurus erat veni-
re, modus loquen-
di quo vtuntur e-
tiam Græci. Est igitur
phrasis Syra
ex Hellenismo pe-
tita.

בתר חלין פרש ישוע מן תלמידוהי¹
אחרנא² שבעין ושדר אנון תרין³
תרין קדם פרצופה לכל אתר ומדינא⁴
דעתיד הוא למאול :

2 Et dixit eis, Messis multa, et opera-
rii pauci: petite igitur à domino mes-
sis ut emittat operarios ad messem
suam.

ואמר להון חצרא סגוי ופעלא⁵
זעורין⁶ בעו חכיל מן מרא חצרא⁷
דיפק פעלא לחצרה :

3 Abite: ecce ego mitto vos sicut agnos
inter lupos.

זלו הא אנא משדר אנא לכו⁸
איך⁹ אמרא ביני דאבא :

4 Ne portaueritis crumenas, neque
saccos viatorios, neque calceamenta:
et neminem in via⁵ salutaueritis.

3 Ad verb. De pa-
ce cuiusquam in
via ne rogaueritis

לא תשקלון לכו¹⁰ כוסא ולג¹¹
תרמלא ולא מסנא וכשלמא דאנש¹²
באורחא לא תשאלון :

5 Et in quam domum intratis, prius
dicite, Pax huic domui.

ולאינא ביתא דעאלין אנתון¹³
לוקדם אמרו שלמא לביתא :

6 Et⁴ si sit ibi filius pacis, collocabi-
tur super eum pax vestra: sin minus
autem, Pax vestra ad vos reuerte-
tur.

ואן אית תמן בר שלמא יתתני¹⁴
עלוהי שלמכון ואן דין לא שלמכון¹⁵
עליכון יהפוד :

4 Id est, Dignus
à me factus ut par-
ticeps fiat illius ve-
re pacis quam ei
optabit & præ-
dicabit. Est ergo
filius pacis, dignus
pace, sicut filius
mortis dicitur in
veteri Testamēto,
dignus morte, &
filius perditionis
in Euangelio, di-
gnus perditione.

5 Id est, Nullum
fructum percipiet
ex vestra salutatio-
ne & prædicatio-
ne, qui totus in
vos conferetur.

בה דין בביתא¹⁶ הוו בר לעסין¹⁷
אנתון¹⁸ ושתן מן דילהון¹⁹ שוא²⁰ הו²¹
גיר פעלא אנרה ולג²² תשנן מן²³
ביתא לביתא :

7 In ea autem domo estote edentes
et bibentes ex eo quod est illorum. di-
gn²⁴ est enim operarius mercede sua
Neque secedatis à domo in domum.

ולאידא מדינתא²⁵ דעאלין אנתון²⁶
ומקבלין לכו²⁷ לעסו מדם²⁸ ד²⁹
דמתתסים לכו³⁰ :

8 Et in quam ciuitatem ingredimi-
ni, et suscipiunt vos, edite id quod ap-
ponitur vobis.

Et

Euangelium

Καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀδύ-9
νεις, καὶ λέγετε αὐτοῖς, Ἡβίκεν ἐφ' ὑμᾶς
ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Εἰς ἣν δὲ ἂν πόλιν εἰσέρχησθε, καὶ μὴ 10
δέχωνται ὑμᾶς, ἔξελθόντες εἰς τὰς πλα-
τείας αὐτῆς, εἰπατέ,

Supra, 9. 5
act. 13. 51
& 18. 16

Καὶ τὸν κονιορτὸν τοῦ κολληθέντα ἡ-11
μῖν ἐν τῇ πόλει ὑμῶν, ὑπομασώμε-
θα ὑμῖν· πάλιν τὸ τοῦτο γινώσκετε, ὅτι ἡβί-
κεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡ-12
μέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πό-
λει ἐκείνῃ.

Matth. 11. 21

Οὐαὶ σοὶ Χορραζὴν, οὐαὶ σοὶ Βηθσαι-13
δά· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγγύοντο
αἱ δυνάμεις αἱ θηρόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλ-
λαι ἂν ἐν σακκῷ καὶ σποδῷ καθήμεναι
μετενόησαν.

Πάλιν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον 14
ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν.

Καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἡ ἕως τοῦ οὐ-15
ρανοῦ ὑψωθείσα, ἕως ἄδου καταβι-
βαθήσῃ.

Matth. 10. 40
iohan. 13. 20

Ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοὶ ἀκούει· καὶ ὁ 16
ἀδελφῶν ὑμῶν, ἐμὲ ἀδελφεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀδε-
λφῶν, ἀδελφεῖ τὸν ὑποσείλαντά με.

Υπέσχεσαν ὅτι οἱ ἐβδόμηκοντα μὲν 17
χαρᾶς, λέγοντες, Κύριε, καὶ τὰ δαίμονια
ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.

Εἶπε δὲ αὐτοῖς, Εδεδώρισεν ὁ Θεὸς 18
ταῦτα ὑμῖν, ὡς ἀσραπὴν, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
πεσόντα.

Ἰδοὺ, δίδωμι ὑμῖν πλὴν ἰσχύος 19
πατεῖν ἐπ' αὐτὸν ὄφεις καὶ σκορπίους, καὶ ἐπὶ
πάντα τὰ δυνάμει τοῦ ἐχθροῦ· καὶ οὐδὲν
ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.

Πάλιν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε ὅτι τὰ 20
πνύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται· χαίρετε
δὲ μᾶλλον ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγχα-
ρήσονται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Ev

Et sanate ægrotos qui in ea fue-
rint, & dicite eis, Appropinquavit
ad vos regnum Dei.

In quamcunq; autem urbem in-
gressi fueritis, & non exceperint
vos, egressi in plateas eius, dicite,

Deus Euangelici mi-
nistrii severissimus
index.

¶ Etiam pulverem qui adhæsit no-
bis ex urbe vestra, vobis abstergi-
mus: tamen hoc scitote, appropin-
quasse ad vos regnum Dei.

Dico autem vobis, Sodomorum
conditionem die illo tolerabilio-
rem fore quàm urbis illius.

¶ Væ tibi Chorazin, væ tibi Beth-
saida. nam si in Tyro & Sidone e-
ditæ fuissent virtutes quæ editæ
sunt apud vos, olim cum sacco &
cinere sedentes resipuissent.

Ideo Tyri & Sidonis tolerabili-
or erit cōditio in iudicio quàm vestra.

Et tu Capernaum quæ vsque ad
cælum sublata es, vsque ad inferos
deprimêris.

¶ Qui vos audit, me audit: & qui
vos reiicit, me reiicit. qui verò me
reiicit, reiicit eum qui misit me.

Reuersi sūt autē illi septuaginta
cum gaudio, dicentes, Domine, e-
tiam dæmonia subiiciuntur nobis
per nomen tuum.

Neque donum mira-
culorū, neque aliud
eiusmodi quantum-
vis excellens, sed sola
electio æterna solidi
gaudii materia pre-
bet. Est autem sola
Euangelii promulga-
tio, Satanæ ruina.

Ipse autem dixit eis, Spectabam
Satanam, vt fulgur, è cælo caden-
tem.

Ecce, do vobis potestatem calcā-
di serpentes & scorpiones, & su-
pra omnem vim inimici: & nihil
vos lædet.

Sed de eo ne gaudete quòd spi-
ritus vobis subiiciantur: gaudete
verò potius quòd nomina vestra
scripta sunt in cælis.

Eo

^a וְאִסּוּ לְאֵילֵיךָ דְּכַרְיָהִין בָּהּ וְאָמְרוּ
^b לְהֹזֵן קִרְבַּת עֲלֵיכֹן מַלְכוּתָהּ דְּאַלְהָא:
לְאִידָא דִּין מְדִינָתָא דְּעָאֵלִין
^c אֲנָתוֹן וְלֹא יִקְבְּלוּנְכוֹן פּוֹקוּ לְכוֹן
^d בְּשׁוּקָא וְאָמְרוּ:

וְאַף חָלָא דְּדַבֵּק לֵן בְּרִגְלֵין מִן
^e מְדִינָתְכוֹן גְּנָפְצִינֵן לְכוֹן בְּרִם הָדָא
^f דְּעוּ דְּקִרְבַּת לָהּ עֲלֵיכֹן מַלְכוּתָהּ
^g דְּאַלְהָא:

אָמַר אָנָּה לְכוֹן דְּלִסְדוּם יְהוֹא
^h גִּיחַ בְּיוֹמָא הוּא אִו לְמְדִינָתָא הִי:

וְיִ לְכִי בִּירוּזָן וְיִ לְכִי בֵּית צִידָא
ⁱ דְּאֵלוּ בְּצוּר וּבְצִידָן הוּוּ חִילָא
^j דְּחִוּוּ בְּכִין כְּבֵר דִּין בְּסָקָא וּבְקָטְמָא
^k תְּכוּ:

בְּרִם לְצוּר וּלְצִידָן יְהוֹא גִּיחַ
^l בְּיוֹמָא דְּדִינָא אִו לְכִין:

וְאַנְתִּי בְּכַר נַחוּם הִי דְּעַד מָגָא
^m לְשִׁמְיָא אֲתַתְרִימְתִּי עַד מָגָא לְשִׁוּל
ⁿ תַּתְחַתִּין:

מִן דְּלְכוֹן שְׁמַע לִי שְׁמַע וּמִן דְּלְכוֹן
^o טַלְס לִי הוּ טַלְס וּמִן דְּלִי טַלְס
^p טַלְס לְמֵן דְּשִׁלְחִנִי:

וְהִפְכוּ הַנּוֹן שְׁבַעִין דְּשִׁדְר בְּחִדּוּתָא
^q רִבְתָּא וְאָמְרִין לָהּ מִן אָף שְׂאֵדָא
^r מְשַׁתְּעִבְדִּין לֵן בְּשִׁמְךָ:

הוּ דִּין אָמַר לְהוֹן חֲזָא חֲזָא הוּיִת לָהּ
^s לְסַטְנָא דְּנִפְל אִיד בְּרָקָא מִן שְׁמִיָּא:

הָא יְהִיב אָנָּה לְכוֹן שׁוּלְטָנָא
^t דְּהוּיִתוֹן דִּישִׁין חֲוּוּתָא וְעַקְרָבָא
^u וְכִלְהָ חִילָה דְּבַעַל דְּבַבָּא וּמִדָּם לָא
^v יִהְרָכוֹן:

בְּרִם בְּחִדָּא לָא תַּחְדּוֹן דְּשִׂאֲדָא
^w מְשַׁתְּעִבְדִּין לְכוֹן אֵלָא חֲדוּ
^x דְּשִׁמְחִיכוֹן אֲתַתְּכוּ בְּשִׁמְיָא בָּהּ

9 Et sanate illos qui infirmi sunt in ea, ac dicite illis, Appropinquavit ad vos regnum Dei.

10 In quam verò civitatem ingressi fueritis, et non susceperint vos, egredimini in plateam, et dicite,

11 Pulverem quoque qui adheret nobis pedibus nostris ex civitate vestra, spargimus in vos: veruntamen hoc scitote quòd appropinquavit regnum Dei.

12 Dico vobis quòd Sedum erit tolerabilius in die illo quàm civitati illi.

13 V & tibi Caurazin, & tibi Beth-Tzaida. nam si in Tzur et Tzaidan factæ fuissent virtutes quæ factæ fuerunt in vobis, iam olim in saccis et in cinere conuersi fuissent.

14 Veruntamen Tzur & Tzaidan erit tolerabilius in die iudicii quàm vobis.

15 Et tu Kephar-Nachum illa quæ usque ad calv̄ eleuata fuisti, usque ad infernum deprimeris.

16 Qui vos audit, me audit, & qui vos reicit, is me reicit: et qui me reicit, reicit eum qui misit me.

17 Et reuersi sunt septuaginta quos miserat, cum gaudio magno, et dicunt ei, Domine noster, etiã demonia subii ciuntur nobis in nomine tuo.

18 Ipse autẽ dixit eis, Videbam ipsum Satanah quòd caderet tanquam fulgur de calo.

19 Ecce do vobis potestatem ut sitis calcantes serpentes, & scorpiones, & uniuersum robur inimici: et nihil molestum erit vobis.

20 Veruntamen in hoc ne gaudeatis quòd demonia subiiciuntur vobis: sed gaudete quòd nomina vestra scripta sunt in calo.

In

Euangelium

Matth. 11. 25

Εν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἠγαλλιάσατο τῷ 21
πνύματι ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν, Εξομολο-
γῶμαι σοι πατήρ, Κύριε τῆς ἐξουσίας καὶ
τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σο-
φῶν καὶ σιμῶν, καὶ ἀπεκάλυψας
αὐτὰ νηπίοις· ναὶ ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως ἐγέ-
νετο διδοκίμα ἐμπροσθέν σου.

Πάντα ᾠρεῖ δέ μοι ὑπὸ τῷ πατρὶ 22
μου· καὶ οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστὶν ὁ υἱός,
εἰ μὴ ὁ πατήρ· καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ, εἰ
μὴ ὁ υἱός, καὶ ὃ ἐὰν βούληται ὁ υἱός ἀ-
ποκαλύψαι.

Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, 23
κατ' ἰδίαν εἶπε, Μακάριοι οἱ ὀφθαλ-
μοὶ οἱ βλέποντες ἀβλέπετε.

Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ὤρεθη- 24
ται καὶ βασιλεῖς καὶ ἡδέληαῖς ἰδεῖν αὐ-
τὸν καὶ οὐκ εἶδον· καὶ ἀκούσαι αὐ-
τὸν καὶ οὐκ ἤκουσαν.

Matth. 22. 35
Marc. 12. 28

Καὶ ἰδοὺ, νομικός τις ἀνέστη, ἐκπει- 25
ράζων αὐτὸν, καὶ λέγων, Διδασκαλε, τί
ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, Ἐν τῷ νό- 26
μῳ πῶς γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;

Deut. 6. 5

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀγαπήσεις 27
Κύριον τὸ Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας
σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης
τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας
σου· καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν.

Leuit. 19. 18

Εἶπε δὲ αὐτῷ, Ὁρθῶς ἀπεκρίθης· 28
τί οὗτοί ποιεῖς, καὶ ζήσεις.

Ὁ δὲ, θελων δικαιῶσαι αὐτὸν, εἶπε 29
πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Καὶ τίς ἐστὶ μου πλη-
σίον;

ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀνθρώ- 30
πος τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς
Ἱεριχὼν, καὶ ληστῆς ὡς ἑπτὰ ἐπέσειον αὐ-
τὸν, καὶ πληγὰς ὀλί-
γας ἐπέσειον αὐτὸν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἔπι-
χαιόντα.

Κατὰ

¶ Εὐ ἰψο momento exultauit Ie-
sus spiritu, & dixit, Confiteor tibi
Pater, Domine cæli & terræ, quod
hæc absconderis à sapientibus &
intelligētibus, & detexeris ea in-
fantibus: etiam Pater, quia ita pla-
cuit tibi.

Contemptibilis qui-
dem est Ecclesia si ex-
ternam eius speciem
consideres, sed nulla
in re quæ admira-
bilis Dei sapientia.

Omnia mihi tradita sunt à Patre
meo: & nemo nouit quis sit Filius
nisi Pater: & quis sit Pater, nisi Fi-
lius, & cuicumq; voluerit Filius de-
tegere.

Aberrat à Veris qui-
bus Patrem, qui uerum
extra Filium.

Tunc conuersus ad discipulos,
seorsim dixit, ¶ Beati oculi qui vi-
dent quæ vos videtis.

Nouus faderis & ve-
teris discrimen, in re-
uelationis mensura.

Dico enim vobis, multos Pro-
phetas & reges cupiuisse videre
quæ vos videtis, nec vidisse: & au-
dire quæ auditis, nec audiuisse.

¶ Tum ecce, quidam Legis inter-
pres surrexit, tentans eum, & dicēs,
Magister, quid faciendo vitam æ-
ternam possidebo?

Si des non tollis sed
stabilis Legi dicitur
nam.

At ille dixit ei, In Lege quid
scriptum est? quomodo legis?

Ille verò respondens dixit, ¶ Di-
liges Dominū Deum tuum ex to-
to corde tuo, & tota anima tua, &
ex totis viribus tuis, & ex tota co-
gitatione tua: ¶ & proximum tuum
ut teipsum.

Tunc ipse dixit ei, Rectè respon-
disti: hoc fac, & viues.

Ille autem volens iustificare se-
ipsum, dixit Iesu, Et quis est meus
proximus?

Proximi nomine in-
telliguntur in Legi,
quoscuque possi-
mus iuuare.

Excipiens autē Iesus dixit, Qui-
dam descēdebat ab Hierusalem in
Iericho, & incidit in latrones, qui
expoliato eo, & plagis impositis
abierunt, eo seminece relicto.

Fortè

כה בשעתא ריו יסוע ברוחא
 דקודשא ואמר ב מורא אנא לך אבי
 מרא דשמיא ודארעא דכסיר
 חלין מן חכימא וסכולתנא וגלית
 אנין לילודא אין אבי דהכנא הוא
 צבינא קדמך :
 ואתפני לות תלמידוהי ואמר
 להון כל מרס אשתלם לי מן אבי
 ולא אנש ידע מנו ברא אל-אן
 אבא ומנו אבא אלא אן ברא ולמן
 דאן יצבא ברא דיגלא :
 ואתפני לות תלמידוהי בלחודיהון
 ואמר טוביהין לעינא דחזון מרס
 דאנתון חזון :
 אמר אנא לכון גיר דנביא סגיא
 ומלכא צבו דיחזון מרס דחזון
 אנתון ולא חזו ולמשמע מרס
 דאנתון שמעין ולא שמעו :
 והא ספרא חד קס דינסיוהי ואמר
 מלפנא מנא אעכר דארית חיא
 דלעלם :
 הו דין יסוע אמר לה בנמוסא
 איכנא כתיב איכנא קרא אנת :
 ענא ואמר לה דתרחס למריא
 אלהך מן כלה לבך ומן כלה נפשך
 ומן כלה חילך ומן כלה רעונך
 ולקריבך איך נפשך :
 אמר לה יסוע תריצאית אמרת
 חדא עכר ותחא :
 הו דין כד צבא למודקו נפשך
 אמר לה ומנו קריבי :
 אמר לה יסוע נכרא חד נחת הוא
 מן אורשלם לאיריחו ונפלו עלוהי
 לסטיא ושלחוהי ומחאוהי ושקוהי
 כד קליל קימא בה נפשך ואזלו :

21 In illa hora exultavit Ieschua in Spi-
 ritu sancto, et dixit, Gratias ago ti-
 bi Pater mi, Domine cali et terra,
 quod absconderis hac à sapientibus
 et intelligentibus, et reuelaueris ea
 infantibus. Etiam Pater mi, quia sic
 fuit beneplacitum coram te.

22 Et conuersus est ad discipulos suos,
 et dixit eis, Omnia tradita sunt mihi
 à Patre meo: et nemo nouit quis sit
 Filius, nisi Pater: et quis sit Pater, nisi
 Filius, et is cui si voluerit Filius reue-
 lare, [reuelabit.]

23 Et conuersus est ad discipulos suos
 seorsim, et dixit, Beati oculi qui vi-
 dent id quod vos videtis.

24 Dico enim vobis quod Prophetæ
 multi et reges voluerunt videre id
 quod videtis, et non viderunt: et au-
 dire id quod auditis, et non audie-
 runt.

25 Et ecce, Legis peritus quidam sur-
 rexit ut tentaret eum, et dixit, Præce-
 ptor, quid faciam ut possideam vitam
 quæ est in perpetuum?

26 Ipse autem Ieschua dixit ei, In Lege
 quomodo scriptum est: quomodo legis tu?

27 Respondit, et dixit ei, Diliges Do-
 minum Deum tuum ex toto corde tuo,
 et ex tota anima tua, et ex tota vir-
 tute tua, et ex tota cogitatione tua, et
 proximum tuum sicut teipsum.

28 Dixit ei Ieschua, Rectè dixisti:
 hoc fac, et viues.

29 Ille autem volens iustificare seipsum, di-
 xit ei, Et quis est proximus meus?

30 Dixit ei Ieschua, Homo quidam de-
 scēdebat ab Vrischēlē in Irichu, et ir-
 ruerunt in eum latrones, et spoliauerunt
 eum ac percusserunt eum, reliquerunt-
 que eum quum vix viueret in eo ani-
 ma eius, et abierunt.

Euangelium

Κατὰ συνωρίαν ὃ ἱερεὺς τις κατέ- 31
βαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ· ἔιδὼν αὐτὸν,
ἀντιπαρήλθεν.

Ομοίως δὲ καὶ λευίτης, θυρόμυρος 32
κτ' τὸν τόπον, ἐλθὼν καὶ ἰδὼν, ἀντιπα-
ρήλθεν.

Σαμαρείτης δὲ τις ὁδευὼν, ἦλθε κατ' 33
αὐτὸν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν, ἐσπλαγχνίσθη.

Καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ ῥαυ- 34
ματα αὐτοῦ, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον·
ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆ-
νος, ἤγαγον αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον, καὶ
ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

Καὶ ἐπὶ πλὴν αὐρεὸν ἔξελθὼν, ἐκ- 35
βαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδο-
χεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ·
καὶ ὃ, π' ἂν προσδαπανήσης, ἐγὼ ἐν τῷ
ἐπανέρχεσθαι με, ἀποδώσω σοι.

Τίς οὖν τούτων τῶν τελῶν δοκεῖ σοι 37
πλησιόν γεγενῆσθαι τῷ ἐμπεσόντι εἰς τοὺς
ληστές;

Ὁ δὲ εἶπεν, Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' 37
αὐτοῦ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύε-
ται σὺ ποιεῖ ὁμοίως.

Ἐρχέτο δὲ ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐτοῦ, 38
καὶ αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κάμινον πνέον-
τα· καὶ τις ὀνόματι Μάρθα ὑπεδέξατο
αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Καὶ τῇδε ἡ ἀδελφὴ καλεσμένη 39
Μαρία, ἣ καὶ παρακαθίσασα παρὰ
τοῦ πόδα τοῦ Ἰησοῦ, ἤκουε τὸν λόγον
αὐτοῦ.

Ἡ δὲ Μάρθα διεσπασμένη πολ- 40
λὴν διακονίαν· ἐπιστάσα δὲ εἶπε, Κύ-
ριε, οὐ μὴ μοι εἴπῃς ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην
με κατέλιπε διακονεῖν; εἰπὲ οὖν αὐτῇ
ἵνα μοι σὺ ἀντιλάβῃται.

Αποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, 41
Μάρθα, Μάρθα, μεριμνᾷς, καὶ τυρβά-
ζῃ· πολλὰ δὲ.

Εὐὸς

Fortè autem sacerdos quidam
descendit per eandem viam: qui
viso eo, ex aduerso præterit.

Similiter & Leuita, quum venis-
set ad eum locū, & illum vidisset,
præterit ex aduerso.

Samaritanus autem quidam iter
faciens, venit ad eum, & eo viso,
misericordia commotus est.

Et accedens obligauit eius vul-
nera, infundens oleum ac vinum:
& ipsum impositum suo iumento,
duxit in diuerforium, & eius curā
egit.

Postero autem die abiens, prola-
tos duos denarios dedit hospiti, &
dixit ei, Curā ipsius age: & quod-
cunque præterea insumpseris, ego
quum rediero, reddam tibi.

Quis igitur horū trium tibi vi-
detur proximus fuisse illi qui inci-
dit in latrones?

Ille autē dixit, Is qui usus est mi-
sericordia erga eum. Ait igitur ei
Iesus, Abi, & tu fac similiter.

Factum est verò inter eundem,
ipse ingressus est in quendam vi-
cum: mulier autem quædam Mar-
tha nomine excepit eū domū suā.

*Christus non lauit
tractari, sed astendi
vult (ceteris postposi-
tis rebus) audiri.*

Et huic erat soror quæ vocaba-
tur Maria, quæ etiam assidens ad
pedes Iesu, audiebat ipsius sermo-
nem.

Martha verò distrahebatur cir-
ca frequens ministerium: superue-
niens igitur ait, Domine, nō est ti-
bi curæ quòd soror mea reliquit
me ut sola ministrem? dic ergo ei
ut mihi vicissim opituletur.

Respondens autem dixit ei Je-
sus, Martha, Martha, sollicita es, &
satagis de multis:

Atqui

^a וגרש כהנא חר נחת הוה ^b באורחא הי וחזיהו ועבר :

31 Et contigit ut sacerdos quidā descenderet per viam illam : et vidit eum, & transiit.

והכנא אף לויא אתא מטא להי דוכתא וחזיהו ועבר :

32 Et similiter Levita veniēs appropinquavit ad illum locū : & vidit eum, et transiit.

אנש דין שמריא כד רדא הוה אתא איכא דאיתוהי הוה וחזיהו ואתרחם עלוהי :

33 Quidā autē Samaritanus, quum iter faceret, venit eō ubi erat, & vidit eum, & misertus est eius.

ואתקרב ועצב מחותה ונצל עליהן חמרא ומשחא וסמה ער חמרה ואיתיה לפותקא ואתבטר לה עלוהי :

34 Et accessit, et obligavit plagas eius, et instillavit in eas vinum, et oleum : & imposuit eum super asinum suum, & adduxit eum in hospitium, & curam habuit eius.

ולצפרה דיומא אפק תרין דינרין יחב לפותקיא ואמר לה יצף דילה ואן מדם יתיר תפק מא דהפך אנא יחב אנא לך :

35 Mane autē diei [sequentis] deproptos duos denarios dedit hospiti : et dixit ei, Solitudinem habe eius, et si quid amplius impenderis, quum revertar dabo tibi.

מנו הכיל מן הלין תלתא מתחזא לך דהוא קריבא להו דנפל באידי גיסא :

36 Quis igitur ex his tribus videtur tibi quod fuerit proximus ei qui incidit in manus grassatorum?

הו דין אמר הו דאתרחם עלוהי אמר לה ישוע זל אף אנא הכנא חזיהו ועבר :

37 Ille autem dixit ei, Is qui misertus est eius. Dixit ei Ieschua, Abi, etiam tu ita esto faciens.

והוא דבר הכון רדין באורחא על לקריתא חדא ואנתתא דשמה מרתא קבלתה בביתה :

38 Et factum est quum ipsi iter facerent, in via ingressus est in pagū quen dam, et mulier cuius nomen Martha, excepit eum in domum suam.

ואית הות לה חתא דשמה מרים ואתת יתבת לה לות רגלוהי דמרן ושמעא הות מלוהי :

39 Et erat ei soror cuius nomen Maria, & veniens sedit ad pedes Domini nostri, ac audiebat sermones eius.

מרתא דין עניא הות בתשמשותא סניאתא ואתרת אמרא לה מרי לא בטיר לך דחתי שבקתני בלחורי למשמשו אמר לה מ מעדרא לי :

40 Martha autem ⁹ afflicta erat in ministerio multo. Et venit, et dixit ei, Domine mi non est cura tibi quod soror mea reliquit me solam ad ministrandum? dic ei [ut] adiuuet me.

ענא ישוע ואמר לה מרתא מרתא יצפת ורהיבתי על סניאתא :

41 Respondit Ieschua, ac dixit ei, Martha, Martha, sollicita es, & conturbaris circa multa.

הדא

⁹ Id est, Admodum anxiosa erat, & laborabat in apparando conuiuio.

Euangelium

Ενός δέ οἱ χρεία. Μαρία δὲ πῶ 42
ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, ἥτις οὐκ
ἀφαιρεθήσεται ἀπ' αὐτῆς.

Κεφάλαιον ια

ΚΑΙ ἐρχέτο ἐν τῷ ἔθῃ αὐτὸν ἐν πό- 1
πῳ πνὶ περὶ τοῦ χόμῳ, ὡς ἐπαύ-
σατο, εἶπε πρὸς τὴν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς
αὐτὸν, Κύριε, διδάξον ἡμᾶς περὶ
χεῖρας, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδασκε τοὺς
μαθητὰς αὐτοῦ.

Matth. 6.4

Εἶπε δὲ αὐτοῖς, Ὅταν περὶ χεῖρας, 2
λέγετε, ΠΑΤΕΡ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρα-
νοῖς, ἀγαθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ
βασιλεία σου· γρηθήτω τὸ θέλημά σου,
ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἡμεῖς σὺν 3
δοῦ ἡμῶν καὶ ἡμῶν.

Καὶ ἄφες ἡμῶν τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· 4
καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίενται παντὶ ὁφείλοντι
ἡμῶν· καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρα-
σμόν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Τίς ἐξ ὑμῶν 5
ἔχει φίλον, καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν
μεσονυκτίου, καὶ εἴπῃ αὐτῷ, Φίλε, ἡ-
σὸν μοι τρεῖς ἄρτους·

Επειδὴ φίλος μὲν ὄρεγέτο ἐξ ὁδοῦ 6
πρὸς με, ἔκῃ ἔχω ὁ παραθήσω αὐτῷ.

Καὶ κείνος ἐσώθεν ἀποκριθεὶς εἶπῃ, 7
Μὴ μοι κόποις παρέχε· ἡ δὲ ἡ δύρα κέ-
κλειται, καὶ τὰ παῖδιά μου μετ' ἐμοῦ
εἰς πῶς κοιτῶν εἰσὶν· οὐ δύναμαι ἀνα-
στὰς δοῦναι σοι.

Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσῃ αὐτῷ ἀνα 8
στὰς, διὰ τὸ ἔθῃ αὐτοῦ φίλον· διὰ γε πῶς
ἀναθήσεται αὐτῷ ἐγερθεὶς δώσῃ αὐτῷ ὅ-
σων χηρίζει.

Matth. 7.7

& 21.22

marc. 11.24

iohan. 14.13

& 16.23

iacob. 1.10

Καὶ γὰρ ὑμῖν λέγω, Αἰτεῖτε, καὶ δοθή- 9
σεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε· κρούετε,
καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

Γὰρ γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει· καὶ ὁ ζητῶν 10
εὑρίσκει· καὶ τὸ κρούον ἀνοιγήσεται.

Matth. 7.7

Atqui vna re opus est. Maria ve-
rò bonam partem elegit, quæ non
auferetur ab ea.

Cap. XI.

ΕT factum est quum ipse preca-
retur quodam in loco, ut cessa-
uit, dixit ei quidam ex eius disci-
pulis, Domine, doce nos precari,
prout & Iohannes docuit discipu-
los suos.

Vere precationis for-
mula.

¶ Dixit autem eis, Quum precami-
ni, dicite, ΠΑΤΕΡ noster qui es
in cælis, sanctificetur nomen tuū:
veniat regnum tuum: fiat volūtas
tua, sicut in cælo, etiam in terra.

Panem nostrum quotidianum da
nobis in diem.

Et remitte nobis peccata nostra:
etenim ipsi remittimus omnibus
qui nobis debēt. Et ne nos inducas
in tētationē, sed libera nos à malo.

Dixit etiam eis, Quis vestrū ha-
bebit amicum, & profici scetur ad
eum media nocte, & dicet ei, Ami-
ce, da mihi mutuò tres panes:

Precandum est cum
fide.

Quoniam amicus meus venit devia
ad me, & nō habeo quod apponā ei

Ei ille intus respōdens dicat, Ne
mihi molestiam exhibe: iam ostiū
clausum est, & pueruli mei mecum
sunt in cubili: non possum surgere
& dare tibi.

Dico vobis, etiam si nō dederit ei
surgens, eo quod amicus eius sit:
at certè propter importunitatem
eius surget, ac dabit ei quotquot
sunt ei opus.

¶ Et ego dico vobis, Petite, & dabi-
tur vobis: quærite, & inuenietis:
pulsate, & aperietur vobis.

¶ Quisquis .n. petit, accipit: & qui
quærit, inuenit: & pulsati aperiuntur.

^a כעא ^b גבא ^c גסב
חדא הי דין דמתבעיא מרים דין
מנתא טבתא גבת לה הי דלג
תתנסב מנה :

42 Vnum est autem quod requiritur.
Mariam verò partem bonam elegit
sibi, quæ non auferetur ab ea.

Cap. XI.

^d צלא ^e אלף ^f צלא ^g הוא ^h תתא ⁱ הוא ^k צבא
קפלאון יא
והוא דכד מצלא בדוכתא חדא
כד שלם אמר לה חד מן תלמידותי
מין אלפין למצליו איכנא דאף
יוחנן אלף לתלמידותי :
אמר להון ישוע אמתי דמצלין
אנתון הכנא הוותון אמרין אבון
דבשמיא יתקדש שםך תאתא
מלכותך יחוא צבינך איך דבשמיא
אף בארעא :

1 ET factum est ut quum oraret in
loco quodam, quum absoluisset, di-
xerit ei unus ex discipulis eius, Do-
mine noster, doce nos orare, sicut etiã
Juchannan docuit discipulos suos.

2 Dixit eis Jeschua, Quum oratis vos,
sic estote dicentes, PATER noster
qui es in calis, sanctificetur nomẽ tuũ,
veniat regnum tuum, fiat voluntas
tua, ut in calis etiam in terra.

3 Da nobis panem quo opus habe-
mus quotidie.

2 Rationem car-
ita vertimus vide
Matth. 6. 11

4 Et remitte nobis peccata nostra: nã
etiam nos remittimus omnibus debẽ-
tibus nobis. Et ne inducas nos in ten-
tationem, sed serua nos à malo.

5 Et dixit eis, Quis est ex vobis cui
sit amicus, et proficiscatur ad eum in
medio noctis, et dicat ei, Amice mi,
accommoda mihi tres placentas:

6 Quia amicus venit ad me de via, et
non est mihi aliquid quod apponã ei.

7 Et ille amicus intus respondeat, et
dicat ei, Ne molestus sis mihi: quia
ecce, ostium clausum est, et filii mei
mecum sunt in lecto: non possum sur-
gere, et dare tibi.

8 Dico vobis quod si propter amici-
tiam non dederit ei, propter instantiã
surget, et dabit quantum opus est ei.

9 Etiam dico vobis, Petite, et dabi-
tur vobis: querite, et inuenietis: pul-
sate, et aperietur vobis.

10 Omnis enim qui petit, accipit: et qui
querit, inuenit: et qui pulsatur, aperi-
tur ei. Kk. iij.

ⁱ יהכ ^m סנכ כסו ^o צריך ⁿ חשא ^p עול ^q נסה
יחב לן לחמא דסונקנן כל יום:
ושכוק לן חשהין אף חנן גיר שבקן
לכל דחיבין לן ולא תעלין לגסיונא
אלא פרוקין מן כישא :
ואמר להון מנו מכון דאית לה
רחמא ויאזל לותא בפגלות לליא
ויאמר לה רחמי אשאלני תלרת
גריצן :
מטור דרחמא אתא לותי מן
אורחא ולית לי מדס דאסים לה :
והו רחמא מן לגו יענא ויאמר
לה לא תתריני דהא תרעא אחיד
ובני עמי בערסא לא משבח אנא
דאקום ואתל לך :
אמר אנא לכו דאן מטור רחמותא
לא יתל לה מטור יציפותא יקום
ויתל במא דמתבעא לה :
אף אנא אמר אנא לכו שאלו
ויתיהב לכו בעו ותשבחון קושו
ותפתח לכו :
כל גיר דשאל גסב ודבעא משבח
ודנקש מתפתח לה : אינא

Euangelium

Matth. 9. 31
& 12. 22
marc. 3. 20

Τίνα δὲ ὑμεῖς τὸν πατέρα αἰτήσεσθαι ὅτι
ὑὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσῃ αὐτῷ; εἰ
ἢ ἰχθυῶν, μὴ ἄντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώ-
σῃ αὐτῷ;

Ἡ καὶ εἰάν τις αἰτήσῃ ὄν, μὴ ἐπιδώσῃ
αὐτῷ σκορπίον;

Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὑπάρχοντες, 13
οἴδατε ἀγαθὰ δόματα διδόναι τοῖς τέ-
κνοις ὑμῶν, πόσω μάλλον ὁ πατήρ ὁ ἐξ
οὐρανοῦ δώσῃ Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτῶ-
σιν αὐτόν;

Matth. 9. 33
& 12. 22
marc. 3. 19

Καὶ ἡ ἐκβάλλων δαίμονιον, καὶ 14
αὐτὸν ἡ κωφόν. ἐγένετο δὲ τὸ δαίμο-
νίου ἐξελθόντος, ἐλάλησεν ὁ κωφός. Ἐ-
θαύμασαν οἱ ὄχλοι.

Matth. 9. 34
marc. 3. 22

Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, Ἐν Βεελ- 15
ζεβουλ ἄρχει τῷ δαίμονιων ἐκβάλ-
λει τὰ δαίμονια.

Ἄλλοι δὲ πειράζοντες, σημεῖον αὐ- 16
τοῦ ἐζητοῦν ἐξ οὐρανοῦ.

Matth. 12. 25
marc. 3. 24

Αὐτὸς δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοή- 17
ματα, εἶπεν αὐτοῖς, Γὰρ βασιλεία
ἐφ' ἐαυτὴν διαμεριθεῖσα ἐρημύεται,
ἢ οἶκος ἐπὶ οἶκον, πῖπται.

Εἰ δὲ καὶ ὁ σατανᾶς ἐφ' ἐαυτὸν διε- 18
μεριθεῖ, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία
αὐτοῦ; ὅτι λέγετε, ἐν Βεελζεβουλ ἐκ-
βάλλει μετὰ δαίμονια.

Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβουλ ἐκβάλλω 19
τὰ δαίμονια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν πᾶσι ἐκ-
βάλλουσιν; διὰ τὸ κριτὰ ὑμῶν αὐτοὶ
ἔσονται.

Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω 20
τὰ δαίμονια, ἄρα ἐφθασεν ἐφ' ὑμᾶς
ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καὶ ἀσπίστὸς φυ- 21
λάσῃ τὴν αὐτοῦ αὐλὴν, ἐν εἰρήνῃ
ᾧ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

Ἐπὶ

¶ Ecquis autem ex vobis pater, si
filius ab eo petierit panē, nū lapidē
ei dabit? aut si piscem, num pro pi-
sce dabit ei serpentem?

Aut si petierit ouum, num dabit
ei scorpionem?

Si vos igitur quum sitis mali, no-
stis bona dona dare liberis vestris,
quanto magis Pater vester cælestis
dabit Spiritum sanctum iis qui ab
eo petierint?

¶ Eiecit etiam dæmonium quod
erat mutum. factum est autem, e-
gresso dæmonio, loquutus est mu-
tus: & mirata est turba.

Exemplum horridum
et insanabile exco-
cationis, quum mala
conscientia et de-
nata malitia
Dei blasphemant.

Quidam verò ex iis dixerunt,
¶ Per Beelzebul principem dæmo-
niorum eiicit dæmonia.

Et alii tentantes, signum è cælo
petebant ab eo.

Ipse verò quum sciret cogitatio-
nes eorum, dixit eis, ¶ Omne regnū
dissidens aduersus sese, vastatur: &
domus aduersus sese *dissidens*, ca-
dit.

Dignoscendi veri
Christi à falso hære-
ta ratio est, quid ve-
rus Christus eius Sa-
tana nulla profana
edificatione pacifera

Quòd si etiam Satanas aduersus
seipsum dissidet, quomodo stabit
regnum eius? Nam dicitis, per Beel-
zebul eiicere me dæmonia.

Quòd si ego per Beelzebul ei-
cio dæmonia, filii vestri per quem
eiiciunt? propterea ipsi erunt ve-
stri iudices.

Sin autem digito Dei eiicio dæ-
monia, nempe peruenit ad vos re-
gnum Dei.

Quum validus quispiam arma-
tus custodit aulam suam, in pace
sunt ea quæ habet.

Post-

^a אינא גיר מנכון אבא דישאליוהי
^b ברה לחמא למא כאפא מושט לה
^c ואן נונא יישאליוהי למא חלף נונא
^d חויה מושט לה :

11 *Quis enim ex vobis[est] pater, à quo petit filius panem, nunquid lapidem porrigit ei? et si piscē petierit ab eo, nunquid propisce serpentem porrigit ei?*

12 *Et, si ouum petierit ab eo, nunquid ipse scorpionem porriget ei?*

13 *Et, si vos qui mali estis, nostis dona bona dare filiis vestris, quanto magis Pater vester è calis dabit Spiritum sanctum iis qui petunt à se?*

14 *Et quum eiiceret demonium quod erat mutū, factū est ut quum egressum esset illud demonium, loqueretur ipse mutus: et mirata sunt turba.*

15 *Quidam autem ex iis dixerūt, Per Beel-Zebub principem demoniorum eiicit demonia.*

16 *Alii verò tentantes eum, signum è calo petebant ab eo.*

17 *Ieschua autem, qui sciebat cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum quod diuidetur contra seipsum, desertum reddetur: Et domus quæ contra seipsam diuiditur, cadit.*

18 *Et si Satanah contra seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis quod per Beel-Zebub eiicio demonia.*

19 *Et, si ego per Beel-Zebub eiicio demonia, filii vestri per quem eiiciunt? propter hoc erunt vobis indices.*

20 *Si autem per digitum Dei eiicio demonia, appropinquauit ad vos regnum Dei.*

21 *Quum fortis armatus custodit atriu suū, in tranquillitate est possessio eius:*
Kk.iii

ואן כרתא יישאליוהי למא הו עקרבא מושט לה :

ואן אנתון דבישא אנתון ידעין אנתון מוהכתא טבתא למתן לבניכון כמא יתיר אבוכון מן שמיא יתל רוחא דקודשא לאילין דשאלין לה :

וכר מפק שאדא דאיתוהי חרשא הוא דכר נפק הו שאדא מלל הו חרשא ואתדמרו כנשא : אנשא דין מנהון אמרו בבצל זכוב רישא דדיוא מפק הנא דיוא :

אחרנא דין כד מנסין לה אתא מן שמיא שאלין הו לה :

ישוע דין דידע הוא מחשבתהון אמר להון כל מלכו דתתפלג על נפשה תחרב וביתא דער קיומה מתפלג נפל :

ואן סטנא על נפשה אתפלג איכנא תקום מלכותה דאמרין אנתון דבבצל זכוב מפק אנא דיוא :

ואן אנא בבצל זכוב מפק אנא דיוא בניכון כמנא מפקין מטול הנא חנון יהוון לכוון דינא :

אן דין כצבעא דאלהא מפק אנא דיוא קרבר לה עליכון מלכותה דאלהא :

אמתי דחסינא כד מוין נטר דרתה בשינא הו קנינה :

אן

Euangelium

Επαὶ δὲ ὁ ἰσχυρότερος αὐτῶν ἐπελθὼν 22
νικήσῃ αὐτὸν, πλεῖον πανοπλίαν αὐτῶν αἵ-
ρει ἐφ' ἣν ἐπεποίθε, καὶ τὰ σκύλα αὐτῶν
διαδίδωσιν.

Ο μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ 23
ἔσται· καὶ ὁ μὴ σὺνάζων μετ' ἐμοῦ,
σκορπίζει.

Matth. 12. 43

Ὅταν τὸ ἀκαθάρτον πνεῦμα ἐξέλ- 24
θῃ ἀπὸ τῆς ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύ-
δρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν· καὶ μὴ
δύσκειον, λέγει, Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶ-
κόν μου ὅθεν ἐξῆλθον.

Καὶ ἐλθὼν διέσκει σεσαρωμήδον 25
καὶ κεκοσμημένην.

Heb. 6. 4
1. pet. 2. 20

Τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει 26
ἐπὶ αὐτῆς πνύματα πονηρότερα ἑαυ-
τῶν· καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γί-
νεται τὰ ἔσχατα τῆς ἀνθρώπου ἐκείνης χει-
ρότερα τῶν πρώτων.

Ἐρχέτο ὃ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα, 27
ἐπαράσσει γυνὴ φωνὴν ἐκ τῆς ὄχλου,
εἰπὲν αὐτῷ, Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βα-
πτίσασά σε, ὅτι μαστοὶ οὐκ ἐδήλασας.

Αὐτὸς δ' εἶπε, Μενούμε μακάριοι 28
οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ φυ-
λάσσοντες αὐτόν.

Matth. 12. 38

Τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροισομένων ἤρ 29
ξατο λέγειν, Ἡ γυνὴ αὕτη πονηρὰ ἔστι·
σημεῖον ὀπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθή-
σεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ
φερέφου.

Καθὼς γὰρ ἐρχέτο Ἰωνᾶς σημεῖον 30
τοῖς Νινυίταις, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ
ἀνθρώπου τῇ γυναι τούτῃ.

1. Reg. 10. 8
1. paral 9. 1

Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ 31
κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γυναι τού-
της, καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῆς
περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι πλεονεξίας
Σολομῶντος, καὶ ἰδοὺ, πλεονεξίας Σολομῶ-
ντος ὡςδε.

Ἄνδρες

Postquam verò quispiam eo va-
lidior inuadens vicerit eum, totā
armaturam eius aufert qua confi-
debat, & spolia eius distribuit.

Qui non est mecum, contra me
est: & qui non cogit mecum, spar-
git.

Adversus mediato-
res qui Christi cum
Sathana saltem ad iē-
pū conciliandi ratio-
nem querunt.

¶ Quum impurus spiritus exierit
à quopiam, transit per arida loca,
quærens requiem: & nō inueniēs,
dicit, Reuertar domum meam vn-
de exiui.

Qui non perferat
perire est conditio
quàm quinquam
capit.

Veniens igitur inuenit eam ver-
sam & ornatam.

Tunc proficiscitur & accipit se-
ptem alios spiritus peiores quàm
sit ipse: & ingressi habitāt illic: fit-
que vltima conditio hominis illi-
us deterior priore.

Factum est autem quū hæc dice-
ret, attollens vocem quædam mu-
lier è turba, dixit ei, Beatus uterus
q̃ te portauit, & vbera quæfuxisti.

Christi non capiat
laudem in sese, sed
in nostra salute.

Ipse autem dixit, Imò verò bea-
ti qui audiunt sermonem Dei, &
eum obseruant.

¶ Quum autem turbā congregare-
tur apud eum, cœpit dicere, Natio
hæc scelerata est: signum requirit:
sed signum non dabitur ei, nisi si-
gnum illud Ionæ Prophetæ.

Prepositi miraculo
rū flagitat orci, pro
miraculo panis au-
ferent.

Nam prout fuit Ionas signum
Niniuitis, ita etiam erit Filius ho-
minis nationi isti.

¶ Regina Austri surget in iudicio
cum viris nationis huius, & conde-
mnabit eos: quòd venerit à termi-
nis terræ vt audiret sapientiam So-
lomonis, & ecce, plus quàm Solo-
mon est hoc in loco.

Viri

אז דין יאתג מן דחסין מנה
יוכיוהי כלה זינה שקל הו דתביל
הוא עלוהי ובוזה מפלג :

מן דלא הוא עמי לוקבלי הו ומן
דלא כגש עמי מכדרו מכדר :

רוחא טנפתא מא דנפקת מן בר
נשא אולא מתכרכא באתרותג
דמיא לית כהון דתבעא לה נחא
ומא דלא אשכחת אמרא אחפוד
לכיתי אימכא דנפקת :

ואן יאתת אשכחתה דחמים
ומצבת :

הידין אולא דברא שבע רוחין
אחרנין דבישין מנה ועאלין ועמרין
תמן והוויא חרתה דבר נשא הו
בישא מן קדמיתה :

וכר חלין ממלל הוא ארימת
אנתתא חדא קלה מן כנשא ואמרת
לה טוביה לכרסא דטענתך ולתדיא
דאיניקוד :

אמר לה הו טוביהון לאילין
דשמעו מלתה דאלהא ונטרין לה:
וכד מתכנשין כנשא שרי למאמר
שרבתא הדא בישתא אתא בעיא
ואתא לא תתיב לה אלא אתה
דיוגן נביא :

איכנא גיר דהוא יוגן אתג
לניגויא הכנא יהוא אף כרה דאנשא
לשרבתא הדא :

מלכתא דתימנא תקומי כדינא
עם אנשא דשרבתא הדא ותחיבי
אנון דאתת מן עכריה דארעא
דתשמעי חכמתה דשלימון ודא דיתיר
מן שלימון הרבא :

22 Si verò veniens is qui fortior est eo,
vicerit eum, universam armaturam
eius tollit in qua confidebat, et prædā
eius diuidit.

23 Qui non est mecum, contra me est:
et qui non colligit mecum, dispergē-
do dispergit.

24 Spiritus impurus quum egressus
est à filio hominis, abiens circumit lo-
ca in quibus aqua non sunt, ut qua-
rat sibi requiem: et quum nō inuenit,
dicit, Reuertar in domum meam un-
de exiui.

25 Et si veniat, inuenit eam quòd est
decens et parata.

26 Tunc abiens ducit septem spiritus
alios qui peiores sunt quàm ipse, et in-
grediuntur, et habitant illic: et fit fi-
nis filii hominis illius peior quàm
principium eius.

27 Et quum hæc loqueretur, sustulit
mulier quadā vocem suam è turba,
et dixit ei, Beatus venter qui por-
tauit te et ubera quæ lactauerunt
te.

28 Dixit ei ipse, Beati illi qui audierūt
sermonem Dei, et custodierunt eum.

29 Et quum congregatæ essent turba,
cæpit dicere, Generatio hæc mala si-
gnum quærit: et signum non dabitur
ei, nisi signum Iauan Prophetæ.

30 Sicut enim fuit Iauan signum
Niniuitis, sic erit etiam Filius homi-
nis generationi huic.

31 Regina Austri surget in iudicio cū
viris generationis huius, et conde-
mnabit eos, quòd venerit à limitibus
terræ ut audiret sapientiam Scheli-
mun, et ecce excellentior quàm Sche-
limun, hîc.

2 Hebraica ana-
diplosis plena em-
phasi, pro Omni-
no disperget.

3 Sic quid à Rab-
bi Iuchannan fili-
us Zaccai, quum
vellet vnū ex di-
scipulis suis lauda-
re, his verbis vsus,
dixit, וילדתו, וזו
Felicē illam quæ
tē genuit vide in
tractatu Talmu-
dico פרקי אבות

Homi-

Euangelium

Iona, 3.5

Ἄνδρες Νινιυῖ ἀναστήσονται ἐν τῇ 32
κρίσει μᾶλλον ἢ τῆς γῆρας τούτης, καὶ κατα-
κρινοῦσιν αὐτὴν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ
κήρυγμα Ἰωνᾶ· καὶ ἰδοὺ, πλεῖον Ἰωνᾶ
ᾧδε.

Supra, 8.16
matth. 5.15
marc. 4.21

Οὐδεὶς ὃ λύχρον ἀψας, εἰς κρυπτόν 33
τίθεισιν, οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλὰ ἐπὶ
πύλινον, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι, τὸ
φῶς βλέπωσιν.

Matth. 16. 12

Ο λύχνος τῆς σαρκός, ὅστις ὁ 34
ὀφθαλμός· ὅταν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου
ἁπλοῦς ᾖ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτι-
νόν ᾖ· ἐπὶ δὲ πονηρὸς ᾖ, καὶ τὸ σῶμά
σου σκοτεινόν.

Σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοί, σκό- 35
τος ᾖ.

Εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, 36
μὴ ἔχον τι μέρος σκοτεινόν, ἔσται φωτει-
νόν ὅλον, ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστυπῇ
φωτίζῃ σε.

Εν δὲ τῷ λαλῆσαι, ἠρώτα αὐτὸν Φα 37
ρισαῖος πῶς ὅπως ἀρεστήσῃ παρ' αὐτοῦ.
εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.

Ο δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν 38
ὅτι ὡς ὅταν ἐβασίλειον πρὸς αὐτοῦ.

Matth. 23. 25

Εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς αὐτόν, 39
Νῦν ὑμεῖς ὅ Φαρισαῖοι τὸ ἐξωθεν τῆς
πότνης καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε·
τὸ δὲ ἐσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ
πονηρίας.

Ἀφρονες, ἔχ ὁ ποιήσας τὸ ἐξωθεν, 40
καὶ τὸ ἐσωθεν ἐποίησε;

Πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην· 41
καὶ ἰδοὺ, πάντα καθαρεύετε ὑμῖν ὅτι.

Ἀλλ' οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαῖοις, 42
ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον, καὶ τὸ
πῆλινον καὶ πάντας λαχάνους, καὶ ὅτι ἐρ-
χεσθε πλὴν κρίσιν καὶ πλὴν ἀγάπην πρὸς
Θεοῦ· ταῦτα ἐδὲ ποιῆσαι, καὶ κείνα μὴ
ἀφίεναι.

Οὐαὶ

Viri Niniuitæ resurgent in iudi-
cio cum hac natione, & condemna-
bunt eam: quod ad præconium Io-
næ resipuerint: & ecce, plus quàm
Ionas est hoc in loco.

Nullus verò lucernā accēsam in
occulto ponit, neq; subter modium:
sed in candelabrum, ut qui i ingre-
diuntur, splendorem videant.

Lucerna corporis est oculus. Quū
igitur oculus tuus fuerit simplex,
totum quoque corpus tuum luci-
dum erit: quum verò malus fuerit,
etiam corpus tuum tenebrosū
erit.

Confidera ergo num lumē quod
in te est, tenebræ sint.

Itaq; si corpus tuū totum lucidū
fuerit, nō habens aliquā partem te-
nebrosā: sic erit lucidum totum,
ut quū lucerna fulgore te illustrat.

Postquā autē loquutus esset, roga-
uit eū quidā Phariseus ut præderet
apud se. Ingressus igitur discubuit.

Phariseus autem quum hoc vidif-
set, admiratus est eum nō prius ab-
lutum fuisse ante prandium.

Dixit autem Dominus ei, Vos
quidem Pharisæi exteriorem pocu-
li patinæque partem purgatis: sed
quod intra vos est, plenum est rapi-
na & scelere.

Demētes, nōne qui fecit quod
foris est, etiā id quod int' est fecit?

Immo, ea quæ adsūt date in elee-
mosynam: & ecce, omnia erunt vo-
bis pura.

Sed vae vobis Phariseis, quoniā
decimatis mentham & rutam &
quoduis olus, sed præteritis iudi-
ciū & charitatē Dei. Hæc autē o-
portuit facere, & illa nō omittere.

Vae

Ideo accēduntur me-
tes cognitione Dei vi-
aliis aliis præluce-
mus: ac proinde labo-
randum in primis de
sera illa luce pericula.

Cultus Dei nō in ex-
terna munditie &
excogitatis ritibus,
sed in spirituali cor-
dis iustitia & chari-
tate posuit.

Hypocritarū est mi-
nuta persequi, præci-
pua omittere.

גברא נִינְוִיָא יִקוּמוּן בְּדִינָא עִם^א שְׂרֵפְתָא^ב הָדָא וַיִּחִיבוּנָהּ^ג דְּתִבּוּ^ד בְּכַרְזוּתָהּ דִּינֻנְן וְהָא דִּיתִיר מִן יוֹנָן^ה חֲרָבָא :

לֹא אָנֹכִי מְנַהֵר שְׂרָפָא וְסָאֵם לָהּ^ו בְּכִסְיָא אוֹתָתִית^ז סָאֵתָא אֵלָא לְעַל^ח מִן מְנַרְתָּא דְאִילִין^ט דְּעֵאלִין יַחוּזִין^י נוֹהֲרָה :

שְׂרָפָה דְּפִגְרָךְ אִיתִיהָ עֵינְךָ אִמְתִּי^{יא} חֲבִיל דְּעֵינְךָ פְּשִׁיטָא אִף כֻּלָּהּ פִּגְרָךְ יִהְיֹא נְהִיר אֲנִי דִין תְּהֻא בִישָׁא וְאִף פִּגְרָךְ יִהְיֹא חֲשׁוּךְ :

אֲזִידְהֵר חֲבִיל דְּלִמָּא נוֹהֲרָא דְּכָךְ^{יב} חֲשׁוּכָא הוּא :

אֲנִי דִין כֻּלָּהּ פִּגְרָךְ נְהִיר הוּא וְלִית בָּהּ מְנַתָּא מִדְּסַחְשׁוּכָא יִהְיֹא מְנַהֵר^{יג} כֻּלָּהּ אִיד דְּשְׂרָפָא בְּדִלְקָה מְנַהֵר לָךְ :

כִּד דִּין מְמַלֵּל בְּעָא פְּרִישָׁא חַד^{יד} דִּישְׁתַּרְא לִוְתָּהּ וְעַל אִסְתַּמַּךְ :

הוּא דִין פְּרִישָׁא כִּד חֲזִינָהּ אֲתִדְמַר^{יז} דְּלֹא לִוְקֶדֶם עֵמֶד מִן קֶדֶם שְׂרוּתָהּ :

אָמַר לָהּ דִין יֵשׁוּעַ הָשָׂא אֲנָתוֹן פְּרִישָׁא בְּרָה דְּכִסָּא^{יח} וְדִפְנָכָא^{יט} מְדִכִין^כ אֲנָתוֹן לְגוּ מְכֻבֵּן דִּין מְלֵא חֲטוּפִיא וּבִישְׁתָּא :

חֲסִירֵי רַעִינָא לֹא הֵיֵא מִן דְּעֵבֶד דְּלִבְר וּדְלִגּוּ הוּא עֵבֶד :

בְּרִם מִדְּסַחְשׁוּכָא^{כא} הִבּוּהִי בְּזִדְקָתָא^{כב} וְהָא כָּל-מִדְּסַחְשׁוּכָא דְּכָא הוּא לְכוּן :

אֵלָא וִי לְכוּן פְּרִישָׁא^{כג} דְּמַעְסָרִין אֲנָתוֹן נְנַעָא וּפְנָנָא וְכָל יוֹרֵק וְעֵבְרִין

אֲנָתוֹן עַל דִּינָא וְעַל חוּבָא דְּאֵלֵהָא^{כד} הֵלִין דִּין^{כה} וְלֹא הֵיֵא דְּתַעְבְּדוּן וְהֵלִין לֹא תִשְׁבְּקוּן :

32 Homines Niniuita surgent in iudicio cum generatione hac, et condemnabunt eā, qui cōuersi sunt per prædicationem Iannan: et ecce, excellentior quàm Jaunan hīc.

33 Nemo lucere facit lucernam, et ponit eam in abscondito aut subter modium, sed supra candelabrum: ut ii qui ingrediuntur, videant lumen eius.

34 Lucerna corporis tui est oculus tuus. Quñ igitur oculus tuus simplex [fuerit,] etiam totum corpus tuū erit lucidum: si autem fuerit malus, corpus quoque tuum erit tenebrosus.

35 Cave igitur ne lumen quod in te est, tenebræ sint.

36 Si autē totū corpus tuum lucidum sit, et nō sit in eo pars aliqua tenebrosa, erit lucidum totum, quemadmodū lucerna, quñ ardet, illuminat te.

37 Quum autem loqueretur, petiit ab eo Phariseus quidam ut cōuinaretur apud se: et ingressus accubuit.

38 Ille autem Phariseus quum vidisset eum, miratus est quod non prius lauisset ante refectionem suam.

39 Dixit autē ei Ieschua, Nunc vos Pharisei quod externum est poculi et patina mundatis internum autem vestrū plenum est rapina et malitia.

40 Carētes mēte, nōne q̄ fecit id quod est foris, etiā id quod intus est fecit?

41 Veruntamen id quod adest, date in eleemosynam: et ecce, omnia munda sunt vobis.

42 Sed et vobis Phariseis qui decimatis menthā et rutā et omne o-lus, et pertransitis iudicium et amorē Dei. Hæc autem oportebat ut faceretis, et illa non omitteretis.

U

מנה שטעמו
חלק:
נהר
פ
שרא
עול
סמך
חזא
אמר כסו
המה:
עסר שטעמו
שכל אורח
יריו:
שירותה מן
שרה וחזא
משתחו:
כרה רל
החופ:
פנכא רל
קערה גדולה
מלשון יין:
דכא

הב
דקתא כסו
צדקה:
עסר
דון
שטעם ולא
הוא צדיק:

Euangelium

Infra. 20. 46
Matth. 23. 6
Marc. 12. 38

Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀ- 43
γαπάτε πλεονεξίαν καὶ δεξιάν ἐν ταῖς
συνάγωγαῖς, καὶ τοῖς ἀσπασμοῖς ἐν
ταῖς ἀγοραῖς.

Matth. 23. 27

Οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς καὶ Φαρι- 44
σαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα
τὰ ἀδίδακτα, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ πεπα-
τωῦτες ἐπάνω ἐκ οἴδασι.

Matth. 23. 4
Act. 15. 10

Αποκριθεὶς δὲ πρὸς τοὺς νομικοὺς λέγει 45
αὐτοῖς, Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡ-
μαῖς ὑβρίζεις.

Ὁ δὲ εἶπε, Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς 46
οὐαὶ, ὅτι φορπίζετε τοῖς ἀνθρώποις φορ-
τὰ δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῷ δε-
κτύλῳ ὑμῶν οὐ φέρουσιν αὐτάς.

Matth. 23. 29

Οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνη- 47
μεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑ-
μῶν ἀπέκτειναν αὐτοὺς.

Ἀλλὰ μὴ τυρεῖτε καὶ συνδοκεῖτε 48
τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ
μὴ ἀπέκτειναν αὐτοὺς, ὑμεῖς δὲ οἰκο-
δομεῖτε αὐτῶν τὰ μνημεῖα.

Διὰ τὸν Θεὸν ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ εἶπεν, 49
Ἀποστέλλω εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ
ἀποστόλους, καὶ ἔξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι καὶ
ἐκδιώξουσιν.

ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν 50
προφητῶν, καὶ ἐκχυθῇ ἐπὶ τὴν κα-
ταβολὴν κόσμου, ἀπὸ τῆς γενεᾶς
ταύτης.

Gene. 4. 8
2. Paral. 24. 21

Ἀπὸ τῆς αἱματὸς Ἀβελ ἕως τοῦ αἵ- 51
ματος Ζαχαρίου, τῆς ἀπολομένης με-
ταξὺ τῆς θυσιάστρου καὶ τοῦ οἴκου· καὶ
λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γε-
νεᾶς ταύτης.

Οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε 52
πλεονεξίαν τῆς γνώσεως· αὐτοὶ ἐκ εἰς-
ήλθετε, καὶ οὐκ εἰσεργαζομένους ἐκω-
λύσατε.

Λέγοντος

¶ Væ vobis Phariseis, quoniam 43
diligitis primum confessum in cō-
uentibus, & salutationes in foris.

Hypocritæ & ambi-
tio plerumque conu-
lta.

¶ Væ vobis Scribæ & Pharisei hy- 44
pocritæ: quoniam estis vt monu-
menta quæ non apparent, & quæ
nesciunt ii qui super eaambu-
lant.

Hypocrite extemo
aspectu fallunt.

Respondens autē quidā ex Legis 45
interpretibus, ait ei, Magister, quū
hæc dicis, etiam nos afficis iniuria.

Hypocrite in alios se
uerissimi, omnia sibi
indulgent.

Ipse autem ait, ¶ Væ vobis quoq; 46
Legis interpretibus, quoniam one-
ratis homines oneribus difficili-
bus portatu, sed ipsi vno ex digitis
vestris non attingitis onera.

Væ vobis, quoniam ædificatis 47
monumenta Prophetarum, patres
autem vestri trucidarunt eos.

Hypocrite sanctos
mortuos honore pro-
sequuntur, quos viri
vostri crudelissime per-
sequuntur.

Nempe testimonio vestro com- 48
probatis facta patrum vestrorum:
quoniam illi quidem eos trucida-
runt, vos autem ædificatis eorum
monumenta.

Propterea etiam sapientia Dei 49
dixit, Mittam ad eos Prophetas &
Apostolos, & ex ipsis quosdam tru-
cidabunt, & quosdam expellent:

Vt à natione ista requiratur san- 50
guis omnium Prophetarum, effu-
sus à iactis fundamentis mundi:

¶ A sanguine Abel vsque ad san- 51
guinem Zachariæ, qui periit inter
altare & ædem: etiam dico vobis,
requiratur ab hac natione.

Væ vobis Legis interpretibus, 52
quoniam sustulistis clauem cogni-
tionis: ipsi nō introistis, & eos qui
introibāt prohibuistis.

Iam pridem si preci-
puè arcent populum
ab aditu cognitio-
nis Dei, quos oportet
esse. Ecclesia iustu-
tores.

Quum

וַיִּלְכּוּן פְּרִישָׁא דְרַחֲמִין אֲנִתּוֹן
רִישׁ^a מוֹתְבָא בְּכִנּוּשְׁתָּא וּשְׁלֵמָה
בְּשׁוּקָא^b :

43 *Va vobis Phariseis qui amatis pre-
cipuum confesum in synagogis ⁴ et
salutationem in plateis.*

4 Ad verbum,
Pacem: vt etiam
notatum. Hebra-
ismus.

וַיִּלְכוּ סָפְרָא וּפְרִישָׁא ^c גִּסְבִּי
בִּאפָּא ^d דְּאִיתִּיכּוֹן אִידָּן קְבִירָא דִּלְגָּא ^d
יִדְעִין וּבְנֵי-נָשָׂא מְהֻלְכִין עֲלֵיהוֹן ^f
וְלֹא יִדְעִין :

44 *Va vobis Legisperitis et Pharisei
hypocrite, qui estis sicut sepulchra
quæ non sunt nota, et filii hominis
ambulant super ea, et ignorant.*

וַעֲנֵא חֵד מִן סִפְרָא וְאָמַר לָהּ
מִלְפָּנֵי כֹד הָלִין אָמַר אַנְתָּ וְאַף לָן
מַצְעַר אַנְתָּ :

45 Et respondit unus ex Legis peritis,
et dixit ei, Præceptor, quum hæc dicis,
etiam nos ignominia afficis.

הוּ דִּין אִמֵּר אֵף לְכוֹן סִפְרָא וַי
^hדִּמְטַעֲנִין אֲנִתּוֹן לְבָנֵי-נִשָּׂא מוֹבֵלָא ^h
^{טען} יְקִירְתָּא וְאֲנִתּוֹן בְּחָדָא מִן צְבַעְתְּכוֹן
 לֹא קִרְבִּין אֲנִתּוֹן לְהִין לְמוֹבֵלָא :

46 Ipse autem dixit, Etiam vobis Le-
gisperitis vae, qui oneratis filios homi-
nis sarcinis grauibus, & uno ex digi-
tis vestris non attingitis illas sarcinas.

וַיִּלְכּוּ^k דַּבְּנֵי אֶתְחָן קְבֵרָא דְנָבִיא^k בְּנֵא
דְּאַבְחִיפּוֹן קְטָלוּ אֹמֶן :

47 *Va vobis q̄ edificatis sepulchra prophetarū quos patres vestri occiderūt.*

סֶהֱדִין אֶתְּוֹן הַכִּיל¹ וְגִבִּין אֶתְּוֹן¹
 בַּעֲבֵדָא דְאַבְהִיכוֹן דְּהִכּוֹן קִטְלוֹ אֲנוֹן
 וְאֶתְּוֹן¹ בְּגִין אֶתְּוֹן קִבְרִיחוֹן :

48 Testamini igitur ⁵ quod eligitis
opera patrum vestrorum: quoniam
illi interfecerunt eos, & vos edificatis
sepulchra eorum.

מִטּוֹל הָבָא אֶף חֲכָמָתָא אִמְרַת
דְּהָא אֲנָא אֲשֶׁר לְהוֹן נְבוֹאָה וְשִׁלְיָחָא
מִנְּהוֹן יִרְדְּפוּן וְיִקְטְלוּן :

49 Propter hoc etiam sapientia dixit,
Ecce, ego mittam ad eos prophetas et
legatos: ex ipsis persequentur et inter-
ficiant:

°דִּיתַתְּבֵּעַ דְּמָא דְּכֻלָּהוּן נְבִיִּיז
 פִּדְאֲתַאשֵׁד מִן דִּאֲתַבְּרִי עַל מִיז
 שְׂרַבְתָּא חֲדָא :

50 Ut requiratur sanguis omnium pro-
phetarum qui effusus fuit ex quo crea-
tus est mundus, à generatione ista:

מִן דְּמָה דְּהָבִיל עַד-מָא לְדְמָה
דְּזִכְרִיא הוּ דְּאַתְקַטְל בִּינִי הִיכְלָא
לְמַדְבַּח־אֵין אִמֵּר אֲנִי לְכוּ
דְּמַתְתַּבַּע מִן שְׂרַבְתָּא הֲדָא :

si *A sanguine Habil usque ad sanguinem Zechariah illius qui interfectus fuit inter templum et altare : etiam dico vobis quod requiratur à generatione ista.*

וַיִּלְכוּן סַפְרָא דִּשְׁקֵלְתוֹן ^aקְלִידָא
 דִּידַעְתָּא אֲנִתוֹן לֹא ^yעֲלִתוֹן וּלְאִילִין
 דְּעֵאלִין ^zכִּלִּיתוֹן :

52 *Væ vobis Legisperitis, qui sustulistis
claves scientiæ: ipsi non ingressi estis,
et eos qui ingrediebantur prohibuistis.*

וְכַד הָלִין אָמַר הוּא לְהוֹן^{bb} שְׂרִיו
סְפִירָא וּפְרִישָׁא^{cc} מִתְבַּאֵשׁ לְהוֹן
וּמִתְחַמֵּתִין הוּוּ^{dd} וּמִתְכַסֵּין מְלוּהִי :

53 Et quum hæc diceret eis, cœperunt
Legisperiti & Pharisei indignari: et
irascebantur, et aucupabantur ser-
mones eius: L. i.

6 Syra vox est
דודא דודא: quod
vocabulum Rab-
bi Salomo, Hebrae-
us interpres, expo-
nit per vocem שמש
Visco auihus infi-
dari.

Lli.

Euangelium

Λέγοντος δὲ αὐτοῦ ταῦτα πρὸς αὐ- 53
τοὺς, ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φα-
ρισαῖοι δεινῶς ἐνέχον, καὶ ἀποσομαπ-
τεῖν αὐτὸν πρὸς πλείονων.

Ενεδράζοντες αὐτὸν, καὶ ζητοῦντες 54
ἀπρεῦσαι πῶς ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἵνα κα-
τηγόρησωσιν αὐτόν.

Κεφάλαιον ιβ'

Matth. 16. 6
Marc. 8. 41

ΕΝ οἷς ἐπισύναχθῶν τῶν μυριάδων 1
τοῦ ὄχλου, ὥστε καταπατῆν ἀλλήλους,
ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,
Προῦτον προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύ-
μης τῆς Φαρισαίων, ἥ τις ἐστὶν ὑποκρίσις.

Supra. 8. 17
Matth. 10. 26
Marc. 4. 22

Οὐδὲν δὲ συγκαλυμμένον ἐστὶν ὃ 2
ἐκ ἀποκαλυφθήσεται· καὶ κρυπτόν, ὃ
οὐ γνωθήσεται.

Ανθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε, ἐν 3
τῷ φωτί ἀκουθήσεται· καὶ ὃ πρὸς τὸ
οὐκ ἐλάλησατε ἐν τοῖς ταμίαις, κηρυ-
χθήσεται ἐκ τῆς δωματίων.

Matth. 10. 28

Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου, Μὴ 4
φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτείνοντων τὸ σῶ-
μα, καὶ μὴ ταῦτα μὴ ἔχόντων πρὸς τὸ
τιμωρῆσαι.

Υποδείξω δὲ ὑμῖν πῶς φοβηθῆτε. 5
Φοβήθητε τὸν μὴ τὸ ἀποκτείνειν, ὅτι
οὐκ ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν·
καὶ λέγω ὑμῖν, τὸν φοβήθητε.

Matth. 10. 29

Οὐχὶ πέντε σρουδία πωλεῖται ἀσ- 6
σαρίων δύο, καὶ ἐν ὅσων ἐκ ἐστὶν
ὁ πληρωμένος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ;

1. Sam. 14. 45
Act. 27. 34

Αλλὰ καὶ αἱ τεῖχες τῆς κεφαλῆς 7
ὑμῶν πᾶσαι ἡριθμῶνται. μὴ οὖν φοβεῖ-
σθε πολλῶν σρουθίων διαφέρετε.

Supra. 9. 26
Matth. 10. 32
1. Tim. 3. 12

Λέγω δὲ ὑμῖν, Πᾶς ὃς ἂν ὁμολογή- 8
σῃ ἐν ἐμοὶ ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ ἐν
αὐτῷ ἐμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ.

Ο δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν 9
ἀνθρώπων, ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν
ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. Καὶ

Quum autē hæc eis diceret, cœ-
perunt Scribæ & Pharisei vehemē-
ter ipsi imminere, & eum allicere
ad loquendum de multis:

Enadēs quidem mū-
dus eo deterior quo
magis reprehēditur,
sed nihilominus mi-
nimē prodenda vers-
tas.

Insidiantes ei, & cupidē venan-
tes aliquid ex ipsius ore, ut eū ac-
cusarent.

Cap. XII.

¶ Interea quum coacta esset per-
multa turba, adeo ut alii alios
conculcarent, cœpit dicere disci-
pulis suis, In primis cauete vobis
a fermento Phariseorum, quod est
hypocrisis.

Fidelibus doctoribus
constat, cauendū
sunt in primis qui
puritatem doctrinæ
spectant: deinde dā-
da opera ut palam
et intrepide, anxili-
des facti, sinceram
doctrinam proponant.

¶ Nihil enim opertum est quod
non sit detegendum: neq; occultū
quod non sit cognoscendum.

Propterea quæ in tenebris dixi-
stis, in luce audientur: & quod in
aurem loquuti estis in cōclauibus,
prædicabitur supra domos.

¶ Dico autem vobis amicis meis,
Ne timete vobis ab iis qui trucidāt
corpus, & postea nō habent quod
amplius faciant.

Etiā si hypocritæ
habent principes, sua
crudelitatis mini-
stros, nulla tamen
causa est cur vel iū-
stissimum trepidemus:
quæ illis nihil possunt
nisi quod Deus vult,
nec unquam velis
Deum quod repugnet
suorum saluti.

Præmonstrabo autem vobis quæ
timeatis: timete eum qui postquā
trucidarit, præditus est autorita-
te iniiciendi in gehennam: etiam
dico vobis, hunc timete.

¶ Nōne quinque passeruli vane-
unt assariis duobus, & vnus ex iis
non est in obliuione apud Deum?

¶ Quinetiā capilli capitis vestri o-
mnes numerati sunt. ne igitur ti-
mete: multis passerulis præstatis.

¶ Dico autem vobis, Quisquis me
cōfessus fuerit coram hominibus,
Filius quoque hominis confitebi-
tur eum coram Angelis Dei:

Ingens constantis cō-
fessionis merces: hor-
renda abnegationis
pena, atque adeo ir-
remediabilis pena: si
dedisti opera ore et
animo blasphemetur
cognita veritas.

Qui verò negauerit me in con-
spectu hominum, abnegabitur in
conspectu Angelorum Dei.

א נכל ב בעין
ג סני
ד בעא
ה אחר
ו מרס ככו
ז מדעס או דבר

א ונכלין לה ב בסניאתא בד בעין
א למאחד מרס מן פומה דישכחון
א יאכלון קרצוהי :

קפלאון יב

א דוס
ב שרא
ג זור
ה חמירא הוא
ו חמס
ז אית
ח נסכ
ט אנף
י נכס
יא גלא
יב טשא

א וכד אתכנשו רבותא דפנשא
א סניאא איכנא דידישון חר לחר שרי
א ישוע למאמר לתלמידוהי לוקדם
א אודרו כנפסכון מן חמירא
א דפרישא דאיתוהי מסב באפא :
א לית דין מרס דכסא דלא יתגלא
א ולא דמטשי דלא יתידע :

א שטס חונסר
ב ארן
ג לחש
ד שטס אנרג
ה כרו

א כל גיר דכחשוכא אמרתון בנהירא
א ושתמע ומרס דבתונא באדנא
א לחשתון על אנרא יתכרו :

א חוא
ב רמא

א אמר אנא לכון דין לרחמי לא
א תרחלון מן אילין דקטלין פגרא ומן
א בתר כן לית להון מרס יתיר למעבד :
א אחויכון דין מן מן תרחלון מן
א הו דמן בתר דקטל שליט למרמו
א בנהנא אין אמר אנא לכון דמן
א הנא דחלו :

א זון
ב אסר כמו
ג אסר כטבע
ד קטן הוא
ה טעא

א לא חמש צפרין ז מודכנן בתרין
א אסרין וחדא מנהון לא טעיא קדם
א אלהא :

א חטעס שער
ב צמט ראשכס
ג מנה
ד סנא
ה יתר

א דילכון דין אף סנא דסער
א דרישכון כל הין מנן אנן לא חכיל
א תרחלון דמן סנא דצפרא מיתרין
א אנתון :

א ירה
ב ירה

א אמר אנא לכון דין דכל דיודא
א בי קדם בני נשא אף ברה דאנשא
א יודא בה קדם מלאכוהי דאלהא :
א אינא דין דכפר בי קדם בני
א נשא יתכפר בה קדם מלאכוהי
א דאלהא :

וכל

54 Et insidiosè agebant cum eo in multis, quærentes carpere aliquid ex ore eius, ut possent accusare eum.

Cap. XII.

1 ET quum congregata essent multitudines turbarum magna, adeo ut conculcarent ¹ alius alium, cæpit Ieschua dicere discipulis suis, Primum ¹ caute vobis ipsis à fermèto Phariseorum, quod est ² hypocrisis.

¹ Ad verb. Virgus vnu. Hebraismus

² Ad verb. Accēptio vultus. Hebraismus.

2 Non est autem quicquam quod latet, quod nō sit reuelandum: neque occultum, quod nō sit cognoscendum.

Quicquid enim in tenebris dixistis, in luce audietur, et quod in cubiculis in aurē mûsitastis, super tecta prædicabitur.

4 Dico autē vobis amicis meis, Ne timeatis ab iis qui occidunt corpus: et postea nō est eis aliquid amplius ad faciendum.

5 Ostendam autem vobis à quo timeatis. ab eo qui postquam interfecerit, potestatem habet iniiciendi in gihannah: etiam dico vobis ut ab hoc timeatis.

6 Nonne quinque passerēs emuntur duobus ³ assir, et unus ex illis ⁴ non fallit conspectum Dei?

³ De valore assir, vide annotationem quæ est in fine Marci, 12

⁴ Id est, Deum latere non potest

7 Vestrum autem etiam capilli casarii capitis vestri omnes numerati sunt. Ne igitur timueritis: nam multitudine passerum præstantiores estis vos.

8 Dico autem vobis quod omnis qui confessus fuerit me coram filiis hominis, etiam Filius hominis confitebitur eum coram Angelis Dei.

9 Qui autem negauerit me coram filiis hominis, negabitur coram Angelis Dei.

Ll. ij.

Euangelium

Matth. 23. 31
marc. 3. 18
1. ioh. 5. 10

Καὶ πᾶς ὁς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ
ἀνθρώπου, ἀφειθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς
τὸ ἅγιον Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ
ἀφειθήσεται.

Matth. 10. 29
marc. 13. 12

Ὅταν δὲ προσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ
ταῖς σιναγωγαῖς καὶ ταῖς δρχαῖς ἢ ταῖς
ἐξουσίαις, μὴ μεριμνᾶτε πῶς ἢ τί ἀπο-
λογήσησθε, ἢ τί εἰπῆτε·

Τὸ ἅγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς
ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὰς ἐκ τοῦ ὄχλου, Δι-
δάσκαλε, εἰπέ τῷ ἀδελφῷ μου μερί-
σαι δαί μετ' ἐμοῦ πλὴν κληρονομίαν.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἀνθρώπε, πῶς με
κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστήν ἐφ' ὑμᾶς;

Εἶπε ὁ θεὸς αὐτοῖς, Οὐαί, καὶ φυ-
λάσσετε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας· ὅτι οὐκ ἐν
τῷ πλεονεξεῖν πνί ἡ ζωὴ αὐτῶν ὅτι ἐν
τῷ ὑπαρχόντων αὐτῶν.

Ecc. 11. 19

Εἶπε ὁ παραβολῶν θεὸς αὐτοῖς,
λέγων, Ἀνθρώπου πνὸς πλοισίς διφθ-
ρησεν ἡ χώρα·

Καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ, λέγων,
Τί ποιήσω; ὅτι ἐκ ἔχω ποδὸς σινάξω τοὺς
καρποὺς μου.

Καὶ εἶπε, Τοῦτο ποιήσω· κατελῶ
ταῖς δόδοις, καὶ μείζονας οἰκοδομή-
σω· καὶ σινάξω ἐκεῖ πάντα τὰ θνητή-
ματά μου, καὶ τὰ ἀγαθά μου.

Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, Ψυχὴ, ἔχεις
πολλὰ ἀγαθά· καὶ μὴ εἰς ἐπὶ πολλά·
ἀναπαύου, φάγε, πίε, διφραίνου.

Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεός, Αφρον, ταῦ-
τῃ τῇ νυκτὶ πλὴν ψυχῆς σου ἀπαποῦσιν
ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, πνί ἔσαι;

Οὕτως ὁ θεσπεύων ἐαυτῷ, καὶ μὴ
εἰς Θεὸν πλουτῶν.

Matth. 6. 19
1. pet. 5. 7
psal. 54. 26

Εἶπε δὲ θεὸς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Διὰ τοῦτο ὑμῖν λέγω, μὴ μεριμνᾶτε
τῇ ψυχῇ ὑμῶν, πὺ φάγητε· μηδὲ τῷ σώ-
ματι, πὺ ἐνδύσῃτε.

¶ Et quisquis dicet quidpiam in
Filiū hominis, ei remittetur: ei
verò qui in Spiritum sanctum bla-
sphemauerit, non remittetur.

¶ Quum autem adduxerint vos ad
synagogas & ad magistratus ac po-
testates, ne solliciti estote quomo-
do aut quid pro defensione allatu-
ri, aut quid dicturi sitis.

Spiritus. n. sanctus docebit vos eo
ipso momēto, quā oporteat dicere

Dixit autem ei quidam ἐ turba,
Magister, dic fratri meo vt partia-
tur mecum hæreditatem.

Ipse verò dixit ei, Heus tu, quā me
vobis iudicē aut partitorē pfecit?

Dixit igitur eis, Videte, & caue-
te ab avaritia. neque enim quum
bona cuiuspiam redundant, vita ipsi
constat ex bonis suis.

Dixit autem eis parabolam in
hæc verba, ¶ Hominis cuiusdam
diuitis exuberarat regio:

Itaque ratiocinabatur apud se,
dicens, Quid faciam? nec enim ha-
beo vbi cogam fructus meos.

Et dixit, Hæc faciam: destruam
horrea mea, & maiora ædificabo:
& illic cogam omnes fructus me-
os, & bona mea:

Et dicam animæ meæ, Anima,
habes multa bona reposita in an-
nos multos: requiesce, comede, bi-
be, oblectare.

Dixit autē ei Deus, Demēs, hæc
nocte animā tuam repetūt abs te:
quæ verò parasti, cuius erunt?

Ita est qui thesaurum cōgerit si-
bi, nec est in Deo diues.

Dixit autē discipulis suis, ¶ Pro-
pterea dico vobis, ne solliciti esto-
te de anima vestra, quid esuri sitis:
neq; de corpore quare sitis induēdi

Magnum est confes-
sionis certamen, sed
vel infirmis cer-
tantibus non deerit
suo tempore quā
omnia possit.

Christus tribus de
causis recusat esse fa-
mulus hereditaria
iudex: primo, ne car-
nalem Iudeorum de-
Messia regno opinio-
nem foueat: secundo,
vt politicum imperiū
ab Ecclesiastico mini-
strio distinguat: ter-
tio, vt eis occurrentiū
doceat qui Euan-
gelii pretextu, atque
adeo ministrorum no-
mine ad praua sua
commoda abutuntur.

Nulli dementiores
quā diuites qui ab
opibus suis pendunt.

Seria cogitatio de
providentia Dei, re-
medium præbet ad-
uersus stultissimas et
maximè anxias ho-
minum de hac vita
solicitudines.

אמל^א וכל דיאמר מלתא על ברה
בשבק^ב דאנשא^ב ישתבק לה מן דעל רוחא
דין דקודשא יגדף לא ישתבק לה:
מא דמקרבין לכוין דין לכנושתא
קדם^ג רישא ושלטנא לא^ד תאצפון
יאכנא תפקון רוחא אומנא תאמרון:
רוחא גיר דקודשא ילפכון ביה
שעתא מדם^ה דולא דתאמרון:
אמר לה דין אנש מן הו כנשא
מלפנא אמר לאחי פלג עמי ירתותא:
ישוע דין אמר לה גברא מנו^ו אקימני
עליכון דינא ומפלגנא:
ואמר לתלמידוהי אודוהו מן כלה
יענותא מטול דלג^ז ביתירותא
דנכסא אית חיא:
ואמר^ח מתלא לותהון גברא חד
עתירא אעלת^ט לה ארעה^י עללתא
סניאתא:
ומתחשב הוא כנפשה ואמר מנא
אעבד דלית לי איכנא^{יא} דאחמול
עללתי:
ואמר הדא אעבד אסתור בית
קפסי^{יב} ואכנא ואורב אנון^{יג} ואחמול
תמן כלה עבורי וטבת:
ואמר לנפשי נפשי אית לכי טבתא
סניאתא^{יד} דסימן לשניא סניאתא^{טו}
אתתניחי^{טז} אכולי^{טז} אשתי אתבסמי:
אמר לה דין אלהא חסיר רענא
בהנא לליא נפשך^{טז} תבעין לה מנך
והלן דטיבת למן^{טז} יהוין:
הכנא הו מן דסאם^{טז} לה^{טז} סימתא
ובאלהא לא עתיר:
ואמר לתלמידוהי מטול הנא לכוין
אמר אנא לא^{טז} תאצפון לנפשכון מנא
תאכלון ולא לפגרכון מנא תלבשון:

10 Et omnis qui dixerit sermonem co-
tra Filium hominis, remittetur ei: qui
autem contra Spiritum sanctum bla-
sphemauerit, non remittetur ei.
11 Quum autem obtulerint vos in syn-
agogis coram principibus et potestat-
te habentibus, ne solliciti sitis quomo-
do proferatis defensionem, aut quid
dicturi sitis.
12 Spiritus enim sanctus docebit vos
in illa hora id quod oportet ut dicatis
13 Dixit autem ei quidam ex ea turba,
Præceptor, dic fratri meo [ut] diuidat
mecum hereditatem.
14 Ieschna autem dixit ei, Homo, quis co-
stituit me super vos iudicem et diuisorem?
15 Et dixit discipulis suis, Cauete ab
omni auaritia. quia nequaquam in
abundantia facultatum est vita.
16 Et dixit parabolam ad eos, Homi-
ni cuidam diuiti produxerat eius so-
lum prouentus multos.
17 Et cogitabat apud se, et dicebat,
Quid faciam, quum non sit mihi ubi
coaceruem prouentum meum?
18 Et dicebat, Hoc faciam, destruam repo-
sitoria mea, et edificabo ac faciam ma-
iora ea, et coaceruabo illic omne fru-
mentum meum et bona mea:
19 Et dicam anime meae, Anima mea
sunt tibi bona multa, quæ reposita sunt
in annos multos: requiesce, comede, bi-
be, exulta.
20 Dixit autem ei Deus, O carens men-
te, hac nocte animam tuam querent abs-
te: et hæc quæ paraasti, cui erunt?
21 Sic est is qui thesaurizat sibi the-
sauros, et in Deo non est diues.
22 Et dixit discipulis suis, Propter hoc
vobis dico, ne solliciti sitis anima ve-
stra quid comedetis, neque corpori
vestro quid induetis.

5 Ad verb. Quo-
modo proferatis
dilatatione, siue
respiratione, hoc
est rationes qui-
bus vos ab oppres-
sione calumniato-
rum subleuetis.

6 Ad verbum;
Locum capfarum
meorum. Vox dicitur
proprie significat
arcam in qua re-
conduntur vestes
vel alie res precio-
se: & alludit ad ca-
psam, Latinam vo-
cem, à qua fortas-
sis desumpta est
sed dilataur eius
significatio, ut la-
tius hic pateat
quam apud Lati-
nos, quum etiam
ad prouenturum
repositoria acco-
modetur.

Euangelium

Ἡ ψυχὴ πλεονέχει τοῦ σώματος, καὶ τὸ σῶμα, τῆς ἐνδύματος.

Κατανοήσατε τοὺς κόρυμβους, ὅτι οὐκ ἀπείροισιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστι θεμέλιον, καὶ οὐκ ἀποθήκη· καὶ ὁ Θεὸς τρέφει αὐτοὺς· πόσω μάλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῇ πετεινῷ;

Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δυνάται, ὥστε προσδεῖναι τῇ πλῆϊ ήλικίᾳ αὐτῆς πῶτον;

Εἰ οὐκ οὕτως ἐλάττωσον δυνάσθε, ἢ τῇ λοιπῶν μεριμνᾶτε;

Κατανοήσατε τὰ κρίνα, πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει· λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομῶν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτῆς περιέβαλετο ὡς ἐν τούτων.

Εἰ δὲ τὸν χόρτον ἐν τῷ ἄρῳ σήμερον ὄντα, καὶ αὐρὸν εἰς κλίβανον βάλλόμενος ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννισι, πόσω μάλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

Καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τὴν φάσιν, ἢ τὴν πῖναι· καὶ μὴ μετεωρίζεσθε.

Ταῦτα γὰρ πάντα, τὰ ἔθνη τῆς κοσμοῦ ζητεῖ· ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι ζητεῖτε τούτων.

Πλὴν ζητεῖτε πρῶτον βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσονται ὑμῖν.

Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν πρῶτον· ὅτι δίδωκεν ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν πρῶτον βασιλείαν.

Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην. Ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάνα μὴ παλαιούμην, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐκτίζει, οὐδὲ σὴς διαφθείρει.

Οπου γὰρ ὂν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδίᾳ ὑμῶν ἔσται.

Εἰσωσαν

Anima plus est quàm alimentũ, & corpus quàm vestitus.

Cōsiderate coruos: nec enim seminant, neq; metunt, quibus non est cella neq; horreum: & tamen Deus alit eos: quanto vos præstatis volucribus?

Quis autem ex vobis sollicitè cogitando potest apponere ad staturam suam cubitum vnum?

Itaq; si ne id qd̄ de quod minimũ est potestis, qd̄ de cæteris solliciti estis?

Considerate lilia, quomodo crescunt. non fatigantur, neq; nent: dico autem vobis, ne Solomonẽ quidem cum omni gloria sua amictũ fuisse vt vnum ex his.

Quod si herbã quæ hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ita circumuestit, quanto magis vos ὁ̄ exigua fide præditi?

Vos igitur ne quærite quid esuritis, aut quid bibitori: & ne suspensio animo estote.

Hæc enim omnia gentes mundi requirunt: Pater autem vester nouit vos istis indigere.

Quin potius quærite regnum Dei, & hæc omnia adiicientur vobis.

Ne time, ὁ̄ parue grex: nam visum est Patri vestro dare vobis regnum.

Vēdite bona vestra, & date elemosynam. Parate vobis crumenas quæ non veterascunt, thesaurum in cælis qui nūquam deficiat: quod fur non appropinquat, ὅ̄ vbi tinea non corrumpit.

Vbi enim thesaurus vester est, illic & cor vestrum erit.

Sint

אטעם סיכרתא
מאכל מן סכר :

נפשא גיר יתירא מן סיכרתא
ופגרא מן לבושא :

ב בקא
ג נעכא חם
ה עורבים
ו טעסותן חדר
ז בית קפסא חם
ח האוצרות
ט טעס תרס
י השביע
יא יתר

אתבקו בנעכא דלא זרעין ולא
חצרון ולית להון תונא ובית קפסא
ואלהא מתרסא להון כמא הכול
אנתון יתירין אנתון מן פרחתא :

יב יצא
יג יסף
יד קום

אינא דין מנכון כד יצא משכח
למוספו על קומתה אמתא חדא :

יז שרכא רד
יח השאר
יט יצא
כ בקא
כא ששן
כב רבא
כג לאח

אן דין אף לא זעורתא משכחין
אנתון מנא על שרכא יצפין אנתון
אתבקו בשושנא איכנא רבין
דלא לאין ולא עולין אמר אנא לבון
דין דאף לא שלימון בכלה שוכחה
אתכסי איך חדא מן הלין :

כד כסא
כה יום
כו אית
כז תנור
כח יתר
כט אמן

אן דין לעמירא דיוסנא איתוהי
בחקלא ומחר נפל בתנורא אלהא
הכנא מלבש כמא יתיר לבון זעורי
הימנותא :

לז בעא
לח אכל
לחא שחא
לחב טעס יפרא
לחג כמו יתפרד

ואנתון לא תבעון מנא תאכלון
ומנא תשתון ולא יפהא רענכון
בהלין :

לד בעא
להא בעא
להב בעא

הלין גיר בלהין עכמא חו דעלמא
פעין אף לבון דין אכובון ידע
דמתבעין לבון הלין :

להג בעא
להד יסף

ברם בעו מלכותה דאלהא
וחלין פלחין מתתוספן לבון :

להה חבא
להו בחל כמו
להז נתן

לא תדחל גורא זעורא דצבא
אכובון דיתל לבון מלכותא :

להי קא
להיב יחב
להיג ורפ
להיד כס
להיז כלא
להיח פפ
להיט טו

זכנו קנינכון וזכנו ודקתא
עכדו לבון כיוסא דלא בלין
וסימתא דלא גינא בשמיא איכא
דגנכא לא קרב וססא לא מחבל :

להיכ יסף
להיח פפ
להיט טו

איכא גיר דאיתיה סימתכון
תמן יהוא אף לבכון :

להיכ יסף
להיח פפ
להיט טו

יהון

23 Anima enim praestantior est quam
esca, & corpus [praestantius] quam ve
stimentum.

24 Considerate coruos, qui non serunt
neque metunt, neque sunt eis cubicu
la & repositoria, & Deus nutrit eos.
Quanto igitur vos praestantiores estis
volucris?

25 Quis autem ex vobis, quum solici
tus est, potest addere ad staturā suam
cubitum unum?

26 Si verò etiam minimum non po
testis, quid pro reliquo solliciti estis?

27 Considerate lilia quomodo crescunt:
et non laborant, neque nent: dico au
tem vobis quod ne Schelimun quide
in omni sua gloria amictus fuit sicut
unum ex illis.

28 Si autem gramen, quod hodie est in
agro, et cras ruit in clibanum, Deus
sic vestit, quanto, magis vos pusilli fi
de?

29 Et vos ne queratis quidnam come
detis, & quid bibetis: neque distra
hatur cogitatio vestra in istis.

30 Hac enim omnia populi huius
mundi querunt: vobis autem quoque
Pater vester novit quod necessaria
sunt haec.

31 Quin potius querite regnum Dei,
et haec omnia adiicientur vobis.

32 Ne timeas⁷ grex pusille, quia vult
Pater vobis dare regnum.

33 Vendite possessionem vestrā, et da
te⁸ eleemosynam. Facite vobis crume
nas quae nō vetera sunt, et thesaurū
qui non transit, in celo quō fur nō ac
cedit, et tinea non corrumpit.

34 Vbi enim est thesaurus vester, ibi
etiam erit cor vestrum.

L.iiij.

7 Legitur quo
que גורי pro pusil
lo grege, in para
phrasie Chaldaeo
1. Reg. 20. 27

8 Observatione
dignum quod He
braeis, Chaldaeis &
Syris צדקה & צדקה
id est iustitia dica
tur eleemosyna,
quo docent muni
ficentiam erga ino
pes, esse iustitiae
non postremam
partem: quae etiā
Lege districtè præ
cipitur Deut. 15, Re
mansit autē eius
dem nominis usus
in Nouo quoq;
testamēto 2. Cor. 9
& in Euangelio
pluribus locis oc
currit.

9 Nam idē si
gnificat quod עבר

Euangelium

1. Pet. 2. 13

Εστωσαν ὑμεῖς αἱ ὀσφύες ὡς ἐλ- 35
σμέναι, καὶ οἱ λύχνοι καὶ ὀρθοί.

Καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνδράποδοι ὡς 36
δεδουλομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν, πότε ἀνα-
λύσῃ ἐκ τῶν γάμων· ἵνα ἐλθόντος καὶ
κρίσαντος, βύθως ἀνοίξωσιν αὐτῶν.

Μακάριοι οἱ δούλοι ἐκείνοι οἱ ἐλ- 37
θὼν ὁ κύριος· ὁ δὲ ἄνθρωπος γρηγοροῦντας.
ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὡς ἐλθὼν, καὶ
ἀνακλινεῖ αὐτοῖς, ἔτι παρελθὼν διακο-
νήσῃ αὐτοῖς.

Καὶ ἐὰν ἐλθῇ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλα- 38
κῇ, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἐλθῇ, καὶ
ὁ δὲ ἄνθρωπος οὕτως, μακάριοι εἰσιν οἱ δούλοι
ἐκείνοι.

Matth. 24. 43
apoc. 16. 15

Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι εἴ ἢ ὁ οἰ- 39
κοδεσπότης ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχῃ,
ἐγρηγόρησεν ἂν, καὶ ἐκ αὐτοῦ ἀφῆκε διορυ-
γμῶν τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Καὶ ὑμεῖς οὕτως γίνεσθε ἔτοιμοι· ὅτι ἢ 40
ὥρα οὐ δοκεῖτε, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρ-
χεται.

Εἶπε ὁ αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κύριε, ὡς 41
ἡμᾶς πῶς ὁ ἀποστόλος ταῦτα λέγεις,
ἢ καὶ ὡς πάντας;

Εἶπε ὁ Κύριος, Τίς ἀρετὴ ὅτι ὁ π- 42
ρὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν κατέστη-
σεν ὁ κύριος ἐπὶ τῆς διακονίας αὐτοῦ,
τὸ δίδοναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτερον;

Μακάριος ὁ δούλος ἐκεῖνος, ὃν 43
ἐλθὼν ὁ κύριος αὐτῷ ὁ δὲ ἄνθρωπος ποιῶν-
τα οὕτως.

Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶ- 44
σι τοῖς ὑπαρχουσιν αὐτῷ κατέσται
αὐτόν.

Εὰν δὲ εἴπῃ ὁ δούλος ἐκεῖνος ἐν τῇ 45
καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει ὁ κύριός μου
ἔρχεσθαι καὶ ἀρξήται τυπτεῖν τοὺς παῖδας
ἔτι τοὺς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ
μεθύσκεσθαι.

Ἡ εἰ

¶ Sint lumbi vestri præcincti, &
vestrae lucernæ accensæ.

Et vos similes estote iis qui ex-
pectant quando dominus suus re-
uersus sit à nuptiis: vt quum vene-
rit ac pulsauerit, statim aperiāt ei.

Beati serui illi, quos, quum vene-
rit dominus, inueniet vigilantes.
amē dico vobis, præcinctus faciet
vt discumbant, & prodiens mini-
strabit eis.

Et si venerit secunda vigilia, &
si tertia vigilia venerit, atque ita
inuenerit, beati sunt serui illi.

¶ Hoc autem scitote, si sciret pa-
ter familiās qua hora fur ventu-
rus sit, vigilaret, nec sineret perfo-
di domum suam.

Et vos igitur estote parati: quia
qua hora non putatis, Filius homi-
nis veniet.

Dixit autem ei Petrus, Domine,
nobis dicis istam parabolam, an e-
tiam omnibus?

Dixit autem Dominus, Quis nā
est fidus dispensator ac prudens,
quē dominus præficiet famulatio
suo, vt in tempore det demēsū?

Beatus seruus ille quem dominus,
quum venerit, inuenerit ita facien-
tem.

Verè dico vobis, omnibus suis
bonis præficiet eum.

Quòd si dixerit seruus ille in cor-
de suo, Tardat dominus meus ad-
uentum: cœperitque verberare
seruos & ancillas, & edere & bibe-
re & inebriari:

Fidelium seruorum
Deserta in hoc mun-
do, est perigil qua-
dam peregrinatio,
præcinctus verbi lucer-
na.

Nullus maior incum-
bis vigilandi necessi-
tas quam is qui ali-
quem honoris gra-
dum in Dei familia
sunt adepti.

^a מן חרץ ונפל
הריש: יהוון אסירין חציכון ^a ומנהרין
שרניכון:

^b דמיה
^c סכא
^d פנא
^e שתא
^f אתא: ויהו דמין לאנשא דמסכין למרהון
דאמתי יפנא מן בית משתותא דמא
דאתא ונקש מחדא יפתחון לה:

^g טוב
^h אתא
ⁱ עור: ^g טוביהון לעכדא הנון אילין ^h דאתא
מרהון וישכח אנון בד ⁱ עירין אמן
אמר אנא לכון ^k דיאסור חצוהיויסמך
אנון ויעבר ישמש אנון:

^m נטר
ⁿ אתא: ואן במטרתא דתרתין או דתלת
יאתא וישכח הכנא טוביהון לעכדא
הנון:

^o ידע
^p דאלו כמו
^q דאילו
^r נטר
^s אתא
^t עור: הדא דין דעו ^p דאלו ידע הוא מרא
ביתא באידא ^q מטרתא ^r אתא גנבא
מתתעיר הוא ולא שבק הוא
דיתפלש ביתה:

^u הוה
^v טיב: אף אנתון הכיל ^u הוה ^v מטיבא
דבהי שעתא דלא סכרין אנתון אתא
ברה דאנשא:

אמר לה שמעון כאפא מן לותן
אמר אנת לה למתלא הנא או אף
לות כל-נש:

^x כי בא לאח
^y חשאלה
^z אית
^{aa} אמן
^{bb} קום
^{cc} בבל כמו
^{dd} נתן
^{ee} זכן כמו זמן
^{ff} אתא: אמר לה ישוע מנו- ^x כי ^y איתוהי
רב ביתא ^z מהימנא וחכימא
דיקמיוהי מרה ער תשמשתה
דיתל פרסא ^{bb} בזכנה:

^{dd} אתא: טובוהי להו עכדא ^{dd} דיאתא
ושכחוהי דעבר הכנא:

^{ee} שריראית
^{ff} טעמו כאמת מן
שרר:
קום: שריראית אמר אנא לכון
דיקמיוהי על בלה קנינה:

^{gg} אחר
^{hh} אתא
ⁱⁱ שרא
^{kk} מרה
^{ll} אמה
^{mm} שרא
ⁿⁿ שתא
^{oo} רוא: אן דין יאמר עכדא הו בלה דמרי
מוחר ^{gg} למאתא ^{hh} וישרא ^{kk} לממחא
לעכדא ^{ll} ולאמהתא דמרה ^{mm} וישרא
למלעס ⁿⁿ ולמשתא ^{oo} ולמרוא:
יאתא

35 *Sint accincti lumbi vestri, et lucē-
tes lucerna vestra.*

36 *Et estote similes hominibus qui ex-
pectant dominum suum, quando re-
uertetur à domo conuiuii, ut quum
venerit et pulsauerit, ilico aperiāt ei.*

37 *Beati sunt serui illi quos quum ve-
nerit dominus eorum, inuenerit quo-
que vigilantes. Amen dico vobis
quod accinget lumbos suos, et accūbe-
re faciet eos, et trāsies ministrabit eis.*

38 *Et si in custodia secunda aut tertia
venerit, et inuenerit ita, beati sunt
serui illi.*

39 *Hoc autem scitote, quod si sciisset
dominus domus in qua custodia vē-
turus erat fur, vigilasset, neque si-
uisset ut aperiretur domus sua.*

40 *Etiam vos igitur estote parati,
quia ea hora qua non putatis veniet
Filius hominis.*

41 *Dixit ei Schemeun Cipha, Domi-
ne noster, ad nos dicis tu parabolam
hanc, an etiam ad omnem homi-
nem?*

42 *Dixit ei Ieschua, Quisnam est
¹⁰ dispensator fidelis et prudens, quē
constituit dominus eius super famu-
litium suum, ut det portionem [cibi]
in tempore suo?*

43 *Beatus est seruus ille quē veniens
dominus eius inuenerit quod faciat ita*

44 *Verē dico vobis quod constituet eū
super uniuersam possessionem suam.*

45 *Si verò dixerit seruus ille in corde
suo, Dominus meus tardat venire:
et inceperit percutere seruos et an-
cillas domini sui, et inceperit edere
et bibere, et inebriari:*

Ve-

¹⁰ Ad verbum.
Qui nutrit fami-
liā, vel nutritus fa-
milia. Elegas peri-
phras. dispensa-
toris, ab eius mū-
nere.

Euangelium

Ἦξει ὁ κύριος τῶ δούλου ἐκείνου ἐν 46
ἡμέρᾳ ἢ ὡς περὶ σδοκᾶ, καὶ ἐν ὥρᾳ ἢ οὐ
γινώσκει· καὶ διχοτομήσῃ αὐτόν, καὶ τὸ
μῆρος αὐτοῦ μὴ τῶν ἀπίστων θήσῃ.

Εκεῖνος δὲ ὁ δούλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα 47
τοῦ Κυρίου ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἐξουμα-
σας, μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐ-
τοῦ, δαρήσεται πολλὰς·

Ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας ὅ ἅξια πλη- 48
γῶν, δαρήσεται ὀλίγας. παντὶ δὲ ὡς ἐδό-
θη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ·
καὶ ὡς ὥρῃθεν το πολὺ, ὡς περισσώτερον ἀν-
τήσονται αὐτόν.

Γυρ ἡ λαὸν βαλεῖν εἰς πλὴν γλῶ, καὶ 49
πὶ θέλω εἰ ἡ δὴ ἀνήφθη;

Βάπτισμα ὃ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ 50
πῶς σὺνέχομαι ἕως οὗ τελεσθῇ;

Δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην ὀρεγρόμεθα 51
δοῦναι ἐν τῇ γῇ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ'
ἡ διαμερισματόν.

Ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ 52
ἐνὶ διαμερισματοῖς, τρεῖς ἐπὶ δυοῖς,
καὶ δύο ἐπὶ τριῶν.

Διαμεριθήσεται πατὴρ ἐφ' υἱόν, καὶ 53
υἱὸς ἐπὶ πατέρα· μήτηρ ἐπὶ θυγατέρα,
καὶ θυγάτηρ ἐπὶ μητέρα· πενθερά ἐπὶ
πλὴν νύμφῃ αὐτῆς, καὶ νύμφη ἐπὶ
πλὴν πενθερᾷ αὐτῆς.

Matth. 16. 2

Ἐλεγε δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις, Ὅταν ἴδῃ 54
τε τὴν νεφέλιν ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δις-
μῶν, ἀπὸ τότε λέγετε, Ὁμβρος ἔρχεται·
καὶ γίνεται οὕτως·

Καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε, Ὁπ 55
καύσων ἔσται· καὶ γίνεται.

Υποκριταί, τὸ πρὸς ὅσον τῆς γῆς καὶ 56
τοῦ οὐρανοῦ οἶδατε δοκιμάζειν· τὸν δὲ
καρπὸν τῆς πίστεως οὐ δοκιμάζετε;

τί δὲ

Veniet dominus serui illius die
quo non expectat, & qua hora nō
nouit: & separabit eum, partem-
que cum infidis ei assignabit.

Ille autem seruus qui nouit vo-
luntatem domini sui, nec se com-
parauit, nec fecit ex voluntate e-
ius, cædetur multis plagis:

Qui verò non nouit, & fecit di-
gna plagis, cædetur plagis paucis.
Porro cuicunque multum datum
est, multū repetetur ab eo: & apud
quem deposuerunt multa, am-
plius repositent ab eo.

Ignem veni missurus in terrā,
& quid volo si iam accensus est?

Sed baptismo oportet me bap-
tizi: & quomodo constringor vs-
quequo hoc perficiatur?

Putatis me aduenisse pacē datu-
rum in terrā? non, dico vobis, imò
dissidium.

Erunt enim ex hoc tempore quin-
que in vna domo dissidentes, tres
aduersus duos, & duo aduersus
tres.

Dissidebit pater aduersus filium
& filius aduersus patrem: mater
aduersus filiam, & filia aduersus
matrem: soecus aduersus nurū su-
am, & nurus aduersus socrum su-
am.

¶ Dicebat autem etiam turbæ,
Quum videritis nubem exorien-
tem ab occasu, statim dicitis, Im-
ber venit: & ita fit.

Et quum austrum flantem, dici-
tis, Æstus erit: & fit æstus.

Hypocritæ faciem cæli & terræ
nostis probare: hoc autem tēpus
quē fit vt non probetis?

Cur

Euangelium sicut est
vnicā vere pacis
causa inter pios, ita
est inter impios sum-
mae perturbationis
ocasio.

Homines, in terrenis
rebus acutissimi spē-
tanea malitia in us-
que ad caelestem vi-
tā spectant, penē ca-
cutiunt.

אָתָּא מָרָה דַּעֲבָדָא הוּ בְיוֹמָא
דְּלֵא סָכַר וּבִשְׁעָתָא דְּלֵא יָדַע
וְיַפְלָגִיּוּהִי וְיִסִּים מִנְתָּה עִם הַנּוֹן
דְּלֵא מִחִימָנִין :
עֲבָדָא דִּין אִינָא דִּידַע צְבִינָא דְּמָרָה
וְלֵא טִיב לָהּ אִיךְ צְבִינָה יִבְלַע
סְגִינָא :
הוּ דִּין דְּלֵא יָדַע וְעֲבָד מַדָּם דְּשׁוּא
לְמַחֲוֹתָא יִבְלַע מַחֲוֹתָא זְעוּרִיתָא כָּל
גִּיר דִּאֲתִיחַב לָהּ סְגִי סְגִי יִתְתַּבַּע
מִנָּה וְלָהּ דִּאֲתַנְגַּל לָהּ סְגִי יִתְרִיאִית
יִתְתַּבְּעוֹן בְּאִידָה :
נֹרָא אֲתִית דִּאֲרַמָּא בֶּאֱרַעָא וְצִבָּא
אִנָּא אֱלֹו מִן כְּדוּ יִיקַת :
וּמַעֲמוּדִיתָא אִית לִי דִּאֲעֻמֵּר וְסְגִי
אֱלִין אִנָּא עַד מָא דִּתְשַׁתְּמָלָא :
סְכָרִין אֲנָתוֹן דְּשִׁינָא אֲתִית דִּאֲרַמָּא
בֶּאֱרַעָא אִמֵּר אִנָּא לְכוּן דְּלֵא אֱלָא
פְּלִנּוּתָא :
מִן הָשָׂא גִיר יִהוּוֹן חֲמִשָּׁא בְּבִיתָא
חַד דְּפִלְגִין תִּלְתָּא עַל תִּרִין וְתִרִין
עַל תִּלְתָּא :
יִתְפִּלַּג גִּיר אֲבָא עַל בְּרָהּ וּבְרָא
עַל אֲבוּהִי וְאִמָּא עַל בְּרָתָהּ וּבְרָתָהּ
עַל אִמָּהּ חֲמִתָּה עַל בְּלָתָהּ וּפְלָתָהּ
עַל חֲמִתָּה :
וְאִמֵּר לְכַנְשָׂא מָא דְּחִזִּיתוֹן עֲנָנָא
דִּדְנַחָא מִן מַעֲרִבָא מַחְדָּא אֲמַרִין
אֲנָתוֹן מַטְרָא אֲתָא וְהוּא הִכְנָא :
וּמָא דְּנִשְׁכָּא תִימְנָא אֲמַרִין
אֲנָתוֹן דְּחֻמָּא הוּא וְהוּא :
נִסְכֵּי בֶּאֱפָא פֶּרְצוּפָא דְּשִׁמְיָא
וְדִאֲרַעָא יָדַעִין אֲנָתוֹן דִּתְפִּרְשׁוֹן
וּבְנָא דִּין הִנָּא אִיכְנָא לָא פִּרְשִׁין
לְמָנָא אֲנָתוֹן :

46 *Veniet dominus serui illius in die qua non putauit, et in hora qua non nouit: Et* ¹¹ *diuidet eum, et* ¹² *ponet partem eius cum eis qui non sunt fideles.*
47 *Seruus autem qui nouit voluntatem domini sui, neque parat se secundum voluntatem eius,* ¹³ *patietur multa.*
48 *Qui uero nō nouit, et fecit id quod dignum est plagis, patietur plagas paucas. Cuicūq; enim datū est multū, multum queretur ab eo. Et apud quē depositum est multum, amplius querent in manu eius.*
49 *Ignem ueni ut mittā in terram, et cupio utinam iam accensus sit.*
50 *Et baptismus est mihi ut [eo] baptizet, et multum premor usque dum perficiatur.*
51 *Putatis uos quod uenerim ut tranquillitatem immittam in terram? Dico uobis quod* ¹⁴ *non, sed diuisionem.*
52 ¹⁵ *Deinceps enim erunt quinque in domo una qui diuisi erūt, tres aduersus duos, et duo aduersus tres.*
53 *Diuidetur enim pater aduersus filium suum, et filius aduersus patrē suum: et mater aduersus filiam suam et filia aduersus matrē suam: socrus aduersus nurum suam, et nurus aduersus socrum suam.*
54 *Et dicebat turbis, Quum uideritis nubem quæ oriatur ab occidente, statim dicitis, Pluuia uenit: et est ita.*
55 *Et quum flat auster, dicitis quod aestus fiet: et fit.*
56 ¹⁶ *Hypocritæ faciem cali et terra nōstis discernere, tempus autem hoc quomodo non discernitis?*
Cur

¹¹ Id est, Remouebit, & auellet eū à familiæ administratione.

¹² Id est, Mercedē repēdet quam merentur serui in fidi.

¹³ Ad uerbum, Deuorabit: ut paulo post etiam.

¹⁴ Id est, Minime.

¹⁵ Ad uerbum, Ex nunc. Hebraismus.

¹⁶ Ad uerbum, Assumētes vultū. Vide Matth. 6. quæ de hac uoce anno tauimus.

Euangelium

Matth. 23

Τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε ὅ 57
δίκαιον;

Ὡς ὁ ὑπάρχος μὲν τῷ ἀντιδίκου σου 58
ἐπ' ἀρχόντα, ἐν τῇ οὐδ' ὅδ' ἐργασίαν
ἀπὸ ἀλλήλων ἀπ' αὐτοῦ. μήποτε κατα-
σύρη σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς
σε παραδῶ τῷ πλάτῃ, ὃς οὐ πλά-
κτωρ σε βάλλῃ εἰς φυλακὴν.

Λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕ- 59
ως οὐ καὶ τὸ ἔχρατον λεπτὸν ἀποδῶς.

Κεφάλαιον 15

Παρήσαν δὲ πνὲς ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ 1
ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῆς Γαλι-
λαίας, ὡς ὅτι αἷμα Πιλάτου ἐμίξε μὲν
τῇ θυσίᾳ αὐτῶν.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, 2
Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι ἔτι αἰμαρτω-
λοὶ ἢ πάντες οἱ Γαλιλαῖοι ἐγέν-
οντο, ὅτι τοιαῦτα πεπόνθασιν;

Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ με- 3
τανόητε, πάντες ὡσαύτως ἀπολείδετε.

Ἡ ἐκεῖνοι οἱ δέκα καὶ ὀκτώ, ἐφ' οὓς 4
ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωάμ, ὃς ἀ-
πέκτεινεν αὐτοὺς, δοκεῖτε ὅτι οὗτοι ὀφει-
λέται ἐξυμῶντο πρὸς πάντας ἀνθρώ-
πους τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλὴμ;

Οὐχί, λέγω ὑμῖν· ἀλλ' ἐὰν μὴ με- 5
τανόητε, πάντες ὁμοίως ἀπολείδετε.

Ἐλεγε δὲ ταύτῃ τῇ παραβολῇ, 6
Συκὴν εἶχε τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ
πεφυλλομένη· καὶ ἦλθε καρπὸν ζητῶν
ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχ εὑρεν.

Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργὸν, 7
δοῦ, τεία ἐστὶ ἐρχομαι ζητῶν καρπὸν
ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὗρεν·
ἐκκοψόν αὐτὴν· ἵνα πᾶς τὸ γένος κα-
ταργῇ;

Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ, Κύριε, 8
ἀφ' ἧς αὐτὴ καὶ τὸ ἔτος, ἕως ὅπου
σκάψω περὶ αὐτῆς, καὶ βάλω κοπρίαν·
Καὶ

Cur autem & per vos ipsos non
iudicatis quod iustum est?

*Homines amore sui
ecci, ac proinde rino
si ac perimaces, pra-
mium sua stultitia
ferent.*

¶ Enimvero dum abis cum aduer-
sario tuo ad magistratum, da ope-
rā in via ut libereris ab eo: ne per-
trahat te ad iudicem, & iudex te
tradat exactori, & exactor cōiciat
te in carcerem.

Dico tibi, nō exhibis illinc vsque-
quo vltimū etiā minutū reddideris

Cap. XIII.

Adfuerunt autem eo ipso tē-
pore quidā annūtiātes ei de
Galilæis, quorū sanguinē Pilatus
mi scuerat cū ipsorum sacrificiis.

*Istis aliorum panis
non oportet nos in-
sultare, sed eis potius
ad resipiscētiā co-
tundere.*

Et respondens Iesus dixit eis, Pu-
tatis hos Galilæos præ omnibus
Galilæis peccatores fuisse, quoniā
talīa passi sunt?

Non, dico vobis: imò, nisi resipi-
scatis, omnes itidem peribitis.

Aut illos decem & octo supra
quos cecidit turris in Siloā, & tru-
cidauit eos, putatis debitores fui-
sse præ omnibus hominibus qui ha-
bitant in Hierusalem?

Non, dico vobis: imò, nisi resipi-
scatis, omnes itidem peribitis.

Dixit autem hanc parabolam,
Ficum habebat quidam plātātam
in vinea sua: & venit quærens fru-
ctum in ea, neque inuenit:

*Longa quidem est
Des patientia, sed
ita tamen ut tandē
quicquid exercet*

Dixit autem vinitori, Ecce, an-
ni tres sunt ex quo venio quærens
fructum in ficu ista, & nō inuenio:
excinde eam: quorsum etiam ter-
ram inutilem reddit?

Ille verò respondēs dixit ei, Do-
mine, dimitte eam etiam hoc anno
vsquequo foderō circum eam, &
mifero stercus:

למנא דין מן נפשכון לא דינין^a :
אנתון^b קושטא :

57 Cur autem à vobis ipsis non iudicatis veritatem?

מא גיר דאזל אנת עם בעל דינך^c
לות ארכונא עד באורחא אנת^d הב^e
תאגורתא^f ותתפרק מנה דלמא^g
יובלך לורת דינא ודינא יושלמך^h
לגביא וגביא ירמך בית אסירא :^k
ואמין אמר אנא לך דלא תפוק^m

58 Quum enim abis cum aduersario tuo ad principem, dum in via es da¹⁷ mercedem, et liberaberis ab eo : ne ducat te ad iudicem, et iudex tradat te exactori, & exactor coniciat te in domum vincitorum.

17 Paraphrastes vocem Græcam ἐργασίας (id est operam) pro operis mercede accepit : quo sensu etiam apud Latinos interdum accipitur

59 Et ammin dico tibi quod non exhibis inde donec dederis¹⁸ octauum ultimum.

18 Vide annotata Marc. 12. 42

קפלאון יג

Cap. XIII.

בחו דין זכנא^p אתו אנשין אמרו^q
ער גליליא הנון דפילטוס חלט^r
דמחון עם דבחיחון :

1 Eodem autem tempore venientes quidam dixerunt ei de Galileis istis, quorum Pilatus miscuit sanguinem sacrificiis ipsorum :

וענא ישוע ואמר לחון סברין אנתון^s
דהנון גליליא^t חטיין^u הו יתיר מן^v
כלהון גליליא דהכנא הוא אנון :

2 Et respondit Ieschna, ac dixit eis, Putatis vos quod illi Galilei peccatores fuerint plus quam omnes [alii] Galilei, quia sic factum est eis?

לא אמר אנא לכו דין דאף כלכו^w
אן לא תתובון הכנא^x תאכדון :

3 Non : dico autem vobis quod etiam omnes vos, si non conuersi fueritis, similiter peribitis.

או הנון תמנא עסר דגפל עליחון^y
מגדלא בשילוחא וקטל אנון סברין^z
אנתון דחטיין הו יתיר מן כלהון^{aa}
בני נשא דעמרין באורשלים :

4 Aut illi octodecim super quos cecidit turris in Schilucha, & interfecit eos, putatis vos quod peccatores erant magis quam omnes filii hominis qui habitant in Vrischelem?

לא אמר אנא לכו דין דאן לא^{ab}

5 Nequaquam : dico autem vobis, quod si non conuersi fueritis, omnes vos sicut illi peribitis.

תתובון כלכו^{ac} אפותחון^{ad} תאכדון^{ae}
ואמר מתלא הנא^{af} תאנתא אית^{ag}
הות לאנש דנציבא בכרמה^{ah} ואתא^{ai}
בעא בה פארא ולא אשכח :^{aj}

6 Et dixit parabolā hāc, Ficus erat cuidā quæ plātata erat in vinea eius : & veniēs quæsiuit in ea fructus, et nō inuenit.

ואמר לפלחא הא תלת שנין^{ak}

7 Et dixit cultori, Ecce, tribus annis veniens quero fructus in ficu hac, & non inuenio. absconde eam : quare otiosam reddit terram?

אתא^{al} אנא בעא אנא פארא^{am}
בתאנתא הדא ולא משכח אנא^{an}
פסוקיה למנא^{ao} מבטלא ארעא :

8 Et dixit ei cultor, Dimitte eam etiam hoc anno, donec coluero eam, et stercore auero eam. Mm.i.

אמר לה פלחא מרי שכוקיה אף^{ap}
הדא שנתא עד אפלחיה^{aq} ואזבליה^{ar}
ואן^{as}

b קש ת כמו קשט ר'אמת

c אזל

d ארכונא הוא השר כלשון

e יון

f אגור

g פרק

h וכל

i שלם

k גביא

l רמא

m נפק

n טעם בתל כמו נתן :

o שמונא ושומן מעא אחת היא

p ובפרק קמא דקידושין

q כגמרא כתוב

r ב פרושה לשומן :

s זכנא ר'ל

t זמן :

u אתא

v דכח

w חטא

x הוא

y חטא

z עמר טעמו שכן :

aa תוב

ab תתובון כלכו

ac תאכדון

ad ר'ל כמוחם :

ae אכד

af תאן ונפל

ag הנון :

ah אתא

ai בעא

aj שנה

ak תאן ונפל

al חנון :

am בטל

an שרש

ao אזבליה וכל וטעמו אשליך

ar זבל סביב

as לעקרה :

Euangelium

Καὶ μὲν ποιήσῃ καρπὸν· εἰ ὃ μὴ γέ, 9
εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψῃς αὐτὴν.

Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶ σὺναγωγῶν ἐν ταῖς σαββάσι. 10

Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ ἡ πνεῦμα ἔχουσα 11
ἀδενείας ἔτι δέκα καὶ ὀκτώ· ἢ ἡ σὺ
κώπλουσα, ἢ μὴ δουαμμένη ἀνακώψαι
εἰς τὸ παντελές.

Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς, περισφύ 12
νησε, ἔειπεν αὐτῇ, Γυναι, ὅποτέλευσαι
τῆς ἀδενείας σου.

Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ 13
παρεχρήμα ἠνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε
τὸ Θεόν.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχιεπιστάτης, 14
ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐδιδράπευ-
σεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ, Ἐξ ἡμέρας
εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις
οὐκ ἐρχόμενοι δεραπύεσθε, καὶ μὴ τῇ
ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.

Απεκρίθη οὐδ' αὐτῷ ὁ Κύριος, καὶ 15
εἶπεν, Ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν τῷ
σαββάτῳ οὐ λύει τὸ βουῖν αὐτοῦ ἢ τὸν
ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγαγὼν
ποτίζει;

Ταῦτέν γ', θυγατέρα Ἀβραάμ 16
συν, ἡ ἐδραπεν ὁ σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ
ὀκτὼ ἔτη, καὶ ἐδραπύθη ἀπὸ τοῦ δε-
σμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;

Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατηγύ 17
νοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ
πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαίρειν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐν-
δόξοις τοῖς γινόμενοις ἐκ αὐτοῦ.

Ελεγε δὲ, Τίνι ὁμοία ἔστιν ἡ βασιλεία 18
τοῦ Θεοῦ; καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτὴν;

Ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεως, ὃ λα- 19
βὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυ-
τοῦ· καὶ νύξησε, καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον
μέγα, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κα-
τέσπλωσαν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

Καὶ

Et siquidē tulerit fructū, *dimittes*:
sin minus, in futurum excindes eā.

Docebat autem in quadam syn-
agoga Sabbatho.

*Christus sacerdos de-
mitte de nos a Satana
vinculus liberaret.*

Et ecce, mulier adfuit habens spi-
ritum inualetudinis *ab* annis decē
& octo: eratque incurua, nec pror-
sus *se se* poterat recuruarē.

Ipsam autem quum vidisset Iesus
aduocauit, & dixit ei, Mulier abso-
luta es ab inualetudine tua.

Et imposuit ei manus: & illico
surrecta est, & glorificabat Deum.

Respondens autē praeſectus syn-
agogae, indignans quod Sabbatho
sanasset Iesus, dixit turbæ, Sex dies
sunt quibus oportet operari: his er-
go *diebus* venite & sanamini, &
non die Sabbathi.

*Vina hypocrisis ima-
go, & eiusdem merces.*

Respondit ergo ei Dominus, &
dixit, Hypocrita, vnusquisq; vestrū
Sabbatho nōne soluit bouem su-
um aut asinam à praeſepi, & ducit
aquatum?

Hanc autem filiam Abrahæ, quā
vinxerat Satanas ecce decem & o-
cto annos, non oportuit à vinculo
isto solui die Sabbathi?

Et quum hæc diceret, pudore af-
ficiebātur omnes qui se oppone-
bant ei: sed tota turba gaudebat
super omnibus gloriosis rebusquæ
fiebant ab eo.

¶ Dixit autē Iesus, Cui rei simile
est regnum Dei? & cui illud affimi-
labo.

*Dominus regnum se-
m a sensibus prin-
cipis inchoat, ut in-
ſperati progressus po-
tenti am eius melius
illuſtrent.*

Simile est grano sinapis, quod ac-
ceptum quispiam misit in hortum
suum: & creuit, & euasit in arborē
magnam, & volucres cæli nidulati
sunt in eius ramis.

Matth. 13. 31
Marc. 4. 31

ואן עבדת פארא ואן לא למא
חי תפסקיה :

כד דין מלך ישוע בשבתא בחדא
מן בנושתא :

אית הות תמן אנתתא דאית הות
לה רוחא דבורהנא שנין תמן
עסרא וכפפא הות ולא משכחא
הות דתתפשטי לגמר :

חזה דין ישוע וקרה ואמר לה
אנתתא שריתי מן בורחנכי :
וסם אידה עליה ומחדא
אתפשטת ושכחת לאלהא :

ענא דין רב בנושתא כד מתחמת
ער דאסי בשבתא ישוע ואמר
לכנשא שתא אנן יומין דבהון ולא
למפלח בהון הויתון אתין מתאסין
ולא ביומא דשבתא :

ישוע דין ענא ואמר לה נסב באפא
חד מנכון בשבתא לא שרא תורה
או חמרה מן אוריא ואזל משקא :
הדא דין דברתה הי דאכרחם

ואסרה אכל קרצא הא תמן עסרא
שנין לא לא חוא דתשתרא מן
הנא אסוריא ביומא דשבתא :

וכד הלין אמר הוא דהתין הו
בלהון אילין דקימין הו לקובלה
וכלה עמא חדא הו בבלהון
תמיהתא דהוין הו באידה :

אמר הוא דין ישוע למנא דמיא
מלכותא דאלהא ולמנא אדמיה :

דמיא לפרדתא דחרדלא הי
דנסב גברא ארמיה כגנתה
ורבת והות אילנא רבא ופרחתא
דשמיא אקנת בסוכיה :

תוב

9 Et si fecerit fructus [relinques:] et si non, cur viueret? abscindes eam.

10 Quum autem doceret Ieschua in sabbatho in una ex synagogis,

11 Erat ibi mulier cui fuerat spiritus infirmitatis annis duodecim, et curua erat, nec poterat sese extendere prorsus.

12 Vidit autem eam Ieschua, et vocauit eam, ac dixit ei, Mulier, soluta sis ab infirmitate tua.

13 Et posuit manū suam super eā: et cōfestim extendit sese, et glorificauit Deū.

14 Respondit autem princeps synagoga, quum irasceretur eo quod sanaret in sabbatho Ieschua: et dixit turbis, Sex dies in quibus oportet operari: in eis venientes sanemini, non autem in die sabbathi.

15 Ieschua autē respōdit, et dixit ei, Assumes vultū, unusquisque vestrū in sabbatho nōne soluit bouē suū, aut asinum suū a praesepe, et abiens praebet potum [ei?]

16 Hāc autem quae filia est Abrahami, et ligauerat eam³ accusator, ecce, octodecim annos, non oportebat solui ab hoc vinculo in die sabbathi?

17 Et quum haec diceret, erubescabant omnes qui stabant contra eum. Et totus populus letabatur in omnibus mirabilibus quae fiebant per⁴ manum eius.

18 Dicebat autē Ieschua, Cui simile est regnum Dei, et cui assimilabo illud?

19 Simile est grano sinapis quod quū accepisset homo iecit, ipsum in hortum suū: et creuit, et factum est arbor magna, et volucres cali nidificatæ sunt in ramis eius.

1 Vide Matth. 6, in principio.

2 Ad verb. Vnus vnus. Hebraic.

3 Vide Matth. 4, in principio.

4 Pro, Per eum, Hebraic.

5 Vide de magnitudine sinapis quod crescebat in Iudæa, Matth. 13, 32.

Mm. y.

Euangelium

Matth. 13. 33

Καὶ πάλιν εἶπε, Τίνι ὁμοιωσώ τιν' 20
βασιλείαν τῆς Θεοῦ;

¶ Et rursus dixit, Cui rei assimi-
labo regnum Dei?

Ὁμοία ὅτι ζύμη ὡς λαβοῦσα γυνή 21
ἐνέκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τέσσαρα, ἕως
οὐ ἐζυμώθη ὅλον.

¶ Simile est fermentum quod acceptum
mulier condidit in farinae satis tri-
bus, usquequo fermentaretur tota.

Matth. 9. 35
Marc. 6. 6

Καὶ διεπορεύετο καὶ πόλεις καὶ κώ- 22
μας διδάσκων, καὶ πορείαν ποιεῖ μὲν
εἰς Ἱερουσαλήμ.

¶ Transibat igitur singulas vrbes
& vicos, docens, & iter faciens Hie-
rosolymam.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν, Κύριε, εἰ ὀλίγοι 23
οἱ σωζόμενοι; Ο δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς,

Dixit autē ei quidā, Domine, nū
pauci sunt qui seruentur? Ipse verò
dixit eis,

Matth. 7. 13

Αγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς 24
πύλης· ὅτι πολλοὶ, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν
εἰσελθεῖν, καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.

¶ Cōtendite intrare per angustam
portā: quia multi, dico vobis, stude-
bunt intrare, & non poterunt:

In eos qui dum ma-
lunt cum multis er-
rare quam cum pau-
cis recte incedere, in
dem tarditate sua à
regno Dei excludun-
tur.

Αφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης, 25
καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξῃ-
σθε ἐξω ἐστάναι, καὶ κρούειν τὴν θύραν,
λέγοντες, Κύριε, Κύριε, ἀνοιξόν ἡμῖν·
καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, Οὐκ οἶδα ὑ-
μᾶς πόθεν ἐστέ.

Ex quo videlicet surrexerit pater
familiās, & occluserit ostium, &
coeperitis foris stare, & pulsare o-
stium, dicentes, Domine, Domine,
aperi nobis. qui respondens dicet
vobis, Nescio vnde vos sitis.

Frustra est in Ecce-
lesia qui non est ex Ec-
clesia, quod dicitur pu-
tas ostendit.

Matth. 7. 13

Τότε ἄρξεσθε λέγειν, Εφάρμοζον ἐν ὧ 26
πρόσωπόν σου, καὶ ἴσθι μὲν, καὶ ἐν ταῖς πλα-
τείαις ἡμῶν ἐδίδασκας.

Tunc incipietis dicere, Edimus
in tuo conspectu, & bibimus, & in
plateis nostris docuisti.

Matth. 7. 13
& 25. 41
Psalm. 3. 13

Καὶ ἐρεῖ, Λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς 27
πόθεν ἐστέ· ἀποστήτε ἀπ' ἐμοῦ πάντες ὅτι
ἐργάζεσθε τὴν ἀδικίαν.

¶ Et dicet, Dico vobis, nescio vn-
de vos sitis: abscedite à me omnes
qui facitis quod iniustum est.

Εκεῖ ἐσθὶ ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς 28
τῶν ὀδόντων, ὅταν ὀψήσῃ Αβραάμ καὶ
Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ πάντες τοὶ προ-
φῆταις ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς Θεοῦ, ὑμᾶς ὅτι
ἐκβαλλομένοις ἐξώ.

Illic erit fletus & stridor dentiū,
quum videritis Abraham & Isaac
& Iacob & omnes Prophetas in re-
gno Dei, vos autem expelli foras.

Reversio Indaeorum
& Gentium voca-
tio praedictur.

Καὶ ἔξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυ- 29
σμῶν, καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου· καὶ ἀνα-
κλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς Θεοῦ.

Tunc venient multi ab oriente
& occidente, & borea & austro:
& discumbent in regno Dei.

Matth. 19. 30
& 20. 16
Marc. 10. 31

Καὶ ἰδοὺ, εἰσὶν ἔρχονται οἱ ἔσονται 30
πρῶτοι, καὶ εἰσὶ πρῶτοι οἱ ἔσονται
ἔσχατοι.

¶ Et ecce, sunt ultimi qui erunt
primi, & sunt primi qui erunt vl-
timi.

Εν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προσήλθον πρὸς 31
Φαρισαῖοι, λέγοντες αὐτῷ, Εξέλθε, καὶ
πορεύου ἐν τεύθει· ὅτι Ἡρώδης θέλει σε
ἀποκτεῖναι.

Eo ipso die accesserunt quidam
Pharisaeorum, dicentes ei, Exi, &
abi hinc: nam Herodes vult te tru-
cidare.

Pergendum in voca-
tionis cursu, per me-
dios seu veros sensu-
stos terrores.

Καὶ

Tunc

תוב אמר ישוע למנא אדמיה^א רמח
 למלכותא דאלהא :
 דמיה לחמירא חו דנסברת^ב דמה
 אנהתא סמרת בקמחא דתלת סאין^ג סאה
 עד-מא דכלה^ד חמע :^ד חמע כפו
 ורדא הוא בקוריא ובמדינתא^ה רדא
 כר מלך^ו ואזל לאורשלם :^ו אלף
 שאלה דין אנש דאן זעורין^ז טאל
 אנון אילין דחאין :^ז חיה
 ישוע דין אמר להון^ח אתפתשו^ח כתש
 למעל בתרעא^ט אליצא אמר אנא^ט עול
 לבון גיר דסגיאא^י יבעון למעל ולא^י סגא
 ישבחון :^י עול
 מן שעתא דיקום מרא ביתא ויאחור^{יא} קום
 תרעא ותהוון קימין לבר ונקשין^{יב} חוה
 בתרעא ותשרון למאמר מן מן^{יג} קום
 פתח לן ויענא הו ויאמר אמר אנא^{יד} נקש
 לבון דלא ידע אנא אימכא אנתון :^{יד} שרא
 ותשרון למאמר קדמך^{יז} אכלן^{יז} שרא
 ואשתין^{יח} ובשיקין^{יח} אלפת :^{יח} שרא
 ויאמר לבון לא ידע אנא לבון^{יט} שרא
 אימכא אנתון פרוקו לבון מני פלחי^{יט} שרא
 שוקרא :^{יט} שרא
 תמן יהוא כביא וחורק^כ שגא כר^כ ככא
 תחזון לאברהם וליסחק וליעקוב^{כא} שג
 ולכלהון נביא במלכותא דאלהא^{כא} חח
 אנתון דין תחזון מפקין לבר :^{כא} חח
 ויאתון מן מדינתא ומן מערבא^{כב} חח
 ומן תימנא ומן גרביא^{כג} חח
 במלכותא דאלהא :^{כג} חח
 והא אית אחריא דיהוון קדמיה^{כד} חח
 ואית קדמיה דיהוון אחריא :^{כד} חח
 בה בחו יומא קרכו אנשא מן^{כה} חח
 פרישא ואמרין לה פוק^{כה} חח
 מכא מטול דהרודס צבא למקטלך :^{כה} חח

20 Rursus dixit Ieschua, Cui assimi-
 labo regnum Dei?
 21 Simile est fermento, quod quā ac-
 cepisset mulier recondidit in farina
 trium satorum, donec totum ferment-
 taretur.
 22 Et iter faciebat per pagos et per
 ciuitates docēs: et abiit Urifchelem.
 23 Interrogauit autem eum quidam,
 num pauci sint qui seruentur.
 24 Ieschua autem dixit eis, Cōtendi-
 te intrare per angustam portā. Dico
 enim vobis quod multi querēt intra-
 re, et non inuenient.
 25 Et ex ea hora qua surget dominus
 domus, et claudet portā, et eritis stā-
 tes foris, et pulsantes ad portā, et in-
 cipientis dicere, Domine noster, Do-
 mine noster, aperi nobis: et respōdebit
 ipse, et dicet, Dico vobis quod nō noui
 vos unde sitis.
 26 Et incipientis dicere, Coram te come-
 dimus et bibimus, et in plateis nostris
 docuisti.
 27 Et dicet vobis, Non noui vos un-
 de sitis: discedite à me operarii men-
 dacii.
 28 Ibi erit fletus et stridor dentium,
 quum videritis Abraham, Ischack
 et Jaakub, et omnes Prophetas in re-
 gno Dei, vos autem eritis eiekti foras.
 29 Et venient ab oriente et ab occi-
 dente, et ab austro, et ab aquilone
 et discumbent in regno Dei.
 30 Et ecce sunt ultimi qui erunt pri-
 mi, et sunt primi qui erunt ultimi.
 31 In eo ipso die accesserunt quidā ex
 Phariseis, et dixerūt ei, Exi, abi hinc,
 quoniā Hiraudis vult interficere te.
 Mc. iij.

6 Ad verbum
 Qui viuant

7 גרביא rara vox,
 sed quae tamē repe-
 tiatur in Prouerb.
 25.23 paulo muta-
 tanominis forma
 pro aquilone. In
 paraphraste Chal-
 daeo גרבישא
 ventus aquilo-
 nis &c.

Euangelium

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορεύεσθαι εἰπα- 32
τε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, Ἰδοὺ, ἐκβάλλω
δαίμονια, καὶ ἰάσθαι ἑπταλῶσήμερον
ἢ αὐρεον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.

Γλῶσσά μου σήμερον ἔα αὐρεον ἢ 33
τῇ ἐχθρῇ πορεύεσθαι· ὅτι ἐκ ἐνδύξε-
ται περὶ φθάνω ἀπολέσθαι ἐξω Ἱερου-
σαλήμ.

Matth. 23-37

Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλήμ, ἡ ἀπο- 34
κτείνουσα τὸν περὶ φθάνω, καὶ λιθο-
βολοῦσα τὸν ἀπεσταλμένον πρὸς αὐ-
τήν, πόσας ἡδέλησας ἑπταλῶσας
τὰ τέκνα σου, ὃν ἔθρονον ὄρνις πλὴν ἐαν-
τὴς νοσίων ἐπὶ τὰς πέτρους, καὶ οὐκ
ἡδέλησας;

Ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρη- 35
μος. ἀμὲν δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ με
ἴδῃτε, ἕως ἂν ἴξῃ ὅτε εἴπητε, Εὐλογημέ-
νος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου.

Κεφάλαιον ιδ'

ΚΑΙ ἐρχέτο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς 1
οἶκόν πινος τῶν ἀρχόντων τῶν Φα-
ρισαίων σαββάτω φαγεῖν ἄρτον, καὶ
αὐτοὶ ἦσαν παρατηροῦντες αὐτόν.

Καὶ ἰδοὺ, ἄνθρωπος πρὸς πρὸς ὁδῶν 2
κὼς ἐμπροσθεν αὐτοῦ.

Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπε πρὸς 3
τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους, λέγων,
Εἰ ἔστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν;

Οἱ δὲ ἠσυχασαν. Καὶ ἑπταλῶσας 4
νος ἰάσας αὐτόν, ἔαπέλυσεν.

Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς, εἶπε, 5
Τίνος ὑμῶν ὄνος ἢ βοῦς εἰς φρέαρ ἐμπε-
σείτω, καὶ ἐκ διδῶς ἀναπαύσῃ αὐτόν
ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς σαββάτου;

Καὶ ἐκ ἰσχυρῶς ἀνταποκριθῆναι αὐ- 6
τῷ πρὸς ταῦτα.

Ελεγε δὲ πρὸς τοὺς κακῶς πα 7
ραβολῶν, ἐπείχων πῶς τὰς περὶ φθάνω
σίας ἔξελέγοντο λέγων πρὸς αὐτοὺς,

ΟΤΑΝ

Tunc ait eis, Profecti dicite vul-
pi illi, Ecce, eiiciam dæmonia, &
sanationes peragam hodie & cras,
& tertia die consummabor.

Veruntamen oportet me hodie
& cras & perendie iter facere: quia
fieri non potest ut Propheta pereat
extra Hierusalem.

Nusquam crudelio-
res piorum hostes
quam qui versan-
tur intra ipsum Ec-
clesie sacrarium: sed
Deus videt, & suo
tempore requirit.

¶ Hierusalem, Hierusalē, quæ tru-
cidas Prophetas, & lapidas eos qui
ad te missi sunt, quoties volui co-
gere liberos tuos, quemadmodum
gallina pulliciē suam sub alas, &
noluistis?

Ecce, relinquitur vobis domus ve-
stra deserta. Amen autem dico vo-
bis, non videbitis me vsquedum
venerit *tempus* quū dicatis, Bene-
dict⁹ qui venit in nomine Domini.

Cap. XIII.

ET factum est, quū venisset do-
mum cuiusdam ex primoribus
Pharisæis Sabbatho ad capiendum
cibum, ipsi observabant eum.

Ne Sabbathi quidē
lex officia charitatis
debeat impedire.

Et ecce, quidam hydropicus erat
coram eo.

Tum respondens Iesus dixit Le-
gis interpretib⁹ & Pharisæis in hæc
verba, Licetne sanare Sabbatho?

Ipsi verò tacuerunt. Tum ipse
prehensum eum sanavit, & dimisit.

Et respondens eis, dixit, Quis ve-
strum, si *ipsum* asinus aut bos in pu-
teum incidat, non statim extrahet
eum die Sabbathi?

Et non poterant ei ex aduerso ad
ista respondere.

Dixit autem parabolā iis qui vo-
cati fuerant, attendens quomodo
primos accubitus eligerent: dicēs
eis,

Quum

Arrogantia merces,
ignominia: Vere an-
tem modestie gloria

אמר להון ישוע וְלוֹ אָמְרוּ לְתַעֲלָא^א
הנא דהא מפק אנא שאדא ואסותא^ב
עבר אנא יומנא ומחר וליומא^ג
דתלתא משתמלא אנא^ד
ברם וְלוֹ אֵל לִידְיוֹמְנָא וּמַחַר אַסְעוּר^ה
וליומא אחרנא אול מטול דלג^ו
משכחא דנכיא^ז יאבר לבר מן
אורשלם^ח

32 *Dixit ei Ieschua, Abite, dicite vul-
pi illi, Ecce, eiicio demonia, et sana-
tiones facio hodie & cras, & die ter-
tio compleor.*

33 *Veruntamen oportet me hodie et
cras operari, & die alio ibo: quia non
potest fieri ut Propheta pereat extra
Vrischelem.*

אורשלם אורשלם קטלת נביא
ורגמת לאילין דשליחין לותה כמא
זכנין^א צבית למכנשו בנכיו איך^ב
תרנגולתא דכנשא^ג פרוגיה תחית^ד
גפיה וְלוֹ אֵל צביתון^ה

34 *Vrischelem, Vrischelē, interfecitrix
Prophetarum, et lapidatrix eorum
qui missi sunt ad se, quoties volui cō-
gregare filios tuos, quemadmodū gal-
lina quæ cōgregat pullos suos sub alas
suas, & nolulistis?*

הא משתבק לכו ביתכון חרבא^א
אמר אנא לכו ניר דלא^ב תחזונני
עד מא דתאמרון בריך הו דאתא
בשמה דמריא^ג

35 *Ecce, relinquitur vobis domus ve-
stra deserta. Dico enim vobis quod nō
videbitis me, donec dicatis, Benedi-
ctus est qui venit in nomine Domini.*

Cap. XIII.

קפלאון יד^א
והוא דכר על לביתא דחד מן^ב
רישא דפרישא דיאכול לחמא ביומא^ג
דשבתא והנון נטרין הו ליה^ד

1 *ET factum est quum ingrederetur
in domum cuiusdam ex principi-
bus Phariseorum in die sabbathi: &
ipsi observabant eum.*

והא נכרא חד דכניש הוא מיא^א
אית הוא קדמוהי^ב

2 *Et ecce, homo quidam¹ hydropicus
erat ante eum.*

וענא ישוע ואמר לספרא ולפרישא^א
דאן שליש בשבתא למאסיו^ב

3 *Et respōdit Ieschua, et dixit Legis-
peritis ac Phariseis, Num licet in
sabbatho sanare?*

הנון דין שתקו ואחרה הו ואסיה^א
ושריהי^ב

4 *Ipsi verò tacuerūt. Et apprehēdit eū
ipse, & sanauit eum: ac dimisit eum.*

ואמר להון מנו מנכון דיפל ברה^א
או תורה בכרא ביומא דשבתא וְלוֹ אֵל^ב

5 *Et dixit eis, Quis ex vobis, cuius ce-
cidit filius aut bos in puteum in die
sabbathi, et non statim hauriens ex-
trahit eum?*

מחדא דלא מסק לה^א
וְלוֹ אֵל אשכחו למתל לה פתגמא^ב

6 *Et non potuerunt ei dare responsum
ad hoc.*

על הדא^א

ואמר הוא מתלג לות הנון^א
דמומנין תמן על דחזא הו ליה^ב
דמנכין דוכיתא דריש סמכא^ג

7 *Et dicebat parabolā ad eos qui in-
uitati erant illic, eo quod videbat eos
quod deligerent loca primi accubitus.*

Mm.iiij.

1 Ad verbum;
Qui congregaue-
rat aquas. Ita de-
scribitur qui hy-
drope laborat. Nā
folet eo morbo la-
boranti aqua in-
ter cutem nasci,
qua rurgit eius
corpus: unde mor-
bus iste à Latinis
dicitur intercus.
2 Responderet, pro
Loqui accipitur:
ut sapissime in Ve-
teri testamento.

Euangelium

Όταν κληθῇς ὑπό τινος εἰς γάμους, 8
μὴ κατακλιθῇς εἰς πρῶτον ποσὶ κλισίαν·
μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος
ὑπὸ αὐτοῦ.

Καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας, 9
εἰρήνη σοι, Δὸς σοὶ τὸ πρῶτον· καὶ τότε ἄρξῃ
μετ' αἰσχύνῃς τὸν ἔχρατον τόπον κα-
τέχῃν.

Prov. 25.7

Αλλ' ὅταν κληθῇς, πορεύσεαι ἀνὰ πρῶτον 10
εἰς τὸν ἔχρατον τόπον· ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ
κεκληκὼς σε, εἴπῃ σοι, Φίλε, ὡρσάνα-
σθαι ἀνώτερον. τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώ-
πιον πάντων σὺν ἀνακειμένων σοί.

Infra, 18.14
matth. 13. 2

Οἱ πάντες ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθή 11
σεται· καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθή-
σεται.

Tob. 4.7
prouer. 3.9

Ελεγε δὲ καὶ τῷ κεκληκότι αὐτόν, 12
Όταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φωνέ-
ις φίλοις σου, μηδὲ τοῖς ἀδελφοῖς σου,
μηδὲ τοῖς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας
πλουσίοις· μήποτε καὶ αὐτοὶ σὲ ἀνπα-
λέσωσι, καὶ γρήται σοὶ ἀνταπόδομα.

Αλλ' ὅταν ποιῇς δοχλὸν, καλέει πτω- 13
χοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλοὺς.

Καὶ μακάριος ἔσθ'· ὅτι ἐκ ἐχρῶσιν 14
ἀνταποδοῦναι σοὶ ἀνταποδοθήσεται γὰρ
σοὶ ἐν τῇ ἀναστάσει τῷ δικαίῳ.

Ἀκούσας δὲ τις τῶν σὺν ἀνακειμέ- 15
νων ταῦτα, εἶπεν αὐτῷ, μακάριος ὅς
φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ
Θεοῦ.

Matth. 22.2
apoc. 19.9

Ο δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἀνθρώπος τις ἐ- 16
ποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε
πολλοὺς.

Καὶ ἀπέστλετο ὁ δούλος αὐτοῦ 17
τῇ ὥρᾳ τῆς δεῖπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλη-
μένοις, Ἐρχεσθε, ὅτι ἡδὴ ἐτοιμαῖ ὅσα
πάντα.

Καὶ ἤρξαντο ὑπὸ μιᾶς παραιτεῖ- 18
σθαι πάντες. Ὁ δευτὸς εἶπεν - - -
αὐτῷ,

Quum vocatus fueris ab aliquo
ad nuptias, ne accumbito primo lo-
co: ne fortè honoratior te sit voca-
tus ab eo:

Et is qui te & illum vocauit, ve-
niens dicat tibi, Da huic locum: &
tunc incipias cum pudore vltimū
locum obtinere.

¶ Sed quum vocatus fueris, vade
discubitu in vltimum locum, vt
quum venerit qui te vocauit, dicat
tibi, Amice, ascende superius. Tūc
erit tibi gloria in cōspectu eorum
qui tecum discumbunt.

¶ Nam omnis qui se extollit, de-
primetur: & qui se depresserit, ex-
tolletur.

Dicebat autē etiam ei qui ipsum
vocauerat, ¶ Quum facis pradium
aut cœnam, ne vocato amicos tu-
os, neque fratres tuos, neq; cogna-
tos tuos, neque vicinos diuites: ne-
quando & ipsi te vicissim vocent,
ac retribuatur tibi gratia.

In eos qui sua vel
ambitiose vel compē-
sationis spe profum-
ant, quum chari-
tas Christiana in Dei
tantum gloriam, &
sumptuum respiciat.

Sed quum facis epulū, voca pau-
peres, mancos, claudos, cæcos.

Et beatus eris: quia nō possunt
gratiā retribuere tibi: retribuetur
enim tibi in resurrectione iustorū.

Hæc autem quum audisset qui-
dam ex iis qui simul accumbe-
bant, dixit ei, Beatus qui comedet
panem in regno Dei.

Ad eo infanti maxi-
ma etiam eorū pari
quibus Deus scissū
patefecit, & quæ a
Deo nati sunt adu-
menta, in impedimē-
tū sponte conuertat.

Ipse autem dixit ei, ¶ Homo qui-
dam fecit cœnam magnam, & vo-
cavit multos:

Misitque seruum suum hora cœ-
næ vt diceret vocatis, Venite, quia
iam parata sunt omnia.

Et omnes cœperunt vno ore se
excusare. Primus dixit - - -
ei,

אמתי דמודמן אנת מן אנש
לכית משתותא לא תאזל תסתמך
לך בריש סמכא דלמא יהוא מזמן
תמן אנש דמיקר מנד :

וואתא הו מן דלך ולה קרא
וואמר לך דהב דוכתא להנא
ותבהת כד קאם אנת ואחד אנת
דוכתא אחריתא :

אלא מא דאודמנת זל אסתמך
לך בחרתא דמא דאתא הו דקרך
ואמר לך רחמי אתעלי לעל
ואסתמך ותהוא לך תשובותא קדם
כלהון דסמיכין עמך :

מטול דכל דירים נפשה יתמכך
וכל דימך נפשה יתתרים :

אמר דין להו דקריהי מא דעבר
אנת שרותא או חשמייתא לא תהוא
קרא רחמיך אף לא אחיד או
אחיניך ולא שבכיך עתירא דלמא
אף הנוך יקרוך ויהוא לך פורענא
הנא :

אלא מא דעבר אנת קובלא קרי
למסכנא סניפא חניסא סמיא
וטוביך דלית להון דיפרעונך
יהוא גיר פורענך בקימא דזדיקא :

כד שמע דין חר מן חנוך דסמיכין
הליו אמר לה טוביה למן דיאכול
לחמא במלכותה דאלהא :

אמר לה ישוע גברא חר עבר
חשמייתא רבתא וקרא לסניאא
ושדר עכדה בעדנא דחשמייתא
דיאמר לאילין דקריין הא כל מדם
מטיב לכו תו :

ושריו מן חר כלהון למשתאלו
אמר

Quum inuitaris ab aliquo in domo
conuiuii, ne abiens accumbas in pri-
mo accubitu, ne sit inuitatus ibi ali-
quis qui honoratior sit quam tu:

Et veniat is qui te et illum voca-
uit, ac dicat tibi, Da locum huic: et
erubescas dum surgis, et capis locum
aliud.

Sed quum inuitatus es, vade, et
accumbe in ultimo, ut quum venerit
is qui vocauit te, dicat tibi, Amice mi,
ascende superius, et accumbe. Et erit
tibi gloria coram omnibus qui accu-
bunt tecum.

Quia omnis qui extulerit seipsum,
deprimetur: et omnis qui depresserit
seipsum extolletur.

Dixit vero ei qui vocauerat se, Quum
facis conuiuium aut cœnam, ne vo-
caueris amicos, nec etiã fratres tuos,
aut cognatos tuos, neque vicinos tuos
diuites: ne etiam ipsi vocent te, et sit
tibi retributio hac.

Sed quum facis conuiuium, voca
pauperes, afflictos, claudos, cecos.

Et beatus eris: quia nō est eis quod
retribuunt tibi: erit enim retributio tua
in resurrectione iustorum.

Quum audiuiisset autem hæc quidã
ex eis qui accumbebant, dixit ei, Bea-
tus is qui comederit panem in regno
Dei.

Dixit ei Ieschua, Homo quidã fecit
cœnã magnam, et vocauit multos:

Et misit seruum in tempore cœnæ,
ut diceret iis qui vocati erant, Ecce,
omnia parata sunt vobis, venite.

Et cœperunt ab uno omnes excu-
sare, ei

3 Moralis est sen-
tentia saepe ab an-
tiquis Hebraeis do-
ctoribus repetita.
In Talmud in vo-
lumine סוטה, id
est De suspecta v-
xore cap. וינקט
(id est zelotypus)
his verbis legitur,
כל אדם שיש בו גסות
רוח לסוף מתמעט
Id est, Omnis ho-
mo in quo est tu-
mor spiritus, in fi-
ne diminuitur.

4 קובלא quo usus
est quodque supra
cap. 5. 29 quod ideo
notare volui, quia
vox rara est.

5 Pro A primo.
Hebr. frequens V.
nus pro Primo.

אזמ
שחא
אזל
סמך
יקר
אחא
יהב
בהת
קום
אחד
ומן
אזל
סמך
אחא
קרא
על
סמך
רום
מכך
מכך
רום
קרא
שרא
חשמייתא
הוא משתה
הלילה
אחיניך
הקרוכים
שבכיך
קרא
קובלא
משתה
קרא
סכך
סגך
חגס
סמך
שוב
פרע
קום
שוב
אכל
חשמייתא
הוא משתה
הלילה
קרא
סגך
קרא
מדם
מדעם
טיב
אחא
שרא
שאל

Euangelium

αὐτῷ, Ἀγρὸν ἡγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητηρόν.

Καὶ ἕτερος εἶπε, Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἔρωτῶ σε, ἔχε με παρητηρόν.

Καὶ ἕτερος εἶπε, Γυναικα ἔγημα, καὶ διὰ τὸτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

Καὶ παραγνώμηνος ὁ δούλος ἐκείνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτῶν ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ, Ἐξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσαγαγε ὧδε.

Καὶ εἶπεν ὁ δούλος, Κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἐπὶ τόπος ὅστις.

Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δούλον, Ἐξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀναλίσσον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου.

Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῆς κεκληρυγῶν γεύσεται μου τοῦ δείπνου.

Συνεπορεύοντο ὅτε αὐτῷ ὄχλοι πολλοί· καὶ στραφεὶς εἶπε πρὸς αὐτοὺς,

Supra, 9. 13
matth. 10. 37
& 16. 24

Εἴπῃς ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισῶ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἐπὶ δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται μου μαθητὴς εἶναι.

Matth. 10. 38
& 16. 24
marc. 8. 34

Καὶ ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρόν μου, καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητὴς.

Τίς γὰρ ὁ ἐξ ὑμῶν, θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι, οὐχὶ πρῶτον καθεσίτας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει τὰ πρὸς ἀπορροσισμόν;

ei, Agrum emi, & necesse habeo exire & cum inspicere: rogo te, habe me excusatum.

Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & proficiscor ad probandum ea: rogo te, habe me excusatum.

Et alius dixit, Vxorem duxi, & propterea non possum venire.

Quum igitur seruus aduenisset, annuntiauit ista domino suo. Tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo, Abi citò in plateas & vicos urbis, & pauperes ac mancos, claudosque & cecos huc introduce.

Et ait seruus, Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

Tunc ait dominus seruo, Abi in vias & sepes, & coge ingredi, ut impleatur domus mea.

Dico enim vobis neminem virorum illorum qui vocati fuerant, gustaturum coenam meam.

Ibat autem turba multa cum eo: & conuersus dixit eis,

¶ Siquis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem & liberos, & fratres & sorores, atque adeo etiam animam suam, non potest meus esse discipulus.

Affectus etiam per se laudabiles cogendi in ordinem, ut pietas supereminet.

¶ Et quisquis non portat crucem suam, & non sequitur me, non potest meus esse discipulus.

Quis enim ex vobis, si velit turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus, an habeat quæ ad perfectionem operis requiruntur?

Christi veros sectatores oportet edificare simulacra pugnare: ac proinde ad quasvis animas perfectionem tempore esse compositas.

Ne

Iva

אמר לה קדמיה קריתא זכנת ואלין
אנא דאפוק אחויה בעא אנא
מנך שבוקיני דמשתאל אנא :
אחרנא אמר חמשא זוגין תורה
זכנת ואזל אנא דאבקא אנון
בעא אנא מנך שבוקיני דמשתאל
אנא :

Dixit ei primus, Agrumemi, & cogor
ut exies videam eum: peto abs te, per-
mitte mihi ut sim excusatus.

19 Alius dixit, Quinque iuga boum
emi, & ab eo ut probem ea: peto abste,
permitte mihi ut excusatus sim.

20 Alius dixit, Vxorem duxi, et pro-
pter hoc non possum venire.

21 Et venit ille seruus, & dixit domi-
no suo hac. Tunc iratus est dominus,
et dixit seruo suo, Exi cum festinatio-
ne in plateas, & in pagos ciuitatis,
& introduce huc pauperes et dolore
affectos, claudos et cecos.

22 Et dixit seruus, Domine mi, factum
est sicut praecepisti, et adhuc est locus.

23 Et dixit dominus seruo suo, Egre-
dere in vias, et in locum sepium, et
coge ut ingrediantur, quod impleatur
domus mea.

24 Dico enim vobis quod unus ex
illis hominibus qui vocati fuerant, non
gustabunt de caena mea.

6 Id est, Ne vnus
quidem eoru gu-
stabit. Hebraif.

25 Et quum irent cum eo turba multa
conuersus est, & dixit eis,

26 Qui venit ad me, et non odit patre
suum et matrem suam, & fratres
suos et sorores suas, et uxorem suam
& filios suos, et etiam animam suam,
discipulus non potest esse mihi.

27 Et is qui non tollit crucem suam,
et venit post me, discipulus non potest
esse mihi.

7 Id est, Sequi-
tur me. Hebraif.

28 Quis enim ex vobis qui velit adi-
ficare turrim, & non prius sedens co-
putet sumptum suum, num sit ei ad
perficiendum ipsam?

Ne

אחרנא אמר אנתתא נסכר
ומטול הדא לא משכח אנא דאתא :
ואתא הו עכדא ואמר למרה
הלן הידין רגו מרא ביתא ואמר
לעבדה פוק בעגל לשוקא ולקריתא
דמדינתא ואעל לבא למסכנא
ולמכאכא ולמחגרא ולעוירא :
ואמר עכדא מרי הוא איך דפקדת
ותוב אית אתרא :
ואמר מרא לעבדה פוק
לאורחתא ולבית סינא ואלוץ
דעלון ויתמלא ביתי :
אמר אנא לכו גיר דחד מן חנון
אנשא דקרין הו לא יטעמון מן
חשמיתי :
וכד אזלין הוו עמה כנשא סגיא
אתפני ואמר להון :
מן דאתא לותי ולא סנא לאכוהי
ולאמה ולא אחוהי ולא חותה ו
ולאנתה ולבנוהי ואף לנפשה
תלמידא לא משכח דיהוא לי :
ומן דלא שקל עליה ואתא
בתרי תלמידא לא משכח
דיהוא לי :
מנו גיר מנכון דצבא דיבנא
מנדלא ולא לוקדם יתב חשב
נפקתה אן אית לה למשלמותה :
דלא

חשמית הוא
משתה הלילה

כבא
כבא
יתב

נפק
שלם

Euangelium

ἵνα μήποτε δένῃς αὐτὸ θεμέλιον, καὶ 29
μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι, πάντες οἱ θεω-
ρουῦντες ἀρξάντων ἐμπαίξουσιν αὐτὰς,

λέγοντες, Οὐκ ὄντι ὁ ἄνθρωπος ἡρξά- 30
το οἰκοδομεῖν, καὶ ἐκ ἰσχύος ἐκτελέσαι.

Ἡ γὰρ βασιλεὺς πορεύμενος συμβα- 31
λεῖν ἐτέρῳ βασιλεῖ εἰς πόλεμον, ἔρχεται
δοῦλος αὐτοῦ βουλευέται εἰ δυνατός
ᾧ ἐν δέκα χιλιάσιν ἀπαντῆσαι τῶν
εἰκοσι χιλιάδων ἐρχομένων ἐπ' αὐτόν;

Εἰ δὲ μήγε, ἐπ' αὐτὸ πρόρῳ ὄντος, 32
πρεσβεῖαν ἀποστείλας, ἐρωτᾷ τὰ πρὸς
εἰρήνην.

Οὕτως οὖν, πᾶς ὃς ὑμῶν ὅς ἐστι 33
τάσσειται πᾶσι τοῖς ἐαυτοῦ ὑπάρχουσιν, ὅτι
δυνάμει μου εἶμι μαθητής.

Καλὸν καὶ ἅλας· εἰ δὲ καὶ ἅλας μω- 34
ρανθῇ, ἐν πῇ δρυθήσεται;

Οὔτε εἰς γλῶσσοι οὔτε εἰς κοιλίας ἀν- 35
θρώπων ἔστιν ἔξω βάλλοισιν αὐτό. Ὁ ἔχων
ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω.

Κεφάλαιον ἱε'

Ἦσαν δὲ ἐπὶ ἰσχυρόντες αὐτῶν πάντες οἱ τε- 1
λῶναι, καὶ οἱ ἀμαρτωλοί, ἀκρόαζοντες αὐτόν.

Καὶ διεγρόντων οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ 2
γραμματεῖς, λέγοντες, Οὐκ ὄντι ἀμαρ-
τωλοὶ προσδέχεσθαι, καὶ σὺ συνεδίζῃς αὐτοῖς.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβο- 3
λὴν ταύτην, λέγων,

Τίς ἄνθρωπος ὃς ὑμῶν ἔχων ἑκα- 4
τὸν πρὸς βοῦν, καὶ ἀπολέσας ἐν ὃς αὐ-
τῶν, ἔκτα λείπει τὰ ἐννεήκοντα ἐννέα
ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πορεύεται ἵνα ἴσῃ ἀπο-
λωλὸς, ἕως ὅτε εὕρῃ αὐτό;

Καὶ εὕρων ἵνα πιπίθῃσιν ἐπὶ τοῖς ὤ- 5
μοις ἐαυτοῦ χαίρων;

Καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον, συγκαλεῖ 6
τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας; λέγων
αὐτοῖς, Συγχαίρητέ μοι, ὅτι εὗρον τὸ πρὸς
βοῦν μου τὸ ἀπολωλός.

Λέγω

Ne, postquā posuerit fundamētū,
& nō potuerit perficere, omnes qui
spectarint, incipiant ei illudere,

Dicētes, Homo iste coepit ædifi- 30
care, & nō potuit ædificiū perficere.

Aut quis rex proficiscens ut com- 31
mittat prælium aduersus alterum
regem, sedens prius non consultat
an possit cum decem millibus oc-
currere ei qui cum viginti milli-
bus venit aduersus ipsum?

Alioquin, quum adhuc ille pro-
cul est, legatione missa, rogat ea
quæ ad pacem pertinent.

Sic ergo, quisquis vestrū nō va-
ledicit omnibus bonis suis, non po-
test meus esse discipulus.

¶ Bonus est sal: si verò sal infatua-
tus fuerit, quo condietur?

Neque ad terram neque ad ster-
quilinium appositus est: foras eum
abiiciunt. Qui habet aures ad au-
diendum, audiat.

Cap. XV.

Accedebant autem ad eum o-
mnes publicani & peccato-
res, ut eum audirent.

Et murmurabant Pharisei &
Scribæ, dicentes, Iste peccatores
recipit, & vescitur cum eis.

Ipse verò loquutus est ad eos hanc
parabolam, dicens,

¶ Quis ex vobis, si habeat centum
oues, & perdiderit vnā ex illis, nō
relinquit illas nonagintanouem in
deserto, & pergit ad eam quæ pe-
riit, vsquedum eam inueniat?

Et inuentam imponit in hume-
ros suos gaudens?

Veniēnsque domum, conuocat
amicos & vicinos: dicens eis, Gra-
tulamini mihi: nam inueni ouem
meam quæ perierat.

Dico

Matth. 5. 13
marc. 9. 50

Matth. 18. 12

Discipulos Christi
oportet et sibi et a-
liis sapere, alioqui
redduntur omnium
maximè fatui.

Non desperandum
de iis qui aberrant
sed potius de iis im-
primis laborandum
Christi exemplo.

^aסוּם ^bשָׁעָם שָׁחַם
^cיָסַד
^dשָׁעָם כּוּחַ
^eשָׂרָא
^fבְּנָא
דְּלֹא בְּרִי יִסִּים ^bשְׁתֵּאסְתָּא וְלֹא
יִשְׁכַּח לְמִשְׁלָמוֹ כִּי ^cדְּחִוּן יִהְיוּ
מִבְּחִין בָּהּ ^d

29 *Ne, quum posuerit fundamenta,
& nō poterit perficere, omnes qui vi-
derint, illudant ei,*

^eשָׂרָא
^fבְּנָא
וְאָמְרִין דְּהִנָּא גְּבָרָא שָׂרִי לְמִבְּנָא
וְלֹא אִשְׁכַּח לְמִשְׁלָמוֹ :

30 *Et dicāt, Hic homo cœpit ædificare,
et non potuit perficere.*

^gכְּחַשׁ טַעְמוֹ
^hנִלְחָם אוֹ הָרִיב
ⁱרַעַת מִטַּעַם
^jרַעִיוֹן
^kאֶרֶץ
^lאֶתְנָא
אוֹ מִנוּ מֶלֶכָא דְּאִזֵּל לְקִרְבָּנָא
לְמִתְבַּתְּשׁוּ עִם מֶלֶכָא חֲבֵרָה וְלֹא
לִוְקִדָם מִתְרַעַת דָּאֵן מִשְׁכַּח בְּעֶסְרָא
אֶלְפִין לְמֶאֲרַע לְהוֹ דָּאֶתְנָא עֲלוּהִי
בְּעֶסְרִין אֶלְפִין :

31 *Aut quis rex qui proficiscatur in
bellum ad pugnandum cum ⁸rege so-
cio suo, & non prius cogitat num pos-
sit cum decem millibus occurrere ei
qui venit contra se cum viginti mil-
libus?*

⁸ Id est, Aduer-
sus regem socium
suum. Rex autem
adversarius, voca-
tur socius quod
sit eiusdem condi-
tionis & dignita-
tis.

וְאֵין דִּין לֹא עַד הוּא רַחֵיק מִנָּה
מִשְׁדָּר אֲזִגְדָא וּבִעָא עַל שְׁלָמָא :

32 *Sin autē minus, dū adhuc est procul
à se, mittit nuntios, & petit propace.*

^lקִבָּה
הַכְּנָא כָּל אִנְשׁ מִנְּכוּן דְּלֹא שִׁבְק
כֹּלָה קִנְיָנָה לֹא מִשְׁכַּח דִּיהוּיָא לִי
תְלִמִידָא

33 *Sic unusquisque vestrum qui non
relinquit uniuersam possessionem su-
am, non potest esse mihi discipulus.*

^mפְּכַח כְּמוֹ
ⁿהַפֶּךְ בְּתַטּוּרָת
^oכִּדְרֵי אֲוִתִּיּוֹת
^pחֲשׂוֹרֶשׁ וְטַעְמוֹ
^qחֲפֹךְ הַדְּבָר
^rמִשְׁכּוֹב לַרֶעַ
^sשָׂרָא
^tאֶדֶן
שְׁפִירָא הִי מִלְּחָא אֵין דִּין אָף
מִלְּחָא ^mתְּפִכָּה בְּמִנָּא תְּתַמְלֵחַ
לֹא לְאֶדְעָא וְלֹא לִזְכָּלָא אֲזִלָּא
לְבִר שְׂדִין לֹא מִן דָּאִית לֹא אֶדְנָא
דִּישְׁמַע יִשְׁמַע :

34 *Bonus est sal : si autem sal etiam
insatuatus fuerit, quare salietur?*

35 *Neque in terrā, neque in sterquilini-
um abit : foras abiiciunt ipsum. Is
cui sunt aures ut audiat, audiat.*

קַפְּלָאוֹן יִהּ

^pמִכְסָא
^qחֲטָא
מִתְקַרְבִּין הוּא דִּין לִוְתָּה ^pמִכְסָא
וְחֲטָא דִּישְׁמַעוּנִיהִי :

Cap. XV.
1 *Accedebant autē ad eum publi-
cani et peccatores ut audirent
eum.*

^rרִטּוֹ
^sאֶבֶל
וּסְפָרָא וּפְרִישָׁא רִטְגִין הוּא וְאָמְרִין
הִנָּה לְחֲטָא מִקְבֵּל וְאֶכֶל עִמָּהוֹן :
וְאָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ מִתְּלָא הִנָּה :

2 *Et Legisperiti ac Pharisei murmu-
rabant, ac dicebant, Hic peccatores
recipit, & comedit cum eis.*

^tטַעַם עֲרִיבִין
^uאֵין
^vרִבְרָא כְּמוֹ
^wמִדְּבָר
^xאֲזִל
^yבָּנָא
^zאֶבֶר
^{aa}שִׁכְחָא
^{bb}שִׁכְחָא
^{cc}חֲדָא
^{dd}שִׁקְלָא
^{ee}אֶתְנָא
^{ff}קִרָא
^{gg}דְּחָם
^{hh}שִׁבְכָא כְּמוֹ
ⁱⁱשִׁכְחָא
^{kk}עֲרִיבִין
^{ll}אֶבֶר
מִנוּ מִנְּכוּן גְּבָרָא דָּאִית לֹא מָאָה
עֲרִיבִין וְאֵין יֶאֱבֵר חֵד מִנְּהוֹן לֹא שִׁבְק
תְּשַׁעִין וְתִשְׁעָא ^uבְּרִבְרָא ^xוְאֲזִל ^yבְּעָא
לְהוֹ דָּאֶבֶר עַד-מָא ^{aa}דִּישְׁכַּחִיהִי :
וּמָא ^{bb}דָּאִשְׁכַּח ^{cc}חֲדָא ^{dd}וְשִׁקְלָא
עַל כְּתִפְתָּה :

3 *Et dixit illis Ieschua parabolā hāc,
Quis ex vobis homo cui sunt centū
oues, & si perdidit unam ex illis, nō
relinquit nonaginta & nouem in de-
serto, et profectus quarit eam quæ pe-
riit, usque dum inueniat eam?*

4 *Et quum inuenerit eam gaudet, &
tollit eam super humeros suos:*

^{gg}לְרַחֲמוּהִי
^{hh}וְלִשְׁכַּחוּהִי וְאָמַר לְהוֹן ⁱⁱחֵדוּ עִמִּי
דָּאִשְׁכַּחַת עֲרִיבִי ^{kk}דָּאֶבֶר הוּא :

6 *Et venit in domum suam, et vocat
amicos suos et vicinos suos, ac dicit
eis, Gaudete mecū, quia inueni ouem
meā quæ perierat.* Nn.i.

Euangelium

Λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτω χαρὰ ἔσται 7
ἐν τῷ οὐρανῷ ὅτι ἐνὶ ἁμαρτωλῷ με-
τανοοῦσι, ἢ ὅτι ἐν νενηκονταεννέα
δικαίοις, οἵτινες οὐ χρεῖαν ἔχουσιν με-
τανοίας.

Ἡ πὺς γυνὴ, δραχμὰς ἔχουσα δέ- 8
κα, εἰς δὲ ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ
ἀπὸ λύχνου, ἢ σαροῦ τῆς οἰκίας, καὶ
ζητεῖ ὅτι μὴ ὥς, ἕως ὅτου εὕρῃ.

Καὶ ἄρουσα συγκαλεῖται τὰς φί- 9
λας καὶ τὰς γείτονας· λέγουσα, Συγ-
χαρήτε μοι, ὅτι εὗρον τὴν δραχμὴν
τὴν ἀπολέσασα.

Οὕτω, λέγω ὑμῖν, χαρὰ γίνεται 10
ἐνώπιον τοῦ ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ὅτι ἐνὶ
ἁμαρτωλῷ μετανοοῦσι.

Εἶπε δὲ, Ἀνδρὸς τις εἶχε δύο 11
υἱούς·

Καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ 12
πατρὶ, Πάτερ, δός μοι τὸ ὅτι βάλων
μέρος τῆς οὐσίας. Καὶ διέδωκεν αὐτοῖς
τὸ βίον.

Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας στυγ- 13
ράζων ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπε-
δήμησεν εἰς χώραν μακρὰν· καὶ ἐκεῖ
διασκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν
ἀσώτως.

Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο 14
λιμὸς ἰσχυρὸς ἐν τῇ χώρῃ ἐκεῖνῃ·
καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.

Καὶ παραθεῖς ἐκολλήθη ἐνὶ τῇ πο- 15
λιτῶν τῆς χώρας ἐκεῖνης· καὶ ἐπεμύψεν
αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βοσκεῖν
χοίροις.

Καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν 16
αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κεραιῶν ὧν ἡδίων
χοῖροι καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.

Dico vobis ita fore gaudium in
cælo super vno peccatore resipi-
scente, maius quàm super nonagin-
tanouem iustis, quibus non opus
est resipiscentia.

Aut quæ mulier, si habeat dra-
chmas decē, & perdiderit drachmā
vnā, non accendit lucernam, &
verrit domū, quærítque accuratē
vsquequo eam inueniat:

Et quum inuenerit, conuocat a-
micas ac vicinas, dicens, Gratula-
mini mihi: nam inueni drachmam
quam perdideram.

Ita, dico vobis, gaudium est apud
Angelos Dei super vno peccatore
resipiscente.

Ait autem, Quidam habebat du-
os filios:

Quorum iunior dixit patri, Pa-
ter, da mihi partem substantiæ mi-
hi contingentem. Ille igitur diuisit
eis facultates.

Post dies autem non multos, quū
omnia coegisset iunior ille filius,
peregrè profectus est in regionem
longinquā: & illic dissipauit sub-
stantiam suam, profusè viuendo.

Omnibus verò ab eo consum-
ptis, orta est fames valida in regio-
ne illa: & ipse cœpit victu defici.

Abiit igitur & adhæsit vni ex ci-
uibus regionis illius, qui misit eum
in agros suos vt pasceret porcos.

Et desiderabat implere ventrem
suum filiquis quas edebant porci:
& nemo ei dabat.

*Homines, discessione
vtrò à Deo facti,
bonis acceptis spolia-
ti à seipsis, in infinitis
calamitates sese
precipitant: Deus
autem pro sua singu-
lari bonitate, vtrò
eis occurrens quos il-
lis calamitatibus do-
mitos ad resipiscen-
tiam inuitauit, non
modò benigne eos ad-
mittit, sed etiam am-
plioribus quàm vn-
quam antea donis
ornatos, summa fe-
licitate beat.*

Quum

Eis

אמר אנא לכון דהכנא תהוה^a
 חדותא בשמיא על חר^b חטיא דתאב^c
 או על תשעין ותשעא^d ודיקין דלא^e
 מתבעיא להון^f תיבותא^g :
 או אידא חי אנתתא דאית לה^h
 עסרא זוזיןⁱ ותובד חר מנחון ולא^k
 מנהרג^l שרגא וחמא ביתא ו
 ובעיא לה^m בטילאית עד-מאⁿ
 דתשכחיהי^o :
 ומא דאשכחתה^p קריא^q לרחמתה^r
 ולשכבתה ואמרא להין^s חדיין עמי^t
 דאשכחת^u זוזי דאכיד הוא :
 אמר אנא לכון דהכנא תהוה^v
 חדותא קדם מלאכוהי דאלהא על^w
 חר^x חטיא דתאב^y :
 ואמר הוא להון תוב ישוע גברא^z
 חר אית הוא לה^{aa} בנאי תרין :
 ואמר לה ברה זעורא אבי^{bb} חב לי^{cc}
 פלגותא דמטיא לי מן ביתך ופלג^{dd}
 להון קנינה^{ee} :
 ומן בתר יומתא קליל כנש הו^{ff}
 ברה זעורא כל מדרם דמטיהי^{gg} ואזל^{hh}
 לאתרא רחיקא ותמן בדר קנינהⁱⁱ
 כד חיא^{kk} פרחאית^{ll} :
 וכד גמר כל מדרם דאית הוא לה^{mm}
 הוא כפנא רבאⁿⁿ באתרגא^{oo} הו^{pp}
 ושרי חסר לה :
 ואזל^{qq} נקף לה לחד מן בני^{rr}
 מדינתא דאתרא הו והו שדרה^{ss}
 לקריתא למרעא^{tt} חזירא :
 ומתרנג הוא^{uu} לממלא^{xx} ברסה^{yy}
 מן חרובא הנון דאכלין הו חזירא^{zz}
 ולא אנש יחב הוא לה :

7 Dico vobis quod sic erit gaudium
 in calo super uno peccatore qui con-
 uersus est, [magis] quam super nona-
 ginta nouem iustis, quibus necessaria
 non est conuersio.

8 Aut quæ est mulier cui sunt decem
 zuz, et perdiderit unum ex illis, et
 non accendat lucernam, et mundet
 domum, et quærat ipsum accuratè
 donec inuenerit ipsum:

9 Et quum inuenerit id, vocat ami-
 cas suas et vicinas suas? et dicit eis,
 Gaudete mecum, quia inueni zuz
 meum quod perierat.

10 Dico vobis quod sic erit gaudium
 coram Angelis Dei super uno pecca-
 tore qui conuersus est.

11 Et dicebat eis rursum Ieschua, Ho-
 mini cuidam erant filii duo:

12 Et dixit ei filius eius minor, Pater
 mi, da mihi portionem quæ redit ad
 me ex domo tua. Et diuisit eis possessio-
 nem suam.

13 Et post dies paucos congregauit il-
 le filius eius minor quicquid redierat
 ad se, et abiit in locum longinquum:
 et ibi dispersit possessionem suam vi-
 uens prodigè.

14 Et quum consumpsisset quicquid
 erat ei, facta est fames magna in lo-
 co illo, et cæpit penuria esse ei.

15 Et abiens adhesit¹ cuidam ex filiis
 ciuitatis loci illius, et ille misit eum in
 agrum ad pascendum porcos.

16 Et desiderabat implere ventrem
 suum ex siliquis illis quas comedebat
 porci: et nemo dabat ei.

Nn.ij.

¹ Id est, Denarii
 vt. annotauimus
 Matth. 17. 24

¹ Id est, Cuidam
 exciubus. Hebra-
 ifinus.

Euangelium

Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν, εἶπε, Γόσοι 17
μυῖοι ἐπαύρις μου πεινασμένοι σιν ἄρ-
των, ἐγὼ δὲ λιμῶ ὑπόλλυμαι.

Ἀναστὰς προέβρισμαι πρὸς τὸν πα- 18
τέρα μου· καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἡμάρ-
τον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου.

Καὶ ἐκέπαι εἰμὶ ἄξιός κληθεῖν υἱός 19
σου· ποίησόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.

Καὶ ἄναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα 20
ἑαυτοῦ. Ἐπὶ αὐτῷ μακρὰν ἀπέχοντος,
εἶδεν αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ, καὶ ἐσπλαγχι-
σθη· ὁ δὲ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τρα-
χιλὸν αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός, Πάτερ, ἡμάρτον 21
εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι
εἰμὶ ἄξιός κληθεῖν υἱός σου.

Εἶπε δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους 22
αὐτοῦ, Ἐξενέγκατε τὴν σκολιὰν πλὴν πρὸ
πλευρῶν, καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δα-
κτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑπο-
δήματα εἰς τοὺς πόδας.

Καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόχρον τὸν σκευτὸν 23
δύσατε· καὶ φαρνέτες διφρανθῶμεν.

Ὅπ ὅτε ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέ- 24
ζησε· ὁ δὲ ὑπολωλὼς ἦν, καὶ διρέθη. Καὶ
ἠρξαντο διφρανεσθαι.

Ἦν δὲ ὁ υἱός αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν 25
ἀγρῷ, καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισεν τῇ οἰκίᾳ,
ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν.

Καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν 26
παίδων ἐπερωτᾷνε ποτὶ εἴη ταῦτα.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ὅτι ὁ ἀδελφός σου 27
ἦκει· καὶ ἔδυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόχρον τὸν
σιβυλόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.

Ὡρμήθη δὲ, καὶ ἐκ ἡδελεῆς εἰσελθεῖν. ὁ δὲ 28
πατήρ αὐτοῦ ὅτε ἐλθὼν παρεκάλεσεν αὐτόν.

Ὁ δὲ ὑποκριτὴς εἶπε τῷ πατρί, Ι- 29
δοὺ, ὅσα ἔτι δουλεύω σοι, καὶ οὐδέ-
ποτε ἐντολή σου παρέηλθεν, ὅτι ἐμοὶ ἔ-
δωκετε ἑδωκας ἑλεφον, ἵνα μὴ τῶν φί-
λων μου διφρανθῶ. Ὅτε

Quum autē ad se rediisset, dixit, 17
Quot mercenarii patris mei abun-
dāt panibus, ego verò fame pereō!

Surgēs proficiscar ad patrē me- 18
um, & dicam ei, Pater, peccaui in
cælum & aduersum te:

Neque amplius sum dignus vo- 19
cari filius tuus: fac me vt vnum ex
mercenariis tuis.

Surgēs igitur venit ad patrē suū. 20
Quū autem adhuc longē abesset,
vidit eū pater ipsius, ac misERICOR-
diamotus est, & accurrēs incidit in
collum eius, & deosculatus est eū.

Dixit autem ei filius, Pater, pec- 21
caui in cælum & aduersum te, neq;
amplius sum dignus vocari filius
tuus.

Dixit verò pater ad seruos suos, 22
Promite stolam illam præcipuam,
& induite eum, & date annulum
in manum eius, & soleas in pedes.

Et adductū vitulū illū faginatū 23
mactate: & vescētes oblectemur:

Quia filius iste meus mortuus 24
erat, & reuixit: perierat, & inuētus
est. Cœperunt igitur oblectari.

Erat autē filius eius senior in a- 25
gro: qui vt veniens appropinqua-
uit domui, audiuit concentum &
choros:

Et vocatū vnum ex pueris per- 26
contatus est quid istud esset.

Is verò dixit ei, Frater tuus venit, 27
& mactauit pater tuus vitulum il-
lum faginatū, quòd valentem il-
lum receperit.

Indignatus est autem ille, nec vo- 28
luit introire. Pater ergo ipsius e-
gressus hortatus est eum.

Ipsē verò respondens dixit pa- 29
tri, Ecce, tot annos seruiο tibi, nec
vnquā mādātū tuum sum trāsgres-
sus, nec vnquā dedisti mihi hœdū
vt cum amicis meis oblectarer.

In ista m. respiciētia,
agnitio diuina mi-
sericordiae, nos ad be-
ne sperandum exten-
dit.

In vera respiciētia
inest sensus peccati
cum tristitia & pu-
dore coniunctum: unde
de nascitur confessio,
quam sequitur
absolutio.

Qui Deum verē a-
mant, omnes optant
habere corruales.

3 Id est, Quum rediisset ad mentem, & cepisse de se serio cogitare.

17 Et³ quum venisset ad seipsum, dixit, Quot iam mercenarii sunt in domo patris mei, quibus abundat panis, et ego hic propter famem meam pereor!

18 Surgam, proficiſcar ad patrem meum, et dicam ei, Pater mi, peccavi in calum & coram te.

19 Neque deinceps dignus sum ut filius tuus vocer: fac me sicut unum ex mercenariis tuis.

20 Et surgens venit ad patrem suum. Et dum esset procul, vidit eum pater eius, & misertus est eius: et accurrens incidit super collum eius, et osculatus est eum.

21 Et dixit ei filius eius, Pater mi, peccavi in calum et coram te, neque dignus sum ut filius tuus vocer.

22 Dixit vero pater eius servis suis, Proferte stolam principalem, induite eum, et ponite annulum in manum eius, et calceate eum calceamentis.

23 Et adducetes interficite bouem saginatum: et comedemus, et exultabimus.

24 Quia hic filius meus mortuus erat, et reuixit: et perierat, et inuentus est. Et ceperunt exultare.

25 Ipse autem filius eius senior in agro erat, & quum venit et appropinquauit domui, audiuit vocem concentus multorum.

26 Et vocauit unum ex pueris, & interrogauit quidnam istud [esset.]

27 Dixit ei, Frater tuus venit, & manebat pater tuus bouem saginatum, quia sanum receperit illum.

28 Et iratus est, et nolebat ingredi. Et egressus pater eius, petiit ab eo.

29 Ipse vero dixit patri suo, Ecce, tot annis serui tibi seruitutem, & nunquam transgressus sum mandatum tuum, nec unquam haedum dedisti mihi ut exultarem cum amicis meis: Nn. iij.

4 Id est, Rogauit & precibus coedit ut intraret.

וְכִד אֶתָּא לֹות נַפְשָׁה אִמֵּר כִּמָּא
הָשָׂא אֲנִירָא אִית בֵּית אָבִי דִּיתִיר
לְהִיזֵן לְחֵמָא וְאַנָּה הִרְכֵּנָא לְכַפְנִי
אֲבֵד אָנָּה:

אָקוּם אֲזִיל לֹורֵת אָבִי וְאִמֵּר לֵה
אָבִי חֲטִית בְּשִׁמְיָא וְקִדְמִיךָ:

וְלֹא מְכִיל שְׂוֹא אָנָּה דְּבִרְךָ
אֶתְקֵרָא עֲבִדְנִי אִידְּ חַד מִן אֲנִירִידְּ:

וְקוּם אֶתָּא לֹות אֲבוּהִי וְעַד הוּ
רְחִיק חֲזִיחִי אֲבוּהִי וְאַתְרָהֶם עֲלוּהִי
וְרַחֲטֵנִי עַל צוּרָה וְנִשְׁקָה:

וְאִמֵּר לֵה בְּרָה אָבִי חֲטִית בְּשִׁמְיָא
וְקִדְמִיךָ וְלֹא שְׂוֹא אָנָּה דְּבִרְךָ
אֶתְקֵרָא:

אִמֵּר דִּין אֲבוּהִי לְעֲבִדְוֵהִי אֶפְקוּ
אֲסִטְלָא רִישִׁיתָא אֲלִבְשׁוּהִי וְסִימוּ
עֲזֻקְתָּא בְּאִידָהּ וְאַסְאֲנוּהִי מִסְנָא:

וְאִיתוּ קִטּוּלוּ תֹורָא דְּפִטְמָא
וְנִאֲכֹול וְנִתְבָּסֶם:

דְּהֵנָּה בְּרִי מִיתָא הוּא וְחִיָּא
וְאֲכִידָא הוּא וְאַשְׁתַּכַּח וְשִׁרְיוֹ
לְמִתְבָּסְמוּ:

הוּ דִּין בְּרָה קִשְׁיָשָׁא בְּקִרְיָתָא הוּא
וְכִד אֶתָּא וְקִרְבִּי לֹות בֵּיתָא שְׁמַע
קֹול וְזִמְרָא דְּסַנְיָאָא:

וְקִרָא לְחַד מִן טַלְיָא וְשִׁאֲלָהָ
מִנּוּ הֵנָּה:

אִמֵּר לֵה אַחֲוָךְ אֶתָּא וְקִטְל אֲבוּךָ
תֹורָא דְּפִטְמָא דְּכִד חֲלִים אֲקַבְּלָהּ
וְרִגְזוּ וְלֹא צָבָא הוּא לְמַעַל וְנִפְקָא
אֲבוּהִי בְּעָא מִנָּה:

הוּ דִּין אִמֵּר לְאֲבוּהִי הָא כִּמָּא שְׁנִין
פִּלַּח אָנָּה לְךָ עֲבִדוּתָא וְלֹא מְתוּם
עֲבִרְתָּ פּוֹקֵדְנִי וּמִן מְתוּם גִּדִּיָּא לֹא
יִהְיֶה לִי דְּאַתְבָּסֶם עִם רַחֲמִי:

a אגרי
b יתיר
c כפני
d אבד
e קום
f איל
g חטא
h מכיל רל
i מעתה
j שוא
k קרא
l קום
m רחיק
n חזיח
o רחם
p רחם
q נפל
r צור
s נשק
t חטא
u שוא
v קרא
y נפק
z אסטלא
aa אררת
ab מלכוש נכבד
ac מלשון יון
ad ראש
ae סום
af יד
ag סון
ah מסן
ai אתא
aj תור
ak אכל
al כסם
am מות
an חיא
ao אבד
ap שכח
aq שרא
ar כסם
as קול
at סגא
au קרא
av טלה
aw תור
ax חלם
ay קבל
az צבא
ba עול
bb שנה
bc מתום רל
bd מעולם
be גרה
bf יחב
bg כסם
bh רחם

Euangelium

Οπ δὲ ὁ υἱός σου ὅστις ὁ καταφαγών σου βίον μὲν πορνῶν, ἤλθεν, ἐδυσας αὐτὰ τὸν μόχον τὸν σίλῶν.

Ο δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμά, 31 σα ὄσιν.

Εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῶναι 32 ἐδῆ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ὅστις νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὗρέθη.

Κεφάλαιον 15

Ελεγε δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Ἀνδρῶν πρὸς ἑκάστου πλούσιος, ὅς εἶχεν οἰκονόμον· καὶ ὅστις διεβλήθη αὐτῷ ὡς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.

Καὶ φωνήσας αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ, Τί 2 τὸ ἀκούω πρὸς σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου. οὐ γὰρ δύνησιν ἐπ' οἰκονομεῖν.

Εἶπε δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος, Τί 3 ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται πρὸς οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπην ἐκ ἰσχύω, ἐπαυτεῖν ἀγχύνομαι.

Εγνων ἢ ποιήσω, ἵνα ὅταν μεταστῶ 4 τῆς οἰκονομίας, δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν.

Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἑκά- 5 στον τῶν χρεωφειλετῶν τοῦ κυρίου αὐτοῦ, ἔλεγε τῷ πρῶτῳ, Πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;

Ο δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. 6 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ καθίσας ταχέως γράψον πενήκοντα.

Ἐπειτα ἕτερος εἶπε, Σὺ δὲ πόσον ὀφεί- 7 λεις; Ο δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν κόρους σίτου. Καὶ λέγει αὐτῷ, Δέξαι σου τὸ γράμμα, καὶ γράψον ὀσδοήκοντα.

Καὶ

Sed quum filius iste tuus, qui deuorauit facultates tuas cum meretricibus, venit, maclasti ei vitulum illum faginatum.

Ipse verò dixit ei, Fili, tu semper mecum es, & omnia mea, tua sunt.

Oblectari autem & gaudere nos oportebat, quòd frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: perieratque, & inuentus est.

Cap. XVI.

Dixit autem etiam discipulis suis, Fuit homo quidā diues, qui habebat dispensatorem: & is delatus est apud eum ut qui dissiparet ipsius bona.

Vocauit eum igitur, & dixit ei, Quid hoc audio de te? redde rationē dispensationis tuæ. nō enim poteris amplius esse dispensator.

Dixit autē apud se dispensator, Quid faciam, quū dominus meus auferat à me dispensationem? fodere non possum, medicare pudet.

Noui quid sim factururus, ut quum amotus fuero à dispensatione, recipiant me aliqui domos suas.

Conuocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dixit primo, Quantum debes domino meo?

Is autem ait, Centum batos olei. Tum ille dixit ei, Accipe tabulas tuas, & sede citò, & scribe quinquaginta.

Deinde alii dixit, Tu verò quantum debes? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipse dixit ei, Accipe tabulas tuas, & scribe octoginta.

Et

Quum homines sepe alienis etiam sumptibus amicitias sibi comparent, turpe nobis est liberali bonorum in eos usus acceptorum dispensatione Domino non placere & proximo non demereri: qui hac vna ratione diuitia (que fere sunt peccandi illecebra) in contrarium finem vertantur.

להנא דין ברך כד פרח קנינך^a
עם זניתא^c ואתא נכסת לה תורא^b
דפסמא^d :
אמר לה אבוהי אנת בבל^e -
זכן עמי אנת וכל מדרם דילי^f
דילך הו^g :

למבסס דין ולא הוא לן ולמחדא^h
דהנא אחוךⁱ מיתא הוא וחיה^j
ואבידא הוא ואשתבכ^k :
קפלאון יו^l

ואמר מתלא לור תלמידוהי^m
גברא חד אית הוא לה רב ביתאⁿ
ואתאכר לה קרצוהי דקניניה^o
מפרח^p :

וקריחי מרה ואמר לה מנו הנא^q
דשמע אנא עליך^r הב לי חושבנא^s
דרבת ביתוך לא גיר משבכ אנת^t
מכיל רב ביתא דתהוא לי^u :

אמר הו רב ביתא בנפשה מנא^v
אעבד דמרי^w שקל מני רבר^x
ביתותא דאחפור לא משבכ אנא^y
ולמחדר^z בהת אנא^{aa} :

ידערת מנא^{bb} אעבד דמנא^{cc}
דנפקת מן רבת ביתותא^{dd} יקבלונני^{ee}
בבתיחון^{ff} :

וקרא לחד חד מן חיבא דמרה^{gg}
ואמר לקדמא כמא חיב אנת^{hh}
למריⁱⁱ :

אמר לה מאא מתרין^{jj} משחא^{kk}
אמר לה סב כתבך^{ll} ותב בעגל^{mm}
כתוב חמשין מתריןⁿⁿ :

ואמר לאחרנא אנת כמא חיב^{oo}
אנת למרי אמר מאא בורין^{pp} חטא^{qq}
אמר לה קבל כתבך^{rr} ותב כתוב^{ss}
תמאנן בורין^{tt} ושבת^{uu}

30 Huic autem filio tuo, postquam pro-
dederit possessionem tuam cum mere-
tricibus, & venit, iugulasti ei bouem
saginatam.

31 Dixit ei pater eius, Fili mi, tu omni
tempore mecum es, & quicquid me-
um est, tuum est:

32 Exultare autem nos oportebat &
latari, quod hic frater tuus mortuus
erat, et reuixit: ac perierat, & inuen-
tus est.

Cap. XVI.

ET dixit parabolam ad discipulos
suos, Homo quidā erat diues, &
erat ei dispensator: & accusatus fuit
apud eum quod possessionem eius pro-
digeret.

2 Et vocauit eum dominus eius, ac
dixit ei, Quid hoc est quod audio de
te? redde mihi rationem dispensatio-
nis tue. non enim potes deinceps dis-
pensator esse mihi.

3 Dixit ille dispensator apud seipsum,
Quid faciam quod dominus meus
aufert à me dispensationem? ut so-
diam non possum, & mendicare pu-
det me.

4 Noui quid faciam, ut quum e-
gressus fuero ex dispensatione, recipi-
ant me in domos suas.

5 Et vocauit unumquemque ex de-
bitoribus domini sui: et dixit priori,
Quantum tu debes domino meo?

6 Dixit ei, Cētum⁴ mensuras olei. Di-
xit ei, Accipe scriptum tuum, et sede
cum festinatione, scribe quinquagin-
ta mensuras.

9 Et dixit alii, Tu quantum debes
domino meo? Dixit ei, Centum⁵ co-
ros tritici. Dixit ei, Accipe scriptum
tuum, & sede, scribe octoginta coros.

1 Vide supra, 12.4.

2 Hinc est illud aduerbiū פרחאית deriuatum, quod legitur 15.13.

3 Ad verbum Vnum vnum. Hebraismus.

4 Vocem מתרין fortassis Syrus interpres (v t multas alias) à Græco est mutuatus, atque suæ linguæ accōmodauit, ut sit pro Græca μετρηταί, quod mensuræ ge- nus Hebræo bato qui in Græco codi- ce exprimitur, o- mnino æquale est. 5 Eadem est mē- sura cū חומר cho- mer continet igitur decies epha.

Euangelium

Καὶ ἐπὶ ἤνευεν ὁ κύριος τὸ οἰκονόμον 8
τῆς ἀδικίας, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν. ὅτι
ὁ υἱὸς τοῦ αἰῶνος τοῦτου φρονιμώτερος
ὑπὲρ τῶν υἱῶν τοῦ φωτός εἰς πλεονάζειν
πλεονάζειν αὐτῶν εἰσι.

Καὶ γὰρ ὑμῖν λέγω, Ποιήσατε ἑαυτοῖς 9
φίλους ἐκ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας·
ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς
ταῖς αἰωνίοις σκηναῖς.

Ὁ πτωχὸς ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ 10
πτωχὸς ὅστις καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἀδικός, καὶ
ἐν πολλῷ ἀδικός ὅστις.

Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πι- 11
στοὶ οὐκ ἐχθρεύετε, πῶς ἀληθινὸν πᾶς ὑμῖν
πιστεύσει;

Καὶ εἰ ἐν τῷ ἄλλοτελῳ πιστοὶ οὐκ 12
ἐχθρεύετε, πῶς ὑμᾶς ὑμῖν δώσιν;

Matth. 6, 24. Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυοῖν κυ- 13
ρίοις δουλεύειν· ἢ τὸ ἓν ἐνὰ μισήσει, καὶ
τὸ ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἐνὸς ἀνδρίζεται,
καὶ τὸ ἕτερου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε
Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα καὶ ὁ Φα- 14
ρισαῖοι, φιλάργυροι ὑπάρχοντες· καὶ
ὁ ξεμυκτηρίζον αὐτόν.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐστε οἱ δι- 15
καριώτες ἑαυτοῖς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώ-
πων· ὁ δὲ Θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑ-
μῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν, βδέ-
λυγμα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅστις.

Matth. 11, 12. Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάν- 16
νης· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀνα-
γίσκεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.

Matth. 5, 8. Εὐκοπώτερον δὲ ὅστις τὸν οὐρανὸν καὶ 17
τὴν γῆν παρελθεῖν, ἢ τὸ νόμον μίαν
κεραίαν πεσεῖν.

Matth. 3, 32 & 19, 9 & 1. cor. 7, 11. Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐ- 18
τοῦ, καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει καὶ πᾶς
ὁ ἀπολελυμένος ἀπὸ ἀνδρός γαμῶν,
μοιχεύει.

Ἀνθρώπος

Et laudauit dominus dispensato-
rem iniustum, quod prudenter fe-
cisset, quoniam filii huius seculi
prudentiores sunt filiis lucis in suo
genere.

Et ego vobis dico, Facite vobis
amicos ex mamona iniusto, ut quā
defeceritis, recipiant vos in æter-
na tabernacula.

Qui fidelis est in paucissimis, e-
tiam in multis fidelis est: & qui in
paucissimis iniustus est, etiam in
multis est iniustus.

*Timendum ne pro-
pter terrene dispen-
sationis abusum ce-
lestibus donis priue-
mur. Quomodo enim
spiritualibus bene-
ficientur qui terrena
male administrant?*

Si ergo in iniusto mamona fideles
non fuistis, verum mamona quis
credet vobis?

Et si in alieno fideles non fuistis,
quod vestrum est quis dabit vobis?

Nullus seruus potest duobus do-
minis seruire: aut enim vnū odio ha-
bebit, & alterū diliget: aut vni ad-
hærebit, & alterū cōtēnet. Nō po-
testis Deo seruire & mamona.

*Nemo simul potest
Deum & opes ama-
re.*

Audiebant autem hæc omniā
etiam Pharisei, qui erant auari, &
fannis eum excipiebant.

Tūc dixit eis, Vos estis qui iusti-
ficatis vosipfos in hominū cōspe-
ctu: Deus autē nouit corda vestra.
quia quod apud homines sublimē
est, abominationi est in conspectu
Dei.

*Deum non latens vi-
tia quantumvis ho-
minibus occulta, at-
que adeo iis ipsis
quibus insunt.*

Lex & Prophetæ vsq; ad Iohā-
nē: ab eo tēpore regnū Dei annun-
tiatur, & quiuis in illud vi irrūpit.

*Pharisei noui fede-
ris præ veterē excel-
lentiam contemne-
bant, exactam iusti-
tiam Legis ignoran-
tes: cuiusquam falsi
esset interpretes: Chri-
stus ex septimo præ-
cepto docet.*

Facilius autē est cælum & terrā
præterire, quā Legis vnum apicē
excidere.

Quisquis dimittit uxorem suā,
& alterā ducit, mœchatur: & qui
à viro dimissam ducit, mœchatur.
Cæterum

א עול
ב חכם
ג בנה
ד נהר
ה שרבה רלי
ו משפחה
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

8 Et laudauit Dominus noster dispensatorem qui iniquus erat, quod prudenter egisset. filii enim seculi huius prudentiores sunt quam filii lucis in sua hac generatione.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

9 Et etiam dico vobis, Facite vobis amicos ex mamuna hoc iniquitatis, ut quum defecerit, recipiant vos in tabernacula sua quae sunt in aeternum.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

10 Qui in modico fidelis est, etiam in multo fidelis est: et qui in modico iniquus est, etiam in multo iniquus est.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

11 Si igitur in mamuna iniquitatis fideles non fueritis, verum[mamuna] vobis quis credet?

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

12 Et si in eo quod vestrum non est, non estis fideles inuenti, quod vestrum est quis dabit vobis?

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

13 Non est seruus qui possit duobus dominis seruire: vel enim vnus odio habebit, et alterum diliget: vel vnum in honore habebit, et alterum despectui habebit. Non potestis Deo seruire et mamuna.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

14 Pharisei autem quum audiuisset hac omnia, quia amabant argētum, deridebant eum.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

15 Iesua autē dixit eis, Vos estis illi qui iustificatis vos ipsos corā filiis hominis: Deus autem nouit corda vestra. quia quod est sublime apud filios hominis, corā Deo abominabile est.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

16 Lex et Propheta usque ad Iuchanan, deinde regnum Dei annuntiatur, et quisque ipsum premit ut ingrediatur.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

17 Facilius est autem ut calum et terra pratercant quam ut litera una ex Lege pratercat.

א
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
יא
יב
יג
יד
טו
טז
יז
יח
יט
כ
כא
כב
כג
כד
כה
כו
כז
כח
כט
ל
לא
לב
לג
לד
לה
לו
לז
לח
לט
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ
לכ
למ
לנ
לס
לע
לפ
לץ

18 Quisquis dimittit uxorem suam, et ducit alteram, adulterium committit: et quisquis ducit dimissam, adulterium committit.

Euangelium

Ανδρῶν δὲ πρὸς τὸν πλούσιον, καὶ 19
ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, δι-
φρανόμηνος καὶ ἡμέραν λαμπρῶς.

Πτωχὸς δὲ πρὸς τὸν ὀνόματι Λάζα- 20
ρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐ-
τοῦ ἡλικιωμῶς.

Καὶ ὁ πτωχὸς ἔσχετο ἀπὸ τοῦ 21
ψυχίου τοῦ πτωχόντων ἀπὸ τῆς τραπέ-
ζης τοῦ πλουτοῦ. ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχό-
μενοι ἀπέλειπον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.

Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ 22
ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων
εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ. ἀπέθανε δὲ
καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη.

Καὶ ἐν τῷ ἄδη ἐπαύρας τοῖς ὀφθαλ- 23
μοῖς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ
τὸν Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν, καὶ Λάζα-
ρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.

Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε, Πάτερ 24
Ἀβραάμ ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λά-
ζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύ-
λου αὐτοῦ ἐν ὕδατι, καὶ καταψύξῃ τὴν
γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυῶμαι ἐν τῇ φλό-
γι ταύτῃ.

Εἶπε δὲ Ἀβραάμ, Τέκνον, μνήσθη- 25
ναι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ
ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κα-
κὰ· νῦν δὲ ὁδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ
ὀδυῖσαι.

Καὶ ὁ πτωχὸς τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν 26
καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστὶν ἐκταται, ὅπως
οἱ θέλοντες διαβῆναι ἐνταῦθεν πρὸς
ὑμᾶς, μὴ δύωσινται, μηδὲ οἱ ἐκείθεν
πρὸς ὑμᾶς διαπερῶσιν.

Εἶπε δὲ, Ερωτῶ οὖν σε πᾶτερ ἵνα 27
πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν τοῦ πα-
τρὸς μου.

Ἐχω γὰρ πέντε ἀδελφοὺς· ὅπως δια 28
μαρτύρῃ αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἐλ-
θῶσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.

Λέγει

Cæterum quidam erat diues, &
induebatur purpura & bysso, & se
oblectabat quotidie splendidè.

Erat verò quidam mendicus no-
mine Lazarus, qui proiectus erat
ad vestibulum eius vlcerofus:

Et desiderans saturari micis quæ
cadebant è mensa diuitis. sed & ca-
nes veniebant ac lingeabant eius
vlcera.

Factum est autè vt moreretur men-
dicus, & asportaretur ab Angelis
in sinum Abrahæ: mortuus est ve-
rò etiam diues ille, ac sepultus est.

Et apud inferos sublatis oculis
suis, quum esset in tormentis, vidit
Abraham procul, & Lazarum in
sinu eius:

Tum ipse clamans dixit, Pater
Abraham miserere mei, & mitte
Lazarum, vt intingat extremum
digitum suum in aquam, & refri-
geret linguam meam: quoniã cru-
cior in ista flamma.

Dixit autem Abraham, Fili me-
mento te bona tua recepisse in vi-
ta tua, & Lazarum similiter mala:
nunc autè hic solatio fruitur, tu ve-
rò cruciaris.

Et ad hæc omnia, inter nos & vos
hiatus ingens constitutus est, vt ii
qui volunt hinc transire ad vos, nõ
possint, neque istinc huc transire.

Dixit autem ille, Rogo ergo te
pater vteum mittas domum patris
mei.

Habeo enim quinque fratres: vt
testificetur eis, ne & ipsi veniant in
hunc locum tormenti.

Dicit

Piorum paupertatē
& miseriam sempi-
ternam felicitas, diui-
tum autem luxum
& crudelem fastū,
æterna miseria, abs-
que ulla misericor-
diæ spe, consequetur

Quum certa viuen-
dis regula nobis in
serbo præscripta sit,
aliæ reuelationes te-
mere & frustra que-
runtur.

גברא דין חד עתירא אית הוא
 ולבש הוא בוצא^a וארגונא^b וכל-
 יום מתבסס הוא גא^cאית :
 ומסכנא^d חד אית הוא דשמה
 לעזר ורמא^e הוא לות תרעה דהו
 עתירא כד^fממחי^g בשוחנא :
 ומתיאיב הוא דימלא^h כרסה מן
 פרתותⁱ דנפלין מן פתורה דהו
 עתירא אלא אף כלבא^j אתין הו
 מלחכין^k שוחנוהי :
 הוא דין ומית^l הו מסכנא^m
 ואוכלוהיⁿ מלאכא^o לעובה דאברהם
 אף הו דין עתירא מית^p ואתקבר :
 וכד^q משתנק^r בשיוול^s ארים
 עינוהי^t מן רוחקא^u וחזא^v לאברהם
 ולעזר בעובה^w :
 וקרא^x בקלא^y רמא^z ואמר^{aa} אבי
 אברהם^{ab} אתרחם^{ac} עלי^{ad} ושדר^{ae}
 לעזר^{af} דיצבוע^{ag} ריש צבעה במיא
 וירטב^{ah} לו לשני דהא^{ai} משתנק^{aj}
 אנא^{ak} בשלהכיתא חדא^{al} :
 אמר^{am} לה אברהם ברי^{an} אתדכר^{ao}
 דקבלת^{ap} טבתך^{aq} בחיך^{ar} ולעזר^{as}
 בישתה^{at} והשג^{au} הא^{av} מתתנית^{aw}
 חרבא^{ax} ואנת^{ay} משתנק^{az} :
 ועם הלין כל הין^{ba} הותא רבתא סימא^{bb}
 בינין^{bc} ולכון דאילין^{bd} דצבין^{be} מכא^{bf}
 דיעברון^{bg} לותכון^{bh} לא^{bi} ישכחון^{bj} ואף-
 לא דמן תמן יעכרון^{bk} לותן :
 אמר^{bl} לה מדין^{bm} בעא^{bn} אנא^{bo} מנך^{bp} אבי
 דתשדריוהי^{bq} לבית אבי :
 חמשא^{br} גיר^{bs} אחין^{bt} אית לי^{bu} יאזל^{bv}
 יסחד^{bw} אנון דלא^{bx} אף הנון יאתון^{by}
 לדוכתא חדא^{bz} דתשניקא^{ca} :
 אמר

19 Homo autem quidam dives erat, et
 induebatur bysso et purpura, et quo-
 tidie deliciis indulgebat⁶ superbe.
 20 Et pauper quidam erat cuius no-
 men Laazar, et proiectus erat ad
 portam illius diuitis percussus ulce-
 ribus.
 21 Et cupiebat implere venterem suum
 ex micis que cadebant à mensa illius
 diuitis: sed etiam canes venientes lin-
 gebant ulcera eius.
 22 Et factum est autem ut mortuus
 sit ille pauper, et portaverunt eum An-
 geli in sinum Abraham: mortuus est
 verò etiam ille dives, et sepultus est.
 23 Et quum torqueretur in inferno,
 suscitavit oculos suos è longinquo, et vi-
 dit Abraham et Laazar in sinu eius:
 24 Et clamavit voce elata, ac dixit,
 Pater mi Abraham, miserere mei, et
 mitte Laazar, ut intingat summi-
 tatem digiti sui in aquas, et humectet
 mihi linguam meam: quia ecce tor-
 queor in flamma hac.
 25 Dixit ei Abraham, Fili mi recor-
 dare quòd recepisti bona tua in vita
 tua, et Laazar mala sua: et nunc
 ecce quiescit hic, et tu torqueris.
 26 Et cum his omnibus, ⁷hiatus ma-
 gnus positus est inter vos et nos, ut ii
 qui volut transire ad vos, non possint:
 neque etiam isthinc, transire ad nos.
 27 Dixit ei, Igitur peto abs te pater
 mi, ut mittas eum ad domum patris mei.
 28 Quinque enim fratres sunt mihi:
 abeat, testificetur eis: ne etiam ipsi ve-
 niant in locum hunc tormenti.
 Dixit

⁶ Id est, Splendi-
 de & magnificè.

⁷ Vocem הַיָּתוֹם
 in hoc versu alias
 non legimus modò
 in nouo Testamē-
 to Syro, sed neque
 in Chaldaeis para-
 phrasibus veteris
 Testamēti, neque
 antiquis Hebræo-
 rum scriptis: & ita
 accedit ad Latinā
 vocem Hiatus, ut
 eadem esse, & Sy-
 raë linguæ acco-
 modata videatur.

Euangelium

Λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ, Ἐχουσι Μω- 29
σέα καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν
αὐτῶν.

Ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ· 30
ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορεύῃ πρὸς
αὐτοὺς, μετανοήσουσιν.

Εἶπε δὲ αὐτῷ, Εἰ Μωσέως καὶ τῶν 31
προφητῶν ἔκ ακούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις
ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ, πειθήσονται.

Κεφάλαιον ιζ'

Matth. 18.7
marc. 9.42

Εἶπε ὁ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ανένδε- 1
κτόν ἐστι μὴ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα·
οὐαὶ δὲ δι' οὗ ἔρχεται.

Λισιτελεῖ αὐτῷ εἰ μύλος ὀνικός πε- 2
ρεῖται πρὸς τὸν ῥάχηλον αὐτοῦ, καὶ ἔρ-
ρίπται εἰς πλὴν θαλάσσαν, ἢ ἵνα σκαν-
δαλίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων.

Matth. 18.2

Προσέχετε ἑαυτοῖς. Εάν ὁ ἁμαρτή 3
εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἐπιτίμησον αὐτῷ·
καὶ εάν μετανόησῃ, ἄφες αὐτῷ.

Matth. 18.21

Καὶ εάν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμαρ- 4
τῇ εἰς σὲ, καὶ ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἴπ-
σῇ· ἡ ἴπῃ σου, λέγων, Μετανοῶ, ἄφῃ
σὺς αὐτῷ.

Καὶ εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ Κυρίῳ, 5
Πρόδεις ἡμῖν τί πν.

Matth. 16.20

Εἶπε δὲ ὁ Κύριος, Εἰ εἴχετε πίσιν 6
ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συ-
καμίνῳ ταύτῃ, Εκκελῶ θηπ, καὶ φυ-
λάθῃ ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ ὑπήκουσεν
αὐτοῖς.

Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ὄρο- 7
τελῶντα, ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθὼν π-
ρὸς τὸ ἀγροῦ ἐρεῖ ὁ δέως, Γαρελθὼν
ἀνάπεσαι;

Ἀλλ' οὐχί ἐρεῖ αὐτῷ, Επόμασον π' 8
δὲ πνήσω, καὶ πρὸς τὸν σάμηνος διακόν-
μοι, ἕως φάγω καὶ πίω· καὶ μὴ ταῦτα
φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ;

Μή

Dicit ei Abraham, Habent Mo-
sen & Prophetas: audiant eos.

Ille verò dixit, Non, pater Abra-
ham: sed si quis ex mortuis abierit
ad eos, resipiscunt.

Abraham autem dixit ei, Si Mo-
sen & Prophetas non audiunt, ne
si quidē quispiam ex mortuis ex-
citetur, assentientur.

Cap. XVII.

Αἰτ' αὐτῇ discipulis, Fieri nō
potest quin eueniāt scādala:
sed vae illi per quem eueniunt.

Ecclesia scandalū ne
cessariō obnoxia, sed
que inulta non si-
net Dominus, si vel
minimus, quispiam
fuerit offensus.

Expedit ei si mola asinaria circū-
ponatur collo ei us, & abiectus fue-
rit in mare, potius quā ut offen-
dat vnum ex paruis istis.

Cauete vobis. Si peccauerit in te
frater tuus, obiurga eum: & si resi-
puerit, remitte ei.

Reprehensiones
iustas esse & a cha-
ritate proficisci oportet.

Et, si septies in die peccauerit
in te, & septies uno die reuertatur
ad te, dicens, Resipui: remittes ei.

Tunc dixerunt Apostoli Domi-
no, Adde nobis fidem.

Deus quāuis im-
perfecte, verē tamen
credentibus, nunquā
deerit, in eis etiam
difficultatibus que
nulla humana ratio
vinci possunt.

Dixit autem Dominus, Si habe-
retis fidem quantulum est granum
sinapis, diceretis huic sycamino,
Eradicator, & plantator in mari: &
obediret vobis.

Quis autem vestrum habet ser-
uum arantem, aut pascentem, qui
regresso ab agro dicat statim, Pro-
di, & discumbe?

Quem Deus suo iu-
re nos nostraque o-
mnia sibi vendicet,
nisi nobis quantū-
vis strenuē ad mō-
tem & que laboran-
tibus, debere potest.

Imò nōne dicet ei, Para quod
cœnem, & præcinctus ministra mi-
hi vsquedum edero ac bibero, &
postea edito tu & bibito?

Num

2 נבא

מות^ב

מות^c

שכח h

תל א

כאן

22 יום
11

DN 88

DN h h

מ 00

99 פד

xx חש

31 *Dixitei Abraham, Si Musche et
Prophetas non audiunt, nec etiam, si
quis ex mortuis resurrexerit, credent
ei.*

ET dicebat Ieschua discipulis suis
Fieri nō potest ut non veniant of-
fendicula, vā autē illi per cuius ma-
num venient.

3 *Cauete vobis ipsis: Si peccauerit fra-
ter tuus, increpa eum, et, si conuer-
tatur, remitte ei.*

1 Ad verbum,
Septem tempori-
bus, Hebraismus.
2 Syriacè est כַּלְמָה
vide annotata in
sextum Matth. 14

6 Dixit eis, Si esset vobis fides sicut
granū sinapis, diceretis ficui isti, Era-
dicator, & plantator in mari: & obe-
diret vobis:

3 Descriptio est
arantis, cuius ara-
trum iuga bouum
trahere solet.

Oöi.

Euangelium

Μὴ χάριν ἔχει τῷ δούλῳ ἐκείνῳ 9
ὅτι ἐποίησε τὰ διαταχθέντα αὐτῷ; οὐ
δοκῶ.

Οὕτω ἔτι ὑμεῖς, ὅταν ποιήσῃτε πάντα
τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε, Οἱ δού-
λοι ἀχρεῖοί ἐσμεν· ὅτι ὁ ὠφείλομεν ποι-
ῆσαι, πεποιήκαμεν.

Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι αὐ-
τὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ αὐτὸς διήρ-
χετο διὰ μέσου Σαμαρείας καὶ Γα-
λιλαίας.

Καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς πῖνα κώ- 12
μιον, ἀπῆντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ
ἄνδρες, οἱ ἐσησαν πόρρωθεν·

Καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνὴν, λέγοντες, 13
Ἰησοῦ ὁπιστάτω ἐλέησον ἡμᾶς.

Leuit. 14. 2

Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, Πορεύθεντες 14
ὁπισθεῖξάτε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι. Καὶ
ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτοῖς, ἐκαθα-
ρίσθησαν.

Εἰς δὲ ἓξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέ- 15
στρεψε μὲν φωνῆς μεγάλης δοξάζων
τὸν Θεόν.

Καὶ ἔπεσεν ὁπίω πρὸς τοὺς πόδας 16
αὐτοῦ, ὁ χαιρετῶν αὐτὸν· καὶ
αὐτὸς ὡς Σαμαρείτης.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐ- 17
χὲν δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐν-
νέα ποῶ;

Οὐχ ἀνέβησαν ὑποστρέφοντες 18
δοῦναι δοῦναι τῷ Θεῷ, εἰ μὴ ὁ ἄλλογε-
νὴς ὧν.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Αναστὰς πορεύου· ἡ 19
πίστις σου σέσωκέ σε.

Επερωτηθεὶς ὁ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων 20
πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἀ-
πεκρίθη αὐτοῖς, καὶ εἶπεν, Οὐκ ἔρχε-
ται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ μὲν παρὰ
τηρήσεως·

Num gratiam habet seruo illi
quia fecit quæ ipsi præcepta fue-
rant? non puto.

Ita & vos, quum feceritis omnia
quæ præcepta sunt vobis, dicite,
Serui inutiles sumus: nā quod de-
buimus facere, fecimus.

Legis observatio vel
perfectissima, non est
tamen illius premii
meritoria.

Et factum est, inter eundum Hie-
rosolymam, ipse transibat per me-
diam Samariam & Galilæam.

Christus ingratissimus e-
tiam futuris benefa-
ctus: sed solis gratis
profuit ad salutem
beneficia Dei.

Et quū ingrederetur in quendam
vicum, occurrerunt ei decem viri
leprosi, qui steterunt procul:

Et extulerunt vocem, dicentes,
Iesu magister miserere nostri.

Qui quum eos vidisset dixit eis,
Profecti ostendite vos Sacerdoti-
bus. Et factum est ut inter eundum
purgati sint.

Vnus autē ex ipsis, ut vidit se sa-
natū esse, reuertit, glorificans Deū
voce magna.

Et procidit in faciem ad pedes e-
ius, gratias ei agēs: eratque iste Sa-
maritanus.

Respondens autem Iesus dixit,
Nōne decem illi purgati sunt? no-
uem autem illi ubi sunt?

Non sunt reperti qui redierint ut
tribuerent gloriam Deo, nisi alie-
nigena iste.

Et dixit ei, Surge et abi: fides tua
te seruauit.

Interrogatus autem à Phariseis
quando venturum esset regnum
Dei: respondit eis, & dixit, Nō ve-
niet regnum Dei ita ut obseruari
possit:

Regnum Dei etiam
presens, nō est, a mal-
tis non animadu-
eritur, quoniam illud
falso existimant cū
externo splendore
iunctum esse.

Neque

Οὐδὲ

למא טיבותה מקבל דהו עכדא^א טיב
דעכד מרם דאתפקד לה לא סבר
אנא :

9 ⁴ Num gratiam accipit illius ser-
ui, quia fecit id quod praeceptum fue-
rat ei? Non puto ego.

⁴ Id est, Num
gratuiti beneficii
loco obsequium
serui sui ducit

הכנא אף אנתון מא דעכדתון
כלהין אילין דפקידין לכון אמרו
דעכדא חנן כטילא דמרם דחייבין^ב
הוין למעכד עכדן :

10 Sic etiam vos quum feceritis o-
mnia illa quae praecepta sunt vobis, di-
cite, Serui sumus inutiles: quia quod
debeamus facere, fecimus.

והוא דכד אזל ישוע לאורשלים^ד
עבר הוא בית שמריא לגלילא :

11 Et factum est ut quum proficiscere-
tur Ieschua Urischelem, transiret per
Samaritanos in Galilaam:

וכד קריב למעל לקרתא חדא^ע
ארעוהי עסרא אנשין נרבא וקמו^פ
מן רוחקא :

12 Et quum appropinquaret ut ingrede-
retur in pagum quendam, occurrerunt
ei decem viri leprosi, et steterunt
procul:

וארימו קלחון ואמרין רבן ישוע^ה
אתרחם עלין :

13 Et extulerunt vocem suam, et dixe-
runt, Domine noster Ieschua misere-
re nostri.

וכד חזא אנון אמר להון ילו^ק
חיו נפשכון לכהנא ובר אזלין^ל
אתדביו :

14 Et quum vidisset eos, dixit eis, Pro-
ficiscimini, ostendite vobis ipsos sacerdo-
tibus. Et quum proficiscerentur, mun-
dati sunt.

חר דין מנהון כד חזא דאתדביו^ו
הפך לה ובקלא רמא משבח^ז
הוא לאלהא :

15 Unus autem ex ipsis, quum vid e-
ret quod mundatus esset, reuersus est,
et voce magna glorificabat Deum.

ונפל על אפיה קדם רגלוהי^ח
דישוע כד מודא לה והו הנהג^ט
שמריא הוא :

16 Et procidit super faciem suam ante
pedes Ieschua, gratias agens ei: et ipse
erat Samaritanus.

ענא דין ישוע ואמר לא הוא^י
עסרגא הוין הלין דאתדביו איכא^ז
אנון תשעא :

17 Respondit autem Ieschua, et di-
xit, Nonne decem fuerunt illi qui
mundati sunt? ubi sunt nouem?

למא פרשו דיאתון יתלון^{בב}
תשובחתא לאלהא אלא הנהג^{בב}
דמן עמא חו נוכריא :

18 Nunquid discesserunt quo minus
venientes darent gloriam Deo, pra-
ter hunc qui est ex populo alieno?

ואמר לה קום זל הימנותך^{גג}
אחיתך^{הה} :

19 Et dixit ei, Surge, vade: fides tua
seruauit te.

^ג Ad verbum,
Viuificauit te. He-
braismus.

וכד שאלוהי לישוע מן פרישא^{הה}
אמתי אתיא מלכותה דאלהא ענא^{הה}
ואמר להון לא אתיא מלכותה
דאלהא בנטורתא^{הה} ולא :

20 Et quum interrogassent Ieschua
[quidam] ex Phariseis quando ven-
turum esset regnum Dei: respondit,
et dixit eis, Non est venturum re-
gnum Dei cum observationibus.

^ג Id est, Cū splē-
dore & apparatu,
qualis conspicitur
in iis qui regnum
terrenum cape-
scunt.

Oo.ij.

Euangelium

Οὐδὲ ἐρῶσιν, Ἰδοὺ ὧδε, ἢ, ἰδὲ ἐκεῖ. ἰδὲ 21
ᾧ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ὑμῖν ἐστίν.

Εἶπε δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἐλθόντες 22
σὺν ταῖς ἡμέραις ὅτε ἔπιθυμήσετε μίαν τῶν
ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν· καὶ
ἐκ οὐ φέρεται.

Matth. 24. 23
marc. 13. 21

Καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, ἰδοὺ ὧδε, ἢ, ἰδοὺ 23
ἐκεῖ· μὴ ἀπέλθῃτε, μηδὲ διώξητε.

Ὡς περ ᾧ ἡ ἀστραπή ἡ ἀστράπτουσα 24
ἐκ τῆς ὑψώσεως οὐρανόθεν, εἰς πᾶν τὸν οὐρανόν· οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτῇ.

Πρῶτον ὅδε αὐτὸ πολλὰ παθήσει, καὶ ἀπο 25
δοκιμασθήσεται ἀπὸ τοῦ ἔθνους τῆς γῆς.

Gene. 7. 5
matth. 24. 38
1. pet. 3. 20

Καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις 26
τοῦ Νώε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις
τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διον, ἐπνον, ἐγαμου, ἔξεγαμί- 27
ζοντο· ἀρχὴ ἡ ἡμέρας εἰσῆλθε Νώε εἰς
τὸ κιβωτόν, ὅτε ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς, καὶ
ἀπώλεσεν ἅπαντας.

Ὁμοίως ὅτε ὡς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέ- 28
ραις Λώτ· ἡ διον, ἐπνον, ἡ γέλαζον, ἐ-
πώλυνον, ἐφύτευον, ὠκοδόμουν·

Gene. 19. 24

Ἡ δὲ ἡμέρα ὅτε ἦλθε Λώτ ἀπὸ Σο- 29
δόμων, ἐβρέξε πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρα-
νόθεν, ὅτε ἀπώλεσεν ἅπαντας.

Κατὰ ταῦτα ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ 30
ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.

Εν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὅς ἐστι ἐπὶ τοῦ 31
μαρτος, καὶ τὰ σκεύη αὐτῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ
καταβάτω ἄρα αὐτὰ· καὶ ὅς ἐστι ἐν τῷ ἀγρῷ,
ὁμοίως μὴ ἐπιστρέψατω εἰς τὰ ὀπίσω.

Gene. 19. 26
Supra. 9. 24
matth. 10. 39
marc. 8. 35
iohan. 12. 25

Μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λώτ. 32

Ὅς ἐὰν ζητήσῃ πᾶν ψυχὴν αὐτῆς 33
σῶσαι, ἀπολέσθαι αὐτήν· καὶ ὅς ἐὰν ἀπο-
λέσῃ αὐτήν, ζωογονήσθαι αὐτήν.

Matth. 24. 41

Λέγω ὑμῖν, πάντῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται 34
δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς· ὁ εἰς παραληφθή-
σεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφελήσεται.

Neq; dicet, Ecce hic, aut, ecce il-
lic. ecce .n. regnū Dei int⁹ habetis.

Dixit autem discipulis, Veniet
tempus quum desiderabitis vide-
re vnum ex diebus Filii hominis:
nec videbitis.

Præsentia sæpe ne-
gligimus, quæ frustra
requirimus amissa.

¶ Et dicent vobis, Ecce hic, aut,
ecce illic: sed ne abite, neque pro-
sequimini.

Christus prædicat de
tuos pseudochristos,
suam vero gloriam
subito longe lateque
per orbem terrarum
propagatum iri, de-
lecta crucis ignomi-
nia.

Nam sicut fulgur coruscans ex
vna regione quæ sub cælo est, in al-
tera quæ sub cælo est splendet: ita
erit & Filius hominis die suo.

Sed prius oportet eum multa pa-
ti, & reprobari à natione ista.

¶ Et prout factum est in diebus
Noe, ita erit etiam in diebus Filii
hominis.

Mundus repentino
Dei iudicio oppri-
metur: fideles autem o-
portet perpetuas ex-
cubias agere.

Edebant, bibebant, vxores du-
cebant, & dabantur nuptum: ad eū
vsque diem quo introiuit Noe in
arcam, venitque diluuium, & per-
didit omnes.

Similiter etiā vt accidit in diebus
Lot: edebāt, bibebāt, emebant, vē-
debant, plantabant, ædificabant:

¶ Quo autem die Lot exiit Sodo-
mis, pluit igni & sulphure è cælo,
& omnes perdidit.

Secundum hæc erit dies quo Fi-
lius hominis detegetur.

In illo die si quis fuerit supra do-
mum, & vasa eius in ipsa domo, ne
descendat ad ea sumenda: & qui
in agro, similiter non reuertatur
retrō.

Cauendum in primi-
ne vel diffidentia,
vel huius vite illece-
bre, vel vltimi con-
ditionis respectus nos
vel tantillum remo-
retur.

¶ Memineritis vxoris Lot.

¶ Quicumq; quæsierit animā suam
seruare, perdet eam: & quicumque
eam perdiderit, viuificabit eam.

¶ Dico vobis, illa nocte erūt duo
in lecto vno: vnus accipietur, & al-
ter relinquetur.

Duæ

Δύο

וְלֹא אָמְרִין הָא הֲרֵכָא הִי וְהָא
חֲר־תִּמְן הִי הָא גִּיר מַלְכוּתָהּ דְּאַלְהָא
לְגוּ מִנְכּוֹן הִי :

21 Neque dicent, Ecce hîc est, et ecce illic est. ecce enim regnum Dei intra vos est.

7 Ad verbum, In medio è vobis est. Syra phrasis, cui Gallica respondet, Il est au milieu de vous.

וְאָמַר לְתַלְמִידוֹהִי יֵאָתוֹן יוֹמָתָא
דְּתַתְרַגְרָגוֹן לְמַחְזָא חֲר מִן יוֹמָתָא
דְּבִרָה דְּאַנְשָׁא וְלֹא תַחְזוֹן :

22 Et dixit discipulis suis, Veniet dies quibus desiderabitis videre unum ex diebus Filii hominis, & non videbitis.

וְאֵן יֵאָמְרוּן לְכוּן הָא הֲרֵכָא הִו
וְהָא חֲר־תִּמְן הִו לֹא תַאזְלוּן :

23 Et si dixerint vobis, Ecce, hîc est, et ecce illic est, ne abeatis.

אִיכְנָא גִיר דְּבִרְקָא בְּרֵק מִן שְׁמַיָּא
וְכֻלָּה תַּחֲתִי שְׁמַיָּא מִנְהֵר חֲכֵנָא
יְהוֹא בְרָה דְּאַנְשָׁא בְּיוֹמָה :

24 Sicut enim fulgur coruscat de caelo, & quicquid est sub caelo illuminat: sic erit Filius hominis in die suo.

לֹוּקְדָם דִּין עֵתִיד הִו דִּיחֵשׁ
סְנִיאתָא וִיסְתַּלָּא מִן שְׂרַבְתָּא הֲדָא:
וְאִיכְנָא דְהוּא בְּיוֹמָתָהּ דְּנוּחַ
חֲכֵנָא יְהוֹא בְּיוֹמָתָהּ דְּבִרָה דְּאַנְשָׁא:

25 Prius autem futurum est ut patiatur multa, & reprobetur à generatione hac.

דְּאֶכְלִין הִו וְשִׁתִּין וְנִסְכִּין גִּשָׁא
וְיִהְיִין לְגִבְרָא עַד־מָא דְּעַרְלָנוּחַ
לְכוּלָּא וְאַתָּא טוֹפְנָא וְאוֹבֵד לְכָל־גִּישָׁא:
וְאִיכְנָא תוֹב דְּהוּא בְּיוֹמָתָהּ
דְּלוֹט דְּאֶכְלִין הִו וְשִׁתִּין וְנִסְכִּין
וְמוֹכְבִּין וְנִצְבִּין הִו וְכִנִּין :

26 Et sicut factum est in diebus Nuach, sic erit in diebus Filii hominis.

בְּיוֹמָא דִּין דְּנִפְק לֹוט מִן סְדוּם
אֲמַטֵּר מְרִיא גִּירָא וְכִבְרִיתָא
מִן שְׁמַיָּא וְאוֹבֵד לְכָל־הוּן :

27 Comedebant et bibebant, & ducebant uxores & dabant maritis, usque in diem quo ingressus est Nuach in arcam, et venit diluvium, & perdidit omnem hominem.

וְאִיכְנָא תוֹב דְּהוּא בְּיוֹמָתָהּ
דְּלוֹט דְּאֶכְלִין הִו וְשִׁתִּין וְנִסְכִּין
וְמוֹכְבִּין וְנִצְבִּין הִו וְכִנִּין :

28 Et sicut rursus factum est in diebus Lut: comedebant & bibebant, et emebant, ac vendebant, et plantabant, ac edificabant:

בְּיוֹמָא דִּין דְּנִפְק לֹוט מִן סְדוּם
אֲמַטֵּר מְרִיא גִּירָא וְכִבְרִיתָא
מִן שְׁמַיָּא וְאוֹבֵד לְכָל־הוּן :

29 In die autem quo egressus est Lut è Sedum, plueret fecit Dominus ignem et sulphur è caelo, & perdidit omnes illos.

חֲכֵנָא יְהוֹא בְּיוֹמָא דְּמַתְגַּלָּא
בְּרָה דְּאַנְשָׁא :

30 Sic erit in die quo reuelabitur Filius hominis.

בְּהוּיּוֹמָא מִן דְּבִאגְרָא הִו וְמֵאֲנוּהִי
בְּבִיתָא לֹא יִחוּת דִּישְׁקוּל אָנוּן
וּמִן דְּבַחְקָלָא הוּלָא יִתְהַפֵּךְ לְבִסְתֵּרָהּ:

31 In illo die qui in tecto fuerit, & vas eius in domo, non descendat ut tollat ea: et qui in agro fuerit, non reuertatur ad [ea quae sunt] post se:

אֲתַדְּבִרוּ לְאַנְתָּתָה דְּלוֹט:
מִן דְּצִבְא דִּיחָא נִפְשָׁהּ יוֹבְדִיָּה
וּמִן דִּיּוֹבֵד נִפְשָׁהּ יִחִיָּה :

32 Memores estote uxoris Lut. 33 Qui vult servare animam suam, perdet eam: et qui perdidit animam suam, servabit eam.

אֲמַר אָנָּא לְכוּן דְּבָחוּ לְלִיא יְהוּוֹן
בְּחֵדָא עֲרִסָא חֲר יִתְדְּבֵר וְאַחֲרָנָא
וְיִשְׁתַּבֵּק :

34 Dico vobis quod in illa nocte duo erunt in uno lecto, unus accipietur, et alter relinquetur.

וְיִשְׁתַּבֵּק :

8 Tantum hîc legitur hac vox & Matth. 24. 28:

9 Syra vox חֲבִירִיתָא responderet Hebrae: tatis literis 2 in כ, & 2 in 2, quod ad idem prolationis organum pertinet: illa quidem ad palatum, hæc vero ad labia.

10 Ad verbum, Vivificare. Hebraismus, vt paulo post etiam.

Euangelium

Δύο ἔσονται ἀλλήλους ἐπὶ τὸ αὐ- 35
τὸ ἢ μία παραληφθήσεται, καὶ ἡ ἑτέ-
ρα ἀφεθήσεται.

Δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ· ὁ εἷς πα- 36
ραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθή-
σεται.

Matth. 23. 28 Καὶ ὑποκριταὶ λέγουσιν αὐτῷ, 37
Ποῦ Κύριε; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅπου
τὸ σῶμα, ἐκεῖ συνελθόνται οἱ αἵμοι.

Eccl. 18. 22 rom. 12. 12 1 thess. 5. 17
Κεφάλαιον ιη
Ελεγε δὲ καὶ παραβολῇ αὐτοῖς·
Ὡς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχε-
σθαι, καὶ μὴ ἐκκαθεῖν·

Λέγων, Κεφαλὴς τις ἐν πόλει 2
τὸν Θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρω-
πον μὴ ἐντρέπομενος·

Χήρα δὲ τις ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, 3
ἣ ἤρχετο ὡς αὐτὸν, λέγουσα, Εκδί-
κησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιπάλου μου.

Καὶ ἐκ ἡδέλησεν ἐπὶ χρόνον· μὲν 4
ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, Εἰ καὶ τὸν Θεὸν
οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐ ἐντρέ-
πομαι,

Διὰ γὰρ τὸ παρέχειν μοι κόπον· 5
ἐκδικήσω αὐτὴν· ἵνα μὴ
εἰς τέλος ἐρχομένη ὑποπάζῃ με.

Εἶπε δὲ ὁ Κύριος, Ακούσατε τί ὁ κρι 6
τῆς τῆς ἀδικίας λέγει·

Ὁ δὲ Θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδί- 7
κην τῇ ἐκλεκτῇ αὐτῆς τῇ βοώντων
ὡς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ μα-
κροθυμῶν ἐπ' αὐτοῖς;

Λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσῃ τὴν ἐκδίκη- 8
σιν αὐτῶν ἐν ταῖς πληγαῖς τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-
θρώπου ἐλθόντος, ὅρα ὅπως τὴν πίσ-
τιν ἐπὶ τῆς γῆς;

Εἶπε δὲ καὶ ὡς πῶς τοῖς πεποι- 9
θότα ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ
ἐξουθενούντας τοὺς λοιποὺς, τὴν πα-
ραβολῇ ταύτῃ·

Ἀνθρώποι

Duae erunt molentes simul: una
accipietur, & altera relinquetur.

Duo erunt in agro: vnus accipie-
tur, & alter relinquetur.

Tūc respōdentes dicunt ei, Vbi
Domine? Ipse verò dixit eis, Vbi
corpus, illuc cogentur & aquilæ.

Cap. XVIII.

Dixit autem eis etiam parabo-
lam huc spectantem, quòd o-
porteret ipsos semper precari, nec
segnescere:

Dicens, Iudex quidā erat in qua-
dam vrbe qui Deum non timebat,
nec quenquam reuerbatur:

Erat autem in illa vrbe quædam
vidua, quæ venit ad eum, dicen s,
Vindica me ab aduersario meo.

Ille autem noluit per multum tē-
pus: post hæc verò dixit apud se,
Etsi Deum non timeo, nec quen-
quam reuereor,

Tamē quia molestiā mihi exhibet
vidua ista, vindicabo eam, ne ad
extremum veniens obtundat me.

Ait autē Dominus, Audite quid
iudex ille iniustus dicat:

Deus autem non vindicabit ele-
ctos suos, clamantes ad ipsum die
ac nocte, etiamsi iram differat su-
per ipsis?

Dico vobis, vindicabit eos citò.
Veruntamē Filius hominis, quum
venerit, num reperturus est fidem
in terra?

Dixit autem etiam quibusdam
qui sibi persuaferant se iustos esse,
& pro nihilo habebant reliquos,
parabolam istam:

Duo

Vna perfranda ratio,
Christo adherere.

Deus vult nos ass-
duitate precandi nō
fatigare, sed exerce-
re. Itaque sic luctan-
dum cum impatien-
tia vt longior mora
precandi cursum nō
abruptat.

Duo in primis mul-
torum preces inanes
reddunt, propriis vi-
delicet iustitiæ fidu-
cia, & aliorum con-
temptus: quibus vitiis
cor contritum ac hu-
miliatum opponitur.

וְתִרְתִּין יְהוּזִין אֲשֶׁר בְּחֶדְא חֶדְא
תְּתִירָא וְאַחֲרָתָא תִּשְׁתַּבֵּק :
תִּרְתִּין יְהוּזִין בְּחֶדְא חֶדְא יְתִירָא
וְאַחֲרָתָא יִשְׁתַּבֵּק :

עָנּוּ וְאָמְרִין לֵה לְאִיכְמָא מֶרֶן
אָמַר לְהוּן אִיכְמָא דְפִגְרָא תִּמְן
יִתְכַנְשׁוּן נִשְׂרָא :

קִפְלָאוֹן יֵה
אָמַר לְהוּן אִיכְמָא דְבִכְלָא עֵדֶן
יִצְלוֹן וְלֹא תִמְנָא לְהוּן :

דִּינָא חֶדְא אִירָא הוּא בְּמִדִּינָתָא
חֶדְא דִּמְן אֱלֹהָא לֹא דִחַל הוּא וּמֶן
בְּנֵי נִשְׂרָא לֹא מִתְכַּחֵד הוּא :

אֲרִמְלָתָא דִּין חֶדְא אִירָא הוּא
בְּמִדִּינָתָא הִיא וְאִתִּיא הוּרָא לְוִתָּהּ
וְאָמַרָא תִּבְעֵינִי מֶן בְּעֵל דִּינִי :

וְלֹא צָבָא הוּא זִכְנָא סְגִיָא
בְּתֵר־כֵּן דִּין אָמַר בְּנִפְשָׁהּ אֵן מֶן
אֱלֹהָא לֹא דִחַל אָנָּה וּמֶן בְּנֵי־נִשְׂרָא
לֹא מִתְכַּחֵד אָנָּה :

אֲפֵן מִטּוֹל דְּמִלְאִיא לִי הֶדְא
אֲרִמְלָתָא אֲתַבְעִיהָ דִּלָּא בְּכָל עֵדֶן
תְּהוּא אֲתִיא מִהֶדְא לִי :

וְאָמַר מֶרֶן שְׁמַעוּ מִנָּה אָמַר דִּינָא
דְּעוֹלָא :

אֱלֹהָא דִּין לֹא יִתִּירָא יַעֲבֹד
תִּבְעֵתָא לְגִבּוּחֵי דְקִרְיָן לֵה
בְּאִימָמָא וּבְלִילִיא וּמִגְרָא רוּחָה
עֲלֵיהוֹן :

אָמַר אָנָּה לְכוּן דִּיעֲבֹד תִּבְעֵתָהוֹן
בְּעֵגְלָא בְּרִם יִאֲתָא בְּרָה דְאִנְשָׁא
וְיִשְׁכַּח בִּי הִימְנוּתָא עַל אֶרֶץ :

וְאָמַר הוּא מִתְלָא חֶדְא לִקְבֵּר
אִנְשָׁא אִילִין דְּתִבְלִין עַל נִפְשָׁהוֹן
דְּאִתִּיהוֹן וְדִיקָא וּבִסְמִיךְ עַל כָּל נִשְׁ :

35 Et dua erunt molentes simul: una accipietur, & altera relinquetur.

36 Duo erunt in agro: unus accipietur, & alter relinquetur.

37 Responderunt, et dixerunt ei, Vbi Domine noster? Dixit eis, Ubi corpus illuc, congregabuntur aquila.

11 Vide Matth. 24. 28.

Cap. XVIII.

1 Dixit eis etiam parabolam ut omni tempore orarent, & non esset anxietas eis.

2 Iudex quidam erat in ciuitate quadam qui a Deo non timebat, et a filiis hominis non se abscondebatur.

1 Id est, Qui palam iniquus erat, ut nec Deum nec hominum iudicium metueret.

3 Vidua autem quadam erat in ciuitate illa: et venit ad eum, et dixit, Vindica me ab aduersario meo.

4 Et non volebat tempore multo postea vero dixit apud se, Si a Deo non timeo, & a filiis hominis non me abscondo:

2 Id est, Diu eam a se re pulit, & recusauit facere quod petebat.

5 Saltem quia molestiam exhibet mihi hac vidua, vindicabo eam, ne omni tempore veniens molesta sit mihi.

6 Et dixit Dominus noster, Audite quid dixerit iudex iniquitatis:

7 Deus autem non potius faciet vindictam pro electis suis qui clamant ad se die ac nocte, & protrahet spiritum suum contra illos?

3 Id est, Iram suam differet contra opprimentes eos.

8 Dico vobis quod faciet vindictam eorum cito: veruntamen veniet Filius hominis, et inuenturusne est fidem super terram?

9 Et dicebat parabolam hanc contra quosdam qui confidebant in se quod essent iusti, et contemnebant omnem hominem.

Oo. iiij.

Euangelium

Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱε- 10
ρόν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος,
καὶ ὁ ἕτερος, τελώνης.

Ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν 11
ταῦτα προσήχετο, Ὁ Θεὸς ἄχαρι-
στῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμι ὡς οἱ λοιποὶ τῆς
ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἀδικοὶ, μοιχοί· ἢ
καὶ ὡς ὁ ταλῶν.

Νηστεύω δις τῆς σαββάτου, ἀποδε- 12
κατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.

Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἐστὼς οὐκ 13
ἤθελεν οὐδέ τι οφθαλμοῖς εἰς τὸν
ἐναντίον ἐπαῖραι· ἀλλ' ἐτυπῆεν εἰς τὸ στήθος
αὐτοῦ, λέγων, Ὁ Θεὸς ἰλασθήτω μοι τῶν
ἁμαρτιῶν.

Λέγων ὑμῖν, κατέβη ὁ ταλῶν 14
κατωτέρως εἰς τὸ οἶκόν αὐτοῦ, ἢ ἐ-
κεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, τα-
πεινώσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν,
ὑψώσεται.

Προσέφερον γὰρ αὐτῷ τὰ βρέφη, 15
ἵνα αὐτῶν ἀπῆται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθη-
ταὶ ἐπεμήνησαν αὐτοῖς.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος 16
αὐτὰ εἶπεν, Ἀφετε τὰ παιδία ἔρχε-
σθαι πρὸς με, καὶ μὴ κωλύετε αὐ-
τά· τῆς γὰρ τοιούτων ὅστιν ἡ βασιλεία
τοῦ Θεοῦ.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅς ἐάν τις δέξη- 17
ται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς παιδίον, καὶ
μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν.

Καὶ ἐπηρώτησέν τις αὐτὸν ἀρχων, λέ- 18
γων, Διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσας
ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τί με λέ- 19
γας ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς,
ὁ Θεός.

Duo homines ascenderant in tē-
plum ut precarentur, vnus Phari-
sæus, & alter publicanus:

Pharisæus stans hæc apud se pre-
cabatur, Deus, gratias ago tibi
quòd non sim ut reliqui homines,
rapaces, iniusti, mœchi: vel etiam
ut iste publicanus.

*Etiam si, quicquid
habemus nos à Deo
habere fateamur, mi-
hilominus ut arrogā-
tes despicimur à Deo
si vel tantillum inno-
stis operibus fiducia
coram: Deo habea-
mus.*

Ieiuno bis hebdomade, decimo
quæcunque possideo.

Publicanus autem procul stans,
nolebat vel oculos in cælum attol-
lere: sed percutiebat pectus suum,
dicens, Deus, propitius esto mihi
peccatori.

Dico vobis, descendit iste iustifi-
catus domum suam potius quàm
ille. ¶ quia quicunque se extollit, de-
primeretur: & qui se deprimat, extol-
letur.

Adferebant autem ad eum etiā
infantes, ut eos tangeret: quum au-
tem hoc vidissent discipuli, obiur-
garunt eos.

*Christum ex carnis
sua sensu assequere,
infinitarum coram
prelaturum causa.*

Iesus verò quum puerulos aduo-
casset, dixit, Sinite puerulos veni-
re ad me, & eos non prohibete: ta-
lium est enim regnum Dei.

*Etiam infantes fide-
lium in gratuito fa-
dere comprehenduntur.*

Amen dico vobis, quicunque nō
acceperit regnum Dei tanquam
puerulus, nequaquam introibit in
illud.

*Puerilis innocentia,
Christianorum ornā-
mentum.*

¶ Tunc interrogauit eum quidā
ex primoribus, dicens, Magister
bone, quid faciendo vitam æternā
possidebo?

*Opum illicetbra plu-
rimos à recta via
abducunt.*

Dixit autem ei Iesus, Cur me di-
cis bonum? nemo bonus nisi vnus,
nempe Deus.

Man-

Τὰς

Suprà, 14. 11
Matth. 23. 12

Matth. 19. 13
marc. 10. 13

Matth. 19. 16
marc. 10. 17

תרין גברין סלקו^a להיכל^a
 למצלי^b חד פרישא ואחרנא^b
 מכסא^c
 וחו פרישא^d קאם^d הוא^e פינוהי^e
 לנפשה והלין^f מצלא^f הוא אלה^f
 מודא^g אנא לך דלא הויר^g איך
 שרכא דאנשא^h חטופא^h ועלובא^h
 ונירא^k ולא איך הנא^k מכסא^k
 אלא^m צאם^m אנא תרין בשבתא^m
 ומעסרⁿ אנא כל מדסⁿ דקנאⁿ אנאⁿ
 הו דין^p מכסא^p קאם^p הוא מן רוחקא^p
 ולא צבא^r הוא אף לא^r עינוהי^r ירים^r
 לשמיא^s אלא^s טרף^s הוא על^s חדיה^s
 ואמר^t אלהא^t חוניני^t לחטיא^t
 אמר^u אנא לכוז^u דנחת הנא^u מזדק^u
 לביתה יתיר^v מן הו פרישא כל נש^v
 גיר^w דירום^w נפשה יתמכך^w וכל מן^w
 דימד^x נפשה^x יתתרים^x
 קרבו^y הו לה דין ילודא דיקרוב^y
 לחון^z וחו^z אנון תלמידוהי^z ובאו^z
 בהון^{aa}
 הו דין ישוע^{ab} קרא^{ab} אנון ואמר^{ab} לחון^{ab}
 שבוקו^{ac} טליא^{ac} אתין^{ac} לותי^{ac} ולג^{ac}
 תכלון^{ad} אנון דדאילין גיר דאיך^{ad}
 הלין אנון דילהון הי מלכותא דשמיא^{ae}
 אמין^{af} אמר^{af} אנא לכוז דמן דלא^{af}
 יקבל^{ag} מלכותא דאלהא^{ag} איך טליא^{ag}
 לא יעול^{ah} לה^{ah}
 ושאלה^{ai} חד מן רישנא ואמר^{ai} לה^{ai}
 מלפנא^{aj} טבא^{aj} מנא אעבד דארת^{aj}
 חיא דלעלם^{ak}
 אמר^{al} לה ישוע מנא^{al} קרא אנא^{al}
 לי טבא^{am} ולית טבא אלא^{am} אן חד^{am}
 אלהא^{an}

10 Duo homines ascenderunt in tem-
 plum ad orandum, unus Phariseus,
 et alter publicanus.
 11 Et ipse Phariseus stabat⁴ solus, et
 hac orabat, Deus, gratias ago tibi
 quod non sum sicut reliqui homines,
 raptores, iniurii, et adulteri, neque
 sicut hic publicanus.
 12 Sed ieiuno bis in⁵ sabbatho, et deci-
 mo quicquid possideo.
 13 Ipse vero publicanus stabat procul,
 et non volebat ne oculos quidem suos
 attollere in calum, sed percutiebat su-
 per pectus suum, et dicebat, Deus, gra-
 tiosus esto mihi peccatori.
 14 Dico vobis quod descendit iste iu-
 stificatus in domum suam potius quam
 ille Phariseus. Quisquis enim extu-
 lerit seipsum, deprimetur: et quisquis
 depresserit seipsum, extolletur.
 15 Offerebant autem ei infantes, ut ta-
 geret eos: et viderunt illos discipuli
 eius, et obiurgauerunt illos.
 16 Ipse vero Ieschua vocavit eos, et
 dixit eis, Sinite parvulos venientes
 ad me, et ne prohibeatis eos: illorum
 enim qui sunt sicut ii, illorum⁴ [inquam]
 est regnum calorum.
 17 Amen dico vobis quod qui non
 acceperit regnum Dei tamquam par-
 vulus, non intrabit in illud.
 18 Et interrogavit eum quidam ex pri-
 moribus, et dixit ei, Præceptor bone,
 quid faciam ut hæreditatem conse-
 quar vite quæ est in perpetuum?
 19 Dixit ei Ieschua, Quid vocas tu
 me bonum? et non est bonus nisi unus
 Deus?

4 Ad verbum;
 Inter se & animã
 suam. Hebraismus

5 Vide Matth. 23. 1

Man-

פודקנא

Euangelium

Exo. 20. 13

Τὰς ἐντολάς οἶδας, Μὴ μοιχεύσης, 20
Μὴ φονεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευ-
δομαρτυρήσης· Τίμα τὸν πατέρα σου
καὶ τὴν μητέρα σου.

Ὁ δὲ εἶπε, Ταῦτα πάντα ἐφυλάξα 21
μὲν ἐκ νεότητός μου.

Ἀκούσας ὁ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ- 22
τῷ, Ἐπ' ἐν σοὶ λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις
πώλησον, καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἔξεις
θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκο-
λουθήσῃ μοι.

Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα, θάλλυτος ἐ- 23
γένετο· ὡς γὰρ πλούσιος σφόδρα.

Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς θάλλυτον 24
καὶ μόνην, εἶπε, Πῶς διεκόλως ὁ πα-
τήρ σου ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Εὐκοπώτερον γὰρ ἐστὶ κάμηλον διὰ 25
τρυμαλίας ῥαφίδος εἰσελθεῖν, ἢ πλῆ-
σιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰ-
σελθεῖν.

Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες, Καὶ πῶς δύ- 26
ναται σωθῆναι;

Ὁ δὲ εἶπε, Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀν- 27
θρώποις, δυνατὰ ἐστὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ.

Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος, Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀ- 28
φήκα μὲν πάντα, καὶ ἠκολούθησα-
μέν σοι.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὲν λέγω ὑ- 29
μῖν, ὅτι ἐπεὶ ἐστὶν ὁ ἀφῆκεν οἰκίαν, ἢ
γονεῖς, ἢ ἀδελφοὺς, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα,
ἐνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ,

Ὅς οὐ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασί- 30
ον ἐν τῷ κατὰ τὸν καιρὸν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι
τῷ ἐρχομένῳ ζῶν αἰώνιον.

Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα, εἶπε 31
αὐτοῖς, Ἰδοὺ, ἀναβαίνομεν εἰς
Ἱεροσόλυμα, καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ
γεγραμμένα διὰ τοῦ προφητῶν, τῷ
υἱὲ τοῦ ἀνθρώπου.

Mādata nosti, Ne mœchare, Ne
occidito, Ne furare, Ne falsum te-
stimonium dicito: Honora patrē
tuum & matrem tuam.

Ille autem dixit, Hæc omnia ob-
servavi à iuventute mea.

Iesus verò his auditis dixit ei,
Adhuc vnum tibi deest: quæcunq;
habes vende, & distribue paupe-
ribus, & habebis thesaurum in cæ-
lo: & veni, sequere me.

At ille, his auditis, valde tristi s fa-
ctus est: nam dives erat valde.

Quum autem vidisset Iesus eū
valde tristem factū, dixit, Quàm
difficile qui pecunias habent, in
regnum Dei introibunt.

*Divitem simul
prius esse
Dei donum est.*

Facilius est enim camelum per
foramen acus introire, quàm di-
vitem introire in regnum Dei.

Qui verò hæc audierant, dixerūt,
Et quis potest saluus fieri?

Ipse autem dixit, Quæ impossi-
bilia sunt apud homines, possibi-
lia sunt apud Deum.

¶ Dixit autem Petrus, Ecce, nos
reliquimus omnia, & sequuti su-
mus te.

*Omnium enadunt
desistunt qui Christi
causa pauperes fie-
ri non recusant.*

Ipse verò dixit eis, Amen dico
vobis, nemo est qui reliquerit do-
mum, aut parentes, aut fratres, aut
uxorē, aut liberos, regni Dei causa,

Qui non recepturus sit multi-
plicia hoc tēpore, & in seculo vē-
turo vitam æternam.

¶ Iesus autem, assumptis illis duo-
decim, dixit eis, Ecce, ascendimus
Hierosolymam, & perficientur Fi-
lio hominis omnia quæ scripta
sunt per Prophetas.

*Certa quid est crucis,
sed non minus certa
est gloria qua victo-
res manet.*

Tradetur

Παρα-

Matth. 21. 27
marc. 10. 28

Matth. 20. 17
marc. 10. 32

^aקטל פוקדנא ידע אנת לא תקטול ולא
^bגור ולא תגנוב ולא ^dתסחד
^cגנב סודר יקר
^eגטר סהרוחא דשוקרא יקר לאכוד ולאמך
^fגטר אמר לה הלן כלחין גטרות אנן
^gטלה מן טליותי:

בד שמע דין ישוע אמר לה חדא
^hחסירא לך זבן כל מדס דאית לך
ⁱזבן
^kאית
^lיהב
^mמסכן
ⁿסיס
^oאתא ויחב למסכנא ותחוא לך סימתא
בשמיא ותא בתרי:

הו דין בד שמע הלן פברית לה
^pכרה
^qעתר
^rטוב עתיר הוא גיר טב:

וכד חוא ישוע דכרית לה אמר
^sחוא
^tכרה איכנא עטלא לאילין דאית לחון
^uעטל
^xאית
^yנכס
^zעול נכסא דיעלון למלכותא דאלהא:
^{aa}דלילא
^{bb}חוראוי דלילא הי לגמלא דכחרורא
^{cc}מחטאוי דמחטא יעול או עתירא למלכותא
דאלהא:

אמרין לה אילין דשמעו ומנו משכח
^{dd}חיא למחא:

ישוע דין אמר אילין דלות בני נשא
^{ee}שכח לא משכחן לות אלהא משכחן
^{ff}חוא למחוא:

אמר לה שמעון באפא הא חנן
^{gg}אתא שבקן כל מדס ואתין בתרד:

אמר לה ישוע אמין אמר אנא
לכון דלית אנש דשבק בתא או
אכהא או אחא או אנתתא או בניה
מטול מלכותא דאלהא:

ולא יקבל באעפא סניאא כהנא
^{hh}עף או עוף
ⁱⁱסנא
^{kk}זבן
^{ll}אתא
^{mm}חיא זכנא ובעלמא דאתא חייא
דלעלם:

ודבר ישוע לתר עסרתה ואמר לחון
ⁿⁿסלק
^{oo}שלם הא סלקינן לאורשלם ומשתלמן
כלחין דכתיבין בנביא על ברה דאנשא
ישתלם

20 *Mandata nosti, Non occides, & Nō cōmittes adulteriū, & Nō fura beris, et Nō testaberis testimoniū me dacii: Honora patrē tuū et matrē tuā.*

21 *Dixit ei, Hęc omnia seruavi a pue ritia mea.*

22 *Quum audiuiisset autem Ieschua, dixit ei, Vnum deest tibi. abi, vende quicquid est tibi, & da pauperibus: et erit tibi thesaurus in calo: et ⁶veni post me.*

6 Id est, Sequere me. Hebraismus,

23 *Ille autem quum hęc audiuiisset, mœ stitia affectus est: diues enim erat valde.*

24 *Et quum vidisset Ieschua quod mœstitia affectus esset, ait, Quam difficile est iis quibus sunt opes ut in grediantur in regnum Dei.*

7 Vide quæ de hac Sy ra voce scri psum⁹ Matth. 19. 24

25 ⁷ *Facilius est camelo ut in forame acus ingrediatur, quam diues in re gnum Dei.*

26 *Dicunt ei qui audierunt, Et quis potest seruari?*

27 *Ieschua autē dixit, Ea quæ apud filios hominis non possunt, apud Deū fieri possunt.*

28 *Dixit ei Schemē Cipha, Ecce, nos reliquimus omnia, ⁸et inimus post te.*

8 Id est, Sequuti sumus. Hebrai finus,

29 *Dixit ei Ieschua, Ammin dico vo bis quod nemo est qui reliquerit do mum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem aut filios, propter regnum Dei,*

30 *Et non recepturus sit ⁹ cum dupli cationibus multis hoc tempore, et in seculo futuro vitam quæ est in eter num.*

9 Id est, Duplū eius quod amife rit, innumeris vi cibus multiplia tum.

31 *Et accepit Ieschua duodecim suos, et dixit eis, Ecce, ascendimus Uri schelem, & perficientur omnia quæ scripta sunt in Prophetis de Filio ho minis.*

Tra-

Euangelium

Παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσι, καὶ 32
ἐμπαυθήσεται, καὶ ὑβρισθήσεται, καὶ
ἐμπτύσεται.

Καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν 33
αὐτόν· καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστή-
σεται.

Καὶ αὐτοὶ οὐδὲν οὕτων οἰκώσαν· καὶ 34
ὡς ῥῆμα τὸ τοῦ κεκρυμμένου ἀπ' αὐ-
τῶν, καὶ ἐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

Matth. 20. 29
marc. 10. 49

Ἐρχέτο δὲ ἐν τῷ ἐπίκειν αὐτὸν εἰς 35
Ιεριχὼ, τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν
ὁδὸν πρὸς τῶν.

Ἀκούσας δὲ ὄχλος διαπορευομένου, 36
ἐπαυθάνετο πῶς εἴη τὸ.

Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Να- 37
ζωραῖος παρέρχεται.

Καὶ ἐβόησε, λέγων, Ἰησοῦ υἱὲ Δαβὶδ, 38
ἐλέησόν με.

Καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν ἐπετίμων αὐτῷ 39
ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλὰ μᾶλλον
ἔκραζεν, Υἱὲ Δαβὶδ ἐλέησόν με.

Σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτόν 40
αὐτῷ πρὸς αὐτόν· ἐπίσαντος δὲ
αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν,

Λέγων, Τί σοι θέλεις ποιήσω; Ὁ δὲ 41
εἶπε, Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.

Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἀνάβλεψον· 42
ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.

Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἡ- 43
κολούθη αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν· καὶ
πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν, ἔδωκεν αἶνον τῷ
Θεῷ.

Κεφάλαιον ιθ'

ΚΑΙ εἰσελθὼν διήρχετο ἡ Ἱεριχὼ· 1

Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλού-
μενος Ζακχαῖος· αὐτὸς δὲ ὡς δέχεται 2
λῶντος, καὶ ὅτι ὡς πλούσιος.

Καὶ ἐζήτησε εἶναι τὸν Ἰησοῦν ὅτι ὅτι καὶ 3
ἐκ ἡδυνάτο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλι-
κία μικρὸς ὡς.

Καὶ

Tradetur enim Gentibus, & il-
ludetur, & contumeliis afficietur,
& conspuetur.

Et postquam eum flagellauerint
trucidabunt: sed die tertia resur-
get.

Ipsi verò nihil horum intellexe-
runt: erantq; ista verba ipsis occul-
ta, nec cognouerūt quæ dicebātur

Factum est autem dum ipse ap-
propinquaret Iericho, cæcus qui-
dā sedebat iuxta viā, mendicans:

Quum igitur is audisset turbam
prætereuntem, percōtabatur quid
hoc esset.

Nuntiauerunt autem ei Iesum
Nazarenum transire.

Tunc clamauit, dicens, Iesu fili
Dauid miserere mei.

Et qui præibāt, obiurgabant eū
vt sileret: ipse verò multo magis
clamabat, Fili Dauid miserere mei

Iesus autem quum substitisset,
iussit eum adduci ad se: & quum is
appropinquasset, interrogauit eū,

Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille
verò dixit, Domine, vt visum re-
cipiam.

Et Iesus dixit ei, Recipito vi-
sum: fides tua te seruauit.

Illico igitur visum recepit, ac se-
quebatur eum, glorificans Deum:
& totus populus quū hoc vidisset,
tribuit laudem Deo.

Cap. XIX.

Iesus autē ingressus Iericho, trās-
ibat:

Et ecce, quidam qui nomine vo-
cabatur Zacchæus, magister publi-
canorum, & diues:

Studebātque videre quis esset Ie-
sus: nec poterat præ turba, quòd
statura paruius esset.

Præ-

Christus se esse mun-
di lucem visibili mi-
raculo confirmat.

Quo plures obices op-
ponit Satana, etiam
per eos qui Christi
nomen profitentur,
eo magis nobis est
pergendum.

Christi gratia eos po-
tissimum prauent
qui maxime vide-
bantur ab ea alieni.

ישתלם גיר לעממא ויבזחון בה
 וירקון באפוהי :
 וינגרוניה ויצערוניה ויקטלוניה
 וליומא דתלתא יקום :
 חנון דין חדא מן הלין לא
 אסתכלו אלא מכסיא הות מנהון
 מלתא חדא ולא ידעין הו הלין
 דסתמללין עמהון :
 וכד קריב לאריחו סמיא חד יתב
 הוא על יד אורחא וחדר :
 ושמע קל כנשא דעבר ומשאל
 הוא דמנו חנא :
 ואמרין לה ישוע נצריא עבר :
 וקעא ואמר ישוע ברה דדוד
 אתרחם עלי :
 ואילין דאזלין הו קדמוהי דיסוע
 כאין הו בה דישתוק הו דין
 ותיראיר קעא הוא ברה דדוד
 אתרחם עלי :
 וקם ישוע ופקד דיקרוניה לותה
 וכד קרב לותה שאלה :
 ואמר לה מנא צבא אנת אעבר
 לך הו דין אמר מרי דאחוא :
 וישוע אמר לה חוי הימנותך
 אחיתך :
 ובר שעתה חוא ואתא הוא בתרה
 ומשבח הוא לאלהא וכלה עמא
 דחוא יחב הוא שובחא לאלהא :
 קפלאון יט
 וכד על ישוע ועבר באריחו :
 נכרא חד דשמה הוא זכריא
 הוא ורב מכסא :
 וצבא הוא דיחוא ליסוע דמנו
 ולא משבח הוא מן כנשא מטור
 דבקומתה ועור הוא זכרי :

32 Tradetur enim Gētibus, & illudet
 ei, & spuent in faciem eius:
 33 Et flagellabunt eum, et ignominia
 afficient eum, & occident eum: et die
 tertia resurget.
 34 Ipsi verò ¹⁰ unum ex his nō intel-
 lexerunt, sed absconditum erat ab eis
 verbum hoc, nec cognoscebāt ea quae
 dicebantur eis.
 35 Et quum appropinquaret Irichu,
 cecus quidam sedebat iuxta viam,
 et mendicabat.
 36 Et audiuit vocem turbae trāseuntis,
 & interrogabat quisnam hic esset.
 37 Dicunt ei, Ieschua Natzeraia
 transit.
 38 Et clamauit, & dixit, Ieschua fili
 David, miserere mei.
 39 Et ii qui proficiscebantur ante Ie-
 schua obiurgabant eum ut taceret:
 ipse verò amplius clamabat, Fili Da-
 uid miserere mei.
 40 Et stetit Ieschua, et praecepit ut vo-
 carent eum ad se. & quum accessis-
 set ad se, interrogauit eum,
 41 Et dixit ei, Quid vis tu [ut] faciā
 tibi? Ille verò dixit, Domine mi, ut
 videam.
 42 Et Ieschua dixit ei, Videto, fides tua
¹¹ seruauit te.
 43 Et eadem hora vidit, ¹² et venie-
 bat post eum, & glorificabat Deum,
 et uniuersus populus qui viderat da-
 bat gloriam Deo.

10 Id est, Nullū
 horum verborum
 intellexerunt. He-
 braismus iam sa-
 pius obseruatus.

11 Ad verbum
 Viuificauit te. He-
 braismus.
 12 Id est, Seque-
 batur eum. Hebr.

Cap. XIX:

1 ET quum ingressus esset Ieschua,
 ac transiret per Irichu,
 2 Homo quidā cuius nomē erat Zac-
 cai, diues erat, & maximus publica-
 norum:
 3 Et volebat videre Ieschua quisnam
 esset: neq; poterat pra turba, quia sta-
 tura sua pusillus esset Zaccai.

Pp.i.

Euangelium

Καὶ θεωδραμῶν ἐμπροσθεν, ἀνέβη 4
ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν· ὅπ δὲ
ἐκείνης ἤμηνε διέρχεσθαι.

Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸ τόπον, ἀναβλέ- 5
ψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτόν, καὶ εἶπε πρὸς
αὐτόν, Ζακχαῖε, σπεύσας κατέβηθι· σή-
μερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μένειναι.

Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπέδεξάτο 6
αὐτόν χαίρων.

Καὶ ἰδόντες ἅπαντες διεγόγγυζον, λέ- 7
γοντες, Οὐ παρέα ἀμαρτωλῶν ἀνδρὶ
εἰσῆλθε καταλύσαι.

Σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν 8
Κύριον, Ἰδοὺ, τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων
μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἰ-
πνός π' ἐσυκοφάντησα, διπλοῦν δίδωμι τε-
τραπλοῦν.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, Οὐ σή 9
μερον σωτηρία τῷ οἴκῳ σου· ἔρχέτο,
καθότι καὶ αὐτός υἱὸς Ἀβραάμ ἐστίν.

Matth. 18. 11

Ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι 10
καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα, θεωρῶν δὲ 11
εἶπε παραβολὰν, διὰ τὸ ἐγγεῖν αὐτῷ ἐπὶ Ἱερου-
σαλὴμ, ὅτι δοκεῖν αὐτοῖς ὅτι παραχρη-
μαζήσῃ βασιλεῖα τοῦ Θεοῦ· ἀναφανέσθαι.

Matth. 25. 14

Εἶπεν οὖν, Ἀνθρώπος τις ἐρχόμενος ἐ- 12
πορεύθη εἰς χώραν μακρὰν, λαβεῖν ἐ-
αυτῷ βασιλείαν, καὶ ὑποστρέψαι.

Καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ, 13
ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνας, καὶ εἶπε πρὸς
αὐτοὺς, Εργαζομένητε ἕως ἔρχεσθαι.

Οἱ δὲ πόλιται αὐτοῦ ἐμίσησαν αὐτόν, καὶ 14
ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ, λέ-
γοντες, Οὐ θέλομεν τὸν βασιλεύσαι
ἐφ' ἡμᾶς.

Καὶ ἐρχόμενος ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν 15
λαβόντα τὴν βασιλείαν, καὶ εἶπε Φωνη-
θῶμαι αὐτῷ οἱ δούλοις· οἱ οὖν οἱς ἔ-
δωκε τὸ δέχοντες· ἵνα γὰρ τίς π' ἐ-
περγαζομένητο.

Præcurrens ascendit in sycomor-
um, ut eum videret: quoniam fu-
turum erat ut illac transiret.

Vt autem venit ad eum locum,
suspiciens Iesus, eum vidit, & dixit
ei, Zacchæe, festinās descende. ho-
die enim domi tuæ oportet me ma-
nere.

Tum is festinans descendit, & ex-
cepit eum gaudens.

Et omnes quum hoc vidissent, mur-
murabant, dicētes eum ingressum
esse ad hominem peccatorem, ut
ibi diuersaretur.

Mundus gratia Dei
repudiatus, inquit ta-
men ferrum ad a-
lios transferri.

Adstans autem Zacchæus dixit
Domino, Ecce, dimidium bonorū
meorum, Domine, do pauperibus:
& si quid cuipiam per calumniam
eripui, reddo quadruplum.

Exemplum vere resi-
piscencie ex effectu
intelligitur.

Dixit autem ei Iesus, Hodie salus
domui huic contigit, eo quod ipse
quoque est filius Abraham.

Patienter expectan-
dum Dei iudicium,
quod suo demum tem-
pore pateat.

Venit enim Filius hominis ut
querat & seruet quod perierat.

Hæc autē ipsis audientibus, per-
gens, dixit parabolā, eo quod esset
prope Hierusalē, & quod putaret
fore ut illico regnū Dei appareret.

Dixit ergo, Homo quidam no-
bilis profectus est in regionem lō-
ginquam, ut acciperet sibi regnū,
ac reuerteretur.

Vocatis autem decem servis suis,
dedit eis decem minas, & dixit eis,
Negotiamini donec veniam.

Tria sunt hominum
genera in Ecclesia,
unum eorum qui a
Christo quem nō cer-
nunt, deficiunt: alie-
rum eorum qui pro
sue vocationis ratio-
ne, domis ab eo acce-
ptis ad ipsius gloriā
& proximorum co-
modum industriē et
gnavitē stant: tert-
ium eorum qui pro
ignavia torpent. Pri-
mos igitur illos suo
tempore apparet
Dominus iustus pa-
nis vescietur: secun-
dos gratis beabit pro
laborum quos susti-
nerint ratione: igna-
vos autem, ut inuti-
les, etiam plectet.

Ciues autem eius oderant eum,
miseruntq; legationem post eum
dicentes, Nolumus hunc regnare
in nos.

Et factum est quum rediisset ac-
cepto regno, tum iussit vocari ser-
uos illos ad se quibus dederat pe-
cuniam: ut cognosceret quis quid
negotiatum esset.

וַרְחֵט קִדְמָה לִישׁוּעַ וּסְלַק לָהּ
לְתַאֲתָא^b פְּכִיחָתָא^c דִּיחֲזִיזוּהִי מִטּוֹל
דְּהִכּוֹת עֵתִיד הוּא דִיעֵבֵר :

וּכְדִּ אֲתָא לֵהּ דּוֹכְתָא יִשׁוּעַ
חֲזִיזוּהִי וְאָמַר לָהּ אֶסְתַּרְהֵב^e חוֹת זָכִי
וְיִמְנָא גִיר וְלֹא דְבִכִּיתָ אֲהוּא :

וְאֶסְתַּרְהֵב^k נָחַת וּקְבַלָּהּ כֵּד^l חֲדָא:
כֵּד חֲזוּ דִין כְּלָחוֹן רִטְגִין^m חֲזוּ
וְאִמְרִין דְּלוֹת נִכְרָא חֲטִיָּאⁿ עַל שְׂרָא:

קָם דִין זָכִי וְאָמַר לִישׁוּעַ הָא מְרִי
פְּלָגוֹת נִכְסֵי יִהֵב אֲנָא לְמַסְכֵּנָא וְלִכְלִ-
נִשׁ^o מְרִס^p דְּעֵלְבַת בְּאַרְבַּעָא פְּרַע אֲנָא:

אָמַר לָהּ יִשׁוּעַ וְיִמְנָא חֲזוּ^q חִיָּא
לְכִיתָא הֵנָּה מִטּוֹל דָּאף הֵנָּה בְּרָה
הוּא דְאַכְרָהֶם :

אֲתָא גִיר בְּרָה דְאַנְשָׁא דִיכְבֵּעָא
וְיִחָא הוּא^r מְרִס דְאַכִּיד חוּא :
וּכְדִּ שְׁמַעִין חֲזוּ הִלִין אֲוִסָּף לְמֵאמַר

מִתְּלָא מִטּוֹל דְּקָרִיב הוּא לְאוּרִשְׁלָם
וּסְכִרִין חֲזוּ דְבָהִי שְׁעֵתָא עֵתִיד
דְּתַתְּגַלָּא מַלְכוּתָהּ דְאַלְהָא :

וְאָמַר גִּבְרָא חֲדָא^u כֵּר טוֹחַמָא רַבָּא
אוּרָא לְאַתְרָא רַחִיקָא^v דִּיִּסְבִּי לָהּ
מַלְכוּתָא וְיִהְיֶה פּוֹד :

וְקָרָא עֲסָרָא עֲבָדוּתִי וְיִהֵב לְהוֹן
עֲסָרָא^z מְנִין וְאָמַר לְהוֹן^{aa} אֲתַתְּגִירוּ
עַד אֲתָא אֲנָא :

בְּנֵי מְדִינָתָה דִין^{bb} סְגִין חֲזוּ לָהּ
וְשִׁדְרוּ אִיזְנָא בְּתֵרָה וְאִמְרִין לָהּ
עֲבִינָן דִּימְלוֹךְ עָלֶיךָ הֵנָּה :

וּכְדִּ גִסְבִּי מַלְכוּתָא^{dd} וְחַפְּךָ אָמַר
דִּיקְרוּן לָהּ הֵנוּן עֲבָדוּתִי דִיִּהֵב לְהוֹן
בְּסַפָּא דִידַע כָּל חַר טַגְהוֹן מְנִיָּא
אֲתַתְּגִיר :

4 Et accurrit ante Ieschua, & ascēdit in ficum¹ sylvestrem, ut videret eam: quia similiter futurum erat ut transiret.

5 Quumque venisset ad illum locum Ieschua, vidit eum, & dixit ei, Festina, descende Zaccai: hodie enim oportet ut in domo tua sim.

6 Et festinans descendit, et accepit eum gaudens.

7 Quum viderent autem omnes murmurabant, et dicebant, Ad hominem peccatorem ingressus diuertit.

8 Stetit autē Zaccai, et dixit Ieschua, Ecce, domine mi, dimidium facultatū mearū do pauperibus, et cuique id q̄ iniuria abstulī, quadruplo restituo.

9 Dixit ei Ieschua, Hodie facta est salus domui huic, eo quod etiam hic filius est Abrahami.

10 Venit enim Filius hominis ut quærat & seruet id quod perierat.

11 Et quum audiuiissent hac, adiecit dicere parabolam eo quod propinquus esset Vrischelem, et putarent quod eadem hora futurum esset ut manifestaretur regnum Dei.

12 Et dixit, Homo quidam⁴ cognationis ampla, profectus est in regionem lōginquam, ut acciperet sibi regnū, et reuerteretur.

13 Et vocavit decem seruos suos, ac dedit eis decem minas, ac dixit eis, Negotiemini donec veniam.

14 Filii autem ciuitatis eius oderant eum, et miserunt nuntios post eum, ac dixerunt, Nolumus ut regnet super nos iste.

15 Et quum accepisset regnū, et reuersus esset, dixit ut vocarent ad se illos seruos suos quibus dederat argentum, ut cognosceret quid quisque illorum negotiatus esset.

1 Syra vox פכיתא significat degenerem & intipidam: unde dicitur etiā de sale infatuato, & qui à pristina sua praeſtantia degenerauit: neque alibi quā in hac paraphraſi faciliè reperiatur.

2 Ad verbum, Cum quatuor, id est, Quadruplum ultra id quod abstulerim. Respicit ad poenam in fures constitutam Exod. xi. in fine.

3 In textu erat מלה id est Verbum. sed librarii incuria literæ trāſpositæ fuerāt: quæ errorē, licet inter animaduēſos non commemoretur, restituere non dubitauī, ac ſcriptū מלה.

4 Id est, Ortus genere claro, Prænotabilis.

5 Minam Hebraicam docet Ezech. 45. 12, continere sexaginta ſiclos. Atque vt ſicli duo erant diuerſi valoris, communis continens duos denarios, & ſanctuarii duplo maior, ſic etiam mina duplex fuit, communis & ſanctuarii. Mina ergo communis 60 communes ſiclos, hoc est 120 denarios continebat: mina verò maior 60 ſiclos ſanctuarii, hoc est 240 denarios. De valore autem denarii vide quæ annotauimus Mat. th. 18.

6 Id est, Ciueſeius. Hebraiſimus,

Euangelium

Παρεγγύετο δὲ ὁ πωρότης, λέγων, 16
Κύριε, ἡ μνᾶ σου πωροσύνην ἔσται δέκα
μνᾶς.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Εὖ ἀγαθὸν δοῦλε· 17
ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴδιος ἔξ-
ουσιαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.

Καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος, λέγων, Κύ- 18
ριε, ἡ μνᾶ σου ἐποίησε πέντε μνᾶς.

Εἶπε δὲ καὶ τούτῳ, Καὶ σὺ γίνου ἐ- 19
πάνω πέντε πόλεων.

Καὶ ἔπερσεν ὁ ἦλθε, λέγων, Κύριε, 20
ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου ἣν εἶχον ἀποκειμένην
ἐν σιταρίῳ.

Εφοβούμην γὰρ σε, ὅτι ἄνθρωπος 21
αὐστηρὸς εἶ· αἴρεις ὃ ἐκ ἐδοκάς, καὶ διε-
λεις ὃ ἐκ ἐσπείρας.

Λέγει δὲ αὐτῷ, Ἐκ τοῦ σώματος 22
σου κρινῶ σε, πονηρὸν δοῦλε· ἦδεις ὅτι
ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, ἀρῶν
ὃ οὐκ ἐδοκά, καὶ διελίζων ὃ οὐκ ἐ-
σπείρα.

Καὶ διατί ἐκ ἐδοκάς τὸ δρωμένον 23
μου ὅτι πλὴν βιάζεσθαι, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν
σὺν τῷ κῶ ἂν ἐπράξα αὐτό;

Καὶ τοῖς ᾤρεσάντων εἶπεν, Ἀραγε 24
ἀπ' αὐτῶ πλὴν μνᾶν, καὶ δοτε τῷ τὰς
δέκα μνᾶς ἔχοντι.

Καὶ εἶπον αὐτῷ, Κύριε, ἔχῃ δέκα 25
μνᾶς.

Λέγει γὰρ ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι 26
δοθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ
ἔχῃ, δεσθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Πλὴν τοῦ ἐχθροῦ μου ἐκείνοις, 27
τοῦ μὴ θελήσαντός με βασιλεύσαι ἐπὶ
αὐτοῖς, ἀγαγετέ με ὧδε, καὶ κατασφάζατέ
ἐμπροσθέν μου.

Καὶ εἰπὼν ταῦτα, ἐπορεύετο ἔμπρο- 28
σθεν, ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

Καὶ

Adfuit autem primus, dicens,
Domine, mina tua decem minas
lucrificavit.

Ille autem ait ei, Bene habet ser-
ue bone: quia in minimo fuisti fi-
delis, habeto potestatem super de-
cem vrbes.

Et alter venit, dicens, Domine,
mina tua confecit quinque minas.

Ille verò & isti dixit, Tu quoque
præsto quinque vrbibus.

Et alius venit, dicens, Domine,
ecce mina tua quam habui seposi-
tam in sudario:

Timui enim te, quòd homo sis
austerus: aufers quod non deposui
sti, & metis quod non seminasti.

Tum ille dixit ei, Ex ore tuo te
iudicabo, serue male: sciebas me
hominem austum esse, qui afe-
ram quod non deposui, & metam
quod non seminaui:

Quare igitur non dedisti pecu-
niam meam apud mensam, & ego
veniens cum vsuris eam exegissem?

Et astantibus dixit, Tollite ab
eo minam, & date ei qui decem mi-
nas habet.

Illi verò dixerunt ei, Domine, ha-
bet decem minas.

At ille, Nam, inquit, dico vobis,
Omni habenti dabitur: ei autem
qui non habet, etiam quod habet
adimetur.

Quinetiam meos illos inimicos
qui noluerunt me regnare supra se,
adducite huc, & iugulate coram
me.

Et his dictis, antegrediebatur,
ascendens Hierosolymam.

Et

5 nptā, 8. 18
matt. 13. 12
& 25. 39
marc. 4. 25

In eos qui igna-
viam deliberando
& contemplando
consumunt.

- ^a ואתא קדמיה ואמר מרי מניך ^b עשרא מניך אותר :
- ^c אמר לה אי עבדא טבא דבקליל ^d אשתכחת מהימן תהוא שליט על ^e עשרא ברכין :
- ^f ואתא דתרין ואמר מרי מניך ^g חמשה מניך עבד :
- ^h אמר אף להנא אף אנת תהוא ⁱ שליט על חמשה ברכין :
- ^j ואתא אחרנא ואמר מרי ה ^k מנתך הו דאית הוא לותי כר סים ^l בסדונא :
- ^m דחלת גיר מניך דנכרא אנת ⁿ קשיא ושקל אנת מרס דלא סמת ^o וחצר אנת מרס דלא זרעת :
- ^p אמר לה מן פומך אדונך עבדא ^q בישא ידע הוית לי דנכרא אנת ^r קשיא ושקל אנת מרס דלא סמת ^s וחצר אנת מרס דלא זרעת :
- ^t למנא לא יחכת כספיה על פתורא ^u ואנא אתא הוית ותבע לה עם ^v רביתה :
- ^w ולהנון דקימין קדמוהי אמר סבו ^x מנה מניא ויחבו להו דאית לותה ^y עשרא מניך :
- ^z אמרין לה מרן אית לותה עשרא ^{aa} מניך :
- ^{ab} אמר להון אמר אנא לכון דלכל ^{ac} מן דאית לה יתיהב לה ומן הו דין ^{ad} דלית לה אף הו דאית לה יתנסב מנה :
- ^{ae} ברס להנון בעל דבבי אילין דלא ^{af} צבו דאמלך עליהון איתו אנון ^{ag} וקטלו אנון קדמי :
- ^{ah} וכר אמר הלין ישוע גפק לקדמוהי ^{ai} דיאזל לאורשלם :
- 16 Et venit primus, ac dixit, Domine mi, mina tua decē minas lucrificet.
- 17 Dixit ei, Euge serue bone: quia in modico inuentus es fidelis, eris potestas habens super decem oppida.
- 18 Et venit secundus, ac dixit, Domine mi, Mina tua quinq; minas fecit.
- 19 Dixit etiā huic, Etiam tu eris potestatem habens super quinque oppida.
- 20 Et venit alius, ac dixit, Domine mi, ecce, mina tua illa quae erat apud me, posita est in linteis.
- 21 Timui enim abs te, quod homo sis durus, et tollas id quod nō posuisti, ac metas id quod non seminasti.
- 22 Dixit ei, Ex ore tuo te iudicabo, serue male. noueras me quod homo sim durus, et tollam id quod non posui, et metam id quod non seminavi.
- 23 Quare non dedisti argentum meū ad mensam? Ego uenissem, et exegissem eam cum usuris suis.
- 24 Et illis qui stabant ante se, dixit, Accipite ab eo minā, et date ei apud quem sunt decem minae.
- 25 Dicunt ei, Domine noster sunt penes eum decem minae.
- 26 Dixit illis, Dico vobis quod omni cui est, dabitur: ab eo autem cui non est etiam quod est ei, auferetur.
- 27 Verantamē illos inimicos meos qui noluerūt ut regnarem super eos, adducite, et interficite eos coram me.
- 28 Et quum dixisset hac Ieschua, progressus est ut proficisceretur Urischelem.

Euangelium

Matth. 21. 1
Marc. 11. 1

Καὶ ἐρχέτο ὡς ἤγισεν εἰς Βηθφα- 29
ζὴ καὶ Βηθανίαν, πρὸς τὸ ὄρος τὸ κα-
λέμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μα-
θητῶν αὐτοῦ,

Εἰπὼν, Ὑπάγετε εἰς πλὴν κατέναντι 30
κώμην· ἐν ἣ εἰς πορθύμενοι διρήσετε
πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε
ἀνθρώπων ἐκάθισεν· λύσαντες αὐτὸν ἀ-
γάγετε.

Καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, Διὰ τί λύ- 31
ετε; οὕτως ἐρεῖτε αὐτῷ, Ὅτι ὁ Κύριος
αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει.

Ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι, εὗ- 32
ρον καὶ ὡς εἶπεν αὐτοῖς.

Λυόντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον, εἶπον 33
οἱ κώμοι αὐτοῦ πρὸς αὐτοὺς, Τί λύετε
τὸν πῶλον;

Οἱ δὲ εἶπον, Ὁ Κύριος αὐτοῦ χρεῖαν 34
ἔχει.

Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦ. 35
Καὶ ὁ πρὸρρίψαντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια
ἐπὶ τὸν πῶλον, ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦ.

Γορθομύς ᾧ αὐτοῦ, ὑπεσρώννυσον 36
τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

Επίζοντος δὲ αὐτοῦ ἡδὴ πρὸς τὴν κα- 37
ταβάσιν τῶν ὄρειν τῶν ἐλαιῶν, ἤρξαντο ἀ-
παν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες
αἰνεῖν τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ πει-
σῶν ὧν εἶδον δυνάμεων.

Λέγοντες, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος 38
βασιλεὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· εἰρήνῃ
ἐν οὐρανῷ, ἔδῃ ἐν ὑψίστοις.

Καὶ πυνες τῶν Φαρισαίων ὑπὸ τῶν 39
ὄχλων εἶπον πρὸς αὐτὸν, Διδάσκαλε,
ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Λέγω 40
ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι
κακράξονται.

Καὶ ὡς ἤγισεν, ἰδὼν πλὴν πόλιν, ἐ- 41
κλαυσεν ἐπ' αὐτῇ,

¶ Et factum est quum appropin-
quasset Bethphage & Bethania, ad
montem qui vocatur Olearum, mi-
sit duos ex discipulis suis,

Regnum suum non
esse ex hoc mundo,
Christus in semetipso
ostendit.

Dicens, Abite in vicum qui est ex
adverso: in quem introeuntes, in-
uenietis pullum alligatum, cui ne-
mo unquam hominum insedit: so-
lutum eum adducite.

Et si quis vos interrogauerit, Qua-
re soluitis? sic dicetis ei, Quoniam
eo opus est Domino.

Profecti autem qui missi erant,
inuenerunt prout eis dixerat.

Soluentibus autem ipsis pullum,
dixerunt eis domini eius, Quare
soluitis pullum?

Ipsi verò dixerunt, Quoniam eo
opus est Domino.

¶ Duxerunt igitur eum ad Iesum.
Et palliis suis pullo iniectis, impo-
suerunt Iesum.

Eunte autem ipso, substernebāt
pallia sua in via.

Et quum iam appropinquaret ad
descensum montis Olearum, coepit
omnis multitudo discipulorum gau-
dentiū laudare Deum voce magna
de omnibus quas viderant virtuti-
bus,

Dicētes, Benedictus Rex ille qui
venit in nomine Domini: pax in
caelo, & gloria in locis altissimis.

Tum quidam Phariseorum è tur-
ba dixerunt ei, Magister, obiurga
discipulos tuos.

Cessantibus quos
oportuit primos esse
regni Christi prae-
ces, Dominus alius
misti illis extrahi
dinem excitat.

Et ipse respondens dixit eis, Di-
co vobis, si filuerint isti, mox lapi-
des clamatu-
ros.

Et ut appropinquauit, visa vrbe,
flevit super ea,

Christus ne repro-
rum quidem exiit
simpliciter de lecta-
tur.

Dicens

Λέγων,

ובד' מטי לבית פאנא ובית עניא ^{א מטא}
 על גיב טורא דמתקרא דבית זיתא
 שדר תרין מן תלמידוהי :

ואמר להון ^{ב זול} ולו לקריתא ^{ג עור} הי
 דלקובלן וכד ^{ד עיל} עאלין אנתון הא
 משבחין אנתון ^{ה מן מתוס רל} עילא דאסיר דאנש
 מן מתוס ^{ו מעולם} לא רכב עלוהי ^{ז שרא} שרו
 איתאוהי ^{ח אתא} :

ואן אנש משאל לכון למנא שרין
 אנתון לה הכנא אמרו לה למרן
 מתבעא ^{ה בעא} :

ואזלו הנון דאשתדרו ואשכחו
 איכנא דאמר להון :

וכד שרין לה לעילא ^{י שרא} אמרין להון
 מרוהי מנא שרין אנתון ^{י עיל} עילא ^{י שרא} הו :
 ואמרו להון דלמרן ^{י בעא} מתבעא :

ואיתיוהי לות ישוע ^{י אתא} וארמיו על
 עילא ^{י רמא} מאניהון וארכבוהי לישוע
 עלוהי ^{י מן טעמו} :

כד דין אזל ^{י פרס כמו פרש} פרסין הו מאניהון
 באורחא :

וכד קרב למחתתא דטורא דבית ^{י נחת שרשו}
 זיתא שריו בלה כנשא דתלמידא ^{י ושעמו לרדת}
 חרין ומשבחין לאלהא בקלא רמא ^{י שרא}
 על כל חילא דחו : ^{י חדא}

ואמרין הו בריך הו מלכא דאתא ^{י אתא}
 בשמה דמריא שלמא בשמיא
 ושובחא במרומא :

אנשא דין מן פרישא מן ביני כנשא ^{י עיני כמו כיני}
 אמרין לה רבי כאי בתלמידך : ^{י באה}

אמר להון אמר אנא לכון דאן
 חלין ישתקון כאפא ^{י יקעון} יקעון :

וכד קרב וחזא למדינתא בכא
 עליה :

ואמר

29 Et quum appropinquasset Beth-
 Phageh, ^א Beth-Aniab iuxta mō-
 tem qui vocatur [mons] loci Oliuarū,
 misit duos ex discipulis suis:

30 Ac dixit eis, Ite in pagum illum
 qui contra nos est: ^א quum intrabi-
 tis, ecce, inuenietis pullum qui alliga-
 tus est, super quem nunquam homo
 equitauit: soluentes adducite eum.

31 Et si quis interroget vos, Quare sol-
 uitis illum, sic dicite ei, Domino no-
 stro necessarius est.

32 Et abierunt ii qui missi sunt: et in-
 uenerunt sicut dixerat eis.

33 Quumque soluerent pullum, dixe-
 runt eis domini eius, Quid soluitis
 pullum istum?

34 Et dixerunt eis Quia Domino no-
 stro necessarius est.

35 Et adduxerunt eum ad Ieschua, ^א
 iniecerunt super pullum vestimenta
 sua, et equitare fecerunt Ieschua su-
 per eum.

36 Dum autem proficisceretur, expā-
 debant vestimenta sua in via.

37 Et quum appropinquauit ad descē-
 sum montis loci Oliuarum, cœperunt
 uniuersa turba discipulorū letari, et
 glorificare Deum voce elata super
 omnibus virtutibus quas uidissent.

38 Et dicebāt, Benedictus est Rex qui
 venit in nomine Domini: pax in calo;
^א gloria in excelsis.

39 Quidam autem ex Phariseis è me-
 dio turbarum dixerunt ei, Domine
 mi obiurga discipulos tuos.

40 Dixit eis, Dico vobis quòd si ii ta-
 cuerint, lapides clamabunt.

41 Et quum appropinquaret, ^א vide-
 ret ipsam urbem, flevit super eam,

Pp.iiij.

Euangelium

Infr. 21. 6
matth. 24. 1
marc. 13. 1

Λέγων, Ὅτι εἰ ἐγὼς εἶσὺ, καὶ γὰρ ἐν 42
τῇ ἡμέρᾳ σου ταύτῃ, τὰ πρὸς εἰρήνην
σου· νῦν δὲ ἐκρύβη δὲ πρὸς ὀφθαλμοῦ σου.

Ὅτι ἡξοῖσιν ἡμέραι ἐπὶ σε, καὶ πει- 43
βαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι, καὶ
πεικνωθήσονται σε, καὶ σὺνέξοις σε
πάντην.

Καὶ ἐδαφιοῦσί σε, καὶ τὰ τέκνα σου 44
ἐν σοί· καὶ ἐκ ἀφῆσοισιν ἐν σοὶ λίθον
ἐπὶ λίθῳ· ἀνδρῶν οὐκ ἐγὼς τὸν κα-
ρὲν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

Matth. 21. 12
marc. 11. 11

Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν, ἤρξατο 45
ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ
ἀγροφύζοντας,

Esa. 56. 7
jerem. 7. 11

Λέγων αὐτοῖς, Γέγραπται, Ὁ οἶκός 46
μου, οἶκος προσευχῆς ὅστις· ὑμεῖς δὲ
αὐτὸν ἐποίησατε σπήλαιον ληστῶν.

Matth. 21. 13
marc. 11. 17

Καὶ ἡ διδασκων τὸ καθ' ἡμέραν 47
ἐν τῷ ἱερῷ· οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμ-
ματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι, καὶ οἱ
πρεσβυτεῖς τοῦ λαοῦ.

Matth. 12. 13
marc. 11. 17

Καὶ ἔχοντες αὐτὸν τὸ πῶς ποιήσωσιν· ὁ 48
λαὸς γὰρ ἄπας ἐξέκρεματο αὐτῶν ἀκῶν.

Κεφάλαιον καὶ

ΚΑΙ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐ- 1
κείνων, διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαόν
ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἀναγινώσκοντος, ἐπέστη
οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν
τοῖς πρεσβυτέροις,

Καὶ εἶπον πρὸς αὐτὸν, λέγοντες, Εἰπέ 2
ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ τίς
ὅστις ὁ δίδει σοὶ τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

Αποκριθεὶς δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Ε- 3
ρωτήσω ὑμᾶς καὶ γὰρ ἓνα λόγον· καὶ εἰ-
πατέ μοι,

Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ 4
ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

Οἱ δὲ σὺνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέ- 5
γοντες, Ὅτι εἰ ἀνέπωμεν, ἐξ ἔραν· ἐ-
ρεῖ, Διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσαμεν αὐτῷ;

Εἰ

Dicens, Nempe si vel tu nosces
vel hoc saltem tuo die, quæ ad pa-
cem tuam pertinent. Sed ea nunc oc-
cultæ sunt oculis tuis.

Nam veniet tempus aduersum te,
quo circumiciet tibi inimici tui
vallum, & circumcingent te, & cō-
stringent undique:

Tēq; solo æquabūt, & filios tu-
os intus: neq; relinquent in te lapi-
dē super lapidem: eo quod nō no-
ueris tempus illud visitationis tuæ.

Et ingressus in templum, cœ-
pit eiicere eos qui vendebāt in eo
& emebant:

Christus Hierusalē
ingressus visibilibus ad-
iecto symbolo docet
sibi a Patre manda-
tas purgandæ templi
partes.

Dicēs eis, Scriptum est, Domus
mea, domus precationis est: vos
autem reddidistis eam, speluncam
latronum.

Et docebat quotidie in templo:
principes autem sacerdotum &
Scribæ, & primores plebis stude-
bant eum perdere.

Nec inueniebant quid facerent:
totus enim populus pendebat ab
ipso, quum eum audiret.

Cap. XX.

ET factum est quodam dierum 1
illorum, quum ipse doceret po-
pulum in templo, & euangelizaret,
superuenerunt principes sacerdo-
tum & Scribæ, cum Senioribus,

Vt si quod ad doctri-
næ veritatem atti-
neret Pharisei, de vo-
catione externa con-
trouer siam mouent:
et propria consien-
tia testimonio cor-
rumpuntur.

Et dixerunt ei, Dic nobis qua au-
toritate ista facias, aut quis ille sit
qui dedit tibi istam auctoritatem.

Respondens autem dixit eis, In-
terrogabo vos & ego rem quandā:
dicite igitur mihi,

Baptismus Iohannis ex cælo erat,
an ex hominibus?

At illi ratiocinati sunt apud se,
dicentes, Si dixerimus, Ex cælo: di-
cet, Quare ergo non credidistis ei?

Sin

^a כי במקום
הזה להרמת
קול:
^b אית
^c אפן מרכב
מן אפמן אין:
^d בסה

42 ואמר אלו כי ידעת אילין דאיתיהן
דשלמכי אפן בהנא יומכי השא דין
אתכסי להין מן עיניכי:

Ac dixit, O si cognosceres hac qua
sunt pacis tua, saltem in hoc die tuo:
nunc autē abscondita sunt ab ocu-
lis tuis.

^e אתא
^f מן הרר
ושעמו
שיסוכוך:
^g אלץ

43 ואתון לכי דין יומתא דיהדרונכי
בעל דבכיכי ויאלצונכי מן כר
דוכא:

43 Venient autem tibi dies quibus cir-
cundabunt te inimici tui, et coarcta-
bunt te undique.

^h סחף

44 ויסחפונכי ולכניכי בגוכי וילא
ישקון בכי כאף על כאף חלף דלא
ידעת וזנא דסוערנכי:

44 Et subuertēt te filios tuos in me-
dio tui, neque relinquet in te lapidē
super lapidē, propterea quod nō noue-
ris tempus visitationis tuae.

^k עול
^l שרא
^m נפק

45 וכר על להיכלא שרי למפקו
לאילין הזכנין בה ומזכנין:

45 Et quum ingressus esset in tēplum,
cœpit ei icere eos qui vendebant in il-
lo, et qui emebant.

ⁿ אית

46 ואמר להון כתיב דביתי בירת
צלוחא איתיהי אנתון דין עבדתוניהי
מערמא דלסטיא:

46 Et dixit eis, Scriptum est, Domus
mea, domus orationis est: vos autem
fecistis eam speluncam latronum.

^o אלף

47 והו מלף הוא כל יום בהיכלא
רבי כהנא דין וספרא וקשישא
דעמא בעין הו למוכדותה:

47 Et ipse docebat quotidie in tem-
plo: summi autem sacerdotes, et Le-
gisperiti, et seniores populi quarebant
perdere eum.

^p אבר

48 ולא משכחין הו מנא יעבדון
לה בלה גיר עמא תלא הוא בה
למשמעה:

48 Et non inueniebant quid facerent
ei: uniuersus enim populus appensus
erat ei ut audiret eum.

קפלאון כ

^q אלף

1 והוא בחד מן יומתא כר מלף
בהיכלא לעמא ומסבר קמו עלוהי
רבי כהנא וספרא עם קשישא:

Cap. X X.
Factumque est in uno ex diebus, ² Id est, Quodā
quum doceret in tēplo, et euāge-
lizaret, surrexerūt aduersus eū sum-
mi sacerdotes et Legisperiti cum se-
nioribus:

^r סבר כסו
^s בשר:

2 ואמרין לה אמר לן באינא
שולטנא הלין עבד אנת ומנו הו
דוהב לך שולטנא הנא:

Et dixerunt ei, Dic nobis in qua
potestate hac facis, et quis est qui de-
dittibi potestatem hanc?

3 ענא ישוע ואמר להון אשאלכון
ואף אנא מלתא ואמרו לי:

Respondit Ieschua, et dixit eis, In-
terrogabo vos ego quoque sermonem:
et dicite mihi,

^t מעמודיתה
^u רל טכילתו
מן עמר:

4 מעמודיתה דיוחנן מן שמיא הות
או מן בני אנשא:

Baptismus Iuchannan è calo erat,
an ex filiis hominis?

5 הנון דין מתחשבין הו בגנפשהון
ואמרין דאן נאמר מן שמיא אמר
לן ומטול מנא לא הימנתוניהי:

Illi autē ratiocinabantur in seipsis,
et dicebant, Si dixerimus, E calo: di-
cet nobis, Et quare non credidistis ei?

אן

Euangelium

Εάν δὲ εἰπω μὲν, Ἐξ ἀνθρώπων, 6
πᾶς ὁ λαὸς καταλιθάσθ' ἡμᾶς· πεπει-
σμένος γὰρ ὅτιν Ιωάννῃ πρὸ φη-
τίω εἶ).

Καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι ποῦθεν. 7

Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐδὲ ἐγὼ 8
λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ δυνάμει ταῦτα ποίω.

Ἡρξαν δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν 9
τὴν παραβολὴν ταύτην, Ἀνθρώπος
πρὸς ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο
αὐτὸν γεωργοῖς· καὶ ἀπεδύμησε χρονοῖς
ἱκανοῖς.

Καὶ ἐν καρπῷ ἀπέστειλε πρὸς τοὺς 10
γεωργοὺς δούλους, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ
ἀμπελῶνος δώσιν αὐτῷ· οἱ δὲ γεωργοὶ
δείραντες αὐτὸν ἐξαπέστειλαν κενόν.

Καὶ πρὸς δεύτερον πέμψα ἕτερον δού- 11
λον· οἱ δὲ καὶ αὐτὸν δείραντες καὶ ἀπ-
μάσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν.

Καὶ πρὸς τρίτον πέμψα τρίτον· οἱ 12
δὲ καὶ τὸν τραυματίσαντες ἐξέβαλον.

Εἶπε δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, 13
Τί ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀ-
γαπητόν· ἵσως τὸν ἰδόντες ἐντραπή-
σονται.

Ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ, διελο- 14
γίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς, λέγοντες, Οὐ-
τός ὅστις ὁ κληρονόμος· δεῦτε, ἀποκλεί-
νωμεν αὐτὸν, ἵνα ἡμεῖς γρήται ἡ κλη-
ρονομία.

Καὶ ἐμβαλόντες αὐτὸν ἐξω τοῦ ἀμ- 15
πελῶνος, ἀπέκλειναν. Τί ἔν ποιήσῃ αὐ-
τοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;

Ἐλθόντες καὶ ἀπολέσθ' τοὺς γεωρ- 16
γοὺς τοῦτο, καὶ δώσῃ τὸν ἀμπελῶνα ἄλ-
λοις. Ἀκούσαντες δὲ εἶπον, Μὴ γένοιτο.

Ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπε, Τί οὐ 17
ὅτι τὸ γεγραμμένον τὸτο, Λίθον ὃν ἀ-
πεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, ὃς ἐ-
γρήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας;

Sin autem dixerimus, Ex homi-
nibus: tota plebs lapidabit nos: per-
suasum enim est ei Iohānem Pro-
phetam esse.

Responderunt igitur se nescire
vnde esset.

Tū Iesus dixit eis, Neq; ego dicā
vobis qua autoritate hæc faciam.

Cœpit autem dicere ad plebem
parabolam hanc, ¶ Quidam planta-
uit vineam, & elocavit eam agri-
colis: & peregrè abfuit multum
tempus.

Minime novum est
summos esse Christi
& ipsius servorum
hostes qui in ipso
Dei sacratio versan-
tur sed hoc ipse tan-
tè impune non ferent.

Et in tempore misit servum ad
illos agricolas, vt darent ex fru-
ctu vineæ: qui cæsum illum able-
garunt inanem.

Ille verò perrexit alterum servū
mittere: at ipsi hunc quoq; cæsum
& contumelia affectum ablegarūt
inanem.

Et perrexit mittere tertiū: at illi
& istum vulneratum eiecerunt.

Dixit igitur dominus vineæ,
Quid faciam? mittam filium meū
dilectum: forsitan quum hunc vi-
derint, reucrebuntur.

Viso autem eo agricolæ collo-
quuti sunt inter se, dicentes, Iste est
hæres: venite, trucidemus eum, vt
nostra fiat hæreditas:

Et eiectum eum extra vineam,
trucidarunt. Quid ergo faciet eis
dominus vineæ?

Veniet & perdet agricolas istos,
& dabit vineam aliis. Hoc autem
quum audissent, dixerunt, Absit.

Ille verò intuitus eos ait, Quid
illud est ergo quod scriptum est,
¶ Quem lapidem reprobauerunt
ædificantes, is factus est caput an-
guli? Quis-

Γας

Esai. 5.1
jerem. 2. 32
matth. 21. 33
matc. 12. 1

Psal. 117. 21
esai. 8. 16
act. 4. 11
rom. 9. 13
1. pet. 2. 8

אז דין נאמר מן בני נשא רגס
לן עמא כלה מפסין גיר דיוחנן
נביא הו :

ואמרו לה לא ידעין מן
אימכא הי :

^b אימכא כמו
אימזה כי
סורכא הוא :

אמר להון ישוע ולא אנא אמר
אנא לכון באינא שולטנא הלין
עבד אנא :

ושרי דיאמר לעמא מתלא הנא
גברא חד דנצב ברמא ואוחרת
לפלחא ואבעד זכנא סניאא :

^d אחד כמו אחו
רל נחן
אחוורו
^c אבעד רל
הלך לו חוץ
למרינתו
^f זכנ כמו זמן
^g נתל כמו נתן :

ובזכנא שדר עבדה לות פלחא
דיתלון לה מן פארא דברמא
פלחא דין מחאוהי ושדרוהי בד
סריק :

^h מחה
ⁱ סריק רל
ריקס
^k יסף

ואוסף ושדר לעבדה אחרנא
הנון דין אף להו מחאוהי וצערותי
ושדרוהי בד סריק :

ואוסף ושדר דתלתא הנון דין
אף להו צלפותי ואפקוהי :

אמר מרא ברמא מנא אעבד
אשדר ברי חביבא כבד יחזונייה
ויתבחרון :

^o חזא
^p כחד

בד חזאוהי דין פלחא מתחשבין
הוון בגנפשהון ואמרין הנו ירתא תו
נקטליוהי ותהוא ירתותא דילן :

^q ירת כמו
ירש
אתא
^r קטל
^c ירת כמו
ירש
^u נפק

ואפקוהי לבר מן ברמא וקטלוהי
מנא הכיל יעבד להון מרא ברמא :

יאתא ויובד לפלחא הנון ויתל
ברמא לאחרנא בד שמעו דין אמרו
לא תהוא הדא :

^x אתא
^y אבד
^z נתל כמו נתן :

הו דין חר בהון ואמר ומנא הי
הי דכתיבא דכאפא דאסליו בנא
הי הות לריש קרנא דזויתא :

^{aa} חור
^{bb} סלא כמו
מאס :

וכל

6 Si verò dixerimus, Ex filiis homi-
nis, lapidabit nos populus uniuersus:
persuasi enim sunt quod Iuchannan
Propheta sit.

7 Et dixerunt ei, Non nouimus
unde sit.

8 Dixit eis Ieschua, Neque ego
dico vobis in qua potestate hæc fa-
cio.

9 Et cæpit dicere populo parabolam
hæc, Homo quidā [erat] qui plātauit
vineā, et possidēdā tradidit eā agri-
colis, et ² peregrinat⁹ est tēpore multo.

² Hoc Syrum
verbum alibi me
legissenō meminī

10 Et in tempore misit seruum suum
ad agricolas, ut darent ei de fructi-
bus vineæ. Agricola autem percuf-
serunt eum, et remiserunt eum
inanem.

11 Et adiecit, et misit seruum suum
aliu: illi autem etiam ipsum percuf-
serunt et ignominia affecerunt, et
remiserunt eum inanem.

12 Et adiecit, et misit tertium: illi au-
tem etiam ipsum contuderunt, et eie-
cerunt eum.

13 Dixit dominus vineæ, Quid faciā?
mittam filium meum dilectum: iam
videbunt eum, et abscondent se.

14 Quum autem vidissent eum agri-
cola, ratiocinabātur apud semetipsos,
et dicebant, Iste est haeres: venite, oc-
cidamus eū: et erit hereditas nostra.

15 Et eiecerunt eum extra vineam, et
occiderunt eum. Quid igitur illis fa-
ciet dominus vineæ?

16 Veniet, et perdet agricolas istos, et
dabit vineam aliis. Quum autem
audiuissent, dixerunt, Ne sit hoc.

³ Id est, Absit.

17 Ipse autem intuitus est eos, et dixit,
Et quid est quod scriptum est? Lapis
quem reprobauerunt adificātes, is fa-
ctus est ⁴ praprium cornu anguli.

⁴ Id est, Tanquā
summus & præ-
cipu⁹, qui eminet
inter angulares
lapides, vt cornu
in capite anāma-
lis.

Et

Euangelium

Γὰρ ὁ πεσὼν ἐπ' ἐμείνον τὸν λίθον, 18
συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δὲ ἄν πέσῃ, λι-
κμήσῃ αὐτόν.

Καὶ ἐζήτησάν οἱ ὄχλοι αὐτὸν τὰς χι- 19
ματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτόν τὰς χι-
ματεῖς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ· ὅτι φοβήθησαν τὸ
λαόν· ἐγνώσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς πλὴν
παραβολῶν οὐκ εἶπε.

Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐπ' 20
καθετόν, ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δι-
καιοὺς εἶναι· ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτὸν λό-
γου, εἰς τὸ παραδοῦναι αὐτόν τῇ ὄχλῳ
ἢ τῇ ἑξουσίᾳ τῆς ἡγεμονίας.

Matth. 22. 16
marc. 12. 13

Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτόν, λέγοντες, 21
Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ὁρθῶς λέγεις
ἢ διδάσκεις, ἢ ἔλαμβάνεις πρὸς σω-
πόν, ἄλλ' ἐπ' ἀληθείας πλὴν οὐδὲν τῶ Θεῷ
διδάσκεις·

Εἰς τὴν ἡμῶν Καίσαρι φόρον δοῦ- 22
ναι, ἢ οὐ;

Κατανοήσας δὲ αὐτῶν πλὴν πανούρ- 23
γίαν, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Τί με πειράζετε;

Επιδείξατέ μοι δένάριον· τίνος ἐ- 24
στίν εἰκόνα καὶ ἐπιγραφή; ἀποκριθέντες
δὲ εἶπον, Καίσαρος.

Rom. 13. 7

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἀπόδοτε τῷ Θεῷ 25
τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τῷ Θεῷ
τῷ Θεῷ.

Καὶ οὐκ ἔχοντες ἐπιλαβέσθαι αὐτὸν ῥή- 26
ματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ· καὶ θαυμάσαν-
τες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ, ἐσίγησαν.

Matth. 22. 23
marc. 12. 18

Προσελθόντες δὲ πένες τῶν Σαδδου- 27
καίων (οἱ ἀνιπλέροντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι)
ἐπηρώτησαν αὐτόν,

Deut. 25. 9

Λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωσὴς ἐ- 28
γραψεν ἡμῖν, Ἐάν τις ἀδελφὸς ἀπο-
θάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὐκ ἔσται αὐτῷ
ἀποθάνων, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ
τὴν γυναῖκα, καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα
τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Quisquis ceciderit super illum
lapidem, cōquassabitur: super quē
autem ceciderit, dissipabit eum.

Tum studuerunt principes Sa-
cerdotum & Scribæ iniicere in eū
manus eo ipso momento: sed ti-
muerunt plebem. cognouerunt e-
nim eum aduersus ipsos dixisse si-
militudinem istam.

Itaque obseruantes eum, miserūt
insidiatores, qui se iustos esse simu-
larent: vt carperēt eius sermonem,
tradituri eum imperio & potesta-
ti Præsidis.

Ultimum pseudopro-
phetarum perfugium
est ad veros prophe-
tas perducendos, sed
tionis crimen eis im-
pingere.

Qui interrogauerunt eum, di-
cētes, Magister, scimus te rectē di-
cere & docere, nec accipere perfo-
nam, sed viam Dei in veritate do-
cere:

Licet nobis censum dare Cæsa-
ri, an non?

Animaduersa autē eorum calli-
ditate, dixit eis, Quid me tentatis?

Ostēdite mihi denariū: cuius ha-
bet imaginē & inscriptionē? Re-
spondentes autē dixerūt, Cæsaris.

Tunc dixit eis, Reddite igitur
quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ
sunt Dei, Deo.

Itaque nō potuerunt verba eius
carpere corā populo: & mirati su-
per eius responso, siluerunt.

Accedentes autem quidā Sad-
ducæorum (qui negant esse resur-
rectionem) interrogarunt eum,

Asseritur carnis re-
surrectio aduersus
Saducæos.

Dicentes, Magister, Moses scri-
psit nobis, Sicuius frater mortuus
fuerit habens uxorem, & sine libe-
ris mortuus fuerit, vt eius frater
accipiat uxorem illam, & excitet
semen fratri suo.

Septē

Επὶ α'

א נפל וכל מן דיפל על הי באפא
 ב רעע כמעס יתרעע וכל מן דהי תפר עלוהי
 ג ברול תלים ב: ד דרא כמו זרה
 ה בעא
 ו רמח
 ז יד
 ח גשושא הם
 ט מרגלים
 י דמתדמין
 יא בודיקא
 יב שמראים
 יג עצמם
 יד כצדיקים
 טו אחד כמו
 טז אחו:
 יז אלף
 יח מריצאית
 יט רל ביושר:
 כ אלף
 כא אנף
 כב קושטא כתיב
 כג כמו קושטא
 כד כטית:
 כה אלף
 כז בתל כמו נתן
 כח סכל
 כט חרעותהוורל
 ל ערמטם שרשו
 לו חרע:
 לז נסה
 לח חוח
 לט יהב
 לו הכיל כמו
 לז לכן:
 לא אחד כמו
 לב אחו:
 לד אתדמר
 לו כטעם תמח:
 לו קוס וקומת
 לו רל תקומת
 לו חמטים:
 לו אלף
 לו נסה
 לו קוס
 לו שבעא

18 Et omnis qui ceciderit super ipsum lapidem, conteretur: Et omnis super quem ille cadet, disperget eum.
 19 Querebant autem summi sacerdotet et Legisperiti ut iniicerent in eum manus eadem hora, et timuerunt a populo. cognouerunt enim quod de eis loquutus esset parabolam hanc.
 20 Et miserunt ad eum exploratores simulantes se tanquam iustos, ut carperent eum in sermone, et traderent eum iudicio et potestati Præsidis.
 21 Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei, Præceptor, nouimus quod rectè loqueris et doces, et non assumis vultum, sed in veritate viâ Dei doces:
 22 Licet nobis ut demus argentum capitationis Cæsari, an non?
 23 Ipse autem intellexit astutiâ eorum: et dixit, Quid vos tentatis me?
 24 Ostendite mihi denariû, Cuius est in ea imago et descriptio? Illi autem dixerunt, Cæsaris.
 25 Dixit eis Ieschua. Date igitur [quæ sunt] Cæsaris, Cæsari, et [quæ] Dei, Deo.
 26 Et nō potuerunt carpere ex eo verbum coram populo: et mirati sunt super responso eius, et tacuerunt.
 27 Accesserunt autem quidā ex Zaddukais, qui dicunt quod resurrectio nō est: et interrogauerunt eum,
 28 Ac dixerunt ei, Præceptor, Musche scripsit nobis quod si alicuius moriatur frater, cui sit uxor absque filiis, accipiat frater eius uxorem eius, et exsuscitet semen fratri suo.
 Q q.i.

5 Id est, Non fingis aut dissimulas. Vide annotata in vocem hypocritæ, Matth. 6.

6 De valore denarij vide Matth. 18. 28.

Euangelium

Ἐπὶ αὐτῷ ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ 29
πρῶτος, λαβὼν γυναῖκα, ἀπέθανεν
ἀτεκνῶν.

Καὶ ἔλαβεν ὁ δεύτερος πάλιν γυναῖ- 30
κα, καὶ ὁ αὐτὸς ἀπέθανεν ἀτεκνῶν.

Καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτῷ· ὡσαύ- 31
τως δὲ καὶ οἱ ἑπτά, ἃ οὐ κατέλιπον τέ-
κνα, καὶ ἀπέθανον.

Υστερον δὲ πάντων ἀπέθανε καὶ ἡ 32
γυνή.

Ἐν τῇ οὖν ἀναστάσει, τίνος αὐτῶν 33
γίνεται γυνή; ἃ γὰρ ἐπὶ αὐτῶν ἔχον
γυναῖκα.

Καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰη- 34
σοῦς, Οἱ υἱοὶ τῆς αἰῶνος τούτου γαμοῦσι καὶ
ἐκγαμίσκονται.

Οἱ δὲ καταξιοθέντες τῆς αἰῶνος ἐ- 35
κείνου τυχεῖν ἃ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ
νεκρῶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμί-
σκονται.

Οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἐπιδιώκονται· 39
ἰσάγγελοι γὰρ εἰσι. ἃ υἱοὶ εἰσι τῆς Θεοῦ,
τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

Εκστ. 6

Οἱ δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροί, καὶ Μω- 37
σῆς ἐμμεύουσιν ἐπὶ τῆς βάπτει, ὡς λέγει
Κύριον τὸν Θεὸν Ἀβραάμ, καὶ τὸν Θεὸν
Ἰσαάκ, καὶ τὸν Θεὸν Ἰακώβ.

Θεὸς δὲ ἐκ νεκρῶν, ἀλλὰ ζών- 38
των. πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.

Ἀποκριθεὶς δὲ πνὴς τῶν γραμ- 39
ματέων εἶπον, Διδάσκαλε, καλῶς
εἶπας.

Οὐκ ἐπὶ δὲ ἐπὶ τῶν ἐπερωτῶν αὐ- 40
τῶν οὐδέν.

Matth. 22. 44
marc. 12. 35

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, Ὡς λέγουσι 41
ἃ Χριστὸν υἱὸν Δαβὶδ εἶναι.

Psal. 109

Καὶ αὐτὸς Δαβὶδ λέγει ἐν βίβλῳ 42
ψαλμῶν, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ
μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

Ἐως

Septem ergo fratres fuerunt:
quorum primus accepta vxore mor-
tuus est sine liberis.

Accepit igitur eam secundus, qui
& ipse mortuus est sine liberis.

Deinde tertius accepit eam: iti-
dem autem & illi septem, nec reli-
querunt liberos, & mortui sunt.

Post omnes autem mortua est &
mulier.

In resurrectione ergo cuius eo-
rum erit vxor? nam illi septem ha-
buerunt eam vxorem.

Tum respondens dixit eis Iesus,
Filii huius æui ducunt vxores, &
nuptum dantur:

Qui verò digni habituri fuerint qui
æuum illud cōsequantur & resur-
rectionem ex mortuis, neque du-
cunt vxores neq; nuptum dantur.

Neque enim mori possunt am-
plius: pares enim Angelis sunt. &
filii sunt Dei, quum sint filii resur-
rectionis.

Mortuos autē excitari, etiā Mo-
ses indicauit apud rubum, quum
dicit Dominum Deum Abraham,
& Deum Isaac, & Deum Iacob.

Nam Deus non est mortuorum,
sed viuorū: omnes enim viuūt ei.

Respondentes autem ei quidam
ex Scribis dixerūt, Magister, bene
dixisti.

Nec amplius audebant eū quic-
quam interrogare.

¶ Dixit autem eis, Quomodo di-
cunt Christum filium esse Dauid:

Christus sic est filius
Dauid secundum
carnem, sed sic est
dominus (ut patet ex
terno dei filius) se-
cundum spiritum.

Et ipse Dauid dicit in libro Psal-
morum, ¶ Dixit Dominus Domino
meo, Sede à dextris meis,

Vsq̃ue-

שבעה דין אחין אית הוו וקדמא
נסב אנתתא ומית דלא בנא :

ונסבה דתרין לאנתתה והנא מית
דלא בנא :

ודתלתא טוב נסבה והכור
ואף שבעתיהון ומיתו ולא שבקו
בנא :

א כהרתא כפ
באחרית :

ומיתת בחרתא ואף אנתתא :
בקימתא הכיר דאינא מנהון
תהווא אנתתא שבעתהון גיר
נסבוה :

אמר להון ישוע בנא דעלמא
הנא נסבין נשא ונשא הון לגברא :
הנון דין דלהועלמא שוין ולקימתא
דמן בית מיתא לא נסבין נשא ואף
לא נשא הון לגברא :

ב שווא ושעם
שוו ראויים הם :
ג בית כמו בין :

אף לא גיר טוב לממת משבחין
איד מלאכא אנון גיר ובנא
איתיהון דאלהא מטול דהווי בנא
דקימתא :

ד קימתא טעמו
הקומת המתים :

דקימין דין מיתא אף מושא
בדק אדכר גיר כ בסניא בד אמר
מריא אלהא דאברהם ואלהא
דאיסחק ואלהא דיעקוב :

ה כרק רל
רש :
ז אדכר כמו
הזכיר :
ח סניא הוא
הסנה :

אלהא דין לא הוא דמיתא אלא
דחיא בלהון גיר חין אנון לה :

י מות
יא חיה :

וענו אנשין מן ספרא ואמרין לה
מלפנא שפיר אמר אנת :

יב ענה
יג אלף :

ולא טוב אמרחו למשאלותה
על מדם :

פ אמרחו רל
נשאם לכם :
ק שאל
ר מדם רל
דבר :

ואמר הוא להון איכנא אמרין
ספרא על משיחא דברה הו דדויד :
והו דויד אמר בכתבא דמזמורא
דאמר מריא למרי תב לך מן ימיני :
עד מא

29 Septē autē fratres erāt, & primus
accepit uxore, et mortuus est absque
filiis.

30 Et accepit eā secundus in uxore suā,
& ipse mortuus est absque filiis.

31 Et tertius rursus accepit eam, et si-
militer quoque illi septem, et mortui
sunt, neque reliquerunt filios.

32 Et mortua est novissimè etiā mulier.

33 In resurrectione ergo, cuius ex eis
erit uxor? ipsi enim septem accepe-
runt eam.

34 Dixit eis Ieschua, Filii seculi huius
accipiunt uxores, & uxores fiunt viris:

35 Illi verò qui illo seculo digni sunt,
& resurrectione quæ est à mortuis
non accipiunt uxores, neque etiam
uxores fiunt maritis.

7 Ad verbum,
De inter mortuos
ut Gallicè D'entre
les morts.
8 Id est, Nubūt.
Hebraifinus.

36 Neque enim rursus mori possunt.
nam sicut Angeli sunt: et filii sunt
Dei, quia fuerunt filii resurrectio-
nis.

37 Quòd verò resurgant mortui, etiā
Musche declaravit. Cōmemoravit
enim in rubo, quū diceret, Dominus
Deus Abraham, & Deus Ischak,
& Deus Jaakub.

38 Deus autem non est mortuorum,
sed viventium: omnes enim vivet ei.

39 Et responderūt quidā ex Legispe-
ritis, et dixerunt ei, Præceptor, bene
dixisti.

40 Neque rursus ausi sunt interroga-
re eum de re aliqua.

41 Et dicebat eis, Quomodo dicunt
Legisperiti de Christo quòd filius est
Davidis?

42 Et ipse David dicit in libro Psal-
morū, Dixit Dominus Domino meo,
Sede à dextra mea, Qq.ij.

Euangelium

Εως ἄν θῶ ποὺ ἐχθροὺς σου ὑπο- 43
πόδιον τῷ ποδῶν σου;

Δαβὶδ ἔν Κύριον αὐτὸν καλεῖ, καὶ 44
πῶς υἱὸς αὐτοῦ ὄσιν;

Ακούοντες δὲ πάντες τῆ λαοῦ, εἶπε 45
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,

Suprà, 11. 43
matth. 23. 6
marc. 12. 38

Προσέχετε ὑπὸ τῶ γραμματέων τῶν 46
δελόντων ὡς πατεῖν ἐν σολαῖς, ὡς φι-
λουότων ἀσπασμῶς ἐν ταῖς ἀγοραῖς,
καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγω-
γαῖς, καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δειπνοῖς.

Οἱ καπεδίοισι τὰς οἰκίας τῶν χη- 47
ρῶν, καὶ περὶ φάσι μακρὰ περὶ σά-
χοντα· οὗτοι λήψονται ὡς ἑσώτερον
κρίμα.

Κεφάλαιον καὶ

Matth. 12. 41

Αναβλέψας δὲ εἶδε τοῦ βάλλον- 1
τας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαζο-
φυλάκιον πλοισίαις.

Εἶδε δὲ καὶ πνα χίραν πενιχρὰν 2
βάλλουσαν ἐν εἰς δύο λεπτά.

Καὶ εἶπεν, Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ 3
χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων
ἐβάλεν.

Ἀπαντες γὰρ οὗτοι ἐν τῷ ὡς ἑσώτερον- 4
πος αὐτοῖς ἐβάλον εἰς τὰ δῶρα τῷ Θεῷ.
αὕτη δὲ ἐν τῷ ὑστερήματος αὐτῆς ἅπαν-
τα τῷ βίον ὃν εἶχεν ἐβάλε.

Suprà, 19. 54
matth. 24. 1
marc. 13. 1

Καὶ πνυν λεγόντων ὡς τῶν ἱερῶν, 5
ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασι κεκό-
σμηται, εἶπε,

Ταῦτα ἀ θεωρεῖτε, ἐλθόντων ἡμέ- 6
ραι ἐν αἷς ἐκ ἀφειδήσεταί λίθος ἐπὶ
λίθῳ ὃς οὐ καταλυθήσεται.

Επιρώτησαν δὲ αὐτὸν, λέγοντες, 7
Διδάσκαλε, πότε οὗτο ταῦτα ἔσται,
καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα γί-
νεσθαι;

Ο δὲ

Usquedum posuero inimicos
tuos scabellum pedum tuorum?

Dauid ergo Dominum eum vo-
cat, & quomodo filius eius est?

Audiēte verò toto populo, dixit
discipulis suis,

¶ Cauete à Scribis, qui volūt am-
bulare stolati, & amant salutatio-
nes in foris, ac primos confessus in
conuentibus, & primos accubitus
in cœnis:

Vitandum ambitio-
rum & anatorum
pastorum exemplum.

Qui deuorant domos viduarum
& in speciem precibus longis utū-
tur: isti auferent grauius iudiciū.

Cap. XXI.

¶ Intuitus autē vidit diuites mit-
tentes munera sua in gazophyla-
cium:

Vidit autem etiam quandam vi-
duam pauperulam mittentem il-
luc minuta duo:

Et dixit, Verè dico vobis, vidua
hæc pauper misit amplius quàm
omnes.

Nam omnes hi ex eo quod ipsis
redundat miserunt quod donarēt
Deo: hæc autem misit ex penuria
sua totum victum quem habebat.

¶ Et quibusdam dicentibus de tē-
plo, quòd pulchris lapidibus ac
donariis ornatum esset, dixit,

Hæcne spectatis? venient dies
quibus nō relinquetur lapis super
lapidem qui non destruatur.

Interrogauerunt autem eum, di-
centes, Magister, quādo hæc erūt,
& quod signum quando futurum
est ut ista fiant?

Ipse

Pauperibus licet di-
tissimos etiam quos
visi beneficentia stu-
dio, Deo iudice, super-
tare.

Predicitur templi il-
lius terreni excidū,
et verum illud spiri-
tuale ædificium ex-
struatur, cuius archi-
tectus oportet impi-
mōs circūspectos esse.

עד-מא^a דאסיס בער-דבבין^a : סיס
תחית רגליך :

אן דויד הכיל קרא לה מרי
איכנא ברה הו :

וכד בלה עמא שמע הווא אמר
לתלמידוהי :

אודהרו מן ספרא דצבין^d למחלכו^b
באסטלא ורחמין שלמא^f בשוקא^e
וריש מותכא בכנושתא וריש סמכא^g
בחשמיתא^h :

^b וחר
^c צכא
^d הלך
^e אסטלאר ל'
מעיל או אדרת
מלבוש חשוב
^f שוק
^g יתב
^h חשמיתא הם
סעודות הלילה
ⁱ בית

הנון דאכלין בפתא דארמלתא
בעלתא דמורכין^m צלותהון הנון
יקבלון דינא יתירא :

^k עלל
^l ארך
^m צלא

קפלאון כא

חר דין ישוע בעתירא איליןⁿ
דרמין הו בית גזא קורבניהון :

ⁿ חור
^o רמה
^p גזא רל'
אוצר :

וחזא אף ארמלתא חדא מסכנתא^q
דארמית שמונא תרין :

^q רמה
^r שמונא כמו
שמן מעא
קטנה שוה
^s כ פרושות
^t שררא רל'
אסת :
רמה

ואמר^f שררא אמר אנא לבון
דהדא ארמלתא מסכנתא ארמית
יתיר מן כל-נש :

כלחון גיר הלין מן מא דיתיר
חזא להון ארמיו בית קורבנא
דאלהא הדא דין מן חסירותה כל
דקניא הות ארמיתה :

^x קנה
^y רמה

וכד אמרין הו אנשין על היכלא
דבכאפא שפירתא ובקורבנא מצבת
אמר להון ישוע :

^z מצבת טעמו
מקושט :

הלין דחזין אנתון^{bb} יאתון יומתא^{aa}
דבהון לא תשתבק באף על באף
דלא תסתתר :

^{aa} חזא
^{bb} אנתא

^{cc} שבק

^{dd} תסתתר
סתרוטעפן

ומשאלין הו לה ואמרין^{cc} מלפנא
אמתי הלין יהוין ומנא הי אתא מא
דקרבין הלין דיהוין :

^{ff} חזא

43 Usque dum posuero inimicos tuos
sub pedibus tuis?

44 Si igitur David vocavit eū Do-
minū meum, quomodo filius eius est?

45 Et quum uniuersus populus audi-
ret, dixit discipulis suis,

46 Caute à Legisperitis, qui volunt
ambulare in stolis, et amant⁹ pacem
in plateis, et primos confessuū in syn-
agogis, et primos accubituum in cæ-
nis.

⁹ Id est salutatio
nē Hebraismus.

47 Qui comedunt domos viduarum,
prætextu quod prolixas faciunt pre-
cationes suas, ipsi accipient¹⁰ iudiciū
maius.

¹⁰ Id est, Cōdemna-
tionē Hebraismus.

Cap. X XI.

Intuitus est autem Iesūa diuites
illos qui iniiciebant in¹ gazophy-
lacium oblationes suas.

¹ Ad verb. In do-
mum vel locum
gazæ.

Et vidit etiā viduā unā pauperem
quæ iniecit² octauas [partes] duas:

² Vide quæ de
hoc genere nu-
mismatis annota-
uimus in finem
Marci rā.

Et dixit, Verè dico vobis quod hæc
vidua pauper iniecit amplius quàm
vllus.

Omnes enim hi ex eo quod super e-
rat eis, iniecerunt in locum oblationis
Dei: hæc verò ex penuria sua omne
quod possidebat iniecit.

Et quum dicerent quidam de tē-
plo quod lapidibus pulchris³ obla-
tionibus ornatum esset, dixit eis Je-
schua,

Hæc sunt quæ spectatis vos? ve-
nient dies in quibus non relinquetur
lapis super lapidem, qui non dirua-
tur.

Et interrogabant, ac dicebāt, Præ-
ceptor, quando hæc fient? Et quod est
signum quod appropinquant hæc ut
fiant?

Qq.iiy.

Euangelium

Ephes. 5. 6
2 thes. 1. 3

Ο δὲ εἶπε, Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε. 8
πολλοὶ ἔλθουσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί
μου, λέγοντες, Οὐκ ἐγώ εἰμι· καὶ ὁ κα-
ρὸς ἦλκε. μὴ οὖν πορευθῆτε ὀπίσω
αὐτῶν.

Ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀ- 9
καταστασίας, μὴ πτοηθῆτε. δεῖ γὰρ ταύ-
τα γινέσθαι πρῶτον· ἀλλ' ἐκ δευτέρου ὁ
τέλος.

Τότε ἔλεγον αὐτοῖς, Ἐγερθήσεται ἔθνος 10
ἐπὶ ἔθνος, καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν.

Σεισμοὶ τε μεγάλοι κατὰ τόπους, 11
καὶ λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται, φόβη-
τρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγά-
λα ἔσονται.

Matth. 24. 8
marc. 13. 9

Γὰρ δὲ τούτων ἀπάντων ἐπιβα- 12
λοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν,
καὶ διώξουσιν, παρεδιδόντες εἰς σὺνα-
γωγὰς καὶ φυλακὰς, ἀρρομύους ἐπὶ
βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἐνεκεν τοῦ ἐνό-
ματός μου.

Supra, 12. 12
matth. 10. 19
marc. 13. 11.

Αποθήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον.

Θέατε οὖν εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν μὴ 14
παραμελεῖσθαι τὸ πολεμῆσθαι.

Εγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα, καὶ 15
σοφίαν ἥ οὐ δύνησονται ἀντιπεῖν οὐ-
δὲ ἀντιστῆναι πάντες ὅσοι ἀντικείμενοι
ὑμῖν.

Παραδοθήσεσθε ὅτι καὶ ὑπὸ γονέων 16
καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων·
καὶ θανατώσουσιν ὑμᾶς.

Καὶ ἔσεσθε μισοῦμενοι ὑπὸ πάντων 17
διὰ τὸ ὄνομα μου.

Matth. 10. 30

Καὶ θρῖξ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ 18
μὴ ἀπολήται.

Matth. 10. 22

Εν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσεσθε τὰς 19
ψυχὰς ὑμῶν.

Matth. 24. 15
marc. 13. 14
dan 9. 17

Ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλουμένην ὑπὸ 20
στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε γινώτε
ὅτι ἦλκεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς.

Τότε

Ipse verò dixit, Videte ne seduca-
mini. multi enim venient in nomi-
ne meo, dicētes, Ego sum *Christus*:
& tempus illud appropinquat. ne
igitur sequimini eos.

Quum verò audieritis bella &
seditiones, ne terremini. oportet e-
nim ista primū fieri: sed non sta-
tim erit finis.

*Verum templū Do-
mini, per medios in-
mensus incredibiles,
& accerbissimas cru-
entias, inuicta patie-
ntia exstiterit, cuius
non potest non esse fe-
licissima exitus.*

Tunc dixit eis, Insurget gens in
gentem, & regnum in regnum:

Et magni terræmotus erunt sin-
gulis locis, & fames ac pestilentia,
& terribilia, & signa è cælo
magna erunt.

Sed ante hæc omnia iniicient
vobis manus, & vos persequentur,
tradētes in synagogas & carceres,
adductos ad reges ac præfides, no-
minis mei causa.

13 Hæc autem cedent vobis testi-
monio.

14 Habete igitur fixū in cordibus
vestris, non esse præmeditandam
defensionem.

15 Ego enim dabo vobis os, & sapiē-
tiam cui non poterunt contradice-
re neque resistere omnes qui se vo-
bis opponent.

16 Prode mini autem etiam à parē-
tibus & fratribus & cognatis &
amicis: & morte mulctabūt quos-
dam ex vobis.

17 Et eritis exosi omnibus propter
nomen meum.

18 Sed pilus capitis vestri nō peri-
bit.

19 Per patientiam vestram possi-
dete animas vestras.

20 Quum autē videritis Ierusalem
cingi ab exercitibus, tūc agnoscite
appropinquare vastationem eius.

*Predicitur Sibi in-
tens gladium exci-
dum.*

Tunc

הוּ דִּין אֲמַר לְהוֹן אֲחֻז לְמַא^a
תִּטְעֹן סְנִיאָא גִיר יֵאֲתוֹן בְּשִׁמִּי^b
וַיֹּאמְרוּן דֹּאנָא אֲנָא מְשִׁיחָא וְזִכְנָא^c
קִרְבִּי לֹא דִין תִּאֲזִלֹן בְּתִרְחוֹן :
וּמָא דְשִׁמְעִין אֲנִתוֹן קִרְבָּא וְשִׁנּוּשִׁיָּא^d
לֹא תִרְחִלֹן עֲתִידִין אֲנִין גִּיר הִלִּין^e
לִזְקִדָּם לְמַהוּא אֵלֹא לֹא עַד כִּיר^f
מִטָּת חֲרִתָּא :
יְקוּם גִּיר עָמָא עַל עָמָא וּמִלְכוּ^g
עַל מִלְכוּ :
וְזִנְעָא רִירְבָּא יִהוּוֹן בְּדִירְבָּא דִּירְבָּא^h
וּבְפִנְיָא וּמִוִּתְנָא וִיהוּוֹן דְּחִלְתָּאⁱ
וּסִירְדָּא וְאִתּוֹתָא רִירְבָּתָא מִן שְׁמִיָּא^k
יִתְחִזִּין וְסִתּוּא רִירְבָּא יִהוּוֹן :
קִדָּם דִּין הִלִּין כָּל הִין יִרְמוֹן עֲלִיכֹן^l
אִידִיָּא וִירְדְּפֻנְכֹן וִישְׁלֻמוֹנְכֹן^m
לְבִנּוּשְׁתָּא וּלְבִית אִסִּירָא וּקִרְבֻנְכֹןⁿ
קִדָּם מִלְכָּא וְהִנְמוּנָא מְטוֹל שְׁמִי^o
הִינָּא לְכוֹן דִּין לְסִהְדוּתָא :
סִימוּ דִין בְּלִבְכוֹן דְּלֹא תִתְחִזִּין^p
מִתִּילְפִין לְמַפֵּק רוּחָא :
אֲנָא גִיר אֵתֵר לְכוֹן פּוֹמָא^q
וְחִכְמָתָא אִידִיָּא דְּלֹא יִשְׁכַּחוּן לְמַקָּם^r
לְקוֹבְלָהּ כָּל הוֹן בְּעַל דְּבִכּוֹן :
יִשְׁלֻמוֹנְכֹן דִּין אֲבִיחֹן וְאֲחִיכֹן^s
וְאֲחִיכֹן וְרַחֲמִיכֹן וּמִיתוֹן מִנְכֹן :
וְתִתְחִזִּין סְנִיאִין מִן כָּל אִנְשָׁא^t
מְטוֹל שְׁמִי :
וּמִנְתָּא מִן רִישְׁכוֹן לֹא תִאֲבִדִּי^u
בְּמִסִּיבְרִנּוֹתְכוֹן דִּין תִּקְנוֹן^v
נִפְשְׁכוֹן :
מָא דִּין דְּחִזִּיתוֹן לְאוּרִישְׁלָם^w
דְּחִדִּיר לָהּ חִילָא הִידִין דְּעוּ דְּקִרְבִּי^x
לָהּ חִירְבָּה :
חִידִין

8 Ipse vero dixit eis, Videte ne erreritis. multi enim venient in nomine meo, & dicent, Ego sum Christus: et tempus appropinquat. ne autem iueritis post eos.

3 Id est, Ne sequamini eos. Hebraismus.

9 Et quum audiueritis bella et tumultus, ne timeatis: futurum est enim ut hac prius fiant, sed nondum appropinquauit finis.

10 Surget enim gens contra gentem & regnum contra regnum:

11 Et [terra] motus magni erunt in singulis locis, et fames, et mortes: & erunt terrores & propulsationes, & signa magna conspicientur de calo, & tempestates magna erunt.

4 Ad verb. In loco, loco. Hebraif.

5 Hec versu Syrus interpres quæ paucioribus verbis in Græco codice scripta erant pluribus paraphrasticis reddidit, vel Græco codice vultus est copiosiore nostris.

6 Vox חִידִין proprie significat hyemem, transfertur deinde ad diras tempestates, quales sunt hyeme sæpe.

12 Ante omnia autem hæc iniicient vobis manus, & persequentur vos, & tradent vos in synagogas, et in domum victorum, et presentabunt vos ante reges & principes propter nomen meum.

13 Est autem vobis in testimonium.

14 Ponite vero in corde vestro ut non sitis instructi ad proferendum defensionem.

15 Ego enim dabo vobis os, et sapientiam contra quam non poterunt consistere omnes inimici vestri.

16 Tradent autem vos parentes vestri & fratres vestri & cognati vestri, et amici vestri, & morte afficiet aliquos ex vobis.

17 Et eritis exosi ab omni homine propter nomen meum.

18 Et capillus ex capite vestro non peribit.

19 Per patientiam autem vestram possidebitis animam vestram.

20 Quum autem videritis Vrischelē quod cingat eam exercitus, tunc scitote quod appropinquat ei ruina eius
Q. iiij.

Euangelium

Τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, Φυγέτωσαν 21
εἰς τὰ ὄρη καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς, ἐκχω-
ρεῖτωσαν· καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις, μὴ εἰσερ-
χέσθωσαν εἰς αὐτὰς.

Οπὴμέραι ἐκδηήσεως αὐταί εἰσι, 22
& πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα.

Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ 23
ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡ-
μέραις· ἔσται γὰρ ἀνάστη μεγάλη ἑπὶ τῆς
γῆς, καὶ ὄρμη ἐν τῷ λαῷ τούτῳ.

Καὶ πεσυνώται σόματι μαχαίρας, καὶ 24
ἀχμαλωπήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη·
καὶ Ἱερουσαλὴμ ἔσται παρυμνὴ ὑπὸ
ἐθνῶν, ἀχρεὶ πληρωθῶσι καὶ οἱ ἐθνῶν.

Esa. 13. 10
ezech. 32. 7
march 24. 19
march 13. 14

Καὶ ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελή- 25
νῃ καὶ ἀστροῖς· καὶ ἑπὶ τῆς γῆς σωοχὴ
ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ, ἡγούσης θαλάσσης
καὶ θαλάσσης.

Ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φό- 26
βου καὶ πρῶσδοκίας τῶν ἐπερχομένων
τῇ οἰκουμένῃ· αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρα-
νῶν σαλευθήσονται.

Καὶ τότε ἔλθονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώ- 27
που ἐρχομένου ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνά-
μειος καὶ δόξης πολλῆς.

Ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι, ἀ- 28
νακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφα-
λάς ὑμῶν, διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις
ὑμῶν.

Rom. 8. 13

Καὶ εἰπε παραβολὴν αὐτοῖς, Ἰδετε 29
τί τὸ συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα·

Ὅταν πρῶβάλωσιν ἡδη, βλέποντες, 30
ἀφ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἡδη ἐγγὺς τὸ
θέρος ἐστίν·

Οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδητε ταῦτα 31
γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βα-
σιλεία τοῦ Θεοῦ.

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρ- 32
έλθῃ ἡ γένεα αὕτη ἕως ἂν πάντα γε-
νηται.

Ὁ ἔρα-

Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant
in montes: & qui in medio eius, ex-
cedant: & qui in agris, non ingre-
diantur in eam.

Nā hi sunt dies ultionis, ut im-
pleantur omnia quæ scripta sunt.

Væ autem ventrē ferentibus &
lactantibus in illis diebus: erit enim
necessitas magna in hac regione,
& ira in populo isto.

Et cadent acie gladii, & captivi
ducetur in omnes Gētes: & Hieru-
salē calcabitur à Gētribus usquequo
implebuntur tempora Gentium.

¶ Tunc erunt signa in sole & luna
& sideribus: & in terra angustia
Gentium in consilii inopia, resonā
te mari & salo.

Post varias illas tem-
pestates Dominus
dem Ecclesiam suā
plane liberaturus ap-
parebit.

Exanimatis hominibus præ ti-
more & expectatione malorum in-
uadentiū orbem terrarū. nam po-
testates cælorum agitantur.

Et tunc videbunt Filium homi-
nis venientem in nube cum poten-
tia & gloria multa.

Quum autem hæc fieri incipiet,
erigite & attollite capita vestra,
¶ quoniam appropinquat redem-
ptio vestra.

Dixit etiā eis hanc parabolam,
Videte ficum & omnes arbores:

Quū iam emiserint folia, vos eas
cernentes, per vos ipsos agnoscitis
iam propè esse æstatem:

Ita & vos quum videritis hæc
fieri, agnoscite propè esse regnum
Dei.

Amen dico vobis, nequaquam
præterierit hæc ætas quousq; hæc
omnia facta fuerint.

Cælum

Oportet nos sobrios
esse, & in Domini
aduentum dies &
noctes intentos, ne
incauti opprimamur

הַיֵּדִין אֵילִין דְּבִיהוּד אֲנֹן יַעֲרִקוּן
לְטוֹרָא וְאֵילִין דְּבִנְיָה אֲנֹן יַעֲרִקוּן
וְדִבְקוּרִיא לֹא יַעֲלוּן לָהּ:

עלה
ב תבעתא ר'ל
נקמה משרש
תבע:

דְּיוֹמָתָא אֲנֹן חֵלִין ^ב דְּתִבְעָתָא
דְּיִשְׁלָם כָּל מָא דְּכָתִיב:

כטנן טעמו
הרות:
ד'נק

וַיֵּדִין לְאֵילִין דְּבִטְנָן וְלְאֵילִין דְּמִינְקָן
בְּחִנּוּן יוֹמָתָא יְהוּא נִיר אֹלְצָנָא רַבָּא
בְּאַרְעָא וְרוֹגְזָא עַל עַמָּא הָנָא:

כפל
שבת

וַיִּפְּלוּן בְּפֹמָא דְּחֶרֶבָא וַיִּשְׁתַּבּוּן
לְכָל אֲתֵר וְאֹרְשָׁלַם תְּהוּבָא
מִתְּתִישָׁא מִן עַמָּא עַד-מָא
דְּיִשְׁלָמוּן זְכָנָא דְּעַמָּא:

רוש

ח זכנא ר'ל
זכני:

וַיְהוּן אֲתוּתָא בְּשִׁמְשָׁא וּבִסְחָרָא
וּבְכּוֹכְבָא וּבְאַרְעָא אֹלְצָנָא דְּעַמָּא
וּפּוֹשֵׁךְ אִידִיָּא מִן תּוֹחָתָא דְּקִלָּא
דְּיִמָּא:

י פושך אידיא
כמו סיפוק
כפים בתכורות
אותיות ס'וק'
כש'וק' ובהיפוך

וַיִּזְעַק ^מ דְּמַפֵּק נַפְשָׁתָא דְּבְנֵי נָשָׂא
מִן דְּחֵלָתָא דְּמַרְס דְּעֵתִיד ^ו לְמַאתָא
עַל אֲרַעָא וַיִּתְּחוּזְעוּן חֵילָא דְּשָׁמַיָּא:
וַיְהִי דִין יַחֲזוּנִיָּהּ לְבָרָה דְּאֲנָשָׁא
דְּאֲתָא בְּעֵנָא עִם חֵילָא סְגִיָּא
וְשׁוֹכְחָא רַבָּא:

הסדר:
א תוה
זוע
מ נפק
נ מרס ר'ל
דבר:
א אתא
פ זוע

ק שרא
ח תלכו ר'ל
חקורויאמץ
לככם:
ר'ים

מָא דִין דְּשָׁרֵי חֵלִין דִּיהוּן אֲתִלְכְּבוּ
וְאִרִּימוּ רִישֵׁיכֹן מִטּוֹר דְּקָרֵב לָהּ
פּוֹרְקִנְכוֹן:

וְאָמַר הוּבָא לְהוֹן מִתְּלָא חֲזוּ
לְתַאֲתָא וּלְכָל חֲזוּן אֵילָנָא:

י תאחא כמר
תאנה:
א מפרעין
ד'ל נפתחות
להוציא פניהן:

דְּמָא ^ז דְּמַפְרַעִין מִחֲדָא מִנְחֹן
מִסְתַּבְּלִין אֲנִתּוֹן דְּקָרֵב לָהּ קִיטָא:
הַכְּנָא אָף אֲנִתּוֹן מָא דְּחִזִּיתּוֹן
חֵלִין דְּהוּן דְּעוּ דְּקָרִיבָא חֵי מְלִכּוּתָא
דְּאַלְהָא:

אֲמִין אָמַר אָנָּא לְכוּן דְּלָא תַעֲבֹר
שְׂרַבְתָּא חֲדָא עַד-מָא דְּכָלְהִין חֵלִין
יְהוּן:

י שרבתא ר'ל
חרור:

21 Tunc ii qui in Iudaea erunt, fugiet
in montem: et qui in medio eius erunt,
aufugient: & qui in agris, non in-
gredientur in eam.

22 Et dies ii, dies sunt ultionis, ut im-
pleatur quicquid scriptum est.

23 Ua autem iis quae in utero habent,
et iis quae lactant in illis diebus. erit e-
nim angustia magna in terra, et ira
super populum hunc.

24 Et cadent in ore gladii, & capti-
ui ducentur in omnem locum. Et
Vrischelem calcabitur à Gentibus,
donec impleantur tempora Gen-
tium.

7 Id est, In acie
gladii. Hebraism.

25 Et erunt signa in sole et in lu-
na, et in stellis, & in terra angustia
Gentium, & complosio manuum præ
stupore sonitus maris.

26 Et tremor ⁸ extrudens animas filio-
rum hominis, præ metu eius quod ve-
nturum est super terram: et commo-
uebuntur virtutes calorum.

8 Id est, Exani-
mans homines.

27 Et tunc videbunt Filium hominis
venientem in nubibus cum potestate
multa et gloria magna.

28 Quum autem incipient hac fieri,
bono animo estote, et attollite capita
vestra: quia appropinquat liberatio
vestra.

29 Et dicebat eis parabolam, Videte
ficum & omnes arbore s:

30 Quae quum se ⁹ produnt, statim ex
eis intelligitis quod appropinquat æ-
stas.

9 Elegans meta-
phora. Id est, Ineu-
te vere reuifcunt.
Eodem verbo vri-
tur Matth. 24. 31

31 Ita etiam vos quum videritis hac
fieri: scitote quod propè sit regnum
Dei.

32 Ammin dico vobis quod non præ-
teribit generatio hac donec omnia ista
fiant.

Calum

Euangelium

Ο οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, 33
ταί, ὁ δὲ λόγος μου οὐ μὴ ἀφελ-
θῶσι.

Rom. 13. 33

Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς μήποτε βα- 34
ρυθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραυπα-
λῇ καὶ μέθῃ καὶ μερέμναις βιωπικαῖς,
ὥστε ἀφνίδιος ἐφ' ὑμᾶς ἔπιση ἡ ἡμέρα
ἐκείνη.

Ὡς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάν- 35
τας τοὺς κατηγμένους ἐπὶ τῷ ὄρει
πάντες τῆς γῆς.

Αγρυπνεῖτε οὖν, ἐν παντὶ καὶ ὥρα 36
μύροι ἵνα καταξιώσῃτε ἐκφυγεῖν ταῦ-
τα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ
σταθῆναι ἐμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀν-
θρώπου.

Ἦν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐν τῷ ἱερῷ δι- 37
δάσκων· ταῖς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος
κυλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον
Ελαιῶν.

Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρδοῖζε πρὸς αὐ- 38
τὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

Κεφάλαιον κβ'

Matth. 26. 1
marc. 14. 1

Ἡ γὰρ δὲ ἡ ἐορτὴ τῆς ἀζύμων, ἡ λε- 1
γομένη πάσχα·

Καὶ ἐζήτησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμ- 2
ματεῖς τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν· ἐφο-
βουῶτο γὰρ τὸν λαόν.

Matth. 26. 14
marc. 14. 10

Εἰσῆλθε δὲ ὁ σατανᾶς εἰς Ἰουδαν· 3
ἐπηκαλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ
τῶν ἀριθμοῦ τῆς δωδεκά·

Καὶ ἀπελθὼν σὺν ἐλάλησε τοῖς ἀρ- 4
χιερεῦσι καὶ τοῖς γραμματεῦσι τὸ πῶς αὐ-
τὸν παραδώσιν αὐτοῖς.

Καὶ ἐχάρησαν, καὶ σὺν ἔθεντο αὐτῷ 5
ἀργύριον δοῦναι.

Καὶ ὁ ἔωμολόγησε καὶ ἐζήτησε δι' αὐ- 6
τοῦ τὴν παραδοῦναι αὐτὸν αὐτοῖς ἅτῃ
ὄχλου.

Ἦλθε

Cælum & terra præteribunt, ver-
ba autem mea nequaquam præter-
ibunt.

¶ Cauete autem vobis nequando
grauentur corda vestra crapula &
ebrietate & curis huius vitæ: & re-
pentè vobis superueniat dies ille.

Nam vt laqueus, inuadet in o-
mnes qui habitant in superficie to-
tius terræ.

Excubate igitur, omni tempore
rogantes vt digni habeamini qui
effugiatis ista omnia quæ futura
sunt, & consistatis coram Filio ho-
minis.

Docebat autem interdum in tem-
plo, noctu verò exiens diuersaba-
tur in monte qui vocatur Olea-
rum.

Et totus populus diluculo venie-
bat ad eum vt eū audiret in tēplo.

Cap. XXII.

¶ Proproinquabat autē festū a-
zymorū quod dicitur Pascha:

Christus Patris pro-
videntia potius quā
hominum arbitrio,
festo Pascha captus.

Et quærebāt principes Sacerdotū
& Scribæ quomodo eum tollerēt
ἐκ μέσου: timebant enim plebem.

¶ Introiit autem Satanas in Iudā
cognominatum Iscariotē, qui erat
ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δωδεκά:

Deus pro sua admi-
rabili providentia
ipsum exitu nostri an-
torem cogit nostra
salutis fieri ministrū

Qui abiēs colloquutus est cum
principib' Sacerdotū ac præfectis
tēplo, quomodo ipsis eū traderet.

Qui gauisi sunt, ac pacti sunt se
daturus ei pecuniam.

Et ipse spondit: quærebātque
opportunitatem vt traderet eum
ipsis absque turba.

Venit

שְׁמִיָּא וְאַרְעָא יַעֲבֵרוּן וּמְלִי לֹא יַעֲבֵרוּן :

33 Calum & terra prateribunt, & verba mea non prateribunt.

^a אֲוִדְהֵרוּ דִּין בְּנַפְשָׁכוֹן דְּלֹא מִמָּתוֹם
^b יֶאֱקֵרוּן לְבוֹתָכוֹן ^d בְּאַסּוּטוֹתָא
^c וּבְדִרְוִיּוֹתָא ^e וּבְצַפְתָּא דְּעֵלְמָא וּמִן
שְׁלִיָּא יֵאֲתָא עֲלֵיכוֹן יוֹמָא הוּא:
^f אִיךְ ^g צַפְתָּתָא גִּיר יַעֲפֹת עַל
כָּל הוֹן אֵילִין דִּיתְבִּין עַל ^h אִפִּיָּה דְכֻלָּה
אַרְעָא :

34 *Cauete autem vobisipfis, ne unquam grauetur corda vestra crapula & ebrietate & solitudine seculi: et repente veniat super vos dies ille.*

35 *Nam sicut laqueus venatoris illaqueabit omnes qui sedent super faciem uniuersae terrae.*

36 *Estote ergo vigilantes omni tempore, et orantes ut digni sitis ut fugiatis ab istis quae futura sunt, et consistatis coram Filio hominis.*

37 *Interdum autem docebat in templo, & noctu egrediebatur pernoctans in mote qui vocatur [mons] loci Oliuarum.*

38 *Et uniuersus populus praeueniebat eum in templum ad audiendum sermonem eius.*

Cap. XXII.

1 *Prope autem erat festum azymorum quod vocatur Petscha.*

2 *Et querebant summi sacerdotes & Legisperiti quomodo interficerent eum: timebant enim a populo.*

3 *Intrauerat autem Satanah in Ithuda qui vocatur Sechariuta, qui erat e numero duodecim:*

4 *Et abiens loquutus est cum summis sacerdotibus & Legisperitis & principibus exercitus templi quomodo traderet eum ipsis.*

5 *Et gauisi sunt, & pacti sunt quod daturi essent ei argentum:*

6 *Et pollicitus est eis et querebat sibi opportunitatem ut traderet eum ipsis sine turba:*

1 Videtur esse seniorum in eo populo descriptio, quae anno magistratu in populo gerebant: a quibus postquam sub imperium Romanum redacti sunt, magna ex parte politica gubernatio adempta est, & tantum illis relicta sunt iudicia circa caerimonias & obseruationes Legis: atque permittitur ut ad cogendos ciues ad officium, numerum aliquem satellitum haberet, ac si sunt quos vocant Exercitum templi, quia se non extendebat eorum potestas nisi ad res (ut ita dicam) ecclesiasticas. Ius relinquebatur eis hominem comprehendendi, in carcerem coniciendi, examinandi, excommunicandi, atque (quod summum erat eis supplicium permittitur) virgis caedendi 40 ictibus, iuxta Legis praescriptum, Deut. 25. Si autem reum inuenisset grauius supplicium meritum, ad magistratum supremum quem imperium Romanum eis praefecerat, res tota deuolvebatur. Ideo in Iohanne, quum Pilatus Christum relinqueret Iudaeis iudicandum, relictum illi, & tantum grauiore supplicio (videlicet morte) dignum, quum ipsi eum afficere non poterant, reliquerunt Pilato: respondetes, Non licet nobis interficere quemquam. Flagellationis autem poena tulit ab eis Paulus 2. Cor. 11. Quod vero de Stephano legitur, lapidatum ab eis fuisse, hoc non est factum nisi per tumultum, non autem ordinarie & iuxta potestatem Iudaeis relictam.

Euangelium

Matth. 26. 17
marc. 14. 13

Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῇ ἀζύμων, ἐν 7
ἣ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα.

Καὶ ἀπέστειλε Γεϋθὸν καὶ Ἰωάννην, εἰ- 8
πῶν, Πορεύσθε ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ
πάσχα, ἵνα φάγωμεν.

Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ποῦ θέλεις ἐτοι- 9
μάσωμεν;

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰδοὺ, εἰσελθόντων 10
ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν, σιῶν πηγή ὑμῶν
ἀνθρώπος κερύμιον ὕδατος βασιζων·
ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν οὗ
εἰς πορεύεται.

Καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότῃ τῆς οἰ- 11
κίας, Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, Ποῦ ἔστι
τὸ καπάλυμα ὅπου τὸ πάσχα μὲτ' ἡμῶν
μαθητῶν μου φάγω;

Καὶ κεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνώγειον μέ- 12
γα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

Ἀπελθόντες δὲ εὗρον καθὼς εἶρη- 13
κεν αὐτοῖς· καὶ ἠτοίμασαν τὸ πάσχα.

Matth. 26. 18
marc. 14. 18

Καὶ ὅτε ἐγγύετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ 14
οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σιῶν αὐτῷ.

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Επιθυμία 15
ἐπεθύμησα τῶν τῶν πάσχα φαγεῖν μετ'
ὑμῶν πρὸ τῆς μεσυχῆς.

Λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ φά- 16
γω ἔτι αὐτῶ· ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ
βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

Καὶ δεξάμενος ποτήριον, εὐχαρι- 17
στήσας εἶπε, Λάβετε τὸ ποτὶ καὶ διαμερί-
σατε ἑαυτοῖς.

Λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ πίω ἄπο τῆς 18
χρυσήματος τῆς ἀμπέλου ἕως ὅτου ἡ
βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ.

Matth. 26. 16
marc. 14. 22
1. cor. 11. 24

Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας 19
ἔκλασε· καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, Τοῦ-
τό ἐστὶ τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν δι-
δομένον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἰμῶν ἀ-
νάμνησιν.

Ὡσαύτως

¶ Venit autem dies azymorū qua
oportebat maclari pascha.

Et misit Petrum & Iohannem,
dicēs, Profecti parate nobis pascha
vt vescamur.

Ipsi verò dixerunt ei, Vbi vis pa-
remus illud?

At ille dixit eis, Ecce, postquam
introieritis in urbē, occurret vo-
bis quidā aquæ amphorā baiulās:
sequimini eum domum in quam
ingredietur:

Et dicite patrifamiliās ædium,
Dicit tibi magister, Vbi est diuer-
sorium vbi pascha cum discipulis
meis edam?

Tunc ipse ostendet vobis cœna-
culum magnum stratum: illic para-
te pascha.

Profecti autē inuenerūt oīa prout
dixerat eis: & parauerunt pascha.

¶ Quum igitur adesset cōstitutum
illud tempus, discubuit, & duode-
cim Apostoli cum eo.

Et dixit eis, Desiderio desidera-
ui hoc pascha vesci vobiscū, ante-
quam ego patiar.

Dico enim vobis me non ampli-
us comesturum ex eo quousq; cō-
pleatur in regno Dei.

Et accepto poculo, quū gratias
egisset, dixit, Accipite hoc, & par-
timini vobis ipsis.

Dico enim vobis me non bibitu-
rum ex fructu vitis vsquequo re-
gnum Dei venerit.

Et accepto pane, quū gratias e-
gisset, fregit: & dedit eis, dicens,
Hoc est corpus meū quod pro vo-
bis datur: hoc facite in mei recor-
dationem,

Itidem

Christus manifesto
miraculo discipulos
suos docet, quomox
esset crucifigendus,
nihil latere, ac proin
de illud ad mortem
proficisci.

Christus pascha secu-
dum Legis ritum per-
acto, postremū hoc
secundum huius vi-
se modum ac neces-
sitate suam cum ipsis
communium fore pre-
dicat.

Christus panis symbo-
lis novum fœdus, su-
amque adeo nobiscū
communicationem
sancti,

וּמָטִי יוֹמָא דְּפִטְרָא דְּבֵה אִיתְּ
 הוּא עֵידָא דִּיתְנַכְס פִּצְחָא :
 וְשִׁדְר יֵשׁוּעַ לְכַאפָּא וְלִיּוֹחָנָן וְאָמַר
 לְהוֹן עֲלוּ טִיבּוֹ לָן פִּצְחָא דְּנִלְעַם :
 הָנוּן דִּין אָמְרוּ לֵה אִיכָא צִבָּא
 אַנְתָּ דְּנִטִּיב :
 אָמַר לְהוֹן הָא מָא דְּעָאֲלִין אַנְתּוֹן
 לְמַדִּינְתָּא פְּנֵעַ בְּכוֹן גְּבָרָא דְּשִׁקִּיל
 גְּרָבָא דְּמִיָּא עֲלוּ בְּתֵרָה :
 וְאִיכָא דְּעָאֲלִי אָמְרוּ לְמַרְהֵ דְּבִיתָא
 רַבֵּן אָמַר אִינוּ בֵּית מְשִׁרְיָא אִיכָא
 דְּאֶכּוֹל פִּצְחָא עִם תַּלְמִידֵי :
 וְהָא הוּא מְחִיָּא לְכוֹן עֲלִיתָא חֲדָא
 רַבְתָּא דְּמִשְׁוִיָּא תַּמָּן טִיבּוֹ :
 וְאֵלּוּ אֲשַׁכְּחוּ אִידָּא אָמַר לְהוֹן
 וְטִיבּוֹ פִּצְחָא :
 וְכִּד הוּא עֲדָנָא אֲתָנָא יֵשׁוּעַ
 אֲסִתְמַךְ וְתֵר עֶסֶר שְׁלִיחָא עִמָּה :
 וְאָמַר לְהוֹן רְגֵתָא רְגֵתָנִי דְּהִנָּא
 פִּצְחָא אֶכּוֹל עִמָּכוֹן קִדְּם דְּ
 דְּאֶחָשׁ :
 אָמַר אָנָּא לְכוֹן גִּיר דְּמַכִּיל לָא
 אֶכְלִיָּוִהִי עַד מָא דִּישְׁלַם בְּמַלְכוּתָהּ
 דְּאֵלֵּהָא :
 וְנִסְבַּ כְּסָא וְאֹדִי וְאָמַר סְבוּ הִנָּא
 וּפְלָגוּ בִּינְתְּכוֹן :
 אָמַר אָנָּא גִיר לְכוֹן דְּלָא אֲשַׁתָּא
 מִן יֵלְדָא דְּנִפְתָּא עַד מָא דְּתִתָּא
 מַלְכוּתָא דְּאֵלֵּהָא :
 וְנִסְבַּ לְחֶמֶא וְאֹדִי וְקִצְצָא וַיֵּחַב
 לְהוֹן וְאָמַר הִנּוּ פְּגִירֵי דְּעַל אֲפִיכוֹן
 מְתִיחַב הֲדָא הוֹיָתוֹן עֲבָדִין לְ
 לְדוֹכְרֵנִי :

7 Et aduenit dies azymorum in quo
 erat consuetudo ut mactaretur pet-scha
 8 Et misit Iescha Cypa & Iuchan-
 nan: & dixit eis, Ite parate nobis pet-
 scha ut vescamur.
 9 Illi vero dixerunt ei, Ubi vis tu ut
 paremus?
 10 Dixit eis, Ecce, quum ingressi fue-
 ritis in ciuitatem, occurret vobis ho-
 mo qui baiulat lagenam aquarum,
 2 ite post eum.
 11 Et quò ingressus fuerit, dicite domi-
 no domus, Dominus noster dicit, Quia
 est domus conuiuii ubi comedam pet-
 scha cum discipulis meis?
 12 Et ecce, ipse indicabit vobis cœna-
 culum magnum quod stratum est: ibi
 parate.
 13 Et abeuntes inuenerunt sicut dixe-
 rat eis: et parauerunt pet-scha.
 14 Et quum esset tempus, veniens Ie-
 schua accubuit, et duodecim Apostoli
 cum eo.
 15 Et ait eis, Desiderio desideravi ut
 hoc pet-scha comederem vobiscum an-
 tequam paterer.
 16 Dico enim vobis, quòd deinceps nò
 comedam illud quousque compleatur
 in regno Dei.
 17 3 Et accepit poculum, et gratias e-
 git, ac dixit, Accipite hoc, et diuidite
 inter vos.
 18 Dico enim vobis quòd non bibam
 ex producto vitis usque dum venerit
 regnum Dei.
 19 Et accepit panem, et gratias egit:
 et fregit, et dedit eis, ac dixit, Hoc est
 corpus meum quod pro vobis tradi-
 tur: hoc estote facientes in memoriam
 mei.

2 Id est, Sequimini eum, Hebr.

3 Obseruabile. Et in Syriaco textu, omitti quicquid d. priori poculo legitur in Græco textu, ab his verbis, Et accepit poculum, usque ad illa verba, Dum venerit regnum Dei. Probabile autem est omissionis causam dedisse eadem verba in quæ definit vers. 6 & 18. Nam proclue fuit ut antiquarius similitudine illorum verborum deceptus, à fine vers. 16 ad initium 18 transiuerit. Similem errorem prius in Matthæo animaduertimus. Itaque non dubitavi ex annotationibus, quod hoc loco de erat, in contextu transire: licet etiam in manuscripto Heydelbergensi codice antiquissimo omittatur.

Rr.i.

והכות

Euangelium

Ποσάτως ἢ τὸ ποτήριον μὲν τὸ δὲ- 20
πνῆσαι, λέγων, Τὸ ποτήριον, ἢ κα-
νὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ἐπερ
ἐμὲ ἐκχυθῆναι.

Matth. 26. 21
marc. 14. 19
iohan. 13. 18,

Γὰρ ἰδοὺ, ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος 21
με, μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Psal. 40. 11

Καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου πο- 22
ρεύεται κατὰ τὸ ὀρεσμένον· πλὴν
οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐμείνω δι' οὗ πα-
ραδίδεται.

Καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς 23
ἐαυτοὺς τὸ πῶς ἀρεα εἴη τοῦ αὐτῶν ὁ τῶν
μυήτων πρῶτος.

Ἐρχέτο δὲ ἡ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς 24
τὸ πῶς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

Matth. 20. 25
marc. 10. 42

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οἱ βασιλεῖς 25
τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ ὁ
ὀξιοκταζόντων αὐτῶν, διεργάζεται κα-
λουῦται.

Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὁ μείζων 26
ἐν ὑμῖν, ᾠκέτω ὡς ὁ νεώτερος· καὶ ὁ
ἡγευόμενος, ὡς ὁ διακονῶν.

Τίς γὰρ μείζων; ὁ ἀνακείμενος, ἢ ὁ 27
διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ
εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν.

Ὑμεῖς δὲ ἐσεὶ οἱ διαμεμνημένοι 28
μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου.

Καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέ- 29
δοτό μοι ὁ πατήρ μου, βασιλείαν·

Matth. 19. 28

ἵνα ἐδῇτε καὶ πίνετε ἐπὶ τῆς τρα- 30
πέζης μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ κα-
θίσητε ἐπὶ θρόνων, κρίνοντες τὰς δώ-
δεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.

1. Pet. 5. 8

Εἶπε δὲ ὁ Κύριος, Σίμων, Σίμων, 31
ἰδοὺ, ὁ σατανᾶς ὤξλησάτο ὑμᾶς, ὥστε
νιάσαι ὡς τὸν σίτον·

Ἐγὼ δὲ ἐδεδίωξά σε, ἵνα μὴ 32
ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέ-
ψαι, στήριξον τοὺς ἀδελφοὺς σου.

Itidem etiam dedit eis poculum 20
postquā cœnasset, dicens, Hoc po-
culum, est Nouum illud testamen-
tum per sanguinē meum, qui pro
vobis effunditur.

¶ Veruntamen ecce, manus eius 21
qui me prodit, mecum est in men-
sa.

Christus rursus de-
clarat se ultro ad
mortem ire, quāvis
minimè ignoraret
Iudæ prodicionem.

Et Filius quidē hominis, prout 22
definitum est, vadit: veruntamen
væ homini illi per quem prodi-
tur.

Providentia decre-
tum quāvis neces-
sario eveniat, non
tamē excusat insti-
tutorum culpam.

Tunc ipsi cœperūt mutuò quæ- 23
rere inter se quisnam esset ex ipsis
qui hoc factururus esset.

Orta est autē etiā cōtentio inter 24
eos quæ eorū videretur esse maior.

Ipsē verò dixit eis, ¶ Reges Gen- 25
tium dominantur eis: & qui pote-
statem habent in eas, benefici vo-
cantur.

Vos autem non ita: sed qui ma- 26
ximus est inter vos, sit sicut qui mi-
nimus est: & qui princeps est, sicut
qui ministrat.

Pastores non ad do-
minandum sed ad
serviendum vocati
sunt.

Nam vter maior est? qui accum- 27
bit, an qui ministrat? nōne qui ac-
cumbit? At ego sum in medio ve-
strūm ut qui ministrat.

Vos porro ii estis qui permāstis 28
mecum in tentationibus meis.

Consortes afflictionū
Christi, sicut & re-
gni ipsius participes.

Ego igitur paciscor vobis, prout 29
pactus est mihi Pater meus, regnū:

Ut edatis & bibatis in mēsa mea 30
in regno meo, ¶ & sedetis super
thronos, iudicantes duodecim tri-
bus Israel.

Dixit etiam Dominus, Simon, 31
Simon, ecce, ¶ Satanas appetiit vos
quos ventilaret sicut triticum:

Semper cogitandum
de Satana insidii.

Sed ego rogavi pro te ne defi- 32
ciat fides tua: tu igitur aliquando
conuersus, confirma fratres tuos.

Quid electi nunquā
penitus excidunt a
fide, Christi precibus
debent, itaque & im-
mū se se erigant.

Ipse

והכור אף על כסא מן בֵּתֶר
דִּאחֲשֵׁמוֹ אָמַר הֵנָּה כֶּסֶּא דִּיתְקֵא
חֲדָתָא בְּדָמֵי דְחַלְפִּיכּוֹן מִתְאַשֵּׁר :
בְּרֵם הָא אִידָה דְּמִשְׁלָמְנִי עֲלֵי
פְתוּרָא :

וּבְרָה דְּאִנְשָׁא אֹזֵל אִיכְנָא
דִּאֲתַפְרֵשׁ בְּרֵם וִי לְחוּ גִבְרָא דְּבִאִידָה
מִשְׁתַּלֵּם :

וְשִׁרְיָו דִּיעֲקִבּוֹן בִּינְתָחוֹן דְּמִנּוּ^g כִּי
מִנְחָוֹן הוּא דִּהֲדָא עֲתִיד^h לְמַסְעֵר :
הוּא דִּין אִף חֲרִינָא בִּינְתָחוֹן דְּמִן
אֵית בְּהוֹן רַב :

הוּא דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר לְהוֹן מַלְכִּיהוֹן
דְּעַמְמָא מְרִיחוֹן אֲנֹן וְדִשְׁלִיטִין
עֲלֵיהוֹן עֲבָדֵי טְבִיתָא^k מִתְקָרִין :
אֲנִתּוֹן דִּין לֹא הִכְנָא אֲלֵא אִינָא
דְּרִיכּוֹן יְהוּא אִידָּ וְעוֹרָא וְאִינָא
דְּרִישָׁא הוּא אִידָּ מִשְׁמִשְׁנָא :

מִנּוּ גִיר רַב הוּא דְּסִמִּיד אוּ הוּ
דְּמִשְׁמֵשׁ לֹא הוּא הוּא דְּסִמִּיד אֲנָא דִּין
אִיתִי בִּינְתָכוֹן אִידָּ הוּא דְּמִשְׁמֵשׁ :
אֲנִתּוֹן אֲנֹן דְּפִתְרָתוֹן לֹתִי
בְּנִסְיוֹנִי :

וְאֲנָאⁿ מִשְׁתוֹדָא אֲנָא לְכוֹן אִידָּ
דִּאֲשְׁתוֹדִי לִי אֲבִי מַלְכוּתָא :

דִּתְאֲכִלוֹן וְתִשְׁתּוֹן עַל פְּתוּרָא
דְּמַלְכוּתָא דִּילִי וְתִתְּבוֹן עַל כּוֹרְסוֹתָא
וְתִדּוֹנוֹן תִּרְ-עֶסֶר שָׁבָטָא דִּיִּסְרָיִל :

וְאֲמַר יֵשׁוּעַ לְשִׁמְעוֹן שְׁמֵעוֹן הָא
סִטְנָא שְׂאֵל דִּיעֲרוֹבְכוֹן אִידָּ דִּלְחִטָּא :
וְאֲנִי^r בְּעִית עֲלִיךְ דִּלְא תְּחַסֵּר
חִימְנוּתְךָ וְאִף אֲנִי בֹבֵן אֲתַפְּנִי^s
וְיִשְׁרָר לְאַחִיךָ :

שִׁמְעוֹן

20 Et similiter etiam de poculo, post-
quam cœnati sunt, dixit, Hoc pocu-
lum [est] Testamentum novum per
sanguinem meum qui pro vobis effu-
ditur.

21 Veruntamen, ecce, manus proden-
tis me, est in mensa.

22 Et Filius hominis abit sicut destina-
tum est : veruntamen va illi homini
per cuius manum proditur.

4 Id est, Per quē
per cuius ministe-
riū. Hebraismus.

23 Et cœperūt inuestigare inter se quis-
nā ex eis esset qui hoc esset factururus.

24 Fuit autem etiam contentio inter
eos quis esset inter eos⁵ maximus.

5 Ad verbum,
Magnus. Enallage
graduum quibus
Hebræi destitun-
tur.

25 Ipse autem Ieschua dixit eis, Re-
ges Gentium domini earum sunt, &
qui potestatem habent in eas, benefi-
ci vocantur:

26 Vos autem, non ita: sed qui maxi-
mus est inter vos, sit sicut minimus: et
is qui principius est, sicut minister.

27 Quis enim maximus? is qui ac-
cumbit, an is qui ministrat? nonne
est is qui accumbit? Ego autem sum
inter vos tanquam is qui ministrat.

28 Vos estis qui mansistis apud me in
tentationibus meis.

29 Et ego polliceor vobis sicut pollici-
tus est mihi Pater meus regnum.

30 Ut comedatis et bibatis super me-
sam regni mei, et sedeatis super thro-
nos, & iudicetis duodecim tribus
Israël.

31 Et dixit Ieschua Schemēun, Sche-
meun, ecce, Satanah petiit ut⁶ ven-
tilaret vos tanquam frumentum:

6 Ad verb. Vt
commisceret vos.
Nam grana, dum
cribrantur, com-
miserantur & con-
funduntur.

32 Et ego oravi pro te ut non defice-
ret fides tua. Et etiā tu in tempore
convertere, et confirma fratres tuos.

Rr. ij.

א דאחשמו רל
שאכלו סעורת
הלילה:
ב דיתקא רל
ברית מלשון
יון:
ג אשד
ד יך

ה שרא
ז עקב טעמו
ח קר:
ט כי לסימן
ק קרית הרבר
שאינו נודע
עדן:
ה למסער רל
לעשות כיסער
כמו עשה:
ו הרינא טעמו
מחלוקת:

ק קרא

א אית
ב כתר כמו
המתין:

ה ידה
ו ידה

ז יתב

ח חטא כמו
הישים מן הגט:

ט בעא

י אמן
כ בזבן רל
כעת:
ל שרר החזק:

Euangelium

Ο δὲ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, μὴ σοὶ ἐ- 33
τιμὸς εἰμι ἔτι εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θά-
νατον πορεύεσθαι.

Matth. 26. 34
marc. 14. 30
ioh. 13. 38

Ο ὅς εἶπε, Λέγω σοι Πέτρε, ὅ μὴ φω 34
νήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ περὶν ἢ τοὺς ἀ-
παρνήσῃ μὴ εἰδέναι με.

Matth. 10. 9

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐτε ἀπέστλα ὑ- 35
μᾶς ἀπὸ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ
ὑποδημάτων, μὴ πινος ὑστερήσατε; Οἱ
δὲ εἶπον, Οὐδενός.

Εἶπεν αὐτοῖς, Ἀλλὰ νῦν, ὁ ἔχων 36
βαλάντιον, ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν
καὶ ὁ μὴ ἔχων, πωλησάτω τὸ ἱμάτιον
αὐτοῦ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν.

Esa. 53. 12

Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐπὶ τῶν ῥ' γεγραμ- 37
μένων δεῖ τελεθῆναι ἐν ἐμοί, τὸ, Καὶ
μὴ ἀνόμων ἐλογίσθαι. Καὶ γὰρ τὰ περὶ
ἐμοῦ τέλος ἔχει.

Οἱ δὲ εἶπον, Κύριε, ἰδοὺ, μάχα- 38
ραι ὡς δύο. Ο δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰκα-
νὸν ὅστις.

Matth. 26. 36
marc. 14. 32
iohan. 8. 1

Καὶ ἔξελθὼν ἐπορεύθη καὶ τὸ ἔδος 39
εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ἠκολούθησαν δὲ
αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Matth. 26. 41
marc. 14. 38

Γενόμενος δὲ ἐπὶ τῆς τόπου, εἶπεν 40
αὐτοῖς, Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς
πειρασμόν.

Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν 41
ὡσεὶ λίθου βολῆν, καὶ θίξας τὰ γόνατα
προσηύχετο,

Λέγων, Πάτερ, εἰ βούλει παρ- 42
ενεῖκέν τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ·
πλὴν μὴ τὸ θέλημα μου, ἀλλὰ τὸ σὸν
γινέσθω.

Ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανό 43
ἐνισχύων αὐτόν.

Καὶ ἡρόμενος ἐν ἀγωνίᾳ, ἐκτενέ- 44
σερον προσήχετο. Ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρώς
αὐτοῦ ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος καταβαί-
νοντες ἐπὶ τὴν γῆν.

Ipse verò dixit ei, Domine tecu 33
paratus sum & in carcerem & ad
mortem proficisci.

Eidem à dano secu-
ritate plurimum dis-
flare docet Christus
proposito tristissimo
Petri exemplo.

¶ At ille dixit, Dico tibi Petre, nō 34
mittet vocem hodie gallus prius-
quam ter neges me tibi notū esse.

Dixit etiam eis, ¶ Quando misi 35
vos absque crumena & pera & so-
leis, num quid defuit vobis? Ipse ve-
rò dixerunt, Nihil.

Dixit ergo eis, At nunc qui cru- 36
menam habet, sumate eam, similiter
& peram: & qui non habet, vendat
pallium suum, & emat gladium.

Dico enim vobis adhuc oportere 37
in me perfici scriptū illud, ¶ Et
cū sceleratis numeratus est. Nā ea
quæ scripta sunt de me, finē habēt.

At illi dixerunt, Domine, ecce 38
duo gladii hīc. Ipse verò dixit eis,
Satis est.

¶ Et egressus, profectus est ex mo- 39
re in montem Oliuarum: sequuti
sunt autē eum etiā discipuli eius,

Quum verò peruenisset ad eum 40
locum, dixit eis, ¶ Precamini ne in-
tretis in tentationem.

Christus omnibus
horroribus mortis cū
maledictione Dei
consumpta, nostro no-
mine superatus, eam
nobis reddit amabi-
lem.

Tum ipse auulsus est ab eis quasi 41
ad iactum lapidis, positisque geni-
bus precatus est,

Preces, certū aduer-
sus periculosissimos
nostrorum hostium
insultus subsidium.

Dicens, Pater, si vis transfer po- 42
culum hoc à me: veruntamen non
mea voluntas, sed tua fiat.

Visus est autē ei Angelus è cæ- 43
lo corroborans eum.

Et ipse constitutus in angore, in- 44
tentiū orabat. Erat autem sudor
eius quasi grumi sanguinis descen-
dentes in terram.

Et

Καὶ

שמעון דין אמר לה מרי עמד
מטיב אנא ולבית אסירא ולמותא:
צמר לה ישוע אמר אנא לך
שמעון דלא יקרא תרגגלא יומנא
עד-מא דתלת^ב זכנין תקפור דלא
ידע אנה לי:

ואמר להון בד שדרתכון דלא
כיסא ולא תרמלא^ד ומסנא למא חסר
לכון מדם אמרין לה ולא מדם:
אמר להון מן השא מן דאית לה
כיסא יסב והכנא אף תרמלא ומן
דלית לה סיפא יזבן נחתה ויזבן לה
סיפא:

אמר אנא לכון גיר דאף הדא
דכתיבא^ה ולא דתתמלא בי דעם
עולא אתמנא^ה בלהון גיר דעלי
אשתלם:

והנזון אמרין לה מרן הא הרבא
אית תרין סיפין אמר להון ספקין:
ונפק ואזל איך דמער הוא לטורא
דביר זיתא ואזלו בתרה ואף
תלמודיה:

וכד מטי לדוכתא אמר להון
צלו דלא תעלון^מ לנסיונא:
והו פרק מנחון איך משדא באפא
וסם פורכא ומצלא הוא:

ואמר אבא אן צבא אנה יעברני
כסא הנא ברם לא צבני אלג
דילך יהוא:

ואתחזי לה מלאכא מן שמיא
דמחיל לה:
וכד הוא בדחלתא^ו תכיבאיר
מצלא הוא והות דועתה איך שלתא
דדמא ונפל על ארעא:
וקם

33 Schemoun autem dixit ei, Domine mi, Tecum paratus sum ego et ad locum victorum & ad mortem.

34 Dixit ei Ieschua, Dico tibi Schemoun quod non cantabit gallus hodie usquedum tribus vicibus negaueris, quod non noscas me.

35 Et dixit eis, Quia nisi vos absque crumenis et absque sacculis viatoris et calceis, num defuit vobis aliquid? Dicunt ei, Nihil quicquam.

36 Dixit eis, Ex hoc tempore is cui est crumena, accipiat & similiter saccum viatorium: et is cui non est gladius, vendat vestimentum suum, & emat sibi gladium.

37 Dico enim vobis quod etiam hoc quod scriptum est, oportet ut impleatur in me, nempe, Cum iniquis numeratus est. Omnia enim quae sunt de me, complementum accipient.

38 Et illi dixerunt ei, Domine noster, ecce, hic sunt duo gladii. Dixit eis, Sufficiunt.

39 Et egressus est, ac abiit sicut solitus erat, in montem loci Oliuarum. Et abierunt post eum etiam discipuli eius.

40 Et quum peruenisset ad locum, dixit eis, Orate ne intretis in tentationem.

41 Et ipse secessit ab eis quasi [ad] iactum lapidis. Et posuit genua, et orabat.

42 Ac dicebat, Pater, si vis pertranscat me poculum istud: veruntamen non voluntas mea sed tua fiat.

43 Et conspectus est ei Angelus de caelo corroborans eum.

44 Et quum esset in timore, instanter orabat. Et factus est sudor eius tanquam demissiones sanguinis, et cecidit super terram.

Rr.ij:

7 Id est, Sequenti sunt eum. Hebr.

Euangelium

Καὶ ἄνασας ὑπὸ τῆς πρσοευχῆς, 45
ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν εἶπεν
αὐτοῖς κοιμώμενοι ὑπὸ τῆς λύπης.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί καθιδέετε; α'-46
να πάντες παροσέχετε, ἵνα μὴ εἰσέλ-
θῃτε εἰς πειρασμόν.

Επὶ αὐτῷ λαλουῦτος, ἰδοὺ ὄχλος, 47
καὶ ὁ λεγόμενος Ιούδας, εἰς τὴν δώδε-
κα, περιήρχετο αὐτῶν, καὶ ἡγίσσετο τῷ
Ἰησοῦ φιλεῖσθαι αὐτόν.

*Homines in maxi-
mis suis periculis pe-
nitus torpidi donec à
Christo excitentur.*

6 Et dixit eis, Quid dormitis? sur-
gite, & precamini, ne introeatis in
tentationem.

Christus proditiōe
capitur volēs, Et nos
prodite Dei glōria
reos suā obedientia
liberet.

Ο ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἰδέα, Φιλή- 48
μα π τὸ ὄν τ' ἀνθρώπου παρὰ δίδως;

Ἰδόντες ὃ οἱ θεοὶ αὐτὸν τὸ ἐσόμενον, 49
 εἶπον αὐτῷ, Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν
 μαχαίρᾳ;

Καὶ ἐπάταξεν εἰς πρὸς αὐτῶν τὸν δῶ-
δύλον ποτ' ἄρχιμερέως, καὶ ἀφείλεν
αὐτὸν ὁ οὖς τὸ δεξιόν.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐὰν τις
ἕως τούτου. Καὶ ἀλάλμητος ποῦ ὥπου
αὐτοῦ, ἰάσατο αὐτόν.

Εἶπε ὁ ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραρῥο-⁵²
μύτας ἐπ' αὐτὸν ὁρχηρεῖς καὶ σφατηροὺς
καὶ ἱερᾶς, καὶ πρεσβυτέρους, ὡς ἐπὶ λησὴν
ἐξεληλύθατε μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων;

Καὶ ἡμεῖς ὅντος μου μὴ ὑμῶν 53
ἐν τῷ ἱερῷ, ἐκ ἔξετεῖνατε τὰς χεῖρας
ἐπ' ἐμέ· ἀλλ' αὐτὴ ὑμῶν ὅσιν ἢ ὥρα, καὶ
ἡ ἐξουσία τῶν σκότους.

Συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον, καὶ 54
εἰσήγαγον αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον ἔδραμε-
ρέως. Ο ὃ Πέτρος ἠκολούθη μακρόθεν.

Αφαντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐ-
λῆς, καὶ σὺλκα δισπνῶτων αὐτῶν, ἐκείθη-
το ὁ Γέζγος ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδί σκη πὺς καθή 56
μυρον πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἀνέκισα αὐ-
τῷ, εἶπε, Καὶ ἔσται σὺ αὐτῷ ἰω.

Iesus autem dixit ei, Iuda osculo
Filiū hominis prodīs?

*Zelus extra Vocatio-
nis nostrae limites nos
abducens, Christo mi-
nime gratus.*

Et quidam ex ipsis percussit fer-
uum Pontificis maximi, & abstulit
auriculam eius dextram.

Respondens autem Iesus dixit,
Sinite hucusq;. Et tacta illi⁹ auri-
cula, sanauit eum.

*Ipsa eorum qui Chri-
stum ceperunt trepi-
datio pro: at partim
malam ipsorum con-
scientiā, partim etiā
omnia hac gesta suis
se ex Dei providentiā*

Quum quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora illa vestra, & potestas tenebrarum.

*In Petro spectandum
proponitur tum hu-
mane imbecillitatis
tum singularis in sa-
os electos bonitatis
Des exemplum.*

¶ Quúmque accendissent ignem
in medio aulæ, atque vnà cōfedi-
ssent, sedit & Petrus inter eos.

Quum verò eum vidisset ancilla
quædam sedentem ad ignem, in-
tentis in eum oculis dixit, Et iste
cum eo erat. Ipse

וְקָם מִן עֲלוֹתָהּ וְאַתָּה לֹרֶץ
תִּלְמִידוֹתָי וְאַשְׁכַּח אֲנִי כִּדְמִכִּין
מִן עֵקֶתָא :

^a עקתא

וְאָמַר לְהוֹן מִנָּה דְמִכִּין אֲנִתוֹן קוֹמוּ
וְצִלוּ דְלֹא תַעֲלוֹן^c לְנִסְיוֹנָא :

^b צלא

^c עלה

^d נסח

וְעַד הוּא מְמַלֵּל הָא בְּנִשָּׂא וְהוּ
דִּמְתַּקְרָא יְהוּדָא חַד מִן תַּרְעֵסֶר
אַתָּה קְדַמִּיהוֹן וְקָרַב לֹרֶץ יֵשׁוּעַ
וּבִשְׁקָה :

הָדָא גִיר אַתָּה יְהֵב הוּא לְהוֹן
דְּאִינָא דְנִשְׁק אֲנָא הָיוּ :

^e הויו ר'ל והו

אָמַר לֵה יֵשׁוּעַ יְהוּדָא בְּנוֹשְׁקָתָא
מִשְׁלֵם אַנְתָּ לְבִרָה דְּאִנְשָׂא :

כִּדְחֹו דִּין אֵילִין דְּעֵמָה^f מְדֵם דְּהוּא
אָמְרִין לֵה מִרְן גְּמַחָא אֲנִי בְּסִיפָא :

^f חזה

^g מרס ר'ל

^h כל מה

ⁱ מחא

^j סיף

וּמַחָא חַד מִנְהוֹן לְעִבְדָּה דְּרַב
בְּחֵנָא וּנְסִכָּה^k אֲדִנָּה דִּימִינָא :

^k ארן כמו

^l און

^m כדור ר'ל

ⁿ הוא

עָנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר כְּדוּעַד מָא לְהָדָא
וְקָרַב לְאֲדִנָּה דְּהוּ דְּבָלַע^m וְאַסִּיָּה :

^m אסיה

וְאָמַר יֵשׁוּעַ לְהֵנוֹן דְּאִתּוּ עֲלוֹתָי
רַבִּי בְּחֵנָא וְקִשְׁיִשְׂיָא וְרַבִּי חִילָא :

ⁿ אתא

דְּהִיכְלָא אֵיךְ דְּעַל לְסִטִּיא נִפְקָתוֹן עֲלֵי
בְּסִיפָא וּבְחוּטְרָא דְּתַחְדּוֹנְגִי :

^o אחר

כֹּל יוֹם עֲמִכּוֹן הָוִית בְּהִיפֵל אֹלָא
אֲוִשְׁטָתוֹן עֲלֵי^p אִידִיא אֹלָא הָדָא הִי
שְׁעִתְכּוֹן וְשׁוּלְטָנָא דְּחִשׁוּכָא :

^p ישש

^q יד

וְאַחֲרוֹ אִיתִיוְהִי לְבִיתָה דְּרַב בְּחֵנָא
וְשִׁמְעוֹן אַתָּה הוּא בְּתֵרָה מִן רוֹחָקָא :

^r אחא

אֲוִחֲרוֹ דִּין נוֹרָא^t מַצַּעַת^u דְּרִתָּא
וְיִתְבִּין הוּא חֲדָרִיָּה וְיִתְבִּין אִף הוּ שִׁמְעוֹן
בִּינְתָהוֹן :

^t אחרו טעמו

^u הרליקו מן

^v אחד

^w מצע

^x דרת ר'ל

^y חצר

^z חרריה ר'ל

^{aa} סביבותיה כי

^{ab} חדר כמו חדר

^{ac} כינתהוון ר'ל

^{ad} בנייהם

^{ae} עלימתא ר'ל

^{af} עלטה

^{ag} חור

וְחֻזָּתָה^z עֲלִימָתָא חֲדָא דִּיתְבִּין לֹות
נוֹרָא^{aa} וְחֻזָּתָה בֵּה וְאָמַרָא אִף הָנָא
עֵמָה הוּא :

45 Et surrexit ab oratione sua, et venit ad discipulos suos, ac inuenit eos dormientes præ angustia.

46 Et ait eis, Quid dormitis? surgite, et orate ut non intretis in tentationē.

47 Et adhuc eo loquente, ecce turba, et is qui vocabatur Iihuda, unus ex duodecim venit ante eos: et accessit ad Ieschua, et osculatus est eum.

(⁸ Hoc enim signum dederat eis, nepe, Quem osculatus fuero, ipse est.)

⁸ Græcus codex hæc tantum legit in Matth. & Marc. vnde repetuntur etiam hoc loco à paraphraste.

48 Dixit ei Ieschua, Iihuda, osculo prodis tu Filium hominis?

49 Quum viderent autem qui cum ipso erāt id quod fiebat, dicunt ei, Domine noster, percutiemus eos gladio?

50 Et percussit quidam ex eis seruum summi Sacerdotis, et abstulit ei auriculam eius dexteram.

51 Respondit Ieschua, et dixit, Satis est usq; huc. Et tetigit auriculā eius qui passus fuerat, et sanauit eam.

52 Et dixit Ieschua eis qui venerāt contra se summis sacerdotibus, et senioribus, et principibus exercitus templi, Tāquam contra latronem exiistis contra me cum gladiis, et cum fustibus, ut apprehenderetis me.

⁹ Vide supra quæ annotauimus in ipso titio capitis huius.

53 Quotidie vobiscū fui in tēplo, neque extēdistis super me manus: sed hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum.

54 Et apprehensum adduxerūt eum in domū summi Sacerdotis. Et Schemeun¹⁰ veniebat post eum è lōginquo

¹⁰ Id est, Sequatur eum. Hebr.

55 Accenderunt autē ignem in medio atrii, et sedebant circa eum: et sedebat etiam ipse Schemeun inter eos.

56 Et vidit eū puella quādā quod sederet ad ignem, et intuita est eum, ac dixit, Etiam iste cum illo erat.

Rr. iij.

הו

Euangelium

Ο ὃς ἠρνήσατο αὐτὸν, λέγων, Γυνώσκω, 57
ἐκ οἷδα αὐτόν.

Καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτόν 58
εἶπεν, Καὶ σὺ δὲ αὐτῶν εἶ. Ο δὲ Πέτρος
εἶπεν, Ἄνθρωπε, ἐκ εἰμί.

Καὶ διαστάσης ὡσεὶ ὥρας μιᾶς ἄλ- 59
λος πῆς διήχυε, λέγων, Ἐπ' ἀλη-
θείας καὶ ὅτι μετ' αὐτοῦ Ἰωὴν ἢ γὰρ Γα-
λιλαῖός ἐστιν.

Εἶπε δὲ ὁ Πέτρος, Ἄνθρωπε, ἐκ οἷδα 60
ὁ λέγεις. Καὶ παραχρῆμα ἐπ' αὐτοῦ
τὸς αὐτοῦ ἐφώνησεν ὁ ἀλέκτωρ.

Καὶ στραφείς ὁ Κύριος ἐνόησε τῷ 61
Πέτρῳ ἢ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τὸ λόγον
τοῦ Κυρίου, ὡς εἶπεν αὐτῷ, Ὅτι πρὶν ἀλέκτω-
ρα φωνῆσαι, ἀπαρνήσῃ με τρίς.

Matth. 26. 34
iohan. 13. 31

Καὶ ὅτε ἐλθὼν ἔξω ὁ Πέτρος ἐκλαυ-
σε πικρῶς.

Matth. 26. 67
marc. 14. 65

Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ σωζόντες τὸν Ἰη- 63
σοῦν, ἐνέπαιζον αὐτῷ, δέροντες.

Καὶ ὡς ἐκαλύψαντες αὐτόν, ἐτυ- 64
πνον αὐτὸν τὸ πρῶτον καὶ ἐπηρώτων
αὐτόν, λέγοντες, Προφήτευσον πῶς ἐστίν
ὁ παῖς σου.

Καὶ ἔτερον πολλὰ βλασφημοῦντες 65
ἐλεγον εἰς αὐτόν.

Matth. 27. 1
marc. 15. 1
iohan. 18. 28

Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, σιγήσῃ 66
πρεσβυτέριον τῆς λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ
γραμματεῖς, καὶ ἀνήγαγον αὐτόν εἰς τὸ
σινεδριον αὐτῶν,

Λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός; εἰπέ 67
ἡμῖν. Εἶπε δὲ αὐτοῖς, Εὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ
μὴ πισεύσητε.

Εὰν ὃ καὶ ἐρωτήσω, οὐ μὴ ἀποκριθῆτέ 68
μοι, ἢ ἀπολύσητε.

Ἀπὸ τῆς νύκτας ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου κα 69
θήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ δυναμῆος ἔσθαι.

Εἶπον δὲ πάντες, Σὺ οὐκ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ 70
Θεοῦ; Ο δὲ πρῶτος αὐτοῖς εἶπεν, Ὑμεῖς
λέγετε ὅτι ἐγώ εἰμι.

Ipse autem abnegavit eum, di-
cens, Mulier non novi eum.

Et paulo post alius videns eum,
dixit, Et tu ex ipsis es. Petrus verò
ait, Heus tu, non sum.

Et interposita quasi hora una a-
lius quidam affirmabat, dicēs, Ve-
rè & iste cum illo erat: etenim Ga-
lilaëus est.

Ait autem Petrus, Heus tu, ne-
scio quid dicas. Et illico adhuc i-
pso loquēte, vocem misit gallus.

Tum conuersus Dominus in-
tuitus est Petrū: & recordatus est
Petrus sermonis Domini, quomo-
do *nimirū* dixerat ipsi, Priusquam
gallus vocem miserit, ter me abne-
gabis.

62 Et egress⁹ foras Petr⁹ fleuit amarè.

63 At ii qui vnà tenebant Iesum, ei
illudebant, cædentes *eum*:

*Christus suis ignomi-
niam nostris peccatis
debitam.*

64 Et quum eum obuoluissent, ver-
berabant faciem eius: & interroga-
bant eum, dicētes, Vaticinare quis
sit qui te percussit.

Et alia multa conuitiantes dice-
bant in eum.

66 Et vt ortus est dies, conuenit or-
do seniorum populi, & principes
sacerdotum & Scribæ, & adduxe-
runt eum in suum confessum,

*Christus immeritò
damnatur blasphem-
ia apud pontificis
tribunal, et ab eo
quam cōmeritis su-
mus blasphemia co-
ram Deo ipso absol-
uatur.*

Dicentes, Nū tu es ille Christus?
dic nobis. Dixit autem eis, Si vo-
bis dixero, nequaquam credetis:

68 Quòd si etiā interrogauero, ne-
quaquam respōdebitis mihi, neq;
dimittetis.

Ab hoc tēpore erit Filius homi-
nis sedēs ad dextrā potentiæ Dei.

Dixerunt autem omnes, Tu er-
go es Filius Dei? Ipse verò dixit eis,
Vos dicit is me esse.

At

Οἱ δὲ

הו דין כפר ואמר אנתתא לא ידע אנא לה :

ובתר קליל חזיהי אחרנא ואמר לה אף אנת מנהון אנת כאפא דין אמר לא הוית :

^a מתחרא
שעמו מתגרה :
^b שריראית
השעם כאמת :

ובתר שעא חדא אחרנא מתחרא הוא ואמר ^b שריראית אף הנא עמה הוא אף גליליא הו גיר :

אמר כאפא גברא לא ידע אנא מנא אמר אנת ומחדא כד הו ממלל קרא תרגגלא :

^c חור
^d דכר כמו
זכר :

ואתפני ישוע ^c וחר בכאפא ^d ואתדכר שמעון מליתא דמרן דאמר הוא לה דקדם דיקרא תרגגלא תכפור בי תלת זבגין :

^e זמנין כמו
זמנים :

ונפק לבר שמעון בכא מריראית :

^f בוח כמו
בוה :

וגברא דאחידין הוו לישוע מבוחין הוו בה ^g ומחפין הוו לה :

^h מחה
אנף :

^h ומחין הוו לה על אפוחי ואמרין אתנגבא מנו מחך :

ואחרניתא סגיא אתא מגדפין הוו ואמרין עלוהי :

^k נמק

וכד נגהת אתפנשו קשישא ורבי כהנא וספרא ^k ואסקוהי לבית בנושתהון :

ואמרין לה אנ אנת הו משיחא אמר לן אמר להון אנ אמר לבון לא תהימנונגי :

^l אמר

^m מפנין רל
משיבים :
ⁿ שרא

ואן אשאלכון לא ^m מפנין אנתון לי פתגמא או ⁿ שרין אנתון לי :

מן השא יהוא ברה דאנשא יתב מן ימינא דחילא דאלהא :

^o הכיל כמו
לכן או אם כן :

אמרין דין בלהון אנת הו ^o חביל ברה דאלהא אמר להון ישוע אנתון אמרין אנתון דאנא אנא :

57 Ipse autem negavit, & dixit, Mulier, non noui eum.

58 Et post paululum vidit eum alius, et dixit ei, Etiā tu ex ipsis es. Cipha autem dixit, Non sum.

59 Et post horam unam alius contende-
bat, & dicebat, Verē etiam hic
cum illo erat : nam etiam Galilaus
est.

60 Ait Cipha, O homo, non noui quid
dicas. Et confestim, eo loquente, can-
tauit gallus.

61 Et Ieschua conuersus est, & intui-
tus est Cipha : & recordatus est Sche-
meun sermonis Domini quem dixe-
rat ei, Priusquam cantet gallus, ne-
gabis me tribus vicibus.

rr Ad verb. Tem-
poribus. Syra lo-
quutio.

62 Et egressus foras Schemeun, fleuit
amarē.

63 Et homines qui apprehenderāt Ie-
schua, illudebant ei, & tegebant eum.

64 Ac percutiebant eum super faciē
eius, et dicebāt, Vaticinare quis per-
cussit te.

65 Et alia multa blasphemabant ac
dicebant contra eum.

66 Et quum illuxisset, cōgregati sunt
seniores & summi sacerdotes & Le-
gisperiti, & ascendere fecerunt eum
in locum congregationis eorum :

67 Et dixerunt ei, Num tu es Chri-
stus ? dic nobis. Dixit eis, Si dicam
vobis, non credetis mihi :

68 Ei si interrogauero vos, nō reddetis
mihi responsum, aut dimittetis me.

69 ¹² Ex hoc tēpore erit Filius hominis
sedens à dextera virtutis Dei.

¹² Ad verb. Ex
nūc. Hebraismus.

70 Dicunt ei omnes, Tu es ergo filius
Dei ? Dixit eis Ieschua, Vos dixistis
quod ego [is] sum.

Dicunt

Euangelium

Οἱ δὲ εἶπον, Τί ἐπ' ἡρεῖαι ἔτι ἡμῶν 71
μυροῦντας; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ὅτι
τὸ σῶμα τοῦ αὐτοῦ.

Κεφάλαιον κγ'

ΚΑΙ ἰάνασαν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν 1
ἡγαγόν αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον.

Ἡρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτὸν, λέγοντες, 2
Τούτῳ εὐρομῶν διασείφοντα τὸ ἔθνος,
καὶ κωλύοντα Καίσαρι φόρους
διδόναι, λέγοντα ἐαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι.

Matth. 22. 11
marc. 12. 17

Matth. 27. 11
marc. 15. 2
ioh 18. 33

Ο δὲ Πιλάτος ἐπηρώτησεν αὐτὸν 3
λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας;
Ο δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ εἶπεν, Σὺ λέγεις.

Ο δὲ Πιλάτος εἶπε πρὸς τοὺς ἄρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους, Οὐδὲν εὗρίσκω 4
αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.

Οἱ δὲ ἐπιμένοντες, λέγοντες, Οὐκ ἀνα- 5
σείει τὸν λαόν, διδάσκων κατὰ ὅλης τῆς
Ἰουδαίας, ὅτι ἡμεῖς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας
ἐως ὧδε.

Πιλάτος δὲ ἀκούσας Γαλιλαίου, ἐπι- 6
ρώτησεν εἰ ὁ ἀνθρώπος Γαλιλαῖός ἐστι.

Καὶ ἐπιμνησθεὶς ὅτι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ 7
Ἡρώδου ἐστίν, ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς
Ἡρώδην, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν Ἱεροσολύμοις
ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.

Ο δὲ Ἡρόδης, ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἔχοντα 8
ρηλίαν· ὡς γὰρ θέλων εἶναι ἰκανὸς ἰδεῖν
αὐτὸν, διὰ τὸ ἀκούειν πολλὰ περὶ
αὐτοῦ· ἔτι ἠλπιζέ τι σημεῖον ἰδεῖν ἐκ
τοῦ γινόμενου.

Ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἰκανοῖς 9
αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.

Εἰσηκασθε δὲ οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς 10
ἀπὸ τῶν ἱεροσολύμων καὶ κατηγοροῦντες αὐτὸν.

Ἐξεδευσθεὶς δὲ αὐτὸν ὁ Ἡρόδης σὺν 11
τοῖς στρατιώμασιν αὐτοῦ, ἔμπαίξας,
ὡσεὶ βαλὼν αὐτὸν ἐδῆτα λαμπρὰν,
ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς τὸν Πιλάτον.

Ἐχόντων

At illi dixerunt, Quid amplius
egemus testimonio? Ipsi enim audi-
uimus ex ore ipsius.

Cap. XXIII.

Τῷ μὲν surgens vniuersa multitu-
do eorum, duxit eum ad Pilatū.

Christus damnan-
dus seditionis à no-
bis in mundo excita-
te. primum omnium
promittitur inno-
cens, & tunc constet
non suum (quod nul-
la fuerunt) sed nostro
rum scelerum pena
suo subire.

Cœperunt autem eum accusare,
dicentes, Comperimus istum per-
uertere gentem, & vetare tributa
dare Cæsari, quod dicat se Chri-
stum id est regem esse.

¶ Pilatus autē interrogauit eum, di-
cens, Tūne es rex Iudæorū? Ipse ve-
rò respondens ei dixit, Tu dicis.

Ait verò Pilatus ad principes sa-
cerdotum & turbam, Nullam in-
uenio noxam in hoc homine.

At illi inualescebant, dicētes, Cō-
citāt populum, docens per vniuer-
sam Iudæā exorsus à Galilæa huc
vsque.

Pilatus verò, audita Galilæa in-
terrogauit num Galilæus esset.

Christus est principū
Iudæorum, sed ma-
gno cum ipsorum malo

Et quū cognouisset eum ad He-
rodis potestatem pertinere, remisit
eum ad Herodem, qui & ipse Hie-
rosolymis erat per eos dies.

Herodes autē visō Iesu gauisus
est valde: cupiebat enim à multo
tēpore eum videre, eo quod audiret
multa de eo: & sperabat se signum
aliquod visurum ab eo fieri.

Interrogauit autē eum multis ser-
monibus: sed ipse nihil ei respōdit.

Stabant autem principes sacer-
dotum & Scribæ magnā conten-
tione eum accusantes.

Herodes autem cum militibus
suis, quum eum pro nihilo habui-
set, & illuisset ei, amictum veste
splendida remisit ad Pilatum.

Et

אמרין מנג טוב מתבעין לן^א כעא
סחרא חנן גור שמען מן פומה :
קפלאון כג
וקמו כלה בנושהון^ב ואיתוהי^א
לות פילטוס :
ושריו אכלין קרצוהי ואמרין להנא^ג
אשכחן דמטעא עמן וכלא דכסף
רישא לקסר לא^ד נתל ואמר ער^ד
נפשה דמלכא הו משיחא :
פילטוס דין שאלה ואמר לה
אנת הו מלכא דיהודיא אמר לה
אנת אמרת :
ואמר פילטוס לרבי כהנא^ה
ולכנשא אנא מרס עלתא לא משבח
אנא על גברא הנא :
הנון דין מזעקין הוו ואמרין ד
דשגשה לעמן כד^ה מלך בכלה יהוד
ושרי מן גלילא ועד מא להרכא :
פילטוס דין כד שמע שמא דגלילא
שאל דאן גברא הו גליליא :
וכד ידע דמן תחת שולטנא הו
דהרודס שדרה לותה דהרודס מטול
דבאורשלים הוא כהנון יומתא :
הרודס דין כד^ה חזיהי לישוע חדי
טב צבא הוא גור^ה למחזיה מן
זכנא סניאא מטול דשמע הוא
עלוהי סניאא ומסבר הוא דמרס
אתא יחזא מנה :
ומלא סניאאא משאל הוא לה
ישוע דין מרס פתגמא לא^ה אתיבה :
קימין הוו דין רבי כהנא וספרא
ועזיזאית אכלין הוו קרצוהי :
הרודס דין שטה הו ופלחוהי וכד
מכוח אלבשה נחתא דחוריתא
ושדרה לות פילטוס ובהו

71 Dicunt ei, Quid rursus necessari
sūt nobis testes? Nos enim audiui
mus ex ore ipsius.

Cap. XXIII.

1 ET surrexerunt uniuersa congre
gatio eorum, et adduxerunt eum
ad Pilatum.

2 Et cæperunt accusare eum, & di
cebant, Hunc inuenimus errare fa
cientē gentem nostram, et prohibētē
ne argētū capitationis Cæsari demus:
& dixit de se quod rex sit Messias.

3 Pilatus autem interrogauit eum,
ac dixit ei, Es tu Rex Iudeorum? Di
xit ei, Tu dixisti.

4 Et dixit Pilatus summis sacerdo
tibus & senioribus, Ego aliquā cau
sam non inuenio contra hominem
hunc.

5 Illi autem clamabant, et dicebant,
Conturbat populum nostrum, docens
in uniuersa Iudæa, & incepit à Ga
lilæa usque huc.

6 Pilatus autem quum audiret no
men Galilæa, interrogauit num homo
Galilæus esset.

7 Et quum cognouisset quod de sub
iectis potestati Hiraudis esset, misit
eum ad Hiraudem: quia in Vrische
lem erat in illis diebus.

8 Hiraudis autem quum uidisset Ie
schua, gauisus est valde: cupidus enim
erat vidēdi eum a tēpore multo, quia
audiuisset de eo multa, et sperabat
quod aliquod signū visur⁹ esset ab eo.

9 Et sermonibus multis interrogabat
eum: Ieschua autem aliquod respon
sum non reddidit ei.

10 Stabant autem summi Sacerdotes
& Legisperiti, et constanter accusa
bant eum.

11 Hiraudis verò contemptui habuit
eum ipse & ministri eius. Et quum
illuisset, induit eū vestibus coccineis,
& remisit eum ad Pilatum.

1 Ad verb. Pro
clamantes accusa
tionem eius, quæ
phrasis expōita
est Matth. 4

מרס כמו
שום
עלתא כמו
עלילה

שגשה
לעמן ר'ל
מניע את עסנו
להיות חוסה
ורוש
אלף
שרא

הוא
הוא

הוא

זכנ כמו זמק
מרס ר'ל
שום

הוא

הוא

שטה ר'ל
בזה אורו
בזה כמו גזה
נחתארל
מלגשים
חוריתא
טעמו צבועים
גתולעת טגי

Euangelium

Ερχόντο δὲ φίλοι ὅ,τε Γιλιάτος καὶ 12
ὁ Ηρώδης ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλ-
λήλων· περὶ πῆρχον γὰρ ἐνέχθρα ὄν-
τες πρὸς ἑαυτοὺς.

Γιλιάτος δὲ, συγκαλεσάμενος τοὺς 13
ῥαββίους καὶ τοὺς ἀρχοντας καὶ τὸν
λαόν,

Εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Προσηνέγκατέ 14
μοι τὸν ἄνθρωπον τῆτον ὡς δποσρέ-
φοντα τὸν λαόν· καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἐνώπιον
ὑμῶν ἀνακρίνας, οὐδὲν εἶρον ἐν τῷ ἄν-
θρώπῳ τούτῳ εἶπον ὧν κατηγορεῖτε
κατ' αὐτόν.

Ἀλλ' ἐπεὶ Ηρώδης· ἀνέπεμψα ὑμᾶς 15
πρὸς αὐτόν, καὶ ἰδοὺ, ἐδὲν ἀξιὸν
θανάτου ὅστις πεπραγμένον αὐτῷ.

Παιδεύσας οὖν αὐτὸν δπολύσω. 16

Ἀναΐκην δὲ εἶχεν δπολύειν αὐτοῖς 17
καὶ ἰορτῶν ἕνα.

Ἀνέκραξαν ὅ· παμπληθεῖ, λέγον- 18
τες, Αἶρε τῆτον, δπολύσον δὲ ἡμῖν τὸν
Βαραββᾶν.

(Ὅστις ἰὼν διὰ τῶν πινάκων ἀπομύμνυται 19
ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον, βεβλημένος εἰς
φυλακὴν)

Γάλιν οὖν ὁ Γιλιάτος προσεφώνη- 20
σε, θέλων δπολύσαι τὸν Ἰησοῦν.

Οἱ δὲ ἐπεφώνουν, λέγοντες, Σταυ- 21
ρώσον, σταυρώσον αὐτόν.

Ὁ δὲ τῆτον εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Τί 22
γὰρ κακὸν ἐποίησεν ὁ αὗτος; οὐδὲν εἶπον θά-
νάτου εἶρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐ-
τὸν δπολύσω.

Οἱ ὅ· ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις, 23
αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι· καὶ
κατήχον αἱ φωναὶ αὐτῶν καὶ τῶν ῥα-
ββίων.

Ὁ δὲ Γιλιάτος ἐπέκρινε γράψαι τὸ 24
αἷμα αὐτῶν.

Et facti sunt amici in e se Pi-
latus & Herodes eo ipso die: nam
antea inimici erant inter se.

*Pietatis odium impi-
os inter se coniungit.*

Pilatus verò, conuocatis princi-
pibus sacerdotum & magistrati-
bus ac populo.

*Secundò absoluitur
Christus ob eo ipso
a quo damnatus est,
ut eum conuocet iusti-
simos redemisse.*

¶ Dixit eis, Obtulistis mihi hunc
hominem ut qui auertat populum
& ecce, ego in vestri conspectu qua-
stione habita, nullam noxam inue-
ni in homine isto, ex iis de quibus
accusatis eum:

Sed ne Herodes quidem: nam re-
misi vos ad illum, & ecce, nihil di-
gnum morte factum est ab eo.

Castigatum ergo eum dimittam.
Necesse autem habebat dimit-
tere eis in festo vnum quempiam:

*Carnis prudentia
ex duobus malis mi-
nus eligit: sed his co-
siliis maledixit Do-
minus.*

Exclamauit simul vniuersa tur-
ba, dicens, Tolle hunc, dimitte ve-
rò nobis Barabbam.

(Qui erat propter seditionem
quandam & cædem factam in vr-
be, coniectus in carcerem)

Rursus ergo Pilatus alloquutus
est eos, volens dimittere Iesum.

Ipsi verò reclamabant, dicentes,
Crucifige, crucifige eum.

Ille autem tertio dixit eis, Quid
enim iste mali fecit? nullam no-
xam capitalem inueni in eo: castiga-
tū ergo eum dimittam.

*Tertio absoluitur
Iesus antequam se-
mel damnetur, ut
pateat damnata
in eo esse nostra pec-
cata.*

At illi instabant vocibus magnis
petentes ut crucifigeretur: & inua-
lescebant voces eorum ac princi-
pum sacerdotum.

Tum Pilatus iudicauit ut fieret
quod ipsi petebant.

Dimisit

Ἀπέλυσεν

Matth. 27. 23
marc. 15. 14
iohan. 18. 38
& 19. 4

וּבְהוּ יוֹמָא הוּוּ רַחֲמָא פִּילָטוֹס
וְהַרְוֹדִס עִם חֲדָא בְּעַל דְּבִבּוּתָא
הָיָה גִיר מִן קָדִים בִּינְתָהוֹן :

קָרָא דִין פִּילָטוֹס לְרַבִּי כְּהֵנָּה
וּלְאַרְכוֹנָא דַּעֲמָא :

וְאָמַר לְהוֹן קִרְבָּתוֹן לִי גִבְרָא
הֵנָּה אֵיךְ מַחֲפֵד עִמְכוֹן וְהָא אָנָּה
עֲקֵבְתָהּ לְעִנְיָכוֹן וְעֵלְתָא מַדָּם לָא
אֲשַׁכְּחַת בְּגִבְרָא הֵנָּה מִן כָּל דְּמַרְשִׁין
אֲנִתּוֹן בָּהּ :

אַלְא אֵפֶּה לָא הַרְוֹדִס שְׁדִרְתָּהּ
גִיר לֹוְתָהּ וְהָא לָא מַדָּם דְּשׁוּבָא
לְמוֹתָא סְעִיר לָהּ :

אֲרִדְוִיהִי הַכִּיל וְאֲשַׁבְּקִיּוּהִי :
עֵידָא גִיר אֵית הוּא דִּישְׁרָא
לְהוֹן חַד בְּעֵדְעֵדָא :

קָעוּ דִין כָּלָה כְּנִשָּׁא וְאָמְרִין
שְׁקוּלִיהִי לְהֵנָּה וְשָׂרִי לָן לְכָר אַבָּא :

הוּוּ אֵינָּה דְּמַטוֹר אֲסַטְסִים
וְקַטְלָא דְּהוּא בְּמִדְיָנָתָא רַמָּא הוּא
בֵּית אֲסִירָא :

תּוֹב דִין מַלְל עֲמָהוֹן פִּילָטוֹס כִּד
צָבָא דִּישְׁרָא לִישׁוּעַ :

הֲנוֹן דִין קָעִין הוּוּ וְאָמְרִין זְקוּפִיָּהּ
זְקוּפִיָּהּ :

הוּוּ דִין דְּתִלְת זְכִנִין אָמַר לְהוֹן
מִנָּה גִיר דְּבִיש עֲבֵד הֵנָּה מַדָּם עֵלְתָא
דְּשׁוּבָא לְמוֹתָא לָא אֲשַׁכְּחַת בָּהּ
אֲרִדְוִיהִי הַכִּיל וְאֲשַׁבְּקִיּוּהִי :

הֲנוֹן דִין תְּכַבִּין הוּוּ בְּקָלָא רַמָּא
וְשָׂא לִין הוּוּ לָהּ דִּיזְקוּפּוֹנִיָּה וְעֵשֶׂן הוּא
קִלְחוֹן דִּילְחוֹן וְדִרְבִּי כְּהֵנָּה :

פִּילָטוֹס דִין פִּקֵּד דְּתִהוּבָא
שְׂאֵלְתָהוֹן :

וְשָׂרָא

12 Et in illo die facti sunt amici Pi-
latus et Hiraudis inter sese: inimi-
citiæ enim antea fuerant inter eos.

13 Vocavit verò Pilatus summos sa-
cerdotes et magistratus populi:

14 Et dixit eis, Obtulistis mihi homi-
nem hunc tanquam subvertentem gen-
tem vestram: et ecce, ego examina-
ui eum ante oculos vestros, et causam
aliquam non inveni in homine isto, ex
omnibus de quibus vos accusatis eum.

15 Sed neque Hiraudis: miseram enim
eum ad illum. et ecce, nihil quod di-
gnum sit morte actum est ei.

16 Castigabo igitur eum, et dimittam eum.
17 (Necesse enim erat ut dimitteret
eis unum in festo.)

18 Clamauerunt autem universa tur-
ba, et dixerunt, Tolle hunc, et dimi-
tte nobis Bar-Abba.

19 Is erat qui propter seditionem et
eandem qua facta fuerat in ciuitate,
coniectus fuerat in domum vincito-
rum.

20 Rursum verò loquutus est cum eis
Pilatus cupiens dimittere Ieschua.

21 Illi autem clamabant, ac dicebant,
Crucifige eum, crucifige eum.

22 Ille autem tertia vice dixit eis, Quid
enim quod malum sit, hic fecit? Nul-
lam causam qua digna sit morte in-
ueni in eo. Castigabo eum igitur, et
dimittam eum.

23 Ipsi autem instabant voce elata,
et petebat ab eo ut crucifigerent eum:
et ingens fiebat vox eorum, et sum-
morum sacerdotum.

24 Pilatus verò præcepit ut fieret pe-
titio eorum.

Sf.i.

^a עם חרודס
^b טעמו זה עם
זה ואיש את
רעהו:

^b עקבתה ר'ל
^c חקרתיהו
^d ועלתא מרם
^e ר'ל ושום סיכה
^f מרשין כמו
מקטרגים:

^g סער כמו
פעל:

^f ארדויה ר'ל
אכחו מכת
מרדות:
^g עירא ר'ל הוק
ומנהג:
^h שרא:
ⁱ עדעדא ר'ל
החב:
^k קעא
^l שרא:

^m אסטסים
טעמו מחלוקת
ומהומה
מלשון יון:

ⁿ זקופיה ר'ל
תלה אותו:

^o זכנין ר'ל
ומנים והטעם
בפעם
השלישית:
^p מרם עלתא
ר'ל שום
עלילה:
^q דשויה ר'ל
שראויה
מן שוה:
^r ארדויה ר'ל
אכחו מכת
המרדות:
^s דיוקפונייה
ר'ל שיתל
אותו:
^t עשן כמו
מתחוק:

Euangelium

Ἀπέλυσεν δὲ αὐτοῖς τὸν διασάσιν καὶ 25
φόνον βεβλημένον εἰς τὴν φυλακὴν,
ὃν ἠρώτο· τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκε τῷ
Δελήματι αὐτῶν.

Matth. 27.32
marc. 15.21

Καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτὸν, ἔπι- 26
λαβόμενοι Σίμωνος πινος Κυρηνάου
τοῦ ἐργαστοῦ ἀπ' ἀγροῦ, ἐπέθηκεν
αὐτῷ τὸ σταυρὸν, φέρειν ὅπουθεν τῆς
Ἰερουσολῆς.

Ἠκολούθη δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τῶν 27
λαοῦ καὶ γυναικῶν αἱ καὶ ἐκόπιοιτο καὶ
ἐθρηνόουν αὐτόν.

Στραφεὶς δὲ πρὸς αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς 28
εἶπε, Θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, μὴ κλαίετε
ἐπ' ἐμὲ, πλὴν ἐφ' ἑαυτὰς κλαίετε
καὶ ὑπὲρ τὰ τέκνα ὑμῶν.

Ὅτι ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς 29
ἐροῦσι, Μακάριαι αἱ στείραι, καὶ κοι-
λῖαι αἱ οὐκ ἐγγύνησαν, καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ
ἐθήλασαν.

Esa. 2.19
osai. 10.8
apoc. 6.16

Τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσι, Γέ- 30
σθε ἐφ' ἡμᾶς· καὶ τοῖς βουνοῖς, Καλύ-
ψατε ἡμᾶς.

2. Pet. 4.17

Ὅτι ἐν τῷ ὕδατι ξύλων ταῦτα ποι- 31
οῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ πρήνεται;

Matth. 27.38
marc. 15.37
ioh. 9.18

Ἡρῶντο δὲ καὶ ἑτέροι δύο κακοῦργοι 32
σὺν αὐτῷ ἀναμετρεῖσθαι.

Καὶ ὅτε ἀπῆλθον ὑπὲρ τὸν τόπον τὸν 33
καλούμενον Κρανίον, ἐκεῖ ἐσταύρωσαν
αὐτόν, καὶ τοὺς κακοῦργους· ὃν μὲν ἐκ
δεξιῶν, ὃν δὲ ἄξ δεξιερῶν.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγε, Πάτερ, ἄφες 34
αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσι. Δια-
μεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἔβα-
λον κλῆρον.

Καὶ εἰσήκει ὁ λαὸς θεωρῶν. ἔξε- 35
μυκθήειζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες σὺν αὐ-
τοῖς, λέγοντες, Ἄλλοις ἑσώσε, σωσάτω
ἑαυτὸν, εἰ οὕτως ὅστις ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ
ἐκλεκτός.

Ενέπαυζεν

Dimisit autē eis illū qui propter
seditionē & cadē cōiectus fuerat
in carcerē, quem petierant: Iesum
verò tradidit eorum cupiditati.

Militaris licentia
exemplum.

¶ Quum igitur abducerent eum,
prehenso Simone quodam Cyre-
naeo, qui veniebat rure, imposue-
runt ei crucem ferendam ponē
Iesum.

Impiorū triumphos
excipit: horribilis ex-
tus.

Sequebatur autem eum magna
multitudo populi & mulierū: quæ
& plāgebāt & lamētabantur eum.

Conuersus autem ad eas Iesus
dixit, Filiæ Hierusalem, ne flete
super me, verū super vobi sipsis
flete & super liberis vestris.

Nam ecce, venient dies quibus
dicent, Beatæ steriles, & vteri qui
non genuerunt, & vbera quæ non
lactauerunt.

Tum incipient dicere montibus,
¶ Cadite super nos: & collibus, O-
perite nos.

¶ Nam si invirente ligno ista faci-
unt, in arido quid fiet?

¶ Ducebantur autem etiam alii
duo malefici vt cū eo necarentur.

Christus sit pro nobis
in aledictio in cruce.

Quum igitur venissent in locum
qui vocatur Caluaria, illic crucifi-
xerunt eum, & maleficos: vnum
ad dextram, alterum ad sinistram.

Iesus autē dicebat, Pater remit-
te eis: nesciunt enim quid faciant.
Partientes verò vestimenta eius,
iecerunt sortem.

Christus pro hostibus
precans ostendit se et
oblationem esse &
pontificem.

Et stabat populus spectans. san-
nis autem excipiebant eum etiam
primores cum eis, dicentes, Alios
seruauit, seruet seipsum, si hic est
ille Christus Dei electus.

Christus luit penam
suis debitam quæ so-
luerunt diu fieri.

Illude-

^a אסטים ר'ל
מחלוקת:

ושרא להון להו דמטול אסטים
וקטל רמא הוא בית אסירא
הו דשאלו לישוע דין אשלם
לצבינהון:

^b צבא

^c יבל

^d אחד

וכד מובלין לה אחרו לשמעון
קוריניא דאתא מן קריתא וסמו
עלוהי וקיפא דיטען בתרה לישוע:

25 Et dimisit illis eum qui propter se-
ditionem & eadem coniectus fuerat
in domum vincitorum, quem petie-
rant: Ieschua vero tradidit arbitrio
eorum.

26 Et quum deduxerunt eum, appre-
henderunt Schemeun Cyrinæum ve-
nientem ex agro, & imposuerunt ei
crucem quam ferret post Ieschua.

27 Et veniebat post eum multitudo po-
puli, et mulieres, quæ flebant & lame-
tabantur super eo.

² Id est, Seque-
batur eum.

28 Et conuersus est Ieschua ad eas, ac
dixit, Filiæ Vrischelē, ne fleatis super
me: quin potius super vobisipsis flete,
& super filiis vestris.

29 Quia ecce, veniunt dies in quibus
dicent, Beata steriles, et ventres qui
non genuerunt, & ubera quæ non la-
ctauerunt.

30 Tunc incipietis dicere motibus, Ca-
dite super nos: et collibus, Operite nos.

31 Nam si in ligno humido ista faci-
unt quid in arido fiet?

32 Et veniebant cum eo duo alii ma-
lefici, ut occiderentur.

³ Ad verb. Fa-
ctores malorum.

33 Quum autem venissent ad locum
quendam qui vocabatur Cranium,
crucifixerunt eum ibi, et illos malefi-
cos, unum à dextra eius, & alterum
à sinistra eius.

34 Ipse autem Ieschua dicebat, Pa-
ter remitte eis: non enim sciunt quid
faciunt. Et diuiserunt vestimenta ei-
us, et miserunt super ea sortem.

35 Stabat autem populus, & specta-
bat: & deridebant eum etiam ma-
gistratus, et dicebant, Alios serua-
uit: seruet seipsum si hic est Christus
electus Dei.

Sf. y.

^c מרקדן ר'ל
^d סופדות
^e אילין ר'ל
מקוננות מן
אלא:

ואתא הוא בתרה סוגא דעמא
ונשא אילין דמרקדן הוי ואילין
עלוהי:

^e בכח

ואתפני לותחין ישוע ואמר בנת
אורשלם לא תבכין עלי ברם ער
נפשכין בכין ועל בניכין:

30 Tunc incipietis dicere motibus, Ca-
dite super nos: et collibus, Operite nos.

31 Nam si in ligno humido ista faci-
unt quid in arido fiet?

32 Et veniebant cum eo duo alii ma-
lefici, ut occiderentur.

33 Quum autem venissent ad locum
quendam qui vocabatur Cranium,
crucifixerunt eum ibi, et illos malefi-
cos, unum à dextra eius, & alterum
à sinistra eius.

34 Ipse autem Ieschua dicebat, Pa-
ter remitte eis: non enim sciunt quid
faciunt. Et diuiserunt vestimenta ei-
us, et miserunt super ea sortem.

35 Stabat autem populus, & specta-
bat: & deridebant eum etiam ma-
gistratus, et dicebant, Alios serua-
uit: seruet seipsum si hic est Christus
electus Dei.

35 Stabat autem populus, & specta-
bat: & deridebant eum etiam ma-
gistratus, et dicebant, Alios serua-
uit: seruet seipsum si hic est Christus
electus Dei.

^h תדיא ר'ל
ⁱ שדיס כי
תד כמו שר:
^j אינקו ר'ל
הינקו:
^k שרה
^l נפל
^m כסה
תקיסא ר'ל עץ:

דהא אתין יוסתא דכחון ואמרון
טוביהין לעקרתא ולכרסתא דלא
ילדו ולתדיא דלא אינקו:

הידין תשרון למאמר לטורא
דפלו עלין ולרממא דכסינן:

דאן פקיסא רטיבא הלין עכדין
ביפישא מנא יהוא:

ואתין הוו עמה תרין אחרגין עכדי
בישתא דיתקטלון:

^o אתא

וכד אתו לדוכתא חדא דמתקריא
קרקפתא וקפוחי תמן ולהגון
עכדי בישתא חד מן ימינה וחד מן
סמלה:

33 Quum autem venissent ad locum
quendam qui vocabatur Cranium,
crucifixerunt eum ibi, et illos malefi-
cos, unum à dextra eius, & alterum
à sinistra eius.

34 Ipse autem Ieschua dicebat, Pa-
ter remitte eis: non enim sciunt quid
faciunt. Et diuiserunt vestimenta ei-
us, et miserunt super ea sortem.

35 Stabat autem populus, & specta-
bat: & deridebant eum etiam ma-
gistratus, et dicebant, Alios serua-
uit: seruet seipsum si hic est Christus
electus Dei.

^q נחתוהי
^r טעמו כגדיו:
^s רמה
^t פסא הוא
הגורל:
^u קום
^v סמיקין ר'ל
^w מצחקים
^x ומהתלים:
^y ארכונא
השרים מלשון
יון:
^z אחי ההיה:
^a יחא יחיה:
^b הווי ר'ל
זה הוא:
^{bb} גבא

הו דין ישוע אמר הוא אבא
שבוק להון לא גיר ידעין מנא
עכדין ופלגו נחתוהי וארמיו עליהון
פסא:

קאם הוא דין עמא וחוא וממיקין
הווי בה אף ארכונא ואמרין אחרנא
אחי יחא נפשה אן הווי משיחא
גביה דאלהא:

ומבוחין

Euangelium

Ἐνέπαιζον δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στραῶται, 36
περὶ σερχόμυροι ἔοξος περὶ σφόν-
τες αὐτῷ.

Καὶ λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς 37
τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτὸν.

Ἦν ὅ καὶ ἡ ἑβραϊστὴν γεγραμμένη ἐπ' 38
αὐτῷ γεγραμμένη ἐν ἑλλήνικοις καὶ Ῥω-
μαϊκοῖς καὶ ἑβραϊκοῖς, ΟΥΤΟΣ
ΕΣΤΙΝ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούρ- 39
γων ἐβλασφήμει αὐτὸν, λέγων, Εἰ
σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, σῶσον σεαυτὸν καὶ
ἡμᾶς.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπετίμα αὐ- 40
τῷ, λέγων, Οὐδὲ φοβῶμαι σὺ τὸν Θεόν, ὅτι
ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ;

Καὶ ἡμεῖς μὲν διχαίως· ἄξια γὰρ 41
ὦν ἐπελάξασθαι ἀπολαύσαντες μὲν
τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄρπον ἐπελάξε.

Καὶ ἔλεγε τῷ Ἰησοῦ, Μνήσθητί 42
μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασι-
λείᾳ σου.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν, λέ- 43
γω σοι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ
παράδεισῳ.

Ἦν δὲ ὥσπερ ἡ ἕκτη, καὶ σκότος 44
ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ἡμέρας
ἐνάτης.

Καὶ ἐσκοπῶν ὁ ἥλιος, καὶ ἐσχάθη τὸ 45
κατὰ μέσον τῆς ναοῦ μέσον.

Καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰη- 46
σοῦς εἶπε, Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρα-
δίδωμαι τὸ πνεῦμά μου. καὶ ταῦτα εἶ-
πων ἤξιπνῆσεν.

Ἰδὼν δὲ ὁ ἐκατόνταρχος τὸ γινόμε- 47
νον, ἐδόξασε τὸν Θεόν, λέγων, Οὐτως ὁ
ἄνθρωπος τοῦτο δίκαιος ἦν.

Καὶ

Illudebant autem ei milites
etiam, accedentes & acetum ei of-
ferentes:

Dicentésque, Si tu es Rex ille Iu-
dæorum, serua te metipsum.

Erat autem etiam inscriptio scri-
pta super eum literis Græcis & Ro-
manis & Hebraicis, HIC EST
R E X I L L E I U D Æ O-
R V M.

Vnus autem ex maleficis qui
erant suspensi, conuitiabatur ei,
dicens, Si tu es Christus ille, ser-
ua te ipsum & nos.

Respondens autem alter obiur-
gauit eum, dicens, Ne Deum qui-
dem times, quod in eadem sis da-
mnatione?

Et nos quidem iustè: nam digna
factis recipimus: iste uerò nihil in-
solens fecit.

Dixitque Iesu, Domine, me-
mento mei quum ueneris in regnū
tuum.

Tum dixit ei Iesus, Amen dico
tibi, hodie mecū eris in paradiso.

Erat autem quasi hora sexta, &
tenebræ factæ sunt super totam
regionem usq; ad horam nonam.

Et obscuratus est sol, & aulaeum
templi fissum est medium.

Quumque clamasset voce ma-
gna Iesus, ait, Pater, in manus tuas
depono spiritum meum. Et quum
hæc dixisset expirauit.

Quum uidisset autem Céturio
quod factum fuerat, glorificauit
Deum, dicens, Verè hic homo iu-
stus erat.

Et

*Pilatus imprudens
fit æterni illius regni
Christi præco.*

*Christus in media
crucis exinanitione
reipsum ostendit se
tum vitam seruatis
credentibus, tum mor-
tem uictis rebel-
libus in potestate sua
habere.*

*Christus etiam mor-
ibundus se omnipo-
tentem Deum esse
ipsis etiam cæcis offe-
dit.*

*Christus confidenter
ipsas mortis tenebras
ingreditur, cum uide
licet intra ipsum met
penetratis debellat
rus.*

*Christus ab ipsis etiam
hostibus suis, quos
libuit, testimonium
quam honorificentis
simum extorquet.*

Euangelium

Καὶ πάντες οἱ συμπαραχρόμιοι 48
ὄχλοι ἔπλυνον τοὺς πόδας, θεω-
ροῦντες τὰ χρομόμια, τυπῶντες ἐαυτῶν
τὰ στήθη ὑπὲρ σφραγίδος.

Εἰσῆλθον οὖν πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτοῦ 49
μακρόθεν, καὶ γυναῖκες αἱ σὺν ἀκολο-
θήσαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ὁ-
ρῶσαι τὰ πάντα.

Matth. 27. 57
Marc. 15. 43
Iohan. 19. 38

Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ, βου 50
λῶν τῆς ὑπάρχουσας, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ
δίκαιος.

(Οὗτος ἐκ τῶν συγκατατεθειμένων 51
τῇ βουλῇ καὶ τῇ παρὰ αὐτῶν) ἐκ τῆς
Αρριμαθίας πόλεως τῆς Ἰουδαίας.
ὅς καὶ προσεδέχετο καὶ αὐτὸς τὸν βα-
σιλεῖα τῆς Θεοῦ.

Οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ, 52
ἡτήσατο τὸ σῶμα τῆς Ἰησοῦ.

Καὶ κατελὼν αὐτὸν ἐνετύλιξεν 53
αὐτὸ σινδόνι, καὶ ἔθηκεν αὐτὸ ἐν μνήματι
λαξεύοντι, οὗ ἐκ τῶν οὐδὲ ποὺ οὐδεὶς κεί-
μενος.

Καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευῆς, καὶ σάβ 54
βατον ἐπέφωσκε.

Κατακολουθήσαι δὲ καὶ γυναῖ- 55
κες, αἵ πρηνες ἦσαν σὺν ἐλεηλυθῆαι αὐτῷ ἐκ
τῆς Γαλιλαίας, ἐδεῖσθαι τὸ μνημεῖον,
καὶ ὡς ἐπέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ.

ὑποστέλλασθαι οὖν ἡτοίμασαν δρώ- 56
ματα καὶ μύρα καὶ τὸ μὲν σάββατον
ἡσυχάσαντες, καὶ πλὴν ἐν πολλῷ.

Marc. 16. 1
Iohan. 20. 1

Κεφάλαιον κδ
Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων, ὁ ῥόθρου 1
βαθείος ἦλθον ἐπὶ τὸ μνημα, φέ-
ρουσαι αὐτὴν ἡτοίμασαν δρώματα καὶ π-
νες σὺν αὐταῖς.

Εὗρον δὲ λίθον ὑποκεκυλισμέ- 2
νον ἐκ τῆς μνημεῖου.

Καὶ εἰσελθούσαι οὐκ εὗρον τὸ σῶ- 3
μα τῆς Κυρίου Ἰησοῦ.

Καὶ

Et omnis turba quæ simul ad 48
hoc spectandum accesserat, spe-
ctans quæ facta fuerant, verberans
pectora sua reuertebatur.

Stabant autem omnes noti eius 49
procul, & mulieres quæ erant cum
consecutæ à Galilæa, videntes
ista.

Christus in medio
carnificum colligit
et inquit suum pan-
perculum gregem.

¶ Tum ecce vir nomine Ioseph, 50
fenator, vir bonus ac iustus:

Christus celebri se-
pulchra, tum mori-
um resurrectionis
sue fide publicis
Pilati testimonio san-
ctis.

(Qui non suffragatus fuerat cō- 51
filio ac facto eorū) ex Arimathæa
ciuitate Iudæorum: qui etiam ex-
pectabat & ipse regnum Dei.

Hic, inquam, adiens Pilatum, 52
petiit corpus Iesu.

Et detractum inuoluit findone, 53
posuitq; illud in monumento quod
erat ex lapide excisum, in quo nō-
dum quisquam positus fuerat.

Porro dies erat Parasceues, & 54
sabbathi dies succedebat.

Subsequutæ etiā mulieres, quæ 55
cum eo venerant ex Galilæa, spe-
ctarunt monumentum, & quomo-
do positū esset corpus eius.

Christus à diabolo
et cunctis ipsius or-
ganis oppugnatus,
atque adeo in ipsi
mortalis faucibus ver-
satus, infirmas mu-
lierculas in acies sibi
te collocat, de omni-
bus illis terribilibus
mox sine ulla magno
conatu triumphatur.

Reuersæ verò parauerūt aroma- 56
ta & vnguenta: ac sabbatho qui-
dem quieuerunt secundū mādatū.

Cap. XXIII.

¶ Rimo autē die hebdomadis, 1
profundo diluculo venerunt
ad monumentū, ferētes quæ para-
uerant aromata: & nonnullæ cum
ipsis.

Mulierculæ deliquit
tur futura prima te-
stis resurrectionis,
præter suam etiam
expectationem, ut
et fraudis et violen-
tie absque omni suffi-
cio.

Inuenerunt autem lapidem de- 2
uolutum à monumento:

Et ingressæ non inuenerunt cor- 3
pus Domini Iesu.

Et

וכלהון כנשא אילין דכנישין
הוון לחזתא הדא כד חוו מרס דהווא
הפכו כד טרפין על^ב חריוהון :

^א טרפין טעמו
מכים
^ב חריוהון
טעמו חזותם :

וקימים חוו מן רוחקא כלהון
ידועוהי דישוע ונשא אילין דאתי
הוון עמה מן גלילא וחזין חוו הלין :

^ד בולוטי טעמו
יועץ מלשון
יו :

גברא דין חד דשמה יוסף בולוטי
מן רמתא מדינתא דיהוד גברא
הוא טבא וזדיקא :

^ע צכא

הנא לא שלם הוא לעבינהון
ולסוערנהון^ה ומסכא הוא למלכותא
דאלהא :

^ה סוערנהון ר'ל
פועלים
^ו סכה טעמו
המתין או קנה :

הנא קרב לות פילטוס ושאר
פגרה דישוע :

^ה נחת
^ו חיצא ר'ל
סרין
^ז כתנא ר'ל
פשתן :

ואחתה וברכה בחיצא דכתנא
וסמה פבית קבורא נקירא
הו דלא אנש עד כיל^מ אתתסים
הוא בה :

^ל עד כיל ר'ל
ערין
ס :

ויומא ערובתא הות ושבתא
גגהת הות :

^נ אחא

קריבן חוו דין נשא הלין דאתי
עמה מן גלילא וחזיוהי לקברא
ואיכא^פ אתתסים פגרה :

^ו חוא

^פ סים

והפכי^ה טיבי בסמא והרומא
ובשבתא שלי איך דפקיד
קפלאון כד

^ה הפכיכמו
שבו
^ז טיב
^ח הרומא הם
דברים שריחם
טוב
^ט שלי ר'ל
שבתו מן שלה :

בחד בשבא דין^ו בשפרא עד
חשוך^ח אתי לבית קבורא^י ואיתי
הלין^ז הרומא^א דטיבי חוו ואית חוו
עמהין נשא^ב אחרניתא :

^י שבתו מן שלה
^י שפרא כמו
שפרא ר'ל
שחר
אחא

ואשכחי כאפא דמעגלא מן
בית קבורא :

^י ואיתי טעמו
והביא
^י הרומא
דברים שריחם
טוב
^י טיב טעמו
תקן
^י אחרניתא
אחרות :

ועלין^ד ולא אשכחיהי לפגרא
דישוע :

^י ואשכחי ר'ל
ותמצאנה
^י עלין מן עלה
והטעם
ותבאנה :

והוא

48 Et universa turba quæ cōgregata
fuerant ad spectaculū hoc, quum vi-
derent id quod factū fuerat, reuersi
sunt percutiētes super pectora sua.

49 Et stabant in longinquo omnes
noti Ieschua, et mulieres quæ vene-
runt cum eo ex Galilea, & spectabāt
ista.

50 Homo autem quidam cuius no-
men Ioseph, senator ex Ramatha
ciuitate Iudææ, homo erat bonus et
iustus:

51 Qui nō consenserat voluntati eo-
rum et facto eorum: & expectabat
regnum Dei.

52 Hic accessit ad Pilatum, et petiit
corpus Ieschua.

53 Et deposuit ipsum, ac deuoluit in
⁶ sindone linea, ac posuit ipsum in lo-
co sepulchri effossi, in quo nemo ad-
huc positus fuerat.

⁶ Syra vox נציח,
quam vertimus
sindonē, rara ad-
modum est: legi-
tur tamen etiam
Matth. 27. 59 in eo
dem sensu.

54 Et dies Parasceues erat, et sab-
bathum illucescebat.

55 Accesserunt autem mulieres quæ
venerāt cum eo ex Galilea, & inspe-
xerunt sepulchrum, & ubi positum
esset corpus eius.

56 Et reuersæ parauerūt unguēta et
aromata, et in sabbatho quieverunt
quemadmodum præceptum erat.

Cap. XXIII.

1 In primo autem [die] in septima-
na in aurora, dum adhuc essent
tenebra, venerūt ad locū sepulchri, &
attulerunt illa aromata quæ parau-
erāt. erāt quæ cum eis mulieres aliæ.

⁷ Sabbathum à
vespera diei Vene-
ris incipit, vt o-
mnia reliqua Iu-
dæorū festa. Quia
autem orto sode-
re quod lucifer
dicitur, eius obser-
uatio incipit, vo-
lens Euangelista
ostendere nō lon-
gè abfuisse tēpus
quo ex Lege sab-
bathū incipiebat,
dicit, Sabbathum
illucescebat. hoc
est, parum super-
erat temporis ad
ortum luciferi,
quo illucescente
incipiendum erat
sabbathum.

2 Et inuenerunt lapidem quod deuo-
lutus esset à loco sepulchri.

3 Et ingressæ sunt, & non inuene-
runt corpus Ieschua.

1 Ad verbum, In
prima autē in sab-
batho. Sed sabba-
thum pro septima-
na accipitur. de
quo vide in vlti-
mo cap. Matthæi.

S. iij.

Euangelium

Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτὰς 4
πρὸς τοῦτον, ὅτι ἰδοὺ, δύο ἄνδρες ἐπέστησαν
αὐταῖς ἐν ἐσθήσεσιν ἀσφαλισταῖς.

Εμφόβων δὲ ἡγομένων αὐτῶν, ὅτι
κλινεσῶν τὸ πρόσωπον εἰς πλὴν γῆν, 5
εἶπον πρὸς αὐτὰς, Τί ζητεῖτε τὸν ζῶν-
τα μὲτ' ἡμῶν νεκρῶν;

Supra, 9. 22
matth. 17. 23
marc. 9. 31

Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλ' ἡγέρθη. μνήσθη- 6
τε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν, ἐπὶ ὧν ἐν τῇ Γα-
λιλαίᾳ.

Λέγων, Οὐ δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου 7
παρεδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων
ἀμαρτωλῶν, καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ
τερίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.

Καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ. 8

Καὶ ὑποστρέψασα ὑποὶ τῷ μνημεῖον 9
ἀπήγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἑνδεκά, καὶ
παῖσι τοῖς λοιποῖς.

Ἦσαν δὲ ἡ Μαγδαλινὴ Μαρία καὶ 10
Ἰωάννα καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ αἱ
λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ ἔλεγον πρὸς τοῖς
ὑποστόλοις ταῦτα.

Καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὥστε 11
λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίσσω
αὐταῖς.

Ioh. 10. 6

Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἐδραμὼν ὅτι 12
τὸ μνημεῖον· ὅτι παρακύψας βλέπει τὰ
ὀσθονία κείμενα μόνα· καὶ ἀπῆλθε,
πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός.

Marc. 16. 12

Καὶ ἰδοὺ, δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν πορβό- 13
μοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς κάμινον ἀ-
πέχουσαν σαδίοις ἐξήκοντα ὑποὶ Ἱερου-
σαλὴμ, ἣ ὄνομα Ἐμμαοῖς.

Καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους 14
πρὸς πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων.

Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοῖς ὅτι 15
συζητεῖν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐπίσας σὺν-
πορεύετο αὐτοῖς.

Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκράτουοντο 16
τῷ μὴ ἐπιγινώσκειν αὐτόν.

Et factum est dum consternatæ
in ea re hæsitarent, ecce, duo viri
superuenerunt eis, induti vesti-
bus fulgurantibus.

Quum autem expauescæ incli-
narent faciem in terram, dixerunt
eis, Quid inter mortuos quæritis
eum qui viuit?

Non est hic, sed surrexit. memē-
tote ut loquutus sit vobis quum ad-
huc in Galilæa esset.

Dicens, Oportet Filium homi-
nis tradi in manus hominū pecca-
torum, & crucifigi, & die tertio
resurgere.

Recordatæ sunt igitur verborum
illius.

Et reuersæ a monumento annū-
tiauērunt hæc omnia illis unde-
cim, & reliquis omnibus.

Animus plusquam
muliebris a mulieri-
bus plusquam virili
animo per Dei mise-
ricordiam præditi,
discipulis exprobra-
tur, ut constet regni
Dei in extraordina-
ria virtute esse posi-
tum.

Maria autem Magdalene & Io-
hanna, & Maria Iacobi mater, &
reliquæ cum eis erant, quæ hæc di-
cebant Apostolis.

Sed visa sunt apud eos quasi de-
liramentum verba earum, neque
crediderunt eis.

¶ Petrus autem surgens cucurrit
ad monumētū: & quum introspexis-
set videt linthea sola illic iacentia,
abiitq; , apud semetipsum mirans
hoc factum.

Christus discipulorum
incredulitate visus
ad plenam resurre-
ctionis suæ fidem
facendam, nemini
credulæ videatur
quod postea toti mū-
do annuntiatum, si-
bi persuasisse.

¶ Et ecce, duo ex iis ibant eo ipso
die in vicum distantem stadiis se-
xaginta ab Hierusalem, cui *vico*
nomē est Emmaus:

Probatum resurrectio
a duobus aliis ocula-
tis testibus, quos ad
fabulam consingen-
dam nullo modo fuisse
coparatos, omnes
circumstantia ostē-
dunt.

Et colloquebantur inter se de iis
omnibus quæ euenerant.

Et factum est dum colloqueren-
tur ὅτι se mutuò rogarent, ipse
Iesus accessit, & vnā iter faciebat
cum ipsis.

Oculi autem eorum tenebantur
ne eum agnoscerent.

Εἶπε

Dixit

² Id est, Expau-
facta sunt, & me-
tu perculse.

1 והוא דבר הנין^a תמיהן על הדא
הא תרין גברין קמו לערל מנהין
ומכרן הוא לבושהון :
2 והוי בדחלתא^b וכפי^c אפיהון
בארעא ואמרין להין מנא^d בעין אנתין
חיא עם מיתא :
3 ליתוהי תנן קס לה^e עהדין דמלל
עמכון בד הו בגלילא :
4 ואמר הוי דעתיד הו ברה
דאנשא^f דישתלם באידי אנשא
חטיא^g ויצטלב ולתלתא יומין
יקום :
5 והנן אתדכרין^h למלוהי :
6 והפכי מן קבראⁱ ואמרין הלין
בלהין לחד עסר^j ולשרכא :
7 איתיהין הוי דין מרים מגדליתא
ויוחן ומרים אמה דיעקוב ושרכא
דעמהין הלין דאמרי הוי לשליחא :
8 ואתחזי בעיניהון^k מלא הלין איך
שנייתא ולא הימנו אנין :
9 שמעון דין קס ורחט לקברא
ואדיק חזא כתנא דסימין בלחוד
ואזל בד מתדמר בגנפשה ערל
מדם דהוא :
10 והא תרין מנהון בה ביומא אזלין
חוו לקריתא דשמה עמאוס ופריקא
מן אורשלם^l אסטודתא שתין :
11 והנן ממללין הוו עס חד על
הלין בלהין דגדשו :
12 ובד הנן ממללין הוו ובעין חד
עם חד אתא הו ישוע^m ומטי אנון
ומהלך הוא עמהון :
13 ועיניהוןⁿ אחידין הוי דלג
יסתכלוניהי :
14 ואמר

4 Factumq; est quū essent¹ attonita²
propter hoc, ecce, duo homines steterūt
iuxta eas, et fulgebat vestimentum
eorum.
5 Et fuerunt in metu, & declinaue-
runt facies suas in terram : & [illi]
dixerunt eis, Quid queritis vos vi-
uentem cum mortuis?
6 Non est hic, surrexit . meminertis
quod loquutus sit vobiscum quum
esset in Galilaa:
7 Et dixerit quod futurū esset [ut]
Filius hominis traderetur in manus
virorum peccatorum, et suspendere-
tur, et tertio die resurgeret.
8 Et illa recordat & sunt sermonū eius.
9 Et reuersa sunt à sepulchro. Et di-
xerūt hac omnia undecim & reliquis.
10 Erant autem, Mariā Magdalai-
tha, et Iuchan, et Mariam mater
Iaakub, et reliqua quæ cum eis erat,
quæ [hæc] dixerunt Apostolis.
11 Et visi sunt sermones hi in oculis
eorum quasi deliramenta, neque cre-
diderunt eis.
12 Schemeon autem surrexit, & cu-
currit ad sepulchrum, et prospiciens
vidit lintea quæ posita erant seorsim,
& abiit admirans apud semetipsum
super eo quod factum erat.
13 Et ecce, duo ex eis eo ipso die ibant
in pagum cuius nomen Emaus: et di-
stabat ab Vrischelē stadiis sexaginta.
14 Et ipsi loquebantur unus cum al-
tero de iis omnibus quæ contigerant.
15 Et quum hæc loquerentur ac dis-
putarent unus cum altero, venit ipse
Jeschua, & accessit ad eos, acibat
cum eis.
16 Et oculi eorum clausi erant, ut non
agnoscerent eum.
Et

^b כפה כמו
כפף :
^c אפך
^d בעא
^e החי עם
המתים :
^f ליתוהי ר'ל
אינגו :
^g עהדין
זכורנה :

^h דישתלם ר'ל
שימסר :
ⁱ צלב כמו
תלה :

^k מלל
^l הפכי כמו שכו
^m לשרכא
טעמו ולשאר :

ⁿ אמר
^o חזא
^p מלא
^q שנייתא טעמו
דברימי ששנ
את טעמן
ונעשו שושות :
^r אמן
^s אדיק טעמו
השגיח נראה
שדשו דקק :
^t כתנא
בגרי פשתן :
^u דמר כמו
תמה :
^v מדם כמו
מדעם :

^w אסטודתא
הוא החלק
השמיני
כהמיל והם
מאתים
וחמישים אמה
ונשאל
מלשון יון :
^x דגדשו טעמו
אשר קרו כי
גדש קרה :
^y מפיא

^{bb} אחיד ר'ל
סחם :
^{cc} סכל

Euangelium

Εἶπε ὁ πρῶτος αὐτοῖς, Τίνες οἱ λόγοι 17
οὗτοι οἱς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους
ὡς παροιστάμενοι, καὶ ἐστὲ στυγερῶς;

Αποκριθεὶς δὲ ὁ εἰς ὃ ὄνομα Κλεό- 18
πας, εἶπε πρὸς αὐτὸν, Σὺ μόνος πα-
ροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνω-
ς τὰ ἡρώδου ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις
ταύταις;

Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ποῖα; Οἱ δὲ εἶπον 19
αὐτῷ, ὅτι ὡς Ἰησοῦς τῆς Ναζωραίου, ὃς
ἐρχόμενος ἀνὴρ πορφύρης, δυνάστης ἐν
ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τῆς Θεοῦ καὶ
παντὸς τοῦ λαοῦ.

Ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἱε- 20
ρεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανα-
τοῦ, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

Ἡμεῖς ὅμως ἠλπίσαμεν ὅτι αὐτὸς ὅτι 21
ὁ μέλλων λύσασθαι τὸν Ἰσραὴλ. ἀλλά
γε οὕτως πάντες ἑσθλῶς, τίτῳ ταύτῃ
ἡμέραν ἀλλ' σήμερον ἀφ' οὗ ταῦτα
ἐρχόμενα.

Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες πνές ἔξ ἡμῶν 22
ἔξῃσιν ἡμᾶς, ἡρώδου ὁρθῆσαι ἐπὶ
τὸ μνημεῖον.

Καὶ μὴ βρούσθαι τὸ σῶμα αὐτοῦ, ἡλ- 23
θον λέγουσαι ὅτι ὅτι ἄσπασαν ἀγγέλων ἐω-
ρακέναι, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν.

Καὶ ἀπῆλθον πνές τῶν σὺν ἡμῖν 24
ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὗρον οὕτως κα-
τὰς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον· αὐτὸν δὲ
οὐκ εἶδον.

Καὶ αὐτὸς εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Ὡς ἀνὴρ 25
καὶ βραδύς τῇ καρδίᾳ ὅτι πνεύειν
ἐπὶ πάνσιν οἱς ἐλάλησαν οἱ προφῆται,

Οὐχὶ ταῦτα ἐδεῖ παθεῖν τὸ Χριστόν, 26
ὅτι εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;

Καὶ ἄρξας ἀπὸ Μωσέως καὶ 27
ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν, διηρμηνεύειν
αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ
ὡς αὐτοῦ.

Dixit autē eis, Qui sūt hi sermo-
nes quos cōfertis inter vosambu-
lantes? & *quid* estis tetrico vultu?

Respondens autem alter cui no-
men Cleopas, dixit ei, Tu solus cō-
moraris in urbe Hierusalem, &
ignoras quæ in ea facta sunt his
diebus?

Ipse verò dixit eis, Quæ? At illi
dixerunt ei, Quæ *facta sunt* Iesu
Nazareno, qui fuit Propheta, potēs
operibus & sermonibus coram
Deo & toto populo.

Et quomodo eum tradiderunt
principes Sacerdotum & magistra-
tus nostri vt morte damnaretur,
& crucifixerunt eum.

Nos autem sperabamus illū esse
qui redempturus esset Israel. atqui
præter hæc omnia, tertium hunc
diem agit hodie ex quo hæc facta
sunt.

Sed & mulieres quædam ex no-
bis obtupescerunt nos, quæ dilu-
culo venerunt ad monumentum:

Et non inuentō eius corpore, ve-
nerunt, dicentes se etiam visionem
Angelorum vidisse, qui dicunt eū
vivere.

Et abierunt quidam eorum qui
erant nobiscum, ad monumentum,
& ita inuenerunt prout mulieres
dixerūt: ipsum verò non viderunt.

Tum ipse dixit eis, O amētes &
tardi corde ad credendum omni-
bus quæ loquuti sunt Prophetæ,

Nōne hæc oportuit pati Chri-
stum, & introire in gloriam suam?

Et exorsus à Mose & omnibus
Prophetis, interpretabatur illis in
omnibus Scripturis quæ de ipso
scripta erant.

*Vera & certa esse
quacunque de Chri-
sto scripserant Evan-
geliste, ex Propheti-
carum prædictioni-
bus cōparatione liquet.*

Appro-

Καὶ

ואמר להון מנא אנן מלא הלין ^{א מל}
 דממלין אנתון חד עם חד כד
 מהלכין אנתון ובמירין אנתון : ^{ב כמירין כמו זועפים :}
 וענא חד מנהון דשמה קלופא
 ואמר לה אנת הו ^{ג כי בא לאות התמיחה :} כי בלחודיך
 נוכריא מן אורשלם דלא ידע אנת
 מדם דהוא בה כהנן יומתא :
 אמר להון מנא אמרין לה על
 ישוע הו דמן נצרת גברא דהוא
 נביא וחילתן הוא במלתא ובעבדא ^{ד חיל מל}
 קדם אלהא וקדם כלה עמא :
 ואשלמוהי רבי כחנא וקשישא ^{ה שלם כמו מסר :}
 לדינא דמותא ^{ו זקף כמו צלכ שטעמו תלה :} וזקפואי :
 חנן דין סברין הוין ^{ז הוין ר'ל זזה הוא :} דהוין עתיד
 הוא דיפרקיוהי ליסריל והא תלתא ^{ח פרק כמו באל :}
 יומין מן דהלין בלחין הוין :
 אלגא אף גשא מנן ^{ט קדמי ר'ל השכימו :} אתמחן
 קדמי הוין לבית קבורא :
 ופד לגא אשכחו פגרה ^{י אתא} אתי
 אמרין לן דמלאכא ^{יא חזא} חזון תמן ואמרין
 עלוהי דחי הוין :
 ואף אנשא מנן אזלו לבית
 קבורא ואשכחו הכנא ^{יב} איד מא
 דאמרי גשא לה דין לא חזו :
 הדין אמר להון ישוע או חסירי
 רענא ויקירי לכא ^{יג יקירא לכא ר'ל ככרי לבס :} למחיימנו בכלחין
 אילין דמללו נביא :
 לגא הוא הלין עתיד הוין
 דיסיבר משיחא ^{יד דיסיבר ר'ל שייסכול מן סבר : עול} ודיעורל
 לתשובחתה :
 ושרי הוא מן מושא ומן בלחון ^{טו שרה}
 נביא ומפשק הוא להון על נפשה ^{טז פשק טעמו כאר :}
 מן בלחון כתבא :
 וקרבו

17 Et dixit eis, Qui sunt sermones hi quos loquimini unus cum altero euntes, et tristes estis?

18 Et respondit unus ex illis cui nomē erat Kleiupha, ac dixit ei, Tūne es solus extraneus ab Urischelem qui nescias id quod factum est in ea in his diebus?

19 Dixit eis, Quid? Dicunt ei, De Ieschua illoq[erat] ex Natzerath, homine qui erat Propheta, et potens erat in sermone et in opere corā Deo & coram toto populo.

20 Et tradiderunt eum summi sacerdotes et seniores in iudicium mortis, & crucifixerunt eum.

3 Id est, Conde-
mnatione mortis.
Hebraismus.

21 Nos autē sperabam⁹ quod ille ipse liberaturus esset Israel. Et ecce, tres dies [sūt] ex quo hac omnia facta sūt.

22 Sed etiam mulieres ex nobis attonitos nos reddiderunt: diluculo surrexerunt, fuerunt apud locū sepulchri:

23 Et quum non inuenirent corpus eius, venientes dixerunt nobis, Angelos vidimus illic, et dicunt de eo quod vivus sit.

24 Et etiam quidam ex nobis iuerūt ad locum sepulchri, & inuenerunt, ita ut dixerant mulieres: ipsum verò non viderunt.

25 Tunc dixit eis Ieschua, ⁴ O ca-
rentes mente, et graues corde ad cre-
dendum in omnibus quae loquuti sunt
Propheta,

4 Id est, Dementes & fœcundes: vt
suprà, II. 40.

26 Nonne hac futurum erat ut sus-
tineret Christus, et ut ingrederetur in
gloriam suam?

27 Et incipiebat à Musche & ab o-
mnibus Prophetis, et interpretabatur
eis de seipso ex omnibus Scripturis.

Et

Euangelium

Καὶ ἤπισαν εἰς τὴν κέλευσιν οὗ ἐπο- 28
ρεύοντο· καὶ αὐτὸς προσηγορεύειτο πορ-
φωτέρῳ πορεύεσθαι.

Καὶ προσεβιάσαντο αὐτὸν, λέγοντες, 29
Μείνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἑσπέραν
ἔστι, καὶ κέκλικεν ἡ ἡμέρα. Καὶ εἰσῆλθε
τὸ μένον σὺν αὐτοῖς.

Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι 30
αὐτὸν μετ' αὐτῶν, λαβὼν τὸν ἄρτον
ἐλόγησε, ἔκλασας ἐπέδιδου αὐτοῖς.

Αὐτῶν δὲ διανοήθησαν οἱ ὀφθαλμοί, 31
καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἀ-
φαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.

Καὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους, Οὐχὶ ἡ 32
καρδία ἡμῶν κακομήνη ἦν ἐν ἡμῖν, ὡς
ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ ὡς διέλωσι-
γμὸν ἡμῖν τὰς γραφάς;

Καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, ὑπέ- 33
στρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ εὗρον σὺν-
δροισμένους τοὺς ἐνδεκα καὶ τοὺς σὺν
αὐτοῖς.

Λέγοντας, Ὅτι ἡγέρθη ὁ Κύριος ὡς 34
πρὸς, καὶ ὤφθη Σίμωνι.

Καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ, 35
καὶ ὡς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ
ἄρτου.

Ταῦτα ὅτι αὐτῶν λαλοῦντων, αὐτὸς 36
ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ λέγει
αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν.

Προσθέντες δὲ καὶ ἐμβροβοὶ ἡρώ- 37
δωσι ἐδόκω πνεῦμα θεωρεῖν.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τίπεταραζμένοι 38
ἐστέ, ἔτι διαπύδαλοισι ἀναβάνοισιν
ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

Ἰδετε ταῖς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας 39
με· ὅτι αὐτὸς ἐγὼ εἰμι. Ἡ λαφύσατέ με
καὶ ἴδετε· ὅτι πνεῦμα σὰρκα καὶ ὀστά
ἐκ ἔχῃ, καὶ θῶς ἐμε θεωρεῖτε ἔχοντα.

Καὶ τὸ εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς 40
χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.

Appropinquarent autem vico
in quem proficiscebantur: & ipse
fingeat se longius ire.

Sed ipsi adegerunt eum, dicētes,
Mane nobiscum: quoniam adue-
sperscit, & inclinavit dies. Ingres-
sus est igitur ut maneret cum eis.

Et factum est quum accubuiisset
cum eis, sumpto pane benedixit,
& fractum dedit eis.

Adaperiti sunt autem oculi eorū,
& agnouerunt eum: sed ipse abla-
tus est ex eorum conspectu.

Tum inter se dixerunt, Nonne
cor nostrum ardebat in nobis dum
loqueretur nobis in via, & quum
adaperiret nobis Scripturas?

Et surgentes eo ipso momēto, re-
uerfi sunt in Hierusalem, & inue-
nerunt congregatos undecim, &
eos qui cum ipsis erant:

Dicentes, Surrexit Dominus ve-
rè, & conspectus est Simoni.

Tum ipsi exposuerunt quæ gesta
erant in via, & ut fuerat agnitus
ab ipsis in fractione panis.

¶ Hæc autem ipsis loquentibus,
stetit ipse Iesus in medio eorum,
& dixit eis, Pax vobis.

*Se se verè resurrexi-
sse, & quidem eodē
illo quod assumpse-
rat corpore, demon-
strat ipse Dominus
ex certis & neces-
sariis signis.*

Territi verò illi & expauesfacti
putabant se spiritum conspicerē.

Tum dixit eis, Quid turbati estis,
& quare disceptationes subeunt
corda vestra?

Videte manus meas & pedes
meos: nā ego ipse sum. contrectate
me, & videte: nam spiritus carnem
& ossa non habet, prout me con-
spicitis habere.

Et quum hæc dixisset, ostendit
eis manus ac pedes.

En

Adhuc

Marc. 16. 14.
iohan. 20. 19.

וקרבו הוו לקריתא הי דאזלין
הוו לה והו מסכר הוא להון דאין
דלדוכא רחיקא אזל הוא :
באלצוהי ואמרין לה פוש לותן
מטול דיוכא השא רכין לה למחשד
ועל דיקוא לותהון :
והוא דכד אסתמד עמהון נסב
לחמא וברך וקצא ויהב להון :
ומחדא אתפתחי עיניהון ו
ואשתודעוהי והו אשתקל לה מנהון :
ואמרין הוו חד לחד לא הו
לבן יקיד הוא בגון כד ממלל עמן
באורחא ומפשק לן כתבא :
וקמו בהכשתא והפכו לאורשלים
ואשפחו לחד עסר דבנישין ולאילין
דעמהון :
כד אמרין דשריראית קם מר
ואתחזי לשמעון :
ואף הנון אשתעיו אילין דהוי
באורחא ואיכנא אתידע להון כד
קצא לחמא :
וכד הלן ממללין הוו ישוע קם
בנותהון ואמר להון שלמא עמכון
אנא אנא לא תדחלון :
והנון אתרחבו והוו בדחלתא
סברין הוו גיר דרוחא חזין :
אמר להון ישוע מנא מתתזיעין
אנתון ומנא סלקן מחשבתא ער
לבבתכון :
חו אידי ורגלי דאנא אנא גושונכי
זרעו דלרוחא בסרא ונרמא ליר
לה איך דחזין אנתון דאית לי :
וכד הלן אמר חזי אנן אידוהי
ורגלוהי :

28 Et appropinquabat pago illi ad quem proficiscebantur: Et ipse faciebat eos putare quod quasi ad locum longinquum proficisceretur.
29 Et coegerunt eum, ac dixerunt ei, Quiesce apud nos, quia dies nunc inclinat se ut tenebrescat. Et ingressus est ut maneret cum eis.
30 Factumque est ut quum accuberet cum eis, acceperit panem, et benedixit ac fregerit, dederitque eis.
31 Et illico aperti sunt oculi eorum, et agnoverunt eum: et ipse sublatus est ab eis.
32 Et dicebat unus ad alterum, Nonne cor nostrum accersum erat in medio nostri quum loqueretur nobiscum in via, et interpretaretur nobis Scripturas?
33 Et surrexerunt eadem hora, et reuersi sunt in Vrischelem, ac inuenerunt duodecim congregatos, et eos qui cum eis erant:
34 Dicentes, Verè surrexit Dominus noster, et conspectus est Schemeun.
35 Et ipsi quoque narrarunt ea quae facta fuerant in via, et quomodo agnitus fuisset ipsis quum frangeret panem.
36 Et quum hac loquerentur, Ieschua stetit inter eos, et dixit eis, Pax vobiscum: Ego sum, ne timeatis.
37 Et illi conturbati sunt et fuerunt in metu: putabant enim quod spiritum viderent.
38 Dixit eis Ieschua, Quid cōtremisistis vos, et cur ascendunt cogitationes vestrae super cor vestrum?
39 Videte manus meas et pedes meos: nam ego sum. Palpate me et agnoscite: nam spiritui caro et ossa non sunt, sicut videtis quod sunt mihi.
40 Et quum hac dixisset, ostendit eis manus suas et pedes suos.

Tt.i.

5 Hæc addita leguntur in Syro codice: in Græco non sunt.

6 Id est, Metu perculsi sunt. Vide supra in eodem cap.

Euangelium

Επὶ δὲ ἀπιστοιῶτων αὐτῶν ἄπο τῆς 41
χαρᾶς, ἃ θαυμαζόντων, εἶπεν αὐτοῖς,
Ἐχετε π βρώσιμον ἐνθάδε;

Οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπλοῦ 42
μέρος, καὶ ἄπο μελισσίου κηρέου.

Καὶ λαβὼν, ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαθον. 43

Εἶπε δὲ αὐτοῖς, Οὗτοι οἱ λόγοι οἱ 44
ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἐπὶ ὧν σιῶ ὑμῖν,
ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμ-
μένα ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως, καὶ πρὸς Φη-
ταίς, καὶ ψαλμοῖς, καὶ ἐμῶ.

Τότε διηλοῖξεν αὐτῶν τὸν νῆα 45
συνιέναι τὰς γραφάς.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτι οὕτω γέγρα- 46
πται, καὶ οὕτως ἔδει παθεῖν τὸ Χρι-
στὸν, καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ
ἡμέρᾳ.

Καὶ κηρυχθῆναι ἐν τῷ ὀνόματι 47
αὐτοῦ μετανοοῦσαν καὶ ἀφεσιν ἁμαρτιῶν
εἰς πάντα τὰ ἔθνη, ἀρχάμενον ἀπὸ Ιε-
ρουσαλήμ.

ὑμεῖς δὲ ἐστε μάρτυρες τούτων. 48

Iohan. 15. 26
act. 1. 4

Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸ ἐπαγγελ- 49
λίαν τὸ παρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς. ὑμεῖς δὲ
καθίστατε ἐν τῇ πόλει Ιερουσαλήμ ἕως
οὗ ἐνδύσητε διώαμιν ἐξ ὑψους.

Εξήγαγε δὲ αὐτοῖς ἐξ ἑως εἰς Βη- 50
θανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ,
εὐλόγησεν αὐτοῖς.

Marc. 10. 19
act. 1. 9

Καὶ ἐρχέτο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν 51
αὐτοῖς, διέστη ἀπ' αὐτῶν, ἃ ἀνεφέρετο
εἰς τὸ οὐρανόν.

Καὶ αὐτοὶ προσκυνοῦσάντες αὐτὸν 52
ὑπέστρεψαν εἰς Ιερουσαλήμ μετὰ χα-
ρᾶς μεγάλης.

Καὶ ἦσαν διαπαντός ἐν τῷ ἱερῷ, 53
ἀννοῶντες καὶ εὐλογοῦντες τὸ Θεόν.
Ἀμήν.

Ad huc autem ipsis non creden-
tib' præ gaudio, & miratibus, dixit
eis, Habetis hic esculētū aliquid?

Tum ipsi dederūt ei partē piscis
assi, & aliquid ex fauo apiario.

Quæ ille accepit, & in eorum cō
spectu comedit.

Dixitq; eis, Hi sūt sermones quos
loquutus sum vobis quū adhuc ef-
sem vobiscū, oportere impleri o-
mnia quæ scripta sūt in Lege Mo-
sis, & Prophetis, & Psalmis de me.

Tunc aperuit eorū mentem, vt
intelligerent Scripturas:

Et dixit eis, Ita scriptum est, &
ita oportuit Christum pati, & re-
surgere à mortuis tertio die.

Et prædicari in eius nomine re-
surrectionem ac remissionem pec-
catorum apud omnes Gentes, in-
cipiendo ab Hierusalem.

Vos autem estis horum testes.

¶ Et ecce, ego mittam promissum
Patris mei super vos: vos autē ma-
nete in vrbe Hierusalem vsquequo
induamini virtute ex alto.

Eduxit autem eos foras Betha-
niam vsque: & sublatiis manibus
suis, benedixit eis.

Christus ascendit in
celum, corpore a di-
scipulis absens, spiri-
tu in corda ipsorum re-
plens.

¶ Et factum est dum ipse bene-
diceret eis, disiectus ab eis sur-
sum ferebatur in cælum.

Ipsi autē adorato eo reuersi sunt
in Hierusalem cum gaudio ma-
gno.

Erantque semper in templo, lau-
dantes & benedicentes Deum.

Euangelii

Τὸ κτλ

אמן^a וכד עד-מא להשא לא מהימנין
 בחר^b הוון מן חדותהון ומתמהין הוון אמר
 כד^c להון אית לכוון מדם תנן למאכל :
 ד^d הנון דין יחבו לה מנתא מן נונא
 חלק^e דטווא ומן כבדיתא דדבשא :
 טווא רל צל^f ונסב אכל לעניהון :
 מל^g ואמר להון חלין אנן מלא
 דמללרת עמכון כד לותכון הוית
 דול^h הוא דישתלם כל מדם
 יתמלאⁱ דכתיב בנמוסא דמושא ובגביא
 נמוסא רל^j ובמזמורא עלי :
 תורה מלשון^k הידין פתח רעניהון למסתכלו
 יון^l כתבא :
 למסתכלו^m ואמר להון דהכנא כתיב והכנא
 רל להכיןⁿ ודק דיחש משיחא ודיקום מן בית
 משרש סכל^o מיתא לתלתא יומין :
 ודיתכרז פשמה תיבותא לשובקנא
 מ שרה^p דחטהא בכלהון עממא ושוריא
 יהוא מן אורישלם :
 ואנתון אנן סהרא דחלין :
 מולכנא^q ואנא אשר עליכון מולכנא
 טעמו^r דאבי אנתון דין קוון באורישלם
 ההבטחה^s מדינתא עד מא דתלבשון חילא
 ופתחון^t מן רומא :
 השפטים^u ואפק אנון עד מא לבית עניא
 קוון כמו^v וארים אידוהי וכרך אנון :
 המתיין^w והוא דכד מברך להון אתפרש
 רום^x מנהון וסלק לשמיא :
 נפץ^y הנון דין סגדו לה והפכו לאורישלם
 רום^z בחרותא רבתא :
 חר^{aa} ובכל זמן איתיהון הוון בחיכלא
 זמן כמו זמן^{ab} כד משבחין ומברכין לאלהא אמין :

41 Quumque haecenus non crederent
 pra gaudio suo, et attoniti essent, di-
 xit eis, Estne vobis aliquid hic ad
 comedendum?
 42 Illi autem dederunt ei partem ex
 pisce assato, et ex fauo mellis.
 43 Et accipiens comedit ante oculos
 eorum.
 44 Et dixit eis, Hi sunt sermones quos
 loquutus sum vobiscum quum apud
 vos essem, quod oportebat ut comple-
 retur quicquid scriptum est in Lege
 Musche, et in Prophetis et in Psa-
 lmis, de me.
 45 Tum aperuit mentem eorum ad
 intelligendum Scripturas:
 46 Et dixit eis, Ita scriptum est, et ita
 iustus fuit ut pateretur Christus, et
 ut resurgeret a mortuis tertio die.
 47 Et ut predicaretur in nomine eius
 conversio in remissione peccatorum, in
 nationibus: et principium fieret ab
 Vrischelem.
 48 Et vos estis testes horum.
 49 Et ego mittam super vos promissu
 Patris mei. vos autem manete in Vri-
 schelem urbe, donec induatis virtute
 ex alto.
 50 Et eduxit eos usque ad Beth- Aniah:
 et sustulit manus suas, et benedixit
 eis.
 51 Et factum est ut quum benedice-
 ret eis, separaretur ab eis, et ascende-
 ret ad calum.
 52 Ipsi autem adorauerunt eum, et
 reuersi sunt in Vrischelem cum gau-
 dio magno.
 53 Et in omni tempore erant in templo glo-
 rificantes et benedicentes Deum. Amen.

7 Vel, Cōuenit.
 8 Ad verbum,
 Ab inter mortuos:
 ut aliquoties ali-
 notatum.

שלם אונגליון קדישא
 דלוקוס מסכרנא :

Finitum est Euāgelium sanctum
 Lucae Evangelistae.

Tt. y.

ΕΝ ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ
ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸ Θεόν,
καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος.
Οὕτως ἦν ἐν ἀρχῇ
πρὸς τὸν Θεόν.

Coloss. 1.16

Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς
αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν.

Εν αὐτῇ ζωῇ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ
φῶς τῶν ἀνθρώπων.

Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ
ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.

Matth. 3.1

marc. 1.28

luc. 3.2

Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος
παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννης·

Οὕτως ἦλθεν εἰς μὲν τὴν ἡμετέραν, ἵνα
μὲν μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες
πιστεύωσι δι' αὐτόν.

Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα
μὲν μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.

Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτί-
ζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
κόσμον.

Heb. 11.4

Εν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι'
αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ
ᾔγνω.

Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν
οὐ παρέλαβον.

Οσοὶ δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν
αὐτοῖς ἰσχύοντα τέκνα Θεοῦ γενέ-
σθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα
αὐτοῦ.

Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θε-
λήματος σαρκὸς, οὐδὲ ἐκ θελήμα-
τος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγενή-
θησαν.

IN principio erat Sermo
ille, & Sermo ille erat a-
pud Deum, eratque ille
Sermo, Deus.

Filius Dei coeterna-
lis & coessentialis
Patri.

Hic Sermo erat in principio apud
Deum.

¶ Omnia per hunc sermonem facta
sunt, & absque eo factum est nihil
quod factum sit.

Manifestat Filius
Dei eternam illam
suam deitatem, ex
omnium rerum condi-
torem tum creatio-
nem, tum conservatio-
nem, in primis autem
ex praeclaris illis do-
tribus rationis & in-
telligentiae quibus ho-
minem praeter ceteris
animalibus orna-
vit.

In ipso vita erat, & vita erat
Lux illa hominum.

Et Lux ista in tenebris lucet, sed
tenebrae eam non comprehenderunt.

Lux quidem ho-
minum versa est in
tenebras, sed ita ut
satis superfluo splen-
dore quod eos reddat
inextinguibiles.

¶ Fuit quidam missus a Deo, cui
nomen Iohannes:

Is venit ad dandum testimoniū,
id est ut testaretur de Luce, ut om-
nes per eum crederent.

Alia est manife-
statio Filii Dei lon-
ge plenior, ad cuius
considerationem ho-
mines sepe sunt ex-
citati sunt Iohannis
veluti apparitoris
vocem.

Non erat ille Lux illa, sed missus
fuit ut testaretur de illa Luce.

Hic erat Lux illa vera quae illu-
minat omnem hominem venientem
in mundum.

Filius Dei qui
videret sese in suis
operibus ab homini-
bus quavis intelligen-
tia luce praeditis (qua
omnes eos donavit)
non agnosceret, ipse cor-
poris oculis se con-
spiciendum praebuit
populo suo: sed ne sic
quidem ab eo est ag-
nitus, imò ne admi-
ssus quidem.

In mundo erat, & mundus per
eum factus est: sed mundus eum
non agnouit.

Ad suos venit, & sui eum non ac-
ceperunt.

Quotquot autem eum accepe-
runt, dedit eis hanc dignitatem ut
filii Dei fierent, nempe iis qui cre-
dunt in nomen eius:

Filius a suis plerisque
exclusus, a paucis
quibusdam agnitus,
eos visua regeneratione
communem filiationis
dignitatem ad-
fuit.

Qui non ex sanguine, neque ex
libidine carnis, neque ex libidine
viri, sed ex Deo geniti sunt.

Et

Καὶ

אונגליון קדישא כרוויתא
דיוחנן דמלל ואכרו
יונאית באפסוס :

Euāgelium sanctum

predicationis Iuchannan quod
protulit ac predicauit
Gracè in Epheſo.

Cap. I.

קפלאון א

אית

מל

רישית איתוהי הוּא
מלתא והו מלתא
איתוהי הוּא לור
אלהא ואלהא איתוהי

N principio erat sermo,
et ipse sermo erat apud
Deum, et Deus erat ipse
sermo.

הות הו מלתא :

הנא איתוהי הוּא ברישית לות

אלהא :

כ

כל באידה הוּא וכלעדוהי אף

ד מרס רל

כלמה :

חיה

לא חדא הות מדס דהוּא :

בה חיה הוּא וחיה איתיהון

נוהרא דבני נשא :

והו נוהרא בחשוכא מנהר

אדרך כמו

השיגמן דרך :

וחשוכא לא אדרכה :

שדר

הוּא בר נשא דאשתדר מן

אלהא שמה יוחנן :

הנא אתא לסהדותא דיסחד על

חאסן

די

נוהרא דכל נש יחיסמן באידה :

לא הו הוּא נוהרא אלא דיסחד

על נוהרא :

אשרדא רל

נאסן :

איתוהי הוּא ניר נוהרא שררא

אתא

דמנהר לכל נש דאתא לעלמא :

מ יי

בעלמא הוּא ועלמא באידה הוּא

ועלמא לא ידעה :

לדילה אתא ודילה לא קבלוהי :

אילין דין דקבלוהי יתב לחון

שולטנא דבניא דאלהא יהוון לאילין

דמהימנין בשמה :

חאסן

לו כמו לא :

רס

צכא

אילין דלו מן דמא ולא מן צבינא

דבסרא ולא מן צבינא דגברא אלא

ילד

מן אלהא אתילדו :

2 *Hic erat in principio apud Deum.*

3 *Omnia per manum eius facta sunt, et sine eo ne una quidem [res] fuit, quæ facta fuit.*

4 *In eo vita erat, et vita erat Lux filiorum hominis.*

5 *Et ipsa Lux in tenebris lucet, et tenebrae non comprehenderunt eam.*

6 *Fuit filius hominis qui missus est à Deo, cuius nomen Iuchannan.*

7 *Hic venit in testimonium ut testaretur de Luce, ut unusquisque crederet per manum eius.*

8 *Non ille erat Lux, sed ut testaretur de Luce.*

9 *Erat enim [sermo] Lux vera quæ illuminat omnem hominem qui venit in mundum.*

10 *In mundo erat, et mundus per manum eius factus est, et mundus non nouit eum.*

11 *Ad suos venit, et sui non receperunt eum.*

12 *Iis autem qui acceperunt eum dedit potestatem ut filii Dei fierent, iis qui credunt in nomen eius.*

13 *Qui non sunt ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo geniti sunt.*

Tt. ii.

1 Ad verb. Omnis homo. Hebraismus.

2 Id est, Eius opera & ministerio. Hebraismus.

Euangelium

Matth. 1. 16
Luc 2. 7
Matth. 17. 2
2. pet. 1. 17

Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκή- 14
νωσεν ἐν ἡμῖν (καὶ ἐθεασάμεθα πλὴν
δοξάν αὐτοῦ, δοξάν ὡς μονογενεῖς πα-
τρὸς) πλήρης χάριτος καὶ ἀ-
ληθείας.

Ἰωάννης μάρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, ὅτι καὶ 15
ἤκουσε, λέγων, Οὗτος ὃν εἶπον, Ο
ἐπίσω μου ἐρχόμενος, ἐμπροσθέν μου
ἔρχομαι· ὅτι περὶ τοῦ μου ἔγωγε.

Coloss. 1. 19
& 2. 9

Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡ 16
μεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ
χάριτος.

Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ 17
χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
ἐγένετο.

1. Iohan. 4. 12
1. tim. 6. 16

Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁμο- 18
νογενὴς υἱὸς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πα-
τρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

Καὶ αὕτη ὅτι ἡ μάρτυρία ἡ Ἰωάν 19
νου, ὅτι ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱερο-
σολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας, ἵνα ἐρωτή-
σωσιν αὐτόν, Σὺ τίς εἶ;

Καὶ ἀμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρνήσατο· 20
καὶ ἀμολόγησεν, Ὅτι οὐκ εἰμι ἐγὼ ὁ
Χριστός.

Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, Τί οὖν; Ἡλίας 21
εἶ σύ; Καὶ λέγει, Οὐκ εἰμί. Ὁ περὶ φη-
της εἶ σύ; Καὶ ἀπεκρίθη, Οὐ.

Εἶπον οὖν αὐτῷ, Τίς εἶ; ἵνα ἀποκρι- 22
σιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· πῶς
λέγεις περὶ σεαυτοῦ;

Esa. 40. 3
matth. 3. 3
Luc. 3. 4

Εφη, Εγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρή 23
μῳ, Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν Κυρίου· καὶ ὡς
εἶπεν Ἡσαΐας ὁ περὶ φητης.

Καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι, ἦσαν ἐκ τῶν 24
Φαρισαίων.

Καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, καὶ εἶπον 25
αὐτῷ, Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ
ὁ Χριστός, οὔτε Ἡλίας, οὔτε ὁ περ-
φήτης;

Απεκρίθη

¶ Et sermo ille caro factus est: &
commoratus est inter nos, (& spe-
ctauimus gloriam eius, gloriam
inquā vt vnigeniti egressi à Patre)
plenus gratiæ ac veritatis.

Filius ille, Deus æ-
ternus, assumpsit ho-
minis naturam, & ut
idem & vnus sit De-
us & homo, quod o-
culatis testibus con-
stitit, inter quos ver-
satus, certis argumē-
tis & tanque naturā
demonstrauit.

Iohānes testatus est de eo, & cla-
mauit, dicens, Hic est de quo dice-
bam, Is qui ponē me venit, præla-
t' est mihi: quia præstātor me est.

Iohannes fides excel-
lentia Christi testis.

¶ Et ex plenitudine ipsius omnes
accepimus, & gratiam pro gra-
tia.

Christus, & verimus
fons omniū bonorū,
sed qui tum demum
plene exundauit quā
se se respiciendo ex-
hibuit.

Nam Lex per Moysen data est,
gratia & veritas per Christum
exitit.

¶ Deum nemo vidit vnquam: vni-
genitus ille Filius qui est in sinu
Patris, ille nobis exposuit.

Ex vno Christo ma-
nat vera Dei cogni-
tio.

Et hoc est testimonium Iohānis
quando miserunt Iudæi ab Hiero-
solymis sacerdotes & Leuitas vt
interrogarent eum, Tu quis es?

Iohannes nec est Mes-
sias, nec aliorum Pra-
phetarum similis: sed
Messias iam præsen-
tis apparuit.

Et confessus est, neque negauit:
confessus est inquam se non esse
Christum illum.

Tunc interrogauerunt eū, Quid
ergo es? Tūc es Elias? Ipse verò
dixit, Non sum. Et illi, Es-tu Pro-
pheta ille? Qui respondit, Non.

Dixerunt ergo ei, Quis es? vt re-
sponsum demus iis qui miserunt
nos: quid dicis de teipso?

Ait, Ego sum vox clamantis in
deserto, ¶ Complānate viam Domi-
ni, prout dixit Esaias Propheta.

Porro qui missi fuerant, erāt ex
Pharisæis:

Christus autem bapti-
smi, nō Iohannes: ac
proinde eius effica-
cia non in Iohanne
ministro sed in Chris-
to Domino posita est
tota.

Et interrogauerunt eum, ac di-
xerunt ei, Cur ergo baptizas, si tu
non es Christus, neque Elias, neq;
Propheta ille?

Respon

^a ומלתא בסרא חוה ^b ואנן בן
^c וחזין שובחה איד דחידא דמן אבא
^d דמלא טיבותא וקושתא :
 יוחנן סהר עלוהי וקעא ואמר
 הנו הו דאמרת דבתרי אתא והוא
 לה קדמי מטול דקדמי הו מני :
 ומן מליותה חנן כלן גסבן ו
 וטיבותא חלף טיבותא :
 מטול ^h דגמוסא ביד מושא
 אתיהב ^k שררא דין וטיבותא ביד
 ישוע משיחא הות :
 אלהא לא חזא אנש ⁱ מן מתום
 יחידא אלהא הו דאיתוהי ^m בעובא
 דאבוהי הו ⁿ אשתעי :
 והדר ^o הי סהדותא דיוחנן
 בר שדרו לותה יהודיא מן אורשלם
 כהנא ולווא דישאלוניהי אנת מן
 אנת :
 ואודי ולא כפר ואודי ^p דלו אבא
 אבא משיחא :
 ושאלוהי טוב מנא ^q הכיל אליא
 אנת ואמר לא איתי נביא אנת
 ואמר לא :
 ואמרו לה ומנו אנת דנתר
 פתגמא לאילין דשדרון מנא אמר
 אנת על נפשך :
 אמר אבא קלא דקרא במדברא
 ראשוו אורחה דמריא איכנא
 דאמר אשעיא נביא :
 חנון דין דאשתדרו מן פרישא
 הוו :
 ושאלוהי ואמרו לה מנא ^u הכיל
 מעמד אנת אן אנת לא איתך
 משיחא ולא אליא ולא נביא :

14 Et sermo caro factus est: et habi-
 tavit inter nos, (et vidimus gloriam
 eius, gloria quasi unigeniti qui [ve-
 nit] à Patre) qui plenus est gratia et
 veritatis.
 15 Iohannan testatus est de eo, et cla-
 mauit, et dixit, Hic ipse est quem di-
 xi, Qui post me venit, et fuit ante me:
 quia prior est quam ego.
 16 Et de plenitudine eius nos omnes
 accepimus, et gratiam pro gratia.
 17 Propterea quod Lex per manum
 Musche data est: veritas autem et
 gratia per manum Ieschua Christi
 facta est.
 18 Deum non vidit homo unquam:
 unigenitus Dei, is qui est in sinu Pa-
 tris sui, ipse enarrauit.
 19 Et hoc est testimonium Iohannan
 quum misissent ad eum Iudaei ex
 Urischelem sacerdotes et Leui-
 tas, ut interrogarent eum, Tu
 quis es?
 20 Et confessus est, et non negavit:
 et confessus est, nempe, Non sum ego
 Christus.
 21 Et interrogauerunt eum rursum,
 Quid igitur? Iliah es? Et dixit, Nō
 sum. Propheta es? Et dixit, Non.
 22 Et dixerunt ei, Et quidnam es? ut
 demus responsum iis qui miserunt nos:
 quid dicis de te ipso?
 23 Ait, Vox ego clamantis in deserto,
 Sternite viam Domini, sicut dixit
 Ischaaiah Propheta.
 24 Illi autem qui missi fuerant, ex
 Phariseis erant:
 25 Et interrogauerunt, et dixerunt
 ei, Quid ergo baptizas tu, si tu non
 es Christus, neque Iliah, neque Pro-
 pheta?

3 Verbum Sy-
 riacum est pani,
 quod à nomine
 גנונה significante
 thalamum, dedu-
 ctum est: ut possit
 exponi, Et thala-
 mum habuimus inter
 nos.

Euangelium

Απεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης, λέγων, 26
Εγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι, μέσος δὲ ὑμῶν
ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς ἐκ οἴδατε.

Matth. 3. 11
marc. 1. 7
luc. 3. 16
act. 1. 5, & 11. 16
& 19. 4

Αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, 27
ὃς ἐμπροσθέν μου γέγονεν. οὐ ἐγὼ ἐκ
εἰμι ἄξιος ἵνα λύσω αὐτὸν ἵνα ἱμαῖά
τῆς ὑποδήματός.

Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο πρὸς 28
ἐκεῖν τῆς Ἰορδάνου, ὅπου ὁ Ἰωάννης
βαπτίζων.

Τῇ ἐπαύριον βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν 29
Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέ-
γει, Ἰδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἵρων τὴν
ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

Οὗτός ἐστιν περὶ οὗ ἐγὼ εἶπον, Ὁπί- 30
σω μου ἔρχεται ἄνθρωπος ὃς ἐμπροσθέν μου
γέγονεν ὅτι ὑπερὸς μου ὁ ὢν.

Καὶ ἔκ ἐκεῖθεν ἦλθεν αὐτόν· ἄλλ' ἵνα Φα- 31
νερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, δια τὸ ἦλθον ἐγὼ
ἐν τῷ ὕδατι βαπτίζων.

Matth. 3. 16
marc. 1. 10
luc. 3. 22

Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης, λέγων, 32
Ὁ περὶ ἡμᾶς καὶ πνεῦμα καταβαῖνον
ὡσεὶ περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἐμε-
νεν ἐπ' αὐτόν.

Καὶ ἐκ ἐκεῖθεν ἦλθεν αὐτόν· ἄλλ' ὁ πέμψας 33
με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκ εἰνός μοι εἶ-
πεν, Εφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα κατα-
βαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν
ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

Καὶ ἐώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα, 34
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰσῆκε ὁ Ἰω- 35
άννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο.

Καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περὶ πα- 36
ρῶν, λέγει, Ἰδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἤκουσαν αὐτοῦ οἱ δύο μαθη- 37
ταὶ λαλοῦντες, καὶ ἠκολούθησαν τῷ
Ἰησοῦ.

ΣΤΡΑΦΕΙΣ

Respondit eis Iohannes, dicens,
Ego baptizo aqua, sed in medio ve-
strum stat quem vos nescitis.

¶ Hic ille est qui ponē me venit,
qui praelatus est mihi, cuius solea-
rum ego non sum dignus ut solua
corrigiam.

Hæc in Bethabara facta sunt
trans Iordanem, ubi Iohannes ba-
ptizabat.

Postero die videt Iohānes Iesum
venientem ad se, & ait, Ecce agnus
ille Dei qui tollit peccatum mun-
di.

Hic est de quo dicebā, Ponē me
venit vir qui praelatus est mihi:
quia præstantior me est.

Et ego non noueram eum: sed ut
manifestus fiat Israël, propterea
veni ego baptizans aqua.

Tum, inquam, testatus est Iohā-
nes, dicens, ¶ Conspexi Spiritum
descendentem quasi columbam de
cælo, qui etiam mansit super eum:

Et ego non nouerā eum: sed qui
misit me ut baptizarem aqua, ille
mihi dixerat, Super quem videris
Spiritum descendentem, ac manen-
tem super eū, hic est qui baptizat
Spiritu sancto.

Ego igitur vidi, & testor hunc
esse Filium illum Dei.

Postero die iterū stabat Iohānes,
& ex discipulis eius duo:

Et intuitus Iesum ambulāntem,
dixit, Ecce agnus ille Dei.

Audierunt autem eum duo illi
discipuli loquentē, & sequuti sunt
Iesum.

Con-

In Christo est corpus
& veritas omnium
Legalium sacrificio-
rum, ad expiandum
mundum.

Christus visibilis Spi-
ritus sancti descensu,
ipsa Patris voce, Io-
hannis denique testi-
moni o, Filius Dei ita
probat.

Iohannes nō sibi sed
Christo discipulos col-
legit.

36 Christus nō est ina-
ne spestrum, sed ut
mediator noster, nobis
sequendus proponitur.

37 In hac prima disci-
pulorum collectione, o-
stenditur saluti mi-
nisterio esse a Deo, nos
ad Filium suum (et
uocem ministerio) vo-
cantes: quem discipuli
nobis occurrentem
audire, & domū
que persequi nos o-
portet, ut ab eo eru-
amur, alius discipulum
num prebeamus.

עֲנָא יוֹחָנָן וְאָמַר לְהוֹן אֲנָא מַעֲמַד
אֲנָא בְּמִיָּא בִּינְתְּכוֹן דִּין קֵאִם הוּא
דְּאֲנִתוֹן לֹא יָדְעִין אֲנִתוֹן לֵה :

הָנוּ הוּא דְּבִתְרִי אֲתָא וְהוּא לֵה
קִדְמִי הוּא דְּאֲנָא לֹא שׁוּא אֲנִי
דְּאֲשֵׁרָא עֲרָקָא דְּמַסְנֹוּהִי :

הָלִין בְּבִית עֲנִיָּא הוּי בְּעִבְרָא
דִּיּוֹרְדָנָן אִיכְנָא דְּמַעֲמַד הוּא
יוֹחָנָן :

וְלִיּוֹמָא דְּבִתְרָה חוּא יוֹחָנָן לִישׁוּעַ
דְּאֲתָא לִוְתָּהּ וְאָמַר הֵאָּ אֲמַרָּה
דְּאֵלֵּהָא הוּא דְּשִׁקְלָא חֲסִיתָהּ דְּעֵלְמָא :

הָנוּ הוּא דְּאֲנָא אֲמַרְתָּ עֲלוֹהִי דְּבִתְרִי
אֲתָא גְּבִרָא וְהוּא לֵה קִדְמִי מַטּוֹל
דְּקִדְמִי הוּא מְנִי :

וְאֲנָא לֹא יָדַע הוּיָת לֵה אֵלֵּי
דִּיתִידַע לִיסְרִיִּל מַטּוֹל הֵנָּה אֲתִית
אֲנָא דְּבְּמִיָּא אֲעֵמַד :

וְאֲסַחֵד יוֹחָנָן וְאָמַר דְּחִוּיָת לְרוּחָא
דְּנַחְתָּא מִן שְׁמִיָּא אִיךְ יוֹנָא וְקוּיָת
עֲלוֹהִי :

וְאֲנָא לֹא יָדַע הוּיָת לֵה אֵלֵּא מִן
דְּשִׁדְרָנִי דְּאֲעֵמַד בְּמִיָּא הוּא אֲמַר לִי
דְּאִינָא דְּחִוּא אֲנִת דְּנַחְתָּא רוּחָא

וּמְקוּיָא עֲלוֹהִי הָנוּ מַעֲמַד בְּרוּחָא
דְּקוּדְשָׁא :

וְאֲנָא חִוּיָת וְאֲסַחֵד דְּהָנוּ בְּרָה
דְּאֵלֵּהָא :

וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא קֵאִם הוּא יוֹחָנָן
וְתִרִין מִן תְּלִמִידוֹהִי :

וְחָר בִּישׁוּעַ בְּד מַהֲלָךְ וְאָמַר הֵאָּ
אֲמַרָּה דְּאֵלֵּהָא :

וְשָׁמְעוּ תְּרִיחוֹן תְּלִמִידוֹהִי בְּד אֲמַר
וְאִילוּ לְהוֹן בְּתֵרָה דִּישׁוּעַ
וְאֲתַפְנִי

26 Respondit Iuchannan, & dixit eis,
Ego baptizo vos aquis: inter vos
autem stat is quem vos nescitis.

27 Ipse est qui post me venit, et fuit
ante me, cuius non sum dignus ut sol-
uam corrigias calceamentorum.

28 Hæc in Beth- Aniah facta sunt in
transitu Iurdanan ubi baptizabat
Iuchannan.

29 Et die postero vidit Iuchannan
Ieschua qui veniebat ad se, & ait,
Ecce agnus Dei, ille qui tollit pecca-
tum mundi.

30 Ipse est de quo ego dixi quod post
me venit vir, et fuit ante me: quia
prior est quam ego.

31 Et ego non noueram eum, sed ut
innotesceret Israhel, propter hoc veni
ego ut aquis baptizarem.

32 Et testatus est Iuchannan, & dixit,
Vidi Spiritum descendantem de celo
tanquam columbam, et mansit super
eum.

33 Et ego non noueram eum, sed is qui
misit me ut baptizarem aqua, ipse
dixit mihi, Ille super quẽ vides quod
descendit Spiritus, & manet, ipse ba-
ptizat Spiritu sancto.

34 Et ego vidi, et testatus sum quod
hic est Filius Dei.

35 Et die alio stabat Iuchannan, &
duo ex discipulis eius.

36 Et intuitus est Ieschua ambulantẽ,
ac dixit, Ecce agnus Dei.

37 Et audiuerunt ambodiscipuli eius
quum [hoc] diceret, & abierunt post
Ieschua.

4 Ad verb. Qui
erat post eum. Sy-
ra phrasis.

5 Id est, Sequenti
sunt. Hebraismus.

Euangelium

Σταφείς δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἔειπεν αὐτοῖς, 38
ἄκολουθετέ με, λέγει αὐτοῖς,

Τί ζητεῖτε; Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, Ραββί 39
(ὃ λέγεται, ἑρμηνεύεται, Διδάσκαλε) ποῦ μένεις;

Λέγει αὐτοῖς, Ἐρχεσθε καὶ ἴδετε. Ἡλ- 40
θον καὶ εἶδον ποῦ μένεις· καὶ ὅτι αὐτῷ
ἐμείναντες ἡμέρας ἐμείνω. Ἄρα δὲ
ὡς δεκάτη.

Ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος 41
Πέτρου, εἰς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων
παρὰ Ἰωάννου, καὶ ἀκολουθοῦντων αὐτῷ.

Εὗρεσκε ὁ αὐτὸς τὸν ἀδελφόν 42
τὸν ἴδιον Σίμωνα, καὶ λέγει αὐτῷ, Εὗ-
ρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃς ἐστὶ μετερμη-
νυδόμενος ὁ Χριστός.

Καὶ ἦγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. 43
Εμβλέψας δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπε, Σὺ
εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωνᾶ· σὺ κληθήσῃ Κη-
φᾶς, ὃ ἑρμηνεύεται Πέτρος.

Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἔξελ- 44
θεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἔεισε Φί-
λιππον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθετέ μοι.

Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαιδα, 45
ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.

Εὗρεσκε Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ, 46
καὶ λέγει αὐτῷ, Οὐκ ἔγραψε Μωσὴς ἐν
τῷ νόμῳ καὶ ὁ προφήτης, Διήκα-
μεν, Ἰησοῦς υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ
Ναζαρέθ.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ, Ἐκ Να 47
ζαρέθ δύναται πᾶσα δυνάμις εἶναι; Λέγει
αὐτῷ Φίλιππος, Ἐρχεσθὶ καὶ ἴδε.

Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναήλ ἐρχόμε- 48
νον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν, Ἰδε
ἀληθῶς Ἰσραηλῆτης ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.

Λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ, Πόθεν με 49
γινώσκεις; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν
αὐτῷ, Πρὸ τῆς σε Φίλιππον φωνῆσαι,
ὄντα ὑπὸ τῷ συκῇ εἶδον σε.

Ἀπεκρίθη

Conuersus verò Iesus, & conspi-
catus eos sequentes se, dicit eis,

Quid queritis? Illi verò dixerunt
ei, Rabbi (quod dicitur, si interpre-
teris, Magister) vbi moraris?

Dicit eis, Venite & videte. Ve-
nerunt videruntq; vbi moraretur:
& apud eum manserunt die illo.
hora enim erat quasi decima.

Erat Andreas frater Simonis Pe-
tri, vnus ex duobus qui audierant
illa ex Iohāne, & sequuti fuerāt eū:

Inuenit hic prior fratrem suum
Simonem, & dixit ei, Inuenimus
Messiam, quod est, si interpreteris,
Christus.

Et adduxit eum ad Iesum. Intui-
tus autem eum Iesus dixit, Tu es
Simon filius Iona: || tu vocaberis
Cephas, quod declaratur Petra.

Postero die voluit Iesus abire in
Galilæam: inuenit autem Philip-
pum, & dixit ei, Sequere me.

Erat verò Philippus ex Bethsai-
da, ciuitate Andreæ & Petri.

Inuenit Philippus Nathanael, 46
& dicit ei, Inuenimus illum de quo
scripsit || Moses in Lege, & || Pro-
phetæ, nempe Iesum filium Ioseph
illum Nazarenum.

Tū dixit ei Nathanael, A Naza-
reth potest aliquid boni esse? Dicit
ei Philippus, Veni & vide.

Vidit Iesus Nathanaelem veniē-
tem ad se, & dixit de eo, Ecce verè
Israelita in quo dolus non est.

Dicit ei Nathanael, Vnde me no-
sti? Respondit Iesus, & dixit ei, Prius
quam te Philippus vocaret, quum
esses sub ficu, videbam te.

Respondit

Matth. 16. 18

Genes. 49. 10
deut. 18. 18
Esa. 4. 2, & 40.
10, & 45. 8
jerem. 23. 5.
& 33. 14
ezech. 34. 23
& 37. 24
dan 9. 24

Bonus indoctorum
etiam conatus adeo
probat Dominus ut
eos etiam efficiat
doctorum magistros

Cauenda in primis
falsa preiudiciaque
nobis accessum ad
Christum praecludit

Simplex integral
veros Israelitas as-
tus discernit.

Miraculorum finis est
nobis Christus omni-
pote & simul vnicū
salutis nostrae autorem
proponere, per fidem
amplectendum.

^a וַאֲתַפְּנִי יֵשׁוּעַ וְחָזָא אֲנֹן דְּאֵתִין ^b בְּתֵרָה וְאָמַר לְהוֹן :
^c מִנָּא בְּעֵין אֲנִתּוֹן אֲמַרִּין לֵה רַבִּן ^d אֵיכָא הוּא אֲנִת :
^e אֲמַר לְהוֹן דְּתוֹ וְתַחֲזֹון הַנּוֹן דִּין ^f אֲתוֹ וְחָזוּ אֵיכָא דְהוּא וְלֹתָהּ הוּא ^g יוֹמָא הוּא וְאִית הוּא אֵיךְ שַׁעַ עֶסֶר :
^h חַד דִּין מִן הַנּוֹן דְּשַׁמְעוּ מִן יוֹחָנָן ⁱ וְאִזְלוּ בְּתֵרָה דִּישׁוּעַ אֵיתוּהִי הוּא ^j אֲנִדְרָאוֹס אַחוּהִי דְשַׁמְעוֹן :
^k הֵנָּה חָזָא לֹקְדֵם לְשַׁמְעוֹן אַחוּהִי ^l וְאָמַר לֵה אֲשַׁבְּחִנִּיהִי לְמִשְׁיחָא :
^m וְאֵיתִיהָ לֹת יֵשׁוּעַ וְחָר בֵּה יֵשׁוּעַ ⁿ וְאָמַר אֲנִת הוּא שַׁמְעוֹן בֶּרֶה דִּיוֹנָגָא ^o אֲנִת תְּתַקְרָא כָּאֶפָא :
^p וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא צָבָא יֵשׁוּעַ לְמַפֵּק ^q לְגַלִּילָא וְאֲשַׁבַּח לְפִילִיפּוֹס וְאָמַר ^r לֵה תָא בְּתֵרִי :
^s הוּא דִּין פִּילִיפּוֹס אֵיתוּהִי הוּא מִן ^t בֵּית-צִידָא מִן מְדִינַתָּה דְאֲנִדְרָאוֹס ^u וְדְשַׁמְעוֹן ^v וּפִילִיפּוֹס אֲשַׁבַּח לְנַתְנִיאֵל וְאָמַר ^w לֵה הוּא דְכַתְּבַּ עֲלוּהִי מוֹשֶׁה בְּנִמּוֹסָא ^x וּבְנִבְיָא אֲשַׁבְּחִנִּיהִי דִישׁוּעַ הוּא בֶר ^y יוֹסֵף דִּמֵּן נֶצֶרֶת :
^z אֲמַר לֵה נַתְנִיאֵל מִן נֶצֶרֶת מְשַׁבַּח ^{aa} מֶרֶם דְּטַב יְהוּא אֲמַר לֵה פִילִיפּוֹס ^{ab} תָּא וְתַחֲזָא :
^{ac} וְחִזְיָהּ יֵשׁוּעַ לְנַתְנִיאֵל כִּד אֲתָא ^{ad} לֹתָהּ וְאָמַר עֲלוּהִי הָא שְׂרִירָאִירָא ^{ae} בֶר יִסְרָיִל דְּנִכְלָא לִית בֵּה :
^{af} אֲמַר לֵה נַתְנִיאֵל מִן אֵימְכָא יָדַע ^{ag} אֲנִת לִי אֲמַר לֵה יֵשׁוּעַ עַד לֹא יִקְרִיךְ ^{ah} פִּילִיפּוֹס בֶר תַּחֲתִיתָא תָּתָא אֲנִת חֲזִיתִךְ :
^{ai} עֲנָא

38 *Et conuersus est Ieschua, et uidit eos venientes post se, & dixit eis,*
 39 *Quid queritis vos? Dicunt ei, Domine noster, ubi manes tu?*
 40 *Dixit eis, Venite, & videbitis. Illi autem venerunt, & viderunt ubi maneret: & apud eum manserunt die illo: eratque fere hora decima.*
 41 *Vnus autem ex illis qui audierat à Iuchanan, et abierat post Ieschua, erat Andreas frater Schemeun.*
 42 *Hic vidit prius Schemeun fratrē suum, et dixit ei, Inuenimus Mes-siam.*
 43 *Et adduxerunt eum ad Ieschua. Et intuitus est eum Ieschua, ac dixit, Tu es Schemeun filius Ianna, tu vocaberis Cipa.*
 44 *Et die alio voluit Ieschua exire in Galilaam, et inuenit Philippum, ac dixit ei, Veni post me.*
 45 *Ipsē autem Philippus erat ex Beth-Tzaidah, exciuitate Andrea & Schemeun.*
 46 *Et Philippus inuenit Nethanail, & dixit ei, Eum de quo scribit Musche in Lege et in Prophetis, inuenimus, qui est Ieschua filius Iau-seph qui est ex Natzerath.*
 47 *Dixit ei Nathanail, A Natzerath potest aliquid quod bonū sit, esse? Dixit ei Philippus, Veni, & videbis.*
 48 *Et vidit Ieschua Nathanail quū veniret ad se, et dixit de eo, Ecce vere filius Isfraiel in quo dolus non est.*
 49 *Dixit ei Nathanail, Vnde nosti tu me? Dixit ei Ieschua, Quum nondum vocasset te Philippus, quando sub ficu eras, vidi te.*

Respondit

6 Ad verbum, Vbi tu es Hebr.

7 Ad verb. Vbi esset. Hebraismus.

8 Ad verb. Fuerunt. Hebraismus.

9 Id est, Sequere me. Hebraismus.

Euangelium

Απεκρίθη Ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐ- 50
τῷ, Ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ
βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.

Απεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Οὐ 51
εἶπὼν σοι, Εἶδόν σε ὑποκάτω τοῦ συκῆς,
πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψα.

Καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀμὲν ἀμὲν λέγω 52
ὑμῖν, Ἀπ' ἄρπ' ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀ-
νεῳγμένον, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀ-
ναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Κεφάλαιον β'

ΚΑΙ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένε- 1
το ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας· καὶ
ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ.

Εκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ 2
αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.

Καὶ ὑπερήσαντος οἴνου, λέγει ἡ μήτηρ 3
τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτὸν, Οἶνον ἔκ' ἔχεις.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, 4
γυνὴ; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.

Λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, 5
Ὅ, π' ἂν λέγῃ ὑμῖν, ποιήσατε.

Ἦσαν δὲ ἐκεῖ ὑδρίαι λίθιναι ἐξ 6
κεϊμήλων καὶ καθαραισμὸν τῷ Ἰου-
δαίων, χωρεσάσαι ἀνα μετρητάς δύο ἢ
τρεις.

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Γεμίσατε τὰς 7
ὑδρίας ὕδατος. Καὶ ἐγένισαν αὐτὰς
ἕως ἄνω.

Καὶ λέγει αὐτοῖς, Αντλήσατε νῦν, 8
καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτεκνίνῳ. Καὶ
ᾤκισαν.

Ὡς δὲ ἐγένεσθαι ὁ ἀρχιτεκνίνος 9
τὸ ὕδωρ οἶνον γεγενημένον, (ἔκ' ἠδὲ πο-
θεν βεβαίον· οἱ δὲ διακόνοι ἠδῆσαν οἱ ᾤκισ-
σάντες τὸ ὕδωρ) φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ
ἀρχιτεκνίνος,

Καὶ

Respondit Nathanael, & dixit
ei, Rabbi, tu es ille Filius Dei, tu es
ille Rex Israel.

Respondit Iesus, & dixit ei, Quia
dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis?
maiora his videbis.

Præterea dixit ei, Amen amē di-
co vobis, Deinceps videbitis cælū
apertum, & angelos Dei ascenden-
tes ac descēdentes super Filium ho-
minis.

Cap. II.

Porro die tertio nuptiæ factæ
sunt in Cana oppido Galilææ:
eratque mater Iesu illic.

*Christus, in publico
cath, insigni miracu-
lo declarans sibi in
ipsam etiam rerum
naturam imperium
esse ad corpora homi-
num pascenda omni-
um animos ad spiri-
tualium & salvificā
suam virtutē cognos-
cendam invitat.*

Vocatus est autem etiam Iesus
ac discipuli eius ad nuptias:

Et quum defecisset vinum, mater
Iesu dixit ei, Vinum non habent.

Dicit ei Iesus, Quid mihi tecum,
mulier? nondum venit hora mea.

*Christus satis super-
que per se de nostra
salute sollicitus, inter-
nuntius non eget.*

Dicit ei mater ministris, Quod-
cunque dixerit vobis, facite.

Erant autem ibi lapideæ hydriæ
sex positæ secundum purificatio-
nem Iudæorum, capientes singulæ
amphoras binas aut ternas:

Dicit eis Iesus, Implete has hy-
drias aqua. Impleverunt eas igitur
usque ad summum.

Tunc dicit eis, Haurite nunc, &
offerte architriclino. Obtulerunt
igitur.

Vt autē gustavit architriclinus
aquam illam quæ facta fuerat vi-
num, (nesciebat autem unde esset:
sed ministri sciebant, qui hauserāt
aquam) vocat sponsum architricli-
nus,

Et

עֲנָא נְתַנְיָאִיל וְאָמַר לָהּ רַבִּי אַנְתָּ
הוּ בָרָה דְּאַלְהָא אַנְתָּ הוּ מַלְכָּה
דִּי־יִשְׂרָאֵל :

50 *Respondit Nathanail, et dixit ei,
Domine mi, Tu es Filius Dei, Tu es
rex Israel.*

ro De hoc loquē
dimodo, qui sapiē
time in nouo Te-
stamēto recurrit,
quid sciam dicā.
Vox Syra נְתַנְיָאִיל, si-
cut Hebraea נְתַנְיָאִיל
verbo נָתַן deriuat
tur, quod confirmā
di ac stabiliendi si-
gnificationem ha-
bet: unde eius de-
riuada, firmitatis
& stabilitati si-
gnificatione con-
tinent. Nā נְתַנְיָאִיל
fides dicitur a fir-
mitate sua, quod
non sit fluxa & e-
uanida res, sed cō-
stans & immuta-
bilis: ita quoque
נְתַנְיָאִיל Firmū ac sta-
bile significat evel
illud Isaiā: probat
cap. 22. vbi dicit
se intursum ser-
uū suū Eliazim
instar clauis in lo-
co נְתַנְיָאִיל, hoc est fir-
mo: & in versu vl-
timo eadem vox
repetitur. Dicitur
quoque נְתַנְיָאִיל veri-
tatem significās,
a firmitate signifi-
cationem suā ac-
cepit, quod nihil
sit firmius verita-
te. Sic נְתַנְיָאִיל quod in
fine gratiarū actio-
num, precationū
promissionū &c.
adeo frequenter
legitur, nihil aliud
denotat quā pro-
missiones: certas
esse, & certa fide
amplecti, precātes
constanti fide ex-
pectare quā petūt
& ita in reliquis.
Inde quoque Syri
aduerbiū suū
נְתַנְיָאִיל id est Se-
riō, Sedulo, Con-
stanter, traxerunt.
Et vocē נְתַנְיָאִיל, qua
sepe utitur Chri-
stus nunc simpli-
ci, nūc geminata,
ad eorum, quā di-
cit, maiorem asse-
uerationem quā
perinde significat
ac si diceret, Certē
siue Constantē di-
co vobis: & ubi ge-
minatur idē ad-
uerbiū, intelligen-
dum est, sed insu-
perlatiuo, quasi di-
catur, Certissimē,
siue Constantissi-
mē dico vobis.
Vocem enim in-
geminationem Hebræis, Chaldæis & Syris superlatiuum supplet.
Duo duo. Hebraismus. Quadrantal autē posui potius quā amphoras, aut
non quod diuersa sint capacitatis, sed quia expressius Syram vocem רַבְעִין
studui, quæ ab אַרְבַּע, ut quadrantal a quatuor deriuatur: continētque quadrantal
octauam partem cadi, siue modii.
Vu.i.

אָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ עַל דְּאָמַרְתָּ לִּי
דְּחַוִּיתִיךְ תַּחֲתִי תַתָּא בְּמַחֲמֵן אַנְתָּ
דְּרִירְכֵן מִן הַלִּין תַּחֲוֹא :

51 *Dixit ei Ieschua, Quia dixi tibi
quod vidi te sub ficu, credis: maiora
his videbis.*

אָמַר לָהּ אֲמִין אֲמִין אָמַר אָנָּה לְכוּ
דְּמִן חֲשָׁא תַחֲוֹן שְׂמִיָּא דְּפִתְיָחִין
וּמִלְּאֲכוּהִי דְּאַלְהָא כֹּד סְלָקִין וְנִתְחִין
לֹות בָּרָה דְּאֲנִשָּׁא :

52 *Dixit ei, 1º Ammin ammin dico
vobis, quod ab hoc tempore videbitis
calos apertos, et Angelos Dei ascen-
dentes et descendentes ad Filium ho-
minis.*

Cap. II.

קְפֻלָּאֵן ב
וְלִיּוֹמָא דְּתַלְתָּא הוּת מְשִׁתּוּתָא
בְּקִטְנָא מְדִינַתָּא דְּגִלְיָלָא וְאִמָּה
דִּי־יֵשׁוּעַ תַּמֵּן הוּת :

1 *ET die tertio factum est conuiuiū
in Cane ciuitate Galilee. Et ma-
ter Ieschua erat ibi.*

וְאִף הוּ יֵשׁוּעַ וְתַלְמִידוּהִי אֶתְקַרִי
לָהּ לְמִשְׁתּוּתָא :

2 *Et etiam Ieschua et discipuli eius
vocatus fuit ad illud conuiuium.*

וְחֶסֶר הוּא חֲמָרָא וְאָמַרְגָּ לָהּ
אִמָּה לִי־יֵשׁוּעַ חֲמָרָא לִית לְהוֹן :

3 *Et deficiebat vinū, & dixit ei ma-
ter Ieschua, Vinum non est eis.*

אָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ מָא לִי וְלָכוּ אַנְתָּתָא
לֹא עַד-כִּיל אַתָּת שְׁעָתִי :

4 *Dixit illi Ieschua, Quid mihi et ti-
bi mulier? nondum venit hora mea.*

אָמַרָא אִמָּה לְמִשְׁמִשְׁנָא מִדָּם
דְּאָמַר לְכוּן עֲבֵדוּ :

5 *Dixit mater eius ministris, Id
quod dixerit vobis, facite.*

אֵית הוּי דִּין תַּמֵּן אָנְגָּא דְּכַאפָּא
שֵׁת סִימִין לְתַדְכִּיתָא דִּיהוּדִיָּא
דְּאַחֲדִין תְּרִין תְּרִין רַבְעִין אֵו תַלְתָּא :

6 *Erant autē ibi hydrice lapidee sex
positæ ad purificationem Iudeorum,
quæ continebant 1 bina quadranta-
lia aut terna.*

אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ מָלוּ אֲנִין מִיָּא
לְאֲנָגָּא וּמָלוּ אֲנִין עַד-מָא לְעַל :

7 *Dixit eis Ieschua, Implete aqua has
hydrice. Et impleuerūt eas usque ad
summum.*

אָמַר לְהוֹן זִלְוְעוּ מְכִיל וְאִיתוּ
לְרִישׁ סֻמְכָא וְאִיתוּ :

8 *Dixit eis, Haurite deinceps, & addu-
cite ad architriclinū: et adduxerūt.*

וְכַד טַעַם הוּ רִישׁ סֻמְכָא מִיָּא הָנוּן
דְּהוּ חֲמָרָא וְלֹא יָדַע הוּא מִן אִימָכָא
הוּא מִשְׁמִשְׁנָא דִּין יָדַעִין הוּ דְּהָנוּן

9 *Et quum gustasset ipse architricli-
nus aquas quæ factæ fuerāt vinum
& ignoraret unde esset, (ministri ve-
rò sciebant qui ipsi impleuerāt aquis)
vocauit architriclinus sponsū.*

מָלוּ אֲנִין לְמִיָּא קֶרָא רִישׁ סֻמְכָא
לְחֻתָּנָא :

geminationem Hebræis, Chaldæis & Syris superlatiuum supplet.
Duo duo. Hebraismus. Quadrantal autē posui potius quā amphoras, aut
non quod diuersa sint capacitatis, sed quia expressius Syram vocem רַבְעִין
studui, quæ ab אַרְבַּע, ut quadrantal a quatuor deriuatur: continētque quadrantal
octauam partem cadi, siue modii.

a תַתָּא רַל
b חֲמָנָה
c רִירְכֵן כְּמו
d רִירְכֵן רַל
e רִירְכֵן
f רִירְכֵן
g רִירְכֵן
h רִירְכֵן
i רִירְכֵן
j רִירְכֵן
k רִירְכֵן
l רִירְכֵן
m רִירְכֵן
n רִירְכֵן
o רִירְכֵן
p רִירְכֵן
q רִירְכֵן
r רִירְכֵן
s רִירְכֵן
t רִירְכֵן
u רִירְכֵן
v רִירְכֵן
w רִירְכֵן
x רִירְכֵן
y רִירְכֵן
z רִירְכֵן

f עַד כִּיל שְׁעָתִי
g עַד כִּיל שְׁעָתִי
h עַד כִּיל שְׁעָתִי
i עַד כִּיל שְׁעָתִי
j עַד כִּיל שְׁעָתִי
k עַד כִּיל שְׁעָתִי
l עַד כִּיל שְׁעָתִי
m עַד כִּיל שְׁעָתִי
n עַד כִּיל שְׁעָתִי
o עַד כִּיל שְׁעָתִי
p עַד כִּיל שְׁעָתִי
q עַד כִּיל שְׁעָתִי
r עַד כִּיל שְׁעָתִי
s עַד כִּיל שְׁעָתִי
t עַד כִּיל שְׁעָתִי
u עַד כִּיל שְׁעָתִי
v עַד כִּיל שְׁעָתִי
w עַד כִּיל שְׁעָתִי
x עַד כִּיל שְׁעָתִי
y עַד כִּיל שְׁעָתִי
z עַד כִּיל שְׁעָתִי

h דְּכַאפָּא טַעַם
i שֵׁת סִימִין
j לְתַדְכִּיתָא
k דִּיהוּדִיָּא
l דְּאַחֲדִין
m תְּרִין
n תְּרִין
o רַבְעִין
p אֵו
q תַלְתָּא
r אֵו
s תַלְתָּא
t אֵו
u תַלְתָּא
v אֵו
w תַלְתָּא
x אֵו
y תַלְתָּא
z אֵו

n זִלְוְעוּ
o מְכִיל
p וְאִיתוּ
q רִישׁ סֻמְכָא
r וְאִיתוּ
s רִישׁ סֻמְכָא
t וְאִיתוּ
u רִישׁ סֻמְכָא
v וְאִיתוּ
w רִישׁ סֻמְכָא
x וְאִיתוּ
y רִישׁ סֻמְכָא
z וְאִיתוּ

q מָלוּ

וְאָמַר

Euangelium

Καὶ λέγει αὐτῷ, Πᾶς ἄνθρωπος 10
ὡρεῖ τὸν ῥὸν καλὸν οἶνον πίνει, ὃ ὅταν
μεθύσῃ, τότε τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρη-
κας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

Ταύτῃ ἐποίησε πλὴν ὁρχήν τ' ση- 11
μείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας,
ὃ ἐφανερώσε τ' δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἔπι-
στευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Μετὰ ἔτι κατέβη εἰς Καπερναῦν, 12
αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ
αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· καὶ ἐκεῖ ἐ-
μειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

Καὶ ἔτις ἐν τῷ πάχῃ τῇ Ἰερουσαλὴμ, 13
ὃ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς.

Καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλου- 14
τας βόας καὶ πρόβατα καὶ περὶ τὰς
καὶ τὸν κερμαστὰς καὶ τὸν κέρμα, καὶ τὰς
τραπέζας ἀνέστρεψε.

Καὶ ποιήσας φραγέλιον ἐν χοί- 15
νίων, πάντα ἔξβαλεν ἐκ τῆς ἱερᾶς,
καὶ τὰς τράπεζας καὶ τὸν κέρμα καὶ τὰς
κολλυβιστῶν ἔθηκε τὸ κέρμα, καὶ τὰς
τραπέζας ἀνέστρεψε.

Καὶ τοῖς τὰς περὶ τὰς πωλῶσιν εἰ- 16
πεν, Ἀράγε ταῦτα ἐντεύθεν· μή ποιεῖτε
τὸ οἶκόν τῆς πατρὸς μου, οἶκόν ἐμπορίου.

Εμνήσθησαν δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι 17
ἔγραμμένον ἔστιν, Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου
σου κατέφαγέ με.

Απεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ 18
εἶπον αὐτῷ, Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν ὅτι
ταῦτα ποιεῖς;

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, 19
Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡ-
μέραις ἐγερῶ αὐτόν.

Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Τεσσαρά- 20
κοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ἀνοικοδομήθη ὁ ναὸς
ὁτοῦτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶς
αὐτόν;

Εκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ 21
σώματος αὐτοῦ.

Et dicit ei, Omnes primo loco
bonum vinum apponunt, & quum
convivia sitim expleuerint, tunc id
quod deterius est: tu seruasti bonū
vinum vsque adhuc.

Hoc initium signorum fecit Ie-
sus in Cana oppido Galilææ, & ma-
nifestam fecit gloriā suam: & cre-
diderunt in eum discipuli ei us.

Postea descendit Capernaū, ipse
& mater, & fratres & discipuli
eius: manseruntque illic non mul-
tos dies.

Nam propè erat pascha Iudæorū.
Ascendit igitur Iesus Ierosolymā.

Et inuenit in templo venditores
bouum & ouium & columbarum,
& numularios sedentes:

Factoque flagello è funiculis, o-
mnes eiecit è templo, & oues &
boues: & argentariorum numulos
effudit, mensasque subuertit:

Et columbarum venditoribus
dixit, Tollite hinc ista: ne facite do-
mū Patris mei, domum mercatus.

Recordati sunt autem eius disci-
puli, scriptum esse, Zelus domus
tuæ deuorauit me.

Responderunt ergo Iudæi, & di-
xerunt ei, Quod signum ostendis
nobis, vt ista facias?

Respondit Iesus, & dixit eis,
Destruite templum hoc, & tribus
diebus erigam illud.

Dixerunt ergo Iudæi, Quadra-
ginta & sex annis ædificatum est
templum istud, & tu tribus diebus
illud eriges?

At ille loquebatur de tēplo cor-
poris sui.

Christum sub Lege fa-
ctus pro nobis, Legi
pascha satisfaci.

Christus repurganda
Ecclesie destinatus,
maximo cum zelo
sunt sacerdotale &
propheticum suum
munus.

In eos qui ordinari
vocationi, qua ipsi
turpissime abutuntur,
Deum sic alligat vt
extraordinariam, cu-
ius virtutis (quam ipsi
frustra extingunt) vo-
lunt) Deus è celo te-
stimonium reddit,
non nisi externis &
corporalibus miracu-
lis obfignatam ad-
mittant.

Οτι

Quum

ואמר לה כל-נש לוקדם חמרא

10 Et dixit ei, Omnis homo prius vinum bonum adducit, et postquā inebriati sunt, tunc id quod est tenue: tu verò seruasti vinum bonum usque nunc.

טבא^א מיתא ומא^ב דאריו^ג הדין אינא^ד דבציר אנת דין נטרתי^ה לחמרא^ו טבא עד מא להשא :

11 Hoc est signum primum quod fecit Ieshua in Catne Galilee, et manifestauit gloriam suam: et crediderunt in eum discipuli eius.

הדא הי אתא קדמיתא דעכד^א ישוע בקטנא דגלילא ואודע שובחה^ב וחימנו בה תלמידו^ג :

12 Post hoc descendit in Cepharnachū ipse et mater eius, et frater eius et discipuli eius. Et illic fuerunt paucis diebus.

בתר הדא נחת לכפר-נחוס^א הו ואמה ואחוהי ותלמידו^ב ותמן הו קליל יומתא :

13 Et prope erat Petscha Iudeorum, ac ascendit in Vrischelem.

וקריב הוא פצחא דיהודיא וסלק^א לאורשלם ישוע :

14 Et inuenit eos qui vendebant boves et oues et columbas, et numularios sedentes.

ואשכח להנון דזבנין תורא^א וערבא ויונא^ב ולמערפנא דיתבין^ג ועכד לה פרגלא^ד מן חבלא^ה ולכלהון^ו אפק מן היכלא^ז ולערבא^ח ולתורא^ט ולמערפנא^י ואשד^{יא} עורפנהון^{יב} ופתוריהון הפך :

15 Et fecit sibi flagellum e funiculis, et omnes eiecit e templo, et oues et boves, et numularios: et effudit numulos eorum, et mensas eorum euertit.

ולהנון דמזבנין יונא אמר שקולו^א חלין^ב מכא ולא תעכדונה לביתה^ג דאבי בית תאנורתא :

16 Et illis qui vendebant columbas dixit, Tollite ista hinc, et ne feceritis domum Patris mei domum negotiationis.

ואתדכרו תלמידו^א דכתיב ד"דטננה דביתך אכלני :

17 Et recordati sunt discipuli eius quod scriptum esset, Zelus domus tue comedit me.

עכו^א דין יהודיא ואמרו לה מנא אתא^ב מחווא אנת לן דחלין עכד^ג אנת :

18 Responderunt autem Iudei, ac dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis qui ista facis?

ענא^א ישוע ואמר להון סתורו^ב היכלא הנא ולתלתא יומין אנא^ג מקים אנא לה :

19 Respondit Ieshua, et dixit eis, Destruite templum hoc, et in tribus diebus ego erigam illud.

אמרין לה יהודיא לארבעין ושת^א שנין אתבני היכלא הנא ואנת^ב לתלתא יומין מקים אנת לה :

20 Dicunt ei Iudei, Quadraginta et sex annis constructum fuit templum istud, et tu tribus diebus erecturus es illud?

הו דין אמר הוא על היכלא^א דפגרה :

21 Ille autem dicebat de templo corporis sui.

Vu.ij.

Euangelium

Οτε οὖν ἤγερθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθη- 22
σαν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ ὅτι ἔλεγε αὐ-
τοῖς· καὶ ἑπίστευσαν τῇ γραφῇ, καὶ τῷ
λόγῳ ᾧ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

Ὡς δὲ ἦν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ 23
πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἑπίστευσαν
εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτῷ τὰ
σημεῖα ἃ ἐποίει.

Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἑπίστευεν ἐ- 24
αὐτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν
πάντας·

Καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα πρὸς 25
τυρήσῃ τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐ-
γίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

Κεφάλαιον Γ

ἮΝ δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, 1
Νικόδημος ὄνομα αὐτοῦ, ἄρχων
τῶν Ἰουδαίων·

Οὗτος ἦλθε πρὸς τὸν Ἰησοῦν νύ- 2
κτός, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ραββί, οἶδα μὲν
ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος·
οὐδεὶς γὰρ ταῦτα τὰ σημεῖα δύναται
ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ὁ Θεὸς μετ'
αὐτοῦ.

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, 3
Ἀμὲν ἀμὲν λέγω σοι, ἐὰν μὴ πρὸς γρυ-
νηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὸ βα-
σιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Νικόδημος, Πῶς 4
δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρον
ῶν; μὴ δύναται εἰς τὸ κοιλίαν τῆς
μητρὸς αὐτοῦ δευτέρον εἰσελθεῖν, καὶ γε-
νηθῆναι;

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν ἀμὲν λέ- 5
γω σοι, ἐὰν μὴ πρὸς γρυνηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ
Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς, 6
σάρξ ἐστίν· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ
Πνεύματος, πνεῦμα ἐστίν.

Quū ergo surrexisset à mortuis,
recordati sunt discipuli eius quòd
hoc dixisset eis: & crediderūt Scri-
pturæ, & sermoni quē Iesus dixe-
rat.

Quum autē esset Hierosolymis
in pascha die festo, multi credide-
runt in nomen eius, conspicientes
signa quæ edebat.

Ipsē autem Iesus non credebat
eis semetipsum, eo quòd nosset om-
nes:

Nec opus esset ut quisquam ei
testaretur de homine: ipse enim
sciebat quid esset in homine.

Cap. III.

ERat autē quidam ex Phariseis
cui nomen erat Nicodemo, ex
primoribus Iudæorum:

Hic venit ad Iesum nocte, & di-
xit ei, Rabbi, scimus te à Deo ve-
nisse magistrum: nemo enim po-
test hæc signa edere quæ tu edis,
nisi Deus sit cum eo.

Respondit Iesus & dixit ei, Amē
amen, dico tibi, nisi quis fuerit ge-
nitus denuo, non potest videre re-
gnum Dei.

Dixit ei Nicodemus, Quomodo
potest homo gigni qui sit senex?
num potest in vterum matris suæ
secundò introire, ac gigni?

Respōdit Iesus, Amen amen di-
co tibi, nisi quis fuerit genitus ex
aqua & Spiritu, non potest introi-
re in regnum Dei.

Quod genitum est ex carne, cā-
ro est: & quod genitum est ex Spi-
ritu, spiritus est.

Non satis tuta fides
eorum qui miracu-
lis nituntur.

Christus scrutator cor-
dium, ac proinde Ver-
rus Deus.

Nulli interdum do-
ctoribus indoctiores,
sed ab uno Christo tū
doctis tum indoctis
perendunt sapientia

Initiū Christianismi
positum est in eo ut
sciamus nos nō tan-
tum aliquatenus ef-
se corruptos, sed peni-
tus in peccato mor-
tuos: & necesse sit na-
turā nostram, quod
ad qualitates attu-
net, rursus ex deo
regro creari: quod
quidem nulla alia
virtute effici potest
quàm divina illa à
qua fuimus initiō cō-
diti.

Mh

Ne

כִּד קִסְדִּין מִן בֵּית מִיתָא אֲתִדְכְּרוּ^א
תְּלִמִידוֹהִי דְהָדָא אָמַר הוּא וְהִימְנוּ^ב
לְכַתְכָּא וְלִמְלָתָא דְאָמַר יֵשׁוּעַ^ג
כִּד אִיתְּוֵהִי הוּא יֵשׁוּעַ בְּאוּרְשָׁלַם^ד

22 Quum verò surrexisset à mortuis²
recordati sūt discipuli eius quòd hoc
dixisset: Et crediderūt Scripturæ, Et
sermoni quem dixerat Ieschua.

² Ad verb. De
inter mortuos vt
Gal. D'entre les morts.

כִּד אִיתְּוֵהִי הוּא יֵשׁוּעַ בְּאוּרְשָׁלַם^א
בְּפִצְחָא כְּעִדְעֵדָא סְגִיָּאָא הִימְנוּ^ב
בֵּיהּ דִּחְזוּ אֲתוּתָא דְעֵבֶד^ג
הוּ דִּין יֵשׁוּעַ לֹא מְהִימֵן הוּא לְהוֹן^ד
נְפִשָׁה מְטוּל דְּהוּ יָדָא הוּא לְכָל נֶשׁ:^ה

23 Quum esset Ieschua in Vrischelem
in petſcha in feſto, multi crediderūt
in eum, qui videbant ſigna qua fa-
ceret.

וְלֹא סְגִיָּאָא הוּא דְאֲנֶשׁ יִסְתֵּר לֵהּ^א
עַל כָּל בְּרִי נֶשׁ הוּ גִיר יָדַע הוּא מִנָּא^ב
אִיתְּבֵר נֶשָׁא^ג
קְפִלְאוֹן ג

24 Ipse autem Ieschua non credebat
eis ſeipſum: quia ipse nouerat omne
hominem.

25 Neque opus habebat vt quiſquā
teſtaretur ei de ullo filio hominis: ipſe
enim ſciebat qd eſſet in filio hominis.

אִיתְּבֵר נֶשָׁא^א
קְפִלְאוֹן ג

Cap. III.

אִיתְּבֵר נֶשָׁא^א
קְפִלְאוֹן ג
אִיתְּבֵר נֶשָׁא^א
קְפִלְאוֹן ג
אִיתְּבֵר נֶשָׁא^א
קְפִלְאוֹן ג

1 ERat autem ibi quidam ex Phari-
ſeis cuius nomen erat Nicadi-
mus, princeps Iudæorum:

הָנָא אָתָּא לִוְת יֵשׁוּעַ כָּלְלִיא וְאָמַר^א
לְהִרְבִּי יִדְעִינָן דְּמֵן אֱלֹהָא אֲשֶׁתִּדְרֵת^ב
מִלְפָּנָא לֹא גִיר אָנֶשׁ מְשַׁכַּח הִלִּין^ג
אֲתוּתָא לְמַעְבֵּד דְּאֲנֵת עֵבֶד אָנֵת^ד
אֱלֹא מֵן דְּאֱלֹהָא עֵמָּה^ה

2 Hic venit ad Ieschua nocte, et
dixit ei, Domine mi, nouimus quòd
à Deo miſſus fuiſti præceptor. Nemo
enim poteſt hac ſigna facere qua tu
facis, niſi is cum quo eſt Deus.

עָנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לֵה אָמִין אָמִין^א
אָמַר אָנָּא לָךְ דָּאן אָנֶשׁ לֹא מְתִילֵד^ב
מִן דְּרִישׁ לֹא מְשַׁכַּח דִּיחֻזָּא מַלְכוּתָהּ^ג
דְּאֱלֹהָא^ד

3 Reſpōdit Ieschua, et dixit ei, Am-
min ammin dico tibi, quòd ſiquis non
ſit natus denuo, non poteſt videre re-
gnum Dei:

אָמַר לְהִנְקִדִּימוֹס אִיכְנָא מְשַׁכַּח^א
דִּיתִילֵד גְּבֵרָא סָבָא דְלִמָּא מְשַׁכַּח^ב
תּוֹב לְכִרְסָא דְאִמָּה דִּדְתִּרְתִּין וְכִנָּן^ג
לְמַעַל וִיתִילֵד^ד

4 Dixit ei Nicadimus, Quomodo
poteſt homo naſci ſenex? Nunquid
poteſt iterum in ventrem matris ſuæ
ſecunda vice ingredi, Et naſci?

עָנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לֵה אָמִין אָמִין^א
אָמַר אָנָּא לָךְ דָּאן אָנֶשׁ לֹא מְתִילֵד^ב
מִן מִיא וְרוּחָא לֹא מְשַׁכַּח דִּיעוּר^ג
לְמַלְכוּתָא דְּאֱלֹהָא^ד

5 Reſpondit Ieschua, Et dixit ei, Am-
min ammin dico tibi, quòd ſiquis non
naſcatur ex aqua et Spiritu, non po-
teſt ingredi in regnum Dei.

מִדָּם דִּילִיד מִן בְּסָרָא בְּסָרָא הוּ^א
וּמִדָּם דִּילִיד מִן רוּחָא רוּחָא הוּ^ב
לֹא

6 Quod natum eſt ex carne, caro eſt,
Et quod natum eſt ex Spiritu, ſpiritus
eſt.

Euangelium

Μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι, Δεῖ ὑ- 7
μας γνησιώτατον εἶναι.

Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ· καὶ 8
τίω φωνῇ αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ
οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπά-
γει· οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ
Πνεύματος.

Ἀπεκρίθη Νικόδημος ὅτι εἶπεν αὐ- 9
τῷ, Πῶς δύναται ταῦτα γινέσθαι;

Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, 10
Σὺ εἰ ὁ διδάσκαλος τῆς Ἰσραὴλ, καὶ
ταῦτα οὐ γινώσκεις;

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω σοι, ὅτι οὐκ οἶδα- 11
μεν λαλοῦμεν, καὶ ὁ ἐωράκαμεν μερ
τοῦ οὐρανοῦ· ὅτι πᾶς μερτυρεῖται ἡμῶν οὐ
λαμβάνετε.

Εἰ τὰ ἐπὶ γῆς εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πι- 12
σεύετε, πῶς ἐὰν εἰπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια,
πιστεύετε;

Καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐ- 13
ρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τῆς οὐρανοῦ κατα-
βὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁ ὢν ἐν τῷ
οὐρανῷ.

Καὶ καθὼς Μωσὴς ὑψώσε τὸ ὄφιν 14
ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἰνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, μὴ ἀ- 15
πόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.

Οὕτω γὰρ ἡγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσ- 16
μον ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ
ἐδώκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ
ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον.

Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν 17
αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν
κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι'
αὐτοῦ.

Ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν, οὐ κρίνεται· ὁ 18
δὲ μὴ πιστεύων, ἡδη κέκριται, ὅτι μὴ πε-
πίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ
τοῦ Θεοῦ.

Ne mireris me dixisse tibi, Opor-
tet vos gigni denuo.

Ventus quò vult spirat: & sonū
eius audis, sed nescis vnde veniat,
& quò vadat: ita est quisquis geni-
tus est è Spiritu.

Respondit Nicodemus & dixit
ei, Quomodo possunt hæc fieri?

Respondit Iesus & dixit ei, Tu
es magister Israelis, & hæc non no-
sti?

Amen amen dico tibi, quod sci-
mus loquimur, & quod vidimus
testamur: sed testimonium nostrū
non recipitis.

Si terrena dixi vobis, & non cre-
ditis: quomodo, si dixero vobis cæ-
lestia, credetis?

Nullus enim ascendit in cælum,
nisi qui descendit è cælo, nempe Fi-
lius hominis qui est in cælo.

¶ Prout autem Moses extulit ser-
pētem in deserto, ita extolli oport-
et Filium hominis:

Vt quisquis credit in eum, non
pereat, sed habeat vitam æternam.

¶ Ita enim Deus dilexit mundum
vt Filiū suum vnigenitum dede-
rit, vt quisquis credit in eum non
pereat, sed habeat vitam æternā.

¶ Non enim misit Deus Filiū suū
in mundum vt condemnet mun-
dum, sed vt seruetur mundus per
eum.

Qui credit in eum, non conde-
mnatur: qui verò non credit, iā cō-
demnatus est: quia non credidit in
nomen vnigeniti Filii Dei.

*Arcanum nostræ re-
generationis huma-
næ capiti incomphe-
sibile, fide percipitur,
sed non nisi in Christo:
quoniam si Deus
est in terris, &
homo in cælis: id est,
sic homo & sit etiam
Deus, ac proinde o-
mnipotens: & sic De-
us & sit etiam homo,
ac proinde eius potē-
tia nobis pateat.*

*Christus prædicit so-
re & ipse per Evan-
gelii prædicationem
velut salutiferum si-
gnum, attollatur, ad
quod totus mundus
accurrat: quod olim
serpentis erecta signa
fuit in deserto ad-
umbratum.*

*Patris amor prorsus
gratuitus, nostræ sa-
lutis est origo: Chri-
stus autem, is est in
quo iustitia & salus
nostra residet: fides
verò, instrumentum
quo apprehenditur
vita æterna, id quod
apprehendendū pro-
ponitur.*
17 Christus nō da-
minat, sed eum conde-
pnat.

Infrā, 11. 32
num. 21. 9

1. Iohann. 4. 9

Infrā, 9. 39
& 11. 47

Αὐτῇ

Hæc

7 לא תתדמר דאמרת לך דולא
לכון למתילדו מן דריש :

7 *Ne mireris quod dixerim tibi
quod oportet vos nasci denuo.*

8 רוחא אתר דעביא נשכא וקלה
שמע אנת אלא לא ידע אנת אימכא
אתיא ולאיכא אזלא הכנא איתוהי
כל-גש דיליד מן רוחא :

8 *Spiritus quo loco vult spirat : et
vocem eius audis, sed non nosti unde
veniat, & quò vadat . sic est quis-
quis natus est ex Spiritu.*

9 ענא ניקדימוס ואמר לה איכנא
משכחין הלין למחוא :

9 *Respondit Nicadimus , et dixit
ei, Quomodo possunt hac fieri ?*

10 ענא ישוע ואמר לה אנת הו מלפנא
דיסריל והלין לא ידע אנת :

10 *Respondit Ieschua et dixit ei, Tu-
est magister Israiel, et hac non nosti?*

11 אמין אמין אמר אנת לך דמדם
דידעין ממללינן ומדם דחזין מסהדינן
וסהדותן לא מקבלין אנתון :

11 *Ammin ammin dico tibi quod id
quod nouimus loquimur, & id quod
videmus testamur : et testimonium
nostrum non recipitis vos.*

12 אן דבארעא אמרת לכון ולא
מחימין אנתון איכנא אן אמר
לכון דבשמיא תהימנונגי :

12 *Si terrena dixi vobis, et non cre-
ditis : quomodo, si dixero vobis cale-
stia credetis?*

13 ולא אנש סלק לשמיא אלא הו
דנחת מן שמיא ברה דאנשא הו
דאיתוהי בשמיא :

13 *Et nemo ascendit in calum, nisi is
qui descendit de calo, Filius hominis
qui est in calo.*

14 ואיכנא דארים מושא חויג
במדברא הכנא עתיד למתתרמו
ברה דאנשא :

14 *Et sicut exaltauit Musche serpē-
tem in deserto, sic futurum est ut ex-
altetur Filius hominis.*

15 דכל גש דמהימן בה לא יאכד
אלא יהוון לה חיא דלעלם :

15 *Vt quisquis credit in eum, non pe-
reat, sed sit ei vita quæ est in æternū.*

16 הכנא גיר אחב אלהא לעלמא
איכנא דברה יחידיא יתל דכר
מן דמהימן בה לא יאכד אלא יהוון
לה חיא דלעלם :

16 *Sic enim dilexit Deus mundū ut
Filium suum unicum dederit, ut o-
mnisqui credit in eum, nō pereat, sed
sit ei vita quæ est in æternum.*

17 לא גיר שדר אלהא לברה לעלמא
דיונויה לעלמא אלא דיוחא עלמא
באידה :

17 *Non enim misit Deus Filium suū
in mundum ut iudicet ipsum mun-
dum, sed ut² uiuat mundus per ma-
num eius.*

² Id est, Serue-
tur. Hebraismus.
² Id est, Per eū.
Hebraismus plu-
quam tritus.

18 מן דמהימן בה לא מתתדין ומן
דלא מהימן מן כדו דין הו דלא
הימן בשמה דיוחא ברה דאלהא :

18 *Qui credit in eum, non iudicatur:
et qui non credit, iam⁴ iudicatus est:
quia non credidit in nomen unci
Filii Dei.*

⁴ Id est Condē-
natus est. Hebrais.

Vs. iij.

^a תתדמר ר'ל
תתמה
^b ולא ר'ל
צריך
^c למתילדו
טעמו להתולד
^d אתר ר'ל
במקום
צכא
^e אימכא ר'ל
אי מזה
^f לאיכא טעמו
לאיזה מקום

^h מלפנא

ⁱ באמת

^k אמין

^l אמין

^m רום
ⁿ חויג טעמו
נחש
^o רום

^p אמין

^q חיה

^r אחב כמו
אהב
^s נחל כמו
נחל

^t חיה

^x רון

^y חיה

^z יר

^{aa} אמין

^{bb} רון

^{cc} אמין

^{dd} רון

^{ee} אמין

הנו

Euangelium

Αὕτη δὲ ἔστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐ- 19
λήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ
ἄνθρωποι μάλλον τὸ σκοτός ἢ τὸ φῶς·
ὥς ἵνα ποιῇ αὐτῶν τὰ ἔργα.

Γὰρ γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων, μισε 20
τὸ φῶς· καὶ ἐκέρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα
μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἐρχεται 21
πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ
ἔργα, ὅτι ἐν Θεῷ ἔστιν εἰργασμένα.

Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ 22
μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γλῶ·
καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν, καὶ ἐ-
βάπτιζεν.

Ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν 23
Αἰνῶν ἐφίς τῆς Σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολ-
λὰ ἦν ἐκεῖ καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβα-
πτίζοντο.

Οὐπω γὰρ ὡς βεβλημένος εἰς τὴν 24
φυλακὴν ὁ Ἰωάννης.

Ἐρχέτο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθη- 25
τῶν Ἰωάννου μὲν Ἰουδαίων πρὸς καθα-
ρισμὸν.

Καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην, καὶ 26
εἶπον αὐτῷ, Ραββί, ὃς ἦν μὲν σοφὸς πέραν
τῆς Ἰορδάνου, ὃ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε,
ὅτι βαπτίζει, καὶ πάντες ἐρχονται
πρὸς αὐτόν.

Ἀπεκρίθη Ἰωάννης καὶ εἶπεν, Οὐ 27
δυνάμει ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲν
εἰ μὴ ἡ δεδομένη αὐτῷ ἐκ ὕψους.

Αὐτὸς ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶ- 28
πον, Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός, ἀλλ'
ὅτι ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἐμπροσθεν
ἐκείνου.

Ὁ ἔχων τὴν νύμφην, νυμφίος ἔστιν· 29
ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἐστηκὼς καὶ
ἀκούων αὐτοῦ, χαρὰ χαίρει διὰ τὴν φωνήν
τοῦ νυμφίου· αὕτη ἐστὶν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ
πεπληρωμένη.

Ἐκεῖνον

Hæc est autē cōdemnatio, quod 19
Lux venit in mundū, sed dilexerūt
homines potius tenebras quàm
Lucē: quia sunt eorū mala opera.

*Sola pravitas in cau-
sæ est cur homines ob-
latam lucem repn-
dunt.*

Quisquis enim peruersè agit, 20
odit lucem: nec venit ad lucem, ne
arguantur opera ipsius.

Qui verò sincerè agit, venit ad 21
lucē, ut manifesta fiât facta ipsius,
quod secundum Deum facta sint.

Postea venit Iesus & discipuli 22
eius in Iudææ territorium: & illic
degebat cum eis, & baptizabat.

Baptizabat autem etiam Iohan- 23
nes in Ænon prope Salim, quoniā
aquæ multæ erant illic: & venie-
bant ac baptizabantur.

Nondum enim cōiectus fuerat 24
Iohannes in carcerem.

Orta est igitur quæstio quibus- 25
dam ex discipulis Iohannis cum
Iudæis de purgatione.

Veneruntq; ad Iohānem, & di- 26
xerunt ei, Rabbi, is qui tecum erat
trans Iordanem, cui tu testimoniū
dediti, ecce baptizat, & omnes ve-
niunt ad eum.

*Satan discipulos Io-
hannis stultæ præce-
ptoris amulatione in-
cendit, ut Evangelii
cur sum impediatur:
Iohannes verò sui
officii memor, non
modò frangit eius
conatus, sed etiam
occasionem inde ar-
ripit reddendi Chri-
sto testimoniū: in quo
vno testatur vitam
æternam à Patre
cælesti proponi.*

Respondit Iohānes & dixit, Ho- 27
mo non potest recipere quicquam
nisi fuerit ei datum è cælo.

Vos ipsi mihi testes estis me di- 28
xisse, Non sum ego Christus, sed
missus sum qui apparerem coram
eo.

Qui habet sponsam, sponsus est: 29
amicus autem sponsi qui stat &
audit eum, gaudio gaudet propter
vocem sponsi. hoc ergo gaudium
meum impletum est.

Illum

הָנוּ דִּין דִּינָא דְנוֹהֲרָא אֲתָנָא
לְעֵלְמָא וְאַחֲכוּ בְנֵי-נָשָׂא לְחֹשֶׁכָּא
וְתִיר מִן דְּלִנוֹהֲרָא בְּאִתִּיחּוֹן הָווּ
גִּיר עֲבָדִיחּוֹן בִּישָׂא :
כָּל גִּיר דְּסִנְיָתָא עֲבָד סִנְיָתָא לְנוֹהֲרָא
וְלֹא אֲתָא לֹות נֹוהֲרָא דְלֹא יִתְבַּסְסֹון
עֲבָדֹוהִי :
הוּ דִּין דְּעֲבָד שְׂרָרָא אֲתָא לֹות
נֹוהֲרָא דְיִתְדִיעֹון עֲבָדֹוהִי דְבִּאלְהָא
עֲבִידִין :
בְּתֵר הָלִין אֲתָא יִשְׁוּעָא מִלְּמִידֹוהִי
לְאַרְעָא דִּיהוּדָא וְתַמֵּן מִתְהַפֵּךְ הוּנָא
עֲמַחוֹן וְמַעֲמָד :
אַף יוֹחָנָן דִּין מַעֲמָד הוּא בְּעִין יוֹן
דְּעַל גִּיב שְׁלִים מְטוֹל דְּמִיָּא אִית הָווּ
תַּמֵּן סִנְיָאָא וְאַתִּין חָווּ וְעַמְדִין :
לֹא גִיר עַד-כִּיל נָפַל הוּא יוֹחָנָן
בֵּית אֶסִּירָא :
הוּת הוּת דִּין בְּעֵתָא לְחַד מִן מִלְּמִידֹוהִי
דִּיוֹחָנָן עִם יְהוּדִיָּא חַד עַל תְּרַבִּיתָא :
וְאַתּוּ לֹות יוֹחָנָן וְאַמְרוּ לֵה רַבֵּן
הוּ דְּעַמְדָּא הוּא בְּעֵבְרָא דִּיוֹרְדָנָן דְּאַנְתָּ
מְסַהֵד עֲלוּהִי הָא אַף הוּ מַעֲמָד
וְסִנְיָאָא אֲתִין לֹותָהּ :
עָנָא יוֹחָנָן וְאַמַּר לְהוֹן לֹא מְשַׁכַּח
בְּרִנְשָׂא לְמַסַּכ מִן עֲבֹות נַפְשָׁהּ מַדָּם
אַלֵּא אֵן אֲתִיחֵב לֵה מִן שְׁמִיָּא :
אַנְתּוֹן סַחֲדִין אֲנְתּוֹן לִי דְאַמַּרְתָּ
דְּאַנָּא לֹא חוּרָא מְשִׁיחָא אֲלֵּא
שְׁלִיחָא אֲנָא דְקִדְמוּתִי :
מִן דְּאִית לֵה כְּלָתָא הֲתֵנָּא הוּ
וְחִמָּתָא דִּין דְּחִתְנָא הוּ דְקֵאָם וְצֵאתָ
לֵה חֲרוּתָא דְכְּתָא חֲדָא מְטוֹל קְלָה
דְּחִתְנָא חֲדָא חֲכִיל חֲרוּתָא דִּילִי
הָא מְמַלִּיא :
לְהוּ

19 Hoc autem est iudicium, quod Lux venit in mundum, & dilexerunt filii hominis tenebras potius quam Lucem : erant enim opera eorum mala.

20 Omnis enim qui detestabilia agit, odit lucem : et non venit ad lucem, ut non arguantur opera eius.

21 Is vero qui facit rectum, venit ad lucem, ut cognoscantur opera eius, quod in Deo facta sunt.

22 Posthac venit Ieschna et discipuli eius in terram Iudae : et illic versabatur cum eis, et baptizabat.

23 Atque Iuchannan quoque baptizabat in Jn-Jaun, quod est iuxta Schalim, quia aquae erant ibi multae : & veniebant ac baptizabantur.

24 Non enim adhuc coniectus fuerat Iuchannan in domum vincetorum.

25 Facta est autem quaestio cuidam ex discipulis Iuchannan cum quodam Iudaeo de purificatione.

Ad verb. Fuit quaestio vni: id est orta est. Incidit cuidam quaestio.

26 Et venerunt ad Iuchanan, & dixerunt ei, Domine noster, ille qui tecum erat in transitu Iurdanan, de quo tu testatus es, ecce, ipse quoque baptizat, & multi veniunt ad eum.

27 Respondit Iuchannan, et dixit eis, Non potest filius hominis accipere ex voluntate sui ipsius quicquam, nisi datum fuerit ei a calo.

28 Vos testes estis mihi quod dixerim quod ego non esse Christus, sed legatus sum qui precedo eum.

Ad verb. Nuntius, vel Legatus sum coram ipso: id est, Qui coram ipso appaream.

29 Is cui est sponsa, sponsus est: amicus autem sponsi est qui stat & attendit ei: gaudio magno gaudet propter vocem sponsi. hoc ergo gaudium meum ecce impletur.

Ipsam

Euangelium

Εκεῖνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλάττω- 30
σθῆναι.

Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων 31
ἔστιν· ὁ ὢν ἐν τῇ γῆ, ἐν τῇ γῆ ἔστι, &
ἐν τῇ γῇ λαλεῖ· ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ ἐρ-
χόμενος, ἐπάνω πάντων ἔστιν.

Καὶ ὁ ἐώρακε καὶ ἤκουσε, τὸ τοιοῦτον 32
τυρεῖ· καὶ πλὴν μὴ τυρεῖαν αὐτῷ οὐδεὶς
λαμβάνει.

Rom. 3.4 Ο λαβὼν αὐτῷ πλὴν μὴ τυρεῖαν, ἐ- 33
σφραγίσεν ὅτι ὁ Θεὸς ἀληθὴς ἔστιν.

Ὁν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεός, τὰ ῥήμα- 34
τα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ· & γὰρ ἐν μέτρῳ δι-
δωσιν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα.

Matth. 11.27 Ο πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, καὶ πάντα 35
δὲδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

Habac. 2.4 2. ioh. 5.10 Ο πσιεύων εἰς τὸν υἱόν, ἐχθρὸς ζωῆς 36
αἰῶνι· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ, οὐκ
ὄψεται ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μέ-
νει ἐπ' αὐτόν.

Κεφάλαιον δ'

Supra. 3.22 Ως οὖν ἔγνω ὁ Κύριος ὅτι ἤκου- 1
σαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείο-
νας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ
Ἰωάννης·

(Καὶ πάλιν Ἰησοῦς αὐτοὺς ἐκ ἐβράθης 2
ζεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ)

Ἀφῆκε πλὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἀπῆλθε 3
πάλιν εἰς πλὴν Γαλιλαίαν.

Ἐδοξέ τινι αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σα 4
μαρείας.

Gene 33.19 & 48.22. 2. ioh. 4.32 Ἐρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμα- 5
ρείας λεγομένην Σιχαρ, πλησίον τοῦ
χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ Ἰωσήφ τῷ
υἱῷ αὐτοῦ.

Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ· ὁ οὖν 6
Ἰησοῦς κεκοπιακὸς ἐκ τῆς ὁδοπορίας,
ἐκαθέζετο οὕτως πληθύνοντι τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν
ὥστε ἐκ τῆς.

Ἐρχεται

Illum oportet crescere, me verò
minui.

Qui supernè venit, supra omnes
est: qui è terra est, terrenus est, &
terrena loquitur: qui è cælo venit,
supra omnes est:

Et quod vidit & audiuit, hoc te-
statur: sed testimonium eius nemo
recipit.

Qui recipit eius testimonium, i s
obsignavit quòd Deus verax sit.

Nam is quem misit Deus, verba
Dei loquitur. nō enim huic adme-
titur Deus spiritum.

Pater diligit Filium, & omnia
dedit in manum eius.

Qui credit in Filium, habet vi-
tam æternam: qui verò non credit
Filio, non videbit vitam, sed ira
Dei manet super eum.

Cap. III.

VT ergo cognouit Dominus
Pharisæos audisse ipsum plu-
res discipulos facere & baptizare
quàm Iohannem:

Servandus hic mo-
dus in faciendo, of-
ficio, ut neque metu
terreamur quin per-
gamus, neque in ac-
censendis periculis
simus precipites.

(Quamquam Iesus ipse non ba-
ptizabat, sed discipuli eius.)

Reliquit Iudæam, & abiit rur-
sum in Galilæam.

Oportebat autem eum transire
per Samariam.

Venit ergo in urbem Samariæ
quæ dicitur Sichar, iuxta prædium
quod dedit Iacob Iosepho filio
suo.

Christus relictis Pha-
riseis fastuosis, cum
muliercula pecca-
trice, & quidem
extranea, thesauros
eternæ vitæ commu-
nicat, refellens cras-
sos Samaritanorum
errores, & verum
Dei cultum Indei
traditum defendens:
ita tamen ut utroq;
ad se omni renoceret,
quem videlicet pa-
tres omnes ipsique
adeo Legales omnes
ceremonias respexe-
runt.

Erat autem ibi fons Iacob: Iesus
ergo fatigatus ex itinere, ita sedit
ad fontem. hora enim erat quasi
sexta.

Venit

להוּ הוּ וְלֹא הוּא לְמַרְכָּא וְלִי
לְמַכְצֵר :

30 *Ipsū oportebat crescere, et me mi-
nui.*

הוּ גִיר דְּמִן לְעַל אַתָּא לְעַל מִן כָּל
הוּ וְהוּ דְּמִן אַרְעָא מִן אַרְעָא הוּ וּמִן
אַרְעָא מְמַלֵּל הוּ דְּמִן שְׁמַיָּא אַתָּא
לְעַל מִן כָּל הוּ :

31 *Ipse enim qui è supernis venit, supra
omnes est: et is qui è terra, è terra est,
et è terra loquitur: is qui è calo venit,
supra omnes est.*

וּמַדְם דְּחֹזָא וּשְׁמַע מִסְחָר
וּסְחָדוּתָהּ לֹא אִנְשׁ מְקַבֵּל :

32 *Et id quod vidit & audiuit, testa-
tur: & testimoniū eius nemo accipit.*

הוּ דִּין דְּקַבֵּל סְחָדוּתָהּ חֲתָם
דְּאַלְהָא שְׂרִירָא הוּ :

33 *Qui autem accipit testimoniū eius,
obsignavit quòd Deus verax est.*

אִינְא גִיר דְּאַלְהָא שְׂרִירָא מְלֵא
הוּ דְּאַלְהָא מְמַלֵּל לֹא הוּא גִיר
בְּכִילָא יִהְיֶה אֱלֹהֵא רוּחָא :

34 *Is enim quem Deus misit, sermo-
nes Dei loquitur: non enim in mensu-
ra dedit Deus spiritum.*

אַבָּא מְחַב לְבָרָא וְכָל מַדְם יִהְיֶה
בְּאִידוּהִי :

35 *Pater diligit Filium, & omnia de-
dit in manus eius.*

מִן דְּמַחֲמֵן בְּכָרָא אֵית לֵה חַיָּא
דְּלַעֲלֵם וּמִן דְּלֹא מְתַטְפִּים לְבָרָא
לֹא יִחֹזָא חַיָּא אֱלֹא רוּגְזָה דְּאַלְהָא
יִקוּא עֲלוּהִי :

36 *Qui credit in Filium, est ei vita
quæ est in æternum: & is qui non ac-
quiescit Filio, non videbit vitam, sed
ira Dei manebit super eum.*

קְפֻלָּאון ד

Cap. IIII.

יָדַע דִּין יֵשׁוּעַ דְּשָׁמְעוּ פְּרִישָׁא
דְּתַלְמִידָא סְנִיָּא עֲבָד וּמַעֲמַד יִתִּיר
מִן יוֹחָנָן :

*Cognovit autem Ieschua quòd
audierunt Pharisei quòd disci-
pulos multos faceret, et baptizaret
plus quàm Iuchannan.*

כִּד לֹא הוּא הוּ יֵשׁוּעַ מַעֲמַד הוּא
אַלֵּא תַלְמִידוּהִי :

*Quum nequaquam ipse Ieschua
baptizaret, sed discipuli eius.*

וּשְׁבָקָה לִיהוּדָא וְאַתָּא לֵה תוֹב לְגַלִּילָא :
מַעֲבָדָא הוּת לֵה דִּין דִּיאֲתָא עֲרָא

*Et reliquit Judæam, & venit rur-
sus in Galilaam.*

בֵּית שְׁמַרְיָא :

*Opus autem erat ei ut veniens trās-
iret per locum Samaritanorum.*

וְאַתָּא לְמִדִּינַתָּא דְּשְׁמַרְיָא דְּמִתְקַרְיָא
שְׂכַר עַל גִּב קְרִיתָא דִּיהָב הוּא
יַעֲקֹב לְיוֹסֵף בְּרָה :

*Et venit in civitatem Samarita-
norum quæ vocatur Schachar, iuxta
agrum quem dederat Jaakub Jau-
seph filio suo.*

וְאֵית הוּא תַמְן מַעֲיָנָא דְּמִיָּא דִּיעֲקֹב
הוּ דִּין יֵשׁוּעַ לֹאָא הוּא מִן עַמְלָא
דְּאֹרְחָא וְיִתֵּב הוּא לֵה עַל מַעֲיָנָא
וְאֵית הוּי שֵׁת שְׁעִין :

*Et erat ibi fons aquarum Jaakub.
Ipse autem Ieschua fessus erat ex la-
bore itineris, & sedebat super fontem:
& erat hora sexta.*

Euangelium

Ερχεται γυνή ἐκ τῆς Σαμαρείας 7
ἀντλήσαι ὕδωρ· λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς,
Δός μοι πεῖν.

Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύ- 8
θισαν εἰς τινὲ πόλιν ἵνα ἡφας ἀγο-
ρεύσωσι.

Λέγει οὖν αὐτῇ ἡ γυνή ἡ Σαμαρεί- 9
τις, Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ
πεῖν αἰτεῖς, οὗσης γυναικὸς Σαμαρεί-
τιδος; οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σα-
μαρείταις.

Απεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, 10
Εἰ ᾔδεις τινὲ δαρεῖαν τῆς Θεοῦ, καὶ πῶς
δοτεῖν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πεῖν· σὺ ἂν
ᾔπιστας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ
ζῶν.

Λέγει αὐτῇ ἡ γυνή, Κύριε, οὐτε ἂν 11
πλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ δοτεῖ βαθύ·
πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;

Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰα- 12
κώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐ-
τὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ
θερμάματα αὐτοῦ;

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, 13
Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τῆς ὕδατος τούτου, δι-
ψήσει πάλιν·

Ὁς δ' ἂν πίη ἐκ τῆς ὕδατος οὗ ἐγὼ 14
δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶ-
να· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ, γρηθήσε-
ται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομενέας εἰς
ζωὴν αἰώνιον.

Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή, Κύριε, 15
δος μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ· ἵνα μὴ διψῶ, μη-
δὲ ἐρχομαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε, φώνη- 16
σον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθέ ἐνθάδε.

Απεκρίθη ἡ γυνή καὶ εἶπεν, Οὐκ ἔ- 17
χω ἄνδρα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Καλῶς
εἶπας, Ὁ πᾶν ἄνδρα ἐκέχω.

Venit mulier Samaritana vt hau-
raret aquam: dicit ei Iesus, Da mihi
potum.

Nam discipuli eius abierant in
urbem vt cibos emerent.

Dicit ergo ei mulier illa Samari-
tana, Quomodo tu, Iudæus quum
sis, potum à me poscis quæ sum
mulier Samaritana? non enim vtū-
tur Iudæi Samaritanis.

Respondit Iesus & dixit ei, Si
scires donū illud Dei, & quis sit qui
dicit tibi, Da mihi potum: tu pe-
tiisses ab eo, & dedisset tibi aquam
vivam.

Dicit ei mulier, Domine, neque
quid haurias habes, & puteus pro-
fundus est: unde ergo habes aquā
illam vivam?

Num tu maior es patre nostro
Iacob, qui dedit nobis hūc puteū,
ex quo ipse bibit, & filii eius, & e-
ius pecora?

Respondit Iesus & dixit ei,
Quisquis bibit ex aqua ista, sitiet
rursus:

Quisquis autem biberit ex aqua
illa quam ego ei dabo, nō sitiet in
æternum: sed aqua illa quam ego
dabo ei, fiet in eo fons aquæ salien-
tis in vitam æternam.

Dicit ei mulier, Domine, da mi-
hi aquam istam, vt nō sitiam, neq;
veniam huc ad hauriendum.

Dicit ei Iesus, Vade, voca virum
tuum, & veni huc.

Respondit mulier & dixit ei, Nō
habeo virum. Dicit ei Iesus, Bene
dixisti, Non habeo virum.

Quin-

- 7 *Et venit mulier ex Samaria ut impleret [vas] aquis, et dixit ei Ieschua, Da mihi aquas [ut] bibam.*
- 8 *Discipuli autem eius ingressi erāt ciuitatem ut emerent sibi cibum.*
- 9 *Dixit ei illa mulier Samaritana, Quomodo tu Iudeus es, & à me petis adbibendū, quæ sum mulier Samaritana? non enim commercium habet Iudæi cum Samaritanis.*
- 10 *Respondit Ieschua et dixit ei, Si scires donum Dei, & quis sit hic qui dicit tibi, Da mihi [ut] bibam, tu petiisses ab eo, et dedisset tibi aquas viuas.*
- 11 *Dixit ei mulier illa, Domine mi, Situla non est tibi, & puteus est profundus: unde tibi aqua viua?*
- 12 *Num tu maior es quàm pater noster Iakub qui dedit nobis puteum hunc, et ipse ex eo bibit, et filii eius et greges eius?*
- 13 *Respondit Ieschua, & dixit ei, Omnis qui biberit ex istis aquis, rursus sitiet.*
- 14 *Omnis autem qui biberit ex aquis quas ego dabo ei, non sitiet in æternū: sed aqua illa quas dabo ei, fient in eo fons aquarum scaturientium in vitam æternam.*
- 15 *Dixit ei mulier illa, Domine mi, da mihi ex his aquis ut rursus non sitiam, neque veniens hauriam ex hoc loco.*
- 16 *Dixit ei Ieschua, Vade, voca maritum tuum, & veni huc.*
- 17 *Dixit ei, Non est mihi maritus. Dixit ei Ieschua, Bene dixisti, nō est mihi maritus.*
- וַאֲתַת אֲנִתָּתָא מִן שְׁמַרְיָן דְּתַמְלָא
מִיָּא וְאָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ הֲכִי לִי מִיָּא
אַשְׁתָּא :
- תְּלִמִידוֹהִי דִין עָלוּ הָווּ לְמַדִּינָתָא
דִּיזְכָּנוֹן לְהוֹן סִיבְרָתָא :
- אָמְרָא לָהּ הִי אֲנִתָּתָא שְׁמַרְיָתָא
אִיכְנָא אַנְתָּ יְהוּדִיָּא אַנְתָּ וְכִנִּי שְׁאֵל
אַנְתָּ לְמִשְׁתָּא דְאִיתִי אֲנִתָּתָא
שְׁמַרְיָתָא לֹא גִיר מִתַּחֲשָׁחִין וְיְהוּדִיָּא
עִם שְׁמַרְיָא :
- עָנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לָהּ אֵלֹו יִדְעָא
הָיִיתִי מוֹהַכְתָּא דְאַלְהָא וּמִנּוּ
הָנָא דְאָמַר לְכִי הֵב לִי אֲשְׁתָּא
אַנְתִּי שְׁאֵלָא הָיִיתִי לָהּ וַיֵּהֱב חוּא
לְכִי מִיָּא חַיָּא :
- אָמְרָא לָהּ אֲנִתָּתָא הִי מְרִי לָא
דְּוֹלָא אִית לָךְ וּפְרָא עֲמִיקָא אִימְכָא
לָךְ מִיָּא חַיָּא :
- לְמָא אַנְתָּ רַב אַנְתָּ מִן אֲבוּנִי עֵקוּב
הוּ דְהוּ יֵהֱב לָן פְּרָא הָדָא וְהוּ מִפְּהָ
אַשְׁתִּי וּבְנוֹהִי וְעֵנָה :
- עָנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לָהּ כֹּל דִּישְׁתָּא
מִן הָלִין מִיָּא תוּב יִצְהָא :
- כֹּל דִּין דִּישְׁתָּא מִן מִיָּא דְאַנְתָּ
אַתְלָא לָהּ לֹא יִצְהָא לְעֵלְסָא לָא מִיָּא
הָנוּן דִּיֵּהֱב אַנְתָּ לָהּ יְהוּוֹן בְּהָ מַעֲיָנָא
דְּמִיָּא דְנִכְעֵן לְחַיָּא דְלְעֵלְסָא :
- אָמְרָא לָהּ אֲנִתָּתָא הִי מְרִי הֵב לִי
מִן הָלִין מִיָּא דְלֹא תוּב אִצְהָא וְלֹא
הָיִית אַתִּיָּא דְלִיָּא מִן הָרְכָא :
- אָמַר לָהּ יֵשׁוּעַ וְלִי קְרִי לְבַעְלִי
וְתִי לְהָרְכָא :
- אָמְרָא לָהּ לִית לִי בַעְלָא אָמַר לָהּ
יֵשׁוּעַ שְׁפִיר אָמַרְתִּי דְלִית לִי בַעְלָא :
חֲמִשָּׁא

Euangelium

Πέντε ἄνδρας ἔχεις· ἔτι δὲ νῦν οὐκ ἔ- 18
χεις, οὐκ ἐστὶ σου ἀνὴρ. Τὸν ἀληθὲς εἶ-
ρηκας.

Λέγει αὐτῇ ἡ γυνή, Κύριε, θεωρῶ 19
ὅτι προφήτης εἶ σύ.

Deut. 12.6

Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τούτῳ τῷ ὄρει 20
προσκύνησαν· ἔτι ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν
Ιεροσολύμοις ὅτιν οὗτος ὅπου δεῖ
προσκυβεῖν.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Γύναι, πίστευσόν 21
μοι ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει
τούτῳ οὔτε ἐν Ιεροσολύμοις προσκυ-
νήσετε τῷ πατρί.

4. Reg. 17.29

ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ ἐκ οἴδατε· 22
ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ
σωτηρία ἐν τῷ Ἰουδαίων ὅτιν.

Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ὅτιν, ὅτε 23
οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνή-
σοισι τῷ πατρί ἐν πνεύματι καὶ ἀλη-
θείᾳ· καὶ ὁ πατὴρ τοιούτοις ζητεῖ τοὺς
προσκυνούντας αὐτόν.

1. Cor. 3.17

Πνεῦμα ὁ Θεός· καὶ ἐν τούτῳ προσκυ- 24
νοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀλη-
θείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.

Λέγει αὐτῇ ἡ γυνή, Οἶδα ὅτι Μεσ- 25
σίας ἔρχεται ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅ-
ταν ἔλθῃ ἐκεῖν· ἀναγγελεῖ ἡμῖν
πάντα.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Εγώ εἰμι, ὁ λα- 26
λῶν σοι.

Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον ὁ μαθηταὶ 27
αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μὴ γυναικὸς
ἐλάλει. οὐδεὶς μὲντοι εἶπε, Τί ζητεῖς; ἢ,
Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ 28
γυνή, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ
λέγει τοῖς ἀνθρώποις,

Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι 29
πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ
Χριστός;

Quinque enim viros habuisti: &
nunc quem habes, non est tuus vir.
hoc verè dixisti.

Dicit ei mulier, Domine, video
te Prophetam esse.

Patres nostri in hoc monte ado-
rauerunt: & vos dicitis || Hieroso-
lymis esse locū illum vbi oporteat
adorare.

*Dauid fere colu-
mnis, sed admodum
infirmitas, nistur o-
mnis superstitioſoru
religio, Patrum vide
licet deſortis exem-
plis, & ſtulta de re-
bus externis opinio-
ne: quibus erroribus
oponere oportet Dei
verbum & naturā.*

Dicit ei Iesus, Mulier crede mi-
hi, venit hora quando neq; in mō-
te hoc neque Hierosolymis adora-
bitis Patrem.

|| Vos adoratis quod nescitis, nos
adoramus quod ſcimus: quia ſalus
ex Iudæis eſt.

Sed venit hora, & nunc eſt, quū
veri adoratores adorabunt Patrē
ſpiritu ac veritate: etenim Pa-
ter tales quærit qui ipſum ado-
rent.

|| Deus eſt ſpiritus: & qui ado-
rant eum, oportet vt ſpiritu ac ve-
ritate adorent.

Dicit ei mulier, Scio Meſſiā ven-
turum, qui dicitur Chriſtus: quum
venerit ille, nobis annuntiabit o-
mnia.

Dicit ei Iesus, Ego ſum qui lo-
quor tibi.

Interea autem venerunt eius di-
ſcipuli, & mirati ſunt quòd cum
muliere loqueretur: nemo tamen
dixit, Quid quæris? aut, Quid lo-
queris cum ea?

Reliquit ergo hydriā ſuam mu-
lier, & abiit in vrbem, dixitq; eius
loci hominibus,

Venite, videte hominem qui di-
xit mihi quæcunque feci: num iſte
eſt Chriſtus?

Εξῆλθον

Exie.

^a הוּ כְּמוֹ הַיּוֹ: חֲמִשָּׁה גִּיר בְּעֵלִין ^a הוּ לְכִי וְהִנֵּה
דְּאִירַת לְכִי הָשָׂא לֹא הוּא בְּעֵלִי
הָדָא ^b שְׂרִירְתָּא אֲמַרְתִּי:

^b שְׂרִירְתָּא
^c טַעְמוֹ אִמְתָּ:
^d אִמְרְתִּי כְּמוֹ
אִמְרְתָּ:

אֲמַרָּה לָהּ הִי אֲנִתָּתָא מְרִי חֲזִיָּה
אֲנָה דְּנִבִּיאָה אֲנִתָּה:

אֲכַחֵין בְּהִנָּה טוֹרָא סִגְדוֹ וְאֲנִתָּוֹן
אֲמַרִין אֲנִתָּוֹן דְּבִאֲוֹרְשָׁלַם הוּ אֲתֵר
דְּוִלָּה הוּא לְמַסְגֵּד:

^d דְּוִלָּה שְׂצִירִי:
^e הִימְנִי טַעְמוֹ
^f הִימְנִי כִי:
^g אֲתֵר:

אֲמַר לָהּ יֵשׁוּעַ אֲנִתָּתָא ^e הִימְנִי
דְּאִתִּיָּה שְׁעִתָּה דְּלֹא בְּהִנָּה טוֹרָא
אִף לֹא בְּאֲוֹרְשָׁלַם תְּסַגְדוֹן לֹאכָּה:

^h לְמַרְסָּה
ⁱ כְּמַדְעָסָּה:

אֲנִתָּוֹן סִגְדִין אֲנִתָּוֹן ^h לְמַרְסָּה דְּלֹא
יִדְעִין אֲנִתָּוֹן חֲנִן דִּין סִגְדִין לְמַרְסָּה
יִדְעִין דְּחִיָּה מִן יְהוּדִיָּה אֲנִתָּוֹן:

אֲלֵה אֲתִיָּה שְׁעִתָּה וְהָשָׂא אִתִּיָּה
אֲמַתִּי דְּסִגְדָּה ^h שְׂרִירָה יִסְגְּדוֹן לֹאכָּה
בְּרוּחָה וּבְשִׁרְרָה אִף אֲכָה גִיר דְּאִיךְ
חֵלִין הוּ סִגְדָּה בְּעָה:

^h שְׂרִירָה טַעְמוֹ
ⁱ הִנָּאמְנִים
^j שְׂרִירָה רִל
^k אֲמַתִּי:

רוּחָה הוּ גִיר אֲלֵהָ וְאִילִין
דְּסִגְדִין לָהּ בְּרוּחָה וּבְשִׁרְרָה ^k וְלֵהָ
דִּיִּסְגְּדוֹן:

^k וְלֵהָ צִירִי:

אֲמַרָּה לָהּ אֲנִתָּתָה הִי יִדְעָה אֲנָה
דְּמִשִּׁיחָה אֲתֵה וּמָה דְּאֲתֵה הוּ ^l מֶלֶךְ
לִן כָּל ^m מַדְסָּה:

^l אֵלֶּה:

^m מַדְסָּה כְּמוֹ
ⁿ דְּבִרָּה:

אֲמַר לָהּ יֵשׁוּעַ אֲנָה אֲנָה דְּמַמְלָלָה
אֲנָה עִמְכִּי:

וּכְדִּי מַמְלָלָה אֲתוּ תִּלְמִידוּהִי
וּמִתְדַמְרִין הוּ דְּעַם אֲנִתָּתָה מַמְלָלָה
לֹא דִין אֲנִשׁ אֲמַר בְּעָה מִנָּה אֲנִתָּה אוּ
מִנָּה מַמְלָלָה אֲנִתָּה עִמָּה:

ⁿ מִתְדַמְרִין
^o רִל תְּמַדְסָּה:

וּשְׁבַקְתָּ קוֹלְתָהּ אֲנִתָּתָה וְאוֹלֵת
לְמִדִּינָתָה וְאֲמַרָּה:

^o קוֹלְתָהּ הוּא
^p הִכְרָה:

תּוּ חֲזוּ גִבְרָה דְּאֲמַר לִי כָּל ^q מַדְסָּה
דְּעִכְדָּתָה לְמָה הוּוּ מִשִּׁיחָה:

^p תּוּ מִן אֲתֵה
^q וְטַעְמוֹ בּוֹאֵה:
^r יִסְרָם רִל דְּבִרָּה
^s הוּוּ רִל
^t זֶה הוּא:

וּפּוֹק

18 *Quinque enim mariti fuerunt tibi,
& hic qui est tibi iam, non est mari-
tus tuus. hoc verè dixisti.*

19 *Dixit ei illa mulier, Domine mi,
video quòd Propheta es tu.*

20 *Patres nostri in hoc monte adora-
uerunt, et vos dicitis quòd in Vrische-
lem est locus ubi oportebat adorare.*

21 *Dixit ei Ieschua, Mulier, crede mi-
hi quòd venit hora qua nec in hoc
monte, nec etiam in Vrischelem ado-
rabitur Pater.*

22 *Vos adoratis id quod nescitis: nos
autem adoramus quod scimus: qui a
vita ex Judæis est.*

^r Id est, Salus. He-
braïsimus.

23 *Sed venit hora, et nunc est, quan-
do adoratores veri adorabunt Patrē
in spiritu & veritate: nam etiam
Pater qui sunt huiusmodi adorato-
res requirit.*

24 *Spiritus est enim Deus: & eos qui
adorant eum, oportet in spiritu & ve-
ritate adorent.*

25 *Dixit ei mulier illa, Noui quòd
Messias venturus est: et quum vene-
rit, docebit nos omnia.*

26 *Dixit ei Ieschua, Ego sum qui
loquor tecum.*

27 *Et dū loqueretur, venerunt disci-
puli eius, & mirabantur quòd cum
muliere loqueretur. Nemo autem
dixit, Quid queris tu? aut, Quid lo-
queristu cum ea?*

28 *Et reliquit hydriam suam mulier,
et abiit in ciuitatem, ac dixit,*

29 *Venite, videte hominem qui dixit
mibi quicquid feci: nunquid ipse est
Messias?*

Xx.ij.

Euangelium

Εξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ 30
ἦρχοντο πρὸς αὐτὸν.

Εν δὲ τῷ μεταξὺ ἡρώτων αὐτὸν οἱ 31
μαθηταί, λέγοντες, Ραββί, φάγε.

Ο δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Εγὼ βρώσιν ἔχω 32
φαγεῖν ὡς ὑμεῖς ἐκ οἶδατε.

Ελεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλή 33
λους, Μὴ πῶς ὡς ἔμελλεν αὐτῷ φαγεῖν;

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εμὴν βρώ- 34
μά ἐστιν ἵνα πινῶ τὸ θέλημα τῆς πα-
τρὸς μου, ἵνα τελειώσω αὐτῇ τὸ ἔργον.

Match. 9. 37
Luc. 10. 2

Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐπὶ τετραμῆ- 35
νόν ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἰδοὺ,
λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς
ὑμῶν, καὶ δεῦρα δεῦρα τὰς χώρας ὅτι λθ-
καὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἡδὴ.

Καὶ ὁ θερίζων, μισθὸν λαμβά- 36
νει, καὶ σπυρίδι καρπὸν εἰς ζωὴν αἰ-
ώνιον· ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ
ὁ θερίζων.

Εν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθι- 37
νός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλ-
λος ὁ θερίζων.

Εγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ ἔχ 38
ὑμεῖς κεκοπίακατε· ἄλλοι κεκοπίακα-
σι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσε-
ληλύδατε.

Εκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ 39
ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῷ Σαμαρειτῶν,
διὰ τὸν λόγον τῆς γυναῖκος, μαρτυρού-
σης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.

Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμα- 40
ρεῖται, ἡρώτων αὐτὸν μέναι, ὡς αὐ-
τοῖς καὶ ἐμείνεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας.

Καὶ πολλὰ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τῆς 41
λόγον αὐτοῦ.

Τῇ τε γυναίκεῖ ἔλεγον, ὅτι οὐκέτι 42
διὰ πῶς σὴν λαλίαν πειστέον αὐ-
τοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι
οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τῆς κόσμου,
ὁ Χριστός. Μετα

Exierunt ergo ex vrbe, & vene-
runt ad eum.

Interim autem rogabant eum di-
scipuli, dicentes, Rabbi, comede.

Curare quidem cor-
pus fas est, sed ita ut
oblatam amplifica-
di regni Dei occasio-
nem dñro. Et auide
quibusvis huius vi-
te & sibi necessarium alio
quis necessarium pre-
feramus.

Ille autē dixit eis, Ego cibū ha-
beo quo vescar, quem vos nescitis.

Dicebāt ergo discipuli alii ad al-
lios, Nū q̄s attulit ei quo vescatur?

Dicit eis Iesus, Esca mea est exe-
qui voluntatem eius qui misit me,
& perficere ipsius opus.

Nōne vos dicitis, Adhuc qua-
drimestre spatium super est, & me-
ssis aderit? Ecce, dico vobis, attol-
lite oculos vestros, & spectate re-
giones: nam albæ iam sunt ad me-
ssē.

Matura spirituali
fruge, nusquam tar-
dandum, nisi a filiis
huius seculi redar-
gus & c.

Porro qui metit, mercedem ac-
cipit, & cogit fructum in vitā æ-
ternam: ut & qui seminat, simul
gaudeat, & qui metit.

Prophetarum de tri-
na instar sationis fu-
it: Euangelis vero in-
star messis, & opus
me inter utraque
utriusque minister
conuenit

Nam in hoc dictum illud verū
est, Alius est qui seminat, & alius
qui metit.

Ego misi vos ad id metendum in
quo vos nō laborastis: alii labora-
uerūt, & vos in labores eorum in-
troistis.

Ex vrbe autē illa multi Samarita-
norum crediderūt in eum, propter
sermonem mulieris, testantis eum
ipsi dixisse quæcūq; ipsa fecerat.

Amplectuntur Sama-
ritani cupidissime
quod Iudas pertinaci-
sime repudiaturus

Quū ergo venissent ad eum Sa-
maritani, rogarūt eū ut apud ipsos
maneret: & mansit ibi duos dies.

Ac multo plures crediderunt
propter sermonem ipsius.

Et mulieri dicebant, Non am-
plius propter tuos sermones credi-
mus: ipsi enim audiuiimus, & sci-
mus hunc esse verē Seruatorem il-
lum mundi, Christum

ונפקו אנשא מן מדינתא ואתון
הון לותה :

30 Et egressi sunt viri ex urbe, & veniebant ad eum.

א^a ובינרת הלין בעין הון מנה
תלמידוהי ואמרין לה רבן^b לעס :

31 Et interea petebant ab eo discipuli eius: et dicebat ei, Domine noster ede.

הו דין אמר להון אית לי מאכולתא
דאכול אידא דאנתון לא ידעין אנתון:

32 Ipse autem dixit eis, Est mihi cibus quem comedam, quem vos nescitis.

אמרין תלמידו^c בינתהון למא^d
אנש^d איתי לה מדם למאכל :

33 Dicunt discipuli eius inter sese, Num quispiam attulit ei ad comedendum?

אמר להון ישוע מאכולתו דילי
איתיה דאעבד צבניה דמן דשדרני

34 Dixit eis Ieschua, Cibus meus est ut faciam voluntatem eius qui misit me, et perficiam opus eius.

ואשלמיוהי לעבדה :

35 Nonne vos dicitis quod post quatuor menses ventura sit messis? Ecce, dico vobis, Attollite oculos vestros, et spectate regiones, quod albae sunt, & iam appropinquant ad messem.

לא אנתון אמרין דבתר ארבעא
ירחין אתא חצא הא אמר אנש

36 Et is qui metit, mercedem accipit, & colligit fructus in vitam quae est in aeternum: & seminator et messor pariter gaudebunt.

לכון^e דארימו עיניכון וחון ארעתא
דחורו ומטיו לחצא מן כדו :

37 In hoc enim est sermo veritatis, quod alius est seminator, & alius messor.

ואינא דחצר^k אנרא נסב ופנש^l
פארא לחיא דלעלס וזרועא וחצודא

38 Ego misi vos ad metendum id in quo vos non laborastis. alii enim laborauerunt, & vos ingressi estis in laborem illorum.

אפחדא^m יחדון :

39 Ex illa autem ciuitate multi crediderunt in eum Samaritani, propter sermonem mulieris illius quae testabatur, Dixit mihi quicquid feci.

בהדא גיר איתיה^p מלתא דשרדא
דאחרין הו זרע ואחרין חצר :

40 Et quum venissent ad eum illi Samaritani, petierunt ab eo ut maneret apud se: et mansit apud eos duobus diebus.

אנא שדרתכון למחצר^q מדם דלא
הוא אנתון לאיתון אחרנא גיר לאיו

41 Et multi crediderunt in eum propter sermonem eius.

ואנתון עלתון על עמלהון דהנון :

42 Et dicebant mulieri illi, Deinceps nequaquam propter sermonem tuum credimus in eu: nos enim audiuiimus, & scimus quod hic est verè Messias seruator mundi.

מן הי מדינתא דין סגיא^u הימנו
בה שמריא מטול מלתא דאנתתא

43 Et dixit mulieri illi, Tu dicis, quia scimus quod hic est Christus.

הי דמסהדא הות דאמר לי כל מדם
דעבדת :

44 Et respondit mulieri, Tu dicis, quia scimus quod hic est Christus.

וכד אתו לותה הנון שמריא^x בעו
מנה דיהוא לותהון והוא לותהון

45 Et respondit mulieri, Tu dicis, quia scimus quod hic est Christus.

תרין יומין :

46 Et respondit mulieri, Tu dicis, quia scimus quod hic est Christus.

וסגיא^{aa} הימנו בה מטול מלתה :

47 Et respondit mulieri, Tu dicis, quia scimus quod hic est Christus.

ואמרין הון לאנתתא הי דמביל^{bb}
לא הוא^{cc} במלתכי מהימנינן בה חנן

48 Et respondit mulieri, Tu dicis, quia scimus quod hic est Christus.

גיר שמען וידען דהנא איתוהי
שריאת משיחא^{dd} מחינה דעלמא :

49 Et respondit mulieri, Tu dicis, quia scimus quod hic est Christus.

Euangelium

Matth. 13. 58
marc. 6. 4
luc. 4. 2

Supra, 2. 12, 12

Μετὰ δὲ ταῖς δύο ἡμέρας ἤλθεν 43
ἐκεῖθεν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι 44
προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι πλεῖν
ἐκείνῳ.

Ὅτε οὖν ἤλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδὲ 45
ξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑώρα-
κότες ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ
ἐορτῇ καὶ αὐτοὶ γὰρ ἤλθον εἰς τὴν ἐορτήν.

Ἦλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἰς τὴν 46
Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησε γὰρ
ὕδωρ οἶνον. Καὶ ἦν τις βασιλικὸς, οὗ ο
υἱὸς ἡδένει ἐν Καπερναούμ.

Οὗτος ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἦκει ἐν τῇ 47
Ιουδαίᾳ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀπῆλθε
πρὸς αὐτὸν, καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα κα-
ταβῇ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν· ἦμελλε
γὰρ ἀποθνήσκειν.

Εἶπεν ἔν τῳ Ἰησοῦ πρὸς αὐτὸν, Εὰν μὴ 48
σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε καὶ μὴ πισεύσητε.

Λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικὸς, Κύριε 49
εἰ κατὰ βῆθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παι-
δίον μου.

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Γοργύξ· ὁ υἱός σου 50
ζῇ. Καὶ ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ
ᾧ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἐπορεύετο.

Ἦδη γὰρ αὐτὸς καταβαίνοντος, οἱ δοῦλοι 51
αὐτοῦ ἀπήντησαν αὐτῷ, καὶ ἀπήγγειλαν,
λέγοντες, ὅτι ὁ παῖς σου ζῇ.

Επύθετο οὖν παρ' αὐτῶν πλεῖν ὥραν 52
ἐν ᾗ κομψότερον ἔχε· καὶ εἶπον αὐτῷ,
Ὅτι χθὲς ὥραν ἐβδόμῳ ἀφῆκεν αὐ-
τὸν ὁ πυρετός.

Εἰδὼ οὖν ὁ πατήρ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ 53
ὥρᾳ ἐν ᾗ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ὁ υἱός
σου ζῇ· καὶ ἐπίστευσεν αὐτός· καὶ ἡ οἰκία
αὐτοῦ ὅλη.

Τὸ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίη- 54
σεν ὁ Ἰησοῦς, ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς
τὴν Γαλιλαίαν.

Duobus autem post diebus exiit
inde, & abiit in Galilæam.

Ipse enim Iesus testatus fuerat,
Prophetam in sua patria honorem
non habere.

Quum ergo venisset in Galilæā,
exceperunt eum Galilæi, quum o-
mnia vidissent quæ fecerat Hiero-
solyms die festo: nam & ipsi vene-
rant ad diem festum.

Venit igitur Iesus rursum Cana
oppidi Galilææ, ubi fecerat ex aqua
vinum. Erat autem in Capernaum regi-
quidam cuius filius ægrotabat:

Is quum audisset Iesum venisse
ex Iudæa in Galilæam, abiit ad eum,
& eum rogavit ut descenderet ac
sanaret ipsius filium: erat enim mo-
ribundus.

Dixit ergo Iesus ei, Nisi signa &
miracula videritis, non credetis.

Dicit ei regius ille, Domine,
descende priusquam moriatur fi-
lius meus.

Dicit ei Iesus, Vade: filius tuus
viuit. Credidit homo sermoni quæ
dixerat ei Iesus: & profectus est.

Iam autem eo descendente, serui
occurrerunt ei, & annuntiauerunt,
dicentes, Filius tuus viuit.

Percontatus est ergo ab eis horā
qua melius habuerat: & dixerunt
ei, Heri circiter horam septimam
dimisit eum febris.

Agnouit ergo pater id factum
esse illa ipsa hora qua dixerat ei Ie-
sus, Filius tuus viuit: & credidit
ipse ac domus eius tota.

Hoc secundum signum rursus
edidit Iesus, quum venisset ex Iu-
dæa in Galilæam.

Contemptores quidam
Christi seipso prius
eius beneficio, sed
nihilominus sibi pre-
parat domicilium
Christus.

Christus etiam corpo-
re absens, verbo suo
nihilominus efficien-
ter agit incredulum.

Κεφάλαιον

Cap.

ובתר תרין יומין נפק ישוע מן
תמן ואזל לגלילא :

הו גיר ישוע סהד דנביא במדינתה
לא מתיקר :

כד דין אתא לגלילא קבלוהי
גליליא דחו אתותא כל דעכד
באורשלים בעדעדא אתו הו גיר
ואף חנון לעדעדא :

אתא דין תוב ישוע לקטנא דגלילא
איכא דעכד מיא חמרא ואית הוא
בכפר נחום עכד מלכא חד דברה
כריה הוא :

הנא שמע דאתא הוא ישוע מן
יהוד לגלילא ואזל לותה ובעא הוא
מנה דיות ויאסא לברה קריב הוא
גיר לממת :

אמר לה ישוע אן אתותא
ותדמרתא לא תחזון לא תהימנון :
אמר לה הו עכד מלכא מרי
חות עד לא מאת לה טליא :

אמר לה ישוע זל ברך חי הו
והימן הו גברא במלתא דאמר לה
ישוע ואזל :

כד דין נחרת הוא ארעוהי
עכדוהי וסברוהי ואמרין לה בך
חיא :

ושאר אנון דבאינא עדנא
אתחלס אמרין לה אתמלי בשבע
שעין שבקתה אשתא :

וידע אבוהי דבחי שעתא דבה
אמר לה ישוע דברך חיא והימן הו
וביתה בלה :

הדא תוב אתא דתרתין עכד ישוע
כד אתא מן יהוד לגלילא :
קפלאון

43 Et post duos dies egressus est Ieschua
inde, et abiit in Galilaam.

44 Ipse enim Ieschua testabatur quod
Propheta in ciuitate sua non afficitur
honore.

45 Quum autem venisset in Galilaam,
exceperunt eum Galilai, qui viderunt
signa omnia que fecit in Vrische-
lem in festo: venerant enim et ipsi ad
festum.

46 Venit autem rursus Ieschua in
Capharnaum Galilaam, ubi fecerat aquas
vini. Et erat in Capharnaum,
quidam gerens vices regis cuius fi-
lius infirmus erat.

47 Hic audiuit quod venisset Ieschua
ex Iudaea in Galilaam, et abiit ad eum,
et petebat ab eo ut descenderet et
sanaret filium suum: propinquus enim
erat ad moriendum.

48 Dixit ei Ieschua, Si signa et prodi-
gia non videritis, non credetis.

49 Dixit ei ille gerens vices regis, Do-
mine mi, descende priusquam moria-
tur puer meus.

50 Dixit ei Ieschua, Vade, filius tuus
vius est. Et credidit homo ille sermo-
ni quem dixerat ei Ieschua: et abiit.

51 Quum autem descenderet, occurre-
runt ei serui eius, et nuntiauerunt ei,
ac dixerunt ei, Filius tuus renixit.

52 Et interrogauit eos quoniam tempo-
re sanus factus esset. Dicunt ei, Heri
septima hora reliquit eum febris.

53 Et cognouit pater eius quod in illa
hora [id euenisset] in qua dixit ei Ie-
schua, Filius tuus viuit. Et credidit
ipse et domus eius tota.

54 Hoc rursus secundum signum fe-
cit Ieschua quum venisset ex Iudaea
in Galilaam.

2 Id est, in reli-
qualoca Galilaam,
declinata Naza-
reth vrbe sua, in
qua contemptui
habebatur.

3 Syriace, עכד
מלכא, qui vices re-
gis gerbat, & re-
gius erat minister

4 Verbum est,
הו ויחיה: sed saepe
Syr (vt etiam He-
braei) simplici ver-
bo vtuntur pro
composito.

Euangelium

Κεφάλαιον Ε

Leuit. 1.2
deut. 16.3

Μετὰ ταῦτα ὡς ἑορτὴ τῆς Ἰου-
δαίων, καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱε-
ροσόλυμα.

Ἐστὶ δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὅτι τῇ 2
παρασκευῇ κολυμβήθρα, ἡ ὅτι πλεον-
μυθία Ἑβραϊστὶ Βηθεσδα, πέντε σταδίων ἔ-
χουσα.

Ἐν ταύταις κατέκειτο πληθος πο- 3
λὺ τῶν ἀδυνατούντων, τυφλῶν, χω-
λῶν, ξηρῶν, ἐκδεχόμενων τιτὸν τῆς ὕ-
δατος κίνησιν.

Ἀγγέλως γὰρ καὶ καθὼν κατέβαινεν 4
ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐπάρασκε τὸ ὕ-
δωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβαλὼν τὴν τα-
ραχὴν τῆς ὕδατος, ὑγιὴς ἐγένετο ὡς δὴ-
ποτε κατέχευτο νοσήματι.

Ἦν δὲ τις ἀνθρωπος ἐκεῖ τετρακον- 5
ταοκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀδυνείᾳ.

Τούτῳ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, 6
καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν χρόνον ἔχει, λέγει
αὐτῷ, Θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;

Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀδυνῶν, Κύριε, 7
ἀνθρώπον ἐκ ἔχω ἵνα ὅταν παραχθῇ
τὸ ὕδωρ, βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβή-
θραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγὼ, ἄλλος πρό-
εμός μου καταβαίνει.

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγείραι, ἄρον 8
τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπατεῖ.

Καὶ διότι ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἀνθρώ- 9
πος· καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ
περιπατεῖ. ὡς δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ
τῇ ἡμέρᾳ.

Jeremi. 17.8

Ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ περὶ 10
πυλῶν, Σάββατόν ἐστιν, ἐκ ἐξ ἐστὶ τοῖ
ἄραι (W) κράββατον.

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς, Ὁ ποιήσας με ὕ- 11
γιῇ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἄρον τὸν κράβ-
βατόν σου, καὶ περιπατεῖ.

Ἡρώτησαν

Cap. V.

POST hæc erat dies festus Iu-
dæorum, & ascendit Iesus Hie-
rosolyma.

Est autem Hierosolymis ad fo-
rum pecuariū, piscina quæ nomi-
natur Hebraicè Beth-esda, quinque
porticus habens:

In his iacebat multitudo magna
ægrotorum, cæcorū, claudorum,
aridorum, expectantium aquæ mo-
tum.

Angelus enim descendebat cer-
to momento in piscinam, & turba-
bat aquam: itaque qui primus de-
scendisset post aquæ turbationem,
sanus fiebat à quocunque detine-
retur morbo.

Erat autem quidam illic tricesi-
mum octauū annū agēs in morbo:

Nullum est tam in-
ueteratum malum
cui non mederi pos-
sit Christus.

Hunc quum vidisset Iesus decū-
bentem, & cognouisset eum iam
multum temporis egisse in morbo,
dicit ei, Cupis sanus fieri?

Respondit ei ægrotus ille, Do-
mine, nullum habeo qui, quum tur-
bata fuerit aqua, mittat me in pi-
scinā: sed interim dum ego venio,
alius ante me descendit.

Dicit ei Iesus, Surge, tolle graba-
tum tuum, & ambula.

Et statim sanus factus est homo
ille: & sustulit grabatum suum, &
ambulabat. Erat autem Sabbathū
die illo.

Iudæi ergo dicebant ei qui sana-
tus fuerat, Sabbathum est, non li-
cet tibi tollere grabatum.

Vera religio nullius
rei prætextu crude-
lius oppugnatur quā
ipsius religionis.

Respondit eis, Qui me sanum fe-
cit, is mihi dixit, Tolle grabatum
tuum, & ambula.

Interro-

קפלאון ה

Cap. V.

1 Post hæc erat festum Iudeorum, et ascendit Ieschua in Vrischelem.

2 Erat autem ibi in Vrischelem locus quidā ablutionis qui vocabatur Hebraicè Beth-Chesda: Et erant in eo quinque porticus.

3 Et in his iacebat populus multus infirmorum et cecorum Et claudorum Et aridorum, Et expectabant motum aquarum.

4 Angelus enim per intervalla temporis descendebat in lauacrum, Et movebat illas aquas: Et is qui primus descēdebat post motionem aquarum, sanabatur, quicunque morbus fuisset ei.

5 Erat autem ibi homo quidam qui triginta Et octo annos fuerat in infirmitate sua:

6 Hunc vidit Ieschua iacentem: Et novit quod tempore multo fuisset ei [infirmitas eius], Et dixit ei, Vistu sanus fieri?

7 Respondit ille infirmus, et dixit, Etiam Domine mi. Nemo autem mihi est qui, quā mota fuerint aqua, mittat me in lauacrum, sed priusquam veniam, alius ante me descendit.

8 Dixit ei Ieschua, Surge, et tolle lectum tuum, et ambula.

9 Et eadem hora sanatus est homo ille. Et surgens tulit lectum suum, et ambulavit. Et ille ipse dies Sabbathi erat.

10 Et dixerunt Iudei illi qui sanatus fuerat, Sabbathum est, non licet tibi ut tollas lectum tuum.

11 Ille autem respondit, et dixit eis, Is qui fecit me sanum, is dixit mihi, Tolle lectum tuum, Et ambula.

Et

1 Fatigant se alii in eruenda nominis huius ratione secundum literas quibus Græcè scribitur. In Syro con-textu declarat locū benignitatis, quod in eo Deus benigne potentiā suam exereret in curandis quibusvis morbis populi sui.

2 Ad verb. In tempore tēoris. i. Stat- tis & certis tem- poribus. Hebrais

בְּתֵר הַלִּין הוּא עֲדַעְדָּא דִּיהוּדִיָּא וּסְלַק יִשׁוּעַ לְאוּרִשְׁלַם :

אֵית הוּא דִּין תַּמָּן בְּאוּרִשְׁלַם דּוֹבְתָא חֲדָא דְּמַעְמּוּדִיתָא דְּמַתְקָרִיא עֲבָרָאִית בֵּית חֲסְדָּא וְאֵית הוּא בֵּה חֲמִשָּׁא אֶסְטוּן :

וּבְהַלִּין רַמִּין הוּוּ עָמָא סְנִיָּאָא דְּכִרְיָהָ וּסְמִיָּא וְחֲנִיָּסָא וְיִכִּישָׁא וּמַסְכִּין הוּוּ לְזוּעָא דְּמִיָּא :

מִלְּאכָא גִיר בְּזִבְנָן וּבִזְנָן נָחַת הוּא לָהּ לְמַעְמּוּדִיתָא וּמוֹזִיעַ הוּא לְחֹן לְמִיָּא וְאִינָא דְּקִדְמִיָּא נָחַת הוּא מִן בְּתֵר זְוֹעָא דְּמִיָּא מִתְחַלֵּם הוּא כִּרְ בְּאֶבְרָא אִינָא דְּאֵית הוּא לָהּ :

אֵית הוּא דִּין תַּמָּן גְּבִרָא חֲדָא דְּתַלְתִּין וְתַמְנָא שָׁנִין אֵיתוּהִי הוּא בְּכּוֹרְהֵנָּא :

לְהֵנָּה חוּא יִשׁוּעַ דְּרִמָּא וִידַע דּוֹבְנָא סְנִיָּאָא אֵית לָהּ וְאָמַר לָהּ צְבָא אַנְתְּ דְּתַתְחַלֵּם :

עָנָא הוּוּ כִרְיָהָ וְאָמַר אֵין מְרִי לִית לִי דִּין אֲנִשׁ דְּמָא דְּאֵתְתּוּזִיעוּ מִיָּא יִרְמִינִי בְּמַעְמּוּדִיתָא אֲלָא עַד אֲנָא אַתָּא אֲנָא אַחֲרִין מִן קִדְמִיָּא נָחַת :

אָמַר לָהּ יִשׁוּעַ קוּם שְׁקוּל עֲרִסְךָ וְחַלְךָ :

וְכִר שְׁעָתָה אַתְחַלֵּם גְּבִרָא הוּוּ וְקָם שְׁקִל עֲרִסָּהּ וְחַלְךָ וְהוּוּ הוּוּ יוֹמָא שְׁבַתָּא הוּוּ :

וְאָמְרִין לָהּ יְהוּדִיָּא לְהוּ דְּאֵתְאֲסִי שְׁבַתָּא הִיא שְׁלִיט לָךְ דְּתַשְׁקוּל עֲרִסְךָ הוּוּ דִּין עָנָא וְאָמַר לְחֹן הוּוּ דְּעִבְדְּנִי חֲלִימָא הוּוּ אָמַר לִי דְּשְׁקוּל עֲרִסְךָ וְחַלְךָ וּשְׁאֵלוּהִי :

א עֲדַעְדָּא טַעְמֵוּ דְּג :

ב מַעְמּוּדִיתָא רַל' מַרְחָץ :

ג אֶסְטוּא רַל' אוּלֵם מַלְשׁוֹן :

ד יוֹן :

ה רַמָּה :

ו כִּרְהַמּוּ :

ז חֲלָה :

ח סְמִיָּא יְיֹרִים :

ט חֲנִיָּסָא כְּמֹר :

י חֲבִיר :

יא יִכִּישׁ נִקְרָא :

יב מִי שְׁאֲחַד מִן :

יג אֲבָרִיו יִכִּישׁ :

יד סְכָה :

טו בְּזִבְנָן וּבִזְנָן :

טז בּוֹסֵן וּמִן טַעְמֵוּ :

יז מוֹמֵן לּוֹמֵן :

יח מַעְמּוּדִיתָא :

יט רַל' בֵּית :

כ הַמְרָחָץ :

כא כְּמָא :

כב כִּרְהָ :

כג רַמָּה :

כד רַמָּה :

כה רַמָּה :

כו רַמָּה :

כז רַמָּה :

כח רַמָּה :

כט רַמָּה :

ל רַמָּה :

לא רַמָּה :

לב רַמָּה :

לג רַמָּה :

לד רַמָּה :

לה רַמָּה :

לו רַמָּה :

לז רַמָּה :

לח רַמָּה :

לט רַמָּה :

מ רַמָּה :

מא רַמָּה :

מב רַמָּה :

מג רַמָּה :

מד רַמָּה :

מה רַמָּה :

מו רַמָּה :

מז רַמָּה :

מח רַמָּה :

מט רַמָּה :

נ רַמָּה :

נא רַמָּה :

נב רַמָּה :

נג רַמָּה :

נד רַמָּה :

נה רַמָּה :

נו רַמָּה :

נז רַמָּה :

נח רַמָּה :

נט רַמָּה :

ס רַמָּה :

סא רַמָּה :

סב רַמָּה :

סג רַמָּה :

סד רַמָּה :

Euangelium

Ἡρώπῃσαν οὐδ' αὐτὸν, Τίς ὅστιν ὁ ἄν- 12
θρωπος ὁ εἰπὼν σοι, Ἀρον γὰρ κράββα-
τὸν σου, καὶ περιπατεῖ;

Ο δὲ ἰαθεὶς ἐκ ἧδ' ἡδ' ἡδ' ὅστιν. ὁ γὰρ 13
Ἰησοῦς ἐξένδυσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ
τόπῳ.

Μετὰ ταῦτα ἀνέειπεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς 14
ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἰδε, ὑγιὲς
γέγονας, μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖ-
ρόν τι σοὶ γῇται.

Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε 15
τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ὅστιν ὁ ποιήσας
αὐτὸν ὑγιή.

Καὶ διὰ τὸ τοῦτο ἐδίωκον τὸν Ἰησοῦν 16
Ἰουδαῖοι, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν ἀποκτεῖναι,
ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ.

Ο δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, Ο 17
πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ
ἐργάζομαι.

Infra, 7.19

Διὰ τὸ τοῦτο οὐκ ἔμελλον ἐζήτουν αὐ- 18
τὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον
ἔλυε τὸ σαββάτον, ἀλλὰ καὶ πατέρα
ἰδίον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιοῦν
τῷ Θεῷ.

Ἀπεκρίνατο οὐκ ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν 19
αὐτοῖς, Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, οὐ
δυνάται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ ἃ δὲν,
ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα.
ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς
ὁμοίως ποιεῖ.

Ο γὰρ πατήρ φιλεῖ τὸν υἱόν, ὃ πάν- 20
τα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ. ὃ μεί-
ζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑ-
μεῖς θαυμάζητε.

Ὡς περὶ γὰρ ὁ πατήρ ἐγείρει νε- 21
κροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς
θέλει ζωοποιεῖ.

Οὐδὲ γὰρ ὁ πατήρ κρίνει οὐδένα, 22
ἀλλὰ πῶς κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ
υἱῷ.

Interrogauerunt eum ergo, Quis
ille est qui dixit tibi, Tolle graba-
tum tuum & ambula?

Is autem qui sanatus fuerat, ne-
sciebat quis esset: Iesus enim euase-
rat ex turba quæ erat in illo loco.

Postea inuenit eum Iesus in tem-
plo, & dixit ei, Ecce, sanus factus
es: ne pecca amplius, ut nequid de-
terius tibi contingat.

Abiit ille, & nuntiauit Iudæis
Iesum esse qui sanum eum fecerat.

Ac propterea persequebatur Iu-
dæi Iesum, & studebant eum tru-
cidare, quod ista fecisset Sabbatho.

Iesus autem respondit eis, Pater
meus vsq; ad huc operatur, & ego
operor.

*Divinum opus nun-
quam fuit Sabbathi
violatio: Christi autē
opera, Patris sunt o-
pera, tum quod sint
eius Deus, tum etiā
quia non nisi in Filio
operatur Pater.*

Propterea ergo magis studebāt
eum Iudæi trucidare, quia non so-
lūm soluisset Sabbathū, sed & Pa-
trem suum dixisset Deum, parem
se faciens Deo.

Respondit ergo Iesus & dixit eis,
Amen amen dico vobis, nō potest
Filius à semetipso operari, id est ni-
si viderit Patrem operantem. quæ-
cunque enim ille facit, hæc etiam
Filius pariter facit.

Pater enim diligit Filium, & o-
mnia demonstrat ei quæ ipse facit:
& opera istis maiora demonstrabit
ei, ut vos miremini.

Sicut enim Pater excitat mortu-
os & viuificat, ita & Filius quos
vult viuificat.

Neque enim Pater iudicat quæ-
quam, sed omne iudicium dedit
Filio:

*Pater neminem fa-
cit eterne vite par-
ticipem nisi in Chri-
sto, in quo etiam vna
rité colitur.*

Ἰνα

Vt

וְשָׁלוּהוּ מִנּוּ גִבְרָא הָנָא דְאִמַר
לֵךְ דְּשִׁקוּל עֲרִסְךָ וְחֵלְךָ :

הוּ דִין דְּאִתְאַסִּי לֹא יָדַע הוּא מִנּוּ

יֵשׁוּעַ גִּיר אֲתִגְנִי הוּא לֹא בְּכַנְשָׁא

סְגִיָאָא דְאִית הוּא בְּדוּכְתָא הִי :

בְּתֵר זִבְנִי אֲשַׁכְחָה יֵשׁוּעַ בְּהִיכְלָא

וְאִמַר לֹא הָא חֲלִים אֲנִי תוֹב לֹא

תַּחְטָא דְלִמָּא יְהוּא לֵךְ דְּמַדְּמִשׁ

מִן קְדִמָּיָא :

וְאִזֵּל הוּ גִבְרָא וְאִמַר לִיהוּדִיָא

דִּישׁוּעַ הוּ הוּ דְאֲחַלְמָה :

וּמִטּוֹל הָדָא רִדְפִין הוּ יְהוּדִיָא

לִישׁוּעַ וּבְעִין הוּ לְמַקְטִלָּה דְהֵלִין

עֵבֶד הוּא בְּשַׁבְתָּא :

הוּ דִין יֵשׁוּעַ אִמַר לְהוֹן אֲבִי עַד־מָא

לְהֵשָׂא עֵבֶד אֲפִי אֲנָא עֵבֶד אֲנָא :

וּמִטּוֹל הָדָא יִתְרָאִית בְּעִין הוּ

יְהוּדִיָא לְמַקְטִלָּה לֹא בְּלַחוּר דְּשָׂרָא

הוּא שְׁבַתָּא אֲלֵא אֲפִי דְעַל אֱלֹהֵי

אֲבוּהִי אִיתְּוִהִי אִמַר הוּא וּמִשְׁוֹא

הוּא נְפִשָׁה עִם אֱלֹהֵי :

עֲנֵנָּה דִין יֵשׁוּעַ וְאִמַר לְהוֹן

אֲמִין אֲמִין אִמַר אֲנָא לְכוּן דְּלֵא

מִשְׁכַּח בְּרָא עֵבֶד מַדְּמִשׁ מִן עֲבוּרָא

נְפִשָׁה אֲלֵא מַדְּמִשׁ דְּחִוָּא לְאֲבָא דְעֵבֶד

אֵילִין גִּיר דְאֲבָא עֵבֶד הֵלִין אֲפִי בְרָא

אֲבוּתָה עֵבֶד :

אֲבָא גִיר רַחֵם לְכֵרָה וְכָל מַדְּמִשׁ

דְּעֵבֶד מַחְוָא לֹא וְדִיתִירִין מִן הֵלִין

עֵבֶד מַחְוָא לֹא דְאֲנָתוֹן תְּתַדְמִרוּן :

אִיכְנָא גִיר דְאֲבָא מְקִים מִיתָא

וּמַחְוָא לְהוֹן הֲכֵנָּה אֲפִי בְרָא לְאֵילִין

דְּצִבְאָא מַחְוָא :

לֹא הוּא גִיר אֲבָא דְאֵין לְאֲנָשׁ אֲלֵא

כֹּלָּה דִינָא יְהִיבָה לְבְרָא : דְכָל

12 Et interrogauerunt eum, Quis est homo iste qui dixit tibi, Tolle lectum tuum, & ambula?

13 Qui autem sanatus fuerat, nesciebat quis esset: Ieschua enim occultauerat se in turba multa, quæ erat in loco illo.

14 Post tempus [aliquod] inuenit eum Ieschua in templo, & dixit ei, Ecce, sanatus es: rursus ne peccaueris, ne fiat tibi aliquid quod peius est quam prius.

15 Et abiit ille homo, et dixit Judæis quod Ieschua esset qui sanasset eum.

16 Et propterea persequebantur Judæi Ieschua, et quarebant interficere eum, quod ista fecisset in Sabbatho.

17 Ipse autem Ieschua dixit eis, Pater meus usque ad hoc tempus operatur, etiam ego operor.

18 Et propter hoc amplius quarebant Judæi interficere eum, non solum quod soluisset Sabbathum, sed etiam quod de Deo, [quod] Pater suus esset, dixisset: & equasset seipsum cum Deo.

19 Respondit verò Ieschua, et dixit eis, Ammin ammin dico vobis quod non potest facere Filius aliquid ex voluntate animæ suæ, sed id quod faciente Patrem videt. ea enim quæ Pater facit, ea etiam similiter Filius facit.

20 Pater enim diligit Filium suum: & quicquid facit ostendit eis, et quæ sunt maiora his opera ostendit ei ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater suscitavit mortuos, et viuificat eos, ita etiam Filius quos vult viuificat.

22 Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio. Ut

Ad verb. VI. que ad nunc. Hebraismus.

4 Non est in Syro contextu coniunctio hæc expressa, nec in impresso, nec in manuscripto, quia tamē sequentiavēba eā necessariō subaudiendi ostendūt, nos in versione illam suppleuimus.

5 In exemplari impresso deerant, Et quæ sunt maiora his opera ostendit ei: sed nos addidimus ex manuscripto antiquo codice bibliothecæ illustrissimi principis electoris Palatini.

אסא
אחגני הוא
לה רל' נסמן

וכן כמו זמן

מדם
רל' דבר

אית
שוה

אמין אמין
רל' כאמת
מדם כמדעם
צבא

אבותה רל'
כמוהו

דמר כמו תמה

מחא כמו
מחיה מן חיה
מחא כמחיה
מן חיה

דיו

Euangelium

ἵνα πάντες ἡμᾶσι τὸν υἱὸν, καθὼς 23
ἡμᾶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ ἡμῶν τὸν υἱὸν,
οὐ μὲν πατέρα τὸν πέμψαντα
αὐτόν.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ τ' 24
τὸν μου ἀκούων, καὶ πεσὺν τῷ πέμ-
ψαντί με, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ εἰς κρί-
σιν οὐκ ἔρχεται, ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ
τῆς θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἔρχεται 25
ῥα, καὶ νῦν ὅστιν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσονται
τῆς φωνῆς τῆς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ
ἀκούσας ζήσεται.

Ὡς περ γὰρ ὁ πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν 26
αὐτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ υἱῷ ζωὴν
ἐχῆν ἐν αὐτῷ.

Καὶ ὅσοις αὐτὸν ἔδωκεν αὐτὸς καὶ κρίσιν 27
ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ὅστις.

Μὴ θαυμάζετε τὸ ὅτι ἔρχεται ῥα 28
ἐν ᾧ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀ-
κούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ.

Matth. 25. 41 Καὶ ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ 29
ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς· οἱ δὲ τὰ
φῶλα ποιήσαντες, εἰς ἀνάστασιν
κρίσεως.

Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἅπ' ἐμαυ- 30
τοῦ οὐδέν· καθὼς ἀκούω, κρίνω· καὶ ἡ
κρίσις ἡ ἐμὴ δίκαια ὅστις· ὅτι οὐ ζητῶ τὸ
θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ
πέμψαντός με πατρός.

Infra. 814 Εὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ 31
μαρτυρία μου οὐκ ἐστὶν ἀληθής.

Matth. 3. 17 Ἄλλος ὅστις ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, 32
καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής ὅστις ἡ μαρτυρία
ἐν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.

Supra. 1. 27 Ὑμεῖς ἀπεστάλατε πρὸς Ἰωάννην, 33
καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ.

Εγὼ δὲ οὐ παρέα ἀνθρώπου τ' 34
τινα λαμβάνω· ἀλλὰ ταῦτα λέγω
ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.

Εκεῖνος

Vt omnes honorent Filium, pro-
ut honorant Patrem. qui non ho-
norat Filium, non honorat Patrem
qui misit eum.

Amen amen dico vobis, qui ser-
monem meum audit, & credit ei qui
misit me, habet vitam æternam, &
in condemnationem non veniet:
sed transiit à morte in vitam.

Non colitur Pater
nisi sermone Filii per
fidem apprehenso, quæ
vita est ad vitam
æternam auctens.

Amen amen dico vobis, veniet
tempus, & nunc est, quum mortui
audient vocem Filii Dei: & qui au-
dierint vivent.

Omnes sumus pecca-
to mortui, nec alia
ratione suscitari
possumus quam Chri-
sti sermone per fidem
apprehenso.

Sicut enim Pater habet vitam in
seipso, sic dedit & Filio habere vi-
tam in seipso.

Et auctoritatem dedit ei iudiciū
etiam exercendi, quatenus Filius
hominis est.

Ne hoc miramini: nā veniet ho-
ra qua omnes qui in monumentis
sunt, audient vocem eius.

Omnes tandem a-
tribunal Christi si-
stentur iudicandi.

Et prodibunt qui bona fecerūt
in resurrectionem vitæ: qui verò
mala egerunt, in resurrectionem
condemnationis.

Ex fructibus iudica-
bitur de fide & in-
credulitate.

Non possum ego à meipso face-
re quicquam. prout audio iudico:
& iudicium meum iustum est: quia
nō quæro voluntatē meā sed volū-
tatē eius qui misit me, id est Patris.

Christus omnium
quæ fecit Patre auto-
rem & approbatore
habet.

Si ergo testor de meipso, testi-
monium meum non est idoneum.

Alius est qui testatur de me, &
scio verum esse testimonium quod
testatur de me.

Vos misistis ad Iohannem, & is
testimonium dedit veritati.

Ego autem ab homine testimo-
niū non capto: sed hæc dico vt vos
seruemini.

Christus & Iohan-
nis voce, & infinitis
miraculis, & omnium
Prophetarum testi-
monio vniuersus serua-
tor declaratus est:
mundus tamen in-
terea, alio qui pseudo
prophetis adductus,
& videri solem: re-
ligiosus, nihil forum
videt.

Ille

דכל נש יקר לכרא איך דמיקר
לאבא הו דלא מיקר לכרא לא מיקר
לאבא דשדרה :

23 *Vt unusquisque honoret Filium sicut honorat Patrem. Is qui non honorat Filium, non honorat Patrem qui misit eum.*

^a אמין אמין אמר אנא דמן דשמע
^b מלתי ופחמן למן דשדרני אית לה
^c חיא דלעלם ולדינא לא אתא אלא
^d שני לה מן מותא לחיא :

24 *Ammin ammin dico vobis quod qui audit sermones meos, et credit in eum qui misit me, est ei vita quae est in aeternum, et in iudicium non venit, sed transit à morte in vitam.*

5 Id est, Condemnationem. Hebraismus.

^e אמין אמין אמר אנא לכו דאתיא
^f שעתא אף השא ^g איתיה אמתי
^h דמיתא ישמעון קלה דברה דאלהא
והנון דשמעין יחון :

25 *Ammin ammin dico vobis quod venit hora, etiam nunc ea est, quando mortui audient vocem Filij Dei, et ij qui audient, vivent.*

איכנא גיר דלאבא חיא בקיומה
הכנא יחב אף לכרא דיהוון חיא
בקיומה :

26 *Sicut enim Patri est vita in semetipso, ita dedit Filio ut esset ei vita in semetipso.*

6 בקיומה, In essentia sua.

ואשלטה דיהווא עכד אף דינא :

27 *Et potestatem dedit ei ut esset etiam faciens iudicium.*

דברה הו דין דאנשא לא תתדמרון
בהדא דאתיא שעתא אמתי דכלהון
אילין דבקכרא אנון ישמעון קלה :

28 ⁸ *Quod autem is[ist] Filius hominis, ne miremini propter hoc : nam venit hora quum omnes qui sunt in sepulchris, audient vocem eius.*

7 Licet in Græco codice hæc verba, *ὅτι ὁ υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶν*, præcedentibus cohaereant, ac in calce vericuli 27 collocentur, tamen quia Syrus ea accepit, tanquam sequentibus connexa (ut particula *ἵνα* clare ostendit) nos ea in principio versus 28 collocauimus.

ⁿ ויפקון אילין דעכדו טבתא
^o לקימתא דחיא ואילין דעכדו בישתא
^p לקימתא דדינא :

29 *Et ingredientur qui fecerunt bona in resurrectionem vitae, et ii qui fecerunt mala, in resurrectione iudicij.*

לא משבח אנא מן צבות נפשי מרם
למעכד אלא איכנא דשמע אנא דאן
אנא ודיני כאין הו לא גיר בעא אנא
צביני אלא צבינה דמן דשדרני :

30 *Non possum ex voluntate animæ meæ aliquid facere, sed sicut audio, ego iudico, et iudicium meum iustum est : non enim quero voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.*

8 Id est, Condemnationis. Hebraismus.

אן אנא מסחד אנא על נפשי
סחרותי לא הות שרירא :

31 *Si ego testarer de meipso, testimonium meum non esset verum.*

אחרין הו הו דמסחד עלי וידע אנא
דשרירא הי סחרותה דמסחד עלי :
אנתון שדרתון לות יוחנן ואסחד
על שררא :

32 *Alius est qui testatur de me : et scio quod verum est testimonium eius quod testatur de me.*

אנא דין לא הוא מן בר נשא
נסב אנא סחרותא אלא חלק אמר
אנא דאנתון תחון :

33 *Vos misistis ad Iuchanan, et testatus est de veritate.*

34 *Ego verò nequaquam à filio hominis accipio testimonium, sed hæc dico ut vos vivatis.*

Ty i.

Euangelium

Εκεῖνος ὡς ὁ λύχνος ὁ κατόμηνος 35
καὶ Φαίνων· ὑμεῖς δὲ ἠδελήσατε ἀ-
γαλλιασθεύαι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φω-
τὶ αὐτοῦ.

Ille erat lucerna ardens & lucēs:
vos autem voluistis ad tempus ex-
ultare in luce eius.

Εγὼ δὲ ἔχω τὸ μάρτυρεῖν μείζων 36
Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ ἔδωκέ μοι ὁ πα-
τήρ ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα
ἃ ἐγὼ ποίω, μάρτυρεῖ πρὸς ἐμοῦ ὅτι ὁ
πατήρ με ἀπέσταλκε.

At ego testimonium habeo ma-
ius testimonio Iohannis. opera enim
quæ dedit mihi Pater ut ea perfice-
rem, ipsa in quæ opera quæ ego fa-
cio testantur de me quod Pater mi
ferit me.

Matth. 3. 17 &
17. 5.

Καὶ ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτὸς 37
με μαρτύρηκε πρὸς ἐμοῦ. οὔτε φωνῇ
αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, ὅτε εἶδος αὐ-
τοῦ εἶωράκατε.

¶ Et qui misit me Pater, ipse testa-
tus est de me. Neque vocem eius
unquam audistis, ¶ neque speciem
eius vidistis.

Deut. 4. 12

Καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ ἐκ ἔχετε μόνον 38
τὰ ἐν ὑμῖν· ὅτι ὁ ἀπέσταλκεν ἐκεῖνος, τοῦ-
τω ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.

Et sermonem eius non habetis
in vobis manentem: quia quæ mi-
sit ille, huic vos non creditis.

Ερθανάτε τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς 39
δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν·
καὶ ἐκεῖναι εἰσιν αἱ μάρτυροὺσαι πρὸς
ἐμοῦ.

Scrutamini Scripturas: nam vos
videmini vobis in ipsis vitam æ-
ternam habere: & illæ sunt quæ te-
stificantur de me.

Καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με, ἵνα 40
ζωὴν ἔχητε.

Nec vultis venire ad me, ut vi-
tam habeatis.

Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων ἔλαμ- 41
βάνω.

Gloriam ab hominibus non ca-
pio:

Αλλ' ἐγὼ καὶ ὑμᾶς ὅτι πλὴν ἀγά- 42
πην τῆς Θεοῦ ἐκ ἔχετε ἐκ ἑαυτῶν.

Sed noui vos charitatem Dei
non habere in vobis.

Εγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πα- 43
τρὸς μου καὶ οὐ λαμβάνετε με· εἰ ἄλ-
λος ἐλθῇ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ ἰδίου, ἐκεῖ-
νον λήψετε.

Ego veni nomine Patris mei,
nec recipitis me: si venerit alius no-
mine suo, illum recipietis.

Infrā, 12. 43

Πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δό- 44
ξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες, καὶ
πλὴν δόξαν πλὴν παρὰ τοῦ μόνου Θεοῦ
οὐ ζητεῖτε;

Quomodo vos potestis crede-
re, quum gloriam alii ab aliis ca-
ptetis, & ¶ gloriam quæ à solo Deo
proficiscitur non quæritis?

Μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑ- 45
μῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἐστὶν ὁ κατηγο-
ρῶν ὑμῶν, Μωσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλ-
πίκατε.

Ne putate me accusaturum vos
apud Patrem: est qui accuset vos,
Moses, in quo vos speratis.

Gene. 3. 15. &
22. 18. & 49
10. deut. 18

Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἀν- 46
τι μοί. πρὸς ἐμὸν ἐκεῖνος ἐγραψεν.

Si enim crederetis Mosi, credere-
tis mihi: ¶ de me enim ille scripsit.

Εἰς

Quod

הו שרגא הוא דדלק ומנהר
ואנתון צביתון דתשתכרוון ד
דשעתא בנוהרה :

35 Ille lucerna erat ardens & lucens,
& vos voluistis gloriari ⁹ ad horam
in luce eius.

⁹ Id est. Ad exi-
guum tempus.

לי דין אית לי סהדותא דרפא מן
דיוחנן עכדא גיר דיתב לי אבי
דאשלם אנון חנון עכדא דעכד אנה
סהדין עלי דאכא שלחני :

36 Mihi verò est testimoniū quodma-
iusest quàm Iuchannā: opera enim
quæ dedit mihi Pater me⁹ ut perficiā
ea, ipsa [inquā] opera quæ facio testā-
tur de me quòd Pater misit me.

ואכא דשלחני הו סהר עלי לא
קלה מן מתום שמעתון ולא חווה
חיותון :

37 Et Pater qui misit me, ipse testatur
de me: nec vocem eius unquam audi-
stis, neque visionem eius vidistis.

ומלתה לא מקווא בכון מטור
דבהו דהו שדר אנתון לא מהימנין
אנתון :

38 Et sermo eius non manet in vo-
bis: propterea quòd in eum quem ipse
misit, vos non creditis.

בצו כתבא דכחין מסכרין
אנתון דחיא דלעלם אית לכון והנון
סהדין עלי :

39 Scrutamini Scripturas, in quibus
putatis vos quòd vita quæ est in eter-
num, sit vobis: et illæ testantur de me.

ולא צבין אנתון דתאנתון לותי
דחיא דלעלם יחווין לכון :

40 Et non vultis venire ad me ut vi-
ta quæ est in aeternum sit vobis.

שובחא מן בני נשא לא נסב אנה
אלא ידעתכון דחובה דאלהא
לית בכון :

41 Gloriā à filiis hominis non accipio.

42 Sed noui vos quòd charitas Dei
non sit in vobis.

אנה אית בשמה דאבי ולא
מקבלין אנתון לי אן אחרין יאתא
בשם נפשה להו תקבלון :

43 Ego veni in nomine Patris mei, &
non suscipitis me: si alius venerit in
nomine sui ipsius, illum suscipietis.

איכנא משכחין אנתון למחימנו
דשובחא חד מן חד מקבלין אנתון
דשובחא דמן חד אלהא לא בעין
אנתון :

44 Quomodo potestis vos credere, qui
gloriam unus ab alio accipitis, et glo-
riam quæ est ab uno Deo non qua-
ritis?

למא סכרין אנתון דאנה מקטרג
אנה לכון קדם אכא איתוהי מן
דמקטרג לכון מושא הו דבה
סכרתון :

45 An putatis quòd ego accusaturus
sim vos corā Patre? est qui accuset
vos: Musche ipse, in quo sperastis.

אלו גיר במושא הימנתון אף בי
מהימנין הויתון מושא גיר עלי כתב:
ואן

46 Si enim in Musche credidissetis,
etiam in me crederetis: Musche e-
nim de me scripsit.

Ty. ii. Et

Euangelium

Εἰ δὲ τοῖς ἐμείνου γραμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασι πισεύσετε;

Κεφάλαιον 5

Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβερεϊάδος.

Καὶ ἠκολούθη αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅπως ἐώρων αὐτὸν τοιαῦτα σημεῖα ἃ ἐποίησεν ἐπὶ τῇ ἀδενουώπῳ.

Ἀπῆλθε δὲ εἰς τὸ ὄρος ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐκεῖ ἐκάθιστο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἦν δὲ ἐκείνη ἡ πενθένη ἡμέρα, ἡ ἐορτὴ τῆς Ἰουδαίων.

Ἐπείρας οὖν ὁ Ἰησοῦς τὸν ὄφθαλμοῖς, καὶ θεωρῶν τὸν ὄχλον ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον, Γόθεν ἀγορεύσομεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι;

(Τοῦτο δὲ ἔλεγε πειράζων αὐτόν· αὐτὸς γὰρ ᾔδει τι ἐμελλε ποιεῖν)

Ἀπεκρίθη αὐτῷ Φίλιππος, Διακοσίων δυνάμεων ἄρτοι ἐκ ἀρκούντων αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ.

Λέγει αὐτῷ εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου,

Ἐστὶ παιδάριον ἐν ᾧδε ὃ ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους, καὶ δύο ὀψάρια· ἅλλα ταῦτα τί ὄστιν εἰς τοσούτους;

Εἶπε δὲ ὁ Ἰησοῦς, Ποιήσατε τοῖς ἀνθρώποις ἀναπεσεῖν. Ἦν ὁ χορτὸς πολὺς ἐν τῷ τόπῳ. Ἀνέπεσον οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡσεὶ πεντακισχίλιοι.

Ἐλαβε δὲ τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀγαθισήσας διέδωκε τοῖς μαθηταῖς, οἱ ὅμαθται τοῖς ἀνακειμένοις ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον.

Ὡς δὲ ἐνεπλήθησαν, λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Συναγάγετε τὰ περὶ εὐσσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ τι ἀπολήται.

Συνήγαγον

Quod si illius scriptis nō creditis, quomodo verbis meis credetis?

Cap. VI.

POST hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.

Esuriant quidem iterum qui Christum sequuntur, sed suo subsidio nunquam destituuntur.

Et sequebatur eum turba multa, quia videbant eius signa quæ edebat in ægrotis.

Subiit autem in montem Iesus, & ibi sedit cum discipulis suis.

Propè autem erat Pascha festum Iudæorum.

Quum ergo sustulisset oculos Iesus, & conspexisset multam turbam ad se venire, dicit Philippo, Vnde ememus panes, ut isti vescantur?

(Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset factururus)

Respondit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis ut singuli eorum paululum quiddam accipiant.

Dicit ei unus ex discipulis eius, ne Andreas frater Simonis Petri,

Est hic puerulus quidam qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisciculos: sed hæc quid sunt inter tam multos?

Dixit autem Iesus, Facite ut isti discubant. Erat autem gramme multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri numero quasi quinquies mille.

Accepit autem panes illos Iesus, & actis gratiis distribuit discipulis, discipuli verò accumbentibus: similiter etiam ex pisciculis illis quantum volebant.

Ut autem expleti sunt, dixit Iesus discipulis suis, Cogite quæ superfluerunt fragmenta, nequid pereat.

Leuit. 23. 7
deut. 16. 1

Matth. 14. 16
mar. 9. 38
luc. 6. 13

^a מהימנין
מאמינים
^b תחמנין
תאמינו

ואן לכתבוהי דהו לא ^a מהימנין
אנתון איכנא למלוי דילוי ^b תחמנין :

קפלאון ו

כתר הלין אזל ישוע לעברא
דימא דגלילא דטבריום :

ואזלו בתרה כנשא סגיאא מטול
דחזין חוו אתותא דעבר בכריהא :

^c סן כרה
וכריהא רל
החולים :

וסלק ישוע לטורא ותמן יתב הוא
עם תלמידוהי :

^d עדעירא
טעמו חחג
^e פצחא רל
פסח :

קריב הוא דין ^d עדערא ^e דפצחא
דיהודיא :

^f רום

וארים ישוע עינוהי וחזא כנשא
סגיאא דאתא לותה ואמר לפיליפוס

^g אימכא טעמו
אי מזה :

^g אימכא נזבן לחמא דיאכלון הלין
הדא דין אמר כד פנסא לה הו

גיר ידע הוא מנא עתיד למעבר :

אמר לה פיליפוס דמאתין דיגרון
לחמא לא ספק להון כד קליל קליל
חד חד מנהון נסב :

אמר לה חד מן תלמידוהי א
אנדראוס אחוהי דשמעון כאפא :

אית תמן טליא חד דאית עלוהי
חמש גריצן דסערא ותריין נוגין אלא
הלין מנא אנן להלין כלחון :

^h גריצן רל
חלות
ⁱ סערא
שעורים :

אמר להון ישוע עברו אנשא כלחון
דיסתמכון עספא דין סגיא הו
בדוכתא חי ואסתמכו גברא במנינא
חמשא אלפין :

ושקל ישוע לחמא וברך ופלג
להון דסמיבין והכנא אף מן נזנא
דצבו :

^k צבא

וכד סבעו אמר לתלמידוהי
כנשו קציא ^m דיתרו ולג ⁿ יאבר
מרם :

^j קציא
^m יתרו
ⁿ יאבר
^o מרם כמו
דבר :

וכנשו

47 Et si scriptis ipsius nō creditis, quo-
modo sermonibus meis credetis?

Cap. VI.

1 Post hac abiit Ieschua in oppositu
littus maris Galilææ Tiberiadis.

Ad verb. In trā-
itū Hebraismus.

2 Et iuerunt post eum turba multe,
eo quod videbant signa quæ faciebat
in infirmis.

2 Id est, Sequen-
bancur, Hebrais-
mus.

3 Et ascendit Ieschua in montem, et
ibi sedebat cum discipulis suis.

4 Prope autem erat festum petſchæ
Iudeorum.

5 Et sustulit Ieschua oculos suos, et
vidit turbam magnā quæ veniebat
ad se, ac dixit Philippo, Unde eme-
mus panem ut comedant isti?

6 (Hoc autē dixit tentans eum : ipse
enim sciebat quid factururus esset.)

7 Dixit ei Philippus, Ducentorū de-
nariorum panis non sufficeret eis ut
4 minimum quid unusquisque ex eis
acciperet.

3 De denario vi
de Matth. 18.

8 Dixit ei unus ex discipulis eius An-
draas frater Schemoun Ciphah,

4 Ad verb. Parū
parū, Unus vnus
sed geminatio di-
minutionem ad-
auget ex vsu He-
brae lingue. Itali
in pochetino.

9 Est hic puer quidam super quem
sunt quinque placent abordei et duo
piscis: sed hac quid sunt his omnibus?

10 Dixit eis Ieschua, Facite ut homi-
nes omnes discubāt. Herba autē mul-
ta erat in loco illo: et discubuerūt ho-
mines in numero quinque millia.

11 Et tulit Ieschua panem, et benedi-
xit, et diuisit illis qui discumbebant:
et similiter etiam de piscibus quantū
voluerunt.

12 Et quum satiati essent, dixit disci-
pulis suis, Colligite fragmenta quæ su-
persuerunt, ne pereat aliquid.

¶.ij.

Euangelium

Συνήγαγον οὖν, καὶ ἐγέμισαν 13
δώδεκα κοφίνοις κλασμάτων ἐκ τῶν
πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων, ἀπέρισευσεν
τοῖς βεβρωκόσιν.

Οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες ὃ ἐποίησε 14
σημεῖον ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγον, Οὐ οὗτος ὅστις
ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς
τὸν κόσμον.

Ἰησοῦς οὖν γινούς ὅτι μέλλουσιν ἔρχε- 15
σθαι, καὶ ἀρπάξαι αὐτὸν ἵνα ποιήσωσιν
αὐτὸν βασιλέα, ἀνεχώρησε πάλιν εἰς
τὸ ὄρος αὐτοῦ μόνος.

Matth. 24. 15
marc. 6. 47

Ὡς δὲ ὁ ψῆμα ἐγένετο, κατέβησαν 16
μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν.

Καὶ ἐμβάντες εἰς τὸ πλοῖον, ἤρχοντο 17
πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καπερναῦμ.
καὶ σκοπία ἡδὴ ἐγενόνη, ἣ ἐκ ἐληλύθει
πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς.

Ἡ τε θάλασσα, ἀνέμου μεγάλου 18
πνέοντος, διηγείρετο.

Εληλακότες οὖν ὡς σαδίους εἰκο- 19
σιπέντε ἢ τετράκοντα, θεωροῦσι τὸν Ἰη-
σοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσ-
σης, καὶ ἐπὶ τῷ πλοίου γινόμενον· καὶ ἐ-
φοβήθησαν.

Ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Εγὼ εἰμι, μὴ φο- 20
βεῖσθε.

Ἦθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ 21
πλοῖον· ἣ δὲ ὥς τὸ πλοῖον ἐγένετο ἐπὶ
τῆς γῆς εἰς τὸ ὑπὲρ.

Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἐστηκὼς πρὸς 22
τὴν θαλάσσης, ἰδὼν ὅτι πλοιάριον
ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἐν ἐκείνῳ εἰς ὃ
ἐνέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι οὐ
συνεισῆλθε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰη-
σοῦς εἰς τὸ πλοιάριον, ἀλλὰ μόνοι οἱ μα-
θηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον.

Ἀλλὰ δὲ ἦλθε πλοίαρεα ἐκ Τιβε- 23
ριάδος ἐπὶ τῷ τόπῳ ὅπου ἔφαγον τὸν
ἄρτον, διχαρῆσαντος τοῦ Κυρίου.

Ὅτε

Coegerunt ergo, & impleuerunt
duodecim cophinos fragmētis ex
quinque illis panibus hordeaceis,
quæ superfuerāt iis q. comederāt.

Illi ergo quum vidissent signum
quod Iesus ediderat, dicebāt, Hic
est verè Propheta ille qui venturus
erat in mundum.

Cultu præpostero nō
modò nō delectatur,
sed etiam summa-
pere offenditur Chri-
stus.

Iesus ergo quum nosset futurum
ut venirent, & ipsum correptum
facerent regem, secessit rursus in
montem solus.

¶ Vt autē serum diei factū est, de-
scenderunt discipuli eius ad mare.

Et ingressi nauigium, ibant trās
mare versus Capernaum, iam autē
tenebræ erant, nec venerat ad eos
Iesus.

Et mare, vento magno flante, in-
surgebat.

Quū ergo prouecti fuissent quasi
stadia vigintiquinq; aut triginta,
cōspiciūσ Iesum ambulāntem su-
per mare, & appropinquantem na-
ui: & timuerunt.

Periclitamur quidē
sed Christo in tempo-
re per medias tempe-
states ad nos accedē-
te, in portum perdu-
cimur.

Ille verò dixit eis, Ego sum, ne
timete.

Cupidè ergo receperunt eum in
nauigium: & statim nauigium per-
uenit ad regionem in quam ibant.

Postero die turba quæ stabat trās
mare, ut vidit illic non esse aliud
nauigiolū nisi vnum illud in quod
ingressi fuerant discipuli eius, &
Iesum non introisse cum discipu-
lis suis in nauigium, sed solos eius
discipulos abiisse:

Nihil quidem deest
regnum Dei queren-
tibus, non est tamen
Euangelium, ventris
sed animi pabulum.

Alia verò nauigiola Tiberiade
venisse prope locum ubi comede-
rant panem, posteaquam gratias
egisset Dominus:

Quū

וּבְנִשּׁוֹ אֶמְלֹ תִרְעָסָר בְּקוֹפִינִין
דְּקָצִיא אֵילִין דִּיתְרוֹ לְהִנּוֹן דְּאֶכְלוֹ
מִן חֲמִשָּׁא לְחִמִּין דְּסַעְרָא :
הִנּוֹן דִּין אֲנִשָּׁא דִּחֻזֹּ אֲתָא דְעֵבֶד
יֵשׁוּעַ אֲמַרִין הֻזְרָא שְׂרִירָאִית הֵנוּ נְבִיא
דְּאֲתָא לְעֵלְמָא :

יֵשׁוּעַ דִּין יָדַע דְּעֵתִידִין דִּיאֲתָוֹן
יַחַטְפוּנִיהִי וְיַעֲבְדוּנִיהִי מֶלֶכָא וְשִׁנִּי
לָה לְטוֹרָא הֻזְרָא בְּלַחֲוִדְהִי :
וְכֵד הוּא רִמְשָׁא גִחְתּוֹ תְּלַמִּידוֹהִי
לִימָא :

וְיִתְכּוּ בְּסַפִּינְתָא וְאֲתִין הוּוּ לְעֵבְרָא
לְכַפֵּר נַחוּס וְחֲשַׁבְתָּ הוּת לָה וְלֹא
אֲתִי הוּא לְוִתְהוֹן יֵשׁוּעַ :

יִמָּא דִּין אֲדֻקָּף הוּא עֲלִיחֻזֹּן מִטּוֹל
דְּרוּחָא רִבְתָּא נְשַׁבְתָּ הוּת :

וְדִבְרוּ אֵיךְ אֲסַטְרוּתָא עֲסִרִין
וְחֲמִשָּׁא אוֹ תִלְתִין וְחֻזֹּ לִישׁוּעַ כֹּד
מִהֲלַךְ עַל יַמָּא וְכֵד קֶרֶב לְוִת
סַפִּינְתְהוֹן דִּחֻלוֹ :

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ אֲמַר לְהוֹן אֲנָא אֲנָא
לֹא תִדְחִלוֹן :

וְצִבּוּ הוּוּ דִּיקְבִּלוּנִיהִי בְּסַפִּינְתָא
וְכֵה בְּשַׁעֲתָא סַפִּינְתָא הִי הוּת לְוִת
אַרְעָא הִי דְאֵזְלִין הוּוּ לָה :

וְלִיּוֹמָא דְּבִתְרָה הוּ כְּנִשָּׁא דְּקֶאֱם
הוּא כְּעֵבְרָא דִּימָא חֻזֹּ דְּסַפִּינְתָא
אַחֲרֵתָא לִית הוּא תַּמָּן אֵלִיא אֵן
הִי דְסִלְקוּ לָה תְּלַמִּידָא וְדִלָּא עַל
הוּא עֲמַהוֹן יֵשׁוּעַ עִם תְּלַמִּידוֹהִי
לְסַפִּינְתָא

אֲתִי הוּוּ דִּין אֲלָפָא אַחֲרֵנִיתָא מִן
טַבְּרִיוֹס עַל גִּיב דְּוִכְתָּא הִי דְאֶכְלוֹ
כֵּה לְחִמָּא כֹּד בִּרְךְ יֵשׁוּעַ :

13 Et collegerunt, & impleuerunt duo-
decim cophinos fragmentorum quae
superfuerunt iis qui comederant ex
quinque panibus hordei.

14 Illi verò homines qui viderunt si-
gnum quod fecit Ieschua, dicebant,
Verè hic est Propheta qui venit in
mundum.

15 Ieschua autè cognouit quod vèturì
raptū essent eum, & facturi ipsum
regem: & recessit in montem ipsum
solus.

16 Et quum esset serum, descenderunt
discipuli eius ad mare:

17 Et federunt in nauigio, & venie-
bant ad oppositum littus in Cephar-
Nachum. Et tenebra erāt, neque ve-
nerat ad eos Ieschua.

18 Mare autem intumescēbat aduer-
sus eos, quia ventus magnus flabat.

19 Et duxerūt[nauim] quasi stadia vi-
ginti quinque aut triginta. Et vide-
runt Ieschua ambulātem super ma-
re ipsum, et quū appropinquasset ad
nauigium eorum, timuerunt.

20 Ipse verò Ieschua dixit eis, Ego
sum, ne timeatis.

21 Et cupidi erant ut exciperent eum
in nauigium, et in ea hora ipsum na-
uigium adfuit ad regionē ad quam
proficiscebantur.

22 Et postridie eius diei, turba quae
stabat in opposito littore maris, vide-
runt quòd nauigium aliud non esset
ibi nisi illud in quod ascenderant di-
scipuli, & quòd nō ingressus esset Ie-
schua cū discipulis suis in nauigium:

23 Venerant verò nauigia alia à Ti-
beride prope locum illum in quo co-
mederant panem, quum benedixisset
Ieschua:

5 Ad verbum, Ad
transitū. Hebraic.

6 Ad verbum, In
die quae erat post
illū. Syra phrasis.
7 Ad verb. In trāf
itu. Hebraismus.

Euangelium

Οτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς ἐκ-
ἔστιν ἐκεῖ, ἔδωκε οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβηκε
καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἦλθον εἰς Κα-
περναοὺμ, ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν.

Καὶ διρύντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης,
εἶπον αὐτῷ, Ραββί, πότε ὧδε γέγονας;

Απεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν,
Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ
ὅτι εἶδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ
τῶν ἄρτων, ἐξ ἐξουσίας αὐτοῦ.

Εργάζεσθε μὴ πλεῖν βρωσιν πλεῖν ἀ-
πολλυμένων, ἀλλὰ πλεῖν βρωσιν τῆς μένε-
σαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἡ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀν-
θρώπου ὑμῖν δώσει. Τὸν γὰρ ὁ πατήρ
ἐσφράγισεν ὁ Θεός.

Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, Τί ποιῶμεν
ἵνα ἐργαζώμεθα ταῖς ἔργα τοῦ Θεοῦ;

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς,
Τοῦτο ὅστις τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ ἵνα πισ-
σητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐμὲνός.

Εἶπον οὖν αὐτῷ, Τί οὖν ποιῆς σὺ ση-
μεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν σοι; τί
ἐργάζῃ;

Οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ μαῖνα ἐφαγον ἐν
τῇ ἐρήμῳ· καὶ δὲ ὅστις γεγραμμένον, Ἀρ-
χόν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν
ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωσῆς δέδωκεν
ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ
πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν.

Ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ Θεοῦ ὅστις ὁ κατα-
βαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδούς
τῷ κόσμῳ.

Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, Κύριε, πάν-
τοτε δός ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.

Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εγὼ εἰμι ὁ
ἄρτος τῆς ζωῆς. ὁ ἐρχόμενος πρὸς με,
οὐ μὴ πεινάσῃ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ
μὴ διψήσῃ πώποτε.

Quum ergo vidisset turba Iesum
illic non esse, neque discipulos eius,
ingressi sunt & ipsi in navigia, &
venerunt Capernaum, quærentes
Iesum.

Et eo inuento trans mare, dix-
erunt ei, Rabbi, quando huc puenisti?

Respondit eis Iesus, & dixit, Amē
amen dico vobis, quæritis me, non
quia vidistis signa, sed quia come-
distis panes illos, & saturati estis.

Operemini non cibo qui perit,
sed cibo illi qui permanet in vi-
tam æternam, quem Filius homi-
nis dabit vobis: hunc enim Pater
signavit, id est Deus.

Dixerunt ergo ad eum, Quid fa-
ciemus ut operemur opera Dei?

Respondit Iesus & dixit eis, Hoc
illud est opus Dei, ut credatis in eū
quem misit ille.

Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu
signum edis, ut videamus & cre-
damus tibi? quid operaris?

Patres nostri comederunt manna
in deserto: sicut scriptum est, Panē
cælestem dedit eis ut vescerentur.

Dixit ergo eis Iesus, Amen amē
dico vobis, non dedit vobis Moses
panem illum cælestem: sed Pater
meus dat vobis panem illum verē
cælestem.

Panis enim ille Dei, is est qui de
cælo descendit, & dat vitam mun-
do.

Dixerunt ergo ei, Domine, da
nobis semper panem istum.

Dixit autem eis Iesus, Ego sum
panis ille vitæ. qui venit ad me, ne
quaquam esuriet: & qui credit in
me, non sitiet unquam.

Sed

ΑΛ'

Supra 1. 31
matth. 3. 17
& 17. 3

1. Iohan. 3. 13

Exod. 16. 14
num. 11. 7
psal. 77. 24
sapient. 16. 10

Eccles. 14. 19

Frustra satagunt ho-
mines, quum studeat
placere Deo absque
fide.

Christi vis spirita-
lis sordet terrenorum
miraculorum studio
sine.

Christus, Verus &
vna eterna vita au-
tor ac dator, manna
symbolo patribus si-
gnificatus.

וְכֵן חָזַר הוּא כְּנִשָּׂא דְלֹא הוּא תִּמְן
יֵשׁוּעַ אֵף לֹא תִלְמִידוֹהִי סִלְקוּ לְהִלִּין
אֲלֵפֶּה וְאֵתוֹ לְכַפֵּר-נַחוּם וּבְעֵין הָיוּ
לֵה לְיֵשׁוּעַ :

24 Et quum vidisset ipsa turba quod
nō esset ibi Ieschua, nec etiā discipuli
eius, ascēderūt in hac nauigia, et ve-
nerūt in Cephar-Nachum, & qua-
rebant ipsum Ieschua.

וְכֵן אֲשַׁכְּחוּהִי בְּעֵבְרָא דִּימָא אֲמַרִּין
לֵה רִבֵּן אֲמַתִּי אֲתִיתָ לְהִרְכָּא :

25 Quumque inuenissent eum⁸ in op-
posito littore maris, dicūt ei, Domine
noster, quando venisti huc?

⁸ Ad verbū, In
transitu. Hebrai-
smus.

עֲנָא יֵשׁוּעַ וְאֵמַר לְהוֹן אֲמִין אֲמִין
אֲמַר אֲנָא לְכוּן דְּבְעִין אֲנִתוֹן לִי לֹא
מְטוֹר דְּחִוִּיתוֹן אֲתוֹתָא אֲלֵה
דְּאֲכַלְתוֹן לֶחֶמָא וּסְבַעְתוֹן :

26 Respondit Ieschua, & dixit eis,
Ammīn ammin dico vobis, quod qua-
ritis me, nō fit propterea quod vidistis
signa, sed quia comedistis panem, &
saturati estis.

לֹא תִפְלַחוּן מֵאֲכוּלָתָא דְּאֲכַדָּא
אֲלֵה מֵאֲכוּלָתָא דְּמִקּוּיָא לְחִיָּה
דְּלַעֲלִם אִידָּא דְּכִרָּה דְּאֲנִשָּׂא יִתֵּל
לְכוּן לְהֵנָּה גִיר אֲבָא חֲתָם אֲלֵהָ :

27 ⁹ Ne operemini cibum qui perit,
sed cibum qui permanet in vitā qua
est in eternum, quem Filius hominis
dabit vobis: hunc enim Pater¹⁰ ob-
signavit Deus.

⁹ Id est, Ne labo-
retis de cibo qui
perit.

¹⁰ Id est, Appro-
batum reddidit.
Metaphora sum-
pta ab iis qui quos
mittunt, eorū au-
toritatem obfi-
gnato diplomate
lanciant, & omni-
bus testatam fa-
ciunt.

אֲמַרִּין לֵה מֵנָּה נְעִבְדִּי דְּנִפְלוּת
עֲבַדָּא דְּאֲלֵהָ :

28 Dicunt ei, Quid faciemus, ut ope-
remur opera Dei?

עֲנָא יֵשׁוּעַ וְאֵמַר לְהוֹן חֲנוּ עֲבַדָּא
דְּאֲלֵהָ דְּתִחְיִמְנוּן בְּמֵן דְּחוּ שְׂדֵר :

29 Respondit Ieschua, & dixit eis,
Hoc est opus Dei, ut credatis in eū
quem ipse misit.

אֲמַרִּין לֵה מֵנָּה אֲתָא עֲבַד אֲנִתָּ
דְּנַחוּזָא וְנַחֲיִמֵן בְּדִּי מֵנָּה סְעַר אֲנִתָּ :

30 Dicūt ei, Quod signū facis tu ut vi-
deamus et credamus in te? Quid o-
peraris tu?

אֲבַחֲיִן מֵנָּה אֲכַלוּ בְּמִדְבָּרָא
אִיכְנָא דְּכִתִּיב דְּלֶחֶמָא מֵן שָׁמַיָּא
יֵהֵב לְהוֹן לְמֵאֲכַל :

31 Patres nostri comederunt manna
in deserto, sicut scriptum est, Panem
de calo dedit eis comedendum.

אֲמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ אֲמִין אֲמִין אֲמַר
אֲנָא לְכוּן דְּלֹא הוּא מוֹשֵׂא יֵהֵב לְכוּן
לֶחֶמָא מֵן שָׁמַיָּא אֲלֵה אֲבִי יֵהֵב לְכוּן
לֶחֶמָא דְּקוֹשְׁתָּא מֵן שָׁמַיָּא :

32 Dixit eis Ieschua, Ammin ammin
dico vobis quod nequaquā Musche
dedit vobis panem de calo, sed Pater
meus dat vobis verū panē de calo.

לֶחֶמָא גִיר דְּאֲלֵהָ אִיתוּהִי הוּא
דְּנַחַת מֵן שָׁמַיָּא וִיֵהֵב חֵיָּא לְעֵלְמָא :

33 Panis enim Dei est is qui descēdit
de calo, et dat vitam mundo.

אֲמַרִּין לֵה מֵן בְּכָל-זֶבֶן חֵב לֵן
לֶחֶמָא הֵנָּה :

34 Dicunt ei, Domine noster, omni tē-
pore da nobis panem hunc.

אֲמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ אֲנָא אֲנָא לֶחֶמָא
דְּחֵיָּא מֵן דְּאֲתָא לֹותִי לֹא יִכְפֵּן וּמֵן
דְּמַחֲיִמֵן בִּי לֹא יֵצֵהָ לְעֵלְמָא :

35 Dixit eis Ieschua, Ego sum panis
vitae, is qui venit ad me, non esuriet:
et is qui credit in me, non sitiet in a-
ternum.

אֲמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ אֲנָא אֲנָא לֶחֶמָא
דְּחֵיָּא מֵן דְּאֲתָא לֹותִי לֹא יִכְפֵּן וּמֵן
דְּמַחֲיִמֵן בִּי לֹא יֵצֵהָ לְעֵלְמָא :

Sed

אלא

Euangelium

Αλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἐώρακατέ με, καὶ οὐ πιστεύετε.

Γὰν ὁ δίδωσί μοι ὁ πατήρ, πρὸς ἐμὲ ἔξει· καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω.

Ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ ἐμοῦ, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.

Τοῦτο δὲ ὅτι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρὸς, ἵνα πάντες οἱ δίδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἕξ αὐτῶν, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Τὸ δὲ ὅτι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱόν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχη ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Ἐξήκουζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τοῦ λέγοντος ὅτι εἶπεν, Εγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Καὶ ἔλεγον, Οὐχ ἔπος ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδα μητρὸν καὶ πατέρα; πῶς οὖν λέγεις τοῦτο, ὅτι εἶπεν, Εγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ;

Ἀπεκρίθη οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Μὴ ρηθίζετε μετ' ἀλλήλων.

Οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με εἰ ἂν ὁ πατήρ ὁ πέμψας με, ἐλκύσῃ αὐτόν· καὶ ἐγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Ἐστὶ γέγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, Καὶ ἔσονται πάντες διδασκὰι τοῦ Θεοῦ. Πᾶς οὖν ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ μαθὼν, ἔρχεται πρὸς με.

Οὐχ ὅτι τὸν πατέρα πρὸς ἐώρακα, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ· ὅτι ἐώρακα τὸν πατέρα.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον.

Εγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.

Οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μαῖνα ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἀπέθανον.

Οὗτός

Sed dixi vobis, Etiam vidistis me, nec creditis.

Quicquid dat mihi Pater, ad me venit: & eum qui venit ad me, non eiciam foras.

Quia descendi è cælo ut faciam non voluntatem meam, sed voluntatem ei us qui misit me.

Hæc est autem voluntas eius qui misit me, id est Patris, ut quicquid mihi dederit, non perdam ex eo, sed suscitem illud in ultimo illo die.

Hæc est autem voluntas eius qui misit me, ut omnis qui videt Filiū, & credit in eum, habeat vitam æternam: ego verò suscitabo eum ultimo illo die.

Murmurabant ergo Iudæi de eo, quia dixerat, Ego sum panis ille qui è cælo descendit.

Et dicebant, Nonne est hic Iesus, filius Ioseph, cuius nos novimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit iste, E cælo descendit?

Respondit ergo Iesus & dixit eis, Ne murmurate inter vos.

Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eū: ego verò suscitabo eū ultimo illo die.

Est scriptum in Prophetis, Et erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergo audiuit à Patre & didicit, venit ad me.

Non quòd Patrem viderit quisquam, nisi is qui est à Deo: hic vidit Patrem.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.

Ego sum panis ille vitæ.

Patres vestri comederunt manna in deserto, & mortui sunt.

Hic

Ex gratuita Patris in Christo electione manat fidei donum, quam necessario consequitur vita æterna. Est itaque fides in Christum certum electionis ac proxime futuræ nostræ glorificationis testimonium.

Caro non potest spiritualia percipere, ac proinde initium salutis est à Deo, naturam nostram immutante, ut ab ipso afflatus, in Christo erudiri & servari sustineamus.

Verus sacramentorum usus est, ab eis ad rem ipsam, id est ad Christum, assurgere: cuius unius participatione æternam vitam consequimur.

אֵלָא אָמַרְתָּ לָכֹון דְּחַוְיתוּנְכִי וְלֹא
מְהִימְנִין אָנְתוֹן :
כָּל דִּיהֵב לִי אָבִי לוֹתִי יֵאָתָא וּמִן
דְּלוֹתִי יֵאָתָא לֹא אָפִקָא לְבָר :
דְּנַחְתָּת מִן שְׁמִיָּא לֹא הוּא דִּיאַעְכָּר
עֲבִינִי אֵלָא עֲבִינָה דְּמִן דְּשֻׁדְרָנִי :
הֵנָּה דִּין עֲבִינָה דְּמִן דְּשֻׁדְרָנִי דְּכָל
דִּיהֵב לִי לֹא : אֹבֵד מִנָּה אֵלָא
אֶקִּימִיּוּהִי בְּיוֹמָא אַחְרִיָּא :
הֵנָּה גִּיר עֲבִינָה דִּיאָבִי דְּכָל דְּחִוָּא
לְבָרָא וּמְהִימְנִין בֵּהּ יְהוֹון לֹה חַיָּא
דְּלַעֲלָם וְאַנָּה אֶקִּימִיּוּהִי בְּיוֹמָא אַחְרִיָּא
יְהוּדִיָּא דִּין רִטְנִין הוּוּ עֲלוּתִי
דִּיאַמֵּר דִּיאַנָּה אֵנָּה לְחֵמָא דְּנַחְתָּת
מִן שְׁמִיָּא :
וְאָמַרְיִן הוּוּ לֹא הוּא הֵנָּה יֵשׁוּעַ בָּר
יִסְרָאֵל הוּוּ דְּחֵנָּה יִרְעִין לְאָבוּתִי וְלֵאמָה
וְאִיכְנָא אָמַר הֵנָּה דְּמִן שְׁמִיָּא נַחְתָּת :
עֲנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר לְהוֹן לֹא תִרְטְנוּן
חַד עִם חַד :
לֹא אָנֹכְךָ מְשִׁכָּח דִּיאַתָּא לִּיתִי
אֵלָא אֲנִי כְּנִדְהָ אָבָא דְּשֻׁדְרָנִי וְאַנָּה
אֶקִּימִיּוּהִי בְּיוֹמָא אַחְרִיָּא :
כְּתִיב גִּיר בְּנִיָּא דִּיהוֹון כְּלֵהוֹן
מְלָפָא דֵּאלֹהָא כָּל מִן דְּשָׁמַע חֵבִיל
מִן אָבָא וְיִלָּף מִנָּה אַתָּא לִּיתִי :
לֹא הוּא דְּחִוָּא אָנֹכְךָ לְאָבָא אֵלָא
מִן דְּמִן אֵלֹהָא אִיתְּוִהִי הוּוּ הוּוּ חִוָּא
לְאָבָא :
אָמֵן אָמֵן אָמַר אָנָּה לָכֹון דְּמִן
דְּמְחִימְנִין כִּי אִיתְּוִהִי חַיָּא דְּלַעֲלָם :
אָנָּה אָנָּה לְחֵמָא דְּחַיָּא :
אֲבַחִיכֹון אֲכִלוּ מִנְּנָה בְּמִדְבָּרָא
וּמִיתוּ :

36 Sed dixi vobis quod vidistis me,
& non creditis.
37 Quicquid dat mihi Pater, ad me
veniet: et eum qui ad me veniet, nō
eiiciam foras.
38 Quia descendi de celo nequaquam
ut facerem voluntatem meam, sed
voluntatem eius qui misit me.
39 Hæc est autē volūtas eius quæ imisit
me, ut quicquid dedit mihi, nō perda
ex eo, sed suscite illud in die ultima.
40 Hæc enim est volūtas Patris mei,
ut omnis qui videt Filiū, & credit in
eū, sit ei vita quæ est in æternū: & ego
suscitabo eum in die ultima.
41 Iudei autem murmurabāt de eo
quod dixisset, Ego sum panis qui de-
scendi de celo.
42 Et dicebāt, Nōne hic est Ieschua
filius Ioseph, is cuius nos nouimus
patrem & matrem? & quomodo di-
cit hic, De celo descendi?
43 Respondit Ieschua & dixit eis, Ne
murmuretis unus cum altero.
44 Nemo potest venire ad me nisi
traxerit eum Pater qui misit me. &
ego suscitabo eum in die ultimo.
45 Scriptum est enim in Prophetis,
Erūt omnes edocti diuinitus. Quis-
quis igitur audiuit à Patre & didi-
cit ab eo, venit ad me.
46 Nequaquam quod videat quis
Patrem, nisi is qui à Deo est, is videt
Patrem.
47 Ammin ammin dico vobis quod ei
qui credit in me, est ei vita quæ est in
æternum.
48 Ego sum panis vitæ.
49 Patres vestri comederunt mānah
in deserto, et mortui sunt.

11 Initium versu-
culi 39 Syrus te-
xtus nō habebat,
videlicet, Hæc est
autem volūtas e-
ius qui misit me.
Quod ex manu-
scripto antiquissi-
mo codice quæ il-
lustrissimus prin-
ceps elector Pala-
tinus exhibuit (vt
aliam multa) restitui-
mus.

12 Ad verbum,
Docti Dei, vt in I-
saia Iohann.

Euangelium

Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 50
καταβάς, ἵνα πῖς αὐτὸν Φάγη, &
μὴ ἀποθάνῃ.

Εγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις Φάγῃ ἐκ
τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς αἰῶ-
να. καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ
μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς κόσ-
μου ζωῆς.

Εμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰου-
δαῖοι, λέγοντες, Πῶς δύναται εἶναι ἡ-
μῖν δοῦναι τὴν σὰρκα φαγεῖν;

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν
ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ Φάγητε τὴν
σὰρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πῖ-
τε αὐτὸ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν
ἑαυτοῖς.

1. Cor. 11. 27

Ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα, καὶ πίνων 54
μου τὸ αἷμα, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· καὶ ἐγὼ
ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθῶς ἐστὶ
βρώσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθῶς ἐστὶ 55
πόσις.

Ὁ τρώγων μου τὴν σὰρκα, καὶ πίνων 56
μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, καὶ ἐγὼ
ἐν αὐτῷ.

Καθὼς ἀπέστειλέ με ὁ ζῶν πατήρ, 57
καὶ γὰρ ζωὴ διὰ τοῦ πατρός· ὁ τρώγων
με, καὶ κείνος ζήσεται δι' ἐμέ.

Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρα- 58
νοῦ καταβάς· οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ
πατέρες ὑμῶν τὸ μάννα, καὶ ἀπέθανον·
ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον, ζήσεται εἰς
αἰῶνα.

Ταῦτα εἶπεν ἐν σὺναγωγῇ, διδά- 59
σκων ἐν Καπερναούμ.

Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐν τῷ μα- 60
θητῶν αὐτοῦ, εἶπον, Σκληρὸς ἐστὶν εἶναι
ὁ λόγος· πῶς δύναται αὐτὸς ἀκένειν;

Εἰδώς

Hic est panis ille qui è cælo de-
scendit, ut qui eo vescitur, non mo-
riatur.

Ego sum panis viuificus qui è cæ-
lo descendi: si quis ederit ex hoc pa-
ne, viuet in æternum. & panis quē
ego dabo, caro mea est, quam ego
dabo pro mundi vita.

Pugnabant ergo Iudæi alii ad-
uersus alios, dicentes, Quomodo
potest hic nobis carnem suam dare
qua vescamur?

Dixit ergo eis Iesus, Amen amen
dico vobis, nisi ederitis carnem Fi-
lii hominis & biberitis eius sangui-
nem, non habetis vitam in vobis.

¶ Qui edit carnem meam, & bi-
bit meum sanguinem, habet vitam
æternam: & ego excitabo eum in
ultimo illo die.

Caro enim mea verè est cibus, &
sanguis meus verè est potus.

Qui edit meam carnem, & bibit
meum sanguinem, in me manet, &
ego in eo.

Sicut misit me viuens ille Pater,
& ego vivo per Patrem: ita etiā qui
ederit me, viuet ipse quoque per me.

Hic est panis ille qui de cælo de-
scendit. non prout comederunt Pa-
tres vestri manna, & mortui sunt:
qui ederit hunc panem, viuet in æ-
ternum.

Hæc dixit in synagoga, quum
doceret in Capernaum.

Multi ergo ex discipulis eius his
auditis dixerunt, Durus est hic ser-
mo: quis potest eum audire?

Christus à Deo Patre
hoc ipsum nobis est
ad vitam æternam
consequendam ac re-
tinendam, quod pa-
nis & caro, atque
adeo cibus & potus
ad caducæ huius vi-
tæ & sum.

Caro inter carnalem
manducationem, cu-
ius instrumentū sunt
dentes, & spiritalē
esum qui in fide con-
sistit, distinguere non
potest: ac proinde da-
minat quod non intel-
ligit. sed nihilomi-
nus inculcanda est
Veritas.

Christi cum membris
suis Unionem asse-
quit non potest huma-
na ratio: adoret igitur
quod ipsa est ex-
cellentius.

Sciens

הָנוּ דִּין לַחֲמַת דְּנַחַת מִן שָׁמַיָא
דִּיאָכּוּל אָנִשׁ מִנָּה וְלֹא יָמוּת :
אֲנָא אֲנִי לַחֲמַת חַיָּא דְּמִן שָׁמַיָא
בְּנַחַתָּת וְאֵן אָנִשׁ יֹאכּוּל מִן הָנָא
לַחֲמַת יֵחָא לְעֵלָם וְלַחֲמַת אֲיִנָּא
דִּאֲנָא אֵתֵל פְּגִרִי הוּ דְּעֵל אֲפִי חַיָּוִי
דְּעֵלֻמָּא יֵהֵב אֲנָא :

בְּצִין הוּ דִּין יְהוּדִיָּא חֵד עִם חֵד
וְאִמְרִין אֵיכְנָא מִשְׁבַּח הָנָא פְּגִרָה
דִּיתֵל לֵן לְמֵאכֹל :
וְאִמְרֵי לַחֲוֹן יֵשׁוּעַ אֲמִין אֲמִין אֲמֵר
אֲנָא לְכוּן דָּאֵן לֹא תֵאכְלוּן פְּגִרָה
דְּבִרָה דִּאֲנִשָּׁא וְתִשְׁתּוֹן דְּמָה לִית
לְכוּן חַיָּא בְּקִיּוּמְכוּן :

דִּאכֹל דִּין מִן פְּגִרִי וְשִׁתָּא מִן דְּמִי
אֵיתֵל לֵה חַיָּא דְּלְעֵלָם וְאֲנָא אֲקִיּוּמִיּוּחִי
בְּיוֹמָא אַחֲרִיָּא :
פְּגִרִי גִיר ° שְׂרִירָאִית אֵיתוּחִי
מֵאכּוּלָתָא וְדְמִי שְׂרִירָאִית אֵיתוּחִי
מִשְׁתִּיא :

מִן דִּאכֹל פְּגִרִי וְשִׁתָּא דְּמִי בִי
פְּקוּא וְאֲנָא בָּה :
אֵיכְנָא דְּשִׁדְרָנִי אֲבָא חַיָּא וְאֲנָא
חִי אֲנָא מִטוֹל אֲבָא וּמִן דִּיאָכֹלִנִי אָף
הוּ יֵחָא לְעֵלָם :

הָנוּ לַחֲמַת דְּנַחַת מִן שָׁמַיָא לֹא
חֵוָא אֵיךְ הוּ דִּאכֹלוּ אֲבָהִיכוּן מִנָּה
וּמִיתוּ מִן דִּאכֹל מִן הָנָא לַחֲמַת
יֵחָא לְעֵלָם :
הֲלִין אֲמֵר בְּכַנּוּשְׁתָּא בְּרִי מֶלֶךְ
בְּכַפְרֵי נַחוּם :

וּסְגִיָּא דְּשִׁמְעוּ מִן תַּלְמִידוּחִי
אֲמִרִין קִשְׂיָא הִי מִלְתָּא הָדָא מִנּוּ
מִשְׁבַּח לְמִשְׁמַעָּה :

יֵשׁוּעַ

50 Hic est autem panis qui descendit de calo, ut comedat homo ex eo, & nō moriatur.

51 Ego sum panis viuus qui de calo descendi: & si quis comederit ex hoc pane, uiuet in aeternum: & panis quē ego dabo, corpus meum est quod pro uita mundi do.

52 Contendebant autem Iudei¹³ unus cum alio, et dicebant, Quomodo potest hic corpus suum nobis dare ad manducandum?

53 Et dixit eis Ieschua, Amen amen dico uobis, Quod si non comederitis corp⁹ Filii hominis, et biberitis sanguinē ei⁹, nō est uobis uita in¹⁴ uobis ipsis.

54 Qui uerō comedit ex corpore meo & bibit ex sanguine meo, est ei uita quæ est in aeternum: et ego suscitabo eum in die ultimo.

55 Corpus enim meum uerē est cibus, et sanguis meus uerē est potus.

56 Qui comedit corpus meum et bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in ipso.

57 Sicut misit me Pater uiuens, & ego uiuo propter Patrem: & qui comederit me, etiā ipse uiuet in aeternum.

58 Hic est panis qui descendit de calo: nequaquam sicut illud quod comederunt patres uestri Mānah, et mortui sunt: qui comedit ex hoc pane, uiuet¹⁵ in aeternum.

59 Hæc dixit in synagoga, docens in Cephar-Nachum.

60 Et multi qui audierunt ex discipulis eius, dicebant, Durus est sermo hic: quis potest audire eum?

Ieschua
Zz.i.

¹³ Ad uerbum. Vnus tum vno.

¹⁴ Ad uerbum. In substantia uestræ

¹⁵ Ita est in Syro textu, quā in Græco sit dī iui. Sed fortē hic quoque erratum est à scriptore Syro, quod finē sequentis uersus pro finē huius uerficuli accepit. Nihil tamen mutare uolui: quia in manuscripto codice ita etiam legitur.

Euangelium

Εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι ὅτι 61
ῥύζοισι τοῦτο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ,
εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει·

Εδὼ οὖν θεωρεῖτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀν- 62
θρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἡ πόλις
τερον;

Τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ζωοποιεῖν· ἡ 63
σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα
δὲ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, πνεῦμα δὲ τὸ ζῶν
δέν.

Ἀλλ' εἰσὶν ὅτι οὐκ ἔστιν 64
σιν· Ἡ δὲ ὅτι δὲ ὁ Ἰησοῦς πῖνες εἰ-
σιν οἱ μὴ πιστεύοντες, καὶ πῶς δέν ὁ παρὰ
δώσων αὐτόν.

Καὶ ἔλεγε, Διὰ τὴν εἰρηκα ὑμῖν 65
ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με
ἐδὼ μὴ ἢ δεδομὲν αὐτῷ ἐκ τοῦ πα-
τρός μου.

Ἐκ τούτου πολλοὶ ἀπὸ τῶν μα- 66
θητῶν αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἐκέπεν μετ'
αὐτοῦ τοῦ πατρός μου.

Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα, Μὴ 67
καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπαγαγεῖν;

Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ Σίμων Πέτρος, 68
Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελθόμεθα; ῥή-
ματα ζωῆς αἰωνίου ἔχας·

Καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώ- 69
καμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ
τοῦ ζῶντος.

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ ἐγὼ 70
ὑμᾶς τοῖς δώδεκα ἐξελέξαμεν, καὶ ὅτι
ὑμῶν εἰς διάβολός ἐστιν;

Ἐλεγε ὁ Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκα- 71
ριώτιος· ὅτι ὅτι ἡμελλεν αὐτὸν πα-
ραδιδόναι, εἰς ὃν ἐκ τῶν δώδεκα.

Κεφαλαιον Ζ'

ΚΑΙ τοῦτο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς μετὰ ταῦτα 1
ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· ὅτι ὅτι ἐλθὼν ἐν τῇ
Ἰερουσαλὴμ, ὅτι ἐλθόντων αὐτὸν οἱ
Ἰουδαῖοι ἀποκτείνειν αὐτόν.

Sciēs autem Iesus apud se disci-
pulos suos de hoc murmurare, di-
xit eis, Hoc vos offendit?

Quid si igitur cōspiceretis Filiū
hominis ascendentem eò || vbi erat
prius?

Spiritus est qui viuificat: caro
non prodest quicquam. verba quæ
ego loquor vobis, spiritus sunt &
vita sunt.

Ideo vivifica est no-
bis caro Christi, quia
idem qui homo est,
Deus est: quod myste-
rium sola fide (qua
Dei donum est ele-
ctis peculiare) com-
prehenditur.

Sed sunt quidā ex vobis qui nō
credunt. nouerat enim à principio
Iesus quinnā esset qui nō credebāt,
& quis eum proditurus esset.

Et dicebat, Propterea dixi vobis
neminem posse venire ad me nisi
fuerit ei datum à Patre meo.

Ex eo multi discipulorum eius
pedem retulerunt, nec amplius cū
eo versabantur.

Ea est hominū ma-
litia, ut ex ipsa salu-
tis doctrina (nisi si-
ngulari Dei be-
neficio credant) occa-
sionem exitii sui ar-
ripiant.

Dixit ergo Iesus duodecim illis,
Num & vos vultis abire?

Respondit ergo ei Simon Pe-
trus, Domine, ad quem abibimus?
verba vitæ æternæ habes:

Et nos credimus & cognouim⁹
te esse Christum illum Filium Dei
viuentis.

Respondit eis Iesus, || Nōne e-
go vos duodecim elegi, & vnus ex
vobis est diabolus?

Paruus est nume-
rus Christum profite-
ntium, & in eis tur-
sus aliqui sunt hypo-
critæ, atque adeo o-
mnium hominū in-
teritum.

Loquebatur autem de Iuda Si-
monis filio Iscariote. futurū enim
erat vt hic proderet eum, quum
esset vnus ex illis duodecim.

Cap. VII.

Versabatur autē Iesus post hæc
in Galilæa. non enim volebat
in Iudæa versari, quia studebāt eū
Iudæi trucidare.

Propē

ישוע דין ידע בנפשה דרמנין על
הדא תלמידותי ואמר להון הדא
מכשלא לכו:

61 Ieschna autem cognouit in seipso
quod murmurarent de hoc discipuli
eius, et dixit eis, Hoc offendit vos?

אן תחזון הכיל לברה דאנשא
דסלק לאתר דאיתותי הוא מן
קדים:

62 [Quid] si spectaueritis igitur Filium
hominis ascendentem in locum ubi e-
rat ab initio?

רוחא הי דמחיא פגרא לא מהנא
מדם מלא דאנא מלל עמכון רוחא
אנין וחיא אנין:

63 Spiritus est qui uiuificat: corpus nō
prodest quicquam. Sermones quos e-
go loquutus sum uobiscum, spiritus
sunt, & uita sunt.

64 Sed sunt quidam ex uobis qui nō
credunt. nouerat enim Ieschna ab
initio qui essent ii qui non credebant,
et quis esset qui proderet eum.

אלא אית אנשא מנכון דלא
מהימנין ידע הוא גיר ישוע מן קדים
מן אנון אילין דלא מהימנין ומנו הו
דמשלם לה:

65 Et dicebat eis, Propter hoc dixi vo-
bis quod nemo potest uenire ad me,
nisi datum sit ei à Patre meo.

ואמר הוא להון מטול הנא אמרת
לכו דלא אנש משכח דאיתא לותי
אן לא יהיב לה מן אבי:

66 Propter hunc sermonem multi ex
discipulis eius¹⁹ retroceſſerunt, neque
ambulabant cum eo.

מטול הדא פלתא סגיאא מן
תלמידותי אלו לבסתררון ולא
מהלכין הו עמה:

67 Et dixit Ieschna duodecim suis,
Nunquid etiam uos uultis abire?

ואמר ישוע לתר עסרתה למא אף
אנתון צבין אנתון למאזל:

68 Respondit Schemen Cypa, & di-
xit, Domine mi, ad quē ibim⁹? Ser-
mones uita quae est in aternū, sūt tibi.

ענא שמעון כאפא ואמר מרי לות
מן גאזל מלא דחיא דלעלס אית לך:

69 Et nos credimus et nouimus quod
tu es Christus filius Dei uiuentis.

וחנן הימנין וידען דאנת הו משיחא
ברה דאלהא חיא:

70 Dixit eis Ieschna, Nōne ego ele-
gi uos duodecim, & ex uobis unus
Satanah est?

אמר להון ישוע לא הוא אנא
גביתכון לתר עסר ומנכון חד
סטנא הו:

71 Dicebat de Ithuda filio Schemen
Sechariuta: ipse enim proditurus e-
rat eum, unus ex duodecim.

אמר הוא על יהודא בר שמעון
סכריוטגא הו גיר עתיד הו
דישלמותי חד מן תר עסר:

קפלאון

Cap. VII.
1 POST hac ambulabat Ieschna
in Galilaea. No enim uolebat am-
bulare in Iudaea, quia Iudaei quare-
bāt interficere eum. Zz.ii.

בתר הלין מהלך הוא ישוע בגלילא
לא גיר צבא הוא למהלכו ביהוד
מטול דיהודיא בעין הו למקטלה:

¹⁹ Ad verbum,
Abierūt ad post se.
Id est, Terga Chri-
sto obuenterūt, &
defecerunt ab eo.

¹ חסנין
האסנין:

² למהלכו
ללכת:
³ חווי:

Euangelium

Ἦν δὲ ἐκεῖ ἡ ἑορτὴ τῆς Ἰουδαίων ἡ 2
σκηνοπηγία. *Leuit. 23, 34.*

Εἶπον ἔν τω ὄντι αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ 3
αὐτοῦ, Μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ ὑπάγε εἰς
τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου δε-
ωρήσωνται τὰ ἔργα σου ἃ ποιεῖς.

Οὐδὲς γὰρ ἐν κρυπτῷ τι ποιεῖ, 4
καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ (ἐξ)· εἰ
ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ
κόσμῳ.

Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ὅπισθεν 5
εἰς αὐτὸν.

Λέγει ἔν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ὁ χαρὸς ὁ 6
ἐμὸς οὐπω παρέστιν· ὁ δὲ χαρὸς ὁ ἐμέ-
τερος πάντοτε ὅστιν ἐποιμος.

Οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑ- 7
μας· ἐμεῖ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ
τῷ αὐτῷ, ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ
ἔστιν.

ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην 8
ἐγὼ οὐπω ἀναβαίνω εἰς τὴν ἑορ-
τὴν ταύτην, ὅτι ὁ χαρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω
πεπλήρωται. *Infrā, 8, 10*

Ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτοῖς, ἐμείνεν ἐν 9
τῇ Γαλιλαίᾳ.

Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, 10
τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν, καὶ φα-
νερώς, ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ.

Οἱ ἔν Ἰουδαίῳι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ 11
ἑορτῇ, καὶ ἔλεγον, Ποῦ ὅστις ἐκεῖνος;

Καὶ ῥηθυσμὸς πολλὸς τῷ αὐτῷ ἦν 12
ἐν τοῖς ὄχλοις. ὁ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἀγα-
θὸς ὅστις· ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Οὐ· ἀλλὰ
πλανᾷ τὸν ὄχλον.

Οὐδεὶς μὲντοι παρρησίᾳ ἐλάλει τῷ 13
αὐτῷ διὰ τὸν φόβον τῆς Ἰουδαίων.

Ἦδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσοῦσης ἀνέβη 14
ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκε.

Καὶ

Propè autem erat festum Iudæo-
rum || scenopègia.

Dixerunt igitur ad eum fratres
eius, Digredere hinc, & vade in Iu-
dæam, ut discipuli tui conspiciant
opera tua quæ facis.

Nemo enim in occulto facit ali-
quid, & quærit ipse celebris esse.
si hæc facis, patefacito teipsum
mundo.

Nam ne fratres quidem eius cre-
debant in eum.

*Dei gratia non est
hereditaria, sed ad-
uentitium donum.
Hinc fit ut saepe filius
Dei plus molestie
exhibeat propinqui
quàm extranei.*

Dicit ergo eis Iesus, Τέπος μεῦ
nondum adest: tempus autem ve-
strum semper est paratum.

Non potest mūdus vos odisse: me
autem odit, quoniam ego testor de
eo, opera eius mala esse.

*Stultis suorum votis
minime obsequiū.*

Vos ascendite ad festum hoc: ego
nondum ascendo ad hoc festum,
|| quia tempus meum nondum im-
pletum est.

Hæc autem quū eis dixisset, mā-
sit in Galilæa.

Vt ascenderunt autem fratres e-
ius, tunc & ipse ascēdit ad festum,
nō manifestè, sed velut in occulto.

*Exemplum hor-
rendæ confusionis in
ipso Ecclesiæ sinu. Pa-
stres mei in eo terro-
re oppressum populum
tenent: populus non
apparentem Christum
quærit, sese offerentē
negligit. non desunt
etiam qui cognitum
semere condemnent:
pauci tantum clan-
culum rectè sentiunt.*

Iudæi ergo quærebant eum in fe-
sto, & dicebant, Vbi est ille?

Et murmur multum erat in tur-
ba de eo. alii quidem dicebant, Vir
bonus est: alii autem dicebant, Nō:
sed turbam seducit.

Nullus tamen palàm loquebatur
de eo, propter metum Iudæorum.

Festo autem iam medio ascen-
dit Iesus in templum, ac docebat.

*14 Christus bonitate
certat cum mūdī per-
fidia: plerique inter-
ea ex eo ipso arri-
piunt offensculi oc-
casionem, quo oport-
uerat eos ad Christum
amplectendum in-
citari.*

Et

וְקָרִיב הוּא עֲדֵנָה ^a וּמִטְלָה ^b

דיהודיא :

^a עדענדא
החב :

^b מטללא
סוכות :

2 Et propè erat festum tabernaculorum Iudeorum.

וַאֲמָרוּ לֵה אַחֲוָהִי לִישׁוּעַ שָׂבָא לָךְ.
 מִכָּאָהֹל^d וְזֶל לִיהוּד דִּיחֲזוֹן תְּלִמִּידֵיךְ.
 עֲבֵדָא דַּעֲבֵד אַנְתָּ :

3 Et dixerunt fratres Ieschua ei,
Transi hinc, & vade in Iudeam, ut
videant discipuli tui opera quae facis.

לִית גִּיר אִנֹּשׁ דַּעֲבַד מִדָּם בְּטוֹשִׁיא
וְצִבָּא הוּ דִּבְגָּלִיא יְהוּא אֵן הִלִּין עֲבַד
אַנְתָּ חוּא נַפְשָׁךְ לַעֲלָמָא :

4 *Nemo enim est qui facit aliquid in occulto, & ipse cupit ut in manifesto sit: si hæc facis, ostende te ipsum mundo.*

אֶף לֹא גִיר אַחֲוָהִי ^g הֵימְנוּ הָיוּ ^g הֵימְנוּ
הָאֲמִינוּ: בֵּה בִישׁוּעַ:

5 Nam ne fratres quidem eius cre-
debant in ipsum Ieschua.

אמר להון ישוע ^h זבני דילי עד מא
להשא לא מטא ⁱ זבנכון דין דילכון
בבל ^k עדן ^l מטיב:

6 Dixit eis Ieschua, Tempus meum
usque nunc non aduenit: tempus au-
tem vestrum omni tempore paratum
est.

לֹא מִשְׁפַּח עֹלָמָא ^m לְמִסְכָּוָן לִי
 דִּין סָגָא מִטּוֹל ⁿ דֵּאנָא מִסְהַד אֲנָא
 עֲלוּחֵי דְעִבְדֵּיהִי בִישִׁין אֲנֹן :

7 Non potest mundus odisse vos : me
autem odit, quia ego testor de eo quòd
opera eius mala sunt.

אֲנִיתוֹן סָקוּ ^פ לַעֲדַעְדָּא הָנָא אֲנָא
 לֵאז סִלַּק אֲנָא הָשָׂא לַעֲדַעְדָּא
 הָנָא מְטוּל ^ק דִּזְבָּנָא דִּילּוּ לֹא עַד כִּיל
 שְׁלָם :

8 Vos ascendite ad festum hoc : ego non ascendam nunc ad festum hoc, quia tempus meum nōdum impletū.

הָלִיץ אִמֶּר וּפָשׁ לָהּ בַּלַּיִלָּא :

9 *Hæc dixit, et remansit in Galilea.*

בְּרִיז סִלְקוֹ אֲחֹהִי לְעֶדְנָה ^{ע ערעידא חג}
 הִירִין אִף הוּ סִלַּק לֹא בְּגִלְיָא אֱלֹא ^{ה הירין כהירין ר'ל א'}
 אִיךְ דְּבִטּוּשִׁיָּא : ^{כ כטושיא}

10 *Quum autem ascendissent fratres
eius ad festum, tunc etiam ipse ascen-
dit non in manifesto, sed velut in oc-
culto.*

וַאֲמַרְיָן הוּא אֵיכּוּ הוּ : יְהוּדִיָּא דִּין בְּעֵין הוּ לֵה בְּעַדְעַדָּא

ii *Judæi autem querebant eum in fe-
sto, & dicebant, Ubi est ille?*

וְרִטְנָא סְנִיזָא מְטוּלָתָהּ אֵיתָּ הוּא
בְּכַנְשָׁא אֵיתָּ הוּוּ גִיר דְּאִמְרִין דְּטַב
הוּוּ וְאַחֲרָנָא אִמְרִין הוּוּ לֹא אֶל־
מִטְעָא לְעַמָּא :

12 Et murmur multum propter eum,
erat in turba. Erant enim qui dice-
rent quòd bonus esset: et alii dicebāt,
Non: sed decipit populum.

לֹא יֵינן אֲנִשׁ זְלוֹתָיוֹת מְמַלֵּל הוּא
עֲלוֹתָיו מְטוֹל דַּחֲלָתָא דִּיהוּדִיָּא :

13 *Nemo autem manifestè loqueba-*
tur de eo, propter metum Iudæorum.

כִּד דִּין פֿלגוֹ יוֹמֵתָא^{aa} דְּעֶדְדָא סֵלֶק
 יִשׁוּעַ לְהִיכְלָא^{bb} וּמִלֵּךְ הוּא :

14 *Quum autem medij essent dies fe-
sti ascendit Ieschua in festum: et
docebat. ZZ.iii.*

1 Id est, Quum
dies illius festi di-
midia ex parte
præterissent.

Euangelium

Καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες, Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε, μὴ μαθηκώς;

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, 16
Ἡ ἐμὴ διδασχὴ οὐκ ἐστὶ ἐμὴ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.

Εάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποι- 17
εῖν, γνώσεται τὴν διδασχὴν, πότερον ἐκ τῶ Θεοῦ ὅστιν, ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ.

Ὁ ἀφ' ἐαυτοῦ λαλῶν, τίω δόξαν τῷ 18
ἰδίῳ ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τίω δόξαν τοῦ πέμψαντός αὐτόν, οὗτος ἀληθὴς ὅστις, ἐκ ἀδικίας ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστίν.

Exo. 24. 3

Οὐ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸ νόμον, 19
καὶ οὐδεὶς ἔξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον; πῶς με ζητεῖτε δαποκτεῖναι;

Supra, 5. 18.

Ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος καὶ εἶπε, Δαίμον 20
νιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ δαποκτεῖναι;

Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, 21
Εν ἔργον ἐποίησα, καὶ πάντες θαυμάζετε.

Leuit. 12. 3.

Διὰ τὸ Μωσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν 22
ῥαβδί, (οὐχ ὅτι ἐκ τῶ Μωσέως ὅστιν, ἀλλ' ἐκ τῶ πατέρων) καὶ ἐν σαββάτῳ ῥαβδί, ἀνδρῶν.

Gene. 17. 10

Εἰ ῥαβδί λαμβάνει ἄνθρωπος 23
ἐν σαββάτῳ, ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωσέως, ἐμοὶ ῥαβδί ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑμῖν ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;

Deut. 1. 18.

Μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τίω δι- 24
καὶ κρίσιν κρίνατε.

Ελεγον οὖν πῶς ἐκ τῶ Ἱεροσολυ- 25
μιτῶν, Οὐχ οὗτος ὅστις ἐν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;

Καὶ ἰδε, παρρησίᾳ λαλεῖ, καὶ οὐδὲν 26
αὐτῷ λέγουσι. μήποτε ἀληθῶς ἐγνώσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτος ὅστις ἀληθῶς ὁ Χριστός;

Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo iste literas nouit, quum non didicerit?

Respōdit eis Iesus, & dixit, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me.

Ideo pauci sunt qui- bus Euangelium sapiat quoniam rarū est pietatis studium.

Siquis voluerit eius voluntatem exequi, cognoscet de doctrina, vtrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar.

Qui à semetipso loquitur, gloriā propriā quærit: q. autē quærit gloriā eius qui misit ipsum, hic verax est, & iniustitia in eo non est.

Verā salutis doctrina à commentitia eo distinguitur, quod illa gloriā Dei illustrat, ista homines exferendo, Dei gloriā obscurat.

Nonne Moyses dedit vobis Legē, & tamē nemo ex vobis præstat Legē? quid me studetis trucidare?

Nulli securius claman- te Legē Dei asseriores esse quam qui illam impudentissime violant.

Respōdit turba & dixit, Dæmoniū habes: q. te studet trucidare?

Respondit Iesus & dixit eis, Vnū op⁹ edidi, & omnes miramini.

Sabbathū (quod hic nobis pro omnium ce- remoniarum regula proponitur) non im- pediens sed potius exerce- nda Dei operi bus destinatus est: inter que charitas pro- ximi præcipuum locum obtinet.

Attamen Moyses dedit vobis cir- cuncisionem, (non quod ex Mose sit, sed quia ex Patribus) & Sabba- tho circunciditis hominem.

Si circuncisionem accipit homo Sabbatho vt non soluatur lex Mo- sis, mihi indignamini quod totum hominem sanū fecerim Sabbatho?

Ne iudicate secundum speciem, sed iusto iudicio iudicate.

Iudicandum ex re- veritate, ne in- medum prodeuntes per- sona nos transuersos abripiant. Multi mirantur ir- ritos fieri hostiū Dei conatus, nec tamen interea diuinam vir- tutem agnoscunt.

Dicebant ergo quidam ex Hiero- solymitanis, Nonne hic est quem student trucidare?

At ecce, palam loquitur, & nihil ei dicunt. num verē cognouerunt primores hunc verē esse Chri- stum?

Sed

Αλλά

^a מתדמיון
^ר ל' תמהים
^ב יוף למד:

^ג יולפני לקחי
^ד בן יוף:

^ד צבא

^ה רעה

^ו שריר נאמן:

^ז כלבה בלבו:

^ח נמוסא
^{התורה} מלשון
^י יון:

^י למקטלני
^{להרגני}
^א דינא רוח
^{רעה}:

^א מתדמיון
^{תמהים}:

^מ גזירתא
^{המילה}:

^נ גורין מליפ:

^ס מתגור במל:

^פ קישתא תופר
^{תורת מושח}:

^ק אחלמת
^{החיותי מחליו}:

^ר דינין דנים
^{מן דון}:

^ס נסב
^{אנחומסב}

^{כאפא ר'ל}
^{נשיאות פנים}:

^{כאנא ישר}
^{ל' כמולא}:

^{הנו זה}
^{גליאית}:

^{כפרהסא}
^{מדם דבר}:

^{קשישין}
^{זקנינו}:

^{שריראית}
^{נאמת}:

ומתדמיון הווי יהודיא ואמרין
איכנא ידע הנא ספרא כד לא ילף:

ענא ישוע ואמר יולפני לא הוא
דילי אלא דהו דשרדני:

מן דצבא דיעבר צבניה מסתכל
יולפני אן מן אלהא הו או אנא מן
צבות נפשי ממלל אנא:

מן דמן צבורת רעניה ממלל
שובחא לנפשה בעא הו דין דשובחא
דמן דשרדנה בעא שריר הו ועולא
כלבה לא אית:

לא הוא מושא יחב לכוני נמוסא
ולא אנש מנכון נטר נמוסא מנא
בעין אנתון למקטלני:

ענא כנשא ואמרין דינא אית לך
מנו בעא למקטלך:

ענא ישוע ואמר לחון חד עבדא
עבדת וכלכוני מתדמיון אנתון:

מטור הנא מושא יחב לכוני
גזירתא לא הוא דמנה הי מן מושא
אלא מן אבהתא הי ובשבתא גזרין
אנתון בר נשא:

ואן בר נשא מתגור ביומא דשבתא
מטור דלא ישתרא נמוסא דמושא
עלי רטנין אנתון דכלה בר נשא
אחלמת ביומא דשבתא:

לא תהווין דינין במסב באפא
אלא דינא כאנא דונו:

ואמרין הווי אנשא מן אורשלם
לו חנו הו דבעין למקטל:

והא גליאית ממלל ומדם לא
אמרין לה דלמא ידעו קשישין דהנו
שריראית משיחא:

אלא

15 Et mirabantur Iudei, ac dicebant,
Quomodo nouit hic librum, quum nō
didicerit?

16 Respondit Ieschua, & dixit, Do-
ctrina mea non est mea, sed eius qui
misit me.

17 Qui vult facere voluntatem eius,
intelligit doctrinā meā, nū ex Deo sit,
an ego ex voluntate mei ipsius loquar.

18 Is qui ex voluntate metis suae loqui-
tur, gloriam sibi ipsi querit: is autē qui
gloriam eius qui misit ipsum querit,
verax est, & iniquitas in corde eius
non est.

19 Nōne Musche dedit vobis Legē,
et nemo ex vobis seruat Legē? Quid
queritis interficere me?

20 Respondit turba, & dixerunt, Da-
monium est tibi: quis querit interfi-
cere te?

21 Respondit Ieschua & dixit eis, Vnū
opus operatus sum, et omnes vos mi-
ramini.

22 Propter hoc Musche dedit vobis cir-
cuncisionem (non quod ex ipso Mu-
sche sit, sed ex Patribus est) et Sabba-
tho circumciditis filium hominis.

23 Et si filius hominis circumciditur in
die Sabbathi ut nō soluatur Lex Mu-
sche, contra me murmuratis, qui totū
filium hominis sanauerim in die
Sabbathi?

24 Ne iudicetis cum acceptione vul-
tus: sed iudicium iustum iudicate.

25 Et dicebant quidam ex Urische-
lem, Nōne hic est ille quem querūt
interficere?

26 Et ecce, manifestē loquitur, & ni-
hil dicunt ei. Nūquid nouerūt senio-
res nostri quod hic est verē Christus?

Zz. iiij.

Sed

² A circuncisio-
ne quā die festo
peragebatur, do-
cet non quoduis
opus in Sabbatho
esse prohibitum:
sed tantū quod
cum sacra quiete
apertē pugnaret.

³ Quasi diceret,
Factum per se ex-
pendite & iudica-
te, nullo habito
personae respectu.

Euangelium

Αλλὰ τὸν οἶδα μὲν ποθεν εἶναι· ὁ 27
ὁ Χριστὸς ὅταν ἔρχεται, οὐδεὶς γινώσκει
ποθεν εἶναι.

Ἐκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων 28
ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγων, Καὶ με οἶδατε, καὶ οἶ-
δατε ποθεν εἰμι· καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐκ ἐ-
λήλυθα, ἀλλ' ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ πέμψας
με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε.

Εγὼ δὲ οἶδα αὐτὸν, ὅτι παρ' αὐτοῦ 29
εἰμι, καὶ κείνός με ἀπέστειλεν.

Ἐξήκουσεν οὖν αὐτὸν πᾶσα· καὶ οὐ- 30
δεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν πλὴν χεῖρα, ὅτι
οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

Πολλοὶ γὰρ ἐκ τοῦ ὄχλου ᾤπισενσαν 31
εἰς αὐτὸν, καὶ ἔλεγον, Οτι ὁ Χριστὸς ὅταν
ἔλθῃ, μὴ πλείονα σημεῖα τούτων ποιή-
σῃ ὧν ὁ αὐτὸς ἐποίησεν;

Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου 32
γροῦζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα· καὶ ἀπέ-
στειλαν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ δρχιερεῖς ὑ-
πηρέτας, ἵνα πάσωσιν αὐτόν.

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐπὶ μικρὸν 33
χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ὑπάγω πρὸς
τὸν πέμψαντά με.

Ζητήσετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετε· καὶ ὁ- 34
που εἰμι ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε εἰδέναι.

Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτοὺς, 35
Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι, ὅτι ἡμεῖς
οὐχ εἰρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς πλὴν δια-
σπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύε-
σθαι, καὶ διδάσκειν τοὺς Ἑλλήνας;

Τίς οὖν οὗτος ὁ λόγος ὃν εἶπε, Ζητή- 36
σετέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετε· καὶ ὅπου εἰμι
ἐγὼ, ὑμεῖς οὐ δύνασθε εἰδέναι;

Εν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐκείνῃ μέγα ληρὸς ἔορ 37
ἦν ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε, λέγων, Εἰ-
περ διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω.

Ὁ πνεῦμα εἰς ἐμὲ, καθὼς εἶπεν ἡ 38
γραφὴ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ
ῥέουσιν ὕδατος ζῶντος.

(Τοῦτο

Sed nouimus vnde hic sit: quum
autem venerit Christus, nemo co-
gniturus est vnde sit.

*Homines adstruen-
da sibi obstacula in-
geniosi.*

Clamabat ergo Iesus in templo,
docens ac dicens, Et me nostis, &
vnde sim nostis: & à me ipso nō ve-
ni, sed est verax qui misit me, quē
vos non nostis.

*Christi veritas mini-
me pendet ex homi-
num iudicio.*

Ego verò noui eū, quia ab ipso
sum, & ille me misit.

Studebant ergo eum prehende-
re: sed nemo iniecit in eum manū,
quia nondum venerat hora eius.

*Nō licet malis quod
libet, sed id demum
quod Deus decreuit.*

Ex turbā autem multi credide-
runt in eum: & dicebant, Christus
quum venerit, num signa plura e-
det iis quæ hic edidit?

*Prout crescit regnū
Dei, crescit eius ho-
stium rabies, donec
tandem absentia bo-
na frustra requirant
quæ presentia negle-
xerint.*

Audierunt Pharisei turbam istā
murmurantem de eo, & miserunt
Pharisei ac principes sacerdotum
ministros vt eum prehenderent.

Dixit ergo eis Iesus, Adhuc pau-
lisper ero vobiscum, deinde abibo
ad eum qui me misit.

¶ Quæretis me, nec inuenietis: &
vbi ego ero, eò vos non poteritis
venire.

Dixerunt ergo Iudæi inter sese,
Quò futurum est vt iste proficisca-
tur, vt nos non inueniamus eū? nū
ad eos qui dispersi sunt inter Græ-
cos iturus est, & Græcos docturus?

Quis est hic sermo quem dixit,
Quæretis me, & nō inuenietis: & v-
bi ego ero, vos nō poteritis venire?

¶ Ultimo autem die illo magno
festi stetit Iesus & clamauit, dicēs,
Siquis sitit, veniat ad me, & bibat.

*Duo sunt salutis no-
stra capita: vnum, vt
vero summa nostra
inopia sensu seruo tā-
gamur: alterum, vt
in vno Christo per fi-
dem apprehenso qua
ratum omnium bo-
norum copiam.*

¶ Qui credit in me, sicut dixit Scri-
ptura, flumina aquæ viuæ fluent
ex ventre eius.

(Hoc

אלא להנא ידענן מן אימכא
הו משיחא דין אמתי דאתא לא אנש
ידע מן אימכא הו :

27 Sed hunc nonimus unde sit: Chri-
stum autem, quum venerit, nemo co-
gnoscat unde sit.

4 Id est, Gentiles
qui non pertinet
ad populu sanctu.

5 Libet hoc loco
referre quae in Tal-
mud, tractatu De
festo tabernaculo

ru, cap. חליל Chalil,
parsum scribitur,
ex quibus non solu
intelligatur cur
dies postremus il-
lius festi, magnus
dicatur, sed etiam
qua ratione, ritus
illius occasionem
Christo dederit
sub aquaru per-
hisi symbolo, po-
pulu cu clamore
inuitadi ad haurie-
da ex se, itaque ex
vero fonte, celeste
sapientiam, & alia
Spiritus sancti dona
qua ad regenerati-
one spectant. Hae
igitur sunt quae il-
lic traduntur. Licet
omnes festi dies a
Deo praecepti, ma-
gni fuerint, praeser-
tim vero illi in qui-
bus conuocatio fan-
cta erat, ut primus
& ultimus Pascha-
tis dies Petecostes,
buccinaru, expiati-
onu, ac primus &
ultim⁹ tabernacu-
loru: tamen taber-
naculoru ultim⁹
singulari quadam
ratione magn⁹ di-
citur, & in eo pra-
reliquis diebus po-
pul⁹ Dei letari iu-
betur. Quu enim
Deus expressit Le-
uit. 23. 40. praecep-
set in festo taber-
naculoru letaren-
tur Israelite qua-
diu illud duraret,
eoru deinde anti-
quissimidoctores,
imò ipsi Dei pro-
pheta Haggaus &
Zacharias, Dei ius-
su, ratione praecri-
betes quia dies illi
in latitia traducere
di essent, quadam
constituerunt ut vl-
timo die ageretur
quae summam leti-
tiae populi decla-
raret. Lustratione
enim quadam cu
supplicatione indi-
xerunt, in qua quo-
tidie semel durate
illo festo altare cir-
cuibant, palmas &
ramos manu ge-
stantes ac agitates,
subindeq; claman-
tes, Hoschan-na,
id est Serua quaso.
Vnde etiam factu
est ut dies illi sin-
guli vocati sint
Hoschan-na (sicut
Matth. 21. 9. nota
est

28 Et sustulit Ieschua voce suam, do-
cens in templo, et dixit, Et me nostis,
& unde sim nostis: & ex voluntate
meipsum non veni, sed verax est qui
misit me, is quem vos nos nostis.

29 Ego vero noui eum, quia ab ipso
sum, & ipse misit me.

30 Et quarebant apprehendere eum:
sed nemo iniecit super eu manus, quia
nondum venerat hora eius.

31 Multi autem e turba crediderunt
in eum: et dicebant, Christus, quum
venerit, num plura quam hac signa
qua facit hic, factur⁹ est?

32 Et audierunt Pharisei turbas
loquentes de eo hac, & miserunt ipsi
& summi sacerdotes ministros ut ap-
prehenderent eum.

33 Et dixit Ieschua, Modicum adhuc
tempus vobiscum sum, & vado ad
eum qui me misit.

34 Et quaretis me, & non inuenietis
me: & ubi ego sum, non potestis vos
venire.

Dicunt Iudaei inter sese, Quo abitu-
rus est hic ut non inueniamus eum?
Num ad loca Gentium abiturus est
ut doceat profanos?

36 Quis est hic sermo quem dixit,
Quaretis me, & non inuenietis me:
et ubi ego su, vos non potestis venire?

37 Die autem magno qui erat ulti-
mus festi, stabat Ieschua et clama-
bat: & dicebat, Siquis sitit, veniat
ad me, et bibat.

38 Omnis qui credit in me, sicut dix-
erunt scripturae, flumina aquarum de-
scendent ex ventre eius.

6 Id est, Gentiles
qui non pertinet
ad populu sanctu.

7 Libet hoc loco
referre quae in Tal-
mud, tractatu De
festo tabernaculo

ru, cap. חליל Chalil,
parsum scribitur,
ex quibus non solu
intelligatur cur
dies postremus il-
lius festi, magnus
dicatur, sed etiam
qua ratione, ritus
illius occasionem
Christo dederit
sub aquaru per-
hisi symbolo, po-
pulu cu clamore
inuitadi ad haurie-
da ex se, itaque ex
vero fonte, celeste
sapientiam, & alia
Spiritus sancti dona
qua ad regenerati-
one spectant. Hae
igitur sunt quae il-
lic traduntur. Licet
omnes festi dies a
Deo praecepti, ma-
gni fuerint, praeser-
tim vero illi in qui-
bus conuocatio fan-
cta erat, ut primus
& ultimus Pascha-
tis dies Petecostes,
buccinaru, expiati-
onu, ac primus &
ultim⁹ tabernacu-
loru: tamen taber-
naculoru ultim⁹
singulari quadam
ratione magn⁹ di-
citur, & in eo pra-
reliquis diebus po-
pul⁹ Dei letari iu-
betur. Quu enim
Deus expressit Le-
uit. 23. 40. praecep-
set in festo taber-
naculoru letaren-
tur Israelite qua-
diu illud duraret,
eoru deinde anti-
quissimidoctores,
imò ipsi Dei pro-
pheta Haggaus &
Zacharias, Dei ius-
su, ratione praecri-
betes quia dies illi
in latitia traducere
di essent, quadam
constituerunt ut vl-
timo die ageretur
quae summam leti-
tiae populi decla-
raret. Lustratione
enim quadam cu
supplicatione indi-
xerunt, in qua quo-
tidie semel durate
illo festo altare cir-
cuibant, palmas &
ramos manu ge-
stantes ac agitates,
subindeq; claman-
tes, Hoschan-na,
id est Serua quaso.
Vnde etiam factu
est ut dies illi sin-
guli vocati sint
Hoschan-na (sicut
Matth. 21. 9. nota
est

8 Id est, Gentiles
qui non pertinet
ad populu sanctu.

9 Libet hoc loco
referre quae in Tal-
mud, tractatu De
festo tabernaculo

ru, cap. חליל Chalil,
parsum scribitur,
ex quibus non solu
intelligatur cur
dies postremus il-
lius festi, magnus
dicatur, sed etiam
qua ratione, ritus
illius occasionem
Christo dederit
sub aquaru per-
hisi symbolo, po-
pulu cu clamore
inuitadi ad haurie-
da ex se, itaque ex
vero fonte, celeste
sapientiam, & alia
Spiritus sancti dona
qua ad regenerati-
one spectant. Hae
igitur sunt quae il-
lic traduntur. Licet
omnes festi dies a
Deo praecepti, ma-
gni fuerint, praeser-
tim vero illi in qui-
bus conuocatio fan-
cta erat, ut primus
& ultimus Pascha-
tis dies Petecostes,
buccinaru, expiati-
onu, ac primus &
ultim⁹ tabernacu-
loru: tamen taber-
naculoru ultim⁹
singulari quadam
ratione magn⁹ di-
citur, & in eo pra-
reliquis diebus po-
pul⁹ Dei letari iu-
betur. Quu enim
Deus expressit Le-
uit. 23. 40. praecep-
set in festo taber-
naculoru letaren-
tur Israelite qua-
diu illud duraret,
eoru deinde anti-
quissimidoctores,
imò ipsi Dei pro-
pheta Haggaus &
Zacharias, Dei ius-
su, ratione praecri-
betes quia dies illi
in latitia traducere
di essent, quadam
constituerunt ut vl-
timo die ageretur
quae summam leti-
tiae populi decla-
raret. Lustratione
enim quadam cu
supplicatione indi-
xerunt, in qua quo-
tidie semel durate
illo festo altare cir-
cuibant, palmas &
ramos manu ge-
stantes ac agitates,
subindeq; claman-
tes, Hoschan-na,
id est Serua quaso.
Vnde etiam factu
est ut dies illi sin-
guli vocati sint
Hoschan-na (sicut
Matth. 21. 9. nota
est

10 Id est, Gentiles
qui non pertinet
ad populu sanctu.

11 Libet hoc loco
referre quae in Tal-
mud, tractatu De
festo tabernaculo

ru, cap. חליל Chalil,
parsum scribitur,
ex quibus non solu
intelligatur cur
dies postremus il-
lius festi, magnus
dicatur, sed etiam
qua ratione, ritus
illius occasionem
Christo dederit
sub aquaru per-
hisi symbolo, po-
pulu cu clamore
inuitadi ad haurie-
da ex se, itaque ex
vero fonte, celeste
sapientiam, & alia
Spiritus sancti dona
qua ad regenerati-
one spectant. Hae
igitur sunt quae il-
lic traduntur. Licet
omnes festi dies a
Deo praecepti, ma-
gni fuerint, praeser-
tim vero illi in qui-
bus conuocatio fan-
cta erat, ut primus
& ultimus Pascha-
tis dies Petecostes,
buccinaru, expiati-
onu, ac primus &
ultim⁹ tabernacu-
loru: tamen taber-
naculoru ultim⁹
singulari quadam
ratione magn⁹ di-
citur, & in eo pra-
reliquis diebus po-
pul⁹ Dei letari iu-
betur. Quu enim
Deus expressit Le-
uit. 23. 40. praecep-
set in festo taber-
naculoru letaren-
tur Israelite qua-
diu illud duraret,
eoru deinde anti-
quissimidoctores,
imò ipsi Dei pro-
pheta Haggaus &
Zacharias, Dei ius-
su, ratione praecri-
betes quia dies illi
in latitia traducere
di essent, quadam
constituerunt ut vl-
timo die ageretur
quae summam leti-
tiae populi decla-
raret. Lustratione
enim quadam cu
supplicatione indi-
xerunt, in qua quo-
tidie semel durate
illo festo altare cir-
cuibant, palmas &
ramos manu ge-
stantes ac agitates,
subindeq; claman-
tes, Hoschan-na,
id est Serua quaso.
Vnde etiam factu
est ut dies illi sin-
guli vocati sint
Hoschan-na (sicut
Matth. 21. 9. nota
est

12 Id est, Gentiles
qui non pertinet
ad populu sanctu.

13 Libet hoc loco
referre quae in Tal-
mud, tractatu De
festo tabernaculo

^a רום
^b מלך מלמד
מן אלף:

^c צמ

^d שריר נאמן:

^e כע
^f רמה ושעם
^g ארמי הושיט
^h אידיא ידים
ⁱ עד כיל עדין:

^j חסנו חאמינו:

^k רחש
^l חמשתים
^m ריאחונייה
ⁿ שיחחו אותם
^o זכנא זמן:

^p ותבעונני רל
^q ותבקשו אותי
^r מן בעא
^s איכא
^t איפה
^u למאחא לכוא:

^v כי בא לאות
^w חשאלח
^x יאלף ילמד
^y חנפא חנכרים

^z נקראו כן
^{aa} מל
^{ab} כע

^{ac} לאיכא איפה:

^{ad} למאחא לכוא:

^{ae} עדעירא חג:

^{af} קום

^{ag} יאתא יבוא:

^{ah} הימן מאמן

^{ai} נהרות

^{aj} רר

^{ak} חסנו חאמינו

^{al} חסנו חאמינו

^{am} חסנו חאמינו

^{an} חסנו חאמינו

^{ao} חסנו חאמינו

^{ap} חסנו חאמינו

^{aq} חסנו חאמינו

^{ar} חסנו חאמינו

^{as} חסנו חאמינו

Ultimo vero die illius festi pro latitiae cumulo statuerunt Propheta illi ex ore Dei (ut in Talmud dicitur) ut septies lustrando circumiretur altare, (sicut olim sub Iosua, quu per sex dies circumlustrarent moenia Iericho quotidie semel, septimo die septies ea circumlustrare iussi sunt) & toties ingeminerent conceptas quasda preces in quibus subinde voces illae Hoschan-na & Hatzlich-na, id est Salua quaso, Prosperari fac quaso, recurrerant. Vnde factum est

Euangelium

Ioel, 2. 18
Act. 1. 17

(Τοῦτο δὲ εἶπε πρὸς τὸ πνεῦμα 39
οὐ μέλλον λαμβάνειν οἱ πσεύοντες εἰς
αὐτόν. οὐ πῶς γὰρ πνεῦμα ἄγιον, ὅτι ὁ
Ἰησοῦς οὐδέ πῶς ἐδόξαζεν)

Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαν- 40
τες τὸν λόγον, ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ἀλη-
θῶς ὁ προφήτης.

Ἄλλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ὁ Χρι- 41
στὸς. ἄλλοι δὲ ἔλεγον, Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γα-
λιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται;

Deut. 18. 15
mich. 5. 2
matth. 2. 5

Οὐχὶ ἡ γραφή εἶπεν ὅτι ἐκ τῆς πα- 42
τρὸς Δαβὶδ καὶ ἐκ τοῦ Βηθλεέμ τῆς κώ-
μης ὅπου ὁ Δαβὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;

σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο 43
δι' αὐτόν.

Τινὲς δὲ ἤθελον εἶς αὐτὸν πάσαι αὐ- 44
τὸν ἄλλ' οὐδὲς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς
χεῖρας.

Ἡλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς 45
ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους· καὶ εἶπον αὐ-
τοῖς ἐκείνοι, Διὰ τί ἐκ ἡγάγετε αὐτόν;

Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, Οὐδέποτε 46
οὕτως ἐλάβημεν ἄνθρωπος ὡς οὗτος ὁ
ἄνθρωπος.

Ἀπεκρίθησαν ἔν αὐτοῖς οἱ Φαρι- 47
σαῖοι, Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;

Μὴ τις ἐκ τῶν δεχόντων ἰσχυροῦσεν 48
εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων;

Ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων 49
τὸν νόμον, ὁ πηχάτα ἐστὶν εἰς.

Supra, 3. 2

Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτοὺς, ὁ ἐλ- 50
θὼν νυκτὸς πρὸς αὐτὸν, εἰς ὃν εἶπεν αὐτῷ,

Deut. 17. 8 &
29. 15

Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρω- 51
πον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρὸς τε-

ρον, καὶ γὰρ τί ποιεῖ;

Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτοῖς, Μὴ καὶ 52
σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐρῶν ἡσπον καὶ

ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας
ἐκ ἐρήγεται.

(Hoc autem dixit de || Spiritu
quem accepturi erant credentes
in eum. Nondum enim erat Spi-
ritus sanctus, quia Iesus nondum e-
rat glorificatus)

Multi ergo ex turba quum audi-
issent hunc sermonem, dicebant,
|| Verè hic est Propheta ille.

Alii dicebant, Hic est Christus.
Quidam autem dicebant, Num
enim ex Galilæa veniet Christus?

|| Nōne Scriptura dicit, ex se-
mine David, & ex vico Bethle-
hæ, vbi erat David, vēturū Christū?

Diffidium ergo ortum est in tur-
ba propter eum.

Quidam autem ex ipsis vole-
bant eumprehendere: sed nemo
iniecit in eum manus.

Venerunt ergo ministri ad pon-
tifices & Phariseos: qui dixerunt
eis, Quare non adduxistis eum?

Responderunt ministri, Nun-
quam ita loquutus est homo ut
homo iste.

Responderunt ergo eis Phari-
sæi, Num & vos seducti estis?

Num quis ex primoribus credi-
dit in eum, aut ex Phariseis?

Sed turba hæc quæ non nouit
Legem, execrabilis est.

Dicit eis Nicodemus, || is qui ve-
nerat ad eum nocte, & vnus erat
ex illis,

Num Lex nostra cōdemnat quē-
piā, nisi prius audierit ab ipso, || &
cognouerit quid faciat?

Responderunt & dixerunt ei,
Nōne & tu Galilæus es? scrutare
& vide ex Galilæa Prophetam nō
surrexisse.

In ipsa Ecclesia de
principio capite reli-
gionis certatur: nec a-
lii sunt crudeliores
Christi hostes iis qui
veritatem sedē occu-
pant. Non licet tamē
eis quicquid libet.

Deus ex cælis irridet
filios suos inimicos.

Falsi pastores adeo
sunt stolidi ut ex mul-
titudine & externo
splendore Ecclesiarum
Dei assument.

Kαὶ

Et

הַדֹּאֵן אֵמַר עַל רוּחַ דְּעֵתִידִין הוּא
 לִמְקַבְּלוֹ אֵלֶיךָ דְּמַהֲיִמְנִין בְּהָא גִיר
 עַד כִּיל אֲתִיבֶת הוּא רוּחַ מְטוּל
 דְּלֹא עַד כִּיל אֲשֵׁתִּיבֶת הוּא יֵשׁוּעַ :
 סְגִיָּא דִּין מִן כְּנִשָּׁא דְשִׁמְעוּ מְלוּהִי
 אֲמַרִין הוּא דְּהִנּוּ שְׂרִירָאִית נְבִיא :
 אַחֲרָנָא אֲמַרִין הוּא הִנּוּ מְשִׁיחָא
 אַחֲרָנָא אֲמַרִין דְּלֹמָא מִן גְּלִילָא
 אֲתִיבֶת מְשִׁיחָא :
 לֹא הוּא כְּתִבָּא אֲמַר דִּמֵּן זִרְעָה
 דְּדָוִיד וּמִן בֵּית לָחֶם קְרִיתָא דִּילָה
 דְּדָוִיד אֲתִיבֶת מְשִׁיחָא :
 וְהוּא הוּא פְּלִגְוָתָא מְטוּלָתָהּ בְּכְנִשָּׁא
 וְאִית הוּא אֲנָשִׁין מִנְהוֹן דְּעִבְרִין הוּא
 דְּיִאחְדוּנִיָּה אֵלָא לֹא אֲנִשׁ אֲרַמִּי
 עֲלוּהִי אִידִיא :
 וְאֵתוּ דְּחִשָּׁא הִנּוּן לֹתְרִפִּי כְּהֵנָּא
 וּפְרִישָׁא וְאֲמַרִין לָחוּן כְּהֵנָּא לְמֵנָּה
 לֹא אִיתִיתוּנִיָּה :
 אֲמַרִין לָחוּן דְּחִשָּׁא לֹא מִמֵּתוּס הִכְנָא
 מִלֵּל בְּרִישָׁא אִידִי מִלֵּל הִנָּא גְּבִירָא
 אֲמַרִין לָחוּן פְּרִישָׁא לְמֵא אֵף
 אֲנִתוֹן טַעְתּוֹן :
 לְמֵא אֲנִשׁ מִן רִישָׁא וּמִן פְּרִישָׁא
 הִימְנוּ בְּהָ :
 אֵלָא אֵן עֲמָא הִנָּא דְּלֹא יָדַע
 גְּמוּסָא לִישִׁין אֲנוּן :
 אֲמַר לָחוּן גִּיקְדִּימוּס חַד מִנְהוֹן הוּא
 דֹּאֲתָא הוּא לֹתְרִי יֵשׁוּעַ בְּלִילִיָּא :
 דְּלֹמָא גְּמוּסָא דִּילֵן מְחִיב לְבִרְגֵּשָׁא
 אֵלָּא אֵן יִשְׁמַע מִנָּה לִּיקְדָם וְיָדַע
 מִנָּה עֵבֶד :
 עֲנוּ וְאֲמַרִין לָהּ לְמֵא אֵף אֲנִתְּ מִן
 גְּלִילָא אֲנִתְּ בְּצִי וְחִזִּי דְּנְבִיא מִן גְּלִילָא
 לֹא קָאָם :

39 (Hoc autem dixit de Spiritu quē
 accepturi erant credentes in ipsum:
 nondum enim datus erat Spiritus,
 quia nondum glorificatus erat Ie-
 schua)
 40 Multi autem ex turbis qui audie-
 runt sermones eius, dicebant, Hic ve-
 re est Propheta.
 41 Alii dicebant, Hic est Christus: a-
 lii dicebant, Nunquid ex Galilaea
 venturus est Christus?
 42 Nonne Scriptura dicit quod ex
 semine David et ex Beth-lechem
 oppido ipsius David, venturus est
 Christus?
 43 Et factū est dissidium propter eum
 in turbis.
 44 Et erant quidam ex eis qui vo-
 lebant apprehendere eū: sed nemo in-
 iecit super eum manus.
 45 Et venerunt ministri illi ad sum-
 mos sacerdotes & Phariseos, & di-
 xerunt eis Sacerdotes, Quare nō ad-
 duxistis eum?
 46 Dicunt eis ministri, Nunquā sic
 loquitur est filius hominis sicut loqui-
 tur hic homo.
 47 Dicunt eis Pharisei, Nunquid
 etiam vos errastis?
 48 Num ulli ex principibus aut ex
 Phariseis crediderunt in eum?
 49 Sed populus hic qui non novit Le-
 gem, maledicti sunt.
 50 Dixit eis Nicadimus, unus ex
 eis, is qui venerat ad Ieschua nocte:
 Nunquid Lex nostra condemnat
 filiū hominis, nisi audierit ab eo prius,
 & cognoverit quid fecerit?
 52 Responderunt & dixerunt ei, Nū-
 quid etiam tu ex Galilaea es? Scruta-
 re, et vide quod Propheta ex Galilaea
 non surrecturus sit.

estv dies hic voca-
 retur Hofchan-na
 rabba, id est Ho-
 schan-na magnus.
 Quam appellatio-
 ne Euāgelista hic,
 ut in populo suo
 visitata retinuit.
 Scribitur præterea
 eodē tractatu, ex
 institutione horū
 Prophetarū solitū
 fuisse populū eo
 die summa cū lati-
 tia & pompa aquā
 haurire ē fōre Schi-
 loach ad radicem
 mōtis Tſion scatū-
 riētē, & cā in tēplū
 afferre ad sacerdo-
 tes, quā super altā-
 re cū vino libamē-
 nis effundebāt. Et
 dū hauriretur, &
 afferretur ab hau-
 rietibus & astanti-
 bus, illud Isaiā 12,
 3 decantabatur,
 Haurietis aquam
 cum gaudio ē fon-
 te salutis. Quin e-
 tiam persuasi erāt
 Spiritū sanctū il-
 lo eorum gaudio,
 & vociferatione
 adeo delectari ut
 prouocaretur hac
 ratione ad ipsos
 gaudētes afflandū
 ut prophetarent.
 sicut Ionā prophe-
 ta cōtigit affir-
 mant, dū cum reli-
 quis in festo taber-
 naculorū aquā illā
 exultans hauriret.
 Ex his quis non vi-
 det Iudæos spiritu-
 ale gaudiū, quod
 Lex iubebat in so-
 lenni tabernaculo
 rum festo agitare,
 in magicā circula-
 tionē conuertisse?
 atque, ad nō min?
 ineptā quā pro-
 fanā superstitionē
 stabiliendam, & au-
 toritate & testimo-
 niis prophetarum
 impiē abusus fuif-
 se, ut insanam ipso-
 rum vociferationem
 magno clamore à
 Christo Domino
 oportuerit coerce-
 ri, illōsque à terre-
 stribus aquis ad cæ-
 lestes & verē viui-
 ficas aquas reuoca-
 ri, finemque & v-
 sum illi? festi, sic-
 ut & reliquarum
 omniū ceremoni-
 arū, ad ipsum Chri-
 stū, tāquam vnicū
 scopum, referri?

Euangelium

Καὶ ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Et profectus est unusquisq; domum suam.

Non est consilium contra Dominum.

Κεφάλαιον ἧς

Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Cap. VIII.

Ἰesus autem profectus est in montem Oliuarum.

Malis boni insidias nectentes, sibi ipsi laqueum nectunt.

Ὁρθευ ὁ πάλιν παρεγγύετο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν· καὶ ἡσυχάζοντες ἐδίδασκεν αὐτοὺς.

Et diluculo rursus adfuit in templo, & totus populus venit ad eum: & sedens docebat eos.

Ἀγριοὶ δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι πρὸς αὐτὸν γυναικὰ ἐν μοιχείᾳ κατειλημμένην· καὶ στήσαντες αὐτὴν ἐν μέσῳ,

Adducunt autem ad eum Scribæ & Pharisei mulierem in adulterio deprehensam: & quum statuissent eam in medio,

λέγουσιν αὐτῇ, Διδάσκαλε, αὕτη ἡ γυνὴ κατειλήφθη ἐκ τῷ φάρω μοιχευομένη.

Dicunt ei, Magister, hæc mulier deprehensa est in ipso facto, quum mœcharetur:

Leuit. 20. 10

Ἐν τῷ νόμῳ Μωσῆς ἡμῖν ἐνετείλατο, ὅτι τὰς τοιαύτας λιθοβολεῖται· σὺ ἐν τί λέγεις;

¶ In Lege autem Moses mandauit nobis ut tales lapidarentur: tu ergo quid dicis?

Τοῦτο δὲ ἐλεγον πειράζοντες αὐτόν, ἵνα ἐχῶσι κατηγορεῖν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς κἀπὼ κύνεας, τῷ δακτύλῳ ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν.

Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent eum accusare. Iesus autem incuruatus deorsum, digito scribebat in terra.

Deut. 17. 7

Ὡς ὁ ἐπὶ μύρον ἐρωτῶντες αὐτόν, ἀνακύνεας εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Ὁ ἀνὰ μδότης ὑμῶν, πρὸς τὸν λίθον ἐπ' αὐτῇ βαλέτω.

Quum autem perseveraret eum interrogare, erexit se, & dixit eis, ¶ Qui vestrum immunis est à peccato, primus in eam iaciat lapidem.

In hypocritas, qui plusquam seueri aliorum censores, suis delictis indulgent.

Καὶ πάλιν κἀπὼ κύνεας, ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν.

Et rursus incuruatus deorsum, scribebat in terra.

Οἱ δὲ ἀκούσαντες, καὶ ἰσχυροὶ οὖν οὐκ ἔχοντες, ἐξήρχοντο εἰς καὶ εἰς, δεξάμενοι δὲ τὴν πρεσβυτέρων ἕως τῆς ἑξάτης καὶ κατελείφθη μόνος ὁ Ἰησοῦς, καὶ γυνὴ ἐν μέσῳ ἑστῶσα.

Auditis autem his, arguente ipsos conscientia, singulatim alius post alium exhibant, initio facto à senioribus usque ad ultimos: & relictus est solus Iesus, & mulier in medio stans.

Ἀνακύνεας δὲ ὁ Ἰησοῦς, καὶ μηδένα διασάμενος πλὴν τῆς γυναικὸς, εἶπεν αὐτῇ, Ἡ γυνὴ, ποῦ εἰσιν οἱ κἀκατήγοροί σου; οὐδεὶς σε κατέκρινεν;

Quum autem erexisset se Iesus, & neminem cōspiceret præter mulierem, dixit ei, Mulier, ubi sunt illi tui accusatores? nemo te condemnauit?

Christus noluit diuiliis magistratum pariter ad se trahere, contentus ad fidem & respicientiam peccatores adducere.

Ἡ δὲ εἶπεν, Οὐδεὶς, Κύριε. Εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω. πορεύου, καὶ μηκέτι ἀμάρτανε.

Ipsa verò dixit, Nemo Domine. Dixit autem ei Iesus, Nec ego te condemno: vade, & ne amplius pecces.

Rursum

*Vacat hæc pagina quoddam historia de adultera
in interpret. Syriaca non extet.*

Euangelium

Suprà, 1.5
infra, 9.5

Πάλιν οὖν ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐλάλη- 12
σε, λέγων, Εγὼ εἰμι τὸ Φῶς τοῦ κόσ-
μου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπα-
τήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ Φῶς
τῆς ζωῆς.

Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι, Σὺ 13
ὡς σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μάρτυρία
σου ἐκ ἐστὶν ἀληθείας.

Suprà, 5.31

Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, 14
Κὰν ἐγὼ μαρτυρῶ ὡς ἐμαυτοῦ, ἀ-
ληθείας ὅτιν ἡ μάρτυρία μου· ὅτι οἶδα
πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ
οὐκ οἰδατε πόθεν ἔρχομαι, καὶ ποῦ ὑ-
πάγω.

Ὑμεῖς κατὰ πλὴν σὰρκα κρίνετε, ἐγὼ 15
οὐ κρίνω οὐδένα.

Καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ 16
ἀληθείας ὅτιν· ὅτι μόνος ἐκ εἰμι, ἀλλ' ἐ-
γὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.

Deut. 17.6, &
19.15
matth. 18.16
2. cor. 13.1
hebr. 10.28

Καὶ ἐν τῷ νόμῳ ᾧ τῷ ὑμετέρῳ γέ- 17
γραπται, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυ-
ρία ἀληθείας ὅτιν.

Εγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν ὡς ἐμαυ- 18
τοῦ, καὶ μαρτυρεῖ ὡς ἐμὸς ὁ πέμψας
με πατήρ.

Ελεγον οὖν αὐτῷ, Ποῦ ὅτιν ὁ πατήρ 19
σου; Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Οὔτε ἐμὲ οἶδα-
τε, οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἠδείτε,
καὶ τὸν πατέρα μου ἠδύπε ἄν.

Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ὁ Ἰη- 20
σοῦς ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων
ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπείρασεν αὐτὸν,
ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, 21
Εγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν
τῇ ἀμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. ὅ-
που ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε
ἐλθεῖν.

Ελεγον

Rursum ergo Iesus loquutus est
eis, dicens, ¶ Ego sum lux mundi:
qui sequitur me non ambulabit in
tenebris, sed habebit lumen vitæ.

Mundus natura ca-
cus nisi quam nisi in
solo Christo sit lucis
compos.

Pharisæi igitur dixerunt ei, Tu
de teipso testaris: testimonium tuū
non est idoneum.

Christus testis est ve-
ritatis omni exce-
ptione maior, si qui
ob hoc ipsum sit a Pa-
tre missus, & ab eo-
dem infinitis mira-
culis mundo appro-
batus.

Respondit Iesus & dixit eis, ¶ E-
tiam si ego testor de meipso, ido-
neum est testimonium meum: quia
scio vnde venerim, & quò vadam:
vos autem nescitis vnde venerim
& quò vadam.

Vos secundum carnem iudicatis,
ego non iudico quenquam.

Quòd si etiam iudicem ego, iu-
diciū meum firmum est: quia so-
lus non sum, sed ego & qui misit
me Pater.

Sed & in Lege vestra scriptū est,
¶ duorum hominum testimonium
idoneum esse.

Ego is sum qui testor de meipso,
& testatur de me qui misit me
Pater.

Dicebant ergo ei, Vbi est tuus il-
le Pater? Respōdit Iesus, Neq; me
nostis, neq; Patrem meū: si me nos-
setis, Patrē quoque meum nossetis.

Nemo Deum nisi in
Christo nosse potest.

Hæc verba loquutus est Iesus in
gazophylacio, docens in templo:
& nemoprehendit eum, quia nō-
dum venerat hora eius.

Dei non hominum
arbitrio vivimus &
moriemur. Itaque il-
lud vnum superest
si nostro munere cō-
sulanter defungamur.

Dixit ergo iterum eis Iesus, Ego
vado, & quæretis me, & in pecca-
to vestro moriemini: quòd ego va-
do, vos non potestis venire.

Quoniam homines
natura à rebus cele-
stibus abhorrent, ne-
mo est idoneus Chri-
sto discipulus, nisi quē
Spiritus Dei forma-
uit. Interea tamen
mundo oblatam vi-
tam repudiānti, ne-
cessario pereundum
erit.

Dicebant

קפלאון ח

Cap. VIII.

תוב דין מלל עמהון ישוע ואמר
אנא אנא נוהרה דעלמא מן דכתרי
אתא לא יהלך בחשוכא אלא ישכח
לה נוהרא דחיא :

12 *R*ursus autem loquutus est cum
eis Ieschua, & dixit, Ego sum lux
mundi: qui post me venit, nonambu-
labit in tenebris, sed inueniet sibi lu-
men vita.

1. Ad verbū, Qui
sequitur me. He-
braismus.

אמרין לה פרישא אנת על גפשיך
מסהד אנת סהדותך לא הוית
שרירא :

13 *D*ixerunt ei Pharisei, Tu de teipso
testaris: testimonium tuum non est
verum.

ענא ישוע ואמר להון אפן אנא
מסהד אנא על גפשי דשרירא הו
סהדתי מטול דידע אנא מן אימכא
אתית ולא יכא אזל אנא אנתון דין
לא ידעין אנתון מן אימכא אתית
ולא לא יכא אזל אנא :

14 *R*espondit Ieschua, et dixit eis, Etiā-
si ego testor de meipso, verum est testi-
monium meum: quia scio unde vene-
rim, et quò proficiscar: vos autem nō
nouistis unde venerim, neq; quò pro-
ficiscar.

אנתון פגרבאית דינין אנתון אנא
לאנש לא דאן אנא :

15 *V*os corporaliter iudicatis: ego quē-
quam non iudico.

ואן דאן דיני שריר חו מטול דלא
הוית בלחודי אלא אנא ואבי
דשדרני :

16 *E*t si autem iudicem, iudiciū meū
verum est: quia non sum solus, sed e-
go & Pater meus qui misit me.

ובנמוסכון דין כתיב דסחדותא
דתרין גברין שרירא הו :

17 *S*ed etiam in Lege vestra scriptum
est quòd testimonium duorum homi-
num verum est.

אנא אנא דסהד אנא על גפשי
ואבי דשדרני סהד עלי :

18 *E*go sum qui testor de meipso: et Pa-
ter meus qui misit me, testatur de me.

אמרין לה איכו אכוד ענא ישוע
ואמר להון ולא לי ידעין אנתון ולא
לאבי אלו לי ידעין הויתון אף לאבי
ידעין הויתון :

19 *D*icūt ei, Ubi est Pater tuus? Re-
spondit Ieschua, & dixit eis, Neque
me nouistis neque Patrem meum. si
me nouissetis, etiam Patrem meum nos-
setis.

הלין מלא מלל בית גזא כד מלא
בהיכלא ולא אנש אחדה לא גיר
עד כיל אתת הות שעתה :

20 *H*os sermones loquutus est in ga-
zophylacio, docens in templo. & ne-
mo apprehendit eum: nondum enim
venerat hora eius.

2. Ad verbū;
In domo vel loco
gazar. Id est the-
sauri. vt in Luc. 21.

אמר להון תוב ישוע אנא אזל
אנא ותבעונני ותמותון בחשתיכון
ואיכא דאנא אזל אנא אנתון לא
משבחין אנתון למאתא :

21 *D*ixit eis rursus Ieschua, Ego va-
do, et quæretis me: et moriemini in
peccatis vestris. & quò ego vado,
vos non potestis venire.

אמרין

Aaa.ii. Dicunt

א דחיא החיים :

ב שרירא
גאמנא :
דאפן מורכב
האף ואן :

ד שרירא
האמנה :

ו לא יכא אנא :

ז פגרבאית ד'ל'
ח לפי חוקי
ט דין :

י ואן ואם
יא שריר נאמן :

יב כנמוסכון
יג בתורתכם
יד שרירא
יהאמנה :

יז איכו איפח
יח הוא :

יט מלא דבריו
כ כית גזא כית
כא האוצר ד'ל'
כב חלשכה
כג סמל מלמד
כד אחרת אחז
כה אותו או לכד
כו אותו :

כז תבעונני
כח תבקשו אותי
כט מן בעת
ל איכא איפח :

לא למאתא
לבאמנא אתא :

Euangelium

Ελεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Μήτι δὲ πο- 22
τενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει, Ὁπου ἐγὼ ὑπά-
γω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐκ τῆς γῆς κα- 23
τὰ ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῆς οὐρανῶν εἰμι· ὑμεῖς ἐκ
τῆς κόσμου τούτου ἐστέ, ἐγὼ ἐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ
κόσμου τούτου.

Εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι δὲ ποτε θανεῖσθε ἐν 24
ταῖς ἀμάρτησιν ὑμῶν· εἰ ἂν γὰρ μὴ πιστεύ-
σητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, δὲ ποτε θανεῖσθε ἐν ταῖς
ἀμάρτησιν ὑμῶν.

Ελεγον οὖν αὐτῷ, Σὺ τίς εἶ; Καὶ 25
εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Τίτὼ δεχθῶ ὅτι
καὶ λαλῶ ὑμῖν.

Πολλὰ ἔχω πρὸς ὑμῶν λαλεῖν καὶ 26
κρίνειν· ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθὴς ὅστις
καὶ γὰρ ἂν ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέ-
γω εἰς τὸν κόσμον.

Οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῦ 27
ἔλεγον.

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ὅταν ὑ- 28
ψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώ-
σεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ἂν ἐμαυτὸς ποιῶ
οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ πα-
τήρ μου, ταῦτα λαλῶ.

Καὶ ὁ πέμψας με, μετ' ἐμοῦ ὅστις. 29
ἐκ ἀφ' ἧς καὶ με μόνον ὁ πατήρ, ὅτι ἐγὼ τὰ
δεξιὰ αὐτοῦ ποιῶ πάντοτε.

Ταῦτα αὐτὸς λαλοῦντος πολλοὶ ἐπί- 30
στευσαν εἰς αὐτόν.

Ελεγον οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπι- 31
στευκότας αὐτῷ Ἰουδαῖοις, Εἰ ἂν ὑμεῖς
μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς
μαθηταί μου ἐστέ.

Καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ 32
ἀλήθεια ἐλευθερώσῃ ὑμᾶς.

Απεκρίθησαν αὐτῷ, Σπέρμα Α- 33
βραάμ ἐσμὲν, καὶ οὐδενὶ δεδουλόκα-
μεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις, Ὅτι ἐλευθε-
ροὶ γινώσκει;

Απεκρίθη

Dicebant ergo Iudæi, Num tru-
cidabit seipsum, qui dicat, Quod e-
go vado, vos non potestis venire?

Tunc dixit eis, Vos ex inferis e-
stis, ego ex supernis sum: vos ex
hoc mundo estis, ego non sum ex
hoc mundo.

Ideo vobis dixi vos morituros
in peccatis vestris. Nam nisi credi-
deritis me *eum* esse, moriemini in
peccatis vestris.

Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Tū 25
dixit eis Iesus, *Id* quod à principio
dico vobis.

*Is demum quis sit
Christus cognoscat qui
attente audiet quid
loquatur.*

Multa habeo quæ de vobis lo-
quar ac iudicem, sed qui me misit,
verax est: & ego quæ audiui ab eo,
hæc loquor mundo.

*Deus contempta
Christi doctrina, in-
dex.*

Non cognouerunt eum de Pa-
tre ipsis loqui.

Dixit ergo eis Iesus, Quū extule-
ritis Filiū hominis, tunc agnosce-
tis me *eum* esse, & ex meipso nihil
facere, sed prout docuit me Pater,
hæc loqui.

*Ipsæ quoque Christi
contemptus cedit e-
ius gloriæ: quod tan-
dem eius hostes ma-
ximo suo malo sen-
tient.*

Nam qui me misit, mecum est.
nō reliquit me solū Pater, quia e-
go quæ placita sunt ei facio sæper.

Hæc loquente illo multi credide-
runt in eum.

Dicebat ergo Iesus iis Iudæis qui
crediderant ipsi, Si vos manseritis
in sermone meo, verè discipuli
mei eritis:

*Veri discipuli Christi
in eiusdem sermone
perseverant, ut ma-
gis ac magis in cogi-
tatione veritatis profi-
ciant, à durissima
peccati servitute in
verā libertatē iusti-
tiæ & vite afferā-
tur.*

Et cognoscetis Veritatem, & Ve-
ritas vos in libertatem vindicabit.

Responderunt ei, Semen Abra-
hæ sumus, neq; cuiquā serviui-
mus vnquam: quomodo tu dicis nos in
libertatem vindicandos?

Respondit

^a כי בא לאת
חשאלה:

אמרין יהודיא למא כי נפשה

קטל דאכר דאיכא דאנא אול אנא

^b למאחא
לכוא:

אנתון לא משכחין אנתון למאחא:

ואמר להון אנתון מן דלתחת אנתון

ואנא מן דלעל אנא אנתון מן הנא

אנתון עלמא אנא לא הוית מן הנא

עלמא:

אמרת לכון דתמותון בכתהיכון

^c ההימנון
תאמינו:

אן לא גיר תהימנון דאנא אנא

תמותון בכתהיכון:

אמרין יהודיא אנת מן אנתאמר להון

^d אפן מורכב
מן אף ואן:

ישוע ^d אפן דשרית דאמלל עמכון:

סני אית לי עליכון למאמר ולמן

^e שרית
חתולתי או
חילולי מן
שרה:

אלא מן דשרדני ^f שריר הו ואנא

אילין דשמעת מנה חלין הו ממלל

אנא בעלמא:

ולא ידעו דעל אכא אמר להון:

אמר להון תוב ישוע אמתי

^g תרימונה
תרימו אוהו מן
רום:

דתרימונה לברה דאנשא הידין

תדעון דאנא אנא ^h ומדם ⁱ מן צכות

^h מדם מדעם:
צכא:

נפשי לא עכד אנא אלא איכנא

דאלפני אכיהכות הו ממלל אנא:

^k אלפני למרני:
הכות כן:

ומן דשרדני עמי איתוהי ולא שבקני

בלחודי אפי מטול דאנא מדם דשפר

^m זכין ומן:

לה עכד אנא בכל ^m זכין:

וכד חלין ממלל הואסניאא ⁿ הימנו

ⁿ הימנו
תאמינו:

בה:

ואמר ישוע להון יהודיא דהימנו

בה אן אנתון ^o תפתרון במלתי

^o תפתרון
תמתינו:
^p שריראית

שריראית תלמידי אנתון:

ותדעון שרראוהו שררא יעדרכון:

^q יעדרכון
יעורכם:
מן מתום
מעולם:

אמרין לה זרעה חמן דאברהם ומן

סתום עכדותא לאנש לא פליחא

לן איכנא אמר אנת דתהוון בני

^r בני האדא בני
חורין:

חארא:

22 Dicunt Iudai, Nunquid seipsum in-
terfectur⁹ est, quia dixit, Quo ego va-
do, vos non potestis venire?

23 Et dixit eis, Vos ³ ex infernis estis,
et ego ex supernis sum: vos ex hoc e-
stis mundo, ego non sum ex hoc mun-
do.

³ Ad verbum,
Ex eo quod infra
(subaudi Est) estis

24 Dixi vobis quod moriemini in pec-
catis vestris. nisi enim credideritis
quod ego sum, moriemini in peccatis
vestris.

25 Dicunt Iudai, Tu quis es? Dixit eis
Ieschua, ⁴ Etiam quae incepti ut loque-
rer vobiscum.

⁴ Id est, Etiam nū-
meum esse du-
co quem ab initio
apud vos me esse
professus sum.

26 Multum est mihi de vobis dicen-
dum ⁵ et iudicandum: sed is qui misit
me, verax est: ⁵ ego ea quae audivi
ab eo, hac ipse loquor in mundo.

27 Et non cognoverunt quod de Pa-
tre loqueretur eis.

28 Dixit eis rursus Ieschua, Quum
exaltaveritis Filium hominis, tunc co-
gnosceitis, quod ego sum, et ali-
quid voluntate propria non facio, sed
sicut docuit me Pater meus, sic lo-
quor.

29 Et qui misit me, mecum est: nec re-
liquit me solum Pater meus, quia id
quod placet ei, facio omni tempore.

30 Et quum hac loqueretur, multi cre-
diderunt in eum.

31 Et dixit Ieschua illis Iudaeis qui cre-
diderunt in eum, Si vos manseritis in
sermone meo, verè discipuli mei estis.

32 Et cognoscetis veritatem, ⁶ ipsa
veritas liberos faciet vos.

33 Dicunt ei, Semen sum⁹ Abrahami,
et nunquā servitutem servivimus: quo
modo dicis tu, Eritis filii libertatis?

— Aaa.iii. Dixit

Euangelium

Rom. 6.10
2. petr. 2.19

Απεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν 34
ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν πλὴν
ἀνδρείαν, δοῦλός ἐστι τῆς ἀνδρείας.

Ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς 35
τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Εἰδὼ οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλθὼν ἐξέσθῃ, 36
ὥστε ἐλθόντες εἶσθε.

Οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε. 37
ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λό-
γος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν.

Εγὼ δὲ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ 38
μου, λαλῶ· ἔτι οὐκ ἐώρακατε
ἄλλὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν, ποιεῖτε.

Απεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, Ὁ πα 39
τὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν. Λέγει αὐτοῖς ὁ
Ἰησοῦς, Εἰ τέκνα τῆς Ἀβραάμ ἦτε, τὰ ἔρ-
γα τῆς Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν.

Νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἄνθρω 40
πον ὅς πλὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα
ὡς ἤκουσα, ἄλλὰ τῆς Θεοῦ. τὸ τοῦ Ἀ-
βραάμ ἐκ ἐποίησεν.

Ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑ- 41
μῶν. Εἶπον οὖν αὐτῷ, Ἡμεῖς ἐκ πορ-
νείας οὐ γεγενῆσμεθα. ἓνα πατέρα ἔχο-
μεν, τὸν Θεόν.

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ ὁ Θεός 42
πατὴρ ὑμῶν ὡς ἡγαπάτε ἄν ἐμέ. ἐγὼ
γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἦκα. οὐδὲ
γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκείνός
με ἀπέστειλε.

Διατί πλὴν λαλῶν πλὴν ἐμῶν οὐ 43
γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν
λόγον τὸν ἐμόν.

1. Iohann 3.8

Ὑμεῖς ἐκ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐ- 44
στέ, καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑ-
μῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ὁ ἀνθρωπο-
κτόνος ὡς ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀ-
ληθείᾳ ἔχρησεν, ὅτι ἐκ ἐστὶν ἀλήθεια

Respondit eis Iesus, Amen amen
dico vobis, quisquis committit
peccatum, servus est peccati.

Servus autem non manet in do-
mo in æternum: filius manet in
æternum.

Itaque si vos Filius in libertatē
vindicare, verē liberi eritis.

Scio vos semen Abrahæ esse: sed
studetis me trucidare, quia sermo
meus non habet locum apud vos.

Ego loquor quod vidi apud Pa-
trem meū, & vos facitis quod vi-
distis apud patrem vestrum.

Responderunt & dixerunt ei, Pa-
ter noster Abraham est. Dicit eis
Iesus, Si filii Abrahæ essetis, opera
Abrahæ faceretis.

Nunc autem studetis me interfi-
cere, hominem quæ veritatē vobis lo-
quutus sum quam audiui à Deo.
hoc Abraham non fecit.

Vos facitis opera patris vestri.
Itaque dixerunt ei, Nos ex scorta-
tione non sumus geniti: unum pa-
trem habemus, nempe Deum.

Dixit ergo eis Iesus, Si Deus pa-
ter vester esset, diligeretis me. ego
enim à Deo profectus sum & veni:
neque enim à meipso veni, sed ille
me misit.

Quare loquutionem istam meā
non agnoscitis? quia non potestis
audire sermonem meum.

Vos ex patre diabolo estis, &
cupiditates patris vestri vultis ex-
plere. Ille fuit homicida à princi-
pio, & in veritate non perstitit:
non est enim veritas - -

Omnes natura pla-
nè diabolica pradi-
tos nasci declarant
scelerati ipsorum mo-
res. immutantur au-
tem, & secundum
factum cum Abraha-
mo sanctum, in Dei
familiam adsciscun-
tur, in uno Christo
per fidem apprehen-
so: quæ quidem fides
ex vere sancta &
honestà vita dignosci-
tur.

אמר להון ישוע אמין אמין אמר
אנא לכו דכל מן דעבד חטיתא
עבדא הו דחטיתא :
ועבדא לא מקוא לעלם בביתא
ברא דין לעלם מקוא :
אן הו חביל דברא ^ביעדרכון
^אשריראית תהוון ^דבני הארא :
ידע אנא דזרעה אנתון דאברהם
אלא בעין אנתון ^אלמקטלני מטול
דלמלתי לא ספקין אנתון :
אנא מדס דחזית לות אבי ממלל
אנא ואנתון מדס דחזיתון לות
אבוכון עבדין אנתון :
ענו ואמרין לה אבון דילן אברהם
הו אמר להון ישוע אלו בנדי חזיתון
דאברהם עבדי דאברהם עבדין
חזיתון :
השא דין הא בעין אנתון ^אלמקטלני
לגברא ^אדשרירתא מללרת עמכון
אידא דשמעת מן אלהא הדא
אברהם לא עבד :
אנתון דין עבדין אנתון עבדי
דאבוכון אמרין לה חנן מן זניותא
לא הוין חד אבא אית לן אלהא :
אמר להון ישוע אלו אלהא הוא
אבוכון ^אמחבין חזיתון לי אנא גיר
מן אלהא נפקת ואית ולא הוא
מן ^אצבות נפשי אית אלא הו שדרני :
מטול מנא מלתי לא משתודעין
על דלא משבחין שמעין מלתי :
אנתון מן אבא אכל קרצא
ורגתה דאבוכון צבין אנתון למעבד
הו דמן ברישית קטל אנשיא הו
וכשררא לא קאם מטול דשררא
לית

34 Dixit eis Ieschua, Ammin ammin
dico vobis quod quisquis facit pecca-
tum, servus est peccati.
35 Et servus nō manet in aeternum in
domo: filius autē in aeternū manet.
36 Si fiat igitur ut Filius liberos vos
faciat, verē eritis ⁶ filij libertatis.
37 Scio quod semen estis Abrahami:
sed queritis interficere me, quia ser-
moni meo non acquiescitis.
38 Ego id quod vidi apud Patrem, lo-
quor: et vos id quod vidistis apud
patrem vestrum, facitis.
39 Responderunt, ac dixerunt ei,
Pater noster Abraham est. Dixit eis
Ieschua, Si filij essetis Abraham, ope-
ra Abrahami faceretis.
40 Nunc autem, ecce, queritis inter-
ficere me, hominem qui veritatem lo-
quutus sum vobiscum, eam quam au-
diui à Deo. Hoc Abraham non fecit.
41 Vos autem facitis opera patris ve-
stri. Dicunt ei, Nos ex scortatione
non sumus. unus Pater est nobis,
Deus.
42 Dixit eis Ieschua, Si Deus esset
Pater vester, amātes essetis mei: ego
enim à Deo exiui et veni: & nequa-
quam ex voluntate propria veni, sed
ipse misit me.
43 Propter quid sermonem meum nō
agnoscitis? Quia non potestis audire
sermonem meum.
44 Vos ex patre ⁷ accusatore illo estis,
& desiderium patris vestri vultis
facere, qui à principio homicida est,
& in veritate nō stetit, quia veritas
Aaa.iiij.

⁶ Id est, Libertate
præditi, vt paulo
ante.

⁷ Diabolum in-
telligit, quem sæ-
pe Paraphrastes
hoc epitheto no-
tat. Vide Matth. 4.
1.

Euangelium

ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλήῃ τὸ ψεύδος, ἐκ
τῆς ἰστίων λαλεῖ· ὅτι ψεύστης ὅστις, καὶ ὁ
πατήρ αὐτοῦ.

Εἰδὼ δὲ ὅτι πλεὺς ἀλήθειαν λέγω, οὐ
πιστεύετε μοι.

Τίς ὅξ ὑμῶν ἐλέγχε με πρὸς ἀμάρ-
τίας; εἰ δὲ ἀλήθειαν λέγω, διαπίστευ-
σάτε μοι;

1. Iohan. 4. 6

Ὁ ὧν ἐκ τοῦ Θεοῦ, τὰ ῥήματα
τοῦ Θεοῦ ἀκούει. διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ
ἀκούετε ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐκ ἐσέ.

Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ
εἶπον αὐτῷ, Οὐ καλῶς λέγεις ἡμεῖς
ὅτι Σαμάρειτης εἶ σὺ καὶ δαμονίων ἐ-
χῆς;

Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Εἰδὼ δαμονίων
ἐκ ἐμοῦ, ἀλλὰ πρῶτον πατέρα μου· ὃς
ὑμεῖς ἀπειθεῖτε μοι.

Εἰδὼ δὲ οὐ ζητῶ πλεὺς δοξαῖν μου· ἐ-
στὶν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν
λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ
θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.

Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Νῦν
ἐγνώκαμεν ὅτι δαμονίων ἐχῆς. Ἀ-
βραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ προφῆται,
καὶ σὺ λέγεις, Εἰάν τις τὸν λόγον μου τη-
ρήσῃ, οὐ μὴ γεύσεται θανάτου εἰς τὸν
αἰῶνα;

Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν;
Ἀβραάμ, ὅς τις ἀπέθανε; καὶ οἱ προ-
φῆται ἀπέθανον· πῶς σεαυτὸν σὺ
ποιεῖς;

Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Εἰάν ἐγὼ δοξάζω
ἐμαυτὸν, ἡ δόξα μου οὐδὲν ὅστις ἐστὶν ὁ
πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λεί-
γετε ὅτι Θεὸς ὑμῶν ὅστις.

Καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν. Εἰδὼ δὲ οἱ-
δα αὐτόν· καὶ ἐάν εἴπω ὅτι ἐκ οἶδα αὐτόν,
ἐσομαι

in eo. Quotiescunque loquitur me
dadium, de suo loquitur: quia men-
dax est, & mendacii pater.

Vos autem, quia ego veritatem
dico, non creditis mihi.

Quis ex vobis arguit me de pec-
cato? quod si veritatem dico, quare
vos non creditis mihi?

Christus munere sibi
commissio à Patre o-
mni ex parte est per-
finitis.

Qui ex Deo est, verba Dei au-
dit: propterea vos non auditis quia
ex Deo non estis.

Responderunt ergo Iudæi & di-
xerunt ei, Nonne bene dicimus te
Samaritanum esse & dæmonium
habere?

Christi hostes ad tem-
pus quidem lasci-
unt, sed Pater suo
tempore apparebit,
contumeliarum sibi
in Filij persona illata-
rum vindex.

Respondit Iesus, Ego dæmoniū
non habeo, sed honoro Patrem
meū, & vos cōtumelia afficitis me.

Ego verò non quero gloriam
meam: est qui quærat & iudicet.

Amen amen dico vobis, si quis
sermonem meum seruauerit, mor-
tem non conspiciet in æternum.

Sola Euangelij do-
ctrina per fidem ap-
prehensa, certum est
aduersus mortem
remedium.

Dixerunt ergo ei Iudæi, Nunc
cognouimus te dæmonium habe-
re. Abraham mortuus est, & pro-
phetæ: & tu dicis, Siquis fermo-
nē meum seruauerit, non gustabit
mortem in æternum?

In eos qui sanctorū
splendore abutuntur
ut christi gloriam
obscurent.

Num tu maior es patre illo no-
stro Abraham, qui mortuus est? e-
tiam Prophetæ mortui sunt: quæ-
tu teipsum facis?

Respondit Iesus, Si ego glorifi-
co meipsum, gloria mea nihil est:
Pater ille meus, is est qui glorificat
me, quē vos dicitis Deū vestrū esse.

Christo nihil magis
alienum ab omni
ambitione, sed cuius
supra omnia extulit
Pater.

Neque nostis eum: ego autem no-
ui eū: & si dixero me eū non nosse,
ero

Nulla est Dei extra
Christum nec Christi
extra ipsius verbum
legitima cognitio.

לית בה ואמתי דמלל כדכותא מן
דילה הו ממלל מטול דדגלא הו אף
אבוה :

non est in eo: Et quando loquitur mendacium, de suo loquitur: quia mendax est, etiam pater ipsius [mendacy.]

אנא דין דשררא ממלל אנא לא
מהימנין אנתון לי :

45 Ego autem quia veritatem dico, non creditis mihi.

מנו מנכון דמכס לי על חטיתא
ואן שררא ממלל אנא אנתון למנא
לא מהימנין אנתון לי :

46 Quis ex vobis arguit me de peccato? Et si veritatem dico, vos quare non creditis mihi?

מן דמן אלהא איתוהי מלא דאלהא
שמע מטול הנא אנתון לא שמעין
אנתון מטול דלא הויתון מן אלהא:

47 Qui ex Deo est, sermones Dei audit: propter hoc vos non auditis quia non estis ex Deo.

ענו יהודיא ואמרין לה לא שפיר
אמרין דשמריא אנת דיוא אית
לך :

48 Responderunt Iudaei, Et dixerunt ei, Nonne bene dicimus nos quod Samaritanus es, Et demonium est tibi?

אמר להון ישוע לי דיוא לא אית
אלא לאבי מיקר אנא ואנתון
מצערין לי :

49 Dixit eis Ieschua, Mihi demonium non est, sed Patrem meum honoro, et vos ignominia afficitis me.

אנא דין לא בעא אנא שובחי
אית הו דבעא ודאן :

50 Ego autem non quaero gloriam meam: est ille qui quatit et iudicat.

אמין אמין אמר אנא לכון דמן
דמלתי גטר מותא לא יחוא לעלם:

51 Ammin ammin dico vobis quod si quis sermones meos servat, mortem non videbit in aeternum.

אמרין לה יהודיא השא ידען
דדיוא אית לך אברהם מית וגביא
ואנת אמר אנת דמן דמלתי גטר
מותא לא ישעם לעלם :

52 Dicunt ei Iudaei, Nunc novimus quod demonium sit tibi. Abraham mortuus est Et Propheta, Et tu dicis, Qui sermones meos servat, mortem non gustabit in aeternum.

למא אנת רב אנת מן אבון
אברהם דמית ומן גביא דמיתו ומן
עבר אנת נפשך :

53 Nunquid tu maiores quam pater noster Abraham, qui mortuus est? Et quam Propheta, qui mortui sunt? Quem facistu teipsum?

אמר להון ישוע אן אנא משבח
אנא נפשי שובחי לא הוא מדם
איתוהי אבי דמשבח לי הו דאמרין
אנתון דאלהן הו :

54 Dixit eis Ieschua, Si ego glorifico meipsum, gloria mea non est quicquam: est Pater meus qui glorificat me, ille de quo dicitis vos, Deus noster est.

ולא ידעתוהי אנא דין ידע אנא
לה ואן אמר אנא דלא ידע אנא לה
הוא

55 Et non novistis eum: ego autem novi eum: et, si dicerem quod non novi eum, --

ידעתוהי ידעתם אותו וואן ואן

8 Id est, Non ex-
perietur. Hebrai-
smus, idem signi-
ficat quod paulo
post sequitur. Mor-
tem non gustabit
in aeternum.

Euangelium

ἔσομαι ὅμοιος ὑμῶν, ψεύστης. ἀλλ' οἶδα αὐτὸν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.

Ἀβραάμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλία- 56
σατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν
καὶ εἶδε, καὶ ἐχάρη.

Εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτὸν, 57
Πεντήκοντα ἔτη ἔγωγε ἔχας, καὶ Ἀβραάμ
ἐώρακας;

Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὲν ἀμὲν 58
λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐ-
γὼ εἰμι.

Ἦσαν οὖν λίθοι ἵνα βάλῃσιν ἐπ' 59
αὐτόν. Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη, καὶ ᾤκνησεν ἐκ-
τεῖναι τὸν ἱερόν, διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν. καὶ
παρήγγαλεν οὕτως.

Κεφάλαιον θ'

ΚΑΙ ὄραζων, εἶδεν ἀνθρώπον τυ- 1
φλόν ἐκ γενεῆς.

Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθη- 2
ταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, Ραββί, τίς ἡμάρ-
την, ὅτις ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς
γεννηθῇ;

Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Οὔτε ὅτις ἡμάρ- 3
την, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ. ἀλλ' ἵνα φανε-
ρῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ.

Εγὼ δὲ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ 4
πνεύματος με, ἕως ἡμέρας ὧν ἐ-
στί. καὶ νῦν ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐργά-
ζεσθαι.

Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἰμι τῷ 5
κόσμῳ.

Ταῦτα εἰπὼν, ἐπίσπε χαμαί, καὶ 6
ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πύσματος, καὶ ἐ-
πέχευσε τὸν πηλόν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
αὐτοῦ.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὑπάγε, νίψαι εἰς τὴν 7
κολυμβήθραν τὴν Σιλωάμ. (ὅ ἐρμηνεύε-
ται ἀπεσταλμένος) Ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνί-
ψατο, καὶ ἤλθεν βλέπων.

Οἱ οὖν γάτοι καὶ οἱ θεωροῦντες αὐ- 8
τόν

ero similis vestri, id est mendax. sed
eum noui, & sermonē eius seruo.

Abraham pater vester gestiuit
ut videret diem istum meū : & vi-
dit ac gauisus est.

Dixerunt ergo ei Iudæi, Quin-
quaginta annos nondum habes, &
Abraham vidisti?

Dixit eis Iesus, Amē amen dico
vobis, priusquam Abraham fieret,
ego sum.

Sustulerunt ergo lapides ut iace-
rent in eum. Iesus autem occulta-
uit se, & exiit ex templo, transiēs,
per medium eorū : & sic præteriiit.

Cap. IX.

PRæteriens autem, vidit quen-
dam cæcum à natiuitate :

Et interrogauerunt eum disci-
puli eius, dicentes, Rabbi, quis pec-
cavit? hic an parentes eius, ut cæ-
cus nasceretur?

Respondit Iesus, Neque iste pec-
cavit, neq; parentes eius, ut cæcus
nasceretur: sed oportet opera Dei ma-
nifesta fieri in eo.

Oportet me operari eius opera
qui misit me, donec dies est : venit
nox quum nemo potest operari.

Quandiu fuero in mundo, || Lux
sum mundi.

Hoc quum dixisset, spuit humi,
& fecit lutum ex sputo, & illeuit
lutum oculis cæci:

Dixitque ei, Vade, laua in pisci-
na Siloam. (quod est si interprete-
ris, Missus) Abiit ergo & lauit, re-
diitque videns.

Vicini ergo, & qui prius viderāt
eum

Christi virtus præce-
dens etiam omni-
bus seculis sese in pa-
tribus exercuit, ut qui
eum videntem, in
promissionibus vide-
rent, & summo cum
gaudio una fide ap-
prehenderint.

Zelus absque scititia
tandem in apertam
rabiam exiit: nec ta-
men licet malis: quic-
quid liber.

Omnium quidem, et-
iam corporis, male-
rum prima est origo
peccatum: nec tamen
consequitur, semper à
Deo respici peccata
eorum quos durissi-
mi etiam flagellii
ædit.

Christi opera sunt in
hæc lucis mundi re-
nebras illustrantis.

Christus, adhibens lu-
ti ac deinde sputi: Si-
loam, (id est Missi)
symbolo, cæcum natū
sanans, declarat, sic-
ut ipse initio hominē
condidit, ita etiam
se demū eiusdem in
corporis tum multo
magis animæ instan-
torem esse, & ita
quidem & cetero ad
nos sanandos prior
accurrat.

Vera imago omniū
hominum qui ut na-
tura cæci sunt, oblati
sibi lucem nec admit-
tunt ipsi, nec in alijs
ferunt, & tamen in
his modis inter se in-
mutuantur.

Supra, x. 9,
& 8. 12.
infra, 12. 35. 46

הוא אֵנָּה לִי אֲבֹתָיוּכֹן^a כִּדְבָא^b אֲכֹתָיוּכֹן^b
אֵלֹא יָדַע אֲנִי לָהּ וּמִלְתָּה נִטְר
אֵנָּה :

אֲבֹרָהֶם אֲכֹכֹן מִסִּי הוּא דִּיחֹזֵא^c
יוֹמִי וְחֹזֵא וְחָדִי :

אֲמַרִין לָהּ יְהוּדִיָּא עַד כִּיל בְּרַחֲמִשִּׁין^c
שְׁנִין לֹא הוּיָת וְלֹא אֲבֹרָהֶם חוּיָת :

אֲמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ אֲמִין אֲמִין אֲמַר^f
אֵנָּה לְכֹן^g דַּעַד לֹא יְהוּא אֲבֹרָהֶם
אֵנָּה אִיתִי :

וְשָׁקְלוּ בִּאֲפֵא^h דִּירְגִמֹנִיָּהּ וְיֵשׁוּעַ^h
אֲתַשְׁשִׁי וְנִפֵּק מִן הַיְכָלָא וְעֵבֶרⁱ
בִּינְתָהוֹן וְאֹזֶל :

קִפְלָאוֹן ט
וְכֹד עֵבֶר חֹזֵא גִבְרָא^k סְמִיָּא דִּמֵּן^k
כֶּרֶם אִמָּה :

וְשִׁאלוּהִי תַלְמִידוּהִי וְאֲמַרִין רַבֵּן
מִנּוּ חֲטָא הֵנָּה אוֹ אֲבֹהוּהִי דְכֹד סְמָא
יְתִילֵד :

אֲמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ לֹא הוּ חֲטָא וְלֹא
אֲבֹהוּהִי אֵלֹא דִּיתְחֹזֵן בֵּה עֵבְרוּהִי
דֵּאלְהָא :

לִי^m וְלֹא לְמַעַבְדַּ עֲבָדָא דִּמֵּן^m
דְּשִׁדְרָנִי עַד אִימָמָא הוּ אֲתָא לְלִיָּאⁿ
דֵּאנְשָׂא לֹא מְשַׁכַּח לְמַפְלָח :

כִּמָּא דְבַעֲלָמָא אֵנָּה נוֹהֲרָה אֵנָּה^p
דְּעֵלְמָא :

וְכֹד אֲמַר הִלִין רַק עַל אֲרַעֲיָא^q
וְגַבֵּל טִינָא מִן רוֹקָה וְטַשׁ עַל עֵינֵיהִי^r
דְּהוּ סְמִיָּא :

וְאֲמַר לָהּ זֹלִי^s אֲשִׁינָא^x כִּמְעַמּוּדִיתָא^x
דְּשִׁילּוּחָא וְאֹזֶל^y אֲשִׁינָא וְאֲתָא כֹּד
חֹזֵא :

שְׂבִיבוּהִי דִין וְאִילִין דְּחֹזֵא הוּא לְהוֹן^z
מִן

*essem mendax, similis vobis: sed novi
eum, & sermones eius seruo.*

56 *Abraham pater vester cupiebat
videre diem meum: et vidit, et gaudi-
sus est.*

57 *Dicunt ei Iudei, Hactenus natus
quingenta annos non es, & Abra-
ham vidisti?*

9 Ad verbum,
Filius quinquaginta annorum.
Hebraismus trit⁹.

58 *Dixit eis Ieschua, Ammin ammin
dico vobis quod antequam fieret A-
braham, ego sum.*

59 *Et tulerunt lapides ut lapidarent
eum. & Ieschua occultavit se, & egre-
ssus est e templo, & transiit inter eos:
et abiit.*

Cap. IX.

1 *ET quum transiret, vidit hominē
cæcum à ventre matris sue.*

2 *Et interrogauerunt discipuli eius,
et dixerunt, Domine noster, quis nā
peccavit, hic an parentes eius, ut cæ-
cus nasceretur?*

3 *Dixit eis Ieschua, Nec ipse pecca-
vit, nec parentes eius: sed ut cōspice-
rentur in eo opera Dei.*

4 *Me oportet operari opera eius qui
misit me, dum dies est. vêtura est nox
qua quis non potest operari.*

5 *Quandiu in mundo sum, lux sum
mundi.*

6 *Et quando dixisset hæc, spuit super
terram, et subegit lutum [factum] ex
spu suo, & illeuit super oculos illius
caci.*

7 *Et dixit ei, Abi, [et] ablue in la-
uacra Schiloah. Et abiens lauit, &
venit videns.*

8 *Vicini autem eius & ii quibus vi-
sus fuerat--*

Euangelium

τὸν ποτε τυφλὸν ὅτι τυφλὸς ἦν, ἔλε-
γον, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ
παρακαλῶν;

Ἄλλοι ἔλεγον, Οὐκ οὗτός ἐστιν ἄλλοι
δὲ, Οὐκ ὁμοίος αὐτῷ ἐστιν. Ἐκεῖνος ἔλε-
γον, Οὐκ ἐγώ εἰμι.

Ἐλεγον οὖν αὐτῷ, Πῶς ἀνέωχθη-
σαν σοι οἱ ὀφθαλμοί;

Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος ἔειπεν, Ἄνθρω-
πος λεγόμενος Ἰσάκ, πηλὸν ἐποίησε, ἔ-
πέχεσέ μου τοὺς ὀφθαλμούς· καὶ εἶπέ-
μοι, Ὑπαγε εἰς πλὴν κολυμβήθραν τῆς
Σιλωὰμ, καὶ νίψαι. Ἀπελθὼν δὲ καὶ
νίψάμενος, ἀνέβλεψα.

Εἶπον οὖν αὐτῷ, Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; 12
Λέγει, Οὐκ οἶδα.

Ἀγριοὶν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρι- 13
σαίους, τὸν ποτε τυφλόν.

Ἦν ὁ σαββατὸν ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίη- 14
σεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀνέωξεν αὐτῷ τοὺς ὀ-
φθαλμούς.

Γάλιν οὖν ἡρώτων αὐτὸν ἔοι Φα- 15
ρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐ-
τοῖς, Πηλὸν ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλ-
μούς μου, καὶ ἐνίψαμην, καὶ βλέπω.

Ἐλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων πνέες, 16
Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἐστὶ παρὰ τοῦ
Θεοῦ, ὅτι τὸ σαββατὸν οὐ τηρεῖ. Ἄλλοι
ἔλεγον, Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἀμάρ-
τωλὸς ταῦτα σημεῖα ποιεῖν; Καὶ χί-
σμα ἦν ἐν αὐτοῖς.

Λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν, Σὺ πῶς 17
λέγεις πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἡμεῖς οἱ ὀφθαλμοὶ
οὐκ ἐστὶν; Ὁ δὲ εἶπεν, Οὐκ ἐγώ φημι
ἔσθιν.

Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς 18
αὐτὸν, ὅτι τυφλὸς ἦν, καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως
ὅτου ἐφώνησαν τοῖς γονεῖς αὐτοῦ ὅτι ἀνα-
βλέψαντος.

Καὶ ἠρώτησαν αὐτοὺς, λέγοντες, 19
Οὗτός

eum cæcum esse, dicebant, Nonne
hic est qui sedebat & mendicabat?

Alii dicebant, Hic est: alii verò,
Similis est ei. Ille autē dicebat, Ego
is sum.

Dixerunt ergo ei, Quomodo a-
perti sunt tibi oculi?

Respondit ille & dixit, Quidam
qui dicitur Iesus, lutum fecit, & il-
leuit oculos meos: & dixit mihi,
Vade ad piscinā Siloā, & laua. Ut
autem abii ac laui, visum recepi.

Dixerūt ergo ei, Vbi est ille? Ait,
Nescio.

Adducunt eum ad Phariseos, eū
inquam qui olim cæcus fuerat.

Erat autem Sabbathum quum
lutum faceret Iesus, & aperiret o-
culos eius.

Rursus ergo interrogarunt eum
etiam Pharisei quomodo visum
recepisset. Ille autem dixit eis, Lu-
tum imposuit oculis meis, & laui,
& video.

Dicebant ergo ex Phariseis qui-
dam, Homo iste non est à Deo: nā
Sabbathum non seruat. Alii dice-
bant, Quomodo potest homo pec-
cator talia signa edere? Et dissidiū
erat inter eos.

Rursus dicunt cæco, Tu quid di-
cis de illo, quòd aperuerit oculos
tuos? Ille autē dixit, Propheta est.

Nō crediderūt ergo Iudæi de eo
quòd cæc⁹ fuisset & visum recepis-
set, usquequo vocarūt eius paren-
tes, ei⁹ inquā qui visum recepisset:

Et interrogauerunt eos, dicētes,
Hiccine

*Nullius rei pretextu
acrius quam religio-
nis, oppugnatur reli-
gio: sed ea quomagi-
s premittitur, eo magis
assurgit.*

מן קדים^א דחדר הוא אמרין הווי לא^ב
הוא הנו הו דיתב הוא וחדר :

אית דאמרין הווי^ב דהווי ואחר^ב
דאמרין הווי לא אלא מדמא דמא
לה הו דין אמר הווי דאנא אנא :

אמרין לה איכנא אתפתחי
עיניך :

ענא ואמר להון גברא דשמה ישוע
עבר טינא וטש על עיני ואמר לוי^ד
אשיגבמיא דשילוחא ואזלת אשיגת^ע
ואתחזי לי :

אמרין לה איכו אמר להון
לא ידע אנא :

ואיתיהי להו דמן קדים סמיא
הוא לות פרישא :

איתיה הות דין שבתא בר עבר
טינא ישוע ופתח לה עיניה :

ותובשאלוהי פרישא איכנא אתחזי
לך הו דין אמר להון טינא סס על
עיני ואשיגת ואתחזי לי :

ואמרין הווי אנשא מן פרישא
הנא גברא לא הווי מן אלהא הו
דשבתא לא גטר אחרנא דין אמרין
הווי איכנא משכח גברא חטיא הלין
אתיתא למעבר^ג ופלגותא אית הות
בינתהון :

אמרין תוב להו סמיא אנא מנא
אמר אנא עלוהי דפתח לך עיניך אמר
להון אנא אמר אנא דנביא הו :

לא דין^ה חיימנו הווי עלוהי יהודיא
דסמיא הוא וחזא עד מא^ז דקרו
לאבתוהי דהו דחזא :

ושאלו אנן^ה הנו ברכון הו
דאנתון :

prius quod mendicus esset, dicebant,
Nonne hic est ille qui sedebat, & me
dicabat?

9 Erant qui dicebant, Is est. Et erant
qui dicebant, Non sed prorsus similis
est ei. Ipse autem dicebat, Ego is sum.

i Ad verbū, Affi-
milando assimila-
tur ei geminatio
emphatica ex He-
braeo idiotismo.

10 Dicunt ei, Quomodo aperti sunt o-
culi tui?

11 Respondit, et dixit eis, Quidam cui
ius nomen est Ieschua, fecit lutum,
& illeuit super oculos meos, et dixit
mihī, Abi, ablue in aquis Schilucha.
Et abiens abluī: & visus restitutus
est mihī.

12 Dicunt ei, Ubi est ille? Dixit eis,
Non noui.

13 Et adduxerunt illum qui ab initio
cacus fuerat ad Phariseos.

14 Erat autem Sabbathum quum fa-
ceret lutum Ieschua, et aperiret ei ocu-
los eius.

15 Et rursus interrogauerunt eū Pha-
risaei, Quomodo visus restitutus est ti-
bi? Ille autem dixit eis, Lutum posuit
super oculos meos, & abluī: et visus
restitutus est mihī.

16 Et dixerūt aliqui ex Phariseis, I-
ste homo nequaquam ex Deo est, qui
Sabbathū non seruat. Alij autem di-
cebāt, Quomodo potest homo peccator
hac signa facere? Et dissidium erat
inter eos.

17 Dicūt rursus illi caco, Tu quid di-
cis de eo, quod aperuit tibi oculos tuos?
Dixit eis, Dico quod Propheta est.

18 Non autem credebant de eo Iudaei
quod cacus fuisset, & videret, usque-
quo vocarūt parētes ei qui videbat:

19 Et interrogarunt eos, Num hic est
filius vester
Bbb.i.

טוש
אזל
אשיג
אשיגת
רחץ
רחצתי

פלגותא
מחלקת

חיימנו
חאמינו
קרו קראו

הנו זה הוא

Euangelium

Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε
ὅτι τυφλὸς ἐγενήθη; πῶς οὖν ἄρτι
βλέπει;

Ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ 20
καὶ εἶπον, Οἶδα μὲν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς
ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγενήθη.

Γῶς δὲ νῦν βλέπει οὐκ οἶδα μὲν, 21
ἢ πῶς ἠύοιξεν αὐτὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς,
ἡμεῖς οὐκ οἶδα μὲν. αὐτὸς ἡλικίαν ἔ-
χει, αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ αὐτοῦ
λαλήσει.

Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφο- 22
βοῦντο κατὰ Ἰουδαίους. ἤδη γὰρ σίνετέ-
θηντο οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁ-
μολογήσῃ Χριστὸν, ἄπο σίνης ἀζωγὸς γέ-
νηται.

Διὰ τούτου οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον, Ὅτι 23
ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐρωτήσατε.

Εφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν 24
ἀνθρώπον ὃς ἦν τυφλός, καὶ εἶπον
αὐτῷ, Δὸς δόξαν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς οἶ-
δα μὲν ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ ἀμάρτυλός
ἐστιν.

Ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, Εἰ 25
ἀμάρτυλός ἐστιν· ἐκ οἶδα· ἐν οἶδα, ὅτι
τυφλὸς ὦν, ἄρτι βλέπω.

Εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν, Τί ἐποίησέ σοι; 26
πῶς ἠύοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμοὺς;

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς, Εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ 27
ἐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκοῦν;
μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γε-
νέσθαι;

Ελοιδόρησαν οὖν αὐτὸν, καὶ εἶπον, 28
Σὺ εἰ μαθητὴς ἐκείνου· ἡμεῖς ὅτι τῶ Μω-
σέως ἐσμὲν μαθηταί.

Ἡμεῖς οἶδα μὲν ὅτι Μωσὴς λελάλη- 29
κεν ὁ Θεός· τούτου δὲ οὐκ οἶδα μὲν πόθεν
ἐστίν.

Ἀπεκρίθη ὁ ἀνθρώπος καὶ εἶπεν αὐ- 30
τοῖς, Ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν ὅτι
ὑμεῖς

Hiccine est filius vester quem vos
dicitis cæcum natum esse? quomo-
do ergo nunc videt?

Responderunt eis parentes eius
& dixerunt, Scimus hunc esse filiū
nostrum, & cæcum natum esse:

Quomodo autem nunc videat
nescimus, aut quis eius aperuerit
oculos, nos nescimus: ipse ætatem
habet, ipsum interrogate: ipse de
se loquetur.

Hæc dixerunt parentes eius,
quòd timerent Iudæos. iam enim
constituerant Iudæi vt si quis eum
confiteretur esse Christum, synago-
ga moueretur.

Propterea parentes eius dixerūt,
Ætatē habet, ipsum interrogate.

Secundò ergo vocarunt homi-
nem qui fuerat cæcus, & dixerunt
ei, Tribue gloriam Deo: nos hunc
hominem scimus peccatorem esse.

Respondit ergo ille & dixit, An
peccator sit nescio: vnū scio, me,
quum cæcus fuerim, nunc videre.

Dixerunt autem ei iterū, Quid
fecit tibi? quomodo aperuit ocu-
los tuos?

Respondit eis, Iam vobis dixi,
& non audiulistis: cur iterum vul-
tis audire? num & vos vultis disci-
puli eius fieri?

Itaque conuitiati sunt ei, & di-
xerunt, Tu discipulus illius esto:
nos autem Moysis discipuli sumus.

Nos scimus Deum esse loquutū
Mosi: hic autem vnde sit nescimus.

Respondit ille & dixit eis, E-
nimuero in hoc mirum quiddam
est, quòd -- vos

*Necesse est tandem
erumpat superbia im-
pietatis: frustra sub pie-
tatis zelo delitescit.*

דאנתון אמרין אנתון דכד סמא
אתילד איכנא השא חזא :

^a אתילד
חתילד :

ענו דין אבהוהי ואמרו ידעין
דהנו בן ודכד סמא אתילד :

איכנא דין השא חזא או מנו פתח

^b עול

לה עינוהי ל^a ידעין אף הו^b על

^c לשנוהי
לשנוהי וטעם
על לה לשנוהי
בא למנין
שנוהי שיוכל
להשיב על
עצמו :

לה לשנוהי לה שאלו הו חלף גפשה

ימלל :

הלין אמרו אבהוהי מטול דדחלין

^d פסקו רל

הו מן יהודיא פסקו הו גיר יהודיא

גור :

דאן אנש יודא בה דמשיחא הו

^e יודא כמו

יודא :

^f יפקונייה

יגרשו אותו

מן בפק :

^g דעל לה

לשנוהי

שבא למנין

שנוהי :

יפקונייה מן כנושתא :

מטול הנא אמרו אבהוהי דעל לה

לשנוהי לה שאלו :

וקראוהי לגברא דתרתין זבנין להו

^h דתרתין זבנין

כפעם חשנית :

דאיתוהי הוא סמא ואמרו לה שבח

לאלה חנן גיר ידעין דהנא גברא

חטיא הו :

ענא הו ואמר להון אנ חטיא הו לא

ידע אנא חדא דין ידע אנא דסמא

הוית וחשא הא חזא אנא :

ⁱ הוית חטיא :

אמרין לה טוב מנא עבד לך

איכנא פתח לך עיניך :

אמר להון אמרת לכו ואלא שמעתון

מנא צבין אנתון למשמע למא אף

^k למהווא

לחיות :

אנתון תלמידא צבין אנתון למהווא

לה :

חנן דין צחיוהי ואמרין לה אנא

^l צחיוהי קלל

אותו :

הו תלמידא דהי חנן גיר תלמידא

חנן דמושא :

וידעין דעם מושא אלהא מלל

להנא דין לא ידעין מן אימכא הו :

ענא הו גברא ואמר להון בהדא

הו חכיל למתדמרו דאנתון

^m חכיל לכן :

ⁿ למתדמרו

לחמוח :

לא

quē vos dicitis quod cecus natus est?

Quomodo iam videt?

20 Responderunt autem parētes eius,
Et dixerunt, Nouimus quod hic est fi-
lius noster, Et quod cecus natus est:

21 Quomodo autem iam videat, aut
quis nā aperuerit ei oculos eius, non no-
uimus. etiam ipse progressus est in an-
nis suis, ipsum interrogate, ipse pro
seipso loquetur.

22 Hęc dixerunt parentes eius, quia
timebāt à Iudeis. Statuerant enim
Iudei quod si quis confiteretur eum
quod Christus esset, eijcerent eum ex
synagoga.

23 Propter hoc dixerunt parentes eius,
Progressus est in annis suis, ipsum in-
terrogate.

24 Et vocauerūt illum hominem se-
cunda vice, illum [inquam] qui fue-
rat cecus: et dixerūt ei, Da gloriam
Deo. nos enim nouimus quod hic ho-
mo peccator est.

25 Respondit ille, et dixit eis, An pec-
cator sit nescio: unum autē scio, quod
cecus eram, et iam ecce, video.

26 Dicunt ei iterum, Quid fecit tibi?
quomodo aperuit tibi oculos tuos?

27 Dixit eis, Dixi vobis, Et non audi-
uistis: quid vultis vos audire? Nun-
quid etiam vos discipuli vultis fieri
ei?

28 Illi autem maledicta coniecerunt
in eum, Et dixerunt ei, Tu es discipu-
lus illius: nos enim discipuli sumus
Musche.

29 Et nouimus quod cū Musche De-
loquutus est: hunc autem non nouim-
us unde sit.

30 Respondit ille homo, et dixit eis, In
hoc est ergo mirandum, quod vos --

Bbb.ij. non

Euangelium

ὁμοῖς ἐκ οἶδατε πόθεν ὅτι, καὶ ἀνέωξε
μου τοὺς ὀφθαλμοὺς.

Οἶδα μὲν δὲ ὅτι ἀμάρτυρων ὁ
Θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐὰν τις θεοσεβῆς
ᾖ, καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τοῦτου ἀ-
κούει.

Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἡ-
νοῖξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννη-
μένου.

Εἰ μὴ ἡμεῖς οὐκ ἴδμεν Θεοῦ, ἐκ ἡδύ-
νατος ποιεῖν οὐδέν.

Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, Ἐν
ἀμάρτυας σὺ ἐγγενήθης ὅλος, καὶ σὺ
διδάσκεις ἡμᾶς; Καὶ ὥρθε αὐ-
τὸν ἔξω.

Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ὥρθε αὐ-
τὸν ἔξω· καὶ διελθὼν αὐτὸν, εἶπεν αὐτῷ,
Σὺ πτενύεις εἰς τὸν ἵον τοῦ Θεοῦ;

Ἀπεκρίθη ἐκείνος καὶ εἶπε, Τίς ὅτι,
Κύριε, ἵνα πτενύσω εἰς αὐτόν;

Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Καὶ ἑώρα-
κας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετ' σοῦ, ἐκεῖ-
νός ἐστιν.

Ὁ δὲ εἶπε, Πιστεύω, Κύριε· καὶ προσε-
κύνησεν αὐτῷ.

Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Εἰς κρίμα ἐγὼ
εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον· ἵνα οἱ μὴ
βλέποντες, βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες,
τυφλοὶ γίνωνται.

Καὶ ἠκούσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων καὶ
οἱ ὄντες μετ' αὐτοῦ, καὶ εἶπον αὐτῷ,
Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;

Εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ τυφλοὶ ἦ-
τε, οὐκ ἂν εἶχετε ἀμάρτυαν· νῦν δὲ λέ-
γετε, Οὐ βλέπομεν. ἡ οὖν ἀμάρτυα ὑ-
μῶν μὴ εἴη.

Κεφάλαιον Ἰ

Ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσ-
ερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν
αὐλήν τοῦ πατρὸς, --

ἀλλὰ

vos nesciatis unde sit, & tamen
aperuit meos oculos.

Scimus autem Deum peccatores
non audire: sed si quis Dei cultor
est, & voluntatem eius exequitur,
hunc audit.

Ab omni ævo non est auditum a-
liquem aperuisse oculos eius qui
cæcus natus fuerit.

Nisi esset hic à Deo, non posset
quicquam facere.

Responderunt & dixerunt ei, Tu
in peccatis natus es totus, & tu do-
ces nos? Et eiecerunt eum foras.

Audiuit Iesus eum eiectum fo-
ras: & quum inuenisset eum, dixit
ei, Tūne credis in Filium Dei?

Respondit ille & dixit, Quis est
Domine, vt credam in eum?

Dixit autem ei Iesus, Et vidisti
eum, & qui loquitur tecū, ille est.

At ille ait, Credo, Domine. Et a-
dorauit eum.

Et dixit Iesus, ¶ Ad iudiciū exer-
cendum ego in hunc mundum ve-
ni: vt qui non vident, videant, &
qui vident cæci fiant.

Audierunt autem hæc quidam
ex Phariseis qui cum eo erant, &
dixerunt ei, Nū & nos cæci sum?

Dixit eis Iesus, Si cæci essetis, nō
haberetis peccatum: nunc verò di-
citis, Videmus: itaque peccatum
vestrum manet.

Cap. X.

Ἀμὲν dico vobis, qui
non ingreditur per ostium in
caulam ouium, --

sed

Felicissima est eorū
conditio qui ab im-
piis (etiam nomine
Ecclesie superbiēti-
bus) quamlongissi-
mè extruduntur, &
Christus eo propius ad
iplos accedat.

Christus Euangelij
predicatione quosvis
suorum tenebrarum
sibi conscios vere il-
lustrat, eos vero qui si-
bi videntur oculati,
penitus excæcat: qua-
les sunt etiam sape
qui primum in Eccle-
sia locum obtinent.

Quum per unum
Christum pateat no-
bis ad Patrem aditus,
nec alij vlli sunt ve-
ri pastores quam qui
ad Christum primi
accedentes, alios eo e-
tiam adducunt: nec a-
liud verum ovile ce-
sendum quam quod
ad Christum aggre-
gatur.

Suprà, 3. 17
infra, 12. 47

לא ידעין אנתון מן אימבא הו ועיני
די לי פתח :

non nostis unde sit, et oculos meos a-
peruit.

ידעין דין דאלהא בקלא דחטיא
לא שמע אלא למן דדחל מנה ועבד
צבינה להו הו שמע :

31 Nonimus autem quod Deus vocē
peccatoris nō exaudit: sed eū qui re-
ueretur se, et facit voluntatem eius,
illum ipse exaudit.

2 Ad verbū, Qui
timet ab eo. He-
braismus.

מן עלם לא אשתמעת דפתח אנש
עבד דסמא דאחילד :

32 A seculo non fuit auditum quod
aperuerit quis oculos caci nati.

אלו לא מן אלהא הוא הנא לא
משבח הוא הדא למעבד :

33 Si ex Deo non esset hic, nō potuisset
facere hac.

ענו ואמרין לה אנת כלך בחטהא
אחילדרת ואנת^א מלך^ב אנת^א לן
ואפקוהי לבר :

34 Responderunt & dixerunt ei, Tu
totus in peccatis natus es, & tu doces
nos? Et eiecerunt eum foras.

^א אחילדרת
נולדת :
^ב מלך מלמד
מן אלף :
^ג אפקוהי גרשו
אוחו מן נפק :
^ד דאפקוהי רל
שגרשו אוחו :
^ה מהימן
מאמין :

ושמע ישוע דאפקוהי לבר ואשפחה
ואמר לה אנת^א מהימן^ב אנת^א בברה
דאלהא :

35 Et audiuit Ieschua quod eiecissent
eū foras: et inuenit eum, ac dixit ei,
Tu credis in Filium Dei?

^א דאתאסי
שנראמסורש
אסא :
^ב דאחימן
שאמין :
^ג חזיתיה
ראית אוחו מן
חזא :
^ד חזיר זה הוא :
^ה מהימן
מאמין :

ענא הו דאתאסי ואמר מנו מרי
דאחימן בה :

36 Respondit ille qui sanatus est, & di-
xit, Quis est ille, Domine mi, ut cre-
dam in eum?

אמר לה ישוע חזיתיה וזהו דממלל
עמד חזיר :

37 Dixit ei Ieschua, Vidisti eum: et is
qui loquitur tecum, ipse est.

הו דין אמר^א מהימן^ב אנא מרי ונפל
סגר לה :

38 Ille autem dixit, Credo Domine
mi. Et procidens adorauit eum.

^א אחית כאתי :
^ב יסמון יעזור
מן סמא :

ואמר ישוע לדינה דעלמא הנא
אחית דאילין דלא חזון יחזון ואילין
דחזון יסמון :

39 Et dixit Ieschua, Ad iudiciū mū-
di huius veni, ut ij qui non vident, vi-
deant: et qui vident, caci fiant.

ושמעו מן פרישא אילין דעמה
הו חלין ואמרו לה למא אף חנן
סמא חנן :

40 Et audiuerunt [quidam] ex Pha-
riseis illis qui cum eo erant, ista: et di-
xerunt ei, Nunquid etiam nos caci
sumus?

אמר לחזון ישוע אלו סמא חזיתון
לית חזות לכו חזיתא חשג דין
אמרין אנתון דחזון מטול הנא
חזיתכון קימא הי :

41 Dixit eis Ieschua, Si caci essetis, nō
esset vobis peccatum: nunc verò vos
dicitis, Videmus: propter hoc pecca-
tum vestrum firmum est.

^א קימא
עוסדת :

קפלאון י

Cap. X.

A Mmin ammin dico vobis quod
qui nō ingreditur per ostium in
caulam ouium, - - Bbb.iii.

^א כאמת
^ב עול
^ג דטירא דענא
למכלת צאן :

אמין אמין אמר אנא לכו דמן
דלא עאל מן תרעא לטירא דענא
אלא

Euangelium

ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀναγόμενος, ἐκείνος κλέπτης ὅστις καὶ ληστής.

Ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμὴν ὅστις τῶν προβάτων.

Τότε ὁ θυροφύλαξ ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ τὰ ἴδια προβάτα καλεῖ κατ' ὄνομα, καὶ ἔξάγει αὐτά.

Καὶ ὅταν τὰ ἴδια προβάτα ἐκβάλῃ, ἐμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται. καὶ τὰ προβάτα αὐτῶν ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

Ἀλλοτεῖα δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεύγονται ἀπ' αὐτοῦ. ὅτι ἐκ οἶδασιν τῶν ἀλλοτείων τὴν φωνήν.

Ταῦτ' αὖτε παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς. ἐκεῖνοι δὲ ἐκ ἐγνωσαν ἥνα ἡ ἀγάπη αὐτοῖς.

Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων.

Πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἤλθον, κλέπτει εἰς καὶ ληστέει. ἀλλ' ἐκ ἤκουσαν αὐτοῦ τὰ πρόβατα.

Εγὼ εἰμι ἡ θύρα. δι' ἐμοῦ εἰσέλθῃ, σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἔξελύσεται, καὶ νομὴν ἔσται.

Ὁ κλέπτης ἐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ. ἐγὼ ἤλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ ζωὴν ἔχουσιν.

Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός. ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πᾶσι δίδωσι ὑπὲρ τῶν προβάτων.

Ὁ μισθωτὸς δὲ, καὶ ἐκ τῶν ποιμῶν, οὗ ἐκ εἰς τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ ἀφίησιν τὰ πρόβατα, καὶ φεύγει. καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτά, καὶ σκορπίζει τὰ πρόβατα.

Ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει, ὅτι μισθωτός ἐστι, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.

Εγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω

sed ascendit aliunde, ille fur est & latro:

Qui verò ingreditur per ostium, pastor est ouium.

Huic aperit ianitor, & oues vocem eius audiunt: & suas oues vocat nominatim, & educit eas.

Quicumque suas oues emisit, antegreditur eas: & oues eum sequuntur, quia norunt vocem eius.

Alienum autem nequaquam sequuntur, sed fugiet ab eo: quia non norunt vocem alienorum.

Hanc parabolam dixit eis Iesus. Illi verò non cognouerunt quænam illa essent quæ loquebatur eis.

Iesus ergo rursus dixit eis, Amen amen dico vobis, ego sum ostium ouium.

Quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones, sed non auscultarunt eos oues.

Ego sum ostiū: per me si quis introierit, seruabitur: & ingreditur & egredietur, & pascua inueniet.

Fur non venit nisi ut furetur, & mactet ac perdat oues: ego veni ut vitam habeant, & abundant.

¶ Ego sum pastor ille bonus. bonus pastor animam dat pro ouibus:

Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriae, videns lupum venientem, relinquit oues, & fugit: lupus autem rapit & dissipat oues.

Mercenarius autē fugit, quia mercenari⁹ est, & nō est illi cura ouium.

Ego sum pastor ille bonus: & agnosco

Nihil refert quidam multis vel quam pridem fuerint falsi doctores.

Christus verè bonus pastor est Ecclesie: ea demum vera est Ecclesia quæ hunc vni propriè pastore agnoscat. Hinc autem opponuntur fures, qui oues non pascunt, sed iugulant: itemque mercenarij, qui quia sui tantum commotis se dicuntque gregem pascant, in periculum eum deserunt.

אֵלָא סֶלֶק מִן דּוּכָא אַחֲרָנָא הוּ גִנְבָא
הוּ וְנִיסָא :

sed ascendit ex loco alio, ille fur est & latro.

^a גִּיסָא מִרְיָן :

^b דַּעֲלָא חֲכָא :

^c רַעֲיָא רֹעֵה :

^d עֵנָא צֹאן :

הוּ דִין דַּעֲלָא מִן תַּרְעָא רַעֲיָא הוּ
דַּעֲנָא :

Ille autem qui ingreditur per ostiū, pastor est ouium.

וְלִהְיָנָא נִטְר תַּרְעָא פִתַּח לֵה תַרְעָא
וְעֵנָא שְׁמַעָא קִלָּה וְעִרְבּוּהִי קִרְיָא
בְּשִׁמְהִיהוֹן וּמִפֶּק לֵהוֹן :

Et huic custos ostij aperit ostium: & oues audiunt vocem eius, & oues suas vocat nominib⁹ suis, et exire facit eas.

^e וְעִרְבּוּהִי :

^f מִפֶּק מוֹצִיא :

^g מִן בֶּפֶק :

^h דַּאֲפֶק :

ⁱ שְׁהוֹצִיא מִן :

^j בֶּפֶק :

^k וְעִרְבּוּהִי :

^l וּמִקְנָהוּ :

וּמִנִּי דַאֲפֶק עֵנָה קִדְמִיָּה אֶזְלָא
וְעִרְבּוּהִי דִילָה אֶזְלִין בְּתֵרָה מִטּוֹל
דִּידְעִין קִלָּה :

Et quum exire fecerit gregem suū, ante eū vadit: et oues eius abeunt post eum, quia norunt vocem eius.

¹ Id est Sequuntur eum. Hebraeus.

בְּתֵר נּוֹכְרִיָּא דִין לֹא אֶזְלָא עֵנָה
אֶלָּא עֶרְקָא מִנָּה דִלָּא יִדְעָא קִלָּה
דִּנּוֹכְרִיָּא :

Post alienum autem non abeunt oues sed, fugiunt ab eo: quia non norunt vocem alieni.

^m מִלֵּא תִתְרִי :

ⁿ מִשְׁלָא חִירָה :

הַדָּא פִלֵּא תִתְרִי אֶמֶר לֵהוֹן יִשׁוּעָה הֵנוּן
דִין לֹא יִדְעוּ מִנָּה מִלָּל עֲמֵהוֹן :

Hanc parabolam dixit eis Ieschua. Ipsi autem non cognouerunt quid loqueretur cum ipsis.

^o בִּאֲמַת :

אֶמֶר לֵהוֹן דִין תּוֹב יִשׁוּעָה אֲמִין אֲמִין
אֶמֶר אֲנָא לִכּוֹן דִּאֲנָא אֲנָא תַרְעָה
דַּעֲנָא :

Dixit autem eis rursus Ieschua, Ammin ammin dico vobis quod ego sum ostium ouium.

^p תַּרְעָה דַּעֲנָא :

^q שַׁעֲרָא חֲצֹאן :

וּכְלָהוֹן אִילִין דִּאֲתוּ גִנְבָא אֲנּוּן
וְנִיסָא אֵלָא לֹא שְׁמַעַת אֲנּוּן עֵנָה :

Et omnes qui venerunt, fures sunt et latrones: sed non audit eos grex.

² Hic, sicut in plerisque etiam Graecis codicib⁹, deest particula ³. Ante me. Carterū ex cōtextu satis liquet Christum nō excludere à legitima vocatione: nisi quos sibi opponit, tanquam fures & latrones, qui per ipsum in gregem non sunt ingressi, sed à Sathana & propria ambitione impulsū, sese ingesserunt.

^r גִּיסָא :

^s פִּרְיָסִים :

^t יַעֲוִל יִכּוּא :

אֲנָא אֲנָא תַרְעָא וּבִי אֲנִי אֲנִי יַעֲוִל
יִחֵא יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל
יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל יַעֲוִל

Ego sum ostium: et per me si quis ingreditur, viuet, & ingredietur et egredietur, et pascua inueniet.

^u יִחֵא יַעֲוִל :

^v יַעֲוִל יַעֲוִל :

^w יַעֲוִל יַעֲוִל :

^x יַעֲוִל יַעֲוִל :

^y יַעֲוִל יַעֲוִל :

^z יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{aa} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ab} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ac} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ad} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ae} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{af} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ag} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ah} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ai} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{aj} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ak} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{al} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{am} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{an} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ao} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ap} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{aq} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ar} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{as} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{at} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{au} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{av} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{aw} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ax} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ay} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{az} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{ba} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bb} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bc} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bd} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{be} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bf} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bg} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bh} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bi} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bj} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bk} יַעֲוִל יַעֲוִל :

^{bl} יַעֲוִל יַעֲוִל :

Fur non venit nisi ut furetur & occidat & perdat: ego veni ut vita sit eis, et id quod amplius est, fiat eis.

Ego sum pastor bonus: et pastor bonus animā suā ponit pro ouibus suis.

³ Id est, Vitam suā. Hebraeus.

אֲנָא אֲנָא רַעֲיָא טַבָּא וְרַעֲיָא טַבָּא
נִפְשָׁה סַאס חֲלָף עֵנָה :

Mercenarius autem, quia non est pastor, neque eius sunt oues, quum videt lupum venientem, relinquit oues, & fugit: & veniens lupus rapit & dispergit gregem.

אֲנִירָא דִין דִּלָּא הוּא רַעֲיָא וְלֹא דִילָּה
אֲנּוּן עֶרְבָא מָא דִּחְוָא דִּאֲבָא דִּאֲתָא
שִׁבְק עֵנָה וְעֶרְק וְאֲתָא דִּאֲבָא חֲטָף
וּמִכְדָּר לֵה לַעֲנָא :

Mercenarius autē fugit, quia mercenarius est, neque cura est ei de ouib⁹.

אֲנִירָא דִין עֶרְק מִטּוֹל דִּאֲנִירָא הוּ
וְלֹא בְטִיל לֵה עַל עֵנָה :

Ego sum pastor bonus, et cognosco meas;

אֲנָא אֲנָא רַעֲיָא טַבָּא וְיִדְעָא אֲנָא
לִדְלִי :

Euangelium

τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκονται ὑπὸ τῆς ἐμῆς.

Καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ
γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ πλὴν ψυχῆς¹⁵
μου τίθημι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτῶν.

Καὶ ἄλλα πρὸς τὰς ψυχὰς αὐτῶν οὐκ¹⁶
ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης· καὶ κεῖνά
με δεῖ ἀγαγεῖν. καὶ τῆς φωνῆς μου ἀ-
κούσοις, καὶ γρηθήσεται μία ποίμνη, εἰς
ποιμήν.

Διὰ τοῦτο ὁ πατήρ με ἀγαπᾷ ὅτι ἐ-¹⁷
γὰρ τίθημι πλὴν ψυχῆς μου ἵνα πάλιν
λάβω αὐτὴν.

Οὐδεὶς ἀρᾷ αὐτὴν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ'¹⁸
ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. ὅσοις
ἔχω θῆναι αὐτὴν, ἐξ ὅσοις ἔχω πάλ-
ιν λαβεῖν αὐτὴν. ταύτην πλὴν ἐν-
τὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

σχίσμα οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐν τοῖς¹⁹
Ιουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους.

Ἐλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, Δαι-²⁰
μόνιον ἔχει, καὶ μαίνεται. πᾶσι αὐ-
τοῖς ἀκούετε;

Ἄλλοι ἔλεγον, Ταῦτα τὰ ῥήμα-²¹
τα οὐκ ἔστι δαμονιζομένου· μή δαι-
μόνιον δυνάται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς
ἀνοίγειν;

Ἐχρῆτο δὲ τὰ ἐκείναια ἐν τοῖς Ἱερο-²²
σολύμοις, καὶ χειμὼν ἦν.

gnosco oues meas, & agnoscor à
meis.

Prout nouit me Pater, ita & ego
noui Patrem: & animam meam po-
no pro ouibus.

Alias etiam oues habeo quæ nō
sunt ex hac caula: illas quoque o-
portet me adducere. nam vocem
meam audient, fietque vnum ouile,
& vnus pastor.

Propterea Pater me diligit quia
ego pono animam meam vt eā rur-
sus assumam.

Nemo tollit eam à me, sed ego
pono eam à meipso: potestatem ha-
beo ponendi eam, & potestatem ha-
beo rursus eam assumendi. Hoc
mandatum accepi à Patre meo.

Dissidiū igitur rursus ortū est
inter Iudæos ppter istos sermones.

Dicebant autem multi eorum,
Dæmonium habet, & insanit. quid
eum auditis?

Alii dicebant, Hæc verba non
sunt dæmoniaci: num dæmonium
potest cæcorum oculos aperire?

Facta sunt autem encænia Hie-
rosolymis, & hyems erat:

Et ambu-

Gentium Vocatio.

Christus ex Patris
decreto, & natus
Ecclesie pastor, ut qui
vltro vitam pro ou-
ibus suis exposuerit,
& ita quidem et
eandem suam virtute
renixerit.

Euangelium atque
hypocrisis, ideoque
necesse est mundum
ad eius exortum tu-
multuari.

Inherens est arro-
gantes homines tene-
bras in doctrinā Eu-
angelij reijciunt quas
in suis animis circū-
ferunt.

Ezech. 37. 21

Esa. 53. 7
Act. 4. 28

1. Macc. 4. 59

^a מחדע נורק

לדילי ומתידע אנא מן דילי :

איכנא דידע ליאכי ואנא ידע אנא

לאכי ונפשי סאם אנא חלף ענא :

^b מקנה

אית לידין אף ערבא אחרנא אילין

^c שירא ר'ל

^d חבלאה

דלא הוו מן טירא הנא ואף להון

^e ולא צריך :

^f למיתיו

ולא לי למיתיו אנון וישמעון קלי

ותהוא ענא כלה חדא וחד רעיא :

מטול הנא אכי רחם לי דאנא

^g אסכיה

^h אקחנא

סאם אנא נפשי דתוב אסכיה :

לא הוא אנש שקל לה מגי אלא

אנא סאם אנא לה מן צביני שליט

ⁱ דאסימיה

^j שאשים אותה :

^k אסכיה

^l אקחנא

אנא גיר דאסימיה ושליט אנא דתוב

אסכיה דהנא פוקדנא קבלת מן אכי :

והות תוב פלגותא ביני יהודיא

^m פלגותא

ⁿ מחלוקת :

^o כלא דברים :

מטול מלא הלין :

ואמרין הוו סגיאא מנחון דדיוא

^p דיוא רוח

^q רעא :

אית לה ומשנא שנא מנא שמעין

^r משנא שנא

^s ר'ל השתגע

^t חשתגע :

אנתון לה :

אחרנא דין אמרין הוו הלין מלא

^u מלא דברים

^v מן מלי :

^w דיוא מ' שיש

^x בו רוח רעא :

^y דיוא רוח

^z רעא :

^{aa} למפתחו

^{ab} לפתחו :

^{ac} עארא חג :

^{ad} חורתא

^{ae} חורתא

^{af} חנוכה :

לא הוי דדיוא למא דיוא משבח

ענא דסמא למפתחו :

הוא הוא דין עארא דחורתא

באורשלים וסתוא הוא :

meas, et cognoscor à meis.

15 Sicut nouit me Pater meus, et ego noui Patrè meum: et animam meā pono pro ouibus.

16 Sunt autem mihi etiam oues alie quæ non fuerunt ex caula hac: atque etiam eas oportet me adducere: Et audient vocem meam, fietque totus grex unus, et unus pastor.

17 Propter hoc Pater meus diligit me, quia ego pono animam meā ut rursus sumam eam.

18 Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam ex voluntate mea. Potestatem enim habeo ut ponam eam, et potestatem habeo ut rursus sumam eā: quia hoc mandatum accepi à Patre meo.

19 Et factum est rursus dissidium inter Iudeos propter sermones hos.

20 Et dicebāt multi ex eis, Daemoniū est ei, Et omnino insanit: quid auditis eum?

21 Alii autem dicebant, Hi sermones non sunt demoniaci: num demoniū potest oculos cæci aperire?

22 Fiebat autem festū dedicationis in Urischelem, Et hyems erat.

4 Id est, Vitam meā. Hebraismus, quem obseruauit ante.

5 Ad verbum, Insaniendo insanit. Auxesis Hebraica passim obseruata.

6 Id est, Renouabatur memoria dedicationis templi quæ contigit sub Iuda Macca-

bæo, & cōmemoratur in 1 Macca cap. 4. quod tum circumstantia tem-

poris, tum etiā ipsa dedicationis institutio ostendit. Nā licet Scri-

pturæ aliarū dedicationum mentionem faciant (videlicet dedicati-

onis tabernaculi in deserto, Num. 7, & dedicationis tem-

pli Salomonis, 2 Paralip. 7) de neu-

tra tamen legitur fuisse institutum ut eius memoria

quotannis renouaretur. & præterea, neutra hyeme cō-

tigit: sed tabernaculi quidem in eū te vere, eo mense

quo Pascha celebratur: templi vero, sub Salomone, ante hyemē, mē-

se septimo, ante festum tabernacu-

lorum. At Macca-

bæorum dedicatio & contigit die 25 mensis noni respondentis partim Nouembri partim Decēbri, & vt eodem tempore recurrentibus annis in perpetuum ab ipso Iuda Maccabæo & suæ ætatis sapientibus per octiduum celebraretur, institutum fuisse scribitur in Talmud, tractatu Megilla id est, De ritibus seruandis circa lectionem libelli Esther in die Isorrium, & De ritibus festi dedicationis: vbi etiam causa quoque instituti festi adscribitur, his verbis, בכתב שג' כשחברו יון גורגורין על ישראל ובטלו דתם ולא חניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות ופשוט ידם כסמנים ובכנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות ושיטאו הטהרות וצר להם לישראל מאור מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שרחם עליהם אלהי אבותינו וחשיעם מידם והצילם וגברו בני השמונאי חכמים הגדולים והרגום והשיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחורח המלכות לישראל יותר על מאתים שנים עד החורבן השני וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בנח כחורש בסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן כחור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלכר וחדליקו סמנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור ומפניו התקינו חכמים שכחות הדור שיחיו שמונה ימים האלו שתהלתם חמשה ועשרים בכסליו ימי שמחה והלל וכל יקין כחם הנרות בערב על פתחי חתים בכל לילה ולילה משמונה הללות להראות חגם וימים אלו הם הנקראין חנכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים וחולקת חנרות בהם מצוה מדברי סופרים כקריאת המגלה. In domo secunda, quum Græci regnarent, statuerunt decreta contra Israelitas, & aboleuerunt legem eorum, nec permiserunt eos exerceri in Lege & in præceptis. Extenderunt quoque manum suam in facultates eorum & in filias eorum: & ingressi sunt in templum, & multas in eo fecerunt ruinas, ac polluerunt quæ munda erant: angustiaque maxima affecti sunt Israelitæ ab illis: & oppresserunt eos oppressione maxima: donec miseretur illorum Deus patrum ipsorum, & seruaret eos à manu illorum, ac eriperet eos: vt præualuerint Maccabæi sacerdotes magni, ac interfecerint illos, seruauerintque Israelitæ à manu eorum, ac cōstituerint regem ex sacerdotibus illis, & restitutum sit regnum Israeli per spatium amplius quàm ducentorum annorum, vsque ad ruinam domus secundæ. Porro quum præualerēt Israelitæ aduersus inimicos suos, & perderent eos, vigesima quinta dies erat mensis Kisleu, qua ingressi sunt in templum, & non inuenerunt oleum mundum in sanctuario, excepta lenticula quadam, in qua non plus erat olei quàm quod sufficeret ad lucernas templi accendendas vno tantum die: ex quo oleo accenderūt ordite dispositas lucernas, quæ durarunt octo dies, donec contudissent oliuas, & mundum oleum expressissent. Et hanc ob causam statuerunt sapientes illius seculi vt recurrentibus annis, octo illi dies, quorum principiū est à 25 Kisleu, essent dies lætitiæ & laudum: accēderētque in eis lucernas vespere in portis domorum singuli singulis noctibus durante illo octiduo, ad huius miraculi declarationem. Et hi sunt dies qui vocātur dedicationis: prohibitumque est in eis lamentari & ieiunare, vt die fortium [quo scilicet renouatur memoria irriti consilii Haman, & liberationis Israelitarum sub Assuero.] Et lucernarum accensio in illo octiduo, res est præcepta disertis Legis peritorum verbis, sicut lectio voluminis Esther præcepta est. Hæc fusiùs scripsi, non vt tædio afficerem lectorem, sed tantum vt ostenderem de quo festo Euangelista intelligat, & cuius causa illud institutum fuerit.

Et ambulabat

Euangelium

Καὶ περιπατεῖ ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱε- 23
ρῳ ἐν τῇ σοᾷ τῆς Σολομῶντος·

Ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, 24
ἐλεγον αὐτῷ, Ἐως πότε τὴν ψυχὴν ἡ-
μῶν ἀίρεις; εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπέ ἡμῖν
παρρησίᾳ.

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἶπον ὑ- 25
μῖν, καὶ οὐ πιστεύετε. τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποίω
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου, ταῦτα
μὴ ρητοῦ εἶναι ἐμοῦ.

Ἀλλ' ὑμεῖς οὐ πιστεύετε· οὐ γὰρ ἐστὶ 26
ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν ἡ πίστις, καθὼς εἶ-
πον ὑμῖν.

Τὰ πρόβατα τὰ ἐμά της Φωνῆς 27
ἀκούει, καὶ γινώσκω αὐτὰ, καὶ
ἀκολουθεῖ μοι.

Καὶ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐ- 28
τοῖς· καὶ ὁ μὴ ἀπολόνται εἰς αἰῶ-
να, καὶ οὐκ ἀρπάζει τις αὐτὰ ἐκ τῆς
χείρός μου.

Ὁ πατήρ μου ὃς δέδωκέ μοι, μεί- 29
ζων πάντων ὅσων· καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρ-
πάξειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς μου.

Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν ἑσμῇ. 30

Supra, 2. 59

Ἐβάστασαν οὖν πάλιν λίθοι οἱ Ἰου- 31
δαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν.

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πολλὰ 32
καλὰ ἔργα ἐδείξα ὑμῖν ἐκ τῆς πατρὸς
μου· διὰ ποῖον αὐτῇ ἔργον λιθάζε-
τέ με;

Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, λέ- 33
γοντες, Γερεῖ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζο-
μεν σε, ἀλλὰ διὰ βλασφημίας, καὶ
ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν
Θεόν.

Ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ ἐστὶ 34
γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν, Ἐγὼ
εἶπα, θεοί ἐστε;

Phil. 2. 6

Εἰ ἐκείνοις εἶπε θεοὶ, πρὸς οὓς ὁ 35
λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ --

δύναται

Et ambulabat Iesus in templo in
porticu Solomonis:

Cinxerunt igitur eum Iudæi, & di-
xerunt ei, Quousque animam nostram
suspendis? si tu es Christus, dic nobis
aperte.

Respondit eis Iesus, Dixi vobis,
nec creditis. opera quæ ego facio
in nomine Patris mei, hæc testan-
tur de me.

Sed vos non creditis: non enim
estis ex ouibus meis, sicut dixi
vobis.

Oves meæ vocem meam audiunt,
& ego eas agnosco, & sequuntur
me:

Et ego vitam æternam do eis:
nec peribunt in æternum, neque ra-
piet eas quisquam ex manu mea.

Pater meus qui eas dedit mihi,
maior omnibus est: neque quisquam
potest eas rapere ex manu Patris mei

Ego & Pater unum sumus.

¶ Sustulerunt ergo rursus lapi-
des Iudæi ut lapidarent eum.

Respondit eis Iesus, Multa præ-
clara opera demonstraui vobis ex
Patre meo: propter quod illorum
operum me lapidatis?

Responderunt Iudæi, dicentes,
Ob bonum opus non lapidamus te,
sed ob blasphemiam: id est, quia tu
homo quum sis, facis teipsum Deum.

Respondit eis Iesus, Nonne scri-
ptum est in Lege vestra, ¶ Ego dixi,
dii estis?

Si illos dixit deos ad quos sermo
Dei factus est, & non --

potest

Euangelii doctrina
duplici testimonio ca-
litas confirmatur, s-
cpe videlicet doctri-
na puritate, & ad-
iunctis miraculis.

Non mirum est pau-
cos credere, quum o-
mnes suapte natura
sint indomita bestia.
Habet tamen suos
Domini, quos in o-
ves commutatos est
Filio suo commissos,
aduersus omnium fe-
rarum truculentiam
conseruat.

Christus dignitatem
suam ex operibus pla-
ne diuinis asserit.

וּמַהֲלֹךְ הוּא יֵשׁוּעַ בְּחֵיכְלָא
בְּאַסְטוֹא דְשִׁלִּימוֹן :

^a אַסְטוֹא אֹלֶם
מִלְשׁוֹן יוֹן :

וְחִדְרֵיהִי יְהוּדִיא וְאִמְרִין לֵה עֲדָמָא
לֹא מֵתִי נִסֵּב אַנְתָּה נִפְשָׁן אֵן אַנְתָּה הוּ
מִשִּׁיחָא אִמַר לֵן גְּלִיאיִת :

^c גְּלִיאיִת
בְּפִרְסִיא
וּבִאר חִיטָב :

עֲנָא יֵשׁוּעַ וְאִמַר לַהוֹן אִמְרִית
לְכוֹן וְלֹא ^d מִהִימֵנִין אַנְתוֹן וְעֲבַדְתִּי
דְּאִנָּא עֲבַד אִנָּא בְּשֵׁמָה דְּאִבִּי הַנּוֹן
סִחֲדִין עָלֵי :

^c מִהִימֵנִין
מִאִמִּינִין :

אֵלֹא אַנְתוֹן לֹא מִהִימֵנִין אַנְתוֹן
כְּטוֹל דְּלֹא הוֹיִתוֹן מִן ^f עֲרֵבִי אִיכְנָא
דְּאִמְרִית לְכוֹן :

^e עֲרֵבִי דִילִי
מִקְנִי :
^h אַתִּין כְּאוֹת :

אִנָּא לַהוֹן וְהַנּוֹן אַתִּין בְּתֵרִי :
וְאִנָּא יֵהֵב אִנָּא לַהוֹן חֵיא דְלַעֲלָם
וְלֹא יִאכְדוֹן לַעֲלָם וְלֹא אִנָּשׁ יַחְטוֹף
אֲנוֹן מִן אִידִי :

אִבִּי גֵיר דִּיהֵב לִי מִן כָּל רַב הוּ
וְלֹא אִנָּשׁ מִשְׁכַּח דִּמֵּן אִידָה דְּאִבִּי
יַחְטוֹף :

אִנָּא וְאִבִּי חֵד חֲנָן :

ⁱ לְמַרְגְּמָה
לְרִגְמוֹ :

וְשִׁקְלוּ תוֹב יְהוּדִיא כְּאַפָּא לְמַרְגְּמָה :
אִמַר לַהוֹן יֵשׁוּעַ סְגִיִּיא עֲבַדְתִּי
שְׁפִירָא מִן לֹות אִבִּי ^k חוֹיִתְכוֹן מְטוֹל
אִיכָּא עֲבַדָּא מִנְהוֹן רִגְמִין אַנְתוֹן לִי :

^k חוֹה כְּמוֹ
חוֹדִיעִי :

אִמְרִין לֵה יְהוּדִיא לֹא הוּא מְטוֹל
עֲבַדָּא שְׁפִירָא רִגְמִינֵן לֵךְ אֵלֹא מְטוֹל
דְּמִנְדָּף אַנְתָּה וְכַד ^l אִיתִיד בֵּר נִשְׁתָּא
עֲבַד אַנְתָּה נִפְשָׁךְ אֵלֵהָא :

^l אֵית :

אִמַר לַהוֹן יֵשׁוּעַ לֹא הוּא הִכְנָא
כְּתִיב ^m בְּנִמוּסְכוֹן דְּאִנָּא אִמְרִית
דְּאֵלֵהָא אַנְתוֹן :

^m בְּנִמוּסְכוֹן
רִל בְּתוֹשִׁתְכֶם :

אֵן לַהוֹן אִמַר אֵלֵהָא מְטוֹל
דְּלוֹתְהוֹן הוּת מְלִתָּה דְּאֵלֵהָא וְלֹא
מִשְׁכַּח

23 Et ambulabat Ieschua in templo in
porticu Schelimun.

7 Id est, edificata
ad eius instar quā
olim Salomō edi-
ficauerat. Reg. 8.3
& 2. Paralip. 3.3

24 Et circundederant eum Iudaei, &
dicunt ei, Usquequo tollis tu animam
nostram? Si tu es Christus, dic nobis
manifeste.

25 Respondit Ieschua, & dixit eis, Di-
xi vobis, et non creditis: & opera quae
ego facio in nomine Patris mei, haec
testantur de me.

26 Sed vos non creditis: quia non estis
ex ouibus meis, sicut dixi vobis.

27 Oves mea vocem meā audiunt, &
ego novi eas: et ipse⁸ veniunt post me:

8 Id est, Sequun-
tur me. Hebrai-
simus.

28 Ac ego do eis vitam quae est in a-
ternum: neque peribunt in aeternum,
neque quisquam rapiet eas è mani-
bus meis.

29 Pater enim meus qui dedit [eas]
mihi, omnibus maior est, neque quis-
quam potest [aliquid] è manibus Pa-
tris mei rapere.

30 Ego & Pater unum sumus.

31 Et tulerunt rursus Iudaei lapides ut
lapidarent eum.

32 Dixit eis Ieschua, Multa opera bo-
na ex Patre meo ostēdi vobis: propter
quod opus ex illis lapidatis me?

33 Dicunt ei Iudaei, Nequaquā pro-
pter opera bona lapidamus te: sed pro-
pterea quod blasphemas: et quum sis
filius hominis, faciste ipsum Deum.

34 Dixit eis Ieschua, Nonne ita scri-
ptum est in Lege vestra, Ego dixi
quod dii estis?

35 Si eos dixit deos, quia ad eos factus
est sermo Dei, neque - -

potest

Euangelium

λυθῶναι ἡ γραφή·

Οὐ ὁ πατήρ ἡγάσεν καὶ ἀπέστλεν εἰς τὸν κόσμον, ὑμεῖς λέγετε, Οὐ βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι;

Εἰ οὐ ποίω τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι·

Εἰ δὲ ποίω, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις πιστεύσατε· ἵνα γινώτε καὶ πνεύσητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ.

Ἐξήκουσεν οὖν πάλιν αὐτὸν πᾶσα καὶ ἔξῃλθεν ἐκ τῆς χερὸς αὐτοῦ.

Καὶ ἀπῆλθεν πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς τὸν τόπον ὅπου Ἰωάννης ὁ βαπτίζων καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ.

Καὶ πολλοὶ ἦλθον πρὸς αὐτόν, καὶ ἔλεγον, Οὐκ Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδὲν πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου, ἀληθῆ ἔστιν.

Καὶ ἔπιστευσαν πολλοὶ ἐκ τῶν αὐτῶν.

Κεφάλαιον ια'

Ἦν δὲ τις ἀδελφῶν Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς·

(Ἦν ἡ Μαρία ἡ ἀλείψασα τὸν Κύριον μύρῳ, καὶ ἐκμάχασα τοὺς πόδας αὐτοῦ τῆς θριξίν αὐτῆς· ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠδένει)

Ἀπέστλεν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτόν, λέγουσαι, Κύριε, ἰδεὶ ὃν φιλεῖς ἀδενεῖ.

Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Αὕτη ἡ ἀδελφεία ἐκ ἐστὶ πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δοξῆς τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς.

Ἦγάπα ἡ ὁ Ἰησοῦς πρὸς Μάρθαν καὶ πρὸς ἀδελφὴν αὐτῆς, καὶ τὸν Λάζαρον.

Ὡς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀδενεῖ, τότε μὲν

solui Scriptura :

Me quem Pater sanctificavit & misit in mundum, vos dicitis blasphemare, quia dixi, Filius Dei sum.

Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi:

Sin verò facio, etiam si mihi non credatis, operibus credite: ut cognoscatis & credatis Patrem in me esse, & me in eo.

Rursus ergo studebat eum prehendere: sed exiuit ex eorum manu.

Abiitque rursus trans Iordanem, in eum locum ubi primum fuerat Iohannes baptizans: mansitque illic.

Multi autem veniebant ad eum, & dicebant, Iohannes quidem signum nullum edidit: quaecunque autem de isto dixit, vera erant.

Et multi illic crediderunt in eum.

Cap. XI.

Agrotabat autem quidam nomine Lazarus, à Bethania vicino Mariæ & Marthæ sororis ipsius.

(Maria autem ea erat quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus ægrotabat)

Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes, Domine, ecce, is quem amas ægrotat.

Iesus autem hoc audito, dixit, Morbus iste non est mortifer, sed immixtus pro Dei gloria, ut per eum morbum glorificetur Filius Dei.

Diligebat autem Iesus Martham & sororem eius, & Lazarum.

Vt ergo audiuit illum ægrotare, tum quidem --

Christus vitæ periculum, non dissidentia, nec mortis metu, nec otium captans: sed ut alibi Ecclesiam eorum ligat.

Christus putridum amici cadaverem suum restituens, in signum suæ summæ potentie, tum maxime in homines benevolentia exemplum dedit, quod sit futura resurrectio eius imago.

Quod Deus interdum videtur in nobis inuandis custodire, ut sua gloria & nostra salutis consilio, ut rectum exitus probat.

Matth. 26. 7
infra. 12. 1

poteſt Scriptura ſolui:

מִשְׁכַּח כְּתָבָא דִּישְׁתָּרָא :

36 *Ei quem Pater ſanctificauit, et miſit in mundum; vos dicitis, Tu blaſphemas, propterea quod dixi vobis, Filius ſum Dei.*

לֹאִינְא דִּאֲבֵא קִדְשָׁהּ וְשִׁדְרָהּ לְעֵלְמָא
אֲנִתּוֹן אֲמַרִין אֲנִתּוֹן דְּמִגְדַּף אֲנִתּוֹן
דִּאֲכֵרְתָּ לְכוֹן דְּכֵרָה אֲנִתּוֹן דִּאֲלֵהָ :

37 *Et ſi non facio opera Patris mei, nō credatis mihi:*

וְאִן לֹא עֵבֶד אֲנִי עֵבֶד דִּאֲבֵי לֹא
הִתְחִימְנוּנִי :

38 *Si verò facio, etiā ſi mihi non credatis, iſſis operibus credite: ut ſciatis, & credatis quod Pater meus eſt in me, & ego in Patre meo.*

אִן דִּין עֵבֶד אֲנִי אֲפֵן לֹא מִהִימְנִין
אֲנִתּוֹן לְהוֹן לְעֵבֶדֶּהּ הִימְנוּ דִּתְדַעוֹן
וְהִימְנוֹן דִּאֲבֵי בִי וְאֲנִי כִּאֲבֵי :

39 *Et quarebant rurfus ut apprehenderent eum: & exiuit ¹⁰ è medio manuum illorum.*

וּבְעֵז הוּוּ תוֹב דִּיאֲחִדְרוֹנִיָּהּ וּנְפֵק
לֵה מִן בֵּית אִידִיָּהוֹן :

40 *Et abiit in oppoſitam ripam Iordanis, in locum ubi fuerat Iuchannan ab initio, quū baptizaret: & māſit ibi.*

וְאִזֵּל לֵה לְעֵבֶרָא דִּיִּוְרְדֵּן לְדוֹכְתָּא
אִיכָא דִּאִיתְוָהּ הוּא יוֹחֲנָן מִן קֳדָם
כִּדְמַעְמַד הוּא וְהוּא תָּמָן :

41 *Et venerunt homines multi ad eū, et dicebant, Iuchannan ne vnū quidem ſignum fecit: quicquid autem dixit Iuchannan de homine hoc, verum eſt:*

וְאִתּוֹ אֲנָשִׁא סְגִיָּא לְוִתָּהּ וְאֲמַרִין
הוּוּ דִּיִּוְחֲנָן אֲפֵן לֹא חֲדָא אֲתָא עֵבֶד
כָּל מַדְם דִּין דִּאֲמַר יוֹחֲנָן עַל גִּבְרָא
הַנָּא שְׂרִיר הוּ :

42 *Et multi crediderunt in eum.*

וְסִגִּיָּא חִימְנוּ בָּהּ :

קִפְּלָאוֹן יֵא

Cap. XI.

1 *ERat autem quidam qui infirmus erat, Laazar ex Beth-Ania pago, frater Mariā et Martha.*

אִית הוּא דִּין חַד ¹¹ דְּכֵרִיָּה לְעוֹר
מִן בֵּית עֲנִיא קֳרִיתָא אַחוּה דְּמָרִים
וְדִמְרִתָּא :

2 *(Mariam autem, eſt illa quæ vnxit unguento pedes Jeſchua, & exterſit capillis ſuis, frater [inquam] erat huius Laazar qui infirmabatur.)*

מָרִים דִּין הָדָא אִיתִיָּהּ הִי דְּמִשְׁחַת
בְּבִסְמָא רַגְלֵהּ דִּישׁוּעָה וְשׁוּיָת בְּסַעְרָה
אַחוּה הוּא דִּהָדָא לְעוֹר דְּכֵרִיָּה הוּא :

3 *Et miſerunt amba ſorores eius ad Ieſchua, et dicunt, Domine noſter, ecce, is quem diligis, infirmatur.*

וְשִׁדְרִין תִּרְתִּיָּהֶן אַחוּתָהּ לִוְת יִשׁוּעַ
וְאֲמַרִין מִרְן הָא הוּ דִּרְחִם אֲנִתּוֹן כֵּרִיָּה :

4 *Ieſchua autem dixit, Hæc infirmitas non eſt mortis, ſed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei propter eā.*

יִשׁוּעַ דִּין אֲמַר הַנָּא כּוֹרְהָנָא לֹא הוּא
דְּמוֹתָא אֲלֵא חֲלָף תִּשְׁבוּחָתָא דִּאֲלֵהָ
דִּישְׁתַּבַּח בְּרָה דִּאֲלֵהָ מְטוֹלָתָה :

5 *Diligebat autem ipſe Ieſchua Martham et Mariam et Laazar.*

מִחֵב הוּא דִּין הוּ יִשׁוּעַ לְמִרְתָּא
וְלְמָרִים וְלְעוֹר :

6 *Et quū audiuiſſet q̄ infirmaretur, (cc.i.)*

וּכְד שְׁמַע דְּכֵרִיָּה --

כְּתַר

10 Ad verbum;
De inter manus il-
lorum, vt Galli
D'entre leurs mains;
11 Ad verbum;
In tranſitu Iorda-
nis. Hebraiſmus.

^a דִּישְׁתָּרָא
^b שִׁוְפָר :

^b וְאִן וְאִם :

^c תְּהִימְנוּנִי
^d תִּאֲמִינוּ כִּי :

^d אֲפֵן מִוִּרְכָּב
^e מִן אֲפֵן מִן אֲפֵן :

^e וְאֲנִי וְאֲנִי :

^f דִּיאֲחִדְרוֹנִיָּהּ
^g שִׁדְרָהּ וְאִתּוֹ :

^g בֵּית כְּמִיבִין
^h אִידִיָּהוֹן
ⁱ יִדְחָם :

ⁱ מַעְמַד טוֹבָל :

^k מַדְם מַדְם :

^l שְׂרִיר אֲכַת :

^m חִימְנוּ
ⁿ חִימְנוּ :

ⁿ דְּכֵרִיָּה
^o שְׁחֵלְהֵן כֵּרִיָּה :

^o שׁוּיָת מִקְנָח
^p מִן שׁוּחַ :

^p כֵּרִיָּה חוֹלָה :

^q תִּרְתִּיָּהֶן
^r שְׁתִּיָּהֶן :

^r כּוֹרְהָנָא
^s חוֹלִי :

^s מִחֵב אֲוִחֵב :

Euangelium

ἔμεινεν ἐν ᾧ ὡς τὸ πῶς δύο ἡμέρας.

Ἐπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς, Ἀγωνίον εἰς πλὴν Ἰουδαίας πάλιν.

Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Ραββί, νῦν ἐξήκουσεν ἡ Ἰουδαία, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;

Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Οὐχὶ δώδεκά εἰσιν ὥραι τῆς ἡμέρας; ἐὰν τις κοιμηθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπεται· ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τότε βλέπει.

Εἰ δέ τις κοιμηθῇ ἐν τῇ νύκτι, προσκόπεται· ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῷ.

Ταῦτα εἶπε· καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κοιμῆται· ἀλλὰ περὶ οὗτου ἵνα ἔξυπνήσῃ αὐτόν.

Εἶπον οὖν οἱ μαθηταί αὐτῷ, Κύριε, εἰ κοιμῆται, σωθήσεται.

Εἰρήκει ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς θανάτου αὐτοῦ· ἐκείνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι πρὸς τῆς κοιμήσεως τοῦ ὑπνου λέγει.

Τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρησίᾳ, Λάζαρος ἀπέθανε.

Καὶ χαίρομεν δι' ὑμᾶς (ἵνα πιστεύσητε) ὅτι οὐκ ἦμιν ἐκεῖ. ἀλλ' ἄγωνίον πρὸς αὐτόν.

Εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος, τοῖς συμμαθηταῖς, Ἀγωνίον ἔσται ἡμῖν, ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.

Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔβρεν αὐτόν τέσσαρας ἡμέρας ἡδὴ ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.

Ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐπὶ τῆς Ἱεροσολύμων, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε.

Καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθισαν πρὸς τὰς γυναῖκες Μάρθαν καὶ Μαρίας, ἵνα θρῆνησιν αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς.

mansit duos dies in eo loco ubi erat.

Deinde postea dixit discipulis, Eamus in Iudæam rursus.

*Hoc enim est tutum
et recte mihi scire,
Deum vocantem
nobis in huius mundi
tenebris praeuen-
te me, intrepide sequi.*

Dicunt ei discipuli, Rabbi, modò quærebant te Iudæi lapidare, & rursum illuc abis?

Respondit Iesus, Nōne duodecim sunt horæ diei: si quis ambulaverit interdiu, non offendit: quia lucem huius mundi videt:

Siquis autem ambulaverit nocte, offendit: quia lux ei non adest.

Hæc ait: & postea dixit eis, Lazarus amicus noster dormit: sed proficiscor ut à somno excitem eum.

Dixerunt ergo discipuli eius, Domine, si dormit, servabitur.

Hoc autem dixerat Iesus de ipsius morte: at illi putarunt eum de dormitione somni dicere.

Tunc ergo Iesus dixit eis apertè, Lazarus mortuus est:

Et gaudeo propter vos (ut credatis) me illic non fuisse. sed eamus ad eum.

Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, condiscipulis, Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

Venit ergo Iesus, & inuenit eum quartum iam diem in monumento agere.

Erat autem Bethania prope Hierosolymā fere stadiis quindecim:

Multique ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam ut consolarentur eas de fratre suo.

Martha

*Naturales affectus
non dānat Deus na-
tura opifex, sed ad
fidei regulam exigen-
das docet.*

Η οὖν

כִּתְרֵי בְּדוּכְתָא דְּאִיתּוּהִי הוּא תְּרִין יוֹמִין :

^a תו כוא כן
אתא :

וּבְתֵר־כֵּן אָמַר לְתַלְמִידוּהִי ^a תו
נֶאֱזַל תּוֹב לִיהוּד :

אָמְרִין לָהּ תַלְמִידוּהִי רַבֵּן הָשָׂא
יְהוּדִיא פְּעִין הוּוּ לְמַרְגָּמָד וְתוֹב אֶזְל
אַנְתָּ לְתַמָּן :

אָמַר לַהּוֹן יֵשׁוּעַ לֹא תֵרַת עֶסְרָא
שְׁעִין אֵית בְּיוֹמָא וְאֵן אָנֶשׁ מְהַלֵּךְ
^b בְּאִימָמָא לֹא מְתַתְקַל מְטוֹל דְּחִזָּא
נוֹהֲרָה דְּעֵלְמָא הֵנָּה :

^b באיממא
ביום :
^c לא מתתקל
איננו כושל :

אֵן אָנֶשׁ דִּין בְּלִילִיא יְהַלֵּךְ ^d מְתַתְקַל
מְטוֹל דְּנִהֲרָא לִית בֵּהּ :

^d מתתקל
כושל :

הֵלִין אָמַר יֵשׁוּעַ וּבְתֵר־כֵּן אָמַר
לַהּוֹן לַעְזוֹר רַחֲמֵן שִׁכַּב אֶלְא אֶזְל אָנָּה
דְּאֵעִירוּהִי :

^e אעירוהי
אקוץ אותו
מן עור :

אָמְרִין לָהּ תַלְמִידוּהִי מָרְן אֵן דְּמָךְ
מְתַחֲלָם :

^f מתחלם
מתרשם :

הוּ דִּין יֵשׁוּעַ אָמַר עַל מוֹתָהּ וְהֵנֹן
סִבְרוּ דְּעַל־מְדַמְכָּא הוּ דְּשִׁנְתָּא אָמַר :

^g דמך
^h יש :

הֵי דִּין אָמַר לַהּוֹן יֵשׁוּעַ פְּשִׁיקָאִית
לַעְזוֹר מִית לָהּ :

ⁱ פשיקאית
רל בכימור :

וְחִדָּא אָנָּה דְּלֹא הָוִית תַּמָּן מְטוֹל תַּכּוֹן
דְּתַחֲמִנֹן אֶלְא הֵלְכוּ לְתַמָּן :

^k חדא שמח :

^l דתחמנן
שתחמנן :

אָמַר תַּאֲוִמָּא דְּמִתַּאֲמַר ^m תַּאֲמָא
לְתַלְמִידָא חֲבֵרוּהִי נֶאֱזַל אֶף חֲנֵן
נְמוֹת עֵמָּה :

^m תאמא
משורש תאם
ומענין תאומים
בכטנא :

וְאַתָּא יֵשׁוּעַ לְבֵית עֲנִיא וְאַשְׁכַּח
דְּאַרְבַּעָא לָהּ יוֹמִין דְּאִיתּוּהִי בְּבֵית
קְבוּרָא :

אִיתִיהָ הָוִית דִּין בֵּית עֲנִיא עַל גִּיב
אוּרְשָׁלַם כְּד ⁿ פְּרִיקָא מִנָּה אִיךְ
אֶסְטְרוּתָא חֲמִשְׁת־עֶסֶר :

ⁿ פריקא
דחוקה :

וּסְנִיאָא מִן יְהוּדִיא אֲתִיָּאִין הוּוּ לֹות
מִרְתָּא וּמְרִים ^p דִּימְלוֹן בְּלִבְהִין מְטוֹל
מִרְתָּא אַחוּהִין :

^o אסטרווא
שמינית חמיל
וחם מאתים
וחמישים
אסח :
^p דימלון
שידברו :

māsit in loco ubi erat, duob⁹ diebus.

7 *Et postea dixit discipulis suis, Venite, eamus rursus in Judæam.*

8 *Dicunt ei discipuli eius, Domine noster, nunc Iudei querebant lapidare te, & rursus abis tu illuc?*

9 *Dixit eis Ieschua, Nonne duodecim hora sunt in die? Et si quis ambulat in die, non impingit: quia videt lucem mundi huius.*

10 *Siquis autem in nocte ambulaverit, impinget, eo quod lux nō est in eo.*

11 *Hæc dixit Ieschua: et postea dixit eis, Laazar amicus noster dormit: sed ibo ut expergeficiam eum.*

12 *Dicunt ei discipuli eius, Domine noster, si dormit, sanus fit.*

13 *Ipsæ autem Ieschua dixerat de morte eius: & illi putauerunt quod de dormitione ipsa somni loqueretur.*

14 *Tunc dixit eis Ieschua expresse, Laazar mortuus est.*

15 *Et gaudeo quod nō fui illic, propter vos, ut credatis. sed ambulate illuc.*

16 *Dixit Tauma qui dicitur Gemellus, discipulis sociis suis, Eamus etiā nos, moriamur cum eo.*

17 *Et venit Ieschua in Beth-Aniam: et inuenit quod quartus erat ei dies quo erat in loco sepulchri.*

18 *(Erat autem Beth-Ania iuxta Urischelē, dissita ab ea quasi stadijs quindecim)*

19 *Et multi ex Iudeis venerant ad Martham et Mariam ut loquerentur cum corde earum, propter fratrem earum.*
(cc.ij.)

ⁱ Id est, Consolarentur eas de morte fratris, & acerbitatem animi earum delinirent. Phrasis est Hebræa, quam habes Hof. 2.14 & Isaiæ 40.2

Euangelium

Η οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι ὁ Ἰη- 20
σοῦς ἐρχεται, ὑπεβόησεν αὐτῇ· Μα-
ρία δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἐκαθέζετο.

Εἶπεν οὖν ἡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰη- 21
σοῦν, Κύριε, εἰ ἦς ὧδε, ὁ ἀδελφός μου
οὐκ ἂν ἐπεθνήκει·

Αλλὰ καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα δὲ αἰτή- 22
σῃ τὸν Θεόν, δώσῃ σοι ὁ Θεός.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Αναστήσεται ὁ 23
ἀδελφός σου.

Λέγει αὐτῇ Μάρθα, Οἶδα ὅτι ἀναστή- 24
σεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡ-
μέρᾳ.

Εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Εγὼ εἰμι ἡ 25
ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ,
καὶ ἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται·

Καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ, & 26
μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα. Πιστεύεις ἔτι;

Λέγει αὐτῇ, Ναί· Κύριε, ἐγὼ πεπί- 27
στευκα ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.

Καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἀπῆλθε, καὶ ἐ- 28
φώνησε Μαρίαν πλὴν ἀδελφὴν αὐ-
τῆς λάθρα, εἰπούσα, Ο διδάσκαλε πα-
τερ, ἔφωνέ σε.

Εκεῖνη ὡς ἤκουσεν, ἐγάρρεται ταχὺ, καὶ 29
ἐρχεται πρὸς αὐτόν.

(Οὐπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν 30
κώμην· ἀλλ' ἔτι ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὑ-
πήντησεν αὐτῇ ἡ Μάρθα)

Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς 31
ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ᾤραμυθούμην αὐ-
τῇ, ἰδόντες πλὴν Μαρίαν ὅτι ταχέως
ἀνέστη, καὶ ἔξῃ λθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ,
λέγοντες, Ὅτι ὑπεράγα εἰς τὸ μνημεῖον
ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ.

Ἡ οὖν Μαρία ὡς ἦλθεν ὅπου ἔτι 32
Ἰησοῦς, ἰδοῦσα αὐτόν, ἐπέσεν εἰς τοὺς πό-
δας αὐτοῦ, λέγουσα αὐτῇ, Κύριε, εἰ ἦς
ὧδε, ἔκ ἂν ἀπέθανέ μου ὁ ἀδελφός.

Ἰησοῦς

Martha ergo ut audiuit Iesum
venire, occurrit ei: Maria verò do-
mi sedebat.

Dixit ergo Martha Iesu, Domi-
ne, si fuisses hîc, frater meus non
fuisset mortuus:

Sed & nunc scio fore ut quæcū-
que petieris à Deo, det tibi.

Dicit ei Iesus, Resurget frater
tuus.

Dicit ei Martha, Scio resurre-
cturum in resurrectione ultimo il-
lo die.

Dixit ei Iesus, Ego sum resurre-
ctio & vita: qui credit in me, etiâ si
mortuus fuerit, vivet:

Et quisquis vivit & credit in me,
nō morietur in æternū. Credis hoc?

Ait illi, Etiam Domine, ego cre-
do te esse Christum Filium Dei,
qui in mundum venturus erat.

Et quum hæc dixisset, abiit, &
clām vocavit Mariam sororem suā,
dicens, Magister adest, & te vocat.

Illa ut audiuit, surgit citò, & ve-
nit ad eum.

(Nondum autem venerat Iesus
in vicum: sed erat in eo loco ubi oc-
currerat ei Martha)

Iudæi ergo qui domi erant cum
ea, & cōsolabantur eam, quum vi-
dissent Mariam citò surrexisse,
& exiisse, sequuti sunt eam, dicen-
tes, Abiit ad monumentum ut illic
flet.

Maria ergo quum venisset eò v-
bi erat Iesus, viso eo, accidit ad eius
pedes, dicens ei, Domine, si fuisses
hîc, nō esset mortuus frater meus.

Iesus

Suprà, 5. 29
Luc. 14. 14

Suprà, 6. 35

מרתא דין בד שמעת דישוע אתא
נפקת^א לאורעה מרים דין בביתא^ב
יתבא הות:^ג

20 Martha autem quum audiisset
quod Ieschua veniret, exiit in occur-
sum eius: Mariā verò domi sedebat:

ואמרת מרתא לישוע מרי אלו
תבן הוית לא^ד מאת הוא אחי:^ה
אלא אף השא ידעא אנא דכמא
דתשאל לאלהא יחב לך:

21 Et dixit Martha Ieschua, Domi-
ne mi, si hīc fuisses, non fuisset mor-
tuus frater meus.

אמר לה ישוע קאם אחוכי:^ו
אמרא לה מרתא ידעא אנא דקאם
בנוחמא ביומא אחריא:

22 Sed etiam nunc scio quod quantū
petieris à Deo, dabit tibi.

23 Dixit ei Ieschua, Surrecturus est
frater tuus.

24 Dixit ei Martha, Scio quod surre-
ctur⁹ est in cōsolatione, in die ultimo.

25 Dixit ei Ieschua, Ego sum consola-
tio⁹ et vita: et is qui credit in me, etiā
si mortuus fuerit, viuet.

26 Et omnis qui uiuit, et credit in me
in aternū nō morietur. Credis tu hoc?

27 Dixit ei, Etiam Domine mi, ego
credo quod tu es Christus, Filius Dei,
qui venturus erat in mundum.

28 Et quum dixisset hac, abiens voca-
uit Mariam sororem suam clam: et
dixit ei, Dominus noster venit, et vo-
cat te.

29 Et Mariam, quum audiuit, surre-
xit citò, et veniebat ad eum.

30 Ipse autem Ieschua nondum vene-
rat ad pagum, sed in eo ipso loco erat
ubi occurrerat ei Martha.

31 Porro illi etiam Iudei qui erant
cum ea in domo, qui consolabantur
eam, quum viderunt Mariam quod
citò surgens egressa esset, abiuerunt
post eam. putabant enim quod ad se-
pulchrum iret ad flendum.

32 Ipsa verò Mariam, quum venisset
eò ubi erat Ieschua, et videret eum,
procidit ad pedes eius, et dixit ei, Si
hīc fuisses Domine mi, non mortuus
fuisset frater meus.

2 Diē resumptio-
nis corporum &
generalis resurre-
ctionis, diem con-
solationis vocat
quia complemen-
tū afferet gau-
dii electorum. Vi-
de Luc. 21. 28, &
Rom. 8. 21

3 Id est, Sequenti
sunt eam.

Ccc.iii.

ישוע

Euangelium

Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίου- 33
σαν καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους
κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνύ-
ματι, καὶ ἐπὶ ἑαυτὸν.

Καὶ εἶπε, Ποῦ τέθεικατε αὐτόν; λέ- 34
γουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε.

Ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς. 35

Ἐλεγρον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Ἰδε πῶς ἐ- 36
φίλει αὐτόν.

Supra, 9. 6

Τινες δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπον, Οὐκ ἠδύ- 37
νατο ὅτι ὁ ἀντίχριστος ὁ φθαλμοὺς
τυφλοῦ, ποιῶσαι ἵνα καὶ ὅτι μὴ ἀπο-
θάνῃ;

Ἰησοῦς αὖ πάλιν ἐμβριμώμενος 38
ἐν ἑαυτῷ, ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον. Ἦν
δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπὶ
αὐτῷ.

Λέγει ὁ Ἰησοῦς, Ἀραγε τὸν λίθον. 39
λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τῆς τεθνηκότος
Μάρθα, Κύριε, ἤδη ὄζει· τεταρτάτος
γάρ ὅστις.

Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ εἶπὸν σοι 40
ὅτι ἐὰν πισύσῃς, ὅψαι τὴν δόξαν τοῦ
Θεοῦ;

Ἦσαν οὖν τὸν λίθον ἔξω ὁ τεθνηκὼς 41
κείμενος. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρεται τοὺς φθαλ-
μοὺς αὐτῷ, καὶ εἶπε, Γάπερ, ἀχαιεῖ
σοι ὅτι ἤκουσάς μου.

Εγὼ δὲ ἤδην ὅτι πάντοτε μου ἀ- 42
κούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν πε-
σῶτα, εἶπον, ἵνα πιστεύωσιν ὅτι σύ με
ἀπέστλας.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, φωνῇ μεγάλῃ 43
ἐκραύγασε, Λάζαρε, δεῦρο ἔξω.

Καὶ ὤξηλθεν ὁ τεθνηκὼς, δεδεμένος 44
τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις. Ὁ
ὅψας αὐτὸν σιδηρεῖω περιδέδετο.
Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Λύσατε αὐτόν, καὶ
ἀφετε ὑπάγειν.

Πολλοὶ

Iesus ergo ut vidit eam flentem, 33
& Iudæos qui vnà venerant cum
ea, flentes, infremuit spiritu, & tur-
bavit seipsum:

Christus vna cum
carne nostra, huma-
nos etiam omnes af-
fectus (absque pecca-
to tamen). Et quidē
in primis misericor-
diam assumpsit.

Et dixit, Vbi posuistis eum? Di- 34
cunt ei, Domine, veni & vide.

Lacrymatus est Iesus. 35

Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quo- 36
modo amabat eum.

Quidam autem ex ipsis dixerūt, 37
Non poterat hic qui aperuit ocu-
los cæci, facere ut & iste non mo-
reretur?

Iesus ergo rursus fremens apud 38
semetipsum, venit ad monumen-
tum. Erat autem spelunca, & lapis
erat ei impositus.

Ait Iesus, Tollite lapidem. Dicit 39
ei Martha, soror eius qui mortuus
fuerat, Domine, iam olet: quatuor
enim dierum est.

Dicit ei Iesus, Nōne dixi tibi 40
fore, si credideris, ut videas gloriā
Dei?

Sustulerūt ergo lapidē e loco vbi 41
mortu⁹ ille fuerat positus. Iesus au-
tem attollens sursum oculos, dixit,
Pater, gratias ago tibi quod me au-
dieris.

Ego verò sciebam me semper à 42
te audiri: sed propter turbam circū-
stantem hoc dixi, ut credant me à
te missum esse.

Et quum hæc dixisset, clamauit 43
voce magna, Lazare, ades dū foras.

Tum qui fuerat mortuus, pro- 44
diit manus & pedes vinctus fasciis:
facies autem eius, sudario erat ob-
uincta. Dicit eis Iesus, Soluite eū,
& finite abire.

Multi

ישוע דין כד חזה דבכיא וליהודיא

^a אתעזז סמר
מאוד וננער:

חנן דאתו עמה דבכין אתעזז ברוחה
ואזיע נפשה:

^b סמתוני
שמתם אותו:

ואמר איכא סמתוניחי ואמרין לה
מרן תא חזי:

^c תא כא מן
אתא:

^d הוי ראה מן
הוא:

^e ואתין וכאות
מן אתא:

ואתין הוי דמעוהי דישוע:

ואמרין הוי יהודיא חזו כמא רחם
הוא לה:

אנשין דין מנהון אמרו לא משכח
הוא הנא דפתח עינוהי דהו סמיא
דיעבד דאף הנא לא ימות:

ישוע דין כד מתעזז בינוהי ולה אתא
לבית קבורא והו בית קבורא איתוהי
הוא מערתא וכאפא סימא הות על
תרעה:

^f כאפא אכן:

ואמר ישוע שקולו כאפא הדא
אמרא לה מרתא חתה דהו מיתא
מרי מן כדו מרי לה ארבעא לה גיר
יומין:

^g התה אחותו:

^h מרי נסרה:

אמר לה ישוע לא אמרת לכי דאן
תהימנן תחזין שוכחה דאלהא:

ⁱ דאן שאם:

^k תהימנן
תאמיני:

^l תחזין תראי:

ושקלו כאפא הי והו ישוע ארים
עינוהי לעל ואמר אפא מידא אנא
לך דשמעתני:

^m מידא מודה:

ואנא ידע אנא דבכל זבן שמע
אנת לי אלא מטול כנשא הנא דקאם
אמר אנא הלן דיהימנן דאנת
שדרתני:

ⁿ זבן זמן:

^o דקאם
העומר:

^p דיהימנן
שיאמינו:

וכד אמר הלן קעא בקלא רמא
לעזר תא לבר:

^q תא לבר צא
החוצה:

^r אידוהי ידיו:
פסקיתא

^s קישורים:
אפוהי פניו

^t מן אנף:
סוררא

^u מסוה:
שראוהי

^v חתירו אותו
מן שרא:

ונפק הו מיתא כד אסירן אידוהי
ורגלוהי בפסקיתא ואפוהי בסוררא
אמר להון ישוע שראוהי ושבוکو
אזל:

וסגיאא

Ieschua autem quum vidisset quod
fleret, et Iudeos illos qui venerunt cū
ea, quod flerent, ⁴vehementē commotus
est in spiritu suo, et turbavit seipsum.

⁴ Eodē sen-
su legitur infra 13.
21.

Ac dixit, Vbi posuistis eum? Et di-
cunt ei, Domine noster veni, vide.

Et veniebant lacryma Ieschua.

Et dicebant Iudei, Videte quantū
diligebat eum.

Quidā autem ex eis dixerūt, Non
poterat hic qui aperuit oculos illius
caci, facere ut etiā hic nō moreretur?

Ieschua autem, quum vehementer
commotus esset intra seipsum, venit
ad locum sepulchri. Et ille locus sepul-
chri erat spelūca: et lapis positus erat
ad ostium eius.

Et dixit Ieschua, Tollite lapidem
hunc. Dixit ei Martha soror illius
mortui, Domine mi, iam fœtet: qua-
tuor enim ei sunt dies.

Dixit ei Ieschua, Nōne dixi ti-
bi quod si credideris, visura sis glo-
riam Dei?

Et tulerunt lapidem illum. Et ipse
Ieschua sustulit oculos suos sursum,
ac dixit, Pater, gratias ago tibi quod
exaudisti me.

Et ego novi quod omni tempore
exaudis me: sed propter turbam hanc
quæ adstat, dixi hæc, ut credāt quod
tu miseris me.

Et quum dixisset hæc, clamavit vo-
ce elata, Lazar, veni foras.

Et egressus est ille mortuus, quum
essent ligatæ manus eius & pedes eius
fasciis, & facies eius sudario. Dixit
eis Ieschua, Soluite eum, & sinite
abeat.

Ccc.iiij.

Euangelium

Πολλοὶ οὖν ἐκ τῆς Ἰουδαίας οἱ ἐλ- 45
θόντες πρὸς τὴν Μαρίαν, καὶ θεασά-
μενοι αὐτὴν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἵππευσαν
εἰς αὐτόν.

Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως 46
πρὸς Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς αὐτὴν
ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς.

Συνήγαγον οὖν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ οἱ 47
Φαρισαῖοι σὺν ἑδρίον, καὶ ἔλεγον, Τί
ποιεῖς; ὅτι οὗτος ὁ ἀνθρώπος πολλὰ
σημεῖα ποιεῖ.

Εἰάν τις αὐτὸν οὕτως, πάντες 48
πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. καὶ ἐλάβοντα οἱ
Ρωμαῖοι, ὅτι οὕτως ἡμῶν καὶ τὸν τόπον
καὶ τὸ ἔθνος.

Εἷς δὲ πρὸς αὐτῶν Καϊάφας, ὁ 49
ἀρχιερεὺς ὢν τῆς ἐνιαυτοῦ ἐκείνης, εἶπεν αὐ-
τοῖς, Ὑμεῖς ἐκ οἴδατε οὐδέν.

Infra, 18. 14

Οὐδὲ διαλογίζεσθε ὅτι συμφέρεται ἡ- 50
μῖν ἵνα εἷς ἀνθρώπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ
τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀ-
πόληται.

Τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκ εἶπεν ἄλλος 51
ἀρχιερεὺς ὢν τῆς ἐνιαυτοῦ ἐκείνης, πρὸς
ἐφῆτευσεν ὅτι ἐμελλεν ὁ Ἰησοῦς ἀποθνή-
σκεν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους.

Καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον, ἀλλ' 52
ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ τὰ διεσκορ-
πισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν.

Απὸ ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας σὺν- 53
βουλεύσαντο ἵνα ἀποκλείνῃσιν αὐτόν.

Ἰησοῦς οὖν ἐκ ἐπὶ παρρησίᾳ ὤρε- 54
πάει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πό-
λεως ἐκείνης εἰς τὴν χώραν ἐστὶν τὸ ἐρήμιον,
εἰς Ἐφραὴμ λεγομένη πόλιν. καὶ κεῖ
διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

Ἦν δὲ ἐστὶν τὸ πάσχα τῆς Ἰουδαίας 55
καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ
τῆς χώρας πρὸς τὸ πάσχα, ἵνα ἀγί-
σωσιν ἑαυτοὺς.

Εζήτου

Multi ergo ex Iudæis qui vene-
rant ad Mariam, & conspexerant
quæ fecerat Iesus, crediderunt in
eum.

Ferrea contumacia
hic est postremus exi-
tus, & apertum bel-
lum Deo indicat, nec
tamen de finit tum
pietatis tum publici
boni studiū obten-
dere.

Quidam autem ex eis abierunt
ad Phariseos, & dixerunt eis quæ
fecerat Iesus.

Coegerunt ergo Pontifices &
Pharisei concilium, & dicebant,
Quid faciemus? nā hic homo mul-
ta signa edit.

Si ita finamus eum, omnes ei cre-
dent: venientque Romani, & dele-
bunt tum locum nostrum, tum
gentem.

Vnus autem ex ipsis Caiaphas,
Pontifex maximus anni illius, di-
xit eis, Vos nihil scitis:

Insaniens falsæ eccle-
siæ cæsus, statuit se
salvum esse non pos-
se nisi eo sublato per
quem & unum Eccle-
sia subsistit. nec alior
etiam inhumani ne-
gotii indicat carnis
prudencia quæ a det-
iginis spiritu regi-
tur.

¶ Nec cogitatis expedire nobis
ut vnus homo moriatur pro popu-
lo, & tota gens non pereat.

Hoc autem ex semetipso non di-
xit: sed quum esset Pontifex maxi-
mus anni illius, prophetavit fore
ut Iesus pro gente moreretur:

Christus impiorum e-
tiam linguas sic in-
terdum fleuit: ma-
ledicendo benedicens.

Nec tantum pro ea gente, sed ut
etiam filios Dei dispersos cogeret
in vnum.

Ab illo ergo die consultabant v-
nā ut trucidarent eum.

Iesus ergo palam amplius non
versabatur inter Iudæos: sed abiit
illinc in regionem quæ est prope
desertum, in urbem quæ dicitur E-
phraim: & illic agebat cum disci-
pulis suis.

Cedendum quidem
impiorum furoribus quum
sic expedit, ita tamē
ut a Dei vocatione
minimè recedamus.

Propè autem erat pascha Iudæo-
rum: & ascenderunt multi Hiero-
solytam ex illa regione ante pa-
scha, ut purificarent se.

Quærebant

וּסְגִיָּא מִן יְהוּדִיָּא דָּאֲתוּ לִוְרֵ
מְרִים כִּד חֲזוּ מַדְם דַּעְבַּד יֵשׁוּעַ
הִיִּמְנוּ בֵּה :

^a הִיִּמְנוּ
הִיִּמְנוּ :

וְאַנְשֵׁין מִנְהוֹן אֲזִלוּ לִוְת פְּרִישָׁא
וְאַמְרוּ לְהוֹן כֹּל מַדְם דַּעְבַּד יֵשׁוּעַ:
וְאַתְכַּנְשׁוּ רַבֵּי כְּהֵנָא וּפְרִישָׁא וְאַמְרִין
הוּוּ מִנָּא נַעְבַּד דְּהֵנָּא גְּבֵרָא אֲתוּתָא
סְגִיָּא עַבְד :

^b רְחוּמִיָּא
הִיִּמְנוּ :

וְאַן שְׂבָקִין לֵה כְּהֵנָא כִּלְהוֹן אֲנִישָׁא
מִהִיִּמְנוּ בֵּה וְאַתִּין ^b רְחוּמִיָּא שְׂקִלִין
אֲתִרִין וְעַמִּין :

^c מַדְם דְּכֵר :

חַד דִּין מִנְהוֹן דְּשִׁמָּה קִיפָא רַב
כְּהֵנָּא הוּא דְּהִי שְׁנֵתָא וְאַמְר לְהוֹן
לֹא יִדְעִין אֲנִתוֹן מַדְם :

^d פִּקַּח מוֹעִיל :

וְלֹא מִתְחַשְּׁבִין אֲנִתוֹן ^d דְּפִקַּח לִן
דְּחַד גְּבֵרָא יָמוּת חֵלֶף עֲמָא וְלֹא כִּלְה
עֲמָא יֵאבֵד :

^e צִבְא :

הָדָא דִּין מִן צִבּוֹת נַפְשָׁה לֹא אִמְר
אַלֵּא מַטּוֹל דְּרַב כְּהֵנָּא הוּא דְּהִי
שְׁנֵתָא אֲתַנְבִּי דַּעְתִּיד הוּנָּא יֵשׁוּעַ
דִּימּוֹת חֵלֶף עֲמָא :

^f דִּאֵן שְׁגִם :

וְלֹא בְּלַחוּד חֵלֶף עֲמָא אֵלֵּא דִּאֵן
בְּנֵיָּא דֵּאלֵּהָא דְּמַבְדִּרִין יִכְנֵשׁ לְחַדָּא:
וּמִן הוּוּ יוֹמָא אֲתַחֲשִׁבוּ הוּוּ
דִּיקְטְלוֹנִיָּהי :

^h דִּיקְטְלוֹנִיָּהי
שִׁיחָרְגוּ אוֹתוֹ :

ⁱ גְּלִיאִית :

הוּוּ דִּין יֵשׁוּעַ לֹא מִחֵלֶף הוּא גְּלִיאִית
כִּיִּת יְהוּדִיָּא אֵלֵּא אֲזִל לֵה מִן תַּמָּן
לְאַתְרָא דְּקָרִיב לְחוּרְבָּא ⁱ לְכַרְכָּא
דְּמִתְקַרָּא אֶפְרַיִם וְתַמָּן ^m מִתְּהַפֵּךְ הוּא
עִם תְּלִמִּידוֹהִי :

^k כִּיִּת כְּסוּבִין :

^l כִּרְכָּא עִיד :

^m מִתְּהַפֵּךְ
יִצְא וְכָא :

ⁿ פִּצְחָא פִּסְחָא :

קָרִיב הוּא דִּין פִּצְחָא דִּיהוּדִיָּא וְסִלְקוּ
סְגִיָּא מִן קוּרִיא לְאוּרְשָׁלַם קְדָם
עֲדַעְדָּא דִּיִּדְכוּן נַפְשָׁהוֹן :

^o עֲדַעְדָּא
חֲחָג :

וּבַעֲיָן

45 Et multi ex Iudais qui venerāt ad
Mariam, quum vidiſſent id quod fe-
cit Ieschua, crediderunt in eum.

46 Et quidā ex eis abierunt ad Pha-
riseos, & dixerunt eis quicquid feci-
ſſet Ieschua.

47 Et congregati sunt summi sacer-
dotes & Pharisei, & dicebant, Quid
faciemus? quia hic homo signa multa
facit.

48 Et si sinamus eū ita, omnes homines
creditori sunt in eum, et vēturi sunt
Romani ablaturi locū nostrū & gen-
tem nostram.

49 Vnus autem ex eis cuius nomen
Kaiapha, princeps sacerdotum erat
illius anni, & dixit eis, Vos nescitis
quicquam:

50 Neque cogitatis quod expedit no-
bis ut unus homo moriatur pro popu-
lo, & non uniuersus populus pereat.

51 Hoc autem ex voluntate ſuiipſius
non dicebat, ſed quia princeps sacer-
dotum erat illius anni, prophetauit
quod futurum eſſet ut Ieschua more-
retur pro populo:

52 Et non tantum pro populo, ſed ut e-
tiam filios Dei diſperſos congregaret
in unum.

53 Et ab eo die cogitabant ut interfi-
cerent eum.

54 Ipſe autē Ieschua non ambulabat
manifeſtē inter Iudaos: ſed abiit inde
in locum qui eſt propinquus deſerto,
in oppidum quod vocatur Ephrim: &
illic verſabatur cum diſcipulis ſuis.

Propinquum autem erat petſcha
Iudaorum. Et aſcenderunt multi ex
pagis ad Vriſchelem ante feſtum, ut
purificarent ſeiſſos.

Et

Euangelium

Εζήκωσαν οὖν τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἔλε- 56
γον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐσηκότες,
Τί δοκεῖ ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν
ἐορτήν;

Δεδώκεισαν δὲ καὶ οἱ ῥαββίνοι 57
καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐν πολλῷ, ἵνα εἴαν
τις γὰρ ποῦ ὅστις, μὴ οὕτως, ὅπως πάσω-
σιν αὐτόν.

Κεφάλαιον ιβ'

Matth. 26. 6
marci, 14. 3

Οὐὼ Ἰησοῦς πρὸς ἑξ ἡμερῶν τοῦ 1
πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου
ἦν Λάζαρος ὁ πεθνηκώς, ὃν ἤγειρεν ἐκ
νεκρῶν.

Εποίησαν οὐὼ αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ 2
ἡ Μάρθα διακόνει· ὁ δὲ Λάζαρος, εἰς
τὴν σὺν ἀνακειμένων αὐτῷ.

Ἡ οὖν Μαρία, λαβοῦσα λίτραν 3
μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου, ἥλει-
ψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε
ταῖς θριξίν αὐτῆς τὰς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ
οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς οσμῆς τῆς μύρου.

Λέγει οὖν εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, 4
Ιούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης, ὁ μέλ-
λων αὐτὸν πρᾶδιδοῦναι,

Διαπύρτυτο τὸ μύρον οὐκ ἐπὶ ἑα- 5
στη τετρακοσίων δυνάρεων, καὶ ἐδόθη
πτωχοῖς;

Infra, 13. 29

Εἶπε ὁ τῷ τῷ, οὐχ ὅτι πρὸς τῷ πτω- 6
χῶν ἐμελεῖν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν,
καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλ-
λόμενα ἐβάσταζεν.

Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, Ἀφες αὐτῷ· 7
εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐνταφιασμοῦ μου
τετήρηκεν αὐτό.

Τοῖς πτωχοῖς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' 8
ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

Εἰδὼ οὖν ὁ ὄχλος πολλὸς ἐκ τῶν Ἰου- 9
δαίων ὅτι ἐκεῖ ὅστις ἦλθον οὐ διὰ τὸν
Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον
ἴδωσιν ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

Εβουλό-

Quærebāt ergo Iesum, & loque-
bātur alii cum aliis in tēplo stātes,
Quid videtur vobis? an, non veni-
turum esse ad festum?

Dederant autem Pontifices &
Pharisæi mandatum vt si quis nos-
set vbi esset, indicaret, vt prehen-
derent eum.

Cap. XII.

Ἰesus ergo sex ante Pascha die-
bus venit Bethaniam, vbi La-
zarum fuerat mortuus, quem exci-
tauerat à mortuis.

Fecerunt igitur ei cœnam illic,
& Martha ministrabat: Lazarus ve-
rò vnus erat ex iis qui simul accū-
bebant cum eo.

Maria ergo, accepta libra vnguē-
ti nardi liquidæ multi pretii, vn-
xit pedes Iesu, & extersit pedes e-
ius capillis suis: domus autem im-
pleta est odore vnguenti.

Dixit ergo quidam ex discipulis
eius, nēpe Iudas Simonis filius I-
scariotes, qui erat eū proditorus,

Exemplum horren-
dum in Iuda, animi
auaritia excecata,
& tamen pietatem
prætexenti.

Quare hoc vnguentum non veni-
it trecentis denariis, & datū est
pauperibus?

Dixit autem hoc, non quod pau-
perum ipsi cura esset, sed quia fur
erat, & marsupium habebat, & ea
quæ intrò mittebantur portabat.

Dixit ergo Iesus, Sine eam: in diē
sepulturæ meæ seruauit istud.

Pauperes enim semper habebi-
tis vobiscum, me verò nō semper
habebitis.

Cognouit ergo turba multa ex
Iudæis eum illic esse: & venerunt
non propter Iesum tantum, sed e-
tiam vt Lazarū viderent quē exci-
tarat à mortuis.

8 Extraordinariam
venerationem, & sym-
bolicam, sic probat
Dominus: & testatur
se se nec pompis ex-
ternis nec sumptuo-
so cultu, sed elemosy-
nis colendum.

9 Luce. Exagely se se
patet faciente, alij eni-
m, alij & quidam
quos minime oportet
manifesti hostes
deprehendantur, alij
impetu quodam cor-
repti eum honorant
à quo sunt paulo post
defecturi. paucissimi
qua decet reueren-
tia ipsum excipiunt.
Christus interea re-
gnum si eum spiritua-
le inter meos in-
micos aspiciatur.

ובעין הוּוּ לֵה לִישׁוּעַ וְאִמְרִין הוּוּ חַד
לְחַד בְּהִיכְלָא מִנָּא סְכָרִין אֲנִתּוֹן דְּלֵא
אַתָּא לְעִדְעֵדָא :

^a לעדעדא
לחג :

רַבִּי כֹהֲנָא דִּין וּפְרִישָׁא פִקְדוֹ הוּוּ
דָּאן אֲנִשׁ יָדַע ^b אִיבּוֹ יִבְדַּק לְהוֹן אִיךְ
דִּיאַחְדוֹנִיחִי :

^b איבּוֹ אִיפּה
הוּא :
^c יבדק יודיע :
^d יאחדוניחי
ר' ילכרו
אותו :

קַפְלָאן יב

יִשׁוּעַ דִּין קִדְם שְׁתָּא יוֹמִין דְּפִצְחָא
אַתָּא לְבֵית עֲנִיא אִיכָא דִּאִיתּוּחִי הוּא
לְעוֹר הוּוּ דִּאֲקִיס מִן בֵּית מִיתָא הוּוּ יִשׁוּעַ
וְעִבְדוּ לֵה תַּמָּן חֲשַׁמִּיתָא וּמִרְתָּא
מִשְׁמָשָׁא הוּוּ וְלְעוֹר חַד מִן ^e סְמִיכָא
הוּא דְעַמָּה :

^f חשמייתא ר' ל'
סעודת הלילה
^g סמיכא ר' ל'
חסומכיס :

מִרִּים דִּין שְׁקֵלָתָא שְׁטִיפְתָּא דְּבִסְמָא
דְּנִרְדִּין ^k רִישָׁא סְגִי ^l דְּמִיא וּמִשְׁחָת
רְגִלּוֹחִי דִּישׁוּעַ ^m וְשׁוּיָת בְּסַעְרָה רְגִלּוֹחִי
וְאַתְמָלִי בֵּיתָא מִן רִיחָה דְּבִסְמָא :

^h שקלת
לקחה :
ⁱ שטיפתא כלי
של אבן
שיש לשמור
בו השמן הטוב :
^k רישא
הראשונים ר' ל'
הטובים :
^l דמיא כמו
דמים שטעמו
מחיר :
^m שוית מחתא
או קנחה :
ⁿ אתמלי
נמלא :
^o ושלמיוחי
ימסור אותו :
^p מאא כמו
מאה :

וְאִמַּר יְהוּדָא סְכָרִיוֹטָא חַד מִן
תַּלְמִידוֹחִי הוּוּ דְעִתִּיד הוּא דִּישְׁלִי מִיּוֹחִי
לְמִנָּא לֹא אֲזִדְכֵּן מִשְׁחָא חֲנָא בְּתִלָּת
מָאָה דִּינָרִין וְאַתִּיחָב לְמִסְכְּנָא :

^q בטילה הוא לה
חשדלות
היתה לו :
^r גלוסקמא
כיס מלשון יון :
^s טעין נושא :

חַדָּא דִּין אִמַּר לֹא הוּא מְטוּל דְּעַל
מִסְכְּנָא ^q בְּטוּל הוּא לֹא אִלָּא מְטוּל
דְּגִנְבָא הוּא וְגִלּוֹסְקָמָא לְוִתָּהּ הוּא
וּמִדָּם דְּנִפְל הוּא בֵּה הוּוּ טַעִין הוּא :

^t שבוקיה ר' ל'
הניחה :

אִמַּר דִּין יִשׁוּעַ שְׁבּוּקִיָּה לְיוֹמָא
דְּקִבּוּרִי גִטְרָתָהּ :

בְּכָל ^u זָבֵן גִּיר מִסְכְּנָא אִית לְכוּן
עֲמָכוֹן לִי דִּין לֹא בְּכָל זָבֵן אִית לְכוּן
וְשִׁמְעוּ בְּנֵי־אָמָא מִן יְהוּדִיא

^x ואתו ויבואו :

דְּתַמָּן הוּוּ יִשׁוּעַ וְאַתּוּ לֹא מְטוּל יִשׁוּעַ
בְּלַחֲדָא אִלָּא אַף דִּיחֻזּוֹן לְעוֹר הוּוּ
דִּאֲקִיס מִן בֵּית מִיתָא :

^y מן בית מיתא
מבין המתים :

וְאַתְרַעִיו

56 *Et quærebant Ieschna, ac dicebāt
unus cum alio in templo, Quid puta-
tis vos? quod non sit venturus ad fe-
stum?*

57 *Summi autem sacerdotes & Pha-
risæi praeceperant ut si quis sciret ubi
esset, declararet eis, ut apprehende-
rent eum.*

Cap. XII.

1 *Ieschna autem sex dies Petschatis
venit in Beth-Aniam, ubi erat
Laazar ille quem excitauerat à mor-
tuis ipse Ieschna.*

1 Id est, Sex die-
bus ante pascha,
Syrachaphasis.

2 *Et fecerunt ei illic cœnam: et Mar-
tha ministrabat, et Laazar unus
ex accumbentibus erat qui erat cū eo.*

2 Ad verbum,
De inter mortuos
Gallicè D'entre les
morts.

3 *Mariam autem tulit alabastrum
unguenti nardi præstantis multi-
pretij, et unxit pedes Ieschna, et
exterpsit crinibus suis pedes eius: &
impleta est domus ex odore unguenti
illius.*

4 *Et dixit Iihuda Secariuta unus ex
discipulis eius, is qui proditur⁹ erat eū,*

5 *Quare non est venditū unguetū hoc
trecentis denarijs, & datū pauperibus?*

3 Vide quæ de
denario annotata
sunt Matth. 18. 28.

6 *Hoc autem dixit, nequaquam pro-
pterea quod propter pauperes sollicitu-
do erat ei, sed eo quod fur erat, et
marsupij penes eum erat, et id quod
incidebat in ipsum, ipse portabat.*

4 Id est, Quod
mittebatur.

7 *Dixit autem Ieschna, Sinite eam: in
diem sepulturae meae seruaui illud.*

8 *Omni enim tempore pauperes vobis
erunt vobiscum: ego autem non omni
tempore ero vobis.*

9 *Et audiuerunt turba multa ex Ju-
daeis quod ibi esset Ieschna: & venerūt
non propter Ieschna tantum, sed etiā
ut viderent Laazar illum quem ex-
citauerat à mortuis.*

Et

Euangelium

Εβουλόσαντο ὃ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ 10
τὸν Λάζαρον ἀποκλείωσιν.

Οπ πολλοὶ δὲ αὐτὸν ἐπὶ ἤσαν τῷ 18 11
δαίῳ, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

Matth. 21. 8
mar. 11. 7.
luc. 19. 35

Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολλὸς ὁ ἐλθὼν 12
εἰς πλὴν ἑορτῆς, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται
ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα,

Ελάβον τὰ βαῖα τῷ Φοινίκων, καὶ 13
ἐξήλθον εἰς ἐπαύριον αὐτῶν, καὶ ἔκρα-
ζον, Ωσαννά, βίλαρη μῆδος ὁ ἐρχόμε-
νος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τῆς
Ἰσραήλ.

Εὐρὼν ὃ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν 14
ἐπ' αὐτόν· καὶ ὡς ὅτι γεγραμμένον,

Zach. 9. 9

Μὴ φοβοῦ θυγατὴρ Σιών· ἰδοὺ, ὁ βα 15
σιλεὺς σου ἔρχεται, καὶ ἡμῶς ἐπὶ πῶ-
λον ὄνου.

Ταῦτα δὲ ἐκ ἐγνωσαν οἱ μαθηταὶ 16
αὐτοῦ ποῦ ἔστι· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ
Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ'
αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν
αὐτῷ.

Εμδρπύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' 17
αὐτοῦ, ὅτι τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ
τῆς μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ
νεκρῶν.

Διὰ τῆς καὶ ἐπὶ ἤσαν αὐτῷ ὁ ὅ- 18
χλος, ὅτι ἤκουσε τῆς αὐτὸν πεποιημέ-
ται τὸ σημεῖον.

Οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπον πρὸς ἐ- 19
αυτοὺς, Θεωρεῖτε ὅτι ἐκ ὠφελεῖτε
οὐδέν; ἰδε, ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀ-
πὸ λθιν.

Ἦσαν δὲ πνες Ἑλλῆνες ἐκ τῶν ἀνα 20
βαινόντων ἵνα προσκυνησῶσιν ἐν τῇ
ἐορτῇ.

Οἱ οὖν προσήλθον Φιλίππῳ τῷ 21
ἀπὸ Βηθσαιᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἡ-
ρώτων αὐτὸν, λέγοντες, Κίε εἰ, δέλομεν
τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν.

Ἐρχεται

Cōsultarūt autē principes sacer-
dotū vt Lazarum etiā trucidarēt:

Quia multi ex Iudæis propter eū
abibant, & credebant in Iesum.

Postero die turba multa quæ ve-
nerat ad festum, quum audissent
Iesum venire Hierosolymam,

Acceperunt ramos palmarum, &
egressi sunt ei obuiam, & clama-
bant, Hosanna, Benedictus qui ve-
nit in nomine Domini Rex Israelis.

Naetus autem Iesus a sellum, in-
fedit ei: sicut scriptum est,

Ne time filia Sion: ecce, Rex ille
tuus venit, sedens super pullum
asinae.

Hæc autem non cognouerunt
discipuli eius primò: sed quum glo-
rificatus esset Iesus, tunc recordati
sunt hæc esse scripta de eo, & sese
illi hæc præstitisse.

Testabatur autem turba quæ e-
rat cum eo, quòd Lazarum vocas-
set è monumento, & excitasset eū
à mortuis.

Propterea etiam obuiā venit ei
turba, quia audierat eum edidisse
hoc signum.

Pharisæi ergo dixerunt inter se,
Videtis vos nihil proficere? ecce,
turba eum sequitur.

*Et ipsi qui Christum
conantur opprimere,
sunt ipsius gloria in-
strumenta.*

Erant autem quidam Græci ex
iis qui ascendere solebant vt ado-
rarent in festo:

Isti ergo venerunt ad Philippum
qui erat à Bethsaida Galilææ, & ro-
garūt eum, dicentes, Domine, vel-
lemus Iesum videre.

Venit

^a וְאַתְּרֵעִי רַבִּי כֹהֵנָא דְאֵף לְלֵעֹזֶר
^b נִשְׁעֲזוּ אֹר
^c הִשְׁכּוּ

יִקְטְלוּנִי הִי :

מִטּוֹל דְּסִנְיָא מִן יְהוּדִיָּא מִטּוֹל תְּה
אֲזִלִּין הוּא וּמְהִימֵנִין בִּישׁוּעַ :

^b מְהִימֵנִין
^c מִמִּנִּים

וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא כְּנִשְׂא סִנְיָא אִינָא
דְּאַתָּא הוּא לְעִדְעֵדָא כְּדִשְׁמַעוּ דִּישׁוּעַ
אַתָּא לְאֹרְשֵׁלַם

^c עִדְעֵדָא חֲב :

^d סוֹכָא עֲנִפִּי :

שְׁקִלוּ סוֹכָא דְדִקְלָא וּנְפְקוּ
לְאֹרְעָה וְקַעֲזִין הוּא וְאִמְרִין אוֹשְׁעָנָא
בְּרִיךְ הוּא דְאַתָּא בְּשֵׁמָה דְּמִרְיָא מֶלֶכָא
דִּיסְרַיִל :

^c לְאֹרְעָה
^d לְקִרְאָתָהּ

אֲשַׁבַּח דִּין יִשְׁוֹעַ חֲמֵרָא וַיִּתְּכַעֲלוּהִי
אִיכְנָא דְכְּתִיב :

^e צִהִינִין צִיּוֹן :

לֹא תִדְחִלִין בְּרֵת צִהִינִין הָא מֶלֶכְכִּי
אַתָּא לְכִי וּרְכִיב עַל עֵילָא בְּרֵת אֲתָנָא :

^e עֵילָא עִיר :

הֵלִין דִּין לֹא יִדְעוּ תַלְמִידוֹהִי בְּהוּ
וְכִנָּא אֶלְגָּא בְּרֵת אֲשַׁתְּבַּח יִשׁוּעַ
אֲתִדְכְּרוּ תַלְמִידוֹהִי דְהֵלִין בְּתִיבָן
עֲלוֹהִי וְהֵלִין עֲבָדוּ לֵה :

^b זִכְנָא זִמֵּן :

וְסִיחָא הוּא כְּנִשְׂא הוּא דְעֵמָה הוּא
דְקִרְגָּא לְלֵעֹזֶר מִן קִבְרָא וְאִקִּימָה
מִן בֵּית מִיתָא :

ⁱ מִן בֵּית מִיתָא
^j מִכֵּן חֲמֵינִים :

וּמִטּוֹל הָדָא נְפְקוּ לְקוֹבְלָהּ כְּנִשְׂא
סִנְיָא דְשְׁמַעוּ דְאַתָּא הָדָא עֲבָד :

פְּרִישָׁא דִין אִמְרִין הוּא חֵד לְחֵד
חֲזִין אֲנָתוֹן דְּלֵגָּא ^k מוֹתְרִין אֲנָתוֹן
מִדָּם דְּהָא עֲלָמָא כְּלָה אֲזִיל לֵה
בְּתֵרָה :

^k מוֹתְרִין
^l מוֹעִילִים מִן
^m יִתְרִי
ⁿ מִדָּם דְּכֵר :

אֵית הוּא דִין אֵף מִן עֲמָמָא אֲנִשָּׁא
דְסִלְקוּ לְמִסְגָּד בְּעִדְעֵדָא :

^m עִדְעֵדָא חֲב :

הֵלִין אֲתוּ קִרְבוּ לֹרֶת פִּילִיפּוֹס
הוּא דְמִן בֵּית צִידָת דְגָלִילָא וְשִׁאֲלוּהִי
וְאִמְרִין לֵה מְרִי ^o צִבְיָנִין דְנַחֲזֵגָא
לִישׁוּעַ :

^o צִבְיָנִין רוֹצִים
^p אֲנַחְנוּ :

10 Et consultarūt summi sacerdotes ut
etiam Laazar interficerent:

11 Eo quod multi ex Judæis propter eū
abibant, & credebant in Ieschua.

12 Et die alio turba multa qua vene-
rat ad festum, quā audiuiſſent quod
Ieschua veniret ad Vriſchelem,

13 Tulerunt ramos palmarum: et e-
gressi sunt obviam ei, et clamabant
ac dicebant, 'Aufchan-na, Benedi-
ctus ſit qui venit in nomine Domini,
rex Iſrael.

⁶ Vide de Ho-
ſchan-na Matth.
21.9

14 Inuenit autem Ieschua asinum, et
ſedit ſuper eum: ſicut ſcriptum eſt,

15 Ne timeas filia Tzebiir. ecce, rex
tuus venit tibi, et inſidet ſuper pullum
filium aſinae.

16 Hæc autē non cognouerūt discipuli
eius eo tēpore: ſed, quā glorificatus ef-
ſet Ieschua, meminerūt discipuli eius
quod hæc ſcripta eſſent de eo, & hæc
feciffent ei.

17 Et teſtabatur turba illa qua cum
eo erat, quod vocaſſet Laazar è ſe-
pulchro, & excitਾſſet eum à mortuis.

⁷ Ad verbum,
De inter mortuos
Gallicè D'entre les
morts.

18 Propter hoc egreſſæ ſunt in occurſum
eius turba multa, quod audiuerunt
quod ſignum hoc feciſſet.

19 Pharifæi autem dicebant ⁸ unus
ad alium, Videtis vos quod nō profi-
citis quicquam? nam ecce, mundus
uniuerſus ⁹ abyſt poſt eum.

⁸ Adverbum,
Vnus ad vnum.
Hebraiſinus.

⁹ Id eſt, Sequi-
tus eſt eum. Hebra-
iſinus.

20 Erāt autē etiā ex Gētibus quidā q
aſcēderunt ad adorandum in feſto.

21 Hi venerunt, acceſſerūt ad Philip-
pum qui erat ex Beth-tzaiada Ga-
lilæa, & rogauerunt eum, ac dixerūt
ei, Domine mi, deſiderium noſtrū eſt
ut videamus Ieschua.

Ddd.i.

ואתא

Euangelium

Ερχεται Φίλιππος κὺ λέγει τῷ Ανδρέᾳ· καὶ πάλιν Ανδρέας κὺ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰησοῦ.

Ο δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, λέγων, Ελήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τῆς σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν δοξάσῃ, αὐτὸς μόνος μὴ εἶεν δόξα νη, πολὺν καρπὸν φέρει.

Ο φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτῆς, ἀπολέσῃ αὐτήν· κὺ ὁ μισθὸν πλείονος ψυχῆς αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

Εὰν ἐμοὶ διακονῇ τις, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω· καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ ὁ διακονος ὁ ἐμὸς ἔσται· καὶ ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ, πρήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.

Νῦν ἡ ψυχὴ μου τεταράχεται· κὺ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τῆς ἡλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.

Πάτερ, δοξάσον σου τὸ ὄνομα. Ἠλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω.

Ο οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς ἐκ ακούσας, ἐλέγε βροντὴν γερονέναι. Ἄλλοι ἐλεγον, Ἀγγέλους αὐτῶν λελάληκεν.

Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς κὺ εἶπεν, Οὐδὲ ἐμὴ αὕτη ἡ φωνὴ γερονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.

Νῦν κρίσις ἐστὶ τῷ κόσμῳ τούτῳ· νῦν ὁ ἀρχὼν τῷ κόσμῳ ἵσταται ἐκ βλαθῆς· ἐγὼ.

Καὶ γὰρ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν.

(Τοῦτο ὃ ἐλέγε, σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἡμελλεν ἀποθνήσκειν)

Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος, Ἡμεῖς ἡκούσαμεν ἐκ νόμου ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸ αἰῶνα· κὺ πῶς σὺ λέγεις ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;

Venit Philippus & dicit Andree: Andreas rursus & Philippus dicunt Iesu.

Iesus autem respondit eis, dicēs, Venit tempus quo glorificetur Filius hominis.

Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si verò mortuum fuerit, multum fructum adfert.

¶ Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam.

Siquis mihi ministrat, me sequatur: & ubi ego fuero, illic & minister meus erit. & si quis mihi ministraverit, honorabit eum Pater.

Nunc anima mea turbata est: & quid dicam? Pater, conserva me ab hac hora. sed propterea veni in horam hanc.

Pater, glorifica nomē tuum. Venit ergo vox è cælo, dicens, Et glorificaui, & rursus glorificabo.

Turba ergo quæ adstabat & audierat, dicebat tonitru esse factum. Alii dicebāt, Angelus ei loquitur est.

Respondit Iesus & dixit, Non propter me hæc vox extitit, sed propter vos.

Nūc dānatio adest mūdi huius: nūc princeps mūdi huius eiicietur foras.

Et ego si sublatu fuerō è terra, omnes traham ad meipsum.

(Hoc autē dicebat significās quā morte futurum erat ut moreretur)

Respondit ei turba, Nos audiui mus ex Lege, ¶ Christum manere in æternum: quomodo igitur tu dicis oportere tolli Filiū hominis? quis est iste Filius hominis?

Mors Christi instar sationis fuit, quæ dū videtur ad interitū tritus tendere, causa est longè uberioris proveniūs. Nec vero alia est membrorum quàm capitis, condi-
tio.

Christus omnes nostris peccatis debitas penas luiturus, habens vim suam non exercebat dominatē & exspiationis locum faceret, horrore maledictionis Dei percussus, exclamat, ad preces confugit, petit liberationem: & tamen Patris voluntatem & gloriam, ipso Patre cælitus hanc obedientiam comprobante rebus omnibus anteponebat.

Christus mortis sui genus diaboli & mūdi expugnationem, suum demique triumphum suavis prædixit.

Matth. 10. 39
& 16. 25.
mar. 8. 35
luc. 9. 24,
& 17. 33

ואתא הו פיליפוס ואמר לאנדראוס
ואנדראוס ופיליפוס אמרו לישוע:
ישוע דין ענא ואמר להון אתת
שעתא דישתבח ברה דאנשא:

^a אמין אמין אמר אנא לכון דפרדתא
^b דחטתא אנ לא נפלא ומיתא בארעא
^c בלחודיה פישא אנ דין מיתא פארא
^d סניאא מיתא:

מן דרחם נפשה יובדיה ומן דסנא
נפשה בעלמא הנא יטריה לחי
דלעלם:

אנ לי אנש משמש ואתא בתרי
ואיכנא דאנא איתי תמן יהוא אף
משמשני מן דלי משמש יקריו יהואכא:
השא נפשי הא שגישא ומנא אמר
אבי פצני מן הדא שעתא אלא מטול
הנא אתית להדא שעתא:

אבא שבח שמך וקלא אשתמע מן
שמיא שבחת ותוב משבח אנא:
וכנשא דקאם הוא שמעו ואמרין
רעמא הוא אחרנא דין אמרין מלאכא
מלל עמה:

ענא ישוע ואמר להון לא מטולתי
הוא קלא אנא אלא מטלתכון:
השא דינה הו דעלמא הנא השא
ארכונא דעלמא הנא משתדא לבר:
ואנא מא דאתתרימת מן ארעא
אנר כל נש לותי:

הדא דין אמר דיחוא באינא מותא
מאת:

אמרין לה כנשא חנן שמען מן
נמוסא דמשיחא לעלם מקוא איכנא
אמר אנת דעתיד הו דיתתרים ברה
דאנשא מנו הנא ברה דאנשא:

אמר

22 Et venit ipse Philippus, et dixit
ipsi Andreas: et Andreas et Philip-
pus dixerunt Ieschna.

23 Ieschna autem respondit, et dixit
eis, Venit hora qua glorificetur Fi-
lius hominis.

24 Ammin ammin dico vobis quod
granu frumenti, nisi ceciderit, et mor-
tuum fuerit in terra, ipsum solum re-
manet: si vero mortuum fuerit, fru-
ctus multos affert.

25 Qui amat animam suam, perdet
eam: et qui odit animam suam in
mundo hoc, seruabit eam in vitam
qua est in aeternum.

26 Simihi quis ministrat, veniat post
me, et ubi ego sum, illic erit etiam mi-
nister meus qui mihi ministrat: hono-
rabit eum Pater.

27 Nunc anima mea, ecce, turbata est:
et quid dicam? Pater mi libera me
ab hac hora: sed propterea veni in hac
horam.

28 Pater glorifica nome tuu. Et vox
audita est e celo, Glorificaui, et rursus
glorifico.

29 Et turba quae astabat, audiuerunt,
et dixerunt, Tonitruum factum est.
Alij autem dicebant, Angelus loqui-
tus est cum eo.

30 Respondit Ieschna, et dixit eis, Non
propter me facta est vox hac, sed pro-
pter vos.

31 Nunc iudiciu est mudi huius: nunc prin-
ceps mundi huius eiicitur foras.

32 Et ego quum sublatus fuero a terra,
attraham omnem hominem ad me.

33 Hoc autem dixit ut ostenderet qua
morte moriturus esset.

34 Dicunt ei turbae, Nos audiui-
mus ex Lege quod Christus in aeternu ma-
net: quomodo dicis tu futurum esse ut
sustolatur Filius hominis? Quis est i-
ste Filius hominis?

Ddd.ii.

10 Id est, Sequa-
tur me. Hebrae-
us.

Euangelium

Suprà, 1.9

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐπὶ μικρὸν 35
χρόνον τὸ φῶς μὲθ' ὑμῶν ἐστί. Ὁ δὲ πα-
τεῖτε ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοπία
ὑμᾶς καταλάβῃ. καὶ ὁ ὤφειλε τῆς ἐν
τῇ σκοπίᾳ, ἐκ οὗδε ποδὶ ὑποάγῃ.

Ἐως τὸ φῶς ἔχετ', πσεύετ' ἄς τὸ φῶς, 36
ἵνα ὑοὶ φωτὸς γήνηθε. Ταῦτα ἐλάλη-
σεν ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.
Τοσαῦτα ὅτι αὐτὸς σημεῖα πεποιηκότος
ἐμπροσθεν αὐτῶν, ἐκ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν. 37

Esa. 53.1
rom. 10. 16

Ἰνα ὁ λόγος Ἡσαίου τοῦ προφήτου
πληρωθῇ, ὃν εἶπε, Κύριε, πῶς ἰσχυρῶς 38
τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίον Κυρίου
πῶς ἀπεκαλύφθη;

Διὰ τοῦτο ἐκ ἡδυνάων πσεύειν, ὅτι 39
πάλιν εἶπεν Ἡσαίας,

Esa. 6.9
matth. 13. 14
mar. 4. 12
luc. 8. 10
act. 28. 26
rom. 11. 8

Τετύφλωκεν αὐτὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς, 40
καὶ πεπώρωκεν αὐτὸς τὴν καρδίαν· ἵνα μὴ
ἴδωσι τοὺς ὀφθαλμοί, καὶ νοήσωσι τῇ καρ-
δίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι, ἵνα ἰάσωμαι αὐτούς.

Ταῦτα εἶπεν Ἡσαίας ὅτι εἶδε πλὴν 41
δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε τοῦτο αὐτῷ.

Ομοῦς μὲν τοὶ καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων 42
πολλοὶ ἰσχυρῶς εἰς αὐτόν· ἀλλὰ διὰ
τοῦ Φαρισαίου οὐχ ὡμολόγησαν, ἵνα
μὴ ἀποσινάγωγαι γήνωνται.

Suprà, 5.44

Ἡγάπησαν γὰρ πλὴν δόξαν τῶν ἀνθρώ- 43
πων μάλλον ἢ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Ἰησοῦς δὲ ἐκραξέ· καὶ εἶπεν, Ὁ πσεύ- 44
ων εἰς ἐμὲ, οὐ πσεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς
τὸν πέμψαντά με.

Καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ, θεωρεῖ τὸν πέμ- 45
ψαντά με.

Suprà, 3. 19
& 9. 39

Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, 46
ἵνα πᾶς ὁ πσεύων εἰς ἐμὲ, ἐν τῇ σκοπίᾳ
μὴ μείνῃ.

Καὶ ἐὰν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημά- 47
των, καὶ μὴ πσεύσῃ, ἐγὼ ἔκρινω αὐτόν.
Οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον,
ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

Ὁ ἀθε-

Dixit igitur eis Iesus, Adhuc ad
paruum tempus lux vobiscum est:
ambulate dum lucem habetis, ne
vos tenebræ deprehendant. nam q
ambulat in tenebris, nescit quò
vadat.

Immensa quidem
Dei misericordia, sed
eius contemptum con-
sequitur inuicem
plane horrendum.

Dum lucem habetis, credite in
lucem, ut filii lucis sitis. Hæc lo-
quutus est Iesus: & quum abiisset,
occultauit se ab eis.

Quum autem tot signa corā eis
edidisset, non credebant in eum:

Fides non est natu-
ra, sed gratia.

Vt sermo Esaiaæ prophetæ imple-
retur, quē dixit, Domine, quis cre-
didit sermoni nostro, & brachium
Domini cui reiectum est?

Propterea non poterant credere,
quia iterum dixit Esaiaas,

Excæcauit oculos eorū, & ob-
durauit corda eorum: ne videāt o-
culis, & intelligant corde, & con-
uertantur, & sanem eos.

Hæc dixit Esaiaas quando vidit
gloriam ei, & loquutus est de eo.

Veruntamen etiam ex primori-
bus multi crediderunt in eum: sed
propter Phariseos non confiteban-
tur, ne synagoga mouerentur.

Non modo pauci cre-
dunt sicum increduli
comparentur, sed
etiam ex iis paucis
plerique. Quod quidem
in primis maximi
quique homines ma-
gis verentur quam
Deum.

Dilexerunt enim gloriam homi-
num potius quam gloriam Dei.

Iesus autem clamauit, & dixit,
Qui credit in me, nō credit in me,
sed in eum qui misit me.

Et qui conspicit me, conspicit
eum qui misit me.

Ego lux in mūdum veni, ut nul-
lus qui credit in me, in tenebris
maneat.

Summa Euangelij,
ac proinde salutis,
hæc est, clamore ipsi
Christi in media Hie-
rusalem testata, fide
in Christum, & uni-
cum seruatore no-
bīs a Patre destina-
tum, recumbere.

Et si quis audierit verba mea, &
non crediderit, ego non cōdemno
eum. Non enim veni ut condemnē
mundum, sed ut seruem mūdū.

Qui

אמר להון ישוע קליל אחרין זכנא^a זכנא זמן:
נוהר^a עמכון הו חלכו עד אור
לכון נוהר דלא חשוכא^b ידרככון
ומן דמהלך בחשוכא לא ידע לאיכא
אור:

35 *Dixit eis Ieschna, Paruum adhuc
tempus lux vobiscum est: ambulate
dum est vobis lux, ut non tenebræ ap-
prehendant vos. Et qui ambulat in
tenebris, non nouit quò vadat.*

עד אית לכון נוהר^c הימנו כנוהר
דכנוהי דנוהר תהוון חלין מל^c
ישוע ואור^d אתטשי מנהון:
גטמן:

36 *Dum est vobis lux, credite in lucē,
ut filii lucis sitis. Hæc loquutus est Ie-
schua: et abiens occulta uit se ab eis.*

וכד חלין כלהין אתותא עבד
קדמיהון לא הימנו בה:

37 *Et, quum hæc omnia signa fecisset
coram eis, non crediderunt in eum.*

דתתמלא מלתא דאשעיא נביא
דאמר מרי מנו הימנן לשמען ודרעה
דמריא למן אתגלי:

38 *Vt impleretur sermo Isaiæ prophe-
ta, qui dixit, Domine mi, quis credi-
dit auditui nostro, et brachium Do-
mini cui reuelatum est?*

מטול הנא לא משכחין הו דיהימנן
מטול דתוב אמר אשעיא:

39 *Propter hoc non poterant credere,
quia rursus dixit Isaias,*

דעורו עיניהון ואחשכו לכהון
דלא יחזון בעיניהון ויסתכלון בלכהון
ויתפנון ואסא אנון:

40 *Excæcauerunt oculos eorum, &
obscurarunt cor eorum, ut non vi-
deant oculis suis, & intelligant corde
suo: et conuertantur, ac sanem eos.*

חלין אמר אשעיא כד חזא שובכה
ומלל עלוהי:

41 *Hæc dixit Isaias quum vidit gloriã
eius, & loquutus est de eo.*

אף מן רישא דין סגיא^k הימנו בה
אלא מטול פרישא לא מודין הו דלא
יהוון לבר מן כנושתא:

42 *Multi autem ex principibus quo-
que crediderunt in eum: sed propter
Phariseos non confitebatur, ne essent
extra synagogam.*

רחמו גיר שובכה דכני נשא יתיר
מן שובכה דאלהא:

43 *Dilexerunt enim gloriam filiorum
hominis potius quàm gloriam Dei.*

ישוע דין קעא ואמר מן דמהימן^m
בי לא הוא בי מהימן אלא במן
דשדרני:

44 *Ieschua autem clamauit, ac di-
xit, Qui credit in me, nequaquam in
me credit, sed in eum qui misit me.*

ומן דלי חזא חזא למן דשדרני:
אנא נוהר איתית לעלמא דכל מן
דמהימן בי לא יקוא בחשוכא:

45 *Et qui me videt, videt eum qui
misit me.*

ומן דשמע מליולא נטר להין אנא
לא דאן אנא להלא אגיר איתית דאדון
לעלמא אלא דאחא לעלמא:

46 *Ego lux veni in mūdum, ut omnis
q̄ credit in me, nō maneat in tenebris.*

מן

47 *Et is qui audierit sermones meos,
et non seruauerit eos, ego non iudico
eum: non enim veni ut iudicem mun-
dum, sed ut seruem mundum.*

Ddd.iii.

¹¹ Verba perso-
nalia absq; rectos
qui tamen ex vsu
Hebræorum in i-
psis verbis conti-
nētur: vt sit plena
oratio, Excæcarūt
excæcates, Obscu-
rarunt obscuran-
tes. Aut imperfo-
naliter exponen-
da sunt & indefini-
tæ. Gallicè, On leur a
aveuglé les yeulx, &c.
vide Luc. 12.
¹² Id est, Ne subi-
rent iudicium ex-
communicatio-
nis, & eiicerentur
e synagoga.

Euangelium

Matth. 16. 26

Ο ἀδικῶν ἐμὲ, καὶ μὴ λαμβάνων τὰ 48
ῥήματά μου, ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· ὁ
λόγος δὲ ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν
ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.

Ὅτι ἐγὼ οὐκ ἱμαυτῶς ἐκ ἐλάλη- 49
σα· ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ, αὐτός
μοι ἐντολὴν ἔδωκε πῶς εἰπὼ καὶ πῶς λα-
λήσω.

Καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ, ζωὴ 50
αἰώνιος ἐστίν· ἃ οὐκ ἐλάλῃ, καὶ θὰς
εἰρήνῃ μοι ὁ πατήρ, οὕτως ἐλάλῃ.

Κεφάλαιον ια'

Matth. 26. 2
mar. 14. 1
luc. 22. 1

Πρὸς τῆς ἑορτῆς τῆς πάσχα, εἰδὼς ὁ 1
Ἰησοῦς ὅτι ἐλήλυθεν αὐτῷ ἡ ὥρα
ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς
τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς
ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν
αὐτοὺς.

Καὶ δείπνου γρηγορήσου (τοῦ διαβό- 2
λου ἡ δὲ βεβληκότες εἰς τὴν καρδίαν
Ἰδὼς Σίμωνος, Ἰσκαριώτου, ἵνα αὐτὸν
παραδῶ)

Εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν 3
αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ὅτι
ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν
ὑπάγει.

Εγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου καὶ πῆσσι 4
τὰ ἱμάτια· καὶ λαβὼν λέντον, διέζω-
σεν ἑαυτόν.

Εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτήρα, 5
καὶ ἤρξατο νίπναι τοὺς πόδας τῶν μα-
θητῶν, καὶ ἐκμάσσειν τὸν λέντον ᾧ ὡς
διέζωσμένος.

Ερχεται οὖν πρὸς Σίμονα Πέτρον· 6
καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος, Κύριε, σύ μου
νίπνεις τοὺς πόδας;

Απεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὅ 7
ἐγὼ ποίω, σύ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσῃ δὲ
μὲν ταῦτα.

Λέγει

Qui reiecit me, nec recipit ver-
ba mea, habet qui condēnet ipsum:
sermo quem loquutus sum, ille iu-
dicabit eum ultimo illo die.

Quia ego ex meipso non sum lo-
quutus: sed qui misit me Pater, ipse
mihi mandavit quid dicā & quid
loquar.

Et scio, mandatum eius, vitā æ-
ternā esse. quæ igitur ego loquor,
prout dixit mihi Pater, ita loquor.

Cap. XIII.

ANTE festum autem Paschæ, 1
sciens Iesus venisse horam i-
psum ut transfret ex hoc mundo ad
Patrem, quum dilexisset suos qui
erant in mundo, usque ad finem di-
lexit eos.

Et à cœna facta, (quum diabolus
iam immisisset in cor Iudæ filii Si-
monis, Iscariotæ, ut proderet eum)

Sciens Iesus Patrem omnia dedi-
sse sibi in manus, & se à Deo prodi-
isse, & ad Deum abire:

Surgit à cœna, & deponit palliū:
& accepto linteo, præcinxit se.

Deinde misit aquā in peluim, &
cœpit lauare pedes discipulorum,
& extergere linteo quo erat præ-
cinctus.

Venit ergo ad Simonem Petrum:
qui dixit ei, Domine, tu mihi lauas
pedes?

Respondit Iesus & dixit ei, Quod
ego facio, tu nescis nūc, cognosces
autem postea.

Dicit

Christus, non minus
ceri victoria quam
certaminis, adhibito
ablutionis pedum sym-
bolo, partim quidem
præbet summæ mode-
stie exemplum, suam
que in discipulos sin-
gularem benivolentiam
hoc insignis fa-
cto, mox ab eis disces-
surus, testatur: par-
tim vero se unum ef-
se testatur qui suorum
sordes abluat, idque
paulatim, & suis ve-
luti momentis.

מִן־דְּטִלָּם לִי וְלֹא מִקְבֵּל מִלִּי אֵי־תָּ מִן
דְּדָאן לֵה מִלְתָּא דְּמִלְלָת הִי דִּינָג
לֵה בְיוֹמָא אַחְרִיא :

דֵּאנָא מִן נִפְשִׁי לֹא מִלְלָת אֵלֹא
אֲבָא דְּשִׁדְרָנִי הוּא יִהֲב לִי פּוֹקֶדְנָא מִנָּא
אֲמַר וּמִנָּא אֲמַלְל :

וְיָדַע אֲנִי דְּפּוֹקֶדְנָה חֵינָא אֲנִי
דְּלַעֲלֵם אֵילִין חֵכִיל דְּמִמְלָל אֲנִי
אִיכְנָא דֵּאמַר לִי אֲבִי הֲכֵנָא מִמְלָל
אֲנִי :

קִפְלָאוֹן יִג

קִדְּם דִּין בְּעֵאדָא דְּפִצְחָג יָדַע
הוּא יִשׁוּעַ דְּמִטְּת שְׁעֵתָא דְּיִשְׁנָג
מִן חֵנָא עֲלִמָּא לֹות אֲבוּהִי וְאֲחָב
לְדִילָה דְּבִהְנָג עֲלִמָּא וְעַד־מָג
לְחֵרְתָא אֲחָב אֲנִי :

וּכְד הֹות חֲשִׁמִּיתָא רִמָּא הוּא לֵה
לְסַטְנָא בְּלָבָה דִּיהוּדָג בֶּר שְׁמַעוֹן
סְכָר־יוֹטָא דְּיִשְׁלָמוּהִי :

הוּא דִּין יִשׁוּעַ מְטוֹל דִּידַע הוּא דְּכָל
מִדָּם יִהֲב אֲבָא בְּאִידוּהִי וְדִמֵּן אֵלֵּהָ
נִפְק וְלֹות אֵלֵּהָ אִזֵּל :

קָם מִן חֲשִׁמִּיתָא וְסָם נְחִתוּהִי וְשָׁקֵל
סְדוֹנָא מִחָא בְּחֻצוּהִי :

וְאַרְמִי מִיָּא בְּמִשְׁנָתָא וְשָׁרִי לְמִשְׁגוֹ
רְגִלָּג דְּתִלְמִידוּהִי וְשִׁשׁוֹא הוּא
בְּסְדוֹנָא דְּמִחָא בְּחֻצוּהִי :

כְּד דִּין אֵתָא לֹות שְׁמַעוֹן כֹּאפָא
אֲמַר לֵה שְׁמַעוֹן אֲנִי מְרִי רְגִלִּי מְשִׁיג
אֲנִי לִי :

עֲנָא יִשׁוּעַ וְאֲמַר לֵה מִדָּם דְּעֵבֵד
אֲנִי אֲנִי לֹא יָדַע אֲנִי הֲשָׂא בְּתֵר־
כֵּן דִּין תִּדַּע :

אֲמַר

b עֵאדָא חֲג
c פִּצְחָג פִּסְחָ
d מִטָּא
e יִשְׁנָג
f שְׁעֵכּוֹר מִן
g שְׁנָה
h אֲחָב כְּמִן
i אֲחָב
j חֵרְתָא רִל
k אֲחֵרִית
l אֲחָב כְּמִן
m אֲחָב
n חֲשִׁמִּיתָא
o סְעוֹדַת הַלִּילָה
p יִשְׁלָמוּהִי
q יִמְסוֹר אוֹתוֹ
r מִדָּם דְּכִרָּה
s חֲשִׁמִּיתָא
t סְעוֹדַת הַלִּילָה
u נְחִתוּהִי
v כְּגִדִּי
w סְדוֹנָא סְדִין
x מִחָא אִזֵּר אוֹ
y סְגִר
z חֻצוּהִי
aa חֲלָצִי
ab אֲרַמִּי שְׁפִי
ac מִשְׁנָתָא כְּלִי
ad לְרַחוּץ כּוּמִן
ae שְׁנָה אוֹ שׁוֹג
af רִל רַחֵץ
ag שְׁרִי הַחֵל
ah לְמִשְׁגוֹ
ai לְרַחוּץ
aj מְשׁוֹא מִקְנָה
ak מִן שׁוֹח
al דְּמִחָא
am חֲאֹוֹר
an חֻצוּהִי
ao חֲלָצִי
ap מְשִׁיג
aq רַחֵץ

48 Qui reijcit me, & non accipit ser-
mones meos, est qui iudicat eum: ser-
mo quem loquutus sum, ipse iudicatu-
rus est eum in die ultimo.

49 Nam ego ex meipso non sum lo-
quutus: sed Pater qui misit me, ipse
dedit mihi mādatum quid dicam &
quid loquar.

50 Et novi quod mādatum eius, est
vita quæ est in æternum. Hæc igitur
quæ loquor, sicut dixit mihi Pater
meus, ita loquor.

Cap. XIII.

1 ANTE festum autem Petcha-
tis, sciebat Ieschua quod adue-
nisset hora qua transfiret ex hoc mun-
do ad Patrem suum: & dilexit suos
qui erant in hoc mūdo, ac usque in fi-
nem dilexit eos.

2 Et, quum peracta esset cæna, iniece-
rat se Satanæ in cor Iihuda, filii
Schemeun, Sechar-iuta, ut prode-
ret eum.

3 Ipse autem Ieschua, quia sciebat
quod omnia dedisset Pater in manus
eius, & quod à Deo exiisset, & ad
Deum abiret:

4 Surrexit à cæna, et posuit vestimē-
ta sua, et sublata syndone, cinxit ad
lumbos suos.

5 Et immisit aquam in pellunium, et
& cæpit lauare pedes discipulorū suo-
rum: & tergebat syndone quam cin-
xerat ad lumbos suos.

6 Quum autē peruenit ad Schemeū
Cipha, dixit ei Schemeun, Tu Domi-
ne mi, pedes meos lauas mihi?

7 Respondit Ieschua, & dixit ei, Id
quod facio ego, tu nescis nunc: postea
autem scies.

Dixit

Ddd.iii.

1 Videri posse
Christus sacrum
otium Paschatis
violasse, quū post
initium festi, pe-
des discipulis lauit
& absterxit. Hæc
enim seruilia ope-
ra videntur, atque
ideo prohibitum.
Sed sciendum est
lotionem pedum,
ut etiam manuum
& faciei, atque cor-
poris quoque vn-
ctionem, inter ser-
uilia opera nō fuisse
commemorata,
sicut docetur in
Talmud, tractatu
De quiete diei fe-
sti: quia hæc faciūt
ad corporis quie-
tem & voluptatē,
cuius causa ex par-
te festos dies præ-
ceptos esse aiunt.

Euangelium

Λέγει αὐτῷ Πέτρος, Οὐ μὴ νίψῃς 8
τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα. Απεκρίθη
αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐὰν μὴ νίψω σε, ἐκ ἔχῃς
μέρος μετ' ἐμοῦ.

Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, 9
μὴ τοὺς πόδας μου μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς
χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν.

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁ λελουμένος 10
οὐ χρείαν ἔχει τῶν ποδῶν νίψασθαι, ἀλλ'
ἐστὶ καθαρός ὅλος. καὶ ὑμεῖς καθαροί
ἐστέ, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.

Infrā, 15.3

Ἦδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· 11
διὰ τοῦτο εἶπεν, Οὐχὶ πάντες καθα-
ροί ἐστέ.

Ὅτε οὖν ἐνίψα τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ 12
ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ἀναπεσὼν πά-
λιν, εἶπεν αὐτοῖς, Γινώσκετε τί πεποίη-
κα ὑμῖν;

Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, Ὁ διδάσκα- 13
λος καὶ ὁ κύριος· καὶ χαλῶς λέγετε·
εἰμὶ γάρ.

Εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πό- 14
δας, ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ
ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπναι τοὺς
πόδας.

Ὑπόδειγμα γὰρ ἔδωκα ὑμῖν, ἵνα 15
καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς
ποιήτε.

Infrā, 9.20
matth. 10.24
luc. 6.40.

Ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐστὶ 16
δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐ-
δὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος
αὐτόν.

Εἰ ταῦτα οἴδατε, μακάριοί ἐστε ἐὰν 17
ποιήτε αὐτά.

Οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ 18
οἶδα οὓς ἔξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γρα-
φὴ πληρωθῇ, Ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ
τὸν ἄρτον, ἐπ' ἡρὲν ἐπ' ἐμὲ πλὴν πλέραν
αὐτοῦ.

Dicit ei Petrus, Nō lauabis meos
pedes in æternum. Respondit ei Je-
sus, Nisi lauerō te, nihil mecum ha-
bebis commune.

Dicit ei Simon Petrus, Domine,
non solum pedes meos, sed & ma-
nus & caput.

Dicit ei Iesus, Qui lotus est non
opus habet nisi ut pedes lauet, sed
est purus totus. ¶ & vos puri estis,
sed non omnes.

Norat enim eum qui ipsam pro-
debat: propterea dixit, Non estis
puri omnes.

Postquam ergo lauisset pedes eo-
rum, & pallium suum recepisset,
rursus discumbens, dixit eis, Intel-
ligitis quid fecerim vobis?

Vos me vocatis, magister ac do-
mine: & rectè dicitis: sum enim.

Itaque si ego laui pedes vestros
dominus & magister, vos quoque
debetis alii aliorum pedes lauare.

Exemplum enim præbui vobis,
ut prout ego feci vobis, ita & vos
faciatis.

¶ Amen amen dico vobis, Seruus
non est maior domino suo, neque
legatus maior eo qui ipsum misit.

Si hæc noueritis, beati eritis si ea
feceritis.

Non de omnibus vobis loquor:
ego scio quos elegerim: sed oportet
ut impleatur Scriptura, ¶ Qui edit
mecum panem, sustulit aduersum
me calcem suam.

*Christus non temere
proditus est, sed Pa-
tre quidē ita nostra
salutis causa ordina-
te, ut in Filio nos sibi
reconciliaret: Filio ve-
ro & illo ex sponte Pa-
tri suo obsequente.*

אמר לה שמעון כאפא לעלם לא
משיח אנת לי רגלי אמר לה ישוע
אן לא משיח אנת לך לית לך עמי
מנתא :

אמר לה שמעון כאפא מדין מרי
לא בלחוד רגלי תשיג לי אלא אף
אידי אף רישי :

אמר לה ישוע הו דסחא לא סניק
אלא רגלוחי בלחוד ישיג בלה גיר
דכא הו אף אנתון כלכון דכיא אנתון
אלא לא כלכון :

ידע הוא גיר ישוע להו דמשלם
לה מטול הנא אמר דלא הוא כלכון
דכיא אנתון :

כרדין משיג רגליוהון שקל נחתוהי
ואסתמד ואמר להון ידעין אנתון
מנא עבדת לכון :

אנתון קרין אנתון לי רבן ומח
ושפיר אמרין אנתון איתי גיר :

אן אנתא הכיל מרכון ורבכון אשיגת
לכון רגליכון כמא אנתון חיבין
אנתון דתשיגון רגלא חר דחר :

הנא גיר טופסא יהבת לכון
דאיכנא דאנא עבדת לכון אף
אנתון תעבדון :

אמן אמין אמר אנתא לכון דלית
עבדא דרב מן מרה ולא שליחא
דרב מן מן דשדרה :

אן הלין תדעון טובנא אנתון אן
תעבדון אנתון :

לא הוא על כלכון אמר אנתא ידע
אנתא גיר לאילין דנבית אלא דכתבא
ישלם דהו דאכל עמי לחמא ארים
עלי עקבה :

8 Dixit ei Schemez K ipha, In aeternu
non loturus es mihi pedes meos. Dixit
ei Ieschua, Si non lauam tibi, non est
tibi mecum pars.

9 Dixit ei Schemeun K ipha, Ergo
Domine mi, no tantum pedes meos la
uabis mihi, sed etiam manus meas, e
tiam caput meum.

10 Dixit ei Ieschua, Is qui lotus est no
habet opus nisi ut pedes suos tantum la
uet: totus enim mundus est. etia vos toti
mundi estis, sed non omnes vos.

11 Sciebat enim Ieschua illum qui pro
diturus erat eum. propter hoc dixit,
Nequaquam vos omnes mundi estis.

12 Quum autem lauisset pedes eoru, sus
tulit vestimenta sua, et accubuit, ac
dixit eis, Nostis quid fecerim vobis?

13 Vos vocatis me dominatorem no
strum et dominum nostrum: ac bene
dicitis: sum enim.

14 Si ergo dominus vester et domi
nator vester lauit vobis pedes vestros,
quato magis vos debitores estis ut la
uetis pedes unus alterius?

15 Hoc enim exemplum dedi vobis ut
quemadmodum ego feci, etiam vos
faciatis.

16 Ammin ammin dico vobis quod
no est seruus maior quam dominus
eius, neque legatus, qui maior sit
quam is qui misit eum.

17 Si hac noueritis, beati estis si feceri
tis ea.

18 Nequaquam de vobis omnibus lo
quor: noui enim eos quos elegerim:
sed ut scriptura impleatur, Qui come
dit mecum panem, sustulit contra me
calcaneum suum.

1. Dicit ha vox
eiusdem
significatio
nis: sed vna erat v
sitatio Hebrais
Hebraice loquen
tibus, nempe רבן
alia vero Chalda
ice vel Syre loquen
tibus.

Euangelium

Απ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τῆς γυνέσθαι, 19
ἵνα ὅταν γνήσῃται, πείσῃτε ὅτι ἐγὼ εἰμι.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, Ὁ λαμ-
βάνων ἐάν πνα πέμψω, ἐμὲ λαμβά- 20
νει· ὃς ἐμὲ λαμβάνων, λαμβάνει τὸν
πέμψαντά με.

Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἐταράχθη 21
τῷ πνεύματι, καὶ ἐμύρτυρησε, ἔειπεν,
Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰς ὅσον
μὴ ᾤσθαι δώσῃ με.

Εβλεπον οὖν εἰς ἀλλήλους οἱ μαθη- 22
ταί, ἀπορούμενοι ὡς πίνος λέγῃ.

Ἦν δὲ ἀνακείμενος εἰς τὸ μαθητῶν 23
αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ἰησοῦς, ὃν ἠγάπα
ὁ Ἰησοῦς.

Νόει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος πυ- 24
θέσθαι τίς ἂν εἴη ὡς οὗ λέγῃ.

Επιπεσὼν δὲ ἐκείνος ἐπὶ τὸ στήθος 25
τῆς Ἰησοῦς, λέγῃ αὐτῷ, Κύριε, τίς ὅστις;

Αποκρίνεται ὁ Ἰησοῦς, ἐκείνός ὅστις 26
ὡς ἐγὼ βάψας τὸ ψωμίον ἐπιδάσω.
Καὶ ἐμβάψας τὸ ψωμίον, δίδωσιν Ἰ-
δᾶ Σίμωνος Ἰσκαριώτῃ.

Καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλθεν εἰς 27
ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. Λέγῃ οὖν αὐτῷ ὁ
Ἰησοῦς, Ὁ ποιεῖς, ποίησον τὰ χεῖρα.

Τούτῳ δὲ οὐδεὶς ἔγνω τῷ ἀνακει- 28
μένῳ ὡς ὅτι εἶπεν αὐτῷ.

Τινὲς γὰρ ἐδοκίμου, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκο- 29
μον εἶχεν ὁ Ἰούδας, ὅτι λέγῃ αὐτῷ ὁ Ἰη-
σοῦς, Ἀγρόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν
ἐορτήν· ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δώῃ.

Λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκείνος, δι- 30
είκας ἐξῆλθεν. Ἡ δὲ νύξ.

Ὅτε οὖν ἐξῆλθε, λέγῃ ὁ Ἰησοῦς, Νῦν 31
ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς
ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ.

Εἰ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ 32
Θεὸς δοξάσῃ αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ δι-
δύς δοξάσῃ αὐτόν.

Τεκνία,

Iam nunc dico vobis priusquam
fiat, ut quum factum fuerit, creda-
tis me eum esse.

Amen amen dico vobis, quando
aliquem misi, quisquis eum recipit,
me recipit: qui autem me recipit,
recipit eum qui me misit.

Quum hæc dixisset Iesus, turba-
tus est spiritu, & testatus est, dixit-
que, Amen amen dico vobis, vnus
ex vobis prodet me.

Discipuli ergo aspiciebant alii
ad alios, dubitantes de quo diceret.

Erat autem quidam ex discipu-
lis Iesu recumbens in sinu ipsius,
nimirum is quem diligebat Iesus.

Innuvit ergo Simō Petrus ut per-
cōtaretur quā esset de quo diceret.

Ille verò incumbēs pectori Iesu,
dicit ei, Domine quis est?

Respondit Iesus, Ille est cui ego
intinctā offulam dedero. Et quum
intinxisset offulam, dedit Iudæ filio
Simonis Iscariotæ.

Et post sumptam offulam ingres-
sus est in eum Satanas. Dicit igitur
ei Iesus, Quod facis, fac citō.

Hoc autem nemo accumbentiū
intelligebat quorsum ei dixisset.

Quidam enim putabāt, quia mar-
supium habebat Iudas, Iesum ei di-
xisse, Eme ea quibus opus est nobis
ad festū: aut egenis ut aliqd daret.

Ille ergo accepta offula statim
exiuit. erat autem nox.

Quum ergo exiuiisset, dixit Iesus,
Nunc glorificatus est Filius homi-
nis, & Deus glorificatus est in eo.

Quod si Deus glorificatus est in
eo, Deus quoque glorificabit eum
in sese, & statim glorificabit eum.

Filioli

Matth. 26. 27
marci. 14. 18
luc. 22. 21.

In Christi ignominia
nobis consideranda
est ipsius glorificatio.

מִן הַשָּׂא אָמַר אֲנִי לָכֹון מִן קֶדֶם

19 Ex hoc tempore dico vobis antequā fiat, ut quā factum fuerit, credatis quod ego sim.

^a תחִימוֹן : ^b תאמִינוּ :

^b אָמֵן אָמֵן אָמַר אֲנִי לָכֹון דָּמֵן

20 Ammin ammin dico vobis quod q recipit eū quē mitto: me recipit: et q me recipit, recipit eum qui misit me.

^b כאַמֵּת

דִּמְקַבֵּל לָמֵן דִּמְשַׁדֵּר אֲנִי לִי מְקַבֵּל

21 Hec dixit Ieschua: et vehementer commotus est in spiritu suo: Et testatus est, ac dixit, Ammin ammin dico vobis quod unus ex vobis prodet me.

^c אַתְּעֻז סִכֵּר

^c וּנְנַעַר מֵאוֹד :

וּמִן דְּלִי מְקַבֵּל מְקַבֵּל דְּשַׁדֵּרְנִי :

הָלִין אָמַר יֵשׁוּעַ וְאַתְּעֻז בְּרוּחָהּ

22 Intuebantur autem discipuli eius unus in alium, propterea quod ignorabant de quo dixisset.

^d כאַמֵּת

וְאַסְחֵד וְאָמַר ^d אָמֵן אָמֵן אָמַר אֲנִי

23 Erat autem ex discipulis eius unus qui recumbebat in sinu ipsius, is quē diligebat Ieschua.

^e יִשְׁלַמְנִי

^f יִמְסַרְנִי :

לָכֹון דְּחַד מִנְּכֹון יִשְׁלַמְנִי :

חֲרוּ דִין תִּלְמִידָא חַד בְּחַד מְטוֹר

24 Huic innuit Schemeun Kipha ut interrogaret eum quisnam esset de quo dixisset.

^f חֲרוּ חִיו

^g מְכִישִׁים :

דְּלֹא יִדְעִין הוּוּ דְּעַלִּי מִנּוּ אָמַר :

אֵית הוּוּ דִין מִן תִּלְמִידוֹהִי חַד דְּסִמֵּךְ

25 Et cecidit ille discipulus super petrus Ieschua, et dixit ei, Domine mi, quis est iste?

^h בְּעֹכָה

^h בְּחִקּוּ :

הוּוּ בְּעֹכָה הוּוּ דְּרַחֵם הוּוּ לֵה יֵשׁוּעַ :

לְהִנָּא רְמוֹשְׁמַעוֹן כֹּאפֵּא דִישְׁאֵל לִיוְהוּ

26 Respondit Ieschua, et dixit, Ille est cui intinctum panem ego do. Et intinxit Ieschua panem, et dedit Iihuda, filii Schemeun, Secariuta.

ⁱ יִשְׁאֵל לִיוְהוּ

ⁱ יִשְׁאֵל אוֹתוֹ :

דְּמִנּוּ הוּוּ דֹאמַר עֲלוֹהִי :

וּנְפַל הוּוּ תִלְמִידָא עַלִּי חֲרִיָּה דִישׁוּעַ

27 Et post [sumptū] panē, tūc ingressus est in eū Satanās: et dixit ei Ieschua, Id quod facturū es, fac citō.

^k חֲרִיָּה הוּוּוּ :

^l מִנּוּ מִי הוּוּ :

וְאָמַר לֵה מְרִימְנִי הִנָּא :

עָנָא יֵשׁוּעַ וְאָמַר הוּוּ חַד דְּצִבְעָא אֲנִי

28 Hoc autē nemo nouerat ex illis discubentibus propter quid dixisset ei.

29 Quidā enim ex eis putabant, quia marsupiu penes ipsum erat Iihuda, quod precipiendo preciperet ei ut emeret aliquid necessarium ad festū: aut ut daret aliquid pauperibus.

30 Ipse autē Iihuda accepit panem eadē hora, et egressus est foras. nox autē facta est quum egressus est.

31 Et dixit Ieschua, Nūc glorificatus est Filius hominis, et Deus glorificatus est in ipso.

32 Et si Deus glorificatus est in eo, Deus quoque glorificaturus est eū in seipso, et statim glorificaturus est eum.

^m הִידִין אוֹ :

ⁿ אַתְּעֵלֵל כֹּא :

אֲנִי יֵשׁוּעַ וְאָמַר הוּוּ חַד דְּצִבְעָא אֲנִי

לְחֵמָא יִהֵב אֲנִי לֵה וְצִבְעָא יֵשׁוּעַ לְחֵמָא

וְיִהֵב לִיהוּדָא בְּרִי שְׁמַעוֹן סְכָרְיוּטָא :

וּבְחֵר לְחֵמָא ^m הִידִין אַתְּעֵלֵל בֵּה

סְטַנְגָּא וְאָמַר לֵה יֵשׁוּעַ מִדֵּם דְּעֵבֵד

אַנְתְּ עֵבֵד בְּעֵגֵל :

הֲדֵי דִין לֹא אֲנִי יָדַע מִן הֵנוּן

סְמִיכָא דְּעַל מִנָּא אָמַר לֵה :

אֲנִישִׁין גִּיר מִנְּהוֹן סְכָרוֹן מְטוֹר

^o גִּלְדֻסְקָמָא

^p כִּיס מְשֹׁן יוֹן :

^p צִאֲרוּהִי

^q אַצֵּל :

^q מְפַקֵּד פִּקֵּד

^r צוּחַ צוּחַ :

^r מְתַכְעָא צִרִיךְ

^r וּמְכֻקֵּשׁ :

^r עֲדַעֲדָא חַג :

^r דִּיתֵל שִׁיתָן :

דְּגִלְדֻסְקָמָא ^p צִאֲרוּהִי הוּוּ דִיהוּדָא

דְּמְפַקֵּד פִּקֵּד לֵה דִיוֹכֵן מִדֵּם דְּמְתַכְעָא

לְעֲדַעֲדָא אוֹ דִּיתֵל מִדֵּם לְמִסְכְּנָא :

הוּוּ דִין יִהוּדָא נִסְבֵּי לְחֵמָא בְּרִי שְׁעֵתָהּ

וּנְפַק לְבֵר לְלִיא הוּוּ דִין בְּרִי גִפֵּק :

וְאָמַר יֵשׁוּעַ הֵשָׂא אֲשֶׁתְּבַח בְּרָה

דֹאנְשָׂא וְאַלְהָא אֲשֶׁתְּבַח בֵּה :

וְאַן אֲלֵהָא אֲשֶׁתְּבַח בֵּה וְאַף אֲלֵהָא

מְשַׁבַּח לֵה בֵה וּמְחֵדָא מְשַׁבַּח לֵה :

בְּנִי

^u וְאַן וְאַם :

³ Eodem sensu verbum hoc habetur supra, II, 33

⁴ Id est, Inclinauit caput in sinu Domini, ut quem vellet familiaris, & occulti⁹ interrogare.

⁵ Ad verbum, Fuit vel Erat qui egressus est.

Euangelium

Τεκνία, ἐπὶ μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· 33
ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ιου-
δαίοις, Ὅπου ὑπάγω ἐγὼ, ὑ-
μεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ ὑμῖν λέγω
ἀρπ.

Supra, 7. 34
Infra, 15. 12
leu. 19. 18
matth. 22. 39
1. ioh. 4. 21

Εν πολλῷ καὶ ἐν ὀλίγῳ δίδωμι ὑμῖν, ἵνα 34
ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καθὼς ἠγάπησα
ὑμᾶς, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλ-
λήλους.

Εν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ 35
μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλ-
λήλοις.

Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε 36
ποῦ ὑπάγεις; Απεκρίθη αὐτῷ ὁ Ιη-
σοῦς, Ὅπου ὑπάγω, οὐ δύνασά μοι
νῦν ἀκολουθεῖσαι, ὕστερον γὰρ ἀκολου-
θήσας μοι.

Matth. 26. 24
mar. 14. 30
luc. 22. 34

Λέγει αὐτῷ ὁ Γέρο, Κύριε, διὰ τί οὐ 37
δυνάμαί σοι ἀκολουθεῖσαι ἀρπ; πλὴν
ψυχῇ μου ὑπὲρ σοῦ θήσω.

Απεκρίθη αὐτῷ ὁ Ιησοῦς, Τί πλὴν 38
σοῦ ὑπὲρ ἐμοῦ θήσας; ἀμὲν ἀμὲν λέ-
γω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ ἕως οὐ
ἀπαρνήσῃ με τέως.

Κεφάλαιον 18

ΜΗ ταρταρεύω ὑμῶν ἡ καρδία. 1
πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ
πιστεύετε.

Εν τῇ οἰκίᾳ τῆς πατρὸς μου μοναὶ πολ- 2
λαί εἰσιν· εἰ δὲ μὴ, εἶπον αὐτῷ ὑμῖν, Πο-
ρεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν.

Καὶ ἐὰν πορεύω, καὶ ἐτοιμάσω ὑμῖν 3
τόπον, πάλιν ἔρχομαι, καὶ παραλήψο-
μαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτὸν· ἵνα ὅπου εἰμι
ἐγὼ, καὶ ὑμεῖς ᾤητε.

Καὶ ὅπου ἐγὼ ὑπάγω οἶδατε, καὶ 4
πλὴν οὐδὲν οἶδατε.

Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς, Κύριε, ἐκ οἵ- 5
δαμιν ποῦ ὑπάγεις. καὶ πῶς δύναμι-
θα πλὴν οὐδὲν εἰδέναι;

Λέγει

Filioli, adhuc paulisper vobiscū
sum. quæretis me, sed sicut dixi Iu-
dæis, Quod ego vado, vos non pote-
stis venire: ita & vobis nunc dico.

¶ Mandatum nouum do vobis, vt
alii alios diligatis: sicut inquam di-
lexi vos, vt etiā diligatis alii alios.

Gloria illa æterna
paulatim à capite
in membra defluet.
Interea vero in pri-
mis curandum est vt
mutua cum charita-
te huius vite cursum
peragamus.

Ex hoc omnes cognoscent vos
esse discipulos meos, si charitatem
habueritis alii in alios.

Dicit ei Simon Petrus, Domine
quod abis? Respondit ei Iesus, Quod
ego abeo, non potes me nunc se-
qui: sequeris autem postea.

¶ Dicit ei Petrus, Domine, quare
non possum te sequi nunc? animā
meam pro te ponam.

Respondit ei Iesus, Animam tuā
pro me pones? Amen amen dico
tibi, non mittet vocem gallus vs-
quequo ter me abnegaueris.

Triste temeraria f-
ducia exemplum.

Cap. XIII.

NE turbetur cor vestrum: credi-
tis in Deū, etiā in me credite.

Is credit Deo qui
Christo credit, nec a-
lia est ratio animi in
summi difficultati-
bus confirmandi.

In domo Patris mei habitationes
multæ sunt: alioqui dixissẽ vobis,
Proficiscor paraturus vobis locū.

Christus non discessit
a nobis vt nos desere-
ret, sed potius vt nos
secum in celos tandem
attolleret.

Et quum profectus fuero, & para-
uero vobis locum, rursus veniam
& assumam vos ad meipsum: vt v-
bi sum ego, & vos sitis.

Et quod ego abeam scitis, & viā
scitis.

Vnicus Christus via
est ad veram & pe-
rennem vitam: quo-
niam is demum est
in quo se patefacit
Pater.

Dicit ei Thomas, Domine, nesci-
mus quod abeam: quomodo igitur
possumus viam scire?

Dicit

בני קליל אחרין עמכון אנא
ותבעונני ואיכנא דאמרת ליהודיא
דלאיכנא דאנא אזל אנא אנתון לא
משכחין אנתון למאתא אף לכון
אמר אנא השא :

פוקדנא חדתא יהב אנא לכון
דהויתון מחבין חד לחד איכנא דאנא
אחבתכון אף אנתון תחבון חד לחד
בהדאידע כל נש דתלמידי אנתון
אן חובא יהוא בכון חד לות חד :
אמר לה שמעון כאפא מרן לאיכנא
אזל אנת ענא ישוע ואמר לה לאיכנא
דאזל אנא לא משכח אנת השא
דתאתא בתרי לחרתא דין האתא :

אמר לה שמעון כאפא מרי למנא
לא משכח אנא דאתא בתרך השא
נפשי חלפך סאס אנא :
אמר לה ישוע נפשך חלפי סאס
אנת אמין אמין אמר אנא לך דלא
יקרא תרנגלא עד מא דתכפור בי
תלת זבנין :

קפלאון יד
לא יתדור לככון הימנו באלהא
וכי הימנו :
סניאין אנון אונא בית אבי ואן לא
אמר הוית לכון דאזל אנא דאטיב
לכון אתרא :

תוב אתא ואדברכון לותי דאיכנא
דאנא איתי ואף אנתון תהוון :
ולאיכנא דאזל אנא ידעין אנתון
ואורחא ידעין אנתון :
אמר לה תאומא מרן לא ידעין
לאיכנא אזל אנת ואיכנא משכחין
אורחא למדע :

אמר
אמר לה תאומא מרן לא ידעין
לאיכנא אזל אנת ואיכנא משכחין
אורחא למדע :
אמר

33 *Fili mei, exiguum aliud [tēpus] vo-
biscū sum: et quæretis me: Et sicut di-
xi Iudæis, Quò ego vado, vos nō potestis
venire, etiam vobis dico nunc.*

34 *Mandatum novum do vobis, ut
diligatis unus alium: sicut ego dilexi
vos, etiam vos diligatis unus alium.*

35 *In hoc cognoscet unusquisque quòd
discipuli mei estis, si dilectio fuerit in
vobis unius erga alium.*

36 *Dixit ei Schemeun Kipha, Domi-
ne noster, quò vadis tu? Respondit Ie-
schua, et dixit ei, Quò vado ego, non
potes iam venire post me: in fine autē
venies.*

39 *Dixit ei Schemeun Kipha, Domi-
ne mi, quare non possum venire post
te? nunc animam meam pro te posi-
turus sum.*

38 *Dixit ei Ieschua, Animam tuam
pro me positurus es? Ammin ammin
dico tibi, quòd non cantabit gallus do-
nec abnegaveris me tribus vicibus.*

6 Id est, Sequi me
Hebraismus.

7 Id est, Sequeris.

8 Id est, Vitam
meam. Hebraismus.

9 Ad verbum
Tribus tēporibus.

Cap. XIII.

1 *N*eprematur cor vestrum: credi-
te in Deum, Et in me credite.

2 *Multe sunt māfiones in domo Pa-
tris mei: et si non, dixissem vobis, Nā
vado ut parem vobis locum.*

3 *Rursus venturus sum, Et assumam
vos ad me: ut ubi ego sum, vos quo-
que sitis.*

4 *Et quò ego abeam, scitis, et viam
scitis.*

5 *Dixit ei Tauma, Domine noster,
nescimus quò abeam, et quomodo po-
ssumus viam scire?*

Eee.i.

1 Subaudi, Ita res
haberet.

Euangelium

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς, 6
καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ. οὐδεὶς ἔρχεται
πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.

Εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου 7
ἐγνώκειτε ἀν' ἡ ἀπ' ἀρῆς γινώσκετε αὐ-
τὸν, καὶ ἐώρακατε αὐτόν.

Λέγει αὐτῷ Φίλιππος, Κύριε, δεῖξον 8
ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τοσούτον χρό- 9
νον μὲθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ ἐκ ἐγνώκας με;
Φίλιππε, ὁ ἐώρακώς ἐμέ, ἐώρακα τὸν
πατέρα. ὅτι πῶς σὺ λέγεις, Δεῖξον ἡμῖν
τὸν πατέρα;

Οὐ πσεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, 10
ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ὅτι; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ
λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ.
ὁ δὲ πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μόνων, αὐτὸς ποιεῖ
τὰ ἔργα.

Πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, 11
καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί. εἰ δὲ μὴ, διὰ τὰ
ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὁ πσεύων 12
εἰς ἐμέ, τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ, καὶ κείνος
ποιήσῃ, ἢ μείζονα τούτων ποιήσῃ. ὅτι ἐ-
γὼ πρὸς τὸν πατέρα μου πορεύομαι.

Καὶ ὁ, πλὴν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί 13
μου, τίποτε ποιήσω· ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ
ἐν τῷ υἱῷ.

Εάν τι αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου, 14
ἐγὼ ποιήσω.

Εάν ἀγαπάτε με, τὰς ἐντολάς τὰς 15
ἐμὰς τηρήσατε.

Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ 16
ἄλλον παράκλητον δώσω ὑμῖν, ἵνα μὴ ῥή-
μθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα.

Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος 17
οὐ δύναται λαβεῖν· ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐ-
τό, οὐδὲ γινώσκει αὐτό· ὑμεῖς δὲ γινώ-
σκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει, καὶ ἐν
ὑμῖν ἔσται.

Οὐκ

Dicit ei Iesus, Ego sum via, & ve-
ritas, & vita. nemo venit ad Patrem
nisi per me.

Si nossetis me, Patrem etiam meum
nossetis: & iam nunc cognoscitis
eum, & vidistis eum.

Dicit ei Philippus, Domine, ostē-
de nobis Patrem, & sufficit nobis.

Dicit ei Iesus, Tantum tempus
vobiscum sum, & non cognovisti
me? Philippe, qui vidit me, vidit
Patrem: quomodo igitur tu dicis,
Ostende nobis Patrem?

Non credis me in Patre, & Patrem
in me esse? Verba quæ ego loquor
vobis, à meipso non loquor: sed Pa-
ter qui in me manet, ipse facit opera.

*Dei maiestas in
Christi tum doctrina
tum factis se planè
conspiciam præbet.*

Credite mihi me in Patre, & Pa-
trē in me esse: sin minus, propter i-
psa facta credite mihi.

Amen amen dico vobis, qui cre-
dit in me, opera quæ ego facio,
& ipse faciet, & maiora iis faciet.
Nam ego ad Patrem proficiscor:

*Virtutis Christi ap-
probatio non est in
persona ipsius inclu-
sa, sed per totum Ec-
clesiæ corpus diffusæ.*

Et quicquid petieritis in nomine
meo, hoc faciam: ut glorificetur Pa-
ter in Filio.

Si quid petieritis in nomine meo,
ego faciam.

Si diligitis me, mandata mea
seruate.

Ego autem rogabo Patrem, & al-
ium Cōsolatorem dabit vobis, ut
maneant vobiscum in æternum:

*Is demum rite Chris-
tum amat qui ipsius
mādati pareat: quod
quia cum infinitis
munus est coniun-
ctum, ipse quavis
corpore absens, præ-
sentis Spiritus sancti
virtute suos solatur,
quem incognitum a-
spiciatur mundus.*

Nempe Spiritum illum verita-
tis quem mundus non potest reci-
pere, quia non videt eum, nec no-
uit eum: vos autem cognoscitis eum,
quia apud vos manet, & in vobis
erit.

Non

Infrā, 16. 23
matth. 7. 7
mar. 11. 24
1ac. 1. 5

^a אֵלֶּי אֵלֶּי
^b אֵלֶּי אֵלֶּי
^c חֲרִי
^d שֶׁרָא
^e הָאֵמֶת
^f חֵי הַחַיִּים

אָמַר לֵה יֵשׁוּעַ אֵלֶּי אֵלֶּי אֵלֶּי
וְשֶׁרָא ^c וְחֵי לֹא אֵלֶּי אֵלֶּי לֹת
אֵלֶּי אֵלֶּי אֵלֶּי :

אֵלֶּי לִי יֵדְעִין הֵוִיתוֹן אֵלֶּי לֹת
הֵוִיתוֹן וּמִן הַשָּׁמַיִם יֵדְעִין אֵלֶּי לֹת
וְחֵי הֵוִיתוֹן :

אָמַר לֵה פִּילִיפּוֹס מִרְנָה ^c חֵן אֵלֶּי
וְכִדּוֹ לֵה :

אָמַר לֵה יֵשׁוּעַ הֵנָּה כֹּלֶה ^g וְכִנָּה
עִמָּכֹן אֵלֶּי וְלֹא יֵדְעִי פִּילִיפּוֹס מִן
דְּלִי חֵן חֵן לֹת לֹת וְאֵיכָנָה אֵלֶּי
אָמַר אֵלֶּי חֵן אֵלֶּי :

לֹת מִחֵימֵן אֵלֶּי דֹּאנָה בִּאֵי וְאֵיכָנָה
וְכִנָּה אֵלֶּי דֹּאנָה מִלֵּל אֵלֶּי מִן
נִפְשִׁי לֹת מִלֵּל אֵלֶּי אֵלֶּי דִּין דְּבִי
עֵמֶר הֵו עֵבֶד עֵבֶד הֵלִין :

הֵימֵנו דֹּאנָה בִּאֵי וְאֵיכָנָה בִּי וְאֵן
לֹת אֵפֶן מִטוֹל עֵבֶד הֵימֵנו :

אֵמִין אֵמִין אָמַר אֵלֶּי לִכּוֹן דִּמֵּן
דִּמִּחֵימֵן בִּי עֵבֶד אֵלֶּי דֹּאנָה עֵבֶד
אֵלֶּי אֵן הֵו יֵעֶבֶד ^q וְדִיתִירִין מִן הֵלִין
יֵעֶבֶד דֹּאנָה לֹת אֵלֶּי אֵלֶּי :

וְכִנָּה דִּתְשִׁאלוֹן בְּשֵׁמִי אֵלֶּי לִכּוֹן
דִּישְׁתַּכַּח אֵלֶּי בְּכִרָה :

וְאֵן תְּשִׁאלוֹנִי בְּשֵׁמִי אֵלֶּי עֵבֶד
אֵלֶּי :

אֵן רַחֲמֵן אֵלֶּי לִי פִּוְקִדְנִי טִרוֹ :
וְאֵלֶּי אֵלֶּי מִן אֵלֶּי וְאֵלֶּי
פִּרְקִלִּישָׁא ^z יִתֵּל לִכּוֹן דִּיהוּא עִמָּכֹן
לְעֵלֶם :

רוּחָא דִּשְׁרָא הֵו דְּעֵלְמָא לֹת מִשְׁבַּח
לְמִקְבִּלוֹתָהּ מִטוֹל דִּלָּא ^{cc} חֵי וְלֹת
יֵדְעָה אֵלֶּי דִּין יֵדְעִין אֵלֶּי לֹת
דִּלְוִתְכֹן ^{dd} עֵמֶר וְכִנָּה הֵו :

6 Dixit ei Ieschna, Ego sum via, et
veritas, & vita. nemo venit ad Pa-
trem meum nisi per me.

7 Si me nossetis, etiam Patrem meum
nossetis: & ex hoc tempore cognoscitis
eum, et vidistis eum.

8 Dixit ei Philippus, Domine noster,
ostende nobis Patrem, et sat est nobis.

9 Dixit ei Ieschna, Hoc toto tempo-
re vobiscum sum, et nō cognovisti me
Philippe? Is qui me videt, videt Pa-
trem: et quomodo tu dicis, Ostende no-
bis Patrem?

10 Non credis tu quod ego in Patre
meo[sum,] & Pater meus in me? Et
sermones quos ego loquor, ex meipso
non loquor. Pater autem meus qui in
me manet, ipse facit opera hac.

11 Credite quod ego sum in Patre meo,
& Pater meus in me: sin minus, saltē
propter opera credite.

12 Ammin ammin dico vobis quod
qui credi tin me, opera ea quae ego fa-
cio, etiam ipse faciet, & quae sunt ma-
iora quān hac, faciet: quia ego ad Pa-
trem meum abeo.

13 Et id quod petieritis in nomine meo,
faciam vobis: ut glorificetur Pater
in Filio suo.

14 Et si petieritis à me in nomine meo,
ego faciam.

15 Si diligitis me, mādāta mea servate.

16 Et ego petam à Patre meo, & aliū
Paracletū dabit vobis, ut sit vobiscū
in aeternum:

17 [Nempe] Spiritum veritatis, quem
mundus non potest accipere, propterea
quod nō videt eum, neque novit eum:
vos autem nostis eum, quia apud vos
manet, & in vobis est.

Euangelium

Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς· ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.

Επὶ μικρὸν, καὶ ὁ κόσμος με ἐκείνη θεωρεῖ· ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με· ὅτι ἐγὼ ζῶ, καὶ ὑμεῖς ζήσεσθε.

Εν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου, καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί, καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν.

Ὁ ἔχων τὰς ἐντολάς μου, καὶ τηρῶν αὐτάς, ἐκείνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με, ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου· καὶ ἐγὼ ἀγαπήσω αὐτὸν, καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν.

Λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης, Κύριε, πῶς γέρονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν, καὶ ἐξελθεῖς τῷ κόσμῳ;

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσῃ· καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσῃ αὐτὸν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθούμεθα, καὶ μονήσωμεν παρ' αὐτοῦ ποιήσομεν.

Ὁ μὴ ἀγαπῶν με, τὰς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε, ἐκ ἐστίν ἐμός, ἀλλὰ ἐκ τοῦ πατρὸς μου πατρὸς.

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν ὁμιλῶν.

Ὁ δὲ ὑποκλήτης, τὸ πνεῦμα τὸ ἀληθινόν, ὃ πέμψῃ ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα, καὶ ὑπομνήσῃ ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν.

Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην πλὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταράσσῃ ὑμῶν ἡ καρδία, μηδὲ δολιάτω.

Ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, Ὑπάγω, καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. Εἰ ὑγαπάτε με, ἐχάρητε δι' ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα. ὅτι ὁ πατήρ μου μέζων μου ἐστίν.

Non relinquam vos orbos: redibo ad vos.

Adhuc paululum, & mundus me non amplius conspiciet. vos autem conspicietis me: quia ego vivo, & vos viuetis.

In illo die vos cognoscetis me esse in Patre meo, & vos in me, & me in vobis.

Qui tenet praecepta mea, & servat ea, is ille est qui diligit me: qui autem diligit me, diligitur à Patre meo: & ego diligam eum, & conspicuum ei exhibebo meipsum.

Dicit ei Iudas, non ille Iscariotes, Domine, quid est cur te sis nobis conspicuum exhibiturus, & nō mūdo?

Respondit Iesus & dixit ei, Siquis diligit me, sermonem meum servabit: & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum manebimus.

Mimè querendū est cur his possum quā illis patefiat Euangelium, sed curandum potius ut Christi oblatum amplectentes, verè ipsum amemus, id est nos totos ipsi in obsequium ad dicamus.

Qui non diligit me, sermones meos non servat. & sermo quem auditis, non est meus, sed eius qui misit me Patris.

Hæc loquutus sum vobis, apud vos manens.

¶ Consolator autem ille, id est Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæ dixi vobis.

Pacem relinquo vobis, pacem illam meam do vobis: non prout mūdus dat, ego do vobis. Ne turbetur cor vestrum, neque formidet.

Quod semel loquutus est Christus, id est suum suis momentis insculpere electorum animis, Spiritus sancti officium est.

Vera omnis felicitas in dno Christo nobis obtingit.

Tantum abest ut discessum Christi a nobis secundum carnē, agere ferre de eamus, ut è contrario de eo nos gaudere oporteat quā ex capitis glorificatione pendeat omnis membrorum benedictio.

Καὶ

Et

לא שבק אנא לכוּן יתמא אתא
אנא גיר לותכוּן קליל אחרין:
^a קליל אחרין
^b עורמעט:

ועלמא לא חזא לי אנתון דין
תחזונני דאנא חי אנא אף אנתון
^b תחון:

בהו יומא תדעון דאנא באבי ואנתון
בי אנתון ואנא בכון אנא:

מן דאית לותה פוקדני ונטר להון
הו חו מחב לי הו דין דרחם ליתרחם
מן אבי ואנא^d ארחמיה ואחוויה
נפשי:
^c מחב אוחב
^d ארחמיה
^e אוחב אוחב
^f נפשי ארחו
^g עצמי:

אמר לה יהודא לא הוא סברוטא
מרי מנו לן אנת עתיד למחוי נפשך
ולא הוא לעלמא:

ענא ישוע ואמר לה מן דרחם לי
מלתי נטר ואבי ירחמיה ולותה
אתינן^h ואנא לותה עבדינן:

הו דין דלא רחם לי מלתי לא נטר
ומלתא הדא דשמעין אנתון לא הות
דילי אלא דאנא דשדרני:

הלן מללת עמכון כד לותכוּן
איתי:

הו דין פרקליטא רוחא דקודשא
הו דמשדר אבי בשמי חו^k ילפכוּן כל
מדם ויעהדכוּן כל מא דאמר אנא
לכוּן:

שלמא שבק אנא לכוּן שלמא דילי
יהב אנא לכוּן לא הוא איכנא
דיחב עלמא אנא יהב אנא לכוּן לא
יתדוד לבכוּן ולא ידחל:

שמעתון דאנא אמרת לכוּן דאזל
אנא ואתא אנא לותכוּן אלו רחמן
הויתון לי^l חרא הויתון דאזל אנא
לות אבי דאבי רב הו מני:

והשא

18 Non relicturus sum vos orphanos:
veterurus enim sum ad vos paulo post.

19 Et mundus non visurus est me: vos
autem videbitis me: quia ego vivo,
vos quoque vivetis.

20 In illo die cognoscetis quod ego in
Patre meo, et vos in me estis, atque
ego in vobis sum.

21 Ille apud quem sunt mandata mea,
et servat ea, ipse est amans mei. Ille
autem qui amat me, amabitur a Pa-
tre meo: et ego amabo eum, et osten-
dam ei me ipsum.

22 Dixit ei Iuboda, nequaquam Secar-
iutha, Domine mi, quid est, nobis te
ostensurum esse te ipsum, et nequaquam
mundo?

23 Respondit Iesua, et dixit ei, Is q di-
ligit me, sermonem meum servat: et Pater
meus diligit eum, et ad eum veterurus sum,
et mansionem apud eum facturum sumus.

24 Ille autem qui non diligit me, sermo-
nem meum non servat: et sermo hic quem
auditis, nequaquam est meus, sed Pa-
tris qui misit me.

25 Hec loquutus sum vobiscum, quum
apud vos sum.

26 Ille autem paracletus Spiritus san-
ctus quem missurus est Pater meus in
nomine meo, ille docebit vos omnia, et
commonefaciet vos omnium quae dico
vobis.

27 Pacem relinquo vobis, pacem meam
do vobis nequaquam sicut dat mun-
dus, ego do vobis. Ne turbetur cor ve-
strum, neque formidet.

28 Audiistis quod ego dixi vobis, A-
beo, et crediturus sum ad vos. Si dilige-
retis me, gauderetis essetis quod abitu-
res sum ad Patrem meum: quia Pa-
ter meus maior est quam ego.

Ecc. iij.

ⁱ פרקליטא
^j מנחם מלשון
^k יון
^l ילפכוּן
^m ילמדכם
ⁿ יעהדכוּן
^o יזכירכם

^p יתעצבון דוד:

^q חרא
^r שמוי:

Euangelium

Καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν πρὶν γινώσκειν, 29
ἵνα ὅταν γινώσκῃτε, πιστεύσῃτε.

Οὐκ ἐπὶ πολλὰ λαλήσω μὴ ὑμῖν. 30
ἔρχεται γὰρ ὁ τέλει κόσμος τούτου ἄρχων, καὶ
ἐν ἐμοὶ ἐκ ἐχθρῶν οὐδέν.

Αλλ' ἵνα γινώσκῃς ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν 31
πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατό μοι ὁ πα-
τήρ, οὕτως ποίω. ἐγείρεσθε, ἀναβείτε ἐν-
τεύθεν.

Κεφάλαιον ιε'

ΕΓὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος ἡ ἀληθινή, καὶ 1
ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστίν.

Matth. 15. 13

Πᾶν κλήμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρ- 2
πὸν, ἀρῇ αὐτό· καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέ-
ρον, καθαίρει αὐτό, ἵνα πλείονα καρπὸν
φέρῃ.

Supra. 13. 11

Ἡδὴ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστέ διὰ τὸ λόγον 3
ὃν λαλήσατε ὑμῖν.

Μείνατε ἐν ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν. κα- 4
θὼς τὸ κλήμα οὐ δύναται καρπὸν φέ-
ρειν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐὰν μὴ μένῃ ἐν τῇ ἀμ-
πέλῳ· οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς, ἐὰν μὴ ἐν
ἐμοὶ μένητε.

Εγὼ εἰμι ἡ ἀμπέλος, ὑμεῖς τὰ κλή- 5
ματα. ὁ μὲν ἐν ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ,
ὅστις φέρει καρπὸν πολὺν· ὁ πῶς
ἐμοὶ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.

Col. 1. 23.

Εὰν μὴ τις μένῃ ἐν ἐμοὶ, ἐβλήθη 6
ἐξω ὡς τὸ κλήμα, καὶ ξηρανθή. καὶ συν-
άγῃσιν αὐτὰ, καὶ εἰς πῦρ βάλλοις, καὶ
καίεται.

1. Iohan. 3. 22.

Εὰν μένητε ἐν ἐμοὶ, καὶ τὰ ρήματά 7
μου ἐν ὑμῖν μένῃ, ὁ ἐὰν θέλῃτε αἰτή-
σεσθε, καὶ γινώσκειται ὑμῖν.

Εν τούτῳ ἐδόξασθη ὁ πατήρ μου, ἵνα 8
καρπὸν πολὺν φέρῃτε· καὶ γινώσκεισθε
ἐμοὶ μαθηταί.

Καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ, καὶ γὰρ 9
ἠγάπησεν ὑμᾶς· μένατε ἐν τῇ ἀγάπῃ
τῇ ἐμῇ.

Εὰν

Et nunc dixi vobis priusquam
fiat, ut quum factum fuerit, credatis.

Non loquor amplius multa vo-
biscum: venit enim princeps mun-
di huius, & in me non habet quicquam.

Christus non inuitus
sed volens, non dia-
bolo cedens, sed Pa-
tris decreto obediens,
mortem subiit.

Sed haec fiunt ut cognoscat mundus
me diligere Patrem. prout autem
mandavit mihi Pater, ita facio. sur-
gite, abeamus hinc.

Cap. XV.

ΕΓὼ sum vitis illa vera, & Pater
meus agricola est.

Omne palmitem in me non fe-
rentem fructum, tollit: & omnem
qui fert fructum, purgat, ut plus
fructus adferat.

Natura penitus ar-
di, & flammis tan-
tum apti sumus. Ita-
que, ut vinamus &
frugiferi sumus, neces-
se est primum omni-
um Patris manu
Christo, veluti vitis
palmites, inseri: dein
de insitis quotidia-
na meditatione Verbi
& cruce purari: alio
qui ne insitum quidem
fuisse cuiquam pro-
derit, nisi penitus vi-
ti adherens succum
inde hauserit.

Iam vos puri estis propter sermo-
nem quem loquutus sum vobis.

Manete in me, & ego in vobis.
sicut palmes non potest ferre fru-
ctum à semetipso, id est nisi manse-
rit in vite: ita nec vos, nisi in me
manseritis.

Ego sum vitis, vos palmites: is qui
manet in me, & in quo ego maneo,
hic fert fructum multum. nam abs-
que me nihil potestis facere.

Nisi quis in me manserit, eiectus
extra vineam, statim ut palmes are-
scet: deinde coguntur isti palmites,
& in ignem abiiciuntur, & ardent.

Si manseritis in me, & verba in
vobis manserint, quicquid volue-
ritis petite, & fiet vobis.

Is demum in Christo
manet qui in ipsius
doctrina acquiescit,
ac proinde veros fru-
ctus edit: Pater autem
viciissim istiusmodi
homini nihil prorsus
denegabit.

In hoc glorificatus est Pater meus,
ut fructum multum adferatis: &
eritis mei discipuli.

Charitas Patris in
Filium, & Filij in nos,
& nostra in Deum
in proximum, per-
petuo inter se nexu
coheret: nec quicquam
est ea suavis. Prodit
autem sese charitas
ex effectibus, cuius per-
fectissimum exem-
plar Christus ipse no-
bis suppeditat.

Prout dilexit me Pater, ita & ego
dilexi vos: manete in illa charita-
te mea.

Si

^a עד לא
: בטרם
^b תהימנו
: תאמינו
^c מכיל מעתה
: ארכונה שר
: מלשון יין
והשא הא אמרת לכון ^a עד לא
יהוא דמא דהוא ^b תהימנו
מכיל לא אמלל עמכון סגיא
אתא גיר ^d ארכונה דעלמא וכי לית
לה מדם :

אלא דידע עלמא דרחם אנא לאכי
ואיכנא דפקדני אכי הכות עבד אנא
קומו גאול ^e מכא :
מכא מפה :

קפלאון יה
אנא אנא ^f גפתא ^g דשררא ואכי
הו ^h פלחא :
גפתא חגפן
: שררא נאמן
: פלחא חכורם

כל שבשתא דבי פארא לא יהכא
שקל לה ואידא דיהכא פארא ⁱ מדכא
לה דפארא סגיא ^m תיתא :
שבשתא
: שריג
: פארא פרות
: מדכא מזכה
: תיתא תביא

אנתון מן כדו ⁿ דכין אנתון מטול
מלתא דמלילת עמכון :
דכין נקיים

קוו בי ואנא בכון איכנא ^o דשבשתא
לא משכחא דתתל פארא ^p מן נפשה
אן לא ^q מקווא כגפתא הכנא אף לא
אנתון אן לא ^r תקוון בי :
קוו עמדו
: שבשתא
: חריג
: תתלתון
: מן נפשה
: ר' מעצמה
: מקווא
: עומד
: גפתא חגפן
: תקוון
: תעמדו
: שבשתא
: חריגים

אנא אנא ^s גפתא ואנתון שבשתא
מן דמקווא ^t בי ואנא בה הנא
מיתא פארא סגיא ^u מטול ^v דדלא
אנא לא משכחין אנתון למעבד
מדם :
מיתא מכא
: דלא אנא
: כלעדי

אן לא דין אנש ^{aa} מקווא ^{bb} כמשתדא
לבר איך ^{cc} שבשתא ויבשא ולקטין
רמין לה כנורא ^{dd} דתאקד :
מקווא
: עומד
: משתדא
: נגרש
: שבשתא
: חריג
: דתאקד
: שתוקד
: מלי דברי

אן דין תקוון ^{ee} כמלי יקוון בכון כל
מא דתצבון למשאל יהוא לכון :
מלי דברי

בהדא משתבח אכא דפארא סגיא
תיתון ותהוון תלמידי ^{ff} :
תיתון

איכנא ^{gg} דאחכני אכי אף אנא
אחכתכון קוו כרחמתי דילי ^{hh} :
אחכני
: ר' אחכני
: אחכתכון
: אחכני אתכם

אן

29 Et nunc ecce dixi vobis priusquā
fiat, ut quū factum fuerit, credatis.

30 Deinceps nō loquar vobiscum mul-
ta: venit enim princeps mundi, et in
me non est ei quicquam.

31 Sed ut cognoscat mundus quōd ego
diligō Patrem meum, et sicut man-
davit mihi Pater meus, ita facio. Sur-
gite, abeamus hinc.

Cap. XV.

1 Ego sum vitis vera, et Pater me-
us est agricola.

2 Omnē palmitē qui in me fructus non
reddit, tollit: et eū qui reddit fructus,
purgat, ut fructus plurimos afferat.

3 Vos iam mundi estis propter sermo-
nem quem loquutus sum vobiscum.

4 Manete in me, et ego in vobis. Sic-
ut palmes nō potest dare fructus à se-
metipso, nisi maneat in vite: ita nec
vos, nisi manseritis in me.

5 Ego sum vitis, et vos palmites. Qui
manet in me, et ego in eo, hic affert
fructus plurimos: quia nisi ego sim, non
potestis facere quicquam.

6 Nisi autē quis maneat in me, ei-
citur foras sicut palmes qui aridus est,
et colligētes inijciunt eum in ignē, ut
succendatur.

7 Si verō manseritis in me, et sermo-
nes mei manserint in vobis, quicquid
volueritis petere, fiet vobis.

8 In hoc glorificatur Pater ut fru-
ctus multos afferatis: et eritis discipu-
li mei.

9 Sicut dilexit me Pater meus, ego
quoque dilexi vos: manete in dilectio-
ne mea.

Eee.iiij.

1 Syriaca ver-
borum collocatio
diuersum sensum
postulare videtur
à Græco contextu,
in quo dicitur pal-
mes arefactus, quia
à radice sit separa-
tus: quum hic è di-
uerso, excludit
tur quoddam prius
esset aridus. Verum ita
exponitur Græca
veritas ne quis pu-
tet palmitem am-
putari nisi sterilem.

Euangelium

Εδὼ τὰς ἐντολάς μου τηρήσῃτε, με- 10
νεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου· καθὼς ἐγὼ τὰς
ἐντολάς τῆς πατρὸς μου τηρήκα, καὶ μέ-
νω αὐτῇ ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χα- 11
ρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν μένῃ καὶ ἡ χαρὰ ὑ-
μῶν πληροθῇ.

Supra. 13. 34
I. thess. 4. 9

Αὕτη ὁρτὴν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶ 12
τε ἀλλήλους καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς.

I. Iohan. 3. 17.
& 4. 21

Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην ἔδεῖς ἔχει, 13
ἵνα πῆς πλὴν ψυχῇ αὐτῆς θῇ ὑπὲρ τῶν
φίλων αὐτῆς.

Ἑμεῖς φίλοι μου ἐστὲ ἐδὼ ποιῇτε ὅσα 14
ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.

Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους· ὅτι ὁ 15
δούλος ἐκ οἷδε τί ποιεῖ αὐτῷ ὁ κύριος· ὑ-
μᾶς δὲ εἶρηκα φίλους ὅτι πάντα ἃ ἤκου-
σα παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ἐγνώρισα ὑμῖν.

Matth. 18. 19

Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ 16
ἐξελεξάμην ὑμᾶς, ὥστε ἐθῆκα ὑμᾶς,
ἵνα ὑμεῖς ὑπακούετε, καὶ καρπὸν φέρη-
τε, ὥστε καρπὸς ὑμῶν μόνος· ἵνα ὅ, τι δὴ αἰ-
τήσετε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου,
δῶ ὑμῖν.

Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν ἵνα ἀγα- 17
πάτε ἀλλήλους.

Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε 18
ὅτι ἐμὲ ὡρεῖ τὸν ὑμῶν μεμίσηκεν.

Εἰ ἐκ τῆς κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος δὴ τὸ 19
ἴδιον ἐφίλει· ὅτι ἐκ τῆς κόσμου ἐκ ἐ-
στὲ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τῆς
κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.

Supra. 13. 16
matth. 10. 24

Matth. 1. 4. 9

Μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον 20
ὑμῖν, Οὐκ ἐστὶ δούλος μείζων τοῦ Κυρίου
αὐτοῦ· εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξου-
σιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν
ὑμέτερον τηρήσουσιν.

Infra. 16. 4.

Αλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν ὑμῖν 21
διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι ἐκ οἶδασι τὸν
πέμψαντά με.

Εἰ μὴ

Si mandata mea seruaueritis, ma-
nebitis in charitate mea: sicut & e-
go Patris mei mandata seruauī, &
maneo in eius charitate.

Hæc loquutus sum vobis vt gau-
dium illud meum in vobis maneat
& gaudium vestrum impleatur.

¶ Hoc est præceptum meum, vt di-
ligatis alii alios prout dilexi vos.

¶ Maiorem hac charitatem nemo
habet, vt quis animam suam ponat
pro amicis suis.

Vos amici mei eritis si feceritis
quæcunque ego mando vobis.

Non amplius dicam vos seruos:
quia seruus nescit quid faciat do-
minus eius: vos autem dixi amicos,
quia omnia quæ audiui à Patre
meo, nota feci vobis.

Euangelij doctrina,
sicut Christi voce pro-
dita est, perfectissi-
ma est & absolutis-
sima consilij Dei,
quod ad salutem ho-
minum attinet, declara-
tio, Apostolis commi-
ssa.

Nō vos me elegistis, sed ego elegi 16
vos, & cōstitui ¶ vos vt abeūtes fru-
ctum adferatis, & fructus vester
maneāt: vt quicquid petieritis à Pa-
tre in nomine meo, det vobis.

Christus autor est ac
conseruator Euan-
gelij ministerij, ad fi-
nem & que mundi.
est autem ministeris
in primis opus tum
precibus tum chari-
tate mutua.

Hæc mando vobis vt diligatis
alii alios.

Si mūdus vos odit, scitis me pri-
quàm vos illis odio habitum.

Non modo non per-
terrefacere, sed etiā
confirmare fido: Chri-
sti ministros debet,
quod in istar Domini
sui sint mundo exosi.

Si ex mundo fuissetis, mundus
quod suum est amaret: quia verò
ex mundo non estis, sed ego elegi
vos ex mundo, propterea odit vos
mundus.

Mementote sermonis quem ego
dixi vobis, ¶ Non est seruus maior
domino suo. ¶ si me psequuti sunt,
& vos persequentur: si sermonem
meū seruauerūt, & vestrū seruabūt

¶ Sed hæc omnia facient vobis p-
pter nomen meū, quia nō nouerūt
eum qui misit me.

Odiū mundi aduer-
sus Christum, ex me-
tis stupore, sponte ta-
men caccitientis, ori-
tur, & mundus nihil
plane habeat quod
culpa sua preteat.

Si nō

^a תשרון
^b תשמו:
^c חובא אחבה:
^d חובא אהבתו:

אן פוקדני תשרון תקוון כחובא
דילי איכנא דאנא נטרת פוקדנתי
דאבי ומקוא אנא כחובה:

^d תשתמלא
^e תחבון
^f תחבון
^g תחבון
^h תחבון
ⁱ תחבון
^j תחבון
^k תחבון
^l תחבון
^m תחבון
ⁿ תחבון
^o תחבון
^p תחבון
^q תחבון
^r תחבון
^s תחבון
^t תחבון
^u תחבון
^v תחבון
^w תחבון
^x תחבון
^y תחבון
^z תחבון

הלן מללת עמכון דחדותי תהוא
כבון ותשתמלא חדותכון:
הנו פוקדני דתחבון חדלחד איכנא
דאנא אחבתכון:

^g חובא דרב מן הנא לית דאנש
נפשה יסים חלף רחמוהי:
אנתון רחמי אנתון אן תעבדון כל
דמפקד אנא לכון:

^h מכיל
ⁱ מעתה:

לא מכיל קרא אנא לכון עבדא
מטור דעבדא לא ידע מנא עבד
מרה רחמי דין קריתכון מטור דכל
דשמעת מן אבי אודעתכון:

ⁱ אודעתכון
^j הודעתכון
^k גביתונני
^l בחרתם בי:
^m גביתכון
ⁿ בחרתם בכס:
^o סמתכון
^p שמתם אתכם:
^q תיתון
^r תביאו:
^s יתליתון:

לא הוא אנתון גביתונני אל
אנא הו גביתכון וסמתכון דאף
אנתון תאזלון תיתון פארא ופאריכון
יקוון דכל דתשאלון לאבי בשמי
יתל לכון:

^p תחבון
^q תחבון
^r תחבון
^s תחבון
^t תחבון
^u תחבון
^v תחבון
^w תחבון
^x תחבון
^y תחבון
^z תחבון

הלן מפקד אנא לכון דתחבון
חד לחד:

ואן עלמא סנא לכון דעו דקדמיכון
לי סנא:

^q גביתכון
^r בחרתם אתכם:

ואלו מן עלמא הויתון עלמא לדילה
רחם הוא אלא לא הויתון מן עלמא
אנא גיר גביתכון מן עלמא מטור
הנא סנא לכון עלמא:

^r עהדו זכרו:

עהדו מלתא דאנא אמרת לכון
דלית עבדא דרב מן מרה אן לירדפו
אף לכון ירדפון זאן מלתי גטרו אף
דילכון ישרון:

אלא הלן בלהין יעבדון ככון מטור
שמי דילי דלא ידעין למן דשדדני:
אלו

10 Si madata mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut ego seruaui mandata Patris mei, et maneo in dilectione eius.

11 Hæc loquutus sum vobiscu, ut gaudium meum maneat in vobis, et impleatur gaudium vestrum.

12 Hoc est mandatum meum ut diligatis unus alium, sicut ego dilexi vos.

13 Dilectio quæ maior sit quàm hæc, nõ est, ut quis animam suam ponat pro amicis.

14 Vos amici mei estis, si feceritis omnia quæ precipio vobis.

15 Non amplius voco vos seruos: quia seruus nescit quid faciat Dominus suus. amicos autem meos vocaui vos: quia quicquid audiui à Patre meo, notum feci vobis.

16 Nequaquam vos elegistis me, sed ego ipse elegi vos, et posui vos ut etiã vos abeuntes afferretis fructus, et fructus vestri manerent: ut omnia quæ petieritis à Patre meo in nomine meo, daret vobis.

17 Hæc precipio vobis, ut diligatis unus alium.

18 Et si mundus odit vos, scitote quòd priusquam vos, me odit.

19 Et si de mundo fuissetis, mundus quod suum est, diligeret. sed non fuistis de mudo: ego enim elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.

20 Nc mentote sermonis quem ego dixi vobis, quòd non est seruus qui maior sit quàm dominus suus. Si me persequuti sunt, etiam vos persequentur: et si sermonem meum seruauerunt, etiam vestrum seruabunt.

21 Sed hæc omnia facient in vos propter nomen meum: quia non nouerunt cum qui misit me.

² Id est, Vita sua.

Euangelium

Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, 22
αὐτοὶ οὐκ εἶχον· νῦν δὲ ὡς φασιν
ἐκ ἐχθροὶ ὡς τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν.

Ὁ ἐμὲ μισῶν, καὶ τὸν πατέρα μου
μισεῖ.

Εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, αὐτοὶ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἀμάρτιαν οὐκ
εἶχον· νῦν ὅτι καὶ ἐωχάκασι, καὶ μεμισή-
κασι ὅτι ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.

Pfal. 34. 19

Ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ γε- 25
γραμμένος ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν, ὅτι
ἐμίσησαν με δωρεάν.

Supra. 14. 26
Luc. 24. 29

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐ- 26
γὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, (ὁ
πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πα-
τρὸς ἐκπορεύεται), ἐκείνος μαρτυρήσῃ
ὡς ἐμὸς.

Καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' 27
ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστέ.

Κεφάλαιον 15

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ 1
σκανδαλισθῆτε.

Ἀποσινάγων οὖν ποιήσουσιν ὑμᾶς· 2
ἀλλ' ἐρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτεί-
νας ὑμᾶς, δοξῇ λατρεῖαν προσφέρειν
τῷ Θεῷ.

Supra 15. 21

Καὶ ταῦτα ποιήσουσιν ὑμῖν, ὅτι ἐκ 3
ἐγνωσαν τὸν πατέρα, οὐδὲ ἐμὲ.

Ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἵνα 4
ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, μνημονεύετε αὐτῶν,
ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. ταῦτα δὲ ὑμῖν εἶ-
πε ἀρχῆς ἐκ εἰπόν, ὅτι μὲν ὑμῖν ἤμην.

Νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαν- 5
τά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με,
ὅτι ὑπάγω;

Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ 6
λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.

Ἀλλ' ἐγὼ πάλιν λέγω ὑμῖν, 7
συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐάν γάρ
μὴ

Si non venissem & loquutus es-
sem eis, peccatum non haberent:
nunc autem non habet quod præ-
texant peccato suo.

23 Qui me odit, is etiam Patrem meum
odit.

24 Si opera non fecissem inter eos
quæ nemo alius fecit, peccatum non
haberent: nunc autem & viderunt,
& oderunt & me & Patrem meum.

Sed oportet ut impleatur sermo
qui in Lege eorum scriptus est, O-
derunt me immerito.

Quum autem venerit Consola-
tor ille quem ego mittam vobis à
Patre (Spiritus inquam ille verita-
tis qui à Patre emanat) ille testabi-
tur de me.

*Aduersus impiorum
rabiam interiore te-
stimonio Spiritus san-
cti perficitur: sed non
alia vox est Spiritus
sancti quam quæ A-
postolorum ore sonat.*

Sed & vos testamini, quia à
principio mecum estis.

Cap. XVI.

Hæc loquutus sum vobis ut ne
offendami.

Mouebunt vos synagogis: imò ve-
niet tempus quum quisquis truci-
dabit vos, putabit se cultum præ-
stare Deo.

*Euangelij ministris
non tantum ab aper-
tis hostibus sed etiam
ab iis ipsis qui dome-
stici atque adeo colū-
na Ecclesie sibi vidē-
tur, quævis probra
sunt expectanda.*

Et hæc facient vobis, quia non no-
uerunt Patrem, neque me.

¶ Sed hæc loquutus sum vobis, ut
quum venerit tempus illud, memi-
neritis eorum, quod ego hæc dixe-
rim vobis. hæc autem vobis à prin-
cipio non dixi, quia vobiscum erā.

Nunc autē ab eo ad eum qui misit
me, & nemo ex vobis interrogat
me quò abeam.

Sed quia hæc loquutus sum vo-
bis, tristitia impleuit cor vestrum.

Sed ego veritatem dico vobis,
Expedit vobis ut ego abeam. nisi enī

*Christi absentia scilicet
dum carnē, Ecclesie
utilis, et à spirituali
spiritus virtute totū pe-
ccatum.*

אלו אנא לא אתית מלילת עמחון
 לית הות להון חטיתא השא דין לית
 עלתא על אפי חטיתא :
 מן דלי סנא אף לאבי סנא :
 ואלו עבדא לא עבדת לעניהון
 אילין דאנש אחרין לא עבד לית הות
 להון חטיתא השא דין וחזו וסגו אף
 לי ואף לאבי :
 דתתמלא מלתא דכתיבא בנמוסהון
 דסנא וני מנן :
 מא דין דאתא פרקליטא הו דאנא
 משדר אנא לכו מן לות אבי רוחא
 דשררא הו דמן לות אבי נפק הו
 יסחר עלי :
 אף אנתון סהדין אנתון דמן שוריא
 עמי אנתון :

^a עלתא עלילת
 להחנצל :

^b עניהון
 עיניהם :

^c אחרין אחר :

^d נמוסהון
 תורתם :

^e כגן חנים :

^f פרקליטא
 מנחם מלשון
 יו :

^g שררא אמת :

^h מן שוריא
 מראשית :

22 Si ego non venissem, nec loquutus
 fuisset cum eis, non esset eis peccatū:
 nunc autem non est excusatio de pec-
 catis suis.
 23 Qui me odit, etiā Patrē meū odit.
 24 Et si opera non fecissem ante ocu-
 los eorū quā nemo alius fecit, nō esset
 peccatum: nunc autem & viderūt,
 & oderunt tum me, tum etiam Patrē
 meum:
 25 Vt impleretur sermo qui scriptus est
 in Lege eorum: nempe, Oderūt me im-
 meritō.
 26 Quum autem venerit Paracletus
 ille quē ego missurus sum vobis à
 Patre meo, Spiritus veritatis ille qui
 à Patre meo procedit, ille testabitur
 de me.
 27 Etiā vos testes estis, quia à prin-
 cipio mecum estis.

Cap. X VI.

1 HÆC loquutus sum vobiscum,
 ne offenderemini.
 2 Eūcient enim vos ex synagogis
 suis: & veniet hora ut quisquis inter-
 fecerit vos, arbitretur quod oblatio-
 nem offerat Deo.
 3 Et hac facient quia non nouerunt
 nec Patrem nec me.
 4 Hæc loquutus sum vobiscū, ut quū
 venerit tempus eorum, memores sitis
 eorum, quod ego dixi vobis. Hæc au-
 tem ab initio non dixi vobis, quia vo-
 biscum eram.
 5 Nunc autem ab eo ad eum qui mi-
 sit me, & nemo ex vobis interrogat
 me, Quò vadis?
 6 Dixi enim vobis hæc: et venit tristi-
 tia ac impleuit corda vestra.
 7 Sed ego veritatē dico vobis, quod ex-
 pedit vobis ut ego abeā. Si enim ego
 non

קפלאון יו
 הלין מלילת עמכון דלא תתכשלון:
 יפקונכון גיר מן כנושתהון ואתא
 שעתא דכל דיקטולכון יסבר
 דקורבנא מקרב לאלהא :
 והלין יעכדון מטול דלא ידעו ולא
 לאבי לא לי :
 הלין מלילת עמכון דמא דאתא
 עדנהון תענהון אנין דאנא אמרת
 לכו הלין דין מן קדים לא אמרת
 לכו דעמכון הוית :
 השא דין אזל אנא לי לות מן
 דשרדני ולא אנש מנכון משאל לי
 לאיבא אזל אנת :
 אמרת לכו גיר הלין ואתת בריותא
 ומלת לבותכון :
 אלא אנא שדרא אמר אנא לכו
 דפקח לכו דאנא אזל אנ גיר אנא
 לא

ⁱ יפקונכון
 יגרשו אתכם
 תאתא תבוא
 יסבר יחשוב :

^m עדנהון
 עיתם
 תענהון
 תוכרו :

^o בריותא
 רל מכאוב
 או עצב
 פ מלת מלאה :

^q שדרא אמת :

^r פקח מועיל :

Euangelium

μη ἀπέλθω, ὁ θράκλητος ἐκ ἐλθέ-
ται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορεύω, πέμ-
ψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.

Καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κό- 8
σμον τοῦ ἀμδρπίας καὶ τοῦ δικαιοσύ-
νης καὶ τοῦ κρίσεως.

Περὶ ἀμδρπίας μὲν, ὅτι οὐ πσεύου- 9
σιν εἰς ἐμέ.

Περὶ δικαιοσύνης δ', ὅτι πρὸς τὸ πα- 10
τέρα μου ὑπάγω, καὶ ἐκ ἐπὶ θεωρεῖτέ με.

Περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κό- 11
σμου τούτου κέκριται.

Επὶ πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ 12
δυνάστε βαστάζειν ἄρτι.

Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνῦμα 13
τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν
πλὴν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ λαλήσει ἑαυ-
τῷ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσῃ, λαλήσει, καὶ ταῖς
ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Εκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τῶ ἐμοῦ 14
λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Γινώσκετε ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμάθετε· 15
διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψε-
ται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλ- 16
ιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθε με, ὅτι ἐγὼ ὑπά-
γω πρὸς τὸν πατέρα.

Εἶπον οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ 17
πρὸς ἀλλήλους, Τί ὅστις τῶτο ὁ λέγει ὑ-
μῖν, Μικρὸν, καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλ-
ιν μικρὸν, καὶ ὄψεσθε με· καὶ ὅτι
ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα;

Ελεγον οὖν, Τοῦτο τί ὅστις ὁ λέγει τὸ 18
μικρὸν; ἐκ οἷδα μὲν πᾶσι λαλεῖ.

Εγὼ οὖν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤθελεν αὐτὸν ἐ- 19
ρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Περὶ τούτου
ζητεῖτέ με· ἀλλήλων ὅτι εἶπον, Μικρὸν,
καὶ οὐ θεωρεῖτέ με· καὶ πάλιν μικρὸν,
καὶ ὄψεσθε με;

Ἀμήν

abiero, Consolator ille non veniet
ad vos: sin autem profectus fuero,
mittam eum ad vos.

Et quum venerit ille, arguet mū-
dum de peccato & de iustitia & de
iudicio.

De peccato quidem, eo quòd nō
credunt in me:

De iustitia verò, eo quòd ad Pa-
trem abeam, & amplius non con-
spicietis me:

De iudicio autem, eo quòd prin-
ceps huius mundi cōdemnatus sit.

Adhuc multa habeo quæ vobis
dicā, sed nunc nō potestis portare.

Quum autem venerit ille, id est
Spiritus veritatis, deducet vos in
omnem veritatem. non enim lo-
quetur à semetipso, sed quæcun-
que audierit, loquetur, & quæ ven-
tura sunt renuntiabit vobis.

Ille me glorificabit, quia de meo
accipiet quod renuntiabit vobis.

Omnia quæ habet Pater, mea
sunt: propterea dixi illum de meo
accepturū quod renūtiabit vobis.

Paulisper, & non cōspicietis me:
& rursus paulisper, & videbitis
me, quia ego vado ad Patrem.

Dixerunt ergo quidam ex disci-
pulis ei' alii ad alios, Quid est hoc
quod dicit nobis, Paulisper, & non
cōspicietis me: & rursus paulisper,
& videbitis me: &, Quia ego vado
ad Patrem?

Dicebant ergo, Quid illud est
quod dicit Paulisper? nescim' quid
loquatur.

Cognouit autem Iesus eos velle
ipsum interrogare, & dixit eis, De
hoc quæritis inter vos quòd dixi,
Paulisper, & non videbitis me: &
iterum paulisper, & videbitis me?

Amen

*Spiritus Dei ita est
in predicatione Ver-
bi efficax ut mundi
etiam inuitum, tan-
dem cogat. Et suam
iniustitiam, et Chri-
sti iustitiam ac omni-
potentiam sateri.*

*Apostolica doctrina
à Spiritu sancto pro-
fecta est, et quidem
omnibus suis nume-
ris absoluta.*

*Spiritus sanctus nul-
lam novam doctri-
nam affert, sed Chri-
sti voce traditam do-
cet, et animis inscul-
pit.*

*Gratia Spiritus san-
cti diuinum est specu-
lum in quo vere con-
spicitur Christus, per-
spicacissimis fidelibus
fidei, non autem
lucisosis illis carnis
oculis: Unde perenne
gaudium in mediis
etiam doloribus sen-
titur.*

א פרקליטא
ב רל הכנחם
ג מלשון יין
ד אשדרייה
ה אשלחו

לא אול אנא פרקליטא לא אתא
לותכון אן דין אול אשדרייה
לותכון :

ז יכסיוהי
ח יוכיה

ומא דאתא הו יכסיוהי לעלמא
על חטיתא ועל זדיקותא ועל
דינא :

ט מחיבני
י מאמיני

על חטיתא דלא מחיבני בי :
על זדיקותא דין דלות אבי אול
אנא ולא תוב חזין אנתון לי :

יא ארכונא שר
יב מלשון יין
יג דין נדון

על דינא דין דארכונא דעלמא
הנא דין הו :

יד תוב עור

תוב סגי אירת לי למאמר לכון
אלא לא משכחין אנתון למאמר
השא :

יז למאמר
יח לקבל רל
יט לחבין

מא דאתא דין רוחא דשררא הו
ידברכון בכלה שררא לא גיר ומלל
מן רעין נפשה אלא כל דישמע הו
ימלל ועתידתא יודעכון :

כ שררא אמת
כא ידברכון ינהג
כב אתכם

הו ישבחני מטול דמן דילי נסב :
כל מרס דאית לאבי דילי הו
מטול הנא אמרת לכון דמן דילי
נסב ויחויכון :

כג יחויכון יגיד
כד לכם

קליל ולל תחזונגי ותוב קליל
ותחזונגי דאול אנא לות אכא :

כה ותוב ועור

ואמרו הו תלמידוהי חד לחד מנא
הי הדא דאמר לן דקליל ולל
תחזונגי ותוב קליל ותחזונגי ודאול
אנא לות אבי :

ואמרין הו מנא הי הדא קליל
דאמר לא ידעין מנא ממלל :

כז ולשאלותה
כח לשאל מסנו

ישוע דין ידע דבעין הו למשאלותה
ואמר להון על הדא בעין אנתון עם
חדא דאמרת לכון דקליל ולל
תחזונגי ותוב קליל ותחזונגי :

כט עם הדרא
לש עם הכרו

אמן

non abeam, Paracletus non est ventu-
rus ad vos : si autem abeam, mittam
eum ad vos.

8 Et quum venerit ille, arguet mun-
dum de peccato, & de iustitia, et de
iudicio.

9 De peccato, quia non credunt in me.

10 De iustitia autem, quia ad Patrē
meū abeo, et nō rursus visuri estis me.

11 De iudicio verò, quia princeps mun-
di huius indicatus est.

12 Rursus multum est mihi dicendū
vobis : sed non potestis comprehendere
modò.

13 Quum venerit autem Spiritus ve-
ritatis, ille inducet vos in omnem veri-
tatem. Non enim loquetur ex mente
sui ipsi, sed quicquid audierit ipse lo-
quetur, & futura nota faciet vobis.

14 Ille glorificabit me, quia de meo ac-
cipiet.

15 Quicquid est Patri meo, meum est :
propterea dixi vobis quod de meo ac-
cipiet, et annuntiabit vobis.

16 Paululum, & non videbitis me : &
iterum paululū, & videbitis me : quia
abeo ad Patrem.

17 Et dicebant discipuli eius unus ad
aliū, Quid est hoc quod dixit nobis,
Paululum, & non videbitis me : et
iterum paululum, & videbitis me : et
Quia abeo ad Patrem meum?

18 Et dicebant, Quid est hoc Paululū
quod dixit? Nescim⁹ quid loquatur.

19 Iescha autem cognovit quod qua-
rebant ut interrogarent eum, et dixit
eis, De hoc queritis mutuò inter vos,
quod dixi vobis, Paululum, & nō vi-
debitis me : et iterum paululum, et
videbitis me?

1 Ad verbum.
Cum vno vnus.
Hebraismus, id est
Vnus cum altero.

Fff.i.

Euangelium

Αμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν, ὅτι κλαύ- 20
σετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὃς κόσμος χα-
ρήσεται· ὑμεῖς δὲ λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ
λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γυνησεται.

Ἡ γυνὴ ὅταν πικρὴ, λύπην ἔχῃ, ὅτι 21
ἤλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γυνησῇ τὸ
παιδίον, ἐκ ἐπὶ μνημονύει τὸ θλίψεως,
διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγγυνηθήσῃ ἀδελφῶς
εἰς τὸν κόσμον.

Καὶ ὑμεῖς οὐδὲ λύπην μὲν νῦν ἔχετε· 22
πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται
ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν
οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν.

Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμεῖς ἐκ ἐρο- 23
θήσετε οὐδέν. Αμὲν ἀμὲν λέγω ὑμῖν,
ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ
ὀνόματί μου, δώσῃ ὑμῖν.

Ἔως ἄρτι ἐκ ἡτήσατε οὐδέν ἐν τῷ 24
ὀνόματί μου· αἰτεῖτε, καὶ λήψετε, ἵνα
ἡ χαρὰ ὑμῶν ἡ πεπληρωμένη.

Ταῦτα ἐν ᾧ ροιμίαις λελάληκα ὑ- 25
μῖν· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκ ἐπὶ ἐν πα-
ροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρρησίᾳ
θεῷ τῷ πατρὶς ἀναγγελάω ὑμῖν.

Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί 26
μου αἰτήσεσθε. καὶ οὐ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ
ἐροθήσω τὸν πατέρα θεῷ ὑμῶν.

Αὐτὸς γὰρ ὁ πατήρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑ- 27
μεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε, καὶ πεπιστεύκατε
ὅτι ἐγὼ θεὸς τῷ Θεῷ Ἰησοῦ.

Ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐλή- 28
λυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφίημι
τὸν κόσμον, καὶ προῦρμαι πρὸς τὸν
πατέρα.

Λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, 29
Ἰδε, νῦν παρρησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροι-
μίαν οὐδεμίαν λέγεις.

Νῦν οἶδα μὲν ὅτι οἶδας πάντα, καὶ 30
οὐ χρειαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐροῦν. ἐν πύ-
τῳ πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ Θεοῦ Ἰησοῦ.

Απεκρίθη

Amen amen dico vobis, flebitis 20
vos, & lamentabimini, mundus au-
tem gaudebit: vos verò tristes eri-
tis, sed tristitia vestra euadet in gau-
dium.

Mulier, quum parit, dolorem ha- 21
bet, quia venit hora eius: quum au-
tem pepererit puerulum, iam non
meminit oppressionis, quòd gau-
deat hominem esse natū in mūdo.

Et vos igitur nunc quidem tri- 22
stitia tenemini: sed rursus vide-
bo vos, & gaudebit cor vestrum, &
gaudiū vestrū nemo tollet à vobis.

Et illo die me nō interrogabitis 23
quicquam. Amen amen dico vo-
bis, quacunque petieritis à Patre
meo in nomine meo, dabit vobis.

*Spiritus sanctus ab
ascensione Christi in
Apostolos effusus, sū-
ma quæque mysteria
et salutis nostræ ar-
cana, tum ipsos tum
etiam Ecclesiam per
ipsos erudit, et ad
finem usque seculo-
rum erudit.*

Usque adhuc non petiistis quic- 24
quam in nomine meo: petite, &
accipietis, ut gaudium vestrum sit
plenum.

Hæc loquut⁹ sum vobis per pro- 25
uerbia: at veniet tempus quum iā
nō per proueria loquar vobis, sed
apertè de Patre meo renuntiabo
vobis.

Illo die in nomine meo petetis. 26
& non dico vobis me rogaturū Pa-
trem pro vobis:

*Summa cultus Dei,
est inuocatio Patris
in nomine Filii me-
diatoris qui iam ex-
auditus est pro nobis,
pro quibus et exina-
ritus fuit, et nunc
est glorificatus.*

Ipse enim Pater amat vos, quia 27
vos me amastis, & credidistis me à
Deo exiuisse.

Exiui à Patre, & veni in mundū: 28
iterum relinquo mundum, & pro-
ficiscor ad Patrem.

Dicunt ei discipuli eius, Ecce, 29
nunc apertè loqueris, nec prouer-
bium vllum dicis.

*Fides et solida se-
curitas plurimum de-
stant.*

Nunc scimus te scire omnia, nec 30
opus est tibi ut quis te interroget.
per hoc credim⁹ te à Deo exiuisse.

Respondit

Suprà, 14. 13
matth. 7. 7
& 21. 22
marci 11. 24
luc. 11. 9
iac. 1. 5

Infra, 17. 8

30 Nunc scimus quòd omnia scias,
nec opus habes ut quis interroget te.
in hoc credimus quòd à Deo exiueris.
Fff.ii.

3 Ita habet ad
verbum: sed vide-
tur esse repetitio
ad maiorem con-
firmationē, quasi
dicat, Ita est vt di-
xi, nihil vos petis-
se in nomine meo

סמנים;

Euangelium

Απεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀρπ- 31
σεύετε;

Matth. 26. 31.
marci 14. 27

Ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐλήλυ- 32
θεν, ἵνα σκορπισθῇτε ἐκαστος εἰς τὰ ἴδια,
καὶ ἐμὲ μόνον ἀφῆτε. καὶ ἐγὼ εἰμὶ μόν-
ος, ὅτι ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ὄντι.

Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοὶ
εἰρηνεύω ἔχητε. ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξε- 33
τε· ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν
κόσμον.

Κεφάλαιον ιζ

Ταῦτα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐπῆ- 1
ρε τὴν ὀφθαλμοῖς αὐτῶς εἰς τὸν οὐ-
ρανόν, καὶ εἶπε, Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥ-
ρα· δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός
σου δόξασῃ σε.

Matth. 28. 18

Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πά- 2
σης σαρκός, ἵνα πάντῳ ὃ δέδωκας αὐτῷ,
δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.

Αὕτη δὲ ὅτιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γι- 3
νώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινόν Θεόν,
καὶ ὃν ἀπέστλας Ἰησοῦν Χριστόν.

Εγὼ σε ἐδόξασα ὅτι τῇ γῆς· τὸ ἔργον 4
ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω.

Καὶ νῦν δόξασόν με σύ πάτερ πα-
ρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον παρὰ τῶν 5
κόσμον ἐγὼ ὡς σοί.

Εφάνερχομαι σοὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀν-
θρώποις οὗς δέδωκάς μοι ἐν τῷ κόσμῳ. 6
σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοῖς δέδωκας, καὶ
τὸν λόγον σου τετήρηκασι.

Supra, 26. 27

Νῦν ἐγνώκαν ὅτι πάντα ὅσα δέδω-
κάς μοι, ὡς ἀποδίδεις.

Ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάς μοι, δέ- 7
δωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἐλάβον, καὶ ἐγνώ- 8
σαν ἀληθῶς ὅτι ὡς ἀποδίδεις τῷ Ἰησοῦ, καὶ
ὅτι σεύσαν ὅτι σύ με ἀπέστλας.

Εγὼ παρὰ αὐτῶν ἐροῦν· οὐ παρὰ τοῦ 9
κόσμου ἐροῦν, ἀλλὰ παρὰ ὧν δέδωκάς
μοι, ὅτι σοὶ εἰσι.

Καὶ

Respondit eis Iesus, Nunc creditis?

Ecce, veniet tempus, & iam ve-
nit, quum dispergemini unusquis-
que ad suos, meque solum relin-
quetis. sed non sum solus: nam Pa-
ter mecum est.

Christi virtuti nihil
detrahit, neque mun-
di improbitas, neque
suorum ambecillitas.

Hæc loquutus sum vobis ut in
me pacem habeatis. in mundo op-
pressionem habebitis: sed confidi-
te, ego vici mundum.

Ex virtute Christi vi-
ctoria pendet Eccle-
siae firmitas.

Iesus Christus eter-
nus Pontifex, mon-
seipsum oblaturus, so-
lemnibus precibus sei-
psam, & victimam,
et nos una secum,
Deo Patri consecrat.
Itaque hæc precatio
fuit à condito mun-
do, est etiam ad finem
etque seculorum, Ec-
clesiæ Dei fundamē-
tum.

Cap. XVII.

Hæc loquutus est Iesus, & sus-
tulit oculos in cælum, dixit-
que, Pater, venit hora illa: glorifica
Filius tuum, ut & Filius tuus glo-
rificet te:

Pater se, sicut in mundum ve-
nit, in quo per fidem
apprehenso gloriam
suam servandis suis
electis patefaceret
Pater, ita huic om-
nes studuisse, ac proin-
de petere ut a soluto
suo opere benedicat
Pater.

Sicut dedisti ei auctoritatem in
omnem carnem, ut quotquot dedi-
sti ei, det eis vitam æternam.

Hæc est autem vita æterna, ut te
solum cognoscant esse Deum verum,
& quem misisti Iesum Christum.

Ego te glorificaui in terra: opus
consummaui quod dedisti mihi ut
facerem.

Nunc igitur glorifica me tu Pa-
ter apud te ipsum ea gloria quā
habui apud te prius quā hic mū-
dus existeret.

Patefeci nomē tuum hominibus
quos dedisti mihi selectos è mūdo.
tui erant & mihi eos dedisti, & ser-
monem tuum servarunt.

Primo loco precatur
pro certis illis suis di-
scipulis per quos erat
reliquos collecturus,
eosque (repudiata se-
mel omni reproborū
turba) Patri commē-
dat, quod ipse quidē
eos ab illo sibi tradi-
tos in tutelam suam
recepit, illi vero vi-
cissim eius doctrinā
amplexi, tot tantof-
que hostes sint habi-
turi et sola ipsius ope
salvi esse possint.

Nunc nouerunt, omnia quæ dedi-
sti mihi, à te esse.

Quia verba quæ tradidisti mihi,
tradidi eis, & ipsi acceperunt, & ve-
rè norunt me à te exiuisse, & credi-
derunt me à te missum esse.

Ego pro eis rogo: non pro mun-
do rogo, sed pro ijs quos dedisti mi-
hi, quia tui sunt.

Et

ה'ימנו
האמינו:

אמר להון ישוע הימנו:

דהא אתיא שעתא והשא אתת

ב'תתבדרון
תשורו:

ב'תתבדרון אנש לאתרה ותשקונני

בלחודי ולא הוית בלחודי דאכא

עמי הו:

הלין אמרת לכון דפי יהוא לכון

שלמא בעלמא הוא לכון אול צנא

אלא אתלבנו אנא זכיתא לעלמא:

קפלאון יו

הלין מלל ישוע ואריס עינוהי

לשמיא ואמר אני אתת שעתא שבח

ברך דברך ישבחך:

איכנא דיהבת לה שולטנא על כל

י'תל יתן:

בסר דכל מא דיהבת לה יתל לה

חיא דלעלם:

הלין אנון דין חיא דלעלם דידעונך

ד'שררא
הנאמן:

דאנת אנת אלהא דשררא בלחודיך

ומן דשררת ישוע משיחא:

אנא שבחתך בארעא עבדא הו

דיהבת לי דאעבד שלמתי:

והשא שבחיני אנת אכילותך בכו

שובחא דאית הוא לי לותך מן קדם

דיהוא עלמא:

א'אודעת
הודעתי:

א'אודעת שמך לבני נשא חנון

דיהבת לי מן עלמא דילך חנו ולי

יהבת אנון וגטרו סלחך:

השא ידעת דכל מא דיהבת לי מן

לותך הו:

ה'מלא
הדברים:

ה'מלא דיהבת לי יהבת להון והבון

קבלו וידעו שרראויר דמן לותך

נפקת והימנו דאנת שדרתני:

ואנא עליהון בעא אנא לא הוא

על עלמא בעא אנא אלא על חנון

דיהבת לי דדילך אנון:

וכל

31 Dixit eis Ieschua, Credite

32 Quòd ecce, ventura est hora, et iā venit, quòd dispergemini quisque in locum suum, et relinquetis me solum: et nō sum solus, quia Pater mecū est.

33 Hæc dixi vobis ut in me sit vobis pax. in mundo futura est vobis afflictio: ⁴sed bono animo sitis, ego vici mundum.

⁴ Ad verbum, Recipite cor. Gallicè, Prenez courage.

Cap. XVII.

HÆC loquutus est Ieschua, et sustulit oculos suos in celum, ac dixit, Pater mi, venit hora: glorifica Filiū tuū, ut Filius tuus glorificet te.

2 Sicut dedisti ei potestatem super omnem carnem, ut omni quod dedisti ei, det vitam quæ est in æternum.

3 Hæc est autē vita quæ est in æternū, ut agnoscāt te q̄ es Deus verus solus, et eum quē misisti, Ieschua Christū.

4 Ego glorificaui te in terra: opus illud quod dedisti mihi ut facerē, perfeci.

5 Et nunc glorifica me tu Pater mi apud te, ea gloria quæ erat mihi apud te antequam esset mundus.

6 Notum feci nomen tuum filiis hominis, illis quos dedisti mihi de mūdo. Tui erant, et mihi dedisti eos, et seruauerunt sermonem tuum.

7 Nunc noui quòd omne quod dedisti mihi, abs te est.

8 Quia sermones quos dedisti mihi, dedi eis: et ipsi acceperunt, et cognouerunt verē quòd à te exiui, et crediderunt quòd tu misisti me.

9 Et ego pro eis oro. nequaquam pro mundo oro, sed pro ijs quos dedisti mihi, quia tui sunt.

Fff. iij. Et

Euangelium

Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα, σὰ ὅτι, καὶ τὰ 10
σὰ ἐμὰ· ἔδωξά μοι ἐν αὐτοῖς.

Καὶ ἐκ ἐμὴ ἐν τῷ κόσμῳ, ἔοῦ- 11
τοι ἐν τῷ κόσμῳ εἶσι, καὶ ἐγὼ πρὸς σε
ἔρχομαι. Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν
τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα
ᾧσιν ἐν καθάρσει ἡμεῖς.

Οὗτοι ἦν μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, 12
ἐγὼ ἐτήρουα αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου.
οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἔξ
αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπω-
λείας· ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.

Psalm. 108. 8

Νῦν δὲ πρὸς σε ἔρχομαι, καὶ πάντα 13
λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι πλὴν χα-
ρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.

Εγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου· 14
καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοὺς, ὅτι ἐκ εἰ-
σὶν ἐκ τοῦ κόσμου, καθὼς ἐγὼ ἐκ εἰμὶ
ἐκ τοῦ κόσμου.

Οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ 15
κόσμου, ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ
πονηροῦ.

Εκ τοῦ κόσμου οὐκ εἶσι, καθὼς ἐγὼ 16
ἐκ τοῦ κόσμου ἐκ εἰμὶ.

Αἰάσον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου· 17
ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθεια ὅτι.

Καθὼς ἐμὲ ἀπέστλας εἰς τὸν κόσμον, 18
καὶ γὰρ ἀπέστλας αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον.

Καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἀγαλῶ ἐμαυτὸν, ἵνα 19
καὶ αὐτοὶ ᾧσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἱεροφάντων μόνον, ἀλλὰ 20
καὶ τῶν πειρασόντων διὰ τοῦ λόγου
αὐτῶν εἰς ἐμέ.

ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν, καθὼς σὺ πάτερ 21
ἐν ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν
ἡμῖν ἐν ᾧσιν· ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι
σὺ με ἀπέστλας.

Καὶ ἐγὼ πλὴν δόξαν ἣν δέδωκάς 22
μοι, δέδωκάς αὐτοῖς, ἵνα ᾧσιν ἐν, καθὼς
ἡμεῖς ἐν ἐσμέν.

Εγὼ

Et mea omnia, tua sunt, & tua,
mea sunt: & glorificat⁹ sum in eis.

Et non sum amplius in mundo,
sed hi sunt in mundo, & ego ad te
venio. Pater sancte, serua eos per
nomen tuum, quos dedisti mihi, vt
sint vnum prout et nos.

Quum essem cum eis in mundo,
ego seruabam eos in nomine tuo.
quos dedisti mihi, ego custodiui,
& nemo ex eis periit nisi filius ille
pditionis: vt Scriptura impleretur

Nunc autem ad te venio, & hæc
loquor in mundo, vt habeant gau-
dium meum plenum apud se.

Ego tradidi eis sermonem tuū:
& mundus eos odio habuit, quia
non sunt ex mundo, prout ego nō
sum ex mundo.

Non rogo vt tollas eos è mundo,
sed vt serues eos à malo.

Moysum liberationis
hunc defuit, non &
nulla pericula incur-
rant, sed vt ex omni-
bus seruati, re ipsa ex-
persantur. Veram ef-
se doctrinam salutis
quā ex ore ipsius ac-
ceptam, alijs erant
tradituri.

Ex mundo non sunt, sicut & ego
non sum ex mundo.

Sanctifica eos tua veritate: sermo
tuus veritas est.

Sicut me misisti in mundum, ita
& ego misi eos in mundum.

Addit, communem
secum esse Apostolis
vocationem, ac proin-
de illos oportere ea i-
psa virtute fulciri,
vt sese totos Patri
denuent, quia ipse
primus se ipsum Pa-
tri consecrat.

Et pro eis ego sanctifico meipsum,
vt sint & ipsi sanctificati p veritatē

Non pro iis autem rogo tantum,
sed & pro iis qui per sermonē eo-
rum credituri sunt in me:

Secundo loco offerre
Deo Patri suos o-
mnes, id est quocum-
que in ipsum per A-
postolorum doctrinā
credent: vt sicut ipse
cum Patre cohabitaret,
omnem inde plenitu-
dinē acciperet, ita &
illi cum ipso comuni-
carent inde vitam hau-
riant, ac tandem in
eo ipso simul aslecti,
vna etiam gloria cū
ipso perficiantur.

Vt omnes vnum sint, sicut tu Pa-
ter in me, & ego in te, vt & ipsi in
nobis vnum sint: vt credat mundus
me à te missum esse.

Et ego gloriam quam dedisti mi-
hi, dedi eis: vt sint vnum, sicut &
nos vnum sumus,

וכל מרם דדילי הו דילך הו ודילך
דילי הו ומשכח אנא בהון :

^a מכיל מעתה:

^a מכיל לא הוית בעלמא והלין בעלמא
אנון ואנא לותך אתא אנא אכנא

^b טר שמור
מן נטר:

קדישא ^b טר אנון בשמך הו דיהבת
לי דיהוון חר איכנא דחנן :

כד עמהון הוית בעלמא אנא נטר
הוית לחון בשמך לאילין דיהבת לי
נטרת ואנש מנהון לא אכד אלא
ברה דאכדנא דיתמלא כתבא :

^c משמליא
במורה ומלאה:

השא דין לותך אתא אנא והלין
ממלא אנא בעלמא דתהוא חדותי
^c משמליא בהון :

אנא יהבת לחון מלתך ועלמא סנא
אנון דלא הוון מן עלמא איכנא דאנא
לא הוית מן עלמא :

^d דתשר
שתשבור מן
נטר:

לא הווא דתשקול אנון מן עלמא בעא
אנא אלא דתשר אנון מן בישא :
לא הוון גיר מן עלמא איכנא דאנא
לא הוית מן עלמא :

^e בשרך
באמתך:

אכא קדש אנון ^e בשרך דמלתך
דילך שררא חי :

^f שררא
נאמנה:

איכנא דלי שדרת לעלמא אף אנא
שדרת אנון לעלמא :

^g על אפיון
בעבורם:

^g ועל אפיון אנא מקדש אנא נפשי
דיהוון אף הנון מקדשין ^h בשררא :

^h בשררא
באמת:

ולא הווא על אפי חלין בעא אנא
בלחור אלא אף ער אפי אילין
דמחימנין בי במלתהון :

^k מחימנין
מאמינים:

דכלהון יהוון חר איכנא דאנת
אבי בי ואנא כך דאף הנון בן חר

ⁱ דיהימן
שיאמן:

יהוון דיהימן עלמא דאנת שדרתני :
ואנא שובחא דיהבת לי יהבת לחון

דיהוון חר איכנא דחנן חר חנן :
אנא

10 Et quicquid meum est, tuum est, et
quod tuum [est], meum est: Et glorifi-
cor in eis.

11 Deinceps amplius non sum in mun-
do, Et hi in mundo sunt, ac ego ad te
venio. Pater sancte, serua eos per no-
men tuum illud quod dedisti mihi, ut
sint unum sicut nos.

12 Quando cum eis eram in mundo,
ego seruabam eos per nomen tuum. eos
quos dedisti mihi seruavi, Et nemo ex
eis periit nisi filius perditionis, ut
impleretur Scriptura.

^r Id est, Addictus
exitio. Hebraism⁹
iam saepius indica-
tus.

13 Nunc autem ad te venio, Et hac
loquor in mundo, ut sit gaudium meum
impletum in eis.

14 Ego dedi eis sermonem tuum, et mun-
dus odit eos: quia non sunt ex mundo,
sicut ego non sum ex mundo.

15 Nequaquam ut tollas eos ex mun-
do peto: sed ut serues eos ex malo.

16 Non enim sunt ex mundo, sicut e-
go non sum ex mundo.

17 Pater, sanctifica eos in veritate tua,
quia sermo tuus veritas est.

18 Sicut me misisti in mundum, etiam
ego misi eos in mundum.

19 Et pro eis ego sanctifico meipsum,
ut sint etiam ipsi sanctificati in veritate.

20 Et nequaquam pro iis rogo aeternum,
sed etiam pro illis qui credunt in me
per sermonem eorum.

21 Ut omnes sint unum, sicut tu (Pater
mi) in me, et ego in te: ut etiam ipsi in
nobis unum sint: ut credat mundus
quod tu miseris me.

22 Et ego gloriam quam dedisti mihi
dedi eis, ut sint unum, sicut nos unum
sumus.

Fff. iij.

Euangelium

Εγώ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί· ἵνα 23
ὥς τετελειωμένοι εἰς ἐν, καὶ ἵνα γινώ-
σκη ὁ κόσμος ὅτι σὺ με ἀπέστλας, καὶ
ἡγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἡγά-
πησας.

Matth. 12. 26

Πάτερ, οὓς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα 24
ὅπου εἰμι ἐγώ, καὶ κεῖνοι ὥς μετ' ἐμοῦ·
ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν
έδωκάς μοι, ὅτι ἡγάπησας με πρὸ κα-
ταβολῆς κόσμου.

Πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε ἐκ 25
έγνω· ἐγὼ δέ σε ἐγνων, ἔτι οὗτοι ἐγνώσαν
ὅτι σὺ με ἀπέστλας.

Καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομα σου, 26
καὶ γνωρίσω· ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἡγάπησας
με, ἐν αὐτοῖς ᾗ, καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς.

Matth. 26. 36
Mar. 14. 32
Luc. 22. 39
Rom. 15. 23

Κεφάλαιον ιη'
ΤΑῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς, ἔξηλθε σὺν 1
τοῖς μαθηταῖς αὐτοῖς πέραν τῆς χι-
μαίρρου τῆς Κεδρὼν, ὅπου ἦν κήπος,
εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ
αὐτοῦ.

Ἦν δὲ ἐκεῖ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐ- 2
τόν, ὁ πόπον· ὅτι πολλάκις σὺνή-
χθη ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ.

Matth. 26. 47
Mar. 14. 43
Luc. 22. 47

Οὐκ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν, 3
καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων
ὑποφύτας, ἐρχεται ἐκεῖ μετὰ τῶν Φαρι-
σαίων καὶ λαμπάδων καὶ ὀπλῶν.

Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα ταῦτα ἔρχομενα 4
ἐπ' αὐτόν, ἔξελθὼν εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα
ζητεῖτε;

Απεκρίθη αὐτῷ, Ἰησοῦ Ναζω 5
ραῖον. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εγὼ εἰμι.
Εἰσὶν δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐ-
τόν, μετὰ αὐτῶν.

Ὡς οὖν εἶπεν αὐτοῖς, Ὁπ' ἐγὼ εἰ- 6
μι, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἔπεσον
χαμαί.

Ego in eis & tu in me: ut sint per-
fecti in unum, & ut cognoscat mun-
dus me à te missum esse, & teque eos
diligere sicut me dilexisti.

¶ Pater, quos dedisti mihi, velim
ut ubi sum ego, & illi sint mecum:
ut conspiciat gloriam illam quam
dedisti mihi, quia dilexisti me ante
iacta mundi fundamenta.

Pater iuste, mundus te nō nouit:
ego autem te noui, & hi nouerunt
me à te missum esse.

Cognitio Patris quæ
est in Christo media-
tore plenissima. Pan-
latum ab eo suis com-
municatur, & in ip-
so diligantur à Pa-
tre, eo ipso amore
quo Filium comple-
ctitur.

Et notum feci eis nomen tuum,
& notum faciam: ut charitas qua
dilexisti me, sit in eis, & ego in eis.

Cap. XVIII.

ἮΝ ὃΤΕ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΗΛΘΕΝΤΟΣ 1
ἸΗΣΟΥΣ ΕΚ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ
ΚΗΠΟΝ ΤΗΣ ΚΕΔΡΩΝ, ΟΠΟΥ ΕΡΑΤ
Ο ΚΗΠΟΣ, ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΙΣΗΛΘΕΝ Ο ΙΟΥΔΑΣ
Ο ΠΑΡΑΔΙΔΟΥΣ ΑΥΤΟΝ.

Christus in hortum
proditori cognitionem
capientis intro ingre-
ditur, & peccatum
quod per omnia homi-
nes in horto rebelli-
nem in mundum in-
gressum est, sua obe-
dientia tollat.

Nouerant autem eum locum etiā
Iudas qui prodebat eum: quia Ie-
sus frequenter cum discipulis suis
illuc conuenerat.

¶ Iudas ergo quum accepisset co-
hortem, & à Pontificibus ac Phari-
sæis ministros, venit illuc cum la-
ternis & facibus & armis.

Christus innocens ca-
pitur velut scelerati-
us, & nos scelerati
tanquam innocen-
tes dimittamur.

Iesus itaque, sciens omnia quæ vē-
tura erant in se, prodiens dixit eis,
Quem quæritis?

Christi persona non
dixit ab aduersa-
riis vincta est quia
do & sicut voluit.

Responderunt ei, Iesum Nazare-
nū. Dicit eis Iesus, Ego is sum. Sta-
bat autem cum eis etiam Iudas qui
prodebat eum.

Ut ergo dixit eis, Ego is sum, abie-
runt retrorsum, & ceciderunt humi.

אָנא בָּהוֹן וְאַתָּה כִּי דִּיהוּוֹן גְּמִירִין
לְחַד וְדִידַע עֲלֵמָא דְאַתָּה שְׂדֵרְתָּנִי
וְדִאֲחֵבְתָּ אֲנֹן אֵיכְנָא דְאַף לִי אֲחֵבְתָּ:
אָבָא הֵנוֹן דִּיהֵבְתָּ לִי צְבָא אָנָּה
דְּאַתָּר דְּאַנְגְּלֵי אָף הֵנוֹן יְהוּוֹן עָמִי
וְיְהוּוֹן חֵזִין שׁוֹבְחָא דִּילִי הוּא דִּיהֵבְתָּ
לִי דְּאַחֲבָתִי מִן קִדְּם תְּרַמִּיתָהּ
דְּעֲלָמָא:

^a אחבת אהבת:

^b דאתר

^c חזין רואים:

^d אחבתני

^e תרמיתה

^f יסודתו:

^g כינא צדיק:

^h אודעת

ⁱ חודעת:

^j מודע מודיע:

^k חובא אהבה:

^l דאחבתני

^m שאחבתני:

אָבִי כִּי אָנָּה וְעֲלָמָא לֹא יִדְעֵךְ אָנָּה דִּין
יִדְעֵךְ וְהֵנוֹן יִדְעוּ דְאַתָּה שְׂדֵרְתָּנִי:
וְאֹדְעַת אֲנֹן שְׂמֵךְ וְמוֹדַע אָנָּה
דְּחוּבָא הוּא דְּאַחֲבָתִי יְהוּוֹן בָּהוֹן
וְאַנָּה אֲהוּא בָּהוֹן:

קְפִלְאוֹן יְחִי

הָלִין אָמַר יֵשׁוּעַ וּנְפַק עִם תַּלְמִידוֹהִי
לְעֵבְרָא דְרִגְלָתָא דְקִדְרוֹן אֲתֵרֵדָאִית
הוּרָה גִּנְתָּא אֵיכָא דְעֵרָל הוּא
וְתַלְמִידוֹהִי:

¹ רגלית

² מעברת:

³ אתר דאית

⁴ הות מקום

⁵ שחיה שם:

⁶ על כא מן

⁷ עול:

⁸ משלמנא

⁹ המוסר:

¹⁰ סגי זכנא

¹¹ פעמים הרבה:

¹² דבר לקח:

¹³ אספיר גדוד:

¹⁴ מלשון יון:

¹⁵ דחשא

¹⁶ משרתים:

¹⁷ גפשיהוא כלי

¹⁸ ששמים בו הנר

¹⁹ כדושלא תשלום

²⁰ בו הרוח

²¹ לשרנה כלעז:

²² למפידא

²³ לפידים מלשון

²⁴ יון:

²⁵ זינא כלי זין:

²⁶ כל מרם

²⁷ כל דבר:

יִדַּע הוּא דִּין אָף יְהוּדָא מְשַׁלְמָנָא
לְדוּכְתָּא הוּא מְטוּל דְּסַגִּי זִכְנָא כְּנֵשׁ
הוּא תַּמֵּן יֵשׁוּעַ עִם תַּלְמִי דוֹהִי:
הוּא הַכִּיל יְהוּדָא דְבֵר אֲסַפִּיר וּמֵן
לֹות רַבִּי כְּהֵנָּה וּפְרִישָׁא דְבֵר דְּחֵשָׁא
וְאַתָּא לְתַמֵּן עִם נְפִשִׁירָא וְלִמְפִידָא
וְזִינָא:

יֵשׁוּעַ דִּין דִּידַע הוּא כָּל מִדָּס דְּאַתָּא
עֲלוֹהִי נֶפֶק וְאָמַר לְהוֹן לִמֵּן בְּעִין
אַתָּתוֹן:

אָמַרִין לָהּ לִישׁוּעַ נְצִרְיָא אָמַר לְהוֹן
יֵשׁוּעַ אָנָּה אָנָּה קָאָם הוּא דִּין אָף
יְהוּדָא מְשַׁלְמָנָא עֲמָהוֹן:

²⁸ קאם עומר:

²⁹ משלמנא

³⁰ המוסר או

³¹ מסביר:

וּכְדָּ אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ דְּאַנָּה אָנָּה
אֲזִלוּ לְכַסְתְּרָהוֹן וּנְפְלוּ עַל אֶרְעָא:
וְתוֹב

³² לכסתרהו

³³ לאחוריהם:

23 Ego in eis, & tu in me: ut sint per-
fecti in unū, & ut cognoscat mundus
quod tu misisti me, & quod dilexisti
eos, sicut etiam me dilexisti.

24 Pater, eos quos dedisti mihi, volo ut
in loco ubi sum, etiam ipsi sint mecum,
ut sint Spectantes gloriam meam illā
quam dedisti mihi: quia dilexisti me
ante foundationem mundi.

25 Mi Pater iuste, et mundus non novit
te, ego autem novi te: & hi nouerunt
quod tu misisti me.

26 Et notum feci eis nomen tuum, et
notum facturus sum: ut dilectio ipsa
qua dilexisti me, sit in eis, & ego sim
in eis.

Cap. XVIII.

1 HÆC dixit Ieschua, et egres-
sus est cum discipulis suis ad va-
dum Kedrun, ubi erat hortus, in
quē ingressus est ipse et discipuli eius.

¹ Ad verbum,
Ad transitum pe-
dis. Periphrasis est
vadi, id est loci tor-
rentis minus pro-
fundi, ubi torrens
pede pertransiri
potest.

² Nomen est tā
vallis quā torré-
tis qui per eā fluit
inter Ierusalem &
montem oliuarū,
sicut ex 2. Sam. 15
apparet.

³ Ad verbum,
Multo tempore.

2 Nouerat autem etiā Iihuda pro-
ditor locum illū: quia frequēter cōgre-
gatus erat ibi Ieschua cum discipu-
lis suis.

3 Ipse igitur Iihuda accepit cohortem,
& à summis Sacerdotibus et Phari-
sæis accepit ministros, & venit illuc
cum laternis & lampadibus et ar-
mis.

4 Ieschua autem qui sciebat omnia
quæ ventura erant super se, egressus
est, et dixit eis, Quem queritis?

5 Dicunt ei, Ieschua Natzraia. Di-
xit eis Ieschua, Ego sum. Stabat autē
etiā Iihuda proditor, cum illis.

6 Et quum dixisset eis Ieschua, Ego
sum, abierunt retrorsum, et ceciderūt
super terram.

Et

Euangelium

Πάλιν οὖν αὐτοὺς ἐπηρώτησε, Τί- 7
να ζητεῖτε; Οἱ δὲ εἶπον, Ἰησοῦν τὸν Να-
ζωραῖον.

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐ- 8
γὼ εἰμι. εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἀφετε τοὺς
αὐτοὺς ὑπάγειν.

Supra, 17. 13
ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν, ὅτι 9
Οὐκ ἐδώκατέ μοι, ἐκ ἀπώλεσα ἃ ἐξ αὐ-
τῶν οὐδένα.

Σίμων οὖν Γέθρας ἔχων μάχαιραν, 10
εἰλκυσεν αὐτὴν, καὶ ἔπαυσε τῆς δε-
ξιερῆς δοῦλον, καὶ ἀπέκοψεν αὐτῷ τὸ
ὠτίον τὸ δεξιόν. ὡς δὲ ὄνομα τῷ δού-
λῳ Μάλχος.

Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Γέτρῳ, Βάλε 11
τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην. τὸ
ποτήριον ὃ ἐδώκέ μοι ὁ πατήρ, ἐμὴ
πίω αὐτό;

Ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος ἔτι 12
ὑποκρίνεται τῷ Ἰουδαίων στυγέλατον τὸν
Ἰησοῦν, ἔδθησαν αὐτόν.

Luc. 9. 2
Καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν πρὸς Ἀνναν 13
πρεσβύτερον. ὡς γὰρ πενθερός τοῦ Κα-
ϊάφα, ὃς ὡς δεξιερῆς τοῦ ἐν αὐτοῦ
ἐκείνου.

Supra, 11. 50
Ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλεύσας τοῖς 14
Ἰουδαίοις ὅτι συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον
ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

Matth. 26. 58
marci 14. 54
Luc. 22. 54
Ἡκολούθη δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος, 15
καὶ ὁ ἄλλος μαθητής. ὁ δὲ μαθητής
ἐκείνος ὡς γνωστὸς τῷ δεξιερῇ, ἔτι
εἰσῆλθε τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλήν τῆς
δεξιερῆς.

Οὗτος δὲ Πέτρος εἰσῆκει πρὸς τὴν θύραν 16
ἐξω. ἔστηλθεν οὖν ὁ μαθητής ὁ ἄλλος ὃς
ὡς γνωστὸς τῷ δεξιερῇ, καὶ εἶπε τῇ θυ-
ρωρᾷ, καὶ εἰσῆγαγε τὸν Πέτρον.

Λέγει οὖν ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρὸς τῷ Πέ- 17
τρῳ, Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ; ὁ
ἀν-
θρώπος τούτου; Λέγει ἐκείνος, Οὐκ εἰμι.

Εἰσηκισαν

Iterum ergo rogauit eos, Quem
quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum
Nazarenum.

Respondit Iesus, Dixi vobis me
eum esse. ergo si me quæritis, sinite
hos abire.

Christus boni pasto-
ris officium in ex-
tremis quidem sui
periculis negligi.

Vt impleretur sermo quæ dixerat
Ex iis quos dedisti mihi, non per-
didi quenquam.

Simon autem Petrus qui gladiū
habebat, eduxit eum, & percussit
seruum Pontificis maximi, & absci-
dit auriculam eius dextram. erat
autem nomen seruo Malchus.

Zelus Dei intra vo-
cationis suæ limites
est ab unoquoque co-
mendandus.

Dixit ergo Iesus Petro, Reconde
gladium tuum in vaginam. annon
bibam poculum quod dedit mihi
Pater?

Cohors igitur & tribunus & mi-
nistri Iudæorum comprehenderunt
Iesum, & vinxerunt eum.

Christus nostrorum
blasphemiarum reus
ad terrenum Pontifi-
cem trahitur damna-
tus, ut ab ipso et
eterno Pontifice absol-
uatur.

Et adduxerunt primum ad An-
nam. (erat enim socer Caiaphæ, qui
erat Pōtifex maximus anni illius)
is verò misit eum vinctum ad Caia-
pham Pontificem maximum.

Erat autem Caiaphas is qui con-
suluerat Iudæis expedire vnum ho-
minem mori pro populo.

Sequebatur autem Iesum Simon
Petrus & alius discipulus. discipu-
lus verò ille notus erat Pōtifici ma-
ximo, & simul introiit cum Iesu in
aulam Pontificis maximi.

Vnum exemplum
humane imbecillita-
tis, etiam in pristin-
tissimis quibusque,
simulatque suisque
relinquuntur.

Petrus autem stabat extra ad o-
stium. Exiuit ergo discipulus ille
alter qui erat notus Pontifici maxi-
mo, & loquutus est ostiariæ, & in-
troduxit Petrum.

Dixit ergo Petro ancilla ostiaria,
Nōne & tu ex discipulis es homi-
nis istius? Dicit ille, Nō sum.

7 וְתוֹכַ שְׂאֵל אֲנֹן יֵשׁוּעַ לְמִן בְּעֵין אֲנִתּוֹן
הַנּוֹן דִּין אָמְרוּ לִישׁוּעַ נִצְרִיא :

8 אָמַר לְהוֹן יֵשׁוּעַ אֲמַרְתָּ לְכוּן דִּאֲנָא
אֲנִי וְאֵן לִי בְּעֵין אֲנִתּוֹן שְׂבוּקוֹ לְהִלִּין
אֲזִלִּין :

9 דִּתְשַׁלֵּם מִלְתָּא דִּאֲמַר דִּאֲזִלִּין דִּיהִבְתָּ
לִי לֹא אֲזִכַּרְתָּ מִנְהוֹן אֲפִי לֹא חָד :

10 שְׁמַעוֹן דִּין כֹּאפָא אִיתָ הוּא עֲלוֹהִי
סְפִסְרָא^d וְשִׁמְטָה וּמַחְהִי לְעַכְדָּה
דְּרַב כְּהֵנָא^f וְשִׁקְלָה אֲדִנָּה דִּימִינָא
שְׁמָה דִּין דְּעַכְדָּא מֶלֶךְ :

11 וְאָמַר יֵשׁוּעַ לְכֹאפָא סִיסְפִסְרִךְ
בְּחִלְתָּהּ^h בְּסָא דִּיהִב לִי אֲבִי לֹא
אֲשִׁתִּיּוּהִי^k :

12 הִידִין אֲסִפִּיר^m וְכִילִיאֲרֵכָא וְדַחְשָׁא
דִּיהוּדִיא^o אֲחִדּוּהִי לִישׁוּעַ וְאֲסִרוּהִי :

13 וְאִיתִיּוּהִי לֹות חֲנָן לִוְקָדֵם מְטוֹל
דְּחִמּוֹתָהּ הוּא דְקִיפָא הוּא דִּאִיתִיּוּהִי
הוּא רַב כְּהֵנָא דְשִׁנְתָּא הִי :

14 אִיתִיּוּהִי הוּא דִין קִיפָא הוּא דְמֶלֶךְ
לִיהוּדִיא^l דְּפִקַּח דְּחָד נִבְרָא יְמוֹרֵת
חֲלָף עָמָא :

15 שְׁמַעוֹן דִּין כֹּאפָא וְחָד מִן תַּלְמִידָא
אַחֲרָנָא^t אֲתִין הוּוּ בְּתֵרָה דִּישׁוּעַ לְהוּ
דִין תַּלְמִידָא יָדַע הוּא לֵה רַב כְּהֵנָא
וְעַל עֵס יֵשׁוּעַ לְדִרְתָּא :

16 שְׁמַעוֹן דִּין^x קֹאם הוּא לְכַר לֹות
תִּרְעָא וְנִפְקַח הוּוּ תַלְמִידָא אַחֲרָנָא
דִידַע הוּא לֵה רַב כְּהֵנָא וְאָמַר לְנִטְרַת
תִּרְעָא^y וְאֵלֶּהָ לְשְׁמַעוֹן :

17 אֲמַרְתָּ דִין עֲלִימְתָא נִטְרַת תִּרְעָא
לְשְׁמַעוֹן לְמָא אֲפִי אֲנִתּוֹן מִן תַּלְמִידוּהִי
אֲנִתּוֹ דְּהֵנָא נִבְרָא אָמַר לֵה לֹא :

וְקִימִין

Et rursus interrogavit eos Ieschua,
Quem queritis? Illi autem dixerunt,
Ieschua Natzraia.

Dixit eis Ieschua, Dixi vobis quod
ego sum. Si me queritis, sinite hos ut
abeant.

Vt compleretur sermo qui dicit,
Quos dedisti mihi, non perdidi ex eis
ne unum quidem.

⁴ Super Schemeun autem Cipham
erat gladius: et eduxit eum, et per-
cussit servum principis Sacerdotum,
et abstulit ei aurem dexteram. nomen
autem servi [erat] Malech.

Et dixit Ieschua Ciphæ, Pone gladiū
tuū in vaginam eius. Poculum quod
dedit mihi Pater meus, non bibam?

Tum cohors et tribunus et mini-
stri Judæorū apprehenderūt Ieschua,
et vincierunt eum:

Ac adduxerunt eum ad Hannan
primum: propterea quod socer erat
Kaiaphæ, eius qui erat princeps Sa-
cerdotum anni illius.

Erat autem Kaiapha, is qui con-
siliū dederat Judæis quod expedi-
ret ut unus homo moreretur pro populo.

Schemeun autem Kipha et unus
ex discipulis aliis, veniebant post Ie-
schua. Hūc autem ipsum discipulum
nouerat princeps Sacerdotum: et in-
gressus est cum Ieschua in atrium.

Schemeun autem stabat foris ad
ostium. et egressus est ille discipulus a-
lius quem nouerat princeps Sacerdo-
tum, et dixit [puella] custodienti ostiū:
et introduxit ipsum Schemeun.

Dixit autem puella custodiēs ostiū,
Schemeun, Nonne etiam tu ex disci-
pulis es huius hominis? Dixit ei, Nō.

Et

⁴ Hebraismus.
hoc est, Schemēū
Kipha gladio ac-
cinctus erat. Galli
imitantur, Simon
Pierre avoit une es-
pee sur soy.

⁵ Id est, Sequebā-
tur Ieschua. He-
braismus.

וְתוֹכַ עוֹדִי

וְאֵן וְאֵם:

אֲזִכַּרְתָּ:

סְפִסְרָא^d
חֲרָב:
שְׂבִטָה^e
שִׁלְפָּה:
שִׁקְלָה הַסִּיר^f
אוֹתָהּ:

סְפִסְרִי^g
חֲרָבִי:
בְּחִלְתָּהּ^h
בְּנִרְנָה:
כִּסְאֵי הַכּוֹסִיםⁱ
אֲשִׁתִּיּוּהִי^k

אֲשִׁתָּהּ אוֹתוֹ:
אֲסִפִּיר^l
הַגִּדּוֹד:
כִּילִיאֲרֵכָא^m
שֶׁר הָאֵלֶּףⁿ
מִלְשׁוֹן יוֹן:
דְּחִשָׁא^o
חֲמִשְׁרֵתִים^p
אֲחִדּוּהִי^q
לְכַר אוֹתוֹ:
אִיתִיּוּהִי^r
הִבִּיאוּ אוֹתוֹ:
חֲמוֹתָהּ^s
חֲוֹתָנוּ:
מֶלֶךְ נִתָּן^t
עֲצָא:
פִּקַּח מוֹעִיל^u

אֲתִין כֹּאפִים:

דִּרְחַא חֲחֻצָא:

קֹאם עוֹמֵד:

אֵלֶּהָ הַבֵּינָא^y
אוֹתוֹ אֵן:
חֲכָנִים:
עֲלִימְתָא^z
בִּעְרָה:

Euangelium

Εἰσηκείσαν δὲ οἱ δούλοι καὶ οἱ ὑπο- 18
ρέται ἀνδρακιδὴ πεποιηκότες, ὅτι ψυχὸς
αὐτῶν καὶ ἐδερμαίνοντο· αὐτῶν δὲ μετ' αὐτῶν ὁ
Πέτρος ἐστὼς καὶ δερμαινόμυθος.

Ο οὖν ὁρχιερεὺς ἠρώτησε τὸν Ἰησοῦν 19
ὡς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὡς τῆς
διδασκαλίας αὐτοῦ.

Απεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εγὼ παρ- 20
ρησίᾳ ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ πάντοτε
ἐδίδαξα ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱε-
ρῶ, ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχον-
ται· ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν.

Τί με ἐπερωτᾷς; ἐπερώτησον τοὺς ἄ- 21
κηκότας, πῶς ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε, οὗτοι
οἶδασιν ἂν εἰπὼν ἐγώ.

Ταῦτα δὲ αὐτῷ εἰπόντος, εἰς τῶν υ- 22
πηρετῶν παρεστηκὼς, ἔδωκε ῥάπισμα
τῷ Ἰησοῦ, εἰπὼν, Οὕτως ἀποκρίνη τῷ
ὁρχιερεῖ;

Απεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ κακῶς 23
ἐλάλησα, μάρτύρησον ὡς τῶν κακῶν· εἰ
δὲ καλῶς, τί με δέρεις;

Απέστειλεν οὖν αὐτὸν ὁ Ἀννας δεδε- 24
μνὸν ὡς Καϊάφας τὸν ὁρχιερέα.

Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστὼς καὶ δερ- 25
μαινόμυθος· εἶπον οὖν αὐτῷ, Μὴ καὶ σὺ
ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ; Ἠρνήσατο ὁ
καὶνος, καὶ εἶπεν, Οὐκ εἰμί.

Λέγει εἰς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ὁρχιε- 26
ρέως, συγγενὴς ὢν οὗ ἀπέκοψε Πέτρος
τὸ ὠτίον, Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ
μετ' αὐτοῦ;

Γάλιν οὖν ἠρνήσατο ὁ Πέτρος, καὶ ὡς 27
δέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

Ἀγρουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊά- 28
φα εἰς τὸ πραιτώριον. ἦν δὲ ὥρα τρίτη,
καὶ αὐτοὶ ἐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώ-
ριον, ἵνα μὴ μισανθῶσιν, ἀλλ' ἵνα φάγω-
σι τὸ πάχος.

Ἐξῆλθεν

Stabant autem serui & ministri
qui prunas congesserant, quia fri-
gus erat, & calefaciebant se. erat
autem cum eis etiam Petrus stans
& calefaciens se.

Pontifex maximus ergo interro-
gavit Iesum de discipulis & de do-
ctrina ipsius.

Respondit ei Iesus, Ego palam
loquutus sum mundo: ego semper do-
cui in synagoga & in templo, quod
vndique Iudæi conueniunt: & in
occulto loquutus sum nihil.

Quid me interrogas? interroga
eos qui audierunt, quid sim ipsis loquu-
tus: ecce, hi sciunt quæ dixerim ego.

Hæc autem quum ipse dixisset,
vnus ex ministris qui adstabat, ba-
cillo cecidit Iesum, dicens, Itane
respondes Pontifici maximo?

Respondit ei Iesus, Si malè loquu-
tus sum, testare de malo: sin bene,
cur me cædis?

Miserat igitur eum Annas vinctum
ad Caiapham Pontificem maximum.

Stabat autem Simon Petrus, &
calefaciebat se: dixerunt igitur ei,
Nonne & tu ex discipulis eius es?
Negauit ille, & dixit, Non sum.

Dicit ei quidam ex seruis Ponti-
ficis maximi, cognatus eius cuius
absciderat Petrus auriculam, Non-
ne ego te vidi in horto cum eo?

Rursus ergo negauit Petrus. &
statim gallus vocem misit.

Ducunt ergo Iesum à Caiapha
in prætorium. erat autem mane, &
ipsi non introierunt in prætorium
ne polluerentur, sed vt ederent
Pascha.

Exiuit

*Christus paræ causæ
suam tuetur, non vt
moris se subducatur, sed
vt ipsum innocentē
damnari constet.*

*Lapsi semel homines
non modo nō possunt
se se suis viribus erige-
re, sed etiam in deterius
magis ac magis
precipites ruunt, do-
nec noua Dei virtute
surgantur.*

*Filius Dei sistitur ad
mortalis & quidem
profani hominis tri-
bunal, ibique multis
minus iniquitatis in
profano homine quā
in ipsis populi Dei
principibus inueni-
tur. Vna imago in
Dei aduersus pecca-
tum, summa eiusdem
misericordiæ seueris-
simi denique iudicij
in præfractos oblata
eius gratia contem-
ptores.*

Matth. 26. 57.
mar. 14. 59
luc. 22. 54

Matth. 26. 69
mar. 14. 59
luc. 22. 55

Matth. 27. 1
mar. 15. 1
luc. 23. 1
act. 10. 28
& 11. 13

וְקִימִין הוּוּ עֲבָדָא וְדַחְשָׁא וְסִימִין
הוּוּ נִוְרָא דִישְׁחָנוֹן מְטוֹל דְּקִרִישׁ הוּוּ
קֶאֶם הוּוּ אֲדִין אֶף שְׁמֵעוֹן עֲמָחוֹן וְשִׁחָן:
רַב כְּהֵנָּא דִין שְׂאֵלָה לִישׁוּעַ עַל

תְּלִמִידוֹהִי וְעַל יוֹלָפְנָה:

וְאִמְרִי לֵה יִשְׁוּעַ אֲנָא עֵין בְּגֵלָא מְלִילָת
עִם עֲמָא וְכָל־זֶכֶן אֶלְפֵת בְּכַנּוּשְׁתָּא
וּבְחִיכְלָא אִיכָא דְכָלְחוֹן יְהוּדִיָּא
מִתְבַּנְשִׁין וּמַדְם כְּטוּשִׁיא לֹא מְלִילָת:
מִנָּא מִשְׁאֵל אֲנִי לִישְׁאֵל לְהֵנוֹן
דְּשְׁמֵעוֹ מִנָּא מְלִילָת עֲמָחוֹן הָא הֵנוֹן
יִדְעִין כָּל מַדְם דְּאִמְרֵת:

וְכַד הָלִין אִמְרֵת מִן דְּחִשָׁא דְקֶאֶם
הוּוּ מְחִיָּה עַל פִּכָּה לִישׁוּעַ וְאִמְרֵת
לֵה הַכְּנֵג יֵהֵב אֲנִי פִתְנָמָא לְרַב
כְּהֵנָּא:

עֲנָא יִשְׁוּעַ וְאִמְרֵת לֵה אֲנִי בִישְׁאִית
מְלִילָת אִסְחָד עַל בִּישְׁתָּא וְאִנְדִין שְׁפִיר
לְמִנָּא מְחִיָּתָנִי:

חֲנָן דִין שְׁדֵר לִישׁוּעַ כַּד אִסִּיר לִוְת
קִיפָא רַב כְּהֵנָּא:

וְשְׁמֵעוֹן כְּאִפְּיָא קֶאֶם הוּוּ וְשִׁחָן
וְאִמְרִין לֵה לְמַא אֶף אֲנִי חַד מִן
תְּלִמִידוֹהִי אֲנִי וְהוּוּ כִפֵּר וְאִמְרֵת לֹא
הוּוּ:

אִמְרֵת לֵה חַד מִן עֲבָדָא דְרַב
כְּהֵנָּא אֲחִינָה דְהוּוּ דְפִסְקָא הוּוּ
שְׁמֵעוֹן אֲדִנָּה לֹא אֲנִי חֲזִיתֵךְ עֲמָה
בְּגִנְתָּא:

וְתוֹב כִּפֵּר שְׁמֵעוֹן וּבֵה בְשִׁעְתָּא
קֶרָא תְרַנְגֵּלָא:

אֲחִינָה דִין לִישׁוּעַ מִן לִוְת קִיפָא
לְפִרְטוֹרִין וְאִתְּוִהִי הוּוּ צִפְרָא וְהֵנוֹן
לֹא עָלוּ לְפִרְטוֹרִין דְּלֹא יִתְטוּשׁוּן
עַד אֲכִלִין פִּצְחָא:

18 Et stabant serui, ac ponebant ignē
ut calefacerent se, quia geluerat. Sta-
bat autem etiam Schemeun cum eis,
et calefaciebat se.

19 Princeps autē Sacerdotum inter-
rogauit Ieschua de discipulis suis, et
de doctrina sua.

20 Et dixit ei Ieschua, Ego aperte lo-
quutus sum cum populo, et omni tem-
pore docui in synagoga et in templo,
quò omnes Iudæi congregantur: et ni-
hil in occulto loquutus sum.

21 Quid interrogas tu me? interroga
eos qui audiuerūt quid loquutus sum
cū ipsis: ecce, hi sciunt quicquid dixi.

22 Et quum hæc dixisset, unus ex mi-
nistris qui astabat, percussit ipsum Ie-
schua super maxillam eius: et dixit ei,
Sic reddis tu responsum principi Sacer-
dotum?

23 Respondit Ieschua, Et dixit ei, Si ma-
lè loquutus sum, testare de malo: sin
autem bene, quare percutis me?

24 (Hannan autem miserat Ieschua
vinctum ad Kaiapha principem Sa-
cerdotum.)

25 Et Schemeun Kipha stabat, Et ca-
lefaciebat se: Et dixerunt ei, Nūquid
etiā tu ex discipulis ei es? Et ille ne-
gauit, ac dixit, Non sum.

26 Dixit ei unus ex seruis principis
Sacerdotum, cognatus eius cui ampu-
tauerat Schemeun auriculam, Non
ego vidi te cum eo in horto?

27 Et rursus negauit Schemeun, Et
eadem hora cantauit gallus.

28 Deduxerunt autem Ieschua à Kai-
apha ad prætorium: Et erat manè. et
ipsi non introierūt in prætorium, ne pol-
luerentur, donec comederet Petscha.

Ggg.i.

Euangelium

Εξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος πρὸς αὐ- 29
τοὺς, καὶ εἶπε, Τίνα κατηγορίαν φέρετε
κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου;

Απεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, Εἰ μὴ 30
ὡς ὁδοῦ κακοποιός, ἐκ ἀν' σοὶ ᾤρεδω-
καμεν αὐτόν.

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Λάβε- 31
τε αὐτόν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἰμῶν
κρίνατε αὐτόν. Εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Ιου-
δαῖοι, Ἡμῖν ἐκ ἐξέστιν ἀποκτείνειν ἄνθρωπον.

Matth. 20. 19

Ἰνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ, ὃν εἶ- 32
πε, σημαίνων πῶς θανάτῳ ἡμελλεν
ἀποθνήσκειν.

Matth. 27. 11
mar. 15. 2
luc. 23. 3.

Εἰσῆλθεν ἔν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν 33
ὁ Πιλάτος, καὶ ἐφώνησε τὸν Ἰησοῦν. Ὁ δὲ εἶπεν
αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;

Απεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ 34
λέγεις, ἢ ἄλλοι σοὶ εἶπον τοῦτο;

Απεκρίθη ὁ Πιλάτος, Μή τι ἐγὼ Ιου- 35
δαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἄρχι-
ερεῖς ᾤρεδωκαν σε ἐμοί, ἵνα ἐπιτίμωμαι;

Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Ἡ βασιλεία ἡ 36
ἐμὴ ἐκ ἐστὶν ἐκ τῶ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ
τοῦ κόσμου τούτου ὡς ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ,
οἱ ὑπηρέται ἀντὶ ἐμοῦ ἡγωνίζοντο ἵνα
μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις. νῦν δὲ
ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ κόσμῳ.

Εἶπεν ἔν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ ἐν βα- 37
σιλείᾳ εἶ σὺ; Απεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Σὺ λέγεις
ὅτι βασιλεὺς εἰμι ἐγὼ. ἐγὼ εἰς τοῦτο γε-
γνημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κό-
σμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ. πᾶς ὁ
ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας, ἀκούει μου τῆ φωνῆς.

Λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Τί ἐστὶν ἀλή- 38
θεια; Καὶ τοῦτο εἰπὼν, πάλιν ἐξῆλθε
πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ λέγει αὐτοῖς, Ε-
γὼ ἄδεμίαν ἀπίαν ἀφίσκω ἐν αὐτῷ.

Matth. 27. 11
marci 15. 5
luc. 23. 27

Εστὶ δὲ σιγήθη αὐτῶν ἵνα ἵνα ὑμῖν 39
ἀπολύσω ἐν τῷ πάσχα· βέβαλετε ἔν ὑμῖν
ἀπολύσω τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

Ἐκραύγασαν

Exiuit ergo Pilatus ad eos foras,
& dixit, Quam accusationem ad-
fertis aduersus hominem istum?

Responderunt & dixerunt ei, Ni-
si iste esset maleficus, non tradidi-
ssimus eum tibi.

Dicit ergo eis Pilatus, Accipite
eum vos, & secundum legem ve-
stram condemnate eum. Itaque Iu-
dæi dixerunt ei, Nobis nō licet oc-
cidere quenquam.

¶ Vt sermo Iesu impleretur, quem
dixerat, significans qua morte futu-
rum erat ut moreretur.

¶ Introiuit ergo rursus in præto-
rium Pilatus, & vocauit Iesum: di-
xitque ei, Tūne es rex Iudæorum?

Respondit ei Iesus, A teipso tu
hoc dicis, ἢ alii dixerūt tibi de me?

Respōdit Pilatus, Nū ego Iudæus
sum? gens tua & principes Sacer-
dotum tradiderunt te mihi: quid
fecisti?

Respondit Iesus, Regnum meū
non est ex hoc mūdo: si ex hoc mū-
do esset regnū meum, ministri mei
certarent ne traderer Iudæis: nunc
autem regnum meum nō est hinc.

Dixit ergo ei Pilatus, Nū igitur
rex es tu? Respōdit Iesus, Tu dicis
me regē esse. ego ad hoc nat' sum,
& ad hoc veni in mundum ut dem
testimonium veritati. Quisquis est
ex veritate, audit vocem meam.

Dicit ei Pilatus, Quid est veritas?
Et quum hoc dixisset, rursus ve-
nit ad Iudæos, & dicit eis, Ego nul-
lum inuenio crimen in eo.

¶ Est autem vobis consuetudo ut
vnum dimittam vobis in Pascha:
vultisne ergo dimittā vobis regem
Iudæorum? Clama-

Christus regnum suū
spirituale asserit, mū-
danum deiecit.

Christū oportuit qui-
dem innocentem pro-
nuntari, sed tamen,
quatenus nostram
personam sustinet, nō
modo ut sceleratum
sed etiam ut scelera-
torū sceleratissimum
damnari.

נפק דין פילטוס לבר לותהון ואמר
להון מנא מאכל קרצא אית לכון
על גברא הנא :

^a מאכל קרצא
רכילות או דבר
לדבר כנגדו :

ענו ואמרין לה אלו לא עכר בישתא
הוא אף לא לך משלמין הוין לה :

^b משלמין
מסגירים :

אמר להון פילטוס דוברוהי אנתון
ודונוהי איך גמוסכון אמרין לה

^c דוברוהי קחו :

יהודיא לא שליט לן למקטל לאנש:
דתשלם מלתא דאמר ישוע כד מודע
באינא מותא עתיד דימות :

^d גמוסכון
תורתכם :

על דין פילטוס לפרטורין וקרא לישוע
ואמר לה אנת הו מלכהון דיהודיא :

^e על גכנס
^f פרטורין
בית שר הצבא :

אמר לה ישוע מן נפשך אמרת הדא
או אחרנא אמרו לך עלי :

אמר לה פילטוס למא אנא יהודיא
אנא בני עמך ורבי כהנא אשלמוך
לי מנא עכדת :

^g אשלמוך
הסגירך :

אמר לה ישוע מלכותי דילילא הות
מן הנא עלמא אלו מן עלמא הות הנא
מלכותי מתכתשין הו משמשני דלא
אשתלם ליהודיא השא דין מלכותי
דילילא הות מנא :

^k מתכתשון
חולקים :

אמר לה פילטוס מדין מלכא אנת
אמר לה ישוע אנת אמרת דמלכא
אנא להדא אנא יליד אנא ולהדא
אתית לעלמא דאסהד על שררא
כלמן דאיתוהי מן שררא שמע קלי :

^l אשתלם
אסגר :

אמר לה פילטוס מנו שררא וכד
אמר הדא נפק לה תוב לות יהודיא
ואמר להון אנא אף לא חדא עלתא
משכח אנא בה :

^m מנא מנא :

אמר לה פילטוס מדין מלכא אנת
אמר לה ישוע אנת אמרת דמלכא
אנא להדא אנא יליד אנא ולהדא
אתית לעלמא דאסהד על שררא
כלמן דאיתוהי מן שררא שמע קלי :

ⁿ מדין אס כן :

אמר לה פילטוס מנו שררא וכד
אמר הדא נפק לה תוב לות יהודיא
ואמר להון אנא אף לא חדא עלתא
משכח אנא בה :

^p שררא
האמת :

אמר לה פילטוס מנו שררא וכד
אמר הדא נפק לה תוב לות יהודיא
ואמר להון אנא אף לא חדא עלתא
משכח אנא בה :

^q דאיתוהי
שהוא :

אמר לה פילטוס מנו שררא וכד
אמר הדא נפק לה תוב לות יהודיא
ואמר להון אנא אף לא חדא עלתא
משכח אנא בה :

^r שררא
האמת :

עידא דין אית לכון דחד אשרא
לכון בפפצחא צבין אנתון חביל
אשרא לכון להנא מלכא דיהודיא :

^t עידא מנהג
וחוק :

עידא דין אית לכון דחד אשרא
לכון בפפצחא צבין אנתון חביל
אשרא לכון להנא מלכא דיהודיא :

^u אשרא אתיר
פפצחא פסח :

וקעו

29. Egressus autem est Pilatus foras,
et dixit eis, Quæ accusatio est vobis cō
tra hominem hunc?

30. Responderunt, & dixerunt ei, Si nō
malefactor esset, neque tibi tradidisse-
mus eum.

31. Dixit eis Pilatus, Accipite eū vos,
& iudicate eum secundum legem ve-
stram. Dicunt ei Iudæi, Non licet no-
bis interficere quenquam.

32. Ut impleretur sermo quem dixit Ie-
schua, notum faciens qua morte futu-
rum erat ut moreretur.

33. Ingressus autem est Pilatus in præ-
torium, et vocavit Ieschua, ac dixit ei,
Tū[ne] es rex Iudæorum?

34. Dixit ei Ieschua, A teipso dixisti
hoc, an alii dixerunt tibi de me?

35. Dixit ei Pilatus, Nunquid ego Iu-
deus sum? Filij⁶ populi tui & summi
Sacerdotes tradiderunt te mihi: quid
fecisti?

⁶ Id est, Popula-
res Hebraei.

36. Dixit ei Ieschua, Regnum meum
non est de hoc mundo: si de mundo e-
sset hoc regnum meum, contendissent
ministri mei ut non traderer Iudæis.
Nūc autē regnū meum non est hinc.

37. Dixit ei Pilatus, Ergo rex es tu?
Dixit ei Ieschua, Tu dixisti quod rex
sum. ad hoc natus sum, & ad hoc ve-
ni in mundum ut testarer de veritate.
Omnis qui est ex veritate, audit vocē
meam.

38. Dixit ei Pilatus, Quid est veritas?
Et quum dixisset hoc, egressus est rur-
sus ad Iudæos, et dixit eis, Ego ne v-
nam quidem causam inuenio in eo.

39. Consuetudo autem est vobis ut unū
soluam vobis in Paschate: vultis igitur
soluam vobis hunc regem Iu-
dæorum?
Ggg. ij.

Euangelium

Act. 3. 14

Εκραύχασαν οὐδὲ πάλιν πάντες, λέ- 40
γοντες, Μὴ τῆσιν, ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν.
Ὡς δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

Κεφάλαιον ιθ'

Matth. 27. 26
marci 15. 18

Τότε οὐδὲ ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰη- 1
σοῦ, καὶ ἐμαρτύρωσε.

Καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφα- 2
νον ἐξ ἀκανθῶν, ἐπέθηκαν αὐτῷ τῇ κε-
φαλῇ, καὶ ἱμάτιον πορφυροῦν περιέ-
βαλον αὐτόν.

Καὶ ἔλεγον, Χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῆς 3
Ιουδαίας. καὶ ἐδίδον αὐτῷ ῥαπίσματα.

Ἐξῆλθεν οὐδὲ πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος, 4
καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἰδε, ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔ-
ξω, ἵνα γινώτε ὅτι ἐν αὐτῷ οὐδεμίαν ἀ-
πίαν διέσκω.

Ἐξῆλθεν ἔν ὃ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν 5
ἀκανθίνον στέφανον, καὶ τὸ πορφυρὸν ἱμά-
τιον. Καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἰδε ὁ δούλος.

Ὅτε ἔν εἶδον αὐτὸν οἱ ῥαββίμοι καὶ οἱ 6
ἐπιτρόποι, ἐκραύχασαν, λέγοντες, Σταύ-
ρωσον, σταύρωσον. Λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλά-
τος, Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ σταυρώσατε.
ἔγω γὰρ οὐχ διέσκω ἐν αὐτῷ ἀπίαν.

Ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Ἡ- 7
μεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον
ἡμῶν ὁ φείλει ἀποθανεῖν, ὅτι ἐαυτὸν υἱὸν
τοῦ Θεοῦ ἐποίησεν.

Ὅτε οὐκ ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τῆς φωνῆς 8
αὐτῶν, μᾶλλον ἐφοβήθη.

Καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν, 9
καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ, Πρότεν εἰ σὺ; Ὅ-
τε Ἰησοῦς ἀποκρίσιν ἐκ ἑδωκεν αὐτῷ.

Λέγει ἔν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Εμοὶ ἔλα- 10
λεῖς; ἐκ οἷδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω σταυρώ-
σαί σε, καὶ ἐξουσίαν ἔχω ἀπολύσαί σε;

Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ εἶχες ἐξου- 11
σίαν οὐδεμίαν κατ' ἐμὸν, εἰ μὴ ὡς οὗτος
δεδωμένον ἀνέθεν· διὰ τοῦτο ὁ ᾧ παρα-
δίδεις με σοὶ, μείζονα ἀμάρτιαν ἔχει.

Ex

Clamauerūt ergo rursum omnes,
dicentes, Non hunc, sed Barabbā.
Erat verò iste Barabbas latro.

Cap. XIX.

¶ Vno ergo acceptum Iesum Pi-
latus flagellauit.

Et milites contextam coronam
ἐ spinis imposuerunt capiti eius,
& pallio purpureo induerūt eum.

Et dicebant, Ave rex Iudæorum.
& bacillis eum cædebant.

Exiuit ergo rursum Pilatus foras,
& dixit eis, Ecce adduco vobis eū
foras, vt noueritis me nullum in eo
crimen inuenire.

Exiuit ergo Iesus foras, ferēs spi-
neā coronā, & purpureū palliū. Tū
dicit eis Pilatus, Ecce homo.

Quum ergo vidissent eum prin-
cipes Sacerdotum & ministri, cla-
marunt, dicentes, Crucifige, crucifi-
ge. Dicit eis Pilatus, Accipite eum
vos, & crucifigite. ego enim non
inuenio in eo crimen.

Responderūt ei Iudæi, Nos Legē
habemus, & secundum Legem no-
stram debet mori, quia Filium Dei
se finxit.

Quū ergo audiuiſſet Pilatus hūc
sermonem magis timuit.

Et rursus ingressus est prætoriū,
& dixit Iesu, Vnde es tu? Iesus autē
responsum ei non dedit.

Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non
loqueris? Nescis me potestatem ha-
bere crucifigendi te, & potestatem
habere te absoluendi?

Respondit Iesus, Non haberes po-
testatē aduersum me vllā, nisi tibi
datū esset supernè: propterea, q̄ tra-
didit me tibi, mai⁹ peccatū habet.

Prudentia carnis ex
duobus malis minora
eligit, Deus autem il-
li maledixit.

Christus rursum eodē
illo ore absoluitur
quo postea damna-
tus est.

Conscientia Pilati
pro Christo, pugnāt
sed mox succumbit,
quoniam singulari
Dei virtute non ful-
citur.

40 וְקָעוּ בְּלִחוֹן וְאָמְרוּ לֹא לְהַנּוֹא אֱלֹא
לְבַר-אַבָּא אִיתּוּהִי הוּא דִּין הַנֶּגֶז
בְּר-אַבָּא נִיסָא :

Et clamauerunt omnes, ac dixerunt,
Nō hūc, sed Bar- Abbam. Erat au-
tem hic Bar- Abba latro.

Cap. XIX.

1 Tunc Pilatus flagellauit ipsum
Ieschua.

2 Et milites intorserunt coronam ex
spinis, et imposuerunt ei in capite eius:
Et operuerunt eum vestibus purpureis.

3 Ac dicebant, Pax tibi rex Iudeorū.
et percutiebant eū super maxillas ei⁹.

4 Et egressus est Pilatus rursus foras,
et dixit eis, Ecce, educo eum ad vos
foras, ut sciatis quod non inuenio in
eo ne vnā quidem causam.

5 Et exiuit Ieschua foras, quum esset
super eum corona spinarum et vesti-
menta purpurea: et dixit eis Pilatus,
Ecce homo.

6 Quum autem vidissent eum sum-
mi Sacerdotes et ministri, clamaue-
runt, et dixerunt, Suspende eum, su-
spende eum. Dixit eis Pilatus, Accipi-
te vos, et crucifigite eum. ego enim
non inuenio in eo causam.

7 Dicunt ei Iudæi, Nobis Lex est, et
sicut est in Legge nostra, reus est mortis:
quia fecit seipsum Filium Dei.

8 Quum audiuisset autem Pilatus
hunc sermonem, magis timuit.

9 Et ingressus est rursus in pratorium,
et dixit Ieschua, Unde es tu? Ieschua
autem responsum non dedit ei.

10 Dixit ei Pilatus, Mecū non loque-
ris tu? Nescis tu quod potestatem ha-
beo ut soluam te, et potestatem habeo
ut crucifigam te?

11 Dixit ei Ieschua, Nō esset tibi in me
potestas vlla, nisi datum esset tibi è su-
pernis. Propter hoc, eius qui tradidit
me tibi, maius est peccatū quā tuū.

Ggg.ij.

r Ad verbum,
Post eū: quasi di-
cat, Nullū hāret
in anteacta vita
eius crimen, aut
culpa damnatio-
ne digna.

קפלאון ימ

הדין פילטוס בגדה לישוע :

ואסטרטיוטא גרלו כלולא מן

כובא וסמו לה ברישה ופסיוהי

נחתא דארגונא :

ואמרין הווי שלם לך מלכא דיהודיא

ומחין הווי לה על פכיהי :

ונפק פילטוס תוב לבר ואמר להון הא

מפק אנא לה לכוז לבר דתרעון דלא

משבח אנא בתרהא אפלא חדא עלתא :

ונפק ישוע לבר כד אית עלוהי

כלילא דכובא ונחתא דארגונא :

ואמר להון פילטוס הא גברא :

כד דין חזאיהי דביבהא ודחשא

קעו ואמרין צלוביהי צלוביהי אמר

להון פילטוס דברו אנתון וזוקפיהי

אנא גיר לא משבח אנא כה עלתא :

אמרין לה יהודיא לן נמוסא אית

לן ואיד דבנמוסן חייב הו מותא :

דעבר נפשה ברה דאלהא :

כד שמע דין פילטוס הדא מלתא

יתיראית דחל :

ועל תוב לפרטורין ואמר לישוע

אימכא אנת ישוע דין פתנמא לא

יהב לה :

אמר לה פילטוס עמי לא ממלל

אנת לא ידע אנת דשליט אנא :

דאשריד ושליט אנא דאזקפך :

אמר לה ישוע לית הוא לך עליו

שולטנא אפלא חד אלו לא יהיב הוא

לך מן לער מטול הנגא הו מן

דאשל מנילך רבא היחמיתה מן דילך :

גדרה יסרו
או אלקי אותו
אסטרטיוטא
אנשי מלחמה
מלשון יין
גדרו עבתו
כלילא עטרה
כובא קוצים
נחתא
דארגונא
בגדי ארגמן
פכיהי לחיו

ממק מוציא
מן נפק
עלתא
עלילה רל
סיבת מות

כלילא
עטרה
כובא
קוצים
נחתא בגדי
דארגונא
ארגמן
דחשא
המשרתים
צלוביהי
תלהו
דברו קחו
זוקפיהי
הו יעו אותו
עלתא עלילה
רל סיבת מות
נמוסא תורה
אית יש
נמוסן
תורתנו

יתיראית
עוד יותר

על נכנס
פרטורין
הבית ששר
הצבא שוכן
שם

דאשריד
אתיר אותך
אזקפך
אתלה אותך

אשלכני
הסגירני

Euangelium

Εκ τούτου ἐζητεί ὁ Πιλάτος δούλῳ-12
σαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐκραζόν, λέγον-
τες, Ἐάν τινος δούλῳσῃς, ἐκ εἰ φίλος ἔ-
καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ποιεῖν,
ἀντιπλέγῃ τῷ Καίσαρι.

Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τίνος 13
λόγον, ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν, ὃς ἐκάθι-
σεν ἐπὶ τῷ βήματι ἔς τὸν λεγόμενον
Λιθοστρότον, Ἑβραϊστὶ δὲ Γαββαθᾶ.

Ἦν δὲ ὥρα σιβητὸς πάχα, ὥρα δὲ 14
ὥσεί ἐκτῇ καὶ λέγῃ τοῖς Ἰουδαίοις, Ἰδε
ὁ βασιλεὺς ὑμῶν.

Οἱ ὃ ἐκράυγαζον, Ἄρον, ἄρον, σάου-15
ρον αὐτόν. Λέγῃ αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τὸν
βασιλεὺς ὑμῶν σάουρόσω; Ἀπεκρίθησαν
οἱ ἄρχιερεῖς, Οὐκ ἔχομεν βασιλεὺς εἰ
μὴ Καίσαρα.

Τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς 16
ἵνα σαυροθῇ. παρέλαβον ὃ τὸν Ἰησοῦν
καὶ ἀπήγαγον.

Καὶ βασάζων τὸ σαυρόν αὐτῷ ἐξήλ-17
θεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου τόπον, ὃς
λέγεται Ἑβραϊστὶ Γολγοθᾶ.

Ὅπου αὐτὸν ἐσαύροσαν, καὶ μετ' 18
αὐτῷ ἄλλοις δύο, ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν,
μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν.

Ἐγραψέ δὲ καὶ πύλιν ὁ Πιλάτος, καὶ 19
ἐθηκεν ἐπὶ τῷ σαυρῷ. ἡ ὃ γεγραμμέ-
νον, ΙΗΣΟΥΣ Ο ΝΑΖΩ-
ΡΑΙΟΣ Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ
ΤΩΝ ΙΟΥΔΑΙΩΝ.

Τούτου οὖν τὸν πύλιν πολλοὶ ἀνέ-20
γνωσαν τῷ Ἰουδαίων· ὅτι ἐστὶς ἡ τῆς
πόλεως ὁ τόπος ὅπου ἐσαυρόθη ὁ Ἰη-
σοῦς. καὶ ἡ ὃ γεγραμμένον Ἑβραϊστὶ, Ἑλ-
λινιστὶ, Ῥωμαϊστὶ.

Ἐλεγον ἔν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἄρχιερεῖς 21
τῷ Ἰουδαίων, Μὴ γράφῃ, Ὁ βασιλεὺς
τῷ Ἰουδαίων· ἀλλ' ὅτι κείνος εἶπε, Βα-
σιλεὺς εἰμι τῷ Ἰουδαίων.

Ἀπεκρίθη

Ex eo studebat Pilatus eum ab-
soluere: Iudæi verò clamabant, di-
centes, Si hunc absolueris, non es
amicus Cæsaris. quicunque se regē
facit, contradicit Cæsari.

Pilatus ergo quū audisset hūc ser-
monē, adduxit foras Iesum, sedit-
q; pro tribunali, in loco qui dici-
tur Lithostrotos, Hebraicè autem
Gabbatha.

Erat autem parasceue Paschæ, ho-
ra verò quasi sexta: tum dicit Iu-
dæis, Ecce rex vester.

Illi verò clamauerunt, Tolle, tol-
le, crucifige eum. Dicit eis Pilatus,
Regem vestrum crucifigā? Respon-
derunt principes Sacerdotum, Nō
habemus regem nisi Cæsarem.

¶ Tunc ergo tradidit eum ipsis vt
crucifigeretur. Acceperunt autem
Iesum & abduxerunt.

Et ipse portans crucem suam ve-
nit in eum locum qui dicitur Cal-
uariæ, Hebraicè autem Golgotha.

Vbi crucifixerūt eum, & cum eo
alios duos, hinc & hinc, medium
autem Iesum.

Scripsit autem etiam titulum Pi-
latus, & imposuit cruci. Erat verò
scriptum, I E S V S N A Z A-
R E N V S R E X I V D A E-
O R V M.

Hunc ergo titulum multi Iudæ-
orum legerunt: quia prope ciuita-
tem erat locus vbi crucifixus erat
Iesus. & erat scriptum Hebraicè, et
Græcè, et Latinè.

Dicebant ergo Pilato principes
Sacerdotum Iudæorum, Ne scribi-
to, Rex Iudæorum: sed illum dixi-
sse, Rex sum Iudæorum.

Respondit

Pilatus priusquam
Christum damnet,
seipsum eodem ore cō-
damnat.

Christus Satanam,
peccatum, & mortē
cruci affigit.

Christus in solio cru-
cis sedens, palū Rex
aeternus omnium po-
pulorum, eius ipsius
manu proscribitur en-
sus ore fuerat & surpa-
ti regni damnatus.

Matth. 27. 31
mar. 15. 25
luc. 23. 26

ומטול הדא צבא הוא פילטוס
דישריוהי יהודיא דין קעין הו' דאן
להנא שרא אנת לא הוית רחמה
דקסר כל מן גיר דנפשה מלכא עבד
סקובלא הו דקסר :

בד שמע דין פילטוס הדא מלתא
אפקה לישוע לבר ויתב על בים
בדוכתא דמתקריא רציפתא דכאפא
עבראית דין מתאמרא גפיפתא :
וערוכתא הות דפצחא ואית הו
אין שעא שת ואמר ליהודיא ה
מלכבון :

הנון דין קעין הו' שקוליהי שקוליהי
צלוכיהי צלוכיהי אמר להון פילטוס
למלכבון אזקוף אמרין לה רבי כהנא
לית לן מלכא אלא אן קסר :

הידין אשלמה להון דיוקפונייה
ודברוהי לישוע ואפקוהי :
בד שקיל זקיפה לדוכתא דמתקריא
קרקפתא עבראית דין מתאמרא
גגולתא :

אתר דזקפוהי ועמה תרין אחרנין
חד מכא וחד מכא ולישוע במצעתא:
וכתב אף לוחא פילטוס וסם
על זקיפה כתיב הו' דין הכנא
הנא ישוע בצריא מלכא
דיהודיא :

ולהנא דפא סגיאא מן יהודיא
קראוהי מטול דקריבא הות למדינתא
דוכתא דאזרקא בה ישוע וכתב
הו' עבראית ויונאית ורחומאית :
ואמרו רבי כהנא לפילטוס לא
תכתוב דמלכא הו' דיהודיא אלא
דהו אמר דמלכא אנא דיהודיא :

אמר

12 Et propter hoc volebat Pilatus sol
uere eum. Iudæi autem clamabant,
Si hunc soluas, non es amicus Cæsa-
ris: quisquis enim seipsum regem fa-
cit, contrarius est Cæsari.

13 Quñ autem audiisset Pilatus hñc
sermonem, eduxit Ieschua foras, &
sedit pro tribunali in loco qui voca-
tur pavementum lapidum: Hebrai-
cè autem dicitur Gaphiphattha.

14 Et parasceue erat Paschatis, ace-
rat quasi hora sexta: & dixit Iudæis,
Ecce rex vester.

15 Illi autem clamabant, Tolle eum,
tolle eum: suspende eum, suspende eum.
Dixit eis Pilatus, Regem vestrum
crucifigam? Dicunt ei summi Sacer-
dotes, Non est nobis rex nisi Cæsar.

16 Tum tradidit eum illis ut crucifi-
gerent eum. Et acceperunt Ieschua,
& eduxerunt eum,

17 Ferentem crucem suam in locum
qui vocatur Cranium, Hebrais au-
tem dicitur Gagultha.

18 In quo loco crucifixerunt eum, et
cũ eo duos alios, unum hinc et alium
hinc, & Ieschua in medio.

19 Et scripsit etiam tabellam Pilatus,
ac posuit super crucem eius, Scriptum
autem erat ita, H I C [est] I E-
S C H U A N A T Z R A I A
R E X J U D A E O R U M.

20 Et hunc titulũ Iudæi multi legerũt:
quia prope urbem erat locus in quo
crucifixus est Ieschua: et scriptus erat
Hebraicè, et Græcè, & Romanè.

21 Et dixerunt summi Sacerdotes Pi-
lato, Ne scribas quòd rex sit Iudæo-
rum, sed quòd ipse dixerit, Rex sum
Iudæorum.

Ggg.iiij. Dixit

2 Græci ex He-
bræo גאפפאטא,
quòd pavemento
elevatus esset lo-
cus: sed paraphra-
ses vocat גפיפתא
quòd septus esset
& clausus, Gallicè
Parquet.

3 Id est, Latine.

a ישריוהי
b דאן
c שרא
d הוית רחמה

e סקובלא
f אויב

f אפקה הוציא
g אוחו
h כים הכיסא
i מלשון יון
j רציפתא
k הצעת אבנים
l גפיפתא גדור
m וסגור
n ערוכתא
o דפצחא ערם
p פסח

i שקוליהי
j חסיריהו
m צלוכיהו
n תלהו
o אוקוף אוקף

o אשלמה
p הסגיר אוחו
q יוקפונייה
r יתלו אוחו
s דברו לקחו
t אפקוהי
u הוציאו אוחו
v שקיל נושא
w זקיפה עזו
x מוכן לתלותו
y עליו
z בגולתא
aa גלגולת וכן
bb קרקפתא
cc אתר במקום
dd זקפוהי
ee תלו אוחו

z זקיפה עזו

aa דפאלוח

bb אזרקא
cc נתלה

Euangelium

Matth. 27. 35
marci 15. 24
luc. 23. 33

Απεκρίθη ὁ Πιλάτος, Ὁ γέγραφα, 22
γέγραφα.

Οἱ οὖν στρατιῶται, ὅτε ἐξυῶσαν 23
Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ (καὶ ἐποίη-
σαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστῳ στρατιώτῃ
μέρος) καὶ τὸ χιτῶνα. ὧς δὲ ὁ χιτῶν
ἀρραφος, οὐκ ἔῃ ἀνωθεν ὑφαντός δι'
ὅλου.

Psalm. 19

Εἶπον οὖν πρὸς ἀλλήλους, Μὴ γέλω- 24
μεν αὐτὸν, ἀλλὰ λάχωμεν πρὸς αὐτὸν, ὅ-
τι ἡμεῖς ἵνα ἡ γραφή πληρωθῇ ἡ λέγου-
σα, Διμερίσαντο τὰ ἱμάτια μου ἐαυ-
τοῖς, καὶ ἐπὶ τῷ ἱματισμῷ μου ἔβα-
λον κλῆρον. Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα
ἐποίησαν.

Εἰσηκίσαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ 25
σοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μη-
τρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τῆς Κλωπᾶ καὶ Μα-
ρία ἡ Μαλθαλυνή.

Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα, καὶ τὸ μα- 26
θητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μη-
τρὶ αὐτοῦ, Γύναι, ἰδοὺ ὁ υἱός σου.

Εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ 27
σου. Καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν
αὐτὴν ὁ μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια.

Psalm 68. 22
matth. 27. 22

Μετὰ τὸ εἶδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα 28
ἤδη τετέλεστο, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφή,
λέγει, Διψῶ.

Σκεῦος οὖν ἔκειτο ὅξους μεσόν· οἱ 29
πλήσαντες ἀπόγονοι ὅξους, ἐκαστῷ πρὸς πε-
ρεδέντες, προσήνεκαν αὐτῷ τὸ σῆμα.

Ὅτε οὖν ἔλαβε τὸ ὄξος ὁ Ἰησοῦς εἶπε, 30
Τετέλεστο. καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν,
παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἵνα μὴ μείνῃ 31
σταυρῷ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἐπεὶ
ὥρα σκυθὴ ἦν, (ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα
ἐκείνη τοῦ σαββάτου) ἠρώτησαν τὸν Πι-
λάτον ἵνα κατεργῶσιν αὐτοῦ τὰ σκέλη,
καὶ ἀρθῶσιν.

Ηλθον

Respondit Pilatus, Quod scripsi,
scripsi.

Milites ergo, quū crucifixissent
Iesum, acceperunt eius vestimenta
(& fecerunt quatuor partes, vni-
cuique militi partem) & tunicam:
erat autem tunica infutillis, à sum-
mo contexta tota.

Christus vestitus inter
carnifices (excepta
infutillis tunica) dis-
tributione, significat
fore ut mox suis op-
ibus dispersis, ipsos e-
tiam hostes suos per
universum orbem lo-
cupletet: ita tamen
ut unus & integer
maneant Ecclesie the-
sauris.

Dixerunt ergo inter se, Ne finda-
mus eam, sed fortiamur de illa cu-
ius futura sit. Ut Scriptura imple-
retur, dicens, Partiti sunt vestimē-
ta mea sibi, & super vestem meam
iecerūt sortem. Milites igitur hæc
fecerunt.

Stabant autem iuxta crucem Ie-
su, mater eius & soror matris eius,
Maria Clopæ uxor, & Maria Ma-
gdalene.

Quum vidisset ergo Iesus matrē
ac discipulum adstantem quem di-
ligeat, dicit matri suæ, Mulier, ec-
ce filius tuus.

Deinde dicit discipulo, Ecce ma-
ter tua. Et ex illa hora recepit eam
discipulus domum suam.

Christus non in prio-
ris modo sed & in
posteriori Tabule
observatione perfe-
ctum est omnis iusti-
tie exemplar.

Christus accepto ace-
to spiritum exhalat,
verè amarissimum
& acerbissimum ire
paterni calicem no-
stro nomine penitus
exhaustum.

Postea quum sciret Iesus reliqua
omnia iam perfecta esse, ut perficere-
tur Scriptura, dixit, Sitio.

Vas igitur illic erat positum ace-
to plenum. Illi verò impleuerunt
spongiam aceto, & hyssopo circū-
positam admouerunt ori eius.

Quum ergo accepisset Iesus ace-
tum, dixit, Consummatum est: &
inclinato capite tradidit spiritum.

Christi corpus (ipso sic
volente) ad tempus mor-
tuum, sancitur, at
ne minimum quidē
os confringatur: nec
alia mystici ipsius cor-
poris est conditio.

Iudæi ergo, ut non manerent in
cruce corpora Sabbatho, quoniam
erat Parasceue, (erat enim magnus
dies illius Sabbathi) rogarunt Pila-
tum ut confringeretur eorum cru-
ra, ac tollerentur.

אמר פילטוס מִדֵּם דְּכַתְּבַתְּכֵתָּ: ^a מִדֵּם דְּכַתְּבַתְּכֵתָּ:
 אֶסְטְרִיּוֹטָא דִּין כְּדֹקְפוּהִי לִישׁוּעַ ^b אֶסְטְרִיּוֹטָא דִּין כְּדֹקְפוּהִי לִישׁוּעַ
 שְׁקִלּוֹ ^d נַחְתּוּהִי וְעַבְדּוֹ לְאַרְבַּע ^c מִנּוֹן ^e שְׁקִלּוֹ
 מִנְתָּא לְחַד מִן אֶסְטְרִיּוֹטָא כּוֹתִינָה ^d מִנְתָּא לְחַד מִן אֶסְטְרִיּוֹטָא כּוֹתִינָה
 דִּין אִיתִיהָ הֵיתָ ^f דְּלֹא חִיטָא מִן לְעַל ^e דִּין אִיתִיהָ הֵיתָ
 זְקִירְתָּא כְּלָה: ^g זְקִירְתָּא כְּלָה:
 וְאִמְרוּ חַד לְחַד לֹא נִסְדָּקִיָּה אֵלָא ^h וְאִמְרוּ חַד לְחַד לֹא נִסְדָּקִיָּה אֵלָא
 נַפְסָא עֲלֵיהָ מִפְּסָא דְּמִנּוֹ תַּחֲוָא וְשִׁלְמָא ⁱ נַפְסָא עֲלֵיהָ מִפְּסָא דְּמִנּוֹ תַּחֲוָא וְשִׁלְמָא
 כְּתִבָּא דְּאִמְרֵי דְּפִלְגּוֹ נַחְתִּי בִּינְתָּהוֹן ^k כְּתִבָּא דְּאִמְרֵי דְּפִלְגּוֹ נַחְתִּי בִּינְתָּהוֹן
 וְעַל לְבוּשֵׁי אֶרְמִיּוֹ ^m פֶּסָא הֵלִין עַבְדּוֹ ^l וְעַל לְבוּשֵׁי אֶרְמִיּוֹ
 אֶסְטְרִיּוֹטָא: ^m אֶסְטְרִיּוֹטָא:
 קִימֵן הֵי דִּין ⁿ לֹות זְקִיפָה דִּישׁוּעַ ⁿ קִימֵן הֵי דִּין
 אִמָּה ^p וְחַתָּה דְּאִמָּה וּמִרְיָם ^o אִמָּה
 דְּקִלּוּפָא וּמִרְיָם מִגְּדִלִיתָא: ^p דְּקִלּוּפָא וּמִרְיָם מִגְּדִלִיתָא:
 יִשׁוּעַ דִּין חֲוָה לְאִמָּה וּלְתַלְמִידָא הוּא ^q יִשׁוּעַ דִּין חֲוָה לְאִמָּה
 דְּרַחֲמָא הוּא ^r דְּקָאָם וְאִמְרֵי לְאִמָּה ^q דְּרַחֲמָא הוּא
 אֲנִתָּתָא הָא בְּרַכּוֹ: ^r אֲנִתָּתָא הָא בְּרַכּוֹ:
 וְאִמְרֵי לְתַלְמִידָא הוּא אִמְרֵי וּמִן הֵי ^s וְאִמְרֵי לְתַלְמִידָא
 שְׁעִתָּא דְּכִרָה תַּלְמִידָא הוּא לֹותָהּ: ^t שְׁעִתָּא דְּכִרָה
 בְּתֵר הֵלִין יִדְעֵי יִשׁוּעַ דְּכָל ^u מִדֵּם ^v בְּתֵר הֵלִין
 אֲשֶׁתִּלֵּם וּדְיִתְמַלָּא בְּתִבָּא אִמְרֵי ^w אֲשֶׁתִּלֵּם
 צִהָא אֲנָא: ^x צִהָא אֲנָא:
 וּמִאֲנָא סִים הוּא דְּמִלָּא ^y חֵלָא ^z וּמִאֲנָא
 הִנּוּן דִּין ^{bb} מִלִּי ^{cc} אֶסְפּוּנָא מִן ^{dd} חֵלָא ^{bb} הִנּוּן
 וּסְמוֹ עַל ^{ee} וּפָא וּקְרַבּוֹ לֹות פּוּמָה: ^{dd} וּסְמוֹ
 כְּדִין שְׁקִלּוֹ הוּא ^{ff} חֵלָא יִשׁוּעַ אִמְרֵי ^{ee} כְּדִין
 מִשְׁלָם ^{gg} וְאַרְכֵּן רִישָׁהּ ^{hh} וְאַשְׁלָם ^{gg} מִשְׁלָם
 רוּחָהּ: ^{hh} רוּחָהּ:
 יְהוּדִיָּא דִּין מִטּוֹל ^{kk} דְּעִרּוּבְתָא הֵיתָ ^{kk} יְהוּדִיָּא
 אִמְרִין לֹא ^{ll} יְכוֹתוֹן פִּגְרָא הֵלִין עַל ^{ll} אִמְרִין
 זְקִיפָא מִטּוֹל דְּשַׁבְּתָא נִגְהָא יוֹמָא הוּא ^{mm} זְקִיפָא
 גִּיר רַבָּא יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא ⁿⁿ הֵי וּבְעוֹ מִן ^{mm} גִּיר
 פִּילְטוֹס דִּיתְבְּרוֹן ^{mm} שְׁקִיחּוֹן דְּהִנּוֹן ^{mm} פִּילְטוֹס
 זְקִיפָא ⁿⁿ וְיַחְתּוֹן אֲנוֹן: ⁿⁿ זְקִיפָא

22 Dixit Pilatus, Id quod scripsi, scripsi.
 23 Milites autē, quū crucifixissent Ie-
 schua, tulerūt vestimēta ei⁹, et fecerūt
 in quatuor partes, partem unicuique
 ex militibus. tunica autem erat ab-
 que futura, à summo contexta tota.
 24 Et dixerūt unus ad aliū, Ne scin-
 damus eam, sed sortiamur sorte de ea,
 cuiusnā futura sit. Et impleta est Scri-
 ptura quæ dixit, Diuiserunt vestimē-
 ta mea inter sese, & super vestē meā
 iecerūt sortem. Hac fecerunt milites.
 25 Stabant autem iuxta crucem Ie-
 schua, mater eius et soror matris eius,
 & Mariam illa quæ erat Cleiupha,
 & Mariam Magdalaitha.
 26 Ieschua autem vidit matrem suā
 et discipulū illum quem diligebat, qui
 adstabat: et dixit matri suæ, Mulier,
 ecce filius tuus.
 27 Et dixit discipulo illi, Ecce mater
 tua. Et ex illa hora accepit eam disci-
 pulus ille apud se.
 28 Post hæc sciebat Ieschua quod o-
 mnia completa essent: & ut implere-
 tur Scriptura dixit, Sitio.
 29 Et vas positum erat quod plenum
 erat aceto. Illi autem impleuerūt spō-
 giam aceto, & posuerunt supra hyssopum
 & admonerunt ori eius.
 30 Quum verò accepisset illud acetū
 Ieschua, dixit, Ecce, consummatū est.
 et inclinavit caput, et reddidit spiri-
 tum, suum.
 31 Iudei autem, quia parasceue erat,
 dixerunt, Ne maneant corpora hæc
 in cruce: quia ⁴ Sabbathum illucesce-
 bat. Dies enim erat magnus dies Sab-
 bathi illius. Et petierunt à Pilato ut
 frangerentur crura illorum cruci affi-
 xorum, & deponerent eos.

Et

⁴ Vide quæ de hac loquutione in fine cap. 23 Matthæ annotauimus.

ואתו

Euangelium

Ἡλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τῆς μὲν 32
πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη, καὶ τῆς δευ-
τέρας συστρωθέντος αὐτοῦ.

Ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον,
αὐτὸν ἤδη τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐ-
τῆς τὰ σκέλη.

Ἀλλ' εἰς τῆς στρατιῶτης λόγχῃ αὐτοῦ 34
πλῆραν ἐνυξέ, καὶ διδύς ἐξῆλθεν
αἷμα καὶ ὕδωρ.

Καὶ ὁ ἐωρακὴς μαρτυροῦντι, καὶ 35
ἀληθινῇ αὐτοῦ ὅτι ἡ μαρτυρία καὶ κεί-
νος οἶδεν ὅτι ἀληθὴ λέγει, ἵνα ὑμεῖς πι-
στεύσητε.

Ἐχρῆτο δὲ ταῦτα ἵνα ἡ γραφή πλη- 36
ροθῇ, ὅτι οὕτως σφραγισθήσεται αὐτοῦ.

Καὶ πάλιν ἑτέρα γραφή λέγει, ὅ- 37
τι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐκέντησαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἠρώτησε τὸν Πιλά- 38
τον ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, (ὢν
μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ, κεκρυμμένος δὲ διὰ
τὸν φόβον τῆς Ἰουδαίας) ἵνα ἄρῃ τὸ
σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἐπέτρεψεν ὁ Πι-
λάτος. ἦλθεν οὖν καὶ ἤρε τὸ σῶμα τοῦ
Ἰησοῦ.

Ἡλθε δὲ καὶ Νικόδημος (ὁ ἐλθὼν 39
πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτὸς ποτὶ αὐτόν) φέ-
ρων μίγμα σμύρνης καὶ ἀλῆς ὡσεὶ λί-
τρας ἑκατόν.

Ἐλάβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ 40
ἐθήσαν αὐτὸ ὀδονίοις μετὰ ἀρωμάτων,
καθὼς ἔθος ἐστὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐν τα-
φιάζειν.

Ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐταφείνη, 41
κήπος, καὶ ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν
ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἐτέθη.

Ἐκεῖ οὖν διὰ πλὴν τῶν Ἀσκαδελῶν τῆς 42
Ἰουδαίας, ὅτι ἐπὶ τῷ μνημεῖον, ἔθνη-
σαν τὸν Ἰησοῦν,

Venerūt ergo milites, & prioris
quidē *latronis* confregerunt crura,
& alteri⁹ q. crucifixus fuerat cū eo:

Ad Iesum autem quum venissent,
vt viderunt eum iam mortuum, nō
confregerunt eius crura:

Sed quidam ex militibus lancea
latus eius fodit. & statim exiuit san-
guis & aqua.

Et qui vidit, testatur, & verū est
testimonium eius: ille *inquam* scit
se vera dicere, vt & vos credatis.

Facta sunt enim hæc vt Scriptu-
ra impleretur, ¶ Non confringetur
vllum os ipsius.

Et rursus alia Scriptura dicit, ¶ Vi-
debunt quem transfixerunt.

¶ Post hæc autem rogauit Pilatū
Ioseph Arimathæensis (qui erat di-
scipulus Iesu, sed occultus propter
metum Iudæorum) vt tolleret cor-
pus Iesu: quod permisit Pilatus. Ve-
nit ergo & sustulit corpus Iesu.

¶ Venit autem & Nicodemus (is
q. venerat ad Iesum nocte primū)
ferens misturæ myrrhæ & aloes li-
bras quasi centum.

Acceperunt ergo corpus Iesu, &
obuinxerunt illud linteis cum aro-
matibus, sicut mos est Iudæis sepe-
lire.

In eo autem loco vbi fuerat cru-
cifixus, erat hortus, & in horto mo-
numentum nouum, in quo nondū
quisquam positus fuerat:

Ibi ergo, propter Parasceuen Iu-
dæorum, quòd monumētum illud
propè esset, posuerunt Iesum.

*Christum et uice mor-
tuum, duplici simbolo
testificatur se vnum
esse veram exptatio-
nem, & verum credē-
tium lauarium.*

*Sepelitur Christus pa-
lam, & loco celesti
confesso & permittit
se Pilato, itaque ab ho-
minibus sic Christo
fauentibus, & tamen
ante eum diem aper-
te non essent eum se-
quuti: & neque de i-
psius morte neque de
resurrectione merito
ambigi possit ex se-
pulture.*

Exo. 12. 46
num. 9. 12

Zach. 12. 2

Matth. 27. 57
marci 15. 42
luc. 23. 50

Supra 3. 2

32 ואתו אסטרטיוטא^a ותברו^b שקוהי^a
תכרו שברו^a : שקוהי שוקיו^b

דקדמא ודהו אחרנא דאודקף עמה :

33 וכד אתו לות ישוע חזו דמית להמן

שקוהי שוקיו :

כדו ולא תברו שקוהי :

אסטרטיוטא^d

אנשי החיל :

מחיה חכה :

אותו :

רפנה צלעו :

לזכיתא חניה :

אלא חר מן אסטרטיוטא^d מיחיה

34 בדפנה^e בלזכיתא ומחדא נפק דמא

ומיא :

ה שרידא

נאמנה :

י שררא אמת :

ההימנון

תאמינו :

35 ומן דחזא אסחד^h ושרירא^h הי

סהדותה והו ידע דשררא אמר דאף

אנתון^k תהימנון :

הלין גיר הו דיתמלא כתבא דאמר

גרמא עצם :

יתברר ישר :

יחורון יביטו :

36 דגרמא^l לא^m יתברר בה ותוב

כתבא אחרנא דאמרⁿ דיחורון במן

דדקרו :

37 בתר הלין יוסף הו דמן רמתא

בעא מן פילטוס מטול דתלמידא

מטשא נעלם :

הוא דישוע ומטשא הוא מן דחלתא

דישקול^p

שיקח :

דיהודיא^p דישקול פגרה דישוע

38 ואפס פילטוס ואתא ושקל פגרה

דישוע :

ואתא אף ניקדימוס הו דאתא הוא

איתי הכיאו או

נשא :

38 מן קדים לות ישוע כלליא ואיתי עמה

חונטתא דמורא ודעלוי איך מאא

לישרין :

ושקלוהי לפגרה דישוע וכרכוהי

ממני כשמים

ונקרא כלעו :

אלווס :

כרכוהי גללו

אותו :

כתנא בגדי

פשתן :

עידא כנהג :

39 וכתנא^x ובכסמא איכנא דאיר

עידא^y ליהודיא דיקברון :

אית הות דין כהי דוכתא דאודקף

39 כה ישוע^z גנתא וכה כגנתא בירת

קבורא^{aa} חדתא דאנש עד כיל לא

אתתסם^{bb} הוא בה :

וסמוהי תמן לישוע מטול דשבתא

39 עאלא^{cc} הות ומטול דקריב הוא

קבורא :

Et venerunt milites, et fregerunt crura prioris, et illius alterius qui crucifixus erat cum eo.

Quumque venissent ad Ieschua, viderunt quod iam mortuus esset: et non fregerunt crura eius.

Sed unus ex militibus percussit eum in latere eius lancea: et confestim exiit sanguis et aqua.

Et is qui vidit, testatus est: et verum est testimonium eius: et ipse novit quod verum dixit, ut etiam vos credatis.

Hac enim facta sunt ut impleretur Scriptura quae dicit, Os non frangetur in eo. Et rursus Scriptura alia quae dicit, Intuebuntur in eum quem confoderunt.

Post hac Ioseph ille qui erat ex Ramatha, petijt a Pilato (quia discipulus erat Ieschua, et occultus erat praemetu Iudaorum) ut tolleret corpus Ieschua. et permisit Pilatus: et venit ac sustulit corpus Ieschua.

Et venit etiam Nicadimus ille qui venerat prius ad Ieschua nocte, et attulit secum condimenti myrrha et aloes quasi centum libras.

Et sustulerunt corpus Ieschua, et involuerunt illud linteis et aromatibus, sicut est mos Iudeis ut sepeliant.

Erat autem in eo loco in quo crucifixus fuerat Ieschua, hortus, et in ipso hortu locus sepulturae novus, in quo nondum quisquam positus fuerat.

Et posuerunt ibi Ieschua, eo quod Sabbathum intraret, et eo quod propinquum esset sepulchrum.

Cap.

קפלאון

Euangelium

Cap. X X.

Marci 16.1.
Luc. 24.1

Κεφάλαιον κς
ΤΗ δὲ μιᾷ τῇ σαββάτῳ Μα-¹
ρία ἡ Μαγδαλινη ἔρχεται πρὸς
σκοπίας ἐπὶ οὐσῃς, εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ
βλέπει Θ λίθον ἡρμῆνον ἐκ τοῦ μνη-
μείου.

Τρέχουσα καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμων²
να Πέτρον, καὶ πρὸς Θ ἄλλον μαθη-
τὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς· καὶ λέγει αὐτοῖς,
Ἦσαν Θ Κύριον ἐκ τῶ μνημείου, καὶ
ἐκ οὐδαμῶς ποδὲς ἔθηκαν αὐτόν.

Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλ-³
λος μαθητής, καὶ ἦρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον.

Ἐρχον δὲ οἱ δύο ὁμοθυμαδόν· καὶ ὁ ἄλ-⁴
λος μαθητής πρὸς δρόμον τὸν
Πέτρον, καὶ ἦλθε πρὸς εἰς τὸ μνη-
μεῖον.

Καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα⁵
τὰ ὀθόνια· οὐ μὲντοι εἰσῆλθεν.

Ἐρχεται οὖν Σίμων Πέτρος ἀκολου-⁶
θῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον,
καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα.

Καὶ τὸ σινδώνιον ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κε-⁷
φαλῆς αὐτοῦ, οὐ μὲν τῇ ὀθονίῳ κείμε-
νον, ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἑ-
να τόπον.

Τότε οὖν εἰσῆλθε καὶ ὁ ἄλλος μαθη-⁸
τής ὁ ἐλθὼν πρὸς εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ
εἶδε, καὶ ἐπίστευσεν.

Οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν πῶς γραφὴν⁹
ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

Ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς ἑαυτοὺς οἱ¹⁰
μαθηταί.

Μαρία δὲ εἰσῆκει πρὸς τὸ μνημεῖον¹¹
κλαίουσα ἔξω. ὡς οὖν ἔκλαυε, παρέκ-
ψεν εἰς τὸ μνημεῖον.

Καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς,¹²
καθεζομένους, ἓνα πρὸς τὴν κεφαλὴν, καὶ
ἓνα πρὸς τοὺς πόσιν, ὅπου ἐκειτο τὸ σῶ-
μα τοῦ Ἰησοῦ.

¶Rimo verò die hebdomadis
Maria Magdalene venit manè,
quum adhuc tenebræ essent, ad mo-
numentum: videtque lapidē sub-
latum à monumento.

Maria Magdalene,
Petrus & Iohannes,
primi resurrectionis
Domini testes: Quia
quidem si suspecta
fides esse merito non
possint, quum hoc i-
psis illis persuaderi
vix poterit, nedum
ut ex cōpositio id sint
commentis.

Currit ergo & venit ad Simonē
Petrū, & ad alterū illum discipulū
quem amabat Iesus. & dicit eis, Sus-
tulerunt Dominum ἐ monumēto,
& nescimus vbi posuerint eum.

Exiuit ergo Petrus, & alter ille di-
scipul⁹, & venerūt ad monumētū.

Currebant autem duo simul: sed
alter ille discipulus præcurrit citi⁹
Petro, venitque prior ad monumē-
tum.

Et incuruatus vidit posita lintea:
non tamen introiuit.

Venit ergo Simon Petrus sequēs
eum, & introiuit in monumētū,
& conspexit lintea ibi posita:

Et sudarium quod fuerat super
caput eius, non cum linteis positū,
sed seorsum inuolutum in vnum
locum.

Tūc ergo introiuit etiā alter ille
discipulus, qui venerat prior ad mo-
numentum, viditque, & credidit.

Nondum enim nouerāt Scriptu-
ram, videlicet oportere eum à mor-
tuis resurgere.

Redierūt ergo discipuli ad suos.

¶Maria autem flens stabat ad mo-
numentum foris. Dum ergo fleret,
incuruauit se in monumentum.

Et cōspexit duos Angelos alba-
tos, sedētes, vnū ad caput, & alterū
ad pedes, illic vbi iacuerat corpus
Iesu.

Angeli quoque (&
quidem hinc) facti re-
surrectionis Domini
testes.

Καὶ

Qui

Matth. 28.1
mar. 16.5

קפלאון ב

Cap. XX.

בְּחֹד בְּשַׁבָּת דִּין אֶתְת מְרִים

^a צפרא בוקר:
^b עד חשוך:
^c בעור חושך:
^c כאפא אכ:

מִגְדִּלִּיתָא ^a בְּצַפְרָא ^b עַד חֲשׁוֹךְ

לְבֵית קְבוּרָא וְחֹזֶת לְכַאפָּא דְשִׁקִּיל

מִן קְבָרָא :

וְרַחֲטָת וְאֶתְת לֹות שְׁמַעוֹן כַּאפָּא

וְלֹות הוּ תַלְמִידָא אַחֲרָנָא דִרְחָם

^d שקלוהי:
^d נשאוהו:

הוּא יֵשׁוּעַ וְאִמְרָא לְהוֹן ^d שְׁקִלוּהִי

לְמַרְן מִן הוּ בֵית קְבוּרָא וְלֹא יִדְעָא

אַנָּא אֵיכָא סְמוּחִי :

^c איכא איפא:

וְנִפֵּק שְׁמַעוֹן וְהוּ תַלְמִידָא אַחֲרָנָא

וְאֶתִין הוּ לְבֵית קְבוּרָא :

^f אכחדא:
^f יחרו:

וְרַחֲטִין הוּ תַרְיָהוֹן אַכְחֲדָא הוּ דִין

תַלְמִידָא רַחֲטָ קִדְמָה לְשְׁמַעוֹן וְאֶתְא

קִדְמִיא לְבֵית קְבוּרָא :

^g אריק הכיש:
^h כתנא בגדי:
ⁱ פשתן:
ⁱ מעלדין לא:
^k עלובואלא כא:
^k עלבא:

וְאִרִיק חֲזָא ^h כְּתִנָּא כִּד סִימִין מְעַל

דִּין לֹא עַל :

אַתָּה דִין שְׁמַעוֹן בְּתֵרָה ^k וְעַל

לְבֵית קְבוּרָא וְחֲזָא ⁱ כְּתִנָּא כִּד

סִימִין :

^m סודרא:
^m מסוה:

וְסוּדְרָא הוּ דִרְחִיזִיק הוּא בְּרִישָׁה

לֹא עִם כְּתִנָּא אֲלֵא כִּד ^o בְּרִיךְ וְסִים

לְסִטְר בְּחֲדָא דּוּכָא :

ⁿ חזיק אסור:
^o כריך לוש:

הִידִין עַל אָף הוּ תַלְמִידָא דְאֶתְא

קִדְמִיא לְבֵית קְבוּרָא וְחֲזָא וְהִימֵן :

לֹא גִיר עַד כִּיל יִדְעִין הוּ מִן כְּתִבָּא

דְּעֵתִיד הוּא לְמַקָּם מִן מִיתָא :

וְאִזְלוּ הֵנוֹן תַלְמִידָא תוֹב

לְדוּכְתָּהוֹן :

^u קימא:
^u עומדה:

מְרִים דִּין ^u קִימָא הוּת לֹות קְבָרָא

וּבְכִיָּא וּכְד בְּכִיָּא אֲדִיקָת בְּקְבָרָא :

^x אדיקת:
^x חכיתה:

וְחֹזֶת תַרְיָן מִלֵּאכָא בְּחֹרָא דִיתְכִין

חַד מִן אֲסֻדּוּהִי וְחַד מִן רְגִלוּהִי אֵיכָא

דְּסִים הוּא פְּגֵרָה דִישׁוּעַ :

^y בחורא:
^y בכגדים לבנים:

וְאִמְרִין

^z מן אסדוהי:
^z מראשותיו:

1 *P*rima verò [die] 'in septimana venit Mariā Magdalait hama ne, dū adhuc tenebræ essent, ad locum sepulchri: et vidit lapidē, quod subla tus esset à sepulchro.

1 Ad verbum, In sabbatho. Vide annotata in prin cipium capitis .8 Matth.

2 *E*t cucurrit, & venit ad Schemeun Kipham & ad illum discipulum a lium quem diligebat Ieschua, et di xit eis, Sustulerunt Dominum nostrū ex illo loco sepulchri, & nescio ubi po suerint eum.

3 *E*t exiuit Schemeun et ille discipu lus ali⁹, et veniebāt ad locū sepulchri.

4 *A*ccurrebant ambo simul: ille verò discipulus cucurrit ante Schemeū, & venit prior ad locum sepulchri.

5 *E*t prospiciens vidit lintea posita: in grediendo autem non est ingressus.

2 Ana δὴ πῶς He braea. hoc est, Mi nimè ingress⁹ est.

6 *V*enit autem Schemeun post eum, et ingressus est in locum sepulchri, ac vidit lintea posita,

7 *E*t sudarium quod alligatum fue rat capiti eius, nō cum linteis, sed inuo lutum, & positū seorsim in unū locum.

8 *T*unc ingressus est etiam ille discipu lus qui venerat prior ad locum sepul chri: et vidit, ac credidit.

9 *N*on enim adhuc nouerant ex Scri pturis, quod futurum erat ut surge ret à mortuis.

10 *E*t abierunt illi discipuli rursum ad locum suum.

11 *M*ariam autem stabat ad sepul chrum, ac flebat: et quū fleret, prospe xit in sepulchrum.

12 *E*t vidit duos angelos in albis [vesti bus,] qui sedebant, unum ³ à cervicali bus eius, et unum à pedibus eius, ubi positum fuerat corpus Ieschua.

3 Id est, Ab eo lo co ubi poni solent ceruicalia: id est, A capite. Hebraicè di ceretur מראשותיו: sicut legitur Gen. 28.18. & 1. Sam. 26.6 quam vocē Chal dæus utrobique reddit eodem no mine quo hic uti tur Syrus inter pres.

Hbh.i.

Euangelium

Καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, Γύναι, τί κλαίεις; Λέγεις αὐτοῖς, Ὅτι ἔ-
ραν τὸν κύριόν μου, καὶ ἐκ οἶδα παῦ-
σαι αὐτόν.

Καὶ ταῦτα εἰπούσα, ἔστράφη εἰς τὰ 14
ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦ ἐστῶτα· καὶ
οὐκ ᾔδει ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστίν.

Λέγεις αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Γύναι, τί κλαί- 15
εις; Πῶς ζητεῖς; Εκείνη, δοκούσα ὅτι ὁ
κηπουρός ἐστίν, λέγει αὐτῇ, Κύριε, εἰ σὺ
ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι ποῦ αὐτόν
ἐθηκες· καὶ γὰρ αὐτόν θρώ.

Λέγεις αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Μαρία. Στρα- 16
φείσθαι ἐκεῖνη λέγει αὐτῇ, Ραββουνί. (ὃ
λέγεται διδάσκαλε)

Λέγεις αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Μήτηρ μου ἀπὸ 17
οὐκ ἔτι ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα
μου. πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφοί
μου, καὶ εἰπέ αὐτοῖς, Αναβάνω πρὸς
τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ
Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν.

Ἐρχεται Μαρία ἡ Μαγδαλην- 18
ὴ ἀπαγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς ὅτι ἐ-
ώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν
αὐτῇ.

Οὐσὴς οὖν ὁ ψῆας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ 19
τῇ μιᾷ τῇ σαββάτῳ, καὶ τῇ θυρῶν κε-
κλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ σι-
νημένοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων,
ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς· ἐστὶν εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει
αὐτοῖς, Εἰρήνῃ ὑμῖν.

Καὶ ποῦτο εἰπὼν, ἔδειξεν αὐτοῖς 20
ταὶ χεῖρας καὶ τὴν πλευράν αὐτοῦ. ἐ-
χάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν
Κύριον.

Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν, Εἰ- 21
ρήνῃ ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πα-
τήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς.

Καὶ ποῦτο εἰπὼν, ἐνεφύσησέ· καὶ λέγει 22
αὐτοῖς, Λάβετε πνεῦμα ἅγιον.

Qui etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit eis, Sustulerunt do-
minum meum, nec scio ubi posue-
rint eum.

Et quum hæc dixisset, conuersa
est retrorsum, conspexitque Iesum
stantem: nec sciebat Iesum esse.

Dicit ei Iesus, Mulier, quid fles?
quem quæris? Illa, putans hortula-
num esse, dicit ei, Domine, si tu as-
portasti eum, dicito mihi ubi posue-
ris eum: & ego eum tollam.

Dicit ei Iesus, Maria. Conuersa
illa dicit ei, Rabboni. (quod dicitur
Magister)

Dicit ei Iesus, Ne me tågito: nō-
dum enim ascendi ad Patrem meum.
sed proficiscere ad fratres meos, &
dic eis, Ascendo ad Patrem meum
& Patrem vestrum, & Deum meum
& Deum vestrum.

Venit Maria Magdalene annun-
tians discipulis se vidisse Dominum,
eaque sibi dixisse.

¶ Quum ergo vespera esset die il-
lo primo hebdomadis, & fores es-
sent clausæ illic ubi erant discipuli
coacti propter metum Iudæorum,
venit Iesus: stetitque in medio, &
dixit eis, Pax vobis.

Et quum hæc dixisset, ostendit
eis manus ac latus suum. Gauisi sunt
ergo discipuli viso Domino.

Dicit ergo eis iterum, Pax vobis:
¶ sicut misit me Pater, ita & ego mit-
to vos.

Et hæc quum dixisset, afflauit: &
dixit eis, Accipite Spiritum sanctum.
Siquorum

Iesus ipse præsens se
testatur verè resurre-
xisse.

Christus qui resurre-
xit, non quærendus
in hoc mundo secun-
dum carnem, sed in
celis per fidem, quo
ipse nobis præiuit.

Christus ianuam clau-
sis repente & diuina
sepe discipulis sistens,
plenam eis fidem fa-
cit tum resurrectionis
sue, tum ipsorum
apostolatus, afflato
illis sancto Spiritu,
Euangelici ministerij
directore.

Mat. 16. 14
Luc. 24. 36
2. cor. 15. 5

Matt. 28. 18

Αν πνων

13 ואמרין לה אנהתאמנא בכיא אנתי
אמרא להון דשקלוהי למרי ולא
ידעא אנא איכא סמוהי :

Et dicunt ei, Mulier, quid fles tu? Dixit eis, Quia sustulerunt Dominum meum, & nescio ubi posuerint eum.

^a דשקלוהי
שנשאו אותו :

^b לכסתר
לאחוריה :
^c קאס עומד :

14 הדא אמרת ואתפנית לבסתר
וחזות לישוע דקאס ולא ידעא הות
דישוע הו :

Hoc dixit : & vertit se retrorsum, ac vidit Ieschua stantem. & nesciebat quod Ieschua esset.

15 אמר לה ישוע אנהתאמנא בכיא
אנתי ולמן בעיא אנתי הידין סברת
דגננא הו ואמרא לה מרי אן אנה
שקלתיחי אמר לי איכא סמתיחי
אזל אשקליוהי :

Dixit ei Ieschua, Mulier, quid fles tu? et quem quæris tu? Illa autem putavit quod hortulanus esset : & dixit ei, Domine mi, si tu sustulisti eum, dic mihi ubi posueris eum : abiens tollam eum.

^d סברת
חשבה :
^e גננא עובר
הגנות :
^f שקלתיחי
נשאת אותו :
^g סמתיחי
שמת אותו :
^h אשקליוהי
אשא אותו או
אקח אותו :
ⁱ רבולי רבומי :

16 אמר לה ישוע מרים ואתפנית
ואמרא לה עבראית רבולי דמתאמר
מלפנא :

Dixit ei Ieschua, Mariam. Et cōversa est, et dixit ei Hebraice, ⁴ Rabbuli, quod dicitur Præceptor.

⁴ In hac voce, vel litera ^l lamed, p. sita est pro ³ nū: ut dicendum sit Rabboni: vel est compositio nominis cum pronomine Rabbuli, pro Rabbon l: nec est propriè Hebraicū vocabulū sed Chaldaicum ac Syriacum. Hebraū autem dicitur quod tunc temporis Syriaca lingua Hebrais esset vulgaris: nam suæ linguæ vsum iam in ipsa captiuitate amiserant, ac viciorū idiotma vicinarūque regionum, (quod vel Chaldaū erat vel Syrum) didicerāt. Quod non tantū hic obseruari debet, sed in plerisque aliis locis Novi testamenti, vbi quæ propriè sunt Chaldaea vel Syra, dicuntur Hebraica.

17 אמר לה ישוע לא תתקרביני לי לא
גירעד כיל סלקת לות אבי זלי דין
לות אחי ואמרי להון סלק אנא לות
אבי ואבוכון ואלהי ואלהכון :

Dixit ei Ieschua, Ne tangas me: nōdum enim ascēdi ad Patrē meū. Abi autem ad fratres meos, et dic eis, Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum: & Deum meū, et Deū vestrum.

^l עד כיל עדין :
^m סלקת
עליתי :
ⁿ זלי לבי :

18 הידין אתת מרים מגדלית
וסברת לתלמידא דחזות למרן והלין
אמר לה :

Tūc venit Mariā Magdalaita, et nuntiauit discipulis quod vidisset Dominum nostrum, et quod hæc dixisset sibi.

^o סברת כשוח :

19 כד הוא דין רמשא דיומא הו דחד
בשבא ותרעא אחידין הו דאיכא
דאיתיהון הו תלמידא מטול דחלתא
דיחודיא אתא ישוע קס בינתהון
ואמר להון שלמא עמכון :

Quum autem esset vesp̄era diei illius primi in septimana, & portæ clausæ essent loci ubi erāt discipuli propter metum Iudaorum: veniēs Ieschua stetit inter eos, et dixit eis, Pax vobiscū.

^p ותרעא
אחידין
וחדלות
סגורות :

^q קס עמד :

20 הדא אמר וחוי אנון אידוהי וסטר
וחדיו תלמידא דחזו למרן :

Hæc dixit, et ostendit eis manus suas, et latus suum. Et gausi sunt discipuli quod vidissent Dominū nostrū.

^r חוי הראה :
^s אידוהי ידיו :
^t סטר צלעו :
^u חדיו שמחו :

21 אמר להון דין ישוע שלמא עמכון
איכנא דשדרני אבי אף אנא משדר
אנא לכון :

Dixit autem eis Ieschua, Pax vobiscum. Sicut misit me Pater meus, etiam ego mitto vos.

22 וכד אמר הלין נפח כהון ואמר
להון קבלו רוחא דקודשא :

Et quum dixisset hæc, flauit in eos, & dixit eis, Accipite Spiritum sanctū. Hhh.ij.

Euangelium

Αν πνων ἀφῆτε τὰς ἀμάρτίας, ἀφίεν²³
αὐτοῖς· ἀν πνων κρατῆτε, κεκράτῃται.

Θωμᾶς δὲ, εἰς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ
λεγόμενος Δίδυμος, ἐκ τῶ μετ' αὐτῶ²⁴
ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.

Ελεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί,²⁵
Εὐερέκα μὲν τὸν Κύριον. Οὗ εἶπεν αὐ-
τοῖς, Εὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ
τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν δά-
κτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ
βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλῆ-
ραν αὐτοῦ, οὐ μὴ πείσω.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν²⁶
ἐστὼ οἱ μαθηταί αὐτοῦ, ὁ Θωμᾶς μετ'
αὐτῶν· ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κε-
κλεισμένων, καὶ ἐστὶν εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶ-
πεν, Εἰρήνῃ ὑμῖν.

Εἶτα λέγει τῷ Θωμᾶ, Φέρε τὸν δά-²⁷
κτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου·
καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς
τὴν πλῆραν μου. καὶ μὴ γίνου ἄπιστος,
ἀλλὰ πιστός.

Καὶ ἀπεκρίθη ὁ Θωμᾶς, καὶ εἶπεν²⁸
αὐτῷ, Ο Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου.

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οπὲν ἔωρακας
με Θωμᾶ, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ²⁹
μὴ ἰδόντες, ὁ πείσαντες.

Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐ-
ποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν
αὐτοῦ, ἀ ἐκ ἐστὶ γεγραμμένα ἐν τῷ βί-
βλίῳ τούτῳ.

Ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πείσητε³¹
ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὅστις ὁ Χριστός ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
καὶ ἵνα πείοντες, ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ
ὀνόματι αὐτοῦ.

Κεφάλαιον καὶ

Μετὰ ταῦτα ἐφάνερχεν ἑαυτὸν ἰ-
πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ
τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. ἐφάνε-
ρχε δὲ οὕτως·

Ἦσαν

Siquorum remiseritis peccata,
remittuntur eis: siquorum retinue-
ritis, retenta sunt.

Thomas autem vnus ex duode-
cim, qui dicitur Didymus, nō erat
cum eis quando venerat Iesus.

Dixerunt ergo ei alii discipuli,
Vidimus Dominum. Ille verò di-
xit eis, Nisi videro in manibus e-
ius vestigium clauorum, & immi-
fero digitum meū vestigio clauo-
rum, & immisero manum meā late-
ri eius, nequaquam credam.

Octo igitur post diebus rursus
erant discipuli eius intus, & Tho-
mas cū eis: venit Iesus foribus clau-
sis, & stetit in medio, & dixit, Pax
vobis.

Deinde dicit Thomæ, Infer di-
gitum tuum huc, & vide manus
meas: & profer manum tuam, & im-
mitte lateri meo. & ne esto incredu-
lus, sed credens.

Respondit autem Thomas, & di-
xit ei, Dominus meus, & Deus
meus es.

Dicit ei Iesus, Quia vidisti me,
Thoma, credidisti: beati qui non vi-
derunt, & crediderunt.

¶ Multa igitur etiam alia signa e-
didit Iesus in discipulorum suorum
conspectu, quæ non sunt scripta in
hoc libro.

Hæc autem scripta sunt vt creda-
tis Iesum esse Christum Filiū Dei,
& vt credentes, vitam habeatis per
nomen eius.

Cap. XXI.

Postea patefecit se rursus Iesus
discipulis ad mare Tiberiadis.
patefecit autem sic:

Erant

*Promulgatio remis-
sionis peccatorum per
fidem in Christum,
& ne Dei declara-
tio retinendis incre-
dulorum peccatis,
summa Euangelice
predicationis.
Christus ex Thome
incredulitate certum
resurrectionis sue te-
stimonium elicit.*

*Vera fides ab ore Dei
non ab oculis carnis
pendet.*

*Fides in Christum Fi-
lium Dei & vnicū
nostrum seruatore,
Euangelica doctrina,
ac præsertim historie
resurrectionis scopus.*

*Christus non vnus
præfens sed etiam
cū discipulis suis
resurrexerat, plenissimam
sue resurrectionis fi-
dem facit.*

אֵן תִּשְׁבֶּקֶן חֲטֵאָא לְאַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל
לֵא וְאֵן תֵּאֲחֲדוֹן דְּאַנְשֵׁי אֲחִידִין :

23 Si remiseritis peccata alicui, remittentur ei: & si retinueritis [peccata] alicuius, retenta sunt.

תְּאֻמָּא דִּין חַד מִן תֵּר עֲסִרְתָּא הוּ
דִּמְתֵּאמֵר תְּאֻמָּא לֹא הוּא תִּמְן הוּא
עֲמֵהוּן בְּרֵא אֲתָא יֵשׁוּעַ :

24 Thaumata autē, unus ex duodecim, is qui dicitur Gemellus, nequaquam ibi erat cum eis, quum venit Ieschua.

וְאֵמְרִין לֵה תִּלְמִידָא חֲוִין לְמֶרְן הוּ
דִּין אֵמֵר לְהוֹן אֵן לֹא חוּא אֲנִי
בְּאִידוּהִי דְּוִכִּיתָא דְּצִצָּא וְרִמָּא אֲנִי
בְּהִין צִבְעֵתִי וּמוֹשֵׁט אֲנִי אִידִי בְּדִפְנָה
לֹא מֵהִימֵן אֲנִי :

25 Et dicunt ei discipuli, Vidimus Dominum nostrum. Ipse autē dixit eis, Nisi videā in manibus eius loca clauorum, & immittā in ea digitos meos, et extendam manum meam in latus eius, non credo.

וּבְתֵר תִּמְנִיא יוֹמִין תּוֹכ לְגוֹ הוּ
תִּלְמִידָא וְתֵאֻמָּא עֲמֵהוּן וְאֲתָא יֵשׁוּעַ
בְּרֵא אֲחִידִין תֵּרְעָא קִס בְּמַצְעָתָא וְאֵמֵר
לְהוֹן שְׁלָמָא עֲמֵכוֹן :

26 Et post octo dies rursus intus erant discipuli, & Thaumata cum eis, & veniēs Ieschua quū clausa esset porta, stetit in medio, et dixit eis, Pax vobiscum.

וְאֵמֵר לְתֵאֻמָּא אִיתָא צִבְעֵךְ
לְהִרְבָּא וְחֲוִי אִידִי וְאִיתָא אִידִךְ
וְאוֹשֵׁט בְּגָבִי וְלֹא תִּהְיֶה לֹא מֵהִימֵן
אֲלֵא מֵהִימֵן :

27 Ac dixit Thaumata, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & infer manum tuā, ac extende in latus meum: & ne sis incredulus, sed credens.

וְעֵנָא תֵּאֻמָּא וְאֵמֵר לֵה מְרִי
וְאֵלֵהִי :

28 Et respondit Thaumata, ac dixit ei, Dominus meus, et Deus meus.

אֵמֵר לֵה יֵשׁוּעַ הֲשֵׁי דְחֻזְתָּנִי
הִימֵנָתִי טוֹבִיחוֹן לְאִילִין דְּלֹא חֻזְאוֹנִי
וְהִימֵנִי :

29 Dixit ei Ieschua, Nunc quia vidisti me, credidisti: beati sunt ii qui non viderunt me, & crediderunt.

סְנִיאֲתָא דִּין אֲתוּתָא אַחֲרֵנִיתָא עֲבֵד
יֵשׁוּעַ קִדְם תִּלְמִידוּהִי אִילִין דְּלֹא
בְּתִיבֵן בְּכַתְבָּא הֵנָּה :

30 Multa autem signa alia fecit Ieschua coram discipulis suis, quae non sunt scripta in scripto hoc.

אֵף הִלִּין דִּין דְּכַתְיבֵן דְּתִּהְיֵמְנוּ
דִּישׁוּעַ הוּ מְשִׁיחָא בְּרָה דְּאֵלֵהָא וְסָא
דְּהִימֵנָתוֹן יְהוֹן לְכוֹן בְּשֵׁמָה חֵיָּא
דְּלַעֲלֵם :

31 Quinetiā hac quae scripta sunt, [scripta sunt] ut credatis quod Ieschua est Christus filius Dei: et quum credideritis, sit vobis per nomen eius vita quae est in aeternum.

קְפִלְאוֹן כֹּא
בְּתֵר הִלִּין חֲוִי תּוֹכ נְפִשָּׁה יֵשׁוּעַ
לְתִלְמִידוּהִי עַל יִמָּא דְּטִבְרִיוֹס חֲוִי דִּין
הִכְנָא :

Cap. X X I.
I P O S T hac ostendit rursus seipsum Ieschua discipulis suis iuxta mare Tiberiadis. Ostendit autem sic:
Hhh.iii.

אִיתִיחוֹן

5 Vel Libro. Vide principium Matth.

Euangelium

Ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος καὶ Θω- 2
μας ὁ λεγόμενος Δίδυμος, καὶ Ναθα-
ναήλ ὁ ἀπὸ Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ
οἱ τῶν Ζεβεδαίου, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μα-
θητῶν αὐτοῦ δύο.

Λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος, Ὑπάγω, 3
ἀλιθεύω. Λέγουσιν αὐτῷ, Ἐρχόμεθα καὶ
ἡμεῖς σὺν σοι. Ἐξῆλθον, καὶ ἀνέβησαν
εἰς τὸ πλοῖον διδύς· καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυ-
κτὶ ὤπιασαν οὐδέν.

Γενομένης δὲ ἡδὴ ἡλιομυρίας ἔστη ὁ Ἰη- 4
σοῦς εἰς τὸν ἀγιαλόν· οὐ μὲντοι ᾔδεισαν
οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ὅστις.

Λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Γαλιλαῖα, 5
μή τι προσφάμιον ἔχετε; Ἀπεκρίθησαν
αὐτῷ, Οὐ.

Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Βάλετε εἰς τὰ 6
δεξιὰ μέρη τῆς πλοίου τοῦ δίκτυον, καὶ δι-
ρήσετε. Ἐβαλον οὖν, καὶ οὐκ ἔτι αὐ-
τὸ ἐλκύσαι ἴχθυον ἀπὸ τῶν πλῆθους τῶν
ἰχθύων.

Λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκείνος ὃν ἡ- 7
γάπη ὁ Ἰησοῦς, τῷ Πέτρῳ, Ὁ Κύριός
ὅστις. Σίμων οὖν Πέτρος, ἀκούσας ὅτι ὁ
Κύριός ὅστις, τὸν ἐπεκύντην διεζώσατο,
(ὡς γὰρ γυμνὸς) καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν
θάλασσαν.

Οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ 8
ἦλθον, (ὅτι γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς,
ἀλλ' ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων) σύρον-
τες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.

Ὡς οὖν ἀπέβη εἰς τὴν γῆν, βλέ- 9
πουσιν ἀνδρακίαν κειμένην, καὶ ὀψά-
ρειον ὀπκιμένον, καὶ ἄρτον.

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐνέχετε ἀπὸ 10
τῶν ὀψαρίων ὧν ὤπιασατε νῦν.

Ἀνέβη Σίμων Πέτρος, καὶ ἔλκυσε τὸ 11
δίκτυον ἐπὶ τῆς γῆς, μετὸν ἰχθύων με-
γάλων ἑκατὸν πενήκοντα τετάρων· καὶ το-
σούτων ὄντων ἐκ ἐσχάτου τοῦ δίκτυον.

Λέγει

Erant simul Simō Petrus & Tho-
mas qui dicitur Didymus, & Na-
thanael qui erat ex Cana Galilææ,
& filij Zebedæi, aliique ex discipu-
lis eius duo.

Dicit eis Simon Petrus, Abeo pi-
scatum. Dicunt ei, Imus & nos tecū.
Profecti sunt, & ascenderunt in na-
uigium statim: & illa nocte nihil
ceperunt.

Mane autem iam exorto stetit Ie-
sus in littore: non tamen cognoue-
runt discipuli Iesum esse.

Dicit ergo eis Iesus, Pueri, num
quid opsonii habetis? Responderunt
ei, Non.

At ille dixit eis, Iacite rete in de-
xteram nauigii partem, & inuenie-
tis. Iecerunt ergo, & non amplius
poterant illud trahere præ multitu-
dine piscium.

Dicit ergo discipulus ille quem
diligebat Iesus, Petro, Dominus est.
Simon ergo Petrus quum audisset
Dominum esse, amiculum succin-
xit, (erat enim nudus) & abiecit se
in mare.

Alii autē discipuli nauigio vene-
runt, (non enim longē aberāt à ter-
ra, sed circiter cubitis ducentis) tra-
hentes rete *plenum* piscium.

Vt ergo descenderunt in terram,
videt prunas positas, & piscem im-
positum, & panem.

Dicit eis Iesus, Adferte ex pisci-
bus quos modò cepistis.

Ascendit Simon Petrus, & traxit
rete in terrā, plenum magnis pisci-
bus, centum quinquaginta tribus:
& quā tot essent, nō est fissum rete.

Dicit

^a אַחֲרָא
יָחִידוּ : אִיתִּיהוֹן הָיוּ אַחְרָא שְׁמֵעוֹן כַּאֲפָא
וְתַאֲוֵמָא דְּמִתְאַמֵּר תַּאֲמָא וְנִתְנַאֲוִיל
הוּ דְּמִן קִטְנָא דְּגַלִּילָא וּבְנֵי זְבַדִּי
וְתָרִין אַחֲרָנִין מִן תַּלְמִידָא :

אִמַּר לְהוֹן שְׁמֵעוֹן כַּאֲפָא אִזְלָא אֲנָא
^b לְצוּר נוֹנָא אִמַּרִין לֵה וְאַף חֲנָן
^c אֲתִינֵן עִמָּךְ וְנִסְקוּ וְסִלְקוּ לְסַפִּינְתָא
וּבְהוּ לְלִיא ^d מִדָּם לֹא צְרוּ :

^b לְצוּר נוֹנָא
^c לְלִיב דְּגִים
לְלִיב דְּגִים :
^d אֲתִינֵן כַּאֲפָא
אֲנָחְנוּ :
^e מִדָּם דְּכַר :
^f צְרוּ לְכָרוּ :
^f קֶם עִמָּךְ :

כִּד דִּין הוּא צְפִרָא קֶם יִשׁוּעַ עֲלִיד
יִמָּא וְלֹא יָדְעוּ תַּלְמִידָא דִּישׁוּעַ הוּ :

וְאִמַּר לְהוֹן יִשׁוּעַ טָלִיא לְמָא אִית
לְכוּן מִדָּם לְמַלְעַם אִמַּרִין לֵה לֹא :
אִמַּר לְהוֹן אֲרָמוּ מְצִידֵתְכוֹן מִן גִּבָּא
דִּימִינָא דְּסַפִּינְתָא וּמִשְׁבָּחִין אֲנִתוֹן
וְאֲרָמוּ וְלֵא אֲשַׁבְּחוּ ⁱ לְמַגְדָּה
לְמַצִּידֵתָא מִן סוּגָא ^m דְּנוֹנָא דְּאַחֲרֵת :

^h לְמַלְעַם
לְאִכּוּל :
ⁱ אֲרָמוּ
הַשְׁלִיכוּ :

^k אֲרָמוּ
הַשְׁלִיכוּ :
^l לְמַגְדָּה
לְמַשׁוֹךְ אֹתָהּ :
^m נוֹנָא דְּגִים :
ⁿ אַחֲרֵת לְכַדָּה :

וְאִמַּר תַּלְמִידָא הוּ דְּרַחֵם הוּא לֵה
יִשׁוּעַ לְכַאֲפָא הֵנָּה מִן הוּ שְׁמֵעוֹן
דִּין כִּד שְׁמַע דְּמִרְן הוּ נִסְבִּי כּוֹתִינָה
מִחָא ^p בְּחִצּוֹהִי מְטוּל דְּעִרְטִילִיא הוּא
וְשִׂדָּא נַפְשָׁהּ בִּימָא דִּיאֲתָא לֹת יִשׁוּעַ :
אַחֲרָנָא דִּין תַּלְמִידָא בְּסַפִּינְתָא
אֲתוּ לֹא גִיר רַחִיקִין הוּ סְגִי מִן אֲרַעָא
אַלֵּא אִידִּךְ מֵאֲתִין אֲמִין וְנִגְדִין הוּ לֵה
לְמַצִּידֵתָא הִי דְּנוֹנָא :

^o כּוֹתִינָה
כְּתִנְתּוּ :
^p מִחָא אֲדוּר :
^q בְּחִצּוֹהִי מִתְנִי :
^r שִׂדָּא נַפְשָׁהּ
הַשְׁלִיךְ עֲצָמוּ :
^s דִּיאֲתָא
שִׁיבֹא :

כִּד דִּין סִלְקוּ לְאֲרַעָא חוּזָא גּוֹמְרָא
כִּד סִימִין וְנוֹנָא כִּד סִימִין עֲלִיהוֹן
וְלַחְמָא :
וְאִמַּר לְהוֹן יִשׁוּעַ אִיתוּ מִן נוֹנָא
דְּצִדְתוֹן הָשָׂא :
וְסִלְקֵם שְׁמֵעוֹן כַּאֲפָא ^{aa} וְנִגְדָה לְמַצִּידֵתָא
לְאֲרַעָא כִּד ^{bb} מִלִּיא נוֹנָא רוּרְבָא מֵאָא
וְחִמְשִׁין וְתִלְתָא וּבְהֵנָּה כֹּלָה ^{cc} יוֹקְרָא
לֹא ^{dd} אֲצִטְרִית מְצִידֵתָא הִי :
וְאִמַּר

^t נִגְדִין
מוֹשְׁכִים :
^u נוֹנָא דְּגִים :

^x גּוֹמְרָא
רִשְׁפּוֹת
וּגְחִלִים :

^y אִיתוּ הַבִּיָּא :
^z צִדְתוֹן
לְכַדָּתָם :

^{aa} נִגְדָה מִשְׁךְ
אֹתָהּ :
^{bb} מִלִּיא נוֹנָא
רוּרְבָא מֵלֵא
דְּגִים רַבִּים :
^{cc} יוֹקְרָא מִשָּׂא :
^{dd} אֲצִטְרִית
נִקְרַעָה :

2 Erant simul Schemeun Kipha & Thaum q dicitur Gemellus, et Nathanail ille qui erat à Katna Galilee, & filij Zabdai, ac duo alij ex discipulis.

3 Dixit eis Schemeun Kipha, Abeo ad capiendum pisces. Dicunt ei, Nos quoq; imus tecum. Et egressi sunt, et ascenderunt in nauigium, & in illa nocte nihil ceperunt.

4 Quum autem esset man, stetit Ieschua iuxta littus maris: et non cognouerunt discipuli quòd Ieschua esset.

5 Et dixit eis Ieschuae, Pueri, num est vobis aliquid ad edendum? Dicunt ei, Non.

6 Dixit eis, Facite rete vestrum à latere dextro nauigii, & inuēturi estis. Et iecerunt: et non potuerunt trahere rete præ multitudine piscium quos [rete] ceperat.

7 Et ait discipulus ille quē diligebat Ieschua, Kipha, Hic, Dominus noster est. Schemeun autem quū audiuiisset quòd Dominus noster esset, accipiens vestem suam, cinxit circa lumbos suos, (quia nudus erat) et iniecit seipsum in mare, ut veniret ad Ieschua.

8 Alii autē discipuli nauigio venerūt: (nō enim remoti erant multum à terra, sed quasi ducētis cubitis) & trahabant rete illud piscium.

9 Quum autem ascendissent in terrā, viderunt prunas positas, et piscem impositum eis, ac panem.

10 Et dixit eis Ieschua, Afferte ex piscibus quos cepistis nunc.

11 Et ascendit Schemeun Kipha, & traxit rete in terram plenum piscibus magnis centū quinquaginta et tribus: et in hoc toto pondere non est scissū rete illud.

Hbb. iiii. Et

Euangelium

Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Δεῦτε, ἀρ- 12
στήσατε. Οὐδεὶς γὰρ ἐτόλμα τῷ μαθητῇ
ᾧ ζήτησεν αὐτὸν, Σὺ τίς εἶ; εἰδότες ὅτι ὁ
Κύριός ἐστιν.

Ἐρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς, καὶ λαμβάνει 13
τὸν ἄρτον ὃν δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὄψα-
ριον ὁμοίως.

Τοῦτο ἡδὴ τρίτον ἐφανερώθη ὁ Ἰη- 14
σοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἐγερθεὶς ἐκ
νεκρῶν.

Ὅτε οὖν ἤρξασταν, λέγει τῷ Σίμωνι 15
Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς
με πλεον τούτων; Λέγει αὐτῷ, Ναὶ Κύ-
ριε· σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ,
Βόσκει τὰ ἀρνία μου.

Λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων 16
Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με; Λέγει αὐτῷ, Ναὶ Κύ-
ριε· σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ,
Ποίμανε τὰ πρόβατά μου.

Λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων Ἰωνᾶ, φι- 17
λεῖς με; Ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν
αὐτῷ τὸ τρίτον, Φιλεῖς με; καὶ εἶπεν αὐ-
τῷ, Κύριε, σὺ πάντα οἶδας· σὺ γινώσκεις
ὅτι φιλῶ σε. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Βόσκει
τὰ πρόβατά μου.

Ἀμὲν ἀμὲν λέγω σοι, ὅτι ἡς νεώ- 18
τερος, ἐζώννυες σε αὐτὸν, καὶ περιπα-
τεῖς ὅπου ἡδέλεις· ὅταν δὲ γηράσῃς, ἐκ-
τενῆς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώ-
σῃ, καὶ οἷσθ ὅπου οὐ θέλεις.

Τοῦτο δὲ εἶπε, σημαίνων ποίῳ θα- 19
νάτῳ δοξάσῃ τὸν Θεόν. καὶ τῷ εἰπὼν,
λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθε μοι.

Ἐπιστραφεὶς δὲ ὁ Πέτρος βλέπει τὸν 20
μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀκολου-
θοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ
ἐπὶ τὸ σῆδος αὐτοῦ, καὶ εἶπε, Κύριε, τίς
ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;

Τοῦτον

Dicit eis Iesus, Venite, prandete.
Nullus autem discipulorum aude-
bat eum interrogare, Tu quis es?
quum scirent Dominum esse.

Venit ergo Iesus, & accipit panē
& dat eis, & piscem similiter.

Hac iā tertia vice patefactus est
Iesus discipulis suis, quum resurre-
xisset à mortuis.

Quum ergo prandissent, dicit Si-
moni Petro Iesus, Simon fili Iona,
diligis me plus quàm hi? Dicit ei,
Etiam Domine tu nosti quòd amē
te. Dicit ei, Pasce agnos meos.

*Petrus terna confes-
sione in pristino gra-
dum restituitur. En-
de terna abnegatio-
ne exciderat: simul-
que admonetur, cum
denuò esse pastore,
qui Christum diligēs
ipsius oves pascit.*

Dicit ei rursum secundò, Simon
fili Iona, diligis me? Ait illi, Etiam
Domine: tu nosti quòd amē te. Di-
cit ei, Pasce oves meas.

Dicit ei tertio, Simon fili Iona,
amas me? Tristis fuit Petrus quòd
tertiò dixisset ipsi, Amas me? Dixit
que ei, Domine, tu omnia nosti, tu
nostis quòd amem te. Dicit ei Iesus,
Pasce oves meas.

Amen amē dico tibi, quum esses
iunior, cingebas te, & ibas quò vo-
lebas: quum autem senueris, exten-
des manus tuas, & alius te cinget,
& transferet quò noles.

*Predictur mors Pe-
tri violenta.*

Hoc autem dixit, significās qua
morte glorificaturus esset Deum.
Et quum hoc dixisset, dicit ei, Se-
quere me.

Conuersus Petrus videt illū di-
scipulum quē diligebat Iesus, se-
quentē, qui & recubuerat in cœna
super pectus eius, & dixerat, Do-
mine, quis est ille qui te prodit?

*Cauendum ne, dum
alios circumspicimus
quod nobis intuenti
est negligamus.*

Hunc

א תו בואו :
ב אשתרו
ג אכלו :
ד סמרח נשאו
ה לבו :
ו ישאליוהי
ז ישאל אותו
ח מנומי הוא :
ט ויהב להון :
י ואמר להון ישוע תו אשתרו אנש
יא דין מן תלמידא לא סמרח הוא
יב דישאליוהי דמנו דידעין הוא דמרן הוא
יג קרב דין ישוע ושקל לחמא ונונא
יד ויהב להון :

12 Et dixit eis Ieschua, Venite, vesci-
mini. Nemo autem ex discipulis au-
debat interrogare eum quis esset, quia
sciebant quod Dominus noster esset.
13 Accessit autem Ieschua, et sustulit
panem & pisces, ac dedit eis.

יז חדא דתלת זכנין אתחזי ישוע
יח לתלמידוהי כד קם מן בית מיתא :
יט כד דין אשתרו אמר ישוע לשמעון
כאפא שמעון בר יונא רחם אנת לי
יתיר מן הלין אמר לה אין מרי אנת
ידע אנת דרחם אנא לך אמר לה
ישוע רעי לי אמרי :

14 Hac tertia vice cōspect¹ est Ieschua
discipulis suis, quum resurrexisset² à
mortuis.
15 Quum autē edissent, dixit Ieschua
Schemeun Kipha, Schemeun fili Ju-
na, amas tu me plus quàm hi? Dixit
ei, Etiam Domine mi, tu scis quod a-
mo te. Dixit ei Ieschua, Pasce mihi
agnos meos.

¹ Ad verbum.
De inter mortuos.
Gallicè, D'entre les
morts.

אמר לה תוב דתרתין זכנין שמעון
בר יונא רחם אנת לי אמר לה אין
מרי אנת ידע אנת דרחם אנא לך
אמר לה ישוע רעי לי ערבי :

16 Dixit ei rursus² secūda vice, Sche-
meun fili Iuna, amas tu me? Dixit ei,
Etia Domine mi, tu scis quod amo te?
Dixit ei Ieschua, Pasce mihi greges
meos.

² Ad verbum,
Secūdo tempore.

אמר לה ישוע תוב דתלת זכנין
שמעון בר יונא רחם אנת לי וקרית
לה לכאפא דאמר לה דתלת זכנין
דרחם אנת לי ואמר לה מרי כל מרם
אנת חכם אנת אנת ידע אנת דרחם
אנא לך אמר לה ישוע רעי לי נקותי :

17 Dixit ei Ieschua rursus tertia
vice, Schemeun fili Iuna, amas tu me?
Et tristitia fuit Kipha quod dixisset
ei³ tribus vicibus, Amas tu me? Et di-
xit ei, Domine mi, omnia tu intelli-
gis, tu nosti quod amo te. Dixit ei Ie-
schua, Pasce mihi oues⁴ meas.

³ Ad verbum,
Tribus tēporibus.

אמין אמין אמר אנא לך דכד טלא
הוית אנת לנפשך אסר הוית חצין
ומהלך הוית לאיכא דצבא אנת מא
דין דסאבת תפשוט^{bb} אידך ואחרין
יאסור לך חצין ויובלך לאיכא דלא
צבא אנת :

18 Ammin ammin dico tibi quod quū
puer esses, tu tibi ipsi cingebas lumbos
tuos, & ambulabas quò volebas: quū
autem senueris extends manus tuas,
& alius accinget tibi lumbos tuos, &
ducet te quò non cupis.

⁴ Vocabulū est
נמר quod respō-
det Hebraeo רחל.
Atque eo quoque
vritur noster para-
phrastes Act. 8. 3
significatque ou-
es feminas.

חדא דין אמר דחוא באינא מותא
עתיד דישבח לאלהא וכד אמר הלין
אמר לה תא בתרי :

19 Hoc autem dixit, ut ostēderet qua
morte futurum erat ut glorificaret
Deum. Et quum dixisset hæc, dixit ei,
Veni post me.

⁵ Id est, Sequere
me. Hebraismus.

ואתפני שמעון וחזא לתלמידא הו
דרחם הוא ישוע דאתא בתרה הו
דנפל הוא בחשמיתא על^{gg} חדיה
דישוע ואמר מרי מנו משלם לך :

20 Et conuersus est Schemeun, & vi-
dit discipulum illum quem diligebat
Ieschua, venientē post se, illū [inquā]
qui ceciderat in cæna super pectus Je-
schua et dixerat, Domine mi quis nā
prodit te? Hunc

ff חשמיתא
gg סעודת
hh חדיה חזה
hh משלם
hh מסביר :

Euangelium

Τοῦτον ἰδὼν ὁ Πέτρος, λέγει πρὸς τὸν Ἰησοῦ, 21
Κύριε, ὅταν θῇς;

Hūc ergo quum vidisset Petrus,
dicit Iesu, Domine, hic autem quid?

Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐὰν αὐτὸν θέ-
λω μὴ εἶναι ἕως ἔρχομαι, πῶς σε; σὺ
ἀκολουθεῖ μοι.

Dicit ei Iesus, Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

Εξήλθεν οὖν ὁ λόγος τοῦτο εἰς τοὺς ἀ- 23
δελφοὺς, ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκείνος ἐκ δόπο-
θνήσκει. καὶ οὐκ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι
ἐκ δόποθνήσκει· ἀλλ', Ἐὰν αὐτὸν θέλω
μεθεῖν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σε;

Exiit ergo sermo iste inter fra-
tres, discipulū illum nō moriturū,
sed non dixerat ei Iesus, Non mo-
rietur: sed, Si eū velim manere do-
nec veniam, quid ad te?

Οὕτως ὅτιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυ- 24
ρῶν πρὸς κύριον, καὶ γράψας ταῦτα·
καὶ οἶδα μὲν ὅτι ἀληθὴς ὅτιν ἡ μαρτυ-
ρεῖα αὐτοῦ.

Hic est discipulus ille qui de his
testatur, & hæc scripsit: & scimus
verum esse testimonium eius.

*Vera est Christi histo-
ria, nec hominum cu-
riositati sed salutis,
sancto cum delectu
perscripta.*

Suprà, 20.30

Εστὶ δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ ὅσα ἐποίησεν 25
ὁ Ἰησοῦς, ἅπαντα ἐκτὸς βιβλίου καὶ ἐν,
οἷ δὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι
τὰ βραβεία βιβλία. Ἀμήν.

¶ Sunt autem & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur sigillatim, ne mundum quidem ipsum opinor capturum eos qui scriberentur libros. Amen.

tribus corporibus.

לְהֵנָּה כִּד חָזָא כְּאַפָּא אֲמַר לִישׁוּעַ
מְרִי וְהֵנָּה מֵנָּה :

21 Hunc quum vidisset K ipha, dixit
Ieschua, Domine mi, et hic quid?

^a יְקוֹא יַעֲמֹד :

אֲמַר לֵה יִשׁוּעַ אֵן צְבָא אֲנָא דִּיקוֹא
הֵנָּה עַד-מָא דְאַתָּא אֲנָא לְךָ מָא לְךָ
אַנְתָּ תָּא בְתֵרִי :

22 Dixit ei Ieschua, Si volo ut ma-
neat hic donec veniam, quid ad te?
Tu veni post me.

^b תָּא כּוּא :

וְנִפְקַת הָדָא מִלְתָּא בֵּית אַחָא דִּהוּ
תְּלִמִידָא לָא מֵאֵת יִשׁוּעַ דִּין לָא הוּא
דְּלָא מֵאֵת אֲמַר אֵלָּא אֵן צְבָא אֲנָא
דִּיקוֹא הֵנָּה עַד-מָא דְאַתָּא אֲנָא לְךָ
מָא לְךָ :

23 Et exiuit hic sermo inter fratres,
quod ille discipulus non moriturus sit,
Ieschua autē nequaquā quod nō mo-
riturus esset, dixit: sed, Si volo ut ma-
neat hic donec veniam, quid ad te?

7 Ad verbum,
Ad te quid ad te?
Emphaticōs, qua-
si diceret, Nihil
quicquā ad te per-
tinet.

הָנוּ תְּלִמִידָא דְאַסְהַד עַל הָלִין
כְּלֵהִין וְאַף כְּתִבְהִין הָלִין וְיִדְעִינָן כִּנְן
דְּשִׁירָא הִי סְהֻדָּתָה :

4 Hic est discipulus qui testatur de his
omnibus, et etiam scripsit hac: et sci-
mus nos quod verum sit testimonium
eius.

^c שִׁירָא
נִאֲמַנָּה :

אֵית דִּין אַף אַחֲרֵיתָא סְנִיָּא
דְּעֵכֶד יִשׁוּעַ אֵילִין דְּאֵלוּ ^d חָדָא חָדָא
מִתְכַּתְּבִין הוּי אַף לָא הוּ עֵלְמָא אִין
דְּסִבְרָא אֲנֵי סִפְקָא הוּא לְכַתְּבָא
דְּמִתְכַּתְּבִין הוּ :

25 Sunt autem etiam alia multa quae
fecit Ieschua, quae si ⁸ sigillatim scripta
essent, etiam ipse mundus, (ut opinor
ego) nō sufficeret libris qui scriberetur.

^d חָדָא חָדָא
כָּל אַחֲתָא בְּכַנְיָ
עֲצֻמָּה :

8 Adverbum,
Vnum vnum. Re-
spondet Gallica lo-
quutio, Vn d um.

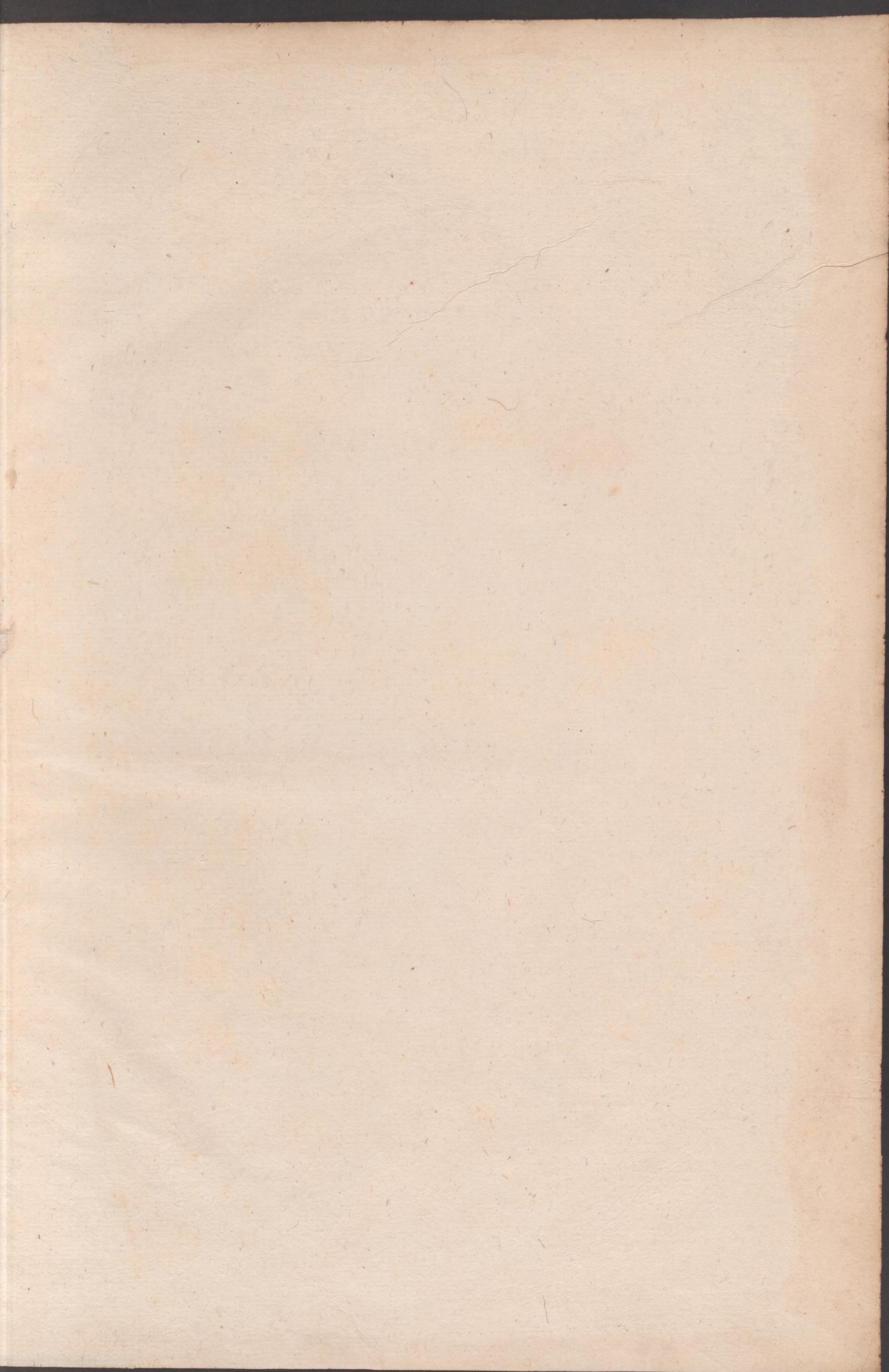
שְׁלָם אֲוִנְגִּלְיוֹן קְדִישָׁא בְּרוּזוּתָא
דִּיוֹחְנָן אֲוִנְגִּלִּיסְטָא דְּמִלְלָא
יוֹנָאִית בְּאַפְסוֹס :

Finitum est Euangelium sanctum pra-
dicationis Iuchannan Euangelistae,
quod loquutus est Grace
Ephesi.

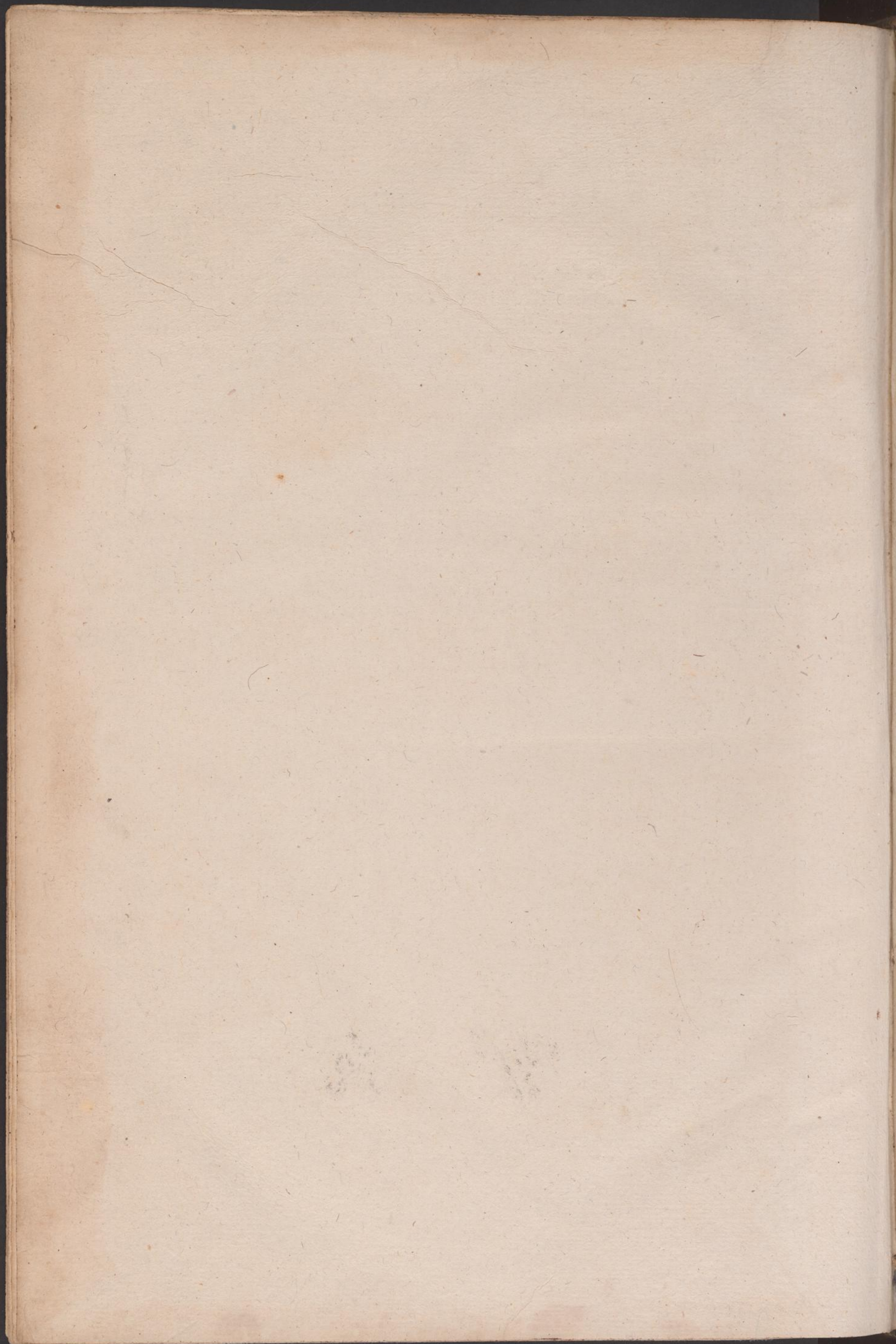

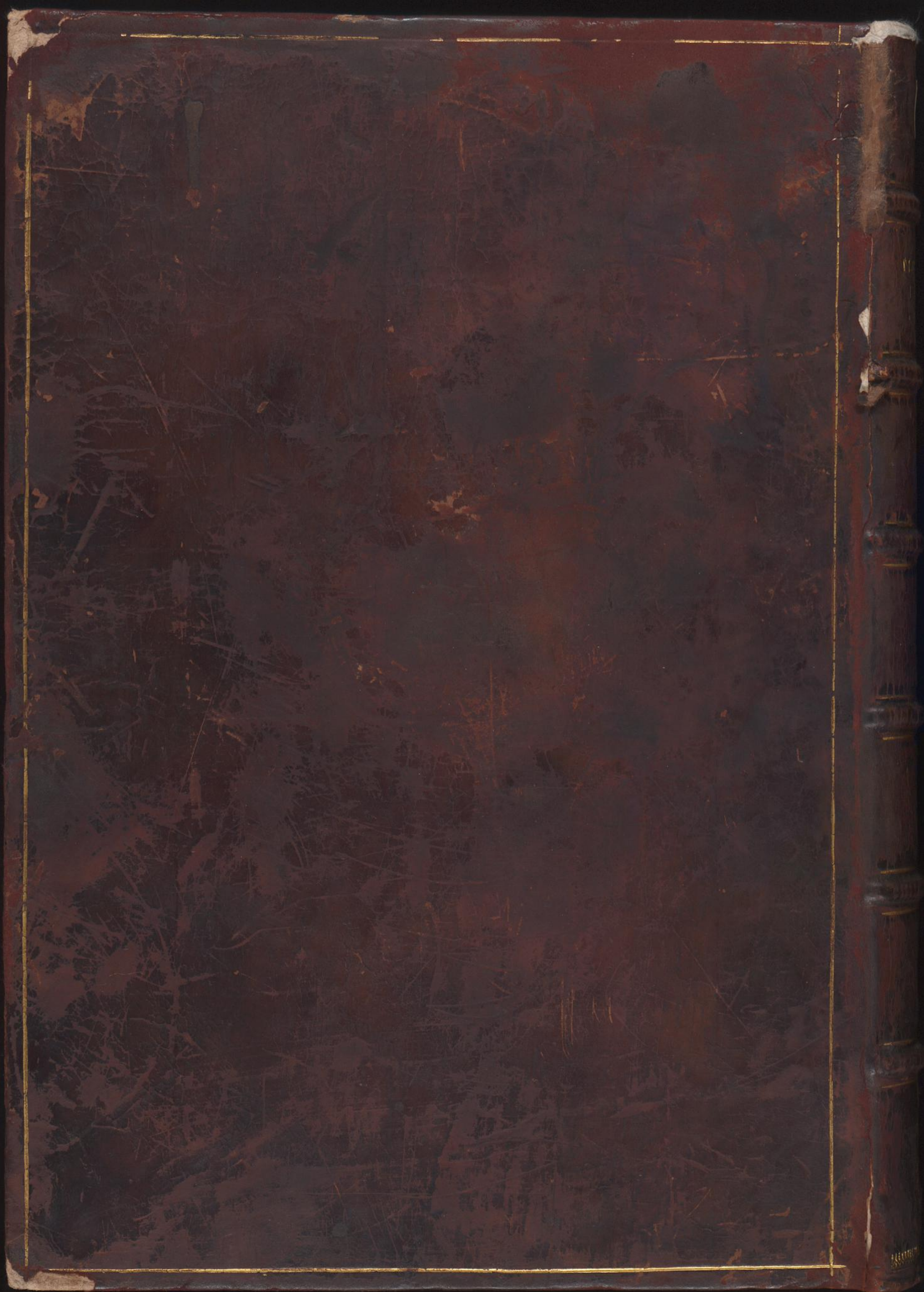

B6 763

Bb
763

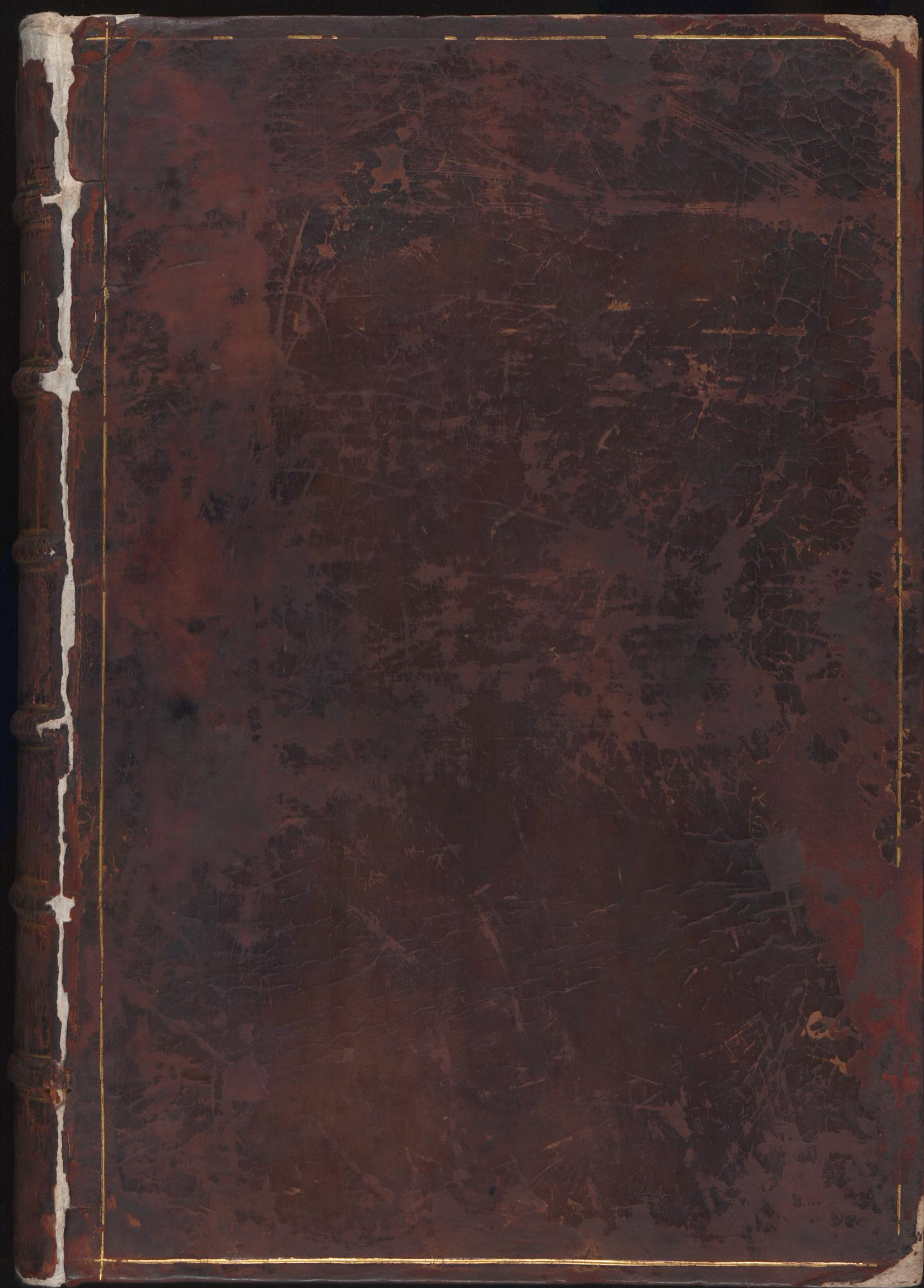
N. TEST. SYRIAC.
ET C. TREM.
TOM. I.

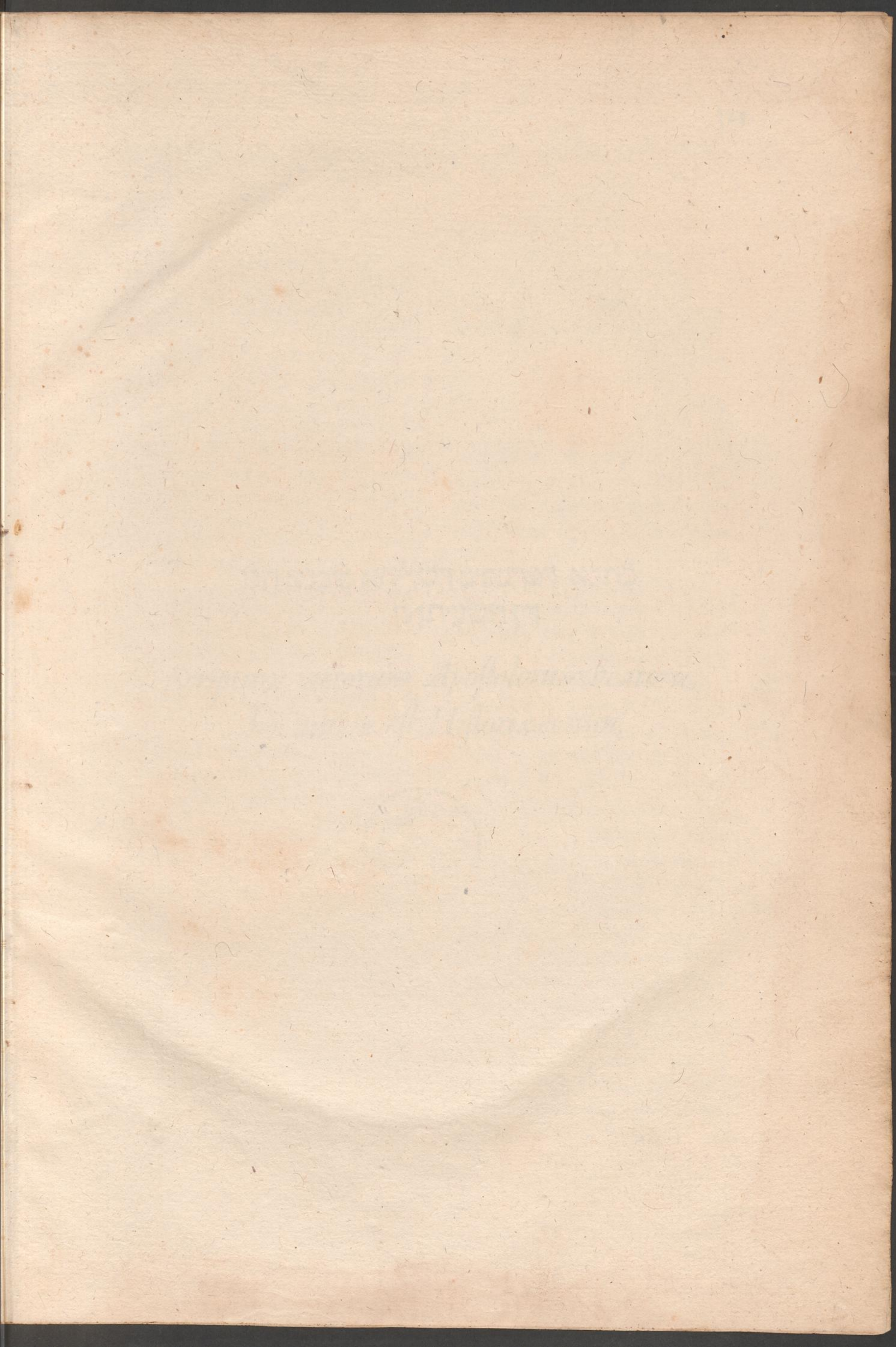

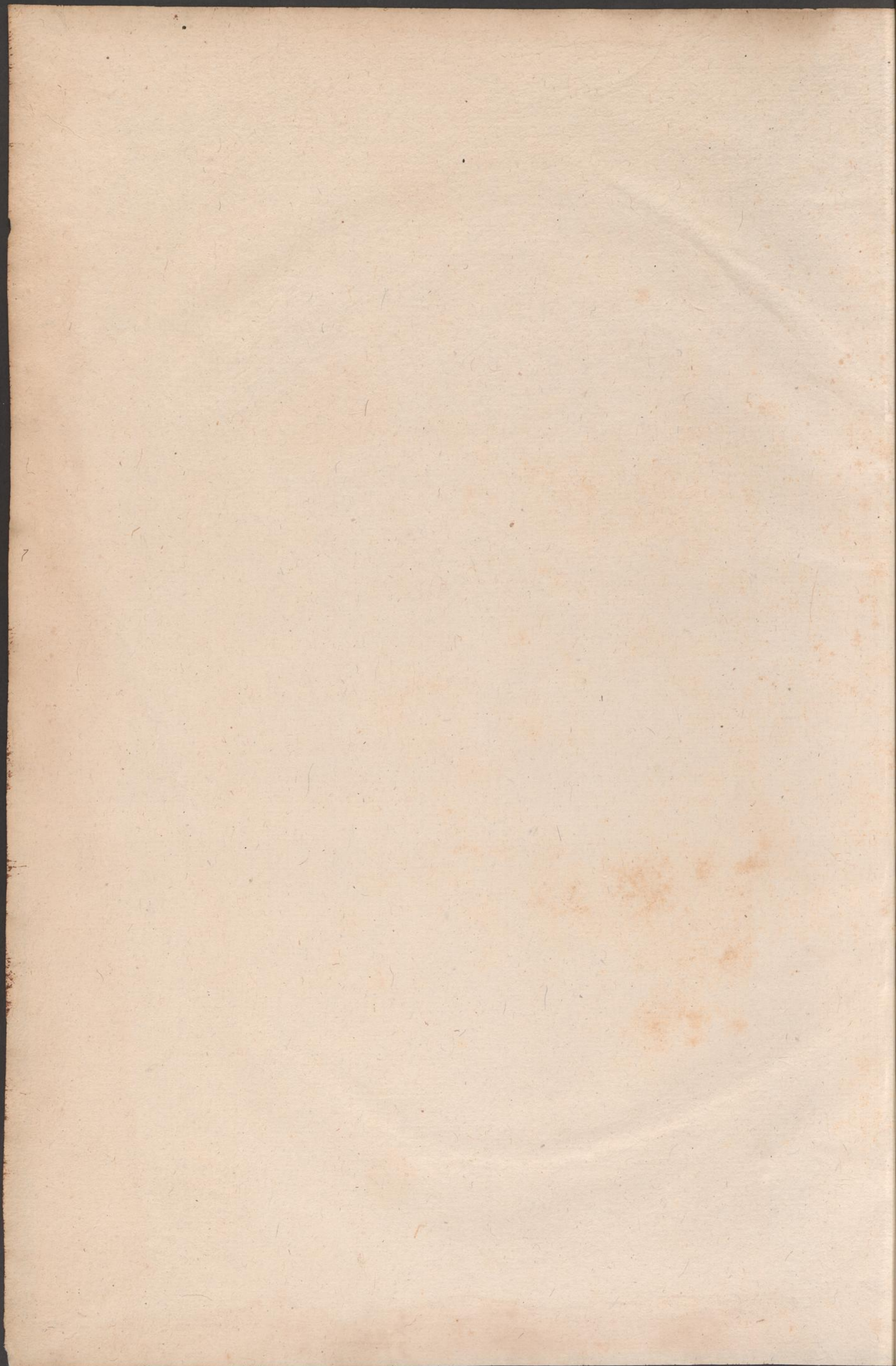
E 31

כתבא דפרכסיס דשליחא טובא חבו
 דין תשעיתחון :

*Scriptum actorum Apostolorum beatorum,
 hoc autem est, Historia eorum.*

Κεφάλαιον α'

ΕΘΝΟΝ μὲν ποσειδώνος λό-
γον ἐποιήσαμιν θεὸν
πάντων, ὦ Θεόφιλε,
ὃν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν
τε καὶ διδάσκειν,

Ἀρχὴς ἡμέρας ἐντελέμενος τοῖς
ἀποστόλοις διὰ πνεύματος ἁγίου, οὓς
ἐξελέξατο, ἀνελήφθῃ.

Οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα,
μὴ τὸ παθεῖν αὐτὸν, ἐν πολλοῖς τεκμη-
ρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὅτιανό-
μιμος αὐτοῖς, ἔλεγων τὰ θεῖα τῆς βα-
σιλείας τοῦ Θεοῦ.

Luc. 24. 49
ioh. 14. 15

Καὶ σὺναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐ-
τοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι,
ἀλλὰ δευτέρω πάλιν ἐπαγγέλλαντες πα-
τρί, Ἡν ἠκούσατέ μου.

Matth. 3. 11
marci 1. 8
Luc. 3. 16
ioh. 1. 16.
infra, 2. 2: & 11.
16: & 19. 4

Οπὶ Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι,
ὅμως δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁ-
γίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.

Οἱ μὲν οὖν σὺνελθόντες ἐπηρώ-
των αὐτὸν, λέγοντες, Κύριε, εἰ ἐν τῷ
χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις πάλιν βασι-
λείαν τῷ Ἰσραὴλ;

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς, Οὐχ ὑμῶν
ἐστὶ γνώειν χρόνος ἢ καιρὸς οὗτος ὁ πατήρ
ἔδωκε ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ.

infra, 2. 2

Ἀλλὰ λήψετε δυνάμιν ἐπελθόν-
τος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ
ἐσεστέ μοι μάρτυρες ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ καὶ
ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ
ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

Luc. 24. 52

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, βλέπόντων αὐτῶν
ἐπήρθη, καὶ νεφέλῃ ὑπέλαβεν αὐτὸν
ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

Καὶ

Cap. I.

RIMVM quidem li-
brum confeci, Theo-
phile, de omnib⁹ quæ
coepit Iesus & facere
docere,

Transito ab Euange-
lio (ad est discipulorum
factorem Christi) his-
toriam, ad Apostolorum
acta.

Ad eum usque diem quo quum
madata dedisset Apostolis per Spi-
ritum sanctum, quos elegerat, sur-
sum receptus est.

Quibus etiam seipsum, postquā
ipse passus fuit, repræsentarat viui
multis indubitatis signis, per dies
quadraginta conspectus ab eis, &
dicens quæ ad regnum Dei spectant.

Ideo Christum statim
a resurrectione non
ascendit in celum, &
sua resurrectionis ple-
nam fidem faceret,
& Apostolos in do-
ctrina quā audierāt,
presens confirmaret.

Et congregans eos, denuntiavit
eis ne abscederent Hierosolymis,
sed ut expectarent promissum Pa-
tris, Quod (inquit) audistis ex me.

Nam Iohannes baptizavit quidē
aqua, vos autē baptizabimini Spi-
ritu sancto istis nō multis post dieb⁹.

Quum igitur illi cōuenissent, in-
terrogarunt eum, dicentes, Domi-
ne, num hoc tempore restitues re-
gnum Israeli?

Prius certādū quātm
triumphandum: nec
curiose inuestiganda
quæ Deus non patefe-
cit.

Dixit autem ad illos, Non est ve-
strum nosse tempora siue opportu-
nitates quas Pater in sua ipsius auto-
ritate posuit.

¶ Sed recipietis virtutem Spiritus
sancti, postquā superuenerit in vos:
eritisque mihi testes & in Hierusa-
lem, & in tota Iudæa, Samariâque,
& usque ad ultimas terras.

Christus, promissa
Spiritui sancti plena
virtute, qua corpore
absens Ecclesiam suā
regat, corpus suum a
nol. is sursum in cele-
stia tabernacula sus-
tulit, ibidem testibus
Angelis ad extremis
usque diē æterni su-
dici permansurum.

¶ Et quum hæc dixisset, aspicien-
tibus ipsis eleuat⁹ est: & nubes sus-
ceptum eū abstulit ab oculis eorū.

Et

כתבא דפרכסיס דשליחא

קפלאון א

תבא קדמא בתבר
או תאופילא על
כלהין אילין דשרי מרן
ישוע משיחא למעבד

^a שרי התחיל
מן שרה:

^b למלפ
ללמד מן אלף:

^b ולמלפו:

עד מא ליומא הו דבה אסתלק מן
בתר דפקד הוא אנון לשליחא
אילין דגבא ברוחא דקודשא:

^c דגבא שבחר:

הנון דאף חיו להון נפשה בד חיו
מן בתר דחש באתותא סגיא אתא
ביומין ארבעין בד מתחוא הוא להון
ואמר על מלכותא דאלהא:

^d חיו הראה מן
חוא:

^e נפשה עצמו:
^f חש סכל
ונשא מן חשש:

וכד אכל עמהון לחמא פקד אנון
דמן אורשלם לא יפרקון אלא יקוון
לשוודיה דאבא הו דשמעתון מני:

^g יפרקון
יסורו:

^h יקוון ימתינו
מן קוה:

ⁱ שוריה
הכסחות מן
ידה כה

^j אשתורא
הכסית ומוח
שורא:

^k אעמד הטביל:
תעמרון
תטביל:

דיוחנן אעמד במיא ואנתון תעמרון
ברוחא דקודשא לא בתר יומתא
סגיא:

הנון דין פד בגישין שאלוהי ואמרין
לה מרן אן כהנא זכנא מפנא אנת
מלכותא ליסריל:

^m כהנא זכנא
כומן חזה:

ⁿ מפנא משיב
מן פנה:

אמר להון הו לא הות דילכון הדא
למדע זכנא או זכנא דאבא סג
בשולטנא דנפשה:

^o למדע לדעת:
^p זכנא זמן:

^q זכנא זמנים:

אלא בד תאתא עליכון רוחא
דקודשא תקבלון חילא ותהוון לי
סחדא באורשלם ובכלה יחוד ואף

^r בית כין:
^s סופיה אפסי:

^t כי מקובץ הוא
והיחיד סוף:

בית שמריא ועד מא לסופיה דארעא:
וכד הליון אמר בד חוין לה אסתלק
וענגא קבלתה ואתבסי מן עיניהון:

וכד

Scriptum Actorum Apostolicorum.

Cap. I.

Scriptum prius scripsi o
Theophile, de omnibus
qua cepit Dominus no-
ster Ieschna Christus fa-
cere & docere,

¹ Vel, Librum
priorem. Iam ante
annotatum est in
principio Euange-
lii Matth.

² Usque in diem illum in quo assum-
ptus est, postquam mandata dedisset
ipsis Apostolis quos elegit in Spiritu
sancto:

³ Quibus etiam ostendit seipsum viue-
tem, postquam passus est, si quis multis
per dies quadraginta apparens eis, et
loquens de regno Dei.

⁴ Et quum comederet cum eis panem,
præcepit eis ut ab Uruschelem non dis-
cederent, sed expectarent promissio-
nem Patris, quam [inquit] audiistis
à me.

⁵ Nam Iuchannan baptizavit a-
quis: et vos baptizabimini Spiritu
sancto, non post dies multos.

⁶ Illi autem quum essent congregati,
interrogauerunt eum, et dixerunt ei,
Domine noster, num restitutus es re-
gnum Israeli?

⁷ Dixit eis ipse, Nō est vestrū hoc, [nē-
pe] scire tempus aut tempora qua Pa-
ter posuit in potestate sui ipsius.

⁸ Sed quum venerit super vos Spiritus
sanctus, accipietis virtutem, et eritis
mihī testes in Uruschelem, et in uniuersa
Iudea, & etiam inter Samarita-
nos, & usque ad extrema terra.

⁹ Et hæc dicens, quum viderent eum,
assumptus est: & nubes accepit eū, &
occultatus est ab oculis eorum.

a.ii.

Acta

Καὶ ὡς ἀπενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐ- 10
ρανὸν πορεύομεν αὐτῶν, καὶ ἰδοὺ, ἀν-
δρες δύο ὤρεισθήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῇ-
π λυκῇ.

Οἱ κ' εἶπον, Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐσθ' 11
κατεμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; ὅτι
ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν
οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται ὃν ὅρπον ἐδεά-
σατε αὐτὸν πορεύομεν εἰς τὸν οὐρανόν.

Τότε ἐπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ 12
ὑπὸ ὄροις τῆς καλουμένης Ελαιῶνος, ὃ
ὅστις ἐστὶν Ἱερουσαλήμ, σαββάτου ἐ-
χον ὁδόν.

Καὶ ὅτε εἰσῆλθον, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑ- 13
πέρωον, οὗ ἦν κατεμύοντες ὁ, τε Γέζος
καὶ Ἰάκωβος, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἀνδρέας,
Φίλιππος καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος
καὶ Ματθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλφάις καὶ Σί-
μων ὁ Ζηλωτῆς, καὶ Ἰούδας Ἰακώβου.

Οὗτοι πάντες ἦσαν μετὰ καρτερῶν 14
τῶν ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ
δεήσει, σὺν γυναῖξί, καὶ Μαρίας τῇ
μητρὶ τῆς Ἰησοῦ, καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς
αὐτῶν.

Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀνέστη 15
Γέζος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν, εἶπεν, (ἦν
τὸ ὄχλος ὀνομάτων ὅτι τὸ αὐτὸ ὡς ἐ-
κατὸν εἴκοσι)

Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐστὶ πληρωθῆναι 16
πρὸς ἡμᾶς ταῦτα ἡμεῖς ὡς εἶπε τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβὶδ,
ὅτι Ἰούδας τοῦ προδοῦ ὁδηγῶν τοὺς
συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν.

Ὁ κατεβημὲν ἡμεῖς σὺν ἡμῖν, 17
καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας
ταύτης.

Οὗτος μὲν οὖν ἐκτίσας τὸ χωρίον 18
ἐν τῇ μεσότητι τῆς ἀδικίας· καὶ περὶ τῆς
προδοῦ ἐλάλησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη
πάντα τὰ ἀσπλάχνα αὐτοῦ.

Et quum essent intētis in cælum 10
oculis eo proficiscente, ecce, viri
duo astiterunt illis albo vestitu:

Qui & dixerunt, Viri Galilæi, 11
quid statis intuentes in cælum? hic
Iesus qui sursum receptus est à vo-
bis in cælum, ita veniet quemad-
modum conspexistis eum profici-
scentem in cælum.

Tunc reuersi sunt in Hierusalem 12
à monte qui vocatur Oliueti, qui
est propè Hierusalem, distans itine-
re Sabbathi.

Et quum introiissent, ascenderūt 13
in coenaculum vbi cōmorabātur &
Petrus videlicet & Iacobus, & Iohā-
nes & Andræas, Philippus & Tho-
mas, Bartholomæus & Matthæus,
Iacobus filius Alphæi, & Simon Ze-
lotes, & Iudas Iacobi frater.

*Ecclesiastici cōuentus
ad audiendum Ver-
bum & communes
preces concipiendas,
autioribus Apostolis
in domo priuata pri-
mum instituti & ce-
lebrati.*

Hi omnes perdurabant concor- 14
diter in oratione & deprecatione
cum vxoribus, & Maria matre Iesu,
& cum ipsius fratribus.

Et per eos dies assurgens Petrus 15
in medio discipulorum, dixit, (erat
autem turba capitum eodem loci
quasi centum viginti)

*Petrus vel ex arcana
Spiritus reuelatione,
vel expresso Ecclesie
iudicio, Apostolici col-
legis antistes & in-
terpres.*

Viri fratres, oportuit impleri Scri- 16
pturam hanc quam prædixit Spiri-
tus sanctus per os Dauid, de Iuda,
qui fuit dux viæ iis qui comprehē-
derunt Iesum.

*Occurrit Petrus Iuda
proditoris offendicu-
lo, quod quacun-
que ei acciderunt, à Deo
fuerunt prædicta.*

Quia annumerabatur nobiscum, 17
& sortitus erat partem ministerii
huius.

Is igitur acquisiuit agrum ex mer- 18
cede iniustitiæ: & præcipitatus cre-
puit medius, & effusa sunt omnia
viscera eius.

Psal. 41. 10
10h. 13. 18

Matth. 27. 5

Καὶ

Inno-

וּכְדִּי חִירִין הָיוּ בְּשָׁמַיָא כְּדִי הוּא אֶזְלָא
הוּא אֶשְׁתַּכְּחוּ תִרִין גְּבִרִין קִימִין
לִוְתֵּהוּן בְּלִבּוֹשָׁא חֹרָא :

וְאִמְרִין לְהוֹן גְּבִירָא גְּלִילָא מִנָּא קִימִין
אֲנָתוֹן וְחִירִין בְּשָׁמַיָא הֵנָּה יֵשׁוּעַ
דְּאֶסְתַּלַּק מִנְּכֹון לְשָׁמַיָא חֲכֵנָא יֵאָהָא

אֵיךְ מָא דְּחִיּוֹתוֹנִיָּהּ דְּסִלַּק לְשָׁמַיָא :
וּמִן בְּתֵרֵן בְּנֵי הַפְּכוֹ לְהוֹן לְאוּרִשְׁלָם

מִן טוֹרָא דְּמִתְקַרָּא דְּבֵית זֵיתָא
דְּאִיתוּהִי עַל גִּיב אוּרִשְׁלָם וּפְרִיק
מִנָּה אֵיךְ שִׁבְעָא אֲסַטְרוֹן :

וּמִן בְּתֵרֵן דְּעָלוּ סִלְקוּ לְהוֹן לְעֵלִיתָא
הִי דְּחִיּוֹן הָיוּ בְּהַ פְּטְרוֹס וְיוֹחָנָן וְעֵקֹב
וְאַנְדְּרֵאוֹס וּפִילִיפּוֹס וְתָאוֹמָא וּמַתִּי
וְכַרְתּוֹלָמִי וְעֵקֹב בֶּר חֵלְפִי וְשִׁמְעוֹן
טַגְנָא וְיְהוּדָא בֶר יַעֲקֹב :

חֵלִין כָּלֵהוֹן אֶכְחָדָא אֲמִינִין הָיוּ
בְּצִלוֹתָא בְּחָדָא גִּפְשׁ עִם נָשָׂא וְעִם
מָרִים אִמָּה דִּישׁוּעַ וְעִם אַחֵוּהִי :

וּבְחִיּוֹן בְּיוֹמֵתָא הָנוּן קָם שִׁמְעוֹן
בְּאַפָּא מַצַּעַת תְּלִמִידָא אֵית הוּא דִּין
תַּמֶּן בְּנָשָׂא דְּאֶנְשָׂא אֵיךְ מָאָא וְעֵסְרִין
וְאָמַר :

גְּבִירָא אַחִין זֶרֶק הוּא דִּיתְמַלָּא
כְּתִבָּא אֵינָא דְּקִדְּם אֲמַר רוּחָא
דְּקוֹדֶשָׁא בְּפֹמָה דְּדוֹיד עַל יְהוּדָא
הוּא דְּהוּא מְדַבְּרָנָא לְהָנוּן דְּאֶחָדוּ
לִישׁוּעַ :

מַטוֹל דְּמִנָּא הוּא עִמָּן וְאֵית הוּא
לָהּ פֶּסָא בְּתִשְׁמִשְׁתָּא דְּהָא :

הֵנָּה הוּא דְּקִנָּא לְהַקְרִיתָא מִן אֲנָרָא
דְּחִטִּיתָא וְנָפַל עַל אֶפְוִהִי עַל אֶרְעָא
וְאֶתְפַּרַּת מִן מַצַּעַתָּה וְאֶתְאֲשַׁד
כָּלָה גִּנְיָה :

וְהִי

10 Quumque intuerentur in calū dū
ipse abiret, inueniunt duo homines
stantes iuxta eos in vestibus albis:

11 Et dicunt eis, Homines Galilai, quid
statis vos, & intuemini in calū? Hic
Ieschua qui assumptus est a vobis in
calum, ita veniet quemadmodum vi-
distis eum quum ascenderet in calū.

12 Et postea reuersi sunt in Vrischelē,
à monte qui vocatur [mons] loci oliua-
rum, qui est iuxta Vrischelem, & di-
stat ab ea ferè septem stadiis.

13 Et quū ingressi essent, ascenderūt in
cœnaculū illud in quo manserūt Petr⁹
et Iuchānā, et Iaakub et Andreas,
et Philippus & Thaumā, et Mat-
thai & Bar-tulmai, & Iaakub filius
Chalphai, et Schemeun Zelotes, et Ii-
hudah filius Iaakub.

14 Hi omnes pariter seduli erant in o-
ratione una anima, cum mulieri-
bus et cum Mariam matre Ieschua,
& cum fratribus ipsius [Ieschua].

15 Et in illis ipsis diebus surrexit Sche-
meun Kipha in medio discipulorum,
(erat autem ibi turba hominū quasi
centum & viginti) ac dixit,

16 Viri fratres, iustum erat ut imple-
retur Scriptura ea quā prædixit Spi-
ritus sanctus per os Davidis, de Iibu-
dah illo qui fuit dux illis qui apprehē-
derunt Ieschua.

17 Quia connumerabatur nobiscum,
et erat ei portio in ministerio hoc.

18 Hic est qui acquisiuit sibi agrum ex
mercede peccati: et cecidit super fa-
ciem suam super terrā, et diuisus est
à medietate sui: & effusum est uni-
uersum corpus eius.

2 Locus obser-
uatione dignus,
ex quo manifestè
colligitur, quæ sit
apud Hebræos ra-
tio itineris quod
sabbatho emeriri
ex veterum tradi-
tione concessum
erat. Hic enim de
finitur esse stadio-
rum circiter se-
ptem. Stadium au-
tem sciūt omnes
125 passus contine-
re, atque octauā
milliaris Italici
partem constitu-
ere. Disertè itaq;
Syrus paraphra-
stes docet iter sab-
bathi ultra millia-
rē vnū nō excede-
re: quam senten-
tiam Hebræi cla-
rius etiam expli-
cant atque confir-
mant in Talmud,
in tractatu primo
cap. 4. & Mai-
moni eodem tra-
ctatu & capite,
atque autor in
cap. 34. vbi ma-
gno consensu tra-
dunt spatiū quod
emetiri licebat die
sabbathi, fuisse
bis mille cubito-
rum. Cubitum au-
tem metiūtur pal-
mis minoribus,
quos Græci vocāt
παλαι, quorū
quilibet continet
quatuor pollices:
sex autem simul,
cubitum vnum ef-
ficiūt: cubitus pal-
sum minorē con-
stituit, qui geo-
metrici pars est
media. Vnde ne-
cessariò colligitur
sabbathi iter duo-
bus quidem mil-
le passibus defini-
ri, sed minoribus,
qui milliare vnū
dūtaxat conficiāt,
non duo, vt perpe-
ram Latini ferè
interpretes puta-
runt, qui non ob-
seruarunt discri-
men inter mino-
res passus, qui to-
tidē sunt cubiti,
& maiores siue
geometricos, qui
illis duplo sunt lo-
giores.
3 Hoc est, Disru-
ptus est medius &
effusum proiectū-
que iacuit eius cor-
pus.

a.iii.

Acta

Καὶ γινώσκον ἐγγύετο πᾶσι τοῖς κατοι- 19
κοῦσιν Ἱερουσαλήμ· ὥστε κληθῆναι τὸ
χωρεῖον ἐκείνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῷ,
Ἀκελδαμά, πουτέσι χωρεῖον αἵματος.

Ἐγερσάμενος γὰρ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν, 20
Γενηθήτω ἡ ἐπαυλις αὐτῷ ἔρημος, καὶ
μη ἐσὼ ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ. Καὶ, Τίτῳ
ἐπισκοπὴν αὐτῷ λάβοι ἕτερος.

Δεῖ οὖν, τῷ σὺνελθόντων ἡμῶν δυνά- 21
μειν ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ
ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ Κύριος Ἰησοῦς,

Ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς βαπτίσματος 22
Ἰωάννου ἕως τῆς ἡμέρας ἧς ἀνελήφθη
ἀφ' ἡμῶν, μὲν πρὸς τῆς ἀναστάσεως
αὐτοῦ χυεῖσθαι σὺν ἡμῶν ἕνα χρόνον.

Καὶ ἐποίησαν δύο, Ἰωσήφ τὸν καλού- 23
μενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰούδας,
καὶ Ματθίαν.

Καὶ προσευξάμενοι εἶπον, Σὺ Κύ- 24
ριε καρδιογνώστα πάντων, ἀνὰ δόξαν ἐκ
τούτων τῶν δύο ἕνα ὃν ἐξελέξω,

Λαβεῖν τὸν κληρὸν τῆς διακονίας 25
ταύτης ἐκ ἀποστολῆς, ὃς ἦς ὡρεῖται Ἰου-
δας περιθάλμει εἰς τὸν τόπον τὸν ἰδίον.

Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν· καὶ ἐπέσεν 26
ὁ κληρὸς ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψη-
φίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκά ἀποστόλων.

Κεφάλαιον β΄
ΚΑΙ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τῶν ἡ- 1
μέραν τῆς πεντηκοστῆς, ἦσαν ἅπαν-
τες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αἰτό.

Καὶ ἐγγύετο ἄφνω ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἡχος 2
ὥς πρὸ φερομένης πνοῆς βιᾶς, καὶ ἐπλή-
ροσεν ὅλον τὸν οἶκον· ὃς ἦσαν καθήμενοι.

Καὶ ὡφθησαν αὐτοῖς διαμεμεζόμε- 3
ναι γλώσσαις ὡσεὶ πυρός, ἐκαστὸς τε ἐφ'
ἕνα ἕκαστον αὐτῶν.

Καὶ ἐπλήθησαν ἅπαντες πνεύμα- 4
τος ἁγίου, καὶ ἤρξαντο λαλεῖν ἑαυτοῖς
γλώσσαις, καθὼς τὸ πνεῦμα ἐδίδου
αὐτοῖς ὑποφθέγγεσθαι. Ἦσαν

Innotuitq; omnibus habitantibus
Hierosolymæ: adeo ut vocetur ager
ille propria ipsorum lingua, Acel-
dama, hoc est Ager sanguinis.

Scriptum est enim in libro Psal-
morum, Fiat commoratio eius de-
serta, & nō sit qui habitet in ea. Et,
Episcopatum eius accipiat alius.

Oportet igitur, ex iis viris qui no-
biscū cōuenerunt toto tēpore quo
Dominus Iesus munere suo functus
est inter nos,

Exorsus à Baptismo Iohānis, ad
eum usque diem quo sursum rece-
ptus est à nobis, vnum fieri nobiscū
testem resurrectionis eius.

Statuerunt igitur duos, Ioseph
qui vocabatur Barsabas, qui cogno-
minatus est Iustus, & Matthiam.

Et precantes dixerunt, Tu Do-
mine, qui corda omniū nosti, osten-
de vtrum elegeris ex his duobus,

Vt accipiat sortē ministerii huius
& Apostolatus, à quo aberravit Iu-
das, ut abiret in locum suum.

Iecerunt igitur sortes eorum: &
cecidit fors super Matthiam, qui
communibus calculis allectus est
cum vndecim Apostolis.

Cap. II.

QVum autem aduenisset dies
Pentecostes, erant omnes cō-
corditer eodem loci.

Tum extitit repente è cælo soni-
tus tanquam ruentis flatus violen-
ti, qui repleuit totam domum ubi
erant sedentes.

Et visæ sunt eis dispersitæ linguæ
instar ignis, qui etiā sedit super v-
numquēque eorum.

Repleti sunt autem omnes Spiri-
tu sancto, cœperuntque loqui aliis
linguis, prout Spiritus ille dabat
eis eloqui.

Apostoli nihil delibe-
rāt nisi consulto Dei
verbo: deinde quod
totius Ecclesia intere-
rat, non nisi consensu
Ecclesia exequitur.

Apostolo oportuit im-
mediatē a Deo ordi-
nari, adeoque præcun-
tibus precibus eligi-
tur Matthias sorte
ne, quæ instar diuine
vocis esset.

Apostoli, die maximè
solemni, & res esset to-
ti mundo perspecta,
vno in loco congrega-
ti, & vnum omnium
illorum munus, euan-
gelii fidem esse con-
staret, adhibito du-
plici symbolo, calitus
designantur, & ex-
cellentissimis quibus-
que Spiritus sancti
donis, ac in primis
quidem linguarum,
extraordinario &
necessario dono, &
vnguntur.

וְהִי הָיָה אֶתִּידֶעַת לְכָל־הוֹן דְּעִמְרִין^a
בְּאוֹרֶשְׁלַם^b וְהַכְנָא אֶת־קִרְיָתָא^c
הִי בְּלִשְׁנָה דְּאַתְרָא חֶקֶל דְּמַנָּה^d
דְּאִיתְּוִהּ תּוֹרְנָמָה קוֹרִית דִּם^e

כְּתִיב גִּיר בְּסִפְרָא דְּמִזְמוֹרָא דְּדִירָה^f
תְּהוּא חֶרְבָא^g וְעִמּוֹר^h לֹא יְהוּא בְּה
וְתִשְׁמֶשֶׁתָּה יִסְכֵּב אַחֲרֵיןⁱ

וְלִיָּא הִי הִכִּיל לְחַד מִן הַלִּין גְּבִירָא^j
דְּהוּו עִמֵּן בְּהִנָּא^k וְכִנָּא כְּלָה דְּבָה^l עַל
וְנִפְק עֲלִין מִרְן יִשׁוּעַ^m

דְּאַקָּף מִן מַעְמוֹדִיתָה דְּיוֹחֲנָן עַדⁿ
מָא לְיוֹמָא דְּאַסְתָּלַק מִן לִוְתָּן דְּהוּ^o
יְהוּא עִמֵּן סְהַדָּא דְּקִימָתָה^p

וְאַקִּימוּ תִרִין לְיוֹסֵף דְּמִתְקַרָּא בֶרֶךְ^q
שְׁבָא דְּאַשְׁתִּמִּי יוֹסֵטוֹס וְלִמְתִּיא^r
וְכַד צִלְיו אִמְרוּ אֲנִת מְרִיא יַדַּע^s

דְּבַל בּוֹתָא דְּכָל חוּא חֶרְ אִינָא דְּגִנָּא^t
אֲנִת מִן הַלִּין תְּרִיהוֹן^u
דְּהוּ יִקְבֵּל פֶּסָא^v דְּתִשְׁמֶשֶׁתָּה^w

וְשִׁלְיָחוֹתָא דְּמִנָּה פֶּרֶק יְהוּדָא^x
דִּיאֲזֹל לָהּ לְאַתְרָהּ^y
וְאַרְמִיּוֹ פֶּסָא^z וְסִלְקַת לְמִתִּיא^{aa}

וְאַתְמִנִי עִם חֶר-עֶסֶר שְׁלִיחָא^{ab}
קְפִלְאוֹן בְּ^{ac}
וְכַד אֶתְמִלְיוּ יוֹמֵתָא^{ad} דְּפִנְטִקוֹסְטָא^{ae}

בְּרִינִישִׁין הוּו כְּלָהוֹן אֶבְחָדָא^{af}
הוּא מִן שְׁלִיָּא מִן שְׁמִיא קְלָא אִיךְ^{ag}
דְּרוּחָא עֲזִיזָתָא וְאַתְמִלְיוּ הוּא מִנָּה^{ah}

כְּלָה בֵּיתָא הוּ דְּבָה יִתְבִּין הוּ^{ai}
וְאַתְחִזִּיו לְהוֹן לְשָׁנָא דְּמִתְפַּלְגִין הוּ^{aj}
אִיךְ נוֹרָא וְיִתְבוּ עַל חֶר חֶר מִנָּהוֹן^{ak}

וְאַתְמִלְיוּ כְּלָהוֹן בְּרוּחָא דְּקוֹדֶשָׁא^{al}
וְאַקְפוּ הוּו^{am} לְמַמְלָלוּ בְּלִשָּׁן לִשָּׁן^{an}
אִיךְ מָא דְּרוּחָא יִהֵב הוּא לְהוֹן^{ao}

לְמַמְלָלוּ^{ap}
אִת

19 Et hoc ipsum notum factum est o-
mnibus iis qui habitant in Urifschelē:
& ita vocatus est ager ille lingua re-
gionis Chakel demah, cuius interpre-
tatio est, Ager sanguinis.

20 Scriptum enim est in libro Psalmo-
rum, Habitatio eius sit deserta, & in-
habitans nō sit in ea. Et, Ministerium
eius accipiat alter.

21 Opus est igitur aliquo ex his viris
qui fuerunt nobiscum in illo tempore
toto in quo ingressus est et egressus est
internos Dominus noster Ieschua,

22 Qui incepit à Baptismo Iuchannā
usque in diem quo assumptus est à no-
bis, ut ipse sit nobiscum testis resurre-
ctionis eius.

23 Et statuerunt duos, Ioseph qui vo-
catur Bar-Schabbah, qui cognomina-
tus est Justus: et Mattiah.

24 Et quum orarent, dixerunt, Tu Do-
mine: nosti quod est in cordib⁹ omnīū,
ostende unū quē eligis ex his duobus,

25 Ut ipse accipiat portionem ministe-
rii, & apostolatum à quo separavit se
Iihudah, ut abiret in locum suum.

26 Et iecerunt sortes, et ascendit [sors]
ad Mattiah: et connumeratus est cū
undecim Apostolis.

Cap. II.

1 ET quum impleverentur dies Pente-
costes: quum essent congregati
omnes simul,

2 Factus est repente à calo sonus tan-
quā venti vehementis, & impleta est
eo tota domus illa in qua sedētes erāt.

3 Et visa sunt eis lingua quæ disparti-
ta erant tanquam ignis, & sederunt
super unumquemque ex eis.

4 Et repleti sunt omnes Spiritu sancto,
et incipiebant loqui⁹ diuersis linguis,
prout Spiritus dabat eis eloqui.

a. iiij. Erant

4 Quasi dicat,
Vitam egit, & affi-
duē cōuersatus est.
Hebraismus fre-
quens ut primo Sa-
muelis decimo o-
ctauo, versu deci-
mo sexto: & vige-
simonono, versu
sexto.

r Adverbium,
Lingua, lingua.
Hebraismus.

Αἰτα

Ἦσαν ὃ ἐν Ἱερουσαλήμ κατοικοῦν-
τες Ἰουδαῖοι, ἄνδρες δὲ λαβεῖς, ἀπὸ παν-
τὸς ἔθνους τῆς γῆς ὑπὸ τοῦ οὐρανό.

Γενομένης ὃ τῆς φωνῆς ταύτης, σὺν-
ῆλθε τὸ πλῆθος, καὶ σὺνεχύθη, ὅτι ἤκουον
εἰς ἕκαστος τῆ ἰδίᾳ διαλέκτῳ λαλοῦ-
των αὐτῶν.

Εξίσταντο ὃ πάντες ἐξ θαύμαζον, λέ-
γοντες πρὸς ἀλλήλους, Οὐκ ἰδοὺ πάντες
οὗτοι εἰσιν οἱ λαλοῦντες, Γαλιλαῖοι;

Καὶ πῶς ἡμεῖς ἀκούομεν ἕκαστος τῆ
ἰδίᾳ διαλέκτῳ ἡμῶν ἐν ἡ ἐξουνηθῆμεν;

Γάρδοι καὶ Μηδοὶ καὶ Ελαμίται, καὶ
κατοικοῦντες πρὸ Μεσοποταμίαν,
Ἰουδαίαν τε καὶ Καππαδοκίαν, Πόντον
καὶ πρὸ Ἀσίαν,

Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, Αἴγυ-
πτον, καὶ τὰ μέρη τῆς Λιβύης τῆς κατὰ Κυ-
ρηνῶν, καὶ ὁ ἑπιδημοῦντες Ῥωμαῖοι,
Ἰουδαῖοί τε καὶ προσήλυτοι,

Κρήτες καὶ Ἀραβες, ἀκούομεν λα-
λοῦντων αὐτῶν ταῖς ἡμετέραις γλώσ-
σαις τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ.

Εξίσταντο δὲ πάντες καὶ διηπόρου, ἄλλοι
πρὸς ἄλλους λέγοντες, Τίδὲν
δέλοι τῶτο τοῦτο;

Ἐπεροὶ δὲ χλευάζοντες ἔλεγον, Οἱ
Γλυκοὶς μεμεστωμένοι εἰσι.

Σταθεὶς δὲ Πέτρος σὺν τοῖς ἑνδεκά, ἐπῆρε
τὴν φωνὴν αὐτοῦ, καὶ ἀπεφθέλ-
ξατο αὐτοῖς, Ἄνδρες Ἰουδαῖοι, καὶ
κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ ἅπαντες,
τῶν ὑμῶν γινώσκοντες ἔγωγε, καὶ ἐνωπίσατε τὰ
ῥήματά μου.

Οὐ γὰρ, ὡς ὑμεῖς ὑπολαμβάνετε,
οὗτοι μεθύουσιν· ἐστὶ γὰρ ὥρα τρίτη τῆς
ἡμέρας·

Ἀλλὰ τὸ ποῦ ὅτι τὸ εἰρημνόν διὰ τῶν
προφήτων Ἰωήλ,

Erant verò Hierosolymis commo-
rantes Iudæi, viri religiosi, ex omni
natione eorū qui sub cælo sunt.

Orto autem hoc rumore, conue-
nit multitudo, & confusa est, quòd
audiret unusquisque propria lin-
gua sua eos loquentes.

Obstupescabant autem omnes ac
mirabantur, dicentes alii ad alios,
Nōne ecce omnes isti qui loquū-
tur, Galilæi sunt?

Quomodo igitur nos audimus eos
sua quæque lingua in qua nati sumus?

Parthi & Medi & Elamitæ, & qui
incolimus Mesopotamiā, Iudæā-
que & Cappadociam, Pontum &
Asiam,

Phrygiā & Pamphylia, Ægy-
ptum & partes Libyæ quæ est secū-
dum Cyrenen, & aduenæ Romani
Iudæique & proselyti,

Cretes & Arabes, audimus eos lo-
quētes nostris linguis magnifica
Dei facta.

Obstupescabant autem omnes,
& hæsitabant, dicentes alius ad al-
ium, Quid hoc rei esse possit?

Alii verò cauillantes dicebant,
Vino dulci pleni sunt isti.

Stans autem Petrus cū undecim,
sustulit vocem suam, & loquutus
est eis, dicens, Viri Iudæi, & omnes
qui habitatis Hierosolymis,
hoc vobis notum esto, & auribus
percipite verba mea.

Non enim, ut vos existimatis, isti
ebrii sunt, quū sit hora diei tertia:

Sed hoc illud est quod dictum
est per prophetam Ioel,

Verbum Domini alios prececlit, ut eos ad inquirendam veritatem adigat, alios vero sic redarguit ut sua ipsorum impudētia testes esse cogat.

Καὶ

אִירַת הוּא דִּין גְּבֵרָא דְעֵמְרִין^a יְשׁוּבִים^b
בְּאוּרִשְׁלַם דְּדַחְלִין מִן אֱלֹהֵא יְהוּדִיא
מִן כָּל עַמָּא דְתַחֲתִית שְׁמִיא :

וְכַד הוּא קָלָא הוּ כְּנֵשׁ כָּלָה עַמָּא^b
וְאַשְׁתַּגֵּשׁ מְטוּל דְשִׁמְעַה הוּא אִנְשׁ
אִנְשׁ מִנְהוֹן דְּמַמְלָלִין הוּוּ בְּלִשְׁנֵיהוֹן:

תְּהִירִין הוּוּ כָּלָהוֹן וּמִתְדַמְרִין כַּד^c
אִמְרִין חַד לְחַד הִלִּין כָּלָהוֹן דְּמַמְלָלִין^d
לֹא הָא גְלִילִיא אֲנֹן :

אִיכְנָא חֲנָן שְׁמַעִין חֲנָן אִנְשׁ אִנְשׁ^e
לְשִׁנָּה דְּבִהָ יְלִידִין חֲנָן :

פְּרִתְוִיָּא וּמְדִיא וְאַלְכִיא וְאַלִּין^f
דְּעֵמְרִין בֵּית נְהָרִין יְהוּדִיא וּקְפְרוּקִיא^g
וּדְמִן אַתְרָא דְפִנְטוּס וְדִאסִיא :

וּדְמִן אַתְרָא דְפְרוּגִיא וּדְפִמְפּוּלִיא^h
וּדְמִצְרִין וְדִאֲתֵרוּתָא דְלוּכָא דְקִרְיִיןⁱ
לְקוּרִינָא וְאַלִּין דֵּאֲתוּ מִן רְהוּמָא^j
יְהוּדִיא וְגִיורָא :

וּדְמִן קְרִיטָא וְעֶרְבִיא הָא שְׁמַעִין^k
חֲנָן דְּמַמְלָלִין בְּלִשְׁנֵין דִּילָן תְּדַמְרִתָּה^l
דֵּאֱלֵהָ :

מִתְדַמְרִין הוּוּ דִּין כָּלָהוֹן וְתוּרִין כַּד^m
אִמְרִין חַד לְחַד דְּמִנָּא הִי הָא צְבוּתָאⁿ
אַחֲרָנָא דִּין מְמִיקִין הוּוּ בָּהוֹן כַּד^o
אִמְרִין הִלִּין מֵאֲרִיתָא אֲשֶׁתִּיּוּ וְרוּיִו :

וּבִתֵּר בֶּן קָס שְׁמַעִין כֹּאפָא עִם חַד^p
עִסְרִי שְׁלִיחִין וְאַרְבִּים קָלָה וְאַמֵּר לְהוֹן^q
גְּבֵרָא יְהוּדִיא וּכְלָהוֹן דְּעֵמְרִין^r
בְּאוּרִשְׁלַם הָא תְּתִידַע לְכוּן וְצוּתוּ^s
מִלִּי :

לֹא גִיר אִיכְנָא דֵּאֲנִתוֹן סְכָרִין הִלִּין^t
רוּיִן דְּהָא עַד מָא לְחֶשָׁא תֵּלֶת אֲנִין^u
שְׁעִין :

אַלֵּא הָא הִי דֵּאֲמִירָא בְּיוֹאִיל גְּבִיא^v
יְהוּא :

5 Erant autem homines qui habita-
bant in Urifchelem, qui timebant à
Deo, Iudæi ab omnibus populis qui
sunt sub celo.

6 Et quando factus est sonus ille, con-
gregatus est totus populus: Et cōturba-
tus, eo quod audiret unumquemque
ex illis, quod loqueretur linguis ipsorum.

7 Stupefacti[autem] erant omnes, et
mirabantur, dicentes unus ad aliū,
Hi omnes qui loquuntur, nōne ecce
Galilæi sunt?

8 Quomodo nos audimus unumquis-
que linguā suam in qua nati sumus?

9 Parthi Et Medi Et Elanai, et qui
habitant inter flumina, Iudæi Et Cap-
padoces, Et qui sunt regionis Ponti Et
Asiæ,

10 Et qui sunt regionis Phrygiæ, Et Pā-
phylia, et Aegypti, Et regionum Li-
byæ, qui sunt vicini Cyrenæ, Et qui ve-
nerunt è Roma, Iudæi Et profelyti,

11 Et qui sunt ex Creta Et Arabia: ec-
ce, audimus quod loquuntur linguis no-
stris mirabilia Dei.

12 Mirabantur autem omnes, Et hāsi-
tabant, dicentes unus ad aliū, Quæ
est hæc voluntas?

13 Alij autem deridebant eos, dicentes,
Hi merum biberūt, Et inebriati sunt.

14 Et post hæc surrexit Schemeun Ki-
pha cum undecim Apostolis, et extu-
lit vocem suam, ac dixit eis, Homines
Judæi, Et omnes qui habitatis in Uri-
schelem, hoc notum sit vobis, Et atten-
dite sermones meos:

15 Non enim, sicut vos putatis, hi ebrij
sunt: nam ecce, usque nunc tertia est
hora.

16 Sed hoc est quod dictum est in Iuil
propheta,
Erit

2 Id est, Erant re-
ligiosi & timebant
Deum.

3 Ad verbum, Vi-
rum virum. Hebra-
ismus.

4 Ad verbum
Vnus ad vnum.
Hebraismus.

5 Ad verbum,
Homo homo. He-
braismus paulo
ante observatus.

6 Id est, In Meso-
potamia, quæ sita
est inter duo flu-
mina, Euphratem
& Tigrim. Hebræi
addere solent ארם,
ac vocant Syriam
duorum fluminū.

7 Id est, Quid
hoc sibi vult Syra-
phasis.

Ioel. 2. 28
Esa. 44. 3

Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις, 17
(λέγει ὁ Θεός) ἐκχεῶ δὲ τὸ πνῆμα
ἐξ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες
ὑμῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσας ὄ-
ψονται, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια
ἐνυπνιαθήσονται.

Καὶ γὰρ ἐπὶ τοῖς δούλοις μου καὶ ἐπὶ 18
ταῖς δούλαις μου ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεί-
ναις ἐκχεῶ δὲ τὸ πνῆμα ἐξ ὑμῶν, καὶ
προφητεύσουσι.

Καὶ δώσω τέρατα ἐν τῷ οὐρανῷ 19
ἄνω, καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πῦρ καὶ
ἀτμίδα καπνοῦ.

Ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκοτός, 20
καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἢ ἔλθῃ πῶς
ἡμέραν Κυρίου πῶς μεγάλη καὶ ἐ-
πιφανής.

Καὶ ἔσται, πᾶς ὃς ἀνέπικαλέσεται 21
τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται.

Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἀκούσατε τοῦ 22
λόγου τούτου· Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος,
ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς Θεοῦ ἀποδεχόμενος εἰς
ὑμᾶς δυνάμεις καὶ τέρατα καὶ σημεῖα
οἷς ἐποίησε δι' αὐτοῦ ὁ Θεός ἐν μέσῳ ὑ-
μῶν, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἶδατε,

Τοῦτον τὴν ὁρισμένην βουλὴν καὶ 23
γνώσας τῆς Θεοῦ ἐκδοτὸν λαβόντες, διὰ
χρῶν ἀνόμων πρὸς πᾶσι τοῖς ἀνέλετε

Ὁν ὁ Θεός ἀνέστησε, λύσαι τὰς ὁμι- 24
λιας τοῦ θανάτου, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ νεκροῦ
κρατῆν αὐτὸν ἡμεῖς.

Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτὸν, Προσπώ- 25
μιον τὸ Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός·
ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ὅσιν, ἵνα μὴ σαλευθῶ.

Διὰ τοῦτο ὁφείλει ἡ καρδιά μου, καὶ 26
ἡ γλῶσσα μου ἡ γλῶσσα μου· ἐπὶ δεξιῇ
καὶ ἡ σάρξ μου κατακλινώσεται ἐπὶ ἐλπίδι.

Ὅτι ἐκ ἐγκαταλείψεως τῆς ψυχῆς μου 27
ἐξ ἁδου, οὐδὲ δώσης ὅσιν σου ἰδὲν
διαφθοράν.

Εἰσώρει-

¶ Et erit vltimis temporibus, (di-
cit Deus) effundam ex spiritu meo
in quauis carnem: & prophetabūt
filii vestri & filia vestra, & iuue-
nes vestri visiones videbūt, & senio-
res vestri somnia somniabunt.

Et quidē super seruos meos & su-
per ancillas meas in diebus illis effū-
dam de Spiritu meo, & propheta-
bunt.

Et edā miracula in cælo sursum,
& signa in terra deorsum, sanguinē
& ignem & vaporem fumi.

Sol conuertetur in tenebras, &
luna in sanguinem, priusquam ve-
niat dies ille Domini magnus & il-
lustris.

Et futurum est vt quicunque in-
uocauerit nomē Domini, seruetur.

Viri Israelitæ, audite sermones
istos: Iesum illum Nazarenū, virū
à Deo approbatum apud vos præ-
stantibus factis & miraculis & si-
gnis quæ edidit per eum Deus in
medio vestri, sicut & ipsi nostis,

Hunc inquam definito cōsilio &
prouidentia Dei deditum, quum ac-
cepissetis, manibus sceleratis cruci
affixum interemistis.

Quem Deus excitauit, solutis
doloribus mortis, eo quod impossi-
bile erat ipsum ab ea retineri.

¶ Daud enī dicit de eo, Prospicie-
bā Dominū corā me semper: quo-
niā est mihi ad dextrā, ne cōcutiar.

Propterea oblectatū est cor meū,
& exultauit lingua mea: atq; adeo
caro mea requiescet in spe:

Quoniā non derelinques animā
meā apud inferos, nec fines Sanctū
tuum sentire corruptionem.

Petrus calumniis ho-
minum opponēs Des-
veritatem, docet in se
et suis collegis im-
pletum quod Ioel de
plena Spiritus sancti
exhibitione nonissi-
mis temporibus futu-
ra prædixerat: quæ
gratis toti etiam Ec-
clesia offeratur, certo
eorum exitio à qui-
bus contemnetur.

Vfus præcipuus
omnium donorum Spi-
ritus sancti, est ho-
mines ad salutē per
fidem adducere.
Christus innocens à
sceleratis, ex Dei pro-
videntia, crucifixus.

Christus (sicut prædi-
xerat Daud) nō mo-
do surrexit, sed etiā
in ipso sepulchro ab
omni corruptione
fuit immunis.

Psal. 16. 8

יְהוָה בְּיוֹמֵתָא חֲרִיא אֱמַר אֱלֹהֵא
אֲשׁוּד רוּחִי עַל כָּל בָּסָר וַיִּתְנַבּוּן
בְּנֵיכֹן וּבְנֵתְכֹן וְגִדּוּדֵיכֹן חֲזֹנָא
יַחְזֹן וְקִשְׁיֵיכֹן חֲלָמָא יַחְלִמוּן
וְעַל עֲבָדֵי וְעַל אֲמָתֵי אֲשׁוּד רוּחִי
בְּיוֹמֵתָא הַנּוֹן וַיִּתְנַבּוּן :

וְאֵתֵל אֲתוּתָא בְּשָׁמַיָא וּבְגִבּוֹרָתָא
עַל אֶרֶץ דְּמָא וְנֹרָא וְעֵטְרָא
דְּתַנְנָא :

שְׁמַשָּׁא יִתְחַלֵּק בְּעֵמְטָנָא וְסִהְרָא
בְּדָמָא כִּי עַד לֹא יֵאָתָא יוֹמָה דְּמָרִיא
רַבָּא וְדַחִילָא :

וַיְהִי כֹל דִּיקְרָא שְׁמָה דְּמָרִיא
יֵחָא :

גִּבְרָא בְנֵי יִסְרָאֵל שְׁמֵעוּ מִלָּא הַלִּין
יִשׁוּעֵנְצָרִיא גִבְרָא דְּמֵן אֱלֹהֵא אֲתַחְזִי
לִוְתָכוֹן בְּחִילָא וּבְגִבּוֹרָתָא אִילִין
דְּאֱלֹהֵא עֲבָד בְּיִתְכֹן בְּאִידָהּ אִין
דְּאַנְתֹּן יִדְעִין אַנְתֹּן :

לְהֵנָּה דְּפָרִישׁ הוּא לֵהּ לְהֵדָּא
בְּמִקְדָּמוֹת יִדְעָתָהּ וּבְעֵבְרָתָהּ דְּאֱלֹהֵא
אֲשֶׁלְּמִתּוּנִיָּהּ בְּאִידֵי רִשְׁיָעָא וּזְקָפְתוֹן
וְקָטְלָתוֹן :

אֱלֹהֵא דִּין אֱקִימָה וְיִשְׂרָאֵל חֲבִלָּהּ
דְּשִׁוּל מְטוּל דְּלֹא מְשַׁכְּחָא הוּרָא
דִּיתְתַּחַד בְּהָ בְּשִׁוּל :

דְּוִיד גִּיר אֱמַר עֲלוּהִי מִקְדָּם הוּיָא
חֲזָא לְמַרִּי בְּכָל זֶכֶן דְּעַל יַמִּינִי הוּ
דְּלֹא אַזּוּעַ :

מְטוּל הֵנָּה אֲתַכְסֵּם לְכִי וְרוּרוּ
תִּשְׁכּוּחִתִּי וְאַף פְּגִירִי יֵאָגֵן עַל סִכְרָא
דְּלֹא שִׁבְקֵי אֲנִי לְנַפְשִׁי בְּשִׁוּל וְלֹא
יֵהֵב אֲנִי לְחִסְיָא דִּיחֲזָא חֲבִלָּא
גִּלִּית :

17 Erit in diebus postremis, (dicit Deus)
effūdā Spiritū meū super omnē carnē:
et prophetabūt filij vestri et filia vestra,
et iuvenes vestri visiones videbunt, et
seniores vestri somnia somniabunt.

18 Et super seruos meos et super ancil-
las meas effundam Spiritum meum
in diebus illis, et prophetabunt.

19 Et dabo signa in celo, et prodigia
super terram, sanguinem et ignē, et
vaporem fumi.

20 Sol mutabitur in caliginem, et lu-
na in sanguinē, priusquā veniat dies
Domini magnus et formidabilis.

21 Et erit, omnis qui inuocauerit nomē
Domini, seruabitur.

22 Homines, filii Israhel, audite sermo-
nes hos: Ieschua Nazarenum, homi-
nem qui à Deo conspectus est apud
vos virtutibus et prodigijs quæ Deus
fecit in medio vestri per manum e-
ius, sicut vos nostis:

23 Hunc [inquam,] qui segregatus e-
rat ad hoc per prouidentia et volūta-
tē Dei, tradidistis in manus improbo-
rum, et crucifixistis ac interfecistis.

24 Deus autem excitauit eum, et sol-
uit dolores sepulchri: quia impossi-
bile erat ut detineretur in ipso sepulchro

25 Dauid enim dixit de eo, Ab initio
fui spectās Dominum meum in omni
tempore: quoniam ad dexteram meā
est ut non commouear.

26 Propterea latatum est cor meū et
exultauit gloria mea, et etiam cor-
pus meum habitabit in spe.

27 Quoniam non relicturus es animā
meam in sepulchro, nec traditurus es
benignū tuū ut videat corruptionē.

Mani-

8 Ad verbum,
Viuēt. Hebraism⁹.

9 Id est, Quem
vos experientia di-
dicistis virum esse
à Deo vobis datū.
10 Id est, Opera
eius. Tritus Hebra-
ismus.

11 Puncta voca-
lia huius nominis
in Syro textu hāc
interpretationem
postulat: quia pa-
raphrastes bona fi-
de Lucā reddidit.
Ceterum Græci,
quos Lucas sequi-
tur, diuersa pūcta
quæ in Hebræo le-
guntur, non obser-
uarunt. Tūc enim
vocē quæ 2. Sam.
22, & Psal. 18, 6 le-
gitur, & ad quam
Euangelista allu-
dit, vertissent Vin-
cula.

12 תִּשְׁכּוּחִתִּי Quæ
vox respōdet He-
bræo כְּבוֹרִי, pro qua
Græc⁹ habet γλῶ-
σσά μου, id est Lin-
gua mea: quia trā-
slationem nomi-
nis Hebraici כְּבוֹר
explicat ex Hebræ-
orum etiam inter-
pretum sensu. Vi-
de Psal. 6. 7

13 Id est, Obno-
xius sit corruptio-
ni. Hebraismus.

Acta

Εγνώρισάς μοι ὁδοὺς ζωῆς· πλήρωσάς 28
με δὲ φροσύνης μὲν τὸ πρῶτον σου.

1. Reg. 2. 10
infra, 13. 36

Ἄνδρες ἀδελφοί, ἔξον εἰπεῖν μὲν 29
παρρησίας πρὸς ὑμᾶς πρὸς τὸν πα-
τριάρχου Δαβὶδ, ὅτι καὶ ἐτελεύτησε
ἐν ἐσάφῃ, ἐν τῷ μνήματι αὐτοῦ ὅτι ἐν ἡμῶν
ἀρχὴ τῆς ἡμέρας ταύτης.

Psal. 132. 11

Προφήτης οὖν ὑποάρχων, καὶ εἰδὼς 30
ὅτι ὅρκῳ ὤμωσεν αὐτῷ ὁ Θεὸς ἐν καρ-
ποῖ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ, τὸ καὶ σῶσαι, ἀνα-
στήσειν (X) Χριστὸν, καὶ θέσει ἐπὶ τὸ θρόνον
αὐτοῦ.

Psal. 16. 10
infra, 13. 35

Προϊδὼν ἐλάλησε πρὸς τῆς ἀναστά- 31
σεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὐ κατελείφθη ἡ
ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ᾄδου, ὅτι ἡ σὰρξ αὐτοῦ
εἶδε διαφθοράν.

Τοῦτον (X) Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, 32
οὗ πάντες ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες.

Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψώθη, πάλιν 33
ἐπαγγελίαν τῆς ἀγίου πνεύματος λα-
βὼν παρὰ τοῦ πατρὸς, ἔχει ἔτι τὸ ὅτι ὑ-
μεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε.

Psal. 110. 1

Οὐ γὰρ Δαβὶδ ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανόν 34
νοῦς· λέγει γὰρ αὐτὸς, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ
Κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

ἕως ὃτε θῶ τὸν ἐχθρὸν σου ὑποπό- 35
διον τῶν ποδῶν σου.

Ἀσφαλῶς οὖν γνωσκέτω πᾶς οἶκος 36
Ἰσραὴλ ὅτι Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ
Θεὸς ἐποίησε, ἔστιν (X) Ἰησοῦς ὃν ὑμεῖς ἐ-
συνέστατε.

Ἀκούσαντες γὰρ κατενύγησαν τῇ καρ- 37
δίᾳ, εἰπόντες πρὸς (X) Πέτρον καὶ τοὺς
λοιποὺς ἀποστόλους, Τί ποιήσομεν ἄνδρες
ἀδελφοί;

Πέτρος γὰρ ἐφίη πρὸς αὐτοὺς, Μετα- 38
νοήσατε, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν ἐν
τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν
ἁμάρτων καὶ λήψετε πλὴν δωρεᾶν τοῦ
ἀγίου πνεύματος.

Notas mihi fecisti vias vitæ: reple-
bis me iucunditate in tui cōspectu.

Viri fratres, licet liberè dicere a-
pud vos de patriarcha David, eum
& obiisse & sepultum esse, & mo-
nimentum eius esse apud nos ad
hunc usque diem.

Propheta igitur quum esset, &
sciret Deum iureiurando sibi iura-
sse, fore ut ex fructu lumbi ipsius,
quod ad carnē attinet, Christū exci-
taret, quem collocaret super eius
throno:

Præscius loquutus est de resurre-
ctione Christi, non derelictam esse
apud inferos animam eius, neque
carnem eius sensisse corruptionē.

Hunc Iesum excitavit Deus: cu-
ius rei omnes nos sumus testes.

Iesum Christum esse
regem æternum desi-
gnatū testatur Petr⁹
ex ipsis Spiritus
sancti donis palam
conuincit, addito Da-
uidis testimonio.

Itaque dextera Dei euectus, &
promissum Spiritum sanctum ade-
ptus à Patre, effudit hoc quod vos
nunc spectatis & auditis.

Neque enim David ascendit in
cælos: sed dicit ipse, Dixit Domi-
nus Domino meo, Sede ad dextrā
meam,

Usquedum ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum.

Certò sciat ergo tota domus Isra-
el, hunc esse factum à Deo Domi-
num & Christum: hunc inquam Ie-
sum quem vos crucifixistis.

His autem auditis cōpuncti sunt
corde, & dixerunt ad Petrum ac
reliquos Apostolos, Quid faciem⁹
viri fratres?

Petrus autem ait ad eos, Resipi-
scite, & baptizetur unusquisque
vestrum in nomine Iesu Christi in
remissionem peccatorum: & acci-
pietis donum Spiritus sancti.

Vobis

Resipiscencia & re-
missio peccatorum in
Christo sunt duo Enā-
gely, ac proinde no-
stra salutis capita.
Obtinentur autē ex
promissionibus per fi-
dem apprehensis: &
per baptismū, qui
est cōsuetudo Spi-
ritus sancti virtutis, in
nobis obsignantur.

^a גלית לי אורחא דחיא ^b תמלינו
^c בסימותא עם פרצופך
^d גברא אחין מַפס למאמר ^e עין
^f בגלא לותכון על ריש אבהתא דויד
^g דמית ואף אתקבר וביר קבורה
^h איתוהי לותן עד מא ליומנא
ⁱ נביא הוא גיר וידע הוא דמומתא
^j ימא לה אלהא דמן פארא דברסך
^k אותב על בורסך
^l וקדם חזא ומלל על קימתה
^m דמשיחא דלא אשתבק בשיול אך
ⁿ לא פגרה חזא חבלא
^o להנא ישוע אקים אלהא וחנן
^p בלן סהדוהי
^q וחווי דבימינה דאלהא א
^r אתתרים ונסב מן אבא שוודיא
^s דעל רוחא דקודשא ואשד מוהבתא
^t הדג דהא חזא אנתון ושמעין
^u אנתון
^v לא הוא גיר דויד סלק לשמיא
^w מטול דהו אמר דאמר מריא למרי
^x דתב לך מן ימיני
^y עד מא דאסים בעל דבבין
^z כובשא לרגליך
^{aa} שריראית חכיל ידע בלה ביר
^{ab} יסריל דמריא ומשיחא עבדה אלהא
^{ac} להנא ישוע דאנתון וקפתון
^{ad} וכד שמעו הלין אתגנחו בלכהון
^{ae} ואמרו לשמעון ולשרכא דשליחא
^{af} מנא נעבד אחין
^{ag} אמר להון שמעון תובו ועמדו
^{ah} אנש אנש מנכון לשובקן חטהג
^{ai} ותקבלון מוהבתא דרוחא ד
^{aj} דקודשא
^{ak} לבון

28 Manifestasti mihi viā vitæ: replebis me iucunditate cum vultu tuo.

29 Homines fratres, permittitur dicere aperte apud vos de patriarcha David, quod mortuus est, & etiam sepultus est, et locus sepulturae eius est apud nos usque in hunc diem.

30 Propheta enim erat, et sciebat quod iuramentum iurasset sibi Deus, De fructibus ventris tui sedere faciam super thronum tuum.

31 Et ¹⁴ antè vidit, et loquutus est de resurrectione Christi, quod non sit derelictus in sepulchro, ut etiam corpus eius ¹⁵ viderit corruptionem.

32 Hunc Ieschua suscitavit Deus, & nos omnes testes eius sumus.

33 Et ipse est qui per dexteram Dei exaltatus est, et accepit à Patre promissionē quæ [fuerat] de Spiritu sancto, et effudit donum hoc quod, ecce, vos videtis et auditis.

34 Nequaquam enim David ascēdit in calum: nam ipse dicit, Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextera mea,

35 Donec posuero inimicos tuos scabellum pedibus tuis.

36 Verè igitur sciat tota domus Israhel, quod Dominum & Christum fecerit eum Deus, hūc inquam Ieschua, quē vos crucifixistis.

37 Et quum audiuissent hæc, compuncti sunt in corde suo: & dixerunt Schemeun & reliquis Apostolis, Quid faciemus fratres?

38 Dixit eis Schemeun, Conuertimini, et baptizemini ¹⁶ unusquisque vestrū in remissionem peccatorum: et accipietis donum Spiritus sancti.

¹⁴ Id est, Præcognovit.

¹⁵ Id est, Obnoxius corruptioni iuerit. Hebraism⁹ ut supra.

¹⁶ Ad verbum, Homo homo ex vobis. Hebraism⁹.

b.i.

Acta

Υμῖν γὰρ ὅτι ἡ ἐπαγγελία, καὶ τοῖς 39
τέκνοις ὑμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς εἰς μακράν,
οἷς ἂν προσκαλέσῃ Κύριος ὁ Θεὸς
ἡμῶν.

Ἐτέροις τε λόγοις πλείοσι διεμαρτύ- 40
ρετο, καὶ παρεκάλει, λέγων, Σώθητε ἀπὸ
τῆς χειρὸς τῆς σκολιᾶς ταύτης.

Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμε- 41
νοι τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐβαπτίσθησαν· καὶ
προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχὰι
ὡσεὶ τετραχίλια.

Ἦσαν δὲ προσκαρτεροῦντες τῇ 42
διδασκίᾳ τῶν ἀποστόλων καὶ τῇ κοινω-
νίᾳ καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς
προσευχαῖς.

Ἐγένετο δὲ πάσι ψυχῇ φόβος· πολ- 43
λά τε τέρατα καὶ σημεῖα διὰ τῶν ἀπο-
στόλων ἐγένετο.

Γάντες δὲ οἱ πιστεύοντες, ἦσαν ὅτι 44
αὐτοῖς, ὅτι εἶχον ἅπαντα κοινά.

Καὶ τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις 45
ὅτι πωροῦντο, καὶ διμερίζον αὐτὰ πᾶ-
σι, καθὼς ἂν τις χρεῖαν εἶχε.

Καὶ ἡμέραν τε προσκαρτεροῦ- 46
ντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶντες
τε κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον
ἑσθίας ἐν ἀγαλλιάσει καὶ ἀφελότητι
καρδίας·

Αἰνοῦντες τὸν Θεόν, καὶ ἔχοντες χά- 47
ριν πρὸς ὅλον τὸν λαόν. Ὁ δὲ Κύριος
προσέτιθετο σὺν σωζομένοις καὶ ἡμέ-
ραν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Κεφάλαιον Γ'

Ἐπὶ τὸ αὐτὸ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης 1
ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν· ὅτι τὴν ὥραν
τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην.

Καί τις ἀνὴρ χωλὸς ἐκ κοιλίας 2
μητρὸς αὐτοῦ ὑπάρχων, ---
ἐκαστά-

Vobis enim facta est promissio,
& liberis vestris, & omnibus qui lo-
gè sunt, quoscunque videlicet ad-
uocauerit Dominus Deus noster.

Aliisq; sermonibus plurimis 40
obtestabatur, & exhortabatur eos,
dicens, Seruamini ex natione ista
praua,

Qui ergo libenter exceperunt ser- 41
monem eius, baptizati sunt: & ad-
dita sunt Ecclesiae die illo capita
quasi ter mille.

Erantque perdurantes in doctri- 42
na Apostolorum & communicati-
one, & fractione panis, & precibus.

Obortus est autem omnibus ti- 43
mor: multaque miracula & signa
per Apostolos edebantur.

Omnes autem qui credebant, e- 44
rant eodem loci, & habebant omnia
communia.

Et possessiones ac facultates ven- 45
debant, & dispertiebant eas omni-
bus, prout cuique opus erat.

Et quotidie perdurantes concor- 46
diter in templo, ac frangentes do-
mi panem, capiebant cibum cum exul-
tatione & simplicitate cordis:

Laudantes Deum, & habentes 47
gratiam apud totum populum. Do-
minus autem addebat quotidie Ec-
clesiae qui salui fierent.

Cap. III.

Cæterum Petrus & Iohannes 1
simul ascendebant in templum
sub horam precatationis, nempe nonā:

Quidam autem vir claudus ab v-
tero matris suæ,

portabatur

Is demum verè ag-
gregatur Ecclesie qui
se ab impiis segre-
gat.

Insigne virtutis Spi-
tus sancti exemplum
Nō baptizantur au-
tem adulti, nisi fidem
professi.

Vera Ecclesia signa
sunt, doctrina Aposto-
lica, charitatis offi-
cia, Sacramentorum
administratio pura,
& vera inuocatio cō-
munis.

Dominus quoties ex-
pedit extraneorum
rabiem frangat, ut Ec-
clesia plātur & re-
creari possit.

Charitas efficit o-
mnia cōmunia, quod
ad usum quidem at-
tinet, pro necessitatē
ratione.

Fideles initio non tā-
tum ad audiendum
verbum, sed etiam ad
capendum cibum ma-
gno cum fructu com-
munebant.

Christus claudum
quendam natum, ho-
minem notum omni-
bus, loco & tempore
celebri per manus A-
postolorum sanans,
partim eos qui credi-
derāt, partim alios
creditorios vocat.

^a שוויא
החנכה
מן השתדח
מן ידח:

לכונן ניר הוא שוויא ולכונן
ולכלהון אילין דרחיקין אילין דהו
אלהא יקרא אנון :

^b מלא דברים
^c אחרניתא
אחרים :

ובמלא אחרניתא סגיא אתא מסהד
הוא להון ובעא הוא מנהון בד אמר
חיו מן שרבתא דא מעקמתא :

^d חיו חיו
וטעמו אמ
תרצו החיים
סורו וגומר :

ואנשין מנהון עתידאית קבלו
מלתה והימנו ועמדו ואתתוספו
בהו יומא איך תלתא אלפין נפשין :

^e שרבתא דור
או משפחה
עקמתא
עקשה :

ואמינן הווי ביולפנא דשליחא
ומשתותפין הווי בצלותא ובקציא
דאופרסטיא :

^f עקשה
^g עתידאית
כל איחור
הימנו
חאמינו :

והוויא הות דחלתא בכל נפש
ואתותא סגיא אתא וגברותא הוין הווי
ביד שליחא :

^h עמדו רחצו
ⁱ אתתוספו
בוספו
אמינן
מתמידים :

ובלחון אילין דהימנו הווי אפחדא
הווי וכל מדס דאית הוא להון דגנא
הוא :

^j מלתה
^k עתידאית
כל איחור
הימנו
חאמינו :

ואילין דאית הוא להון קנינא
מזבגין הווי לה ומפלגין הווי לאנש
אנש איך מדס דסגיק הוא :

^l מדס מח
^m סגיק צריך
אמינן
תמידים :

וכל יום אמינן הווי בהיכלא בחדא
נפש ובכיתא קצין הווי פריסתא
ומקבלין הווי סבירתא בד רוזין
ובברירותא דלכהון :

ⁿ קצין
^o כוצעים
^p סבירתא
אוכל
רוזין שמחים
ברירותא :

משבחין הווי לאלהא בד יחיבין
ברחמא קדם בלה עמא ומרן מוסף
הוא כל יום לאילין דחאין הווי בעדתא
קפלאון ג

^q נקיות
^r יחיבין
ברחמא נהנים
לרחמים
מוסף
מוסף :

והוא דכר סלקין שמעון באפא
ויוחנן אפחדא להיכלא בעדתא
דצלותא דחשע שעין :

^s מוסף
^t מוסף
^u חאין חיים
^v ר' גושעים
עדתא
עדה :

והא גברא חד חגירא דמן פרס אמה
שקילין הווי אנשא אילין דמעדין הווי
מיתין

^w אפחדא
^x אפחדא
^y אפחדא
כעת :

39 Vobis enim facta est promissio et fi-
liis vestris, ac omnibus iis qui logè sūt,
quos ipse Deus vocauerit.

40 Et sermonibus aliis pluribus ¹⁷te-
stabatur eis, et petebat ab eis, quū di-
ceret, Seruate vos à generatione hac
praua.

¹⁷ Hortabatur
eos, exponēs quid
ab eis requirere-
tur vt facerent.

41 Et quidam ex eis promptè accepe-
runt sermonem eius, ac crediderūt, ba-
ptizati que sunt: Et additi sunt in illo
die quasi tria millia animarum.

42 Et perseverantes erant in doctrina
Apostolorum, et communicabant in
precatōne, et in fractione eucharistiæ

43 Et factus est timor in omni anima.
Et signa multa et prodigia fiebāt per
manum Apostolorum in Urischelē.

44 Et omnes qui crediderāt, simul e-
rant: Et quicquid erat eis, cōmunita-
tis erat.

45 Et illi quibus erat possessio [aliqua],
vendebant eam, et diuidebant ¹⁸uni-
cuique prout necessarium erat.

¹⁸ Ad verbum,
Homini homini,
Hebraismus,

46 Et quotidie perseverabant in tem-
plo una anima: et domi frangebant
portionem, et capiebant cibum ex-
ultantes, et in puritate cordis sui

47 Laudantes Deum, traditi ¹⁹in
favorem coram universo populo. Et
Dominus noster addebat quotidie il-
lis eos ²⁰qui salui fiebant in cœtu.

Cap. III.

ET factum est ut quum ascende-
rent Schemeon Kipha et Iuchā
nan simul in templum in tempore pre-
cationis nona hora,

¹⁹ Ad verbum,
In intimos & visce-
rales, vt ita dicā,
favores. Hebrai-
smus. Vide i. Reg.
8. 50. Genes. 14. 30.
Nehem. 1. 2. quasi
dicat, Deum lauda-
bant qui eis gra-
tiam conciliasset
apud vniuersum
populum.

²⁰ Ad verbum
Qui viuificaban-
tur. Hebraismus
sæpe obseruatus.

Et ecce, homo quidam claudus ex
utero matris suæ, quem ferebant viri
illi qui soliti erant

b. y.

Acta

ἐβαστάζετο· ὃν ἐπιδουῶ καὶ ἡμέραν πρὸς
πλὴν θύραν τῆς ἱεροῦ πλὴν λεγομένην
Ὠραίαν, τῆς ἀπέναντι ἐλεημοσύνης παρὰ
τῆς εἰσπορευομένης εἰς τὸ ἱερόν.

Ὅς ἰδὼν Γεῶργιον καὶ Ἰωάννην μέλ- 3
λοντας εἰσέναι εἰς τὸ ἱερόν, ἠρώτα ἐλεη-
μοσύνην λαβεῖν.

Ἀπενίστας δὲ Γεῶργς εἰς αὐτὸν σὺν τῷ 4
Ἰωάννῃ, εἶπε, Βλέψον εἰς ἡμᾶς.

Ὁ δὲ ἐπέειχεν αὐτοῖς, θεωροῦντων π 5
παρ' αὐτῶν λαβεῖν.

Εἶπε δὲ Γεῶργς, Ἀργύριον καὶ χρυ- 6
σίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὃ δὲ ἔχω, τὸ πό-
σοι δίδωμι, Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ τῆς Ναζωραίου ἐγείραι καὶ περι-
πάτει.

Καὶ πιάσας αὐτὸν τῇ δεξιᾷ χειρὸς, 7
ἤγαρε· παραχρῆμα ὃ ἐξερρώθησαν αὐ-
τῷ βάσεις καὶ τὰ σφυρᾶ.

Καὶ ἑξαλλόμενος ἔστη, ὡς περιπα- 8
τεῖ· καὶ εἰσῆλθε σὺν αὐτοῖς εἰς τὸ ἱερόν,
περιπατῶν καὶ ἀλλόμενος, καὶ αἰνῶν
τὸν Θεόν.

Καὶ εἶδεν αὐτὸν πᾶς ὁ λαὸς περιπα 9
τοῦν καὶ αἰνοῦντα τὸν Θεόν.

Ἐπεγίνωσκόν τε αὐτὸν ὅτι ὅστις ἦν ὁ 10
πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἡμέρας ὅτι
τῇ Ὠραίᾳ πύλῃ τῆς ἱεροῦ· ὡς ἐπλήθυνον
δάμνοισι καὶ ἐκστάσεως ὅτι τῷ συμβε-
βηκότι αὐτῷ.

Κρατύνοντος δὲ τοῦ ἰαθέντος χω- 11
λοῦ τὸν Γεῶργιον καὶ Ἰωάννην, σὺν ἑδρα-
με πρὸς αὐτοὺς πᾶς ὁ λαὸς ὅτι τῇ
σοφίᾳ τῇ καλουμένη Σολομώντος, ἐκ-
δαμνοί.

Ἰδὼν δὲ Γεῶργς ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν 12
λαόν, Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, τί θαυμάζετε
ὅτι τούτῳ, ἢ ἡμῖν πᾶσι ἀπενίζετε ὡς ἰδίᾳ
δωάμεσι ἢ δωρεαῖς πεποιηκόσι τοῦ πε-
ριπατεῖν αὐτόν;

Ὁ Θεός

portabatur: quem ponebant quoti-
die ad portam templi quæ dicitur
Speciosa, ut peteret eleemosynam
ab iis qui ingrediebantur in templum.

Is quum vidisset Petrum ac Iohā-
nem ingressuros in templum, roga-
uit ut eleemosynam acciperet.

Intentis autem in eum oculis Pe-
tr' cū Iohāne dixit, Aspice ad nos.

Ille igitur attendebat eos, sperās
se aliquid ab eis accepturum.

Petrus autem dixit, Argētum &
aurum non est mihi: quod autē ha-
beo, hoc tibi do, In nomine Iesu
Christi Nazareni surge & ambula.

Et prehensa manu eius dextra, e-
rexit eum: illico verò confirmati
sunt pedes ipsius ac malleoli.

Et exiliens stetit, & ambulavit: &
ingressus est cum eis in templum,
ambulans & salies, & laudās Deū.

Viditque eum totus populus am-
bulantem & laudantem Deum.

Et agnouerunt eum esse qui ad
petendam eleemosynam sedebat ad
Speciosam portā templi: & imple-
ti sunt pauore & stupore super eo
quod ei contigerat.

Quum teneret autem qui sanatus
fuerat claudus Petrum & Iohannē,
cucurrit totus populus ad eos in
porticum quæ appellatur Solomo-
nis, expauefactus.

Quo viso Petrus respondit po-
pulo, Viri Israelitæ, quid miramini
super hoc? aut quid intētos oculos
in nos habetis, quasi propria vi aut
pietate effecerimus ut hic ambula-
ret?

Deus

Miracula convincen-
dis incredulis desti-
nata sunt, ac prom-
de pessimè eis abuti-
tur qui vel in ipsis
miraculis, vel in or-
ganis quibus Deo vti
placet, obstupescētes,
ex eo quod ad veri
cultus (id est Christia-
nismi) notitiam à
Deo institutum est, i-
dololatriæ & super-
stitionis stansenda
occasionem arripunt.

^a מיתין וסימין לה בתרעא דהיכלא
^b דמתקרא שפירא דיהוא שאל ודקתא
מן הנון דעאלין להיכלא :

^c הנא כד חוא לשמעון וליוחנן
דעאלין להיכלא בעא חוא מנהון
דיתלון לה ודקתא :

^d וחרו בה שמעון ויוחנן ואמרו
לה חור בן :

^e חו דין חר בהון כד סבר חוא
למסב מנהון מדם :

^f אמר לה שמעון דהבא וסאמא
לית לי אלא מדם דאית לי יחב אנא
לך בשמה דמרן ישוע משיחא נצריא
קום חלך :

^g ואחרה באידה דימינא ואקימה
ובה בשעתא שרו רגלוי ו
ועקכוהי :

^h ושור קסוהלך ועל עמחון להיכלא
כד מהלך ומשור ומשבח לאלהא :
וחזאוהי בלה עמא כד מהלך
ומשבח לאלהא :

ⁱ אשתודעו דחיוו חו חדורא
דיתב חוא כל יוסושאל חוא ודקתא
על תרעא דמתקרא שפירא
ואתמליו תמחא ודומרא על מדם
דהוא :

^j וכד אחיד חוא לשמעון וליוחנן
רהט בלה עמא כד תהיר לו תהון
לאסטוא דמתקרא דשלימון :

^k וכד חוא שמעון ענא ואמר להון
נברא בני יסריל מנא מתדמרין
אנתון בהנא אופן מנא חירין אנתון
איך חו דכתילא דילן או בשולטון
עבדן הדא דיהלך הנא :

אלהא

afferētes & ponentes eum in porta tē
pli quæ vocatur Speciosa, ut esset petēs
'eleemosynā ab ys qui ingrediebātur
templum.

Is quum vidisset Schemeun et Ju-
channan, quod ingrederetur in tēplū,
petebat ab eis ut darēt sibi eleemosynā.

Et intuiti sunt eum Schemeun et
Iuchannan: ac dixerūt ei, Intuere in
nos.

Ille autem intuitus est in eos, quum
speraret accipere ab eis aliquid.

Dixit ei Schemeun, Aurū & ar-
gentum non est mihi: sed id quod est
mihi, do tibi. In nomine Domini nostri
Jeschua Christi Natzarai surge,
ambula.

Et apprehēdit eum manu sua dex-
tera, & erexit eum: & eadē hora con-
firmati sunt pedes eius & calcanei
eius.

Et exiliens surrexit, & ambulavit:
ac ingressus est cum eis in templū, am-
bulans & exiliens, & laudans Deū.

Et vidit eum totus populus ambu-
lantem, & laudantem Deum.

[Et] agnouerunt quod is esset ille
mendicus qui sedebat quotidie, & pe-
tebat eleemosynam ad portā quæ vo-
catur Speciosa, & repleti sunt admi-
ratione, et stupore super eo quod factū
fuerat.

Et quum teneret Schemeun & Ju-
channan, accurrit totus populus stupe-
factus ad eos ad porticum quæ voca-
tur Schelimun.

Quumque videret Schemeun, re-
spondit, & dixit eis, Homines, filii Isra-
iel, quid miramini super hoc? Aut in
nos quid intuemini, quasi quod ipsum
virtute nostra aut potestate nostra fe-
cerimus ut ambularet hic?

b.ij.

1 Cur eleemofy-
na dicatur iustitia
declaratū est Lu-
ca 12.

Infrā. 5. 20

Ο Θεός Αβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰα- 13
κώβ, ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν ἐδόξα-
σεν τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ᾤσε-
κατε, καὶ ἠρνήσατε αὐτὸν καὶ πρόσωπον
Πιλάτου, κρίναντος ἐκείνου ἀπολύειν.

Matth. 27. 20

Ἑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνή- 14
σατε, καὶ ἠτήσατε ἄνδρα φονέα χει-
ρῶν ὑμῶν.

Τὸν δὲ ᾤσαντὸν τῆς ζωῆς ἀπέκλει- 15
νατε, ὃν Θεὸς ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν· οὗ ἡμεῖς
μάρτυρές ἐσμεν.

Καὶ ἐπὶ τῇ πίστι καὶ ὀνόματος αὐτοῦ, 16
τοῦτον ὃν θεωρεῖτε καὶ οἶδατε, ἐσερέωσε τὸ
ὄνομα αὐτοῦ· καὶ ἡ πίστις ἡ δι' αὐτοῦ ἐδώ-
κεν αὐτῷ τὴν ὁλοκληρίαν ταύτην ἀπέ-
ναντι πάντων ὑμῶν.

Καὶ νῦν, ἀδελφοί, οἶδα ὅτι καὶ ἄ- 17
γνοιαν ἐπετάξατε, ὡς καὶ οἱ ἄρχοντες
ὑμῶν.

Ο δὲ Θεὸς ἀπεκατέγειλε διὰ σο- 18
ματος πάντων τῶν προφητῶν αὐτοῦ,
παθεῖν τὸν Χριστόν, ἐπλήρωσεν οὕτω.

Μετανοήσατε οὖν καὶ ἐπιστρέψατε, 19
εἰς τὸ ἐξαλειφθῆναι ὑμῶν τὰς ἁμαρ-
τίας· ὅπως ἂν ἔλθωσι καιροὶ ἀναψύξεως
ἀπὸ περισώπου τοῦ Κυρίου,

Καὶ ἀποστείλῃ τὸν προκεκηρυγμένον 20
ὑμῖν Ἰησοῦν Χριστόν·

Ὁν δεῖ οὐρανὸν μὴ δεῖξαι ἀρχαι- 21
 χρόνων ἀποκαταστάσεως πάντων ὧν
ἐλάλησεν ὁ Θεός, διὰ σώματος πάντων
ἁγίων αὐτοῦ προφητῶν ἀπ' αἰῶνος.

Μωσῆς μὲν γὰρ πρὸς τοὺς πατέρας 22
εἶπεν, Ὁπροφήτω ὑμῖν ἀναστήσῃ
Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν
ὑμῶν, ὡς ἐμέ· αὐτὸς ἀκούσεατε καὶ πάν-
τα ὅσα ἂν λαλήσῃ πρὸς ὑμᾶς.

Ἐσται

Deus ille Abraham & Isaac & Ia-
cob, Deus *inquam* Patrum nostro-
rum, glorificavit Filium suū Iesum,
quē vos prodidistis & abnegastis
in conspectu Pilati, quum ille iudi-
casset esse absolendum.

Vos autem sanctum illum & iu-
stum abnegastis, & postulastis ho-
micidam condonari vobis:

Principem autē vitæ trucidastis,
quem Deus excitavit à mortuis: cu-
ius *rei* nos testes sumus.

Et per fidem in nomen ipsius, hūc
quem conspicitis ac nostis, confir-
mauit nomen ipsius: fides *inquam*
quæ per ipsum *est*, dedit isti integri-
tatem hanc coram omnibus vobis.

Sed nunc, fratres, scio vos per i-
gnorantiam *ista* fecisse, sicut & pri-
mores vestros:

Deus autem quæ prænūtiaverat
per os omnium prophetarum suo-
rū Christū passurum, ita impleuit.

Resipiscite igitur, & cōuertimi-
ni, ut deleātur peccata vestra: post-
quam venerint tempora refrigera-
tionis à conspectu Domini,

Et miserit prænuntiatum vobis
Iesum Christum:

Quem oportet quidem cælo ca-
pi, usque ad tempora restitutionis
omnium: quæ *tēpora* prædixit De-
us per os omnium sanctorum suorum
à seculo prophetarum.

Moses etenim ad Patres dixit,
Prophetā suscitabit vobis Domi-
nus Deus vester ex fratrib' vestris
sicut me: audietis eum in omnibus
quæ loquutus fuerit vobis.

Futurum

Optimum quidē est
Christum oblatū sta-
tim amplecti, sed iis
qui pro humana im-
becillitate tantum be-
neficiū neglexerunt,
superest resipiscētia
remedium. Opponen-
dum est autem crui-
cis ignominia decre-
tum Dei prædictum
per prophetas de Chris-
to prius in terris cru-
cifigendo, deinde è cae-
lis iudice & totius
mundi iustauratore
apparituro, ut seruen-
tur omnes credituri,
& omnes increduli
semel pereant.

Deut. 18. 15
infrā. 7. 37

אלהא הו דאברהם ודאיסחק

ודיעקוב אלהא דאכהתן שבח לברה

ישוע הו דאנתון אשלמתון וכפרתון

בה קדם אפוחי דפילטוס כד הו זרק

הוא דישרויה :

אנתון דין בקדישא וזיקא כפרתון

ושאלתון לכוז לגברא קטולא

דיתיהב לכוז :

ולח' רישא דחיא קטלתון דלה

אקים אלהא מן בית מיתא וחנן כלן

סהרוהי :

וביהמנותא דשמה להנא דחזון

אנתון וידעין אנתון הו אשר ואסי

והימנותא דבה יחבת לה חדא

חלימותא קדם כלכוז :

ברם השא אחי ידע אנא דבטועח

עבדתון חדא איך דעכדו רישיכוז :

ואלהא איך מדם דקדם אכרו

כפום כלחון נביא דיוחש משיחה מלי

הכנא :

תוכו הכיל ואתפנו איכנא דיתעטון

חטהיכוז :

ויאתון לכוז זכנא דניחתא מן

קדם פרצופה דמריא וישדר לכוז

לאינא דמטיב הוה לכוז לישוע

משיחא :

דלה ולא לשמיא דיקבלון עד מא

למוליא דזכנא דכלחין אילין דמלל

אלהא כפומא דנביוהי קדישא דמן

עלם :

מושא גיר אמר דנביא יקים לכוז

מריא מן אחיכוז אכותי לה שמעו

בכל מא דמלל עמכוז :

ותהוא

13 Deus ipse Abraham & Ischak et
Iaakub, Deus patrum nostrorum, glo-
rificauit Filium suum Ieschua, quem
vos prodidistis, & abnegastis eum an-
te faciem Pilati, quum ille ² iustifica-
set ut soluerent eum.

² Id est, iustum
pronuntiaffet.

14 Vos autem sanctum & iustum ne-
gastis, & petiistis hominem homicidam
ut daretur vobis:

15 Illum autem principem uitae interfe-
cistis, quem excitauit Deus a mortuis:
et nos omnes testes eius sumus.

³ Ad verbum,
De inter mortuos
ut Gallicè, D'entre
les morts.

16 Et per fidem nominis sui, hunc quem
videtis & agnoscitis, ipse confirmauit
et sanauit: & fides quae est in eum, de-
dit illi hanc sanitatem coram omni-
bus vobis.

17 Sed nunc fratres mei, noui quod per
errorem fecistis hoc, sicut fecerunt prin-
cipes vestri.

18 Et Deus, secundum quod prius pro-
mulgauit per os omnium prophetarum,
quod passurus esset Christus eius, im-
pleuit ita.

19 Resipiscite igitur, et conuertimini,
ut ⁴ deleantur peccata vestra:

⁴ Sumptum ver-
bum à rationalis
qui dissoluta no-
mina inducto cala-
mo expungunt.

20 Et eueniant vobis tempora tranqui-
latis à conspectu faciei Domini, ac
mittat vobis illum qui preparatus erat
vobis, Ieschua Christum.

21 Quem oportet calos excipere usque
ad complementum temporum omnium
eorum quae loquutus est Deus per os
prophetarum sanctorum suorum qui
à seculo [fuerunt.]

22 Musche enim dixit, Prophetam exci-
tabit vobis Dominus ex fratribus ve-
stris sicut me: eum audite in omnibus quae
loquetur vobiscum.

b.iiiij. Et

Acta

Εσται δὲ, πᾶσα ψυχὴ ἥ τις αὐτὸ μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου, ὃς οὐκ ἔσθι
θήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ.

Καὶ πάντες οἱ προφῆται ἀπὸ Σαμουὴλ καὶ τῆς καθεξῆς, ὅσοι ἐλάλησαν, καὶ
προκατήγγειλαν τὰς ἡμέρας ταύτας.

Υμεῖς ἐστέ υἱοὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῆς
διαθήκης ἧς διέδετο ὁ Θεὸς πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν, λέγων πρὸς Ἀβραάμ,
Καὶ τῷ σπέρματί σου ἐνδύλογηθήσονται
πᾶσαι αἱ πατρίαι τῆς γῆς.

Υμῖν πρῶτον ὁ Θεὸς ἀναστήσας παῖδα
αὐτοῦ Ἰησοῦν, ἀπέστειλεν αὐτὸν
ἐνδύλογησιν ὑμᾶς, ἐν τῷ ἀποστείλει-
κασον ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν.

Κεφάλαιον δ΄

Ἀλούντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὸν λαόν
ἐπέστησαν αὐτοῖς οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ στρα-
τηγὸς Ἰεροδὸς καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι.

Διαπονούμενοι διὰ τὸ διδάσκειν αὐ-
τοὺς τὸν λαόν, καὶ καταγγέλλειν ἐν τῷ Ἰη-
σοῦ πλὴν ἀνάστασιν πλὴν ἐκ νεκρῶν.

Καὶ ἐπέβαλον αὐτοῖς τὰς χεῖρας,
καὶ ἔθεντο εἰς τήρησιν εἰς πλὴν αὐρίου. ὡς
ἔσπερον ἦδη.

Πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον
ἐπίστευσαν καὶ ἐχρήσθη ὁ αἵθετός τῶν
ἀνδρῶν ὥσπερ χιλιάδες πέντε.

Εχόμενον δὲ τῷ αὐρίῳ σὺναχθῆ-
ναι αὐτὸν ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους
καὶ γραμματεῖς εἰς Ἱερουσαλήμ.

Καὶ Ἀνναν τὸν ἀρχιερέα, καὶ Καϊά-
φαν καὶ Ἰωάννην καὶ Ἀλέξανδρον, καὶ ὅ-
σοι ἦσαν ἐκ γένους ἀρχιερατικοῦ.

Καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ,
ἐπωθάνοντο, Ἐν ποίᾳ δυνάμει ἢ ἐν
ποίῳ ὀνόματι ἐποιήσατε ἥτο ὑμεῖς;

Τότε

Futurum est autem ut quisquis
non auscultarit Prophetam illum,
disperdatur e populo.

Sed & omnes Prophetæ à Samu-
ele & iis qui deinceps *sequuti sunt*,
quotquot loquuti sunt, etiam præ-
nuntiarunt dies istos.

Vos estis filii Prophetarum, & pa-
tri quod pepigit Deus erga patres
nostros, dicens ad Abraham, Et in
femine tuo benedictionem conse-
quentur omnes familiæ terræ.

Vobis primùm Deus excitatum
Filiũ suum Iesum misit, qui bene-
diceret vobis, vnumquenq; auer-
tendo ab ipsius sceleribus.

*Iudæi credentes pri-
mogeniti in regno
Dei.*

Cap. IIII.

Loquentibus autem ipsis ad po-
pulum, superuenerunt sacerdo-
tes & præfect' tēplo & Sadducæi:

Molestè ferentes quòd docerent
populum, & annuntiarent in nomi-
ne Iesu resurrectionē ex mortuis.

Et iniecerunt eis manus, posue-
runtque eos in custodiam in poste-
rum diem. nam erat iam vespera.

Multi verò eorum qui audierāt
sermonem, crediderunt: & factus
est numerus virorum quasi quin-
quies mille.

Factum est autem postero die ut
cogerentur primores eorum & se-
niores & Scribæ in Ierusalem:

Et Annas Pontifex maximus, &
Caiaphas & Iohannes & Alexan-
der, & quotquot erant ex genere
Pontificio.

Quum igitur statuisent eos in
medio, percōtati sunt, Qua potesta-
te aut quo nomine vos hoc fecistis?

Tunc

*Nulli sepe vel dilige-
tiores vel audaciores
sunt Ecclesie hostes
quàm qui se vocant
eius archiclericos: sed
quo isti vehementius
insaniunt, eo constan-
tius perseverant fide-
les serui Dei.*

*In eos qui de successi-
one personali (sepa-
rat a doctrina succe-
ssione) gloriantes, Ve-
ros Verbi ministros
oppugnant.*

Gen. 12.3
galat. 3.8

וְתִהְיֶה כָּל נַפְשָׁא דְלֹא תִשְׁמְעִי
לְנַבִּיאָהּ הִיא תִּאכְדִּי נַפְשָׁא הִיא מִן עַמָּה:
וְנַבִּיאָהּ כָּל הֹוֹן דְּמִן שְׁמוֹאִיל וְאֵילִין
דְּמִן בְּתֵרָה הֹוֹן מִלְּלוֹ וְאִכְרוּ עַל
יּוֹמָתָא הֵנוֹן:

23 Et erit, omnis anima quæ non au-
dierit Prophetam illum, perdetur ani-
ma illa de populo suo.

24 Et Prophetæ omnes qui à tempore
Schemuil, & ij qui post eum fuerunt,
loquuti sunt, & annuntiarunt de die-
bus his.

25 Vos estis filii Prophetarum et pa-
cti quod posuit Deus Patribus nostris,
quum diceret Abrahamo, In semine
tuo benedictione consequentur omnes
generationes terræ.

26 Vobis prius suscitauit, et misit De⁹
Filium suum benedicientem vobis, si
conuertamini, & resipiscatis à prauis
tatibus vestris.

Cap. II.

Et quum hos sermones loquerentur
ad populum, surrexerunt contra
eos Sacerdotes & Tzadukei et ma-
gistratus templi:

Quum irati essent aduersus eos quòd
docerent populum, & prædicarēt in Chri-
sto de resurrectione à mortuis.

Et iniecerunt in eos manus, et serua-
uerunt eos in diem posterum, quia pro-
pè erat vespèra.

Et multi qui audiuerunt sermonē,
crediderunt: & erant numero quasi
quinque millia virorum.

Et die postero congregati sunt magi-
stratus, et seniores et Legisperiti:

Et etiam Channan princeps sacer-
dotum, & Kaiapha & Juchannan
et Alexander, et ii qui erant ex ge-
nere summorum sacerdotum.

Et quum statuisent eos in medio,
interrogabant eos, Quæ virtute aut
quo nomine fecistis hoc?

§ Syrus textus
impressus habebat
sed certum
est per errorem li-
teram Daleth posi-
tam fuisse pro lite-
ra Tau. Errori oc-
casionem dedit y-
triusque literæ ad-
modum affinis pro-
nuntiatio. Nos igitur
locum restitui-
mus ex manuscri-
pto codice Heylde-
bergenfi.

* Ad verbum,
De inter mortuos.
Gallicè, D'entre les
morts, vt in superio-
re capite annota-
uimus.

^a דִּיתִיקָא
הַכְרִית
מִלְשׁוֹן יוֹן
^b אִידָא הִיא

^c שְׂרַבְתָּא
מִשְׁפָּחוֹת

^d תַּתְּפִּנוּ
תַּתְּחַרְטוּ

^e מִלֵּא הַדְּבָרִים:

^f וְדוֹקִיָּא
הַצְדוֹקִים:
^g אֲרֻכּוֹנָא
רֵאשִׁי מִלְשׁוֹן
יוֹן:

^h מִתְּחַמְּתִין
מִתְּקַצִּים:
ⁱ מִלְּפִין
מִלְּמִדִּים מִן
אֵלֶיךָ:

^k קִימָתָא
הַתְּקוּמָה:
^l בֵּית כִּין
^m וְאֲרַמִּי
וְשִׁלְחוּ:

ⁿ חִימְנוּ
הַאֲמִינוּ:

^o אֲרֻכּוֹנָא
הַרְאשִׁים
מִלְשׁוֹן יוֹן:

^p שְׂרַבְתָּא
מִשְׁפָּחָת:
מִצְעָתָא
אִמְצָע:

Acta

Τότε Πέτρος πληθεὶς πνεύματος ἀ- 8
γίου εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Ἀρχόντες πο-
λαοῦ, καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ,

Εἰ ἡμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ὑπὲρ 9
ἐργασίας ἀνθρώπου ἀδελφοί, ἐν πνι-
στῷ σέσωσται·

Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ 10
τῷ λαῷ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ὑμεῖς
ἐσταύρωσατε, ὃν ὁ Θεὸς ἤγερεν ἐκ νε-
κρῶν, ἐν τούτῳ ὅτι παρέστηκεν ἐνώπιον
ὑμῶν ὑγιής.

Οὗτός ἐστιν ὁ λίθος ὃς ὁξουδενηθεὶς 11
ὑφ' ὑμῶν τῷ οἰκοδομούντων, ὁ γενόμε-
νος εἰς κεφαλὴν γωνίας.

Καὶ ἐκ ἑστίν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτη- 12
ρία. οὔτε γὰρ ὀνομά ἐστιν ἕτερον ὑπο-
ὄρανόν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν
ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.

Θεωροῦντες δὲ τὴν τῆς Πέτρος παρρη- 13
σίαν καὶ Ἰωάννου, καὶ καταλαβόμενοι
ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοι εἰσι καὶ ἰδιώ-
ται, ἐθαύμαζον, ἐπερίνοσκόν τε αὐτοὺς
ὅτι σὺν τῷ Ἰησοῦ ἦσαν.

Τὸν δ' ἄνθρωπον βλέποντες σὺν αὐ- 14
τοῖς ἐστῶτα τὸν τετραπλευρὸν, ἔδεν εἰ-
χρον ἀντιπεῖν.

Κελεύσαντες δὲ αὐτοὺς ἔξω τοῦ σῦνε- 15
δρίου ἀπελθεῖν, σὺν ἑβαλον πρὸς ἀλ-
λήλοις,

Λέγοντες, Τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώ- 16
ποις τούτοις; ὅτι μὴ γὰρ γνωστὸν σημεῖον
γέγονε δι' αὐτῶν, πᾶσι τοῖς κατοικοῦσιν
Ἱερουσαλὴμ φανερόν, καὶ ὑδυνάμε-
θα ἀρνήσασθαι.

Ἀλλ' ἵνα μὴ ὑπὲρ πλεῖον διανεμηθῇ 17
εἰς τὸν λαόν, ἀπειλή ἀπειλησώμεθα
αὐτοῖς μήκετι λαλεῖν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος
τούτου μηδενὶ ἀνθρώπων.

Καὶ

Tunc Petrus repletus Spiritu san-
cto dixit eis, Primores populi & se-
niores Israel,

Quandoquidem de nobis hodie
quaestio habetur super beneficio in
hominem aegrotum collato, quomo-
do videlicet iste servatus sit:

Notum sit omnibus vobis & to-
ti populo Israel, per nomen Iesu
Christi Nazareni, quem vos cruci-
fixistis, quē Deus excitavit à mor-
tuis, per hoc inquam istum adstare
investro conspectu sanum.

¶ Hic est lapis ille pro nihilo habi-
tus à vobis aedificantibus, qui factus
est caput anguli:

Nec est in alio quoquam salus.
nec enim aliud nomen est sub cæ-
lo quod datum sit inter homines,
per quod oporteat nos servari.

Conspecta verò Petri in dicendo
libertate & Iohannis, cōpertoque
homines esse illiteratos & idiotas,
admirabantur, & agnoscebant eos
cum Iesu fuisse.

Illum verò videntes stantem cū
eis qui sanatus fuerat, nihil poterāt
contradicere.

Iussis autem ipsis extra conciliū
abire, conferebant inter se,

Dicentes, Quid faciemus homi-
nibus istis: nam conspicuum signū
editum esse per eos, manifestum est
omnibus habitantibus in Hierusa-
lem, nec possumus negare.

Sed ne id amplius serpat in popu-
lum, minaciter interminemur eis
ne posthac ulli hominum loquan-
tur in nomine isto.

Itaque

Pfal. 118. 22
Esa. 28. 16
Matth. 21. 42
Mar. 12. 10
Luc. 20. 17
Rom. 9. 33
1. pet. 2. 7

Lupi verorum pasto-
rum successores, nec
Dei nec Ecclesie, sed
suam causam agunt.

Is demum verus est
pastor qui oves docet
ab uno Christo pende-
re, & qui iam non sit
mortuus, sed mortuis
victor omne imperium
obteneat.

Hoc saltem obtinet
servorum Dei inge-
nua libertas, & qui
sub zeli larva deliste-
scbant, tandem aper-
te se impios prodant.

Qui sibi placet in i-
gnorantia, eadem sit
etiam aperte & con-
tra conscientiam ma-
lus.

8 הִידִין שָׁמְעוֹן כֹּאפָא אֶתְמְלִי רוּחָא
 דְּקוֹדְשָׁא וְאָמַר לְהוֹן ^a אֶרְכוּנוֹהִי
 דְּעַמָּא וְקָשִׁישָׁא דְּבֵית יִסְרִיל שָׁמְעוּ :
 9 אֵן חֲנָן יוֹמְנָא ^b מִתְּתִיבִינֵן מִנְכּוֹן
 עַל שְׁפִירְתָּא דְּהוֹת לְכַר נְשִׁיא
 דְּכִרְיָהא דְּבִמְנָא הֵנָּה אֶתְאִסִּי :
 10 הִדָּא תִּתִּידַע לְכוֹן וּלְכִלָּה עַמָּא
 דִּי־סְרִיל דְּבִשְׁמָה דִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא נְצָרִיא
 הוּא דִּאֲנָתוֹן וְקִפְתוֹנִיָּהִי הוּא דְּאֶקִּים
 אֱלֹהָא מִן ^c בֵּית מִיתָא בְּהוּ בָּהוּ הָא
 קָאִם הֵנָּה קְדַמִּיכּוֹן כְּדִי חֲלִים :
 11 הֵנָּה כֹּאפָא ^d דִּאֶסְלִיתוֹן אֲנָתוֹן
 בְּנִיא וְהוּא הוּא לְרִישׁ קֶרְנָא :
 12 וְלִית בְּאִנְשׁ אַחֲרִין פּוֹרְקָנָא לֵא
 גִּיר אִית שְׁמָא אַחֲרָנָא תַּחִית שְׁמִיא
 דִּאֲתִיב לְבָנִי נְשִׁיא דְּבָה ^e וְלֵא
 לְמַחָא :
 13 וְכַד שָׁמְעוּ מִלְּתָה דִּשְׁמְעוֹן וְדִיּוֹחָנָן
 דְּעִין בְּגֵלָא אֲמֵרוּהָ אֶסְתַּכְּלוּ דְּלֵא
 יִדְעִין סִפְרָא וְהִדְיוּטָא אֲנוֹן וְתַהֲרוּ
 בְּהוֹן וְאֶשְׁתַּדְּעוּ דְּעַם יִשׁוּעַ מִתְּהַפְכִּין
 הוּוּ :
 14 וְחִזִּין הוּוּ דְּקָאִם הוּא עֲמָהוֹן חֲגִירָא
 הוּוּ דִּאֲתִאִסִּי וְלֵא מְשַׁכְּחִין הוּוּ ^f מֵרֵם
 לְמֵאמַר לוֹקְבִלְהוֹן :
 15 הִידִין פִּקְרוּ דִּי־פִקּוֹן אֲנוֹן מִן
 כְּנִשְׁחוֹן וְאֶמְרִין הוּוּ חַד לְחַד :
 16 מְנָא נַעֲבֵד לְהוֹן לְגִבְרָא חֲלִין הָא
 גִּיר אֲתָא גְּלִיתָא דְּהוֹרָת פִּאֲדִיהוֹן
 לְכִלְהוֹן עֲמוּרִיָּה דְּאוּרְשָׁלַם אֲתִידַעַת
 וְלֵא מְשַׁכְּחִין דְּנִכְפּוֹר :
 17 אֵלָּא דְּלֵא יִתִּירָאִית ^g יְפוֹק טַבָּא
 הֵנָּה גְּלִיתָא ^h דְּתוֹב לֵא יִמְלִלוֹן
 בְּשִׁמָּא הֵנָּה לְאִנְשׁ מִן בְּנֵי נְשִׁיא :
 וְקִרְוֵאנוֹן

8 Schemeun Kipha repletus est Spiritu sancto, et dixit eis, Magistratus populi et seniores domus Israhel, audite.

9 Si nos hodie iudicamur à vobis pro bono quod factum filio hominis infirmo, nempe per quid hic sanatus sit,

10 Hoc notum sit vobis et toti populo Israhel, quod in nomine Ieschua Christi Natzaari, quem vos crucifixistis, quem suscitavit Deus à mortuis, per hoc ipsum, ecce, stat coram vobis sanus.

2 Ad verbum, De inter mortuos ut Gallicè, d'entré les morts.

11 Hic est lapis quem reprobastis vos edificantes, et ipse factus est in caput anguli.

12 Nec est in homine alio salus. non enim est nomen aliud sub calo quod datum sit filiis hominis per quod oporteat servari.

13 Et quum audiissent sermonem Schemeun et Iuchannā, quod liberè dixissent illum, considerauerunt quod non nossent libros, et idiota essent: et mirabantur propter eos, ac agnoscebāt eos quod cum Ieschua versati fuerant.

14 Et videbant quod staret cū eis claudus ille qui sanatus fuerat: nec poterant quicquam dicere contra eos.

15 Tunc praeceperunt ut secedere facerent eos à conuentu eorum. Et dicebāt unus ad alium,

16 Quid faciemus hominibus istis? Ecce enim, signum manifestum quod factum est per manus eorum, omnibus habitantibus in Vrischelē innotuit, neque possumus negare.

17 Sed ne amplius exeat fama hac, minemur illis ne rursus loquantur de nomine hoc ulli ex filiis hominum.

3 Ad verbum, Vnus ad vnum.

Ἀκτα

Καὶ καλέσαντες αὐτοὺς, παρήγγειλαν 18
αὐτοῖς τὸ καθεύδου μὴ φθίγγεσθαι μηδὲ
διδάσκειν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ.

Ὁ δὲ Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀποκριθέν- 19
τες πρὸς αὐτοὺς εἶπον, Εἰ δίκαιόν ἐστιν
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν ἀκούειν μᾶλλον
ἢ τοῦ Θεοῦ, κρίνατε.

Οὐ δύναμεθα γὰρ ἡμεῖς ἀεῖ εἶδομεν 20
καὶ ἡκούσαμεν, μὴ λαλεῖν.

Οἱ δὲ πρεσβυτέρους αὐτῶν ἀπέλυ- 21
σαν αὐτοὺς, μηδὲν διέλοκοντες ὅτι πῶς
κολάσονται αὐτοὺς, διὰ τοῦ λαοῦ ὅτι
πάντες ἐδόξαζον τὸν Θεόν ἐπὶ τῷ γε-
γονότι.

Επὼν γὰρ ἡ πλειόνων τεσσαράκοντα 22
ὁ ἄνθρωπος ἐφ' ὃν ἐγεγόνει τὸ σημεῖον
τοῦτο τῆς ἰασεως.

Ἀπολυθέντες δὲ ἦλθον πρὸς τοὺς ἰδί- 23
οις, ἃ ἀπήγγειλαν ὅσα πρὸς αὐτοὺς οἱ
ἄρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἶπον.

Οἱ δὲ ἀκούσαντες, ὁμοθυμαδὸν ἤραν 24
φωνὴν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἶπον, Δέ-
σποτα, σὺ ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας οὐρανὸν
καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, ἃ πάν-
τα τὰ ἐν αὐτοῖς.

Ὁ δὲ διὰ στόματος Δαβὶδ τοῦ παιδὸς 25
σου εἰπὼν, Ἰναπὶ ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ
λαοὶ ἐμυθήθησαν κενά·

Γαρέθησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ 26
οἱ ἄρχοντες σὺνῆχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ
καὶ τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τὸν Χριστὸν
αὐτοῦ.

Συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τῷ 27
ἁγίῳ πατρὶ σου Ἰησοῦν ὃν ἔχεις, Ἡρώ-
δης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, σὺν ἔθνεσι
καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ,

Ποίησαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλή 28
σου προώρῃσε γινέσθαι.

Καὶ

Itaque vocatis ipsis, denuntiarent
ne omnino loquerentur vel doce-
rent in nomine Iesu.

Petrus autem & Iohannes respo-
dentes dixerunt eis, An apud Deū
iustum sit vobis potius auscultare
quàm Deo, iudicate.

Non enim possumus quæ vidi-
mus & audiuius, non loqui.

Illi verò, non inuenientes quomo-
do punirent eos, additis minis eos
dimiserunt, propter populum: quia
omnes glorificabant Deum super
eo quod factum fuerat.

Annorū enim erat amplius qua-
draginta homo ille in quo editum
fuerat signum istud sanationis.

Dimissi autē illi venerūt ad suos,
& annuntiauerunt quæ principes
Sacerdotū & seniores ipsis dixerāt

Isti verò, quum hæc audissent, cō-
corditer sustulerunt vocē ad Deū,
dixeruntque, Domine, tu es Deus
ille qui fecisti cælum ac terram, ma-
re, & omnia quæ in eis sunt:

Qui per os David pueri tui dixi-
sti, || Cur fremuerunt gentes, & po-
puli meditati sunt inania?

Adstiterunt reges terræ, & prin-
cipes coacti sunt eodem loci aduer-
sus Dominum & Christum eius.

Coacti sunt enim verè aduersus
sanctum Filium tuum Iesum quem
vixisti, Herodes & Pōtius Pilatus
cum gentibus & populis Israel,

Vt facerent quæcunque manus
tua & consilium tuum prius defi-
nierat facienda.

Nunc

*Sic pavendum homi-
nibus quibus subisci-
mur, & Deo in pri-
mis obsequamur.*

*Tantum abest &c. li-
ceat impiis quicquid
libet, & Deus etiam
eo quod illis &c. licet
re, ad amplificandā
suam gloriā &c. utatur.*

*Apostoli sua pericula
cum Ecclesia cætu cō-
municant.*

*Nec expaneseri nos
oportet hostium minis
nec eorum insultus
foliis ridere: sed tū
potentie tum beneco-
lentie Dei feriamme
ditationem (sicut &c.
traque nobis in Chri-
sto spectanda propo-
nitur) aduersariorū
tum viribus tum ma-
lenolentie opponēdo,
ad Patris presidium
confugere.*

וקרו אנן ופקדו אנן דלגמר לא^a ימללון ולא ילפון בשם ישוע:
 ענו שמעון כאפא ויוחנן ואמרו
 להון אנן כאנא קדם אלהא דלכון
 נשמע יתיר מן אלהא דונו:
 לא גיר משכחין דמא דחזין ושמען
 דלא נמללוהי:
 ואתלחמו להון ושרו אנן לא גיר
 אשכחו להון עלתא דיסימון
 ברישחון מטול עמא כל-נש גיר
 משכח הוא לאלהא על מדם דהוא:
 יתיר גיר מן בר ארבעין שגין איתוהי
 הוא גברא הו דחות בה הדא אתא
 דאסיותא:
 וכד אשתריו אתו לות אחיהון
 ואשתעיו להון כל-מא דאמרו
 בהנא וקשישא:
 והנן בד שמעון אכחד ארימו קלהון
 לות אלהא ואמרו מריא אנת הו
 אלהא דעבדת שמיא וארעא ויממא
 וכל דאית בהון:
 ואנת הו דמללת ביד רוחא דקודשא
 בפום דויד עבדך למנא רגשו עממא
 ואמותא רגי סריקותא:
 קמו מלכא דארעא ושליטנא
 ואתמלכו אכחדא על מריא ועל
 משיחא:
 אתכנשו גיר שריראית במדינתא
 הדא על קדישא בךך ישוע אינא
 דאנת משחת הרודס ופילטוס עם
 עממא ובנשא דיסריל:
 למעבר כל מא דאידך וצבינג קדם
 רשם דיהוא:
 ואף

18 Et vocauerunt eos, & praeceperunt
 eis ut omnino non loquerentur neque
 docerent in nomine Ieschua.
 19 Responderunt Schemeun Kipha
 & Juchannan, ac dixerunt eis, An
 iustum sit cor a Deo ut vos audiamus
 potius quam Deum, iudicate.
 20 Non enim possumus id quod vidi-
 mus & audiimus, ipsum non loqui.
 21 Et minati sunt eis, et dimiserunt eos.
 non enim inuenerunt illis causam quā
 ponerent in accusatione illorum, propter
 populum. Quisque enim glorificabat
 Deum propter id quod factum fuerat.
 22 Natus enim amplius quam qua-
 draginta annos erat homo ille in quo
 factum fuerat signum sanationis.
 23 Et quum dimissi essent, venerunt
 ad fratres suos, et narrauerunt eis quic-
 quid dixerant sacerdotes et seniores.
 24 Et illi qui audiuissent, simul sustu-
 lerunt vocem suam ad Deum, et di-
 xerunt, Domine, tu es Deus qui feci-
 sti calum et terrā et maria, & quic-
 quid est in eis.
 25 Et tu es qui loquutus es per Spiritū
 sanctū per os Davidis serui tui, Qua-
 re tumultuati sunt populi, & gentes
 meditatae sunt inane?
 26 Adstiterunt reges terrae et potestatem
 habentes, ac consilium inierunt simul
 aduersus Dominum et aduersus Chri-
 stum eius.
 27 Congregati enim verè sunt in urbe
 hac aduersus sanctum Filiū tuum Ie-
 schua, quem unxeras, Hiraudis & Pi-
 latus cū gentibus et cœtu Israël,
 28 Ad faciendū quicquid manus tua
 et volūtas tua prius definiuit ut fieret.
 c. i.

דשם חקק
 דל' יעץ ושם
 דחוק שלא
 יעבור:

Acta

Καὶ παντὶ Κυρίῳ ἐπιδεῖν τὰς 29
ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δοῦναι τοῖς δούλοις
σου μὴ παρρησίας πάσης λαλεῖν τὸν λό-
γον σου,

Εν τῷ τῷ χεῖρ σου ἐκτείνειν σε 30
εἰς ἰάσιν, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα γίνε-
σθαι διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου πατρὸς
σου Ἰησοῦ.

Καὶ δεηθέντων αὐτῶν ἐσαλεύθη ὁ τό- 31
πος ἐν ᾧ ἦσαν σὺνηγμένοι. καὶ ἐπλήσθησαν
ἅπαντες πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐλάλουν
τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μὴ παρρησίας.

Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πεισευσάντων 32
ὡς ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία· καὶ
οὐδεὶς εἰς τὴν ὑπαρχόντων αὐτῶν, ἐλε-
γχεῖ ἰδίον (ἔτι), ἀλλ' ὡς αὐτοῖς ἅπαντα
κοινά.

Καὶ μεγάλη δυνάμει ἀπεδίδωκεν τὸ 33
μυστήριον οἱ ἀποστόλοι τῆς δυνάσεως
τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ· χάρις τε μεγάλη ὡς
ἐπὶ πάντας αὐτοὺς.

Οὐδεὶς γὰρ ἐνδεὴς πρὸς ὑπὴρχεν ἐν αὐ- 34
τοῖς· ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων ἢ οἰκιῶν
ὑπῆρχον, πωλουῦντες ἐφέροντες τὰς τιμὰς
τῶν πεπρασκομένων.

Καὶ ἐτίδωκεν παρὰ τοῖς πόδαίς τῶν 35
ἀποστόλων. διεδίδωκε δὲ ἐκάστῳ κατὰ τὴν
ἀνάγκην αὐτοῦ.

Ἰωσὴς δὲ ὁ ἐπικληθεὶς Βαρνάβας 36
ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, (ὃ ὅστις μετεμύνηται
ὀμνύον, ὅς ἐστιν ἀπαγγελίας) Λαβίτης, Κύ-
πριος τῷ γένει,

ὑπάρχοντος αὐτοῦ ἀγροῦ, πωλήσας 37
ὡς ἔστι τὸ γένημα, καὶ ἔθηκε πρὸς τοῖς
πόδαίς τῶν ἀποστόλων.

Κεφάλαιον εἶ

ΑΝὴρ δὲ πρὸς Ἀνανίας ὀνόματι, σὺν 1
Σαπφείρῃ τῇ θυγατρὶ αὐτοῦ ἐπώ-
λησε κτήμα.

Καὶ

Nunc igitur Domine intueri in-
minas eorum, & da seruis tuis ut
cum omni libertate loquantur ser-
monem tuum,

Manu tua à te extensa ad sanan-
dum, utque signa & miracula edan-
tur per nomen sancti Filii tui Iesu.

Quum autem precati essent, com-
motus est locus in quo erant coacti.
& repleti sunt omnes Spiritu fan-
cto, & loquuti sunt sermonem Dei
cum omni libertate.

Multitudinis autem eorum qui
crediderant, erat cor & anima una:
nec quisquam aliquid eorum quæ
habebat, suum esse dicebat, sed erant
eis omnia communia.

Et Apostoli magna vi edebant te-
stimonium resurrectionis Domini
Iesu: & gratia magna erat super eos
omnes.

Nullus enimerat egēs inter eos.
quotquot enim erant possessores a-
grorum aut domorum, vendentes affere-
bant pretia eorum quæ vendita fuerant:

Et deponebant ad pedes Aposto-
lorum. distribuebatur autē hoc sin-
gulis, prout cuique opus erat.

Ioses ergo qui cognominatus est
Barnabas ab Apostolis (quod est, si
interpreteris, filius consolationis)
Leuites, Cyprius genere,

Quum haberet agrum, vendidit
eum, & attulit pecuniam, deposuit
que ad pedes Apostolorum.

Cap. V.

VIR autem quidam nomine A-
nania cum Sapphira uxore sua
vendidit possessionem:

Et

*Deus sibi symbolo
testatur Ecclesie sue
se cum esse qui terram
& calum concutien-
do, sit eam confirma-
turum.*

*Exemplum Vere Ec-
clesie in qua viget tunc
in doctrina tum in
mutua charitate con-
sensus: pastores autē
veram doctrinā sin-
cere & constanter
proponunt.*

*Vera charitas, etiam
cum suo dispendio,
subleuat pauperum
inopiam, sed ita ut re-
te & ordine omnia
administrentur.*

*Contrariis exemplis
docet Lucas quantū
sit malum hypocrisis,
praesertim eorum qui
sub falsa zelii specie
volunt in Ecclesia e-
minere.*

ואף השג מריג^a חור וחזי^a
 ללוחמיהון והב לעבדיך דעין בגלא^b
 יהוון מכרוין מלתך :

29 Et etiā nunc Domine intueri & vi-
 de minas eorū, et da seruis tuis ut li-
 berè predicent sermonem tuum.

כד אידך^d מושט אנת^c לאסותא
 ולגברותא דיהוון בשמה דברך
 קרישא ישוע :

30 Te manum tuam extendente ad sa-
 nitates & ad prodigia quæ fient in no-
 mine filij tui sancti Ieschua.

וכד בעו ואתבשפו^f אתתזיע אתרא
 דבה כנישין הו ואתמליו בלהון
 ברוחא דקודשא וממלליו הו^h עין
 בגלא מלתא דאלהא :

31 Et quum orassent et obsecrassent, cō-
 motus est locus in quo congregati e-
 rāt: & repleti sunt omnes Spiritu san-
 cti, & loquebātur liberè sermonē Dei.

אית הוא דין לכנשא דאנשא אילין
 דהימנו הו חדאנפש וחד רעין ולא
 אנש מנהון אמר הוא על^k נכסא
 דקנא הוא דדילה אנון אלא כל
 מדם דאית הוא להון דגנא הוא :

32 Erat autem congregationi hominū
 eorum qui crediderant una anima
 & una mens: et nemo ex eis dicebat
 de opibus quas possidebat, quod suæ e-
 ssent: sed quicquid erat eis, communi-
 tatis erat.

ובחילא רבא מסהדין הו הנון
 שליחא על^m קימתה דישוע משיחא
 וטיבותא רבתא אית הו עסכלהון:
 ואנש לית הוא בחון דצריך אילין

33 Et virtute magna testabantur ipsi
 Apostoli de resurrectione Ieschua
 Christi: et gratia magna erat cum o-
 mnibus ipsis.

גיר דקנין הו קוריא^p ובתא מזבנין
 הו ומיתין דמא דמדם דמזבנין :
 וסימן הו לות רגליהון דשליחא
 ומתיחב הוא לאנש אנש איך^u מדם
 דסניק הוא :

34 Et nemo erat inter eos qui egenus
 esset. illi enim qui possidebant agros
 & domos, vendebāt, et afferebāt pre-
 tia rei quæ vendebatur:

35 Ac ponebant ad pedes Apostolorū:
 & dabatur⁴ unicuique secundum id
 quod opus habebat.

4 Ad verbum,
 Homini homini.

יוסף דין הו דאתבני ברנבא מן
 שליחא דמתרגס ברא דבנוא^y
 לויא מן אתרא דכופרוס :

36 Iosepho autem illi qui cognomina-
 tus est Bar-nabba ab Apostolis (quod
 exponitur Filius consolationis) Leuita
 ex regione Cipro,

אירא הוא לה קריתא וזבנה
 ואיתי^{bb} דמיה וסם קדם רגליהון
 דשליחא :

37 Erat ager: et vendidit eum, et at-
 tulit pretium eius, ac posuit ante pedes
 Apostolorum.

קפלאון ה

ונברא חד דשמה הוא חנניא עם
 אנתתה דשמה הוא שפירא זבין
 הוא^{cc} קריתתה :

Cap. V.
 ET vir quidam, cuius nomen erat
 Chānania, cum uxore sua cuius
 nomen erat Schaphira, vendidit agrū
 suum.

c.ij.

קרייתת
 שדה :

ושקל

Acta

Καὶ ἐνοσφίσατο ἀπὸ τῆς πρῆς, 2
συνειδήσας καὶ τῆς γυναῖκος αὐτοῦ· καὶ
ἐνέγκας μέρος τι, παρὰ τοῦ πόδας τῶν
ἀποστόλων ἔθηκεν.

Εἶπε δὲ Πέτρος, Ἀνανία, διὰ τί ἐπλή- 3
ρωσεν ὁ Σατανᾶς ἡ καρδίαν σου, ψεύ-
σαδάς σε τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἄγιον, καὶ νοσφί-
σαδάς ἀπὸ τῆς πρῆς τοῦ χωρίου;

Οὐχὶ μόνον, σοὶ ἐμύρε, ὁ ποταμὸς ἐν 4
τῇ σῇ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχε; τί ὅτι ἔδου ἐν τῇ
καρδίᾳ σου ὁ ποταμὸς τοῦτο; ἐκ ἐψεύ-
σω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ.

Ακούων δὲ Ἀνανίας τοῦ λόγου τού- 5
του, πεσὼν ἐξέψυξε· καὶ ἐγένετο φόβος
μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας ταῦτα.

Ἀναστάντες ὅ οἱ νεώτεροι συνήγαγον 6
αὐτόν, καὶ ἐξενέγκαντες ἔθαψαν.

Ἐγένετο δὲ ὡς ὥραν τεσσάρων διάση- 7
μα, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ μὴ εἰδύσα ὅτι γε-
νός, εἰσῆλθεν.

Ἀπεκρίθη ἡ αὐτῇ ὁ Πέτρος, Εἰπέ μοι, 8
εἰ τοσούτου ὁ χερσὶν ἀπέδωκε; Ἡ δὲ
εἶπε, Ναί, τοσούτου.

Ὁ δὲ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτήν, Τί 9
ὅτι συνέφωνήθη ὑμῖν πειράσαι τὸ πνεῦ-
μα Κυρίου; ἰδοὺ οἱ πόδες τῶν θαψάν-
των τοῦ ἀνδρα σου, ἐπὶ τῇ θύρᾳ, καὶ
ἐξοίσοισί σε.

Ἐπεσε δὲ παραχρῆμα παρὰ τοῦ 10
πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐξέψυξε. εἰσελθόντες
δὲ οἱ νεανίσκοι ὄρον αὐτὴν νεκράν, καὶ
ἐξενέγκαντες ἔθαψαν πρὸς τὸν ἀνδρα
αὐτῆς.

Καὶ ἐγένετο φόβος μέγας ἐφ' ὅλην 11
τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀ-
κούοντας ταῦτα.

Διὰ δὲ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων ἐ- 12
γένετο σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ λαῷ
πολλά· (καὶ ἦσαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες
ἐν τῇ σοφῇ Σολομῶντος.

Τῶν

Et interuertit aliquid ex pretio,
confcia etiam vxore sua: allatamq;
partem aliquam, ad pedes Aposto-
lorum deposuit.

Dixit autem Petrus, Anania, cur
impleuit Satanas cor tuum vt mē-
tiseris in Spiritum sanctum, & in-
teruerteres ex pretio istius prædii?

Nōne, si seruasses, manebat tibi,
& venūdatū in tua erat potestate?
quid erat cur induceres in animū
rem istam? non es mentitus homi-
nibus, sed Deo.

Audiens autem hos sermones, ce-
cidit, & animam efflauit. Et obor-
tus est timor magnus omnibus qui
hæc audiebant.

Surgentes autem iuuenes corri-
puerūt eū, elatūque sepelierunt.

Intercessit autem ferme horarum
trium interuallum, quū vxor quo-
que ipsius nesciens quod factum
fuerat, ingressa est:

Dixit autem ei Petrus, Dic mihi,
nū tanti prædium vendidistis? Ipsa
verò dixit, Etiam, tanti.

Petrus autē dixit ei, Quid est cur
conuenerit inter vos vt tentaretis
Spiritum Domini? ecce, pedes eorū
qui sepelierunt virum tuum, ad o-
stium adsunt, & efferent te.

Illico verò cecidit ad pedes eius,
& animam efflauit. ingressi autem
iuuenes inuenerūt eam mortuam,
& elatam sepelierunt iuxta virum
suum.

Et obortus est timor magnus toti
Ecclesiæ, & omnibus qui hæc au-
diebant.

*Domini miracula
sua virtute alios co-
hibet ne Ecclesiā no-
ceant, alios in timore
suo retinet, alios de-
que ad se allicit.*

Per manus autem Apostolorum
edebantur signa & miracula mul-
ta in populo: (& erant concorditer
omnes in porticu Solomonis.

^a וְשָׁקַל מִן טִימְיָה וְטָשִׁי בְּדִרְגִישָׁא
^b מִן טִימְיָה מִן
דְּמִי מְלָשׁוֹן
^c יוֹן
^d מִן טָשָׁא
דְּרִגְשָׁא הוּת
רִצְחָה
^e אִתִּי חֲבִיבָא
^f דְּחִנְנָא שְׁכֵן
^g תְּרַגְלָא תְּכֻבָּה
^h תִּשְׁטָא
תִּשְׁטֹן
ⁱ קְרִיתָא שְׂדֵה
^k עַד לֹא כְּטָרִים
^l תּוֹכֵד
^m הוּת הִיית

2 וְשָׁקַל מִן טִימְיָה וְטָשִׁי בְּדִרְגִישָׁא
הוּת אֲנִתָּתָהּ וְאִתִּי מִנָּה מִן כְּסָפָא
וְכִסֵּם קִדְם רְגִלְהוֹן דְּשִׁלְיָחָא :

3 וְאָמַר לָהּ שְׁמַעוֹן חֲנַנְיָא : מִנּוּ
דְּהִכְנָא מְלָא סְטָנָא בְּלִכְךָ דְּתִרְגִּל
בְּרוּחָא דְּקוּדְשָׁא וְתִשְׁטָא מִן כְּסָפָא
דְּרִמְיָה דְּקִרְיָתָא :

4 לֹא הוּא דִּילָךְ הוּת עַד לֹא תִזְדָּבֵן
וּמִן דְּאִזְדָּבֵן תּוֹב אֲנִי שְׁלִיט הוּת
עַל דְּמִיָּה לְמִנָּה סְמָת בְּלִכְךָ דְּתַעֲבָד
נְצֻחָתָא הָדָא לֹא דְגִלָּת בְּבִנֵי אֲנָשָׁא
אַלָּא בְּאַלְהָא :

5 וְכַד שָׁמַע חֲנַנְיָא הָלִין מְלָא נָפַל
וּמִית וְהוּת דְּחִלָּתָא רַבָּתָא בְּכָל הוֹן
הָלִין דְּשָׁמַעוּ :

6 וְקָמוּ אִילִין דְּעֵלִימִין בְּהוֹן וּבְנִשְׁוֵהִי
וְאַפְקוּ קְבֻרָתָהּ :

7 וּמִן בְּתַר דְּהוּי תֵּלֶת שְׁעִין אָף
אֲנִתָּתָהּ עֲלָת בְּדִלָּא יִדְעָא מִנָּה הוּא :
אָמַר לָהּ שְׁמַעוֹן אֲמָרִי לִי אֵין בְּהָלִין
דְּמִיָּה זְבָנָתוֹן קְרִיתָא הִי דִּין אֲמָרִי
אֵין בְּהָלִין דְּמִיָּה :

9 אָמַר לָהּ שְׁמַעוֹן מְטוֹל דְּאַשְׁתּוּיָתוֹן
לְמַנְסִי רֻחָה דְּמָרִיא הָא רְגִלְהוֹן
דְּקְבֻרָתָהּ דְּבַעֲלִי בְּתַרְעָא וְהָנוּן י
יִפְקֻנְבִי :

10 וְכַה בְּשַׁעֲתָא נָפַל קִדְם רְגִלְהוֹן
וּמִיתָת וְעָלוּ עֵלִימָא הָנוּן וְאַשְׁכְּחוּהָ
בְּדִמְיָתָא וְקָפְסוּ אֹבְלוּ קְבֻרָתָהּ עַל
גִּיב בְּעֵלָה :

11 וְהוּת דְּחִלָּתָא רַבָּתָא בְּכָלָה עֲדָתָא
וּבְכָל הוֹן הָנוּן דְּשָׁמַעוּ :

12 וְהוּיָן הָיוּ בִיד שְׁלִיחָא אֲתוּתָא
וּבְכָרֻתָא סְגִיָּתָא כְּעֵמָא וּבְכָל הוֹן כְּנִישִׁין
הָיוּ אֲכַחְדָּא בְּאַסְטוֹנָא דְּשִׁלְיָמוֹן :

Et tulit de pretio eius, & abscondit
consentiente uxore sua, et attulit ex
illo argento, & posuit ante pedes Apo-
stolorum.

Et dixit ei Schemeun, Channania,
quid est quod sic implevit Satanah cor-
tuum, ut mentireris in Spiritum san-
ctum, & absconderes de argento pre-
tium agri?

Nonne erat tuus antequam ven-
deretur? et quum venditus est, rursus
tu potestatem habebas super pretium
eius? Quare posuisti in corde tuo 'ut
faceres voluntatem hanc? Nō es men-
titus in filios hominum, sed in Deum.

1 Nempe, quod
in animo constitu-
tum habebas.

Et quum audiret Channania hos ser-
mones, cecidit, et mortuus est. Et fa-
ctus est timor magnus in omnibus qui
audiuerunt.

Et surrexerunt illi qui iuvenes erāt
inter eos, et collegerunt eum, & edu-
ctum sepelierunt eum.

Et posteaquam essent tres horæ, e-
tiam uxor eius ingressa est nesciens
quid factum esset.

Dixit ei Schemeun, Dic mihi, num
hoc pretio vendidisti agrum? Illa au-
tem dixit, Etiam, hoc pretio.

Dixit ei Schemeun, Quid pares fa-
cti estis in tētando Spiritum Domini?
Ecce pedes sepelientium maritum tuum
ad ostium, et illi efferent te.

2 Id est, Quum
præterissent tres
horæ à morte Chā-
nania.

Et eadem hora cecidit ante pedes
eorum, & mortua est. & ingressi sunt
iuvenes illi, ac inuenerūt eā mortuā:
et impositam in capulum deferentes,
sepelierunt eam iuxta maritum suū.

Et factus est timor magnus in toto cœ-
tu, & in omnibus illis qui audierunt.

Et fiebant per manum Apostolorum
signa & prodigia multa in populo: o-
mnēsque congregabantur simul in por-
ticu Schelimun.

c.ij.

Acta

Τῶν δὲ λοιπῶν οὐδεὶς ἐτόλμα κολ- 13
λαῖσθαι αὐτοῖς· ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς
ὁ λαός.

Μᾶλλον δὲ πορσεπίθεντο πιστεύοντες 14
τῷ Κυρίῳ, πλήθη ἀνδρῶν τε καὶ γυναι-
κῶν)

Ὡς τε καὶ τὰς πλατείας ἐκφέρειν τοὺς 15
ἀδενεῖς, καὶ πρὸς κλινὰς καὶ κραβ-
βάτων, ἵνα ἐρχομένου Πέτρου καὶ ἡ σκία
ἐπισκιάσῃ πρὸς αὐτῶν.

Συνήρχετο ὁ καὶ τὸ πλῆθος τῶν περὶ 16
πόλεων ὡς Ἱερουσαλὴμ, φέροντες ἀδενεῖς
καὶ ὁχλοῦσις ὑπὸ πνθυμάτων ἀκαθάρ-
των· οἵτινες ἐδεραπεύοντο ἀπαντες.

Ἀναστὰς δὲ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ πάντες οἱ 17
συνὸς αὐτῶν (ἡ οὖσα αἵρεσις τῶν Σαδδου-
καίων) ἐπλήθυνον τὴν ἑλπίδα.

Καὶ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῶν 18
ἐπὶ τῷ ὄρει τῶν ὀψοφόρων, καὶ ἔθεντο αὐτοὺς ἐν
τηρήσει δημοσίᾳ.

Ἄγγελος δὲ Κυρίου διὰ τῆς νυκτός 19
ῥῶσιξε τὰς θύρας τῆς φυλακῆς· ὅτε ἀνα-
γών τε αὐτοὺς εἶπε,

Πορεύεσθε, καὶ σιτέντες λαλεῖτε ἐν 20
τῷ ἱερῷ τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς
ζωῆς ταύτης.

Ἀκούσαντες δὲ εἰσῆλθον ὑπὸ τῷ ὄρ- 21
θρον εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐδίδασκον. παρ-
αχρόνως ὁ δὲ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ συνὸς αὐ-
τῶν, συνήγαγον τὸ συνέδριον καὶ πα-
σαν πλὴν γεροισίαν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· καὶ
ἀπέστειλαν εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἀρτύναι
αὐτοὺς.

Οἱ δὲ ὑπηρεταὶ παραχρόνως ἐχ 22
ῥῶρον αὐτοὺς ἐν τῇ φυλακῇ· ἀναστρέ-
ψαντες δὲ ἀπήγειλαν,

Λέγοντες

Reliquorum autem nemo aude-
bat ipsis adherere : sed magnifica-
bat eos populus.

Magis autem accrescebat multi-
tudo credentium in Domino viro-
rum simul ac mulierum)

Adeunt in plateas efferrent ægro-
tos, & ponerent in lectis ac grabba-
tis, ut venientis Petri vel umbra
innumbraret aliquem eorum.

Conueniebat autem etiam vul-
gus vicinarum urbium in Hierusa-
lem, adducens ægrotos ac vexatos
à spiritibus impuris : qui sanaban-
tur omnes.

Exurgens autem Pontifex maxi-
mus, & omnes qui cum eo erant
(quæ est secta Sadducæorum) reple-
ti sunt inuidia:

Et iniecerunt manus in Aposto-
los, posueruntque eos in custodia
publica.

*Quo magis crescit Ec-
clesia, crescit Satanae
furor, ac proinde im-
mis ad carcerem ve-
nitur.*

Sed angelus Domini per noctem
aperuit fores carceris : eductisque
illis, dixit,

*Angeli sunt seruari
Dei ministri.*

Ite, & stantes loquimini populo
in templo omnia verba vitæ huius.

*Ideo liberat suos Do-
minus & eo animo-
sus hostes laceffant.*

Illi verò quum hæc audissent, in-
troierunt sub diluculum in tem-
plum, & docebant. Adueniens au-
tem Pontifex maximus, & qui cū
eo erant, conuocauerunt conciliū
& vniuersum senatum filiorū Isra-
el: miseruntque in carcerem mini-
stros à quibus illi adducerentur.

*Dominus ex alto ri-
det hostium suorum
conatus.*

Quum autem venissent ministri
nō inuenerunt eos in carcere: quod
reuerſi annuntiauerunt,

Dicen-

^a לא ממרח הוא
לא נשאו לכו;
^b מורבסגדיל;

ומן אחרנא אנש^a לא ממרח
הוא דיתקרב לותהון אל^b מורב
הוא להון עמא :

13 Et ex aliis nemo audebat ut appropinquaret ad eos, sed magnificabat eos populus.

^c מתתוספין
נוספים;

ויתיר^c מתתוספין הון אילין
דמהימנין הון במריא כנשא דגברא
ודנשא :

14 Et magis adycebantur illi qui credebant in Domino, turba virorum ac mulierum.

^c מפקין
מוציאים
בן נפק;
^f כריהא חולים;
^g רמים שוככים
בן רמה;

איכנא דבשוקא^c מפקין הון
לכריהא כד^g רמים הון בערסתא^f
דאמתי דיהוא אתא^g שמעון אפן
טלגיתא^h תגין עליהון :

15 Ita ut in plateas efferrent infirmos iacentes in lectis: ut quum veniret Sche meun, saltem umbra eius tegeret illos.

^h טלגיתא
צילו;
ⁱ תגין יכסה;

אתין הון דין סגיאא לותהון מן
מדינתא אחרניתא דחדריאורשלם^k
כד^m מיתין הוןⁿ כריהא ואילין דהון
הון להון רוחא טנפתא^o ומתחלמין
הון בלהון :

16 Veniebāt autē multi ad eos ex ciuitatibus aliis quae sunt circa Vrischelē, afferentes infirmos et eos quibus erat spiritus impuri: et sanabatur omnes.

^k מדינתא
הערים;
^l חדרי
סביבות;
^m מיתין
מביאים;
ⁿ כריהא
חולים;
^o מתחלמין
נרפאים;
^p חסמא קנחא;

ואתמלי הוא חסמא^p רב כהנא
וכלהון דעמא דאיתיהון הון מן
יולפנא^q דדוקיא :

17 Et repletus erat inuidia princeps Sacerdotum, et omnes qui erant cum eo, qui erant ex doctrina Tzadukeorum.

^q דדוקיא
דדוקים;
^r ארמיו שלחו
מן רמה;
^f אחרו לכרו;

וארמיו אידיא על שליחא^r ואחרו
אסרו אנון בית אסירא :

18 Et iniecerūt manus in Apostolos, et apprehēsos incluserunt eos in carcere.

^t אפק חוציא
מן נפק;

הידין כלליא מלאכא דמריאפתח
תרעא^t דבית אסירא ואפק אנון
ואמר להון :

19 Tunc nocte Angelus Domini aperuit ianuam carceris, et eduxit eos: ac dixit eis,

^u וזו קומו
לכו עמדו;
^x מלא חרבכם
עחא חיים;

זלו קומו בחיכלא ומללו לעמא
כלתין^x מלא הלין דחיא :

20 Abite, statē in templo, et loquimini populo omnes sermones hos vitā.

^z עדן שפרא
לעת בוקר;
^{aa} מלפין
מלמדים;

ונפקו עדן שפרא ועלו להיכלא
ומלפין הון רב כהנא דין ואילין^{aa}
דעמא קרו לחבריהון ולקשישא
דיסריל ושדרו לבית אסירא^{bb} דיתון
אנון לשליחא :

21 Et egressi sunt tempore aurora, ingressique sunt in templū, ac docebāt. Princeps autem Sacerdotum, et qui cum eo erant, conuocauerunt collegas suos et seniores Israiel, et miserunt ad carcerem qui adducerent ipsos Apostolos.

^{bb} ייתון
יביאו מן אתא;

וכד אזלו אילין דאשתדרו מנהון
לא אשבחו אנון בירא אסירא
והפכו אתו^{cc} :

22 Et quum eō iuissent, ii qui missi fuerant ab eis, non inuenerunt illos in carcere: et reuersi venerunt.

^{cc} הפכו
שבו;

ואמרין

³ Adverbium.
In domo inclusorū.
Hebraica periphrasis.

c.iiij.

Acta

Λέγοντες, Οπὶ μὲν δεσμωτήριον 23
 ὄρομυρ κλεισμένον ἐν πάσῃ ἀσφα-
 λείᾳ, καὶ τὸν φύλακας ἐξῶ ἐστῶτας
 παρὰ τῆς θυρῶν· ἀνοίξαντες δὲ, ἔσω οὐ-
 δένα ὄρομυρ.

Ὡς δὲ ἤκουσαν τὸν λόγον τούτοις 24
 ὁ, τε ἱερὸς καὶ ὁ στρατηγὸς τῆς ἱερῆς καὶ οἱ
 δεξιερῆς, διηπόρουσιν περὶ αὐτῶν τί δὴ
 γένοιτο τῶτο.

Γαλαθρόμυρ δὲ πρὸς ἀπήγειλεν 25
 αὐτοῖς, λέγων, Οπὶ ἰδοὺ, οἱ ἄνδρες οὐκ ἐ-
 δεδε ἐν τῇ φυλακῇ, εἰσὶν ἐν τῷ ἱερῷ ἐ-
 στῶτες, καὶ διδάσκοντες τὸν λαόν.

Τότε ἀπελθὼν ὁ στρατηγὸς σὺν τοῖς 26
 ὑποφύτοις, ἤγαγον αὐτοὺς, οὐ μὲν βίας.
 (ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν ἵνα μὴ λιθα-
 ρώσιν)

Αγαθόντες δὲ αὐτοὺς ἔστησαν ἐν 27
 τῷ σινοδρίῳ· καὶ ἐπεθόησεν αὐτοῖς ὁ
 δεξιερὸς,

Λέγων, Οὐ βραβεία βραβεύ- 28
 λαμυρ ὑμῖν μὴ διδάσκειν ἵππ τῷ ἀνό-
 ματι τούτῳ; καὶ ἰδοὺ, πεπληρώκατε πλὴν
 Ἱερουσαλὴμ τῆς διδασκῆς ὑμῶν, καὶ βού-
 λεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ
 ἀνθρώπου τούτου.

Απεκριθεὶς δὲ ὁ Γέζος καὶ οἱ ἀπό- 29
 στολοι εἶπον, Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μάλ-
 λον ἢ ἀνθρώποις.

Ὁ Θεὸς γὰρ πατέρον ἡμῶν ἤγαγεν 30
 Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχέρισατε κρεμά-
 σαντες ἵππ ξύλου.

Τούτον ὁ Θεὸς δεξιερὸν ἐ σωτήρα 31
 ὑψώσας τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, δοῦναι μετάνοιαν
 τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἀφεσιν ἀμάρτιων.

Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν αὐτοῦ μαρτύρες τῆς ῥῆ- 32
 μάτων τούτων· ἐπὶ πνῦμα γὰρ ἄγιον, ὃ
 ἔδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς πειθαρχοῦσιν αὐτῷ.

Οἱ

Dicētes, Carcerem quidem inue-
 nimus clausum quamtutissimè, &
 custodes extrà stantes ante fores:
 quum aperuissemus autem, neminè
 intus inuenimus.

Vt verò audierunt hos sermo-
 nes & Pontifex maximus & præfe-
 ctus templo, principēsque Sacerdo-
 tum, ambigebant de illis quónam
 hoc euasurum esset.

Adueniens autem quidam nun-
 tiauit eis, Ecce, viri quos coniecera-
 tis in carcerem, stant in templo, &
 docent populum.

Tunc præfectus abiens cū mini-
 stris, adduxit eos, nō tamē per vim.
 (timebant enim populum ne lapi-
 darentur)

Adductos autem statuerunt in
 concilio: & interrogauit eos Ponti-
 fex maximus,

Dicens, Nónne etiam atque etiā
 denuntiauius vobis ne doceretis
 in nomine isto? & ecce, repleuistis
 Hierusalem doctrina vestra, & vul-
 tis super nos inducere effusum san-
 guinem hominis istius.

Respondens autem Petrus & A-
 postoli dixerunt, Obedire oportet
 Deo potius quàm hominibus.

Deus autem Patrum nostrorum
 excitauit Iesum, quem vos interfe-
 cistis suspensum in ligno.

Hunc inquam Deus dextera sua
 euectum cōstituit principē ac serua-
 torem, vt det resipiscentiam Israeli
 & remissionem peccatorum.

Et nos sumus ei testes horū quæ
 dicimus: atque etiam Spiritus san-
 ctus, quem dedit Deus iis qui obe-
 diunt ipsi.

At

Quo apertius se pro-
 dit Christi virtus, eo
 magis crescit conu-
 ratorum ipsius hostiū
 Vesania.

Tyranni Deum non
 metuentes, cogun-
 tur seruos suos me-
 tuere.

Tyrannis proprium
 est mandata sua pro
 omni ratione obtin-
 dere.

Nulli hominum nisi
 secundum Deum pa-
 rendum est.

Christus inuitis suis
 hostibus, princeps &
 seruator Ecclesie con-
 stitutus est ac res ipsa
 declaratus.

Nō satis est rectū e-
 sse finē, sed etiā pro
 vocationis ratione
 ad eum progresdien-
 dum est.

ואמרין אשכחן בית אסירא

^a אחידסגור
^b וחיראית
היטב
^c קימין
עומדים

דאחיד^a וזהיראית^b ואף לנטורא^c
דקימין על תרעא ופתחן ואנש לא^c
אשכחן תמן :

23 *Ac dixerunt, Inuenimus carcerem clausum diligenter, et etiam custodes stantes ad ianuam: Et aperuimus, et neminem inuenimus ibi.*

^d מלא הדברים
^e ארכונא שרי
מלשון יון
^f תורין
שכמים

וכד שמעו הלין מלא רבי כהנא^d
וארכונא דהיכלא^e תורין הוו עליהון^f
ומתחשבין הוו דכנא הי הדא :

24 *Et quum audirent hos sermones summi Sacerdotes et magistratus templi, habebant de illis, et cogitabant quidnam esset hoc.*

^g אודע חודע

ואתא אנש^g אודע אנון דהנון^h
גברא דחבשתון בית אסירא הא^h
קימין בהיכלא^k ומלפין לעמא :

25 *Et veniens quidam notum fecit eis, Illi viri quos inclusistis in carcere, ecce, stant in templo, et docent populum.*

ⁱ קימין עומדים

הידין אזלוⁱ ארכונא עם דחשא^k
דייתון אנון לא בקטירא דחלין הוו^l
גיר דלמא ירגום אנון עמא :

26 *Tunc profecti sunt magistratus cum ministris ut adducerent eos non coacte. (timebat enim ne lapidaret ipsos populus)*

^m דחשא

וכד איתיו אנון^m אקימו אנון קדםⁿ
כלה כנשא ואקף הוא רב כהנא^o
למאמר להון :

27 *Et quum adduxissent eos, statuerunt eos coram tota congregatione: et incipiebat princeps Sacerdotum dicere eis,*

^p איתיו הביאו

לא הוא מפקד פקדן לכון דלאנש^p
לא תלפון בשמא הנא אנתון דין^q
הא מליתונה לאורשלם מן וילפנכון^r
וצבין אנתון דתיתון עלין דמה ד^s
דגברא הנא :

28 *Nonne⁴ precipiendo praecepimus vobis ut neminem doceretis in nomine hoc? Vos autem, ecce, repleuistis ipsam Urischelem doctrina vestra, et vultis vos inducere super nos sanguinem hominis huius.*

^t מפקד פקדן

ענא שמעון עם שליחא ואמר^t
להון לא להא יולא^u למתטפסו יתיר^v
מן דלכני נשא :

29 *Respondit Schemeun cum Apostolis, et dixit eis, Deo oportet obedire potius quam filiis hominis.*

^w תלפון

אלהא דאכתון אקים לישוע^w
אינא דאנתון קטלתון כד^x תליתוניה^y
על קיסא :

30 *Deus Patrum nostrorum suscitauit Ies chua, quem vos interfecistis, suspendentes eum in ligno.*

^z וולא דאוי
^{aa} למתטפסו
לשמוע

לה להנא אקים אלהא רישא^z
ומחינא^{aa} וארימה בימינהאין^{bb} דיתל^{cc}
תיבותא ושוכן חטהא ליסריל:

31 *Hunc ipsum statuit Deus principem et seruatore: et exaltauit eum dextera sua, ut daret conuersionem et remissionem peccatorum Israhel.*

^{bb} קיסא עץ

וחנן סהרא חנן^{dd} דמלא הלין^{ee}
ורוחא דקודשא הו דיהב אלהא^{ff}
לאילין דמהימנין כה :

32 *Et nos testes sumus sermonum horum: ac Spiritus sanctus ipse quem dedit Deus ijs qui credunt in se.*

^{cc} ומחינא

וחנן

⁴ Id est, Seuerè praecepimus. Ita enim legitur cap. 4, quod additis minis vetuerint ne amplius de Christo loquerentur. & illa vocum geminatio apud Hebraeos, Chaldaeos, & Syros ad auxilium facere solet.

⁵ Adverbium, Viuificantem.

Acta

Οἱ δὲ ἀκούσαντες διεπρίοντο, καὶ 33
ἐβουλόοντο ἀνελεῖν αὐτοὺς.

Ἀναστὰς δὲ τις ἐν τῷ συνέδρίῳ Φα- 34
ρισαῖος, ὀνόματι Γαμαλιήλ, νομοδιδά-
σκαλος, πρῶτος πᾶν τῷ λαῷ, ἐκέλευσεν
ἔξω βραχύ τι χρόνον ἀποστέλλειν ποιεῖν.

Εἰπέτε πρὸς αὐτοὺς, Ἄνδρες Ἰσραη- 35
λίται, προσέχετε ἑαυτοῖς ὅτι τῆς ἀν-
θρώποις τύποις, τί μέλλετε ποιεῖν.

Γρὸν γὰρ τύπων τῶν ἡμερῶν ἀνέστη 36
Θεόδας, λέγων εἶναι πᾶσι ἑαυτὸν, ὡς
προσκολληθῆναι ἀριθμὸς ἀνθρώπων ὡς
τετρακοσίων ὅς ἀνῆρέθη, ὅτι πάντες ὅσοι
ἐπείδοντο αὐτῷ, διελύθησαν, καὶ ἐχρόνοντο
εἰς οὐδέν.

Μετὰ τὸν ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλι- 37
λαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀποστασίας,
καὶ ἀπέστησε λαὸν ἱκανὸν ὅπισθεν αὐτοῦ·
καὶ κείνος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπεί-
δοντο αὐτῷ, διεσκορπίσθησαν.

Καὶ τὰ νῦν λέγω ὑμῖν, ἀπέστητε ἀπὸ 38
τῶν ἀνθρώπων τούτων, καὶ ἐάσατε αὐ-
τοὺς ὅτι ἐὰν ἢ ἔξ ἀνθρώπων ἢ βουλὴ αὐ-
τῶν ἢ ἔργον τῶν τοῦ καταλυθῆσεν.

Εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ᾖ, οὐ δύνασθε κα- 39
ταλῦσαι αὐτόν, μήποτε καὶ θεομάχοι
ᾖτε.

Ἐπείδθησαν δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς καλε- 40
σάμενοι τὸν ἀποστόλου, δέξαντες
παρήγγειλαν μὴ λαλεῖν ὅτι τῷ ὀ-
νόματι τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἀπέλυσαν αὐ-
τοὺς.

Οἱ μὲν οὖν ἐπορεύοντο χαίροντες ἀπὸ 41
προσώπου τοῦ συνέδριου, ὅτι ὑπερ-
ῆσαν ὀνόματος αὐτοῦ κατηξιώθησαν ἀπ-
μαθῆναι.

Γὰρ

At illi his auditis frendebant, &
consilium inibant eos interimēdi.

Surgens autem in concilio qui- 34
dam Phariseus, nomine Gamaliel,
Legis doctor, quem totus populus
in pretio habebat, iussit ut paulif-
per abducerent foras Apostolos:

Et dixit illis, Viri Israelitæ, atten- 35
dite vobis ipsis quod ad istos homi-
nes attinet, quid facturi sitis.

Christus in ipsa ho-
stis turba, quod sita
expedit, inuenit cau-
se sue patronos.

Cauendum in religio-
nis negotio in primis
nequid præter voca-
tionem, & celi prætex-
tu, audiamus.

Nam ante hæc tempora exortus 36
est Theudas, dicēs se aliquem esse,
cui adhæsit numerus virorum cir-
citer quadringentorum: qui interē-
ptus est, & omnes qui assensi sunt ei,
dissoluti sunt, & ad nihilū redacti.

Post hunc exortus est Iudas ille 37
Galilæus temporibus descriptionis,
& auertit populum multū post se:
periit & ille, & omnes qui assensi
fuerant ei, dispersi sunt.

Et nūc dico vobis, abstinete ab ho- 38
minibus istis, & finite eos: quoniā
si est ex hominibus consilium siue
opus hoc, dissoluetur:

Sin ex Deo est, non poteritis dis- 39
soluere, ac nescio an etiam cū Deo
pugnare comperiamini.

Paruerunt autem ei: & quū ad- 40
uocassent Apostolos, cæsis denun-
tiarunt ne loquerentur in nomine
Iesu: & dimiserunt eos.

Verbi ferendis assue-
ti Apostoli, tandem i-
psis verberibus assue-
fuerunt, & ita quidem
ut eo enadant fortio-
res.

Ipsi ergo gaudētes profecti sunt 41
à conspectu concilii, quod digni ha-
biti essent qui pro nomine Iesu cō-
tumelia afficerentur.

Et

33 וְכִּדְ שָׁמְעוּ הָיוּ הַלֵּין מְלֵא מִתְגַּזְזִין
הָיוּ בְּרוּגָזָא וּמִתְחַשְּׁבִין הָיוּ לְמַקְטֵל
אֲנֹן :

Et quum audiissent hos sermones,
dissecabantur ira, & cogitabant inter
ficere eos.

34 וְקָם הוּא חָד מִן פְּרִישָׁא דְשִׁמְהָ הוּא
גַּמְלִיאֵיל מִלֵּף נְמוּסָא וּמִיקָר מִן כְּלָה
עָמָא וּפְקֵד דִּיפְקֹן אֲנֹן לְשִׁלְיָהָ לְכָר
עֲדָנָא זְעִירָא :

Et surrexit quidam ex Phariseis
cuius nomen erat Gammaliel, doctor
Legis, & honoratus ab universo popu-
lo: et iussit ut educerent Apostolos fo-
ras ad tempus exiguum.

35 וְאָמַר לְהוֹן גְּבֵרָא בְּנֵי יִסְרָאֵל אֲזַדְּהֵרוּ
בְּנַפְשְׁכֹּן וַחֲוֹ מָנָא וְלֹא לְכוֹן לְמַעַבְדָּ
עַל הַלֵּין אֲנָשָׁא :

Ac dixit illis, Homines filij Israhel
attendite vobis ipsis, & videte quid
oporteat vos facere de istis viris.

36 מִן קִדְם גֵּיר הֵנָּה זְכָנָא קָם הוּא
תּוֹדָא וְאָמַר עַל נַפְשָׁה דְּמָרְסָה הוּא רַב
וְאִזְלוּ בְּתֵרָה אֵיךְ אַרְבַּע־מָאָה גְּבֵרִין
וְהוּא אֲתַקְטֵל וְאִילִין דְּאִזְלִין הָיוּ בְּתֵרָה
אֲתַבְּדֵרוּ וְהָיוּ אֵיךְ לֹא מִדָּם :

Nam ante hoc tēpus surrexit Tan-
da, & dixit de seipso quod aliquid es-
set magni, et abierunt post eum quasi
quadringenti homines: & ipse interfe-
ctus est, & illi qui abibant post eum, di-
spersi sunt & facti sunt tanquā nihil.

6 Id est, Sequenti
sunt eum.

7 Id est, Redacti
sunt in nihilum,
Hebraismus.

37 וְקָם מִן בְּתֵרָה יְהוּדָא גְּלִילִיָּא בְּיוֹמָתָא
דְּמִתְכַּתְּבִין הָיוּ אֲנָשָׁא בְּכַסְף רִישָׁא
וְאִסְטִי עָמָא סְנִיָּאָה בְּתֵרָה וְהוּא מִית
וְכָל־הוֹן אִילִין דְּאִזְלִין הָיוּ בְּתֵרָה
אֲתַבְּדֵרוּ :

Et surrexit post eum Iuboda Gali-
laus in diebus quibus describebantur
homines argento capitacionis, & auer-
tit populum multum post se: et ille mor-
tuus est, & omnes qui abierant post
eum, dispersi sunt.

8 Qui sequeban-
tur eum.

38 וְהָשָׂא אָמַר אֲנֵא לְכוֹן פְּרוּקוּ לְכוֹן
מִן הַלֵּין אֲנָשָׁא וְשִׁבּוּקוּ לְהוֹן דִּין הוּ
דְּמִן בְּנֵי נָשָׂא אִיתִיהָ הָדָא מִחְשַׁבְתָּא
וְהֵנָּה עֲבָדָא מְשִׁתְּרִין וּבִטְלִין :

Et nunc dico vobis, Abstinete ab i-
stis hominibus, & sinite eos. nā si [ita]
sit quod à filiis hominis sit hac cogita-
tio & hoc opus, dissoluentur et dissipa-
buntur:

39 וְאֵן דִּין מִן אֱלֹהָא הוּא לֹא מְטִיָּא
בְּאִידִיכֹן דְּתַבְטְלוּנִיהָ דְּלִמָּא ת
תְּשַׁתְּכֹחֹן לְכוֹן דְּלוּקְבֵל אֱלֹהָא קִימִין
אֲנִתּוֹן וְאֲתַטְפִּיסוּ לָהּ :

Sin autem ex Deo est, non est facul-
tas in manibus vestris ut dissipetis i-
psum: ne reperiamini quod aduersus
Deum insurgatis. Et paruerunt ei:

40 וְקָרוּ אֲנֹן לְשִׁלְיָהָ וְנִגְדּוּ אֲנֹן
וּפְקֵדוּ אֲנֹן דְּלֹא יְהוֹן מִמְּלִין בְּשִׁמָּא
דִּישׁוּעָא וְשָׂרוּ אֲנֹן :

Et vocauerunt Apostolos, et verbe-
rauerunt eos: & praeceperunt eis ne lo-
querentur in nomine Ieschua. ac dimi-
serunt eos.

41 וּנְפָקוּ מִן קִדְמִיהֹן כִּד חֲדִין דְּשׁוּ
הָיוּ מְטוּל שִׁמָּא דִּיצְטַעְרוּן :
וְלֹא

Et egressi sunt è cōspectu eorū, gau-
dentes quod digni facti essent ut pro-
pter nomen ignominia afficerentur.

9 Sic erat tum tū
in textu Syro im-
presso tum in ma-
nuscripto codice
Heydelbergensi.
quod si nō sit per
errorem positū lo-
cū, hoc est No-
mē eius, expone-
tur Propter Deū.
nā שִׁמָּא Hebraicē
& Syre שִׁמָּא, id est
Nomen, apud He-
braeos & Syros lin-
guā scriptores
pro Deo frequen-
ter ponitur.

מלא הדברים
במתגזזין
ענין כריתת
גזל או טעמו
שהרוגו גולם
כו
למקטל
להרוג

מלף נמוסא
מלמד התורה
מיקר מכובד
יפקון יוציא
מן נפק
עדנא זעירא
זמן מעט

ולא צדיק

הנא זכנא
הזמן הזה
מדם חו רב
דבר גדול
הוא

אתבדרו
נפזרו
אין לא מדם
כאין

בכסף רישא
הוא חסם
שהיו נותנים
על כל גלגולת
אסתי הטח
מן מטא

אתבדרו
נפזרו

פרוקו חדלו

דין שאם

איתיה היא

משתרין
מתמוגגים מן

שרא
לא מטיא
באידיון אין
לא ידיוכם

אתטפסו
הקשיבו

נגדו חבו
בשבט
ברצועת

זשורו התירגו

חדין
שמחים

דשוו הוו
שראויים נעשנו
יצטערון

ישאו קלות

Acta

Πᾶσαν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ 42
καὶ κατ' οἶκον ἐκ ἐπαύοντο διδάσκον-
τες καὶ διαγγελιζόμενοι Ἰησοῦ (V)
Χριστόν.

Κεφάλαιον 53

ΕΝ δὲ ταῖς ἡμέραις ταύταις πλη-1
θύνοντων τῶν μαθητῶν ἐγένετο ῥο-
γισμὸς τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Ἑ-
βραίοις, ὅτι παρεδωροῦντο ἐν τῇ δια-
κονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν.

Προκαλεσάμενοι δὲ (4) δώδε-2
κα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον,
Οὐκ ὀρεσὸν ἔστιν ἡμᾶς καταλείψαν-
τας (V) λόγον τοῦ Θεοῦ διακονεῖν τρα-
πέζαις.

Επισκέψασθε οὖν, ἀδελφοί, ἀν-3
δρας ὧς ὑμῶν μαρτυροῦμεν ἐπὶ αὐ-
τοῖς, πλήρεις πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας,
οἱ κατεστήσονται ἐπὶ τῆς χρείας ταύ-
της.

Ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δια-4
κονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν.

Καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παν-5
τός τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο Στέ-
φανον (V), ἀνδρα πλήρη πίστεως καὶ πνεύ-
ματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον καὶ Πρό-
χорον (V) καὶ Νικάνορα καὶ Τίμωνα καὶ
Γαρμυλῶν καὶ Νικόλαον (V) πρῶτον
Ἀντιόχεια.

Οἱ ἐστήσαν ἐνώπιον τῶν ὑποστόλων· 6
καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς
τὰς χεῖρας.

Καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἤρξαντο, καὶ 7
ἐπληθύνετο ὁ ὄμιλος τῶν μαθητῶν ἐν
Ἱερουσαλὴμ σφόδρα· πολὺς τε ὄχλος
τῶν ἱερέων ἐκλήκουσεν τῇ πίστι.

Στέφανος ὁ πλήρης πίστεως (4) δυνά-8
μειως, ἐποίει τέρατα καὶ σημεῖα μεγά-
λα ἐν τῷ λαῷ.

Ἀνέστησαν

Et quotidie in templo & domi-
non cessabant docere & euangeli-
zare Iesum Christum.

Cap. VI.

Æterum per eos dies quū mul-
tiplicarentur discipuli, ortum
est murmur Græcorum aduersus
Hebræos, quòd ipsorū viduæ despi-
cerentur in ministerio quotidiano.

*Satan foris frustra
oppugnatam Ecclesiā,
intestina dissensione
adoritur: Apostoli ve-
ro ex eo ipso arripunt
optimam constituen-
da Ecclesiā occasionē.*

Itaque duodecim illi, aduocata
multitudine discipulorum, dixe-
runt, Non est æquum nos, derelicto
sermone Dei, ministrare mensis.

*Diversa sunt (auto-
ribus Apostolis) nec
temere coniungenda
docendi Verbi & ad-
ministrandi Ecclesiæ
fidei araria munera.
Apostoli vero ne dia-
conos quidem visco-
scia Ecclesiā elegerunt.*

Dispicite ergo, fratres, ex vobis vi-
ros septem, idoneo testimonio or-
natos, plenos Spiritu sancto & sa-
pientia, quos præficiamus huic ne-
gotio:

*In diaconis, (necum
in pastoribus) eligen-
dis præcat oportet tū
doctrinā tum morū
examen.*

Nos verò in precibus & admini-
stratione sermonis perdurabimus.

Placuit autē hæc oratio toti præ-
senti multitudini: & elegerunt Ste-
phanum, virum plenum fide ac Spi-
ritu sancto, & Philippum, & Pro-
chorum, & Nicanorē, & Timonē,
& Parmenā, & Nicolaum profely-
tum Antiochensem.

Quos statuerunt in cōspectu A-
postolorum: qui quū precati essent,
imposuerunt eis manus.

*Vetus Ecclesiā ritē e-
lectos manuum im-
positione Deo veluti
consecrauit.*

Itaque sermo Dei crescebat, &
valde multiplicabatur numerus di-
scipulorum in Hierusalem: multā-
que turba Sacerdotum auscultabat
fidei.

*Felix tentationis exi-
tus.*

Stephanus verò plenus fide ac po-
tētia, edebat miracula & signa ma-
gna in populo.

*Ecclesiā suā Do-
minus Verbis primū,
deinde carcere, ac de-
mum etiam verberibus
præparatam, itā-
dem ad sanguinem
usque & cedes cum
Satana & mundo fe-
liciter committit.*

Exorti

א שליו חרלים:
ב למלפן
ג למר:
ד למסכרו
ה לכשר:
ו לא שליו הו כל יום למלפן
ז בהיכלא ובביתא ח ולמסכרו על מרן
י שוע משיחא:

קפלאון ו

וּבְהוֹנֵי בְיוֹמֵתָא הָנוּן כְּדִסְגֵי תִלְמִידָא
רִטְנֵי הוּ יוֹנִיא תִלְמִידָא עַל עֲבָרִיא
דְּמִתְבְּסִין הוּ אֲרַמֶּלְתָּהוֹן כְּתִשְׁמִשְׁתָּא
דְּכָל יוֹם:

ד מתבסין
ה נכזות היו מן
ו בסח כמו כזה
ז תשמשתא
ח עכורה:

וּקְרוּ תִרְעָסֵר שְׁלִיחָא לְכֹלָה כְּנִשָּׁא
דְּתִלְמִידָא וְאִמְרוּ לְהוֹן לֹא שְׁפִיר
דְּנִשְׁבֹּק מִלְתָּא דֵאלֵהָ וְנִשְׁמֵשׁ
פְּתוּרָא:

א בצו כקשו מן
ב צא:
ג גבו בחרו מן
ד גבא:

בְּצִו הַכִּיל אַחִי וְנָבִי שְׁבָעָא גְבָרִין
מִנְכּוֹן דֵּאִית עֲלֵיהוֹן סְהָדוּתָא וּמְלִין
רוּחָה דְּמָרִיא וְחִכְמָתָא וְנִקְיִם אֲנוּן
עַל הָדָא צְבוּתָא:

ה צבותא
ו חחפ:

וְחָנֵן נְהוּא אֲמִינִין בְּצִלוּתָא
וּבְתִשְׁמִשְׁתָּא דְּמִלְתָּא:

א אמינן
ב תמידים:

וּשְׁפָרַת הָדָא מִלְתָּא קִדְם כְּלָה
עֲמָא וְנָבִי לֹאסְטִפָנוּס גְּבָרָא דְּמִלָּא
הוּא הִימְנוּתָא וְרוּחָא דְּקוּדְשָׁא
וּלְפִילִיפּוֹס וּלְפִרוֹכְרוֹס וּלְנִקְנֹר ו
וּלְטִימוֹן וּלְפִרְמִינָא וּלְנִיקוֹלָאוֹס
גִּיּוֹרָא אֲנִטְוִיכָא:

א ושפרת הדא
ב מלתא וישר
ג הרבר חזה:
ד גבו וכחורו:

הָלִין קָמוּ קְדַמֵּיהוֹן דְּשְׁלִיחָא וְכָד
צִלּוֹ סָמוּ עֲלֵיהוֹן אִידָא:

א קמו קדמיהו
ב עמדו לפניו:

וּמִלְתָּה דֵאלֵהָ רַבִּיא הוּת וּסְגִיא
הוּא מְנִינָא דְּתִלְמִידָא בְּאֹרְשֵׁלִם טָב
וְעֲמָא סְגִיא מִן יְהוּדִיא מְשִׁתַּמַּע
הוּא לְהִימְנוּתָא:

א טב מאד:

אֲסִטְפָנוּס דִּין מִלָּא הוּא טִיבוּתָא
וְחִילָא וְעֵבֶד הוּא אֲתוּתָא וְתִדְמֶרְתָּא
בְּעֲמָא:

א משתמע
ב מקשיב:

וּקְמוּ

א להימנותא
ב לאמונה:

א תדמרתא
ב נפלאות:

42 Nec cessabant quotidie docere in templo & domi, & euangelizare de Domino nostro Ieschua Christo.

Cap. VI.

ET in illis diebus, quum multiplicati essent discipuli, murmurabāt Græci discipuli aduersus Hebræos, quod contemnerentur vidua eorum in ministerio quotidiano.

2 Et vocauerunt duodecim Apostoli totam congregationem discipulorum, & dixerunt eis, Non est bonum ut relinquamus sermonem Dei, & ministremus mensis.

3 Difficite igitur fratres mei, et eligite septem viros ex vobis de quibus sit testimonium, & plenos Spiritu Domini ac sapientia: et constituemus eos super hoc munere.

4 Et nos erimus seduli in oratione & ministerio sermonis.

5 Et placuit hic sermo coram toto populo: et elegerunt Stephanum, virum qui plenus erat fide et Spiritu sancto, & Philippum, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, & Nicolaum proselytum Antiochanum.

6 Hi steterunt corā Apostolis: & qui orassent, posuerunt super eos manum.

7 Et sermo Dei crescebat, et augebatur numerus discipulorum in Uriscche lem valde. & populus multus ex Iudæis obediebat fidei.

8 Stephanus autem plenus erat gratia & virtute, & faciebat signa & prodigia in populo.

d.i.

Acta

Ἀνέστησαν δὲ πινες τῆς ἐκ τῆς οἰκίας-9
ζωῆς τῆς λεγομένης Λιβερίνων καὶ Κυ-
ρηναίων, καὶ Ἀλεξανδρέων, καὶ τῶν
ἐκ Κιλικίας καὶ Ἀσίας, συζητοῦντες
τῷ Στεφάνῳ.

Καὶ ἐκ ἰσχυρὸν ἀντιστῆναι τῇ σοφίᾳ καὶ 10
τῷ πνεύματι ᾧ ἐλάλει.

Τότε ὑπέβαλον ἀνδρες λέγοντας 11
ὅτι ἀκηκόαμεν αὐτὸν λαλοῦντος ῥή-
ματα βλάβημα εἰς Μωσὴν καὶ τὸν
Θεόν.

Συνεκίνησαν τε τὸ λαὸν καὶ τοὺς πρε- 12
σβυτέρους καὶ τοὺς γραμματεῖς καὶ ἑπι-
σάντες οἰκλήσαντες αὐτὸν, καὶ ἤγαγον
εἰς τὸ σινέδριον.

Ἐστησαν τε μάρτυρες ψευδεῖς, λέ- 13
γοντας, Ὁ ἀνὴρ οὗτος οὐ παύεται
ῥήματα βλάβημα λαλῶν καὶ τὸ
ποῦ τῆς ἀγίας οὐκ ἐστὶ νόμος.

Ἀκηκόαμεν γὰρ αὐτὸν λέγοντος ὅτι 14
Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος οὗτος καταλύσας τὸν
τόπον τῆς ἁγίας, καὶ ἀλλάξει τὰ ἔθνη ἀπαρέ-
δωκεν ἡμῖν Μωϋσῆς.

Καὶ ἀνίσταντες εἰς αὐτὸν ἅπαντες 15
οἱ κατεζήμενοι ἐν τῷ σινεδρίῳ, εἶδον
τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς εἰ πρόσωπον ἀγ-
γέλου.

Κεφάλαιον ζ'

Εἶπε δὲ ὁ ἀρχιερεὺς, Εἰ ἄρα ταῦτα 1
οὕτως ἔχουσιν;

Ὁ δὲ εἶπεν, Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πα- 2
τέρες, ἀκούσατε, Ὁ Θεὸς τῆς δόξης ὡ-
φθη τῷ πατρὶ ἡμῶν Ἀβραάμ ὅτι ἐν
τῇ Μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ κατοικῆσαι
αὐτὸν ἐν Χαρρὰν.

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, Ἐξέλθε ἐκ τῆς 3
γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ δεῦ-
ρο εἰς γῆν ἣν ἡμεῖς σοι δείξω.

Τότε

Exorti sunt autem quidā è syn-
agoga quæ dicitur Libertinorum
& Cyrenæorum, & Alexandrino-
rum, & eorum qui sunt ex Cilicia
& Asia, altercantes cum Stephano.

Sed non potuerunt resistere sapi-
entiæ & Spiritui per quē loquebatur.

Tunc subiecerūt quosdam qui di-
cerent se audiuisse eum loquentē
verbablasphema in Moysen & Deū.

Commouerūtq; plebem & se-
niores & Scribas : & eum adorti,
corruptum adduxerūt in conciliū.

Statuerūtque falsos testes qui di-
cerent, Homo iste non cessat loqui
verba blasphema aduersus locum
hunc sanctum & Legem.

Audiuimus eum quum diceret,
Iesum istum Nazarenū destructu-
rum hunc locum, & mutaturum ri-
tus quos tradidit nobis Moyses.

Tunc intentis in eū oculis, omnes
qui sedebant in concilio, viderunt
faciem eius quasi faciem Angeli.

Cap. VII.

Dixit autem Pōtifex maximus,
Num hæc ita habent?

Ipse verò dixit, Viri fratres & pa-
tres audite, Deus ille gloriæ visus
est patri nostro Abraham quum esset
in Mesopotamia, priusquam habi-
taret in Charran:

Et dixit ei, Exi è terra tua, & ex
cognitione tua, & veni in terram
quamcunque indicaro tibi.

Tunc

Academia iam o-
lim falsis pastoribus
addicta fuerunt Sa-
tana stalla.

Falsi doctores quia
vinci nolunt, a dispu-
tationibus ad mani-
festas calumnias con-
uertuntur.

Prima Ecclesia Chri-
stiana cruenta perse-
quutio ex Sacerdo-
tum concilio suggerē-
tibus academiarum
doctoribus exorta.

Exemplum calumni-
atorum, ex iis qui
bene ac verè dicta
sunt, falsas conclusio-
nes colligunt.

Admittitur quidem
ad causam dicendā
Stephanus, sed ut in-
ris obtentu damne-
tur.

Testatur Stephanus
se veros illos Patres
et unicū illum De-
um agnosce-
re: simulque docet il-
los esse tēplo et om-
ni illo legali cultu an-
tiquiores, ac proinde
aliud esse ponēdum
veræ religionis fun-
damentum, gratiū
videlicet fædus.

Acta

Τότε ἔξελθὼν ἐκ γῆς Χαλδαίων, 4
καλιώκησεν ἐν Χαρράν. καὶ κέϊθεν, μὲν τὸ
ἀποθανεῖν τὸν πατέρα αὐτοῦ, μελιώκησεν
αὐτὸν εἰς πτωχὺν γλυττώτω εἰς τὸν οὐρανὸν
νῦν καὶ κέϊτε.

Καὶ οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ κληρονομίαν 5
ἐν αὐτῇ, οὐδὲ βῆμα ποδὸς· καὶ ἐπηγεῖ-
λατο αὐτῷ δουλεύειν εἰς κατὰ χεῖρας αὐ-
τῷ, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ μετ' αὐτὸν,
ἐκ ὅπου αὐτῷ τέκνον.

Gen. 15. 13. 16. Ελάλησε δὲ οὕτως ὁ Θεός, ὅτι ἔσται 6
τὸ σπέρμα αὐτοῦ παροικὸν ἐν γῇ ἄλλο-
τεία, καὶ δουλώσουσιν αὐτὸ καὶ κακώ-
σουσιν ἔτη τετρακόσια.

Καὶ τὸ ἔθνος ᾧ ἐὰν δουλώσωσι κρι- 7
νώ ἐγώ, εἶπεν ὁ Θεός. καὶ μὲν ταῦτα ἔξ-
ελθόντες, καὶ λατρεύουσίν μοι ἐν τῷ
τόπῳ τούτῳ.

Gen. 17. 9 Καὶ ἔδωκεν αὐτῷ διαθήκην φειτο- 8
Gen. 21. 2 μῆς· καὶ οὕτως ἐγέννησε τὸν Ἰσαὰκ, καὶ
Gen. 25. 24 φειτέμεν αὐτὸν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀκτῷ· ἔ-
Gen. 29. 33 & 30. 5 & 35. 23. ὁ Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ, καὶ ὁ Ἰακώβ τοὺς
δώδεκα πατεράρχας.

Gen. 37. 28 Καὶ οἱ πατεράρχαι ζηλώσαντες, τὸν 9
Ἰωσήφ ἀπέδοντο εἰς Αἴγυπτον. καὶ τὸν
Θεὸς μετ' αὐτοῦ.

Gen. 41. 37 Καὶ ἔξείλετο αὐτὸν ἐκ πασῶν τῶν 10
θλίψεων αὐτοῦ, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ χά-
ριν καὶ σοφίαν ἐναντίον Φαραὼ βα-
σιλέως Αἰγύπτου, καὶ κατέστησεν αὐτὸν
ἡγεμόνον ἐπ' Αἴγυπτον καὶ ὅλον τὸν οἶ-
κον αὐτοῦ.

Ἡλθε δὲ λιμὸς ἐφ' ὅλην πτωχὺν 11
Αἰγύπτου καὶ Χαναάν, καὶ θλίψις με-
γάλη· καὶ οὐχ εὗρισκον χορτάσματα
οἱ πατέρες ἡμῶν.

Gen. 42. 1. Ακούσας δὲ Ἰακώβ ὄντα ὅτι ἐν 12
Αἰγύπτῳ, ἔξαπέστειλε τοὺς πατέρας ἡ-
μῶν φερόντων.

Καὶ

Tunc exiit è terra Chaldæorum,
& habitauit in Charran. & illinc
postquam mortuus est pater eius,
transtulit eum in terram hanc in
qua nunc vos habitatis.

Nec dedit ei possessionem in ea,
ne vestigium quidem pedis: quan-
uis pollicitus esset se illam daturū
ei obtinendam, & femini eius post
eum, quum non haberet prolem.

Loquutus autem est ita Deus, || E-
rit inquit semen tuum inquilinum
in terra aliena, vbi seruituti subii-
cietur & malè accipietur annis qua-
dringentis.

Sed gentem cui seruerint puniā
ego, dicit Deus. & post hæc exi-
bunt, & ipsi seruient mihi in loco
isto.

|| Deditque ei pactum circuncisio-
nis: || & ita Abraham genuit Isaac,
& circumcidit eū die octauo: || Isaac
autem genuit Iacob, & Iacob duo-
decim patriarchas.

Patriarchæ verò inuidia moti || Io-
sephum vendiderunt *abducendum*
in Ægyptum. sed erat Deus cū eo:

Et eruit eum ex omnibus ipsius
oppressionibus, || deditque ei gratiā
& sapientiam coram Pharaone re-
ge Ægypti, qui cōstituit eum præ-
fectū Ægypto & toti domui suæ.

Venit autem fames in vniuersam
terram Ægypti & Chanaan, & op-
pressio magna: & non inueniebant
cibos Patres nostri.

|| Quum audisset autē Iacob esse
triticum in Ægypto, misit Patres
nostros primū.

Et

Stephanus diligem-
ter etiam commemo-
rat Patrum quorum-
dam horrenda scele-
ra, & ut Indeos doceat
non temere acquie-
scendum esse in Pa-
trum auctoritate &
exemplis.

והידין נפק אברהם מן ארעא

4

Et egressus est tunc Abraham à terra Chaldaeorum, et veniens habitavit in Charan. Et inde quum mortuus esset pater eius, transtulit eum Deus in terrā hanc, in qua vos habitatis hodie.

^a עמר ישב

^b שניה חסיעו

^c מן שנה

^d עמרין

^e יושבים

דכלדיא ואתא עמר בחרן ומן תמן

כד מירא אבוהי^b שניה אלהא

לארעא הדא דבה^c עמרין אנתון

יומנא :

5

Et non dedit ei hereditatem in ea, ne longitudinis quidem pedis: Et pollicitus erat quod daturus esset eam sibi, ut hereditario possideret eam, et semini eius, quum non esset ei filius.

^d ירתותא

^e ירושה מן ירת

^f דורכתא

^g מדרך מן דרך

^h אשתודי

ⁱ נשבע מן ירה

^j יתליה יתן

^k אותח מן נתל

^l למארתה

^m לרשתה מן

ⁿ ירת :

ולא יחב לה^d ירתותא בה

אף לא דורכתא דרגלא ואשתודי

הוא^e דיתליה לה איך^f דלמארתה

לה ולזרעה כד לירת הוא לה

ברא :

ומלל הוא עמה אלהא כד אמר

6

Et loquutus est cum eo Deus, quum diceret ei, Erit semen tuum inquilinus in terra aliena, Et seruituti subiicient ipsum, ac malè afficient ipsum quadringentis annis.

^o תותבא תושב

^p מן יתב

^q יבאשון ירעו

^r מן ביש :

לה דיהוא זרעך^g תותבא פארעא

נוכריתא וישעבדוניהי^h ויבאשון לה

ארבע מאא שנין :

7

Et populum cui seruiant seruitutē, iudicabo ipsum ego, dicit Deus. Et post hac exhibunt, et seruiant mihi in loco isto.

^s אדונייהי אדין

^t אותו :

^u יפקון יצאו :

ולעמא דיפלחון עבדותא

אדונייהי אנא אמר אלהא ומן

בתר הלין יפקון ויפלחון לי באתרא

הנא :

8

Et dedit ei pactum circumcisionis: Et tunc genuit Ischak, et circumcidit eū die octauo: Et Ischak genuit Iaakub, Et Iaakub genuit duodecim patres nostros.

^v דיתקא

^w ברית פלשון

^x יון :

^y גזירתא

^z המילה :

^{aa} אולד הוליד :

^{ab} גזר מל :

^{ac} אותו :

ויחב לה^d דיתקא דגזירתא והידין

אולד ליסחק^e וגזרה ביומא תמיניא

ואיסחק אולד ליעקוב ויעקוב אולד

לתר עשר אבהתן :

9

Et ipsi patres nostri inuiderunt Iau seph, Et vendiderunt eum A Egypto: et Deus cum eo erat:

^{ad} טנו קבאו

^{ae} מן טנן :

והנון אבהתן טנו ביוסף וזבנוהי

למצרין ואלהא עמה הוא :

10

Et liberabat eum ab omnibus angustiis suis, ac dedit ei gratiam et sapientiam coram Pareun rege Aegypti: et constituit eum principē super Aegyptum, Et super totam domum suā.

^{af} פרקה הציל

^{ag} אותו :

^{ah} טיבותא חן :

ופרקה הוא מן כלחון אלוצוהי

ויחב להⁱ טיבותא וחכמתא קדם

פרעון מלכא דמצרין ואקימה רישא

על מצרין ועל כלה ביתה :

11

Et facta est fames et angustia magna in vniuersa Agypto; et in terra Chanaan: Et non erat patribus nostris quo saturarentur.

^{ai} למסכע

^{aj} לשכוע :

והוא כפנא ואולצנא רבא בכלה

מצרין ובארעא דכנען ולירת הוא

לחון למסכע לאבהתן :

וכד שמע יעקוב דאירת עבדא

במצרין שדר הוא לאבהתן לוקדם :

12

Quumq; audiuiisset Iaakub quod esset frumentum in Agypto, misit patres nostros primum:

וכד

d.iii.

Ἀκτα

Genes. 45. 4.

Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἀνέγνωρέαθι 13
Ἰωσήφ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ Φα-
νερόν ἐχρῆτο τῷ Φαραὼ τὸ γένος τοῦ
Ἰωσήφ.

¶ Et in secunda *profectione* agnitus
est Ioseph à fratribus suis, & inno-
tuit Pharaoni genus Ioseph.

Genes. 46. 6

Genes. 49. 33

Ἀποσείλας δὲ Ἰωσήφ μετεκάλεσατο 14
τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἰακώβ, καὶ πᾶσαν
τὴν συγγένειαν αὐτοῦ, ἐν ψυχῇ ἐβδ-
μηκονταπέντε.

Missis autem *nūtiis* Ioseph accer-
sivit patrem suum Iacob, omnem-
que cognationem suam, capitum
septuaginta quinque.

Κατέβη δὲ Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον 15
καὶ ἐτελεύτησεν αὐτὸς καὶ οἱ πατέρες
ἡμεῖς.

¶ Descendit ergo Iacob in Ægy-
ptū: obiitque ipse & patres nostri.

Genes. 23. 16
& 33. 19

Καὶ μετετέθησαν εἰς Συχέμ, καὶ ἐ- 16
τέθησαν ἐν τῷ μνήματι ὃ ὠνήσατο Ἀ-
βραάμ πρὸς τὸν γυνεῖον αὐτοῦ τῷ υἱῷ
Εμμὸρ τοῦ Συχέμ.

Qui translati sunt in Sychem, &
positi in sepulchro ¶ quod emit A-
braham pretio argenti à filiis Em-
mor patris Sychem.

Καθὼς ὁ ἡγίζεν ὁ χρόνος τῆς ἐπαλ- 17
γελίας ἧς ὤμοσεν ὁ Θεὸς τῷ Ἀβρα-
άμ, ἡξήσεν ὁ λαὸς καὶ ἐπληθύνθη ἐν
Αἰγύπτῳ.

Quum autē appropinquaret tē-
pus promissionis cuius *causa* Deus
iurauerat Abrahæ, crevit populus
& multiplicatus est in Ægypto:

Ἀχρεὺς οὖν ὦν βασιλεὺς ἑτέρος ὢς 18
ἐκ ἡδὲ τὸν Ἰωσήφ.

Usquequo exortus est alius rex
qui non nouerat Ioseph.

Οὗτος κατασοφισάμενος τὸ γένος 19
ἡμεῖς, ἐκάκωσε τοὺς πατέρας ἡμεῖς, τῷ
ποιεῖν ἐκδετα τὰ βρέφη αὐτῶν, εἰς τὸ
μὴ ζωογονεῖσθαι.

Hic aduersus genus nostrum in-
geniosus malè accepit patres no-
stros, adeo ut exponerent infantes
suos ne sobolescerent.

Ἐν ᾧ καιρῷ ἐγεννήθη Μωσῆς, καὶ 20
ὡς αἰεὶ τῷ Θεῷ, ὃς ἀνέτρεφεν ἡ-
νας τρεῖς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς αὐ-
τοῦ.

Quo tempore natus est Moses,
qui fuit diuinitus venustus, & nu-
tritus fuit tribus mensibus in do-
mo patris sui.

Ἐκτεθέντα δὲ αὐτὸν, ἀνείλετο αὐτὸν 21
ἡ θυγάτηρ Φαραὼ, & ἀνέτρέψατο αὐ-
τὸν ἑαυτῇ εἰς υἱόν.

Expositum autem illum sustulit
filia Pharaonis, & nutriuit eum si-
bi pro filio.

Καὶ ἐπαυδεύθη Μωσῆς πάσῃ σο- 22
φίᾳ Αἰγυπτίων. ὡς δὲ δυνατὸς ἐν λό-
γοις καὶ ἐν ἔργοις.

Et eruditus est Moses omni sa-
pientia Ægyptiorum: eratque po-
tens dictis & factis.

Ὡς δὲ ἐπληροῦτο αὐτῷ πενταετη- 23
ρετής χρόνος, ἀνέβη ἐπὶ τὴν καρδίαν
αὐτοῦ ἐπισκέψασθαι τοὺς ἀδελφοὺς αὐ-
τοῦ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ.

Ut verò explerum est ei quadra-
ginta annorum tēpus, subiit in cor
eius ut inuideret fratres suos filios
Israel.

Καὶ

^a וְכִד אֲזָלוּ דִּתְרִיתִין זִבְנִין אֲדִיעַ יוֹסֵף
^b נִפְשָׁה לְאֶחָוִי ^c וְאֶתִידַע לְפָרְעֹן
^d טוֹהֶמָה דִּי־יוֹסֵף :

^e וְשִׁדְר הוּא יוֹסֵף ^f וְאֶתִידַע
^g לְאֶבְרָהָם יַעֲקֹב וְלִכְלָה ^h טוֹהֶמָה
ⁱ וְהוּן הוּן בְּמִנְיָנָא שְׁבַעִין וְחֲמִשׁ
^j נִפְשִׁין :

^k וְנָחַת יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם וּמִית תָּמָן הוּ
^l וְאֶבְרָהָם :

^m וְאֶשְׁתִּי לְשִׁבְמָה וְאֶתְתִּים הוּא
ⁿ בְּקִרְיָא דְזִבְנִין הוּא ^o אֶבְרָהָם בְּכִסְפָּא
^p מִן בְּנֵי חָמוֹר :

^q וְכִד ^r מִטִּי הוּא זִבְנָא ^s דְּמִדָּם
^t דְּאֶשְׁתִּי הוּא ^u בְּמוֹמְתָא אֶלְהָא
^v לְאֶבְרָהָם סְגִי הוּא עֲמָא וְתִקָּף
^w בְּמִצְרַיִם :

^x עַד מָא דְקָם מֶלֶכָא אֶחְרָנָא
^y עַל מִצְרַיִם אֵינָא דְלֹא יָדַע הוּא לֵה
^z לְיוֹסֵף :

^{aa} וְאֶצְטַנַּע עַל טוֹהֶמָן וְאֶבְרָהָם
^{ab} לְאֶבְרָהָם וּפְקִד דִּיהוּוֹן ^{ac} מִשְׁתִּדִּין
^{ad} יִלְדֵיהוּוֹן דְּלֹא יָתוֹן :
^{ae} בְּהָ בְּזִבְנָא הוּא אֶתִילַד מוֹשֶׁה וְרָחִים
^{af} הוּא לְאֶלְהָא וְאֶתְרָבִי יֶרְחָא תִלְתָּא
^{ag} בֵּית אֶבְרָהָם :

^{ah} וְכִד אֶשְׁתִּי מִן עֲמָא אֶשְׁבַּחְתָּהּ
^{ai} בְּרַת פֶּרְעֹן וְרִכִּיתָהּ לֵה לְבָרָא :
^{aj} וְאֶתְרָבִי מוֹשֶׁה בְּכִלָּה חֲכֻמָּתָא
^{ak} דְּמִצְרַיִם וְעֵתִיר הוּא ^{al} בְּמִלּוּחֵי אָף
^{am} בְּעִבְרֻהֵי :

^{an} וְכִד הוּא בֶר אֶרְבַּעִין שָׁנִין סִלֵּק
^{ao} הוּא עַל לְבָה דִּיסְעוֹר לְאֶחָוִי בְּנֵי
^{ap} יִסְרָאֵל :

13 Et quū profecti essent secunda vice,
 notum fecit Iauseph seipsum fratribus
 suis: et innotuit Pareun cognatio
 Iauseph.

14 Et misit Iauseph, et venire fecit pa-
 trem suum Iaaakub omnemque cogna-
 tionem suam: erantque numero septu-
 aginta et quinque anime.

15 Et descendit Jaakub in Aegyptū,
 ac mortu⁹ est illic ipse et patres nostri.

16 Et translatus est in Sechem, ac po-
 situs est in sepulchro quod emerat A-
 braham argento⁴ à filiis Chamur.

17 Et quum adueniret tempus eius rei
 quā pollicitus fuerat iuramēto Deus
 Abrahamo, crevit populus, & corrobo-
 ratus est in AEgypto;

18 Donec surgeret rex ali⁹ super A E-
 gyptum, qui non nouerat Iauseph.

19 Et composuit sese aduersus cogna-
 tionem nostram, & malè affectit pa-
 tres nostros, præcepitque ut abiceren-
 tur nati eorum, ne uiuerent.

20 Eodem tempore natus est Musche.
 & dilectus fuit Deo: & educatus est
 mensibus tribus in domo patris sui.

21 Et quum abiectus esset à populo suo,
 inuenit eum filia Pareun, & educa-
 uit eum sibi in filium.

22 Et eruditus est Musche in omni sa-
 pientia Aegyptiorum: eratque diues
 in sermonibus suis, etiā in factis suis.

23 Quūque natus esset quadragin-
 ta annos, subiit in cor eius ut visitaret
 fratres suos filios Israel.

4 Omittit quod
 in Græco adscribi-
 tur: & Sogru: quod
 eam lectionem tā
 quam absurdam
 repudiet, quia cō-
 stat ex historia,
 Chamur patrē fui-
 se Sechem, & non
 ē conuerso. Sed
 quod in Græco le-
 gitur, cōmodē po-
 test exponi ex He-
 braismo, ut subau-
 diatur nomē Prin-
 cipis, hoc modo,
 A filiis Chamur
 principis Sechem.
 Sic enim Hebræi
 nonnūquam duo
 propria nomina
 construunt ut po-
 sterius à priorē re-
 gatur.

5 Ad verbum,
 Filius 40 annorū.
 Hebraismus trit⁹.

d.iii.

וְחָזָא

Acta

Exo. 2. 12

Καὶ ἰδὼν πῃ αἰδικούμενον, ἡ- 24
μιώατο, καὶ ἐποίησεν ἐκδίκησιν τῷ
καταπονουμενῷ, πατάξας τὸν Αἰγύ-
πτιον.

¶ Et quum vidisset quendam in-
iuria affici, tutatus est, & percusso
Ægyptio, vindicauit eum qui op-
primebatur.

Exod. 2. 13

Ενόμιζε δὲ σὺνιέναι τὸν ἀδελ- 25
φοῖς αὐτοῦ ὅτι ὁ Θεὸς διὰ χάριτος αὐτοῦ
δίδωσιν αὐτοῖς σωτηρίαν. ὁ δὲ οὐ
σὺνῆκαν.

Existimabat autem fratres suos
intelligere, Deum per manum i-
psius dare eis salutem. at illi non
intellexerunt.

Τῇ δὲ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ὥφθη αὐ- 26
τοῖς μαχομένοις, καὶ σὺνῆλθεν αὐ-
τοῖς εἰς εἰρήνην, εἰπὼν, Ἄνδρες, ἀ-
δελφοί ἐστε ὑμεῖς· ἵνα πῇ ἀδικεῖτε ἄλ-
λῃλους;

¶ Porro sequenti die visus est ipsis
pugnātibz, & compulit eos in pa-
cē, dicēs, Viri, fratres estis vos: cur
alii alios iniuria afficitis?

Ὁ δὲ ἀδικῶν (ὧ) πλησίον, ἀπώσατο 27
αὐτὸν, εἰπὼν, Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα
ἢ δικαστὴν ἐφ' ἡμᾶς;

Is autem qui iniuria afficiebat
proximū, repulit eum, dicens, Quis
te cōstituit principem & iudicem
super nos?

Μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν ὄρον 28
ἀνείλες χάρις (ὧ) Αἰγύπτιον;

Nū tu me vis interimere, quē ad-
modū interemisti heri Ægyptium?

Εφυγε δὲ Μωσῆς ἐν τῷ λόγῳ τού- 29
τῳ, καὶ ἐγένετο πάροικος ἐν γῇ Μαδιάμ,
οὗ ἐγέννησεν υἱοὺς δύο.

Ad hunc autem sermonem Mo-
ses fugit, & factus est aduena in ter-
ra Madiam, vbi genuit duos filios.

Exod. 3. 2

Καὶ πληρωθέντων ἐτῶν πεσσεράκον- 30
τα ὥφθη αὐτῷ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ ὄρους
Σινᾶ ἄγγελος Κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς
βάτου.

Expletis verò annis quadraginta
visus est ei in deserto montis Sina
Angelus Domini in flammeo igne
rubi.

Ὁ δὲ Μωσῆς ἰδὼν ἐθαύμασε τὸ ὄ- 31
ραμα· προσερχομένου δὲ αὐτοῦ κατα-
νοῆσαι, ἐγένετο φωνὴ Κυρίου πρὸς
αὐτὸν,

Moses autem vt conspexit, admi-
ratus est visum: & quum accederet
ad considerandum, extitit ad eum
vox Domini dicentis,

Εγὼ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ 32
Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ,
καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. Εντρομος δὲ γε-
νόμηνος Μωσῆς οὐκ ἐτόλμα κατα-
νοῆσαι.

Ego sum Deus ille patrum tuo-
rum, Deus Abraham, & Deus Isaac,
& Deus Iacob. Tremefactus autē
Moses non audebat considerare.

Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος, Λύσον τὸ ὑ- 33
πόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν
ᾧ ἔστης, γῆ ἀγία ἐστίν.

Dixit autem ei Dominus, Solue
soleas pedum tuorum: locus enim
in quo stas, terra sancta est.

^a שרבתה עמו
או משפחתו:
^b בקטירה
בחוקה:
^c תבעה נקם
נקמתו:
^d מסכל אשם:
וְחָזָא לְחַד מִן בְּנֵי שְׂרָפְתָה
דְּמַתְדָּבָר בְּקִטְרָא וְתַבְעָה וְעַבְדָּ לָהּ
דִּינָא וְקִטְלָה לְמִצְרָיָא הוּא דְּמַסְכָּר
הוּא בָּהּ:

24 Et vidit quendam ex filiis generis
sui, qui ducebatur coacte: Et ultus est
eum, ⁶ Et reddidit ei ius, ac interfecit
A Egyptium illum qui iniuriam in-
tulerat ei.

⁶ Ad verbum,
Et fecit ei iudiciū
Hebraismus.

^c סבר חשב:
וְסָבַר דְּמַסְכָּלִין אַחֲוָהּ בְּנֵי יִסְרָיִל
דְּאֵלֶּהָ בְּאִידָהּ יִהְיֵב לְהוֹן פּוֹרְקָנָא
וְלֹא אֶסְתַּכְּלוּ:

25 Et putabat quod intelligerent filii
Israël, quod Deus per manum ipsius
daret liberationē, et nō intellexerunt.

^f אסתכלו
הבינו:

וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא אַתְחֲזִי לְהוֹן כּוֹד
נָצִין הֵנוּן חַד עִם חַד ^g וּמַפִּים הוּא
לְהוֹן דִּישְׁתִּינֹון כּוֹד אָמַר נִבְרָא אַחָא
אַנְתּוֹן מַטּוֹל מִנָּא ⁱ מַסְכָּלִין אַנְתּוֹן
חַד בְּחַד:

26 Die autem alia visus est ipsis quā
contenderent unus cum alio, et suade-
bat eis ut pacarentur, dicēs, Homines,
fratres estis, propter quid iniuriā in-
fertis ⁸ unus alii?

⁷ Ad verbum,
Unus cum vno.
Hebraismus.

⁸ Ad verbum,
Unus vni. Hebrai-
smus.

^k מסכל אשם:
דְּחִקָּה דְּחִקָּה
כִּן דְּחִק:
הוּא דִּין דְּמַסְכָּל הוּא כְּחִבְרָה דְּחִקָּה
מִן לוֹתָהּ וְאָמַר לָהּ מִנּוּ אֶקִּימָךְ עָלֶיךָ
רִישָׁא וְדִינָא:

27 Ille autem qui inferebat iniuriam
socio suo, repulit eum à se, ac dixit ei,
Quis constituit te super nos principem
Et iudicem?

דְּלִמָּא לְמַקְטָלֵן בְּעָא אַנְתָּ אִידָּ
דְּקִטְלָת ^m אַתְמָלִי לְמִצְרָיָא:

28 Nū interficere nos queris, sicut in-
terfecisti heri A Egyptium?

^m אתמלי
אתמול:

וְעֵרַק מוֹשֶׁא בְּמִלְתָּא חֲדָא וְהוּא
ⁿ תּוֹתְבָא בְּאַרְעָא דְּמִדְיָן וְהוּוּ לָהּ
תְּרִין בְּנִין:

29 Et effugit Musche ad sermonem
istum, Et factus est advena in terra
Median: Et fuerunt ei duo filii.

ⁿ תותבא
תושב:

^o מלי מלאו:
וְכּוֹד ^o מְלִי לָהּ תַּמָּן אַרְבַּעִין שָׁנִין
אַתְחֲזִי לָהּ כְּמַדְבָּרָא דְּטוֹר סִינִי
מְלֵאכָה דְּמִרְיָא בְּנוֹרָא דִּיקְדָּא
בְּסִנְיָא:

30 Et quum impleti essent ei illic qua-
draginta anni, visus est ei in deserto
montis Sinai Angelus Domini in i-
gne qui ardebat in rubo.

^p אתדמר
חמה:

וְכּוֹד חוּזָא מוֹשֶׁא ^p אַתְדָּמַר בְּחוּזָא
וְכּוֹד אַתְקֵרַב לָהּ דִּיחֲזָא אָמַר לָהּ
מְרִיא בְּקָלָא:

31 Quūmq̄ vidisset Musche, admi-
ratus est visionem: et quū accederet
ad eum ut videret, dixit ei Dominus
in voce,

אַנָּא אַנָּא אֱלֹהָא דְּאַבְהִיךָ אֱלֹהָא
דְּאַבְרָהָם וְדְאַיִסָּחָק וְדִיעֲקוֹב וְכּוֹד
^q רְתִית הוּא מוֹשֶׁא לֹא ^r מִמְּרָח הוּא
דִּיחֲחוֹר בְּחוּזָא:

32 Ego sum Deus patrum tuorum,
Deus Abraham, Ischak Et Iaakub.
et tremefactus Musche, non audebat
intueri in visionem.

^r רתית מרעיר:
^r ממרח הוא
נשאו לבו:
^r יחור יביש:

וְאָמַר לָהּ מְרִיא ^s שְׂרִי מַסְנִיךְ מִן
רְגְלִיךָ אַרְעָא גִיר ^x דְּקָאם אַנְתָּ בָּהּ
קְדִישָׁא הִי:

33 Et dixit ei Dominus, Solue calcea-
menta tua ex pedibus tuis: terra enim
in qua tu stas, sancta est.

Videndo

Ἰδὼν εἶδον πλὴν καίνωσιν τῆ λαοῦ 34
μου τῆ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ τὸ σεναρχμοῦ αὐ-
τῶν ἤκουσα, καὶ κατέβην ἐξελεῖσθαι
αὐτοὺς· καὶ νῦν δεῦρο, ὅπως ἐλθῶ σε εἰς
Αἰγύπτον.

Τοῦτον (W) Μωϋσῆν ὃν ἠρνήσαντο, εἰπόν 35
τες, Τίς σε κατέστησεν ἄρχοντα ἐ δικά-
σῃν; Ἔπον ὁ Θεὸς ἄρχοντα καὶ λυτρωτὴν
ἀπέστειλεν ἐν χειρὶ ἀγγέλου τῷ ὀφθέντος
αὐτῷ ἐν τῇ βάρῃ.

Exod. 7.8.9.
10.11.14

Οὗτος ἐξήγαγεν αὐτοὺς, ποιήσας τέ- 36
ρατα ἐ σημεῖα ἐν γῇ Αἰγύπτου, καὶ ἐν
ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, ἐ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔτη
πενταετήκοντα.

Exod. 16.1

Οὗτος ὅστις ὁ Μωϋσῆς ὁ εἰπὼν τοῖς 37
υἱοῖς Ισραὴλ, Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσῃ
Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν ἐν τῇ ἀδελφῶν
ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτὸς ἀκούσατε.

Deut. 18.15
supra. 3.22

Exod. 19.2

Οὗτος ὅστις ὁ γρόμῳ (Θ) ἐν τῇ ἐκ- 38
κλησίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ, μὲν τὸ ἀγγέλου τῷ λα-
λοῦντος αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει Σινᾷ, καὶ τῶν πα-
τέρων ἡμῶν· ὃς ἐδέξατο λόγια ζῶντα,
δοῦναι ἡμῖν.

Ὡς ἐκ ἡτέλησαν ὑποήκοοι γνέσθῃ (Θ) 39
πατέρες ἡμῶν, ἀλλ' ἀπόσαντο, ἐ ἐστρά-
φησαν ταῖς καρδίαις αὐτῶν εἰς Αἰγύπτον.

Exod 32.1

Εἰπόντες τῷ Ααρὼν, Ποίησον ἡμῖν 40
θεοὺς οἱ πορορβύσσονται ἡμῶν. ὁ γὰρ Μω-
σῆς ὅστις ὁ ἐξήγαγεν ἡμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύ-
πτου, ἐκ οἵδα μὲν πᾶς γέγονεν αὐτῷ.

Καὶ ἐμοχροποίησαν ἐν ταῖς ἡμέραις 41
ἐκείναις, καὶ ἀνήγαγον θυσίαν τῷ εἰδώ-
λῳ, καὶ ἐφραίνοντο ἐν τοῖς ἔργοις τῶν χει-
ρῶν αὐτῶν.

Ἐστρεψε δὲ ὁ Θεὸς, καὶ παρέδωκεν αὐ- 42
τοὺς λαὸν ἐν τῇ στρατῇ τῆ οὐρανῶ· κα-
θὼς γέγραπται ἐν βίβλῳ τῶν προφη-
τῶν, Μὴ σφάγια καὶ θυσίας προσενέ-
κατέ μοι ἔτη πενταετήκοντα ἐν τῇ ἐρήμῳ,
οἶκος Ισραὴλ;

Amos 5.25

Vidi vidi vexationē populi mei
qui est in Ægypto, & suspiria eo-
rum audiui, & descendi ut eruam
eos: nunc ergo veni, mittam te in
Ægyptum.

Hunc Mosen quem abnegauerāt,
dicentes, Quis te constituit princi-
pē & iudicem? hunc inquam Deus
principem & redemptorem misit,
ductu Angeli qui visus fuerat ei in
rubo.

Hic eduxit illos, editis miraculis
& signis in Ægypto, & in rubro
mari, & in deserto, annis quadra-
ginta.

Hic est Moses ille qui dixit filiis
Israel, Prophetam suscitabit vobis
Dominus Deus vester ē fratribus
vestris sicut me: eum audite.

Agnoscat Mosen pro
legislatore, sed ita ut
eius ipsius testimonio
probet Legem in per-
fectius quippiam pē-
pe in prophetis muni-
mū, quod in Christū,
prophetarum caput,
ferebatur respexiss.

Hic ille est qui fuit in congrega-
tione in deserto, cum Angelo qui
loquebatur ei in monte Sina, & cū
patribus nostris: quique excepit vi-
ua eloquia quæ nobis traderet.

Cui noluerunt auscultare patres
nostri, sed repulerunt eum, & auersi
sunt corde suo in Ægyptum:

Dicētes Aaroni, Fac nobis deos
qui præcant nobis. Mosi enim isti
qui eduxit nos ē terra Ægypti, ne-
scimus quid contigerit.

Et vitulum fecerūt per illos dies,
obtuleruntque sacrificium idolo,
& oblectarunt sese operibus ma-
nuum suarum.

Auertit autem se Deus, & tradi-
dit eos in seruitutem exercitus cæ-
li: sicut scriptū est in libro Prophe-
tarum, Num victimas & oblatio-
nes obtulistis mihi annis quadra-
ginta in deserto, domus Israel?

Καὶ

^a מחוא חיות אולצנה דעמי דמצרים
^b ותנחתה שמעת ונחתת ^d דאפרוק
 אנון והשא תא אשדרך למצרים:
 להנא מושא דכפרו בה כד אמרין
 דמנו אקיסך עלין רישא ודינא לה
 להנא אלהא רישא ^f ופרוקא שדר
 להון באידי מלאכא הו דאתחזי לה
 בסניא:

34 ⁹ Videndo vidi afflictionem populi
 mei qui est in Aegypto, & gemitus
 eius audiui, ac descendi ut liberē eos:
 & nunc veni, mittam te in Aegyptū.
 35 Hunc Musche quem negauerunt,
 dicentes, Quis constituit te super nos
 principē & iudicem? hūc ipsum Deus
 principem & liberatorem misit eis per
 manus Angeli illius qui visus fuerat
 ei in rubo.

⁹ Id est, Probē
 vidi, vel Dudum
 vidi, vel perspexi.

הנו דאפק אנון כד עבד אתותא
 ותדמרתא וגברותא בארעא דמצרים
 ובימא דסוף ובמדברא שני
 ארבעין:

36 Hic est qui eduxit illos faciēs signa
 & mirabilia ac prodigia in terra Aeg-
 ypti, et in mari ¹⁰ Suph, & in deserto,
 annis quadraginta.

¹⁰ Quasi dicar,
 lucosum. Alii post
 Græcos vocant
 Rubrum.

הנו מושא הו דאמר לבני ישראל
 דנביא יקים לכון מריא אלהא מן
 אחיכון אכותי לה תשמעון:

37 Hic Musche est qui dixit filiis Isra-
 iel, Prophetam vobis suscitabit Domi-
 nus Deus ex fratribus vestris sicut
 me: ipsum audietis.

הנו דהוא בכנושתא במדברא עם
 מלאכא הו דמלל הוא עמה ועם
 אבהתן בטורא דסיני ^k והויו דקבר
 מלא חיתא דלן יתל:

38 Hic est qui fuit in congregatione in
 deserto cum Angelo illo qui loqueba-
 tur cum eo, & cum patribus nostris in
 monte Sinai: & idem est qui accepit
 sermones vitæ ut nobis daret.

ולא צבו למתדניו להאבהתן אלא
 שפקוהי ובלבותהון ^p הפכו להון
 למצרים:

39 Et noluerunt eum sufferre patres
 nostri, sed deseruerunt eum, & cordi-
 bus suis reuersi sunt in Aegyptum,

כד אמרין לאהרון עבד לן אלהא
 דיאולון קדמין מטול דהנא מושא
 דאפקן מן ארעא דמצרים לא ידעין
 מנא הויהי:

40 Quum dicerent Aharoni, Fac no-
 bis deos qui eant ante nos: quia huic
 Musche qui eduxit nos è terra Aeg-
 ypti, nescimus quid factum sit.

ועבד להון עגלא ביומא הנון
 ודכחו דבחה לפתברא ^u ומתבסמין
 הון בעבד אידיהון:

41 Et fecit eis vitulum in diebus illis:
 et mactauerūt victimas idolis, et ex-
 ultabant in opere manuum suarum.

והפך אלהא ואשלם אנון דיהוון
 פלחין לחילותא דשמיא איך דבתיב
 בכתבי דנביא למא ארבעין שני
 במדברא נכסתא או דבחתא קרבתון
 לי בני ישראל:

42 Et conuertit se Deus, et tradidit
 eos ut colerent exercitus cali: sicut scri-
 ptum est ¹¹ in scripto prophetarum, Nū
 quid quadraginta annis in deserto
 oblationem aut victimam obtulistis
 mihi filij Israel?

¹¹ Id est, In libro,
 ut iā pluribus lo-
 cis obseruatū est.

Sed

אלא

Αἰτα

Καὶ ἀνελάβετε πλὴν σκιωλὸν τὸ Μολόχ, καὶ τὸ ἄστρον τὸ θεοῦ ὑμῶν Ρεμφαν, καὶ τὸν τύπον οὗς ἐποίησατε θεωσκυβεῖν αὐτοῖς καὶ μετακινῶν ὑμᾶς ἐπέκεινα Βαβυλῶν.

Imò baiulastis tabernaculū Moloch, & fidus dei vestri Remphan, quas figuras fecistis ut eas adoraretis: itaque transferam vos trans Babylonem.

Exod. 25. 40
heb. 8. 5

Ἡ σκιωὴ τὸ μυστήριον τοῦ ἐν τοῖς πατέρεσιν ὑμῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὡς διετάξατο ὁ λαλῶν τῷ Μωσῇ ποιῆσαι αὐτὸν κατὰ τὸν τύπον ὃν ἐώρακεν.

Tabernaculum testimonij fuit patribus nostris in deserto, prout praeceperat illis qui dixerat Moysi ut faceret illud secundum exemplar quod viderat.

Fuit quidem erectū tabernaculum à Moysi, sed quod homines revocaret ad illud exemplar quod viderat in monte.

Iosue 3. 14

Ἦν καὶ εἰσὶν ἡμεῖς διαδεξάμενοι πατέρες ὑμῶν μὲν Ἰησοῦ ἐν τῇ κατασχέσει τῶν ἐθνῶν, ὧν ἐξώσεν ὁ θεὸς διὰ τὸ θεωσάμεν τὸν πατέρα ὑμῶν, ἕως τῆς ἡμερῶν Δαβὶδ.

Quod etiam acceptum introduxerunt patres nostri cum Iesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus à conspectu patrum nostrorum usque ad dies David:

2. Reg. 2. 16
psal. 13. 3

Ὁς ὦρε χάριν ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ ἠτήσατο εὐρεῖν σκιώμα τῷ θεῷ Ἰακώβ.

Qui fuit in gratia apud Deum, petiitque ut inueniret tabernaculum Deo Iacob.

1. Reg. 6. 1
1. paral. 17. 12

Σολομὼν δὲ ἀνοδομήσεν αὐτῷ οἶκον.

Solomō autē ædificavit ei ædē.

Templum quidem à Solomone extructū est, Dei mandato: at non ea cōstructione et maiestas Dei esset in eo inclusa.

Infra. 17. 24

Ἀλλ' οὐχ ὁ ὑψιστος ἐν χρηροποιήσεσιν ναοῖς κατοικεῖ· καὶ ὡς ὁ θεωφῆτης λέγει,

Sed excelsissimus ille in manufactis templis non habitat: sicut Propheta dicit,

Esa. 66. 1

Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑπόποδι· πῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετε μοι; λέγει Κύριος· ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου;

Cælum mihi thronus est, terra autem, scabellum pedum meorum. Quam ædem ædificabitis mihi? dicit Dominus: aut quis est locus quietis meæ?

Οὐχὶ ἡ χεὶρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα;

Nōne manus mea fecit hæc omnia?

Ierem. 9. 26
czech. 44. 9

Σκληροτράχηλοι, καὶ ἀπειρήτηροι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς αἰετῶν πτέρυμα πρὸς ἀγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς πατέρες ὑμῶν, καὶ ὑμεῖς.

Duri ceruice, & incircūcisi corde & auribus, vos semper Spiritui sancto obnitimini, sicut patres vestri, ita & vos.

Stephanus zelo Dei incensus, tandem etiam suos iudices iudicat.

Τίνα τῶν θεωφῆτῶν ἐκ ἐδύωξαν πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς θεωκαταγὰς λαλῶντας περὶ τῆς ἐλπίσεως τοῦ δικαίου, οὗ νυνὶ ὑμεῖς θεωδοῦται καὶ φονεῖς γεγνησθε.

Quem Prophetarū non sunt persequuti patres vestri? trucidarunt inquam eos qui prænuntiarunt aduentum Iusti illius, cuius nunc vos proditores & occisores fuistis.

Exod. 19. 1

Οἵτινες ἐλάβετε νόμον εἰς διατάχας ἀγγέλων, καὶ ἐκ ἐφυλάξατε.

Qui accepistis Legem per dispositionem Angelorum, nec seruastis.

אלא שקלתון משכנה דמלכום

א רפן שם
עבודה זר ח
הוא:
ב אשניכון
אבלה אתכם:
וכוכבה דאלהא דרפן דמותא
דעבדתון דתהוון סגדין להין אשניכון
להל מן כבל:

43 Sed sustulistis tabernaculum Malcum, & sidus dei Rephan, imagines quas fecistis ut adoraretis eas: transferam vos ultra Babylonem.

הא משכנא דסהדותא דאכהתן
במדברא איתוהי הוא איך מא דפקד
הו דמלל עם מושא למעבדה בדמותא
דחוייה:

44 Ecce, tabernaculum testimonij Patrum nostrorum in deserto erat, sicut mandauerat is qui loquutus est cum Musche, ut faceret illud secundum similitudinem quam ostendit ei.

ח חויה הראה
אותו:
ד מעלו אעלוהי
נשא נשאוהו
מן עול או עלה:
ו לה להנא משכנא אף ד מעלו
אעלוהי אכהתן עם ישוע לארעא
דיחב להון אלהא יודתנא מן עממא
הנון דשרא מן קדמיהון ואתיכל עד
מא ליומוהי דדויד:

45 Et illud ipsum tabernaculum etiā inducendo induxerūt Patres nostri cum Ieschua in terram quam dedit eis Deus hereditate ex Gentibus illis quas expulit ex conspectu eorum, & deportatū est usque ad dies Davidis.

12 Id est, Omni-
no induxerunt.

הו דאשכח רחמא קדמוהי דאלהא
ושאל דישכח משכנא לאלהא
דיעקוב:

46 13 Qui inuenit misericordiam in cōspectu Dei, et petiit ut inueniret tabernaculum Deo Jaakub.

13 Id est, Consequutus est misericordiam à Deo. Hebraismus.

שלימון דין בנא ביתא:

47 Schelimun autē edificauit domū.

ב מרימא עליון
מן רום:
י שרא שוכן:
ומרימא לא שרא בעבד אידיא
איך דאמר נביא:

48 Et excelsus non habitat 14 in opere manuum: sicut dicit Propheta,

14 Id est, In templis manufactis.

דשמיא בורסי וארעא כוכשא

49 Cælum mihi thronus meus est, & terra scabellū sub pedib⁹ meis: quāmnā adē edificabitis mihi? ait Domin⁹. aut quisnam est locus quietis meae?

א אינו איהו:
י נחת מנוחתי
מן נוח:
תחית רגלי א אינו ביתא דתכנון לי
אמר מריא או אינו אתרא דניחתי:
לא הא אידא דילי עבדת חלין
כלהין:

50 Nonne, ecce, manus mea fecit hac omnia?

מ קדלא עורף:
נ לא גזירין
ערלים:
ו כל זמן כל
עת:
פ קימין
עומדים:
אוקשין קדלא ודלא גזירין כל כהון
ובמשמעתהון אנתון בבל זכ
לוקבל רוחא דקודשא קימין אנתון
איך אכהיכון אף אנתון:

51 O duri ceruice, & incircuncisi in cordibus suis & in auditu suo. vos omni tempore 15 contra Spiritum sanctum stetistis, sicut patres vestri, etiam vos.

15 Spiritui sancto obstitistis.

52 Quem enim ex Prophetis non sunt persequuti ac interfecerunt patres vestri? Eos qui prius declarauerunt de aduentu Iusti illius, quem vos prodidistis, & interfecistis eum.

53 Et accepistis Legem 16 per mandatū Angeli, & non seruastis eam.

16 Ad verbum, Per manum mandati Angeli. Hebraismus, Mediente mandato Angeli,

e.i.

י ברוך דרשו:
י מאתית כואו
מן אתא:
י אשלמתון
חסגרתם:
י קטלה וניהי
חרגתם אותו:
י נמוסא
התורח:
י כיר פוקדנא
על יד מצות
חמלאך:
י נשרהוניהי
שמרתם אותה:
וקבלתון נמוסא כיר פוקדנא
דמלאכא ולא נשרתוניהי:

וכד

Acta

Ακούοντες δὲ ταῦτα, διεπρίοντο ταῖς 54
καρδίαις αὐτῶν, καὶ ἐβρυχον τοῖς ὀδόν-
ταις ἐπ' αὐτόν.

Ὑπάρχων δὲ πλήρης πνεύματος 55
ἀγίου, ἀτενίσας εἰς τὸν οὐρανόν, εἶδε δό-
ξαν Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦ ἐστῶτα ἐκ δεξιῶν
τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εἶπεν, Ἰδοὺ, θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς 56
ἀνεωγμένους, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ Θεοῦ.

Κραζάντες δὲ φωνῇ μεγάλῃ, σὺν- 57
έχον τὰ ὦτα αὐτῶν, καὶ ὥρμησαν ὁμο-
θυμαδὸν ἐπ' αὐτόν.

Καὶ ἐμβαλόντες ἐξω τῆς πόλεως, 58
ἐλιδόβολον· καὶ ὁ μάρτυρες ἀπέθεν-
το τὰ ἱμάτια αὐτῶν παρὰ τοῖς πόδας
νεανίου καλουμένου Σαύλου.

Καὶ ἐλιδόβολον τὸν Στέφανον, ὅτι 59
καλούμενον, καὶ λέγοντα, Κύριε Ἰησοῦ
δέξαι τὸ πνεῦμά μου.

Θεὸς δὲ τὰ πάντα, ἐκραξε φωνῇ 60
μεγάλῃ, Κύριε, μὴ στήσεις αὐτοῖς πλεῖ-
ον ἀμαρτίαν ταύτην. Καὶ τὸτο εἰπὼν ἐ-
κοιμήθη.

Κεφάλαιον η'

ΣΑΥΛΟΣ δὲ ὡς σὺν θοδὸκῶν τῇ ἀν- 1
τιφίᾳ αὐτοῦ. Ἐχρῆτο δὲ ἐν ἐ-
κείνῃ τῇ ἡμέρᾳ διωγμὸς μέγας ὅτι
ἐκκλησίαν πλεῖον ἐν Ἱεροσολύμοις· πάν-
τες τε διασπάρθησαν ἐν ταῖς χώραις τῆς
Ιουδαίας καὶ Σαμάρειας, πλὴν τῆς
ἀποστόλων.

Συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἀν- 2
δρες ἀλαβεῖς, καὶ ἐποίησαν κοπετὸν
μέγαν ἐπ' αὐτῷ.

Σαῦλος δὲ ἐλυμαίνετο πλεῖον ἐκκλη- 3
σίαν, καὶ τοῖς οἴκοις εἰσπορεύόμενος· σύ-
χρον τε ἀνδρας καὶ γυναῖκας, παρεδίδου
εἰς φυλακὴν.

Οἱ

Audientes autem hæc, fredebāt 54
cordibus suis, & stridebant denti-
bus in eum.

*Satan deprehensus,
apertius furit.*

Quum autem esset plenus Spiri- 55
tu sancto, intentis in cælum oculis
vidit gloriam Dei, & Iesum adstan-
tem ad dextram Dei.

*Quo propius mortem
accedunt martyres,
eo propius Christum
intuentes, in cælum
assurgunt.*

Et ait, Ecce cōspicio cælos aper- 56
tos, & Filium hominis adstantem
ad dextram Dei.

*Zelus tum hypocrisis
tū etiā supersticio-
rum tādem in mani-
festam rabiem exiit.*

Exclamantes autem illi voce ma- 57
gna, continuerunt aures suas, & ir-
ruerunt concorditer in eum.

Et eiectum eum ex vrbe lapida- 58
bant: testes autem deposuerunt pal-
lia sua ad pedes adolescentis qui vo-
cabatur Saulus.

Lapidarunt igitur Stephanū, in- 59
uocantem & dicentem, Domine
Iesu suscipe spiritum meum.

*Fides & charitas de-
os Dei seruos ad ex-
tremum & que hali-
tum comitantur.*

Positis autem genibus, clamauit 60
voce magna, Domine, ne statuas
ei hoc peccatum. Et quum hoc di-
xisset obdormiuit.

Cap. VIII.

SAULUS autem consenserat in ne- 1
cem eius. Orta est verò per id tē-
pus persecutio magna aduersus
ecclesiam quæ erat Hierosolymis:
& omnes dispersi sunt per regio-
nes Iudææ & Samariæ, præter Apo-
stolos.

*Christus hostium va-
bie ad propagandum
regnum suum abuti-
tur.*

Extulerunt autem vnà Stephanū 2
viri religiosi, feceruntque planctū
magnum super eum.

*Stephanum mortuū
sancti lugent & sepe
liunt, singulari fidei
& charitatis exem-
plo: inuocat autem
nemo.*

Saulus verò vastabat ecclesiam, 3
intrans in singulas domos: & tra-
hens viros ac mulieres, tradebat
eos carceri.

*Fidelium dispersio, sit
ecclesiarum vni-*

וּבַד שָׁמְעוּ הָלִין אֶת־מְלִיּוֹ חֲמַתָּא
בִּנְפִשְׁהוֹן וּמַחֲרִקִין הוּוּ שְׁנִי־הוֹן עֲלוֹהִי:
וְהוּ בַד מְלָא הוּא הִי־מְנוּתָא וְרוּחָא
דְּקוּדְשָׁא חֲרַבְשִׁמְיָא וְחֻזָּא תְּשִׁבּוּחַתָּהּ
דְּאַלְהָא וְלִישׁוּעָא בַד ^{קאם} מִן יִמִּינָא
דְּאַלְהָא:

וְאָמַר הָא חֻזָּא אֲנָא שְׁמִיָּא בַד
פְּתִיחִין וְלִבְרָה דְּאַנְשָׁא בַד קֵאם מִן
יִמִּינָא דְּאַלְהָא:

וְקָעוּ בְּקָלָא רְמָא וְסִבְרוּ אֲדִנְיָהוֹן
וְגִזְמוּ עֲלוֹהִי בְּלַחֲוֹן:
וְאַחֲדוּ אֶפְקוּחִי לִבְר מִן מְדִינַתָּא
וְרִגְמִין הוּוּ לָהּ וְאִילִין דְּסַחְדוּ עֲלוֹהִי
סִמּוֹ ^כנַחְתִּיָּהוֹן לֹות רְגִלֹוהִי דְּעִלְיָמָא
חַד דְּמַתְקֵרָא שְׂאוּל:

וְרִגְמִין הוּוּ לָהּ לְאַסְטֶפְנוֹס בַּד
מְצִלָּא וְאָמַר מִרְן יִשׁוּעָא קִבֵּל רוּחִי:
וּבַד סָס בּוֹרְכָא קֵעָא בְּקָלָא רְמָא
וְאָמַר מִרְן לָא תִקִּים לְהוֹן הֲדָא
חֲטִיתָא וּבַד הֲדָא אָמַר שִׁבְבָּ:
קִפְלָאוֹן ח

שְׂאוּל דִּין צִבָּא הוּא וּמִשׁוּתָּף הוּא
בְּקִטְלָה וְהוּא הוּא בְּהוּ יוֹמָא רְדוּפִיָּא
רְבָא לְעֵדְתָא דְּבִאֲוֹרְשָׁלַם וְאַתְכַּדְרוּ
בְּלַחֲוֹן ^פבְּקוֹרִיָּא דִּיהוּדָא וְאַף בֵּית
שְׁמַרְיָא לִבְר מִן שְׁלִיחָא בְּלַחֲוֹד:

וְקִפְסוּ קִבְרוּתִי לְאַסְטֶפְנוֹס נְבִרָא
מִחִימֵנָא וְאַתְאֲכִלוּ עֲלוֹהִי ר
רִבְרָאִית:

שְׂאוּל דִּין רִדְף הוּא לְעֵדְתָהּ
דְּאַלְהָא בַד עֲאֵל הוּא לְבִיתָא וּמִגְרָגֵר
לְנִכְרָא וְלִנְשָׂא ^כוּמִשְׁלָם הוּא לְבִית
אַסִּירָא:

54 Et quum audiissent hac, impleti
sunt ira in semetipsis, & stridebant
dentibus suis contra eum.

55 Et ipse quū plenus esset fide & Spi-
ritu sancto, intuitus est in calū, et vidit
gloriam Dei, et Ieschua stantem à
dextera Dei.

56 Ac dixit, Ecce, video calos apertos;
et Filium hominis statem à dextera
Dei.

57 Et clamauerunt voce elata, ac ob-
turauerunt aures suas, et irruerunt
omnes in eum.

58 Et apprehensum eiecerunt eum ex-
tra urbem, ac lapidauerunt eum. &
ij qui testati sunt in eum, ¹⁷posuerunt
vestimenta sua ad pedes adolescentis
cuiusdam qui vocabatur Schaul.

59 Et lapidabant ipsum Stephanum
orantem & dicentem, Domine noster
Ieschua accipe spiritum meum.

60 Et quum posuisset genua, clamauit
voce elata, & dixit, Domine noster,
ne statuas eis hoc peccatum. Et quū
hoc dixisset, obdormiuit.

Cap. VIII.

1 Schaul autem cupidus erat ac par-
ticeps mortis eius: et facta est in il-
lo die persecutio magna aduersus ec-
clesiam quæ est in Urifchelem: et di-
persi sunt omnes per agros Iudææ, et
etiam inter Samaritanos, præter A-
postolos tantum.

2 Et positum in capulū sepelierūt Sté-
phanum homines fideles: & luxerunt
propter eum maximé.

3 Schaul autem persequabatur Eccle-
siam Dei, quum intraret in domos, et
trahebat homines & mulieres, et tra-
debat in domum vincitorum.

e.ii.

17 Vt scilicet ad
lapidationē se pri-
mos expedirēt ex
Legis præscripto.
Deut. 17. 7 Ita fu-
rōr se in piūm ze-
lum transformat,
& prætextum ca-
pat ex Legis iussu
one.

^a הימנותא
אמונתא:

^b חר הכיט מן
חור:

^c קאם עומד:

^d קעקראו מן
קעא:

^e סכרו סגרו
או אטמו:

^f אדניהון
אזניהם:

^g גזסו גפלו:
^h אחרו לכרו:

ⁱ א קוחי
הוציאו אתו:

^k מן נפס:
נחתיהון:

^l בגדיהם:

¹ ומשותף הוא
בקטלה היה:

² מחבר עם
האחרים:

³ כהריגתו:
לעדתא:

⁴ לקחל:
אתכדדו:

⁵ נפזרו:
קוריא שדות:

⁶ בית שמריא:
בין השומרונים:

⁷ קפסו שכו:
בארון:

⁸ מחימנא:
נאמנים:

⁹ רורבאית:
הרבה כירורב:

¹⁰ כרברב:

¹¹ עאל הוא
היה כא:

¹² ככתים:
מגדר מושד:

¹³ משלם:
מסגיר:

והגון

Acta

Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διήλθον, 4
διαφελίζοντες τὸν λόγον.

Φίλιππος δὲ κατελθὼν εἰς πόλιν
τῆς Σαμάρειας, ἐκήρυσεν αὐτοῖς 5
Χρυσόν.

Προσερχόν τε οἱ ὄχλοι τοῖς λεγομέ- 6
νοις ὑπὸ τῆς Φιλίππου ὁμοθυμαδόν,
ἐν τῷ ἀκούειν αὐτοῖς ἔβλεπεν τὰ ση-
μεῖα αὐτοῦ ποιεῖν.

Πολλοὶ γὰρ τῶν ἐχόντων πνύματα 7
ἀκάθαρτα, βοῶντα μεγάλη φωνῇ,
ἔξήρχον· πολλοὶ δὲ ὀφθαλμοῦ καὶ
χωλοὶ ἐθεραπεύθησαν.

Καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐν τῇ 8
πόλει ἐκείνῃ.

Ανὴρ δὲ τις ὀνόματι Σίμων 9
πῆρχεν ἐν τῇ πόλει μαγείων καὶ ἑξιστῶν
τὸ ἔθνος τῆς Σαμάρειας, λέγων εἶναι
πνα ἑαυτὸν μέγαν.

Ὁ προσερχὼν πάντες δὲ τὸ μικρὸν ἕως 10
μεγάλου, λέγοντες, Οὗτος ἐστὶν ἡ δυνά-
μις τῆς Θεοῦ ἡ μεγάλη.

Προσερχόν δὲ αὐτῷ διὰ τὸ ἰκανῶ 11
χρόνῳ ταῖς μαγείαις ἑξιστακέναι αὐ-
τοῖς.

Ὅτε δὲ ἐπίστευσαν τῷ Φιλίππῳ 12
ἀφελίζοντες τὰ περὶ τῆς βασιλείας
τῆς Θεοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ
Χριστοῦ, ἐβαπτίζοντο ἄνδρες τε καὶ
γυναῖκες.

Ὁ δὲ Σίμων καὶ αὐτὸς ἐπίστευσε, 13
βαπτισθεὶς, καὶ μετὰ καρτερῶν τῷ Φι-
λίππῳ θεωρῶν τε σημεῖα καὶ δυνάμεις
μεγάλας γινόμενας, ἔξιστατο.

Ακούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις 14
ἀπόστολοι ὅτι διέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν
λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοῖς
τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην.

Οἱ πῖνες

Illi igitur dispersi peragrabant
regionem, euangelizantes sermonē
Dei.

Philippus verò quum deuenisset
in urbem Samariæ, prædicabat eis
Christum.

*Philippus antea dia-
conus in Hierusalem,
fuit à Deo extraordina-
rium Evangelistam.*

Attendebant autem turbæ con-
corditer ea quæ à Philippo dicebā-
tur, audientes & vidētes signa quæ
edebat.

Spiritus enim impuri ex multis
qui eis tenebantur, exhibant, claman-
tes voce magna: multi autem para-
lytici & claudi sanati sunt.

Et gaudium magnum fuit in illa
vrbe.

Vir autem quidam nomine Simō
antea in vrbe illa exercuerat artem
magicam, & gentem Samariæ ob-
stupefecerat, dicens se esse quem-
piam magnum.

*Christus Satanā (quo-
ties libuit) dicitur
velut in triumpho
eire, suis ipsi spectanti-
bus quos fascinauit.*

Quem attendebant omnes à mi-
nimo usque ad maximum, dicētes,
Iste est virtus illa Dei magna.

Attendebant autem eū propter-
ea quòd multo tempore magicis ar-
tibus eos obstupefecerat.

Quum verò credidissent Philip-
po euangelizanti quæ ad regnum
Dei & nomen Iesu Christi pertinet,
baptizabantur tum viri tum mu-
lieres.

Simon verò & ipse credidit: & ba-
ptizatus perdurabat apud Philip-
pum: & conspiciens signa & virtu-
tes magnas edi, obstupefiebat.

*Impiis quoque & re-
probi interdum cogū-
tur bonum Dei domū
gustare, sed quod
mox euomant.*

Quū autem audissent Apostoli
qui erant Hierosolymis, Samariam
recepisse sermonem Dei, miserunt
ad eos Petrum ac Iohannem.

*Petrus non iam pri-
mus sed Apostolici
collegij legatus, &
quidem addito Iohā-
ne collega, pro auto-
ritate sibi commissā,
Ecclesiā Samarita-
nas iactis à Philippo
fundamentis super-
stuit.*

Qui

4 Et illi qui dispersi fuerant, circuibāt, & predicabant sermonem Dei.

5 Philippus verò descendit in urbem Samaritanorum, & predicabat de Christo.

6 Et quum audirent sermonem eius filij hominis qui illic erant, attendebāt ei, et acquiescebant omnibus quae dicebat, quia videbant signa quae faciebat.

7 Multi enim quos possidebant spiritus impuri, clamabant voce elata, et egrediebantur ab eis: et alij paralytici et claudi sanati sunt.

8 Et gaudium magnum factum est in ea ciuitate.

9 Erat autem illic homo quidam, cuius nomen erat Simun, qui habitauerat in ea ciuitate tempore multo: & suis magicis prestigiis seducebat populum Samaritanorum, quum magnificeret seipsum, et diceret, Ego sum maximus.

10 Et dediti erant ei omnes magni & tenues, & dicebant, Hic est virtus magna Dei.

11 Et acquiescebant ei, quia tempore multo magicis prestigiis suis dementauerat eos.

12 Quum verò credidissent Philippo qui euangelizabat regnum Dei in nomine Domini nostri Iescha Christi, baptizabantur viri et mulieres.

13 Et etiā ipse Simun credidit, ac baptizatus est, et adhaerebat ipsi Philippo. Quumque videret signa & virtutes maximas quae fiebant per manum ei, attonitus fiebat & mirabatur.

14 Et quum audiuisent Apostoli qui erāt in Ierusalem quod recepisset populus Samaritanorum sermonem Dei, miserunt ad eos Schemeun Kipha et Iuchannan.

e.iii.

והננו דא־תבדרו^b מתברכין הוּוּ ומברזין מלתא דאלהא :

פיליפוס דין נחת לה למדינתא דשמריא ומברז הוּוּ על משיחא :

וכד שמעין הוּוּ מלתא בני-נשא דתמן ציתין הוּוּ לה^d ומתטפסין הוּוּ לכל דאמר הוּוּ דחזין הוּוּ אתותא דעבר הוּוּ :

סגיאא גיר דאחידן הוּוּ להון רוחא טנפתא קעין הוּוּ בקלא רמא ונפקין הוּוּ מנהון ואחרנא^f משריא ומחגרא^h אתאסיו :

וחדותא רבתא הוּוּא הות בהי מדינתא :

אית הוּוּ דין תמן נכרא חד דשמה סימון^k דעמיר הוּוּ לה בה במדינתא זכנא סגיאא^m וכחרשוהי מתעא הוּוּ לעמא דשמריא כדⁿ מורכ הוּוּ נפשה ואמר דאנא אנא רבא :

וצלין הוּוּ לותה כלחון^p רורבא ודקדקא ואמרין הוּוּ^q הנו חילה רבא דאלהא :

ומתטפסין הוּוּ לה מטול^r דזכנא סגיאא^s כחרשוהי אתמה הוּוּא אנון : כד דין הימנו לפיליפוס דמסבר הוּוּ מלכותא דאלהא בשמה דמרן ישוע משיחא עמדן הוּוּ גברא ונשא :

ואף הו סימון^{aa} הימן הוּוּ^{bb} ועמד ונקיף הוּוּ לה לפיליפוס וכד הוּוּ הוּוּ אתותא וחילא^{dd} רורבא דחזין הוּוּ באידה תמה הוּוּ^{cc} ומתדמר :

וכד שמעו שליחא דבאור שלם דקבל עמא דשמריא מלתא דאלהא שדרו לותהון לשמעון כאפא וליוחנן :

ונחתו

^a דאחידן
^b אשר נפזרו
^c מתברכין
^d סוככים

^e ציתין
^f מקשיבים
^g מתטפסין
^h הוּוּ לכל
ⁱ שומעים הוּוּ אל
^j כל וגו' מן
^k טפס

^l אחידין הוּוּ
^m להון רוחא
ⁿ טנפתא רוחות
^o טמאות אוחזות
^p אותם
^q משריא שיתרי
^r אכריהם נפתחו
^s מן שרא
^t מחגרא
^u צולעים
^v אתאסיו
^w גרמא מן אסא
^x חדותא
^y שמחה מן חדא

^z עמיר יושב
^{aa} זכנא סגיאא
^{ab} זמן רב
^{ac} חרשוהי
^{ad} כשפיו
^{ae} מורכבגדיל

^{af} צלין הוּוּ
^{ag} לותה נוסים
^{ah} הינ אחידין מן
^{ai} צלא
^{aj} רורבא
^{ak} הגדולים
^{al} הנו זה הוּוּ
^{am} מתטפסין
^{an} רוצים היו בו
^{ao} זכנא זמן
^{ap} חרשוהי
^{aq} כשפיו

^{ar} אתמה הוּוּ
^{as} אנון ר'ל
^{at} מסירה הדעתם
^{au} מן תכח
^{av} הימנו
^{aw} האמינו

^{ax} מסבר סכשר
^{ay} בהיפוך
^{az} האתיות
^{ba} עמדן
^{bb} רוח ציפ או
^{bc} טובלים
^{bd} הימן
^{be} האמין

^{bf} עמד טבל
^{bg} נקיף דק
^{bh} מן נקיף
^{bi} דורכא
^{bj} גדולים או
^{bk} רבים
^{bl} מתדמר
^{bm} משתומם

Acta

Οἱ πῦες κατεβάντες προσήζαντο 15
 πρὸς αὐτὸ ὅπως λάβωσι πνῦμα ἅγιον.

(Οὐ πῶ γὰρ ἦν ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν
 ἵππι πεπρωκός, μόνον δὲ βεβαπτισμένοι 16
 ὑπὸ ἡρχον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ)

Τότε ἐπέθηκαν ταῖς χεῖρας ἐπ' αὐ- 17
 τοῖς, καὶ ἐλάβανον πνῦμα ἅγιον.

Θεασάμενος δὲ ὁ Σίμων ὅτι διὰ τῆς 18
 ἵππι δέσσεως τοῦ ἡρώδης τῶν ὑποκόλων δι-
 δοται τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον, προσήνεκεν
 αὐτοῖς χρήματα.

Λέγων, Δότε καὶ μοι πλὴν ἐξουσίαν 19
 ταύτην, ἵνα ὡς ἐν ἵππῳ ταῖς χεῖρας,
 λαμβάνῃ πνῦμα ἅγιον.

Γέγωνας δὲ εἶπε πρὸς αὐτὸν, Τὸ δὲ 20
 γινώσκον σου οὐκ οἶμαι εἶναι εἰς ἀπώλειαν, ὅτι
 πλὴν δαρεῖν τῆς Θεοῦ ἐνδόμιας διὰ χρη-
 μάτων κτὰ δαί.

Οὐκ ἐστὶ σοι μερὲς οὐδὲ κλῆρος ἐν 21
 τῷ λόγῳ τούτῳ· ἡ γὰρ καρδία σου ἐκ ἐ-
 στίν ὁδοῖα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Μετανόησον οὖν ἀπὸ τῆς κακίας 22
 σου ταύτης, καὶ δεήθητι τοῦ Θεοῦ, εἰ ἄ-
 ρα ἀφεθήσεται σοι ἡ ἵππινοια τῆς καρ-
 δίας σου.

Εἰς γὰρ πολλὴν πικρίαν καὶ στυγερ- 23
 σμον ἀδικίας ὁρᾷ σε ὄντα.

Αποκριθεὶς δὲ ὁ Σίμων εἶπε, Δεή- 26
 θητε ὑμεῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Κύ-
 ριον, ὅπως μηδὲν ἐπέλθῃ ἐπ' ἐμὲ ὧν
 εἰρήκατε.

Οἱ μὲν οὖν διαμνησθέντες, ἔ- 25
 λαλήσαντες τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ὑπέ-
 σβεσαν εἰς Ἱερουσαλὴμ, πολλὰς τε
 κώμας τῶν Σαμαρειτῶν ἀηγγελίσαντο.

Ἀγγελος δὲ Κυρίου ἐλάλησε πρὸς 26
 Φίλιππον, λέγων, Ἀνάστηθι, καὶ πορεύου
 κατὰ μεσημβρίαν, ἵππὶ πλὴν ὁδὸν πλὴν κα-
 ταβαίνουσαν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Γά-
 ζαν· αὕτη ἐστὶν ἐρημος.

Qui quum descendissent, precati
 sunt pro eis ut acciperent Spiritum
 sanctum.

(Non dum enim in quenquam il-
 lorum illapsus fuerat, sed baptizati
 tantum fuerant in nomine Iesu)

Deinde imposuerunt eis manus,
 & receperunt illi Spiritum sanctum.

Quum autem conspexisset Simo-
 per impositionem manuum Apo-
 stolorum dari Spiritum sanctum,
 obtulit eis pecunias:

Dicens, Date etiam mihi potesta-
 tem istam, ut cuicumque imposue-
 ro manus, recipiat Spiritum sanctum.

Petrus autem dixit ei, Argentum
 tuum tecum pereat, qui donum Dei
 existimaris pecuniis acquiri.

Nō est tibi pars neque fors in hoc
 negotio: cor enim tuum non est re-
 ctum in Dei conspectu.

Resipisce igitur ab ista malitia
 tua, & roga Deum, si fortè remitta-
 tur tibi cogitatio cordis tui.

Video enim te in felle amarissi-
 mo & nexu iniustitiæ positum.

Respondens autem Simo dixit,
 Precamini vos pro me apud Domi-
 num, nequid me inuadat istorum
 quæ dixistis.

Illi igitur testificati, & loquuti
 sermonem Dei, reuersi sunt Hiero-
 solymam, & multis vicis Samarita-
 norum euangelizarunt.

Angelus autem Domini loquu-
 tus est Philippo, dicēs, Surge, & va-
 de meridiem versus ad viā quæ ab
 Hierusalem descendit Gazam, quæ
 est deserta.

Ambitio & auari-
 tia hypocritas ianā
 ex suis latebris els-
 ciunt.

Simonis (non Petri, sed
 magi) sunt successo-
 res qui res sacras
 aut emunt aut ven-
 dunt.

Bene de summis e-
 tiam peccatoribus
 sperandum quoad
 eum fieri potest.

Christus gratis vo-
 cans quoscunque li-
 bunt, Philippo nihil
 tale cogitante, ad eu-
 anchum impruden-
 tem crudendum &
 baptizandum & sus-
 in Aethiopiam & q;
 regni sui limites pro-
 feri.

Καὶ

א עליו התפללו
בן צלם
ונחתו וצליו עליהון איך דיקבלון
רוחא דקודשא :

ב עדכיל עדיין
ג עמרן
טובלים
לית הוא גיר על חד מנהון עדכיל
בלחוד דין עמרן הוו בשמה דמרן
ישוע :

הידין סימין הוו עליהון אידא
ומקבלין הוו רוחא דקודשא :

ד כסין אידא
בתשומת יד
וּבְד חזא סימון דכסין אידא
דשליחא מתיחבא רוחא דקודשא
קרב להון בספא :

ה הכותנו
כד אמר חבו ואף לי שולטנא הנא
דאינא דאסים עלוהי אידא יהוי
מקבל רוחא דקודשא :

אמר לה שמעון כאפא כספך
עמד יאזל לאבדנא מטור דסברת
דמוהבתה דאלהא בקנין עלמא
מתקניא :

ז פסג גורל
ח הימנות
אמונה
י תריץ ישר
לית לך מנתא אף לא פסג
בהימנותא דהא מטור דלכך לא
הוא תריץ קדם אלהא :

א דלמא
אולי
ב נכלא דלכך
ג עקבת לך
ד קטרא
ה קשורי
כרם טוב מן בישותך דהא ובעי מן
אלהא דלמא ישתבקלך נכלא דלכך
בכבדא גיר מרירתא ובקטרא
דעולא חזא אנא דאיתך :

ענא סימון ואמר בעו אנתון חלפי
מן אלהא דלא יאתא עלי מדם מן
הלין דאמרתון :

ז מלתא דבר
ח הפכו שבו
ט קוריא
כ פרים
ד סכרוכשרו
ה כנחך
ו סדר האותות
שמעון דין ויוחנן כד סחרו אנון
ואלפו מלתא דאלהא הפכו להון
לאורשלם ובקוריא סגיא תא דשמריא
סברו :

זל מן אזל
ח מדבריתא
ט תואר מן
סדר
ומלל מלאכא דמריא עם פיליפוס
ואמר לה קום זל לתימנא באודתא
מדבריתא דנחתא מן אורשלם
לגזא :

15 Et descenderunt, ac orauerunt pro
eis ut acciperent Spiritum sanctum.

16 Non fuerat enim super unum ex
eis adhuc: sed tantum baptizabantur
in nomine Domini nostri Ieschua.

17 Tunc imponebant super illos manū,
et accipiebant Spiritum sanctum.

18 Et quum videret Simun quod per
impositionem manuum Apostolorum
daretur Spiritus sanctus, obtulit eis ar
gentum:

19 Dicens, Date mihi quoque potesta
tem hanc, ut ille super quem posuero
manum, accipiat Spiritum sanctum.

20 Dixit ei Schemeun Kipha, Argen
tum tuum tecum abeat in perditionē,
quia putasti quod donum Dei acqui
sitione mundi acquiratur.

21 Non est tibi pars neque sors in fide
hac: quia cor tuum non fuit rectum co
ram Deo.

22 Veruntamen conuèrtere à malitia
tua hac, et deprecare Deum, si fortè
remittatur tibi dolus cordis tui.

23 In felle enim amaro, et in vinculis
iniquitatis video te esse.

24 Respondit Simun, ac dixit, Depre
camini vos pro me Deum, ne veniat
super me aliquid ex his quæ dixistis.

25 Schemeun autem et Iuchannan,
quæ testificati essent eis, et docuissent
sermone Dei, reuersi sunt Vrischele,
et in pagis multis Samaritanorū eu
angelizauerunt.

26 Et loquutus est Angelus Domini
cum Philippo, ac dixit ei, Surge, abi
ad meridiem per viam desertam quæ
descendit ab Vrischelem in Gaza.

e.iiii.

1 Ad verbum,
Non enim manse
rat super vnū, &c.
Hebraismus. Ne
velin vnum qui
dem eorum Spiri
tus illapsus fuerat.
Exēpla hui⁹ phra
sis habes Num.
24.2, Iudic.3.10, &
plerisque aliis in
locis.

2 Id est, Pretio
quo res huius mū
di corruptibiles
acquiruntur.

3 Hebraismus.
Vult dicere totū
immersum & de
fixum esse in felle
siue veneno ama
rissimo. Quo me
taphoricè signifi
catur desperata
impietas, lethale
animi venenum.

Acta

Καὶ ἄνασας ἐπορεύθη· ἔϊδον, ἀνὴρ 27
Αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυναστεύων Κανδάκης
τῆς βασιλείας Αἰθιοπῶν, ὃς ἦν ἐπὶ πα-
σης τῆς γαλίας αὐτῆς, ὃς ἐληλύθει προσ-
κυνήσων εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ἦν τε ὑποστρέφων, καὶ καθήμενος 28
ἐπὶ τοῦ ἅρματός αὐτοῦ, καὶ ἀνεγίνωσκε
τὸν περὶ Ησαΐου Προφήτου.

Εἶπε δὲ τὸ πνεῦμα τῷ Φιλίππῳ, 29
Πρόσελθε, καὶ κολλήθητι τῷ ἅρματι
τούτῳ.

Προσδραμών δὲ ὁ Φίλιππος ἤκου- 30
σεν αὐτὸν ἀναγνώσκοντος τὸν περὶ Η-
σαΐου Προφήτου, καὶ εἶπεν, Ἀρχὴ γινώσκεις
τὸ ἀναγνώσκεις;

Ὁ δὲ εἶπε, Πῶς γὰρ ἂν δυναίμην, 31
ἐὰν μή τις ὁδηγήσῃ με; Παρεκάλεισέ τε
τὸν Φίλιππον ἀναβάντα καθίσαι σὺν
αὐτῷ.

Ἦ δὲ μελοχὴ τῆς γραφῆς ἣν ἀνεγί- 32
νωσκεν, ἣν αὕτη, Ὡς περὶ ὄντα ἐπὶ
σφαγὴν ἦχθη· καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ
κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως ἐκ-
ανοίχας τὸ στόμα αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐ- 33
τοῦ ἦρθη· πῶς δὲ γινώσκων πῶς διη-
γήσεται; ὅτι ἀρεταὶ ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ζωῆς
αὐτοῦ.

Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ εὐνοῦχος τῷ Φιλίπ- 34
πῳ, εἶπε, Δέομαι σου, περὶ πῶς ὁ περὶ
τῆς λέξης τούτης; περὶ ἑαυτοῦ, ἢ περὶ
ἐτέρου πνός;

Ἀνοίξας δὲ ὁ Φίλιππος τὸ στόμα 35
αὐτοῦ, καὶ ἀρχάμενος ἀπὸ τῆς γρα-
φῆς ταύτης, ἀνέκλεισεν αὐτῷ τὸ
Ἰησοῦ.

Ὡς δὲ ἐπορεύοντο καὶ πῶς ὁδὸν, 36
ἦλθον ἐπὶ πύδαρ· καὶ φησὶν ὁ εὐνοῦ-
χος, Ἰδὺ ὕδαρ· πῶς κωλύει με βαπτί-
σθαι;

Εἶπε

Is igitur surgens profectus est:
& ecce, quidam Æthiops eunuchus,
dynastes Candaces reginae Æthio-
pū, qui præerat vniuersis illius opi-
bus, veneratque adoraturus in Hie-
rusalem:

Reuertebatur sedēs in curru suo,
legebatque Esaiam Prophetam.

Dixit autem Spiritus Philippo,
Accede, & adiunge te ad currum
istum.

Accurrens autem Philippus au-
diuit eum legentē Esaiam prophe-
tam, & dixit, Nēpe intelligis quæ
legis?

At ille ait, Quī enim possim, nisi
quis mihi præierit? Et precatus est
Philippum ut ascenderet, federet-
que secum.

Locus autem Scripturæ quem le-
gebat, hic erat, ¶ Vt ouis ad mac-
tationē ductus est: & ut agnus corā
suo tonfore mutus, ita non aperuit
os suum.

In ipsius deiectione iudicium e-
ius sublatum est: seculum autem e-
ius quis enarrabit? quoniā tollitur
ē terra vita eius.

Respondens autē eunuchus Phi-
lippo, dixit, Rogo te, de quo pro-
pheta hoc dicit? de seipso, an de alio
quopiam?

Tum Philippus aperto ore suo, &
incipiens à scriptura ista, euangeli-
zauit ei Iesum.

Quum verò pergerēt in via, ve-
nerunt ad quādam aquam: tum ait
eunuchus, En aquā: quid prohibet
me baptizari?

Dixit

*Arcana Dei prouide-
tia reguntur etiam
que maxime videntur
fortuita.*

*Professio Dei in adul-
tis baptizandis re-
quiritur, ac prout
baptismo non tunc
primum in Christum
inferimus, sed et in-
fusi confirmantur.*

Esai. 53. 7

וְקָם אֶזְלָא וְאַרְעָה^a מְחִימָנָא חָד^a
 דְּאַתָּא הוּא מִן כּוּשׁ שְׁלִישָׁא דְקִנְדִּק
 מְלִכְתָּא דְכוּשִׁיא וְהוּא שְׁלִישׁ הוּא
 עַל כֻּלָּה^b גִּזָּה וְאַתָּא הוּא דִּיסְגוֹד
 בְּאוּרִשְׁלַם :

וְכַד^c חֲפֵךְ דִּיאֶזְלָא יִתֵּב הוּא עַל
 מְרַכְבָּתָא וְקָרָא הוּא בְּאַשְׁעִיא נְבִיא:
 וְאַמְרַת רוּחָא דְקוֹדֶשָׁא לְפִילִיפּוֹס
 אֲתִקְרַב^d וְקָף לְמְרַכְבָּתָא :
 וְכַד אֲתִקְרַב שָׁמַע דְּקָרָא בְּאַשְׁעִיא
 נְבִיא וְאַמַּר לֵה^e דָּאן^e מְסַתְּכַל אַנְתָּ
 מִנָּא דְקָרָא אַנְתָּ :

וְהוּא אָמַר אֵיכְנָא מְשַׁכַּח אַנְתָּ
 דְּאַסְתְּכַל אֵלָא אֵן אַנְשִׁירְתִּינִי וְכַעַא
 מִנָּה מִן פִּילִיפּוֹס^f דִּיסְקָ וְיִיתֵב עִמָּה :
 פְּסוּקָא דִּין דְּכְתָבָא דְקָרָא הוּא בֵּה
 אֵיתוּהִי הֵנָּא אֵיךְ אֲמַרָא^g לְנִכְסְתָא
 אֲתִדְבֵּר^h וְאֵיךְ נְקִיא קְדָםⁱ גְּזוּזָא
 שְׁתִּיק הוּא וְהִכְנָא לֹא פִתַּח פּוּמָה
 בְּמוֹכְכָה :

מִן^j חֲבוּשִׁיא וּמִן דִּינָא אֲתִדְבֵּר וְדִרְהָ
 מִנּוּ^k יִשְׁתַּעַא^k דְּמִשְׁתַּקְלִין חִיּוּהִי מִן
 אֲרַעָא :

וְאַמַּר הוּא מְחִימָנָא לְפִילִיפּוֹס בְּעָא
 אַנְא מִנָּךְ עַל מִנּוּ אֲמַרְהָ חֲדָא נְבִיא
 עַל גְּפִשָׁה אוּ עַל אַנְשׁ אַחֲרָן :

חֲדִין פִּילִיפּוֹס פִּתַּח פּוּמָה^l וְשִׁירִי
 מִנָּה מִן הֵנָּא כְּתָבָא^m מְסַכֵּר לֵה עַל
 מִן יֵשׁוּעַ :

וְכַד הֵנוּן אֶזְלִין בְּאוּרִחָאⁿ מִטְּיוּ הוּו
 לְדוּכְתָא חֲדָא דְאֵית בֵּה מִיָּא וְאַמַּר
 מְחִימָנָא הוּא הָא מִיָּא מִנָּא חִי בְּלִיתָא
 דְּאַעְמַד :

וּפְקַד

27 *Et surgens abiit, et occurrit ei⁴ eunuchus quidā qui veniebat ex AEthiopia, praefectus Cādacis regina AEthiopum: Et ipse praefectus erat super uniuersum thesaurum eius: et venerat ut adoraret in Urifchelem.*

28 *Quumque reuerteretur ut abiret, sedebat in curru, Et legebat Isaiab prophetam.*

29 *Et dixit Spiritus sanctus Philippo, Accede, Et adiunge te currui.*

30 *Quumque accessisset, audiuit quod legeret in Isaiab propheta, et dixit ei, Num intelligis tu quod legis?*

31 *Et ille ait, Quomodo possum intelligere, nisi quis direxerit me? Et petiit ab ipso Philippo ut ascenderet et sederet secum.*

32 *Uersiculus autem Scripturae in qua legebat, est hic, Tanquā agnus ad matationem ductus est, Et sicut ovis coram tondente siluit, Et ita non aperuit os suum⁵ in depreffione sua.*

33 *Ex angustia et ex iudicio sublatu^s est. et etatē eius quis enarrabit? quoniam tollitur vita eius à terra.*

34 *Et dicebat eunuchus ille Philippo, Oro te de quonā dixit hoc Propheta? de seipso, an de quopiam alio?*

35 *Tum Philippus aperuit os suum, Et incepit ab hac ipsa Scriptura, euangelizans ei de Domino nostro Ieschua.*

36 *Et quum pergerent in via, peruenerunt ad locum quendam in quo erant aqua. Et ait eunuchus ille, Ecce aqua: quod est obstaculum quominus baptizet?*

4 Vox est מְחִימָנָא quae sonat Fidelē. Hoc nomine à Syris vocantur eunuchi, vide in Matth. 19. 12. Illud tamen addam, hac ratione illos declarare non tam nomine eunuchi vitium notari quàm designari officium.

5 In Syro textu, hæc, In depreffione sua, coherent præcedētibz. ideo ea posui in calce uersiculi 32.

^a מְחִימָנָא
^b סְרִיס

^b גִּזָּה אֲוִצְרָה:

^c חֲפֵךְ שֶׁב:

^d קָף דְּכוּסָן
^e נְקָף:

^e דָּאן הָאָם:
^f מְסַתְּכַל מִכִּין:

^f יִרְתִּינִי דִּירְכִּינוּ
^g מִן רִחָא:

^h יִסְק יַעֲלָה מִן
ⁱ נִסְק:

ⁱ אֵיךְ אֲמַרָא
^j כִּכְבֵּשׁ:

^k נִכְסְתָא שְׁכַחַת:
^l אֵיךְ נְקִיא
^m כְּרַחֲלִי:

^m גְּזוּזָא גּוּזָא:
ⁿ מוֹכְכָה

ⁿ עֲנוּתוֹ מִן מִכָּר:
^o חֲבוּשִׁיא
^p עוֹצָר:

^p יִשְׁתַּעַא
^q יִסְפֵּר:

^q מִשְׁתַּקְלִין
^r גְּלִקְחִים:

^r מְחִימָנָא
^s סְרִיס:

^f שְׁרִי חֲחֵל מִן
^g שְׂרָה:

^g מְסַכֵּר מְכַשֵּׁר:

ⁿ מִטְּיוּ הִגִּיעוּ
^o מִן מִשָּׁא:

^x מְחִימָנָא
^y סְרִיס:

^y מִנָּא חִי
^z כְּלִיתָא דְּאַעְמַד:

^z מִה דְּכִרְהָ כְּלָא
^{aa} אוּתִי שְׁלָא
^{ab} אֲשַׁכּוּל:

Acta

Εἶπε δὲ ὁ Φίλιππος, Εἰ πιστεύεις 37
ὅλης τῆς καρδίας, ἔξεσιν. Αποκριθεὶς δὲ
εἶπε, Πιστεύω. Ὁ ὅν ποδ Θεοδ εἶ) In
σου Χριστόν.

Καὶ ἐκέλευσε σῆναι τὸ ἄρμα· καὶ κα- 38
τέβησαν ἀμφότεροι εἰς τὸ ὕδωρ, ὃ, τε Φί-
λιππος καὶ εὐνοῦχος· καὶ ἐβάπτισεν
αὐτόν.

Οτε ὁ ἀνέβησαν ἐκ τοῦ ὕδατος, πνεῦ- 39
μα Κυρίου ἤρπασε τὸν Φίλιππον, καὶ ἐκ-
εἶδεν αὐτὸν ἐκεῖ ὁ εὐνοῦχος· ἐπορεύετο
ἔτι πῶς ὁδὸν αὐτοῦ χαίρων.

Φίλιππος δὲ διήρθε εἰς Ἀζωτον· καὶ
διερχόμενος ἐηγγελίζετο ταῖς πόλεις 40
πάσας, ἕως τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς Καί-
σαρειαν.

Κεφάλαιον θ

Ὁ Δὲ Σαῦλος ἐπὶ ἐμπνέων ἀπειλῆς 1
καὶ φόβου εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ Κυ-
ρίου, προσελθὼν τῷ Σεργίῳ,

Ἡτήσατο αὐτὸν ἐπιστολάς εἰς 2
Δαμασκὸν πρὸς τοὺς σὺναγωγὰς, ὅ-
πως ἐδύναται εὐρεῖν τὸν ὁδὸν ὄντας ἄνδρας
καὶ γυναῖκας, δεδεμένους ἀγάθῃ εἰς
Ιερουσαλήμ.

Εν δὲ τῷ πορεύεσθαι, ἐγγύετο αὐ- 3
τὸν ἐγείζεν τῇ Δαμασκῷ· καὶ ἐξαί-
φνης περιέλαβεν αὐτὸν φῶς ἀπὸ τοῦ
οὐρανοῦ.

Καὶ πεσὼν ἐπὶ πῶς γῆν, ἤκουσε φῶ 4
νὸν λέγουσαν αὐτῷ, Σαούλ, Σαούλ, τί
με διώκεις;

Εἶπε δὲ, Τίς εἰ Κύριε; Ὁ δὲ Κύριος 5
εἶπεν, Εγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις·
σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν.

Τρέμων τε καὶ θαμβῶν εἶπε, Κύριε, 6
τί με θέλεις ποιῆσαι; Καὶ ὁ Κύριος
πρὸς αὐτὸν, Ἀνάστηθι καὶ εἰσελθε εἰς πῶ
πόλιν, καὶ λαληθήσεται σοι τί σε δεῖ ποιῆν.
Οἱ δὲ

Dixit verò Philippus, Si credis
ex toto corde, licet. Respondens au-
tem ille dixit, Credo Filiū Dei esse
Iesum Christum.

Iussitque sisti currum: ac descen-
derunt ambo in aquam, Philippus
simul & eunuchus: & ille baptizavit
eum.

Quum autem ascendissent ex a-
qua, Spiritus Domini rapuit Phi-
lippum, nec amplius vidit eum eu-
nuchus. pergebat enim in via sua,
gaudens.

Philippus autem inuentus est
Azoti: & præteriens euāgelizavit
urbibus, usquedū veniret Cæsareā.

Cap. IX.

¶ Aulus autem adhuc spirās mi-
nas ac cædem aduersus discipu-
los Domini, adiit Pontificem ma-
ximum,

Et petiit ab eo epistolas perferēdas
Damascū ad synagogas: ut si quos
inuenisset huius sectæ tum viros tū
mulieres, vinctos duceret Hieroso-
lymam.

¶ Quum autem iter faceret, factū
est ut appropinquaret Damasco:
¶ & repente circumfulsit eum lux ἐ
cælo:

Et quū cecidisset in terram, audi-
uit vocem dicentem sibi, Saul, Saul,
quid me persequeris?

Dixit autē, Quis es Domine? Do-
minus autem dixit, Ego sum Ie-
susquem tu persequeris. durum est
tibi contra stimulos calcitrare.

¶ Is verò tremens & pauens dixit,
Domine, quid me vis facere? Tum
Dominus ad eum, Surge & ingre-
dere urbem, & dicetur tibi quid te
oporteat facere.

Viri

Saulus (qui est Pau-
lus) Christum veluti
fugientem crudeliss-
me persequens, in eū
dem virorem inci-
dit: & singulari disci-
puli bonitatis exem-
plo, pro salutis sue cō-
merito pœna, non mo-
do in gratiam recipi-
tur, sed etiam Aposto-
lus vocē ipsius Domi-
ni designatus, Ana-
niæ ministerio ac te-
stimonio cōfirmatur.

Rom. 9.3
galat. 1.13

Infra, 22.6

1. Cor. 15.8
2. Cor. 12.2

6 Totus 37 ver-
sus in Syro textu
omittitur, nec vlla
eius sit inter erra-
ta mentio. Quam-
obrem illum e meo
sensu textui inse-
rere non sum au-
sus, praesertim quia
in aliquibus Grae-
cis codicibus vetu-
stis similiter omit-
tatur. Spatium ta-
men vacuum reli-
qui, numero tan-
tum versiculi ad-
scripto, ut pertur-
batio vitaretur,
& versiculi Syri
textus Graecis in
numero respon-
derent.

37 ופקד הוא דתקום מרבכתא ונחתו
תריהון למינא^b ואעמדה פיליפוס
למהימנא הו^c :

38 וכד סלקו מן מיא רוחה דמריא
חטפרא לפיליפוס^d ותוב לא חזיה
מהימנא הו אלא אול הוא באורחה
בד חרא :

39 פיליפוס דין אשתכח באזוטוס ומן
תמן מתכרך הוא ומסבר^k במדינתא
בלהין עד מא דאתא לקסריא :

40 קפלאון ט
שאור דין עדכיל מלא הוג
לוחמא וחמתא דקטלא על
תלמידוהי דמן :

1 ושאל לה אנרתא מן רב כחנא
דיתל לה^o לדרמסוק לכנושתא
דאן הו דישכח דרדין כחדא אורחא
גברא או נשא יאסור^q ייתא אנון
לאורשלם :

2 וכד אול הוא ושרי ממטא לדרמסוק
מן תחית שליא^r אולג הוא עלוהי
נוהרא מן שמיא :

3 וגפל על ארעא ושמע קלא דאמר
הוא לה שאול שאול מנא רדף אנת
לי קשא הו לך^u למבעטו לעוקסא :

4 ענא הו ואמר מן אנת מריומרן אמר
אנא ישוע נצריא הו דאנת רדף
אנת :

5 אלא קום^y עול למדינתא ותמן
יתמלל עמך על מא^z דולא הוא לך
למעבד :

38 Et praecepit ut consisteret currus: Et
descenderunt ambo ad aquas, Et ba-
ptizavit Philippus eunuchum illum.

39 Quumque ascenderent ab aquis,
Spiritus Domini rapuit Philippum,
et rursus non vidit eum eunuchus ille,
sed abibat per viam suam gaudens.

40 Philippus autem inuentus est in A-
zoto: et inde circuibat, Et euangeli-
zabat in ciuitatibus omnibus, usque-
dum veniret Caesaream.

Cap. IX.

1 S Chaul autem adhuc plenus erat
iniuriarum Et ira cruenta aduer-
sus discipulos Domini nostri.

2 Et petiit sibi literas à principe Sa-
cerdotum, quas redderet in Damasco
congregationi, ut si ita esset ut inue-
niret qui iter facerent per hanc viam,
viros aut mulieres, vinciens adduce-
ret eos in Vrischelem.

3 Et quum proficisceretur, ac incipe-
ret peruenire Damascus, repente
defluxit super eum lux de celo:

4 Et cecidit in terram: Et audiuit vo-
cem quae dicebat sibi, S chaul, S chaul,
quid persequeris me? durum est tibi
calcitrare contra stimulos.

5 Respondit ille, Et dixit, Quis es Do-
mine mi? Et Dominus noster dixit,
Sum Ieschua Natzaraeus, quem tu
persequeris.

6 Sed surge, ingredere ciuitatem, Et
ibi dicetur tibi de eo quod oporteat te
facere.

Et

2 Excandescen-
tia cordis.

2 Id est, Qui secta
rentur hanc doctri-
nam & hoc reli-
gionis institutū.
Notae sunt Ambu-
landi & Viae meta-
phorae vsitatissi-
mae apud Hebraeos,
ut non opus ha-
beat explicatione.
3 Translatum ver-
bū. Id est, Affulsit.

4 In Syro codice
huc translatum le-
gitur finis versus
subsequentis.

Οἱ δὲ ἄνδρες ④ σὺν ὁδυνόντες 7
αὐτῷ, εἰσήκεισαν ἐνεοὶ, ἀκούοντες
μὴ τῆς φωνῆς, μηδένα δὲ θεωροῦ-
τες.

Ἡγέρθη δὲ ὁ Σαῦλος ἀπὸ τῆς 8
γῆς· ἀνεωγμένων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν
αὐτοῦ οὐδένα ἑώρακε. χεραγωγούν-
τες δὲ αὐτὸν εἰσήγαγον εἰς Δαμα-
σκόν.

Καὶ ὡς ἡμέρας τρεῖς μὴ βλέπων 9
καὶ ἐκ ἐφαγεν, οὐδὲ ἐπιν.

Ἦν δὲ τις μαθητὴς ἐν Δαμασκῷ 10
ὀνόματι Ἀνανίας, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν
ὁ Κύριος ⑤ ἐν ὁράματι, Ἀνανία. Οὗ δὲ
εἶπεν, Ἰδοὺ, ἐγὼ Κύριε.

Ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτὸν, Ἀνασας 11
πορεύθη ἐπὶ τῷ ῥύμῳ τῷ καλου-
μένῳ εὐδαῖαν, καὶ ζήτησον ἐν οἰκίᾳ Ἰού-
δα Σαῦλον ὀνόματι, Ταρσέα. ἰδοὺ γὰρ
πρὸς σέ ἐστι.

(Καὶ εἶδεν ἐν ὁράματι ἄνδρα 12
ὀνόματι Ἀνανίαν εἰσελθόντα, καὶ ἐ-
πιθέντα αὐτῷ χεῖρα, ὅπως ἀνα-
βλέψῃ)

Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Ἀνανίας, Κύριε, ἀ- 13
κήκοα ἀπὸ πολλῶν ἀνδρῶν τῶν ἀνδρῶν τού-
των, ὅσα κακὰ ἐποίησε τοῖς ἁγίοις σου ἐν
Ἱερουσαλὴμ.

Καὶ ὡς ἐχὼ ἐξουσίαν παρὰ τοῦ 14
κυρίου, δέχομαι πάντα τοῦτο ἐπὶ καλου-
μένους τὸ ὄνομά σου.

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος ⑥, 15
Πορεύου, ὅτι σκεῦός ἐστι μοι ὅστις
ἐστίν, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώ-
πιον ἐθνῶν, καὶ βασιλέων, καὶ τῶν Ἰσ-
ραήλ.

Εγὼ γὰρ ὑποδείξω αὐτῷ ὅσα 16
δεῖ αὐτὸν ὑπερὸ τοῦ ὀνόματός μου πα-
θεῖν.

Viri autem illi qui cum Saulo i-
ter faciebant, steterunt attoniti, au-
dientes quidem eius vocem, nemi-
nem autem videntes.

Surrexit autem Saulus à terra: a-
pertisque oculis suis neminem vide-
bat. itaque manu ducentes eum in-
troduxerunt Damascum.

Vbi fuit tribus diebus non vi-
dens: & non comedit, neque bibit.

Erat autem quidam discipulus
Damasci, nomine Ananias, ad quē
dixit per visum Dominus, Anania.
Et ille ait, Ecce, ego adsum Domine.

Tum Dominus ad eum, Surge, &
proficiscere in vicum qui vocatur
rectus, & quære in domo Iudæ Sau-
lum quendam nomine, Tarsensem,
ecce enim precatur.

(Et vidit per visum virum Ana-
niam nomine, introeuntem, & im-
ponentem sibi manum ut visum re-
ciperet)

Respondit autem Ananias, Domi-
ne, audiui ex multis de viro isto,
quot malis affecerit sanctos tuos
in Hierusalem.

Quinetiam hoc loco habet pote-
statem à principibus Sacerdotum,
vinciendi omnes qui inuocant no-
men tuum.

Dixit autem ad eum Dominus,
Proficiscere: nam instrumentum e-
lectum est mihi iste, ut perferat no-
men meum in conspectu Gētiū,
& regum & filiorum Israel.

Ego enim ostēdam ei quàm mul-
ta oporteat eum pro nomine meo
pati.

- 7 *Et viri qui proficiscebantur cum eo in via stabant attoniti: quia vocem tantum audiebant, nemo autem conspiciebatur eis.*
- 8 *Et surrexit Schaul à terra, neque ei conspiciebatur quicquam, quum oculi eius aperti essent. Et apprehendentes manus eius, introduxerunt eum Damascus.*
- 9 *Et non conspiciebatur ei [quicquā] tribus diebus: neque comedit neq; bibit.*
- 10 *Erat autem Damasci discipulus quidam, cuius nomen erat Channania: Et Dominus dixit ei per visionē, Chānania. Et dixit, Ecce ego, Domine mi.*
- 11 *Et Dominus dixit ei, Surge, proficiscere in vicum qui vocatur rectus, et quare in domo Iibuda Schaulem qui est ex Tarso ciuitate.*
- 12 *4 Ecce enim quum ipse oraret, vidit per visionem virum, cuius nomen est Channania, qui ingrederetur, et poneret ei manū, ut aperiretur oculi eius.*
- 13 *Et dixit Chānania, Domine mi, audiui ex multis de homine isto, quot mala intulerit sanctis tuis in Vrischelem.*
- 14 *Et ecce, etiā hīc est potestas ei à summis Sacerdotibus ut vinciat omnes eos qui inuocant nomen tuum.*
- 15 *Dixit ei Dominus, Surge, proficiscere. quia vas est mihi electum ut proferat nomen meum ad Gentes, et ad regna, et inter filios Israēl.*
- 16 *Ego enim ostendam ei quāta passurus sit propter nomen meum.*
- וַגְּבִירָא דְּאֵזְלִין הָווּ עִמָּה בְּאוֹרְחָא
קִימִין הָווּ כְּדִ תְּמִיחִין מְטוֹל דְּקִלָּא
בְּלַחוֹד שְׁמַעִין הָווּ אֲנָשׁ דִּין לֹא
מִתְחַזָּא הוּא לְהוֹן :
- וְקָם שְׂאוּל מִן אֶרְעָא וְלֹא מִתְחַזָּא
הוּא לֵה מֵרֹם כְּדִ עֵינוֹהִי פְתִיחִן
הָיוּ וְכִד אֲחִידִין בְּאִידוּהִי אֲעֵלוּהִי
לְדֶרֶם־סוֹק :
- וְלֹא מִתְחַזָּא הוּא לֵה תִלְתָּא יוֹמִין
וְלֹא אָכַל וְלֹא אֲשָׁתִי :
- אִירַת הוּא דִּין בְּהַ בְּדֶרֶם־סוֹק
תְּלַמִּידָא חֵד דְּשִׁמְהָ הוּא חֲנַנְיָא
וּמְרִיא אָמַר לֵה בְּחֻזָּא חֲנַנְיָא וְאָמַר
הָא אֲנָא מְרִי :
- וּמֶרֶן אָמַר לֵה קוֹם זֵל לְשׁוֹקָא
דְּמִתְקַרָּא תְּרִיצָא וּבְעִי בְּבִיתָא
דִּיהוּדָא לְשְׂאוּל דְּאִיתוּהִי מִן טָרְסוֹס
מְדִינַתָּא :
- הָא גִיר כְּדִ הוּ מְצִלָּא חֻזָּא
בְּחֻזָּא לְגִבְרָא דְּשִׁמְהָ חֲנַנְיָא דְּעַל
וְסָם עֲלוּהִי אִידָא אִיךְ דִּיתְפַּתְחִן
עֵינוֹהִי :
- וְאָמַר חֲנַנְיָא מְרִי שְׁמַעַת מִן סְנִיִּיאָא
עַל גְּבִירָא הֵנָּה דְּכִמְא בִישְׁתָּא אֲסִכְלָא
לְקִרְיָשִׁיךְ בְּאוֹרְשָׁלַם :
- וְהָא אֲפִי חֲרָבָא אִית לֵה שׁוֹלְטָנָא
מִן רִבִּי בְּחֵנָא דִּיאָסוֹר לְכַלְחוֹן אִילִין
דְּקֶרִין שְׁמֵךְ :
- אָמַר לֵה מְרִיא קוֹם זֵל מְטוֹל
דְּמֵאנָא הוּא לִי גִבְיָא דִּישְׁקוֹל שְׁמִי
בְּעַמְמָא וּבְמַלְכָּא וּבֵית בְּנֵי יִסְרָאֵל
אֲנָא גִיר אֲחֻיוּהִי בְּמָא עֲתִיד לְמַחֵשׁ
מְטוֹל שְׁמִי :

4 In Syro textus hæc tanquā Dei verba ad Channaniam leguntur, nec separantur: & ideo in eodem versu omnia collocaui, licet in Græco eorū pars collocetur in calce vndecimi, & ex reliquis duodecim versus constituantur.

Acta

Ἀπῆλθε δὲ Ἀνανίας καὶ εἰσῆλθεν εἰς 17
τὴν οἰκίαν· καὶ ἑπιθεὶς ἐπ' αὐτὸν τὰς
χεῖρας, εἶπε, Σαουλ ἀδελφε, ὁ Κύριος
ἀπέσταλκέ με (Ἰησοῦς ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τῇ
ὁδῷ ἣ ἤρξου) ὅπως ἀναβλέψῃς, καὶ πλη-
ρῶς πνέματος αἰγίου.

Καὶ διέως ἀπέπεσον ὑπὸ τῷ ὀ- 18
φθαλμῷ αὐτοῦ ὡσεὶ λεπίδες, ἀνέβλε-
ψέ τε παραχρῆμα· καὶ δάσας ἔβα-
πτίσθη.

Καὶ λαβὼν τροφὴν ἐνίσχυσεν· ἐχθρὸς 19
τοῦ δὲ ὁ Σαῦλος μὲν τῷ ἐν Δαμασκῷ
μαθητῷ ἡμέρας πλῆθος.

Καὶ διέως ἐν ταῖς σῖναγωγαῖς
ἐκήρυκε τὸν Χριστὸν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ 20
υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες, καὶ 21
ἔλεγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ πορθέσας ἐν
Ιερουσαλὴμ τοὺς ἑπικαλεσμένους τὸ ὄνο-
μα τοῦ κυρίου; καὶ ὧδε εἰς τοῦτο ἐληλύθει ἵνα
δεδεμένους αὐτοὺς ἀγάγῃ ἐπὶ τοὺς ἑρ-
χεῖς;

Σαῦλος δὲ μάλλον ἐνεδυναμύετο, 22
καὶ σὺνέχωνε τοὺς Ἰουδαίους τοὺς καπι-
κουῶτας ἐν Δαμασκῷ, συμβιάζων
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.

Ὡς δὲ ἐπληροῦντο ἡμέραι ἱκαναί, 23
συνεβουλόσαντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν
αὐτόν.

Ἐγνώθη δὲ τῷ Σαύλῳ ἡ ἐπιβου- 24
λὴ αὐτοῦ· παρετήρου τε τὰς πόλεις
ἡμέρας τε καὶ νυκτός, ὅπως αὐτὸν ἀν-
έλωσι.

Λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ νυ- 25
κτός, κατήκταν διὰ τοῦ τείχους, χαλά-
σαντες ἐν σινορίῳ.

Παραχρῆμα δὲ ὁ Σαῦλος εἰς Ἱε- 26
ρουσαλὴμ, ἐπειρᾶτο κολλᾶσθαι τοὺς μαθη-
ταῖς· καὶ πάντες ἐφοβοῦντο αὐτόν, μὴ
πιστεύοντες ὅτι ἐστὶ μαθητής.

Βαρνάβας

Abiit igitur Ananias & introiuit
domum illam: & impositis mani-
bus, dixit, Saul frater, Dominus mi-
sit me (Iesus *inquam* qui apparuit
tibi in via qua veniebas) ut visum
recipias, & implearis Spiritu Sācto

Statim autem deciderunt ab ocu-
lis eius quasi squamæ, & visum re-
cepit illico: ac surgens baptizatus est.

Quumque cepisset cibum, corro-
boratus est. Fuit autem Saulus cum
discipulis qui erant Damasci, per
dies aliquot.

Et statim in synagogis prædica-
uit Christū, *nēpe* eū esse Filiū Dei.

*Paulus, nullo à car-
ne & sanguine peti-
to consilio, statim ad
munus sibi commissum
aggredditur.*

Obstupecebant autē omnes qui
eum audiebant, & dicebāt, Nōne
hic est qui populatus est in Hieru-
salem eos qui inuocabant nomē i-
stud? & huc idcirco venit ut vin-
ctos eos adduceret ad principes Sa-
cerdotum?

Saulus autem magis inualesce-
bat, & confundebat Iudæos qui ha-
bitabāt Damasci, collatis testimo-
niis, demonstrans eum esse Christū.

*Paulus non pugnat
sola auctoritate, sed
adhibitis Prophetarum
testimoniis.*

Expleto autem multo tēpore in-
ierunt inter se Iudæi consilium il-
lum interimendi.

*Paulo ipsi tandem
cruce subeunda propo-
nunt, sed ita ut pro-
cul tantum ostenda-
tur.*

Sed intellectæ sunt à Saulo infi-
diæ eorum. adseruabāt autem por-
tas die ac nocte, ut eū interimerēt.

Acceptum igitur eum discipuli
nocte, per murum demiserunt, fu-
ne summissum in porta.

*Hostium insidias &
conatus, salua voca-
tione, vitare nihil
prohibet.*

Quum verò Saulus aduenisset
Ierosolymam, tentabat se adiun-
gere discipulis: sed omnes timebāt
eū, non credentes eum esse discipu-
lum.

Barnabas

*Nō temerè olim qui-
us ne inter omnes qui
dem, necdum inter pa-
stres admissus.*

הַיָּדִין חֲנַנְיָא אֲזַל לְבִיתָא לְוִתְהוֹסֶס
עֲלוֹהֵי אִידָא וְאָמַר לֵה שְׂאוּל אַחֵי
מִרְן יֵשׁוּעַ שְׁדַרְנִי הוּ דַּאֲתַחֲזִי לְךָ
בְּאוֹרְחָא כְּדַא אַתָּא אֲנִי דִּיתְפַּתְחֵן
עֵינֵיךָ וְתִתְמַלָּא רוּחָא דְקוֹדֶשָׁא :

^a כר שעתה
כאותו הרגע
^b מרס רכר
^c קלפא
קשקשת
^d עמר שכל

^a וְכַר שְׁעָתָה נָפַל מִן עֵינֵיהִי מֵרֶם
דְּדָמָא ^c לְקַלְפָּא וְאִתְפַּתְחִי עֵינֵיהִי וְקִם
עֵמֶד :

^c סיכרתא
מאכלסן סכר
מתחיל
התחוק
^b יומתא כמה
ימים

וְקַבְלָהּ סִיכְרָתָא וְאִתְחִיל וְהוּא יוֹמְתָא
לְוִרַת תַּלְמִידָא הֲנוּן דְּאִירַת הוּ
בְּדַרְמָסוּק :

^b רחוי שהוא

וְכַר שְׁעָתָה מְכַרְז הוּא בְּכַנּוּשְׁתָּא
דִּיהוּדִיָּא עַל יֵשׁוּעַ ^b דְּהוּוֹ בְּרַגְתָּ
דְּאַלְהָא :

וְתַמְיָחִין הוּו כְּלָהוֹן אֵילִין דְּשִׁמְעִין
הוּו לֵה וְאָמְרִין הוּו לֹא הוּא הֲנוּ הוּ
דְּרַדְף הוּא לְכָל־הוֹן אֵילִין דְּקָרִין הוּו
לְשִׁמְעָא הֲנָא בְּאוֹרְשָׁלַם וְהָא אַף
לְהִרְכָּא ⁱ עֲלִיָּה עַל הָדָא מְשַׁדֵּר הוּא
אֵיךְ דִּיאֲסוּר יוֹכֵל אֲנוּן לְרַבִּי בְּהֲנָא :
שְׂאוּל דִּין יִתִּיר מִתְחִיל הוּא ^m וּמִזְעֵ
הוּא לְהוֹן לִיהוּדִיָּא הֲנוּן ⁿ דְּעִמְרִין
הוּו בְּדַרְמָסוּק כְּדִי מְחִוָּא הוּא דְּהֲנָא
הוּ מְשִׁיחָא :

ⁱ עליה על הדא
על הדכר
הזה עצמו
^k יוכל כיאמן
יכל
מתחיל
מתחוק
^m מוע מרעיד
מן זוע
ⁿ עמרין
יושבים
^o מחווא מראה

וְכַר ^p סְגִיּוּ לֵה תַּמֵּן יוֹמְתָא עֲבָדוּ
עֲלוֹהֵי נְכֻלָּא יְהוּדִיָּא דִּיקְטָלוּנִיָּה :

^p סגיו הרבו
^q נכלא מארכ
יקטלוני
יהרגו אותו
אתכדק נודע
אפרסנא
צדיה

אֲתַבְדַּק לֵה דִּין לְשְׂאוּל אֲפִרְסָנָא
דְּבַעֲיָן הוּו לְמַעְבַּד לְהוֹנְטִרִין הוּו תִּרְעָא
דְּמִדִּינָתָא אִימְכָא וְלִיָּא דִּיקְטָלוּנִיָּה :
הַיָּדִין סְמוּהִי תַלְמִידָא בְּאַסְפְּרִידָא
יִשְׁבּוּהִי מִן שׁוּרָא בְּלִיָּא :

^u יקטלוני
יהרגו אותו
^x אספרידא
שם כל
מושאל מלשון
יון
שבוהו
הנדרוהו
שורא
חחוסה
^a למתקן
להתדבק
^{bb} מהימני
מאמינים

וְאֲזַל לֵה לְאוֹרְשָׁלַם וְצִבְאָה הוּא
לְמַתְנַקְפוּ לְתַלְמִידָא וְכָל־הוֹן דְּחָלִין
הוּו מְנַהוּלָא ^{bb} מְהִימְנִין הוּו דְּתַלְמִידָא
הוּ :

17 Tunc Channania profectus est in domum ad illum, & imposuit ei manum, ac dixit ei, Schaul frater mi, Dominus noster Jeshua misit me (is qui conspectus est tibi in via quum venires) ut aperiantur oculi tui, et implearis Spiritu sancto.

18 Et eadem hora cecidit ab oculis ei⁹ aliquid quod simile erat squama, & aperti sunt oculi eius: et surgens baptizatus est.

19 Et accepit cibum, & corroboratus est: fuitque aliquot diebus apud discipulos illos qui erant Damasci.

20 Et eadem hora predicabat in synagoga Iudeorum de Jeshua, quod esset filius Dei.

21 Et stupebant omnes illi qui audiebant eum, ac dicebant, Nonne hic est qui persequabatur omnes eos qui invocabant nomen istud in Urischelem? et ecce, etiā huc propter hoc ipsum mittebatur ut vinciens adduceret eos ad summos sacerdotes.

22 Schaul autē supra modū corroborabatur, & cōturbabat illos Iudeos qui habitabāt Damasci, quum ostenderet quod is esset Christus.

23 Et quum multiplicati ei ibi essent dies, fecerunt contra eum insidias Iudei, ut interficerent eum.

⁵ Id est, Quum pluribus illic diebus egisset. Vide Genes. 38. 12. vbi similis est phrasis.

24 Innotuerunt autem ipsi Schaul insidias quas querebant facere ei: & custodiebant portas civitatis die ac nocte, ut interficerent eum.

25 Tunc posuerūt eum discipuli in sportā, et dimiserunt eum ē muro nocte.

26 Et profectus est in Urischelem, & volebat adiungere se discipulis: & omnes timebant ab eo, neque credebāt ei quod discipulus esset. f.ii.

Acta

Βαρνάβας δὲ ἑπιλαβόμενος αὐτὸν, 27
ἤγαγε πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ διηγή-
σατο αὐτοῖς πῶς ἐν τῇ ὁδῷ εἶδε τὸν Κύ-
ριον, καὶ ὅτι ἐλάλησεν αὐτῷ, ὅτι πῶς ἐν
Δαμασκῷ ἐπαρρησιάσατο ἐν τῷ ὀνό-
μα τοῦ Ἰησοῦ.

Καὶ ὡς μετ' αὐτῷ εἰσπορεύόμενος 28
καὶ ἐκπορεύόμενος ἐν Ἱερουσαλὴμ.

Καὶ παρρησιαζόμενος ἐν τῷ ὀνόματι 29
τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐλάλει τε καὶ σῴζε-
ζήτει πρὸς τοὺς Ἑλλήνιστας. ὁ δὲ ἐπε-
χείρουεν αὐτὸν ἀνελεῖν.

Ἐπγνόντες ὁ δὲ ἀδελφοὶ κατήγα- 30
γον αὐτὸν εἰς Καισάρειαν, ὅθεν ἐξαπέστει-
λαν αὐτὸν εἰς Ταρσόν.

Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι καθ' ὅλης τῆς 31
Ἰουδαίας καὶ Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας
εἶχον εἰρήνην, οἰκοδομούμεναι, καὶ πο-
ρεύόμεναι τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου, καὶ τῇ
ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐπλη-
θύνοντο.

Ἐγένετο δὲ τῷ Πέτρῳ διερχόμενῳ διὰ 32
πάντων, κατελθεῖν καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους
τοὺς κατοικοῦντας Λύδδαν.

Εὗρε δὲ ἐκεῖ ἄνθρωπον πᾶσι 33
νόματι, ὃς ἐπὶ ὀκτὼ κατὰ κεῖ-
μενον ἑπὶ κραββάτῳ, ὃς ὡς παραλε-
λυμένος.

Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Πέτρος, Αἰνέα, ἰά- 34
ταί σε Ἰησοῦς ὁ Χριστός. ἀνάστηθι, καὶ
σῶσον σεαυτὸν. Καὶ διδέως ἀνέστη.

Καὶ εἶδον αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦ- 35
ντες Λύδδαν καὶ τὸν Σάρονα, οἵτινες ἐ-
πέσρεψαν ἑπὶ τὸν Κύριον.

Ἐν Ἰόππῃ δὲ ἦν ἡ μαθήτρια ὀ- 36
νόματι Ταβίθα, ἣ διεμύθητο
λέγεται Δορκὰς. αὕτη ὡς πλήρης
ἀγαθῶν ἔργων καὶ ἐλεημοσιῶν ὧν
ἐποίει.

Ἐγένετο

Barnabas autem acceptum eum
duxit ad Apostolos, & narrauit
quomodo in via vidisset Dominū,
qui loquutus esset ei, & quomodo
Damasci liberè loquutus esset in
nomine Iesu.

Verfabatur ergo cum eis in Hie-
rusalem:

Et liberè in nomine Domini Ie-
su loquebatur & disceptabat ad-
uersus Græcos: illi verò conaban-
tur eum interimere.

Quod quum cognouissent fra-
tres, deduxerunt eum Cæsaream,
& emis(er)unt Tarsum.

Ecclesiæ igitur per totam Iudæā
& Galilæam & Samariam habebāt
pacem, & ædificabantur: & pergen-
tes in timore Domini, et consola-
tione sancti Spiritus, multiplicabā-
tur.

Factum est autem ut Petrus, dum
illas omnes peragraret, ascenderet
etiā ad sanctos qui habitabāt Lyddæ.

Reperit autē illic quendam nomi-
ne Æneam, ab annis iam octo de-
cumbentem in grabatto, qui erat
paralyticus.

Et dixit ei Petrus, Ænea, sanat te
Iesus Christus: surge, & sterne tibi
ipsi. Is autem statim surrexit.

Et viderunt eū omnes qui inco-
lebant Lyddam & Saronā, qui con-
uersi sunt ad Dominum.

Ioppæ autem fuit quædam disci-
pula nomine Tabitha, quæ, si inter-
preteris, dicitur Caprea. Hæc erat
diues operum bonorum & eleemo-
synarum quas præstabat.

*Pericula ex periculis
expectanda constan-
tibus Dei seruis: sed
idem Deus pro ipsis
excubat.*

*Licet, ex Ecclesiæ cō-
silio, locum mutare
Verbi ministris.*

*Ecclesiarum ædifica-
tio, persequutionum
exitus, modo patien-
ter expectetur Domi-
nus.*

*Apostolatus Petri, sa-
nato paralytico, obse-
gnatur.*

*Petrus suscitato per
Christi nomen cada-
uerem, fide facti omni-
bus sese Evangelium
vite annuntiare.*

בר נבא דין אחרה ואיתיה לות
שליחא ואשתעי להון איכנא באורחא
חזא למרינא דאכנא מלל עמה
ואיכנא בדרמסוק עין בגלא מלל
בשמה דישוע :

ועאל הוא עמהון ונפק באורשלם
ומלל הוא בשמה דישוע עין בגלא
ודרש הוא עם יהודיא אילין דידעין
הון יונאירת חנון דין צבין הון
למקטלה :

וכר ידעו אחא איתיוהי בלליא
לקסריא ומן תמן שדרוהי לתרסוס :
ברסדין עדתא דבכלה יהוד ובגלילא
ושמרון אית הוא בה שלמא כד
מתכניא הות מ ורדיא ברחלתא
דאלהא נ ובכויאא דרוחא דקודשא
סגיא הות :

והוא דכר מתכרך הוא שמעון
במדינתא נחת אף לות קדישא
דעמרין בלוד מדינתא :

ואשכח גברא חד דשמה אניס
דרמא הוא בערסא ומשרי שנין
תמנא :

ואמר לה שמעון אניס מאסא לך
ישוע משיחא קום ושוג ערסך
ובר שעתה קם :

וחזאוהי כלהון דעמרין בלוד
ובסארונא ואתפניו לות אלהא :

אית הוא דין תלמידתא חדא ביופא
מדינתא דשמה טביתא חדא עתירא
הות בעכדא טבא ובזדקתא דעכדא
הות :

אתכרחת דין בהון כחנן יומתא
ומיתת ואסיחיה וסמוה בעליתא :
ושמעו

27 Barnabba autem accepit eum, et adduxit eum ad Apostolos: et narrauit eis quomodo in via vidisset Dominum, et quod ita loquutus esset in nomine Ieshua.

28 Et ingrediebatur cum eis atque egrediebatur in Urifchelem: ac loquebatur in nomine Ieshua liberè, disputabatque cum Iudeis illis qui nouerant Græcè: illi verò volebant interficere eum.

29 Quumque id agnouissent fratres, deduxerunt eum nocte Cesaream, et inde miserunt eum Tarsum.

30 Caterum in ecclesia quæ erat in tota Iudæa et in Galilæa et Samaria, erat pax, quæ edificaretur et incederet in timore Dei, et consolatione Spiritus sancti multiplicabatur.

31 Et factum est, ut quæ circuiret Schemen per ciuitates, descenderet etiam ad sanctos qui habitabant in Lod ciuitate.

32 Et inuenit hominem quendam cui nomen Anias, qui decumbebat in lecto, et paralyticus erat annis octo.

33 Et dixit ei Schemen, Ania, sanat te Ieshua Christus: surge, et sterne letum tuum. Et eadem hora surrexit.

34 Et viderunt eum uniuersi qui habitabant in Lod, et in Saarona, et conuersi sunt ad Deum.

35 Erat autem discipula quædam in Iuppici ciuitate, cuius nomen Tebitha. hæc diues erat in operibus bonis, et elemosynis quas faciebat.

36 Infirmitate autem correpta fuerat in illis diebus, et mortua est: et lauerunt eam, et posuerunt eam in cœnaculo.

f.iii.

6 Hebraismus ante explicatus, Act. i.

7 Metaphora Hebraea. Id est, Versaretur ac progrediretur.

8 Hebraicè sic dicitur. Paral. 8. ubi narratur à quodam Schemen exstructa in tribu Benjamin.

9 Ad verbum: Iustitiis. Sic perpetuo à paraphrasæ exponitur.

10 Ritus Iudeorum circa mortuos habes supra, Marc. 14.8.

Acta

Ερχέτο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεί- 37
ναις ἀδενήσαν αὐτὴν ὑποθανεῖν·
λούσαντες δὲ αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑ-
περώω.

Εἰς δὲ οὔσης Λύδδης τῇ Ἰόωπῃ, 38
οἱ μαθηταὶ ἀκούσαντες ὅτι Πέτρος ὄν
ἐν αὐτῇ, ἀπέστειλαν δύο ἀνδρας πρὸς
αὐτὸν, ᾧ παρακαλοῦντες μὴ ὀκνῆσαι δι-
ελθεῖν ἕως αὐτῶν.

Αναστὰς δὲ Πέτρος σιῶν ἦλθεν αὐτοῖς· 39
ὃν παραγενόμενον ἀνέγαγον εἰς τὸ ὑπὲρ-
ῶον· καὶ ᾤρεσεν αὐτὰ πάντα αἱ χι-
ραι κλαίουσαι, καὶ ἑπιδιχνύμεναι χι-
τῶνας καὶ ἱμάτια ὅσα ἐποίει μετ' αὐ-
τῶν οὕτως ἡ Δορκὰς.

Εκβαλὼν δὲ ἔξω πάντας ὁ Πέ- 40
τρος, διὲς τὰ γόνατα προσκύβηται
καὶ ἑπιστρέψας πρὸς τὸ σῶμα, εἶπε,
Ταβιθά, ἀνάστηθι. Ἡ δὲ ἠνοιξε τοὺς ὀ-
φθαλμοὺς αὐτῆς, καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέ-
τρον, ἀνέκτισε.

Δοὶς δὲ αὐτῇ χεῖρα, ᾤρεσεν αὐ- 41
τὴν· φωνήσας δὲ τοὺς ἁγίους καὶ τὰς χή-
ρας, παρέστησεν αὐτῇ ζῶσαν.

Γνωστὸν δὲ ἐρχέτο καὶ ὅλης τῆς 42
Ἰόωπης· καὶ πολλοὶ ἑπίστευσαν ἐπὶ τὸν
Κύριον.

Ερχέτο δὲ ἡμέρας ἱκανὰς μετ' 43
ναὶ αὐτὸν ἐν Ἰόωπῃ ᾧ ἀπὸ Σίμωνι
βυρσεῖ.

Κεφάλαιον Ἰ

Ἀνὴρ δὲ τις ὢν Καίσαρεα ὁ- 1
νόματι Κορνήλιος, ἐκαχεντάρ-
χος ἐκ αὑτῆς τῆς καλουμένης Ἰτα-
λικῆς·

Εὐσεβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεόν, 2
σιῶν παντὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, ποιῶν τε ἐλεη-
μοσύνας πολλὰς τῷ λαῷ, καὶ δεόμενος
τοῦ Θεοῦ διαπαντός·

Εἶδεν

Factum est autem per illos dies
ut ex morbo moreretur: quam quū
lauissent, posuerunt in coenaculo.

Quū autē Lydda esset prope Iop-
pē, discipuli, audito Petrum illic e-
sse, duos viros miserunt ad eum, ro-
gantes ne cunctaretur vsque ad i-
psos progredi.

Exurgens igitur Petrus venit cū
eis: quem, ubi adfuit, duxerunt in
coenaculū: ubi adstiterūt ei omnes
viduæ, flentes, & ostendentes tūni-
cas & vestimenta quæ Dorcas fa-
ciebat quum vnā cum ipsis esset.

Eiectis verò omnibus foras, Pe-
trus positis genibus precatus est: &
conuersus ad corpus, dixit, Tabi-
tha, surge. Illa verò aperuit oculos
suos, & viso Petro resedit.

Data autem ei manu Petrus ere-
xit eam: & vocatis sanctis ac viduis
eam viam repræsentauit.

Id autem innotuit per totā Iop-
pen, & multi crediderunt in Do-
minum.

Factum est autem ut dies multos
maneret Ioppæ apud Simonem
quendam coriarium.

Cap. X.

Porro quidam erat Cæsareæ, no-
mine Cornelius, centurio ex
cohorte quæ dicitur Italica:

*Petrus, duplici mira-
culo interueniente,
Gentium primitias
Deo consecrat.*

Pius ac timens Deum, cum tota
domo sua, & præstās eleemosynas
multas populo:

Qui

וּשְׁמְעוּ הוּוּ תִלְמִידָא דְשִׁמְעוֹן בִּלְדוּד

37

Et audiuerunt discipuli quod Schemoun in Lod esset, ciuitate quæ est iuxta Iuppim, ac miserunt ad eum viros duos qui peteret ab eo ne cunctaretur ut veniret ad se.

הוּ מְדִינַתָּא הִי דְאִיתִּיהָ עַל גִּיב

^a דאיתיה
^b שהיא

יּוֹפָא וּשְׁדָרוּ הוּוּ לּוֹתָא גִבְרָא תְרִין

דִּיבְעוֹן מִנָּה דְלֹא ^b תִּאמֵן לֵה דִיאָתָא

^b תאמן לה
יכבד עליו או
יאהר

צְאִידִיהוֹן :

וְקָם שִׁמְעוֹן וְאִזְל עִמָּהוֹן וְכַד אָתָא

38

Et surrexit Schemoun, & abiit cū eis. Quūmq̄ue venisset, ascendere fecerunt eū in cœnaculū, et congregatæ adstabant illi circa eum omnes viduæ flentes: & ostendebant ei tunicas & vestes quas dederat eis Tebitha quā uiueret.

אֶסְקוּהִי ^d לְעִלִּיתָּא ^c וּכְנָשֵׁי הִוִּי

^c אסקוהי
^d העלוהו
^e לעליתא אל

לְהִין ^f חֲדָרוּהִי כָלְהִין אֲרַמְלָתָא כַּד

^f העליה
^e כנשי הוי

בְּכִין ^g וּמַחֲוִין הִוִּי לֵה ^h בּוֹתִינִיתָּא

^g כנשות הוי
^h הדרוהי

וּמִרְטוּטָא הִלִּין דִּיהֶבָא הִוִּי לְהִין

ⁱ סביביו
^j מחוין מראות

טְבִיתָא כַּד חֵיא :

^k מן חוא
^h כותיניתא
ⁱ כתנות

שִׁמְעוֹן דִּין אֶפֶק לְכַלְהוֹן אֲנָשָׁא

39

Schemoun autem eiecit omnes homines foras, & procidit super genua sua, & orauit: et cōuersus est ad cadauer, ac dixit, Tebitha, surge. Ipsa autē aperuit oculos suos, et quūm uidisset Schemoun, resedit.

לְכַר וְקַעַד עַל כּוּרְכּוּהִי וְצִלִּי ^m וְאִתְפְּגִי

^k אפק הובא
^l מן נפק
^m קעד כרע

לּוֹת ⁿ שְׁלֵדָא וְאִמַר טְבִיתָא קוּמִי הִי

ⁿ אתפגי פנה
^o שלדא פגר

דִּין פִּתְחַת עֵינֵיהָ וְכַד חִזְתָּה לְשִׁמְעוֹן

יִתְכַת :

וְאִוְשֵׁט לֵה אִידָה וְאִקִּימָה וְקִרָא

40

Et porrexit ei manum suam, et erexit eā. & vocauit sanctos et uiduas, ac dedit illam eis uiuentem.

לְקַדִּישָׁא וְלֹאֲרַמְלָתָא וְיִהֶבָה לְהוֹן

כַּד חֵיא :

וְאִתִּידַעַת הָדָא בְּכָלְהָ מְדִינַתָּא

41

Et innotuit hoc in tota ciuitate, et multi crediderunt in Dominū nostrū.

וּסְגִיָאָא הִימְנוּ בְּמָרְן :

הוּא דִּין בַּהּ בִּיּוֹפָא ^p יוֹמָתָא לֵא

^p יומתא
^q לא ועורין ימים
^r לא מעטים
^s שרי חונה או
^t שוכן
^u בורסיא כמו
^v בורסיא שטעמר
^w מתקן העורות

זְעוּרִין כַּד ^q שְׂרִי הוּא בְּבֵית שִׁמְעוֹן

42

Mansit autē in ipsa [ciuitate] Iuppi diebus non paucis, habitans in domo Schemoun coriarii,

בּוֹרְסִיָא :

קפלאון

Cap. X.

בְּקֶסְרִיא דִּין אִית הוּא גִבְרָא חַד

1

IN Casarea verò erat homo quidā Centurio, cuius nomen erat Curnilius, ex cohorte quæ vocatur Italica.

קֶנְטִירוֹנָא דְשִׁמְחָא הוּא קוֹרְנִילִיוּס מִן

^f קנטירונא שר
^g מאה מלשון
^h יון
ⁱ ספירא חיה
^j גרוד מלשון
^k יון
^l זריק
^m כמו צדיק
ⁿ זרקת
^o צדקות
^p זכנ זמן
^q בעא הוא מן
^r אלהא
^s מתפלל היה
^t אד אל

סְפִירָא הִי דְמִתְקַרִּיא אִיטָלִיקָא :

וְזָדִיק הוּא וְדַחַל הוּא מִן אֱלֹהָא

2

Et iustus erat, ac timebat à Deo, ipse et domus eius tota: faciebat elemosynas multas in populo, & omni tempore deprecabatur Deum.

הוּ וּבֵיתָה כָּלָה עֵבֶד הוּא ^x זְרָקְתָּא

סְגִיָאָתָא בְּעַמָּא וּבְכָל ^y זְכָן בְּעָא הוּא

מִן אֱלֹהָא :

f.iii.

ⁱ Quia in Syro textu hæc verba præcedētib⁹ cohærent, inclusimus ea in versu secundo, ne sensu coniuncto diuellerentur.

הנא

Acta

Εἶδεν ἐν ὄραματι φανερώς, ὡς-3
σεὶ ὄραν ἐννάτῳ τῆς ἡμέρας, ἄγ-
γελον τοῦ Θεοῦ εἰσελθόντα πρὸς αὐτὸν
καὶ εἰπόντα αὐτῷ, Κορνήλιε.

Ὁ δὲ ἀπενίστας αὐτῷ, καὶ ἐμφοβούμενος, 4
εἶπε, Τί ὅτι Κύριε; Εἶπε δὲ
αὐτῷ, Αἱ προσευχαί σου καὶ αἱ ἐλεη-
μοσύναι σου ἀνέβησαν εἰς μνημόσυνον
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Καὶ νῦν πέμψον εἰς Ἰόππην ἄνδρας, 5
καὶ μετὰπεμψαὶ Σίμωνα ὃς ἐπικα-
λεῖται Πέτρος.

Οὗτος ξενίζεται πρὸς ἀνὴρ Σίμωνι 6
βυρσεῖ, ὃς ὅτι οἰκία πρὸς θάλασσαν·
ὅστις λαλήσῃ σοι τί σε δεῖ ποιεῖν.

Ὡς δὲ ἀπῆλθεν ὁ ἄγγελος ὁ λαλῶν
τῷ Κορνηλίῳ, φωνήσας δύο τῶν οἰκε- 7
τῶν αὐτοῦ, καὶ στραπώτῳ διεσέβῃ τῶν
προσκαρτερουμένων αὐτῷ.

Καὶ ἐξηγησάμενος αὐτοῖς ἅπαντα, 8
ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰόππην.

Τῇ δὲ ἐπαύριον ὁδοιπορουμένων ἐ- 9
κείνων, καὶ τῇ πόλει ἐγγιζόντων, ἀνέβη
Πέτρος ἐπὶ τὸ δώμα προσεύξασθαι,
ὡς ὅταν ἐκτίω.

Ἐρχέτο δὲ πρὸς αἰνός, καὶ ἡδελε 10
γεύσασθαι· πρὸς σκευάζοντων δὲ ἐκεί-
νων, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτὸν ἑκστασις·

Καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμέ-
νον, καὶ κατὰ βάθος ἐπ' αὐτὸν σκευός 11
πῶς ὁδόν τι μέγα λίω, πένταρσιν ὄρ-
χαις δεδεμένῳ, καὶ κατιέμενῳ ἐπὶ
τῆς γῆς·

Εν ᾧ ὑπῆρχε πάντα τὰ τετράποδα 12
τῆς γῆς, καὶ τὰ θηρία, καὶ τὰ ἑρπετά,
καὶ τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ.

Καὶ ἐρχέτο φωνὴ πρὸς αὐτὸν, Ἀνα 13
στας Πέτρε, ἄυσον καὶ φάγε.

Ὁ δὲ

Qui quū assidue precaretur Deū,
vidit per visum manifestè quasi ho-
ra diei nona, Angelum Dei introeū-
tem, & dicentem ipsi, Corneli.

At ille intentis oculis in eum, &
expauesfactus, dixit, Quid est Do-
mine? Dixit autem ei, Preces tuæ &
eleemosynæ tuæ ascenderunt me-
morix causa in Dei conspectum.

Nunc igitur mitte aliquos Ioppē,
& accersere Simonem qui cognomi-
natur Petrus.

Hic diuersatur apud Simonem
quendam coriarium cui est domus
apud mare: hic dicet tibi quid te o-
porreat facere.

Vt autem discessit Angelus qui
loquebatur Cornelio, vocauit duos
ex famulis suis, & militem piū ex
iis qui cum ipso assidui erant:

Et quum eis exposuisset omnia,
misit eos Ioppen.

Postridie verò illis iter facienti-
bus, & appropinquantibus vrbi, a-
scendit Petrus supra domum vt pre-
caretur, circa horam sextam.

Factum est autem vt valde esuri-
ret, voluitque capere cibum: paran-
tib' autem illis, incidit in eum me-
tis excessus:

Cōspexitque cælum apertum, ac
descendens ad se vas quoddam vt
linteum magnum, quatuor extre-
mis deuinctū, quod demittebatur
in terram:

In quo erant quæuis quadrupe-
dia terræ, & feræ, ac reptilia, & vo-
lucres cæli.

Et extitit vox ad eum, Surge Pe-
tre, macta & vescere.

Ait

הָנָא חָזָא מַלְאכָא דֵּאלֹהִי
בְּחֻזָּא^a גְּלִיאִירָא^b לֵאמֹר תִּשְׁעֵי שָׁעִין
בְּאַיְמָמָא^c דְּעַל לִוְתָּהּ וְאָמַר לָהּ
קֹרְנִילִיא :

3 Hic vidit Angelum Dei per visionē
manifestē circa horam nonam in die,
qui ingressus est ad eum, & dixit ei,
Cornili.

וְהוּ^d חָרָבָה וְדָחַל וְאָמַר מִנָּא מְרִי
וְאָמַר לָהּ מַלְאכָא צְלוּתְךָ וְזִדְקָתְךָ
סְלָקִי לְדוֹכְרָנָא קֳדָם אֱלֹהֵא :
וְהָשִׁיב שִׁדְר גְּבִירָא לְיוֹפָא :

4 Et ipse intuitus est in eum, ac ti-
muit, et dixit, Quid est Domine mi?
Et dixit ei Angelus, Orationes tuae et
eleemosynae tuae ascenderunt in memo-
riam coram Deo.

מְדִינָתָא^e וְאִיתָא לְשִׁמְעוֹן דְּמִתְקַרָּא
בְּאַפָּא :

5 Et nunc mitte aliquos in Iuppi ciui-
tatem, & accerse Schemeun qui vo-
catur Kipha.

הָא שְׂרָא בְּבֵיתָהּ דְּשִׁמְעוֹן בּוֹרְסִיא^f
הוּ^g דֵּאִיתוּהִי עַל יַד יִמָּא וְהוּ^h יֹאמַר לָךְ
מִנָּא וְלֹא לָךְ לְמַעַבְדָּא :

6 Ecce, habitat in domo Schemeun co-
riari, qui est iuxta mare: et ille dicet
tibi quid oporteat te facere.

וְכַד אָזַל לָהּ מַלְאכָא דְּמַלְלָא עִמָּה
קָרָא תְּרִין מִן בְּנֵי בֵיתָהּ^k וּפְלָחָא
חַד דְּדָחַל לֵאלֹהֵא אֵינָא^l דְּמִתְדַּנָּא
הוּא לָהּ :

7 Et quum abiisset Angelus qui lo-
quebatur cum eo, vocauit duos ex do-
mesticis suis et militem unū qui time-
bat Deū, eū quem in pretio habebat.

² Licet hæc ver-
ba in Syro textu
non inuenerim,
nec inter errata
hic locus comme-
moretur, tamen
quia mihi visa
sunt scriptorum
incuria omiſſa fui-
ſſe, reſtituere ea
placuit.

³ Ad verbum, Ex
filiis domus ſuæ.
Hebraiſmus.

וְאַשְׁתַּעֵי לַחֲוֹן^m כָּל מִדָּם דְּחֻזָּא
וְשִׁדְרָא אֲנֹן לְיוֹפָא :

8 Et narrauit eis quicquid vidit, ac
miſit eos Iuppi.

וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא כַּד הָנוּן רָדִיןⁿ
בְּאוֹרְחָא וּקְרִיבִין לְמִדִּינָתָא סָלַק
שִׁמְעוֹן לֵאגְרָא דִּיצְלָא בִּשְׁתֵּי שָׁעִין :

9 Et die postero, quum ipsi iter facerēt
per viam, & appropinquaret ciuitati,
ascendit Schemeun ad tectum ut ora-
ret, sexta hora.

וּבְפִנְיָ וְצִבְאָה הוּא דִּילְעָם וְכַד הָנוּן
מִתְקַנֵּין לָהּ נִפְלַע לִוְתָּהּ תִּמְחָא :

10 Et esuriebat ac cupiebat edere: quū-
que pararent ei [cibum] cecidit super
eum mentis excessus:

וְחֻזָּא שְׂמִיא כַּד פְּתִיחִין וּמֵאנָא חַד
כַּד אָסִיר בְּאַרְבַּע קֶרֶן וְרֵמָא הוּא
לְכַתְנָא רַבָּא^o וְשִׂאב הוּא מִן שְׂמִיא
עַל אֲרַעָא :

11 Et vidit calos apertos, & vas quod-
dam deuinctum quatuor angulis: &
simile erat linteo magno, ac demitte-
batur è calo super terram.

וְאִיתָּהּ הוּא בְּהַ כְּלָחִין חִיּוֹתָא
דְּאַרְבַּעַת רִגְלִיהָ וְרַחֲשָׁא דְאַרְעָא
וּפְרַחְתָּא דְשְׂמִיא :

12 Et erant in eo omnia viuientia, qua-
drupedia & reptilia terra, et volucres
celi.

וְקָלָא אֲתָא לָהּ דְּאָמַר שִׁמְעוֹן קוּם
בּוֹס וְאִכּוּל :

13 Et vox venit ad eū, & dixit, Sche-
meun, surge, macta, & manduca.

Et

^u כּוֹס שְׁחוּשׁ
^v כֶּן נִכְס :

וּשְׁמַעוֹן

Acta

Ο δὲ Πέτρος εἶπε, Μηδαμῶς Κύ- 14
εε· ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον παῦ κοινὸν ἢ
ἀκαθάarton.

Καὶ φωνὴ πάλιν ἐκ δευτέρου 15
πρὸς αὐτὸν, Ἀ ὁ Θεὸς ἐκαθάεισε, σὺ
μὴ κοίνου.

Τοῦτο δὲ ἐγένετο τῇ τρίτῃ καὶ 16
πάλιν ἀνελήφθη τὸ σκεῦος εἰς τὸ οὐ-
ρανόν.

Ὡς δὲ ἐν ἑαυτῷ διηπόρει ὁ Πέτρος 17
πὺ δὲ εἶη τὸ ὄραμα ὃ εἶδε, καὶ ἰδὼν,
ᾧ ἄνδρες ᾧ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τοῦ
Κορνηλίου, διερωτήσαντες πλὴν οἰκίαν
Σίμωνος, ἐπέστησαν τῇ πυλῶνι.

Καὶ φωνήσαντες ἐπυνθάνοντο εἰ Σί- 18
μων ὁ ἐπικαλούμενος Πέτρος ἐνθάδε
ξενίζεται.

Τοῦ ὅτι Πέτρος ἐνδυμουμένου πρὸς 19
τῶν ὁράματός, εἶπεν αὐτῷ τὸ πνεῦμα,
Ἰδὼν, ἄνδρες ἔεις ζητοῦσίν σε.

Ἀλλὰ ἀναστὰς κατέβηθι, καὶ πο- 20
ρεύσιν αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενος·
διότι ἐγὼ ἀπέσταλκα αὐτοῖς.

Καταβὰς δὲ Πέτρος πρὸς τοὺς 21
ἄνδρας τοὺς ἀπεσταλμένους ἀπὸ τοῦ
Κορνηλίου πρὸς αὐτὸν, εἶπεν, Ἰδὼν,
ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε· τίς ἡ αἰτία δι' ἧν παρ-
εστέ;

Οἱ δὲ εἶπον, Κορνήλιος ἐκατοντάρ- 22
χος, ἄνθρωπος δίκαιος καὶ φοβούμενος τὸν
Θεόν, μαρτυρούμενός τε ὑπὸ ὅλου τοῦ
ἔθνους τῷ Ἰουδαίῳ, ἐχρηματίσθη ὑπὸ
ἀγγέλου ἁγίου μετὰ πέμψασθαι σε εἰς
τὸν οἶκον αὐτοῦ, καὶ ἀκοῦσαι ῥήματα
τοῦ κυρίου.

Εἰςκαλεσάμενος οὖν αὐτοὺς ἔξενισε· 23
τῇ δὲ ἐπαύρει ὁ Πέτρος ἔξηλθε σὺν
αὐτοῖς, καὶ πνίς τῷ ἀδελφῶν τῷ ἀπὸ
τῆς Ἰόππης σὺν ἡλθον αὐτῷ.

Καὶ

Ait autem Petrus, Nequaquam
Domine: nunquam enim edi quic-
quam commune seu impurum.

Tum vox rursus ad eum secundo,
Quæ De⁹ purgavit, tu ne polluito.

Hoc autem factum est ter: & rur-
sum receptum est vas in cælum.

Quum autem apud sese ambige-
ret Petrus quòdnam esset visum il-
lud quod viderat, ecce, viri qui mis-
si erant à Cornelio, percontati de
domo Simonis, superuenerunt ad
vestibulum:

Et euocato quoriam, percontati
sunt an Simō qui cognominaretur
Petrus, illic diuersaretur.

Petro verò cogitante de visione,
dixit ei Spiritus, Ecce, tres viri quæ-
runt te:

Surgens itaque descende, & ni-
hil ambigens proficiscere cum eis:
nam ego eos misi.

Descendens ergo Petrus ad viros
qui ad ipsum missi fuerant à Cor-
nelio, dixit, Ecce, ego is sum quem
quæritis. quæ causa est propter quā
adeftis?

Ipsi verò dixerunt, Cornelius cē-
turio, vir iustus & timens Deum,
& testimonio ornatus totius gen-
tis Iudæorum, diuinitus admonit⁹
est ab Angelo sancto vt accerferet
te domum suam, & abs te quædam
audiret.

Intrò vocatos igitur eos accepit
hospitio. Sequenti verò die Petrus
abiit cum eis, & quidam ex fratri-
bus Ioppensibus comitati sunt eū.

Petrus post acceptū
etiam Spiritum san-
ctum oportuit quoti-
die in cognitione be-
neficii Christi profi-
cere.

וּשְׁמַעוֹן אָמַר חֵם מִרִּי דְמַמְתוֹם^a
 לֹא אָכַלְתָּ כָּל דְּמַסִּיב וְטָמֵא^b
 וְתוֹב דְּתַרְתִּין זְבִינִין קְלָא הוּא לְוֹתָהּ^c
 אֵילִין דְּאֵלֶּהָ דְּכִי אַנְתָּ לֹא תִסִּיב^d
 הָדָא דִּין הוּא תִּלְתָּ זְבִינִין וְאַתְעֵלִי^e
 לָהּ מֵאנָא לְשִׁמְיָא^f

וְכִד מְתַדְמַר שְׁמַעוֹן בְּנַפְשָׁה דְּמֵנו^h
 חוּזָא דְּחֹזָא מְטִיו גְּבִרָא הֵנוּⁱ
 דְּאֶשְׁתַּדְּרוּ הוּוּ מִן קוֹרְנִלְיוֹס וְשִׁאֲלוּ
 עַל בֵּיתָא^k דְּשָׂרָא בַּהּ שְׁמַעוֹן וְאַתּוּ
 וְקָמוּ עַל תְּרַעָא דְּדִרְתָּא^m
 וְקִרְיָן הוּוּ תַּמָּן וּמִשְׁאֲלִיןⁿ דָּאֵן
 שְׁמַעוֹן דְּמִתְקַרָּא בְּאַפָּא הֶרְכָּבָא^o
 שָׂרָא^p

וְכִד שְׁמַעוֹן^p רִנָּא הוּא בְּחוּזָא
 אָמַר לָהּ רוּחָא הָא גְּבִרָא תִּלְתָּא
 בְּעִין לֶךְ^q

קוֹם^q חוּת^r וְזִל עֲמַחוֹן כִּד לֹא
 מִתְפַּלֵּג רַעִינְךָ מְטוּרָא דְּאַנָּא הוּ
 שְׂדֵרְתָּ אֲנוֹן^s

הִידִין נַחַת שְׁמַעוֹן לְוֹרָא גְּבִרָא
 הֵנוּ וְאָמַר לְחוּן אַנָּא הוּ דְּבַעִין
 אֲנִיתוֹן^t אִידָא הִי עֲלִתָּא דְּמִטְלָתָהּ
 אֲתִיתוֹן^u

אֲמַרִין לָהּ גְּבִרָא חַד דְּשִׁמְיָה
 קוֹרְנִלְיוֹס קְנִטְרוֹנָא דְּדַחַל מִן אֵלֶּהָ
 וּמִסְהַד עֲלוּהִי כֹלָה עֲמָא דִּיחֻדְרִיא
 אֲתֵאמַר לָהּ בְּחוּזָא מִן מִלְּאכְיָא
 קְדִישָׁא דִּישְׁדֵּר^x יַעֲלֵךְ לְבֵיתָהּ וְיִשְׁמַע
 מִלְּתָא מְנַד^y

וְאַעֲלֵ אֲנוֹן שְׁמַעוֹן וְקָבַל אֲנוֹן כִּד
 דְּשָׂרָא הוּא וְקָם לְבִתְרָה דִּיּוֹמָא
 וּנְפַק וְאַזֵּל עֲמַחוֹן וְאַזֵּל עֲמַחוֹן^{aa} אֲנִשׁ
 אֲנִשׁ מִן אַחָא דִּיּוֹפָא^{bb}

וְלִיוֹמָא

14 Et Schemeun dixit, Absit Domi-
 ne mi: nunquam comedi quicquam
 contaminatum & pollutum.

15 Et rursus secunda vice vox facta
 est ad eum, Quæ Deus purificauit, tu
 ne contamines.

16 Hoc autem factum est tribus vici-
 bus: & sublatum est vās in celum.

17 Et quum miraretur Schemeun a-
 pud seipsum quidnā esset visum quod
 vidisset, aduenerunt homines illi qui
 missi fuerant à Curnilio: et interroga-
 bant de domo in qua habitaret Sche-
 meun, & venerunt ac steterunt iuxta
 portam vestibuli.

18 Et vocabant ibi ac interrogabant,
 Nūquid Schemeun qui vocatur Ki
 pha, hīc habitat?

19 Et quum Schemeun cogitaret de vi-
 sione, dixit ei Spiritus, Ecce, viri tres
 querunt te:

20 Surge, descende, et proficiscere cum
 eis, non hesitante mente tua: quia ego
 ipse misi eos.

21 Tunc descendit Schemeun ad viros
 illos, & dixit eis, Ego sum quem quæ-
 ris. quæ est causa propter quam veni-
 stis?

22 Dicunt ei, Viro cuidam cuius no-
 men est Curnilius, Centurioni, qui ti-
 met à Deo, et testatur de eo uniuersus
 populus Iudeorum, dictum est in vi-
 sione ab Angelo sancto ut mittens in-
 troduceret te in domum suam, & au-
 diret sermonem ab te.

23 Et introduxit eos Schemeun, et ex-
 cepit eos ubi habitabat: et surrexit po-
 stridie eius diei, et egressus est, ac abiit
 cum eis. abierunt quoque cum eis⁴ ali
 quot viri ex fratribus Iuppensibus.

Et die

⁴ Adverbium
 Vir vir. Heb.
 smus.

Ἀκτα

Καὶ τῇ ἐπαύριον εἰσῆλθον εἰς 24
τὴν Καισάρειαν. ὁ δὲ Κορνήλιος ἰὼν
πρὸς τοὺς συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀναγκαίους
φίλους.

Ὡς δὲ ἐγγύετο εἰσελθεῖν 25
οὐκ ἀντήσας αὐτῷ ὁ Κορνήλιος, πεσὼν
ὑπὸ τοῦ ποδῶν, προσεκύνησεν.

Ὁ δὲ Πέτρος αὐτὸν ἤγειρε, λέγων, Α- 26
νάστηθι· καὶ γὰρ αὐτὸς, ἄνθρωπος εἰμι.

Καὶ συνομιλῶν αὐτῷ, εἰσῆλθε, καὶ 27
ἀείσκει σὺν ἐληλυθότα πολλοῖς.

Ἐφη τε πρὸς αὐτοὺς, Ὑμεῖς ὅτις 28
οἴεσθε ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ κολ-
λαδαίῃ ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ. καὶ
ἐμοὶ ὁ Θεὸς ἐδῆξε μηδὲν ἄκοινόν ἢ ἀ-
κάθαρτον λέγειν ἄνθρωπον.

Διὸ καὶ ἀνὰ πρῶτον ἦλθον μετὰ 29
πεμφθεῖς. πυνθανόμεθα οὐδὲν ἰσχυρῶς
μετεπέμψατέ με.

Καὶ ὁ Κορνήλιος ἔφη, Ἀπὸ τετάρ- 30
της ἡμέρας μέχρι ταύτης τῆς ὥρας ἡ-
μην νηστεῶν, καὶ τὴν ἐν ἑνὶ τῷ ὡραν
προσευχόμενος ἐν τῷ οἴκῳ μου· καὶ
ἰδοὺ, ἄνθρωπος ἐστὶν ἐνώπιόν μου ἐν ἐσθίῃ
λαμπρᾷ.

Καὶ φησὶ, Κορνήλιε, εἰσῆλθὲ σου 31
καὶ προσευχέσθαι, καὶ αἱ ἐλεημοσύναι σου ἐ-
μνησθήσονται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Πέμψον οὖν εἰς Ἰόππην, καὶ μετὰ 32
καλέσαι Σίμωνα ὃς ὀπίκαλεται Πέ-
τρος· ὅστις ξενίζεται ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος
βυρσέως παρὰ θάλασσαν· ὃς παραγγέ-
λει σοὶ λαλήσει.

Ἐξ αὐτῆς οὖν ἐπέμψα πρὸς σε· σὺ δὲ 33
καλῶς ἐποίησας παραγγέλλων. νῦν
οὖν πάντες ἡμεῖς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πα-
ρεσμεν, ἀκοῦσαι πάντα τὰ παρατετα-
γμένα σοὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Postridie verò introierunt Cæ-
saream. Cornelius autem expecta-
bat eos, cōuocatis cognatis suis &
necessariis amicis.

Vt autem factum est vt introiret
Petrus, occurrens ei Cornelius, &
accidens ad eius pedes, adorauit.

*Adoratio religiosa
vni Deo conuenit: im-
mulus autē & a pe-
riculose ministris. Ver-
bi tribuitur.*

Petrus verò erexit eum, dicens,
Surge: & ego ipse, homo sum.

Et colloquens cum eo, ingressus
est, inuenitq; multos q̄ cōuenerāt.

Dixitq; eis, Vos scitis Iudæo ne-
fas esse cōiungi aut accedere ad a-
lienigenam: sed mihi ostēdit Deus
ne quem pollutū aut impurū ho-
minem dicerem.

Quapropter etiā sine cōtradicti-
one veni accersit⁹. Percōtor igitur
quā ob causam me accersueritis.

Tum Cornelius ait, Nudiusquar-
tus vsque ad hanc horam eram ieiū-
nus, & hora nona precabar domi
meæ: & ecce, quidam stetit coram
me, veste splendida:

Dixique, Corneli, exauditæ sunt
preces tuæ, & eleemosynæ tuæ cō-
memoratæ sunt in conspectu Dei.

*Fides Cornelij ex in-
uocatione & chari-
tate sc̄se patefecit.*

Mitte ergo Ioppen, & accerse Si-
monem qui cognominatur Petrus:
hic diuersatur in ædib⁹ Simonis co-
riarii apud mare: qui quum adfue-
rit, loquetur tibi.

*Sicut fides ex auditu
nascitur, ita ex eodē
nutritur & ado-
lescit.*

Eodem igitur momēto misi ad te:
& tu bene fecisti qui adueneris.
Nūc ergo omnes nos in conspectu
Dei adsumus, vt audiamus omnia
quæ tibi præcepta sunt à Deo.

Tum

וליומא אחרנא עלו לקסריא
קורנליוס דין מקוא הוא להון כד
מכנשין לה כל הון בני טוהמה ואף
רחמא וחביבא דאית הוה לה :

24 Et die postero ingressi sunt Casareā:
Curnilius autem expectabat eos, con-
gregatis ad se omnibus filiis cognatio-
nis suae, & amicis & necessariis qui e-
rant ei.

5 Hebraismus
Pro Cognatis suis

וכד עאל שמעון ארעה קורנליוס
ונפל סגד לרגלוהי :

25 Quumque ingrederetur Schemeū,
occurrit ei Curnilius, et procidens ado-
rauit ad pedes eius.

ושמעון אקימה ואמר לה קום לך
ואף אנא בר נשא אנא :

26 Et Schemeun erexit eum, ac dixit
ei, Surge: ego quoq; fili' hominis sum.

6 Id est, Ex eodē
genere natus.

וכד ממלל עמה על ואשבח סגיאא
דאתו הוה לתמן :

27 Et quum loqueretur cū eo, ingres-
sus est, et inuenit multos qui venerāt
illuc:

ואמר להון אנתון ידעין אנתון

28 Dixitque eis, Vos scitis quod nō sit
permissum homini Iudeo ut se adiun-
gat homini alienigena qui nō sit filius
generis sui: at mihi Deus ostendit ne
dicerem de vllō quod pollutus sit aut
contaminatus.

דלא מפיס לגברא יהודיא דיקף
לאנשא נוכריא דלא הוא בר שרבתה
ולי אלהא חיוני דלא אמר על אנש
דטמא או מסיב :

29 Propter hoc promptē veni quū mi-
sissetis post me. Sed interrogo vos pro-
pter quod misistis post me.

7 Id est, Accersis
fctis me. Sic Galli
& Germani loquū-
tur, Vous auez enuoyé
apres moy, &, hr habz
noch mir geschickt.

מטול הנא עתידאית אתית כד
שדרתון בתרי ברם משאל אנא
לכון מטול מנא שדרתון בתרי :

30 Et dixit ei Curnilius, Quatuor dies
sunt usque ad hoc tēpus, ecce, quū ie-
iuno: et hora nōna dū oro domi mea
adstitit vir quidam coram me indu-
tus albis.

ואמר לה קורנליוס ארבעא יומין
אית עד מא להשא הא מן דצאם
אנא וכתשע שעין כד מצלא אנא
בבית קס גברא חד קדמי כד לביש
חורא :

10 חורא
לכנים :

ואמר לי קורנליוס אשתמעתי צלותך
ולדקתך דוכרנא הוא קדם אלהא:
ברם שדר ליופא מדינתא ואיתא

31 Et dixit mihi, Curnili exaudita est
oratio tua, & eleemosynarum tuarū
mentio facta est coram Deo.

לשמעון דמתקרא פאפא הא שרא
בביתא דשמעון בורסיא דעל יד יפא
והו יאתא ימלל עמד :

32 Sed mitte in Iuppini ciuitatem, et ac-
cerse Schemeun qui vocatur Kipha:
ecce, habitat in domo Schemeun coria-
rii iuxta mare: & ipse veniens loque-
tur tecum.

וכר שעתה שדרת לותך ואנת
שפיר עבדת דאתית והא חנן כלן
קדמך וצנינ דנשמע כל מא
דאתפקד לך מן לות אלהא :

33 Et eadem hora misi ad te: tūque be-
ne fecisti quod adueneris: & ecce, nos
omnes coram te cupimus audire quic-
quid mandatum est tibi à Deo.

g.i.

פתח

Acta

Deut. 10. 17
2. paral. 19. 7.
iob 34. 19
sap. 6. 8
eccli. 35. 16.
rom. 2. 11
galat. 2. 6
ephef. 6. 9
coloss. 3. 25
1. pet. 1. 17

Luc 4. 14

Deut. 10. 17
2. paral. 19. 7.
iob 34. 19
sap. 6. 8
eccli. 35. 16.
rom. 2. 11
galat. 2. 6
ephef. 6. 9
coloss. 3. 25
1. pet. 1. 17

Iere. 3. 34
mich. 7. 18
infra. 15. 9.

Ανοίξας ὁ Πέτρος τὸ στόμα εἶπεν, Ἐπ' 34
ἀληθείας καταλαμβάνομαι ὅτι ἐκ ἐστὶ
προσωπολήπτης ὁ Θεός,

Ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος 35
αὐτὸν, καὶ ἔργα ζόμενος δικαιοσύνης,
δεκτὸς αὐτῷ ἔσται.

Τὸν λόγον ὃν ἀπέστειλε τοῖς υἱοῖς 36
Ἰσραὴλ, διαγγέλλόμενος εἰρήνην
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗτός ἐστι πάντων
Κύριος.

Ὑμεῖς οἴδατε τὸ γινόμενον ῥῆμα 37
καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ὅθεν ἀρχήν
τῆς Γαλιλαίας, μὲν τὸ βάπτισμα ὃ ἐ-
κήρυξεν Ἰωάννης·

Ἰησοῦ τὸν ἀπὸ Ναζαρέθ, ὡς ἔχει 38
σεν αὐτὸν ὁ Θεὸς πνέματι ἁγίῳ καὶ
δυνάμει· ὃς διήλθεν δι' ἐργατῶν καὶ
ἰώμενος πάντας τοὺς καταδυναστευόμε-
νοις ὑπὸ τοῦ διαβόλου· ὅτι ὁ Θεὸς μετ'
αὐτοῦ.

Καὶ ἡμεῖς ἐσμεν μάρτυρες πάντων 39
ᾧ ἐποίησεν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ Ἰουδαίᾳ
καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ· ὃν δὴ εἶλον, κρεμά-
σαντες ἐπὶ ξύλου.

Τούτῳ ὁ Θεὸς ἤγαγε τῇ τρίτῃ ἡ- 40
μέρᾳ, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γε-
νέσθαι.

Οὐ παντὶ τῷ λαῷ, ἀλλὰ μάρτυσι 41
τοῖς προκεχρητονημένοις ὑπὸ τοῦ
Θεοῦ, ἡμῖν, οἵπνευ συνέφάγομεν καὶ
συνεπίομεν αὐτῷ μετὰ τὸ ἀνάσθαι αὐ-
τὸν ἐκ νεκρῶν.

Καὶ ἐπέταξε ἡμῖν κηρύττειν τῷ 42
λαῷ, καὶ διαμαρτυρεῖσθαι ὅτι αὐτός ἐστιν
ὁ ὡρισμένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κριτὴς ζών-
των καὶ νεκρῶν.

Τούτῳ πάντες οἱ προφῆται μάρτυ- 43
ροῦσιν, ἀφ' ὧν ἀμαρταν λαβεῖν διὰ τοῦ
ὀνόματος αὐτοῦ πάντα τὸν πνεύοντα εἰς
αὐτόν.

Tum ore aperto Petrus dixit, In
veritate comperio Deum non acci-
pere personam,

Sed in quavis gente acceptum ei
esse quemuis qui eum timeat, & o-
peretur iustitiam.

Id quod significauit filiis Israel,
annuntians pacem per Iesum Chri-
stum, qui est omnium Dominus,

Vos nostis quod gestum est in to-
ta Iudæa, initio facto à Galilæa, post
baptisma quod prædicauit Iohānes

Vt Iesum Nazarenum vnixerit
Deus Spiritu sancto & potentia;
qui obambulauit beneficiis affi-
ciens & sanans omnes sub diaboli
potestatem redactos: quoniam De-
us erat cum eo.

Quorum omnium quæ & in re-
gione Iudæorum & in Hierusalē
fecit, nos etiam testes sumus: quem
interemerunt suspensum in ligno.

Hunc Deus excitauit tertio die,
fecitque vt conspicuus fieret:

Nō toti populo, sed testibus quos
ipse prius designauerat, nimirū no-
bis, qui comedimus ac bibimus vn-
à cum eo posteaquam resurrexit à
mortuis,

Præcepit autem nobis vt prædi-
caremus populo, ac testificaremur
eum esse qui definitus sit à Deo iu-
dex viuorum ac mortuorum.

Huic omnes Prophetæ testimo-
nium dant, remissionem peccato-
rum accepturum per nomen eius
quemuis qui crediderit in eum.

Adhuc

Sublatum est populo-
rum discrimen ad iu-
tu Christi. Quis autē
sit ei gratus, ex fide
et iustitia intelli-
gitur.

Summa euangelij,
Christum promissum
Patribus, & suo tem-
pore exhibitum, sum-
ma cum Dei virtute
(quam omnibus mo-
dis ostendit) ac tandē
pro nostri reconcilia-
tione crucifixum, re-
surrexisse tertio die:
et quisquis in eum
credit, remissione pec-
catorum accepta ser-
uetur, sicut supremo
illo die, sedente eodē
ipso viuorum ac mor-
tuorum iudice, pate-
bit.

Επ

פֶּתַח דִּין שָׁמְעוֹן פּוֹמָה וְאָמַר

34 *Aperuit autem Schemeun os suū, & ait, Verè expertus sum quòd Deus non sit accipiens vultum.*

8 Ad verbum, pro Acceptor personarum. Tritus Hebraismus.

בְּשֵׁרָא^a אֲדָרְכַּת דְּאֵלֶּהָ לֹא הוּא^b
נִסְכָּב בְּאַפָּא^c

^a בשרא
באמת
^b אדרכת
ידעתי מן דרך
^c נסכבאפא
נושא פנים
^d פלח כאנותא
עושה צדק

אַלֹּא בְּכָל־הוֹן עִמָּמָא אֵינָא דְדַחַל
מִנָּה^d וּפְלַח כְּאֲנוּתָא מְקַבֵּל הוּא
לִוְתָהּ:

35 *Sed in omnibus populis, is qui timet ab eo & operatur iustitiam, acceptus est ei.*

מִלְתָּא גִיר דְּשִׁדְר לִבְנֵי יִסְרָאֵל וְסִבֵּר
אֲנוֹן שְׁלֵמָא וְשִׁינָא בִּיד יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא
הֵנוּ מְרִיא דְכָל:

36 *Sermo enim [est] quem misit filiis Israel, & euangelizavit eis pacem & tranquillitatem per Ieschua Christum qui est Dominus omnium.*

9 Mittere verbum, pro Significare, siue Madare interposito nuntio, accipitur, vt Isajae 9.8 Hebraismus.

וְאַף אֲנָתוֹן יָדְעִין אֲנָתוֹן בְּמִלְתָּא
דְּחֹת בְּכָל־הָ יְהוּדָא דְאֶקְפַּת מִן גְּלִילָא
בְּתֵר־מַעֲמֻדִיתָא דְאֶכְרוּ יוֹחֲנָן:

37 *Et etiam vos nostis sermonem qui factus est in uniuersa Iudaea, [et] qui incepit à Galilaea, post baptismum quem predicauit Iuchannan.*

עַל יֵשׁוּעַ דְּמִן נְצָרֶת דְּאֵלֶּהָ מְשִׁחָה
בְּרוּחָא דְקוֹדְשָׁא וּבְחִילָא^h וְהוּוֹ
דְּמַתְכֵּרֶךְ הוּא^k וּמֵאֲמָרָא לְהֲנוֹן
דְּאֶתְנָכוּ מִן בִּישָׁא מְטוּל דְּאֵלֶּהָ
הוּא עֵמָּה:

38 *De Ieschua qui fuit à Natzareth, quem Deus unxit Spiritu sancto, & virtute. et is est qui circuibat, et sanabat eos qui percussi erāt à malo: quia Deus erat cum eo.*

וְחֲנָן סְהַדוּהִי עַל כָּל־מָא דְעֵבֶד
בְּכָל־הָ אֶרֶצָא דִּיהוּדָא וְדִאֲוֶרְשָׁלַם:
לֵה לְהֵנָּא תְּלָאוּהִי יְהוּדִיא עַל
מִקְסָא וְקִטְלוּהִי וְלֵה אֶקִּים אֵלֶּהָ
לְתִלְתָּא יוֹמִין וְיִהְיֶה דִּיתְחֻזָּאⁿ עֵין
בְּגִילָא:

39 *Et nos testes eius sumus de omnibus quae fecit in uniuersa regione Iudaea & Urischelem.*

40 *Hunc ipsum suspenderunt Iudaei in ligno, & interfecerunt: & eum suscitauit Deus tertio die, et dedit eum ut conspiceretur aperte.*

10 Licet hæc verba Græco textu in versu precedenti collocentur, nos coacti fuimus cum sequentibus in versu 40 collocare, quia Syrus textus ea sensu coniungit

לֹא דִין לְכָל־הָ עֵמָּא אֵלֹא לֶן אֵילִין
דְּמִן אֵלֶּהָ^o אֶתְנָכוּ דְנִחְוָא לֵה
סְהַדָּא דְאֶכְלֵן עֵמָּה וְאַשְׁתִּין מִן
בְּתֵר־קִימְתָה דְּמִן בֵּית מִיתָא:

41 *Non autē toti populo, sed nobis qui à Deo electi sumus ut simus ei testes, qui comedimus cum eo, et bibim⁹ post resurrectionem eius à mortuis.*

11 Ad verbum, De inter mortuos, vt Gallicè, D'entre les morts.

וּפְקֵדֵן דְּנִכְרוּ וְנִסְהַד לְעֵמָּא דְהֵנָּא
הוּא דְאֶתְפָּרֶשׁ מִן אֵלֶּהָ דִּינָא דְחִיא
וְדִמִּיתָא:

42 *Et præcepit nobis ut predicaremus, & testaremur populo quòd ipse sit qui destinatus est à Deo iudex viuorum & mortuorum.*

וְעִלוּהִי אֶסְהַדוּ כָל־הוֹן נְבוֹיא דְכָל
מִן דְּמַהֲיִמִּין בְּשֵׁמָה יְקַבֵּל שׁוֹבְקֵן
חֲטָהָא:

43 *Et de eo testati sunt omnes Propheeta, quòd quisquis credit, per nomē eius accepturus sit remissionē peccatorum.*

Et

Αἰτα

Επ' λαλῶντος ὁ Γέζου τὰ ῥήματα 44
ταῦτα, ἐπέπεσε τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ
πάντας τοὺς ἀκούοντας τὸν λόγον.

Καὶ ἐξέστησαν οἱ ἐκ περιτομῆς πρὸς 45
ὅσοι σὺνῆλθον τῷ Γέτρω, ὅτι καὶ ἐπὶ
τὰ ἔθνη ἡ δωρεὰ τοῦ ἁγίου πνῦματος
ἐκκέχυται.

Ἦκουον γὰρ αὐτοὶ λαλῶντων γλώσ- 46
σαις, ὁ μεγαλυνόντων τὸν Θεόν. Τότε
ἀπεκρίθη ὁ Γέζος,

Μή τι τὸ ὕδωρ κωλύσαι δυνάται 47
πρὸς μὴ βαπτισθῆναι τοῦτοις οἵπνες
τὸ πνῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον καθὼς καὶ
ἡμεῖς;

Προσέταξε τε αὐτοὺς βαπτισθῆναι 48
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Τότε ἠρώτησεν
αὐτὸν ἐπιμεῖναι ἡμέρας πέντε.

Κεφάλαιον ια'

Ἦκουσαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀ- 1
δελφοὶ οἱ ὄντες ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ,
ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ἐδέξαντο τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ.

Καὶ ὅτε ἀνέβη Γέζος εἰς Ἱεροσόλυ- 2
μα, διεκρίνοντο πρὸς αὐτὸν οἱ ἐκ περι-
τομῆς,

Λέγοντες, Ὅτι πρὸς ἀνδρας ἀκρο- 3
βυσίαν ἔχοντας εἰσῆλθεις, καὶ σὺνέφαγας
αὐτοῖς.

Ἀρξάμενος δὲ ὁ Γέζος, ἐξέτιθετο 4
αὐτοῖς καθέξῃς, λέγων,

Εἰς τὴν πόλιν Ἰόππην πρὸς 5
ἀρχάμενος· καὶ εἶδον ἐν ἐκστάσει ὄραμα,
καταβαῖνον σκεῦός τι ὡς ὀθόνην μεγά-
λιν, πάντα σιν δ' ἑλθὼν κατεμύλει ἐν
τῷ οὐρανῷ, καὶ ἦλθεν ἄλγος ἐμὸν.

Εἰς τὴν ἀπένιστος κατενόουν, καὶ εἶ- 6
δον τὰ τετράποδα τῆς γῆς, καὶ τὰ θη-
ρία, καὶ τὰ ἑρπετα, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ
οὐρανοῦ.

Ἦκουσα

Adhuc loquente Petro verba i-
sta, illapsus est Spiritus sanctus in
omnes qui audiebant hunc sermonem

Fideles autem qui erant ex circū-
cisione, & venerāt cum Petro, ob-
stupuerunt quod etiam in Gentes
effusum esset donum Spiritus sancti.

Audiebant enim eos loquentes
linguis, ac magnificantes Deum. Tunc
respondit Petrus,

Num quis aquam prohibere po-
test quominus videlicet baptizetur
isti qui Spiritum sanctum accepe-
runt sicut & nos?

Iussitque eos baptizari in nomi-
ne Domini. Rogauerunt autem eum
ut perseveraret ad dies aliquot.

Cap. XI.

Adierunt autem Apostoli &
fratres qui erant in Iudæa, Ge-
res etiam recepisse sermonem Dei.

Quum igitur ascendisset Petrus
Hierosolymam, certarunt aduersus
eum qui erant ex circuncisione,

Dicentes, Ad viros præputium ha-
bentes introisti, & vnam edisti cum eis.

Exorsus autem Petrus, omnia ex-
posuit eis ordine, dicens,

Ego eram in ciuitate Ioppe prædi-
cans: & visum in mentis excessu vi-
di, nempe descendens vas quoddam,
ceu linteum magnum, quatuor ex-
tremis deinctum, quod demitteba-
tur ex caelo, & ad me usque venit.

In quod quum intendissem ocu-
los, animaduerti, & vidi quadrupe-
dia terræ, & feras, & reptilia, & vo-
lucres cæli.

Audini

Quod loquitur Verus
minister ex Dei man-
dato, Spiritus san-
ctus in corde ei signat,
sicut ex effectis appa-
ret.

Baptismus sanctus
non facit, sed sanctifi-
cationem obsequat.

Petrus immerito
reprehensus ab impe-
ritis, non obicit, se a
nemine iudicandum,
sed palam factis suis
rationem reddit.

^a מלא הדברים
מן מלל:
^b אגנת צלחה
או חפפה מן
גנן:

וכד הו שמעון ממלל הוא הלל מלא
^b אגנת רוחא דקודשא על כלהון
דשמעין הו מלתא:

^c תהרו
אשתוממו:
^d גזירא
הנמולים:
^e אתו כאו:
^f אשתפעת מן
שפע:

ותמהו ותהרו אחא גזירא הנון
דאתו עמה דאף על עממא מוהכתא
דרוחא דקודשא אשתפעת:

^g מורכין
מגדלים:

שמעין הו להון גיר כד ממללין
בלשן לשן ומורכין הו לאלהא:

^h יעמדון
ישבון:

ואמר הוא שמעון דלמא מיא
משבח אנש כלא דלא יעמדון הנון
דהא קבלו רוחא דקודשא אכמא
דחנן:

ⁱ יעמדון ישבון:

הידין פקד להון דיעמדון בשמה
דמרן ישוע משיחא ובעו מנה איך
דיקוא לותהון יומתא:
קפלאון יא

^k יקוא ימתין
או יעמוד:

^l אחא אחים:

ואשתמעט הות לשליחא ול אחא
דכיהוד דאף עממא קבלו מלתא
דאלהא:

^m דינין
מתוככים:

וכד סלק שמעון לאורשלם דינין
הו עמה הנון דמן גזירתא:

ⁿ חנון דמן
גזירתא בני
חמילה והם
שחיו מורע
היהודים:

כד אמרין דלות אנשא עורלא על
וילעס עמהון:

^o לעס אכל:

^p אקף התחיל:
^q כתר כתר
דל כסדר
וח אחר זה:

ואקף הוא שמעון בתר כתר
למאמר להון:

^r מאנא כלי:

דכד מצלא הוית פיופא חוית
בחזוא דנחת הוא מאנא חד אינא
דדמא הוא לבתנא ואסיר הוית
בארבע קרנתה ושאב הוא מן שמיא
ואתא עדמא לותי:

^s כתנא כגד
פשתים:

^t שאב יורד:

^u חרת הכמות
מן חור:

וחרת כה וחזא הוית דאית כה
חיותא דארבעת רגליהין ורחשא
דארעא ואף פרחתא דשמיא:

ושמעון

44 Et quum ipse Schemeun loqueretur hos sermones, obtexit Spiritus sanctus omnes eos qui audiebāt sermonē.

45 Et attoniti facti sunt ac obstupuerunt fratres circuncisi, qui venerant cum eo, quod etiam super gētes donū Spiritus sancti effusum esset.

46 Audiebāt enim eos loquētes variis linguis, et magnificabant Deum.

47 Et dixit Schemeun, Nunquid aquas quis potest prohibere, ut non baptizentur hi qui (ecce) acceperunt Spiritum sanctum, sicut nos?

48 Tunc praecepit eis ut baptizarentur in nomine Domini nostri Ieschua Christi: et petierunt ab eo ut maneret apud eos aliquot dies.

Cap. XI.

1 ET auditum fuit ab Apostolis et a fratribus qui erāt in Iudaea quod etiam Gētes accepissent sermonē Dei.

2 Et quum ascendisset Schemeun Vrischelem, disceptabant cum eo illi qui erant ex circuncisione:

3 Dicentes quod ad homines praeputiū habentes egressus esset, et edisset cū eis.

4 Et cæpit Schemeun ordine dicere eis,

5 Quum orare in Iuppi, vidi in visione quod descenderet vas quoddā quod simile erat linteo, et deuinctum erat quatuor angulis suis, demittebatūq; e calo, et venit usque ad me.

1 Ad verbum, Post post. Syra phasis significās ordine & serio singula ut gesta erāt exponere.

6 Et intuitus sum in illud, et videbā quod essent in eo animalia quadrupedia, et reptilia terre, et etiā volucres cali.

g.iii.

Acta

ἤκουσα δὲ φωνῆς λεγούσης μοι, Α-7
 νασας Πέτρε θυσον καὶ φάγε.

Εἶπον δὲ, Μηδαμῶς Κύριε· ὅτι πάν-8
 κοινὸν ἡ ἀκαθάρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν
 εἰς τὸ σῶμα μου.

Απεκρίθη δὲ μοι φωνὴ ἐκ δευτέρου 9
 ἐκ τῆ οὐρανοῦ, Α ὁ Θεὸς ἐκαθάρισε,
 σὺ μὴ κοίνου.

Τούτῳ δὲ ἐρχέμεν Ἰησοῦς· καὶ πάν-10
 τὰ ἀναστάντα εἰς τὸν οὐρανόν.

Καὶ ἰδοὺ, ἔξ αὐτῆς ἑξῆς ἀνδρες ἐπέ-11
 στας Ἰησοῦ πρὸς οἰκίαν ἐν ἧ ἡμεῖς, ἀπεσταλ-
 μένοι ἀπὸ Καισαρείας πρὸς με.

Εἶπε δὲ μοι τὸ πνεῦμα συνέλθεῖν 12
 αὐτοῖς, μηδὲν διακρινόμενον· ἦλθον δὲ
 σὺν ἐμοὶ καὶ οἱ ἐξ ἀδελφοῦ οὗτοι, καὶ
 εἰσῆλθομεν εἰς τὸν οἶκον τῶ ἀνδρός.

Απῆλθέ μοι τὴν πρὸς εἶδός τοι ἄν-13
 γελον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· σταθέντα δὲ εἶπον
 τα αὐτῷ, Ἀπόστειλον εἰς Ἰόππην ἀνδρας,
 καὶ μετὰ πέμψαι Σίμωνα τὸν Ἰππικα-
 λέμενον Πέτρον.

Ὁς λαλήσας ῥήματα πρὸς σὲ ἐν οἷς 14
 σωθήσῃ σὺ καὶ πᾶς ὁ οἶκός σου.

Εν δὲ τῷ ἀρξάμεναι λαλεῖν, ἐπέπε 15
 σε τὸ πνεῦμα καὶ ἄριστον ἐπ' αὐτὸς, ὥς περ
 καὶ ἐφ' ἡμᾶς ἐν δευτέρῳ.

Εμνήσθην δὲ τῶ ῥήματος Κυρίου, 26
 ὡς ἔλεγεν, Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδα-
 τι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι
 ἁγίῳ.

Εἰ οὖν πρὸς ἴσιν δωρεὰν ἔδωκεν αὐ-17
 τοῖς ὁ Θεὸς ὡς καὶ ἡμῖν, πιστεύουσιν Ἰη-
 σὺν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἐγὼ δὲ τίς
 ἡμεῖς δυνατὸς καλύψαι τὸν Θεόν;

Ἀκούσαντες δὲ ταῦτα ἠσυχασαν, 18
 ἐδόξαζον τὸν Θεόν, λέγοντες, Ἀγαγε
 τοῖς ἐθνέσιν ὁ Θεὸς πρὸς μετανοίαν ἔδω-
 κεν εἰς ζωὴν.

Οἱ μὲν

Audiui autē etiā vocē dicētē mi-
 hi, Surge Petre, macta & vescere.

Dixi verò, Nequaquam Domine:
 nam nihil commune aut impurum
 vnquam introiuit in os meum.

Respondit autem mihi vox secū-
 do è cælo, Quæ Deus purgauit, tu
 ne polluito.

Idque ter factum est: & rursus o-
 mnia sursum retracta sunt in cælū.

Tum ecce, eodem momento tres
 viri superuenerunt in ædes in qui-
 bus eram, Cæsarea missi ad me.

Dixit verò mihi spiritus vt cōgre-
 derer cum eis, nihil ambigēs. Vene-
 runt autē mecū etiā sex isti fratres,
 & ingressi sumus domū cuiusdam.

Qui annuntiauit nobis quomodo
 vidisset Angelū domi suæ, qui ad-
 stitisset ac dixisset ipsi, Mitte ali-
 quos Ioppen, & accerere Simonem
 qui cognominatur Petrus:

Qui tibi ea dicturus est per quæ
 serueris & tu & tota domus tua.

Quum autem exorsus essem lo-
 qui, illapsus est Spiritus sanctus in
 eos, quemadmodū & in nos in prin-
 cipio.

Memini autē illius dicti Domi-
 ni, quum diceret, || Iohannes quidē
 baptizauit aqua, vos verò baptiza-
 bimini Spiritu sancto.

Postquam igitur par donum de-
 dit eis Deus vt & nobis, quū credi-
 dissemus in Dominum Iesum Chri-
 stum, ego porrò quis eram qui Deū
 possem prohibere?

His autem auditis quieuerunt,
 & glorificauerunt Deum, dicen-
 tes, Nempe etiam Gentibus Deus
 resipiscētiā dedit ad vitam.

*De Veritate incom-
 perta quærentes, pla-
 cidè audiendi: sed vi-
 cissim eiusdem decla-
 rationi acquiescen-
 dum est.*

Matth. 3. 11
 marci 1. 8.
 luc. 3. 16
 ioh. 1. 26
 suprā, 2. 2
 infrā, 19. 4

ושמעת הוית קלא דאמר הוא לי
שמעון קום כוס ואכול :

^a כוס שחט מן
נכס :

ואמרת חס מרי דממתוס לא על
לפומי דטמא ודמסיב :

^b ממתוס
מעולם :

^c על כא :

^d מסיב מגואל
מן סאב :

^e מרס מח :

^f דכיוכה :

^g חסיב תקרא
מגואל מן סאב :

^h זכנין בעמים :

ⁱ אסתלק
הועלה :

^k מרס דבר :

^l דרתא
אילכה :

^m שרא שוכן :

ⁿ וילך מן אול :

^o ועלין זכבא
מן עלה :

^p אשתעי ספר :

^q מלא דכריס
מן מלל :

^r תחא תחיה :

^s אקפת הוית
החירות :

^t אגנת עלהח
או חפכה :

^u אתדכרת
זכרתי :

^x אעמד טבל :

^y תעמרון
תטבלו :

^z שויאית
בשוה :

^{aa} מוהבתא
המתנה מן יחב :

^{bb} דהימנו
האימנו :

^{cc} דאספק
שאחיה כדי :

^{dd} מלא
הדכריס :

^{ee} שליו לחון
היו כשלוח :

^{ff} תשוכה
היכוחא :

^{gg} לחיא
לחיים :

^{hh} לחיים :

ⁱⁱ לחיים :

^{jj} לחיים :

^{kk} לחיים :

^{ll} לחיים :

^{mm} לחיים :

ⁿⁿ לחיים :

^{oo} לחיים :

^{pp} לחיים :

^{qq} לחיים :

^{rr} לחיים :

^{ss} לחיים :

^{tt} לחיים :

7 Et audiebam vocē quā dicebat mihi, Schemēū, surge: macta ac māduca.

8 Et dixi, Absit Domine mi. Nam nunquam ingressum est os meū quod pollutum ē quod contaminatum est.

9 Et rursus vox dixit mihi ē calo, Id quod De⁹ purificauit, tu ne cōtamines

10 Hoc factum est² tribus vicibus: et sublata sunt omnia in cālum.

11 Et eadem hora tres viri qui missi fuerant ad me ā Curnilio ē Casarea, venerunt, et steterunt iuxta portam vestibuli [domus] in qua habitabam.

12 Et dixit mihi Spiritus, Abi cum eis absque hesitatione. Et venerunt mecū isti quoque sex fratres: et ingressi sumus in domum eius viri.

13 Et narrauit nobis quomodo vidisset domi suae Angelū qui adstitisset, ē dixisset sibi, Mitte in Iuppin ciuitatē, ē accerse Schemēū qui vocatur K ipha.

14 Et ipse loquetur sermones tecū per quos³ seruaberis tu et tota domus tua.

15 Et quum cepissem illic loqui, obtexit Spiritus sanctus eos, quemadmodum nos ab initio.

16 Et recordatus sum sermonis Domini nostri, qui dicebat, Juchannan baptizauit aquis, vos autem baptizabi mini Spiritu sancto.

17 Si igitur Deus aequaliter dedit donum gentibus quā crediderūt in Dominū nostrū Ieschua Christū, sicut nobis, ego quis eram ad cohibedū Deū?

18 Et quum hos sermones audiuisent, desierunt: ē glorificauerunt Deū, et dicebant, Quod iā etiā gentibus De⁹ dedisset conuersionem ad⁴ vitam.

g.iii.

² Ad verbum Tribus tēporibus Hebraismus.

³ Ad verbum, Viues. Hebraismus.

⁴ Id est, Ad salutem. Hebraismus.

Acta

Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες ἀπὸ τῆς 19
θλίψεως τῆς ἡγουμένης ἐπὶ Στεφά-
νω, διήλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου
καὶ Αντιοχείας, μηδενὶ λαλοῦντες ἢ λό-
γον εἰ μὴ μόνον Ἰουδαίοις.

Ἦσαν δὲ πνες ἃς αὐτῶν ἄνδρες Κύ- 20
πριοι καὶ Κυρηνάιοι, οἵ πνες εἰσελθόν-
τες εἰς Αντιόχην ἐλάλουν πρὸς τοὺς
Ἑλλήνιστας, διαφελίζοντες τὸν Κύ-
ριον Ἰησοῦν.

Καὶ ἦν χεὶρ Κυρίου μετ' αὐτῶν. 21
καὶ τε ἀριθμὸς πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐ-
πὶ τὸν Κύριον.

Ἡκούθη δὲ ὁ λόγος εἰς τὰ ὥτα τῆς 22
ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πρὸς αὐ-
τῶν. καὶ ἔξαπέστειλαν Βαρνάβαν διελθεῖν
ἕως Αντιοχείας.

Ὁς παραγρόμυθος καὶ ἰδὼν πλὴν 23
χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐχάρη, καὶ παρεκάλει
πάντας τῇ πρὸς τὴν καρδίαν πρὸς
μὲν τῷ Κυρίῳ.

Ὁ πλὴν ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύ- 24
ματος ἀγίου καὶ πίστεως καὶ προσετέθη
ὄχλος ἱκανὸς τῷ Κυρίῳ.

Ἐξῆλθε δὲ εἰς Ταρσὸν ὁ Βαρνάβας 25
ἀναζητῆσαι Σαῦλον· καὶ εὗρεν αὐτὸν
ἡγαγὼν αὐτὸν εἰς Αντιόχην.

Ἐχρῆτο ὁ αὐτοῖς ἐνιαυτὸν ὅλον σὺν 26
χθλῶαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ διδάξαι
ὄχλον ἱκανόν, χρηματίζοντες τοὺς ἐν
Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς Χριστιανούς.

Ἐν ταύταις δὲ ταῖς ἡμέραις κατῆλ- 27
θον ἀπὸ Ἱεροσολύμων πρὸς τὴν Αν-
τιόχην.

Ἀναστὰς δὲ εἰς ἃς αὐτῶν ὀνόματι Α- 28
γαβὸς ἐσήμανε διὰ τοῦ πνεύματος, λι-
μὸν μέγαν μέλλειν ἔσεσθαι ἐφ' ὅλην τὴν
οἰκουμένην· ὅς τις ἐχρῆτο ἐπὶ Κλαυ-
δίου Καίσαρος.

*Illi porro qui dispersi fuerant ex
oppressione orta ob Stephanum,
peruenerunt usque in Phoeniciam
& Cyprum & Antiochiam, nemi-
ni loquentes sermonem Dei nisi so-
lis Iudæis.*

*Quidam autem ex iis Cyprii &
Cyrenenses, quum introiissent An-
tiochiam, loquuti sunt Græcis, euā-
gelizantes Dominum Iesum.*

*Fuit autem manus Domini cum
eis: multusque numerus credentium
conuersus est ad Dominum.*

*Peruenit autem rumor ad aures
Ecclesiæ quæ erat Ierosolymis: mi-
serunt igitur Barnabam ut perge-
ret Antiochiam usque.*

*Qui quum aduenisset & vidisset
gratiam Dei, gauisus est, & horta-
tus est omnes ut proposito cordis
permanerent in Domino.*

*Nā erat vir bonus & plenus Spi-
ritu sancto, & fide: & adiuncta est
multa turba Domino.*

*Abiit autem Barnabas Tarsum,
ut requireret Saulum: & cum inue-
nit eum duxit Antiochiam.*

*Factū est autē ut annū totū con-
uenirent in Ecclesia, docerētque
turbā multā, & discipuli nominarē-
tur primū Antiochiæ Christiani.*

*Per id tempus autem descende-
runt Hierosolymis Prophetæ An-
tiochiam.*

*Et vnus eorum surgens, nomine
Agabus, significauit per Spiritum,
famē magnam futuram in toto ter-
rarum orbe: quæ etiā fuit sub Clau-
dio Cæsare.*

*Differro Ecclesie
Hierosolymitanæ,
multarum aliarum
collectionis causa.*

*Antiochenam Eccle-
siam (id est nouā quā-
dam gentium Hieru-
salem) exiraordinarie
vocationis debe-
mus.*

*Extraordinariam vo-
cationem non teme-
re damnamus Aposto-
li, sed tamen ex effe-
ctis diiudicant.*

*Nulla fuit inter Apo-
stolos de usurpandis
aut retinendis sedis-
bus ac gradibus cons-
tentia.*

*Dominus suis flagel-
lis sic cum impiis in-
uoluit Ecclesiam ut
tamen ei, quacūque
ratione expediret, in te-
pore prospiceret.*

Τῶν

Singuli

^a אתבדרו ^b מטי'ו הו' ^c הגיעו מן כסא' ^d כסברין ^e עלו הו' כאו' ^f מברין ^g לאוני'ם ^h טיבותא ⁱ חסד ^j חרישמה ^k נקיפין ^l דבקים ^m משמלי'ממולא ⁿ מן מלא' ^o ח'מנותא ^p אמונה ^q אתתוסף ^r בוסף ^s איתיה חביא ^t אותו ^u אכחדא ^v כאחד ^w כרסטינא ^x טעמו משיחיים ^y מלשון יין ^z אודע הודיע ^{aa} אודע הודיע

הנון דין דאתבדרו הו' מן^a אול'ענא

ד'הוא על אסטפנוס^b מטי'ו הו' עד-מא

לפוניקי אף לאתר-ג דכופרוס ו

ולאנטיוכיא כד עם אנש לא ממל'לין

הו' מלתא אלא בלחוד עם יהודיא :

אית הו' דין אנשא מנהון מן כופרוס

ומן קורנא הל'ין^c עלו הו' לאנטיוכיא

וממל'לין הו' עם יוניא^d ומסברין הו'

על מרן ישוע :

ואית הות עמהון אידה דמריא

וסניאא^e הימנו ואתפניו לות מריא :

ואשתמעת הי הדא^f לאדני'הון דבני

עדתא דבאורשלים ושדרו לבר גבא

לאנטיוכיא :

וכד אתא לתמן וחוא^h טיבותא

דאלהא חרי ובעא הוא מנהון דבכלה

לכהון יהוון^k נקיפין למרן :

מטול דגברא הוא טבא ומשמלי'הוא

ברוחא דקודשא^m ובהימנותא

ואתתוסף הוא עמא סניאא למרן :

והו גפק הוא לטרסוס למבעא

לשאול :

וכד אשכחה^o איתיה עמה לאנטיוכיא

ושנתא כלה^p אכחדא בגישין הו'

בעדתא ואלפו עמא סניאא מן הידין

קדמית אתקרוי באנטיוכיא תלמידא

כרסטינא :

וביומתא הנון אתו מן אורשלים

לתמן גביא :

וקם הוא חד מנהון דשמה הוא

אגבוס^r ואודע אנון ברוח דכפנא

רבא הוא בכלה ארעא וחוא כפנא

הנא ביומי קלודיוס קסר :

ברם

19 Illi autem qui dispersi fuerant afflictione qua fuerat propter Stephanū, peruenerunt usque Phœniciam, etiā ad regionem Cypri, et Antiochiam, quum nemini loquerentur sermonem nisi Iudeis tantum.

20 Erant autem quidam ex eis e Cyprio et ex Cyrenia, qui ingressi fuerāt Antiochiam, et loquebantur cū Grecis, ac euangelizabant de Domino nostro Iesū.

21 Eratque cū eis manus Domini: et multi crediderunt, et conuersi sunt ad Deum.

22 Et auditum est hoc ipsum in auribus filiorum congregationis quæ erat in Urischelem. Et miserunt Barnabam Antiochiam.

23 Quumque venisset illuc, et vidisset gratiam Dei, gaudisus est: et deprecabatur eos ut toto corde suo adhererēt Domino nostro.

24 Nam vir erat bonus, et repletus erat Spiritu sancto et fide. et adiectus est populus multus ad Dominum nostrum.

25 Et ipse egressus est in Tarsum ad querendum Schaulem.

26 Quumque inuenisset eum, adduxit eū secū Antiochiam. Et annum totū pariter congregati erāt in cœtu illo: et docuerūt populum multum. Ab eo tempore primum vocati sunt Antiochie discipuli, Christiani.

27 Et in diebus illis venerunt ex Urischelem illuc Prophetæ.

28 Et surrexit quidam ex eis, cuius nomen erat Agabus, et notum fecit eis per Spiritum, quod fames magna futura esset in tota terra: et facta est fames ista in diebus Claudii Caesaris.

Ceterum

5 Hebraismus. Id est fidelium qui ad Ecclesiam Urischelem pertinebant.

6 Id est Coniuncti vivebant in illa Ecclesia.

Acta

Τῶν δὲ μαθητῶν καθὼς ἠμπορεῖτο 29
πισ, ὥρεσαν ἕκαστος αὐτῶν εἰς διακονίαν
πέμψαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ
ἀδελφοῖς.

Ο καὶ ἐποίησαν, ὑποσείλαντες πρὸς 30
τοὺς πρεσβυτέρους διὰ χειρὸς Βαρναβᾶ
καὶ Σαύλου.

Κεφάλαιον ιβʹ

ΚΑΤ' ἐκείνην ὥρην καὶ αἰρὸν ἐπέβα- 1
λεν Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς τὰς χεῖρας
κακῶσαι πᾶσας τὸ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας.

• Ανεῖλε δὲ Ἰακώβον (ὡς) ἀδελφὸν Ἰω 2
άννου, μαχαίρᾳ.

Καὶ ἰδὼν ὅτι ἀρεσκόν ὅτι τοῖς Ἰουδαίοις, 3
προσέδετο συλλαβεῖν καὶ Γέζον (ἦσαν
δὲ ἡμέραι τῶν ἀζύμων)

Ον καὶ πᾶσας ἐδετο εἰς φυλακὴν, 4
ἡ δαδὸς τέσσαροι τετραδίοις στραπω-
τῶν φυλάσσειν αὐτὸν, βουλόμενον μὲν
τὸ πάχος ἀναγαγεῖν αὐτὸν τῷ λαῷ.

Ο μὲν οὖν Πέτρος ἐτηρεῖτο ἐν τῇ φυ 5
λακῇ· προσευχὴ δὲ ὡς ἐκτενὴς γινόμε-
νη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας πρὸς (ὡς) Θεὸν
ὑπὲρ αὐτοῦ.

Οτε δὲ ἐμελλεν αὐτὸν παραγαγεῖν ὁ 6
Ἡρώδης, τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ὡς ὁ Πέτρος
κοιμώμενος μετὰ δύο στραπτῶν, δε-
δεμμένος ἀλύσει διπλοῦ φύλακός τ' ὡς
τῆς θύρας ἐτήρουν πλὴν φυλακῶν.

Καὶ ἰδὼν, ἄγγελος Κυρίου ἐπέστη, καὶ 7
φῶς ἐλάμψεν ἐν τῷ οἰκήματι· πα-
τάξας δὲ πλὴν πλάγαν τῶν Πέτρον, ἤ-
γαγεν αὐτὸν, λέγων, Ἀνάστα ἐν τάχει.
Καὶ ὁξέπεσον αὐτῷ αἱ ἀλύσεις ἐκ τῶν
χερῶν.

Εἶπεν τε ὁ ἄγγελος πρὸς αὐτὸν, 8
Περίζωσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδά-
λιά σου. Ἐποίησε δὲ οὕτω. Καὶ λέγει αὐ-
τῷ, Περιβαλεὶς τὸ ἱμάτιόν σου, καὶ ἀκο-
λουήσῃ μοι.

Singuli autem discipulorū, pro-
ut cuique suppetebat, decreuerunt
subsidio mittere aliquid fratribus
habitantibus in Iudæa.

*Ecclesia omnes unus
corpus constituunt.*

Quod & fecerunt, mittentes ad
seniores per manum Barnabæ &
Sauli.

Cap. XII.

Æterum per id tēpus aggres-
sus est Herodes rex malè acci-
pere quosdam ex ecclesia.

*Concedit quidem in-
ductas Ecclesia sue
Dominus: sed ad tē-
pus.*

Interemit autem Iacobum fratrem
Iohannis, gladio.

Et quum vidisset hoc gratum esse
Iudæis, perrexit cōprehendere etiā
Petrum (erant autē dies azymorū)

*Tyrannorum vetus
mos est, prius (an-
guine redimere im-
piorum gratiam.*

Quem etiam prehensum conie-
cit in carcerem, traditū quater qua-
ternis militibus, ut eum seruarent:
volens post pascha producere eum
populo.

*Tyranni sibi ipsi cru-
cem figunt tum quo-
que quum agunt ex
animi sui sententia.*

Petrus igitur seruabatur in custo-
dia: preces autē assiduæ fiebant ab
ecclesia ad Deum pro ipso.

*Præces consilia tyran-
norum exierunt. An-
gelus a Deo impetrat,
carcerem perfrangit,
catenas dissolvunt,
Satana denique pro-
fligato Ecclesiam ser-
uant.*

Quum verò esset producturus eū
Herodes, nocte illa dormiebat Pe-
trus inter duos milites, vinctus ca-
tenis duabus: & custodes ante ostiū
obseruabant carcerem.

Et ecce, Angelus Domini super-
uenit, & lux splenduit in carcere: &
pulsato latere Petri, excitauit eum,
dicens, Surge velociter. Et excide-
runt ei catenæ ex manibus.

Dixitque ei Angelus, Præcinge-
re, & subligasand alia tua. Fecit au-
tem ita. Tum ille dixit ei, Indue pal-
lium, & sequere me.

7 Adverbium,
Viro viro. Hebraif
m us.

קפלאון יב

Et apprehendit eum, & coniecit eum
in carcerem, ac tradidit ei sexdecim
milites, qui servarent eum, ut post pet
scha traderet eum populo Iudaorum.

*Et ea ipsa nocte in cuius diluculo fu-
turum erat ut traderet eum, quū dor-
miret Schemeun inter duos milites,
& vinctus esset duabus catenis, et a-
lii servarent ostium carceris;*

6 וְכִּהְיֶה לָלֵא דִלְצַפְרָא עֵתִיד הוּא
 דְּיִשְׁלָמוּהִי בְּדִמְיָה הוּא שְׁמַעוֹן בֵּית
 תָּרִין אֲסֵרְטִיוֹטִין וְאֵסִיר הוּא בְּתָרְתִין
 שְׁשֵׁלֶן וְאַחֲרָנָא בְּמֵרִין הוּוּ תִרְעָא
 דְּבֵית אֲסִירָא :

מֶלֶאכָא דְמַרְיָא קְסִלְעָל מִנֵּה וְנוֹהֲרָא
 אֲזֵלִג בְּכִלָּה בִּיתָא וְדִקְרָה בְּגִבֵּה
 וְאִקִּימָה וְאָמַר לֵה קוּם עֲלִי וּבְפִלִי
 שְׁשַׁלְתָּא מִן אִירוּחֵי
 וְאָמַר לֵה מֶלֶאכָא אֲסוּר חֲצִיךְ
 וְסָאן טְלָרִיךְ וְעֵבֵד חֲכֵנָא וְתוּב
 אֲמַר לֵה אֲתַעֲטֵף תְּכַסִּיתֵךְ וְתָא
 בְּתָרִי

1 Vox Syra est
שִׁיר, quæ sonat
Talaria tua: sic di-
cta à talis quibus
alligabantur.
2 Sequere me,
Hebraïsmus.

Acta

Καὶ ἐξελθὼν ἠκολούθη αὐτῷ, καὶ 9
οὐκ ᾔδει ὅτι ἀληθὲς ὅτι τὸ γινόμενον
διὰ τοῦ ἀγγέλου· ἐδόκει δὲ ὄραμα βλέ-
πειν.

Διελθόντες δὲ πρῶτῃ φυλακῇ 10
καὶ δευτέρῃ, ἦλθον ἐπὶ πρῶτῃ πύλῃ
πρὸς τὴν πόλιν, πρὸς φέρουσαν εἰς τὴν
πόλιν· ἥτις αὐτομάτῃ ἠνοίχθη αὐτοῖς·
καὶ ἐξελθόντες προῆλθον ῥύμῳ μί-
αν· καὶ διότι οὐκ ᾔδει ὁ ἀγγέλος ἀπὸ
αὐτοῦ.

Καὶ ὁ Πέτρος γινόμενος ἐν ἑαυ- 11
τῷ εἶπε, Νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι ἐξαπέ-
σταλε Κύριος τῷ ἀγγέλῳ αὐτοῦ, καὶ
ἐξείλετό με ἐκ χειρὸς Ἡρώδου, καὶ
πάσης τῆς πειραστικῆς τοῦ λαοῦ τῆς
Ιουδαίας.

Συνιδὼν τε ἦλθεν ἐπὶ πρῶτῃ οἰκίᾳ Μα 12
ρίας τῆς μητρὸς Ἰωάννου, τῆς ἐπικαλου-
μένης Μάρκου, οὗ ἦσαν ἱκανοὶ σὺν-
δροισμένοι καὶ προσευχόμενοι.

Κρούσαντος δὲ τοῦ Πέτρου πρὸς τὴν 13
θύρην, ἀπεκρίθη παῖς ὀνόματι Ῥόδη·
πακοῦσαι, ὄνοματι Ῥόδη.

Καὶ ἐπιγνοῦσα πρῶτῃ φωνῇ τοῦ 14
Πέτρου, ἀπὸ τῆς χαρῆς ἐκ ἠνοιξε
τὴν θύραν, εἰσδραμύσα δὲ ἀπήλ-
θεν ἐστάναι τῷ Πέτρῳ πρὸς τὴν πυ-
λιν.

Οἱ δὲ πρὸς αὐτὴν εἶπον, Μάνη· Ἡ 15
δὲ δι᾽ ἡμέρας οὕτως ἔχεν. Οἱ δὲ ἔλε-
γον, Ὁ ἀγγέλος αὐτοῦ ὅτιν.

Ὁ δὲ Πέτρος ἐπέμνε κρούων· ἀνοίξαν 16
τες δὲ εἶδον αὐτὸν, καὶ ἐξέστησαν.

Κατασείσας δὲ αὐτοῖς τὴν χειρὰ 17
αὐτοῦ, διηγήσατο αὐτοῖς πῶς ὁ Κύριος
αὐτὸν ἐξήγαγεν ἐκ τῆς φυλακῆς· εἶπε
δὲ, Απαγγείλατε Ἰακώβῳ καὶ τοῖς ἀδελ-
φοῖς ταῦτα. Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς
ἕτερον τόπον.

Γενομένης

Itaque egressus *Petrus* sequeba-
tur eum, nec sciebat verū esse quod
fiebat per Angelum, sed putabat se
visum videre.

Quum autem transissent primā
ac secundam custodiam, venerunt
ad portam ferream, quæ ducit in ci-
uitatem: quæ sponte aperta est eis:
& egressi, progressi sunt vicū unū:
& statim abcessit Angelus ab eo.

Tum *Petrus* ad se reuersus dixit,
Nunc verè agnosco Dominum mi-
sisse Angelum suum, & eruisse me
è manu Herodis, & ex omni expe-
ctatione populi Iudæorum.

Et re considerata, venit domum
Mariæ matris Iohannis, qui cogno-
minabatur Marcus, vbi erant mul-
ti congregati & precantes.

*Sacri nocturni conuē-
tus tum virorum tum
mulierum (quum di-
ctus locus non da-
tur) Apostolico exem-
plo comprobantur.*

Quum pulsasset autem *Petrus* o-
stii vestibuli, prodiit puella vt sub-
auscultaret, nomine Rhode.

*Plus etiam impetra-
mus à Deo quam au-
simus sperare.*

Quæ agnita voce Petri præ gau-
dio nō aperuit vestibulum, sed in-
trò currens annuntiavit adstare Pe-
trum ante vestibulum.

Illi verò dixerunt ei, Insanis. Illa
autem affirmabat ita se re habere,
At illi dicebant, Angelus eius est.

Petrus autem per seuerabat pul-
sare: quum igitur aperuissent, vide-
runt eum, & obstupuerunt.

Quum autē manu eis indixisset
silentiū, narrauit eis quomodo Do-
minus ipsum eduxisset è carcere: di-
xitque, Annuntiate ista Iacobo, &
fratribus. Et egressus, profectus est
in alium locum.

*Cedendum quidem
interdum furori, sed
ita ut nihil negligē-
tius op' Domini fiat.*

Orto

9 וַנִּפֶק וְאוֹל הוּא בְּתֵרָה כִּד לֹא יָדַע
הוּא דְשִׁירָא הוּת הִי דְהוּיָא הוּת בִּיד
מִלֵּאכָא סִבֵּר הוּא גִיר דְחִוּוּא חִוּוּא
הוּא :

9 Et egressus est, ac abibat post eum,
quum ignoraret quod verum esset quod
fiebat per manum Angeli. putabat
enim quod visionem videret.

3 Id est, Sequi
batur eum. Hebr^a
ifinus, vt supra.

10 וְכִד עֵבֶרֶת ^b מִטְרָתָא קְדִמִּיתָא
וְדִתְרִיתָא אֲתוּעֵד מֵא לְתֵרָעָא דְפִרְזֵלָא
וְאֲתַפְתַּח לְהוֹן מִן צְבוֹת נִפְשָׁה וְכִד
נִפְקוּ וְעִבְרוּ שׁוּקָא חֲדָא פִּרְקֵמֵן לִוְתָּה
מִלֵּאכָא :

10 Et quum praterita fuisset custodia
prima & secunda, venerunt usque ad
portam ferream, & aperta fuit eis spo-
te. Quumque egressi fuissent ac transi-
uissent vicum unum, discessit ab eo An-
gelus.

4 Ad verbum, Ex
voluntate sua. id
est A seipsa, Absq
vilius opera.

11 חֲדִין אֲשִׁתּוּדַע שְׁמַעוֹן וְאִמֵּר הָשָׂא
יָדַעֲתָ בְּקוֹשְׁתָּא דְמֵרִיא שִׁדְר מִלֵּאכָה
וּפִלְטָנִי מִן אִידָה דְהִרְוֹדֵס מִלֵּאכָא וּמִן
מֵדִם דְּמִתְחַשְׁבִּין הוּוּ עָלֵי יְהוּדִיָּא :
וְכִד אֲסִתְּכַל אֲתָא לֵבִיתָא דְמֵרִים
אִמָּה דִּיּוֹחֲנָן הוּוּ דֹאֲתַכְנִי מִרְכּוּס
כְּטוֹל דֹּאחָא סְנִיאָא תַּמֵּן כְּנִישִׁין הוּוּ
וּמִצְלִין :

11 Tunc agnouit Schemeun, ac dixit,
Nunc noui in veritate quod Dominus
misi Angelum suum, & eripuit me e
manu Hiraudis regis, & ab eo quod
cogitabant aduersus me Iudaei.

12 Et quum considerasset, venit in do-
mum Mariam matris Iuchannan qui
cognominatus est Marcus: quia fratres
multi illic congregati erant, & orabant

13 וְנִקֵּשׁ בְּתֵרָעָא דְדִרְתָּא וְנִפְקֵר
דְּתַעֲנוּיָהּ טְלִיתָא דְשִׁמְהָ רֹודָא :
וְאֲשִׁתּוּדַעֲתָ קְלָה דְשְׁמַעוֹן וּבְחִדּוֹתָהּ
לֹא פִתַּחֲתָ לָהּ תֵּרָעָא אֵלָא ^m הַפְּכַת
בְּרֵחָהּ וְאִמֵּרָא לְהוֹן שְׁמַעוֹן הָא
קָאֵם עַל תֵּרָעָא דְדִרְתָּא :
אִמְרִין לָהּ מִזְעוּ עֵתִי לְכִיּוּהִי מִתְחַרְיָא
הוּת דְּהִדָּא חֲכֵנָא הִי אִמְרִין לָהּ כְּבִר
מִלֵּאכָה הוּוּ :

13 Et pulsauit ostium vestibuli: & egre-
ssa est, ut responderet ei puella cuius no-
men erat Rauda.

14 Et agnouit vocem Schemeun: ac pra
gaudio non aperuit ei ostium: sed re-
uersa est cursu, & dixit eis, Schemeun,
ecce, stat ad ostium vestibuli.

15 Dicunt ei, Omnino turbata es tibi.
Et illa contendebat quod hoc ita esset.
Dicunt ei, Potius Angelus eius est.

5 Ad verbum,
Turbando per tur-
bata es tibi. Euph-
phatica reduplica-
tio.

16 וְשְׁמַעוֹן נִקֵּשׁ הוּא בְּתֵרָעָא וְנִפְקוּ
חִזְאוּהִי וְתַמְחוּ לְהוֹן :
וּמִנִּיף הוּוּ לְהוֹן אִידָה אִידָה
דִּישְׁתַּקוֹן לְהוֹן וְעַל וְאֲשִׁתֵּי לְהוֹן
אִיכְנָא מֵרִיא אֲפִקָה מִן בֵּית אֲסִירָא
וְאִמֵּר לְהוֹן אֲשִׁתֵּי הָלִין לִיעֲקוֹב
וְלֹאֲחִין וְנִפֶק אֹול לָהּ לֹאֲתֵר אַחֲרִין:
וְכִד

16 Et Schemeun pulsabat ad ostium: et e-
gressi viderunt eum, & attoniti facti sunt

17 Et annuebat eis manu sua ut ta-
cerent. & ingressus est, ac narrauit eis
quomodo Dominus eduxisset eum e do-
mo vincitorum: dixitq; eis, Narrate hac
Iaakub et fratribus. Et egressus abiit
in locum alium.

6 Ad verbum,
Mouebat ad eos
manum suam, vt
solent qui audien-
tiam sibi parant.

h.i.

Acta

Γενομένης δὲ ἡμέρας ἑὸς τῆς 18
ἐκ ολίγων ἐν τοῖς στραπώταις, πᾶσα ὁ
Πέτρος ἐρχέτο.

Ἡρώδης δὲ ἐπιζητήσας αὐτὸν, καὶ 19
μὴ εὑρόν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐ-
κέλευσεν ἀπαχθῆναι· ἔκαστον δὲ ἀπὸ
τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Καίσαρειαν, διέ-
τειβεν.

Ἦν δὲ ὁ Ἡρώδης θυμομαχῶν Τυ- 20
ρίοις ἔτι Σιδωνίοις· ὁμοθυμαδὸν ὃ πα-
ρῶς πρὸς αὐτὸν, καὶ πείσαντες Βλάστον
τὸν ἐπὶ τῆς κοιτῶνος τῆς βασιλείας, ἠποῦ-
ον εἰρηνῶς· διὰ τὸ τρέφειν αὐτὸν τὴν
χώρην ἀπὸ τῆς βασιλικῆς.

Τακτῇ δὲ ἡμέρᾳ ὁ Ἡρώδης ἐν- 21
δυσαμέντος ἐδῆται βασιλικὴν, καὶ κα-
θίσας ἐπὶ τῷ βήματι, ἐδημηγέρει πρὸς
αὐτοὺς.

Ὁ δὲ δῆμος ἐπεφώνει, Θεοῦ φωνή, 22
καὶ ἐκ ἀνθρώπου.

Γαλαχθῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν 23
ἄγγελος Κυρίου, ἀνδρῶν ἐκ ἐδωκε τὴν
δόξαν τῷ Θεῷ· καὶ γυμνὸς σκωλη-
κόβερος ἐξέψυξεν.

Ὁ δὲ λόγος τῆς Θεοῦ ἡύξανε καὶ ἐ- 24
πληθύνετο.

Βαρνάβας δὲ καὶ Σαῦλος ὑπέστρεψαν 25
ἐξ Ἱερουσαλὴμ, πληρόσαντες τὴν δια-
κονίαν, συμπαραλαβόντες καὶ Ἰωάν-
νην τὸν ἐπικληθέντα Μάρκον.

Κεφάλαιον ιγ

Ἦσαν δὲ πνεις ἐν Ἀνποχείᾳ καὶ τὴν 1
οὔσαν ἐκκλησίαν προσφῆται καὶ
διδάσκαλοι, ὅ, τε Βαρνάβας καὶ Συ-
μεὼν ὁ καλούμενος Νίγερ, καὶ Λού-
κιος ὁ Κυρηνάιος, Μανὰν τε Ἡρώ-
δου τοῦ τετράρχου σιῶτροφοῦ, καὶ
Σαῦλος.

Λειτουργούντων

Orto autem die fuit tumultus nō
paruus inter milites, quidnam fa-
ctum esset Petro.

Consilium malum
tandem consultori-
bus pessimum.

Herodes verò quum eum requi-
sivisset, & non inuenisset, quaestio-
ne de custodib⁹ habita, iussit eos ad
supplicium rapi: & quū descēdisset ἐ
Iudæa Cæsaream, ibi cōmoratus est

Herodes autem infenso animo e-
rat in Tyrios & Sidonios: at illi cō-
corditer venerunt ad eū, & ille cō-
Blasto qui præerat cubiculo regis,
petebant pacem: eo quòd aleretur
regio ipsorum ex regis agro.

Ecclesie hostium tri-
stis & pudendus ex-
tus.

Statuto autem die, Herodes indu-
tus veste regia, & confidens pro tri-
bunali, concionabatur ad eos:

Populus verò acclamabat, Vox
Dei, & non hominis.

Populi adulatione
stultos infatuat.

Illico verò percussit eum Angel⁹
Domini, eo quòd nō tribuisset glo-
riam Deo: & erosus à vermibus a-
nimam efflauit.

Superbis Deus resi-
stet.

Sermo autem Domini crescebat
ac multiplicabatur.

Tyranni Ecclesiam
diruendo edificant.

Barnabas autem & Saulus reuer-
si sunt ex Hierusalem, expleto mi-
nisterio, simul assumpto etiā Iohā-
ne qui cognominabatur Marcus.

Cap. XIII.

ERant autem Antiochiæ in ec-
clesia quæ illic erat, quidam pro-
phetæ & magistri, Barnabas, & Si-
meon qui vocabatur Niger, & Lu-
cius Cyrenæus, & Manahē qui fue-
rat vnā cum Herode tetrarcha edu-
catus, & Saulus.

Paulus adiūcto Bar-
nabba, non ab homi-
ne nec per hominem,
sed Spiritus sancti
extraordinario man-
dato, Gentium Apo-
stolus secundo desi-
gnatus.

Quum

וכד הוא צפרא הוא הוא רובא
סניאא בית אסטריוטא על שמעון
דמנא הוא לה :

הרודס דין כד בעיה ולא אשכחה
דן אנון לנטורא ופקד דימותון וגפך
לה מן יהוד ואיתוהי הוא בקסריא :
ומטול דרגיו הוא על צוריא ועל

צירניא אתכנשו ואתו לותה
אכחדא ואפיסול כלסטוס קיטונקנה
דמלכא ושאלו מנה דיהויא להון
שינא מטול דפורנסא דאתרהון
מן מלכותה הוא דהרודס :

ביומא דין ידיעא לבש הוא הרודס
לבושא דמלכותא ויתב על פיס
וממלל הוא עם בנשא :

עמא דין כלה קעא הוא ואמר
הלין בנת קלא דאלהא אנן ולא
הוי דבני נשא :

וחלף דלא יחבת שבוחתא לאלהא
בה בשעתא מחיה מלאכה דמריא
ורפת בתולעא ומית :

וסברתא דאלהא מתברא הות
ורביא :

בר נבא דין ושאל פנו מן אורשלם
לאנטיוכי מן בתר דשלמו ת
תשמשתהון ודברו עמהון ליוחנן
הו דאתכני מרקוס :

קפלאון יג

אית הוא דין בעדתא דאנטיוכיא
נביא ומלפנא בר נבא ושמעון
דמתקרא ניגר ולוקיוס דמן קורינא
מדינתא ומנאיל בר מרבינוהי
דהרודס טטרפא ושאל : וכד

18 Et quum esset diluculum, facta est
contētio magna inter milites de Sche
meun, quidnam factum esset ei.

19 Hiraudis verò quū quassisset eū,
et non inuenisset eum, condemnauit i
psos custodes, et praecepit ut moreren
tur. Et egressus est e Iudaea, ac moraba
tur in Caesarea.

20 Et quia iratus erat contra Tyros
et Tzidonios, congregati sunt et ve
nerūt ad eū simul, et persuaserunt Bli
stao cubiculario regis, et petierunt ab
eo ut esset sibi pax: quia alimonia re
gionis suae ex regno erat Hiraudis.

21 Die autē certo indutus erat Hirau
dis veste regia, et sedebat super thro
nū, et loquebatur cum congregatione:

22 Populus verò totus clamabat ac di
cebat, Haec filiae vocum Dei sunt, et nō
sunt filiorum hominis.

23 Et pro eo quòd non dedisset gloriam
Deo, percussit eum Angelus Domini,
et ictus est vermibus, ac mortuus est.

24 Et euangelium Dei predicabatur,
et incrementum accipiebat.

25 Bar-nabba autem et Schaul reuer
si sunt ab Ur ischelem Antiochia, post
quam compleuissent ministerium suū,
et assumpserunt secum Iuchannan il
lum qui cognominatus est Marcus.

18 Et quum esset diluculum, facta est
contētio magna inter milites de Sche
meun, quidnam factum esset ei.

19 Hiraudis verò quū quassisset eū,
et non inuenisset eum, condemnauit i
psos custodes, et praecepit ut moreren
tur. Et egressus est e Iudaea, ac moraba
tur in Caesarea.

20 Et quia iratus erat contra Tyros
et Tzidonios, congregati sunt et ve
nerūt ad eū simul, et persuaserunt Bli
stao cubiculario regis, et petierunt ab
eo ut esset sibi pax: quia alimonia re
gionis suae ex regno erat Hiraudis.

21 Die autē certo indutus erat Hirau
dis veste regia, et sedebat super thro
nū, et loquebatur cum congregatione:

22 Populus verò totus clamabat ac di
cebat, Haec filiae vocum Dei sunt, et nō
sunt filiorum hominis.

23 Et pro eo quòd non dedisset gloriam
Deo, percussit eum Angelus Domini,
et ictus est vermibus, ac mortuus est.

24 Et euangelium Dei predicabatur,
et incrementum accipiebat.

25 Bar-nabba autem et Schaul reuer
si sunt ab Ur ischelem Antiochia, post
quam compleuissent ministerium suū,
et assumpserunt secum Iuchannan il
lum qui cognominatus est Marcus.

Cap. XIII.

ERant autem in ecclesia quae erat
Antiochia, prophetae et doctores,
Bar-nabba, et Schemmeun qui voca
batur Niger, et Lucius qui erat ex
Curini ciuitate, et Manail filius e
ducationum Hiraudis tetrarche, et
Schaul.

1 Erant autem in ecclesia quae erat
Antiochia, prophetae et doctores,

Bar-nabba, et Schemmeun qui voca
batur Niger, et Lucius qui erat ex
Curini ciuitate, et Manail filius e
ducationum Hiraudis tetrarche, et
Schaul.

2 Phrasis Syra eum proprie significat qui a teneris cum aliquo enutritus & educatus est.

h.ii.

7 Ad verbum:
Quid esset ei, non
propter vilitatem
Hebraeis, Chal
daeis & Syris. vt
Exod. 32.1.

8 Id est, Morte
plecterentur.

9 Frequenter in
uenias in antiquis
Hebraeorum scri
ptis (vt in Talmud
& in aliis) Filiam
vocis pro Voce ca
litis demissa qua
mortales de volū
tate Dei admone
rentur. vide in tra
ctatu De benedi
ctionibus cap. 1, &
in volumine De
magistratibus cap.
De pecuniariis iu
diciis, & alibi. Vo
catur autem hu
iusmodi vox Filia
vocis, distincta &
articulata, quae
Dei voluntate di
fert & perspicue
declaret, vt verba
ipsa sint velut par
tus a voce effor
mati. Perinde er
go est ac si Tyrii
& Sidonii verba
Herodis prae dica
rent esse Dei ora
cula, & numen
quoddam caeleste
loquutum fuisse.

10 Syra vox, et
verbum est prae
teriti temporis, vt
puncta vocalia in
dicant: nec alibi
in Syris, Chaldaeis,
aut Talmudicis
scriptoribus, quos
videre licuit, repe
ritur. Sed nomen
reperitur in
terdum signifi
care Panem, inter
dum verò Anima
lium stabulum. Si
igitur ab his no
minibus sit for
matum verbum (vt
plura in memora
tis linguis a nomi
nibus formantur)
vel significabit
Stabulum factum est
cum vermibus, si
ue pervermes (hoc
est, Stabuli instar
fordibus & corrup
tione plenus) vel
Factus est panis cū
vermibus id est,
Vermibus opple
tus factus est eorū
cibus. Quod prop
ius accedit ad
Graecae vocis signi
ficationem. Tritū

10 Syra vox, et
verbum est prae
teriti temporis, vt
puncta vocalia in
dicant: nec alibi
in Syris, Chaldaeis,
aut Talmudicis
scriptoribus, quos
videre licuit, repe
ritur. Sed nomen
reperitur in
terdum signifi
care Panem, inter
dum verò Anima
lium stabulum. Si
igitur ab his no
minibus sit for
matum verbum (vt
plura in memora
tis linguis a nomi
nibus formantur)
vel significabit
Stabulum factum est
cum vermibus, si
ue pervermes (hoc
est, Stabuli instar
fordibus & corrup
tione plenus) vel
Factus est panis cū
vermibus id est,
Vermibus opple
tus factus est eorū
cibus. Quod prop
ius accedit ad
Graecae vocis signi
ficationem. Tritū

1 Erant autem in ecclesia quae erat
Antiochia, prophetae et doctores,
Bar-nabba, et Schemmeun qui voca
batur Niger, et Lucius qui erat ex
Curini ciuitate, et Manail filius e
ducationum Hiraudis tetrarche, et
Schaul.

2 Phrasis Syra eum proprie significat qui a teneris cum aliquo enutritus & educatus est.

h.ii.

enim est scripturae phrasi Panē pro omni cibo accipi. 1 Manail primitiua, id est Hebraea lingua, מנחם, Syre Manail, quod ad Immanuel accedit, atque hoc vlti
compertum est, quod qui vocantur hoc nomine מנחם inter Iudaeos, ab exteris quibuscum commercia habent, vocantur Manuel. Quanquam difficile est pra
ter vltum certam afferre rationem.

2 Phrasis Syra eum proprie significat qui a teneris cum aliquo enutritus & educatus est.

Acta

Λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυ- 2
εἶω, καὶ νηστεύοντων, εἶπε τὸ πνῦμα τὸ
ἅγιον, Αφορέσατε δὴ μοι τὸν τε Βαρνά-
βαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέ-
κλημαι αὐτοὺς.

Τότε νηστεύσαντες καὶ προσευξά- 3
μενοι, ἐτίθειεν τὰς χεῖρας αὐτοῖς,
ἀπέλυσαν.

Οὗτοι μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ 4
τῆς πνύματος τῆς ἁγίας, κατήλθον εἰς
τὴν Σελεύκειαν, ἐκεῖθεν τε ἀπέπλευσαν
εἰς τὴν Κύπρον.

Καὶ ἡρώδης ἐν Σαλαμῖνι, κατήγ- 5
γελλον τὸ λόγον τῆς Θεοῦ ἐν ταῖς σὺνα-
γωγαῖς τῶν Ἰουδαίων· εἶχον δὲ καὶ Ἰω-
άννην ὑπηρετήν.

Διελθόντες δὲ τὴν νῆσον ἄρχι Γά- 6
φου, ὑῖόν πνα μάγον ψευδοπροφή-
την Ἰουδαῖον, ᾧ ὄνομα Βαρισοῦς,

Ὁς ἦν σὺν τῷ ἀνθυπάτῳ Σερ- 7
γίῳ Παύλῳ, ἀνδρὶ σὺνεπῶ. ὅττι προσ-
καλεσάμενος Βαρνάβαν καὶ Σαῦ-
λον, ἐπεζήτησεν ἀκοῦσαι (τῶν) λόγων τοῦ
Θεοῦ.

Ἀντίσταρ δὲ αὐτοῖς Ελύμας ὁ μά- 8
γος, (οὗτω γὰρ μετερμύετο τὸ ὄνο-
μα αὐτοῦ) ζητῶν διαστρέψαι τὸν ἀνθυπά-
τον ἀπὸ τῆς πίστεως.

Σαῦλος δὲ (ὁ καὶ Παῦλος) πλη- 9
θεὶς πνύματος ἁγίου, καὶ ἀτενίσας
εἰς αὐτὸν,

Εἶπεν, Ὁ πλήρης παντὸς δόλου 10
καὶ πάσης ῥαδιουργίας, υἱὲ διαβόλου,
ἐχθρὲ πάσης δικαιοσύνης, οὐ παύσῃ
διαστρέφω τὰς ὁδοὺς Κυρίου τὰς
βίβλιας;

Καὶ

Quum igitur ii ministrarent Do-
mino & ieiunarent, dixit Spiritus
sanctus, Separate mihi Barnabam
& Saulum operi ad quod eos aduo-
caui.

Tunc igitur quum ieiunassent &
precati essent, & imposuissent eis
manus, dimiserunt eos.

Ipsi igitur emissi à Spiritu sancto,
descenderunt Seleuciam, & illinc
abnauigarunt Cyprum.

Quumq; peruenissent Salamina,
annūtiabant sermonē Dei in syna-
gogis Iudæorum: habebant autē e-
tiam Iohannem ministrum.

Peragrata verò insula Paphum vs-
que, inuenerunt quendam magum
pseudoprophetā Iudæum cui no-
men erat Bariesus,

Qui erat cū procōsule Sergio Pau-
lo, viro prudente. Hic, aduocatis
Barnaba & Saulo, efflagitauit au-
dire sermonem Dei.

Obstitebat autē eis Elymas, id est
magus, (ita enim explicatur nomē
eius) quærens auertere proconsu-
lem à fide.

Saulus autem (qui & Paulus) re-
pletus Spiritu sancto, intentis in
eum oculis,

Dixit, O plene omni dolo & o-
mni maleficetia, fili diaboli, hostis
omnis iustitiæ, nō cessabis inuerte-
re vias Domini rectas?

Nunc

Ieiunium & preces
solennes manuum
impositionem prece-
debant.

Paulus cum suis Cy-
prum primo impetū
Christo subigit.

Satan sese Christo op-
ponens, eius victoriā
illustrat.

Magus extra ordinē
quidem, sed corpora-
li tamen pœna à Pau-
lo affectus; ordina-
riis magistratibus
exemplum præbet in
eos animaduertendi
qui improbè & obsti-
nate eursum Euange-
lij impediunt.

^a מתכשפין
^b פרושו
^c דאנא שאני
^d קרית קראתי

1 וכד הנון צימין הו' ומתכשפין
לא להא אמרת להון רוחא דקודשא
פרושו ל' לשאול ולבר נבא לעבדא
אינא דאנא קרית אנון :

2 ובתר דצמו וצלו סמו עליהון אידא
ושדרו אנון :

3 והנון כד אשתלחו מן רוחא
דקודשא נחתו להון לסלוקיא ומן
תמן ררו בימא עד מא לכופרוס :

^e רדו חלכו מן
^f עלובא
^g מסכרין
^h מכשרים

4 וכד עלו לסלמנא מדינתא מסכרין
הון מלתה דמרן בכגושא דיהודיא
ויוחנן משמש הוא להון :

ⁱ אתכרכוח
^j סככוח
^k גזרתא חאי
^l אשכח
^m מצאו
ⁿ חרשא מכשף
^o וקוסם
^p דגלא שקר

5 וכד אתכרכוח לבלה גזרתא
עד-מא לפפוס מדינתא אשכחו
גברא חד חרשא יהודיא דאיתוהי
הוא נביא דגלא דשמה הוא בר-
שומא :

^q אתתופטוס
^r הוא הסמונה
^s למנהיג על
^t מדינה מלשון
^u יון

6 הנא דכיק הוא לגברא חבימא
דאיתוהי הוא אתתופטוס ומתקרא
הוא סרגיאוס פולוס וקרא הו'
אתתופטוס לשאול ולבר נבא ובעא
הוא דישמע מנהון מלתא דאלהא :

^v קאם עומד
^w חרשא מכשף
^x יעקמיוהי
^y ישח אותו
^z הימנותא
^{aa} חאמונה

7 קאם הוא דין לוקפלהון הו' הנא
חרשא בר-שומא דמתתרגם שמה
אלומוס מטול דצבא הוא דיעקמיוהי
לאנתופטוס מן הימנותא :

^{ab} חר חביט מן
^{ac} חור

8 שאול דין הו' דאתקרי פולוס
אתמלי הוא פרוחא דקודשא וחר
בה :

^{ad} אכל קרצא
^{ae} כינוי לסטן
^{af} כאנותא
^{ag} ישר וצדק
^{ah} שלא חדר
^{ai} למעקמו
^{aj} לחשות
^{ak} תריצתא
^{al} ישרה

9 ואמר או דמלא כל נכלין וכלחין
בישתא ברה דאכל קרצא ובעל-
דכבא דכלה כאנותא לא שלא אנת
למעקמו אורתתה תריצתא ד
דמריא :

והשא

2 Et quum hi ieiunassent, et obsecra-
ssent Deū, dixit eis Spiritus sanctus,
Separate mihi Schaulū & Bar-nab-
ba ad opus illud ad quod vocavi eos.

3 Et postquam ieiunassent, & orassent,
imposuerunt eis manum, & dimiserunt
eos.

4 Et ipsi quum emissi essent à Spiritu
sancto, descenderunt Seleuciā: et inde
iter fecerunt per mare usque in Cyprū.

5 Et quum ingressi essent Salamina
ciuitatem, euangelizabāt sermonem
Domini nostri in synagogis Iudeorū.
& Iuchannan ministrabat eis.

6 Et quum circūlustrassent totam in-
sulam usque ad Paphum ciuitatem,
inuenerunt hominem quendam magi-
cam artem exercentem, Iudeum, qui
erat propheta mendax, & eius nomē
erat Bar-Schuma.

7 Hic adhaerebat viro sapienti, qui e-
rat proconsul, & vocabatur Sergius
Paulus. & vocauit Proconsul Schau-
lum & Barnabba: & querebat ut
audiret ab eis sermonem Dei.

8 Resistebat autem eis iste magicā
artem exercens Bar-Schuma, cuius
nomen exponitur Elimas. quia cu-
piebat auertere proconsulem à fide.

9 Schaul autem qui vocatus est Pau-
lus, repletus est Spiritu sancto, et in-
tuitus est in eum:

10 Ac dixit ei, O plene omnibus dolis
& omnibus malis, fili accusatoris, &
hostis omnis iustitiae, non cessas peruer-
tere vias rectas Domini:

b.iii.

3 Ad verbum,
Stabat autem ex
aduerso eis, Hebra-
ismus.

4 Bar-Schuma,
Latine sonat Filiū
nominis, ac Hebra-
ismus est pro ho-
mine celebri, sicut
Genes. 6, dicuntur
Celebres; & sicut
Hebraice, ita Sy-
riace saepe signifi-
cat Praditum, vt
Deut. 3, 18 & Iud. 21,
10. r. Sa. 14. 52
id est Filius robo-
ris accipitur pro
Praditor robore, &
Iob. 41. 25, בני שחן
Filius superbiae, pro
Praditis superbiae:
Ita hoc loco, Filius
nominis Praditū
nomine significa-
bit, id est Hominē
celebrem. Qua ve-
rò in re celebre
fuerit eius nomen
videtur ostende-
re tam Hebraica
eius appellatio
quam Græci
retinuerunt, tū
eius interpretatio
Elimas. Na בן שחן
sonat Praditum
salute, & Elimas,
quod Hebraice
scriberetur אלמס
sonat Diuini cō-
siliū. Salutem e-
nim ei ascribebāt
qui eius arte de-
mentati erant, eo
quod putarent eū
diuinorum consi-
liorum participē
esse. Sic solet Satan
suas artes amplis
titulis adornare &
tegere: & ita apud
Mosen & Danielē
huic mago similes
malefici splendi-
do nomine, nem-
pe חכמים, id est Sa-
pientes, vocati fue-
runt.
5 Id est Diaboli,
vt annotatum est
in 4. Matth.

Καὶ νῦν ἰδοὺ χεὶρ κυρίου ἐπὶ σε· 11
 ἔσῃ τυφλός, μὴ βλέπων τὸν ἥλιον ἀ-
 χει καιροῦ. Παραχρῆμα δὲ ἐπέπεσεν
 ἐπ' αὐτὸν ἀχλὺς καὶ σκορς· καὶ διε-
 άγων ἐζήτει χειραγωγούς.

Τότε ἰδὼν ὁ ἀνθύπατος τὸ γεγονός, 12
 ἐπίστευσεν, ἐκπλησάμενος ἐπὶ τῇ διδα-
 χῇ τοῦ κυρίου.

Αναχθέντες δὲ ἀπὸ τῆς Γάφου οἱ 13
 οὗτοι τὸν Παῦλον, ἤλθον εἰς Πέργην τῆς
 Παμφυλίας. Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας
 ἀπ' αὐτῶν, ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα.

Αὐτοὶ δὲ διελθόντες ἀπὸ τῆς Πέργης, 14
 ὤρεθύνοντο εἰς Ἀντιόχειαν τῆς Πισιδίας·
 καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν σὺναγωγὴν τῇ
 ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων, ἐκάθισαν.

Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν 15
 προφητῶν, ἀπέστειλαν οἱ δεχισυνάγω-
 γοὶ πρὸς αὐτοὺς, λέγοντες, ἄνδρες ἀ-
 δελφοί, εἰ ἐστὶ λόγος ἐν ὑμῖν παρακλή-
 σεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε.

Ἀναστὰς δὲ Παῦλος καὶ κατασείσας 16
 τὴν χεῖρα, εἶπεν, ἄνδρες Ἰσραηλῖται, καὶ
 οἱ φοβούμενοὶ τὸν Θεόν, ἀκούσατε.

Ο Θεὸς ποτὶ λαὸν τοῦτου Ἰσραὴλ 17
 ἐξελέξατο τοὺς πατέρας ἡμῶν, καὶ τὸν
 λαὸν ὑψώσεν ἐν τῇ ὁρῶν ἐν γῇ Αἰγύ-
 πτου, καὶ μὲν βασιλεὺς ὑψήσας ἐξήγα-
 γον αὐτοὺς ἐξ αὐτῆς.

Καὶ ὡς πεσσεύοντα ἐτὶ χρόνον ἐ- 18
 τρεποφόρησεν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Καὶ κατελὼν ἔθνη ἐπὶ αὐτῶν ἐν γῇ Χα- 19
 ναάν, κατεκληροδότησεν αὐτοῖς τὴν γῆν
 αὐτῶν.

Καὶ μὲν ταῦτα ὡς ἔτεσι τετρακο- 20
 σίοις καὶ πενήκοντα ἔδωκε κρίτας, ἕως
 Σαμουὴλ τοῦ προφήτου.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐστήσαντο βασιλεῖς, καὶ ἔδωκεν 21
 αὐτοῖς ὁ Θεὸς τὸν Σαουλ υἱὸν Κίς, ἀνδρα
 ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν, ἐτὶ πεσσεύοντα.

Καὶ

Nunc igitur ecce manus Domini
 aduersum te: erisque cæcus, non vi-
 des solem ad tempus. Illico verò in-
 cidit in eum caligo ac tenebræ: &
 circūiens quærebat qui ipsum ma-
 nu duceret.

Tum procōsul quū vidisset quod
 factum fuerat, credidit, percussus
 super doctrina Domini.

Profecti autem Papho Paulus &
 qui cū eo erant, venerūt Pergē Pam-
 phyliaæ urbē. Iohānes verò abscedēs
 ab eis, reuersus est Hierosolymam.

At ipsi quum perrexisset Perga,
 venerūt Antiochiam urbē Pisidiæ:
 & ingressi synagogam die Sabba-
 thi, sederunt.

Post lectionem autē Legis & Pro-
 phetarum, miserunt præfecti syna-
 goga ad eos, dicentes, Viri fratres,
 si quis est in vobis sermo exhortati-
 onis ad populum, dicite.

Quum surrexisset igitur Paulus,
 manu silentio facto, ait, Viri Israe-
 litæ, & qui timetis Deum, audite.

Deus populi huius Israel elegit
 patres nostros, & populum extulit,
 quum essent incolæ || in terra Æ-
 gypti, || & ex ea eduxit eos elato bra-
 chio.

Et circiter || quadraginta annorū
 tēpus mores eorū ptulit in deserto

Et quum deleuisset septem gen-
 tes in terra Chanaan, || sorte distri-
 buit eis terram earum.

Et postea annis circiter quadrin-
 gētis quinquaginta || dedit iudices,
 vsque ad Samuelem Prophetam.

Et exinde || petierunt regē, || dedit-
 que eis Deus Saul filiū Cis, virū ex
 tribu Bēiamin, annis quadraginta.

Et

Exemplum in eodem
 cætu, tum singularis
 constantia, tum ma-
 gna imbecillitatis.

In synagoga (ad cuius
 exemplar institutus
 fuisse constat Ecclesie
 Christianæ cætu) pri-
 mum habebatur sa-
 crorum librorum le-
 ctio, deinde etiam is
 qui doctrina pollere
 videbatur fiebat ab
 archisynagoga loquē-
 di potestas.

Deus plurimis pec-
 catoribus beneficiis e-
 lectum Israelē af-
 fecit, sed illo in pri-
 mis quod æternum le-
 beratore ei promissū.

Exod. 1.1

Exod. 13.14

Exod. 16.2

Iosue 14.1

Iudic. 3.9

1. Sam. 8.5

1. Sam. 9.15

& 10.1

וְהָשָׂא אִידָּה דְּמָרְיָא עֲלֵיהּ וְתָהוּא
 סַמְאֻל אֲתַחְוָא שְׁמַשְׁא עַד מָא לְזַכְנָא
 וְכֵה בְּשַׁעְתָּא נָפַל עֲלֵיהּ ^b עֲמֻטָּנָא
 וְחֻשׁוּבָא וּמִתְכַּרְךְ הוּא וּבֵעָא ^d דְּמָנו
 יֶאֱחֹוד בְּאִידָּה :
 וְכֵה חוּזָא אֲנִתּוּפְטוּס מִדָּם דְּהוּא
 אֲתִרְמֵר וְהִימֵן בְּיוֹלְפָנָה דְּמָרְיָא :
 פִּלּוּס דִּין וְכֵה נָבָא ^h רְדוּ בְּיָמָא מִן
 פְּפוּס מְדִינָתָא וְאִתּוּ לְהוֹן לְפָרְגָא
 מְדִינָתָא דְּפִמְפּוּלִיָּא ^k וּפְרֵשׁ מִנְהוֹן
 יוֹחֲנָן וְאִזְלָה לְהַ לְאֹורְשָׁלַם :
 הֵנוּן דִּין נָפְקוּ מִן פְּרָגָא וְאִתּוּ
 לְאֲנִטְיוּבִיָּא מְדִינָתָא דְּפִסִּידִיָּא וְעֲלֹו
 לְכַנּוּשְׁתָּא ^m וְיִתְּבוּ בְּיָמָא דְּשַׁבְּתָא :
 וְכֵה דְּאֲתַקְרִי נְמוּסָא וְנָבִיא שְׁלַחוּ
 לְהוֹן קְשִׁישָׁא דְּכַנּוּשְׁתָּא וְאִמְרוּ גְבֵרָא
 אַחִין אֲנִי הוּא דְּאִיתְּ לְכוּן מְלָתָא דְּבִינָא
 מְלֹו עִם עָמָא :
 וְקַם פִּלּוּס וְאִנִּיף אִידָּה וְאִמְרָא גְבֵרָא
 בְּנֵי יִסְרָיִל וְאִילִין דְּדַחְלִין מִן אֱלֹהָא
 שְׁמַעוּ :
 אֱלֹהָה דְּעָמָא הֵנָּה גְבֵרָא לְאֲכַחְתָּן
 וְאִרִים ^q וְאִוְרֵב אֲנוּן כֵּד הוּא תִתְּבוּבָא
 בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִן וְכֵה דְּרַעָא רְמָא אֶפְקֵי
 אֲנוּן מִנָּה :
 וְתִרְסֵי אֲנוּן בְּמִדְבָּרָא אֲרַבְעִין
 שָׁנִין :
 וְהֵגֶם שְׁבַעָא עָמְמִין בְּאַרְעָא דְּכַנְעַן
 וְיַהֲב לְהוֹן אֲרַעְחוֹן יוֹרְתָנָא :
 וְאַרְבַּע מֵאָה וְחֻמְשִׁין שָׁנִין יַהֲב לְהוֹן
 דִּינָא עַד-מָא לְשִׁמּוּאִיל גְבֵיָא :
 וְהִידִין שְׁאֵלוּ לְהוֹן מֶלֶכָא וְיַהֲב לְהוֹן
 אֱלֹהָא לְשִׁאֻל בֶּר קִישׁ גְבֵרָא מִן
 שְׂרַבְתָּא דְּבִנְיָמִין שָׁנִין אֲרַבְעִין :
 וְנִסְכָּה

11 *Et nunc manus Domini super te: et eris cecus, & non videbis solem usque ad tempus. Et eadem hora cecidit super eum caligo & tenebra: & circuibat ac querebat quisnam apprehenderet manum suam.*
 12 *Et quum vidisset proconsul quod factum fuerat, miratus est: & credidit doctrinæ Domini.*
 13 *Paulus autem et Bar-nabba iter fecerunt per mare Papho ciuitate: & venerunt Pergen ciuitatem Pamphylia: et abscessit ab eis Iuchannâ, ac profectus est Vrischelem.*
 14 *Ipsi vero egressi sunt Perga, & venerunt Antiochiam ciuitatē Pisidia, ac ingressi sunt synagogam, ac sederunt in die Sabbathi.*
 15 *Et postquā lecta esset Lex & Prophetæ, miserunt ad eos seniores synagoga, & dixerunt, Viri fratres, si ita est quod vobis sit sermo exhortationis, loquimini cum populo.*
 16 *Et surrexit Paulus, & annuit manu sua, ac dixit, Viri, filii Israhel, et qui timetis à Deo, audite.*
 17 *Deus populi huius elegit patres nostros, et extulit ac auxit eos quum essent incolæ in terra Aegypti: & brachio elato eduxit eos ex ea.*
 18 *Et nutriuit eos in deserto quadraginta annis.*
 19 *Et perdidit septē populos in terra Kenan, & dedit eis terrā eorū hereditatē.*
 20 *Et quadringentis et quinquaginta annis dedit eis iudices, usque ad Schemuil Prophetam.*
 21 *Et tunc petierunt sibi regem, et dedit eis Deus Schaule filiū Kisch, hominem ex genere Biniamin annis quadraginta.*

5 Morem recte di Legem in synagogis diebus sabbathi introductū ab ipso Mose tradit, & deinde post reditum à captiuitate, ab Ezra in vsum reuocatum, & amplificatum, adiuncta Prophetarum lectione. Legem diuidunt in sectiones totidem (quas vocant פְּרָשׁוֹת) quot sunt in anno sabbatha, quo ita singulis annis tota Lex perlegatur, finiaturque in festo Tabernaculorum, rursusque sequenti sabbatho ab initio repetatur. Ex Prophetis autē capita quædam quæ appellantur מִשְׁנֵי הַפָּסוּקִים lectionibus Legis tum numero tum doctrinæ consensu, quatenus fieri potest, correspondentiā, selecta constitutæque sunt, quæ simul legantur eo ordine quo descripta sunt ad finem Bibliorum. Venerunt excusorū. Peracta Legis & Prophetarum lectione, demum assurgebant, accepta prius venia à primario synagoga, qui de Scripturis apud populum volebant disserere. Hac fusius explicantur à Maimonide, primo volumine, in tractatu De benedictione sacerdotum, cap. 12, & sequentibus.
 6 Ac si Græcè pro ἐξγομφόρως scriptum esset ὁπρῶς, Nutriuit: sed latum est inter utrūque verbum discrimen, vt potius existimem sensum respexisse. Nam ea clara certaque fuit tolerantia Dei erga immorigerum populum, quod non destitit eos paternè alere & sua cura prosequi, quod innuit noster paraphrastes.

^a זכנא זמן :
^b עמטנא :
^c מכתב :
^d מנו יחוד מ :
^e הוא שיחוד :

^f אנתופטוס :
^g הוא מנחג :
^h המדינה :
ⁱ אתמר תמה :
^j הימן האמן :
^k רדו הלכו :

^l ואתו וכאו :
^m ופרש מנהון :
ⁿ וילך קאתם :

^o ועלו וכאו :
^p ויתבו וישבו :
^q נמוסא :
^r התורה :

^s בויאא נחמת :

^t גבא כחר :
^u אורב הרב :
^v תתובא :
^w תושבים :
^x דרעא זרוע :
^y אפק הוציא :
^z מן נפק :

^{aa} תרסי האכיל :

^{ab} הגם השמיד :
^{ac} יורתנא :
^{ad} ירשה :

^{ae} שרבתא :
^{af} שבת :

Acta

1 Sam. 16.15

Psal. 89.21

Esa. 11.1

Malach. 3.1
matth. 3.1
& 11.10
mar. 1.2
luc. 3.3

Matth. 3.12
mar. 1.7
ioh. 1.20

Matth. 17.12
marci 15.13
luc. 23.23
ioh. 19.6

Matth. 18.2
mar. 16.6
luc. 24.6
ioh. 20.19

Καὶ μεταστήσας αὐτὸν, ἤγαγεν 22
αὐτοῖς **Δ**αβὶδ εἰς βασιλείαν· ὃς
καὶ εἶπε μδρτυρήσας, Εὗρον Δαβὶδ
τὸ τῆς Ἰεσοῦ, ἀνδρα καὶ πλὴν καρδίας
μου, ὃς ποιήσῃ πάντα τὰ θελήματά
μου.

Τοῦτον ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς σπέρματος 23
κατ' ἐπαγγελίαν ἤγαγε τῷ Ἰσραὴλ σω-
τῆρα Ἰησοῦν.

Προκηρύξαντος Ἰωάννης πρὸ πρὸς 24
ὧπου τῆς εἰσόδου αὐτοῦ βάπτισμα μετα-
νοίας παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ.

Ὡς δ' ἐπλήρου ὁ Ἰωάννης **τὸ** δρόμον, 25
ἔλεγε, Τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; ἐγὼ εἰμὶ
ἐγὼ, ἀλλ' ἰδοὺ, ἐρχεται μετ' ἐμὲ, ὃς ἐγὼ εἰμὶ
ἀξίος ὃ ὑπόδημα τῷ ποδῶν λῦσαι.

Ἄνδρες ἀδελφοί, υἱοὶ γένους Ἀβρα- 26
άμ, καὶ οἱ ἐν ὑμῖν φοβούμενοι **τὸν** Θεόν,
ὕμιν ὁ λόγος τῆς σωτηρίας ταύτης ἀπε-
στάλη.

Οἱ γὰρ κατοικοῦντες ἐν Ἱερουσαλὴμ, 27
καὶ **οἱ** ἀρχόντες αὐτοῦ, τὸν ἀγνοήσαν-
τες, καὶ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν τὰς
καὶ πᾶν σάββατον ἀναγινωσκομένης,
κρίναντες, ἐπλήθυνον.

Καὶ μηδεμίαν αἰτίαν θανάτου δι- 28
ρόντες, ἡτήσαντο Πιλάτον ἀναμεθεῖναι
αὐτόν.

Ὡς δ' ἐτέλεσεν ἅπαντα τὰ περὶ αὐτοῦ 29
γεγραμμένα, κατελόντες ἀπὸ τοῦ ξύ-
λου, ἔθηκαν εἰς μνημεῖον.

Ὁ δὲ Θεὸς ἤγαγεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. 30

Ὁς ὡφθη ὑπὲρ ἡμέρας πλείους τοῖς 31
συναναβᾶσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας
εἰς Ἱερουσαλὴμ, οἵ πνές εἰσι μδρτυρες
αὐτοῦ πρὸς **τὸν** λαόν.

Καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς διαγγελλίζομεθα 32
ὅτι πρὸς τὸν πατέρα ἐπαγγελίαν γενο-
μένην, ὅτι πᾶν τὸν ὁ Θεὸς ἐκπεπλήρωκε
τοῖς τέκνοις αὐτοῦ ἡμῖν, ἀναστήσας Ἰησοῦν.

Ὡς

Et amoto illo, excitavit eis Da-
vid regem: cui etiam testimonio da-
to dixit, Inveni David filium Iesse,
virum secundum cor meum, qui ex-
quetur omnes voluntates meas.

Huius è femine Deus secundum
promissionem excitavit Israeli ser-
vatores Iesum:

Quum autem prædicasset Iohan-
nes coram eo iam aduentante, Ba-
ptismum resipiscentiæ Israeli.

Quum autem expleret Iohannes
cursum, dixit, Quem me suspi-
cmini esse? non is sum ego, sed ecce,
venit post me, cuius pedum solea
non sum dignus qui soluam.

Viri fratres, filii generis Abrahæ,
& qui inter vos timent Deum, vo-
bis sermo salutis huius missus est.

Qui enim habitabāt in Hierusalē,
& primores eorum, quum ignora-
rēt istum, & eo condemnato, voces
Prophetarum quæ per omne Sab-
bathum leguntur, impleverunt:

Et nulla causa mortis inuenta, pe-
tierunt à Pilato ut necaretur.

Quum verò perfecissent omnia
quæ de eo scripta erant, detractum
è ligno, posuerunt in monumento.

Deus autem excitavit eum à mortuis
Qui visus est per dies multos iis
qui simul ascenderant cum eo à Ga-
lilæa in Hierusalem, suntque testes
eius apud populum.

Nos quoque vobis euangeliza-
mus, eā promissionē quæ patribus
facta est, Deum expleuisse filiis illo-
rum, id est nobis, excitato Iesu:

Ut

Iesum esse servatorem
illum ex Davide ex-
citatum probat ex
Iohannis testimonio

Iudeis proprie pro-
missus Christus
fuit.

Iesu acciderunt que-
cunque de Messia
predixerant Prophe-
ta: Et hinc quoque co-
stet illum esse verum
unicum illi servatorem.
nec tamen propterea
excusantur qui eum
non modo non recepe-
runt, sed etiam crude-
lissime (quoniam in-
nocentem) sunt perse-
quuti.

Opponenda est gloria
resurrectionis, igno-
minie crucis & se-
pultura. Probatur au-
tem resurrectio tum
oculatis testibus, tum
Prophetarum testi-
moniis.

וְנִסְכָּה וְאִקִּים לְהוֹן לְדָוִד מֶלֶכָא

^a אֶשְׁכַּח
מִצָּחִי

וְאֶסְהֵר עָלָוְהִי וְאָמַר דָּאֶשְׁכַּח לְדָוִד
בְּרָה דְאִשִּׁי גְבֵרָא אִיךְ לְבִי הוּא יַעֲבֹד
בְּלֶהוֹן צְבִינִי :

22 Et sustulit eū, et suscitauit eis Dauidem regem: et testatus est de eo, et dixit, Inueni Dauidē filium Iischai, hominem secundum cor meū: ipse faciet omnes voluntates meas.

מִן זֶרַע דִּהֲנָא אִקִּים אֱלֹהָא

^c אֶשְׁתֹּרִי
הַכְּטִיחַ וְנִשְׁכַּע:
^d פְּרוֹקָא
הַגּוֹאֵל:

לִיסְרִיִל אִיךְ מָא דָּאֶשְׁתֹּרִי לִישׁוּעַ
פְּרוֹקָא :

23 Et semine hui⁹ excitauit Deus Israheli, iuxta id quod pollicitus fuerat, Ieschua liberatorem.

וְשִׁדְר לְיוֹחָנָן דִּיכְרוּ קִדְם מֵאֲתִיתָהּ

^e מֵאֲתִיתָהּ
בְּוֹאֵם אֲתָא:

מֵעֲמוּדִיתָא דִּתִּיבֻתָּא לְכֹלָה עֲמָא
דִּיסְרִיִל :

24 Et misit Iuchannan ut predicaret ante aduentum eius, baptismum cōuersionis toti populo Israhel.

וְכֹד מְשִׁלֵּם הוּא יוֹחָנָן דִּתְשַׁמְשֵׁתָהּ

^f תְּשַׁמְשֵׁתָהּ
פְּקוּדָתָהּ:
^h דִּאֲתִי שְׁאֵנִי
הוּא:

אָמַר הוּא מִנּוּ סְבִרִין אֲנִתּוֹן ^h דִּאֲתִי
לֹא הוּיִת אֲנָא אֱלֹא הָא אֲתָא בְּתָרִי
הוּ דִּלָּא שׁוּא אֲנָא דָּאֶשְׁרָא עֲרָקָא
דִּמְסִנְוָהִי :

25 Et quum expleret Iuchannan ministerium suum, dicebat, Quem putatis uos me esse? non sum ego. Sed ecce, uenit post me is cui non sum dignus ut soluam corrigias calceamentorū eius.

גְּבֵרָא אֲחִין בְּנֵי שְׂרָבְתָהּ דָּאֲכָרְהֵם

^k שְׂרָבְתָהּ
מִשְׁפַּחָתָהּ:

וְאִילִין דִּדְחָלִין עֲמָכֹון לֹאֶלְהָא לְכֹון
הוּ אֶשְׁתַּדְרַת מֵלִתָּא דְחֵיא :

26 Viri fratres, filij generis Abraham et qui uobiscum sunt timentes Deū, uobis hic missus est sermo salutis.

הָלִין גֵּיר ^m עֲמוּרָא דְאֹרְשֵׁלָם

^l מֵלִתָּא דְחֵיא
דְּבֵר חַיִּים:

וְרִישְׁנִיהוֹן לֹא אֲרַגְשׁוּ בָּהּ אִפְּ לֹא
בְּכַתְבָּא דְּנִבְיָא דִּמְתַּקְרִין בְּכָל שַׁבָּא
אֱלֹא דְנוֹהִי וְשִׁלְמוּ בְּלֶהֱיִן דְּבִתִּיבִין :

27 Qui enim habitant in Vrischelem, et primores eorum, non⁹ senserunt illū [sermonem], nec etiam scripta Prophetarum quæ leguntur per omne sabbathū: sed condemnauerunt eū, et cōpleuerunt omnia quæ scripta sunt.

וְכֹד לֹא אֶשְׁכַּחוּ עֲלֵתָא דְּמוֹתָא

^o אֶשְׁכַּחוּ
מִצָּחִי:

מִדְּם שְׁאֵלוּ מִן פִּילָטוֹס דִּיקְטָלוּנִיהוּ:

^p מִדְּם שׁוֹם:
^q דִּיקְטָלוּנִיהוּ:
^r שִׁחְרָגוּ אוֹתוֹ:

וְכֹד שִׁלְמוּ כָּל מִדְּם דְּבִתִּיב עָלָוְהִי

28 Et quum nullā inuenissent causam mortis, petierunt à Pilato ut interficerent eum.

אֲחִתּוֹהִי מִן צְלִיבָא וְסִמּוֹהִי בִּירַת

^r אֲחִתּוֹהִי
הוֹרִידוּהוּ:

קְבוּרָא :

29 Quūmq; perfecisset quicquid scriptum esset de eo, demiserunt eū de cruce, et posuerunt eū in loco sepulchri.

אֱלֹהָא דִּין אִקִּימָה מִן בֵּית מִיתָא :

^s צְלִיבָא חַעֲץ:
^t בֵּית כֵּין:

וְאֲתַחְזִי וּמִתָּא סְנִיאָא לְאִילִין דְּסִלְקוּ

^u מִסְכְּרִינִין
מִבְּשִׂרִים:

עֲמָה מִן גְּלִילָא לְאֹרְשֵׁלָם וְהִנּוֹן

^v אֲנַחְנוּ:
^x שׁוּדִיא:

אֲנוֹן חֶשָׁא סִהְדוֹהִי לֹות עֲמָא :

30 Deus autē excitauit eū⁹ à mortuis.

וְאִפְּ חָנָן הָא מְסִבְרִינִין לְכֹון דְּשׁוּדִיא

^y שְׁמִלְיָה:
אֲוִתָּהּ וְהִקִּימָהּ:

הוּ דִּהוּא לֹות אֲבַחְתָּן הָא שְׁמִלְיָה

^z כּוֹדְרִימִים לֹו:
נִוְסָף:

אֱלֹהָא לֹון לְבִנְיָהוֹן דָּאִקִּים לִישׁוּעַ :

31 Et uisus est diebus multis iis qui a-scēderūt cū eo ex Galilæa in Vrischele: et illi sunt nūc testes ei⁹ apud populū.

32 Et etiā nos, ecce, euāgelizamus uobis quod promissionem illā quæ facta fuit patribus nostris, cōpleuit Deus nobis filijs illorū, qui excitauit Ieschua:

7 Sic apud Hebraeos intelligendi, & Sciendi uerba confunduntur ut Psal. 58. 10

8 Ad uerbum, De inter mortuos ut Gallicè, D'entre les morts.

אִיךְ

Αἰτα

Psal. 7
hebr. 1.5,
& 5.5

Ὡς καὶ ἐν τῷ ψαλμῷ τῷ δευτέρῳ 33
γέγραπται, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμε-
ρον γένηνκα σε.

Esa. 55.3

Ὅτι ὃ ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, μη- 34
κέπ μέλλοντα ὑποσφύρειν εἰς διαφθο-
ράν, οὕτως εἰρηκεν, Ὅτι δώσω ὑμῖν τὰ
ὅσια Δαβὶδ τὰ πιστά.

Psal. 16.1

Διὸ καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει, Οὐ δώσας 35
ὅσιν σου ἰδεῖν διαφθοράν.

1. Reg. 2.1
supra, 2.29

Δαβὶδ μὲν ᾧ ἰδίᾳ χυεῖ ὑποκρητή 36
σας τῇ τῷ Θεοῦ βουλῇ, ἐκοιμήθη, καὶ
προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ,
καὶ εἶδε διαφθοράν.

Ὁν δὲ ὁ Θεὸς ἤγαγεν, ἐκ εἶδε δια- 37
φθοράν.

Γινώσκον οὖν ἔγω ὑμῖν, ἄνδρες ἀδελ- 38
φοί, ὅτι διὰ τούτου ὑμῖν ἀφίσεις ἀμάρ-
τιῶν καταγγέλλεται.

Καὶ ἀπὸ πάντων ὧν ἐκ ἠδυνήθητε 39
ἐν τῷ νόμῳ Μωσέως δικαιωθῆναι, ἐν
τούτῳ πᾶς ὁ πεισὺν δικαιοῦται.

Βλέπετε οὖν μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ὑμᾶς 40
εἰρημὸς ὡς ἐν τοῖς προφήταις,

Haba. 1.5

Ἰδετε ὅτι καταφρονεῖται, καὶ θαυμάσια 41
τε ἐὰν φανίσθῃ. ὅτι ἔργον ἐγὼ ἐργάζο-
μαι ἐν ταῖς ἡμέραις ὑμῶν, ἔργον ὃ ἐμὴ
πιστεύσῃτε ἐδὼ πρὸς ἐκδιηγῆται ὑμῖν.

Ἐξιόντων ὃ ἐκ τῆς σὺναγωγῆς τῇ 42
Ιουδαίων, ᾧρεκάλου τὰ ἔθνη εἰς τὸ
μεταξὺ σαββάτου λαλῆσθαι αὐτοῖς
τὰ ῥήματα ταῦτα.

Λυθείσης ὃ τῆς σὺναγωγῆς, ἡκο- 43
λούθησαν πολλοὶ τῇ Ιουδαίων καὶ τῇ
σεβομύων προσηλύτων τῷ Παύλῳ καὶ
τῷ Βαρνάβᾳ· οἵτινες πρὸς λαλοῦντες
αὐτοῖς, ἐπειδὴ αὐτοῖς ἐπιμύειν τῇ χά-
ρει τῷ Θεοῦ.

Τῷ ὃ ἐρχομῶ σαββάτῳ γεδὼν 44
πᾶσα ἡ πόλις σὺνήχθη ἀκοῦσαι ὅτι λό-
γον ποιεῖ Θεοῦ.

Ἰδόντες

Vt etiam in Psalmo secundo scri-
ptum est, || Filius meus es tu, ego
hodie genui te.

Si Christus mansisset
in morte, non esset
verus filius Dei, nec
firmum esset fœdus
cum Davide sanc-
tum.

Quòd autem excitauerit eum à
mortuis, non amplius reuersurum
in sepulchrū, ita dixit, || Dabo vobis
firmas illas Davidis beneficentias.

Ideo & aliàs dicit, || Non fines san-
ctum tuum sentire corruptionem.

Sic intravit sepul-
chrū Dominus & ne
corruptionem quidē
sensit.

Nam David quidem quum sua
ætate inferuisset Dei consilio, || ob-
dormiuit, & adiūctus est patribus
suis, sensitque corruptionem:

At is quem Deus excitauit, non
sensit corruptionem.

Notum igitur sit vobis, fratres,
annuntiari vobis remissionem pec-
catorum per istum:

Christus ideo promif-
sus ē per Legem da-
mnatos gratuita re-
missione peccatorum
donet.

Et ab omnibus à quibus per Le-
gem Moſis absolui non potuistis,
per hūc quēuis qui credat, absolui.

Videte ergo ne vos inuadat quod
dictum est in Prophetis,

Beneficia Dei cedūt
contemptoribus certa
extitio.

|| Videte ὁ contemptores, & admi-
ramini, & euanesce. quia opus o-
peror ego diebus vestris, op' quod
nō credetis si quis enarrauerit vobis.

Egressis autem eis ἐκ συναγωγῆς Ιου-
δαίων, rogauerunt Gentes vt in pro-
ximè sequens sabbathum loquerē-
tur sibi hæc verba.

Gentes præcunt Ιου-
δαῖς in regnum celo-
rum.

Soluto autem conuentu, sequu-
ti sunt multi ex Iudæis & religio-
sis profelytis Paulum ac Barnabbā:
qui alloquentes eos, persuaferunt
eis vt perseuerarent in gratia Dei.

Sequente verò sabbatho vrbs
propè tota coacta est ad audiendū
sermonem Dei.

Visa

אֵיךְ דְּכָתִיב בְּמוֹרָא דְּתִרִין דְּבָרֵי
אַתָּה אֲנִי יוֹמֵנָא יְלִדְתָּךְ :

33 Sicut scriptum est in secundo Psalmo,
Filius meus es tu: ego hodie genui te.

^a בית בין : וְהִכְנֵא אֶקִימָה אֱלֹהָא מִן בֵּית מִיתָא

34 Et sic excitavit eum Deus⁹ à mortuis ut rursus non sit reuersurus visurus corruptionem: quemadmodum dicit, Dabo vobis beneficentiam David fidelem.

⁹ Ad verbum, De inter mortuos. Gallicè, D'entre les morts.

^b תוב עור : דְּתוֹב לֹא ^c יִהְיוּךְ יִחוּזָא חֲבֵלָא אֵיךְ
^d אהל אתן : דְּאִמַר דְּאֵתֵל לְכוֹן ^e טִיבוּתָה דְּדוּד
^f מהימנא : מְהִימְנָתָא :

וְתוֹב אִמַר בְּדוּכְתָא אַחֲרֵתָא דְּלֹא
יִהְיֶה לְחֶסֶד דִּיחוּזָא חֲבֵלָא :

35 Et rursus dixit in loco alio, Non dedisti benignum tuum¹⁰ ut videret corruptionem.

¹⁰ Id est, Ut obnoxius esset corruptioni, ut infra semel atque iterum sequitur. Hebraismus.

^g בשרבתה : דְּדוּד גִּיר^g בְּשִׁרְבֵתָה שִׁמְשׁ צִינָה
^h ואתתוסף : דְּאֱלֹהָא וּשְׁכַב וְאֵתְתוּסָף עַל אֲבָהוּי
ⁱ ויאסף מן אסף : וַיִּחוּזָא חֲבֵלָא :

36 David enim in aetate sua ministravit voluntati Dei, et obdormiuit: adiūctusq; est patribus suis, ac vidit corruptionem.

הֵנָּה דִין דְּאֶקִים אֱלֹהָא לֹא חֲזָא
חֲבֵלָא :

37 Hic verò quem excitavit Deus, nō vidit corruptionem.

^j חביל לכן : דְּעוֹ חֲבִיל אַחִין דְּבִה בְּהֵנָּה מִתְכַּר
לְכוֹן שׁוּבְקֵן חֲטָהָ :

38 Scitote igitur, fratres, quod phūc ipsū predicatur vobis remissio peccatorum.

^k אשתכחתון : וּמִן כָּל דְּלֹא אֲשִׁתְּכַחְתוֹן בְּנִמוּסָא
^l שכח : דְּמוֹשָׁא דְּתוֹדְדִקוֹן בְּהֵנָּה כָּר
^m תודדקון : דְּמַהִימֵן מוֹדְדִק
ⁿ תצדקו : אֲזִדְּהוּ חֲבִיל דְּלִמָּא יֵאָתָא עַל לְכוֹן
^o מאמין : מַדְם דְּכָתִיב בְּנִבְיָא :

39 Et ab omnibus à quibus non potuistis per Legē Musche¹¹ iustificari, per hunc, quisquis credit, iustificatur.

¹¹ Iustificari pro Absolui in iudicio Exod. 27. 7. & Deut. 25. 1. & passim alibi in vtroq; Testamento.

אֲזִדְּהוּ חֲבִיל דְּלִמָּא יֵאָתָא עַל לְכוֹן
מַדְם דְּכָתִיב בְּנִבְיָא :

40 Cauete igitur ne veniat super vos id quod scriptum est in Prophetis:

^p מבסרנא : דְּחֻזוֹ מְבִסְרֵנָּה וְתִתְמַחֲוֹן וְתִתְחַבְּלוֹן

41 Videte contemptores, & admiremini, ac deuastemini. quia opus operor in diebus vestris, quod non crederetis si quis narraret vobis.

^q תהימנן : דְּעִבְדָּא עֵבֶד אֲנִי בְּיוֹמֵיכוֹן אֵינָא דְּלֹא
^r תהימנן : אֲנִי מִשְׁתַּעָּא לְכוֹן :

42 Et quum egrederentur¹² ab eis, petierunt ab ipsis ut sabbatho alio loquerentur sermones istos secum.

¹² Ad verbum, A latere eorum. Hebraismus.

^s תהימנן : וְכֵד נִפְקִין הוּוּ מִן צַאדִיחוֹן בְּעו
^t מנהון : מִנְהוֹן דְּלִשְׁבֵּתָא אַחֲרֵתָא יִמְלִלוֹן
^u עמהון : עִמָּהוֹן מִלֹּא הִלִין :

43 Et postquam dimissa esset congregatio, multi Iudæi¹³ iuerunt post eos, et etiam profelyti, qui timebant à Deo: & ipsi loquebantur et suadebant eis¹⁴ ut adhererent gratiæ Dei.

¹³ Id est, Sequuti sunt eum. Hebraismus.

^v אשתרית : וּמִן דְּאֲשִׁתְּרִית בְּנוֹשְׁתָא סְנִיָּא
^w נשלחה מן : יְהוּדִיָּא אֲזִלוּ בְּתִרְהוֹן וְאַף גִּיורָא
^x שרא : דְּדַחֲלִין הוּוּ מִן אֱלֹהָא וְהֵנוֹן מִמְלִלוֹן
^y גיורא : הוּוּ וּמִפִּסִין לְהוֹן דִּיהוּוֹן נְקִיפִין
^z ששבו מן : לְטִיבוּתָה דְּאֱלֹהָא :

¹⁴ Quasi affixi & cōglutinati per manerēt in gratia Dei. Hac est vis verbi Syriaci.

^a אשתרית : וּלְשַׁבְתָּא אַחֲרֵתָא בְּנִשְׁתָּא כָּלָה
^b נשלחה מן : מְדִינָתָא לְמִשְׁמַע מְלִתָּה דְּאֱלֹהָא :

44 Et sabbatho alio congregata est tota ciuitas ad audiēdū sermonem Dei.
Et

וכד

Acta

Ἰδόντες δὲ ὁ Ἰουδαῖοι τὸν ὄχλον, 45
ἐπλήθυνον ζήλου, καὶ ἀντέλεγον τοῖς
ὑπὸ τοῦ Παύλου λεγομένοις, ἀνπλέρον
τες καὶ βλασφημοῦντες.

Παρήρσι αὐτοὶ δὲ ὁ Παῦλος 46
καὶ ὁ Βαρνάβας εἶπον, Ὑμῖν μὲν ἀνα-
κατὰ ἔστιν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· ὅτι ἀποδείδει αὐτὸν, καὶ
ἐκ αἰσίου κρίνετε ἐαυτοὺς τῆς αἰωνίου
ζωῆς, ἰδοὺ, στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη.

Οὕτω γὰρ ἐντέταλται ἡμῖν ὁ 47
Κύριος, Τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν,
τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου
τῆς γῆς.

Ακούοντα δὲ τὰ ἔθνη ἔχαρον, καὶ 48
ἐδόξαζον τὸν λόγον τοῦ Κυρίου· καὶ ἐ-
πίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν
αἰώνιον.

Διεφέρετο δὲ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου δι' 49
ὅλης τῆς χώρας.

Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι παρώτρυναν τοὺς 50
σεβομίμους γυναῖκας καὶ τοὺς ἀρχιμυ-
νας, καὶ τὸν πρεσβύτερον τῆς πόλεως, καὶ
ἐπήγαγον διωγμὸν ἐπὶ τὸν Παῦλον καὶ
τὸν Βαρνάβαν, καὶ ἐξέβαλον αὐτοὺς
ὑπὸ τῶν ὀρέων αὐτῶν.

Οἱ δὲ ἐκπνεύσαντες ἑαυτοὺς 51
τῶν ποδῶν αὐτῶν ἐπὶ αὐτοὺς, ἦλθον εἰς
Ἰκόνιον.

Οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπληροῦντο χαρῆς 52
καὶ πνύματος ἁγίου.

Κεφάλαιον ιδ'

Ἐγένετο δὲ ἐν Ἰκονίῳ καὶ τὸ αὐτὸ εἰσελ-
θεῖν αὐτοὺς εἰς πλὴν σιναγωγὴν
τῶν Ἰουδαίων, καὶ λαλῆσαι οὕτως ὥστε
πιστεῦσαι Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων πο-
λὴν πλῆθος.

Οἱ δὲ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι ἐπήγαγον 2
καὶ ἐκάκωσαν τοὺς ψυχὰς τῶν ἐθνῶν
καὶ τῶν ἀδελφῶν.

Visa autem turba Iudæi repleti
sunt inuidia, & contradicebant iis
quæ à Paulo dicebantur, contradi-
centes ac blasphemantes.

*Euangelii eiusde-
dor reprobus incredu-
lis mortem spirat, ele-
ctis autem credenti-
bus, vitam.*

Tunc libertate vsi Paulus ac Bar-
nabas dixerunt, Vobis necesse fuit
primùm exponi sermonē Dei: post-
quam autem repellitis illum, & in-
dignos vos ipsos decernitis æterna
vita, ecce, conuertimur ad Gentes.

*Euangelium expresse
Dei mandato Genti-
bus promulgatum.*

Sic enim nobis mandauit Domi-
nus *dicens*, ¶ Constitui te vt sis lux
Gentium, vt sis saluti vsque ad vlti-
mas terras.

Gentes autem hæc audientes, ga-
uiscæ sunt, & glorificabant sermonē
Domini: & crediderunt quotquot
erant ordinati ad vitam æternam.

Perferebatur autē sermo Domi-
ni per totam illam regionem.

Iudæi verò extimularunt mulie-
res religiosas & honestas, & primos
vrbis, & excitarunt persecutionē
in Paulum ac Barnabam, eiecerunt
que eos è finibus suis.

*Ea est hostium Euan-
gelij calliditas vt quo-
rundam etiam, alio-
qui nō penitus malo-
rum, simplicitate ad
suam crudelitatem
exercendam abutun-
tur.*

¶ At illi excusso puluere pedū suo-
rum in eos, venerunt Iconium.

*Non obstat mundi
perfidia quominus
sibi Dominus Eccle-
siam colligat, ex col-
lectam foueat.*

Discipuli verò replebantur gau-
dio & Spiritu sancto.

Cap. XIII.

Factum est autē Iconii vt simul
introirent synagogam Iudæo-
rum, & loquerentur, ita vt crederet
Iudæorum simul & Græcorum ma-
gnā multitudo.

*Non minus constan-
tes esse nos oportet
quam obstinata est
malorum peruersitas.*

Qui verò increduli fuerūt Iudæi
incitarunt & malè affectos reddi-
derunt animos Gentium aduersus
fratres.

Multum

Esa. 49. 6

Infra. 18. 6
math. 10. 14
marci 6. 11
luc. 9. 5.

וְכַד חָוּ יְהוּדִיָּא בְּנִשָּׁא סְגִיָּא
 אֲתַמְלִיּוֹ ^a חֲסִמָּא ^b וְקִימִין הָוּ לִוְקֵבֵל
 מֵלָא דְאִמְרָה הוּא פֻּלּוֹס וּמַגְדִּפִּין הָוּ:
 אֲמַר דִּין פֻּלּוֹס וְכַד נִבְא עֵין בְּגֵלָא
 לְכוּן ^d וְלֹא הוּא קִדְמִית דְּתַתְּאִמְרָה
 מִלְתָּה דְאֵלֵהָא אֲלֵא מְטוּל ^e דְּדַחִין
 אֲנַתּוֹן לְהַמְנִיכוֹן וּפְסִקְתּוֹן עַל נַפְשָׁכוֹן
 דְּלֹא שׁוּא אֲנַתּוֹן לְחֵיא דְלַעֲלָם הָא
 מְתַפְנִינִין לָן לֹות עֲמָמָא ^h:
 הִכְנֵא גִיר פִּקְדֵן מֶרְן אִיד דְּכִתִּיב
 דְּסִמְתָּךְ נִוְהֵרָא לְעֲמָמָא דְתַהוּ
 לְחֵיא עַד מָא לְסוּפִיָּה דְאַרְעָא:
 וְכַד שְׁמַעִין הָוּ עֲמָמָא ⁱ חֲדִין הָוּ
 וּמִשְׁבַּחִין לְאֵלֵהָא וְהִימְנוּ אֵילִין דְּסִימִין
 הָוּ לְחֵיא דְלַעֲלָם:
 וּמִלְתָּה דְמֶרְיָא מְתַמְלִלָא הוּת בְּכִלָּה
 הוּ אֲתֵרָא:
 יְהוּדִיָּא דִין גִּרְגּוֹ לְרִישָׁא דְמִדְיָנָתָא
 וְלִנְשָׁא עֲתִירָתָא אֵילִין דְּדַחֲלִין הָוּ
 עֲמָהוֹן לְאֵלֵהָא וְאִקִּימוּ רְדוּפִיָּא עַל
 פֻּלּוֹס וְעַל בְּרִי נִבְא ^o וְאַפְקוּ אֲנֹן מֶן
 תְּחוּמֵיהוֹן:
 וְכַד נִפְקוּ נִפְצוּ עֲלֵיהוֹן ^p חֵלָא
 דְּרַגְלֵיהוֹן וְאִתּוּ לְהוֹן לְאִיקְנֹן מֶן
 מִדְיָנָתָא:
 וְתַלְמִידָא מְתַמְלִין הָוּ ^q חֲדוּתָא
 וְרוּחָא דְקוֹדֶשָׁא:
 קְפִלְאוֹן יֵד
 וְאִתּוּ וְעָלוּ לְהוֹן לְכַנּוּשְׁתָּא דִיהוּדִיָּא
 וְהִכְנֵא מִלְּלוּ עֲמָהוֹן אִיד ^r דִּיהִימְנוֹן
 סְגִיָּא מֶן יְהוּדִיָּא וּמֶן יוֹנִיָּא:
 יְהוּדִיָּא מֶן אֵילִין דְּלֹא מְתַפְסִימִין
 הָוּ ^s גִּרְגּוֹ לְעֲמָמָא ^t דִּיבְאֵשׁוֹן לְהוֹן
 לְאֵהָא:

45 Et quum vidissent Iudaei turbā magnam, repleti sunt inuidia, et obsisterant contra sermones quos loquebatur Paulus ac blasphemabant.

15 Id est, Opponebant se, & repugnabant sermonibus Pauli.

46 Dixit autem Paulus et Bar-naba liberè, vobis oportebat primū prædicari sermonem Dei, sed quia repelitis ipsum à vobis, et statuistis contra vos ipsos quod non digni sitis vita quæ est in æternum, ecce, conuertimus nos ad Gentes.

47 Sic enim præcepit nobis Dominus noster, sicut scriptum est, Posui te lucē Gentibus, ut sis in salutem usque ad fines terræ.

48 Quumque audirent Gætes, gaudebant et glorificabant Deum: credideruntque illi qui positi erant ad vitā quæ est in æternum.

9 Et sermo Domini prædicabatur in tota illa regione.

50 Iudaei verò suscitauerunt principes ciuitatis, et mulieres diuites, quæ cum illis timebant Deum: et excitauerunt persecutionem contra Paulum et contra Bar-nabbam, et eiecerunt eos è limitibus suis.

51 Et quum egrederentur, excusserunt contra eos puluerem pedum suorum: et venerunt in Iconium ciuitatem.

52 Et discipuli replebantur gaudio et Spiritu sancto.

Cap. XIII.

1 ET venerunt et ingressi sunt in synagogam Iudeorum, et ita loquuti sunt cum eis ut crederent multi ex Iudeis et ex Græcis.

2 Iudaei [verò] ex illis qui non obediebant, excitauerunt Gætes ut malè afficerent fratres.

ii

Acta

Ἰκανὸν μὲν οὖν χρόνον διέτριψαν· 3
παύρησιν ἱερεῖς ἐπὶ τῷ Κυρίῳ τῷ
μάρτυρου τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐ-
τῆς, καὶ διδόντες σημεῖα καὶ τέρατα γίνεσθαι
διὰ τῆς χάριτος αὐτῶν.

Ἐγένετο δὲ τὸ πλῆθος τῆς πόλεως· 4
οἱ μὲν ἦσαν οἱ τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ δὲ οἱ
τοῖς ἑσπερίοις.

Ὡς δὲ ἐγγύετο ὁρμὴ τῶν ἐθνῶν τε 5
Ἰουδαίων οἱ τοῖς ἀρχιερεῶν αὐτῶν, ὑ-
βρίσαι καὶ λιθοβολῆσαι αὐτοὺς,

Συνιδόντες κατέφυγον εἰς τὰς πό- 6
λεις τῆς Λυκαονίας, Λύστραν καὶ Δέρ-
βην, καὶ τὴν περὶχωρὸν.

Καὶ οἱ ἦσαν διαφελισμένοι. 7

Καὶ τις ἀνὴρ ἐν Λύστροις ἀδύνατος 8
τοῖς ποσὶν ἐκάθητο, χωλὸς ἐκ κοιλίας
μητρὸς αὐτῆς ὑπάρχων, ὃς ἐδέχοντο πε-
πεπατήκει.

Οὗτος ἤκουε τῆς Παύλου λαλοῦ- 9
τος· ὃς ἀπενίστας αὐτῷ, καὶ ἰδὼν ὅτι πίπτει
ἐκ τῆς σκευῆς,

Εἶπε μεγάλη τῇ Φωνῇ, Ἀνάστηθι ἐπὶ 10
τοῖς πόδαί σου ὁρῶς. Καὶ ἤλλετο, καὶ
πεπατήκει.

Οἱ δὲ ὄχλοι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν ὁ 11
Παῦλος, ἐπήρξαν τὴν Φωνὴν αὐ-
τῶν, Λυκαονιστὲς λέγοντες, Οἱ θεοὶ ὁ-
μιωθέντες ἀνθρώποις κατέβησαν πρὸς
ἡμᾶς.

Ἐκάλεσαν τε τὸν μὲν Βαρνάβαν, Δία· 12
τὸν δὲ Παῦλον, Ἑρμῆν· ἐπεὶ δὴ αὐτὸς
ἦν ὁ ἡγεμὸς τῆς λόγου.

Ὁ δὲ ἱερεὺς τῆς Διὸς τῆς ὄψεως πρὸς τῆς 13
πόλεως αὐτῶν, ταύροις καὶ σέμματα
ἐπὶ τοῖς πυλῶνας ἐνέγκας, οἱ τοῖς ὁ-
χλοῖς ἤθελε θύειν.

Ἀκούσαντες

Multum igitur tempus *ibi* egerūt,
liberè loquentes, freti Domino, qui
testimonium dabat sermoni gratiæ
suæ, dabátque ut signa & miracula
ederentur per manus eorum.

*Nō cedendum mini-
mo ne aperio quidē
furoris, nisi quum ita
provisus neceſſe eſt: id
que non quietis ca-
pienda cauſa, ſed ut
eo latus propagetur
Euangelium.*

Diuiſa eſt autem multitudo vr-
bis: & alii quidem erant à Iudæis, a-
lii verò ab Apoſtolis.

Quum verò factus eſſet impetus
Gentiū ac Iudæorum vnà cum ſuis
primoribus, ut contumeliis affice-
rent & lapidarent eos,

Re conſiderata, perfugerunt in ci-
uitates Lycaoniæ, Lyſtram & Der-
ben, & circumiacentem regionem:

Et illic prædicabant euangeliū.

Quidam autem vir Lyſtris impo-
tens pedibus ſedebat, claudus ab
utero matris ſuæ, qui nunquam am-
bulauerat.

Hic audiuit Paulum loquentem:
qui quum intendiſſet in eū oculos,
& viſiſſet quòd fidem haberet ſe
ſeruatum iri,

Dixit voce magna, Surge in pe-
des tuos reſtus. Tum ille quum exi-
liiſſet, ambulauit.

Turbæ verò quū viſiſſent quòd
fecerat Paulus, ſuſtulerunt vocem
ſuam, Lycaonicè dicentes, Dii aſſi-
milati hominibus, deſcenderunt
ad nos.

*Vetus eſt diaboli a-
ctus efficere ut fideles
ſerui Dei ſemel
proſiſcentur, ſed pro
idolis colantur, idque
præcipue arrepta ex
miraculis occaſione.*

Vocabántque Barnabam, Iouem:
Paulum verò, Mercurium: quoniā
is erat dux ſermonis.

Sacerdos autem Iouis collocati
ante illorum urbem, quum tauros
vittatos ad veſtibula adduxiſſet, vo-
lebat cum turba ſacrificare.

Quod

3 והנזון זכנא סגיאא הוו תמן ועין
 בנלא ממללין הוו על מריא והו מסהד
 הוא על מלתא דטיבותה באתותא
 ותדמרתא דעבד הוא באדיהון :
 וכלה בנשא דמדינתא פליג הוא
 מנהון אית הוו עם יהודיא ומנהון
 בקיפין הוו לשליחא :
 5 הוא דין עליהון גזמא מן עממא ומן
 יהודיא ורשניהון דיצערון אנון
 וירגמון אנון בכאפא :
 6 וכד ידעו שניו ואתגוסו במדינתא
 דלוקניא ולוסטרא ודרבא וקוריא
 דחדריהון :
 ותמן מסכרין הוו :
 8 ונכרא חד יתב הוא בלוסטרא
 מדינתא דסניף הוא בגלוחי חגירא
 דמן פרס אמה דממתוס לא הלך הוא :
 9 הנא שמע לפולוס דממלל וכד הויהי
 פולוס ואשתודע דאית בה הימנותא
 דיחא :
 10 אמר לה בקלא רמא לך אמר אנא
 בשמה דמרן ישוע משיחא קום על
 רגליך ושור קם והלך :
 11 וכנשא דעמא בד חו מרס דעבד
 פולוס ארימו קלהון כלשנא דאתרא
 ואמרין אלהא אתדמו בכני אנשא
 ונחתו לותן :
 12 ושמו חו לבר נבא מרא אלהא
 לפולוס הרמס מטול דהו משרא
 הוא במלתא :
 13 וכוסרא דמרא אלהא הו דאית
 הוא לבר מן מדינתא איתי תורא
 וכלילא לתרעא ודרתא אתר דשרין
 הוו ועבא הוא דידיכח להון :
 בר

3 Et ii tempus multum māserunt ibi,
 et liberè loquebantur de Domino: Et
 ipse testabatur de sermone gratia sua
 per signa. Et prodigia quae faciebat
 permanus eorum.

4 Et tota turba ciuitatis diuisa erat:
 ex illis erat cum Iudeis, et ex illis ad-
 herebant Apostolis.

5 Factus est autē in hos impetus à Gē-
 tibus, et à Iudeis ac primoribus eorū,
 ut contumeliis afficerent eos et obrue-
 rent eos lapidibus.

6 Quūque [hoc] cognoscerent, disce-
 serunt, et confugerūt in ciuitates Ly-
 caonia et Lystra. Et Derba, et pagos
 qui sunt circa eas:

7 Et ibi euangelizabant.

8 Et homo quidam habitabat in Ly-
 stra ciuitate, qui affligebatur in pedi-
 bus suis, claudus à ventre matris suae,
 qui nunquam ambulauerat.

9 Hic audiuit Paulum loquentem. Et
 quum uidisset eum Paulus, et agno-
 sceret quod esset in eo fides quod sal-
 uus futurus esset,

10 Dixit ei voce elata, Tibi dico, in no-
 mine Domini nostri Ieschua Christi sur-
 ge in pedes tuos. Et exiliēs surrexit, ac
 ambulauit.

11 Et congregatio populi, quū uidissent
 id quod fecerat Paulus, extulerūt vo-
 cem suam lingua regionis, et dicebāt,
 Dī assimilati sunt filiis hominis, et de-
 scenderunt ad nos.

12 Et nominabant Bar-nabbam do-
 minum deorum, et Paulum, Mercu-
 rium, quia ipse principatum habebat
 in sermone.

13 Et sacerdos dominideorum, qui erat
 extra ciuitatem, adduxit tauros et co-
 ronas ad portam vestibuli eius loci ubi
 habitabant, et volebat mactare illis.

i. y.

i Periphrasis est
 Iouis quem pro-
 phani poeta ap-
 pellant deorum
 regem.

Acta

Ακούσαντες ὃ οἱ ἀπόστολοι Βαρνάβας 14
καὶ Παῦλος, διαρρήξαντες τὰ ἱμάτια
αὐτῶν εἰσεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον, κρά-
ζοντες,

Καὶ λέγοντες, Ἄνδρες, πᾶν ταῦτα 15
ποιεῖτε; καὶ ἡμεῖς ὁμοιοπαθεῖς ἐ-
σμεν ὑμῖν ἀνθρώποι, διατελιζόμε-
νοι ὑμᾶς ἀπὸ τούτων τῶν ματαίων ἐ-
πιστρέφειν εἰς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα,
ὃς ἐποίησε τὸ οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν
καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν
αὐτοῖς.

Ὅς ἐν ταῖς παρωχημέναις γυνεαῖς 16
εἶασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁ-
δοῖς αὐτῶν.

Καὶ τοιγαρὶς ἀμδρῦρον ἑαυτὸν ἀ- 17
φῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ἐ-
τοῖς διδοῖς καὶ καιροῖς καρποφόροις,
ἐμπληρὸν τροφῆς καὶ δι' ἀφροσύνης τὰς
καρδίας ὑμῶν.

Καὶ ταῦτα λέγοντες, μόλις κατέ- 18
παυσαν τοὺς ὄχλους τοῦ μὴ θύειν αὐ-
τοῖς.

Ἐπὶ λθόν δὲ ἀπὸ Ἀνποχείας καὶ 19
κονίου Ἰουδαῖοι, καὶ πείσαντες τοὺς ὁ-
χλους, καὶ λιθάσαντες τὸν Παῦλον, ἔсу-
ρον ἔξω τῆς πόλεως, νομίσαντες αὐτὸν
τεθνάναι.

Κυκλωσάντων δὲ αὐτὸν τῶν μαθη- 20
τῶν, ἀνάσας εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν.
καὶ τῇ ἐπαύρῳ ὤξῃλθε σὺν τῷ Βαρ-
νάβᾳ εἰς Δέρβιν.

Εὐαγγελισάμενοι τε τὴν πόλιν ἐκεῖ- 21
νιν, καὶ μαθητεύσαντες ἱκανοὺς, ὑπέ-
στρεψαν εἰς τὴν Λύστραν καὶ Ἰκόνιον καὶ
Ἀνπόχαν.

Ἐπιστηρίζοντες τὰς ψυχὰς τῶν μα- 22
θητῶν, παρακαλοῦντες ἐμμένειν τῇ
πίστει,

Quod quum audissent Apostoli
Barnabas & Paulus, disruptis palliis
suis insilierunt in turbā, clamantes,

Ac dicentes, Viri, cur ista facitis?
nos quoque sumus homines iisdem
quibus vos affectionibus obnoxii,
annuntiantes vt à vanis istis rebus
conuertamini ad Deum illum vi-
uū, || qui fecit cælum & terrā & ma-
re, & omnia quæ in eis sunt;

*Idololatria etiam di-
citur qua creaturis
quantumvis sanctis
et eximii, quod di-
nus Dei est tribuit,
nempe invocationis
cultum.*

Quig; præteritis ætatibus || fuit
omnes Gentes suis ipsarum viis in-
cedere.

*Consuetudo quanti-
umlibet vetus non
excusat idololatrias.*

Quanquam non passus est se esse
expertem testimonii, nobis benefa-
ciendo, dans nobis cælitus pluuias
ac tempora fructifera, implens ci-
bo & lætitia corda nostra.

Et hæc dicentes, vix compescue-
runt turbam ne ipsis sacrificaret.

Superuenerunt autem quidā In-
dæi Antiochia & Iconio, qui ille-
cta turba, || Paulum lapidatū traxe-
runt extra urbem, existimantes eū
mortuum esse.

*Diabolus in extre-
mū reductus, iā de a-
pertis furis sed frustra
tūc quoque quum de-
deretur esse superior.*

Sed quum cinxissent eum disci-
puli, surrexit, & ingressus est urbē:
& postridie abiit Derben cum Bar-
naba.

Quumque euangelizassent vrbi
illi, & docuissent multos, reuerfi
sunt Lystram & Iconium & An-
tiochiam:

*Per medias mortes
nilominus in voca-
tione persequendum.*

Confirmantes animos discipulo-
rum, hortantes vt permanerent in
fide

*Ministrorum est non
tantum docere, sed et-
iam tam doctos con-
firmare, et ad crucē
preparare.*

Genes. 1.1
psal. 146.6
apoc. 14.7

Psal. 81.13

2, Cor. 11.25

בֶּרֶךְ־נָבָא דִּין וּפּוֹלוֹס כֹּד שִׁמְעוּ
 אֲסִרְקוּ בִּנְחִיָּהוֹן וְשִׁירוּ וְנִפְקוּ לְהוֹן
 לֹת אֲכָלוֹס וְקַעֲזִין הוּוּ :
 וְאִמְרִין גְּבֵרָא מִנָּא עֲבָדִין אֲנִתּוֹן אִף
 חֲנִן בְּנֵי נָשָׂא חֲנִן חֲשׂוֹשָׁא אֲכֹתְכוֹן
 דְּמַסְכְּרִין דְּמִן הֵלִין בְּטִלְתֵּי
 חֲתַפְנֹן לֹת אֵלֶּהָ חֵיָּא הוּ דַּעְבֵּד
 שְׁמִיָּא וְאַרְעָא וְיָמָא וְכָל דְּאִירָת
 בְּהוֹן :
 הוּ דְּבִדְרָא קִדְמִיָּא שְׁבַק הוּא אֲנוֹן
 לְכַלְהוֹן עֲמָא דִּיאֲזֹלוֹן בְּאַוֶּרְחָתָא
 דְּנַפְשָׁהוֹן :
 כֹּד לֹא שְׁבַק נַפְשָׁה דְּלֹא סִהֲדוּ
 כֹּד עֲבָד הוּא לְהוֹן טַבְתָּא מִן שְׁמִיָּא
 וּמַחַת הוּא מִטְרָא וּמִרְבָּא הוּוּ
 פִּאֲרָא בְּזִכְנִיָּהוֹן וּמִלָּא הוּא תּוֹרְסִיָּא
 וּבְסִי מוֹתָא לְכֹתְהוֹן :
 וְכֹד הֵלִין אִמְרִין הוּוּ מִן מַחְסֵן כָּלוּ
 לְעַמָּא דְּאַנְשֵׁי לֹא יִדְבַּח לְהוֹן :
 אֲתוּ דִּין לְתַמֵּן יְהוּדִיָּא מִן אִיקְנוֹן
 וּמִן אֲנְטִיכִיָּא וְשִׁגְשׁוּ עֲלֵיהוֹן לְעַמָּא
 וְרַגְמוּהוּ לְפּוֹלוֹס וְגִירוּהוּ לְכֹר מִן
 מְדִינַתָּא כְּטוֹל דְּסַבְרִין הוּוּ דְּמִירָת
 לֵה :
 וּבְנִשׁוּ עֲלוּהוּ תַלְמִידָא וְקָם עַל
 לְמְדִינַתָּא וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא נִפְקָ לֵה
 מִן תַּמֵּן עִס בֶּרֶךְ־נָבָא וְאַתּוּ לְדִרְבָּא
 מְדִינַתָּא :
 וְכֹד מַסְכְּרִין הוּוּ לְבְנֵי מְדִינַתָּא הִי
 תַלְמִידוֹ הוּוּ לְסִיָּאָא וְהִפְכוּ אֲתוּ
 לְהוֹן לְלוֹסְטְרָא מְדִינַתָּא וְלִאִיקְנוֹן
 וְלִאֲנְטִיכִיָּא :
 כֹּד מְשַׁרְרִין הוּוּ נִפְשַׁתְהוֹן ד
 דְּתַלְמִידָא וּבְעִין הוּוּ כְּהֹוֹן דִּיקוֹוֹן
 בְּחִימָנוּתָא

14 Bar-nabba autem et Paulus, quū
 audiuiſſent, ſciderunt veſtimēta ſua,
 & exilierunt: et egreſſi ſunt ad cælū,
 et clamabant,
 15 Ac dicebant, Viri, quid facitis? E-
 tiam nos filij hominis ſumus, paſſioni-
 bus obnoxii ſicut vos: et annuntiamus
 vobis ut ab iſtis inutilibus conuertā-
 mini ad Deum viventem, qui fecit ca-
 lum & terrā & maria, et omnia quæ
 ſunt in eis.
 16 Qui in ætatibus priſcis fuit omnes
 gentes ut ambularent per vias² pro-
 prias:
 17 Non relinquens ſeipſum ſine teſti-
 monio, quū faceret eis bona è cælo, et
 demitteret pluuiam, et creſcere face-
 ret fructus temporibus ſuis, ac impletet
 ſaturitate & lætitia corda eorum.
 18 Et quum hæc dicerent, vix cohibue-
 runt populum ne quis mactaret iſſis.
 19 Venerunt autem Iudei ex Iconia
 & Antiochia: et commouerunt cōtra
 eos populum: & lapidarunt Paulum,
 et traxerūt eum extra ciuitatē, quia
 putabant quòd mortuus eſſet.
 20 Et congregati ſunt iuxta eum diſci-
 puli, & ſurgens ingreſſus eſt in ciuita-
 tem: et die poſtero egreſſus eſt inde cū
 Barnabba, ac venerunt in Derben ci-
 uitatem.
 21 Et quum euangelizafferent filiis ci-
 uitatis illius, diſcipulos fecerūt multos:
 et conuerſi venerunt ad Lyſtram ci-
 uitatē, & ad Iconiū & ad Antiochiā.
 22 Quum confirmarent animos diſci-
 pulorum, et hortarentur eos ut perſe-
 uerarent in - - i.ij.

2 Ad verbum,
 Anima ſua, id eſt
 Propria volunta-
 tis. Hebraiſmus.

3 Id eſt, Ciui-
 bus
 natis in ea ciuita-
 te. Hebraiſmus.

4 Ad verbum,
 Peterent ab eis.

Ἀκτα

πίστει, καὶ ὅτι διὰ πολλῶν θλίψεων δεῖ
ἡμᾶς εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ.

Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυ- 23
τέροις κατ' ἐκκλησίαν, ᾠροσευξάμενοι
μὲν νηστειῶν, παρέθεντο αὐτοῖς τῷ Κυ-
ρίῳ εἰς ὃν πεπιστεύκεισαν.

Καὶ διελθόντες τὴν Πισιδίαν, ἤλ- 24
θον εἰς Παμφυλίαν.

Καὶ λαλήσαντες ἐν Πέργῃ τὸν λό- 25
γον, κατέβησαν εἰς Ἀτάλειαν.

Καὶ κειθέντες ἀπέπλευσαν εἰς Ἀντιό- 26
χειαν, ὅθεν ἦσαν παραδεδομένοι τῇ
χείρῃ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἔργον ὃ ἐπλή-
ρουν.

Παραχρυσόμενοι δὲ ἐς σὺναχαζόν- 27
τες τὴν ἐκκλησίαν, ἀνέφηλαν ὅσα ἐ-
ποίησεν ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι ἦνοι-
ξε τοῖς ἔθνεσι θύραν πίστεως.

Διέτριβον δὲ ἐκεῖ χρόνον ἐκ ὀλί- 28
γον σὺν τοῖς μαθηταῖς.

Κεφάλαιον ιε'

ΚΑΙ ἵνες κατελθόντες ἀπὸ τῆς 1
Ιουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς ἀδελ-
φοὺς, ὅτι ἐὰν μὴ ᾠδεύετε τῷ ἔθι
Μωϋσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι.

Γενομένης οὖν τῆς αἵσεως καὶ συζητή- 2
σεως ἐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρ-
νάβᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἔταξαν ἀναβαίνειν
Παῦλον καὶ Βαρνάβαν καὶ πᾶσι ἄλλοις
ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρε-
σβυτέροις εἰς Ἱερουσαλὴμ, περὶ τῆς ζη-
τήματος τούτου.

Οἱ μὲν οὖν ᾠροπεμφθέντες ὑ- 3
πὸ τῆς ἐκκλησίας, διήρχοντο τὴν Φοι-
νίκην καὶ Σαμάρειαν, ἐκδηγούμε-
νοι τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐθνῶν· καὶ ἐ-
ποίουν χερεὶν μεγάλαν πᾶσι τοῖς ἀ-
δελφοῖς.

Παραχρυσόμενοι

fide, & dicētes oportere per multas
oppressiones nos ingredi in regnū
Dei.

Quumq; ipsis per suffragia creaf-
sent per singulas ecclesias Presby-
teros, precatique essent cum ieiu-
niis, commendarunt eos Domino
in quem crediderant.

Peragratāque Pisidia, venerunt
in Pamphylia.

Ac Pergæ loquuti Dei sermonē,
descenderunt Attalia.

Et illinc abnauigarunt Antio-
chiā, vnde fuerant cōmendati gra-
tiæ Dei ad opus quod expleuerāt.

Quum autem venissent & coe-
gissent ecclesiam, retulerunt quan-
ta Deus per ipsos effecisset, eum-
que aperuisse gentibus ostiū fidei.

Et egerunt illic multum tempus
cum discipulis.

Cap. XV.

Porro quidam qui descenderāt
à Iudæa, docebant fratres, & di-
cebant, Nisi circūcidamini ritu Mo-
sis, non potestis seruari.

Orta igitur seditio ac discepta-
tione non exigua Paulo ac Barna-
bæ aduersus illos, statuerunt vt ascē-
derent Paulus & Barnabas & qui-
dā alii ex illis ad Apostolos ac Pre-
sbyteros Hierosolymam, per cōtatu-
ri de hac quæstione.

Illi ergo deducti ab ecclesia, pera-
grarunt Phœnicen & Samariam,
narrantes conuersionem gentium:
& adferebant gaudium magnum
omnibus fratribus.

Quum

Apostoli plantatas
Ecclesias commiserunt
propriis pastoribus,
quos quidem nec te-
mere sed præcenni-
bus precibus & ieiun-
iis, creauerunt: nec pre-
tito aut imperiosa po-
testate Ecclesie ob-
truserunt, sed cæuis
suffragiis comprobato-
s constituerunt.
24 Paulus & Bar-
nabas sua peregrina-
tione defuncti & An-
tiochiā reuersi, ra-
tionem itineris sui ec-
clesiæ exponunt.

Ecclesia tandem etiā
civili dissidio exerce-
tur, orio a superbis &
præfatis ingenis
malorum intro. Fuit
autem prima contem-
ptio de Christi officio,
solane ipsius iustitia
per fidem apprehen-
sa iustificati serue-
mur, an vero Legis
etiam obseruatione
sit opus.
Ecclesiarum conven-
tus ad opprimendas
hereses instituti, ad
quos communi nomi-
ne certi homines mit-
tebantur.

Suprà, 13.2

^a הימנותא
^b אסונה
^c ולא צריך
^d למעל לבוא
בְּהִימְנוֹתָא וְאִמְרִין הוּוּ לְהוֹן ד'
דְּבִאוּלְצִנָא סְנִינָא ^b וְלֹא ^c לְמַעַל
לְמַלְכוּתָהּ דְּאַלְהָא :

*fide, ac dicebant eis quod per oppressio-
nes multas oporteat ingredi in regnū
Dei.*

^d עדתא
^e קהילה
^f מגעלין
^g מפקידים
^h הימנו
ⁱ האמינו
^j אתכרכו
^k סבכו
וְאִקִּימוּ לְהוֹן בְּכָל־עֲדָתָא קְשִׁישָׁא
בְּד' צִימִין הוּוּ עֲמָהוֹן וּמַעְלִין וּמַגְעִלִין
הוּוּ לְהוֹן לְמַרְן הוּוּ דְּהִימְנוּ בֵּה :
וְכַד ^g אֶתְכַרְכוּ בְּאַתְרָא דְּפִסִּידִיא
אֲתוּ לְהוֹן לְפִמְפּוּלִיא :

23 *Et constituerunt eis in omni cætu
seniores, quum ieiunarent unā cū eis,
ac orarent, cōmendarētque eos Do-
mino nostro in quem crediderant.*

24 *Et quum circuissent loca Pisidia,
venerunt ad Pamphyliam.*

25 *Et quum loquuti essent in Perga
ciuitate sermonem Domini, descende-
runt ad Attaliam.*

26 *Et inde iter fecerunt per mare, et
venerunt Antiochiam: quia inde com-
mendati fuerant gratiæ Domini ad
opus illud quod expleuerunt.*

5 Scriptum erat
לאִיטָלִיא, Ad Italiā.
sed perperam qua-
re non dubitavi
litera Iod sublata,
restituere lectionē
& scribere אִיטָלִיא,
Ad Attaliam.

27 *Et quum congregassent totum cæ-
tum, narrabāt quicquid fecisset De-
us cū eis, & quod aperuisset ostium fi-
dei gentibus.*

28 *Et tempore multo manserunt ibi a-
pud discipulos.*

6 Hebraïsmus,
pro Erga eos. Simi-
le legitur Psal. 86,
17, & Psal. 119, 124.

^l משתעין
^m מספרים
ⁿ מדרס
^o מדרס
^p הימנותא
^q האמונה
^r זכנא וזמן
וְכַד כְּנָשׁוּ כָּלָה עֲדָתָא מִשְׁתַּעִין
הוּוּ כָּל ^m מִדְּס דְּעֵבֶד אֱלֹהָא עֲמָהוֹן
וּדְפַתַח תְּרַעָא דְּהִימְנוֹתָא לְעַמְמָא :
וְזַכְנָא סְנִינָא הוּוּ תַּמְן לֹוֶרַת
תְּלַמִּידָא :

Cap. XV.

1 *Descenderant autem quidam ex
Iudæa, et docebant fratres, Si nō
circuncisi sitis iuxta consuetudinē Le-
gis, non potestis seruari.*

2 *Et facta est commotio magna &
disputatio Paulo & Barnabæ contra
eos. & factum est ut ascenderent Pau-
lus & Bar-nabba, et alii cum eis, ad
Apostolos et seniores qui erant in U-
rischelem, propter hanc questionem.*

1 Pro Contigit
ut ascenderet. sub-
audi, Ex sententia
fratrum. Hebrai-
smus.

3 *Et deducens dimisit eos ecclesia, et
iter fecerunt per totam Phœnicen, &
etiam inter Samaritanos, narrantes
de conuersione gentium, et fecerunt
gaudium magnū omnibus fratribus.
i.iii.*

2 Id est, Ea narra-
do affecerunt ma-
gno gaudio fra-
tres. Hebraïsmus.

קְפִלְאוֹן יֵה
נַחְתוּ הוּוּ דִין אֲנָשָׁא מִן יְהוּד
וּמִלְפִין הוּוּ לְהוֹן לְאַחָא דְּאֵן הוּוּ דְּלֹא
זִזְרִין אֲנָתוֹן בְּעִידָא דְּנִמוּסָא לֹא
מִשְׁכַּחֲנִין אֲנָתוֹן לְמַחָא :
וְהוּא שְׁגוּשִׁיא סְנִינָא וּבְעֵתָא
לְפִוְלוֹס וּלְבֵר-נָבָא עֲמָהוֹן וְהוּוּ
דִּי־סִקוֹן פִּוְלוֹס וְבֵר-נָבָא וְאַחֲרֵנָּה
עֲמָהוֹן לֹוֶת שְׁלִיחָא וְקְשִׁישָׁא ד'
דְּבִאוּרְשָׁלַם מְטוּל הָדָא בְּעֵתָא :
וְלֹוִית שְׁדֵרְתָּ אֲנוּן עֲדָתָא וְרִדִין הוּוּ
בְּכָלָה פּוֹנִיקָא וְאַף בֵּית שְׁמַרְיָא כְּד
מִשְׁתַּעִין הוּוּ עַל פּוֹנִיא דְּעַמְמָא
וְעֵבֶדִין הוּוּ חֲדוּתָא רַבָּתָא לְכָל־הוֹן
אַחָא :

^p אחא אחים
^q דאן שאם

^r גורין מלים
^s בעידא

^t כסנהג
^u נמוסא

^v התורה
^w למחא

^x להושע
^y שגושיא

^z שאון
^{aa} בעתא

^{ab} כעתא
^{ac} מחלוקת

^{ad} זיעלומן נסקו
^{ae} בעתא

^{af} מחלוקת
^{ag} רדין עובדים

^{ah} חולכים
^{ai} בית כין

^{aj} משתעין
^{ak} מספרים

^{al} פוגיא
^{am} כמו תשובה

^{an} מן פנה
^{ao} חדותא

^{ap} שמחה
^{aq} אחא

^{ar} האחים
^{as} וכד

Acta

Παραγρόμφοι ὅς εἰς Ἱερουσαλήμ, 4
ἀπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ
τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἀν-
ήγειλάν τε ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησε μετ'
αὐτῶν.

Εξανέστησαν δὲ πινες τῶν ἀπὸ τῆς 5
αἵρέσεως τῶν Φαρισαίων, πεπιστευκό-
τες, λέγοντες, Οἱ δὲ ὡς ἐπιμένειν αὐ-
τοῖς, παραπέλλειν τε τηρεῖν τὸ νόμον
Μωϋσέως.

Συνήχθησαν δὲ οἱ ἀπόστολοι καὶ 6
οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν ὡς ποῦ λόγον
τούτου.

Πολλῆς δὲ συζητήσεως χρόμνης, 7
ἀναστὰς Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Ἀν-
δρες ἀδελφοί, ὑμεῖς ἐπίστασθε ὅτι ἀφ'
ἡμερῶν ἀρχαίων ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν ἐξε-
λέξατο διὰ τοῦ σώματος μου ἀκοῦσαι
τὰ ἔθνη τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, καὶ
πιστεῦσαι.

Καὶ ὁ καρδιογνώστης Θεὸς ἐμψύ- 8
ρησεν αὐτοὺς, δοὺς αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ
ἅγιον, καθὼς καὶ ἡμῖν.

Καὶ οὐδὲν διέκρινε μεταξὺ ἡμῶν τε 9
καὶ αὐτῶν, τῇ πίστι καὶ καθαρίσας τὰς καρ-
δίας αὐτῶν.

Νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν Θεόν, 10
ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὴν τραχήλον τῶν
μαθητῶν, ὃν οὐτε οἱ πατέρες ἡμῶν οὐτε
ἡμεῖς ἰχύσαμεν βασάσαι;

Ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος Κυρίου Ἰη- 11
σοῦ Χριστοῦ πιστεύομεν σωθῆναι, καθὼς
ὃν ὁρῶμεν καὶ κείνοι.

Εσίγησε δὲ πᾶν τὸ πλῆθος, ἃ ἤκουον 12
Βαρνάβαν καὶ Παύλον ἐξηγουμένων ὅσα
ἐποίησεν ὁ Θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν
τοῖς ἔθνεσι δι' αὐτῶν.

Μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς, ἀπεκρί- 13
θη Ἰάκωβος, λέγων, Ἄνδρες ἀδελφοί
ἀκούσατέ μου.

Συμεὼν

Quum autem aduenissent in Hie-
rusalem, excepti sunt ab Ecclesia
& ab Apostolis ac presbyteris, &
annuntiarunt quaecūque Deus per
iplos effecerat.

Sed (aiebant) quidam surrexerūt
ἐκ τῆς sectae Phariseorum qui credide-
runt, dicentes oportere circuncide-
re eos, & præcipere ut obseruent
Legem Moysis.

Congregati sunt igitur Apostoli
& presbyteri ut dispiceret de hoc
negotio.

Res prius in Aposto-
lorum & presbytera-
rum conventu, audi-
ta & utraque parte, di-
scipatur, deinde cū
plebe communicatur

Quum autem multa disceptatio
fuiſſet, surgens Petrus dixit eis, Vi-
ri fratres, vos scitis Deum iam pri-
dem inter nos elegisse me, ut per os
meum audirent Gentes verbum
Euangelij, & crederent.

Deus ipse in vocatio-
ne gentium incircū-
cisarum, docuit fide
absque legali cultus
salutem constare.

Et Deus qui nouit corda, dedit eis
testimonium, dato ipsis Spiritu fan-
cto, sicut & nobis:

|| Nihilque discreuit inter nos &
illos, fide purgatis cordibus eorū.

Nunc ergo quid tentatis Deum,
|| imposito iugo ceruici discipulorū
quod neque patres nostri neq; nos
portare potuimus?

Petrus à ceremonijs
ad Legem ipsam in
genere transiens, do-
cet, si petenda esset à
Lege salus, non autē
à sola gratia in Iesu
Christo, nullum fore
seruandum: quoniam
Legem præstare nul-
lus unquam potuit,
ne ex patriarchis qui
dem, aut ipsis Aposto-
lis.

Imò per gratiā Domini Iesu Chri-
sti credimus nos seruatum iri, quē-
admodum & illos.

Tacuit autem tota multitudo, &
audiebant Barnabam & Paulū ex-
ponētes quāta Deus edidisset signa
& miracula per iplos inter Gentes.

Vna legitimi conci-
lii effigies, ubi sola
Dei veritas regnat.

Postquam autem conticuissent,
respondit Iacobus, dicens, Viri fra-
tres audite me.

Symeon

וכד אתו לאורשלים אתקבלו מן
עדתא ומן שליחא ומן קשישא
ואשתעיו להון כל מא דעבד עמהון
אלהא :

^a אשתעיו
ספרו :

קמו דין אנשא אילין דהימנו הו
מן יולפנא דפרישא ואמרין דול
הוא לבון ^d למגור אנון ותפקדון
אנון דיטרון נמוסא דמושא :

^b הימנו
האמינו :

^c ולא צריך :

^d למגור ולמול :

^e נמוסא תורת :

אתכנשו דין שליחא וקשישא
דיחזון על מלתא הדא :

^f בעתא
סחוקת :

וכד הות בעתא סגיא אתא קס שמעון
ואמר להון גברא אחין אנתון ידעין
אנתון דמן יומתא קדמא מן פומי
דילי ^g גבא אלהא דישמעון עממא
מלתא דסברתא ויהימנו :

^g גבא כחור :

^h סברתא
בשורה :

ⁱ יהימנו
יאמינו :

ואלהא ידע דבלכותא אסחד
עליהון ויהב להון רוחא דקודשא
איך דלן :

וכדס לא פרש ^m בינין ולהון מטול
דרבין כהימנותא לכותהון :

^k מרס דבר :

^l פרש הכדיל :

^m בינין ולהון :

ⁿ בינין ולהון :

^o דיכזכה :

^p הימנותא :

^q אסונה :

^r גירא עול :

והשא אנתון מנא מנסין אנתון
לא להא איך דתסימון ^p גירא על
צוריהון דתלמידא אינא דאף לא
אבהתן אף לא חנן ^q אשכחן
למטען :

^q אשכחן
יכולנו :

^r למטען
לסכול :

אלא כטיבותה דמרן ישוע משיחא
מהימנין דנחא אבותהון :

^s טיבות חסד :

^t מהימנין :

^u מאמינים :

^v אנתון :

^w דנחא :

^x שנושע :

^y אבותהון :

^z כמוהם :

^{aa} משתעין :

^{ab} מספרים :

ושחקו כלה כנשא ושמעין הו
לפולוס ולבר גבא ^y דמשתעין הו
על מא דעבד אלהא באידיהון
ואתותא וגברותא בעממא :

ובתר דשתקו קס יעקוב ואמר
גברא אחין שומעוני :

שמעון

4 Quumque venissent in Vrischelē,
excepti sunt ab ecclesia et ab Apo-
stolis et à senioribus: et narrauerūt
eis quicquid fecisset cum eis Deus.

³ Id est, Erga eos
ut supra.

5 Surrexerūt autem homines qui cre-
diderunt ex doctrina Phariseorum,
et dicebant, Necesse erat vobis circū-
cidere eos, et precipere eis ut seruent
Legem Musche.

6 Congregati verò sunt Apostoli et se-
niores ut disputarent de sermone hoc.

7 Et quum fuisset disceptatio multa,
surrexit Schemeun, et dixit eis, Viri
fratres, vos scitis quod à diebus priori-
bus ex ore meo elegit Deus ut au-
dient gentes sermonem euangelii, et
crederent.

8 Et Deus qui nouit id quod est in
cordibus, testatus est de eis, ac dedit eis
Spiritus sanctum, sicut nobis.

9 Et nihil discreuit inter nos et eos,
quia purgauit fide corda eorum.

10 Et nunc vos quid tentatis Deum
ut ponatis iugum super colla discipu-
lorum, quod neque Patres nostri, ne-
que nos potuimus ferre?

11 Sed per gratiam Domini nostri Ie-
schua Christi, credimus quod seruabi-
mur sicut ipsi.

⁴ Ad verbum,
Viuemus. He-
braismus.

12 Et tacuerunt uniuersus cœtus: ac
audiebant Paulum et Barnabbam,
qui narrabāt de eo quod fecisset Deus
per manus eorum, signa et prodigia in
gentibus.

13 Et postquam conticuisse, surrexit
Iaakub, ac dixit, Viri fratres, audite
me.

Schemeun

Ἀέτα

Συμεὼν ἐξηγήσατο καθὼς ᾤοντο 14
ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν
λαὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Καὶ οὕτως συμφωνοῦσιν οἱ λόγοι 15
ᾤοντο καὶ καθὼς γέγραπται,

Amos 9.11

Μετὰ ταῦτα ἀναστήσω, καὶ ἀνοικο- 16
δομήσω πάλιν οὐκ ἐκείνῳ Δαβὶδ πάλιν πε-
πρωμένον, καὶ τὰ κατεσκαμμένα αὐτοῦ
ἀνοικοδομήσω, καὶ ἀνορθώσω αὐτόν.

Ὅπως δὲ ἐκζητήσωσιν 17
οἱ τῶν ἀνθρώπων Κύριον, καὶ πάν-
τες τὰ ἔθνη ἐφ' οἷς ἐπικέκληται τὸ ὄνο-
μά μου ἐπ' αὐτοὺς. λέγει Κύριος ὁ ποι-
ῶν ταῦτα πάντα.

Γινώσκῃτε ἀπὸ ἀγῶνός ἐστι τῷ Θεῷ πάν- 18
τα τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς 19
ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τῷ
Θεῷ.

Ἀλλὰ ἐπισείλαι αὐτοῖς τὰ ἀπέχε- 20
σθαι ὑπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδάλων,
καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ
αἵματος.

Μωσῆς γὰρ ἐκ γυναικῶν ὁρχαίων καὶ 21
πόλιν ἐν ἡρώδοις αὐτῶν ἐχθρὰ, ἐν ταῖς
συνάγωγαῖς καὶ πάντας τὰς βαρβάρους ἀναγι-
νωσκόμενον.

Τότε ἐδόξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς 22
πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐκ-
λεξαμένοις ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι
εἰς Ἀντιόχειαν σὺν τῷ Γαίλῳ καὶ Βαρ-
νάβᾳ· Ἰούδαν δὲ ἐπικαλούμενον Βαρ-
σαβάν, καὶ Σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους
ἐν τοῖς ἀδελφοῖς.

Γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τὰς 23
Οἱ ἀπόστολοι καὶ ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ
ἀδελφός, τοῖς καὶ πάλιν Ἀντιόχειαν καὶ
Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς
ἐξ ἐθνῶν, χαίρειν.

Symeon exposuit quomodo pri-
mum Deus respexerit gentes, ut su-
meret ex ipsis populū nomini suo.

Gentium Vocatio
ex Dei Verbo confir-
mat Iacobus Petro
assensiens.

Et huic rei consonant verba Pro-
phetarum: sicut scriptum est,

Post hæc reuertar, & restaurabo
tabernaculum Dauid collapsum,
& ruinas eius restaurabo, & rursus
erigam illud:

Vt requirant reliqui homines Do-
minū, & omnes gentes super quas
inuocatum est nomen meum. dicit
Dominus qui facit hæc omnia.

Nota sunt Deo ab omni æuo o-
mnia opera sua.

Quamobrem ego censeo nō esse
obturbandos eos ex Gentibus qui
ad Deum conuertuntur:

In rebus mediis ha-
erens communican-
dum cum fratribus
infirmis, et eis co-
cedatur discendi sta-
tum.

Sed ad eos scribendum ut absti-
neant à pollutionibus idolorum,
& scortatione, & suffocato, & fan-
guine.

Moses enim ab ætatibus antiquis
in singulis ciuitatibus habet qui i-
psū prædicent, quum in synago-
gis per singula sabbatha legatur.

Tunc visum est Apostolis & fe-
nioribus cū tota ecclesia, delectos
ex sese viros mittere Antiochiam
cum Paulo & Barnaba: nempe Iudā
qui cognominabatur Barsabas, &
Silā, viros primarios inter fratres:

In legitima synodo
nec ii quibus permit-
tatur iudicium, quic-
quid tyrannice statuit,
nec communis cæsus
tumultuose se oppo-
nit sedentibus ex Dei
Verbo iudicibus: nec
dissimilis ratio obser-
uatur in significan-
dis & stabiliscendis
quæ ita fuerint decre-
ta.

Et ista per manus eorum mitten-
da scribere, Apostoli & Presbyteri
& fratres, iis qui sunt Antiochiæ
& in Syria & in Cilicia fratribus
qui sunt ex Gentibus, salutem.

Quoniam

שִׁמְעוֹן אֲשֶׁתֵּי לִכּוֹן אִיכְנָא שְׂרִי
אֱלֹהָ לְמִנְבָּא מִן עַמָּא עַמָּא
לְשִׁמְהָ :

וְלִהְדָא שְׁלָמִן מְלִיחֹן דְּנָבִיא אִיךְ
מָא דְּכִתִּיב :

דִּמֵּן בְּתֵר הָלִין אֶהְפֹּךְ וְאֶקִּים
מִשְׁכְּנָה דְּדָוִד אִינָא דְּנָפַל וְאִכְנָא
מִדָּם דְּנָפַל מִנָּה וְאֶקִּימוּהִי :

אִיךְ דִּיבְעוֹן שְׂרָכְחוֹן דְּבָנֵי-נָשָׂא
לְמַרְיָא וְכִלְחוֹן עַמָּא אֵילִין דְּאֶתְקֵרִי
שְׁמִי עֲלֵיהֶן אִמֵּר מַרְיָא דְּעֵבֶד הָלִין
כִּלְחוֹן :

יִדְעִין אַנּוֹן מִן עַלְם עֲבָדוּהִי
דְּאֱלֹהָ :

מִטּוֹל הֵדָא אִנָּא אִמֵּר אִנָּא דְּלֹא
יְהוֹוִן שְׁחָקִין לְאֵילִין דִּמֵּן עַמָּא
מִתְפַּנִּין לֹת אֱלֹהָ :

אֵלֹא יִשְׁתַּלַּח לְחוֹן דִּיחֹוֹן פְּרִיקִין
מִן טַמְאוּתָא דְּדִבְיחָא וּמִן זִנְיוּתָא
וּמִן דְּחִנְקָא וּמִן דָּמָא :

מוֹשָׂא גִיר מִן דְּרָא קְדָמָא בְּכָל
מְדִינָא אֵיתְּהוּא לֵהּ כְּרוּזָא בְּכִנּוּשְׁתָּא
דְּבְכָל שְׁבִין קֶרֶן לֵהּ :

הִידִין שְׁלִיחָא וְקִשְׁיָשָׂא עִם
כֻּלָּהּ עֲדָתָא גְבוּ גְבָרָא מִנְּהוֹן
וְשִׁדְרוּ לְאַנְטִיּוֹכִי עִם פֹּלֹס וְכָר-
נָבָא לִיהוּדָא דְּמִתְקַרָּא בֶר-שֶׁבַע

וְלִשְׁיִלָא גְבָרָא דְּרִישָׁא הוּוּ בְּחוֹן
בְּאַחָא :

וּכְתְבוּ אֲנִרְתָּא כְּאִידִיחֹן הִכְנָא
שְׁלִיחָא וְקִשְׁיָשָׂא וְאַחָא לְאֵילִין דְּאֵית
בְּאַנְטִיּוֹכִי וּבְסוּרִיָּא וּבְקִילִיקִיָּא אֲחָא
דִּמֵּן עַמָּא שְׁלָם :

שְׁמִיע

14 Schemeun narrauit vobis quomodo
cœperit Deus eligere ex Gētibus popu-
lum nomini suo.

15 Et huic rei consentiunt sermones
Prophetarum: sicut scriptum est,

16 Post hæc reuertar & erigam taber-
naculum David quod collapsum fue-
rat, & ædificabo quod corruerat ex
eo, & erigam illud.

17 Ut requirant reliquia filiorum ho-
minum Dominum, et omnes Gētes
super quas inuocatum est nomē meū:
ait Dominus qui fecit hæc omnia.

18 Nota sunt à seculo opera Dei.

19 Propter hoc dico, ne obtundant
eos qui ex Gentibus conuertuntur ad
Deum:

20 Sed mittatur ad eos, ut discedant
à pollutione victimarum, & à scorta-
tione, & ab eo quod suffocatum est, &
à sanguine.

21 Ipsi enim Musche ab ætatibus pri-
cis in omni ciuitate fuerunt prædicato-
res in synagogis quæ omnibus sabba-
this legunt eum.

22 Tunc Apostoli & seniores cum to-
ta ecclesia elegerunt viros ex sese, &
miserunt Antiochiam cum Paulo et
Bar-nabba, Iibudā qui vocatur Bar-
Schabba, et Schilam, viros qui prima-
rii erant inter fratres:

23 Et scripserunt epistolam per ma-
nuseorum, ita, Apostoli & seniores et
fratres, iis qui sunt Antiochia et Sy-
ria et Cilicia fratribus, qui sunt ex Gē-
tibus, salutem.

Auditum

5 Vel Cōferant.
Id est, Nequis im-
mēsum Legis Mo-
saicæ onus consci-
entiis earum im-
ponat, cuius mo-
le & grauitate ob-
terantur & com-
minuantur.

6 Id est, Mittē-
tes eos. Hebrai-
simus.

7 Ad verbum,
Pacē. Hebraismus
sæpe obseruatus.

Επειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι πνὲς ᾤξ ἡμῶν 24
ᾤξελθόντες ἐπ' ἑαζαν ὑμᾶς λόγους,
ἀνασκιάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέ-
γοντες ὡς ἐτέμνεσθαι, καὶ τηρεῖν τὸ νό-
μον· οἷς οὐ διεσελάμεθα·

Εδοξεν ἡμῖν γυρομῆναι οἰκοδομεῖν 25
δοῦν, ἐκλεξαμένοις ἀνδρας πέμψαι
πρὸς ὑμᾶς, σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν
Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ,

Ἀνθρώποις ᾤξ ἀδεδουκότες τὰς ψυ- 26
χὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀπετάλαμεν οὖν Ἰούδαν καὶ Σί- 27
λαν, καὶ αὐτοὶ διὰ λόγου ἀπαγγέλλον-
τες τὰ αὐτά.

Εδοξε γὰρ τῷ ἀγίῳ πνεύματι καὶ ὑ- 28
μῖν, μηδὲν πλέον ὀπιπείθεσθαι ὑμῖν βί-
βλος πληρὴ τῆς ἐπαγγελίας τούτων·

Ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵμα- 29
τος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας· ᾤξ ὧν
διατηροῦντες ἑαυτοὺς, ὡς ᾤξ ἔχετε.
Εὐρίωθε.

Οἱ μὲν οὖν ἀπολυθέντες ἦλθον εἰς 30
Ἀντιόχειαν· καὶ σὺν ἀγαθόντες τὸ πλῆθος,
ἐπέδωκαν τὴν ὀπισθολάμην.

Ἀναγνόντες δὲ, ἐχάρησαν ὀπι τῇ 31
ᾤξ ακλήσει.

Ἰούδας δὲ καὶ Σίλας, καὶ αὐτοὶ ὡς 32
φῆται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρε-
κάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἐπεσή-
ειξαν.

Ποίησαντες δὲ χρόνον, ἀπελύθησαν 33
μετ' εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν πρὸς
τοὺς ἀποστόλους.

Εδοξε δὲ τῷ Σίλᾳ ὀπιμεῖναι αὐτὸν· 34

Γαῦλος δὲ καὶ Βαρνάβας διέτει- 35
νον ἐν Ἀντιοχείᾳ, διδάσκοντες καὶ ὡ-
σπερ ἐλιζόμενοι μετ' ἐτέρων πολλῶν,
τὸν λόγον τοῦ Κυρίου.

Quoniam quosdā è nobis egres-
sos audiuius vos turbasse verbis,
labefactantes animas vestras, iuben-
tes vos circumcidi, & seruare Legē:
quibus hoc non præceperamus:

Concludit synodus
Hierosolymitana, la-
befactari animas ab
iis qui salutem alium
de quam ab Eno Chri-
sto per fidem apprehē-
so petendam docent,
ēndecunque sint pro-
fecti, & cuiusque
auctoritatem suæ vo-
cationi prætexant.

Visum est nobis concorditer coa-
ctis, electos viros mittere ad vos cū
dilectis nostris Barnaba & Paulo,

Hominibus qui exposuerunt a-
nimas suas pro nomine Domini no-
stri Iesu Christi.

Misimus ergo Iudam & Silam,
qui & ipsi vobis eadem verbis re-
nuntiabunt.

Visum est enim Spiritui sancto ac
nobis nequid amplius imponeremus
vobis oneris quàm hæc necessaria:

Et demum est legiti-
ma synodus cui Spiri-
tus sanctus præst.

Videlicet ut abstineatis ab iis quæ
sunt immolata simulachris & san-
guine, & suffocato, & scortatione:
à quibus si cōseruaueritis vos ipsos,
bene agetis. Valete.

Charitas etiam in re-
bus per se mediis est
necessaria.

Illi igitur dimissi venerunt An-
tiochiā: & coacta multitudine, red-
diderunt epistolam.

Omnium interest,
quid tenendum sit,
certo cognoscere, ne-
dum vi Ecclesiam o-
porteat, nihil sciendo,
pendere ex quorun-
dam placitis.

Quam quū legissent, gauisi sunt
super exhortatione.

Iudas quoque & Silas, quū essent
& ipsi Prophetæ, multo sermone
adhortati sunt fratres, & confirma-
runt.

Et quum egissent illic aliquandiu,
dimissi sunt cum pace à fratribus
ad Apostolos.

Sed Silæ visum est ibi manere.

Paulus autem & Barnabas quo-
que egerunt Antiochiæ, docentes
& euangelizantes cum aliis etiam
multis, sermonem Domini.

Post

Μετὰ

שמע לך דאנשיין מנן נפקו
 ודלחכון^a במלא ואהפכו נפש תכון
 בד אמרין דתהוון^c גזירין וגטרין
 נמוסא אילין דחנן ל^d פקדן
 אנון :

מטול הנא אתחשכן כלן כד
 בנישינן^e וגבין נברא ושרדן לותכון
 עם פולוס ובר נבא חביבין :

אנשא דאשלמו נפש תהוון חלף
 שמה דמרן ישוע משיחא :

ושרדן עמחון ליהודא ושילא דהנון
 במלתא יאמרין לכון^h הנן חלין :

הוא גיר צבינא לרוחא דקודשא
 ואף לך דלא יתתסים עליכוןⁱ יוקרא
 יתירא לבר מן חלין דאליצן :

דתרחקון מן דדביחא ומן דמא
 ומן חניקא ומן זניותא וכד תטרון
 נפשכון מן חלין שפיר תהוון הו
 שרירין במרן^m :

הנון דין ראשתלחו אתו להון
 לאנטיוכיא ובגשו כלה עמא ויהבו
 אנרתא :

וכד קרוⁿ חדיו^o ואתביו^p :
 ובמלתא^q עתירתא^r חילו לאחא
 וקימו אנון דבית יהודא ושילא מטול
 דאף הנון נביא הו :

וכד הו תמן^s נבנא שרו אנון אחא
 בשלמא לות שליחא :

ברם הוא צבינא דשילא דיקוא^t
 תמן :

פולוס דין ובר נבא^y קויו הו
 באנטיוכי ומלפין הו^z ומסברין עם
 אחרנא סניאא מלתא דאלהא :

ובתר

24 *Auditum est à nobis quòd quidam
 è nobis egressi sunt, et turbauerunt vos
 sermonibus, & subuerterunt animas
 vestras, dicentes ut circumcidamini,
 & seruetis Legem: quæ nos non man-
 dauimus eis.*

25 *Propter hoc cogitauimus omnes nos
 simul congregati, et elegimus viros,
 misimusque eos ad vos cum Paulo &
 Bar-nabba dilectis nostris:*

26 *Hominibus qui tradiderunt ani-
 mas suas pro nomine Domini nostri
 Ieschua Christi.*

27 *Et misimus cum eis Iihudam &
 Schilam, qui sermone exponent vobis
 hæc eadem.*

28 ⁸ *Placuit enim Spiritui sancto, et e-
 tiam nobis, ut non imponatur vobis o-
 nus amplius præter hæc quæ necessaria
 sunt.*

29 *[Videlicet] ut abstineatis ab ijs quæ
 immolata sunt [simulachris,] et à san-
 guine, & à suffocato, et à scortatione.
 et quæ seruaueritis vos ipsos ab illis, be-
 nè eritis. Estote firmi in Domino nostro*

30 *Illi autem qui missi fuerant, vene-
 runt Antiochiam, & congregauerunt
 totum populum, ac reddiderunt epistolam.*

31 *Et quum [illi] legisent, gauisi sunt, et
 consolationem acceperunt.*

32 *Sermone quoque copioso corroborà-
 runt fratres, & confirmauerunt⁹⁹ dome-
 sticos, Iihuda et Schilas: nam etiam
 ipsi propheta erant.*

33 *Quumque mansissent ibi aliquot tẽ-
 pus, dimiserunt eos fratres in pace ad
 Apostolos.*

34 ¹⁰ *Sed fuit voluntas Schilæ ut mane-
 ret ibi.*

35 *Paulus autem et Bar-nabba man-
 serunt Antiochia. et docebant, ac euā-
 lizabāt cū aliis multis Sermonē Dei.*
 k.i.

8 Adverbum.
 Fuit voluntas. He-
 braismus.

9 Id est, Præclare
 vobiscum agetur.
 Sic Galli, Vous sere-
 bien.

99 Domesticos
 appellat fideles i-
 pso qui in Eccle-
 siam Dei tanquā
 in eius familiam
 coaptati fuerant.

10 Sed fuit volū-
 tas. Hic versiculus
 in Syro textu non
 legitur, ac puto o-
 missum fuisse per
 incuriam: quapro-
 pter cum restitui.

^a דלחכון
 הפחדו אתכם
^b במלא
 בדברים
^c גזירין
 נמוסים
^d נמוסא
 חתורה
^e פקדן ציונו

^f גבין בחרנו

^g אשלמו
^h מסרו

^h הנן חלין
 אלה הדברים
 עצמם

ⁱ יתתסים יושם
^k יוקרא משא

^l אליצן
^m מכריחים

ⁿ שרירין
^o קימים

^p קרו קראו
^q חדיו שמחו

^r אתביו
^s נחמו

^t עתירתא
^u עשיר ושעמו

^v הרבה
^w חילו הוסיפו

^x חיל
^y אנון דבית

^z הם הסאמיניו
^{aa} בני בית

^{ab} האלוחים ובני
^{ac} הערה

^{ad} נבנא זמן מה
^{ae} שרו שלחו

^{af} יקוא יעמוד

^{ag} קויו עמדו

^{ah} מסברין
^{ai} מכשרים

Acta

Μετὰ δὲ πῶς ἡμέρας εἶπε Παῦλος 36
πρὸς Βαρνάβαν, Ἐπιστρέψαντες δὲ ἵπ-
σκεν ὡς ἔμελλεν τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν καὶ πα-
σαι πόλιν, ἐν αἷς κατηγείλαμεν τὸν λό-
γον τοῦ Κυρίου, πῶς ἔχοισι.

Βαρνάβας δὲ ἐβουλόσατο συμ- 37
πραγαβεῖν τὸν Ἰωάννην τὸν καλού-
μενον Μάρκον.

Supra, 13. 13

Παῦλος ὁ ἡγεῖται, τὸν δόποσάιτα ἀπ' 38
αὐτοῦ δὲ Γαμφυλίας, ἐμὴ σὺνελ-
δόντα αὐτοῖς εἰς τὸ ἔργον, μὴ συμπρα-
γαβεῖν τὸν.

Ἐχέτο οὖν ὁ ὀργισμός, ὥστε δόπο- 39
χωρεῖσθαι αὐτοῖς ἀπ' ἀλλήλων. τὸν
τὸ Βαρνάβαν παραλαβόντα τὸν Μάρ-
κον, ἐκπέμψαι εἰς Κύπρον.

Γαῦλος δὲ ἵππεξάμενος Σίλαν 40
ἔξελθε, παραδοθὲς τῇ χερί τῷ Θεοῦ
ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν.

Διήρχετο ὁ πλὴν Συρίαν καὶ Κιλι- 41
κίαν, ἵππερὶ ζων τὰς ἐκκλησίας.

Κεφάλαιον 15

Κατέστη δὲ εἰς Δέρβην καὶ Λύ- 1
στραν καὶ ἰδοὺ, μαθητὴς πρὸς αὐτὸν
ὄνομα Τιμόθεος, υἱὸς γυναικὸς πρὸς
Ἰουδαίας πρὸς, πατρὸς δὲ Ἑλλήνους.

Rom. 16. 11
philip. 2. 19
1. thess. 3. 2

Ὁς ἐμάρτυρετο ὑπὸ τῶν ἐν Λύστροις 2
καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν.

Τοῦτον ἡγάγησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ 3
ἔξελθῆναι καὶ λαβὼν παρέτεμεν αὐτὸν,
διὰ τοῦ Ἰουδαίου τοῦ ὄντος ἐν τοῖς πό-
ποις ἐκείνοις. ἡ δὲ ὁρὴ ὅτι πάντες τὸν πα-
τέρα αὐτοῦ ὅτι Ἑλλήνους ὑπῆρχεν.

Ὡς ὁ διέπορεύοντο τὰς πόλεις, ὥρε- 4
δίδου αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα
τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν δόποσάων καὶ τῶν
πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ.

Αἱ μὲν οὖν ἐκκλησίαι ἐσπεριούνη τῆς 5
πίστεως, καὶ ἐπερίσσευον τῷ ἀριθμῷ καὶ
ἡμέραν.

Διελθόντες

Post aliquot autē dies dixit Barna-
ba Paulus, Reuersi in uisam' fratres
nostros per omnes ciuitates in qui-
bus annuntiauius sermonem Do-
mini, cognituri quomodo habeant.

Ecclesie, nisi assidue
excolantur, facillime
degenerant, ideoque
instituta fuerunt in
synodi, tum etiam in
speculationes.

Barnabas autem consuluit ut a-
ssumerent secum Iohannem qui vo-
cabatur Marcus:

Triste fuit dissidiū in-
ter optimos & conu-
ersissimos viros exē-
plum, non tamen de
rebus profanis aut
priuatis, neque de do-
ctrina.

Paulus autem æquum censebat
eum non assumere, qui abscessisset
ab ipsis ex Pamphylia, nec eorum
comes in illo opere fuisset.

Sic igitur sunt exacerbati ut al-
ter ab altero discederet: & Barna-
bas assumpto Marco nauigaret Cy-
prum:

Deus quidem suorum
etiam delictis ad Ec-
clesie suae edificatio-
nem utitur: sed tamē
in optimis etiam cau-
sis cauendum ne ultra
modum efferve-
scamus.

Paulus verò allecto Sila abiit, cō-
mendatus gratiæ Dei à fratribus.

Peragrauitq; Syriam ac Ciliciā,
confirmans Ecclesias.

Cap. XVI.

Peruenit autem Derben & Ly-
stram: & ecce, discipulus quidā
erat illic nomine Timotheus, filius
mulieris cuiusdam Iudææ fidelis,
cæterum patre Græco.

Timotheum ne Pau-
lus quidem ipse, nisi
idoneo testimonio
probatum, ad mini-
sterium assumpsit.

Huic dabant testimonium fratres
qui Lystris erant & Iconii.

Eum itaque voluit Paulus secum
proficisci: & assumptum eum circū-
cidit, propter Iudæos qui in illis lo-
cis erant: sciebāt enim omnes patrē
eius Græcum esse.

Timotheus non abso-
luta necessitate, sed
propter temporis circū-
stantiam ad iudifican-
dum Iudæos circū-
ciditur.

Prout autem pertransibāt vrbes,
tradebant eis seruāda instituta quæ
decreta fuerāt ab Apostolis & Pre-
sbyteris qui Hierosolymis erant.

Seruanda in rebus
medijs charitas, tum
et infirmis: tum et
Ecclesie pacis consula-
tia.

Itaque Ecclesiæ confirmabantur
fide, & augebantur numero quoti-
die.

Phrygia

ובתר יומתא אמר פולוס לבר נבא
נתפנא ונסעור לאחא דבכל מדינא
דכרזנא מלתא דאלהא ונחזא מנא
עבדין :

36 Et post [aliquot] dies dixit Paulus
Bar-nabba, Reuertamur, & visite-
mus fratres qui sunt in omni ciuitate
in qua predicauimus sermonem Dei:
et videamus quid faciant.

בר נבא דין צבא הוא דידבר
ליוחנן הו דאתבני מרקוס :

37 Bar-nabba autē volebat assumere
Iuchannan, illum qui cognominatus
est Marcus.

פולוס דין לא צבא הוא דידברה
עמהון מטול דשבק הוא אנון בד
חנון בפמפוליא ולא אזל עמהון :

38 Paulus verò nolebat assumere eū
secum, eo quòd reliquisset ipsos quum
essent in Pamphylia, et non abiisset
cum eis.

מטול הנא חרינא פרשו חר מן חר
ובר נבא דבר למרקוס ורדו בימא
ואזלו להון לקופרוס :

39 Propter hanc contentionem separa-
ti sunt unus ab alio. Et Bar-nabba
assumpsit Marcum, & iter fecerunt
per mare, et profecti sunt in Cyprium.

ii Ad verbum,
Vnus ab vno. He-
braismus frequēs.

פולוס דין נבא לה לשילא ונפק בד
מנעל מן אחא לטיבותה דאלהא :
ורדא הוא בסוריא ובקיליקיא ומקים
עדתא :

40 Paulus autem elegit sibi Schilam.
et egressus est, cōmendatus à fratribus
gratis Dei.

41 Et iter faciebat per Syriam & per
Ciliciam, & confirmabat ecclesias.

Cap. XVI.

קפלאון יו
ומטי הוא לדרבא מדינתא
וללוסטרא אית הוא דין תמן
תלמידא חר דשמה טימתאוס ברה
דיהודיתא חדא מהימנתא ואבוהי
ארמיא :

i AC peruenit in Derben ciuitatē
et Lystram. Erat autem ibi di-
scipulus quidam cuius nomen Timo-
theus, filius Iudae cuiusdam fidelis, et
pater eius Gentilis [erat.]

וכלהון תלמידא דמן לוסטרא ומן
איקנון מסהדין הוו עלוהי :

2 Et omnes discipuli qui erant ex Ly-
stra & ex Iconio, testabantur de eo.

להנא צבא הוא פולוס דידבריוהי
עמה ונסב גזרה מטול יהודיא דאית
הו באתרא ידעין הו גיר בלהון
לאבוהי דארמיא הוא :

3 Hūc volebat Paulus assumere secū.
& acceptum eum circumcidit, propter
Iudeos qui erant in eo loco. nouerant
enim omnes patrem eius quòd Genti-
lis esset.

וכד אזלין הוו במדינתא מכרזין הוו
ומלפין להון דיהוון גטרין פוקדנא
אילין דכתבו שליחא וקשישא
דבאורשלים :

4 Et quum proficiscerentur in ciuita-
tes. predicabant, ac docebāt eos, ut ser-
uarent mandata quae scripserant A-
postoli et seniores qui erant in Vri-
schelem.

ברס עדתא מתקימן הוי בהימנותא
וסנין הוי במנינא כל יום :

5 Itaque Ecclesia confirmabantur in
fide, et augebantur numero quotidie.
k. ii.

הלכו

Acta

Διελθόντες δὲ πρὸς Φρυγίαν καὶ πρὸς 6
Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ
ἁγίου πνεύματος ἀλλήλοισι τὸν λόγον ἐν
τῇ Ἀσίᾳ,

Ἐλθόντες καὶ πρὸς Μυσίαν, ἐπείρα- 7
ζον καὶ πρὸς Βιθυνίαν πορεύεσθαι· καὶ
ἐκείθεν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα.

Παρελθόντες δὲ πρὸς Μυσίαν, κα- 8
τέβησαν εἰς Τροάδα.

Καὶ ὄραμα διὰ τῆς νυκτὸς ὡφθη 9
τῷ Παύλῳ· Ἄνθρωπος τις ὢν Μακεδὼν
ἑστὼς, παρακαλῶν αὐτὸν, καὶ λέ-
γων, Διαβὰς εἰς Μακεδονίαν βοήθη-
σον ἡμῖν.

Ὡς δὲ τὸ ὄραμα εἶδεν, διότις ἐ- 10
ζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς πρὸς Μακε-
δονίαν, συμβιβάζοντες ὅτι προσέ-
κληται ἡμεῖς ὁ Κύριος διαγγελλίσαται
αὐτοῖς.

Ἀναχθέντες οὖν ὑπὸ τῆς Τροάδος, 11
ἀνυδρομήσαμεν εἰς Σαμοθράκην, τῇ
τε ἑπομένῃ εἰς Νεάπολιν.

Ἐκεῖθεν τε εἰς Φιλίππους, ἥτις ἐ- 12
στὶ πόλις τῆς μετέδου τῆς Μακε-
δονίας πόλεις, κολώνια· ἡμεῖς δὲ ἐν
ταύτῃ τῇ πόλει διατεῖνοντες ἡμέρας
πλείους.

Τῇ τε ἡμέρᾳ τῇ σαββάτῳ ἐξήλ- 13
θομεν ἔξω τῆς πόλεως πρὸς ποταμὸν,
ὅπου ἐσθιόντες προσευχόμενοι· καὶ κα-
θίσαντες ἐλάλομεν ταῖς συνελθούσαις
γυναῖξιν.

Καὶ τις γυνὴ ὀνόματι Λυδία, πορ- 14
φυρόπωλις πόλεως Θυατείρων, σεβο-
μένη τὸν Θεόν, ἤκουεν. ἥτις ὁ Κύριος διή-
νοιξε τὴν καρδίαν, ὥστε χεῖν ταῖς λα-
λομένοις ὑπὸ τοῦ Παύλου.

Ὡς δὲ ἐβαπτίσθη, καὶ ὁ οἶκος αὐτῆς, 15
παρεκάλεισε, λέγουσα, Εἰ κεκρίκατέ με
πισθῆναι

Phrygia autem peragrata & Gala-
tica regione, prohibiti à Spiritu san-
cto loqui sermonem in Asia,

*De sua momenta cō-
stituit patefaciendā
sua veritate, et sibi
propterea gratuita tum
electio tum vocatio.*

Quum venissent in Mysiam, ten-
tabant ire in Bithyniam: sed non
fuit eos ire Spiritus.

Præterita autem Mysia descende-
runt Troada.

Et visum per noctem apparuit
Paulo: Vir Macedo quidam aderat
stans & rogans eum, & dicens, Tra-
hice in Macedoniam, & succurre
nobis.

*Evangelii ministri, in
sunt per quos Domi-
nus peruenitibus opi-
tatur.*

Vt autem visum vidit, statim stu-
duimus abire in Macedoniam, col-
latis argumentis colligentes voca-
sse nos Dominum ut eis euangeliza-
remus.

*Sancti non temere
visionibus quibuscumque
crediderunt.*

Prouecti igitur Troade, rectum
cursum tenuimus Samothracen, &
sequenti die Neapolin:

*Deus à muliercule
conuersione suam in
Macedonia regnum
auspicatus, ostendit
nullam esse in Evan-
gelio personarum ac-
ceptionem.*

Et illinc Philippos, quæ est pri-
ma partis Macedoniae vrbs, colo-
nia. Egimus autem in ea vrbe aliquot
dies.

Et die sabbathi egressi sumus ex
vrbe ad flumen, vbi solebat esse pre-
catio: vbi quum consedissemus al-
loquuti sumus mulieres quæ con-
uenerant.

Quædam autem mulier nomine
Lydia, quæ purpuram vendebat in
vrbe Thyatirorum Deum colens,
nos audiuit: cuius Dominus adape-
ruit cor ut attenderet ea quæ dice-
bantur à Paulo.

*Dominus quidem
vni cor aperit, sed
ad audiendum ver-
bi quod prædicatur.*

Quum verò baptizata esset, & do-
mus eius, rogauit nos, dicens, Si iu-
dicastis me --

*Exemplum sanctæ
matrisfamilias.*

6 הלכו דין כפרונא ובגלטיא אתרוחא
 וכלת אנן רוחא דקודשא דל^א
 ימללון מלתא דאלהא באסיא :
 7 וכד אתו למוסיא אתרא צבין חו
 דיאזלון מן תמן לביתונא ולא^ב אפסת
 להון רוחה דישוע :
 8 וכד נפקו מן מוסיא אתו להון
 לטרואס אתרא :
 9 ובחזא דלליא אתחזי לפולוס איך
 נברא חד מקדוניא^ג דקאם ובעא
 מנה כד אמר^ד דתא למקדוניא
 ועדריני :
 10 כד דין חזא פולוס הנא חזא מחדא
 צבין למפק למקדוניא^ה מטור
 דאסתכלין דמרן קרן דגסבר אנון :
 11 ורדן מן טרואס^ו ותרצן
 לסמותראקי ומן תמן ליומא אחרנא
 אתין לגיאפוליס מדינתא :
 12 ומן תמן לפיליפוס דחי הי רישא
 דמקדוניא ואיתיה^ז קולוניא היון דין
 בה בחרא מדינתא יומתא ידיעא :
 13 ונפקן ביומא דשבתא לבר מן תרעא
 דמדינתא על יד נהרא מטור דתמן
 מתחזא הוא בית צלותא וכד יתכן
 ממללין היון עם נשא דבנישן היו
 תמן :
 14 ואנתתא חדא מזכנת ארגונא
 דדחלא הות מן אלהא שמה היו
 לודיא מן תאוסירא מדינתא דהרא
 פתח לבה מן ושמעא הות מרם
 דאמר הוא פולוס :
 15 ועמדת הי ובני ביתה ובעיא הות
 מן ואמרא^ח דאן הו^ט דשרירא ירת
 תכולין

*Ambulauerunt autem per Phrygiā
 & per Galatiā, regiones, & prohibuit
 eos Spiritus sanctus ne loquerentur ser-
 mones Dei in Asia.*

*Et quū venissent in Mysiam regio-
 nē, volebāt proficisci inde in Bithyniā,
 et non permisit eis Spiritus Ieshua.*

*Et quū exiissent ex Mysia, vene-
 runt in Troadem regionem.*

*Et per visionem noctis visus est Pau-
 lo quasi vir quidam Macedo stans,
 et deprecans, dicēs, Veni in Macedo-
 niam, & adiuua me.*

¹ Ad verbum,
 Petens ab eo.

*Quum autem vidisset Paulus hāc
 visionem, statim voluimus exire in
 Macedoniam: quia intellexeramus
 quod Dominus noster vocaret nos ut
 euangelizaremus eis.*

*Et iter fecimus à Troade: ac rectā
 tetendimus in Samothraciā: inde die
 postero venimus Neapolin ciuitatem.*

*Et illinc Philippos, quæ est primaria
 Macedonia: & erat colonia. Mansi-
 mus autē in hac ciuitate certis diebus.*

*Et egressi sumus die sabbathi extra
 portam urbis iuxta ripā fluminis: quia
 ibi conspiciebatur domus orationis.
 Quūque sederemus, loquebamur cū
 mulieribus quæ congregatæ erant ibi.*

*Et mulier quadam[erat] vendens
 purpuram, quæ timebat à Deo, cuius
 nomen erat Lydia, ex Theutira cini-
 tate: huic aperuit cor Dominus noster,
 & audiebat id quod dicebat Paulus.*

*Ac baptizata est ipsa, & filii do-
 mus eius. & rogabat nos, ac dicebat,
 Si id est quod verè - - k.ij.*

² Domestici,
 Hebraismus.

³ Ad verbum,
 Petebat à nobis.

^א כלת מנעה :

^ב אפסת
 התירה :

^ג קאם עומד :

^ד תא כוא :

^ה עדרני
 עורני :

^ו צבין למפק
 רצו לצאת :

^ז גסבר נכשר :

^ח רדן חלכנו
 ותרצן ונישו :

^ט דרכנו :

^י קולוניא
 שהדריס בת
 אינס נותנים
 שום מס כד
 פרשוכער
 הערוך וחזא
 מלשון יון :

^{יא} ידיעא ידועים :

^מ עמדת
 נשכרת :

^נ דאן שאם
 שריראית :

^ס כאמת :

Acta

πιστήν τῷ Κυρίῳ εἶ), εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκόν μου, μείνατε. Καὶ παρεβιάσατο ἡμᾶς.

Εἰσέειπε δὲ πορδουμνύων ἡμῶν εἰς 16
πρωτευχίῳ, παιδίσι κλυ πινὰ ἔχουσιν
πνύμα Γύθωνος, ἀπαντήσαι ἡμῖν, ἥ τις
ἐργασίαν πολλὴν παρεῖχε τοῖς κυρίοις
αὐτῆς, μαντδομνύη.

Αὕτη κατακολουθήσασα τῷ Παύ- 17
λῳ καὶ ἡμῖν, ἐκράζε λέγουσα, Οὗτοι
οἱ ἀνθρώποι, δοῦλοι τῆς Θεοῦ τῆς ὑψίστου
εἰσιν, οἵπνες καταγγέλλουσιν ὑμῖν ὁδὸν
σωτηρίας.

Τοῦτο δὲ ἐποίει Ἰπὶ πολλὰς ἡμέ- 18
ρας. διαπονηθεὶς δὲ ὁ Γαῦλος, καὶ ἐ-
πιστρέψας, τῷ πνύματι εἶπε, Γαλα-
γέλλω σοι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ἐξέλθειν ἀπ' αὐτῆς. Καὶ ἐξῆλθεν
αὐτῇ τῇ ὥρᾳ.

Ἰδόντες δὲ οἱ κύριοι αὐτῆς ὅτι ἐξῆλ- 19
θεν ἡ ἐλπίς τῆς ἐργασίας αὐτῶν, Ἰπ-
λαβόμενοι τὸν Παῦλον καὶ Σί-
λαν, εἰλκυσαν εἰς πλὴν ἀγορὰν Ἰπὶ τοῖς
ἀρχοντας.

Καὶ προσερχόμενοι αὐτοῖς τοῖς στρα 20
τηγοῖς, εἶπον, Οὗτοι οἱ ἀνθρώποι ἐντα-
ράσσουσιν ἡμῶν πλὴν πόλιν, Ἰουδαῖοι ὑ-
πάρχοντες.

Καὶ καταγγέλλουσιν ἔθνη ἃ ἐκ ἐξέσιν 21
ἡμῖν ἀρᾶ δέχεται, οὐδὲ ποιεῖν, Ρω-
μαίοις οὐσι.

Καὶ σὺν ἐπέσει ὁ ὄχλος κατ' αὐτῶν, 22
καὶ οἱ στρατηγοὶ διεκρήξαντες αὐτῶν
τὰ ἱμάτια, ἐκέλευον ῥαβδίζειν.

Πολλὰς τε Ἰπὶθέντες αὐτοῖς πληγὰς, 23
ἐβαλον εἰς φυλακὴν, παραγγέλλαντες
τῷ δεσμοφύλακι ἀσφαλῶς τηρεῖν
αὐτοὺς.

fidelem esse Domino, ingressi do-
mum meam, manete. Et adegit nos

Factum est autem proficiscenti-
bus nobis ad precationem, ut ancil-
lula quædam habens spiritū Pytho-
nis occurreret nobis, quæ quæstum
magnum præbebat dominis suis,
vaticinando.

*Satan sese in Ange-
lum lucis transfor-
mans, tentat per cu-
niculos irrepere, sed
à Paulo palam impe-
ditur encitur.*

Hæc subsequuta Paulum ac nos,
clamabat dicens, Isti homines, ser-
ui sunt Dei illius summi, qui annū-
tiant vobis viam salutis.

Hoc autem fecit ad multos dies,
sed molestè ferens Paulus, & con-
uersus, Spiritui dixit, Præcipio tibi
per nomen Iesu Christi ut ex eas ab
ea. Exiit igitur eodem illo momen-
to.

Videntes autem domini abiisse
spem quæstus sui, prehensum Pau-
lum & Silam traxerunt in forum
ad magistratus.

*Cupiditas quæstus,
persequenda verita-
tis occasio. Deus in-
tere a Timotheo par-
cens, Paulum & Si-
lam, Et firmiores,
ad certamen vocat.*

Et offerentes eos præfectis, di-
xerunt, Homines isti conturbant
ciuitatem nostram, quum sint Iu-
dæi:

*Auiditia prætexitur
tum publicæ pacis, tum
etiam pietatis studiū.*

Et annuntiant ritus quos non li-
cet nobis suscipere, neque usurpa-
re, quum simus Romani.

*Satanicum argumē-
tum à maiorum au-
toritate, sine illo di-
scrimine.*

Vnà autem insurrexit turba ad-
uersus eos: & præfecti disruptis eo-
rum vestibibus iusserunt eos virgis
cædi.

*Iniquorum ma-
gistratum exemplū
populi furori obsequē-
tium.*

Quumque multas plagas eis im-
posuissent, coniecerunt eos in carce-
rem, additis mandatis commenta-
riensi ut tutò eos asseruaret.

Qui

תכילין אנתון דהימנת במרן תו שרו
לכון בבית וסני אלעת :

והוא דכר אזלינן לבית עלותא
פגעת בן עלימתא חדא דאית הות
לה רוחא דקצמא ועכדא הור
למריה תאגורתא סניאתא בקצמא
דקצמא הות :

ואתיא הות בתר פולוס ובתרון וקעיא
הות ואמרא הלין אנשא עכדוהי
אנון דאלהא מרימא ומסכרין לכון
אורחא דחיא :

והכנא עכדא הות יומתא סניא
ואתתפיר פולוס ואמר לה לרוחא
הי פקר אנא לכי בשמה דישוע
משיחא דתפקין מנה וכה בשעתא
נפקת :

וכר חו מריה דנפק לה מנה
סכרין דתאגורתהון אחרוהי
לפולוס ולשילא ונגדו איתיו אנון
לשוקא :

וקרבו אנון לאסטרטיגא ולרישא
דמדינתא ואמרין הו דהלין אנשא
מדלחין לה למדינתן מטול דיהודיא
אנון :

ומכרזון לן עידא אילין דלא מפס
לן למקבלו ולמעבד מטול דרהומיא
חנן :

וכנשא סניאא אתכנש עליהון
חידין אסטרטיגא סדקו גחתיחון
ופקדו דינגדון אנון :
וכר נגדו אנון סני ארמיו אנון
בית אסירא ופקדו לגטר בית אסירא
דיטר אנון וזחיראית :

הו

confiditis quod crediderim in Domi-
num nostrum, venite, habitate in domo
mea. Et multum coegit nos.

16 Et factum est quum proficisceremur
in domum orationis, ut occurreret no-
bis puella quaedam cui erat spiritus
divinationis: Et faciebat dominis suis
questum magnu diuinatione qua di-
uinabat.

17 Et veniebat post Paulum Et post
nos, Et clamabat ac dicebat, Hi homi-
nes serui sunt Dei excelsi, Et euange-
lizant vobis viam salutis.

18 Et ita faciebat diebus multis. et ir-
ritatus est Paulus, ac dixit spiritui il-
li, Ego precipio tibi in nomine Ieshua
Christi ut abeas ab ea. Et eadē hora
exiuit.

19 Et quum vidiſſent domini eius quod
exiisset ab ea spes quastus ipsorum,
apprehenderunt Paulum et Schilā,
et trahentes adduxerunt eos in forū:

20 Et obtulerunt eos ducibus ac prin-
cipibus ciuitatis, ac dicebant, Iſti homi-
nes conturbant urbem nostram, quia
Iudai sunt;

21 Et predicant nobis ritus eos quos nō
permisſum est nobis suscipere et exer-
cere, quia Romani sumus.

22 Et turba multa congregata est con-
tra eos. Tunc duces sciderunt vesti-
menta sua, Et praeceperunt ut flagella-
rent eos.

23 Quumque flagellassent eos multum,
coniecerunt eos in domum vincitorum,
Et praeceperunt custodi domus vincito-
rum ut custodiret eos diligenter.
k.iiij.

4 Vox enim Sy-
ra נאָפּרספּונדער
Hebraeא ם״פּ, mu-
tata litera D in X e-
iusdem organi li-
teram.

5 Ad verbū, Vi-
ta. Hebraistmus.

6 Pronomen Sy-
riacum ferre etiā
potest Eorū. quā
lectio propius ac-
cedit ad verba &
sensum Lucā.

a ח'מנת
b תו בואו מן
c אתא
d שרר לונר
e כן שרא
f ארצתן
g פצרה כס
h עלימתא
i גערה
j קצם ככו
k קסם
l תאגורתא
m יתרון
n בקצמא
o דקצמא הות
p בקסם שקסמה
q היתה
r מרימא עליון
s כן רוס
t מסכרין
u מכשרים
v דחיא חחיים
w הכנא כן
x ואתתפיר
y ויכעס
z דתפקין
aa שתצא
ab סכרא
ac דתאגורתהון
ad תקותתועלתם
ae אחרוהי
af לכרו אותו
ag נגדו משכו
ah איתיו חכיאן
ai אסטרטיגא
aj נציכים
ak רישא ראשי
al מדלחין
am מחיריקם
an עידא חוקים
ao מפס מותר
ap למקכלו
aq לקכלי
ar אסטרטיגא
as הנציכים
at קרעו וסדקו
au טעמם שוח
av נחתיהון
aw בגדיהם
ax ינגדון יכו
ay אותם
az ארמיו
ba נתנו מן רמה
bb זחיראית
bc בחשתדלות

Acta

Ὁς παραγγέλιας τοιαύτης εἰληφώς, 24
ἔβαλεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐσωτέραν φυ-
λακὴν, ἃς τῶν πόδας αὐτῶν ἡσφαλίσα
το εἰς τὸ ξύλον.

Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον Παῦ- 25
λος καὶ Σίλας προσευχόμενοι ὕμνουν
τῷ Θεῷ· ἐπηκροῶντο δὲ αὐτῶν ἡ δέ-
σμοι.

Αφνω δὲ σεισμός ἐγένετο μέγας, 26
ὥστε σαλευθῆναι τὰ θεμέλια τῆς δε-
σμωτηρίου· ἀνεώχθησαν τε τῶν ἀγκυ-
ρῶν αἱ θύραι πάντα, καὶ πάντων τὰ δε-
σμά ἀνέστη.

Εξυπνός τ' ἡρόδοτος ὁ δεσμοφύ- 27
λαξ, καὶ ἰδὼν ἀνεωγμένας τὰς θύρας
τῆς φυλακῆς, ἀποσάμνεν μάχα-
ραν ἐμύησεν αὐτὸν ἀναρεῖν, νομίζων
ἐκπεφυγῆναι τὸν δεσμίον.

Εφώνησε δὲ φωνῇ μεγάλῃ ὁ Παῦ- 28
λος, λέγων, Μηδὲν πρᾶξεις σεαυτῷ
κακόν· ἅπαντες γὰρ ἴσμεν ἐνθάδε.

Αἰτήσας τ' φῶτα εἰσῆλθον, ἃ ἐν- 29
θυμος ἡρόδοτος προσέπεσε τῷ Παύ-
λῳ ἃ τῷ Σίλῳ.

Καὶ παρακαλῶν αὐτοὺς ἔξω, 30
εἶπεν, Κύριοι, τί με δεῖ ποιεῖν ἵνα σω-
θῶ;

Οἱ δὲ εἶπον, Πίστευσον ἐπὶ τῷ Κύ- 31
ριον Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ σωθήσῃ σὺ καὶ
ὁ οἶκός σου.

Καὶ ἐλάλησαν αὐτῷ τὸν λόγον 32
τῆς Κυρίου, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ
αὐτῶν.

Καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς ἐν ἐκείνῃ 33
τῇ ὥρᾳ τῆς νυκτὸς, ἔλουσεν ὑπὸ τῶν πλη-
γῶν· καὶ ἐβαπτίσθη αὐτὸς καὶ οἱ αὐτῶν
πάντες ὡραζήματα.

Ανακαλῶν τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐ- 34
τῶν, παρέθηκε τραπέζαν, ἃ ἡγαλλιάσα-
το πανοικί πεπιστευκῶς τῷ Θεῷ.

Ἡμέρας

Qui quum tale mandatum acce-
pisset, coniecit eos in intimum car-
cerem, & pedes eorū adstrinxit nu-
mella.

Media autem nocte precātes Pau-
lus & Silas hymnos canebant, &
qui vincti erant exaudiebant eos.

Repentē verò terræ motus ma-
gnus exitit, ita vt concuterentur
fundamenta carceris: & illico aper-
tæ sunt omnes fores, & omnia vin-
cula laxata.

Expergefactus autem cōmenta-
riensis, quum videret fores carceris
apertas, educto gladio erat seipsum
interempturus, existimans vinctos
effugisse.

Clamavit autē Paulus voce ma-
gna, dicens, Nequid feceris tibi ipsi
mali: omnes enim hīc sumus.

Is verò petito lumine irrupit, &
tremefactus accidit Paulo & Silæ
ad pedes.

Et productis ipsis foras, ait, Do-
mini, quid me oportet facere vt
seruer?

At illi dixerunt, Crede in Domi-
num Iesum Christum, & seruabe-
ris tu ac domus tua.

Et loquuti sunt ei sermonem Do-
mini, & omnibus qui erant ἐν domi
ipsum.

Ipse verò illis assumptis ea ipsa
hora noctis, lauit eorum plagas: &
baptizatus est ipse & omnes dome-
stici illius illico.

Quūq; perduxisset eos domū
suam, apposuit eis mensam, & exul-
tauit quòd cum vniuersa domo sua
credidisset Deo.

Sanctorum preces ea-
rum & terram con-
cutiunt.

Misericors Dominus,
quoties libuit per me-
diam mortem ad vi-
tam trahit, & pro su-
stis pœnis summam
clementiam imperis-
tur.

In mediis præsertim
extraordinariis ne-
pes quidem nisi Deo
præcunte mouendus.

Deus eadem quum
libuit manu vulne-
rat & sanat.

^a אעל חביא ^b חבש ^c גויא התיכון ^d סדא כבל:

הו דין כד קבל הנא פוקדנא עאל
חבש אנון בביתא גויא דבית אסירא
ואסר רגליהון בסדא:

^e ובפלגה דלליא פולוס ושילא
מצלין הוו ומשבחין לאלהא ושמעין
הוו להון אסירא:

^f ומן שליא ^g וועא רבא הוא ^h ואתתזיעו
שתאסא דבית אסירא ואתפתחו
מחדא תרעא כלהון ואסוריהון ד
דכלהון אשתריו:

ⁱ וכד ^j אתתעיר נטר בית אסירא
וחוא דפתחין תרעא דבית אסירא
נסב ^k ספסירא ובעא דיקטול ^l נפשה
מטור ^m דסבר הוא דערקו להון
אסירא:

^p וקריהי פולוס בקלא רמא ואמר
לה לא תעבד לנפשך ^q מדם דביש
מטול דכלן הרבא חנן:

^r ואנהר לה שרגא ^s ושור ^t ועל
כד ^u ראת ונפל על רגליהון דפולוס
ודשילא:

^v ואפק אנון לבר ואמר הוא להון
מרי מנא ^w ולא ^x לי למעבד איך
דאחא:

^y והנון אמרין הוו לה ^z הימן במרן ישוע
משיחא ^{aa} ותחא אנת וביתך:
ומללו עמה מלתא דמריא ועם
כלהון בני ביתה:

^{bb} ובה בשעתא בה כלליא ^{cc} דבר
אסתי אנון מן ^{dd} נגדהון ובר שעתה
עמר הו ובני ביתה כלהון:
^{ee} ודבר ^{ff} אסק אנון לביתה וסם להון
פתורא ^{gg} ורוו הוא הו ובני ביתה
כלהון ^{hh} בהימנותא דאלהא:

וכד

24 Ille autem quum accepisset hoc mā datum, introducens inclusit eos in locum interiorem domus vinctorum, et vinxit pedes eorum numella.

25 Et in medietate noctis Paulus et Schila orabant, ac glorificabant Deū. et audiebant eos [reliqui] vincti.

26 Et repente [terra] motus magnus factus est, et commota sunt fundamenta domus vinctorum, et aperta sunt. statim porta omnes, et vincula eorum omnium soluta sunt.

27 Et quum expergefactus esset custos domus vinctorum, et vidisset quod aperta essent porta domus vinctorum, accepit gladium, et quasiuit ut interficeret seipsum, eo quod putabat quod aufugissent vincti.

28 Et vocauit eum Paulus voce elata, ac dixit ei, Ne facias tibi ipsi aliquid mali, quia omnes nos hic sumus.

29 Et iussit sibi accendere lucernam: et exiit, ac ingressus est tremens. et procidit ad pedes Pauli et Schila.

30 Et deduxit eos foras, ac dicebat eis, Domini mei, quid oportet me facere ⁸ ut seruer?

31 Et dixerunt ei, Crede in Dominum nostrum Ieshua Christum, et serua-beris tu et domus tua.

32 Et loquuti sunt cum eo sermonē Domini, et cū omnibus ¹⁰ filiis domus suae.

33 Et eadem hora in ipsa nocte accipies lauit eos à plagis suis: et eadem hora baptizatus est ipse ¹¹ et filii domus eius omnes.

34 Et accipiens ascendere fecit eos in domum suam, et apposuit eis mēsam. exultabatque ipse, ¹² et domestici eius omnes in fide Dei.

7 Id est, Media nocte. Hebraism⁹.

8 Ad verbum; Vt viuem. Hebraism⁹.

9 Ad verbum; Et viues. vt paulo antē.

10 Id est, Domestici suis. Hebraism⁹.

11 Id est, Domestici; vt paulo antē.

12 Ad verbum; Filii dom⁹. vt paulo antē.

Acta

Ημέρας δὲ ἡγομένης ἀπέστειλαν 35
 ὁ στρατηγὸς τοῦ ῥαβδούχου, λέγον-
 τες, Απόλυσον τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους.

Ἀπήγγειλε δὲ ὁ δεσμοφύλαξ τοῦ 36
 λόγου τούτου πρὸς τὸν Παῦλον, ὅτι
 ἀπέστειλασιν οἱ στρατηγοὶ ἵνα ὑπολυ-
 θήτε νῦν οὐκ ἐξελθόντες, πορεύεσθε ἐν
 εἰρήνῃ.

Ὁ δὲ Παῦλος ἔφη πρὸς αὐτοὺς, 37
 Δείξαντες ἡμᾶς δημοσίᾳ, ἀκατακρί-
 τος, ἀνθρώποις Ῥωμαίοις ὑπάρχον-
 τας, ἔβαλον εἰς φυλακὴν, καὶ νῦν
 λᾶθρα ἡμᾶς ἐμβάλλουσιν; Οὐ γὰρ
 ἄλλὰ ἐλθόντες αὐτοὶ ἡμᾶς ἐξαγαγί-
 πωσαν.

Ἀνήγγειλαν δὲ τοῖς στρατηγοῖς ὁ ῥα- 38
 βδούχος τὰ ῥήματα ταῦτα· ἐέφοβή-
 θησαν ἀκούσαντες ὅτι Ῥωμαῖοί εἰσι.

Καὶ ἐλθόντες προσέειπεν αὐτοῖς, 39
 καὶ ἐξαγαγόντες ἡρώτων ἐξελθεῖν τῆς
 πόλεως.

Ἐξελθόντες δὲ ἐκ τῆς φυλακῆς 40
 εἰσῆλθον εἰς τὴν Λυδίαν· καὶ εἰδόντες
 τοὺς ἀδελφοὺς, προσέειπεν αὐτοῖς,
 καὶ ἐξῆλθον.

Κεφάλαιον ιζ'

Ἰοδεύσαντες δὲ τὴν Ἀμφίπολιν 1
 καὶ Ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς Θεσσα-
 λονίκην, ὅπου ἦν σὺναγωγὴ τῇ Ἰε-
 ραίων.

Κατὰ δὲ τὸ εἰωθὸς τῷ Παύλῳ 2
 εἰσῆλθε πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ σαβ-
 βατατεία διελέγετο αὐτοῖς ὑπὸ τῇ
 γραφῇ,

Διανοίγων καὶ παρακείμενος 3
 ὅτι τὸ Χρῆστον ἐδει παθεῖν, καὶ ἀνα-
 στήναι ἐκ νεκρῶν, καὶ ὅτι οὕτως ὅστις ὁ
 Χρῆστος Ἰησοῦς, ὃν ἐγὼ καταπέμνω
 ὑμῖν.

Καί

Die autem exorto præfecti mise-
 runt viatores qui dicerent, Dimitte
 homines illos.

*Ignominia, tandem
 iniquorum magistra
 tuum merces.*

Annuntiauit autem commenta-
 riensis hos sermones Paulo, Mise-
 runt, inquit, præfecti ut dimittami-
 ni: nunc igitur egressi, ite in pace.

Paulus autem dixit eis, Casos
 nos publicè, indicta causa, quum si-
 mus Romani, coniecerunt in carce-
 rem, & nunc clam nos eiiciunt?
 non profectò: sed veniant ipsi, & nos
 educant.

*Non sunt quidem
 retalianda iniuria,
 sed nihilominus veni-
 dum est ad iudiciū
 a Deo porrectis, ad
 exhibendam impiorū
 libidinem, ne saltem
 aliis similiter noceat.*

Renuntiarunt autem præfectis
 viatores verba ista: timueruntque,
 audito eos Romanos esse.

*Impi non Dei sed ho-
 minum metu mouen-
 tur: & Deus hac e-
 tiā ratione suis pro-
 spicit, quum ita opus
 est.*

Et venientes precati sunt eos, &
 eductos rogarunt ut egrederentur
 ex vrbe.

Egressi autem è carcere introie-
 runt ad Lydiam: & visis fratribus,
 consolati sunt eos, & egressi sunt,

*Sic vitanda pericu-
 la ut nunquam ne-
 gligatur officium.*

Cap. XVII.

Quum autem iter fecissent per
 Amphipolin & Apolloniam,
 venerunt Thessalonicam, ubi erat
 synagoga Iudæorum.

*Paulus & Sila electio
 multorum aliorum
 salus.*

Paulus autem, sicut consueuerat,
 introiuit ad eos, & per sabbatha
 tria disseruit cum eis ex Scripturis,

Adaperiens, & proponens oportu-
 ius Christum pati & resurgere à
 mortuis: & hunc esse Christum Ie-
 sum, Quem ego inquit annuntio
 vobis.

*Christus ideo media-
 tor, quia crucifixus
 resurrexit, nedum ut
 propter crucis igno-
 miniam sit repudiatus.*

35 וְכִּד הוּא צִפְרָא שִׁדְרוּ אֶסְטֵרְטִיגָא
 לְשִׁקְלֵי שִׁבְטָא דִּיאֲמֵרוֹן לְרַב בֵּית
 אֶסִּירָא שְׂרִי לְהֵלִין אֲנִשָּׂא :
 36 וְכִּד שָׁמַע רַב בֵּית אֶסִּירָא עַל אֲמַר
 לֵה הִי הָדָא מְלֵתָא לְפֻלוֹס דְּשִׁדְרוּ
 אֶסְטֵרְטִיגָא אִידְ דְּתִשְׁתְּרוֹן וְהִשָּׂא
 פֻּקוֹיָא וְלוֹ בְּשַׁלְמָא :
 37 אֲמַר לֵה פֻלוֹס דְּלֵא סָבְלוּ נְגִדוֹן
 עֵין עֵלְמָא כֵּלָה לְאֲנִשָּׂא רַחוּמִיָּא
 וְאַרְמִיּוֹן בֵּירַת אֶסִּירָא וְהִשָּׂא
 מְטִשְׂיָאִית מִפְקִין לֵן לֵא גִיר אֶלָּא
 חֲנוּן יֵאֲתוֹן יִפְקוֹבֵן :
 38 וְאוּלוּ שִׁקְלֵי שִׁבְטָא וְאַמְרוּ
 לְאֶסְטֵרְטִיגָא מְלֵא הֵלִין דִּיאֲתֵאֲמֵרִי
 לְחוֹן וְכִּד שָׁמַעוּ דְּרַחוּמִיָּא אֲנוֹן
 דִּחְלוּ :
 39 וְאַתּוּ לִוְתָּחוֹן וּבְעוּ מִנְּהוֹן דִּיפְקוֹן
 וְיִשְׁנֹן לְחוֹן מִן מְדִינָתָא :
 40 וְכִּד נִפְקוּ מִן בֵּית אֶסִּירָא עַל
 לִוְתָּ לִוְדִּיא וְחוּזוֹ תַּמֵּן לְאַחָא וּבִיאֹו
 אֲנוֹן וּנְפִקוּ :

Et quum esset diluculum, miserunt
 duces¹³ gestantes virgas, qui dicerent
 praefecto domus vincitorum, Dimitte
 hos homines.

¹³ Periphrasis
 est apparitorum,
 qui virgas pro in-
 gri gerunt.

Et quum audiisset praefectus do-
 mus vincitorum, ingressus dixit hunc
 ipsum sermonem Paulo: nempe, Mife-
 runt duces ut dimittamini: Et nunc ex-
 euntes abite in pace.

Dixit ei Paulus, Infontes flagella-
 runt¹⁴ coram mundo toto, homines Ro-
 manos, Et coniecerunt eos in domum
 vincitorum, et nunc clam eiiciunt nos?
 Non profecto: sed ipsi venientes edu-
 cant nos.

¹⁴ Id est Coram
 omnibus homini-
 bus, & palam. Sic
 Galli dicunt, Deuât
 tout le monde.

Et abierunt qui gestabant virgas,
 ac dixerunt ducibus sermones illos qui
 dicti fuerant sibi. Quumque audiui-
 ssent quod Romani essent, timuerunt.

Et venerunt ad eos, ac rogauerunt
 eos ut exirent ac discederent ab urbe.

Quumque egressi essent à domo vin-
 citorum, introiuerunt ad Lydiam: ac
 viderunt ibi fratres, ac consolati sunt
 eos, et egressi sunt.

Cap. XVII.

Ac transiuerunt per Amphipolim
 et Apolloniam ciuitatem: vene-
 runtque Thessalonicam, ubi erat syn-
 agoga Iudeorum.

Et ingressus est Paulus, sicut soli-
 tus erat, ad eos: et sabbathis tribus lo-
 quutus est cum eis de Scripturis,

Explicans Et ostendens quod oportuit
 ut Christus pateretur, et resurge-
 ret à mortuis. Et hic est Ieshua Chri-
 stus quem euangelizo vobis.

² Ad verbum,
 De inter mortuos
 vt Gallicè, D'entre
 morts.

Et

קפלאון יו

1 וְעָבְרוּ עַל אֲמִפּוֹפּוֹלִיס וְאַפִּלוֹנִיָּא
 מְדִינָתָא וְאַתּוּ לְתִסְלוֹנִיקָא אִיכָא
 דֵּאִית הוּא כְּנוֹשֶׁתָא דִּיהוּדִיא :
 2 וְעַל פֻּלוֹס אִיכְנָא דְּמַעַד הוּא
 לִוְתָּחוֹן וְשִׁבְא תֵּלֵת מִלָּל עֲמָחוֹן מִן
 כְּתָבָא :

3 כִּד מְפִשֵּׁק הוּא וּמַחְוָא דְּעֵתִיד הוּא
 מְשִׁיחָא דִּיחֵשׁ וּדִיקוֹס מִן בֵּית מִיתָא
 וְהוּוּ יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא הָנָא דְּמַסְכֵּר
 אֲנִי לְכוֹן :

וְאַנְשִׁין

א אסטרטיגא
 ב הניצבים
 ב שקלי שבטא
 ג המשרתים
 ד שנושאים בירם
 ה שבט לאות
 ו על הרשות
 ז הנתונה להם
 ח מהניצבים
 ט שרי שלהם
 י שרא
 יא על בא
 יב תשתרון
 יג תשלחום
 יד שרא
 יה פוקו צאום
 יז נפק
 יח זול לכונן
 יט אול
 כ דלא סכלו
 כא את אשר לא
 כב חטאו
 כג עין עלמא
 כד לפני העם
 כה ארמיון
 כו נתנו אותם
 כז מן רסח
 כח מטשיאית
 כט בשר
 לו מפקין
 לא מוציאם
 לב יאתון יבואו
 לג מן אתא
 לד יפקון יוציאו
 לה אותנו מן נפק
 לו שקלי שבטא
 לז נושאי המטות
 לח ר' משרתי
 לט הניצבים
 לו אסטרטיגין
 לי ניצבים
 לז מלא הדברים
 לא דאתאמרי
 לב שנאמרו
 לג יפקון יצאו
 לד מן נפק
 לה ישנון לכו
 לו עלובאו
 לז ביאונחמו

ז ועלויכא
 זא מעד רגלי
 בב שבא
 בבתות

cc מפשק
 סכאד
 dd דחש
 שסכול
 ee בית בין
 ff הוויזת חוא
 gg מסכר
 מבשר

Acta

Καὶ πνες ἔξ αὐτῶν ἐπέιδησαν, καὶ 4
 προσεκληθέντες τῷ Παύλῳ καὶ τῷ
 Σίλᾳ, ὅτε σεβομένων Ἑλλήνων πολὺ
 πλῆθος, γυναικῶν τε τῶν προσήτων ἐκ
 ὀλίγων.

Ζηλώσαντες δὲ οἱ ἀπειθοῦντες Ιου- 5
 δαῖοι, καὶ προσλαβόμενοι τὸ ἀγροάων
 πναὶ ἀνδρας πονηροῖς, καὶ ὀχλοποιή-
 σαντες, ἐδορύβουσι πλὴν πόλιν. Ἐπιστάντες
 τε τῇ οἰκίᾳ Ιάσονος, ἐζήτησαν αὐτοὺς ἀ-
 γαγεῖν εἰς τὴν δῆμον.

Μὴ δυνάμενοι δὲ αὐτοὺς, ἔσυρον 6
 Ιάσονα καὶ πνας ἀδελφοὺς ἐπὶ τοῦ
 πολιτάρχας, βουόντες, ὅτι οἱ πλὴν οἰκου-
 μένῳ ἀναστατώσαντες, οὗτοι, καὶ ἐνθάδε
 παύσειν.

Οἱ δὲ ὑποδέδεκται Ιάσων· καὶ οὗτοι 7
 πάντες ἀπέναντι τῶν δογματῶν Καίσα-
 ρος προσήκοι, βασιλέα λέγοντες ἔτε-
 ρον (ἐπὶ), Ἰησοῦν.

Ἐτάραξαν δὲ τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πο 8
 λιτάρχας ἀκούοντας ταῦτα.

Καὶ λαβόντες τὸ ἱκανὸν ὥρα 9
 Ιάσονα καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν
 αὐτοὺς.

Οἱ δὲ ἀδελφοὶ διέως διὰ τῆς νυ- 10
 κτὸς ἐξέπεμψαν τὸν τε Παύλον καὶ τὸν
 Σίλαν εἰς Βέροιαν· οἵ πνες ὥρα ἡρό-
 μοι, εἰς πλὴν σὺναγωγῇ τῶν Ιου-
 δαίων ἀπήεσαν.

Οὗτοι δὲ ἦσαν ἀρχαιότεροι τῶν ἐν 11
 Θεσσαλονίκη, οἵ πνες ἐδέξαντο τὸν λό-
 γον μετὰ πάσης προσθυμίας, καὶ κατὰ ἡ-
 μέραν ἀνακρίνοντες τὰς γραφάς, εἰ ἐ-
 χοι ταῦτα οὕτως.

Πολλοὶ μὲν οὖν ἐξ αὐτῶν ἐπὶ 12
 σευσαν, καὶ τῶν Ἑλλενίδων γυναι-
 κῶν τῶν ἀρχαιόων, καὶ ἀνδρῶν ἐκ
 ὀλίγων.

Nōnulli igitur eorum affēsi sunt,
 & confociati sunt Paulo & Silæ, &
 religiosorū Græcorum multitudo
 magna, mulierēsque primariæ non
 paucæ.

Sed invidia commoti Iudæi qui
 increduli erāt, assumptis quibusdā
 circumforaneis viris sceleratis, ac
 turba coacta, perturbanunt urbem:
 & adorti domum Iasonis, studebāt
 eos adducere ad populum.

*Zelus incredulorum
 quantumlibet specio-
 sus, tandem palam
 deprehenditur neque
 relictus neque
 la equitate nisi. Sed
 non licet malis quic-
 quid libet, quā inter
 eos etiā excitet Deus
 quorum opera ad
 suos liberandos tra-
 hitur.*

Et quum non inuenissent eos, tra-
 xerunt Iasonem & quosdam fra-
 tres ad præfectos urbis, clamando,
 Hi sunt qui orbis terrarum statum
 subuerterunt: & hīc adsunt.

Quos excepit Iason: qui omnes
 contra decreta Cæsaris faciunt, re-
 gem alium dicentes esse, Iesum.

Concitarunt autem turbā & præ-
 fectos urbis hæc audientes.

Qui tamē quum satis accepissent
 ab Iasone & cæteris, dimiserūt eos.

Fratres verò statim per noctem
 emiserunt Paulum simul & Silam
 Berœam: qui quum aduenissent, ie-
 runt in synagogam Iudæorum.

*Ea demum est spiri-
 tus prudentia quæ
 Dei gloriam sibi pro-
 ponit, pro scopo ut nū-
 quam ab ea desle-
 ctat.*

Fuerunt autem isti generosiores
 iis Iudæis qui erant Thessalonicæ,
 ut qui receperint sermonem cum
 omni alacritate, quotidie scrutātes
 Scripturas an hæc ita se haberent.

*Dominus in eadem
 gente varia inscru-
 tibus sue sapientiæ exē-
 pla eodem pene mo-
 mento proponit, ut
 timeatur.*

Multi igitur crediderunt ex eis,
 & Græcæ mulieres honestæ, & vi-
 ri non pauci.

Vt

4 ואנשים מנהון הימנו ונקפו לפולוס
ולשילא וסניאא מן יוניא אילין
דדחלין הוו מן אלהא ואף נשא
ידעתא לא זעורין :

4 Et quidam ex eis crediderunt, & adhaerunt Paulo & Schila, et multi ex Graecis qui timebant à Deo, ac etiam mulieres celebres non paucae.

5 וחסמו הוו יהודיא ואקפו להון
אנשא בישא מן שוקא דמדינתא
ועבדו אכלוס סניאא ודלחו הוו
למדינתא ואתו וקמו להון על ביתה
דאיסון ובעין הוו דיפקון אנון מן תמן
וישלמון אנון לאכלוס :

5 Et inuidia moti sunt Iudaei, & adhaerunt se illis viri mali è foro ciuitatis, feceruntque turbam magnam, et commouerunt ciuitatem: & venerunt, ac steterunt contra domum Iasonis, querebantque ut educerent eos inde, & traderent eos turbae.

6 וכד לא אשכחו אנון תמן גרוהי
הוו לאיסון ולאחא דאית הוו תמן
ואיתיו אנון לות רישא דמדינתא
כד קעין הוו דחלין אנון דלכלה
ארעא דלחו והא תוב להרבא אתו:
ומקבלנהון חנו איסון וכלהון הלין
לוקבל פוקדנהי דקסר קימין כד
אמרין דאית מלכא אחרנא ישוע :

6 Quumque non inuenissent eos ibi, traxerunt Iasonem, & fratres qui erant ibi, et adduxerunt eos ad principes ciuitatis, clamantes, Hi sunt qui totam terram turbant: & ecce, rursus huc venerunt.

7 Et qui excipit eos hic Iason, et omnes hi contra mandata Caesaris stant, dicentes quod est rex alius, Ieschua.

Id est, Opponunt sese, vel obstant. Hebraismus.

8 Turbati autem sunt principes ciuitatis & uniuersus populus, quum audiuissent haec.

9 Et acceperunt fideiussores à Iasone et etiam à fratribus: et tunc dimiserunt eos.

10 Fratres uero eadem hora ac nocte dimiserunt Paulum et Schilam in Berceam ciuitatem. Quumque uenissent illuc, ingressi sunt in synagogam Iudaorum.

11 Nobiliores enim erant illi Iudaei qui illic erant quam Iudaei illi qui erant Thessalonica, & audiebant ab eis sermonem quotidie alacriter: quum discernere ex Scripturis num haec ita essent.

12 Et multi ex eis crediderunt, et ita etiam ex Graecis viri multi & mulieres celebres.

Acta

Ὡς δὲ ἐγνώσαν οἱ ἄπο τῆς Θεσσα- 13
λονίκης Ἰουδαῖοι ὅτι καὶ ἐν τῇ Βεροῖᾳ
καταγέλη ὑπὸ τοῦ Παύλου ὁ λόγος τῆς
Θεοῦ, ἦλθον καὶ αὐτοὶ, σαλεύοντες τοὺς
ὄχλους.

Εὐθέως δὲ τότε (V) Παῦλον ἐξαπέ- 14
στειλαν οἱ ἀδελφοὶ πορεύεσθαι ὡς εἶπεν
πρὸς αὐτὸν· ὑπέμνητον δὲ ὅτι Σί-
λας καὶ ὁ Τιμόθεος ἐκεί.

Οἱ δὲ καθιστῶντες τὸν Παῦλον, ἡ- 15
γαγον αὐτὸν ἕως Ἀθηνῶν· καὶ λα-
βόντες ἐν πολλῇ πλειονότητι τὸν Σίλαν καὶ
Τιμόθεον ἵνα ὡς τάχιστα ἐλθῶσι πρὸς
αὐτὸν, ἐξήρσαν.

Ὡς δὲ τῆς Ἀθηνῶν ἐκδηρομήσου 16
αὐτοῦ τὸ Παῦλος, ὡς ἔμελλεν τὸ πνεῦμα
αὐτοῦ ἐν αὐτῷ, θεωροῦν κατείδω-
λον οὖσαν πλὴν πόλιν.

Διελέγετο μὲν οὖν ἐν τῇ συναγωγῇ 17
τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς σεβομένοις, καὶ ἐν
τῇ ἀγορᾷ καὶ πάσαν ἡμέραν πρὸς τοὺς
παράτυγχανοντας.

Τινὲς δὲ τῶν Ἐπικουρείων καὶ τῶν 18
Στωϊκῶν φιλοσόφων συνέβαλλον αὐ-
τῷ· καὶ πλεονεξία ἐλεγον, Τί αὖτε θέλεις ὁ
ἀπερμολόγος εἶπαι λέγειν; Οἱ δὲ, ἑξέ-
νων δαιμονίων δοκεῖ καταγελάσαι·
ὅτι τὸν Ἰησοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐ-
τοῦς ἀντιτίθεντο.

Ἐπιλαβόμενοι τε αὐτὸν, εἶπεν (V) 19
Ἀρειὸν πᾶν ἡγάγον, λέγοντες, Δυνα-
μέθα γινώσκειν τίς ἡ καὶνὴ αὐτῇ ἢ ὑπὸ τοῦ
λαλοῦντος διδασκῇ;

Ξενίζοντα γὰρ πᾶσι εἰσφέρεις εἰς τὰς 20
ἀκοὰς ἡμῶν· βουλόμεθα οὖν γινώσκειν
τίς αὐτῇ ταῦτα εἶπαι.

(Ἀθηνῶσι)

Vt autem cognouerunt Thessalo-
nicenses Iudæi Berœæ quoque an-
nuntiatum esse à Paulo sermonem
Dei, venerunt etiam illuc, concitā-
tes turbam.

*Habet etiam suos Ze-
lores Satan, et eos
quidem quos minime
oportuit.*

Sed statim Paulum emisērūt fra-
tres, ut iret velut ad mare: Silas au-
tem & Timotheus substiterunt
illic.

*Non est consilium
nec rabies contra Do-
minum.*

Qui verò Paulum susceperant tu-
to loco constituendum, deduxerūt
eum Athenas usque: & accepto mā-
dato ad Silam ac Timotheum, ut
quam citissimè ad ipsum venirent,
abierunt.

*Excubant vicissim
oues Christianæ pro
pastorum salute, sed
in Domino.*

Paulo autem Athenis illos expe-
ctante, irritabatur spiritus eius in i-
pso, quum conspiceret urbem ido-
lis deditam.

*In iusta sapientiæ di-
uine cum humana,
homines irident
quod non intelligunt:
Deus autem stultorum
curiositate visitur &
electos suos colligit.*

Differebat igitur in synagoga cū
Iudæis & religiosiis, & in foro quo-
tidie cum quibusvis obuiis.

Quidam autem ex Epicureis &
Stoicis philosophis conflictaban-
tur cum eo: & quidā dicebāt, Quid
vult nugator iste dicere? Alii verò,
Peregrinorum deorum videtur an-
nuntiator esse: quia Iesum & resur-
rectionem annuntiabat eis.

*Dua præcipue philo-
sophorum sectæ Chri-
stum oppugnant, una
eorum qui omnem
religionem irident:
altera eorum qui de
religionis capitibus
pro suo arbitratu sta-
tuunt.*

Et prehensum cum duxerunt in
Areopagum, dicentes, Possumusne
scire quæ sit ista noua quæ à te dici-
tur doctrina?

Peregrina enim quædam ingeris
auribus nostris. volumus ergo scire
quidnam ista sibi velint.

(Cæterum)

וכד ידעו הנזן יהודיא דמן תסלוניקא
דמלתה דאלהא אתכרות מן פולוס
בכרואא מדינתא אתו אף לתמן ולא
שליח למזעו ולמדלחו^א לאנשותא :

^a שליח חדלן
^b למזעו מן זוע
וטעמו להרעיד
^c למדלחו
להניע
^d אנשותא
מרכית אנשים
^e שראוהי
שלחו אותו
^f יחות יד מן
נחת
^g קוי עמד או
המתין
^h אתלוי לוו
אותו מן לוח
ⁱ מן צאידוהי
מאצלו :

ולפולוס^א שראוהי אחא דיתות לה
לימא^ג וקוי הוא בה במדינתא הי
שילא וטימותאוס :

והנזן דאתלוי לה לפולוס ואתו
עמה עד-מא לאתינוס מדינתא וכד
נפקין מן צאידוהי קבלו מנה אנרתא
לות שילא וטימותאוס דבעגל יאזלון
לותה :

הו דין פולוס בד מקוא הוא
באתינוס^א מתמרמר הוא ברוחה הוא
הוא דמדינתא כלה מליא פתכרא :

^a מתמרמר
מתמרמר
ⁱ פתכרא
אלילים :

וממלל הוא בכנושתא עם יהודיא
ועם אילין דדחלין מן אלהא
ובשוקא עם אילין^א דמסתקבלין חו
כל-יום :

^a מסתקבלין
עומדים כנגדו

ואף פילוסופא דמן יולפנה
דאפיקורוס ואחרנא דמתקרין א
אסטואיקו דרשין חו עמה^א ואנש
אנש מנהון אמרין חו מנא צבא הנא
מלקט^א מלא ואחרנא אמרין חו
לאלהא נוכריא מכרו מטול דלישוע
ולקימתה מכרו חו להון :

^a אנש אנש
רבים :

^a מלא דברים :

^a קימתה
תקומתו :

^a ואחרוהי
אחזו אותו
^c איתוהי
הביאו אותו :

^a משכחינן
יכולים אנחנו
^c חרתא חדשה :

^a מלא גירכי
דברים :

^a מנא אנן
הלין סה
אלהא :

ואחרוהי^א ואיתוהי לבית דינא
דמתקרא אריוס פגוס בד אמרין לה
משכחינן למדע מנו הנא יולפנה
חדתא דמכרו אנת :

מלא גיר נוכריתא זרע אנת
במשמעתן וצבינן למדע^א מנא אנן
תלין :

אתניא

13 Et quum cognouissent illi Iudei qui
erāt ex Thessalonica, quod sermo Dei
predicaretur à Paulo in Berœa ciuita
te, venerunt etiam illuc, neque desie
runt commonere et turbare plebem.

14 Et Paulum emis(er)unt fratres, ut
descenderet ad mare: & mansit in ea
ciuitate Schilas & Timotheus.

15 Et illi qui comites se prabuerūt Pau
lo, venerunt quoque cū eo vsque Athe
nas ciuitatem. Et quum³ discederent
ab eo, acceperunt ab eo epistolam ad
Schilam et Timotheum, ut citò pro
ficiscerentur ad ipsum.

³ Ad verbum,
Quum exirent à la
teribus eorum. He
braismus.

16 Ipse autem Paulus quum expecta
ret Athenis⁴ irritabatur in spiritu suo.
Videbat [enim] ciuitatem plenam si
mulachris.

⁴ Id est, Animo
exacerbatur.

17 Et loquebatur in synagoga cum Ju
daïs, et cum iis qui timebant à Deo
quotidie, et in foro cum iis qui⁵ aduer
si occurrebant quotidie.

⁵ Vel Obuii,

18 Philosophi etiam qui ex doctrina e
rant Epicuri, & alii qui vocabantur
Stoici, disputabant cum eo, & multi⁶
ex eis dicebāt, Quid sibi vult hic colle
ctor sermonum? Et alii dicebāt, Deos
peregrinos predicat. quia Ieschua et
resurrectionem eius predicabat eis.

⁶ Ad verbum,
Homo ex eis. He
braismus.

19 Et apprehenderunt eum, ac deduxe
runt eum in curiam qua vocatur A
rius-pagus, dicētes ei, Possumusne
cognoscere qua sit hac doctrina noua
quam tu predicās?

20 Sermones enim peregrinos seminas
in auditu nostro: et cupimus cognosce
re quinam hi sint.

א.י.

Acta

(Αθηναῖοι δὲ πάντες καὶ οἱ ἑπι- 21
δημοῦντες ξένοι εἰς οὐδὲν ἔτερον δι-
κάζουσι ἢ λέγειν ἢ καὶ ἀκούειν και-
νότερον)

Σταθεὶς δὲ ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ τῆς 22
Αρείου πάγου, ἔφη, Ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
καὶ πάντα ὡς διδασκαμονεστέροις ὑμᾶς
θεωρῶ.

Διερχόμενος γὰρ ἐδὲ ἀναθεωρῶν τὰ 23
σεβασματα ὑμῶν, εἶδον καὶ βωμὸν ἐν
ᾧ ἐπεγεγραπτό, Ἄγνωστο Θεῷ. Οὐ γὰρ
ἀγνοοῦντες δισεβείτε, τῆτον ἐγὼ κατα-
γέλλω ὑμῖν.

Ο Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον καὶ 24
πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὐκ ἐστὶν οὐρανοῦ καὶ γῆς
Κύριος ὑπάρχων, οὐκ ἐν χειροποιήτοις
ναοῖς κατοικεῖ

Οὐδὲ ὑπὸ χειρὶ ἀνθρώπων θε- 25
ραπεύεται, ὡς θεοδιδόμους πuros, αὐ-
τὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ
πάντα.

Ἐποίησέ τε ὁ Θεὸς ἐκ ἑνὸς αἵματος πᾶν 26
τὸ ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ
πρόσωπον τῆς γῆς, ὁρίσας ὁρίσας
νοῖς καιροῖς, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κα-
τοικίας αὐτῶν.

Ζητεῖν τὸν Κύριον, εἰ ἄρα γε ψη- 27
λαφήσαν αὐτὸν καὶ εὐροῖεν· καὶ ποιῶ
οὐ μακρὰν ὁδὸν ἐκαστος ἡμῶν ὑ-
πάρχοντα.

Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμε- 28
θα, καὶ ἐσμὲν· ὡς καὶ πνεῦς τῶν κατὰ
ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι, Τοῦ γὰρ καὶ γέ-
νος ἐσμὲν.

Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, 29
οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἄρ-
γύρῳ ἢ λίθῳ, χειρὸς τέχνης καὶ
ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον εἶναι
ὅμοιον.

(Cæterum Athenienses & adue-
næ hospites nulli alii rei vacabant
nisi ad dicendum aut audiendum
aliquid noui)

*Sapientia hominis,
vanitas.*

Stans autem Paulus in medio A-
reopago, dixit, Viri Athenienses, o-
mnino conspicio vos quasi religio-
siores.

*ipsi idololatra firmis-
sima suppestant ad-
uersus superstitionē
suam argumenta.*

Præteriens enim & cōtemplans
sacra vestra, inueni etiam aram cui
inscriptum erat, Ignoto Deo. Quæ
ergo ignorantes colitis, hunc ego
vobis annuntio.

Deus qui fecit mundum & o-
mnia quæ in eo sunt, quū sit cæli &
terræ dominus, in manufactis tem-
plis non habitat:

*Stultissimum est cre-
atorem creaturæ cō-
parare, incomprehen-
sibilem circumscribere,
et cumputare donis
conclari a quo o-
mnes omnia accepe-
runt. Is sunt autem
idololatriæ fontes.*

¶ Nec manibus hominū colitur,
alicuius rei egens, quum ipse det
omnibus vitam & halitū & omnia.

Cōdiditque ex vno sanguine o-
mne genus hominum, vt habitaret
super vniuersam superficiē terræ,
definitis tēpestiuitatibusquas præ-
stituit, & positis terminis habita-
tionis eorum:

*Deus in operibus suis
est mirificus, præser-
tim in hominis opifi-
cio, non est in ipsis o-
peribus obstupescens
sed est ad opificem a-
sfurgamus.*

Vt quærerent Deum, si fortè pal-
pando eum inuenirent: quanquam
profectò non longè abest ab vno-
quoque nostrūm.

Per ipsum enim viuimus, & mo-
uemur, & sumus: sicut & quidam
vestratium poetar dixerunt, Nam
huius progenies etiam sumus.

¶ Progenies ergo Dei quū simus,
non debemus existimare auro aut
argēto, aut lapidi sculptili artificii
aut cōmentationis hominum, nu-
men esse simile.

Temporibus

Τοις

אתניא דין כלהון ואילין דאתין
לתמן נוכריא על מדס אחרין ללא
בטיל להון אלא למאמר ולמשמע
מדס חרת :

21 Athenienses autē omnes, & illi qui
veniebant illuc peregrini, de nulla alia
re solliciti erant, nisi ad dicendum &
audiendum aliquid novi.

וכר קס פולוס באריוס פגוס אמר
נברא אתניא חזא אנג לכו
דבכלהון יתירין אנתון בדחלת שארא
כד מתברך הוית וחזא הוית בית
דחלתכון אשכחת עלתא חרד
דכתיב הוא עליה דאלהא גניזא הו
הכיל דבר לא ידעין אנתון דדחלון
אנתון לה לה להנא אנא מסבר
אנא לכו :

22 Et quum staret Paulus in Ariau-
pago, dixit, Viri Athenienses, video
ego vos quod in omnibus excellitis in
religione demonum.

אלהא גיר דעבר עלמא וכל-מא
דאית בה והיו מרא דשמיא ודארעא
בחיכלא דעבר אידיא לא שרא :
ולא משתמש מן אידי בני נשאוועל
מדס לא סניק מטול דהו יחב לכל-
נש' חיא ונפשא :

23 Quum circuirem & viderem do-
mum vestrarum religionum, inueni-
aram quandam cui inscriptum erat,
Dei abdit. Eum igitur quem ignorā-
tes vos colitis, hunc ipsum ego pradio
vobis.

ומן חר דס עבר עלמא כלה דבני
נשא דיהוון עמרין על אפי ארעא
כלה נפרש זכנא בפוקדנה וס
תחומא דעומרא דבני נשא :

24 Deus enim qui fecit mundum &
quicquid est in eo, & est Dominus cae-
li & terrae, in templis manufactis non
habitat:

דיהוון בעין לאלהא ומעקבין ומן
בריתה משבחין לה מטול דאף לא
חוא רחיק מן כל חר מנן :

25 Neque colitur à manibus filiorum
hominis, neque ullius rei necessitatem
habet. quia ipse dat unicuique vitam
& animam.

בה הו גיר חייבין ומתתויעין ואיתין
איד דאף אנשא מן חבימא דלכו
אמר דמנה הו טוהמן :

26 Et ex uno sanguine fecit mun-
dū totum filiorū hominis, ut habitaret
super faciem terrae uniuersa: et defini-
uit tēpora mādato suo, posuitque limi-
tes habitationis filiorum hominis.

אנשא חכיל דטוהמן מן אלהא
הו לא חייבין למסבר דלדחבא או
לסאמא או לכאפא דגליפא
באומנותא ובידעתא דבר נשא
דמיא לאלהותא :

27 Ut quærerent Deum, & peruestiga-
rent, et ex creaturis eius inuenirent
ipsum, eo quod etiam non abest longē
ab uno quoque ex nobis.

זכנא

28 In eo enim ipso viuimus & moue-
mur et sumus: sicut etiam quidam ex
sapientibus vestris dixit, Quod ex eo
est cognatio nostra.

29 [Nos] igitur homines, quorum pro-
genies ex Deo est, non debemus existi-
mare quod auro aut argento aut lapi-
di sculpto per artē et per scientiā filij
hominis assimiletur diuinitas.

l.iii.

7 Ad verbum,
Operis vel factu-
ra manuum.

8 Ad verbum,
Omni homini. He-
braismus.

9 Pro, Ex vno ho-
mine. Hebraismus
10 Id est, Huma-
num genus, quod
per totum mun-
dum diffusum est.

a לא בטיל
להון לא
משתרדים :

b מדס דבר
חרת חדש :

c קס עומר :

d שארא
שרים :

e אשכחת
מצאתי :

f עלתא מזבח :

g מסבר מבשר :

h שרא שוכן :

i סניק צריך :

j חיא חיים :

k עמרין
ישבים :

l פרש גור
זכנא חומנים :

m עומרא מושב :

n מעקבין
חוקרים :

o בה הו גיר
חייבין כיבו
חיים אנו :

p ומתתויעין
ומתנוועים
אנו :

q מנה הו
טוהמן
ממנו דייא
משפחתנו :

r טוהמן
משפחתנו
הו לא חייבין
למסבר לא
ראוי לנו
לחשוב :

s סאמא כסף
דמיא
לאלהותא
תתדמה אלהותא
חאל :

Acta

Τοις μὲν οὖν χρόνοις τῆς ἀγνοίας³⁰
ὑπερεδόν ὁ Θεός, παντὶ ὄρα φέ-
λει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχόθεν
τανοεῖν.

Διότι ἐποίησεν ἡμέραν ἐν ἣ ἡμέλει κρί-
νειν πᾶν οἶκου μόνον ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν
ἀνδρὶ ὃ ὥρεσε, πῶς παραχρῶν πᾶσιν,
ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

Ακούσαντες δὲ ἀνίστασιν νεκρῶν, οἱ³²
μὲν ἐχλεύαζον· οἱ δὲ εἶπον, Ακουσόμε-
θα σου πάλιν ὡς τοῦτου.

Καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἤρξατο ἐκ μέ-
σου αὐτῶν.³³

Τινὲς δὲ ἄνδρες κολληθέντες αὐτῷ,³⁴
ἐπίστευσαν· ἐν οἷς ἦν Διονύσιος ὁ Ἀρεο-
παγίτης, καὶ γυνὴ ὀνόματι Δάμαρις,
καὶ ἕτεροι οἱ αὐτοῖς.

Κεφάλαιον ιη΄

ΜΕΤὰ δὲ ταῦτα χωρεθεὶς ὁ Παῦ-¹
λος ἐκ τῆς Ἀθηνῶν, ἦλθεν εἰς
Κόρινθον.

Rom. 16.3

Καὶ εὗρεν πᾶν Ἰουδαῖον ὀνόματι²
Ἀκύλαν, Γονπκὸν τῷ γυναι, ὡροσφά-
τως ἐληλυθότα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ
Πρίσκιλλαν γυναῖκα αὐτοῦ, (διὰ τὸ δια-
τεταχέναι Κλαύδιον χωρεῖσθαι πάν-
τας τοὺς Ἰουδαίους ἐκ τῆς Ῥώμης) ὡροσῆλ-
θεν αὐτοῖς.

Καὶ διὰ τὸ ὁμοτέχον εἶναι, ἐμύνη παρ’³
αὐτοῖς, καὶ εἰργάζετο· ἦσαν γὰρ σκηνω-
ποιοὶ πᾶν τέχνῃ.

Διελέγετο δὲ ἐν τῇ σὺναγωγῇ καὶ⁴
πᾶν σάββατον, ἐπειδὴ τε Ἰουδαίοις καὶ
Ἑλλήναις.

Ὡς δὲ κατήλθον ἀπὸ τῆς Μακε-⁵
δονίας ὁ, τε Σίλας καὶ ὁ Τιμόθεος,
συνείχετο πᾶν πλῆμα ὁ Παῦλος, δια-
μνηστρονόμενος τοῖς Ἰουδαίοις. ὧς Χει-
ρὸν Ἰησοῦ.

Ἀντίστασις μόνον

Temporibus igitur istius ignorā-
tiae dissimulatis, Deus nunc denun-
tiat omnibus ubique hominibus ut
resipiscant.

*Petrus error errantes
non excusat, sed Dei
patientiam commen-
dat: qui tamen futu-
rus est iustus contem-
ptorum iudex.*

Eo quod statuit diem quo iuste
iudicaturus est orbē terrarū, per eū
virū quē definiit, fide palām facta
omnibus, illo à mortuis excitato.

Quum audissent autem resurre-
ctionem mortuorum, alii quidem
cauillabantur: alii verò dicebāt, Au-
diemus te rursus de hac re.

*Homines ut suam
vanitatem manife-
stet prodant, uno eo-
demque Evangelio
varie afficiuntur:
quod tamen non de-
finit esse in electis e-
fficax.*

Et ita Paulus exiit è medio eorū.

Quidam verò ei adiuncti credi-
derunt: in quibus & Dionysius A-
reopagita, & mulier nomine Da-
maris, & alij cum eis.

Cap. XVIII.

POSTEA Paulus discedens Athe-
nis, venit Corinthum.

*Veri ministri adeonō
querunt quae sua sunt,
ut suo iuri obtempe-
rant, potiusquam del-
tantillum impedia-
tur Evangelij pro-
gressus.*

Et reperto quodam Iudæo, nomi-
ne Ἀquila, Πόντικο natione, qui nu-
per venerat ex Italia, & Priscilla v-
xore eius, (eo quod edixisset Clau-
dius ut omnes Iudæi Roma excede-
rent) venit ad eos:

Et quia eiusdem erat artificii, mā-
nit apud eos, & operabatur: erat e-
nim ars illorū cōficere tabernacula

Differebat autem in synagoga
omnibus sabbathis, & alliciebat tū
Iudæos tum Græcos.

*Semper quidem asse-
renda est ingenue ve-
ritas, sed tamen tem-
peranda est doctrina
prout fert profectus
occafio.*

Ut venerunt autem è Macedonia
Silas & Timotheus, constringeba-
tur spiritu Paulus, testificās Iudæis
Christum Iesum.

Illis

^a זכנא עיתות : ^b זכנא עיתות :
^c זכנא עיתות : ^d זכנא עיתות :
^e זכנא עיתות : ^f זכנא עיתות :
^g זכנא עיתות : ^h זכנא עיתות :
ⁱ זכנא עיתות : ^j זכנא עיתות :
^k זכנא עיתות : ^l זכנא עיתות :
^m זכנא עיתות : ⁿ זכנא עיתות :
^o זכנא עיתות : ^p זכנא עיתות :
^q זכנא עיתות : ^r זכנא עיתות :
^s זכנא עיתות : ^t זכנא עיתות :
^u זכנא עיתות : ^v זכנא עיתות :
^w זכנא עיתות : ^x זכנא עיתות :
^y זכנא עיתות : ^z זכנא עיתות :

30 זכנא גיר דטעיותא^a אעבר אל הא
 ובזכנא הנא מפקד לכלהון כני נשא
 דכל אנש בכל דוכא יתוב :
 31 מטול דאקים יומא דבה עתיד דידון
 ארעא כלה^d בכאנותא פיד גברא
 אינגא דפרש^e ואפני לכל אנש
 להימנותה כד אקמה מן בית מיתא :
 32 וכד שמעו^h קימתא דמן בית מיתא
 מנהון מטיקין הוו ומנהון אמרין הוו
 בזבן אחרין שמעינן לד על הדא :
 33 והכנא נפק פולוס מן בינתהון :
 34 ואנשין מנהון נקפוהי^o והימנו חד
 דין מנהון איתוהי דינוסיוס מן דינא
 דארוס פאנוס ואנתתא חדא דשמה
 דמרים ואחרנא עמהון :

קפלאון יח
 וכד נפק פולוס מן אתינוס אתא
 לה לקורנתוס :

ואשכח תמן גברא חד יהודיא
 דשמה הוא אקולאס דאיתוהי הוא
 מן פונטוס אתרא ובה בהו^p זכנא
 אתא הוא מן אתרא דאיטליא הו
 ופרסקילא אנתתה מטול דפקד הוא
 קלודיוס קסר^q דיפקון כלהון יהודיא
 מן רהומא ואתקרב לותהון :

מטול דבר אומנותהון הוא שרא
 לה לותהון^r ופלח הו^r עמהון
 באומנותהון דין לולרא הוו :
 וממלל הוא בכנושתא בכל ששא
 ומפס הוא ליהודיא ולחנפא :

וכד אתו הוו מן מקדוניא שילא
 וסימתאוס אליץ הוא במלתא הו
 פולוס מטול^x דקימין הוו לקובלה
 יהודיא ומנדפין הוו כד מסהד הוא
 להון דישוע הוו משיחא :

Tempora enim erroris praterire fe-
 cit Deus: Et tempore hoc praecepit filiis
 hominis ut unusquisque in omni loco
 resipiscat.

Quia statuit diem in quo iudicatu-
 rus est universam terram in iustitia,
 per virum quem definiuit: Et conuer-
 ti fecit omnem hominem ad fidem eius,
 quum excitauit eum a mortuis.

Quumque audiuiissent resurrectionem
 qua est a mortuis, quidam ex eis
 deridebant, Et quidam ex eis dicebat,
 Tempore alio audiemus te de hoc.

Et ita egressus est Paulus e medio eorum
 Et quidam ex eis adhaeserunt ei, ac
 crediderunt. Unus autem erat Dianau-
 sius, ex iudicibus Ariau-pagi, Et mu-
 lier quadam cuius nomen Damaris,
 Et alij cum eis.

Cap. XVIII.

1 ET quum egressus esset Paulus A-
 thenis, venit Corinthum:

2 Et inuenit ibi hominem quendam
 Iudaum, cuius nomen erat Aquilas,
 qui erat ex Ponto regione. Et eo ipso
 tempore venerat e regione Italia, ipse
 Et Priscilla uxor ei, (eo quod praecepi-
 sset Claudius Caesar ut exirent omnes
 Iudaei Roma) et accessit ad eos.

Eo quod artificii eorum esset, man-
 sit apud eos, ac operabatur cum eis. Ar-
 tificio autem suo conficientes taberna-
 cula erant.

4 Et loquebatur in synagoga omni
 sabbatho, et suadebat Iudaeis Et pro-
 phanis.

5 Quumque venissent ex Macedo-
 nia Schilas Et Timotheus, coarcta-
 batur in sermone ipse Paulus, eo quod
 starent contra se Iudaei, Et blasphema-
 rent, quum testificaretur quod Ieschna
 esset Christus.

Ad verbum,
 Per manum viri,
 id est, Opera & mi-
 nisterio. Hebra-
 ismus.

Ad verbum,
 Filius artificii eor-
 um. Syra phrasis.
 Pro, Peritus in ar-
 tificio eorum,

Paraphrastes
 spiritum figura-
 te exponit Sermo
 ne, quo animi an-
 gustias amplificet;
 ac si dictum esset,
 animi dolore ita
 fuisse constrictum
 Paulum, ut ne lo-
 qui quidem posset,

Acta

Suprà, 13. 51
matth. 10. 14

Ἀντιπασομύρων δὲ αὐτῶν, καὶ 6
βλασφημούντων, ἐκπναξάμενοι τὰ
ἱμάτια, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Τὸ αἷμα ὑ-
μῶν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ὑμῶν· καθαρὸς
ἐγώ, ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὰ ἔθνη πορεύ-
σομαι.

Καὶ μεταβὰς ἐκείθεν, ἦλθεν εἰς οἰ- 7
κίαν τινὸς ὀνόματι Ιούσου, σεβομένου
Θεόν, οὗ ἡ οἰκία ἦν σὺν ομοφρονούν-
τῃ σὺναγωγῇ.

1. Cor. 1. 14

Κρίσπος ὁ δὲ ἀρχισὺναγωγος ἐπὶ 8
σευσε τῷ Κυρίῳ σὺν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐ-
τοῦ· καὶ πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀκούοντες
ἐπίστευον, καὶ ἐβαπτίζοντο.

Εἶπε ὁ Κύριος δι' ὁράματος ἐν 9
νυκτὶ τῷ Παύλῳ, Μὴ φοβού, ἀλλὰ λα-
λεῖ, καὶ μὴ σιωπήσῃς.

Διότι ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς 10
ἐπιθήσεται σοὶ τὴν κακῶσαι σε· διότι
λαὸς ὅστις μοι πόλις ἐν τῇ πόλει ταύτῃ.

Ἐκαθίστατε ἐν αὐτῇ καὶ μένετε 11
ἐξ, διδάσκων ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ
Θεοῦ.

Γαλλίωνος δὲ ἀνθυπατεύοντος τῆς 12
Ἀχαΐας, κατεπέστησαν ὁμοθυμαδὸν
Ἰουδαῖοι τῷ Παύλῳ, καὶ ἤγαγον αὐτὸν
ἐπὶ τὸ βῆμα.

Λέγοντες, Οὐ παρὰ τὸν νόμον 13
ἀναπαύειν σὺν ἀνθρώποις σεβόμενοι
Θεόν.

Μέλλοντος δὲ τοῦ Παύλου ἀνοίγειν τὸ 14
στόμα, εἶπεν ὁ Γαλλίων πρὸς τοὺς Ἰου-
δαίους, Εἰ μὴ οὐκ ἔστιν ἀδίκημα πῆρ-
αι διούργημα πονηρὸν, ὡς Ἰουδαῖοι, καὶ λό-
γον δὲ ἡνεχόμενοι ὑμῶν.

Εἰ δὲ ζήτημά ἐστι πρὸς λόγον ἢ ὄνο- 15
μάτων καὶ νόμου τῶν καθ' ὑμᾶς, ὅψε-
σθε αὐτοὶ κριτῆς ὅτι ἐγὼ πούτων οὐ βού-
λομαι εἶ.

Καὶ

Illis autem sese opponentibus, ac
blasphemātibus, excussis vestibus
dixit eis, Sanguis vester super ca-
put vestrum: purus ego, ab hoc tem-
pore ad Gentes proficiscar.

*Omnis frustra ten-
tatis non desistendū
ab opere, sed circumsta-
ntiis desertis, ad mo-
riferos transcendū.*

Et digressus illinc, introiit domū
cuiusdā nomine Iusti, colentis Deū,
cuius domus erat confinis synago-
gæ.

Crīpus autem præfectus synago-
gæ credidit Domino cum tota do-
mo sua: multique Corinthiorum
audiētes credebāt & baptizabātur.

Dixit autem Dominus nocte per
visionem Paulo, Ne time, sed loque-
re, & ne tacueris.

*Dominus constantiā
servorum suorum vin-
dex & assertor.*

Nam ego sum tecum, & nemo te
inuadet ut tibi malefaciat: quoniā
populus est mihi multus in hac urbe.

Commoratus est itaque illic annū
& sex mēses, docens eos sermonē
Dei.

Quum autem Gallio esset Proco-
sul Achaïæ, insurrexerunt concor-
diter Iudæi in Paulum & adduxe-
runt eum ad tribunal:

*Impii male agendo
non defatigantur, sed
Dominus eorum co-
natus miris modis ir-
ridet.*

Dicentes, Iste persuadet homini-
bus colere Deum contra Legem.

Paulo verò iam os aperturo, di-
xit Gallio Iudæis, Siqua iniuria es-
set, aut facinus malū, ὁ Iudæi, qua-
tenus æquum esset vos tolerarem:

Sin verò quæstio est de sermone
& nominibus & lege vestrate, ipsi
videritis: iudex enim ego istarū re-
rum esse nolo.

Et

^a ונפץ מאנהו ואמר להון מן השא
^b מאנהו
^c בגדיו :
אנא דכא אנא אזל אנא לי לור
עממא :

³ Et excussit vestimenta sua, ac dixit
eis, Ab hoc tempore ego purus sum:
proficiscor ad gentes.

³ In Syro conte-
xtu initium huius
versus cum præce-
dentis sine permi-
xtum est. Sed illa
prorsus desideran-
tur. Sanguis vestris
super caput vestrum
quæ his verbis ex-
primeretur, על רישכון.

^c ועלובא :
ונפק מן תמן ועל לביתה דגברא
דשמה טטוס אינא דדחל הוא מן
אלהא וביתה דנקיף הוא לכנושתא :
^d נקיף דבק :
^e הימן האמין :
וקריספוס רב כנושתא הימן הוא
במרן הו ובני ביתה כל הון וסגיא
קורנתא שמעין הו ומחמינין באלהא
^f מחמינין
^g מאמינים :
^h עמדין
ⁱ טובלים :

7 Et egressus est inde, ac introiit in
domum cuiusdam viri cuius nomen
Titus, qui timebat à Deo: Et domus
eius adhærebat synagoga.

8 Et Crispus præfectus synagoga cre-
didit in Dominum nostrum, ipse et
⁴ domestici eius omnes: ac multi Corin-
thii audiebant, et credebant in Deum,
ac baptizabantur.

⁴ Ad verbum
Fili domus eius,
Hebraismus.

9 ואמר מריא כחזוא לפולוס לא
תדחל אלא מלל ולא תשתוק :
סטול דאנא עמד אנא ואנש לא
משבח למחרותך ועמא סגיא אית
^h למחרותך
ⁱ לחזיק לך :
לי במדינתא דא :

9 Et dixit Dominus in visione Paulo,
Ne timeas, sed loquere, et ne taceas:

11 Quia ego tecum sum, Et nemo potest
molestiam inferre tibi: et populus mul-
tus est mihi in urbe hac.

11 יתב הוא דין שנתא וירחא שתא
בקורנתוס ומלף הוא להון מלתא
דאלהא :

11 Mansit autem annus Et menses
sex Corinthi: Et docebat eos sermonem
Dei.

^k אנתופטוס
^l נציב מלשון
^m יון :
ⁿ אכחדא
^o כאחד :
^p איתיוח
^q חכיוא ותן :
^r כים הוא
^s הכיסא :
^t מפס חונך :
וכד איתוהי הוא גאליון אנתופטוס
דאכאיה אתכנשו אכחדא על פולוס
ואיתוהי קדם בים :
ואמרין דהנא לבר מן נמוסא
^u מפס לבני נשא :
^v דיהוון דחלין
לאלהא :

12 Et quum esset Gallius proconsul
Achaia, congregati sunt [Iudei] pari-
ter contra Paulum, et adduxerunt eum
ante tribunal,

13 Dicentes, Iste contra legem suadet
filiis hominis ut colant Deum.

⁵ Id est, Aliter
quàm Lex præscri-
bat.

14 וכד בעא הוא פולוס דיפתח פומה
וימלל אמר גאליון ליהודיא אלו על
מרס דביש או דנכיל או דסגא
מקטרגין הויתון או יהודיא בוליתא
^p בוליתא לפ
^q הצורח :
מקבל הוית לכון :

14 Et quum peteret Paulus ut aperiret
os suum ut loqueretur, dixit Gallius
Iudeis, Si de aliqua re mala aut frau-
dulenta aut re detestabili accusaretis,
ô Iudei, conuenienter susciperem vos:

15 אנ דין זאטמא אנון על מלתא ועל
שמהא ועל נמוסא דילכון אנתון
ידעין אנתון כינתכון אנא גיר לא
צבא אנא דאהוא דינגא דחלין
צבנותא :

15 Sin autem quaestiones sunt de sermo-
ne Et de nominibus Et de lege vestra,
ipsi nostis inter vos: ego enim nolo esse
iudex harum voluntatum.

⁶ Id est, Opini-
onem quas quisque
sibi proprio arbi-
trio confingit.

Et

^r צבנותא
^s חפצים :

וטרד

Ἀκτα

Καὶ ἀπήλασεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς βή- 16 Et abegit eos à tribunali.
ματος.

Επιλαβόμενοι δὲ πάντες οἱ Ἕλληες 17 Omnes autem Græci Sosthenē
Σωθένειον τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἐτύπτον
ἐμπροσθεν τῆς βήματος· καὶ οὐδὲν τού-
των τῷ Γαλλίῳ ἐμελεν.

Numer. 6. 18
infra, 21. 24

Ο δὲ Παῦλος ἐπὶ προσμείνας ἡμέ- 18 Paulus verò quum adhuc illic per
ρας ἱκανάς, τοῖς ἀδελφοῖς ἀποταξά-
μενος, ἔξῃκει εἰς τὴν Συρίαν· καὶ σὺν
αὐτῷ Πρίσκιλλα καὶ Ἀκύλας, κειρά-
μενος τὴν κεφαλὴν ἐν Κεγχρεαῖς· εἶ-
χε ῥῆσιν ἀχρὺ.

Paulus factus omni-
bus omnia et omnes
Christo lucrificaret.

Κατέλθων δὲ εἰς Ἐφεσον, καὶ κεί- 19 Peruenit autem Ephesum, & eos
νοῖς κατέλιπεν αὐτῶν. αὐτὸς δὲ εἰσελ-
θὼν εἰς τὴν σὺναγωγὴν, διηλέχθη τοῖς
Ἰουδαίοις.

Ερωτῶντων δὲ αὐτῶν ἵπτι πλεί- 20 Rogantibus autem ipsis ut diu-
ονα χρόνον μένειν παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἐ-
πένδυσεν.

Apostoli non hominū
arbitrio sed Spiritus
sancti ductu fuerunt
circumacti.

1. Cor. 4. 19
iac. 4. 15

Ἀλλ' ἀπετάξατο αὐτοῖς, εἰπὼν, Δεῖ 21 Sed vale dixit eis, dicens, Opor-
με πάντως τὴν ἑορτὴν τὴν ἐρχομένην
ποιῆσαι εἰς Ἱεροσόλυμα· πάλιν δὲ ἀνα-
κάμψω πρὸς ὑμᾶς ἢ Θεοῦ θέλοντος.
Καὶ ἀνήχθη ἀπὸ τῆς Ἐφέσου.

Sed vale dixit eis, dicens, Opor-
tet omnino me festum quod instat,
agere Hierosolymis: sed iterum re-
uertar ad vos, Deo volente. Et pro-
fectus est Epheso.

Matth. 23. 34
infra, 23. 34

Καὶ κατελθὼν εἰς Καισάρειαν, ἀνα- 22 Quumque descēdisset Cæsareā,
βας καὶ ἀποασάμενος τὴν ἐκκλησίαν,
κατέβη εἰς Ἀντιόχειαν.

Quumque descēdisset Cæsareā,
ascēdissetq; Hierosolymā, ac saluta-
flet Ecclesiā, descendit Antiochiā.

Καὶ ποιήσας χρόνον πνὰ, ἔξῃκει, 23 Et quum peregisset illic aliquan-
διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν
χώραν καὶ Φρυγίαν, ἵπτι πλείων πάν-
τας τοὺς μαθητάς.

Et quum peregisset illic aliquan-
tum temporis, abiit, peragrans ordi-
ne Galaticam regionem & Phry-
giam, confirmās omnes discipulos.

2. Cor. 1. 12

Ἰουδαῖος δὲ τις Ἀπολλῶς ὀνόματι, 24 Iudæus autē quidā Apollos no-
Ἀλεξανδρῶς τῷ γένει, ἀνὴρ λόγιος, κα-
τήντησεν εἰς Ἐφεσον, διωατὸς ὢν ἐν ταῖς
γραφαῖς.

Iudæus autē quidā Apollos no-
mine, Alexandrinus natione, vir elo-
quēs, peruenit Ephesum, potens in
Scripturis.

Apollos, homo pius
& doctus, tamen in-
tilis opificis atque a-
deo mulsercula scho-
la proficere non recu-
sans, insignis in Ecce-
sia minister euadit.

Οὗτος ἦν κατηχημένος τὴν ὁδὸν τοῦ 25 Hic erat initiatus via Domini: &
Κυρίου· ἐξέων τῷ πνεύματι, ἐλάλει
καὶ ἐδίδασκεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Κυ-
ρίου, ἵπτι πλείους μόνον ἢ τὸ βάπτισμα
Ἰωάννου.

Hic erat initiatus via Domini: &
feruens spiritu, loquebatur & doce-
bat diligenter ea quæ sunt Domi-
ni, sciens tantum baptisma Iohānis.
Coepitque

Οὗτος

^a וטרד אנון מן בים דילה :
^b ואחרו הוו כלחון חנפא לסוסתאנים
^c קשישא דכנושתא ^d ומחין הוו לה
^e קדם בים ונאליון ^f מהמא הוה
^g בהליון :

^h וכד הוה פולוס תמן יומתא סניא
ⁱ יחב שלמא לאחא ^j ורדא בימא דיאול
^k לסוריא ואתו עמה פריסקלא ואקלוס
^l בד ספר רישה בקנכראוס מטור
^m דנדרא נדיר הוה לה :

ⁿ ומטיו לאפסוס ועל פולוס לכנושתא
^o וממלל הוה עם יהודיא :

^p ובעין הוו מנה דיגר לותחון ולא
^q אתטפים :

^r בד אמר דולא לי אמנאית דעאדא
^s דאתא באורשלם ^t אעכדיוהי ואן
^u אלהא יצבא אתא תוב לותכון :

^v ולאקלוס ולאפריסקלא שבק אנון
^w באפסוס והו ^x רדא בימא ואתא
^y לקסריא וסלק ושאל בשלמא דבני
^z עדתא ואול לה לאנטיוכיו :

^{aa} וכד הוה תמן יומתא ^{ab} ידיעא נפק
^{ac} ואתכרך בתר בתר באתרא דפרוגיא
^{ad} ודגלטיא בד מקים הוה לכלחון
^{ae} תלמידא :

^{af} וגברא חד דשמה הוה אפלו יהודיא
^{ag} דאיתוהי הוה טוהמה מן אלכסנדריא
^{ah} ורדא הוה במלתא ^{ai} ומדק הוה
^{aj} בכתבא אתא לאפסוס :

^{ak} הנא מתלמד הוה לאורחה דמריא
^{al} ורתח הוה ברות וממלל ומלף
^{am} מליאית על ישוע בד מדס לא ידע
^{an} הוה אלא אן מעמודיתא דיוחנן :
^{ao} ושרי

16 Et repulit eos à tribunali suo.

17 Et apprehenderunt omnes prophani
 Sustenem seniore[m] synagoga, & percu-
 tiebant eum ante tribunal: et Gallium
 negligebat ista.

18 Et quum mansisset Paulus illic dies
 multos, ⁷ dedit pacem fratribus, & iter
 fecit per mare ut proficisceretur in Sy-
 riam. Et iuerunt cum eo Priscilla &
 Aquilas, quum totondisset caput suu[m]
 Cenchreis: quia votum vouerat.

⁷ Id est, Valedi-
 xit fratribus. He-
 braismus.

19 Et peruenerunt Ephesum. Et ingre-
 ssus est Paulus in synagogam, & loque-
 batur cum Iudeis.

20 Et rogabāt eum ut habitaret apud
 eos: & non acquieuit,

21 Dicens, Oportet me sedulo festum
 venturum in Vrischelem facere: & si
 Deus voluerit, veniā rursus ad vos.

22 Et Aquilam ac Priscillā reliquit
 Ephesi: et ipse iter fecit per mare, ac
 venit Casaream, et ascendit Vrische-
 lem: & ⁸ interrogauit de pace filiorum
 ecclesia, et abiit Antiochiam.

⁸ Id est, Pacificis
 verbis salutauit
 eos qui de Eccle-
 sia erant. Hebrai-
 smus.

23 Et quum mansisset ibi diebus certis,
 exiit, et circuiuit ⁹ iuxta ordinē re-
 gionem Phrygia & Galatia, confir-
 mans omnes discipulos.

⁹ Id est Post, post.
 vide supra, Act. ix

24 Et vir quidam cuius nomen erat
 Apollo, Iudeus, cuius cognatio erat
 ex Alexandria, & eruditus erat in
 sermone, & argutus erat in scriptu-
 ris, venit Ephesum.

25 Hic doctus erat in via Domini, &
 feruens erat spiritu: ac loquebatur, ac
 docebat plenē de Ieschua, quum nihil
 sciret nisi baptismum Iuchannan.

Et

Αἰτα

Rom. 16.3

Οὗτος τε ἤρξατο παρρησιάζεσθαι ἐν 26
τῇ συναγωγῇ. Ακούσαντες ὃ αὐτὸς Α-
κύλας καὶ Πρίσκιλλα προσελάβοντο
αὐτὸν, καὶ ἀκριβέστερ(ω) αὐτῷ ἐξέθεντο
τὴν τοῦ Θεοῦ ὁδόν.

Βουλόμενός δὲ αὐτὸς διελθεῖν εἰς 27
τὴν Ἀχαΐαν, προτρέψαντες αὐτὸν οἱ ἀ-
δελφοὶ ἐγραψάν τοις μαθηταῖς ὑπο-
δείξασθαι αὐτόν. ὃς ὡς ᾤκησεν ἐν
συνεβάλετο πολὺ τοῖς πεπιστευκόσι διὰ
τῆς χάριτος.

Εὐπρόως γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις διακα- 28
τηλέχετο δημοσίᾳ, ἐπιδικῶν διὰ τῆς
γραφῆς (ω) Χριστὸν Ἰησοῦν.

Κεφάλαιον 19

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ (ω) Ἀπολλῷ (ω) ἐν
Κορίνθῳ, Παῦλον διελθόντα τὰ
ἀνωτερά καὶ μέρη, ἐλθεῖν εἰς Ἐφεσον καὶ
οὐκ εἶναι πῃ μαθητὰς,

Εἶπε πρὸς αὐτοὺς, Εἰ πνῦμα ἄγιον
ἐλάβετε πιστεύσαντες; Οἱ δὲ εἶπον πρὸς 2
αὐτόν, Ἀλλ' οὐδὲ εἰ πνῦμα ἄγιον ἔστιν
ἡκούσαμεν.

Εἶπε τε πρὸς αὐτοὺς, Εἰς τί οὖν ἐβα-
πτίσθητε; Οἱ δὲ εἶπον, Εἰς τὸ Ἰωάννου
βάπτισμα.

Εἶπε δὲ Παῦλος, Ἰωάννης μὲν ἐβα- 4
πτισεν βάπτισμα μετανόιας, τῷ λόγῳ λέ-
γων, εἰς (ω) ἑρξόμενον μετ' αὐτόν ἵνα
πιστεύσωσι, ἑνέστη δὲ εἰς (ω) Χριστὸν Ἰη-
σοῦν.

Ακούσαντες δὲ ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ
ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου 6
ταῖς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνῦμα καὶ ἄγιον
ἐπ' αὐτοὺς· ἐλάλουν τε γλώσσαις, καὶ
ψαλλόντες.

Ἦσαν δὲ (ω) πάντες ἄνδρες ὡσεὶ 7
δεκάδυο.

Εἰσελθὼν

Coepitque liberè loqui in syna-
goga. Quem quum audissent Aquila & Priscilla assumpserunt eum, & exquisitius ei exposuerunt viam Dei.

Quum autē vellet transire in A-
chaiam, fratres eum adhortati scri-
pserūt discipulis ut exciperent eū, qui quum aduenisset, multum con-
tulit iis qui crediderant per gratiā.

Magna enim cōtentione Iudæos
magis ac magis redarguebat publi-
cè, ostendens per Scripturas Iesum
esse Christum illum.

Cap. XIX,

Factum est autem interim dum
Apollos esset Corinthi, ut Pau-
lus peragratis superioribus parti-
bus veniret Ephesum: ubi quū di-
scipulos inuenisset,

Dixit eis, Num Spiritum sanctū
accepistis posteaquam credidistis?
At illi dixerunt ei, Imò ne hoc qui-
dē audiuius, an sit Spiritus sanctus?
Tunc dixit eis, In quid ergo bap-
tizati estis? At illi dixerunt, In Iohā-
nis baptismus.

Dixit autem Paulus, Iohānes qui-
dem baptizavit baptismis resipiscē-
tiæ, dicens populo ut in eum qui ven-
turus erat post ipsum, crederet, hoc
est in Christum Iesum.

Qui igitur audierant baptizati
sunt in nomen Domini Iesu.

Et quum imposuisset eis manus
Paulus, venit Spiritus sanctus in
eos: & loquebātur linguis, & pro-
phetabant.

Erant autem omnes isti viri cir-
citer duodecim.

Ipse

Paulus Ephesorum
indicate nihil offen-
sus, ecclesiam ibidem
instituit.

Iohannes discipulos
tantū inchoavit quos
Christus perficeret.

Supra. 1.5,
& 2.1, & 11.16
match. 3.11
mar. 1.8
luc. 3.16
ioh. 1.16

^a ושרי עין בגלא ממלל בכנושתא
^b וכד שמעיהי אקלוס ופרסקילא
^c איתיהי לביתחון ומליאית ^d חויהי
אורחה דמריא :

^e וכד צבא דיאול לאכיא חטפיהי
אחא ובתכו לתלמידא דיקבלוניהי
וכד אול עדר סני ביד ^f טיבותא
לכלחון ^g מהימנא :

^h תקיפאית גיר דרש הוא לוקבל
יהודיא קדם כנשא בד ^h מחונא
הוא מן בתבא על ישוע דמשיחא
הו :

קפלאון יט

ⁱ וכד איתיהי הוא אפולו בקורנתוס
אתכרך פולוס ^k באתרותא ^k עליא
לאפסוס ומשאל הוא לתלמידא
אילין דאשבח תמן :

^l דאן קבלתון רוחא דקודשא ^m מן
דיהימנתון ענו ואמרין לה ואף לא
אן אית רוחא שמיע לן :

ⁿ אמר להון ובמנא עמדתון אמרין
במעמודיתה דיוחנן :

^o אמר להון פולוס יוחנן ^p אעמד
מעמודיתא דתיבותא לעממא בד
אמר דיהימנן באינא דאתא בתרה
דאיתיהי ישוע משיחא :

^q וכד הלין שמעו עמדו בשמה דמרן
ישוע משיחא :

^r וסם עליהון אידא פולוס ואתא
רוחא דקודשא עליהון וממללן הון
בלשן לשן ומתנבין הון :

^s חוין הון כלחון דין אנשיא
תרעסר :

ועל

26 Et cepit manifestè loqui in syna-
goga: quumque audiissent eum A-
quilas & Priscilla, adduxerunt eum
domum suam, et plenè ostenderunt ei
viam Domini.

27 Quumque vellet proficisci in A-
chaiam, anteuertunt eum fratres, et
scripserunt discipulis ut exciperent eum.
Et quum profectus esset, inuit mul-
tum ¹⁰ per gratiam omnes fideles.

28 Fortiter enim disputabat contra Iu-
daeos coram turbis, ostendens ex Scriptu-
ris de Ieschua, quod Christus esset.

¹⁰ Ad verbum,
Per magnum gra-
tiae Hebraismus.

Cap. XIX.

ET quum esset Apollo Corinthi cir-
cuiuit Paulus regiones superiores
[usque] ad Ephesum: & interrogauit
discipulos quos inuenit ibi,

2 Num accepistis Spiritum sanctum
ex quo credidistis? Responderunt, et di-
xerunt ei, Neque etiam si sit Spiritus
auditum est à nobis.

3 Dixit eis, Et in quid baptizati fui-
stis? Dicunt, In baptisma Iuchannan.

4 Dixit eis Paulus, Iuchannan ba-
ptizauit baptismo resipiscentiae popu-
los, quum diceret ut crederent in eum
qui venturus erat post ipsum, qui est
Ieschua Christus.

5 Et quum hac audiissent, baptizati
sunt in nomen Domini nostri Ieschua
Christi.

6 Et imposuit illis manum Paulus, ac
venit Spiritus sanctus super eos, & lo-
quebantur ¹¹ variis linguis, ac prophe-
tabant.

¹¹ Ad verbum,
Lingua lingua.
Hebraismus.

7 Erant autè omnes illi viri duodecim:
m.i.

Acta

Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν σὺναγωγὴν, 8
ἐπαρρησιάζετο, ἵπτι μιλῶας τρεῖς δια-
λεξόμενος καὶ πείθων τὰ ὄχι τῆς βα-
σιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ὡς δὲ πνὲς ἐσκληρύνοντο καὶ ἡ-9
πείθουσι, κακολογοῦντες τὴν ὁδὸν ἐνώ-
πιον τοῦ πλήθους, ἔποσας ἀπ' αὐτῶν,
ἀφώρισε τοὺς μαθητὰς, καὶ ἡμέ-
ραν διαλεξόμενος ἐν τῇ σχολῇ τυραν-
νου πνός.

Τοῦτο δὲ ἐγένετο ἵπτι ἔτη δύο· ὥστε 10
πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν
ἀκούσαν τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, Ἰε-
δαίοις τε καὶ Ἑλλήνας.

Διωάμεις τε οὐ τὰς τυχοῦσας ἐποίει 11
ὁ Θεὸς διὰ τῶν χειρῶν Παύλου.

Ὡς τε καὶ ἵπτι τοὺς ἀδενουῦντας ἐ- 12
πιφέρειαν ἀπὸ τοῦ χρωτὸς αὐτῶν συ-
δάεα ἢ σιμικίνδια, καὶ ἀπαλλά-
σσειαν ἀπ' αὐτῶν τὰς νόσους, τὰ τε
πνύματα τὰ πονηρὰ ἐξέρχεσθαι ἀπ'
αὐτῶν.

Ἐπεχείρησαν δὲ πνὲς ἀπὸ τῶν ὄχι- 13
ερχομένων Ἰεδαίων ἐξορκιστῶν ὀνομά-
ζειν ἵπτι τοὺς ἔχοντας τὰ πνύματα τὰ
πονηρὰ, τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, λέ-
γοντες, Ορκίζομεν ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν ὃν ὁ
Παῦλος κηρύσσει.

(Ἦσαν δὲ πνὲς υἱοὶ Σκευᾶ Ἰουδαίου 14
ὑπεριερέως ἐπὶ αὐτοῖς, οἱ τὸ ποιοῦντες)

Ἀποκριθεὶς δὲ τὸ πνύμα τὸ πονηρὸν 15
εἶπε, Τὸν Ἰησοῦν γινώσκω, καὶ (ἡ) Παῦ-
λον ἵπτισταμα· ὑμεῖς δὲ πνὲς ἐστέ;

Καὶ ἐφαλόμενος ἐπ' αὐτοὺς ὁ ἄν- 16
θρωπος ἐν ᾧ ἦν τὸ πνύμα τὸ πονη-
ρὸν, καὶ κατακυριεύσας αὐτῶν, ἴχυ-
σε κατ' αὐτῶν, ὥστε γυμνοὺς καὶ τε-
τραυμαπομένοισι ἐκφυγεῖν ἐκ τοῦ οἴ-
κου ἐκείνου.

Τοῦτο

Ipse porro ingressus synagogam, liberè loquebatur, ad tres menses dif- ferens & suadens quæ ad regnum Dei pertinent.

Quum autē quidā indurarentur, & parere nollent, malè loquentes de via Domini apud multitudinem, abscedens ab illis, separavit disci- pulos, quotidie differens in schola tyranni cuiusdam.

*Separare sese Cr-
istos ab incredulis pla-
ne desperatis, non est
scindere Ecclesiam,
sed eam potius curare*

Hoc autem factum est per bien- nium: ita ut omnes qui habitabant in Asia tum Iudæi tum Græci, au- dirent sermonem Domini Iesu.

Virtutes autem non vulgares ede- bat Deus per manus Pauli:

*Satan cogitur aduer-
sus seipsum testificari*

Ita ut etiā ad ægrotos deferretur à corpore eius sudaria seu semicin- ctia, & discederent ab eis morbi, & spiritus mali ab eis exirent.

Aggressi sunt verò quidam ex cir- culatoribus Iudæis exorcistis no- minare super eos qui habebant spi- ritus malos, nomen Domini Iesu: dicētes, Adiuramus vos per Iesum quem Paulus prædicat.

(Erāt autem quidam filii Sceuæ Iudæi principis Sacerdotum, septē, qui hoc faciebant)

Respondens verò spiritus malus, dixit, Iesum noui, & Paulum scio: vos autem qui estis?

Et insiliit in eos homo in quo e- rat spiritus malus, & superatis illis, inualuit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent ex domo illa.

Id

8 ועל הוא פולוס לבנושתא וממלל
הוא עין בגלא ירחא תלתא^a ומפס^b
הוא על מלכותה דאלהא :
^a עין בגלא
^b לכשח
^c מפס מדבר
^d וחונך :

9 ואנשין מנהון מתקשין הוון ומתחרין^c
ומצחין לאורחא דאלהא קדם כנשא^d
דעממא הידין ארחק פולוס ופרש
מנהון לתלמידא וכל יום ממלל הוא
עמחון^e באסכולא דגברא דשמה
טורנוס :
^c מתחרין
^d מנצים
^e מצחין
^f מקללים
^g אסכולא בית
^h המדרש :

10 והדא הות שנין תרתין עד-מא
דשמעו מלתא דמריא כלחון דעמרין^f
באסיא יהודיא וארמיא :
11 וחילא רורכא עבר הוא אלהא^g
באידה דפולוס :
^f עמרין
^g יושבים
^h ארמא
ⁱ הגויים
^j חילא רורכא
^k גבורות רכות :

12 הכנא דאף מן נחתא דעל^k גושמה
סודרא או^l רוקעא^m מיתין הוון וסימיןⁿ
על^o כריהא^p ופרקין הוון מנהון^q
בורהנא ואף שאדא נפקין הוון :
13 צבו הוון דין אף אנשא יהודיא אילין^r
דמתכרכין הוון ומומין על^s שאדא^t
דיומון בשמה דמרן ישוע על אילין^u
דאיתוהי להון רוחא טנפתא בד^v
אמרין הוון מומין לכוון בשמה דישוע^w
אינא דמכרו פולוס :
^k נחתא
^l הכנדים
^m גושמה גופת
ⁿ סודרא
^o מטפות
^p רוקעא חלקי
^q בגדים בלואים
^r מיתין
^s מכאים
^t כריהא
^u החולים
^v פרקין סרים
^w כורהנא
^x החולאים
^y שאדא שדים
^z מומין
^{aa} משכיעים
^{ab} שאדא שדים
^{ac} יומון
^{ad} ישכיעו
^{ae} מומין
^{af} משכיעים
^{ag} אנחנו :

14 אית הוא דין שבעא בנחיה דגברא
חד יהודיא רב כחנא דשמה הוון^y
סקוא דעכדין הוון הדא :
15 וענא שאדא הו בישא ואמר להון^z
לישוע^{aa} משתודע אנא ולפולוס ידע
אנא אנתון דין מן אנתון :
^y שאדא חשד
^z משתודע
^{aa} מכיר
^{ab} שור
^{ac} ודלג או רקד
^{ad} ואתחיל
^{ae} ויתגבר
^{af} שפל חשפיל
^{ag} והפיל
^{ah} פעיעין
^{ai} פצועים :

16 וישור עליהון גברא הו דאית הוא^{aa}
בה רוחא בישתא^{bb} ואתחיל עליהון^{cc}
ושפל אנון וכד שליחין^{dd} ופעיעין^{ee}
ערקו מן ביתא הו :
^{aa} וישור
^{bb} ואתחיל
^{cc} שפל חשפיל
^{dd} והפיל
^{ee} פעיעין
^{ff} פצועים :

Et ingrediebatur Paulus in syna-
goga, ac loquebatur liberè menses tres,
suadebatque de regno Dei.

Et quidam ex eis indurabantur et
contendebant, ac maledicebant de via
Dei coram turba populorū. Tunc sub-
mouit Paulus, ac separauit ab eis di-
scipulos: et quotidie loquebatur cum
eis in schola cuiusdam cuius nomen
erat Tyrannus.

Et hoc factum est per annos duos, do-
nec audiissent sermonem Domini o-
mnes qui habitabant in Asia, Iudei
et Gentiles.

Et virtutes magnas edebat Deus
per manum Pauli.

Ita ut etiam à vestimentis quæ erāt
super corpus eius, sudaria aut frusta
[panni] deferrent, et poneret super in-
firmos: et discedebant ab eis infirmita-
tes, et etiam demonia exhibant.

Volebant autem etiam homines Iu-
dæi qui circumuagabantur, et adiura-
bant demones, adiurare in nomine Do-
mini nostri Ieschua, eos quibus erāt spi-
ritus impuri, dicētes, Adiuramus vos
per nomen Ieschua quem prædicat
Paulus.

(Erant autem septem filii viri cu-
iusdam Iudæi, principis Sacerdotum,
cuius nomen erat Skeua, qui facie-
bat hoc)

Et respondit demonium illud malū,
ac dixit eis, Ieschua agnosco, et Pau-
lum scio: vos autem qui estis?

Et insiliit in eos homo ille in quo e-
rat spiritus malus, et inualuit cōtra
eos, et deiecit eos, et nudati ac vulne-
rati effugerunt ex domo illa.

m.ii.

והדא

Acta

Τοῦτο δὲ ἐγγύεον γνωστὸν πᾶσιν Ἰου-17
δαίοις τε καὶ Ἑλλήσι τοῖς κατοικοῦσι τῷ
Ἐφεσόν· καὶ ἐπέπεσε φόβος ἐπὶ πάντας
αὐτοὺς, καὶ ἐμεγαλύνετο τὸ ὄνομα τοῦ
Κυρίου Ἰησοῦ.

Πολλοὶ τε γὰρ πεπιστευκότων ἤρχοντο, 18
ἔξομολογούμενοι ὅτι ἀναγέλλοντες τὰς
πραγματείας αὐτῶν.

Ἰκανοὶ δὲ γὰρ τὰ θεῖα ἔργα πραξάν- 19
των, σὺν ἐνέγκαντες τὰς βίβλους, κατέ-
καιον ἐνώπιον πάντων. ὅτι σὺν ἡφίσταν
τὰς πρᾶξεις αὐτῶν, καὶ ἄρον δρυλέου
μυριάδας πέντε.

Οὕτω καὶ κράτος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου 20
πύξανε καὶ ἰσχυρὸν.

Ὡς δὲ ἐπληρώθη ταῦτα, ἔειπε ὁ 21
Παῦλος ἐν τῷ πνύματι, διελθὼν
τῷ Μακεδονίαν καὶ Ἀχαΐαν, πο-
ρεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ· εἰπὼν, Ὅτι
μὴ τὸ κινεῖσθαι με ἐκεῖ, δεῖ με καὶ Ῥώ-
μην ἰδεῖν.

Ἀποστείλας δὲ εἰς τῷ Μακεδονίαν 22
δύο τῶν διακονούντων αὐτῷ, Τιμόθεον
καὶ Ἐραστον, αὐτὸς ἐπέχε χρόνον εἰς τῷ
Ἀσίαν.

Ἐγγύετο δὲ καὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον 23
εὐχὸς ἐκ ὀλίγου πρὸς τῆς ὁδοῦ.

Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι, δρυ- 24
ροκόπος, πειῶν ναοὺς δρυροῦ Ἀρτέμι-
δος, ᾧ εἰχε τοὺς τεχνίτας ἐργασίαν
ἐκ ὀλίγου.

Οἱ σὺν αἰθερίσας καὶ τοὺς πρὸς τὰ 25
ποιῶντα ἐργάτας, εἶπεν, Ἄνδρες, ἴπισα-
τε ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ἐργασίᾳ ἡ ὑπο-
εἰα ἡμῶν ὅτι·

Καὶ θεωρεῖτε καὶ ἀκούετε ὅτι οὐ μόνον 26
Ἐφεσον, ἀλλὰ σχεδὸν πάσης τῆς Ἀσίας
ὁ Παῦλος

Id verò innotuit omnibus tum
Iudæis tum Græcis qui habitabant
Ephesi: & incidit timor in eos o-
mnes, & magnificabatur nomē Do-
mini Iesu.

Et multi eorum qui crediderant,
veniebant confitentes & indican-
tes facta sua.

Multi verò ex iis qui curiosas ar-
tes exercuerāt, comportatos libros
exusserunt in omnium conspectu:
quorum supputatis pretiis, repere-
rūt denariorū quinquaginta millia

*Magis publico testi-
monio & Apostolica
auctoritate auctorata.*

Ita fortiter crescebat sermo Do-
mini & inualescebat.

His autē expletis proposuit Pau-
lus per Spiritum, peragrata Mace-
donia & Achaia, proficisci in Hie-
rusalem: dicens, Postquam fuero il-
lic, oportet me etiā Romā videre.

*Paulus indefecti-
gibilis.*

Missis autem in Macedoniā duo-
bus ex iis qui ipsi ministrabant, vi-
delicet Timotheo & Erasto, ipse
substitit ad tempus in Asia.

Ortus est autem illo tempore tu-
multus nō parvus ob viam Domini.

Nam quidā nomine Demetrius,
signator argenti, qui faciebat tem-
pla Dianæ argentea, præbebat ar-
tificibus non paruum quæstum.

*Quæstus, accedente
pietatis prætextu, ve-
ra tam pertinaciter
defendenda idolola-
træ causa.*

Quibus congregatis, & iis qui si-
milium rerum erant opifices, dixit,
Viri, scitis ex hoc opificio nostras
esse facultates:

Et spectatis & auditis Paulum
non solum Ephesinam, sed propè to-
tius Asiæ - -

multam

Et hoc innotuit omnibus Judæis et
Gentilibus qui habitabant Ephesi. Et
incidit timor super omnes eos: et exal-
tabatur nomen Domini nostri Ieschua
Christi.

18 *Et multi ex iis qui crediderunt, veniebant, et annuntiabāt delicta sua, ac confitebantur id quod fecerant.*

19 Multi verò etiam magicam artē
exercentes cōgregauerunt scripta sua:
et adferentes exusserunt ea coram
omni homine, & supputauerūt pretia
eorum, & ascendit argentum myria-
dum quinque.

20 Et ita virtute magna corroboratur
Et crescebat fides Dei.

21 *Quum autē expleta essent hac, pro-*
posuit Paulus⁴ in mente sua ut circui-
ret totam Macedoniam & Achaiā,
et proficisceretur ad Urisquelem: ac
dicebat, Postquam profectus fuero il-
luc, necesse est mihi ut etiam Romam
videam.

22 Et misit duos viros ex iis qui mini-
strabant ei, in Macedoniam, Timo-
theum & Aristum. ipse verò mansit
ad tempus in Asia.

23 Factus est autem in illo tempore tumultus magnus ob viam Dei.

24 *Erat autem ibi faber argentarius
quidam, cuius nomē erat Demetrius,
qui faciebat templa argentea Dianæ,
& præbebat hominibus artis suæ lu-
crum magnum.*

25 *Hic congregauit homines artificy
sui omnes, & eos qui operabantur cum
eis, ac dixit illis, Viri, noſtis quòd nego
tiatione noſtra tota eſt ex hoc opificio.*

26 Et etiã vos auditis, et videtis quòd
non tantum^m civibus Ephesi, sed etiam
multitudini totius Asiæ persuasit --
m.iii.

2. Singulare pro
plurali: quia nomē
generis est. Hebr.
3. Id est, Summa
pecuniae ascendit
ad myriades quin
que.

4 Hebraei dicunt
In corde suo. hoc
est, Apud se cōsti-
tuit. Non quòd ex
proprio sensu hoc
consilium inuenit,
sed Spiritus sancti
impulsu, vt constat
ex sequenti cap.

5 Ad verbum,
Lucrari. faciebat
filios artis suæ. lu-
crum magnum.
Hebraismus.

6 Ad verbum.
Filios artis suæ, ut
paulo antè. Hebra
ismus.

7 Ad verbum.
Filiis Ephesi. He-
braismus tritus.

א ארמ'א
ב עמרים
ג מתרמרם
ד מתנשא:

d הימנו
האמינו :
e משתעין
מספרים :
f סכלותהון
חשואתם :

מורין מודין
חרשא
מכשפים
וקוסמים:
איתור הביאור
אוקרו שרפ
רמיהון
רמיהם:

מכסף רב
חמש חמש
בסף:
חילא גבור

תקנה
מתאמצה:
ה'ימנות
מונת:
אשתלמו
שלמו:

ולא צריך:

קווי הסתין :
זכנא זמן :

שגושיא
חומה :

עבד סמא

ד'תש"ח
בוסא

כרות מלשון
: סאמא כסף:
מותר
: ייל:

יותרנא
 עלת:
 פלחק
 נדים:

תאגורת
ורתנו
פולחנא
ורה

אפיס פתח :

Acta

ὁ Παῦλος ὅτ' πείσας μετέστησεν ἱκανὸν ὄχλον, λέγων ὅτι οὐκ εἰσὶ θεοὶ οἱ διὰ χειρὸν γινόμενοι.

multam turbam persuadendo auertisse, quod dicat deos illos non esse qui manibus fiant.

Οὐ μόνον δὲ τοῦτο κινδυνώβει ἡ-
μῖν τὸ μέρος εἰς ἀπελεγμὸν ἐλθεῖν,
ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέ-
μιδος ἱερὸν εἰς οὐδὲν λογιζέσθαι, μέλ-
λειν τε καὶ καταρρεῖσθαι πρὸς μεγαλό-
τητα αὐτῆς, ὡς ὅλη ἡ Ἀσία καὶ ἡ οἰκου-
μένη σέβεται.

Periculum est autem non solum ne pars ista nobis per ipsum confutata pereat, sed etiā ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo putetur, futurumque sit ut etiam destruat maiestas eius quā tota Asia & orbis colit.

Ακούσαντες δὲ, ὧς ἡρόμενοι πλήρεις
θυμοῦ, ἐκραζον λέγοντες, Μεγάλη ἡ
Ἀρτεμις Ἐφεσίων.

His autem auditis, pleni ex-
candescencia, clamauerunt dicentes,
Magna Diana Ephesiorum.

Καὶ ἐπλήθη ἡ πόλις ὅλη συγχύ-
σεως· ὥρμησαν τε ὁμοθυμαδὸν εἰς τὸ
θεᾶσθαι, σὺν αρπάσαντες Γάϊον καὶ Ἀ-
εῖσαρχον Μακεδόνας, σὺν ἐκδήμοις
τῷ Παύλῳ.

Et impleta est ciuitas tota confusione: & irruerunt concorditer in theatrum, correpto Gaio & Aristarcho Macedonibus, sociis peregrinationis Pauli.

Τοῦ δὲ Παύλου βουλευμένου εἰσελ-
θεῖν εἰς τὸν δῆμον, οὐκ εἶπὼν αὐτὸν οἱ μα-
θηταί.

Paulo verò volente prodire ad populum, non siuerunt eum prodire discipuli.

*Inuicta quidem con-
stantia opus est verbis
presertim ministris,
sed quæ tamen san-
cta prudentia modeste
se regi patiat.*

Τινὲς δὲ καὶ τῶν Ἀσιαρχῶν ὄντες
αὐτοῦ φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν,
παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ
θεᾶσθαι.

Sed & quidam ex Asiæ primoribus quum essent ei amici, nūtiis ad eum missis, rogarunt ne se daret in theatrum.

Ἄλλοι μὲν οὐδ' ἄλλο πέκραζον. ὡς
γὰρ ἡ ἐκκλησία συγκεχυμένη, καὶ οἱ
πλείους ἐκ ἡδύσαν πῖνος ἐνεκεν σὺν ἐλη-
λύθησαν.

Alij igitur aliud clamabant. erat enim concio confusa, & plerique nesciebant cuius rei causa conuenissent.

Ἐκ δὲ τῷ ὄχλῳ προεβίβασαν Ἀ-
λέξανδρον, προβαλλόντων αὐτὸν τῶν
Ἰουδαίων. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος κατασεί-
σας πρὸς χεῖρας, ἠθέληεν ἀπολογεῖσθαι
τῷ δήμῳ.

Ex turba verò quidam prodixerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. Alexander igitur quū manu silētium fecisset, volebat causam dicere apud populum.

Ἐπγνόντων δὲ ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι,
φωνὴ ἐγένετο μία ἐκ πάντων, ὡς ὅτι
ὥρες δύο κραζόντων, Μεγάλη ἡ Ἀρ-
τεμις Ἐφεσίων.

Quem ut cognouerunt Iudæum esse, vox extitit vna omnium, quasi ad horas duas clamantium, Magna Diana Ephesiorum.

*Idololatriæ pro omni
ratione sufficiunt ra-
bies & clamores.*

Κατατείλας

Tum

הנא פולוס ואהפך כד אמר דלא
אלהא אנון חנון דבאידוי בני נשא
מתעבדין :

hic Paulus, et peruertit [eam,] dicens
quod non dii sunt illi qui manibus filio-
rum hominis fiunt.

^a צכותא
^b חפץ
^c מתפרסא
^d נורע
ולא הדא צכותא בלחוד מתפרסא
ובטלא אלא אף הו חיכלא ד
דארטמים אלהתא רבתא מתחשב
לה איך לא מרס ואף הו אלהתא
דכלה אסיא דכלהון עממא סגדין
לה מתתשיטא :

27 Et non haec res tantum innotescit,
et irrita fit, sed etiam ipsum templum
Diana dea magna, reputatur tanquam
nihil: et etiam ipsa dea totius Asiae,
quam omnes gentes adorant, despectui
habetur.

^e מתתשיטא
^f מתבוה
וכד שמעו הלין אתמליו חמתא
וקעין הוו ואמרין רבא הו ארטמים
דאפסיא :

28 Et quum audiuiissent haec, impleti
sunt ira, et clamabant ac dicebant,
Magna est Diana Ephesiorum.

^d ואשתגשת
^e וחתנועח
^f אכחדא
^g כאחד
^h תאוקרון
ⁱ מקום כנשת
^j חוסון מלשון
^k יון
^l אובלו נשאון
^m בני לויתא
ואשתגשת בלה מדינתא ורהטו
אכחדא ואולו לתאוקרון וחטפו
אובלו עמהון לגאיוס ולארסטרכוס
גברא מקדוניא בני לויתא דפולוס :
ופולוס צבא הוא דיעול לתאוקרון
ובלאוהי תלמידא :

29 Et tumultuata est uniuersa ciuitas,
et accurrerunt pariter, et profecti
sunt in theatrum. Et corripientes ad-
duxerunt secum Gaium et Aristarchum,
viros Macedonios, comites Pauli.

8 Ad verbum,
Fili comitatus
Pauli. Hebraismus

30 Et Paulus volebat intrare in thea-
trum, et prohibuerunt eum discipuli.

ⁱ רישא ראשי
^k יתל יתן
ואף רישא דאסיא מטול דרחמוהי
הוו שדרו בעו מנה דלא יתל נפשה
דיעול לתאוקרון :

31 Et etiam primores Asiae, quia ami-
ci eius erant, mittentes rogauerunt eum
ne exponeret seipsum ut ingrederetur
in theatrum.

^l טב מאד
כנשא דין דאית הוו בתאוקרון טב
שגישין הוו ואחרנא אחרניתא קעין
הוו סגיאא דין מנהון לא ידעין הוו
מטול מנא אתכנשו :

32 Turba autem quae erant in theatro,
valde commota erant, et alij alia cla-
mabant: multi autem ex eis nesciebant
propter quod congregati essent.

^m אקיסמו
ⁿ חעמידו
^o יפוק רוחא
^p יתנצל
עמא דין דיהודיא דאית הוו תמן
אקיסמו מנהון לגברא יהודיא
דשמה הוא אלכסנדרוס וכד קם
אניף אידה וצבא הוא דפוק רוחא
לעמא :

33 Populus vero Iudeorum qui erat
ibi, constituerunt ex se virum Iudaeum,
cuius nomen erat Alexander: et
quum staret, annuit manu sua, et vo-
lebat defensionem habere apud po-
pulum.

9 Ad verbum,
Mouit manum suam,
Vide supra cap. 12.
11.

10 Ad verbum,
Proferre subleua-
tionem. vide Luc.
12. 11

וכד ידעו דיהודיא הו קעו בלהון
בחד קלא איך שעין תרמין דרבא
הו ארטמים דאפסיא :

34 Et quum cognouissent quod Iudaeus
esset, clamauerunt omnes una voce
quasi horas duas, Magna est Diana
Ephesiorum.

m. iiii.

ושלי

Αἰτα

Κατατείλας δὲ ὁ γραμματεὺς 35
 ὅχλον, Φησὶν, Ἄνδρες Εφέσιοι,
 τίς γὰρ ὅστις ἄνθρωπος ὅς ἐ γνώσκει
 τὴν Εφεσίων πόλιν νεωκόρον οὖσαν
 τῆς μεγάλης θεᾶς Ἀρτέμιδος, καὶ τῆς
 Διοπέτου;

Ἀνανηρότητων οὐκ ὄντων τούτων, 36
 δεόν ὅστις ὑμᾶς καταλαβόντες ὑπάρ-
 χην, καὶ μηδὲν περὶ τῆς πόλεως
 εἰρήνης.

Ἡγάγετε γὰρ τοὺς ἄνδρας τούτους, 37
 τε ἱεροσούλους, οὔτε βλασφημοῦντας τὴν
 θεὸν ὑμῶν.

Εἰ μὲν οὖν Δημήτριος καὶ οἱ σὺν 38
 αὐτῷ τεχνῖται πρὸς πᾶσι λόγοις ἐχούσιν,
 ἀγροῖοι ἀγρόνται, καὶ ἀνδύπαρξί εἰσιν,
 ἐγκαλεῖσθαι ἀλλήλους.

Εἰ δὲ πρὸς ἑτέρων ἐπιζητεῖτε, ἐν τῇ 39
 ἐκκλησίᾳ ἐκκλησιάζεσθαι.

Καὶ γὰρ κινδυνώομεν ἐγκαλεῖσθαι 40
 ἑαυτοὺς πρὸς τὴν σήμερον, μηδὲν οὐ
 αἰτίου ὑπάρχοντες πρὸς οὐκ ὀνομα-
 σθέντα ἀποδοῦναι λόγον τῆς συζητήσεως
 ταύτης. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἀπέλυσε τὴν
 ἐκκλησίαν.

Κεφάλαιον κʹ

Ἐπὶ δὲ τὸ παύσασθαι τοῦ θόρυ- 1
 βου, πρὸς καλεσάμενον ὁ Παῦ-
 λος τοὺς μαθητὰς καὶ ἀποσταλμένος,
 ἐξῆλθε πορεύμενος εἰς τὴν Μακε-
 δονίαν.

Διελθὼν δὲ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ὄρα- 2
 καλέσας αὐτοὺς λόγῳ πολλῷ, ἦλθεν εἰς
 τὴν Ελλάδα.

Γοησάσας τε μηνῶας τρεῖς, μηνῶν 3
 αὐτῷ ἐπιβουλῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων
 μέλλοντι ἀναγεῖναι εἰς τὴν Συρίαν, ἐ-
 γύρετο γνώμη τῇ ὑποστέφειν διὰ Μα-
 κεδονίας.

Συνείπετο

Tum scriba quum repressisset tur-
 bam, dixit, Viri Ephesii, quis enim
 est hominū qui nesciat Ephesiorū
 urbem ædituā esse magnæ deæ Dia-
 næ, & à Ioue delapsi simulachri?

*Hominis politici ex-
 plum mendacis pa-
 cem redimētis, quod
 nunquam fecisset
 Paulus.*

Quum igitur istis non possit con-
 tradici, oportet vos sedatos esse, nec
 quicquam præceps facere.

Adduxistis enim homines istos,
 neque sacrilegos, neque contume-
 lios in deam vestram.

Quod si Demetrius, & qui cum
 eo sunt artifices, negotium habent
 cum aliquo, agitur forum, & proco-
 fules sunt, alii alios in ius vocent.

Siquid autem de rebus aliis requi-
 ritis, in legitima concione explica-
 bitur.

Nam periculum est ne postule-
 mur seditionis propter diem hodie-
 num, quum nulla subsit causa ob
 quam possimus reddere rationem
 concursus istius. Et quum hæc di-
 xisset, dimisit concionem.

Cap. XX.

Postquam autē cessauit tumul-
 tus, quum aduocasset Paulus di-
 scipulos, & complexus esset, abiit
 profecturus in Macedoniam.

*Paulus, non de quæ-
 stione sed aliis labo-
 raturus, ex Ecclesie
 consensu Epheso disce-
 dit.*

Quum autem illas partes pera-
 grasset, & hortatus illos fuisset mul-
 to sermone, venit in Græciam.

Et ibi peractis mensibus tribus,
 quum ei in Syriam prouehendo fa-
 ctæ fuissent à Iudæis insidiæ, cen-
 suit reuertendum per Macedoniā.
 Comitabatur

*Præposterus zelus, e-
 nim homicidarum
 magister. nihil autē
 veras sanctæ pruden-
 tia malorum conati-
 bus occurrere.*

^a וְשָׁלִי אֲנֹן רִישָׁא דְּמַדִּינְתָּא כֹּד
^b אָמַר גְּבִירָא אֲפָסִיָּא מִנּוּ גִיר מִן בְּנֵי
 גִּשָׁא דְּלֹא יָדַע לְמַדִּינְתָּא דְּאֲפָסִיָּא
 דְּכּוֹמֶרְתָּא הִי דְּאַרְטֻמִּים רִבְתָּא
 וְלִצְלָמָה דְּמִן שְׁמִיָּא נָחַת :

34 *Et sedavit eos primarius civitatis, dicēs, Homines Ephesii, quis enim est ex filiis hominum qui ignoret civitatem Ephesiorum, quod cultrix sit Diana magna: & imaginem eius quæ de celo descendit?*

35 *Quia igitur contra hoc nemo potest dicere, oportet vos esse sedatos, et non facere aliquid precipitanter.*

36 *Adduxistis enim homines istos, qui neque templa denudarint, neque maledixerint deæ nostræ.*

37 *Si autem huic Demitrio & hominibus artificii eius, sit disceptatio cum aliquo, ecce, pro cōsul est in civitate, et fasti [dies] sunt, accedant, et disceptet unus contra alium.*

38 *Et si ita sit quod aliquid aliud requiratis, in loco qui datus est ex lege ad congregationem absolendum est.*

¹¹ Adverbum, Filiis artificii eius, vt paulo antē. Hebraismus.

¹² Syra vox videtur sonare Artificia sunt, id est, Exercetur artes, id est, Nō sunt festi dies, quibus artes exercere & ius dicere prohibitum est. Conuenit cum Germani smo, unetlx rage.

¹³ Adverbum, Stamus.

39 *Eo quod etiam in periculo ¹² versa- mur quod accusabimur tanquam seditionis, quia non possumus defensionē habere pro congregatione diei huius qua congregati sumus frustra, & tumultuati sumus sine causa. Et quum hæc dixisset, dimisit turbam.*

Cap. XX.

1 *ET postquam sedatus est tumultus, vocavit Paulus discipulos, et consolatus est eos: ac osculatus est eos, & egressus abiit in Macedoniam.*

2 *Et quum circuisset regiones illas, et cōsolatus esset eos sermonibus multis, venit in Gracia regionem.*

3 *Et mansit illic tribus mensibus. Fecerunt autem cōtra eum insidias Iudæi, quum futurum esset ut proficisceretur in Syriam, et cogitavit ut reuertetur in Macedoniam.*

Et

^b מְשַׁבַּח לְמֵאמַר ^b וְלֹא לְכוֹן דְּתַחֲזֹן
^c שְׁלִין וְלֹא תַעֲבֹדֹן מַדָּם ^d בְּסוֹרְהָבָא
^e אִיתִיתֹן גִּיר לְגְבִירָא הִלִּין כֹּד לֹא
^f חִבְלָא חֲלָצוּ וְלֹא צָחִיו לֹא לְהִתֵּן :

^g אִין דִּין הָנָא דִּימְטְרִיאֻס וּבְנֵי
 אֻמְנוּתָה אִית לְהוֹן דִּינָא עִם אָנְשָׁ
^h הָא ^h אֲנַתּוּפְטוּס בְּמַדִּינְתָּא אֻמְנָא
 אֲנֹן יִקְרְבוּן וִידוּנוּן חַד עִם חַד :

ⁱ וְאֵן הוּ דְּמַדָּם אַחֲרִין בְּעִין אֲנַתּוּן
 בְּדוּכְתָּא דִּיהִיבָא מִן נְמוּסָא לְכְנוּשִׁיָּא
 מְשַׁתְּרָא :

^j מְשַׁתְּרָא דְּאַף הָשָׂא ^k בְּקִינְרוּנוֹס קִימִין
^l דְּנִתְרָשָׁא אִין ^l שְׁגוּשָׁא דְּלֹא
^m מְשַׁבְּחִין ^m דְּנִפּוֹק רוּחָא עַל בְּנִשָּׁא
ⁿ דִּיּוּמָא הָנָא דְּאַתְכַּנְשֵׁן ⁿ בְּטִלְאִית
^o וְאַשְׁתַּנְשֵׁן דְּלֹא עַל תֵּא וְכֹד הִלִּין אָמַר
^p שְׂרָא לְכַנְשָׁא :

^q קַפְלָאוֹן כ
^r וּבְתֵר דְּשָׁלִי שְׁגוּשִׁיָּא קְרָא פּוֹלוֹס
^s לְתַלְמִידָא ^s וּבִיָּא אֲנֹן וְנִשְׁק אֲנֹן
 וְנִפֵּק אֹזֶל לֵה לְמַקְדוֹנִיָּא :

^t וְכֹד ^t אַתְכַּרְךְ אֲנֹן לְאַתְרוּתָא חִלִּין
^u וּבִיָּא אֲנֹן בְּמִלָּא סְגִיָּא תֵּא אֲתָא לֵה
^v לְהֵלֶם אֲתָרָא :

^w וְהוּא תִּמֵּן תֵּלֵתָא יִרְחִין עֲבֹדוּ דִּין
^x עֲלוּהִי ^x גְּבִירָא יְהוּדִיָּא כֹּד עֲתִיד הוּא
^y לְמֵאזֶל לְסוּרִיָּא וְאַתְחַשֵּׁב ^y דִּיהַפּוֹךְ
 לֵה לְמַקְדוֹנִיָּא :

ונפקו

Acta

Συνείπετο ὃ ἀπὸ ἀρχῆ τῆς Ἀσίας 4
Σώπατρος Βεροιαῖος· Θεσσαλονικέων δὲ,
Αρίσταρχος καὶ Σεκουνδὸς καὶ Γάιος
Δερβανός καὶ Τιμόθεος· Ἀσιανοὶ δὲ, Τυ-
χικός καὶ Τρόφιμος.

Οὗτοι παρελθόντες ἔμεινον ἡμᾶς ἐν
Τρωάδι.

Ἡμεῖς δὲ ἐξέπλευσαμεν μὲν ταῖς ἡ- 6
μέραις τῶν ἀζύμων ἀπὸ Φιλίππων, καὶ
ἦλθομεν πρὸς αὐτοὺς εἰς πέντε Τρωά-
δα ἀρχὴς ἡμερῶν πέντε, οὗ διετέλε-
σαμεν ἡμέρας ἐπτά.

Ἐν δὲ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, σὺν 7
ῥαμένοις τῶν μαθητῶν τὴν κλάσιν ἄρτον,
ὁ Παῦλος διελέγετο αὐτοῖς, μέλλων
ἐξίέναι τῇ ἐπαύριον· ὁρῶντες τε
λόγον μέλει μεσονυκτίου.

Ἦσαν δὲ λαμπάδες ἱκαναὶ ἐν τῷ 8
ὕπνῳ οὗ ἦσαν σὺνηγμένοι.

Καθήμενος δὲ τις νεανίας ὀνόματι 9
Εὐτύχος ἐπὶ τῆς θυρίδος, καταφερό-
μενος ὑπὸ βαθεῖ διαλεξομένου τῷ
Παύλῳ ἐπὶ πλεῖον, κατενεχθεὶς ἀπὸ
τῆς ὑπνίου, ἐπεσεν ἀπὸ τῆς τριτῆς καί-
τω· καὶ ἦρθη νεκρός.

Καταβὰς δὲ ὁ Παῦλος ἐπέπεσεν 10
αὐτῷ, καὶ συμπελαβὼν εἶπε, Μὴ
δορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ
ἔστιν.

Ἀναβὰς δὲ, καὶ κλάσας ἄρτον καὶ 11
γευσάμενος, ἐφ' ἱκανόν τε ὁμιλήσας ἀ-
ρχὴς αὐγῆς, οὕτως ἐξῆλθεν.

Ἡγάγον δὲ τὸ πᾶν δαζῶντα, καὶ 12
παρεκλήθησαν οὐ μετείως.

Ἡμεῖς

Comitabatur autem eum usque
in Asiam Sopater Berœësis: Thessa-
lonicenses verò, Aristarchus & Se-
cundus, & Gaius Derbæus & Ti-
motheus: Asiani verò, Tychicus &
Trophimus.

Qui quum præiussent, expecta-
runt nos Troade.

Nos verò enauigauimus Philip-
pis post dies azymorum, & veni-
mus ad eos Troadē intra dies quin-
que, ubi egimus dies septem.

Primo autem die hebdomadis,
coactis discipulis ad frangendum
panem, Paulus differebat, abiturus
postridie: produxitque sermonem
usque in mediam noctem.

*Nocturni catus per
se damnari nec po-
ssunt nec debent, qui
iusta eorū causa sub-
esse possit.*

Erant porro lucernæ multæ in
cœnaculo ubi erant congregati.

Et sedens quidam adolescens no-
mine Eutychus in fenestra, deiiciē-
te eū somno profundo, quum diu-
tius differeret Paulus, præ somno
ruens, decidit ex tertia contignati-
one deorsum: & sublatus est mor-
tuus.

*Diabolus meditans
ingenti offendiculo
ecclesiam turbare,
Paulo suppeditat in-
signem confirmandi
euangelii occasione.*

Quum descendisset autem Pau-
lus, ruit in eum: & complexus di-
xit, Ne tumultuamini: anima enim
eius in ipso est.

Quum igitur ascēdisset, fregisset-
que panem ac gustasset, diu collo-
quutus usque ad diluculum, ita de-
mum profectus est.

Adduxerunt autem puerum vi-
uū, & recreati sunt nō mediocriter
Nos

וּנְפָקוּ עִמָּה עַד-מָא לֹאסִיָּא
סוֹפְטֵרוֹס דְּמִן בְּרוּאָא מְדִינַתָּא
וְאַרְסֵטֶרְכוֹס וְסִקוֹנְדְּרוֹס דְּמִן ת
תְּסִלוֹנִיקָא וְנֵאִיוֹס דְּמִן דְּרָבִי מְדִינַתָּא
וְטִימֹתָאוֹס דְּמִן לוֹסְטְרָא וּמִן אֲסִיָּא
טוֹבִיקוֹס וְטְרוֹפִימוֹס :

הָלִין אֲזִלוּ ^אקִדְמִין ^בוְקִיוֵי לִן
בְּטְרוֹאֹס :

חֲנַן דִּין נִפְקָן מִן פִּילִיפּוֹס מְדִינַתָּא
דְּמַקְדוֹנִיָּא בְּתַר יוֹמָתָא ^אדְּפִטִירָא
וְרִדִין בִּימָא וְאַתִּין לְטְרוֹאֹס ^דל
לְיוֹמָתָא חֲמִשָּׁא וְהוֹיִן תַּמָּן יוֹמָתָא
שִׁבְעָא :

וּבְיוֹמָא דְּחַד ^אבְּשַׁבָּא בְּדִנְשִׁינָן
דְּנִקְצָא ^אאוֹבְרִסְטִיא מִמֶּלֶךְ הוּא עִמָּהוֹן
פּוֹלוֹס מְטוֹל דְּלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא עֵתִיד
הוּא ^בדִּיפּוֹק לְהוֹאֲנֵר הוּא ^כלְמַמְלִלָה
עַד-מָא לְפִלְגָה דְּלִילָא :

וְאַתָּה הוּא תַּמָּן לְמַפִּידָא דְּנוֹרָא
סְנִיָּאָא בְּעִלִיתָא הֵי דְּבִנְשִׁין הוֹיִן בְּהָ:

וְיִתֵּב הוּא ^מעֲלִימָא חַד דְּשִׁמָּה הוּא
אוֹטִיכּוֹס ^בבְּכּוֹתָא וְשִׁמְעָא וְטַבְעָא בְּשִׁנְתָּא

יְקִירָתָא בְּד ^אאֲנֵר הוּא בְּמִלְתָּא הוּא
פּוֹלוֹס וּבְשִׁנְתָּה נִפְל הוּא מִן תִּלְתָּא

מְדִירִין וְאַשְׁתַּקֵּל בְּד מִית :

וְנִחַת פּוֹלוֹס נִפְל לְעַל מִנָּה וְעַפְקָה
וְאִמֵּר לֹא ^אתְּתוֹעֶון מְטוֹל דְּנִפְשָׁה

בְּהָ הֵי :

בְּד סִלְק דִּין ^אקִצָּא לְחִמָּא וְטַעַם
נִהוּא מִמֶּלֶךְ עַד-מָא דְּסִלְק צִפְרָא

וְהִידִין נִפְק דִּיאֲזִל בִּיבְשָׁא :

וְדִבְרוּהִי ^אלְעֲלִימָא בְּד תִּי וְחִדְרִי
בְּהָ רוֹבְבֵית :

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

חֲנַן

4 Et egressi sunt cum eo usque in A-
siam, Supater qui erat ex Berrhœa ci-
uitate, & Aristarchus et Secundus,
qui erant ex Thessalonica, & Gaius
qui erat ex Derbe ciuitate, & Timo-
theus qui erat ex Lystra: et ex Asia,
Tychicus et Trophimus.

5 Hi profecti sunt ante nos, & expecta-
uerunt nos Troade.

6 Nos verò egressi sumus Philippiæ
ciuitate Macedonia post diēs azymo-
rum, & iter fecimus per mare, ac veni-
mus Troadem diebus quinque, ac mā-
simus ibi diēs septem.

7 Et in die primo septimanæ quum cō-
gregati essemus ut frangeremus eu-
charistiam, loquebatur cum eis Pau-
lus, eo quòd die postero futurum erat
ut discederet: protrahebátque [sermo-
nē] loquēdo usque ad medium noctis.

8 Et erant ibi lampades ignis multe
in cœnaculo illo in quo cōgregati erāt

9 Et sedebat adolescens quidā cuius
nomē erat Eutych⁹, in fenestra, ac au-
diebat: et mersus est somno graui, quū
protraheret sermonem ipse Paulus: &
in somno suo decidit ē tertia contigna-
tione, & sublatuſ est mortuus.

10 Et quum descendisset Paulus, ruit
super eum, & amplexatus est eum, ac
dixit, Ne commoueamini: quia ani-
ma eius in eo est.

11 Quum verò ascendisset, fregit pa-
nē & gustauit, loquutūſque est usque
dum ascendisset aurora: et tunc egre-
ssus est ut proficisceretur per aridam.

12 Et adduxerunt adolescentem vi-
uētē, gauisique sunt de eo plurimū.

Nos

x Literarum quæ
ad idem organum
pronuntiationis
pertinent, fręquẽs
est in Syra lingua
permutatio: per
quam etiam fit vt
multas voces, aliõ
quin Hebraicas, Sy-
ri proprias faciãt:
quemadmodũ et-
iam interdum fa-
cere solent, permu-
tato literarum or-
dine. de vtroque
exempla multa ha-
bemus in hoc li-
bro. Hic verò vocẽ
Hebræã אֵם, Am-
plexatus est pro-
priam faciunt, mu-
tato n in y & ב in
p id est gutturalẽ,
in gutturalem a-
liam: & labialem,
in aliam labialem.
אֵם pro אֵם.
quod annotare li-
buit vt intellige-
rent linguarũ stu-
diosi qua ratione
vnius linguæ vo-
cabula ad aliam
transcant.

Acta

Ἡμεῖς ὅτε προελθόντες ἐπὶ τὸ πλοῖον, 13
ἀνήχθημεν εἰς τὴν Ἀσσον, ἐκεῖθεν μέλ-
λοντες ἀναλαμβάνειν Παῦλον. οὗ-
τω γὰρ ὡς διατεταγμένος, μέλλων αὐ-
τὸς πεζεύειν.

Ὡς ὅτε συνέβαλεν ἡμῖν εἰς τὴν Ἀσ- 14
σον, ἀναβαδόντες αὐτὸν ἤλθομεν εἰς Μι-
τυλήν.

Καὶ ἐκεῖθεν ἀποπλεύσαντες, τῇ ἑπτα- 15
σῇ κατέπληθημεν ἀντικρὺ Χίου· τῇ δὲ
ἐτέρᾳ παρεβάλομεν εἰς Σάμον. καὶ με-
νάντες ἐν Τρωγυλλίᾳ, τῇ ἐχομένη ἤλ-
θομεν εἰς Μίλητον.

Ἐκρίνε γὰρ ὁ Παῦλος ὅρα πλεύσαι 16
τὴν Ἐφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ χρο-
νοτελεῖσθαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἔσπευδε γὰρ, εἰ
δυνατὸν ὦν αὐτῷ, πλεῖν ἡμέραν τῆς Γεν-
τηκοςῆς γυμνάσαι εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἐ- 17
φεσον, μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυτέ-
ρους τῆς ἐκκλησίας.

Ὡς δὲ προσήλθοντο πρὸς αὐτὸν, εἰ- 18
πεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐπίστασθε, ὅτι ἀπὸ πρῶ-
της ἡμέρας ἀφ' ἧς ἐπέβην εἰς τὴν Ἀ-
σίαν, πῶς μὴ ὑμῶν πάντα χρόνον
ἐχρόμην.

Δουλεύων τῷ Κυρίῳ μετ' ὅλης τα- 19
πεινοφροσύνης καὶ πολλῶν δακρύων καὶ
πειρασμῶν, ἵνα συμβάντων μοι ἐν
ταῖς ἐπιβουλαῖς τῶν Ἰουδαίων.

Ὡς οὐδὲν ὑπεσφάμην τὴν συμφε- 20
ρόντων, ὅτι μὴ ἀναγείλαι ὑμῖν, ἵνα διδά-
ξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καὶ κατ' οἴκοις.

Διαμνησθῶμεν ὁ Θεὸς Ἰουδαίοις τε καὶ 21
Ἕλλησι τὴν εἰς Θεὸν μετανοίαν καὶ
πίσιν πρὸς Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
Χριστόν.

Καὶ νῦν ἰδοὺ, ἐγὼ δεδιμένος τῷ πνέ-
ματι πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, τὰ ἐν
αὐτῇ οὖν ἀντίστηντά μοι μὴ εἰδώς.

Γλῶ

Nos autem progressi ad nauem,
prouecti sumus Asson, illinc rece-
pturi Paulum. sic enim constitue-
rat, pedibus ipse iter facturus.

Vt autem congressus est nobiscū
ad Asson, recepto eo venimus Mity-
lenen.

Et quū illinc abnauigassemus, se-
quēti die peruenimus cōtra Chiū:
postridie verò appulimus Samum:
& quum diuersati essemus Trogylii,
sequenti die venimus Miletum.

Decreuerat enim Paulus præter-
nauigare Ephesum, ne ei continge-
ret tempus terere in Asia. Festina-
bat enim, si fieri posset, ut die Pēte-
costes esset Hierosolymis.

Missis autem Mileto nuntiis E-
phesum, accersuit Presbyteros Ec-
clesiæ.

Qui quum ad ipsum venissent, di-
xit eis, Vos scitis, à primo die quo
ingressus sum Asiam, quomodo vo-
biscum per omne tempus fuerim:

*Paulus Christi sedu-
lus imitator, ad vin-
cula perpetuo cursu
properans, prius de-
luti testamentum cō-
dit, quo antea cōtra
te rationem reddit,
doctrinam à se propo-
sitam tuctur cō Ec-
clesiæ pastores ad per-
seuerantiā hortatur.
Veri pastoris vna i-
mago.*

Seruiens Domino cum omni mo-
destia, & multis lacrymis ac tenta-
tionibus, quæ mihi euenerunt in
Iudæorum insidiis.

Vt nihil subterfugerim eorum
quæ vobis cōducerēt, quominus ea
vobis annuntiarem, & docerē vos
publicè & per singulas domos:

Testificans Iudæis simul & Græ-
cis conuersionem ad Deum, & fidē
in Dominum nostrum Iesum.

Et nunc ecce, ego vinctus Spiri-
tu, proficiscor in Hierusalem, igno-
rans quæ in ea mihi occurrent:

*Testificatur se ex
Dei mandato, ad vin-
cula proficisci.*

Nisi

^a אלפא ספינה:
^b ורדן ונלך:
^c ועדא קהל:

חנן דין נחתן לאלפא ורדן לוועדא

13 *Nos autem descendimus in nauigium, & iter fecimus ad cœtum Thesus: quia illinc recepturi eramus Paulum. ita enim mandauerat, quū proficisceretur ipse per aridam.*

^d נקבליוהי
^e נקבל אותו:

דחסוס מטול דמן תמן עתידין הוין

14 *Quum autem recepissimus eum ex Theso, sustulimus eum in nauigium, ac venimus Mitylenen.*

^f קבלנייה
^g קבלנו אותו:
^h שקלנייה
ⁱ לקחנו אותו:

דנקבליוהי לפולוס חכנא גיר פקד

15 *Et inde die postero iter fecimus contra Chium insulam, & rursus die postero venimus Samum: & mansimus in Trogyllo, et die postero venimus Miletum.*

^j רדן הלכנו:
^k גזרתא הא:

והוא לן בד אזל הוא הו ביבשא:

^l קוין לגנוסן
^m קוה:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

16 *Statutum enim erat ipsi Paulo ut pertransiret Ephesum, ne retardaretur ibi, eo quod acceleraret ut (si fieri posset) diem Pentecostes in Urisquelem celebraret.*

ⁿ פסיק הוא לה
^o דבר נגזר
^p ונחרץ היה
^q אצלו:
^r ישתחרר
^s יהיה אחורסן
^t אחר:
^u מסרהב
^v מסהר:
^w פנטקוסטא
^x חג השבועות
^y כלשון יין
^z וטעמו חמשים:
^{aa} יעבריוהי
^{ab} יעשה אותו:
^{ac} איתי חביא
^{ad} מן אתא:

והוא לן בד אזל הוא הו ביבשא:

^{ae} פסיק הוא לה
^{af} דבר נגזר
^{ag} ונחרץ היה
^{ah} אצלו:
^{ai} ישתחרר
^{aj} יהיה אחורסן
^{ak} אחר:
^{al} מסרהב
^{am} מסהר:
^{an} פנטקוסטא
^{ao} חג השבועות
^{ap} כלשון יין
^{aq} וטעמו חמשים:
^{ar} יעבריוהי
^{as} יעשה אותו:
^{at} איתי חביא
^{au} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

17 *Et ab ipso Mileto mittēs accersivit seniores ecclesia Ephesi.*

^{av} פסיק הוא לה
^{aw} דבר נגזר
^{ax} ונחרץ היה
^{ay} אצלו:
^{az} ישתחרר
^{ba} יהיה אחורסן
^{bb} אחר:
^{bc} מסרהב
^{bd} מסהר:
^{be} פנטקוסטא
^{bf} חג השבועות
^{bg} כלשון יין
^{bh} וטעמו חמשים:
^{bi} יעבריוהי
^{bj} יעשה אותו:
^{bk} איתי חביא
^{bl} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

18 *Quumque venissent ad eum, dixit eis, Vos nostis, à die primo quo ingressus sum Asiam, quomodo fui vobiscū omni tempore,*

^{bm} פסיק הוא לה
^{bn} דבר נגזר
^{bo} ונחרץ היה
^{bp} אצלו:
^{bq} ישתחרר
^{br} יהיה אחורסן
^{bs} אחר:
^{bt} מסרהב
^{bu} מסהר:
^{bv} פנטקוסטא
^{bw} חג השבועות
^{bx} כלשון יין
^{by} וטעמו חמשים:
^{bz} יעבריוהי
^{ca} יעשה אותו:
^{cb} איתי חביא
^{cc} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

19 *Colens Deum in depressione magna & in lacrymis, & in tentationibus quæ transiuerunt super me in insidiis Iudeorum.*

^{cd} פסיק הוא לה
^{ce} דבר נגזר
^{cf} ונחרץ היה
^{cg} אצלו:
^{ch} ישתחרר
^{ci} יהיה אחורסן
^{cj} אחר:
^{ck} מסרהב
^{cl} מסהר:
^{cm} פנטקוסטא
^{cn} חג השבועות
^{co} כלשון יין
^{cp} וטעמו חמשים:
^{cq} יעבריוהי
^{cr} יעשה אותו:
^{cs} איתי חביא
^{ct} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

20 *Neq; aspernatus sum id quod expediret animabus vestris, ut prædicarem vobis: & docui in vicis & in domibus.*

^{cu} פסיק הוא לה
^{cv} דבר נגזר
^{cw} ונחרץ היה
^{cx} אצלו:
^{cy} ישתחרר
^{cz} יהיה אחורסן
^{da} אחר:
^{db} מסרהב
^{dc} מסהר:
^{dd} פנטקוסטא
^{de} חג השבועות
^{df} כלשון יין
^{dg} וטעמו חמשים:
^{dh} יעבריוהי
^{di} יעשה אותו:
^{dj} איתי חביא
^{dk} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

21 *Testificans Iudeis et Gentilibus de conuersione quæ fit ad Deum, et fide quæ est in Dominum nostrum Iesum Christum.*

^{dl} פסיק הוא לה
^{dm} דבר נגזר
^{dn} ונחרץ היה
^{do} אצלו:
^{dp} ישתחרר
^{dq} יהיה אחורסן
^{dr} אחר:
^{ds} מסרהב
^{dt} מסהר:
^{du} פנטקוסטא
^{dv} חג השבועות
^{dw} כלשון יין
^{dx} וטעמו חמשים:
^{dy} יעבריוהי
^{dz} יעשה אותו:
^{ea} איתי חביא
^{eb} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

22 *Et nūc ego vinctus sum in Spiritu, & proficiscor ad Vrischelem, et ignoro quid euenturum sit mihi in ea.*

^{ec} פסיק הוא לה
^{ed} דבר נגזר
^{ee} ונחרץ היה
^{ef} אצלו:
^{eg} ישתחרר
^{eh} יהיה אחורסן
^{ei} אחר:
^{ej} מסרהב
^{ek} מסהר:
^{el} פנטקוסטא
^{em} חג השבועות
^{en} כלשון יין
^{eo} וטעמו חמשים:
^{ep} יעבריוהי
^{eq} יעשה אותו:
^{er} איתי חביא
^{es} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

^{et} פסיק הוא לה
^{eu} דבר נגזר
^{ev} ונחרץ היה
^{ew} אצלו:
^{ex} ישתחרר
^{ey} יהיה אחורסן
^{ez} אחר:
^{fa} מסרהב
^{fb} מסהר:
^{fc} פנטקוסטא
^{fd} חג השבועות
^{fe} כלשון יין
^{ff} וטעמו חמשים:
^{fg} יעבריוהי
^{fh} יעשה אותו:
^{fi} איתי חביא
^{fi} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

^{fi} פסיק הוא לה
^{fi} דבר נגזר
^{fi} ונחרץ היה
^{fi} אצלו:
^{fi} ישתחרר
^{fi} יהיה אחורסן
^{fi} אחר:
^{fi} מסרהב
^{fi} מסהר:
^{fi} פנטקוסטא
^{fi} חג השבועות
^{fi} כלשון יין
^{fi} וטעמו חמשים:
^{fi} יעבריוהי
^{fi} יעשה אותו:
^{fi} איתי חביא
^{fi} מן אתא:

בד דין קבלנייה מן חסוס שקלנייה

^g Id est, Quæ eue-
nerunt mihi. Qui
modus loquendi
frequenter occur-
rit, vt Job. 13. 13 &
Num. 5. 4. Paralip.
19. 30. 1. Paral. 88. 17
11a. 45. 14 & Zach.
9. 8

Acta

Πλὴν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ πό- 23
λιν διαμαρτύρεται, λέγον ὅτι δεσμά με
καὶ θλίψεις μὴ λύσει.

Αλλ' οὐδενὸς λόγον ποιῶμαι, οὐδὲ 24
ἔχω πλὴν ψυχῆ μου πρὶαν ἐμαυτῷ,
ὡς τελειῶσαι τὸν δρόμον μου μὴ χα-
ρεῖς, καὶ πλὴν διακονίαν ἧς ἔλαβον πα-
ρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτυράσθαι
τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

Καὶ νῦν ἰδοὺ, ἐγὼ οἶδα ὅτι οὐκέτι 25
ὄψεσθε τὸ πρόσωπόν μου ὑμεῖς πάντες,
ἐν οἷς διήλθον κηρύσσων πλὴν βασιλείαν
τοῦ Θεοῦ.

Διὸ μαρτύρομαι ὑμῖν ἐν τῇ σήμερον 26
ἡμέρᾳ, ὅτι καθαρὸς ἐγὼ ἄπο τοῦ αἵμα-
τος πάντων.

Οὐ γὰρ ὑπεσφάμην τοῦ μὴ ἀναγ- 27
γίλαι ὑμῖν πᾶσαν πλὴν βουλὴν τοῦ
Θεοῦ.

Προσέχετε οὐδ' ἑαυτοῖς, ὅτι παντὶ τῷ 28
ποιμνίῳ ἐν ᾧ ὑμεῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον
ἔδετο ὁπισκοπεῖς, ποιμαίνειν πλὴν ἐκ-
κλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἧς ὁρίσθητε δια-
τὸ ἰδίου αἵματος.

Εγὼ γὰρ οἶδα ὅτι, ὅτι εἰσελεύσονται 29
μὴ πλὴν ἀφ' ἑξῆς μου λύκοι βαρεῖς εἰς
ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου.

Καὶ ὅτι ὑμεῖς αὐτῶν ἀναστήσονται 30
ἄνδρες λαλοῦντες διεσπασμένα, τοῦ
ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν.

Διὸ γρηγορεῖτε, μνημονεύοντες ὅτι 31
τελείαν νύκτα καὶ ἡμέραν ἐκ ἐπαυσά-
μην μὴ δακρύων νοθεύων ἕνα ἐ-
καστον.

Καὶ τὰ νῦν παρὰ τίμαι ὑμᾶς, ἀ- 32
δελφοί, τῷ Θεῷ καὶ τῷ λόγῳ τῆς χά-
ριτος αὐτοῦ, τῷ διωαμνύῳ ἐποικοδομή-
σαι ὅτι δοῦναι ὑμῖν κληρονομίαν ἐν τοῖς
ἡγιασμένοις πᾶσιν.

Ἀργυρίου

Nisi quod Spiritus sanctus per
singulas vrbes testificatur, dicens
vincula & afflictiones me manere.

Sed nullius rei habeo rationem,
neque vita mea mihi ipsi cara est,
vt peragam cursum meum cū gau-
dio, & ministerium quod accepi à
Domino Iesu, ad testificandum euā-
gelium gratiæ Dei.

Et nunc ecce, ego scio non am-
plius visuros faciem meam vlllos
ex vobis omnibus, per quos transi-
ui prædicans regnum Dei.

Ideo testor vobis hodierno die,
me purum esse à sanguine omniū.

Non enim subterfugiquominus
annuntiarem vobis omne Dei con-
silium.

*Doctrina Apostolica
est omnibus modis
absolutissima.*

Attendite igitur vos ipsos, & to-
tum gregē in quo vos Spiritus san-
ctus constituit episcopos ad pascen-
dam Ecclesiam Dei quam proprio
illo sanguine acquisiuit.

Ego enim hoc noui, post disce-
ssum meum lupos graues, non par-
centes gregi, ingressuros esse in vos:

*Prophetia de pastori-
bus in lupos mox de-
generaturis: aduersus
eos qui de nuda per-
sonali successione glo-
riantur.*

Et ex vobis ipsis exorituos qui lo-
quātur peruersa, vt discipulos post
se abstrahant.

Ideo vigilate, memores me per
triennium nocte & die non cessasse
cū lacrymis monere vnumquēque.

Et nunc quoque, fratres, commē-
do vos Deo & sermoni gratiæ i-
psius: qui *quidē Deus* potest super-
struere, & dare vobis quod hæredi-
tatis iure possideatis cum sanctifi-
catis omnibus,

*Dei potentia & gra-
tuita ipsius promissio-
nes in Verbo patefa-
ctæ, sunt euangelici
ministerii sustentia-
cula.*

Argentum

בְּרֵם רוּחָא דְקוּדְשָׁא בְּכָל מְדִינָא
מִסְחָד לִי וְאִמַר דְאִסּוּרָא וְאוּלְצִנָּא
עֲתִידִין לָךְ :

23 Veruntamen Spiritus sanctus in omni ciuitate testatur mihi, ac dicit, Vincula et afflictiones paratae sunt tibi

אֵלֶּא לִי לֹא חֲשִׁיבָא נַפְשִׁי מִדֵּם אִיךְ
דְּאַשְׁלֵם רְהִטִי^a וְתַשְׁמֶשְׁתִּי דְקִבְלַת
מִן מַרְן יֵשׁוּעַ דְאַסְחָד עַל^b סְבָרְתָא
דְּטִיבֻתָּהּ דְאַלְהָא :

24 Sed mihi nihili estimatur³ anima mea, ut compleam cursum meum & ministerium meum quod accepi à Domino nostro Ieschna, ut testificer de euangelio gratiae Dei.

³ Id est, Vita mea. Hebraismus.

וְהֵשָׁא אֲנָא יָדַע אֲנָא דְתוּב פְּרָצוּפִי
לֹא חֲזִין אֲנִתּוֹן כָּל כּוֹן אֵילִין ד
דְאַתְכַּרְכַּת אֲכָרוֹת לְכוֹן מַלְכוּתָהּ
דְאַלְהָא :

25 Et nunc ego noui quod rursus vultum meum non estis visuri vos omnes quibus circumiens praedicaui regnum Dei.

מִסְחָד אֲנָא לְכוֹן יוֹמָא דְיוֹמָנָא
דְדָבָא אֲנָא מִן דְמָא דְכָל כּוֹן :

26 Testor ego vobis hodierno die quod purus sum à sanguine omnium vestrum

לֹא גִיר אֲשֶׁתְּאַלֵּת^d דְאוּדַעְכוֹן כָּלָה
עֲבִינָהּ דְאַלְהָא :

27 Non enim subterfugi quominus ostenderē vobis totam voluntatem Dei.

אוּדַהֲרוּ הַכִּיל בְּנַפְשִׁכוֹן וּבְכָלָה
מְרַעִיתָא הִי^h דְאַקִּימְכוֹן בְּה רוּחָא
דְקוּדְשָׁא אֲפִיסְקוּפָא דְתָרְעוֹן לְעִדְתָּהּ
דְמַשִּׁיחָא הִי דְקָנָה בְּדָמָה :

28 Attendite igitur vobisipsis et toti gregi, in quo constituit vos Spiritus sanctus episcopos, ut pascatis ecclesiam Christi quam acquisiuit sanguine suo.

אֲנָא גִיר יָדַע אֲנָא דְמִן בְּתַר דְאוּל
אֲנָא יַעֲלוֹן עִמְכוֹן דְאַבָּא תְקִיפָא דְלֹא
חִיסִין עַל מְרַעִיתָא :

29 Ego enim noui quod postquam abiero, ingredientur vobiscum lupi robusti, qui non parcent gregi.

וְאַף מְנָכוֹן דִּילְכוֹן יְקוּמוֹן גְּבִירָא
מִמְלִילִי מַעֲקֻמְתָּא אִיךְ^m דִּיהֶפְכוֹן
לְתַלְמִידָא דִּיאֲזִלוֹן בְּתַרְהוֹן :

30 Et etiam ex vobisipsis exurgent homines loquentes peruersa, ut subuertāt discipulos, ut⁴ abeant post eos.

⁴ Id est, Sequantur eos. Hebraismus.

מְטוֹל הֵנָּה הוֹיָתוֹן עִירִין וְעֵהֲדִין
דְשִׁנְיָא תְלִתָּא לֹא^o שְׁלִית בְּלִילִי
וּבְאַיְמָא כִּד בְּדָמָא^p מְרַתָּא אֲנָא
לְאַנְשֵׁי אֲנִשׁ מְנָכוֹן :

31 Propter hoc estote vigilantes, et memores quod annos tres non cessauerim nocte & die, quum lacrymis corrigerem unumquemque ex vobis.

וְהֵשָׁא^q מַנְעֵל אֲנָא לְכוֹן לְאַלְהָא
וּלְמַלְתָּא^r דְּטִיבֻתָּהּ דְהִי מְשַׁבְּחָהּ
בְּנִיָּא לְכוֹן וְיַחְבָּא לְכוֹן^s יוֹרְתָנָא עִם
כָּל הוֹן קְדִישָׁא :

32 Et nunc commendo vos Deo & sermoni gratiae ipsius, qui potest aedificare vos, et dare vobis hereditatem cum omnibus sanctis.

n.ii.

Acta

Αργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ 33
δενὸς ἐπέθυμῃσα.

1. Cor. 4. 12
1. thess. 2. 9
2. thess. 3. 8

Αὐτοὶ δὲ γνώσκετε ὅτι ταῖς χρεῖαις 34
μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρετήσαν
αἱ χεῖρες αὐτῶν.

Πάντα ὑπέδξα ὑμῖν ὅτι οὕτω κο- 35
πῶντας δεῖ ἀνταμιβεῖσθαι τῷ ἀδε-
νουώτῳ, μνημονεύειν τε τῷ λόγῳ τῷ
Κυρίου Ἰησοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε, Μακάριόν
ἐστὶ διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν.

Καὶ ταῦτα εἰπὼν, θεῖς τὰ γόνατα αὐ- 36
τῶ, οἷώ πασιν αὐτοῖς προσκύνῃσά το.

Ἰκανὸς δὲ ἐγένετο κλαυθμὸς πάντων 37
καὶ ὑπὸ πτερόεντες ὑπὲρ τὸν τραχήλον τοῦ
Παύλου, κατεφίλουσιν αὐτόν.

Οδοῦ μὲντοι μάλιστα ὑπὲρ τῶ λόγῳ 38
ὡς εἰρήναι, ὅτι ἐκέπτε μέλλουσι τὸ πρὸς σω-
πὸν αὐτῶ θεωρεῖν. πρὸς ἐπεμπον δὲ αὐτῶ
εἰς τὸ πλοῖον.

Κεφάλαιον καὶ

Ως δὲ ἐγένετο ἀναχθῆναι ἡμᾶς ἀ- 1
ποσπασθέντας ἀπ' αὐτῶν, ἀνδρο-
μήσαντες ἤλθομεν εἰς τὴν Κῶν, τῇ δὲ
ἐξῆς εἰς τὴν Ρόδον, καὶ κείθεν εἰς Πά-
ταρα.

Καὶ ἀφρονέτες πλοῖον διαπερῶν εἰς Φοι- 2
νίκην, ὑπὸ πτερόεντες ἀνέχθημεν.

Αναφανέντες δὲ τὴν Κύπρον, καὶ 3
καταλιπόντες αὐτὴν ἀνέμῳ, ἐπλέ-
ομεν εἰς Συρίαν, καὶ κατήχθημεν εἰς Τύ-
ρον. ἐκεῖσε γὰρ ἡμεῖς τὸ πλοῖον ἀποφορπίζο-
μεν τὸν γόμον.

Καὶ ἀφρονέτες τοὺς μαθητάς, ἐπε- 4
μείναμεν αὐτῶ ἡμέρας ἐπτά· οἵπνες τῷ
Παύλῳ ἔλεγον διὰ τῶ πνέματος, μὴ
ἀναβαίνειν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ὅτε ὅ ἐγένετο ἡμᾶς ἔξαρπῆσαι ταῖς 5
ἡμέραις, ἔξελθόντες ἐπορεύομεθα, προ-
πεμπόντων ἡμᾶς πάντων --

οἷώ

Argentum & aurum aut vestem
nullius concupiui.

Avaritia in primis
pastoribus vitanda.

Imo ipsi nostis || vñibus meis, &
iis qui mecum sunt, manus istas mi-
nistrasse.

In omnibus ostendi vobis oportere
sic laborādo suscipere infirmos,
& meminisse verborū Iesu, ipsum
videlicet dixisse, Beatum est dare
potius quā accipere.

Et quum hæc dixisset, positis ge-
nibus suis, oravit cū illis omnibus.

Magnus autem fletus omnium
ortus est: & ruentes in collum Pau-
li, deosculabantur eum:

Cruciati maximè ob sermonem
quem dixerat, ipsos nō esse amplius
faciem eius conspecturos: & dedu-
xerunt eum ad nauim.

Euangelium non tol-
lit sed vere regit na-
turales affectus.

Cap. XXI.

V Tautem prouecti sumus, aul-
si ab eis, recto cursu venimus
Coom, & sequenti die Rhodum, &
illinc Patara.

Vocationis cursum
interdū homines non
tantum amittunt sed et-
iam Spiritus Dei præ-
dicti conantur remo-
uari: sed nostrum offi-
cium est, & nos vo-
cari a Deo scimus,
sine illa prorsus exce-
ptione pergere.

Et inuenta nauī quæ traiciebat
in Phoenicem, ea conscensa, proue-
cti sumus.

Quum autē nobis coepisset appa-
rere Cyprus, ea ad sinistram relictā,
nauigauimus in Syriam, & deuecti
sumus Tyrum: illic enim nauis erat
suum onus expositura.

Permanimus autem ibidem dies
septem, inuentis discipulis: qui Pau-
lo dicebant per Spiritum, ne ascen-
deret in Hierusalem.

Sed peractis illis diebus abiimus,
omnibus deducētibz nos --

cum

כספא או דהבא או נחתא לא^a נחתא
בגדים:^b
ברגת התאווה:^c
או חמדתי:^d
סניקות:^e
צרכי:^f
שמשי עברי:^g
היו:

וכל מדרם^a חיותכון הכנא^b ולא^c
למלא^d ולמאצף דאילין דבריחין^e
ולמעחרו מלוהי דמרן ישוע מטול^f
דהו אמר דטוביה לאינא דיהב יתיר^g
מן אינא דנסב:^h

וכר הלין אמר^a קער על בורכיהו^b
וצלי וכלהון אנשא עמה:^c

והות ככתא רבתא בכלהון ועפקוהי^a
ומנשקין הוו לה:^b

יתיראית דין^a משתנקין הוו על הי^b
מלתא דאמר דתוב לא^c עתידין^d
דיחזון פרצופה^e וליוהי עד-מא^f
לא לפא:^g

קפלאון כא

ופרשן מנהון^a ורדין^b תריצאית לקו^c
גזרתא וליומא אחרנא אתין לרודוס^d
ומן תמן לפאטרא:^e

ואשכחן תמן אלפא דאזלא^a
לפוניקא וסלקן לה ורדין:^b

ומטין עד מא לות קופרוס גזרתא^a
ושבקנה לסמלא^b ואתין לסוריא ומן^c
תמן מטין לצור תמן גיר אית הוג^d
לה לא לפא^e למנחו טענה:^f

וכד^a אשכחן תמן תלמידא קוין^b
לותהון יומתא שבא והלין אמרין^c
הוו כל-יום לפולוס ברוח דלא יאזול^d
לאורשלים:^e

ומן כתר הלין יומתא נפקן דנאזול^a
באורחה ומלון הוו לן כלהון הנון^b
וגשיהון^c

22 *Argentum aut aurum aut vestimen-
ta non concupiri.*

23 *Et vos nostis, in necessitate mea et
eorum qui mecum sunt ministri mei,
[fuerunt] hæ manus meæ.*

24 *Et omnia ostendi vobis, ita oportet
laborare & sollicitum esse de illis qui
infirmi sunt: & meminisse sermonum
Domini nostri Ieschua, quia ipse di-
xit beatum esse eum qui dat: magis
quàm [sit] is qui accipit.*

25 *Et quum hac dixisset, procidit su-
per genua sua, et orauit, et omnes [illi]
homines cum eo.*

26 *Et factus est fletus magnus in omni-
bus illis: & amplexati sunt eum, & o-
sculabantur eum.*

27 *Maximè autem torquebatur pro-
pter illum sermonem què dixerat, Rur-
sus non estis visuri faciem meam. Et
comitati sunt eum usque ad nauigiũ.*

Cap. XXI.

1 *ET discessimus ab eis, et iter fecim⁹
Erecta Coũ insulã: et die postero ve-
nimus Rhodum, ac inde Pataram.*

2 *Et inuenimus illic nauim quæ pro-
ficiscebatur in Phœnicen, & conscend-
imus eam, ac iter fecimus:*

3 *Atque peruenimus usque ad Cyprũ
insulam, reliquimusque eam ad sini-
stram, ac peruenimus in Syriã, & in-
de peruenimus Tyrũ. Illic enim erat
nauis exponendum onus suum.*

4 *Quumque inuenissemus ibi discipu-
los, mansimus apud eos dies septem. &
hi dicebant quotidie Paulo per Spiri-
tũ, ne proficisceretur ad Urischelem.*

*Et post illos dies egressi sumus ut
pergeremus in itinere [nostro]: comita-
banturque nos omnes ipsi --*

n. iy.

Acta

σὺν γυναῖξί καὶ τέκνοις, ἕως ἔξω τῆς πόλεως· καὶ θέντες τὰ γόνατα ὑπὸ τὸν αἰγυάλον, προσκυζάμεθα.

Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ἐπέβη-6
μεν εἰς τὸ πλοῖον· ἐκεῖνοι δὲ ὑπέσχεσαν
εἰς τὰ ἴδια.

Ἡμεῖς δὲ ^Ϟ πλοῦν διανύσαν-7
τες, ἀπὸ Τύρου κατέβημεν εἰς
Πτολεμαίδα· καὶ ἀσπασάμενοι τοὺς
ἀδελφοὺς ἐμείναμεν ἡμέραν μίαν παρ
αὐτοῖς.

Supra, 6, 5

Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐξελθόντες οἱ ὡς 8
τὸν Παῦλον ἦλθον εἰς Καισάρειαν· καὶ
εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ
διακόνου, (τὸ ὄνομα ἐστὶν τῷ ἐπὶ αὐτῷ) ἐ-
μείναμεν παρ' αὐτοῦ.

Τούτῳ δὲ ἦσαν θυγατέρες παρθένοι 9
τέσσαρες πορφύρουσαι.

Ἐπιμυρόντων ὃ ἡμεῖς ἡμέρας πλεί-10
ους, κατήλθε πρὸς τὴν Ἰουδαίαν πορ-
φήτης ὀνόματι Ἀγαβός·

Καὶ ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἄρας 11
πρὸς ζώνην τῆς Παύλου, δέσας τὰς χεῖ-
ρας καὶ τοὺς πόδας, εἶπε, Τὰδε λέγει
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Τὸν δὲ δὴ οὐ δύναται
ἡ ζώνη αὕτη, οὕτως δέσουσιν ἐν Ἱερουσα-
λήμ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ παραδώσουσιν εἰς
χεῖρας ἐθνῶν.

Ὡς ὃ ἡκούσαμεν ταῦτα, ὥρεκα 12
μεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἐντόποι τῆς μὴ ἀνα-
βαίνειν αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, Τί ποιεῖ-13
τε, κλαίοντες καὶ σὺν θρύπτοντες μου
τὴν καρδίαν; ἐγὼ γὰρ οὐ μόνον δεδι-
ναι, ἀλλὰ καὶ ἀποθανεῖν εἰς Ἱερουσαλήμ
ἐκτίμως ἔχω ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυ-
ρίου Ἰησοῦ.

Μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσα-14
μεν, εἰπόντες, Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γε-
νέσθω.

Μετα

cum vxoribus & liberis, donec vr-
bē exiuissemus : & positis genibus
in littore, precati sumus.

Et alii alios complexi, conscendi-
mus nauim : illi autem reuerfi sunt
ad suos.

Nos verò nauigatione perfecta,
peruenimus Tyro Ptolemaida : &
salutatis fratribus, mansimus diem
vnum apud eos.

Postridie verò egressi Paulus &
nos qui cum eo eramus, venimus
Cæsaream : & ingressi domum Phi-
lippi Euangelistæ (qui erat vnus ex
illis septem) mansimus apud eum.

Huic autem erant quatuor filia
virgines prophetantes.

Et quum illic permāssemus dies
complures, descēdit ex Iudæa qui-
dam propheta nomine Agabus :

Qui quum venisset ad nos, sum-
psit zonam Pauli, & vinctis sibi pe-
dibus ac manibus, dixit, Hæc dicit
Spiritus sanctus, Virū cuius est hæc
zona, ita vincient in Hierusalem Iu-
dæi, tradentque in manus Gētium.

Vt verò ista audiuius, rogaba-
mus & nos & qui in eo loco erant,
ne ascenderet in Hierusalem.

Tūc respondit Paulus, Quid faci-
tis flentes & cōminuētes cor meū?
Nam ego non solū vinciri, sed &
mori paratus sum in Hierusalem
pro nomine Domini Iesu.

Quum igitur nō assentiretur, ac-
quieuius, dicentes, Fiat Domini
voluntas.

Dei voluntas, omniū
affectuum frenum
est in iis qui Dei glo-
riam serio querunt.

Porro

וְנָשִׁיחֹן וּבְנִיחֹן עַד מָא לְבַר מִן
מְדִינַתָּא וְקָעְדוּ עַל בּוֹרְכִיחֹן עַל יַד
יִמָּא וְצִלּוֹ :

וְנָשְׁקוּ בְּלַחְדָּא וּסְלִקְנוּ לְאַלְפָּא
וְהִפְכוּ הֵנוּן לְבִיתִיחֹן :

חֲנַן דִּין רִדִּין מִן צוּר וְאַתִּין לְעִבּוֹ
מְדִינַתָּא וְיִהְיֶה שְׁלָמָא לְאַחָא דְתַמְנָא
וְשִׁרִין צִיִּידִיחֹן יוֹמָא חַד :

וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא נִפְקִין וְאַתִּין לְקִסְרִיא
וְעַל שִׁרִין בְּבִיתָהּ דְּפִילִיפּוֹס מְסַכְרָנָא
אִינָא דֵּאִיתוּהִי הוּא מִן שְׁבַעָא :
דֵּאִית הִי לֵה בְּנָתָא בְּתוּלָתָא
אַרְבַּע דְּמִתְנַבֵּין הִי :

וְכַד אִיתִין תַּמְנָא יוֹמָתָא סְנִיאָא
נֶחֱת הוּא מִן יְהוּדָא נְבִיאָא חַד דְּשִׁמְיָה
הוּא אֲנָבוֹס :

וְעַל לוֹתֵן וְשִׁקְלָא עֲרִקְתָּא דְּחִצּוּהִי
דְּפִילִיפּוֹס וְאַסְרָא רְגֵלָא דְּנִפְשָׁהּ וְאַיְדוּהִי
וְאַמְרָא הִכְנָא אֲמַר רוּחָא דְּקוּדְשָׁא
דְּנִבְרָא מְרָה דְּעֲרִקְתָּא הָדָא הִכְנָא
יִאֲסְרוּנָה יְהוּדִיא בְּאוּרִשְׁלָם
וְיִשְׁלִמוּנָה בְּאַיְדֵי עַמָּמָא :

וְכַד הִלִּין מְלָא שְׁמַעֵן בְּעֵין מִנָּה
חֲנַן וּבְנֵי אַתְרָא דְּלֵא יִאֲזֵר
לְאוּרִשְׁלָם :

הִידִין עֲנָא וְאַמְרָא פִּילִיפּוֹס מִנָּה עֲבָדִין
אַנְתּוֹן דְּבִכִּין אַנְתּוֹן וְשַׁחֲקִין אַנְתּוֹן
לֵה לְלִבִּי אֲנָא נִיר לֵא הוּא דֵּאֲתָאֲסֵר
בְּלַחְדוֹ מְטִיב אֲנָא אֵלָא אֵף דֵּאֲמוֹת
בְּאוּרִשְׁלָם חֲלָף שְׁמָה דְּמִרְנָא יִשׁוּעַ
מְשִׁיחָא :

וְכַד לֵא אַתְּטַפִּיס לִן בְּחִלְלִין וְאַמְרָן
דְּצִבְיָנָה דְּמִרְיָא יְהוּא :

וְכַתֵּר

et uxores eorum usque extra ciuitatem: et prociderunt super genua sua iuxta mare, ac orarunt.

6 Et osculati sumus inuicem, et ascendimus in nauim: reuersique sunt illi in domos suas.

7 Nos uero iter fecimus ex Tyro, et uenimus ad ¹Ngachum ciuitatem: ²et dedimus pacem fratribus qui illic erant, ac mansimus apud eos diem unum.

8 Et die postero egressi sumus, ac uenimus ³in Casarea: et ingressi mansimus in domo Philippi euangeliste qui erat ex septem:

9 Cui erant filiae uirgines quatuor, quae uaticinabantur.

10 Et quum essemus ibi diebus multis, descenderat ex Iudaea propheta quidam cuius nomen erat Agabus.

11 Et ingressus est ad nos, sumpsitque zonam lumborum Pauli, et uinciuit pedes sui ipsius et manus suas: ac dixit, Sic dicit Spiritus sanctus, Virum dominum zone huius ita uincient Iudaei in Vrischelem, et tradent eum in manus Gentium.

12 Et quum hos sermones audiuisssemus, rogauimus eum nos ⁴et filii loci [illius,] ne proficisceretur ad Vrischelem.

13 Tunc respondit, et dixit Paulus, Quid facitis flentes, et comminuentes ipsum cor meum? ego enim non ut uinciar tantum paratus sum, sed etiam ut moriar in Vrischelem pro nomine Domini nostri Ieschua Christi.

14 Et quum non acquiesset nobis, destitimus, ac diximus, Voluntas Domini fiat.

Et

¹ Ciuitas est, quae tribui Ascher in hereditatem contigit. Et Stephanus scribit ² hunc fuisse ab Hercule vocatam postquam ibi remedium sensisset ex uulnere quod a serpente acceperat. Postea uero ³ *Πνευματικὸς*, ut commemorat Eusebius, uocata fuit. R. uet. ergo Syriacus contextus antiquum nomen: Graecus uero & Latinae versiones illud habent quod est recentius.
² Id est, Vale diximus fratribus. Hebraismus.
³ Sensus est, Venus erat ex illis septem diaconis, de quibus Act. 6.

⁴ Id est, Habitatores & ciues loci illius. Hebraismus.

^b לחדרא איש
^c את אחיו:
^d אלפא
^e ספינה:
^f הפכו שבו:
^g רדן הרבנו:

^f שרין לנגו:
^g צאדיהון
^h אצלם:

^h שרין לנגו:
ⁱ מסכרנא
^j המכשר:

^k כד איתן תמן
^l בחיותנו שם
^m מן אית:

¹ ועל יוכוא:
² ערקתא
³ דחצוהי אוור
⁴ מתנין:

⁵ ישרלמונה
⁶ יסירו אותן:

⁷ מלא הדברים:

⁸ מטיב מוכן:

⁹ אתטפס
¹⁰ הקשיב:
¹¹ בחלן חרלט:

Μετὰ τὴν ταύτην ἡμέραν πάντες ἀπο- 15
σπασάμενοι ἀνέβανον εἰς Ἱερου-
σαλήμ.

Συνῆλθον δὲ καὶ τῶν μαθητῶν ἀπὸ 16
Καισαρείας σὺν ἡμῖν, ἄγοντες παρ' ὧν
Ξενιδῶν, Μνάσωνί πνι Κυπρίῳ, Σερ-
χάῳ μαθητῇ.

Γενομένων δὲ ἡμῶν εἰς Ἱεροσόλυ- 17
μα, ἀσμένως ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀ-
δελφοί.

Τῇ δὲ ἑπομένῃ εἰσήει ὁ Παῦλος σὺν 18
ἡμῖν πρὸς Ἰάκωβον· πάντες τε ὄρεγέ-
νοντο ὁ πρεσβύτεροι.

Καὶ ἀποασάμεν αὐτοὺς, ὥς 19
γένοιτο καὶ ἐν ἑκάστῳ ὧν ἐποίησεν ὁ
Θεὸς ἐν τοῖς ἔθνεσι διὰ τῆς διακονίας
αὐτοῦ.

Οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐδόξαζον ὡς 20
Κυρίου· εἰπόντες αὐτῷ, Θεωρεῖς ἀδελφέ,
πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν πε-
πιστευκότων· καὶ πάντες ζηλωταὶ τῆς νό-
μου ὑπάρχοι.

Κατήχηθον δὲ πρὸς τοὺς ὅτι ἀπο- 21
στασίαν διδάσκεις ἀπὸ Μωσέως ὅτι καὶ
τὰ ἔθνη πάντας Ἰουδαίους, λέγων μὴ
δεξιμνεῖν αὐτοὺς τὰ τέκνα, μηδὲ τοῖς
ἐδεσσι δεσπατεῖν.

Τί οὖν ὅστις πάντως δεῖ πληθοῦς συνῆ- 22
γεῖν· ἀκούσονται γὰρ ὅτι ἐλήλυθας.

Τοῦτο οὖν ποιήσον ὅσοι λόγους· εἰ- 23
σὶν ἡμῖν ἄνδρες τέσσαρες ὅχι μὲν ἔχοντες
ἐφ' ἑαυτῶν.

Τούτοις ὁραλαβὼν, ἀγνώστη 24
σὺν αὐτοῖς, καὶ δαπάνησον ἐπ' αὐτοῖς,
ἵνα ξυρήσωνται πλεῖν κεφαλῶν· καὶ γῶ-
σι πάντες ὅτι ὧν κατήχλωται πρὸς τοὺς
οὐδὲν ὅστις, ἀλλὰ σοιχεῖς καὶ αὐτὸς ὡς
νόμον φυλάσσειν.

Porro post dies istos collectis sar-
cinis ascendimus in Hierusalem.

Venerunt autem simul etiam quidam
ex discipulis Cæsarea nobiscum, ad-
ducentes secum apud quem hospi-
taremur, Mnasonem quendam Cy-
prium, antiquum discipulum.

Quum igitur peruenissemus Hie-
rosolymam, libenter exceperunt
nos fratres.

Sequenti autem die introiit Pau-
lus nobiscum ad Iacobum: & omnes
presbyteri adfuerunt.

Quos complexus, exposuit sigil-
latim quæ Deus fecisset inter Gen-
tes per ipsius ministerium,

Deus autor celebra-
tus omnium recte
factorum & factorum

At illi his auditis, glorificauerunt
Dominum: & dixerunt ei, Conspi-
cis frater, quot sunt millia Iudæorum
qui crediderunt: suntque omnes ac-
censi zelo Legis.

In rebus mediis (qua-
les erant non Phari-
saicae traditiones, sed
legales ceremoniae, tā-
tis per diu plenius pa-
tesceret Iudæi Chri-
stiana libertas) prae-
cipit charitas & fratris
bus, non praefractio
malitiose reluctanti-
bus veritati, sed nō-
dum plenè institutis,
quoad eius fieri po-
test praesertim quum
de tota aliqua multi-
tudine agitur) nos in
ipsos & lito accommo-
demus.

Audierunt autem de te ex aliorum
sermone, te defectione à Mose do-
cere omnes qui inter Gentes sunt
Iudæos, & dicere eos non debere
circuncidere filios, neque secundum
ritus ambulare.

Quid est ergo? omnino oportet
conuenire multitudinem. audient
enim te venisse.

Hoc igitur fac quod tibi dici-
mus: Sunt nobis viri quatuor voto
obnoxii:

His assumptis sanctificator cum
eis, & adde ad eorum sumptus, ut
radant capita: & norint omnes ni-
hil esse eorum quæ de te fama acce-
perunt, sed te quoque ita incedere
ut Legem obserues.

Suprà, 18. 18.
num. 6. 18.

^a את שבת
הכינו עצמנו:

ובתר יומתא הלן את שבת וסלקן
לן לאורשלים:

15 Et post dies istos preparauimus nos,
& ascendimus ad Urifchelem.

^b דכירין
מביאים:

ואתו הוו עמן אנשא תלמידא מן
קסריא בד דכירין עמהון אחא חד מן
תלמידא קדמא דשמה הוא מנסון
ואיתוהי הוא מן קופרוס דיקבלן
בכיתה:

16 Et venerunt nobiscum quidam di-
scipuli ex Cafarea, adducentes secum
fratrem quendam ex discipulis anti-
quis (cuius nomen erat Mnason, erat-
que ex Cipro) ut exciperet nos domi
sua.

^c חריאית
בשמחה:

וכר אתין לאורשלים קבלון אחא
חריאית:

17 Quumque venissemus ad Urifche-
lem, exceperunt nos fratres alacriter.

^d עלן באנו:

ולוימא אחרנא עלן עם פולוס לות
יעקוב כר אית הוא לותה בלהון
קשישא:

18 Et die postero ingressi sumus cum
Paulo ad Iaakub, quum essent apud
eum omnes seniores.

^e משתעא
מספר:

ויחבן להון שלמא ומשתעא הוא
להון פולוס בתר בתר כל-מא
דעבד אלהא בעממא בתשמשותה:

19 Et dedimus eis pacem. Et narra-
bat eis Paulus iuxta ordinem quic-
quid fecisset Deus inter Gētes per mi-
nisterium ipsius.

⁵ Id est, Salutaui
mus eos. Hebra-
ismus.

⁶ Ad verbum,
Post post, Syra-
phraus ante obser-
uata, & significat
vnum post aliud
narrare, quo ordi-
ne singula gesta
sunt.

^f בתר בתר
על פיהסדר:

וכר שמעו שבחו לאלהא ואמרו
לה הוא אנת אחון כמא רבון אית
ביהוד אילין דהימנו וכלהון הלן
טנגא אנון דנמוסא:

20 Quumque audiuisent, glorificaue-
runt Deum, & dixerunt ei, Tu vides
frater noster, quot myriades sint in Iu-
daa qui crediderunt, & omnes hi emu-
latores sunt Legis.

^h דהימנו
שהאמינו:

ⁱ טנגא
מקנאים:

^k נמוסא תורה:

אתאמר דין עליך דמלך אנת
דיפרקון מן מושא בלהון יהודיא
דבעממא כר אמר אנת דלא יהוון
גזרין בניהון ולא בעידא דנמוסא
יהוון מהלכין:

21 Dictum autē est de te quod doceas
ut discedant à Musche omnes Iudaei
qui sunt inter Gentes: dum dicis ne cir-
cuncidant filios suos, neque in ritibus
Legis ambulent.

^l גזרין מלים:

^m עידא חקות:

ⁿ נמוסא תורה:

מטול הכיל דמשתמעא הי להון
דאתית לבא:

22 Quia igitur auditū est ab eis quod
veneris huc,

^o משתמעא
גשמע:

^p אתית כאת:

^q לבא פה:

עכר מרס דאמרינן לך אית לן נכרא
ארבעא דנדיד להון דיתדכון:

23 Fac id quod dicimus tibi: Sunt no-
bis viri quatuor quibus votum est ut
purificentur:

^r דכר קח:
וליד:

^s אפק דנא:

^t נפקת:

^u הוצאות:

^v גזרעון יגלות:

^w מרס מן:

^x נמוסא תורה:

דבר אנון וזל אתדבא עמהון ואפק
עליהון נפקתא איך דיגרעון רישיהון
ומתידעא לכל-נש דמרס דאתאמר
עליך דגל הו ואנת לנמוסא שלם
אנת ונטר:

24 Assume eos, et vade, purificare cū
eis, et expone pro eis impensas ut ra-
dant capita sua: et innotescat unicui-
que quod id quod dictū fuit de te, me-
daciū est, tuque Legem perficias &
serues.

De

על

Acta

Περὶ δὲ τῶν πεπιστευκότων ἐθνῶν ἡ- 25
μεῖς ἐπετείλαμεν, κρίναντες μηδὲν ποι-
οῦτον τηρεῖν αὐτοῖς, εἰ μὴ Φυλάσσειν
αὐτοῖς τὸ, τε εἰδωλόθυτον, καὶ τὸ αἷμα,
καὶ πνικτὸν, καὶ πορνείαν.

Τότε ὁ Παῦλος παραλαβὼν σὺν 26
ἄνδρας, τῇ ἐξαυτῇ ἡμέρᾳ σὺν αὐτοῖς
ἀγιοθεῖς εἰσῆλθόντες εἰς τὸ ἱερόν, διαγγέλλων
τῶν ἐκπλήρου τῶν ἡμερῶν τῆς ἀγι-
σμοῦ, ἕως οὗ προσενέχθη ἡ ἐρ ἐνός
ἐκείνου αὐτῶν ἡ προσφορὰ.

Ὡς δὲ ἔμελλον αἱ ἐπὶ τὰς ἡμέρας σὺν- 27
τελεῖσθαι, (ὁ δὲ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι
θεασάμενοι αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ, σὺνέχον
πάντα τὸ ὄχλον, καὶ ἐπέβαλον τὰς
χεῖρας ἐπ' αὐτόν·

Κελεύοντες, Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, ἴσατε 28
δεῖτε. οὗτός ἐστιν ὁ ἀνθρώπος ὁ καὶ πρὸς
λαοὺς καὶ τῆς νόμου καὶ τῆς τόπου τούτου
πάντας πανταχοῦ διδάσκων· ἐπὶ τε καὶ
Ἑλλήνας εἰσῆγαγὼν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ κε-
κοίνωκε τὸ ἅγιον τόπον τῆς ἁγίας.

(Ὅταν γὰρ θεωροῦντες Τρόφι- 29
μον τὸν Εφεσίον ἐν τῇ πόλει σὺν αὐτῷ,
ὃν ἐνόμιζον ὅτι εἰς τὸ ἱερόν εἰσῆγαγὼν ὁ
Παῦλος)

Εκινήθη τε ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐχλύετο 30
σὺνδρομὴ τῶν λαοῦ· καὶ ἐπιλαβόμενοι
τοῦ Παύλου, εἰλκον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἱεροῦ·
καὶ διότι ἐκλείδθησαν αἱ θύραι.

Ζητωμένων δὲ αὐτὸν ἀποκτεῖναι, 31
ἀνέβη φάσις τῷ χιλιάρχῳ τῆς ἀσείρης
ὅτι ὅλη συγκεχνηται Ἱερουσαλήμ.

Ὁς ὅταν αὐτῆς παραλαβὼν στρατώ- 32
τας καὶ ἑκατοντάρχους, κατέδραμον
ἐπ' αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἰδόντες τὸν χιλιάρχον
καὶ τοὺς στραπώτας, ἐπαύσαντο τύπτον-
τες τὸν Παῦλον.

De iis autem qui crediderunt ex
Gentibus nos scripsimus, & decre-
uimus nequidhuiusmodi obseruet,
nisi ut caueant ab iis quæ sunt im-
molata simulacris, & à sanguine, &
suffocatis, & scortatione.

Tum Paulus assumptis viris illis,
sequenti die cum eis sanctificatus,
ingressus est in templum, denuntiās
expletionem dierum sanctificatio-
nis, usque dum oblata fuit pro vno-
quoque eorum oblatio.

Quum autem septem illi dies iā
essent explendi, quidam Iudæi ex
Asia, eum conspicati in tēplo, con-
turbarunt totam turbam, & iniece-
runt manus in eum:

*Zelus preposterus,
maxime confusionis
& magnorum scelerum causa.*

Clamātes, Viri Israelitæ, succur-
rite: hic est homo ille qui aduersus
populum & Legem & locum hūc
omnes ubique docet: atque Græcos
introduxit in templum, & polluit
sanctum locum istum.

(Viderāt enim antea Trophimū
Ephesium in vrbe cum eo, quē exi-
stimabant fuisse à Paulo introdu-
ctum in templum.)

Commota est igitur vrbs tota, &
factus est concursus populi: & pre-
hensum Paulum trahebant ἐ τῷ
tēplo: statimque clausæ sunt fores.

Studentibus autem *ipsis* eum tru-
cidare, peruenit fama ad tribunum
cohortis, totam Hierusalem con-
turbatam esse.

*Dominus inter ipsos
etiam profanos inue-
nit qui aliorum cona-
tus impediunt.*

Qui eo ipso momento acceptis mi-
litibus ac centurionibus, decurrit
ad illos. At illi quum vidissent tri-
bunum & milites, cessarunt verbe-
rare Paulum.

Tunc

Τότε

על אילין^a דהימנו מן עממא חנן^a
כתבן דיהוון נטרין נפשון מן
דדביחא ומן זניותא ומן חניקא ומן
דמא :

הידין פולוס^b דבר אנון לגברא הלין
ליומא אחרנא ואתדכי עמהון ו
ועל אזל להיכלא כד^d מודע להון
מוליא דיומתא דתדכיתא עד-מא
דאתקרב קורבנא דאנש אנש
מנהון :

וכד^f מטי יומא דשבעא יהודיא
דמן אסיא חואוהי בהיכלא^g וגריו
עלוהי עמא כלה^h וארמיו עלוהי
אידיא :

כדⁱ מכננין ואמרין גברא פני
יסריל^k עדרו הנא הו גברא דלוקבל
עמא דילן^l מלף בבל דובא ולוקבל
נמוסא ולוקבל אתרא הנא ואף
לארמיא^m אעל להיכלאⁿ וסיבה
לאתרא הנא קדישא :

קדמו הו גיר חזו עמה לטרופימוס
אפסיא במדינתא וסברין הו דעם
פולוס על בהיכלא :

ואשתגשת כלה מדינתא
ואתכנשו כלה עמא^e ואחדוהי
לפולוס וגרוהי לבר מן היכלא ובר
שעתה^x אתתחדו תרעא :

וכד בעא הוא כנשא^y למקטלה
אשתמע^z לכילירכא^{aa} דאספיר
דכלה מדינתא^{bb} אתתזיעת לה :

ובר שעתה^{cc} דבר^{dd} לקנטרונא
ולאסטרטיגא סניאא ודהטו עליהון
וכד חזו לכילירכא^{ff} ולאסטרטיגא
בהלו^{gg} מן דמחין הו לפולוס :

וקרב

25 De iis qui crediderunt ex Gentibus,
nos scripsimus ut seruarent seipsos ab
iis quæ immolata sūt, et à scortatione,
et à suffocato et à sanguine.

26 Tunc Paulus assumpsit viros illos
die postero, et purificatus est cum eis,
et ingressus profectus est in templū, no-
tam faciens eis expletionem dierum
purificationis, usquedum oblata esset
oblatio uniuscuiusque ex eis.

27 Quumque peruenisset dies septim⁹,
Iudai qui erant ex Asia, viderunt eū
in templo, et incitauerunt contra eum
populum totum: et iniecerunt in eum
manus,

28 Clamantes, ac dicentes, Viri, filii I-
sraiel, succurrite. hic est ille homo qui
contra populum nostrū docet in omni
loco, et contra Legem, et contra locū
hunc: et etiam Gentiles introduxit in
templum, et polluit locū hunc sanctū.

29 Antè enim viderant cum eo Tro-
phimum Ephesium in vrbe, et puta-
bant quòd cum Paulo ingressus esset
in templum.

30 Et commota est vniuersa vrbs, et
congregati sunt omnis populus: et ap-
prehenderunt Paulum, atque extra-
xerunt eum foras è templo. et eadem
hora clausa sunt ianue.

31 Et quum quereretur turba occidere eū,
auditum est à tribuno cohortis quòd
tota vrbs commota esset.

32 Et eadem hora assumpsit centurio-
nes et duces militum multos, et accu-
rerunt ad eos. quumque vidiissent tri-
bunum et milites: destiterunt percu-
tere Paulum.

7 Ad exprimen-
dum tribunum,
centurionem, mi-
lites, vritur voca-
bulis Græcis.

8 Ad verbum,
Destiterunt ab eo
quòd percutiebāt
Paulum.

הימנו
האמינו:

ב דבר לקח:

ועלובא
מודע מודיע:

מוליא מלואת:

מטי הגיע מן
מטא:

גריו העירו
מן גרא:

וארמיו
וישלו מן

רמה:
מכננין

זועקים
עדרו עורו:

מלף מלמד מן
אלף:

נמוסא
התורה:

לארמיא
לגויים:

אעל הכינא
סיבה טמא:

אותו מן סאב:
קדמו הו

גיר חזו כי לפני
זה ראו:

עלכא
ואשתגשת

ותהום
ואחדוהי

וילכו אותו מן
אחד:

גרוהי משכו
אותו מן גרר:

אתתחדו
נסגרו מן אחד:

למקטלה
להרגו:

כילירכא שר
אלפים מלשון

יון:
אספיר

גדוד מלשון
יון:

אתתזיעת
התנועה:

דבר לקח
קנטרונא

שרי המאות
מלשון יון:

אסטרטיגא
אנשי חיל

מלשון יון:
אסטרטיגא

אנשי חיל
מלשון יון:

כחו חדרלו:
מן דמחין

הו מכה
שמכים היוכין

מחה:

Τότε ἐπίσας ὁ χιλιάρχος ἐπελάβε- 33
το αὐτό, καὶ ἐκέλευσε δεθῆναι αὐτὸν
δυσὶ καὶ ἐπωθάνετο πῶς αὐτὸ εἶη, καὶ πῶς
ᾧ πεποιηκώς.

Ἄλλοι δὲ ἄλλο πῶς ἐβόων ἐν τῷ ὄχλῳ· 34
μὴ δυνάμενος δὲ γινῶναι τὸ ἀσφαλές
διὰ τοῦ θόρυβου, ἐκέλευσεν ἀγεσθαι αὐ-
τὸν εἰς πλὴν ῥεμβολίου.

Ὅτε δὲ ἐγγύετο ἐπὶ τοῖς ἀναβαθμοῖς, 35
οὐκ ἐβη βασιλεύσας αὐτὸν ὑπὸ τῷ στρα-
τωτῷ διὰ πλὴν βίαν τοῦ ὄχλου.

Ἠκολούθη γὰρ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ, 36
κράζον, Αἴρε αὐτόν.

Μέλλων τε εἰσαγεσθαι εἰς πλὴν πα- 37
ρεμβολίου ὁ Γαῦλος, λέγει τῷ χιλιάρ-
χῳ, Εἰ ἐξέσι μοι εἰπεῖν τι πρὸς σε; ὁ δὲ
εἶπεν, Ἑλληνιστὶ γινώσκεις;

Οὐκ ἄρα σὺ εἶ ὁ Αἰγύπτιος ὁ πρὸς 38
τούτων τῶν ἡμερῶν ἀναστατώσας καὶ
ἐξαγαγὼν εἰς τὴν ἔρημον τοῦ πετρακι-
οῦ ἀνδρας τῶν σικαρίων;

Εἶπε δὲ ὁ Γαῦλος, Εγὼ ἄνθρωπος 39
μὲν εἰμι Ἰουδαῖος Ταρσεὺς, τῆς Κιλι-
κίας ἐκ ἀσήμεου πόλεως πολίτης· δεό-
μαι δὲ σου, ἐπιτρέψόν μοι λαλῆσαι
πρὸς τὸ λαόν.

Ἐπitrέψαντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Γαῦλος 40
ἕως ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν, κατέσσε τῇ
χερὶ τῶ λαοῦ· πολλὰς δὲ σιγῆς ἡγομέ-
νης, προσεφώνησε τῇ Ἑβραϊδὶ διαλέ-
κτῳ, λέγων,

Κεφάλαιον κβ

Ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, ἀ- 1
κούσατέ μου τῆς πρὸς ὑμᾶς νῦν
ὑπολογίας.

(Ἀκούσαντες δὲ ὅτι τῇ Ἑβραϊδὶ 2
διαλέκτῳ προσεφώνησεν αὐτοῖς, μάλλον
ἐξέστησαν ἡσυχίαν· καὶ φησιν,)

Εγὼ

Tunc appropinquans tribunus
prehendit eum, & iussit vinciri ca-
tenis duabus: & percōratus est quis
nam esset, & quid fecisset.

Alii autem aliud clamabant in
turba: & quum nō posset certi quic-
quam cognoscere propter tumul-
tum, iussit duci in castra.

Quum igitur peruenisset ad gra-
dus, euenit ut portaretur à militi-
bus propter violentiam turbæ.

Sequebatur enim multitudo po-
puli, clamans, Tolle eum.

Et quum iam introducēdus esset
in castra Paulus, dicit tribuno, Li-
cētne mihi aliquid tibi dicere? Qui
dixit, Græcè nosti?

Nōne tu es Ægyptius ille qui
ante hos dies ad seditionem conci-
tasti & eduxisti in desertum qua-
tuor millia sicariorum?

Dixit autem Paulus, Ego quidē
sum Iudæus Tarsensis, nō obscuræ
Cilicum vrbis ciuis: cæterum rogo
te, permitte mihi ut alloquar popu-
lum.

Quū igitur ille permisisset, Pau-
lus stans in gradibus, manu silentiū
postulauit à plebe: & magno silen-
tio facto, loquutus est lingua He-
bræa, dicens,

Cap. XXII.

VIRI fratres & patres audite
meam, quæ nunc apud vos v-
tor, defensionem.

(Quum audiuisent autem eum
Hebræa lingua ipsos alloqui, ma-
gis præbuerunt silētium. & dixit,)

וְקָרַב לֹתָהּ כִּילִירְכָא וְאַחְדָּהּ וּפְקַד
דִּיאֶסְרוֹנָה בְּתִרְתִּין ^b שְׁשָׁלָן וּמִשְׁאָל
הוּא עֲלוֹהִי דְמִנּוּ וּמִנָּא עֵבֶד :

33 Et appropinquavit ad eum tribunus,
et cepit eum, praecepitque ut vinciret
eum duabus catenis: et interrogabat
de eo quisnam esset, et quid fecisset.

וְקָעִין הָיוּ עֲלוֹהִי אֲנָשָׁא מִן אוֹכְלוֹס
^d מִדְּמַרְסִּים וּמִטּוֹל קַעְתָּהוֹן לֹא מִשְׁבַּח
הוּא לְמַדַּע אִידָא הִי שְׂרִירָאִית וּפְקַד
דִּיבִלְוִנָה לְמִשְׁרִיתָא :

34 Et clamabant aduersus eum homi-
nes à turba ⁹ quisque aliquid. et propter
clamorem eorum non poterat cogno-
scere quae esset veritas, praecepitque ut
ducerent eum in castra.

⁹ Ad verbum,
Aliquid aliquid.
hoc est, Quisq; di-
uersum quid voci-
ferabatur aduer-
sum Paulum, ut
fit in tumultu.

וְכִד ^h מְטִי פִּילֹס לְדִרְגָּא ^k טַעֲנוּהִי
אֶסְטְרִטְיוּטָא מִטּוֹל קְטִירָא דְעֵמָא :
אַתָּא הוּא גִיר בְּתִרָה עֵמָא סְנִיאָא
וְקָעִין הָיוּ וְאִמְרִין ^m שְׁקוּלִיהִי :

35 Et quum peruenisset Paulus ad gra-
dus, portabant eum milites, propter vio-
lentiam populi.

36 ¹⁰ Veniebat enim post eum populus
multus, et clamabant, et dicebant,
Tolle eum.

¹⁰ Id est, Seque-
batur eum. Hebra-
ismus.

וְכִד מְטִי לְמַעַל ⁿ לְמִשְׁרִיתָא הוּא פִּילֹס
אִמַּר ^o לְכִילִירְכָא אֵן ^p מִפֶּס אֲנִתָּ לִי
אִמְלִל עִמָּךְ הוּא דִּין אִמַּר לָהּ יוֹנָאִית
יִדַּע אֲנִתָּ :

37 Et quum appropinquaret ut introi-
ret in castra ipse Paulus, dixit tribu-
no, Si permittis tu mihi, loquar tecum.
Ipse autem dixit ei, Grace nosti?

לֹא ^q הָיִית אֲנִתָּ הוּא מִצְרִיא דְקֶרֶם
יוֹמָתָא חֲלִין ^r אִזְעִיתָ וְאִפְקַת לְמַדְבָּרָא
אַרְבַּעָא אֲלִפִּין גְּבָרִין עֲבָדִי בִישְׁתָּא :
אִמַּר לָהּ פִּילֹס אֲנָא גְּבָרָא אֲנָא
יְהוּדִיָּא מִן טָרְסוֹס דְּקִילִיקִיָּא
מְדִינַתָּא יִדְעַתָּא דְּבָהּ יִלִּיד אֲנָא
בְּעָא אֲנָא מִכָּךְ ^u אִפֶּס לִי ^x לְמַמְלָלוֹ
לְעֵמָא :

38 Non es tu ille Aegyptius qui ante
dies hos turbam excitasti, et abduxisti
in desertum quatuor millia ¹¹ hominum
facinorosorum?

¹¹ Adverbum,
Facientium mala.

39 Dixit ei Paulus, Ego homo sum Iu-
daus ex Tarso Cilicia civitate celebri,
in qua natus sum: oro te, permitte mihi
loqui ad populum.

וְכִד ^y אִפֶּס לָהּ ^z קָם פִּילֹס עַל
דִּרְגָּא ^{aa} וְאִזְעִיתָ הוּא לְהוֹן אִידָהּ וְכִד
בְּחֵלוֹ מִלָּל עִמָּהוֹן עֲבָרָאִית וְאִמַּר
לְהוֹן :

40 Et quum permisisset ei, stetit Pau-
lus super gradus, et ¹² agitabat eis ma-
num suam: et quum desissent, loquun-
tus est cum eis Hebraice, ac dixit eis,

¹² Gestus peten-
tis audientiam.

קַפְלָאוֹן כֹּב
אַחָא וְאַבְהָתָא שְׁמַעוּ ^{dd} מִפֶּק בְּרוּחַ
דְּלוֹתְכוֹן :

Cap. XXII.
1 Fratres ac patres, audite defensio-
nem quae est apud vos.

וְכִד שְׁמַעוּ דְּעֲבָרָאִית מִמִּלָּר
הוּא עִמָּהוֹן יִתִּירָאִית ^{cc} בְּחֵלוֹ וְאִמַּר
לְהוֹן :

2 (Et quum audirent quod Hebraice
loqueretur cum eis, magis desierunt:
et dixit eis.)

o.i.

אנא

Acta

Εγὼ μὲν εἰμι ἄνθρωπος Ἰουδαῖος, γεννη- 3
νημένος ἐν Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας, ἀνα-
τετραμμένος δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ᾧ ἄ-
ρτι πόδας Γαμαλιήλ· πεπαδευμένος
καὶ ἀκριβείαν τῆς πατρῴου νόμου, ζη-
λωτὴς ὑπαρχὼν τῆς Θεοῦ, καὶ ὡς πάν-
τες ὑμεῖς ἐστέ σήμερον.

Ὁς πάντῃ πλὴν ὁδοῦ ἐδίωξα ἄρτι 4
θανάτου, δεσμεύων καὶ παραδίδους εἰς
φυλακὰς ἀνδράς τε καὶ γυναῖκας.

Ὡς καὶ ὁ δεξιερὴς μδρτυρεῖ μοι, ὅτι 5
πάντῃ τῷ πρεσβυτέρῳ ᾧ ὦν καὶ ἑπι-
στολὰς δεξάμενος πρὸς τοὺς ἀδελφούς,
εἰς Δαμασκὸν ἐπορεύμενος, ἄξων καὶ
ᾧ ἐκείσε ὄντας, δεδεμένους εἰς Ἱερου-
σαλήμ, ἵνα πμωρηθῶσιν.

Ἐρχέτο δέ μοι πορεύομενος καὶ ἐγὼ 6
γίζοντι τῇ Δαμασκῷ πρὸς μεσημβρί-
αν, ἔξαιφνης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ φέγγος
ψαύει φῶς ἱκανὸν πρὸς ἐμέ.

Ἐπεσὼν τε εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἤκουσα 7
φωνῆς λεγούσης μοι, Σαούλ, Σαούλ, τί
με διώκεις;

Εγὼ δὲ ἀπεκρίθην, Τίς εἰ Κύριε; 8
Εἶπέ τε πρὸς με, Εγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὁ Να-
ζωραῖος, ὃν σὺ διώκεις.

Οἱ δὲ σὺν ἐμοὶ ὄντες τὸ μὲν φῶς 9
εἶδον, καὶ ἐμφοβοὶ ἐγένοντο, πλὴν
δὲ φωνὴν ἐκ ἡκούσαντος λαλοῦντος
μοι.

Εἶπον δὲ, Τί ποιήσω Κύριε; Ὁ δὲ 10
Κύριος εἶπε πρὸς με, Ἀναστὰς πο-
ρεύου εἰς Δαμασκὸν· καὶ ἐκεῖ σοι λαλη-
θήσεται πρὸς πάντων ὧν τέτακται σοι
ποιῆσαι.

Ὡς δὲ οὐκ ἐνέβλεπον ἀπὸ τῆς δό- 11
ξης τῆς φωτὸς ἐκείνου, χεραγωγούμε-
νος ὑπὸ τῶν σὺνόντων μοι, ἦλθον εἰς Δα-
μασκὸν.

Ανανίας

Ego quidem sum Iudæus, natus 3
Tarfi urbe Ciliciæ, nutritus verò in
hac ipsa vrbe ad pedes Gamalielis:
institutus ad exquisitam formā pa-
triæ Legis, zelo Dei accensus, sicut
& vos omnes estis hodie:

*Paulus breui antea-
ste vite narratione
suā in vocatorem in
doctrinam dei diuinā
asserit.*

Qui hoc vitæ genus persequutus
sum vsque ad mortem, vinciens ac
tradens in carceres tum viros tum
mulieres.

Vt & Pontifex maximus mihi te-
stis est, & totus seniorū ordo: à qui-
bus etiam, epistolis ad fratres acce-
ptis, Damascum proficiscebar, ad-
ducturus etiam eos qui illic essent,
vinctos in Hierusalē, vt punirētur.

Euenit autem mihi iter facienti,
& appropinquantī Damasco circi-
ter meridiem, vt repenti è cælo cir-
cumfulserit me lux multa:

Cecidique in solum, & audiui vo-
cem dicentem mihi, Saul, Saul, quid
me persequeris?

Ego verò respondi, Quis es Do-
mine? Dixitque mihi, Ego sum Ie-
sus Nazarenus, quē tu persequeris.

Porro qui mecum erant, lucē qui-
dem conspexerunt, & expauesacti
sunt, vocem autem non audierunt
eius qui loquebatur mecum.

Dixi verò, Quid faciā Domine?
Dominus autem dixit mihi, Surge,
ac proficiscere Damascum: & illic
tibi dicetur de omnibus quæ con-
stituta sunt tibi vt facias.

Quum verò nō viderem præ glo-
ria lucis illius, manu deductus ab
iis qui mecum erāt, veni Damascū.

Ananias

אֲנִי גֵבְרָא אֲנִי יְהוּדִי וְיָלִיד אֲנִי

^a אֲתֵרֵכִית
גְּדֵלְתִי מִן רֵבְחִי

בְּטָרְסוֹס דְּקִילִיקָא אֲתֵרֵכִית גִּיר בְּהֵרָא

מְדִינָתָא עַל גֵּיב רְגִלוֹהִי דְּגַמְלִיאִיל

^b אֲתֵרֵכִית
לְמִדְתִּי מִן רֵדָה:

וְאֲתֵרֵכִית גְּמִירָאִירָא ^c בְּגִמּוּסָא

^c גִּמּוּסָא חוֹרָה:
^d טַנְנָא מְקַנָּא:

דְּאֲבָהָתָן וְאִתִּי הָיִית ^d טַנְנָא דְּאֵלְהָא

^e אִיתִּיכּוֹן אַתָּם
מִן אִיתִּי:

אִיךְ מָא דְּאֲנָתוֹן כָּלְכוּן אִיתִּיכּוֹן:

^f רִדְפָת רִדְפָתִי

וְלֵהָרָא אֲוֹרָחָא ^f רִדְפָת עַד-מָא

לְמוֹתָא בְּדִ אֲסֵר הָיִית וּמִשְׁלֵם הָיִית

לְבֵית אֲסִירָא גֵבְרָא וְנִשָּׂא:

^g אֲכַמָּא דְּסָהָר
כְּמוֹ שְׁמַעִיד:

אֲכַמָּא דְּסָהָר עָלִי רַב כְּהֵנָּה

^h קְבִלְתִּי קְבִלְתִּי:

וְכִלְחוֹן קְשִׁישָׁא דְּמִנְהוֹן ^h קְבִלְתִּי

אֲנִירָתָא דְּאֹל לֹות אַחָא דְּבִדְרִמְסוֹק

ⁱ אִיתָא אֲכִיָּא:

דְּאֵף לְהֵנוֹן דְּאִית הָיוּ תַּמָּן ⁱ אִיתָא

אֲנוֹן לְאֹרְשָׁלַם בְּדִ אֲסִירִין וְיִקְבְּלוֹן

^k מִסָּם בְּרִישָׁא
רִלְהֵעוֹנֵשׁ
שׁוֹשֵׁם עַל
רִאשִׁיָּם:
לְשִׁרֵּית הַחִילוֹתִי

מִסָּם בְּרִישָׁא ^k

וְכִד אֹל הָיִית וְשִׁרִּית ^m מִמָּטָא אֲנִי

ⁿ מִן שְׂרָה:
^m מִמָּטָא סְבִיעִי:
ⁿ מִן תַּחֲתִי

לְדִרְמִסוֹק בְּפִלְגָּה דְּיוֹמָא ⁿ מִן תַּחֲתִי

שְׁלִיא מִן שְׁמִיא ^o אֹלְגָּ עָלִי נוֹחֲרָא

^o אֹלְגָּ זֶרְחָח:

סְנִיאָא:

וְנִפְלַת עַל אֲרַעָא וְשָׁמַעַת קִלְא דְּאֵמֵר

הוּא לִישָׁאוֹל שְׁאוֹל מִנָּא רִדְף אֲנִתְּ לִי:

אֲנִי דִין עֲנִית וְאֵמֵרַת מִן אֲנִתְּ מְרִי

וְהוּא אֵמֵר לִי אֲנִי הוּא יִשׁוּעַ גְּצָרִיָּא

דְּאֲנִתְּ רִדְף אֲנִתְּ:

וְאֲנִשָּׂא דְּאִית הָיוּ עָמִי חָיוּ נוֹחֲרָא

קִלְא דִין לֹא שָׁמַעוּ דְּהוּ דְּמִמְלָל הוּא

עָמִי:

וְאֵמֵרַת מִנָּא אֲעֵבֵד מְרִי וּמִרְן אֵמֵר

לִי קוּם ^p וְלִי לְדִרְמִסוֹק וְתַמָּן יִתְמַלֵּל

^p וְלִי מִן אֹלְגָּ:

עַמְךָ עַל כָּל מִדָּם דְּמִתְפַּקֵּד לָךְ

דְּתַעֲבֵד:

וְכִד לֹא מִתְחַזָּא הוּא לִי מְטוֹל

תְּשִׁבּוּחָתָה דְּנוֹחֲרָא הוּא אַחְדוֹנִי בְּאִידִי

הֵנוֹן דְּעָמִי הָיוּ וְעָלִית לְדִרְמִסוֹק:

וְגֵבְרָא

^q עָלִית בְּאִתִּי:

Ego homo sum Iudeus, et natus sum in Tarso Cilicia, nutritus verò sum in hac urbe iuxta pedes Gamalielis: Et eruditus fui perfectè in Lege patrũ nostrorum, et fui zelator Dei, ita ut etiam vos omnes estis.

¹ Id est, Affiduus fui eius auditor. Mos est enim ut in inferiore loco sedentes discipuli magistros è suggestu docentes audiant. quod expressit Moses Deut. 33. Hinc illa cohortatio ad studium sapientiæ, in cap. i. v. et iuvenes se voluerunt in pulvere pedum sapientum. Ita enim ibi scribunt,

יהי ביתך ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה כצמא את דברייהם Sit domus tua, domus cõuēt sapiētum, & esto te volutās in pulvere pedum eorum, & bibes cū siti verba eorum.

² Id est, Multam impositam capiti ipsorum.

Et hanc viam persequutus sum usque ad mortem, quum vincirem Et traderem in domum vincitorum viros et mulieres.

Sicut testis est pro me princeps Sacerdotum Et omnes seniores, à quibus acceperam literas ut proficiscerer ad fratres qui erant Damasci, ut etiam eos qui erant illic adducerem ad Vrischem victos, et acciperent constitutũ in caput.

Et quum profectus essem, ac inciperem appropinquare Damasco, in meridie repente è calo effulsit super me lux magna.

Et cecidi super terrã, audiuique vocẽ quæ dicebat mihi, Schaule, Schau-le, quid persequeris tu me?

Ego autem respondi, ac dixi, Quis es Domine mi? Et ipse dixit mihi, Ego sum Ieschua Natzaraeus, quem tu persequeris.

Et viri qui erant mecum, viderunt lumen, vocem autem non audiuerunt eius qui loquebatur mecum.

Et dixi, Quid faciam Domine mi? Et Dominus noster dixit mihi, Surge, proficiscere Damascum: et illic tibi dicetur de omni eo quod mandatur tibi ut facias.

Et quum nihil conspiceretur mihi propter gloriam lucis illius, apprehenderunt me manibus meis ii qui mecum erant: et ingressus sum Damascum.

³ Deerant in impresso Syro testamento, באירי הנון דעמי הוּא Id est, Apprehenderunt me manibus meis ii qui mecum erant: quæ nos ex manuscripto codice Heidelbergensi restituimus.

Acta

Ανανίας δὲ τις, ἀνὴρ δὲ σέβης κατὰ 12
τὸ νόμον, μάρτυρός μιν ὑπὸ πάντων
τῶν κατοικοῦντων Ἰουδαίων,

Ἐλθὼν πρὸς με, καὶ ἴπυσας εἶπέ μοι, 13
Σαούλ ἀδελφε, ἀνὰ βλεψόν. Καὶ γὰρ
αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἀνέβλεψα εἰς αὐτόν.

Ὁ δὲ εἶπε, Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν
προεχάρισατό σε γινῶναι τὸ θέλημα αὐ- 14
τοῦ, καὶ ἰδεῖν τὸν δίκαιον, καὶ ἀκοῦσαι φω-
νῆς ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Ὅτι ἐστὶ μάρτυς αὐτῷ πρὸς πάν-
τας ἀνθρώπους ὧν ἐώρεσθαι καὶ ἡ- 15
κουσας.

Καὶ νῦν τί μέλλεις; ἀνίστας βά- 16
πτισαι, καὶ ἀπόλουσαι τὰς ἀμαρτίας
σου, ἵπικαλεσάμεν τὸ ὄνομα τοῦ
Κυρίου.

Ἐχέτο δὲ μοι ὑποστρέψαντι εἰς Ἱε- 17
ρουσαλήμ, καὶ προσευχομένου μου ἐν
τῷ ἱερῷ, χυέσθαι με ἐν ἐκστάσει.

Καὶ ἰδεῖν αὐτὸν λέγοντά μοι, Σπεῦ- 18
σον, καὶ ἔξελθε ἐν τάχει ἐξ Ἱερουσαλήμ·
διότι οὐ φραδέξονται σου πλεονέκτη-
ρίαν οὐδε ἐμοί.

Καὶ γὰρ εἶπον, Κύριε, αὐτοὶ ἴπυσαν- 19
ται ὅτι ἐγὼ ἡμῶν φυλακίζων καὶ δέ-
ρον καὶ τὰς σὺναγωγὰς τοὺς πεισύνοντας
ἵπικε.

Καὶ ὅτε ἐξεχεῖτο τὸ αἷμα Στεφά- 20
νου τοῦ μάρτυρός σου, καὶ αὐτὸς ἡμῶν ἐ-
φεισῶς, καὶ σὺν βδοκάῳ τῇ ἀναρέσει
αὐτοῦ, καὶ φυλάσσων τὰ ἱμάτια τῶν ἀνα-
ρουῶντων αὐτόν.

Καὶ εἶπε πρὸς με, Γορδίου· ὅτι ἐγὼ 21
εἰς ἔθνη μακρὰν ἐξαποσελῶ σε.

Ἦκουον δὲ αὐτοῦ ἄχρι τούτου τοῦ λόγου 22
καὶ ἐπῆραν τὸ φωνῆν αὐτῶν, λέγοντες,
Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον. οὐ γὰρ κα-
θήκει αὐτὸν ζῆν.

Κραυγάζόντων

Ananias autem quidam, vir pius
secundum Legem, testimonio orna-
tus omnium *illic* habitantium Iu-
dæorum,

Veniens ad me, & adstans, dixit mi-
hi, Saul frater, recipe visum. Et ego
eodem illo momento sum eum in-
tuitus.

Ipse autem dixit, Deus Patrum
nostrorum delegit te qui cognosce-
res ipsius voluntatem, & videres Iu-
stum illum, & audires vocem ex o-
re ipsius.

Nam eris ei testis apud omnes ho-
mines, *eorum* quæ vidisti & audisti.

Nunc igitur quid cunctaris? exur-
ge, & baptizare, & ablue peccata
tua, inuocato nomine Domini.

Euenit autē mihi reuerso in Hie-
rusalem, quum precarer in templo,
ut raperer extra me:

Et viderem eum dicentem mihi,
Festina, & exi citò ex Hierusalem:
quoniam non accipient testimoniū
tuum de me.

Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt
me pertraxisse in carcerem, & ceci-
disse per singulas synagogas eos
qui credebant in te:

Et quum funderetur sanguis Ste-
phani martyris tui, ego quoq; ad-
stabam, & assentiebar cædi illius,
& custodiebam pallia eorum qui
interficiebant eum.

Tum *is* dixit mihi, Proficiscere:
nam ego te procul ad Gêtes mittā.

Audiebant autem eum ad hunc
usque sermonem: tum verò sustule-
runt vocem suam, dicentes, Tolle è
terra *hominem* istiusmodi: non enim
conuenit eum viuere.

Clamantibus

*Pernix superbia,
neque veritatē ipsa
amplecti, neque de
ab alijs recipiatur
pati potest.*

^a כאנא צדיק ^b נמוסא תורה
וּגְבֵרָא חַד חַנְנִיָּא ^aכִּאֲנָא ^bבְּנִמוֹסָא
אִיךְ דְּסִהֲדִין עֲלוּתֵי כְּלִהּוֹן יְהוּדִיָּא
דְּתַמֵּן אַתָּא לוֹתִי :

^c חרת הבטתי
וְאָמַר לִי שְׂאוּל אַחִי פִתַּח עֵינֶיךָ
וּבֵהּ בְּשַׁעְתָּא אֲתַפְתַּחִי עֵינִי ^cוְחִרְתָּ
בָּהּ :

^d אקמך ^e העמידך
^f למדע לרעת ^g לדיקא
^h הצדיק
וְאָמַר לִי אֱלֹהָא דְּאַבְהָתֶךָ ^dאֲקִימְךָ
לְמַדְעָא צְבִינָה וְתַחֲוָא ^fלְדִיקָא וְתַשְׁמַע
קְלָא מִן פּוֹמָה :

וְתַהוּא לֵה סִהֲדָא לוֹת כְּלִהּוֹן בְּנֵי
נִשְׂא עַל כָּל מָא דְּחִוִּית וְשִׁמְעָתָּ :

^g משתוחר ^h מתאחר מן
ⁱ אחר ^j עמר טבול
וְהִשָּׂא מִנָּא ^gמִשְׁתוּחַר אֲנִתָּ קוּם
^hעֵמֶר וְאַתְדַּבָּא מִן חֲטִיךְ כִּד קִרָּא
אַנְתָּ שְׂמָה :

ⁱ הפכת שבת ^j לכא פה
וְהִפַּכְתָּ אֶתְּ לָכָא לְאוּרִשְׁלָם
וְצִלִית בְּהִיכְלָא :

^k אסתר חכ ^l מחר מן סרהב
^m פוק צא מן ⁿ נפק
וְחִוִּיתָהּ בְּחִוָּא כִּד אָמַר לִי אֲסִתְרָהָב
^mוּפּוֹק לָךְ מִן אוּרִשְׁלָם מְטוּל דְּלֹא
מִקְבָּלִין סִהֲדוּתָךְ דְּעָלִי :

וְאֲנָא אֲמַרְתָּ מְרִי אַף הֵנוּן יִדְעִין
דְּאֲנָא ⁿמְשַׁלֵּם הוּיָת לְבֵית אֲסִירָא
וּמִחָא הוּיָת כָּכֵל כְּנוֹשֵׁין לְאִילִין
דְּמַחֲמִינִין הוּוּ בְּךָ :

^p מהימנין ^q מאמינים
^r מתאשר ^s בשפך מן אשר
^t קאם עומד מן ^u קום
^v שלם מסכים ^w קטולוהי
^x חורגיו ^y מאנא כגריס
וְכִד ^qמִתְאַשֵּׁד הוּא דְּמָה דְּאַסְטִפְנוֹס
סִהֲדָךְ וְאַף אֲנָא עֲמַחוּן ^rקֵאִם הוּיָת
וְשִׁלֵּם הוּיָת לְצְבִינָהוֹן ^tדְּקִטּוּלוּהוּ
וְנִטְרָה הוּיָת ^uמֵאֲנָא דְּאִילִין דְּרִגְמִין
הוּוּ לֵה :

^x זל לך מן אזל ^y למכרו
^z לכשר
וְאָמַר לִי זֵל דְּאֲנָא מְשַׁדֵּר אֲנָא לָךְ
לְרוּחְקָא לְמַכְרוֹ לְעַמְמָא :

וְכִד שְׁמַעוּהִי לְפֻלּוֹס עַד מָא לְהִדָּא
כְּלִתָּא אֲרִימוֹ קְלִהּוֹן וְקַעוּ ^zיִשְׁתַּקְל
מִן אֲרַעָא אִינָא דְּהַכְנָא הוּוּ לֹא גִיר
וְלֹא לֵה ^{aa}לְמַחָא ^{bb}לְמַחָא :

^{aa} ולא ראוי ^{bb} למחא
לחיות
וְכִד

12 Et homo quidam Channaniah, iustus in Lege, sicut testatur de eo omnes Iudaei qui illic [sunt,] venit ad me:

13 Dixitque mihi, Schaule frater mi, aperi oculos tuos. Et eadem hora aperti sunt oculi mei, et intuitus sum eum.

14 Et dixit mihi, Deus patrum nostrorum constituit te ad cognoscendam voluntatem eius, et [ut] videres iustum illum, ac audires vocem ex ore eius:

15 Effesque ei testis apud omnes filios hominis de omnibus quae vidisti et audiisti.

16 Et nunc quid cunctaris tu? Surge, baptizare, et mundare à peccatis tuis, inuocans nomen eius.

17 Et reuersus veni huc ad Urischelē, et oraui in templo.

18 Vidique eum in visione dicentē mihi, Festina, et exi ab Urischelem, quia non sunt accepturi tuum testimonium de me.

19 Et ego dixi, Domine mi, etiam ipsi sciunt quod ego tradebam in domum vincitorum, et percutiebā in omnibus synagogis eos qui credebant in te.

20 Et quum effunderetur sanguis Stephani martyris tui, ego quoque eram cum eis: stabam et complebam voluntatem eorum qui interfecerunt eum: et seruabam vestimenta eorum qui lapidabant eum.

21 Et dixit mihi, Abi: nam ego mitto te procul ad predicandum Gentibus.

22 Et quū audiuiissent Paulum usque ad hūc sermonem, sustulerūt vocē suā, et clamauerunt, Tollatur de terra is qui talis est: non enim conuenit ei ut uiuat.

Αἰτα

Κραυγαζόντων δὲ αὐτῶν, καὶ ῥί- 23
πλουύτων τὰ ἱμάτια, καὶ κονιορτὸν βαλ-
λόντων εἰς τὸν αἶερα,

Εκέλευσεν αὐτὸν ὁ χιλιάρχος ἀγεῖν 23
εἰς τὸν ὄρεμβολιόν, εἰπὼν μάλιστα δυνά-
ταί γε αὐτὸν ἵνα ἴσῃ γινώσκων δι' ἡμῶν αἰτίαν
οὕτως ἐπεφώνουσι αὐτῷ.

Ὡς δὲ προσέτινεν αὐτὸν τοῖς ἱμα- 24
σιν, εἶπε πρὸς τὸν ἐστῶτα ἐκατόν-
ταρχον ὁ Παῦλος, Εἰ δὴ ὁμοῖον Ῥω-
μαῖον καὶ ἀκατάκριτον ἔχεις ὑμῖν
μασίξιν;

Ακούσας ὁ ἐκατόνταρχος, προσελ- 26
θὼν ἀπήγγειλε τῷ χιλιάρχῳ, λέγων,
Ὁρᾷς τί μέλλεις ποιεῖν; ὁ γὰρ ὁμοῖος
Ῥωμαῖός ἐστι.

Προσελθὼν δὲ ὁ χιλιάρχος εἶπεν 27
αὐτῷ, Λέγε μοι, εἰ σὺ Ῥωμαῖός εἓ; ὁ δὲ
ἔφη, Ναί.

Απεκρίθη τε ὁ χιλιάρχος, Εγὼ πολ- 28
λοῦ κεφαλῆ σου τὴν πολιτείαν ταύτην
ἐκποσάμην. ὁ δὲ Παῦλος ἔφη, Εγὼ ὅ-
τι γε γέννημαι.

Εὐθέως οὐδ' ἀπέστησαν ἀπ' αὐτοῦ οἱ 29
μέλλοντες αὐτὸν ἀνετάξιν. καὶ ὁ χιλιάρ-
χος δὲ ἐφοβήθη, ἴσχυσεν οὖν ὁ Ῥωμαῖός
ἐστι, καὶ ὅτι ἡ αὐτὸν δεδικώς.

Τῇ δὲ ἐπαύριον βουλόμενος γνώ- 30
ναι τὸ ἀσφαλές, τὸ, ἢ καταγορεῖται
ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἔλυσεν αὐτὸν ἀπὸ
τῶν δεσμῶν, καὶ ἐκέλευσεν ἐλθεῖν τοὺς
ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον αὐτοῦ.
καὶ καταγαγὼν τὸν Παῦλον, ἔστησεν εἰς
αὐτοὺς.

Κεφάλαιον κγ'

Α Τενίσας ὁ Παῦλος τῷ συνεδρίῳ, 1
εἶπεν, Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ πάσῃ
συνεσέδῃ ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ Θεῷ
ἔχει ταύτης τῆς ἡμέρας.

Ὁ δὲ

Clamantibus autem eis, & pro-
icientibus pallia, & puluerē iactā-
tibus in aerem,

Iussit tribunus eum duci in ca-
stra, dixitque ut in eum verberibus
inquireretur: ut resciret quam ob-
causam sic clamaret aduersus eum.

Quum autem adstrinxisset eum
loris, dixit astanti centurioni Pau-
lus, Num hominem Romanum &
indemnatum licet vobis flagellare?

*Prudentia carnis
non quid iustum sed
quid utile sit conside-
rat, & ita quidem
et utilitatem ex pre-
senti aspectu metan-
tur.*

*Nihil prohibet iustitiam
adminiculis à Deo
subministratis inno-
viam repellere.*

Hoc verò quum audisset centu-
rio, adiit tribunum, & annūtiavit
ei, dicens, Vide quid facturus sis: ho-
mo enim iste, Romanus est.

Accedens autem tribunus dixit
ei, Dic mihi, num tu Romanus es?
At ille dixit, Etiam.

Et respondit Tribunus, Ego mul-
ta summa ciuitatem istam acquisi-
ui. Paulus autem ait, Ego verò etiā
natus sum *civis*.

Statim igitur abscesserunt ab eo
qui fuerant in eum inquisituri. sed
& tribunus quoque timuit, cogni-
to eum Romanum esse: quoniam
eum vinxerat.

Postero autē die volens pro cer-
to scire cuius rei accusaretur à Iu-
dæis, soluit eum è vinculis, & iussit
principes Sacerdotum venire, to-
tūque ipsorū confessum: ac de-
ductum Paulum statuit coram eis.

Cap. XXIII.

Intentis autē in confessum ocu-
lis Paulus, ait, Viri fratres, ego o-
mni conscientia bona seruiui Deo
ad hunc vsque diem.

*Paulus bonam con-
scientiam omnium
calumniarum opponit, cuius
testem citat totius
vite sue cursum.*

Ananias

23 וְכִדְּמִבְּנִינֵי הוּוּ וּמִשְׁדֵּי הוּוּ מֵאֲנִיָּהוּ
וּמִסְקִין הוּוּ חֵלָא לְשִׁמְיָא :
24 פִּקְדִּי כִּילִירְכָא דִּיעֲלוּנָה לְמִשְׁרִיתָא
וּפִקְדִּי דִּבְנִגְדָּא יִשְׁתַּאֲלֵי אִיךְ דִּידַע
דְּמִטּוֹל אִידָא עֲלֵתָא קַעִין הוּוּ עֲלוּהִי :
וְכִדְּמִתְחוּהִי מִבְּעֵרְקָא אֲמַר הוּ
פּוֹלוֹס לְקִנְטְרוֹנָא דְּקָאָם הוּוּ עֲלוּהִי
מִפֶּס לְכוּן לְגִבְרָא רְחוּמִיָּא דִּלָּא
מִחִיבִי דִּתְנַגְדּוֹן :
וְכִדְּשִׁמְעִי קִנְטְרוֹנָא קֶרֶב לֹת
כִּילִירְכָא וְאֲמַר לָהּ מִנָּא עֵבֶר אַנְתָּ
הִנָּא נִיר גִּבְרָא רְחוּמִיָּא הוּ :
וְקֶרֶב לֹתָהּ כִּילִירְכָא וְאֲמַר לָהּ
אַמַּר לִי אַנְתָּ רְחוּמִיָּא אַנְתָּ אֲמַר לָהּ
אֵין :

וְעֵנָא כִּילִירְכָא וְאֲמַר לָהּ אַנְתָּ
בְּכִסְפָּא סְנִיָּאָא קִנִּיתָה לְרְחוּמִיָּוִתָא
אַמַּר לָהּ פּוֹלוֹס אַנְתָּ דִּין אָף בָּהּ
אַתִּילֶדֶת :

וּמִחֲדָא פֶּרֶק לְהוֹן מִנָּה הָנוּן דְּכַעִין
הוּוּ לְמִנְגְדוּתָהּ וְדַחַל כִּילִירְכָא בְּדִ
יֵלֶף דְּרְחוּמִיָּא הוּוּ עֲלֵי דְּפִכְרָה הוּוּ :
וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא צִבְּאָה הוּוּ לְמִדַּע
שְׂרִירָאִית דְּמִנָּא הִי קִטְגִּרְנוּתָא
דְּמִיתִין הוּוּ עֲלוּהִי יְהוּדִיָּא וְשְׂרִירָהִי
וּפִקְדִּי אֲתוֹן רִבִּי בְּהִנָּא וְכִלָּה בְּנִשָּׂא
דְּרִישִׁיָּהוּ וְכִדְּרִי לְפּוֹלוֹס וְאַחֲרָהּ
אַקִּימָה בִּינְתָהוּן :

קִפְּלָאוֹן כֵּן
וְכִדְּחֶר פּוֹלוֹס בְּכִנְשָׁהוּן אֲמַר
גִּבְרָא אַחִי אַנְתָּ בְּכָל תִּאֲרִיתָא
טְבָתָא אֲתִדְבַּרְתָּ קֶדָם אֱלֹהָא עַד
מָא לִיּוֹמָנָא :

23 Et quum clamarent, et abiicerent
pallia sua, ac excitarent puluerem in
calum,

24 Præcepit tribunus ut introducerent
eum in castra: Et mandavit ut verbe
ribus interrogaretur, ut cognosceret
propter quam causam clamarent con
tra eum.

25 Et quum extendissent eum loris, di
xit ipse Paulus centurioni qui sta
bat iuxta se, Permittitur vobis ut ho
minem Romanum qui non sit conde
mnatus, flagelletis?

26 Et quum audiuiisset centurio, acce
ssit ad tribunum, dixitque ei, Quid fa
cistu? hic enim homo Romanus est.

27 Et accessit ad eum tribunus, ac di
xit ei, Dic mihi, Romanus es tu? Di
xit ei, Etiam.

28 Et respondit tribunus, ac dixit ei,
Ego argento multo acquisui ius ciui
tatis Romana. Dixit ei Paulus, Ego
verò etiam in ea natus sum.

29 Et statim abscesserunt ab eo illi qui
querebant ut flagellarent eum. Et me
tuit tribunus, quum didicisset quòd Ro
manus esset: eo quòd is qui eum vinci
ret, fuisset.

30 Et die postero volebat cognoscere
verè quæ esset accusatio quam affer
rent aduersus eum Iudæi: et soluit eum,
iussitque ut venirent summi sacerdo
tes Et tota congregatio principum eo
rum: et assumpsit Paulum, et deducēs
statuit in medio eorum.

Cap. XXIII.

Et quum intuitus esset Paulus cō
gregationem eorū, dixit, Viri fra
tres mei, ego in omni conscientia bona
versatus sum coram Deo usque in diē
hunc.

4 Ad verbum
Ascendere facere
Hebraismus.

5 Vnicum est in
Syro textu noui
substantiuum, à
Roma formatū,
& sonans Roma
nitatem.

6 In Syra voce
omissum est Tau
cum sua vocali in
fine, ac scriptum
פרקו pro פרק.

o.iiij.

וחנניא

Acta

Ο δὲ Ὑρχιερεὺς Ἀνανίας ἐπέταξε 2 τοῖς παρεσῶσιν αὐτῷ τύπαιν αὐτὸν τὸ σῶμα.

Τότε ὁ Παῦλος πρὸς αὐτὸν εἶπε, 3 Τύπαιν σε μέλλει ὁ Θεός, ποῖχε κεκο- νιαμὲν. καὶ σὺ καθήκρινων με κατὰ τὸ νόμον, καὶ ὁρᾶνομὲν κελεύεις με τύ- πησθαι;

Οἱ δὲ ὁρῶντες εἶπον, Τὸν Ὑρχιε- 4 ρέα τῆς Θεοῦ λειδορεῖς;

Εφη τε ὁ Παῦλος, Οὐκ ἤδην, ἀ- 5 δελφοί, ὅτι ἐστὶν Ὑρχιερεὺς. γέγρα- πται γάρ, Ἀρχοντα τῆς λαοῦ σου ἐκ ἐρεῖς κακῶς.

Γνοὺς δὲ ὁ Παῦλος ὅτι τὸ ἐν μέρος 6 ἐστὶ Σαδδουκαίων, τὸ δὲ ἕτερον Φαρι- σαίων, ἐκραξεν ἐν τῷ σὺνεδρίῳ, Ἄνδρες ἀδελφοί, ἐγὼ Φαρισαῖός εἰμι, υἱὸς Φα- ρισαίου. καὶ ἐλπίδος καὶ ἀναστάσεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι.

Τοῦτο δὲ αὐτὸς λαλήσαντες, ἐχρῆτο 7 ταῖς τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδου- καίων καὶ ἐχρίθη τὸ πλῆθος.

Σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ 8 εἶναι ἀνάστασιν, μὴ δὲ ἀγγέλων, μήτε πνέ- μα. Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι τὰ ἀμ- φότερα.

Εχρῆτο δὲ κραυγὴ μεγάλη· καὶ ἀνα- 9 σάντες ὁ γερμαματῆς τῆς μέρους τῆς Φα- ρισαίων, διεμάχοντο, λέγοντες, Οὐδὲν κακὸν βλέσκομεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τού- τῳ· εἰ δὲ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἄλ- γος, μὴ θεομαχῶμεν.

Πολλοὶ γὰρ ὁμοθυμῶντες ἑτάσσεως, ἀν- 10 θηδεῖς ὁ χλῖαρχος μὴ διασπαδῇ ὁ Παῦλος ὑπὸ αὐτῶν, ἐκέλευσε τὸ στρατεύ- μα καταβῆναι ἀρπάσαι αὐτὸν ἐκ μέσου αὐτῶν, ἀγᾶν τε εἰς τὴν παρεμβολήν.

Τῇ

Ananias autem Pontifex maxi- mus imperavit iis qui ipsi adstabāt vt os eius caderent.

Tandem coguntur hypocrita sua ipsorum intemperie sese prode- re.

Tum Paulus dixit ei, Futurū est vt percutiat te Deus, paries dealba- te. & tu sedes iudicans me secundū Legem, & Legem transgrediens iu- bes me cadi?

De iniuriis queri & impios ad Dei tribu- nal citare licet, modo id sine odio & sedato animo fiat.

Tum qui adstabant dixerunt, Pō- tifici maximo Dei conuitiaris?

Dixit autem Paulus, Nesciebam, fratres, Pontificem esse maximum. scriptum est enim, Principi popu- li tui non maledices.

Magistratus ex a- nimo deferendus ho- nor, etiam tyrannis.

Quum verò nosset Paulus vnam quidem partem esse Sadducæorū, alteram verò Phariseorum, clama- uit in cōfessu, Viri fratres, ego Pha- riseus sum, filius Pharisei: de spe & resurrectione mortuorum ego in iudicium vocor.

Impios licet inter se interitum committe- re, & ab oppugnatione desistant, modo id nulla veritatis ia- ctura fiat.

Quum autem hæc esset loquutus, orta est seditio inter Phariseos ac Sadducæos: & diuisa est multitudo

Infirma est maloriū concordia, quantū libet ad opprimendā veritatem conspiret.

Nam Sadducæi quidem dicunt non esse resurrectionem, neque An- gelum, neque spiritum: Pharisei au- tem vtrunque confitentur.

Negare Angelorum & animarum hypo- stasin, & mortuorū resurrectionem, ve- tus Sadducæorum hæresis.

Ortus est igitur clamor magnus: & quum surrexissent Scribæ ex par- tibus Phariseorum, depugnabant, dicentes, Nihil mali inuenimus in homine isto: quòd si spiritus loquu- tus est ei, seu Angelus, ne repugne- mus Deo.

Dominus inter ipsos hostes inuenit, quum libet, causa sua patro- nos.

Et quum magna seditio esset, ve- ritus tribunus ne Paulus ab ipsis discerperetur, iussit militum manū descendere, & eū rapere de medio eorum, ac ducere in castra.

Deus suos ad extre- mum non deserit.

Sequente

*Infra, 24. 22
philip. 3. 5*

וְחַנְנִיָּא כֹהֵנָא פִקֵּד לְהַנּוֹן דְּקִימִין ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ ^j ^k ^l ^m ⁿ ^o ^p ^q ^r ^s ^t ^u ^v ^w ^x ^y ^z ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{jy} ^{jz} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} ^{sm} ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} ^{tm} ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{jy} ^{jz} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp} ^{mq} ^{mr} ^{ms} ^{mt} ^{mu} ^{mv} ^{mw} ^{mx} ^{my} ^{mz} ^{na} ^{nb} ^{nc} nd ^{ne} ^{nf} ^{ng} ^{nh} ⁿⁱ ^{nj} ^{nk} ^{nl} ^{nm} ⁿⁿ ^{no} ^{np} ^{nq} ^{nr} ^{ns} ^{nt} ^{nu} ^{nv} ^{nw} ^{nx} ^{ny} ^{nz} ^{oa} ^{ob} ^{oc} ^{od} ^{oe} ^{of} ^{og} ^{oh} ^{oi} ^{oj} ^{ok} ^{ol} ^{om} ^{on} ^{oo} ^{op} ^{oq} ^{or} ^{os} ^{ot} ^{ou} ^{ov} ^{ow} ^{ox} ^{oy} ^{oz} ^{pa} ^{pb} ^{pc} ^{pd} ^{pe} ^{pf} ^{pg} ^{ph} ^{pi} ^{pj} ^{pk} ^{pl} ^{pm} ^{pn} ^{po} ^{pp} ^{pq} ^{pr} ^{ps} ^{pt} ^{pu} ^{pv} ^{pw} ^{px} ^{py} ^{pz} ^{qa} ^{qb} ^{qc} ^{qd} ^{qe} ^{qf} ^{qg} ^{qh} ^{qi} ^{qj} ^{qk} ^{ql} ^{qm} ^{qn} ^{qo} ^{qp} ^{qq} ^{qr} ^{qs} ^{qt} ^{qu} ^{qv} ^{qw} ^{qx} ^{qy} ^{qz} ^{ra} ^{rb} ^{rc} rd ^{re} ^{rf} ^{rg} ^{rh} ^{ri} ^{rj} ^{rk} ^{rl} ^{rm} ^{rn} ^{ro} ^{rp} ^{rq} ^{rr} ^{rs} ^{rt} ^{ru} ^{rv} ^{rw} ^{rx} ^{ry} ^{rz} ^{sa} ^{sb} ^{sc} ^{sd} ^{se} ^{sf} ^{sg} ^{sh} ^{si} ^{sj} ^{sk} ^{sl} ^{sm} ^{sn} ^{so} ^{sp} ^{sq} ^{sr} ^{ss} st ^{su} ^{sv} ^{sw} ^{sx} ^{sy} ^{sz} ^{ta} ^{tb} ^{tc} ^{td} ^{te} ^{tf} ^{tg} th ^{ti} ^{tj} ^{tk} ^{tl} ^{tm} ^{tn} ^{to} ^{tp} ^{tq} ^{tr} ^{ts} ^{tt} ^{tu} ^{tv} ^{tw} ^{tx} ^{ty} ^{tz} ^{ua} ^{ub} ^{uc} ^{ud} ^{ue} ^{uf} ^{ug} ^{uh} ^{ui} ^{uj} ^{uk} ^{ul} ^{um} ^{un} ^{uo} ^{up} ^{uq} ^{ur} ^{us} ^{ut} ^{uu} ^{uv} ^{uw} ^{ux} ^{uy} ^{uz} ^{va} ^{vb} ^{vc} ^{vd} ^{ve} ^{vf} ^{vg} ^{vh} ^{vi} ^{vj} ^{vk} ^{vl} ^{vm} ^{vn} ^{vo} ^{vp} ^{vq} ^{vr} ^{vs} ^{vt} ^{vu} ^{vv} ^{vw} ^{vx} ^{vy} ^{vz} ^{wa} ^{wb} ^{wc} ^{wd} ^{we} ^{wf} ^{wg} ^{wh} ^{wi} ^{wj} ^{wk} ^{wl} ^{wm} ^{wn} ^{wo} ^{wp} ^{wq} ^{wr} ^{ws} ^{wt} ^{wu} ^{wv} ^{ww} ^{wx} ^{wy} ^{wz} ^{xa} ^{xb} ^{xc} ^{xd} ^{xe} ^{xf} ^{xg} ^{xh} ^{xi} ^{xj} ^{xk} ^{xl} ^{xm} ^{xn} ^{xo} ^{xp} ^{xq} ^{xr} ^{xs} ^{xt} ^{xu} ^{xv} ^{xw} ^{ya} ^{yb} ^{yc} ^{yd} ^{ye} ^{yf} ^{yg} ^{yh} ^{yi} ^{yj} ^{yk} ^{yl} ^{ym} ^{yn} ^{yo} ^{yp} ^{yq} ^{yr} ^{ys} ^{yt} ^{yu} ^{yv} ^{yw} ^{za} ^{zb} ^{zc} ^{zd} ^{ze} ^{zf} ^{zg} ^{zh} ^{zi} ^{zj} ^{zk} ^{zl} ^{zm} ^{zn} ^{zo} ^{zp} ^{zq} ^{zr} ^{zs} ^{zt} ^{zu} ^{zv} ^{zw} ^{aa} ^{ab} ^{ac} ^{ad} ^{ae} ^{af} ^{ag} ^{ah} ^{ai} ^{aj} ^{ak} ^{al} ^{am} ^{an} ^{ao} ^{ap} ^{aq} ^{ar} ^{as} ^{at} ^{au} ^{av} ^{aw} ^{ax} ^{ay} ^{az} ^{ba} ^{bb} ^{bc} ^{bd} ^{be} ^{bf} ^{bg} ^{bh} ^{bi} ^{bj} ^{bk} ^{bl} ^{bm} ^{bn} ^{bo} ^{bp} ^{bq} ^{br} ^{bs} ^{bt} ^{bu} ^{bv} ^{bw} ^{bx} ^{by} ^{bz} ^{ca} ^{cb} ^{cc} ^{cd} ^{ce} ^{cf} ^{cg} ^{ch} ^{ci} ^{cj} ^{ck} ^{cl} ^{cm} ^{cn} ^{co} ^{cp} ^{cq} ^{cr} ^{cs} ^{ct} ^{cu} ^{cv} ^{cw} ^{cx} ^{cy} ^{cz} ^{da} ^{db} ^{dc} ^{dd} ^{de} ^{df} ^{dg} ^{dh} ^{di} ^{dj} ^{dk} ^{dl} ^{dm} ^{dn} ^{do} ^{dp} ^{dq} ^{dr} ^{ds} ^{dt} ^{du} ^{dv} ^{dw} ^{dx} ^{dy} ^{dz} ^{ea} ^{eb} ^{ec} ^{ed} ^{ee} ^{ef} ^{eg} ^{eh} ^{ei} ^{ej} ^{ek} ^{el} ^{em} ^{en} ^{eo} ^{ep} ^{eq} ^{er} ^{es} ^{et} ^{eu} ^{ev} ^{ew} ^{ex} ^{ey} ^{ez} ^{fa} ^{fb} ^{fc} ^{fd} ^{fe} ^{ff} ^{fg} ^{fh} ^{fi} ^{fj} ^{fk} ^{fl} ^{fm} ^{fn} ^{fo} ^{fp} ^{fq} ^{fr} ^{fs} ^{ft} ^{fu} ^{fv} ^{fw} ^{fx} ^{fy} ^{fz} ^{ga} ^{gb} ^{gc} ^{gd} ^{ge} ^{gf} ^{gg} ^{gh} ^{gi} ^{gj} ^{gk} ^{gl} ^{gm} ^{gn} ^{go} ^{gp} ^{gq} ^{gr} ^{gs} ^{gt} ^{gu} ^{gv} ^{gw} ^{gx} ^{gy} ^{gz} ^{ha} ^{hb} ^{hc} ^{hd} ^{he} ^{hf} ^{hg} ^{hh} ^{hi} ^{hj} ^{hk} ^{hl} ^{hm} ^{hn} ^{ho} ^{hp} ^{hq} ^{hr} ^{hs} ^{ht} ^{hu} ^{hv} ^{hw} ^{hx} ^{hy} ^{hz} ^{ia} ^{ib} ^{ic} ^{id} ^{ie} ^{if} ^{ig} ^{ih} ⁱⁱ ^{ij} ^{ik} ^{il} ^{im} ⁱⁿ ^{io} ^{ip} ^{iq} ^{ir} ^{is} ^{it} ^{iu} ^{iv} ^{iw} ^{ix} ^{iy} ^{iz} ^{ja} ^{jb} ^{jc} ^{jd} ^{je} ^{jf} ^{jj} ^{jk} ^{jl} ^{jm} ^{jn} ^{jo} ^{jp} ^{jq} ^{jr} ^{js} ^{jt} ^{ju} ^{jv} ^{jw} ^{jx} ^{jy} ^{jz} ^{ka} ^{kb} ^{kc} ^{kd} ^{ke} ^{kf} ^{kg} ^{kh} ^{ki} ^{kj} ^{kk} ^{kl} ^{km} ^{kn} ^{ko} ^{kp} ^{kq} ^{kr} ^{ks} ^{kt} ^{ku} ^{kv} ^{kw} ^{kx} ^{ky} ^{kz} ^{la} ^{lb} ^{lc} ^{ld} ^{le} ^{lf} ^{lg} ^{lh} ^{li} ^{lj} ^{lk} ^{ll} ^{lm} ^{ln} ^{lo} ^{lp} ^{lq} ^{lr} ^{ls} ^{lt} ^{lu} ^{lv} ^{lw} ^{lx} ^{ly} ^{lz} ^{ma} ^{mb} ^{mc} ^{md} ^{me} ^{mf} ^{mg} ^{mh} ^{mi} ^{mj} ^{mk} ^{ml} ^{mm} ^{mn} ^{mo} ^{mp}

Αἰτα

Τῇ δὲ ἑπομένῃ νυκτὶ ἔπιασε αὐτὸν ὁ 11
Κύριος· εἶπε, Θάρσος Παῦλε. ὡς γὰρ
διεδρύνεω τὰ πρὸς ἐμὸν εἰς Ιερου-
σαλὴμ, οὕτω σε δεῖ καὶ εἰς Ρώμην μδρ-
τυρῆσαι.

Γενομένης δὲ ἡμέρας, ποιήσαντες 12
πνεις τῶν Ιουδαίων συσροφίαν, ἀνεδεμά-
ψαν ἑαυτοὺς, λέγοντες μήτε φαγεῖν
μήτε πίνειν ἕως οὗ ἂν ποκτείνωσι (Κ) Παῦ-
λον.

Ἦσαν δὲ πλείους πεσσεράκοντα (Δ) τῶν 13
τῶν πλὴν σὺνωμοσίαν πεποιηκότες.

Οἱ πνεις πρὸς ἐλθόντες τοῖς δεξιερῶν 14
σι καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, εἶπον, Αναδέ-
μαπ ἀνεδεμαψάμενοι ἑαυτοὺς, μηδε-
νὸς γεύσασθαι ἕως οὗ ἂν ποκτείνωμεν (Ψ)
Παῦλον.

Νυνὼ οὖν ὑμεῖς ἐμφανίσαιτε τῷ χι- 15
λιάρχῳ σὺν τῷ σὺνεδρίῳ ὅπως αὐ-
ρεὸν αὐτὸν καταγάγη πρὸς ὑμᾶς, ὡς
μέλλοντας διαγνώσκειν ἀκριβέστερον (Α)
πρὸς αὐτὸν ἡμεῖς δὲ, πρὸς τῇ ἐπίστασιν αὐ-
τὸν, ἐπιμοίεσμεν τῇ ἀελεῖν αὐτόν.

Ακούσας δὲ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς Παύ- 16
λου πλὴν ἐνέδραν, παραγρόμενος, καὶ
εἰσελθὼν εἰς πλὴν πρεμβολῶν, ἀπήγει-
λε τῷ Παύλῳ.

Προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Παῦλος ἑνα 17
τῶν ἑκατοντάρχων, ἔφη, Τὸν νεανίαν
τῆτον ἀπάγαγε πρὸς (Ω) χιλιάρχον·
ἐγὼ γὰρ πᾶσι παρῆλαι αὐτὸν.

Ὁ μὲν οὖν πρεμβολῶν αὐτὸν ἤγα- 18
γε πρὸς τὸν χιλιάρχον, καὶ φησιν, Ὁ δέ-
σμιος Παῦλος προσκαλεσάμενός με
ἠρώτησε τῆτον τὸν νεανίαν ἀγαγεῖν πρὸς
σε, ἔχοντά τι λαλῆσαι σοι.

Ἐπιδρόμενος δὲ τῆς χερὸς αὐτοῦ ὁ 19
χιλιάρχος, καὶ ἀναχωρήσας κατ' ἰ-
δίαν, ἐπελάμβανετο, Τί ὅστιν ὅ ἐχῶς ἀπα-
γεῖλαί μοι;

Εἶπε

Sequente verò nocte adstans ei
Dominus dixit, Confide Paule. vt
enim testificatus es de me in Hieru-
salem, sic te oportet etiam Romæ
testificari.

Orto autem die, quidā ex Iudæis
facta coitione deuouerunt sese,
dicentes neque esuros se neque bi-
bituros vsquequo trucidassent Pau-
lum.

Erant autem plures quàmquadra-
ginta viri qui hanc coniurationem
fecerant.

Qui adierunt principes Sacerdo-
tum & seniores, & dixerunt, Deuo-
tione deuouimus nosipfos, nihil gu-
staturos vsquequo trucidauerimus
Paulum.

Nunc ergo vos indicate tribuno
ex confessus voluntate vt eum cras
ad vos deducat, veluti exquisitius
percognituros de iis quæ ad eum
spectant: nos verò, priusquam appro-
pinquet, parati sumus ipsum interi-
mere.

Quum autem filius sororis Pau-
li audisset insidias, venit, & ingre-
ssus in castra, annuntiauit Paulo.

Paulus autem aduocato quodam
ex centurionibus, ait, Adolescentē
hunc abduc ad tribunum: habet e-
nim quod annuntiet ei.

Ille igitur acceptum eum duxit
ad tribunum, & dixit, Vincētus Pau-
lus aduocatum me rogauit vt hūc
adolescentem ducerem ad te, qui
aliquid habeat quod tibi loquatur.

Tribunus verò prehensa eius ma-
nu, quum secessisset seorsum, percō-
tatus est, Quid est quod habes mi-
hi annuntiandum?

Ille

Stulto zelo correpti,
mentiri & occidere,
quidvis denique sibi
licere arbitrantur.

Prudentia Spiritus
eum simplicitate, est
coniungenda.

וכד הוא לליא אתחזי לה מן
לפולוס ואמר לה אתחיל מטול דאין
דאסחדת עלי באורשלים הכנא עתיד
אנת דאף ברחומי תסחד :

11 Quumque facta esset nox, visus est
Dominus noster Paulo: & dixit ei, Cor
roborare: quia quemadmodum testifica-
tus es de me in Vrischelem, ita futurum
est ut etiam Roma testificeris.

וכד הוא צפרא אתכנשו חוו אנשי
מן יהודיא ואחרמו עליהון דלא
יאכלון ולא ישתון עד מא דיקטלוניה
לפולוס :

12 Et quum factum esset diluculum,
congregati sunt quidam ex Iudeis, et
anathemate obstrinxerunt se, quod non
essent esuri neque bibituri donec inter-
fecissent Paulum.

חיון חוו דין הנן דאקומו במומתא
הנא קימא יתיר מן ארבעין גברין :

13 Erant autem illi qui pacti fuerant
cum iuramentis hoc pactum plures quam
quadraginta viri.

ואתקרבולות כהנא ולות קשישא
ואמרין חוו דחרמא אחרמן עלין
דמדם לא נטעם עד מא דנקטול
לפולוס :

14 Et accesserunt ad Sacerdotes & ad
seniores, ac dixerunt, Omnino anathe-
mate deuouimus nos quod nihil gusta-
bimus donec interfecerimus Paulum.

1 Ad verbum,
Anathematizatio
anathematizauimus nos, Et verbi
petitione est
auxesis, sicut alibi
annotauimus.

והשא בעו אנתון ורישא דכנושתא
מן כילירכא דיתיוהי לותכון אין
בעין אנתון דתכצון שריראית
סוערנה וחנן מטיבין דנקטליוהי
עד לא ימטא לותכון :

15 Et nunc petite vos et principes con-
gregationis à tribuno ut adducat eum
ad vos, tanquam quarentes ut inqui-
ratis vere factum eius: & nos paramus
nos ut interficiamus eum priusquam
perueniet ad vos.

ושמע הוא בר חתה דפולוס
אפרסנא הנא ועל למשריתא ובדק
לפולוס :

16 Et audiebat filius sororis Pauli in-
sidias has: & ingressus est in castra, ac
declarauit Paulo.

ושדר פולוס קרא לחד מן קנטרונא
ואמר לה אוכל לעלימא הנא לות
כילירכא אית לה גיר מדם דיאמר
לה :

17 Ac mittens Paulus vocauit unum
ex centurionibus, & dixit ei, Adduc
adolefcentem hunc ad tribunum: est
enim ei aliquid quod dicat illi.

ודברה קנטרונא לעלימא ואעלה
לות כילירכא ואמר פולוס אסירא
קרני ובעא מני דאיתי הנא עלימא
לותך דאית לה מדם דיאמר לך :

18 Et accepit centurio adolefcentem,
introduxitque eum ad tribunum,
ac dixit, Paulus vinctus vocauit me,
& petiit à me ut adducerem hunc a-
dolefcentem ad te, quia sit ei aliquid
quod dicat tibi.

ואחדה באידה כילירכא לעלימא
ונגדה לחד גבא ומשאל הוא לה
דמנא אית לך דתאמר לי :

19 Et apprehendit manu sua tribunus
adolefcentem, et subduxit eum ad unum
latus: & interrogauit eum, Quid est
tibi quod dicas mihi?

2 Id est, Scorsim

Et

א אתחיל
התאמצ

ב אחרמו
החרמו

ג יקטלוניה
והרגו אותו

ד אקומו קימא
כרתו ברית

ה מומתא
שבועה מן ימח

ו כדס דבר

ז כילירכא
שר האלף

ח יתיוהי
יבואוהו

ט שריראית
כאסת

כ סוערנה
מעשהו

כאסת
מטיבין

כב נכונים
נקטליוהי

כג נחרוג אותו
חתה אחותו

כד אפרסנא
מארב

כה עלבא
משריתא

כו מחנה
בדק הגיד

כז קנטרונא שר
הסאות

כח אוכל העלה
עלימא עלם

כט או נער
כילירכא שר

ל האלף
מדם דבר

לא דברה לקח
אעלה

לב קרני קרא
אותי

לג ואחדה
ויאחזהו

לד נגדה
משכו

לה גבא צד

Acta

Εἶπε δὲ, Ὅτι ὁ Ἰουδαῖοι σὺν ἔδεντο 20
τὸ ἐροῦν σὲ ὅπως αὐρεον εἰς τὸ σὺνέ-
δριον καταγάγῃς. Παῦλον, ὡς μέλ-
λοντες πικρὸν πυνθανέσθαι αὐ-
τῷ.

Σὺ οὖν μὴ πειθῇς αὐτοῖς. ἐνεδρῶ- 21
οισι γὰρ αὐτὸν ἔξ αὐτῶν ἄνδρες πλείους
τεταρτάκοντα, οἵ πινες ἀνεθεμάτισαν ἐ-
αυτοῖς μήτε φαγεῖν μήτε πίνειν ἕως οὗ
ἀνέλωσιν αὐτόν· καὶ νῦν ἐτοιμοὶ εἰσι,
παραδεχόμενοι τὸν ἀπὸ σοῦ ἐπαγγελίαν.

Ὁ μὲν οὖν χιλιάρχος ἀπέλυσε 22
νεανίαν, παραγγέλλας μηδενὶ ἐκ λαλή-
σαι ὅτι ταῦτα ἐνεφάνισας πρὸς με.

Καὶ προσκαλεσάμενος δύο πινὰς 23
τῶν ἐκατοντάρχων, εἶπεν, Ετοιμάσατε
στρατώτας διακοσίους, ὅπως πορεύω-
σιν ἕως Καισαρείας, καὶ ἵππεῖς ἐβδμή-
κοντα, καὶ δεξιοκράτες διακοσίους, ἀπὸ
τελείης ὥρας τῆς νυκτός.

Κτήνη τε ὄψασθαι, ἵνα ἐπιβιβάσαν- 24
τες Παῦλον διασώσωσι πρὸς Φή-
λικα ἡγεμόνα.

Γράψας ἐπιστολὴν διεύχουσαν 25
τύπον τῆτον,

Κλαύδιος Λυσίας τῷ κρατίστῳ ἡγε- 26
μόνῳ Φήλικι χαίρειν.

Τὸν ἄνδρα τῆτον συλληφθέντα 27
ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, καὶ μέλλοντα ἀνα-
ρεῖσθαι ὑπὸ αὐτῷ, ἐπιστὰς σὺν τῷ στρα-
τεύματι ἐξελόμενος αὐτὸν, μαθὼν ὅτι
Ῥωμαῖός ἐστι.

Βουλόμενος γὰρ γινῶσθαι τὴν αἰτίαν δι 28
ὧν ἐνεκάλουν αὐτῷ, κατήγαγον αὐτὸν
εἰς τὸ σὺνέδριον αὐτῶν.

Ὁν δὲ ἰδὼν ἑκατόμυλον πρὸς ζητη- 29
μάτων νόμου αὐτῶν, μηδὲν δὲ ἄξιον
θανάτου ἢ δεσμῶν ἔκκλημα ἔχοντα.

Ille autem dixit, Iudæi constitue-
runt te rogare ut cras Paulum de-
ducas in confessum, quasi aliquid
exquisitius percōtaturi sint de eo.

Tu verò ne ipsis assentitor. infi-
diantur enim ei ex istis viri plures
quadraginta, qui seipso deuoerūt
neque esuros neque bibituros us-
quequo interemerint eum: & nunc
parati sunt, expectantes quid à te
renuntietur.

Tribunus igitur dimisit adole-
scentem, quū ei præcepisset ut nul-
li effutiret se hæc ipsi indicasse.

Non est consilium cō-
tra Dominum & i-
psius seruos.

Et aduocatis duob⁹ quibusdā ex
cēturionibus, iussit ut pararent mi-
lites ducentos qui profiscerentur
Cæsaream usque, & equites septua-
ginta, & stipatores ducentos, à ter-
tia hora noctis:

Et ut iumenta præberent, ut im-
positum Paulum saluum perduce-
rent ad Felicem præsidem:

Scripta epistola quæ hanc sum-
mam contineret,

Claudius Lysias præstantissimo
præfidi Felici salutem.

Virum hūc comprehensum à Iu-
dæis, quum iam esset ab eis interi-
mendus, superueniens cum militū
manu erui, quum cognouissem Ro-
manum esse.

Lysias repente fa-
ctus à Domino Pau-
li patronus.

Et volens scire causam cur eum
criminarentur, deduxi eum in ipso
rum confessum.

Quem comperi accusari de quæ-
stionibus Legis ipsorum, nullius cri-
minis reum quod sit dignum mor-
te aut vinculis.

וַאֲמַר לָהּ עֲלִימָא יְהוּדִיָּא אֲתַחֲשֹׁבוּ
 דִּיבְעוּן מִנֵּךְ^a דְּתֵאֲחַת לְפֻלּוֹס מָחָר
 לְכַנְשָׁהוּן אִיךְ צָבִין מִדֶּם יִתִּיר ד'^b
 דִּיאֲלֻפּוֹן מִנָּה :

אַנְתָּ הָכִיל לֹא תִתְּפִיס לְהוֹן הָא
 גִּיר יִתִּיר מִן אַרְבַּעִין גְּבָרִין מִנְּהוֹן
 נִטְרִין לָהּ^d בְּכַמְאָנָא וְאַחֲרֵמוּ עָלֵהּ
 נִפְשָׁהוּן דְּלֹא יֵאָכְלוּן וְלֹא יִשְׁתַּחֲוּן
 עַד-מָא^e דִּיקְטָלוּנִיהִי וְהָא^f מְטִיבִין
 וּמְקוּיָא לְשׁוּדִידָךְ :

וּשְׂרִיחִי כִּילִירְכָא לְעֲלִימָא בְּד'^h
 פְּקֻדָּה דְּאַנְשֵׁי לֹא יֵדַע דְּהִלִּיןⁱ בְּדִקְתָּ
 לִי :

וְקָרָא לְתָרִין קְנִטְרוֹנִין וְאָמַר לְהוֹן
 זִלּוּ עֲתִידוּ רְחוּמִיָּא מֵאַתִּין דִּיאֲזִלוּן
 לְקִסְרִיָּא^m וּפְרִשָׁא שְׁבַעִיןⁿ וּשְׂדִי
 בִּימִינָא מֵאַתִּין דִּיפִקּוֹן מִן תְּלַת שַׁעִין
 בְּלִילִיָּא :

מְטִיבֵי דִין אָף בְּעִירָא אִיךְ דִּירְכָּבוֹנָה^o
 לְפֻלּוֹס וּפְלִטוֹנִיָּה לֹות פִּילְכֶם ה'
 הַגְּמוּנָא :

וְכָתַב אֲנִרְתָּא וַיִּהְיֶה לְהוֹן דְּאִית
 בָּהּ הַכְּנָא :

קְלוּדִיוֹס לֹוִסִיאָוֹס לְפִילְכֶם הַגְּמוּנָא
 נְצִיחָא שְׁלָם :

לְגַבְרָא הַנָּא אַחֲדוּ יְהוּדִיָּא אִיךְ^p
 דִּיקְטָלוּנִיהִי וְקָמַת אָנָּא עִם רְחוּמִיָּא
 וּפְרָקְתָּהּ בְּדִילְפִת דְּרְחוּמִיָּא הוּא :
 וְכֹד בְּעָא הָוִית לְמַדַּע^r עֲלֵתָא
 דְּמִטּוֹלְתָּהּ^s רִשִּׁין הָוִי לָהּ אֲחֵתְתָּהּ
 לְכַנְשָׁהוּן :

וְאַשְׁכַּחַת דְּעַל זְאֻמָּא דְּגִמּוּסָהוּן^t
 רִשִּׁין הָוִי לָהּ וְעֲלֵתָא דְּשׁוּיָא לְאַסּוּרָא
 אִו לְמוֹתָא לִית הוּא לֹותָהּ :

וְכֹד

20 Et dixit ei adolescens, Iudaei cōsul-
 tauerunt ut peterent abs te ut deduce-
 res Paulum cras ad congregationem
 eorum, quasi cupientes ut aliquid am-
 plius discant ab eo.

21 Tu igitur ne acquiescas eis: ecce e-
 nim, plures quam quadraginta viri ex
 eis observant eum in insidiis, & ana-
 themate obstrinxerunt animas suas,
 quòd non comedent neque bibent do-
 nec interficiat eū. & ecce, parati sunt,
 & expectant promissionem tuam.

22 Et dimisit tribunus adolescentem,
 quū praecepisset ei, Ne quis cognoscat
 quòd hac declaraveris mihi.

23 Et vocavit duos centuriones, et di-
 xit eis, Ite, parate Romanos ducentos,
 qui proficiscantur Caesareā, et equites
 septuaginta, et mittentes qui iaculan-
 tur dextera, ducentos, qui exeāt à ter-
 tia hora in nocte.

24 Parate autem etiam iumenta, ut
 inequitare faciant Paulū, et euade-
 re faciant ad Felicem praesidem.

25 Et scripsit epistolam, ac dedit eis, in
 qua erat ita:

26 Claudius Lysias Felici praesidi pra-
 stanti pacem.

27 Virum hunc ceperūt Iudaei ut in-
 terficerent eum, & surrexi ego cū Ro-
 manis, et servavi eum, quū didicissem
 quòd Romanus esset.

28 Quūmq̃ue inquirerem ut cognosce-
 rem causam propter quā accusabāt
 eum, deduxi eum in congregationem
 eorum.

29 Et inveni quòd de questionibus Le-
 gis eorum accusarent eum: et causa
 quae digna sit vinculis aut morte, non
 erat apud eum.

p.i.

Acta

Μιυυδείσης δὲ μοι ἐπιβουλῆς εἰς 30
τὸν ἄνδρα μέλλειν ἐσεῖναι ὑπὸ τῶν Ἰου-
δαίων, ἔξαυτῆς ἐπέμψα πρὸς σε πα-
ραγεῖλας ἐπὶ τοῖς κατηγοροῖς λέγων τα-
πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σοῦ. Εὐρύωσο.

Οἱ μὲν οὖν στραπώται, καὶ τὸ διατε- 31
ταγμένον αὐτοῖς, ἀναλαβόντες τὸν Παῦ-
λον, ἤγαγον διὰ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν Αν-
τιπατείδαν.

Τῇ δὲ ἐπαύριον ἐάσαντες τοὺς ἰπ- 32
πεῖς περὶ ἐαυτῶν οἰὼν αὐτὰ, ὑπέστρεψαν εἰς
τὴν Ὠρεμβολίαν.

Οἱ πῖνες εἰσελθόντες εἰς τὴν Καισάρ- 33
ρειαν, καὶ ἀναδόντες τὴν ἐπιστολὴν τῷ
ἡγεμόνι, παρέστησαν καὶ τῷ Παύλῳ
αὐτῷ.

Αναγνοὺς δὲ ὁ ἡγεμὼν, καὶ ἐπεροπή 34
σας ἐν ποίᾳ ἐστῆς ἐστὶ, καὶ πυθόμε-
νος ὅτι ἀπὸ Κιλικίας·

Διακούσομαι σου, ἔφη, ὅταν καὶ ὁ 35
κατήγορός σου ὦρα γένηται. Εκέλευ-
σέ τε αὐτὸν ἐν τῷ πραιτωρίῳ τῆς Ηρώ-
δου φυλάσσειν.

Κεφάλαιον κδ

Μετὰ δὲ πέντε ἡμέρας κατέβη ὁ 1
ἀρχιερεὺς Ἀνανίας μετὰ τῶν πρε-
σβυτέρων, καὶ ῥήτορος Τερτύλλου πρὸς,
οἱ πῖνες ἐνεφάνισαν τῷ ἡγεμόνι καὶ τῷ
Παύλῳ.

Κληθέντος δὲ αὐτοῦ, ἤρξατο κατηγο- 2
ρεῖν ὁ Τερτύλλος, λέγων,

Πολλῆς εἰρμῆς τυγχάνοντες διὰ 3
σοῦ, καὶ κατορθωμάτων γινομένων τῷ
ἔθνει πούτῳ διὰ τῆς σῆς φρονείας, πάν-
τη τε καὶ πανταχοῦ ἀποδεχόμεθα, κρά-
τιστε Φηλιξ, μετὰ πάσης δυνάμεως.

Ἰνα δὲ μὴ ἐπὶ πλεῖον σε ἐκώπῃ, 4
παρακαλῶ ἀκοῦσαί σε ἡμῶν σιωπῶντος
τῆς σῆς ἐπιεικείας.

Εὐρόντες

Quum autem mihi indicatum e-
sset insidias huic viro factum iri à
Iudæis, eo ipso momento misi eum
ad te: & denūtiaui quoque accusa-
toribus ut quæ habent aduersus
eum, dicant apud te. Vale.

Milites igitur, sicut ipsis præce-
ptum erat, acceptum Paulum duxe-
rūt nocte Antipatrida.

Postero autem die, relictis equiti-
bus qui cum eo irent, reuersi sunt
in castra.

Qui quum venissent Cæsaream,
& reddidissent epistolam præfidi,
stiterunt coram eo etiam Paulum.

Quū legisset autē *litteras* Præses,
& interrogasset ex qua prouincia
esset, ac cognouisset esse ex Cilicia:

Audiā te, inquit, quum accusato-
res quoque tui adfuerint. Iussitque
in prætorio Herodis ipsum custodiri.

Cap. XXIII.

Quinque autē post diebus de- 1
scendit Pontifex maximus A-
naniās cum senioribus, & Tertullo
quodam oratore: qui comparuerūt
coram præfide contra Paulum.

*Hypocrise quod nec
si nec fraude po-
ssunt, tandem iuris
specie nituntur obti-
nere.*

Citato igitur eo, cœpit accusare
Tertullus, dicens,

Nos per te tuæque prudētiae egre-
gia in hac gēte facinora multam pa-
cē cōsequutos, & prorsus & ubiq;
agnoscimus, præstantissime Felix,
cum omni gratiarum actione.

Ne verò te diutius interpellem,
rogo te ut audias nos paucis pro
tua æquitate.

Comperimus

וכד^א אתבדק לוי^ב נכלא^ג בכמאנא^ד
 דעכדו עלוהי יהודיא מחדא שדרתה
 לו^התך ופקדת^ו לקטגרנוהי דיתאון
 ויאמרון עמה קדמיך^ז הוי חלים :
 הידין רחומיא איך דאתפקדו
 דכרוהי לפולוס כלליא^ח ואיתוהי
 לאנטיפטרוס מדינתא :
 וליומא אחרנא שרו פרשא לרגלא
 חכריהון דיהפכון למשריתא :
 ואיתוהי לקסריא ויהבו אנרתא
 להגמונא^ט ואקימוהי קדמוהי
 לפולוס :
 וכד קרא אנרתא משאל הוא לה
 דמן אידא^י הופרכיא איתוהי וכד ילף
 דמן קיליקיא :
 אמר לה שמע אנא לך מא דאתו
 קטרגניך ופקד דיתרונה^{יא} בפרטרין
 דהרודס :

30 Quumque declaratus esset mihi do-
 lus circa insidias quas fecerunt contra
 eum Iudei, statim misi eum ad te, &
 precepi accusatoribus eius ut veniret,
 & dicerent contra eum coram te. Es-
 to sanus.
 31 Tunc Romani, sicut preceptum fue-
 rat eis, acceperunt Paulum nocte, et
 adduxerunt eum in Antipatrida ci-
 uitatem.
 32 Et die postero equites dimiserunt pedi-
 tes, socios suos, ut reuenteretur in ca-
 stra.
 33 Et adduxerunt eum Cesaream, tra-
 dideruntque epistolam praesidi, ac sti-
 terunt coram eo Paulum.
 34 Et quum legisset epistolam, interro-
 gavit eum ex qua provincia esset: quum-
 que didicisset quod esset ex Cilicia,
 35 Dixit ei, Auditorus sum te quum
 venerint accusatores tui. Et precepit ut
 custodirent eum in praetorio Hiraudis.

קפלאון כד
 ומן בתר יומתא חמשא נחרת
 חנניא רב בהנא עם קשישא ועם
 טרטלום^א רהטרא ואודע להגמונא
 על פולוס :
 וכד אתקרי^ב אקף הוא טרטלום
 מקטרג לה ואמר :
 בסוגאא דשניא עמרינן מטלתך
 ותקנתא סגיא^גתא הוי לעמא הנג
 בשקל טענד וכלן בכל דוכא
 מקבלינן טיבותך נציחא פילבס :
 דלא דין נלאיך בסגיא^דתא בעא
 אנא מנד דתשמע למכיכותן ב
 בפסקתא^ה

Cap. XXIIII.
 1 ET post dies quinque descendit Chā-
 naniah princeps Sacerdotum cum
 senioribus, et cum Tertullo oratore: et
 ostendit [se] praesidi contra Paulum.
 2 Quumque citatus esset, incepit Ter-
 tullus accusans eum, ac dixit,
 3 In magnitudine tranquillitatis ha-
 bitamus propter te, & emendationes
 multae sunt moderamine iudicij in po-
 pulo hoc, et omnes nos in omni loco ac-
 cipimus gratiam tuam, praestantissime
 Felix.
 4 Ne autem fatigemus te multis, oro
 te ut audias demissionem nostram cū
 breuitate.

1 Id est, Tua cau-
 sa & praesens in sum-
 ma tranquillitate
 agimus.
 2 Ad verbum;
 Directiones mul-
 tae sunt. hoc est;
 Multa quae depra-
 uata erant, per te
 corriguntur, & ad
 regulam rectitudi-
 nis reformantur.
 3 Ad verbum;
 Per libramē rati-
 onis tuae. Pulchra
 est prudentia, & equi-
 tatis & moderati
 iudicii periphrasis.
 4 Id est, Tua in
 nos merita omnes
 omni loco pro sin-
 gulari gratia agno-
 scimus & prae dica-
 mus, atque in nos
 gratitudinis obli-
 gationem recipi-
 mus.

Acta

Εὐρόντες γὰρ ὁ δὲ δὲ τὸν λοι-
μὸν, καὶ κινουῦνται εἰς πᾶσι τοῖς Ιου-
δαίοις τοῖς καὶ πλὴν οἴκου δαυὶδ, πρε-
σβύτερον τε τῆς τῆς Ναζωραίων αἰ-
ρέσεως.

Ὁς καὶ τὸ ἱερόν ἐπέερασε βεβηλώσαι 6
ὃν καὶ ἐκρατήσαμεν, καὶ καὶ τὸν ἡμέτερον
νόμον ἡθελήσαμεν κρίνειν.

Παρελθὼν δὲ Λυσίας ὁ χιλιάρχος, 7
καὶ πολλῆς βίας ἐκ τῆς χερσὶν ἡμῶν ἀ-
πήγαγε.

Κελύσας δὲ κατηγόροις αὐτῷ ἐρ- 8
χέας ἐπὶ σὲ. ὅς οὐ δυνήσῃ αὐτὸς δὴ α
κρίνας, ἀλλὰ πάντων τούτων ἐπιγινώσκει
ὡς ἡμεῖς κατηγοροῦμεν αὐτῷ.

Συνέθεντο δὲ καὶ οἱ Ιουδαῖοι, Φάσκον- 9
τες πάντες οὕτως ἔχειν.

Ἀπεκρίθη δὲ ὁ Παῦλος, νύσσας 10
αὐτῷ τὸ ἡγεμένους λέγειν, Ἐκ πολλῶν ἐ-
πὶ ὅντα σε κριτὴν τῷ ἔθνει τούτῳ ἐπι-
στάμενος, διθυμότερον τὰ ἀλλοτρίων πο-
δολογῶμαι.

Δυναμίου σου γινώσκων ὅτι οὐ πλεί- 11
ους εἰσὶ μοι ἡμέραι ἢ δεκάδυο, ἀφ' ἧς
ἀνέβην πρεσβυτέρων ἐν Ἱερουσα-
λήμ.

Καὶ οὐτε ἐν τῷ ἱερῷ εὐρόν με πρὸς 12
πᾶσα διαλεξιμὸν, ἢ ἐπισύσασιν ποιῶν-
τα ὄχλου, οὐτε ἐν ταῖς σὺναγωγαῖς, ἔ-
τε καὶ πλὴν πόλιν.

Οὐτε ᾤρασθαι δύνανται ἀλλ' 13
ὡς νῦν κατηγοροῦσίν μοι.

Ὁμολογῶ δὲ τὸ πρὸ σοι, ὅτι καὶ πλὴν 14
ὁδὸν ἢ λέγουσιν αἵρεσιν, οὕτω λαβὼν
τῷ πατρὶ ὁ Θεός, πιστεύων πᾶσι τοῖς
καὶ τὸν νόμον καὶ ἐν τοῖς πρεσβυτέροις γε-
γραμμένοις.

Ελπίδα

Comperimus enim virum hunc
esse pestilentem, & qui moueat se-
ditionem omnibus Iudæis per vni-
uersum orbem: & principem sectæ
Nazarenorum.

Qui templum quoque tentauit
prophanare: quem etiam prehensum
voluimus secundum Legem nostrā
iudicare:

Sed interueniens tribunus Lysias,
cum magna vi abduxit eum è mani-
bus nostris:

Iussis ipsius accusatoribus ad te
venire: ex quo poteris ipse inquisi-
tione habita, de omnibus istis co-
gnoscere de quibus nos eum accu-
samus.

Consenserūt autem etiam Iudæi,
dicentes hæc ita se habere.

Respondit autem Paulus, quum
innuisset ei præses ut loqueretur,
Quia te à multis annis isti gēti præ-
fuisse scio, meliore animo in rebus
meis defensione utar:

*Tertullus, ex diaboli
rhetorica, incipiens
ab adulatione, desi-
nit in maledictio: Pau-
lus vero diuina elo-
quentia fretus, sim-
plici exordio adhibi-
to, vera infestatione
obiectum seditionis
crimen a se recitit.*

Quum tu possis nosse non plures
exactos esse dies quàm duodecim,
ex quo ascendi adoraturus in Hie-
rusalem.

Neque verò me in templo inue-
nerūt cum aliquo differentem, aut
coitionem turbæ facientem, neque
in synagogis, neque in vrbe:

Neq; probare possunt ea de qui-
bus nunc me accusant.

Hoc verò tibi confiteor, me secū-
dum viam illam quam sectam di-
cunt, ita seruire patrio Deo, ut qui
credam omnibus quæ in Lege & in
Prophetis scripta sunt:

*In causa religionis
Paulus a consuetudine
ad qualitatis sta-
tum delabitur, obie-
ctum sibi religionem
non modò non negat,
sed etiam si veram,
diuinā & omnium an-
tiquissimam, defen-
dens.*

Et

אֲשַׁכַּחַן גִּיר לַגִּבְרָה הִנֵּה דְאִיתוּהִי
מִשְׁחָטָנָא וּמַעִיר שְׂגוּשִׁיא לְכָל־הוֹן
יְהוּדִיא דְּכָבְלָה אֶרְעָא רִישָׁא הוּ גִיר
דְּיוֹלֶפְנָא דְנַצְרִיא :

וְלִהְיֵכֶלן עֲבָא לְמַסִּיבּוֹ וְכֹד אַחַדְנִיָּה
בְּעֵין דְּנִדְוִנִיָּהוּ אִיךְ דְּבִנְמוֹסָן :

אַתָּא דִּין לוֹסִיּוֹס^א כִּילִירְכָנָא
וּבְקִטְרָא סְגִיָּא מִן אִידִין^ב אַעֲדִיָּה
וְלֶךְ שְׂדֵרָה :

וּפְקֹד לְקִטְרִגְנוּהִי דִיאַתוֹן לוֹתָךְ
וּמִשְׁבַּח אַנְתָּ בְּד מִשְׁאֵל אַנְתָּ לָּהּ
דְּתֹאֲלָהּ מִנָּה עַל כְּלִיָּין הִלִּין ד
דְּמִקְטִרְגָּנָן לָּהּ :

אֲרִיבּוֹ דִּין עֲלוּהִי אִף הִנּוּן יְהוּדִיא
בְּד אֲמִרִין דְּהִלִּין חֲכֵנָא אִינִין :

וְרִמּוֹ הַנְּמוֹנָא לְפִוְלוֹס דִּימִלֵּל
וְעֵנָא פִּוְלוֹס וְאֲמַר מִן שְׁנִיָּא סְגִיָּא אַתָּא
יֵדַע אַנְתָּ דְאִיתִךְ דִּינָא דְעֵמָא הִנֵּה
וּמִטּוֹל הִנֵּה חֲדִיאִית^א נֶפֶק אַנְתָּ רֹחָא
עַל אִפִּי נֶפְשִׁי :

בְּד מִשְׁבַּח אַנְתָּ^א לְמַדַּע דְּלִית לִי
יִתִיר מִן תֶּר-עֶסֶר יוֹמִין דְּסִלְקִירָא
לְאוּרִשְׁלַם לְמַסְגֵּד :

וְלֹא אֲשַׁכַּחֲנוּ דְמִמִּלֵּל אַנְתָּ עִם
אִנְשׁ בְּהִיכְלָא וְאִף לֹא כְּנִשָּׂא דְכִנְשָׁ
אַנְתָּ לֹא בְּכִנּוּשְׁתָּהוֹן וְלֹא בְּמִדִּינָתָא :

וְלֹא דִיחְוּוֹן מִטִּיא בְּאִידִיָּהוֹן קְדָמְךָ
עַל מִדָּם דְּהִשָּׂא מִקְטִרְגָּנָן לִי :

בְּרַם דִּין חֲדָא^א מוֹדָא אַנְתָּ דְּבֵה
בְּהִנָּא יוֹלֶפְנָא דְאֲמִרִין בְּה פִּלַּח
אַנְתָּ לְאַלְהָא דְאֲבָהִי בְּד מַהִימָן^א

אַנְתָּ לְכָל־הִין דְּבִתִּיבָן בְּנִמוֹסָא^א
וּבְנִבְיָא :

וְכֹד

Inuenimus enim virum hunc quod sit sicarius, & excitet tumultum contra omnes Iudeos qui sunt in uniuersa terra. princeps enim est doctrina Nazaraeorum.

Et templum nostrum voluit contaminare: et quum apprehedissemus eum, quasiuimus ut iudicaremus eum sicut est [prescriptum] in Lege nostra.

Venit autem Lysias tribunus, et violentia magna e manibus nostris abstulit eum, & ad te misit.

Ac praecepit accusatoribus eius ut venirent ad te: & inuenturus es, interrogans eum ut discas ab eo de omnibus his de quibus nos accusamus eum.

Acclamauerunt autem ei etiam ipsi Iudaei, dicentes quod hac ita haberent.

Et innuit praeses Paulo ut loqueretur. et respondit Paulus, ac dixit, Ab annis multis noui te esse iudicem populi huius: & propter hoc lubetius defensione utor pro meipso.

Quum possis tu nosse quod non plures sint mihi quam duodecim dies ex quo ascenderim Vrischelem ad adorandum.

Neque inuenerunt me quod loquerer cum quoquam in templo, neque etiam quod congregationem congregauerim, nec in synagoga eorum, neque in urbe.

Neque facultas est in manibus eorum ut probent coram te id de quo nunc accusant me.

Ceterum hoc fateor, quod in ea ipsa doctrina de qua loquuntur, in ea collo Deum Patrum meorum: credes omnibus quae scripta sunt in Lege et in Prophetis.

p.iii.

5 Ad verbum, Iugulator siue matator. hoc est, Ne fandissimus.

6 Id est, Vt Lex nostra iubet.

7 Intelligit illos Iudeos quorum orator erat Tertullus

א רישא ראשון

ב למסוכו
ג לשמא
ד אחרנייה
ה לכדנו אותנו
ו נדונייה
ז נשפטו
ח נמוסן
ט תורתנו
י כילירכא שר
יא האלף
יב בקטירא
יג בחזקה
יד אעדיה
יה העכור
יז קטרנגוהי
יח מי שיש להם
יט לרבר עליו
כ תאלף תכין

א אריכו בקולכם
ב חסכמו עמו

א חדיאית
ב בשמחה
ג נפק אנא
ד רוחא מדבר
ה אני דברי
ו התנצלות
ז על אפי
ח בעבור
ט למדע לדעת

א מטיא
ב באידיהון
ג הגיע לידם
ד אויש לאל ידם
ה מורא מורא

א מהימן
ב מאמין
ג נמוסא
ד התורה

Acta

Ελπίδα ἔχων εἰς τὸ Θεόν, ὡς καὶ ἵς
αὐτοὶ οὗτοι προσδέχονται, ἀνίστασιν
μέλειν ἐσθλαὶ νεκρῶν, δικαίων τε καὶ
ἀδίκων.

Εν τούτῳ δὲ αὐτὸς ἀσκά, ἀπερόσκο-16
πον σὺνείδησιν ἔχον πρὸς τὸν Θεὸν καὶ
τοὺς ἀνθρώπους διαπαντός.

Δι' ἐτῶν δὲ πλειόνων ᾤρεχθόμην 17
ἐλεημοσύνας ποιήσων εἰς τὸ ἔθνος μου
καὶ προσφορὰς.

Εν οἷς ἄρὸν με ἡγνισμένον ἐν τῷ ἱε-18
ρῷ, οὐ μὲν ὄχλου, οὐδὲ μὲν θορύβου, π-
νὲς ἀπὸ τῆς Ἀσίας Ἰουδαῖοι.

Οὓς ἐδὴ ᾤμι σοὶ ᾤρεῖναι, καὶ κα-19
τηρεῖν εἰ πῦρ ἐχέειν πρὸς με.

Ἡ αὐτοὶ οὗτοι εἰπάτωσαν εἰπὼν 20
ἐν ἐμοὶ ἀδίκημα, σάντος μου ᾤμι τοῦ
σὺνεδρίου.

Ἡ δὲ μιὰς ταύτης φωνῆς, ἥς ἐ-21
κραζα ἕως ἐν αὐτοῖς, Ὅτι δὲ ἀνίστα-
σεως νεκρῶν ἐγὼ κρίνομαι σήμερον ὑφ'
ἡμῶν.

Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Φηλιξ ἀνέβα-22
λετο αὐτοῖς. Ἀκριβέστερον εἰδὼς τὰ πε-
ρὶ τῆς ὁδοῦ, (εἰπὼν) ὅταν Λυσίας ὁ χι-
λίαρχος καταβῇ, διαγνώσομαι τὰ καθ'
ὑμῶν.

Διαταξάμενός τε τῷ ἑκατοντάρχῃ 23
τηρεῖν τὸν Παῦλον, ἔχον τε ἀνέσιν, ἵνα
μηδὲν ἀκαλύψειν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπηρε-
τῶν, ἢ προσέρχεσθαι αὐτῷ.

Μετὰ δὲ ἡμέρας ἑπτά ᾤρεχθό-24
μηνος ὁ Φηλιξ σὺν Δρυσίλλῃ τῇ γυναι
καὶ αὐτῇ οὐσῇ Ἰουδαίᾳ, μετεπέμψατο τὸν
Παῦλον, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ πρὸς τῆς εἰς
Χριστὸν πίστεως.

Διαλεγομένου

Et spem habeam in Deum, fore
quam etiam ii ipsi expectant resur-
rectionem mortuorum, tum iusto-
rum tum iniustorum.

In hoc igitur ipse me exerceo, vt
conscientiam habeam sine offendi-
culo apud Deum & apud homines
semper.

Pluribus autem annis interiectis
veni eleemosynas exhibiturus gen-
ti meæ & oblationes:

Quo tempore inuenerunt me
sanctificatum in templo, non tamē
cum turba, neque cū tumultu, qui-
dam ex Asia Iudæi.

Quos oportuit apud te adesse, &
accusare, siquid haberet aduersum me

Aut hi ipsi dicant siquid inuene-
rint in me iniuste factum, quum e-
go starem in confessu:

Nisi de hac vna voce qua clama-
ui quum inter eos starem, De re-
surrectione mortuorum ego in iu-
diciū vocor hodie à vobis.

Auditis autem his, Felix distulit
eos: Postquam exquisitius pernoue-
ro quæ ad sectam istam pertinent,
(inquiens) quū tribunus Lysias de-
scēderit, pernoscā vestrū negotiū.

Et præcepit centurioni vt serua-
retur Paulus ac laxaretur, & nequē
prohiberet ex ipsius familiaribus
ei ministrare, aut eum adire.

Aliquot autem post diebus quū
adesset Felix cum Drusilla vxore
sua quæ erat Iudæa, accersivit Pau-
lum, & audiuit eum de fide quæ est
in Christum.

Differente

Rem gestam denique
vere narrat Paulus
quam Tertullus mul-
tis modis corrumperat.

Index Et de re dubia
amplius promittit.

Fidus est suorum en-
flos Dominus, & in-
credibilis quædam vir-
tus veritatis, etiam
inter homines alio-
qui profanos.

15 וְכֵן אֵת לִי סִבְרָא עַל אֱלֹהֵי אֵינָא
דְּאֵף הֲנוּן הֲלִין מְסַכְרִין דְּעֵתִידָא
דְּתִהוּא אֲקִימָתָא דְּמֵן בֵּית מִיתָא
דְּכִנְיָא וְדְעוּלָא :

15 Et est mihi spes in Deo, quam etiam
ipsi sperant, futuram esse resurrectio-
nem quæ erit à mortuis, [resurrectionē
inquam] iustorum et iniquorum.

8 Ad verbum,
De inter mortuos
vt Gallicè, D'entre
les morts.

16 מְטוּל הֵנָּה אֵף עִמָּל אֲנָא דְּתִאֲרֵתָא
דְּכִיתָא תִּהוּא לִי קִדְּם אֱלֹהֵי וְקִדְּם
בְּנֵי נֶשָׂא אֲמִינָאִית :

16 Propter hoc quoque laboro vt con-
scientia pura sit mihi coram Deo &
coram filiis hominis constanter.

17 לְשָׁנִין דִּין סְנִיאן אֲתִית לֹות בְּנֵי
עָמָא דִּילִי דְּאֵתֵל וְדִקְתָא וְאֶקְרֵב
קוֹרְבָנָא :

17 Post annos autem plures veni ad
filios populi mei, vt darē eleemosynā,
et offerrem oblationem.

9 Id est, Gentiles
meos, Hebraism⁹.

18 וְאֲשַׁכְּחוּנִי הֲלִין בְּהִיכְלָא כְּדִמְדְּבִי
אֲנָא לֹא עִם כְּנֶשָׂא וְאֵף לֹא בְּשִׁגְוִישָׁא
אֲלֹא אֵן דְּשִׁנְשׁוּ אֲנִין יְהוּדִיא דְּאֵתוּ
מֵן אֲסִיא :

18 Et inuenerunt me isti in templo pur-
gantem me, non cum turba, neque in
tumultu. Nisi quod tumultuati sunt
illi Iudei qui venerunt ex Asia.

19 אֵילִין דִּילָא הוּא דִּיקוּמוּן עִמִּי קְדָמִין
וְיִקְטְרִגוּן מִדָּם דְּאֵית לְהוֹן :

19 Quos oportebat vt starent mecum
coram te, & accusando proferrent id
quod esset eis.

20 אוּ הֲנוּן הֲלִין יֵאֲמְרוּן מִנָּה אֲשַׁכְּחוּ
בִּי סְכָלוּתָא כְּדִ קָמַת קִדְּם בְּנֶשָׁהוּן :
אֲלֹא אֵן הֵדָּא חֲדָא מְלִתָּא דְּקָעִית
כְּדִ קָאֵם אֲנָא בִּינְתָּהוּן דְּעַל קִימָתָא
דְּמִיתָא מִתְּתִדִין אֲנָא יוֹמְנָא
קְדָמִיכוּן :

20 Aut hi ipsi dicant quid inuenerunt
in me delicti, quum starem coram con-
gregatione eorum.

21 Nisi [sit] hoc unum verbum quod
clamaui, stās in medio eorum, De re-
surrectione mortuorum ego iudicor ho-
die coram vobis.

22 פִּילְכֶם דִּין מְטוּל דִּידַע הוּא לֹה
לְאֹורְחָא הֵדָּא מְלִיאִית תְּהִי אֲנוּן כְּדִ
אֲמַר דְּמָא דְּאֵתָא כִּילִירְכָא שְׁמַע
אֲנָא בִּינְתָּכוּן :

22 Felix autem, quia nouerat viā hāc
plenē, distulit eos: dicens, Quum vene-
rit tribunus audiam inter vos.

10 Id est, De con-
trouersia quæ est
inter vos, &c. Vtrā
que patrem audiā.
Hebraismus, Deut,
1, 16.

23 וּפְקֹד לְקִנְטְרוֹנָא דִּיטְרִיוּהִי
לְפֻלּוֹס בְּנִיחָא וְדִלָּא אֲנֵשׁ מֵן
יִדְעוּהִי יִתְכַּלָּא דִּיהוּא מְשִׁמֵּשׁ לֹה :

23 Et precepit centurio vt seruarent
Paulum cum quiete, & vt nemo ex
notis eius prohiberetur, quominus mi-
nistraret ei.

11 Id est, Ita vt Pau-
lus quietē ageret,
nequa ei vis aut
iniuria à Iudeis af-
ferretur. Gallicè,
En assurance.

24 וּמֵן בְּתַר קָלִיל יוֹמָתָא שִׁדְר פִּילְכֶם
וְדְרוּסִילָא אֲנִתָּה דְּאֵיתִית הוֹרָא
יְהוּדִיתָא וְקָרוּ לֹה לְפֻלּוֹס וְשְׁמַעוּ
מִנָּה עַל הִימְנוֹתָא דְּמִשִּׁיחָא :

24 Et post paucos dies misit Felix, et
Drusilla uxor eius quæ erat Iudæa:
et vocauerunt Paulum, et audiue-
runt ab eo de fide Christi.

p. iij.

וְכֵן

a קִימָתָא
b תְּחִיָּה
c בֵּית בִּין
d כְּנֶשָׂא
e צְדִיקִים
f תִּאֲרֵתָא
g לִכְבֵּי
h דְּכִיתָא נְקִי

i אֲמִינָאִית
j תְּמִיד

k אֲתֵל אֲתֵן
l וְדִקְתָא
m צִדְקָה

n מְדִכִּי מִזְכָּה
o עֲצָמִי

p שְׁגִוִּישָׁא
q הֲמוֹן

r וְלֹא דְּאֵין
s יְקוּמוּן
t יַעֲמִדוּ

u סְכָלוּתָא
v חֲטָא

w מְלִתָּא דְּכֵר
x קָעִית קְרִיאָתִי

y קָאֵם עוֹמֵד
z קִימָתָא דְּמִיתָא

aa תְּחִיָּת הַמֵּתִים
bb מִתְּתִדִין

cc נֶשָׂא מִדִּין

dd מְלִיאִית מְכַל
ee וְכֵל מִן מְלִיא
ff תְּהִי אֲחֵר
gg מִן דְּאֵתָא
hh כְּאִשְׁרֵי יְכֻנָּה
ii כִּילִירְכָא
jj שִׁדְר פִּילְכֶם
kk בִּינְתָּכוּן
ll בִּינְכֶם
mm קִנְטְרוֹנָא
nn שִׁדְר הַמַּחָה
oo בִּינְתָּכוּן
pp יִשְׁטְרוּ אוֹתוֹ מִן
qq נֶשֶׁר
rr בְּנִיחָא
ss בְּנַחַת מִן נֹחַ

tt הִימְנוֹתָא
uu אֲמוֹנָה

Διαλεγομένου δὲ αὐτοῦ περὶ δικαιο- 25
σύνης καὶ ἐκραιτέρας καὶ τοῦ κρίματος
τὸ μέλλοντος ἐσεῖναι, ἐμφοβὸς ἡρώμε-
νος ὁ Φηλιξ ἀπεκρίθη, Τὸ νῦν ἔχον πο-
ρεύου· καὶ ῥὸν δὲ μετὰ λαβὼν μετακα-
λέσομαι σε.

Αἷμα δὲ καὶ ἐλπίζων ὅτι χρήματα 26
δοθήσεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὅπως
λύσῃ αὐτόν· διὸ καὶ πυκνότερον αὐτὸν
μεταπεμπόμενος, ὡμίλει αὐτῷ.

Διετίας δὲ πληροφεισῆς ἔλαβε διά- 27
δοχον ὁ Φηλιξ Πόρκιον Φησον· δέλων
τε χάριτας καταδέσθαι τοῖς Ἰουδαίοις
ὁ Φηλιξ, κατέλιπε τὸν Παῦλον δε-
δεμένον.

Κεφάλαιον κξδ

Φησος οὖν ἐπιβὰς τῇ ἑπαρχίᾳ, μὲν 1
τρεῖς ἡμέρας ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυ-
μα ἀπὸ Καισαρείας.

Ενεφάνισαν δὲ αὐτῷ ὁ ἀρχιερεὺς 2
καὶ οἱ ὑποφύλακες τῶν Ἰουδαίων καὶ τὸ Παῦ-
λου, καὶ ἀρεκαίου αὐτὸν,

Αἰτούμενοι χάριν κατ' αὐτῷ, ὅπως 3
μεταπέμψῃται αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ.
ἐνέδραν ποιοῦντες ἀνελεῖν αὐτὸν καὶ πλῶ-
ν ὁδόν.

Ο μὲν οὖν Φησος ἀπεκρίθη τηρεῖσθαι 4
τὸν Παῦλον ἐν Καισαρείᾳ, ἐαυτὸν δὲ
μέλλειν ἐν τάχει ἐκπορεύεσθαι.

Οἱ οὖν διωκταὶ ἐν ὑμῖν, Φησί, συλ- 5
καταβάντες, ἥτις ἐστὶν ἐν τῷ ἀνδρὶ τούτῳ,
κατηγόρειψαν αὐτῷ.

Διαβίβας ὅτι ἐν αὐτοῖς ἡμέρας πλὴν 6
οἱ ἡδέκα, καταβὰς εἰς Καισάρειαν, τῇ
ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος, ἐ-
κέλευσε τὸν Παῦλον ἀχθῆναι.

Παραχρησόμενος ὅτι αὐτοῦ, φειέση- 7
σαν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβεβηκό-
τες Ἰουδαῖοι, πολλὰ καὶ βαρέα αἰπάμα-
τα φέροντες καὶ τῷ Παύλῳ, ἀπὸ ἰσχύον
ἀποδείξαι.

Differente autem ipso de iustitia
& continentia, & iudicio futuro,
expanefactus Felix respondit, Nūc
quidem abi: ceterum opportunita-
tem nactus accersam te.

Simul & illud sperans, fore ut pe-
cunia ipsi daretur à Paulo, ut eum
vinculis exolueret: quamobrem e-
tiam frequentius eū accersens, col-
loquebatur cum eo.

Biennio autem expleto accepit
successorem Felix Porcium Festū:
& volens gratiam inire à Iudæis Fe-
lix, reliquit Paulum vinctum.

*In animo sibi male
conscio, etiam si qua
interdum est aequita-
tis species, necesse ta-
men est mox deleri.
Interea tamen patiē-
tia opus est, eaque di-
uturna.*

Cap. XXV.

Festus ergo ingressus provinciā,
triduo post ascendit Hierosoly-
mam ab urbe Cæsarea.

Indicarunt autem ei Pontifex ma-
xim⁹ & primarii ex Iudæis de Pau-
lo, & eum rogarunt.

Petentes gratiam aduersus eum,
ut accerseret eum in Hierusalem:
factis infidiis ut eum in via interi-
merent.

Festus autem respondit seruari
Paulum Cæsareæ, se verò citò illuc
profecturum.

Qui ergo inter vos, inquit, po-
ssunt, vnà descendant, & si qua est
in hoc viro improbitas, accuſent eū

Et actis inter eos diebus non plu-
ribus quàm decem, quum descendi-
ſſet Cæsareā, postero die fedit pro
tribunali, iussitque Paulū adduci.

Qui quum venisset, circumstete-
runt eum qui Hierosolymis descen-
derant Iudæi, multas & graues cri-
minationes adferētes aduersus Pau-
lum, quas non poterāt demonstrare.

*Diligentes ministri
Satana in captandis
omnibus occasiōib⁹:
sed excubans Domi-
nus pro suis, omnia
eorum consilia nullo
negotio impedit.*

וְכִד מַלְלָה הוּא עֲמִהוֹן עַל זִדְיוֹתָא
וְעַל קְדִישוּתָא וְעַל דִּינָא דְעֵתִיד
אֲתַמְלִי דְחִלְתָּא פִּילְכֶּם וְאִמְרִי דְהֵשָׁא
זֶל וְאִמְתִּי דִּיהוּא לִי אֲתֵרָא אֲשֶׁר
בְּתֵרֵךְ :

סָכַר הוּא גִיר דְשׁוֹחֲדָא מִתִּיבָה הוּא
לֵה מִן פֹּלֹס מְטוֹל הָדָא אֲמִינָאִית
מְשֻׁדֵּר הוּא מִיתָא לֵה וּמַלְלָה הוּא עֲמָה
וְכִד מְלִי לֵה תֵרֵתִין שְׁנִין אַחֲרָנָא
הַגְמוֹנָא אֲתָא הוּא לְדוֹכְתָהּ דְּמִתְקֵרָא
הוּא פֶּרְכִּיּוֹס פְּהֶסְטוֹס פִּילְכֶּם דִּין
אִיךְ דִּיעֵבֵד טִיבּוֹתָא בִּיהוּדִיָּא שְׂבָקָה
לְפֹלֹס בְּדִ אֲסִיר :

קַפְלָאוֹן כֹּה
וְכִד אֲתָא פְּהֶסְטוֹס לְקִסְרִיָּא בְּתֵר
תֵּלְתָא יוֹמִין סֶלֶק לְאוֹרִשְׁלָם :

וְאוֹדְעוּהִי רִבִּי כֹהֲנָא וְרִישָׁא דִּיהוּדִיָּא
עַל פֹּלֹס וּבְעִין הוּוּ מִנָּה :
כִּד שְׁאֵלִין לֵה הָדָא טִיבּוֹתָא דִּישֻׁדֵּר
יִיתִיּוּהִי לְאוֹרִשְׁלָם כִּד עֲבָדִין הוּוּ
כְּמִנָּא בְּאוֹרִחָא דִּיקְטִלוֹנִיָּה :
וּפְהֶסְטוֹס פְּנִי פִתְגָמָא דְּפֹלֹס
מִתְגִּטֵּר בְּקִסְרִיָּא וְאַנָּא מְסִרְהָב אֲנָא
דְּאַחֲזוֹק :

אֵילִין הָכִיל דְּאִית בְּכוֹן דְּמִטִּיא
בְּאִידִיכוֹן יַחְתּוֹן עֲמֵן וְעַל כֹּל סְכֻלוֹ
דְּאִית בֵּה בְּגִבְרָא יִקְטִרגוֹן :
וְכִד הוּא תִמֵּן יוֹמֵתָא תִמְנִיא אוֹ
עֲסֵרָא נַחַת לֵה לְקִסְרִיָּא וְלִיוֹמָא
אַחֲרָנָא יִתְבַּעַל גִּים וּפְקֵד דִּיִּיתוֹן
לְפֹלֹס :

וְכִד אֲתָא חֲדָרוּהִי יְהוּדִיָּא דְנַחַתָּהּ
מִן אוֹרִשְׁלָם וְרִשְׁיָנָא סְגִיָּא וְקִשְׁיָא
מִיתִין הוּוּ בְּתֵרָה אֵילִין דְּלֵא מְשַׁכְּחִין
הוּוּ דִּיחֻוּן :
וְכִד

25 Et quum loqueretur cum eis de iu-
stitia & de sanctitate, et de iudicio
quod futurum est, repletus est pauore
Felix, ac dixit, Nunc abi, & quū fue-
rit mihi opportunitas, mittā post te.

12 Id est, Accer-
sam te. Syra phra-
sis prius explicata.
Sic Gallicè dicitur,
I enuoyay apres toy.

26 Sperabat enim quod munus dare-
tur sibi à Paulo: propter hoc sedulo
mittēs venire faciebat eum, ac loque-
batur cum eo.

27 Et quum impleti essent ei duo an-
ni, alius præses venit in locum eius, qui
vocabatur Porcius Festus. Felix autē
ut faceret beneficiā erga Iudeos,
reliquit Paulum vinctum.

13 Id est, Ut rem
gratam præstaret
Iudeis.

Cap. XXV.

ET quum venisset Festus Casareā,
post tres dies ascendit ad Urischelē:

Et indicauerunt ei summi sacerdo-
tes & primores Iudeorum de Paulo,
& petierunt ab eo

(Rogantes eum) hanc gratiam, ut
mittens accerferet eum ad Urischelē:
facientes insidias in via ut interfi-
rent eum.

Et Festus reddidit responsum, Pau-
lus seruatur Casareā, & ego festino ut
proficiscar.

1 Id est, Citò re-
dibo.

Qui igitur sunt inter vos in quorū
manibus sit facultas, descendāt nobis-
cum: & de omni delicto quod est in eo
homine, accusent.

Et quum mansisset ibi diebus octo
aut decē, descendit Casareā: et die
postero sedit pro tribunali, et præcepit
ut adducerent Paulum.

Et quum venisset, circumdederunt
eum Iudei qui descenderant ab Uri-
schelem, et accusationes multas ac du-
ras afferebant contra eum, quas non
poterant demonstrare.

Acta

Απολογουμένου αὐτοῦ, Ὅτι οὔτε εἰς 8
νόμον τῶν Ἰουδαίων, οὔτε εἰς τὸ ἱε-
ρόν, οὔτε εἰς Καίσαρα πῆμδρον.

Ὁ Φῆστος δὲ τοῖς Ἰουδαίοις θέλων
χαλεπὰ πείθεσθαι, ἀποκριθεὶς τῷ Παύλῳ 9
εἶπε, Θέλεις, εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνα-
βαῖν, ἐκεῖ πάλιν τούτων κρίνεσθαι ἐπὶ
ἐμοῦ;

Εἶπε δὲ ὁ Παῦλος, Ἐπὶ τῷ βήματι 10
Καίσαρος ἐστὼς εἰμι, οὗ με δεῖ κρίνεσθαι.
Ἰουδαίοις οὐδὲν ἠδίκησα, ὥς ἔσθ' οὐ καλ-
λίον ἔπιγινώσκεις.

Εἰ μὲν γὰρ ἀδικῶ, ἔσθ' ἄξιον θανά- 11
του πέπεσθαι, οὐδ' ὤρῃσθαι τὸ
ἀποθανεῖν· εἰ δὲ οὐδὲν ὅστις ὧν οὗτοι
κατηγοροῦσί μου, οὐδεὶς με δυνά-
ται ἀποδοῦναι χάριν. Καίσαρα ἔπι-
καλοῦμαι.

Τότε ὁ Φῆστος συλλαλήσας μετὰ 12
συμβουλίου, ἀπεκρίθη, Καίσαρα ἔπι-
καλέσθαι; ἔπι Καίσαρα πορεύσθαι.

Ἡμερῶν δὲ διαχρομένων πέντε, Α- 13
γρίππας ὁ βασιλεὺς καὶ Βερνίκη κα-
τέστησαν εἰς Καισάρειαν, ἀσπασόμε-
νοι τῷ Φῆστον.

Ὡς δὲ πλείους ἡμέρας διέτριβον 14
ἐκεῖ, ὁ Φῆστος τῷ βασιλεῖ ἀνέθετο τὰ
καὶ τὸν Παῦλον· λέγων. Ἄνθρωπος ὅστις
καταλειμμένος ὑπὸ Φήλικος δέ-
σμι.

Γερεῖ οὖν, χρονοῦ μου εἰς Ἱεροσό- 15
λυμα, ἐνεφάνισαν δὲ χειρεῖς καὶ οἱ
πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, αἰτούμενοι
κατ' αὐτὸν δίκην.

Πρὸς οὓς ἀπεκρίθην ὅτι ἐκ ἐστὶν ἐ- 16
δος Ῥωμαίοις, χαλεπὰ πᾶσι ἀνδρα-
ποῦν εἰς ἀπώλειαν, πρὶν ἢ ὁ κατηγορού-
μενος καὶ πρὸς ὧν ἔχει τὸν κατήγο-
ρον, τόπον τε ἀπολογίας λάβοι καὶ τὸ
ἐκλήματος.

Συνελθόντων

Quum ipse exciperet se neque in
legem Iudæorum, neq; in templū,
neque in Cæsarem quicquam pec-
casse.

Sed Festus volens gratiam inire
à Iudæis, respondens Paulo, dixit,
Vis Hierosolymam ascendere, &
illic de his iudicari apud me?

*Domini malorum
consilia non tantum
auerit, sed etiam
in ipsorum caput re-
torquet.*

Dixit autem Paulus, Ad tribunal
Cæsaris sto, ubi me oportet iudica-
ri. Iudæis nulla in re iniuriam feci,
sicut & tu pulchrè nosti.

Nam siquam iniuriam ac dignū
morte aliquid feci, non recuso mo-
ri: sin verò nihil est eorum quorum
isti me accusant, nemo potest me il-
lis condonare. Cæsarem appello.

*Iniuriam non iniu-
ria sed iure licet re-
pellere.*

Tunc Festus cum consilio collo-
quutus, respondit, Cæsarem appel-
lasti: ad Cæsarem proficiscêris.

Diebus autē aliquot exactis, A-
grippa rex & Bernice venerūt Cæ-
saream salutaturi Festum.

*Festus nihil tale cogi-
tans, testibus etiam
regibus, Iudæorum
improbis, & Pau-
li innocentiam in a-
pertum proferens, Ec-
clesiam Dei mirificè
confirmat.*

Et quum dies complures illic ver-
sati fuissent, Festus regi exposuit
quæ ad Paulum spectabāt: dicēs, Vir
quidā est relictus à Felice vinctus:

De quo, quū peruenissem Hiero-
solymam, indicarunt mihi princi-
pes Sacerdotum & seniores Iudæo-
rum, petentes damnationem aduer-
sus eum.

Quibus respōdi, non esse Roma-
nis morem, quempiam perdendum
dare, priusquam is qui accusatur, in
conspectu habeat accusatores, &
locum defensionis accipiat super
criminatione.

Quum

א נפק הוא
רוחא מתנצל
היה
אסכר חטא
נמוס
תורת

8 וכר פולוס נפק הוא רוחא דלא
אסכל מדם לא כנמוסא דיהודיא
ולא כהיכלא ולא בקסר :

א ירשא ילוחסן
רשא
א תסק תעלה
מן נסק

9 פהסטוס דין מטול דצבא הוא
דירשא טיבותא ביהודיא אמר לה
לפולוס צבא אנת דתסק לאורשלים
ותמן על הליו תתדין קדמי :

א תהדין תשפט
מן דין
א בים כיסא
משפט
א קאם עומד
מתדנו
א השפט מן דין
א מדם דכר

10 ענא פולוס ואמר על בים קסר קאם
אנא הרכא הו זרק לי למתדנו
לא מדם חטית ליהודיא איך דאף
אנת ידע אנת :

א וואן וואס
א סכלות
א חטא
א שוא ראוי
א משתאל
א ממאן מן שאל
א צאירי אצלי

11 וואן סכלותא עכידא לי או מדם
דשוא למותא לא משתאל אנא מן
מותא אנדין לית צאירי מדם מן הליו
דמקטרגין לי לא אנש יחב לי להון
מוהבת כגנוהי דקסר קרא אנא :

א מוחכת מתן
א גנוהי משגב
א מוחסימן
א בן
א בני מלכה
א בני עצתו
א בן במשגב
א ומחסה
א קרית
א קראת

12 הידין פהסטוס מלל עם בני מלכה
ואמר בנן קסר קרית לות קסר אול
אנת :

א מוחכת מתן
א גנוהי משגב
א מוחסימן
א בן
א בני מלכה
א בני עצתו
א בן במשגב
א ומחסה
א קרית
א קראת

13 וכר הוו יומתא נחת אגריפוס
מלכא וברניקא לקסריא דישאלון
שלמה דפהסטוס :

א אשתעי ספר
א שעתא

14 וכר הוו לותה יומתא אשתעי
פהסטוס למלכא דינה דפולוס כר
אמר גברא חד אסירא אשתבק מן
אידי פילכס :

א אודעו חגידו

15 וכר הוית באורשלים אודעו לי
עלוהי רבי כהנא וקשישא דיהודיא
ובעו דאעכר להון דינא מנה :

א עידא מנהג
א יתלון יתנו
א מוחכת מתן
א מא אשר
א יכסיוהו
א יוכיהו כן
א כסא
א למפק
א ברוה
א להתנצל
א דמטרשא
א שמדברים
א עליו

16 ואמרת להון דלית עידא לרהומיא
דיתלון כר נשא מוהבת לקטלא
עד מא דיאתא בעל דינה ויכסיוהי
באפוהי ויתיהב לה אתרא למפק
ברוחא על מא דמטרשא :

Quumque Paulus defensionem di-
ceret, quod non deliquisset quicquam
neque in Legem Iudaorum, neque in
templum, neque in Casarem:

Festus autē (quia volebat fœnera-
ri beneficiū Iudæis) diceret Paulo, Vis
ascendere ad Urischelem? Et illic de
his iudicaberis coram me:

Respondit Paulus, ac dixit, Ad tri-
bunal Cesaris sto: hic iustum est mihi
iudicari. Nihil peccavi in Iudæos, sic-
ut etiam tu nosti.

Quod si delictum commissum est à me,
aut aliquid quod dignum sit mortē non
me subduco à morte: si autem non est
apud me aliquid ex his quorum accu-
sant me, nemo daturus est me eis do-
no. Protectiones Cesaris appello.

Tūc Festus loquutus est cum consi-
liariis suis, ac dixit, Protectionem Ca-
saris appellasti? ad Casarē iturus es.

Et quum fuissent aliquot dies, de-
scendit Agrippa rex et Bernice Ca-
saream, ut salutarent Festum.

Et quum manerent apud eum ali-
quot diebus, narravit Festus regi cau-
sam Pauli, dicens, Homo quidam vin-
ctus relictus est à manibus Felicis:

Et quum essem in Urischelem, indi-
caverunt mihi de eo summi Sacerdo-
tes et seniores Iudaorum, et petierunt
ut facerem eis iudicium de eo.

Et dixi eis quod non est mos Roma-
nis, ut det filium hominis donū ad ne-
cem, priusquā venerit litigator eius,
et arguat eum in facie eius, et detur-
ei locus ad dicendam defensionem su-
per eo de quo accusatur.

2 Syra phraſis.
Id est, Imploro o-
pem Cesaris.
3 Ad verbum,
Cum filiis consilii
fui. Hebraismus,

4 Id est, Quum
interceſſiſſent.

5 Ad verbum,
Vt pacem peteret
Festi. Id est, Vt salu-
tarent Festum, pa-
cem & tranquilli-
tatem ei optantes,

6 Id est, Vt con-
demnarem eum.

7 Ad verbum,
Dominus litis e-
ius. Id est, qui litē
mouit contra eū.
Hebraismus.

Et

וכר

Acta

Συνελθόντων οὖν αὐτῶν ἐνθάδε, 17
ἀναβολὴν μηδεμίαν ποιησάμενος, τῇ
ἑξῆς καθίσας ἐπὶ τῆς βήματος, ἐκέλευ-
σε ἀχθῆναι αὐτὸν ἄνδρα.

Γερεὺ οὖν σθέντες 18
κατήγοροι οὐ-
δεμίαν αἰτίαν ἐπέφερον ὧν ὑπενόουν
ἐγώ.

Ζητήματα δὲ πναθεὶ τῆς ἰδίας 19
διδασκαμονίας εἶχον πρὸς αὐτὸν, καὶ πε-
ρί πνός Ἰησοῦ τεθνηκότος, ὃν ἐφασκεν ὁ
Παῦλος ζῆν.

Απορούμενος δὲ ἐγὼ εἰς τί πρὸς αὐτὸν 20
τούτῃς ζήτησιν, ἔλεγον εἰ βούλοιτο πορεύ-
εσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ κεῖ κρινέσθαι
πρὸς τοῦτων.

Τοῦ δὲ Παύλου ἐπικαλεσαμένου 21
τηρηθῆναι αὐτὸν εἰς τί πρὸς τὸ Σεβαστὸν
διάγνωσιν, ἐκέλευσε τηρεῖσθαι αὐτὸν,
ἕως οὗ πέμψω αὐτὸν πρὸς Καίσαρα.

Αγρίππας δὲ πρὸς αὐτὸν 22
ἐβουλόμην καὶ αὐτὸς ποῦ ἀνδρόπου
ἀκούσαι. Ο δὲ, Αὔριον, φησὶν, ἀκού-
σῃ αὐτόν.

Τῇ οὖν ἐπαύριον ἐλθόντος τῆς Α- 23
γρίππας καὶ τῆς Βερνίκης μετὰ πολλῆς
φαντασίας, καὶ ἐισελθόντων εἰς τὸ
ἀκροατήριον οἱ τε τοῖς χιλιάρχοις,
καὶ ἀνδράσι τοῖς κατ' ἐξοχὴν οὖσι τῆς
πόλεως, καὶ κελύσαντος τῆς φήσου, ἤ-
χθη ὁ Παῦλος.

Καὶ φησὶν ὁ Φῆστος, Αγρίππα βασι- 24
λεῦ, καὶ πάντες οἱ συμδρόντες ἡμῶν
ἄνδρες, θεωρεῖτε τὸν πρὸς οὗ πᾶν τὸ
πλῆθος τῶν Ἰουδαίων ἐνέτυχόν μοι ἐν τε
Ἱεροσολύμοις καὶ ἐνθάδε, ἐπιβοῶντες
μὴ δεῖν ζῆν αὐτὸν μηκέπ.

Εγὼ δὲ καταλαβόμενος 25
μηδὲν
ἀξίον θανάτου αὐτὸν πεπραχέναι, καὶ
αὐτὸς ὅτι οὗτος ἐπικαλεσαμένου τοῦ Σε-
βαστοῦ, ἐκείνα πέμπειν αὐτόν.

Γερεὺ

Quum ergo huc cōuenissent, abs-
que vlla dilatione, consequenti die
quum sedissem pro tribunali, iussi
adduci hominem.

Cuius accusatores quum adsta-
rent, nullum crimen obiiciebāt eo-
rum quæ ego suspicatus eram:

Sed quæstiones quasdam de sua
superstitione habebāt aduersus eū,
& de quodam Iesu defuncto, quem
affirmabat Paulus viuere.

*Prophani ex insti-
tis rixis damna-
de vera doctrina occasi-
onem arripiunt: sed
salua inperim manet
veritas.*

Dubitans autem ego in eiusmodi
quæstione, dixi num vellet pro-
ficisci in Ierusalem, & illic iudicari
super istis.

Quum verò Paulus appellasset ut
seruaretur Augusti cognitioni, iussi
eum seruari quousq; mitterem eum
ad Cæsarem.

Agrippa verò dixit Festo, Velim
& ipse hominē audire. At ille, Cras,
inquit, eum audies.

*Impletur in Paulo
quod de eo predixe-
rat Anania Domi-
nus, supra, 9. 15*

Postero igitur die quum venisset
Agrippa & Bernice cum multa o-
stentatione, & introissent in audito-
rium cum tribunis & eminentibus
eius vrbis ciuibus, iubete Festo ad-
ductus est Paulus.

Tū Festus, Agrippa rex, inquit,
& omnes qui simul adestis nobis-
cum, conspiciatis istū de quo omnis
multitudo Iudæorum compellauit
me & Hierosolymis & hīc, vocife-
rantes nō oportere eum viuere am-
plius.

Ego verò quum comperissem ni-
hil dignum morte eum fecisse, & is
ipse appellasset Augustum, decreui
eum mittere.

De quo

^a תוהיא איהור
מן תהא :

^b כים כיסא
המטפט :
^c ייתוניחי
יביאו אותו כן
אתא :
^d קטו עמדו :

^e רשינא דבר
או מלשונות :
^f יחון יגירו :

^g זאטמא
מחלוקת
מלשון יון :
^h מרם מרם
הרכה :
ⁱ לותה כנגדו :

^k קאם קים :

^l בעתא דהלין
מחלוקת
הדברים האלה :
^m דאן האם :

ⁿ תתדין
תשפט :

^o אשמעיוחי
אשמע אותו :

^p זוחא זוהר :
^q ועל ויכוא :
^r כילירכא שרי
האלפים :
^s רישא ראשי :

^t תוכ עור :
^u ולא ראוי :
^x יחא יחיה :

^y אדרכת
מצאתי :
^z לא סעיר לת
לא נעשת
מסנו :

וכר אתית לכא דלא תוהיא ליומא
אחרנא יתבת על ^b בים ופקדרת
דייתוניחי לי לגברא :

^d וקמו עמה קטרנגוהי ולא אשכחו
מרם ^e רשינא בישא ^f דיחון עלוהי
איך מא דסבר הוית :

^g זאטמא דין ^h מרם מרם על דחלתהון
אית הוא להון לותה ועל ישוע אנש
דמית הו דאמר הוא פולוס דחי הו :
ומטול דלא ^k קאם הוית אנא על
בעתא דהלין אמרת הוית לפולוס
דאן בעא אנא דתאזל לאורשלים
ותמן תתדין על הלין :

הו דין בעא דיתנטר לדינה דקסר
ופקדת דיתנטר עד מא דאשדירוהי
לות קסר :

ואמר אנריפוס צבא הויר
דאשמעיוחי לגברא הנא ופהסטוס
אמר דלמחר שמע אנא לה :

וליומא אחרנא אתא אנריפוס
וברניקא ^p בזוחא סגיאא ^q ועל לבית
דינא עם ^r כילירכא ^s ורישא דמדינתא
ופקד פהסטוס ואתא פולוס :

ואמר פהסטוס אנריפוס מלכא
וכלהון גברא דאיתכון עמן על
הנא גברא דחזון אנתון כלה עמא
דיהודיא קבלני באורשלים והרכא
כר קעין דלא ^u תוב ^x ולא להנא
דיחא :

אנא דין ^y אדרכת דמרם דשווא
למותא ^z לא סעיר לה ומטול דהו
בעא דיתנטר לדינה דקסר פקדת
דישתדר :

ולא

17 Et quum venissent huc absque dila-
tione, die postero sedi pro tribunali, et
præcepi ut adducerent mihi hominem
illum:

18 Et steterunt cum eo accusatores eius,
nec potuerunt ullam accusationem ma-
lam demonstrare contra eum, sicut su-
spicatus eram:

19 Quæstiones autem ⁸ quædam de reli-
gione eorum erant eis contra eum, et
de Ieschua quodam qui mortuus est,
quem dicebat Paulus quod vivus sit.

20 Et quia non erā firmus circa quæ-
stionem rerū harum, dicebā Paulo, Pe-
tisne tu ut proficiscaris ad Vrischelē,
et illic iudicaris super istis?

21 Ipse autem petiit ut servaretur ad
iudiciū Cesaris. Et præcepi ut servare-
tur donec mitterem eum ad Casarem.

22 Dixitque Agrippa, Cupivissem au-
dire hominē hunc. Et Festus ait, Cras
auditurus es eum.

23 Et die postero venit Agrippa et Ber-
nice ⁹ cum fastu multo, et ingressus est
¹⁰ in domum iudicii cum tribunis et
primoribus civitatis, et præcepit Festus:
et venit Paulus.

24 Et dixit Festus, Agrippa rex, et o-
mnes viri qui estis nobiscum, de hoc ho-
mine quem videtis, universus populus
Iudeorum interpellavit me in Vrische-
lem et hīc, clamantes quod non am-
plius conveniret huic ut viveret.

25 Ego autē comperi quod nihil quod
dignum sit morte actum sit ab eo: et
quia ipse petiit ut servaretur ad iudi-
cium Cesaris, præcepi ut mitteretur.

q.i.

⁸ Ad verbum,
Aliqua aliqua. Sy-
ra phrasis.

⁹ Id est, Magno
apparatu regio.
¹⁰ Id est, In audi-
torū in quod ad
cognoscendum de
causis conveniunt
iudices.

Acta

Περὶ οὗ ἀσφαλὲς πρᾶξαι τῷ κυ- 26
εἰώκει ἔχω. διὸ παρήγαγον αὐτὸν ἐφ'
ὑμῶν, καὶ μάλιστα ἐπὶ σοῦ, βασιλεῦ
Αγρίππα, ὅπως τῆς διακρίσεως ἡγο-
μήσης χάριτι πρᾶξαι.

Αλλοῦ γὰρ μοι δοκεῖ, πέμποντα 27
δέσμιον, μὴ καὶ τὰς κατ' αὐτὸν αἰτίας
σημαῖναι.

Κεφάλαιον κς

Ἀγρίππας δὲ πρὸς τὸν Παῦλον ἐ- 1
φη, Επιτρέπεταί σοι ὑπὲρ σεαυτοῦ
λέγειν. Τότε ὁ Παῦλος ἀπελογεῖτο, ἐκτί-
νας τὴν χεῖρα,

Περὶ πάντων ὧν ἐκκαλῶμαι ὑπὸ 2
Ιουδαίων, βασιλεῦ Αγρίππα, ἡγημαί
ἐμαυτὸν μακάρεον, μέλλων ἀπολο-
γεῖσθαι ἐπὶ σοῦ σήμερον.

Μάλιστα γνώστην ὄντα σε εἰδὼς πάντων 3
τῶν καὶ τῶν Ιουδαίοις ἐδῶν τε καὶ ζητημάτων.
διὸ δέομαί σου, μακροθύμως ἀκοῦσαί
μου.

Τὴν μὲν οὖν βίωσίν μου τὴν ἐν 4
νεότητι, τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἡγομήσειν ἐν
τῷ ἔθνει μου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἴσασι
πάντες οἱ Ιουδαῖοι.

Προγινώσκοντές με δύνανται (ἐὰν δέ- 5
λωσι μαρτυρεῖν) ὅτι καὶ τὴν ἀκριβεστά-
την αἴρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἐ-
ζησα Φαρισαῖος.

Καὶ νῦν ἐπ' ἐλπίδι τῆς περὶ τοῦ 6
πατέρος ἐπαγγελίας ἡγομήσης ὑπὸ τοῦ
Θεοῦ, ἐστηκα κρινόμενος.

Εἰς τὴν δωδεκάφυλον ἡμῶν ἐν 7
πενεκά νύκτα καὶ ἡμέραν λατρεῖν ἐλ-
πίζει καταντῆσαι. ὧς ἐλπίδος ἐγ-
καλῶμαι, βασιλεῦ Αγρίππα, ὑπὸ τῶν
Ιουδαίων.

De quo quid certi scribam domi-
no, nō habeo. quapropter produxi
eū ad vos, & maximè ad te, rex A-
grippa, vt inquisitione habita, ha-
beam quod scribam.

Nam præter rationem mihi vi-
detur, mittere vinctum, & crimina
in eum collata non significare.

Cap. XXVI.

Agrippa verò Paulo dixit, Per-
mittitur tibi pro teipso dice-
re. Tunc Paulus extenta manu, hac
defensione vsus est,

Super omnibus de quibus postu-
lor à Iudæis, rex Agrippa, beatum
me duco quòd sim hodie causam
apud te dicturus:

*Peritum iudicem nō
cisci, magnum est va-
tum Dei beneficium.*

Maximè quòd te gnarum esse sciā
omnium quæ apud Iudæos sunt &
rituum & quæstionum. ideo rogo
te vt patienter me audias.

Itaque vitam quidem meam actā
à iuuentute, quæque à principio
fuit in gente mea Hierosolymis,
sciunt omnes Iudæi:

*Paulus vite sue nar-
rationem in duo tem-
pora distribuens, prio-
ris testes citat ipsos
aduersarios, postero-
ris vero, Patres &
Prophetas.*

Vt qui antea nouerint me iam in-
de à maioribus (si velint testari) se-
cundum exquisitissimam illam se-
ctam nostræ religionis vixisse Pha-
risæum:

Nunc verò ob spem promissionis
factæ patribus nostris à Deo sto in
iudicium vocatus:

*Tres sunt testes ma-
xime idonei vere do-
ctrinae, Deus, veri Pa-
tres, Ecclesia consen-
sus.*

Ad quā duodecim tribus nostræ,
Deo nocte & die perpetuò seruien-
tes, sperant se peruenturas. de qua
spe postulor, rex Agrippa, à Iudæis.
Quid?

Τί;

וְלֹא יָדַע אֲנִי מִנָּה אֶכְתֹּב עֲלוּהִי
לְקַסֵּר מִטּוֹל הַנָּה עֲבִית ^a לְמִיתוּתָהּ
קְדָמִיכֹן ^b וַיִּתְּרֵאִית קְדָמָךְ מֶלֶכְךָ
אֲנִיפֹאדְמָא דְאַשְׁתָּאֵל דִּינָה אֲשַׁכַּח
מִנָּה אֶכְתֹּב :

26 Et non noui quid scribam de eo Ca
sari. propter hoc volui adducere eum
coram vobis, et maxime coram te, rex
Agrippa, ut quum inquisita fuerit cau
sa eius, inueniam quid scribam.

לֹא גִיר וְלֹא דְכַד מְשַׁדְּרִינֵן גְּבָרָא
אֲסִירָא דְלֹא נִכְתֹּב סְכֻלוֹתָהּ :

27 Non enim conuenit ut quum mit
timus hominem vinctum, non scriba
mus delictum eius.

Cap. XXVI.

קְפֻלְאוֹן כֹּו
וַאֲמַר אֲגְרִיפּוֹס לְפֻלוֹס מַפֵּס לֶךְ
לְמַמְלֵלוֹ ^h עַל אֲפִי נִפְשֶׁךְ הִיִּדִין פֻּלוֹס
פֶּשֶׁט אִידָהּ וְנִפֶּק הוּא רוּחָא וַאֲמַר :
עַל כָּל מָא ^k דְּמִתְרַשָּׁא אֲנִי מִן
יְהוּדִיא מֶלֶכָא אֲגְרִיפָא סְבַר אֲנִי עַל
נִפְשִׁי ^l דְּטוֹבָנָא אֲנִי דְקִדְמִיךְ יוֹמָנָא
נִפֶּק אֲנִי רוּחָא :

1 ET dixit Agrippa Paulo, Permit
titur tibi loqui pro teipso. Tūc Pau
lus extendit manum suam, et defen
dit se, ac dixit,

2 Super omnibus de quibus accusor à
Iudæis, rex Agrippa, arbitror ego de
meipso, quòd beatus sim, qui coram te
hodie me defendo.

יִתְרֵאִית דִּידַע אֲנִי דְמַפֵּס אַנְתָּ
בְּכֻלָּהוֹן ^o וַאֲטָמָא ^p וְנִמוּסָא דִּיהוּדִיא
מִטּוֹל הַנָּה פֻּעָא אֲנִי מִנְךָ דְּבִמְגִרַת
רוּחָא תִשְׁמַעֲנִי :

3 Maxime quia scio quòd edoctus sis
in omnibus questionibus et legibus Iu
dæorum: idcirco peto abs te ut cum
patientia audias me.

יִדְעִין אַנְוֹן גִּיר אֶף הֵנוּן יְהוּדִיא
אֵן עֲבִין דִּיסְהֶדֶן דְּוֹכְרִי דִּמֵּן טְלִיּוֹתִי
דְּהוּ מִן שׁוּרִיא בְּעַמִּי וּבְאֻרְשָׁלַם :
מִטּוֹל דִּמֵּן גִּירָא מַפֵּסִין בִּי וַיִּדְעִין
דְּבִיּוּלְפָנָא רִישִׁיא דְּפִרְיָא הָיִית :

4 Norunt enim ipsi Iudæi (si volūt te
stari) conuersationes meas quæ à pue
ritia mea fuerunt mihi à principio in
populo meo et in Urifchelem.

5 Quia à longo tempore edocti sunt de
me, et norunt quòd in doctrina princi
pali Phariseorum vixerim.

וְהָשָׂא עַל סְבָרָא ^{aa} דְּשׁוּדִיא דְּהוּא
הוּא לְאַכְהֶתֶן מִן אֱלֹהָא ^{bb} קָאם אֲנִי
וּמִתְתִּדִין אֲנִי :

6 Et nunc ob spem promissionis quæ fa
cta fuit Patribus nostris à Deo, sto &
iudicor.

דְּעַל הַנָּה ^{dd} סְבָרָא תִרְתָּ-עֶסְרָא
שְׂרָכֵן ^{ff} מִסְכְּרֵן דִּימַנְעֵן בְּעֻלּוֹתָהּ
חֲפִיטָתָא דְּאִימָמָא וְדִלְיָא וְעֻלּוֹהִי
עַל הַנָּה סְבָרָא ⁱⁱ מִתְרַשָּׁא אֲנִי מִן
אִידֵי יְהוּדִיא מֶלֶכָא אֲגְרִיפָא :

7 Ad quam spem duodecim tribus no
stra sperant quòd peruenient, precibus
asiduis diei & noctis: & propter hanc
eandem spem accusor à Iudæis, rex A
grippa.

q.ii.

מִנָּה

^a למיתותה
להבואו
^b ויתראית
ויותר
^c אשתאד
נהקר
^d אשכח
אמצא
^e ולא ראוי
^f סכלותה
חטאו

^g מפסמותר
^h על אפי
בעבור
ⁱ נפק הוא
רוחא מתנצל
^k מתרשא אנה
מדובר כנגדו
^l טובנא
מאשר
^m נפק אנה
רוחא מתנצל
אני
ⁿ מפס מלמד
^o ואטמא
מחלוקות
מלשון יין
^p נמוסא
תורות
^q מגרת רוחא
אריכות
אפים
^r דוכרי צאתי
ובואי או
הליכותי
טליותי
ילדותי
^s שוריא ראשית
מן שרא
^t גוגרא זמן
ארוך
^u מפסין כי
מלומדים עלי
^v רישא
הנכבדת או
ראשונה
^w סברא תקוות
^x שוריא
הכשתחמן
ידה
^y קאם עומד
^z מתתדין
נשפט
^{aa} סברא
תקוה
^{bb} שרכן
שבטים
^{cc} מסכרן
מקום
^{dd} ימנען
יגיעו
^{ee} חפיטתא
הנעשות
תמיד
^{ff} מתרשא
אנה נדבר עלי
^{gg} מן איד
על ידי

Acta

Τίς ἄπιστον κρίνεται παρ' ὑμῖν εἰ ὁ 8
Θεὸς νεκροὺς ἐγείρει;

Quid? incredibile iudicatur apud
vos quòd Deus mortuos excitet?

*Mortuos resurgere
probat primum ex
Dei potentia, deinde
ex Christi resurrecti-
one, cuius ipse sit re-
sus idemque.*

Εγὼ μὲν οὐκ ἔδοξα ἐμαυτῷ πρὸς 9
τὸ ὄνομα Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου δεῖν πολ-
λὰ ἐναντία πρᾶξαι.

Equidem statueram mihi aduer-
sus nomen Iesu Nazareni multa cō-
traria facienda.

Suprà, 8.5

Ὁ καὶ ἐποίησα ἐν Ἱεροσολύμοις· καὶ 10
πολλοὺς τῶν ἁγίων ἐγὼ φυλακαῖς κα-
τέκλεισα, πλὴν ᾧ τῶν ῥαββιμένων
ἐξουσίαν λαβὼν· δι' αἰρουμένων τε αὐ-
τῶν κατέκλεικα ψῆφον.

¶ Quod etiam feci Hierosolymis:
& multos sanctorum ego carceri-
bus inclusi, à principibus Sacerdo-
tum potestate accepta: & quum *ab*
eis interimerentur, tuli suffragium.

Καὶ κατὰ πάσας τὰς συναγωγὰς 11
πολλὰς πμωρῶν αὐτοῖς, λέγοντάς τε
βλασφημίας· ὡς οὖν τε ἐμμανό-
μητος αὐτοῖς, ἐδίωκον ἕως καὶ εἰς τὰς
ἐξω πόλεις.

Ac per omnes synagogas sæpe i-
pso puniens, coegi ad blasphemian-
dum: & supramodum furens aduer-
sus eos, persequutus sum in exteras
usque ciuitates.

Suprà, 9.2

Εν οἷς καὶ πορβόμῃος εἰς πλὴν Δα- 12
μασκὸν μετ' ἐξουσίας καὶ ἐπιτροπῆς τῆς
ᾧ τῶν ῥαββιμένων,

Quo tempore etiam ¶ proficiscēs
Damascum cum potestate & pro-
curatione principum Sacerdotum,

Ἡμέρας μέσης καὶ πλὴν ὁδὸν εἶδον, 13
βασιλεῦ, οὐρανόθεν ὑπὲρ πλὴν λαμ-
πρότητα τοῦ ἡλίου, περιλάμψαν με
φῶς καὶ τίς σὺν ἐμοὶ πορβομῃος.

Die medio, rex, in via vidi cælitus
lucem, quæ splendorem solis supe-
rabat, circumfulsisse me & eos qui
mecum iter faciebant.

Πάντων δὲ καταπεσόντων ἡμῶν 14
εἰς πλὴν γῆν, ἤκουσα φωνὴν λαλοῦ-
σαν πρὸς με, καὶ λέγουσαν τῇ Ἑβραί-
δι διαλέκτῳ, Σαούλ, Σαούλ, τί με
διώκεις; σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λα-
κτίζειν.

Quum autem omnes nos decidi-
ssemus in terram, audiui vocem al-
loquentem me, ac dicentem Hebra-
ica lingua, Saul, Saul, quid me per-
sequeris? durum est tibi contra sti-
mulos calcitrare.

Εγὼ δὲ εἶπον, Τίς εἶ Κύριε; Οἱ 15
δὲ εἶπεν, Εγὼ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώ-
κεις.

Ego autē dixi, Quis es Domine?
At ille dixit, Ego sum Iesus quem
tu persequeris.

Ἀλλὰ ἀνάστηθι, καὶ στήθι ἐπὶ 16
τοὺς πόδας σου· εἰς πόδι γὰρ ὤφθην
σοι, περιελίσσασθαι σε ὑποπτεύων καὶ
μὲν τρεῖς ὥν τε εἶδες, ὥν τε ὀφθήσο-
μαί σοι.

Sed exurge, & sta in pedes tuos:
idcirco enim apparui tibi ut desi-
gnarem te ministrum ac testem tū
corumquæ vidisti, tū eorum in qui-
bus apparebo tibi:

Εξαίρουμῃος

Eruens

מִנָּה דִּינִין אֲנִתּוֹן לֹא וְלֹא דִּנְהִימָן
דִּיקִים אֱלֹהֵא מִיָּתֵא :

אֲנֵא גִיר מִן קָדִים סִמֵּת בְּרַעֲנִי
דִּסְקוּכְלֵא סְגִיָּאָא אֶסְעוּר לִוְקִבֵּל
שְׂמֵהּ דִּישׁוּעַ נַצְרִיָּא :

הָדֵא דַּעֲבִדַת אֶף בְּאוּרִשְׁלַם וּקְדִישָׁא
סְגִיָּאָא אֶרְמִית בֵּית אֶסִּירָא בְּשׁוּלְטָנָא
דִּקְבֵּלַת מִן רַבִּי כְּהֵנָא וְכֵד מִתְקַטְלִין
הֵווּ מִנְהוֹן אֶשְׁתַּוְּתַפֵּת לֵאלִיָּין דְּחִיבֵו
אֲנוּן :

וְכָכֵל כְּנוּשִׁיא מִשְׁתַּנְדַּר הָיִית בְּהוֹן
בְּרֵא אֶלְזֵן הָיִית דִּיהוֹן מְגִדְפִין בְּשֵׁמֵהּ
דִּישׁוּעַ וּכְרוּגָזָא סְגִיָּאָא דִּמְלֵא הָיִית
עֲלִיהוֹן אֶף לְמִדִּינַתָּא אַחֲרִנִיתָּא נִפְק
הָיִית לְמִרְדָּף אֲנוּן :

וְכֵד אֲזֵל הָיִית מְטוֹל הָדֵא לְדִרְמָסוֹק
בְּשׁוּלְטָנָא וּבְמַפְסָנוּתָא דִּרְבִּי
כְּהֵנָא :

בְּפִלְגָּה דִּיוֹמָא בְּאוּרִחָא חָזִית
מִן שְׁמִיָּא אִו מְלָכָא דִּאֲזֵלַג עָלֵי
וְעַל כָּל דְּעָמִי הֵווּ נוֹהֲרָא דִּמִּיתֵר מִן
שְׁמֵשָׁא :

וְנִפְלֵן כָּלֵן עַל אֶרְעָא וּשְׁמַעַת קֵלָא
בְּרֵא אֲמַר לִי עֲבִרָאִית שְׁאוּל שְׁאוּל
מִנָּה רִדָּף אֲנִת לִי קִשְׁטָא הוּא לִךְ
לְמַבְעָטוֹ לְעוֹקְסָא :

וְאֲנֵא אֲמַרַת מִן אֲנִת מְרִי וּמִרְן
אֲמַר לִי אֲנֵא הוּא יִשׁוּעַ נַצְרִיָּא דִּאֲנִת
רִדָּף אֲנִת :

וְאֲמַר לִי קוּם עַל רַגְלִיךְ מְטוֹל
הָדֵא הוּא גִיר אֶתְחַזִּית לִךְ דִּאֲקִימָךְ
מְשִׁמְשָׁנָא וְסִחָדָא דִּמְדָּם דְּחִזִּיתָנִי
וְדַעֲתִיד אֲנִת דְּתַחֲזִינִי :

וְאֶפְצִיד

8 *Quid indicatis vos? nonne oportet ut credamus quod excitabit Deus mortuos?*

9 *Ego enim à principio proposueram in mente mea, ut contraria multa facerem aduersus nomen Ieschua Nazarei.*

10 *Id quod feci etiam in Vrfschelem: et sanctos multos conieci in domum victorum, per potestatem quam acceperam à summis sacerdotibus: Et quum interficerentur ab eis, adiuxi me eis qui damnauerant eos.*

11 *Et in omni synagoga agitabam eos, quum cogerem ut blasphemarent nomen Ieschua, Et in ira magna quarepletus eram contra eos, etiam ad ciuitates alias egressus sum ad persequendum eos.*

12 *Et quum proficiscerer propter hoc Damascus cum potestate et permissione summorum Sacerdotum,*

13 *In medio diei in via vidi è calo, orex, quod effulgeret super me et super omnes qui mecum erant, lux quæ excellentior erat quàm sol.*

14 *Et cecidimus omnes super terram, ac audiui vocem dicentem mihi Hebraicè, Schaul, Schaul, quid persequeris tu me? Durum est tibi calcitrare contra stimulos.*

15 *Et ego dixi, Quis es Domine mi? Et Dominus noster dixit mihi, Ego sum Ieschua Nazareus, quem tu persequeris.*

16 *Dixitque mihi, Surge super pedes tuos: propter hoc ipsum enim apparui tibi ut constituerem te ministrum et testem eius quod vidisti à me, et quod futurum est ut videas à me.*

q.iii.

Αἰτα

Εξαπορεύμενος σε ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ 17
τῶν ἐθνῶν, εἰς οὓς νῦν σε ἀποστέλλω,

Eruens te ex hoc populo, & Gen-
tibus, ad quos nunc te mitto,

Ἀνοίξαι ὁφθαλμοὺς αὐτῶν, καὶ 18
ἐπιστρέψαι ἀπὸ σκοτίας εἰς φῶς, καὶ
τῆς ἐξουσίας τοῦ σατανᾶ ἐπὶ τὸν Θεόν,
τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς ἀφ' ἑσθίου ἀμδρπῶν,
καὶ κληροῦ ἐν τοῖς ἡγιασμένοις, πρὸς τῇ
εἰς ἐμὲ.

Vt aperias oculos eorum, vt se cō-
uertant à tenebris ad lucem, & à po-
testate Satanæ ad Deum, vt remissi-
onem peccatorum & sortem inter
sanctificatos accipiant, per fidem
quæ est in me.

Enāgelis finis est, ad
Christi cognitionem
adducere, & in eo
per suam apprehen-
sionem iustificatos & san-
ctificatos seruare.

Ὅθεν, βασιλεῦ Ἀγρίππα, οὐκ ἐ- 19
γρόμην ἀπειθῆς τῇ οὐρανόθεν ὁπτα-
σίᾳ.

Vnde, rex Agrippa, non fui rebel-
lis cælesti visioni:

Paulus citat Aposto-
lici sui muneris auto-
rem Deum, testem an-
tem, ipsius gratiam.

Supra, 11 & 14

Ἀλλὰ τοῖς ἐν Δαμασκῷ περὶ τὸν 20
Ἱεροσολύμοις, εἰς πᾶσαν τε πλὴν χώραν
τῆς Ἰουδαίας, καὶ τοῖς ἐθνέσιν ἀπήγγε-
λον μετανοεῖν, καὶ ἐπιστρέφειν ἐπὶ τὸν
Θεόν, ἅξια τῆς μετανοίας ἔργα ποιεῖν
σποντας.

|| Sed iis qui sunt Damasci pri-
mum, & Hierosolymis, & per o-
mnem regionem Iudææ, deinde & Gen-
tibus annuntiaui vt resipiscerent
& conuerterent se ad Deum, ope-
ra faciētes digna iis qui resipuisset.

Supra, 21-30

Ενεκα τούτων με οἱ Ἰουδαῖοι συλλα- 21
βόμηται ἐν τῷ ἱερῷ, ἐπειρῶν το διαχ-
ρίσασθαι.

Horum causa Iudæi || me in tem-
plo comprehensum tētarunt inter-
ficere:

Ἐπικουρίας οὐκ ἔχων τῆς ὁρᾶς τοῦ 22
Θεοῦ, ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης ἐση-
κα, ὡς τυροῦ μῦθος μικρῷ τε καὶ μεγά-
λῳ, οὐδὲν ἐκτὸς λέγων ὡς τε οἱ περὶ
φῆται ἐλάλησαν μελλόντων γίνεσθαι, καὶ
Μωσῆς.

Sed auxilium à Deo nactus per-
stiti in hunc vsque diem, testificans
ista tum paruis tū magnis, nec quic-
quam dicens extra ea quæ Prophe-
tæ ac Moses futura prædixerunt:

Christus scopus Legi
ac Prophetarum.

Εἰ παθητὸς ὁ Χριστός, εἰ περὶ τοῦ 23
ἔξ ἀνάστασεως νεκρῶν φῶς μέλει
καταγγέλλειν τῷ λαῷ καὶ τοῖς ἐθνέσιν.

Nempe Christum esse passurum,
ac primum ex resurrectione mor-
tuorum, lucem annuntiaturū huic
populo & Gentibus.

Ταῦτα δὲ αὐτῷ ἀπολογουμένου, ὁ 24
Φῆτος μεγάλη τῇ φωνῇ ἔφη, Μαίνῃ
Παῦλε· τὰ πολλὰ σε γράμματα εἰς
μανίαν διεστρέπει.

Hæc autem ipso pro se excipien-
te, Festus magna voce dixit, Insanis
Paule: multæ literæ te ad insaniam
adigunt.

Ὁ δὲ, Οὐ μανίζομαι, Φησὶ, κράτιστε 25
Φῆστε, ἀλλ' ἀληθείας καὶ σωφροσύνης
ρήματα ἀποφθέσκομαι.

Tunc ille, Nō insanio, inquit, præ-
stantissime Feste, sed vera ac sobria
verba eloquor.

Sapientia Dei est stul-
tia insana, sed nihilo-
minus constanter as-
serenda est Veritas.

Ἐπίσταται

Scit

^a ואפציק מן עמא דיהודיא ומן
עממא אחרנא דלותהון משדר אנא
לך :

^b דתפתח עיניהון איך ^b דיהפכו
מן חשוכא לנהירא ומן שולטנא
דסטנא לות אלהא דיקבלון שובקן
חטהא ופסא עם קדישא בהימנותא
דכי :

^c מטול הנא מלכא אנריפא לא קמת
בחרנא ^d לוקבל חווא שמינא :

^e אלא אכרות מן לקודמין להנון
דבדרמסוק ולהנון דבאורשלם
ודבכלהין קוריא דיהוד ואף לעממא
אכרות דיתוכון ויתפנון לות אלהא
ויעבדון עבדא דשיון לתיבותא :

^f ועל אפי הלין ^g אחדוני יהודיא
בחיכלא וצבין הוו למקטלני :

^h עדרני דין אלהא עד-מנא
ליומא הנא והא ⁱ קאם אנא ומסחר
אנא לעורא ולדבא כד מרס לבר
מן מושא ונביא לא אמר אנא
אלא אילין דהנון אמרו דעתידין
דיהוון :

^j דיחש משיחא ודיחוא רישיתא
דקימתא דמן בית ^k מיתא ודעתיד
דיברו נוהרא לעמא ולעממא :

^l וכד הכנא נפק הווא פולוס רוחא
קעא פהסטוס בקלא רמא ^m שנית
לך פולוס ספרא סניאא ⁿ עבדך
דתשנא :

^o אמר לה פולוס לא שנית נציחא
פהסטוס אלא ^p מלי שררא ותקנותא
ממלל אנא :

^q ואף

^r ואף

^s ואף

^t ואף

17 Et eripiam te à Gente Iudaorū, et
à Gentibus aliis ad quas ego mitto te,

18 Vt aperias oculos eorum, quò conuer-
tantur à tenebris ad lucem, & à pote-
state Satanae ad Deum, ut accipiant
remissionem peccatorum, & sortem cū
sanctis per fidem quæ est in me.

19 Quapropter, rex Agrippa, non re-
sisti contumaciter contra visionem cæ-
lestem:

20 Sed predicavi primū ijs qui erāt
Damasci, et iis qui erant in Vrische-
lem, & qui in omnibus agris Iudæ: et
etiam Gentibus predicavi ut resipisce-
rent et conuerterentur ad Deum, &
facerent opera quæ digna essent resipi-
scentia.

21 Et propter hac comprehēderunt me
Iudæi in templo, & volebant interfice-
re me.

22 Adiuvit autem me Deus usque in
diem hunc, & ecce sto, & testificor² par-
vis et magnis, nihil extra Musche &
Prophetas dicens, sed ea quæ ipsi dixe-
runt quòd futura essent:

23 [Nempe] quòd passurus esset Chri-
stus, & quòd futurus esset principium
resurrectionis³ à mortuis, & quòd præ-
dicaturus esset lucem populo huic &
Gentibus.

24 Et quum ita se defenderet Paulus,
clamavit Festus voce elata, Insaniisti
Paule: multa doctrina adegit te ad
insaniam.

25 Dixit ei Paulus, Nō insaniui præ-
stantissime Feste: sed sermones verita-
tis et rectitudinis loquor.

q.iiij.

² Nomen Syria-
cum in impresso
perperam erat cū
Lamed loco Ain,
quod non dubito
typographi incur-
ria commissum fui-
sse, qui non sati-
observavit discris-
men inter harum
literarū caracte-
res, qui apud Syros
non figura, sed ma-
gnitudine sola dif-
ferunt. certè ma-
nuscript⁹ habet y.

³ Ad verbum,
De inter mortuos.
Gallicè, D'entre les
morts.

Επίσταται γὰρ τοῦτων ὁ βασι- 26
λδς, πρὸς ὃν καὶ παρήσιαζόμενος
λαλῶ. λανθάνειν γὰρ αὐτὸν π τούτων οὐ
πείθομαι οὐδέν· οὐ γὰρ ὅστις ἐν γωνίᾳ
πεπραγμένον τοῦτο.

Πιστεύεις βασιλῶν Ἀγρίππα τοῖς 27
θεοφήταις; αἶσα ὅτι πιστεύεις.

Ὁ δὲ Ἀγρίππας πρὸς τὸν Παῦλον 28
εἶπεν, Ἐν ὀλίγῳ με πείθεις Χριστιανὸν γε-
νέσθαι.

Ὁ δὲ Παῦλος εἶπεν, Εὐξάμην 29
δὴ τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ὀλίγῳ καὶ ἐν πολ-
λῷ οὐ μόνον σε, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς
ἀκούοντας μου σήμερον, γινέσθαι ποιού-
τοις ὅποῖόν ἐκ γὰρ εἰμι, παρεκτός τῶν
δεσμῶν τούτων.

Καὶ ταῦτα εἰπόντος αὐτοῦ, ἀνέστη ὁ 30
βασιλδς καὶ ὁ ἡγεμὼν, ἡ τε Βερνίκη,
καὶ οἱ συγκαθήμενοι αὐτοῖς.

Καὶ ἀναχωρήσαντες ἐλάλουν 31
πρὸς ἀλλήλους, λέγοντες, Οὐ οὐδὲν
θανάτου ἀξίον ἢ δεσμῶν πείσσει ὁ
ἄνθρωπος οὗτος.

Ἀγρίππας δὲ τῷ Φήσῳ εἶπεν, Ἀπο- 32
λεύσθαι ἐδυνάτο ὁ ἄνθρωπος ὅστις εἰ-
μὴ ἐπεκέκλητο Καίσαρα.

Κεφάλαιον κζ
Σ δὲ ἐκρίθη τῷ ἀποπλεῖν ἡμᾶς εἰς 1
Ὡπλὴν Ἰταλίαν, ᾧ δίδωμι τὸν τε
Παῦλον καὶ πᾶς ἑτέροις δεσμώταις
ἐκατοντάρχη, ὀνόματι Ιουλίῳ, σπειρης
Σεβαστῆς.

Επιβάντες ὃ πλοῖον Ἀδραμυττη- 2
νῶν, μέλλοντες πλεῖν τοῦ κτ' πλὴν Ἀ-
σίαν τόποις, ἀνήχθημεν, ὅπως σιῶν
ἡμῖν Ἀριστάρχου Μακεδόνος Θεσσαλο-
νικέως.

Scit enim ista rex, apud quem e-
tiam liberè loquor. nā latère cum
quicquam horum non arbitror: ne-
que enim id in angulo gestum est.

Credis rex Agrippa Prophetis? 27
scio te credere.

Agrippa autè dixit Paulo, Pro- 28
pemodum persuades mihi vt fiam
Christianus.

Tū Paulus dixit, Optarim à Deo 29
vt & propemodum & admodum
non tu modò, sed omnes etiam qui
me audiunt hodie, facti essetis tales
qualis ego sum, exceptis istis vin-
culis.

Quum autem hæc dixisset, surre- 30
xit rex ac præses, & Bernice, & qui
confederant cum eis:

Et quum secessissent, loquebātur 31
alii ad alios, dicentes, Nihil morte
aut vinculis dignū facit homo iste.

Agrippa verò Festo dixit, Dimit- 32
ti poterat homo iste nisi appellasset
Cæsarem.

Cap. XXVII.

V T autem decretum est nos na- 1
uigaturos in Italiam, tradide-
runt tum Paulum, tum quosdam a-
lios vinctos centurioni, nomine Ιου-
λιο, cohortis Augustæ.

¶ Conscenso igitur nauigio Adra- 2
mytteno, nauigaturi secundum Α-
σιæ regiones, prouecti sumus, & no-
biscum erat Aristarchus Macedo
Thessalonicensis.

Altera

Paulus veluti oblitus
se captivum causam
discere, Apostolici mu-
neris non potuit obli-
visci.

Paulus solemniter
absoluitur, nec tamē
dimittitur.

Paulus inter vinctos
quidem ē per me-
dias mortes, sed mul-
tis tamen splendidis
testimoniis ornatus,
Romam tandem ve-
lut ipsius Dei manu
deducitur.

ואף מלכא אגריפוס יתיראית ידע
עליהון דהלין ומטול הנא^ב עין בגלא
ממלל אנא קדמוהי מטול דחרא מן
הלין מלא לא סבר אנא^ד דטעין לה
דלא הוא בטושיא סעירן :

מהימן אנת מלכא אגריפא לגביא
ידע אנא דמהימן אנת :

אמר לה מלכא אגריפא בקליל
מרס מפס אנת לי דא הוא^כ כרסטינא
ופולוס אמר בעא הוית מן אלהא
בקליל ובסגילא הוא לך בלחוד אלא
אף לכלהון דשמעין לי יומנא דיהוון
אבותי לבר מן אסורא הלין :

וקם לה מלכא והגמונא וברניקא
ואילין דיתבין הוו עמהון :

וכד^מ פרקו מן תמן ממללין הוו
חד עם חד ואמרין^נ דמרס דשווא
למותא ולאסורא לא עבד גברא
הנא :

ואמר אגריפוס לפהסטוס משבח
הוא גברא הנא^ו דישתרא אלו^פ בגן
קסר לא קרא :

קפלאון כו
ופקד עלוהי פהסטוס דישתדר לות
קסר באיטליא^ו ואשלמה לפולוס
ולאסורא אחרנא עמה לגברא חד
קנטרונא מן אספיר סבסטא דשמה
הוא יוליוס :

וכד הות דגברא נחתן^ז לאלפא
דאיתיה מן אדרמנטוס מדינתא
ואזלא הות לאתרא דאסיא^ז ועל
הוא עמן^א לאלפא אריסטרכוס
מקדוניא דמן תסלוניקא מדינתא
וליומא

26 Et etiam rex Agrippa valde no-
uit de his ipsis quod ita habeant: et
idcirco liberè loquor coram eo, quia ne
unum quidem ex his sermonibus arbi-
tror ego quod lateat eum. nequaquā
enim in occulto [hac] gesta sunt.

27 Credis tu rex Agrippa Prophetis?
scio quod credis.

28 Dixit ei rex Agrippa, ⁴ Propemo-
dū persuades mihi ut sim Christianus.

29 Et Paulus dixit, Optarem à Deo
propemodum et admodum, nequaquā
tibi tantum, sed etiam omnibus qui au-
diunt me hodie, ut essent sicut ego, ex-
ceptis vinculis istis.

30 Et surrexit rex ⁵ praeses, ⁵ Ber-
nice, ⁵ qui sederant cum eis.

31 Et quum secessissent inde, loqueban-
tur unus cum alio, ac dicebant, Nihil
quod dignum sit morte ⁵ vinculis, fe-
cit homo iste.

32 Et dixit Agrippa Festo, Potuisset
homo iste dimitti, nisi protectionem Cæ-
saris appellasset.

Cap. XXVII.

1 ET præcepit de eo Festus, ut mittere-
tur ad Cæsarem in Italiam: ac tra-
didit Paulum et vinctos alios cum eo,
viro cuidam ceturioni ex cohorte Au-
gusta, cuius nomen erat Iulius.

2 Et quum factum est ut iter facere-
mus, descendimus in navim quæ erat
ex Adramæto civitate, et proficisce-
batur in regionem Asiæ: ingressusque
est nobiscum in navem Aristarchus
Macedo, qui erat ex Thesalonica ci-
vitate.

Et

⁴ Ad verbum,
Paraphraſtes ver-
tit, In modico ali-
quo perſuades, &c.
& mox, Optarim à
Deo in modico, &
in multo. Hebrai-
cè במעט ובחרבה

^א יתיראית
^ב מאד
^ב עין בגלא
^ב כביאור

^ג מלא הדברים
^ד טעין מכוסים
^ה מן טעה
^ו בטושיא
^ז כסתר
^ח סעירן
^ט נעשים
^י מהימן
^{יא} מאמין

^{יב} בקליל
^{יג} במעט

^{יד} מפס מסית
^{טו} כרסטינא
^{טז} משיחיי רל
^{יז} מתלמידי
^{יח} המשיח והוא
^{יט} מלשון יון

^י אבותי במובן

^מ פרקו סרנו

^נ מרס דקד

^ו דישתרא
^ז להשלח חפשי
^ח בגן כמשגב
^ט ובמחסה

^ו ואשלמה
^ז ומסור אותו

^ז קנטרונא
^ח שר מאה
^ט אספיר גדוד
^י מלשון יון

^ז גברא נלך
^ח כדרך מן רדא
^ט נחתן ירדנו
^י אלפא
^{יא} ספינא
^{יב} דאיתיה
^{יג} שהיתה
^{יד} על כא
^{טו} אלפא
^{טז} ספינא

Acta

Τῇ τε ἐτέρᾳ κατήχθημεν εἰς Σι-3
δῶνα . Φιλανθρώπως τε ὁ Ιούλιος
τῷ Παύλῳ χρησάμενος, ἐπέτρεψε
πρὸς φίλους πορεύεσθαι ὁπμιλείας
τυχῖν.

Καὶ κειῖθεν ἀναχθέντες ὑπεπλεύσαμεν-4
μεν πρὸς Κύπρον, διὰ τὸ τοῦ ἀνέμου
εἶναι ἐναντίους.

Τό τε πέλαγος τὸ κατὰ πρὸς Κιλι-5
κίαν καὶ Παμφυλίαν διαπλεύσαντες,
κατήλθομεν εἰς Μύρα τῆς Λυκίας.

Καὶ κειῖθεν ὁ ἐκατόνταρχος πλοῖον 6
Ἀλεξανδρινὸν πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν,
ἐνεβίβασεν ἡμᾶς εἰς αὐτό.

Ἐν ἱκαναῖς δὲ ἡμέραις βραδυπλο-7
οῦντες, καὶ μόλις γηρόμενοι κατὰ τὴν
Κνίδον, μὴ πρὸς σελήνῃς ἡμᾶς τῶ ἀνέ-
μου, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτιν κατὰ
Σαλμώνιν.

Μόλις τε ὄρα λεγόμενοι αὐ-8
τὴν, ἤλθομεν εἰς τόπον πρὸς καλούμε-
νον Καλοὺς λιμένας, ὃ ἐστὶν ὡς πόλις
Λασαία.

Ἰκανοὶ δὲ χρόνου διαγυρομένων, καὶ 9
ὄντος ἤδη ὁπιοφαλοῦς τῆς πλοῦς, διὰ τὸ
καὶ τὴν νηυσὶν ἤδη ὄρεσθαι, ὁ
ὄρεσθαι ὁ Παῦλος.

Λέγων αὐτοῖς, ἄνδρες, θεωρῶ 10
ὅτι μὴ ὑβριῶς καὶ πολλῆς ζημίας οὐ
μόνον τῆς φόρτου καὶ τοῦ πλοίου, ἀλλὰ
καὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν μέλλειν ἔσεσθαι
πλοῦν.

Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος τῷ κυβερνήτῃ καὶ 11
τῷ ναυκλήρῳ ἐπέειπε το μᾶλλον ἢ τοῖς
ὑπὸ τῆς Παύλου λεγόμενοις.

Ἀνδρέου δὲ τῆς λιμένος ὑπάρχον-12
τος πρὸς Ὀραχμασίαν, ὁ πλείους
ἔδεντο

Altera autem die deuecti sumus
Sidonem. & Iulius, humaniter tra-
ctato Paulo, permisit vt ad amicos
profectus, ab illis curaretur.

Illinc verò prouecti sublegimus
Cyprum, quòd vēti essent aduersi.

Et pelagus quod est secundū Ci-
liciam & Pamphyliam emensi, de-
uenimus Myra urbem Lyciæ.

Et illic nactus centurio nauem
Alexandrinam nauigantem in Ita-
liam, imposuit nos in eam.

Quumque multis diebus tardè
nauigaremus, vixque peruenissem⁹
secundū Cnidum, non permittēte
nobis vēto, sublegimus Cretam se-
cundum Salmonem:

Et illam vix præterlegentes, per-
uenimus in locū quēdam quem vo-
cāt Pulchros portus, cui propinqua
erat ciuitas Lasæa.

Multo autem tempore peracto, &
quum iam esset periculosa nauiga-
tio, quòd iam etiam ieiunium præ-
teriisset, admonebat eos Paulus:

*Providentia, etiam
quā accessit extraor-
dinaria euentus pa-
tescitur, causas me-
dias non tollit, sed or-
dinat potius ac dispo-
nit rectum illarum
eventum.*

Dicens eis, Viri, video cum iniu-
ria multoque damno non solū o-
neris & nauis, sed etiam capitū no-
strorum, futuram nauigationem,

Centurio autem gubernatori &
nauclo potius assētiebatur quàm
iis quæ à Paulo dicebantur.

*Homines sua potius
prudētia quàm Deo
per os seruorum suo-
rum loquenti obtem-
perantes, citro sese
mutuo in infinita pe-
ricula coniciunt.*

Et quū appositus portus nō esset
ad hybernandum, plerique - -
ceperūt

3 וְלִיּוֹמָא אַחֲרָנָא ^a מִטִּין לְצִידָן ^a מִטִּין הַגִּעְנוֹר:
^b וְאַתְחַשֵּׁחַ ^c קִנְטְרוֹנָא בְּמִרְחֻמְנוֹתָא
^d לִית פִּלּוֹס ^d וְאַפֵּס לָהּ דִּיאֹזֵל לִית
 רַחֲמוֹהִי וִיתְתִּינִחַ :

4 וּמִן תַּמָּן רְדִין וּמִטּוֹל דְּרוּחָא ^e סְקוּבִלָן
^f הוּי ^g אֶתְבְּרַכֵּן עַל קוֹפְרוֹס :
 וְעִבְרֵן יִמָּא דְקִילִיקָא וּדְפִמְפּוֹלִיא
 וּמִטִּין לְמוֹרָא מְדִינַתָּא דְלוֹקִיא :

5 וְאַשְׁכַּח תַּמָּן קִנְטְרוֹנָא ^h אֶלְפָּא מִן
ⁱ אֶלְכְּסִנְדְּרִיא דְאֹזֵלָא הוּת לְאִיטְלִיא
 וְאוֹתְבֵן בָּהּ :

6 וּמִטּוֹל ^j דִּיקִירָאִית ^k רְדִיא הוּרָא
^l לִיּוֹמָתָא סְנִיאָא ^m לְמַחְסֵן מִטִּין לִוקְבֵּל
ⁿ קִינְדֹּס ^o גִּזְרָתָא וּמִטּוֹל דִּלָּא שְׁבָקָא
^p הוּת רוּחָא דְנֶאֱזֵל ^q תְּרִיצְאוֹרָא
^r אֶתְבְּרַכֵּן עַל קִרְטָא לִוקְבֵּל סִלְמוֹנָא
 מְדִינַתָּא :

7 וְלְמַחְסֵן כֹּדִינָן ^s חֲדָרִיָּה מִטִּין
^t לְדוּכְתָא דְמִתְקִרְיָא ^u לְמֵאנָא שְׁפִירָא
^v וְקִרְיָא הוּת לָהּ מְדִינַתָּא דְשִׁמְיָה
 לְאַסִּיא :

8 וְהוּן תַּמָּן ^w זְבִנָּא סְנִיאָא עַד-מָא
^x לִיּוֹמָא דְעִבְרָא אֶף יוֹמָא דְצוּמָא דִּיהוּדִיא
^y וְהוּא לָהּ ^z קִנְטָא דִּירְדָא אֶנְשׁ בִּימָא
^{aa} וּמִלְךָ הוּא לְהוֹן פִּלּוֹס :

9 וְאַמֵּר גִּבְרָא חוּזָא אֶנְא דְבִאֹזֵלְצִנָּא
^{bb} וּבְחוּסְרָנָא סְנִיאָא הוּיָא ^{cc} מְרִדִיתֵן
^{dd} לוּ בְלַחוּד ^{ee} דְמוֹכְלָה דְאַלְפֵן אֶלָּא אֶף
 דְנַפְשָׁתֵן דִּילָן :

10 קִנְטְרוֹנָא דִין ^{ff} לְקוֹבְרִנִּישָׁא וּלְמִרְחָא
^{gg} דְאַלְפָּא שְׁמַע הוּא יִתִּיר מִן ^{hh} מְלוּהִי
 דְפִלּוֹס :

11 וּמִטּוֹל דִּלָּא ⁱⁱ עֵתָן הוּא תוֹ ^{kk} לְמֵאנָא
^{ll} לְמַסְתִּיו בָּהּ סְתוּרָא סְנִיאָא מִן
 צִבִּין

Et die postero peruenimus Tzaidū:
 et usus est centurio beneuolentia erga
 Paulū, et permisit ei ut proficiscere-
 tur ad amicos suos, ac refocillaretur.

Et illinc iter fecimus, atque (quia vē
 ti contrarii erant) circuiuimus iuxta
 Cyprum.

Et transuiimus mare Ciliciæ & Pā
 phylia, ac peruenimus in Myram ci-
 uitatem Lycia.

Et inuenit ibi cēturio nauim ex A-
 lexandria, quæ proficiscebatur in Ita-
 liam: et collocauit nos in ea.

Et quia grauius iter faciebat die-
 bus multis, vix peruenimus ē regione
 Kindi insula. Et quia non sinebat vē
 tus ut proficisceremur rectā, circuiui-
 mus iuxta Cretam, contra Salama-
 nam ciuitatem.

Et vix iter facientes circa eam, per-
 uenimus ad locum qui vocatur Por-
 tus pulchri: & propinqua erat ei ciui-
 tas cuius nomen Lasia.

Et mansimus ibi tempore multo, us-
 que ad diem quo præterierat etiam
 dies ieiunij Iudeorū. & erat in eo vi-
 tandum unicuique quominus iter fa-
 ceret mari & consulebat eis Paulus,

Ac dicebat, Viri video quod cum
 molestia & cum iactura multa fuit
 nostra nauigatio, non tantum oneris
 nauis nostræ, sed etiam animarū no-
 strarum.

Centurio autē gubernatori & do-
 mino nauis auscultabat potius quàm
 sermonibus Pauli.

Et quia non aptus erat ille portus
 ad hyemandum in eo hyeme, multi ex
 nobis -- cupiebant.

1 Id est, Quia onu-
 sta erat nauis, nō
 multum promo-
 uebat. Græcum cō
 textum exponit.
 2 Ita vocat Para-
 phraſtes locū quē
 Græci dicunt Ky-
 dai, transpositis li-
 teris.

3 Intelligit diem
 expiationum, qui
 incidit in decimū
 mensis septimi, re-
 spondentis bona
 ex parte nostro Se-
 ptembri. Tunc e-
 nim ex lege, ieiun-
 ium mandatum
 erat, Leuit. 23. 27. vl-
 tra illum diem di-
 cit Lucas nauem
 mansisse ad Lasia.
 4 Id est, Res e-
 rat periculosa, quæ
 meritō vitāda est.

5 Id est, Vitæ no-
 stræ.
 6 Id est, Nauclero

^a מִטִּין הַגִּעְנוֹר:
^b וְאַתְחַשֵּׁחַ
^c קִנְטְרוֹנָא
^d אֶפֶס הַנִּיחַ אֶר
^e יִתְתִּינִחַ יוֹח
^f מִן גּוֹחַ
^g רְדִין הַלְכְנוּ
^h סְקוּבִלָן
ⁱ כְּנַגְדֵנוּ
^j אֶתְבְּרַכֵּן
^k סְכַכְנוּ

^l וּמִטִּין הַגִּעְנוֹר:
^m וְאַשְׁכַּח
ⁿ וִיסְצָא
^o קִנְטְרוֹנָא
^p שֶׁר הַמֵּאנָא
^q מִן אֶלְפָּא
^r סְפִינָה
^s וְאוֹתְבֵן
^t וְיוֹשִׁיבֵנוּ
^u וְקִירָאִית
^v בְּכִבְרוֹת
^w רְדִיא חוֹלְכָה
^x לְמַחְסֵן
^y כְּמַעַט שְׁלָא
^z גִּזְרָתָא חֲאִי
^{aa} תְּרִיצְאוֹרָא
^{bb} כְּיוֹשֵׁר
^{cc} אֶתְבְּרַכֵּן
^{dd} סְכַכְנוּ

^{ee} לְמַחְסֵן
^{ff} כְּמַעַט שְׁלָא
^{gg} רְדִין הַלְכְנוּ
^{hh} חֲדָרִיָּה
ⁱⁱ סְכַכּוֹתֶיהָ
^{jj} לְמֵאנָא
^{kk} שְׁפִירָא חוֹפּוֹת
^{ll} נֶאֱזֵל מִלְשוֹן
^{mm} יוֹן

ⁿⁿ וְהוּן זְבִנָּא
^{oo} וְכִנְטָא
^{pp} וְיִרְדָּא
^{qq} אֶנְשׁ בִּימָא
^{rr} וּמִלְךָ הוּא
^{ss} לְהוֹן פִּלּוֹס

^{tt} וְאַמֵּר
^{uu} גִּבְרָא
^{vv} חוּזָא
^{ww} אֶנְא
^{xx} דְבִאֹזֵלְצִנָּא
^{yy} וּבְחוּסְרָנָא
^{zz} סְנִיאָא
^{aaa} הוּיָא
^{bbb} מְרִדִיתֵן
^{ccc} לוּ
^{ddd} בְלַחוּד
^{eee} דְמוֹכְלָה
^{fff} דְאַלְפֵן
^{ggg} אֶלָּא
^{hhh} אֶף
ⁱⁱⁱ דְנַפְשָׁתֵן
^{jjj} דִּילָן

^{kkk} קִנְטְרוֹנָא
^{lll} דִין
^{mmm} לְקוֹבְרִנִּישָׁא
ⁿⁿⁿ וּלְמִרְחָא
^{ooo} דְאַלְפָּא
^{ppp} שְׁמַע
^{qqq} הוּא
^{rrr} יִתִּיר
^{sss} מִן
^{ttt} מְלוּהִי
^{uuu} דְפִלּוֹס
^{vvv} וּמִטּוֹל
^{www} דִּלָּא
^{xxx} עֵתָן
^{yyy} הוּא
^{zzz} תוֹ
^{aaa} לְמֵאנָא
^{bbb} לְמַסְתִּיו
^{ccc} בָּהּ
^{ddd} סְתוּרָא
^{eee} סְנִיאָא
^{fff} מִן
^{ggg} צִבִּין

Ἀκτα

ἔθεντο βουλὴν ἀναχθῆναι καὶ κῆναι,
εἴ πως δυνάμετο καταπλῆσαι εἰς Φοί-
νικα, ὥρασμαίται, λιμένας τῆς Κρήτης
βλέποντα καὶ Λίβα καὶ καὶ Χῶρον.

Υποπνύσαντες δὲ νότον, δόξαντες¹³
τῆς περὶ δέσεως κεκρατημέναι, ἄραντες
ἄσπον ὥρελόντο πρὸς Κρήτην.

Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἔβαλε κατ' αὐ-
τῆς ἄνεμος τυφωνικός, ὁ καλούμενος¹⁴
Ὀροκλύδων.

Συναρπαθέντος δὲ τῆς πλοίου, καὶ¹⁵
μὴ δυνάμεναι ἀντ' ὀρθοῦν τῷ ἀνέ-
μῳ, ἔπιδόντες ἐφερόμεθα.

Νησίον δὲ π' ὑποδραμόντες καλού-¹⁶
μενον Κλαύδιον, μόλις ἰσχύσαμεν πε-
ρασεῖν ὑπὸ τῆς σκαφῆς.

Ὦν ἄραντες, βρονταῖας ἐχρῶντο,¹⁷
ὑποζωννύοντες τὸ πλοῖον. Φοβούμενοί
τε μὴ εἰς πρὸς σῦρην ἐκπίσωσι, χαλά-
σαντες τὸ σκεῦος, οὕτως ἐφέροντο.

Σφοδρῶς δὲ χιμαζομένων ἡμῶν,¹⁸
τῇ ἐξῆς ἐμβολῇ ἐποιουῶτο.

Καὶ τῇ τελευτῇ αὐτόχρητες τὴν σκαφὴν¹⁹
τῆς πλοίου ἐρρίψαμεν.

Μήτε δὲ ἡλίου, μήτε ἀστέρων ἔπιφαι-²⁰
νόντων ἔπι πλείονας ἡμέρας, χιμῶ-
νός τε ἐκ ὀλίγου ἔπικειμένου, λοι-
πὸν ὥσπερ εἴπο παῖσα ἐλπίς τῆς σώσεως
ἡμῶν.

Πολλῆς ὃ ἀσπίδας ὑπαρχούσης, πό-²¹
τε σαρκεῖς ὁ Παῦλος ἐν μέσῳ αὐτῶν,
εἶπεν, Εἰ μὲν, ὦ ἄνδρες, πειθαρχή-
σαντάς μοι, μὴ ἀνάγκη εἶναι τῆς Κρή-
της, κερδῆσαί τε τὴν ὑβριν ταύτην καὶ
τὴν ζημίαν.

Καὶ παντὶ ὥραν ὡς ἂν δ' οὐ μὲν²²
ἀποβολὴν ἢ ψυχῆς οὐδεμίαν εἶναι ἔξ
ὑμῶν, πλὴν τῆς πλοίου.

Γαρήση

ceperunt consilium soluēdi etiam
illinc, *experturi* si quo modo possent
Phoenica peruenire, & illic hyber-
nare: qui portus est Cretæ, spectans
ad Africum & Chorum.

Quum autē aspirasset Notus, vi-
si sibi propositi compotes, quum
soluissent, propius præterlegebant
Cretam.

Verūm haud multo post impe-
git in eam ventus turbulentus qui
vocatur Euroclydon.

Quūque abreptum esset nauig-
ium, nec posset obniti vento, dato
nauigio flatibus, ferebamur.

Et quum infra paruum quandam
insulam quæ Clauda vocatur, cur-
su delati essemus, vix potuimus sca-
phæ compotes fieri.

Qua subducta, adiumentis utebā-
tur, succincta naui: timentesque ne
in syrtin inciderent, summissis ve-
lis, ita ferebantur.

Quum autē vehementi tempe-
state iactaremur, sequenti *die* iactu-
ram fecerunt:

Ac tertio die ipsi nostris manibus
armamenta navis abieciimus.

Quum autē neque sol neque fide-
ra apparuissent ad complures dies,
& tempestas non parua incumbe-
ret, iam ablata erat spes omnis salu-
tis nostræ.

Et quū multa iam fuisset inedia,
tunc stans Paulus in medio eorum,
dixit, Oportebat quidem, ὅτι, mi-
hi obediendo, nō prouehi à Creta,
& vitare iniuriam hanc & damnum:

Sed nunc admoneo vt bono ani-
mo sitis: iactura enim nulla erit cui-
usquā ex vobis, sed tantum navis.

Adstitit

*Exitus tandem ostendit nullum sibi periculum esse, quam qui soli sua prudentia se-
serendos tradunt.*

*Deus parcat etiam
impis ad seipsum, pro-
pter electos suos.*

צבין הוו' דגדרא מן תמן^b ואן-הו^a
 דמשכחין דימנעון^d ויסתון^c בלמאנא
 חד דאיתוהי הוא בקריטא ומתקרא
 הוא פנכס וחאר הוא לתימנא :

וכד נשבת רוחא דתימנא וסברו^g
 דממטין איך עבינהון^h רדין הויןⁱ
 חררי קריטא :

ומן בתר קליל גפק עלין^k משבא
 דעלעלא דמתקרא טופוניסקו א
 אורקלודין :

ואתחטפת אלפא ולא אשבחת^l
 דתקומילוקבל רוחא^m ויהבן לאידא
 דהי :

וכד עברן גורתא חדא דמתקריא
 קורא למחסן אשבחן אחדן לקרקורא
 וכד שקלנה מחיצין הוין ומתקנין

לה לאלפא ומטול דדחלין הוין
 דדלמא נפל במחתתה דימא אחתניהי
 לארמנון והכות רדין הוין :

וכד קם לה עלין^y כימונא קשיא
 ליומא אחרנא שדין^z מאנין בימא :
 וליומא דתלתא מאנא דילה דאלפא

באידין שדין^{bb} :
 וכד אחד לה סתוא יומתא יתירא
 ולא שמשא מתחוא הוא ולא סהרא

ולא בוכבא^{cc} סברא דחין^{dd} כל כלה
 אתפסק הוא לה :
 וכד אנש^{ff} מרס לא^{gg} מסתיבר הוא

הידין קם פולוס פינתהון ואמר אלו
 אתטפוסתון לי גברא לא^{hh} רדין
 הוין מן קריטא ומתחסבין הוין מן

חוסרנא ומן אולענא הנא :
 והשאⁱⁱ מלך אנא לכו דתהוון
 דלא עקא נפשא גיר חדא מנכו

לא אכדא אלא אןⁿⁿ אלפא :
 נגדא נלך^o ואן ואם^p
 ימנעון יגיעו^q
 יסתון יעמדו^r
 בעת החורף^s
 למאנא חוף^t
 מלשון יין^u
 חאר מבש^v
 ממטין באים^w
 רדין הולכים^x
 חררי סביבות^y
 משבא רוח^z
 מן נשב^{aa}
 ואתחטפת^{ab}
 נחטפה מכוח^{ac}
 הרוח^{ad}
 דתקומי^{ae}
 שתעמוד^{af}
 ויהבן לאידא^{ag}
 דהי וגניח^{ah}
 הספינה כיר^{ai}
 הרוח ההיא^{aj}
 גורתא אי^{ak}
 למחסן^{al}
 כמעט שלא^{am}
 אשבחן^{an}
 יכולנו^{ao}
 אחדן שנאחזו^{ap}
 קרקורא היא^{aq}
 חספינה^{ar}
 הקשנה^{as}
 הקשורה^{at}
 מאחרי הגדולה^{au}
 ללכת כה^{av}
 אנשיה לעשות^{aw}
 מה שצריך לה^{ax}
 מחיצין הוין^{ay}
 מתקנים היינו^{az}
 מכחין^{ba}
 אחתניהי^{bb}
 הורדנו אותו^{bc}
 מן נחת^{bd}
 ארמנון הוא^{be}
 העץ התלוי^{bf}
 בתורן שקשור^{bg}
 בו הכנר לקבל^{bh}
 הרוח^{bi}
 כימונא^{bj}
 סומח^{bk}
 שדין^{bl}
 השלכנו^{bm}
 מאנין^{bn}
 כלינו^{bo}
 באידין^{bp}
 מדינו^{bq}
 סברא דחין^{br}
 תקוות חיינו^{bs}
 כל כלה^{bt}
 מכלוכל^{bu}
 אתפסק^{bv}
 הוא היתה^{bw}
 נכרתת^{bx}
 מרס דכר^{by}
 מסתיבר^{bz}
 הות אנכל מן^{ca}
 סבר^{cb}
 אתטפוסתון^{cc}
 הקשבתם^{cd}
 רדין הולכים^{ce}
 מתחסבין^{cf}
 הוין נשמרים^{cg}
 היינו^{ch}
 מלך יועץ^{ci}
 מלך עקא^{cj}
 כלי דאכון^{ck}
 אלפא^{cl}
 חספינה^{cm}

cupiebant ut nauigaremus inde: 6,
 si quidem possent, venire 7 hyema-
 re in portu aliquo qui erat in Cre-
 ta, 8 vocabatur Phoenix, 9 specta-
 bat ad Austrum.

13 Quumque flaret ventus Austri, 10
 putarent quod peruenturi essent iuxta
 voluntatem suam, nauigabamus cir-
 ca Cretam.

14 Et post paululum egressus est con-
 tra nos ventus tempestatis, qui voca-
 tur Typhonicus Euroclydon.

15 Et arrepta est navis, neque potuit
 resistere contra ventum, et 11 dedimus
 in manum illius.

16 Et quum transuisssemus insulam
 que vocabatur 12 Kaura, vix potuim⁹
 apprehendere scapham.

17 Quumque sustulisssemus eam ex-
 trinsecus, succingebamus remedia, et
 muniebamus ipsam nauim. et quia
 metuebamus ne incideret in syrtin
 maris, submisimus antennam, et ita
 nauigabamus.

18 Quumque flaret contra nos tempe-
 stas dura, die postero abiecimus 10 va-
 sa nostra in mare.

19 Et die tertia 11 vasa ipsius navis ma-
 nibus nostris abiecimus.

20 Quumque 12 duraret tempestas dies
 plurimos, neque sol cōspiceretur, neq;
 luna, neque stella, spes vite nostra 13 pror-
 sus abscissa erat.

21 Et quum nullus quicquam cibi sum-
 pisset, tunc stetit Paulus in medio eo-
 rum, ac dixit, Si acquiescissetis mihi,
 o viri, non nauigasssemus a Creta, et
 vitasssemus damnum 14 angustia hac.

22 Et nunc consulo ego vobis ut sitis si-
 ne molestia: 14 anima enim unius ex
 vobis non est peritura, prater nauem.

7 Paraphrastes
 Græca vocabula
 retinet. Nam & He-
 bræi & Syri huius
 modi rerum voca-
 bulis carent, & co-
 guntur ea à pere-
 grinis linguis mu-
 tuari.

8 Id est, Permissi
 mus nauem pote-
 stativenti. Per ma-
 num enim signifi-
 cat potestatem, vsu
 tato scripturæ mo-
 re.

9 Sic in Græcis
 quibusdam exem-
 plaribus Kaura di-
 citur: & Suidas vi-
 detur Kaudā voca-
 re. Vnde Syri muta-
 to ω in α ex more,
 vocant Kauda. Ne-
 que enim mihi du-
 bium est, errore siue
 librarii siue typo-
 graphi scriptum
 esse Kaura, cum
 Resch, loco Kauda,
 cum Daleth: nam
 figuræ harum lite-
 rarum apud Syros
 punctulis situ solo
 diuersis differunt,
 ut proclius fue-
 rit lapsus. In manu
 scripto codice vtra-
 que lectio ponitur,
 fortassis quod vtro-
 que nomine vo-
 caretur. Similia
 propria nomina
 etiam in textu He-
 bræo Bibliorum
 reperiuntur, si quis
 conferat 10 cap.
 Gen. cum princi-
 pio 1 lib. Paralip.

10 Id est, Nauis
 armamenta.

11 Id est, Sarcinæ
 & res priuatas sin-
 gularum qui in na-
 ui erant.

12 Ad verbum,
 Teneret se hyems.

13 Ad verbum,
 Tota tota ipsa, Sy-
 ra phras.

14 Id est, Vita.

Αἰτα

Γάρ ἐστι γὰρ μοι τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἄγ- 23
γελος τῆς Θεοῦ οὐ εἰμι, ὡ καὶ λατρεύω.

Λέγων, Μὴ φοβοῦ Παῦλε, Κάσαι- 24
εἰ σε δεῖ ὑποτασσέσθαι· καὶ ἰδοὺ, κεχά-
ρειται σοι ὁ Θεὸς πάντας τοὺς πλεόντας
μὲν σοῦ.

Διὸ διθυμεῖτε ἀδελφοί. πιστεύω γὰρ τῷ 25
Θεῷ ὅτι οὕτως ἔσται καὶ ὃν ἔργον λε-
λάληται μοι.

Εἰς νῆσον δὲ πνα δεῖ ἡμᾶς ἐκπε- 26
σεῖν.

Ὡς δὲ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ νυξ ἐγένε- 27
το, διαφερομένων ἡμῶν ἐν τῷ Ἀδρία,
καὶ μέσον τῆς νυκτὸς ὑπενόουσι οἱ ναῦ-
ται πρὸς τὴν πνα αὐτοῖς χώραν.

Καὶ βολίσαντες, εὗρον ὀργυὰς εἴκο- 28
σι βραχὺ ὅτι διαστήσαντες, καὶ πάλιν βο-
λίσαντες, εὗρον ὀργυὰς δεκάπεντε.

Φοβούμενοί τε μή πως εἰς τραχεῖς 29
τόποις ἐκπέσωσιν, ἐν πρὺμνης ῥίψαν-
τες ἀγκύρας τέσσαρας, πύχοντο ἡμέ-
ραν γυῖαται.

Τῶν δὲ ναυτῶν ζητουόντων φυγεῖν 30
ἐκ τῆς πλοίου, καὶ χαλασάτων πλω-
σκάφῃ εἰς πλὴν θαλάσσαν, θεωράσθαι
ὥς ἐν πρὸς μελλόντων ἀνέμε-
σαι ἐκτείνειν,

Εἶπεν ὁ Παῦλος τῷ ἐκαποντάρχῃ 31
καὶ τοῖς στρατιώταις, Εἰ μὴ ἔριμεί-
νωσιν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑμεῖς σωθῆναι οὐ
δυνάσθε.

Τότε οἱ στρατιῶται ἀπέκοψαν τὰ χοι- 32
νία τῆς σκάφης, ἃ εἶσαν αὐτῷ ἐκ-
πεσεῖν.

Ἀρχὴ δὲ οὐ ἐμελλεν ἡμέρα γίνε- 33
σθαι, ὅτε καὶ ὁ Παῦλος ἀπαντας με-
ταλαβὼν ἔφην λέγων, Τεσσαρεσκαί-
δεκάτις σήμερον ἡμέραν πρὸς βο-
κῶντες, ἅσιτοι διατελεῖτε, μηδὲν πρὸς-
λαβόμενοι.

Adstetit enim mihi hac nocte An-
gelus Dei, cuius sum quem etiam
colo,

Dicens, Ne metue Paule, oportet te Cæsari fisci: & ecce, condona-
uit tibi Deus omnes qui tecum na-
uigant.

Propterea bono animo estote vi-
ri: credo enim Deo, ita fore quem-
admodum loquutus est mihi.

In insulam autem quandam inci-
dere nos oportet.

Cæterum quum quartadecima
nox aduenisset, & ferremur in A-
dria, nautæ circa medium noctis su-
spicati sunt appropinquare sibi ali-
quam regionem.

Et demissa bolide inuenerunt pa-
ssus viginti: & paululū inde pro-
gressi, rursus demissa bolide inue-
nerunt passus quindecim.

Timentesque nequo modo in a-
spira loca inciderent, iactis è pup-
pi anchoris quatuor, optabant diē
oriri.

Nautis verò studentibus fugere 30
è naui, demissa scapha in mare, sub
obtentu velut è prora anchoras ex-
tensuri,

Dixit Paulus centurioni & mili-
tibus, Nisi isti in naui māserint, vos
seruari non potestis.

Tunc absciderunt milites funes
scaphæ, & fuerunt eam excidere.

Interim autem dū oriretur dies,
hortabatur Paulus omnes vt cape-
rent cibum: dicens, Dies hic est de-
cimus quartus ex quo expectantes
ieiuni permanetis, nihil cibi su-
mentes:

*Promissio fit per fidē
efficax.*

*Ad promissam ὅτι
certam salutem per
medias tamen tempe-
states, atque adeo per
ipsas mortes perueni-
tur.*

*Nultum est tam tur-
pe factum ad quod
diffidentia ὅτι mala
consentia homines
non impellant.*

*Et si promissionum
Dei exitus a causis
mediis simpliciter nō
pendet, tamen Dei
beneficentia indignos
se reddunt qui obla-
ta media vel temere
vel diffidentia non
amplectuntur.*

*Trepidante mundo
soli fideles non modo
quiescent manēt, sed a-
lios etiam suo exem-
plo confirmant.*

אתחזי גיר כלליא הנא מלאכה
 דאלהא הו דדילה אנא ולה פלח אנא:
 ואמר לי לא תרחל פולא עתיד
 הו לך למקס קדם קסר והא יהב לך
 אלהא מוהבתא לכל דרדין עמד:
 מטול הנא אתלבכו גברא מהימן
 אנא גיר באלהא דהכנא הו
 אכמא דאתמלל עמי:
 ברם לגורתא חדא אית לן דגשתדא:
 ומן בתר ארבת עסר יומין דטעין
 ואתטרפן בהדריוס ימא בפלגה
 דלליא סברו מלחא דלארעא מ
 מתקרבין הו:
 וארמיו אוקינוס ואשבחו קומין
 עסרין ותוב קליל דרו ואשבחו קומין
 חמש עסר:
 וכד דחילין הוין דדלמא נשתכח
 לן בדוכיתא דאית בהין שועא ארמיו
 מן חרתה דאלפא אוקינוס ארבע
 ומצלין הו דיהוא יומא:
 מלחא דין בעו למערק מנה מן
 אלפא ואחתו מנה לקרקורא לימא
 בעלתא דיאזלון בה ויאסרונה
 לאלפא בארעא:
 וכד חזא פולוס אמר לקנטרונה
 ול אסטרטיוטא דאן הליון באלפא
 לא מכתרין אנתון לא משכחין דתחון
 הדין פסקו אסטרטיוטא לחבליה
 דקרקורא מן אלפא ושכקה טעיא:
 הו דין פולוס עד מא דהוא צפרא
 מפיוס הוא לכלהון דיקבלון ס
 סיברתא בד אמר להון יומנא הא
 ארבת עסר יומין מן קנטא מרם
 לא טעים לכוני:

23 *Conspectus est enim nocte hac[mibi]
 Angelus Dei illius cuius sum, & quē
 colo.*
 24 *Ac dixit mihi, Ne timeas Paule.
 futurum est enim tibi ut stes coram
 Cesare: & ecce, dedit tibi Deus dono
 omnes qui nauigant tecum.*
 25 *Propter hoc ¹⁷ resumite cor, o viri.
 Credo enim in Deum quod ita futurū
 est sicut dictum est mihi.*
 26 *Ceterum in insulam quandā ¹⁸ pro-
 iiciendi sumus.*
 27 *Et post quatuordecim dies quibus
 erraueramus, & abrepti fueramus in
 Adriaticum mare, in medietate no-
 ctis, suspicati sunt nauta quod ad ter-
 ram appropinquarent.*
 28 *Et dimiserunt bolidem, ac inuene-
 runt vlnas viginti: et rursus paulu-
 lulum nauigauerunt, et inuenerunt
 vlnas quindecim.*
 29 *Quūque metueremus ne nos in-
 ueniremus [esse] in loco in quo essent
 saxa, iecerunt à posteriori parte nauis
 anchoras quatuor: & orabant ut fie-
 ret dies.*
 30 *Nauta autem tentauerunt fugere
 è nauì, & demiserunt ex ea scapham
 in mare, per occasionem, quod ituri e-
 ssent in ea, & ligaturi nauim in terra.*
 31 *Quūque [id] vidisset Paulus, ait
 centurioni et militibus, Si isti in nauì
 non maneant vos nō potestis ¹⁹ seruari.*
 32 *Tunc absciderunt milites funes sca-
 phæ à nauì, et suerūt eam deerrantē.*
 33 *Ipsè verò Paulus usquedum esset
 aurora suadebat omnibus ut caperēt
 cibum, dicens eis, Hodie, ecce, decimus
 quartus est dies, ²⁰ à concitatione nihil
 gustatum est à vobis.*

17 Id est, Bono
 estote animo.

18 Ad verbum,
 Est nobis vt eiicia-
 mur. Id est, Fururū
 est vt eiiciamur.

19 Ad verbum,
 Vinere.

20 Intelligit, Ex
 quo mare cœpit
 cōcitari. Id est cō-
 moueri.

r.ii.

מטול

Acta

Διὸ ἔρακα λαβὼν ὑμᾶς πρὸς λαβῆν 34
 Ἰσφῆς τὸ ποτὶ πρὸς τῆς ὑμετέρας σω-
 τηρίας ὑπαρχῶν. οὐδένος γὰρ ὑμῶν ἀρῖξ
 ἐκ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται.

Ideo vos hortor ut sumatis cibū:
 hoc enim ad salutem vestram spe-
 ctat. nullius enim vestrum capillus
 ex capite cadet.

Εἰπὼν δὲ ταῦτα, καὶ λαβὼν ἄρτον, 35
 ἀναείσησε τῷ Θεῷ ἐνώπιον πάντων,
 καὶ κλάσας ἤρξατο ἐσθίειν.

Et quum hæc dixisset, accepto pa-
 ne gratias egit Deo in conspectu o-
 mniū: & quū fregisset, cœpit edere.

Εὐθύμιοι δὲ ἡρόδομοι πάντες, καὶ 36
 αὐτοὶ προσελάβοντο Ἰσφῆς.

Omnes verò quum iam bono ani-
 mo facti essent, sumpserunt & ipsi
 cibum.

Ἡμεῖς δὲ ἐν τῷ πλοίῳ αἱ πᾶσαι ψυ- 37
 χαι, διακόσιαι ἐβδομηκονταέξ.

Eramus autem vniuersa capita in
 nauigio, ducenta septuaginta sex.

Κορεθέντες ὃ Ἰσφῆς, ἐκούφισον τὸ 38
 πλοῖον, ἐμβαλλόμενοι τὸ σῖτον εἰς τὴν
 θάλασσαν.

Cæterum satiati cibo, alleuabant
 nauim, proiicientes frumentum in
 mare.

Οτε δὲ ἡμέρα ἐγένετο, τὴν γλῶσσαν 39
 ἐπεγίνωσκον· κόλπον δὲ πᾶσα κατενόου
 ἔχοντα αἰγιαλόν, εἰς ὃν ἐβουλόσαντο,
 εἰδυῶντο, ἵξωσαι τὸ πλοῖον.

Quum autem dies ortus esset, ter-
 ram non agnoscebant: sinum verò
 quendam animaduenterunt haben-
 tem littus, in quem consilium cepe-
 rant, si possent, expellere nauim.

*Tum maximè expe-
 ctande sunt tempe-
 states quum proxi-
 mus esset portus.*

Καὶ τὰς αἰχμάρας διεκλόντες εἶων 40
 εἰς τὴν θάλασσαν, ἅμα δὲ ἄντες τὰς
 ζυγκτείας τῶν πηδαλίων· ἐπ' ἄραν-
 τες τὸ δρεμόνα τῇ πνεύσει, κατεῖχον
 εἰς αἰγιαλόν.

Igitur anchoris sublati, permise-
 runt eam mari, simul laxatis vincu-
 lis gubernaculorum: & sublato ar-
 temone ad auræ flatum, tendebant
 ad littus.

Περίπεσόντες δὲ εἰς τόπον διθά- 41
 λασον, ἐπώκειλαν τὴν ναυὶν· καὶ ἡ
 πρῶτα ἐρείσασα ἔμεινεν ἀσάλευτος,
 ἡ δὲ πρύμνα ἐλύετο ὑπὸ τῆς βίας τῶν
 κυμάτων.

Sed quum incidissent in locum
 bimarem, illi serunt nauem: ac pro-
 ra quidem infixæ manebat immobi-
 lis, puppis verò soluebatur præ vn-
 darum violentia.

Τῶν δὲ στραπτῶν βουλὴ ἐγένετο ἵ- 42
 να τοὺς δεσμώτας ἀποκτείνωσι, μή τις
 ἐκκολυμβήσας διαφύγῃ.

Militum autem consilium erat
 ut victos trucidarent, ne quis, quū
 enataisset, effugeret.

*Incredulis nihil est
 perfidiosius, nec ma-
 gis ingratum.*

Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος, βεβλόμενος δια- 43
 σωσαι τὸν Παῦλον, ἐκώλυσεν αὐτοὺς ἐκ
 βουλήματος, ἐκέλευσέ τε τοὺς δυναμέ-
 νοις κολυμβᾶν, ἀπορρίψαντας πρῶ-
 τοις ἑπὶ τὴν γλῶσσαν ἵξιναι.

At centurio volens seruare Pau-
 lum, prohibuit eos ab hoc consilio:
 iussitque ut qui possent natâre, abii-
 cerent se primos, & in terram eua-
 derent:

*Dens inter suos etiā
 hostes inuenit quorū
 opera suos conseruet.*

Καὶ

Et

מטול הדא בעא אנא מנכון
 דתקבלון מאכולתא לקוימא דחיוון
 מנתא גיר מן רישא דחד מנכון
 לא אנדא :

^a לקוימא
^b דחיוון לקוימא
^c מנתא שער
^d רישא ראש

34 Idcirco peto à vobis ut capiatís cibum ad sustentationem vitæ vestræ: capillus enim è capite vllius ex vobis non est periturus.

וכד הלין אמר נסב לחמא ושבח
 לאלהא קדם כלחון וקצא ואקף
 למאכל :

^d קצא שבר
^e אקף החל

35 Et quum hæc dixisset, accepit panem, & glorificauit Deum coram omnibus illis: & fregit, ac cæpit comedere.

ואתביאיו כלחון וקבלו תורסיא
 איתין חיון דין באלפא מאתין
 ושבעין ושת נפשין :

^f אתביאיו קבלו
^g תורסיא
^h נחמה
ⁱ אוכל

36 Et consolationem acceperunt omnes, & ceperunt alimentum.

37 Eramus autem in naui ducenta & septuaginta sex animæ.

וכד סבעו מאכולתא אקלו מן
 אלפא ושקלו חטא ושדו בימא :

^j חטא החטא
^k ושדו
^l וישיבו
^m ספגא אנשי
ⁿ חספניה
^o אשתודעו
^p חכירו
^q חרו ראו

38 Quumque saturati essent cibo, ²¹ exonerabant nauim, & sustulerunt triticum, ac proiecerunt in mare.

²¹ Id est, Auferebāt ab ea quæ grauem reddebant. Id est, Onus nauis.

39 Et quum factus esset dies, nautæ, quæ esset illa regio non agnouerunt: sed intuiti sunt iuxta aridam sinum quendam maris, quò meditabatur ut, si possibile esset, impellerent ipsam nauim.

ופסקו לאוקינוס מן אלפא וארפיו
 אבין בימא ושרי רכבא דסוכנא
 ותלו ארמנון ועורא לרוחא דנשבא
 ורדיו חיון לאפי יבשא :

^p פסקו כרתו
^q אוקינוס
^r טעמו
^s האנקורות
^t ארפיו
^u הנחיו אותן
^v שיפלו
^w סוכנא חס
^x העצים שאחרי
^y חספניה
^z שמישים
^{aa} אותה כחם
^{ab} אלאשר ידעו
^{ac} ארמנון עץ
^{ad} שחבד קשור
^{ae} בולקבל
^{af} הרוח חנושבת
^{ag} רדיו חולכים
^{ah} וגשת ותנש
^{ai} אתחזית
^{aj} נתקעה
^{ak} גבא צידה
^{al} מתחזיע
^{am} מתנועע
^{an} אשתרי
^{ao} נרפח
^{ap} קטירא
^{aq} חזקתאו כוח
^{ar} רמון סחוא
^{as} ישריכו עצמם
^{at} לשחות
^{au} קנטרונא
^{av} שר המאה
^{aw} יחא יחיה
^{ax} ירמון סחוא
^{ay} ישריכו עצמם
^{az} לשחות
^{ba} יסחון
^{bb} יסחון
^{bc} יסחון

40 Et absceiderunt anchoras à naui, et laxauerunt illas in mare. Et soluerunt iuncturas gubernaculorum, et suspenderunt ²² artemonem ad ventum qui flabat, & nauigabāt versus aridam.

²² Hic quoque Græcum nomen, sed mutilatū, retinet Paraphrastes: ac ponit ארמנון, Armenon pro Artemon.

41 Et peruenit nauis ad locum qui situs est inter duas profunditates maris: et infixit se in eum [locum,] et consistebat super eum ²³ proa ipsius, et non mouebatur: ²⁴ puppis verò eius soluebatur à violentia fluctuum.

²³ Ad verbum, Latus eius anterior. Latus pro parte & regione.

²⁴ Ad verbum, Latus eius posterior. Lat⁹ pro parte & regione. Vtrobiq; periphrasis est, hic puppis, illic proa.

42 Et volebant milites interficere ipsos vinctos, ne iniicerent se natatu, et fugerent ab eis.

43 Et centurio prohibuit eos ab hac re, quia volebat seruare Paulum: et ijs qui poterant iniicere se natatu, præcepit ut primi narent, & transirèt ad terram.

r.iii.

וצבו חיו אסטרטיוטא דיקטלון
 אנון לאסירא דלא ירמון סחוא
 ויערקון להון מנהון
 וקנטרונא באא אנון מן הדא
 מטול דצבא הוא דיתא לפולוס
 ולאילין דמשבחין חיו דירמון סחוא
 פקד להון דבקדמא יסחון ויעברון
 לארעא :

ולשרכא

Acta

Καὶ τοὺς λοιποὺς, οἳ μὲν ἐπὶ σανί- 44
σιν, οἳ δὲ ἐπὶ πνῶν τῆς ἀπὸ τῆς πλοίου.
καὶ οὕτως ἐχρῆτο πάντας διασωθῆναι
ἐπὶ τῷ γῆν.

Κεφάλαιον κη΄

ΚΑΙ διασωθέντες, τότε ἐπέγνωσαν¹
ὅτι Μελίτη ἡ νῆσος καλεῖται.

Οἱ δὲ βάρβαροι ᾤρεῖχον οὐ πῶ
πυχρῶς Φιλανθοπίαν ἡμῖν. ἀνὰ ψαν-²
τες γὰρ πυρὰν, προσελάβοντο πάντας
ἡμᾶς, διὰ τὸν ὑετὸν τὸν ἐφεισῶτα, καὶ διὰ
τὸ ψύχος.

Συσφύσαντος δὲ τοῦ Παύλου φρυγᾶ-³
νων πὶ πλῆθος, καὶ ἐπιθέντος ἐπὶ τῆς πυ-
ρᾶν, ἐχιδνα ἐκ τῆς δέρμης ἐξελθοῦσα
καθῆκε τῆς χειρὸς αὐτοῦ.

Ὡς δὲ εἶδον οἱ βάρβαροι κρεμά- 4
μυρον τὸ θηρίον ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἐ-
λεγον πρὸς ἀλλήλους, Γάντως φο-
νὸς ὅστις ὁ ἀνδροποῖς ὁδεῖ, ὃν διασω-
θέντα ἐκ τῆς θαλάσσης ἡ δίκη ζῆν ἐκ
εἶασεν.

Ὁ μὲν οὖν, ἀποτινάξας τὸ θηρίον εἰς⁵
τὸ πῦρ, ἔπαθεν οὐδὲν κακόν.

Οἱ δὲ προσεδόκων αὐτὸν μέλλειν⁶
πίμπρασαι, ἢ καταπίπειν ἄφνω νε-
κρόν. Ἐπὶ πολὺ δὲ αὐτῶν προσδοκῶν-
των, καὶ θεωρουμένων μηδὲν ἄτοπον εἰς
αὐτὸν γινόμενον, μεταβάλλόμενοι ἔλε-
γον θεὸν αὐτὸν εἶναι.

Ἐν δὲ τοῖς ὧραις (Τ) τόπον ἐμείνον ὑ-⁷
πῆρχε χωρία τῷ πρῶτῳ τῆς νή-
σου, ὀνόματι Ποπλίῳ· ὃς ἀνὰ δεξά-
μυρος ἡμᾶς, τρεῖς ἡμέρας φιλοφρό-
νως ἐξένισεν.

Ἐχρῆτο δὲ τὸν πατέρα τῆς Ποπλίου⁸
πυρετοῖς καὶ δυσεντερίᾳ σῶμα γὰρ μόνον
κατακαῖσθαι· πρὸς ὃν ὁ Παῦλος εἰσελ-
θὼν, καὶ προσευξάμενος, ἐπιθεὶς τὰς
χεῖρας αὐτοῦ, ἰάσατο αὐτόν.

Τούτου

Reliqui verò partim in tabulis,
partim in quibusdā navis fragmen-
tis. & ita factum est ut omnes salui
evaderent in terram.

Cap. XXVIII.

ET quum salui evasisent, tunc
agnouerunt insulam vocari Me-
litam.

Barbari verò præstabāt nobis nō
vulgarem humanitatem. accēsa e-
nim pyra acceperunt nos omnes,
propter imbrē qui vrgebat, & pro-
pter frigus.

Quum igitur congregasset Pau-
lus nonnihil sarmentorum, & im-
posuisset in pyram, vipera ē calore
prorēpens inuasit eius manum.

Vt verò barbari viderunt penden-
tem bestiam ex ipsius manu, alii a-
liis dicebāt, Omnino homicida est
homo iste, quem servatum ē mari
vltio non fuit vivere.

At ille excussa bestia in ignem, ni-
hil mali passus est:

Illi verò expectabant dū intume-
sceret, aut concideret repentē mor-
tuus. Sed quum multum tēpus ex-
pectassent, & viderent nihil incom-
modi illi contingere, mutati dice-
bant eum esse deum.

Cæterum circa locum illum erat
prædia cuidam primario insulæ, no-
mine Publio: qui nos exceptos tri-
duo peramicè in hospitio habuit.

Factum est autem ut pater Publii
febris ac dysenteria detētus, de-
cumberet: ad quem Paulus ingre-
ssus, quum precatus esset, impositis
ei manibus, sanauit eum.

Hoc

*Hominiū malitiā
vincit Dei bonitas.*

*Pios quidem pericu-
la ex periculis ma-
nent, sed glorioso sem-
per exitu.*

*Es fures aduersa sunt
peccatorum pœna, ta-
men quum Deus affli-
gendis hominibus nō
semper respiciat pec-
cata, temere indicat
qui vel non expectat
exitum, vel ex rebus
prosperis aut aduer-
sis unumquēque as-
simulat.*

*Hominiibus vera re-
ligionis ignavis nihil
in vtrāque partem
instabilis.*

*Servum Dei quan-
tus miserum ē egē-
tem excepisse, nullū
enquam perituit.*

*Captivo Paulo, non
fuit tamen captivus
Dei virtute.*

וְלִשְׂרָכָא עַל^ב דְּפִא וְעַל^ג קִיסָא^א אַחֲרָנָא דְּאַלְפָא^ד אַעֲבַר אֲנוֹן וְהַכְנָא כָּל־הוֹן אֲשֶׁתְּוֹכּוֹ לְאַרְעָא :

קַפְלָאוֹן כַּח וּמִן בְּתַר כֵּן יִלְפֵן דְּמִלִּיטִי מִתְקַרִּיא חֵי־גִזְרָתָא :

וּבְרַבְרִיא דְּעִמְרִין הוּוּ בְּהַ רַחֲמָא סְנִיאָא^י חֵיוֹ לִוְתֵּן^כ וְאוּחְדוֹ נֹרָא וְקִרְאוֹן לְכָל^ל דְּנִשְׁחַן מְטוֹל מְטָרָא סְנִיאָא^מ וְקוֹרְשָׁא דְּאִית הוּא :

וּפּוֹלוֹס שְׁקַל סוּגָא דְּחַכּוּבָא וְסָם עַל נֹרָא וְנִפְקַת מִנְהוֹן^ו אַכְדָּנָא מִן רִתְחָא דְּנֹרָא וְנִכְתַּת בְּאִידָה :

וְכַד חֲזָאוּ בְּרַבְרִיא דְּתִלְיָא בְּאִידָה אֲמַרִּין הוּוּ כְּבַר הָנָא גְּבָרָא קְטוֹלָא הוּ דְּכַד אֲשֶׁתְּוֹכּוֹ מִן יָמָא^ו בְּאִנּוּתָא לֹא שִׁבְקַתָּהּ דִּיחָא :

הוּ דִּין פּוֹלוֹס אֲנִיף אִידָה וְאַשְׁדָּה לְאַכְדָּנָא בְּנֹרָא^א וּמִרְס דְּסִנָּא לֹא הוּיָהּ^{bb} :

סְבִרִין הוּוּ דִּין בְּרַבְרִיא דְּבַר שְׁעֵתָה מִתְמַסָּא וְנִפְל כַּד מִית עַל אֲרַעָא וְכַד עֲדָנָא סְנִיאָא^{cc} סְכּוּ וְחִזּוּ דְּמַדְם דְּסִנָּא לֹא הוּיָהּ^{dd} שְׁחִלְפוּ מִלִּיהוֹן וְאַמְרוּ דְּאַלְהָא הוּ :

אִית הוּא דִּין קוֹרִיא בְּהַ בְּהוֹ אֲתֵרָא לְגִבְרָא חַד דְּשִׁמָּה הוּא פּוֹפּוֹלִיוֹס דְּהוּ הוּא^{hh} רִישָׁה דְּגִזְרָתָא וְקַבְלֵן בְּבִיתָה תִּלְתָּא יוֹמִין חֲדִיאִית :

אֲבוּהִי דִּין דְּפּוֹפּוֹלִיוֹס^{kk} בְּאַשְׁתָּא וּבְכַבָּא מַעִיא^{mm} כְּרִיה הוּא וְעַל לִוְתָה פּוֹלוֹס וְצִלִי וְסָם עֲלוּהִי אִידָה וְאַחֲלָמָהⁿⁿ :

וְכַד

44 Et reliquos super tabulas & super ligna alia navis fecit transire : et ita omnes liberati sunt in terram.

Cap. XXVIII.

Et post hac didicimus quod Meli ti vocaretur illa insula.

1 Id est, Cognovimus & intelleximus.

Et barbari qui habitabant in ea, benevolentias multas ostendebant erga nos: & accenderunt ignem, & vocaverunt que nos omnes ut nos calefaceremus propter pluviam magnam et gelu quod erat.

2 Id est, Benevolentiae suae varia testimonia ostendebant erga nos.

Et Paulus sustulit multitudinem ramorum, & posuit super ignem, & egressa est ex eis vipera e calore ignis, et momordit manum eius.

Quumque viderent eam barbari, quod penderet in manu eius, dicebant, Omnino hic vir homicida est, quem ereptu e mari iustitia non sinit vivere.

Ipsa vero Paulus extulit manum suam, & iniecit viperam in ignem: et nihil mali factum est ei.

Existimabant autem barbari quod eadem hora consumeretur, & caderet mortuus super terram. Et quum tempus multum expectassent, & viderent quod nihil mali factu esse ei, mutaverunt verba sua, et dixerunt quod Deus esset.

Erant autem agri in eo loco viro cui dam cuius nomen erat Publius, qui quidem erat primarius ipsius insulae, & excepit nos domi sua tribus diebus libenter.

Pater autem Publii febris et dolore viscerum infirmus erat: et ingressus est ad eum Paulus, ac oravit, & imposuit ei manum suam, ac sanavit eum.

3 Id est, Laborabat dolore viscerum.

Acta

Τούτου οὖν χρομίου, καὶ οἱ λοιποὶ 9
οἱ ἔχοντες ἀδινείας ἐν τῇ νήσῳ, θεωρή-
χοντο καὶ ἐθεραπεύοντο.

Οἱ καὶ πολλὰς πιαῖς ἐπήμνησαν ἡ- 10
μας, ὅτι ἀναχρόμιοις ἐπέδεντο τὰ πρὸς
τὴν χρείαν.

Μετὰ δὲ ῥεῖς μὲν ἀνήχθημεν ἐν 11
πλοίῳ δρακεχίμακόν ἐν τῇ νήσῳ, Α-
λεξανδρινῶν, παρασήμῳ Διοσκούροις.

Καὶ κατὰ χθόντας εἰς Συρακούσας, 12
ἐπεμείναμεν ἡμέρας τρεῖς.

Ὅθεν πειραζόμενοι κατὰ τὴν σάμην 13
εἰς Ρήγιον· καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐπι-
χρόμιον νότον, δευτέρῃσι ἤλθομεν εἰς
Ποπόλους.

Οὗ ἄρόντες ἀδελφοί, παρεκλήθη- 14
μεν ἐπὶ αὐτοῖς ἐπιμείναι ἡμέρας ἐπτά.
ὅπως εἰς τὴν Ρώμην ἤλθομεν.

Καὶ αἰδὼν οἱ ἀδελφοὶ ἀκούσαντες 15
τὰ πρὸς ἡμῶν, ἔξῃλθον εἰς ἀπάντησιν
ἡμῶν ἄχρις Ἀππίου Φόρου καὶ Τριῶν
πατερνῶν. οἱ δὲ ἰδὼν ὁ Παῦλος, ἔλαβε θάρσος.

Ὅτε δὲ ἤλθομεν εἰς Ρώμην, ὁ ἐκα- 16
τόνταρχος παρέδωκε ὅττι δέσμιοις τῷ
στρατοπεδάρχῃ τῷ δὲ Παύλῳ ἐπετρά-
πη μὲν εἶναι καὶ αὐτὸν, οἷον τῷ φυλάσ-
σοντι αὐτὸν στραπώτῃ.

Ἐχρῆτο δὲ μετὰ ἡμέρας τρεῖς συγκα- 17
λέσασθαι τῷ Παύλῳ ὅττι ὄντας τῶν 18
δαίων πρὸς αὐτοῖς· σὺνελθόντων δὲ αὐτῶν,
ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, ἄνδρες ἀδελφοί,
ἐγὼ οὐδὲν ἐναντίον ποιήσας τῷ λαῷ ἢ
τοῖς ἐδείοις πατέροισι, δέσμιος ἔξ Ιε-
ροσολύμων παρεδόθην εἰς τὰς χεῖρας
τῶν Ῥωμαίων.

Οἵ πινες ἀνακρίναντές με ἐβούλοντο 18
ἀπολῦσαι, διὰ τὸ μηδεμίαν αἰτίαν θανά-
του ἰσχυρῶς ἐν ἐμοί.

Ἀντιλεγόντων

Hoc igitur facto, reliqui etiam
qui morbis tenebatur in insula, ac-
cedebant & sanabantur.

*Deus in suorum gra-
tiam, exteris etiam
benefacit.*

Qui etiam multis honoribus nos
honorarunt, & quum prouheremur,
imposuerunt quæ vsui nobis erant.

Tribus itaque post mensibus de-
uecti sumus in naui Alexandrina,
quæ in insula hyemauerat, cui erat
insigne Castor & Pollux.

*Idola sanctos nullo
modo consentientes
non polluant.*

Et deuecti Syracusas, illic mansi-
mus triduum.

Vnde circumlegentes deuenimus
Rhegium: & altero post die quum
superuenisset Auster, secundo die
venimus Puteolos.

Vbi repertis fratribus, rogati su-
mus manere apud eos dies septem.
& ita contendimus Romam.

Vnde quum audissent fratres de
rebus nostris, prodierunt nobis in
occursum vsque ad Appii forum &
Tres tabernas. quos quum vidisset
Paulus, gratiis actis Deo, sumpsit fi-
duciam.

*Deus nunquam pro-
terit suos supra vires
affligit.*

Quum autem venissemus Romam
centurio tradidit vinctos præfecto
exercituum: sed permissum est Pau-
lo vt habitaret seorsim, cum milite
qui ipsum custodiret.

*Profanorum etiam
corda Dominus pro-
mi libet in ipsius gra-
tiam inflectit.*

Factum est autem vt tertio post
die conuocaret Paulus Iudæorum
primos: qui vbi conuenissent, dixit
eis, Ego, viri fratres, quum nihil fe-
cerim aduersus populum aut ritus
patrios, vinctus traditus sum Hie-
rosolymis in manus Romanorum.

*Paulus ubique se A-
postolum esse meminit.*

Qui quæstione de me habita, vo-
lebant me dimittere, quod nullum
sit in me crimen capitale.

Sed

9 וכד הות הדא ואף שרכא אילין
 דאית הוו בה בגורתא כריהא קרבין
 הוו לותה ומתאסין הוו :
 10 ואיקרא רורכא יקרין וכד נפקין
 הוין מן תמן וזרון :
 11 נפקין דין בתר ירחא תלתא ורדין
 באלפא אלכסנדריא דאסתית בה
 בגורתא ואית הות עליה אתא
 דתאמא :
 12 ואתין לסרקוסא מדינתא וקוין
 תמן יומתא תלתא :
 13 ומן תמן אתכרכן ומנען לרגיון
 מדינתא ובתר יומא חד נשבת לן
 רוחא דתימנא ולתרין יומין אתין
 לפוטיאלוס מדינתא דאיטליא :
 14 ואשבחן תמן אחא ובעו מנן והוין
 לותהון יומתא שבעא והידין אולן
 לרהומא :
 15 וכד שמעו אחא דתמן נפקו לאורען
 עד מא לשוקא דמתקרא אפיוס
 פורוס ועד מא לתלת חנון וכד חזא
 אנון פולוס אודי לאלהא ואתחיל :
 16 ועלין לרהומא ואפס קנטרונא
 לפולוס דישרא איכא דצבא עם
 אסטרוטא הו דנטר הוא לה :
 17 ומן בתר תלתא יומין שדר פולוס
 קרא לרשיהון דיהודיא וכד א
 אתבנשו אמר לחון גברא אחי אנא
 כד במדס לא קמת לוקפל עמא
 ונמוסא דאבהי באסורא אשתלמת
 מן אורשלים באידא דרהומיא :
 18 והנון כד שאלוני צבו דישרונני
 מטול דלא אשבחו בתרי רשינא
 מדס דשווא למותא :

9 Et quum factum esset hoc, reliqui
 quoque qui erant in ea insula infirmi,
 accedebant ad eum, et sanabantur.
 10 Et honoribus magnis honorarunt
 nos: et quum egrederemur inde, viati-
 conos instruxerunt.
 11 Egressi autem sumus post mēses tres:
 Et iter fecimus in naui Alexadrina,
 quæ hyemauerat in ea insula, et erat
 super eam signum Gemellorum.
 12 Et venimus in Syracusam urbem,
 mansimusque ibi dies tres.
 13 Et inde circuiuimus, et peruenimus
 ad Rhegium ciuitatem. Et post diem
 unum flabat nobis ventus Australis,
 ac duobus diebus venimus Puteolos ci-
 uitatem Italia.
 14 Et inuenimus ibi fratres, et rogaue-
 runt nos, ac māsimus apud eos dies se-
 ptem. et tunc profecti sumus Romam.
 15 Et quum audiuerunt fratres qui il-
 linc erant, egressi sunt in occursum no-
 bis usque in plateā quæ vocatur Ap-
 py forum, et usque ad Tres tabernas.
 Et quum vidisset eos Paulus, gratias
 egit Deo, et seipsum corroborauit.
 16 Et ingressi sumus Romam: et per-
 misit centurio Paulo ut habitaret ubi
 vellet cū milite illo qui custodiebat eū.
 17 Et post tres dies mittens Paulus, vo-
 cauit primores Iudæorum: et quum cō-
 gregati esset, dixit eis, Viri fratres, ego
 quum in nulla re steterim contra popu-
 lum et legem patrum meorū, in vin-
 culis traditus sum ab Urifchelem in
 manum Romanorum.
 18 Et hi quum interrogassent me, vo-
 luerunt dimittere me, eo quod non in-
 uenirent in me accusationem ullam
 quæ digna esset morte.

4 Ita vocat Ca-
 storem & Pollucē,
 quod essent ge-
 melli fratres.

5 Ad verbum,
 Post me. Syraphra
 sis alibi obseruata.

si.

וכד

Αντιλεπόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων, λέγει 19
καὶ οὕτως ἐπικαλέσασθαι Καίσαρα· οὐχ
ὡς τῶν ἐθνῶν μου ἔχων τι κατηγόρησαι.

Διὰ τούτων οὖν πρὸς αὐτοὺς ᾤρε- 20
καλέσας ὑμᾶς ἰδεῖν καὶ πρὸς λαλήσαι.
ἐνεκεν γὰρ τῆς ἐλπίδος τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς
ἀλυσιν ταύτων δεῖκαίμαι.

Οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν εἶπον, Ἡμεῖς οὐτε 21
γραμματα πρὸς σοὶ ἐδέξαμεθα ἀπὸ
τῆς Ἰουδαίας· οὐτε ᾤρα γινώσκοντες πρὸς
τῶν ἀδελφῶν ἀπήγειλεν ἢ ἐλάλησεν τι
πρὸς σοὶ πονηρόν.

Αἰτιολογῶν δὲ ᾤρετο αὐτοὺς ἀκούσαι 22
φρονεῖς. πρὸς μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεως ταύ-
της γνωστὸν ὅτιν ἡμῖν ὅτι πάντα τοῦτο
πλέγεται.

Τὰ ξάμνητοι δὲ αὐτῶν ἡμέραν, ἤκουον 23
πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ξενίαν πλείονες·
οἷς ὅτε ἐπίτετο διαμῆναι τὸν βα-
σιλείαν τῆς Θεοῦ, πείθων τε αὐτοὺς τὰ
πρὸς τῆς Ἰησοῦ, ἀπὸ τε τῆς νόμου Μωσέως
καὶ τῶν προφητῶν, ἀπὸ πρὸς ἑως ἐ-
σπέρας.

Καὶ οἱ μὲν ἐπείθοντο τοῖς λόγοις, 24
ὁ δὲ ἠπίσταντο.

Ἀσίμῳ δὲ ὄντες πρὸς ἀλλή- 25
λους, ἀπελύοντο· εἰπόντες τῷ Παύλῳ ῥή-
μα ἐν, ὅτι καλῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐ-
λάλησεν διὰ Ἡσαίου τῆς προφητείας
πρὸς τοῦ πατέρος ἡμῶν,

Λέγον, Ὁ πορθύθη πρὸς τὸ λαὸν 26
τὸν, καὶ εἶπε, Ἀκοῇ ἀκούετε, καὶ οὐ
μὴ σιμῶντε· καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ
οὐ μὴ ἴδῃτε.

Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τῶν λαοῦ τοῦ- 27
του, καὶ τοῖς ὠσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοῦ
ὀφθαλμοῦ αὐτῶν ἐκάμμυσαν· μή πο-
τε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν
ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ σιμῶσι, καὶ
ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτοὺς.

Γινώσκον

Sed contradicentibus Iudæis, coa-
ctus sum appellare Cæsarem: non
tamen quasi habeam de quo gentē
meam accusem.

Ob hanc igitur causam vos aduo-
caui, quos viderem & alloquerer.
nam propter spem Israhelis circun-
datus sum hac catena.

Illi verò dixerunt ei, Nos neque
litteras accepimus de te ex Iudæa:
neque adueniens quisquam fratrum
annuntiavit aut loquutus est ali-
quid de te mali.

Velimus autem ex te audire quæ
sentias. nam de secta ista notum est
nobis ubique, ei contradici.

Quum igitur constituissent ei
diem, venerunt ad eum in hospitium
complures: quibus cum testificati-
one exponebat regnum Dei, studēs
eis persuadere quæ de Iesu Christo
sunt, ex Lege Moysis & Prophetis, à
mane vsque ad vesperam.

Et alii quidem assentiebantur
iis quæ dicebantur, quidam verò
non credebant.

Quum autem inter se discordes
essent, discesserunt: quū Paulus hoc
verbum dixisset, Rectè sanè Spiri-
tus sanctus loquutus est per Esaiam
prophetam Patribus nostris,

Dicens, Vade ad populum istum,
& dic, Auditū audietis, & non in-
telligetis: & videntes videbitis, &
non cernetis.

Pinguefactum enim est cor po-
puli huius, & auribus grauitè au-
dierunt, & oculis suis conuierūt:
ne cernant oculis, & auribus au-
diant, & corde intelligant, & con-
uertantur, & sanem eos.

Notum

Vtendum quidem
mediis à Deo oblatis,
sed ita ut gloriam
Dei non autem nos-
tros queramus.

Mutuus est Legi &
Euangelii consensus.

Euangelium creden-
tibus odor vitæ, contri-
stis odor mortis.

Increduli spontè qui-
dem reluctantur ve-
ritati, non tamen for-
tuito.

Esa. 6. 9
matth. 13. 14
mar. 4. 12
luc. 8. 10
iohan. 12. 40
rom. 11. 8

וְכַד קִימִין הָיוּ לִוְקִבְלֵי יְהוּדִיָּא

^a אֶתְאֲלָצַת דִּאֲקֵעָא בְּנִן קֶסֶר לֹא אִיךְ
אֵית לִי דִאֲקֵטְרָג בְּמִדָּם לְבָנֵי עַמִּי :

מָטוּל הָנָא בְּעִית מִנְכּוֹן דִּתְאֲתוֹן

וְאַחֲזִיבִין וְאַשְׁתַּעֲא לְכוֹן הָלִין מָטוּל

גִּיר ^f סְבָרָא דִּיסְרִיל אִסִּיר אֲנִי

^g בְּשִׁשְׁלֹתָא הָדָא :

אֲמַרִין לֵה הָנוּן חֲנִן אֲנִירְתָא עֲלִיךְ

לֹא קִבְלִין מִן יְהוּד וְלֹא אֲנִשׁ מִן אַחָא

דִּאֲתוֹ מִן אוּרְשַׁלַּם אֲמַרוּ לֵן מִדָּם

דְּבִישׁ עֲלִיךְ :

צִיבִין דִּין דְּנִשְׁמַע מִנֵּךְ מִדָּם

^h דִּמְתַּרְעָא אֲנִי מָטוּל דִּיוֹלְפָנָא הָנָא

יִדְעִינִן דְּעַל אֲנִשׁ לֹא מִקְבֵּל :

וְאַקִּימוּ לֵה יוֹמָא וּבְכִנְשׁוֹ וְאֲתוֹ

לְוִתָּה סְנִיָּאָא ^k כֹּד דְּשָׂרָא הוּא וְגִלָּא

לְהוֹן עַל מַלְכוּתָא דִּאלֹהָא כֹּד מִסְחָד

^m וּמִפִּיִּם לְהוֹן עַל יֵשׁוּעַ מִן גִּמּוּסָא

דְּמוֹשָׂא וּמִן נְבִיָּא מִן צַפְרָא וְעַד מָא

לְרַמְשָׂא :

וְאַנְשֵׁין מִנְהוֹן ^o מִתְּטַפִּיִּסִין הָיוּ

לְמַלְוָהּ וְאַחֲרָנָא לֹא מִתְּטַפִּיִּסִין הָיוּ :

^p וְאַשְׁתַּרְיוּ מִן לְוִתָּה כֹּד לֹא שְׁלָמִין

לְחִדְרָא וְאַמַּר לְהוֹן הוּא פּוֹלוֹס מְלִתָּא

הָדָא שְׁפִיר מִלָּל רוּחָא דִּקּוּדְשָׁא

בְּפּוֹם אֲשַׁעֲיָא לִוְקִבְלֵי אֲבָהֵתְכוֹן :

כֹּד אֲמַר דִּזֹּל לְוִת עַמָּא הָנָא וְאַמַּר

לְהוֹן דְּשִׁמְעָא תְּשִׁמְעוּן וְלֹא תִסְתַּכְלוּן

וְתַחֲזוּן וְלֹא תִבְחָרוּן :

אֲתַעֲבִי לֵה גִיר לְבָה דְּעַמָּא הָנָא

וּמִשְׁמַעְתָּהוֹן ^r אֲוִקְרוּ וְעֵינֵיהוֹן ^u עֲמָצוּ

דִּלֹּא יַחֲזוּן בְּעֵינֵיהוֹן וְיִשְׁמַעוּן ב

בְּאַדְנֵיהוֹן וְיִסְתַּכְלוּן בְּלִכְהוֹן וְיִתּוּבוּן

לְוִתִּי וְאַשְׁבּוּק לְהוֹן :

תְּתִידַע

19 Et quum starent contra me Iudei, coactus sum implorare protectionem Caesaris : nō quasi sit mihi ut accussem in aliqua re ^e filios populi mei.

20 Propter hoc rogaui vos ut veniretis, ^e viderem vos, et narrarem vobis ista. nam propter spem Iſraelis vinctus sum catena hac.

21 Dicunt ei illi, Nos epistolā de te nō accepimus ē Iudaea, neque ulli ex fratribus qui venerunt ab Vrischelem, dixerunt aliquid quod malū sit de te.

22 Cupidi autem sumus ut audiamus ex te ⁷ id quod cogitas. propterea quod doctrinam hanc scimus, quod à nemi-ne recipiatur.

23 Et constituerunt ei diem, ac congregati sunt, veneruntque ad eum multi [eo] ubi habitabat. et exposuit eis de regno Dei, testificans ^e persuadens eis de Ieschua, ex Lege Musche, ^e ex prophetis, à mane usque ad vesperam.

24 Et quidam ex eis acquiescebāt sermonibus eius, et alij nō acquiescebāt.

25 Et disceſſerunt ab eo, quum nō eſſēt consentiētes inuicem. Et dixit eis Paulus hunc sermonem, Bene loquutus est Spiritus sanctus per os Isaia contra patres vestros,

26 Dicens, Vade ad populum hunc, ^e dic eis, Auditū audietis, ^e non intelligetis: et videbitis, et non cernetis.

27 Incrassatum enim est cor populi huius, ^e auditum suum grauem reddiderunt, ^e oculos suos clauſerunt: ne viderent oculis suis, et audirent auribus suis, ^e intelligerent corde suo, et conuerterentur ad me, ^e remitterem eis. f.ii.

6 Id est, Iudaeos gentiles meos.

7 Id est, Sententiam tuam. Siue id quod sentis.

^a אֶתְאֲלָצַת
^b בְּנִן קֶסֶר
^c בְּמִדָּם
^d דְּבִישׁ
^e עֲמָצוּ
^f סְבָרָא
^g שְׁלֹתָא
^h מְתַרְעָא
ⁱ עַל תַּחַת
^k כֹּד
^l לְוִתָּה
^m מִפִּיִּם
ⁿ נְבִיָּא
^o מִתְּטַפִּיִּסִין
^p וְאַשְׁתַּרְיוּ
^q שְׁלָמִין
^r רִמְשָׂא
^s סְבָרָא
^t תְּתִידַע
^u עֲמָצוּ

^h מְתַרְעָא
ⁱ עַל תַּחַת

^k כֹּד
^l לְוִתָּה
^m מִפִּיִּם
ⁿ נְבִיָּא
^o מִתְּטַפִּיִּסִין
^p וְאַשְׁתַּרְיוּ
^q שְׁלָמִין
^r רִמְשָׂא
^s סְבָרָא
^t תְּתִידַע
^u עֲמָצוּ

^o מִתְּטַפִּיִּסִין
^p וְאַשְׁתַּרְיוּ

^p וְאַשְׁתַּרְיוּ
^q שְׁלָמִין
^r רִמְשָׂא
^s סְבָרָא
^t תְּתִידַע
^u עֲמָצוּ

^r רִמְשָׂא

^r רִמְשָׂא
^s סְבָרָא
^t תְּתִידַע
^u עֲמָצוּ

Acta

Γνωστὸν οὖν ἔστω ὑμῖν ὅτι τοῖς ἔθνεσιν 28
ἀπεστάλη τὸ σωτήριον τῆς Θεοῦ· αἰ τοὶ
καὶ ἀκούσονται.

Notū ergo sit vobis missam esse
Gentibus hāc Dei salutem, & ipsos
audituros.

*Incredulitas reprobo-
rum non potest irri-
tam facere Dei fidē*

Καὶ ταῦτα αὐτῷ εἰπόντος, ἀπῆλθον 29
οἱ Ἰουδαῖοι, πολλὰ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς
συζητήσεις.

Quum ergo hāc dixisset, exie-
runt Iudæi, multam habentes inter
se disceptationem.

*Non Euangelii sed
Euangelii contēptus
dissidiorum causa.*

Ἐμείνε δὲ ὁ Παῦλος διεπᾶν ὅλῳ 30
ἐν ἰδίῳ μισθώματι· καὶ ἀπεδέχετο
πάντας τοὺς εἰσπορευομένους πρὸς
αὐτόν·

Manfit autem Paulus biennium
totum in proprio conducto: & acci-
piebat omnes qui ad ipsum ingre-
diebantur:

*Verbum Dei non
potest vinciri.*

Κηρύσσων τὴν βασιλείαν τῆς Θεοῦ, 31
καὶ διδάσκων τὰ πρὸς τὴν Κυρίου Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ μὲν πάσης παρρησίας, ἀ-
καλύπτως.

Prædicans regnum Dei, ac docens
quæ sunt de Domino Iesu Christo,
cum omni libertate, nemine pro-
hibente.

תתידע לכו^א הכיל הדא דלעממא
אשתדר הנא פורקנא דאלחא הגון
גיר ואף שמעין לה :

28 *Notum sit igitur vobis hoc, quod ad
Gentes est missa hac redeptio⁷ De ipsa
enim quoque auscultant ei.*

7 In veteri manu
scripto codice bi-
bliothecae illustris-
simi principis ele-
ctoris Palatini e-
rat adnotatum, quod o-
mittebatur in co-
dice impresso.

29 ⁸

8 Totus 29 versi-
culus in contextu
Syro non legitur.
de quo, quia dubi-
to num incuria sit
omissus, an vero
potius in vetustis
manuscriptis codi-
cibus defuerit in
contextu, adicere
non sum ausus. Si
esset Syris verbis
mihi versus expri-
mendus, ita dicerē,
וכר הלין אמר נפקו
יהודיא וסגי דרשין
Id est, דיו בינתהון.
Et quum hæc dixi-
ssent, egressi sunt Ju-
dæi & disceprabant
multum inter se.

וואגר לה פולוס מן דילה ביתא^ב
והוא בה תרתין שנין ומקבל הוא
תמן לכלהון אילין דאתין הו ל
לותה :

30 *Et mercede conduxit sibi Paulus
de suo domum: mansitque in eaduobus
annis, & excipiebat ibi omnes qui ve-
niebant ad se.*

ומכרו הוא על מלכותה דאלחא
ומלף הוא^ע עין בגלא על מרן ישוע
משיחא דלא כלין :

31 *Ac predicabat de regno Dei, doce-
batque liberè de Domino nostro Je-
schua Christo⁹ absque prohibentibus.*

9 Id est, Nullo pro-
hibente.

שלם פרכסוס דשליחא טובנא
חבו דין תשעיתיהון

*Finita sunt gesta Apostolorum bea-
torum: hoc est, Historia eorum.*

f. iiij.

^ב וואגר
וושכור :

^ע עין בגלא
לבשה לעין
כלם :
^ד דלא כלין
כלתי מונעים :

1. The first part of the book is a preface by the author, in which he explains the purpose and scope of the work. He states that the book is intended to provide a comprehensive survey of the history of the world, from the beginning of time to the present day. He also mentions that the book is written in a simple and straightforward style, so that it can be understood by all readers.

2. The second part of the book is a detailed account of the early history of the world, from the beginning of time to the fall of the Roman Empire. This part of the book covers a wide range of topics, including the origins of life, the development of human civilization, and the rise and fall of various empires. The author provides a thorough and accurate account of these events, drawing on a wealth of historical sources.

3. The third part of the book is a detailed account of the history of the world from the fall of the Roman Empire to the present day. This part of the book covers a wide range of topics, including the Middle Ages, the Renaissance, the Reformation, and the modern era. The author provides a thorough and accurate account of these events, drawing on a wealth of historical sources.

4. The fourth part of the book is a detailed account of the history of the world from the present day to the future. This part of the book covers a wide range of topics, including the future of the world, the development of human civilization, and the rise and fall of various empires. The author provides a thorough and accurate account of these events, drawing on a wealth of historical sources.

מכתב אל

הרב

הרב

הרב

מרתא דפולוס
שליחא

*Epistola Pauli
apostoli.*

t.i.

Παῦλος τῆς Αποστόλης ἡ πρὸς Ῥω-
μαίους Ἐπιστολή.

Epistola Pauli Apo-

stoli ad Romanos.

Κεφάλαιον α

Cap. I.

Α.Α. 1

ΠΑΥΛΟΣ δούλος Ιη-
σοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπο-
στόλος, ἀφωρισμὸς εἰς
ἀγαθὸν Θεοῦ,

(Ὁ θεωρητὴς λαοῦ διὰ τῆς πρὸς
Φητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίας)

Περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ (τῆς γυναικὸς ἐκ
ἀνθρώπου Δαβὶδ καὶ σαρκὸς)

Τοῦ ὁραθέντος υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνά-
μει, καὶ πνεύματι ἀγιοσύνης, ὃς ἀνα-
στάσεως νεκρῶν) Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν.

(Δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστο-
λὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν παντί τοῖς
ἔθνεσιν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.)

Ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς, κλητοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν Ῥώμῃ, ἀγαπη-
τοὶ Θεοῦ, κλητοὶ ἀγίοις· χάρις ὑμῶν
καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ
Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πρῶτον μὲν ἀχαριστῶ τῷ Θεῷ
μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ πάντων ὑ-
μῶν, ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν
ὅλῳ τῷ κόσμῳ.

Μάρτυς γὰρ μου ἐστὶν ὁ Θεός, ὃς λα-
βοῦν ἐν τῷ πνεύματί μου, ἐν τῷ ἀγα-
θῷ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὡς ἀδιαλείπτως
μνησθῆναι ὑμῶν ποιῶμαι.

Πάντοτε

PAULVS seruus Ie-
su Christi, ex Dei vo-
catione Apostolus, se
paratus ad predicandū
Euangelium Dei,

(Quod antè promiserat per Pro-
phetas suos in scripturis sanctis)

De Filio suo, (facto ex semine
Dauidis, secundum carnem;

Declarato Filio Dei potenter se-
cundum Spiritum sanctificationis,
per resurrectionem à mortuis) nem-
pe Iesu Christo Domino nostro:

(Per quem accepimus gratiam &
apostolatū ad obedientiam fidei
inter omnes Gentes, pro ipsius no-
mine:

Inter quas estis etiam vos, vocati
à Iesu Christo)

Omnibus qui Romæ estis, dile-
ctis Dei, vocatis sanctis: Gratia sit
vobis & pax à Deo Patre nostro &
Domino Iesu Christo.

In primis quidē gratias ago Deo
meo per Iesum Christum, super o-
mnibus vobis, quòd fides vestra an-
nuntiatur in toto mundo.

Testis enim mihi est Deus, cui ser-
uio spiritu meo in Euangelio Filii
ipsius, quòd indefinenter memine-
rim vestri:

Semper

1 Prima pars epi-
stole, cuiusdam pra-
fationem continens,
et quæ ad versum 16.

2 Attento reddit
Romanos, significans
se non suo nomine,
sed ut Dei ad Gen-
tes legatum cum eis
agere de re omnium
maxima, iam olim
plurimis idoneis testi-
bus à Deo promissa,
nunc demum autem
re ipsa praestata.

3 Reddit Roma-
nos dociles, explicata
Euangelice doctrina
summa, docet igitur,
Christum (Euangelij
materiam & argu-
mentum) unicum esse
non geminū Dei Pa-
tris Filium, qui, quòd
ad naturam huma-
nam attinet, ex Da-
uidis genere sit conde-
tus: quòd ad divinā
autem & spirituale,
qua se ipsum sanctifi-
cauit, sit ex eterno
Deo Patre genitus, sic
ut ex potenti ipsius
resurrectione liquet.

4 Reddit eosdem
benivolos, Veris eorū
laudibus commemo-
ratis, & sua in eos
Verè Apostolica bene-
uolentia, adhibito Dei
ipsius testimonio, con-
firmata.

אגרתא דפולוס שליחא דלות רהומיא

Epistola Pauli apostoli ad Romanos.

קפלאון א

ולוס עכדא דישוע

^a קריא קרוי :

משיחא קריא ושלוחא

^b אונגליון

^c כשורה טובה

^d מלשון יין :

דא תפרש ^b לאונגליון

דאלהא :

^e מלך חכמיה :

דמן קרים מלך פיד נביוהי בפתבא

קדישא :

על כרה הו דא תילד בכסר מן

ורעא דבית דוד :

^f דא תידע נודע :

דא תידע ברא דאלהא בחיל וברוח

^g בית כין :

קדוש דקס מן בית מיתא ישוע

משיחא מן :

^h טיבותא חסר :

ⁱ שליחותא

^j פקודת שליח :

^k עממא

^l חגויים :

^m הימנותא

ⁿ אמונת :

^o קריא

^p קרואים :

דבה נסכן טיבותא ושלוחותא

בכלהון עממא איך דישתמעון ל

להימנותא דשמה :

דאף אנתון מנהון אנתון קריא

בישוע משיחא :

לכלהון דברחומי חביבותי דאלהא

^q טיבותא חסר :

קריא וקדישא שלמא וטיבותא

עמכון מן אלהא אכון ומן מן ישוע

משיחא :

^r מודא מודת

^s רל משבח :

^t אל אפי

^u בעבור :

^v הימנותא

^w אמונתכם :

לוקדם מודא אנא לאלהי בישוע

משיחא על אפי כלכון דהימנותכון

אשתמעט בכלה עלמא :

סחד הו לי גיר אלהא דלה משמש

^x אונגליון

^y כשורה טובה :

^z דלאכלי :

^{aa} כל זכר כל

^{ab} זמן :

אנא ברוח באונגליון דברה דדלא

שלוא בכל זכר מתדבר אנא לכון

בצלוחי :

Cap. I.

PAULUS servus Ie-
schua Christi, vocatus
& missus, qui segregatus
est ad Evangelium Dei,

(Quod antè promiserat per manum
Prophetarum suorum in Scripturis
sanctis)

De Filio suo (qui genitus est in car-
ne ex semine domus David:

Et cognitus est Filius Dei per vir-
tutem & per Spiritum sanctum, qui
resurrexit à mortuis) [nempe] Ieschua
Christus Dominus noster.

(Per quem accepimus gratiam et
apostolatum inter omnes Gentes, ut o-
bediant fidei nominis eius.

Ex quibus [Gentibus] etiam vos vo-
cati estis in Ieschua (Christo)

Omnibus qui Romæ sunt dilecti Dei,
vocati & sancti, pax et gratia vo-
biscum à Deo Patre nostro et à Do-
mino nostro Ieschua Christo.

Primum gratias ago Deo meo per
Ieschua Christum super omnibus vo-
bis, quod fides vestra audita est in u-
niuerso mundo.

Testis enim est mihi Deus cui ser-
uio in Spiritu in Euangelio Filii ipsius,
quod sine intermissione omni tempore
memor sum vestri in precibus meis.

¹ Id est, Ministe-
rio. Hebraismus
frequens.

² Hebraismus.
Id est, In corpore.
Synecdochicè:
ut nomine Carnis
sive corporis, to-
tus homo intelli-
gatur.

³ Hoc est, Claris
& perspicuis testi-
moniis demon-
strat. ut, Notus in
Iudæa Deus, Psal.
76. & alibi passim.

⁴ Id est, Præpo-
tenti Spiritus vir-
tute & efficacia.

⁵ Vel, Quia. Re-
lativum causæ red-
ditivum.

⁶ Ad verbum,
De inter mortuos
Gallicè, D'entre les
morts. Similiter He-
brai, מן המתים.
Observandum ve-
rò, Syros plerumq;
usurpare בן pro
בן, intermutato
Nun in Tau.

⁷ Ad verbum,
Auscultet. Fidem
nominis Chri-
sti appellat veram
tā de ipso quā
de ipsius officio
persuasionem: aut
certè μετανοίας
designat doctrinā
quæ utrunque tra-
dit, nempe Euan-
gelium. Euangelion
ergo dixit ex He-
braismo, Nominis
eius, non simplici-
ter ΕΙ: ne Christū
à sua virtute sepa-
remus.

⁸ Paraphrastes
addit præpositio-
nem: cuius ea vis
est, ut valeat, Autō
re Iesu Christo. nī
si dicamus positū
pro, In Iesum
Christum.

⁹ Inferitur copu-
la, sed quæ vim ha-
beat ex exetice par-

ticulæ: ac si dictū esset, Vocati, nimirum ut sancti fici-
detur ex communi salutandi more apud Hebræos.
apud Hebræos, פני, id est, Facies. 12 Id est, Celebrata,
bum, Sine quiete.

10 Verborum ordo inuersus, qui familiaris est Paraphrasti. Hoc verò loco quæsitus vi-
Ad verbum, Propter facies omnium vestrum. Redundat nomen פני, sicut plerunque
13 Hebraismus, Id est, Cum animi sincera promptitudine & alacritate. 14 Ad ver-

Epist. Pauli

Γάντοτε ἐπὶ τῶν προσευχῶν μου¹⁰
δεόμενος, εἰπως ἤδη ποτὲ διδοῦναι
μαίεν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, ἐλθεῖν
πρὸς ὑμᾶς.

Ἐπιποθῶ γὰρ ἰδεῖν ὑμᾶς, ἵνα πᾶσι
παδῶ χάρισμα ὑμῖν πνευματικόν, εἰς
τὸ στερεωθῆναι ὑμᾶς.

Τούτῳ δὲ ὅτι, συμπαρακληθῶμαι ἐν¹²
ὑμῖν διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως ὑμῶν
καὶ ἐμοῦ.

Οὐ θέλω ὅτι ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί,¹³
ὅτι πολλάκις προεθέμην ἐλθεῖν πρὸς
ὑμᾶς, (καὶ ἐκωλύθη ἄχρι τοῦ δεῦρο)
ἵνα καρπὸν πᾶσι γὰρ ἐν ὑμῖν, καθῶς
καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν.

Ἑλληνί τε καὶ βαρβάρους, σοφοῖς τε¹⁴
καὶ ἀνόητοις ὀφειλέτης εἰμί.

Οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρέσβυτον καὶ¹⁵
ὑμῖν γὰρ ἐν Ῥώμῃ διατέλλομαι.

Οὐ γὰρ ἐπαυχώομαι τὸ διατέλλομαι¹⁶
τῇ Χρείᾳ. Δυνάμεις γὰρ Θεοῦ ὄντι εἰς
σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ
τε καὶ Ἑλλήνι.

Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῇ ἀπο-¹⁷
καλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίσιν· καθῶς
γράφεται, Ὁ ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζή-
σεται.

Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὁργὴ Θεοῦ ἀπ' ¹⁸
οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσεβειαν καὶ ἀδι-
κίαν ἀνθρώπων τῇ τῶν ἀλήθειαν ἐν
ἀδικίᾳ κατεχόντων.

Διότι τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, φανερόν¹⁹
ὄντι ἐν αὐτοῖς. ὁ γὰρ Θεὸς αὐτοῖς ἐφα-
νέροσε.

Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτῶν ἀπὸ κτίσεως²⁰
κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθο-
ρεῖται, ἢ τε ἀίδιῳ αὐτῶν δυνάμεις καὶ
θεότης· εἰς τὸ ἐξ αὐτοῖς ἀναπολο-
γήταις.

Διότι

Semper in precibus meis rogans
ut, siquo modo tandem aliquando
prosperum iter mihi detur ex volū-
tate Dei, veniam ad vos.

Expeto enim videre vos, ut ali-
quod impertiar vobis donum spiri-
tuale, ut vos stabiliamini:

Hoc est, ad communem exhorta-
tionem percipiendam apud vos, per
mutuam fidem, vestram simul & meam

Nolim autem vos ignorare, fra-
tres, me saepe proposuisse venire ad
vos, (sed prohibitum fuisse usque
adhuc) ut fructum aliquem habere
inter vos quoque, sicut & inter re-
liquas Gentes.

Et Græcis & barbaris, tum sapiē-
tibus tum insipientibus debitor sum.

Itaque prompta est mea facultas
vobis quoque qui Romæ estis euā-
gelizare.

Non enim me pudet Euangelii
Christi. potentia siquidem est Dei
ad salutem cuius credenti, Iudæo
in primis, tum etiam Græco.

Iustitia enim Dei per illud rete-
gitur ex fide in fidem: sicut scriptum
est, Iustus autem ex fide vivet.

Palam enim est ira Dei à cælo
adversus omnem impietatem & ini-
iustitiam hominum, ut qui verita-
tem iniuste detineant:

Quoniam id quod de Deo co-
gnosci potest, manifestum est in i-
psis: Deus enim eis manifestum fecit.

Ipsi enim invisibilia, dum ex re-
bus conditis intelliguntur, ex crea-
tione mundi perspiciuntur, æterna
videlicet eius tum potentia tum di-
vinitas: ad hoc ut sint ipsi inexcusa-
biles,

Propterea

5 Altera pars epi-
stola & que ad noui
capitis initium. Est
autem huius distina-
tionis status, Vnam
esse adipsam salutem
rationem, qua in
Euangelio, absque
lo populorum discrimi-
ne, à Deo propona-
tur, Iesum Christum
videlicet per fidem
apprehensum.

6 Confirmatio, In
Euangelio docetur,
nos coram Deo iusti-
ficari fide quotidie
augescere: ergo &
servari.

7 Probatio tum an-
tecedentis, tum con-
sequētis, ex Abacuc,
qui tum iustitiam co-
ram Deo, tum vitam
tribuat fidei.

8 Altera principa-
lis illius questionis
confirmatio, Omnes
homines in sese sine
extra Christum confi-
derati, sunt rei tum
impietatis, tum iniu-
stitie, ac proinde da-
mnationis obnoxii. Er-
go aliunde querant
iustitiam oportet.

9 Impietatem pro-
bat ex eo quod quum
omnes homines ha-
beant illustre & per-
spicuum speculum na-
turæ Dei æterna ac
omnipotentis in rebus
creatur, tamen ab illis
principiis ad absur-
dissima sua commen-
ta in constituendo
Dei cultu defecerunt.

ומתחנן אנא דאן מן כדו תתפתח
לי אורחא בעבינה דאלהא דאתא
לותכון :

מטול דטכ סוא אנא דאחזיכון
ואתל לכון מוהכתא דרוח דבה
תשתררון :

ואכחדא נתיבא כהימנותא
דילכון ודילי :

צבא אנא דין דתדעון אחי דזכנין
סגיאן עבית דאתא לותכון ואתכלית
עד מא להשא דאף בכון יהוא לו
אדשא איך דבשרכא דעממא :

יוניא וכרבריא חבימא וסכלא
דלכל נש חיב אנא דאכרו :

והכנא מתחפט אנא דאף לכון
דברהומי אסבר :

לא גיר בהת אנא בה באונגליון
מטול דחילא הו דאלהא לחיא דכל
דמחימנין בה אן מן יהודיא לוקדם
ואן מן ארמא :

באנותה גיר דאלהא בה מתגליא
מן הימנותא להימנותא איך דכתיב
דכאנא מן הימנותא יחא :

מתגלא הו גיר רוגזה דאלהא
מן שמיא על כלה עולחון ורושעחון
דבני נשא הכון דקושטא בעולא
אחידין :

מטול דידיעותה דאלהא גליא
הי בהון אלהא גיר גלה בהון :

כסיתה גיר דאלהא מן תרמיתה
דעלמא לבריתה בסוכלא מתחזון
וחילה ואלהותה דלעלם דיתון
דלא מפק ברוח :

מטול

מטול

מטול

מטול

מטול

מטול

מטול

מטול

Et precor (sit tandem aperiatur mihi via per voluntatem Dei) ut veniam ad vos.

Quia valde desidero ut videam vos, ut impertiar vobis donum Spiritus, per quod confirmemini.

Et pariter consolationem capiamus per fidem vestram et meam.

Volo autem ut sciatis, fratres mei, quod temporibus multis volui venire ad vos, et prohibitus sum usque ad hoc tempus, ut etiam in vobis esset mihi fructus, sicut in reliquis populis,

Gracis et barbaris, sapientibus et stultis: nam omni homini debitor sum ut predicem.

Et ideo sollicitus sum ut etiam vobis qui Romae estis, euangelizem.

Non enim pudeat me Euangelij, eo quod virtus est Dei in salutem omnium credentium in ipsum, siue ex Iudaeis primum, siue deinde ex gentilibus.

Iustitia enim ipsius Dei in eo reuelatur, ex fide in fide: sicut scriptum est, Iustus ex fide viuet.

Reuelatur enim ipsa ira Dei de caelo aduersus omnem iniquitatem et impietatem filiorum hominis, qui veritatem in iniquitate detinent.

Propterea quod notitia Dei manifesta est in illis: Deus enim manifestauit eam in illis.

Occulta enim Dei à fundamentis mundi, in creaturis suis per intellectum conspiciuntur, et virtus eius et diuinitas eius quae in aeternum, ut sint sine effugio.

15 Verbum Hebraeum & Syrum significat Dei misericordiam implorare.

16 Ad verbum, Bene. Quomodo etiam loquuntur Latini & ferè aliæ linguæ.

17 Id est, Videre vos.

18 Syre, Dem. tā

quam scilicet ad-

minister Christi.

19 Vel, Per quem

Spiritu. Est enim

anceps relationum

apud Hebraeos &

Syros.

20 Chaldaea &

Syri phrasis, pro

vicibus multis.

21 Ad verbum,

Usque ad nūc. He-

braismus ער

22 Vocem Latinam

usurpat Paraphra-

stes, sicut Rab-

bini.

23 Distinctione

Græcam mutat,

sensum tamē præ-

clare explicat.

24 Ad verbum

Non enim erube-

scio propter Euan-

gelium.

25 Syre, In vitā,

& sic passim nomē

Salutis exponit Vi-

tam.

26 Copula pro

particula ordinis,

& sic apud He-

braeos usurpatur

pro אחר, P. ost.

27 In impresso Sy-

ro Test. nō legitur

particula rationa-

lis גיר, Enim, quæ

fortasse propter

exiguitatem omi-

ssa est: nos verò ex

manuscripto codi-

ce Heidelbergensi

restituimus.

28 Ad verbum,

Quod iustus ex fi-

Epist. Pauli

Διότι γινόντες τὸ Θεόν, οὐχ ὡς Θεόν 21
ἐδόξασαν, ἢ ἀχαρίστησαν· ἀλλ' ἐμα-
ταιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐ-
τῶν, καὶ ἐσκοπίθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν
καρδία.

Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθη- 22
σαν.

Καὶ ἠλλαξαν τὴν δόξαν τῆς ἀφάρ- 23
του Θεοῦ ἐν ὁμοιωμάτι εἰκόνος φθαρ-
τῆς καὶ πετεινῶν καὶ τετραπό-
δων καὶ ἐρπετῶν.

Διὸ καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεός 24
ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν καρδιῶν αὐτῶν
εἰς ἀκαθαρσίαν, τὸ ἀπειμάζεσθαι τὰ σώ-
ματα αὐτῶν ἐν αὐτοῖς.

Οἵτινες μετήλλαξαν τὴν ἀλήθειαν 25
τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάθη-
σαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει ὡς τῷ
κτίσαντι, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰ-
ῶνας. Ἀμήν.

Διὰ τοῦτο παρέδωκεν αὐτοῖς ὁ Θεός 26
εἰς πάθη ἀπειρίας· αἵ τε γὰρ θήλειαι αὐ-
τῶν μετήλλαξαν τὴν φυσικὴν χρῆσιν
εἰς τὴν ὡς ἀφύσιν.

Ὁμοίως τε καὶ οἱ ἄρσενες, ἀφέντες 27
τὴν φυσικὴν χρῆσιν τῆς θηλείας, ἔξε-
καύθησαν ἐν τῇ ὀρέξει αὐτῶν εἰς ἀνή-
λους, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀχρημο-
σιύλιον κατεργαζόμενοι, καὶ τὴν δι-
μιδίαν ἢ ἐξ τῆς πλάνης αὐτῶν, ἐν ἐ-
αυτοῖς δοτολαμβάνοντες.

Καὶ καθὼς ἐκ ἐδοκίμασαν τὸ Θεόν 28
ἔχον ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν αὐτοῖς
ὁ Θεός εἰς ἀδοκίμον νοῦν, ποιεῖν τὰ μὴ
καθήκοντα.

Πεπληρωμένοι πάσης ἀδικίας, πορ- 29
νείας, πονηρίας, πλεονεξίας, κακίας· με-
σοὺς φόβου, φόβου, ἐριδος, δόλου, κα-
κοηθείας.

Ψιθυρίσας,

Propterea quòd quum Deum co-
gnouerint, *tamen* vt Deum non glo-
rificauerunt, neque gratias *ei* ege-
runt: sed vani facti sunt in ratioci-
nationibus suis, & obtenebratum
est desipiens cor eorum.

Quum se profiterentur esse sapiē-
tes, stulti facti sunt.

Mutauerunt enim gloriam incor-
ruptibilis Dei in efformatam ima-
ginem mortalis hominis, & volu-
crum, & quadrupedum, & repti-
lium.

Quamobrem etiā tradidit eos
Deus cupiditatibus cordium ipso-
rum ad impuritatem, vt foedarent
corpora sua inter se:

10 Iniustitiam ho-
minum primum ostē-
dit in eo quod præter
spūs naturæ leges
mutuīs libidinibus
se se contaminant, in-
festo Dei iudicio.

Vt qui Dei veritatem mutarint
in mendacium, & coluerint ac ser-
uierint rebus creatis, præterito Cre-
atore, qui est benedictus in secula.
Amen.

Propterea, *inquam*, tradidit eos
Deus foedis affectibus. nam & fœ-
minæ illorum mutarunt naturalem
vsum in eum qui est præter naturā:

Similitérque etiam masculi, reli-
cto naturali vsum fœminæ, exarserūt
sua libidine alius in alium, masculi
in masculos fœda perpetrantes, &
compensationem quam oportuit
erroris sui in sese recipientes.

"Et sicut nō visum est eis Deum
in notitia retinere, *ita* tradidit eos
Deus in mentem omnis iudicii ex-
pertem, vt facerent quæ minimè
conueniebat:

11 Idem probat lō.
ga multorum scelerū
enumeratione, à quib.
bus si non omnibus,
saltem plerisque, ne-
mo est prorsus immu-
nis.

Oppleri omni iniustitia, scortatio-
ne, improbitate, avaritia, malitia:
pleni inuidia, cæde, cōtentione, do-
lo, malignitate:

Sufurrone,

מטול דידעו לאלהא ולא איך

^a אוריו הודו: דלא להא שבחוהי ואוריו לה אלא

^b אסתרקו במחשבתהון ואסתחשך
לכהון דלא מסתכל:

^d וכר סברין בנפשהון דחכימין אנון
שטו להון:

וחלפו תשבוחתה דאלהא דלא
מתחבל בדמותא דצלמא דבר נשא

^c דמתחבל וכדמותא דפרחתא ו
ודארבעת רגליה ודרחשא דארעא:

^e מטול הנא אשלים אנון אלהא
לרגינתא טמאתא דלכהון דיצערון

^f פגריהון כהון:
וחלפו שררה דאלהא בכדבותא

^g ודחלו ושמשו לכריתא טב מן
דלכרויהון דלה תשבחן ובורכן

^h לעלם עלמין אמין:
מטול הנא אשלים אנון אלהא

ⁱ לכאבא דצערא נקבתהון גיר חלפי
חשחתא דכינהין וכמדם דלא מכן

^j אתחשחי:
ותוב אף דכריהון הכנא שבקו

^k חשחתא דכינא דנקבתא ואשתרחו
ברגתא חד על חד ודכרא על דכרא

^l כהתתא עבדו ופורענא דזרק הוא
למעיותהון בקיומהון קבלוהי:

^m ואיך דלא דנו בנפשהון דידעון
לאלהא אשלים אנון אלהא למדעא

ⁿ דסריקותא דיהוון עכדין מדם דלא
ולא:

^o כד מלין כל עולותא וזנויותא
ומרירותא ובישותא ועלובותא

^p וחסמא וקטלא וחריגא ונבלא
ומחשבתא בישתא:

^q כד מלין כל עולותא וזנויותא
ומרירותא ובישותא ועלובותא

^r וחסמא וקטלא וחריגא ונבלא
ומחשבתא בישתא:

^s כד מלין כל עולותא וזנויותא
ומרירותא ובישותא ועלובותא

^t וחסמא וקטלא וחריגא ונבלא
ומחשבתא בישתא:

21 Propterea quod non erunt Deum,
et non tanquam Deum ³² glorificaue-
runt eum, ³³ nec gratias egerunt ei: sed
³⁴ inanes facti sunt in cogitationibus
suis, ³⁵ et obscuratum est cor eorum in-
sapiens.

22 Et quum putarent in seipsis quod
sapientes essent, stulti facti sunt ³⁶ sibi.

23 Et mutauerunt gloriam Dei qui
³⁷ non corrumpitur, ³⁸ in similitudinem
imaginis ³⁹ filii hominis qui corrumpi-
tur, et in similitudinem volatilium
et ⁴⁰ quadrupedum et reptiliu ⁴¹ terra.

24 Propter hoc tradidit eos Deus in
concupiscentias immundas cordis eo-
rum, ut afficiant ignominia corpora
sua inter se.

25 Et mutauerunt veritatem Dei in
mendacium, et reueriti sunt et colue-
runt creaturas multo magis quam
eum qui creauit illas, ⁴² cui sunt lau-
des et benedictiones in ⁴³ seculum se-
culorum. ⁴⁴ Amen.

26 Propter hoc tradidit illos Deus in
⁴⁵ libidines ⁴⁶ ignominiosas. feminae e-
nim eorum mutauerunt usum naturae
suae, et re ⁴⁷ quae non est ex natura usae
sunt:

27 Et è conuerso etiam masculi eorum
similiter reliquerunt usum naturae fe-
minarum, et exarserunt in concupiscen-
tia, unus erga alium, et masculus in
masculum pudendum fecerunt: et vol-
tationem quae iusta erat, pro errore suo,
in seipsis acceperunt.

28 Et sicut ⁴⁸ non iudicauerunt in sei-
psis, ut cognoscerent Deum, tradidit il-
los Deus in mentem, ⁴⁹ inanem, ut fa-
cerent id quod non oportet.

29 Oppleti omni iniquitate et scorta-
tione, et ⁵⁰ amaritudine et malitia,
et auaritia, et inuidia, et cede, et co-
tentione, et dolo, et cogitationibus malis.

Dei cognitionem spreuerunt. ⁴⁹ Syrè, Inanitatis. Genitiuus vice epitheti.
⁵⁰ Ea intelligit quae recto iudicio non minus respuenda sunt quam palatū respuit
amara.

³² Id est, Laudauerunt. Celebrauerunt.

³³ Syrè, Et gratias egerunt. absque repetitione negadi particulae: quod Hebraeis familiare est, ut negatio, initio versus posita, totum versum neget. Exemplum habes Psal. 9. 19.

³⁴ Id est, Vacui lumine caelesti & vera Dei notitia, ac omni pietate.

³⁵ Syrè, Quod non [est] intelligens.

³⁶ Pronomen redundat, ex Hebraismo.

³⁷ Id est, Non est obnoxius corruptioni.

³⁸ Beth pro Lamed, sicut Psal. 106. 20. unde hic locus desumptus est.

³⁹ Hebraismus ante obseruatus.

⁴⁰ Paraphraestes separatis nominibus utitur, Quatuor pedum: subauditur: quae sunt bestiarum, id est, Bestiarum siue animalium.

⁴¹ Pro terrestrium, Hebraismus, Deut. 32.

⁴² Hebraismus, Id est, Cui soli debetur laudes & benedictiones.

⁴³ Hebraismus, Id est, In perpetuum.

⁴⁴ Id est, Veritas, Stabilitas. Claufula precum apud Hebraeos. Plura de hac voce annotauimus in cap. 1. euangelii Iohannis.

⁴⁵ Ad verbum esset, Dolores siue morbos & agitudines. Itaque generale nomen synecdochicis pro specie kar' & ex' ponitur.

⁴⁶ Ad verbum, Ignominia. Substantiuum pro epitheto, Hebraeis quoque in frequēti vsu.

⁴⁷ Ratione quae aliena est à natura ipsarum.

⁴⁸ Id est, Non cogitarunt ut cognoscerent Deum: Sensus autem est,

Genitiuus vice epitheti.

Epist. Pauli

Ψιθυριστὰς, καταλάλους, θεοσυγείς, 30
ὕβριστὰς, ὑπερηφάνους, ἀλαζόνες, ἐ-
φάρετὰς κακῶν, γονῶσιν ἀπειθεῖς,

Ἀσιυνέτοις, ἀσιυνδέτοις, ἀσώργοις, ἀ- 31
σπόνδοις, ἀνελεήμονας.

Οἵτινες τὸ δικαίωμα τοῦ Θεοῦ ὁμι- 32
γνόντες (ὅτι αὐτὰ ποιεῖτε ὡς ἀπο-
τελεῖται ἀξιοί θανάτου εἰσὶν) οὐ μόνον αὐ-
τὰ ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ σὺν βουδοῦσι τοῖς
ῥασινοῖς.

Κεφάλαιον β'

Ὡς ἀναπολόγητος εἶ ὧς ἄνθρωπε 1
πάντες οὐ κρίνεις. ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τὸ ἕτε-
ρον, σεαυτὸν κατακρίνεις· τὰ γὰρ αὐτὰ
ῥασινοῖς οὐ κρίνεις.

Οἶδα μὲν δὲ ὅτι τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ 2
ὅτι καὶ ἀλήθειαν ὁμιλοῦν τὰ ποιεῖτε
ῥασινοῖς.

Λογίζῃ τὸ τοιοῦτον, ὧς ἄνθρωπε οὐ κρί- 3
νεις τὸν τοιοῦτον ῥασινοῖς, καὶ
ποιοῦν αὐτὰ, ὅτι οὐ ἐκφύξῃ τὸ κρίμα
τοῦ Θεοῦ;

Ἡ ποσὸς πλούτου τῆς χρηστότητος αὐτοῦ 4
καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας
καταφρονεῖς, ἀγνοῶν ὅτι τὸ χρηστὸν τὸ
Θεοῦ εἰς μετάνοιαν σε ἄγει;

Κατὰ δὲ τὴν σκληρότητα σου καὶ 5
ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σε-
αυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρα ὀργῆς καὶ ἀποκα-
λύψεως δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ.

Ὅς ἀποδώσῃ ἕκαστῳ κατὰ τὰ ἔργα 6
αὐτοῦ.

Sufurrones, obrectatores, Dei o-
fores, contumeliosi, superbi, glorio-
si, inuentores malorum, parentibus
immorigeri,

Desipientes, foedifragi, charitatis
expertes, implacabiles, immiseri-
cordes.

Qui post Dei iura cognita, (nēpe
eos qui talia faciūt, dignos esse mor-
te) non solum ea faciunt, sed etiam
facientibus patrocinantur.

Cap. II.

Quapropter inexcusabilis es ὁ 1
homo quisquis alios damnas.
nam hoc ipso quod damnas alterū,
teipsum condemnas: eadem enim
facis tu qui alios damnas.

Scimus verò iudiciū Dei esse se-
cundum veritatem aduersus eos
qui talia agunt.

Putas autem hoc, ὁ homo qui da-
mnas eos qui talia faciunt, & facis
ea, fore ut tu effugas iudiciū Dei?

An copiam benignitatis eius & 2
tolerantiæ ac lenitatis contemnis,
ignorans te benignitate Dei ad re-
sipiscētiā deduci?

Sed pro duritia tua & corde quod
resipiscere nescit, thesaurizas tibi-
ipso iram in diem iræ & patefactio-
nis iusti iudicii Dei:

Qui reddet unicuique secundū 3
opera ipsius:

1 Conuincit eas qui
ex ceterorum nume-
ro videntur eximen-
di, quoniam aliorum
vitiis redarguant. 1-
stos igitur discis, mini-
me omnium esse ex-
cusabiles, quoniam si
propius est intus con-
sideretur (quod omni-
no facit Deus) repe-
riuntur ἑξ ἑαυτῶν esse
obnoxii quæ in reli-
quis animaduertūt,
ut planè in seipsos
sententiam ferant,
quum alios damna-

2 Gravis exclama-
tio in eos qui sibi pla-
cent quod sint aliis
perspicaciores, quum
nihilò sint meliores,

3 Firmamentum su-
perioris disputatio-
nis, opus esse omnino
iustitiae tum Iudai-
tum Græcis

Iac. 5. 3

Psal. 61. 13
matth. 16. 27
apoc. 22. 12

Iis

וּרְטָנָא^a וּמֵאכֹל קִרְצָא וּסְנִינִין^a
 לֵאלֹהֵא^b מְצַעֲרָנָא^c חֲתִירָא^d שְׂבַחֲרָנָא^e
 מְשַׁכְחִי בִישְׁתָּא^e חֲסִירֵי רַעֲיָנָא^f
 דְּלֹאכְהִיחוּן לֹא מְתַטְפִּיסִין^g
 וְדִקִּימָא לִית לְהוֹן וְלֹא חֻבָּא וְלֹא^h
 שִׁנָּא וְלֹא רַחֲמָא אִית בְּהוֹןⁱ
 אֵילִין דְּכֹר יִדְעִין דִּינָה דֵאלֹהֵא^j
 דְּלֵאלִין דֵאלִין חֵלִין^k סְעִרִין לְמוֹתָא^l
 מְחִיב לֹא הוּא בְּלַחוֹר עֲבָדִין לְהִין^m
 אֵלֹא אַףⁿ מְשַׁתְּוֹתְפִין לֵאלִין דְּחֵלִין^o
 עֲבָדִין^p

קפלאון ב

מְטוֹל הֵנָּה לִית לְךָ^m מִפֶּק בְּרוּחָא^m
 אוּ בְרִי-נִשָּׂאⁿ דְּדָאן חֲכָרָה בְּהו גִּירⁿ
 דְּדָאן אַנְתָּ חֲכָרָךְ נִפְשָׁךְ הוּ מְחִיב^o
 אַנְתָּ וְאַף אַנְתָּ גִיר דְּדָאן אַנְתָּ בְּהִין^o
 הוּ מְתַהַפֵּךְ אַנְתָּ^o
 וְיִדְעִין דֵאלִין דִּינָה דֵאלֹהֵא^p
 בְּקוֹשְׁתָא עַל אֵילִין דְּכֵהִלִין^p
 מְתַהַפֵּכִין^q
 מִנָּה דִין מְתַחֲשֵׁב אַנְתָּ אוּ בְרִי-
 נִשָּׂא^r דְּדָאן אַנְתָּ לֵאלִין דְּכֵהִלִין^r
 מְתַהַפֵּכִין בְּרִי אַף אַנְתָּ בְּהִין מְתַהַפֵּךְ^s
 אַנְתָּ דֵאלִין תַּעֲרוֹק מִן דִּינָה דֵאלֹהֵא^t
 אוּ עַל עוֹתָרָא דְּבִסְמוּתָהּ וְעַל^u
 מְגִירָתָהּ וְעַל אַתְרָא דִּיהִב לְךָ^u
 מִמֶּרְחָא אַנְתָּ וְלֹא יִדְעָ אַנְתָּ דְּבִסְמוּתָהּ^v
 דֵאלֹהֵא לְתִיבּוֹתָא הוּ מִיתִיָּא לְךָ^v
 אֵלֹא מְטוֹל קִשְׁיוֹת לְכֹךְ דְּלֹא תֵאבֵד^w
 סָאֵם אַנְתָּ לְךָ^x סִימְתָא דְּרוּגָא^x
 לְיוֹמָא דְּרוּגָא^y וְלִגְלִינָא דְּדִינָא^y
 בְּאֵנָה דֵאלֹהֵא^z
 הוּ דְּפָרַע לְכָל נֶשׁ אֵין עֲבָדוּהִי^{aa}
 לֵאלִין^{bb}

30 Et murmuratione et obtreclatione:
 Et odio habentes Deum, contumeliosi,
 inflati, superbi, inventores malorum,
 destituti mente, qui parentibus suis non
 obtemperant.

31 Quibusque nullum est pactum, neque dilectio, neque pax, neque misericordia est in illis.

32 Qui cognoscetes iudicium Dei, quod eos qui talia faciunt, ad mortem condemnat, non tantum faciunt illa, verum etiam associant se iis qui ea faciunt.

51 Id est, Qui pacta non servant.

Cap. II.

Propter hoc non est tibi effugium, o fili hominis, qui iudicas proximum tuum, te ipsum condemnas. nam tu quoque qui iudicas, in iisdem versaris.

1 Syre, Exitus in latitudinem.

2 Syre, Suum. Mutatio personae Hebraea.

2 Et scimus quod est iudicium Dei secundum veritatem, adversus illos qui in his versantur.

3 Ad verbum, In veritate.

3 Quid autem cogitas tu, o fili hominis, qui iudicas eos qui in his versantur, quum etiam tu in iisdem verseris, quod fugies a iudicio Dei?

4 Aut adversus divitias benignitatis eius, aut adversus longanimitatem eius et spatium quod dat tibi, audes? Et non nosti quod benignitas Dei ad resipiscentiam inducit te?

4 Ad verbum, Locum, id est Opportunitatem (subaudi resipiscendi) quam dattibi, audes tu?

5 Sed propter malitiam cordis tui impoenitentis, reponis tibi thesaurum irae in diem irae et revelationis iudicii iusti Dei,

5 Ad verbum, Quod non resipiscis.

6 Qui repondit unicuique secundum opera ipsius:

Illis

Epist. Pauli

Τοῖς μὲν καὶ ὑπομονῇ, ἔργου αὐτοῦ 7
χαθοῦ δόξαν καὶ πλεονεξίαν καὶ ἀφθαρσίαν,
ζητοῦσι ζωὴν αἰώνιον.

Τοῖς δὲ ὅτι ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι 8
μὲν τῇ ἀληθείᾳ, παιδομαχίαις δὲ τῇ ἀδ-
κίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργή.

Θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πάντων 9
ψυχῇ ἀνθρώπου τῆς κατεργαζομένης
τὸ κακόν, Ἰουδαίου τε ὡς ἑθνῶν καὶ Ἑλ-
λῆως.

Δόξα δὲ καὶ πλεονεξία καὶ εἰρήνη παντὶ 10
τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε
ὡς ἑθνῶν καὶ Ἑλλήνι.

Οὐ γὰρ ὅτι προσωποληψία ᾧ 11
πρὸς Θεῷ.

Οἱ γὰρ ἀνόμως ἡμῶν, ἀνόμως 12
καὶ ἀπολογούμεται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἡμῶν
ζῶν, διὰ νόμου κριθήσονται,

(Οὐ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ τῆς νόμου δι- 13
καιῶν ᾧ πρὸς Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ
νόμου δικαιωθήσονται.

Ὅταν γὰρ ἔθνη τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, 14
φύσιν τῆς νόμου ποιῇ, οὗτοι νόμον μὴ
ἔχοντες, ἐαυτοῖς εἰσι νόμος.

Οἵτινες ἐνδείκνυνται τὸ ἔργον τοῦ 15
νόμου γραπτόν ἐν ταῖς καρδίαις αὐ-
τῶν, συμμαρτυρούσης αὐτῶν τῆς σὺν-
δήσεως, καὶ μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λο-
γισμῶν κατηγορουμένων, ἢ καὶ ἀπολο-
γουμένων)

Ἐν ἡμέρᾳ ὅτε κρινεῖ ὁ Θεὸς τὰ κρυ- 16
πτά τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ ἀναγέλιόν
μου, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἰδε, σὺ Ἰουδαῖος ἐπονομάζῃ, καὶ ἐ- 17
παναπαύῃ τῷ νόμῳ, καὶ καυχᾶσαι ἐν
Θεῷ,

Καὶ

Iis quidem qui perstant, boni ope-
ris gloriam & honorem & immor-
talitatem, *id est* iis qui quærunt vi-
tam æternam:

Iis verò qui sunt contentiosi, &
qui veritati quidem non obtempe-
rant, sed obtemperant iniustitiæ,
reddetur excandescencia & ira.

Oppressio & angustia aduersus
omnem animam hominis perpetrā-
tis malum, tum Iudæi in primis, tū
etiam Græci:

Gloria verò & honor & pax cui-
uis operanti bonum, tum Iudæo in
primis, tum & Græco.

Non enim est personarum acce-
ptio apud Deum.

⁴ Quicumque enim sine Lege pec-
cauerunt, sine Lege quoque peri-
bunt: & quicūque in Lege peccaue-
runt, per Legem damnabuntur,

(Non enim qui audiunt Legem,
iusti sunt apud Deum, sed qui Legē
præstant, iustificabuntur.

⁶ Nam quum Gentes quæ Legem
non habent, natura quæ Legis sunt
faciant, isti Legem non habentes,
sibiipsis sunt lex:

Vt qui ostendant opus Legis scri-
ptum in cordibus suis, vnà testimo-
nium reddente ipsorum conscien-
tia, & cogitationibus sese mutuò
accusantibus, aut etiam excusanti-
bus)

⁷ In die quo iudicabit Dominus
de occultis hominum, ex Euāgelio
meo, per Iesum Christum.

⁸ Ecce, tu cognominaris Iudæus,
& acquiescis in Lege, & gloriaris
in Deo,

Et

⁴ Universalem il-
lam humani generis
accusationem sigilla-
tim applicat tum Ge-
nibus tum Iudæis.

⁵ Occupatio aduer-
sus Iudæos, quos non
excuset Lex illa, sed
condemnet: quoniam
non Legem audire,
sed Legem custodire,
iustificent.

⁶ Occupatio aduer-
sus Gentes, quæ etiā
Legem Moysi non ha-
buerint, non habent
tamen quid suis sce-
leribus prætexant,
quum habeant ali-
quid pro Lege cordi-
bus inscriptum, & qui
quædam & mala pro-
hibeant & puniant,
quædam & bona præ-
cipiant & laude pro-
sequantur.

⁷ Deus iudicia
multa differt quæ ta-
men suo tempore exe-
quetur per Iesum
Christum, severissi-
mo cum examine nō
tantum dictorum &
factorum, sed etiam
cogitationum maxi-
me arcanarum.

⁸ Probatio ex Da-
vidis & aliorum Pro-
phetarum testimonio,
Iudæos summis qui-
dem beneficiis a Deo
fuisse affectos, tradi-
ta cū Lege, sed esse
omnium hominum ma-
ximè ingratos.

לֹאֵלֶיךָ דְּבִמְסִיבֵרְנוּתָא דְּעֵבְרָא^a
 סְכֵרָא^b תְּשׁוּבָתָא וְאִיקְרָא וְלֹא^c
 מִתְחַבְּלָנוּתָא בְּעֵין יְהִי לְהוֹן חַיָּא^d
 דְּלַעֲלֵם^e :

אֵלֶיךָ דִּין דְּעֵצִין וְלֹא^d מִתְּפִיסִין^e
 לְשִׁרְרָא אֱלֹא לְעוֹלָא מִתְּפִיסִין^f
 יִפְרוּעַ אֲנוֹן רוֹגְזָא וְחִמְתָּא :

וְאוֹלְצָנָא^g וְטוֹרְפָא לְכָל בְּרִי-נֶשׁ^h
 דְּפִלַּח בִּישְׁתָּא לִיהוּדִיָּא לִוְקֹדֶםⁱ
 וְלֹאֲרַמְיָא^j :

תְּשׁוּבָתָא דִּין וְאִיקְרָא וְשִׁלְמָא
 לְכָל דְּפִלַּח טְבָתָא לִיהוּדִיָּא לִוְקֹדֶם^k
 וְלֹאֲרַמְיָא^l :

לֹא גִיר אֵית^m מִסְכַּב בְּאַפָּא לֹותⁿ
 אֱלֹהָא^o :

אֵלֶיךָ גִּיר דְּדָלָא גְמוּסָא חָטוּ
 אִף דָּלָא^p גְמוּסָא יִאכְדוֹן וְאֵלֶיךָ^q
 דְּבִנְמוּסָא חָטוּ מִן גְמוּסָא יִתְדִינֹון^r :

לֹא הוּא גִיר^s שְׁמוּעָהוּ דְּגְמוּסָא^t
 כְּאֲנִין קִדְם אֱלֹהָא אֱלֹא^u עֲבוּדוּתוּ^v
 דְּגְמוּסָא מְזִדְּקִין^w :

אֵן גִּיר עֲמָמָא דְּגְמוּסָא לִית לְהוֹן^x
 מִן כִּינְהוֹן יַעֲבִדוֹן גְמוּסָא הֲנוּן דְּכֹד^y
 גְמוּסָא לִית הוּא לְהוֹן לְנַפְשָׁהוֹן הוּוֹ^z
 גְמוּסָא^{aa} :

וְהֲנוּן^{ab} מַחְוִין עֲבִדָּה דְּגְמוּסָא כֹד^{ac}
 כְּתִיב עַל לְבָהוֹן וּמִסְהָדָא עַלִּיהוֹן^{ad}
 תְּאֲרָתָהוֹן כֹד מַחְשַׁבְתָּהוֹן מְכֹנֵן אוּ^{ae}
 גִּפְקֵן רוּחָא לְחִדְרָא^{af} :

בְּיוֹמָא דְּדָאן אֱלֹהָא כְּפִיתָא דְּכִנִּי^{ag}
 נִשָּׂא אִיךְ^{ah} אֲוִנְגְלִיוֹן דִּילִי בִיד יֵשׁוּעַ^{ai}
 מְשִׁיחָא^{aj} :

אֵן אַנְתָּ דִּין דִּיהוּדִיָּא מִתְקָרָא אַנְתָּ^{ak}
 וּמִתְתַּנִּיחַ אַנְתָּ עַל גְמוּסָא^{al}
 וּמִשְׁתַּבְּחָר אַנְתָּ בְּאַלְהָא^{am} :

7 Illis qui in perseverantia operum bonorum, gloriam et honorem et incorruptibilitatem querunt, dat^e eis vitam qua est in aeternum:

6 Pleonasmus relatiuorum in Syra lingua frequentissimus.

8 Iis verò qui contentiosi sunt, et non acquiescunt veritati, sed iniquitati acquiescunt, rependet iram et indignationem.

9 Et afflictio et cõturbatio [erit] omni homini qui operatur mala, Iudæis primum, deinde Gentilibus.

7 Ad verbum, Filio hominis. Syra & Hebræa phras.

8 Ad verbum, Et Gentilibus. Sed est Vau ordinis, vt alibi obseruatum est.

9 Ad verbum, Et. Estque ordinis Vau, vt modò dictum est.

10 Gloria verò et honor & pax omni operanti bona, Iudæis primum, deinde Gentilibus.

11 Non enim est^{io} acceptio facierum apud Deum.

10 Vide quæ sunt annotata Matth. 6. 2.

12 Qui enim sine Lege peccauerunt, etiam sine Lege peribunt: & quiⁱⁱ in Lege peccauerunt, ex Lege iudicabuntur,¹⁹

11 Id est, Sub Lege, vt infra, cap. 3.

13 (Nequaquã enim auditores Legis iusti [sunt] coram Deo, sed factores Legis iustificantur.

14 Si enim Gentes quibus Lex non est, ex natura sua fecerint Legẽ, ipsa, quæ, quum non esset eis Lex, sibiipsis facta sunt lex:

15 Et ipsa ostendunt opus Legis tanquã scriptum super cor suum, et testatur de ipsis conscientia ipsarum, cogitationibus earum reprehendẽtibus, aut¹² excusantibus¹³ inuicem)

12 Ad verbum, Educentibus [in] latitudinem. Syra phras.

13 Ad verbum, In vnum vnum. Syra phras.

16 In die quo iudicabit Deus occulta filiorum hominis secundum Euãgeliũ meum¹⁴ per manum Ieschua Christi.

14 Id est, Opera Iesu Christi. Hebræus tritus.

17 Si autem tu qui Iudæus vocaris, et acquiescis in Lege, & gloriaris¹⁵ de Deo,

15 Pro. Hebræus frequens.

Quòd

Epist. Pauli

Καὶ γνώσεις τὸ θέλημα, ἃ δοκι- 18
μάζεις τὰ διαφέροντα, κατηχούμενος
ἐν τῷ νόμῳ.

Γέποιθας τε σεαυτὸν ὁδηγὸν εἶ) τυ- 19
φλῶν, φῶς τῷ ἐν σκοτει,

Γαδευτὴν ἀφρόνων, διδάσκα- 20
λον νηπίων, ἔχοντα πλὴν μόρφωσιν τῆς
γνώσεως καὶ τῆς ἀληθείας ἐν τῷ νό-
μῳ.

Οὐκ οὐκ διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ 21
διδάσκεις; ὁ κηρύσσων μὴ κλέπειν,
κλέπεις;

Οὐ λέγων μὴ μοιχεύειν, μοιχεύεις; 22
ὁ βδελυσσόμενος τὰ εἰδωλα, ἱερο-
συλεῖς;

Ὁς ἐν νόμῳ καυχᾶται, διὰ τῆς 23
ᾧ διαβάσεως τῷ νόμῳ Θεὸν ἀπ-
μάζεις;

Τὸ γὰρ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλα- 24
σφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καθὼς γέ-
γραπται.

Πειρομένη μὲν γὰρ ὡφελεῖ ἐάν νό- 25
μον τηρώσῃς· ἐάν δὲ ᾧ διαβάσῃς νό-
μου ἧς, ἡ περικοπή σου ἀκροβυστία γέ-
γρην.

Εάν οὐκ ἡ ἀκροβυστία τὰ δικαιώ- 26
ματα τῷ νόμῳ φυλάσῃ, οὐχὶ ἡ ἀ-
κροβυστία αὐτὴ εἰς περικοπὴν λογιθή-
σεται;

Καὶ κρίνει ἡ ἐν φύσεως ἀκροβυ- 27
σία τὸν νόμον τελοῦσα, σὲ γὰρ διὰ γράμ-
ματος καὶ περικοπῆς ᾧ διαβάτῃ νό-
μου;

Οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ, Ἰουδαῖός 28
ἐστίν· οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ, ἐν σαρκί,
περικοπή.

Ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖός, καὶ 29
περικοπὴ καρδίας, ἐν πνύματι, οὐ
γράμματι.

Et nosti eius voluntatem, & ex-
plorasquæ discrepant, institutus ex
Lege.

Confidisque te ducem esse cæco-
rum, lucem eorum qui sunt in te-
nebris,

Eruditorem insipientium, magi-
strum infantium, quod habeas in-
formationem cognitionis ac veri-
tatis in Lege.

Qui igitur doces alium, te ipsum
non doces? qui prædicas non furā-
dum, furaris?

Qui dicis non mœchandū, mœ-
charis? qui abominaris idola, sacri-
legium admittis?

Qui de Lege gloriaris, per Legis
transgressionem Deum dedecoras?

Nam || Dei nomen propter vos
blasphematur inter Gentes, sicut
scriptum est.

Nam circumcisio quidem pro-
dest si Legem seruaris: quod si trans-
gressor Legis fueris, circumcisio tua
facta est præputium.

Itaque si præputium iura Legis
seruauerit, nonne præputium illius
pro circumcisione reputabitur?

Et quod est ex natura præputiū,
si Legem seruet, damnabit te qui
per literam & circumcisionē trans-
gressor es Legis?

Non enim qui est in proparulo
Iudæus, Iudæus est: nec ea quæ est
in proparulo circumcisio, id est in car-
ne, circumcisio est:

Sed qui in occulto Iudæus est, &
circumcisio cordis, id est in spiritu,
non --

litera:

Esa. 52.5
ezech. 36.23

9 Occupatio pecu-
liaris aduersus eos
qui in circumcissione
et externo legali cul-
tu sanctimoniam cō-
stituebant. Docet igitur,
circumcisionem
externam, si ab inte-
riore separetur, non
modo non iustificare,
sed etiam damnare
circumcisos, à quibus
nimis flagitet quod
ipsa significat, cordis
videlicet ac totius vi-
te puritatem ex Le-
gis præscripto: adeo
quidem ut si quis cor-
pore incircumcissus de-
tur, qui corde sit cir-
cumcissus, longe sit qui
busius solo corpore cir-
cumcissus Iudæis ante-
ponendus.

דִּידַע אַנְתָּ אֲנִי צִינָה^a וּפִרְשׁ אַנְתָּ^b
וְלִיתָ דִּילִיף אַנְתָּ מִן נְמוּסָא :

וְאַתְחַכֵּל עַל נַפְשְׁךָ דְּמַדְבְּרָנָא^c
אַנְתָּ דְּעוּרָא וְנוֹהֲרָא דְּאִילִין דִּ
דְּאִיתְהוֹן בְּחִשּׁוּכָא :

וְרִדּוּיָא דְּחִסְרֵי רַעִינָא וּמַלְפָּנָא^d
דְּטָלִיא וְאִית לֶךְ דּוּמִיָּא דִּידַעְתָּ^e
וְדִשְׁרָרָא בְּנְמוּסָא^f :

אַנְתָּ הַכִּיל דְּמַלְף אַנְתָּ לְאַחֲרָנָא^g
לְנַפְשְׁךָ לֹא מַלְף אַנְתָּ וְדַמְכְּרוּ אַנְתָּ
דְּלֹא יִגְבֹּון אַנְתָּ גִבָּב אַנְתָּ :

וְדַאמֵר אַנְתָּ דְּלֹא יִגְוֹרֹן אַנְתָּ גִּזְרָא^h
אַנְתָּ וְאַנְתָּ דְּשִׁאט אַנְתָּ פִּתְכִרָאⁱ
מַחֲלֵץ אַנְתָּ בֵּית מִקְדָּשָׁא :

וְאַנְתָּ דְּמַשְׁתַּבֵּחַר אַנְתָּ בְּנְמוּסָא^j
בְּהוּ דְּעֵבֵר אַנְתָּ עַל נְמוּסָא לְאַלְהָא^k
הוּ מַצְעֵר אַנְתָּ :

שְׁמָה גִיר דְּאַלְהָא מְטוֹלְתִּכּוֹן הוּ
מִתְגַּדֵּף בֵּית עַמָּא אִיךְ דְּכְתִיב :

גִּזְרֹתָא גִיר מִהִנָּי אֵן נְמוּסָא^l
תִּגְמֹר אֵן תַּעֲבֵר לֶךְ דִּין מִן נְמוּסָא^m
גִּזְרֹתְךָ הוּת לֹה עוֹרְלוּתָא :

אֵן הוּ דִּין דְּעוֹרְלוּתָא תִּטֵּר פּוֹקְדָנָהⁿ
דְּנְמוּסָא לֹא הָא עוֹרְלוּתָא מִתְחַשְׁבָּא^o
לֹה גִזְרֹתָא :

וְתִדּוֹן עוֹרְלוּתָא דְּמִן כִּינָה גִּזְרָא^p
נְמוּסָא לֶךְ דְּכְתִבְתָּא וּבְגִזְרֹתָא עֵבֵר^q
אַנְתָּ עַל נְמוּסָא :

לֹא הוּא גִיר מִן דְּכְגִלִּיא הוּ הוּ^r
יְהוּדִיא אִף לֹא אִידָא דְּמִתְחַזֵּי^s
בְּכִסְרָא גִזְרֹתָא :

אַלֹּא הוּ הוּ יְהוּדִיא אִינָא^t
דְּכְכִסְיָא הוּ וְגִזְרֹתָא אִידָא דְּדִלְכָא^u
הוּ בְּרוּחַ וְלֹא בִּ

בכתבא

18 *Quòd scias voluntatem eius, et discernas utilia, quibus instructus es ex Lege.*

19 *Et confidis de teipso, quòd ductor sis cecorum, & lumen eorum qui sunt in tenebris:*

20 *Et eruditor destitutorum mente, et praeceptor infantium: & est tibi forma cognitionis & veritatis in Lege.*

21 ¹⁶ *Tu (inquā) qui doces alios, teipsum non doces: & qui pradicas ut non furetur, tu ipse furaris:*

22 *Et qui dicis ne adulterium commit tant, tu ipse adulterium committis: et tu qui contemptui habes simulachra, spoliās ipse domum sanctam.*

23 *Et tu qui gloriaris in Lege, in eo quòd transgredieris Legem, Deum ipsum ignominia afficis.*

24 *Nomen enim Dei propter vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.*

25 *Circūcisio enim prodest si Legem perficias: si autem resiliās à Lege, circuncisio tua facta est praeputium.*

26 *Si autem ita est quòd praeputium obseruet mandatum Legis, nonne praeputium reputatur circuncisio?*

27 *Et iudicabit praeputium quod ex natura sua perfecit Legem, te qui in scriptura et in circuncisione transgredieris Legem?*

28 *Non enim is qui in manifesto Iudaus est, nec etiam ea quae conspicitur in carne, circuncisio [est]:*

29 *Sed is est Iudaus, qui in occulto est: et circuncisio, quae cordis est, in spiritu, & non - -*

16 Syre ad verbum, ut Graci Tu igitur.

17 Syrus, Domū sanctuarii. Hebraei smus. Periphrasis sacrilegii.

18 pro בֵּית תִּיבְיָא תִּיבְיָא obseruatum.

19 Syre adverbū Transgressus fueris tibi à Lege.

20 non praecedenti te, idem valet quod הוּא, Nonne: atque fortius affirmat.

21 Videtur has voces opponere eis quas subiungit In scriptura & in circuncisione, ut Ex natura sua, idem sit quòd Sine lege & circuncisione.

Epist. Pauli

γράφμα π. οὐδ' ὁ ἔπαυτος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ.

litera: cuius *Iudæi* laus non est ex hominibus, sed ex Deo.

Κεφάλαιον γ'

ΤΙ οὖν τὸ θέλω τῶν *Iουδαίων*; ἢ πῶς ἡ ὠφέλεια τῆς *θεωτομῆς*;

Πολὺ καὶ πάντα τρόπον. Πρῶτον μὲν γὰρ ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.

Τί γὰρ εἰ ἐπίστησαν πνεες; μὴ ἡ ἀπίστια αὐτῶν πλεονέκτην τοῦ Θεοῦ καταργήσει;

Μὴ γὰρ οἱ τοῦ γινέσθω δὲ ὁ Θεὸς ἀληθής, πᾶς δὲ ἀνθρώπος ψεύτης· καθὼς γέγραπται, Ὅπως ἀνδραγαθήσῃς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαι σε.

Εἰ δὲ ἡ ἀδικία ἡμῶν Θεοῦ δικαιοσύνην σιωπῇσι, πῶς ἐροῦμεν; μὴ ἀδικῶς ὁ Θεὸς ὁ ἐπιφέρει τὸ ὄργισμά; (καὶ ἀνθρώπον λέγω)

Μὴ γὰρ οἱ τοῦ ἐπεὶ πῶς κρίνει ὁ Θεὸς τὸν κόσμον;

Εἰ γὰρ ἡ ἀλήθεια τῶν Θεοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ψεύσματι ἐπείσθην εἰς πλεονέκτησιν αὐτοῦ, πῶς ἐπικαλέω ὡς ἀμάρτυρος κρίνομαι;

Καὶ μὴ (καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθὼς φασὶ πνεες ἡμᾶς λέγειν) ὅτι ποιήσω μὲν καὶ ἡ καὶ ἵνα ἐλθῇ τὰ ἀγαθά; ὧν τὸ κρίμα ἐνδικόν ἐστι.

Τί οὖν; θεωροῦμεθα; οὐ πάντως· θεωρησάμεθα γὰρ *Iουδαίους* τε καὶ *Ἑλλήνας* πάντας ὑφ' ἀμάρτυραν εἶναι.

Καθὼς γέγραπται, Ὅτι ἐστὶ δίκαιος οὐδὲ εἷς.

Οὐκ ἐστὶν ὁ σιωπῶν, ἐκ ἐστὶν ὁ ἐκζητῶν τὸν Θεόν.

Cap. III.

Q'V Æ est igitur præstantia *Iudæi*; aut quæ utilitas circumcissionis?

Multa per omnem modum. Primum enim illud est quod eis credita sunt eloquia Dei.

Quid tum enim si quidam fuerint increduli? num incredulitas eorum, fidem Dei inanem reddet?

Absit: imò esto Deus verax, omnis autem homo mendax: sicut scriptum est, Ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas quando tu iudicas.

Quod si iniustitia nostra Dei iustitiam commendat, quid dicemus? nūc iniustus Deus qui inferat poenam? (humano more loquor)

Absit: alioquin quomodo iudex erit Deus mundi?

Etenim si veritas Dei per meum mendacium redūdauit in gloriam ipsius, cur amplius ego ut peccator condemnor?

Ac non potius dicitur (sicut de nobis malè loquuntur, & sicut quidā aiūt nos dicere) Faciamus mala, ut veniant bona? quorum damnatio iusta est.

Quid igitur? præcellimus? Nullo modo: nam antè criminati sumus *Iudæos* & *Græcos* esse sub peccato.

Sicut scriptum est, || Non est iustus, ne vnus quidem:

Non est qui intelligat, non est qui exquirat Deum.

Omnes

1 Occupatio prima aduersus *Iudeorum* obiectionem, An igitur *Iudæi* nihil habent amplius quàm *Gentes*? Habent (inquit *Apostolus*) Dei respe-
ctu, qui suis fœderis tabulas eis commisit, adeo ut non possit quorundam perfidia efficere ut tota illa gens sine exceptione a Deo veraci abiiciatur, ut qui eorum etiam indignitate ad commendandam suam bonitatem statuitur.

2 Altera occupatio ex priorè responsò promanans, sic commendari Dei iustitiam nostra iniustitia, ut propterea Deus non obliuiscatur se esse mundi iudicem, ac proinde fœnerum iniustitia gloriorem.

3 Tertia obiectio, aliquid addens superiori: Si peccata cedat in Dei gloriam, non modo non esse puniēda, sed etiam ius esse incumbendum, quia blasphemiam *Paulus* contentus execrari, iustam poenam blasphemis denuntiat.

4 Altera ad primam illam obiectionem responsio, *Iudæos* si in se se considerent, iam pridem pronuntiatum esse ore Prophetarum, nihil esse aliis meliores.

Psal. 143
& 53:3

Γάντες

^a תשובתה ^b תהלתה
בכהכא אידא דתשובתה לא הות
מן בני אנשא אלא מן אלהא :

קפלאון ג

^b יתירותה ^c יתרונה
מנא הי הכיל יתירותה דיהודיא
או מנא יותרנה דגזירתה :

^c יתרנה ^d תועלת
^d גזירתה ^e מילה
סגי בכל מדס לוקדם דאתהימנו
^e מדס דכר ^f אתהימנו
מלוהי דאלהא :

^f נאמנו ^g מלוהי
^g מלוהי ^h דכריו
אן מנהון גיר לא הימנו דלמא
בדלא הימנו הימנותה דאלהא
בטלו :

^k שרירא נאמן
חס איתוהי גיר אלהא שרירא וכל

^l דגל כוכב ^m כאן צדיק
ברנש דגל איך דכתיב דתהוא ^m כאן
במליך ותזכא ⁿ כד דינין לך
אן דין עולן ^p באנותה דאלהא

^p עולן עולתו
מקיס מנא נאמר למא עול הו אלהא
דמיתא רוגזה איך בר נשא הו
ממלל אנא :

^q מיתא מכיא ^r מן אתא
חס ואן לא איכנא ^r ידון אלהא
לעלמא :

^r ידון ישפוט
אן גיר ^f שררה דאלהא אתיתר
בדגלותי לתשובתה דילה למנא

^f שררה אמתו
הכיל אנא איך ^u חטיא ^x מתתדין
אנא :

^u חטיא חוטא ^x מתתדין
אן דלמא איך דמנדפין עלין
אנשא ואמרין דאמרין דנעבד

^y דיאתין ^z שיכואו
בישתא דיאתין טבתא חנון דדינהון
נטיר הו לכאנותא :

^z לכאנותא ^{aa} אחירינן
מנא הכיל אחירינן ^{bb} יתירא דקדמן
פסקן על יהודיא ועל ^{dd} ארמא

^{aa} אחירינן ^{bb} יתירא
דתחית חטיא אנן כלחון
איך דכתיב דלית ^{cc} כאנא אף

^{cc} פסקן ^{dd} ארמא
לא חד
ולא דמסתכל ולא דבעא לאלהא

^{dd} ארמא ^{ee} הנוכרים
מסתכל ^{ff} משכיל
כלחון

²² Id est, Litera
in ²² scripto: cuius laus non est à filiis ho-
minis, sed à Deo.

Cap. III.

I Quid AE est igitur excellentia fu-
dai? aut qua utilitas circunci-
sionis?

2 Multa omnibus modis. Primum
quod fideles redditi sunt sermones Dei

3 Si enim ex illis [quidam] non credi-
derunt, nunquid in eo quod non credi-
derunt, fidem Dei irritam reddiderunt?

4 Absit. Est enim Deus verax, &
omnis filius hominis mendax, sicut scri-
ptum est, Vt sis iustus in sermonibus tuis,
et purus sis quum iudicauerint te.

5 Si autem iniquitas nostra iustitiam
Dei stabilit, quid dicemus? nunquid
iniquus est Deus, qui ³ immittit iram
suam? (tanquam filius hominis loquor.)

6 Absit. Alioquin quomodo iudica-
bit Deus mundum?

7 Si enim veritas Dei abundavit per
medacium meum, ad gloriam ipsius, cur
amplius tanquam peccator iudicor?

8 Aut nunquid [ita est] quemadmo-
dum blasphemant de nobis quidam, et
dicunt quod dicimus, Faciamus mala,
ut eueniant bona. Quorum damnatio
reservatur iustitie.

9 Quid igitur obtinemus excellentie?
Ante enim pronuntiaui de Iu-
daeis & de Gentilibus, quod sub pecca-
to sunt omnes.

10 Sicut scriptum est, Non est rectus,
ne unus quidem:

11 Neque qui intelligit, neque qui qua-
rat Deum.

¹ Syrè, In onan-
re.

² Syrè, Propitius
sis, Parce. Subaudi
Deus. Germanicè,
Behut uns Gott.

³ Syrè, Venire fa-
cit.

⁴ Parce, vt mo-
do dictum est.
⁵ Syrè, Et si non,
Sic Itali quoque
loquuntur.

⁶ Perperam scri-
bitur הכיל, cum
litera He, pro ככיל
cum litera Mem.

⁷ In Syriaco tex-
tu legitur שלח,
quod nunquam si-
gnificat peccatore,
sed puerum vel in-
fantem: quæ signi-
ficatio nulla ratio-
ne huic loco acco-
modari potest. Pu-
to igitur erratum
esse typographi, &
positum esse pro
שלח, id est pecca-
tore: licet inter er-
rata non comme-
moretur in indice,
nec corrigatur. cer-
te manuscriptus
codex ita habet ve-
nos restituiimus,

Epist. Pauli

Πάντες ὁξέκλιναν, ἅμα ἡχρεώθη- 12
σαν· ἐκ ἐστὶ ποιῶν χρηστότητα, ἐκ ἐστὶν ἕως
ένος.

Pfal. 5.10

Τάφος ἀνέωχμένος ὁ λάρυγξ αὐ- 13
τῶν· τῶν γλώσσας αὐτῶν ἐδόλιυσαν·
ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν.

Pfal. 140.3.

Pfal. 10.7

Ὡν τὸ σῶμα ἀρεῆς καὶ πικρίας γέ- 14
μει·

Esa. 59.7

Ὁξεῖς ὁ πόδες αὐτῶν ἐκχέαι αἱ- 15
μα.

Σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν 16
τῶν ὁδοῖς αὐτῶν.

Pfal. 36.2

Καὶ ὁδὸν εἰρῆνης ἐκ ἐγνωσαν. 17
Οὐκ ἐστὶ φόβος Θεοῦ ἀπέναντι τῶν 18
ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

Οἶδα μὲν δὲ ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, 19
τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ· ἵνα πάντῃ σῶμα
φραγῇ, καὶ ὑπόδικος γένηται πᾶς ὁ
κόσμος τῷ Θεῷ.

Διότι ὅς ἐργων νόμου οὐ δικαιωθή- 20
σεται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ. διὰ τοῦ
νόμου ἐπίγνωσις ἁμάρτίας.

Νυνὶ δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη 21
Θεοῦ πεφανέρωται, μὲν τῶν ἐν νόμῳ καὶ τῶν
ἐν νόμῳ καὶ τῶν περὶ τῶν.

Δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως 22
Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς πάντας καὶ ἐπὶ
πάντας τοὺς πιστεύοντας. οὐ γὰρ ὅτι
διαβολή.

Πάντες γὰρ ἡμάρτον, καὶ ὑπεροῦνται 23
τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.

Δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χά- 24
ρι, διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ.

Ὁν προέθετο ὁ Θεὸς ἰλασθῆναι 25
διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι,
εἰς ἐνδύξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, διὰ
τὴν παρέσιν τῶν προγεγονότων ἁ-
μαρτημάτων.

Omnes deflexerunt, simul inuti-
les facti sunt: non est qui faciat quod
bonum est, non est usque ad unum.

|| Sepulchrum apertum, guttur eo-
rum: linguis suis ad dolum usi sunt:
|| venenū aspidum sub labiis eorum.

|| Quorum os diris & amarulētia
plenum est:

|| Veloces pedes eorum ad effun-
dendum sanguinem.

Contritio & calamitas in viis
eorum:

Et viam pacis non cognouerunt.

|| Non est timor Dei coram oculis
eorum.

Scimus autem, quæcunque Lex
dicit, iis qui in Lege sunt dicere: ut
omne os obturetur, & obnoxius fiat
totus mūdus condemnationi Dei.

Propterea ex operibus Legis nul-
la caro iustificabitur in conspectu
eius. per Legem enim agnitio pec-
cati.

Nunc verò absque Lege iustitia
Dei patefacta est, comprobata testi-
monio Legis ac Prophetarum.

Iustitia, inquam, Dei per fidem
Iesu Christi in omnes & super om-
nes qui credunt. non enim est di-
stinctio.

Omnes enim peccauerunt, ac de-
ficiuntur gloria Dei.

Iustificantur autem gratis, id est
eius gratia, per redemptionem fa-
ctam Iesu Christo:

Quem proposuit Deus ut esset
placamentum per fidem, in sangui-
ne ipsius, ad declarandam iustitiam
suam, per remissionem præceden-
tium peccatorum.

5 Probat illam Da-
vidis & Esaiæ graui-
ssimam accusationē
Iudæos propriè respi-
cere.

6 Conclusio totius
superioris disputatio-
nis a versu 18 primi
capituli. Ergo (inquit
Apostolus) non est quod
quisquā ex illa lege,
seu illa vniuersali,
seu illa particulari,
speret se iustifican-
dum, ac proinde ser-
uandum: quum (sicut
probatimus) ex Le-
ge & ista collatione
probetur omnes esse
peccatores, ac proin-
de condemnatione
dignos in Dei conspe-
ctu.

7 Itaque (inquit
Apostolus) ne periret
homines, Deus quod
olim promissit nunc
exhibet, rationem vi
delicet qua coram ip-
so absque Lege iusti-
ficati seruemur.

8 Huius iustitiæ vel-
uti materia est Iesus
Christus, fide apprehē-
sus. Et in hunc finem
quibus populus ob-
latus, sicut extra eū
omnes populi à regno
Dei excluduntur.

9 Hæc igitur iusti-
tia, quod ad nos atti-
net, prorsus est gratui-
ta, ut qua nitatur in
qua non ipsi fecimus,
sed Christus nostri à
peccatis redimens
causa pertulit.

10 Deus ergo au-
tor est gratuite istius
iustificationis, quia
sic ei visum est: Chri-
stus verò, is in quo
pænas pro nostris pec-
catis perpesso, remissi-
one peccatorum do-
namur: instrumentū
autem quo Christum
apprehendimus est fi-
des: finis denique, et
ipsa diuina benignita-
tis declaratio, ut sic
constet eum esse verè
clementem, & in suis
promissis cōstantem,
ut qui credentes gra-
tis iustificentur.

Ex

En

באתרא

8 Id est, Per fi-
dē, Hebræa, Syra &
Chaldæa phrasib.

9 Peccare peccatum. Hebraismus, pro, Committere peccatum, vel Peccare.

Epist. Pauli

Εν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ, πρὸς ἐν-26
δύξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ἐν τῷ
νῦν καιρῷ· εἰς τὸ ἐξ αὐτοῦ δίκαιον,
καὶ δικαιωθῆναι ἐκ πίστεως Ἰησοῦ.

Ποῦ οὖν ἡ καύχησις; ἐξεκλείσθη.27
Διὰ ποίου νόμου; τῆς ἔργων; οὐχί· ἀλλὰ
διὰ νόμου πίστεως.

Λογιζόμεθα οὖν πίστιν δικαιούσθαι28
ἀνθρώπον χωρὶς ἔργων νόμου.

Ἡ Ἰουδαίων ὁ Θεὸς μόνον; οὐχί δὲ29
καὶ ἐθνῶν; ναὶ καὶ ἐθνῶν.

Επεὶ γὰρ εἰς ὁ Θεὸς, ὃς δικαιώσθαι30
περιμελῶς ἐκ πίστεως, καὶ ἀκροβυστίαν
διὰ τῆς πίστεως.

Νόμον οὖν καταργεῖν διὰ τῆς31
πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἰσχύ-
ειν.

Κεφάλαιον δ΄

ΤΙ οὖν ἐροῦμεν Ἀβραάμ ἐκ πα-1
τέρα ἡμῶν ὠρηκέναι καὶ σάρ-
κα;

Εἰ γὰρ Ἀβραάμ ἐξ ἔργων ἐδί-2
καιώθη, ἔχεν καύχημα, ἀλλ' οὐ πρὸς
τὸ Θεόν.

Τί γὰρ ἡ γραφή λέγει; Ὁπίσσευσεν δὲ3
Ἀβραάμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ
εἰς δικαιοσύνην.

Τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λο-4
γίζεται καὶ χάριν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀφεί-
λημα.

Τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι5
δὲ ἐπὶ τῷ δικαιωθῆναι αὐτοῦ, λο-
γίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην.

Καθάρ

Ex Dei tolerantia, ad declaran-
dam iustitiam suam præsenti tem-
pore: ut sit ipse iustus, & iustificans
eum qui est ex fide Iesu.

11 Vbi igitur gloriatio? exclusa est.
Per quam legem? operum? non: imò
per legem fidei.

Colligimus igitur fide iustifica-
ri hominem absque operib' Legis.

12 An Iudæorum Deus solus? an-
non & Gentium? certè & Gentium.

Siquidem vnus Deus est qui iusti-
ficabit circumcisionem ex fide, &
præputium per fidem.

13 Legem igitur inanem reddimus
per fidem? Absit: imò Legem stabi-
limus.

Cap. IIII.

Q' Vid igitur dicemus Abrahā
patrem nostrum adeptum esse
secundum carnem?

2 Nam si Abraham ex operibus iu-
stificatus fuit, habet quod glorie-
tur, at non apud Deum.

3 Quid enim Scriptura dicit? Credi-
dit autem Abraham Deo, & impu-
tatum est ei pro iustitia.

4 Atqui ei qui operatur merces
non imputatur ex gratia, sed ex de-
bito:

Ei verò qui non operatur, sed cre-
dit in eum qui iustificat impium,
imputatur fides sua pro iustitia.

Sicut

11 Argumentum
probanda conclusio-
nis. Nos fide absque
operibus iustificari, à
fine sumptum. Finis
iustificationis est &
gloria Dei. Iusti-
ficamur ergo fide abs-
que operibus, quoniam
sine perisola nostra o-
pera, siue partim fi-
de, partim operibus
iustificaremur. gloria
huius iustitie non tri-
bueretur Deo in soli-
dum.

12 Aliud argumē-
tum ab absurdo: Si
à Lege Moysi pende-
ret iustificatio, Deus
solis Iudæis esset ser-
uator. Item si alia ra-
tione Iudæis, alia Gē-
tes seruaret, non esset
vnus & sit similis.
Vtrosque igitur vna
& eadem ratione iu-
stificabit, nempe fide.
Est autem coniungen-
dum hoc argumentū
cum proxime conse-
quenti, & plane sit
firma eius conclusio.

13 Occupatio: Non
tamen propterea tol-
litur Lex, sed potius
stabilitur, sicut suo lo-
co declarabitur.

1 Nouum argumē-
tum maximi momen-
ti, ab exemplo Abra-
ham patris creden-
tium desumptum. Est
autem huiusmodi pro-
posito, Abraham, si
ex sese sine operibus
cōsideretur, nihil pro-
meritum esse de quo
gloriarī possit apud
Deum.

2 Occupatio, meri-
to quidem Abraha-
mum se posse extolle-
re inter homines, at
non apud Deum.

3 Confirmatio pro-
positionis: Fidei impu-
tatione iustificatus est
Abrahamus: ergo gra-
tis sine nullo operum
ipsius respectu.

4 Probatio prima
confirmationis, à con-
trariis sumpta: Esi qui
suo labore quippiam
promeritus est, per sol-
utur quod debetur:
ei verò qui nihil egit,
sed gratis promitten-
ti credidit, fides impu-
tatur.

באתרא דיהב לן אלהא במגרת^a
רוחה לתחיותא דכאנותה דבזכנא^b
הנא דהו יהוא כאנא ויודק בבאנותה^c
למן דבהימנותה הו דמן ישוע^d
משיחא :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

איכו הכיל שובהרא אתבטל לה^h
כאינא נמוסא דעברא לא אלⁱ
בנמוסא דהימנותה :
איכו איה^h
הואⁱ
נמוסא תורה^j
עברא^k
המעשים^l
דהימנותה^m
האמונהⁿ
מתרעין^o
חושבים^p
אנחנו^q
מודק נצדקו^r

מתרעין הכיל דבהימנותה^m
הו מודק בר-נשא ולא בעבראⁿ
דנמוסא :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

למא גיר אלהא דיהודיא הו בלחוד^o
ודעממא לא אין אף דעממא :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

מטול דחר הו אלהא דמודק^o
גוורתא בהימנותה אף עורלותא^p
בה בהימנותה :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

למא הכיל נמוסא הו מבטלינ^p
בהימנותה חס אלא נמוסא הו^q
מקימין :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

קפלאון ד^r

מנא הכיל אמרין על אברהם^r
רישא דאבהתא דאשכח בכסר :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

אלו גיר אברהם מן עברא אודק^r
הוא אית הוא לה שובהרא אלא^s
לא לות אלהא :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

מנא גיר אמר כתבא דהימן אברהם^s
לא להא ואתחשבת לה לודיקו :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

למן דפלא דין לא מתחשב לה^t
אגרה איך דבטיבו אלא איך מן^u
דמתחייב לה :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

להו דין דלא פלא אלא הימן^v
בלחוד במן דמודק לחטיא מתחשבת^w
לה הימנותה לכאנו :
מגרת רוחה^a
אך אפן^b
לתחיותה^c
להודעת^d
כאנותה^e
צדקתו^f
זכנא זמן^g
כאנא צדיק^h
יודק יצדיקⁱ
כאנותה^j
צדקה^k

איכנא

26 Per spatium quod dedit nobis Deus
pro longanimitate sua, ad ostensionem
iustitiae suae qua [est] in tempore hoc, ut
ipse sit rectus, & iustificet per rectitudi-
nem illum qui est in fide Domini nostri
Ieshua Christi.

27 Vbi igitur gloriatio? exclusa est.
Per quam legem? operum? non:
sed per legem fidei.

28 Arbitramur igitur quod per fidem
iustificatur filius hominis, & non per o-
pera Legis.

29 Nunquid enim Deus Iudeorum
est tantum, et Gentium minime? Imò
etiam Gentium.

30 Quia unus est Deus qui iustificat
circumcisionem per fidem, etiam prae-
putium per eam ipsam fidem.

31 Nunquid igitur Legem ipsam irri-
tam facimus per fidem? Absit: sed Le-
gem ipsam stabilimus.

10 Syre. Parce, ut
antea in eodē ca-
pite bis observatū
est.

Cap. IIII.

1 Quid igitur dicimus de Abrahamā
patriarcha, quod inuenit in car-
ne?

1 Syre, Principe
patrū Hebraicū?

2 Si enim Abraham ex operibus iusti-
ficatus fuit, erat ei gloriatio: sed non
apud Deum.

3 Quid enim dicit Scriptura? nempe,
Credidit Abraham Deo, & imputa-
tum est illi ad iustitiam.

4 Ei autem qui operatur, non imputa-
tur merces tanquam quod sit per gra-
tiam, sed tanquam id quod debetur ei:

5 Illi verò qui non operatus est, sed cre-
didit modo in eum qui iustificat pecca-
tores, imputatur illi fides sua ad iusti-
tiam.

u.iii.

Epist. Pauli

Καθάπερ καὶ Δαβὶδ λέγει 6
μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ᾧ ὁ Θεὸς
λογίζεται δικαιοσύνην ἔργων.

Μακάριοι ὧν ἀφένθησαν αἱ ἀνομίες,
καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἀδικήματα.

Μακάριος ὁ ἄνθρωπος οὗ μὴ λογισται
κύριος ἀδικημάτων.

Ὁ μακαρισμὸς οὗτος ἐστὶν ἐν τῇ πίστει
ἐν ἀκροβυστίᾳ, καὶ ἐν τῇ πίστει
ἐν ἀκροβυστίᾳ, λέγει μὲν γὰρ ὅτι ἐλογίσθη τῷ Ἀβραάμ
ἡ πίστις εἰς δικαιοσύνην.

Πῶς οὖν ἐλογίσθη; ἐν τῇ πίστει ὅτι
ἐν ἀκροβυστίᾳ; ἐν τῇ πίστει, ἀλλ'
ἐν ἀκροβυστίᾳ.

Καὶ σημεῖον ἔλαβε τῆς πίστεως
ὅτι ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ, εἰς τὸ ἐξελθεῖν αὐτὸν πα-
τέρα πάντων τῶν πιστευόντων δι' ἀκρο-
βυστίας, εἰς τὸ λογιῶναι καὶ αὐτοῖς τὴν
δικαιοσύνην.

Καὶ πατέρες τῆς πίστεως, τοῖς οὐκ ἐν
τῇ πίστει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς σινοῦ-
σι τοῖς ἰσχυροῖς τῆς ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ πίστεως
τῆς πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ.

Οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραάμ,
ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρο-
νόμον αὐτὸν εἶναι τοῦ κόσμου, ἀλλὰ διὰ
δικαιοσύνης πίστεως.

Εἰ γὰρ ἐκ νόμου, κληρονόμοι, καὶ
κένωται ἡ πίστις, καὶ καθιερῶται ἡ ἐπαγ-
γγελία.

Ὁ γὰρ νόμος ὁργίζῃ κατεργάζεται
ταῦτα. οὐ γὰρ οὐκ ἐστὶ νόμος, οὐδὲ παρά-
βασις.

Sicut etiam David pronuntiat
beatum eum hominem cui Deus
imputat iustitiam absq; operibus:
dicens,

Beati quorum remissæ sunt ini-
quitates, & quorum obiecta sunt
peccata:

Beatus vir cui non imputarit Do-
minus peccatum.

Ista igitur beatitudinis prædicatio,
in circuncisionē solum, an & in præ-
putium cadit? dicimus enim impu-
tatam fuisse Abrahæ fidem pro iu-
stitia.

Quomodo ergo imputata est?
quum esset in circuncisione, an quum
esset in præputio? nō in circuncisio-
ne, sed in præputio.

Et signum accepit circuncisio-
nis, quod obfignaret iustitiam fidei
quæ fuerat in præputio, ut esset
pater omnium credentium in præ-
putio, ut imputetur etiam ipsis iu-
stitia:

Et pater circuncisionis, iis videlicet
qui non solum sunt ex circūci-
sione, sed qui etiam incedunt vesti-
giis fidei patris nostri Abrahami,
quæ fuit in præputio.

Non enim per Legem promissio
cessit Abrahæ, aut semini eius, ut hæ-
res esset mundi, sed per iustitiā fidei.

Etenim si ii qui ex Lege sunt, hæ-
redes sunt, inanis facta est fides, &
vana reddita est promissio.

Nā Lex iram efficit. siquidē ubi
non est lex, ibi nec transgressio est.
Propterea

5 Altera eiusdem
confirmationis pro-
batio. David collocat
beatitudinem in gratia
condonatione pec-
catorum: ergo & iu-
stificationem.

6 Non a proposito,
istam iustificationis
viā tum ad incir-
cuncisos tum ad cir-
cuncisos credentes spe-
ctare, sicut in Abra-
hami persona demon-
stratur.

7 Ad incircum-
cisos id spectare (nā
de circuncisis non
dubitatur) sic colligi-
tur, Abraham in præ-
putio iustificatus est,
ergo ad præputium
etiam spectat hæc
iustificatio. Immo ne
ad circuncisos qui-
dem pertinet ratio
circuncisionis, statim
abest si propter præ-
putium excludantur
incircumcisi.

8 Occupatio. Cum
igitur Abraham fuit
circumcissus, si iam e-
rat iustificatus. Ut
(inquit) confirmaretur
in eo donum iu-
stitiæ.

9 Applicatio exē-
pli Abrahæ ad incir-
cuncisos credentes,
quorum etiam Pa-
trem constituit Abra-
hamum.

10 Applicatio eius-
dem exēpli ad circūci-
sos credentes, quorum
quidem sit pater A-
braham, sed ex fide.

11 Ratio cur assi-
mandum sit Abrahæ
semen ex fide: quia
videlicet Abraham
ipse credendo sit fa-
cius eius promissionis
particeps: quia factus
est omnium gentium
pater.

12 Duplex confir-
matio illius rationis:
vna, quod promissio
non possit apprehendi
ex Lege, ac proinde
esset irrita: altera,
quod conditio fidei
frustra adiungeretur
promissioni ex operi-
bus apprehendendo.

13 Ratio prioris co-
firmationis, cur pro-
missio non possit ex
Lege apprehendi: quia
videlicet Lex, quum
a nullo observetur, nō
conciliat nobis Deū,
sed iram eius potius
nobis denuntiat.

Δια

אִיכְנָא דַּאף דְּוִיד אָמַר עַל טוֹבָה

דְּנִבְרָא אִיכְנָא דַּאֲלֵהָ חֲשַׁבְלָהּ ז

^a דלא בלש:

וְדִיקוּתָא דְּלֹא עֲבָדָא כִּד אָמַר :

^b טוביהו

^c אשריהם:

דְּטוֹבִיחוֹן לְאִילִין דַּאֲשֵׁתִּבֵּק לְהוֹן

עוֹלְהוֹן וְאֶתְכִסּוּ חֲטֵיחוֹן :

^c טוביהו

^d אשרי:

וְטוֹבִיחוֹי לְנִבְרָא דְּלֹא יַחֲשׁוּב לָהּ

אֲלֵהָ חֲטִיתָהּ :

^d גזרתא

^e מילה:

הֵנָּה הִכִּיל טוֹבָא עַל ^d גְּזוּרְתָּהּ

הוּ אוּ עַל עוֹרְלוּתָא אֲמַרִּין גִּיר

^e הימנותא

^f אמונתו:

^f כאנו צדקה:

דַּאֲתַחֲשַׁבְתָּ לְאַבְרָהָם ^e הִימְנוּתָהּ

לְכַאֲנוּ ^f :

אִיכְנָא הִכִּיל אֲתַחֲשַׁבְתָּ לָהּ

^g גזרתא

^h מילה:

בְּגְזוּרְתָּהּ אוּ בְּעוֹרְלוּתָהּ לֹא הוּא

בְּגְזוּרְתָּהּ אֲלֵא בְּעוֹרְלוּתָהּ :

^h אתא אות:

ⁱ שקלה לקחה:

^k כאנותא

^k צדקה:

אֲתָהּ הוּ גִיר ⁱ שְׁקֵלָהּ לְגְזוּרְתָּהּ

וְחֲתָמָא ^k דְּכַאֲנוּתָהּ דְּהִימְנוּתָהּ

דְּבְּעוֹרְלוּתָהּ דִּיהוּא אָבָא לְכִלְהוֹן

אִילִין דְּמַהֲיִמְנִין מִן עוֹרְלוּתָהּ ד

^l מהימנין

^m מאמינים:

^m לכאנו

ⁿ לצדקה:

דִּתַּחֲשַׁב אָף לְהוֹן ^m לְכַאֲנוּ :

ⁿ לגזרתא

ⁿ למילה רל:

ⁿ למדים:

וְאָבָא ⁿ לְגְזוּרְתָּהּ לֹא הוּא לְאִילִין

דְּמִן גְּזוּרְתָּהּ אָבּוֹן בְּלַחוֹד אֲלֵא

אָף לְאִילִין ^o דְּשְׁלִמִין לְעִקְבָתָהּ

דְּהִימְנוּתָהּ דְּעוֹרְלוּתָהּ דְּאָבּוֹן

^o שלמין

^p לעקבתא

^p חולכים

^p בעקבות:

^p דהימנותא

^p אמונת:

אַבְרָהָם :

לֹא הוּא גִיר ^q בְּנִמּוּסָא הוּא

מוֹלְכְנָא לְאַבְרָהָם וְלִזְרַעָה דִּיהוּא

יִרְתָּהּ לְעֵלְמָא אֲלֵא ^r בְּכַאֲנוּתָהּ

דְּהִימְנוּתָהּ :

^q בנמוסא

^r בתורה:

^r מולכנא

^r ההבטחה:

^r בכאנותא

^r בצדקת:

אֵלּוּ גִיר הִלִּין דְּמִן נִמּוּסָא הוּא יִרְתָּהּ

סְרִיקָא הוּא הִימְנוּתָהּ וּמַבְטֵל הוּא

^s מבטל הוא

^s נתבטלה:

מוֹלְכְנָא :

נִמּוּסָא גִיר ^t מַעֲבָדְנָא הוּ דְּרוּגְזָא

כִּד דְּלִית גִּיר נִמּוּסָא אָף לֹא ^y עֲבָר

נִמּוּסָא :

^t מעבדנא

^t עושה:

^x כד דלית

^x כאשר אין:

^y עבר נמוסא

^y עברה:

מטול

6 *Quemadmodum etiam David dicit de beatitudine hominis cui Deus imputavit iustitiam sine operibus: quū dicit,*

7 *Beati illi quibus remissa est iniquitas eorum, et tecta sunt peccata eorū.*

8 *Et beatus vir cui nō imputabit Deus peccatum suum.*

9 *Hac igitur beatitudo, de circumcissione, an de preputio? dicimus enim quod imputata est Abraham fides eius ad iustitiam.*

10 *Quomodo ergo imputata est ei? in circumcissione, an in preputio? Nō fuit in circumcissione, sed in preputio.*

11 *Signum enim accepit ipsam circumcissionem, ² et sigillum iustitiæ fidei suæ quæ fuerat in preputio, ut esset pater omnium illorum qui credunt ex preputio, quod imputaretur etiā eis ad iustitiā*

² Copula pro Hoc est.

12 *Et pater circumcissionis, nequaquam illorum qui ex circumcissione sunt tantum, sed etiam illorum qui incedunt per vestigia fidei preputij patris nostri Abraham.*

13 *Nequaquam enim per Legem facta fuit promissio Abraham, et semini eius, quod futurus esset haeres mundi, sed per iustitiam fidei ipsius.*

14 *Si enim ii qui ex Lege sunt, fuerūt heredes, inanis facta est fides, et irrita facta est promissio.*

15 *Lex enim operatrix est ira. Quū enim non est lex, non est transgressio legis.*

Quapropter

Epist. Pauli

Διὰ τοῦτο ἐν πίστεως, ἵνα καὶ χά- 16
ριν· εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν πλὴν ἐπαγγελίαν
πάντῃ τῷ σπέρματι, οὐ τῷ ἐν τῷ νόμῳ
μόνον, ἀλλὰ ὅτι τῷ ἐν πίστεως Ἀβραάμ,
ὅς ἐστι πατὴρ πάντων ἡμῶν.

(Καθὼς γέγραπται, Οἱ πατέρες πολλ- 17
λῶν ἐθνῶν τέθεικά σε) κατέναντι οὗ
ἐπίστευσε, Θεὸς πρὸς ζωοποιουῦτος τῶν
νεκρῶν, καὶ καλουῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς
ὄντα.

Ὅς ὁρᾷ ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευ- 18
σεν, εἰς τὸ ἡμεῖς αὐτὸν πατέρα πολ-
λῶν ἐθνῶν· καὶ τὸ εἰρημνύον, οὕτως ἐ-
σαι τὸ σπέρμα σου.

Καὶ μὴ ἀδενήσας τῇ πίστι, οὐ κα- 19
τενόησε τὸ ἑαυτοῦ σῶμα ἥδη νεκρω-
μῶν, ἐκατονταέτης που ὑπάρχων,
καὶ πλὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρ-
ρας.

Εἰς δὲ πλὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ οὐ 20
διεκρίθη τῇ ἀπιστίᾳ· ἀλλ' ἐνεδυναμώ-
θη τῇ πίστι, διὸς δόξαν τῷ Θεῷ.

Καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ ἐπηγγελ- 21
ται, δυνατὸς ἐστὶ καὶ ποιῆσαι.

Διὸ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιο- 22
σύνην.

Οὐκ ἐξέσφη δὲ δι' αὐτὸν μόνον, ὅτι 23
ἐλογίσθη αὐτῷ.

Ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς, οἷς μέλλει λο- 24
γίζεσθαι, τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τῷ ἐγεί-
ραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ
νεκρῶν.

Ὅς ὁρᾷ δὲ διὰ τὰ παραπτώμα- 25
τα ἡμῶν, καὶ ἡγέρθη διὰ πλὴν δικαίωσιν
ἡμῶν.

Κεφάλαιον ε'

Ἰσχυρόντες οὖν ἐν πίστεως, εἰρυνώ-
μεθα ἕως πόντος Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δι

14 Propterea ex fide est hereditas, 14
ut sit per gratiam: ut firma sit promi-
ssio toti semini: id est non solum
ei quod est ex Lege, verum etiam ei
quod est ex fide Abraham, qui est
pater omnium nostrum.

(Sicut scriptum est, 'Patre mul- 17
tarum gentium constitui te) coram
eo qui credidit, Deo videlicet, viui-
ficante mortuos, & vocante quæ
non sunt, tanquam sint.

17 Qui Abraham contra spem sub 18
spe credidit, ut fieret pater multarum
gentium: secundum id quod ei di-
ctum fuerat, Ita erit semen tuum.

Ac minimè imbecillis fide, non 19
consideravit suum ipsius corpus iam
emortuum, quum centum circiter
natus esset annos, nec emortuam
vulvam Saræ.

Aduersus promissionem autem 20
Dei non disceptavit infidelitate: sed
robustus factus est fide, tributa glo-
ria Deo:

Ac plenè persuasum habens, eum 21
quod promiserat, posse etiā facere.

Quapropter etiam hoc imputa- 22
tum est ei pro iustitia.

18 Non scriptum est autem pro- 18
pter eum solum, quod hoc imputa-
tum fuerit ei:

Sed etiam propter nos, quibus 24
futurum est ut imputetur, iis nimi-
rum qui credunt in eum qui excita-
uit Iesum Dominum nostrum à
mortuis:

Traditum in mortem propter offen- 25
sas nostras, & excitatum propter
iustificationem nostri.

Cap. V.

1 Vtificati igitur ex fide, pacem 1
habemus erga Deum per Domi-
num nostrum Iesum Christum:

14 Conclusio huius 14
argumenti: Ex fide
apprehendite pro-
missionem Abrahæ
factam, & quæ
primus ipse Abrahâ
fide apprehendit, to-
tus posteritatis Abra-
hæ (id est Ecclesie
ex omnibus populis
collecta) iustificatio-
nem ac salutem profi-
cisci.

15 Id est, non tan- 15
tum eorum qui cre-
dunt & simul ex Le-
ge circumcisi sunt, sed
etiam eorum qui abs-
que circumcisione &
sola fide respectu,
censentur in Abrahæ
filiis.

16 Spiritualis est 16
ista paternitas, ex-
ponit Dei promitten-
tis virtute pendens.

17 Descriptio veræ 17
fidei in Dei potentia
simul ac benivolentia
penitus acquiesce-
tis, proposito Abrahæ
exemplo.

18 Una est perpetua 18
iustitia in Abrahamo
in omnibus fide-
libus iustificationis re-
gula, fides videlicet
in Deum, qui in Chri-
sto mediatore nostro
expiatis nostris pecca-
tis, eundem à mortuis
excitavit, & nos
iustificat in eo sermo-
mur.

1 Aliud argumen- 1
tum ab effectibus: Eo in-
iustificamur quod con-
scientiam verè coram
Deo pacat. Pacat au-
tem conscientiam non
Lex, sed fides per Chri-
stum, & ante proba-
uit. Fide ergo non Le-
ge iustificamur.

16 מטול הנא בהימנותא דבטיבותא
נודק דיהוא שריר מולכנא לכלה
זרעה לא לאינא דמן גמוסא הו
בלחוד אלא אף לאינא דמן ה
הימנותא הו דאברהם דאיתוהי
אבא דכלן :

16 Quapropter per fidē [est hereditas],
ut per gratiam iustificemur: quò sit fir-
ma promissio uniuerso semini eius, non
illi quod ex Lege est tantum, sed etiā
illi quod ex fide est Abrahā, qui est pa-
ter omnium nostrum.

17 איכנא דכתיב דסמך אבא
לסונאא דעממא קדם אלהא הו
דהימנת בה דמחא מיתא וקרא
לאילין דלא איתיהון איך איתיהון:
ודלא סכרא לסכרא הימן דיהוא
אבא לסונאא דעממא איך דכתיב
דהכנא יהוא זרעך :

17 Sicut scriptum est, Constitui te pa-
trem multitudinis Gentium coram
Deo, in quem credidisti, qui uiuificat
mortuos, & vocat illa quæ non sunt,
tquam sint.

18 ולא אתכרה בהימנותא בר
מתבקא בפגרה מיתא דיהוא בר
מאא שנין ובמרבנא מיתא דסרא:
ובמולכנא דאלהא לא אתפלג
איך חסיר הימנותא אלא אתחיל
בהימנותא ויהב תשובתא לאלהא:

18 Et absque spe in spem credidit quòd
futurus esset pater multitudini Gen-
tium: sicut scriptum est, Ita erit semen
tuum.

19 ואשר דמדם דמלך לה אלהא
משבח למגמר:
מטול הנא אתחשבת לה לכאנו:
ולא הוא מטולתה בלחוד אתכתבת
הדא דאתחשבת הימנותא לכאנו:
אלא אף מטולתן דאף לן עתיד

19 Et nō infirmatus est in fide sua, quū
consideraret corpus suum emortuum,
(quia erat natus cētum annos) et vul-
uam emortuam Saræ.

3 Syre, Filius cē-
tum annorum.

20 ואשר דמדם דמלך לה אלהא
משבח למגמר:
מטול הנא אתחשבת לה לכאנו:
ולא הוא מטולתה בלחוד אתכתבת
הדא דאתחשבת הימנותא לכאנו:
אלא אף מטולתן דאף לן עתיד

20 Et contra promissionem Dei non ha-
sitauit tanquā destitutus fide, sed cor-
roboratus est in fide, & dedit gloriam
Deo:

21 ואשר דמדם דמלך לה אלהא
משבח למגמר:
מטול הנא אתחשבת לה לכאנו:
ולא הוא מטולתה בלחוד אתכתבת
הדא דאתחשבת הימנותא לכאנו:
אלא אף מטולתן דאף לן עתיד

21 Et firmiter credidit quòd quicquid
promisit ei Deus, potens esset perficere.

22 ואשר דמדם דמלך לה אלהא
משבח למגמר:
מטול הנא אתחשבת לה לכאנו:
ולא הוא מטולתה בלחוד אתכתבת
הדא דאתחשבת הימנותא לכאנו:
אלא אף מטולתן דאף לן עתיד

22 Propter hoc imputatum est illi ad
iustitiam.

23 ואשר דמדם דמלך לה אלהא
משבח למגמר:
מטול הנא אתחשבת לה לכאנו:
ולא הוא מטולתה בלחוד אתכתבת
הדא דאתחשבת הימנותא לכאנו:
אלא אף מטולתן דאף לן עתיד

23 Et nequaquam propter ipsum tan-
tum scriptum est hoc, quòd imputata
sit fides eius ad iustitiam:

24 ואשר דמדם דמלך לה אלהא
משבח למגמר:
מטול הנא אתחשבת לה לכאנו:
ולא הוא מטולתה בלחוד אתכתבת
הדא דאתחשבת הימנותא לכאנו:
אלא אף מטולתן דאף לן עתיד

24 Sed etiam propter nos: quia etiam
nobis futurum est ut imputet, qui cre-
didimus in eum qui excitauit Domi-
num nostrum Ieschua Christum à
mortuis.

4 Id est, Futurus
est ut imputer.

5 Ad verbum,
De inter mortuos
Gallicè, D'entre les
morts.

25 ואשר דמדם דמלך לה אלהא
משבח למגמר:
מטול הנא אתחשבת לה לכאנו:
ולא הוא מטולתה בלחוד אתכתבת
הדא דאתחשבת הימנותא לכאנו:
אלא אף מטולתן דאף לן עתיד

25 Qui tradit⁹ fuit propter peccata no-
stra, et resurrexit ut iustificaret nos.

Cap. V.

Quia igitur iustificati sumus per
fidem, sit nobis pax erga Deum
per Dominum nostrum Ieschua Christum.
Per

דכה

Epist. Pauli

Ephes. 2. 23

Δι' οὗ καὶ πλὴν παροργισμῶν ἐξή-2
καμῶν τῇ πίσει εἰς πλὴν χάριν ταύτην ἐν
ἣ ἐσθ' ἡμεῖς, καὶ καυχώμεθα ἐπ' ἐλπί-
δι τῆς δόξης τῆς Θεοῦ.

Iac. 1. 3

Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα 3
ἐν ταῖς θλίψεσιν· εἰδότες ὅτι ἡ θλίψις
ὑπομονὴν κατεργάζεται.

Ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δο-4
κιμὴ ἐλπίδα.

Ἡ δὲ ἐλπίς οὐ καταισχύνει, ὅτι ἡ ἀ-5
γάπη τῆς Θεοῦ ἐν κέντρῳ ἐν ταῖς καρ-
δίαις ἡμῶν διὰ πνύματος ἁγίου τῆς δο-
ξείας ἡμῶν.

Ἐπὶ γὰρ Χριστῷ, ὄντων ἡμῶν ἀσθενῶν, 6
καὶ καμῶν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἀπέθανε.

Μόλις γὰρ ὑπὲρ δικαίων πρὸς ὑποθα-7
νείται· ὑπὲρ γὰρ τῶν ἀγαθῶν τάχα πρὸς καὶ 7
πολλὰ ὑποθανεῖν.

Συνίστησι δὲ πλὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην 8
εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι ἐπὶ ἀμάρτυρων
ὄντων ἡμῶν Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέ-
θανε.

Hebr. 9. 15
1. pet. 3. 18

Πολλὰ οὐ μᾶλλον, δικαιωθέντες 9
νῦν ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, σωθισόμεθα δι'
αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ὀργῆς.

Εἰ γὰρ ἐχθροὶ ὄντες καταλλάγημεν τῷ 10
Θεῷ διὰ τῆς θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, πολ-
λὰ μᾶλλον καταλλαγήτες σωθισόμε-
θα ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ.

Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι 11
ἐν τῷ Θεῷ διὰ τῆς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, δι' οὗ νῦν πλὴν καταλλαγῇ
ἐλάβομεν.

Διὰ τοῦτο ὡς πρὸς δι' ἐνός ἀνθρώπου ἡ 12
ἀμάρτια εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ
τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς
πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν,
ἐφ' ᾧ πάντες ἡμάρτον.

2 Per quem etiam fide habuimus
hunc aditum in gratiam hanc per
quam stamus, & gloriamur sub spe
gloriæ Dei.

4 Neque id solum, sed etiam || glo-
riamur in oppressionibus, scientes
quod oppressio patientiam efficiat:

Patientia verò experientiam, ex-
perientia autem spem:

Porro spes non pudefacit, quod
charitas Dei effusa sit in cordibus
nostris per Spiritum sanctum qui
datus est nobis.

7 Christus enim, quum adhuc nul-
lis viribus essemus, suo tempore pro
impiis mortuus est.

8 Enimvero vix pro iusto quisquā
moriatur: nam pro eo qui sit ipsi uti-
lis, forsitan aliquis etiam mori sus-
tineat.

Commendat autem suam chari-
tatem erga nos Deus, quod quum
adhuc essemus peccatores, Chri-
stus || pro nobis mortuus sit.

Iustificati igitur eius sanguine,
servabimur nunc multo magis per
eum ab ira.

Nam si quum inimici essemus,
reconciliati fuimus Deo per mor-
tem Filii eius, multo magis recon-
ciliati servabimur per vitam ipsius.

9 Neque id solum, verum etiā glo-
riamur in Deo per Dominum no-
strum Iesum Christum, per quem
nunc reconciliationem assequuti
sumus.

10 Propterea sicut per unum homi-
nem peccatum in mūdum introiit,
ac per peccatum mors: & ita in o-
mnes homines mors transiit, in quo
omnes peccarunt.

2 Quod fidei tribus
est conscientia tran-
quillitas, ad Christum
referendum est, ipsius
fidei datorum & in
quo ipsa fides est effi-
cax.

3 Occupatio, aduer-
sus eos qui miseriae
& calamitates Ec-
clesiae pene assiduas
conspicientes, putant
Christianos somnare,
quum suam felicitatem
tactant. quibus
respondet Apostolus,
eorum felicitatem a-
libi esse sub spe repositam:
quæ quidē spes
adeo sit certa ut de
felicitate illa non mi-
nus exultent quam si
ea fruerentur.

4 Ipse oppressiones
multis modis suppetant
exultationis materiam,
necdum ut nos reddant
miseros.

5 Quia afflictiones
patientiam nos assue-
faciunt: patientia ve-
ro bonitatem Dei no-
bis reddit exploratā:
ista denique experiē-
tia spē nostram alit,
quæ quidē nunquā
nos frustratur.

6 Enimvero spes est
certum conscientia
testimonium, ex Spi-
ritus sancti dono, nos
à Deo diligi. hoc au-
tem nihil aliud est
quàm quod fidem vo-
camus: Unde sequi-
tur fide pacari con-
scientias.

7 Certa in aduersis
consolatio, ne pacem
nostram inturbet:
quia qui profus in-
firmos atque adeo im-
pios adeo dilexit ut
pro eis etiam mori
subiret, qui posset et-
iam in ipsorum venienter
& sanctificatos ne-
gligere?

8 Amplificatio cha-
ritatis Dei erga nos,
ut de ea non possumus
ambigere, qui
pro iniustis, & à qui-
bus nihil boni posuit
captare, atque adeo
pro suis hostibus Chri-
stum dedit in mor-
tem. Quomodo igitur
quos Christus moriens
iustificat, & reconci-
liat, non servaret ab
extinctione vivus?

9 Transiit ad al-
terum caput iustifica-
tionis, quod possumus
esse gratuita obediē-
tie Christi imputatio-
ne: ut ad remissionem
peccatorum accedat
etiam donum iusti-
tie Christi per fidem
imputatā, quæ im-
putatā ab Adamo
in nos propagatam
omnesque eius fru-
ctus absorbeat: ut in
Christo non modo de-
finamus esse iniusti,

Axi

sed etiam iusti esse incipimus.

10

Ab Adamo, in quo omnes peccarunt, reatus & mors

א טיבותא^a דבה אתקרבן בהימנותא לטיבותא^a
 חסד: ב קימין^b דבה דבה^b קימין^b ומשתבהרין^c
 עומדים אנחנו: משתבהרין^c
 מתהללים: אנחנו: סכרא תקות: ד
 כאלצני^e בצרות: כאלצני^e
 מספרנותא^f היא חמירה חסובה שכה
 סובלים אנחנו: הרעות: בנחת רוח:
 גמר משלים: בוקיא^h בקיאות: סכרא תקות:
 לא מכהת: אינה מוכישה: חוכה אהבתו: א
 מ כריחות^m הלינו: נ וכנא זמן: נ
 למחסן גיר: אנש וגו' כמעט שלא
 ימצא איש וגו': חלף רשיעא: תחת הרשעים:
 ט אולי: פ ממרח אנש
 למסת ימסור: איש עצמו
 למות: ח מחוא מוריע: חוכה חכמתו:
 איתין חיון: חיינו: ח חלפין
 תחתנו: כמא הכיל יתיראית נודדק השא
 בדרמה ובה נתפצא מן רוגזא:
 אן גיר כד איתין^y בעל דבבא^y
 איתרעי עמן אלהא במותא דברה^z
 כמא הכיל בתרעותה^{aa} נחאבחויה: בב
 נחאבחויה: נשתבחר באלהא ביד מרן ישוע^{cc}
 משחא דבה חו השא קבלן^{dd} תרעותא:
 איכנא דביד חד בר-נשא עלת^{ee}
 חסיתא לעלמא וביד חסיתא מותא
 והיכנא בכלהון בני אנשא עבר מותא
 בהי דכלהון חטו: כהי דכלהון
 כמה שכלם: כהי דכלהון

עד-מא

2 Per quem¹ admissi sumus in fide ad gratiam hanc in qua stamus, et gloriamur in spe gloriae Dei.

¹ Syre, Fati sum⁹ appropiare;

3 Et non ita tantum, sed etiam in afflictionibus gloriamur, quia scimus quod afflictio patientiam perficit in nobis:

4 Et patientia probationem, et probatio spem.

5 Spes autem non pudes facit: quia dilectio Dei effusa est super corda nostra per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

6 Si autem Christus propter infirmitatem nostram, in tempore hoc pro improbis mortuus est,

7 (Vix enim quis pro improbis moritur: pro bonis enim fortassis quis audeat mori)

8 Hic ostendit Deus charitatem suam quae est erga nos. quia si qui peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est,

9 Quanto igitur magis iustificabimur nunc per sanguinem ipsius, et per ipsum eripiemur ab ira?

10 Si enim quum essemus inimici, reconciliatus est nobiscum Deus per mortem Filii sui, quanto igitur magis in reconciliatione eius vivemus per vitam ipsius?

² Id est, Servabimur. Hebraismus frequens.

11 Et non ita tantum, sed etiam gloriamur in Deo³ per manum Domini nostri Iescha Christi, per quem nunc accepimus reconciliationem.

³ Id est, Per Dominum nostrum, &c. Hebraismus. saepe observatus.

12 Sicut⁴ per manum unius filij hominis intrauit peccatum in mundum, et per manum peccati mors: et ita in omnes filios hominis transiit mors in eo quod omnes peccaverunt.

⁴ Id est, Opera, ut paulo ante observavimus.

⁶ Id est, Per peccatum.

x.i.

Epist. Pauli

Αχει γρ νόμου ἀμάρτια ἡ ἐν κό- 13
σμῳ· ἀμάρτια δὲ ἐκ ἐλλογείται μὴ ὄν-
τος νόμου.

Αλλ' ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Α- 14
δάμ μέχρι Μωσέως, καὶ ἔτι ἔστι μὴ
ἀμάρτησαντες ἔτι τῷ ὁμοιώματι τῆς
παραβάσεως Αδάμ, ὡς ὅτι τύπος τοῦ
μέλλοντος.

Αλλ' οὐχ ὡς τὸ ἁμαρτία, οὕτω 15
καὶ τὸ χάρισμα. εἰ γρ τῷ τοῦ ἐνός πα-
ραπτώματι πολλοὶ ἀπέθανον, πολ-
λὸν μᾶλλον ἡ χάρις τῆς Θεοῦ καὶ ἡ δω-
ρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἐνός ἀνθρώπου
Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἔσθ' πολλοὺς ἐπερί-
σσει.

Καὶ οὐχ ὡς δι' ἐνός ἀμαρτήσαντος, 16
τὸ δῶρημα. τὸ μὲν γὰρ κρίμα, ὅς ἐνός εἰς
κατάκριμα· τὸ δὲ χάρισμα, ἐκ πολλῶν
παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα.

Εἰ γὰρ τῷ τῆς ἐνός ἁμαρτίας οὗ θά- 17
νατος ἐβασίλευσε διὰ τῆς ἐνός, πολλὸν
μᾶλλον οἱ τῶν ὁμοιωμάτων τῆς χάριτος καὶ
τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνον-
τες, ἐν ζωῇ βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἐνός
Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αρα οὐν ὡς δι' ἐνός παραπτώμα- 18
τος εἰς πάντας ἀνθρώπους, εἰς κατὰ-
κριμα· οὕτω καὶ δι' ἐνός δικαίωμα-
τος εἰς πάντας ἀνθρώπους, εἰς δικαίω-
σιν ζωῆς.

Ὡς περ γὰρ διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ 19
ἐνός ἀνθρώπου ἀμαρτωλοὶ κατεστάθη-
σαν πολλοὶ, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπα-
κοῆς τοῦ ἐνός δικαιοὶ κατασταθήσονται
πολλοί.

Νόμος δὲ παρεῖλθεν ἵνα πλεον- 20
νάσῃ τὸ παράπτωμα. οὐ δὲ ἐπλεόνα-
σεν ἡ ἀμαρτία, ὑπερεβείβησεν ἡ
χάρις.

"Nam vsque ad Legem peccatū 11
erat in mundo: peccatum verò non
imputatur quum nulla est lex.

"Regnavit autem mors ab Adā 12
vsque ad Moſen, in eos quoque qui
nō peccauerāt ad ſimilitudinē trāſ-
greſſionis Adam, 13 qui eſt typus il-
lius qui erat futurus.

14 At non vt offeſa, ita etiam eſt
quod Deus gratificatur. nam ſi il-
lius vnus offeſa multi mortui ſunt,
multo magis gratia Dei, & donum
per gratiam quæ eſt vnus hominis
Ieſu Chriſti, in multos redundauit.

15 Neque vt illud quod introiit per
vnum qui peccauit, ita eſt benefi-
cium. nam reatus quidē ex vna offe-
ſa introiit ad cōdemnationem: quod
autem gratificatur Deus, datur ex
multis offeſis ad iuſtificationem.

16 Etenim ſi per vnam offeſam
mors regnavit per vnum, multo ma-
gis ii qui redundantem illam gra-
tiam & donum iuſtitiae accipiunt,
in vita regnabunt per vnum Ieſum
Chriſtum.

17 Nempe igitur ſicut per vnam
offeſam reatus venit in omnes ho-
mines ad condemnationem: ita per
vnam iuſtificationem beneficium re-
dūdauit in omnes homines ad iuſti-
ficationem vitae.

18 Sicut enim per inobedientiam
vnus hominis, peccatores conſtitu-
ti ſunt multi, ita per vnus inobe-
dientiam iuſti cōſtituentur multi.

19 Lex verò præterea introiit vt
augeretur offeſa: ſed vbi auctum
eſt peccatum, ibi ſuperabūdauit gra-
tia:

11 Hoc ita eſſe, &
reatum ac mortem
non cepiſſe poſt Le-
gem Moſi datam &
violatam, illud ma-
niſeſtē docet, quod
mortui ſunt homines
ante Legem illam
poſitam. Nam quum
mortui ſint, peccatū
quod eſt mortis cau-
ſam tum exiſtat,
& ita quidem vt
imputaretur. Vnde
etiam efficitur ali-
quam tam tum fuiſ-
ſe Legem cuius tranſ-
greſſio eſſet mortis
cauſa.

12 Iſtam autem
Legem, non eſſe illā
vniuerſalem, nec ab
actūali aliquo ſingū-
lorum peccato mor-
tem illam fuiſſe pro-
fectam, illud decla-
rat quod ipſi inſan-
tes qui legem illam
naturalem neque co-
gnoſcere vquam po-
tuerūt nec trāſgredi,
iſtar Adams tamē
mortui ſint.

13 Reſpondet autē
Adamus ille prior al-
teri poſteriori, nem-
pe Chriſto, ſicut mox
explicatur.

14 In eo quidem
Adam & Chriſtus
inter ſe comparantur
quod vterque quod
ſuum eſt in ſuos pro-
paterit: in eo vero pri-
mus differunt, quod
ille quidem natura
ſua offeſam in mul-
torum exitum pro-
pagarit, iſtus vero o-
bedientia in multos
ex gratia redūdauit.

15 Altera diſpari-
tas in eo poſita eſt,
quod illius quidem
vna offeſa homines
reos effecit: Chriſti au-
tem iuſtitia gratis
imputata, non ab illo
tantum reatu, ſed et-
iam ab aliis omni-
bus abſoluit.

16 Tertium diſcri-
men eſt, quod poten-
tior etiam ſit iuſtitia
Chriſti gratis impu-
tata ad vitam aſſe-
rendam, quam Ada-
mi offeſa ad ſuos
poſteros morti addi-
cendos.

17 Itaque in ſumma
ſicut ex Adams offe-
ſa contractus reatus
omnes addidit mor-
ti, ita ex aduerſo iu-
ſtitia Chriſti, quæ
Dei beneficio impu-
tatur omnibus credē-
tibus, eos iuſtificat, vt
vita æterna ſiant par-
ticipes.

18 Totius iſtius cō-
parationis hoc eſt
fundamentum, quod
duo iſti homines ſint
conſtituti veluti duo
ſtipites, & ex illo quidē
peccatum per naturā,

Iva ex iſto autem iuſtitia per gratiam in alios promanet.

17 Occupatio: Cur igitur Lex Moſi ſuperuenit? Vt tanto magis rei conſtituerentur ho-
mines, & tanto illuſtrius eſſet Dei beneficium in Chriſto Ieſu.

עד מא גיר לנמוסא חטיתא כד^a נמוסא תורה:
 איתיה הות בעלמא לא חשיב^b אית חות
 הות חטיתא מטול דלית הו^c
 נמוסא :

13 *Usque enim ad Legem, peccatum, quum esset in mundo, non reputabatur peccatum, propterea quod non erat Lex.*

אלא אמלך מותא מן אדם ועדמא^c אמלך מלך:
 למושא אף על אילין דלא חטו
 בדמותא דעבר נמוסא דאדם הו^d עבר נמוסא
 דאיתיה דמותא דהו דעתיד :

14 *Sed regnavit mors ab Adam, et usque ad Musche, etiam super eos qui non peccaverunt in similitudine qua transgressus est Legem Adam, qui est similitudo eius qui futurus erat.*

אלא לא הו^e איך שורעתא הכנא^e שורעתא
 מוהכתא אן גיר מטול^f שורעתא^f מוהכתא
 דחד סגיאא מיתו^h כמא הכיר^h דחד עברת
 יתיראיתⁱ טיבותא דאלהא ומוהכתאⁱ דחד עברת
 מטול^k חד בר נשא ישוע משיחא^k דחד עברת
 בסגיאא תתיתר :

15 *Sed nequaquam sicut excessus, ita donum. Si enim propter excessum unius multi mortui sunt, quanto igitur magis gratia Dei et donum eius, propter unum Filiū hominis Ieschua Christum in multos abundabit?*

6 Id est, Transgressio, qua scilicet Lex violatur, dū non manetur intra limites quos ipsa praescribit.

ולא איך סכלותא דחד הכנאⁱ סכלותא
 מוהכתא דינא גיר דהו מן חד
 לחויבא הו^m מוהכתא דין מן חטא^m חויבא עונש:
 סגיאא הות לכאנו :

16 *At non sicut delictum unius, ita donum. Iudicium enim quod fuit ex uno, in condemnationem fuit: donum autem ex peccatis multis, fuit ad iustitiam.*

7 Copula pro aduersativa particula, ex Hebraismo.

אן גיר מטול סכלותא דחד אמלך^o סכלותא חטא
 מותא יתיראית אילין דנסכו סגיאא^p או אשם:
 דטיבותא ודמוהכתא^f ודכאנותא^f אמלך מלך:
 בחיא ימלכון ביד חד ישוע משיחא^q יתיראית
 איכנא הכיל דמטול סכלותא דחד^r יתיראית
 הו^r חויבא לכלהון בני נשא הכנא^r טיבותא חסד:
 מטול כאנותא דחד תהו^u זכותא^u זכותא
 לחיא לכלהון בני נשא :

17 *Si enim propter delictum unius regnavit mors, [multo] magis qui acceperunt magnitudinem gratiae et doni iustificationis, in vita regnabunt per manū unius Ieschua Christi.*

18 *Sicut igitur per delictum fuit condemnatio omnibus filiis hominis, ita per iustitiam unius erit iustificatio ad vitam omnibus filiis hominis.*

8 Mutauimus quod perperā scriptum erat אכנא (quod nihil significat) in איכנא, id est, Sicut. Admissi autem est error mutatione lod in Zain, & transpositione. quauis eodem modo legatur in manuscripro.

איכנא גיר מטול לא משתמענותה^x משתמענותה
 דחד בר נשא חטא סגיאא^y שלא הקשיב
 הכנא אף מטול^y משתמענותה דחד^y מן שמע:
 סגיאא כאנא הוין^z דחד מה שאתה
 מעלנא דין דהו^{aa} לנמוסא דתסגא^{aa} הקשיב:
 חטיתא^{bb} וכד דסגית חטיתא תמן^{bb} כאנא
 אתיתרת^{cc} טיבותא^{cc} צדיקים:
 דאך^{cc} מעלנא
 חסד:

19 *Quemadmodum enim propter inobedientiam unius filii hominis peccatores multi fuerunt, ita etiam propter obedientiam unius multi iusti sunt.*

20 *Introitus autē qui fuit Legi, [fuit] ut auget peccatum: ubi auctum est peccatum, ibi exuberavit gratia.*

9 Sic vertendus est כך sequente י.

x. y.

Epist. Pauli

ἵνα ὡς περ ἐβασίλευσεν ἡ ἀμάρ- 21
τῆα ἐν τῷ θανάτῳ, οὕτω καὶ ἡ χάρις
βασιλεύσῃ διὰ δικαιοσύνης εἰς ζωὴν
αἰώνιον, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν.

Κεφάλαιον 5

ΤΙ οὐκ ἐροῦμεν; Ἐπιμενοῦμεν¹
τῇ ἀμαρτίᾳ, ἵνα ἡ χάρις πλεο-
νάσῃ;

Μὴ γροίπο. οἵπνες ἀπεθάνομεν τῇ 2
ἀμαρτίᾳ, πῶς ἐπιζησοῦμεν ἐν αὐτῇ;

Gal. 7. 17

Ἡ ἀγνοεῖτε ὅτι ὅσοι ἐβαπτίσθημεν εἰς 3
Χριστὸν Ἰησοῦν, εἰς τὸ θάνατον αὐτοῦ
ἐβαπτίσθημεν;

Coloss. 2. 12

Συνετάφημεν ἐν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτί- 4
σματος εἰς τὸ θάνατον· ἵνα ὡς περ ἡ γέρ-
ουσα Χριστὸς ἐκ νεκρῶν διὰ τῆς δόξης τοῦ
πατρὸς, ἔτω καὶ ἡμεῖς ἐν καινότητι ζωῆς
ὡς πατήσωμεν.

1. Cor. 6. 14.
ephes. 4. 23
coloss. 3. 8.
2. tim. 2. 11
heb. 12. 1
1. pet. 1. 1

Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὀ- 5
μοιωμάτι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ
τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα.

Τοῦτο γινώσκοντες, ὅτι ὁ παλαιὸς 6
ἡμῶν ἀνθρώπος σίνεσθαι ἐδεῖ, ἵνα κα-
ταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἀμαρτίας, ἵνα μὴ
κέπ δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἀμαρτίᾳ.

Ὁ γὰρ ἀποθανὼν διεδικάσθη ἀπὸ 7
τῆς ἀμαρτίας.

Εἰ δὲ ἀπεθάνομεν σὺν Χριστῷ, π- 8
σεύομεν ὅτι καὶ συζήσομεν αὐτῷ.

Εἰδότες ὅτι Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νε- 9
κρῶν, ἐκέπ ἀποθήσκει· θάνατος αὐτοῦ
ἐκ ἐπικυβεῖ.

Ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἀμαρτίᾳ ἀπέθα- 10
νεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῇ, ζῇ τῷ Θεῷ.

Οὕτω καὶ ὑμεῖς λογίζεσθε ἑαυτοὺς 11
νεκροὺς μετὰ τῇ ἀμαρτίᾳ, ζῶντας δὲ
τῷ Θεῷ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν.

Vt quemadmodum regnauerat
peccatum in mortem, ita etiam gra-
tia regnaret per iustitiam in vitam
aeternam, per Iesum Christum Do-
minum nostrum.

Cap. VI.

Quid igitur dicemus? permane-
bimus in peccato, ut gratia au-
ctior fiat?

1 Transito ad al-
liud Christi benefi-
cium, quod sanctifi-
catio dicitur, siue re-
generatio.

2 Absit. qui mortui sumus peccato,
quomodo adhuc vivemus in eo?

2 Beneficium iusti-
ficationis est sancti-
ficationis perpetuo
vinculo coherens, et
utrunque manat à
Christo ex Dei gra-
tia. Est autem sancti-
ficatio, abolitio pecca-
ti, id est corruptionis
nostre naturae, in cu-
ius locum succedat
naturae instaurata
puritas.

3 An ignoratis, nos quotquot ba-
ptizati sumus in Christum Iesum,
in mortem eius esse baptizatos?

3 Huius sanctifi-
cationis tres sunt par-
tes, nempe veteris ho-
minis siue peccati
mors et sepultura,
et noui hominis re-
surrectio, à Christi
mors, sepultura, et
resurrectionis virtu-
te in nos promanās,
cuius beneficii pi-
gnus est sigillum est
baptismus noster.

4 Sepulti igitur sumus unà cum
eo per baptismum in mortē: ut sic-
ut excitatus est Christus ex mor-
tuis in gloriam Patris, ita & nos
in noua vita ambulemus.

4 Mors peccati, et
vita iustitiae siue coa-
litio cum Christo et
in morte et in vita,
nunquam possunt di-
uelli, ex quo cōsequi-
tur neminē esse san-
ctificatum qui ad-
huc viuat peccato, ac
proinde neminē qui
non respiciat, factū
esse per fidem, Chri-
sti participem: et
quod ante dixerat,
Legem non euerit,
sed stabiliri per fidē.

5 Nam si cum eo plantati coalui-
mus conformatione mortis eius, ni-
mirum etiam resurrectionis confor-
matione coalescemus:

5 Idem probat à
mors effectus, adhi-
bita Christi capitis
cū suis membris col-
latione.

6 Illud scientes, veterem illum no-
strum hominem cum eo crucifixū
esse, ut eneruetur corpus peccati, ne
posthac nos seruiamus peccato.

7 Etenim qui mortuus est, liber est
à peccato.

8 Quod si mortui sumus cum Chri-
sto, credimus fore ut etiam viuam⁹
cum eo:

9 Vt qui sciamus, Christum excita-
tum ex mortuis, nō amplius mori:
mortem inquam ei non amplius do-
minari.

10 Nam quod mortuus est, peccato
mortuus est semel: quod autem vi-
uit, viuunt Deo.

11 Ita etiam vos colligite, vos ipsos
tum mortuos esse peccato, tum ve-
rò viuere Deo per Christum Iesum
Dominum nostrum.

דאין דאמלכת חטיתא במוֹתא^א
 חכנא תמלך^ב טיבותא^ב בכאנותא^ב
 לחיא דלעלם ביד מרן ישוע משיחא:
 קפלאון ו

מנא חכיל נאמר נקוא בה
 בחטיתא דטיבותא דחיתר:
 חס אילין גיר^ג דמיתן לחטיתא
 איכנא נחא בה טוב:

או לא ידעין אנתון דאילין
 דעמדן בישוע משיחא^ה במוֹתה^ה הו
 עמדן:

אתקברן גיר עמה^י במעמודיתא
 למוֹתא דאיכנא דקס ישוע משיחא
 מן בית^כ מיתא כתשכוחתא דאבוהי
 חכנא אף חנן בחיא חדתא נהלך:
 אן גיר^מ אכחד^נ אנתצבן עמה
 בדמוֹתא דמוֹתה חכנא אף בקימתה
 נחוא:

ידעין גיר^פ דבר נשן עתיקא
 אדקף עמה דיתבטל פרא דחטיתא
 דתוב לא נשמש לחטיתא:
 אינא דמית גיר^י אתחרר לה מן
 חטיתא:

אן חכיל מיתן עם משיחא נחמן
 דעמה עם משיחא נחא:
 ידעין גיר דמשיחא קס מן בית
 מיתא ותוב לא מאת ומוֹתא לא
 משתלט בה:

דמית גיר לחטיתא הו מית חדא
 זבן ודחי חי הו לאלהא:
 חכנא אף אנתון חשוכו נפשכון
 דמיתא אנתון לחטיתא וחיא אנתון
 לאלהא במרן ישוע משיחא:

דידע

21 *Vt quemadmodum regnavit pec-*
catum¹⁰ in morte, ita regnaret gratia
in iustitia, ad vitam quae est in aeternū,
per¹¹ manum Domini nostri Ieschua
Christi.

Cap. VI.

1 *Q*uid igitur dicemus? manebim⁹
 in peccato ut gratia abundet?

2 *Ab*sit. Qui enim mortui sumus pec-
 cato, quomodo vivemus in eo rursus?

3 *An ignoratis quòd qui baptizati*
sumus in Ieschua Christo, in mortem
eius baptizati sumus?

4 *Sepulti enim sumus cum eo in bap-*
tismo in mortem, ut quemadmodū sur-
rexerit Ieschua Christus² à mortuis in
gloriam Patris sui, ita etiā nos in vi-
ta nova ambulemus.

5 *Si enim unā plantati sumus cum eo*
in similitudine mortis ipsius, ita etiam
in resurrectione eius erimus.

6 *Scimus enim quòd filius hominis no-*
ster vetus crucifixus est cum eo, ut ab-
oleretur corpus peccati, ut rursus nō
serviremus peccato.

7 *Qui enim mortuus est, liberatus est*
à peccato.

8 *Si igitur mortui sumus cum Chri-*
sto, credamus quòd cum ipso Christo
vivemus.

9 *Nouimus enim quòd Christus surre-*
xit à mortuis, et iterum non moritur,
et mors non dominatur ei.

10 *Quod enim mortuus est à peccato,*
ipse mortuus est⁶ semel: et quod vivit,
vivit ipse Deo.

11 *Ita etiā vos reputate vos ipsos quòd*
mortui sitis peccato, et vivatis Deo p
Dominum nostrum Ieschua Christū.

xiii.

10 Pro, In mor-
 tem. & sic mox, In
 iustitia, pro In ius-
 titiam.

11 Id est, per Do-
 minum, &c. ut an-
 te observavimus
 in eodem capite.

1 Parce, ut se-
 pius dictum est.

2 Ad verbum,
 De inter mortuos
 Gallicè, D'entre les
 morts. Syra phrasis
 ybique obuia.

3 Pro, In simili-
 tudinem, ut obser-
 vavimus in fine
 precedentis capi-
 tis.

4 Cōcisa loque-
 tio. Id est, In simi-
 litudinem resur-
 rectionis eius.

5 Vt suprà versu 4

6 Syre, Vno tem-
 pore, pro Vna vi-
 ce. Hebraismus.

Epist. Pauli

Μὴ οὖν βασιλεύτω ἡ ἀμδρπία ἐν 12
τῷ θνητῷ ὑμῶν σώματι, εἰς τὸ ὑπακύν
αὐτῇ ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῆς.

Μηδὲ παρεστέτε τὰ μέλη ὑμῶν 13
ὅπλα ἀδικίας τῇ ἀμδρπία· ἀλλὰ ὤρα-
σήσατε ἑαυτοὺς τῷ Θεῷ ὡς ἐκ νεκρῶν
ζῶντας, & τὰ μέλη ὑμῶν ὅπλα δικαιο-
σύνης τῷ Θεῷ.

Αμδρπία γὰρ ὑμῶν οὐ κυριεύσιν· οὐ 14
γὰρ ἐστε ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν.

Τί οὖν; ἀμαρτήσομεν, ὅτι οὐκ ἐ- 15
σμεν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν; μὴ
γάρ οἱ.

Οὐκ οἶδατε ὅτι ὃ παρεστέτε ἑαυ- 16
τοὺς δούλους εἰς ὑπακομὴν, δούλοι ἐστε ὃ
ὑπακούετε; ἢ τοὶ ἀμαρτίας εἰς θάνα-
τον, ἢ ὑπακούετε εἰς δικαιοσύνην;

Χάρις δὲ τῷ Θεῷ ὅτι ἦτε δούλοι 17
τῆς ἀμαρτίας, ὑποτακούσατε δὲ ἐκ
καρδίας εἰς ὃν ὤρεδόθητε τύπον δι-
δαχῆς.

Ελευθερωθέντες δὲ ἀπὸ τῆς ἀμαρ- 18
τίας, ἐδουλώθητε τῇ δικαιοσύνῃ.

Ἀνθρώπινον λέγω, διὰ τὴν ἀδύ- 19
νειαν τῆς σαρκὸς ὑμῶν. ὥς περ γὰρ πα-
ρεστήσατε τὰ μέλη ὑμῶν δούλα τῇ ἀ-
κατασίᾳ καὶ τῇ ἀνομίᾳ εἰς τὴν ἀνο-
μίαν, οὕτως νῦν παραστήσατε τὰ μέλη
ὑμῶν δούλα τῇ δικαιοσύνῃ εἰς ἀγα-
σμόν.

Ὅτε γὰρ δούλοι ἦτε τῆς ἀμαρτίας, 20
ἐλευθεροὶ ἦτε τῇ δικαιοσύνῃ.

Τίνα οὖν καρπὸν εἶχετε τότε ἐφ' οἷς 21
νῦν ἐπαγχεύετε; τὸ γὰρ τέλος ἐκείνων,
θάνατος.

Nunc

Ne regnet igitur peccatū in mor-
tali vestro corpore, vt obediatis pec-
cato in cupiditatibus corporis:

Neque sistite mēbra vestra, arma
iniustitiæ peccato: sed sistite vos
Deo vt ex mortuis viuos, & mēbra
vestr, arma iustitiæ Deo.

Peccatum enim vobis non do-
minabitur. nō enim estis sub Lege,
sed sub gratia.

Quid igitur? peccabimus, quòd
non simus sub Lege, sed sub gratia?
absit.

¶ An nescitis quòd cui sistitis vof-
ipfos seruos ad obediendum, eius ser-
ui estis cui obeditis? vel peccati ad
mortem, vel obediētiae ad iustitiā?

Gratia autem sit Deo quòd fui-
stis quidē serui peccati, sed ex cor-
de obedistis ei formæ doctrinæ in-
quam estis traditi:

Et liberati à peccato, mancipati
estis iustitiæ.

Hominum more loquor, propter
infirmiorem carnem vestrā. Itaque
sicut stitistis membra vestra serua
impuritati & iniquitati ad patran-
dam iniquitatem, ita nunc sistite
mēbra vestra serua iustitiæ ad san-
ctimoniam.

Quum enim serui essetis pecca-
ti, liberi eratis iustitiæ.

Quem igitur fructum habeba-
tis tunc ex iis de quibus nunc eru-
bescitis? nam finis illorum mors est.

Nunc

6 Adhortatio ad
certandum cum cor-
ruptione & omni-
bus eius effectis.

7 Fatetur sic ad-
huc non esse mortuū
in nobis peccatum & t
penitus sit extinctū;
sed victoriam forti-
ter certantibus pro-
mittit, quia gratia
Dei donati sumus,
qua efficit ut Lex
tam non fiat peccati
virtus & instrumē-
tum in nobis.

8 Sub Lege & sub
peccato esse, idem de-
clarant, eorum respo-
dit qui non sunt san-
ctificati: sicut ē cor-
trario sub gratia &
sub iustitia esse, rege-
neratis conueniunt.
Sunt autem ista con-
traria, vt & num cum
altero consistere non
possit. Expellat igitur
peccatum iustitia.

9 Natura serui
peccati & liberi ius-
titiae: gratia Deo si-
mus iustitiae serui ac
proinde a peccato libe-
ri.

10 Adhortatio ad
iustitiae studium &
peccati odium. propo-
sitiō: tunc sive contra
ratio exitu.

Iohan. 8. 34
1. pet. 2. 19

א המלך חסיהא
ב המלך חסיהא
ג פגרון
ד גזכס
ה תשתמעון
ו תקשיבו
ז רגילות
ח תאוות
ט תשיכו
י תכינו
יא הדמיכו
יב אכריכו
יג טיכו חסיו
יד מן מיתא מן
המיתא
יז כמותה
יח צדקתו
יט לא משתלטא
כ אל יטלו
כא נמוסא
כב התורה
כג טיבותא
כד חסד

לא הכיל תמלך חסיהא בפגרון
מיתא איך דתשתמעון לרגילותה :

ואף לא תשיכו הדמיכו וינא

דעולא לחסיהא אלא טיכו נפשכון

לא להא איך אנשא דמן מיתא חיותון

והדמיכו וינא יהוון לכאנותה

דאלהא :

וחסיהא לא משתלטא עליכו לא

גיר איתכו תחית נמוסא אלא תחית

טיבותא :

מנא הכיל נחטא דלא חיון תחית

נמוסא אלא תחית טיבותא חס :

לא ידעין אנתון דלמן דמטיבין

אנתון נפשכון דתשתמעון לה ל

לעכדותא דילה אנתון עכדא דהו

דמשתמעין אנתון לה אן לחסיהא

ואן למשמע אדנא דכאנותא :

טיכו דין לא להא דעכדא חיותון

דחסיהא ואשתמעון מן לבג

לדמותא דיולפנא דאשתלמתון לה :

וכד אתחררתון מן חסיהא

אשתעכדתון לכאנותא :

איך דבית בני נשא אמר אנא

מטור כריחותא דבסרכון דאיכנא

דטיבתון הדמיכו לעכדותא ד

דטנפותא ודעולא הכנא אף השא

טיכו הדמיכו לעכדותא דכאנותא

ודקדשותא :

כד עכדא חיותון גיר דחסיהא

מחררא חיותון לכאנותא :

ומנא אדשא אית הוא לכו הידין

אינא דיומנא כהתין אנתון כה חרתה

גיר איתיה מותא :

והשא

12 Ne igitur regnet peccatū in corpore vestro mortali, ut obediatis concupiscentiis eius.

13 Et etiam ne accommodetis membra vestra arma iniquitatis ad peccatū: sed accommodate vos ipsos Deo, tanquā homines qui ex mortuis reuixistis: et mēbra vestra arma sint iustitiæ Dei,

7 Quæ scilicet Deo probatur.

14 Et peccatum non regnet super vos, non enim estis sub Lege, sed sub gratia.

15 Quid igitur? peccabimus, quia non sumus sub Lege, sed sub gratia? absit.

8 Syre, Parce. vñ antea obseruatum est.

16 Ignoratis vos quod cui accommodatis vos ipsos, ut obediatis ei ad seruitutē, eius ipsius estis serui cui obeditis, siue peccato, siue auditui auris iustitiæ?

9 Vel, Obedientiæ auris iustitiæ, pro, Ad iusticiam,

17 Gratia autem Deo, quod serui fuistis peccati, & obediistis ex corde formæ doctrinæ cui traditi estis.

18 Et quum liberi facti sitis à peccato, subiecistis vos iustitiæ.

19 Tanquam inter filios hominis loquor, propter infirmitatem carnis vestræ: ut quemadmodum accommodastis membra vestra seruituti impuritatis et iniquitatis, ita etiam nunc accommodetis membra vestra seruituti iustitiæ et sanctificationis.

10 Antè quoque obseruauimus vñ pro pñ sēpē ysūpāri Syre.

20 Quum enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ.

21 Et quis fructus erat vobis tunc, in quo hodie erubescitis? finis enim eius est mors.

11 Id est, Cuius causa.

x,iiij,

Epist. Pauli

Νυνὶ δὲ ἐλευθεροθέντες ἀπὸ τῆς 22
ἀμαρτίας, δουλωθέντες ᾧ τῷ Θεῷ, ἔ-
χετε ¹καρπὸν ὑμῶν εἰς ἀγιασμόν· τὸ
δὲ τέλος, ζωὴ αἰώνιον.

Τὰ γὰρ ὀφώνια τῆς ἀμαρτίας, θά- 23
νατος· τὸ δὲ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ζωὴ
αἰώνιος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ
ἡμῶν.

Κεφάλαιον ζ'

Ἡ Αἰγνοεῖτε ἀδελφοί (γινώσκουσι γὰρ 1
νόμον λαλῶν) ὅτι ὁ νόμος κυριεύει
τῆς ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ;

1. Cor. 7. 33

Ἡ γὰρ ὑπανδρὸς γυνὴ τῷ ζῶντι ἀν- 2
δρὶ δεδεται νόμῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ
ἡ ὁ ἀνὴρ, καθήρηται ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ
ἀνδρός.

Αρα οὐκ ὁ ζῶντις ἀνὴρ μοιχα- 3
λὶς χημαίσι, ἐὰν γνήται ἀνδρὶ ἐτέ-
ρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθε-
ρεῖται ἀπὸ τοῦ νόμου· τοῦ μὴ εἶναι αὐτῇ
μοιχαλίστα, γνομένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ.

Ὡστε ἀδελφοί μου, καὶ ὑμεῖς ἐθα- 4
νατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος
τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ γνέσθαι ὑμᾶς ἐτέρω,
τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι, ἵνα καρποφο-
ρήσωμεν τῷ Θεῷ.

Ὅτε γὰρ ἡμεῖς ἐν τῇ σαρκί, τὰ παθή- 5
ματα τῶν ἀνδρῶν τὰ διὰ τοῦ νόμου
ἐνηργεῖτο ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, εἰς τὸ
καρποφορῆσαι τῷ θανάτῳ.

Νυνὶ δὲ κατηργήθημεν ἀπὸ τοῦ 6
νόμου, ἀποθανόντες ἐν αὐτῷ κατειχόμε-
θα· ὥστε δουλεύειν ἡμᾶς ἐν καινότητι
πνεύματος, καὶ οὐ παλαιότητι γραμ-
ματος.

Τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ νόμος ἀμαρτία; 7
Μὴ γνῶσιτο· ἀλλὰ πλεονέκτημα ἀμαρτίαν οὐκ ἐ-
γνων εἰ μὴ διὰ νόμου· πλεονέκτημα γὰρ ὅτι πειθυ-
μίαν ἐκ ἡδονῆς, εἰ μὴ ὁ νόμος ἐλέγξῃ, οὐκ
ὅτι πειθυμίας.

Exo. 20. 17
deut. 5. 17

Αφορμὴ

Nunc verò liberati à peccato,
mancipati autem Deo, habetis fru-
ctum vestrum in sanctimoniam: fi-
nem autem, vitam æternam.

1. Nam stipendia peccati, mors: do- 11
num autem Dei est vita æterna in
Christo Iesu Domino nostro.

11 Mors est pena
peccato debita. San-
ctificamur autē gra-
tis ad vitam æter-
nam.

Cap. VII.

Α'N ignoratis fratres (peritos
enim Legis alloquor) legem
tantisper dominari homini quoad
ipse vixerit?

¶ Nam viro subiecta mulier, viue-
ti viro deuincta est per legem: quòd
si mortuus fuerit vir, liberata est à
lege viri.

Proinde viuenti viro mœcha vo-
cabitur si fiat alterius viri: sin autē
mortuus fuerit vir, libera est à lege
illa, vt non sit mœcha si fiat alterius
viri.

Itaque, fratres mei, vos quoque
mortificati estis Legi in corpore
Christi: vt essetis alterius, eius vide-
licet qui ex mortuis excitatus est, vt
fructum feramus Deo.

3. Quum enim essemus in carne, af-
fectiones peccatorum per Legem
existentes vigeabant in membris no-
stris, ad fructum ferendum morti:

Nūc autem liberi sumus à Lege,
mortuo eo in quo detinebamur, vt
seruiamus in nouitate spiritus, ac
non in vetustate literæ.

4. Quid ergo dicemus? Lex pecca-
tum est? Absit. imò peccatum non
cognoui nisi per Legem. nam etiā
cupiditatem nō nossem, nisi Lex di-
xisset, ¶ Non concupisces.

Sed

1. Proposita coniu-
giū similitudine, sta-
tum hominis ante
et post regeneratio-
nem inter se compa-
rat. Lex inquit ma-
trimoniū hęc est, vt
superstite marito cō-
stet matrimonium,
et illo mortuo liceat
mulieri alteras nu-
ptias contrahere.

2. Accommodatio
similitudinis. Ita (in-
quit) nobis contigit.
Nunc enim sumus
spiritus quasi secun-
do marito copulati,
ex quo nouam sobole
procreemus: mortui
quidem respectu pri-
oris mariti, postero-
ris autem respectu,
veluti à mortuis ex-
citati.

3. Explicatio prio-
ris dicti. Nam (in-
quit) concupiscentia
quas in nobis Lex
crebat, erant in nobis
inflar mariti cuius-
dam, ex quo parie-
bamus verè morife-
ram sobolem. Nunc
autem mortuo illo
marito, ac proinde
illa vi Legis occiden-
tis soluti, transi-
mus sub spiritus im-
perio, vt iam non
illos putres et mor-
tuos sed vitales fa-
tus edamus.

4. Obiectio. An igitur
Lex et peccatū
idem sunt, ac mutuo
consentiant? Imo (in-
quit) peccatum à Le-
ge coarctatur ac da-
minatur. Peccatum
autem quia redar-
guit non sustinet, et
quasi non sentiebatur
donec irritaretur
à Lege, occasionem
inde arripit, magis
ferocitatis, nullo ta-
men Legis vitio.

והשא^a דאתחררתון מן חטיתא^a
 והיותון עבדא לאלהא אית לכו^a
 פארא קדישא^c דחרתהון חיה^b
 דלעלם:

22 Et nunc, quum liberi facti sitis à peccato, et facti sitis serui Deo, sunt vobis fructus sancti, quorum finis est vita quæ est in æternum.

תאגורתא דין דחטיתא מותא^d
 חו^c ומוהכתה דאלהא חיה דלעלם
 במרן ישוע משיחא:

23 Stipendium enim peccati, mors est: et donum Dei, vita quæ est in æternū, per Dominum nostrum Ieschua Christum.

Cap. VII.

או לא ידעין אנתון אחי לידעי^f
 נמוסא גיר ממלל אנא דנמוסא^g
 שליט הוא על גברא כמא דחי^h
 איך אנתתא דאסירא הי בבעלה
 כמא דחי בנמוסא אן דין מית בעלה
 אתחררת מן נמוסא דבעלה:^m
 אן דין כד חי בעלה תקפי לגבר
 אחרין הות לה^o גירתא אן דין ימות
 בעלה אתחררת מן נמוסא^p ולא
 איתיה^q גירתא אן תהוא לגברא
 אחרנא:

1 Ignoratis fratres mei (scientibus enim Legem loquor) quod lex dominans est super hominem quādiu uiuit?

2 Sicut mulier quæ alligata est marito suo quādiu ille uiuit, per legem: si autem mortuus fuerit maritus eius, libera facta est à lege mariti sui.

3 Si verò dum uiuit maritus eius^{co} pulata fuerit viro alii, facta est adultera: quod si moriatur maritus eius, libera facta est à lege, et non est adultera si sit viro alteri.

Vel, Adhaferit

Hebraismus
Si alteri nupserit.

והשא אחי אף אנתון מיתתון
 לנמוסא בפגרה דמשיחא דתהון
 לאחרין אינא דקס מן בית^f מיתא
 דתתלון פארא לאלהא:

4 Et nunc fratres mei, etiam vos mortui estis Legi in corpore Christi, ut sitis alteri, [videlicet] ei qui surrexit à mortuis, ut reddatis fructus Deo.

3 Pro, Itaque. Sicut etiam Hebraicè ועתה pro eodem accipitur.

כד בבסרא הוין גיר פאכא דחטהא
 דבנמוסא מתחפטין הו^y בהדמין
 דפארא נתל למותא:

5 Quum enim in carne essemus, infirmitates peccatorum quæ sunt per Legem, efficaces erant in mēbris nostris, ut fructum redderemus morti:

השא דין אתבטלן מן נמוסא
 ומיתן להו^a דאחיד הוא לן דנשמש
 מכיל^{cc} בחדותא דרוחא ולא
 בעתיקות כתבא:

6 Nunc autem⁴ soluti sumus à Lege, et mortui sumus ei quæ detinebat nos, ut seruiamus posthac in nouitate Spiritus, et non in vetustate⁶ scripturæ.

4 Syre, Aboliti.

5 Pro Literæ.

מנא^{dd} הכיל אמרינן נמוסא חטיתא
 חו חס אלא לחטיתא לא^{cc} ילפת אלא
 ביד נמוסא לא גיר דגתא ידע הוית
 אלו לא נמוסא דאמר דלא^{hh} תרג:
 ובהנא

7 Quid ergo dicimus? Lex peccatum est? absit.⁶ Sed peccatum non didici nisi per manum Legis, non enim concupiscentiam sciebam nisi fuisset Lex quæ dicit, Ne concupiscas.

6 Vel. Imo. vt 2. Corinth. 8. 7 secundum quosdam.

E

Epist. Pauli

Αφορμὴ δὲ λαβοῦσα ἡ ἀμδρπία, 8
διὰ τῆς ἐντολῆς κατεργάσατο ἐν ἐμοὶ
πάντα ἡμιθυμία. χρεὶς γὰρ νόμου
ἀμδρπία νεκρά.

Εγὼ δὲ ἔζων χρεὶς νόμου ποτέ 9
ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς, ἡ ἀμδρπία
ἀνέζησεν,

Εγὼ δὲ ἀπέθανον· καὶ διέβη 10
μοι ἡ ἐντολή ἢ εἰς ζωὴν, αὐτὴ εἰς θά-
νατον.

Ἡ γὰρ ἀμδρπία ἀφορμὴ λαβοῦσα 11
διὰ τῆς ἐντολῆς, ἔζηπάτισέ με, καὶ δι-
αὐτῆς ἀπέκτεινεν.

1. Tim. 1. 8

Ὡστε ὁ μὴ νόμος, ἀγίος καὶ ἡ ἐντο- 12
λή, ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή.

Τὸ οὖν ἀγαθόν, ἐμοὶ γέγονε θάνα- 13
τος· Μὴ γένοιτο. ἀλλὰ ἡ ἀμαρτία, ἵνα
φανῇ ἀμαρτία, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ μοι κα-
τεργάζομένη θάνατον· ἵνα γένηται καὶ
ὑπερβολὴ ἀμαρτωλῶς ἡ ἀμαρτία διὰ
τῆς ἐντολῆς.

Οἶδα μὲν γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευματι- 14
κός ἐστιν· ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, περὶ
μυῖος ὑποδύω ἀμαρτίαν.

Ὁ γὰρ κατεργάζομαι, οὐ γινώσκω. οὐ 15
γὰρ ὁ θέλω, τοῦτο πορεύσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ,
τοῦτο ποίω.

Εἰ δὲ ὁ οὐ θέλω, τοῦτο ποίω, σύμφη- 16
μι τῷ νόμῳ ὅτι καλός.

Νυνὶ δὲ οὐκ ἐπ' ἐγὼ κατεργάζο- 17
μαι αὐτὸ, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἀ-
μαρτία.

Οἶδα γὰρ ὅτι ἐκ οἰκῆς ἐν ἐμοὶ (ποτέ- 18
στιν ἐν τῇ σαρκί μου) ἀγαθόν· τὸ γὰρ θέ-
λειν ἀγαγεταί μοι, τὸ δὲ κατεργάζεσθαι
τὸ καλόν, οὐχ ἀνέσχω.

Οὐ

Sed peccatum, occasione sumpta,
genuit in me omnem cupiditatem
per illud mandatum. Nam absque
Lege, peccatum est mortuum.

Ego enim vivus eram sine Lege
quondam: mandati autem illius ad-
ventu peccatum revixit,

At ego mortuus sum: & repertum
est illud mandatum quod institu-
tum erat ad vitam, mihi cedere ad
mortem.

Nam peccatum occasione acce-
pta, seduxit me per illud mandatum,
& per illud occidit.

Itaque Lex ipsa quidem, sancta:
& mandatum illud, sanctum, ac ius-
tum & bonum.

Ergo quod bonum est, mihi fa-
ctum est mortiferum? Absit. imò pec-
catum mihi factum est mortiferum:
quum, ut proderetur esse peccatum,
mihi per id quod bonum est, gigne-
ret mortem, id est ut ipsum fieret sum-
me peccans per illud mandatum.

Scimus enim Legem esse spiritu- 8
alem: at ego carnalis sum, venditus
ut subiicerer peccato.

Quod enim perpetro, non agno- 9
sco. non enim quod volo, hoc ago,
sed quod odi, hoc facio.

Si verò quod nolo, hoc facio, con- 16
sentio Legi quòd bona sit.

Nunc itaque non amplius ego id 17
perpetro, sed peccatum quod in me
habitat, id perpetrat.

Noui enim non habitare in me 18
(id est in carne mea) bonum: nam
velle adest mihi, sed ut quod bonum
est, perficiam, non assequor.

5 Proponit se sepe
exemplo, in quo omnes
homines intueantur,
primo quidem qua-
les sint natura, an-
tequam de Lege Dei
sermo cogitaretur, imò
videlicet sine Deo
sensu peccati ad
malum propensius: de-
inde cuiusmodi eva-
dant quum consen-
sit ita redarguitur Le-
gis testimonio, perni-
caces nimirum, &
peccati libidine mul-
to magis ardentes
quam unquam antea.

6 Conclusio: Legem
quidem per se san-
ctam esse, totam au-
tem culpam in nobis
esse, qui Lege abuta-
mur.

7 Propositio, Legem
non esse mortis mate-
riam, sed corruptam
naturam, & ea non
tantum detectam,
verum etiam irrita-
tam, inde occasione
rebellionis arripere,
ut quæ eo ardentius
res veritas appetat,
unde mortis regius.

8 Causa huius rei
hæc est, quòd Lex ce-
lestem puritatem fla-
gitet, homines autem
quales nascuntur, sint
corruptionis manci-
pia, cui spiritus serviunt.

9 Proponit se ipsum
ut regeneratum, pro
exemplo, in quo dis-
tinctum illud spiritus
& carnis, ac promissio
Legis Dei & pravi-
tatis nostræ, perspi-
cuae appareat. Nam
quia Lex in homine
non regenerato tan-
tum mortem parit,
facilius in eo insinu-
ari potest: in homine
autem regenerato
quum salutes etiam
fructus edat, melius
apparet vitiosas ac-
tiones non a Lege,
sed a peccato (id est
corrupta natura) ori-
ri. Ac proinde simul
docet Apostolus quis
sit Legis usus, redar-
guendo peccato in
regeneratis, ad finem
usque capitis: sicut

paulo ante, nempe à versu 7 & sequē ad hunc usque locum docuit in non regeneratis. 10 Non respondent inquit mea vite actiones, imò repugnant voluntati
meæ. Itaque ex voluntatis meæ consensu cum Lege, & repugnantia cum vite actionibus, satis apparet aliud suadere Legem & rectam voluntatem, aliud vero vitio-
sitate homini insidentem etiam regenerato. 11 Observandum est eundem & unum hominem dici velle & nolle, diversis respectibus: Velle videlicet quate-
nus est gratia regeneratus, nolle quatenus non est regeneratus, siue quatenus talis est qualis est natus. Sed quoniam pars regenerata tandem victrix evadit, ideo Pau-
lus regeneratorum partem sustinentem, perinde loquitur ac si dispositus, quæ & ipsa volens peccat, esset aliquid extra ipsum: quannus tamen postea fateatur hoc malum
esse in carne sua, siue membris suis.

8 וּבְהֵנָּה פּוֹקֵדְנָא אֲשַׁכַּחַת לָהּ חֲטִיאתָא
 אֲעֵלְתָא וְגִמְרַת בִּי כָל רָגָא בְּלֹעַד
 נְמוֹסָא גִיר חֲטִיאתָא מִיתָא הָוָה :

9 אֲנָא דִּין חֵי הָוִית דְּלֹא נְמוֹסָא מִן
 קֳדָם כֹּד אֲתָא דִּין פּוֹקֵדְנָא חֲטִיאתָא
 חֵית :

10 וְאֲנָא מִיתָת וְאֲשַׁכַּחַת לִי פּוֹקֵדְנָא הָו
 דְּחֵיָא לְמוֹתָא :

חֲטִיאתָא גִיר בְּעֵלְתָא דְּאֲשַׁכַּחַת לָהּ
 בִּיד פּוֹקֵדְנָא אֲטַעֲיִתָנִי וְכֹה קְטֹלְתָנִי:
 נְמוֹסָא מִדִּין קֳדָם הָו וּפּוֹקֵדְנָא
 קֳדָם הָו וְכֹאֵן וְטָב :

טְבַתָּא חֲבִיל לִי לְמוֹתָא הָו
 הָוָה חָס אֱלֹא חֲטִיאתָא דִּתְתַּחְוֹזֵא
 דְּחֲטִיאתָא הִי דְּטְבַתָּא גִמְרַת בִּי
 מוֹתָא דִּיתִירָאִית תְּתַחֲבִיב חֲטִיאתָא
 בְּפוֹקֵדְנָא :

יִדְעִינָן גִּיר דְּנְמוֹסָא דְּרוּחַ הָו
 אֲנָא דִּין דְּבִסְרָא אֲנָא וּמוֹזֵן אֲנִי
 לְחֲטִיאתָא :

מִדָּם דְּסַעַר אֲנָא גִיר לֹא יָדַע אֲנָא
 וְלֹא הוּא מִדָּם דְּצַבָּא אֲנָא עֵבֶד אֲנָא
 אֱלֹא מִדָּם דְּסַנָּא אֲנָא הָו הָו עֵבֶד
 אֲנָא :

וְאֵן מִדָּם דְּלֹא צַבָּא אֲנָא עֵבֶד
 אֲנָא סַחַר אֲנָא עַל נְמוֹסָא דְּשִׁפּוּר
 הָו :

הָשָׂא דִּין לֹא הוּא אֲנָא סַעַר אֲנָא
 הָדָא אֱלֹא חֲטִיאתָא דְּעַמְרָא בִּי :

יָדַע אֲנָא הָו גִּיר דְּלֹא עַמְרָא בִּי
 הָנוּ דִּין בְּבִסְרִי טְבַתָּא דְּאֲצַבָּא גִיר
 בְּטְבַתָּא פְּשִׁיק לִי דְּאֲסַעְרִיָּה דִּין לֹא
 מְשַׁבַּח אֲנָא :

לֹא

Et per hoc mandatum inuenit sibi
 peccatum occasionem, & perfecit in
 me omnem concupiscentiam. Absque
 Lege enim peccatum mortuum erat.

Ego autem uiuebam sine Lege ab
 initio: quum autem uenit mandatū,
 peccatum reuixit.

Et ego mortuus sum, & repertum
 est mihi mandatum ipsum uitæ ad
 mortem.

Peccatum enim per occasionem quā
 inuenit sibi per manum mandati, de-
 cepit me, et per illud occidit me.

Lex ergo sancta est: & mandatum,
 sanctum est, et iustum et bonum.

Bonum ergo ipsum mihi ad mortem
 factum est? Absit. sed peccatum, ut
 conspiceretur quod peccatum esset, [i-
 ipsum fuit] quod per bonum persece-
 rit in me mortem, quo magis conde-
 mnaretur peccatum per mandatum.

Scimus enim quod Lex spiritualis
 est: ego autem carnalis sum, & uē-
 ditus sum peccato.

Quod enim ago non agnosco: et
 nequaquam id quod uolo, facio, sed
 id quod odi, illud ipsum facio.

Et si id quod nolo, facio, testor ego
 de Lege quod bona sit.

Nunc autem nequaquam ego ope-
 ror illud, sed peccatum quod habitat
 in me.

Noui enim illud, [videlicet] quod
 non habitat in me (hoc uerò est in
 carne mea) bonum. Vt uelim enim bo-
 num, in promptu est mihi: ut operer au-
 tem ipsum, non possum.

Nequaquam

7 Id est, Per mā-
 datum.

8 Syre, Parce,
 9 Vel, Imo, ut
 supra.

10 Aut redun-
 dat 7 Daleth in
 principio.

11 Ad uerbum,
 Spiritus est, in ge-
 nitorio casu. Sed ex
 duobus substanti-
 uis simul constru-
 ctis, alterū (quod
 scilicet à priori re-
 gitur) tum in He-
 braea, tum in Syria-
 ca lingua, in adie-
 ctui locum subit,
 ut paulo post, Ego
 autem carnis, pro
 Carnalis sum.

12 Hoc est, Probo.
 vel Nō est id quod
 scio agendum.

13 Pro, Quod si,

14 Syre, Pulchra

15 Redundans
 particula, sicut de
 Græcum, cui re-
 spondet.

Epist. Pauli

Οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιεῖν ἀγαθόν· ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακόν, τὸ ποιεῖν.

Εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ τὸ ποιεῖν, οὐκ ἐπ' ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκονομία ἐν ἐμοὶ ἀμάρτια.

Εὐερίσκω ἄρα τὸν νόμον τῷ θελόντι ἐμοὶ ποιεῖν τὸ καλόν, ὅτι ἐμοὶ τὸ κακόν ὁράκεται.

Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξω δυνάθεον.

Βλέπω δὲ ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιπαρταυόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ ἀνιχνεύω πρὸς τὸν νόμον τῆς ἀμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου.

Ταλαίπωρος ἐγὼ δυνάθεος· τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ἀρα οὐδ' αὐτὸς ἐγὼ τὰ μέλη τοῖς δουλεύω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ, νόμῳ ἀμαρτίας.

Κεφάλαιον η'

Οὐδὲν ἄρα νῦν κατὰ κρίμα τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, μηδὲ σάρκα φεραῖν, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα.

Ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἡλθὲν ἵνα με ῥύσῃ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου.

Τὸ γὰρ ἀδυνάτον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἡ ἀδυναμία διὰ τῆς σαρκὸς, ὁ Θεὸς ἐξ αὐτοῦ ἵνα πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας, καὶ φεραῖν ἀμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί.

Non enim facio bonum quod volo: sed malum quod nolo, hoc ago.

Quod si id facio quod ego nolo, non amplius ego id perpetro, sed peccatum quod in me habitat, id perpetratur.

Comperio igitur volenti mihi facere bonum hanc legem impositam esse, quod mihi malum adiaceat.

Delector enim Lege Dei quod ad interiorum hominem:

Sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meae, & captivum reddentem me legi peccati, quae est in membris meis

Miser ego homo: quis me eripiet ex isto corpore mortis?

Gratias ago Deo per Iesum Christum Dominum nostrum. Nempe igitur ipse ego mente quidem servio Legi Dei, carne verò legi peccati.

Cap. VIII.

N'Vlla igitur nunc est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu, id est qui non secundum carnem incedunt, sed secundum Spiritum.

Nā Lex Spiritus vitae qui est in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati & mortis.

Quoniam enim Legis impotentia nihil posset in carne, Deus suo ipsius Filio misso conformato carni peccato obnoxia, idque pro peccato, condemnauit peccatum in carne.

13 Conclusio: Sicut Lex Dei ad bonum hortatur, ita legem peccati (id est corruptionem, in qua totum nati sumus) nos ad mala impellere: spiritum autem, id est animam nostram, quatenus est regeneratus, cum Lege Dei consentire: carnem vero, id est totum hominem, legi peccati esse mancipatum. In summa igitur, malum & mors non sunt à Lege, sed à peccato, quod quidem regnat in non regeneratis, ut qui nec volunt, nec faciunt bonum, velint autem & faciunt malum: in regeneratis autem certat adversus spiritum sine legem mentis, adeo ut nec tam bene vivere nec tam amalo alieni esse possint quam volunt.

14 Miserum quidem est, adhuc ex parte obnoxium esse peccato, quod sua natura nos reddat reos mortis, sed clamandum est ad Dominum, qui nos per ipsam mortem aliquando victores reddet, ut qui iam sumus in Christo victores.

1 Conclusio totius superioris disputationis à versu 16 primi capituli ad hunc usque locum. Quoniam in Christo fide iustificati consequamur peccatorum remissionem & iustitiam imputationem, atque adeo & vitam sanctificemur, ex his efficitur, esse extra condemnationis meum qui per fidem sumus Christo iusti.

2 Fructus Spiritus sine sanctificationis in nobis inchoata esse ista, nos quidem non inserunt Christo, sed nos ei iustos esse declarant.

3 Occupatio: Quia adeo imbecilla sitis Spiritus in nobis, quomodo inde possumus colligere nullam

esse condemnationem in iis qui hac & sint praediti. Quoniam (inquit) & ista Spiritus significantis quae tam imbecilla est in nobis, perfectissima & potentissima est in Christo, & nobis credentibus imputata facit ut perinde censeamur ac si nulla prorsus reliqua corruptionis & mortis in nobis haberent. Antea igitur dissipavit Paulus de remissione peccatorum, & praestations Legis imputatione, atque adeo de inchoata in nobis sanctificatione: nunc autem de perfecta humanae naturae Christi imputatione differt, quae pariter ad plenam pacandam conscientiam requirebatur. Delentur enim nostra peccata Christi sanguine. & tegitur nostra corruptionis reatus obediētia Christi imputatione: ipsa autem corruptio (quam Apostolus peccatum peccans appellat) sanctificationis quidem dono paulatim sanatur in nobis, sed alio praeterea remedio eget, nempe ipsius Christi carnis perfectissima sanctificatione, quae & ipsa nobis credentibus imputatur.

4 Non argumentatur, sed sanctificationis imputata mysterium explicat. Quoniam enim (inquit) Legis non ea erat virtus (idque propter naturam nostram corruptionem) ut hominem posset purum & integrum praestare, utque morbum peccati potius accenderet quam exstingueret. Deus Filium suum induit carne huic nostre peccatrici simili, in qua penitus aboleuit nostram vitiositatem. Si in eo per fidem apprehenso penitus integri & inculpati habitus, plenè comperiamur illam summam perfectionem habere quam Lex flagitat, ac proinde nulla sit in nobis condemnatio.

לֹא הוּא גִיר לְטִבְתָּא דְעֵבְרָא
אֲנָא דְאֵעֵבֵד עֵבֶד אֲנָא אֶלֹא כִישְׁתָּא
דְּלֹא צִבָּא אֲנָא דְאֵעֵבֵד לָהּ הוּא עֵבֶד
אֲנָא :

19 *Nequaquam enim bonum quod
volo facere, facio: sed malum quod no
lo facere, illud ipsum facio.*

וְאֵן מִדָּם דְּלֹא צִבָּא אֲנָא עֵבֶד אֲנָא
לֹא הוּא אֲנָא עֵבֶד אֲנָא אֶלֹא חֲטִיתָא
דְּעֵמְרָא בִּי :

20 *Et, si illud quod nolo facio, nequa-
quam ego facio, sed peccatum quod
habitat in me.*

מְשַׁבַּח אֲנָא הַכִּיל לְנִמּוּסָא דְשָׁלֵם
לְרַעֲיָנִי הוּא דְעֵבֶד דְּיַעֲבֹד טִבְתָּא מְטוּל
דְּכִישְׁתָּא קְרִיבָא הִי לִי :

21 *Inuenio igitur legem quæ consen-
tit menti meæ, illi [quidem] quæ vult
facere bonū, [repugnare carni meæ:]
propterea ¹⁶quod malum proximum
est mihi.*

חֲדָא אֲנָא גִיר בְּנִמּוּסָא דְאֶלְהָא
בְּבֵר נְשָׂא דְלִגְנִי :

22 *Gaudeo enim in Lege ipsa Dei in
filio ¹⁷hominis interno:*

חֲזָא אֲנָא דִּין נִמּוּסָא אַחֲרָנָא
בְּחַדְמִי דְמִקְרַב לִוְקֵבֵל נִמּוּסָא דְרַעֲיָנִי
וְשָׂבָא לִי לְנִמּוּסָא דְחֲטִיתָא דְאִירָא
בְּחַדְמִי :

23 *Video verò legem aliam in mem-
bris meis, quæ bellum gerit contra le-
gem mentis meæ, & captiuum me red-
dit legi peccati, quæ est in mēbris meis.*

דְּוִיָּא אֲנָא בֵּר נְשָׂא מִנּוּ יִפְצִינִי
מִן פְּגִירָא חֲנָא דְמוֹתָא :

24 *Miser ego filius hominis: quis libe-
rabit me ex hoc corpore mortis?*

מִוִּדָּא אֲנָא לֹאֲלֵתָא בִּיד מֶרֶן
יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא הָשָׂא הַכִּיל אֲנִי
בְּרַעֲיָנִי עֵבֶדָא אֲנָא דְנִמּוּסָא דְאֶלְהָא
בְּבִסְרִי דִּין אִיתִי עֵבֶדָא דְנִמּוּסָא
דְחֲטִיתָא :

25 *Gratias ago Deo meo ¹⁸per Domi-
num nostrum Ieschua Christū. Nunc
igitur ego mente mea seruus sum le-
gis Dei: carne autem mea seruus sum
legis peccati.*

קְפִלְאוֹן ח

Cap. VIII.

מְכִיל לִית חִיבוּתָא לֵאלוֹלִין דְּלֹא
מְהִלְכִין בְּבִסְרִי בִישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

1 *Proinde non est condemnatio iis
qui non ambulant iuxta carnem
in Ieschua Christo ¹.*

נִמּוּסָא גִיר דְרוּחָא דְחֵיא דְבִישׁוּעַ
מְשִׁיחָא ¹חֲרָד מִן נִמּוּסָא דְחֲטִיתָא
וְדְמוֹתָא :

2 *Lex enim Spiritus vitæ qui est in
Christo Ieschua, liberauit te à lege pec-
cati & mortis.*

מְטוּל דְמַחִיל הוּא גִיר נִמּוּסָא בִּיד
כְּרִיהוּתָה דְבִסְרָא שִׁדְרָא אֶלְהָא
לְבָרָה בְּדְמוֹתָא דְבִסְרָא דְחֲטִיתָא
מְטוּלָתָה דְחֲטִיתָא דִּיחִיבָהּ לְחֲטִיתָא
בְּבִסְרָה :

3 *Eo quod enim viribus destituta e-
rat Lex ⁴per manum infirmitatis car-
nis, misit Deus Filiū suū in simili-
tudinē carnis peccati, propter ipsum
peccatum, ut condemnaret peccatum
in carne eius.*

16 Concisa ora-
tio. nam in con-
trario membro op-
positum compre-
hendit. Sic ergo
implenda, Repu-
gnantē carni meæ
&c.

17 Ad verbum,
Qui est intus. hoc
est, Secundum ho-
minem renatum
& spiritualem.

18 Ad verbum,
Per manum Do-
mini. Hebraismus

1 Syre, In carne.
Hic enim pro
sive ¹passim v-
surpat Paraphra-
stes.

2 Deest opposi-
tum, Sed iuxta Spi-
ritum. Sicut etiā
in quibusdam Græ-
cis codicibus.

3 Mutatio perso-
næ. In Græco codi-
ce seruatur prima
persona Me.

4 Id est, Ob in-
firmitatem carnis,
Hebraismus.

Epist. Pauli

ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ 4
ἐν ὑμῖν τοῖς μὴ κατὰ σὰρκα ὡσεὶ πατοῦσιν,
ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

Οἱ γὰρ κατὰ σὰρκα ὄντες, τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦσιν. 5
ὁ δὲ κατὰ πνεῦμα, τὰ τοῦ πνεύματος.

Τὸ γὰρ φρόνημα τῆς σαρκὸς, θάνατος· 6
τὸ δὲ φρόνημα τοῦ πνεύματος, ζωὴ καὶ εἰρήνη.

Διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς, 7
ἐχθρὰ εἰς Θεόν. τῷ γὰρ νόμῳ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὑποτάσσεται· οὐδὲ γὰρ δυνά-
ται.

Οἱ δὲ ἐν σαρκὶ ὄντες, Θεῷ ἀρέσκει 8
δυνάμει.

ὑμεῖς δὲ ἐκ ἐσθῆτος ἐν σαρκὶ, ἀλλ' ἐν 9
πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν
ὑμῖν. εἰ δὲ τις πνεῦμα Χριστοῦ ἐκ ἐσθῆτος
ἔχει, οὗτος ἐκ ἐστὶν αὐτοῦ.

Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα 10
νεκρὸν δι' ἁμάρτιαν· τὸ δὲ πνεῦμα, ζωὴ
διὰ δικαιοσύνην.

Εἰ δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἐλείξαντος Ἰη- 11
σοῦ ἐν νεκροῖς οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐλεί-
ξας καὶ Χριστὸν ἐν νεκροῖς, ζωοποιή-
σει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ
τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ πνεύματος ἐν ὑ-
μῖν.

Αγαπᾶτε, ἀδελφοί, ὁφειλέτε ἐσθῆτος 12
οὐ τῇ σαρκὶ, τοῦ κατὰ σὰρκα ζῆν.

Εἰ γὰρ κατὰ σὰρκα ζήτε, μέλλετε ἀπο- 13
θνήσκειν· εἰ δὲ πνεῦμα πταί, ἀνέξεται
σώματος θανάτου, ζήσετε.

Οσοὶ γὰρ πνεῦμα π Θεοῦ ἀζονται, 14
οὗτοι εἰσιν υἱοὶ Θεοῦ.

Vt illud ius Legis compleatur
in nobis, qui non secundum carnem
incedimus, sed secundum spiritum.

6 Nam qui secundum carnem sunt,
quæ carnis sunt sapiunt: qui verò
sunt secundum spiritum, quæ Spiri-
tus sunt.

7 Nam intelligentia carnis, mors
est: intelligentia verò spiritus, vita
& pax:

8 Propterea quòd intelligentiæ car-
nis, inimicitia est aduersus Deum.

9 Legi enim Dei non subiicitur: nā
ne potest quidem.

10 Ergo qui in carne sunt, Deo pla-
cere non possunt.

11 Vos autem nō estis in carne, sed
in spiritu: si quidem Spiritus Dei ha-
bitat in vobis. quòd si quis Spiritū
Christi non habet, is non est eius.

12 Porro si Christus in vobis est,
corpus quidem mortuum est pro-
pter peccatum: spiritus autem, vita
est propter iustitiam.

13 Sed si Spiritus eius qui excitauit
Iesum à mortuis, habitat in vobis,
is qui excitauit Christum ex mor-
tuis, viuificabit etiam mortalia cor-
pora vestra per inhabitantem eius
Spiritum in vobis.

14 Nempe igitur, fratres, debito-
res sumus non carni, vt secundum
carnem viuamus, sed Spiritui.

15 Nam si secundum carnem vixe-
ritis, futurum est vt moriamini: sed
si Spiritu actiones corporis mortifi-
cetis, viuetis.

16 Quotquot enim Spiritu Dei du-
cuntur, ii sunt filii Dei.

5 Redit ad id quod
dixerat, sanctificatio-
nem in nobis inchoa-
tam esse, nostræ in
Christum infusionis
certum testimonium:
qui quidem est verus
sanctus & ho-
nestus & fructus.
6 Probatio cur in-
cedere secundum car-
nem non conueniat
in Christum infuso,
ambulare autem se-
cundum Spiritum eis
conueniat. Quia (in-
quit) carnales carna-
lia, spirituales spiri-
tualia cogitant.

7 Probat consequen-
tiam eo quòd quic-
quid sapiat caro, mor-
tis inferum est: quicquid
spiritus, uitæ ac fe-
licitatem spectat.

8 Probatio cur in-
telligentia carnis sit
mors. Quia (inquit)
Dei est hostis.

9 Ratio cur caro
sit Dei hostis: quoniam
illi nec vult nec po-
test se subicere. Car-
nem autem vocat ho-
minem non regenera-
tum.

10 Conclusio. Ergo
ambulantes secundum
carnem, Deo non po-
ssunt placere, ex quo
efficitur non esse Chri-
sto infusos.

11 Ad alteros ac-
cedit, eos videlicet
qui secundum spiri-
tum ambulant, de
quibus contraria o-
mnino superioribus
intelligenda sunt, ac
primum definit quid
sit in spiritu sue san-
ctificatum esse, nem-
pe habere Spiritum
Dei incolam: deinde
affirmat sanctifica-
tionem inseparabili
nexu cum nostra in
Christum infusione co-
herere.

12 Confirmat fide-
les aduersus carnis
peccati reliquias:
concedens, adhuc qui-
dem illos (sicut ex ea
quæ superest in eis vi-
tiositate intelligitur)
altera sui parte quæ
corpus vocat, i. ma-
ssam) à terrenis sor-
dibus nondum purifi-
cata, in morte esse:
sed simul iubens de
felici certaminis exi-
tu securos esse, quo-
niam vel exigua Spi-
ritus (i. gratia regene-
rationis) scintilla,
quam is inesse ex-
iustis fructibus cō-
stet, sit vite semen.

13 Confirmatio superioris sententiæ: Eodem Spiritu præditi estis quo & Christus. Idem ergo in vobis atque in Christo tandem efficiet, quando videlicet & vos
depositis prorsus omni infirmitate, & superata morte, gloria cælesti induer.

14 Adhortatio ad carnem & Spiritus regenerationis in dies magis ac magis op-

15 Alia ratio ab Epili, Quia fortiter pugnantes, æterna Vita manet.

16 Confirmatio huius rationis, Quia filii sunt Dei qui ipsius Spiritu reguntur, ergo Vita æterna eos manet.

- ^a דכאנותא דנמוסא בן התמלא
^א דלא הוא בבסר מהלכין אלא ברוח:
אילין גיר דבבסר אנון דבסר הו
^ב מתרעין ואילין דדרוח אנון דרוח
הו מתרעין:
- ^א תרעיתא גיר דבסרא מותא הו
ותרעיתא דרוחא^ד היא ושלמא:
- ^א מטול דתרעיתא דבסרא^א בעל
דככותא הי לות אלהא לנמוסא גיר
דאלהא לא משתעבדא מטול דלא
משכחא:
- ^א ואילין דבבסר אנון^א למשפר
לאלהא לא משכחין:
- ^א אנתון דין לא הויתון בבסר אלא
ברוח אן^א שריראית רוחה דאלהא
עמרא בכון אן דין אנש לית בה
רוחה דמשיחא הנא לא הוא דילה:
ואן דין משיחא בכון פגרא מית
הו מטול חטיתא רוחא דין חיא הי
מטול כאנותא:
- ^א ואן רוחה דהו מן דאקים למרן
ישוע משיחא מן בית מיתא^א עמרא
בכון הו מן דאקמה למרן ישוע
משיחא מן בית מיתא אף לפגריכון
מיתא^א יחא מטול רוחה^א דעמרא
בכון:
- ^א השא אחי חיבין לו לבסרא
דבבסר נהלך:
- ^א אין גיר בבסר^א חאין אנתון עתידין
אנתון הו לממת ואן ברוח^א הופכי
פגרא ממיתין אנתון חאין אנתון:
- ^א אילין גיר דברוחא דאלהא
מתדברין הלן בגיא אנון דאלהא
לא
- 4 *Quò iustificatio Legis in nobis im-
pleretur, qui nequaquā in carne am-
bulamus, sed in spiritu.*
- 5 *Illi enim qui in carne sunt, quod car-
nis est cogitant: Et illi qui spirituales
sunt, quod est spiritus cogitant.*
- 6 *Intellectus enim carnis, mors est: et
intellectus spiritus, vita et pax.*
- 7 *Propterea quòd intellectus carnis in-
imicitia est aduersus Deum. Legi-
nim Deise non submittit: quia non po-
test.*
- 8 *Et ij qui in carne sunt, placere Deo
non possunt.*
- 9 *Vos autem non estis in carne, sed in
spiritu: si verè Spiritus Dei habitat
in vobis. Si autem non sit in aliquo Spi-
ritus Christi, hic nequaquam est eius.*
- 10 *Quòd si autem Christus est in vo-
bis, corpus mortuum est propter pecca-
tum: spiritus autem viuens est pro-
pter iustitiam.*
- 11 *Et si Spiritus eius qui excitauit Do-
minum nostrum Ieschua Christu à
mortuis, habitat in vobis, ipse qui exci-
tauit Dominum nostrum Ieschua
Christu à mortuis, etiā corpora vestra
mortalia viuificabit propter Spiritum
ipsius qui habitat in vobis.*
- 12 *Nunc, fratres mei, debitores sum⁹
non carni, ut in carne ambulemus.*
- 13 *Si enim in carne viuatis, futurum
est ut moriamini: Et si in spiritu cōuer-
sationes corporis mortificetis, viuetis.*
- 14 *Illi enim qui Spiritu Dei ducuntur,
hi filij sunt Dei.*
- 5 Ad verbum,
Et spiritus, in ge-
nitio singulari,
loco epitheti. Po-
nitur autē copula
aduersatiuē. At
qui spiritus sunt,
6 Et pro At.
- 7 Syre, Pulchri
esse & grati.
- 8 Expletiva
particula, sicut ap-
ud Græcos, unde
sumpta est.
- 9 Syre, De inter
mortuos. Hebrai-
simus.
- 10 Pro, Igitur
Hebraismus.

Epist. Pauli

Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας 15
παλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦ-
μα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, Ἀββᾶ ὁ
πατήρ.

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ 16
πνεύματι ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ.

Εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρο- 17
νόμοι μὲν Θεοῦ, συκληρονόμοι δὲ Χρι-
στοῦ· εἴη συμπαρόντες, ἵνα καὶ σὺν δο-
ξα αὐτοῦ.

Λογίζομαι γὰρ ὅτι ἐκ ἀξίας τὰ παθή- 18
ματα τῆς νῦν καιροῦ ὡς τὸ μέλλου-
σόν· ὁ δὲ ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς.

Ἡ γὰρ ἀποκαρδακία τῆς κτίσεως, 19
τίω ἀποκαλύψιν τῇ ὑμῶν τῆ Θεοῦ ἀ-
πεκδέχεται.

Τῇ γὰρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑποτά- 20
γη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τοῦ ὑποτά-
ξαντα.

Ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐ- 21
λευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς
φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης
τῇ τέκνων τῆ Θεοῦ.

Οἶδα μὲν γὰρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συσε- 22
νάζει, καὶ σὺν ωδίνει ἄχρι τῆς νῦν.

Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὴν 23
ἀπαρχὴν τοῦ πνεύματος ἔχοντες, καὶ
ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς σενάρομεν, υἱο-
θεσίαν ἀπεκδεχόμενοι, τὴν ἀπολύτω-
σιν τοῦ σώματος ἡμῶν.

Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν. ἐλπίς δὲ 24
βλεπομένη, ἐκ ἐστίν ἐλπίς. ὁ γὰρ βλέπει
πῶς, καὶ ἐλπίζει;

Εἰ δὲ ὁ οὐ βλέπομεν, ἐλπίζομεν, δι' 25
ὑπομνήσεως ἀπεκδεχόμεθα.

Ὡσαύτως ὅτι καὶ τὸ πνεῦμα σὺν ἀντι- 26
λαμβάνεται τῆς ἀδυναμίας ἡμῶν. καὶ γὰρ
πῶς σευξώμεθα καὶ ὁ δὲ, ἐκ οἶδα μὲν.
ἀλλ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὑπὲρ τυχάνει ὑπὲρ
ἡμῶν σεναγμοῖς ἀλαλήτοις.

17 Non enim accepistis spiritum
servitutis rursus ad metum, sed ac-
cepistis Spiritum adoptionis, per
quem clamamus Abba, id est Pater.

Qui ipse Spiritus testatur vnā cū
Spiritu nostro, nos esse Filios Dei.

18 Quod si filii, etiam hæredes:
hæredes quidem Dei, cohæredes
autem Christi: 19 si modò simul cum
eo patimur, vt simul cum eo glorifi-
cemur.

20 Nam statuo minimè esse paria
quæ præsentī tempore perpetimur
futuræ gloriæ in nobis retegendæ.

21 Etenim res creatæ quasi exerto
capite obseruantes, expectant reue-
lationem filiorum Dei.

Nam vanitati res creatæ subie-
ctæ sunt, non sua sponte, sed pro-
pter eum qui subiecit eas isti vani-
tati:

Sub spe quod & ipsæ vindicabun-
tur ex seruitute interitus in liberta-
tem gloriæ filiorum Dei.

Scimus enim omnes res creatas
vnā suspirare & vnā parturire ad
hoc vsque tempus.

Neque verò illæ solū, sed & ipsi
qui primitias Spiritus habemus,
nos ipsi, inquam, apud nos ipsos su-
spiramus, adoptionem expectantes,
id est redemptionē corporis nostri.

22 Nam spe seruati sumus. Spes
autē si cernatur, non est spes. quod
enim quis cernit, cur speret?

Si verò quod non videmus spe-
ramus, nempe per patientiam expe-
ctamus.

26 Itidem autem & Spiritus vnā
subleuat infirmitates nostras. quid
enim precemur vt oportet, nō noui-
mus: sed ipse Spiritus interpellat
pro nobis suspiriis inenarrabilib'.

17 Obiter explicat
duobus istis versicu-
lis quo iure filiorum
Dei appellatio credē-
tib' tribuatur. Quo-
niam (inquit) Evan-
gelij gratia accipiūt,
in qua Deus sese nō
rursus formidabile,
sicut in Legē promul-
gatione, sed benignū
Patrem in Christo
præbet: adeo vt cum
magna cum fiducia
Patrem inuocemus,
Spiritu sancto vide-
licet hanc adoptionē
in animis nostris per
fidem obsequante.
18 Probatio confes-
sionis confirmati-
onis: quia qui filius
Dei est, cum Christo
fruitur Deo.
19 Iam docet Pau-
lus quæ via filius Dei
ad illam felicitate
perueniant per
crucem videlicet sic-
ut & ipse Christus.
Simul autem aperit
consolationis fontes,
ac primum quidem
quod Christum ipsum
habeamus afflictio-
num socium: secun-
dò, quod illi quoque
simus in æterna illa
gloria socii futuri.
20 Tertio, quod
hæc gloria quam ex-
pectamus, infinitis
partibus superet affli-
ctionum miseriam.
21 Quarto, nos cer-
to esse liberandos do-
cet ex ea confusione
& horrenda totius
mundi deformatione,
quæ perpetuè esse
non possit, sicut ab æ-
ternitate non existit. Ca-
terum sicut ea ini-
tium habet ex homi-
nis peccato propter
quem erat conditus,
Deo sic ordinante: ita
cum electis tandē
inflauabitur.
22 Quinto, si expe-
ctat reliquis mun-
dus inflationem,
veluti suspirans, id-
que non frustra, nos
quoque non pigeat
ingemiscere, & lon-
ge etiam certiores si-
mus redemptionis no-
stræ futuræ, quum ha-
beamus Spiritus pri-
mitias.
23 Sexto, Cum si-
de spes necessario co-
hæret, quum creda-
mus quæ nōdum ob-
tinuimus, & spes in
rem præsentem non
feratur. sperandum
est igitur & patien-
ter expectandum quod
futurum credimus.
23 Septimo, Non
est quod fatiscamus
sub afflictionum pon-
dere, quum firmissi-
mum præsidium su-
pereditur preces: quæ
vniuersæ esse nō possunt,
quum à Spiritu Dei
in nobis habitante
proficiantur.

לא גיר נסבתון רוחא דעכדותא
תוב לדחלתא אלא נסבתון רוחא
דסימת בנא דבה קרינן אבא אבון:
והי רוחא מסהדא לרוחן דאיתין
בנא דאלהא:

15 Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem, sed accepistis Spiritum¹¹ adoptionis filiorum, per quē clamamus, ¹²Pater, pater noster.

¹¹ Syrè, Constitutionis filiorum, siue Statuti.

¹² Vide quā de hac re scripsimus Marci 14, in Pater, pater mi.

16 Et ipse Spiritus testatur spiritui nostro, quod sumus filii Dei.

ואן בנא אף ירתא ירתא דאלהא
ובני ירתותה דישוע משיחא דאן
נחש עמה אף עמה נשתבח:
מתרעא אנא גיר דלא שוין חשוהי
דזכנא הנא לתשובתא אידא
דעתידא דתתגלא בן:

17 ¹³ Et si filii, etiam heredes: heredes Dei, et ¹⁴confortes hereditatis Ieschna Christi: ut si patiamur cum eo, etiam cum eo glorificemur.

¹³ Pro, Quod si. Varius est particulae Vau vsus apud Hebraeos.

¹⁴ Adverbium, Filii hereditatis, id est Heredes, Hebraismus.

18 Arbitror enim ego quod non sint patres passionis temporis huius, gloria illi¹⁵ quae futurū est ut reueletur in nobis.

¹⁵ Hellenismus, quem Chaldaei familiariter vsurpāt

כלה גיר בריתא מסברא ומסביא
לגלינא דבנוהי דאלהא:
בריתא גיר אשתעכדת לסריקותא
לא בצבינה אלא מטול מן דשעכדה:

19 Vniuersa enim creatura expectat, et ¹⁶oculos intēdit in reuelationem filiorum Dei.

¹⁶ Syrè, Quasi in specula expectat.

על סברא דאף הי בריתא תתחררי
מן עכדותא דחבלא בחרורא
דתשובתא דבנא דאלהא:

20 Creatura enim subiaceret vanitati, ¹⁷non pro voluntate sua, sed propter eū qui subiecit eam.

¹⁷ Id est, Non sponte sua, aut pro voto suo. Gallicè, Non pas de sa volonte.

ידעין גיר דכלהין בריתא מתתנחן
ומחבלן עד מא ליומנא:

21 In spe quod etiam ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis, in libertatem gloriae filiorum Dei.

ולא בלחוד הנין אלא אף חנן
דאית בן רישיתא דרוחא מתתנחין
בנפשו ומסבינן לסימת בנא ל
לפורקנא דפגרינן:

22 Scimus enim quod omnes creaturae congemiscunt, et parturiunt usque in diem hunc:

מטול דנסברא הו חנין סברא דין
דמתחזא לא הוא סברא אן גיר חזינן
לה מנא מסבינן לה:

23 Et nō solum ipsa, sed etiā nos, in quibus sunt primitiae Spiritus, cōgemiscim¹⁸ in nobis ipsis, ¹⁸Et intētis oculis expectamus, ¹⁹adoptionem filiorum, in redemptionem corporum nostrorum.

¹⁸ Syrè, Quasi in specula expectamus.

¹⁹ Syrè, Constitutionem filiorum. Syrè, Vita, quod a libi notatum est.

אן דין למדם דלא מתחזא מסברין
במסיברנותא מקוינן:

24 Eo quod in spe est ²⁰salus nostra. Spes autem quae conspicitur, nequaquam est spes. Si enim conspiceremus ipsam, ²¹cur intentis oculis expectaremus eam?

²¹ Syrè, Quasi in specula expectaremus.

חכנא אף הי רוחא מעדרא
לכריהותן מנא גיר נצלא איך מא
דולא לא ידעין אלא הי רוחא
מצליא חלפין בתנחתא דלא
מתבללן:

25 Si verò id quod non conspicitur, speramus, per patientiam expectamus.

דמאש

26 Similiter etiam ipse Spiritus auxiliatur infirmitati nostrae. quid enim oremus quemadmodum oportet, ignoramus: sed ipse Spiritus orat pro nobis gemitibus²² qui verbis nō exprimuntur.

²² Syrè, Qui nō dicuntur, id est Dei ei non possunt.

y.iii.

Epist. Pauli

Ο δὲ ἐρυνῶν τὰς καρδίας, οἶδε τί τὸ 27
Φρόνημα τοῦ πνεύματος· ὅτι καὶ Θεὸν
ἐντυχάνει ὑπὲρ ἁγίων.

Οἶδα μὲν δὲ ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι 28
Θεὸν, πάντα σὺν ἐργαῖς εἰς ἀγαθὸν, τοῖς
καὶ προέδεικται κλητοῖς οὖσιν.

Ὅτι οὐκ ἐξέγνω, καὶ ἐξώρισε 29
συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ,
εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν εὐαγγέλιον ἐν πολλοῖς
ἀδελφοῖς.

Οὐκ ἐξώρισε, τύποις καὶ ἐ- 30
κάλεσε· καὶ οὐκ ἐκάλεσε, τύποις καὶ
ἐδικαίωσεν· οὐκ δὲ ἐδικαίωσε, τύποις
καὶ ἐδόξασε.

Τί οὖν ἐροῦμεν πρὸς ταῦτα; εἰ ὁ 31
Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, τίς κατὰ ἡμῶν;

Ὅς γε τῷ ἰδίου υἱοῦ ἐκ ἐφείσατο, ἀλλ' 32
ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτὸν,
πῶς οὐχὶ καὶ σὺν αὐτῷ τὰ πάντα ἡμῶν
χαρίσεται;

Τίς ἐκκαλέσθαι καὶ ἐκλεκτῶν Θεός; 33
Θεὸς ὁ δικαίων.

Τίς ὁ κατακρίνων; Χριστὸς ὁ ἀπε- 34
θανὼν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐγερθεὶς, ὃς καὶ
ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐντυχάνει
ὑπὲρ ἡμῶν.

Τίς ἡμᾶς χαρίσθαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης 35
τοῦ Χριστοῦ; θλίψις; ἢ σκολοχρεία; ἢ διω-
γμός; ἢ λιμός; ἢ γυμνότης; ἢ κίνδυνος;
ἢ μάχη;

(Καθὼς γέγραπται, Ὅτι ἐνεκά σου 36
θανάτου μεθ' ὅλην πλὴν ἡμέραν· ἐλο-
γίσθημεν ὡς προβάτα σφαγῆς)

Ἀλλ' ἐν τούτοις πάνσιν ὑπερνικῶμεν 37
διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς.

Πείποιμαι γὰρ ὅτι οὔτε θάνατος, 38
οὔτε ζῶν, οὔτε ἀγγέλοι, οὔτε δυνάμεις,
οὔτε διδάμεις, οὔτε ἐνεσῶτα, οὔτε
μέλλοντα,

οὔτε

Qui verò scrutatur corda, nouit
quis sit sensus Spiritus: quia secun-
dum Deum interpellat pro sanctis.

24 Nouimus autem, iis qui dili-
gunt Deum, omnia simul conferre
ad bonum, iis videlicet qui ex pro-
posito ipsius vocati sunt.

Nam quos præsciuit, eosdem &
prædestinavit, ut conformes fiant
imagini Filii sui: ut is sit primogeni-
tus inter multos fratres.

Quos verò prædestinavit, eos e-
tiam vocauit: & quos vocauit, eos
etiam iustificauit: quos autem iusti-
ficauit, eos etiam glorificauit.

25 Quid igitur dicemus ad hæc? si
Deus pro nobis, quis contra nos?

Is quidem qui proprio Filio non
pepercit, sed pro nobis omnibus
tradidit eum, qui non etiam cum
eo omnia nobis gratificabitur?

26 Quis intētabit crimina aduersus
electos Dei? Deus, is est qui iustificat.

Quis est qui condemnet? Chri-
stus, is est qui mortuus est, imo verò
qui etiam excitatus est: qui etiam
est ad dexteram Dei, qui etiam po-
stulat pro nobis.

Quis nos separabit à charitate
Christi? num oppressio? num angus-
tia? num persecutio? num fames?
num nuditas? num periculum? num
gladius?

(Sicut scriptum est, || Causa tua oc-
cidimur totum diem: habitum sumus
velut oves destinatae mactationi)

Imo in his omnibus plusquam vi-
ctores sumus per eum qui dilexit nos

27 Nam mihi persuasum est neque
mortem, neque vitam, neque Ange-
los, neque principatus, neque pote-
states, neque instatia, neque futura,

24 Oportet, Nec te
mere nec nostro ma-
lo affligimur, sed ex
Dei providentia, sum-
mo nostro bono: qui
sicut nos ab eterno
elegit, ita etiam præ-
destinavit Filii sui
conformationi: ac
proinde suo tempore
vocatos & iustifica-
tos, per crucem ad
gloriam adducet.

25 Nono, Non est
quod metumus ne
quicquid nobis sti-
le est, non largiatur
Dominus, quum ne
Filio quidem suo pe-
pererit & nos serua-
ret.

26 Magnificentis-
sima conclusio totius
secundæ partis huius
epistolæ, id est, tracta-
tionis de iustificatio-
ne: Nobis nullos coram
Deo metuendos esse
accusatores, quum
Deus ipse nos & ius-
tos absoluat: damna-
tionem vero nobis
multo minus esse for-
midandam, quum
Christi morte & re-
surrectione, omni-
potentia denique ac
patrocinio nitamur.
Quid igitur in hæc
ta tanti erit momen-
ti ut nos perterrefa-
ciat, quasi à charita-
te qua Deus nos in
Filio diligit excideri-
mus? Nil profecto,
quum illa sit firmissi-
ma, tum in sese, tum
in nobis certa fide co-
firmata.

^a דמאש דין לבותא הו ידע מנא
^b חוקר
^c תרעיתא
^d מרשבת
 ה' תרעיתא דרוחא דאיך צבינה הו
 דאלהא מצליא חלף קדישא :

^e ידעין דין דאילין דמחבין לאלהא
^f ככל מדס מעדר להון לטבתא לאילין
^g דקדם סס דיהוון קריא :

^h ומן לוקדם ידע אנון ורשם אנון
ⁱ בדמותא דצורתא דברה דהו יהוא
^j בוכרא דאחא סגיאא :

^k לאילין דין דקדם רשם להון קרא
^l ולאילין דקרא להון זרק ולאילין
^m דזרק להון שבה :

ⁿ מנא הכיל נאמר על חלן אן
^o אלהא חלפין מנו דלקובלן :

^p ואן על ברה לא חס אלא חלף
^q כלן אשלמה איכנא לא כל מדס
^r עמה יתל לן :

^s מנו יקבול על גביא דאלהא
^t אלהא מודק :

^u מנו מחיב משיחא מיר וקם
^v ואיתוהי על ימינא דאלהא ובעא
^w חלפין :

^x מנו יפרשני מן חובה דמשיחא
^y אולצנא או חבושיא או רדופיא או
^z כפנא או ערטליותא או קינדונס
^{aa} או סיפא :

^{ab} איך דכתיב דמטולתך כל יום מיתין
^{ac} נאתחשבן איך אמרא לנכסתא :

^{ad} אלא בתלין בלהון זביינן ביד מן
^{ae} דאחבן :

^{af} מפס אנא גיר דלא מותא ולא
^{ag} חיא לא מלאכא ולא שולטנא
^{ah} ולא חילא ולא דקימן ולא דעתידין
^{ai} ולא

27 *Qui scrutatur autem corda, ipse no-
 uit quis sit intellectus Spiritus : quia
 secundum voluntatem Dei orat pro
 sanctis.*

28 *Scimus autem quod iis qui diligunt
 Deum, in omni re auxiliatur [Deus] eis
 ad bonum, ijs [inquam] quos ²³prædesti-
 navit ut essent vocati:*

29 *Et ²⁴præsciuit eos, & obsignavit eos
 in similitudine figura filij sui, ut ipse
 sit primogenitus fratrum multorum.*

30 *Eos autem quos prius obsignavit, eos-
 dem vocavit: et eos quos vocavit, eos-
 dem iustificavit: et eos quos iustifica-
 vit, eosdem glorificavit.*

31 *Quid igitur dicemus ad hæc? Si
 Deus pro nobis, quis est contra nos?*

32 *Et si Filio suo non pepercit, sed pro
 omnib⁹ nobis tradidit eum, quomodo
 non ²⁵omnia cum eo dabit nobis?*

33 *Quis se opponet electis Dei? Deus
 iustificat.*

34 *Quis cõdemnet? Christus mortuus
 est, & resurrexit, & est ad dextram
 Dei, & orat pro nobis.*

35 *Quis separabit ²⁶me à dilectione
 Christi? Afflictio? aut angustia?
 aut persecutio? aut fames? aut nudi-
 tas? aut ²⁷periculum? aut gladius?*

36 *Quemadmodum scriptum est, Pro-
 pter te quotidie morti tradimur, & re-
 putati sumus tanquam oves ²⁸ad ma-
 ctationem.*

37 *Sed ²⁹in his omnibus vincimus per
 manum eius qui dilexit nos.*

38 *Persuasus enim sum quod neque
 mors, neque vita, neque angeli, neque
 principatus, neque virtutes, neque quæ
 sunt præsentia, neque quæ sunt futura,
 y. iiij.*

²³ Ad verbum,
 Antè constituit.

²⁴ Syre, Et ab i-
 nitio novit eos.

²⁵ Syre, Omne
 re. id est Quicquid.

²⁶ Mutatio nu-
 meri. Græcus reti-
 net plurale Nos.

²⁷ Græcum no-
 men retinet Para-
 phraſtes.

²⁸ Id est, Desti-
 nata mactationi.
 Hebraismus.

Epist. Pauli

Ούτε ὑψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε πρὸς 39
κτίσις ἐπέρεθω δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι
ὑπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Κεφάλαιον θ'

Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, ὃ ψευ-
δομαί, (συμμεταρτουμένης μοι
τῆς σὺναιδήσεώς μου ἐν πνύματι ἀ-
γίῳ)

Ὅτι λύπη μοι ὅτι μεγάλη, καὶ ἀδιά-
λειπτος ὁδυνή τῇ καρδίᾳ μου.

Ἡ ἐλπίς μου ὅτι αὐτὸς ἐγὼ ἀνάρ-
μα εἶμι ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τῷ ἀ-
δελφῶν μου καὶ συγγενῶν μου καὶ σάρκα.

Οἱ πνέες εἰσιν Ἰσραηλῖται, ὧν ἡ ὑο-
θεσία καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ διαθήκαι καὶ
ἡ νομοθεσία καὶ ἡ λατρεία καὶ αἱ ἐπαγ-
γελίαι.

Ὡν ὁ πατέρες, καὶ ὅτι ὧν ὁ Χρι-
στὸς τὸ καὶ σάρκα, ὁ ὧν ὁ πᾶντων
Θεὸς ἀληθινὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀ-
μὲν.

Οὐχ οἷον δὲ ὅτι ἐκπέπλωκεν ὁ λόγος
τοῦ Θεοῦ. οὐ γὰρ πάντες ὅτι Ἰσραήλ,
οὗτοι Ἰσραήλ.

Οὐδ' ὅτι εἰσὶ σπέρμα Ἀβραάμ,
πάντες τέκνα. ἀλλ' ἐν Ἰσαὰκ κληθήσε-
ταί σοι σπέρμα.

Τοῦ πνεύματος, οὐ τὰ τέκνα τῆς σαρ-
κὸς, ταῦτα τέκνα τοῦ Θεοῦ. ἀλλὰ τὰ
τέκνα τῆς ἐπαγγελίας λογίζονται εἰς σπέρ-
μα.

Ἐπαγγελίας γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, Κατὰ
τοῦ καιροῦ τὸν ἐλθόντα, καὶ ἔσται τῇ
Σάρρᾳ υἱός.

Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ Ρεβέκκα,
ὅτι ἐνός κοίτης ἔχουσα, Ἰσαὰκ τοῦ πα-
τρὸς ἡμῶν.

vehementissima ab Esau & Jacobi exemplo, utroque nato ex eodem Isaac filio promissionis, eadem matre, eodemque partu non diversis, sicut Ismael & Isaac: quum tamen Esau reiecto solus Jacob sit electus: idque ante ipsorum ortum, & neque ulla Jacobi probitas, ipsius eligendi, nec ulla Esau improbitas, & ipsius reiciendi causa ha-
beri possit.

Neque sublimitatem, neque
profunditatem, neque ullam rem
aliam creatam posse nos separare à
charitate Dei, quæ est in Christo Je-
su Domino nostro.

Cap. IX.

Veritatem dico per Christum,
non mentior (attestante mihi
simul conscientia mea per Spiritum
sanctum)

Magnam mihi tristitiam esse, &
perpetuum cruciatum cordi meo.

Optarim enim ego ipse anathe-
ma esse separatam à Christo, pro fra-
tribus meis, cognatis inquam meis
secundum carnem:

Qui sunt Israelitæ: quorum est
adoptio, & gloria, & fœdera, &
Legis constitutio, & cultus, &
promissiones:

Quorum sunt Patres, & ii ex qui-
bus Christus quod ad carnem atti-
net, qui est supra omnes Deus lau-
dandus in secula. Amen.

Fieri tamen non potest ut exci-
derit sermo Dei. non enim omnes
qui sunt ex patre Israele, sunt Israel.

Neque quia sunt semē Abrahæ,
ideo omnes sunt filii: sed in Isaac
vocabitur tibi semen.

Hoc est, non qui filii carnis, ii fi-
lii Dei: sed qui sunt filii promissio-
nis, censentur in semine.

Promissionis enim sermo hic est,
Hoc ipso tempore veniam, & erit
Saræ filius.

Neque hic solum, sed & Rebecca,
quum ex vno concepisset, nempe ex
Isaac patre nostro, hac experta est.

1 Tertia pars hu-
ius epistolæ & quæ ad
duodecimum caput,
in qua Paulus ad fi-
dei causas superiores
ascendit: ac primum
quidem, quoniam de
Iudeorum re. Et tunc
multa dicturus erat,
in summatione dicitur,
incredibilem suam
in eos benevolentiam
duplex aut etiam tri-
plici inveniando &
insignis desiderii sui
testificatione decla-
rans, & omnes eorū
prærogativas illi con-
cedens.

2 Testimonium de-
clarat Christi manife-
stissimum.

3 Ingreditur tra-
dationem prædesti-
nationis per occupa-
tionis speciem: Qui
fieri possit ut reiectus
sit Israel, quum simul
constituendum sit, ut
ritum esse pactu Dei
cum Abrahamo &
eius semine sanctum.
Respondet ergo, veri-
tatem constare Dei
verbo, etiam si reie-
ctus sit Israel: quoniam
sic generalis est ac cō-
munis Israelitici po-
puli electio, & tamen
Deus arcano suo con-
silio deligat quos vi-
sum est Proposito igitur
& status huius
traditionis hic est,
Gratiam salutis sic
universally offerri,
ut tamen ad solos e-
lectos pertineat eius
efficacia.

4 Probatio prima
ab exemplo familia-
ris Abrahami, in
qua solus Isaac est fi-
lius habitus, idque ex
Dei ordinatione: quā-
vis & ipse Ismael e-
sset ex Abrahamo or-
tus, & circumcissus
ante ipsum Isaacum.

5 Generalis appli-
catio probationis sine
exempli superioris.

6 Ratio applicatio-
nis, Quoniam dicitur pro-
missionis natus est I-
saac, ac proinde non
fuit electus, imo ne
existit quidem nisi
ex gratuita Dei volū-
tate. Ex hoc autem cō-
sequitur, prædestina-
tionis fontem esse pro-
missionem, non carnem:
ex qua promissione
manat electio parti-
cularis, sine electos
nasci, non autem iā
natos eligi, Dei qui-
dem prædestinantis
respectu.

7 Altera probatio

Supra, 2.17
Ephes. 2.12

Supra, 2.28

Gen. 21.12
Heb. 11.5

Gal. 4.28

Gen. 18.10

Gen. 25.21

א רומא
ב הגבהות
ג כריתא כריתא
ד תשכח
ה תוכל
ו תפרישני
ז תכדיל אותי
ח חוכה אהבתו

ולא רומא ולא עומקא ואף לא
בריתא אחרתא תשכח^ד תפרישני^ה מן
חוכה דאלהא דבמין ישוע משיחא:
קפלאון ט

קושטא אמר אנא במשיחא ולא
מדגל אנא ורעיני מסהר עלי ברוחא
דקודשא :

דכריותא הי לי רבתא^כ וכאכא
דמן לבי לא שלא :

מצלא הוית גיר^מ דאנא קיומי
חרמא אחוא מן משיחא חלף אחי
ואחיני דבבסר :

דאיתיהון בני ישראל דדילהון
הות סימת בניה ותשכוחתא^פ וקומא
ונמוסא ותשמשותא ומולכנא :
ואבחתא ומנהון אתחזי משיחא
בבסר^ו דאיתיהו אלהא דעל כר
דלה תשכחן ובורכן לעלם לעלם
אמין :

לא הוא גיר^פ מפל נפלת מלתא
דאלהא ולא הוא גיר בלהון דמן
יסריל^י איתיהון יסריל :

ואף לא מטול דמן זרעה אנון
דאברהם בלהון בניה מטול דאתאמר
דבאיסחק יתקרא לך זרעא :

הנו דין לא הוא בניה דבסרא
איתיהון בניה דאלהא אלא בניה
דמולכנא מתחשקין לזרעא :

דמולכנא גיר^כ איתיה מלתא הדא
דבזכנא הנא אתא ויהוא ברא
לסרא :

ולו הדא בלחוד אלא אף רפקא
כר עם חד אכון איסחק אית הוא
לה שותפותא :

39 Neque altitudo, neque profunditas, neque etiam creatura alia poterit separare me à charitate Dei, quæ est in Domino nostro Ieschua Christo.

Cap. IX.

Veritatem dico in Christo, & non mentior: & mens mea testatur in me per Spiritum sanctum.

2 Quòd tristitia est mihi magna, et dolor qui ex corde meo non cessat.

3 Orabam enim ut ego ipse anathema essem à Christo pro fratribus meis & cognatis meis qui sunt secundum carnem:

4 Qui sunt filij Israhel: quorum erat adoptio filiorum, & gloria, & fœdera, et Lex, et ministerium, et promissiones,

5 Et Patres ex quibus apparuit Christus in carne, qui est Deus, qui est super omnia: cuius sunt laudes et benedictiones in seculum seculorum. Amen.

6 Nequaquam enim prorsus excidit sermo Dei. Nã neque omnes qui sunt ex Israhel, sunt Israhel.

7 Nec etiam propterea quòd ex semine sunt Abrahæ, omnes sunt filii: quia dictum est, In Ischak vocabitur tibi semen.

8 Hoc verò est, Nequaquam filii carnis, sunt filii Dei, sed filii promissionis reputantur pro semine.

9 Promissionis nanque est sermo hic, nẽpe, In tempore hoc veniam, et erit filius Saræ.

10 Neq; hoc tantum, sed etiã Raphka, quum fuisset illi consociatio cum patre nostro Ischak,

1 Vel, Orarim,
2 Syre, Excisio.

3 Syre, In carne,
Hebraismus.

4 Syre, Constitutio.
5 Id est, Cultus, subaudi diuinus.

6 Hebraismus antè explicatus.

7 Antè admonimus ingeminationes ab Hebraismo fluere, & esse emphaticas.

8 Subaudi, Abraham.

9 Vel, In semine.

10 Id est, Habui & Syra phrasia.

Epist. Pauli

Μήπω γὰρ ἡγορηθέντων, μηδὲ περ- 11
ζάντων ἢ ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἵνα ἢ κατ'
ἐκλογὴν τοῦ Θεοῦ περὶ θεοῖς μὴ, οὐκ
ἐξ ἔργων, ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦτος,

Gen. 25. 23

Εὐρήθη αὐτῇ, Ὁ πό μείζων δουλώ- 12
σας τῷ ἐλάσσονι.

Malach. 1. 2

Καθὼς γέγραπται, Τὸν Ιακώβ ἠγά- 13
πησα, καὶ δὲ Ησαὺ ἐμίσησα.

Τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ 14
τῷ Θεῷ; Μὴ ἡμίσητο.

Exod. 33. 19

Τὰ γὰρ Μωσῆ λέγει, Ελεῖσω ὃν δὴ 15
ἐλεῶ, καὶ οὐκ ἐκτερήσω ὃν δὴ οὐκ ἐλεῶ.

Αἰεὶ οὖν ἐξ ἐλεῶντος, καὶ δὲ ἐξ ἐ- 16
λεῶντος, ἀλλὰ ἐξ ἐλεῶντος Θεοῦ.

Exo. 9. 16

Λέγει γὰρ ἡ γραφή τῷ Φαραῶ, Ὁ 17
εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξήγαγέ σε ὅπως ἐνδεί-
ξωμαί σοι πῶς δυνάμει μου, καὶ
ὅπως διαφελῇ τὸ ὄνομά μου ἐν πάσῃ
τῇ γῇ.

Αἰεὶ οὖν ὃν θέλει ἐλεῖ, ὃν δὲ θέλει 18
σκληρύνει.

Ερεῖς οὖν μοι, Τί ἐπ' ἐμὲ φέται; τῷ 19
γὰρ βουλήματι αὐτοῦ τίς ἀντέστη;

Μενουῶγε, ὃ δὴ δέχομαι, σὺ τίς εἶ ὃ 20
δύναται περὶ ὁμοῦ τῷ Θεῷ; μὴ ἐρεῖ τὸ

Esa. 45. 9

πλάσμα τῷ πλάσαντι, Τί με ἐποίησας
οὕτως;

Nondum enim natis pueris, quā
nihil fecissent boni vel mali, ut pro
positum Dei quod est secundum i-
psius electionem, id est non ex ope-
ribus, sed ex vocāte, firmū maneret,

12 Dicitur ei, Maior seruiet mi-
nori.

Sicut scriptum est, Iacob dilexi,
Esau verò odio habui.

10 Quid igitur dicemus? Nū in-
iustitia est apud Deum? Absit.

11 Nam Moysi dicit, Miserebor cu-
ius misertus fuero, & commiserabo-
bor quem commiseratus fuero.

12 Nempe igitur electio non est e-
ius qui velit, neque eius qui currat,
sed misereboris Dei.

13 Dicit enim Scriptura Pharaoni,
Ad hoc ipsum excitavi te, ut ostē-
dam in te potestatem meam, & ut
annuntiatur nomen meum in tota
terra.

14 Itaque cuius vult miseretur,
quem autem vult indurat.

15 Dices ergo mihi, Quid adhuc
succenset? nam volūtati illius quis
resistit?

16 Imò verò, ὁ homo, tu qui es q
ex aduerso respōndas Deo? 18 nū di-
cet figmentum fictori, Cur me ta-
lem fecisti?

8 Non dicit Paulus, Fieret, sed Factus permaneret. Falluntur ergo qui praesciunt eandem, electio-
nem, praesciunt infidelitatem, reprobationis causam faciunt.

9 Rejectionem Esau probat ex eo quod additus sufra-
tri in servitutem, electio-
nem autem Iaco-
bi, ex eo quod factus
sufratris. Quidē
primogenitus, domi-
nus. Et ne quis ad
res externas hoc Dei
dictū traheret, decla-
rat Apostolus ex Ma-
lachia optimo Mo-
ysi interprete, servitu-
tem Esau, cum Dei
odio, dominationem
Iacobi, cum Dei a-
more fuisse consun-
ctam.

10 Prima obiectio:
Si Deus nulla digni-
tatis vel indignitatis
habita ratione dili-
git vel odit, ergo ini-
stus est, & qui indi-
gnos possit amare,
& dignos possit odi-
sse. Aversatur Aposto-
lus hanc blasphemiam,
& postea sigillatim
respondet.

11 Respondet prio-
re loco de electis ad
salutem: in quibus
eligendis negat Deū
iniustum videri pos-
se, etiam si nondum
natos, nullius digni-
tatis respectu elegerit.
Sic salutis praede-
stinari: quoniam si
delictis electos non
adducit ad finem de-
stinatum nisi inter-
posita misericordia,
quae causa est praede-
stinationi subordina-
ta. Proponit autem
misericordia mi-
seriam, & haec rur-

sus peccatum sine voluntariam corruptionem humani generis: corruptio autem creationem cum puritate & integritate. Deinde misericordia sine gradibus praestatur, nimirum vocatione, fide, iustificatione & sanctificatione, & tandem ad glorificationem pervenitur. Sicut postea docet Apostolus. Ista autem omnia propositio Dei sub-
ordinata, omnino efficiunt & nullo modo videri possit in diligendis & servandis suis electis iniustus.

12 Conclusio responsionis. Ergo Deus non est iniustus, gratuita bonitate eligens & servans quos ei videtur: sicut etiam respondit Moysi pro toto populo deprecanti.

13 Iam respondet de reprobis, sine quos Deus odio habet nondum natos, & nullo indignitatis respectu exitio destinant. Ac primo verum hoc esse docet, pro-
lato testimonio ipsius Dei de Pharaone, quem in hunc finem excitavit & eo indurato & in se punito glorificaretur.

14 Secundo proferi finem consilij divini, & doceat nullam in eo inesse iniustitiam. Est autem summus hic finis, non proprie & simpliciter ipsorum reproborum
exitium, sed Dei gloria in eorum iusto supplicio elucens.

15 Conclusio responsionis integra ad primam obiectioem. Ergo quum Deus gratis electos, quos videlicet voluit, non tamen servet nisi gratia iustificatos &
sanctificatos, non potest consilium de ipsis servandis iniustum videri. Nec rursus ulla est iniustitia in consilio Dei aeterno de iis quos libuit perdendis, quoniam prius indu-
rat quam perdat. Tertia igitur responsio ad asserendam Dei iniustitiam in aeterno reprobandi decreto, posita est in verbo indurandi: quod tamen subicitur in praecedente
versiculo, quod satis nota sit Pharaonis historia. Est autem maximum eius pondus: siquidem induratio qua misericordiae opponitur, eadem atque illa praesupponit, nem-
pe voluntariam corruptionem in qua indurantur reprobi & rursus corruptio integrum creationis statum. Est autem ista quoque induratio spontanea, quia sic indurat
Dominus corruptione offensus, & ipsa eorum voluntate quos indurat ad id iudicium exercendum statuit. Sequuntur deinde indurationis fructus, nempe incredulitas
& peccata, quae verè sunt germana reproborum damnationis cause. Cur igitur exitio destinant? quia vult. cur indurat? quia corrupti. cur damnant? quia peccatores.

Vbi ergo iniustitia? Imò si omnes hoc modo perderet, cui faceret iniustitiam?

16 Altera obiectio, sed pro reprobis tantum, ex prioris responsione nascenti, Si Deus quos vult destinat exitio, & quod semel decrevit impediri non potest, quo
iure damnat qui voluntate ipsius pereunt?

17 Non respondet Apostolus non esse hanc Dei voluntatem, sine Deum pro suo arbitrio non eligere nec reprobare, (quod importuni nonnulli vocant blasphemiam) imò concedit aduersario antecedens & utrumque, hanc nimirum esse Dei voluntatem, & quidem eius euentus sit necessarius: sed Deum propterea negat iniustum
esse malorum ultorem. Quum enim Deum ita velle & facere constet ex manifestis testimoniis, quae hac audacia est, hominem (id est cinerem) Deo respondere, atque
a Deo in ius vocare? Quod si quis neget ita expeditum esse nodum, respondeo nullam esse illis in rebus firmiorem demonstrationem, & quae nitatur certissimo isto princi-
pio, Dei voluntatem esse iustitiae regulam.

18 Amplificatio superioris responsionis, a comparatione sumpta, ex qua etiam apparet decretum Dei statui à Paulo omnibus causis superius, ita & non pendeat
à secundarum causarum respectu, sed illas potius ordinet.

- עד לא יתילדון בניה ולא יסערו^a יסערו^a
 טבתא או בישתא קדמת אתידעת^b
 גביותה דאלהא^c דהי תקוא לא^b
 בעבדא אלא ביד מן דקרא^c
 אתאמר גיר דקשישא יהוא עבדא^d קשישא רב^d
 לוועורא^e ועורא צעיר^e
 איך דכתיב דליעקוב רחמת ולעיסו^f רחמת אהבת^f
 סנית^g סנית שנאת^g
 מנא הכיל נאמר^h דלמא עולא^h דלמא האם^h
 אית לות אלהא חסⁱ
 הא אף למושא אמר ארחם עלⁱ
 אינא דמרחם אנא ואחון לאינא
 דחאן אנאⁱ חאן חונןⁱ
 לא הכיל באידי מן דצבא ולא^j
 באידי מן דרהט אלא באידי אלהא
 מרחמנא^j
 אמר גיר בכתבא^k לפרעון דלה^k פרעון פרעון^k
 להרא אקימתך דאחוא בך חילי
 ודיתכרו שמי בארעא בלה^k
 מדין על מן דצבא חו מרחם ועל^l מדין אס כן^l
 מן דצבא מקשא^m מקשא^m
 וכבר תאמר דעל מנא רשא מנוⁿ רשא מריבⁿ
 גיר דיקום לוקבל צבינהⁿ
 אנת הכיל מן אנת או בר-נשא^o
 דפתנמא לאלהא יחב אנת דלמא^o פתנמא^o
 אמרא גבילתא^p למן דגבלה דלמנא^p גבילתא^p
 הכנא גבלתני^q
 או^r
 הכינות אותי^r
- 11 *Quum nondum nati essent filii eius, neque fecissent bonum aut malum, "præcognita fuit" voluntas Dei, ut firma maneret non per opera, sed "per manum eius qui vocavit.*
 12 *Dictum est enim quod senior erit servus minori.*
 13 *Sicut scriptum est, Iaakub dilexi, et Esau odio habui.*
 14 *Quid igitur dicemus? nunquid iniquitas est apud Deum? "absit.*
 15 *Ecce etiam Musche dicit, Miserebor eius cuius misertus fuero, et gratiam præstabo illi cui gratiosus futurus sum.*
 16 *Non igitur "per manus eius qui vult, neque per manus eius qui currit, sed per manus Dei misericordis.*
 17 *Dicit enim in Scriptura "Phareuni, Ad hoc ipsum excitavi te ut ostēderem in te virtutem meā, et ut prædicetur nomē meum in terra uniuersa.*
 18 *Itaque cuius vult, ipse miseretur, et quem vult indurat.*
 19 *"Et iā dices, De quo conqueritur? Quis enim est qui "resistat voluntati eius?*
 20 *Tu igitur quis es, ô fili hominis, ut respondeas Deo? Nunquid dicit massa ei qui fingit ipsam, Propter quid ita finxisti me?*
- 11 Syre, Ante cognita fuit.
 12 Ad verbum, Electio eius.
 13 Id est, Per eū, Hebraismus frequens.
 14 Syre, Parce.
 15 Syre, Hoc est per eum, Hebraismus.
 16 Syre, De Pharaone. 7 pro על.
 17 Et pro At.
 18 Ad verbum, Stet ex aduerso voluntatis eius, Hebraismus.

Epist. Pauli

Sapient. 15.7
Ierem. 18.6

Ἡ ἐκ ἐξ ἑξοισίαν ὁ κεραμεὺς ποδ 21
πηλοῦ, ἐκ τῆ αὐτῆς Φυράματος ποιῶ-
σαι ὁ μὲν εἰς τιμὴν σκεύους, ὁ δὲ εἰς ἀ-
τιμίαν;

Εἰ δὲ θέλων ὁ Θεὸς ἐνδείξασθαι τὴν 22
ὀργὴν, ὥς γνωρίσαι τὸ δυνάμει αὐτοῦ,
ἠνέκεν ἐν πολλῇ μακροθυμίᾳ σκεύη
ὀργῆς κατηρτίσθη εἰς ἀπόλειαν.

Καὶ ἵνα γνωρίσῃ τὸ πλοῦτον τὸ 23
ξῆς αὐτοῦ ἐπὶ σκεύη ἐλεός, ὡς περὶ
μασεν εἰς δόξαν;

Οὓς καὶ ἐκάλεσεν ἡμεῖς, οὐ μόνον 24
Ἰουδαίον, ἀλλὰ καὶ ἑθνη.

Osee 2.23
1. pet. 2.3

Ὡς καὶ ἐν τῷ Ὄσее λέγει, Καλέσω 25
τὸν οὐ λαόν μου, λαόν μου καὶ τὴν οὐκ
ἠγαπήμην, ἠγαπήμην.

Osee 1.10

Καὶ ἔσται, ἐν τῷ τόπῳ ὃ ἐρήθη αὐ- 26
τοῖς, Οὐ λαός μου ὑμεῖς, ἐκεῖ κληθήσονται
υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος.

Esa. 10. 22

Ἡσαίας δὲ κράζει ὑπὲρ τῆς Ἰσραὴλ, 27
Εάν ᾗ ὁ ἀειθρὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς
ἡ ἀμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατὰ λειμ-
μα σωθήσεται.

Esa. 1.9

Λόγον γὰρ σὺν τελεῶν καὶ σὺν τέμνων 28
ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον σὺν τέμνων
ποιήσας Κύριος ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ καθὼς περὶ Ἰσραὴλ, Εἰ 29
μὴ Κύριος Σαβαώθ ἔγκατέλιπεν ἡμῶν
σπέρμα, ὡς Σόδομα ὃν ἐξηγήθημεν, ὡς
ὡς Γόμορρα ὃν ὡμοιώθημεν.

Τί οὖν ἐροῦμεν; Ὅτι ἐθνη τὰ μὴ διώ- 30
κοντα δικαιοσύνην, κατέλαβεν δι-
καιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ
πίστεως.

Ἰσραὴλ δὲ διώκων νόμον δικαιοσύ- 31
νης, εἰς νόμον δικαιοσύνης ἐκ ἐφθασε.
Διὰ τί;

18 Annon habet potestatem figu-
lus in lutum, ut ex eadem massa fa-
ciat 19 aliud quidem vas ad decus,
aliud verò 20 ad dedecus?

21 Quid si verò volens Deus ostē-
dere irā, & notā facere potentiam
suam, pertulit multa lenitate vasa
iræ 22 coagmentata ad interitum:

Et ut notas faceret diuitias glo-
riæ suæ erga vasa misericordiæ,
quæ præparauit ad gloriam?

23 Quos etiam vocauit, nimirum
nos, non solum ex Iudæis, verume-
tiam ex Gentibus.

24 Ut etiam in Osee dicit, Voca-
bo populum qui meus nō erat, po-
pulum meum: & eam quæ dilecta nō
erat, dilectam.

Et erit, in loco ubi dictum fue-
rat eis, Non populus meus vos, il-
lic vocabuntur filii viuentis Dei.

25 Esaias autem clamat super Is-
rael, Etiam si fuerit numerus filio-
rum Israel ut arena maris, reliquiae
seruabuntur.

Rem enim conficiet & concidet
cum iustitia: quoniam rem conci-
sam peraget Dominus in terra.

Et sicut prius dixit Esaias, Nisi
Dominus Sabaoth reliquisset no-
bis semen, facti fuissetis ut Sodo-
ma, & Gomorrhæ similes facti fui-
ssetis.

26 Quid igitur dicemus? Gen-
tes quæ non sectabantur iustitiā,
apprehendisse iustitiam, iustitiam
autem eam quæ est ex fide:

27 Israellem verò qui sectabatur Le-
gem iustitiæ, ad Legem iustitiæ nō
peruenisse.

18 Alludens ad
Adami creationem,
humanum genus nō
dum conditum nisi
in opificis mente, cum
parat massā lutī, ex
qua Deus postea, pro-
ut ab eterno decreue-
rat, condiderit &
quotidie conditū
eligendos tum repro-
bandos, quod etiam
declarat Verbum fa-
ciendi.

19 Quum in obie-
ctione facta tantum
sit mentio vasorum
ad dedecus, tamen
aliorum etiam in
hac responsione me-
minit: quoniam &
tuncque eiusdem opi-
ficis eandem insti-
tiā esse contēdit, sicut
etiam posuit contrari-
orum ratio.

20 Quum igitur
dedecoris nomine, æ-
terne mortis igni mi-
nia noietur, cu Paul-
o loquitur qui quos-
dam dicunt ad in-
stium exitum a Deo
esse conditos, & qui
hac formula offendit-
tur, inscitiam suam
proant.

21 Secunda respo-
sio est, Deum, prae-
quam quod iustē de-
cernit quod pro suo
iure accernit, in exe-
quendis suis decretis
ea sit moderatione
quæ summam ipsius
lenitatem in ipsis e-
tiam reprobis decla-
ret, quum eos disti-
ssime toleret & mul-
tis insignibus benefi-
ciis suis sinat, donec
tandē, iustis pænis ad-
dicat: idque optimo
fine: nempe ut se in-
quitatis hostē & il-
lorē declaret, & quæ
sit ipsius potentia sene-
ris istius iudicis pate-
faciat, & denique ex
contrariis compara-
tione, quāta sit miseri-
cordia sua in electos
amplius, & ipsa de-
monstret.

22 Iterum ergo li-
ceat cum Paulo di-
cere quosdam homi-
nes a Deo opifice cōdi-
tos esse ad interitū.

23 Stabilis in &
tranque partem do-
ctrina de eterna Dei
prædestinatione, tam
ad vsum eius descen-
dit, docens eius testi-
monium non esse pe-
tendum ex arcano
Dei, sed ex vocatio-
ne quæ patet in Ec-
clesia: proposito In-
deorum & Gentium
exemplo, & clarior

18 Annon habet potestatem figu-
lus in lutum, ut ex eadem massa fa-
ciat 19 aliud quidem vas ad decus,
aliud verò 20 ad dedecus?

21 Quid si verò volens Deus ostē-
dere irā, & notā facere potentiam
suam, pertulit multa lenitate vasa
iræ 22 coagmentata ad interitum:

Et ut notas faceret diuitias glo-
riæ suæ erga vasa misericordiæ,
quæ præparauit ad gloriam?

23 Quos etiam vocauit, nimirum
nos, non solum ex Iudæis, verume-
tiam ex Gentibus.

24 Ut etiam in Osee dicit, Voca-
bo populum qui meus nō erat, po-
pulum meum: & eam quæ dilecta nō
erat, dilectam.

Et erit, in loco ubi dictum fue-
rat eis, Non populus meus vos, il-
lic vocabuntur filii viuentis Dei.

25 Esaias autem clamat super Is-
rael, Etiam si fuerit numerus filio-
rum Israel ut arena maris, reliquiae
seruabuntur.

Rem enim conficiet & concidet
cum iustitia: quoniam rem conci-
sam peraget Dominus in terra.

Et sicut prius dixit Esaias, Nisi
Dominus Sabaoth reliquisset no-
bis semen, facti fuissetis ut Sodo-
ma, & Gomorrhæ similes facti fui-
ssetis.

26 Quid igitur dicemus? Gen-
tes quæ non sectabantur iustitiā,
apprehendisse iustitiam, iustitiam
autem eam quæ est ex fide:

27 Israellem verò qui sectabatur Le-
gem iustitiæ, ad Legem iustitiæ nō
peruenisse.

18 Annon habet potestatem figu-
lus in lutum, ut ex eadem massa fa-
ciat 19 aliud quidem vas ad decus,
aliud verò 20 ad dedecus?

21 Quid si verò volens Deus ostē-
dere irā, & notā facere potentiam
suam, pertulit multa lenitate vasa
iræ 22 coagmentata ad interitum:

Et ut notas faceret diuitias glo-
riæ suæ erga vasa misericordiæ,
quæ præparauit ad gloriam?

23 Quos etiam vocauit, nimirum
nos, non solum ex Iudæis, verume-
tiam ex Gentibus.

24 Ut etiam in Osee dicit, Voca-
bo populum qui meus nō erat, po-
pulum meum: & eam quæ dilecta nō
erat, dilectam.

Et erit, in loco ubi dictum fue-
rat eis, Non populus meus vos, il-
lic vocabuntur filii viuentis Dei.

25 Esaias autem clamat super Is-
rael, Etiam si fuerit numerus filio-
rum Israel ut arena maris, reliquiae
seruabuntur.

Rem enim conficiet & concidet
cum iustitia: quoniam rem conci-
sam peraget Dominus in terra.

Et sicut prius dixit Esaias, Nisi
Dominus Sabaoth reliquisset no-
bis semen, facti fuissetis ut Sodo-
ma, & Gomorrhæ similes facti fui-
ssetis.

26 Quid igitur dicemus? Gen-
tes quæ non sectabantur iustitiā,
apprehendisse iustitiam, iustitiam
autem eam quæ est ex fide:

27 Israellem verò qui sectabatur Le-
gem iustitiæ, ad Legem iustitiæ nō
peruenisse.

או לא שליט פֿחֶרָא על^b טינָה^a
 דמָנָה מן גְּבִילָתָא יַעֲבֹד^d מֵאֵנָּה חֹד^c
 לֹאִיקְרָא וְחֹד לִצְעָרָא :

אָן דִּין עָבָא אֱלֹהָא דִּיחֻוּא רֹנְזָה
 וַיִּוְדַע חִילָה אִתִּי בְּסוּנְאָא דְּמִנְרַת^g
 רוּחָה רֹנְזָא על^h מֵאֵנָּה דְּרֹנְזָא
 דְּגִמְרִין לֹאֲבִדְנָא :

וְאַשְׁפַּע רַחֲמוּהִי עַל מֵאֵנָּה דְּרַחֲמָא
 דְּמַטְיָבִין הֻוּוּ לֹאֲלֹהָא לְתַשְׁבּוּחָתָא :
 דְּאִיתִין חֲנָן קְרִיא לֹא הוּא בְּלִחוּדⁱ
 מִן יְהוּדִיא אֱלֹהֵא אִף מִן עַמָּמָא :

אִיכְנָא דֵאִף בְּהוֹשַׁע אִמֵּר דִּאֲקִרָא
 לֹאִילִין דְּלֹא הֻוּוּ עַמִּי עַמָּא דִּילִי וְלֹא
 אֲתִרְחַמַת אֲתִרְחַמַת :

יְהוּא גִיר בְּרוּכָתָא בְּדִמְתָּקְרִיןⁿ
 הֻוּוּ לֹא עַמִּי תַמְן יִתְקִרֻן בְּנִיא לֹאֲלֹהָא
 חֵיא :

אַשְׁעִיא דִּין אֲכִרֻוּ עַל בְּנֵי יִסְרָאֵל^o
 דֵאָן יְהוּא מְנִינָא דְּבְנֵי יִסְרָאֵל אִיךְ
 חֵלָא דְּכִימָא שְׂרַכְנָא דְּמִנְחֹן יִחָא :
 מִלְתָּא גִזֻס וּפֶסֶק וַיַּעֲבֹדִיהָ מְרִיא
 עַל אֶרֶעָא :

וְאִיךְ מִדֶּם דְּקִדְּם אִמֵּר הוּוּ אַשְׁעִיא
 דֵאֲלֹלָא מְרִיא עֲבָאוֹת^x אֲוֹתֵר לֵן
 סְרִידָא אִיךְ סְדוּם הֻוּוּ הֻוּוּ וְלַעֲמֹרָא
 מְדַמִּין הֻוּוּ :

מִנָּה חֵבִיל גֵּאמֵר דְּעַמָּמָא דְּלֹא
 רַחֲשִׁין הֻוּוּ בְּתֵר כְּאֵנוֹתָא^z אֲדַרְכוּ^z
 כְּאֵנוֹתָא^{aa} כְּאֵנוֹתָא דִּין אִידָא דְּמִן
 הִימְנוֹתָא הִי :

יִסְרָאֵל דִּין רַחֲשִׁין הוּא בְּתֵר גֵּמֹסָא^{cc}
 דְּכְאֵנוֹתָא לְגֵמֹסָא דְּכְאֵנוֹתָא לֹא
 אֲדַרְךְ :

מטול

21 Aut non habet potestatem figulus
 in lutum suum, ut ex eadem massa fa-
 ciat vasa, unum ad decus, & unum
 ad dedecus?

22 Si verò volens ostendere Deus irā
 suam, et notam facere potētiam suā,
 19 induxit pro magna longanimitate
 sua iram super vasa ire, quæ perfecta
 fuerunt ad interitum:

23 20 Et effudit misericordias suas su-
 per vasa misericordie quæ parata fue-
 rant Deo ad gloriam,

24 Qui sumus nos vocati? nō tantum
 ex Judæis, sed etiam ex Gentibus.

25 Quemadmodum etiam in Hosea
 dicit, Vocabo eos qui non fuerunt po-
 pulus meus, populum meum: et nō di-
 lectam, dilectam.

26 Erit enim in loco ubi vocabantur
 non populus meus, ibi vocabuntur filij
 Dei viventis.

27 Isaiab autem prædicat de filiis Isra-
 iel, Quod si fuerit numerus filiorū Is-
 rael tanquam arena quæ est in mari,
 residuū quod erit ex eis, 22 servabitur.

28 Sermonem decedit et pronuntiavit,
 & faciet eum Dominus super terrā.

29 Et secundum id quod prius dixit
 ipse Isaiab, Nisi Domin⁹ Tzebauth
 reliquisset nobis residuum, tanquam
 Sedum facti fuissetus, et Amuræ
 similes essemus.

30 Quid igitur dicemus? Quod gentes
 23 quæ non sectabantur iustitiam, asse-
 quuta sunt iustitiam, iustitiam quidē
 eam quæ ex fide est:

31 Israhel autem 24 sectabatur legem iu-
 stitiæ, legem iustitiæ nō est assequutus.
 Z. i.

19 Hoc est, Post-
 quam diu tolera-
 fiet ea.

20 Hic recedit à
 Græco textu: ita
 tamen ut non ob-
 scure servetur sen-
 sus.

21 Ad verbum,
 Non est tantum,

22 Syrè, Viuet,
 Hebraïsmus.

23 Ad verbum,
 Quæ non curre-
 bant post iustitiā,
 Hebraïsmus,

24 Ad verbum,
 Currebat post. He-
 braïsmus,

a פחרא יצר:

b טינה חומר:

c גבילתא

d הכצק:

e מאנא כלים:

f לאיקרא

g לכבוד:

h לצערא

i לקלון:

j סגרת רוחה

k אריכות אפן:

l מאנא כלי:

m דגמירין

n שחרמו:

o מטיבין

p מוכנים:

q דאיתין חנן

r שאנחנו חסין

s אית:

t קריא

u קרויים:

v כדוכתא

w במקום:

x אכרו חכרין:

y חלא חול:

z שרכנא

aa השארית:

ab יחא יחיה:

ac גוס ופסק

ad גוד וחרץ:

ae יעבדיה יעשה:

af אותה:

ag איך מדם

ah כמן:

ai אותר הותיר:

aj סרידא

ak שריד:

al אדרכו

am חשיבו:

an כאנותא

ao הצדקה:

ap הימנותא

aq האמונה:

ar נמוסא

as תורת:

at אדרך

au חשיבו:

Epist. Pauli

Διὰ τί; Ὅτι ἐν ἐμῇ πίστει, ἀλλ' ὡς ὅτι 32
ἐργῶν νόμου. ὡς ἐκεῖς φανερὸν τῷ λίθῳ
τῆς προσηγορίας.

Καθὼς γέγραπται, Ἰδοὺ, πῆμμι ἐν 33
Σιών λίθον προσηγορίας, καὶ πέτραν
σκαιδάλου· καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῇ
οὐ καταισχυνθήσεται.

Κεφάλαιον Ἰ

Ἀδελφοί, ἡ μὴ δόδοκία τῆς ἐμῆς 1
καρδίας, καὶ ἡ δέησις ἡ πρὸς τὸν
Θεόν, ἵνα ἐρῇ τῇ Ἰσραὴλ ὅτιν ἐς σωτη-
ρίαν.

Μαρτυρῶ γὰρ αὐτοῖς ὅτι ζῆλον Θεοῦ 2
ἔχουσιν, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν.

Ἀγνοῦντες γὰρ πλὴν τῆς Θεοῦ δικαιο- 3
σύνης, καὶ πλὴν ἰδίαν δικαιοσύνην ζη-
τοῦντες εἶναι, τῇ δικαιοσύνῃ τῆς Θεοῦ
οὐχ ὑποτάσσονται.

Τέλος γὰρ νόμου Χρὶστὸς, εἰς δικαιο- 4
σύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι.

Leuit. 18
ezech. 20. 11
galat. 3. 12

Μωσῆς γὰρ γράφει πλὴν δικαιοσύνης 5
πλὴν ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ
ἀνθρώπος, ζήσεται ἐν αὐτοῖς.

Deut. 30. 12

Ἡ δὲ ἐν πίστει δικαιοσύνη ἔγω λέ- 6
γῶ, Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, Τίς ἀ-
ναθήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; ἢ τὸ ἐστὶ Χρ-
στὸν καταγαγεῖν.

Ἡ, Τίς καταθήσεται εἰς τὸ ἄβυσσον; 7
ἢ τὸ ἐστὶ Χρὶστὸν ἐν νεκρῶν ἀναγαγεῖν.

Deut. 30. 14

Ἀλλὰ πῶς λέγῃ; Εἰς σου τὸ ῥῆμα ἐ- 8
στὶ ἐν τῷ σώματι σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ
σου. ἢ τὸ ἐστὶ τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὁ κη-
ρύσσων.

Ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ σώματι 9
σου Κύριον Ἰησοῦν, καὶ πσεύσῃς ἐν τῇ
καρδίᾳ σου ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠγάρεν ἐν
νεκρῶν, σωθήσῃ.

Καρδίᾳ γὰρ πσεύεται εἰς δικαιο- 10
σύνην, σῶμα δὲ ὁμολογεῖται εἰς σω-
τηρίαν.

Λέγῃ

Quare? Quia nō ex fide, sed vel-
ut ex operibus Legis. offenderunt
enim ad lapidem offendiculi.

Quemadmodum scriptum est,
Ecce, pono in Sion lapidem of-
fendiculi & petram offensionis:
& quisquis credit in eum non pu-
defiet.

Cap. X.

Fratres, propensa quidem volū-
tas cordis mei & deprecatio ad
Deum, super Israel est ad salutem.

1 Propositurus in lu-
cis mirae pernicacie
exemplum, insinuat
ne situr.

Testor enim de ipsis, eos zelum
Dei habere, sed non ex notitia.

Nam ignorantes Dei iustitiam,
& propriam iustitiam studentes cō-
stitui, iustitiæ Dei non fuerunt
subiecti.

2 Primus ad voca-
tionem ingressus est,
sua iustitia renuntia-
re: aliter, iustitiam à
Deo in Evangelio gra-
tis oblatam fide am-
plecti.

Nam finis Legis est Christus, ad
iustitiam cuius credenti.

Moses enim describit iustitiam
quæ est ex Lege, his verbis, Quod
qui præstiterit ea, viuet per illa.

3 Probatio, Quia
Lex ipsa in Christum
respicit, ut in eum cre-
dentes seruentur. Ita-
que vocatio ad salutē
ex Legis operibus, est
fictitia & vana, Chri-
stus autē ad salutem
cuius credenti offertur.

At quæ ex fide est iustitia, ita di-
cit, Ne dixeris in corde tuo, Quis
ascendet in cælum? hoc est Christū
ex alto deducere.

4 Legem in Christū
respicere, illud mani-
feste probat, quod con-
ditione proponit quæ
à solo Christo prestata
est, ut ea per fidem no-
bis imputata, pacifice
tur cōscientia, nec iam
querat quis poterit in
cælū ascendere, vel nos
ex inferis erui, quæ
vix à Christo
præstitum doceat Eu-
angelium, idque in co-
rum gratiam qui ve-
ra fide eum vocantē
amplectentur.

Aut, Quis descendet in abyssum?
hoc est Christum ex mortuis redu-
cere.

Sed quid dicit? Prope te verbū est
in ore tuo & in corde tuo. Hoc est
verbū illud fidei quod prædicam.

5 Vocatio fit per
Verbum prædicatum.

Nempe quod si confessus fueris
ore tuo Dominum Iesum, & credi-
deris in corde tuo quod Deus eum
excitauit à mortuis, seruaberis.

6 Ea demum est ve-
ra fides quæ non tan-
tum in cerebro, sed e-
tiam in corde residet,
quam externa etiam
vita testatur, quæ
in Christū fertur,
ut unicuique seruatore,
qualem se in Verbo præ-
fecit.

Corde enim creditur ad iustitiā,
ore autem confessio fit ad salutem.

Dicit

מטול מנא מטול דלא הוא מן

הימנותא אלא מן עבדוהי דנמוסא

אתתקלו גיר ככאפא דתוקלתא :

איך דכתיב דהא סאס אנא כצחיון

כאפא דתוקלתא וכאפא דמכשולא

ומן דבה יהימין לא ובהת :

קפלאון

אחי צבינא דלבי ובעותי דלות

אלהא חלפיהון דיהון :

מסחר אנא גיר עליהון דטנגא

דאלהא אית בהון אלא לא בידעתא :

כאנותא דין דאלהא לא ידעו

אלא בעודכאנותא דנפשחון יקימון

ומטול הנא לכאנותא דאלהא לא

אשתעבדו :

סכה גיר דנמוסא משיחא הו

לכאנותא לכל דמהימן בה :

מושא גיר הכנא כתב כאנותא

דנמוסא דמן דיעבר הלן יחא

בהין :

כאנותא דין בהימנותא הכנא

אמרא דלא תאמר בלבך דמנו סלק

לשמיא ואחת למשיחא :

ומנו נחת לתהומא דשיוול ואסק

למשיחא מן בית מיתא :

אלא מנא אמר קריב הו לך

פתגמא לפומך וללבך הדא הו

מלתא דהימנותא דמכרוינן :

ואן תודא בפומך במרן ישוע

ותהימן בלבך דאלהא אקימה מן

בית מיתא תאחא :

לכא ירדמהימן בה מודק ופומא

דמודא בה חיא :

אמר

32 *Propter quid? Quia nequaquam erat ex fide, sed ex operibus Legis. Impegerunt enim in lapidem offensionis.*

33 *Sicut scriptum est, Ecce, pono in Tzebion lapidem offensionis & petram scandali, et is qui in eum crediderit non pudebit.*

Cap. X.

1 *Fratres mei, voluntas cordis mei & obsecratio mea ad Deum pro illis est ut serventur.*

2 *Testor enim de ipsis quod zelus Dei est in eis, sed non in scientia.*

3 *Iustitiam enim Dei ignorant, sed querunt ut iustitiam suam ipsorum stabiliat. & ideo iustitia Dei non subiecerunt se.*

4 *Finis enim ipse Legis Christus est, ad iustitiam omni credenti in eum.*

5 *Musche enim ita describit iustitiam quae est in Lege, nempe qui fecerit hac, vivet in eis:*

6 *Iustitia autē [quae est] per fidē, ita loquitur, Ne dixeris in corde tuo, Quis nam ascendit in calum, & deducet Christum?*

7 *Et quis descendet in abyssum sepulchri, & ascendere faciet Christum à mortuis.*

8 *Sed quid dicit? Propè est tibi verbū ori tuo & cordi tuo. Hic est sermo fidei quem predicamus.*

9 *Et si confessus fueris ore tuo Dominum nostrum Ieschua, et credideris corde tuo quod Deus excitavit eum à mortuis, saluus eris.*

10 *Cor enim credens in eum iustificatur, & os quod confitetur eū, servatur.*

z.ii.

1 Syre, Viliant, Hebraismus.

2 Vel, Cum scientia.

3 Syre, Ignorant, sed quasie-

4 Syra verba possunt & aliam ferre translationē; Quisnam ascendit in calum, & deduxit Christum? Et, Quis descendit in abyssū sepulchri, & ascendere fecit Christū à mortuis?

5 Syre, Vives. Hebraismus.

6 Syre, Vivit. Vē paulo post iterum Vivet.

a הימנותא
אמונה:

b אתתקלו
כשלו:

c כאפא חכנ
תוקלתא

d תוקלתא
מכשול:

e סאס שם
צחיון ציון:

f תוקלתא גנון
יהימין יאמין:

i דיהון שיחיון

k טנגא קנאת:

l כאנותא
צדקת:

m נפשחון
עצבם:

n סכה סוכה
דנמוסא

o של תורה
לכאנותא

p לצדקת:

q מהימן
מאמין:

r יחא יחיה:

s כאנותא
הצדקה:

t אחת הוריד
מן נחת:

u שיוול שאלו:

x אסק העלה
מן נסק:

y פתגמא
הדבר:

z דמכרוינן
שמכשדים

aa אנחנו
ואן תודא

ab ואם תודה:

bb תאחא
תחיה:

cc מודק
בצדק:

dd דמודא
שמודת:

Epist. Pauli

Esa. 28. 16

Λέγει γὰρ ἡ γραφή, Πᾶς ὁ πιστεύων 11
ἐπ' αὐτῷ, οὐ καταχυνθήσεται.

Οὐ γὰρ ὅστι διασπλή Ιουδαίου τε καὶ 12
Ελλήως. ὁ γὰρ αὐτὸς Κύριος πάντων,
πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς Ἰπικαλουμέ-
νοισ αὐτόν.

Ioel 1. 31

Πᾶς γὰρ ὅς δὴ Ἰπικαλέσεται τὸ ὄνο- 13
μα Κυρίου, σωθήσεται.

Πᾶς οὖν Ἰπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ 14
Ἰπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύσουσιν οὐ οὐκ
ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κη-
ρύσσοντος;

Esa. 52. 7
nahum. 1. 15

Πῶς δὲ κηρύξουσιν ἐὰν μὴ ἀποστα- 15
λῶσι; καθὼς γέγραπται, Ὡς ὥρα ἡ οἱ
πόδες τῶν ἀγγελιζομένων εἰρμύλω,
τῶν ἀγγελιζομένων τὰ ἀγαθά.

Esa. 53. 1
ioh. 12. 38

Ἀλλ' οὐ πάντες ὑπήκουσαν τῷ ἀγγ- 16
γελίῳ. Ἡσαΐας γὰρ λέγει, Κύριε, τίς Ἰπί-
στευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν;

Ἀρα ἡ πίστις ἔξ ἀκοῆς· ἡ δὲ ἀκοή, διὰ 17
ρήματος Θεοῦ.

Psal. 19. 5

Ἀλλὰ λέγω, μὴ οὐκ ἤκουσαν; μὴ- 18
οὐκ εἰς πᾶσαν τὴν γλῶττάν ἔξηλθεν ὁ
φθόγος αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς
οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.

Deut. 32. 21

Ἀλλὰ λέγω, Μὴ οὐκ ἔγνω Ἰσρα- 19
ὴλ; ὡς ποτὶς Μωσῆς λέγει, Εἰ
παραζηλώσω ὑμᾶς ἐπ' οὐκ ἔθνει,
ἵνα ἔθνη ἀσυνέτω παροργίσω ὑμᾶς.

Esa. 65. 1

Ἡσαΐας δὲ ἀποκρίμα, καὶ λέγει, 20
Εὐρέθην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν, ἐμ-
φανὴς ἐχθρόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερα-
τῶσι.

Esa. 62. 2

Πρὸς δὲ τὸν Ἰσραὴλ λέγει, Ὁλὼ 21
τὴν ἡμέραν ἔξεπέτασα τὰς χεῖράς
μου πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀν-
αγῶντα.

Κεφάλαιον

7 Dicit enim Scriptura, Quisquis 7
credit in eum, non pudebit.

7 Alteram partem
nunc probat, quam
proposuerat versu 4,
Christum videlicet
quoscunque libuit,
nullo discrimine vo-
care: quod duplici te-
stimonio confirmat.

Non enim est distinctio vel Iu-
dæi vel Græci. nam idem Dominus
omnium, est diues in quosuis à qui
bus inuocatur.

8 Quisquis enim inuocauerit no-
men Domini seruabitur.

8 Vera inuocatio
est vera fides testimo-
nium: vera autem fi-
des, vera uocationis:
vera autem uocatio
vera electionis.

Quomodo igitur inuocabūt eū
in quem non crediderint? quomo-
do autem credent ei de quo non au-
dierint? quomodo autem audient
absque prædicante?

9 Fides ea vera est
quæ Deum querit in
Verbo, & quidem
prædicato, prout in Ec-
clesia constituit Do-
minus.

Quomodo autem prædicabunt
nisi missi fuerint? sicut scriptum est,
Quam speciosi pedes euangelizan-
tium pacem, euangelizantiū bona.

10 Sed nō omnes auscultarūt Eu-
angelio. Esaias enim dicit, Domi-
ne, quis credidit sermoni nostro?

10 Vbi fides est, ibi
est & Verbum: at nō
contrā, Vbi Verbum,
ibi & fides: quod mul-
ti repudient sermo-
nem.

11 Ergo fides ex auditu est: audi-
tus autem per verbum Dei.

11 Conclusio supe-
rioris gradationis, ex
fide oportere ad voca-
tionē ascendere, sicut
ex uocatione ad ele-
ctionis testimonium
peruenitur.

12 Sed (inquam ego) annon audie-
runt? Imo verò in omnem terram
exiuit sonus eorum, & in fines or-
bis terrarum, verba eorum.

12 Obiectio, Si vo-
catio electionis testi-
monium est, annon
vocati sunt Iudæi?
Quidni (inquit Apo-
stolus) hoc fatear, qui
nulla sit gens vocati-
onis expertis, cum dicit
Iudæos vocatos fuisse
negem.

13 Sed (inquam ego) nūquid Israel
non cognouit Deum? Primus Mo-
ses dicit, Ego ad æmulationē pro-
uocabo vos per gentem quæ non
est gens: per gentem intelligentiæ
expertem, ad iram vos prouocabo.

13 Pergit querere
Iudæorum defensor,
Annon etiam Deum
vocantem cognoue-
rūt Iudæi? Esaias (in-
quit Apostolus) hoc
negat: & simul quod
neglexerunt Iudæi,
ad Gentes translatū
fuisse testatur. Sic au-
tem docet Apostolus
externam illam vo-
cationem vniuersa-
lem, (cuius præco est
ipsum mundi opificiū)
non sufficere ad Dei
notitiam: particula-
rem autem ex Dei
Verbo per se ineffica-
cem esse: sed fide qui
dem apprehendit, ex
Dei dono, increduli-
tate autem inutilem
reddat, idque sola ho-
minum culpa qui nō
possint ignorantiam
prætere.

Esaias autem vtitur audacia, di-
citurque, Inuentus sum ab iis qui me
non quærebant, conspicuus factus
sum iis qui de me nō interrogabāt.

Aduersus Israelem autem dicit,
Toto die expandi manus meas ad
populum rebellē & cōtradicientē.

Cap.

אמר גיר כתבא דכל דמהימן בה

לא יכהת :

וכהדא לא פרש לא ליחודיא ולא

לארמיא חד הו גיר מריא דכלהון

דעתיר בכל דקרא לה :

כל גיר דיקרא שמה דמריא

יחא :

איכנא הכיל יקרון לאינא דלא

הימנו או איכנא הימנו לחו דלא

שמעוהי או איכנא ישמעון דלא

מכרנא :

או איכנא יכרון אן לא ישתלחון

איך דכתיב דמא יאין דגליהון

דמסברי שלמא ודמסברי טבתא :

אלא לא הוא כלחון אשתמעו

לסברתא דאונגליון אשעיא גיר

אמר מרי מנו הימן לברת קלן :

מכיר הימנותא מן משמע

אדנא הי ומשמע אדנא מן מלתא

דאלהא :

אלא אמר אנא דלמא לא שמעו

והא בכלה ארעא נפקת ברת קלהון

ובסופיה דתביל מליהון :

אלא אמר אנא דלמא לא ידע

יסריל קדמא מושא הכנא אמר

אטנכון בעם דלא עם ובעמא דלא

מתטפים ארגזכון :

אשעיא דין אמר ואמר דאתחזית

לאילין דלא בעאווני ואשתכחית

לאילין דעלי לא שאלו :

לאיסריל דין אמר דפשטת אידי

יומא בלה לות עמא דמתחרא ולא

מתטפים :

קפלאון

11 Dicit nāque Scriptura, Omnis qui credit in eum, non pudefiet.

12 Et in hoc non facit discrimen, nec Judaeorum nec Gentilium: unus est enim Dominus omnium illorum, qui est diues in quemque qui inuocat eū.

13 Quisquis enim inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

14 Quomodo igitur inuocabunt eum quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei quē non audierunt? aut quomodo audient sine prädicante?

15 Aut quomodo prädicabunt, si non mittantur? sicut scriptum est, Quam speciosi sunt pedes euangelizantium pacem, & euangelizantium bonum.

16 Sed nequaquam omnes illi obediuerunt prädicationi Euāgelij. Isaias enim dicit, Domine mi, quisnam credit ⁸ voci nostrae?

17 Proinde fides ex auditu auris est, et auditus auris ex sermone Dei.

18 Sed dico, Nunquid non audierūt? ⁹ Et ecce, in uniuersam terram exiuit ¹⁰ vox eorum, et in fines ¹¹ orbis terrae sermones eorum.

19 Sed dico, Nunquid non nouit Israhel? primus Musche sic dicit, Ad amulationem prouocabo uos per populum qui non est populus, et per populum ¹² contumacem, ad iram comouebo uos.

20 Isaias autem audet, et dicit, Conspexi sum iis qui nō quaesierunt me, & inuentus sum iis qui de me non interrogauerunt.

21 ¹³ Ad Israhel autem dicit, Expandi manus meas toto die ad populum contentiosum & contumacem.

z.iii.

7 Syre, Non distinguit.

8 Ad verbum, Filia vocis nostrae, id est Oraculis, quae diuinitus accepta promulgamus.

9 Pro, Quia ecce.

10 Ad verbum, Filia vocis eorum, id est Oracula. Oracularis praedicationis eorum.

11 Syre una voce תבל, Orbis habitabilis, ut in Psal. 19.

12 Syre, Qui nō acquiescit. id est, Incredulum.

13 Pro, Aduersus Israhel. Est enim praepositionum enallage frequentissima in Hebraea Syra & Chaldaea lingua.

^a פרש הכריל

^b ארמיה הנכרים

^c יחא יחיה

^d הימנו האמינו

^e דלא מכרנא בלי מכשר

^f יכרון יכשרו

^g סא יאין מה נאוו

^h מסברי מסברי

ⁱ אשתמעו הקשיבו

^k סברתא כשורת

^l אונגליון כא מלשון יון והוא כולל הכשורות האל ומלואתן

^m לברת קלן לשמועתנו

ⁿ מכיל אס כן הימנותא האמונה

^p דלמא האם

^q נפקת יצאה ברת קלהון שמועתם

^r דלמא האם

^s דלא מתטפים בלתי מקשיב

^t בעאווני בקשו אותי

^x אשתכחת נמצאתי

^y מתחרא מריב

^z לא מתטפים בלתי מקשיב

Epist. Pauli

Cap. XI.

Κεφάλαιον ια΄
ΛΕΓΩ ΟΥΝ, Μὴ ἀπόσατο ὁ Θεὸς ¹ τὸν λαὸν αὐτῶν; Μὴ ἤρῳιτο· καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλῆτις εἰμὶ, ἐκ σπέρματος Ἀβραάμ, φυλῆς Βενιαμίν.

Οὐκ ἀπόσατο ὁ Θεὸς ² τὸν λαὸν αὐτῶν ὃν παρέγνω. Ἡ δὲ οἶδατε ἐν Ἡλίας πῶς λέγει ἡ γραφή; ὡς ἐντυγχάνει τῷ Θεῷ καὶ Ἰσραὴλ, λέγων,

1. Sam. 19. 10

Κύριε, ὅτι παρεφίτας σου ἀπέκτειναν, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν· καὶ γὰρ ἐπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου.

1. Sam. 19. 18

Ἀλλὰ πῶς λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμὸς; ⁴ Κατέλιπον ἐμαυτῷ ἐπὶ αὐχλίοις αὐδρας οἴπνες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαάλ.

Οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ ⁵ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν.

Εἰ δὲ χάρις, ἐκ ἐπιθέτων ἔργων· ἐπεὶ ἡ ⁶ χάρις ἐκ ἐπιθέτων ἔργων. εἰ δὲ ἔργων, ἐκ ἐπιθέτων χάρις· ἐπεὶ τὸ ἔργον, ἐκ ἐπιθέτων ἔργων.

Τί οὖν; ὁ ἐπιζητῶν Ἰσραὴλ, τούτου ⁷ ἐκ ἐπιτυχεν· ἡ δὲ ἐκλογὴ ἐπέτυχεν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπεφάνησαν,

Esa. 29. 10.

& 6. 9

matth. 13. 14

iohan. 12. 40

act. 28. 26

(Καθὼς γέγραπται, Ἐδωκεν αὐτοῖς ⁸ ὁ Θεὸς πνῦμα κατανύξεως, ὁφθαλμοῖς δὲ μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα δὲ μὴ ἀκούειν) ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

Psal. 69. 12

Καὶ Δαβὶδ λέγει, Γεννηθήτω ἡ τράπεζα ⁹ αὐτῶν εἰς παγίδα, καὶ εἰς θήραν, καὶ εἰς σκάνδαλον, καὶ εἰς ἀνταπόδομα αὐτοῖς.

Σκοπώθησαν ¹⁰ ὁφθαλμοὶ αὐτῶν μὴ βλέπειν, καὶ ὦτα αὐτῶν διαπαντός σὺγκάμψον.

Λέγω

Νῦν igitur (inquam ego) abiecit Deus populum suum? Abfit. nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, tribus Benjamin.

Non abiecit Deus populum suum quem prae cognovit. An nescitis de Elia quid dicat Scriptura? quomodo colloquatur cum Deo, dicens aduersus Israel,

Domine, Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quaerunt animam meam.

Sed quid dicit ei diuinum responsum? Fecit remiserint mihi septem millia virorum qui non flexerunt genui *imagini* Baal.

Ita igitur & hoc tempore reueruatio secundum electionem gratui tam facta est.

Quod si per gratiam, non iam ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. Sin ex operibus, iam non est gratia: alioquin opus iam non est opus.

Quid igitur? Quod requirit Israel, hoc non est assequutus: sed electi assequuti sunt, reliqui verò occalluerunt:

(Sicut scriptum est, Dedit eis Deus spiritum soporis, oculos ut non videant, & aures ut non audiant) usque ad hodiernum diem.

Et David dicit, Fiat ipsis mensae eorum pro laqueo, & tendicula, & offendiculo, & talione.

Obtenebrentur oculi eorum, ut non cernant: & tergum ipsorum semper incurua.

Num

1. Iam ostendit Apostolus quomodo sit alius applicanda haec doctrina, permanens in proposito hypothesis. itaque docet Iudeorum singulos non esse reiectos, ac proinde non temere de singulis personis pronuntiandum esse, sint necne ex electorum numero.

2. Prima probatio, Sum Iudeus, & tamen electus. De nostra ipsorum igitur electione statuere certo possumus, ac debemus, ut prius dictum est: de aliena vero non ita certo, sed nostra efficere debet ut de aliis bene speremus.

3. Secunda probatio, Quia Deus sibi constat in suo federe, etiam si sint homines perfidi. Sic ergo qui dixerit Dominus se fore Deum suorum in mille generationes, videndum ne ob aliquorum perfidiam, totam sobolem reiectam putemus, sed potius ut ob Dei fedus de singulis Ecclesiae membris bene speremus.

4. Tertia probatio a responso quod datum est Eliae, tunc quoque quum nullus electus palam in mundo appareret, Deum tamen suos electos & quidem non paucos, nosse. Hinc autem etiam illud efficitur, non temere de quoquam ut reprobo pronuntiandum, quum eo etiam interdum redigatur Ecclesia ut velut extinguitur oculatissima etiam pastoribus videatur.

5. Etiam si non omnes electi sint, tamen qui electi sunt, grati se electos esse meminerint: qui vero gratiam pertinaciter repudiant, sibi ipsi hoc imputent.

6. Non tamen accidit haec induratio nisi interueniente iusto Dei decreto ac iudicio: sed absque culpa, quum ingratos sic puniat omni sensu eis adempto, & duplicati eorum tenebris, & oblata Dei beneficia cedant iusto eorum exitio.

קפלאון יא

א דלמא דחקה
המאס:

אלא אמר אנא^א דלמא דחקה
אלהא לעמה חס אף אנא גיר מן
יסריל אנא מן זרעה דאברהם מן
שרבתא דבנימן^ב:

ב שרבתא
שבט או
משפחה:

לא דחק אלהא לעמה אינא דמן
קדים ידיע הוא לה או לא ידיע
אנתון ככתבא דאליא מנא אמר כד
קבל הוא לאלהא על יסריל ואמר:
מרי לגבייך קטלו ולמדבחיך סחפו^ד
ואנא הו בלחודי אשתחרת ובעין
לנפשי:

ג קבלקורא:

ד סחפו הרסו:

ה אשתחרת
נשארתי:ו בגלינא
במחזה:ז לנפשי
לעצמי:

ואתאמר לה בגלינא דהא שבת
לנפשי שבעא אלפין גברין אילין
דעל בורכיהון לא ברכו ולא סגדו
לבעלא:

ח זכנא ומן:

י שרבתא

יא השארתי:

יב אשתחרת

יג נשארתי:

יד גביתא כחירת:

טו רשיבותא

טז חסד:

יז אן דין ואם:

יח כשיבותא

יט כחסד:

כ עכדא

כא חסדשים:

כב לא איתיה

כג איננא:

הכנא אף בזכנא הנא שרבתא הו
אשתחרת בגביתא^מ דשיבותא:
אן דין כשיבותא לא הוא מן עכדא^נ
ואן לא שיבותא לא איתיה שיבותא
אן דין בעכדא לא הוא מן שיבותא
ואן לא עכדא לא איתיה עכדא:

מנא הכיל הי דבעא הוא יסריל
לא אשכח גביתא דין אשכח
שרכחון דין אתעורו בלכחון:
איכנא דכתיב דיהב להון אלהא

יג גביתא

יד הכחירה:

טו שרכחון

טז שאריתם:

רוחא מדערגיתא ועינא דלא יכחרון
בהין ואדנא דלא ישמעון עדמא
ליומא דיומנא:

יז מדערגיתא

יח זעועמן רערן:

יט יומא דיומנא

כ היום הזה:

ודניד טוב אמר יהוא^א פתורחון
קדמיהון לפחא ופורענהון לתוקלתא:
יחשכן עיניהון דלא יחזון ויחצהון
בכל זמן יהוא כפוף:

כא פתורחון

כב שלחנם:

כג יחזון

כד מתניהם:

כה כל זמן כל

כז עת:

אמר

Cap. XI.

1 *Sed dico, Nunquid repulit Deus
populū suū? Absit. nam etiam
ego ex Israiele sum, ex semine Abra
ha, ex genere Biniamin.*

1 Syre, Parce.

2 *Non repulit Deus populum suum
quem ab initio cognouerat. Aut i
gnoratis vos in Scriptura, Elia
quidnam dicat? quum clamaret ad
Deum aduersus Israiel, et diceret,
Domine mi, prophetas tuos occide
runt, et altaria tua subuerterunt: Et
ego solus relictus sum, et querunt
animam meam.*

2 Id est, Ab æter
no seruire consti
tuerat.

3 *Et dictum est ei in reuelatione, Ec
ce, reliqui mihi ipsi septem millia viro
rum qui in genua non prociderunt, ne
que adorauerunt Baala.*

3 Vel, Per reue
lationem,

4 *Sic etiam in tempore hoc, residuum
relictum est secundū electionē gratia.*

5 *Si autem secundum gratiā, nequa
quam ex operibus: 4 alioquin gratia
non est gratia. si verò secundū opera,
nequaquam ex gratia: alioquin opus
non est opus.*

4 Syre, Et si nō,
& sic paulo post,

6 *Quid igitur? Id quod quarebat Is
raiel, non inuenit: electio autem inue
nit, reliquia verò eorum excacata
sunt in cordibus suis,*

7 *(Sicut scriptum est, Dedit illis Deus
spiritum commotionis, et oculos qui
bus non discernant, et aures quæ non
audiant) usque in diem hodiernum.*

5 Syre, In quib⁹,
cum præpositio
ne instrumentali,6 Syre, In diem
diei huius,

8 *Et David rursus dicit, Sit mēsa eo
rum coram ipsis in laqueum, et retri
butio eorum in offerdiculum.*

9 *Obscurentur oculi eorum, ut non vi
deant, et femur eorum omni tempo
re sit curuum.*

z. iiii.

Epist. Pauli

Λέγω οὖν, μὴ ἐπλάσαν ἵνα πέσωσι; 11
Μὴ γένοιτο. ἀλλὰ τῷ αὐτῷ παραπτώ-
ματι ἡ σωτηρία τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τὸ πα-
ραζηλώσασθαι αὐτοῖς.

Εἰ δὲ τὸ παράπτωμα αὐτῷ πλου- 12
τος κόσμου, καὶ τὸ ἥτημα αὐτῷ πλου-
τος ἔθνων, πόσω μάλλον τὸ πλήρωμα
αὐτῷ;

Υμῖν γὰρ λέγω τοῖς ἔθνεσιν, ἐφ' ὅσον 13
μὴ εἰμι ἐγὼ ἔθνων ἀποστόλος, πλὴν δια-
κονίαν μου δοξάζω.

Εἴπωσθε παραζηλώσω μου πλὴν σάρ- 14
κα, καὶ σώσω πᾶσιν ἔξ αὐτῶν.

Εἰ γὰρ ἡ ἀποβολὴ αὐτῷ, καταλλα- 15
γὴ κόσμου, πῶς ἡ παρέσληψις, εἰ μὴ ζωὴ
ἐκ νεκρῶν;

Εἰ δὲ ἡ ἀπαρχὴ ἀγία, καὶ τὸ φύ- 16
ραμα· καὶ εἰ ἡ ρίζα· ἀγία, καὶ ὁ
κλάδος.

Εἰ δὲ πᾶνες τῷ κλάδων ἐξεκλά- 17
θησαν, σὺ δὲ ἀρετέλαος ὢν ἐνε-
κεντερίσθης ἐν αὐτοῖς, καὶ συγκαίνο-
νός τῆς ρίζης καὶ τῆς πότητος τῆς ἐλαίας
ἐγὼ οὖν,

Μὴ κατακαυθῶ τῷ κλάδων. εἰ δὲ 18
κατακαυθῶσαι, οὐ σὺ πλὴν ρίζαν βα-
σάζεις, ἀλλ' ἡ ρίζα σέ.

Ερεῖς οὖν, Ἐξεκλάθησαν ὁ κλάδοι, 19
ἵνα ἐγὼ ἐκεντεριθῶ.

Καλῶς· τῇ ἀπιστίᾳ ἐξεκλάθησαν, 20
σὺ δὲ τῇ πίστι ἐσηκας· μὴ ὑψηλοφρόνει,
ἀλλὰ φοβέσθαι.

Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τῷ καὶ φύσιν κλά- 21
δων οὐκ ἐφείσατο, μήπως οὐδὲ σοὶ
φείσεται.

Ἰδε οὖν χρηστότητα καὶ ἀπορμίαν 22
Θεοῦ· ὅτι μὴ τοῖς πεσόντας, ἀποτο-
μίαν, --

7 Num igitur (inquā ego) ideo im-
pegerūt ut conciderent? Absit. sed
per eorum ruinam salus obtigit Gen-
tibus, ut eos ad æmulationem pro-
vocaret.

Quod si eorum ruina est opulen-
tia mundi, & diminutio eorum o-
pulentia Gentium, quanto magis
plenitudo ipsorum?

8 Nam (quod vobis dico Genti-
bus, quatenus ego quidem sum A-
postolus Gentium) ministeriū meū
illustro:

14 Ut experiar si quo modo ad æmu-
lationē prouocem consanguineos
meos, & seruem aliquos ex ipsis.

Nam si abiectio eorum, est recon-
ciliatio mundi, quæ erit assumptio,
nisi vita ex mortuis?

9 Quod si primitiæ sanctæ, sancta
etiam massa, & si radix sancta est, e-
tiam rami.

10 Quod si nonnulli rami defra-
cti sunt, tu verò quum esses olea-
ster, insitus es pro ipsis, & particeps
radicis ac pinguedinis oleæ factus
es,

Ne gloriare aduersus ramos.
quod si gloriaris, non tu radicem
portas, sed radix te.

Dices igitur, Defracti sunt rami
ut ego infererer.

Recte: per infidelitatem defracti
sunt, tu verò per fidē stas. Ne effer-
tor animo, sed time.

Nam si Deus naturalibus ramis
non pepercit, vide ne tibi quoque
non parcat.

11 Vide igitur benignitatē ac se-
ueritatem Dei: in eos quidem qui
cecidērunt, seueritatem, --

7 istam gentis In-
deorum resectionem
Dominus subordina-
uit ut occasione vo-
cationi Gentium prae-
beret. Et hanc rursus
vocationem Gentium
conuerteret in occasio-
nem restitutionis In-
deorum, ut videlicet
accensi Gentium æ-
mulatione, tandem
et ipsi Euangelium
amplectantur. Hinc
autem discendum est
non minus subserui-
re Dei gloriæ seueri-
tatem ipsis quam
misericordiam, atq;
adeo per ipsam seueri-
tatem Deum sibi
ad misericordiā ad-
itum inuenire: Et
time non debemus
de quocūq; de-
sperare, nec aliis in-
sultare, sed eos potius
ad sanctam æmula-
tionem prouocare, ut
Deus in illis quoque
glorificetur.
8 Testatur se suo e-
xemplo ceteris hac
in re praeire.

9 Iudeorum gens
in genere ipso et e-
ius radice (id est A-
brahama) considera-
ta, sancta est, etiam si
plerique eius rami
sint excisi. Itaque in
iudicandis fratribus,
non habendum in eo-
rum indignitate, et
semel eos omnes abdi-
catos effeciscamus:
sed consideranda fa-
deris radix, et retro
potius ad eorum ma-
iores fideles progre-
dendum, et in illo-
rum posteris aliquibus
(quod et ipsi in nobis
experimur) benedicti-
onē faderis sciamus
residere.

10 Nulla causa est
cur Gentes misericor-
diam consequantur, lu-
dei gratia contem-
ptoribus insuliet, qui
ipsis Iudeorum ma-
ioribus sint insitae. Vi-
deant potius ne quod
in Iudeis merito con-
demnauit Dominus,
in ipsis quoque inue-
niatur. Est autē hinc
quoque generalis do-
ctrina elicienda, no-
bis esse studendum
Dei gloriæ, etiam pro
ximorum respectu: ne-
dum et de eo quod
aliis singulari quadā
gratia prelati sumus,
gloriamur.

11 Quum res ipsa
ostendat hereditariā
non esse electionem
(quoniam quominus
perpetua sit Dei benedictio, culpa sit in hominibus non in Deo. Videndum etiam atque etiam ne quod in aliis culpamus, in nobis inueniatur. Nam firma quidem est o-
lectio, sed verē electi et insit, non superbiunt in sese vel eis aliorum contemptu, sed cum Dei reuerentia et amore proximi, ad metam sibi propositam currunt.

אמר אנא דין דלמא אתתקלו איך^א אתתקלו^ב בשל^א

דיפלון חס אלא בתוקלתהון דילהון
הו חיא לעממא לטנגהון :

ואן תוקלתהון הות עותרא

לעלמא וחיבותהון עותרא לעממא

במא הכיל שומליהון :

לכון דין אמר אנא לעממא אנא

דאיתי שליחא דעממא לתשמשתו

משבח אנא :

דלמא^א אטן לבני בסרי^ב ואחא

אנשין מנהון :

אן גיר מסתלינותהון^א תרעותא

לעלמא הות במא הכיל^ה פוניהון

אלא חיא דמן בית מיתא :

אן דין רישיתא קדישא אף^א גבילתא

ואן עקרא קדיש הו אף סוכא :

ואן מן סוכא^א אתפשח ואנת

דזיתא אנת^א דברא^א אתטעמא

בדוכיתהין והוית שותפא לעקרה

ולשומנה דזיתא :

לא תשתבחר על סוכא אן דין

משתבחר אנת לא הווא אנת שקיל

לה לעקרא אלא הו עקרא שקיל

לך :

ופבר תאמר דסוכא^א דאתפשח

דאנא בדוכיתהין אתטעם :

שפיר הלין מטול דלא הימנו

אתפשחו אנת דין בהימנותא קמת

לא תתרים ברעיןך אלא דחל :

אן אלהא גיר על סוכא דמן

בניהין לא חס דלמא אף לא עליך

יחוס :

חזי הכיל בסימותה וקשיותה

דאלהא על אילין דנפלו קשיותה

עליך

11 Dico autem, nunquid impegerunt
ita ut corruerent? ⁷ Absit. sed per la-
psus eorum ⁸ salus fuit Gentibus, ⁹ ad
prouocandum eos ad emulationem.

12 Et si lapsus eorum fuit diuitiamun-
do, et condemnatio eorum diuitia Ge-
tibus, quanto igitur magis plenitudo
eorum?

13 Vobis autem dico Gentibus: ego qui
sum Apostolus Gentium, ministerium
meum glorifico:

14 Si forte ad emulationem prouocem
¹⁰ filios carnis meae, ¹¹ et saluos faciam
aliquos ex eis.

15 Si enim reiectio illorum, reconcilia-
tio mundo fuit, quid igitur conuersio
eorum, nisi vita quae est ¹² a mortuis?

16 Si autem ¹³ primitiae sanctae, etiam
massa: et si radix sancta est, etiam rami.

17 Et si ex ramis ¹⁴ amputati sunt, ¹⁵ et
tu qui oliua es syluestris, insitus es in
loca eorum, et factus es particeps ra-
dicis et pinguedinis ipsius oleae:

18 Ne glorieris aduersus ramos. quod
si glorieris, nequaquam tu portas ipsam
radicem, sed ipsa radix portat te.

19 Iam autem dices, Quod rami ampu-
tati sunt ut ego in locum eorum inserar.

20 ¹⁶ Bene. Hi quia non crediderunt am-
putati sunt: tu autem fide constitisti.
Ne extollaris in mente tua, sed time.

21 Si enim Deus ramis illis qui erant
naturales, non pepercit, fortassis etiam
tibi non parcat.

22 Vide igitur benignitatem et seue-
ritatem Dei: contra eos qui ceciderunt
seueritatem,

7 Syrè, Parce.

8 Syrè, Vita.

9 Id est, Ut ad ex-
mulationem prouocarentur.

10 Id est, Gen-
tiles meos Israeli-
tas. Hebraismus.

11 Syrè, Viuificè,
Hebraismus.

12 Syrè, De inter-
mortuos. Hebrai-
smus.

13 Alludit ad pri-
mitias nouae con-
spersionis, quae sin-
gulis annis offerre
da erant, ut in to-
tum annum san-
cta essent. Vide
Num. 15. 20.

14 Syrè, Ampu-
tatum est. Imper-
sonale.

15 Vel, Probè.

Epist. Pauli

Ἐπὶ δέ σε, χρηστότητα, ἐὰν ἔπιμείνης τῇ
χρηστότητι· ἐπεὶ ἔσθ' οὐ ἐκκοπήσῃ.

Καὶ ἐμείνοι δέ, ἐὰν μὴ ἔπιμείνωσι 23
τῇ ἀπιστίᾳ, ἐκκεντελεύθονται· διὸ ἀπο-
δοξάζειν ὁ Θεὸς πάλιν ἐκκεντελεύθαι αὐ-
τοὺς.

Εἰ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κτ' φύσιν ἐξεκόπῃς 24
ἀρεταίου, ἔσθ' ἂν φύσιν ἐκκεντε-
λεύθῃς εἰς καλλιέλαιον, πόσω μᾶλλον οὐ-
τοι· ὁ κτ' φύσιν, ἐκκεντελεύθονται τῇ
ιδίᾳ ἐλαίᾳ;

Οὐ γὰρ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελ- 13
φοί, τὸ μυστήριον τῆς, (ἵνα μὴ ᾤτε ἑ-
αυτοῖς φρόνιμοι) ὅτι πρότερος ἀπὸ με-
ρὸς τῶ Ισραὴλ γέγονεν, ἀλλ' οὐ τὸ
πλήρωμα τῶ ἐθνῶν εἰσέλθῃ.

Εβ. 59. 10

Καὶ οὕτω πᾶς Ισραὴλ σωθήσεται, 26
καθὼς γέγραπται, Ἡξίᾳ ἐκ Σιών ὁ ῥύ-
μιμος, καὶ ἀποστρέψῃ ἀσεβείας ἀπὸ Ια-
κώβ.

Εβ. 27. 9

Καὶ αὕτη αὐτοῖς ἡ παρ' ἐμοῦ δια- 27
θήκη, ὅταν ἀφελώμαι τὰς ἀμαρτίας
αὐτῶν.

Κατὰ μὲν τὸ διαγγέλλειν, ἐχθροὶ δι' 28
ὑμᾶς· κτ' δὲ πλεονεκτοῦντες, ἀγαπῶντες
διὰ τοῦ πατρὸς.

Α μεταμέληται γὰρ τὰ χεῖρματα 29
καὶ ἡ κλῆσις τῆς Θεοῦ.

Ὡς περ γὰρ καὶ ὑμεῖς ποτε ἠπειθήσα- 30
τε τῷ Θεῷ, νῦν δὲ ἠλεήθητε τῇ πύτῃ
ἀπειθείας.

Οὕτω καὶ οὗτοι νῦν ἠπειθήσαν, 31
τῷ ὑμετέρῳ ἐλέει ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐλεη-
θῶσι.

Συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς τοῦ πάντας 32
εἰς ἀπειθείαν, ἵνα τοῦ πάντας ἐλεήσῃ.

Ὁ βασιλεὺς

in te verò benignitatem, si perman-
seris in benignitate: alioquin & tu
excideris.

Sed & illi, si non permanserint in
infidelitate, inferetur: potest enim
Deus rursus eos inferere.

Etenim si tu ex naturali exectus
es oleastro, & præter naturam infi-
tus es in veram oleam: quanto ma-
gis ii qui naturales sunt, inferentur
propriæ oleæ?

Velim enim vos non ignorare,
fratres, mysteriū hoc, (vt ne sitis a-
pud vosmetipsos arrogantes) obdu-
rationē istam quæ est ex parte, Isra-
eli euenisse tantisper dum plenu-
do Gentium introierit.

Et ita tot⁹ Israel seruabitur: sic-
ut scriptū est, Veniet ex Sion ille
liberator, & auertet impietates à
Iacob.

Et hoc illis à me fœdus, Quum
abstulero peccata ipsorum.

Itaque quod ad Euangeliū at-
tinet, sunt inimici proptervos: quod
ad electionem autem, diliguntur
propter Patres.

ⁱ⁴ Nam dona & vocatio Dei eius-
modi sunt vt eorum ipsum poeni-
tere non possit.

ⁱ⁵ Sicut enim & vos quondā non
paruistis Deo, nunc autem estis mi-
sericordiam consequuti per isto-
rum contumaciam:

Sic & isti nunc non paruērunt, vt
per vestram misericordiam & ipsi
misericordiam consequantur.

Conclufit enim Deus omnes in
cōtumacia, vt omniū miseretur.

tamen non propriæ eius gentis odio accidit ista Iudeorum peruersitas, sed vt veluti locus introdu-
cendus in Ecclesiā Gēthi pateret, & Iudæi postea misericordiis Gēthi facti a emulatione accessi
fierent & ipsi eiusdem beneficii participes, ac ita cōstaret, & Gēthi & Iudæos soli Dei gratia ser-
uari, quod non ita esset manifestum si vel omnes simul initio in Ecclesiam introduxisset Deus,
vel Iudeorum gentem atque ista velut interruptione seruasset.

12 Multi ad tem-
pus sunt excisi, id est
extra radicem, qui
suo tempore inferun-
tur: multi quoque a-
liquatenus & in spe-
ciem insiti, qui tamē
sua culpa postea exci-
duntur & penitus
abiciuntur. quod
præsertim in nationi-
bus ac populis consi-
derandum est, & in
Gēthi & Iudæis.

13 Iudeorum exca-
catio nec ita est vni-
uersalis vt nullos in
ea gente electos ha-
beat Dominus, nec
perpetua est futura,
siquidē tempus erit
quo & ipsi sicut præ-
dixerunt Prophete effi-
caciter amplectantur
quod nūc adeo perti-
naciter magna ex
parte repudiant.

14 Iterum & Iu-
deos & Gēthi in-
dunt veluti corpus in
Christo coniungat, ac
præsertim doceat
quod sit Gentium in
Iudeos officium, in-
culcat non penitus
& sine certa spe ab-
iectam esse Iudeorum
gentem.

14 Trobatio, Quia
fœdus de vna æterna
cum illa gente sancti-
tatem, non potest esse ir-
ritum.

15 Altera probatio,
Quia quauis indur-
rati merito puniuntur,

עליך דין בסימותא אן תקוא בה

^a תתפשח
תכרת:

בבסימותא ואן לא אף אנת תתפשח:

והנון אן לא יקוון בחסירות

^b יתעמון
יושמו:

הימנותהון אף הנון יתעמון משבח

גיר אלהא דתוב יטעם אנון:

^c יטעם ישים:

אן גיר אנת דמן ויתא אנת דכרא

^d דכרא היער
או השדה:

הו דכניך אתפשחת ודלא בכניך

^e הו דכניך
שהיא:

אתעמם בותא טבא כמא חביל

^f אתעמם
כתולדתך:

הנון אן יתעמון בותא דכניהון:

^g דלא בכניך
בלתי תולדתך:

צבא אנה דין דתדעון אחי ארוא

^h אתעמם
הושמת:

הנא דלא תהוון חבימין ברעין

ⁱ ארוא סוד:

נפשכון דעוירות לכא מן אתר קליל

^k מוליא
קליאות:

הות לוסריל עד מא דיעול^k מוליא

דעממא:

והידין בלה יסריל^l יחא איכנא

^l יחא יושע:

דכתיב דיאתא מן צהיון פרוקא

^m צהיון ציון:
ⁿ פרוקא גואל:

ויהפך עולא מן יעקוב:

^o יחפך יסיר:

והידין תהוא להון דיתקא הו דמן

^p דיתקא
הכרית מלשון:

לותי^q מא דשבקת להון חטהיהון:

^q מא דשבקת
כאשר אשא:

באונגליון דין בעל דכנא אנון

^r בעל דכנא
אויבים:

מטולתכון ובגיתא חביבין אנון

^s בגיתא בחיבה:

מטול אבהתא:

^t אבהתא
האבות:

לא גיר הפך אלהא כמחהתה

^u הפך מסיר
עצמו:

ובקרינה:

^v בקרינה
מתנתו:

איכנא גיר דאף אנתון לא

^w מתפסים
מקשיבים:

מתפסים הויתון לאלהא מן קדים

^{aa} לא
מתפסנות

והשא אתחננתון מטול לא

^{bb} אתפסיוסו
היא קשות

מתפסנותהון דהנון:

^{cc} חכנא
העורף

הכנא אף הליון לא אתפסיוסו

^{dd} חכנא
כשהאיש נות

השא לרחמא דעליכון דאף עליהון

^{ee} חכנא
כתף ולא פנים

יהוון רחמא:

^{ff} חכנא
לדברי תוכחה:

חבש גיר אלהא לכל נש בלא

^{gg} חכנא
מתפסנות

מתפסנותא דעל כל אנש ירחם:

^{hh} חכנא
הקשיבו:

או

erga te autē benignitatem, si permāse-
ris in ipsa benignitate: ¹⁶ alioquin etiā
tu amputaberis.

¹⁶ Syre, Si non.

²³ Et illi, si non permanserint in defe-
ctu fidei suae, etiam ipsi inserentur. po-
tens est enim Deus ut iterum inserat
eos.

¹⁷ Pleonasmus
Hebraeus relatio-
rum.

²⁴ Si enim tu qui es ex oliva sylvestri,
(quae est secundū naturam tuā) ampu-
tatus fuisti, et prae naturā tuā in-
sertus es in oleam bonam, quanto igitur
magis hi, si inseruntur in oleam
¹⁸ naturae suae?

¹⁸ Subaudi, Cui
lescent.

²⁵ Volo autem ut sciatis, fratres mei,
mysteriū hoc (ut nō sitis sapientes in co-
gitatione animae vestrae) quod cecitas
cordis ex ¹⁹ parte aliqua facta fuit Is-
raeli, donec ingrediatur plenitudo
Gentium.

¹⁹ Ad verbum,
Ex loco exiguo.

²⁶ Et tunc uniuersus Israel ²⁰ serua-
bitur: sicut scriptum est, Veniet ex
Tzebion liberator, et auertet iniqui-
tatem à Iaakub.

²¹ Syre, Viuet,
Hebraismus.

²⁷ Et tunc erit illis testamentum illud
quod est ex me, quum remisero eis pec-
cata ipsorum.

²⁸ Secundum Euāgelium autem ini-
mici sunt propter vos, et ²¹ secundum
electionem dilecti sunt propter Patres.

²¹ Et, Pro At.

²⁹ Non enim mutatur Deus in dono
suo et in uocatione sua.

³⁰ Quemadmodum enim vos quoque
contumaces fuistis Deo ab initio, nūc
autem gratiam consequuti estis pro-
pter contumaciam illorum:

³¹ Sic etiam illi contumaces sunt facti
iam propter misericordiā quae est erga
vos, ut etiam ipsis fiat misericordia.

³² Conclufit enim Deus omnem homi-
nem in contumacia, ut omnis hominis
misereretur.

O

Epist. Pauli

Ω βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ 33
γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ
κρίματά αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ
αὐτοῦ.

Esa. 40. 13
Job 41. 2
2. Cor. 6. 21.

Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ πῶς σύμ 34
βουλος αὐτοῦ ἐχρύνετο;

Ἡ πῶς παρέδωκεν αὐτῷ, καὶ ἀνταπο- 35
δοθήσεται αὐτῷ;

Ὅτι ὅτι αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς 36
αὐτὸν τὰ πάντα. αὐτῷ ἡ δόξα εἰς ᾧ
αἰῶνας, ἀμήν.

Κεφάλαιον ιβ'

Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ 1
τῆς οἰκτιρῆσιν τοῦ Θεοῦ, ἀνασῆσαι
τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν,
ἀάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν
ὑμῶν.

Ephes. 5. 17
1. thess. 4. 1

Καὶ μὴ συζηματίζετε τῷ αἵνι τῷ 2
πῶ· ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ διακρί-
νωσιν τῆς νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑ-
μᾶς πῶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ
ἀάρεστον καὶ τέλειον.

1. Co. 12. 11
ephes. 4. 7

Λέγω γὰρ διὰ τῆς χάριτος τῆς δοθείσης 3
μοι, παντὶ τῷ ὄντι ἐν ὑμῖν, μὴ ἐπερ-
φρονεῖν ὡς ὁ θεὸς φρονεῖν· ἀλλὰ φρο-
νεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν, ἐκαστὸς ὡς ὁ Θεὸς
ἐμέρισε μέτρον πίστεως.

Καθάπερ γὰρ ἐν ἑνὶ σώματι μέλη 4
πολλὰ ἔχομεν, τὰ δὲ μέλη πάντα οὐ τὰ
αὐτῷ ἐχά περᾶν.

Οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σώματι ἐσμεν ἐν 5
Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς, ἀλλήλων μέλη.

1. Pet. 4. 10

ἔχοντες δὲ χαρίσματα καὶ τὴν χά 6
ριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν διάφορα, εἴτε
προφητεῖαν, καὶ τὴν ἀναλογία τῆς
πίστεως.

Εἴτε διακονίαν, ἐν τῇ διακονίᾳ· εἴτε ὁ 7
διδάσκων, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ.

namine hoc agra ferre debere, quum privatorum cuiusque donorum communis sit usus.
plicat in quibus periculosus peccatur. Ea verò distribuit in duo genera, Prophetarum videlicet, & Diaconorum: & rursus Prophetas in Doctores & in Pastores di-
dit. Diaconos autem triplices facit, nempe oratori Ecclesiastici velut quosdam quos proprie vocant Diaconos: disciplina moderatores, qui & Seniores sine Presbyteri
vocantur: & propius curandis ipsis pauperibus seruientes, cuiusmodi erat viduarum collegium.

16 O profundas diuitias tum sapiē-
tiae tum cognitionis Dei! quàm in-
scrutabilia sunt eius iudicia, & e-
ius viæ imperuestigabiles!

16 Exclamat Apo-
stolus, ista verè admi-
rabili Dei sapientia
perculsi: quā etiā do-
cet esse religiose ad-
orandā, nō autem cu-
riose & prophane
scrutandā, ut a vene-
rationis metas.

17 Quis enim cognouit mentem
Domini? aut quis ei fuit à cōsilio?

17 Sacrilegam ho-
minum audaciam
triplici freno coer-
cet: primum quòd
Deus sit sapientissim-
us, ac proximè ab-
surdisimū sit ac pla-
ne impium ex nostra
stultitia eum metiri:
deinde quòd nulli sit
debetor, ac proximè ne-
mo de iniuria sibi sa-
tis quaeri possit. Ter-
tio, quòd eius gloria
causa omnia sint con-
dita, ideoque omnia
sint ad gloriam eius
a nobis referenda, ne-
dum si cum eo fas
sit nobis contendere.

Aut quis prior dedit ei, & redde-
tur ei?

Nam ex eo, & per eum, & in eum
sunt omnia. Ipsi sit gloria in secula.
Amen.

Cap. XII.

18 Recor igitur vos, fratres, per
miserationes Dei, ut sistatis cor-
pora vestra hostiam viuam, sanctā,
acceptā Deo, rationalem illum cul-
tum vestrum:

1 Quarta pars epi-
stolae, quae absolutis
Christianis adscribitur
capitulum, versatur in
vite Christianae prae-
ceptis explicandis.

2 Et non configuremini seculo i-
sti, sed transformemini per renoua-
tionem mentis vestrae, ad hoc ut
probetis quæ sit voluntas Dei, bo-
na illa accepta ac perfecta.

Primo autem loco ge-
neralia & fundamē-
talia praecepta tra-
dit: quorum hoc est prae-
cipuum, ut unusquisque
se totum spiri-
tuali Dei cultui conse-
cret, ac veluti sacrificet
gratia Dei fructus.

3 Enimvero per gratiam quæ mi-
hi data est, edico cuiusvis amenti in-
ter vos, ne sapiat supra quàm oportet
sapere: sed sapiat ad sobrietatē,
prout cuique Deus partitus est me-
suram fidei.

Secundum prae-
ceptum est, ne pro vi-
ta regula, reliquarū
bonorum opinionones
aut mores sumamus,
sed huius seculo peni-
tus renuntiātes, Dei
nostrae voluntati sicut
est nobis in verbo re-
sponsus patefacta, nobis
pro scopo proponamur.

4 Quemadmodum enim in vno
corpore membra multa habemus,
membra verò omnia eandem non
habent actionem:

Tertio loco monet
etiam atque etiam
ut quisque & intra
sua vocationis limi-
tes permaneat, &
pro gratia sua modu-
lo sapiat.

Ita multi vnum corpus sumus in
Christo, singulatim autem, alii alio-
rum membra.

4 Ratio huius prae-
ceptionis est duplex:
vna, quoniam Deus
non commisit quæ
quisque agenda, ac
proximè praeposere a-
git, & non modo in-
iuriat, sed etiā cum
aliorum incommodo
se & alios fatigat, &
vocationis fines pre-
terit, altera quod ista
vocationum & dono-
rum diuersitas & im-
paritas in nostrum
commodum ceat, qui
idecirco instituta sunt
alijs alijs obstringantur
unde consequitur

5 Habentes autem diuersa dona
pro gratia quæ nobis data est, siue
prophetiā prophetemus pro propor-
tione fidei:

Siue ministerium, versemur in
ministrando: tum is qui docet, in
docendo:

Quod in genere dixerat, peculiariter sacris muneribus ap-
plicat in quibus periculosus peccatur. Ea verò distribuit in duo genera, Prophetarum videlicet, & Diaconorum: & rursus Prophetas in Doctores & in Pastores di-
dit. Diaconos autem triplices facit, nempe oratori Ecclesiastici velut quosdam quos proprie vocant Diaconos: disciplina moderatores, qui & Seniores sine Presbyteri
vocantur: & propius curandis ipsis pauperibus seruientes, cuiusmodi erat viduarum collegium.

או עומקא דעוטר אוחכמתא ומדעא

33 *O profunditas diuitiarum et sapientiae & scientiae Dei, cuius iudicia nemo scrutatur, et cuius semita sunt imperuestigabiles.*

א לא משדינוהי
לא יוכל לחקור
משפטי
ב לא מתעקבן
אנים יכולים
להחקר

מנו גיר ידע רעניה דמריא או מנו
הוא לה בעל מלכא :

34 *Quis enim nouit mentem Domini? aut quis fuit ei ²² consiliarius?*

22 Syre, Dominus consilii, velator. Hebraismus.

ומנו קדם יהב לה וכן נסב מנה;
מטול דכל מנה וכל בה וכל

35 *Aut quis prius dedit ei, & ita recipiat ab eo?*

באידה דלה תשבחן ובורכן לעלם
עלמין אמין :

36 *Propterea quod omnia ab eo, et omnia in eo, et omnia ²³ per manum eius, ²⁴ cui sunt laudes et benedictiones in seculum seculorum. Amen.*

23 Id est Per eum. Hebraismus.

24 Id est Cui debentur laudes, &c. Hebraismus frequens.

קפלאון יב

בענא הכיל מנכון אחי ברחמיה

Cap. XII.

דאלהא דתקימון פגריכון דבחתא

1 *P*eto igitur a vobis, fratres mei, per misericordias Dei, ut sistatis corpora vestra victimam viuam & sanctam, et acceptam Deo per ministerium ¹rationale.

חיתא וקדישתא ומקבלתא לאלהא
בתשמשותא מלילתא :

2 *Et ne conformetis vos seculo huic, sed mutemini per renouationem mentium uestrarum, et discernite quae sit voluntas Dei, bona et accepta, et perfecta.*

ולא תתדמון לעלמא הנא אלא

3 *Dico autem per gratiam quae data est mihi, omnibus vobis, ne ²cogitetis praequam quod conuenit ut cogitis, sed cogitate ³in sobrietate, unusquisque sicut partitus est ei Deus fidem in mensura.*

אשתחלפו ^h בחודתא דרעניכון

4 *Sicut enim in uno corpore membra multa sunt nobis, et omnibus membris nequaquam una actio est:*

והויתון ⁱ פרשין אינא הו עכינה

5 *Sic etiam nos qui multi sumus, unus sumus corpus in Christo: ⁴singuli autem ex nobis membra sumus ⁵inuicem.*

דאלהא טבא ומקבלא וגמירא :

6 *Sed sunt nobis dona diuersa iuxta gratiam quae data est nobis. Est cui prophetia iuxta mensuram fidei suae:*

אמר אנא דין כטיבותא דאיהבת

7 *Et est cui ministerium est in ministerio suo: & est ⁶qui doctor est in doctrina sua.*

לי לכלכון דלא תהוון מתרעין לבר

aa.i.

מן מא ^m דולא דתתרעון אלא תהוון

מתרעין כנכפותא כל נש איך דפלג

לה אלהא חמנותא במשוחתא :

איכנא גיר דבחד פגרא ^q הדמא

סגיאא אית לן וכלהון הדמא לא

הוא חר סוערנא אית להון :

הכנא אף חנן דסגיאא חנן חר

חנן פגרא במשיחא ^t חר חר מנן דין

הדמא חנן דחדדא :

אלא אית לן מוהבתא משחלפתא

איך טיבותא דאיהבת לן אית

דנביותא איך משוחתא דהימנותה :

ואית דתשמשותא אית לה

בתשמשותא ואית דמלפנא הו ב

ביולפנה :

ואית

d דבחתא
חיתא זכא חיי

c תשמשותא
שימוש
f מלילתא
חידבר
g אשתחלפו
חלפו עצמכם
h חודתא
חידוש
i פרשין
כוננים

k טיבותא
החסר
l מתרעין
חושבים
m ולא צריך

n כנכפותא
צניעות
o הימנותא
האמונה
p משוחתא
מידה
q הדמא
אפרים

r סוערנא
פועל
s הכנא כן

t חר חר כל
אחד

u דחדדא
יחדו

x איך משוחתא
כמדת
y הימנותא
אמונה

1 Vel Verbale. Vel detur vocari verbale ministerium, quia nō, ut in veteri cultu, bruta sermonis expertia offerrebatur, sed homo ipse ratione & sermone praeditus seipsum Deo offert. Aut voluit Paraphrastes Graeca ad verbum exprimere. Itaque ex Graecis petenda interpretatio ratio est.

2 Cogitandi verbum Syris & Hebraeis idem valet quod Graecis *λογίζομαι*.

3 Vel, Cum modestia.

4 Syre, Vnus vobis. Hebraismus.

5 Syre, Vnus. Vobis. Hebraismus.

6 Id est, Qui singularem habet a pritudinē & dexteritatem in his muneribus exequendis.

Epist. Pauli

Matth. 6. 2
2. cor. 9. 7

Εἴτε ὁ παρακαλῶν, ἐν τῇ παρα-8
κλήσει· ὁ μεταδίδως, ἐν ἀπλότη· ὁ
περιτάμνους, ἐν ἀσπουδῇ· ὁ ἐλεῶν, ἐν
ἰλαρότητι.

Amos 5. 15

Ἡ ἀγάπη, ἀνυπόκριτος. Αποσυρῶν-9
τες τὸ πονηρὸν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ.

Ephes. 4. 2
1. pet. 1. 17

Τῇ φιλαδελφίᾳ εἰς ἀλλήλους φι-10
λόσοργοι. Τῇ πρὸς ἀλλήλους περὶ ἡμε-
τέρων.

1. Pet. 5. 8

Τῇ ἀσπουδῇ μὴ ὀκνηροί. Τῷ πνέ-11
ματι ζέοντες. Τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες.

Luc. 18. 1
1. cor. 16. 1

Τῇ ἐλπίδι χαίροντες. Τῇ θλίψει-12
πομυζόντες. Τῇ περισσεύει τῷ περισκαρ-
τεροῦντες.

Heb. 13. 2
1. pet. 4. 13

Τῷς χρείαις τῶν ἀγίων κοινωνοῦν-13
τες· τῷ φιλοξενίᾳ διώκοντες.

Matth. 5. 44

Εὐλογεῖτε τοὺς διώκοντας ὑμᾶς· ὅ-14
τι λέγει, καὶ μὴ καταραῖσθε.

Χαίρειν μὲν χαίρόντων, καὶ κλαίειν
μὲν κλαίωντων. 15

Prou. 3. 7
Esa. 5. 11

Τὸ αὐτὸ εἰς ἀλλήλους φρονουῶντες. 16
Μὴ τὰ ὑψιμά φρονούντες, ἀλλὰ πρὸς
ταπεινοῖς σὺν ἀπαρξάμενοι. Μὴ γίνεσθε
φρόνιμοι ὡς ἑαυτοῖς.

Prou. 20. 22
Matth. 5. 39
2. cor. 8. 11
1. pet. 3. 9

Μηδενὶ κακὸν ἀντὶ κακοῦ ἀποδι-17
δόντες. Προνοοῦμενοι καλὰ ἐνώπιον
πάντων ἀνθρώπων.

Heb. 12. 14

Εἰ δυνατὸν, τὸ εἰς ὑμῶν, μὲν πάντων 18
ἀνθρώπων εἰρηνεύοντες.

Eccli. 2. 18
Matth. 5. 39

Μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπῆτοί· 19
ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ. γέγραπται γάρ,
Εμοὶ ἐκδίκησις· ἐγὼ δὲ πάντα ποδώσω, λέ-
γει Κύριος.

Deut. 32. 35
Heb. 10. 30

Εάν οὖν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψάμιζε 20
αὐτόν· ἐάν διψᾷ, πόπζε αὐτόν. τὸ γὰρ
ποιῶν, ἀνδρακάς πυρὸς σωρεύσεις ἐπὶ τῷ
κεφαλῇ αὐτοῦ.

Μη

Tum qui exhortatur, in exhorta-
tione: qui distribuit, cum simplici-
tate: qui præest, cum diligentia: qui
miseretur, cum hilaritate.

‘Dilectio esto minimè simulata.
Estote abhorrentes à malo, agglu-
tinati bono.

‘Fraterna charitate alii ad alios
amādos propensi. Honore alii aliis
præeuntes.

‘Studio minimè pigri. Spiritu fer-
uentes. Domino feruientes.

‘Spe gaudentes. In afflictione to-
lerantes. In oratione perdurantes.

‘Vñibus sanctorum communican-
tes. Hospitalitatem sectantes.

‘Benedicite iis qui vos insectan-
tur: benedicite, inquam, & ne im-
precamini.

Gaudere cum gaudentibus, & fle-
te cum flentibus.

Eodem animo inter vos mutuò
affecti. Non elatè de vobis ipsis sen-
tientes, sed humilibus obsecundā-
tes. Ne estote prudentes apud vos-
metipfos.

‘Nemini malū pro malovicissim
reddentes, Procurantes honesta co-
ram omnibus hominibus.

‘Si fieri potest, quantum in vobis
est, cum omnibus hominibus in pa-
ce viuentes.

‘Non vosmetipfos vlciscentes,
dilecti: sed date locum iræ. scriptū
est enim, ‘Mihi est ultio: ego repē-
dam, dicit Dominus.

‘Itaque si esurit inimicus tuus, ci-
ba eum: si sitit, da ei potum. hoc e-
nim si feceris, carbones ignis coa-
ceruabis in caput eius.

6 Iam ad secunda
tabule officia acce-
des, ex charitate vel-
ut omnium eorum
fontis, illa derivat.
Charitatem autem
Christianam definit
sinceritate, malorum
rerum odio, bonarum
autem studio, eoque
propenso, & colendi
proximi audio: cuius
denique ultimus fi-
nis sit Dei gloria.

7 Commemorat a-
lias virtutes varias
cum suis effectibus con-
iungit, nempe pacem,
aquam, inimitatem, pa-
tientiam, iugem in-
novationem, liberali-
tatem in sanctos, hos-
pitalitatem, modera-
tionem animi in in-
uandis etiam inimi-
cis, sympathiam tum
in prosperis tum in
aduersis rebus, mode-
stiam, honestatis &
concordiæ, quoad e-
ius fieri potest, cum
quibusvis colenda ar-
dentissimum studiū,
quod nullis etiam co-
nsequaminiis ex-
tingui possit.

8 וְאִתְּ דַּמְכִּיאָנָא הוּא בְּכִוְיָאָה וְדִיחָב
 בְּפִשְׁטוּתָא וְדִקְאָם בְּרִישָׁא ב
 בְּפִשְׁטוּתָא וְדִמְרָחַם בְּפִצְחוּתָא :
 9 וְלֹא יִהְיֶה נָכִיל חֻבְכּוֹן אֶלָּא הוּיָתוֹן
 סִנְיָן לְבִישְׁתָּא וּמִתְנַקֵּפִין לְטַבְתָּא :
 10 הוּיָתוֹן רַחֲמִין לֹא אַחִיכּוֹן וּמַחֲבִין חֵד
 לְחֵד הוּיָתוֹן מִקְדָּמִין מִקְרִינָן חֵד לְחֵד :
 11 הוּיָתוֹן חֲפִיטִין וְלֹא חֲבַנְנִין הוּיָתוֹן
 רַתְחִין בְּרוּחַ הוּיָתוֹן פְּלָחִין לְמַרְכּוֹן :
 12 הוּיָתוֹן חֲדִין בְּסַבְרָכוֹן הוּיָתוֹן
 מְסִיכְרִין אֹלְצִנְיָכוֹן הוּיָתוֹן אֲמִינִין
 בְּצִלוּתָא :
 13 הוּיָתוֹן מְשִׁתּוּתָפִין לְסִנְיָקוּתָא
 דְּקִדְיָשָׁא הוּיָתוֹן רַחֲמִין אֲכַסְנִיא :
 14 בְּרַכּוֹ לְרִדּוּפִיכּוֹן בְּרַכּוֹ וְלֹא
 תְלוּטוֹן :
 15 חֲדוֹ עִם דְּחֲדִין וּכְכוֹ עִם דְּכִכּוֹן :
 16 וּמִרְם דְּמִתְרַעִין אֲנָתוֹן עַל נַפְשָׁכוֹן
 אִף עַל אַחִיכּוֹן וְלֹא תִתְרַעוֹן רַעִינָא
 רַמָּא אֶלָּא קְפוֹ לְאִילִין דְּמַכִּיכּוֹן וְלֹא
 הוּיָתוֹן חֲכִימִין בְּרַעִין נַפְשָׁכוֹן :
 17 וְלֹא תִפְרַעוֹן לֹאנֵשׁ בִּישְׁתָּא חֲלָף
 בִּישְׁתָּא אֶלָּא יִתְבַּטֵּל לְכוֹן דְּתַעֲבָדוֹן
 טַבְתָּא קִדְם בְּנִי נֶשֶׁא כְּלָחוֹן :
 18 וְאֵן מְשַׁבְּחָא אִיךְ דְּמֵן לוֹתְכוֹן עִם
 כָּל בְּרִינֵשׁ שְׁלָמָא עֲבָדוֹ :
 19 וְלֹא הוּיָתוֹן תְּבַעִין נַפְשָׁכוֹן חֲבִיבִי
 אֶלָּא הֲבוּ אֲתֵרָא לְרוּגְזָא כְּתִיב הוּ
 גִיר דָּאן לֹא תַעֲבֵד דִּינָא לְנַפְשָׁךְ
 אֲנָא אַעֲבֵד דִּינָךְ אֲמַר אֱלֹהָא :
 20 וְאֵן כֶּפֶן כְּעַל דְּכַבֵּךְ אֹכְלִיָּהּ וְאֵן
 צִהָא אֲשִׁקִּיָּהּ וְאֵן הִלִּין תַּעֲבֵד לָהּ
 גִּזְמָרָא דְּגִזְרָא תַּקְבֵּר עַל קִרְקַפְתָּהּ :
 לֹא

8 Et est qui exhortator est, in exhorta-
 tione sua: et qui largitur, in simplicita-
 te, et qui praeest, in diligentia: et qui

7 Syre, Qui stat
in capite.

9 Et non sit fraudulenta dilectio ve-
 stra, sed sitis odio habentes mala, et
 adherentes bonis.

8 Vel, Porro.

10 Diligite fratres vestros, et diligite
 te unus alium. Praeuenientes hono-
 re afficite alius alium.

9 Exegeticè acci-
pitur, pro Id est.
10 Syre, Praeue-
nientes [Anteuer-
rentes] honore affi-
cientes.

11 Estote solliciti, et non pigri. Estote
 ferventes Spiritu. Estote serviētes Do-
 mino vestro.

12 Estote gaudētes in spe vestra. Esto-
 te tolerantēs afflictiones vestras. Esto-
 te perseverantes in precatōne.

13 Estote cōmunicantes necessitati san-
 ctorum. estote amantes hospites.

14 Benedicite persequentibus vos, be-
 nedicite, et ne maledixeritis.

15 Gaudete cum iis qui gaudēt, et fle-
 te cum iis qui flent.

16 Et id quod cogitatis vos de vobis-
 ipsis, etiam de fratribus vestris [cogita-
 te]: neque cogitetis cogitationes subli-
 mes, sed adherete iis qui sunt depressi,
 neque sitis sapientes in cogitatione a-
 nima vestra.

17 Neque rependatis ulli malum pro
 malo: sed cura sit vobis ut faciatis bo-
 num coram filiis hominis uniuersis.

18 Et, si possibile sit, quod ad vos spe-
 ctat, cū omni filio hominis pacē colite.

11 Ad verbum,
Secundum quod
[est] lex vobis. Ac-
cedit ad hanc phra-
sin Gallica loquu-
tio, Quant est de vo-
stre coſſe.

19 Neque sitis ulciscētes vos ipsos di-
 lecti mei: sed date locū ira. Scriptum
 est enim, Iudicādo ne iudicium facias
 tibi ipsi: ego faciam iudicium tuū, ait
 Deus.

12 Ad verbum,
Facite.

20 Et, si esurierit inimicus tuus, ciba-
 eum: et si sitierit, da potum ei. Et si hac
 feceris ei, carbonēs ignis congeres su-
 per verticem eius.

aa. ij.

Epist. Pauli

Μὴ νικῶ ὑπὸ κακῶ· ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ
κατὰ θεὸν κακῶ.

Ne vincitor ab eo quod malum
est, sed vince bonitate malitiam.

Κεφάλαιον ιγ'

Cap. XIII.

Sapient. 6.1
et 3.1
1. Pet. 2.13

Πᾶσα ψυχὴ ὑποτασσάτω τοῖς ἐξουσίαις ὑποτασσάτω· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία ἐκ τοῦ Θεοῦ· αἱ δὲ οὗσαι ἐξουσίαι, ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσιν.

Ὡστε ὁ ἀντιπαύμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ κατὰ Θεοῦ διαταγῇ ἀντέστηκεν. ὁ δὲ ἀντιθέσπιός τις, ἐαυτοῦ κρίμα λήψεται.

Οἱ γὰρ ἄρχοντες οὐκ εἰσὶ φόβου· ἀλλὰ τῷ κακῶ. Θέλεις δὲ μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν, τὴν κατὰ θεὸν ποιεῖ, καὶ ἐξείκελ ἐπαινον ἐξ αὐτῆς.

Θεὸς γὰρ διάκονός ἐστι σοὶ εἰς τὸ ἀγαθόν. ἐὰν δὲ τὸ κακὸν ποιῇς, φοβοῦ· ὁ γὰρ εἰκὴ τὴν μάχην φορεῖ. Θεὸς γὰρ διάκονός ἐστιν, ἐκδικῶς εἰς ὀργὴν τῷ τὸ κακὸν ποιοῦντι.

Διὸ ἀνάγκη ὑποτασσάσθαι, οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν συνείδησιν.

Διὰ τοῦτο καὶ φόρους τελεῖτε. λέγει τὸ θεὸν εἰς αὐτὸν τοῦ κατεργασμένου.

Ἀπόδοτε οὖν πᾶσι τὰς ὀφειλάς· τῷ φόρον, τὸν φόρον· τῷ τέλος, τὸ τέλος· τῷ φόβον, τὸν φόβον· τῷ τιμῶν, τὴν τιμὴν.

Μηδὲν ἐν μηδὲν ὀφείλετε, εἰ μὴ τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους. ὁ γὰρ ἀγαπῶν τὸν ἑτερον, νόμον πεπλήρωκε.

Τὸ

Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto. non enim est potestas nisi à Deo: & quæ sunt potestates, sunt à Deo ordinatæ.

Itaque quisquis se opponit potestati, Dei ordinationi resistit: quia uult resistunt, ipsi sibi condemnationem auferent.

Nam magistratus non sunt terrore bonis operibus, sed malis. Vis autem non metueret potestatem, quod bonum est facito, & laudem ab ipsa obtinebis.

Dei enim minister est tuo bono. Quod si feceris quod malum est, metue: non enim temere gladium gestat, nam Dei minister est, ultor ad iram ei qui quod malum est fecerit.

Quapropter necesse est subiici, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

Propter hoc enim etiam tributa soluitis: siquidem ministri Dei sunt in hoc ipsum incumbentes,

Reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum debetur, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

Nemini quicquam debere, nisi hoc ut alij alios diligatis. nam qui diligit alterum, Legem impleuit.

Siquidem

1. Iam seorsum ostendit quid subiecti debeant suis magistratibus, obedientiam & iudicium: à qua declarat neminem esse liberum, & ita quidem ut non tantum ipsi summo magistratui, sed etiam inferioribus suis magistratibus potestate fungentibus debeat.

2. Argumentum ab ipsa rei natura. Quorsum enim in superiore gradu sunt collocati, nisi ut inferiores ei subiiciantur?

3. Aliud maximi ponderis argumentum, Quoniam huius ordinis auctor est Deus, & qui sunt rebelles sciant se cum Deo ipso bellum gerere: unde fieri non potest quin maximas calamitates sibi accersant.

4. Tertium argumentum ab utilitate. Quod hac ratione Deus bonos coarctat, quia sententia ipsi quoque magistratus admonentur quid subiectis debeant.

5. Optima ratio ferendi iugi istius non modo sine molestia, sed etiam maximo cum fructu.

6. Deus gladio etiam ultore magistratum armavit.

7. Conclusio, parendum esse magistratui, non modo pena metu, sed multo magis quia etiam si magistratus in conscientiam tuam non habet, tamen quoniam Deus sit minister, bona conscientia ei resisti non potest.

8. Enumerat præcipua in quibus posita est subiectorum obedientia.

9. Ostendit quomodo futurum sit ut quæ paucissima iudicia exerceantur, nempe si vitam ita institutam ut nemo quicquam merito possit à nobis flagitare præter id unum quod ex charitatis lege alteri perpetua quadam obligatione debemus.

10. Commendat charitatem ut Legem capitomen.

לא תזכיכון בישתא אלא זכאוה^א זכאוה נצחו^א
לבישתא בטבתא :

קפלאון יג

כל נפש לשולטנא דרבותא
תשתעבדי לית גיר שולטנא דלג
הוא מן אלהא הוואילין שולטנא
דאיתיהון מן אלהא הו פקידין :

מן דקאם הכיל לוקבל שולטנא^ב
לוקבל פוקדנא דאלהא קאם וחלין
דקימין לוקבלהון דינא יסבון :

יסבון דינא
עון ישאוסן
בסב :

דינא גיר לא הו דחלתא לעבדא
טבא אלא לבישא צבא אנת הכיל
דלא תדחל מן שולטנא עבד טבתא
ותשובחתא תהוא לך מנה :

משמשנא הו גיר דאלהא אלא^ד
לך לטבתא ואן בישתא עבד אנת

משמשנא
משרת :

דחל לא הו גיר סריקאית אסיר^ע
לספסרא משמשנא הו גיר דאלהא
ותבועא דרונגא לאילין דעבדין
בישתא :

סריקאית
חנים או ריקם :

תבועא נוקם :

ומטול הנא אלצא לן דנשתעבד^ה
לא מטול רונגא בלחוד אלא אף
מטול תארית :

תארית לכבנ
אונשמחנ :

מטול הנא אף כסף רישא יהבין^י
אנתון משמשנא אנון גיר דאלהא
דעליהון דחלין קימין :

כסף רישא
הוא המס חנת
לפי מספר
הגולגולות :

משמשנא
משרתים :

קימין
עומדים :

פרועו הכיל לכל נש איך דמתתחיב^מ
לה למן דכסף רישא כסף רישא
ולמן דמכסא מכסא ולמן דדחלתא
דחלתא ולמן דאיקרא איקרא :

פרועו שלמו
דמתתחיב
המחויב :

ולאנש מרס לא תחובון אלא חד^נ
לחד למאחבו מן דמחב גיר לחברה
גמוסא מלי :

למחב
לאחב :

מחב אוהב
גמוסא
התורה :

מלימלא :

אף

21 Ne vincat vos malum, sed vincite
malum bono.

Cap. XIII.

1 Omnis anima potestatibus do-
minatus subdita sit. Non enim
est potestas quæ non à Deo sit : & quæ
potestates sunt, à Deo sunt constitutæ.

Hebraismus.
Id est Potestatib⁹
dominantibus. V-
tuntur plurali, ut sit
doctrina generalis

2 Qui insurgit igitur aduersus pote-
statem, aduersus constitutionē Dei
insurgit, et hi qui insurgunt aduer-
sus eas, iudicium accipient.

2 Id est Qui igi-
tur resistit potesta-
ti.

3 Id est Deo resi-
stit.

4 Id est Resistit
eis.

5 Hebraismus,
Id est Poenam.

3 Iudices enim non sunt terrori, operi-
bus bonis, sed malis. Vis igitur non ti-
mere à potestate? fac bonum, & laus
erit tibi ab ea.

4 Minister enim est Dei: sed tibi ad
bona. & si malum facias, time. Ne-
quaquam enim frustra accinctus est
gladio: minister enim est Dei, et vin-
dex ira illis qui faciunt mala.

6 Et pro At:

7 Exequutor i-
ra, id est Vindi-
cta. Hebraismus,

5 Et propter hoc⁸ necesse est nobis ut
subiecti simus, non propter iram tan-
tum, sed etiam propter conscientiam
nostram.

8 Syre, Constri-
ctio est nobis.

6 Propter hoc etiam⁹ argentum capi-
tationis datis vos: ministri enim sunt
Dei, in hac ipsa incumbentes.

9 Syre, Argentū
[id est Tributum]
capitis.

10 Ad verbum,
Super hac ipsa stā-
tes. id est, Qui præ-
fecti sunt custodes
legum & publici
status, totique in
hoc incumbūt: ut
iure inde victum
petant & quæcun-
que necessaria sūt
ad tam difficilis
muneris admini-
strationem.

11 Syre, Nisi quod
alter &c.

7 Reddite igitur unicuique prout
debetur ei: cui argentum capitacionis,
argentum capitacionis: & cui tribu-
tum, tributum: et cui timor, timorem,
& cui honor, honorem.

8 Et nemini quicquā debeatis¹¹ quā-
m ut alter alterum diligat. Qui enim
diligat socium suum, Legem impleuit.

aa. ii.

Epist. Pauli

Exo. 20. 14
deut. 5. 18

Τὸ γὰρ, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ φονεύ- 9
σεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομάρτυρή-
σεις, Οὐκ ὀπιδυμήσεις, καὶ εἰς ἐτέρα
ἐντολὴν, ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ δύακεφα-
λαοῦται, ἐν τῷ, Ἀγαπήσεις ⁹ πλησίον
σου ὡς ἐαυτόν.

Leuit. 19. 28
match 22. 39
marci 12. 31
galat. 5. 14
iacobi 2. 8

1. Tim. 1. 1

Ἡ ἀγάπη τῷ πλησίῳ κακὸν οὐκ 10
ἐργάζεται. πλήρωμα οὖν νόμου ἡ ἀ-
γάπη.

Καὶ τὰς, εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα 11
ἡμᾶς ἦδη ἔξ ὑπνου ἐγερθεῖναι. νυνὶ γὰρ
ἐπύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία ἢ ὅτε ὀπι-
τεύσαμεν.

Ἡ νύξ παρεκώψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγ- 12
γικεν. ἀποδώμεθα οὖν τὰ ἔργα τοῦ
σκοτοῦ, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὄπλα τοῦ
φωτός.

Luce 21. 14

Ὡς ἐν ἡμέρᾳ, διχημόνως περιπα- 13
τήσωμεν· μὴ κώμοις καὶ μέθαις, μὴ
κοίταις καὶ ἀσελγείαις, μὴ ἐριδι καὶ
ζηλώ.

Galat. 5. 16
1. pet. 2. 11

Ἀλλ' ἐνδύσατε τὸν Κύριον Ἰησοῦ 14
Χριστόν, καὶ τῆς σαρκὸς θεύνοιαν μὴ
ποιεῖτε εἰς ὀπιδυμίας.

Κεφάλαιον 18

Τὸν δὲ ἀδενουῶτα τῇ πίστι, περὶ 1
λαμβάνετε, μὴ εἰς διακρίσεις δια-
λογισμῶν.

Ὁς μὴ πτεύει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ 2
ἀδενῶν λάχανα ἐσθίει.

Ὁ ἐσθίων, τὸν μὴ ἐσθίοντα μὴ ἔξου- 3
θενείτω· καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, ⁹ ἐσθίοντα
μὴ κρινέτω· ὁ Θεὸς γὰρ αὐτὸν περσε-
λάβετο.

Iac. 4. 12

Σὺ τίς εἶ ὁ κρίνων ἀλλότριον οἶκέ- 4
τιν; τῷ ἰδίῳ κυρεῖω σῆκει ἢ πίπλει. σα-
θήσεται δὲ· δυνατὸς γὰρ ὅστιν ὁ Θεὸς
σῆσαι αὐτόν.

Ὁς

Siquidem illud, Non moechabe-
ris, Non occides, Non furaberis,
Nō falsum testimonium dices, Nō
concupisces, & si quod aliud est mā-
datum, in hoc sermone summatim
comprehenditur, nempe, Diliges
proximum tuum sicut teipsum.

Charitas proximum non afficit
malo. Itaque expletio Legis est
charitas.

Idq; perspecta opportunitate,
quod videlicet tempestivum iā sit
nos à somno expergisci. Nūc enim
propius nos est salus quàm quum
credidimus.

Nox processit, dies autem pro-
pinquat. Abiiciamus igitur opera
tenebrarum, & induamur habitu
qui luci conueniat.

Vt interdiu, compositè ambule-
mus: non in comestationibus & e-
brietatibus, non cubilibus ac pro-
teruiis, non lite & inuidia:

Sed induimini Domino Iesu
Christo, & carnis curam ne habe-
re, ad explendas cupiditates.

Cap. XIII.

¶ Vm verò qui fide est infirmus,
assumite, nō tamen ad certami-
na disputationum.

¶ Alius quidem credit vescendū
esse quibusvis, alius autem fide infir-
mus edit olera.

¶ Qui edit, non edentem ne pro ni-
hilo habeto: & qui non edit, eden-
tem ne condemnato. ¶ Deus enim
eum assumpsit.

¶ Tu quis es qui condemnas alie-
num famulū? proprio domino stat
aut cadit. stabilietur autem: potest
enim Deus eum stabilire.

¶ Alius

9 Amplificatio à
circumstantia tempo-
ris: quod & ipsum
nos per seofficij admo-
ne at) quum tenebris
ignorantiae & prava
rum cupiditatum, di-
vina Veritatis cogni-
tione depulsis, super-
stis & vitam ad certā
illam omnis iustitiae
& honestatis normā
virtute Spiritus Chri-
sti freti exigamus.

1 Jam tractat quo
modo in rebus mediis
nos gerere deceat cū
fratribus, non mali-
tia, nec damnanda
superstitione, sed be-
neficij Christi ignorā-
tia, in eorum rerum
usu peccantibus. Do-
cet autem, eos leni-
ter & patienter eru-
diendos, & ita qui-
dem ut eorum igno-
rantiae, in eiusmodi
quidem rebus, ac-
commodare nos oport-
eat, ex charitatis le-
ge.

2 Proponit pro exē-
plo, discrimen ciborū,
quod nonnulli in Le-
ge prescriptū (quam
abrogatam esse nesci-
ebant) penitus obser-
vandum putabant:
quum è contrario, qui
in evangelij cognitio-
ne profecerant, aboli-
tam esse istam Legis
pädagogiam recte cō-
serent.

3 In huiusmodi fa-
cto (inquit Apostolus)
neque qui libertate
suam norunt, fratrem
ignorantem arrogan-
ter despiciant, neque
indocti morose conde-
mnent: quod non in-
telligunt.

4 Prima ratio,
quia quum & qui
edit & qui non edit,
sit nihilominus Chri-
sti membrum, nec cō-
temni qui non edit,
nec condemnari qui
edit, merito potest.
Explicatur autem
recedens ver. 6

5 Alia ratio à supe-
riore dependēs, cur ne
des à peritioribus nō
debeat, & extraspem
salutis positi, damna-
ri. Quia (inquit Apo-
stolus) qui hodie ru-
du est, cras potest ple-
niore cognitione do-
nari, & ipse firmus cō-
sistat. Itaque Dei est
non hominis senten-
tiam illam damna-
toriam ferre.

9 אף הי גיר דאמר דלא תקטול ולא
 תגור ולא תגנוב ולא תרג ואן
 אית פוקדנא אחרנא בחדא מלתא
 משתלם דתרחם לקריבך איך נפשך:
 חובא לקריבה בישתא לא סער
 מטול דחובא מוליה הו דגמוסא:
 ואף חדא דעו דזכנא הו ושעתא
 הי מכיל דנתתעיר מן שנתן השא
 הו גיר אתקרבנו לן חיון יתיר מן דבר
 הימנן:
 לליא¹ מכיל עבר ואיממא קרב
 גניח הכיל מן עבדא דחשובא
 ונלבש זינה דנוהרא:
 ואיך דבאיממא באסכמא נהלך
 בזמרא ולא בריוותא ולא במדמכא
 טנפא ולא בחסמא ובחרינא:
 אלא לובשוהי למן ישוע משיחא
 ולא תאצפון דבסרכון לרגינתא:
 תאצפון
 דבסרכון
 תשתדלו על
 בשרכם:

קפלאון יד

1 לאינא דין דכריה ביהימנותא
 חבו לה אידא ולא תהוון מתפלגין
 במחשבתכון:
 2 אית גיר דמהימן דכל מדם נאכול
 יודכריה ירקא הו אכל:
 3 הו דין דאכל להו מן דלא אכל
 לא ישוט ויהו מן דלא אכל להו מן
 דאכל לא ידון אלהא גיר קרבה:
 אנת מן אנת דדאן אנת לעבדא
 דלא דילך דאן קאם למרה קאם
 ואן נפל למרה נפל מקם הו דין
 קאם מטא גיר באידי מרה ד
 דיקימיהי:
 אית

*Nā etiā illud quod dicit, Non occi-
 des, et, Nō mœchaberis, et, Nō fura
 beris, et, Nō cōcupisces, et si sit mā
 datū aliud in hoc sermone completur,
 Diliges proximum tuū sicut teipsum.*
 10 *Dilectio erga proximum suum, ma-
 lum non operatur: quia dilectio exple-
 tio est Legis.*
 11 *Et etiā hoc scitote quod tempus
 est, et hora est deinceps ut excitemur
 à somno nostro. Nunc enim magis
 appropinquauit nobis salus nostra
 quā quam credidimus.*
 12 *Nox de cetero præteriit, et dies ap-
 propinquauit. Mißa faciamus igitur
 à nobis opera tenebrarum, et indua-
 mus arma lucis.*
 13 *Et tanquam in die, modestè ambu-
 lemus, non in musica, neque in ebrie-
 tate, neque in cubili immūdo, neque
 in inuidia et contentione:*
 14 *Sed induite ipsum Dominum no-
 strum Iescha Christū. et ne curā ha-
 beatis carnis vestre ad concupiscētias.*

Cap. XIII.

1 *EI autē qui infirmatur in fide, por-
 rigite manum, et ne sitis diuisi in
 cogitationibus vestris.*
 2 *Est enim qui credit quod omnia
 comedamus, et qui infirmus est [fide,]
 olus comedit.*
 3 *Qui autē comedit, eum qui nō come-
 dit ne despiciat: et is qui non comedit,
 eum qui comedit, non iudicet. Deus
 enim assumpsit eum.*
 4 *Tu quis es qui iudicas seruum qui
 nō est tuus? Quod si stat, Domino suo
 stat: et si cadit, Domino suo cadit. ut-
 tique autem ille stat: facultas enim
 est in manibus Domini eius ut stabi-
 liat eum,*

aa.iiij.

18 Dum Syrus
 interpres hæc ad
 Mosis ordinē exi-
 git, nonum Deca-
 logi præceptum,
 quod in Paulo est,
 prætermittit.

13 Ad verbum,
 Vita. Hebraismus
 tam sæpe observa-
 tus,

14 Syre, Cum mo-
 destia.

15 Videtur intel-
 ligere illa profusa
 conuiuia, de qui-
 bus legitur Amos
 6, & Isaiæ 5: quæ
 præter exquisitos
 cibos coniunctam
 etiam habebant
 musicam & omne
 deliciarum genus.
 Synecdochis ita-
 que totum conui-
 uiorum luxum
 sub vna parte cō-
 prehendit.

16 Syre, In dor-
 mitorio immūdo,

1 Id est, Nobis ve-
 sci liceat quibusuis
 ut Gen. 3, De fru-
 ctu arboris horti
 comedem, id est
 Comedere licet.
 Ea enim est futuri
 verbi vis, apud He-
 bræos, Chaldaeos
 & Syros, ut modi
 potentialis vim ha-
 beat.

2 Et pro At,
 3 Ad verbum,
 Stando autē stat.
 Geminatur verbū
 ad maiorem certi-
 tudinem. Est autē
 præsens pro futu-
 ro Stabit.

4 Syre, Prope
 adest in manibus
 eius.

Epist. Pauli

Ὁς μὲν κρίνει ἡμέραν παρ' ἡμέραν, 5
ὁ δὲ κρίνει πᾶσαν ἡμέραν. ἕκαστος ἐν
τῷ ἰδίῳ νοὶ πληροφορεῖται.

Ὁ φρονῶν τ' ἡμέραν, Κυεῖω φρο- 6
νεῖ καὶ ὁ μὴ φρονῶν τ' ἡμέραν, Κυεῖω
οὐ φρονεῖ. ὁ ἐσθίων, Κυεῖω ἐσθίει. ὁ
χαλεσεῖ γὰρ τῷ Θεῷ. καὶ ὁ μὴ ἐσθίων, Κυ-
εῖω ἐκ ἐσθίει, καὶ ὁ χαλεσεῖ τῷ Θεῷ.

Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ἑαυτῷ ζῇ, καὶ οὐ- 7
δεὶς ἑαυτῷ ἀποθνήσκει.

Εἴαν τε ζῶμεν, τῷ Κυεῖω ζῶ- 8
μεν. εἴαν τε ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυεῖω
ἀποθνήσκομεν. εἴαν τε οὐκ ὦμεν, εἴαν τε
ἀποθνήσκωμεν, τῷ Κυεῖω ἐσμὲν.

Εἰς ποῦ το γὰρ Χρῆστος ἐκ ἀπέθανε καὶ 9
διέζη καὶ ἀνέζησεν, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ
ζώντων κυριεύσῃ.

Σὺ δὲ π' κρίνεις τὸν ἀδελφόν σου; ἢ 10
καὶ σὺ π' ὀξουθενεῖς τὸν ἀδελφόν σου;
πάντες γὰρ ὁδοῦσόμεθα τῷ βήματι τοῦ
Χρῆστος.

Γέγραπται γάρ, Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύ- 11
ριος. ὅτι ἐμοὶ καὶ ψαῖ πᾶν γένος, καὶ πᾶ-
σα γλῶσσαι ὁμολογήσεται τῷ Θεῷ.

Αἰετὸς οὐκ ἕκαστος ἡμῶν πρὸς ἑαυτὸν 12
λόγον δίδωσιν τῷ Θεῷ.

Μηκέτι οὖν ἀλλήλους κρίνωμεν. 13
ἀλλὰ ποῦ το κρίνατε μάλλον, τὸ μὴ πτε-
ναί τε ὁ σκορμίσαι τῷ ἀδελφῷ, ἢ σκάν-
δαλον.

Οἶδα καὶ πέπεισμαι ἐν Κυεῖω Ἰησοῦ, 14
ὅτι οὐδὲν κοινὸν δι' ἑαυτοῦ. εἰ μὴ τῷ λο-
γισμῷ πρὸς τὸ κοινὸν ἐστίν, ἐκείνῳ κοινόν.

Εἰ γὰρ

6 Alius quidem æstimat diem præ
die, alius autem per æquæ æstimat
quenuis diem. 7 Vnusquisque in a-
nimo suo plenè certus esto.

8 Qui curat diem, Domino curat:
& qui non curat diem, Domino nõ
curat. Qui edit, Domino edit: 9 gra-
tias enim agit Deo. & qui nõ edit,
Domino non edit, & gratias agit
Deo.

10 Nullus enim nostrum sibiipfi
viuit, & nullus sibiipfi moritur.

Nam siue viuimus, Domino viui-
mus: siue morimur, Domino mori-
mur. Siue igitur viuamus, siue mo-
riamur, Domini sumus.

Ad hoc enim Christus & mor-
tuus est & resurrexit & reuixit, vt
& mortuis ac viuētib' dominetur.

11 Tu verò cur condemnas fratrem
tuum? aut etiam tu cur pro nihilo
habes fratrem tuum? Omnes enim
sistemur apud tribunal Christi.

Scriptum est enim, Viuo ego, di-
cit Dominus: quoniam mihi se fle-
ctet omne genu: & omnis lingua
confitebitur Deo.

Nempe ergo vnusquisque nostrum
de seipso rationem reddet Deo.

12 Ne amplius igitur alius de alio
iudicemus: sed hinc potius adhibete
iudicium, vt ne offendiculum po-
natis fratri, aut scandalum.

13 Noui & persuasum habeo per
Dominum Iesum, nihil esse impu-
rum per se: sed ei qui existimat ali-
quid esse impurum, id ei impurum
esse.

Verum

6 Aliud exemplū
legalis discriminis
dicunt

7 Opponit illi con-
trariū & præcipit
iudicium a seipso
faciendū studiū, vt fir-
mis de sua libertate
bene cōstet, quānam
sit videlicet, & cuius
modi eius & ius: & ob
eius infirmis quoti-
die proficiant ne vel
illi abutantur Deo
dono, vel isti in sua
infirmis suis pla-
ceant.

8 Ratio petita ab
ipsa rerum mediā
natura, quā bona
conscientia & face-
re possit aliquis, &
aliquis rursus non
facere. Quam enim
& diuini & ciborum
discrimen a Deo sta-
tutum esset, qui Le-
gis abrogationem nõ
dum intelligebant,
& tamen aliqui
Christum & seruato-
rem agnoscebant, quo-
modo potuissent bona
conscientia negligere
quod a Deo præceptū
ferebant? Contra ve-
ro qui Christi benefi-
cium hac etiam in
parte norant, bona cō-
scientia nec dies nec
cibos curabant. Ita-
que (dicit Apostolus
ver. 10) firmi infir-
mos ob res istas meda-
innate, quum infir-
mi fratres, nihilomi-
nus sint fratres. Iam
vero si quis hanc do-
ctrinam ad nostra
hæc tempora trahere
velit, sciat de rebus
mediis agere, & quia
eiusmodi, & qui eas
non arbitrabatur me-
dias, fundamentum
habere in Lege, &
simplici ignorantia,
non autem malitio-
sa (illis enim ne ad
tempus quidem cessat
Apostolus) nec super-
stitione, sed religioso
Dei metu hallucina-
rentur.

9 Ita significat A-
postolus se de fide-
bus tum infirmis tum
firmis agere. Quid si
verò cum infidelibus
nobis sit negotium? nõ
pe hic nobis cauenda
sunt duo, sicut in epi-
stola ad Corinthios
explicatur: vnum, ne
superstitiones eorum
inter res medias nu-
meremus, & qui in
idoleo accubebant:

10 Non herendum inquit in ipso cibo, sed in usu cibi, & demum vere possit reprehendi qui sic viuunt & in Deum non respiciunt. Illi enim & vita & mors no-
stra consecrata est, & idcirco mortuus est propter Christum, non autem simpliciter & vescamur aut non vescamur hoc vel illo cibo.

11 Conclusio, relinquendum esse tuis summi Domino, ac proinde in rebus quæ prout conscientia affecta est, vel bona vel mala sunt, non esse infirmos fratres a
firmis despiciebat, neque damnandos. Non valeret autem æquè hoc consequitio in altero membro, nempe ne infirmos firmos indicent: quoniam infirmis nõ est perspe-
ctum, eos qui diem non curant, & edunt, Domino non curare, & Domino edere, sicut firmis notum esse, potest infirmos eos qui diem curant, & non vescuntur, Domino
diem curare, & Domino non vesci.

12 Vbi quid non faciendū sit conclusit, quid faciendū sit ostendit, neque cauendū ne fratrem nõdum firmum, præpostero & su libertatis nostri & profusus euertamus.

13 Occupatio, verum quidem esse, abrogatam esse illam pædagogiam Legis, beneficio Christi, us qui hoc norunt: sed nihilominus oportere in huius libertatis
usu considerare quid expediat, & fratri infirmo consulatur, quum idcirco non amittatur libertas.

2. Cor. 1. 19

Ep. 4. 23
philip. 2. 10

5 אֵת דָּדָן יוֹמָא מִן יוֹמָא וְאֵת
דָּדָן כְּלָהוֹן יוֹמָתָא כָּל נֶשׁ דִּין בְּמַדְעָא
דְּנַפְשָׁהּ יִשְׁתַּרְר :

Est qui diiudicat diem præ die, & est qui diiudicat omnes dies. Unusquisque autem in cognitione animæ suæ certus esto.

5 Vel, Cōfirmetur.

6 מִן דְּמַתְרַעָא דְיוֹמָא לְמַרְה מַתְרַעָא
וְכָל דְּלֹא מַתְרַעָא דְיוֹמָא לְמַרְה לֹא
מַתְרַעָא וְדֹאכָל לְמַרְה אֲכָל וְלֹא לְהָא
מִוּדָא וְדֹלֹא אֲכָל לְמַרְה לֹא אֲכָל
וּמוּדָא לֹא לְהָא :

6 *Qui cogitat de die, Domino suo cogitat: & quisque non cogitat de die, Domino suo non cogitat: & qui comedit, Domino suo comedit, et Deo gratias agit: & qui non comedit, Domino suo non comedit, & gratias agit Deo.*

6 Ad verbum, Qui cogitat diei, ut subaudiri oporteat Circūstantias. Cogitare autē circūstantias diei, idem est quod antea dixit, Diē præ die diiudicare.

7 לִית גִּיר אֲנֶשׁ מִנָּן דְּלִנְפְשָׁהּ חַי
וְלִית אֲנֶשׁ דְּלִנְפְשָׁהּ מֵאֵת :

7 *Nemo enim est ex nobis qui sibiipsi uiuat: et nemo est qui sibiipsi moriatur.*

8 מְטוּל דָּאן דְּחַיִּינָן לְמַרְן הוּ
חַיִּינָן וְאֵן מִיתִינָן לְמַרְן הוּ מִיתִינָן
וְאֵן חַיִּינָן הַכִּיל וְאֵן מִיתִינָן דְּמַרְן
חֲנָן :

8 *Nā siue uiuamus, Domino ipsi nostro uiuimus: siue moriamur, Domino ipsi nostro morimur. Siue uiuam⁹ igitur, siue moriamur, Domini nostri sumus.*

9 מְטוּל הֵנָּא אֶף מְשִׁיחָא מִירָא
וְחַיָּא וְקָם דְּהוּ יְהוּא מְרִיא לְמִיתָא
וְלִחַיָּא :

9 *Propter hoc etiā Christus mortuus est, et reuixit, ac resurrexit ut ipse esset Dominus mortuis & uiuentibus.*

10 אַנְתָּ דִּין מִנָּא דָּאן אַנְתָּ לְאַחוּךְ
אוּ אֶף אַנְתָּ לְמִנָּא שְׂאֵט אַנְתָּ לְאַחוּךְ
כָּלָן גִּיר עֵתִידִינָן לְמַקָּם קָדָם בֵּי
דְּמְשִׁיחָא :

10 *Tu uerò cur iudicas fratrem tuū? aut etiam tu ad quid despicias fratrem tuum? Omnes enim nos futurum est ut stemus ante tribunal Christi.*

11 אִיךְ דְּכַתִּיב דְּחַי אֲנָא אֲמַר מְרִיא
דְּלִי תְּכֻף כָּל בְּרוּךְ וְלִי יוֹדָא כָּל
לִשָּׁן :

11 *Sicut scriptū est, Vivo ego, dicit Domin⁹: mihi incuruabit se omne genu, et mihi confitebitur omnis lingua.*

12 מְרִין בָּל אֲנֶשׁ מִנָּן פְּתִנְמָא חֲלָף
נַפְשָׁהּ יִהֵב לְאַלְהָא :

12 *Ergo quisque nostrū rationē pro seipso reddet Deo.*

7 Pro Anima sua, Hebraismus.

13 לֹא מְכִיל גְּדוֹן חָד לְחָד אֲלֹא הָדָא
דּוֹנּוּ יִתְרָאִית דְּתוֹקְלָתָא לְאַחוּךְ
לֹא תַסִּים :

13 *Ne deinceps iudicemus alter alterū: sed hoc iudicate potius, ut offendiculum⁸ fratri tuo non ponas.*

8 Mutatio numeri. Sic resolutio, ne quis uestrū fratri suo &c.

14 יָדַע אֲנָא גִיר וּמַפָּס אֲנָא בְּמִרְיָא
יִשׁוּעַ דְּמַדָּם דְּמַסִּיב מִן לוֹתָה לִית
אֲלֹא לְאִינָא דְּרִנָּא עַל מַדָּם דְּטַמָּא
לְהוּ הוּ בְּלַחוּד טַמָּא :

14 *Noui enim, et persuasus sum per Dominum Iesum, quod nihil quicquam contaminatum ex se est, nisi ei qui cogitat de re aliqua, quod polluta sit, ei illa tantum polluta est.*

Epist. Pauli

Εἰ δὲ διὰ βεῖμα ὁ ἀδελφός σου λυ 15
πείται, οὐκ ἐπὶ κτ' ἀγάπην πατεῖς.
μὴ τῷ βεῖματί σου κτείνῃς ὅτι πολλοὶ
ὡς οὗ Χριστοῦ ἀπέθανε.

Μὴ βλασφημείδω οὐδ' ὑμῶν τὸ ἀ- 16
γαθόν.

Οὐ γὰρ ὅτιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ 17
βεῖσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη, καὶ
εἰρήνη, καὶ χαρὰ ἐν πνεύματι ἀγίῳ.

Ὁ γὰρ ἐν τοῖς δουλεύων τῷ Χρι- 18
στῷ, δίκαιος τῷ Θεῷ καὶ δοκιμὸς τοῖς
ἀνθρώποις.

Αρεα οὐδ' τὰ τῆς εἰρήνης διώκω- 19
μεν, καὶ τὰ τῆς οἰκοδομῆς τῆς εἰς ἀλ-
λήλους.

Μὴ ἐνεκεν βεῖματος κατὰ λυ 20
ἐργον τοῦ Θεοῦ. πάντα μὲν καθαρά· ὅ-
λα κακὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ διὰ πρῶ-
κόμματος ἐσθίωντι.

Καλὸν τὸ μὴ φαγεῖν κρέα, μηδὲ 21
πεῖν οἶνον, μηδὲ ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός σου
πρῶκοπτεῖ, ἢ σκανδαλίζεται, ἢ ἀ-
δενεῖ.

Σὺ πιστὸν ἔχεις· κτ' σωτὸν ἔχεις ἐνώ- 22
πιον τοῦ Θεοῦ. μακάριος ὁ μὴ κρίνων
ἑαυτὸν ἐν ᾧ δοκιμάζει.

Ὁ δὲ διακρινόμενος ἐὰν φάγη, κα- 23
τακρίνεται, ὅτι ἐκ ἐκ πίστεως· πᾶν δὲ ὁ
ἐκ ἐκ πίστεως, ἀμάρτια ὄντιν.

Κεφάλαιον ιε'

Ὁ φίλος μου δὲ ἡμεῖς οἱ διωκτοὶ τὰ 1
ἀδελφήματα τῶν ἀδυνάτων βα-
σταίνον, καὶ μὴ ἑαυτοῖς ὀφείσκον.

Εκαστος γὰρ ἡμῶν τῷ πλησίῳ ἀ- 2
ρεσκέτω εἰς τὸ ἀγαθόν, πρὸς οἰκοδο-
μίαν.

Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτῷ ἠρε- 3
σεν, ἀλλὰ, καθὼς γέγραπται, Οἱ ὄνει-
δοῖσι τῶν ὀνειδίζόντων σε, ἐπέπεσον ἐπ'
ἐμέ.

Ὅσοι

Verum si propter escam frater 1
tuus tristitia afficitur, non iam se-
cundum charitatē ambulas. ¶ Ne
esca tua illum perditio pro quo
Christus mortuus est.

¶ Ne vestrum igitur bonum blas- 16
phemator.

¶ Non enim est regnum Dei esca 17
& potus, sed iustitia, & pax, & gau-
dium per Spiritum sanctum.

Nam qui per hęc servit Christo, 18
gratus est Deo & probatus homi-
nibus.

¶ Nempe igitur quæ ad pacem 19
faciunt, sectemur, & quæ ad mutuā
ædificationem.

Ne cibi causa destrue opus Dei. 20
¶ Omnia quidem pura: sed malū est
homini qui edit cū offendiculo.

¶ Bonum est non vesci carnibus, 21
neque bibere vinū, neque quicquā
in quo frater tuus impingit, aut of-
fenditur, aut infirmus est.

¶ Tu fidem habes: apud temeti- 22
psum habe coram Deo. Beatus qui
non cōdemnat seipsum in eo quod
approbat.

¶ Qui verò ambigit si ederit, con- 23
demnatus est, quoniam non edit ex
fide: quicquid verò ex fide non est,
peccatum est.

Cap. XV.

¶ Ebemus autem nos qui firmi 1
sumus, imbecillitates infir-
morum portare, ac non indulgere
nobis ipsis.

Itaque unusquisque nostrū pro 2
ximo indulgeat in bonum, id est ad
eius ædificationem.

¶ Etenim Christus non indulsit si- 3
bi ipsis, sed sicut scriptum est, ¶ Con-
uitia eorum qui conuitiantur tibi,
inciderunt in me.

14 A comparatis,
Cruentus est animi
pluris facere escam
quam fratri salutē.
quod si faciunt qui
cum cuiusquam fra-
tris offendiculo susti-
nent vesci. Et ita ei
prebent resistendi ab
Evangelio occasiōe.

15 Aliud argumē-
tum, Christi exem-
plum sequi nos oportet:
ille vero ne ad se
propter escam infir-
mos perderet, pro
vitam ipsam profu-
dit.

16 Aliud argumē-
tum, Quia sic attra-
hitur de Evangelica
libertate, quasi ad
quidam audendum,
aditum aperiat.

17 Ratio generalis
et ceterorum argumē-
torū fundamētum, Re-
gnum Dei non consistit
his rebus externis po-
situm, sed in iustitia
et pacis studio, et
spiritus consolatione.

18 Conclusio un-
iversalis, ipsum ipsum
libertatis, atque a deo
totam vitam nostrā
ad mutuam ædifica-
tionem referri oportet:
adeo quidem et
quod per se purum
est licitum, tamen
propter offendiculum
fratris, illicitum cen-
setur.

19 Duplicem in his
rebus cautionem ad-
dit: Gram ad firmos
spectantem, et qui cer-
tam notitiam huius
libertatis adeptus est,
thesaurum illum con-
seruet, quo videlicet
prudenter et utili-
ter ita sit dictum est
statuit: alteram quæ
infirmos respicit, ne
temere solo aliorum
exemplo incitatus, ti-
tubante conscientia
quicquam agat, quo
nam sine peccato fie-
ri non potest quod ex
Dei verbo non persu-
asimus ipsi probari.

1 Iam auferit ge-
neraliter Apostolus
de imbecillis omni
modo tolerandis, qua-
tenus tamen eorum
bono id fieri potest.

2 Confirmatio ab
exemplo Christi, qui
nihil non pertulit, et
non infirmos modo,
sed etiam crudelissi-
mos hostes patientia
viscos ad Patrem
adducere.

Tit. 1. 15

1. Cor. 8. 13

Psal. 69. 10

אן דין מטול מאכולתא מעיק
 אנת לאחוד לא הוא בחובא מהלך
 אנת^ב לא תובד במאכולתך להו
 דמטולתה מית משיחא :

15 *Si autem propter cibum contristas fratrem tuum, nequaquam in charitate ambulas. Ne perdas per cibū tuū, illū cuius causa mortuus est Christus.*

ולא תתגדף טבתן :

16 *Et ne blasphemetur bonum nostrū.*

מלכותה גיר דאלהא לא הות
 מאכלא ומשתיא אלא^ג כאנותא
 ושלמא וחדותא ברוחא דקודשא :

17 *Regnum enim Dei non est cibus et potus, sed iustitia, et pax, & gaudium in Spiritu sancto.*

מן דבהלין גיר משמש למשיחא
 שפר לאלהא וקדם בני נשא בקא :
 השא בתר שלמא נרהט ובתר
 בנינא דחר דחר :

18 *Qui enim in his servit Christo, placet Deo, & corā filiis hominis est probatus.*

ולא מטול מאכולתא נשרא עכרא
 דאלהא כל מדס גיר דכא הו אלא
 ביש הו לבר נשא דבתוקלתא
 אכל :

19 ¹⁰ *Jam¹¹ se etemur pacem & edifica-*
tionem uniuscuiusque.

20 *Et ne propter cibum dissoluamus opera Dei. unaquaque enim res pura est, sed malum est homini qui cum offendiculo comedit.*

¹⁰ Id est Itaque, ut paulo ante annotauimus frequenter fieri in Hebraea, Chaldaea & Syra lingua.
¹¹ Ad verbum, Post pacem curramus, & post aedificationem uniuscuiusque, id est Cuiusque Hebraism?

שפיר הו דלא נאכול בסרא ולא
 נשתא חמרא ולא מדס דמתתקל
 בה אחון :

21 *Bonum est ut non comedamus carnem, neque bibamus vinum, nec quicquā per quod offenditur frater noster,*

אנת דאית בד^ה הימנותא בנפשך
 אחודיה קדם אלהא טוביה למן
 דלא דן נפשה במדס דפרש :

22 *Tu in quo est fides, apud te ipsum retine eam coram Deo. Beatus is qui non iudicat seipsum in eo quod discernit.*

¹² Id est Non cōdemnat.

אינא גיר דמתפלג ואכל אתחיב
 לה מטול דלו בחימנותא כל מדס
 גיר דלא הוא מן הימנותא חסיתא הו;
 קפלאון יה

23 *Qui enim¹³ diuisus est, et comedit, condemnat sese: quia non [comedit] in fide. Quicquid enim non est ex fide, peccatum est.*

¹³ Id est Qui anceps & dubius est.

Cap. XV.

חיבין חכיל חנן^ה חילתנא דכורהנא
 דמחילא^ה נשקול ולא לגפשן נשפר:
 אלא אנש מנן לקריבה ישפר
 בטבתא איך דלכנינא :

1 *Debitorum igitur sum⁹ nos robusti ut infirmitatem imbecillū sustineamus, & nō nobis ipsis placeamus:*

2 *Sed quisq; ex nobis proximo suo placeat in bonis [reb⁹] ut ad aedificationē.*

3 *Quoniam etiam Christus nequaquam sibi ipsi placuit, sed sicut scriptū est, Opprobrium opprobrium tibi cecidit super me.*

⁹ In Syro impresso textu est חלכני, Filii hominis, sed apparet fuisse erratū a typographo propter affinitatem vocum נשא & חלכני. & in manuscripto Heidelbergerensi erat חלכני, sicut nos restituimus. Sensus est, Vt par est ad aedificationem.

מטול דאף משיחא לא הו
 לגפשה שפר אלא איך דכתיב
 דחסדא דמחסדניך נפל עלי ;

Quicquid

⁹ חסדא
 דמחסדניך
 חרפת חורפך

כל

Epist. Pauli

Οσα γὰρ περιεγράφη, εἰς τὴν ἡμετέ- 4
ραν διδασκαλίαν περιεγράφη· ἵνα διὰ
τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς παρακλήσεως τῆς
γραφῶν, πλὴν ἐλπίδα ἔχωμεν.

1. Cor. 1. 10

Ο δὲ Θεὸς τῆς ὑπομονῆς καὶ
τῆς παρακλήσεως δαΐη ὑμῖν τὸ αὐ-
τὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις, κατὰ Χριστὸν
Ἰησοῦν.

Ἰνα ὁμοθυμαδὸν ἐν ἐνὶ σώματι δοξά- 6
ζητε τὸν Θεὸν καὶ πατέρα τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Διὸ προσλαμβάνετε ἀλλήλους, 7
καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς προσελάβετο ἡ-
μας εἰς δοξάν Θεοῦ.

Λέγω δὲ Ἰησοῦ Χριστὸν διάκονον 8
γενηθῆναι διὰ τῆς ὑποταγῆς ὑπὲρ ἀληθείας
Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας
τοῦ πατρὸς.

Psal. 18. 50

Τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν 9
Θεόν. καθὼς γέγραπται, Διὰ τοῦ ὅ-
μοιοτήτομαί σοι ἐν ἔθνεσι, ὅτι τὸ ὄνο-
ματί σου ψαλλῶ.

Dent. 32. 45

Καὶ πάλιν λέγει, Εὐφρανθήτε ἔθνη 10
μὲν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

Psal. 117. 1

Καὶ πάλιν, Αἰνεῖτε τὸν Κύριον πάν- 11
τα τὰ ἔθνη, καὶ ἐπαυνεῖσατε αὐτὸν πάν-
τες οἱ λαοί.

Esa. 11. 10

Καὶ πάλιν Ἡσαΐας λέγει, Ἐσται ἡ ῥίζη 12
τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνίσταμενος ἀρχὴν
ἐθνῶν, ἐπὶ αὐτῷ ἔθνη ἐλποῦσιν.

Ο δὲ Θεὸς τῆς ἐλπίδος πληροῦσαι 13
ὑμᾶς πάσης χαρῆς καὶ εἰρήνης ἐν τῷ π-
νεύματι, εἰς τὸ κατασκευάζειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλ-
πίδι, ἐν δυνάμει πνεύματος ἁγίου.

Πέπεισμαι δὲ, ἀδελφοί μου, καὶ 14
αὐτὸς ἐγὼ δεῖ ὑμῶν, ὅτι καὶ αὐτοὶ με-
σοί ἐστε ἀγαθωσύνης, πεπληρωμένοι
πάσης γνώσεως, δυνάμει καὶ ἀληθ-
νότητι νοουθετεῖν.

Τολμηρότερον

3 Nam quæ antè scripta sunt, ad
nostram doctrinam scripta sunt: vt
per patientiam & consolationem
Scripturarum spem habeamus.

3 Occupatio, Quæ
citantur ex veterum
exemplis, nobis ad i-
mstandum proponi,
vt Patrum exemplo,
patientia & spe mu-
tuo nos toleremus.

4 Deus autem patientiæ & conso-
lationis autor, det vobis vt eodem
animo inter vos mutuò affecti sitis
secundum Christum Iesum:

4 Petendum à Deo
patientie exemplum,
vt mutuo consensu
firmi tum infir-
mi Deo seruientes,
alii alios ad Dei glo-
riam adsciscamus,
sicut & Christus nos
omnes quantumvis
indignos assumpsit.

Vt concorditer vno ore glorifice-
tis Deum ac Patrem Domini no-
stri Iesu Christi.

Propterea assumite alii alios, sic-
ut & Christus assumpsit nos in glo-
riam Dei.

5 Illud autem dico, Iesum Christum
ministrum fuisse circūcisionis, pro
Dei veritate, vt confirmaret pro-
missiones Patrum:

5 Christi exempli
applicatio ad Indæos,
quos quantumvis in-
dignos, tamē propter
promissiones cum Pa-
tribus eorum sanctis,
honore dignatus
est. Et etiam ministri
officio sit apud eos in-
credibili cum patien-
tia defunctus. Multo
minus igitur æquum
esse vt à Gentibus
propter varia vitia
spemantur, quos tan-
ti fecit Dei Filius.

6 Et vt Gentes pro misericordia
glorificent Deum: sicut scriptum
est, Propterea cōfitebor tibi inter
Gentes, & nomini tuo psallam.

6 Eiusdem applica-
tio ad Gentes, quas
et ipse incomprehen-
sibili quadam boni-
tate Dominus respec-
xit, vt à Indæis
quasi extraneis de-
spici nō debeant.

Et rursus dicit, Gaudete Gen-
tes cum populo eius.

Et rursus, Laudate Dominum
omnes Gentes, & collaudate eum
omnes populi.

Et rursus Esaïas dicit, Erit ra-
dix Iesse, & qui exurgat ad imperā-
dum Gentibus, in ipso Gentes spe-
rabunt.

7 Utinam verò Deus spei impleat
vos omni gaudio & pace creden-
do, vt spe abundetis per virtutem
Spiritus sancti.

7 Totam superiorē
tractationem preci-
bus velut obsecrat,
petens eis tribus à
Domino quicquid
præceperat.

8 Persuasum autē habeo & ipse
ego de vobis, fratres mei, quòd ipsi
per vos pleni sitis bonitate, imple-
ti omni cognitione, & qui possitis
etiam vos mutuò monere.

8 Peroratio Episto-
le, in qua primum se
excusat quòd pluri-
bus ad eos scripserit,
et eos commoneface-
re potius quam doce-
re: idque ex necessitate,
quod enim peculiariter Ge-
tibus obliget.

Audacius

כלמדם גיר דמן קדים אתכתב
ליולפנא הו דילן אתכתב ד
דכמסיכרנותא וכוניאא דכתבא
סכרא יהוא לן :

^a מסיכרנותא
^b ארכית רוח
^c כוויא נחמק
^d סכרא תקוה

אלהא דין דמסיכרנותא וכוניאא
יתל לכו דשויותא תתחשכון חד
על חד בישוע משיחא :

^d יתל יתן
^e שויותא
^f דבר שוה

ובחד רעין ובהד פוס תשבחון
לאלהא אבוהי דמרן ישוע משיחא :
כטול הדא הו מקרבין וטענין
לחדא איכנא דאף משיחא קרבון
לתשובתה דאלהא :

^f טענין
^g נושאים

אמר אנא דין דישוע משיחא שמש
גזורתא חלף שררה דאלהא איכנא
דישר מולכנא דאכהתא :

^g גזורתא
^h חמילה
ⁱ שררה
^j אמונתו
^k ישר יקים
^l שרר
^m מולכנא
ⁿ חכמתו
^o מלך
^p דאודא
^q שאודא

ועממא ישבחון לאלהא חלף רחמא
דהו עליהון איך דכתיב דאודא לך
בעממא ולשמך אומר :

ותוב אמר אתבסמו עממא עם
עמה :

ותוב אמר שבחו למריא כלכון
עממא שבחיהי כלהין אמותא :

^m אמותא
ⁿ האומים

ותוב אשעיא אמר דיהוא עקרא
לאישי ומן דיקום יהוא רישא לעממא
ועלוהי יסכרון עממא :

^o יסכרון יקום

אלהא דין דסכרא ימליכון כלה
חדותא ושלמא בהימנותא ד
דתיתרון בסכרה כחילא דרוחא
דקודשא :

^p דסכרא
^q חתקוה
^r ימליכון ימלא
^s אתכם
^t חדותא
^u שמחה
^v סכרה תקותון
^w חילא כוח

מפס אנא דין אף אנא עליכון אחי
דאף אנתון מלין אנתון הו טבתא
ומשמליתון בכלה ידעתא ומשבחין
אנתון אף לאחרנא למרתיו :

^u מלין מלאים
^x משמליתון
^y נמלאים
^z למרתיו
^{aa} להרין מן
^{ab} רתא

קליל

4 Quicquid enim ab initio scriptum
est, ad doctrinam nostram scriptum est,
ut per patientiam & per consolationem
Scripturarum spes sit nobis.

5 Deus autem patientia & consolatio
nis det vobis, ut pariter cogitetis unus
de alio in Ieschu Christo.

² Syre, Paritate
Æqualitatem.

6 Ut una mente & uno ore laudetis
Deum Patrem Domini nostri Ie-
schua Christi.

7 Propter hoc assumite, & ferte inui-
cem, sicut etiā Christus assumpsit vos
ad gloriam ipsius Dei.

³ Syre, Ad inuicem.

8 Dico autem quod Ieschua Christus
fuit minister circumcisionis pro verita-
te Dei, ut confirmaret promissionem
Patrum.

9 Et Gentes glorificent Deum pro
misericordia qua fuit super eas: sicut
scriptum est, Confitebor tibi in Genti-
bus, & nomini tuo psallam.

⁴ Pro Gentes au-
tem.

10 Et rursus dicit, Exultate Gentes cū
populo eius.

11 Et rursus dicit, Laudate Dominū
omnes vos Gentes, et glorificate eum
omnes populi.

12 Et rursus Isaiā dicit, Erit radix
Iessā, et is qui exurget, erit princeps
Gentibus, et in ipso sperabunt Gentes.

13 Deus autem spei impleat vos omni
gaudio et pace in fide, ut exuberetis in
spe eius per virtutem Spiritus sancti.

14 Persuasum autem habeo ego quo-
que de vobis, fratres mei, quod & ipsi
pleni estis bonitate, & impleti estis o-
mni cognitione, & potestis etiam alios
erudire.

lib. i.

Epist. Pauli

Τολμηρότερον δὲ ἔγραψα ὑμῖν, ἀ-
δελφοί, ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμνή-
σκων ὑμᾶς διὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖ-
σάν μοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,

Εἰς τὸ εἶναι με λειτουργὸν Ἰησοῦ¹⁹
Χριστοῦ εἰς τὰ ἔθνη, ἱεουργοῦντα τὸ
διαφύλιον τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἡ χάρις
φανερωθῇ ἐν ἔθνεσιν διὰ τοῦ εὐαγγελίου,
ὃ καὶ ἐν ἐνδοξίᾳ τοῦ πνεύματος ἁγίου.

Ἐχω οὖν καύχησιν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ¹⁷
τὰ πρὸς Θεόν.

Οὐ γὰρ ἐλπίσω λαλεῖν πᾶσι οὐ κα-¹⁸
ταργάσσει το Χριστὸς δι' ἐμὸν, εἰς ὑπα-
κοὴν ἐθνῶν, λόγῳ καὶ ἔργῳ,

Ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων,¹⁹
ἐν δυνάμει πνεύματος Θεοῦ· ὥστε με
ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ, μέχρι τοῦ
Ἰλνυρικοῦ, πεπληροῦναι τὸ διαφύλιον
τοῦ Χριστοῦ.

Οὕτω δὲ φιλοπυμῶν δαγ-
γελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθην Χρι-²⁰
στὸς, ἵνα μὴ ἐπ' ἀλόγειον θεμέλιον
οἰκοδομῶ.

Εβ. 5. 15

Ἀλλὰ, καθὼς ἔγραψα, Οἷς οὐκ²¹
ἀνῆγγέλη πρὸς αὐτοὺς, ὅτι ὄντα, καὶ οἱ ἐκ
ἀκηκόασι, σιγήσουσι.

Supra, 1. 11

Διὸ καὶ ἐνεκοπήμι τὰ πολλὰ τοῦ²²
ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς.

Supra, 1. 13
1. Thess. 17

Νυνὶ δὲ μετέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς²³
κλίμασι τούτοις, Ἰπποδίαν δὲ ἔχων τοῦ
ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτη.

Ὡς ἐὰν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπα-²⁴
νίαν, ἐλθίσουμαι πρὸς ὑμᾶς. ἐλπίζω
γὰρ διαπορεύμενος θεάσασθαι ὑμᾶς,
καὶ ὑφ' ὑμῶν περιεμφθεῖναι ἐκεῖ·
ἐὰν ὑμῶν πρὸς τὸν ἀπὸ μέρους ἐμπλη-
ρωθῶ.

Νυνὶ γὰρ πορεύομαι εἰς Ἱερουσαλὴμ,²⁵
διακονῶν τοῖς ἁγίοις.

Εὐδοκίᾳ

Audacius verò scripsi vobis, fra-
tres, aliqua ex parte, veluti commo-
nefaciens vos, propter gratiā quæ
data est mihi à Deo,

Ad hoc ut sim minister Iesu Chri-
sti apud Gentes, operans Euange-
lio Dei, ut oblatio Gentiū fiat acce-
pta, sanctificata per Spiritum san-
ctum.

Habeo igitur quod gloriar per
Christum Iesum, in iis quæ ad Deū
pertinent.

Non enim sustinuerim quicquā
loqui quod non effecerit Christus
per me, adducendis ad obediētiam
Gentibus verbis & factis,

Virtute signorum ac prodigiorū,
virtute Spiritus Dei: adeo ut ab Hi-
erusalem & circumiacentibus re-
gionibus, usque ad Illyricum, imple-
uerim prædicandi Euangelii Chri-
sti munus.

Ita porro ambiēs prædicare Eu-
angelium, nō ubi nominatus esset
Christus, ut ne super alienū funda-
mentum ædificarem:

Sed sicut scriptum est, Quibus
non est annuntiatum de eo, vide-
būt: & qui non audierūt, intelligēt.

Quapropter etiam impeditus
sum sæpe ne venirem ad vos.

Nunc verò quum non amplius
habeam locum in his regionibus,
desiderium autem habeam veniē-
di ad vos à multis annis:

Quandocūque proficiscar in Hi-
spaniā, veniam ad vos. Spero enim
fore ut istac præteriens, videā vos,
& à vobis deducar illuc: si tamen
vestra consuetudine prius ex parte
expletus fuero.

Nunc autem proficiscor Hiero-
solyman, ministrans sanctis.

Placuit

9 Magnificè quidē
apostolatum suum
ab effectis asserit, sed
ita ut præterquam
quod vere omnia lo-
quitur, totam glo-
riā Deo & unico au-
tori tribuat: nec sese
proprie spectet, sed
huc potius respiciat,
ut eo minus de doctri-
na à se proposita veri-
tate dubitetur.

10 Suam in eos e-
gregiam voluntatem,
& suarum etiam ve-
rum statum familia-
riter Romanis per-
scribit: ita tamen ut
ab Apostolica doctri-
na scopo ne tantillū
quidem aberraret. Ni-
hil enim narrat nisi
sanctum & ad suū
munus pertinens: &
veluti digressumcula
quadam Macedoni-
carum in Ecclesiarum
beneficentiam com-
mendans, eos ad san-
ctam emulationem
honestè prouocat.

קליל דין מרחאית כתבת לבון

^a אהדכון
^b אחיר אתכם
^c טיבות
^d חסד

אחי איכנא דאעדכון ^b בטיבותא
דאטיהבת לי מן אלהא :

דאהוא משמשנא לישוע משיחא

^e משמשנא
^f משרת
^g אפלוח
^h אעבור

בעממא ^d ואפלוח לאונגליון דאלהא

^e מקבל מקובל
^f מקדש
^g מקדש

דיהוא קורבנא דעממא מקבל ומקדש

ברוחא דקודשא :

אית לי הכיל שובהרא בישוע

משיחא לות אלהא :

לא גיר ממרח אנא דאמר מרם

^h סמרח אנא
ⁱ ליכנושא
^j אחי
^k סעיר פועל

דלא ^h סעיר באידי משיחא למשמעא

דעממא במלתא ובעכדא :

בחילא דאתותא ^l ודתדמרתא

ⁱ במלחא
^j ובעכדא בדבר
^k וכמעשים
^l בחילא

ובחילא דרוחה דאלהא איכנא דמן

^m דאתותא בכוח
ⁿ האותות
^o תדמרתא

אורשלם ^m אתכרד עד מא לאלוריקון

^m נפלאות
ⁿ אתכרד
^o סככתי
^p סכרתה
^q בשורתו
^r מתחפט
^s משתדל

ואמלא ⁿ סכרתה דמשיחא :

כד מתחפט אנא דאסבר לא בר

^p מסככתי
^q סכרתה
^r בשורתו
^s מתחפט
^t משתדל

דאתקרי שמה דמשיחא דלא אכנא

על שתאסא נוכריתא :

אלא איכנא דכתיב דאילין דלא

אתאמר להון עלוהי יחזונה ואילין

דלא שמעו יתטפסון :

מטול הנא אתתכסת וכן סגיאן

^t יתטפסון
^u יקשיבו
^v אתתכסת
^w נמנעתי
^x ובנין פעמים
^y דאתא
^z מלכוא

דאתא לותכון :

השא דין מטול דדוכא לית לי

בהליון אתרותא ^x וסוא הוית מן קדם

שגיא סגיתא דאתא לותכון :

מא דאול אנא לאספניא ^{aa} מסבר

^y מא דאול
^z אנא כאשר
^{aa} אול
^{ab} אספניא
^{ac} ספרד
^{ad} מסבר
^{ae} מקווח
^{af} תלונני
^{ag} תלוותי
^{ah} מא דקליל
^{ai} מן סגיא
^{aj} מעט
^{ak} אתתכסת
^{al} משיחא

אנא דאתא ואחזיוון ואנתון ת

תלונני לתמן ^{cc} מא דקליל מן סגיא

אתתכסת בחזותכון ^{dd} :

השא דין אול אנא לאורשלם

דאשמש לקדישא :

15 Paulo enim audacius scripsi vobis, fratres mei, ut commonefacerem vos propter gratiam qua data est mihi à Deo,

16 Ut sim minister Ieschua Christi inter Gentes, et subseruiam Euangelio Dei, ut fiat oblatio Gentium acceptabilis et sanctificata per Spiritum sanctum.

17 Est igitur gloriatio mihi per Ieschua Christum erga Deum,

18 Non enim ausim loqui quicquam quod non faciat ⁵ per manus meas Christus, ad obedientiam Gentium, in verbo et in operibus.

⁵ d est, Per me, Hebraismus.

19 Per virtutem signorum & miraculorum, & per virtutem Spiritus Dei, ita ut ab Urischelem circuiuerim usque ad Illyricum, et impleuerim ⁶ praedicationem Christi,

⁶ Vel, Praconis

20 ⁷ Solicite curans ut predicarem nō ubi inuocatum esset nomen Christi, ne edificarem super fundamentum alienum:

⁷ Quum solicite curarem.

21 Sed sicut scriptū est, Quod illi quibus nihil fuerat dictum de eo, videbūt eū: & qui non audierunt, acquiescēt.

⁸ Scribebatur corrupte כר pro כר mutato punctulo, quo discernitur apud Syros Daleth à Resch.

22 Propter hoc impeditus sum temporibus multis quominus venire ad vos.

⁹ Id est Persuadebuntur.

23 Nunc autem quia locus non est mihi in his regionibus, & cupidus fui iā ante annos multos ut venire ad vos:

24 Quum proficiscar in Hispaniam, spero quod veniam & videbo vos: et vos deducetis me illuc, postquam ¹⁰ aliqua ex parte ¹¹ suauitate perfusus fuero ¹² in videndo vos.

¹⁰ Ad verbum, Parum ex multo, ¹¹ Syre, Tanquā odore aromatatum perfusus fuero, ¹² Ad verbum, Proptervidisse me vos. Hebraismus,

25 Nunc autem proficiscor ad Urischelem ut ministrem sanctis.

bb.ij.

Epist. Pauli

1. Cor. 6. 11

Εὐδόκησαν γὰρ Μακεδονία καὶ Ἀ- 26
χαΐα κοινωνίαν πρὸς ποιήσασθαι εἰς τοὺς
πτωχοὺς τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ.

Εὐδόκησαν γὰρ, καὶ ὁφείλεται αὐτῶν 27
εἶναι. εἰ γὰρ τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοι-
νώνησαν τὰ ἔθνη, ὁφείλουσι καὶ ἐν τοῖς
σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς.

Τοῦτο οὖν ἔπιτελέσας, ἢ σφραγι- 28
σάμενος αὐτοῖς τὸν καρπὸν τῆς ἐργασίας,
ἀπελθόμενος δι' ὑμῶν εἰς τὴν Σπανίαν.

Οἶδα γὰρ ὅτι ἐρχόμενος πρὸς ὑμᾶς, 29
ἐν πληθύνει διλογίας τῆς διαφύλαξης
τῆς Χειρὸς ἐλθόμενος.

Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ 30
τῆς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χειρὸς, καὶ διὰ
τῆς ἀγάπης τῆς Πνεύματος, σὺν αγωνί-
σασθαι μοι ἐν ταῖς περιστάσεσιν ὑπὲρ
ἐμοῦ πρὸς τὸ Θεόν.

Ἰνα ῥυθῶ ἀπὸ τῶν ἀπειθοῦντων ἐν 31
τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἵνα ἡ διακονία μου ἢ εἰς
Ἱερουσαλὴμ διὰ τὸν δέκτον γινώσκω τοῖς
ἁγίοις.

Ἰνα ἐν χαρᾷ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς διὰ 32
ἀγαπῶντος Θεοῦ, καὶ σὺν ἀναπαύσω-
μαι ὑμῖν.

Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης μὲν πάντων 33
ὑμῶν. ἀμήν.

Κεφάλαιον 15

Συνίστημι γὰρ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελ- 1
φὴν ἡμῶν, οὗσαν διάκονον τῆς ἐκ-
κλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς.

Ἰνα αὐτὴν πρὸς δεξιὰς ἐν Κυ- 2
ρίῳ ἀξίως τῶν ἁγίων, καὶ παραστήτε
αὐτῇ ἐν ᾧ αὐτὴ ὑμῶν χεῖρ ἐπὶ τὰ ἔργα.
καὶ γὰρ αὐτὴ πρὸς ἀπὸ πολλῶν ἐργήσθη,
ἢ αὐτῶν ἐμοῦ.

1. Cor. 16. 3. 26

Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν 3
τοὺς σὺν ἐργαζομένους μου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Οἵ τινες

Placuit enim Macedoniae & A-
chaiae cōferre aliquid in pauperes
sanctos qui sunt Hierosolymis.

Placuit enim *inquam*, & debi- 11
tores illorum sunt. nam si spiritua-
lia ipsorum *bona* Gentes participa-
runt, debent etiam *ipsae* in carnali-
bus eis ministrare.

Hoc igitur ubi perfecero, & eis
consignauero hunc fructum, abi-
bo istac in Hispaniam.

Scio verò me, quum veniam ad
vos, cum plena benedictione Evan-
gelii Christi venturum.

Precor autem vos, fratres, per Do-
minum nostrum Iesum Christum,
& per charitatem Spiritus, ut me-
cum certetis *vestris* pro me apud
Deum precibus:

Vt liberer ab iis qui rebelles sunt
in Iudaea: utque ministerium hoc
meum erga Hierusalem, acceptum
sit sanctis:

Vt cum gaudio veniā ad vos per
voluntatem Dei, vnāque vobiscū
refociller.

Deus autem pacis *princeps*, sit cū
omnibus vobis. Amen.

Cap. XVI.

Commēdo autem vobis Phœ-
ben sororem nostram, quæ est
ministra Ecclesiæ Cenchreensis:

Vt eā excipiat in Domino sic-
ut dignum est sanctis, & adsitis ei
quacunque in re *ipsi* vsus fuerit vo-
bis. nam hæc tum multis hospitium
præbuit, tum mihi etiam ipsi.

Salutate Priscillam & Aquilam,
adiutores meos in Christo Iesu:

Qui

11 Voluntary qui
ad sunt elemosine,
sed quas tamen ex
charitatis lege debent
mus.

12 Pollicetur sese
ad eos non venturū
vacuum, benedictio-
ne Dei fretus: sed pre-
cibus officium ab eis
postulans, ostendit
qua re in quibusvis
difficultatibus nititur
nos maxime oportere.

1 Absoluta tota dis-
putatione, iam ad fa-
miliares commenda-
tiones & salutatio-
nes descendit, idque
in præcipuum scopū
reficiens, nempe ut
norint Romani qui
sint inter ipsos hono-
re et pretio digni, at-
que adeo quos si
imitandos debeant
proponere. quamobrem
etiam singulos egre-
gis aliquibus testi-
moniis exornat.

עֲבוּ גִיר חֵלִין דְּבִמְקֻדֻּנְיָא וּבְאֶכְאִיָּא
דְּשׁוּתָּפוּתָא תְּהוּא לְהוֹן עִם מְסֻכִּינָא
וְקִדְיָשָׁא דְּאִית בְּאוּרְשָׁלַם :

עֲבוּ מְטוּל דְּאָף חֵיבִין לְהוֹן אֵן
גִּיר בְּרוּחַ אֲשִׁתּוּתָּפוּ עִמְהוֹן עִמְמָא
חֵיבִין אֲנוֹן דְּאָף בְּדַפְסָר יִשְׁמָשׁוֹן
אֲנוֹן :

הָדָא חֵבִיל מָא דְּגִמְרַת וְחִתְמַת
לְהוֹן אֲדִישָׁא הָנָא עֲבַר אֲנָא עֲלִיבִין
לְסַפְנִיָּא :

יָדַע אֲנָא גִיר דְּאִמְתִּי דְּאִתָּא אֲנָא
לְוִתְכוֹן בְּמֻלְיָא הוּא דְּבוֹרְכְתָא
דְּאוֹנְגְלִיוֹן דְּמִשִּׁיחָא אִתָּא אֲנָא :

בְּעָא אֲנָא דִין מִנְכוֹן אַחִי בְּמִין
יֵשׁוּעַ מִשִּׁיחָא וּבְחוּבָא דְּרוּחָא
דְּתַעֲמִלוֹן עִמִּי בְּצִלּוּתָא דְּחִלְפִי לֹות
אֱלֹהָא :

דְּאִתְפַּצָּא מִן אֵילִין דְּלֹא מְתַטְפִּיסִין
דְּבִיחֹוד וְתִשְׁמִשְׁתָּא דְּמוֹבֵל אֲנָא
לְקִדְיָשָׁא דְּבְאוּרְשָׁלַם תְּתַקַּבֵּל שְׁפִיר:
וְאִתָּא לְוִתְכוֹן בְּחִדּוּתָא בְּצִבְיָנָה

דְּאֱלֹהָא וְאִתְתַּנִּיחַ עִמְכוֹן :
אֱלֹהָא דְּשִׁלְמָא יְהוּא עִם כָּלְכוֹן
אֲמִין :

קְפִלְאוֹן יוֹ

מִנְעֵל אֲנָא לְכוֹן דִין לְפִנְיָא
חֵתֵן דְּאִיתִיָּה מְשִׁמְשִׁיתָא דְּעִדְתָּא
דְּקִנְכְּרָאוֹס :

דְּתַקְבִּלוּנָה בְּמִין אֵין דְּזִדְק
לְקִדְיָשָׁא וּבְכָל עֲבוּ דְּבַעִיָּא מִנְכוֹן
תְּקוּמוֹן לָה מְטוּל דְּאָף הִי קִיּוּמַתָּא
חוּת לְסִנְיָאָא אָף לִי :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּפִרִּיסְקִלָא וְדִאֲקִלוֹס
פְּלִחָא דְּעִמִּי בִישׁוּעַ מִשִּׁיחָא :

דְּהִנּוֹן

26 Voluerunt enim hi qui sunt in Macedonia et in Achaia, ut communicatio esset sibi cum pauperibus & sanctis qui sunt in Urifchelem.

27 Voluerunt [inquam:] quinetiā debitorum sunt illis. Si enim in Spiritu communicauerunt cum illis Gentes, debitorum sunt ut etiam in iis quae sunt carnis ministrent eis.

28 Hoc igitur quum perfecero, & consignauero eis fructum hunc, transiturus sum per vos in Hispaniam.

29 Noui enim quod quum venero ad vos, cū plenitudine benedictionis Evangelii Christi veniam.

30 Peto autē à vobis, fratres mei, per Dominum nostrum Ieschua Christū, & per dilectionem Spiritus, ut laboretis mecum in precatōe qua sit pro me erga Deum.

31 Ut liberer ab illis qui sunt contumaces, qui sunt in Iudea, & ministerium quod defero ad sanctos, qui sunt in Urifchelem, accipiatur bene:

32 Et veniam ad vos cum gaudio, per voluntatē Dei, et refociller vobiscum.

33 Deus pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Cap. XVI.

1 Commendo autem vobis Phæbē, sororem nostram, quae est ministra Ecclesiae Cenchræensis:

2 Ut excipiat eam in Domino nostro, sicut iustum est sanctis, & omni re quā petierit à vobis, assistatis ei: propterea quod etiam ipsa adstetit multis etiam mihi.

3 Salutate Priscillam et Aquilam, cooperatores meos in Ieschua Christo. bb. ij.

13 Fortassis excidit librariis aut typographo Dalerth in voce ברור quum dicendum fuerit ברור in iis quae sunt Spiritus, sicut habent Graeca, quanquam ne in manuscripto quidem codice aliter legatur.

14 Qui non acquiescunt, Increduli.

1 Ad verbum, Petite pro pace Priscilla & c. id est Salutare. & sic in sequentibus. Hebraismus.

2 Syre, Operantes qui mecum sunt Hebraismus.

Epist. Pauli

Οἵπνες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἐ- 4
αὐτῷ πρᾶχλον ὑπέθηκεν· οἷς ἐκ ἐγὼ
μόνος δὶ χειρῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ
ἐκκλησίαι τῷ ἐθνῶν.

Καὶ πλὴν κατ' οἶκον αὐτῷ ἐκκλη- 5
σίαν. Ἀσπάσαδε Ἐπαίνετον τὸν ἀγαπη-
τόν μου, ὅς ἐστιν ἀπαρχὴ τῆς Ἀχαΐας εἰς
Χερσὸν.

Ἀσπάσαδε Μαριὰμ, ἥ τις πολλὰ 6
ἐκοπίασεν εἰς ἡμᾶς.

Ἀσπάσαδε Ἀνδρόνικον καὶ Ἰκνίαν, 7
τῶν συγγενῶν μου, καὶ σὺναιχμαλώ-
τους μου, οἵπνες εἰσὶν ἐπίσημοι ἐν τοῖς
ὑποστόλοις, οἱ καὶ περὶ ἐμοῦ γέγονασιν
ἐν Χερσῶ.

Ἀσπάσαδε Ἀμπλίαν τὸν ἀγαπη- 8
τόν μου ἐν Κυρίῳ.

Ἀσπάσαδε Οὐρβανὸν τὸν σὺνερζὸν 9
ἐμῷ ἐν Χερσῶ, καὶ Στάχυν τὸν ἀγα-
πητόν μου.

Ἀσπάσαδε Ἀπελλῶν, τὸν δοκιμον 10
ἐν Χερσῶ. Ἀσπάσαδε τῶν ἐκ τῷ Ἀ-
ριστοβούλου.

Ἀσπάσαδε Ἡροδίωνα τὸν συγγενῆ 11
μου. Ἀσπάσαδε τῶν ἐκ τῷ Ναρκίς-
σου, τῶν ὄντας ἐν Κυρίῳ.

Ἀσπάσαδε Τρύφαναν καὶ Τρυφῶ- 12
σαν τὰς κοπιώσας ἐν Κυρίῳ. Ἀσπάσα-
δε Περσίδα πλὴν ἀγαπητῶν, ἥ τις πολ-
λὰ ἐκοπίασεν ἐν Κυρίῳ.

Ἀσπάσαδε Ρουφὸν τὸν ἐκλεκτὸν 13
ἐν Κυρίῳ, καὶ πλὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ
ἐμοῦ.

Ἀσπάσαδε Ἀσύκριτον, Φλέγοντα, 14
Ερμαῦ, Πατρόβαν, Ερμῆν, καὶ τῶν σὺν
αὐτοῖς ἀδελφοί.

Ἀσπάσαδε Φιλόλογον καὶ Ἰου- 15
λίαν, Νηρέα καὶ πλὴν ἀδελφῶν αὐτοῦ,
καὶ Ολυμπᾶν, καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς πάν-
τας ἁγίους,

Ἀσπάσαδε

Qui pro anima mea suam ipso-
rum ceruicem supposuerunt: quibus nō
ego solus gratias ago, sed etiam o-
mnes Ecclesiæ Gentium:

Item Ecclesiā quæ in domo eo-
rum est. Salutate Epānetum mihi
dilectum, primitias Achaia in
Christo.

Salutate Mariam quæ multum
laborauit erga nos.

Salutate Andronicum & Iuniā,
cognatos meos, & concaptiuos
meos, qui sunt insignes inter Apo-
stolos, qui etiam ante me fuerunt
in Christo.

Salutate Ampliam dilectum mi-
hi in Domino.

Salutate Urbanum, adiutorem
nostrum in Christo, & Stachyn mi-
hi dilectum.

Salutate Apellen, probatum in
Christo. Salutate eos qui sunt ex
Aristobuli familiaribus.

Salutate Herodionē cognatum
meū. Salutate eos qui sunt ex Nar-
cissi familiaribus, eos inquam qui
sunt in Domino.

Salutate Tryphānam & Try-
phosam quæ laborant in Domino,
Salutate Perfida dilectā, quæ mul-
tum laborauit in Domino.

Salutate Rufum selectum in Do-
mino, & matrem eius ac meam.

Salutate Asyncritum, Phlegon-
tem, Hermam, Patrobam, Mercu-
rium, & qui cum eis sunt fratres.

Salutate Philologum & Iuliam,
Nereum & sororem eius, & Olym-
pam, & qui cum eis sunt, omnes
sanctos.

Salutate

דַּהֲנוֹן הָלִין חֶלֶף נַפְשֵׁי צוּרֵיהוֹן
יִחְבוּ וְלֹא הוּא אֵנָּה בְּלַחוּדֵי מוֹדָא
אֵנָּה לַחוֹן אֵלֶּא אֵף כְּלַהֲן עֲאֲדָתָא
דְּעַמְמָא :

וְחָבוּ שְׁלָמָא לְעֲדָתָא דְּבִיתֵיהוֹן
שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּאַפְנָטוֹס חֲבִיבִי
אֵינָּה דְּאִיתוּהִי רִישִׁיתָא דְּאֶבְרָא
בְּמִשְׁיחָא :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּמָרְיָא אִידָא דְּסִגְיָ
לְאִית בְּכוֹן :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּאַנְדְּרוֹנִיקוֹס וְדִיּוֹנִיָּא
אֲחִינִי דְּהוּוּ^ב שְׁבִיָּא עֲמִי וִידִיעִין אֲנֹן
בְּשִׁלְיָחָא וּבְמִשְׁיחָא קְדָמִי הוּוּ :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּאַמְפִּילָאוֹס חֲבִיבִי
בְּמָרְן :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּאוֹרְפָנוֹס פְּלָחָא
דְּעַמְן בְּמִשְׁיחָא וְדְאַסְטָכוֹס חֲבִיבִי :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּאַפְלָא^ג גְּבִיָּא
בְּמָרְן שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּבְנֵי בֵּיתָה
דְּאַרְסֶטוֹבּוֹלוֹס :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּחֶרּוֹדִיוֹן אֲחִינִי
שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּבְנֵי בֵּיתָה דְּגֶרְקִיסוֹס
אֵילִין דְּאִיתִיהוֹן בְּמָרְן :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּטְרוֹפָנָא וְטְרוֹפָסָא
דְּלֵאִיִּין בְּמָרְן שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּפֶרְסָס
חֲבִיבְתִי אִידָא דְּסִגְיָ לְאִית בְּמָרְן :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּרוֹפּוֹס גְּבִיָּא בְּמָרְן
וְדֵאֵמָה דִּילָה וְדִילִי :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּאַסּוֹנְקֶרְטוֹס
וְדְפִלְגוֹן וְדֵאֲרֵמָא וְדְפֶטְרָבָא וְדֵהֶרְמָא
וְדֵאֲחָא דְּעַמְהוֹן :

שְׁאֵלוּ בְּשִׁלְמָא דְּפִילֹלָגוֹס וְדִיּוֹלִיָּא
וְדֵנֶאֲרוֹס וְדֵחֲתָה וְדֵלּוֹמְפָא וְדֵכְלָהוֹן
קְדִישָׁא דְּעַמְהוֹן :

שְׁאֵלוּ

4 *Qui quidem pro anima mea ceruices suas tradiderunt: & nequaquam ego solus gratias ago illis, sed etiam omnes Ecclesia Gentium:*

5 *Et salutate Ecclesiam quæ est domorum. Salutate Epanetum dilectum meum, qui est primitiæ Achaia in Christo.*

6 *Salutate Mariam quæ multum laborauit erga vos.*

7 *Salutate Andronicum et Iuniam, cognatos meos qui fuerunt concaptiui mei, & noti sunt inter Apostolos, et in Christo ante me fuerunt.*

8 *Salutate Ampliam dilectum meum in Domino nostro.*

9 *Salutate Vrbantum cooperatorem nostrum in Christo, & Stachaum dilectum meum.*

10 *Salutate Appellen electum in Domino nostro. Salutate domesticos Aristobuli.*

11 *Salutate Hiraudionem cognatum meum. Salutate domesticos Narcissi, qui sunt in Domino nostro.*

12 *Salutate Tryphenam & Tryphosam quæ laborant in Domino nostro. Salutate Persidem dilectam meam, quæ multum laborauit in Domino nostro.*

13 *Salutate Rufum electum in Domino nostro, & matrem eius & meam.*

14 *Salutate Asyncritum & Phlegotem et Hermam, et Patrobam, et Mercurium, & fratres qui sunt cum eis.*

15 *Salutate Philologum et Iuliam, & Nereum & sororem eius, & Lympham, & omnes sanctos qui sunt cum illis.*

3 Ad verbum, Date pacem Ecclesie. Hebraismus.

4 Ad verbum, Petite pro pace Epaneti. Hebraismus.

5 Ad verbum, Petite pro pace Mariam. Hebraismus.

6 Ad verbum, Operatorem, qui fuit nobiscum.

7 Syre, Filios domus. Hebraismus, ut paulo post iterum.

bb.iiij.

Epist. Pauli

2. Cor. 16. 20
& 13. 12
1. pet. 5. 14

Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐν Φιλήματι 16
ἀγίῳ. Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι
τῆς Χερσού.

1. ioh. 10

Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, 17
σκοπεῖν τὸν τὰς διχρασίας καὶ τὰ
σηάνδαλα ὧν τὴν διδασχὴν ὑμῶν
μεῖς ἐμάθετε, ποιῶντας καὶ ἐκκλίνον-
τες ἀπ' αὐτῶν.

Οἱ γὰρ τοῦτοι τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰη- 18
σοῦ Χριστῷ οὐ δουλεύουσιν, ἀλλὰ τῇ
ἐαυτῶν κοιλίᾳ· καὶ διὰ τῆς ψευδο-
λογίας καὶ ἀλογίας ἑξαπατῶσι τὰς καρδίας
τῶν ἀκάκων.

Ἡ γὰρ ὑμῶν ὑπακοὴ εἰς πάντα ἀφί- 19
κερ. Χαίρομαι γὰρ ὅτι ἐφ' ὑμῖν· διὸ καὶ ὑ-
μᾶς σοφοὺς μὲν εἶμι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκα-
ραίους δὲ εἰς τὸ κακόν.

Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης σῶν τε 20
καὶ Σατανᾶν ὑποὺς τῶν ποδῶν ὑμῶν ἐν
ταύτῃ. Ἡ χάρις τῆς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ μετ' ὑμῶν. Ἀμήν.

Act. 16. 1
philip. 2. 19

Ἀσπάζομαι ὑμᾶς Τιμόθεος ὁ σῶν 21
γός μου καὶ Λέκιος καὶ Ιάσων & Σω-
σίπας, οἱ συγγενεῖς μου.

Ἀσπάζομαι ὑμᾶς ἐγὼ Τέρπος ὁ 22
γράφας τὴν ἐπιστολὴν, ἐν Κυρίῳ.

Ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάιος ὁ ξένος μου 23
καὶ τῆς ἐκκλησίας ὅλης. Ἀσπάζεται
ὑμᾶς Ερᾶτος ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως,
καὶ Κούαρτος ὁ ἀδελφός.

Ἡ χάρις τῆς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι- 24
στοῦ μετ' πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

Ephes. 3. 20

Τὰς δὲ δυνάμεις ὑμᾶς σπεῖλαι καὶ 25
τὸ διαφελίόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀποκαλύψαι μυστήρια
χρόνις ἀιώνις σεσημημένα.

Ephes. 3. 9
coloss. 1. 26
1. tim. 1. 7
tit. 1. 1

Φανεροῦντος

Salutate alii alios osculo sancto.
Salutant vos Ecclesiae Christi.

Precor autem vos, fratres, ut spe-
culetur diffidiorum & scandalo-
rum autores, praeter doctrinam
quam vos didicistis: & declinetis
ab eis.

2. Sicut nominatim
eos describens
qui commendatione
digni erant, satis ex-
pressit quos audire
ac sequi deberent, ut
nunc falsos fratres
eis depingat à quibus
sibi caueant, non im-
mè nominatim, quo-
niam necessarium
id non erat.

Nā qui eiusmodi sunt, Domino
nostro Iesu Christo non seruiunt,
sed suo ventri: & per blandiloquē-
tiam & assentationem corda homi-
num minimè malorum seducunt.

Vestra enim obedientia ad o-
mnes peruenit. Gaudeo igitur
quod ad vos attinet: sed volo vos sa-
piētes quidem esse in rebus bonis,
innocentes verò in malis.

3. Simplicitas con-
dienda est prudētia.

Porro Deus pacis princeps con-
teret Satanā sub pedes vestros citò.
Gratia Domini nostri Iesu Christi
sit vobiscum. Amen.

4. Pugnandum est
certa spe victoriæ.

Salutant vos Timotheus adiu-
tor meus & Lucius & Iason & So-
sipater, cognati mei.

5. Adscribis saluta-
tiones partem admi-
niam fovendam con-
muniorem, partem
ut totidem veluti
subscriptoribus confir-
mata hac epistola,
plus apud nos Roma-
nos pondus habeat

Saluto vos in Domino ego Ter-
tius, qui descripsi epistolam.

Salutat vos Gaius hospes meus
& Ecclesiae totius. Salutat vos Era-
stus procurator urbis, & Quartus
frater.

Gratia Domini nostri Iesu Chri-
sti sit cum omnibus vobis. Amen.

6. Iam tertio eis Ca-
ledicens, id est eis prece-
tur à quo pendet ro-
tus superioris doctri-
na efficacia.

Ei verò qui potest vos stabilire,
secundum Evangelium meum, &
praconium Iesu Christi ex reuela-
tione mysteriorum quod à temporibus
aeternis tacitum fuit:

7. Magnifica gra-
tiarum actione pra-
dicat Dei potentiam
& sapientiam, qua
potissimum in Evan-
gelio eluceant: facta
etiam mentione voca-
tionis Gentium, &
Romanos in spe hu-
ius salutis confirmos.

16 שאלו בשלמא חד דחד בנושקתא קדישתא שאלן בשלמכון בלהין עדתה דמשיחא :

Salutate alter alterū in osculo sancto. Salutant vos Ecclesia Christi.

17 פֶּעֶנָה דִּין מִנְכֹּן אַחֵי דְתוֹדְהֶרֶן מִן אֵילִין דְּפִלְגּוּתָא וּמִכְשׁוּלָא עֲבָדִין לְבָר מִן יוֹלְפָנָא דְאַנְתּוֹן יִלְפְתּוֹן דְתִתְרַחֲקוֹן לְכוֹן מִנְהוֹן :

17 Peto autem à vobis, fratres mei, ut caueatis ab illis qui dissidia et scandala faciunt præter doctrinam quam edocti estis, ut longè discedatis ab eis.

18 אֵילִין גִּיר דְהַכְנָא אֲנוֹן לֹא מִשְׁמִשִּׁין לְמַרְן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא אֲלֵא לְכִרְסָהוֹן וּבְמִלָּא בְּסִימָתָא וּבְבוֹרְכָתָא מְטַעִין לְבוֹתָא דְפִשְׁיטָא מִשְׁתַּמְעֲנוּתְכוֹן דִּין דִּילְכוֹן לְכָל בַּר נֶשׁ אֲתִידַעַת חֲדָא אֲנָא הַכִּיל בְּכוֹן וְצִבָּא אֲנִי דְתַהוּוֹן חֲבִימִין לְמַבְתָּא וְתַמִּימִין לְבִישְׁתָּא :

18 Qui enim tales sunt, non seruiunt Domino nostro Ieschua Christo, sed ventri suo: & per sermones dulces, & per benedictiones seducunt corda simplicium.

19 אֵלֵהָ דִּין דְּשִׁלְמָא יִשְׁחָקִיחוּ בְּעִגְלָלָסְטָנָא תַּחֲתִית רְגְלִיכוֹן טִיבוֹתָה דְמַרְן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא תְּהוּא עֲמִכוֹן :

19 Obedientia autem vestra ⁸omni filio hominis innotuit. Gaudeo igitur in vobis: et volo ut sitis sapientes ad bona, & sinceri ad mala.

⁸ Nomen generis, in voce singulari, vim habet pluralis.

20 שְׁאֵלִין בְּשִׁלְמָכוֹן טִימְתָּאוֹס פִּלְחָא דְעַמִּי וְלוֹקִיּוֹס וְאִיסוֹן וְסוֹסִי פִטְרוֹס אַחֵינִי :

20 Deus autē pacis cōterat breui Satanā sub pedibus vestris. Gratia Domini nostri Ieschua Christi sit vobiscū.

21 שְׁאֵלִין בְּשִׁלְמָכוֹן טִימְתָּאוֹס פִּלְחָא דְעַמִּי וְלוֹקִיּוֹס וְאִיסוֹן וְסוֹסִי פִטְרוֹס אַחֵינִי :

21 Salutant vos Timotheus ⁹cooperator meus, & Lucius & Iason et Susi-patrus, cognati mei.

⁹ Ad verbum, Operator qui mecum est. Hebraismus.

22 שְׁאֵל אֲנָא בְּשִׁלְמָכוֹן אֲנָא טְרִטִיוֹס דְכְתִבְתָּ אֲנִירְתָא בְּמַרְן :

22 Saluto vos ego Tertius qui descripsi epistolam [hāc,] in Domino nostro.

23 שְׁאֵל בְּשִׁלְמָכוֹן גַּאִיוֹס מְקַבְלִי וְדִכְלָה עֲדָתָא שְׁאֵל בְּשִׁלְמָכוֹן אֲרִסְטוֹס רַב בֵּיתָא דְמַדִּינְתָּא וְקוֹאֲרָטוֹס אַחָא :

23 Salutat vos Gaius ¹⁰susceptor meus et totius Ecclesie. Salutat vos Erastus qui est procurator ciuitatis, & Quartus frater.

¹⁰ Id est, Qui me domi suæ excepit. id est Hospes meus.

24

¹¹ Versus 24 in Syro textu tā manuscripto quā in impresso non habetur hoc loco, sed in calce epistolæ additur.

25 לְאֵלֵהָ דִּין הוּ דְמִשְׁכַּח דִּישְׁרָרְכוֹן בְּאוֹנְגְלִיוֹן דִּילִי הוּ דְאַתְכְּרוּ עַל יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא בְּגִלְיָנָא דְאַרְזָא דְמִן זְבִנָּא עֲלִמָּא מְכִסִּי הוּא :

25 Deo autem ipsi, qui potest vos confirmare secundū Euangelium meū quod prædicatum est de Ieschua Christo, iuxta reuelationē mysterii quod tēporibus seculorum absconditum fuerat,

אתגלי

Epist. Pauli

Φανεροθέντος δὲ νῦν διὰ τῆς γρα-26
φῶν προφητικῶν, κατ' ἐπιταγὴν τοῦ
αἰωνίου Θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως, εἰς
πάντα τὰ ἔθνη γνωρευθέντος.

Μόνω σοφῷ Θεῷ, διὰ Ἰησοῦ Χρι-27
στοῦ, ἡ δόξα εἰς πάντοτε αἰῶνας. ἀμήν.

Πρὸς Ῥωμαίους ἐγράφη ἀπὸ Κορινθίου
διὰ Φοίβης τῆς διακόνου τῆς ἐν
Κεγχρεῶς ἐκκλησίας.

Nunc verò factum est manife-
stum, & per Scripturas propheti-
cas, ex imperio æterni Dei, ad obe-
dientiam fidei, omnibus Gentibus
declaratum.

Soli, *inquam*, sapienti Deo glo-
ria per Iesum Christum in secula.
Amen.

*Ad Romanos scripta fuit Corintho,
per Phœben ministram Cen-
chreensis Ecclesiæ.*

Παύλου τοῦ Αποστόλου ἡ ἀδελφὴ
Κορινθίους ἐπιστολὴ
πρώτη.

Epistola Pauli A-
postoli ad Corinthios prior.

Κεφάλαιον α΄

Cap. I.

ΠΑΥΛΟΣ κλητὸς ἀπό-1
στολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ
θελήματος Θεοῦ, ἡ Σω-
στένης ὁ ἀδελφός,

Τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Θεοῦ τῆ οὔσης ἐν
Κορινθῶ, ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰη-2
σοῦ, κλητοῖς ἀγίοις, σὺν πάνσι τοῖς ἐπικα-
λουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν παντί τόπῳ, αὐτῶν τε
καὶ ἡμῶν.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήμῃ ἀπὸ Θεοῦ 3
πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ.

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ἡμῶν πάντοτε 4
ὡς ἐν ἡμῶν, ὅτι τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῇ
δοθεῖσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

P'AVLVS vocatio-
ne : Apostolus Iesu
Christi, per volunta-
tem Dei, & Sosthe-
nes frater,

4 Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi,
¶ sanctificatis in Christo Iesu, ¶ voca-
tis sanctis, cum omnibus ¶ qui inuo-
cāt nomē Domini nostri Iesu Chri-
sti in quouis loco, *Domini inquā*, tū
ipforum, tum nostri.

6 Gratia vobis & pax à Deo Patre
nostro, & Domino Iesu Christo.

7 Gratias ago Deo meo semper
de vobis, ob gratiam Dei quæ data
est vobis in Christo Iesu.

Quòd

1 Inscriptio episto-
le, in qua præcipue
captat Corinthiorum
gratiam, ita tamen
ut se Dei servum esse
non hominum vbi-
que meminerit.

2 Si Apostolus, ergo
audientius, etiam si a-
crius interdū eos ob-
iurgavit, quæ suā cau-
sam nō agat, sed Chri-
sti mādāta perferat.

3 Sosthenem adiu-
git, ut duobus testibus
sanctiatur hæc doctri-
na.

4 Ecclesia Dei est
etiam quæ magnis vi-
tiss laborat, modo
admonētibz pareat.

5 Vera definitio Ec-
clesiæ catholicæ, quæ
vna est.

6 Fundamentum
est vita ipsius Eccle-
siæ Christus à Patre
datus.

7 Damnaturus mul-
ta vitia, incipit à ve-
ra virtutum prædica-
tione, ne odio aut ma-
lenolentia impulsus
postea videatur ad
oburgationes descen-
dere: ita tamen ut o-
mnia ad Deum au-
torem referat, idque
in Christo, quo magis
pudeat Corinthios
sacra Dei dona pro-
fanare.

Act. 15. 9
1. thess. 4. 7
Rom. 1. 7
ephes. 1. 1
coloss. 1. 12
1. tim. 1. 9
tit. 2. 11
2. Tim. 1. 22

Οπ

^a כִּזְכָּנָא בְּזִמְנָא : אֲתִגְלִי דִּין כִּזְכָּנָא הָנָא בְּיַד כְּתָבָא
דְּנִבְיָא וּבְפִקְדָּנָה דְּאֱלֹהָא דְּלַעֲלֵם
אֲתִידַע לְכָל־הוֹן עִמָּמָא לְמִשְׁמַעֲנָא
דְּהִימְנוּתָא :

^b דְּהוּוּ שְׁהוּא : דְּהוּוּ חֲכִימָא בְּלַחֲוֹדוּהִי שׁוּבְחָא
בְּיַד יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא לְעָלַם עַלְמִין אַמִּין :
טִיבֻתָּה דְּמָרְן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא עַל
כָּל־כּוֹן אַמִּין :

שְׁלֵמַת אֲנֶרְתָּא דְּלוֹת רְהוּמִיָּא
דְּאֲתִכְתַּבְתָּ מִן קוֹרִינְתוֹס וְאֲשֶׁת־דֶּרֶת
בְּאִידִי פּוֹבָא מְשִׁמְשִׁנִּיתָא
מִהִימְנָתָא

אֲנֶרְתָּא דְּפֹלֹס
לוֹת קוֹרִינְתִּיא
קְדַמִּיתָא :

קַפְלָאוֹן א

^c קְרִיָּא קְרִיָּא : וְלוֹס קְרִיָּא וְשְׁלִיחָא
דִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא בְּצִבְיָנָה
דְּאֱלֹהָא וְחוֹסְטָנִים
אַחָא :

^d קְרִיָּא וְקְרִיָּשָׁא דְּבִישׁוּעַ מְשִׁיחָא :
^e מְקַדְשִׁין וְלְכָל־הוֹן אֵילִין דְּקָרִין שְׁמָה
דְּמָרְן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא בְּכָל־אֶתֶר דִּילְהוֹן
וְדִילָן :

^f טִיבֻתָּא עִמָּכּוֹן וְשְׁלָמָא מִן אֱלֹהָא :
אֲבוֹן וּמִן מָרְן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא :
מוֹדָא אָנָּה לְאֱלֹהֵי עַל טִיבֻתָּא
דְּאֱלֹהָא דְּאֲתִיְהִבְתָּ לְכּוֹן בִּישׁוּעַ מְ
דְּבַכְל מְשִׁיחָא :

26 *Manifestatum autem est in tempo
re hoc per scripturas Prophetarum,
et per mandatū Dei qui est in eternū,
innotuit omnibus Gentibus ad obediē
tiam fidei,*

27 *Qui est sapiens solus, gloria¹³ per Ie-
schua Christum in seculum seculorū.
Ammīn.*

28 *Gratia Domini nostri Ieschua Chri-
sti cum omnibus vobis. Ammin.*

¹³ Ad verbum,
Per manū Ieschua
Christi.

*Finitur epistola ad Romanos qua
scripta fuit è Corintho, &
missa fuit per manus
Phœbæ ministra
fidelis.*

Epistola Pauli Aposto- li ad Corinthios prima.

Cap. I.

*PAULVS vocatus
& legatus Ieschua
Christi, per voluntatē
Dei, & Sosthenes fra-
ter,*

2 *Ecclesia Dei quæ est Corinthi, [nimi-
rum] vocatis & sanctis qui in Ieschua
Christo sunt sanctificati, et omnibus iis
q̄ inuocāt nomē Domini nostri Ieschua
Christi, in omni loco ipsorum, & nostri.*

3 *Gratia vobiscū et pax à Deo Pa-
tre nostro, et à Domino nostro Ieschua
Christo.*

4 *Gratias ago Deo meo omni tēpore
pro vobis ob gratiā Dei quæ data est
vobis per Ieschua Christum.*

¹ Id est Ergavos.
Hebraismus.

Epist. Pauli

Οπ' ἐν παντὶ ἐπλουτίσθητε ἐν αὐτῷ, 5
ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει.

Καθὼς τὸ μὲν τύρεον τῆς Χειροδ' ἐ- 6
βεβαίωσθαι ἐν ὑμῖν.

Ὡς τε ὑμεῖς μὴ ὑπερεῖδαι ἐν μηδε- 7
νὶ χερίσματι, ἀπεκδεχόμενοι πλὴν
ἀποκάλυψιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χειροδ'.

Ὡς καὶ βεβαίωσθαι ὑμεῖς ἕως τέλους 8
ἀνέγκλητοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χειροδ'.

Πιστὸς ὁ Θεὸς, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς 9
κοινωνίαν τῆς ὑποδοχῆς Ἰησοῦ Χειροδ' τῆς
Κυρίου ἡμῶν.

Παρακαλῶ δὲ ὑμεῖς, ἀδελφοί, διὰ 10
τῆς ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χειροδ', ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ
μὴ ᾗ ἐν ὑμῖν ῥήματα, ἥτε δὲ κατηρ-
πισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ
γνώμῃ.

Εἰρηλῶς γὰρ μοι δεῖ ὑμῶν, ἀδελ- 11
φοί μου, ὑπὸ τῷ Χλόης, ὅτι ἐρίδες ἐν
ὑμῖν εἰσι.

Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι ἕκαστος ὑμῶν λέ- 12
γει, Ἐγὼ μὲν εἰμι Παῦλος, Ἐγὼ δὲ Ἀπολ-
λῶ, Ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, Ἐγὼ δὲ Χριστός.

Μεμερίσκει ὁ Χριστός; μὴ Παῦλος 13
ἐσαυροῦται ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τὸ ὄνομα
Παύλου ἐβαπτίσθητε;

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὅτι ἔδωκεν ὑμῶν 14
ἐβάπτισμα, εἰ μὴ Κρίσπον καὶ Γάϊον.

Ἰνα μὴ πρὸς εἴπη ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα 15
ἐβάπτισα.

Εβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἱ- 16
κον· λοιπὸν οὐκ οἶδα εἴ ποτε ἄλλον ἐ-
βάπτισα.

Quod in omnibus ditati sitis in i-
pso⁸ omni loquendi facultate, o-
mnique notitia:

Prout testimonium Christi con-
firmatum fuit in vobis.

Adeo ut nullo dono deficiami-
ni, ¹⁰ expectantes dum reueletur
Dominus noster Iesus Christus.

¹¹ Qui Deus etiam confirmabit
vos usque ad finem inculpato, in-
diem Domini nostri Iesu Christi.

Fidelis Deus, per quem vocati
estis in communionem Filii ipsius
Iesu Christi Domini nostri.

¹² Precor autē vos, fratres, per no-
men Domini nostri Iesu Christi,
¹³ ut idem loquamini omnes, & nō
sint inter vos dissidia, sed sitis coa-
gmentati eadem mente & senten-
tia.

Declaratum est enim mihi
de vobis, fratres mei, à domesticis
Chloes, quod lites sint inter vos.

Hoc autem dico, vnumquemque
vestrū dicere, Ego quidem sum
Pauli, ego verò Apollo, ego verò
Cepha, ego verò Christi.

¹⁵ Nūc disputatus est Christus? ¹⁶ nūc
Paulus crucifixus est p vobis? ¹⁷ aut
in nomen Pauli baptizati fuistis?

¹⁸ Gratias ago Deo meo quod ne-
minem vestrū baptizauerim, nisi
Crispum & Gaium:

Ut nequis dicat me in meum no-
men baptizasse.

Baptizavi autem etiam Stephe-
næ familiam: cæterum haud scio
num quem alium baptizauerim.

8 Attingit illud no-
minatim quo prae-
pue abutebantur.

9 Verum istorum
donorum usum in eo
positum ostendit, ut
ita illustretur Christi
in ipsis potentia, et
postea magis liqueat
quā turpiter ad glo-
riam & ambitionē
illis abutuntur.

10 Obiter inquit cau-
sam non esse cur sibi
tantopere de receptis
donis placeant, quā
hac nihil sint pre-
is qua sunt expectanda.

11 Testatur se bene
etiam in posterum de
ipsis sperare, ut eo pa-
tenter ferant se postea
reprehendi: simul
tamen ostendit Deū
vniuersi opus esse tum
initium tum etiam
complementum no-
strae salutis.

12 Absoluta prae-
fatione ad rem ipsam
accedit, ab obsecratio-
ne grauissima inci-
piens, quasi Christi
ipsum non Paulum
loquentem sint audi-
turi.

13 Prima pars huius
epistolae, cuius sco-
pus est, ad mutuam
concordiam Corin-
thios, sublatis omni-
bus discordiarum cau-
sis, reuocare. Prima
igitur haec pars est de
tollendis schismati-
bus. Est autē schisma
quod in doctrina
alioqui cōsentit, tamen
se ab aliis se
ingunt.

14 Incipit oburgatio
ab occupatio-
ne, quoniam ex testi-
bus idoneis intellexe-
rit inter eos esse mul-
tas factiones. Simul
autem aperit dissidi-
orum causam, quod
alii ab aliis doctores
penderent, non-
nulli vero etiam sibi
ita essent additi ut
omnes doctores ne-
gligerent, solus Chri-
sti se discipulos, ex-
clusis doctores, vo-
cantes.

15 Prima ratio
cur vitanda sint schi-
smata, quoniam sic
videtur diuisi ac pla-
ne lacerari Christus,
et qui unus sit,
non possit esse duorum
separatorum ac dissi-
dentium corporum ca-
pi.

16 Altera ratio est,
quod non sine sacrile-
gij scelere sic pendeat
ab hominibus et à

Christo: quod qui dem faciunt qui quicquid aliquis dixerit, propter personam probant: sicut isti quidem Euangelium ex vniuersi ore acceptum probant, ex alterius au-
tem ore fastidiiebant: adeo quidem ut factiones istae ex doctorum nominibus appellarentur. Substituunt autem suum ipsius nomen Paulus, non tantum ne quēquam gra-
ueret, sed etiam ut ostendat se causam suam non agere. ¹⁷ Tertia ratio à baptismi formula & sine desumpta, qua nomen damus Christo invocato cum Patre
& Spiritu sancto. Itaque etiam si quis à doctrina Christi non deficiat, tamen a certis doctoribus pendeat cum aliorum contemptu, sit Christi desertor: quoniam si Chri-
stum vnum magistrum haberet, eum per quosvis docentem audiret.
¹⁸ Proficitur se eo liberius de his rebus agere quod Dei providentia factum sit ut sit ex-
tra omnem suspensionem quasi discipulos aliis ereptos vellet sibi vendicare. Ex quo intelligere licet non tantum discipulos, sed etiam multo magis doctores ipsos hic repre-
hendi, qui suos greges sibi separatim cohebant.

Tit. 2. 11
philip. 3. 20

1. Theff. 3. 18
& 5. 25

1. Theff. 5. 34

A. 8. 24

A. 18. 10

5 דְּכָל מִדָּם עֲתֵרְתוֹן בֵּה כָּל־מֵלָא
וּבְכָל יִדְעָתָא :

6 אִין סְהֵדוּתָה דְּמִשִּׁיחָא דְּאַשְׁתֵּדֶרֶת
בְּכוּן :

7 דְּלֹא אֶתְבַּצְרְתוֹן בְּחֵדָּא מִן מוֹהֲבָתָה
אַל־מִסְכִּין אֲנִתוֹן לְגִלְיָנָה דְּמֶרֶן
יִשׁוּעַ מִשִּׁיחָא :

8 דְּהוּ יִשְׁרָכּוֹן עַד־מָא לְאַחֲרִיתָא
דְּדִלְגָּא רִשְׁן תְּהוּוֹן כְּיוֹמָה דְּמֶרֶן
יִשׁוּעַ מִשִּׁיחָא :

9 מְהִימָן הוּ אֱלֹהֵי דְּכְאִידָה
אַתְקֵרִיתוֹן לְשׁוֹתְפוּתָא דְּכֶרָה יִשׁוּעַ
מִשִּׁיחָא מֶרֶן :

10 בְּעָא אֲנָא דִּין מְנַכּוֹן אַחִי בְּשִׁמְהָ
דְּמֶרֶן יִשׁוּעַ מִשִּׁיחָא דְּתַהוּא חֲדָא
מִלְּתָא לְכָלְכוֹן וְלֹא יְהוּיִן בְּכוּן פְּלִגּוּתָא
אַל־דְּתַהוּוֹן גְּמִירִין בְּחֵדָּא תְּרַעִיתָא
וּבְחֵדָּא רְעִינָא :

11 שְׁלַחוּ לִי גִיר עֲלִיכּוֹן אַחִי מִן בֵּית
כְּלָאָא דְּחֵרִינָא אֵית בִּינְתְּכוֹן :

12 הָדָא דִּין אֲמַר אֲנָא דְּאֵית מְנַכּוֹן
דְּאֲמַר אֲנָא דְּפִלוֹס אֲנָא וְאֵית דְּאֲמַר
אֲנָא דְּאֲפִלוֹ אֲנָא וְאֵית דְּאֲמַר אֲנָא
דְּכַאפָּא אֲנָא וְאֵית דְּאֲמַר אֲנָא
דְּמִשִּׁיחָא אֲנָא :

13 דְּלִמָּא אֶתְפִּלַּג לֵה מִשִּׁיחָא אוֹ
לְמָא פִּלוֹס אֶזְדִּקָּף עַל אֲפִיכּוֹן אוֹ
בְּשִׁמְהָ דְּפִלוֹס עֲמִדְתּוֹן :

14 מוֹדָא אֲנָא לְאֱלֹהֵי דְּלֹאנֶשׁ מְנַכּוֹן
לֹא אֶעֱמִדַּת אֲלֵא לְקִרְיִסְפוֹס וְלִגְאִיוֹס:
דְּלֹא אֲנֶשׁ יֹאמַר דְּבִשְׁמִי אֶעֱמִדַּת:

15 אֶעֱמִדַּת דִּין לְבֵיתָה דְּאַסְטֶפָּנָא תוֹב
דִּין לֹא יָדַע אֲנָא אֵן לֹאנֶשׁ אַחֲרִין
אֶעֱמִדַּת :

*Quod in omni re diuites facti estis
per ipsum, [nēpe] in omni sermone et
in omni cognitione.*

*Secundum testimoniū Christi quod
confirmatum est in vobis.*

*Quod non destituti estis ullo ex do-
nis eius, sed expectatis reuelationem
Domini nostri Ieschua Christi.*

2 Taquam ē spē
cula expectatis.

*Qui confirmat vos usque in finem,
ut irreprehensibiles sitis in die Domi-
ni nostri Ieschua Christi.*

3 Syre, Sine accu-
sationibus.

*Fidelis est Deus per quem vocati
estis in communionē filij sui Ieschua
Christi Domini nostri.*

4 Syre, Per cui-
us manum.

*Peto autē a vobis, fratres mei, per
nomen Domini nostri Ieschua Chri-
sti, ut sit unus sermo omnibus vobis,
& non sint inter vos dissensiones: sed
ut sitis perfecti in una mente & una
cogitatione.*

*Retulerūt enim mihi de vobis, fra-
tres mei, [qui sūt] de domo Chloa, quod
contentiones sunt inter vos.*

*Hoc autem dico, quod est ex vobis
qui dicat, Ego Pauli sum: & est qui
dicat, Ego Apollos sum: & est qui di-
cat, Ego Cyphe sum: & est qui dicat,
Ego Christi sum.*

5 Ad verbum,
Miserunt. id est,
Missis literis vel
nuntiis significa-
uerūt. Hebraism⁹.

*Nunquid diuisus est Christus? aut
nūquid Paulus crucifix⁹ est pro vobis?
aut in nomine Pauli baptizati estis?*

*Gratias ago Deo meo, quod nemi-
nem ex vobis baptizauerim nisi Cri-
spum & Gaium.*

*Nequis dicat quod in nomine meo
baptizauerim.*

*Baptizavi autem familiam Ste-
phana: rursus autem haud scio num
quenquam alium baptizauerim.*

6 Vel, In nomen
meum. hoc est, A-
busus fuerim ba-
ptismo vt mihi di-
scipulos addicerē,
tanquam doctri-
na & baptismi au-
tori: & schisma stu-
duerim in eccle-
siam inducere, cu-
ius vnum est ca-
put, Christus.

Epist. Pauli

Infrā. 2. 14
galat. 5. 4
2. pet. 1. 16

Rom. 1. 16

Esa 29. 14

Matth. 12. 38

Οὐ γὰρ ἀπέστλε μέ Χριστὸς βαπτί- 17
ζειν, ἀλλ' διαφελίζεσθαι, ἵνα ἐν σοφίᾳ λό-
γου, ἵνα μὴ κενωθῇ σωτὴρ τοῦ Χριστοῦ.

Ο λόγος γὰρ ὁ τοῦ σωτὴρος τοῦ σώ- 18
ζοντος ἡμῶν διὰ τοῦ σώματος Θεοῦ ὅτι.
πολλοὶ μὲν οὖν μαρτυροῦν ὅτι, τοῖς δὲ σωζο-
μένοις ἡμῶν διὰ τοῦ σώματος Θεοῦ ὅτι.

Γέγραπται γὰρ, Ἀπολὼ πλὴν σοφίαν 19
τοῦ σώματος, καὶ πλὴν σιῶσιν τοῦ σώ-
ματος ἀδεήσω.

Ποῦ σοφός; ποῦ γραμματεὺς; ποῦ 20
συζητητὴς τοῦ αἰῶνος τοῦ σώματος; οὐχὶ ἐμα-
ργενεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ σώματος τῆς κη-
ρύξεως τοῦ σώματος τοῦ σώματος.

Επειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ 21
ἐγνώ οὐ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν,
διδόντες ὁ Θεὸς διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ κη-
ρύξεως τοῦ σώματος τοῦ σώματος.

Επειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦ- 22
σι, καὶ Ἕλληες σοφίαν ζητοῦσιν.

Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐξ αὐ- 23
τοῦ σώματος, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλ-
λησι δὲ μαρτυρίαν.

Αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς Ἰουδαίοις τε 24
καὶ Ἕλλησι Χριστὸν Θεὸν διὰ τοῦ σώματος καὶ
Θεοῦ σοφίαν.

Ὅτι τὸ μαρτυρῶν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶ 25
ἀνθρώπων ὅτι καὶ τὸ ἀδενὲς τοῦ Θεοῦ,
ἰσχυρότερον τῶ ἀνθρώπων ὅτι.

Βλέπετε γὰρ πλὴν κλησὶν ἡμῶν, ἀδελ- 26
φοί, ὅτι οὐ πολλοὶ σοφοὶ καὶ σάρκα, οὐ
πολλοὶ δυνατοί, οὐ πολλοὶ ἐγκύριοι.

Ἀλλὰ τὰ μαρτυρῶν τοῦ σώματος τοῦ Θεοῦ 27
ἐξ αὐτοῦ ὅτι ἵνα τοῦ σώματος καταισχύνῃ,
καὶ τὰ ἀδενὲς τοῦ σώματος τοῦ Θεοῦ ἐξ αὐτοῦ
Θεοῦ ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά.

19 Nō enim misit me Christus ut

baptizarem, sed ut euangelizarem:

20 nō tamen cū dicēdi peritia, 21 ne

inanis reddatur crux Christi.

Nam sermo ille de cruce, iis qui-

dem qui pereunt, stultitia est: nobis

autē qui seruamur, 22 potētia Dei est.

23 Scriptum est enim, 24 Abolebo

sapientiam sapientum, & intelligē-

tiam intelligentium tollā ē medio.

Vbi sapiens? vbi Scriba? vbi con-

quisitor seculi istius? nōne infatu-

auit Deus sapientiam mūdi huius?

25 Nam postquam in Dei sapien-

tia mundus non cognouit Deū ex

eius sapiētia, 26 placuit Deo per stul-

tā prädicationē seruare credētes:

27 Quādoquidē & Iudæi signum

petunt, & Græci sapientiā quærūt:

Nos autem prædicamus Christū

crucifixum, Iudæis quidem offen-

diculum, Græcis verò stultitiam:

Ipsis autem vocatis, tum Iudæis,

tum Græcis, Christum Dei poten-

tiam ac Dei sapientiam.

Nam stultitia Dei sapientior est

quàm homines: & infirmitas Dei

validior est quàm homines.

26 Videtis enim vocationē vestrā,

fratres, videlicet nō esse multos sa-

pientes secundum carnem, nō mul-

19 Occupatio, se nō
fuisse apud illos bapti-
zandos multis inuen-
tum: minime idcirco
baptismi cōtemptu,
sed quoniam in do-
ctrina tradēda præ-
cipue occupatus, au-
ditores assentientes
cōmittebat aliis, quo-
rum illi copia erat,
baptizandos. Ita ve-
rò satis ostendebat
quā esset ab omni
ambitione alienus:
quum ē contrariū is
quos reprehendit,
quasi sibi non Christo
discipulos congrega-
rent, de quāplurimi-
bus a se baptizandos
ambitiose laboraret.

20 Iam se conuer-
tit ad doctores ipsos
sibi in splendida &
ambitiosa facundia
placentes, quo plures
discipulos allicerent,
illis igitur non dissi-
mulari se fuisse disti-
mitem, suum exem-
plum Apostolica gra-
uitate opponens per-
uersis illorū iudiciis.

Est ergo alter hic lo-
cus huius epistolae de
pia simplicitate in
docendo Euangelio
tum in sententiis tum
in verbis obseruanda.

21 Ratio cur illa
verborum pompa &
orationis pigmentis
non sit usus, nempe
quod Deus ea demū
ratione voluerit mū-
dum sibi subicere,
ex qua intelligerent
homines quantum
uis stupidi opus hoc
peragi à Deo ipso abs-
que hominum artifi-
cio. Ita que sicut pro-
ponitur in Euan-
gelio salus per crucem
Christi, quā nihil est
neque cōtempribi-
lius, neque ad vitare-
motius, ita etiam y-
psam crucis prædicā
de rationem voluit
Deus prorsus quam-
diuersissimam esse ab
is quibus solent ho-
mines ab hominibus
ad aliquid audien-
dum & credendum
allici: idcirco quādā
sapientissime stulti-
tie specie voluit de
mundana illa stulti-
sima sapientia triū-
phare: sicut se factu-
rum per Esaiam præ-

dixerat. Hinc autem colligendum est, tum doctores illos ambitiosa eloquentia turgidos, tum etiam illorum admiratores, quamlongissimè à scopo suæ vocationis aber-
tasse. 22 Non modo probat Apostolus nouum hoc non debere videri, quum fuerit tanto ante tempore prædictum, sed etiam declarat Deum sic solere arrogan-
tiam mundi punire, qui sibi placeat in sua patientia: ac promde inane esse atque adeo euaniidum, & à Deo tanquam inutile reici, quod vnum isti tantopere curabant.
23 Ostendit dignam fuisse hominum arrogantiam quam Dominus ita traderet, ut qui in sapientia mundi clarissimo speculo (i. mundi opificio) noluerint
Deum contemplari sicut par erat. 24 Mira Dei bonitas sic mundi arrogantiam punientis. Et eius saluti nihilominus consulat, docens videlicet homines stul-
tescere & Deo sapient. 25 Explicatio eius quod dixerat, Prædicationem Euangelii stultam esse. Stulta est (inquit) hominibus quos Deus non luce non donauit.
(i. hominibus in se cōsideratis.) Iudæi enim requirunt miracula, & Græci argumenta quæ ratione sua possint comprehendere: idcirco quæ Euangelio non modo non credunt,
sed etiam illud irridunt. Nihilominus tamen in ista stulta prædicatione inest summa Dei virtus ac sapientia, sed quam soli vocati percipiunt. Deo manifestè demon-
strante se se tum quoque quum illum planè stultum esse insani homines iudicant, ipsis esse longè sapientiores: & quum infirmissima quædam adhibet, omne eorum ro-
bur superare, sicut in Euangelica prædicationis fructu apparuit. 26 Confirmatio ex his ipsis rebus quæ Corinthi euenerant, vbi Ecclesia ex ignobilibus & plebeis magna ex parte constabat: ut Græcia philosophos ad pudorē
rem adigi necesse esset, quum viderent se sua sapientia & eloquentia nihil prorsus agere præ Apostoli, quos tamen idiotas & indoctos vocabant. Simul autem Apo-
stolus hoc modo factum eorum deridet. Neque enim eos Deus prætulerat nobilibus & sapientibus illis & superbirent sed & in Domino gloriari vel inniti cogentur, ex cui-
us misericordia & sapientia istam & omnia ad salutem necessaria, ipsi omnium etiam abiectissimi, essent in Christo adepti.

א^a למעמדו
למכור:
ב^b למסברו
לכשר:
ג^c מלא דברים
מן מלל:
ד^d יסתרק
ה^e תתבטל:
ו^f זקופה
ז^g תלייתו:
ח^h לאכידה
טⁱ לאובדים:
י^j דחיינן
יא^k הנשעים:
יב^l חילא כוח:
יג^m אובר אובר:
ידⁿ אגלוו אחיל:
יז^o סכולתנא
יח^p הנכונים:
יט^q איכא איה:
כ^r ספרא סופר:
כא^s דרושא יודע:
כב^t חכמת הדרוש:
כג^u אשטיה
כד^v השיכה לשטות:

לא גיר שדרני משיחא^a למעמדו
אלא^b למסברו לא בחכמת מלא דלא^c
יסתרק^d זקופה דמשיחא:

מלתא גיר דזקופה^e לאכידה^f
שטיותא הי לן דין לאילין^g דחיינן^h
חילאⁱ הי דאלהא:

כתיב גיר דאובר חכמתא דחכמתא^j
ואגלוו תלעיתא דסכולתנא^k:

איכא^l הו חכמתא או איכא^m הו
ספראⁿ או איכא^o הו דרושא דעלמא
הנא לא הא^p אשטיה אלהא חכמתא
דעלמא הנא:

מטול גיר דבחכמתא דאלהא לא^q
ידע עלמא בחכמתא לאלהא צבא^r
אלהא דבשטיותא דכרוזותא יחא^s
לאילין דמהימנין:

מטול דיהודיא אתותא שאלין^t
וארמא חכמתא בעין:

חנן דין מכרוזין משיחא^u בד
זקופה תוקלתא ליהודיא^v ולא רמא^w
שטיותא הי:

להנון דין דקרין יהודיא וארמא^x
משיחא חילא דאלהא וחכמתא^y
דאלהא:

מטול דשטיותא דאלהא חכמתא^z
הי מן בני נשא זכריהותא דאלהא^a
חילתנא הי מן בני אנשא:

חזו גיר אף קריתכון אחי דלא^b
סניאין בכון חכמתא בכסר ולא סניאין^c
בכון חילתנא ולא סניאין בכון בני^d
טוהמא רבא:

אלא^e גבא אלהא לסכולוהי דעלמא^f
דיבחת לחכמתא וגבא^g כריהוהי^h
דעלמא דיבחת לחילתנא:

וגבא

17 Non enim misit me Christus ad
baptizandum, sed ad euangelizādū,
non per sapientiam sermonum, ne ina-
nis reddatur crux Christi.

18 Sermo enim crucis pereuntibus
stultitia est: nobis verò qui seruamur,
virtus est Dei.

19 Scriptum est enim, Perdam sapien-
tiam sapientum, et vanam reddam
intelligentiam intelligentium.

20 Ubi est sapiens? aut ubi est legis-
peritus? aut ubi est disputator seculi
huius? nōne infatuauit Deus sapien-
tiam mundi huius?

21 Quia enim per sapientiam Dei nō
cognouit mūdus per sapientiam Deū,
voluit Deus ut per stultitiam predi-
cationis saluos faceret eos qui credūt.

22 Nam Iudaei signa quarunt, & Gen-
tiles sapientiam petunt:

23 Nos autem predicamus Christum
crucifixum, [qui] scandalum Iudaeis,
et Gentilibus stultitia est:

24 Eis autem qui vocati sunt tum Iu-
daeis tum Gentilibus, Christus virtus
est Dei et sapientia Dei.

25 Quia stultitia ipsa Dei, sapientior
est quā filiorum hominis: & infirmi-
tas Dei robustior est quā filiorum
hominis.

26 Videte enim etiam vocationē ve-
stram fratres mei, quod non multi in-
ter vos sunt sapientes secundum car-
nem, neque multi inter vos potentes,
neque multi inter vos nati genere il-
lustri.

27 Sed elegit Deus stultos mundi, ut
pude faceret sapientes, & elegit infir-
mos mundi, ut pude faceret potentes.

cc. ij.

7 Syre, Viuimus.

8 Nōne ecce.
Nota interrogan-
di, ut nō ante ex-
plicata.

9 Syre, Viuifica-
ret.

10 Subaudi Sa-
pientia.

11 Ad verbum,
Filii cognationis
magnæ. Hebrai-
smus.

כז כריהותא
כח מהו חילתנא
כט אצלו מן כרה:
ל אצלו מן כרה:
לא חילתנא
לב חזק:
לג קריתכון
לד קריתכון:
לה חילתנא
לו חזק:
לז חזק:
לח חזק:
לט חזק:
מ אצלו מן כרה:
מא חזק:
מב חזק:
מג חזק:
מד חזק:
מה חזק:
מז חזק:
מח חזק:
מט חזק:
נ אצלו מן כרה:
נא חזק:
נב חזק:
נג חזק:
נד חזק:
נה חזק:
נז חזק:
נח חזק:
נט חזק:

Epist. Pauli

Καὶ τὰ ἀγνῶτα τῆς κόσμου, ἃ τὰ ἔξου- 28
στην μὲν αὐτὴν ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ
ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ.

Ὅπως μὴ καυχῶνται πάντες σὰρξ 29
ἐνώπιον αὐτοῦ.

Ἐξ αὐτῶν δὲ ὑμεῖς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰη- 30
σοῦ, ὃς ἐκλήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ,
δικαιοσύνη τε καὶ ἀγαθὸς καὶ ἀπο-
λύτρωσις.

Jerem. 9. 23

Ἰνα, καθὼς γέγραπται, Ὁ καυχώ- 31
μενος, ἐν Κυρίῳ καυχάσθω.

Κεφάλαιον β'

Sapient. 1. 17

Καὶ ἐλθὼν πρὸς ὑμᾶς, ἀδελ- 1
φοί, ἡλθον οὐ κατὰ ὑπεροχὴν λό-
γου ἢ σοφίας, καταγγέλλων ὑμῖν τὸ μυσ-
τήριον τῆς Θεοῦ.

Οὐ γὰρ ἔκρινα εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν 2
εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ τὸν ἐσα-
φομήσαν.

Act. 18. 1.

Καὶ ἐγὼ ἐν ἀδυναμίᾳ καὶ ἐν φόβῳ 3
ἐν ὄντι πολλὰ ἐκρόμην πρὸς ὑμᾶς.

Supra. 1. 17
2. pet. 1. 10

Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμα 4
μου ἐκ ἐν παιδοῖς ἀνθρώπων σοφίας
λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ
δυναμείας.

Ἰνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ᾖ ἐν σοφίᾳ ἀν- 5
θρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ.

Σοφίαν γὰρ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις. 6
σοφίαν γὰρ οὐ τῆς αἰῶνος τούτου, οὐδὲ τῆς
δεχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῆς καταρ-
γούμενης.

Ἀλλὰ λαλοῦμεν σοφίαν Θεοῦ ἐν 7
μυστηρίῳ, πρὶν ἀποκεκρυμμένην, ἣν
πεφώτισεν ὁ Θεός πρὸς τῶν αἰώνων εἰς
δοξαὴν ἡμῶν.

Ἦν οὐδεὶς τῶν δεχόντων τοῦ αἰῶνος 8
τούτου ἐγνώκεν. εἰ γὰρ ἐγνώσαν, ἐκ δὲ τοῦ
Κυρίου τῆς δόξης ἐσαύροσαν.

Ἀλλὰ

7 Alia occupatio. Quomodo igitur hac sapientia à primariæ autoritatis hominibus ita repudiata est & etiam Christum ipsum crucifixerint? Respondet Pau-
lus, Quia Christum qualis erat non cognoverunt.

Et quæ ignobilia sunt in mudo,
& pro nihilo habita, elegit Deus,
& ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt,
aboleat.

29 Ut ne gloriatur vlla caro corā eo.

Sed ex ipso vos estis in Christo
Iesu, qui factus est nobis sapiētia
à Deo, iustitiāque, & sanctificatio,
& redemptio.

Vt, sicut scriptum est, Qui glori-
atur, in Domino gloriatur.

Cap. II.

Ego igitur quum venire ad vos,
fratres, non veni cum eminen-
tia facundiæ aut sapientiæ, annun-
tians vobis testimonium Dei.

Non enim decreueram quicquā
scire inter vos nisi Iesum Christū,
eūque crucifixum.

Et fui ego cum infirmitate & ti-
more ac tremore multo apud vos.

Neque oratio mea & prædica-
tio mea *versata est* in persuasoriis
humanæ sapientiæ verbis, sed in
demonstratione spiritualis potētiae.

Ne fides vestra consistat in sapiē-
tia hominum, sed in potentia Dei.

Sapientiam verò loquimur in-
ter perfectos: sapiētiā autem nō
seculi huius, neque principum se-
culi huius qui abolentur:

Sed loquimur sapientiam Dei
latentem in mysterio, id est occultā
illam, quā præfinierat Deus ante
secula in gloriam nostram.

Quam nemo principum seculi
huius cognovit. nā si cognovissent,
nequaquam Dominum gloriæ cru-
cifixerint.

27 Evangelium
minime omnium esse
contemnendum do-
cet, quum res omniū
maximas contineat,
veram nimirum sa-
pientiam, veram ius-
titiam consequēde ra-
tionem, veram san-
ctam & honeste vite
viam, veram deni-
que ab omnibus mi-
seris & calamitati-
bus liberationem.

1 Redit ad vers. 17
superioris capitis. s.
ad sui ipsius exem-
plum: concedens se
neque grandiloquē-
tia neque humana
sapientia argumen-
tis apud eos usum e-
sse, imo vero maxi-
ma cum simplicitate
sermonis, abiectum
est humilem secun-
dum carnem, & unum
Christū crucifixū a-
pud eos nosse & præ-
dicasse.

2 Quod aduersa-
riis concesserat, tam
in sui ministeris com-
mendationem retor-
quet, cuius virtus op-
timum ipsi perspecta,
tanto videlicet illu-
strior erat, quanto
magis constabat nul-
lum mundi admini-
culum intervenisse.

3 Admonet Corin-
thios id ita factum
esse magno ipsorum
bono, ut qui hoc modo
caeleste esse Euan-
gelium manifeste per-
spicere potuerint. Ita
que tacite eos obiur-
gat quod ostentatio-
nem querentes, ma-
xime fidei adminicu-
lo sese vltro priuaret.

4 Aliud argumen-
tum sumptum à na-
tura rei. s. Evangelij,
quod sit vera sapien-
tia, sed solis perfecti-
onis studiosis cognita,
is vero nihil sapiat
qui in mundo alio-
qui excellunt sed & a
na & caduca excel-
lentia.

5 Causam reddit
cur hac sapientia ab
excellentibus illis mi-
danis ingenis non
perspicatur: quoniā
videlicet re vera tam
sublimis est & eo & f-
que penetrare nō po-
ssunt.

6 Occurrit obiectio-
ni, Si tam abstrusa,
quando & quomo-
do tandem cognita
Deus (inquit) eā a-
pud se ab æterno defi-
nisti, quā hoc tempore
ex suis arcanis ad ho-
minum salutem de-
promeret.

וּנְבִיא לְאֵילִין דְּבַצִּיר טַהֲמָחוּן
בְּעֵלְמָא וְלִמְסִלְיָא וְלֵילִין דְּלִית אֲנוּן
דִּיבְטִיל לְאֵילִין דְּאִיתְיוּהוּן :

דְּלֹא יִשְׁתַּבַּח כָּל בְּסַר קְדָמוּהִי :
אִף אֲנִי דִין מִנָּה אֲנִי בִישׁוּעַ
מְשִׁיחָא הוּא דְּהוּא לֵן חֲכָמָא מִן
אֱלֹהֵי וְדִיקוּתָא וְקִדְשׁוֹתָא וְפִוּרְקָנָא :
אִךְ דְּפִתִּיב דְּמִן דְּמִשְׁתַּבַּח בְּמִרְיָא
יִשְׁתַּבַּח :

קְפִלָּאוֹן ב

וְאֵנָּה אֲחִי בְּדִ אֲתִית לְוִתְכוֹן לֹא
בְּמִמְלָלָא דְּרִיבָא אִף לֹא בְּחֲכָמָא
סְבִרְתְּכוֹן אֲרוּחָא דְּאֱלֹהֵי :

וְלֹא דָנַת נַפְשִׁי בִּינְתְּכוֹן אִךְ דְּמַדְם
יָדַע אֲנִי אֱלֹא לִישׁוּעַ מְשִׁיחָא אִף
לֹא בְּדִ זְקִיף :

וְאֵנָּה בְּדִחֲלִיתָא סְנִיאתָא וְבִרְתִּיתָא
הָיִית לְוִתְכוֹן :

וּמִלְתִּי וּכְרוּזוֹתִי לֹא הָוִית
בְּמִפְסִנּוֹתָא דְּמִלָּא דְּחֲכָמָא אֱלֹא
בְּתַחֲוִיתָא דְּרוּחָא וְדְּחִילָא :

דְּלֹא תַחֲוִי תִּימְנוֹתְכוֹן בְּחֲכָמָא
דְּבִנְיָנְשָׁא אֱלֹא בְּחִילָא דְּאֱלֹהֵי :

חֲכָמָא דִין מְמַלְלִין בְּגִמִּירָא
חֲכָמָא לֹא דְּהִנָּה עֲלֵמָא אִף לֹא
דְּשְׁלִיטְנוּחִי דְּעֲלֵמָא הִנָּה דְּמִתְבַּטְּלִין :

אֱלֹא מְמַלְלִין חֲכָמָה דְּאֱלֹהֵי
בְּאֵרֵז הִי דְּמַכְסִּיא הָוִית וְקִדְם הוּא
פְּרִשָׁה אֱלֹהֵי מִן קִדְם עֲלֵמָא
לְשׁוּבְחָא דִילֵן :

הִי דְּחַד מִן שְׁלִיטְנָא דְּעֲלֵמָא הִנָּה
לֹא יָדַעַה אֱלֹו גִיר יָדַעַה לֹו לְמַרְחָה
דְּתִשְׁבּוּחָתָא זְקִיפִין הוּוּ :

כָּל מַדְם

28 Et elegit eos ¹² quorum genus est te-
nue in mundo, & despectos, et eos qui
non sunt, ut aboleret eos qui sunt:

29 Ut non gloriatur ulla caro corā eo.

30 Vos autem quoque ex ipso estis in
Ieschu Christo, qui factus fuit nobis
sapientia à Deo & iustitia, & sancti-
ficatio & redemptio.

31 Sicut scriptum est, Quod is qui glo-
riatur, in Domino gloriatur.

Cap. II.

1 ET ego, fratres mei, quum venire
ad vos, non per magniloquentiā,
neque sapientiam pradicavi vobis my-
sterium Dei.

2 Neque iudicavi meipsum inter vos;
quasi aliquid scire, nisi Ieschu Chri-
stum, [ac] etiam hunc crucifixum.

Et ego in timore magno & tremore
fui apud vos:

4 Et sermo meus & predicatio mea nō
erat in persuasionē sermonum sapien-
tia, sed in demonstratione Spiritus
et virtutis:

5 Ne esset fides vestra per sapientiam
filiorum hominis, sed per virtutē Dei.

6 Sapientiam verò loquimur inter
perfectos. Sapientiam [inquam] non
mūdi huius, neque dominatorum mū-
di huius qui abolentur:

7 Sed loquimur sapientiam Dei in
mysterio, quæ recondita fuerat, &
prius segregauerat eam Deus ante
secula ad gloriam nostram.

8 Quam ne unus quidem ex domi-
natoribus huius mundi cognovit. Si
enim cognovissent eam, nequaquam
Dominum gloriæ crucifixissent.

cc.iiy.

12 Ad verbum,
Quorum cognatio est parva.
13 Hoc est Ita de-
spectos ut nullius
sint nominis aut
numeri, ac si non
essent.

1 Syre, Sermonē
magnificum.

2 Hebraismus.
Id est Quibus hu-
mana sapientia sese
ostendat ac vendi-
tat.

3 Hoc est, Apud
se tanquam pretio-
sum thesaurū sepo-
suerat ab æterno,
suo demum tem-
pore patefaciendū.

1 רבציר
טוהמחון
שקטנה
משפחתם רל
פחותה
ב מסליא נקזים
בן סלא
ישתבחר
יתהלל

ד ממללא
דיבור או להש
דורבא
כמו וכרכא רל
גדול
סברתכון
כשרתי אתכם
ארוה סודו

ה זקיק תלוי
רתית
חרדה

ה מפסנותא
פיוס מן פיוס
תחיותא
ראיה מן חוה

ה חכמותכון
אמנותכם
חילא כוח

ה גמירא
שלמים
דהנא זה

ה בארז סודו

ה פרשה
הכדילה
עלמא
עולמים

ה זקפין
הורים

Epist. Pauli

Εἰς 644
Αλλὰ καθὼς γέγραπται, ὁ φθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ ἤκουσε, καὶ οὐκ ἦν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ φαντασθῆναι, καὶ οὐκ ἦν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ φαντασθῆναι, καὶ οὐκ ἦν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ φαντασθῆναι. ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

Ἡμῖν ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, τὸ πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ.

Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ ἐν αὐτῷ, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτως καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οἶδεν εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ.

Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα κόσμου ἐλάβομεν· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ἡμῖν χαριζόμενα ἡμῖν.

Ἀκαλουόμεν, ἐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρώπων σοφίας λόγους, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἀγίου, πνευματικοῖς πνευματικὰ συζητούντες.

Ψυχικὸς δὲ ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ· μωρεῖα γὰρ αὐτῷ ἐστὶν, καὶ οὐ δύναται γινῶναι, οὐ πνευματικῶς ἀνακρίνεται.

Ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπὸ οὐδενὸς ἀνακρίνεται.

Τίς γὰρ ἐγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάζει αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν.

Κεφάλαιον εἴς

ΚΑΙ ἐγὼ, ἀδελφοί, οὐκ ἰδυνήθην λαλῆσαι ὑμῖν ὡς πνευματικοῖς, ἀλλ' ὡς σαρκικοῖς, ὡς νηπίοις ἐν Χριστῷ.

⁸ Sed *pradicamus*, sicut scriptum est, Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in mentem hominis venerunt, quæ parauit Deus iis qui ipsum diligunt.

⁹ Nobis autē Deus ea reuelauit per Spiritum suū. Spiritus enim omnia scrutatur, etiā profunditates Dei.

¹⁰ Quis enim hominum nouit ea quæ sunt hominis nisi spiritus hominis qui est in eo? ita etiā ea quæ sunt Dei, nemo nouit nisi Spiritus Dei.

Nos verò nō spiritum mundi accepim⁹, sed Spiritū qui est ex Deo: ut sciamus quæ Deus est nobis gratificatus.

¹¹ Quæ etiam loquimur, non sermonibus quos docet humana sapientia, sed quos docet Spirit⁹ sanctus, spiritualia cum iis quæ spiritualia sunt coniungentes.

¹² Animalis autem homo non est capax eorū quæ sunt Spiritus Dei. sunt enim ei stultitia, nec potest ea cognoscere, quia spiritualiter diiudicantur.

¹³ At spiritualis diiudicat quidē omnia, ipse verò a nemine diiudicatur.

¹⁴ Quis enim nouit mentem Domini, qui instructurus sit eum? nos autē mentem Christi habemus.

Cap. III.

E'Go porro, fratres, non potui loqui vobis ut spiritualibus, sed loquutus sum ut carnalibus, id est ut infantibus in Christo.

⁸ Rursus obicitur. Sed qui fieri potuit ut acuti illi homines istam sapientiam nō perspicere? Respondet Paulus, Quia pradicamus quæ omnē humanam captum superat.

⁹ Questio, Si captū hominū superat, quomodo a quoquam homine intelligi, necdū a vobis declarari potest? Ex peculiari inquit per Spiritū Dei illuminatione: a quo quisquis afflatus est, penetrat usque ad illa Dei arcana.

¹⁰ Similitudine illustrat quod de afflatus Spiritus dixerat. Sicut vis humani ingenij res humanas peruestigat, sic mens nostra vis illa Spiritus diuini freta res diuinas intelligit.

¹¹ Quod in genere dixerat, iam ad ea restringit quæ nobis de salute nostra in Christo patefecit, neque Spiritum Dei a predicatione Verbi Christi seungat: vel fanaticos illos putet Spiritu Dei regi, qui extra Verbum agantes, suas speculationes pro Dei arcana obtrudunt.

¹² Iam ad institutum redit, et concludit argumentū quod cepit. Verba sunt eiusmodi, Verba sunt rebus accommodanda, et res Verbis conuenientibus explicanda: est autem ista sapientia spiritualis, non humana: spiritualis igitur quodam docendi genere tradenda est, non humana et eius eloquentie sermonibus, et simplex quidem illa, sed incredibilis Spiritus maiestas ibi eluceat.

¹³ Rursus occurrit offendiculo, qui fiat ut ista tam pauci approbent. Hoc vero mirum videri non debere respondet Apostolus, quum homines in suis (et vocant) naturalibus, non sint predicti ea facultate quæ res spirituales discernunt (quæ facultas est aduentitia) ideoque sapientiam spiritualement habent pro stultitia. Hoc autem perinde est ac si diceret.

Supra 1.17
2. Pet. 1.16

Prou. 27.19

Esa. 40.13
sapient. 9.13
rom. 11.34

ret, mirum non esse cecos non indicare de coloribus, quum oculorum luce careant, ac proinde lux sit illis pro tenebris.

¹⁵ Carnis sapientia (inquit Paulus) nihil certi ne in suis quidam rebus constituit, neque et aliam (spiritualia) discernat. Spiritus autem Dei quo predicti sunt spirituales, falli nullo modo potest, ac proinde a nullo redargui.

¹⁶ Ratio superioris dicitur. Quia spiritualis dicitur qui ex Spiritu dicitur quod Christus non docuit. Iam verò si, quod ex illo magistro didicimus, posset ab alio redargui, eum oporteret esse ipso Deo sapientiores. Ex hoc autem consequitur non tantum ineptos esse, sed etiam impietatis reos, qui putant se vel perfectius quippiam posse committi, vel melius aliqua ratione docere posse sapientiam Dei quam si scierint aut docuerint quos certum est illo Spiritu Dei fuisse predictos.

¹⁷ Explicata sapientia diuina (et Evangelica) dignitate, et damnata vniuersaliter humane mentis eecitate, tandem hoc Corinthiis specialiter applicat, carnaliter eos appellans, in quibus adhuc caro Spiritui preualeret. Adfert autem duplex eius rei testimonium: vnu, quod tales eos esse expertus, adeo ut cum eis non aliter quam cum rudibus et pene imbecillis agere soleret: alterum, quod reipsa ostenderent ex istis faciliomibus, ignorantia virtutis Spiritus et diuine sapientie excitatis, sese parum admodum profecisse.

¹⁴ Amplificatio a contrariis.

אלא איך דכתיב דעינא לא חזת
ואדנא לא שמעת ועל לבא דבר
נשא לא סלק מרס^א דטיב אלהא
לאילין דרחמין לה :

לן דין גלא אלהא ברוחה רוחא
גיר כל מרס^ב בציא אף עומקוהי
דאלהא :

אינא הו גיר בר נשא דידע דכבר
נשא אלא אן רוחא דבר אנשא
לא ידע אלא אן רוחא דאלהא :

חנן דין לא הוא רוחא דעלמא
נמכין אלא רוחא דמן אלהא דגדע
דמוהבתא מן אלהא אתיהבי לן :

אילין דאף ממללינן לא הוא
ביולפנא דמלא דחכמתא דבני נשא
אלא ביולפנא דרוחא^ד ולרוחנא^ה
רוחניתא^ה מפחמינן :

בר נשא גיר דבנפש הו לא מקבל
רוחניתא^ה שטיותא^ה אגין גיר לה ולא
משכח דידע דכרוח^ה מתתדין :

רוחנא דין כל מרס דאן וחו מן
אנש לא מתתדין :

מנו גיר ידע^ה רעינה דמרינא^ה
דילפיוהי לן דין רעינא דמשיחא^ה
אית לן :

קפלאון
ואנא אחי לא^ה אשכחת דאמלל
עמכון איך דעם רוחנא אלא איך
דעם^ה פגנא ואיך^ה דלילודגא^ה
במשיחא :

חלבא

9 Sed [pradicamus] sicut scriptum est,
Quod oculus non vidit, & auris non
audivit, et super cor filij hominis non
ascendit, quod [scilicet] preparavit
Deus iis qui diligunt ipsam.

10 Nobis autē illud revelavit Deus
per Spiritum suum. Spiritus enim o-
mnia scrutatur, etiā profunda ipsius
Dei.

11 Quis est enim filius hominis qui
sciat ea quae sunt in filio hominis, nisi
spiritus hominis qui est in eo? Sic etiā
quae sunt in Deo nemo novit nisi Spiri-
tus Dei.

12 Nos autem nequaquam spiritū
mundi accepimus, sed Spiritum qui est
ex Deo, ut sciamus⁴ quod dona à Deo
data sunt nobis.

13 Quae etiam loquimur, nequaquam
per doctrinam sermonum sapientiae fi-
liorū hominis, sed per doctrinā Spiritus⁵:
& spiritualibus spiritualia cōparam⁵.

14 Filius enim hominis⁵ qui in anima
est, non percipit spiritualia. stultitia
enim sunt ei, et non potest cognoscere
quod per Spiritum diiudicatur.

15 Spiritualis autem omnia diiudicat,
et ipse à nemine diiudicatur.

16 Quis enim novit mentem Domini,
ut instruat eum? Nobis autem mens
est Christi.

Cap. III.

1 ET ego, fratres mei, non patui loqui
vobiscū tanquam cum spiritua-
libus, sed tanquam cum corporeis: &
tanquam infantibus in Christo.

cc.iii.

4 Coniunctio
Quod pro relati-
vo Quae.

5 Id est Anima-
lis, qui tantum ex
proprio sensu &
ingenio sapit.

1 Id est Carnali-
bus. Nam caro &
corpus apud He-
braeos confundū-
tur.

Epist. Pauli

Γὰρ ὑμεῖς ἐπόπτεα, καὶ οὐ βεβήκατε· ἔγωγε ἡδυνάμην· ἀλλ' ἔτι ἐπὶ νυν ἡδυνάμην.

Επὶ γὰρ σαρκικοί ἐστε· ὅπου γὰρ ἐν ὑμῖν ζήλος καὶ ἔρις καὶ διαρροαίαι, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε, καὶ κατὰ ἀνθρώπον ὡς περὶ ταῖς;

Ὅπου γὰρ λέγει τις, Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἕτερος δὲ, Ἐγὼ Ἀπολλῶ, οὐχὶ σαρκικοί ἐστε;

Τίς οὖν ὅστις Παῦλος, τίς δὲ Ἀπολλῶς, ἀλλ' ἡ διακονία δι' ὧν ὑπηρεύσατε, καὶ ἑκάς ὡς ὁ Κύριος ἐδίδκεν;

Ἐγὼ ἐφύτευσα, Ἀπολλῶς ἐπόπτεον· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἡξάνεν.

Ὡς τε ἔτι ὁ φυτεύων ὅστις π, οὐτε ὁ ποτίζων, ἀλλ' ὁ αἰξάνων Θεός.

Ὁ φυτεύων δὲ καὶ ὁ ποτίζων ἐν εἰσιν· ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον.

Θεὸς γὰρ ἐσμὲν σὺν ἐργασίᾳ Θεοῦ καὶ ὥρμιον, Θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστε.

Κατὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσάν μοι, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα· ἄλλος δ' ἐποικοδομεῖ· ἕκαστος δὲ βλέπετω πῶς ἐποικοδομεῖ.

Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι· ὅρα τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός.

Εἰ δὲ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον, χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους πμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην·

Ἐκείνου

Lactis potu vos alui, & non esca: nondū enim poteratis id ferre: imò ne nunc quidem adhuc potestis.

Nam adhuc carnales estis. quum enim in vobis sint liuor & contentio & dissidia, nōne carnales estis, & secundum hominem inceditis?

Etenim quum dicit quidam, Ego quidem sum Pauli, alter verò, Ego sum Apollos, nōne carnales estis?

Quis igitur est Paulus, quis autem Apollos, nisi ministri per quos credidistis, & ut cuique Dominus dedit?

Ego plantavi, Apollos rigauit: sed Deus dedit incrementum.

Itaque neque is qui plantat, est aliquid, neque qui rigat: sed Deus qui dat incrementum.

Is autē qui plantat & is qui rigat, vnum sunt: vnusquisque verò suā mercedem accipiet secundum suū laborem.

Etenim Dei sumus administri: Dei arum, Dei ædificatio estis.

Secundū gratiam Dei quæ data est mihi, ut peritus architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. porro quisque videat quomodo superædificet.

Nam fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positū est, quod est Iesus Christus.

Quod si quis superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam:

2 Vbi satis multis rationibus tam ambitiosos doctores, tum stultos eorum admiratores reprehendit, iam quo loco habendi sint veri ministri Verbi ostendit, ut neque plus neque minus eis tribuatur quam par sit. Docet igitur eos quidem esse per quos ad fidem & salutem adducimur, sed ut Dei ministros, et ita quidem ut per se nihil efficiat, sed Deo in ipso, prout visum est eos donis instruere sic etiam operante. Non est igitur qui minister loquatur, sed quid dicatur attendendum: & ab eo non pendere nos oportet qui per suos seruos loquatur.

3 Duplex similitudo illam sententiā illustrat: primum comparans eorum fidelitatem æquo quod Deus seruorum opera facit: & rigatum facundet: deinde ædificatio quod extruat quidē Dominus, sed suorum operariorum manibus, quorum aliis in faciendū fundamento, aliis in componendū ædificio statuit. Vnde que autem similitudo huc spectat ut doceat vnius Dei autoritatem & vni in solidū omnia perfici, ut sit in eum vnum proprie respiciendum. Deinde quoniam Deus qui huiusmodi in præstatione aliqua operis parte datur, non immerito propter alios esse præ aliis negligendos, ac multo minus esse disjungendos, (sicut a factiosis istis fiebat) quum omnes vni Domino operantur, & ita quidem ut vni & eisdē operi perficiendo, quāuis differant operandi ratione, inferant, adeo ut alter alteri ope & subsidio egeat. 8 Iam ipsos doctores alloquitur, suos in Ecclesia Corinthiaca successores, & in eorum persona omnes quicumque postea fuerint, sunt vel erunt Ecclesiarum pastores, quum in labore plantarum & architectorum Apostolorum successerint. Monet igitur primum ne putent sibi licere suo q-

liquo modo ædificare. i. aliquid vel re ipsa, vel docendi genere diuersum ab architectis Apostolis, in Ecclesia proponere.

5 Deinde quod sit hoc fundamentum ostendit, nempe Iesum Christum, a quo illis non liceat vel tantillum deflectere in ædificij structura.

6 Tertio, Curandum aut ut fundamento respondeat superficies ædificij. ut admonitiones, exhortationes, & quicquid ad ædificationem gregis facit, solida Christi doctrina respondeat tum in materia, tum in forma: cuiusmodi doctrina, auro, argenteo, & gemis comparatur: ex qua etiam materia Esaiæ, & Iohannes in Apocalypsi calicem cinis atem fabricant. Hinc autem opponuntur ligna, fœnum, stipula. i. curiosa & futiles quæstiones vel ordinationes, itemque tota illa docendi ratio ad ostensionem comparata. Nam falsæ doctrina, de quibus hic non agitur, non dicuntur proprie superstrui huic fundamento, nisi fortassis specie tenuis.

Plal. 62. 13
galat. 6. 5

1. Ioh. 1. 1
2. Ioh. 1. 1
3. Ioh. 1. 1
4. Ioh. 1. 1
5. Ioh. 1. 1
6. Ioh. 1. 1
7. Ioh. 1. 1
8. Ioh. 1. 1
9. Ioh. 1. 1
10. Ioh. 1. 1
11. Ioh. 1. 1
12. Ioh. 1. 1

חֲלָבָא אֲשֶׁקִיתֶכּוֹן וְלֹא יִהְיֶה

לִבּוֹן מֵאֲכֹלֶתָא לֹא גִיר^a עֲדִכִּיר^a

מִשְׁכָּחִין הוֹיִתוֹן אֶלָּא אִף לֹא הָשָׂא^b

מִשְׁכָּחִין אֲנָתוֹן :

עֲדִכִּיר גִּיר בְּכֶסֶד אֲנָתוֹן אִיכָּא גִיר^c

דְּאִית בְּכֹן חֲסָמָא וְחֲרִינָא וְפִלְגוּתָא^d

לֹא הָא פִּגְרָנָא אֲנָתוֹן וּבְכֶסֶד מ

מְהֻלְכִין אֲנָתוֹן :

מָא דְּאָמַר גִּיר אֲנִשׁ מִנְכּוֹן אֲנָא^e

דְּפֹלֹס אֲנָא^f וְאַחֲרָנָא אָמַר אֲנָא

דְּאִפּוּלוֹ אֲנָא לֹא הָא פִּגְרָנָא אֲנָתוֹן :

מִנּוֹ גִיר פֹּלֹס אוֹ מִנּוֹ אִפּוּלוֹ^g אֶלָּא

מִשְׁמַשְׁנָא דְּבִאִידִּיהוֹן הִימְנָתוֹן וְאַנִּשׁ^h

אֲנִשׁ אִיךְ דִּיחֵב לֵה מְרִיא :

אֲנָאⁱ נִצַּבְתָּ וְאַפּוּלוֹ^j אֲשָׁקִי אֶלָּא

אֶלֶּהָ רַבִּי :

לֹא הָכִיל הוּא דְּנִצַּב אִיתּוּחִי מְרִם

וְלֹא הוּא דְּמִשְׁקָא אֶלָּא אֶלֶּהָ דְּמִרְבָּא :

מִן דְּנִצַּב דִּין וּמִן דְּמִשְׁקָא חֹד אֲנוֹן

אֲנִשׁ אִיךְ עֲמֵלָה^k אֲנִירָה מְקַבֵּל :

עִם אֶלֶּהָ גִיר פִּלְחִינָן וְפֹלְחָנָא

דְּאֶלֶּהָ וּבְנִינָא דְּאֶלֶּהָ אֲנָתוֹן אֲנוֹן :

וְאִיךְ טִיבּוּתָא דְּאֶלֶּהָ דְּאִתִּיחֵבְתָּ

לִי^l סִמְתָּ שְׁתַּאסְתָּא אִיךְ^m אֲרֻכְלָא

חֲבִימָא אַחֲרָנָא דִּין עֲלֵיהָ בְּנָא כָּל-

נֶשׁ דִּין יִחוּזָא אִיכְנָא בְּנָא עֲלֵיהָ :

שְׁתַּאסְתָּא גִיר אַחֲרָתָא סֵטֶר מִן

הָדָא דְּסִימָא אֲנִשׁ לֹא מִשְׁכָּחⁿ לְמַסָּם

דְּאִיתִּיהָ יֵשׁוּעַ מִשִּׁיחָא :

וְאִן אֲנִשׁ דִּין בְּנָא עַל הָדָא

שְׁתַּאסְתָּא דְּהָבָא אוֹ^o סֵטֶר אוֹ^p

בָּאפָא יְקִירָתָא אוֹ^q קִיסָא אוֹ^r

עֲמִירָא אוֹ^s חֲבֵתָא :

עֲכָדָא

2 *Lac præbui bibendum vobis, & non dedi vobis cibum: non enim adhuc poteratis, sed nec etiam nunc potestis:*

2 Ex oppositio-
ne lactis restringi-
tur ad cibum soli-
diorem.

3 Hebraismus, cu-
ius exemplum ha-
bes Ies. 1. 13. & aliis
locis. Subauditur
וְלִשְׁתִּי, Ferre,

3 *Adhuc enim in carne estis. Quum enim sit in vobis emulatio, & contentiones & dissidia, 4 annon corporei estis, & secundum carnem ambulatis?*

4 Syre, Non ec-
ce. Hebraismus,

4 *Quum enim dicat unusquisque ex vobis, Ego Pauli sum: et alius dicat, Ego Apollo sum, 5 nonne corporei estis?*

5 Syre, Non ec-
ce. Hebraismus,

5 *Quis enim est Paulus, aut quis est Apollo nisi ministri⁶ per quorum manus credidistis? et unusquisque prout ei dedit Dominus.*

6 Id est, Quorū
ministerio & ope-
ra. Hebraismus tri-
tus.

6 *Ego plantavi, et Apollo rigavit, sed Deus crescere fecit.*

7 *Non igitur is qui plantat est aliquid, neque is qui rigat, sed Deus qui crescere facit.*

8 *Qui autem plantat, et qui rigat, vnum sunt: quisque secundum laborem suum mercedem suam accipit.*

9 *Cum Deo enim operamur: et opus Dei & edificium Dei vos estis.*

10 *Et iuxta gratiam Dei quæ data est mihi, posui fundamentum tanquam architectus⁷ sapiens: alius autem super ipsum ædificat. Quisque autem videat quomodo ædificet super illud.*

7 Heb. pro perito,

11 *Fundamentum enim aliud præter hoc quod positum est, nemo potest ponere, quod est Ieschna Christus.*

12 *Siquis autem ædificat super hoc fundamentum aurum, aut argentum, aut lapides pretiosos, aut ligna, aut fœnum, aut stipulam,*

8 Aptè implet
contextum Gra-
cum addita distin-
guendi particula.

^a עֲדִכִּיר עֲדִין :

^b מִשְׁכָּחִין יְכֹלִים :

^c אִיכָּא כְּאִשְׁרִי :

^d חֲסָמָא קְנָאח :

^e מְרִיבָה :

^f פִּלְגוּתָא :

^g מְהֻלְכִין :

^h מָא דְּאָמַר :

ⁱ אַחֲרִינָא אַחֲרִי :

^j אֶלָּא כִּי אִם :

^k מִשְׁמַשְׁנָא :

^l מִשְׁרָתִים :

^m נִצַּבְתָּ :

ⁿ אֲשָׁקִי וְאִשְׁקָא :

^o רַבִּי הַגְדִּיל :

^k אִיךְ עֲמֵלָה :

^l לִי עֲמֵלָה :

^m אֲנִירָה שְׁכִירוֹ :

ⁿ פִּלְחִינָן :

^o פֹּעֲלִים אֲנָחְנוּ :

^p פֹּלְחָנָא :

^q פִּעוּלָתָא :

^r אִיךְ טִיבּוּתָא :

^s לִי חֲסָד :

^t סִמְתָּ שְׁמִיתָ :

^u שְׁתַּאסְתָּא :

^v חִיסוּד :

^w אֲרֻכְלָא :

^x רֹאשׁ הַבִּינִים :

^y מִשְׁכָּח יְכֹלִים :

^z לְמַסָּם :

^{aa} לְשׁוֹם :

^{bb} סֵטֶר :

^{cc} כֶּסֶף :

^{dd} כֶּסֶף :

^{ee} יְקִירָתָא אֲבָנִים :

^{ff} יְקִירָתָא :

Epist. Pauli

Εκάστου τὸ ἔργον φανερόν γρηθήσεται· 13
ἢ γὰρ ἡμέτερά δηλώσῃ· ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμα-
λύπεται· ὃ ἐκείνους τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι,
τὸ πῦρ δοκιμάσῃ.

Εἴπνος τὸ ἔργον μὴ μείνῃ ἐπ' αὐτοδύμη- 14
σε, μηδὲν λήψεται·

Εἴπνος τὸ ἔργον κατὰ καθήσεται, 15
μωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως
δὲ ὡς διὰ πυρός.

Οὐκ οἶδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐσε, καὶ τὸ 16
πνῦμα τῆς Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν;

Εἴπες τὸν ναὸν τῆς Θεοῦ φθείρει, φθι- 17
ρεῖ τὸν οὖν Θεός. ὁ γὰρ ναὸς τῆς Θεοῦ ἁ-
γίος ἐστίν, οἵπνες ἐσε ὑμεῖς.

Μηδεὶς ἐαυτὸν ἑξαπατάτω· εἴπες δὲ 18
καὶ σοφὸς ἐστὶ ἐν ὑμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τού-
τῳ, μωρὸς γινέσθω, ἵνα γρηθήται σοφός.

Ἡ γὰρ ἁφίδια τοῦ κόσμου τούτου, μω- 19
ρεῖα ὡρὰ τῷ Θεῷ ἐστὶ· γέγραπται γὰρ,
Ὁ δραστήμιος τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ παν-
ουργίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ πάλιν, Κύριος γνώσκῃ τοὺς δια- 20
λογισμοὺς τῶν σοφῶν ὅτι εἰσὶ μάταιοι.

Ὅστε μηδεὶς καυχέσθω ἐν ἀνθρώ- 21
ποις· πάντα γὰρ ὑμῶν ἐστίν·

Εἴτε Παῦλος, εἴτε Ἀπολλῶς, εἴτε 22
Κηφᾶς, εἴτε κόσμος, εἴτε ζωὴ, εἴτε θάνα-
τος, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε μέλλοντα· πάντα
ὑμῶν ἐστίν·

ὑμῖς δὲ, Χεῖρς· Χεῖρς δὲ, Θεοῦ. 23

Κεφάλαιον δ'

Ὅπως ἡμεῖς λογιζέσθω ἀνθρώπος 1
ὡς ὑποκρέτας Χεῖρς, καὶ οἰκονό-
μους μυστηρίων Θεοῦ.

7 Cuiusque opus manifestum fiet:
dies enim declarabit: nā per ignem
retegetur: & cuiusque opus quale
sit, ignis probabit.

Sicuius opus manebit quod sup-
ædificauerit, mercedem accipiet:

Sicuius opus exustum fuerit, da-
mnū faciet: 8 ipse verò seruabitur,
ita tamen ut per ignem.

9 An nescitis vos esse templum
Dei, & Spiritum Dei habitare in
vobis?

Siquis templum Dei violat, hūc
perdet Deus: nā templum Dei san-
ctum est, quod estis vos.

10 Nullus seipsum seducat: si quis
sibi videtur esse sapiens inter vos in
hoc seculo, stultus fiat, ut fiat sapiēs.

Sapiētia enim mundi huius, stul-
titia est apud Deum. scriptum est
enim, Carpit sapientes cum versu-
tia ipsorum.

Et rursus, Dominus nouit co-
gitationes sapientum esse vanas.

11 Itaque nullus gloriētur in homi-
nibus: omnia nanque vestra sunt:

Siue Paulus, siue Apollo, siue Ce-
phas, 12 siue mundus, siue vita, siue
mors, siue præsētia, siue futura: o-
mnia, inquam, vestra sunt:

Vos autem, Christi: Christus ve-
rò, Dei.

Cap. IIII.

SIC de nobis reputet homo ut
de ministris Christi, & dispen-
satoribus mysteriorum Dei.

7 Testatur quod et-
nam res ipsa decla-
rabit, nō omnes esse
probos ædificatores,
ne eos quidem quibus
ro 8 vni illi funda-
mento insistant sed
hoc opus malorum ædi-
ficatorum (inquit) et
ad tempus persistet, ita-
men non semper sal-
let, quoniam lux ve-
ritatis tandē et dies
apparens, discipulis te-
nebris, quale illud sit
aperiet. Sicut autem
materia illa igni ex-
ploratur, proba sint
necne, ita etiam Do-
minus suo tempore,
Spiritus et Verbi sui
examine, ædificia o-
mnia explorabit, ac
proinde fiet et quæ
pura et solida inuen-
ta fuerint, ita etiam
perdurent cum opifi-
cis laude: quæ verò
secus, consumpta eua-
nescent: ac proinde
ipse sui laboris frustra-
tur opifex qui sibi in
re nihil placebat.

8 Non admittit spēs
salutis imperitis et
ineptis ædificatoribus
qui fundamentū re-
tineant: cuiusmodi e-
rāt isti rhetores potius
quam pastores Co-
rinthij: sed addit ex-
ceptionē, Oportere nō
hominis ipsos pati
istud operis sui exa-
men, atque adeo fer-
re inanium laborum
suorum iacturam.

9 Perflans in ædifi-
ciis metaphora, docet
non modo inanem e-
sse istam ambitionē,
sed etiam cum sacri-
legio cōiunctam. Di-
cit enim Ecclesiam
esse instar tēpli Dei,
quod ipse videlicet
sibi suo Spiritu conse-
crarit. Deinde ad i-
stos ambitiosos sese cō-
uertens, profanari do-
cet ab eis Dei tēplū,
quum inania illa ar-
tificia in quibus sibi
tantopere placebant,
docet esse totidem sa-
cre Dei doctrinæ et
puritatis Ecclesiæ pol-
lutiones: quod faci-
mus non sit futurum
inultum.

10 A contrariis col-
ligit eos demum pu-
ram sapientiam in
templo Dei profiteri
qui humana illa o-
mnia repudiāt: quod
si a mundo rideatur,
fatis illis esse debe-

Infrā, 6.19
2. cor. 6.18

Iob. 5.13

Psal 94.11

re quod ex Dei sententia sapiant.

11 Redit ad propositionem Vers. 2. priore loco auditores monens ne deinceps eos quos Deus constituit salutis ipsorum non dominos sed ministros, pro dominū
habeant quod ijs faciunt, qui ab hominibus pendent, non a Domino per eos loquente.

12 A personis ad res ipsas transit, et maius sit pondus argumenti. Imo etiam a Christo ad Patrem etque ascendit, et doceat in ipso etiam Christo, quatenus
homo est nos idcirco acquiescere quia nos ad Patrem etque subiecit: sicut ipsemet Christus ubique testatur se missum a Patre, et hoc vinculo cum ipso Deo etna omnes
denunciatur.

Conclusio officii auditorum erga ministros, et pro dominis eos non habeant: interea vero et a Christo missos audiunt, missos (inquam) et
eorum delicta manu thesaurum illum salutis ex arcanis Dei depromptum accipiant.

עבדא דכל נש מתגלא יומא גיר
הו גלא לה מטול דפנורא מתגלא
ועבדה דכל נש איכנא איתוהי גורא
תפרשיוהי :

^a תפרשיוהי
יבדיל אותו או
יפריש:
^b יקוא יעמוד:
^c עבדה
מעשהו:
^d אגרה שברו:

ואינא דיקוא^b עבדה הו דכנא
אגרה יקבל^d :

ואינא דעבדה יאקד יחסר הו
דין^c ישתחבב הכנא דין איך דמן
גורא :

^c ישתחבב ינצל:

לא ידעין אנתון דהיכלה אנתון
דאלהא ורוחה דאלהא עמרא בכון:
מן דמחבל היכלה דאלהא מחבל
לה אלהא היכלה גיר דאלהא קדיש
הו דאנתון אנון :

^f עמרא
שוכנא:

אנש לא יטעא נפשה מן דסבר
בכון דחכים הו בעלמא הנא יהוא
לה סכלא דיהוא חבימא :

^g דסבר
שחושב:

חכמתא גיר דעלמא הנא ללותא
הי לות אלהא בתיב הו גיר דאחר
חבימא בחרעותהון :

^h ללותא
ששות או איוולת
מן ללא:
ⁱ אחד אחרו:

ותוב מריא ידע מחשבתהון דחבימא
דסריקן אנין :

^k חרעות
ערמת:

מטול הנא לא אנש^m ישתבחר
בבני נשא כל מרס גיר דילכון הו :

^m ישתבחר
יתהלל:

אן פולוס ואן אפלו ואן כאפא
ואן עלמא ואןⁿ תיא ואן מותא ואן
דקימן ואן דעתידן כל מרס דילכון
הו :

ⁿ תיא מחיים:

ואנתון דמשיחא ומשיחא דאלהא:
קפלאון ד

הכנא הוין חשיבין לכון איך
משמשנא דמשיחא^q ורבי בתא^p
דארזוהי דאלהא :

^p משמשנא
משרתי:
^q רבי בתא
סוכני:
^r ארזוהי:
סודות:

הרכא

13 Opus uniuscuiusque manifestum
fit: dies enim ipse manifestat illud:
quia per ignem manifestatur. Et opus
uniuscuiusque, sicut est, ignis discernet.

14 Et is cuius permanserit opus, ipse
qui edificat, mercedem suam accipiet:

15 ⁹ Et cuius opus exustum fuerit, defi-
ciet: ipse autem servabitur. ita tamen
ut qui ab igne [servatur.]

⁹ Et pro. Act.

16 Ignoratis vos quod templum estis
Dei, et Spiritus Dei habitat in vobis

17 Qui destruit templum Dei, destru-
etur eum Deus. Templum enim
Dei sanctum est, quod estis vos.

18 Nemo decipiat seipsum. qui putat
inter vos quod sapiens sit in mundo
hoc, fiat stultus, ut sit sapiens.

19 Sapientia enim mundi huius, stulti-
tia est apud Deum. Scriptum est e-
nim, Quod comprehendit sapientes in
astutia ipsorum.

20 Et rursus, Dominus novit cogitati-
ones sapientum, quod vana sunt.

21 Propter hoc ne quis gloriatur in filiis
hominis: cuncta enim vestra sunt,

22 Sive Paulus, sive Apollo, sive Ci-
pha, sive mundus, sive vita, sive mors,
sive praesentia, sive futura, omnia [in-
quam] vestra sunt.

23 Et vos, Christi: & Christus, Dei.

Cap. IIII.

1 SIC simus reputati vobis ut mini-
stri Christi & dispensatores my-
steriorum Dei.

Ceterum

Epist. Pauli

Οὗ λοιπὸν, ζητεῖται ἐν τοῖς οἰκονόμοις ἵνα πιστὸς πρὸς ὑμᾶς ᾖ. 2

Εμοὶ δὲ εἰς ἐλάχιστόν ἐστιν ἵνα ὑφ' ὑμῶν ἀνακριθῶ, ἢ ὑπὸ ἀνθρώπων ἡμετέρας. 3 ἄλλ' οὐδὲ ἐμαυτὸν ἀνακρίνω.

Οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σιγῶν οἶδα. 4 ἄλλ' ἐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι, ὅτι ἀνακρίνων με, Κύριός ἐστιν.

Ὡστε μὴ παρὰ καιροῦ πικρύνετε, 5 ἕως δὲ ἔλθῃ ὁ Κύριος. ὃς καὶ φωτίσει τὰ κρυπτά τοῦ σκοτεινοῦ, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν. καὶ τότε ὁ ἐπαμνος γρηθήσεται ἐκάς ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ταῦτα δὲ, ἀδελφοί, μετρημαῖστα εἰς ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶ δι' ὑμᾶς. ἵνα ἐν ἡμῖν μάθῃτε ὅτι μὴ ὑπὲρ ὁ γέγραπται φρονεῖν, ἵνα μὴ εἰς ὑπὲρ τοῦ ἐνός φυσιοῦσθε καὶ ἑτέρου. 6

Τίς γὰρ σε διακρίνει; τί δὲ ἔχεις ὃ ἐκ ἑλάβες; εἰ δὲ καὶ ἑλάβες, τί καυχᾶσαι ὡς μὴ λαβὼν;

Ἡ δὴ κεκορεσμένοι ἐστέ, ἡ δὴ ἐπλησθῆσατε, 7 χερεῖς ἡμῶν ἐβασίλευσατε. ὃ φερόν γε ἐβασίλευσατε, ἵνα καὶ ἡμεῖς ὑμῖν συμβασίλευσωμεν.

Δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ Θεὸς ὑμᾶς τοῦ ἀποστόλου ἐχάρις ἀπέδειξεν ὡς ὅτι πικρὰ πίοις, ὅτι θεὰ τὴν ἐχρησθημένην πρὸ κόσμου καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις.

Ἡμεῖς μωροὶ διὰ Χριστόν, ὑμεῖς ὅφρονιμοι ἐν Χριστῷ. ἡμεῖς ἀδελφοί, 8 ὑμεῖς δὲ ἰσχυροὶ. ὑμεῖς ἐνδοξοί, ἡμεῖς δὲ ἄπιοι.

Ἀχρεῖς ἄρτι ὡρεῖς καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν, καὶ γυμνητεύομεν, καὶ κολαφιζόμεθα, καὶ ἀστατοῦμεν.

Καὶ

Quod superest autem, illud requiritur in dispensatoribus ut fidus quisque inueniatur.

Mihi verò pro minimo est quod à vobis diiudicer, aut ab humano iudicio. imò nec meipsum diiudico.

Nulli enim rei mihi conscius sum: sed non per hoc iustificatus sum, sed Dominus is est qui me diiudicat.

Proinde ne ante tempus quicquam iudicate, usquedum venerit Dominus: qui & illustraturus est occulta tenebrarum, & manifesta faciet consilia cordium: ac tunc laus erit unicuique à Deo.

Hæc autem, fratres, figura quadam transtuli ad meipsum & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, supra id quod scriptum est non sapere: ut ne alius pro alio inflemini aduersus alium.

Quis enim te discernit? quid autem habes quod non acceperis? quod si etiam accepisti, quid gloriaris ut qui non acceperis?

Iam saturati estis, iam ditati estis: absque nobis regnum adepti estis, atque utinam sane regnetis, ut & nos simul vobiscum regnemus.

Deus enim, puto, nos ultimos apostolos spectandos proposuit, tanquam morti addictos. Nam spectaculum facti sumus mundo & Angelis & hominibus.

Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem validi: vos gloriosi, nos ignominiosi.

Ad hoc usque tempus & esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cedimur, & incertis sedibus erramus:

2 Posteriore loco ministros monet ut vicissim ipsi se non et dominos sed et seruos, & quidem fidos, gerant, quum sit eis coram Domino reddenda sue dispensationis ratio.

3 Quoniam sese proposuerat pro exemplo, ceteros reprehendens, dicitur occupatione: & gravitate Apostolica fretus, testatur se nihil morari contraria de se illorum iudicia a quibus et homo abiectus habebatur, quod nihil externi illius spectantis haberet. Affert tamen rationes optimas cur nihil moueatur illorum de se iudicia.

4 Primum quia quod homines in his rebus iudicant ex suo sensu, non maioris est momenti quam quæ in oculis de sapientia iudicant.

5 Secundo inquit, Quomodo vos quæsimus vel non simus iudicare potestis, quum ne ego quidem, qui mihi probabiliter melius sum notus, quam vobis, atque adeo qui bona conscientia in meo munere modestum esse ausim profiteri, tamen non ausim propterea mihi quicquam tribuere. Scio enim me nihilominus esse non irreprehensibilem, nequid mihi instar vestris placeam.

6 Tertia ratio, Et conclusio ex præcedentibus rationibus nascens, Dei est estimare unumquodque suo pretio, et qui notit cordis latebras que sepius homines fallunt. Vestrum itaque hoc iudicium non est.

7 Reiecto illorum iudicio, rursus se proponit pro singulari modestia exemplo, et qui in hac ipsa epistola reticens illorum factorum doctorum nomina, non dubitavit suum et Apollon nomen substituere ipsorum loco, et eorum dedecus hoc modo velut in se recipere, ne dum et se cuiquam anteponeret.

8 Optimum remedium coercende arrogantia ostendit: primum si cogites quare te extimas ex aliorum numero, quum et ipse homo sis: de-

inde si consideres, etiam si quid præter alios habeas, tamen hoc te non habere nisi ex Dei liberalitate. Quis autem sanus de alieno gloriatur, & quidem aduersus Dominum? 9 Descendit ad grauissimam ironiam, et ambiciosos illos ad ruborem vel inuitos cogat.

Matth. 7. 1
rom. 2. 1

הָרָכָה מְכִיל^a מִתְּבַעַת^b בְּרֵכִי בִּתְאֵ
דְּאִנְשׁ כֹּד מְהִימָן^d יִשְׁתַּכַּח :
לִי דִין הָדָא בְּצִירוּתָא הִי לִי דְמַכְנוֹן^c
אֶתְתִּידֵן אוּ מִן כָּל בְּרֵי אִנְשׁ אֵלָא אִף
לֹא אִנְא נִפְשִׁי דָאן אִנְא :
לֹא גִיר מִדֵּם בְּנִפְשִׁי חֲשִׁישׁ אִנְא
אֵלָא לֹא בְּהָדָא^h אֲוֹדֶקֶת דִּינִי גִיר
מְרִיא הוּ :

מְטוֹל הָנָא לֹא מִן קִדְשׁ זִכְנָא תְּהוּוֹןⁱ
דִּינִין^k עַד-מָא דִּיאֲתָא מְרִיא הוּ
דְּמִנְהָר^m בְּסִיתָה דְּחִשׁוּכָא וְגַלְגַּל
מִחֲשַׁבְתֵּהוֹן דְּלִכּוּתָא הוּדִין יְהוּוֹ
שׁוֹבְחָא לֹאנְשׁ אִנְשׁ מִן אֵלֵהָא :
חֵלִין דִּין אַחֵי מְטוֹלְתִּכּוֹן הוּ סְמִת
עַל פְּרָצוּפָא דִּילִי וְדִאֲפִלוּ דְּבִנְתָּאֲלִפּוֹן
דְּלֹא^o תִּתְרַעֲוֹן יִתִּיר מִן מָא דְּכִתִּיב
וְאִנְשׁ עַל חֲבֵרָה לֹא^p יִתְתַּרִים מְטוֹל
אִנְשׁ :

מִנּוּ גִיר^q בְּצֶדֶק אוּ מִנָּא אֵית לֶךְ דְּלֹא
נִסְכֵּת וְאֵן נִסְכֵּת לְמִנָּא מִשְׁתַּבַּחַר
אַנְתָּ אִיךְ הוּ דְּלֹא נִסְכֵּת :
מִן כְּדוֹ סְבַעְתּוֹן לִכּוֹן וְעִתְרִתּוֹן^r
וּבְלַעְדִּין^s אֲמַלְכָתּוֹן^t אֲשִׁתּוּף דִּין
אֲמַלְכָתּוֹן דִּאִף חֲנָן נִמְלֶךְ עִמְכּוֹן :
סִבֵּר אִנְא דִּין דִּלְךָ לְשִׁלְיָחָא אַחֲרִיא^u
הוּ סְמִן אֵלֵהָא אוּךְ דְּלִמּוּתָא דְּהוּוֹן^v
תִּתְאַטְרוֹן לְעִלְמָא לְמִלְאכָא וְלִבְנֵי
נִשָּׂא :

חֲנָן^w שְׁטִיא מְטוֹל מְשִׁיחָא אֲנָתּוֹן^x
דִּין חֲבִימָא בְּמִשְׁיחָא חֲנָן^y כְּרִיחָא
וְאֲנָתּוֹן^z חִילְתָּנָא אֲנָתּוֹן^{aa} מְשִׁתְּכִיחִין^{ab}
וְחֲנָן^{ac} מְעַטְעֵרִין^{ad} :

עַד-מָא לְהָדָא שְׁעָתָא^{ae} כְּפִנִינִין^{af}
וְצִהִינִין וְעִרְטִלִינִין^{ag} וּמִתְקַפְּחִינִין וּבֵית
קִמָּא לִית לֵן^{ah} וְלֵאִינִין^{ai}

2 *Ceterum iam requiritur in dispensatoribus ut quisque fidelis inueniatur.*

3 *Mihi autem hoc minimū est mibi ut à vobis iudicer, aut ab ullo filio hominis. sed neque ego meipsum iudico.*

4 *Nulla enim re in anima mea commingor. sed non per hoc iustificatus sum; iudex enim meus, Dominus est.*

5 *Propter hoc ne ante tempus sitis iudices, usque dum venerit Dominus ipse, qui illuminat occulta tenebrarū, & reuelat cogitationes cordium: tunc erit laus unicuique à Deo.*

6 *Hac autem, fratres mei, propter vos proposui sub exemplo meo, & Apollo, ut in nobis disceretis ne cogitaretis plusquam quod scriptum est: et ne quis aduersus socium suum extollatur propter [vllum] hominem.*

7 *Quis enim discernit te? Aut quid est tibi quod non accepisti? et, si accepisti, cur gloriaris tanquam is qui non acceperis?*

8 *Jam saturati estis, et ditati estis, & absque nobis regnum adepti estis. utinam autem regnum adepti sitis, ut etiam nos regnemus vobiscum.*

9 *Arbitror autem quod nos Apostolos nouissimos posuit ipse Deus velut ad mortem; quia sumus spectaculum mundo, Angelis & filiis hominis.*

10 *Nos stulti propter Christum, vos autem sapientes in Christo: nos infirmi, & vos robusti: vos gloria afficimur, et nos ignominia afficimur.*

11 *Usque ad hanc horam esurimus & sitimus, et nudi sumus, & colaphis cedimur, et habitatio firma nō est nobis.*

¹ Pleonasmus relatiui Hebraeus.

² Subaudi de vobis bicipitis.

³ Vel, Quod si.

⁴ Et pro At.

dd.i.

Epist. Pauli

Act. 10. 34
1. thess. 2. 9
2. thess. 3. 8

Matth. 5. 44
Luc. 13. 34
act. 7. 60

Καὶ κοπιῶμεν, ἐργαζόμενοι ταῖς ἰ- 12
δίαις χερσὶ. λειδορούμενοι, διλογούμε-
νοι, διωκόμενοι, ἀνέχόμεθα.

Βλασφημούμενοι, ὡς ἀκαλοῦ- 13
μεν. ὡς δεικαθάρατα τοῦ κόσμου
ἐγνήθημεν, πάντων δειψήματα ἕως
ἄρτι.

Οὐκ ἐντρέπων ὑμᾶς γράφω ταῦ- 14
τα, ἀλλ' ὡς τέκνα μου ἀγαπητὰ νο-
μίζω.

Εάν τις μωρίους παιδαγωγὸς ἔχη- 15
τε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' ἔ πολλοὺς πατέρας.
ἐν τῷ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τῆς ἀγαπῆς
ἐγὼ ὑμᾶς ἐγνήνησα.

Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς, μιμηταί 16
μου γίνεσθε.

Διὰ τοῦτο ἐπέμψα ὑμῖν Τιμό- 17
θεον, ὃς ὅτι τέκνον μου ἀγαπητὸν καὶ
πιστὸν ἐν Κυρίῳ, ὃς ὑμᾶς ἀναμνήσ-
ταις ὁδοῖς μου ταῖς ἐν Χριστῷ, κα-
θὼς πανταχοῦ ἐν πάσῃ ἐκκλησίᾳ δι-
δάσκω.

Ὡς μὴ ἐρχομένου δὲ μου πρὸς ὑ- 18
μᾶς, ἐφιστάσθε πνεύματα.

Ελθόντα ἢ ταχέως πρὸς ὑμᾶς, 19
ἐάν ὁ Κύριος θελήσῃ, καὶ γνώσωμαι οὐ-
τὸν λόγον τῷ πεφιστωμένῳ, ἀλλὰ
τὴν δύναμιν.

Οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, 20
ἀλλ' ἐν δυνάμει.

Τί θέλετε; ἐν ῥάβδῳ ἔλθω πρὸς 21
ὑμᾶς, ἢ ἐν ἀγάπῃ, πνεύματι τε περισό-
τητος;

Κεφάλαιον εἰς

Ὡς ἀκούεται ἐν ὑμῖν πορνεία, καὶ 1
καὶ αὕτη πορνεία ἥτις οὐδὲ ἐν τοῖς
ἔθνεσιν ὀνομάζεται, ὥς τε γυναικὰ πνα-
τὴ πατρὸς ἔχῃ.

Καὶ

Et laboramus operantes propriis
manibus. cōuitiis affecti, bene pre-
camur: persecutionem patientes,
sustinemus:

Infamati, precamur. purgamen-
ta mundi facti sumus, utque omnium
fordes usque adhuc.

Non ut vos pudore suffundam,
hæc scribo, sed ut filios meos dile-
ctos admoneo.

Nam etsi decem millia pædago-
gorum habueritis in Christo, at nō
multos patres habetis. in Christo e-
nim Iesu per Euangelium ego vos
genui.

Precor vos igitur, imitatores mei
estote.

Propterea misi vobis Timotheū,
qui est filius meus dilectus & fide-
lis in Domino, qui vobis in memo-
riam reducet quæ sint viæ meæ in
Christo, sicut ubique in omnibus
ecclesiis doceo.

Cæterum perinde quasi ego nō
sim venturus ad vos, inflati sunt
quidam.

Sed veniam breui ad vos, si Do-
minus voluerit, & cognoscam non
verba istorum qui inflati sunt, sed
spiritualem virtutem.

Non enim in verbis situm est re-
gnū Dei, sed in Spiritus virtute.

Quid vultis? cum virga veniam
ad vos, an cum charitate & spiritu
lenitatis?

Cap. V.

Omni no auditur esse inter vos
scortatio, & eiusmodi scorta-
tio quæ ne inter Gætes quidem no-
minatur, adeo ut quis vxorem pa-
tris habeat.

Et

10 Ironia acrimo-
niam temperas, mo-
net ut meminerint à
quo sint in Christo ge-
niti, & cum pro ex-
plo sequi non dubitet,
quatinus in speciem
pra aliis abiectum,
at Spiritus Dei effi-
cacia potentem, & i-
pse erant in sese ex-
pelli.

11 Postremo, ad a-
postolicas etiam mi-
nas descendit, sed ut
pater filios oburgas,
ne ad castigationem
usque venire cogā-
tur eorum impietate.

12 Transiit ad alie-
rā partē huius episto-
lae, in qua grauissimū
scelus seuerissime ro-
prehendit, ostendens
ecclesiastica correcti-
onis & iustitiae.

1 Graniter reprebē-
dendū qui tolerandū
sceleribus Ecclesiam
Dei exponunt ipsorum
infidelium ludibrio.

Act. 19. 21
1ac. 4. 15

^a ולא ינן כד פלחין באידן ^b מעערין
לן ומברכין רדפין לן ומסבירין :
^a מצחין לן וכעין מנהון איך נפתא
דעלמא הוין וכופרא דכל נש עד מא
להשא :

^b לא הוא איך ^c דאכהתכון כתב
אנא הלן אלא איך דלכניא חביבא
ⁱ מרתא אנא :

^k אין גיר ^k רבו ^l תרא יהוון לכון
במשיחא אלא לא סניאא אכהת
בישוע גיר משיחא אנא הו
^m אולדתכון בסברתא :

ⁿ בעא אנא ^o הכיל מנכון דבי תתדמון
מטול הנא שדרת לותכון ל
לטימאוס דאיתוהי ברי חביבא
ומהימנא במריג דהו ^q יעהדכון
אורחתי דבמשיחא איך מדס דמלך
אנא בכלהין עדתא :

^r איך הוין דלא אתא אנא לותכון
^s אתחתרו אנשא מנכון :

^t אלא אנ מריא צבא בענל אתא אנא
לותכון ואדע לא מלתהון דהון
דמרימין נפשהון אלא חילהון :
^u מלכותה גיר דאלהא לא הות
במלתא אלא בחילא :

^v איכנא צבין אנתון בחוטריג
אתא לותכון או ^w בחובא וברותא
מכיכתא :

קפלאון ה

^x סכא משתמעא בינתכון וניותא
ודאיך הדא וניותא אידא דאף לא
בית חנפא ^y משתמחא עד מא דנסב
ברא אנתת אבוהי :

ואנתון

12 Et laboramus operātes manibus no-
stris: ignominia afficiunt nos, et benedi-
cimus: persequuntur nos, et sustinemus.

13 Conuitiantur nobis, et ⁶ supplices su-
mus eis, tanquam reiectamenta huius
mundi sumus, et piaculum omnis ho-
minis usque nunc.

14 Nequaquam ut pudefaciam vos,
scribo hac, sed tanquam filios dilectos
erudio.

15 Quauis enim myrias monitorum
sit vobis in Christo, tamen non sunt mul-
ti patres: in Ieschu Christo enim ego
genui vos per predicationem.

16 Peto igitur a vobis ut mei similes
fiatis.

17 Propter hoc misi ad vos Timotheum,
qui est filius meus dilectus et fidelis in Do-
mino, ut ipse in memoriam reducat vo-
bis vias meas quae sunt in Christo, iux-
ta id quod doceo in omnibus ecclesiis.

18 Quasi autem non sim venturus ad
vos, inflati sunt quidam ex vobis.

19 Sed si Dominus voluerit, cito ventu-
rus sum ad vos, et cognoscam non ser-
monem eorum qui extollunt seipsos, sed
virtutem eorum.

20 Regnum enim Dei non est in ser-
mone sed in virtute.

21 Quomodo vultis? cum virga ve-
niam ad vos, an cum charitate et cum
spiritu lenitatis?

Cap. V.

I [N] summa auditur inter vos scor-
tatio, et quae est scortatio qualis e-
tiam non inter profanos nominatur,
adeo ut acceperit filius uxorem pa-
tris sui.

ad. ii.

6 Syre, Petimus
ab eis, subaudi Ve-
niam.

7 Pro, Experiet.

1 Ut scilicet ea
tanquam uxorem
teretur.

^a לא ינן עמלים
^b מעערין
^c מסבירין
^d סוכלים אנחנו
^e מצחין
^f מגדפין
^g נפתא סוכי
^h כופרא כופר
ⁱ עד מא לחשא
^j עד עתה

^k אכהתכון
^l אכיש אתכם

^m מרתא חונך

ⁿ רבו ריבוא
^o תרא חונכים

^p אולדתכון
^q הולדתי אתכם
^r בסברתא על
^s ידיחבטורה
^t חכיל לכן
^u בי תתדמון
^v תחיו דומים לו

^w יעהדכון
^x זכיר אתכם

^y עדתא
^z הקהילות

^a אתחתרו
^b התגאו

^c חילהון כוחם

^d חובא אהבה

^e סכא סוף
^f דבר

^g חנפא
^h חנכרים
ⁱ משתמחא
^j נוכרה

Epist. Pauli

Καὶ ὑμεῖς πεφιστωμένοι ἐστέ, καὶ²
οὐχὶ μᾶλλον ἐπενθήσατε, ἵνα ὁ Ἰακώβος
ἐν μέσῳ ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιή-
σαι;

Εγὼ μὲν ὥς ἀπὸν τῷ σώματι-³
π, παρὸν δὲ τῷ πνεύματι, ἥδη κέκρι-
κα ὡς παρὸν (ὧ) οὕτω τοῦτο κατεργα-
σάμενον,

Εν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰη-⁴
σοῦ Χριστοῦ σὺναχθέντων ὑμῶν καὶ τοῦ
ἐμοῦ πνεύματος, σὺν τῇ δυνάμει τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

Παραδοῦναι (ὧ) τοιοῦτον τῷ Σα-⁵
τανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ
πνεῦμα σωθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου
Ἰησοῦ.

Οὐ καλὸν τὸ καύχημα ὑμῶν· ἐκ οἷ-⁶
δατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα
ζυμοῖ;

Εκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύ-⁷
μην, ἵνα ᾖτε νέον φύραμα, καθὼς ἐστέ
ἀζυμοι· καὶ ὥς τὸ πάχος ἡμῶν ἵνα ἐρῇ
μῶν ἐνύδη, Χριστός.

Ὡστε ἐορτάζωμεν μὴ ἐν ζύμῃ πα-⁸
λαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονη-
ρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εὐκρινείας καὶ
ἀληθείας.

Εἰσαίτω ὑμῖν ἐν τῇ ἐπιπολῇ, μὴ⁹
σὺν ἀναμίγνυσθαι πόρνοις.

Καὶ οὐ πάντως τοῖς πόρνοις τοῦ κό-¹⁰
σμου τοῦτου, ἢ τοῖς πλεονέκτης, ἢ ἄρπα-
ξιν, ἢ εἰδωλολάτραις· ἐπεὶ ὁφείλετε
ἀρα ἐν τῷ κόσμῳ ὁδεύειν.

Νυνὶ δὲ εἰσαίτω ὑμῖν μὴ σὺν α-¹¹
μίγνυσθαι, εἴαν τις ἀδελφὸς ὀνομαζό-
μενος, ἢ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ εἰδωλο-
λάτρης, ἢ λοιδόρος, ἢ μέθυσος, ἢ ἄρπαξ·
τῷ τοιοῦτῳ μηδὲ σὺν ἐσθίειν.

² Et vos inflati estis, ac non potius
luxistis, ut tolleretur e medio ve-
stri qui facinus hoc patrauit?

² Nulli magis su-
perbiunt quam qui
se manus norunt.

³ Enimvero ego ut absens corpo-
re, praesens autem spiritu, iam ut praesens
iudicaui ut is qui hoc ita per-
petrauit,

³ Excommunicatio non est vius po-
testati committenda,
sed ex ceteris autori-
tate praesente legiti-
ma cognitione, ad-
ministranda.

Vobis & meo spiritu in nomine
Domini nostri Iesu Christi congre-
gatis, cum potestate Domini no-
stri Iesu Christi,

⁴ Non dubium est
quin ratum sit in ce-
lis eiusmodi iudicium,
in quo videlicet Chri-
stus ipse index sedeat.

⁵ Eiusmodi inquam homo tradatur
Satanæ ad interitum carnis, ut spi-
ritus salu⁹ sit die illo Domini Iesu.

⁵ Excommunicatus traditur Satanæ
potestati, quum ex do-
mo Dei eiciatur.

⁶ Finis tamen ex-
communicationi pro-
positus non est excom-
nicati exitum, sed
salus: ut videlicet hoc
remedio dometur i-
psius caro, et discat
spiritus vivere.

⁷ Non est bona gloriatio vestra,
An nescitis paululo fermenti totā
massam fermentari?

⁷ Alius finis exco-
municationis, ne con-
tagio ad reliquos per-
nadat: quo fit ut ne-
cessario sit in Ecclesia
retinenda, ne alii a-
liorum contagione
infectantur.

⁸ Expurgate igitur vetus fermen-
tum, ut sitis nova massa, sicut estis
fermenti expertes. Etenim Pascha
nostrū pro nobis sacrificatum est,
nempe Christus.

⁸ Allusione ad Pa-
scha ceremoniam fa-
cta, hortatur ut impu-
rum illum e suo catu
eiciat. Olim (inquit)
Pascha celebraturis
non licebat fermenta-
tis panibus vesci, ad-
eo ut impius habe-
retur et indignus
qui Pascha vescere-
tur, qui fermentum
vel degustasset. Por-
ro totam nostram vi-
tam esse oportet in-
stauratam illius azy-
morum, in quo parti-
cipes facti maculat
illius agni immacu-
latis, omnem impu-
ritatem tum ex no-
bis ipsis tum ex domi-
bus ceterisque no-
stris procul abesse in-
beamus.

Itaque festum agitemus non fer-
mento veteri, nec fermento malitiæ
& nequitiae, sed non fermentatis
panibus sinceritatis & veritatis.

⁹ Scripsi vobis in epistola, ne cō-
miscemini cum scortatoribus.

At non omnino cum scortatori-
bus mundi huius, aut cū auaris, aut
cum rapacibus, aut idololatrīs: alio
quin debetis scilicet e mūdo exire.

⁹ Generalius iam
loquitur, et quod de
illo incestuoso dixe-
rat, ad alios etiam pa-
lam flagitiosos, et
suis offendiculis ec-
clesiam turbantes,
ostendit pertinere:
qui et ipsi ex eccle-
siae communione sint
ordine legitimo eici-
endi. Mentionem au-
tem capiendi cibi fa-
ciens, vel agapas re-
spicit in quibus cena
Domini celebraba-
tur, vel communem
vitae usum et con-
suetudinem notat. quod
et ipsum dextris acci-
piendum est: ne quis
putet excommunica-
tione vel matrimonium dirimi, vel officia quae alij aliis, et parentibus filiis, magistratibus subiecti, dominis servis, proximis denique proximis sacrificanda debent, impediri.

Nunc autem scripsi vobis ne cō-
miscemini, id est si quis quū fra-
ter nominetur, sit scortator, aut a-
uarus, aut idololatra, aut conuitia-
tor, aut ebriosus, aut rapax: cū eius-
modi, inquam, ne edatis quidem.

Τί

tione vel matrimonium dirimi, vel officia quae alij aliis, et parentibus filiis, magistratibus subiecti, dominis servis, proximis denique proximis sacrificanda debent, impediri.

1 וְאַתֶּחֱזֶה אֶתְכֶם אֲנִי וְלֹא דִין
 יִתְרָאֵת יִתְכַתֵּן בְּאֵלָא דִּישְׁתַּקֵּל מִן
 בִּינְתִּכּוֹן הוּא מִן דְּהֵנָּה סוּעֵרְנָא סֶעַר :
 2 אֲנִי גִיר כְּדִרְחִיקָא אֲנִי מִנְכֶּם בְּפִנְיָ
 וְקָרִיב אֲנִי לָכֵן בְּרוּחַ מִן כְּדוֹ דְּנֵת
 אֵיךְ קָרִיבָא לְהוּ מִן דְּהֵנָּה סֶעַר :
 3 דְּבִשְׁמָה דְּמָרְןִי יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא
 תִּתְכַנְשֹׁן כָּלְכֹן וְאַנָּה עִמָּכֹן בְּרוּחַ
 עִם חֵילָה דְּמָרְןִי יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא :
 4 וְתִשְׁלַמְנִיחִי לְהֵנָּה לְסַטְנָא
 לְאִכְדָּנָה דְּפִנְרָה דְּבְרוּחַ יֵחָא בְּיוֹמָה
 דְּמָרְןִי יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא :
 5 לֹא שְׁפִיר שׁוֹבְהָרְכֹן אֲחִי לֹא יִדְעִן
 אֲנִי דְּחִסְרָא קָלִיל כְּלָה גְבִילְתָּא
 מִחֲמַע :
 6 דְּכֹן מִנְכֶּם חֲסִירָא עֲתִיקָא דְּתַחֲוֹן
 גְבִילְתָּא חֲדָתָא אִיכְנָא דְּאִיתִּכּוֹן
 פְּטִירָא פִּצְחָא גִיר דִּילָן מְשִׁיחָא הוּ
 דְּאִתְנַבֵּס חֲלָפִין :
 7 מְטוֹל הֵנָּה נֶעֱבֵד עֲדַעֲדָא לֹא
 בְּחִסְרָא עֲתִיקָא וְלֹא בְּחִסְרָא
 דְּבִישׁוּתָא וְדְּמִרְרוּתָא אֲלֵא בְּפִטִּירָא
 דְּדִבּוּתָא וְדְּקִישׁוּתָא :
 8 מְטוֹל הֵנָּה נֶעֱבֵד עֲדַעֲדָא לֹא
 בְּחִסְרָא עֲתִיקָא וְלֹא בְּחִסְרָא
 דְּבִישׁוּתָא וְדְּמִרְרוּתָא אֲלֵא בְּפִטִּירָא
 דְּדִבּוּתָא וְדְּקִישׁוּתָא :
 9 כְּתִבְתָּ לָכֵן בְּאַגְרָתָא דְּלֵא
 תִּתְחַלְטֹן עִם זִנְיָא :
 10 לֹא דִין אֲמַר אֲנִי עִם זִנְיָא דְּבַעֲלָמָא
 חֵנָּה אוֹ עַל־עֲלֻבָּא אוֹ עַל־חֲטוּפָא אוֹ
 עַל־פְּלָחִי פְתִכְרָא וְאֵן לֹא חִיבִין
 הָיִיתוֹן אֲפִי מִן עֲלָמָא לְמַפֵּק :
 11 הָדָא דִּין דְּכְתִבְתָּ לָכֵן דְּלֵא תִּתְחַלְטֹן
 וְאֵן אִיתְּ דְּמִתְקָרָא אֲחָא וְאִיתְּוִהִי
 זִנְיָא אוֹ עֲלֻבָּא אוֹ פְלָח פְתִכְרָא אוֹ
 מְצַעֲרָן אוֹ רִיוֹ אוֹ חֲטוּפָא עִם אִינָּה
 דְּהִכְנָא הוּא אֲפִי לֹא לְחֵמָא לְמַאכְלָא :
 12 מֵא

Et vos inflati estis, non autem po-
 tius sedistis in luctu, ut tolleretur de
 medio vestri is qui hoc opus operatus
 est?

Ego enim longè disitus à vobis cor-
 pore, & propinquus vobis spiritu, iam
 iudicaui, tanquam propinquus, illum
 qui hoc operatur:

Ut in nomine Domini nostri Ie-
 schua Christi cōgregemini vos omnes,
 & ego vobiscum spiritu, cum potesta-
 te Domini nostri Ieschua Christi,

Et tradatis istum Satana, ad interi-
 tum corporis eius, ut in spiritu saluus
 fiat in die Domini nostri Ieschua
 Christi:

Non est bona gloriatio vestra, fra-
 tres mei. Ignoratis vos quod sermen-
 ti modicum totam massam fermentat?

Expurgate à vobis fermentum ve-
 tus, ut sitis massa nova, sicut estis az-
 ymi. Pascha enim nostrū Christus est,
 qui immolatus est pro nobis.

Propter hoc celebremus festum, non
 in fermento veteri, neque in fermento
 malitiæ & amaritudinis: sed in a-
 zymis puritatis et sanctitatis.

Scripsi vobis per epistolam ut ne
 commisceamini cum scortatoribus.

Non autem dico, cum scortatoribus
 qui sunt in mundo isto, aut cum aua-
 ris, aut cum rapacibus, aut cum culto-
 ribus simulachrorū: alioquin debuissetis
 etiam è mundo exire.

Hoc autem quod scripsi vobis, [eius-
 modi est,] ut non cōmisceremini. Si
 quis est qui vocetur frater, et est scor-
 tator, aut auar⁹, aut cultor simulacbro-
 rum, aut cōuitiator, aut ebriosus, aut
 rapax, cum eo qui sic est, ne cibus qui
 dem comedendus.

1 Syre, Viuat, He-
 braismus.

2 Syre, Pulchra.

4 In contextu
 Syriaco perperam
 scriptum erat
 In fermento, pro
 In fermento, In
 azymis. quod ex
 contextu plusquā
 liquidum est.

5 Addit copulā,
 quæ exegetica est.
 Id est Siquis.

6 Hebraismus.
 Id est Talis.

Epist. Pauli

Τί γάρ μοι καὶ τοῦ ἐξω κρίνειν; ἔχ¹²
τοῦ ἐσω ὑμεῖς κρίνετε;

Τοὺς δὲ ἐξω ὁ Θεὸς κρίνει. καὶ ἔξα-
ρεῖτε τὸν πονηρὸν ἔξ ὑμῶν αὐτῶν.

Κεφάλαιον 5

Τολμᾷ πρὸς ὑμῶν πρῶτον ἔχων
πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ὑπὸ τῶν
ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἀγίων;

Οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ ἄγιος (ὁ) κρί-
νουσι; καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνε-
ται ὁ κόσμος, ἀνάξιοι ἐστέ κριτῶν ἐ-
λαχίστων;

Οὐκ οἶδατε ὅτι ἀγγέλους κρινούμεν,
μήτις βιωπικᾶ;

Βιωπικὰ μὲν οὐὶ κριτήρια ἐὰν ἐ-
χητε, τοῦ ἔξουθενήσεσθαι ἐν τῇ ἐκκλη-
σίᾳ, τούτοις καθίζετε.

Πρὸς ἐντροπὴν ὑμῶν λέγω. οὕτως
οὐκ ἐστὶν ἐν ὑμῖν ὁφὸς οὐδὲ εἰς, ὅς δι-
νήσεται διακρίναι ἀνὰ μέτρον τῆς ἀδελ-
φοῦ αὐτῶν;

Ἀλλὰ ἀδελφὸς μὲν ἀδελφοῦ κρί-
νεται, καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἀπίστων;

Ἡ δὲ μὲν οὐὶ ὅλως ἡτήρημα ἐν ὑμῖν
ᾧ ἐστὶν, ὅτι κρίματα ἔχετε μὴ ἐαυτῶν.
Διὰ πῶς οὐχὶ μάλλον ἀδικεῖτε; διὰ πῶς
μάλλον ἀποσερεῖτε;

Ἀλλὰ ὑμεῖς ἀδικεῖτε, καὶ ἀποσερε-
τε, καὶ ταῦτα ἀδελφοί.

Ἡ οὐκ οἶδατε ὅτι ἀδικοὶ βασιλείαν
Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι; μὴ πλανᾶ-
σθε. οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι,
οὔτε μοιχοί, οὔτε μαλακοί, οὔτε ὀρε-
νοκοῖται,

οὔτε

dem remedio egerent.

7 Hoc maxima ex parte spectat ad alteram reprehensionis partem, nempe, quod etiam apud infidelium iudicium subfelliis litigarent: quod off. pendulum debuerant potius quamvis iactura redimere. Sed & illud in genere verum est, cedendum esse nobis de iure nostro potius quam temere aut aliquo em-
dicande iniuria studio extremum iuris rigorem experiamur. Corinthiis autem neutrum erat curae, quos aut oportere respicere, nisi malini Dei hereditate privari.

8 Transiunt sibi parat ad quartum huius epistolae tractatum de rebus mediis differens. in primis quomodo viri mulieribus rite & si vel non & si possint: cuius quaestiones tres sunt loci, Scortatio, Matrimonium & Celibatus. Ac scortationem quidem penitus damnat: matrimonium vero quibusdam praecipit & re-
medium bonum ac necessarium, quibusdam liberum relinquit: quibusdam non & si illicitum, sed & si incommodum, non tamen sine exceptione, dissuadet: celibatum au-
tem (sub quo etiam virginitatem comprehendendo) nemini praecipit: suadet tamen, at nec propter se, sed propter aliud, nec omnibus, nec sine exceptione. Dicitur autem in
scortationem, incipit a generali reprehensione eorum vitiorum quibus opulenta & luxu dedita civitas praecipue scatebat: sermo monens, respicientia cum peccatorum re-
missione, sine sanctificationem cum iustificatione individuam nexu coherere.

10 Quid enim mea interest etiā de
extraneis iudicare? nonne de iis qui
intus sunt, vos iudicatis?

De extraneis verò Deus iudicat.
tollite igitur istum sceleratum ex
vobis ipsis.

Cap. VI.

Ustinet aliquis vestrum negotiū
Shabens cū altero, iudicio expe-
ririsub iniustis, ac non sub sanctis?

3 An ignoratis sanctos mundum
iudicatuos? quod si per vos iudica-
bitur mundus, indigni estis mini-
mis iudiciis?

An ignoratis fore ut Angelos iu-
dicemus, nedum ut quæ ad huius
vitæ vsum pertinent nō iudicemus?

4 Itaque si iudicia habeatis de iis
quæ ad huius vitæ vsum ptnet, eos
q. minimi sūt in ecclesia, eosinquā
in subfelliis collocare.

5 Ut vos pudeat, vobis hoc dico. I-
tāne non est inter vos sapiens, ne
vnus quidem qui possit diiudicare
inter fratres suos?

Sed frater cum fratre iudicio ex-
peritur, idque sub infidelibus?

6 Iam igitur omnino impotētia in
vobis est, quod iudicia habetis in-
ter vosmetipsos. 7 quare nō potius
iniuriam patimini? cur non potius
damnum accipitis?

8 At vos iniuriā facitis, & damno
afficitis, idque fratres.

An ignoratis iniustos nō esse Dei
hæreditatē possessuros? 8 Ne errate.
neque scortatores, neq; idololatræ,
neque mœchi, neque molles, neq;
qui concumbunt cum masculis,

10 Eiciendi falsi
fratres ex cœtu: ex-
tranei iudicio Dei
relinquendi.

1 Tertia quaestio
de forētibz iudiciis:
An liceat fidei fide-
lem ad infidelium
tribunalia trahere.
Respondet nō licere,
propter offendiculū
videlicet. Neque e-
nim per se malū est.

2 Addit se nō pro-
hibere quominus, si
ita opus est, iure agere
liceat cum proximo,
sed sanctis discepta-
toribus.

3 A comparatis
colligit non sine san-
ctorum iniuria iudi-
ces infideles a fidei-
bus queri, quum san-
ctos Deus ipse iudica-
do mundo & diabo-
lis sit Christo Filio
velut assessores distu-
rus, nedum & lenes
illas controversias
quæ aequitate ac bo-
na conscientia desi-
nuntur, non possint
diiudicare.

4 Conclusio, qua
remedium huic ma-
lo prescribit, nempe
si de privatis negotiis
coram delectis ex ec-
clesia arbitris inter
se transigant: Cui mu-
neri (inquit) vel in-
firmus quisque vestrum
satisfecerit Non da-
mnat igitur iudiciū
subfelliis, sed quid
propter circumstan-
tiam temporis expe-
diat ostendit, idque
sine ulla iniuris magi-
strat' immunitione.
Nec enim agit de iu-
diciis quæ inter infi-
deles & fideles exer-
centur, neque de pu-
blicis iudiciis, sed de
controversiis quas ni-
hil prohibet domesti-
cis etiam arbitris co-
poni.

5 Theſin accommo-
dat ad hypothēsin, huc
semper eos reuocans.
Si falsam de sua ipso-
rum praestantia opi-
nionem eis adimat,
vnde omnia hac ma-
la oriebantur.

6 Nunc et am lon-
gius progreditur, &
quoniam arbitros ex
fidelium cœtu eis co-
cedens, simpliciter nō
damnet, sed stabiliat
potius priuata iudi-
cia, modo sine offendi-
culo exerceantur, ta-
men testatur si tales
essent quales esse o-
ptandum erat, futurū
fuisse & ne hoc quis-

מא לי גיר למדן לבריא אנתון
דין לדלנו דונו :

לבריא דין אלהא דאן ושוקלוהי
לבישא מן בנתכון :

קפלאון

ממרח אנש מנכון כד אית לה
דינא עם אחוהי דידון קדם עולא
ולא קדם קרישא :

או לא ידעין אנתון דקרישא
לעלמא ידונו ואן עלמא בכון
מתתדין לא שוין אנתון למדן דינא
דקדקא :

לא ידעין אנתון דלמלאכא דינינן
חד במא אילין דדעלמא אנין הנא
אלא אן אית לכון דינא על דעלמא
לאילין דבסין בעדתא אנתון לכון
בדינא :

לכווארא חו דין אמר אנא לכון
הכנא לית בכון אף לא חד חכימא
דישבח ישוא בית אחא לאחוהי :

אלא אחא עם אחוהי מתתדין
ותוב קדם אילין דלא מהימני :

מן כדו הכיל קיומכון חבתון
לכון דדינא חד עם חד אית לכון
מטול מנא גיר לא מתעלבין אנתון
ומטול מנא לא מתגלזין אנתון :

אלא אנתון עלבין אנתון וגלזין
אנתון אף לאחיכון :

או לא ידעין אנתון דעולא
מלכותה דאלהא לא ירתין לא
תטעון לא זניא ולא פלחי פתכרא
ולא גירא ולא מחבלא ולא שבכי
עם דכרא :

ולא

12 *Quid enim ad me attinet iudicare extraneos? Vos autem eos qui intus sunt iudicate:*

13 *Extraneos autem Deus iudicat. et auferte malum è medio vestri.*

Cap. VI.

1 *Udet aliquis ex vobis quum est ipsi lis cum fratre suo, litigare coram iniquis, et non coram sanctis?*

2 *An ignoratis vos quod sancti mundum iudicabunt? Et, si mundus per vos iudicatur, non digni estis ad iudicandum lites minutulas?*

3 *Ignoratis vos quod Angelos iudicaturi sumus? quato magis ea quae sunt mundi huius?*

4 *Sed si sit vobis lis de rebus mundi, eos qui sunt contemptibiles in ecclesia, collocare vobis in iudicio.*

5 *Ad verecundiam autem [vestrā] hoc dico vobis. Ita nō est in vobis nēv-nus quidem sapiēs, qui possit ex aequo iudicare inter fratrem et fratrē suū?*

6 *Sed frater cum fratre suo litigat: et rursum coram eis qui sunt infideles.*

7 *Iam igitur vos ipsi peccastis inter vos, quod lis unius cum altero est inter vos. Propter quid enim non iniuriam patimini? et propter quid non sustinetis damnum?*

8 *Sed vos iniuria afficitis, et damnum infertis, etiam fratribus vestris.*

9 *An ignoratis quod iniqui regnum Dei nō hereditario consequuntur? Ne erretis: nec scortatores, nec cultores simulachrorū, nec adulteri, nec molles, nec concubantes cum masculis,*
dd.iiij.

7 Pro inferendi particula. Aufertq igitur.

1 Eadem vox דקדקא legitur eodem sensu Matth. 18: 34. derivata autē דקדקא, Minuit. Atque nuavit. Vnde verbale דקדקא, Grammatica, venit: ita vocata, quod quae sunt in lingua minutula, (id est rudimenta) doceat.

2 Facite federe. Hebraismus.

3 Vel Ius aequū reddere.

4 בין pro בית, Inter, cum Nun.

5 Syrē, Qui non credunt.

6 Syrē, Vnius cū vno. Hebraismus.

a למדן לדין:
b לבריא
החיצונים:
c לדלנו אשר
חס בבית ר'ל
שאינם חיצונים
או גכריים:
d לבריא דין
והחיצונים:
e דאן שופט:
f ושוקלוהי
לבישא מן
בנתכון
וכערות הרע
מקרבכם:
g ממרח אנש
מנכון יש מכם
איש שנושא
לכו:
h דינא ריב:
i דין יריב:
k עולא
הרשעים:
l או לא הלווא:
m ידונו
ישפטו:
n בכון על
ידיכם:
o מתתדין
נשפט:
p שוין ראויים:
q דינא מריכות:
r דקדקא
קטנות:
r דינינן
שופטים
אנחנו:
c על דעלמא
על דכרי
העולם:
u בסין נקלים:
x אותכו
הושיכו:
y כווארא
חרפה:
z דישבח
שיוכל:
aa מתתדין
מריב:
bb מן כדו
כבר:
cc קיומכון
עצמכם:
dd מתעלבין
סובלים חרפה:
e או כליםה:
e מתגלזין
סובלים גזק:
ff עלבין
מכלימים:
gg גלזין
מזיקים:
h או לא
הלווא:
ii פלחי פתכרא
עובדים לאלהים:
k אחרים:
k בירא
נזאפים:
ll מחבלא
עושים מעשה:
m ער ואונן:
m שבכי
שוככים:
n דכרא
הזכרים:

Epist. Pauli

Οὐτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὔ-
τε μέθυσοι, οὔ λοίδοροι, οὔχ ἄρπαγες,
βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσοις.

Tit. 3.3

Καὶ ταῦτα πνὲς ἦτε· ἀλλὰ ἀπελού-
σαιθε, ἀλλὰ ἡγιασθε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε
ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ ἐν
τῷ πνύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

Infrā, 10. 28
Eccl. 37. 31

Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα
συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ
ἐγὼ ὁξοισι ἀθήσομαι ὑπὸ πινος.

Τὰ βεβήματα τῇ κοιλίᾳ, ἢ ἡ κοιλία
τοῖς βεβήμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταῦτα
καὶ ταῦτα καταργήσῃ. τὸ δὲ σῶμα οὐ
τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ ὁ Κύ-
ριος τῷ σώματι.

Rom 6.5

Ὁ δὲ Θεὸς καὶ τὸν Κύριον ἡγάρε,
καὶ ὑμᾶς ὥξερε διὰ τῆς δυνάμεως
αὐτοῦ.

Οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν,
μέλη Χριστοῦ ὄντι; ἅρας οὖν τὰ μέλη
τοῦ Χριστοῦ, ποιήσω πόρνης μέλη; Μὴ
γάρ οἱ το.

Gen. 2. 24
Matth. 19. 5
Mar. 10. 8
Ephes. 5. 32

Ἡ ἐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ
πόρῃ, ἐν σῶμα ὄντι; Ἔσονται ὡς, φησὶν,
οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

Ὁ δὲ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἐν
πνύμα ὄντι.

Φύγετε τὴν πορνείαν. πᾶν ἀμάρτη-
μα ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκ τῶν
σώματός ὄντι· ὁ δὲ πορνύων, εἰς τὸ ἴδιον
σῶμα ἀμάρτανει.

Supra, 1. 37
2. cor. 6. 16

Ἡ οὐκ οἶδατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν,
ναὸς τοῦ ἁγίου πνύματος ὄντι,
οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὶ ἐ-
αυτῶν;

Infrā, 7. 23
1. pet. 1. 18

Ἡγοράσθητε γὰρ πρὸς· δοξάσατε δὲ
τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ
πνύματι ὑμῶν, ἃ πνύματα ὄντι τοῦ Θεοῦ.

Κεφάλαιον

15 Quartum argumentum: Quod non sumus nostri iuris & alteri cuiquam alii, nec d. Satana & carni, nos possumus addicere: quum nos Deus ipse, & qui-
dem maximo pretio, adquisierit, & corpore & animo sue glorie inferuiremus.

Neque fures, neque auari, neque
ebriosi, neque conuitiatores, neq;
rapaces, regni Dei hæreditatē po-
ssidebunt.

¶ Et hæc eratis nōnulli: sed abluti
estis, sed sanctificati estis, sed iusti-
ficati estis in nomine Domini Iesu,
& per Spiritum Dei nostri.

9 Secundo loco Co-
rimbros præfatur in
rebus mediis simplici-
ter peccare: primum
quod eis abuteretur,
tum in eo quod res
mediæ sine discrimi-
ne usurpabam, quæ
earum usus ad cha-
ritatis regulam sit
exigendus: nec etiā
is recte datur quæ
intemperanter eis
abutens, sese illis tan-
quam dominis sub-
iicit.

¶ Omnia mihi licet, at nō omnia
conducūt: omnia mihi licet, at ego
nō redigar sub vllius rei potestātē.

10 Secundo, quod
multa in rebus me-
diis recenserent quæ
per se essent illicitæ,
velut scortationem,
quam perinde ac e-
sum & potum inter
merē naturales ac li-
citas appetitiones nu-
merabant. Subiicit
autem apostolus hæc
planē esse distimi-
lia. Nam inquit ad
necessarium huius
vitæ & sum conditi
sunt cibi, quæ non
est perpetua. Nam
& cibus & tota i-
sta alimentis ratio
breui spatio abolen-
tur. si non idem sca-
tiendum est de scorta-
tionis impuritate, cui
conditum non esse cor-
pus, sed & contrariopu-
ritati esse destinātū,
vel illud ostendit quod
Christo sit consecratū
sicut & Christus no-
stris: etiam corpori-
bus, ea ipsa virtute,
qua resurrexit, & ius-
tificandis datus nobis
est a Patre.

¶ Escæ vētri destinatæ sūt, & vēter
escis: Deus autē & hunc & eas ab-
olebit. corpus verò non scortati-
oni, sed Domino, & Dominus cor-
pori.

Deus autem & Dominum su-
scitavit, & nos suscitabit poten-
tia sua.

¶ An ignoratis corpora vestra esse
membra Christi? Num igitur tol-
lens membra Christi, faciam ut sint
scorti membra? Absit.

11 Expositio supe-
rioris argumenti a
contrariis, & eius ap-
plicatio.
12 Probatio eiusdē
argumenti: Contra-
rii sunt ex diametro
scortum & Christus,
caro & Spiritus: ergo
qui vnum est cum
scorto, quod quidem
sit naturali illa cor-
porum cōmixtione)
vnum esse non potest
cum Christo, quæ v-
nio est pura & spiri-
tualis.
13 Aliud argumē-
tum cur fugienda sit
scortatio, quoniam
peculiari quadā tur-
pitudine corpus com-
maculat.
14 Tertium argu-
mentum: Quod scor-
tator sit sacrilegus,
quum corpora nostra
sint Deo consecrata.

¶ An ignoratis, eum qui aggluti-
natur scorto, vnum esse corpus cū
scorto? Fient enim, inquit, qui duo
erant, caro vna.

¶ Qui verò agglutinatur Domino,
vnus spiritus est.

¶ Fugite scortationē. omne pec-
catū quod fecerit homo, extra cor-
pus est: sed qui scortatur, in pro-
prium corpus peccat.

¶ An ignoratis corpus vestrum
esse tēplum Spiritus sancti, qui est
in vobis, quem habetis à Deo, ne-
que esse vestri iuris?

¶ Nam empti estis pretio: glorifi-
cate igitur Deū in corpore vestro,
& in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

Cap.

ולא עלובא ולא גנבא ולא רויא^a
 ולא מצערנא ולא חטופא הלין^b
 מלכותה דאלהא לא ירתין :

והלין אית הוי באנש אנש מנכון^c
 אלא סחיתון ואתקדשתון ואודדקתון^d
 בשמה דמרן ישוע משיחא וברוחה
 דאלהן :

כל שליט לי אלא לא כל פקח לי כל^e
 שליט לי אלא עלי אנש לא ישתלט^f
 מאכולתא דכרסא וכרסא^g
 דמאכולתא אלהא דין לתרתיהון^h
 מבטל פגרא דין לא לזניותא אלא
 למרן ומרן לפגרא :

אלהא דין ולמרן אקים ולן יקיםⁱ
 בחילה :

לא ידעין אנתון דפגריכון הדמא^k
 אנון דמשיחא נסב^l הדמא דמשיחא^m
 נעבדיוהי הדמא דזניתא חס :

או לא ידעין אנתון דמןⁿ דנקיף^o
 לזניתא חד חו פגר אמיר גיר דיהוון
 תריהון חד פגר :

מן דנקיף דין למרן הוא עמה^p
 חדא רוח :

ערוקו מן זניותא כל חטיתא גיר
 דיעבד בר נשא לבר מן פגרה הי מן
 דמונא דין בפגרה חו חסא :

או לא ידעין אנתון דפגריכון^q
 היכלא חו דרוחא דקודשא דעמרא^r
 בכון חו דקבלתון מן אלהא ולא
 הויתון דנפשכון :

אודבנתון גיר^s בדמיא הויתון^t
 הביל משבחין לאלהא בפגריכון^u
 וברוחכון הנון דאיתיהון דאלהא :
 קפלאון

10 Nec auari, nec fures, nec ebriof, nec maledici, nec rapaces: hi, [inquā,] regni Dei hereditatē nō consequuntur.

11 Et hac fuerunt in unoquoque ex vobis: sed abluti estis, et sanctificati estis, et iustificati estis per nomen Domini nostri Ieschua Christi, et per Spiritum Dei nostri.

12 Omnium potestas est mihi, sed non omnia expediunt mihi: omnium potestas est mihi, at super me nemo potestatem habebit.

13 Cibus est ventris, et venter est cibi: Deus autem eos ambos aboliturus est. corpus verò non scortationi, sed Domino nostro: et Dominus noster corpori.

14 Deus autem et Dominum nostrum suscitavit, et nos suscitabit per virtutem suam.

15 Ignoratis vos quòd corpora vestra membra sunt Christi? tollentes membra Christi, faciemus ea membra scortati? Absit.

16 An ignoratis vos, quòd is qui adheret scorto, unum est corpus [cū scorto?] Dictū est enim, Quòd erunt utriusque unum corpus.

17 Qui verò adheret Domino nostro, fit cum eo unus Spiritus.

18 Fugite à scortatione. Omne enim peccatum quod fecerit filius hominis, intra corpus suū est, qui autem scortatur, in corpus suum peccat.

19 An ignoratis vos quòd corpus vestrum templum est Spiritus sancti qui habitat in vobis, quē accepistis à Deo, et non estis vestri ipsorum?

20 Empti enim estis pretio. Sitis igitur glorificantes Deum in corpore vestro et in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

Cap.

7 Syre, Parcc.

Epist. Pauli

Κεφάλαιον ζ'

Π Εεὶ δὲ ὦν ἐγράψατέ μοι, καλὸν¹
δύσεσθαι γυναικὸς μὴ ἀφίεναι.

Διὰ τὴν πορνείαν ἕκαστος, πλὴν ἐ-
αυτῆς γυναικᾶ ἐχέτω, καὶ ἑκάστη ὁ
ἴδιον ἀνδρα ἐχέτω.

1. Pet. 3. 7

Τῇ γυναικὶ ὁ ἀνὴρ πλὴν ὀφειλομένης
νῦν ὡς ὁ κύριος ὁ σώζων τὸ σῶμα,
ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρί.

Ἡ γυνὴ τῷ ἰδίῳ σώματι ἐκ ἑξου-
σίας, ὡς ὁ ἀνὴρ ὁμοίως δὲ καὶ ὁ
ἀνὴρ τῷ ἰδίῳ σώματι ἐκ ἐξουσίας,
ὡς ἡ γυνή.

Μὴ ὑποτασσέσθαι ἀλλήλοις, εἰ μὴ πλὴν
ἐκ συμφώνου ὡς καὶ ὁ κύριος, ἵνα ὡς ὁ
κύριος τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ὁσέως ἑαυ-
τῆς ἵνα ἡ ἐκκλησία ὡς ὁ κύριος ὁ σώ-
ζων τὸ σῶμα, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνή
τῷ ἀνδρί.

Τοῦτο δὲ λέγω καὶ ἐκ συμφώνου, οὐ⁶
κατ' ἐπιταγῆς.

Θέλω γὰρ πάντας ἀνδράς εἶναι
ὡς καὶ ἑαυτὸν. ὡς ὁ κύριος ὁ σώζων
τὸ σῶμα, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ γυνή
τῷ ἀνδρί.

Λέγω δὲ τοῖς ἀγαπῶσι καὶ τῆς χή-
ρας, καλὸν αὐτοῖς ὅστις ἐάν μείνωσιν
ὡς καὶ ἐγώ.

Εἰ δὲ ἐκ ἐκκλησίας ὄντας, γαμή-
σωσιν. κρεῖσσον γὰρ ὅστις γαμήσῃ ἢ
πυρρῶς.

Τοῖς δὲ γεγαμηκόσι ὡς ἀγαπῶ ἐκ¹⁰
ἐγώ, ὡς ὁ κύριος, γυναικᾶ ὡς ὁ
κύριος ὁ σώζων τὸ σῶμα, ὁμοίως δὲ
καὶ ἡ γυνή τῷ ἀνδρί.

Matth. 5. 32
& 19. 9
mar. 10. 11
luc. 16. 18

Εάν δὲ καὶ χωρεῖται, μὴ ἐπὶ ἀγα-
πῆς, ἢ τῷ ἀνδρί καὶ ταλαλῆται. ἢ
ἀνδρα γυναικᾶ μὴ ἀφίεναι.

Τοῖς

Cap. VII.

C'Æterum de quibus scripsistis
ad me, bonum fuerit viro mu-
lierem non attingere:

Sed propter fornicationes, suam
quisque uxorem habeat, & propriū
quæque virum habeat.

¶ Vxori vir debitam beneuolen-
tiam reddat, similiter autem &
vxo vir.

¶ Vxor proprium corpus non ha-
bet in potestate, sed vir: similiter
autem & vir proprium corpus non
habet in potestate, sed vxo.

Ne fraudate alius alium, nisi si-
quid ex consensu ad tempus, ut va-
cetis ieiunio & precibus: & rur-
sum simul convenite, ne tentet vos
Satanas propter incontinentiam
vestram.

Hoc autem dico ex concessio-
ne, non ex imperio.

Nam velim omnes homines esse
ut & ipse sum: sed unusquisque pro-
prium donum habet ex Deo, alius
quidem ita, alius autem ita.

¶ Dico autem cælibibus & viduis,
bonum eis est si manserint ut ma-
neo ego.

Quod si se non continent, matri-
monium contrahant: nam melius est
matrimonium contrahere quam vri.

Iis autem qui matrimonio iuncti
sunt, denuntio non ego sed Domi-
nus, ¶ Vxo à viro ne discedito.

Quod si etiā discesserit, maneat
innupta, aut viro reconciliator: &
vir uxorem ne dimittito.

Reliquis

1 De coniugio do-
cet, quoniam caliba-
tus sua etiam habeat
commoda, quæ postea
explicabit, tamen vi-
tandæ fornicationis
causa necessarium
esse matrimonium,
sed ita ut neque vnus
maritus plures uxo-
res nec vna vxo plu-
res habeat maritos.

2 Secundo, decla-
rat summa partium
beneuolentia colen-
dum esse coniugum.

3 Tertio, monet al-
terum in alterius es-
se potestate, quod ad
corpus attinet, ut mi-
nus se fraudare non
possint.

4 Quarto, addit
exceptionem, nisi al-
ter ab altero absti-
neat ex consensu mu-
tuo, ut liberius vacet
precibus, quia in re in-
temperantia quod
expediat consideret,
ne discurrat in ista
veluti coniugij inter-
ruptione ad inconti-
nentiam sollicitentur.

5 Quinto, matri-
monium docet non
esse simpliciter omni-
bus necessarium, sed
is demum qui donum
continentie non ha-
bent. Est enim hoc do-
num ex peculiari Dei
gratia.

6 Sexto, de repeten-
do matrimonio idem
monet, nempe caliba-
tus quidem proban-
dum esse, sed is de-
mum quibus datum
est ut se possint conti-
nere: si minus, repe-
tendas esse nuptias,
ut conscientie paci co-
suletur.

7 Septimo prohibet
disidia & repudio-
rum nutritiones, (de
adulterii enim crimi-
ne non agit, quod
tunc erat Romanis
etiam legis capi-
tale) quibus dissolut
conjugij vinculum
negat, Christo ipso au-
tore.

Cap. VII.

DE iis autem quæ scripsistis mihi, bonum est viro ut ad mulierem non appropinquet:

Sed propter fornicationem quisque uxorem suam habeat, & mulier virum suum habeat.

Et vir uxoris suæ dilectionem quæ debet, reddat: similiter etiam ipsa uxor marito suo.

Vxor non habet potestatem in corpus suum, sed maritus eius: ita etiam vir non habet potestatem in corpus suum, sed uxor eius.

Ne igitur damno afficiatis alter alterum, nisi quum vos ambo consenseritis de tempore quo affligatis vos ieiunio & ad precationem: & rursus ad eandem voluntatem conuertamini, ut non tentet vos Satan as propter concupiscentiam corporis vestri.

Hoc autem dico ego, tanquam infirmis, non autem ex mandato.

Ego enim velle ut omnes filij hominis similes mei essent in puritate. sed omni homini donum datum est à Deo: est qui ita, & est qui ita.

Dico autem iis quibus non sunt uxores, & viduis, quod expedit eis si manserint ut ego.

Quod si non continent, iungantur matrimonio. expeditius enim lōgè est ducere uxore quam vri cōcupiscētia.

Is autem quibus sunt uxores, precipio, non ego sed Dominus meus, ut uxor à marito suo non separetur.

Et, si separata fuerit, maneat absq; viro, aut marito suo reconcilietur. & vir uxorem suam non dimittat.

קפלאון

ועל אילין דכתבתון לי דין שפיר
הו לנכרא דלאנתתא לא יתקרב:

אלא מטול זניותא אנש אנתתה
יאחוד ואנתתה לבעלה תאחודי:

וגברא לאנתתה חובא דמתתחב
יפרוע הכנא אף הי אנתתה לבעלה:

אנתתה לא שליטא על פגרה
אלא בעלה הכנא אף גברא לא
שליט על פגרה אלא אנתתה:

לא הכיל תגליון חד לחד אלא
אמתי דתריכון תשתיון בזבן ד

דתתענון לצומא ולצלותא ותוב לה
לצבותא תתפנון דלא ינסיכון סטנא
מטול רגתא דפגרכון:

הדא דין אמר אנא איך דלמחילא
לו מן פוקדנא:

אנא גיר צבא אנא דכלהון בני
נשא אבותיהון בדכיותא אלא כל
נש מוהבתא יהיבא לה מן אלהא
אית דהכנא ואית דהכנא:

אמר אנא דין לאילין דלית להון
נשא ולא רמלתא דפקח להון אן
יקוון אבותי:

אן לא דין מסיכרין יודוגון פקח
גיר למסב אנתתא טב מן דלמאקד
ברגתא:

לאילין דין דאית להון נשא מפקד
אנא לא אנא אלא מרי דאנתתא
מן בעלה לא תפרושי:

ואן תפרושי תקנא דלא גברא או
לבעלה תתרעא וגברא לאנתתה
לא ישבוק:

לשרכא

^a יאחוד יאחוד:
^b תאחודי
תאחוד:
^c חובא
האחבה:
^d מתתחב
שהוא חייב לה:
^e יפרוע יפרוע:

^f תגליון תגליון:
^g תשתיון
תסכיכו:
^h בזבן זמן קבוע:

ⁱ ינסיכון
ינסח אתכם:
^k רגתא רגתא:

^l למחילא
לחלשים:

^m אבותי
כמוני:

ⁿ ארמלתא
אלמנות:
^o פקח פקח:

^p מסיכרין
מתאפקים:
^q פקח פקח:
^r טב יתר:
^s מאקד מאקד:

^t תקנא תקנא:
^u דלא גברא
כלי איש:
^x תתרעא
תתרצח:

¹ Ad idem librum. Hoc est, Ad mutuam tori consuetudinem sine officium.

² Hebraismus. Est qui hoc donum pollet, est qui alio.

³ Syrè, Coniungentur.

Epist. Pauli

Τοῖς ἡ λοιποῖς ἐγὼ λέγω, ἔχ ὁ Κό-12
ειος, Εἴ τις ἀδελφὸς γυναῖκα ἔχῃ ἀ-
πιστον, καὶ αὐτὴ σὺν βουδναῖ οἰκεῖν μετ᾽
αὐτῷ, μὴ ἀφίετω αὐτήν.

Καὶ γυνὴ ἥ τις ἔχῃ ἄνδρα ἀπιστον, καὶ 13
αὐτὸς σὺν βουδναῖ οἰκεῖν μετ᾽ αὐτῆς,
μὴ ἀφίετω αὐτόν.

Ἡγάσται γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀπιστος ἐν τῇ 14
γυναικί, καὶ ἡγάσται ἡ γυνὴ ἡ ἀπι-
στος ἐν τῷ ἄνδρῳ. ἐπεὶ ἄρα τὰ τέκνα
ὑμῶν ἀκάθαρτα ὄντι· νῦν δὲ ἁγιά ἐ-
σιν.

Εἰ δὲ ὁ ἀπιστος χωρίζεται, χωρίζε- 15
σθω. οὐ δεδούλωται ὁ ἀδελφὸς ἢ ἡ ἀ-
δελφὴ ἐν τοῖς τοιούτοις· ἐν δὲ εἰρήνῃ
κλήκεν ἡμεῖς ὁ Θεός.

Τί γὰρ οἶδας, γυναι, εἰ ὁ ἄνδρα σὺ 16
σθς; ἢ πῶς οἶδας ἄνθρωπος εἰ πῶς γυναικα
σὺ σθς;

Εἰ μὴ ἐκάστω ὡς ἐμέρισεν ὁ Θεός, 17
ἐκαστον ὡς κλήκεν ὁ Κύριος, οὕτως πε-
ριπατήσω· καὶ οὕτως ἐν ταῖς ἐκκλη-
σίαις πάσαις διατάσσομαι.

Περὶ τῆς μηδὲς πρὸς ἐκλήθη; μὴ ἐ- 18
παύσω; ἐν ἀκροβυστία πρὸς ἐκλήθη;
μὴ περιπατήσω.

Ἡ περιτομή οὐδὲν ὄντι, καὶ ἡ ἀκρο- 19
βυστία οὐδὲν ὄντι, ἀλλὰ τήρησις ἐν το-
λῶν Θεοῦ.

Ephes. 4.1

Εκαστος ἐν τῇ κλήσει ἢ ἐκλήθη, ἐν 20
ταύτῃ μετέστω.

Δούλος ἐκλήθη; μὴ σοι μελέτω· 21
ἀλλ' εἰ καὶ δουλάσῃ ἐλθέτω γυνάεσθαι,
μᾶλλον χρῆσθαι.

Ὁ γὰρ ἐν Κυρίῳ κληθεὶς δούλος, 22
ἀπελθέτω Κυρίου ὄντι· ὁμοίως
καὶ ὁ ἐλθέτω κληθεὶς, δούλος ὄντι
Χριστοῦ.

Τιμῆς

⁸ Reliquis autem ego dico, non
Dominus, Siquis frater uxorem ha-
bet infidelem, quæ consentiat ad
habitandum cum eo, ne eam di-
mittito:

Et vxor quæ habet virum infide-
lem, qui consentiat ad habitandū
cum ea, ne eum dimittito.

⁹ Maritus enim infidelis sanctifi-
catus est vxori, & vxor infidelis
sanctificata est viro. alioqui certè
liberi vestri impuri essent: nunc
autem sancti sunt.

¹⁰ At si incredulus discedit, disce-
dat. non est seruituti subiectus fra-
ter aut soror in huiusmodi rebus:
¹¹ sed ad pacem vocauit nos Deus.

Ecquid enim nosti vxor an virū
sis seruatura? aut ecquid nosti vir
an uxorem sis seruaturus?

¹² Sed vt vnicuique *donum* parti-
tus est Deus, vt vnumquenque vo-
cavit Dominus, ita incedat: & ita
in ecclesiis omnibus constituo.

¹³ Circūcisus aliquis vocatus est?
ne attrahat *præputium*: in præputio
aliquis vocatus est: nec circūcidatur

Circūcisio nihil est, & præputiū
nihil est, sed obseruatio mandato-
rum Dei.

¶ Vnusquisque in qua vocatione
vocatus fuit, in ea maneat.

Seruus vocatus es: ne sit tibi cu-
ræ: sed si potes etiam liber fieri, po-
tius eo vttere.

Etenim qui in Domino vocatus
est seruus, libertus Domini est: si-
militer & qui liber vocatus est, ser-
uus est Christi.

⁸ Ostendit, Matri-
monia inter infidelē
alteram partem, al-
teram vero fidelem,
iam contracta, ratū
esse confirmat, & fi-
delis infidelem dese-
rere non possit.

⁹ Respondet obie-
ctioni, At fidelis pol-
luitur societate infi-
delis. Hoc vero negat
Apostolus, & fidelem
posse bona conscien-
tia & si infidelis cōiu-
gis & ase, ex eo probat
quod liberi inde na-
ti, sancti (id est in
promissione) nascun-
tur. Singulis enim fi-
delibus dicitur, Ero
Deus tuus & semi-
nis tui.

¹⁰ Respondet que-
stioni, Quid si infide-
lis fidelem deserat
tum vero (inquit) li-
ber est fidelis, quoniam
ab infideli est deser-
tus.

¹¹ Ne quis præ-
textu istius libertatis
fidelem deserat, discedo
di occasione, significat
pacifice colendū esse
matrimonium etiā
cum infideli, & si fie-
ri possit, lucrificat.

¹² Occasione ex eo
arripit quod de ser-
uitute & libertate
coniugis dixerat, di-
greditur ad genera-
lem doctrinam de vi-
ta statu & conditio-
ne externa, & circū-
cisione & præputio,
seruitute & liberta-
te, generaliter monens
vt quisque sua sorte
contentus vniat in
Domino, quoniam
externa illa, & circū-
cisio esse vel incir-
cuncisum, seruū, vel
liberū, non sunt ex
regni Dei (vt loquun-
tur) essentia.

¹³ Significat tamē
in his exemplis non
omnia esse necessa-
ria, quoniam circū-
cisio per se non sit ap-
petenda, libertas ve-
ro seruos appetere ni-
hil prohibeat In eo i-
gitur duntaxat pari-
tas est quod in istis nō
sit positum regnum
Dei, ac proinde ista
non impediant quo-
minus Deo paream-
us.

^a לשרכא ^a לשרכא דין אמר אנא לא ^a לשרכא
מרי אן אית אחא דאית לה אנתתא
דלא מהימנא ויהי צביא דתעמרי עמה
לא ישבקה :

^d ואנתתא אידא דאית לה בעלה
דלא מהימן ויהי צבא דיעמר עמה לא
תשבקי בעלה :

^f מקדש ^f מקדש ^f מקדש
מהימן באנתתא דמהימנא ומקדשא
הי אנתתא אידא דלא מהימנא
בגברא דמהימן ואן לא בניהון טמאין
אנון השא דין דבין אנון :

ⁱ פרש פורש ⁱ פרש פורש
אן דין ⁱ פרש פורש ⁱ פרש פורש
לא משעבד אחא או ^k חתא בהלן
לשלמא הו קרן אלהא :

^l תחיי ^l תחיי ^l תחיי
מנא גיר ידעא אנתא אנתתא אן
לבעלכי תאחיני או אנת גברא ידע
אנת אן לאנתתך תאחא :

^m תאחא ^m תאחא ^m תאחא
אלא אנש אנש איד דפלגלה מריא
ואנש אנש איד דקריהי אלהא איכנא
יחלך ואף לכלהין עדתא הכנא
מפקד אנא :

ⁿ עקרת ⁿ עקרת ⁿ עקרת
אן כד גזיר אנש אתקרי לא יחפוך
לה לעורלותא ואן בעורלותא
אתקרי לא יגזור :

^p גזירתא ^p גזירתא ^p גזירתא
גזירתא גיר לא הות מדס אף לא
עורלותא אלא גזירותא דפוקדנוהי
דאלהא :

^q יקוא יעמוד ^q יקוא יעמוד
כל נש בקרינא דאתקרי בה יקוא
אן עבדא אתקרי לא יתבשל לך
אלא אפן משבח אנת למתחררו גבי
לך מן דתפלוח :

^r מתחרר ^r מתחרר ^r מתחרר
אינא גיר דעבדא אתקרי במרן
מחררא הו דאלהא הכנא אינא דבר
חארא אתקרי עבדא הו דמשיחא :

12 Reliquis autem dico ego, ego, [in-
quā] non Dominus meus: si sit frater
cui sit uxor infidelis, & ipsa velit ha-
bitare cum eo, ne deserat eam.

13 Et uxor cui est maritus infidelis, et
ipse vult habitare cum ea, ne deserat
maritum suum:

14 Sanctificatus est enim vir qui est
infidelis, in uxore fidei: et sanctifica-
ta est mulier quæ est infidelis in viro
fidei. alioqui filii eorū polluti essent:
nunc autem puri sunt.

15 Si verò is qui infidelis est, separat se,
separet se: non est seruituti addictus
frater aut soror in istis. ad pacem i-
psam vocauit nos Deus.

16 Quid enim nosti tu mulier an ma-
ritum tuum sis seruatura? aut tu vir
nosti tu num uxorem tuam seruatu-
rus sis?

17 Sed unusquisque, ut partitus est i-
psi Dominus, & unusquisque sicut vo-
cavit eum Deus, ita ambulet: & etiā
omnibus ecclesiis ita precipio.

18 Si circumcissus aliquis vocatus sit,
non reuertatur ad preputium, et si in
preputio vocatus sit, ne circumcidatur.

19 Circūcisio enim non est quicquam,
nec etiam preputium, sed obseruationes
mandatorum Dei.

20 Unusquisque in vocatione in qua
vocatus est, maneat.

21 Si seruus vocatus fuisti, ne cura sit
tibi: sed etiam si potes liber fieri, elige
tibi potius quam ut seruias.

22 Qui enim seruus vocatus est in Do-
mino nostro, libertus est Dei: ita is qui
liber vocatus est, seruus est Christi:

4 Per uxorem.
Hebraismus.
5 Per virum. He-
braismus.
6 Syre, Et si non.

7 Hebraismus.
hoc est, Suo dāno
separet se, non fide-
lis, cuius culpa nul-
la est.

8 Syre, Viuifica-
tura. Hebraismus.

9 In Syriaco cōte-
xtu nō legitur par-
ticula πο. Pra, Po-
tiusquæ. Sed conte-
xtus arguit, corre-
ctiori, quum exem-
plar relegeret, exci-
disse. Neque enim
vllus elici sensus
potest nisi restitua-
tur.

10 Ad verbum,
Filius libertatis,
qui scilicet seruitu-
tem non est ex-
pertus.

ee.i.

Epistola Pauli

Suprà, 6, 20
1. pet. 1, 18

Τιμῆς ἡγοράσθητε· μὴ γίνεσθε δοῦ- 23
λοι ἀνθρώπων.

¹⁴¶ Pretio empti estis: ne estote ser-
ui hominum.

¹⁴ Rationem dissi-
militudinis ostēdit:
quoniam qui circum-
cisionem affectasset,
se se iam non Deo sed

Εκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἀδελφοί, ἐν 24
τούτῳ μὲνέτω ᾧ τὰ Θεοῦ.

¹⁵ Vnusquisque in quo vocatus
fuit, fratres, in hoc maneat apud
Deum.

humane traditioni
subiiciebat. Est autē
hoc multo magis de
superstitionibus intel-
legendum, quas non-
nulli inter res me-
dias sulte numerant.
¹⁵ Repetitio gene-
ralis doctrine.

Περὶ δὲ τῶν ᾧ δένων ὁπιπαγλῶ 25
Κυρίου ἐκ ἔχω· γνώμῃ δὲ δίδωμι ὡς
ἡλεημύρος ἐπὶ Κυρίου πιστὸς εἶ.

¹⁶ De virginibus autem præceptū
Domini non habeo: sed do vobis
quod sentio, vt cui Dominus per
misericordiam dederit fidum esse.

¹⁶ Virginitatē nul-
li præcipi, suadet ta-
men ὅτι laudat pro-
pter aliud, nempe tū
propter præsentis tē-
poris necessitatem

Νομίζω οὖν τῷ καλὸν ὑπάρχον 26
διὰ τὴν ἐνεσῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν
ἀνθρώπῳ ᾧ οὕτως εἶ.

Existimo igitur hoc bonum esse
propter instātem necessitatem, bo-
nū hoc *inquā* esse homini, ita esse.

(quum fidelibus dix-
liceret vno loco con-
sistere, & præsentis
vite commodis frui,
ac proinde expeditio
res essent qui fami-
lia nō granabantur)
tum etiam propter
huius vite curas,
quas secum necessa-
riō matrimoniū tra-
hit, & illis animum
distrahi sit necesse.
quod in mulieribus
præsertim locum ha-
bet.

Δέδεσται γυναῖκί; μὴ ζῆτει λύσιν· 27
λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζῆτει γυ-
ναῖκα.

Alligatus es vxori: ne quære dis-
solutionem: solutus es ab vxore: ne
quære vxorem.

Εὰν δὲ καὶ γήμης, οὐχ ἡμάρτες· 28
ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος, οὐχ ἡμάρτε. θλί-
ψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἐξοισιν οἱ τοιοῦτοι. ἐγὼ
δὲ ὑμῶν φείδομαι.

Quòd si etiam duxeris vxorem,
non peccasti: & si nupserit virgo,
non peccauit. sed afflictionem in
carne habituri sunt *qui sunt* huius-
modi. ego verò vobis parco.

Τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί, ὅτι ὁ και- 29
ρὸς σῶνεται μὲν τὸ λοιπὸν ὅστιν· ἵνα
καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχον-
τες ὦσι·

Hoc autem aio, fratres, quoniam
tempus contractum est in posterū:
vt & qui habent vxores, sint vt nō
habentes:

Καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες· 30
καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες·
καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέ-
χοντες·

Et qui flent, vt nō flentes: & qui
gaudent, vt non gaudentes: & qui
emunt, vt non obtinentes:

Καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, 31
ὡς μὴ καταχρώμενοι. ᾧ τὰ τῷ
γῆμα τῷ κόσμου τούτου.

Et qui vtuntur mundo hoc, vt nō
abutentes. præterit enim species
huius mundi.

Θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμελείνους εἶ. ὁ 32
ἀγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς
ᾧ τῷ Κυρίῳ.

Velim autem vos absque solici-
tudine esse. Qui cælebs est, curat ea
quæ *sunt* Domini, quomodo pla-
citurus sit Domino:

Ο δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κό- 33
σμου, πῶς ᾧ τῇ γυναικί.

At qui duxit vxorē, curat ea quæ
sunt mundi, quomodo placiturus
sit vxori.

Μεμέλειται

Discretæ

^a כדמיא ^b אודכנתון לא תהוון
^c עבדא דבני נשא :

23 Pretio empti estis: ne fiat serui filiorum hominis.

כל נש במדס דאתקרי אחי בה
^c יקוא לות אלהא :

24 Unusquisque in eo in quo vocatus fuit, fratres mei, in eodem maneat apud Deum.

על בתולותא דין פוקדנא מן
אלהא ^d לא אחיד אנא מלכא דין יהב
אנא איך גברא דאתחננת מן אלהא
דאחוא מהימן :

25 De virginitate autem præceptum à Deo non habeo, consilium autem do, tanquam vir qui gratiam consequutus sum à Deo, ut sim fidelis.

11 Syre, Teneo.

וסבר אנא דהדא שפירא מטול
אנגקא ^e דזכנא ^f דפקח לה לבר נשא
דחכנא יהוא :

26 Et arbitror quod hoc sit bonum propter necessitatem huius temporis: [arbitror inquam] quod expediat filio hominis ut ita sit.

12 Græcum vocabulum retinet ἀνάσκει.

13 Hebraismus, Id est Maneat.

אסיר אנת באנתתא לא תבעא
שריא ^k שרא אנת מן אנתתא לא
תבעא אנתתא :

27 Alligatus es uxori? ne quaras dissolutionem. solutus es ab uxore? ne quaras uxorem.

ואן תסב אנתתא לא חטא אנת
ואן בתולתא תהוא לגברא לא
חטיא אולצנא גיר בפגר הוא לאילין
דחכנא אנון אנא דין עליכון חאס
אנא :

28 ¹⁴ Et, si acceperis uxorem, non peccas: et, si virgo facta fuerit viro, non peccat afflictio verò in corpore erit illis qui ita sunt. Ego autem vobis parco.

14 Hebraismus, pro, Quod si.

15 Hebræa phrasis, id est Nupserit, ut Ruth. i. 12 & 13 & aliis locis.

16 Hebraismus, Id est Manent.

והדא אמר אנא אחי דזכנא מכיל
אודלהו לה דאילין דאית להון נשא
יהוון איך דלית להון :

29 Et hoc dico, fratres mei, quod tempus deinceps abbreviatum est: ut illi quibus sunt uxores, sint tanquam quibus non sunt.

ואילין דבכין איך לא בכין ואילין
דחרין איך לא חרין ואילין דזכבין
איך לא מקדין :

30 Et illi qui flent, tanquam non flentes: et illi qui gaudent, tanquam non gaudentes: et illi qui emunt, tanquam non possidentes.

ואילין דמתחשחין בעלמא הנא
לא לבר מן זדקא דחשחיתא עבר
לה גיר אסכימה דעלמא הנא :

31 Et illi qui utuntur mundo hoc, non præter iustum usum. præterit enim figura mundi huius.

17 Ad verbum, Præter iustitiam usus, subaudi Utitur. Hoc est, Non abutantur. periphrasis.

מטול חנא צבא אנא דדלא צפתא
תהוון אינא גיר דלית לה אנתתא
דנא ^{bb} בדמרה דאיכנא ישפר למרה:
ואינא דאית לה אנתתא יצף
דעלמא דאיכנא ישפר לאנתתא :

32 Propterea volo ut sine solitudine sitis. Is enim cui non est uxor, curat quæ sunt Domini sui, quomodo placeat Domino suo.

18 Pro As is.

33 Et is cui est uxor, solitudine tenetur mundi, quomodo placeat uxori suæ.

ee. y.

פורשנא

^a כדמיא
^b אודכנתון
^c עבדא

^c יקוא

^d לא אחיד
אנא לא יש לי
אחיד כמו אחי
^e מלכא עצה:

^f אנקא צור
מלשון וון:
^g זכנא חזמן:
^h פקח טוב
ומועיל:
ⁱ אסיר נקשר:

^k שריא חתרת:
^l שרא מותר:

^m ואן ואם:
ⁿ תסב תקח מן
נסב:

^o זכנא העת:
^p מכיל מעתה:
^q אודלהו
נקצר:

^r זכבין קונים:

^s מקדין אחוים
אנוהלים:
^t מתחשחין
מתחשחים:

^u זדקא
דחשחיתא
החנאה שחיא
כצק:
^x אסכימה
דמותו:

^y דלא צפתא
כלי דאנא:
^z רנא מתעסק:

^{aa} בדמרה
בדברי רבו:

^{bb} יצף
משתדל:

Epist. Pauli

Μεμίεται ἡ γυνὴ καὶ ἡ ᾤδενος. 34
ἡ ἀγαμος μεμνημένη τῆς Κυρίου; ἵνα
ἡ ἀγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι. ἡ δὲ
γαμήσασα μεμνημένη τῆς κόσμου, πῶς
ᾤδεν τῷ ἀνδρί.

Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμ- 35
φέρον λέγω. οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῶν
ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ ὀφειλόμενον καὶ
ἀποδοτέον τῷ Κυρίῳ ἀπεισπα-
σως.

Εἰ δὲ τις ἀνημνεῖν ἐπιτελεῖ ᾤδεν- 36
νον αὐτῆς νομίζει, ἐὰν ἡ ὑπεράκμος, καὶ
οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι. ὁ δὲ λείπει πείτω,
οὐχ ἀμδρτανέει γαμείψωσαν.

Ὁς δὲ ἐσηκεν ἐδράμος ἐν τῇ καρδίᾳ, 37
μὴ ἔχων ἀνάγκην, ὁμοίαν ὅτι ἔχει πρὸς
τῆς ἰδίου θελήματος, καὶ τὸ κέρκιον
ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς τὴν τηρεῖν πρὸς αὐτῆς
ᾤδενον, καλῶς ποιεῖ.

Ὡς τε ὁ ἐκγαμίζων, καλῶς ποιεῖ. 38
ὁ δὲ μὴ ἐκγαμίζων, κρείσσον ποιεῖ.

Rom. 7.2

Γυνὴ δὲ δεδετα νόμῳ ἐφ' ὅσον χερόν 39
ζῇ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. ἐὰν δὲ κοιμηθῇ ὁ ἀνὴρ
αὐτῆς, ἐλευθερεῖται ὅτι δὲ λείπει γαμηθῆ-
ναι μόνον ἐν Κυρίῳ.

1. Theff. 4.8

Μακαριώτερον δὲ ὅτι ἐὰν οὕτω 40
μείνη, καὶ πρὸς ἐμὴν γνώμην. δοκῶ δὲ
καὶ γὰρ πνεύμα Θεοῦ ἔχειν.

Κεφάλαιον ἡδ

Περὶ δὲ τῶν εἰδωλοθύτων, οἵδα μὲν 1
ὅτι πάντες γνώσιν ἔχοντες. ἡ γνώσις
φειστοῖ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ.

Εἰ δὲ τις δοκεῖ εἰδέναι τι, οὐδέπω οὐ- 2
δὲν ἐγνώκε καὶ θῶς δεῖ γινώσκειν.

Εἰ δὲ

Discretæ sunt ea quæ est vxor &
ea quæ est virgo. quæ est innupta, cu-
rat ea quæ sunt Domini, vt sit fan-
cta cū corpore, tū spiritu: quæ verò
nupta est, curat ea quæ sunt mun-
di, quomodo placit ura sit viro.

Hoc autem dico vestro cōmodo:
nō vt laqueum vobis iniiciam, sed
vt decenter & aptè adhærescatis
Domino absque vlla distractione.

26 Cæterum si quis aliquid nō de-
cens à se invirginem suam commit-
ti putat, si florem ætatis excedat, &
ita debet fieri: quod vult faciat, nō
peccat: iungantur matrimonio.

Qui verò stat firmus in corde,
nec adigitur necessitate, sed in po-
testate habet propriam voluntatē,
& hoc decreuit in corde suo, vt ser-
uet suam virginem, benefacit.

26 Iam ad parem-
tes se cōuertit, in quo
rum potestate sint li-
beri, monens vt supe-
riorem doctrinam se-
quuti, dispiciat quid
suis liberis cōueniat,
ne vel necessario ad-
uersus incontinentiā
remedio ipsos prinēt,
vel ad matrimoniū
adigant, vbi neque
voluntas eō inclināt,
nec vlla virget neces-
sitas: Cuius virgi-
nitatem laudat, sed
simpliciter neque in
omnibus.

Itaque qui dat nuptum, bene fa-
cit: qui verò non dat nuptum, me-
lius facit.

27 Vxor alligata est lege quādiu
viuit vir ipsius: quòd si obdormie-
rit vir ipsius, libera est ad cui velit
nubendum: tantum in Domino.

27 Quod de calibe
marito, de vxore quo-
que vidua pronun-
tiat, licere ipsi videli-
cet alias nuptias con-
trahere, modo id reli-
giosissime faciat: nec
tamen dissimulat eā
fore à multis curis li-
berā quæ celebs per-
manferit.

Sed beatior est si ita maneat, se-
cundum meam sententiam. ¶ puto
autem me quoque Spiritum Dei
habere.

1 Aggreditur aliā
rerum mediā spe-
ciem, nempe idolothy-
torum, siue carniū
immolatiarum &
sum. Remonet autē
in primis quæ Corin-
thijs promiscuè idolo-
thyis vtentes prae-
cebebant. Primum igitur
asseritur, istud
ciborum discrimen
imperatorum homi-
num esse, sibi verò
perfectum esse Chri-
sti beneficium, qui fa-
ceret vt omnia ista
essent munda mun-
dis Esto (inquit Pau-
lus) scimus omnes abū-
de instructi Christi no-
titia: dico tamen non
esse in ista notitia sim-
pliciter acquiescen-
dum. Ratio est, quia
nisi charitate notitia
reperetur, non modo
nō iuuat, sed etiā plu-
rimum nocet, quum
sit fastus magistra:
imo ne nomen quidē
diuine notitie mere-
tur, à Dei dilectione,
ac proximæ charitate
proximi sciuntia.

Cap. VIII.

Cæterum de iis quæ idolis im-
molatur, scimus nos omnes sciē-
tia esse præditos. Sciētia inflat, cha-
ritas verò ædificat.

Quòd si quis sibi videtur aliquid
scire, nōdum quicquam nouit sicut
oportet nosse.

Sed

34 *Discrimē autē est inter mulierē et virginē: ¹⁹ quā viro facta non est, cogitat de Domino suo, ut sit sancta in corpore suo & in spiritu suo: ²⁰ et illa cui est maritus, cogitat ²¹ de mundo, quomodo placeat marito suo.*

¹⁹ Id est, Nupta nō est. Hebraism² modō obseruatus

²⁰ Pro, At illa.
²¹ 2 pro על.

35 *Hoc autem in vestrum ipsorum ²² cō modum dico. nequaquam laqueum iniicio vobis, sed ut sitis seduli erga Dominum vestrum cū honestate decorā, non cogitantes de mundo.*

²² Ad verbum, Ad iumentum.

36 *Siquis autem putat quod despectus sit propter virginem suā, quod praeiit tēpuseius, & nō tradiderit eam viro, conueniēs [verō] sit ut tradat eā: quē admodum vult faciat: non peccat. coniungetur illa.*

37 *Qui verō firmiter statuit in mente sua, et non cogit eum [ulla] res, ac potis est voluntatis suae, & ita iudicat in corde suo, ut seruet virginem suam bene facit.*

38 *²³ Ergo etiam qui tradit virginem suam, bene facit.*

²³ Alteram conclusionis partem praeterit, quia satis in praecedenti proxima sententia expressa est.

39 *Mulier, quādiu viuit maritus eius, alligata est per legem: si autem obdormierit maritus eius, libera facta est, ²⁴ ut sit cui vult, dummodo in Domino nostro.*

²⁴ Id est, Ut nubat, ut antea notauimus.

40 *Beata autem est si ita maneat, secundum sententiam meam. Puto autem etiā ego quod Spiritus Dei sit in me.*

Cap. VIII.

I *DE victimis autē ¹ simulachrorū, scimus quod in omnibus nobis est scientia² et scientia inflat, charitas autem adificat.*

¹ Id est, Oblatis simulachris.

² Copula pro aduerfatiua At.

2 *Siquis autem putat quod sciat aliquid, nondum aliquid nouit, quemadmodum oportet eum nosse.*

ee. iij.

^a פורשנא דין אית בינת אנתתא לכתולתא אידא דלגברא לא הות

^b רניא במרה דתהוא קדישא בפגרה וברוחה ואידא דאית לה בעלג רניא בעלמא דאיכנא תשפרי לבעלה:

^c הדא דין לעודרנכון הו דילכון לעורכם:

^d אמר אנא לא הו^d מחנוקיתא רמא אנא לכון אלא דתהוון^e אמינין לות מרכון^f באסכמא שפירא כד לא רנין אנתון בעלמא:

^g אן אנש דין סבר דמתבוח בכתולתה דעבר^h זכנה ולא יהבה לגברא וליאⁱ הי דיתליה איך דצבא יעבר לג^j חטא תזדוג:

^k אינא דין דשריראית פסק^l ברעניה זלא אלצא לה צבותא ושליט על צבינה והכנה^m דן בלבהⁿ דיטר בתולתה שפיר עבר:

^o ואינא הכיל דיהב בתולתה שפיר עבר:

^p אנתתא כמא דחי בעלה אסירא הי^q בנמוסא אן דין ידמך בעלה^r מחררא הי דתהוא למן דצבינה בלהוד במרן:

^s טוביה דין אן הכנה^t תקוא איך רעיני דילי סבר אנא דין אף אנג^u דרוחא דאלתא אית בי:

קפלאון ח

^v על דכחא דין^{bb} דפתכרא ידעינן דבכלן אית ידעתא וידעתא^{cc} מחתרא^{dd} חובא דין בנא:

^{ee} אין אנש דין סבר דידע מדם לא ערכיל מדם ידע^{ff} איך מא^{gg} דולא^{hh} לה למדע:

Epist. Pauli

Εἰ δὲ τις ἀγαπᾷ τὸ Θεόν, οὗτος ἐ-3
γνωσται ὑπὸ αὐτοῦ.

Περὶ τῆς βροτῆως ἐν τῷ εἰδωλόθυτον, 4
οἶδα μὲν ὅτι οὐδὲν εἰδωλὸν ἐν κόσμῳ, καὶ
ὅτι οὐδεὶς Θεὸς ἕτερος εἰ μὴ εἷς.

Καὶ γὰρ εἰπερ εἰσι λεγόμενοι θεοὶ εἴτε
ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς· (ὥς περ εἰσι
θεοὶ πολλοί, καὶ κύριοι πολλοί)

Αλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ πατήρ, ὃς οὐ 6
τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς
Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα,
καὶ ἡμεῖς δι' αὐτόν.

Iohan. 13. 13
infra. 12. 3

Αλλ' οὐκ ἐν πανσιν ἡ γνώσις. πνὲς δὲ 7
τῇ σὺνείδησιν τῶ εἰδωλοῦ ἕως ἄρτι, ὡς
εἰδωλόθυτον ἐδίδοιτο, καὶ ἡ σὺνείδησις
αὐτοῦ ἀδενῆς οὐσα μολυνέται.

Βροτὶμα ὃ ἡμᾶς ὁ παρὶς ποι τῷ Θεῷ. 8
οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν, φελευόμεθα·
οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑπερούμεθα.

Βλέπετε δὲ μή πως ἡ ἔξοσις αὐ-
μὴ αὐτῇ φελοκομῶμα γρηται τοῖς ἀ-9
δενούσιν.

Εὰν γὰρ τις ἴδῃ σε τὸν ἔχοντα γνώσιν,
ἐν εἰδωλείῳ καὶ κείμηνον, ἔχῃ ἡ σὺνεί- 10
δησις αὐτοῦ ἀδενῆς ὄντος οἰκοδομηθήσε-
ται εἰς τὸ τὰ εἰδωλόθυτα ἐδίειν;

Rom. 14. 15

Καὶ ἀπολείται ὁ ἀδενῶν ἀδελ-
φός ἐπὶ τῇ σὴ γνώσιν, δι' ὃν Χριστός ἀ- 11
πέθανεν;

Οὕτω ὃ ἀμδρτάνοντες εἰς τὸν ἀδελ-
φός, ἐτύπνοντες αὐτοῦ πλὴν σὺνείδησιν 12
ἀδενούσαν, εἰς Χριστὸν ἀμδρτάνετε.

Rom. 14. 21

Διότι εἰ βροτὶμα σκανδαλίζει τὸν
ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς 13
τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸ ἀδελφόν μου
σκανδαλίσω.

Κεφάλαιον

1. simul et contrariis sumpta. Tu (inquit) homuncio de tua scientia tibi placens, quæ planè nulla est, (neque enim si vera scientia præditus es, in idolorum templo ac-
cumbens fratrem pessumdabis, tuo exemplo infirmam eius conscientiam ad malè agendum confirmans, pro quo servando Christus ipse etiam mortem subiit.

2. Alia amplificatio, eiusmodi infirmis fratris offensionem in Christum ipsum redundare: ne putent isti sibi cum infirmis tantum fratribus esse negotium.

3. Conclusio, quam Paulus in sua ipsius persona concipit, ne videatur ab aliis exigere cui sese prior ipse non subiciat. Malum quidem ego (inquit) in perpe-
uum etque omni carnis genere abstinere quam peccandi occasione illi fratri meo præbere, ne dum si certo loco vel tempore recusem in fratris gratiam immolatus

Sed si quis diligit Deum, hic edo-
ctus fuit ab eo.

De esu igitur eorum quæ idolis
immolantur, scimus idolum nihil
esse in mundo, & nullum esse Deum
aliud nisi unum.

Nam etiam si sint qui dicantur dii
& in cælo & in terra: (sicut sunt dii
multi, & domini multi)

Nobis tamen unus est Deus Pater
ille, à quo omnia, & nos in ipso: &
unus Dominus Iesus Christus, per
quem omnia, & nos per ipsum.

Sed non in omnibus est ea scien-
tia. nonnulli enim cum conscien-
tia idoli usque ad hoc tempus, ut i-
dolis immolatum edunt: & consci-
entia eorum infirma quæ sit, polluitur.

Cæterum esca nos non comen-
dat Deo. neque enim si vescamur,
abundantiores sumus: neque, si non
vescamur, pauperiores reddimur.

Sed videte nequo modo potestas
illa vestra offendiculo sit iis qui
infirmi sunt.

Etenim si quis viderit te qui sci-
entia præditus es, in idolo accumbe-
re, nonne conscientia ipsius qui in-
firmus est, instruetur ad edendum
ea quæ sunt idolis mactata?

Et tua ista scientia frater qui in-
firmus est, propter quem Christus
est mortuus, peribit?

Ita autem peccantes in fratres,
& vulnerantes ipsorum conscientiam
infirmam, in Christum peccatis.

Quapropter si esca facit ut offe-
dat frater meus, non vescar carni-
bus in æternum, nec faciam ut fra-
ter meus offendant.

2 Applicatio eius
responsi ad idolothya-
ta. Concedo (inquit)
idolum esse re vera
inanem quandam i-
maginationem, &
unum esse Deum ac
Dominum, ac proin-
de cibos non posse ab
idolo vel sanctos vel
impuros reddi: at non
inde conficitur, promi-
scue illis esse, & qui-
busvis cibis, licere.

3 Ratio cur id non
consequatur, hæc est,
quia quod vos scitis
non desunt qui igno-
rent: externarum ac-
tionum iudici-
a non tantum à ve-
stra sed etiam à spe-
ctatorum conscientia
dependent, ac proin-
de vestra actiones non
tantum ad vestram
scientiam sed etiam
ad fratrum ignoran-
tiam accommodari
debent.

4 Applicatio ratio-
nis. Multi sunt qui
non possunt nisi iux-
tæ conscientia ve-
stri idolothyti, quod
ei impura esse existi-
ment: itaque si tuo e-
xemplo aggrediarur
quod intus arbitran-
tur Deo displicere,
polluitur eorum con-
scientia hoc esu: cui
malo occasionem præ-
buisse.

5 Occupatio. An
verò propterea equi
fuerit nos inter nostro
fraudari? Imo (inquit
Apostolus) nihil, quod
ad Christiani sumum
attinet, vobis decedat,
si abstineritis in fra-
trum gratiam: sicut
etiam sumptus eius
nihilò vos reddet
sanctiores. Neque e-
nim nostri commen-
datio coram Deo, pos-
ta est in cibis: sed cum
fratris offendiculo &
libertate, id verò
est libertate abuti: cu-
ius è contrario legiti-
mus usus est, si quis
ea sic utatur ut fra-
tris infirmis ratione
habeat.

6 Altera clarior
eiusdem rationis appli-
catio. propositio ex-
emplo accubitus in idolo
templo: quod factum
Contumeliose male inter-
res medias numera-
bant, quæ simpliciter
sunt prohibita ob loci
circumstantiam, etiā
cessante offendiculo.
De suo loco dicitur.

7 Amplificatio ar-
gumentis à compara-

אָן אַנש דין^א מחב לאלהא הנא
אתידע לה מנה :

על מאכולתא הכיל דדכחא^ב
דפתכרא ידעין דלא הוא מדס הו^ב
פתכרא בעלמא ודלית אלהא אחרין^ב
אלא אן חד :

אפן גיר אית דמתקרין אלהא או
בשמיא או בארעא איכנא דאיר^ד
אלהא סניאא ומרותא סניאא :

אלא לן דילן חד הו אלהא אבא
דכל מנה וחנן בה וחד מריא ישוע
משיחא דכל באידה אף חנן באידה:
אלא לא הוא ככל נש אית ידעתא

אית גיר אנשא דבתארתהון עד מא^ע
להשא דעל^ע פתכרא^ג איך דדכחא^ג
אכלין ומטול^ה דכריהא^ה תארתהון^ה
מתטושא :

מאכולתא דין לא מקרבא לן
לאלהא לא גיר אן אכלין מתיתרינן
ולא אן לא נאכול מתבצרינן :

חוו דין דלמא שולטנכון הנא
יהוא תוקלתא לכריהא :

אן אנש גיר יחזיק לך דאית בך
ידעתא^ו דסמך אנת בית פתכרא^ו
לא הא תארתה מטול דכריה הו
משתררא למאכל דדכחא :

ואבד לה בידעתך דילך הו אינא
דמרע דמטולתה מית משיחא :

ואן הכנא מסכלין אנתון באחיכון
ומקפחין אנתון תארתהון מרעתא^ז
במשיחא הו מסכלין אנתון :

מטול הנא אן מאכולתא מבשלא
לאחי לעלם בסרא לא אכול דלא
אכשל לאחי :

3 Siquis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4 De esu igitur eorum qua immolata sunt simulachris, nouimus quod nequaquam aliquid est simulachrum in mundo, & quod non est Deus alius nisi unus.

5 Nam etiamsi sunt qui vocantur dii siue in calo siue in terra: (quemadmodum sunt dy multi & domini multi)

6 Nobis tamen noster unus est Deus Pater, à quo omnia, & nos per ipsum: & unus Dominus Ieschua Christus, per cuius manum omnia, etiam nos per manum ipsius.

7 Sed nequaquam in quolibet homine est scientia: sunt enim quidam qui sunt in conscientia sua usque nunc tanquam pro simulachris immolata comedunt: & quia infirma est conscientia eorum, polluitur.

8 Cibus autem non facit appropinquare nos Deo. non enim si comedamus, abundantiores simus: neque si non edamus, [aliqua re] destituimur.

9 Videte autem ne potestas vestra hæc sit offendiculum infirmis.

10 Siquis enim videat te in quo est scientia, quod accubas in ade simulachrorum, nonne conscientia eius, quia infirma est, confirmatur ad edendum id quod immolatum est?

11 Et perit sibi per scientiam tuam is qui infirmus est, propter quem mortuus est Christus?

12 Et si sic delinquentes estis in fratres vestros, & percutitis conscientias eorum infirmas, in Christum ipsum delinquitis.

13 Quapropter si esca offendiculo est fratri meo, in æternum carnem non comedam, ne offendiculo sim fratri meo.

ee. iij.

3 Ad verbum, Factus cognosce re sibi ab eo. (redū dat prius pronome) Vel, Cognitio ne donatus est ab eo.

4 Ad verbum, Immolatorum simulachrorum.

5 Id est, Perque. Per ipsum. Hebraismus.

6 Ordo verborum inuersus apud Paraphrasten, Qui pro idolis tanquam immolata sunt comedunt.

7 Scilicet idolorum.

8 Hebraismus, Hoc est quod Galili dicerent, Et ainsi il se perit.

Epist. Pauli

Κεφάλαιον θ'

Οὐκ εἰμὶ ἀπόστολος; ἐκ εἰμὶ ἐλθέ-
ρος; ἔχ' Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν Κύριον
ἡμῶν ἐνώρεκα; οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐ-
στε ἐν Κυρίῳ;

Εἰ ἄλλοις ἐκ εἰμὶ ἀπόστολος, ἀλλὰ γὰρ
ὑμῖν εἰμι. ἡ γὰρ σφραγὶς τῆς ἐμῆς ἀπο-
στολῆς ὑμεῖς ἐστε ἐν Κυρίῳ.

Ἡ ἐμὴ ἀπολογία τοῖς ἐμὲ ἀνακρί-
νοισιν, αὕτη ὅτι.

Μὴ ἐκ ἐχρόνου ἔξουσίαν φασὶν καὶ πᾶν;
Μὴ ἐκ ἐχρόνου ἔξουσίαν ἀδελφῶν γυ-
ναῖκα φασὶν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀπο-
στολοι, καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ Κηφᾶ;

Ἡ μόνος ἐγὼ καὶ Βαρνάβας ἐκ ἐ-
χρόνου ἔξουσίαν τῶ μὴ ἐργάζεσθαι;

Τίς ἐστὶν ἰδίῳ ὠφειλόμενος ποτέ;
τίς φυτεύει ἀμπελῶνα, καὶ ἐκ τῆς καρπὸς
αὐτοῦ ἐκ ἐσθίει; τίς ποιμαίνει ποίμνιον, καὶ
ἐκ τῆς γάλακτος τῆς ποίμνης ἐκ ἐσθίει;

Μὴ καὶ ὁ θεὸς ταῦτα λαλᾷ; ἢ
οὐ καὶ ὁ νόμος ταῦτα λέγει;

Εν γὰρ τῷ Μωσέως νόμῳ γέγραπται,
Οὐ φιμώσεις βοῶν δλοῶντα. Μὴ τῷ
βοῶν μέλει τῷ Θεῷ;

Ἡ δὲ ἡμεῖς πάντως λέγει; δὲ ἡμεῖς
γὰρ ἐγράφη, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ὀφείλει ὁ ἀ-
ροτεῶν ἀροτεῖν καὶ ἡ δλοῶν, τῆς ἐλ-
πίδος αὐτῶς μετέχειν, ἐπ' ἐλπίδι.

Εἰ ἡμεῖς ὑμῖν τὰ πνευματικὰ ἐσποι-
εσμεν, μέγα εἰ ἡμεῖς ὑμῶν τὰ σαρκι-
κὰ διεσπομεν;

Εἰ ἄλλοι τῆς ἔξουσίας ὑμῶν μετέ-
χειν, οὐ μᾶλλον ἡμεῖς; ἀλλ' οὐκ ἐχρη-
σάμεθα τῇ ἔξουσίᾳ ταύτῃ. ἀλλὰ πάντα
ἐξουσίᾳ, ἵνα μὴ ἐκποπῇ πνεῦμα δῶμεν τῷ
ἀδελφῷ τῷ Χριστῷ.

Οὐκ

Cap. IX.

Nonne sum Apostolus? nonne
sum liber? nonne Iesum Chri-
stum Dominum nostrum vidi? non-
ne opus meum estis in Domino?

Si aliis non sum Apostolus, at cer-
tè vobis sum. nam sigillum aposto-
latus mei vos estis in Domino.

Mea responsio apud eos qui in
me inquirunt, hæc est.

Annon habemus potestatem
vescendi ac bibendi?

Annon habemus potestatem so-
rorè uxorem circumducendi, ut &
reliqui Apostoli, & fratres Domi-
ni, & Cephas?

An solus ego & Barnabas non ha-
bemus potestatem non operandi?

Quis militat propriis stipendiis
vnquam? quis plantat vineā, & de
fructu eius nō edit? aut quis pascit
gregē, & de lacte gregis nō edit?

Num secundum hominem hæc
dico? nonne etiam Lex hæc dicit?

Nā in Moſis Lege scriptum est,
Nō obligabis os boui trituranti.
Num boues curæ sunt Deo?

An hoc propter nos omnino di-
cit? propter nos enim hoc scriptū est,
quod sub spe debeat is qui arat, ara-
re: & qui triturat sub spe, spei suæ
particeps esse.

Si nos vobis spiritualia semina-
uimus, magnum fuerit si nos vestra
carnalia messuerimus?

Si alii sui in vos iuris participes
sunt, cur non potius nos? atqui non
vsi fuimus iure isto: sed omnia susti-
nemus, nequid remoremur Euan-
gelium Christi.

Antequam lon-
gus progrediatur in
proposita hypothesi i-
dolothymum, voluit
omnium istorum me-
horum causam ostē-
dere simul, & tollere,
nempe quod de suo
iure non putarent Co-
rinthii se teneri dece-
dere in cuiusquam
gratiam. Proponit igitur
se pro exemplo,
& quidem in re pe-
ne prorsus necessariā.
Agit tamen de viro-
que seorsim, ac primū
de persona. Si (in-
quit) causam mi vos
esse liberos, ac proin-
de velle vestra liber-
tate uti, annon sum
ego liber, quum
sum etiam Apostolus?
2 Apostolatus suū
probat ab effectis,
quod ab ipso Iesu
Christo fuerit designa-
tus, & apud eos ipsos
sui muneris auctori-
tas fuerit ipsorum cō-
uersiōne magnificè ob-
signata. Proponit au-
tem illis hæc omnia
ob oculos, ut pudeat
illos se non aliquo-
usque infirmis fra-
trum gratia demis-
tere, quum ipse aposto-
lus nihil non fecisset,
ut eos penitus pro-
phanos, Deo lucrifa-
ceret.
3 Obiter hoc addit,
ac si diceret, Tācum
abest ut possitis de
meo apostolatu dubi-
tare, ut etiam eos quō
hoc renocant in con-
trouersiam, soleam
oppositis iis quæ apud
vos per me egit Do-
minus, refellere.
4 Iam de re dicit.
Quum ego liber sim
& verè Apostolus,
cur mihi non liceat,
non dico non velle
idolothymis, sed meis
laboribus sustentari,
atque adeo uxorem
etiam alere: quod &
reliqui Apostoli, ac
nominatim Iohannes
& Iacobus cognati
Domini, & ipse Pe-
trus iure faciunt?
5 Ne videretur A-
postolos gravare, &
quum esse quod face-
rent, ostēdit à compa-
ratū, quum & mili-
tes stipendiis acceptis
& agricolæ suorum
laborum fructibus, et
pastores sui gregis pro-
uentu viuunt.
6 Secundo loco pro-
fert etiam ordinatio-
nis diuinæ authorita-
tem, à comparatis.

Deut. 15. 4
Leuit. 19. 13

Rom. 15. 27

7 Assumptio argumentorum cum applicatione, quoniam ne sic quidem possint ab illi merces quæ meritis respondeat.
8 Aliud argumentum maximi momenti: Alii apud vosmet ipsos aluntur, ergo & mihi licuit, idque petam potius quam cuiquam ali. Et tamen recusat, &

quidam ad hoc potius male perferri, nequid sit quod teneat Evangelium Christi.

קפלאון ט

א חארא חורין:

למא לא הוית בר^א חארא או
לא הוית שליחא או לישוע משיחא
מרן לא הוית או לא הויתון עבדי
במרי:

ואן לאחרנא לא הוית שליחא
אלא לכון איתי וחתמא דשליחותי
אנתון אנון:

ב מפק ברוח
התנצלות:

ומפק ברוח לאילין דדינין לי הנו:
למא לא שליט לן למאכל ולמשתא:
או למא לא שליט לן חתא אנתתא
למכרכו עמן איך שרכא דשליחא
ואיך אחוהי דמרן ואיך כאפא:

ג חתא אחות:

או אנא בלחוד ובר נבא לית לן
שולטנא דלא גפלוח:

ד גפלוח נעשו
מלאכה:

מנו דמפלח פלחותא^ב בנפקתא
דנפשה או מנו דנצב כרמא ומן
פארוהי לא אכל או מנו דרעא ענא
ומן חלבא דמרעיתה לא אכל:

ה כנפקתא
דנפשה
בראצא
עצמו:

דלמא איך בר נשא הלין אמר
אנא הא אף גמוסא הלין אמר:

ז גמוסא
תורח:

בתיב גיר בה בגמוסא דמושא
דלא תבלום תורא^ז דמדרך למא על
תורא^ח בטיל לה אלהא:

ז דמדרך חדש
ח בטיל לה
אלהא חושש
חאל:

אלא ידיעא דמטול הו אמר
ומטולתן גיר אתכתבת מטול דעל
סכרא ולא לה לכרובא^א דיכרוב
ואינא דמדרך על סכרא דעללתא:

ז לכרובא
ליאכר:
א דיכרוב
שיעור
האדמה או
לחורש
שיחורוש
דעללתא
התבואה:

אן חנן דרוחא זרען בכוון רבא הי
אן חנן מנכוון דפגרא נחצור:

ואן לאחרנא אית לחון שולטנא
עליכון לא לן^ו ולא יתיראות אלא
לא אסתחשחן בשולטנא הנא אלא
כל מדס^ז מסיכרינן דבמדס לא נתבס
וסכרתה דמשיחא:

ח ואן ואם:
ז אחרנא
אחרים:
ו ולא ראוי:
ז אסתחשחן
נחנינו:
ז מסיכרינן
ז סובלים אנחנו:
ז נתבס נעכב:
ז סכרתה
ז בשורתנו:

Cap. IX.

ANon sum liber? annon sum
Apostolus? nunquid Ieschna
Christum Dominum non vidi? aut
non facti estis opus meum in Domi-
no meo?

1 Ad verbum,
Filius liberratum,
vt annotatum est
suprà cap. 7

Et si aliis nō fuerim Apostolus, at-
tamen vobis sum: et sigillum Apo-
latus mei vos estis.

Et defensio erga eos qui iudicant
me, hac est.

2 Syre, Eductio
in latitudinem,
Hebraismus.

Nunquid non est potestas nobis e-
dendi & bibendi?

Aut nunquid non est potestas nobis
sororem uxorem circumducendi nobis
cum, sicut reliqui Apostoli, et sicut fra-
tres Domini nostri, et sicut Cypa?

Aut mihi tantum & Barnaba nō
est potestas vt non operemur?

3 Id est, Vt aliū
de viuam³ quam
ex labore manuū
nostrarum.

Quisnam militat militiam impen-
sis suis? aut quisnam est qui
plantat vineam, & de fructibus eius
non edit? aut quisnam est qui pascit
oues, & de lacte gregis sui non edit?

Nunquid tāquā filius hominis hac
dico? Ecce etiam Lex hac dicit.

Scriptum est enim in ipsa Lege Mu-
sche, Non obturabis[os] bouis qui tri-
turat. Nunquid de boue cura est
Deo?

Sed notum est cuius causa id dicat.
Etenim propter nos scriptū est, eo quod
in spe oporteat vt arator aret, et qui
triturat, in spe prouentus.

4 In spe, pro Sub
spe. pro חנן, anteq̃
obseruatum.

An nos qui spiritum seminauimus
in vobis, magnum est si à vobis quæ
sunt corporis metamus?

Et si aliis est potestas super vos, nōn-
ne nobis conuenit potius? Sed non vti
sumus potestate hac: verum omnia
sustinemus, vt nulla re remoremur
Euangelium Christi.

5 Repetē, Habe-
re potestatem.

Epist. Pauli

Deut. 18.1

Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἔργαζο- 13
μενοι ἐν τῷ ἱεροῦ ἐαδίουσιν; οἱ τῷ θυσια-
σθείῳ προσεδρεύοντες, τῷ θυσιασθείῳ
συμμερίζονται;

Οὕτω καὶ ὁ Κύριος διέταξε τοῖς τὸ 14
εὐαγγέλιον καταγγέλλουσιν, ἐκ τοῦ εὐα-
γγελίου ζῆν.

Εγὼ δὲ οὐδενὶ ἐχρησάμην τῶν 15
τῶν. Οὐκ ἔγραψα δὲ ταῦτα ἵνα οὕτω
γλήται ἐν ἐμοί. καλὸν γὰρ μοι μάλ-
λον ἀποθανεῖν ἢ τὸ καύχημαί μου ἵνα
πὶς κενώσῃ.

Ἐὰν γὰρ εὐαγγελίζωμαι, οὐκ ἔστι 16
μοι καύχημα· ἀνάγκη γὰρ μοι ἐπιχει-
ρῆσαι. οὐαὶ δὲ μοι ὅτι ἐὰν μὴ εὐαγγελί-
ζωμαι.

Εἰ γὰρ ἐκὼν ποῖτο θεόσσω, μι- 17
σὸν ἔχω· εἰ δὲ ἀκὼν, οἰκονομίαν πεπι-
στεύμαι.

Τίς οὖν μοι ὅτι ἐν ὁ μισθός; ἵνα 18
εὐαγγελίζομαι· ἀδάπανα δὴσω τὸ
εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ μὴ κα-
ταχρησάσθαι τῇ ἐξουσίᾳ μου ἐν τῷ εὐ-
αγγελίῳ.

Ελευθέρος γὰρ ὢν ἐν πάντων, πᾶσιν 19
ἐμαυτὸν ἐδούλωσα, ἵνα τοῦ πλείονος
κερδήσω.

Καὶ ἐχρησάμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰου- 20
δαῖος, ἵνα Ἰουδαίοις κερδήσω· τοῖς ὑπὸ
νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοῦ ὑπὸ νό-
μον κερδήσω.

Τοῖς ἀνόμοις ὡς ἀνόμος (μὴ ὢν ἀ- 21
νόμος Θεῷ, ἀλλ' ἐννόμος Χριστῷ) ἵνα κερ-
δήσω ἀνόμοις.

Εχρησάμην τοῖς ἀδυνέοις ὡς ἀδύ- 22
νης, ἵνα τοῦ ἀδυνεῖς κερδήσω· τοῖς πᾶ-
σι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως πᾶσι
σώσω.

Τοῦτο

An nescitis, eos qui sacris operā 9
tur, ea quæ ex sacrario sunt edere? &
qui altari assident, cum altari parti
cipare?

9 Ultimo tandem
loco, expressam de Le-
uitarum alimentis
Legem profert, quo
tamen iure sit nolun-
t.

Ita Dominus constituit iis qui
Euangelium annuntiant, ut ex Eu-
angelio viuant.

Ego tamen nullo istorum sum v-
sus. Neque verò hæc scripsi ut ita
fiat in me. nam bonum est mihi mo-
ri potius quàm ut gloriationem
meam aliquis inanem reddat.

10 Obiter avertit
suspicionē, quod hæc
scripsisset quasi mer-
cedem non per solutā
reperens. Imo (in-
quit) mori malim
quàm in hoc insti-
tuto gratis euangelizā-
di non perseverare.
Nam teneor quidā
omnino euangelizā-
re, quum hoc munus
sit mihi à Domino
commissum: sed nisi
eliro et ipsius Dei
amore hoc fecero, ni-
hil sanè fecerim quod
probetur. Quod si mal-
lem Euangelium ma-
le audire quàm mer-
cedem non accipere,
tum sanè constaret
me non Euangelizā-
re sed mercedis causa
labores istos subire.
Hoc autem ego appel-
lo iure suo non sit sed
abuti. Itaque non
hac in re sed in cæte-
ris etiam (quantum
fieri potuit) omnibus
omnia sum factus,
ut eos lucrificarem
Christo, et una cum
ipsis Christo lucrifi-
cerem.

Etenim si euangelizem, non est
quòd glorier: necessitas enim mihi
incumbit. vā autē mihi est nisi eu-
angelizem.

Nam si volens hoc faciam, mer-
cedem habeo: sin inuitus, dispen-
satio credita est mihi.

Quæ igitur mihi est merces? ut
quum euangelizem gratuitum cō-
stituā Euangelium Christi, ut ne
abutar iure meo in Euangelio.

Nam quum liber sim ab omni-
bus, omnibus me ipsum seruum fe-
ci, ut plures lucrificiam.

Et factus sum Iudæis ut Iudæus,
ut Iudæos lucrificiam: iis qui sub
Lege sunt, ut si essem sub Lege, ut
eos qui sub Lege sunt, lucrificiam:

Ex legibus ut exlex, (ita tamen ut
nō sim exlex Deo, sed sublex Chri-
sto) ut lucrificiam exleges.

Factus sum infirmis ut infirmus,
ut infirmos lucrificiā: omnibus fa-
ctus sum omnia, ut omnino aliquos
seruem.

לא ידעין אנתון דאילין דבבית
קודשא פלחין מן בית קודשא
מסתיכרין ואילין דלמדכחא פלחין
עם מדכחא פלגין :

13 Ignoratis vos quod ii qui in domo
sancta ministrant, ex domo sancta a-
lantur? & ii qui altari seruiunt, cum
altari partem capiant?

הכנא אף מרנפקד דאילין דסברתה
מכרזין מן סברתה יחון :

14 Ita enim Dominus noster manda-
uit, ut ii qui Euangelium ipsius pradi-
cant, ex Euangelio eius uiuant.

אנא דין לא אתחשחת בחדא מן
הלין ולו מטול הדא כתבת דהכנא
יהוא לי פקח לי גיר דממת אמות
ולא דאנש שובכרי יסרק :

15 Ego autem non usus sum ullo ex his,
neque propter hoc scripsi ut ita fiat mi-
hi. esset enim expediti⁶ mihi ut omni-
no morerer, et non ut quis gloria mea
inanem reddat.

אף דמסבר אנא גיר לית לי שובכרא
קטירא גיר סים עלי וי לי דין אלא
אסבר :

16 Quauis enim euangelizem, non
est mihi gloriatio: necessitas enim im-
posita est mihi. & autē mihi⁸ nisi eu-
angelizauero.

אן גיר בצביני הדא סער אנא אנא
אית לי אין דין דלא בצביני רבר
ביתותא הו מהימן אנא :

17 Si enim⁹ in voluntate mea hoc fa-
cio, merces est mihi: si autem prater vo-
luntatem meam, ¹⁰dispensatio fidei mea
commissa est.

אינא הו הכיל אנרי דכר מסבר
אנא דלא נפקתא אעכדיה לסברתה
דמשיחא ולא אתחשח בשולטנא
דיחב לי באונגליון :

18 Quae est igitur merces mea? ut quā
euangelizo, sine sumptibus efficiam
pradicationem Christi, & nō utar po-
testate quae tradita est mihi in Euan-
gelio.

כד מחרר אנא גיר מן כלחין לכל
נש שעכדת נפשי דלסביא אתר :

19 Quum enim liber sim ab omnibus,
omni homini subieci me ipsum, ut plu-
res lucrificiam:

והוית עם יהודיא איך יהודיא
דליהודיא אתר ועם דתחית נמוסא
אנון הוית איך דתחית נמוסא
דלאילין דתחית נמוסא אנון אתר :
ולאילין דנמוסא לית להון הוית
איך דלא נמוסא כד לא איתילאלהא
דלא נמוסא אלא כנמוסה דמשיחא
דאף להנון דלא נמוסא אנון אתר :

20 Et factus sum Iudeis tanquam Iu-
deus, ut Iudeos lucrificerem: et cum
iis qui sunt sub Lege, factus sum tan-
quam qui est sub Lege, ut eos qui sub
Lege sunt lucrificerem:

הוית עם כריהא איך כריהא
דלכריהא אתר לכל נש כל הוית
דלכל נש אחא :

21 Et illis quibus Lex nō est, factus sum
tanquā exlex, (quā nō sim Deo exlex,
sed¹² in Lege ipsius Christi) ut etiam
illos qui exleges sunt lucrificerem.

הוא אחא אחיה :

22 Factus sum¹³ cum infirmis tanquā
infirmus, ut infirmos lucrificerem. o-
mni homini factus sum¹⁴ omnia, ut o-
mnem hominem¹⁵ seruarem.

6 Ad verbum,
Moriendo more-
rer. Emphatica re-
duplicatio. Luc. ii.

7 Id est, Potius
quā ut aliquis,
&c. Sic passim Sy-
ri ex Hebraismo.

8 Syriacē cō-
positū est ex נל &
ןא, pro נל דנ.

9 Hebraismus.
Id est Voluntariē.

10 Ad verbum,
Nutritio domus.
Phrasis Syra.

11 Hoc est, Gratis
pradicem Christū

12 Pro Sub Lege.
13 Vel, Erga infir-
mos.

14 In Syriaco cō-
textu desideratur
id est Omnia:
quod expressi ut
clarius esset sentē-
tia, aut potius ali-
quis sensus colligi
posset. Et ita ha-
buit manuscript⁹
codex Heidelber-
gensis.

15 Ad verbum,
Viuficarem. He-
braismus.

Epistola Pauli

Τοῦτο δὲ ποιῶ διὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα
συγκοινωνὸς αὐτοῦ γίνωμαι.

Οὐκ οἶδατε ὅτι οἱ ἐν σταδίῳ ἑρῶν-
τες, πάντες μὲν τρέχουσιν, εἰς δὲ λαμ-
βάνει τὸ βραβεῖον; οὕτω τρέχετε ἵνα
καταλάβητε.

Γὰρ δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος, πάντα ἐγ-
κρατεύεται. ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ἵνα φθα-
ρτὸν σέφανον λάβωσιν, ἡμεῖς δὲ, ἀ-
φθαρτον.

Εγὼ οὖν οὕτω τρέχω ὡς οὐκ
ἀδύλως· οὕτω πυκτεύω ὡς οὐκ ἀέρα
δέρων.

Ἀλλ' οὕτω πιάζω μου τὸ σῶμα ὥστε
λαγνάζω· μή πως ἄλλοις κηρύξας, αὐ-
τὸς ἀδόκιμος γίνωμαι.

Κεφάλαιον Ἰ

Exo. 13. 21
num. 9. 18
Exo. 14. 22

Οὕτως ὅτι ὑμεῖς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί,
ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ
τῷ νεφέλῳ ἦσαν, καὶ πάντες διὰ τῆς
θαλάσσης διήλθον·

Exo. 16. 18

Καὶ πάντες εἰς τὸν Μωσὴν ἐβα-
πτίσαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θα-
λάσῃ·

Καὶ πάντες τὸ αὐτὸ βρώμα πνύ-
μα πικρὸν ἐφαγον·

Exo. 17. 6
num. 20. 10
21. 16

Καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πόμα πνύμα-
πικρὸν ἐπιπῶ. ἐπὶ τῇ ἐκ πνύμα-
πικρῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα
ἦν ὁ Χρῆστος.

Num. 26. 65

Ἀλλ' ἐκ ἐν τοῖς πλείοσιν αὐτῶν ἀδ-
κησεν ὁ Θεός· κατεσθώθησαν γὰρ ἐν τῇ
ἐρήμῳ.

Num. 11. 4
& 26. 64
psal. 106. 14

Ταῦτα δὲ τύποι ἡμῶν ἐχρημάθησαν,
εἰς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ὁπιδυμητὰς κακῶν,
καθὼς καὶ οἱ πατέρες ἐπειδύμησαν.

Μηδὲ

Hoc autem facio propter Euan-
gelium, vt vnà particeps eius fiam.

An ignoratis, eos qui in stadio
currūt, omnes quidem currere, sed
vnum accipere præmium? sic curri-
te vt comprehendatis.

Porro quisquis certat, in omni-
bus est continens. Illi quidem igitur
perituram coronā accipiant,
sunt continentes: nos autem, vt in-
corruptam.

Ego igitur ita curro vt non in
incertum: sic pugilem ago, vt aerē
non cædens.

Sed contundo corpus meum, &
in seruitutē redigo: nequo modo,
quum aliis prædicarim, ipse repro-
bus fiam.

Cap. X.

N' Olim autem vos ignorare, fra-
tres, Patres nostros omnes
sub illa nube fuisse, & omnes per
mare transiisse:

Et omnes in Mosen baptizatos
esse nube & mari:

Et omnes eandem escam spiritu-
alem edisse:

Et omnes eundem potum spiri-
tualem bibisse. Bibebant enim ex
sequente spiritali Petra: Petra ve-
rò erat Christus.

Sed plerisque illorum non appro-
bauit Deus. prostrati sunt enim in
deserto.

Hæc autem typi nostri fuerunt,
vt ne concupiscamus res malas, sic-
ut illi concupierunt.

Ne

11 Aliamhuius ma-
li causam affert, nem-
pe quod gula essent
dediti. Erant enim so-
lennes sacrificiorum
epule: & plus satis
celebratus semper
fuit sacerdotū luxus.
Itaque durū istis e-
rat luxui assuetis,
quum presertim li-
bertatem Euangelii-
cam pratexerent, ab
his conuinuiis arceri.
Eos vero ex aduerso
Apostolus tum iucun-
da similitudine, tum
etiā suo exemplo ad
sobrietatē, imo etiā
ad carnis mortifica-
tionem vocat: negās
aptos esse ad cursum
vel pugilationem (cu-
iusmodi certamina
Isthmica erant) qui
corpori indulgent:
ac proinde affirmās
nullum eos premiū
manere nisi aliam di-
tationē insisteret.
1 Illustrat quod di-
xerat, proposito horre-
do iudicis: et exem-
plo in eos qui & ipsi
easdem res ipsas, id est
eiusdem adoptionis
& salutis refferas
atque nos habebant,
& nihilominus quā
idolorum epulis sese
dedissent, horrendis
& multiplicibus pœ-
nis affecti in deserto
perierunt. Hæc autē
præterquam quod
appositissime discun-
tur in eos qui idolo-
latrariā conuictis in-
tererant, ideo etiā
videtur referri quod
nonnulli, dummodo
cæcis ecclesiasticis
frequentarent & ba-
ptizati sacro conui-
uio interessent, Chri-
stum confitentes, ex-
terna illa putabant
tanti nō esse & Deus
propterea ipsis succē-
deret.
2 Re paria fuerunt
veterum sacramen-
ta cum nostris, vt
quæ & ipsa in dñum
Christum respicerēt
qui variis typis sese
illis ingerebat.
3 Applicatio exem-
pli, aduersus eos qui
cupidiuitatib' suis ab-
ripiuntur extra me-
tas à Deo propositas.
Hæc enim est maloriū
origo, cuiusmodi sunt
idololatria, (cuius co-
mes est gula) scorta-
tio, insurrectio aduer-
sus Christum, mur-
mur, & similia. quæ
grauissimis pœnis in
populo vetera Domi-
nus vindicauit: & e-
nos qui illis succēssi-
mus, & multo ple-
niorem habemus di-
uina voluntatis de-
clarationem, ita fia-
mus cautos.

הָרָא דִּין עֵבֶד אֲנִי מִטּוֹל דָּאֵהוּא
יְשׁוּתָפָא לְסִבְרָתָא :

23 *Hoc autem facio¹⁶ ut sim particeps
in Evangelio.*

16 Id est, Vt fru-
ctus Evangelii sim
conforis cuius qui-
bus Evangelium
predicaverim.

לֹא יָדַעְתִּי אֲנִתּוֹן דְּאֵילִין דְּבִאֲסִטְדִּין
רְהִטִּין בְּלִהוֹן הוּא רְהִטִּין אֲלֵא חַד הוּ
נִסְבִּי לֵה זְכוּתָא הִכְנָא^d הָרְטוּ אִיךְ
דְּתִדְרִכּוֹן :

24 *Ignoratis vos quod ii qui in¹⁷ stadio
currunt, omnes quidem currunt, sed
unus accipit sibi victoriā? ita currite
ut comprehendatis.*

17 Vocem La-
tinam & Græcā re-
tinet, sed deflexā.
Nam additur N
ex more, nomini-
busque incipiunt
à duabus consonā-
tibus.

כָּל אִנְשׁ גִּיר דְּרִאֲנוּבָא עֵבֶד מִן כָּל
מִדָּם⁸ אַחַד רְעִיבָה וְהָלִין דְּרִהֲטִין
דִּי־סִבּוֹן^h בְּלִילָא דְּמִתְחַבֵּל חֲנִין דִּין דְּלֵא
מִתְחַבֵּל :

25 *Unusquisque enim qui¹⁸ certamen
exercet, ab omni re¹⁹ continet mentem
suam. et ii qui currunt, ut accipiant
coronam qua corrumpitur, [currunt:]
nos autem qua non corrumpitur.*

18 Nomen ex Græ-
cis mutuatur.

19 Id est Absti-
net

אֲנִי הִכִּיל הִכְנָא רְהִט אֲנִי לֵא
הוּא אִיךְ דְּעַל מִדָּם דְּלֵא יָדִיעַ וְהִכְנָא
מִתְכַּתֵּשׁ אֲנִי לֵא הוּא אִיךְ הוּ
דְּלֵא אֲרִכְתֵּשׁ^k :

26 *Ego igitur ita curro, non ut propter
aliquid quod ignotum sit: et ita contē-
do, nequaquam ut contra aerem con-
tendam:*

אֲלֵא פִגְרִי הוּא בְּכַשׁ אֲנִי וּמִשְׁעֵבֶד
אֲנִי דְּדִלְמָא אֲנִי לֵא אַחֲרָנָא אֲכִרּוֹת
אֲנִי קִיּוּמִי^m אֲסִתְּלָא לִי :

27 *Sed corpus meū subiicio & in ser-
uitutem redigo, ne forte ego, postquā
aliis predicaverim, ipsemet reprobus
sim.*

Cap. X.

עֲבָא אֲנִי דִּין דְּתִדְעוֹן אַחִי דְּאֲכִיזִין
בְּלִהוֹן תְּחִית עֲנָנָא הוּוּ וְכִלְהוֹן בִּימָא
עֲבָרוּ :

1 *Volo autē ut sciatis, fratres mei,
quod Patres nostri omnes sub nu-
be fuerunt, et omnes per mare trans-
ierunt.*

וְכִלְהוֹן בְּיַד מוֹשֶׁה עֲמָדוֹ בְּעֲנָנָא
וּבִימָא :

2 *Et omnes¹ per Musche baptizati
sunt in nube & in mari.*

1 Adverbum,
Per manum Mu-
sche.

וְכִלְהוֹן חֲדָא מֵאֲכוּלָתָא דְּרוּחָא
אֲכָלוּ :

3 *Et omnes unum² cibum spiritus
comederunt.*

2 Hebraismus:
id est Spiritualem.
& sic mox, Potunt
Spiritus, pro Spiri-
tuali.

וְכִלְהוֹן חַד מִשְׁתֵּי דְּרוּחָא אֲשִׁתּוּ
שְׁתִּין הוּוּ גִיר מִן כֶּאֱפָא דְּרוּחָא
דְּאֲתִיָּא הָיִת עֲמָהוֹן כֶּאֱפָא דִּין הִי הוּ
הוּא מְשִׁיחָא :

4 *Et omnes unum potum spiritus bi-
berunt. Bibebant enim de petra³ Spi-
ritus qua ibat cum eis. Petra autem
illa, ipse erat Christus.*

3 Spirituali. Iam
dictum.

אֲלֵא לֵא הוּא כְּסוּנָאֲהוֹן^p אֲעֲטָבִי
אֲלֵהָא גִפְלוּ גִיר בְּמִדְבָּרָא :

5 *Sed nequaquam in multitudine eo-
rum complacitum est Deo. ceciderūt
enim in deserto.*

הָלִין דִּין טוּפְסָא לֵן הוּוּ דְּלֵא
חֲוִין רִגִּין בִּישְׁתָּא אִיכְנָא דְּהִנּוֹן רִגִּין
וְאִף

6 *Hec autem, figura nobis erant, ne
simus cupidi malorum, sicut illi concu-
piverunt.*

ff. i.

^a שותפא
חבר:

^b אסטריון
שמעיה המיל
שחור ק"ה
פסיעות:

^c זכותא שכר
הניצחון:
^d הרטו כסו
ררטו בחיפוך
אנחות:

^e תדרכון
תשיבו:

^f אנוכא קרבו
^g אחד מתאפק:

^h חלילא עטרון:

ⁱ מתכתש
נלחם:

^k אאר רוח:
^l כתש נלחם:

^m קיומי עצמי:
ⁿ אסתלא
אמאס:

^o עמדו נשכלו:

^p אעטביחפץ:

^q טופסא משל:

^r רגין מתאויס:
^s רגו התאוו:

Epist. Pauli

Exo. 32. 6

Num. 25. 9

Num. 21. 6
psal. 106. 14

Num. 14. 37
iudic. 8. 24

Μηδὲ εἰδωλολάτραι γίνεσθε, κα-7
θὼς πνευ αὐτῶν· ὡς γέγραπται, Εκά-
τισεν ὁ λαὸς Φαγεῖν καὶ πίνειν, καὶ ἀνέστη-
σαν παύζειν.

Μηδὲ πορνέωμι, καθὼς πνευ αὐ-8
τῶν ἐπόρνευσαν, καὶ ἐπέσον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ
εἰκοσιτρεῖς χιλιάδες.

Μηδὲ ἐμπειράζωμι τὸν Χριστόν, 9
καθὼς καὶ πνευ αὐτῶν ἐπείρασαν, καὶ
ὑπὸ τῶν ὀφειῶν ἀπώλοντο.

Μηδὲ ῥοιζύετε, καθὼς καὶ πνευ αὐ-10
τῶν ἐρρόυσαν, καὶ ἀπώλοντο ὑπὸ τοῦ
ὀλοθροῦ τοῦ.

Ταῦτα δὲ πάντα τύποι σὺνέβαινον 11
ἐκείνοις· ἐγράφη δὲ τοῦ νομοῦ
ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κα-
τλήθησιν.

Ὡστε ὁ δοκῶν ἐσάναι, βλέπετω μὴ 12
πέσῃ.

Πειρασμὸς ὑμᾶς οὐκ εἰληφεν εἰ 13
μὴ ἀνθρώπινος· πρὸς δὲ ὁ Θεὸς, ὃς ἐκ
ἐλπίδος ὑμᾶς πειραδίῳ ὑμῶν ὁ δυνά-
στε, διὰ ποιήσας σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ
τῷ ἐκβάσει, τοῦ δυνάσται ὑμᾶς ὑπε-
νεκῆν.

Διότι, ἀγαπήρι μου, φύγετε ἀπὸ 14
τῆς εἰδωλολατρίας.

Ὡς φρονήσεις λέγω· κρίνατε ὑμεῖς 15
ὁ Φημι.

Τὸ ποτήριον τῆς ἀλογίας ὁ ἀλο- 16
γισμὸς, καὶ κοινωνία τῆς αἵματος τοῦ Χρι-
στοῦ· τὸν ἄρτον ὃν κλώμι, καὶ κοινω-
νία τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ὅστις·

Ὅτι εἰς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐ- 17
σμεν· οἱ ὅσοι πάντες ἐκ τῆς ἐνός ἄρτου με-
τέχομεν.

Βλέπετε τὸν Ἰσραὴλ καὶ σάρκα· οὐ- 18
καὶ οἱ ἐδίοντες τὰς θυσίας, κοινωνοὶ τῆς θυ-
σιαστικῆς εἰσὶ·

Ne igitur idololatræ estote, sicut
quidam eorum, ut scriptum est, ¶ Se-
dit populus ad edendum ac biben-
dum, & surrexerunt ad ludendum.

Neque scortemur, ¶ sicut quidam
eorum scortati sunt, & ceciderunt
vno die viginti tria millia.

Neque tētemus Christum, ¶ sicut
quidam eorum tentarunt, & à ser-
pentibus perierunt.

¶ Neque murmurate, sicut quidā
eorum murmurarunt, & perie-
runt ab Exterminatore.

Hæc autem omnia typicè euenie-
bant eis: scripta verò sunt ad nostri
admonitionem, in quos fines secu-
lorum occurrerunt.

⁴ Itaque qui sibi videtur stare, vi-
deat ne cadat.

Tentatio vos non cepit nisi hu-
mana: fidelis autem est Deus, qui
non finet vos tentari supra id quod
potestis, sed præstabit vñ cum tē-
tatione etiam euasione, ut possi-
tis sufferre.

Quapropter dilecti mei fugite
ab idololatria.

⁵ Ut peritis loquor: iudicate vos
quod aio.

Poculum benedictionis cui be-
nedicimus, nōne communio san-
guinis Christi est? panis quem fran-
gimus, nōne communio corporis
Christi est?

Quoniam vnus panis, vnū cor-
pus multi sumus: nam omnes vnus
panis fimus participes.

Videte Israelē qui est secundū
carnem: nōne qui edūt victimas,
participes sunt altaris?

⁴ Tandem ad Co-
rinthios ipsos delabi-
tur, monēs ne sibi pla-
ceant, sed ut potius
Satanæ astutis occur-
rant. Virtus tamen
insinuatione, & eos
etiam erigit, ne vide-
ri possit eos perditis
illis idololatriis &
Christi contemptori-
bus qui in deserto pe-
rierunt, penitus simi-
les facere.

⁵ Iam rediens ad
illas idololatrias epulas,
ne quid tergiversari
possint, præstatur sese
non aliis rationibus
visum quam quas
ipsi optime norūt.
Est autem inductio
ad simile: Sacra comuni-
onis Christianorum
sunt pignora comuni-
onis ipsorum cum
Christo in primis, de-
inde etiam inter se:
Israelitæ quoque suis
sacrificiis mutuan-
t in vna eademque re
ligione copulationem
sanciunt: Ita igitur
etiam idololatria cū
suis idolis aut potius
demoniis, (idola e-
nim nihil sunt) solen-
tibus illis epulis copu-
lantur. Ex quo effici-
tur mensam illam ef-
se demoniorum me-
sam: fugienda est igitur
vobis. Neque enim
fieri potest ut cū Domi-
no simul & cum de-
monis quicquam ha-
beatis commune, necdū
si huiusmodi epu-
las in rebus mediis re-
ste numeretis. Anti-
quitur vultis cum Deo
confligere? & si id fe-
ceritis, an vos puta-
tis fore superiores?

Imo

Τί

7 ואף לא נהוּא פלחי פתכרא איכנא
אליהם: פתכרא

דאף מנהון פלחו איך דכתיב דיתב
עמא למאכל ולמשתא וקמו ל
למשתעיו:

ב משתעיו
לצחק:

אף לא נזנא איכנא דמנהון זכיו
ונפלו בחד יומא עסרין ותלתא אלפין:
ולא ננסא למשיחא איכנא דאף

ג חוותא
הנחשים:

מנהון נסיו ואכדו אנון חוותא:
אף לא תרטנון איכנא דמנהון
רטנו ואכדו באידי מחבלנא:

ד רגד שהיו:
טופסן משל

הליו דין בלחין דגדש לחון לטופסן
היו ואתפתבי מטול מרדוּתא דילין
דחרתהון דעלמא עליון מטית:

ז לנו:
פרדוּתא

ח סוסר:
מטית מביעה:

מכיל מן דסבר דקס יודהר דלא
יפל:

ט מטיכון מביעה
אליהם:

נסיונא לא מטיכון אלא דכני נשא
מהימן הו דין אלהא דלא ירפיכון
דתחנסון יתיר מן מרם דמצין אנתון

י מצין יכולים:

אלא יעבד לנסיונכון מפקנא איכנא
דתשכחון למסיבירו:

יא מפקנא
הוצאה:

יב מסיבירו
נשוא:

מטול הנא חביבי ערוקו מן פולחנא
דפתכרא:

יג פתכרא
אליהם:

איך דלחכימא אמר אנא דונו
אנתון מרם דאמר אנא:

יד תודיתא
תודה:

כסא הו דתודיתא דמברכינן לא
הוא שותפותא: איתוהי דדמה
דמשיחא ולחמא הו דקצינן לא הוא

יז קצינן
שוכרים אנחנו:

שותפותא איתוהי דפגרה דמשיחא:
איכנא הכיל דחד הו לחמא הו
הכנא כלן חד חנן פגר כלן גיר מן

הו הו חד לחמא נסבינן:
חו ליסריל דבבסר לא הוא אילין
דאכלין דבכחא הוין שותפא למדבכחא:

מנא

7 Neque simus cultores simulachro-
rum, sicuti etiam ex illis [quidam] co-
luerunt: quemadmodum scriptum est,
Sedit populus ad edendum & ad bibē-
dum, & surrexerunt ad ludendum.

8 Neque scortemur, sicut [quidam]
ex eis scortati sunt, & ceciderunt uno
die viginti tria millia.

9 Neque tentemus Christum, sicut e-
tiam ex eis [quidam] tentauerunt, &
perdiderunt illos serpentes.

10 Neque murmuretis, sicut [quidā]
ex eis murmurauerunt, & perierunt
per manus exterminatoris.

4 Id. est, Ab exter-
minatore. Hebrai-
simus.

11 Hec omnia quae contigerunt illis,
in figuram nostri fuerunt, & scripta
sunt propter correptionem nostram, ad
quos finis saeculorum peruenit.

12 De cetero, qui putat quod stet, ca-
ueat ne cadat.

13 Tentatio non pertingit vos, nisi filio-
rum hominis. Fidelis autem est Deus,
qui non sinet vos ut tentemini ⁶ plus-
quam id quod possitis, sed faciet tenta-
tioni vestra exitum, ut possitis susti-
nere.

5 Hoc est, Vos tē-
tari.

6 Id est Supra vi-
res.

14 Propter hoc, dilecti mei, fugite a cul-
tu simulachrorum.

15 Tanquam sapientibus loquor: iudi-
cate vos id quod dico.

16 Poculum gratiarum actionis quod
benedicimus, nonne est communio san-
guinis Christi? & panis quem frangim⁹,
nonne communio est corporis Christi?

17 Vt igitur unus est panis ille, ita o-
mnes nos unum sumus corpus. omnes
enim ex illo eodem pane accipimus.

18 Videte Israel qui est secundum car-
nem. nonne illi qui edunt victimas,
sunt consortes altaris?

ff. ij.

Epist. Pauli

Τί οὖν φημι; ὅτι εἰδωλόν, ἢ ὅτι
ἔστιν εἰδωλόθυτον, ἢ ὅτι;

Ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ θύει τὰ ἔθνη, δαμονίοις
θύει, καὶ οὐ Θεῷ. οὐδέλω δὲ ὑμᾶς κοι-
νωνοῦς τῶν δαμονίων γίνεσθαι.

Οὐ δύνασθε ποτήριον Κυρίου πίνειν
καὶ ποτήριον δαμονίων· οὐ δύνασθε βρα-
πέζης Κυρίου μετέχειν καὶ τραπέζης
δαμονίων.

Ἡ βραζιλοῦ μὲν Κύριον; μή
ἰσχυρότεροι αὐτῷ ἐσμέν;

Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα
συμφέρει· πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' ἔπᾶν
τα οἰκοδομεῖ.

Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ
τοῦ ἑτέρου ἕκαστος.

Γὰρ τὸ ἐν μακέλλῳ πωλούμεν
ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τοῦ σώ-
ειδῆσιν.

Τοῦτο Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήθος
αὐτῆς.

Εἰ δέ τις καλεῖ ὑμᾶς τῶν ἀπίστων, καὶ
θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ βραβεῖον
ὑμῶν ἐσθίετε, μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ
τὴν σώειδῆσιν.

Εάν τις ὑμῶν εἴπῃ, Τοῦτο εἰδωλό-
θυτόν ἐστι, μὴ ἐσθίετε, δι' ἡμῶν τὸν μη-
νύσαντα, καὶ τὴν σώειδῆσιν. Ἐπεὶ Κυρίου
ἡ γῆ καὶ τὸ πλήθος αὐτῆς.

Συνείδησιν δὲ λέγω οὐχὶ τὴν ἑαυ-
τοῦ, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου. ἵνα πᾶς ἡ ἐ-
λευθερία μου κρίνεται ὑπὸ ἄλλης συν-
είδησεως;

Εἰ δὲ ἐγὼ χάριτι μετέχω, ἢ βλα-
φημοῦμαι ὑπὲρ οὗ ἐγὼ ἀχαιεῶ;
Εἴτε

Quid ergo dico? idolum aliquid
esse, aut quod idolis immolatum est,
aliquid esse?

Imò illud dico, quæ immolant Gē-
tes, dæmoniis immolare, & non
Deo. nolim autem vos participes
dæmoniorum esse.

Non potestis poculum Domini
bibere & poculum dæmoniorum:
non potestis mensæ Domini parti-
cipes esse, & mensæ dæmoniorum.

Nōne prouocamus ad iram Do-
minum? num validiores eo sumus?

¶ Omnia mihi licent, at nō omnia
conferunt: omnia mihi licent, sed
non omnia ædificant.

Nemo quod suū est quærat, sed
quisque quod alterius est.

¶ Quicquid in macello venditur,
edite, nihil interrogantes propter
conscientiam.

¶ Domini enim est terra & pleni-
tudo eius.

Quod si quis infidelium vos vo-
cat, & vultis ire, quicquid apponi-
tur vobis edite, nihil interrogantes
propter conscientiam.

At si quis vobis dixerit, Hoc ido-
lis mactatum est, ne edite, propter
illum qui indicauit, & propter cō-
scientiam. Domini enim est terra
& plenitudo eius.

Conscientiam autem dico non
tuam, sed illius alterius. ⁸ cur enim
libertas mea damnatur ab alia con-
scientia?

Et si ego per gratiam cibum par-
ticipo, cur ob id impius iudicor pro
quo ego gratias ago?

Siue

6 Accedens ad aliā
idolothytorum specie,
repetit generalem il-
lam regulam, in re-
rum mediarum usu
non nostri separatim
sed etiam proximorum
habendam esse ratio-
nem, ac promde mul-
ta per se licita esse,
quæ propter proximi
offensionem facere sit
nefas.

7 Applicatio regu-
le ad propositam hy-
pothesin. Quicquid
in macello venditur, tā-
quā ex Domini ma-
nu promiscuē emere,
& domi cum fideles-
bus, siue etiam do-
mini ab infidelibus
vocati, in privato vi-
delicet conuictu, e-
dere potestis: sed ad-
dita exceptione, nisi
quis infirmus adsit,
cuius conscientia of-
fendatur appositis im-
motatis carnis.
Tum enim vobis o-
mnino habenda est
illius infirmitatis ra-
tio.

8 Ratio, quia nobis
nō est cōmittendū ut
libertas nostra male
audiat, & beneficiū
Dei quo vti debemus
cum gratiarum actio-
ne, in crimen impia-
ritatis vertatur, idque
nostra culpa, si infir-
morum conscientiam
malimus offendere
quā de nostro iure
in re nihili decedere,
atque ita occasiōē
infirmis prebere ita
de nobis & libertate
Christiana indicand-
is. Transfert autem
Apostolus ista in suā
personam, ut tanto
minus habeant Corin-
thii quod illi opponēt.

Supra, 6.13
eccl. 37.31

Psal. 24.1

מִנָּה הַכִּיל אֶמֶר אֲנִי דִּפְתָּכְרָא
מִדָּם אִיתְּוִהִי אוּ דִּכְחָא דִּפְתָּכְרָא
מִדָּם הוּא לֹא :

^א חֲנֻפָּא
^ב חֲנֻכִּים
אֲלֵא הוּא מִדָּם דִּדְכָחִין חֲנֻפָּא לְשִׁאדָּא
הוּא דִּכְחִין וְלֹא לֵאלֹהֵא לֹא דִין צָבָא
אֲנִי דִתְהוּוֹן שׁוֹתֵפָא לְשִׁאדָּא :

לֹא מִשְׂבָּחִין אֲנִתּוֹן דִּתְשִׁתּוֹן כֶּסֶם
דְּמָרְן וְכֶסֶם דְּשִׁאדָּא וְלֹא מִשְׂבָּחִין
אֲנִתּוֹן דִּתְשִׁתּוֹתָפּוֹן בְּפִתּוֹרָא דְּמָרְן
וּבְפִתּוֹרָא דְּשִׁאדָּא :

^ב מִטְּנֹ
^ג מִטְּנִין חֲרִיבִין
^ד מִטְּנִין
אוּ דְלִמָּא ^ב מִטְּנֹ מִטְּנִין לְמָרְן
דְּלִמָּא חֲסִינִין מִנָּה :

^א שְׁלִישׁ סוֹתֵר
^ב פֶּקֶח מוֹעִיל
כָּל מִדָּם שְׁלִישׁ לִי אֲלֵא לֹא כָּל
מִדָּם ^א פֶּקֶח כָּל מִדָּם שְׁלִישׁ לִי אֲלֵא
לֹא כָּל מִדָּם מִכְּנָא :

לֹא אֲנִשׁ דְּנִפְשָׁה יְהוּא בְּעָא אֲלֵא
כָּל נֶשׁ אֶף דִּחְכְּרָה :

^א מִקְלוֹן
^ב בֵּית חֲטִיבָה
^ג מִלְּשׁוֹן רֹמִי
^ד עוֹקֵבָא חִיקוֹרָא
^ה תִּאֲרֵתָא
^ו חֲבוּנָת חֶלֶב
כָּל מִדָּם דְּמוֹדֵבֵן בְּמִקְלוֹן הוּיָתוֹן
אֲכָלִין דְּלֵא עוֹקֵבָא מִטּוֹל תִּאֲרֵתָא :

דְּמָרְיָא הִי גִיר אֲרַעָא בְּמִלָּאָה :
אֲנִי אֲנִשׁ דִּין מִן חֲנֻפָּא קִרָּא לְכוֹן

^א חֲנֻפָּא
^ב חֲנֻכִּים
וְצִבִּין אֲנִתּוֹן לְמֵאוֹל כָּל מִדָּם דְּ

^א מִתְּתִיסִים
^ב מוֹשֵׁם
דְּמִתְּתִיסִים קְדָמִיכוֹן אֲכֹלוֹ דְּלֵא
עוֹקֵבָא מִטּוֹל תִּאֲרֵתָא :

^א עוֹקֵבָא
^ב חִיקוֹרָא
אֲנִי אֲנִשׁ דִּין יֹאמֶר לְכוֹן דִּהֲנָא
דִּדְכִיחָא הוּא לֹא תִאֲכָלוֹן מִטּוֹל הוּא

דֹּאמֶר לְכוֹן וּמִטּוֹל תִּאֲרֵתָא :

תִּאֲרֵתָא דִין אֲמֶר אֲנִי לֹא הוּא
דִּילְכוֹן אֲלֵא דְהוּא דֹּאמֶר לְמִנָּה גִיר

^א מִתְּתִינָא
^ב נִשְׁטָא
חֲאֲרוֹתִי ^א מִתְּתִינָא מִן תִּאֲרֵתָא
דִּאֲחֲרֵנָא :

^א מִתְּתִינָא
^ב נִשְׁטָא
אֲנִי אֲנִי בְּטִיבוֹתָא מִתְּחַשָּׁח אֲנִי
מִנָּה מִתְּגַדֵּף אֲנִי עַל מִדָּם דֹּאמֶר

^א מִתְּתִינָא
^ב נִשְׁטָא
מִדֹּאמֶר :

^א מִתְּתִינָא
^ב נִשְׁטָא
אֲנִי אֲנִי בְּטִיבוֹתָא מִתְּחַשָּׁח אֲנִי
מִנָּה מִתְּגַדֵּף אֲנִי עַל מִדָּם דֹּאמֶר
מִדֹּאמֶר :

אֲנִי

19 *Quid igitur dico? Quòd simula-
chrum aliquid sit? aut ⁷viçtima simu-
lachri aliquid sit? Non.*

7. Quasi dicat, O-
blata simulachro.

20 *Sed id quod immolant prophani,
dæmoniis immolant, & non Deo. non
autem volo ut sitis consortes dæmo-
niorum.*

21 *Non potestis bibere poculum Domi-
ni nostri, et poculum dæmoniorum: ne-
que potestis fieri participes in mensa
Domini, & in mensa dæmoniorum.*

22 *Aut nunquid ⁸prouocando ad ze-
lotypiam prouocamus Dominum no-
strum ad zelotypiam? nunquid po-
tentiores sumus eo?*

8. Hoc est, Incē-
dumus totum zelo-
typia. In gemina-
tio emphatica.

23 *Cuiusque rei potestas est mihi, sed
non qualibet res expedit: cuiusque rei
potestas est mihi, sed non qualibet res
ædificat.*

24 *Nemo quod proprium est querat,
sed quisque etiā quæ sunt proximi sui.*

25 *Quicquid veditur in⁹ macello, edite
absque disquisitione propter cōscientiā.*

9. Romanam vo-
cem retinet.

26 *Domini enim est terra cum plenu-
dine eius.*

27 *Siquis autem ex profanis ¹⁰vocat
vos, et vultis ire, quicquid ponitur an-
te vos, edite absque disquisitione pro-
pter conscientiam.*

10. Hebraismus.
Vocat & inuitat ad
epulas.

28 *Siquis autem dixerit vobis quòd
hoc ¹¹viçtima sit, ne edatis, propter eū
qui dixit vobis, & propter cōscientiā.*

11. Id est, Pertine-
at ad idolothytū.

29 *Conscientiam autem dico, nequa-
quam vestram, sed eius qui ¹²[id] dixit.
Cur enim libertas mea ¹²indicatur à
conscientia aliorum?*

12. Vel, Damnatu-
r Hebraismus.

30 *Si ego per gratiam utor, cur conui-
tiis afficior pro eo quòd gratias ago?
ff. iij.*

Epist. Pauli

Coloss. 1.7

Εἴτε οὖν ἐδίετέ, εἴτε πίνετε, εἴτε πι-
ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε.

Ἀποστόκοποι γίνεσθε καὶ Ἰουδαίοις 32
καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.

Καθὼς καὶ γὰρ πάντα πᾶσιν ὁρέσκω, 33
μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτῷ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ
τοῦ πολλῶν, ἵνα σωθῶσι.

Κεφάλαιον ια΄

2. Thess. 3.9

Μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ-
γὰρ Χριστοῦ.

Ἐπαινᾷ ὃ ὑμεῖς, ἀδελφοί, ὅτι πάν- 2
τα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα
ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε.

Ephes. 5.13

Θέλω δὲ ὑμεῖς εἰδέναι ὅτι παντὸς 3
ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστι· κεφα-
λὴ ὃ γυναικὸς, ὁ αὐτὴρ· κεφαλὴ ὃ Χρι-
στοῦ, ὁ Θεός.

Πᾶς αὐτὸς προσευχόμενος ἢ προσ- 4
φητεύων καὶ κεφαλῆς ἔχων, καταρχῶν
τὴν κεφαλὴν αὐτῆς.

Πᾶσα δὲ γυνὴ προσευχόμενη ἢ 5
προφητεύουσα ἀνακαλύπτει τὴν κε-
φαλὴν, καταρχῶν τὴν κεφαλὴν ἐ-
αυτῆς· ἐν γὰρ ὅτι καὶ τὸ αὐτὸ τῇ ἐξυ-
ρημνύει.

Εἰ γὰρ οὐ κατακαλύπτεται γυνὴ, καὶ 6
καίρειται· εἰ δὲ ἀγρὸν γυναικὶ τὸ καί-
ρειται ἢ ξυρεῖται, κατακαλυπτε-
ται.

Gen. 1.26 27
& 5.1, & 9.6
Coloss. 3.10

Ἄνθρωπος γὰρ οὐκ ὀφείλει κατακα- 7
λύπειν τὴν κεφαλὴν, εἰκὼν καὶ δό-
ξα Θεοῦ ὑπάρχων· γυνὴ δὲ δόξα ἀν-
δρὸς ἐστίν.

Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀνὴρ ἐκ γυναικὸς, ἀλλὰ 8
γυνὴ ἐκ ἀνδρὸς.

¶ Siue igitur editis, siue bibitis, si-
ue quid facitis, omnia in gloriam
Dei facite.

Estote sine offendiculo & Iudæis
& Græcis & Ecclesiæ Dei.

Sicut & ego per omnia omnibus
placeo, non quærens meam ipsius
utilitatē, sed multorū, ut seruētur.

Cap. XI.

¶ Mitatores mei estote, sicut ego
Christi.

¶ Laudo verò vos, fratres, quòd om-
nia mea meministis, & sicut tra-
didi vobis, traditiones retinetis.

¶ Velim autem vos nosse ¶ Christū
esse omnis viri caput: caput autem
mulieris, virum: caput verò Chri-
sti, Deum.

¶ Omnis vir orans aut prophetans
operto capite, dedecorat caput suū

¶ Omnis verò mulier, orās aut pro-
phetans non operto capite, dede-
corat caput suum: nam id vnum
ac idem est ac si rasa esset.

Nam si non velatur mulier, etiā
tòdeatur: quòd si turpe mulieri τὸ-
deri aut radi, veletur.

¶ Vir enim non debet velare ca-
put, ¶ quū is imago sit & gloria Dei.
at mulier gloria viri est.

¶ Non enim est vir ex muliere, sed
mulier ex viro.

9 Conclusio, ita esse
nobis insinuandam
vitam ut nos ipsos, non
quæramus sed Dei
gloriam, ac proinde
quæ plurimorum se-
lutem, quæ in re non
dubitat scriptum Apo-
stoli Corinthiis (suo
videlicet gregi) sese
pro exemplo propone-
re, sed ut eos ad i-
psam archetypum (i.
Christū) reuocet, quæ
est ipse respiciat.

1 Quæritur huius
epistolæ tractatus, De
publicorum cæturæ
recta dispositione,
etiam capita comple-
ctens, nempe de Vir-
orum & faminarum
decenci habitu, de ca-
pitis Domini ritu, &
de recto donorum spi-
ritualium usu. Repre-
hensurus autem non
nulla, incipit tamen
ab eorum laude vni-
uersali, traditiones
appellans particula-
res de decore & hone-
state leges ad Ecclesia-
sticam politiam spe-
ctantes, quas postea
Canonas vocauit.

2 Deum in Christo
mediatore proponit
non modo pro doctri-
na, sed etiam pro Ec-
clesiastici decori sine
ac scopo. Deinde ad
questionem propositā
de Virorum & fami-
narum habitu in pu-
blicis cæturis decen-
ti, illud accommodat,
declarat faminam
vno gradu inferiorē
esse viro, ex Dei ordi-
natione, Virum autē
sic subiectū esse Chri-
sto, ut in eo oporteat
gloriam Dei propter
preminentiam se-
xis elucere.

3 Hinc colligit, Vi-
ros, si operto capite
(quod tū habebatur
subiectionis signum)
publicis cæturis ad
audendum Verbum
& preces concipien-
das coactis interfint,
sua veluti dignitate
seipsos priuare con-
tra Dei ordinationē.

4 Viciſſim etiam
colligit, faminas quæ
subiectionis signo (id
est velo) sublato, in ec-
clesiasticis cæturis ap-
parent, seipsas dede-
corare.

5 Argumentum
primum a sensu com-
muni, quasi distan-
te faminis natura,
turpe illis esse non ve-
lato capite, prodire
in publicum, quum
tam densis & proli-
xis comis eas dona-
rit, quas etiam adeo
fundosē alant ut mul-
to modo radi susti-
neant.

6 Occupatio, Nonne etiam corpe Viri data sunt? Concedo (inquit Apostolus) sed aliud obstat. nam cōditus est Vir ut in eius dominiō luceat Dei gloria fa-
minæ verò, ut sue subiectionis professione Virum reddat augustiorem.
7 Inæqualitas ætatis mulieris probat ex eo quod Vir sit materiale faminæ principium.

אֵן אֲכָלִין אֲנִתּוֹן הַכִּיל וְאֵן שִׁתִּין
אֲנִתּוֹן וְאֵן מִדָּם עֹבְדִין אֲנִתּוֹן כָּל מִדָּם
לְתִשְׁבּוּחַתָּא דְאֱלֹהִים הוּיִתּוֹן עֹבְדִין :

^a תוקלא
^b מכשול
^c ארמיה
^d אומות

דְּלֹא תִּקְלָא הוּוּ לִיהוּדִיָּא וְלֹא אֲרַמִּיָּא
וְלַעֲרַתָּה דְאֱלֹהִים :

אִיךְ דִּאֲף אֲנָא בְּכָל מִדָּם לְכָל נֶשׁ
שְׁפָר אֲנָא וְלֹא בָעָא אֲנָא מִדָּם דְּלִי
פִּקֵּחַ אֲלֵא מִדָּם דְּלִסְגִיָּא פִּקֵּחַ
דִּיחֹן :

^c שפר ישר :

^d פקח מועיל :

^c דיוחן שיוח :

קִפְלָאוֹן יֵא

אֲחֵדְמוּ בִי אִיכְנָא דִּאֲף אֲנִי
בְּמִשִּׁיחָא :

מְשִׁיחָא אֲנָא לְכוֹן דִּין אֲחִי דְּבְכָל
מִדָּם עֹהִידִין אֲנִתּוֹן לִי וְאִיכְנָא
דְּאֲשְׁלַמַת לְכוֹן פּוֹקְדָא אֲחִידִין
אֲנִתּוֹן :

^f עהידין
^g זוכרים :

^h אשלמת
ⁱ נתתי :

^j אחידין
^k אחוים :

צָבָא אֲנָא דִּין דִּתְדַעוֹן דְּכָל גִּבְרָ
רִישָׁה מְשִׁיחָא הוּ וְרִישָׁה דְּאֲנִתָּתָא
גִּבְרָא הוּ וְרִישָׁה דְּמְשִׁיחָא אֱלֹהִים הוּ
כָּל גִּבְרָא דְּמַצְלָא אוּ מְתַנְבָּא כֹּד
מְכַסֵּי רִישָׁה מְכַהֲת רִישָׁה :

^l רישא ראש :

^m מכסי מכוסח :

ⁿ מכח :

^o שויא
^p נשתוח :

^q גרע גזון :

וְכָל אֲנִתָּתָא דְּמַצְלָא אוּ מְתַנְבָּא
כֹּד גִּלָּא רִישָׁה מְכַהֲתָא רִישָׁה שְׂוִיָּא
הִי גִיר עִם הִי דְּגִרְעֵי רִישָׁה :

אֵן גִּיר לֹא מְתַכְסִיָּא אֲנִתָּתָא אֲף
תְּסַתְפְּרִי אֵן דִּין מְשַׁכְּרָהוּ לְאֲנִתָּתָא
לְמַסְתַּפְּרוּ אוּ לְמַגְרַע תְּתַכְסָּא :

^r תסתפרי
^s תגלה :

^t משכר
^u פתיות :

גִּבְרָא גִיר לֹא חֵיב דִּיכְסָא רִישָׁה
מְטוֹל דְּדַמוּתָא הוּ וְתִשְׁבּוּחַתָּא
דְּאֱלֹהִים אֲנִתָּתָא גִיר תִּשְׁבּוּחַתָּא הִי
דְּגִבְרָא :

לֹא גִיר אִיתּוּהִי גִבְרָא מִן אֲנִתָּתָא
אֲלֵא אֲנִתָּתָא מִן גִּבְרָא :

אֲף

³¹ *Sive igitur edatis, sive bibatis, sive aliquid faciatis, omnia ad gloriam Dei facite.*

³² *Estote sine offendiculo Iudais et Gracis, ¹³ et Ecclesie Dei.*

¹³ Et pro Id est exegeticōs.

³³ *Quemadmodum etiam ego in omni re omni homini placeo, nec quero id quod mihi expedit, sed quod pluribus expedit, ¹⁴ ut salvi fiant.*

¹⁴ Syre, Vt vauant. Hebraismus.

Cap. XI.

¹ *Imitatores mei estote, sicut etiam ego Christi.*

² *Laudo autem vos, fratres mei, quod in omni re memores estis mei: et sicut tradidi vobis mandata, retinetis.*

³ *Volo autem, ut sciatis quod omnis viri caput est Christus: et caput mulieris vir est: Et caput Christi Deus est.*

⁴ *Omnis vir qui orat aut prophetizat tecto capite suo, pudefacit caput suū.*

⁵ *Et omnis mulier quæ orat aut prophetizat discooperto capite suo, pudefacit caput suum. equiparatur enim cum ea cuius rasum est caput.*

⁶ *Si enim non tegitur mulier, etiam radatur: si autem turpe est mulieri radi aut tonderi, tegatur.*

⁷ *Vir enim nō debet tegere caput suū, quia imago est et gloria Dei: mulier verò gloria est viri.*

⁸ *Non enim est vir ex muliere, sed mulier ex viro.*

ff. iij.

Epist. Pauli

Gen. 2, 23

Καὶ ὅτι ἐκ ἐκπύου ἀνὴρ διὰ τὴν 9
γυναικα, ὅτι γυνή διὰ τὸν ἀνδρα.

Διὰ τὸ τοῦτο οὐ φείλει ἡ γυνή ὁμοιοῦν 10
ἔχειν ὅτι τῆς κεφαλῆς, διὰ τοῦτο ἀν-
γέλοις.

Ὡς οὐτε ἀνὴρ χωρὶς γυναικός, 11
οὐτε γυνή χωρὶς ἀνδρός, ἐν Κυρίῳ.

Ὡς καὶ ὁ Χρῆστος ἡ γυνή ἐκ τῆς ἀνδρός, οὗ- 12
τω καὶ ὁ ἀνὴρ διὰ τῆς γυναικός· τὰ δὲ
πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ.

Ὡς οὖν αὐτοὶ κρίνατε, πρέπον ὅτι 13
γυναικα ἀνατακτάτω τῷ Θεῷ
ὡς οὐχὶ ἡ ἐκκλησία;

Ὡς οὐδὲ αὐτὴ ἡ φύσις διδάσκει ὑ- 14
μᾶς ὅτι ἀνὴρ μὲν ἐστὶν κορυφή, ἀπὸ
αὐτοῦ ὅτι.

Ὡς οὐδὲ ἐάν κορυφή, δόξα αὐτῇ ἐ- 15
στὶν; ὅτι ἡ κορυφή ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ
σώματος αὐτῆς.

Εἰ δὲ τις δοκεῖ φιλόνομος εἶναι, ἡμεῖς 16
τοιαύτως σινοῦμεν ἐκ ἐξουσίας, οὐδὲ αἱ
ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ.

Τοῦτο ὅτι ὁρατὸν ἐκ ἐπαγωγῆς, 17
ὅτι ἐκ εἰς τὸ κρεῖττον, ἀλλ' εἰς τὸ ἥττον
συνέρχεται.

Πρῶτον μὲν ὅτι συνέρχεται ὑμῶν 18
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀκούω χάσματα ἐν ὑ-
μῖν ὑπάρχοντα καὶ μέρος τι πεινῶν.

Δεῖ ὅτι καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα 19
οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γίνωνται ἐν ὑμῖν.

Συνέρχεται οὖν ὑμῶν ὅτι τὸ 20
αὐτὸ, ἐκ ἐστὶ Κυριακὸν δεῖπνον φαγεῖν.

Ἐκαστος ὅτι τὸ ἴδιον δεῖπνον ὡς λαμ 21
βάνει ἐν τῷ φαγεῖν, καὶ ὅς μὲν πεινᾷ,
ὅς ὅτι μεθύει.

8 Neque enim conditus est vir pro-
pter mulierem, sed mulier propter
virum.

9 Propter hoc debet mulier po-
testatem habere in capite propter
Angelos.

11 Attamen neque vir absque mu-
liere: neque mulier absque viro, in
Domino.

Sicut enim mulier ex viro est, ita
& vir per mulierem: omnia verò ex
Deo.

12 Apud vosipsum iudicate, Num
decorum est mulierem non velatā
Deum orare?

An ne natura quidem ipsa hoc
vos docet, quòd viro quidem, coma-
tum esse dedecori sit:

Contrà mulieri comatā esse, glo-
riæ sit? Nam coma pro velamine da-
ta est ei.

13 Quòd si quis videtur contentio-
sus esse, nos eiusmodi consuetudi-
nē non habemus, neque ecclesiæ
Dei.

14 Hoc verò ita denuntio, ut vos
non laudem, quòd videlicet non cū
emolumento sed cum detrimento
conuenitis.

15 Primū enim quum conueni-
tis in Ecclesia, audio dissidia inter
vos esse: & aliquam partem credo.

16 Oportet enim etiā hæreses in-
ter vos esse, ut qui probati sunt, ma-
nifesti fiant inter vos.

Itaque quum conuenitis in vñ,
hoc non est Dominicā cenā edere.

Nam unusquisque propriam cœ-
nam præoccupat in vescendo: & hic
quidem esurit, ille verò ebrius est.

Enimvero

8 Secundū, ex eo
quòd femina sit viri
causa condita, nō an-
tem vir in femina
gratiam.

9 Conclusio, oportet
re velatas esse femi-
nas, & subiectionem
externo signo testen-
tur.

10 Quid hoc sit, nō-
dum mihi liquet.

11 Digressio, quam
adhibet Apostolus, ne
quod de virorum e-
minentia & femi-
narum gradu inferi-
ore dictum erat poli-
tie ecclesiastica respe-
ctu, perinde accipia-
tur ac si nullus sit i-
stius imitantis mo-
dus. Viros ergo docet
sic eminere ut inter-
ea solos viros non cō-
didit Dominus, sed
etiam feminas: & ita
esse conditam femi-
nam ex viro, & vi-
ri vicissim internen-
tu femina gignatur:
quæ res admonent
ita ut inque seruan-
dum esse illum sexus
gradum, & mutua cō-
iunctio foueatur.

12 Inculcat argu-
mentum a communi
nature sensu sumptū

13 Præstatē con-
tentiosus ad vltimum
opponendum est, eccle-
siæ Dei alienas esse
a contentionibus.

14 Transitio ad se-
quentem tractatum
de recta Cœne Domi-
ni administratione.
Vult autē hac aspe-
riore præfatione Apo-
stolus ut intelligant
Corinthii, se quod in
genere obseruabāt (id
est Apostoli monita)
in re tamen vel præci-
pua non sine magna
culpa neglexisse.

15 In Cœna Domi-
ni rite celebranda ve-
quiritur vñ in in
doctrina veritate, tñ
in affectibus, ne pro-
phanetur.

16 Schismata &
hæreses eius ex diabo-
lo oriuntur & mala
sunt, tamen temere
non eueniunt, & ele-
ctorum etiam commo-
do cedunt.

Mh

אף לא גיר גברא אתברי מטול
אנתתא אלא אנתתא מטול גברא:
מטול הנא חיבא אנתתא דשולטנא
יהוא על רישה מטול מלאכא:

ברם דין לא גברא לברמן אנתתא
אף לא אנתתא לברמן גברא בברן:
איכנא גיר דאנתתא מן גברא
הכנא גברא ביד אנתתא כל מדם
דין מן אלהא הו:

דונו^a ביניכון לנפשכון יאא
לאנתתא דבר גלא רישה תצל
לאלהא:

אף לא הו כינא^b מלף לכו דגברא
מא דקאם סערה^c צערא הו לה:
ואנתתא מא דמרבי סערה ת
תשבוחתא הו לה מטול דסערה חלף
תכסיתא הו אתיהב לה:

אן אנש דין מתחרא על הלין לן
לית לן עידא דאין הנא ולא לעדתה
דאלהא:

הדא דין דמפקד אנא לא איך
משבח אנא לכו מטול דלא הוא
לקדמיכון אתיתון אלא^h לבצירותא
הו נחתתון:

לוקדם גיר מא דמתכנשין אנתון
בעדתא^k פלגותא שמע אנא דאית
בינתכון ומדם מדם מהימן אנא:

עתידין אנון אף^m חרינא דיהוון
בינתכון דאילין דבקין ככו יתידעון:

מא הכיל דמתכנשין אנתון לו
איך דזק לינמה דמרן אכלין אנתון
ושתיין:

אלא אנש אנש^p חשמיתא קדם
אכל לה והוא חד כפן וחד רוא:
דלמא

9 Neque enim vir creatus est propter
mulierem, sed mulier propter virum.

10 Propter hoc debitor est mulier ut
potestas sit super caput eius, propter
Angelos.

11 Veruntamen non est vir absque mu-
liere, neque mulier absque viro, in Do-
mino nostro.

12 Quemadmodum enim mulier est
ex viro, ita vir per mulierem: omnis
verò res ex Deo est.

13 Iudicate inter vos ipsos, [An] decet
mulierem ut nudato capite suo oret
Deum?

14 Nonne etiam ipsa natura docet
vos, quod viro ex quo crevit coma e-
ius, ignominia est ipsi?

15 Et mulieri, ex quo crevit coma e-
ius, gloria est ipsi? quia coma eius pro
velamine data est ei.

16 Siquis autem contendit de his, no-
bis non est consuetudo huiusmodi, ne-
que Ecclesiae Dei.

17 Hoc autem quod praepturus sum,
non [dico] tanquam laudans vos, quia
non progressi estis, sed ad id quod mi-
nus est, descendistis.

18 Primum enim quum congregami-
ni in Ecclesia, dissidia audio quod sint
inter vos: et aliqua ex parte credo.

19 Oportet ut etiam contentiones sint
inter vos, ut qui probati sunt inter vos,
innotescant.

20 Quum igitur congregamini, non
sicut iustum est in die Domini nostri,
comeditis et bibitis.

21 Sed unusquisque cenam suam prius
edit sibi, et sit [ut] unus esuriat, et alius
ebrius sit.

Nunquid

1 Id est, Velamē.
quod eius subiecti
onis, & alterius in
eam potestatis est
signum: ac ideo i-
plum hic vocat po-
testatem, tribuens
signo nomen rei
signata, metonymi-
cās.

2 Ad verbum,
Per manum mu-
lieris, Hebraismus.

3 Ad verbum,
Intervos & animā
vestrā, Hebraismus.

4 Ad verbum,
Crescit.

5 Ad verbum,
Non ad id quod
est ante vos, iui-
stis.

6 Syre, Aliquid,
aliquid.

7 Id est, Die quo
celebratur cœna à
Domino nostro
instituta.

Epist. Pauli

Μὴ γὰρ οἰκίας ἐκ ἔχετε εἰς τὸ ἐδίειν 22
καὶ πίνειν; ἢ τῆς ἐκκλησίας τῆς Θεοῦ κα-
ταφρονεῖτε, καὶ καταχρύνετε τὸ μὴ ἐ-
χοντας; Τί ὑμῖν εἶπω; ἐπαγέσω ὑμᾶς; ἐν
τούτῳ ἐκ ἐπαγῶ.

Εγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ Κυ- 23
εῖου ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ Κυ-
εὸς Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ ᾧ δίδδοτο, ἐ-
λαβὼν ἄρτον·

Καὶ ὡς εὐαγγελιστὴς ἐκλάσσει, καὶ εἶπε, 24
Λάβετε, φάγετε. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα
τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλωμῶν· τὸ ποιεῖτε εἰς
τίμω ἐμὴν ἀνάμνησιν.

Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον, μὲν τὸ 25
ἀπὸ πῆσαι, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ
καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμαυτοῦ αἵματι.
τὸ ποιεῖτε ὡς ἂν εἰς ἀνάμνησιν, εἰς τίμω ἐ-
μὴν ἀνάμνησιν.

Ὅσακις γὰρ ἀνὰ ἐδίητε τὸ ἄρτον τῆς 26
τον, καὶ τὸ ποτήριον τῆς πίνετε, τὸ δα-
νατον τῆς Κυρίου καταγέλλετε, ἄχαις οὐ
ἀνὰ ἐλθῃ.

Ὡς δὲ ἀνὰ ἐδίητε τὸ ἄρτον τῆς 27
πίνετε τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως,
ἐνόχως ἐστέ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ
Κυρίου.

Δοκιμαζέτω δὲ ἀνὰ θεοῦ ἐαυτὸν, 28
ὥς οὕτως ἐκ τῆς ἄρτου ἐδίητω, καὶ ἐκ τῆς
ποτηρίου πινέτω.

Ὁ γὰρ ἐδίων ἢ πίνων ἀναξίως, κρι- 29
μα ἐαυτῷ ἐδίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων
τὸ σῶμα τῆς Κυρίου.

Διὰ τὸ ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀδελφεοὶ ἢ 30
ἀδελφαί, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί.

Εἰ γὰρ ἐαυτοὺς διεκρίνομεν, ἐκ ἀνὰ ἐ- 31
κρινόμεθα.

Κρινόμενοι δὲ, ὑπὸ Κυρίου πα- 32
ιδεόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατα-
κριθῶμεν.

Ὡς τε,

17 Enimvero num domos non ha-
betis ad edendum & bibendū? aut
Ecclesiam Dei contemnitis, & pu-
defacitis eos qui non habent? Quid
vobis dicam? laudabo vos? in hoc
non laudo.

18 Ego enim accepi à Domino
quod & tradidi vobis, Dominum
Iesum videlicet ea nocte qua prodi-
tus est, accepisse panem:

¶ Et gratis actis fregisse, ac dixi-
sse, Accipite, edite. hoc meū est cor-
pus quod pro vobis frangitur: hoc
facite ad mei recordationem.

Item & poculum, postquā coe-
nasset, dicendo, Hoc poculum, est
Nouum illud testamentū per meū
sanguinem. hoc facite quotiescun-
que biberitis, ad mei recordationē.

Quotiescūque enim ederitis pa-
nem hunc, & poculum hoc biberi-
tis, mortem Domini annuntiatis,
vsquequo venerit.

19 Itaque quisquis ederit panem
hunc, aut biberit hoc poculum Do-
mini indignè, reus tenebitur corpo-
ris & sanguinis Domini.

20 Probet autem quisq; seipsum,
& ita de pane illo edat, & de po-
culo illo bibat.

Nam qui edit & bibit indignè,
damnationem sibiipso edit & bibit,
non discernens corpus Domini.

21 Propterea inter vos multi sūt de-
biles & inualidi, & dormiūt multi.
Etenim si nosipfos diiudicare-
mus, non puniremur.

Sed quum punimur, à Domino
erudimur, ne cum mundo conde-
mnemur.

17 Agapas quavis
die & quidem lau-
dabiliter autoribus
ipsis Apostolis in Ec-
clesiis & suppetas, ta-
men propter abusum
tollendas censet Apo-
stolus.

18 Vera celebra-
da Cene Domini for-
ma ex ipsius institu-
tione petenda est, cu-
ius haec partes sunt,
quod ad pastores at-
tinet, Annuntiare
mortē Domini, pre-
dicando ipsius verbū:
benedicere panem
& vinum, inuocato
Dei nomine, & eius
institutione cum pre-
teritis explicata: ac
demum fructum pa-
nem, comedendum,
& acceptum poculū,
bibendum tradere,
quā cum gratiarum
actione. Ex parte ve-
ro gregis, Probare sei-
psum. i. explorare tū
notitiam, tum fidem,
tum resipiscētiā
suā, annuntiare mor-
tem Domini. i. Vera
fide ipsius verbo &
institutioni assenti-
re: ac demum acceptum
ex ministri manu pa-
nem edere, & vinum
bibere, & gratias Do-
mino agere. Haec fuit
Pauli & Apostolorū
liturgia.

19 Qui sacra sym-
bola contemnit (id
est, minus rectè iis &
tinet) non panis & vi-
ni, sed rei ipsius (id est
Christi) contemptor
habetur, & eius sce-
leris graues penas
lucet.

20 Probatio sui-
ipsius necessario in cae-
na requiritur, ac pro-
inde admitti ad illā
non debet qui seipsum
probare non possunt,
veluti infantes, furio-
si ac mente capti, i-
temque homines Chri-
stiane religionis vel
nulla vel non satis
plena cognitione im-
buti, & si quis alius sit
huiusmodi.

21 Profanatio cor-
poris & sanguinis Do-
mini in ipsis myste-
ris seuere ab ipsis in-
discatur, ac proinde
tanto malo tempesti-
ne occurrendum, se se
condemnando & cor-
rigendo.

Matth. 26. 26
mar. 14. 22
luc. 22. 17

Iohan. 5. 55

2. Cor. 13. 5

דלמא פתא לית לכו דתאכלון^א ותשתון או בעדתה דאלהא^ב בסין^ב אנתון ומכחתין אנתון לאילין דלית להון מנא אמר לכו אשבככו בהדא לא משבח אנא :

22 Nunquid domus non sunt vobis, ut comedatis et bibatis? An ecclesiam Dei contemnitis, et pudefacitis eos⁸ quibus nihil est? Quid dicam vobis? laudabo vos? In hoc non laudo.

⁸ Id est Inopes.

אנא גיר קבלת מן מרן הו מדם דאשלמת לכו דמרן ישוע כהו לליא דמשתלם הוא נסב הוא לחמא :^א וברך וקצא ואמר סבו אכולו הנו פגרי דעל אפיכון מתקצא הכנא הויתון עכדין לדוכרני :

23 Ego enim accepi à Domino nostro id quod tradidi vobis, quòd Dominus noster Ieschua ea nocte qua traditus fuit, accepit panem:

24 Et benedixit ac fregit, et dixit, Accipite, mādicate: hoc est corpus meū quod pro vobis frāgitur. ita facite ad memoriam mei.

הכנא מן בתר דאחשמו אף כסא יהב ואמר הנא כסא איתוהי^א דיתיקא חדתא בדמי הכנא הויתון עכדין כל אמתי דשתין אנתון לדוכרני :

25 Similiter postquā cœnati sunt, etiā poculum dedit, & dixit, Hoc poculum est Testamentum novum in sanguine meo. ita facite quotiescunque bibitis, ad memoriam mei.

כל אמתי גיר דאכלין אנתון לחמא הנא ושתין אנתון כסא הנא מותה הו דמרן^א מעהדין אנתון עד מנא למתיתה :

26 Quotiescunque enim comeditis panem hunc, & bibitis poculum hoc, mortem Domini nostri commemoratis, usque ad aduentum eius.

אינא הכיל דאכל מן לחמא דמריא ושתא מן כסא ולא שוא לה^א מחיב הו לדמה דמריא ולפגרה :

27 Qui igitur edit de pane Domini, et bibit de poculo eius, & nō est dignus eo, reus est sanguinis Domini & corporis eius.

מטול הנא יהוא אנש^א בקא נפשה והידין אכל מן לחמא הנא ושתא מן כסא הנא :

28 Propter hoc probet homo seipsum, et tunc comedat de pane hoc, et bibat de poculo hoc.

מן דאכל גיר ושתא מנה בד לא שוא^א חויבא הו לנפשה אכל ושתא דלא פרש פגרה דמריא :

29 Qui enim edit et bibit ex eo⁹ indignus, condemnationem¹⁰ sibi ipsi edit et bibit, quia non discernit corpus Domini.

⁹ Syre, Quum non est dignus.
¹⁰ Syre, Animæ suæ. Hebraismus.

מטול הנא סגיאין בכו^א מרעא וכריהא וסגיאא דדמכין :

30 Propter hoc multi inter vos agroti & infirmi sunt, & multi q̄ obdormiūt.

אלו גיר נפשן דינין הוין לא מתדינין הוין :

31 Si enim nos ipsos diiudicarem, nō iudicarem.

בד מתדינין דין מן מרן מתרדיו מתדינין דלא עם עלמא נתחייב :

32 Quum autem à Domino nostro iudicamur, castigando castigamur, ne cum mundo condemnemur.

¹¹ Id est, Seuerius erudimur.

Itaque

מכיל

Epist. Pauli

Ωστε, ἀδελφοί μου, σιῶν ἐρχόμενοι 33
εἰς τὸ φαγεῖν, ἀλλήλοις ἐκδέχεσθε.

Εἰ δὲ τις πεινᾷ, ἐν οἴκῳ ἐστιάτω, ἵνα 34
μὴ εἰς κρίμα σιῶν ἐρχομαι. Τὰ δὲ λοιπὰ,
ὥς ἂν ἔλθω διατάξομαι.

Κεφάλαιον ββ

Περὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, ἀδελφοί, 1
ἐθέλω ὑμᾶς ἀγοεῖν.

Οἶδατε ὅτι ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰ- 2
δωλα τὰ ἄφωνα, ὥς ἂν ἤγεσθε, ἀπα-
ρχόμενοι.

Διὸ γνωρίζω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐν 3
πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, λέγει δι' ἑαυ-
τοῦ Ἰησοῦ, καὶ οὐδεὶς δυνάται εἰπεῖν
Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν πνεύματι
ἀγίῳ.

Διακρίσεις δὲ χειρισμάτων εἰσι, τὸ 4
δὲ αὐτὸ πνεῦμα.

Καὶ διακρίσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ 5
αὐτὸς Κύριος.

Καὶ διακρίσεις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ 6
δὲ αὐτὸς ὁ Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα
ἐν πάντιν.

Εκαστῷ δὲ δίδεται ἡ φανέρωσις τῆς 7
πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον.

Ὡς μὲν γὰρ διὰ τῆς πνεύματος δίδεται 8
λόγος σοφίας, ἄλλω ὅμως λόγος γνώσεως,
καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα.

Ἐτέρῳ δὲ πίσις, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι 9
πᾶσι δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐν
τῷ αὐτῷ πνεύματι.

Ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, 10
ἄλλω δὲ θεωρητεία, ἄλλω δὲ διακρί-
σεις πνευματικῶν, ἑτέρῳ δὲ γλῶσσαι,
ἄλλω δὲ ἐρμηνεία γλωσσῶν.

Γὰρ

11: praecepit donis, inculcans quod antea dixerat, ab uno & eodem spiritu omnia haec proficisci.

Itaque, fratres mei, quum cōue-
nitis ad vescendum, alius alium
expectate.

Quod si quis esurit, domi edat:
ne ad condemnationem convenia-
tis. Reliqua verò, quum venero,
constituam.

Cap. XII.

Porro de spiritualibus donis, fra-
tres, nolim vos in ignorantia
versari.

Scitis vos Gentes fuisse qui adi-
dola illa muta, prout rapi contigi-
ssent, abripiebamini.

Quapropter notum vobis facio,
nullum per spiritum Dei loquen-
tē, dicere Iesum anathema, & ne-
minem posse dicere Iesum Domi-
num, nisi per Spiritum sanctum.

Discrimina autē donorum sūt,
sed idem Spiritus:

Et discrimina ministeriorū sunt,
sed idem Dominus:

Et discrimina facultatū sunt, sed
idem est Deus, efficiens eas omnes
in quibusvis.

Unicuique verò datur declaratio
Spiritus ad utilitatem.

Nam huic quidem per Spiritum
datur sermo sapientiae, alii verò ser-
mo cognitionis, per eundem Spi-
ritum:

Alii verò fides, per eundē Spi-
ritum: alii verò dona sanationū, per
eundem Spiritum:

Alii verò facultates edendarum
virtutum, alii verò prophetia, alii
verò discretionēs spirituum, alii ve-
rò genera linguarum, alii verò in-
terpretatio linguarum.

22. Cena Domini
est communis actus
Ecclesiae, ac proinde
privatis cenis nullus
locus relinquitur.

23. Non ad pascen-
dum ventrem, sed ad
animum communi-
one Christi reficiendū
institutā est Cena Do-
mini, ac proinde à cō-
munibus epulis sepa-
rari debet.

24. Quae ad ordinē
spectant, et locus, et
tempus, prout formula
& cetera eiusmodi,
pro ratione temporis,
locorum & persona-
rum, disposuit Apo-
stolus in ecclesiis.

1. Iam aggrediens
tertium locum huius
tractatus, id est de re
et spiritualium dono-
rum usu, non obscure
significat, Corinthios
illos fuisse abusus Nā
qui excellebant, am-
bitiose illa saeculantes,
Deum horum dono-
rum autorem sua
laude fraudantes: &
nulla fratrum havi-
ta ratione, illis ad ina-
nem ostentationem
abutebatur, ac proin-
de Ecclesiam illorum
donorum usu priva-
bant. Abiectiones au-
tem vicissim excellen-
tioribus invidentes,
secessionem medita-
bantur, et totū illud
corpus veluti dissolutū
ac dissipatum esset.
Istis ergo abusus re-
medium allaturus,
primum eos subedi-
ligenter considerare
se omnia haec dona a-
liunde habere, nempe
ex Dei gratia ac me-
re liberalitate, ad cuius
gloriam sint refe-
renda.

2. Hoc probat ex
prioris eorum status
collatione cum eo in
quo tum erant excel-
lentibus illis donis or-
nati.

3. Conclusio, Scitote
igitur vos de Christo
ne hiscere quidem in
ipsius gloriam posse,
nisi ex Spiritu san-
cto gratia.

4. Secundo loco ia-
cit aliud fundamen-
tum, nempe diversa
quidem esse haec do-
na, sicut diverse sunt
functiones, & diver-
sa earundem mune-
ra, sed eundem eundem
que Spiritum, Domi-
num ac Deum esse
omnium istorum da-
torem, & quidem in
eundem finem, nem-
pe ad communem uti-
litatem.

5. Explicat illam
multiplicem diversi-
tatem commemorat.

^a מכיל אחי אמת דמתכנשין אנתון
למאכל הויתון מקוין חד לחד :

^b ילעס יאכל :
מן דין דכפן בביתה ^b ילעס דלא
לחיכותא תהוון מתכנשין על שרבא
דין מא דאית אפקדכון :
קפלאון יב

על רוחניתא דין אחי צבא אנא
דתדעון :

^c דחנפא הויתון ^d ולפתכרא ולאילין
דלית להון קלא דלא פורשן מת
מתדברין הויתון :

^c חנפא
נכרים :
^d פתכרא
אילין :
^e דלא פורשן
בלי הפרש :
^f מתדברין
מונהגים :

מטול חנא מודע אנא לכון דלית
אנש דברוחא דאלהא ממלל ואמר
דחרם הו ישוע ואף לא אנש משכח
למאמר דמריא הו ישוע אלא אנ
ברוחא דקודשא :

^g פולגא דין דמוחבתא איתוחון
אלא חרא הי רוחא :

^g פולגא
הפרשי :

^h ופולגא דתשמשתא איתוחון אלא
חד הו מריא :

^h תשמשתא
עבודות :

ⁱ ופולגא דחילותא אית אלא חד הו
אלהא דמעבד כל בכל נש :

ⁱ חילותא
כוחות :

^k לאנש אנש דין מתיב לה ^k גלינא
דרוחא איד דערדא לה :

^k גלינא גילון
עדרא עוזה :

אית דיהיבא לה ברוחא מלתא
דחכמתא לאחרנא דין מלתא
דידעתא בה ברוחא :

לאחרנא הימנותא בה ברוחא
לאחרנא מוחבתא ^m דאסיותא בה
ברוחא :

^m אסיותא
חרבותא :

לאחרנא דין חילא לאחרנא דין
נביותא לאחרנא דין ⁿ פרושותא
דרוחא לאחרנא דין ^o זגיא דלשנא
לאחרנא דין פושקא דלשנא :

ⁿ פרושות
הפרש :
^o זגיא מיני :

^p פושקא
ביאור :

כלהין

33 *Itaque, fratres mei, quum cōgrega-*
mini ad edendū, expectate alter alterū:

34 *Qui autem esurit, domi suæ cibum*
sumat, ne ad condemnationem con-
gregemini. De reliquis autem, quum
venero, mandabo vobis.

Cap. XII.

1 *DE spiritualibus autem, fratres*
mei, volo ut sciatis,

2 *Quòd prophani fuistis, & ad simu-*
lachra & ad ea quibus non est vox,
sine discrimine ducebamini.

3 *Idcirco notum facio vobis, quòd ne-*
mo est qui per Spiritum Dei loquatur,
& dicat quòd anathema est Ieschua:
neque quisquā potest dicere quòd Do-
minus sit Ieschua, nisi per Spiritum
sanctum.

4 *Discrimina autem donorum sunt,*
sed unus est Spiritus:

5 *Et discrimina ministeriorū sunt, sed*
unus est Dominus:

6 *Et discrimina virtutum sunt, sed*
unus est Deus qui operatur omnia in
omni homine.

7 *Unicuique autem datur manife-*
statio Spiritus, sicut prodest ei.

8 *Est cui datur per Spiritum sermo sa-*
pientiæ: alii autem sermo scientiæ, per
eundem Spiritum:

9 *Alij fides per eundem Spiritum: alij*
donā sanationis, per eundem Spiritū:

10 *Alii autem virtutes: alij autē pro-*
phetia: alii autem discretio spirituum:
alii autem genera linguarum: alii au-
tem interpretatio linguarum.

gg.i.

1 Ad verbum,
Viro, viro. Hebr -
ismus.

Epist. Pauli

Rom. 11. 13
ephe. 4. 8

Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ
αὐτὸ πνεῦμα, διακρουῖ ἰδίᾳ ἐκάστῳ κα-
θὼς βούλεται.

Καθὰ πρὸς τὸ σῶμα ἐν ὧσι, ἔ-
με- 12
λη ἔχῃ πολλά, πάντα δὲ τὰ μέλη τῶ
μας τῷ ἐνός, πολλά ὄντα, ἐν ὧσι σῶ-
μα· οὕτω καὶ ὁ Χριστός.

Καὶ ὡς ἐν ἐνὶ πνεύματι ἡμεῖς πάν- 13
τες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, εἴτε
Ιουδαῖοι, εἴτε Ἕλληες, εἴτε δοῦλοι, εἴτε
ἐλεύθεροι· καὶ πάντες εἰς ἐν πνεῦμα ἐπο-
τίσθημεν.

Καὶ τὸ σῶμα ἐκ ἑστίν ἐν μέλος, 14
ἀλλὰ πολλά.

Εάν τις εἴπῃ, Ὅτι ἐκ εἰμὶ χεῖρ, ἐκ 15
εἰμὶ ἐκ τοῦ σώματος· οὐ παρὰ τῆς ἐκ
ἐστίν ἐκ τῶ σώματος;

Καὶ εἰπῇ τὸ οὐ, Ὅτι ἐκ εἰμὶ ὁ- 16
φθαλμός, ἐκ εἰμὶ ἐκ τῶ σώματος· οὐ
παρὰ τῆς ἐκ ἐστίν ἐκ τῶ σώματος;

Εἰ ὅλον τὸ σῶμα ὁφθαλμός, ποῦ ἡ 17
ἀκοή; εἰ ὅλον ἀκοή, ποῦ ἡ ὁσφρησις;

Νυνὶ δὲ ὁ Θεὸς ἐθετο τὰ μέλη, ἐν 18
ἐκαστῷ αὐτῶ ἐν τῷ σώματι, καθὼς ἡ-
θέλησεν.

Εἰ δὲ ἡ τὰ πάντα ἐν μέλος, ποῦ τὸ 19
σῶμα;

Νυνὶ δὲ πολλά μὲν μέλη, ἐν δὲ 20
σῶμα.

Οὐ δύναται δὲ ὁφθαλμός εἰπεῖν 21
τῇ χεῖρ, Χρεῖαν σου οὐκ ἔχω· ἢ πα-
λιν ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ, Χρεῖαν ἐμὴν
ἐκ ἔχω.

Ἀλλὰ πολλὰ μᾶλλον, τὰ δοκιμῶν 22
μέλη τῶ σώματος ἀδενέσει εἰς ὑπάρχον,
διὰ τὴν ἰσχύαν.

esse nisi ex pluribus & quidem diversis int. et se coherentibus membris compositum. Ac ne quis minus recte distributam esse istam imparitatem causetur, addit Deum

ipsum omnia illa simul compegiſſe. Oportet igitur omnia simul manere connexa, ut saluum corpus per daret.

12. Iam ex aduerso compellat excellentioribus donis ornatos, monens ne inferiores, tanquam inutiles a ut nullius sint & se, assernentur. Deus enim (inquit)

sic istam inaequalitatem temperauit, ut excellentiora & speciosiora membra aliis abiectionibus & pudendis carere nullo modo possint, ac de illis regendis & curandis

magis etiam laborent. Et hoc modo mutua necessitas totum corpus velut in pace & concordia contineat. Et quoniam impar sit singulorum seorsum consideratorum gra-

dus ac conditio, tamen quia simul sunt copulata, communita habeant tum commoda tum incommoda.

|| Sed omnia hæc efficit vnus ille
& idem Spiritus, distribuens priua-
tim illa singulis sicut vult.

7 Sicut enim corpus vnum est,
& membra habet multa, omnia ve-
rò membra corporis vnius, multa
quum sint, vnum sunt corpus: 8 ita
& Christus.

Etenim per vnum Spiritum nos
omnes in vnum corpus baptizati
sumus, siue Iudæi, siue Græci, siue
serui, siue liberi: & omnes vna po-
tione potati sumus in vnum Spi-
ritum.

9 Etenim corpus non est vnum
membrum, sed multa.

10 Si dicat pes, Quia non sum ma-
nus, non sum ex corpore: num ob id
non est ex corpore?

Et si dicat auris, Quia non sum
oculus, non sum ex corpore: num
ob id non est ex corpore?

11 Si totum corpus oculus, vbi au-
ditus? si totum auditus, vbi odoratus?

Nunc autem Deus collocauit mē-
bra singula sigillatim in corpore,
sicut voluit.

Quod si essent omnia vnum mē-
brum, vbi corpus?

Nunc verò multa quidem mem-
bra sunt, vnum verò corpus.

12 Nō potest autem oculus dicere
manui, Non est mihi opus te: aut
rursum caput pedibus, Non est mi-
hi vobis opus.

Imo multo potius, quæ videtur
membra corporis infirmissima esse,
necessaria sunt:

6 Adicit etiam
aliquid amplius, ne-
pe dona ista, quamuis
imparia, sapientissimè
tamen distribuit,
quoniam Spiritus Dei
voluntas sit huius di-
tributionis regula.

7 Illustratio supe-
rioris dictæ, adhibita
corporis similitudine.
Hoc (inquit) aperte
conspicitur in corpo-
re, cuius diuersa qui-
dem membra, sed ita
coniuncta, ut vnum
corpus constituant.

8 Applicatio simili-
tudinis. Ita etiam
(inquit) de Christo
mystico constituendū
est. Nos enim omnes
qui credimus siue Iu-
dæi siue Græci, sumus
eodē baptismo simul
deuincti cum nostro
capite, ut ita dicam
corpus ex pluribus
membris compactū
construatur: & ex
eodem poculo eundē
Spiritum hausimus,
communem videlicet
sensum ac motum
spirituale.

9 Amplificat quod
ex illa similitudine
consequatur: ac si
dicat, adeo non impe-
dit corporis unitatē
hæc diuersitate mem-
brorum, ut non possit
etiam esse corpus nisi
pluribus & quidem
diuersis membris con-
ſtet.

10 Iam superstruit
doctrinam, iactis il-
lis fundamentis, pre-
mum quidem manēs
in proposita similitu-
dine, deinde etiam
nudè & simpliciter.
Compellat autem pri-
ore loco eos qui non
ita excellentibus do-
nis præditi, adeo se se
ab aliis segregabāt,
quibus nimirum in-
uidebant. Hoc autem
(inquit) perinde est
ac si negaret pes se
esse ex corpore, quo-
niam non est manus:
vel auris, quia non
est oculus. Oportet er-
go potius omnia simul
mutui & subius colli-
gata, unitatem cor-
poris inueniri.

11 Rursum eodē
compellans, docet fo-
re ut si obiter ent
quod petunt, nempe
ut omnes inter se e-
ssent æquales, corpo-
ris totius, ac proinde
ipsorummet destru-
ctio sequeretur:
quoniam corpus non

consideratorum gra-

- 11 כל הין דין הלין חדא הי רוחא סערא
 12 ומפלגא לכל נש איך דהי צביא :
 13 איכנא גיר דפגרא חד הו ואית בה
 14 הדמא סגיאא כל הון דין ^{הדמא} הדמא
 15 דפגרא כד סגיאא ^{איתיהון} איתיהון חד אנון
 16 פגר הכנא אף משיחא :
 17 אף חנן גיר כלן בחדא רוח לחד פגר
 18 עמדן אן יהודיא ואן ^{ארמא} ארמא ואן
 19 עבדא ואן ^{כני חארא} כני חארא וכלן ^{חדא} חדא
 20 רוחא ^{אשתין} אשתין :
 21 אף פגרא גיר לא הוה חד ^{הדמא} הדמא
 22 אלא סגיאא :
 23 אן תאמר גיר רגלא דמטול דלא
 24 הוית ^{אידא} אידא דלא הוית מנה מן פגרא
 25 לו מטול הדא ^{ליתיה מנה מן פגרא} ליתיה מנה מן פגרא :
 26 ואן תאמר אדנא על דלא הוית
 27 עינא לא הוית מנה מן פגרא לו
 28 מטול הדא ^{ליתיה מנה מן פגרא} ליתיה מנה מן פגרא :
 29 אלו גיר כלה פגרא עינא הוה ^{איכא} איכא
 30 הות משמעתא ואלו כלה משמעתא
 31 הוה איכנא מריח הוה :
 32 השא דין אלהא סס כל חד חד
 33 מן ^{הדמא} הדמא בפגרא איכנא דהו צבא :
 34 אלו דין כל הון חד הוה הדמא
 35 איכא הוה פגרא :
 36 השא דין הדמא איתיהון סגיאא
 37 חד הו דין פגרא :
 38 לא משכחא עינא דתאמר לאידא
 39 דלא מתבעיא אנתי לי אף לא רישא
 40 משכח למאמר לרגלא דלא מתבעין
 41 אנתי לי :
 42 אלא יתיראית אילין ^{הדמא} הדמא
 43 דמסתברין דמחילין עליהון סוגקנא
 44 ואילין
- 11 *Omnia autem hæc unus Spiritus fa-*
cit, & diuidit² unicuique prout ipse
[Spiritus] vult.
 12 *³Sicut enim corpus unum est, et sunt*
in eo membra multa: omnia autem me-
bra corporis, quauis plura sint, unum
sunt corpus: ita etiam Christus.
 13 *Etenim nos quoque omnes per unū*
Spiritum in unum corpus baptizati
sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue
serui, siue⁴ liberi: et omnes nos unum
Spiritum imbibimus.
 14 *Nam etiam corpus non est unum*
membrum, sed multa.
 15 *Si enim dicat pes, Propterea quod nō*
sum manus, non sum de corpore, num
propter hoc non est de corpore?
 16 *Et si dicat auris, Quia nō sum ocu-*
lus, non sum de corpore: num propter
ea non est de corpore?
 17 *Si enim totū corpus oculi essent, ubi*
esset auditus? & si totum ipsum audi-
tus esset, quomodo olfaceret?
 18 *Nunc autem Deus posuit⁵ unum-*
quodque ex membris in corpore sicut
ipse voluit.
 19 *Si autem omnia unum essent mem-*
brum, ubi esset corpus?
 20 *Nunc autem membra sunt plura,*
unum est autem corpus.
 21 *Non potest oculus dicere manui,*
Non necessaria es mihi: neque caput
potest dicere pedibus, Nō estis necessa-
rii mihi.
 22 *Sed potius illa membra quæ existi-*
mantur esse infirma, illa ipsa sunt
necessaria.
- ² Ad verbum, Cuius homini. Hebraismus.
³ Idem error qui antè notatus est, איכנא pro אכנא. vide Rom. 5. 19.
⁴ Ad verbum, Filii libertatum. Hebraismus.
⁵ Syre. Vnum v-num. Hebraismus.
⁶ Ad verbum, Super eis est necessitas. Hebraismus.

Epist. Pauli

Καὶ ἃ δοκοῦμεν ἀπρότερον εἶναι τοῦ σώματος, τοῖσις πλεονέχουσιν ὡς ἀπρότερον καὶ τὰ ἀχρήμονα ἡμῶν διχρημοσιῶν ὡς ἀπρότερον ἔχουσιν.

Τὰ δὲ ἀχρήμονα ἡμῶν, οὐ χρεῖαν ἔχουσιν· ἀλλ' ὁ Θεὸς συνέκρινεν τὸ σῶμα, τῷ ὑπερουῶν ὡς ἀπρότερον δοῦναι πλεονέχον.

Ἰνα μὴ ἡ χάρις ἐν τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνήσῃ τὰ μέλη.

Καὶ εἴτε πάρος ἐν μέλος, συμπάρος πάντα τὰ μέλη· εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη.

Ἦμεῖς δὲ ἐστὶ σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέρη ἐκ μερῶν.

Καὶ οὗ μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἄρχοντες, δεύτερον ὡς φῆτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, εἴτα χεῖσματα ἰαμάτων, ἀνιπλήσεις, κυβερνήσεις, γλῶσσαι.

Μὴ πάντες, ἄποστολοι; μὴ πάντες, ὡς φῆται; μὴ πάντες, διδασκάλους; μὴ πάντες, δυνάμεις;

Μὴ πάντες χεῖσματα ἔχουσιν ἰαμάτων; μὴ πάντες γλώσσαις λαλοῦσι; μὴ πάντες διερμηνεύουσιν;

Ζηλοῦτε ὅτι τὰ χεῖσματα τὰ κρείττονα. καὶ ἐπὶ καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῶν δείκνυμι.

Κεφάλαιον ιγ

Εἰ ἂν τῶν γλώσσαις ὡς ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἠχῶν, ἢ κύμβαλλον ἄλαλζον.

Καὶ

Et quæ putamus *membra* corporis maximè esse inhonestæ, iis honorem ampliorem circumponimus: & quæ sunt in nobis indecora, copiosiore decorem habent.

Nam quæ sunt in nobis decora, iis *decore* non est opus: sed Deus simul temperavit corpus, ei cui deerat, copiosiore tributo honore:

Ut ne sit dissidiū in corpore, sed *membra* idem curent alia pro aliis.

Itaque siue patitur vnum membrum, simul dolēt omnia *membra*: siue honore afficitur vnum membrum, simul gaudēt omnia *membra*.

Vos autem estis corpus Christi, & *membra* ex parte.

Et alios quidem constituit Deus in Ecclesia, primū Apostolos, deinde prophetas, tertio doctores, deinde *constituit* potestates, deinde dona sanationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum.

Num omnes, Apostoli? num omnes, prophetæ? num omnes doctores? num omnes *sunt* potestates?

Num omnes donum habent sanationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes interpretantur?

Sed ambite dona potiora. & porro iter ad excellentiam vobis indicabo.

Cap. XIII.

Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum tinniens.

Et

13 Eandem doctrinam iam absque allegoria Corinthiis applicat, monens, quoniam re ipsa perspicant diversa esse functiones & diversa dona, superesse ut neque invidia, neque ambitione peccent alii in alios, sed potius mutua charitate coniuncti, singuli quod acceperunt, pro ministerij sui ratione, in communem usum conferant.

14 Ambitiosos & inuidios sanctam quamdam ambitionem & invidentiam, docet, prout si prestantissimis. Ecclesia vtilissimis quibusque donis studeant, ac proinde charitate, quæ ceteris legē præstat, alii alios contendat superare.

1 De charitate primo loco differt, cuius præstantiam præmū ex eo demonstrat, quod, nisi ipsa interueniat, reliqua omnia dona sint pro nihilo coram Deo quod partim inductione probat, partim etiam argumento à causa finali. Quorsu enim illa dona nisi ad Dei gloriam & Ecclesie vtilitatem, ut ante probauit? Dona autē ista, nisi adsit charitas, nullum rectum & sum habet.

ואילין דסברין^א דמצערין אנון^ב
בפגרא להלין^ב איקרא יתירא^ב מסגין^ב
ואילין דדנוכפא אנון^ב אסכמא יתירא^ב
עבדין להון^ב

23 Et qua existimamus ignominiosa
esse in corpore, honorem illis ampliorē
adijimus: et qua⁷ honestatis sunt, ho-
nestatem ampliorem exercemus cir-
ca ea.

אילין דין הדמא דאית בן דמקרין^א
לא מתבעא להון איקרא אלהא גיר^א
מונה לפגרא ויהב איקרא יתירא^א
להדמא אינא דזעור^א

24 Qua autem membra sunt in no-
bis qua sunt decora, nō est opus eis [ex-
traneo] honore: Deus enim contempe-
rat corpus, et dat honorem maiorem
membro illi quod minutius est.

דלא תהוא פלגותא בפגרא אלא^א
בלהון הדמא^א שויאית חד על חד^א
יהון יצפין^א

25 Ne sit dissidium in corpore, sed o-
mnia membra equabiliter, unū pro
alio curam habeant:

דאמתי דחד הדמא יהוא כאב בלהון^א
יהון חשין ואן משתבח חד הדמא^א
בלהון הדמא יהון משתבחין^א

26 Et quando unum membrum fue-
rit dolens, omnia compatiuntur: Et si
glorificetur unum membrum, omnia
membra glorificentur.

אנתון דין פגרה אנתון דמשיחא^א
והדמא בדוכתכון^א

27 Vos autem corpus estis Christi, et
membra⁸ in locis vestris.

סס גיר אלהא בעדתה לוקדם^א
שליחא בתרהון נביא בתרהון מלפנא^א
בתרהון עבדי חילא בתרהון מוהבתא^א
דאסיותא^א ומעדרנא^א ומדברנא^א
וונא דלשנא^א

28 Posuit enim Deus in Ecclesia sua
primum Apostolos: post hos, prophetas:
post hos, doctores: post hos, patres vir-
tutes: post eos, dona sanitatis, et opi-
tutores, et gubernationes, et gene-
ra linguarum,

דלמא בלהון נביא למא בלהון^א
מלפנא למא בלהון סערא חילא^א
למא לבלהון אית להון מוהבתא^א

29 Num omnes hi, propheta? num o-
mnes hi, doctores? num omnes hi, patrē
virtutes?

דאסיותא למא בלהון בלשנא^א
מללין או למא בלהון מפשקין^א
אן דין טנין אנתון^א במוהבתא^א

30 Num omnibus his sunt, dona sa-
nitatis? num omnes hi linguis lo-
quuntur? aut num omnes hi interpre-
tantur?

רורכתא אנא תוב אחוכון אורחא^א
דמיתרא^א

31 Si autem⁹ cum emulatione affecte-
tis dona ampliora, ego rursus indica-
bo vobis viam excellentiorem.

קפלאון יג

Cap. XIII.

אן בכל לשן דבני נשא אמלל^א
ובדמלאכא וחוכא לא יהוא בי היות^א
לי איך נחשא דואם או^א צעלא דיהב^א
קלא^א

I Quavis lingua filiorum hominis
loquar, et ea qua est Angelorū,
et charitas non sit in me, factus sum
tanquam as sonans, aut cymbalum
edens sonum.

7 Geminatum
continuo Daleth
coarguit typogra-
phi errorem qui
pratermisit post
secundum Daleth
negationem נל.
Nisi quis vertat
voces דנוכפא אנון
Qua honestatis
sunt, ut sit sensus
Qua singularē ho-
nestatē requirūt,
quā versionem i-
deo prae alia sequi
tus sum, quia etiā
in manuscripto co-
dice Heidelbergensi
ita scriptum repe-
ti.

8 Id est Pro ve
quisque diuersum
in corpore locum
obtinēt & functi-
onem, ut symme-
tria seruetur.

9 Vno verbo v-
titur Paraphrasis,
quod Latine non
fatis comode red-
ditur à quibudā
Amulemini.

1 Hyperbolica
amplificatio.

gg. iii.

Epist. Pauli

Matth. 17.

Καὶ ἐὰν ἔχω προφητείαν, καὶ εἰδῶ 2
τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν γνῶ-
σιν· καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν γνῶσιν, ὥστε
ὅρη με διατίθειν, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, ὅ-
θεν εἰμι.

Καὶ ἐὰν ψωμίζω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐὰν παραδῶ τὸ σῶμα μου ἵνα κραυθίσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι.

Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται· 4
ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περβεύεται, οὐ φισοῦται,

Οὐκ ἀκημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, 5
ὁ ὀφειλόμενος οὐ λογίζεται τὸ κακόν,

Οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει 6
δὲ τῇ ἀληθείᾳ·

Πάντα σέβει, πάντα πιστεύει, πάντα ὑ- 7
πείκει, πάντα ὑπομυρίζει.

Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει· εἴτε 8
προφητεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε
γλώσσαι παύσονται, εἴτε γνώσεις καταρ-
γηθήσονται.

Ἐκ μέρους ὅς γινώσκομεν, ἐκ μέ- 9
ρους προφητεύομεν·

Ὅταν δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον, τότε τὸ ἐκ 10
μέρους καταργηθήσεται.

Ὅτε ἡμεῖς νήπιος, ὡς νήπιος ἐλά- 11
λouw, ὡς νήπιος ἐφρόνουw, ὡς νήπιος ἐ-
λογιζόμεw· ὅτε δὲ γένηται ἀνὴρ, κατήρ-
γηκα τὰ νηπίου.

Βλέπομεν ὅς ἄρτι δι' ἐσόπριου ἐν αἰ- 12
νίγματι, τότε ὅμως πρόσωπον τοῦ ὁ-
σιου· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ
ὅτι γινώσκω κατὰ ὅλην καὶ ἐπεγνώστω.

Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, 13
τὰ τεῖλα πάντων· μέζων δὲ τούτων ἡ
ἀγάπη.

Et si habeam prophetiam, & no-
uerim mysteria omnia omnemque
scientiam: & si habeam totam fidem,
adeo ut montes transferam, chari-
tatem autem non habeam, nihil sum.

Et si infumam alendis egenis omnes
facultates meas, & si tradam corpus
meum ut comburam, charitatem autem
non habeam, hoc nihil mihi prodest.

Charitas patiens est, comis est:
charitas non invidet, charitas non
agit perperam, non inflatur,

Non agit indecorum, non quaerit quae
sua sunt, non irritatur, non cogitat
malum,

Non gaudet iniustitia, gratulatur
autem veritati:

Omnia suffert, omnia credit, omnia
sperat, omnia sustinet.

Charitas nunquam excidit: sed &
prophetiae abolebuntur, & linguae
cessabunt, & cognitio abolebitur.

Ex parte enim cognoscimus, &
ex parte prophetamus:

Postquam autem aduenerit quod
perfectum est, tunc quod ex parte
est, abolebitur.

Quum essem infans, ut infans lo-
quebar, ut infans cogitabam, ut in-
fans sentiebam: postquam autem factus
sum vir, aboleui quae infantis erant.

Cernimus enim nunc per specu-
lum & per aenigma, tunc autem co-
ram cernemus: nunc cognosco ex par-
te, tunc verò cognoscam prout edo-
ctus fuero.

Nunc verò manet fides, spes, cha-
ritas, tria haec: maxima autem harum
charitas.

2 Charitatis vim
et naturam partim
ex contrariis co-
paratione, partim ex
suis effectibus pulcher-
rimè describit: ex quo
bus etiam intelligat
Corinthij tum quam
sit in Ecclesia non tam
tota et utilis, sed etiam
necessaria: tum etiam
quantopere ab ea
sint alieni, ac proinde
quam de nihilo super-
biant.

3 Secundo, charita-
tis praestantiam com-
mendat ex eo quod
nunquam in sanctis
abolebitur, reliquis
autem illis donis, ad
edificationem Eccle-
siae tantisper dum hic
vivimus necessariis,
nullus erit in altero
illo saeculo locus.

4 Ratio, quia nunc
eo statu sumus ut
quotidie discere nos
oporteat, ac proinde
illis adminiculis, pu-
ta linguarum et re-
rum perceptione, ac
proinde earum docto-
ribus egemus. Tunc
vero quum omnem
Dei cognitionem ade-
pti fuerimus, quorsum
illa quae non nisi im-
perfectis ac proinde
gradatim ad perfe-
ctionem contendenti-
bus adhibentur?

5 Illustrat quod di-
xerat, egregia simili-
tudine, comparans
hanc vitam infantiam
in qua balbutimus
potius quam loqui-
mur. Nihil nisi pue-
rile cogitamus ac sen-
timus, ideoque is
indigemus quae et
linguam et mentem
formant: ubi autem
adoleuimus, quorsum
illam balbutiam, pue-
riles sententias, illa deni-
que quibus sensus for-
mata est nostra in-
fantia, requireremus?

6 Accommodatio
similitudinis: infan-
tia quidem, ad praesentem vitam, in qua
obscurè res diuinae,
pro collata nobis lucis
modulo, perceptis lin-
guis, et auditu eccle-
siae doctoribus in-
tuemur: virilis autem
et constantis aetatis
ad illam caelestem et
aeternam vitam, in
qua Deum ipsum pre-
sentem cernentes, et
plena eius luce irra-
diati, quorsum homi-
num vocem, et mu-
dana illa imperfectis-
sima requireremus?
Tunc tamen longè
feruentissimo amore

sancti omnes cum Deo et inter se deuincientur, ac proinde non abolebitur charitas, sed perficietur, quauis non in officio coletur quae ad huius vitae infirmitatem pecu-
liariter spectant. 7 Conclusio, ac si dicat Apostolus. Ea igitur tum erit nostra conditio: nunc autem tria nobis adsunt, et firma permanent, si modo Christi su-
mus, si pote sine quibus vera religio constare non potest, nempe fides, spes et charitas. Inter ista verò maxima est charitas, si pote quae in futura vita non aboleatur et a-
lia, sed perficiatur. Quum enim fides et spes in res promissas et futuras feratur, illas praesentes adepti, quorsum fidem et spem haberemus? At nos illic deum et
Deum et nos minò verè et perfectè amabimus.

1 ואן תהוא בינכיותא ואדע ארזא
 כלהון וכלה ידעתא ואן תהוא בי
 בלה הימנותא איכנא דטורא אשנא
 וחובא לית בי לא הוית מדם:
 2 ואן אוכל כל דאית לוי למסכניא
 ואן אשלם פגרי דיאקד וחובא לא
 יהוא בי מדם לא יתר אנא:
 3 חובא נגירא הירוהא ובסיה חובא
 לא חסס חובא לא משתגש ולא
 מתחר:
 4 ולא סער דבהתתא ולא בעא
 דילה לא מתתפיר ולא מתרעא
 דביש:
 5 לא חרא בעולא אלא חרא
 בקושטא:
 6 כל מדם מסכר כל מדם מחימן
 כל מסכר וכל סכל:
 7 חובא מן מתוס לא נפל גביותא
 גיר יתבטלן ולשנא ישתתקון וידעתא
 תתבטלי:
 8 קליל תו גיר מן סגי ידעין וקליל
 מן סגי מתנבין:
 9 אמתי דין דתאתא גמירותא הידין
 יתבטל תו מדם דקליל הוא:
 10 כד ילודא הוית איך ילודא ממלל
 הוית ואיך ילודא מתרעא הוית ואיך
 ילודא מתחשב הוית כד הוית דין
 גברא בטלת הלין דטליותא:
 11 השא דין איך דבמחזיתא חזינן
 בפלא אתא הידין דין אפין לוקבל אפין
 השא ידע אנא קליל מן סגי הידין דין
 אדע איך מא דא תידעת:
 12 הלין אגין גיר תלת דמכתין
 הימנותא וסכרא וחובא דרב דין
 מנהין חובא:
 13 קפלאון

2 Et si fuerit in me prophetia, et co-
 gnouero mysteria omnia, et omnem
 scientiam: et si fuerit in me omnis fi-
 des, ita ut motem transferam, et cha-
 ritas non fuerit in me, nihil quicquā
 ero.
 3 Et si comedendum distribuam quic-
 quid est mihi pauperibus, et si tradā
 corpus meum ut ardeat, et charitas
 non sit in me, nihil proficio.
 4 Charitas longanimis est et beni-
 gna: charitas non inuidet, charitas nō
 tumultuatur, neque inflatur,
 5 Neque agit quod pudendum est,
 neque querit quæ sunt sua: non irrita-
 tur, neque cogitat quod malum est.
 6 Non gaudet de iniquitate, sed gau-
 det de veritate:
 7 Omnia suffert, omnia credit, omnia
 sperat, et omnia sustinet.
 8 Charitas nunquam excidit. prophe-
 tia enim abolebuntur et linguae tace-
 bunt, et scientia abolebitur.
 9 Parum enim ex multo cognoscim⁹,
 et parum ex multo prophetamus.
 10 Quum autem venerit perfectio,
 tunc abolebitur id quod parum fuerat.
 11 Quū puer essem, tanquā puer loque-
 bar, et tanquam puer intelligebam, et
 tanquam puer cogitabam: quum autē
 factus sum vir, aboleui ea quæ erant
 pueritiæ.
 12 Nunc quidem tanquam per specu-
 lum cernimus in enigmate, tunc verò
 facie contra faciem. nunc cognos-
 coparum ex multo, tunc autem in cogno-
 scam quemadmodum cognitus sum.
 13 Hæc enim sunt tria quæ manent, fi-
 des et spes et charitas: ex eis autem
 quæ maxima est, charitas est.

2 Singulare pro
plurati. quia est
nomen generis.

3 Syre, Comede-
refaciam. Hebrai-
simus.

4 Ad verbum,
Differens spiritū.
id est iram. Hebrai-
simus.

5 Vel, Turbas &
motus ciet.

6 Id est Ex parte
minima. Syra phra-
sis ante obseruata.

7 Respondet huic
phrasi Gallica, Face
à face, aut Vie à vie.
Et Hebraicè dici-
tur פנים אל פנים,
aut פנים בפנים.

8 Id est, Cogno-
sco ex parte mini-
ma, ut modò di-
ctum est.

9 Vel, Factus fu-
ero cognoscere
nempe à Deo, qui
inchoatam modò
notitiam perficiet
aperta visione.

gg. iij.

Epist. Pauli

Κεφάλαιον ιδ'

Cap. XIII.

ΔΙΩΚΕΤΕ ΠΛὺ ΑΓΑΠΗΝ, ΖΗΛΟΥΤΕ ΔΕ ΤΑ
ΠΝΟΥΜΑΚΑ· ΜΑΛΛΩΝ ΔΕ ΊΝΑ ΠΡΟ-
ΦΗΤΕΥΗΤΕ.

Ο ΖΩΝ ΛΑΛΩΝ ΓΛΩΣΣΗ, ΕΝ ΔΥΘΕΡΟ-
ΠΟΙΣ ΛΑΛΕΙ, ΔΛΛΑ ΤΩ ΘΕΩ. ΟΥΔΕΙΣ ΖΩΝ Α-
ΚΟΥΕΙ, ΠΝΟΥΜΑΠ ΔΕ ΛΑΛΕΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ.

Ο ΔΕ ΠΡΟΦΗΤΕΥΩΝ, ΔΥΘΡΩΠΟΙΣ ΛΑ-
ΛΕΙ ΟΙΚΟΔΟΜΕΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΛΗΣΙΝ ΚΑΙ ΠΑ-
ΡΑΜΥΘΙΑΝ.

Ο ΛΑΛΩΝ ΓΛΩΣΣΗ, ΕΑΥΤΟΝ ΟΙΚΟΔΟ-
ΜΕΙ· Ο ΔΕ ΠΡΟΦΗΤΕΥΩΝ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΟΙ-
ΚΟΔΟΜΕΙ.

ΘΕΛΩ Ξ ΠΑΝΤΑΣ ΥΜΑΣ ΛΑΛΕΙΝ ΓΛΩΣ-
ΣΑΙΣ, ΜΑΛΛΟΝ Ξ ΊΝΑ ΠΡΟΦΗΤΕΥΗΤΕ. ΜΕΙ-
ΖΩΝ ΖΩ Ο ΠΡΟΦΗΤΕΥΩΝ Ή Ο ΛΑΛΩΝ ΓΛΩΣ-
ΣΑΙΣ, ΕΚ ΤΟΣ ΕΙ ΜΗ ΔΙΕΡΜΙΛΩΘΗ, ΊΝΑ Ή ΕΚ-
ΚΛΗΣΙΑ ΟΙΚΟΔΟΜΕΩ ΛΑΒΗ.

ΝΥΝ ΔΕ, ΑΔΕΛΦΟΙ, ΕΑΝ ΕΛΘΩ ΠΡΟΣ
ΥΜΑΣ ΓΛΩΣΣΑΙΣ ΛΑΛΩΝ, ΠΙ ΥΜΑΣ ΩΦΕ-
ΛΗΣΩ, ΕΑΝ ΜΗ ΥΜΙΝ ΛΑΛΗΣΩ Ή ΕΝ ΔΥΘΟΚΑ
ΛΥΨΑ, Ή ΕΝ ΓΝΩΣΕ, Ή ΕΝ ΠΡΟΦΗΤΕΙΑ, Ή ΕΝ
ΔΙΔΑΧΗ;

ΟΜΩΣ ΤΑ ΑΨΥΧΑ ΦΩΝΩ ΔΙΔΩΝ-
ΤΑ, ΕΊΤΕ ΑΥΛΟΣ, ΕΊΤΕ ΚΙΘΑΡΑ, ΕΑΝ ΔΙΑ-
ΣΟΛΩ ΤΟΙΣ ΦΘΟΓΟΙΣ ΜΗ ΔΩ, ΠΩΣ ΓΝΩ-
ΔΗΣΕΤΑΙ ΤΟ ΑΥΛΟΥΜΟΝ Ή ΤΟ ΚΙΘΑΡΕ-
ΖΟΜΟΝ;

ΚΑΙ ΖΩ ΕΑΝ ΑΔΗΛΟΝ ΦΩΝΩ ΣΑΛ-
ΠΙΞ ΔΩ, ΠΙΣ ΠΑΡΑΣΚΕΒΑΣΕΤΑΙ ΕΙΣ ΠΟ-
ΛΕΜΟΝ;

ΟΥΤΩ ΚΑΙ ΥΜΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ
ΕΑΝ ΜΗ ΔΊΣΗΜΟΝ ΛΟΓΟΝ ΔΩΤΕ, ΠΩΣ ΓΝΩ-
ΔΗΣΕΤΑΙ ΤΟ ΛΑΛΟΥΜΟΝ; ΕΣΕΔΕ ΖΩ ΕΙΣ
ΑΙΕΡΑ ΛΑΛΟΥΝΤΕΣ.

Τοσαῦτα,

Examinini charitatē, ambite au-
tem spiritualia: magis tamen ut
prophetetis.

Nam qui loquitur lingua, nō ho-
minibus loquitur, sed Deo. nullus
enim audit, spiritu verò loquitur
mysteria.

Qui autem prophetat, hominib⁹
loquitur ædificationem & exhor-
tationem & consolationem.

Qui loquitur lingua, seipsum ædi-
ficat: qui verò prophetat, Ecclesiā
ædificat.

Velim autem omnes vos loqui lin-
guis, magis tamē ut prophetetis. ma-
ior enim est qui prophetat quā q
loquitur linguis, nisi si interprete-
tur, ut Ecclesia ædificationem acci-
piat.

Nunc verò, fratres, si veniā ad vos
linguis loquens, quid vos iuvabo,
nisi vobis loquar aut per reuelatio-
nem, aut per cognitionem, aut per
prophetiam, aut per doctrinam?

Atqui in anima quæ sonum e-
dunt, siue tibia sit, siue cithara, nisi
distinctionem tonis dederint, quo-
modo cognoscetur quod tibia cani-
tur aut cithara?

Etenim si incertum sonum tuba
dederit, quis apparabitur ad bellū?

Ita & vos nisi per linguam, bene
significantem sermonem edideri-
tis, quomodo intelligetur quod di-
citur? eritis enim in aerē loquētes.

1 Illatio ex prece-
dentibus. Quum igitur
sit prastantissi-
ma charitas, illam
vobis in primis ducē
proponit: ac proinde
ea ducite excellentis-
sima quæ quamplu-
rimis prosunt (ut est
prophetia, id est docen-
da & applicanda do-
ctrina donum: quod
quum sit excellentissi-
mū & plurimū in Ec-
clesia & sit, tamē cōse-
mnebatur prae aliis)
non autē quæ in spe-
ciem magis possunt
videri mirifica, & ut
est linguarum donū,
quum & delictet quis
piam repere multarū
linguarum cognitio-
ne donatur. quod
homines in primis
obstupescerebat, nec
tamen per se & illius e-
rat & sus, nisi adesset
interpret.

2 Taxat peruersū
de dono linguarum
iudicium. Cur enim
conferebatur? nempe
ut eo pluribus populis
patetierent Dei arca-
na Itaque cōstat pro-
phetiam, cui seruire
oportuit linguarum
donum, esse illo prae-
stantiorem: ac proin-
de non recte iudica-
re Corinthios qui lin-
guas plures quā pro-
phetiam faciebant,
quoniam videlicet
linguarum dono plus
inerat ostentationis.
Hinc autē aliter ab-
usus illius doni lin-
guarum consequen-
tur, quum Corinthii
in publico eam lin-
guis uterentur abs-
que interprete: quod
eisi fieri poterat cum
aliquo fructu eius
qui loquebatur, tamē
verum & sum illius
doni corrumpebat, quē
nulla inde utilitas
ad auditores rediret,
& publici catus non
ad priuatam alicui-
us sed ad communē
omnium utilitatem
sint instituti.

3 Illustrat quod di-
xerat, sumpta a musi-
cis instrumentis simi-
litudine, quæ & ipsa
quannus articulatē
non loquantur, tamē
sonis suis distinguan-
tur, & aliquis sit ille-
rum & sus.

קפלאון יד

Cap. XIII.

^a הרשו
כמו דהטור רל
רצו:
^b טנו קנאו:

1 ^a הרשו בטר חובא וטנו במוהבתא
דרוחא יתיראית דין דתתנבון:

2 מן דממלל גיר בלשנא לא הוא
לבני נשא ממלל אלא לאלהא לא
גיר אנש שמע מדס דממלל אלא
ברוח ארוז ממלל:

^c ארוז דבר
נסתר:

3 אינא דין דמתנבא לבני נשא
ממלל בנינא ולובנא ובוניא:

^d לובנא
הוהרה:
^e בוניא נחמקו:

4 דממלל בלשנא נפשה הו בנא
ודמתנבא עדתא בנא:

5 צבא אנא דין דכלכון תמללון
בלשנא יתיראית דין דתתנבון רב
הו גיר אינא דמתנבא מן הו דממלל
בלשנא אן לא ^f מפשק אן דין מפשק
עדתא בנא:

^f מפשק
מתרגס רל
מכאר:

6 והשא אחי אן אתא לותכון
ואמלל עמכון בלשנא מנא ^g מותר
אנא לכון אלא אן אמלל עמכון או
בגלינא או בידעתא או בנביותא או
ביולפנא:

^g מותר מועיל:

7 אף צביותא גיר אילין דלית בהין
נפשא ויהבן קלא אן אבוכא ואן
קיתרא ואן פורשנא לא עבדן בית
קינתא לחברתה איכנא מתידע
מדס דמודמר או מדס דמתנקש:

^h צכותא
הדברים:
ⁱ אבוכא חליה:
^k קיתרא כינור:
^l פורשנא
חפרש:
^m קינתא הקנח
האחד:

8 ואן קרנא תקרא קלא דלא פריש
מנו יתטיב לקרבא:

ⁿ יתטיב יכפ
עצמו:

9 הכנא אף אנתון אן תאמרון
מלתא בלשנא ולא תהוא ^o מפשקא
איכנא מתידע מדס דאמרון אנתון
הויתון לכון איך הו דעס ^p אאר
ממללין אנתון:

^o מפשקא
מתרגס:

^p אאר האוה
מלשון ית:

הא

1 *Et amini charitatem, et cum a-
mulatione appetite dona spiri-
tus: magis autem ut prophetetis.*

¹ Ad verbum,
Curre post chari-
tatem. Hebraism.
² Vide supra in
fine cap. 12.

2 *Qui enim loquitur lingua, nequa-
quam filiis hominis loquitur, sed Deo.
Nemo enim audit id quod loquitur,
sed spiritu mysterium loquitur.*

³ Id est intelligit
Hebraismus.
⁴ Singulare pro
plurali.

3 *Qui autem prophetat, filiis hominis
loquitur edificationem et exhorta-
tionem et consolationem.*

⁵ Ad verbum
diceretur, Cordifi-
cationem. Gallicè
Encouragement. Ele-
gans nomen à לבב
deductum.

4 *Qui loquitur lingua, seipsum edifi-
cat: et qui prophetat, Ecclesiam &
edificat.*

5 *Velim autem ut vos omnes loqua-
mini linguis, magis verò ut prophe-
tetis. Maior enim est is qui prophetat
quàm is qui loquitur lingua, nisi in-
terpretetur. si autem interpretetur, Ec-
clesiam edificat.*

⁶ Vel, Potior,
Præstantior.

6 *Et nunc, fratres mei, si veniam ad
vos, et loquar vobiscum linguis, quid
prosim vobis, nisi loquar vobiscum aut
per revelationem, aut per cognitionem,
aut per prophetiam, aut per doctrinam?*

7 *Etenim etiam res in quibus non est a-
nima, et edunt sonum, siue tibia, siue ci-
thara, et si distinctionem non faciant
inter fistulam et sociam eius, quomo-
do cognoscitur id quo canitur, aut id
quo pulsatur?*

⁷ Alterum rela-
tium cum propo-
sitione instrumen-
tali, subauditur
more Hebraico
plenum esset דב
Cum quo.

8 *Et si buccina ediderit sonum indi-
stinctum, quis preparabitur ad prælium?*

9 *Ita etiam vos, si dixeritis sermonem
in lingua, et non fuerit interpretatio
ne expositus, quomodo cognoscetur id
quod dicitis? eritis tanquam in a-
erem loquentes.*

⁸ Hoc est, Donec
linguarum prædi-
ti.

⁹ Ad verbum,
Cum aere. Formæ
nominis Græci ser-
uat.

Epist. Pauli

Τοσαῦτα, εἰ τύχοι, γλῆφω νῦν ὅτι 10
ἐν κόσμῳ, καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἄφωνον.

Εάν οὖν μὴ εἰδῶ πλὴν διῶαμιν τῆς 11
φωνῆς, ἔσομαι τῷ λαλῶντι βάρβαρος·
καὶ ὁ λαλῶν, ἐν ἐμοὶ βάρβαρος.

Οὕτως καὶ ὑμεῖς, ἐπεὶ ζηλωταὶ ἐσε 12
πνδμάτων, πρὸς πλὴν οἰκοδομῇ τῆς
ἐκκλησίας ζητεῖτε ἵνα τελειωθῆτε.

Διόπερ ὁ λαλῶν γλώσῃ, πρὸς 13
χέτω ἵνα διερμηνεύῃ.

Εάν γὰρ πρὸς πρὸς γλώσῃ, τὸ 14
πνδμά μου πρὸς πρὸς, ὁ δὲ νοῦς μου
ἀκαρπὸς ὅτι.

Τί οὖν ὅτι; πρὸς πρὸς πνδ- 15
μαπ, πρὸς πρὸς ἢ τῷ νοῦ· ψαλῶ
τῷ πνδμαπ, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοῦ.

Επεὶ ἐὰν διλογίσῃς τῷ πνδμαπ, ὁ 16
ἀναπληρῶν τὸ πόντον τῆς ἰδιώτου, πῶς
ἔρεῖ τὸ ἀμύλῳ ἐπὶ τῇ σῇ διχαρισίᾳ; ἐ-
πειδὴ πῶς λέγεις ἐκ οἴδε.

Σὺ μὲν γὰρ καλῶς διχαρισεῖς, ἀλλ' ὁ 17
ἕτερος ἐκ οἰκοδομεῖται.

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, πάντων 18
ὑμῶν μάλλον γλώσσας λαλῶν.

Ἀλλ' ἐν ἐκκλησίᾳ θέλω πέντε λό- 19
γους διὰ τοῦ νοῦς μου λαλῆσαι, ἵνα καὶ
ἄλλοις κατηχήσω, ἢ μυρίοις λόγοις ἐν
γλώσῃ.

Matth. 18.3

Ἀδελφοί, μὴ παιδία γίνεσθε τῶν 20
φρεσίν· ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζεσθε, τῶν ὅ
φρεσὶ τέλειοι γίνεσθε.

Esa. 28.11

Εν τῷ νόμῳ γέγραπται, Ὅτι ἐν 21
ρογλώσσοις, καὶ ἐν χείλεσιν ἑτέροις, λα-
λήσω τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ οὐδὲ οὕτως
εἰσακούσονται μου, λέγει Κύριος.

Ὡς τε

4 Tot, prout inciderit, genera vo-
cum sunt in mūdo, & nihil est mu-
tum.

Nisi igitur sciero vim vocis, ero
ei qui loquitur barbarus: & qui lo-
quitur, apud me barbarus fuerit.

4 Necessitatem in-
terpretationis cū lin-
guarum dono coniu-
genda ostendit ex idi-
omatū multiplici
varietate, adeo ut si-
ne interprete alius
alio loquens, perinde
faciat, ac si non lo-
quatur.

5 Ita & vos, quandoquidem spiri-
tus ambitis, ad ædificationē Eccle-
siæ quærite ut excellatis.

5 Conclusio, Si vo-
lum spiritualibus il-
lis donis ita ut par
est excellere, quæren-
dam ipsis esse Ecclesiæ
utilitatem, ac proin-
de donum linguarū
non aliter usurpan-
dum quam si accesse-
rit per egrinæ linguae
interpretatio, sine ex
eodem loquentis ore,
sine ab alio interpre-
te.

Quapropter qui loquitur lingua,
precetur ut interpreteretur.

6 Nam si precer lingua, spiritus
meus precatur, sed intelligentia mea
est infructuosa.

6 Ratio, quia non
satis est nos sic loqui
in Ecclesiā, ut ipsi
Deum colamus spiri-
tu, id est pro ratione
doni quod accepimus,
sed etiam oportet nos
a catu intelligi ne
quod dicimus sit reus
quis infructuosum.

Quid est igitur? precabor spiritu,
sed precabor etiam intelligentia:
psallam spiritu, sed psallam etiam
intelligentia.

7 Quandoquidem si benedixeris
spiritu, is qui implet locum idio-
tæ, quomodo dicturus est Amen ad
tuam gratiarum actionem? nam
quid dicas nescit.

7 Alia ratio, Quæ
oporteat Ecclesiā lo-
quenti assentiri, at-
que adeo hunc assen-
sum testari, quomodo
assentientur qui non
intelligunt quid di-
ctum sit.

Nam tu quid bene gratias agis,
sed alius non ædificatur.

8 Gratias ago Deo meo quod ma-
gis quā vos omnes linguis loquar:

8 Seipsum proponit
pro exemplo, tum ut
pudeat illos stultæ am-
bitionis, in ut omnē
invidia suspicionem
effugiat.

Sed in Ecclesia malim quinque
verba ex intelligentia mea loqui,
ut & alios instituiam, quā decem
millia verborum lingua,

9 Fratres, ne estote pueri intelli-
gentia: sed malitia pueri, intelligē-
tia verò adulti estote.

9 Liberè iam ar-
guit eos puerilis intelli-
gentiæ, qui donum lin-
guarum ad ædifica-
tionem Ecclesiarum
collatum, non vident
in maledictionis in-
strumentum hac sua
ambitione conuertere,
quæ inter pœnas qui-
bus populi sui duritiæ
datus est Dominus,
hæc etiam exprimitur,
quod eos inter pe-
reginos disperferit
quorum linguam nō
intelligebant.

In Lege scriptum est, Propterea
per diuersæ linguæ homines & alia
labra loquar populo huic, & ita
quoque me non audient, dicit Do-
minus.

Lin

הא גיר גנסא דלשנא סניאא אית ^a גנסא מני
 בעלמא ולית חד מנהון דלא קלא : ^b דלא בלי
 ואן לא ידע אנא חילה דקלא הוא ^c חילה כוחו
 אנא לי דבריא להו דמלל ואף ^d ברברא
 הו דמלל הוא לה לי ברברא : ^e מלשון ין
 הכנא אף אנתון מטול דטנא ^e טנא
 אנתון דמוהבתא דרוחא לכנינא
 דערדא בעו דתיתרון :
 והו דמלל כלשנא יצלא דיפשא : ^f יפשא יתרנא
 אן הו גיר דהוית מצלא כלשנא
 רוחי הו מצליא מדעי דין דלא פארין ^g פארין פרוה
 הו :
 מנא הכיל אעבד אצלא ברוחי
 ואצלא במדעי ואמר ברוחי ואמר
 אף במדעי :
 ואן לא אן מברך אנת ברוח הו
 דמלל דוכתה דהדיוטא איכנא
 יאמר אמן על ^h תודיתך דילך מטול
 דמנא אמר אנת לא ידע :
 אנת גיר שפיר מברך אנת אלא
 חברך לא מתכנא :
 מודא אנא לאלהא דיתיר מן
 כלכון ממלל אנא כלשנא :
 אלא בעדא צבא אנא דחמש
 מלין במדעי אמלל דאף לאחרנא
 אלא יתיר מן רבו מלין כלשנא :
 אחי לא הויתון ⁱ טלין ברעניכון
 אלא לבישתא הו ילודא וברעניכון
 הו גמירין :
 בנמוסא כתיב דממללא נוכריא ^m נמוסא
 וכלשנא אחרנא אמלל עמה עם ⁿ אחרנא אחרי
 עמה הנא אף לא ^o הכנא ישמעוני
 אמר מריא :

10 ¹¹ Ecce enim, genera linguarū multa sunt in mundo, & non est unum ex eis sine voce:

11 Et, si non intelligam vim vocis, sum ¹² barbarus ei qui loquitur: & etiam is qui loquitur, est mihi barbarus.

12 Similiter etiam vos, quoniam cum emulatione affectatores estis donorū spiritus, ad edificationem Ecclesiae querite ut excellatis.

13 Et is qui loquitur lingua, oret ¹³ ut interpretetur.

14 Si enim orem lingua, spiritus meus orat: ¹⁴ intellectus autem meus sine fructibus est.

15 Quid igitur faciam? orabo spiritu meo, et orabo intellectu meo: et ¹⁵ canam spiritu meo, & canam etiam intellectu meo.

16 ¹⁶ Alioquin si benedicas spiritu [tantum], is qui implet locū idiotæ, quomodo dicet Ammin ad gratiarum actionem tuam? propterea quod ¹⁸ quid dicas nesciat.

17 Tu enim ¹⁹ pulchrè dicis, sed socius tuus non edificatur.

18 Gratias ago Deo quod magis quam vos omnes loquar linguis.

19 Sed in Ecclesia volo quinque verba intellectu meo loqui, ut etiam alios doceam, potius quam ²⁰ myriadē verborum lingua [non intellecta].

20 Fratres mei, ne sitis pueri in mentibus vestris, sed in reb⁹ malis estote infantes, et in mentibus vestris estote perfecti.

21 In ²¹ Lege scriptum est, Quoniam sermone peregrino & lingua aliena loquar cum populo isto: etiam minimè ita ²² audient me, dicit Dominus.

Itaque

11 Id est, Ex tanta gentium varietate, nulla est quæ mentis conceptū aliqua vocis distinctione non exprimat.

12 Græcum nomen.

13 Id est, Ut addatur à Deo donum interpretandi, à quo pender doni linguarum præstantia & usus.

14 Id est Sententia precatōis meæ, Ecclesiæ est in fructu uosa, quæ eam nō intelligit.

15 Id est, Ita cenā ut non audiat modò, sed etiam intelligat.

16 Ad verbum, Si nō. Hebraismus.

17 Id est, Qui partes idiotæ [id est priuati hominis] sustinet in sacro cœtu, neq; gradu villo eminent.

18 In contextu prætermissum erat, quod nos adscripsimus.

19 Id est Rectè.

20 Myriadem posuit pro numero infinito, ex Hebraismo.

21 Id est In libris factis, qui omnes interdum sub Legis nomine comprehenduntur.

22 Id est Intelligent, ut supra dictū est. Particula Etiam auget, sicut apud Hebræos. Scilicet est, Hac ratio minus quàm prius intellecturos ac percepturos esse quæ dicturus sum illis.

Epist. Pauli

Ὡς τε αἱ γλώσσαι εἰς σημεῖον εἰσιν, 22
οὐ τοῖς πσεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· ἢ
δὲ προφητεία οὐ τοῖς ἀπίστοις, ἀλλὰ τοῖς
πσεύουσιν.

Εάν οὖν συνέλθῃ ἡ ἐκκλησία ὅλη 23
ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ πάντες γλώσσαις λα-
λῶσιν, εἰσελθῶσι δὲ ἰδιῶται ἢ ἀπίστοι,
ἐκ ἐροῦσιν ὅτι μαγνεαθεῖ;

Εάν δὲ πάντες προφητεύωσιν, εἰς 24
έλθῃ δὲ τις ἀπίστος, ἢ ἰδιώτης, ἐλέγ-
χεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ
πάντων.

Καὶ οὕτω τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας 25
αὐτοῦ φανερά γίνονται· καὶ οὕτω πεσὼν
ἐπὶ πρόσωπον, προσκυνοῦσά τῷ Θεῷ,
ἀπαγγέλλων ὅτι ὁ Θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν
ᾔδει.

Τί οὖν ὄντι, ἀδελφοί; ὅταν συνέρ- 26
χησθε, ἕκαστος ὑμῶν ψαλμὸν ἔχῃ, διδα-
χὴν ἔχῃ, γλῶσσαν ἔχῃ, ἀποκάλυψιν ἔ-
χῃ, ἐρμηνείαν ἔχῃ· πάντα πρὸς οἰκοδο-
μὴν ἡρώδω.

Εἴτε γλώσσῃ τις λαλεῖ, καὶ δύο, ἢ τὸ 27
πλεῖστον τρεῖς, καὶ διὰ μέρος· καὶ εἰς
διερμηνεύετω.

Εάν δὲ μὴ ᾖ διερμηνεύτης, σιγάτω 28
ἐν ἐκκλησίᾳ, ἑαυτὸν ὡς λαλεῖτω καὶ τῷ
Θεῷ.

Προφητεῖται δὲ δύο ἢ τρεῖς λαλεῖτω- 29
σαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν.

Εάν δὲ ἄλλω ἀποκαλυφθῇ καὶ 30
μὴ ᾔδῃ, ὁ προφητεύων σιγάτω.

Δυνάθε ἡ καὶ ἕνα πάντες προ- 31
φητεύετε, ἵνα πάντες μαρτυρῶσι, καὶ πάν-
τες ὁμιλοῦνται.

10 Linguae igitur sunt signum, nō
iis qui credunt, sed infidelibus: pro-
phetia verò non infidelibus, sed
credentibus.

11 Itaque si eodem cōuenerit tota
Ecclesia, & omnes linguis loquan-
tur, ingrediantur autē idiotæ vel
infideles, nōne dicent vos furere?

Sed si omnes prophetent, ingre-
diatur autem infidelis quispiā aut
idiotā, arguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus:

Et ita occulta cordis eius mani-
festa fiunt: atque ita procidens in
faciem, adorabit Deum, renuntiās
Deum verè in vobis esse.

12 Quid igitur est, fratres? quoti-
es cōuenitis, quisque vestrū can-
ticum habet, doctrinam habet, lin-
guam habet, reuelationem habet,
interpretationem habet: omnia ad
ædificationem fiant:

13 Siue lingua quis loquitur, fiat
per binos, aut ad plurimum ternos,
& vicissim: vnus autem interpre-
tetur.

Quòd si non sit interpretes, taceat
in Ecclesia qui loquitur lingua, si-
bi ipsi verò loquatur & Deo.

14 Prophetæ autem duo aut tres
loquantur, & alii diiudicent.

Quòd si quid alii patefactum fu-
erit assidenti, prior taceat.

Potestis enim sigillatim omnes
prophetare, vt omnes discant, &
omnes consolationem accipiant.

Et

10 Conclusio, Lin-
guarum igitur domū
puniende increduli-
tati seruit, nisi ad pro-
phetiam (id est inter-
pretationem Scriptu-
re) referatur, ac proin-
de ab audientibus
percipiat quod de-
bitur.

11 Aliud argumē-
tum, nō modo inutile
esse fidelibus lingua-
rū donū absque pro-
phetia, sed etiam tum
iis, tum infidelibus
quos oportuit incitari
fidelium lucrifieri, &
plurimum nocere. Ita
enim fieri si videamur
aliis furere fide-
les, ne dum si infide-
les ita erudiantur.

12 Conclusio, ædifi-
cationem Ecclesia e-
sse regulam ac nor-
mam recti spiritua-
lium donorum usus.

13 Forma usus do-
ni linguarum, Vnus
aliter, aut ad summa
tribus, vicissim in cō-
uentu (si modò ad se
interpretis aliquis) lin-
guarum dono si fas
est: si abfuerit in-
terpres qui eo dono
præditus est, sibi soli lo-
quatur.

14 Forma pro-
phetie, Duo aut tres
proponunt, reliqui
dianoscant quod pro-
positum fuerit num
sit videlicet verbo
Dei consentaneum.
Si in isto examine a-
liquid suppediat
Dominus cuspiam,
loquendi partes ei cō-
ceduntur. Quis, sed
suo ordine & sigilla-
tim, ad prophetandū,
quoad Ecclesie ædifi-
catio feret, admittit-
or. Alii aliorum in-
dicis se regi sinunt.

Καὶ

^a מדין לשנא לאתא הו סימין לא
^b למחמנא אלא לאילין דלא מחמנן
נביותא דין לא הו לאילין דלא
מחמנן אלא לאילין דמחמנן :

22 *Itaque lingua in signum posita sunt, non credentibus, sed iis qui non credunt: prophetia verò, nequaquam iis qui sunt increduli, sed iis qui credunt.*

^c שנו להון
^d משוגעים הם :

אן הו הכיל תתכנשי בלה ערתא
וכלהון בלשנא ומללון ויעלון הדיוטא
או אילין דלא מחמנן לא אמרין
דהלין שנו להון :

23 *Si ergo congregetur tota Ecclesia, et omnes linguis loquantur, et ingrediantur idiota, aut ii qui non credunt, nonne dicent quod hi insaniunt?*

^d מתכנא
^e שומע תוכחה
^f מתכון
^g שומע מוסר
^h כסיתא
ⁱ נסתרות :

ואן כלכון תהוון מתנבין ויעול
לוחכון הדיוטא או מן דלא מחמנן
מתכנא מן כלכון ומתכנן מן כלכון
וכסיתא דלכה מתגלין והידין יפל
על אפיה ויסגור לאתא ויאמר
שריראית אלהא אית בכון :

24 *Et si omnes vos prophetetis, et ingrediat ad vos idiota, aut is qui non credit, arguitur ab omnibus vobis, et corrigitur ab omnibus vobis.*

^j שריראית
^k כאפת
^l הכיל לכן :

אמר אנא הכיל אחי דאמתי
דמתכנשין אנתון לאינא מנכון
דאית לה מזמורא יאמר ואינא
דאית לה יולפנא ואינא דאית לה
גלינא ואינא דאית לה לשנא ואינא
דאית לה פושקא כלחין לבנינא
יהוין :

25 *Et occulta cordis eius manifesta fiunt: et tunc procidet super faciē suā, et adorabit Deū, et dicet, Verē Deus est in vobis.*

26 *Dico itaque, fratres mei, quod quā congregamini, cuicumque ex vobis est psalmus, loquatur: et ille cui est doctrina, et ille cui est reuelatio, et ille cui est lingua, et ille cui est interpretatio, omnia ad adificationem fiant.*

22 Vel Intervos, Videtur tamē magis emphaticum, In vobis, id est, Loquitur per vos.
23 Implet addito verbo contextum Græcum, quod in singulis membris sequentibus est repetendum.

^m פושקא
ⁿ תרגום :

ואן בלשנא אנש ימלל תרין ומללון
וכר סגי תלתא וחד חר ומללון וחד
יפשק :

27 *Et si lingua quis loquatur, duo loquantur, et ad summū tres, et sigillatim loquantur, et unus interpretetur.*

^o יפשק ותרגום :

ואן לית דמפשק ישתוק לה בעדתא
הו דמלל בלשנא ובינוהי לגפשה
ולאלהא ימלל :

28 *Et si nō sit qui interpretetur, taceat in Ecclesia is qui loquitur lingua, et inter seipsum et Deum loquatur.*

^p שרמא
^q חשאר
^r יפרשון
^s יתכנו :

נביא דין תרין או תלתא ומללון
ישרמא יפרשון :
ואן לאחרנא יתגלא בר יתב
קדמא ישתוק לה :

29 *Propheta autem duo aut tres loquantur, et ceteri discernant.*

30 *Et si aliquid alii reuelatum fuerit sedenti, prior taceat.*

31 *Potestis enim omnes sigillatim prophetare, ut omnis homo discat, et omnis homo consolationem capiat.*

24 Gallicè exprimas, Et tout au plus, trois.
25 Syrè, Vnus, unus: sicut & Hebraicè.

^t יתכא
^u יתנחם :

משבחין אנתון גיר כלכון דחד חר
תתכנן דכל נש יאלף וכל נש
יתכא :

hh.i.

רוחא

Epist. Pauli

Καὶ πνεύματα προφητῶν προφη- 32
ταις υποτάσσεται.

Οὐ γὰρ ὅστις ἀκαταστάσις ὁ Θεός, 33
ἀλλ' εἰρήνης, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλη-
σίαις τῶν ἀγίων.

1. Tim. 2.11

Αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλη- 34
σίαις σιγάτωσαν. οὐ γὰρ ὁ ἡγετὴς τῆς
ἐκκλησίας λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεται, κα-
θὼς καὶ ὁ νόμος λέγει.

Gen. 3.16

Εἰ δέ τις μαθεῖν θέλει, ἐν οἴκῳ τοῦ 35
κυρίου ἡ δόξα ἐπεροπάτω. ἀλλ' ὁ γὰρ
ὅστις γυναῖξιν ἐν ἐκκλησίᾳ λαλεῖν.

Ἡ ἀφ' ὑμῶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἔζηλ 36
θεν; ἢ εἰς ὑμᾶς μόνους κατέβηκεν;

Εἴ τις δοκεῖ προφητεῖν, ἢ πνεύ- 37
ματικός, ἢ γνωσκίτω, ἢ γράφω ὑμῖν,
ὅτι τὰ Κυρίου εἰσὶν ἐντολαί.

Εἰ δέ τις ἀγνοεῖ, ἀγνοεῖτω. 38

Ὡστε, ἀδελφοί, ζηλοῦτε τὸ προ- 39
φητεῖν, καὶ τὸ λαλεῖν γλώσσας μὴ
κωλύετε.

Πάντα ὀρθομένως καὶ κατὰ τάξιν 40
γίνεσθαι.

Κεφάλαιον ιε'

Gal. 3.11

Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ δια- 1
φέλλον ὃ διηγεῖσά μιν ὑμῖν, ὃ καὶ
παρελάβετε, ἐν ᾧ ἐστήκατε.

Δι' οὗ καὶ σώζεσθε, πῶς λόγῳ διηγε- 2
ρεῖσά μιν ὑμῖν, εἰ κατέχετε. ἐν τῷ εἶ
μὴ εἰκὴ ἡπιστεύσατε.

Παρέδωκα γὰρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, 3
ὃ καὶ παρέλαβετε, ὅτι Χρὸς ἀπέ-
θανεν ὑπὲρ τῶν ἀμάρτην ἡμῶν, καὶ τὰς
γραφάς.

Esa. 53.5.

Ion. 2.1

1. pet. 2.14

Καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἐγήγερται τῇ 4
τετάρτῃ ἡμέρᾳ, καὶ τὰς γραφάς.

Ioh. 1.19

Καὶ ὅτι ὡφθη Κηφᾶ, εἰς τὸν δώ- 5
δεκα.

Ἐπεὶ

Et spiritus prophetarum prophe-
tis subiiciuntur.

Non enim est seditionis autor
Deus, sed pacis, ut in omnibus Ec-
clesiis sanctorum.

15 Mulieres vestrae in conuenti-
bus fileant: nec enim permissum est
eis ut loquantur, sed imperatur ut
subditae sint, sicut & Lex dicit.

15 Mulieribus file-
ant in publico con-
uentu. imperatur
ut domi existeret
suis percontentur.

Quod siquid discere volunt, do-
mi suos viros interrogent. nam tur-
pe est mulieribus in conuentu loqui.

16 An à vobis sermo Dei profectus
est? an ad vos solos deuenit?

16 Vniuersali con-
cluso tractatus de do-
mini spiritualium in-
terrogatione, & ser-
mo asserit conuer-
sione, ne soli sapere
Corinthii sibi videan-
tur.

Siquis videtur propheta esse, aut
spiritualis, agnoscat, quae scribo vo-
bis, esse Domini mandata:

17 Qui verò ignarus est, ignarus esto.

18 Itaque, fratres, hoc ambite, ut
prophetetis, & loqui linguis ne pro-
hibete.

17 Pertinaciter i-
gnarus, nec se docere
sustinentes, nihil de-
bet curare Ecclesia,
& nihilominus per-
gere in iis quae recta
sunt.

Omnia verò decenter & ordine
fiant.

18 Prophetia in Ec-
clesiis omnino retinē-
da, linguarum donū
non prohibendum: sed
ordine facienda sunt
omnia.

Cap. XV.

Ecce porro vobis declaro, fra-
tres, Euangelium quod euange-
lizavi vobis, quod & accepistis, in
quo etiam statis.

Per quod etiā, si retinetis quo ser-
mone vobis euangelizauerim ser-
uamini: nisi si frustra credidistis.

Tradidi enim vobis in primis,
quod & acceperam, Christum vi-
delicet mortuum esse pro peccatis
nostris, secundum Scripturas:

Et sepultum fuisse, & excitatum
tertio die, secundum Scripturas:

Et visum fuisse Cephae, deinde
duodecim illis.

1 Sextus huius epi-
stola tractatus de re-
surrectione. Virtus
autem transiitio-
nem ostendens se
nihil noui asserere, &
Corinthios intelligere
se à recto cursu capi
se desistere: deinde
non agi de re leuicu-
la, sed de alio Eu-
angelii capite, quo am-
isso fidem eorum opor-
teat euanescere. Et sta-
ta demum ab ipsis
Christi resurrectione
hanc tractationem
inchoat, nostra vide-
licet fundamento, e-
iusque primum Scri-
pturarum, deinde Ap-
ostolorum, & am-
plius quam quingen-
torum fratrum, suo
denique testimonio,
confirmat.

Postea

רוחא גיר דנביא לנביא משתעבדא:

32 Spiritus enim prophetarum prophetis subiicitur.

^a שגושיא
^b רגש אוסדוקסיה:

מטול דאלהא לא הוא דשגושיא

33 Quia Deus non est tumultus sed pacis, ut in omnibus ²⁶ ecclesiis sanctorum.

²⁶ Subaudi, Fieri decet, aut Fieri solitum est.

אלא דשלמא איך דקבלהין עדתא

דקדישא :

34 Mulieres vestrae in ecclesia taceant: non enim permittitur eis ut loquantur, sed ut subiiciantur, sicut etiam Lex dicit.

^b מפס מותר:

נשיכון בעדתא יהוין שתיקן

לא גיר ^b מפס להין דימללן אלג

דישתעבדן איכנא דאף נמוסג

אמר :

35 Quod siquid volunt discere, in domibus suis interrogent maritos suos: ²⁷ pudor enim est ut mulieres in ecclesia loquantur.

²⁷ Hebraei nominibus substantiis pro epithetis utuntur ad auxesin, ut Abominatio Domini, pro re prorsus abominanda.

^c צבין רוצות:

ואן מרס ^c צבין דיאלפן בבתייהן

^d בהתתא
^e בורסה:

ישאלן לבעליהן ^d בהתתא הי גיר

דנשא בעדתא ימללן :

36 Nunquid à vobis profectus est sermo Dei, aut ad vos tantum pervenit?

^e מסת הגיעו:

או דלמא מנכון הו נפקת מלתא

דאלהא או לותכון הו בלחוד ^e מסת:

אן אנש דין מנכון סבר דנביא הו

או דרוחא הו ידע הלין דכתב אנא

לכון דפוקדנא אנון דמרן :

37 Siquis autem ex vobis putat quod propheta sit, aut spiritualis sit, agnoscat hac quae scribo vobis, quod mandata sunt Domini nostri.

אן אנש דין לא ידע לא ידא :

38 Siquis autem ignorat, ignoret.

^f טנו קטאו:

טנו הכיל אחי למתנביו ולממללו

בלשנא לא תכלון :

^g תכלון
^h תמנעו:

כל מרס דין ^h באסכמא ונכטכסא

יהוא :

39 Ergo cum emulatione appetite, fratres mei, ut prophetetis: et loqui linguis ne vetueritis:

40 Omnia autem cum modestia ⁱ et cum ordine fiant.

ⁱ טכסא סורי:

קפלאון יח

Cap. XV.

Notum autem facio vobis, fratres mei, euangelium quod predicavi vobis, et accepistis illud, et stetistis in eo,

Et in eo ¹ salui estis. Quibusnam vobis predicaverim vobis memores estis, nisi frustra credidistis.

¹ Syre, Vivistis, Hebraismus.

Tradidi enim vobis à principio quemadmodum acceperam, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris, sicut scriptum est:

Et quod sepultus est, et resurrexit tertio die, quemadmodum scriptum est.

Et visus est Cypria, et post eum ² duodecim.

² Id est Apostolis. quavis enim Iudas sublatuisset, à maiore tamē parte numerus, quasi integer, dicitur, ut initio Actorum dictum est.

hb. ii.

מודע אנא לכון דין אחי ^k אונגליון

^k אונגליון
^l חכשורה:

דסברתכון וקבלתוניהי ^m וקמתון בה:

^l סברתכון
^m בשרתי אתכם:

ובה ⁿ חאין אנתון באידא מלתא

ⁿ חאין חיים
^o עהדין
^p זוכרים
^q סריקאית
^r דיקס:

סברתכון ^o עהדין אנתון אן לא הוא

סריקאית הימנתון :

אשלמת לכון גיר מן לוקדם איך

^q אשלמת
^r מסתני:

מרס דקבלת דמשיחא מית ^r על אפי

חטהין איכנא דכתיב :

ודאתקבר וקס לתלתא יומין איך

דכתיב :

ואתחיו לבאפא ובתרה לתרעסר:

ובתר

Epist. Pauli

Επειτα ὡφθη ἐπάνω πεντακοσίους 6
ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ὃς ὦν οἱ πλείους
μυροῖσιν ἕως ἀρπ, ἱνὲς δὲ καὶ ἐκοιμή-
θησαν.

Επειτα ὡφθη Ἰακώβω, εἶτα τοῖς ἀ- 7
ποστόλοις πᾶσιν.

Ephes. 3, 10

Εξατον δὲ πάντων, ὡς περὶ τῷ ἐκ- 8
πρώματι, ὡφθη καὶ μοί.

Εγὼ γὰρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀπο- 9
στόλων· ὅς ἐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπο-
στόλος, διότι ἐδίδωξα πλὴν ἐκκλησίαν τοῦ
Θεοῦ.

Χάρις δὲ Θεοῦ εἰμι ὁ εἰμι· καὶ ἡ 10
χάρις αὐτοῦ ἡ εἰς ἐμὲ, οὐ κενὴ ἐγρηθή, ἡ
ἀλλὰ πλεονέκτηρον αὐτῇ πάντων ἐκ-
πίστα· ἐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ
ἡ σὺν ἐμοί.

Εἴτε οὖν ἐγὼ, εἴτε ἐκείνοι, οὕτω κη- 11
ρύσασθαι, καὶ οὕτως ἡπιστεύσατε.

Εἰ δὲ Χριστὸς κηρύσσεται ὅτι ἐκ νε- 12
κρῶν ἐγήγερται, πῶς λέγουσιν πινες ἐν ὑ-
μῖν ὅτι ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν;

Εἰ δὲ ἀνάστασις νεκρῶν οὐκ ἔστιν, οὐδὲ 13
Χριστὸς ἐγήγερται.

Εἰ δὲ Χριστὸς ἐκ ἐγήγερται, κενὸν 14
ἀρεὰ τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ
πίστις ὑμῶν.

Εὐεσκομῆθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες 15
τοῦ Θεοῦ· ὅτι ἐμάρτυρήσαμεν καὶ τῷ Θεοῦ
ὅτι ἡγάρε τὸν Χριστόν· ὃν ἐκ ἡγάρεν, εἴπερ
ἀρεὰ νεκροὶ ἐκ ἐγείρονται.

Εἰ γὰρ νεκροὶ ἐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χρι- 16
στὸς ἐγήγερται.

Εἰ δὲ Χριστὸς ἐκ ἐγήγερται, ματαία 17
ἡ πίστις ὑμῶν, ἐπ' ἐσέ· ἐν ταῖς ἀμαρτίαις
ὑμῶν.

Αρεὰ καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ, 18
ἀπώλονται.

Εἰ ἐν

Postea visus est amplius quàm
quingētis fratribus semel: ex quib⁹
plerique manent vsque adhuc, qui-
dam autem obdormierunt.

Postea visus est Iacobo, deinde
Apostolis omnibus.

¶ Ultimo verò omnium, velut ab-
ortiuo, visus est etiam mihi.

Ego enim sum minimus Aposto-
lorum: qui non sum dignus vocari
Apostolus, propterea quòd perse-
quutus sum Ecclesiam Dei.

2 Obiter autorita-
tem sui Apostolatus
asserit, quam maxi-
mè intererat summā
esse apud Corinthios,
ut hæc epistola suam
apud eos pondus ob-
tineret. Interim autē
diuino quodam arti-
ficio sese cum quibus-
vis ita comparat ut
se infra omnes desi-
ciat.

Sed gratia Dei sum id quod sum:
& gratia eius erga me non fuit ina-
nis, sed amplius quàm illi omnes
laboraui: non ego tamen, sed gra-
tia Dei quæ mecum est.

Et ego igitur & illi ita prædica-
mus, & ita credidistis.

3 Quòd si Christus prædicatur ex
mortuis excitatus esse, quomodo
dicunt quidam inter vos, non esse
resurrectionem mortuorum?

3 Primum argu-
mentum, esse resurre-
ctionem a mortuis:
Christus resurrexit,
ergo resurgunt mor-
tuis.

4 Nam si resurrectio mortuorū nō
est, Christus quoq; nō est excitatus.

4 Secundum ab ab-
surdo, Si non est re-
surrectio mortuorum,
Christus non resurre-
xit.

5 Quòd si Christus non est exci-
tatus, inanis videlicet est prædica-
tio nostra, inanis autem est etiam
fides vestra.

5 Probatio illius
absurdi ab aliis ab-
surdis, Si Christus nō
resurrexit, inanis est
prædicatio Evangelij,
et vana est fides quæ
ei habuistis, et nos
mendaces sumus.

Reperimur autem etiam falsi te-
stes Dei: quoniam de Deo testifica-
ti sumus, eum excitasse Christum:
quæ non excitauit, si videlicet mor-
tui non excitantur.

6 Repetis idem ar-
gumentum ab absur-
do, explicaturus quo-
modo inanis sit fides,
sublata Christi resur-
rectione.

7 Nam si mortui non excitantur,
Christus quoque nō est excitatus.

6 Primo, Qui mors
sit peccatorum pena,
frustra crederemus
remissa esse nobis pec-
cata, quæ manent:
manent autem pecca-
ta si Christi mortem
non exceptis eiusdem
resurrectione.

Quòd si Christus non est excita-
tus, inanis est fides vestra, adhuc e-
stis in peccatis vestris.

7 Secundo, Quia
nisi Christi resurre-
ctio statuatur, perie-
runt omnes in Christo
mortui. Quis ergo su-
erit fidei fructus?

8 Nempe & qui obdormierunt in
Christo, perierunt.

Si

ובתר בן אתחזי ליתיר מן חמש

^a מאמכחתי
^b אכחדא יתרו

^aמאמ אחר^b אכחדא דסגיאא מנהון
קימין אנון עד מא להשא ומנהון
דמכו:

6 Et postea visus est pluribus quam
quingentis fratribus una, ex quibus
plures superstites sunt usque nunc, et
ex eis [quidam] obdormierunt.

³ Copula pro
Quauis, ex He-
braismo.

ומן בתר הלין אתחזי ליעקוב
ובתרה לשליחא כלהון:

7 Et posthac visus est Iaakubo, et post
eum omnibus Apostolis.

^c לחרתא
^d לאחרית:

^cלחרתא דין דכלהון איך דליחשא
אתחזי אף לי:

8 Postremo autem omnium, tanquā
abortiuo, visus est etiam mihi.

אנא אנא ועורהון דשליחא ולא
שוא אנא דאתקרא שליחא מטול
דרדפת עדתה דאלהא:

9 Ego sum minimus Apostolorum: ne-
que dignus sum ut vocer Apostolus,
propterea quod persequutus sum Ec-
clesiam Dei.

^d טיבותה
^e חסדו:

^dבטיבותה דין דאלהא איתי מדם
דאיתי וטיבותה דבי לא הות סריקא
אלא יתיר מן כלהון^f לאית לא אנא
אלא טיבותה דעמי:

10 Per gratiā autem Dei sum id quod
sum: ^ggratia eius⁴ quae in me est,
non fuit inanis, sed amplius quam o-
mnes illi laboravi, non ego sed gratia
eius⁵ quae est mecum.

⁴ Aptē Graeca
exponit.

⁵ Id est Erga me.
pri⁹ dixerat. In me.

^g חכמא כן:

אז אנא הכיל ואן הנון^g חכמא
מכרוזין וחכמא הימנותון:

11 Siue ego igitur, siue illi, ita predica-
mus, et ita credidistis.

אן דין משיחא מתברז דקס מן בית
מיתא איכנא אית בכון אנשא
דאמרין דלית חית מיתא:

12 Si autem Christus predicatur quod
surrexit⁶ a mortuis, quomodo sunt in-
ter vos quidam qui dicunt quod non
est resurrectio mortuorum?

⁶ Syre, De Inter
mortuos.

^h חית החיות
ⁱ מיתא דמתיס:

ואן חית מיתא לית אף לא
משיחא קס:

13 ⁷Et si resurrectio mortuorum nō est,
neque Christus surrexit.

⁷ Vel, Quod si, &
sic mox.

^k סריקא לריק:

ואן משיחא לא קס^k סריקא הי
ברוזותן סריקא ואף הימנותכון:

14 Et, si Christus non surrexit, inanis
est predicatio nostra, inanis quoque
fides vestra.

^l משתבחין
^m נמצאים:

ומשתבחין חנן דין אף סחדא
דנלא דאלהא דאסהדין על אלהא
דאקים למשיחא כד לא אקים:

15 Reperimur⁸ autem nos quoque falsi
testes Dei: quia testamur de Deo
quod excitauit Christum, quum non
excitauerit.

⁸ דין, ut apud Gra-
cos expletiva est
particula.

אן מיתא גיר לא קימין אף לא
משיחא קס:

16 Si enim mortui non resurgūt, neque
Christus surrexit.

ואן משיחא לא קס בטלא הי
הימנותכון ועדכיל בחטהיכון אנתון:

17 Et si Christus non surrexit, super-
uacanea est fides vestra, & haecenus
in peccatis vestris estis.

ⁿ עדכיל עדין:

וכבר אף אילין דדמכו במשיחא
אבדו להון:

18 Et iam etiam ii qui obdormierunt
in Christo, perierunt.

bb.iiy.

ואן

Epist. Pauli

Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλπικότες ἐσμέν 19
ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλεεινότεροι πάντων
ἀνθρώπων ἐσμέν.

Coloss. 1.18
apoc. 5

Νυνὶ δὲ, Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νε- 20
κρῶν· ἀπαρχὴ τῶν κοιμημένων ἐ-
γέρετο.

Επειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, 21
καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν.

Ὡς περ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀπο- 22
θνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάν-
τες ζωοποιήσονται.

1. Thess. 4.15

Εκαστος ὅτι ἐν τῷ ἰδίῳ ἔργματι ἀπαρ- 23
χὴ Χριστοῦ, ἔπειτα οἱ Χριστοί, ἐν τῇ πα-
ρουσίᾳ αὐτοῦ.

Εἴτε τὸ τέλος, ὅταν ᾤραδῶ πρὸς βα 24
σιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρί· ὅταν κα-
ταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξ-
ουσίαν καὶ δυνάμιν.

Psal. 110.1
act. 2.34
hebr. 1.13
& 10.13

Δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις ἃς 25
θῇ πάντας ἐπὶ ἐχθροὺς ἐπὶ τοῦ πύδας
αὐτοῦ.

Εχθρὸς ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θά- 26
νατος.

Psal. 8.7
hebr. 2.8

Γὰντα γὰρ ὑποτάξεν ἐπὶ τοῦ πό- 27
δας αὐτοῦ. Ὅταν δὲ εἴπῃ ὅτι πάντα ὑπο-
τάσσεται, δῖλον ὅτι ἐκ τῶς τῆς ὑποτά-
ξεως αὐτῶν τὰ πάντα.

Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῶν τὰ πάντα, 28
τότε καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ
ὑποτάξαντι αὐτῶν τὰ πάντα, ἵνα ἡ ὁ
Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι.

Επεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτίζοντες 29
ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, ἃ ὅλως νεκροὶ ἐκ ἐγείρον-
ται; τί ἔτι βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;

8 Si in hac solùm vita speramus
in Christum, miserrimi omnium
hominum sumus.

8 Tertium argumē-
tum, quod et ipsum
ab absurdo petunt
est, Quia nisi altera
vita statueretur, in
qua beati sint qui in
Christum sperant, mi-
serissimi essent omnes
homines, et qui in hac
vita sint calamitosissimi.
9 Conclusio superius
argumentorum,
Christus ergo resurre-
xit.

9 Nūc autem, Christus excitatus
est ex mortuis: 10 et primitiæ eorū
qui obdormierunt factus est.

10 Eandem conclu-
sionem statuit pro en-
thymematis sequen-
tis antecedente: Chri-
stus resurrexit, ergo
et nos fideles (de his
enim agit) resurge-
mus. Additur prima
huius consequentis
ratio, Quia Christus
nobis non ut prius
aliquis sigillatim
et per se consideran-
dus proponitur, sed
ut primitia. Assumit
autem quod omni-
bus notum erat, totū
videlicet cūpulū in
primitiis sanctifi-
cari.

11 Quia enim per hominem mors,
per hominem quoque resurrectio
mortuorum.

11 Altera eiusdem
consequentiis pro-
batio, Quia Christus
considerandus est vel-
ut Adamo oppositus,
et sicut ex uno homi-
ne Adamo propaga-
ta mors est, sic etiam
ex uno homine Chri-
sto propagetur vita;
id est, ut omnes fide-
les, sicut, quia natu-
ra ex Adamo orti
sunt, moriuntur, sic,
quia in Christo filii
Dei facti sunt ex gra-
tia, ab eo vivificentur.

Sicut enim in Adam omnes mo-
riuntur, ita & in Christo omnes vi-
uificabuntur.

12 Vnusquisque autem suo ordi-
ne: primitiæ Christus, postea qui
sunt Christi, in aduentu ipsius.

12 Duo simul agit.
Declarat enim sicō-
munem esse Christo
cum suis omnibus re-
surrectionē, et tamē
ipse et tempore (pri-
mus enim iam resur-
rexit) et dignitate
emineat, quoniam
ab eo et in eo est no-
strum omnium vita
ac gloria. Deinde hac
occasione ad prox-
imum argumentum
transit.

13 Deinde erit finis, quum trade-
rit regnum Deo ac Patri: quum ab-
oleuerit omne imperium, & omnē
potentiam & virtutem.

Nam oportet eū regnare usque-
quo omnes inimicos subiecerit pe-
dibus eius.

13 Quartum argu-
mentum, quo etiam
cōfirmatur reliqua)
nititur validissimo
fundamento, quod
delicet oporteat Deū
regnare. hac autem
sui huius regni ratio,
et velit Pater in Fi-
lio suo homine factū
Rex demonstrari, cui

Ultimus autē hostis aboletur
mors.

14 Nam omnia subiecit sub pedes
eius. Quum autem dicit omnia e-
sse ei subiecta, palam est hoc dici ex-
cepto eo qui subiecit ei omnia.

Postquam verò subiecta fuerint
ei omnia, tunc & ipse Filius subii-
cietur ei qui subiecit ipsi omnia, ut
Deus sit omnia in omnibus.

14 Alioqui quid facient qui bap-
tizantur pro mortuis, si omnino mor-
tui non excitantur? & cur baptizā-
tur pro mortuis?

omnia prater ipsum promittentem subiciantur, et ipse Pater postea in Filio victore triumphet. Huius autem dominationis Filius in qua posita est Patri gloria, duas par-
tes facit, nempe hostium debellacionem (quorum alios oporteat omni potestate privari, et Satanam et impios omnes quantumvis potentes et superbo: alios vero pro-
prios aboleri, et mori) et proiorum plenam ac integram ab omnibus hostibus assertionem: et hoc modo Deus plene in Ecclesie corpore una cum Christo capite suo cohaeren-
te, regnum ac gloriam suam, veluti Rex in subditis suis, patefaciat. Huius porro regni primum gradum in Filii capitis resurrectione ponit: complementum vero in in-
tegra membrorum cum capite coniunctione, ultimo illo de futuro. Omnia porro ista huc pertinent et doceat, nisi resurgant mortui, nec Patrem summum Regem, nec
Christum omnium dominum haberi posse. Nec enim domita esset Satane et mortis potestas, nec plena Dei in Filio suo et Filii ipsius in suis membris gloria.

14 Quintum argumentum, a sine baptisimi, quod nimirum qui baptizantur, pro mortuis baptizantur: id est, et aduersus mortem remedium habent, quatenus
baptismus sit regenerationis symbolum.

א ואן כהלין
הו חיה ואם
ב בחיים האלה
ב מסבדין
קוים אנחנו
ג דיון דים
אנחנו

19 *ואנבהליןהו חיה בלחור מסבדין
במשיחא דיון הו מן בלהון בני
גשא :

19 Et, si in hac vita tantum speramus
in Christu, miserabiles sumus omni-
bus filiis hominis.

ד דמכא
השוכים

השא דין משיחא קם מן בית מיתא
והוא רישיתא דדמכא :

20 Nunc autem Christus surrexit
à mortuis, et factus est primitia ob-
dormientium.

9 Syrè, De in-
ter mortuos.

ואיכנא דביר בר נשא הוא מותא
הכנא אף ביר בר נשא הווא חית
מיתא :

21 Et quemadmodum ¹⁰per manum
filii hominis extitit mors, ita etiam per
manum filii hominis est resurrectio
mortuorum.

10 Id est Per ho-
minem. Hebrai-
smus,

איכנא גיר דבאדם בלהון בני
נשא מיתין הכנא אף במשיחא
בלהון חאין :

22 Sicut enim per Adamum omnes
filii hominis moriuntur, ita etiam per
Christum omnes vivificantur.

כ בטכסד
בסדרו

אנש אנש בטכסה רישיתא הוא
משיחא בתר בן אילין דדמשיחא
אנון במתיתה :

23 Unusquisque ordine suo. principiu
est Christus, deinde illi qui Christi sunt,
in aduentu ipsius.

ט מתיתה כואן

ז חרתא
חחרית
ח מאדמשלם
כאשר ימסור
י ריש ראש
א חילין גבורים

והידין תהוא חרתא מא דמשלם
מלכותא לאלהא אפא מא דבטר
בל ריש וכל שולטן וכל חילין :

24 Et tunc erit finis, quum tradiderit
regnum Deo Patri: quum aboleuerit
omnem principem et omnem domina-
torem & omnes potentes.

עתיד הו גיר דימלך עדמא דים
בעל דבכוהי בלהון תחית רגלוהי :

25 Futurum enim est ut regnet quous-
que posuerit inimicos suos omnes sub
pedes suos.

א אחריא
האחרון

ואחריא בעל דבכא מתבטר
מותא :

26 Et ultimus hostis ¹¹abolebitur mors.

11 Abolitus. Sub-
audi Erit, Syrè,

כל גיר שעבד תחית רגלוהי מא
דאמר דין דכל מדם משתעבד לה
ידעא הי דסטר מן הו דשעבד לה
כל :

27 Omnia enim subiecit sub pedibus
eius. Quum autem dicit quod omnia
subiecta sunt illi, notu est ¹²quod is ex-
cipitur qui subiecit ei omnia.

12 Ad verbum,
Quod præter eum
qui subiecit, &c.
id est Eum excipi
(sive eximi) qui
subiecit illi omnia

ומא דאשתעבד לה כל הידין הו
ברא ישתעבד להו דשעבד לה כל
דיהוא אלהא כל בכל :

28 Et quum subiecta fuerint ei omnia,
tunc ipse Filius subiicietur ei qui subie-
cit ipsi omnia, ut sit Deus omnia in o-
mnibus.

מ דעמדין
שטובלים

ואלא מנא יעבדון חנון דעמדין
חלף מיתא אן מיתא לא קימין מנא
דעמדין חלף מיתא :

29 Alioquin quid facient ii qui ba-
ptizantur pro mortuis? si mortui non
resurgūt, cur baptizātur pro mortuis?
hh. iij.

ח עמדין
טובלים
מיתא
חמתים

ולמנא

Epist. Pauli

Τί καὶ ἡμεῖς κινδυνεύομεν πάντες 30
ᾧ ἕνεκα;

Καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω, καὶ τὴν 31
ὑμῶν χάριν, ὡς ἔχω ἐν Χρισ-
τῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν.

Εἰ καὶ ἀνθρώπων ἐπιχειρήματα ἐν 32
ἐφ' ἑσώ, ἡμῶν τὸ ὄφελος, εἰ νεκροὶ ἐκ-
εγείρονται; Φάγωμεν καὶ πίωμεν. αὐ-
ριον γὰρ ἀποθνήσκομεν.

Μὴ πλανᾶσθε. Φθείρουσιν ἡδὴ χεῖρα 33
ὁμιλίαι κακῆς.

Εκνήψατε δικαίως, καὶ μὴ ἀμάρ- 34
τανῆτε. ἀγνοοῦσιν γὰρ Θεοὶ πᾶν ἔργον.
ὡς ἐν Ἰσραὴλ ὑμῶν λέγω.

Ἀλλ' εἰπὲς, Πῶς ἐγείρονται οἱ νε- 35
κροὶ; ποῖον δὲ σῶμα πύρρονται;

Ἀφρον, οὐδ' ἀπειρεῖς οὐ ζωοποιεῖται, 36
ἐὰν μὴ ἀποθανῇ.

Καὶ ὁ ἀπείρες, οὐ τὸ σῶμα τὸ γυν- 37
σόμενον ἀπείρες, ἀλλὰ γυνὸν κόκκον,
εἰ τύχει, σίτου, ἢ πνός τῶν λειπῶν.

Ὁ δὲ Θεὸς αὐτὰ δίδωσι σῶμα κα- 38
τὰς ἡτέλειαν, καὶ ἐκάστω τῷ ἀερμαίαν
τὸ ἴδιον σῶμα.

Οὐ πάντα σὰρξ, ἡ αὐτὴ σὰρξ. Ἀλλ' 39
ἄλλη μὲν σὰρξ ἀνθρώπων, ἄλλη δὲ
σὰρξ κτενῶν, ἄλλη δὲ ἰχθύων, ἄλλη δὲ
πτερυγίων.

Καὶ σώματα ἐπουράνια, καὶ σῶ- 40
ματα ἑπίγεια. Ἀλλ' ἕτερα μὲν ἡ τῶν
ἐπουρανίων δοξα, ἕτερα δὲ ἡ τῶν ἐ-
πιγείων.

Ἀλλή

15 Et cur nos periclitamur omni
momento?

In dies morior, per gloriationem
vestram, quam habeo in Christo
Iesu Domino nostro.

16 Si secundum hominem aduer-
sus bestias pugnavi Ephesi, quæ mi-
hi utilitas, si mortui non excitan-
tur? 17 Edamus & bibamus: cras e-
nim morimur.

18 Ne errate. Mores bonos com-
mercia corrumpunt mala.

Euigilate iustè, & ne peccate.
quidam enim Deum non norunt.
ad pudorẽ vobis *incutiendũ* loquor.

19 At dicet aliquis, Quomodo su-
scitantur mortui? quali autem cor-
pore prodeunt?

20 Demens, quod tu seminas non
viviscit, nisi mortuum fuerit.

Et quod seminas, non corpus ori-
turum seminas, sed nudum granũ,
prout inciderit, tritici aut alicuius
ex reliquis *granis*.

21 Sed Deus ei dat corp' vt voluit,
& singulis feminibus suum cor-
pus.

Non omnis caro, eadem caro:
sed alia quidem caro hominum, a-
lia verò caro pecorum, alia verò
piscium, alia verò volucrum.

Et sunt corpora cælestia, & sunt
corpora terrestria: sed alia quidem
cælestium gloria, alia verò terre-
strium.

15 Sextum argumẽ-
tum, Nisi sit resurre-
ctio mortuorum, quor-
um Apostoli tot mor-
tib' sese quotidie ob-
suerent?

16 Occupatio, At-
tu Pauli, ambitiose
fecisti vt homines so-
lent, quum Ephesi cū
bestis certares. Scila-
cet, inquit Paulus)
quod enim commo-
dum inde ad me re-
dire potuit, præter glo-
riam vite æternæ
quam spero?

17 Septimum ar-
gumentum a proxi-
mo dependens, Si nul-
la mortuorum resur-
rectio, cur alii cupiã-
rei quàm veniri &
luxu fuerit studen-
dum?

18 Conclusio, cum
gravi exhortatione,
vt sibi a prava quo-
rundam consuetudi-
ne caveant, vnde hoc
malum ortum fuisse
non dissimulat, mo-
gens vt sobriè sapiat
instituit.

19 Probata resurre-
ctione, iam patet
eorum stuporem qui
non sine subanna-
tione querebant quo
modo fieri posset vt
mortui resurgerent,
& si forte resur-
gerent, querebant ridẽ-
tes qualia essent ista
corpora futura. Istos
igitur qui sibi acutis-
sime videbatur, Paulus
ad rudes agrico-
las amandat, a qui-
bus erudiantur.

20 Potuisti, inquit
Apostolus, ex quotidie
ano vsu discere vtrũ
que: siquidem semi-
na seruntur & pu-
trescunt, & tamen
tantum abest vt pro-
pterea pereant, vt cõ-
trā longe ornatiore
prodeant, atque adeo
quum nuda & ari-
da serantur, incipiunt
demum a morte vi-
vere, Dei videlicet
virtute: & tibi incre-
dibile videbitur cor-
pora nostra ex putre-
dine resurgere, &
quidam multo excel-
lentiore qualitate pro-
dura.

21 Diversitatem cer-
nimus in vna & e-
adem, quæ modò hac,
modò illa forma dona-
tur, sua tamen retin-
ta specie: vt in grano
appareret, quod nudũ

seritur, & longè aliud exurgit: tum in diuersis eiusdem generis speciebus, vt inter animalia: tum inter res alterius generis, vt corpora cælestia, & corpora terrestria.
quæ singula rursus magno discrimine inter se variantur. Non est igitur quodd, vt rem impossibilem & insensatam, repudiemus corporum non tantum resurrectionem sed
etiam mutationem in melius.

Esa. 42. 13
sapien. 2. 6

א קינדונם
ב סכנח מלשון
יין
ג קימין
ד עוכרים
ה אנחנו
ו ימא נשבע
ז מאת מת

ולמנא אף חנן בכל שעה בקינדונם
קימין :

אשתדית
בשלכתי מן
ג שרה
ד אתהגית
הועילי
ו קימין קמים
ז מיתנין מתים
ח אנחנו
ט מחבלן
י משחיתים
יא שועיתא
יב הסיפורים
יג אעיר
יד העיר
יז ודיקאית
יח כערק
יט כחתכון
כ כושכס

ימא אנא כשוברכון אחי דאית
לי במרן ישוע משיחא דכל יום
מאת אנא :

אן איך דבית בני נשא אשתדית
לחיותא באפסוס מנא אתהגית אן
מיתא לא קימין נאכול ונשתא מחר
גיר מיתנין :

לא תטעון מחבלן גיר רעינא
בסימא שועיתא בישתא :

אעירו לככון זדיקאית ולא
תחטון אית גיר אנשא דידעתא
דאלהא לית בהון לבחתכון חו
אמר אנא :

יאמר אנש מנכון דאיכנא קימין
מיתא ובאינא פגרא אתין :

סכלא זרעא דזרע אנת אן לא
מאת לא חיא :

והו מדם דזרע אנת לא הוא חו
פגרא דעתיד למהוא זרע אנת אלא
פרדתא ערטליתא דחטא או דסערא
או שרכא דזרעונא :

אלהא דין יהב לה פגרא איכנא
דצבא ולחד חו מן זרעונא פגרא
דכינה :

לא הוא גיר כל פגרא שוא אחרין
חו גיר פגרא דבר אנשא ואחרין
דבעירא ואחרין דפרחתא ואחרין
דכונא :

ואית פגרא שמינא ואית פגרא
ארעניא אלא אחרין חו שובחא
דשמינא ואחרין דארעניא :

ואחרין

30 Et propter quid nos quoque qualibet hora in periculo manemus?

13 Verbum Graecum usurpat.

31 Juro per gloriationem vestram, fratres mei, quae est mihi in Domino nostro Ieschu Christe, quod quotidie morior.

32 Si quemadmodum inter filios hominis proiectus sum ad feras, Ephesi, quae est utilitas si mortui non resurgunt? Comedamus et bibamus: cras enim morituri sumus.

14 Aliquid subaudiendum: quemadmodum etiam distinctio ostendit. Sensus est, Sicut mos est, & fieri solet inter homines. More inter homines recepto.

15 Id est, Inguas & probas indolis.

16 Siue Colloquia

33 Ne erretis. Corruptunt enim metes suas narraciones male.

34 Excitate corda vestra iuste, et ne peccetis: sunt enim aliqui in quibus cognitio Dei non est. Ad pudorem vestrum id dico.

17 Id est, Ad iustitiae & veritatis studium.

35 Dicet aliquis ex vobis, Quomodo resurgunt mortui? et quali corpore veniunt?

18 Participia praesentis temporis pro futuro, Resurrecturi, Venturi.

36 Stulte, semen quod tu seminas, si non moriatur, non reuiuiscit.

37 Et id quod seminas, nequaquam ipsum corpus quod futurum est seminas, sed grana nuda tritici aut hordei aut reliquorum seminum.

19 Ad verbum, Triticorum, Hordeorum, ut in Hebraeo.

38 Deus autem dat ei corpus quemadmodum vult. Et unicuique ex seminibus corpus natura sua.

20 Id est, Quod naturae suae conuenit, Hebraismus.

39 Nequaquam enim omne corpus [est] aequale: aliud enim est corpus filii hominis, aliud vero bestiarum, et aliud volatilium, et aliud piscium.

21 Id est, Hominis. Hebraismus.

22 In hoc nomine erratum fuerat, atque Daleth pro Resch positum.

23 Subaudi Alia &c. & sic in sequenti membro.

40 Et sunt corpora caelestia, et sunt corpora terrestria. Sed alia est gloria caelestium, et alia terrestrium.

Et

Epist. Pauli

Ἀλλη δόξα ἡλίου, καὶ ἄλλη δόξα σε- 41
λίως, καὶ ἄλλη δόξα ἀσέρον· ἀσὴρ γὰρ
ἀσέρος διαφέρει ἐν δόξῃ.

Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. 42
σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀ-
φθαρσίᾳ.

Σπείρεται ἐν ἀπμίᾳ, ἐγείρεται ἐν 43
δόξῃ· σπείρεται ἐν ἀδενείᾳ, ἐγείρεται
ἐν δυνάμει.

Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται 44
σῶμα πνευματικόν· ἐστὶ σῶμα ψυχικόν,
καὶ ἐστὶ σῶμα πνευματικόν.

Gen. 2.7

Οὕτω καὶ γέγραπται, Ἐγένετο ὁ 45
πρῶτος ἀνθρώπος Ἀδὰμ εἰς ψυχὴν
ζῶσαν· ὁ ἕτερος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα
ζωοποιουῦν.

Ἀλλ' ὁ πρῶτος τὸ πνευματικόν, ἄλ- 46
λὰ τὸ ψυχικόν, ἐπειτα τὸ πνευματικόν.

Ὁ πρῶτος ἀνθρώπος ἐκ γῆς, ἁϊ- 47
κός· ὁ δεύτερος ἀνθρώπος, ὁ Κίερος ἐξ
οὐρανοῦ.

Οἷος ὁ ἁϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἁϊκοί· 48
καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐ-
πουράνιοι.

Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν πρὸ εἰκό- 49
να τῆς χρίδος, φορέσαμεν καὶ πρὸ εἰκόνα
ἐπουραίου.

Τῷ δὲ Φημι, ἀδελφοί, ὅτι σὰρξ καὶ 50
αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσαι
δύνανται, οὐδὲ ἡ φθορὰ πρὸς ἀφθαρ-
σίαν κληρονομεῖ.

Ἰδοὺ, μυστήριον ὑμῖν λέγω, πάντες 51
μὲν οὐ κοιμηθήσονται, πάντες δὲ ἁλλα-
γηθήσονται·

Matth. 24.31
1. thess. 4.16

Ἐν ἀπόμῳ, ἐν ῥίπῃ ὁ φθάλμος, ἐν 52
τῇ ἐσχάτῃ σάλπιγι· (σαλπίς γάρ) καὶ οἱ
νεκροὶ ἐγερθήσονται ἀφθαρτοί, καὶ ἡμεῖς
ἁλλαγηθήσονται.

Alia gloria solis, & alia gloria lu-
nae, & alia gloria stellarum. stella e-
nim à stella differt in gloria.

Ita & resurrectio mortuorum.
Seminatur corpus corruptioni ob-
noxium, excitatur incorruptum.

Seminatur ignominiosum, exci-
tatur gloriosum. seminatur infir-
mum, excitatur potens.

Seminatur corpus animale, ex-
citatur corpus spirituale: est cor-
pus animale, & est corpus spirituale.

Ita etiam scriptum est, Factus
est prior homo Adam animal vi-
uens: posterior autem Adam factus
est spiritus vivificus.

At spirituale non est prius, sed
animale, deinde spirituale.

Primus homo è terra, terrenus;
secundus homo, ipse Dominus è
cælo.

Qualis terrenus ille, tales &
qui terreni sunt: & qualis ille cæle-
stis, tales & qui cælestes sunt.

Et sicut gestauimus imaginem
terreni, gestabimus etiam imaginē
cælestis.

Hoc autem dico, fratres, carnē
& sanguinem non posse regni Dei
hæreditatem consequi: neque cor-
ruptionem consequi incorruptæ
naturæ hæreditatem.

Ecce, mysterium vobis dico, Nō
omnes quidem obdormiemus, sed
omnes mutabimur:

Momento & iactu oculi, ad vlti-
mam tubam: (canet enim tuba) &
mortui fuscitabuntur incorrupti,
& nos mutabimur.

22 Corporum exei-
torum ex morte
triplicem qualitatē
ponit, Incorruptionē,
quia nimirum erunt
firmissima & prorsus
incorrupta natu-
ra: Gloriam, quoniam
splendore & decore
incomparabili, exorna-
buntur: Potentiam,
quoniam videlicet
absque cibo, potu, &
aliis adminiculis, qui
bus caduca hæc vita
ne conservare quidē
se ab interitu potest,
perennia permane-
bunt.

23 Vno verbo ab-
soluit istam qualita-
tis corporis mutatio-
nem ex resurrectio-
ne, quum dicit fore
ex animali fieri spiri-
tuale: quas duas qua-
litates plane diversas
mox diligenter expli-
cat.

24 Animale cor-
pus dicitur quod sola
anima vegetatur, cu-
iusmodi fuit Adam,
ex quo & nos oritur
animales: spirituale
vero vocatur quod
una cum anima, lon-
gè excellentiore vir-
tute vivificatum est,
(Dei videlicet Spiri-
tus) quæ ex alio Adā
mo, nempe Christo, in
nos derivatur.

25 Inter secundo
loco considerari ordi-
nem istius duplicis
status sine qualita-
tis, quod animale præ-
cesserit condito Adā
mo, idque ex terra li-
mo: spirituale vero su-
peruenient, qui Do-
minus videlicet è cæ-
lo missus carnem no-
stram sibi adaptatā,
placuit deitatis
informaret.

26 Applicat tum
Adami (ut ita lo-
quar) terrenam ani-
malitatem corpori-
bus nostris, quandiu
in terris animaliter
versantur, in hac vi-
ta videlicet & in se-
pulchris: tum Christi
spiritualitatem ipsā
nostris corporibus,
postquam & ipsa re-
surrexerint: & illa
quidem antecede-
re, hæc vero sequi-
tur.

27 Conclusio, non
posse nos gloriæ Dei
fieri participes quin
totam illam corporū
crassam, faculentam,

est corruptioni obnoxiam naturam deponamus, & idem corpus gloria incorruptibili ornemur.
die deprehenduntur in hac vita, non descendant in illam sepulchri putrefactionem, sed substantia immutatione renouentur, quæ immutatio sit prorsus necessaria: & in
ultimum illud tempus differatur certa beneficii & victoriæ Christi fructio.

28 Pergit ulterius, declarans fore & qui supersites ultimo illo

ואחריו הוא שובחא דשמשא ואחריו
הוא שובחא דסהרא ואחריו שובחא
דכוכבא וכוכבא מן כוכבא מיתר הוא
בשובחא :

41 Et alia est gloria solis, & alia est gloria lune, & alia gloria stellarum: & stella excellentior est stella in gloria.

הכנא אף חית מיתא מורדעין
בכלא קימין דלא כללא :

42 Ita etiam²⁴ resurrectio mortuorum. Seminantur in corruptione, surgunt incorrupta:

²⁴ Collectivè, sicut apud Hebræos pro corporibus quæ resurgunt.

מורדעין בצערא קימין בשובחא
מורדעין בכריהותא קימין בחילא :
מורדע פגרא נפשניא קאם פגרא
רוחניא אית גיר פגרא דנפש ואית
פגרא דרוח :

43 Seminantur in ignominia, resurgunt in gloria: seminantur in infirmitate, resurgunt in robore.

44 Seminatur corpus animale, resurgit corpus spirituale. est enim²⁵ corpus animale, & est corpus spirituale.

²⁵ Ad verbum, Corpus animæ. Corpus spiritus, ex Hebraismo.

הכנא אף כתיב הוא אדם בר נשא
קדמא לנפש חיא ואדם חריא
לרוחא מחיניתא :

45 Ita etiam scriptum est, Factus est Adā filius hominis primus in animā viventem: et Adam posterior, in spiritum vivificantem.

אלא לא הוא לוקדם רוחניא
אלא נפשניא והדין רוחניא :

46 At nequaquā pri²⁶ spirituale [fuit,] sed animale, et deinde spirituale.

בר נשא קדמא עפרנא דמן ארעא
בר נשא דתרין מריא מן שמיא :

47 Filius hominis primus²⁶ terrenus, quia è terra: filius hominis secundus, Dominus²⁷ è calo.

²⁶ E terra. Hebraismus.

²⁷ Id est Cælestis Hebraismus.

איכנא דאיתוהי הוא עפרנא הכנא
אף עפרנא ואיכנא דאיתוהי הוא דמן
שמיא הכנא אף שמינא :

48 Qualis est ipse terrenus, tales etiā terreni: & qualis est ille qui est è calo, tales etiam cælestes.

ואיך דלבשן דמותא דהו דמן
עפרא הכנא גלבש דמותא דהו דמן
שמיא :

49 Et quemadmodum induimus imaginem illius qui erat è terra, ita induemus imaginem illius qui est è calo.

הדא דין אמר אנא אחי דבסרא
ודמא מלכותא דשמיא למארת
לא משכחין ולא כללא ירת לא
מתחכלנותא :

50 Hoc autem dico, fratres mei, quòd caro & sanguis regnum calorum cōsequi non possunt: neque corruptio consequetur hereditate incorruptionem.

הא אמר אנא לכו²⁸ ארזא לו כלן
נדמד כלן דין נתחלף :

51 Ecce, dico vobis mysterium, Non omnes nos obdormiemus, omnes autem nos immutabimur.

חריפאית איך רפף עינא בקרנא
חרייתא כד תקרא ויקומון מיתא
דלא כללא וחנן נתחלף :

52 Celerrimè, quasi²⁸ iactu oculi,²⁹ in buccina ultima quum clanger. & resurgent mortui incorrupti, et nos immutabimur.

²⁸ Vel, Quasi inclinatione oculi.

²⁹ Ad clangorē buccinæ.

עתיד

Oportet

Epist. Pauli

Δεῖ γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τῆς τοῦ ἐνδύσασθαι ἀθανασίας.

Ὅταν δὲ τὸ φθαρτὸν τῆς τοῦ ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τῆς τοῦ ἐνδύσασθαι ἀθανασίας, τότε γρηθήσεται ὁ λόγος ὁ γεγραμμένος, Κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νίκος.

Os. 13. 14
Hebr. 2. 14

Ποδ' σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποδ' σου ἄδη, τὸ νίκος;

Τὸ δὲ κέντρον ἔθανάτου, ἡ ἀμδρπία· ἡ δὲ δυνάμις τῆς ἀμδρπίας, ὁ νόμος.

1 Joh. 5. 5

Τὰ δὲ Θεὸς χάρις τῷ διδόντι ἡμῖν τὸ νίκος διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἐδράζοι γίνεσθε, ἀμετακίνητοι, θεωροῦντες ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Κυρίου πάντοτε, εἰδότες ὅτι ὁ κόπος ὑμῶν ἐκ ἐστὶ κενὸς ἐν Κυρίῳ.

Κεφάλαιον 15

Περελθὲς τῆς λογίας τῆς εἰς τοῦ ἀ- γίους, ὡς περ διέταξα ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιήσατε.

Κατὰ μίαν σαββάτων ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἐαυτοῦ πιδέτω, δημοσιεύων ὅ, πλὴν διδοῦται· ἵνα μὴ, ὅταν ἔλθω, τότε λογίαι γίνωνται.

Ὅταν δὲ φραγῶμαι, οὓς ἐὰν δοκιμάσητε δι' ἐπιστολῶν, τοῖς τοῖς πέμψω, ἀπενέκιν τὴν χάριν ὑμῶν εἰς Ἱερουσαλήμ.

Εὰν δὲ ἡ ἀξιὸν τῆς καμὲ πορεύεσθαι, σὺν ἐμοὶ πορεύσονται.

Ελθούμαι δὲ πρὸς ὑμᾶς ὅταν Μακεδονίαν διέλθω· (Μακεδονίαν γὰρ διέρχομαι)

Πρὸς

Oportet enim hoc corruptioni obnoxium induere incorruptam naturam, & mortale hoc induere immortalitatem.

Quum autem hoc corruptioni obnoxium induerit incorruptam naturam, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet illud quod scriptum est, Absorpta est mors ad victoriam.

Vbi tuus o mors, stimulus? vbi tua o sepulchrum, victoria?

Stimulus verò mortis est peccatum: vis autem peccati, Lex.

Sed Deo sit gratia, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum.

Itaque, fratres mei dilecti, firmi estote, immoti, abundantes in opere Domini semper, quum sciatis laborem vestrum non esse inanem in Domino.

29 Exhortatio ab
vili sumpta, & qui
intelligant aliter
vita gloriam repositā
esse fidis operantis,
perstent in doctrina
de resurrectione mor-
tuum veritate.

Cap. XVI.

Porro de collecta in sanctos, quemadmodum constitui Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.

1 Collecta olim ex
Apostoli instituto fie-
bant primo quoque
die hebdomadis, quo
nimirum iam tunc
mos erat convenire.

Primo quoque die hebdomadis unusquisque vestrum apud se reponat, recondens quod pro Dei benignitate licuerit: ne, quum venero, tunc collectæ fiant.

Postquam autem accessero, quoscunque probaveritis per epistolas, hos mittam ut perferant beneficentiam vestram in Hierusalem.

Quod si res digna fuerit ut & ipse proficiscar, mecum proficiscetur

Veniam autem ad vos quum Macedoniam transiero. (Macedoniam enim pertransibo)

2 Reliqua pars e-
pistolæ scribendis re-
bus familiaribus con-
sumitur, ita tamen ut
omnia semper ad sco-
pum propositum (id
est Dei gloriam &
Corinthiorum edifi-
cationem) referantur.

Apud

עֲתִיד הוּא גֵיר הֵנָּה דְּמִתְחַבֵּל דִּילְבֵּשׁ
לֹא מִתְחַבֵּל נוֹתָא וְהִכְנָא דְּמֵאֲרַת
דִּילְבֵּשׁ לֹא מִיּוֹתוֹתָא :

^a מִיּוֹתוֹתָא
מִיֵּתָא :

מָה דְּלֵבֵשׁ דִּין הֵנָּה דְּמִתְחַבֵּל לֹא
מִתְחַבֵּל נוֹתָא וְהִכְנָא דְּמֵאֲרַת לֹא
מִיּוֹתוֹתָא הִידִין תְּהוּא מֵלֵתָא הִי
דְּכִתִּיבָא דְּאַתְּכַלֵּעַ מוֹתָא בְּזִכּוֹתָא :

^b זִכּוֹתָא
נִצְחוֹן :

^c אִיכּוּ ^d עוֹקֶסֶךְ מוֹתָא וְאִיכָּא הִי
^e זִכּוֹתְכִי שִׁיּוּר :

^f עִקִּיצָתְךָ
^g זִכּוֹתְכִי
^h נִצְחוֹן :

ⁱ עוֹקֶסָה דִּין דְּמוֹתָא חֲטִיתָא הִי
^j וְחִילָא דְּחֲטִיתָא נְמוֹסָא הוּא :

^k עִקִּיצָתוֹ
^l חִילָא כּוּחַ
^m נְמוֹסָא
ⁿ חֲזוֹרָה
^o שִׁיבּוֹ שִׁבְחָה :

^p טִיבּוֹ דִּין לֹא לְהָא דִּיהֵב לֵן זִכּוֹתָא
בְּיַד מֶרֶן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא :

^q מִשְׁרָרִין
חֻקִּים :

מְכִיל אַחֵי וְחֻבִּיבֵי הוּא מְשִׁרְרִין וְלֹא
תְּהוּן ^m מִתְּחִיבֵי אֵלָּא הוּא מִתְּחִיבֵי
בְּכָל ⁿ זֶכֶן ^o בְּעֵבְרָה דְּמֵרִיא כֹּד יִדְעִין
אַנְתּוֹן ^p דְּעַמְלָכוֹן לֹא הוּא ^q סְרִיק
בְּמֵרִיא :

^r מִתְּחִיבֵי
מִתְּחִיבֵי :

^s זֶכֶן זֶכֶן
^t עֵבֶר דְּמֵרִיא :

^u עַמְלָכוֹן
עַמְלָכוֹן
^v סְרִיק רִיקָה :

^w עַמְלָכוֹן
עַמְלָכוֹן
^x סְרִיק רִיקָה :

קְפֻלָּאֵן יוֹ

עַל מֵדָם דִּין דְּמִתְכַּנֵּשׁ לְקִדְיָא
אִיכְנָא דְּפִקְדָּתָא לְעֵדְתָא דְּגִלְטִיָּא
הִכְנָא אַף אַנְתּוֹן עֵבְדוּ :

בְּכָל חַד בְּשַׁבָּא אַנְשׁ אַנְשׁ מִנְכוֹן
בְּבִיתָה סָאם וְנִטְר הוּא מֵדָם דְּמֵטָא
בְּאִידוּהִי דְּלֹא מָה דְּאַתִּית הִידִין יְהוּן
גְּבִיתָא :

^y דְּמֵטָא
חֲמִינֵי :

^z מָה דְּאַתִּית
כְּאִשְׁרֵי אֲבוּא :

^{aa} גְּבִיתָא
אֲסִיפּוֹת :

וְמָה דְּאַתִּית לֵאלִילִין דְּנִגְבִין אַנְתּוֹן
לְחוֹן אֲשֶׁדֶר בְּאַנְרָתָא דִּיכְלוֹן ט
טִיבּוֹתְכוֹן לְאוּרִישָׁלַם :

^{ab} טִיבּוֹתְכוֹן
חֲסִדְכֶם :

אַן דִּין שׁוּא הוּא סוֹעֲרָנָא דְּאַף אַנְא
אַזְל אַף עֲמִי יֵאזְלוֹן :

^{ac} סוֹעֲרָנָא
פּוֹעֵל :

אַתָּא אַנְא דִּין לְוִתְכוֹן מָה דְּעֵבְרָת
מִן מְקֻדּוֹנִיא עֵבֶר אַנְא לְהָ גֵיר לִמְ
לְמְקֻדּוֹנִיא :

וְכִכֵּר

53 Oportet enim ut hoc quod obnoxium
est corruptioni, induat incorruptionē;
Et similiter, ut mortale induat im-
mortalitatem.

54 Quum autē induerit hoc quod cor-
rumpitur, incorruptionem, et hoc quod
moritur, immortalitatem, tunc fiet ser-
mo ille qui scriptus est, Absorpta est
mors in victoriam.

55 Ubi est stimulus tuus, o mors? et u-
bi est victoria tua, o sepulchrum?

56 Stimulus autem mortis, peccatum
est: Et vis peccati, Lex est.

57 Gratia autem [sit] Deo, qui dedit
nobis victoriam ³⁰ per Dominum no-
strum Iesum Christum.

³⁰ Syrè, Per ma-
num Domini no-
stri. Hebraismus.

58 De cetero, fratres mei et dilecti
mei, estote firmi, et ne sitis vacillantes:
sed estote abundantes omni tempore in
opere Domini: quum sciatis quod la-
bor vester non sit inanis in Domino.

Cap. XVI.

1 De eo autem quod colligitur san-
ctis, quemadmodum precepi ec-
clesiis Galatie, ita etiam vos facite.

2 Primo quoque [die] septimana quis-
que vestrum domi sua seponat, Et ser-
uet id quod venit in manus suas, ne
quum venero, tunc fiant collecta.

¹ Syrè, In omni
vno [id est primo]
die in sabbatho [id
est, Septimana] He-
braea loquutio.

² Hoc est, Ex eo
quod ad manum
habet.

3 Et quum venero, eos quos elegeritis
vos, ipsos mittam cum epistola ut per-
ferant beneficentiam vestram in U-
rischelem.

4 Si autē par fuerit opus ut ego quo-
que eam, etiam mecum profisciscetur,

³ Syra phrasis, Si
ita res merebitur.
Si ita par fuerit, &
equum.

5 Venturus autem ad vos sum, quum
pertransiero Macedoniam, (transitu-
rus enim sum in Macedoniam)

ij. i.

Epist. Pauli

Πρὸς ὑμᾶς δὲ τυχὸν ᾤραμην, ἢ ἔ-6
ᾤραχμάσω, ἵνα ὑμεῖς με περὶ-
ψητε οὐ ἐὰν πορεύωμαι.

Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἄρπεν ᾤρό-7
δω ἰδεῖν· ἐλπίζω δὲ χρόνον πᾶν ᾧπι-
μεῖναι πρὸς ὑμᾶς, ἐὰν ὁ Κύριος ᾧπι-
τρέπη.

Ἐπιμνησθε δὲ ἐν Ἐφέσῳ ἕως τῆς πεν-8
τηκοστῆς.

Θύρα γὰρ μοι διέωγε μεγάλη καὶ 9
ἐνεργής, καὶ ἀντικείμενοι πολλοί.

Ἐὰν δὲ ἔλθῃ Τιμόθεος, βλέπετε ἵνα 10
ἀφόβως γένηται πρὸς ὑμᾶς· τὸ γὰρ ἔρ-
γον Κυρίου ἐργάζεταιται ὡς καὶ ἐγώ.

Μή τις οὖν αὐτὸν ἐξουθενήσῃ· περ-11
πέμψατε δὲ αὐτὸν ἐν εἰρήνῃ, ἵνα ἔλθῃ
πρὸς με· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτὸν μὲν τῶν
ἀδελφῶν.

Περὶ δὲ Ἀπολλῶ τῷ ἀδελφῷ, πολ-12
λὰ ᾤρεκάλεσα αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ πρὸς
ὑμᾶς μὲν τῶν ἀδελφῶν· καὶ πάντως ἐκ-
λεῖψα θέλημα ἵνα νῦν ἔλθῃ· ἐλεύσεται δὲ
ὅταν δικάσῃ.

Γρηγορεῖτε, στήκετε ἐν τῇ πίστι, ἀνδρί-13
ζεσθε, κραταυνοῦσθε.

Πάντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γινέσθω. 14

Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί· οἱ-15
δατε πρὸ οἰκίαν Στεφανά, ὅτι ἐστὶν ἀ-
παρχὴ τῆς Ἀχαΐας, καὶ εἰς διακονίαν
τοῖς ἁγίοις ἔταξαν ἑαυτοὺς.

Ἴνα καὶ ὑμεῖς ὑποτάσσασθε τοῖς κυ-16
ρίοις, καὶ παντὶ τῷ συνεργῶντι καὶ
κοπῶντι.

Χαίρομαι ὅτι ἐπὶ τῇ ᾤσεια Στεφανά 17
καὶ Φουρτουάτου καὶ Ἀχαικοῦ, ὅτι τὸ
ὑμῶν ὑστέρημα οὗτοι ἀνέπληρσαν.

Ἀνέπαυσαν

Apud vos autem fortasse perma-
nebo, aut etiam hybernabo: ut vos
me prosequamini quocunque pro-
ficiscar.

Nolo enim vos nunc in transcur-
su videre, sed spero temporis ali-
quantum mansurum me apud vos,
si Dominus permiserit.

Permanebo autem Ephesi usque
ad Pentecosten.

Nam ostiū mihi apertum est ma-
gnū & efficax, & aduersarii multi.

Quòd si venerit Timotheus, vi-
dete ut tutò sit apud vos: opus enim
Domini operatur, ut & ego.

Nequis igitur illum pro nihilo
habeat, sed prosequimini eum cū
pace, ut veniat ad me: expecto enim
eum cum fratribus.

Porro de Apollo fratre, multū
precatus sum eum ut iret ad vos cū
fratribus: sed omnino non fuit ei
voluntas nunc eundi: venturus est
autem quum tempus opportunum
habuerit.

Vigilate, stete in fide, viriliter agi-
te, estote fortes.

Omnia vestra cū charitate fiant.

Precor autem vos, fratres: nostis
familiam Stephanæ esse primitias
Achaïæ, & sese in ministerium san-
ctis addixisse:

Ut & vos subiiciamini talibus,
& omnibus operam suam conferē-
tibus & laborantibus.

Gaudeo verò de aduētū Step-
hanæ & Fortunati & Achaici, quo-
niam absentiam vestram hi supple-
uerunt.

Refecerunt

אקוא
אעמוד
אסתא אדוה
בסר:

וכבר אף לותכון אקוא או אסתא
לותכון דאנתון תלוונני לאתר דאול
אנא :

מסבר מקנה
אחר אחר
זמן
מפס מניח:

לא צבא אנא דהשא איך עבר
אורחא אחזיכון מסבר אנא גיר
דאחר זכנא לותכון אנ מרי מפס לוי:

פנטיקוסטא
חג חשבוות
מלשון יון:

מקוא אנא גיר באפסוס עד מא
לפנטיקוסטא :

סוערנא
מעשים
סקובלא
אויבים
צאדיכון
אצלכס
עכרא מעשה
אכתי
כמוני
ישוטיהי
יכוח אותה:

תרעא גיר רבא אתפתח לי דמלא
סוערנא וסקובלא סגיאין :

אן דין יאתא צאדיכון טמתאוס
חוז דדלא דחלא יהוא לותכון עכרא
גיר דמריא פלח אכתי :

למא הכיל אנש ישוטיהי אלא
לואוהי בשלמא דיאתא לותי מקוא
אנא לה גיר עם אחא :

מן אפלוז דין אחי סגי בעית מנה
דיאתא לותכון עם אחא וכבר לא
הוא צבינא דיאתא לותכון אמתי דין
דיהוא לה אתרא אתא לותכון :

אתתעירו
התעוררו:

אתתעירו וקומו בהימנותא אתגברו
ואתחסנו :

צבותכון
דברכים
חוכא אהבה:

כלהין צבותכון בחוכא יהוין
בעא אנא דין מנכון אחי על ביתא
דאסטפנא מטול דידעין אנתון דחון

רישיתא
ביכורי:

אנון רישיתא דאכאיה וסמו נפשחון
לתשמשתא דקדישא :

משתמעין
מקשיבים:

דאף אנתון תהוון משתמעין לאילין
דחכנא אנון ולכל נש דלאא עמן
ומעדר :

מאתיה
כואה:

חרא אנא דין במאתיה דאסטפנא
ודפרטונטוס ודאכאיקוס דמרו
דבצרתון לותי הנון מליו :

בצרתון
חסרתם:

אניחו

6 Et tunc etiam apud vos manebo,
vel hyemabo apud vos, ut vos dedu-
catis me in locum quo sum profectu-
rus.

7 Nolo nunc quasi transiens per viā
videre vos: spero enim quod manebo
tempus aliquod apud vos, si Dominus
meus permiserit mihi.

8 Permanebo enim Ephesi usque ad
4 Pentecosten.

4 Græcum no-
men usurpat.

9 Ostium enim magnum apertum est
mihi operibus: 5 aduersarii
[sunt] multi.

5 Id est Opero-
rum, quod ma-
gnos labores re-
quirat.

10 Si autem venerit ad vos Timo-
theus, videte ut sine timore sit apud
vos: opus enim Domini operatur, sicut
ego.

6 Timor pro for-
midabili periculo
& discrimine, siue
afflictione & per-
secutione.

11 Nequis igitur eū despectui habeat,
sed deducite eum cū pace, ut veniat
ad me. expecto enim eum cū fratribus.

7 Id est Tutor,
Hebraismus.

12 De Apollo autem, fratres mei, 8 mul-
tū petii ab eo ut proficisceretur ad
vos cum fratribus: 9 omnino nō erat
[ei] voluntas ut veniret ad vos: quā
autem erit ei 10 oportunitas, venturus
est ad vos.

8 Quasi dicas,
Multis verbis, Pro-
lixè.

9 Et pro At ad-
uersatiua.

10 Ad verbum,
Locus. Hebraism⁹.

13 Vigilate, et state in fide, viriliter a-
gite, 11 estote fortes.

14 Et omnes res vestrae in charitate
fiant.

11 Ad verbum,
Voluntates. He-
braismus.

15 Peto autem à vobis fratres mei, pro
12 familia Stephana (quia nostis quod
sunt primitiæ Achaia, 13 exposuerunt
animas suas in ministeriū sanctorū)

12 Ad verbum,
Domo. Hebrai-
simus.

16 Vt etiam vos sitis obtemperantes iis
qui tales sunt, et omni homini qui la-
borat nobiscum, et adiuvat [nos].

17 Gaudeo autem de aduentu Step-
hana 14 et Fortunati 15 et Achaici, quia
13 quod officio vestro deerat erga me,
illi impleuerunt.

13 Ad verbum,
In quo imminui
eratus.

ii.ij.

Epist. Pauli

Ανέπαυσαν ἡ τὸ ἐμὸν πνεῦμα 18
καὶ τὸ ὑμῶν. Ἐπιγινώσκετε οὖν τοὺς
τοιοῦτους.

Ἀσπάζονται ὑμᾶς αἱ ἐκκλησίαι τῆς 19
Ἀσίας. Ἀσπάζονται ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ
πολλὰ Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα, σὺν τῇ
κατ' οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίᾳ.

Ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάν 20
τες. Ἀσπάζεται δὲ ἀλλήλους ἐν Φιλήματι
ἀγίῳ.

Ὁ ἀσπασμὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύ- 21
λου.

Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν 22
Χριστόν, ἢ τὸν ἀνάθεμα, μαρὰν-ἀθά.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ 23
μὲθ' ὑμῶν.

Ἡ ἀγάπη μου μὲτ' πάντων ὑμῶν ἐν 24
Χριστῷ Ἰησοῦ. Ἀμήν.

Πρὸς Κορινθίους περὶ τῆς ἐξείας ἀπὸ
Φιλίππων διὰ Στεφάνου καὶ
Φουρτουάκου καὶ Ἀχιλλεῦ
καὶ Τιμοθέου.

Παύλου τοῦ Ἀποστόλου ἡ περὶ
Κορινθίους ἐπιστολὴ
δευτέρα.

Κεφάλαιον α'

ΠΑΥΛΟΣ Ἀπόστολος Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ διὰ θελήμα-
τος Θεοῦ, καὶ Τιμοθέος
ὁ ἀδελφός, τῇ ἐκκλησίᾳ
τοῦ Θεοῦ τῇ οὖσῃ ἐν Κορίνθῳ, σὺν
τοῖς ἁγίοις πάνσι τοῖς οὖσιν ἐν ὅλῃ τῇ Ἀ-
χαΐᾳ.

Χάρις

Refecerunt enim spiritum meū
ac vestrum. Agnoscite itaque qui
sunt huiusmodi.

Salutant vos ecclesiæ Asiæ. Sa-
lutant vos in Domino multum A-
quila & Priscilla, cum ecclesia quæ
est domi ipsorum.

Salutant vos fratres omnes. || Sa-
lutate alii alios osculo sancto.

Salutatio manu mea Pauli.

Siquis non amat Dominum Ie-
sum Christum, sit anathema, ma-
ran-atha.

Gratia Domini Iesu Christi sit
vobiscum.

Charitas mea cum omnibus vo-
bis in Christo Iesu. Amen.

*Ad Corinthios prior, missa fuit Phi-
lippis per Stephanam & Fortu-
natum & Achaicum &
Timotheum.*

Epistola Pauli A-
postoli ad Corinthios posterior.

Cap. I.

PAULVS Aposto-
lus Iesu Christi per
Dei voluntatem, &
Timotheus frater, ec-
clesiæ Dei quæ est Co-
rinthi, vnà cum sanctis omnibus
qui sunt in tota Achaia.

Gratia

1 Vide huiusmodi
salutationum expla-
cationem in superio-
ribus epistolis.

אניחו גיר רוחי דילי ודילכון

^a משתודעין
יודעים

הויתון חביל ^a משתודעין לאילין
דהכנא אנון :

שאלין בשלמכון עדתא בלהין
דבאסיא שאלין בשלמכון סני במרן
אקלוס ופריסקלא עם עדתא
דבביתחון :

שאלין בשלמכון אחין בלהון
שאלו בשלמא חר דחר בנושקתא
קדישתא :

שלמא בככתבת אידי דפולוס :
מן דלא רחם למרן ישוע משיחא
יהוא חרם מרן אתא :

^b טיבותה
חסדו

^b טיבותה דמרן ישוע משיחא
עמכון :

^c חוכה אחתו

^c וחוכה עם כלכון במשיחא ישוע
אמין :

שלמא אנרתא דלות קורנתיא
קדמיתא דאתכתבת מן
אפסוס :

אנרתא דלות קורנתיא
דתרתין

קפלאון א

ולוס שליחא דישוע

^d צבינה
רצונו

^d בצבינה משיחא

דאלהא וטמתאוס

^e ערתא ערתא

אחא לעדתא דאלהא

דאית בקורנתוס ולכלחון קדישא

דאית באכאיא בלה :

טיבותא

18 *Refocillarunt enim spiritum meum
et vestrum. Estote igitur agnoscentes
eos qui tales sunt.*

19 ¹⁴ *Salutant vos ecclesia omnesque
sunt in Asia. Salutant vos multum
in Domino nostro Aquila & Priscil-
la cum ecclesia quae est domi eorum.*

¹⁴ Ad verbum
Petit pro pace ve-
stra. Et sic in sequen-
tibus.

20 *Salutant vos fratres omnes. Salu-
tate alter alterum in osculo sancto.*

21 *Salutatio per scripturam manus
meae, Pauli.*

22 *Qui non diligit Dominum nostrum
Ieschua Christum, sit anathema: ¹⁵ Ma-
ran-atha.*

23 *Gratia Domini nostri Ieschua Chri-
sti vobiscum.*

24 *Et dilectio eius cum omnibus vobis
per Christum Ieschua. Amen.*

¹⁵ Ita diuissim
in codice Syro scri-
bitur: neque videq-
cur fides librario-
rum quibusdam
hac in parte suspo-
cta sit. Nihil enim
mihi occurrit huius-
modi magis con-
sentaneum aut ap-
ptum, quam ut his
verbis extremi an-
athematis formu-
la attingatur: quia
extrema Christi
mundi iudicis co-
demnationi, abs-
que spe veniae, ad-
dicebatur peccator.
Huc verò acco-
modari utique
posset ratio nomi-
nis, quo eiusmodi
anathema vocant
Thalmudistae,
ממת, quod ex di-
obus, propter fre-
quentem eius v-
sum, videtur co-
luisse, nempe ex
מת & נת, quod id-
em est quod Do-
mine veni, Quan-
quam non ignoro
ab expositioribus
Thalmud tribus
modis aliter expo-
ni.

*Finitur epistola ad Corinthios
prior, quae fuit scripta
ex Epheso.*

*Epistola Pauli ad Co-
rinthios secunda.*

Cap. I.

PAULUS Aposto-
lus Ieschua Christi per
voluntatem Dei, &
Timotheus frater, Ec-
clesia Dei quae est Co-
rinthi, et omnibus sanctis qui sunt
in Achaia tota.

ij. ij.

Epist. Pauli

Ephes. 1.3
1. pet. 1.3

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ 2
πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατὴρ
τῆς οἰκουμένης, καὶ Θεὸς πάσης ᾤκ-
λήσεως.

Ὁ παρακαλῶν ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ 4
θλίψει ἡμῶν, εἰς τὸ δυνάσθαι ἡμᾶς πα-
ρακαλεῖν ὅτι ἐν πάσῃ θλίψει, διὰ τῆς
παρακλήσεως ἧς ᾤρακαλουμεθα αὐ-
τῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ καθὼς ᾤκλεισε τὰ παθήματα 5
τοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς, οὕτω διὰ Χριστοῦ
ᾤκλεισε καὶ ἡ ᾤράκησις ἡμῶν.

Εἴτε δὲ θλιβόμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν 6
ᾤρακλήσεως καὶ σωτηρίας, τῆς ἐνερ-
γουμένης ἐν ὑπομονῇ τῇ αὐτῶν παθη-
μάτων ὧν ἡμεῖς πάρομεν· εἴτε πα-
ρακαλουμεθα, ὑπὲρ τῆς ὑμῶν ᾤρα-
κλήσεως καὶ σωτηρίας· καὶ ἡ ἐλπίς ἡ-
μῶν βεβαία ὑπὲρ ὑμῶν.

Εἰδότες ὅτι ὡς περ κοινωνοὶ ἐστέ 7
παθημάτων, οὕτω καὶ τῆς παρακλή-
σεως.

Οὐ γὰρ θέλομεν ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελ- 8
φοί, ὑπὲρ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς ἡμο-
νυίας ἡμῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὅτι καθ' ὑπερβολ-
ὴν ἐβαρύνθημεν ὑπὲρ δυνάμιν, ὥστε
ἐξ απορηθῆναι ἡμᾶς καὶ τῷ ζῆν.

Ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα 9
τοῦ θανάτου ἐχρήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθό-
τες ὧμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ
τῷ ἐγείροντι ὅτι νεκροί.

Ὁς ἐκ τῆς θανάτου θανάτου ἐρρύσας 10
ἡμᾶς, καὶ ῥύεται· εἰς ὃν ἠλπίκαμεν ὅτι ἐ-
πὶ ῥύσεται.

Rom. 15.30

Συνουπουργουμένων καὶ ὑμῶν ὑπὲρ 11
ἡμῶν τῇ δέήσει, ἵνα ἐκ πολλῶν ὁσώ-
πων τὸ εἰς ἡμᾶς χάρισμα διὰ πολλῶν
ἀνακαταστήται ὑπὲρ ὑμῶν.

Η 28

Gratia sit vobis & pax à Deo Pa-
tre nostro, & Domino Iesu Christo.

2 Benedictus Deus ac Pater Do-
mini nostri Iesu Christi, Pater, in-
quam, ille misericordiarum, & Deus
omnis consolationis autor.

Consolans nos in omni oppressi-
one nostra, 3 ut possimus positos in
quavis oppressione consolari, ea ip-
sa cōsolatione qua nos ipsos Deus
consolatur.

Nam sicut abundant perpeffiones
Christi in nobis, ita per Christum
abundat etiam consolatio nostra.

4 Siue autem premimur, id fit pro
vestra consolatione ac salute, quæ
efficitur in tolerantia earundē per-
peffionum quib' & nos afficimur:
siue cōsolationem accipimus, id fit
pro vestra consolatione ac salute:
& spes nostra firma est de vobis:

Quòd sciam' vos, sicut socii estis
perpeffionum, ita etiam socios fore
consolationis.

5 Non enim volumus vos ignora-
re, fratres, de oppressione nostra
quæ nobis euenit in Asia, nos sum-
mè grauatos fuisse supra vires, ad-
eo ut prorsus animi penderemus,
etiam quod ad vitam.

Sed ipsi apud nos decretum mor-
tis habuimus, ne confideremus in
nobis ipsis, sed in Deo qui mortuos
excitat:

Quique ex tāta morte liberauit
nos, & liberat: in quo speramus ad-
huc etiam liberatum iri.

6 Vobis etiam vnā pro nobis ope-
ram conferentibus ad deprecandū
7 ut donū ex multis personis in nos
collatum, per multos celebretur gra-
tiarum actione pro nobis.

2 Incipit suo more
à gratiarum actione,
quam tamen præter
morem sibi applicat,
epistolam inchoans à
sui Apostolatus digni-
tate asserenda, co-
fluit (ut apparet) co-
rum importunitate,
qui ipsius despicendis
argumentum ex eius
miseriis captabant.
Ipse vero respondet,
ita se affligi ut supe-
rent tamen consola-
tiones: quarum etiam
fontes ostendit, nem-
pe Dei Patris mise-
ricordiam in Christo.
3 Ideo nos consola-
tur Dominus ut tan-
to certius possimus
alios solari.

4 Negat despic-
merito posse tum ar-
gumtus quibus premi
solebat, tum consola-
tiones quas à Domi-
no percipiebat, quæ
maximum ex viris-
que confirmationis
argumentum capere
possint ac debeant Co-
rinthis.

5 Testatur adeo se
non pudere illarum
afflictionum, ut etiā
enipiat earum magni-
tudinem ab omni-
bus intelligi, ac suam
virescentiam, quam nō
duplenam, liberatio-
nem.

6 Ne seipsum videa-
tur efferre, omnia tri-
buit Deo, & simul pio-
rum precibus se pluri-
mum tribuere profi-
tetur.

7 Gloria Dei finis
afflictionum sancto-
rum, quas proinde
pretiosas haberi oportet.

א' טיבותא עמכון ושלמא מן אלהא
 אבון ומן מרן ישוע משיחא :
 מברך הו אלהא אבוהי דמרן
 ישוע משיחא אבא דרחמא ואלהא
 דכל בויאא :
 הו דמביא לן בכלהון אולצנין
 דאף חנן נשכח נביאא לאילין דכל
 אולצנין אנון בהו בויאא דחנן מת
 מתביאינן מן אלהא :
 איכנא גיר דמתיתרין בן חשוהי
 דמשיחא חכנא ביד משיחא מתיתר
 אף בויאין :
 אפן דין מתאלצנין על אפי בויאכון
 הו ועל אפי חייכון מתלצנין ואן
 מתביאינן מטול דאנתון תתביאון
 ותהוא בכון חפיותא דתסיכרון
 אנון לחשא חנון דאף חנן חשינן
 להון וסכרן דעליכון שריר הו :
 ידעינן גיר דאן שותפין אנתון
 בחשא שותפין אנתון אף בכויא :
 צבינן דין דתדעון אחי ער
 אולצנא דהואלן באסיא דרורבאית
 אתאלצן יתיר מן חילן עד מנ
 דקריבין הו חיינן למתטלקו :
 ועל חילן פסקן מותא דלא יהוא
 לן תוכלנא על נפשן אלא על
 אלהא הו דמקים מיתא :
 הו דמן מותא חסינא פרקן ותוב
 מסכרינן דפרק לן :
 במעדרנותא דבעותכון דעל
 אפין דתהוא מוהכתה דלותן ט
 טיבותא דעכידא באפי סגיא
 וסגיא יודון לה על אפין :
 שובהרן

2 Gratia vobiscum et pax à Deo Patre nostro, et à Domino nostro Ieschua Christo.

3 Benedictus sit Deus Pater Domini nostri Ieschua Christi, Pater misericordiarum, et Deus omnis consolationis.

4 Qui consolatur nos in omnibus tribulationibus nostris, ut etiam nos possimus consolari eos qui in omnibus tribulationibus sunt, per eam consolationem quam ipsi experimur à Deo.

5 Sicut enim abundant in nobis passionnes Christi, ita per Christum etiam abundat consolatio nostra.

6 Siue autem affligimur, pro consolatione vestra et pro salute vestra affligimur: siue consolationem accipimus, ut vos consolationem accipiat, et sit in vobis efficacia qua toleretis illas passionnes, easdem quas etiam nos patimur: et spe nostra quade vobis est, firma est.

7 Scimus enim quod si socij sitis in passionibus, socij futuri estis etiam in consolatione.

8 Volumus autem ut sciatis, fratres mei, de afflictione qua fuit nobis in Asia, quod plurimum afflicti fuimus plusquam nostra vires sint, adeo ut propinqua esset vita nostra ut proiiceretur.

9 Et de his sententiā protulimus mortis, ne esset nobis confidentia in nobis ipsis, sed in Deo: qui excitat mortuos.

10 Qui ex mortibus duris eripuit nos, et iterum speramus quod erepturus sit nos,

11 Per auxilium precum vestrarum que sunt pro nobis, ut sit donum eius quod est erga nos, gratia facta pro multis, et multi gratias agant ei pro nobis.

ij.iiij.

1 Id est, Euenit,

2 Id est, Supra vires nostras,

3 Id est, Spe vitæ presentis amissa, propè abicerem omne consilium de querendo effugio.

4 Id est, Ipsi indicauimus fore ut moreremur,

5 Mortes duras vocat summa pericula mortis,

6 Id est Nobis collatum.

7 Id est, Collata in gratiam impulsum.

Epist. Pauli

Ἡ γὰρ καύχησις ἡμῶν αὐτὴ ἐστὶ, τὸ ¹²
μὴ ῥύπον τῆς σὺνείδησεως ἡμῶν, ὅτι
ἐν ἀπλότητι καὶ εὐκρινείᾳ Θεοῦ, ἐκ ἐν-
σοφίας σαρκικῆς, ἀλλ' ἐν χάριτι Θεοῦ
ἀνέστραφημεν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἀποτέ-
ρος δὲ πρὸς ὑμᾶς.

Οὐ γὰρ ἄλλα γράφομεν ὑμῖν ἄλλ' ἢ ¹³
ἀ ἀναγινώσκετε, ἢ καὶ ἐπιγινώσκετε·
ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἕως τέλους ἐπιγινώ-
σεσθε.

Καθὼς καὶ ἐπέγνωτε ἡμᾶς ὡς ¹⁴
μέρους, ὅτι καύχημα ὑμῶν ἐσμεν, κα-
θὰ πρὸς ὑμᾶς ἡμῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Κυ-
ρίου Ἰησοῦ.

Καὶ ταύτῃ τῇ πεποιθήσει ἐβουλόμην ¹⁵
πρὸς ὑμᾶς ἐλθεῖν ὡς ἄλλον, ἵνα δευ-
τέραν χάριν ἔχητε.

Καὶ δι' ὑμῶν διελθεῖν εἰς Μακεδο- ¹⁶
νίαν, καὶ πάλιν ὡς Μακεδονίας ἐλθεῖν
πρὸς ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμψθῆ-
ναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

Τοῦτο οὖν βουλόμην, μή π' ἄρα ¹⁷
τῇ ἐλαφείᾳ ἐξηπάμην; ἢ ἂ βου-
λόμαι, καὶ σάρκα βουλόμαι, ἵνα ἡ
ἐμὴ ἐμὴ ὁ ναὶ καὶ ὁ οὐ οὐ;

Πιστὸς δὲ ὁ Θεὸς, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ¹⁸
πρὸς ὑμᾶς ἐκ ἐγγύετο ναὶ καὶ οὐ.

Ὁ γὰρ τὸ Θεοῦ υἱὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ¹⁹
ἐν ὑμῖν δι' ἡμῶν κηρυχθεὶς, δι' ἐμοῦ δὲ
Σιλουανοῦ καὶ Τιμοθέου, ἐκ ἐγγύετο ναὶ
καὶ οὐ, ἀλλὰ ναὶ ἐν αὐτῷ γέγονεν.

(Ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ, ἐν αὐτῷ ²⁰
τὸ ναὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμὲν) τῷ Θεῷ
πρὸς δόξαν δι' ἡμῶν.

Ὁ δὲ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς ²¹
Χριστὸν, καὶ χεῖρας ἡμᾶς, Θεός·

Ὁ καὶ

⁸ Nam gloriatio nostra hæc est, testimonium videlicet conscientiae nostrae, quod cum simplicitate & sinceritate Dei, non cum sapientia carnali, sed cum gratia Dei versati sumus in mundo, potissimum autem apud vos.

Non enim alia scribimus vobis quam quæ legitis aut etiam agnoscitis: spero autem vos etiam ad extremum agnituros.

Sicut & aliquatenus agnouistis nos gloriatiōē vestram esse, quæ admodum & vos nostra estis, in diē Domini Iesu.

Itaque hac fiducia prius volui ad vos venire, ut secundam gratiam haberetis:

Et per vos transire in Macedoniam, & rursus à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam.

⁹ Hoc igitur quum deliberare, nū quid leuitate sum vsus? aut nū quæ deliberō, secundum carnem delibero, vt sit apud me Etiam & Nō?

¹⁰ Imò fidelis Deus nouit sermonē nostrum apud vos non fuisse Etiam & Non.

¹¹ Nam Dei Filius Iesus Christus qui inter vos per nos prædicatus est, id est per me & Syllanū ac Timotheum, non fuit Etiam & Non, sed fuit Etiam in ipso:

(¹² Quotquot enim sunt promissiones Dei, in ipso sunt Etiam, & in ipso sunt Amen) ad Dei gloriam per nos.

¹³ Porro qui nos confirmat vobiscum in Christū, & qui vnxit nos, Deus est:

⁸ Secundo loco aliam calumniam diluit, videlicet quod homo lenis esset, & cui temere non esset credendum, qui promississet se ad eos venturum, nec tamē venisset. Præfatur autē de animi sui simplicitate & sinceritate, quam ex ipsius presentis voce cognouerunt, & in absentis literis debeant recognoscere: & se porro alium nūquam futurum testatur.

⁹ Inficiatione repellit calumniam, & illud quidem in primis quod nonnulli studiabant Corinthiis persuadere, Paulum sibi in docendo Evangelio nō constare. De hoc enim laborabat.

¹⁰ Deum ipsum citat testem ac iudicē suū in docendo & nō eodem Evangelio constantia.

¹¹ Adiungit suos collegas testes, quibus cum summo consensu semper idem, id est unum Christum, docuit.

¹² Denique summam suæ doctrinæ explicat, omnes videlicet salutis promissiones in Christo esse firmas ac ratas.

¹³ Huius constantie laudem & gratia Dei per Spiritum sanctū tribuit, simul quæ concludit non posse de sua & collega rū fide dubitari, quia ipsi Dei Spiritui fiat iniuria, quum sint ipsi sibi optime consci.

^a שובֿהֿרֿן גִּיר ^b הֵנוּ סִהֲדוּתָא דְרַעִינָן
^c דְּכַפְּשִׁיטוּתָא וְכַדְבִּיּוּתָא וְכַטִּיבּוּתָא
^d דְּאֱלֹהָא ^e אֶתְחַפֵּכֶן בְּעֵלְמָא וְלֹא
^f בְּחִכְמָתָא דְּפִגְרָא וְיִתִּירָאִית ^h לְוֹתְכוֹן
ⁱ דִּילְכוֹן :

^j לֹא הוּא אַחֲרֵינִן כְּתִיבִין לְכוֹן אֱלֹא
^k אֵילִין דִּידַעִין אַנְתּוֹן אִף מִשְׁתוֹדַעִין
^l אַנְתּוֹן ^m תְּכִיל אֲנָא דִין דַּעַד מִי
ⁿ לְאַחֲרִיתָא תִּשְׁתוֹדַעוֹן :

^o אֵיכְנָא דִּאִף אֲשִׁתוֹדַעְתּוֹן ^p קָלִיל
^q מִן סָגִי דְשׁוֹבְהֶרְכוֹן חֲנֵן אִיךְ דִּאִף
^r אַנְתּוֹן דִּילֵן בְּיוֹמָה דְּמֶרְןִי שׁוֹעַ מְשִׁיחָא
^s וּבְהֵנָּה ^t תּוֹכְלָנָא צְבֵא חַיִּית ^u מִן קָדִים
^v דִּאֲתָא לְוֹתְכוֹן ^w דִּאֲעִיפֵאִית תְּקַבְּלוֹן
^x טִיבּוּתָא :

^y וְאַעֲבֵר עֲלֵיכוֹן לְמַקְדוֹנִיָּא וְתוֹב
^z מִן מַקְדוֹנִיָּא לְוֹתְכוֹן אֲתָא וְאַנְתּוֹן
^{aa} תְּלוּוֹנִי לִיהוּד :

^{ab} הִדָּא תְּכִיל דִּאֲתַרְעִית לְמָא אִיךְ
^{ac} מְסַרְהָבָא אֲתַרְעִית אוֹ דְלִמָּא דְבֶסֶר
^{ad} אֲנִין אֵילִין דְּמִתְרַעָא אֲנָא מְטוֹר
^{ae} דְּוִלָּא הוּא דִּיהוּא בְּהִין ^{af} אִין אִין וְלֹא
^{ag} לֹא :

^{ah} מְחִימֵן הוּא אֱלֹהָא דְלֹא הוּא מְלִתָּן
^{ai} דְּלֹתְכוֹן אִין וְלֹא :

^{aj} בְּרַה גִּיר דְּאֱלֹהָא יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא
^{ak} הוּא דְּבִאֲדִין אֲתַבְּרוּ לְכוֹן בִּי וּבְסִלּוֹנוֹס
^{al} וּבְטַמְתָּאוֹס לֹא הוּא אִין וְלֹא אֱלֹא
^{am} אִין הוּא בַּה :

^{an} כְּלִהוֹן גִּיר ^{ao} מוֹלְכָנוּהִי דְּאֱלֹהָא בַּה
^{ap} הוּא בְּמִשְׁיחָא אִין הוּא מְטוֹר הֵנָּה בְּאִידָה
^{aq} יְהִיבִין אֲמִין לְתִשְׁבּוּחָתָה דְּאֱלֹהָא
^{ar} אֱלֹהָא הוּא דִין דְּמִשְׁרַר לֵן עֲמָכוֹן
^{as} בְּמִשְׁיחָא הוּא דִּיהוּ מְשִׁחָן :

וְחַתְמֵן

12 *Gloriatio enim nostra hac est, testi-*
monium mentis nostrae, quod cum sim-
plicitate & cum puritate, & cum gra-
tia Dei conversati sumus in mundo,
& non sapientia corporis, & potissimum
erga vos.

13 *Nequaquam alia scribimus vobis,*
sed ea quae agnoscitis, etiam persuasa
habetis: confido autem quod usque in
finem persuasa habebitis.

14 *Quemadmodum etiā persuasum ha-*
buiſtis ex parte, quod gloriatio vestra
sumus, sicut etiam vos nostra, in diem
Domini nostri Ieschna Christi.

15 *Et in hac fiducia volebam prius ve-*
nire ad vos, ut dupliciter reciperetis
gratiam:

16 *Et transirem per vos in Macedo-*
niam, & rursus à Macedonia ad
vos venirem, & vos deduceretis me
in Iudaeam.

17 *Hoc igitur quod cogitavi, nunquid*
tanquam levis cogitavi? aut nunquid
carnis sunt hac quae cogito, eo quod o-
portuerit ut esset in eis Etiam Etiam,
& Non Non?

18 *Fidelis est Deus, quod non fuit ser-*
mo noster erga vos, Etiam et Non.

19 *Filius enim Dei Ieschna Christus,*
qui per nos predicatus est vobis [nem-
pe] per me & per Syluanum & per
Timotheum, non fuit Etiam et Non,
sed fuit Etiam in ipso [Deo].

20 *Omnes enim promissiones Dei in i-*
pso Christo Etiam fuerunt. propter hoc
per ipsum damus Ammin ad glo-
riam ipsius Dei.

21 *Deus autem est confirmans nos vo-*
biscum in Christum, idem qui unxit
nos.

8 Ad verbum,
 Parum ex multo,
 vti, Corinth. I.

9 Ad verbum,
 Per manus no-
 stras. Id est Opera
 nostra. Hebraism.

10 Ad verbum,
 Per manū ipsius.
 Hebraismus.
 11 Id est Respon-
 demus. Subaudi-
 tur enim vox
 פתגמא, significans
 Responſa, quae ex-
 pressa legitur ad
 Rom. 9

^a שובֿהֿרֿן
^b תהֿלֿתֿנו
^c הנוֹעַזֿה
^d פשיטותא
^e תמימות
^f דכיותא
^g נקיות
^h טיבותא
ⁱ חסד
^j אהבה
^k חתולכנו
^l יתירות
^m יתירות
ⁿ דילכונאצלכם
^o תכיל כושת
^p אחריתא
^q אחרית
^r איכנא כסו
^s קליל מן סגי
^t מעט
^u תוכלנא
^v כושת
^w מן קדים
^x לפנים
^y דאתא
^z שאכנא
^{aa} דאעפאית
^{ab} כפלים
^{ac} טיבותא חסד
^{ad} אתרעית
^{ae} חשבת
^{af} מסרהבא
^{ag} נחוצ
^{ah} דלמא האס
^{ai} ולא צריך
^{aj} אין כן
^{ak} מחימן נאמן
^{al} מולכנוה
^{am} הכחות
^{an} יחבין
^{ao} משיבים
^{ap} אנחנו
^{aq} משרר לן
^{ar} מקיים אותנו

Epist. Pauli

Ο και σφραγισάμενος ἡμᾶς, και 22
δοις (W) ἀρράβωνα τοῦ πνεύματος ἐν
ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

Εγὼ δὲ μὲν πρὸς (W) Θεὸν ἐπι- 23
καλοῦμαι ἐπὶ τῷ ἐμῷ ψυχῷ, ὅτι
φειδόμενος ὑμῶν, οὐκ ἐπὶ ἡλθον εἰς
Κόρινθον.

Οὐχ ὅτι κυριεύομεν ὑμῶν τῆς πί- 24
στεως, ἀλλὰ σὺν ἐργασίᾳ ἐσμεν τῆς χάριτος
ὑμῶν τῇ ᾧ πίστις ἐσκήκατε.

Κεφάλαιον β

Εκεῖνα δὲ ἐμαυτῷ τῷ, τὸ μὴ πά- 1
λιν ἐλθεῖν ἐν λύπῃ πρὸς ὑμᾶς.

Εἰ γὰρ ἐγὼ λυπῶ ὑμᾶς, και πῶς ὅτι 2
ὁ διφραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ
ἐμοῦ;

Και ἐγραψα ὑμῖν τὸ αὐτὸ, ἵνα μὴ 3
ἐλθὼν λύπην ἔχω ἀπὸ ὧν ἐδίδε με χαί-
ρειν πεποιθὼς ἐπὶ πάντας ὑμᾶς ὅτι ἡ ἐ-
μὴ χάρις, πάντων ὑμῶν ὅτι.

Εκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ στυγνῆς 4
καρδίας ἐγραψα ὑμῖν διὰ πολλῶν δα-
κρύων, οὐχ ἵνα λυπηθῆτε, ἀλλὰ τῷ ἀ-
γάπῃ ἵνα γνῶτε ὡς ἔχω πειραστέρος
εἰς ὑμᾶς.

Εἰ δὲ πῶς λελύπηκεν, ἐκ ἐμὲ λελύ- 5
πηκεν, ἀλλ' ἀπὸ μέρους, ἵνα μὴ ἐπιβα-
ρῶ, πάντας ὑμᾶς.

Ἰκανὸν τῷ τοιοῦτῳ ἡ ἐπιπρὶς αὐτῇ 6
ἡ ὑπὸ τῶν πλειόνων.

Ὡστε σὺν ἀντίον μᾶλλον ὑμᾶς χα- 7
ρίσασθαι, και παρακαλέσθαι, μήπως
τῇ πειραστέρα λύπη καταποθῇ ὁ
τοιοῦτος.

Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς κυρῆσαι εἰς 8
αὐτὸν ἀγάπην.

Qui etiam obsignauit nos, dedit
que arrhabonem Spiritus in cordi-
bus nostris.

14 Ego verò testem Deum inuo-
co in animam meam, me idcirco nō-
dum venisse Corinthum vt vobis
parcam.

15 Non quòd dominemur vestræ
fidei, sed quòd administri simus gau-
dii vestri. nam fide statis.

14 Iam ad rem ac-
cedens, iurat tan-
tum abesse vt leuiter
consilium de sua ad
eos profusione muta-
rit, vt contra idcir-
co non venerit ne
presens cogereetur du-
rus quam vellet cū
ipsis agere.
15 Remouet omne
arrogantiam suspicio-
nem, testans sese non
vt dominum sed vt
seruum loqui, ipsis in
Domino consolandis
destinatum.

Cap. II.

HOC autem mihi faciendum
iudicaui, ne rursus ad vos cū
tristitia veniam.

Nam si ego tristitia vos afficiam,
quis est qui exhilaret me, nisi is i-
pse qui tristitia afficitur ex me?

Et hoc ipsum vobis scripsi, ne,
quū venero, tristitiā capiam ex iis
de quibus oportebat me gaudere:
confusus de vobis omnibus, meum
gaudiū, omniū vestrū gaudiū esse.

Nam ex multa oppressione & an-
xietate cordis scripsi vobis per mul-
tas lacrymas: non vt tristitia affici-
amini, sed vt cognoscatis charita-
tem quam habeo abundatissimam
erga vos.

Quòd si quis tristitiam attulit,
nō mihi tristitiā attulit, sed quadā-
ten⁹, ne illū aggrauē, vobis omnib⁹.

Sufficit istiusmodi homini ista ob-
iurgatio à pluribus profecta.

Vt è contrario potius vos ei con-
donetis, eūque cōsolemini, ne quo
modo redundante tristitia absor-
beat vir huiusmodi.

Quapropter precor vos vt ratam
faciatis in illum charitatem.

Nam

1 Transit ad alto-
rum locum huius e-
pistolæ, qui tamē vel
utim⁹ scribitur superiori
bus, ad quæ postea re-
uertitur. Agit autem
de incestuosi illius ab-
solutione, quoniam
suam resipiscētiā
satis se satis videba-
tur. Verum excom-
municationis & sum
declarat, nempe nō
vt ab odio sed à chari-
tate incipiat, & in
eandem desinat, ne,
dum modum nullum
tenemus, Satana ser-
uiamus.

Eis

וְחִתְּמֵן וַיִּהְיֶה רֶחֱבֹנָא דְרוּחָא
בְּלִבּוֹתֵן :

22 Et obsignauit nos, et dedit arrha-
bonem Spiritus sui in cordibus nostris.

אֲנָא דִּין לֹא־לֵהָא מִסְחָר אֲנָא עַל
נַפְשִׁי דְמִטּוֹל דְּחָאס אֲנָא עַל־כּוֹן לֹא
אֲתִית לְקוֹרִינְתּוֹס :

23 12 Ego autem Deum testem inuoco
in animam meam, quod, quia parco
vobis, non venerim Corinthum.

12 Hinc videtur
auspicandum esse
secundum caput
& textus Syriacus
hinc sectionis ini-
tium facit.

לֹא הוּא מִטּוֹל דְּמִרִי הִימְנוֹתְכוֹן
חֲנֵן אֲלֵא מְעַדְרָנָא חֲנֵן דְּחִדּוֹתְכוֹן
בְּהִימְנוֹתָא הוּא גִיר קִימִין אֲנִתּוֹן :

24 Nequaquam quod dominatores
fidei vestrae simus: sed adiutores sumus
gaudii vestri. fide enim statis.

קְפֻלָּאֵן ב

Cap. II.

דִּנְת דִּין הָדָא בְּנַפְשִׁי דִּלֹּא תוֹב
בְּכִרְיוֹתָא אֲתָא לִוְתְּכוֹן :

1 Iudicavi autem hoc apud meipsum,
ut non rursus cum mæstitia venire
ad vos.

אֲן אֲנָא גִיר מְכִרָא אֲנָא לְכוֹן מִנּוּ
יִחְדִּינִי אֲלֵא הוּא דֹּאנָא אֲכִרִית לֵה :

2 Si enim ego mæstitia afficiam vos,
quisnam exhilarabit me, nisi is quem
ego mæstitia affeci?

וּדְכִתְבֵת לְכוֹן הִי הָדָא דִּלֹּא כֹד
אֲתָא יִכְרוֹן לִי חֲנוּן אִילִין דִּלֹּא הוּא
לְהוֹן דְּחֲנוּן יִחְדִּינִי תְכִיל אֲנָא דִּין
עַל־כּוֹן דְּחִדּוֹתִי דְּכִלְכוֹן הִי :

3 Et quod scripsi vobis, id ipsum est, ut
non, quum venirem, mæstitia afficeret
me illi ipsi quos oportebat ut ipsi me
gaudio afficerent. Confido autem de
vobis quod gaudium meum vestrum
omnium sit.

וּמִן אֲוִלְצָנָא רַבָּא וּמִן נוֹסִיָּא דִּלְכָּא
כְּתִבֵת לְכוֹן הִלִין בְּדִמְעָא סְגִיָּאֲתָא
לֹא מִטּוֹל דְּתִכְרָא לְכוֹן אֲלֵא מִטּוֹל
דְּתִדְעוֹן חוֹבָא יִתִירָא דֹאִירָא לִי
לִוְתְּכוֹן :

4 Et ex afflictione multa, & ex anxie-
tate cordis scripseram vobis illa cum
lacrymis multis: non ut mæstitia esset
vobis, sed ut cognosceretis charitatem
eximiam quæ est mihi erga vos.

אֲן דִּין אֲנִשׁ אֲכִרִילָא הוּא לִי אֲכִרִי
אֲלֵא בְּצִיר קִלִיל לְכִלְכוֹן דִּלְכָּא
תִּאֲקִרִי מִלְתָּא עַל־כּוֹן :

5 Siquis autem mæstitia affecit me,
nequaquam me affecit mæstitia, sed
paululum vos omnes, ne grauis esset
sermo contra vos.

כְּדוֹ לֵה דִּין לְהֵנָּה כְּאֲתָא דִּמֵן
סְגִיָּאֲתָא :

6 Sufficit autem isti increpatio quæ
fuit à pluribus.

וּמִכִּיל אֲחִרְגִּיָּאִית וְלֹא דְתִשְׁבִּקוֹן
לֵה וְתִבְיָאוּנִיתִי דִּלְמָא בְּכִרְיוֹתָא
יִתִירָתָא יִתְבַּלַּע לֵה הוּא מִן דְּחִבְכָּא
הוּא :

7 Et deinceps è diuerso oportet ut con-
donetis ei, & consolemini eum: ne tristi-
tia abundanti absorbeat is qui huius
modi est.

מִטּוֹל הֵנָּה בְּעָא אֲנָא מִנְכוֹן
דְּתִשְׁרָרוֹן בְּהָ חוֹבְכוֹן :

8 Quapropter peto à vobis ut confir-
metis in eum charitatem vestram.

מִטּוֹל

Ideo

Epist. Pauli

Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ ἔγραψα, ἵνα γινώσκω
πῶς δοκιμῶν ὑμῶν, εἰ εἰς πάντα ὑπο-
τασσόμενοι ἐστέ.

Ὡς δὲ πειράζεσθε, ἵνα ἐγὼ καὶ ὑμεῖς
ἐπικρατέσωμεν, ὡς κεραιώμεθα, δι' ὑ-
μῶν, ἐν κυρίῳ Χριστῷ, ἵνα μὴ
πλεονεκτῶμεν ὑπὸ τῆς σατανᾶς.

Οὐ γὰρ αὐτῶν τὰ νοήματα ἀγνο-
οῦμεν.

Ἐλθὼν δὲ εἰς πῶς Τροάδα εἰς τὸ
ὁρίον τῆς Χερσονήσου, καὶ θύρας μου
ἀνεῳγμένης ἐν Κυρίῳ, οὐκ ἔχρηκα ἀνε-
σιν τῷ πνεύματί μου, τῷ μὴ διρεῖν με
τίτον τὸν ἀδελφόν μου.

Ἀλλὰ ὑποταξάμενος αὐτοῖς, ἔξηλ-
θον εἰς Μακεδονίαν.

Τῷ δὲ Θεῷ χάρις πάντοτε θρι-
αμβέοντι ἡμᾶς ἐν τῷ Χριστῷ, ἵνα
ὁσμὴ τῆς γνώσεως αὐτῆς φανερωθῇ
δι' ἡμῶν ἐν παντί τόπῳ.

Ὅτι Χριστὸς διωδία ἐσμὲν τῷ Θεῷ
ἐν τοῖς σωζομένοις καὶ ἐν τοῖς ὑπολυ-
μένοις.

Οἷς μὲν, ὁσμὴ θανάτου εἰς θάνατον·
οἷς δὲ, ὁσμὴ ζωῆς εἰς ζωὴν· καὶ τοῦ-
τὰ ἡμεῖς ἵκανοί ἐσμεν;

Οὐ γὰρ ἐσμὲν, ὡς πολλοὶ, κα-
ταπρόβοντες τὸ λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ'
ὡς ἔξ ἐλικρινείας, ἀλλ' ὡς ἐκ Θεοῦ,
κατενώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐν Χριστῷ λα-
λοῦμεν.

Κεφάλαιον Γ

Ἀρχόμεθα πάλιν ἑαυτοὺς σῴζειν·
να μὴ χρεώμεθα, ὡς πρὶν, συ-
σσηκῶν ὑποτασσάμενοι τοῖς ὑμῶν, ἢ ἔξ
ὑμῶν συσσηκῶν;

Ἡ ὑποταγή

Nam in hunc finem etiam scripsi
ut cognoscerem probationem ve-
stri, id est an ad omnia obedientes
sitis.

Cui verò condonatis, & ego cōdo-
no: nā & ego siquid condonavi, cui
condonavi, proptervos id feci, in cō-
spectu Christi, ut ne occupemur à
Satana.

Non enim illius machinationes
ignoramus.

Porro quum venissem Troadem
ad predicandum Evangelium Chri-
sti, etiamsi ostium mihi apertū erat
per Dominum, nō habui relaxatio-
nē in spiritu meo, eo quod non in-
uenissem Titum fratrem meum:

Sed quum illis valedixissem, abij
in Macedoniam.

Deo autē gratia, qui facit ut sem-
per triumphemus in Christo: & o-
dorem notitiæ suæ manifestum fa-
cit per nos omni in loco.

Nam Christi bona fragrantia su-
mus Deo, in iis qui servantur, & in
iis qui pereunt:

His quidem, odor mortis ad mor-
tem: illis verò, odor vitæ ad vitam.
⁴ & ad hæc quis idoneus?

Non enim, ut plerique, caupona-
mur sermonem Dei, sed ut ex sincer-
itate, sed ut ex Deo in conspectu
Dei, de Christo loquimur.

Cap. III.

Incipimus rursus nosipfos com-
mendare: nū egemus, ut nōnulli,
commēdatitiis epistolis apud vos,
aut à vobis commendatitiis?

Epistola

2. Rediit ad Aposto-
latum sui confirmatio-
nem, prolatis tum su-
orum laborum tum
etiam Dei benedicti-
onis testimoniis.

3. Quoniam consta-
bat eum non pari suc-
cessu ubique recipi,
imò verò longè pluri-
mos eum despicere,
atque adeo execrari,
negat propterea de
suis Apostolatus au-
toritate quicquam
detrahendum: quum
Christum doceat non
tantum ut credentiū
servatorem, sed etiā
ut contemptorum in-
dicem.

4. Rursus remouet
arrogantiæ crimen,
omnia à se gesta tri-
buens Deo: virtuti,
cui sincerè & absque
turpi vlla cupiditate
inseruat: cuius rei
ipso met facit testes,
etque aduers. 6 pro-
ximi capitū.

Infrà, 4.2

מטול הנא גיר כתבת אף דאדע

^a נסינא
^b בחינה
^c משתמעין
^d מקשיבים

^a בנסינא אן בכל מדם ^b משתמעין
אנתון לי :

למן דאנתון דין שבקין אנתון

^c מדם מה
^d שבקת
^e נשאתי
^f בפרצופה
^g לפניו
^h יעלבן יעשוק
ⁱ אנתו

אף אנא אף אנא גיר ^c מדם ^d דשבקת
מטולתכון הו שבקת ^e בפרצופה
דמשיחא דלא יעלבן סטנא :

ידעינן גיר מחשבתה :

בד אתית דין לטרוואוס בסברתה

^g נחא מנוחה
^h אשכחת
ⁱ מצאתי

דמשיחא ואתפתח לי תרעא במריא
לא הוא לי ^g נחא ברוחי דלא ^h אשכחת
לטטוס אחי :

ⁱ שרית עזבתי
^k נפקת יצאתי

אלא ⁱ שרית אנון ^k ונפקת לי
למקדוניה :

^l טיבו שבח
^m זמן עת
ⁿ חזתא נוצחון
^o או נוראה
^p ריחא ריח

^l טיבו דין לאלהא דבכל ^m זמן
ⁿ חזתא עבר לן במשיחא ונלא בן
^o ריחא דידעתה בכל אתר :

^p בסימא נעים

ריחא חנן גיר ^p בסימא במשיחא
לא להא באילין ^q דחאין ובאילין
דאכרין :

^q דחאין
^r חנושעים

לאילין דריחא דמותא למותא
ולאילין דריחא דחיא לחיא ולהלין
מנו ישוא :

^r ישוא יהיה
^s שוה וחגון

לא חוין גיר איך ^t שרכא דממזגין
מלוהי דאלהא אלא איך ^u דכשררא
ואיך דמן אלהא קדם אלהא
במשיחא ממללינן :

^t שרכא השאר
^u מסוגין
^v מערכים
^w שררא אמת

קלאון ג

^x משרינן
^y מתחילים
^z אנחנו
^{aa} מן דריש
^{ab} מראשית
^{ac} סניקין
^{ad} צריכים
^{ae} אנחנו
^{af} אחרנא
^{ag} האחרים

^x משרינן לן תוב ^y מן דריש דנחויכון
^z מנא חנן או דלמא ^{aa} סניקין איך
^{ab} אחרנא דאנרתא דפוקדנא יתבתן
לכון עלין או דאנתון תכתבון ת
תפקדון עלין :

אנרתן

9 Ideo enim scripsi ut etiam cognosce-
rem per experientiam num omni in re
sitis obedientes mihi.

10 Cui autem ignoscitis vos, ego quo-
que. Nam etiam ego quod condonavi,
propter vos condonavi in conspectu
Christi, ne occuparet nos Satanas.

11 Novimus enim cogitationes eius.
12 Quum venissem autem Troadem
propter Evangelium Christi, et aper-
tum mihi esset ostium per Dominum,
non fuit mihi quies in spiritu meo, quod
non inuenissem Titum fratrem meum.

13 Sed dimisi eos, et abii in Macedo-
niam.

14 Gratia autem Deo, qui omni tempo-
re triumphum facit nobis in Christo,
et manifestat per nos odorem cogni-
tionis sui in omni loco.

15 Odor enim suavis sumus Deo per
Christum in iis qui salvi sunt, et in
iis qui pereunt:

16 His odor mortis ad mortem, et illis
odor vite ad vitam. Et ad hac quis
par erit?

17 Non enim sumus sicut reliqui qui
mixture adulterant sermones Dei, sed
tanquam qui in veritate, et tanquam qui
ex Deo coram Deo de Christo loquimur.

Cap. III.

Incipimus rursus à principio indi-
care vobis qui simus? aut nunquid o-
pus habemus, sicut alii, ut litera comē
datitia scribatur vobis de nobis, aut
ut vos scribatis, ac commendetis nos?
kk.i.

Epist. Pauli

Ἡ Ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστε, ἐπε-
2
γραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, γινω-
σκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ὑπὸ πάν-
των ἀνθρώπων.

Φανεροῦνται οἱ ἐπὶ Ἐπιστολῇ Χει-
3
ρὸς διακονηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἐπεγραμ-
μένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνύματι Θεοῦ
ζῶντος, ἐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἀλλὰ ἐν
πλαξὶ καρδίας σαρκίνας.

Γεποῖσθαι δὲ τοιαύτῳ ἔχοντι διὰ
4
τῆς Χειρὸς τοῦ Θεοῦ.

Οὐχ ὅτι ἱκανοὶ ἐσμεν ἑαυτῶν
5
λογισαδάς, ὡς ὁ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκα-
νότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ.

Ὅς ἐκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους και-
νῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνύ-
6
ματος. τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ
πνύμα ζῶοποιεῖ.

Εἰ δὲ ἡ διακονία τοῦ θανάτου ἐν γράμ-
7
μασιν, ἐν τετυπωμένῃ ἐν λίθοις, ἐξηγήθη
ἐν δόξῃ, ὥστε μὴ δυνάσθαι ἀτενίσαι
τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ εἰς τὸ πρὸς ὅσον Μω-
σέως, διὰ τὴν δόξαν τὴν πρὸς ὅσον αὐ-
τοῦ, τὴν καταργουμένην,

Πῶς οὐχὶ μᾶλλον ἡ διακονία τοῦ
8
πνύματος ἐστὶ ἐν δόξῃ;

Εἰ γὰρ ἡ διακονία τῆς κατακρίσεως,
9
δόξα, πολλῶ μᾶλλον φεισθεῖται ἡ διακο-
νία τῆς δικαιοσύνης ἐν δόξῃ.

Καὶ γὰρ οὐδὲ δεδόξασται τὸ δεδόξα-
10
σμένον, ἐν τούτῳ τῷ μέρει, ἐνεκεν τῆς ὑ-
περβαλλούσης δόξης.

Εἰ γὰρ τὸ καταργούμενον, διὰ δόξης,
11
πολλῶ μᾶλλον τὸ μόνον, ἐν δόξῃ.

Ἐχοντες οὖν τοιαύτῳ ἐλπίδα, πολ-
12
λὴ παρρησία γράμματα.

Epistola nostra vos estis, inscripta
in cordibus nostris, quæ intelli-
gitur & legitur ab omnibus homini-
bus:

Dum palàm fit vos esse epistolam
Christi subministratā à nobis, in-
scriptam non atramento, sed Spiri-
tu Dei viui: nō in tabulis lapideis,
sed in carneis tabulis cordis.

Fiduciam autem huiusmodi ha-
bemus per Christum apud Deum.

Non quòd idonei simus ex nobifi-
psis ad cogitandum quicquā, velut
ex nobis ipsi: sed quòd idonei su-
mus, id ex Deo est:

Qui etiam fecit ut idonei esse-
mus ministri noui Testamenti, nō
literæ, sed Spiritus. nam litera occi-
dit, Spiritus autem viuificat.

Quòd si mortis ministerium lite-
ris informatum in saxis, fuit glori-
osum, adeo, ut non possent intue-
ri filii Israel in faciem Moysis, pro-
pter gloriam vultus eius, quæ abo-
lenda erat,

Quī non potius ministerium Spi-
ritus erit gloriosum?

Nam si ministeriū condemnatio-
nis fuit gloriosum, multo magis mi-
nisterium iustitiæ abundat gloria.

Etenim quod glorificatum fuit,
ne glorificatum quidem fuit hac in
parte, id est quod ad superantē glo-
riam attinet.

Nam si quod aboletur, fuit glorio-
sum, multo magis est gloriosum id
quod manet.

Itaque quum eiusmodi spem ha-
beamus, multa in loquendo euidē-
tia vtimur.

1 Obiter alludit ad
externi Leuitici mi-
nistrium, i. Evan-
gelico sine Apostolico
collatione, quā post-
ea copiose persequi-
tur.

2 Amplificat suū
et suorum collegarū
ministerium, i. Evan-
gelicum, eius collatio
ne cum ministerio Le-
galis: quod considerat
in Moysis persona, per
quem videlicet Lex
tradita est: cui oppo-
nitur Christus Evan-
gelij autor. Est autem
collatio eiusmodi, ab
ipsa substantia mini-
sterij sumpta. Lex est
velut scriptum quod-
dam per se mortuum
& inefficax: Evan-
gelium autem, siue
nouum fœdus, est ve-
lut ipsa Dei virtus
in innouandis, iusti-
ficandis, & seruandis
hominibus. Lex
proponit mortem,
omnes iniustitiæ re-
os peragens: Evan-
gelium offert & cōfert
iustitiam & vitam:
Legis œconomia fuit
ad tempus subser-
uiens promissioni:
Evangeliū manet
ad finem seculorum.
Itaque quis est illius
splendor præ istius
gloria?

3 Ostendit quā in-
re sit posita Evan-
gelice prædicationis glo-
ria, nempe in eo quod
perspicue patefaciat
id quod Lex obscure
ostendebat, ut quæ ad
Christum venturum
sanandos auditores
amandaret, quos &
vulnerauerat.

6 Id est, Maiori
cū libertate. Syria-
ca enim phraise est,
in nouo Testamen-
to frequēs עין כנר,
pro Liberè & aper-
tè: vt Marci 8, Ioh.
16, Act. 2. & 4.

הולכים
אנחנו:

kk.ij.

Epist. Pauli

Exo. 34. 34

Καὶ οὐ καθάπερ Μωσῆς ἐπὶ τὴν κάλυμμα ἔπλετο τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, φοβούμενος τὸ μὴ ἀπενίστασθαι τὸν υἱὸν Ἰσραὴλ εἰς τὸ τέλος τοῦ καταργουμένου.

Ἀλλ' ἐπωρᾶθη τὰ νοήματα αὐτοῦ. ἄρχει γὰρ τὸ σήμερον τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἔπλετο τῇ διαγωγῇ τῆς παλαιᾶς διαθήκης μὲν, μὴ δὲ ἀκαλυπτόμενον, ὅ,τι ἐν Χριστῷ καταργεῖται.

Ἀλλ' ἕως σήμερον, ἡνίκα διαγιγνώσκεται Μωσῆς, κάλυμμα ἔπλετο τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ ταῦτα.

Ἡνίκα δὲ αὐτὸς ἐπιστρέψῃ πρὸς Κύριον, θεωρεῖται τὸ κάλυμμα.

Ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμα ὁρίσκει. οὗ δὲ τὸ πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλθὼν δεικνύει.

Ἡμεῖς δὲ πάντες ἀκακαλυμμένοι ἐν τῇ προσώπῳ τοῦ δόξαν Κυρίου καὶ τῆς δόξης, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου πνεύματος.

Κεφάλαιον δ'

Ἰὰ ποῦ ἔχοντες τὴν διακονίαν ταύτην, καθὼς ἡλεήθημεν, οὐκ ἐκκακούμεθα.

Ἀλλ' ἀπειπάμεθα τὰ κρυπτά τῆς αἰσχρῆς, μὴ θεωροῦντες ἐν πανουργίᾳ, μηδὲ δολοῦντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῇ φανερόσῃ τῆς ἀληθείας σινοῦσιν ἑαυτοὺς πρὸς πάντας σινοῦσιν ἑαυτοὺς, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Εἰ δὲ καὶ ἐστὶν κακαλυμμένον τὸ δίκαιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις ὅ,τι κακαλυμμένον.

Εν οἷς ὁ Θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπέφλωσε τὰ νοήματα τοῦ ἀπίστου, εἰς τὸ μὴ αὐξάνειν αὐτοὺς τὸν φωτισμὸν τοῦ ἀγγελίου τῆς δόξης τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ.

Οὐ

4 Nec sumus sicut Moses, qui imponebat velamen faciei suae, ne intuerentur filii Israel in finem eius quod aboleretur.

Itaque occalluerunt mentes illorum. nam usque ad diem hodiernum, in lectione veteris Testamenti manet non reiectum velamen illud, quod per Christum tollitur.

Sed ad hunc usque diem, quum legitur Moses, velamen cordi eorum impositum est:

Postquam autem conuersum fuerit ad Dominum, tolletur velamen.

¶ Dominus verò, Spiritus ille est: ubi autem Spiritus ille Domini, illic libertas.

Nos autem omnes reiecta facie gloriam Domini ut in speculo intuentes, in eandem imaginem transformamur ex gloria in gloria, sicut à Domini spiritu.

Cap. IIII.

Propterea quum ministerium hoc habeamus prout misericordiā consequuti sumus, non segnescimus:

Sed abdicauimus turpitudinis tegumenta, non incedentes cum caliditate, neque falsantes sermonem Dei, sed declaratione veritatis commendantes nos ipsos apud omnem conscientiam hominum, in conspectu Dei.

Quòd si tectum est Euangelium nostrum, iis qui pereunt tectum est:

In quibus deus huius seculi excæcavit mentes, id est infidelibus, ne irradiet eos lumen Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei.

Non

4 Obiter exponit allegoriam velamenti Moysi, quod fuit symbolum obscuritatis hominum, qui Legis fulgore habetarentur potius quam illi strarentur: quod velamen aduentu Christi corda illustrantis et ad Dominum conuertentis, sublatum sit, et ab ista cecitatis seruitute in lucis libertate per Christi Spiritus virtutem asseramur.

5 Pergens in allegoria velamenti, comparat Euangelium speculo, quod est limpidissimum, tamen in mentium aciem non modo non perstringat, ut Lex, sed suis etiam radiis transformet, et ipsi sint eius gloria ac splendore participes, alius videlicet illustrandis: sicut dicebat Christus suis, Vos estis lux mundi: quum ipse solus esset vera lux. Quin etiam alibi iubemur ut mundifaces ceteris prae-lucere, et qui sumus Spiritus Domini facti participes. Sed proprie hic agit Paulus de Euangelij ministerio, et ex praecedentibus et sequentibus liquet, idque proposito sui suorumque collegarum exemplo.

1 Iam manifeste testatur sese cum collegis (sed per Dei misericordiam) integrè et sincerè vocatiōe sua, neglektis omnibus periculis, defungi.

2 Obiecto, multos audire Euangelium quo nullo magis quam predicatione legis illustrantur. Respondet, culpam esse in ipsis hominibus, quibus Satan in mundo dominans oculos e-runit. Interea vero nihilominus clarescit Euangelii lucē à se et suis collegis spectandam proponi, quum Christus, quem unum prae dicat, sit in quo vno Deus cognosci ac veluti perspicui possit.

^a תחפיתא
מסוה:
^b יחורון
יכישו:
^c שולסה
סופו:

וְלֹא אֵיךְ מוֹשֵׁא דְרַמָּא הוּא תְּחַפִּיתָא
עַל אַפּוּהִי דְלֹא ^b יחורון בְּנֵי יִסְרָאֵל
^c בְּשׁוּלְמָה דְּהוּ דַּמְתַּבְּטַל:

^d דיתקא
הכרית מלשון
יו:
^e תחפיתא
מסוה:
^f קימא עומד:

אַלֹּא אַתְּעוּרוּ בְּמַדְעִיחוֹן עַד מָא
גִּיר לְיוֹמְנָא אֲמַתִּי ^d דְּדִיתְקָא עֲתִיקָתָא
מִתְקַרִּיָּא הִי הִי ^e תְּחַפִּיתָא ^f קִימָא
עֲלִיחוֹן וְלֹא מִתְגַּלִּיָּא דְּבִמְשִׁיחָא הוּ
מִתְבְּטַל:

13 Et non sicut Musche, super cuius faciem positum erat velamen, ne intuerentur filii Israhel in finem eius quod aboletur.

7 Id est, in imas usque partes ministerii Moysi. siue, in scopum doctrinae quam proponebat.

14 Sed excacati sunt in mentibus suis nam usque in hodiernum diem, quando Testamentum vetus legitur, illud ipsum velamen manet super eos, neque discooperitur, quoniam per Christum aboletur.

15 Et usque in hodiernum diem, quoniam legitur Musche, velamen super cor eorum positum est.

16 Et quum aliquis ex eis conuersus fuerit ad Dominum, auferetur ab eo velamen.

17 Dominus autem, ipse est Spiritus: et ubi est Spiritus Domini, libertas est.

18 Nos autem omnes facie reuelata gloriam Domini, tanquam in speculo videmus, et in eam imaginem transfmutati sumus à gloria in gloriam, tamquam à dominatore spiritu.

וְעַד מָא לְיוֹמְנָא אֲמַתִּי דְּמִתְקַרִּיָּא
מוֹשֵׁא תְּחַפִּיתָא עַל לִבְחוֹן רַמָּא:

^g משתקלא סרו
^h ואתר דרוחה
וכאשר רוחו:

וְאֲמַתִּי דְּאִנְשׁ מִנְּהוֹן יִתְפַּנָּא לוֹת
מִרְיָא ^g מִשְׁתַּקְלָא מִנָּה תְּחַפִּיתָא:

^h ואתר דרוחה
וכאשר רוחו:
ⁱ הארותא
חפשות:

מִרְיָא דִּין חַוּי רֹחָא ^h וְאֲתַר דְּרוּחָה
דְּמִרְיָא חֲאֲרוּתָא הִי:

^k מחוייתא
מראה:

חֲנֵן דִּין כָּלָן בְּאַפָּא גְלִיתָא
תְּשׁוּבָתָה דְּמִרְיָא אֵיךְ ^k דְּבִמְחִיּוּתָא
חֲזִינָן וְלֹה לְדִמּוּתָא מִשְׁתַּחֲלִפִּינָן מִן
שׁוּבָתָא לְשׁוּבָתָא אֵיךְ דְּמִן מִרְיָא
רֹחָא:

קפלאון ד

^l לא מאנא לו
לא נקוץ:
^m אחידין
אחוזים אנחנו:

מִטּוֹל הֵנָּה לֹא מֵאֲנָא לֹן בְּתַשְׁמִשְׁתָּא
הָדָא ^m דְּאַחִידִין אֵיךְ רַחֲמָא דְּהוּ
עֲלִין:

ⁿ אסלינ
מאסנו:
^o כהתתא
בושת:
^p חרעותא
ערימות:
^q גכלין מלהת
דאלהא נתנכל
בדבר חאל:
^r שררא אמת:
^s מחוינ
מדאים:
^t רעינא
מתשבות:
^u מכסי כסוי:

אַלֹּא ⁿ אֲסֻלִּין כְּסִיתָהּ דְּבַהֲתָתָא וְלֹא
מִחְלָכִין ^p בְּחֲרֵעוּתָא וְלֹא ^q גְּכֻלִּין
מִלְתָּה דְּאַלְהָא אֹלֹא בְּגִלְיוֹתָא
דְּשִׁרְרָא ^r מְחִינָן נִפְשֵׁן לְכָל הוֹן רַעִינָא
דְּבְנֵי נִשָּׂא קִדְּם אֱלֹהָא:

^u מכסי כסוי:

וְאַן דִּין ^u מְכִסִּי הוּ אֲוִגְלִיוֹן דִּילֵן
לְאִילִין דְּאַכְדִין הוּ מְכִסִּי:

^x אלהא
דעלמא הנא
חוא הסטן:
^y מחיטין
מאמינים:

אִילִין דְּאַלְהָה דְּעֵלְמָא הֵנָּה עוֹר
מַדְעִיחוֹן עַל דְּלֹא מְחִימָנִין דְּלֹא יִדְנָה
לְהוֹן נוֹחֲרָה דְּאֲוִגְלִיוֹן דְּשׁוּבָתָה
דְּמִשְׁחָא דְּהוּ דִּמּוּתָה דְּאַלְהָה:

לא

Cap. III.

1 Propter hoc non est nobis molestia in ministerio hoc quod habemus iuxta misericordiam qua facta est erga nos:

2 Sed reiecimus occultamenta ipsa dedecoris, neque ambulamus per astutiam, neque dolose tractamus sermonem Dei, sed in manifestatione veritatis ostendimus nos ipsos apud omnes mentes filiorum hominis coram Deo.

3 Quod si autem opertum est Evangelium nostrum, iis qui pereunt opertum est:

4 Illis, inquam, quorum Deus saeculi huius excacavit mentes, eo quod non credant, nec oriatur illis splendor Evangelii gloriae Christi, qui est imago Dei.

kk.iiy.

Epist. Pauli

Οὐ γὰρ ἑαυτοὺς κηρύσσομεν, ἀλλὰ
Χριστὸν Ἰησοῦν Κύριον ἑαυτοὺς ᾧ, δου-
λοὺς ὑμῶν διὰ Ἰησοῦ.

Gen. 1.3

Ὁ πὸ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκότους φῶς 6
λάμψαι, ὃς ἐλάμψεν ἐν ταῖς καρδίαις
ἡμῶν, τοῦ φωτισμοῦ τοῦ γνώσεως τοῦ δο-
ξῆς τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς ὁσίοις Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εχόμεν γὰρ τῷ θανάτῳ ᾧ τὸν ἐν ὁσίοις 7
κίνοις σκιδέσιν, ἵνα ἡ ὑπερβολὴ τοῦ δωά-
μεως ἡ τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ἡμῶν.

Εν παντὶ θλιβόμενοι, ἀλλ' οὐ στενοχω 8
ρούμενοι· ἀπορούμενοι, ἀλλ' οὐκ ἀπο-
ρούμενοι·

Διωκόμενοι, ἀλλ' ἐκ ἐλπίδας ἀπορούμενοι· 9
καταβαλλόμενοι, ἀλλ' ἐκ ἀπολλύμενοι·

Πάντες πλὴν νέκρωσιν τοῦ Κυρίου 10
Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ἵνα
καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι ἡμῶν
φανερῇ.

Αἰετὶς ἡμεῖς οἱ ζῶντες, εἰς θάνατον 11
παράδομεθα διὰ Ἰησοῦ, ἵνα καὶ ἡ
ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ φανερῇ ἐν τῇ θνητῇ
σαρκὶ ἡμῶν.

Ὡς τε ὁ μὲν θάνατος ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖ 12
ται, ἡ δὲ ζωὴ ἐν ὑμῖν.

Εχόντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πί- 13
στεως, καὶ τὸ γεγραμμένον, Ἐπίστευσα,
διὸ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πεισόμεν, διὸ
καὶ λαλοῦμεν.

Psal. 116. 10

Εἰδότες ὅτι ὁ ἐχέρας τὸν Κύριον Ἰη- 14
σοῦ, καὶ ἡμεῖς διὰ Ἰησοῦ ἐχέρει, καὶ πα-
ραστήσῃ σὺν ὑμῖν.

Τὰ γὰρ πάντα δι' ὑμᾶς, ἵνα ἡ χάρις 15
πλεονάσῃ, διὰ τῶν πλείων πλὴν δι-
χαρισίαν δωροῦσιν εἰς πλὴν δόξαν τοῦ
Θεοῦ.

Διὸ ἐκ ἐκκακούμεν, ἀλλ' εἰ καὶ ὁ 16
ἐξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, ἀλλ'
ὁ ἐσωθεν ἀνακαίνισται ἡμέρα ἐν ἡμέρᾳ.

Τὸ

Non enim nos ipsos prædicamus,
sed Christum Iesum Dominum: nos
autem servos vestros propter Iesum.

Quoniam Deus qui dixit ut || è te
nebris lux splenderet, is est qui
splenduit in cordibus nostris, ad præ-
bendum lumen cognitionis in facie
Iesu Christi.

Habemus autem thesaurum hunc
in testaceis vasculis, ut eius virtu-
tis præstātia sit Dei, & non ex nobis:

Dum in omnibus premimur, at
non coarctamur: hæsitamus, at non
prorsus hæremus:

Persecutionem patimur, sed in
ea non deserimur: deiicimur, at non
perimus:

Quolibet mortificationem Do-
mini Iesu in corpore circumferen-
tes, ut etiam vita illa Iesu in corpo-
re nostro manifesta fiat.

Semper enim nos qui vivimus,
morti tradimur propter Iesum, ut
etiā vita Iesu manifesta fiat in mor-
tali carne nostra.

Itaque mors quidē in nobis a-
git, vita verò in vobis.

Et quia habemus eundem spiri-
tum fidei, secundū illud quod scri-
ptum est, || Credidi, & ideo loquu-
tus sum, nos quoque credimus,
quamobrem etiam loquimur.

Scientes fore ut qui excitavit
Dominum Iesum, nos quoque per
Iesum excitet, & sistat vobiscum.

Nam hæc omnia propter vos, ut
gratia illa copiosissima, pluribus
gratias agentibus redundet in glo-
riam Dei.

Propterea non segnescimus, sed
etiā si externus homo noster cor-
rumpitur, internus tamen renova-
tur quotidie.

3 Remouet suo mo-
re omnem ambitio-
nis suffusionem, se
quidem fideliter do-
cere confirmans, sed
et seruum, & totam
hanc lucem quam a-
liis cōferat cum suis
collegis, a Domino te-
stans promanare.

4 Occurrit ostendi-
culo quod apud ple-
rosque effundebat re-
nebras Evangelici mi-
sterij splendore: quo-
niam videlicet Apo-
stoli erant omnium
calamitosissimi. Re-
spondet Paulus, se
quidem & collegas
suos esse veluti testa-
cea vasa, sed in qui-
bus suis sit pretiosissi-
mus thesaurus.

5 Causas mirificas
affert cur Dominus
excellētissimos ser-
uos suos statueret affli-
gi: & inquit) omni-
bus conflet eos non hu-
mana sed diuina, eā
que præstantissima
virtute fretos confi-
sere, quum milies
morianur, & nun-
quam pereant.

6 Amplificatio su-
perioris sententiæ qua
suas afflictiones mor-
tis quotidianæ, virtu-
tem autem Spiritus
Dei in Christo, com-
parat vite quæ mor-
tem ipsam opprimat.

7 Conclusio admo-
dum artificiosa: ac si
diceret, In summa igitur
nos morimur & mor-
te nostræ & uitæ,
quum videlicet Ec-
clesiarum edifican-
dum causa omnia
illa pericula subiret,
& sua patientia exē-
plis non desinerent om-
nes fideles confir-
mare.

8 Declarat præce-
dentem sententiam,
ostendens sese cum
suis collegis mori qui-
dem quodammodo
et alius vitam com-
pararet, sed se nihilo-
minus esse eiusdem
vitæ cum illis partici-
pes: quoniam quod
alii credendum pro-
ponant, ipsi quoque
in primis credant, fo-
re videlicet & ipsi
cum eis in Christo ita
dem seruentur.

9 Quomodo hæc cō-
stantia in ipsis fouea-
tur ostendit: quoniam
videlicet in Dei glo-
riam respiciunt &
Ecclesiarum sibi com-
missarum salutem.

10 Adicit veluti
triumphale epiniciū,
sefe quidem affligi
externus, sed internus
proficere quotidie:
& nihil esse omni-
bus modis quacun-
que sunt in hac vita
sustinenda ærumna,
pre constantissima illa & æterna gloria.

^a נפש עזמונו לא הוא גיר נפש מכוזבן אלא

למשיחא ישוע מרן לנפש דין ד

^b דעבדיכון חנן מטול ישוע :

^c מטול דאלהא הו דאמר דמן

חשוכא נותרא ידנח הו דנח כלכותן

דנחנהר בידעתא דשוכחה דאלהא

בפרצופה דישוע משיחא :

^d אית לן דין סימתא הדא במאנא

^e דחצפא דרבותא דחילא מן אלהא

תהוא ולא מן :

^f בכל מדס דין מתאלצין אלא לא

מתחנקין מתטרפין אלא לא חייבין

מתרדפין אלא לא משתבקין

^h מסתחפין אלא לא אבדין :

ⁱ בכל זבן גיר מיתותה דישוע בפגין

^k שקילין דאף חיהי דישוע בפגין

יתגלון :

^l אן חנן גיר חיא למותא משתלמין

מטול ישוע הכנא אף חיהי דישוע

יתגלון בפגין הנא דמאת :

^m השא מותא בן מתחפט וחיא בכון :

אף חנן הכיל דחדא הי רוחא

דהימנותא איר לן איך דכתיב

ⁿ דהימנת מטול הנא אף מללר

מהימנין מטול הנא אף ממללין :

וידעין דהו מן דאקים למרן ישוע

אף לן ביד ישוע יקים ויקרבן עמכון

לותה :

^o כל מדס גיר מטולתכון הו דכר

מתיתרא טיבותא ביד סגיאא תסגא

תודיתא לשוכחה דאלהא :

^p מטול הנא לא מאנא לן אף אן

בר נשן גיר בריא מתחבל אלא דמן

לגו מתחדת יום מן יום :

אולצנה

5 Nequaquam enim nosipsoz predi-
camus, sed Christum Ieschua Domi-
num nostrum: nosipsoz autem, quod ser-
ui vestri simus propter Ieschua.

6 Quia Deus ille qui dixit ut è tene-
bris lux oriretur, ipse ortus est in cordi-
bus nostris, ut resplenderemus per co-
gnitionem gloriæ Dei, in facie Ieschua
Christi.

7 Est autem nobis hic thesaurus in va-
sis testaceis, ut magnitudo virtutis ex
Deo sit, & non ex nobis.

8 In omnibus autem affligimur, sed nõ
strangulamur: conquassamur, sed nõ
damnamur:

9 Persequutionẽ patimur, sed nõ de-
relinquimur: repellimur, sed nõ perimur

10 Omni enim tempore mortificationẽ
Ieschua in corpore nostro portamus,
ut etiam vita ipsius Ieschua in corpo-
re nostro hoc manifestetur.

11 Si enim nos viuentes ad mortem tra-
dimur propter Ieschua, similiter etiam
vita ipsius Ieschua manifestabitur in
corpore nostro hoc quod moritur.

12 Itaque mors in nobis est efficax, &
vita in vobis.

13 Igitur etiam nos, quia unus spiritus
fidei est nobis, sicut scriptũ est, Credidi,
propter quod etiã loquutus sum, cre-
dimus, propter hoc etiam loquimur.

14 Et scimus quod is qui excitauit Do-
minum nostrũ Ieschua, etiam nos per
manum Ieschua excitabit, & assumet
nos vobiscum ad se.

15 Omnia enim propter vos sunt, ut a-
bundante gratia per manum multo-
rum augeatur gratiarum actio in glo-
riam ipsius Dei.

16 Hanc ob causam non est molestum
nobis. quauis enim filius hominis no-
ster externus corrumpitur, attamẽ in-
ternus renouatur de die in diem.

kk.iiij.

^a נפש עזמונו

^b עבדיכון
^c עבדיכון

^c סימתא
^d מאנא כלים
^e חצפא חרש

^f מתטרפין
^g נפעמים
^h מתחנקין
ⁱ מתרדפין
^j משתבקין
^k מסתחפין
^l מורחיס אנחנו
^m זבן עת
ⁿ שקילין
^o נושאים אנחנו

^l חיא חיים
^m משתלמין
ⁿ נמסרים
^o אנחנו

^p מאת חולך
^q אלחמות

^o מתחפט
^p מתחפט
^q ויא חיים

^q הימנת
^r האמנתי
^s מללת דברתי

^t טיבותא
^u חסד
^v תודיתא
^w תודה
^x לא מאנא לן
^y לא קצנו
^z בריא החיצון
^{aa} דמן לגו
^{ab} הפנימי
^{ac} מתחדת
^{ad} מתחדש
^{ae} יום מן יום
^{af} יום יום

Epist. Pauli

Τὸ γὰρ ὡραυπία ἐλαφρόν τ' θλί-17
ψαυς ἡμῶν, καὶ ὑπερβολῶν εἰς ὑπερβο-
λὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται-
ται ἡμῖν.

Μὴ σκοποῦντων ἡμῶν τὰ βλεπό-18
μυρα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα. τὰ γὰρ
βλεπόμενα, φερόμενα· τὰ δὲ μὴ
βλεπόμενα, αἰώνια.

Κεφάλαιον ε'

Οἶδα μὲν γὰρ ὅτι, ἐὰν ἡ ἐπιγῆστος ἡμῶν 1
οἰκία τῶ σκηνῶν καταλυθῇ, οἰκο-
δομηθῇ ἐν Θεοῦ ἔλεειν, οἰκίαν ἀχρο-
ποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Αποκ. 16. 15

Καὶ γὰρ ἐν τούτῳ σενάζομεν, τὸ οἰκη-2
τήριον ἡμῶν τὸ ἐξ οὐρανοῦ ἐπενδύσα-
σαι ἵπποδοῦντες.

Εἴγε καὶ ἐνδυσάμενοι, οὐ γυμνοὶ δι-3
ρεθισόμεθα.

Καὶ γὰρ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκηνῶν σενά-4
ζομεν βαρύνεμεν· ἐφ' ᾧ δὲ θέλομεν ἐκ-
δύσασθαι, ἀλλ' ἐπενδύσασθαι, ἵνα κα-
ταποθῇ τὸ θνητὸν ὑπὸ τῆς ζωῆς.

Ὁ ὃ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐ-5
τὸ τῆς, Θεός, ὁ καὶ δοῦς ἡμῖν τὸν ἀρρά-
βωνα τῆς πνύματος.

Θαρροῦντες οὖν πάντοτε, ὡς εἰδότες 6
ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ἐκδη-
μοῦμεν ἀπὸ τῆς Κυρίου.

(Διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ 7
διὰ εἰδούς)

Θαρροῦμεν δὲ, καὶ ἀδικοῦμεν μάλ-8
λον ἐκδημῶντες ἐν τῷ σώματι, καὶ ἐκ-
δημῶντες πρὸς τὸν Κύριον.

Διὸ καὶ φιλοπλούμεθα, εἴτε ἐκδη-9
μοῦντες, εἴτε ἐκδημοῦντες, ἀάρετοι
αὐτῷ εἶναι.

Rom. 14. 10

Τοῖς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανεροῦνται 10
δι' ἐμὴν περὶ τοῦ βήματος τῆς Χρυσῆς,
ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ τῆς σώματος,
πρὸς αὐτὸν ἔχον, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κα-
κόν.

Εἰδότες

Momentanea enim leuitas op-
pressionis nostræ excellenter excel-
lenter æternum pondus gloriæ cō-
ficit nobis:

Dum non spectamus ea quæ cer-
nuntur, sed ea quæ non cernuntur.
nam quæ cernuntur, tēporaria sunt:
at quæ non cernuntur, æterna.

Cap. V.

S' Cimus enim nos, si terrestris
huius domus nostræ tabernacu-
lum dissolutum fuerit, ædificiū ex
Deo habituros, domicilium videli-
cet nō manufactū, æternū in cælis.

In hoc enim suspiramus, expetē-
tes domicilio nostro, quod è cælo
est, superindui.

Si quidem etiam induti, non nu-
di reperiemur.

Etenim qui sumus in hoc taber-
naculo, suspiramus onerati: in quo
non cupimus exui, sed superindui,
ut absorbeatur mortalitas à vita.

Porro Deus is est qui nos ad hoc
ipsum cōdidit, qui etiam dedit no-
bis arrhabonem Spiritus.

Confidentes igitur semper, &
scientes nos aduenas esse in cor-
pore, peregrè absumus à Domino.

(Per fidem enim incedimus, non
per aspectum)

Cōfidimus autem, & probamus
potius migrare è corpore, & ad Do-
minum ire habitatum.

Quapropter etiam ambimus, &
incolentes & migrantes, ei esse ac-
cepti.

Omnes enim nos comparere
oportet coram tribunali Christi, ut
vnusquisq; reportet quæ in corpo-
re fecerit congruenter ad id quod
fecerit, vel bonum, vel malum.

1. Arrepta occasio-
ne ex comparatione
proximè precedente,
corpus istud, ita ut
est in hac vita cala-
mitosum, comparat
e aduco ὃ fragili ta-
bernaculo: cui oppo-
nit celeste domiciliū,
sic vocans firmam ὃ
perennem eiusdem
corporis in cælo glori-
ficatū conditionem:
ad: o qui dē (inquit)
ut nos non modo nota
simus isti tabernacu-
lo additū, sed potius
domicilium illud cū
sustinetur ὃ gemiti-
bus expetimus. Est
autem hic locus de
futura gloria istius
cōstitutionis de ministerij
dignitate insertus, ut
ὃ ille alter de quo
diximus initio capi-
tis secundū.

2. Declaratio sup-
rioris dicti, Non te-
mere (inquit) deside-
ramus illo domicilio
caelesti (scilicet gloria
ὃ æterna immorta-
litate) quasi veste op-
periri. Neque enim
hinc migrantes ma-
nebitis nudi, semel
amisso corporis tegu-
mento, sed alia ve-
luti veste insuper
induetur receptum
corpus: ac proinde
non huius vite te-
dis sed præstantioris
desiderio suspiramus.
Neque hoc desiderij
um irritum est, quā
ad hanc vitam con-
diti sumus: cuius rei
pignus Spiritum ado-
ptionis habemus.

3. Illatio ex proxi-
mè precedente senti-
tia nascens, Itaque
quoniam ex Spiritu sci-
amus nos aduenas
esse quando hic ver-
samur, cōstanter hanc
moram ferimus, (sic
enim cum Domino
nūc sumus ut illum
non conspiciamus, nisi
fide, ac proinde ab
ipso nunc quidem ab-
sumus) ita tamen ut
semper ad illum aspi-
remus. quomobrem
etiam ita nos geri-
mus ut ὃ hic viuē-
tes ὃ quum ad eum
hinc discedemus, po-
simus ei esse accepti.

4. Nequis vniuer-
sale esse putet quod
de illo domicilio cæ-
lesti dixerat, addit,
vnicuique prius red-
dendam rationē sue
peregrinationis, post-
quam hinc migrarit.

אולצנה גיר דזכנא הנא כד טב^a
זעור וקליל שוכחא דלא סכא לעלם^b
עלמין מטיב לן^c
דלא חרינן בהליון דמתחזין דמתחזין^d
דין דזכנא אנן דלא מתחזין דין^e
דלעלם אנן^f
וסן^g

דלא חרינן בהליון דמתחזין דמתחזין^h
דין דזכנא אנן דלא מתחזין דיןⁱ
דלעלם אנן^j
וסן^k

קפלאון ה

ידעין גיר^l דאן ביתן דבארעא^m
הנא דפגראⁿ ישתרא אלא אית לן^o
בגנא דמן אלהא ביתא דלא בעבר^p
אודיא בשמיא לעלמא^q

אף על הדא גיר מתתנחין^r וסוינן^s
דנלבש ביתן דמן שמיא^t
אלא אף מא דלבשן נשתכח לן^u
ערטל^v

כד איתין גיר השא בהנא ביתא^w
מתתנחין^x מן יוקרה ולא צבין^y
למשלחה אלא דנלבש לעל מנה^z
דתכלע^{aa} מיתותה כחיא^{ab}
ודמעדר לן לה להדא אלהא הו^{ac}
דיהב לן רהכונא דרוחה^{ad}

מטול דידעין חכיל^{ae} ומפסין^{af}
דכמא דפגרא^{ag} שרינן^{ah} ענידינן מן^{ai}
מרן^{aj}
בהימנותא הו גיר מהלכין ולא^{ak}
בחזיא^{al}

מטול הנא תכילין^{am} ומסוחין^{an}
דנענד מן פגרא ונהוא לות מרן^{ao}
מתחפסין דאן ענדא חנן ואן^{ap}
עמודא לה הוין שפרין^{aq}

כלן גיר עתידין^{ar} למקם קדם^{as} בים^{at}
דמשיחא דיתפרע אנש אנש בפגרא^{au}
מדם דעביד לה אן דטב ואן דביש^{av}
מטול^{aw}

17 Afflictio enim ipsa temporis huius,
admodum [existēs] parua et exigua,
gloriam quae non finitur in secula secu-
lorum preparat nobis:

18 Qui non spectamus ea quae conspi-
ciuntur. Quae conspiciuntur enim, tem-
poranea sunt: quae autem non conspi-
ciuntur, aeterna sunt.

Cap. V.

1 Scimus enim quod si domicilium
nostrum quod est in terra hac cor-
poris dissoluatur, nihilominus est nobis
aedicatio quae à Deo est, domicilium
[videlicet] quod non est factum ma-
nibus in calo perpetuum.

2 Nam etiam propter hoc ingemisci-
mus, & concupiscimus ut induamus
domicilium nostrum quod est è calo:

3 Nisi etiam postquam induti fueri-
mus, inueniamur nudi.

4 Quum enim sumus iam in hoc do-
micilio, ingemiscimus à pondere eius,
nec volumus abiicere ipsum, sed in-
dui supra ipsum, ut absorbeat mor-
talitas eius à vita.

Et qui parat nos ad hoc ipsum, De⁹,
qui dedit nobis arrhabonē Spiritus sui.

6 Quandoquidē igitur scimus, & per-
suasum habemus quod quandiu in
corpore manemus, peregrinamur à
Dominō nostro,

7 (Per fidem enim ambulamus, &
non per visionem)

8 Idcirco confidimus & concupiscimus
quod peregrinaturi simus à corpore,
& futuri simus apud Dominū nostrū:

9 Diligentiam adhibemus ut siue pe-
regrinantes simus, siue inhabitantes,
ei placeamus.

10 Omnes enim nos futurū est ut ste-
mus ante tribunal Christi, ut repen-
datur unicuique in corpore suo id quod
factum est in ipso, siue quod bonū est,
siue quod malum est.

1. Quauis in-
ter errores à typo-
grapho animadu-
uerfos & corre-
ctos, hic non nu-
mereur, certum
tamen est errorem
esse, in quo Daleth
litera, quae Syriacè
punctum subiectū
habet, scribitur
pro litera Resch,
quae prorsus ei si-
milis est, sed pun-
ctum habet in ca-
pite. Relicto autē
Daleth, ut est in te-
xto, vertendū esset,
Qui non gaude-
mus in iis quae cō-
spiciuntur: quod
Graeco non respo-
deret.

1. Id est, Superin-
dui,

Epist. Pauli

Εἰδότες ἔν τὸν φόβον τοῦ Κυρίου, ἀν- 11
θρώποις πείθομεν, Θεῷ δὲ πεφανερ-
οῦμεθα· ἐλπίζω δὲ καὶ ἐν ταῖς σὺν εἰδήσε-
σιν ὑμῶν πεφανερῶσθαι.

Οὐ γὰρ πάλιν ἑαυτοὺς σὺν ἰσάνομεν 12
ὑμῖν, ἀλλὰ ἀφορμῶν διδόντες ὑμῖν
καυχήματος ὑπὲρ ἡμῶν· ἵνα ἔχητε
παρὰ τοῦ ἐν προσώπῳ καυχώμενός, καὶ οὐ καρδία.

Εἴτε γὰρ ἐξέστημεν, Θεῷ· εἴτε σωφρο- 13
νοῦμεν, ὑμῖν.

Ἡ γὰρ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ σὺν ἡμῶν 14
Κεῖναιτας τοῦτο, ὅτι εἰ εἰς ὑπὲρ
πάντων ἀπέθανεν, ἀρεὰ οἱ πάντες ἀ- 15
πέθανον· καὶ ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν,
ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλ-
λὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐ-
γεγερμένῳ.

Ὡστε ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ νῦν οὐδένα οἶ- 16
δαμεν κατὰ σάρκα· εἰ δὲ καὶ ἐγνώκαμεν
κατὰ σάρκα Χριστόν, ἀλλὰ νῦν ἐκ ἐπι-
νώσκομεν.

Ὡστε εἰπὺς ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις. 17
τὰ ῥεχάια ᾧ ἡλθεν, ἰδοὺ, γέγονε και-
νὰ τὰ πάντα.

Τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ κατὰ 18
λάξαντος ἡμᾶς ἑαυτῶν διὰ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, καὶ δόντος ἡμῖν τὴν διακονίαν τῆς
καταλλαγῆς.

Ὡς ὅτι Θεὸς ὢν ἐν Χριστῷ κόσμον 19
καταλλάσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμενος
αὐτοῖς τὰ ᾧ ἡρώματα αὐτῶν· καὶ θέμε-
νος ἐν ἡμῖν τὸ λόγον τῆς καταλλαγῆς.

ὑπὲρ Χριστοῦ οὐκ προσβόλομεν, ὡς 19
τοῦ Θεοῦ παρακαλεῖντος δι' ἡμῶν· δεό-
μεθα ὑπὲρ Χριστοῦ, καταλλάγητε τῷ
Θεῷ.

Et quae annuntiet reconciliationem cum Deo, gratuita in Christo nostrorum peccatorum remissione et iustificazione oblata, idque ita benigne et liberaliter ut Deus ipse quodammodo ministrorum ore homines obsecret ut susceptorum habeant rationem, nec tantum beneficium assernentur. Hac autem dicenti, non obscure caput illos qui pastorum nomen mentiebantur.

Scientes igitur terrorem illum- 5
Domini, homines ad fidem addu-
cimus, Deo autē manifesti sumus:
& spero nos etiam conscientis ve-
stris manifestos esse.

Enimvero non iterum nos ipsos 6
commendamus vobis, sed vobis oc-
casionē praebeamus gloriandi de vo-
bis: ut habeatis quod dicatis aduer-
sus eos qui ex facie gloriam captant,
at non ex corde.

Nam siue infanimus, Deo insa- 7
nimus: siue sana mente sumus, vobis
sana mente sumus.

Charitas enim illa Christi con- 8
stringit nos:

Ut qui hoc statuerimus, si unus p 9
omnibus mortuus fuit, nepe omnes
fuisse mortuos: & illum pro omnib⁹
mortuum esse, ut qui viuunt post-
hac, non sibi vivant, sed ei qui pro
ipsis mortuus est & resurrexit.

Itaque nos posthac neminē no- 10
uimus secundū carnē: 10 quod si etiā
nouimus Christū secundū carnem,
nunc tamen nō amplius nouimus.

Siquis igitur est in Christo, no- 11
ua creatura est. vetera praeterierūt,
ecce, noua facta sunt omnia.

Haec autē omnia sunt ex Deo, 12
qui reconciliavit nos sibi per Iesum
Christum, deditque ministeriū re-
conciliationis.

Nempe quia Deus erat in Chri- 13
sto mundum reconcilians sibi, non
imputando eis peccata ipsorum: po-
suitque in nobis sermonem hunc
reconciliationis.

Itaque nomine Christi legatione 14
fungimur, velut Deo vos precante
per nos: oramus Christi nomine,
reconciliamini Deo.

5 Iam per transito-
nem occasione ex pro-
ximè precedente sen-
tentia arrepta, redit
ad vers. 16 superioris
capitis, suam et suo-
rum collegarum sin-
ceritatem confirmans.

6 Non a ratione re-
monet omnem super-
bia suspensionē, quod
non sua sed illorum
interitū sincerum ha-
beri ipsius Apostolatus
contra vanam quo-
rundam ostentatio-
nem.

7 Sensus est, Etiam
quum (et nonnulli
censent) infansio, dū
videor meipsum stul-
torum more vendita-
re, vestro commoda
id facio, non minus
quam quum simpli-
ter vobis euange-
lizor.

8 Pergit in depellē-
da omnis ambitionis
& ostentationis su-
spicione. Nos enim
(inquit) huc adigit
amor Christi, et qui
ipse pro nobis omni-
bus, qui mortui erā-
mus quum nobis vi-
ueremus, quum ter-
renis adhuc affecti-
bus dediti essemus)
mortuus sit, nos disci-
psum vitam quam ab
eo accepimus (dona-
ti videlicet Spiritu
sancto, et nihil nisi
caeleste meditamus)
totā ipsi consecramus.

9 Declarat quid sit
non sibi sed Christo vi-
uere, nempe neminē
secundum carnem no-
sse, id est inter homines
versari et humana
illa et carnalia non
cures, et qui genus,
patriam, formā, glo-
riam, opes, cetera de
nique eiusmodi spe-
ctant, in quibus sese
homines fatigant.

10 Amplificatio,
Hoc (inquit) adeo ve-
rum est et ne de Chri-
sto quidem ipso car-
naliter nunc cogite-
mus, et qui iam mun-
dum reliquerit, ac
proinde sit nobis spiri-
tualiter considerād⁹.

11 Exhortatio, et
vni⁹ quisque iā Chri-
sti spiritu innotatus,
caelestia nō terrestria
meditetur.

12 Commendat mi-
nisteriū Evangelici
praestantiam tum ab
ipsius Dei auctoritate,
et qui sit minister i-
stius auctoritum ab i-
psa doctrina praestan-
tia, et liberaliter ut Deus

Εβ. 43. 19
apoc. 21. 5

מטול ידעין הכיל דחלתה דמרן
לכני נשא הו^a מפסין לאלהא דין
גלינ^b סבר אנא דין דאף למדעיון
דילכון גלינ:

11 *Quia igitur nouimus terrorem illius Domini nostri, filiis hominum suademus, Deo autē manifesti sumus: cōfido verò ego quòd etiam manifesti simus mentibus vestris.*

לא הוא תוב נפשן משבחין לכון
אלא עלתא הו יהינ לכון דהויתון
משתבחרין בן לות הנון דבאפא הו
משתבחרין ולא בלבא:

12 *Nequaquā rursus laudamus nos ipsos vobis, sed occasionem damus vobis ut gloriemini in nobis erga illos qui in facie gloriātur, et nō in corde.*

אן גיר שטינן לאלהא ואן תקנינ
לכון:

13 *Sive enim insanimus, [insanimus] Deo: et sive recti sumus, [recti sumus] vobis.*

חובה גיר דמשיחא אלץ לן:

14 *Charitas enim Christi cōpellit nos.*

דרנינן דדא דחד חלף כל נש
מיתⁱ מדין כל נש מית לה וחלף
כל נש הו מית דאלין^k דחאין לא
לנפשחון^l יחון אלא לאינא^m דעל
אפיהון מית וקם:

15 *Qui cogitamus istud, quòd unus pro omni homine mortuus sit. ergo omnis homo mortuus est: et pro omni homine ipse mortuus est, ut ii qui viuunt, non sibi uiuant, sed ei qui pro illis mortuus est, & resurrexit.*

ומכיל חנן לאנש בפגר לא ידעין
ואן ידען בפגר למשיחא אלא מן
חשא לא ידעין:

16 *Itaque nos neminem secundum corpus nouimus: et si nouimus secundū corpus Christum, attamen deinceps nō cognoscimus.*

כל מן דבמשיחא הו הכיל^o בריתא
הו חדתא עתיקתא עכרי להין:

17 *Quisquis igitur in Christo est, creatura est noua. vetera praterierunt:*

וכל מדס הוא חדתא מן אלהא הו
דרעין לה במשיחא ויהב לן תש
תשמשתא דתרעותא:

18 *Et omnia facta sunt noua à Deo qui recōciliāuit nos sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis.*

אלהא הו גיר במשיחא הו דרעי
לעלמא עם רבותה ולא חשב להון
חטהיהון וסס בן דילן מלתא
דתרעותא:

19 *Deus enim est in Christo, qui reconciliat mundum maiestati suæ, neque imputauit illis peccata eorū: & posuit in nobis sermonem reconciliationis.*

איוגרא חנן הכיל חלף משיחא
ואיך הו דאלהא בעא מנכון באידן
חלף משיחא הכיל בעין^u אתרעו
לאלהא:

20 *Legati igitur sumus pro Christo, et, ac si ipse Deus peteret à vobis² per manus nostras: pro Christo igitur oramus, reconciliemini Deo.*

Eum

² Id est Per nos, Hebraismus.

Epist. Pauli

Τὸν ὅς μὴ γνόντα ἀμδρπάν, ὑπὲρ 21
ἡμῶν ἀμδρπάν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς γινώ-
μεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ.

Κεφάλαιον 55

ΣΥνεργουῦντες δὲ καὶ ὁρακαλοῦ-1
μεν μὴ εἰς κενὸν ἔχειν τὸ Θεῶ
δέξασθαι ὑμᾶς.

Esa. 49.8

Λέγει ὁ Θεός, Καὶ ῥῶ δέκτω ἐπήκουσά 2
σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβόήθησά
σοι· ἰδοὺ νῦν καιρὸς ὁ ὡς δέκτος, ἰ-
δοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας.

Μηδεμίαν ἐν μηδενὶ διδόντες ὡς 3
κοπὴν, ἵνα μὴ μωμηθῇ ἡ διακονία.

1. Corinth. 4.1

Ἀλλ' ἐν παντὶ οἰκιστῶντες ἑαυτοὺς 4
ὡς Θεοῦ διάκονοι, ἐν ὑπομονῇ πολ-
λῇ, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκῃς, ἐν στενο-
χωρείαις,

Ἐν πληγαῖς, ἐν φυλακαῖς, ἐν ἀκα-5
ταστασίαις, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν
νηστείαις,

Ἐν ἀγνότητι, ἐν γνώσει, ἐν μακροθυ-6
μίᾳ, ἐν χρηστότητι, ἐν πνύματι ἀγίῳ, ἐν
ἀγάπῃ ἡ ὑποκρίτω,

Ἐν λόγῳ ἀληθείας, ἐν δυνάμει Θεῶ, 7
διὰ τῶν ὀπλῶν τῆς δικαιοσύνης τῶν δε-
ξιῶν καὶ δεξιτεῶν.

Διὰ δόξης καὶ ἀπμίας, διὰ δυσφη-8
μίας καὶ βίφημίας· ὡς πλάστοι, καὶ ἀ-
ληθεῖς.

Ὡς ἀγνοούμενοι, καὶ ὁπινωσκό-9
μενοι· ὡς ὀποθνήσκοντες, καὶ ἰδοὺ ζῶ-
μεν· ὡς παιδευόμενοι, καὶ μὴ θανα-
τούμενοι.

Ὡς λυπούμενοι, ἀεὶ δὲ χαίρον-10
τες· ὡς πτωχοὶ, πολλοὺς δὲ πλουτίζον-
τες· ὡς μηδὲν ἔχοντες, καὶ πάντα κα-
τέχοντες.

Τὸ στόμα ἡμῶν ἀνέσχετο ὡς ὅτι 11
μας, Κορένδιοι, ἡ καρδία ἡμῶν πεπλά-
τυται.

Fecit enim ut qui non nouit pec-
catum, pro nobis peccatum esset, ut
nos efficeremur iustitia Dei in eo.

Cap. VI.

SED &, ut operam nostram ei
accommodantes, hortamur ne
frustra gratiā Dei vos receperitis.

Dicit enim Deus, Tempore ac-
cepto exaudiui te, & in die salutis
succurri tibi: ecce nunc tempus ac-
ceptum, ecce nunc dies salutis.

Nullā vlla in re præbētes offen-
sionem, ne vituperetur ministeriū:

Sed & in omnibus nos approbā-
tes, ut Dei ministri, tolerātia mul-
ta in oppressiōnibus, in necessitati-
bus, in angustiis,

In plagis, in carceribus, in tumul-
tuationibus, in laboribus, in vigi-
liis, in ieiuniis,

Puritate, scientia, lenitate, boni-
tate, Spiritu sancto, charitate non
simulata,

Sermone veritatis, virtute Dei,
armis iustitiæ dextris ac sinistris:

Per gloriam & ignominiam, per
conuitia & laudes: ut seductores,
& tamen veraces:

Ut ignoti, & tamen noti: ut moriē-
tes, & ecce viuimus: ut qui castiga-
mur, nec tamen occidimur.

Ut dolentes, semper tamen gaudē-
tes: ut pauperes, sed multos ditan-
tes: ut nihil habentes, sed omnia
obtinentes.

Os nostrum apertū est erga vos,
Corinthii, cor nostrum dilatatum
est.

1 Ministerio Euan-
gelii non tantum in-
digent homines ante
gratiam acceptam,
ut fiant eius partici-
pes, sed etiam accepta
gratia, ut in ea perse-
uerent.

2 Quod offertur
gratia, ex gratia Dei
est, qui sua constituit
rebus omnibus mē-
ta, ut oblatam occasio-
nem arripiamus.

3 Præbet Corinthiis
veri pastoris exem-
plar in suo & Timo-
thei ac Syluani exem-
plo, nempe ut (sicut
ad inuitum proposuerat)
sibi & suis similibus
auctoritatem cōciliet.

4 Recenset prio-
re loco que nec per-
petuo nec sine excepti-
one ministris adsunt,
nisi quod ad animi
affectum attinet: pa-
tientia tamen exce-
pta, que & ipsa vna
est ex perpetuis boni
ministri virtutibus.

5 Secundo loco per-
petuas & necessa-
rias virtutes recenset,
& quibus armis o-
mnia impedimenta
superentur.

6 Obiurgatur eos,
præfatur se ingenuē
& animo aperto cum
ipsis agere, & simul
conqueritur illos in
redamando patre
paria non facere.

Οὐ

הו גיר דלא ידע הוא חטיתא
מטולתבון חטיתא עברה דחנן נחוא
בה זדיקותא דאלהא :

קפלאון ו

ואיך מעדרגא בעינן מנכון דלא
תסתרקו בכון טיבותא דאלהא
דקבלתון :

אמר גיר דכוננא מקבלא עניתך
וביומא דחיא עדרתך הא השא זכנא
מקבלא והא השא יומא דחיא :

למא במדס תתלון לאנש עלתא
דתוקלתא דלא יהוא מומא בת
בתשמשתן :

אלא בכל מדס נחוא נפשן
דמשמשנא חנן דאלהא במסיכרנותא
סניאתא באולצנא באנקאוס
בבבושיא :

בנגדא באסורא בשגושיא בלאותא
בשהרא בצומא :

בדכיותא בידעתא בנגירות רוחא
בבסימותא ברוחא דקודשא בחובא
דלא נכלא :

במלתא דקושטא בחילא דאלהא
בזינא דזדיקותא דבימינא ובסמלא
בשוכחא ובצערא בקולסא ובגוגיא
איך מטעינא ושרירא :

איך לא ידעא וידעינן איך
מיתנין והא חאינן איך דמתרדינן
ולא מיתנין :

ואיך דבריא לן וכלל זכנן חרינן
ואיך מסכנא ולסניאא מעתרין
איך דמדס לית לן וכל מדס אחידין
פומן פתיח הו לותבון קורנתיא
ולבן רויח :

21 Eum enim qui non nouerat peccatum, propter vos peccatum fecit, ut nos essemus in eo iustitia Dei.

Cap. VI.

1 ET tanquam adiutores petimus à vobis ut non infructuosa sit in vobis gratia Dei quam accepistis.

2 Dicit enim, In tempore accepto exaudiuite, & in die salutis adiuuite. Ecce nunc tempus acceptum, & ecce nunc dies salutis.

3 Ne vlla in re detis cuiquam occasionem offensionis, ut non sit macula in ministerio nostro.

4 Sed in omni re ostendamus nos ipsos, quod ministri simus Dei in tolerantia multa, in afflictione, in necessitate, in angustiis,

5 In plagis, in vinculis, in seditionibus, in labore, in vigilia, in ieiunio,

6 In puritate, in scientia, in longanimitate, in benignitate, in Spiritu sancto, in charitate non dolosa,

7 In sermone veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiae, quae sunt ad dexteram et ad sinistram.

8 Per gloriam & per ignominiam: per laudem et per vituperationem: quasi in errorem inducentes, & [tamen] veraces.

9 Quasi incogniti, & [tamen] cogniti: quasi mortui, et ecce viuimus: quasi castigati, & non mortificati:

10 Et quasi dolore affecti, & omni tempore gaudemus: & quasi mendici, et [tamen] multos ditamus: quasi ut quibus nihil sit, et [tamen] omnia possidemus

11 Os nostrum apertum est erga vos Corinthii, et cor nostrum dilatatum est.

ll.i.

3 Id est, Victimā pro peccato, quae in Bibliis passim. vocatur חטאת, quo etiā nomine peccatum appellatur.

1 Ad verbum, Vita Hebraismus,

a מעדרגא
עוורים:

b תסתרקו
יחיה כלי

c פרי ולריק:
טיבותא חסד:

d בזכנא בעת:
מקבלא רצון:

e זכנא בעת:

f

g תתלון תתנו:

h עלתא סיכת:

i תוקלתא
מכשול:

k תשמשתן
פקודתו:

l משמשנא
משרתים:

m מסיכרנותא
התאפקות:

n באנקאוס
אננקאוס:

o חבושיא
צרות:

p בנגדא מכות:
שגושיא

q מהומות:
לאותא עמל:

r שהרא כלי
שנה:

s בגירות רוחא
אריכות רוח:

t בסימותא
נעומות:

u חובא אהבה:
עקשתא אמת:

v כצערא
כלימה:

aa קולסא
תחילה:

bb גוגיא
גנות:

cc שרירא
נאסנים:

dd ידעא
ידועים:

ee וידעינן
ידועים:

ff מיתנין
מיתנין:

gg חאינן
מתים אנחנו:

hh חייס אנחנו:
מתרדינן

ii מיוסרים:
כריא לן

kk כואכים:
זכנן עת:

ll חרינן
שמחים:

mm מעתרין
מעשירים:

nn אנחנו:
אחידינן

oo פומן פתיח:
אנחנו:

pp רויח מרחב:

לא

Epist. Pauli

Οὐ σενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν, σενοχωρεῖ- 12
θε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ὑμῶν.

Τίω δὲ αὐτῶν δυνάμιδιαν ὡς τέ- 13
κνοις λέγω· πλατυῖσθε καὶ ὑμεῖς·

Eccli. 13. 22

Μὴ γίνεσθε ἑτεροζυγῶντες ἀπίστοις. 14
ὅς γ' μετοχὴ δικαιοσύνης ἐ ἀνομίας;
ὅς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκοτός;

Τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς 15
Βελίαλ; ἢ τίς μερὶς πατρὸς μὲν ἀπίστου;

2. Cor. 1. 17,
& 6. 19

Τίς δὲ συγκατάθεσις ναυὶ Θεοῦ μὲν 16
εἰδωλῶν; ὑμεῖς γὰρ ναὸς Θεοῦ ἐστε ζῶν-
τες· καὶ ὡς εἶπεν ὁ Θεός, Οἱ ἐνοικήσω
ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμὴ πατήσω· καὶ ἔσο-
μαι αὐτῶν Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι
λαός.

Leuit. 26. 12

Esa. 52. 12

Διὸ ἔξελθετε ἐκ μέσου αὐτῶν, καὶ 17
ἀφορέσθε, λέγας Κύριος· καὶ ἀκα-
θάρτου μὴ ἀπθεσθε· καὶ γὰρ εἰς δέξομαι
ὑμᾶς.

Jerem. 31. 2

Καὶ ἔσομαι ὑμῖν εἰς πατέρα, καὶ ὑ- 18
μεῖς ἔσσεσθε μοι εἰς υἱοὺς καὶ θυγατέρας,
λέγας Κύριος παντοκράτωρ.

Κεφάλαιον ζ'

ΤΑῦΤΑΣ οὐδ' ἔχοντες τὰς ἐπαγγελίας, 1
ἀγαπητοὶ, καθαλείσωμεν ἑαυτοὺς
ὑπὸ παντός μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνέ-
ματος, ὅπως τελειώτες ἀγνωσίῳ ἐν
φόβῳ Θεοῦ.

Χωρήσατε ἡμᾶς· οὐδένα ἠδικήσα- 2
μεν, οὐδένα ἐφείραμεν, οὐδένα ἐπλεο-
νεκτήσαμεν.

Οὐ πρὸς κατάκρισιν λέγω. πρὸς 3
ρηκα γὰρ ὅτι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐ-
στὶ εἰς τὸ σῶναι ποτανεῖν καὶ συζῆν.

Πολλὴ μοι παρρησία πρὸς ὑμᾶς, 4
πολλὴ μοι καύχησις ἐν ὑμῖν· πε-
πλήρωμαι τῇ ᾠκλήσῃ, ὑπερπε-
λειεύομαι τῇ χαρᾷ ὅτι πάση τῇ θλί-
ψι ὑμῶν.

Non habitatis angustè in nobis,
sed angusti estis in viscerib' vestris.

Loquor autem ut filiis de pari cō-
pensatione: dilatamini & vos.

Ne impari iugo copulemini cū
infidelibus. ¶ quod enim confortiū
iustitiæ cum iniustitia? & quæ cō-
munio luci cum tenebris?

Et quæ concordia Christo cū Be-
lial? aut quæ pars fidei cū infidei?

Et quæ consensio templo Dei cū
simulachris? ¶ nam vos templum e-
stis Dei viventis: sicut dixit Deus,
¶ Habitabo in eis, & inābulabo: &
ero illorum Deus, & ipsi erunt mi-
hi populus.

¶ Quapropter exite è medio eorū,
& separamini, dicit Dominus: &
impurum ne attingite: tū ego exci-
piam vos.

¶ Et ero vobis Pater & vos eritis
mihi filii ac filia, dicit Dominus o-
mnipotens.

Cap. VII.

HA Sigitur promissiones quum
habeamus, dilecti, purgemus
nos ipsos ab omni inquinamento
carnis ac spiritus, perficiētes sancti-
ficationem cum timore Dei.

Accipite nos: nemini iniuriā fe-
cimus, neminem corrupimus, nemi-
nem expilauimus.

Ad condemnationem vestri non
loquor: nam antè dixi vos in cordi-
bus nostris esse, ad simul moriendū
& simul viuendum.

Multa mihi loquendi libertas a-
pud vos, multa mihi gloriatio de
vobis: impletus sum consolatione,
vehementer exundo gaudio in o-
mni afflictione nostra.

7. Jam liberè eos ob-
iurgat quod se infide-
libus adungerent so-
cios in externa idolo-
latría, quæ si remedia
est indifferentis: qui
quartus est huius epì-
stole locus: cuius con-
clusio est, oportere
quos Dominus filio-
rum nomine digna-
tus est, puros sese nō
tantum animo sed e-
tiam corpore præs-
tare, ut totis sint Deo sa-
cra.

1. Rursum ab illa
admonitione ad per-
sonam suam redit, op-
ponens tum fidelita-
tis sue tum perpetua
in eos benevolentia
testimonia.

Καὶ

לא אליציתון בן אליציתון דין
ברחמיכון :

12 Non estis angustia affecti in nobis:
angustia autem affecti fuistis in vi-
sceribus vestris.

13 Tanquam filiis autem loquor: repē-
dite mihi scēnora mea erga vos, et di-
latate charitatem vestram erga me.

14 Neque sitis sub uno iugo cum iis
qui non credūt, Quod enim consortiū
est iustitiæ cum iniquitate? aut quæ cō-
mixtio est luci cum tenebris?

15 Aut quæ concordia est Christo cum
Satana? aut quæ pars est fideli cum
eo qui non credit?

16 Aut quæ consensio est templo Dei
cum demoniorum? vos enim templū
estis Dei viventis, sicut dictū est, In-
habitabo in eis, et inambulabo inter
eos: Ego ero Deus illorum, et ipsi erunt
mihi populus.

17 Quapropter exite è medio illorum,
et separate vos ab eis, ait Dominus,
et immunda ne tetigeritis: Ego sus-
cipiam vos.

18 Et ero vobis in patrem, et vos eritis
mihi in filios et filias, ait Dominus
qui omnia possidet.

Cap. VII.

1 Quia igitur sunt nobis hæ promi-
ssiones, dilecti mei, quum mūda
uerimus nos ipsos ab omni inquinamē-
to carnis et spiritus, operemur quoque
sanctificationem cum timore Dei.

2 Sustinete nos, fratres mei: cōtra ne-
minem iniquè egimus, neminem cor-
rupimus, neminem occupauimus.

3 Nequaquam in condemnationem
vestrā loquor. antea enim dixi quod
in corde nostro positi sitis, ad morien-
dum simul et ad viuendum.

4 Securitas multa est mihi apud vos,
et multa est mihi in vobis gloriatio:
et plenus sum consolatione, et magnū
abundat in me gaudium in omnibus
afflictionibus meis. ll. y.

2 Id est Compen-
sationem. hanc au-
tē Syrus paraphra-
stes describit me-
taphora sumpta à
fœneratoribus.
3 Ad verbum,
Fili vnius iugi,
Hebraismus.

1 Verbum est
עלן proprie signi-
ficans auaritiā: im-
pulsu, quæ sunt al-
terius, ad se trahē-
re & eo est vsus
suprà quoque cap.
2, quanquam non-
nihil à propria si-
gnificatione desle-
xo.

a פורעני
שלמו לי:
b חובלי
רבותי:
c רוחו הרחיבו:

d חולטנא
עירוב:
e שלמותא
שלום:
f סנתא חלק:

g אויותא
הסכסכה:
h דשארא
של שדים:

i דאמר
אשכון:

k פוקו צאו:

l מולכנא
הכשחות:

m נפלות
בזעיר:

n סיכרון סכרו
אותנו:
o אעוילן עשינו
עוול:
p עלבן הכלכנא
או עשקנו:

q למסת
אכחרא ולמסת
למות יחד:
r פרחסיא
ביטחון מלשון
יון:
s כוילא נחמ:

איך דלכניא דין אמר אנא פורעני
חובלי דליתכון ורוחו חובכון לותי:
ולא תהוון בני זוגא לאילין דלא
מהימנין אידא גיר שותפותא אית
לדיקותא עם עולא או אינגא
חולטנא אית לנחירא עם חשוכא:
או אידא שלמותא אית למשיחא
עם סטנא או אידא מנתא אירא
לדמהימן על דלא מהימן :

או אידא אויותא אית להיכלא
דאלהא עם דשארא אנתון גיר
היכלא אנתון דאלהא חיא איכנא
דאמר דאעמר כהון ואחלך כהון
ואחיא אלההון והכון יהוון לי עמא:
מטול הנא פוקו מן בינתהון
ואתפרשו מנהון אמר מריא ולטמא
לא תתקרבון ואנא אקבלכון:
ואחיא לכון לאכא ואנתון תהוון לי
לכניא ולכנתא אמר מריא דכל אחיד:

קפלאון

מטול דאית לן היכלא חלין מולכנא
חביבי כד נדכא נפשן מן כלה
טמאותא דכסרא ודרוחא ונפלות
קדישותא בדחלתא דאלהא :

סיכרון אחי באנש לא אעוילן
לאנש לא חבלן לאנש לא עלבן:
לא הוא למחיבותכון אמר אנא
קדמת גיר אמרת דכלבן סימין אנתון
למסת אכחרא ולמסת :

פרחסיא סניאתא אית לי לותכון
וסני אית לי בכון שוכהרא ומלא
אנא כוילא וסונאא מתיתרא בי
חדותא בכלהון אולצני :

Epist. Pauli

Καὶ ὅτε ἐλθόντων ἡμῶν εἰς Μακε-
δονίαν, οὐδεμίαν ἔχρικεν δυνάειν ἡ σὰρξ
ἡμῶν, ἀλλ' ἐν παντὶ θλιβόμενοι· ἐξώθεν
μάχαι, ἐσωθεν φόβοι.

Ἀλλ' ὁ παρακαλῶν ᾧ ταπεινοῖς, 6
παρεκαίλεσεν ἡμᾶς, ὁ Θεὸς, ἐν τῇ πα-
ροισίᾳ Τίτου.

Οὐ μόνον δὲ ἐν τῇ παροισίᾳ αὐτοῦ, 7
ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ παρακλήσει ἡ παρακλήθη
ἐφ' ὑμῖν, ἀναγγέλλων ἡμῖν πλεονεξίαν
ἐπιπόθισιν, τὸν ἡμῶν ὀδυρμόν, τὸν ὑ-
μῶν ζῆλον ὑπὲρ ἐμοῦ· ὥστε με μάλ-
λον χαρίσασθαι.

Ὅτι εἰ καὶ ἐλύπησα ὑμᾶς ἐν τῇ ἐ- 8
πιστολῇ, οὐ μεταμέλωμαι, εἰ καὶ με-
ταμελόμην. βλέπω ὅτι ἡ ἐπιστο-
λὴ ἐκείνη, εἰ καὶ πρὸς ὄραν, ἐλύπη-
σεν ὑμᾶς.

Νυνὶ χαίρω, οὐχ ὅτι ἐλυπήθητε, ἀλλ' 9
ὅτι ἐλυπήθητε εἰς μετάνοιαν. ἐλυπήθητε
ὅτι καὶ Θεὸν, ἵνα ἐν μηδενὶ ζημιωσῆτε ἑξ
ἡμῶν.

Ἡ ὅτι καὶ Θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς
σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζε- 10
ται· ἡ δὲ τῆς κόσμου λύπη θάνατον κα-
τεργάζεται.

Ἰδοὺ ὁ αὐτὸς τῆς τοῦ καὶ Θεὸν λυ-
πηθῆναι ὑμᾶς, πόσον κατεργάσατο 11
ὑμῖν σπουδῇ; ἀλλὰ ἀπολογία, ἀλλὰ
ἀνανάγκησιν, ἀλλὰ φόβον, ἀλλὰ ἐπι-
πόθισιν, ἀλλὰ ζῆλον, ἀλλὰ ἐκδίκησιν. ἐν
παντὶ σπινθήσατε ἑαυτοὺς ἀγνοῦντες ἐν
τῷ πρὸς ἡμᾶς.

Ἀρα εἰ καὶ ἔγραψα ὑμῖν, οὐχ εἴνε-
κεν ἑ ἀδικήσαντος, οὐδὲ εἴνεκεν τῆς ἀδι- 12
κηδέντος, ἀλλ' εἴνεκεν τῆς φανερωθῆναι
πλεονεξίαν ἡμῶν πλεονεξίαν ὑπὲρ ὑμῶν
πρὸς ὑμᾶς, ἐνώπιον τῆς Θεοῦ.

Διὰ

Etenim quum venissemus in Ma-
cedoniam, nullam habuit relaxati-
onem caro nostra, sed in omnibus
fuimus oppressi: foris pugnae, intus
terrores:

Sed qui consolatur abiectos, con-
solatus est nos, Deus, aduentu Titi.

Non solum autem aduentu illius,
sed etiam consolatione quam ille
accepit ex vobis, quum renūtiaret
nobis vestrum vehemens deside-
rium, vestrum eiulatum, vestrum
pro me zelum: adeo ut magis gaudi-
us fuerim.

Nam etiamsi tristitia vos affeci
per epistolā, non me poenitet, etiāsi
poenituerit. video enim epistolam
illam, tametsi ad tempus, tristitia
vos affecisse.

Nunc gaudeo, non quod tristitia
affecti fueritis, sed quod tristitia af-
fecti fueritis ad resipiscentiam. nā
tristitia affecti fuistis secundū Deū,
ut nulla in re detrimento sitis affe-
cti per nos.

Nam qui secundum Deum est do-
lor, is resipiscentiam efficit ad salu-
tem, cuius nunquam poeniteat: at
mundi dolor mortem efficit.

Ecce enim istuc ipsum, quod se-
cundum Deum tristitia affecti fui-
stis, quantum in vobis effecit stu-
diū? imò defensionē, imò indignati-
onē. imò timorē, imò vehemēs desi-
derium, imò zelum, imò vindicati-
onem. per omnia testatum fecistis
vos esse puros in hoc negotio.

Nempe etiamsi scripsi vobis, non
scripsi vobis eius causa qui iniuriam
fecerat, nec eius causa qui iniuria
affectus fuerat, sed ut apud vos ma-
nifestū fieret studium illud nostrū
pro vobis in conspectu Dei.

2. Obiectio, At tu
nos asperimē trācta-
sti. Respondet Aposto-
lus se non sine dolore
visum hac asperitate.
Addit deinde se iam
etiā gaudere quod il-
los ad eam tristitiā,
quantum minime vo-
les, impulserit, quātā
illū fuerit fructuosa.
Quandam enim esse
non solum laudabilem
sed etiam necessariā
tristitiā, ex qua si
delicet suis gradibus
oriatur resipiscentia,
de qua magnifice ip-
sos laudat. Estque
huius epistolae quin-
tus, iste locus.

אף מן דאתין גיר למקדוניה אף

לא חד גיר הוא לפגרו אלא ככל

מדם אתאלצן מן לבר קרבא ומן לגו

דחלתא :

אלא אלהא הו' דמביאא למביא

ביאן במתיתה דטטוס :

ולא בלחור במאתיתה אלא אף

בניחה הו' דאתתניח בכו' סברן גיר

על חוככו דלות ועל אכלכו

וטנכו דעל אפין וכד שמערת

חרותא סניאתא הות לי :

דאפן אכרית לכו' באגרתא לא

תויא לי נפשי אפן תויא הות חזא

אנא גיר דהי אגרתא אפן דשעתא

אכרית לכו' :

אלא חרותא עכדת לי לא על דכרית

לכו' אלא מטול דכריותכו' לתכבותא

הו' איתיתכו' כרית לכו' גיר באלהא

איכנא דכמדס לא תחסרון מנן :

כריותא גיר דמטול אלהא תות

נפשא עכדא דלא הפכא ומפניא

לחיא כריותא דין דעלמא מותא הו'

עכדא :

הא גיר הי דא דאתתעיקתון

מטול אלהא כמא אעכדת בכו'

חפיותא ומפק ברוחא ורוגזא

ודחלתא וחוכא וטננא ותבעתא

וככל מדם חיותון נפשכו' דדכו'

אנתון בה בצכותא :

תהוא דין דא דכתבת לכו' דלא

הוא מטול מסכלנא אף לא מטול

הו' מן דמסכל בה אלא מטול דתתידע

קדם אלהא חפיותכו' דמטולתן :

מטול

5 Etenim ex quo venimus in Macedoniam nulla quies fuit corpori nostro, sed in omni re afflicti fuimus: extrinsecus bellum, & extrinsecus terror.

6 Sed Deus qui consolatur humiles, consolatus est nos per aduentum Titi.

7 Et non solum per aduentum eius, sed etiam per refocillationem eius qua refocillatus fuit in vobis. Nuntiauit enim nobis de charitate vestra erga nos, & de luctu vestro, & zelo vestro qui est pro nobis: et quum audissem, gaudium magnum fuit mihi.

8 Nam etiamsi contristavi vos per epistolam, non paenitet me, etiamsi paenituerit. Video enim quod illa epistola, etiamsi horum[momento] contristavit vos,

9 Attamen gaudium conciliauit mihi: non quod contristauerim vos, sed quia contristatio vestra ad conuersionem adduxit vos. Tristitia enim fuit vobis in Deo, ita ut in nulla re detrimentum acceperitis a nobis.

10 Tristitia enim quae est propter Deum, animi conuersionem operatur immutabilem & dirigentem ad salutem: dolor autem huius seculi mortem operatur.

11 Ecce enim ipsum quod contristati fuistis propter Deum, quantum operatum est in vobis studium, et defensionem, et indignationem, et timorem, et charitatem, & zelum, & vindictam? & in omni re ostendistis vos ipsos, quod puri sitis in eo negotio.

12 Esto autem ut hoc quod scripsi vobis, non fuerit propter iniuriam inferentem, neque propter eum cui iniuriam intulit, sed ut cognoscatur coram Deo sedulitas vestra quae est nostri causa.

ll.ij.

2 Ad verbum, Nō expauescit mihi animus meus, Periphrasis est poenitentiae quae oritur ex metu futuri mali: qualem quidam putant fuisse in Isaac, quum, postquam benedixisset Iacobo, putans esse alterum filium, adueniente Esau se deceptum esse intellexisset, atque ideo expauescit pauore magno, timens videlicet ne, quod fecerat, initium esset irrecociabilis odii inter fratres, Gen. 27. 33.

3 Ad verbum, Etiam si expauescit.

4 Ad verbum, Pauorem animi,

a לא חד גיר
הוא לא היתח
שום מנוחה:
b מן לבר קרבא
ומן לגו
דחלתא מחוץ
חרב ומחרים

אכבה
c מביא
d מנחם
עניים

e כיון נחם
אנהו:
f במתיתה

g בבואו:
h גירח הנחתו:
i אתתניח
נפש:

j סברן הגיר
לגו:
k חוככו

l אהתכם:
m טנכו
n קנאתכם:
o על אפין

p בעבורנו:
q אכרית
r חכמתו:

s תויא לי נפשי
חרדא כאיש
תנחם על
אשר עשה

t שנפשו חורדת
עליו:
u אפגס כי:

v אכרית
הכמתו:
z כרית כאב:

א כריותכו'
ב מכאובכם:
c איתיתכו'

d הכינא אתכם:
e כרית כאב:
f כריותא

g מכאוב:
h תות חרדת:
i דרא הפכא

j רל שאינה
מכיא
k לתנחם עריו:

l ספניא
m מכיטח:
n אתתעיקתון

o צר לכם:
p חפיותא
q זריות:

r מפק ברוחא
התנצלות:
s חוכא

t אהבה:
u חיותון
v חראיתס:

w צכותא
חפץ או דבר:
h מסכלנא

i מי שחכיל:
ii חפיותכו'
iii זריותכם:

Epist. Pauli

Διὰ τοῦτο ᾤρακλήμεθα ὑπὲρ τῆς 13
ᾤρακλήσεως ὑμῶν· ὡς ποτέ τις ἡμῶν
ἐν χάριτι ὑπὲρ τῆς χάριτος Τίτου, ὅτι
διὰ πάντων τῶν πινύμα αὐτοῦ ὑπὸ πάν-
των ὑμῶν.

Ὅτι εἴπα αὐτῷ ὑπὲρ ὑμῶν κενώ- 14
μαι, οὐ κατηγνώθην· ἀλλ' ὡς πάντα ἐν
ἀληθείᾳ ἐλάλησα ὑμῖν, οὕτω καὶ
ἡ κενώσις ἡμῶν ὑπὲρ Τίτου, ἀλήθεια
ἐχρησθήσεται.

Καὶ τὰ ἀσπλάγχνα αὐτοῦ ὡς ποτέ- 15
ως εἰς ὑμᾶς ὅτι, διὰ μιμητικοῦ λόγου
πάντων ὑμῶν ὑπακούω, ὡς μὲν φό-
βου καὶ φόβου ἐδέξατο αὐτόν.

Χαίρω οὖν ὅτι ἐν παντὶ θαρρῶ ἐν 16
ὑμῖν.

Κεφάλαιον η'

Γνωρίζομεν δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, πρὸς 1
χάριν τοῦ Θεοῦ πρὸς δεδομένην ἐν
ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Μακεδονίας.

Ὅτι ἐν πολλῇ δοκιμῇ θλίψεως ἡ πε- 2
ρίστευσις τῆς χάριτος αὐτῶν, καὶ ἡ κτ'
βάσις πτωχείας αὐτῶν ἐπέδωκεν εἰς
τὸν πλοῦτον τῆς ἀπλότητος αὐτῶν.

Ὅτι καὶ δυνάμει (μάρτυρα) ἔτι ὑπὲρ 3
δυνάμει αὐτῶν αἰρέτοι,

Μετὰ πολλῆς ᾤρακλήσεως δεό- 4
μενοι ἡμῶν, πρὸς χάριν καὶ πρὸς κοινω-
νίαν τῆς διακονίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους
ἐδέξατο ἡμᾶς.

Καὶ οὐ κατὰ ἐλπίσιν, ἀλλ' ἐαυ- 5
τοὺς ἐδωκαν ὡς ἄνθρωπον τῷ Κυρίῳ καὶ ἡ-
μῖν διὰ θελήματος Θεοῦ.

Εἰς τὸ ᾤρακλήσαι ἡμᾶς Τίτον, ἵνα 6
κατὰ ὡς ἐνέχοντο, ἔπω καὶ ὑπὲρ τῆς
εἰς ὑμᾶς καὶ πρὸς χάριν πάντων.

Ἀλλ' ὡς πρὸς ἐν παντὶ ὡς ἐλπίετε πρὸς 7
ἐμὲ, καὶ λόγῳ, ἔτι γὰρ καὶ παρ' ἡμῶν
δὲ τῇ ἐξ ὑμῶν ἐν ἡμῖν ἀγάπη, ἵνα
καὶ ἐν ταύτῃ τῇ χάριτι ὡς ἐλπίετε.

Οὐ

Propterea consolationem accepi-
mus ex consolatione vestri: sed lon-
gè plurimum gauisi fuimus ob gau-
dium Titi, quòd refocillatus sit spi-
ritus eius ab omnibus vobis:

Et siquid apud eum de vobis glo-
riat' sum, nō fuerim pudefact': sed
ut omnia verè loquuti sumus vo-
bis, ita & gloriatio nostra *qua usus*
eram apud Titū, vera comperta sit:

Et viscera eius amplius erga vos
affecta sint, dum reminiscitur obe-
dientiae omnium vestrum, utque
cum timore ac tremore ipsum ex-
ceperitis.

Gaudeo igitur quòd penitus cō-
fidam de vobis.

Cap. VIII.

Porro notā facimus vobis, fra-
tres, gratiam Dei praeſtitam ec-
clesiis Macedonum.

Nam in multa probatione abun-
dans gaudium ipsorum, & profun-
da eorum paupertas redundauit in
copiosam benignitatem ipsorum.

Nam pro viribus (testor) & supra
vires voluntarii fuerunt,

Multis cum precibus nos rogan-
tes ut gratiam & societatem sub-
ministrationis quæ in sanctos im-
penditur, susciperemus.

Ac non sicut sperabamus *ita fe-*
cerunt, sed semetipsos dediderunt
primū Domino, *deinde* & nobis,
per Dei voluntatem:

Ut adhortaremur Titum ut sicut
antè cœpit, ita etiā absoluat apud
vos hanc quoque gratiam.

Itaque sicut in omnibus abunda-
tis fide, & sermone, & cognitione,
& omni studio, & vestra in nos cha-
ritate, *videte ut* in hac quoque gra-
tia abundetis.

1 Sextus locus huius epistolae, continēs varias exhortationes Corinthiis ad beneficentiam inflammādis, qua Hierosolymitane Ecclesie inopia necessario tempore subleuaretur. Proponit autem eorum prior loco Macedonicarum ecclesiarum, alioqui multis erumnis ad extremam penuriam redactarum, exemplum quod emulentur.

2 Amplificat Macedonum alacritatē in eo quòd Paulum etiam rogant ut Corinthios, Tito ad eos remisso, ad absolucdam eleemosynarum collationē incitaret.

מטול הנא^א מתכניאין ועם^ב בויאן
 יתיראית חרין בחדותה דטטוס ד^א
 דאתתניחת רוחה עם כלכון :
 דבמדם דאשתכרת לה על
 אפיכון לא ברתת אלא איך דבכל
 מדם^ד קושטא מללן עמכון חבנא
 אף שוכהרן דלות טטוס בקושטא
 אשתכח :
 ואף רחמוהי יתיראית סגיו עליכון
 בד מתדבר משתמענותא דכלכון
 דבדחלתא וברתיתא קבלתוניהי :
 חדא אנא דבכל מדם^ה תכיל אנא
 עליכון :

קפלאון ח
 מודעינן לכון דין אחי^ה טיבותה
 דאלהא דאתיהבת בעדתא דמ
 דמקדוניה :

דבבוקיא סגיאא דאולצנהון^ה
 יתירותא הות לחדותהון ועומקא
 דמסכנותהון אתיתר בעותרא דפ
 דפשיטותהון :
 סהד אנא גיר^ה דאיך חילהון ויתיר
 מן חילהון :

בצבין נפשחון בעו מנן בבעותא
 סגיאא^ה דישתותפון^ה בטיבותא
 דתשמשתא דקדישא :
 ולא איך מא דסכרין חוין אלא
 נפשחון^ה אשלמו לוקדם למרן ואף
 לן בצבינה דאלהא :

דחנן נבעא מן טטוס דאיך דשרי^ה
 חבנא ישרם בכון אף טיבותא דדא
 אלא איכנא דבכל מדם מתיתרין
 אנתון בהימנותא ובמלתא ובידעתא
 ובכל^ה חפישו ובחובן דלותכון חבנא
 אף בהדא טיבותא תתיתרון :

13 Propter hoc consolationem accepi-
 mus, et cum consolatione nostra
 abundanter gauisi sumus ob gaudiū
 Titi, quod refocillatus sit spiritus eius
 cum omnibus vobis.

14 Quia in eo quod gloriatus erā a-
 pud eum de vobis, nō puduerit me, sed
 ut in omni re veritatem loquuti su-
 mus vobiscū, ita etiā gloriatio nostra
 quæ fuit apud Titum, in veritate re-
 perta sit.

15 Et etiam viscera eius abundanter
 creuerunt erga vos, quum recordatur
 obedientiæ omnium vestrū, quod cū
 timore & tremore acceperitis eum.

16 Gaudeo quod in omni re confidam
 de vobis.

Cap. VIII.

1 Notam autem vobis facimus, fra-
 tres mei, gratiam Dei quæ data
 fuit in ecclesiis Macedonia:

2 Quod in probatione multa afflictio-
 nū eorū, abundantia fuit gaudio eorū,
 et profunditas paupertatis eorū redū-
 dauit in diuitias simplicitatis ipsorū.

3 Testor enim quod secundū vires i-
 psorum, et plusquā [sit] facultas eorū,

4 Cum voluntate animæ ipsorum pe-
 tierunt à nobis cum obtestatione mul-
 ta, ut consortes fierent in beneficentia
 ministerii sanctorum.

5 Et nō sicut speraueramus, sed seip-
 sos tradiderunt, primū Domino nostro,
 deinde etiam nobis per voluntatē Dei.

6 Vt nos peteremus à Tito, ut quēad-
 modum cœpisset, ita perficeret in vobis
 etiam beneficentiam hanc.

7 Sed quemadmodum in omni re abū-
 dantes estis, in fide, et in sermone, et in
 cognitione, & in omni diligentia, & in
 charitate nostra erga vos, ita etiam in
 hac beneficentia abundabitis. ll.iiij.

5 Id est, Amore
 ius erga vos au-
 ctus admodū est.

1 Id est, Inconfe-
 renda pecunia ad
 subleuandos san-
 ctos.

א מתכניאין
 ב טטוס
 ג אנהנו נחכה
 ד בויאן
 ה נחמה
 ו אתתניח
 ז נכס

ד קושטא אמת

ה רתיתא
 ו רעדא

ז תכיל כושח

ח טיבותא
 ט חסד

ה בוקיא
 ו כחינה

ז פשיטות
 ח תמימות

ט איך חילהון
 י לפי כוחם

י ישתותפון
 יא יתכבר
 יב טיבותא
 יג חסד

יד סכרין קוויס
 יו אשלמו
 יז כסד

יח שרי החל

יט חפישו
 כ וריות

Epist. Pauli

Οὐ κατ' ἑπιταγὴν λέγω, ἀλλὰ διὰ 8
τῆς ἐπέρον αὐτοῦ, καὶ τὸ τῆς ὑμετέ-
ρας ἀγάπης γνώσιον δοκιμάζων.

Γινώσκετε γὰρ πῶς χάριν τῆς Κυρίας 9
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι δι' ὑμᾶς ἐπιώ-
χευσε, πλῆσιος ὢν, ἵνα ὑμῖς τῇ ἐκείνου
πίστει πλουτήσητε.

Καὶ γνώμην ἐν τούτῳ δίδωμι. τῆς 10
ἡμῶν συμφοράς, οἵτινες οὐ μόνον τὸ
ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν θεωρήσα-
σθε ἀπὸ πέρισι.

Νυνὶ δὲ καὶ τὸ ποιῆσαι ἑπιτελέ- 11
σατε· ὅπως καθάπερ ἡ θεωρυμία τοῦ
θέλειν, οὕτω καὶ τὸ ἑπιτελέσαι ἐκ τοῦ
ἔχειν.

Εἰ γὰρ ἡ θεωρυμία θεωρεῖται, κα- 12
θὼς ἔαν ἔχη τις, ἀποδέσδεκτος, ὡς καὶ
οὐκ ἔχει.

Οὐ γὰρ ἵνα ἄλλοις ἀνέσις, ὑμῶν δὲ 13
θλίψις· ἀλλ' ἵνα ἰσότητος ἐν τῷ νῦν καί-
ρῳ τὸ ὑμῶν πλεονεξία εἰς τὸ ἐκείνων
ὑστέρημα.

ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων πλεονεξία γέ- 14
νηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως γνή-
ται ἰσότης.

Exo. 16. 18

Καθὼς γέγραπται, Ὁ τὸ πολὺ, οὐκ 15
ἐπλεόνασε· καὶ ὁ τὸ ὀλίγον, οὐκ ἠλατ-
τόνησε.

Χάρις δὲ τῷ Θεῷ τῷ διδόντι πῶς 16
αὐτῷ αὐτοῦ ὑμῶν ἐν τῇ καρ-
δίᾳ Τίτου,

Ὅτι πῶς μὲν παρακλήσιν ἐδέξατο, 17
αὐτοδαιμότερος ὢν ὑμῶν, αὐταίρε-
τος ἔζηλτε πρὸς ὑμᾶς.

Συνεπέμψαμεν δὲ μετ' αὐτοῦ τὸν 18
ἀδελφόν οὗ ὁ ἑπάμνος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
διὰ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν.

(Οὐ

Non ex imperio loquor, sed alio
rum studio, vestrae quoque dilecti-
onis sinceritate reddens explorata.

3 Tertio, monet &
constatum de se expe-
ctatione non fallant.

4 Nostis enim beneficentiam Do-
mini nostri Iesu Christi, eum vide-
licet propter vos pauperem factum
esse, quum esset dives, ut vos illius
paupertate ditesceretis.

4 Quartum argu-
mentum ab exemplo
Christi.

5 Et sententiam in ea re meam edo.
nam hoc vobis conducit, qui non
solum facere, sed etiam velle ante
coepistis anno superiore.

5 Diligenter cauet
ne de exortatione vel
le videatur, quod ni-
sui voluntarii, Deo
gratum esse non possit.

At nunc etiam illud ipsum facere
absoluite: ut sicut adfuit promptum
illud velle, ita etiam adsit ipsum per-
ficere ex eo quod habetis.

6 Etenim si prius adsit promptus
animus, aliquis acceptus est pro eo
quod habet, non pro eo quod non
habet.

6 In eos qui tenen-
tatem solent excusa-
re, quasi solis distri-
bus proprium sit ino-
pes iuvare.

7 Non enim ut aliis relaxatio sit, vo-
bis autem oppressio: sed pari con-
ditione hoc tempore vestra abun-
dantia supplet illorum defectum.

7 Christiana benefi-
centia est mutua, &
suis analogum ser-
vatur.

Ut & illorum abundantia vestrum
defectum suppleat, ut fiat æquabi-
litas.

Sicut scriptum est, Qui multum
collegit, non habuit amplius: & qui
paulum, non habuit minus.

8 Gratia autem sit Deo qui cordi
Tituli indidit idem studiū pro vobis,

8 Commendat Ti-
tum & duos eius col-
legas multis nomi-
bus, tum ut minime
sit suspecta eorum fi-
des, quasi eos summi
serit ad expilandas
ecclesias, tum ut eo
sint ad collationem
promptiores.

Quod tum exhortationem illam
gratam habuit, tum verò maiore
studio ultro ad vos abiit.

Misimus autem unā cum eo fra-
trem illum cuius laus est in Euan-
gelio per omnes ecclesias.

(Nec

8 לא הוא מפקד פקד אנא לכוֹן אֵלֶּא
בְּחִפְיוֹתָא דְּחִבְרִיכּוֹן^b שְׂרָרָא^a
דְּחוֹבְכוֹן מְנַסָּא אָנָּה^c :

^a חֲפִיּוֹתָא
זִרְיוֹתָא
^b שְׂרָרָא
אֲמוֹנָתָא
^c חוֹבְכוֹן
אֲחִיבְכוֹן

9 יִדְעִין אֲנִתּוֹן גִּיר טִיבוֹתָה דְּמָרְן
יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא דְּמַטּוֹלְתְּכוֹן אֲתַמְסִכּוֹן
כִּד אִיתּוּהִי עֲתִירָא דְּאֲנִתּוֹן בִּם
בְּמַסְכְּנוֹתָה תַּעֲתִירוֹן :

^d מַמְלָךְ מֶלֶךְ
יְעוּץ יוֹעֵץ
^e מַעֲדָרָא
עוֹדָרָא
^f אֲשִׁתְּקִדִּי
הִיא הָעֵת
שְׁעֵבְרָה
^g שְׂרִיתּוֹן
הַתְּחִלָּתָם

10 ^d מַמְלָךְ דִּין מֶלֶךְ אָנָּה לְכוֹן הָדָא
^e דְּמַעֲדָרָא לְכוֹן מַטּוֹל דְּמֵן^f אֲשִׁתְּקִדִּי
^g שְׂרִיתּוֹן לוֹ לְמַצְבָּא בְּלַחוֹד אֵלֶּא אָף
לְמַעֲבָד :

^h סוֹוֹחָא נַפְשָׁא
תַּפְצָּחָא

11 הָשָׂא דִּין שְׁלָמוֹ בְּעֵבְדָא הוּא מִדָּם
דְּצִבִּיתּוֹן דְּאִיכְנָא דְּהוּא לְכוֹן^h סוֹוֹחָא
לְמַצְבָּא הַכְּנָא בְּעֵבְדָא תְּשַׁלְּמוֹן מֵן
מָא דְּאִית לְכוֹן :

12 אֵן גִּיר צְבִינָא אִיתּוּהִי אִיךְ מָא
דְּאִית לָהּ הַכּוֹת מִתְקַבֵּל לָא הוּא אִיךְ
מָא דְּלִית לָהּ :

13 לָא הוּא גִּיר דְּלֵאחֲרָנָא תְּהוּא רּוֹחֲתָא
וְלְכוֹן אֹוֹלָצָנָא אֵלֶּא בְּשׁוּוֹתָא הוּוּ
ⁱ בּוֹכְנָא הֵנָּה דִּיתִירוֹתְכוֹן דִּילְכוֹן
תְּהוּא לְחִסְרוֹתְהוֹן דְּהֵנוֹן :

ⁱ וְכִנְאֻמֵּן :

14 דָּאף יִתִּירוֹתְהוֹן דְּהֵנוֹן תְּהוּא
לְחִסְרוֹתְכוֹן דִּילְכוֹן דְּתְּהוּא שְׁוִיוֹתָא :
15 אִיךְ דְּכִתִּיב דְּהוּא^k דָּאסְגִי שְׁקֵל לָא
אֲתִיתֵר לָהּ וְהוּוּ^l דְּקִלִּיל שְׁקֵל לָא
אֲתַבְצֵר לָהּ :

^k חֲסִרְכָּה לָא
הַעֲרִיף
^l חֲסִמְעִישׁ
לָא חֲחִסִּיר :

16 ^m טִיבוֹ דִּין דְּאֵלֶּהָ דִּיהֲבָה חֲפִיּוֹתָא
הָדָא חֲלַפִּיכּוֹן בְּלָבָה דְּטָטוֹס :

^m טִיבוֹ שִׁמְחָה
ⁿ חֲפִיּוֹתָא
זִרְיוֹתָא

17 בְּעוֹתֵן גִּיר קִבֵּל וּמַטּוֹל דְּטָב בְּטִיל
לָהּ מֵן צְבִינָה נְפִק צְאִידִיכּוֹן :

^o טָב בְּשִׁיל לָהּ
מֵאֵד
מִשְׁתַּדֵּל הִיא :
^p צְאִידִיכּוֹן
אֲצִלְכֵם :

18 שְׂדֵרֵן דִּין עֲמָה לֵאחֹון אִינְגָּא
דְּתִשְׁבוּחָתָה בְּאוֹנְגְּלוֹיוֹן בְּבִלְהִין ע
עֲדָתָא :

חֲכִנָּא

8 Nequaquam precipiendo precipio vobis, sed per studiū sociorū vestrorum veritatem dilectionis vestrae exploro.

² Id est Imperio-
se precipio.

9 Nostis enim beneficentiam Domini nostri Ieschua Christi, quod propter vos pauper factus sit, quū esset dives, ut vos per eius paupertatē dītesceretis.

10 ³ Consulendo autē consulo vobis hoc quod conducit vobis. Nam à praterito anno cœpistis non velle tantum, sed etiam facere.

³ Id est, Omnia
autem consulo.

11 Nunc autem complete opere illud quod voluistis: ut sicut fuit vobis animi promptitudo ad volendum, ita opere compleatis ex eo quod est vobis.

12 Si enim voluntas adsit, prout est ei, ita accepta est, nequaquam secundum id quod non est ei.

13 Nequaquam enim ut aliis sit relaxatio, et vobis angustia: sed in æquabilitate estote tempore hoc, ut abundantia vestra sit pro penuria illorum:

14 Ut etiam abundantia illorum sit pro penuria vestra, quò sit æquabilitas.

15 Sicut scriptum est, Qui multum accepit, non superfuit illi: Et qui parum accepit, non defuit illi.

16 Gratia autem Deo, qui dedit studium hoc pro vobis in corde Titi.

17 ⁴ Precationem enim nostram suscepit: Et quia valde sollicitus est, ex voluntate propria profectus est ad vos.

⁴ Id est, Prouinciam illam suscepit Titus, quamve susceperet orabamur eum.

18 Misimus autem cum eo fratrē nostrum, eum cuius laus est in Euangelio in omnibus ecclesiis.

Quemadmodum

Epist. Pauli

(Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ χροτονη- 19
θεὶς ὑπὸ τῆς ἐκκλησιᾶν σὺνέκδη-
μος ἡμεῖς, σὺν τῇ χάριτι ταύτῃ τῇ
διακονουμένη ὑφ' ἡμῶν πρὸς πλεον
αὐτοῦ καὶ Κυρίου δοξαῖαν καὶ θεωρυ-
μίαν ὑμῶν)

Στελλόμενοι τὰς, μή τις ἡμᾶς μω- 20
μήσεται ἐν τῇ ἀδρότητι ταύτῃ τῇ διακο-
νουμένη ὑφ' ἡμῶν.

Rom. 12. 17

Προνοούμενοι καλὰ οὐ μόνον ἐνώ- 21
πιον Κυρίου, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ἀν-
θρώπων.

Συνεπέμψαμεν δὲ αὐτοῖς (τῷ) ἀ- 22
δελφὸν ἡμεῖς, ὃν ἐδοκιμάσαμεν ἐν πολ-
λοῖς πολλὰκις ἀποσταλόντα ὅντα· νυνὶ δὲ
πολύ ἀποσταλότερον, πεποιθήσας πολλῇ
τῇ εἰς ὑμᾶς.

Εἴτε ὑπὲρ Τίτου, κοινωνὸς ἐμὸς 23
καὶ εἰς ὑμᾶς σὺνεργός· εἴτε ἀδελφοὶ
ἡμεῖς, ἀποσταλτοὶ ἐκκλησιῶν, δοξαῖαν Χρι-
στοῦ.

Τὴν οὖν ἐνδείξιν τῆς ἀγάπης ὑμῶν, 24
καὶ ἡμῶν καυχώσεως ὑπὲρ ὑμῶν, εἰς
αὐτοὺς ἐνδείξατε, καὶ εἰς θεωρησάτων
τῆς ἐκκλησιῶν.

Κεφάλαιον Θ

Περὶ μὲν τῆς διακονίας τῆς εἰς 1
τοῦ ἀγίου πνεύματος μοι δοτὶ τὸ χρά-
φειν ὑμῖν.

Οἶδα γὰρ πλεον θεωρυμίαν ὑμῶν, 2
ὡς ὑπὲρ ὑμῶν καυχώμαι Μακεδό-
νιν, ὅτι Ἀχαΐαν ἀρεσκύβασαι ἀπὸ πέ-
ρυσιν καὶ ὁ ἐξ ὑμῶν Ζήλος ἠρέθισε τοῦ
πλείονος.

Επεμψα ὃ τοῦ ἀδελφοῦ ἵνα μὴ 3
τὸ καύχημα ὑμῶν τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κενω-
θῇ ἐν τῷ μέρει τούτῳ ἵνα (καθὼς ἔλεγον)
ἀρεσκύβασμένοι ᾖτε.

Μήπως

(Nec id solum, sed etiam suffra-
giis delectus est ab ecclesiis socius
peregrinationis nostræ, cum hac
beneficentia quæ administratur à
nobis ad ipsius Domini gloriam, &
comprobandum promptum animū
vestrum)

Vitantes hoc, ne quis nos vitupe-
ret in hac exuberantia quæ admini-
stratur à nobis:

¶ Ut qui procuremus honesta non
solum coram Domino, sed etiam
coram hominibus.

Misimus autem cum eis fratrem
nostrum, quem sæpe in multis pro-
bauimus studiosum: nūc autē mul-
to studiosiorem, ob multam fidu-
ciam quam *habeo* in vobis.

Siue de Tito *queritur*, socius me-
us est & apud vos adiutor: siue de fra-
tribus nostris, legati *sunt* Ecclesia-
rum, & gloria Christi.

Itaque demonstrationem chari-
tatis vestræ, & nostræ de vobis glo-
riationis edite in eos, in conspectu
ecclesiarum.

Cap. IX.

N¹ A M de subministratione qui-
dem quæ fit in sanctos, super-
uacaneū est mihi scribere vobis.

Noui enim promptum animū ve-
strum, quem de vobis iacto apud
Macedones, Achaïam videlicet pa-
ratam esse ab anno superiore: & ex
vobis *ortus* zelus prouocauit com-
plices.

Misi autem hos fratres ne gloria-
tio nostra de vobis inanis fiat hac
in parte: ut (sicut dicebam) parati
sitis.

Ne

¹ Prudenter occur-
rit suspitioni quam
concupere poterant
Corinthii, quasi Apo-
stolus adeo anxie il-
los exgens, de eorum
voluntate dubitaret.
Testatur ergo se non
ideo id facere ut eos
doceat subueniendū
esse sanctis, quum
sefe etiam pro iis
sponsorem apud Ma-
cedonas interposue-
rit, sed tantum ut spō-
te currentes incitet,
quo sint omnia tum
paratiora, tum etiā
copiosiora.

^a מנבא נבא
בכור נכח:

הכנא דאף מנבא נבא מן עדתא
דיפוק עמן בטיבותא דא דמשתמשא
מן לשוכחה דילה דאלהא וללובבן
דילן:

^b לובבן חפץ
נפשו:

^c קניטין
נטינו:

קניטין דין בחדא דלא אנש
יסים בן מומא בחדא רכותא דם
דמשתמשא מן:

^d יציפין
דשפירתא
משתדלים
אנחנו שיהיה
השוב:

יציפין גיר דשפירתא לא קדם
אלהא בלחוד אלא אף קדם בני
נשא:

^e בקא נבחן:
^f זמן זמן:

^g חפשא
זרין:

^h תוכלא
ביטחון:

שדרן דין עמהון אף לאחון אינא
דילן בקא בכל זמן בסניאתא
דחפשא הו השא דין יתיראית חפשא
בתוכלא סניאא דעליכון:

ⁱ מעדרנא
עור:

אן הכיל טטוס שותפא הו דילי
ומעדרנא בכון ואן אחין אחרנא
שליחא אנון דעדתא דשוכחה ד
דמשיחא:

^k תחיותא
אות או סימן:
^l חובכון
אהבתכם:
^m חו חראו:
ⁿ כפרצון
לפני:

מכיל תחיותא דחובכון ושוכחון
דככון כהון חו כפרצון עדתא
כלהין:

קפלאון ט

על תשמשא דין דקדישא
יתירא עבר אנא אן כתב אנא
לכון:

^o טויבה
דרעינכון
הכנת נפשכם:

ידע אנא גיר טויבה דרעינכון
ומטורל הנא אשתכחרת בכון
למקדוניה דאכאיה עתידא הי מן
אשתקדי וטנגא דילכון לסניאא
גרנ:

^p אשתקדי
העת שכבר
עברה:

^q טנגא קנאה:
^r גרג הניע
לעשות
כמוכם:

^s יסתרק
יתבשל:
^t צכותא
ענין אורכר:

^u מטיבין
מוכנים:

שדרת דין לאחא דלא יסתרק
שוכחרא דאשתכחרת בכון על הדא
צבותא דאיכנא דאמרת תהוון
מטיבין:

דלמא

19 (Quemadmodū etiam diligendo
delectus est ab ecclesiis, ut proficiscatur
nobiscum cū beneficentia hac qua
administratur à nobis, ad gloriam i-
psius Dei, et ad animi nostri prompti-
tudinem.)

^s Suffragiis dele-
ctus est.

20 Euitauimus enim hoc, ne quis impo-
neret nobis maculam in hac abundan-
tia qua administratur à nobis.

21 Procuramus enim qua bona sunt,
non coram Deo tantum, sed etiam co-
ram filiis hominis.

22 Misimus autem cum eis etiam fra-
trem nostrum, qui nobis est probatus o-
mni tempore in multis, quod diligens
sit: nunc autem magis diligens propter
fiduciam magnam qua est de vobis.

23 Sive igitur Titus, socius meus est et
adiutor erga vos: sive fratres alii, le-
gati sunt ecclesiarum gloria Christi.

24 Proinde indicium charitatis vestrae
et gloriationis nostrae de vobis, in eos
ostendite, in conspectu ecclesiarum o-
mnium.

Cap. IX.

1 DE ministerio autem sanctorum,
superfluum facio si scribo vobis.

2 Noui enim promptitudinem animi
vestri, et propterea gloriatus sum de
vobis apud Macedones, quod Acha-
ia parata sit à praterito anno, et emu-
latio vestra multos prouocauit.

3 Nisi autem fratres, ne inanis fieret
gloriatio qua gloriati sumus de vobis
in hoc negotio, ut quemadmodū dixi
illis, parati sitis.

Ne

Epist. Pauli

Μή πως ἐὰν ἔλθωσι σὺν ἐμοὶ Μα-4
κεδόνες, καὶ βλάψωσιν ὑμᾶς ἀπαρσεν δα-
σοις, καὶ ταλαιωθῶμεν ἡμεῖς (ἵνα μὴ λεί-
γωμεν ὑμεῖς) ἐν τῇ ὑποστάσει ταύτῃ
τῆς καυχήσεως.

Ἀναγκάσθων ἔν ἡγοσάμενον ἡμεῖς ἀνα-5
λέσαι τοὺς ἀδελφοὺς ἵνα προέλθωσιν
εἰς ὑμᾶς, καὶ προκαταρτίσωσι πλὴν
προκαταβελόμενον βολήαν ὑμῶν,
ταύτῃ ἐπιμένοντες ὅπως ὡς βολήαν,
καὶ μὴ ὡς πρὸς πλεονεξίαν.

Τοῦτο δὲ, ὁ ἀπείρων Φειδομένης, 6
Φειδομένης καὶ διείσθ. καὶ ὁ ἀπείρων
ἐπὶ βολήαν, ἐπὶ βολήαν καὶ διείσθ.

Εἰς τοὺς καὶ τὸν προαίρεται τῇ καρ-7
δίᾳ· μὴ ἐν λύπῃ, ἢ ἐξ ἀνάγκης. ἵλαρόν
γὰρ δότι ἀγαπᾷ ὁ Θεός.

Δυνατὸς δὲ ὁ Θεός πάντων χάριν 8
προσπεύσαι εἰς ὑμᾶς ἵνα ἐν παντί πάν-
τοτε πάντων αὐτὰρ κείαν ἔχοντες προ-
σεύχητε εἰς πάν ἔργον ἀγαθόν.

(Καθὼς γέγραπται, Εσκόρπισεν, ἐ-9
δωκε τοῖς πένησιν· ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ
μὴ εἰς τὸν αἰῶνα.

Ὁ ὅς ἐπιχορηγῶν σπέρμα τῷ σπεί-10
ροντι, καὶ ἄρτον εἰς βλάψιν χορηγῶν,
καὶ πληθύνει τὸν σπῆρον ὑμῶν, καὶ αὐ-
ξήσει τὰ κτήνη τῆς δικαιοσύνης
ὑμῶν)

Εν παντί πλουτοζόμενοι εἰς πάντων 11
ἀπλότητα, ἥτις κατεργάζεται δι' ἡμῶν
βλαβερίαν τῷ Θεῷ.

Ὅτι ἡ διακονία τῆς λειτουργίας ταύ-12
της οὐ μόνον ὅτι προσαναπληροῦσα
τὰ ὑπερήματα τῶν ἀγίων, ἀλλὰ καὶ
προσπεύουσα διὰ πολλῶν βλαβερίων
τῷ Θεῷ.

(Διὰ τῆς δοκιμῆς τῆς διακονίας ταύ-13
της δοξάζοντες τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ ὑπο-
ταγῇ τῆς ὁμολογίας ὑμῶν--

Nequo modo, si mecū venerint
Macedones, & offenderint vos im-
paratos, non pudebimus (vt ne vos
dicā) in praefidente ista gloriatione

Itaque necessarium putavi ad-
hortari fratres vt prius eant ad vos,
& prius absoluant antea indictam
beneficentiam vestram, vt ea sit pa-
rata ita vt beneficentia, & non vt
extortum aliquid.

Illud autem dico, Qui ferit par-
cè, parcè etiam metet: & qui ferit
benignè, benignè etiam metet.

2. Eleemosyna nec
tenaciter nec mali-
gnè praestari debet vo-
luntaria autem &
liberalis comparatur
sationi quam dberri-
ma messis amplissi-
ma benedictionis cō-
sequitur.

Quisque sicut praoptat corde, ita
agat: nō ex tristitia aut necessitate.
Nam hilarem datorē diligit Deus.

Potens est autem Deus efficere vt
omnis gratia in vos redundet: vt in
omnibus semper omnino quantum
sufficiat penes vos habentes, abun-
detis ad omne opus bonum:

(Sicut scriptum est, Dispersit, de-
dit pauperibus: beneficentia eius
manet in seculum.

Porro qui suppeditat semen serē-
ti, is quoque panem vobis ad escam
suppeditet, & multiplicet semen-
tem vestram, & augeat fructus be-
neficentiae vestrae)

Vt inquam abundetis, in omnibus
ditati ad omnem benignitatē, quae
per nos efficit vt gratiae agantur
Deo.

Nam subministratio oblationis
istius non solum supplet sanctorū
inopiam, sed etiam redūdat in mul-
tas gratiarum actiones apud Deū:

(Dum per hāc istius subministra-
tionis experientiam Deum glorifi-
cant de consentiente vestra subie-
ctione in

Rom. 12.8

Eccle. 35. 11

Psal. 112.9

eis

in

דלמא יאתון עמי מקדונוֹ

וישכחונכון כד לא עתידין אנתון

ונבהר חנן דלא נאמר דאנתון

תבהרתון בשוכהרא הו דאשתבהרן:

^a אתכטל לי
השתדלתי:

מטול הנא אתכטל לי דאבעא מן

אחי הלין דיאתון קדמי לוֹתכון

ויעתרון בורכתא הי דמן קדים

^b מטיבא
מוכנת:

אשתמעון דתהוא ^b מטיבא הכנא

איך בורכתא לא הוא איך יענותא:

^c יענותא מירת
הכילי או עין

הדא דין מן דזרע ^d בחוסנא אף

^e רעה
^d חוסנא כמו
הוסרנא:

בחוסנא חצרוֹמן דזרע בבורכתא אף

בבורכתא יחצור:

כל אנש איך דאית ברעניה לא

^c כריותא
מכאוב או

הוא איך דמן ^c כריותא או איך דמן

קטירא ^e ליחובא הו גיר חדיא רחם

^f קטירא ויקוק
או צורף:

מריא:

מטיא הי גיר באידי אלהא כל

^h מיבו חסד:
ⁱ זכנ וסן:

^h טיבו דיתר בכון דכל ⁱ זכנ בכל

מדם הו מא דספק לכון יהוא לכון

ותתיתרון בכל עבד טב:

איך דכתיב דכדר ויהב למסכנא

^k פזר נתן
לאכיונים

וודיקותה קימא לעלם:

צדקתו עומדת
לעד:

הו דין דיהב זרעא לזרועא ולחמא

^l זרועא וזרע:

למאכולתא הו יתל ויסנא זרעכון

^m מאכולתא
מאכל:

וירבא פארא דודיקותכון:

ⁿ יתל יתן:

דכלל מדם תעתרון בכלה פ

פשיטותא דהי גמרא באידן תודיתא

^o פשיטותא
תמימות:

לא להא:

מטול דפולחנא דתשמשותא הדא

^p פולחנא
פועל:

לא הוא בלחוד חסירותא דקדישא

^q תשמשותא
פקודה:

ממלא אלא אף מיתר בתודיתא

סניאתא לאלהא:

מטול בוקיא גיר דתשמשותא הדא

^r בוקיא
בחינת:

לא להא משבחין דאשתעבדתון

לתודיתא

4 Ne fortè veniant mecū Macedo-
nes, et inueniāt vos imparatos, & eru-
bescamus nos (ut non dicamus quòd
vos erubescetis) in gloriatiōe ista qua
gloriatī sumus.

5 Idcirco sollicitudo mihi fuit ut pete-
rē à fratribus meis his ut venirent an-
te me ad vos, et prepararent benedi-
ctionem illam de qua iam pridem cō-
monefacti estis, ut esset parata ita ut
beneficentia, nequaquā ut auaritia.

^t Vel, Expilatio,

6 Hoc autem [dico,] qui seminat in
defectu, etiam in defectu metet: et qui
seminat in benedictione, etiam in be-
nedictione metet.

² Vel, Cum par-
citare, id est Parcé,
Hebraismus.

³ Id est Libera-
liter & copiose,
Hebraismus,

7 Vnusquisque secundum id quod est
in mēte sua, nequaquā tanq̃ ex tristi-
tia aut tāquam ex necessitate. Dato-
rem enim hilarem diligit Dominus.

8 Facultas enim est in manibus Dei,
ut omnem gratiam abundare faciat
in vobis, ut omni tempore in omni re
id quod sufficit vobis, sit vobis, & abū-
detis in omne opus bonum.

9 Sicut scriptum est, Dispersit & de-
dit pauperibus, et iustitia eius manet
in saeculum.

10 Is autem qui dat semen seminanti,
et panem in cibum, ipse det et multi-
plicet sementem vestram, & augeat
fructus iustitiæ vestræ:

11 Vt in qualibet re locupletemini in
omnem simplicitatem quæ perficit⁴ per
nos gratiarum actionem Deo.

⁴ Adverbium,
Per manum no-
stram, Hebraismus

12 Quoniam functio ministerii huius
nequaquam tantum penuriam sancto-
rum supplet, sed etiam exuberat per
gratiarum actiones multas Deo.

13 Nam propter probationem ministe-
rii huius Deum glorificamus, quòd o-
bedientes præstitistis vos --

mm.i.

Epist. Pauli

εις τὸ ἀγαθόν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπλό-
την τῆς κοινωνίας εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς πάν-
τας)

Καὶ αὐτοὶ δέησιν ὑπὲρ ὑμῶν, ὅτι-14
ποθυώτων ὑμᾶς διὰ τὴν ὑπερβάλλου-
σαν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμῖν.

Χάρις δὲ τοῦ Θεοῦ ὅτι τῇ ἀνεκδι-15
γίτῳ αὐτῶν δωρεᾶ.

Κεφάλαιον 10

Αὐτὸς δὲ ἐγὼ Παῦλος θράκα-1
λα ὑμᾶς διὰ τῆς πραότητος καὶ
ὑποτακτικῆς τοῦ Χριστοῦ, ὃς καὶ πείνω-
πον μὲν ταπεινός ἐν ὑμῖν, ἀπὼν δὲ θάρ-
ρα εἰς ὑμᾶς.

Δέομαι δὲ ὅ μὴ παρὼν θάρρῃσαι 2
τῇ πεποιθήσει ἢ λογίζομαι πολυῖσαι
ὅτι πᾶς ὁ λογισμὸς ὑμᾶς ὡς
καὶ σὰρκα θεωρουμένους.

Εν σαρκὶ γὰρ θεωρουμένους, οὐ καὶ 3
σὰρκα στρατεύομεθα.

(Τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ 4
σαρκικά, ἀλλὰ δυνατὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς
καταίρεσιν ὀχυρομαχῶν)

Λογισμοὶ καταρριπνόμενοι, καὶ πάν-5
τες ὕψωμα ἐπαρόμυρον καὶ τὴν γνώσεως τοῦ
Θεοῦ, καὶ αἰχμαλωτίζοντες πάντας νόμους
εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ἐν ἐποίῳ ἔχοντες ἐκδηλοῦναι 6
πᾶσαν παρακοήν, ὅταν πληροθῇ ἡμῶν
ἡ ὑπακοή.

Τὰ καὶ πείνωπον βλέπετε; εἰς πεί-7
νωπον ἐαυτοῦ Χριστοῦ ἔσθι, τὸν λογί-
ζοντα πάλιν ἀφ' ἐαυτοῦ, ὅτι καὶ αὐτὸς
Χριστός, οὐ πῶ καὶ ἡμῖς Χριστός.

Εἰ

in Euangelium Christi, deque beni-
gna in se & omnes cōmunicatione)

Et in illorum preces pro vobis,
expetentium vos propter gratiam
Dei in vobis exuberantem.

Gratia autem sit Deo super ine-
narrabili suo munere.

Cap. X.

Ceterum precor vos per clemē-
tiam & æquitatem Christi, ego
ipse Paulus qui coram quidem hu-
milis sum inter vos, absens verò,
sum erga vos confidens.

Hoc autem rogo, ne, quum præ-
sens adero, sim confidens ea fiducia
qua cogito audax esse in quosdam
qui nos æstimant ut si secundum
carnem incederemus.

Nam in carne incedentes, secun-
dum carnem bellum non gerimus:

(Arma enim militiæ nostræ non
carnalia sunt, sed diuinitus valida
et ad subuersionem munitionum.

Dum ratiocinationes euertimus,
omnemque sublimitatem quæ ex-
tollitur aduersus cognitionē Dei,
& captiuam ducimus omnem co-
gitationem ab obediendū Christo:

Et paratum habemus quo vindi-
cemus omnē cōtumaciam, postquā
impleta fuerit vestra obedientia.

Quæ ob oculos sunt aspicitis? si-
quis apud se cōfidit se Christi esse,
hoc vicissim cogitet ex sese, quem-
admodum ipse Christi est, ita & nos
Christi esse.

Nam

1 Redit ad illam
Apostolatū sui de-
fensionem, sed ita &
simul auctoritate sua
reipso statuit. Serio
enim & grauer mo-
net, additis etiam pla-
ne terribilibus minis,
ut se dociles præbeat.
Refellit autem super-
bos quosdamque quo-
niam in Paulo nihil
hominum more splen-
didum viderant, &
eum lenissimum ex-
pertū fuerant, qui tam-
en absens seuerissimē
ad eos scripsisset,
de eo nō aliter quā
de thracone quorūdam
inducabant, qui sole-
ret aduersus absentes
ferocire. Primum ige-
tur sese clemētem &
moderatū fuisse præ-
sentat, sed Christi exē-
plo, cuius lenitatem si
pergant aspernari, te-
statur se reipso decla-
raturum quantum
illi hallucinentur qui
de Apostolico munere
& de humanis fun-
damentis iudicant,
nimium ex appare-
ntia quam externam
vocant.

2 Secundo, testa-
tur se quantumvis
alioquin caterorum
hominum similem, ta-
men ut viribus in-
struētum prodire qui
nullis hominum
munitionibus, sine fran-
gite & astu, sine robo-
re, & potentia restue-
ri ut parere possint
quoniam diuina ar-
ma certet.

3 Amplificatio spi-
ritus alius istius virtu-
tis quæ hostes quan-
tumvis callidos &
potentes sic domet &
alios qui dem respici-
scētes a d. Christum
adducat, alios præfra-
ctos rebellēs, ab iis qui
regi se p. adiungunt se-
paratos, pro meritis
delectati.

4 Inca deat eadem,
sed maximo cum sen-
tentia. un & verbo-
rum pot. adere.

in cōfessione Evangelii Christi, et associastis vos in simplicitate vestra cum illis et cum omni homine.

14 Et orationem offerunt pro vobis in charitate magna, propter magnitudinem gratiae Dei quae est super vos.

15 Gratia autem Deo super dono suo ineffabili.

Cap. X.

1 EGO autem Paulus peto à vobis per lenitatem & demissionem Christi, qui etiam si in facie demissus sum apud vos, attamen absens confido de vobis.

1 Id est Externa specie, vel Quum præsens sum Hebraeus.

2 [Peto autem à vobis ne quum venero, cogar per confidentiam quae est mihi, ut audeam (sicut cogito) in homines qui arbitrantur nos, quod tanquam qui in carne simus, ambulemus.

2 Id est Vti audacia.

3 Id est Sicuti statuo.

4 Et si enim in carne ambulamus, atqui nequaquam carnis bellum gerimus.

4 In versiculo tertio deest primum hemistichium in impresso Syro: quod restitimus ex manuscripto codice Syro bibliothecae illustrissimi principis electoris Palatini.

4 Arma enim militiae nostrae, nequaquam sunt carnis, sed potentia Dei: et per eam subiugamus munitiones rebelles.

5 Et demolimur cogitationes & omnem altitudinem quae sese extollit aduersus cognitionem Dei, et captiuas reddimus omnes ratiocinationes ad obedientiam Christi.

6 Et paratum habemus sumere vindictam de iis qui non obediunt, quum impleta fuerit obedientia vestra.

7 Faciem intuemini vos? Siquis confidit de seipso quod Christi sit, hic sciat de seipso quod quemadmodum Christi est, ita etiam nos.

mm.ij.

לְתוֹדִיתָא דְּסִכְרִיתָהּ דְּמִשְׁיָחָא
וְאַשְׁתוּתָּתָהּ בְּפִשְׁטוּתָהּ עִמָּהּ
וְעַם כָּל נָשׁ:

וְעֻלּוֹתָא מִקְרִבִּין חֲלִפִּיכֹן בְּחֻבָּא
סְנִיאָא מְטוּלָּה סְנִיאָא דְּטִיבֻתָּהּ ד
דְּאַלְהָא דְּעֻלִּיכֹן:

טִיבֻתָּהּ דִּין לְאַלְהָא עַל מוֹחֲבָתָהּ
דְּלֹא מִתְמַלְלָא:

קְפֻלָּאֵן

אַנָּה דִּין פֻּלּוֹס בְּעָא אֲנָה מִנְכֹּן
בְּנִיחוּתָהּ וּבְמִכְיֻתָּהּ דְּמִשְׁיָחָא דְּאַפִּן
בְּאַפִּין מִכִּיד אֲנָה לִוְתָּכֹן אֲלֹא בִּד
רְחִיק אֲנָה תְּכִיל אֲנָה עֻלִּיכֹן:

בְּעָא אֲנָה דִּין מִנְכֹּן דְּלֹא מִדְּאַתִּית
אַתְּ אֲלֵךְ בְּתוֹכְלָנָה דְּאַתִּית לִי דְּאַשְׁיַח
אִיד דְּמִתְרַעָא אֲנָה עַל אֲנִשָּׁא אִילִין
דְּחֻשְׁבִּין לֵן דְּאַיִד דְּבִכְסֵר מְחֻלְכִּינָן:

אַפִּן בְּכִסְר גִּיר מְחֻלְכִּינָן אֲלֹא לֹא
הוּא דְּבִכְסֵר פֻּלְחִינָן:

זִינָא גִיר דְּפֻלְחוֹתֵן לֹא הוּא דְּבִכְסֵר
אַלֹּא דְּחִילָא דְּאַלְהָא וּבִה בְּכֻשִׁינָן
חֲסִנָּה מְרִידָא:

וְסִתְרִינָן מִחֻשְׁבָּתָא וְכָל רֹמָא
דְּמִתְתָּרִים לֹקְבֵל יִדְעָתָה דְּאַלְהָא
וְשִׁבְיָנָן כָּל תְּרַעִין לְמִשְׁמַעְתָּה דִּמ
דְּמִשְׁיָחָא:

וּמִטִּיבִינָן לְמַעְבָּד תְּבַעְתָּא מִן
אִילִין דְּלֹא מִשְׁתַּמְעִין מִדְּאַתְּמִלִּית
מִשְׁתַּמְעִנוּתָכֹן:

בְּפִרְצוּפָא חִירָן אֲנָתוֹן אֵן אֲנִשׁ
תְּכִיל עַל נַפְשָׁה דְּמִשְׁיָחָא הוּא חֲנָא
יִדַע מִן נַפְשָׁה דְּאַיִד דְּהוּ דְּמִשְׁיָחָא
הוּא חֲנָא אֵף חֲנָן:

אֵן

סִכְרִיתָהּ

כְּשׁוֹרְתָהּ

אֲשֶׁתוֹתָהּ

הַחֲכָרָתָהּ

פִּשְׁטוּתָהּ

תְּמִיכּוּתָהּ

חֻבָּא אֲהֻבָּהּ

סְנִיאָא גִּירָה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

חֲסִנָּה

טִיבֻתָּהּ

Epist. Pauli

Εάν τε γὰρ καὶ φιλοπόνησεν π καυ- 8
χίσωμαι φεῖ τῆς ἐξουσίας ἡμῶν, ἥς
ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῖν εἰς οἰκοδομίαν,
καὶ οὐκ εἰς κατάρτισιν ὑμῶν, ἐκ αἰχμα-
θήσομαι.

Ἰνα μὴ δοξῶ ὡς ὃν ἐκφοβεῖν ὑμᾶς 9
διὰ τῶν ἐπιστολῶν.

Ὅτι αἱ μὲν ἐπιστολαὶ (φησὶ) βαρεῖαι 10
καὶ ἰσχυραί· ἡ δὲ παροισία τῆς σώματος,
ἀσθενής, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος.

Τοῦτο λογίζεσθω ὁ ποιῶν, ὅτι οἱ 11
ἐσμέν τῷ λόγῳ δι' ἐπιστολῶν ἀπόντες,
ποιῶντες καὶ παρόντες, τῷ ἔργῳ.

Οὐ γὰρ πολὺ μὲν ἐκρίναμεν ἢ συγκρί- 12
ναι ἑαυτοὺς πρὸς τῶν ἑαυτοὺς σῴζον-
των· ἀλλὰ αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς ἑαυτοὺς
μετρίωτες, καὶ συγκρίνοντες ἑαυτοὺς ἐ-
αυτοῖς οὐ σύμμιονται.

Ephes. 4.7

Ἡμεῖς δὲ οὐχ εἰς τὰ ἀμετρεῖα καυ-
χούμεθα· ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τῆς κανό-
νος οὗ ἐμέλεισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μέτρου, ἐ-
φικέσθαι ἄχρι ἐ ὑμῶν.

Οὐ γὰρ ὡς μὴ ἐφικνούμενοι εἰς ὑ- 14
μᾶς, ὡς ἐρεπτεῖν ὁ μὲν ἑαυτοὺς· ἄχρι γὰρ
καὶ ὑμῶν ἐφθάσαμεν ἐν τῷ διαγγελίῳ
τῆς Χρυστοῦ.

Οὐκ εἰς τὰ ἀμετρεῖα καυχώμενοι ἐν 15
ἄλλοτελείῳ κόποις, ἐλπὶδα δὲ ἔχοντες,
αὐξανόμενης τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν
μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸ κανόνα ἡμῶν εἰς
φεισείαν.

Εἰς τὰ ὑπὲρ κείνα ὑμῶν διαγγελίσα- 16
σαι, οὐκ ἐν ἄλλοτελείῳ κανόνι εἰς τὰ
ἐπιμα καυχῆσθαι.

Ὁ δὲ καυχώμενος, ἐν Κυρίῳ καυ-
χάσθω.

Jerem. 9.24
1. Cor. 1.31

Οὐ γὰρ ὁ ἑαυτὸν σῴζων, ἐκείνός ἐστι 18
δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ Κύριος σῴζησιν.

Κεφάλαιον

Nam si amplius etiam quippiam
glorier de potestate nostra quam
dedit Dominus nobis ad ædifica-
tionem ac non ad subuersionem
vestri, non pudeam.

Ne videar ceu perterrefacere vos
per epistolas.

Nam epistolæ quidem (inquit)
graues sunt & validæ: sed præsen-
tia corporis infirmæst & sermo ni-
hili.

Hoc cogitet qui istiusmodi est,
quales sumus verbo per epistolas,
quum absumus, tales etiam fore re
ipsa quum aderimus.

Non enim audemus nos infere-
re aut conferre cum quibusdā qui
seipso commendat: sed nō intel-
ligunt quod ipsi sese seipsis metiū-
tur, & sese sibi ipsis comparant.

At nos nō gloriabimur de iis quæ
mensuræ nostræ non sint, sed secū-
dum dimensionem regularem eius
mensuræ quam Deus nobis disper-
titus est, gloriabimur nos peruenisse
ad vos etiam usque.

Nō enim ut si nō perueniremus
usque ad vos, extendimus nos ipsos
supra modum: nā usque ad vos etiā
peruenimus in Euangelio Christi.

Non de iis quæ mensuræ nostræ
non sunt gloriantes, id est de alienis
laboribus, sed sperantes, nos, auge-
scēte fide vestra, per vos admodum
amplificatum iri in assignata no-
stra mensura:

Ut in iis regionibus quæ ultra vos
sunt, euāgelizemus, non ut in alteri
assignata mensura, de præparatis
glorietur.

¶ Cæterum qui gloriatur, in Do-
mino gloriatur.

Non enim qui seipsum commen-
dat is probatus est, sed is quem Do-
minus commendat.

5 Coactus refelle-
re stultas quorundā
ambitiosorum sacra-
tiones, testatur eos
nihil proferre posse ni-
si quod ipsi sibi de sei-
psis falso persuase-
runt: se verò, etiam si de
maximis rebus glori-
etur, non tamen ultra
metas eius mensuræ
progressurum quam
sit ei ad mensuram Domi-
ni, ut qui ad eos & f
que perueniret euā-
gelizando, ac longius
etiam se perrecturū
confidat, ubi cō ipsi
ita profecerint & in
us erudiendis non sit
neceffe ipsum am-
plius occupari. Addi-
tur autem amplifica-
tio, ex eo quod in ali-
enos labores nusquā
successerit.

6 Emollit quod de
se dixerat, sumique
Corinthios ad alia
audienda præparat,
testatur se nihil aliud
querere quam se
Deo sese approbet, cu-
ius vnius glorie flu-
deat.

אן גיר אף מרם יתיר אשתבחר
על שולטנא דיהב לי מרן לא בהת
אנא מטול דלכניכון חו דילכון יהב
לן ולא לסותפכון :

8 Si enim etiam aliquid amplius glo-
rier de potestate quam dedit mihi Do-
minus noster, non pudet me : quia ad
adificationem vestram dedit nobis,
et ad repulsionem vestri.

ממהמא אנא דין דלא אסתבר איך
חו דמרחלו מדחל אנא לכון באגרת:

9 Dubito autem ne existimer tanquā
is qui perterrefaciendo perterrefaciā
vos per epistolas.

מטול דאית אנשא דאמרין
דאגרתא יקירן וחסינן מאתיה דין
דגושמא כריה ומלתה שיטא :

10 Quia sunt quidam qui dicunt quod
epistolae graues sunt et robustae, adue-
tus autem corporis infirmus, et sermo
eius contemptibilis.

אלא הדא יתרעא מן דהכנא אמר
דאיכנא דאיתין במלתא דאגרתן
כד רחיקין הכנא איתין אף מא
דקריבין בעבדא :

11 Sed hoc cogitet qui eiusmodi dicit,
quod quales sumus per sermonē episto-
lae nostrae, quum absentes sumus, tales
sumus etiam quum propinqui sumus
facto.

לא גיר ממרחין דנחשוב או דנפחם
נפשן עם הנון דמשכחין נפשהון
אלא מטול דהנון כהון להון מפחמן
לא מסתכלין :

12 Non enim audemus cogitare, aut
comparare nosipsos cū illis qui seipsos
gloria extollunt, sed quia ipsi intra se-
se seipsos comparant, non intelligunt.

חנן לא משתבחרין יתיר מן
משוחתן אלא במשוחתא דתחומא
דפלא לן אלהא דנמטא אף עד מא
לותכון :

13 Nos non gloriamur⁸ ultra mensu-
ram nostram, sed iuxta mensurā ter-
mini quam partitus est nobis Deus, ut
pertingeremus etiam usque ad vos.

לא הוא גיר איך דלא מתמטינן
לותכון מתחין נפשן עד מא גיר
לותכון מטין בסכרתה דמשיחא :

14 Nequaquam enim tanquam qui
non pertingamus ad vos, extendimus
nosipsos: usque ad vos enim pertigi-
mus in Evangelio Christi.

ולא משתבחרין לבר מן משוחתן
בעמלא דאחרנא אלא אית לן סכרא
דכד רביא הימנותכון ככון נתרורב
איך משוחתן :

15 Neque gloriamur extra mensurā
nostram in labore aliorum, sed est no-
bis spes ut crescente fide vestra in vo-
bis, crescamus iuxta mensurā nostrā.

ונתיתר אף להל מנכון למסכרו
לא במשוחתא דאחרנא באילין ד
דמתקנן נשתבחר :

16 Et redundemus etiā ultra vos ad
euangelizandum, non in mensura a-
liorū, in iis quae parata sunt, gloriemur.

חו דין דשתבחר במריא ישתבחר:
לא הוא גיר מן דנפשה משבח חו
חו בקא אלא מן דמריא ישבחיוהי :

17 Qui autem gloriatur, in Domino
glorietur.

קפלאון

18 Nequaquam enim qui seipsum
laudat, ille probatus est, sed is quem
Deus laudauerit. mm.iiy.

5 Hæc verbaliter in Græcis ex-
plaribus non legā-
tur, in Syriaco ex-
plari sunt.

6 Id est, Vanum
timorem vobis in-
cutiam.

7 Id est Reipsa,

8 Ad verbum,
Plusquam sit men-
sura nostra.

a סותפכון
דחיתכס:

b מקמא פחד:

c אסתבר

d אהחשב

e או אחשב מן

f אחרים:

g מרחלו מרחל

h הפחד מפחד:

i יקירן ככרות:

j חסינן קשות:

k מאתיה כואו:

l גושמא גוף:

m כריה חלש:

n שיטא כוונה:

1 ממרחין

2 לכנו גושא

3 אותנו:

4 נפחם

5 נערוך:

א משוחתן

ב מידתנו:

ג משוחתא

ד מידה:

ה נמטא נגיע:

ו מתמטינן

ז עשינו עצמנו

ח כמגיעים

ט אליכם:

י מתחין

יא משכנו:

יב מטין מגיעים

יג אנחנו:

יד סכרת

טו כשורת:

טז לבר מן

יז משוחתן חוץ

יח ממידתנו:

יט סכרא תקוה:

כ נתרורב

כא נתגדל:

כב משוחתן

כג מידתנו:

כד נתיתר

כה נשיק או נציף

כו גס דהלאה

כז מכס:

כח למסכרו

כט לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

לכשר:

Epist. Pauli

Cap. XI.

Κεφάλαιον ιαδ

Ο Φελον ὡείχεσθε μου μικρόν π¹
τῆς ἀφροσύνης· ἀλλὰ καὶ ὡείχε-
σθε μου.

Ζηλωτῶ ὑμᾶς Θεοῦ ζήλω· ἡρμω- 2
σάμεν γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρί (ᾧ δένον ἀ-
γνῶν) παραστήσαι, τῷ Χριστῷ.

Gen. 3.4

Φοβῶμαι ὅ μὴ πως, ὡς ὁ ὄφεις Εὐάν 3
δὲ πατήσεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω
φθαρῇ τὰ νοήματα ὑμῶν, ἀπὸ τοῦ ἀπλό-
τητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν.

Εἰ μὴ γὰρ ὁ ἐργάζομαι ἄλλον Ἰησοῦ 4
κηρύσσει ὃν ἐκ ἐκκλησίας μὴ, ἢ πνῆμα
ἕτερον λαμβάνετε ὃ ἐκ ἐλάβετε, ἢ δι-
αγγέλιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε, καλῶς
ὡείχεσθε.

Λογίζομαι γὰρ μηδὲν ὑπερηκέναι ὑμῶν 5
ὑπὲρ λίαν ὑποσώλων.

Εἰ δὲ καὶ ἰδιώτης τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ 6
τῇ γνώσει· ἀλλ' ἐν παντὶ φανεροῦντες ἐν
πᾶσιν εἰς ὑμᾶς.

Ἡ ἀμδρπίαν ἐποίησα, ἑμαυτὸν τα- 7
πεινῶν ἵνα ὑμεῖς ὑψωθῆτε; ὅτι δωρεάν
τὸ ποῦ Θεοῦ διαγγέλιον διηγγέλισάμεν
ὑμῖν;

Infra, 12.13

Ἀλλὰς ἐκκλησίας ἐσύλησα, λαβὼν 8
ὁψώνιον, πρὸς πλεονεξίαν διακονίαν· ἐ-
παρὼν πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑπερηδεῖς, οὐ
κατενάρκησα οὐδενός.

Τὸ γὰρ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ περὶ σαρκεπλή- 9
ροσιν οἱ ἀδελφοὶ ἐλθόντες ἀπὸ Μακε-
δονίας· καὶ ἐν παντὶ ἀβαστῇ ὑμῖν ἑμαυ-
τὸν ἐτήρησα, καὶ τηρήσω.

Εἰν ἀλήθεια Χριστοῦ ἐν ἐμοί, ὅτι ἡ 10
καύχησις αὐτῇ οὐ φραγίσεται εἰς ἐμέ
ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας.

Διαπί;

V¹ Tinam toleraretis paulisper
insipientiam meam: imò etiā
tolerate me.

Ambio enim vos Dei zelotypia.
præparavi enim vos quos vni viro
(ut virginem puram) sistam, nempe
Christo.

Sed metuo nequo modo, sicut ser-
pens ille Euam seduxit calliditate
sua, ita corruptæ mentes vestræ de-
generent à simplicitate quæ est in
Christo.

Enimvero si veniat qui alium Ie-
sum prædicet quem non prædica-
uimus, aut si Spiritum alium acci-
piatis quem non accepistis, aut Eu-
angelium aliud quod non accepi-
stis, rectè eum toleraueritis.

Puto enim me nihilo inferiorem
fuisse summis Apostolis.

Quòd si rudis sum sermone, non
tamen sum rudis cognitione: sed o-
mnino manifesti facti sumus in o-
mnibus apud vos.

Num peccaui quum me ipsum
demittem ut vos attolleremini?
quòdque gratuitò Euangelium Dei
euangelizauerim vobis?

Alias ecclesias spoliaui, accepto
ab eis stipendio, ut vobis inseruire:
& quum apud vos essem & egerem,
non obtorpei cum cuiusquam in-
commodo.

Inopiam enim meam suppleue-
runt fratres qui venerant è Mace-
donia: & in omnibus me præstiti
vobis minimè onerosum, & præ-
stabo.

Est veritas Christi in me, quòd
hæc gloriatio nō obstruetur cōtra
me in regionibus Achaïæ.

Quapropter?

1. Agnosce se quo-
dammodo stultos imi-
tari in rebus istarū
predicatione, sed ad-
dit se inuitum hoc fa-
cere, ipsorum bono,
quod eos à diabolis qui
busdam et astutis ho-
minibus non sine Sa-
tane fraude deceptos
videat.

2. Testatur eos falli
si vel excellentius al-
iquid Evangelium
vel præstantiora Spi-
ritus dona se à quo-
quam accepturos so-
mniat.

3. Refutat illorum
thrasum calumnias.
Sum, inquit, istarū
non ita facundus o-
rator, sed illi ceriè mi-
hi Evangelium notitiā
non possunt adimere,
sicut vos ipsi estis mo-
dis omnibus experti.

4. Alia calumnia,
quòd videlicet homo
esset vulgaris et ma-
num suarum labo-
re victitans. Hic ve-
rò inquit Apostolus
quid mihi potius ob-
icere, nisi quod quid-
am subire vestri cau-
sa sustinuit, et quum
egerem, partim man-
ibus meis victum que-
rere, partim etiam,
quum esset inopia,
aliunde viaticum pe-
tere malui quam vo-
bis illis esse oneri, etiam
si vobis euangeli-
zabam?

5. Amplificatio, a-
deo scilicet facti non
pudere ut etiam de-
inceps non aliter age-
re apud ipsos decreue-
rit, quo verè semper
possi affirmare se gra-
tis in Achaia docuis-
se, minimè id quidē
quòd Corinthios de-
aignetur, sed ut thra-
sones isti occasionem
tampridem captatū,
nisi quam inueniant;
ipse verò interea illis
proponat quod emu-
lentur: et verè tamē
posant dicere se esse
Pauli similes.

קפלאון יא

Cap. XI.

^a אשתוף לו:
^b מסיכרין
סובלים:
^c פכיהאית
בכסלות:

¹ אשתוף דין^b מסיכרין הויתון קליל^a
דאמלל^c פכיהאית אלא אף מסיכרין
אנתון הו לי:

¹ *V*tinam autē tolerassetis me pau-
lisser, ut loquerer insipienter: sed
etiam toleratis me.

^d טאן קונא:
^e טנגא קנאח:
^f מכרתון
ארשתי אתכם:

² טאן אנא גיר בכון בטנגא דאלהא^d
מכרתון גיר לגברא חד בתולתא^f
דכיתא דאקרב למשיחא:

² *Zelotypus sum enim erga vos zelo-
typia Dei: despondi enim vos viro uni
virginem puram ut exhiberē Christo.*

^g חויה הנחש:

³ דחל אנא דין דלמא איך דאטעי^g
חויה לחוא בנגילותה הכנג^g
יתחבלון רעניכון מן פשיטותא דלות^h
משיחא:

³ *M*etuo autem ne, quemadmodum
serpens seduxit Euam versutia sua,
ita corrumpantur mētes vestra à sim-
plicitate qua [erat] erga Christum.

^h פשיטותא
תמימות:

⁴ אן גיר הו דאתא לותכון אחרנא
ישוע אכרו לכון אינא דחנן לⁱ
אכרון או רוחא אחרתא נסבתון
אידא דלא נסבתון או סברתאⁱ
אחרתא אידא דלא קבלתון שפיר
מתטפיסין הויתון:

⁴ *S*i enim is qui venit ad vos, alium
Iescha pradicarit vobis quem non
pradicauimus, aut spiritum aliū ac-
ceperitis quem non accepistis, aut Eu-
angelium aliud quod non accepistis,
pulchrè acquiesceretis.

ⁱ סברתא
כשורה:

^k מתטפיסין
אוכים:

⁵ רנא אנא גיר דמדס לא בצרת^m
מן שליחא אילין דטב מיתרין:

⁵ *P*uto enim quod nihilo minor sum
quàm Apostoli qui admodū excellūt.

^l רנא חושב:
^m בצרת
חסרת:
ⁿ טכמאר:

⁶ אפן גיר בורא אנא בסלתי אלא
לא בידעתי אלא בכל מדס אתגלין
לותכון:

⁶ *L*icet enim imperitus sim sermone
meo, attamen non scientia mea: sed in
omni re manifesti fuimus apud vos.

^o בורא בור
רל בלי חכמה:

⁷ או דלמא מסכלו אסבלת דמכבת
נפשי דאנתון תתרימון ומנן אכרות
לכון סברתה דאלהא:

⁷ *N*ūquid delinquēdo deliqui quod
humiliauerim meipsum ut vos exal-
taremini, & gratis pradicauerim vo-
bis Euangelium Dei?

¹ Grauitè deli-
qui.

⁸ ועדתא אחרניתא חלצת ונסבת
נפקתא לתשמשתא דילכון וכד
אתית צאדיכון לא יקרת על אנש
מנכון:

⁸ *E*t ecclesias ceteras expoliauerim, et
acceperim sumptus pro ministerio er-
ga vos? & quum venissem ad vos, nō
grauauerim quenquam ex vobis?

^p נסבת לקחת:

⁹ סניקותי גיר מליו אחא דאתו מן
מקדוניא ובכל מדס נטרת נפשי
ונטר אנא דלא אקר עליכון:

⁹ *N*ecessitatem enim meam suppleue-
runt fratres qui venerunt ex Mace-
donia et in omni re seruauī meipsum,
et seruo, ut non onerem vos.

² Id est, Abstiniui
& abstineo.

¹⁰ איתוהי בי שררה דמשיחא דהנא
שוברהא לא יתכטל בי באתרותא
דאכא:

¹⁰ *E*st in me veritas Christi, quod hac
gloriatio non abolebitur in me in re-
gionibus Achaia.

mm.iiij.

^r סניקותי
צרכי:

^s אקר אכיד:

^t שררה אכיתו:

Epist. Pauli

Διαπί; ὅπ οὐκ ἀγαπῶ ὑμας; ὁ 11
Θεὸς οἶδεν.

Ὁ δὲ ποιῶ, καὶ ποιήσω, ἵνα ἐκκόψω 12
πλὴν ἀφορμῶν τῶν δελόντων ἀφορμῶν,
ἵνα ἐν αὐτοῖς καυχῶνται, διρεθῶσι καὶ θῶς
καὶ ἡμεῖς.

Οἱ γὰρ πλοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργά- 13
ται δόλιοι, μεταχρηματίζόμενοι εἰς δύο
στόλους Χρестоῦ.

Καὶ οὐ θαυμάζον. αὐτὸς γὰρ ὁ σα- 14
τανᾶς μεταχρηματίζεται εἰς ἀγγέλ(ω)
φωτός.

Οὐ μέγα οὐδὲ καὶ οἱ διάκονοι αὐ- 15
τῶν μεταχρηματίζονται ὡς διάκονοι δι-
καιοσύνης. ὧν τὸ τέλος ἔσται καὶ τὰ ἐρ-
γα αὐτῶν.

Γάλιν λέγω, μή τις με δέξῃ ἀ- 16
φρονα εἶ; εἰ δὲ μήγε, καὶ ὡς ἀφρονα
δέξασθε με, ἵνα μικρόν τι καὶ γὰρ καυ-
χήσωμαι.

Ὁ λαλῶ, οὐ λαλῶ καὶ Κύριον, ἀλλ' 17
ὡς ἐν ἀφροσύνῃ, ἐν ταύτῃ τῇ ὑποστά-
σει τῆς καυχήσεως.

Επεὶ πολλοὶ καυχῶνται καὶ πλὴν σα- 18
ρκῆς, καὶ γὰρ καυχώσομαι.

Ἡδέως γὰρ ἀνέχεσθε τῶν ἀφρόνων, 19
φρόνιμοι ὄντες.

Ανέχεσθε γὰρ εἴ τις ὑμας καταδυ- 20
λοῖ, εἴ τις κατεδίει, εἴ τις λαμβάνει, εἴ-
 τις ἐπαίρεται, εἴ τις ὑμας εἰς πρὸς ὅσον
δέρει.

Κατὰ ἀπρίαν λέγω, ὡς ὅπ ἡ- 21
μεῖς ἡδονήσαμεν. ἐν αὐτῇ δ' αὖ τις πολ-
μᾶ, (ἐν ἀφροσύνῃ λέγω) ἵνα καὶ
καὶ γὰρ.

Εβραῖοι

Quapropter? an quod non diligā
vos? Deus nouit.

Sed quod facio, etiam faciam, ut
amputem occasionem iis qui optāt
occasionem, ut in eo de quo glorian-
tur, reperiantur quales & nos.

6 Nam istiusmodi pseudapostoli,
operarii dolosi sunt, transformati
in Apostolos Christi.

6 Aperte tandem
istos suos coloribus
depingit, prae-
dicans fore ut quantumcum-
que uelint glorie
Dei simulent, tandem
seipsum prae-
dicant.

Neque id mirum. ipse enim Sata-
nas transformatur in Angelū lucis.

Non magnum est igitur si trans-
formantur ut ministri iustitiæ, etiā
eius ministri: quorum finis erit se-
cundum opera eorum.

7 Rursum dico, nequis me putet
insipientem esse: alioquin etiam ut
insipientem accipite me, ut paulu-
lum quiddam & ego glorier.

7 Pergit aperta cā-
fiducia, & grauissi-
ma quadam ironia
utens, petit sibi ve-
niam tribui si uelut
ad tempus apud sa-
pientes Corinthios de
sapientia, cum summis
illis hominibus de ex-
ternis etiam illis re-
bus contendat, puta
de genere, de maiori-
bus, deque rebus for-
titer gestis.

Quod dico, non dico secundum
Dominū, sed ut insipienter, in prae-
fidente ista gloriatione.

Quandoquidē multi gloriantur
secundum carnē, & ego gloriabor.

Libenter enim toleratis insipien-
tes quum sitis sapientes.

8 Toleratis enim si quis vos in ser-
uitutem adigit, si quis exedit, si quis
accipit, si quis attollit sese, si quis
vos in faciem cædit.

8 Antequam ad
rem accedat, perstrin-
git Corinthios, qui
quum sibi sapientissi-
mi uiderentur inter
ea non animaduerte-
bant pseudapostolos
ad quæstum abutis i-
pforum simplicitate.

Quantum ad cōtumeliam dico,
nempe quia nos infirmi fuimus: i-
mò in quocunque audaci uti velit
aliquis, (insipienter loquor) auda-
cia uelim uti & ego.

Hebræi

^a מחבאוהו: למנא מטול דלא מחב אנא לכו
אלהא הו ידע:

11 *Quamobrem? Quod non diligam
vos? Deus ipse nouit.*

אלא הדא דעבר אנא אף אעבר
דאפסוק הו ^b עלתהון דאילין דבעין
^c עלתא דבהו מדס דמשתכחין
^d ושתכחון אכותן:

12 *Sed hoc quod facio, & iam faciam,
ut amputem occasionem illorum qui
querunt occasionem, ut in ea re qua
gloriantur, inueniantur sicut nos.*

איתיהון גיר הלין שליחא דגלא
ופעלא נכילא ומדמין נפשחון ל
לשליחא דמשיחא:

13 *Sunt enim istiusmodi, pseudoapo-
stoli et operarii dolosi, et assimulant
se ipsos Apostolis Christi.*

ולית למתדמרו בהדא אן הו גיר
דסטנא מתדמא במלאכא דנוהרא:

14 *Neque est mirandum in hoc. Etenim
si Satan as ipse transfigurat se in An-
gelum lucis,*

לא הות ^h רבא עבותא אן אף
משמשנוהי מתדמין במשמשנא
דדיוקווא הנון דחרתהון תהוא איך
עבדיהון:

15 *Nequaquam magnum est negotiū
si etiam ministri eius transfigurant se
in ministros iustitiae: quorum finis e-
rit secundum opera eorum.*

תוב דין אמר אנא למא אנש יסבר
עלי איך דסכלא אנא ואן לא ^k אפן
איך דלסכלא קבלוגי דאף אנא קליל
אשתכח:

16 *Rursus autem dico ne quis reputet
de me tanquam insipies sim: alioquin
etiam ut insipientem accipite me, ut
etiam ego modicum glorier.*

מדס דממלל אנא לא הווא במרן
ממלל אנא אלא איך ⁱ דבפכיהותא
בהדא דוכתא דשובהרא:

17 *Quod loquor, secundum Dominum
nostrum non loquor, sed tanquam per
insipientiam in hoc loco gloriationis.*

מטול דסגיאא משתכחין בבסרא
ואף אנא אשתכח:

18 *Quandoquidem multi gloriantur
in carne, etiam ego gloriabor.*

מנחין אנתון גיר למשתמעו
לחסירי רענא כד אנתון חבימא
אנתון:

19 *Faciles enim estis ad audiendū de-
stitutos mente, quum vos sapientes
sitis:*

ומתדנן אנתון למן דמשעבר
לכו ולמן דאכל לכו ולמן דגסב
מנכו ולמן דמתתרים עליכו ולמן
דמחא לכו על אפיוכו:

20 *Et extollitis eum qui in seruitutem
vos adigit, & eum qui deuorat vos,
& eum qui accipit à vobis, & eum
qui extollit se super vos, et eum qui
percutit vos in faciem vestram.*

3 Non significat
simpliciter, Ferre
aut Tolerare, sed
Efferre & euehere:
quemadmodum
constat ex altero
loco Act. 10:7

איך דבצערא אמר אנא איך הו
דחנן ^p מחילינן הו בחסירות רענא
אמר אנא דכלל מדס דממרח אנש
אף אנא ממרח אנא:

21 *Tanquā in ignominia loquor: quasi
[ita] sit quod infirmi fuerim⁹. (per de-
fectum mentis loquor) quod in quacū-
que re audeat aliquis, etiam ego audeo.*

Si

Epist. Pauli

Philip. 3. 5

Εβραῖοί εἰσι; καὶ γὰρ Ἰσραηλιταὶ εἰσι; 22
καὶ γὰρ σπέρμα Ἀβραάμ εἰσι; καὶ γὰρ

|| Hebræi sunt? *sum* & ego: Israeli-
tæ sunt? *sum* & ego: semen Abrahæ
sunt? *sum* & ego:

Διάκονοι Χριστοῦ εἰσι; (ᾧ φρονῶν 23
λαλῶ) ὑπὲρ ἐγὼ· ἐν κόποις, ὡς ἀποτέ-
ρος, ἐν πληγαῖς, ὑπερβαλλόντως, ἐν
φυλακαῖς, ὡς ἀποτέρος, ἐν θανάτοις
πολλάκις.

Ministri Christi sunt? (desipiens
loquor) supero ego: in fatigationi-
bus, amplius: in vulneribus, supra il-
los, in carceribus, amplius: in morti-
bus, sæpe.

ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεταράκον 24
τα ᾧ μιᾶν ἔλαβον.

A Iudæis quinquies accepi qua-
dragenas *plagas*, vna minus.

Αἱ. 16. 15
Αἱ. 14. 19
Αἱ. 27. 1

Τεὶς ἐρράβιδίω, ἅπαξ ἐλιδά- 25
διω, τεὶς ἐναυάγησα, νυχθήμερον ἐν
τῷ βυθῷ πεποίηκα.

|| Ter virgis cæsus fui, || semel fui
lapidatus, || ter naufragium feci, no-
ctem ac diem in profundo egi.

Ὀδοιπορίας πολλάκις, κινδύοις 26
ποταμῶν, κινδύοις ληστῶν, κινδύοις
ἐκ χυῖς, κινδύοις ὅς ἐθνῶν, κινδύοις
ἐν πόλει, κινδύοις ἐν ἐρημίᾳ, κινδύ-
νοις ἐν θαλάσῃ, κινδύοις ἐν ψευδα-
δέλφοις.

In itineribus sæpe fui, in pericu-
lis fluminum, periculis latronum,
periculis à *meis* gentilibus, pericu-
lis in Gentibus, periculis in ciuita-
te, periculis in deserto, periculis in
mari, periculis inter falsos fratres:

ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, ἐν ἀγρυπνίᾳ 27
πολλάκις, ἐν λιμῷ & δίψῃ, ἐν νηστείᾳ
πολλάκις, ἐν ψυχῇ καὶ γυμνότητι.

In fatigatione & ærumna, in vi-
giliis sæpe, in fame & siti, in ieiu-
niis sæpe, in frigore & nuditate.

Χωρὶς ᾧ ᾧ ῥεκτὸς, ἢ ᾧ πούσασις 28
μου ἢ καὶ ἡμέραν, ἢ μείριμα πασῶν
τῶν ἐκκλησιῶν.

9 Absque iis quæ extrinsecus *eue-
niunt*, urget agmen illud in me quo-
tidie confurgens, *id est* sollicitudo
de omnibus ecclesiis.

9 Hoc tandem ad-
dit velut appendicē,
ut Corinthios pudeat
eum asseruari à cu-
ius sollicitudine omnes
penē ecclesias pende-
re res ipsa testabatur

Τίς ἀδενεῖ, καὶ οὐκ ἀδενῶ; πῶς 29
σκανδαλίζεταί, καὶ οὐκ ἐγὼ πω-
ροῦμαι;

Quis affligitur quin ego affligar?
quis offenditur quin ego vrrar?

Εἰ καυχᾶσθαι δεῖ, τὰ τῆς ἀδενείας 30
μου καυχῆσομαι.

10 Si gloriari oporteat, de iis quæ
infirmittatis meæ *sunt* gloriabor.

10 Retorquet in ad-
versarios quod ab eis
obiciebatur: Et si di-
cat, Proferit illi meas
ærumnas & mihi au-
toritatem detrahant:
at ego si gloriari ve-
lim, non aliunde sum
pserim argumentum:
nec quicquam hic à
me confingi. Deus i-
pse est testis.

Ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν 31
Ἰησοῦ Χριστοῦ οἶδεν, ὅτι ὁ ὠν ἀλογητὸς εἰς
τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι.

Deus & Pater Domini nostri Je-
su Christi, laudandus in secula, no-
uit me non mentiri.

In

Εν

אֵן עֲבָרִיא אֲנֹן וְאִם אֲנִי וְאֵן
אִסְרָלִיא אֲנֹן אִם אֲנִי אֵן זֶרְעָה
אֲנֹן דִּאֲבָרָהֶם אִם אֲנִי :

22 *Si Hebraei sunt, etiam ego: & si Is-*
raelita sunt, etiam ego: si semen sunt
Abraha, etiam ego:

אֵן מִשְׁמִשְׁנָא אֲנֹן דְּמִשְׁיָחָא בְּחִסְרוֹת
רַעִינָא אֲמַר אֲנִי דִּיתִיר מִנְּהוֹן אֲנִי
בְּלֹאֹתָא יִתִּיר מִנְּהוֹן בְּמַחֲוֹתָא יִתִּיר
מִנְּהוֹן בְּאִסּוּרָא יִתִּיר מִנְּהוֹן בְּמוֹתָא
וּבְכֵין סְגִיָּאן :

23 *Si ministri sunt Christi, per defectū*
mentis loquor quod excellentior illis
sum ego: in laboribus copiosior quā
illi, in vulneribus copiosior quā illi,
in vinculis copiosior quā illi, in mor-
tibus, & sapius.

מִן יְהוּדִיא חֲמִשׁ זַבְנִין אַרְבַּעִין
אַרְבַּעִין חֲסִיר חֲדָא בְּלֵעַת :

24 *A Iudæis quinquies quadrage-*
nas [plagas,] minus una, & deuorau.

תֵּלַת זַבְנִין בְּשִׁבְטָא אֲתַנְגֵּדַת
חֲדָא זֶכֶן אֲתַרְגָּמַת תֵּלַת זַבְנִין הָוִית
בְּנוֹנָא אִימָמָא וּלְלִיא דְּלֹא סְפִינָתָא
בִּימָא הָוִית :

25 *Ter virgis & casus fui: & semel lapi-*
datus fui: ter fui in naufragio die ac
nocte, sine navi [inquam] in mari fui.

בְּאִוְרַחְתָּא סְגִיָּאָתָא בְּקִינְדוֹנוֹם
דְּנִהְרֹתָא בְּקִינְדוֹנוֹם דְּגִיסָא בְּקִינְדוֹנוֹם
בְּקִינְדוֹנוֹם דְּמִן טוֹחָמִי בְּקִינְדוֹנוֹם
דְּמִן עֲמָמָא בְּקִינְדוֹנוֹם הָוִית בְּמִדְיָנָתָא
בְּקִינְדוֹנוֹם הָוִית בְּחוּרְבָא בְּקִינְדוֹנוֹם
בִּימָא בְּקִינְדוֹנוֹם דְּמִן אַחָא דְּגִלָּא :

26 *In itineribus multis, in periculo*
fluminum, in periculo latronum, in pe-
riculo à genere meo, in periculo à Gen-
tibus: in periculo fui in ciuitatibus, in
periculo fui in solitudine, in periculo
in mari, in periculo quod est à falsis
fratribus.

בְּעַמְלָא וּבְלֹאֹתָא בְּשִׁהָרָא סְגִיָּאָתָא
בְּכַפְנָא וּבְצַהֲיָא בְּצוּמָא סְגִיָּאָתָא
בְּעָרִיא וּבְעִדְטָלִיוֹתָא :

27 *In labore et fatigatione, in vigi-*
liis multis, in fame & siti, in ieiunio
multo, in denudatione & nuditate.

סִטְרָא מִן יִתִּירְתָּא וּבְנוֹשִׂיא דְּעָלִי
דְּבִכְל יוֹם וְצַפְתִּי דְּעָל אִפִּי כְּלָהִין
עֲדַתָּא :

28 *Præter reliqua plurima, et congre-*
gationem quæ est quotidiana contra
me, & curam meam quæ est pro omni
bus ecclesiis.

מִנּוּ מִתְכַּרְחָא וְלֹא אֲנִי מִתְכַּרְחָא
אֲנִי מִנּוּ מִתְכַּשֵּׁל וְלֹא אֲנִי וְקִד
אֲנִי :

29 *Quis infirmatur, et ego non infir-*
mor? quis offenditur, et ego nō uror?

אֵן לְמִשְׁתַּבְּחָרוּ וְלֹא בְּכוֹרְהֵנִי
אֲשַׁתְּבַּחֵר :

30 *Si gloriari oporteat, in infirmitati-*
bus meis gloriabor.

יָדַע הוּא אֱלֹהָא אֲבוּהִי דְּמִרְן יִשׁוּעַ
מִשְׁיָחָא מְבָרְכָא דְּלַעֲלֵם עֲלִמִין דְּלֹא
מְבָרַךְ אֲנִי :

31 *Novit Deus Pater Domini nostri*
Ieschua Christi, benedictus qui est in
seculum seculorum, quod non mētor.

Epist. Pauli

AA. 9. 14

Εν Δαμασκῷ ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα³²
τῆ βασιλείῳ ἐφρούρει πλὴν Δαμασκη-
νῶν πόλιν, πᾶσαι με δέλων.

Καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐξα-
λάθην διὰ τῆς τείχους, ὅς ἐξέφυγον τὰς³³
χεῖρας αὐτοῦ.

Κεφάλαιον 16

ΚΑΥΧᾶσθαι δὴ ἐ συμφέρει μοι. ἐ-
λάσσομαι γὰρ εἰς ὀπλᾶσις καὶ ἀπο-
καλύψας Κυρίου.

Οἶδα δὲ ἄνθρωπον ἐν Χειρῶν²
ἐπὶ δέκα τεσσάρων (εἴτε ἐν σώματι, ἢ
οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τῆς σώματος, οὐκ οἶδα·
ὁ Θεὸς οἶδεν) ἀρπαγνύτα τὸν τοιοῦτον
ἕως τρίτου οὐρανοῦ.

Καὶ οἶδα τὸ τοιοῦτον ἄνθρωπον (εἴτε
ἐν σώματι, εἴτε ἐκτὸς τῆς σώματος, οὐκ
οἶδα· ὁ Θεὸς οἶδεν)

Ὁπὴρ πάγῃ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ⁴
ἤκουσεν ἀρρήτα ῥήματα, ἀ οὐκ ἔξον
ἀνθρώπων λαλῆσαι.

Υπὲρ τῶ τοιοῦτου καυχῆσομαι· ἡμεῖς
δὲ ἡμεῖς οὐ καυχῆσομαι, εἰ μὴ ἐν
ταῖς ἀδυναμίαις μου.

Εὰν γὰρ θελήσω καυχῆσθαι, ἐκ ἑσο-⁶
μαι ἄφρον· ἀλήθειαν γὰρ ἐρῶ. φέδομαι
δὲ μή τις εἰς ἐμὲ λογίσσεται ἡμεῖς ὁ βλέ-
πει με, ἢ ἀκούει πὶ ἔξ ἐμοῦ.

Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀποκαλύψεων⁷
ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλον
τῇ σαρκί, ὁ ἄγγελος Σατανᾶ, ἵνα με κολα-
φίῃ, ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι.

Υπὲρ τούτου τρεῖς τὸν Κύριον⁸
καλέσας, ἵνα ἀποσῇ ἀπ' ἐμοῦ.

Καὶ εἰρηκέ μοι, Ἀρκί σοι ἡ χάρις⁹
μου· ἡ γὰρ δυνάμις μου ἐν ἀδυναμίαις τε-
λειᾶται. Ἦδιστα ἐν μάλλον καυχῆσθαι
ἐν ταῖς ἀδυναμίαις μου, ἵνα ὁπλοκω-
σῇ ἐπ' ἐμὲ ἡ δυνάμις τῆς Χειρὸς.

Διό

¶ In vrbe Damasci, gentis præfe-
ctus nomine Aretæ regis, præsidio
tenebat Damascenorum urbem, cu-
piens meprehendere:

Sed per fenestram in sportam de-
missus fui per moenia, & eius ma-
nus effugi.

Cap. XII.

Gloriari sanè non expedit mi-
hi, veniam enim ad visiones &
reuelationes Domini.

Noui hominem in Christo ante
annos quatuordecim, (an in corpo-
re nescio: an extra corpus, nescio.
Deus nouit) raptum in tertium vs-
que cælum.

Et noui, ihusmodi hominem (an
in corpore, an extra corpus, nescio:
Deus nouit)

Raptum fuisse in Paradisum, &
audisse ineffabilia verba, quæ non
liceat homini loqui.

De eiusmodi re gloriabor: de me-
ipso verò non gloriabor, nisi ex in-
firmitatibus meis.

Nā si voluero de his gloriari, nō
ero insipiens: veritatem enim dicā.
sed parcè loquor, ne quis de me co-
gitet supra id quod videt esse me,
aut quod audit ex me.

Et ne excellentia reuelationum³
supra modum efferrer, datus est mi-
hi furculus infixus carni, et ange-
lus Satan, vt me colaphis cædat, ne
supra modum efferar.

Super hoc ter Dominum rogaui
vt abscederet à me.

Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia
mea: nam potentia mea per infir-
mitatē perficitur.⁴ Libentissimè i-
gitur gloriabor potius de infirmi-
tatibus meis, vt inhabitet in me
potentia Christi.

¹ Pergit in propo-
sito, & quoniam glo-
riosi illi reuelatio-
nes iactabant, com-
memorat quæ ipsum
supra communem ho-
minum captum attol-
lant, ac non absque
pæfatione & accu-
rata esset excusati-
one.

² Ut omnem ambi-
tionis suspicionem re-
moueat, testatur se il-
lum extrinsecus non de
sua iactare, quoniam
nihil hic affingit, ne
hæc occasione plus ei
tribuantur ab aliis
quam par sit: ac pro-
inde se velle potius in
suis miseris gloriari.

³ Excellens doctri-
na, cui Dominus præ-
stantissimos etiam
seruos suos à Satana
detraxit. Et omni ten-
tationum genere affli-
gi vult: nempe ne ni-
mum efferantur, at-
que adeo vt iugi illa
exercitatione perficiā-
tur.

⁴ Concludit se pseu-
da apostolorum iacta-
tionibus solas suas a-
rummas velle oppone-
re: simulque se excu-
sat quod ipsorum im-
portunitate de his re-
bus tam multa dice-
re sit coactus, nempe
quod euerio ipsius
Apostolatus, necesse e-
rat ipsius doctrinā
tuere.

בְּדֶרֶסְסוֹק רַב חֵילָא דְאַרְטוֹס מֶלֶכָא
נָטַר הוּא מְדִינָתָא דְדֶרֶסְסוֹקִי
לְמַאֲחֲדָנִי :

32 In Damasco princeps exercitus Areta regis custodiebat ciuitatē Damascenorum, ad comprehendendum me.

33 וּמִן כּוֹתֵא בְּסִרְיָנָא שְׂבוּנִי מִן שׁוּרָא
וְאַתְּפִלְטָת מִן אִדּוּהִי :

Et ex fenestra in porta demiserunt me ex muro, & ereptus sum è manibus eius.

קְפִלְאוֹן יֵא

Cap. XII.

1 לְמִשְׁתַּבְּחָהּ וְלֹא אֵלָא לְאִפְקָח אֶתְּא
אֲנֵא לִי גִיר לְחֻזּוֹנָא וּלְגִלְיוֹהִי דְמָרָן :

Gloriari oportet: sed non expedit. Venio enim ad visiones et ad reuelationes Domini nostri.

2 יִדְעֵנָא גִבְרָא בְּמִשְׁיָחָא מִן קֶדֶם
אַרְבַּעַּסְרָא שָׁנִין אֵן בְּפָנֵי דִין וְאֵן
דְּלֹא פָנֵי לֹא יָדַע אֲנֵא אֵלֹהָא הוּא יָדַע
דְּאַתְחַשְׁףָּהּ הוּא הֵנָּה עַד מָא לְתוֹלְתָא
דְּשָׁמִיָּא :

2 Noui hominem in Christo ante quatuordecim annos, (num autem in corpore, an verò absque corpore, nō noui: Deus nouit) qui quidem raptus est usque ad tertium calorum.

3 וְיָדַע אֲנֵא לֵה לְהֵנָּה בְּרִשְׁאָא אֵן
בְּפָנֵי דִין וְאֵן דְּלֹא פָנֵי לֹא יָדַע אֲנֵא
אֵלֹהָא הוּא יָדַע :

3 Et scio hunc ipsum filium hominis (sive autem in corpore, sive absque corpore, non noui: Deus nouit)

4 דְּאַתְחַשְׁףָּהּ לְפִרְדִּיסָא וּשְׁמַע מֶלֶא דְּלֹא
מִתְמַלְלֵן אֵילִין דְּלֹא שְׁלִישׁ לְבַר נֶשְׁא
לְמִסְלָלוֹ אִפִּין :

4 Et raptus est in paradysum, et audiuit sermones ineffabiles, quos non licet filio hominis eloqui.

5 עַל הֵנָּה אֲשֶׁתְּבַחֵר עַל נַפְשִׁי דִין
לֹא אֲשֶׁתְּבַחֵר אֵלָא אֵן בְּכוֹרְהֵנָּה :

5 Pro hoc gloriabor: de me autem ipso non gloriabor, nisi in infirmitatibus.

6 אֵן אֲעֵבֵא גִיר דְּאַשְׁתְּבַחֵר לֹא הוּא
אֲנֵא שְׁטִיָּא שְׂרָרָא הוּא גִיר אֲמַר אֲנֵא
חֲאֲסֵנָּה דִין דְּלֹא מָא אֲנֵשׁ יִתְרַעַא עָלִי
יִתִּיר מִן מָא דְּחֻזָּא לִי וְדִשְׁמַע מִנִּי :

6 Si enim voluero gloriari, nequaquā ero insipiens: veritatem enim dico. parco autem, ne quis cogitet de me plusquam quod vidit in me, & quod audiuit ex me.

7 וְדִלְאֵא אֲתִתְרִים בִּיתִירוֹתָא דְּגִלְיָנָא
אֲשֶׁתְּלֵם לִי שְׁפִיָּא לְבַסְרִי מִלְּאֲבָה
דְּסִטְנָא דִּיהוּא מְקַפָּח לִי דְּלֹא אֶת
אֲתִתְרִים :

7 Et ne extollerer propter excellentiā reuelationum, traditus est mihi stimulus carni meæ, angelus Satanæ, ut colaphis caderet me, ne extollerer.

8 עַל הֵנָּה תֵּלֶת זֻכְנִין בְּעִית מִן מָרִי
דִּיפְרָק מִנִּי :

8 Super hoc ter petii à Domino ut remoueret à me.

9 וְאֲמַר לִי סִפְקָא לִךְ טִיבוֹתֵי חֵילִי גִיר
בְּכִרְיָהוֹתָא הוּא מִתְּמַר חֲדִיאִית הַכִּיל
אֲשֶׁתְּבַחֵר בְּכוֹרְהֵנִי דִּיאֲנֵן עָלִי חֵילָה
דְּמִשְׁיָחָא :

9 Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: virtus enim mea in infirmitatibus perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut protegat me virtus Christi.

1 Ad verbum, Tribus vicibus. Hebraismus.

2 In verbo Græco ἀντιπαύλων videatur autor huius paraphraseos vsum tabernaculorū respexisse, videlicet ut protegant à pluuia, sole, vento, & aliis huiusmodi incommodis: quæ deinde per metaphoram accommodat virtuti Christi protegenti Paulū contra stimulos Satanæ.

nn. i.

Epist. Pauli

Διὸ διδοκῶ ἐν ἀδελφείοις, ἐν ὑβρε- 10
σιν, ἐν διὰδικαῖς, ἐν διωγμοῖς, ἐν στενοχω-
ρείαις ὑπὲρ Χριστοῦ. ὅταν γὰρ ἀδενῶ,
τότε δυνατός εἰμι.

Γέγονα ἀφρον καυχώμενος· ὑ- 11
μεῖς με λυάδικάσατε· ἐγὼ γὰρ ὡφει-
λον ὑφ' ὑμῶν σκυνίσασθαι· οὐδὲν γὰρ ὑπέ-
ρησα τῷ ὑπὲρ λίαν ὑποσώλων, εἰ καὶ
οὐδὲν εἰμι.

Τὰ μὲν σημεῖα τῆς ὑποσώλου κατεῖ- 12
ράθη ἐν ὑμῖν ἐν πάσῃ ὑπομονῇ, ἐν ση-
μείοις καὶ τέρασιν καὶ δυνάμεσι.

Τί γὰρ ὅστις ὁ ἡγήθητε ὑπὲρ τὰς 13
λοιπὰς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸς ἐγὼ
οὐ κατενάρησα ὑμῶν; χαλεπὰ δέ μοι
πρὸς ἀδικίαν ταύτην.

Ἰδοὺ, τίπον ἐνίμως ἔχω ἐλθεῖν 14
πρὸς ὑμᾶς, ὅς ἐ καταναρκήσω ὑμῶν.
οὐ γὰρ ζητῶ τὰ ὑμῶν, ἀλλ' ὑμᾶς. οὐ γὰρ
ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θυσιαρεῖ-
ζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις.

Εγὼ δὲ ἡδιστα δαπανήσω καὶ ἐκδα- 15
πανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν.
εἰ καὶ ὑπερβολικῶς ὑμᾶς ἀγαπῶν, ἡτ-
τον ἀγαπῶμαι.

Εἰς δὲ ἐγὼ οὐ κατεβάρησα ὑμᾶς. 16
ἀλλ' ὑπάρχων πανούργος, δόλω ὑμᾶς
ἔλαβον.

Μὴ πνα ὧν ἀπέσταλκα πρὸς ὑμᾶς, 17
δὲ αὐτῶν ἐπλεονέκτησα ὑμᾶς;

Γαρεκαίλεσα Τίτον, καὶ σκυνάπ- 18
εῖλα τὸν ἀδελφόν· μή π ἐπλεονέ-
κτησεν ὑμᾶς Τίτος; οὐ τῷ αὐτῷ πνέ-
ματι περιεπατήσαμεν; οὐ τοῖς αὐτοῖς
ἵχνεσι;

Πάλιν δοκεῖτε ὅτι ὑμῖν ὑπολογυ- 19
μεθα; κατενώπιον τῆς Θεοῦ ἐν Χριστῷ
λαλοῦμεν.

Propterea oblector in infirmita-
tibus, in contumeliis, in necessita-
tibus, in persecutionibus, in angu-
stiis pro Christo. quum enim impo-
tens sum, tunc potens sum.

Fui insipiens in gloriādo: vos me
coegistis: nam ego debueram à vo-
bis commendari. nulla enim in re
inferior fui summis Apostolis, ta-
met si nihil sum.

Indicia quidem Apostoli edita
sunt apud vos per omnem toleran-
tiā, & signa & prodigia & virtutes.

Nam quid est in quo fueritis in-
feriores cæteris ecclesiis, nisi quod
ego ipse non obtorpui cum vestro
incommodo? condonate mihi hanc
iniuriam.

Ecce, tertio paratus sum venire
ad vos, nec cum vestro incommo-
do obtorpescam. non enim quæro
quæ vestra sunt, sed vos. non enim
debent filii parentibus thesauros
congerere, sed parentes filiis.

Ego verò libentissimè impendā
& expendar pro animabus vestris:
etiamsi abundè vos diligens, minus
diligar.

Sed esto, ego vos non grauavi:
sed quum sim callidus, dolo vos
cepi.

Num per quenquam eorum quos
misi ad vos, expilavi vos?

Precatus sum Titum, & cum eo
misi fratrem: nunquid vos expila-
uit Titus? nonne eodem spiritu in-
cessimus? nonne iisdem vestigiis?

Rursum putatis quod nos vobis
excusemus? in conspectu Dei, in
Christo loquimur

5 Testes rursum Co-
rimthios facit eorum
quibus sum apud
eos apostolatum ob-
gnarat Dominus &
denuo quā sit tunc
ab omni auaritia a-
lienus, tum in eos pro
pensus, certis argumē-
tis declarat.

6 Aliam calumniā
longè grauissimā
à se depellit, nimirū
quod alii eum per a-
lios quæstum faceret.

7 Concludit se hæc
ad eos non scribere
quasi defensione ege-
at, quum nullus sibi
sit conscius, sed quod
eorum maxime in-
ter sit de eius fide mi-
nimè dubitare à quo
fuerant instituit.

מטול הנא צבא אנא בכורהנא
בצערא באולצנא ברדופיא בחבושיא
דעל אפי משיחא אכתי דכריה אנא
גיר הידין הו חילתן אנא :

הא הוית חסיר רענא בשוכחרי
דאנתון אלצתונני חייבין הויתון גיר
דאנתון תסהרון עלי מטול דלא בצרת
מדם מן שליחא אילין דמב מיתרין
אפן לא הוית מדם :

אתותא דשליחא עכדת בינתכון
בכל מסוכרנו ובגברותא וב
ובתדמרתא ובחילא :

במנא גיר אתבצרתון מן עדתא
אחרניתא אלא אן בחדא דאנא לא
יקרת עליכון שבוקו לי הדא סכלותא
הא חדא דתלת הי ובנין דמטיב
אנא דאתא לותכון ולא אקר עליכון
מטול דלא בעא אנא דילכון אלא
לכון לא גיר חייבין בנא למסס
סיכתא לאכהא אלא אכהא לב
לבניהון :

אנא דין חריאית ונפקתא אפקואף
קיומי אתל על אפי נפשיתכון אף
בדיתיראית מחב אנא לכון אנתון
בציראית מחבין אנתון לי :

וכבר אנא לא יקרת עליכון אלא
איך גברא דחרעא בנבלא גנבתכון
למא ביר אנש אחרין דשדרת
לותכון אתיעת עליכון :

מן טטוס בעית ושדרת עמה לאחא
למא דמדם אחיען עליכון טטוס לו
בחדא רוחא הלכן ובהין בעקבתא
למא תוב סברין אנתון דלכון
נפקין רוחא קדם אלהא במשיחא
ממליבין

10 Hanc ob causam delector in infirmitatibus, in cōtumeliis, in afflictionibus, in persecutionibus, in angustiis quæ sunt pro Christo. quum enim infirmus sum, tunc potens sum.

11 Ecce, factus sum carēs mente in gloriatiōe mea: quia vos coegistis me. Debitor enim eratis ut vos testaremini de me, propterea quod nihilo fui inferior Apostolis illis qui admodum excellūt, tametsi non sim quicquam.

12 Indicia Apostolorum edidi inter vos, cum omni patientia, et cum potentiis, et cum prodigiis, et cum virtutibus.

13 Nam qua in re inferiores fuistis ecclesiis aliis, nisi in hoc quod ego non grauari vos? Condonate mihi hoc delictum.

14 Ecce iam tertio paratus sum ut veniam ad vos. neque grauabo vos: quia non quero vestra, sed vos. Nō enim debitorum sunt filii recondere thesauros parentibus, sed parētes filiis suis

3 Ad verbum, iam tertium tempus est quo me parō, &c.

15 Ego verò libenter & sumptus proferam, & etiam meipsum dabo pro animabus vestris: etiamsi, quum abundè diligā vos, vos parçè diligatis me.

16 Sed esto, ego non grauari vos, sed tanquam vir astutus per dolum furatus sum vos.

17 Nunquid per virum alium quē misi ad vos, expilavi vos?

18 A Titopetii, et misi cum eo fratres, nunquid aliqua in re expilauit vos Titus? Nonne uno spiritu ambulauimus, & eisdem vestigiis?

19 Nūquid rursum arbitramini quod apud vos nos excusemus? Coram Deo per Christum

4 Ad verbum, Per maiorem viri alterius. Hebraeus.

nn. ij.

Epist. Pauli

λαλοῦμεν· τὰ δὲ πάντα, ἀγαπήτοι, ὑπὲρ
τῆς ὑμῶν οἰκοδομῆς.

loquimur: omnia tamē hęc, charif-
simi, pro vestri ædificatione.

Φοβοῦμαι ὥστ' μή πως ἐλθὼν οὐχ²⁰
οἷσις θέλω εἶρεσθαι ὑμᾶς, καὶ γὰρ διρεθῶ
ὑμῖν οἷον οὐ θέλετε· μή πως ἔρεις, ζήλοι,
θυμοί, ἐριδείαι, καταλαλῖαι, ψευδε-
ισμοί, φυσιώσεις, ἀκαταστασίαι.

⁸ Nam metuo nequo modo, quū
venero, non quales velim, reperiam
vos, & ego reperiar vobis qualem
nolitis: nequo modo sint lites, æmu-
lationes, iræ, contentiones, obtre-
ctationes, susurri, tumores, tumul-
tuationes.

⁸ Confirmata sua
apud eos auctoritate,
acriter eos obiurgat,
ac minas etiam ad-
dit planē Apostolicas,
fore videlicet ut nisi
resipuerint, ipsis de in-
cepis non parcat, quū
tertio iam eos admo-
nuerit.

Μὴ πάλιν ἐλθόντα με ταπεινώ-
σῃ ὁ Θεός μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ πεν-²¹
θήσω πολλοὺς τῶν περημεδρτηκότων,
καὶ μὴ μετανοήσαντων ἐπὶ τῇ ἀκα-
ταστασίᾳ καὶ πορνείᾳ καὶ ἀσελγείᾳ ἢ ἐ-
πεσάντων.

Ne iterum, vbi venero, me depri-
mat Deus meus apud vos, & lugeā
multos eorum qui antea peccarūt,
nec resipuerunt super impuritate
& scortatione & protervia quam
patrarunt.

Κεφάλαιον ιγ'

Cap. XIII.

Τρίτον τῶν ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.¹
Ἐπὶ σώματος δύο μερτύροιν καὶ
τελῶν σαθήσεται πᾶν ῥῆμα.

Tertia hac vice venio ad vos.
Ex ore duorum testiū aut triū
firmum erit omne verbum.

Deut. 19. 15
matth. 18. 16
iohan. 8. 17
heb. 10. 28

Προεῖρηκα καὶ περὶ ἔλθω ὡς πα-²
ρῶν τὸ δεύτερον, καὶ ἀπὸν νῦν γράφω
τοῖς περημεδρτηκόσι καὶ τοῖς λοιποῖς
πᾶσιν, ὅτι ἐὰν ἐλθω εἰς τὸ πάλιν, οὐ
φείσομαι.

Prædixi & secundò prædico ut
præfens, & absens nunc scribo iis
qui antè peccarunt, & reliquis o-
mnibus, fore ut, si denuo venero,
non parcā.

Ἐπεὶ δοκιμῶ ζητεῖτε τὸ ἐν ἐμοὶ λα³
λοῦντος Χριστοῦ, ὃς εἰς ὑμᾶς ἐκ ἀδενεί,
ἀλλὰ δυνάμει ἐν ὑμῖν.

Quandoquidem experimentum
quæritis in me loquentis Christi,
qui erga vos non est infirmus, sed
potens est in vobis.

¹ Gravissima incre-
patio, quod dum A-
postolicas admonitio-
nes despicunt, Chri-
sti ipsius patientiam
tentent: atque adeo
dum ipsum ut cala-
mitati affirmantur,
nihil obiciant quod
non sit ipsum Chri-
sto commune.

Καὶ ὥστ' εἰ ἐσαυρόθῃ ἐξ ἀδενείας,⁴
ἀλλὰ ζῆν δυνάμει Θεοῦ. καὶ ὥστ'
καὶ ἡμεῖς ἀδενούμεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ
ζητούμεθα οὕτως αὐτῷ ἐκ δυνάμει Θεοῦ
εἰς ὑμᾶς.

Nam etsi crucifixus fuit ex infir-
mitate, viuit tamē ex potentia Dei.
nam & nos infirmi sumus cum eo,
sed vivemus cū eo, ex virtute Dei
apud vos.

² Confirmat quod
de virtute Dei dixit
in suo ministerio
elucēte, colligitque
ex mutua inter fidē
populi & ministrī
predicationem rela-
tione, oportere ut vel
Apostolatum eius re-
nereantur, in cuius
doctrina fundata sit
ipsorum fides, vel sei-
psos damnent infidelis
tatis, & se non esse ex
Christi corpore fateā-
tur.

Cor. 11. 20

Ἐαυτοὺς πειράζετε εἰ ἐστὲ ἐν τῇ πίστει,⁵
ἑαυτοὺς δοκιμάζετε. ἢ ἐκ ἐπιγινώσκετε
ἑαυτοὺς, ὅτι Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν ὑμῖν ὄσιν;
εἰ μὴ πᾶσιν δοκιμοὶ ἐστέ.

Vosipfos tentate annon sitis in
fide, vosipfos probate. annon agno-
scitis vosmetipsos, videlicet Iesum
Christum in vobis esse? nisi repro-
bi estis.

At

Ελπίζω

ממלינן וכלהין חבובי מטול בנניא
חו דילכון :

דחל אנא גיר דלמא אתא לותכון
ולא אשכחון איך דצבא אנא
ואשתבח לכון אף אנא אכמא דלא
צביתון דלמא חרינא^א וחסמא וחממא^ב
ועצינא^ג ומאכל קרצא^ד ורטנא^ה ח
וחתירותא^ו ושגושיא^ז :

דלמא כד אתא לותכון ימכבני
אלהי ואתאפל על סגיאא אילין דחשו
ולא תבו מן טגפותא ומן זגיותא ומן
פחיותא דעברו :

קפלאון יג

הדא דתלת הי זכנין דמטיב אנא^א
דאתא לותכון דעל פוס תרין ותלתא
סהדין תקומי כל מלא :

מן קדים אמרת הוית לכון ותוב
מקדם אנא אמר אנא לכון איך דאף
תרתי זכנין דהוית לותכון אמרת^א
לכון אף השא כד רחיק אנא כתבנא
להלין דחשו ולשרכא דאחרנא דאן
אתא תוב לא אחוס :

מטול^א דבוקיא בעיתון דמשיחא^ב
דממלל בי חו דלא תיא^ג מחיל בכון
אלא חילתן חו בכון :

אפן אודקף גיר^א במחילותא אלא^ב
חי חו במחילא דאלהא אף חנן מ
מחילין עמה אלא^א חאנין עמה
במחילא דאלהא דבכון :

נפשכון^א בקו אן בהימנותא^ב
קיימין אנתון נפשכון^א אסו או לא^ב
משתודעיתון דישוע משיחא בכון חו
ואן לא מסליא אנתון :

מסכר

loquimur: & omnia, dilecti mei, pro-
pter adificationem vestram.

20 Metuo enim ne veniam ad vos, &
non inueniam vos sicut vellem: &
inueniar vobis ego quoque qualē non
velletis: ne cōtentio, & inuidia, & ira,
& calumnia, & obrectatio, & mur-
muratio, & elatio, et tumultus [sit in
vobis.]

21 Ne, quum venero ad vos, humiliet
me Deus meus, & lugeam propter
multos qui peccauerunt, et non re-
sipuerunt ab impuritate, & à scorta-
tione, & à lascinia quā patrauerunt.

Cap. XIII.

1 Am tertio paratus sum ut veniam
ad vos, ut per os duorum triumue
testium stabile sit omne verbum.

2 Antè dixerā vobis, & rursum præ-
dico vobis, sicut etiam secundo quum
essem apud vos, dixi vobis, etiam nūc
procul existens scribo illis qui peccave-
runt, et residuo reliquorum, quod si
venero, denuo non parcā.

3 Propterea quod experimentū qua-
ritis Christi qui loquitur in me, qui
nequaquam infirmus in vobis, sed po-
tens est in vobis.

4 Quauis enim crucifixus sit in infir-
mitate, attamen viuit in virtute Dei.
etiam nos infirmi sumus cum eo, attā-
men viuimus cum eodem in virtute
Dei quæ est in vobis.

5 Vosipso probate num in fide firmi
sitis: vosipso tentate, annon agnoscitis
vosipso, [videlicet] quod Ieschua Chri-
stus in vobis est? alioqui reprobi estis.

nn. ii.

i Ad verbum;
Hoc tertium est tē
p^o quod paro, &c.

z Ad verbum;
Secundo tempore,
id est, Secunda vi-
ce.

^א חרינא
^ב חסמא קנאה
^ג עצינא
^ד מאכל קרצא
^ה רטנא
^ו חתירותא
^ז שגושיא
^ח מחוסמא

^א זכנין פעמים
^ב מטיב מוכן

^א תרתין זכנין
^ב שנית
^ג כתבנא כותב
^ד אני

^א מבוקיא ניסיון
^ב מחיל חלש
^ג חילתן גבור

^א מחילותא
^ב חלשות

^א מחילין
^ב חלשים אנחנו
^ג חאנין חיים
^ד אנו

^א בקו כחנו
^ב קיימין חוקים
^ג אסו נסו

^א מסליא
^ב נמאסים

Epist. Pauli

Ελπίζω δὲ ὅτι γνώσεσθε ὅτι ἡμεῖς ἐν 6
ἐσμὲν ἀδόκιμοι.

Εὐχόμεθα ὅτι πρὸς τὸν Θεὸν μὴ ποιή- 7
σαι ὑμᾶς κακὸν μηδὲν· οὐχ ἵνα ἡ-
μεῖς δόκιμοι φανώμεθα, ἀλλ' ἵνα ὑμεῖς
τὸ καλὸν ποιῆτε, ἡμεῖς δὲ ὡς ἀδόκι-
μοι ὦμεν.

Οὐ γὰρ δυνάμεθα πᾶσι τῆς ἀλη- 8
θείας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

Χαίρομεν γὰρ ὅταν ἡμεῖς ἀδινώ- 9
μεν, ὑμεῖς δὲ δυνατοὶ ᾖτε. ἡ δὲ τοῦ
καὶ βλάμεθα, πλὴν ὑμῶν κατάρ-
πισιν.

Διὰ τοῦτο πάντα ἀπὸν γράφω, ἵνα 10
παρὸν μὴ ἀποτόμως χηρῶμαι, καὶ
πλὴν ἐξοισίαν ἡ ἐδωκέ μοι ὁ Κυ-
ριος εἰς οἰκοδομὴν, καὶ οὐκ εἰς κα-
ταίρεσιν.

Λοιπὸν, ἀδελφοί, χαίρετε, καταρτί- 11
ζεσθε, ὁρακαλεῖσθε, τὸ αὐτὸ φρονεῖτε,
εἰρηνεύετε· καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ
εἰρήνης ἔσται μετ' ὑμῶν.

Ἀσπάζεσθε ἀλλήλους ἐν ἀγίῳ Φι- 12
λήματι· ἀσπάζοντα ὑμᾶς ὁ ἅγιος
πάντες.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, 13
καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία
τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν.
Ἀμήν.

Πρὸς Κορινθίους δευτέρᾳ ἐγράφη ἀπὸ
Φιλίππων τῆς Μακεδονίας,
διὰ Τίτου καὶ
Λουκά.

3 At spero fore ut cognoscatis nos
non esse reprobos.

Opto verò à Deo nequid mali fa-
ciatis: non ut nos probati compe-
riamur, sed ut quod honestū est faci-
atis, nos verò velut reprobi simus.

Non enim possumus quicquam
adversus veritatē, sed pro veritate.

Gaudemus enim quum nos infir-
mi fuerimus, vos autem validi fue-
ritis. hoc autem etiā optamus, ve-
stram videlicet instaurationem.

Propterea hæc absens scribo, ne
præsens seueritate utar, ex potesta-
te quam dedit mihi Dominus ad
ædificationem, ac non ad destru-
ctionem.

4 Quod superest, fratres, valete,
instauramini, consolationem habe-
te, idem sentite, in pace agite: &
Deus charitatis ac pacis autor erit
vobiscum.

5 Salutate alii alios sancto oscu-
lo. Salutant vos sancti omnes.

Gratia Domini Iesu Christi, &
charitas Dei & cōmunicatio Spi-
ritus sancti sit cum omnibus vobis.
Amen.

Ad Corinthios secunda fuit scripta
Philippis vrbe Macedonia,
per Titum et Lucam.

3 Mitigat illam
asperitatem, sperans
fore ut se dociles fide-
li Apostolo prebeant:
illud etiam addens,
se famam & existi-
mationem suam ni-
hil morari, dummo-
do scrutat eorum sa-
luti, qui sit vnicus e-
ius scopus.

4 Brevis exhorta-
tio, sed que omnes
Christiane vite par-
tes complectatur.

5 Familiariter eos
salutat, ac tandem
eis bene precatur.

^a מסבר קווא : ^b מסלין : ^c מסלין : ^d מסלין : ^e מסלין : ^f מסלין :

מסבר אנא דין דתדעון דחנן לא
הוין מסלין :

בעא אנא דין מן אלהא דלא יהוא
בכון מדס דביש איך ^c דבוקין דילן
יתחוא אלא דאנתון תהוון ^d סערין
טבתא וחנן נהוא איך ^e מסלין :

לא גיר משכחין דנעבד מדס
לוקבל קושטא אלא חלף קושטא :

חדינן דין מא דחנן ^e בריהין ואנתון
חילתנין הדא דין ואף ^f מצלין
דאנתון תתנמרון :

מטול הנא בר רחיק אנא הליו
כתב אנא דלא מא דאתית ^k קשיאית
אסעור איך שולטנא דיהב לי מרי
לבנינכון ולא ^m לסוחפכון :

מכיל אחי חרו ואנתנמרון ואנתניא
ואויותא ^p ושינא יהוא בכון ואלהא
דחובא ודשלמותא יהוא עמכון :

שאלו בשלמא חר דחר בגושקתא
קדישתא שאלין בשלמכון בלהון
קדישא :

שלמה דמרן ישוע משיחא וחובא
דאלהא ושותפותא דרוחא דקודשא
עם כלכון אמין :

6 *Spero autem quod cognoscetis quod nos non fuimus reprobi.*

7 *Opto autem à Deo ne sit in vobis aliquid mali, ut experientia nostri cernatur: sed ut vos faciatis bona, et nos simus tanquam reprobi.*

8 *Nō enim possumus facere quicquā contra veritatem, sed pro veritate.*

9 *Gaudemus autem quum nos infirmi, et vos validi [estis.] hoc autem oramus quoque ut vos perfecti reddamini.*

10 *Idcirco, quum longè absim, hac scribo, ne, quum venero, duriter agam iuxta potestatem quam dedit mihi Dominus meus ad ædificationem, et non repulsionem vestri.*

11 *Proinde, fratres mei, gaudete, et perfecti estote, et consolationem capite, et animi cōsensus et pax sit in vobis: et Deus charitatis ac pacis erit vobiscum.*

12 *Salutate alius alium in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti.*

13 *Pax Domini nostri Ieschua Christi, et charitas Dei, et cōmunicatio Spiritus sancti, sit cum omnibus vobis. Amen.*

3 Syrus textus tā in impresso quā in manuscripto codice Heydelbergē si non legit adverbium negativum, quod in Græco textu, secundo loco in hoc versu ponitur: & distinctio- nes huiusmodi sunt ut sensum efficiant quem nos in versione nostra expresseimus.

שלמת אנרתא דלות קורנתיא
דתרתינ דאתכתברת מן
פיליפוס דמקדוניה :

Finitur epistola ad Corinthios secunda, quæ scripta fuit è Philippis Macedonia.

nn.iiij.

אנרתא

Παύλου τοῦ ἀποστόλου ἡ ἀδελφὴ
Γαλάτας ἑπιστολή.

Κεφάλαιον. α᾽

ΠΑΥΛΟΣ ἀπόστολος (ἐκ
ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι'
ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ πα-
τρὸς τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν)

Καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ πάντες ἀδελφοί, 2
ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Γαλατίας.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ
πατρὸς καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνδρ- 4
πῶν ἡμῶν, ὅπως ὀξέληται ἡμᾶς ἐκ τοῦ
ἐνεσῶτος αἰῶνος πονηροῦ, καὶ τὸ θέλημα
τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν.

Ὡς ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῷ αἰῶ- 5
νων. ἀμήν.

Θαυμάζω ὅτι οὕτω ταχέως μετή- 6
δεσθε ἀπὸ τῆς καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χά-
ριτι Χριστοῦ, εἰς ἕτερον διαγγέλιον.

Ὁ ἐκ ἐστὶν ἄλλο· εἰ μὴ πινες εἰσὶν οἱ τα- 7
ράσσοντες ὑμᾶς, καὶ θέλοντες μεταστρέ-
ψαι τὸ διαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ὤ- 8
νοθανοῦ διαγγέλιζται ὑμῖν παρ' οὐ-
νηγελισσάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω.

Ὡς παρειρήκαμην, καὶ ἄρτι πάλιν 9
λέγω, εἴ τις ὑμᾶς διαγγέλιζται παρ' οὐ-
ραελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.

Ἀρτι γὰρ ἀνθρώποις πείθω ἢ 10
Θεόν; ἢ ζητῶ ἀνθρώποις δέξασθαι; εἰ
γὰρ ἐπ' --

ἀνθρώποις

Epistola Pauli A- postoli ad Galatas.

Cap. I.

PAVLVS Aposto-
lus (nō ab hominibus
neque per hominem,
sed per Iesum Chri-
stum ac Deum Patrē
qui suscitauit eum ex mortuis)

Quique mecum sunt omnes fra-
tres, ecclesiis Galatiæ:

Gratia vobis & pax à Deo Patre
& Domino nostro Iesu Christo:

Qui dedit semetipsum pro pec-
catis nostris, ut eximeret nos ex
præsenti seculo malo, secundū vo-
luntatem Dei & Patris nostri.

Cui sit gloria in secula seculorū.
Amen.

Miror vos ita citò, deserto eo
qui vocarat vos in gratiā Christi,
transferri in aliud Euangelium:

Quod non est aliud: sed non-
nulli vos turbant, & volunt inuer-
tere Euangelium Christi.

Sed etiam si nos aut Angelus è cæ-
lo euāgelizet vobis præter id quod
vobis euangelizauimus, anathema
esto.

Vt antè diximus, etiam nunc ite-
rum dico, Siquis vobis euangeliza-
uerit præter id quod accepistis, ana-
thema esto.

Nunc enim *utrum* homines an
Deum suadeo? aut quæro homini-
bus placere? Enimvero si adhuc --
hominibus

1 Salus paucis
complectens Apostoli
ca doctrinæ summā,
ac præterea, etiam
statim ab initio præ-
ferens Apostolicæ au-
toritatis gravitatem
aduersus pseudaposto-
los mox asserendā.

2 Veri Evangelii
summa est, Christum
sua vniuersæ oblatione
nos ex mundo sele-
ctos seruare, ex Dei
Patris gratuita ordi-
natione.

3 Prima pars epi-
stolæ, quæ se Apostolum
esse testatur, nihil se-
lectis illi Christi dis-
cipulis inferiorem,
et prorsus cum eis
consentientem, quo-
rum nominibus pseu-
dopostoli abuteban-
tur. Inchoat autem
ab oblatione, ar-
guens eos lenitatis,
quod tam cito aures
illis præbuerint qui i-
psos ad nouum euan-
gelium traducebant.

4 Tempestiue mo-
net si meminerint
non esse multiplex Eu-
angelium, ac proinde
quicquid præterant
istis pseudopostoli, qui
Legē, Moysen, Patres
in ore habebant, toti-
dem hæc esse veri Eu-
angelii corruptelas,
et seipsum, atque a-
deo Angelos etiam i-
psos, (medū istos pseu-
dopostolos) execrabili-
les esse oportere si vel
tantillum velint in
Euangelio quod ipsis
antea tradiderat,
innuare.

5 Confirmatio tum
anatura ipsius doctri-
næ sumptæ, tum ab ea
ratione quam erat
in docendo sequutus.
Nec enim (inquit)
vel ea docui quæ ho-
minibus arriderent,
et isti qui in rebus
externis et operibus
Legis salutis partem
constituunt: neque ca-
iusquam gratiā ca-
piant: ac proinde cæ-
lestē esse doctrinam
quam vobis tradidi,
res ipsa clamat.

אגרתא דלות גלטיא

קפלאון א

וְלוֹס שְׁלִיחָא לֹא מִן
בְּנֵי נָשָׂא וְלֹא בִיד בֶּר
נָשָׂא אֶלֹא בִיד יֵשׁוּעַ
מְשִׁיחָא וְאַלְהָא אֲבוּהִי

^a בית בין:
^b מיתא
המתים:

הו דאקומה מן בית מיתא:

וְכָל־הוֹן אֶחָא דְעָמִי לְעֵדְתָא דֵּאִית
בְּגִלְטִיָּא:

^c טיבותא חסד:

^c טִיבוּתָא עִמְכוֹן וְשִׁלְמָא מִן אֱלֹהָא
אָבָא וּמִן מֶרֶן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא:

^d יפצין יעילנו:

הו דיהב נפשה חלף חטחין דִּיפִּצִין
מִן עֲלָמָא הֵנָּה בִּישָׂא אֵיךְ צָכִינָה
דֵּאֱלֹהָא אָבוֹן:

דִּלְה שׁוֹבְחָא לְעֵלְם עֲלָמִין אָמֵן:

^e מתדמר תמה:

^e מְתַדְמֵר אָנָּה אֵיכְנָא בְּעֵגְרָא

^f מתהפכין

^f מְתַהֲפְכִין אֲנִתּוֹן מִן מְשִׁיחָא הו

אנתון

^g נחשבתם:

דְּקָרְכוֹן ^g בְּטִיבוּתָהּ ^h לְסִבְרָתָהּ

^h חסדו:

ⁱ לסברתא

^j לבשורה:

^k אחרתא

^l אחרת:

אֵידֵא דִּלְא אֵיתִיָּה אֶלֹא אֵיךְ אָנְשָׂא

^k דלחין

הו אֵיתִיָּה דְּדִלְחִין לְכוֹן וְצָבִין דִּישְׁחָלְפוֹן

^l מפחדים:

^m ישחלפון

ⁿ יהפכו:

סִבְרָתָהּ דְּמְשִׁיחָא:

^o כשורתו:

אָף אֵן חֲגֵן דִּין או מִלְּאכָא מִן

^p יסכרכון

שְׁמִיָּא יִסְכַּרְכוֹן לְבֵר מִן מָא דְּסִכְרָנְכוֹן

^q יכשר לכם:

^r סכרכון

יְהוֹא חֶרֶם:

^s כשרנו אתכם:

אֵיכְנָא דִּמֵּן לִוְקֵדֶם אִמְרַת וְהָשָׂא

תּוֹב אִמְרַת אָנָּה דֵּאֵן אָנְשׁ מְסִבֵּר לְכוֹן

לְבֵר מִן מָא דְּקַכְלָתוֹן יְהוֹא חֶרֶם:

^t עמפס מסית:

הָשָׂא גִיר לְבְנֵי נָשָׂא הוּא מְפִיס אָנָּה

או לֵאלֹהָא או לְבְנֵי נָשָׂא בְּעֵא אָנָּה

דֵּאשְׁפֵּר אֱלוֹ גִיר עֲדָמָא לְהָשָׂא לְבְנֵי

נָשָׂא

Epistola ad Galatas.

Cap. I.

AULUS Aposto-
lus (non à filiis hominis,
neque per filium homi-
nis, sed per Ieschua Chri-
stum, et Deum Patrem
eius qui suscitavit eum à mortuis)

¹ Ad verbum,
Neque per manū
filii hominis, sed
per manū Ieschua
Christi.

² Ad verbum,
De inter mortuos
Hebraismus.

Et omnes fratres qui mecum sunt,
ecclesiis quæ sunt Galatiæ.

Gratia vobiscū et pax à Deo Pa-
tre, et à Domino nostro Ieschua Chri-
sto:

Qui dedit semetipsum pro peccatis
nostris, ut eriperet nos à seculo isto ma-
lo, secundum voluntatem Dei Patris
nostri:

Cui gloria in seculum seculorum.
Amin.

Miror quomodo celeriter auersi e-
stis à Christo, qui vocavit vos per gra-
tiam suam ad Evangelium aliud.

Quod nequaquam est, sed secundū
illos homines est qui conturbant vos, et
volunt pervertere Evangelium Christi.

Etiam si autem nos aut Angelus è
calo evangelizaverit vobis præter quā
quod evangelizavimus vobis, sit ana-
thema.

Quemadmodum antè dixi, et nunc
rursus dico, quod si quis evangelizet
vobis præterquam quod accepistis, sit
anathema.

Nunc enim filiisne hominis sua-
deo, an Deo? aut filiis hominis quero
ut placeam? Si enim hætenus filiis
hominis

Epist. Pauli

ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστὸς δούλος οὐκ
ἀνὴρ ἡμῶν.

Cor. 11

Γνωρίζω ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ θα- 11
λάσσιον τὸ θαλάσσιον ἐν ᾧ ἐμοῦ, ὅτι ἐκ
ἐστὶ καὶ ἀνθρώπων.

Οὐδὲ γὰρ ἐγὼ ἀνθρώπου πα- 12
ρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδιδάχθην· ἄλλὰ δι'
ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Act. 9.1

Ἠκούσατε γὰρ πῶς ἐμὴν ἀναστο- 13
φύω ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι καὶ ὑ-
περβολῶς ἐδίωκον τὴν ἐκκλησίαν τοῦ
Θεοῦ, καὶ ἐπόρευον αὐτὴν.

Καὶ ἐπετόκην ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ 14
ὑπὲρ πολλοὺς σινηλικιώτας ἐν τῷ γένει
μου, ὡς ἀποτέρος ζήλωτος ὑπάρχων τῶν
πατερῶν μου ἡραδόντων.

Ὅτε δὲ διδάσκων ὁ Θεὸς ὁ ἀφορε- 15
σας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, καὶ καλέ-
σας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ,

Ephes. 3.8

Ἀποκαλύψαι τῷ ὑἱῷ αὐτοῦ ἐν ἐ- 16
μοί, ἵνα θαλάσσιζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς
ἐθνεσιν, διότι οὐκ ὡς ἀνθρώπου σα-
ρκὶ καὶ αἵματι.

Οὕτως ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς 17
τοὺς πρεσβυτέρους· ἀλλ' ἀπῆλθον
εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς
Δαμασκόν.

Ἐπειτα μετ' ἑπτὰ ἔτη ἀνῆλθον εἰς Ἱε- 18
ροσόλυμα ἰσορῆσαι Γέζον· ἐπέμεινα
πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε.

Ἐπειρον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον 19
εἰ μὴ Ἰακώβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυ-
ρίου.

Ἀ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ 20
Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι.

Ἐπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συ- 21
ρίας καὶ τῆς Κιλικίας.

Ἡμῶν δὲ ἀγνωστὸς τῷ πρὸς ὅ- 22
πως τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἰουδαίας πᾶς
ἐν Χριστῷ.

hominibus placerem, Christi ser-
uus non essem.

¶ Notum autem vobis facio, fra-
tres, Euāgelium prædicatum à me,
non esse secundum hominem.

Neque enim ego ab homine id
accepi, neque edoctus sum, sed pa-
tefaciente mihi Iesu Christo.

¶ Audistis enim quomodo versa-
tus sim olim in Iudaismo, me vide-
licet summè persequutum esse Ec-
clesiam Dei, & eam vastasse.

Et profecisse in Iudaismo super
multos æquales meos in genere
meo, quum vehementiore studio te-
nerer traditionum quas à patribus
meis acceperam.

Sed quando placuit Deo, qui se-
paravit me ab utero matris meæ, &
vocavit per gratiam suam,

Retegere Filium suum in me, ¶ vt
euangelizare ipsum inter Gentes,
non statim contuli cum carne &
sanguine:

Neque redii Hierosolymam ad
eos qui ante me fuerant Apostoli:
sed abii in Arabiā, ac denuo reuer-
sus sum Damascum.

Deinde tribus post annis redii
Hierosolymam, vt viseré Petrum:
& mansi apud eū dies quindecim.

Alium autē ex Apostolis non vi-
di quenquā, nisi Iacobum fratrem
Domini.

In iis porro quæ scribo vobis, ec-
ce, coram Deo, non mentior.

Deinde veni in regiones Syriæ
& Ciliciæ.

Eram autem ignotus facie Ec-
clesiis Iudææ quæ erāt in Christo,

6 Secundum argu-
mentum, prorsus di-
vinam esse suam do-
ctrinam, ex ipso quā
ē calis, ex ipso Iesu
Christo, absque homi-
ni adminiculo, huius-
modi superior quos
Christus hominibus mo-
re in terris erudit.

7 Probat se à Chri-
sto ipso extra ordinē
fuisse edoctum, ex an-
teactis suis vita histo-
ria, factis vel ipso Ga-
latis perspectis. Nam
(inquit, in qua scho-
la fuerim pueri in-
stitutus, notum est:
nempe apud capita-
les Euangelii hostes.
Et nequis calumnie-
tur me n. mine non
re discipulum Thoma
sacrum fuisse, nemo
nescit me in Iherusa-
lamo etiam excelluisse,
& repente Aposto-
lum Gentium ex Iheru-
salo factum, adeo ut
nullum spiritum in-
tercesserit quo potuer-
im ab hominibus in-
stitutus.

8 Quoniam obici
poterat, fuisse quidē
ipsum in vita vocatū
a Christo, sed postea
ab Apostolis & aliis
eruditum, quorum
(vt ante dixi) nomi-
nibus ad destruendū
ipsius Apostolatū,
pseudapostoli abute-
bantur, quasi aliud
traderet quam veris
Apostolis, nec esset ipse
ex eorum numero
quibus sine excusatio-
ne credendum esset:
idcirco responderi Pau-
lus se statim à voca-
tione cepisse Dama-
sci, & in Arabia eu-
angelizare, nec ab eo
tempore Hierosolymis
nisi quindecim die-
bus fuisse, ubi duntaxat
Petrum & Iacobum
videret: inde vero
cepisse in Syria
& Cilicia docere, ap-
probantibus Iudeis
ecclesiis, quibus ex fa-
ma tantum notus es-
set, medum ut ibi fue-
rit ab hominibus in-
stitutus.

Μόνον

Sed solūm

נָשָׂא שֶׁפֶר הָיִית עֲבָדָא לְמִשְׁיחָא
לֹא הוּא הָיִית :

^a סכרתא
הבשורה:

מִדַּע אֲנֵא לְכוֹן דִּין אַחִי דְסִכְרָתָא
דְּאַסְתִּכְרַת מִנִּי לֹא הוּת מִן בְּר נָשָׂא:
אִף לֹא אֲנֵא גִיר מִן בְּר נָשָׂא
קְבִלְתָּהּ וְיִלְפְתָּהּ אֵלֹא בְּגִלְיָנָא דִישׁוּעַ
מִשְׁיחָא :

^b ילנחח למרתי
אותה:

^c הופכי דרכי:

שִׁמְעָתוֹן גִּיר ^c הוֹפְכִי דְמִן קָרִים
דְּבִיהוּדִיּוּתָא דִּיתִירָאִית רִדָּף הָיִית
עֲדָתָה דְּאַלְהָא וְחָרַב הָיִית לָהּ :

^d טב הרבה:

וּמִתִּיתֵר הָיִית בִּיהוּדִיּוּתָא ^d טַב מִן
סְנִיאָא בְּנֵי שְׁנֵי דְאִית הוּן ^e בְּטוּחָמִי
וְיִתִירָאִית ^f טָאן הָיִית בִּיּוֹלְפָנָא
דְּאַבְהִי :

^e טוחמי
משפחתי:

^f טאן מקנא:

בְּר עֲבָא דִין הוּ מִן דְּפִרְשְׁנֵי מִן
כְּרִסִּי אֲמִי וְקִרְנִי בְּטִיכּוּתָהּ :

^g כרסי רחם:
^h טיכיתא:

דִּינְגִלָא בְּרָה בִּי דְאַסְכְּרִיּוּהִי בְּעַמָּמָא
בְּר שְׁעָתָה לֹא גִלִית לְבִסְרָא וְלִדְמָא:
וְלֹא אֲזִלְת לְאוּרְשָׁלַם לּוֹת ^k שְׁלִיחָא
דְּמִן קִדְמִי אֵלֹא אֲזִלְת לְאַרְבִּיא וְתוֹב
הִפְכִת לְדִרְמָסוֹק :

ⁱ אסכריוהי
אכשר אותו:

^k שליחא
השליחים:

^l ארביא ארץ
הערב:

^m הפכת
פנתי:

וּמִן בְּתֵר תִּלְתִּשְׁנִין אֲזִלְת לְאוּרְשָׁלַם
דְּאַחְזָא לְכַאפָּא וְקוּיָת לּוֹתָהּ יוֹמָתָא
חֲמִשָּׁת עֶסֶר :

לְאַחֲרִין דִּין מִן שְׁלִיחָא לֹא תָזִית
אַלֵּא אֵן לִיעֲקוֹב אַחוּהִי דְמִרְן :

הִלִּין דִּין דְּכַתֵּב אֲנֵא לְכוֹן הָא קִדְם
אַלְהָא הִלֵּא מְכַדֵּב אֲנֵא :

וּמִן בְּתֵר הִלִּין אֲתִית לְאַתְרוּתָא
דְּסוּרִיא וְדִקְלִיקִיא :

ⁿ סוריא ארם:
^o קליקיא ארץ
תרשיש:

וְלֹא יִדְעִין הָיוּ לִי בְּאַפִּין עֲדָתָא
דְּבִיהוּדִיּוּתָא הִלִּין דְּבִמִּשְׁיחָא :

אַלֵּא

hominis placuissem, seruus Christi nequaquam fuisset.

11 Notum autem vobis facio, fratres mei, quod predicatio qua predicata fuit à me, non fuit à filio hominis.

12 Neque enim à filio hominis accepi illam et didici illam, sed per reuelationem Ieschna Christi.

13 Audistis enim conuersationes meas quæ fuerunt antè in Iudaismo, quod summè persequerbar ecclesiam Dei, et destruebam eam.

14 Et excellentior eram multò in Iudaismo quàm plurimi ³coetanei mei, qui erant in genere meo, et excellentius amulator eram doctrinæ patrũ meorũ.

³ Ad verbum.
Fili annorum me
orũ. Hebraismus.

15 Quum autem voluit is qui segregauit me ab utero matris meæ, et vocauit me per gratiam suam,

16 Ut reuelaret Filium suum per me, quem predicarem in Gentibus, eadem hora non reuelauit ⁴carni et sanguini.

⁴ Id est, vili hominum. Hebraismus.

17 Neque profectus sum ad Vrischelè ad Apostolos qui erant ante me, sed profectus sum in Arabiam, et rursus reuersus sum Damascum.

18 Et post tres annos profectus sum ad Vrischelem ut viderem Kipham: et mansi apud eum dies quindecim.

19 Alium autem ex Apostolis non vidi, nisi Iakub fratrem Domini nostri.

20 Hæc autem quæ scribo vobis, ecce, coram Deo quod non mentior.

21 Et post hæc veni in regiones Syriae et Ciliciae.

22 Neque agnoscebant me iuxta faciem Ecclesie quæ erant in Iudæa, quæ erant in Christo.

Sed

Epist. Pauli

Μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ δὶώ- 23
κων ἡμᾶς ποτε, νῦν διαγγέλλεται πᾶσι
πῶς ἡμᾶς ποτε ἐπόρθη.

Καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοὶ τὸν Θεόν.

Κεφάλαιον β'

Ἐπειτα διὰ δεκαπεντάετον ἐτῶν πα- 1
λιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα με-
τὰ Βαρνάβαν, συμπαραλαβὼν καὶ
Τίτον.

Ἀνέβην δὲ καὶ ἀποκάλυψεν, καὶ 2
ἀνεδέμην αὐτοῖς τὸ διαγγέλλειν ὅτι κη-
ρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι· κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς
δοκῶσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἐ-
δραμον.

Ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, ἔμην 3
ὢν, ἡναγκάσθη περιμενεῖν.

Διὰ δὲ τῶν ᾠρεϊσάκτοις ψευδα- 4
δέλφοις, οἵτινες ᾠρεϊσῆλδον κατασκο-
πῆσαι πᾶσι ἐλδοθεῖαν ἡμῶν ἡμῶν ἐχο-
μεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς κατα-
δουλώσωνται.

Οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ 5
ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τῆς διαγγέλλου
διαμείνη πρὸς ὑμᾶς.

Ἀπὸ δὲ τῶν δοκῶντων εἶναι π, ὅ- 6
ποιοί ποτε ἦσαν, οὐδὲν μοι διαφέρει.
πρὸς τὸν Θεὸν ἀνθρώπου οὐ λαμβά-
νει· ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκῶντες, οὐδὲν πρὸς
ἀνέθεντο.

Ἀλλὰ πῶς ἀντίον, ἰδόντες ὅτι πεπί- 7
σευμαί τὸ διαγγέλλειν τῆς ἀκροβυστίας,
καθὼς Γέγρεται τῆς περικοπῆς.

(Ὁ γὰρ ἐνεργήσας Γέγρεται εἰς ἀπο- 8
στολὴν τῆς περικοπῆς, ἐνήργησε ἐν ἐμοὶ
εἰς τὰ ἔθνη)

Καὶ γινόντες πᾶσι χάριν πᾶσι δοθεῖ- 9
σαν μοι Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάν-
νης, οἱ δοκῶντες --

Sed solum audierant qui dicerent,
Qui persequeretur nos aliquando,
nunc annuntiat fidem quam olim
vastabat.

24 Et glorificabant Deum de me.

Cap. II.

Deinde interiectis annis qua-
tuordecim, rursus ascendi
Hierosolymam una cum Barnaba,
assumpto simul & Tito.

Ascendi autem ex reuelatione, &
exposui eis Euangelium quod præ-
dico inter Gentes: sed priuatim cum
eis qui sunt in pretio, nequo modo
frustra currem, aut cucurrissem.

Sed neque Titus qui mecum erat,
quum esset Græcus, coactus fuit
circuncidi.

Nempe propter emissarios falsos
fratres, qui irrepserant ad exploran-
dam libertatem nostram quam ha-
bemus in Christo Iesu, ut nos in ser-
uitutem adigerent.

Quibus ne ad momentum quidē
cessimus per subiectionem, ut veri-
tas Euangelii permaneret apud vos.

Ab iis autem qui putantur esse a-
liquid, qualescunque fuerint, nihil
mihi discrepat. Personam hominis
Deus non accipit. Nam qui sunt in
pretio, nihil mecum præterea con-
tulerunt.

Imò è contrario, quum vidissent
mihi concreditum fuisse Euange-
lium præputii, sicut Petro circun-
cisionis:

(Nam qui efficax fuit per Petrum
ad apostolatū circūcisionis, effi-
cax fuit etiam per me erga Gentes)

Quumque cognouissent gratiam
mihi datam Iacobus & Cephas &
Iohannes, qui putabantur --

¹ Iam offendis
quā sibi cum Apo-
stolis conueniat, quib-
uscum se fateretur de
Euangelio quod in-
ter Gentes docuerat,
decimoquarto demum
à sua conversione an-
no contulisse, quod
quidē ita sit illis pro-
batum ut neque coe-
gerint Titum suum
comitem circuncidis,
frustra ringentibus
qui ipsum insidiosè
observabant: neque
vel tantillum adeam
doctrinam quā præ-
dicarat adiecerint: im-
mo etiam datis de-
xtris ipsum cum Bar-
nabam et Apostolos
à Domino Gentibus
destinatos agnoue-
runt.

Deut. 10. 17
2. chron. 19. 7
iob. 34. 19
sapien. 6. 8
eccli. 35. 16
act. 10. 34
rom. 2. 11
ephes. 6. 9
coloss. 3. 26
1. pet. 1. 17

σὺ λῶι

columnæ

אלא הדא בלחוד שמעין הוּ דהו
דמן קדים דרף הוא לן השא הא
מסבר הימנותא הי דמן קדם זכנא
מסחף הוא :

^a מסבר מכשר:
^b זכנא זמן:
^c מסחף מדיח:

ומשבחין הוּ בי לאלהא :

קפלאון ב

תוב דין מן קדם ארבעסרא שנין
סלקת לאורשלים עם בר-נבבא
ודברת עמי לטטוס :

^d סלקת עליתי:

סלקת דין בגלינא וגלית להון
סברתא דמכרו אנא בעממא וחיותה
לאילין דמסתברין הוּ דמדם איתיהון
בני ולהון דם סריקאית רהטת או
רהט אנא :

^e דברת
לקחת:
^f בגלינא
במחזה:
^g סברתא
הכשורה:
^h חיותה
חודעתי אותה:
ⁱ מסתברין
נחשבים:
^k בני בני:
^l דם שלא או
שמא:
^m סריקאית
לריק:
ⁿ ארמית
נכרי:
^o אתאנס
נאלץ או
נוקק:
^p דיגשון
שימול:
^q דגלא כובים:
^r דיגשון
שירגלו:
^s הארותא
החפשה:
^t מלא שעה
רגע:
^u שררא אמת:
^x סברתא
הכשורה:

אף טטוס דעמי דארמית הוא לא
אתאנס דיגשון :

מטול דין אחא דגלא דעלו עלין
דיגשון חארותא דאית לן בישוע
משיחא איכנא דישעבדונני :

^y מסתברין
נחשבים:
^z לא בטיל לי
אינני חושש:

אף לא מלא שעה אתרמין
לשועבדחון דשררה דסברתא יקוא
לותכון :

הנון דין דמסתברין דאיתיהון מדם
מן דין איתיהון לא בטיל לי אלהא
גיר באפי בני נשא לא נסב הנון דין
הליון מדם לא אוספו לי :

^{aa} אוספו
חוספו:

אלא אחרגיאית חו גיר דא

^{bb} אחרגיאית
לחפך:

דאתהימנת סברתא דעורלותא

^{cc} אתהימנת
תחת יד אמונת:

איך דאתהימן כאפא בגוררתא :

^{dd} סברתא
בשורת:

הו גיר דחפט לכאפא בשליחותא

^{ee} חפט
הצליח:

דגוררתא חפט אף לי בשליחותא

^{ff} שיכנת
חסד:

וכד ידעו שיכנתא דאתיהבת לי

^{gg} מסתברין
נחשבים:

יעקוב וכאפא ויוחנן הנון דמסתברין

הו

23 Sed hoc tantum audierant, quod
is qui ante persequabatur nos, nunc
ecce, praeedicat fidem illam quam priore
tempore subuertebat.

24 Et glorificabant in me Deum.

Cap. II.

1 **R**ursus autem post quatuordecim
annos ascendi ad Urischelem cum
Bar-Nabba, et assumpsi mecum Ti-
tum.

2 Ascendi autem per revelationem,
et exposui eis Euangelium quod praedi-
co in Gentibus: et ostendi ipsum illis
qui reputabantur aliquid esse inter
me et eos, ne frustra cucurrissem aut
currem.

1 Id est Priuatim.

2 Particula דם a-
pud Syros idem si-
gnificat quod לא
id est Ne.

3 Etiam Titus qui mecum erat, qui
Gentilis erat, non fuit coactus ut cir-
cuncideretur.

4 Propter fratres autem falsos qui in-
gressi sunt ad nos, ut exploraret liber-
tatem qua est nobis in Iesua Christo,
quo in seruitutem adigerent me,

5 Ne minuto quidem hora abiecimus
nos ut seruituti eorum subiiceremur, ut
veritas Euangelii maneret apud vos.

6 Illi autem qui reputabantur quod
essent aliquid (quid verò fuerint mea
non refert. Deus enim faciem filiorum
hominis non accipit) illi inquam ipsi
nihil quicquam addiderunt mihi.

3 Ad verbum,
Cura non est mi-
hi.

7 Sed è contrario: viderunt enim quod
concreditum esset mihi Euangelium
praeputii, sicut conceditum erat Kipha
in circuncisione.

8 (Ille enim qui efficax fuit erga Ki-
pham in apostolatu circuncisionis effi-
cax fuit etiam erga me in apostolatu
Gentium.)

9 Et quum cognouissent gratiam qua
data est mihi Iakub et Kipha et
Iuchannan, ipsi qui reputabantur -

oo.i.

Epist. Pauli

ἐν τοῖς ἐξ ἡμετέρας ἐδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρ-
νάβαν κοινωνίας· ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη,
αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομήν.

Μόνον τῷ πτωχῶν ἵνα μνημονεύω-
μεν· ὃ καὶ ἐπαύδαται αὐτὸ τὸ ἔργον ποιῆ-
σαι.

Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Αντιόχειαν, ἡ
ἐκ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῷ ἀντίστην, ὅτι κατε-
γνωσμένος ἦν.

Πρὸ τοῦ ἔλθειν πῶς ἀπὸ Ἰακώβ-
βου, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνέηδον· ὅτε δὲ ἦλ-
θον, ὑπέστειλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν,
φοβούμενος τὸ ἐκ περιτομῆς.

Καὶ συνέσπευσαν αὐτῷ καὶ οἱ
λοιποὶ Ἰουδαῖοι· ὥστε καὶ Βαρνάβας
συνεπατήρηται αὐτῷ τῇ ὑποκρισεί.

Ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι
πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπεν
τῷ Πέτρῳ ἐμπεθελεν πάντων, εἰ σὺ
Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῆς, καὶ
οὐκ ἰουδαϊκῶς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις
ἰουδαΐζειν;

Ἡμεῖς φύσιν Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ
ἐθνῶν ἀμάρτωλοι.

Εἰδότες ὅτι οὐ δικαιώμεθα ἀνθρώπος
ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως
Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡμεῖς εἰς Χριστὸν
Ἰησοῦν ἐπιστεύσαμεν, ἵνα δικαιωθώ-
μεν ἐκ πίστεως Χριστοῦ, καὶ οὐκ ἐξ ἔρ-
γων νόμου· διότι οὐ δικαιωθήσεται ἐξ
ἔργων νόμου πᾶσα σὰρξ.

Rom. 3. 19

Εἰ δὲ ζητοῦντες δικαιωθῆναι ἐν
Χριστῷ, ἀνείδημεν καὶ αὐτοὶ ἀμάρτω-
λοι, ὅτι Χριστὸς ἀμάρτιας διάκονος;
Μὴ γένοιτο.

Εἰ

columnæ esse, dextrās dederunt mi-
hi ac Barnabæ societatis: ut nos in-
ter Gentes, ipsi verò inter circunci-
sos, *Apostolatu fungeremur.*

Solum *monuerunt* ut pauperum
meminissēmus: quod & ipsum stu-
dium facere.

Quum autem venisset Petrus An-
tiochiam, in os ei restiti, eo quòd
condemnandus esset.

Nam antequā venissent quidā
à Iacobo, unā cum Gentibus ede-
bat: quum autem venissent, subdu-
xit sese ac separavit ab eis, metuēs
eos qui erant ex circuncisione.

Ac simulabāt unā cum eo reliqui
etiam Iudæi: itaque etiā Barnabas
simul abreptus fuit in illorum simu-
lationem.

Sed quum vidissem eos nō recto
pede incedere, ut veritati Euange-
lij congruebat, dixi Petro coram
omnibus, Si tu quum sis Iudæus, ge-
nitiliter vivis, ac non iudaicè, cur Ge-
tes cogis iudaizare?

Nos natura Iudæi, & non ex Ge-
tibus peccatores.

Scientes non iustificari hominē
ex operibus Legis, sed per fidem Ie-
su Christi: etiā nos *inquam* in Chri-
stum Iesum credidimus, ut iustifi-
caremur ex fide Christi, & non ex
operibus Legis: propterea quòd nō
iustificabitur ex operibus Legis
vlla caro.

Quòd si, dum quærimus iusti-
ficari per Christum, reperimur &
ipsi peccatores, num Christus pec-
cati minister est? Absit.

Nam

2. Alia vehementis-
sima sui apostolatus,
atque adeo eius quā
tradiderat doctrina
de gratuita per unā
fidem iustificatione,
probatio, quod ob hoc
ipsum palam Antio-
chia Petrum reprehē-
derit, in eo peccantiū
quòd in Iudæorum
quorundam Hieroso-
lymitanorum gratia
iudæiam, Gentes
que crediderāt offen-
disset.

3. Secunda pars
huius epistolæ, cuius
status est, Nos fide in
Iesum Christum abs-
que operibus Legis
iustificari. Quod qui-
dem sic proponit ut
primum occurrat ob-
iectio, (Sum enim,
inquit, & ego Iudæus
nequis possis obicere
me esse Legis hostem)
deinde vero id confir-
met expresso Davidis
testimonio.

4. Antequam lon-
gius progrediatur, oc-
currit eorum obiectio
ni, qui ab hac gratui-
te per fidem iustifica-
tionis doctrina eo no-
mine abhorrent quòd
sic dicant homines à
bonorum operum flu-
dio abduci. Obiectio
autem est huiusmodi,
Si peccatore iustifi-
cetur fide per Chri-
stum absque Lege,
Christus peccantes
approbaret, atque a-
deo suo ministerio
velut ad peccandum
hortaretur. Respon-
det Paulus hanc con-
sequentionem falsissi-
mam esse, quoniam
Christus in credenti-
bus peccatū destruit.
Ita enim (inquit) Le-
gis terroribus homi-
nes ad Christum con-
fugiunt, per quē à Le-
gis maledictione so-
luti & iustificati ser-
vantur, & simul Chri-
stus vim illam suam
peccati peremptricē
instruit. Si veterē ho-
mine per crucifixi
Christi efficaciam a-
bolito, Christus in ip-
so vivat, & ipse sese
Deo consecravit. Ita-
que si quis accepto
Euangelio sese pecca-
tis dedat, accuset non
Christum, non Evan-
gelium, sed seipsum,
& qui opus Dei in
sepe destruat.

^a עמודא
העמודים:

היו דאיתיהון עמודא ומנא דש
דשותפותא יהבו לי ולבר נבא דחנן
בעממא והנן בגזירתא:

^b הוין עהדין
נזכור:
^c אתבשללי
חושש הייתי:

בלחוד דלמסכנא ^b הוין עהדין
ואתבשל לי דחי הדא אעכדיה:

^d אכסתה
הוכחתי אותם
מהתקלין
נכשלים:

כר אתא דין כאפא לאנטיוכיה
באפוהי ^d אכסתה מטול ^c דמתתקלין
הוין בה:

^f נגר משה או
מסיר:

דער-לא יאתון אנשא מן לות
יעקוב עם עממא אכל הוא כר אתו
דין נגר הוא נפשה ופרש מטול
ידחל הוא מן חנן דמן גזירתא:

^g אתרמיו
מושלכים:

ואתרמיו הוין עמה להדא אף שרכא
דיחודיא הכנא דאף בר נבא אתדבר
הוא ^h למסכ באפיהון:

^h למסכ
באפיהון
לחננותם:
ⁱ תריצאית
ביושר:
^k שררה
אמונתו:

וכר חזית דלא אזלין ⁱ תריצאית
בשררה דאונגליאון אמרת לכאפא
לעין בלהון אן אנת יהודיא אנת
ארמאית חיא אנת ולא יהודאית
איכנא אלץ אנת לעממא דיחודאית
יחון ^m:

^l ארמאית
כמנהג
הנכרים:

^m יחון יחיו:

ⁿ כינן
תולדתנו:

אן חנן גיר דמן ⁿ כינן יהודיא חנן
ולא הוין מן עממא חטיא:

^o דנמוסא
התורה:

מטול דידעין דלא מודדק בר נשא
מן עבדא ^o דנמוסא אלא בהימנותא
דישוע משיחא אף חנן בה בישוע
משיחא ^p הימנן דמן הימנותה דמשיחא
גודדק ולא מן עבדא דנמוסא מטול
דמן עבדא דנמוסא לא מודדק כל
בסר:

^p הימנן
האמננו:

^q אשתבחון לן
נמצאנו:
^r מדין אסכנו:

ואן דין כר בעינן דגודדק במשיחא
^q אשתבחון לן אף חנן חטיא ^r מדין
ישוע משיחא משמשנא הו דחטיא
חם:

quod essent columna, dextrā societa-
tis dederunt mihi et Bar-Nabba, ut
nos in Gentibus, & ipsi in circuncisio-
ne [Apostolatu fungerentur.]

10 Tantūmodo ut pauperum essemus
memores; et sollicitudo incubuit mihi
ut illud ipsum facerem.

11 Quum venisset autem Kipha An-
tiochiam, in faciem eius redargui eū,
propterea quod offenderentur in eo.

12 Nam priusquam venirent quidā
⁴ à Iaakub, cum Gētibus comedebat;
quum autem venissent, subducebat
seipsum, & separabat, quia timebat
ab illis qui erant ex circuncisione.

13 Et sese proiecerant cum eo hac in re
etiam ceteri Iudaei: adeo ut etiā Bar-
Nabba adduceretur ad accipiendū
faciem eorum.

14 Quūque vidissem quod non am-
bularent rectē in veritate Euangelii,
dixi Kipha coram omnibus illis, Si tu
Iudaeus existens gentiliter vivis, & nō
Iudaicē, quomodo cogis Gentes ut Ju-
daicē vivant?

⁴ Ad verbum,
A iuxta Iaazubū.
Sensus autem est,
A Ierusalem, vbi
Iacobus manebat.
Hebraicē dicere-
tur מאה, vel מקם,
vel מאצלי עקוב.

⁵ Id est, Ad excu-
sandum & defen-
dendum eos.

⁶ Ad verbum,
Omnium illorū.

15 Si enim nos qui natura nostra Iudaei
sumus, et non ex Gentibus peccatores,

16 (Propterea quod nouimus quod nō
iustificatur filius hominis ex operibus
Legis, sed per fidem Ieschua Christi)
etiam nos in ipsum Ieschua Christum
credimus quod ex fide Christi iustifica-
bimur, et non ex operibus Legis: quia
ex operibus Legis non iustificatur ul-
la ⁸ caro.

⁷ Id est, Prophe-
ti & à Deo abalie-
nari, ut Gentiles
erant.

⁸ Videtur in Pau-
li ratione, iuxta
mentem paraphra-
sis, subintelligen-
da esse alia pars
argumenti, videli-
cet, Quanto magis
Gentibus quæ na-
tura alienæ sunt à
Deo, conuenit ut
sola fide in Christū
iustificentur, & nō
per opera Legis,
quæ ne nos quidē
Iudæos iustificare
possunt.

oo.ij.

Epist. Pauli

Εἰ γὰρ ἀκατέλυσαι, ταῦτα πάλιν 18
οἰκοδομῶ, ὥραβάττω ἐμαυτὸν σῶνί-
σημι.

Εγὼ γὰρ διὰ νόμου νόμῳ ἀπέθανον, 19
ἵνα Θεὸς ζήσω.

Χεῖρά σῶνισαύρομαι. ζῶ ὅτι ἐν 20
ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χεῖρ. ὁ γὰρ νῦν ζῶ
ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῶ τῇ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ,
τὸ ἀγαπήσαντός με, καὶ παραδόντος ἐ-
μαυτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.

Οὐκ ἀθετῶ πλὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. εἰ 21
γὰρ διὰ νόμου δικαιοσύνη, ἄρα Χει-
ρὸς δωρεὰν ἀπέθανεν.

Κεφάλαιον Γ

Ἀνόητοι Γαλάται, πῶς ὑμᾶς ἐβά- 1
σκανε τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι· οἷς
κατ' ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦ Χεῖρὸς πρε-
γράφη, ἐν ὑμῖν ἐσαυρομήνους;

Τὸ πρῶτον θέλω μαθεῖν ἀφ' ὑμῶν, 2
ἢ ἐργῶν νόμου τὸ πνεῦμα ἐλάβετε, ἢ
ἢ ἀκοῆς πίστεως;

Οὕτως ἀνόητοί ἐστε; ἐναρξάμενοι, 3
πνεῦμα πνεῦμα σαρκὶ ὑποτασσάμενοι;

Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ; εἴγε καὶ 4
εἰκῇ.

Ὁ οὖν ὑποτασσάμενος ὑμῖν τὸ πνεῦμα, 5
καὶ ἐνεργῶν διωάμενος ἐν ὑμῖν, ἢ ἐρ-
γῶν νόμου ἢ ἢ ἀκοῆς πίστεως;

Καθὼς Ἀβραάμ ὑποτίσεν τῷ 6
Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύ-
νην.

Γινώσκετε ἄρα ὅτι οἱ ἐκ πίστεως, οὗ- 7
ρίεισιν υἱοὶ Ἀβραάμ.

Προϊδύσα δὲ ἡ γραφὴ ὅτι ἐκ πί- 8
στεως δικαιοὶ τὰ ἔθνη ὁ Θεός, --

παρακληθεῖσθε

Nam si quæ destruxi, ea rursus
ædifico, transgressorem meipsum
constituo.

Ego enim per Legem Legi mor-
tuus sum, ut Deo viverem.

Vnà cū Christo crucifixus sum.
Viuo autem, non amplius ego, sed
viuit in me Christus. & vitam quā
nunc viuo in carne, viuo per fidem
Filii Dei, qui dilexit me, & tradi-
dit semetipsum pro me.

Non abrogo gratiam Dei. nam
si per Legē est iustitia, igitur Chri-
stus sine causa mortuus est.

5 Secundum argu-
mentum ab absurdo,
Si Lege iustificari po-
ssunt homines, ergo
Christum necesse non
fuit mori.

1 Tertium argu-
mentum ab iis Spiri-
tus sancti donis sum-
ptum, quibus, audito
et credito per Pauli
ministerium Euange-
lio, saluti fuerant do-
nati: quæ quæ essent
omnium oculis sic ex-
posita ut veluti viue-
rent imagines in
quibus Evangelica
doctrina Veritatem
non aliter intueri po-
ssent quàm si oculus
suis Christum ipsum
crucifixum specta-
rent, in cuius vnius
morte considerent, mi-
ratur fieri potuisse ut
a pseudapostolis de-
mentarentur.

2 Quartum argu-
mentum superiori in-
feritur, et id quidē
duplex. Si fidei ad-
scribenda est Lex, hoc nō
erit progressus sed re-
gressus, quum excellen-
tiora sint dona illa
spiritualia in vos col-
locata quàm quæcū-
que possunt a vobis
proficisci. Deinde con-
sequetur, Legem
prestantiorem esse
Christo, quia perfice-
ret quod Christus dū
taxat inchoaret.

3 Aduertatio per
modum exprobratio-
nis, ne tot certamina
frustra subierint.

4 Tertium illud ar-
gumentum ab effectis
sumptum repetit, quo-
niam quedam alia
inferuerat.

5 Quintum argu-
mentum maximi po-
deris, cuius triplex
est antecedens. Pri-
mum, Abrahamum
iustificatum esse fide,
iustitiam id est secū-
dum promissionem fi-
de apprehensam gra-
tis ei imputatam: quod
expresse testatur Mo-
ses.

6 Alterum, Ex fide
estimandos esse filios
Abrahe.

7 Tertium antee-
dens, omnes sine ex-
ceptione populos cre-
dentes comprehendendi
in benedictionis pra-
missione.

Cap. III.

A Mentēs Galatæ, quis vos fa-
scinavit ne obsequeremini ve-
ritati: quibus ob oculos Iesus Chri-
stus prius fuerat depictus, intervos
crucifixus?

Hoc solū cupio discere ex vo-
bis, Ex operibus Legis Spiritū ac-
cepistis, an ex fide per auditū per-
cepta?

Adeo amētes estis? quum spiritu
inceperitis, nunc carne perficimini?

Tam multa passi estis frustra? si
modò etiam frustra.

Qui igitur subministrat vobis
Spiritū, & efficit virtutes in vobis,
ex operibus Legis an ex fide per au-
ditum percepta subministrat?

Sicut Abraham credidit Deo,
& imputatum est ei ad iustitiam.

Ita nostis nempe, eos qui ex fide
sunt, esse filios Abrahamæ.

Prouidens autem Scriptura Deū
ex fide iustificaturum Gentes, --

Gen. 15. 6
Rom. 4. 3
Iac. 1. 23

^a סתרת
^b חרבת
^c חות הראתו
אֵן גִּיר לֵאמֹר דְּסִתְרַת תּוֹב לְהֵי
בְנֵי אֲנֵי חֵוִית עַל נַפְשֵׁי דְעֵכֶר עַל
פּוֹקֶדְנָא אֲנֵי :

^c אחא אחיה
אֲנֵי גִיר בְּנִמוֹסָא לְנִמוֹסָא מִיתַת
דְּלֵאלֵהָ אֲחֵי :

^d זקף תלוי
^e אחבני
^f טלס מואס
^g טיכות
^h חסר
וְעַם מְשִׁיחָא זָקִיף אֲנֵי וּמְכִיל לֵא
הוּא אֲנֵי חֵי אֲנֵי אֵלֵא חֵי בִּימְשִׁיחָא
וְהֵנָּה דְּהֵשָׁא חֵי אֲנֵי בְּכֶסֶר בֵּה
בְּהִימְנוּתָא הוּ דְּבִרְהֵי דְּלֵאלֵהָ חֵי אֲנֵי
הוּ דְּאֲחַבְנֵי וִיחַב נַפְשָׁה חֵלְפֵי :

ⁱ חסס קסס
^j חסר ציר צניר
^k מצויר
לֵא טִלְס אֲנֵי טִיכּוּתָה דְּלֵאלֵהָ אֵן
גִּיר בִּיד נִמוֹסָא חֵי זִדִּיקוּתָא מְשִׁיחָא
מִן מִית :

קפלאון ג

^h חסס קסס
ⁱ חסר ציר צניר
^j מצויר
^k צליב תלוי
או חֲסִירֵי רַעִינָא גִלְטִיָּא מִנו
חֲסִס בְּכוּן דְּהָא אֵיךְ הוּ דְּמַצֵּר צִיר
הוּא קִדְם עֵינִיכוּן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא בִּיד
צִלִּיב :

הָדָא בְּלַחוּד צִבָּא אֲנֵי דֹאדַע
מִנְכוּן מִן עֵבְרָא דְּנִמוֹסָא נִסְכְּתוֹן רוּחָא
או מִן שְׁמַעָא דְּהִימְנוּתָא :

^l שריתון
^m חחילותם
הֲכֵנָּה סְכִלִין אֲנִתוֹן דְּשִׁרִיתוֹן בְּרוּחָא
וְהֵשָׁא בְּכֶסֶר מִשְׁלָמִין אֲנִתוֹן :

ⁿ איקא לריק
^o סיבתון
^p סבלתם
^q אשתוףלו
וְהֵלִין כְּלֵהִין ^m אֵיקָא הוּ סִיבְרִיתוֹן
וְאֲשְׁתּוּף דִּין אֵיקָא :

^r סער פעל
^s חילא
^t גבורות
הוּ הִכִּיל דִּיחַב בְּכוּן רוּחָא וְסַעַר
בְּכוּן ^q חִילָא מִן עֵבְרָא דְּנִמוֹסָא או מִן
שְׁמַעָא דְּהִימְנוּתָא :

אֵיכְנָא דְּהִימֵן אֲבִרְהָם לֵאלֵהֵי
וְאֲתַחְשַׁבֶּת לֵה לְזִדִּיקוֹ :

דַּע הִכִּיל דְּאֵלִין דְּמֵן הִימְנוּתָא
אֲנוּן הֵנוּן אֲנוּן בְּנִיָּא דְּאֲבִרְהָם :

מִטּוֹל גִּיר דְּקִדְם יִדַּע אֵלֵהֵי
דְּבִהִימְנוּתָא הוּ מִזְדִּיקֵן עִמְמֵי
קִדְם

18 *Si enim quæ destruxi, eadem rur-*
sus adifico, ostēdo de me ipso, quod tras-
gressor mandati sim.

19 *Ego enim per Legē, Legi mortuus*
sum, ut Deo uiuam:

20 *Et cum Christo crucifixus sum. Et*
deinceps nequaquam ego uiuo, sed ui-
uit in me Christus: Et hoc quod iam
uiuo in carne, per fidem filii Dei ui-
uo, qui dilexit me, et tradidit semet-
ipsum pro me.

21 *Non reiicio gratiam Dei: si enim*
per Legē est iustitia, Christus frustra
mortuus est.

⁹ Ad verbum,
Per manum Legis,
id est Opera & mi-
nisterio Legis.

Cap. III.

1 *O Destituti mente Galatæ, quis*
fascinauit uos? Nā ecce quasi
figurando figuratus erat ante oculos
uestros Ieschna Christus crucifixus.

[†] Id est Expressē
representatus. He-
braismus.

2 *Hoc solum cupio ut cognoscam à uo-*
bis, Ex operibus Legis accepistis Spiri-
tum, an ex auditu fidei?

3 *Ita stulti estis, qui incepistis spiritu,*
Et nunc carne perficitis?

4 *Et hac omnia frustra sustinuiistis?*
utinam autem frustra.

5 *Is igitur qui dedit in uobis Spiritū,*
et operatus est in uobis uirtutes, ex o-
peribus Legis, an ex auditu fidei [id e-
git?]

6 *Quemadmodū credidit Abraham*
Deo, Et imputata est ei ad iustitiam.

7 *Cognoscite igitur quod illi qui ex fi-*
de sunt, illi sunt filii Abrahæ:

8 *Nam quia præcognouit Deus quod*
per fidem iustificantur Gentes, - -
oo. iij.

Epist. Pauli

Gen. 12.3
eccl. 44.20
act. 3.25

ἡ εὐαγγελισαὶ τῷ Ἀβραάμ, ὅτι δι-
λογηθήσονται ἐν σοὶ πάντα τὰ ἔθνη.

Ὡστε οἱ ἐκ πίστεως, διλογουῦνται σὺν
τῷ πιστῷ Ἀβραάμ.

Deut. 27.26

Ὅσοι γὰρ ἐξ ἔργων νόμου εἰσὶν, ὑπὸ
κατάραν εἰσὶ. γέγραπται γάρ, Ἐπικατά-
ρατος πᾶς ὃς ἐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς
γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς νόμου,
τῆς ποιήσας αὐτά.

Abac. 2.4
rom. 1.17
heb. 10.38

Ὅτι δὲ ἐν νόμῳ οὐδεὶς δικαιούται
ᾧ τῷ Θεῷ, δῆλον· ὅτι ὁ δίκαιος ἐκ
πίστεως ζήσεται.

Leuit. 18.5

Ὁ γὰρ νόμος ἐκ ἐστὶν ἐκ πίστεως· ἀλλ' ὁ
ποιήσας αὐτὰ ἀνθρώπος, ζήσεται ἐν
αὐτοῖς.

Deut. 21.23

Χεῖρς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κα-
τάρας τῆς νόμου, ἡνὸς νόμος ὑπὲρ ἡμῶν
κατάρει. γέγραπται γάρ, Ἐπικατάρα-
τος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου.

Hebr. 9.17

Ἰνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ διλογία τῷ Ἀβραάμ
ἡνὸς ἐν Χεῖρσιν Ἰησοῦ, ἵνα τῷ ἐπαγγελίαν
τῆς πνύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως.

Ἀδελφοί, καὶ ἀνθρώπον λέγω, ὅμως
ἀνθρώπου κεκυρωμένῳ διαθήκην οὐ-
δεὶς ἀθετεῖ, ἡ δὲ διαθήκη τε.

Τῷ δὲ Ἀβραάμ ἐρρήθησαν αἱ ἐ-
παγγελίαι, καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ. οὐ-
λέγα, Καὶ τοῖς σπέρμασιν, ὡς ἐπὶ πολ-
λῶν, ἀλλ' ὡς ἐφ' ἑνός, καὶ τῷ σπέρμα-
τί σου· ὅς ἐστι Χεῖρς.

Τοῦτο δὲ λέγω· διαθήκην ὡς κεκυ-
ρωμένῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χεῖρσιν, ὁ
μὲν ἐπὶ πετρακόσια καὶ τετρακόντα γε-
νῶς νόμος ἐκ ἀκυροῖ, εἰς τὸ κατεργῆσαι
τὴν ἐπαγγελίαν.

ne actionis Abrahæ participes, & Iudeos etiam ipsos quibus se accenset Apostolus, non nisi per fidem consequi promissam illam Evangelii gratiam, quam Spiritum
vocat. Distincte vero Apostolus & his & illis conclusionem applicat, adiutur sibi parans ad sequens argumentum: in quo explicat non aliter quam fide in Christum
posse coalescere semen illud unicum Abrahæ ex omnibus populis conflatum.

17 Sequenti argumento, quod septimum est ordine, duo axiomata proponit: unum, videlicet pacta & conventa inter homines, rescindere non licere, nec quicquam
eis adiacere: alterum, sic pactum esse Deum cum Abrahamo & eius sobole quæ ex Iudeis & ex Gentibus composita est sicut ex præcedentibus apparet in unum corpus collige-
ret, ut qui non dicat se Deum fore Abrahæ & seminibus eius, (quod tamē dicendum esset si plura haberet diversa semina, nempe Gentes seorsim, & seorsim Iudeos) sed
se Deum fore Abrahæ & ipsius semini, quasi uni.

18 Proponit septimum argumenti summam, nempe in uno Christo tum Gentes tum Iudeos, in unum seminis Abrahæ corpus coalescere, & omnes sint unus Chri-
stus: sicut infra explicatur v. 28.

19 Argumentum octavum a comparatis, si authenticum hominis pactum firmum manet, multo magis Dei pactum. Ergo
Lex non fuit lata ut abrogaret promissionem cum Abrahamo sancitam, quæ in Christum respiciebat. cuius exitus a Christo pendebant.

20 Amplificatio argumenti, Promissionem illam præterquam quod per se firmissima est, longissimi etiam temporis præscriptione, nempe 430 annorum, fuisse
confirmatam, ut infringi nullo pacto poterit.

antè euangelizavit Abrahæ, 8 Bene-
dicetur, inquit, in te omnes gētes.

9 Itaque qui ex fide sunt, benedicū-
tur cum fidei illo Abraham.

10 Nam quotquot ex operibus
Legis sunt, sub execratione sunt.

11 Scriptum est enim, Execrabilis
quisquis non manserit in omnibus
quæ scripta sunt in libro Legis, ut
faciat ea.

12 Nullum autem per Legem iusti-
ficari apud Deum, manifestum est:
siquidem iustus ex fide viuet.

13 Lex autem non est ex fide: sed
Qui fecerit ea homo, viuet in ipsis.

14 At Christus nos redemit ab ex-
ecratione Legis, dum pro nobis fa-
ctus est execratio: scriptum est e-
nim, Execrabilis quisquis pendet
in ligno.

15 Ut in Gētibus benedictio Abra-
hæ extet in Christo Iesu, & ut promif-
sum illū Spiritū accipiamus p fide.

16 Fratres, humano more loquor,
hominis licet pactiōnem autorita-
te confirmatam nemo abrogat, aut
aliquid ei superaddit.

Abrahæ verò dictæ sunt promif-
siones, & semini eius. Non dicit, Et
feminibus, ut de multis: sed ut dev-
no, Et semini tuo. 18 qui est Christus.

19 Hoc autem dico: pactiōnem an-
tè confirmatam à Deo respectu
Christi, Lex 20 quæ post annos qua-
dringentos & triginta cœpit, non
facit irritā, ut aboleat promissionē.

8 Probatio secundæ
& tertius antecedentis,
ex verbis Moysi.

9 Conclusio quinti
argumenti, Ergo sic-
ut Abraham fide est
benedictus, ita & e-
ius filii (i. omnes etiā
ex Gentibus creden-
tes) benedicuntur. i.
gratis iustificantur.

10 Sextum argu-
mentum, cuius etiā
conclusio est in præce-
dente versiculo, a re-
pugnantibus, Male-
dicuntur qui sunt ex
operibus Legis, i. qui
ex præstatione Legis
assumant iustitiam.
Ergo benedictio corū
est qui sunt ex fide. i.
qui ex fide iustitiam
habent.

11 Probatio ante-
cedentis: cuius syllo-
gismi propositio est,
Maledictus est quis-
quis non implet totā
Legem.

12 Assumptio cum
conclusionē, Nemo
autem Legem im-
plet: nemo igitur Le-
ge iustificatur. siue, o-
mnes maledicuntur
qui ex operibus Legis
iustitiam querunt.
Additur autē simul
ipsius assumptionis
probatio eiusmodi, in
futura & vita tribu-
tur fidei: nemo igitur
Legem implet.

13 Ratio superio-
ris consequentiæ o-
stenditur: quia Lex
vitam promittit o-
mnibus qui ipsam
prestant, ac promde
si præstaretur, iustifi-
carent & evinceret.
Scriptura autem fi-
dei iustitiam ac vitam
tribuit, Legi admittit
quum illa quidem
ex imputatione iusti-
ficet, illa vero ex ope-
ris præstatione.

14 Occupatio, Quo-
modo igitur possunt
benedici quos Lex
promittit execran-
dos? Quoniam Chri-
stus sustinuit maledi-
ctionem à Lege infla-
tam, & nos eā effu-
geremus.

15 Probatio respon-
sionis ex Moysi testi-
monio.

16 Conclusio omniū
superiorum de qui-
bus in quinto & se-
xti argumenti tra-
datione disseruit, nē
pe & Gentes fieri in
Christo gratia be-

קדם סבר לאברהם איך דאמר כתבא
קדישא דבך יתברכון כלחון עממא:
מדין מהימנא הו מתברכין באברהם
מהימנא:

אילין גיר דמן עבדא אנון דנמוסא
תחית לושתא אנון כתיב גיר דליט
הו כל מן דלא יעבד כל דכתיב
בנמוסא הנא:

דלא דין מודדק אנש בנמוסא
לות אלהא הדא גליהי מטול דכתיב
דזריקא בהימנותא יחא:

נמוסא דין לא הוא מן הימנותא
אלא מן דיעבד אילין דכתיבן בה
יחא בהין:

לן דין משיחא זכנן מן לושתא
דנמוסא והו חוא חלפין לושתא
כתיב גיר דליט הו כל מן דמתתלא
בקיסא:

דבעממא תהוא בורכתה דאברהם
בישוע משיחא דחנן נסב שוודיא
דרוחא בהימנותא:

אחי איך דכית בני נשא אמר
אנא דדיתקא דבר נשא דאשתררת
אנש לא מסלא או משחלף בה
מרם:

לאברהם דין אתמלך מולכנא
ולזרעה ולא אמר לה דלזרעך איך
דלסגיאא אלא לזרעך איך דלחד
הו דאיתוהי משיחא:

הדא דין אמר אנא דדיתקא דמן
קדים אשתררת מן אלהא במשיחא
נמוסא הו דהוא מן בתר ארבע מאא
ותלתין שגין לא משבח דיסליה
ויבטל מולכנא:

*prius evangelizavit Abrahā: sicut
dicit Scriptura sancta, In te benedicē
tur omnes Gentes.*

9 *Itaque fideles benedicuntur in A-
brahamo fidei.*

10 *Nā illi qui ex operibus sunt Legis,
sub maledictione sunt. scriptū nanque
est, Maledictus est quisquis nō fecerit
omnia quæ scripta sunt in Lege hac.*

11 *Quòd autem non iustificetur quis-
quam per Legem apud Deum, hoc pa-
lām est, eo quòd scriptum est, Iustus
per fidem vivet.*

12 *Lex autem nequaquam est ex fide:
sed is qui fecerit ea quæ scripta sunt in
illa vivet in ipsis.*

13 *Nos autē Christus redemit à male-
dictione Legis: et ipse est factus pro no-
bis maledictio. scriptū est enim, Male-
dictus est quisquis suspēditur in ligno.*

14 *Ut in Gentibus esset benedictio A-
brahā per Ieschua Christum: ut nos
acciperemus promissionem Spiritus
per fidem.*

15 *Fratres mei, ut qui inter filios homi-
nis [loquūtur], loquor. Pactio filij homi-
nis, quòd confirmata est, nullus reiicit,
aut mutat in eo quicquam.*

16 *Abrahā autem promissa est pro-
missio et semini eius. Neque dicit ei,
Seminibus tuis, tāquā multis: sed semi-
ni tuo, tanquam uni, qui est Christus.*

17 *Hoc autem dico quòd pactio quæ
antē confirmata fuit à Deo in Chri-
sto, Lex quæ fuit post quadringētos et
triginta annos, non potest reiicere &
irritam facere promissionem.*

oo.iiij.

2 Id est Edica;
Hebraismus.

Epist. Pauli

Εἰ γὰρ ἐν νόμῳ ἡ κληρονομία, ἐκ ἐπ¹⁸
 ὧς ἐπαγγελίας· πῶ δὲ Ἀβραάμ δι' ἐ-
 παγγελίας κατέχευται ὁ Θεός.

Τί οὖν ὁ νόμος; ἥ ὁ βασιλεὺς
 χεῖρ προσετέθη, ἄχρῃ οὐ ἔλθῃ πὺν¹⁹
 σπέρμα ᾧ ἐπήγγελεται· διαταγαὶ δὲ ἀν-
 γέλων, ἐν χεὶρ μεσίτου.

Ο δὲ μισήτης, ἐπὶ οὐκ ἔστιν· ὁ δὲ
Θεὸς εἰς ὅστιν.

Ο οὐδὲ νόμος κτ' τῆς ἐπαγγελίας τοῦ
Θεοῦ; Μὴ γάρ οἱ πο· εἰ γὰρ ἐδόθη νόμος ὁ 21
διωάμενος ζωοποιῆσαι, ὥπως διὰ ἐκ νό-
μου λεῖ ἡ δικαιοσύνη.

Rom 3.9

Αλλὰ σιωπέλαισεν ἡ γραφή τὰ πάντα ²²
 ὑπὸ ἀνδροπίαν, ἵνα ἡ ἐπαγγελία ἐκ πί-
 στως Ἰησοῦ Χριστοῦ δοθῇ τοῖς πσεύεσι.

Πρὸ τῆς δὲ ἐλθεῖν πρὸς πάντας, ὑποδύ-
νον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι
εἰς πρὸς μέλλουσιν πάντας ἀποκαλυ-
φθῆναι.

Ὡστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν ²⁴
 ἡγάγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ᾖ πίστεως δι-
 καιωθῶμεν.

Ελθούσης δὲ τῆς πίσεως, οὐκ ἐπὶ ἑστέως
παιδαγωγόν ἐσμεν.

Πάντες υἱοὶ Θεοῦ ἐστε διὰ τῆς πί-
στεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε,
 Χριστὸν ἐνέβαλλεσθε.

Οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἑλλήνῳ· ἐν
ἐνὶ δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος· οὐκ ἐν ἄρ-
σεν καὶ θήλυ· πάντες ὑμεῖς εἰς ἓς ἐν
Χρυσῷ Ἰησοῦ.

Εἰ δὲ ὑμεῖς Χριστοῦ, ἄρα τῷ Ἀβρα-
 ἡμ' ἀσπέρμα ἐστὶ, καὶ κατ' ἐπαγγελίαν
 κληρονόμοι.

nouum sit argumentum eiusmodi, Deus est sui semper similis: Lex igitur
proinde aboleret iustificatorem illam Abrahæ & semini eius promissam.
promissam, omnes credentes gratis in eo iustificarentur. 26 la

flificet Lex, id est tota illa Legalis æconomia, an propterea sit abolēda, quæ autē Paulus abolēdam fuisse, quoniam idcirco fuit instituta & Velut
stus & Evangelium manifeste ac summa cum Spiritus efficacia promul-

esse liberos, ac proinde ex pueritia egressis iam non opus esse custodia ve-
gis vinculo, pronuntiat Baptismum esse omnibus credentibus communem
mnes sint unus in Christo, id est semen illud Abrahę promissum, ac vit-

21 Nam si ex Lege est hæreditas,
non iam ex promissione: Abrahæ
verò per promissionem gratifica-
tus est Deus *hereditatem*.

²²Quid igitur Lex? Transgressio
num gratia addita est, usquequo ve
nisset semen illud cui facta est pro
missio: ²³*Lex, inquam*, ordinata per
Angelos, per manum internuntii.

20 Internuntius autem, vnus non
est: 24 Deus verò vnus est.

25 *Nū* igitur Lex *addita est* aduersus promissiones Dei? Absit. nam si data fuisset Lex quæ posset viuificare, verè ex Lege esset iustitia.

Sed ¶ conclusit Scriptura omnia
sub peccatum, vt promissio ex fide
Iesu Christi daretur credentibus.

26Antequam autē venisset fides,
sub Legis præsidio tenebamur, cō-
clusi in eā fidē quæ erat reuelāda.

4 Itaque Lex pædagogus noster
fuit in Christum *respiciens*, vt ex fi-
de iustificaremur:

5 At postquam venit fides, non am-
plius sub pædago sumus.

6 ²⁷ Omnes enim, filii Dei estis, per
fidem in Christo Iesu.

7 ¹⁸Nam quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.

8 Non est Iudæus neque Græcus,
non est seruus neque liber, non est
masculus ac foemina. omnes enim
vos vnus estis in Christo Iesu.

9 Quod si vos *estis* Christi, nempe
Abrahæ semen estis, & secundum
promissionem hæredes.

21 Obiecto, Fate-
mur promissionem
non abrogari Legis
pacto, idcirco Lege
cum promissione con-
iungimus. Imò (in-
quit Apostolus) stare
hec duo simul non po-
sunt, nempe ut here-
ditas ex Lege simul
et promissione detur,
quam promissio sit
gratuita. Ex quo con-
sequitur, Legem non
esse datam iustifican-
di causa, quoniam
ita infringereetur
promissio.

22. Obiectio ex superiore responso nascentis, Si non est ex Lege hereditas, saltem aliqua ex parte: quorsum igitur data tampridem promissione, lata est Lex? Idcirco (inquit Apostolus) Si homines argueret peccati, ac promide doceret in Christum respicere, in quo tandem promissio illa omnium populorum simul servandorum impleretur: nemum? Si sit lata Lex hominibus iustificandis.

23 Confirmatio su-
perioris responsionis
est ipsa fere de Legis
ratione ac forme de-
sumpta. Lata enim
est, magnum omni-
bus terrorem incuti-
entibus Angelis, & in-
terueniente Moſe in-
ternuntio. Internun-
tio porro opus non
est vni ſed duobus mi-
nimum, iſque diſpa-
dentibus. Lex ipſa
igitur & internun-
tius, teſtimonia fue-
runt ira Dei, necdū
ſi hoc modo vellet
Deus homines ſibi
reconciliare, abſoluta
promiſſione, aut Le-
ge ad promiſſionem
adiecta.

24 Occupatto, ne-
quis obiciat, inter-
dum ex contraven-
tium voluntate ali-
quid adijci patris,
aut priora etiam pa-
tra rescindi Hoc in-
quit Apostolus) in
Deum non cadit,
qui semper unus est,
id est idem ac sui si-
milis.

25 Conclusio per
interrogationem e-
nūtiata, eadem qui-
dem atque illa quæ
expressa est supra
§. 17, sed ex alio an-
tecedente nascēs, &c

nita sic iustificaret, ac
ingruentes ad Christum
tus est, Etiam si non in
retinuerint. Affirmat
promissio, id est Chri-
stus, addit nos conditio

em Iudæi obstringi Le
s, ut viderè hoc modo e-

^a נמוסא
^b חתורה
^c ירתותא
^d חירשה
^e מכיל אסכנ:

אן דין מן נמוסא הי ירתותא מכיל
לא הות מן מולכנא לאברהם דין
במולכנא הו יתב לה אלהא:

^d מסטינותא
^e עברה:
^c אתתוסף
^b נוספה:
^f שווריא
^g שבועה:
^h מצעיא
ⁱ אמצעיא:

מנא הכיל נמוסא מטול מסטינותא
אתתוסף עדמא דיאתא זרעא הו
דלה הוא שווריא ואתיהב הו נמוסא
ביד מלאכא באידא דמצעיא:

מצעיא דין לא הוא דחד אלהא
דין חד הו:

^h סקובלא
ⁱ להפך או
^j כנגד:
^k מולכנא
^l חכשחה:
^m למחיו
ⁿ להחיות:
^o שריראית
^p באמת:

נמוסא הכיל סקובלא הו דמולכנא
דאלהא חס אלו גיר אתיהב הוא
נמוסא אינא דמשכח הוא למחיו
שריראית מן נמוסא הווא הורר
ודיקותא:

^m חבש הסגיר:
ⁿ מולכנא
^o החכשחה:

אלא חבש כתבא כל מדס תחית
חטיתא דמולכנא בהימנותא דישוע
משיחא יתיהב לאילין דמחמנין:

^o עד לא תאתא
^p כשרם תבוא:
^q חבישין
^r מוסגרים:
^s למתגליו
^t להגלות:

עד לא דין תאתא הימנותא נמוסא
גטר הוא לן כד חבישין להימנותא
דעתידא הות לסתגליו:

^t תראא הוא
^u לן מורנו
^v חיתה:

נמוסא חכיל תראא הוא לן לות
משיחא דמן הימנותא נודק:

^v תראא מורה:

כד אתא דין הימנותא לא הוין
תחית תראא:

כלכון גיר בניה אנתון דאלהא
בהימנותא דישוע משיחא:

^w עמדתון
^x נשבלתם:

אילין גיר דבמשיחא עמדתון
למשיחא לבשתון:

^y ארמיא
^z נכרי:
^{aa} בר תארא
^{ab} בן חורין:

לית יהודיא ולא ארמיא לית עבדא
ולא בר תארא לית דברא ולא
נקבתא כלכון גיר חד אנתון בישוע
משיחא:

ואן דמשיחא אנתון מכיל זרעה
אנתון דאברהם וירתא דמולכנא:

קפלאון

18 *Si verò ex Lege esset hereditas, igitur non esset ex promissione: Abrahæ verò per promissionem eam tradidit Deus.*

19 *Quid igitur Lex? Propter transgressionem addita fuit, donec veniret semen illud cui facta est promissio, & data est Lex per manum Angelorum, per manum mediatoris.*

20 *Mediator autem non est unus: Deus verò unus est.*

21 *Lex igitur contraria est promissioni Dei? Absit. si enim data fuisset Lex quæ posset vivificare, verè ex Lege fuisset iustitia.*

22 *Sed comprehendit Scriptura omnia sub peccatum, ut promissio per fidem Ieschua Christi, daretur illis qui credunt.*

23 *Priusquam autem venisset fides, Lex custodiebat nos comprehensos ad illam fidem quæ erat reuelanda.*

24 *Lex igitur pedagógus fuit nobis ad Christum ut ex fide iustificaremur.*

25 *Quum venit autem fides, nō sumus sub pedagogo.*

26 *Omnes enim vos filii estis Dei per fidem Ieschua Christi.*

27 *Qui enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.*

28 *Nō est Iudæus, neque Gentilis: non est servus, neque præditus libertate: nō est masculus, neque fœmina: omnes enim vos unū estis in Ieschua Christo.*

29 *Et si Christi estis, ergo semen estis Abrahæ, et hæredes per promissionem.*
Cap.

3 In Syriaca voce hac significat O-mnes vos, prima litera typographi in curia omisa fuit. posuit enim ורכון pro כולכון.

4 Ad verbum, Filius libertatum. Hebraismus.

^y ירתא יורשי
^z דמולכנא
^{aa} חשכעה:

Epist. Pauli

Κεφάλαιον δ΄

Cap. IIII.

ΛΕγω δὲ, ἐφ' ὅσον κληρονό-
μος νήπιός ἐστιν, οὐδὲν διαφέρει
δούλου, κύριος πάντων ὧν.

Αλλὰ ὑπὸ ἑπιτρόπῃς ἐστὶ καὶ οἱ-
κονόμοις ἀρχὴ τῆς περιουσίας τοῦ
πατρὸς.

Οὕτω καὶ ἡμεῖς, ὅτε ἡμεῖς νήπιοι,
ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ἡμεῖς διδου-
λωμένοι.

Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου,
ἔξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ὁ-
μοιωσει ἡμεῶν, ὡς υἱὸν ἡμεῶν, ὑπὸ
νόμον.

Rom. 8. 15

ἵνα ὅτι ὑπὸ νόμον ἔξαγαγέσθῃ,
ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν.

Ὅτι δὲ ἐστέ υἱοί, ἔξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ
πνεῦμα τῆς υἰοθεσίας αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας
ὑμῶν, κρᾶζον, Ἀββᾶ, ὁ πατήρ.

Ὡστε οὐκ ἐπ' εἰ δούλος, ἀλλ' υἱός· εἰ
δὲ υἱός, καὶ κληρονόμος Θεοῦ διὰ Χρι-
στοῦ.

Αλλὰ τότε μὴ ἐκ εἰδύπης Θεὸν, ἐ-
δουλεύσατε τοῖς μὴ φύσιν οὐσι θεοῖς.

Νυνὶ δὲ, γινώσκοντες Θεὸν, μάλλον δὲ
γνωσθέντες ὑπὸ Θεοῦ, πᾶς ἑπαι-
νεῖτε πάλιν ὑπὸ τῇ ἀγαθῇ καὶ πτω-
χειᾷ, οἷς πάλιν ὁμῶς δουλεύετε δι-
λέτε;

Ἡμέρας ὡρατιρεῖτε, καὶ μῆνας,
καὶ καιροὺς, καὶ ἐνιαυτοὺς.

Φοβοῦμαι ὑμᾶς, μή πως εἰκὴ κακο-
πία καὶ εἰς ὑμᾶς.

Γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι καὶ γὰρ ὡς ὑμεῖς.
ἀδελφοί, δέχομαι ἡμῶν. οὐδὲν με ἡδι-
κῆσατε.

Οἶδατε

Ἡ Ὅς autem dico, Quandiu hæ-
res est infans, nihil differt à ser-
uo, quanuis sit dominus omnium:

Sed sub tutoribus & curatoribus
est usque ad tempus quod pater præ-
finierit.

Ita & nos, quum essemus infantes,
sub elementis mundi eramus in ser-
uitutem redacti:

At postquam venit plenum tem-
pus, emisit Deus Filium suum fa-
ctum ex muliere, factum Legi ob-
noxium:

Vt eos qui Legi erant obnoxii,
redimeret, ut adoptionem accipe-
remus.

Quoniam autem estis filii, emisit
Deus Spiritum Filii sui in corda ve-
stra, clamantem, Abba, id est Pater.

Itaque non amplius es seruus, sed
filius: quod si filius, etiā hæres Dei
per Christum.

Imò tū quidē ignorantes Deum,
seruiebatis iis qui natura non sunt
dii:

At nunc quum cognoscatis Deū,
imò potius edocti sitis à Deo, quo-
modo conuertimini retrorsum ad
impotentia & egena elementa, qui-
bus retrorsus ab initio seruire
vultis?

Dies obseruatis & menses, & tē-
pora & annos.

Metuo de vobis, ne frustra fati-
gatus sim apud vos.

Estote quasi ego: nam ego sum
quasi vos: fratres rogo vos. nihil mi-
hi fecistis iniuriæ.

1 Declarat alia du-
plici similitudine
quod de custode acpe-
dagogo paulo antequam
dixerat. Legem enim
(totam illam Lega-
lem aconomiā) di-
cisse inflat tutoris
sive curatoris ad cer-
tum tempus dati, tan-
tisper dum finita illa
temporaria tutela, in-
ris nostri fieremus, ac
tandem si filii non es-
setis. Si ueremus Sed
et obiter Legale il-
lud regimen velut al-
phabeta et rudimen-
torum instar fuisse
docet, præ illa Evan-
gelii doctrina.

2 Multa simul tra-
dit, nempe suo tempo-
re finitam fuisse inte-
lam, et desinam cur-
rio, homines qui re-
re cur tam diuturna
fuerit illa pedagogia:
item nos non esse na-
tura filios, sed ex ado-
ptione: itaque in illis
Dei Filio, qui carnē
nostrā idcirco inane-
rit et fratres ipsius
ficeremus.

3 Ostendit sic nos
esse liberos et nostri
intra factos et inter-
ea nos Spiritu Chri-
sti gubernari oporteat
qui in cordibus no-
stris regnant, Seruum
Patris cultum nos do-
ceat Sed hoc non est
seruire, sed vera po-
tē libertate frui, et fi-
lios et hæredes decet.

4 Applicat superio-
rem doctrinā Galati-
tis, peculiari cum re-
prehensione. Poterat
enim Iudæi præ illis
aliquam excusatio-
nem prætexere, et quia
in illo Legali cultu
fuerant nati et edu-
cati: Galatæ uero
quum ex idololatria
ad christianam liber-
tatem conuersi fuissent,
quo prætextu poterat
ad illa rudimenta re-
gredi?

5 Temperat qua-
cunque poterat Videri
et acerbius dixisse,
miro atque adeo pla-
ne diuino artificio,
sic declarans suam in
illos beneuolentiam,
et necesse fuisse Ga-
latas hæc legentes vel
provisum esse de ster-
toris, vel cum lacrymis
leuitatē suam agno-
scere ac deprecari.

קפלאון ד

Cap. II. III.

^a זכנא עת:
^b ירתא הירש:
^c לא פרש
^d איננו נכדל:
^e כד מרא הו
^f בזיותו ארון:

אמר אנא דין דכמא זכנא דירתא
טלא לא פרש מן עכדא כד מרא הו
דכלהון:

^g אפטרופא
^h חס הקידים
ⁱ מלשון יון:
^j רבי ביתא
^k פרנסים או
^l בעלי הבית:
^m זכנא עת:

אלא תחית אפטרופא איתוהי
ורבי ביתא עד מא זכנא דסמ
אבוהי:

ⁿ אסטוכסוהי
^o יסודותיו
^p מלשון יון:

הכנא אף חנן כד ילודא הוין
תחית אסטוכסוהי דעלמא משעבדין
הוין:

^q מטא חביעה:
^r שולמה
^s סליאותח:

כד מטא דין שולמה דזכנא שדר
אלהא לברה והוא מן אנתתא והוא
תחית נמוסא:

^t יזכר יפדה:

דלאילין דתחית נמוסא אנון יזכר
ונקבל סימת בניה:

ודאיתכון דין בניה שדר אלהא
רוחא דברה ללכותכון הי דקריא
אבא אבון:

^u מכיל לכן:

מכיל לא הויתון עכדא אלא בניה
ואן בניה אף ירתא דאלהא ביד ישוע
משיחא:

^v כיניחון
^w תולדתם:

הידין גיר כד לא ידעין הויתון
לא להא פלחתון להנון דמן כיניחון
לא הו אלהא:

^x אסתוכסא
^y יסודות:
^z מרעא
^{aa} חלשות:

השא דין דידיעתון לאלהא ויתיראית
דאיתידעתון מן אלהא טוב הפכתון
לכון על הנון אסתוכסא מרעא
ומסכנא ומן דריש צביתון למשעבדו
להון:

^{ab} זכנא עתים:

יומא וירחא זכנא ושניא נטריתון:
דחל אנא דלמא סריקאית לאית
בכון:

^{ac} סריקאית
^{ad} לריק:
^{ae} לאית עמלת:

הו אבותי מטול דאף אנא אבותכון
הוית אחי בעא אנא מנכון לא מרם
אסכלתון בי:

DIco autem quod quanto tempore
haeres puer est, nō differt à servis,
quum dominus sit omnium:

*Sed sub tutoribus est et curatoribus
usque ad tempus quod cōstituit pater
eius.*

*Ita etiam nos, quū parvuli essemus,
sub elementis mūdi in servitutem re-
ducti eramus.*

*Quum autem aduenit complemen-
tum temporis, misit Deus Filium suū,
et factus est ex muliere, et factus est
sub Lege:*

*Vt eos qui sub Lege erāt redimeret,
et reciperemus adoptionem filiorum.*

*Quoniam autē estis filii, misit Deus
Spiritus Filij sui in corda vestra, qui
vocat Abba Patrem nostrum.*

*Itaque non estis serui, sed filii: et si
filii, etiam haeredes Dei per Iescha
Christum.*

*Tunc enim quum ignoraretis Deū,
seruiebatis illis qui natura non erant
dii:*

*Nunc autem quū cognoscatis Deū,
et potius quum cogniti sitis à Deo,
denuo conuersi estis ad hac elementa
infirmā et egenā, et ab integro vul-
tis subiici illis.*

*Dies et menses et tempora et an-
nos obseruatis.*

*Ne tuone frustra laborauerim er-
ga vos.*

*Estote sicut ego, propterea quod ego
quoque sicut vos factus sum: fratres
mei, peto à vobis. nihil deliquistis in
me.*

¹ Vide quae Mar-
ci 14 annotaui-
mus in Pater, Pa-
ter mi.

² Ad verbum;
Per manum Ie-
schua Christi, He-
braismus.

³ Vel; Cognitio-
ne donati sitis.

⁴ Ad verbum;
Et ab eo quod est
caput, proximè ad
hanc phrasin accè-
dit Gallica, Dere-
chef.

Nostis

Epist. Pauli

Οἶδατε ὅτι δι' ἀδένειαν τ' σαρκὸς 13
διηγγελισάμην ὑμῖν ἡ πόρετον.

Καὶ τὸν πειρασμόν μου ἐν τῇ 14
σαρκί μου ἐκ ἐξεδενήσατε, οὐδὲ ἐξεπύ-
σατε, ἀλλ' ὡς ἄγγελον Θεοῦ ἐδέξασθε με,
ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν.

Τίς οὖν ἡμεῖς ὁ μακαρισμὸς ὑμῶν; 15
μάρτυρά γ' ὑμῖν ὅτι, εἰ δυνάτον, ὅτι
ὁ Φθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἀν' ἐδω-
κατέ μοι.

Ὡστε ἐχθρὸς ὑμῶν γέγονα ἀληθι-
νὸν ὑμῖν;

Ζηλοῦσιν ὑμᾶς οὐ καλῶς, ἀλλὰ 16
ἐκκληῖσαι ἡμᾶς θέλουσιν ἵνα αὐτοὺς ζη-
λοῦτε.

Καλὸν δὲ τὸ ζηλοῦν ἐν καλῷ πάν- 18
τοτε, καὶ μὴ μένον ἐν τῷ παρεῖναι με
πρὸς ὑμᾶς.

Τεκνία μου, οἷς πάλιν ὠδίνω, ἄχρεις 19
οὐ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν.

Ἡθέλον ὅτι ᾤκειναι πρὸς ὑμᾶς ἄρ- 20
π, καὶ ἀλλάξαι τὴν φωνὴν μου ὅτι ἀ-
ποροῦμαι ἐν ὑμῖν.

Λέγετέ μοι οἱ ὑπὸ νόμον θέλοντες 21
εἶ, τὸν νόμον ἐκ ακούετε;

Γέγραπται γ' ὅτι Ἀβραάμ δύο υἱὲς 22
ἔχεν· ἓνα ἐκ τῆς παιδίσκης, καὶ ἓνα ἐκ
τῆς ἐλευθέρας.

Gen. 16. 15

Gen. 21. 1

Ἀλλ' ὁ μὲν ἐκ τῆς παιδίσκης, κατὰ 23
σάρκα γεγέννηται· ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐλευθέ-
ρας, διὰ τῆς ἐπαγγελίας.

Ἀπὸ ὧν ἀληγοῦ μύρα· αὐτὰ 24
γὰρ εἰσιν αἱ δύο διαθήκαι· μία μὲν ἀπὸ
ὅροις Σινᾶ, εἰς δουλείαν γυνῶσα, ἥ τις
ὄσιν Ἀγαρ.

Τὸ γ' Ἀγαρ, Σινᾶ ὅρ' ὅσιν ἐν 25
τῇ Ἀραβίᾳ, συστοιχεῖ δὲ τῇ νυν Ἱερου-
σαλὴμ, δουλεύει δὲ μὲν τῇ τέκνων
αὐτῆς.

Ἡ δὲ

Nostis autem me per infirmitatē
carnis vobis prius euangelizasse:

Et experimentum mei quod fie-
bat in carne mea, non pro nihilo ha-
buiſtis, neque respuiſtis: sed me ut
Angelum Dei, ut Christum Iesum,
excepistis.

Quæ igitur erat beatitudinis vestræ
prædicatio? testimonium enim red-
do vobis, vos, si fieri potuisset, oculoſ
vestros effosſos daturus mihi
fuisse.

16 Itaque *nunc* inimicus factus sum
vobis dum vobis vera loquor?

17 Depereunt vos nō benē, imō ex-
cludere nos volūt, ut se depereatis.

Sed præclarum est vehementer
amare in re bona semper, & non so-
lūm dum præſens sum apud vos:

Filioli mei, quos iterū parturio ut
quequo formetur Christ' in vobis.

Velim autem nunc adesse apud
vos, & mutare vocem meam: quo-
niam hæſito in vobis.

'Dicite mihi qui sub Lege vul-
tis eſſe, Legem non auditis?

Scriptum eſt enim, Abrahamum
duos filios habuiſſe: vnum ex ancil-
la, & vnum ex libera.

¶ Sed is qui ex ancilla *natus eſt*, ſe-
cundū carnem natus eſt: ¶ qui verò
ex libera, per promiſſionem.

Per quæ aliud figuratur. Nā hæ-
ſunt duæ illæ pactiōes, vna quidē
quæ eſt Agar, ex monte Sina, gene-
rans *prolem* ad ſervitutem.

Sina enim mons eſt in Arabia, pa-
ri autem ſerie reſpondet ei Hieru-
ſalem quæ nunc eſt, ſervitque cum
filiis ſuis.

Sublimis

5 Quoniam pſeu-
dapoſtoli perpetuò ex-
gebant, niſi Gentes cir-
cunciderentur, Chri-
ſtum eis nihil profu-
turum, & iſtud diſſe-
dum eorum qui ex
circumſiſione credide-
rant, aduerſus incir-
cuncifiſos credentes,
plenum erat offendi-
culi, Apoſtolus poſtea
ita argumēta quibus
illorum errorem reſu-
tauit, proſert allego-
riā in qua dicit Spiri-
tum ſanctum adum-
braſſe omnia hæc my-
ſteria: fore videlicet
ut duo filiorum gene-
ra Abrahamum cō-
munem patrem habe-
rent, ſed planē diuer-
ſo exitu. Sicut enim
Abraham ex Agar
ancilla extranea ge-
nuit Iſmaelem ſi na-
ture ordinaria: ex Sa-
ra verò ingenua ſuſ-
tulit Iſaacū ſi pro-
miſſionis & ex ſola
gratia: quorum ille
non modò non fuiſſet
heres, ſed etiam here-
dem eſt perſequutus:
ita duas eſſe pactiō-
nes, & velut dupli-
ces ex duabus illis pa-
ctiōibus tanquam
matribus naſci Abra-
hamo filios. Vnam i-
gitur latam fuiſſe ex
Sina extra terrā pro-
miſſam, ſecundum
quam pactiōnem ge-
niti ſunt Abrahami filij
ſecundum carnem,
Indei videlicet, ex il-
la pactiōne (i. ex Le-
ge) quæ eſt in iuſtitia,
at non heredes, imō
tandem ex domo eici-
endi, & qui veros
heredes perſequantur.
Alteram verò in il-
la ſublimi Hieruſalē,
ſive in Sione (ipſius
videlicet Chriſti ſa-
crificio ſanctā) quæ
filios promiſſioni ge-
gnat, virtute nimirū
ſpiritus ſancti credē-
tes, & in promiſſione
gratuita imitatur Abra-
hæ acquieſcentes, qui
ſoli, expulſi illi ſer-
ui ſunt, filiorum iure,
patriæ hereditatis ſu-
per participes.

ידעין אנתון גיר דכריהות בסרי
 סברתכון הוית מן קדים :
 ונסיונא דבסרי לא שטתון ולא
 נדתון אלא איך דלמלאכא דאלהא
 קבלתונני ואיך דלישוע משיחא :
 איכו הכיל טובכון סהד אנא גיר
 עליכון דאלו משכחא הות עיניכון
 חצין הויתון ויהבין לי :
 דלמא בעל דבכא הוית לכון
 דאכרות לכון שררא :
 חסמין בכון לא הוא לשפירתא
 אלא למחבשכון הו צבין דאנתון
 תהוון חסמין כהון :
 שפיר הו דין דתתחסמון בשפירתא
 בכל זמן ולא אמתי דלותכון אנא
 בלחוד :
 בני אילין דמן דריש מחבל אנא
 עדמא דיתתציר בכון משיחא :
 צבא הוית גיר דאהוא לותכון
 חשא ואשחלף ברת קלי מטול
 דתמיה אנא בכון :
 אמרו לי אנתון אילין דצבין דיהוון
 תחית נמוסא לה לנמוסא לא שמעין
 אנתון :
 כתיב גיר דלאברהם תרין בנים הו
 לה חד מן אמתא וחד מן חארתא :
 אלא הו דמן אמתא בכסר אתילד
 הו דין דמן חארתא כמולכנא הוא :
 הלין דין דאתיהין פלאתא דתרתין
 דיתקוס חדא דמן טור סיני ילדא
 לעבדותא דאתיה הנר :
 הנר גיר טורא הו דסיני דבארביא
 ושלמא להדא אורשלם ופלחיה
 עבדותא הי וכניה :

13 Nostis autem quod per infirmitate
 carnis meae euangelizator vester fue-
 rim à principio.
 14 Et tentationem carnis meae non spre-
 uistis neque repulistis: sed tanquā an-
 gelum Dei suscepistis me, & sicut Ie-
 schua Christum.
 15 Vbi igitur beatitas vestra? Testor e-
 nim de vobis, quod si possibile fuisset, o-
 culos vestros effodissetis, & dedissetis
 mihi.
 16 Nunquid inimicus factus sum vo-
 bis quod predicavi vobis veritatem?
 17 Zelotypia laborant erga vos, non in
 re bona, sed includere vos volunt ut
 vos sitis zelotypia laborantes erga eos.
 18 Bonum est autem ut zelotypia cor-
 ripiamini in rebus bonis omni tempo-
 re, non autem quum sum apud vos so-
 lummodo.
 19 Filii mei, quos ab integro parturio
 donec formetur in vobis Christus.
 20 Vellem autem esse apud vos. iam
 et mutarem vocem meam: propterea
 quod obstupesco propter vos.
 21 Dicite mihi vos qui cupiunt ut sint
 sub Lege, Legem ipsam non auditis?
 22 Scriptum est enim quod Abraha
 duo filii erant, unus ex ancilla et u-
 nus ex libera.
 23 Sed is qui ex ancilla, secundum car-
 nem natus est: is vero qui ex libera per
 promissionem fuit.
 24 Hac autem sunt allegoriae duarum
 pactio[n]um, una est quae ex monte Sinai
 generat in seruitutem, quae est Hagar.
 25 Hagar enim mons est Sinai qui est
 in Arabia, et consentit cum ista Uri-
 schelē, et seruit seruitutem ipsa et fi-
 lii ipsius.

§ Ad verbum,
 Filiam vocis meae.
 id est Orationem
 & verba mea nutri-
 cum more ad ve-
 strum captum ac-
 commodarem. De
 filia vocis vide
 quae scripsimus
 Act. 12.

6 A secunda ad
 tertiam personam
 transit: & exponit
 potest, Dicite (in-
 quam) vos qui ex
 eorum numero es-
 tis qui delectan-
 tur Legi subici.

7 Id est, Per alle-
 goriam designat
 montem Sinai.

Epist. Pauli

Η δὲ αὐτὴ Ἱερουσαλὴμ, ἐλευθερεῖται 26
ὅτιν, ἥτις ὅτι μήτηρ πάντων ἡμῶν.

Elz. 54.1

Γέγραπται γάρ, Εὐφρανέσθι στείρα ἡ 27
καὶ πικρυσσα· ῥῆξον καὶ βόησον ἡ ἐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου·
μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἀνδρα.

Rom. 9.8

Ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοί, καὶ Ἰσαὰκ, ἐ- 28
παγγέλίας τέκνα ἐσμέν.

Ἀλλ' ὡς περὶ τότε ὁ καὶ σάρκα γυνή- 29
θεὶς ἐδίωκε τὸν καὶ πνῦμα, οὕτω καὶ
νῦν.

Gen. 21.10

Ἀλλὰ πῶς λέγει ἡ γραφή; Ἐκβαλεῖται 30
παῖδισκίον καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς· οὐ γάρ μὴ
κληρονομήσῃ ὁ υἱὸς τῆς παῖδισκης μή
καὶ υἱὸς τῆς ἐλευθερεῖται.

Ἀρα, ἀδελφοί, οὐκ ἐσμέν παῖδ- 31
ισκίον τέκνα, ἀλλὰ τῆς ἐλευθερεῖται.

Κεφάλαιον ε'

Cap. V.

Τῇ ἐλευθείᾳ ἐν ἣ Χριστὸς ἡμᾶς 1
ἠλευθέρωσε, στήκετε, καὶ μὴ πάλιν
ζυγῶ δουλείας ἐνέχεσθε.

Act. 15.2

Ἰδε, ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν ὅτι ἐάν 2
θευτεμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠ-
φελήσει.

Μαρτύρομαι ὅτι πάλιν παντὶ ἀνθρώ- 3
πῳ θευτεμνομένη, ὅτι ὁ φειλέτης ὅτιν
ὅλον τὸν νόμον ποιῆσαι.

1. Cor. 1.17

Κατηργήθητε ἀπὸ τῆς Χριστοῦ οἵπ- 9
νες ἐν νόμῳ δικαιούσθε, τῆς χάριτος
ἐξεπέσατε.

Ἡμεῖς γὰρ πνῦμα ἐν πίστεως ἐλπί- 5
δα δικαιοσύνης ἀπεκδεχόμεθα.

Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε δουλεία 6
πῶς, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ πίστις δι'
ἀγάπης ἐνεργουμένη.

Εὐτρέχετε

Illa verò sublimis Hierusalem,
libera est, quæ est mater omnium
nostrum.

Scriptum est enim, Lætare ste-
rilis quæ non paris: erumpe & cla-
ma quæ non parturis: quoniam plu-
res sunt liberi desertæ quàm eius
quæ habet virum.

Nos igitur, fratres, secundum
Isaac, promissionis filii sumus.

Sed quemadmodum tunc is qui
secundum carnem genitus fuerat,
persequabatur eum qui natus erat
secundum Spiritum, ita & nunc.

Sed quid dicit Scriptura? Eiice
ancillâ & filium eius: nō enim hæ-
res erit fili' ancillæ cū filio liberæ.

Nempe, fratres, nō sumus ancil-
læ filii, sed liberæ.

6 Oñdendit se in hac
allegoria sequuntur
Esaiæ propheta vesti-
gia, qui prænutia-
rit Ecclesiam consti-
tuendam ex filiis Sa-
re sterilibus, id est ex
iis qui merè spiritu-
aliter per fidem fie-
rent Abrahæ filii po-
tius quàm ex Agare
fœcunda: tam tunc
prædicens Iudæorum
resurrectionem & Gen-
tium vocationem.

7 Conclusio supe-
rioris allegoriæ. Nul-
lo modo accersendū
esse Legalem serui-
tutem, quum ancilla
filij non sint heredes.

1 Altera obtestatio
quæ dicitur testatur
iustitiam operum &
iustitiam ex fide nō
posse simul stare, quo-
niam nemo ex Lege
iustificari potest, nisi
qui plenè ac perfe-
ctè illam præstat. Ar-
ripit autem circumci-
sionis exemplum, quo-
niam ea erat totius
Legalis cultus, basis
& præcipue vige-
bat à pseudopostolis.

2 Tacite compa-
rat nouum populum
cum Vetere. Certum
enim est hunc quo-
que in fide non in cir-
cuncisione spem om-
nem iustitiæ ac vi-
tæ fundasse, sed ita
ut eorum fides esse
ceremonialis & ex-
terno cultu implici-
ta: nostra autē fides
nuda est ac spiritualis
cultu contenta.

3 Ratio additur,
Quia nunc circumci-
sio est abolita, Christo
nobis exhibitō, cum
plena spiritualis cir-
cuncisionis libertate.

4 Facit etiam præ-
putii mentionem, ne
sibi Gentes in eo pla-
ceant, ut Iudæi in cir-
cuncisione.

5 Occupatio, Si a-
bolitus est totus ille
Legalis cultus, quæ
in te igitur nos exer-
cebimus? In charita-
te, inquit Paul'. Ne-
que enim fides de
qua agitur, otiosa ef-
se potest, imo assiduos
charitatis fructus e-
dit.

Currebatis

הי דין אורשלים^א עליה^ב חארתא^ג
הי דאיתיה^ד אמן :

26 Ipsa verò Vrischelem superior, libera est, quæ est mater nostra.

בתיב גיר^א דאתבסמי עקרתא^ב הי
דלא ילדא^ג ואתפצחי ונעי^ד הי^ה דלא
מחבלא מטול דסגיו בניה^ו דצדיתא^ז
יתיר מן בניה דבעילתא :

27 Scriptum est enim, Exulta sterilis quæ non parit, & erumpe & clama quæ non parturis: propterea quod multiplicati sunt filii deuastata magis quàm filii habentis virum.

חנן דין אחי איך איסחק בני^א
מולכנא חנן :

28 Nos autem, fratres mei, secundum Isaacum filii promissionis sumus.

ואיך דהידין הו דיליד הוא בבסרא^א
רדף הוא לחו דברוחא הכנא אף
השא :

29 Et sicut tunc is qui natus erat secundum carnem, persequabatur eum qui secundum spiritum, ita etiam nunc.

אלא מנא אמר כתבא^א אפקיה^ב
לאמתא ולברה מטול דלא^ג יארת^ד
ברה דאמתא עם ברה דחארתא^ה :
חנן הכיל אחי לא היון בני אמתא^ו
אלא בני חארתא :

30 Sed quid dicit Scriptura, Eiice ancillam et filium eius: eo quod non erit heres filius ancilla cum filio libera.

31 ⁸ Nos igitur, fratres mei, non sumus filii ancilla, sed filii libera.

⁸ Ultimus versus in impressio Syro codice omittebatur, sed nos ex manuscripto Heydelbergensi restitimus.

Cap. V.

1 **S**Tate igitur in libertate ea qua Christus liberauit nos: neque subiiciatis vos iugo seruitutis.

קומו הכיל^א בחארותא הי דמשיחא^ב
חררן ולא^ג תתכדנן בנירא^ד דע
דעבדותא :

2 Ecce ego Paulus dico vobis quod si circumcidamini, Christus nihil prodest vobis.

חא אנא פולוס אמר אנא לכון^א
דאז^ב תתכדנן משיחא מדסלא^ג מהנא^ד
לכון :

3 Contestor autem rursus omnem filium hominis qui circumciditur, quod debitor est ut uniuersam Legem impleat.

מסחר אנא דין תוב לכל בר^א
נש דמתנזר^ב דחיבו דכלה נמוסא^ג
ימלא :

4 Exclusi estis à Christo qui in Lege iustificamini, et à gratia excidistis.

אתבטלתון לכון מן משיחא אילין^א
דבנמוסא מודדקיתון ומן טיבותא^ב
נפלתון :

5 Nos enim per spiritum qui est ex fide, spem iustitiæ expectamus.

חנן גיר ברוחא דמן הימנותא^א
לסכרא דודיקותא מקוינן^ב :
במשיחא גיר ישוע לא גזורתא^ג
מדם איתיה ולא עורלותא אלג^ד
הימנותא דמתנמרא בחובא^ה :

6 In Christo enim Iescha circumcisio non est quicquam, neque preputium, sed fides quæ perficitur dilectione.

pp. y.

שפיר

Epist. Pauli

Επρέχετε καλῶς, ὥς ὑμεῖς ἀνέκοψε 7
τῇ ἀληθείᾳ μὴ πείθεσθαι;

Ἡ πεισμονὴ οὐκ ἐκ τοῦ καλοῦτος 8
ὑμᾶς.

1. Cor. 5. 6

Μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυ- 9
μοῖ.

Εγὼ πέποιθα εἰς ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ, 10
ὅτι οὐδὲν ἄλλο φρονήσετε· ὃ ὅτι παρὰ ὧν
ὑμεῖς βασιάζεσθε τὸ κρίμα, ὅς περ ἀνὴρ ἦ.

Εγὼ δὲ, ἀδελφοί, εἰ ὡς ἐπιμελῶ ἐπὶ 11
κηρύσσω, τί ἐπὶ διώκομαι; ἄρα κατήρ-
γηται τὸ σκάνδαλον τῆς σαυροῦ.

Ὁ φερόν καὶ ἀποκόψοντα οἱ ἀνὰ σπ- 12
οὐὶτες ὑμᾶς.

Ἦμεῖς γὰρ ἐπὶ ἐλδοθείᾳ ἐκλήθητε, 13
ἀδελφοί· μόνον μὴ πλεῖον ἐλδοθείαν εἰς
ἀφορμὴν τῇ σαρκί, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγα-
πῆς δουλεύετε ἀλλήλοις.

Leuit. 19. 18
matth. 22. 39
mar. 12. 31
rom. 13. 9
iac. 2. 8

Ὁ γὰρ πᾶς νόμος ἐν ἐνὶ λόγῳ πλη- 14
ροῦται, ἐν τῷ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου
ὡς σεαυτὸν.

Εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατε- 15
δίετε, βλέπετε μὴ ὑπὸ ἀλλήλων ἀνα-
λωθῆτε.

Rom. 13. 14
1. pet. 2. 11

Λέγω δὲ, πνύματα ὡς ἐπαυῖτε, καὶ 16
ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελείετε.

Ἡ γὰρ σὰρξ ἐπιθυμεῖ καὶ τῆς πνύ- 17
ματος. τὸ δὲ πνύμα καὶ τῆς σαρκὸς,
ταῦτα δὲ ἀντίκεινται ἀλλήλοις, ἵνα μὴ ἀ-
νὰ δέλητε, ταῦτα ποιῆτε.

Εἰ δὲ πνύματα ἀγαθε, ἐκ ἐσὲ ὑπὸ 18
νόμον.

Φανερά δὲ ὅτι τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς· 19
ἀπανά ὅτι, μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρ-
σία, ἀσελγεία,

Εἰδωλολατρεία,

6 Currebatis pulchrè, quis vos in-
terpellauit ut non obsequeremini
veritati?

7 Hæc persuasio non est ex eo qui
vocat vos.

8 Paulum fermenti totā massam
fermentat.

9 Ego confido de vobis in Domi-
no, vos nihil aliud esse sensuros: sed
qui turbat vos, auferet condemna-
tionem, quisquis fuerit.

10 Ego autem, fratres, si circumcisi-
onem etiam prædico, quid adhuc
persequutionem patio? nempe
abolitum est offendiculum crucis.

11 Utinam etiam abscindatur qui
vos inquietant.

12 Vos enim ad libertatem vocati
estis, fratres: tantum ne libertatem
arripite ut datam carni occasione,
sed ex charitate seruite alii aliis.

13 Nam tota Lex vno verbo com-
pletur, isto videlicet, Diliges pro-
ximum tuum ut teipsum.

14 Quod si alii alios mordetis &
deuoratis, videte ne vicissim alii ab
aliis consumamini.

15 Hoc autē dico, Spiritu incedite,
& quod concupiscit caro ne perficite.

Nam caro concupiscit aduersus
spiritum, spiritus autē aduersus car-
nem: hæc autem inter se opposita
sunt, ut non quæcunque volueritis,
eadem faciatis.

Quod si spiritu ducimini, non es-
tis sub Lege.

16 Porro manifesta sunt opera car-
nis: quæ sunt, adulteriū, scortatio,
impuritas, proteruia,

Idololatria,

6 Iterum obiurgat
Galatas, sed cum ad-
miratione. Et super-
ioris etiam cursus
laude, quo plus vere-
cundie ipsi incutiat.
7 Agitur Apostoli
ca autoritate, negans
posse ex Deo esse il-
lam doctrinam sue
repugnantem.

8 Hoc addit, ne de
re parui momenti vi-
deatur contendere, so-
licitudinem monens (simili-
tudinem a fermento sum-
pta, quæ Christus e-
st, ipse & eius est) ne
vel minimo vitio pa-
tiantur puritatem a-
postolica doctrine in-
fici.

9 Mitigat superio-
rem increpationem,
deriuans culpam in
pseudapostolos, qui-
bus horrendum iudi-
cium Dei denuntiat.

10 Iubet eos consi-
derare quam hæc in
se suum commodum
non querat, quum si-
psi liceat hominum
odiam vitare, si velint
dilectionem cum Chri-
stianismo coniungere.

11 Exemplum ve-
ri pastoris, & glorie
Dei & gregis sui cha-
ritate inflammatis.

12 Tertia pars epi-
stole, docens rectum
Christianæ libertatis
usum in eo positum
esse ut à peccatis seu
carnis feruitute ma-
nuum, & Spiritus
parentes, alii aliorum
saluti seruiamus, ex
charitate.

13 Charitatem pro-
ximi proponit tan-
quam scopum ad quem
Christiani omnes a-
ctiones suas referant,
citato Legis testimo-
nio.

14 Exhortatio ad
charitatis officia, ab
Græci: quoniam nulli
sibi peris consulant
quam qui mutuo se
oderunt.

15 Agnoscit maxi-
mam partem imbe-
cillitatem, quod ex
parte sint regenerati:
sed monet ut memi-
nerint se donatos esse
Dei Spiritui, qui eos à
seruitute peccati, ac
promde à Lege, affe-
ruerit, quatenus est
peccati virtus, ne eu-
piditibus sese do-
dant.

16 Quod in genere
dixerat particulatim
explicat, præcipua a-
liquot carnis effecta
recensens, eaque Spi-
ritus fructibus oppo-
nens, ut nemo possit
ignorantiam præte-
xere.

^a דורכונ כהל
אתכם
^b שררא אמת
^c תתפסון
^d תתפסון
^e תתפסון
^f תתפסון
^g תתפסון
^h תתפסון
ⁱ תתפסון
^j תתפסון
^k תתפסון
^l תתפסון
^m תתפסון
ⁿ תתפסון
^o תתפסון
^p תתפסון
^q תתפסון
^r תתפסון
^s תתפסון
^t תתפסון
^u תתפסון
^v תתפסון
^w תתפסון
^x תתפסון
^y תתפסון
^z תתפסון

שפיר רהטין הויתון מנו ^a דודכונ
דלשררא לא ^b תתפסון
פסכונ לא ^c הוא מן הו דקרכונ
חמירא קליל כלה גבילתא ^d מחמע
אנא ^e תכיל אנא עליכונ כמר
דמדם אחרין לא ^f מתרעיתון ואינא
דדלח לכון הו ^g יסיכרוהי לדינא ^h מן
דאיתוהי
אנא דין אחי אלו ⁱ עד כיל בגזורתא
מכרו הוית למנא מתרדף הוית ^j דלמא
אתבטל לה ^k כשלה דזקיפא
אשתוף דין ^l אף מפסק יפסקון הנון
דדלחין לכון
אנתון דין לחארותא הו אתקריתון
אחי בלחוד לא תהוא ^m חארותכונ
לעלת כסרא אלא ⁿ בחובא הויתון
משתעבדין חד לחד
כלה גיר נמוסא בחדא מלתא
מתמלא בחי ^o דתחב לקריבך איך
נפשך
אן דין חד לחד ^p מנביתון ואכליתון
חו דלמא חד מן חד תסופון
אמר אנא דין דברוחא הויתון
מחלכין ורנתא דכסרא לא ^q מן מתום
תעבדון
כסרא גיר ^r ראגמדם דנכא לרוחא
ורוחא ^s רגא מדס דנכא לכסרא
ותריהון ^t סקובלא אנון חד דחד ולא
מדס דעביתון תהוון עבדין
אן דין ברוחא ^u מתדברין אנתון לא
הויתון תחית נמוסא
ידעין אנון גיר עבדוהי דכסרא
דאיתיהון וניותא ^v טנפוטא צח
צחנותא ^w
פולחנא

7 *Pulchrè currebatis: quis est qui tur-*
bavit vos ut veritati nō acq̄scereretis?

8 *Persuasio vestra non fuit ex eo qui*
vocavit vos.

9 *Fermenti modicum totam massam*
fermentat.

10 *Ego fiduciam habeo de vobis in Do-*
mino nostro, quod nihil aliud cogita-
tis: Et is quis turbavit vos, ipse feret
iudicium, quisquis ille sit.

11 *Ego autem, fratres mei, si adhuc cir-*
cūcisionem predicarem, cur persequu-
tionem paterer? Nūquid irritum fa-
ctum est offendiculum crucis?

12 *Vtinam autem etiam¹ abscindendo*
abscindantur illi qui conturbant vos.

13 *Vos autem in libertatem vocati fui-*
stis, fratres mei: tantummodo ne sit li-
bertas vestra ad occasione carnis, sed
per dilectionē estote subiecti aliis alijs.

14 *Tota enim² Lex in uno verbo com-*
pletur, in eo [videlicet,] Diliges proxi-
mum tuum sicut teipsum.

15 *Si autem unus alium³ mordeatis et*
deuoretis, videte ne unus ab alio con-
sumamini.

16 *Dico autem ut spiritu ambuletis,*
et⁴ concupiscentiā carnis nunquam
perficiatis.

17 *Nam caro concupiscit id quod op-*
positum est spiritui, et spiritus concu-
piscit id quod oppositum est carni: et
ambo contraria sunt⁵ inuicem, ut non
id quod volueritis faciatis.

18 *Si autem spiritu ducimini, non estis*
sub Lege.

19 *Nota sunt enim ipsa opera carnis:*
quæ sunt, scortatio, impuritas, luxus.
pp. ij.

¹ Id est, Prorsus
abscindantur. He-
braismus,

² Subaudi, Secū-
dæ tabulæ.

³ Syrum ver-
bum ab Hebræo
videtur mutua-
tus esse paraphra-
stes, transpositis li-
teris, & v mutaro
in n: quæ mutatio
ordinaria est in
hac lingua ut in
Chaldæa.

⁴ Ne perficiatis
opere quod caro
cōcupiscit: neque
exequamini quod
illa meditatur.

⁵ Ad verbum,
Vnum alteri.

⁶ Ad verbum,
Factor.

^a מנכתי
נושכים

^{aa} מן מתום
מעולם

^{bb} ראג
מתאוה:
^{cc} נכא כנגר
או להפך:
^{dd} רגא
מתאוה:
^{ee} סקובלא
הפך:

^{ff} מתדברין
מתחלכין:

^{gg} טנפוטא
טומאה:
^{hh} צחנותא
סרחון מידות
הסגנות:

Epist. Pauli

Εἰδωλολατρεία, Φαρμακεία, ἔ- 20
χθραι, ἔρεις, ζήλοι, θυμοί, ἐριδῖαι, δι-
χρασταίαι, αἰρέσεις,

Φθόνοι, Φόνοι, μέδαι, κῶμοι, καὶ τὰ 21
ὅμοια τύποις· ἃ περιλέγω ὑμῖν, καθὼς
ἢ περιείπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα ποιεῖ-
σιντες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομή-
σουσιν.

Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος, ἐστὶν ἀ- 22
γάπη, χαρὰ, εἰρήνῃ, μακροθυμία, χρη-
στότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραότης, ἐλ-
κράτεια.

Κατὰ τῆς τοιούτων ἐκ ἐστὶ νόμος. 23

Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, πλὴν σαρκὸς ἐσαύ- 24
ροσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ τοῖς ἐ-
πιθυμίαις.

Εἰ ζῶμεν πνεύματι, πνεύματι καὶ 25
στοιχῶμεν.

Μὴ γινώμεθα κενόδοξοι, ἀλλήλους 26
περικαλούμενοι, ἀλλήλοις φθονού-
τες.

Κεφάλαιον 53

Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ περιληφθῇ ἀν- 1
θρώπος ἐν πνι θραπῶματι, ὑμῖς
οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον
ἐν πνεύματι πραότητος· σκοπῶν σεαυ-
τὸν μὴ ἢ σὺ πειρασθῇς.

Ἀλλήλων τὰ βάρη βασίζετε. καὶ 2
οὕτως ἀναπληροῦσατε τὸν νόμον τοῦ
Χριστοῦ.

Εἰ ὅς δοκεῖ τις εἶναι π, μηδὲν ὦν, ἐ- 3
αυτὸν φρεναπάτῃ.

Τὸ δὲ ἔργον ἑαυτῷ δοκιμαζέτω ἐ- 4
καστος· ὥστε εἰς ἑαυτὸν μόνον τὸ καυ-
χήμα ἔξει, καὶ ἐκ εἰς τὸν ἑτέρον.

1. Cor. 3. 8

Ἐκαστος γὰρ τὸ ἴδιον φορτίον βα- 5
σάσῃ.

1. Cor. 9. 7

Κοινωνεῖτω δὲ ὁ καθυπόμνη 6
λόγον τῷ καθυπόμνη, ἐν πᾶσιν ἀγα-
θοῖς.

Μὴ

Idololatria, veneficiū, inimici-
tiæ, lis, æmulationes, iræ, contentio-
nes, dissidia, hæreses,

Inuidiæ, cædes, ebrietates, come-
sationes, & his similia: quæ prædi-
co vobis, sicut prædixi: eos videli-
cet qui talia agunt, regni Dei non
fore hæredes.

At fructus Spiritus, est charitas,
gaudium, pax, lenitas, benignitas,
bonitas, fides, mansuetudo, tempe-
rantia.

17 Aduersus eos qui sunt eiusmo-
di, non est lex.

24 Qui enim sunt Christi, carnē cru-
cifixerunt cum affectibus & con-
cupiscentiis.

Si viuimus spiritu, spiritu etiam
incedamus.

18 Ne simus inanis gloriæ cupidi,
alii alios prouocantes, alii aliis in-
uidentes.

Cap. VI.

FRatres, etiamsi præoccupatus
fuerit homo in aliqua offensa,
vos spirituales instauratione huiusmo-
di hominem cum spiritu mansuetu-
dinis: considerans temetipsum, ne
& tu tenteris.

3 Alii aliorum onera portate: & i-
ta complete Legem Christi.

Nam si quis sibi videtur esse ali-
quid, quū nihil sit, hunc suus ipse
animus fallit.

Opus autem suum probet vnus-
quisque: & tunc in semetipso glo-
riationem habebit, & non in alio.

4 Nam vnusquisque suum onus
portabit.

5 Communicet autē qui institui-
tur in sermone, ei qui se instituit,
omnia bona.

Ne

17 Nequis obice-
ret, Paulum agere so-
phistam, & qui Spiritu
urgendo, nihil aliud
quam quod Lex
præcipit urgeret: ostē-
dit se non literale il-
lud, sed spirituale
requirere, quæ non
ex Lege promanet,
sed ex Christi Spiritu
nos regenerante, quæ
oporteat esse nostræ
vitæ moderatorem.

18 Adicit peculiaris
res exhortationes,
prout nouerat Gala-
tas certis vitis esse
obnoxios: ac primum
quidem ambitionem
cauendam esse docet,
quæ duas habet co-
mites, obtrectationē
& inuidiam, unde
infinitas cōtentiones
& iniurias necesse sit
exoriri.

1 Importunum ri-
gorem damnat, quod
fratrum reprehensio-
nes Spiritu mansue-
tutinis oporteat esse
temperatas.

2 Attingit vlcus,
quoniam inferre sunt
rigidissimi censores
qui sue infirmitatis
sunt immemores.

3 Finem hunc esse
reprehensionum ostē-
dit, si fratrem colla-
psum erigamus, non
autem superbe oppri-
mamus. Vnumquen-
que igitur oportere
non ex aliorum repre-
hensione, sed ex sui-
ipsius approbatione
laudabilem vitam
seclari.

4 Ratio cur homi-
nes oporteat in se
potissimum esse inie-
tos, quoniam vide-
licet vnusquisque nō
ex comparatione cū
altero, sed ex suis
vitæ coram Deo cen-
setur.

5 AEquum est ma-
gistros profacultati
ratione a discipulis
ali.

פולחנא דפתכרא^a חרשותא^b בעל^c -
 דבכותא^d חרינא^e טנגא^f חמתא^g עצינא^h
 פלגותאⁱ סדקא^j :

20 *Cultus simulachrorum, veneficiū, inimicitia, contentio, emulatio, ira, calumnia, dissidia, schismata,*

חסמא קטלא^k ריוותא^l זמרא^m וכלⁿ
 דלהלין דמין ואילין דהלין^o סערין^p
 איך דמן לוקדם אמרת לכון אף
 השא אמר אנא דמלכותה דאלהא
 לא ירתין^q :

21 *Invidia, cades, ebrietas, comessatio, et omnia his similia. Et illi qui hac agūt, sicut antè dixi vobis, etiam nūc dico, quòd regni Dei non erunt heredes.*

פארא דין דרוחא איתיהון^r חובא^s
 חדותא שלמא^t מנרת רוחא^u
 בסימותא^v טיכותא^w הימנותא^x מכ
 מביכותא^y מסיכרנותא^z :

22 *Fructus autem Spiritus sunt, dilectio, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia.*

על הלין נמוסא לא סים :

23 *Aduersus hos lex non est posita.*

אילין דין דדמשיחא אנון בסרהון^{aa}
 זקפו עם כלהון^{ab} פאבוהי^{ac} ורגינתה^{ad} :

24 *Illi autem qui Christi sunt, carne suam crucifixerunt cum omnibus morbis eius et concupiscentiis eius.*

נחא הכל ברוחא ולרוחא נשלם^{ae}
 ולא נהוא סריקא שובחא דמקלין^{af}

25 *Viuamus igitur spiritu, et spiritui consentiamus.*

חר על חר^{ag} וחסמין חר בחר^{ah} :

26 *Et ne simus vacui gloria, ut ignominia afficiamus unus alium, et inuideamus unus alii.*

קפלאון^{ai} ו

אחי אן אנש מנכון יתקדם ב^{aj}
 בסכלותא אנתון אילין דברוח^{ak}
 אנתון^{al} אתקנוהי ברוחא^{am} מביכתא^{an}
 והויתון זהירין דדלמא אף אנתון^{ao}
 תתנסון^{ap} :

Cap. VI.

FRatres mei, si quis ex vobis praocupetur in [aliquo] delicto, vos qui in spiritu estis, instaurate eū per spiritum lenitatis: Et esote cauti ne etiam vos tentemini.

וטענו^{aq} יוקרא^{ar} דחרדא דהכנא^{as}
 ממליתון נמוסא דמשיחא^{at} :

2 *Et gestate onus alter alterius, ut ita impleatis legem Christi.*

אן אנש גיר^{au} סבר דאיתוהי מרם^{av}
 כד לא איתוהי נפשה מטעא^{aw} :

3 *Siquis enim existimat se esse aliquid, quum non sit, seipsum fallit.*

אלא אנש עבדה יהוא בקא והידין^{ax}
 בינוהי לנפשה יהוא שובחרה ולא^{ay}
 באחרנא^{az} :

4 *Sed quisque opus suum probet, Et tunc in seipso habebit gloriam suam, Et non in aliis.*

כל נש גיר^{ba} מוכלא דנפשה ישקול^{bb}
 ושתותף דין הו דשמע מלתא להו^{bc}
 מן דמשמע לה בכלהין טבתא^{bd} :

5 *Unusquisque enim sarcinam suipsius portabit.*

ישתותף דין הו דשמע מלתא להו^{be}
 מן דמשמע לה בכלהין טבתא^{bf} :

6 *Communicet autem is qui audiuit verbum, ei qui audire facit eum, in omnibus bonis.*

לא

pp. iij.

7 Aduersus eos qui huiusmodi fructus edunt.

1 Ad verbum, inter ipsum & animam suā erit gloria eius. Hebraei.

Epist. Pauli

Μὴ πλανᾶσθε· Θεὸς οὐ μωκτερίζει-7
ται· ὁ γὰρ ἔχων σπείρει ἀνθρώπος, ποτὶ
καὶ θερίσει.

Οἱ ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἑαυτοῦ, 8
ἐκ τῆ σαρκὸς θερίσει φθοράν· ὁ δὲ σπεί-
ρων εἰς τὸ πνῦμα, ἐκ τῆ πνύματος
θερίσει ζωὴν αἰώνιον.

2. Theff. 3, 13

Τὸ δὲ καλὸν ποιῶντες μὴ ἐκκα-7
κώμεν. καιρὸς γὰρ ἰδίῳ θερίσομεν, μὴ
ἐκ λυόμενοι.

Αρεα οὖν ὡς καρπὸν ἔχομεν, ἔργα-10
ζώμεθα τὸ ἀγαθὸν πρὸς πάντας, μά-
λιται δὲ πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως.

Ἰδετε φιλικῶς ὑμῖν γράμμασιν ἐ-11
γγραψα τῇ ἐμῇ χειρί.

Οσοὶ θέλωσιν ἀποσωπῆσθαι ἐν 12
σαρκί, οὗτοι ἀδικάζουσιν ἑαυτοὺς· ὁ
τέμνεται, μόνον ἵνα μὴ τῷ σαυρῷ ποδ
Χριστοῦ διώκωνται.

Οὐδὲ γὰρ οἱ ἀπεικονόμενοι αὐτοῖν 13
μον φυλάττουσιν· ἀλλὰ θέλωσιν ἑαυτοὺς
ἀτεμνεσθαι, ἵνα ἐν τῇ ὑμετέρᾳ σαρ-
κὶ καυχῶνται.

Εμοὶ δὲ μὴ γόοιτε καυχᾶσθαι εἰ μὴ 14
ἐν τῷ σαυρῷ ποδ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ· δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσαύραται,
καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ.

Εν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὔτε δεῖτε-15
μὴ πικρεῖ, οὔτε ἀκροβυστία, ἀλλὰ και-
νὴ κτίσις.

Καὶ ὅσοι τῷ κανόνι τοῦτο σιγχῶσιν, 16
εἰρήνῃ ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος, καὶ ὁ πῶν
Ἰσραὴλ τῷ Θεῷ.

Τοῦ λοιποῦ, κόποις μοι μηδεὶς παρε-17
χέτω· ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τῆ Κυρίου
Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματί μου βασάζω.

Ἡ χάρις τῆ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ 18
Χριστοῦ μετὰ τῆ πνύματος ὑμῶν, ἀδελ-
φοί. Ἀμήν.

Πρὸς Γαλάτας ἐγγράφη ἀπὸ Ρώμης.

6 Ne fallimini: Deus non irride-
tur. quicquid enim seminaverit ho-
mo, hoc & metet.

Nā qui feminat carni suæ, ex car-
ne metet interitum: qui verò semi-
nat spiritui, ex spiritu metet vitam
æternam.

7 Porro ne benefaciendo segnesca-
mus. tempore enim suo metemus,
si non elanguerimus.

9 Nempe igitur dum tempus ha-
bemus, simus benefici erga omnes,
maximè verò erga domesticos fidei.

8 Videtis quàm longis literis vo-
bis scripserim mea manu.

Quicunque volunt speciosi appa-
rere in carne, ii cogunt vos circun-
cidi, tantum ne ob crucem Christi
persecutionem patiantur.

9 Nam ne ipsi quidem qui circūci-
duntur, Legem servant: sed volunt
vos circuncidi, ut de vestra carne
glorientur.

10 A me verò absit gloriari nisi in
cruce Domini nostri Iesu Christi:
per quem mundus mihi crucifixus
est, & ego mundo.

Nam in Christo Iesu neque circū-
cisio quicquam valet, neque præpu-
tium, sed nova creatio.

Et quicumque secundum hanc re-
gulam incedent, pax erit super eos,
& misericordia, & sup Israelē Dei.

11 De cætero ne quis mihi mole-
stias exhibeto: ego enim stigmata
Domini Iesu in corpore meo porto.

12 Gratia Domini nostri Iesu Chri-
sti sit cum spiritu vestro, fratres. A-
men.

Ad Galatas scripta fuit Roma.

6 Beneficentiam
in egenos commen-
dat, primum omniū
eos obiurgans, quos
non pudet hoc vel il-
lud prætexere quomi-
nus proximos tuet,
quasi Deum possint
fallere. deinde elec-
tiosnam comparans
sationi spirituali,
quam consequutura
sit spiritualis me-
tis, ut nihil sit ea lu-
crofius: auarum autē
parimoniam sationi
carnali, unde nihil
nisi caducum & mom-
enturū colligitur.
7 In eos qui initio
quidē sunt benefeci,
sed non perseverant,
quod dicitur videat-
ur mensis differri,
perinde ac si unum
et idem esset satio-
nis ac mensis momen-
tum.

8 Domestici fidei
(id est eadem religio-
nis professione nobis-
cum communiti) ele-
tis quibusque sunt
anteferendi, ita ta-
men ut in quosvis ni-
hilominus beneficen-
tia nostra redundet.

Quarta est Ulti-
ma pars epistolæ, in
qua redit ad præci-
puum scopum, nem-
pe ne Galatæ sese a
pseudopostolis ampli-
simant extra viā ab-
ripi. Depingit autem
illos pseudopostolos
suis coloribus, arguens
illos ambitiosis, et
qui ne Legis quidem
studio faciant quod
faciunt, sed idcirco
taxat et ex Galata-
rum circuncisione bo-
nam gratiam suæ gē-
tis aucupentur.

10 Comparationē
sui cum illis non du-
bitat instituire, testi-
ficans se ex aduerso
iis ærumnis gaudere
quas Christi causa sus-
tineat. Et sicut a mū-
do despicitur, se di-
cissimū mundum pro
nihilō habere: quæ sit
vera veri Israelis cir-
cuncisio.

11 Perseuerans in
eadem translatione,
ærumnas suas, atque
adeo plagarum sibi
pro Christi nomine
impositarum vrbices,
opponit externe cir-
cuncisionis cicatrice,
tāquam verum a-
postolatus sui sigillū.
12 Valedicens præ-
cat eū gratiam &
spiritum aduersus
pseudopostolorū frau-
des, externa illa in-
culcantes.

7 לא תטעון אלהא לא מתכוז מרם^א מתכוז^ה :
דזרע גיר בר אנשא הו הו חצר :

8 מן דבכסר זרע מן בסרא חבלא^ב חבלא^ה :
הו חצר ומן דכרוח זרע מן רוחא חיא

9 וכלם יחצוד :
וכר עבדינן דטב לא הות מאנא^ג מאנא^ה :
לן יהוא גיר^ד זכנא דנחצוד^ה ולא^ה :
תאמאן לן :

10 חשא הכיל עד זכנא אית לן נפלוח^ה נפלוח^ה :
טבתא לות כלנש ויתראית לות בני

11 ביתא דהיכנותא :
חזו אילין כתיבן כתבת לכוני באידי :

12 אילין דצבין דישתבחרון בבכסר^ה :
הנון אלצין לכוני דתתגזרון דכלחוד

13 בזקיפה דמשיחא לא יתרדפון :
אף לא גיר הנון הליו דגזרון נטרין

14 נמוסא אלא צבין דתתגזרון דב^ה :
דבכסרון דילכוני ושתבחרון :

15 לידין לא יהוא לי דאשתבחר אלא^ה :
אן בזקיפה דמרן ישוע משיחא דבה

16 עלמא זקיף לי ואנא זקיף אנא^ה :
לעלמא :

17 לא גיר גזורתא איתיה מרם ולא^ה :
עורלותא אלא כריתא חדתא :

18 ואילין דלהנא שבילא^ה שלמין^ה :
שלמא יהוא עליהון ורחמא ועל

19 יסריל דאלהא :
מכיל לי אנש עמלא לא ירמא אנא

20 גיר כותמתה דמרן ישוע משיחא^ה :
בפגרי שקיל אנא :

21 טיכותה דמרן ישוע משיחא עם^ה :
רוחכון אחי אמין :

22 שלמת אנרתא דלות גלטיא^ה :
דאתכתבת מן רהומא :

7 *Ne erretis. Deus non illuditur. id enim quod seminaverit filius hominis, illud ipsum messurus est.*

8 *Qui in carne seminavit, de carne corruptionem messurus est: qui in spiritu seminavit, de spiritu vitam quæ est in æternum metet.*

9 *Et quum facimus quod bonum est, ne sit molestum nobis: erit enim tempus quando metemus, & non erit molestum nobis.*

10 *Nunc igitur, dum tempus est nobis, operemur bona erga omnem hominem, et maxime erga domesticos fidei.*

11 *Videte has literas: scripsi vobis manibus meis.*

12 *Qui volunt gloriari in carne, illi cogunt vos ut circumcidamini, tantum ut propter crucem Christi non patiantur persecutionem.*

13 *Etenim ne ipsi quidem qui circumcidunt, observant Legem: sed volunt ut circumcidamini, ut in carne vestra glorientur.*

14 *Mihi autem non eueniat ut glorier nisi in cruce Domini nostri Ieschua Christi, per quem mundus crucifixus est mihi, & ego crucifixus sum mundo.*

15 *Non enim circumcisio est aliquid, neque preputium, sed creatura nova.*

16 *Et qui iuxta hanc semitam incedunt, pax erit super eos, & misericordia, & super Israel Dei.*

17 *Deinceps mihi nequis molestia exhibeat: ego enim stigmata Domini nostri Ieschua Christi in corpore meo porto.*

18 *Gratia Domini nostri Ieschua Christi cum spiritu vestro [sit], fr atres mei. Amen.*

Finitur epistola ad Galatas, quæ scripta fuit Roma.

² Ad verbum. Laborem iniiciat.

Παύλου τῆς ἀποστόλου ἡ παρὰ Θεοῦ Εφε-
σίοις ἐπιστολή.

Κεφάλαιον α΄

ΕΥΛΟΓΟΣ ἀπόστολος Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ διὰ θελήμα-
τος Θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς
οὖσιν ἐν Εφέσῳ, καὶ π-
τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

1. Cor. 1.1

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ
πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1. Cor. 1.3
1. pet. 1.2

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ διλογήσας ἡ-
μᾶς ἐν πάσῃ διλογίᾳ πνευματικῇ ἐν
τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ.

Καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ
πρὸ καταβολῆς κόσμου, ἵνα ἡμᾶς ἁ-
γίοις καὶ ἀμώμεις καταστήσῃ αὐτῷ
ἐν ἀγάπῃ.

Προορίσας ἡμᾶς εἰς υἱοθεσίαν διὰ
Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτὸν, καὶ πλὴν ὁδο-
κίαν τῆς θελήματός αὐτοῦ,

Εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐ-
τοῦ, ἐν ᾗ ἡ χάρις ἔκτισεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγα-
πημένῳ.

Εν ᾧ ἡμεῖς τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ
τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἀφῆσιν τοῦ
παραπτώματος, καὶ τὸν πλῆτον τῆς χά-
ριτος αὐτοῦ.

Ἦς ἐπέλειπεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ
σοφίᾳ καὶ φρονήσει.

Γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τῆς θελή-
ματός αὐτοῦ καὶ πλὴν ὁδοκίαν αὐτοῦ, ἵνα
παρέθετο ἐν αὐτῷ.

habet pro iustis.

11 Explicatio cause materialis. quomodo in Christo simus facti Deo grati, quoniam in Unus est cuius sacrificium ex Dei misericordia nobis imputatur ad peccatorum nostrorum remissionem.

12 Nunc demum ad causam formalem, id est ad vocationem, siue predicationem Evangelii, accedit, qua Deus consilium illud eternum gratiae nostrae in Christo reconciliationis ac salutis exequitur. Evangelii autem loco substituitur omnem sapientiam et intelligentiam, quanta sit eius praesentia declarat.

13 Non tantum electio sed etiam vocatio est a mera gratia.

Epistola Pauli A- postoli ad Ephesios.

Cap. I.

PAULVS Apostolus
Iesu Christi per volū-
tatē Dei, sanctis qui
agunt Ephesi, & fide-
libus in Christo Iesu.

Gratia sit vobis & pax à Deo Pa-
tre nostro, & Domino Iesu Christo.

Benedictus Deus & Pater Do-
mini nostri Iesu Christi, qui bene-
dixit nobis omni benedictione spi-
rituali, in caelis in Christo:

Sicut elegit nos in ipso antequā
iacerentur fundamenta mundi, ut
simus sancti & inculpati coram eo
per charitatem.

Qui praedestinavit nos quos ad-
optaret in filios per Iesum Christū
in sese, pro beneuolo affectu volun-
tatis suae,

Ad laudem gloriosae suae gratiae,
qua nos gratis effecit sibi gratos
in illo dilecto:

In quo habemus redemptio-
nem per sanguinem ipsius, remi-
ssionem inquam peccatorum ex di-
ui ipsius gratia.

Qua reduit in nos omni sa-
pientia & intelligentia:

Patefacto nobis mysterio volū-
tatis suae, secundum gratuitam
suam beneuolentiam quam propo-
suerat in sese.

1 Inscriptio et sa-
lutatio, de quibus in
aliis epistolis dictum
est.

2 Prior pars episto-
lae, in qua omnes salu-
tis nostrae causas, pro-
posito Ephesiorum exē-
plo, et carnis exhor-
tationibus adhibitis,
pertractat, inchoans
suo more à gratiarū
actione.

3 Causa efficiens
nostrae salutis est De-
us non solum salu-
tem, sed etiam
confusum considerat,
sed et Pater Domini
nostri Iesu Christi.

4 Causa finalis
proxima, et nostri
respectu, est salus no-
stra, collatis omnibus
ad salutem necessa-
riis, quod benedictio-
nis genus est caeleste et
electorum proprium.

5 Materia nostrae
salutis Christus: in
quo et spirituali ac
salutifica benedictio-
ne donamur.

6 Explicat causam
efficientem, siue quo-
modo Deus Pater nos
in Filio seruet. Quia,
inquit, ab eterno ele-
git nos in Filio.

7 Explicat causam
illam finalem proxi-
mam, quam duplicem
facit, sanctificationem
videlicet et iustifica-
tionem, de qua mox
differet. Ex his autem
duo sunt etiam nota
da, nempe non posse
sine sanctitate à
gratia electionis se-
parari: deinde, quic-
quid in nobis est puri-
tatis, esse beneficiū
Dei gratuito nos eli-
gentis.

8 Alia etiam dilu-
cidior explicatio cau-
se efficientis, ipsius-
que adeo aeternae ele-
ctionis, qua nos disci-
tur Deus in Christo
elegisse, quoniam vi-
delicet et visum est
apud se nos non adu-
natos destinare quos
per Iesum Christum
adoptaret in filios: et
nulla hic sit ratio ele-
ctionis nisi in gratis-
ta Dei beneuolentia
querenda, nec fides
praesumpta sit praedesti-
nationis causa, sed ef-
fectum.

9 Causa finalis et
ultima ac praecipua glo-
ria Dei Patris, et
qui nos gratis seruat
in Filio.

10 Altera finalis
causa proxima, no-
stra iustificatio, dum
nos in Filio suo gratis

אֶפְסוֹס דְּלוֹת אֶפְסוֹס

קפלאון א

Epistola Pauli ad Ephesios.

Cap. I.

וְלוֹס שְׁלִיחָא דִישׁוּעַ

מְשִׁיחָא בְּעֻבְיָנָה דָּא

דְּאַלְהָא לְאַיְלִין דָּא

דְּאַיְתִּיהוֹן בְּאַפְסוֹס ק

קְדִישָׁא וּמַהֲמִנָּא בִישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

^a טִיבּוּתָא ^b חֶסֶד שְׁלָמָא עִמְכוּן וְטִיבּוּתָא מִן אֱלֹהָא

אֲבוּן וּמִן מָרְן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא :

³ מְבָרַךְ הוּא אֱלֹהָא אֲבוּהִי דְמָרְן יִשׁוּעַ

מְשִׁיחָא הוּא דְבָרְכֵן בְּכָל בּוֹרְכֵן דְרוּחַ

בְּשִׁמְיָא בְּמְשִׁיחָא :

^b גִּבְנֵן בְּחֶרְבְּנוֹ ^c תְּרִמִּיתָא ^d חֻבּוּתָא אֲחֻבָּהּ אֵיכְנָא דְקֶדֶם ^b גִּבְנֵן בְּהָ מִן קֶדֶם

^c תְּרִמִּיתָא דְעֵלְמָא דְנִהוּא קְדִישָׁא

וְדָלָא מוֹס קְדִמּוּחִי וּבְחֻבָּא :

⁵ קֶדֶם רֶשֶׁמֶן לֵה וּסְמֵן לְבָנִיָּא בִישׁוּעַ

מְשִׁיחָא אֵיךְ דְשִׁפֵּר לְעֻבְיָנָה :

^c טִיבּוּתָא ^d חֶסֶד דִּישְׁתַּבַּח שׁוּבְחָא דְטִיבּוּתָהּ הוּא

דְּאַשְׁפַּע עֲלֵין בִּיד חֲבִיבָה :

⁷ דְּבָה אֵית לֵן פּוֹרְקָנָא וּבְדָמָה

^f אֵיךְ לֵפִי שׁוּבְקָנָא דְחֻטָּאָה אֵיךְ עוֹתָרָא ד

דְטִיבּוּתָהּ :

⁸ הֵי דְאַתִּיתָרַת בֵּן בְּכָל חֻכְמָא וּבְכָל

^h סוּכַל דְרוּחַ :

ⁱ וְאוֹדֵעֵן אֲרֻזָּא דְעֻבְיָנָה הוּא דְקֶדֶם

הוּא סֶם דִּיסְעוֹר בְּהָ :

לְמַדְבְּרָנוּתָא

¹ **P**AULUS Aposto-
lus Ieschua Christi per
voluntatem Dei, illis
qui sunt Ephesi, San-
ctis et fidelibus in Ie-
schua Christo:

² Pax vobiscum & gratia à Deo Pa-
tre nostro, et à Domino nostro Ieschua
Christo.

³ Benedictus sit Deus Pater Domi-
ni nostri Ieschua Christi, qui benedi-
xit nos in omnibus benedictionibus Spi-
ritus in caelo in Christo.

⁴ Quemadmodum prius elegit nos in
ipso antè foundationes mundi, ut esse-
mus sancti & sine macula coram eo,

⁵ Et per dilectionem praeordinavit nos
sibi, & posuit nos in filios per Ieschua
Christum, prout placuit voluntati eius.

⁶ Ut laudetur gloria gratiae eius quā
effudit super nos per dilectum suum.

⁷ Per quem est nobis redemptio, et per
sanguinem ipsius remissio peccatorū,
iuxta opulentiam gratiae suae.

⁸ Quae exuberavit in nos in omni sa-
pientia & omni intelligentia Spiritus:

⁹ Et manifestavit nobis arcanum vo-
luntatis suae, quod antea proposuerat
se facturum esse in se.

² In Syriaco tex-
tu Per dilectionē,
non cohaeret mē-
bro superiori, ut in
Græco, sed incipit
membrum proxi-
mum, præposita
coniunctione.

² Verbum Syria-
cum propriè signi-
ficat, Signavit &
notam inussit. Est-
que metaphora
sumpta ab iis qui
ex rerum magna
multitudine, cer-
tas quasdam deli-
gunt, quas ut à re-
liquis dignoscant,
nota aliqua insi-
gniunt.

³ Ad verbum,
Per manum dile-
cti sui,

In

Epist. Pauli

Εἰς οἰκονομίαν τῆς πληροφάνειας τῆς 10
καρμῶν, διὰ κεφαλαιώσαυς τὰ πάντα
ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς &
τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.

Εν αὐτῷ, ἐν ᾧ καὶ ἐκλήροθημεν, 11
προοριζόμενοι καὶ προόδεσιν τὰ πάν-
τα ἐν ἐργασίᾳ καὶ τῷ βουλήν τῆς θε-
λήματος αὐτοῦ.

Εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαυον τῆς δόξης 12
αὐτοῦ, καὶ θεωρηπικότητας ἐν τῷ Χριστῷ.

Εν ᾧ καὶ ὑμεῖς, ἀκούσαντες τὸν λόγον 13
τῆς ἀληθείας, τὸ δὲ ἀγγέλιον τῆς σωτη-
ρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφρα-
γίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ
ἀγίου.

Ὅς ὅστιν ἀρράβων τῆς κληρονομίας 14
ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς χειποί-
σεως, εἰς ἔπαυον τῆς δόξης αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ, ἀκούσας τὴν κατὰ 15
ὑμᾶς πίσιν ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ καὶ τῷ
ἀγάπῃ τῷ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους,

Οὐ παύομαι βλαφτεῖν ὑπερὶ ὑμῶν, 16
μνείαν ὑμῶν ποιούμενος ἐπὶ τῷ θεῷ
βλαφτῶν μου.

Ἰνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ 17
Χριστοῦ, ὁ πατὴρ δόξης, δώῃ ὑμῖν πνεῦ-
μα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως, ἐν ᾧ ἴψι-
γνωσθῇ αὐτοῦ.

Γεφωτισμένοις τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς 18
διανοίας ὑμῶν, εἰς τὸ εἰδέναι ὑμᾶς τίς
ὅστιν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ
πλοῦτος τῆς δόξης τῆς κληρονομίας αὐ-
τοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις.

Καὶ τί τὸ ὑπεράλλον μέγεθος τῆς δυνά- 19
μεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοῦ πνεύματος, καὶ
τῆς ἐνέργειας τῆς κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ,

Ἦν ἐν ἡμέρῃ ἐν τῷ Χριστῷ, ἐν γένεσιν 20
αὐτοῦ ἐν νεκρῶν καὶ ἐκάντισεν ἐν δεξιᾷ
αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις,

14 Nempe ut in pleni tēporis dif-
pensatione recolligeret omnia in
Christo, tum quæ in cælis sunt, tū
quæ in terra:

15 In ipso, inquam, in quo etiam le-
cti sumus, quū essem' prædestinati
secundū propositū eius qui omnia
efficit ex consilio voluntatis suæ.

Vt nos simus laudi gloriæ ipsius,
& priores sperauimus in Christo.

16 In quo sperastis & vos, audito ser-
mone veritatis, id est Evangelio sa-
lutis vestræ: in quo etiam postea-
quā credidistis, obsignati estis Spi-
ritu illo promissionis sancto:

Qui est arrhabo hæreditatis no-
stræ, dum in libertatē vindicemur,
ad laudem gloriæ ipsius.

17 Propterea etiam ego, quum au-
dissem eam quæ in vobis est fidem
in Domino Iesu, & charitatem in
omnes sanctos,

Non desino gratias agere pro vo-
bis, mentionem vestri faciens in
precibus meis:

18 Vt Deus Domini nostri Iesu
Christi, Pater ille gloriæ, det vobis
Spiritus sapientiæ & reuelationis
per agnitionem ipsius:

Illuminatis oculis mentis vestræ:
ut sciatis quæ sit spes illa vocatio-
nis ipsius, & quæ opes gloriæ hæ-
reditatis ipsius in sanctis:

19 Et quæ sit excellens illa magni-
tudo potētiae ipsius in nobis qui cre-
dimus, pro efficacitate fortis robo-
ris ipsius,

20 Quam exeruit in Christo, quū
excitauit eum ex mortuis, & collo-
cauit ad dextram suam in cælis,

14 Pater tum ex-
hibuit mundo Chri-
stum omnium ele-
ctorum caput, quum
opportunitas fuit,
prout ab æterno o-
mnia tempora sapiē-
tissime disposuit.

Christus autem is est
in quo omnes a con-
dito mundo electi,
palantes alioqui &
a Deo separati, simul
collecti sunt. quorum
alii iam erant in cæ-
lis quum ipse in ter-
ras veniret (qui vide-
licet fide in eum ven-
turum iam collecti
fuerant) alij vero in
terra reperi, ab eo
collecti fuerunt, &
quotidie colliguntur.

15 Vocations be-
neficium (scilicet ap-
plicat Iudæis creden-
tibus, ad fontem & f-
que recurrēt, & i-
psineque sibi, nec ge-
neri suo, neque illi
alij res quam vni
Dei gratia ac miseri-
cordie salutem suam
acceptam ferant, tū
quia vocati, tū quia
priores vocati.

16 Iam etiam ex-
quat Ephesios (aut
potius Gentes omnes)
Iudæis, quia etiam si
posteriores accesserūt,
tamen eodem Evan-
gelio vocati fide sunt
illud amplexi, & eod-
em Spiritu, quod est
electoris pignus, sta-
tisper dum ipsa cer-
natur hæreditas, fue-
runt obsignati, & in
ipsis emineat Dei
gloria.

17 Rediit ad supe-
riorem gratulationē,
duo simul concludens
ex præcedentibus: pri-
mum, omnia bona a
Deo Patre in Chri-
sto & per Christum
in nos proficisci, &
eorum nomine a no-
bis laudetur: secun-
dum, illa omnia quæ
ad duo veluti capita
reuocat fidem vide-
licet & charitatem
certis gradibus in no-
bis augeri, & ab eis
dem gratia petendū
sit incrementum a
quo est initium, & a
quo finis speratur.

18 Cause fides sunt
Deus Pater sancto
suo Spiritu mentes
nostras illustrans, &
Christum in Euange-
lio sibi patet factum
amplectantur ad vi-
tam æternam obtine-
dam, & ipsius Dei
gloriam prædicandā.

19 Fidei excellen-
tia declaratur ab ef-
fectis, quoniam in
illa sese exerit poten-
tissima Dei virtus.

20 Potentiam &
20

gloriam illam Dei longè sublimissimam, cuius credentes omnes sunt participes, adhuc tamen in nobis (propter crucis ignominiam & carnis infirmitates) perobscura,
inbet nos Apostolus in Christo gloriosissimo, fides oculis contemplari.

Col. 2, 19
infra, 3, 7

^a מדרגות
הנהגת
^b מולחן
דוכנא מלאה
העקום:

למדרגותא דמולחן דזכנא דכל
מדם מן דריש יתחדת במשיחא
דבשמיא ובארעא:

^c אחגבין
גבחרנו:
^d סער פועל:
^e תרעיתא
מחשבת:

ובה חנן אתגבין איך דקדם רשמן
וצבא חו דכל ^d סער איך ^e תרעיתא
דצכינה:

^f סברן קויו:

דנהוא חנן אילין דקדמן ^f סברן
במשיחא להדרא דתשובותה:

דאף אנתון בה שמעתון מלתא

^g קושטא
אמת:
^h סברתא
בשורת:
ⁱ חייכון
ישועתכם:

דקושטא דאיתיה ^h סברתא ⁱ דחייכון
ובה הימנתון ואתחתמתון ברוחא
דקודשא דמליכא הות:

^k דמליכא
הות שהיתח
ההבשה
עליה:
^l דהכונא
ערבון:
^m ירתותן
ירשתנו:
ⁿ חאין
נושעים:

חי דאיתיה ^l דהכונא ^m דירתותן
לפורקנא דאילין ⁿ דחאין ולשובחא
דאיקרה:

מטול חנא אף אנא חא מן דשמעת

הימנותכון דבמרן ישוע משיחא

וחובכון דלות כלחון קדישא:

לא ^p משתלא אנא למודיו על אפיון

ולמעחדכון בצלותי:

דאלהה דמרן ישוע משיחא אבא

דתשובותא יתל לכון רוחא דח

דחכמתא ודגלינא בידעתה:

וינהרן עינא דלכותכון דתדעון

מנו ^q סברא ^r דקרינה ומנו עותרא

דשובחא דירתותה בקדישא:

ומנא הייתרותא דרבותא דחילה בן

באילין דמחיימנין איך ^x מעבדנותא

דתוקפא דחילה:

דעכד במשיחא ואקימה מן בית

מיתא ואותבה מן ימינה בשמיא:

לעל

10 In dispensatione plenitudinis tempo-
rum, ut cuncta de integro renouaren-
tur in Christo, quæ sunt in calis et in
terra:

11 Et in ipso nos electi sumus, quemad-
modum predestinavit nos, et vult ipse
qui omnia efficit iuxta consilium vo-
luntatis suæ.

12 Ut simus nos qui priores speravimus
in Christo, ad honorem gloriæ ipsius.

13 In quo vos quoque audivistis sermo-
nem veritatis, qui est Euangelium sa-
lutis vestræ: et in eundem credidistis, et
obsignati estis Spiritu sancto qui pro-
missus erat.

14 Qui est arrhabe hereditatis nostræ
in redemptionem eorum qui servatur,
et in laudem gloriæ ipsius.

15 Quapropter etiam ego, ecce, ex quo
audiui fidem vestram quæ in Domi-
num nostrum Ieschua Christum, et chari-
tatem vestram quæ est erga omnes sanctos,

16 Nō desino gratias agere pro vobis,
et memor esse vestri in precibus meis.

17 Ut Deus Domini nostri Ieschua
Christi, Pater gloriæ, det vobis Spiritum
sapientiæ et revelationis per agnitio-
nem ipsius:

18 Et illuminentur oculi cordium ve-
strorum, ut sciatis quæ sit spes vocatio-
nis eius, et quæ sit opulencia gloriæ he-
reditatis eius in sanctis.

19 Et quæ sit excellētia magnitudinis
virtutis eius in nobis qui credidimus,
secundum efficacitatem roboris virtu-
tis eius,

20 Quam operatus est in Christo, et
suscitavit eum à mortuis, et sedere fe-
cit eum à dextera sua in calis.

qq.i.

^o חוככון
אהבתכם:

^p משתלא
חדל:
^q למודיו
להודות:
^r למעחדכון
לחזיר אתכם:

^s יתליתן:

^t סברא תקות:
^u קרינה
קריאתו:

^x מעבדנותא
דתוקפא
מאמצי כוח:

^y בית בן:

^z אותבה
הושיבו:

Epist. Pauli

Υπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας 21
καὶ δυναμέως καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς
ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μένον ἐν τῷ
αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι.

Καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοῦ πο- 22
δὲς αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν
ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ,
ἧς ὅτι τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρο- 23
μα τῶν πάντων ἐν πάσι πληροῦν ἡμῶν.

Κεφάλαιον β'

Coloss. 2.13

ΚΑΙ ὑμᾶς ὄντας νεκροὺς τοῖς πα- 1
ρεσιν ἡμῶν ἐν ταῖς ἀμυδρῖαις,
ἐν αἷς ποτε ὡς ἐπατήσατε καὶ τῷ αἰῶ- 2
νι τῷ κόσμου τούτῳ, καὶ τῷ ἀρχόντι τῆς
ἐξουσίας τῆς ἀέρος, τῷ πνεύματι τῆς νύκτος
ἐνεργῶντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας.

ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς πάντες ἀνεστράφη- 3
μεν ποτε ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς σαρκὸς
ἡμερῶν, ποιῶντες τὰ θελήματα τῆς σαρ-
κὸς καὶ τῆς διανοίας· καὶ ἡμεῖς τέκνα
φύσεϊ ὀργῆς, ὡς καὶ οἱ λοιποί.

Ὁ δὲ Θεὸς, πλεσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν 4
πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἡμᾶς ἀγαπήσεν ἡμᾶς,

καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς πα-
ρεσιν ἡμῶν, συνελώοποίησεν τῷ Χριστῷ 5
χάριτι ἐς σεσωσμένοι.

καὶ συνήγαγε, καὶ συνεκάθισεν ἐν
τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. 6

ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐ-
περχομένοις τὸν ὑπεράλλοντα πλεον 7
τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡ-
μᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

τῇ δὲ χάριτι ἐς σεσωσμένοι διὰ τὴν 8
πίστεως καὶ τὸ ἐκ δεξιῶν· Θεὸς τὸ δῶρον.

οὐκ ἐξ ἔργων· ἵνα μὴ τις καυχῆσθῃ. 9

αὐτὸς γὰρ ἐσμὲν ποίημα, κτισθέντες
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἐκ τῶν ἐργῶν ἀγαθῶν,
οἷς ὡς ἡγοῦμασεν ὁ Θεὸς ἵνα ἐν αὐτοῖς
ὡς ἐπατήσωμεν.

Longè supra omne imperium ac
potestatem, & potentiam & domi-
nium, & omne nomen quod nomi-
natur non solum in hoc seculo, ve-
rum etiam in futuro.

Et omnia subiecit ei⁹ pedibus,
eumque constituit caput super o-
mnia ipsi Ecclesiae,

Quæ est corpus ipsius, & comple-
mentum eius qui omnia implet in
omnibus.

Cap. II.

ΕΙ Τὸς ὁνὰ vivificavit, quū esse-
tis mortui in offēsis & peccatis,

In quibus olim versati estis, ut
est vita mūdi huius, secundū princi-
pem cui potestas est aeris & spiri-
tus nunc agentis in hominibus cō-
tumacibus.

Inter quos & nos omnes conuer-
sati sumus olim in cupiditatibus
carnis nostræ, facientes quæ carni
ac cogitationibus libebāt: eramus
que natura filii iræ, ut etiā reliqui.

Sed Deus qui diues est miseri-
cordia, propter multam charitatē
suam qua dilexit nos,

Etiā quum per offēsas mortui
essemus, ὁνὰ vivificavit nos p⁹ Chri-
stum, cuius gratia estis servati:

Vnāque excitavit, vnāque collo-
cavit in cælis in Christo Iesu:

Ut ostēderet seculis succedētibus
summas opes suæ gratiæ, sua erga
nos benignitate in Christo Iesu.

Gratia enim estis servati per fidē.
Idque non ex vobis: Dei donum est.

Nō ex operibus: neq; gloriatur.

Nam ipsius sumus opus conditi
in Christo Iesu ad opera bona, quæ
præparavit Deus ut in eis versare-
mur.

21. De summa
illam Christi gloriam
putamus aliquid a
vobis alienum esse,
testatur illum esse a
Deo Patre constitutum
caput totius Ecclesie.
oportere igitur cor-
pus hunc capiti con-
gi, quod aliqui abs-
que membris mus-
lum quiddam esset:
quod tamen necessi-
tate non sit quum Ec-
clesia potius omnis
Christi virtute vivifi-
cetur & sustentetur,
necum & eius sup-
plemento indigeat, sed
immensa Dei volun-
tate, qui nos Filio de-
gnatur adiungere.

1. Rursus magnam
amem divine bene-
volentie declarat, col-
latione miserrimi al-
ius status in quo na-
ti sumus, cum ea di-
gnitate in quam a
Deo Patre evelimur
in Christo. Sic igitur
eam conditionē de-
scribit ut dicat nos,
quod ad spirituales
motus attinet, non
semimortuos sed pla-
ne ac prorsus mortuos
nasci.

2. Causam mortis
inducat, nempe pecca-
ta.

3. Omnes fuisse spi-
ritualiter mortuos
probat ab effectis.

4. Universale esse
hoc malum testatur,
adeo ut omnes sint
Satanae mancipia.

5. Ideo homines mē-
cipati sunt Satanae
quod Deo sint sponte
rebelles.

6. Gentibus seorsim
damnatis, Iudeos &
illos quibus seipsum
aggregabat, fatetur
nihil esse per se me-
liores.

7. Conclusio, omnes
homines nasci in &
maledictioni Dei ob-
noxios.

8. Iam sequitur al-
terum collationis mē-
brum, nostram excel-
lentiam declarans,
quod videlicet Chri-
sti virtute sumus a
morte illa liberati, et
eterna vite partici-
pes facti, ut tandem
et ipsum eo regne-
mus. Inculcat autem
multis modis, huius
beneficii causam effi-
cientem, esse gratias
tam Dei misericor-
diam: materiam ve-
rò, Christum ipsum:
instrumentum, fidem,
quæ & ipsa sit gra-
tium Dei donum:
finem denique, Dei
gloriam.

9. Expresse detra-
hit operibus nostris
sustine laudem, quā
ipsa bona opera sint
gratia effecta in no-
bis.

לעל מן כל הין ארכוס ושולטנא וחילא^a
ומרותא ולעל מן כל שם דמשתמא^b
לא בלחוד בעלמא הנא אלא אף
בדעתיד :

21 *Supra omnes principatus & potesta-
tes & virtutes, & dominationes, &
supra omne nomen quod nominatur,
non solum in seculo hoc, sed etiam in
futuro.*

ושעבד כל מדם תחית רגלוהי ולה^d
דאיתוהי לעל מן כל יחבה^d רישא^d
לעדתא :

22 *Subiecitque cuncta sub pedibus e-
ius, et eum qui est supra omnia, dedit
caput Ecclesiae:*

דאיתיה גושמה ושומליא דהו דכל^f
בכל משמלא : קפלאון ב^h
אף לכון דמיתין הויתון בחטהיכוןⁱ
ובסכלותכון :

23 *Qua est corpus et complementum
eius qui omnia in omnibus adimplet.*
Cap. II.

1 *VO S quoque qui mortui eratis in
peccatis vestris & in delictis ve-*

הליו דמן קדים הלכתון הויתון^j
בהין איך עלמיותה דעלמא הנא^k
ואיך צבינה דריש שולטנא^k דאאר^k
דרוחא דרא דמתחפטא בבניא דלא^m
מתטפיסנותא :

2 *In quibus antea ambulabatis iuxta
mundanitatem mundi huius, et iuxta
voluntatem principis potestatis aerei
spiritus qui sese prabet efficacem in
filiis contumaciae,*

בהנון עבדא דאף חנן אתהפכנⁿ
בהון מן קדים ברגינתא דבסרן ועבדיוⁿ
הוין צבינא דבסרן^p ודתרעיתן ובניא^p
הוין דרוגא מליאית איך שרבא^r
אלהא דין דעתיר ברחמוהי מטול^r
חובה סניאא דאחבן :

3 *In illis operibus in quibus etiam nos
versabamur antea in concupiscentiis
carnis nostrae, & faciebamus volunta-
te carnis nostrae et cognitionis nostrae,
ac filii eramus irae plenè, ut reliqui.*

כד מיתין הוין בחטהין^u אחין עם^u
משיחא ובטיבותה^y פרקן^y
ואקימן עמה ואותכן עמה בשמיא^z
בישוע משיחא :

4 *Deus autem qui dives est in miseri-
cordia sua, propter charitatem suam
magnam qua dilexit nos,*

דיחוא^{aa} לעלמא דאתין רבותא^{bb}
דעותרא^{dd} דטיבותה^{cc} ובסימותה^{cc}
דהות עליון בישוע משיחא :

5 *Quum mortui essemus per peccata,
vivificavit nos cum Christo, et per gra-
tiam suam redemit nos,*

בטיבותה^{ff} הו גיר^{gg} אתפרקן^{gg}
בהימנותא והדא לא הות מנכון^{hh}
אלא מוחבתא הי דאלהא :

6 *Et resuscitavit cum eo, sedereque
nos fecit cum eo in calis per Ieschua
Christum:*

לא מן עבדא דלא אנש ישתבחרⁱⁱ
בריתא חנן גיר דילה דאתפריןⁱⁱ
בישוע משיחא לעבדא טבא הנון דמןⁱⁱ
קדים טיב אלהא דבהון נחלק :

7 *Vt ostenderet seculis futuris magni-
tudinem opulentiæ gratiæ suae, & beni-
gnitatem suam, quæ fuit erga nos per
Ieschua Christum.*

8 *Gratia enim eius redempti sumus
per fidem: et hoc nequaquam fuit ex
vobis, sed donum est Dei.*

9 *Non ex operibus: ne quis gloriatur.*

10 *Creatura enim eius sumus, qui cre-
ati fuimus in Ieschua Christo ad ope-
ra bona quæ ab initio paravit Deus,
ut in eis ambularemus. qq.y.*

i Vocabulum
enim Syriacum
עלמיותא, denomi-
natiū est ab עלם,
quod significat
mundum: estque
substantivum fœ-
mininū, ut ita ver-
tendum fuerit si-
cut Latina voce. Ac
videtur per mun-
danitatem intelli-
gere vanitatem.
a Periphrasis est
diaboli, cuius im-
pulsu mundus cō-
tra Christum hūd
sec⁹ agitatur quā-
m aere commoto nā-
ves agitantur in
mari.

Epist. Pauli

Διὸ μνημονεύετε ὅτι ὑμεῖς ποτε τὰ 11
ἔθνη ἐν σαρκί, οἱ λεγόμενοι ἀκροβυστία
ὑπὸ τῆς λεγομένης δουλείας ἐν σαρ-
κί, χρησιμοποιήτου.

Rom. 9. 4

Οἱ ἦτε ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ χωρὶς 12
Χριστοῦ, ἀπηλλοτριωμένοι τῆς πολι-
τείας τῆς Ἰσραήλ, καὶ ξένοι τῇ διαθη-
κῇ τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες,
καὶ ἄδικοι ἐν τῷ κόσμῳ.

Νυνὶ δ' ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὑμεῖς οἱ 13
ποτε ὄντες μακρὰν, ἐγγὺς ἐγγυήθητε ἐν τῷ
αἵματι τοῦ Χριστοῦ.

Col. 2. 14

Αὐτὸς γὰρ ὅστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ ποι- 14
ήσας τὰ ἀμφοτέρωθεν, καὶ τὸ μεσότοι-
τον τῆς φραγμοῦ λύσας.

Τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῆς, 15
τὸν νόμον τῇ ἐντολῇ ἐν δόγματι κα-
ταργήσας· ἵνα ᾧ δὲ δύο κήρυξ ἐν αὐ-
τῷ εἰς ἓνα καινὸν ἀνθρώπον, ποιῶν εἰ-
ρήνην.

Καὶ ὁποκαταλλάξῃ ᾧ ἀμφο- 16
τέροις ἐν ἐνὶ σώματι, τῷ Θεῷ, διὰ τοῦ
σταυροῦ, ὁποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν
αὐτῷ.

Καὶ ἐλθὼν διηγερίσατο εἰρηνῶς ὑ- 17
μῖν τοῖς μακρὰν, καὶ τοῖς ἐγγύς.

Οἱ δὲ αὐτῷ ἔχοντες τὴν περὶ 18
τὴν οἰκονομίαν ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς
τὸν πατέρα.

Αἰεὶ οὐκ ἐπὶ ἐξέξενον καὶ πάροι- 19
κοι, ἀλλὰ συμπολιταὶ τῇ ἀγάπῃ, καὶ οἰ-
κεῖοι τοῦ Θεοῦ.

Εποικοδομηθέντες ὅτι τῷ θεμελίῳ 20
τῇ ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὅντος ἀ-
κρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εν ᾧ πάντα ἡ οἰκοδομὴ σὺν αρ- 21
μολογουμένη αὐξάνει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν
Κυρίῳ.

Ev

¹⁰ Propterea mementote vos quod
dam Gentes in carne, qui diceba-
mini Præputium ab ea quæ voca-
tur Circūcisio in carne, & quæ ma-
nibus fit:

¹⁰ Superiorem do-
ctrinam Gentibus ap-
plicans, ostendit eas
non tantum natura,
sed & ipsos Iudeos,
sed peculiari etiam
ratione fuisse à Deo
alienissimas: quoma-
gis oporteat ipsius tā-
tis Dei beneficii me-
moriā conservare.

Vos, inquam, illo tempore fuisse
absque Christo, alienos à republi-
ca Israelis, & extraneos à pactis p-
missionis, spem non habentes, &
Dei expertes in mundo:

At nunc in Christo Iesu, vos qui
olim eratis procul, propinqui facti
estis, per sanguinē inquit Christi.

¹¹ Christus unicus
est Iudeorum & Gē-
tium Vinculum, quo
cum Deo reconcilia-
tur.

¹² Ipse enim est pax nostra, qui v-
traque fecit vnum, & intergerini
parietis septem soluit:

¹² Sicut ceremo-
niis & legali cultu
dirimebantur Iudei
à Gentibus, ita nunc
Christus disrupto illo
septo, viroque in se
ipso & inter se & cū
Deo copulat. Ex quo
consequitur, eos qui
ceremonias illas sta-
bilire velint, Christi
gratiam irritam fa-
cere.

¶ Inimicitias, id est lege mādaturū
quæ in ritibus posita est, per carnem
suam abolitis: ut ex duobus illis cō-
deret in semetipso vnum novum
hominem, faciens pacem:

Et utrosque in vno corpore recō-
ciliaret Deo per crucem, peremptis
inimicitias per eam.

¹³ Et veniens euangelizavit pacē
vobis qui procul eratis & iis qui
propē erant.

¹³ Huius gratia
efficax est instrumen-
tum Evangelii prædi-
catio, tum Iudeis tum
Gentibus communis.

Quoniam utrique per ipsum ha-
bemus aditum per vnum Spiritum
ad Patrem.

¹⁴ Nempe igitur non amplius e-
stis hospites & inquilini, sed conci-
ues sanctorum, ac domestici Dei:

¹⁴ Conclusio, Gen-
tes in consortium sa-
lutis esse ascitas. De-
scribit autem Eccle-
siae præstantiam, eam
vocans civitatem &
donum Dei.

¹⁵ Superstructi super fundamen-
tum Apostolorum ac Prophetarū,
cuius imus angularis lapis est ipse
Iesus Christus:

¹⁵ Doctrinam sa-
lutis deposuit Domi-
nus initio penes Pro-
phetas, deinde penes
Apostolos: cuius sco-
pus atque adeo velu-
ti materia est substā-
tia est Christus. Ita-
que ea demum est Ec-
clesia vera & catho-
lica quæ à Prophetis
& Apostolis est Chri-
sto superstructa, tan-
quam templum spiri-
tuale Deo consecra-
tum.

In quo totum ædificium congru-
enter coagmentatum, crescit ut sit
templum sanctum Domino.

In

מטול חדא הויתון עהדין דאנתון ^a עהדין
 עממא מן קדים דכסר הויתון ^b זכרם
 ומתקרין הויתון עורלותא מן הי
 דמתקריא גזירתא ואיתיה עכר אדיא
 בכסרא :

11 Quapropter estote memores quod
 vos Gentes antea ³ carnales fuistis, et
 vocabamini praputium ab ea qua vo-
 catur circumcisio; et est opus manuum
 in carne.

³ Adverbium,
 Carnis. Hebraicum.

ואיתכון הויתון בהו זכנא דלא ^b זכנא עת
 משיחא ונוכרין הויתון מן ^c דוכרא
 דיסריל ואכסניא הויתון ^d לדיתקא
 דמולכנא ודלא ^e סבר הויתון ודלא
 אלהא בעלמא :

12 Et eratis in illo tempore sine Christo,
 et alieni eratis a conversatione Isra-
 el, et extranei eratis pactis ⁴ promissi-
 onis, et sine spe eratis, et sine Deo in
 mundo.

⁴ Vel Guberna-
 tione. Id est quod
 ad spiritualia atti-
 net, nihil vobis cu
 Israele commune
 erat: quia in pro-
 missionibus Dei
 non eratis compre-
 henfi.

⁵ Id est quo d ad
 pacta & fœdera at-
 tinet, quibus Deus
 se Israelitarum Deum
 futurum promit-
 tebat.

השא דין בישוע משיחא אנתון
 דמן קדים רחיקין הויתון ^e קריבא
 הויתון בדמה דמשיחא :

13 Nunc autem per Ieschua Christum, vos
 qui ante longinqui fuistis, propinqui
 facti estis per sanguinem Christi.

הויו גיר שינן הו דעכר תרתיהון ^h שינן
 חדא ושרא ⁱ סינא דקאם הוא במ
 במצעתא ^m :

14 Ipse enim est pax nostra, qui fecit
 ambos unum, et dissoluit maceriem
 qua erecta stabat in medio.

ובעל דבכותא בכסרה ונמוסא
 דפוקדא בפוקדוהי בטל דלתריהון
 יברא ⁿ בקיומה לחד בר נשא חדתא
 ועכר ^o שינא :

15 Et inimicitias per carnem suam, et
 legem mandatorum ⁶ cum mandatis
 eius aboleuit, ut utrosque conderet in
 semetipso in unum filium hominis no-
 num: et fecit pacem,

⁶ Intelligit mul-
 titudinem illam ce-
 rimoniarum, qui-
 bus Israel à reli-
 quis Gentibus dif-
 cornebatur.

ורעי לתריהון בחד פגור עם אלהא
 ובזקפה קטל בעל דבכותא :

16 Et reconciliauit utrosque in uno cor-
 pore cum Deo: et per crucem suam in-
 teremit inimicitias:

ואתא ^p סבר שלמא לכוין לרחיקא
 ולקריבא :

17 Et veniens euangelizauit pacem
 vobis longinquis et propinquis.

מטול דבה הו הוא לן ^q קורבא
 לתרין בחדא רוח לות אבא :

18 Quonia per ipsum facta est accessio
 nobis utrisque in uno Spiritu ad Patrem.

מכיל לא הויתון ^r אכסניא ולא
 תותבא אלא בני מדינתא דקדישא
 ובני ביתא דאלהא :

19 Igitur nequaquam estis hospites,
 neque incolæ, sed ⁷ conciuēs sanctorum
 et ⁸ domestici Dei.

⁷ Ad verbum
 Filii ciuitatis. He-
 braismus. ut statim
 Filii domus.

ואתבניתון על שתאסתא דשליחא ^s שתאסתא
 ודנביא והו הוא ^t ריש קרנא דבנינא
 ישוע משיחא :

20 Et edificati estis super fundamen-
 tum Apostolorum et Prophetarum
 et ipse factus est caput anguli edificii:
 [nempe] Ieschua Christus.

ובה מתרבב בלה בנינא ורבא
 להיכלא קדישא במריא :

21 Et per eum coniungitur totum adifi-
 cium, et crescit in templum sanctum
 in Domino.

qq. ii.

Epist. Pauli

Εν ᾧ ἔσμεν οἰκοδομεῖσθαι εἰς κα- 22
τακτηρίον τοῦ Θεοῦ ἐν πνεύματι.

Κεφάλαιον Γ

Τούτου χάριν ἐγὼ Παῦλος ὁ δού- 1
λος τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ ἐρμηνείᾳ
τοῦ ἔθνους.

Εἴ γε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάρι- 2
τος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς.

Ὅτι καὶ ἀποκαλύψιν ἐγνώσεσθε μοι 3
τὸ μυστήριον, (καθὼς περιέγραψα ἐν
ὀλίγῳ.

Πρὸς ὃ δυνάσθε ἀναγινώσκοντες 4
νοῆσαι πλὴν σιμωσίν μου ἐν τῷ μυστηρίῳ
τοῦ Χριστοῦ)

Ὁ ἐν ἐτέραις γυνεαῖς ἐκ ἐγνωρίᾳ 5
τοῖς υἱοῖς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς νυνὶ ἀπεκα-
λύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτῶν καὶ
προφήταις ἐν πνεύματι.

Εἶναι τὰ ἔθνη συκληρονόμα ἔσ- 6
σωμα, καὶ συμμετέχεσθαι τῇ ἐπαγγελίᾳ
αὐτῶν ἐν τῷ Χριστῷ, διὰ τοῦ ἀγγελίου.

Ὁ ἔχθρομινος διάκονος καὶ πλὴν δω- 7
ρεῖαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ πλὴν δοθεῖ-
σάν μοι καὶ πλὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως
αὐτοῦ.

Εμοὶ τῷ ἐλαχιστέρῳ πάντων τῶν 8
ἁγίων ἐδόθη ἡ χάρις αὕτη, ἐν τοῖς ἔθνε-
σιν διαγγεῖλαι αὐτῶν (ὅ) ἀνεξιχνίαστον
πλοῦτον τοῦ Χριστοῦ,

Καὶ φωτίσαι πάντας τίς ἡ κοινωνία 9
τῆς μυστηρίου τῆς ἀποκεκρυμμένης ἀπὸ τῶν
αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ, τῷ τὰ πάντα κτί-
σαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἰνα γνωρίσῃ νυνὶ τῆς δόξης καὶ 10
τῆς δόξης ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, διὰ
τῆς ἐκκλησίας, ἡ πολυποίκιλος ὁφεία τῆς
Θεοῦ.

Κατὰ προθεσιν τῶν αἰώνων, ἡ 11
ἐποίησεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡ-
μῶν.

In quo & vos unā ædificamini ut
sitis habitaculū Dei per Spiritum.

Cap. III.

Hiū rei gratia ego Paulus sū 1
captivus ille Christi Iesu pro
vobis Gentibus:

Si quidē audistis dispēsatōnē gra- 2
tiæ Dei quæ data est mihi apud vos.

Deum videlicet per revelationem 3
notum mihi fecisse mysterium il-
lud, (sicut antē scripsi paucis:

Ex quo perlecto potestis intelli- 4
gere quæ sit mea intelligētia in my-
sterio Christi)

Quod aliis ætatibus non inno- 5
tuit filiis hominum, ut nunc rete-
ctum est sanctis eius Apostolis &
prophetis per Spiritum:

Gētes videlicet esse cohæredes & 6
concorpores confortēsque promif-
sionis eius in Christo per Euāgeliū

Cuius factus sum minister ex do- 7
no gratiæ Dei, quod datum est mi-
hi secundum efficacitatem poten-
tiæ ipsius.

Mihi inquam, longē minimo o- 8
mnium sanctorū, data est hæc gratia,
euangelizandi inter Gentes, imper-
uestigabiles opes Christi,

Et in lucem proferendi omnibus 9
quæ sit cōmunio mysterii quod e-
rat absconditū à seculis in Deo, qui
omnia cōdidit per Iesum Christū.

Ut nota nunc fiat per Ecclesiā 10
imperiiis ac potestatibus quæ in cæ-
lis sunt, multiformis illa sapientia
Dei:

Secundum propositum æternum 11
quod constituit in Christo Iesu Do-
mino nostro:

1 Affert Apostola
tum suum adversus
offendiculum crucis,
ex quo etiam sumit
argumentum ad eū
confirmandum: affir-
mans se non modo
designatum Apostolū
per Dei misericordiā,
sed etiam peculiari-
ter Gentibus endi-
candis destinātū,
quoniam ab initio
Deus ita decreverat,
quannus dū distule-
rit eius consiliū pate-
factionem.

2 Vocatio Gentium
inopinata, ipsis etiā
Angelis celestibus
speculi instar, in quo
magnificam Dei sa-
pientiam intuean-
tur.

Et

כד אף אנתון בה מתבנין אנתון

^a מעמרא
משכן :

למעמרא דאלהא ברוח :

קפלאון

מטול הנא אנא פולוס אסירא אנא

דישוע משיחא על אפיון עממא :

^b מדברנותא
הנחת:
^c טיבותא
חסדו :

אן שמעתון^b מדברנותא דטיבותא

דאלהא דאטיהבת לי בכון :

^d ארוא חסוד :

דבגלינא אטידע לי^d ארוא איכנא

דכתבת לכון בזעוריתא :

^e בזעוריתא
בקוצר :

איך מא^f דמשכחיתון כד קרין

^f משכחיתון
יכולים אתם :

אנתון^g למסתכלו ידעתי דבארזא

^g למסתכלו
להכין :

דמשיחא :

הו דבדרא אחרנא לא אטידע לבני

נשא איך דהשא אתגלי לשליחוהי

קדישא ולנביוהי ברוח :

^h עממא
חבויים :

דיהוון^h עממא בני ירתותה ושותפא

ⁱ ירתותה
יורשתו :

דפגרה^k ובמולכנא דאטיהב בה ביד

^k מולכנא
שבועה :

אונגליון :

הו דאנא הוית משמשנה איך

^l מוהכנא
מתת :

מוהכנא^m דטיבותא דאלהא דא

^m טיבותא
חסדו :

דאטיהבת לי מןⁿ מעברנותא דחילה :

ⁿ מעברנותא
כוח :

לי דזעזרא אנא דכלהון קדישא

^o אסבר אפסר :

אטיהבת טיבותא דא^o דאסבר

^p דלא מתעקב
שאין לו חקר :

בעממא עותרא דמשיחא הו^p דלא

מתעקב :

ואנהר לכל נש אידא הי מד

^q מדברנותא
גבורת :

מדברנותא דארזא הו^r דבסא הוא

^r ארוא חסוד
כסא כסוי :

מן עלמא באלהא דכל ברא :

דביד עדתא תתידע חכמתא

^s מלית מלאת
פרשנא
שינויים :

דאלהא^s מלית^t פורשנא לארכוס

ולשולטנא דבשמיא :

הי דעתיד הוא מן עלמא ועבדה

בישוע מרן :

הו

22 *Dum etiam vos in eo edificamini in habitaculum Dei per Spiritum.*

Cap. III.

1 *H* *Vius rei gratia ego Paulus vinctus sum Ieschna Christi pro vobis Gentibus:*

2 *Si audiistis dispensationem gratiae Dei quae data est mihi in vos.*

3 *Quoniam per revelationem notum factum est mihi mysterium, (quemadmodum scripsi vobis paucis:*

4 *Prout potestis, dum legitis, intelligere notitiam meam quae est in mysterio Christi)*

5 *Quod aetatibus aliis non innotuit filiis hominis, quemadmodum nunc reuelatum est Apostolis eius sanctis et Prophetis eius per Spiritum:*

6 *Vt sint Gētes coheredes eius, et participes corporis eius, ac in promissione quae exhibitae est in eo per Euāgelium.*

1 Ad verbum, Filii hereditatis eius. id est, Participes hereditatis eius.

2 Ad verbum, Per manum Euāgelii. Hebraismus visitatissimus: vt paulo post Per manum Ecclesiae. id est Opera Ecclesiae.

7 *Cuius ego factus sum minister, secundum donum gratiae Dei quae data est mihi ab efficacitate virtutis eius.*

8 *Mihi [inquam] qui minimus sum omnium sanctorum, data est gratia hac vt euangelizem in Gentibus opulentiam Christi imperuestigabilem:*

9 *Et elucere faciam omni homini quae sit dispensatio mysterii quod absconditum erat à seculis in Deo qui omnia condidit.*

10 *Vt per Ecclesiam innotescat sapientia multiformis principatibus et potestatibus quae sunt in celis.*

3 Ad verbum, Plena varietatibus.

11 *Id quod preparatum fuerat à seculis: et fecit illud in Ieschna Domino nostro.*

qq.iii.

Epist. Pauli

Εν ᾧ ἔχουσιν πλὴν παρρησίαν ἐπὶ τῷ 12
παραγωγῇ ἐν πεποιθήσει, διὰ τῆς πί-
στεως αὐτῶν.

Διὸ αἰτούμαι μὴ ἐγκακῆν ἐν ταῖς 13
θλίψεσί μου ὑπὲρ ὑμῶν, ἥτις ἐστὶ δόξα
ὑμῶν.

Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά 14
μου πρὸς τὸν πατέρα τῆς Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ,

(Ἐξ οὗ πᾶσα πατρια ἐν ἔθνεσιν ἐ 15
ἐπὶ τοῦ ὀνόματός)

ἵνα δώῃ ὑμῖν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς 16
δόξης αὐτοῦ, διωάμει κραταιωθῆναι
διὰ τῆς πνύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἑσῶ δού-
λοπον.

Κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως 17
ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν.

Εν ἀγάπῃ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμε- 18
λιωμένοι· ἵνα ἰσχυροῖτε καταλαβεῖσθε
σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, ἡ τὸ πλάτος καὶ
μῆκος, καὶ βάθος καὶ ὕψος,

Γινώσκαι τε πλὴν ὑπεράλλουσαν τῆς 19
γνώσεως ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ· ἵνα πλη-
ροῦσθε εἰς πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.

Τῷ ᾧ διωάμει ὑπὲρ πάντων ποιῆ- 20
σαι ὑπὲρ ἐκ τοῦ Θεοῦ ὧν αἰτούμεθα ἡ
νοῦν καὶ καὶ πλὴν διωάμει τὴν ἐνεργου-
μένην ἐν ἡμῖν,

Αὐτῷ ἡ δόξα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν Χρι- 21
στῷ Ἰησοῦ, εἰς πάσας τὰς γενεὰς τοῦ αἰῶ-
νος τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Κεφάλαιον δ'

Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος 1
ἐν Κυρίῳ, ἀξίως ἀνταπεκρίσασθαι τῇ κλή-
σει ᾗς ἐκλήθητε.

Μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ 2
πραότητος, καὶ μακροθυμίας, ὡς ἐχό-
μηται ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ·

Σπουδαζόντες τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ 3
πνύματος ἐν τῷ σὺνδέσμῳ τῆς εἰρήνης.

Εν

In quo habemus libertatē & adi-
tum cum fiducia, per fidem ipsius.

Quapropter peto ne segnescatis
ob afflictiones meas pro vobis, quæ
est gloria vestra.

Huius rei gratia flecto genua
mea ad Patrem Domini nostri Iesu
Christi,

(Ex quo tota familia in cælis &
in terra nominatur)

Vt det vobis, pro diuite sua glo-
ria, vt fortiter corroboremini per
Spiritus suū in interiore homine:

Vt inhabitet Christus per fidem
in cordibus vestris:

Vt in charitate radicati & funda-
ti, valeatis assequi, cū omnibus san-
ctis, quæ sit illa latitudo & longitu-
do, & profunditas & sublimitas,

Et cognoscere charitatem illam
Christi omni cognitione superiorē:
vt impleamini ad omnē vsque ple-
nitudinem illam Dei.

Ei verò qui infinita cum redū-
dantia potest omnia facere supra ea
quæ petimus aut mēte cōcipimus,
pro vi illa agente in nobis,

Sit gloria in Ecclesia per Christū
Iesum, in omnes ætates seculi secu-
lorum. Amen.

Cap. IIII.

Recor itaq; vos ego captiuus 1
in Domino, vt ambuletis ita vt
dignum est vocatione qua vocati
estis.

Cum omni modestia ac mansue-
tudine, cum animi lenitate, toleran-
tes alii alios per charitatem:

Studentes seruare vnitatem Spi-
ritus per vinculum pacis.

3 Docet suo exem-
plo efficaciam doctri-
ne a Deo gratia per-
dere, ac proinde pre-
ces cum predicatione
et auditione Ver-
bi esse coniungendas:
quibus indigeant nō
modo qui sunt noui-
ti, sed ipsi quoque
veterani, et magis
ac magis per fidem
cum Christo coalesce-
res, omnibus spiritua-
libus donis confirma-
ti, in cognitione eius
immensa charitatis
qua nos Deus Pater
in Filio complexus
est, fundentur ac ra-
dices agant, quum to-
ta familia (cui pars
iam in celum rece-
pta est, pars adhuc
in terris hæret) ab illa
adoptione Patris ce-
lestis in unico Filio
suo pendent.

4 Erumpit in gra-
tiarum actionem,
qua confirmatur e-
tia Ephesii, et quid-
uis ex Deo sperent.

1 Altera pars epi-
stole præcepta vite
Christiane comple-
ctens: quorum sum-
ma est vt unusquis-
que se gerat sicut
tanta Dei gratia di-
gnum est.

2 Secundo animi
mansuetudinem cō-
mendat quæ in sese
mutuò tolerandis
demonstratur.

3 Tertio summam
coniunctionē requi-
rit, sed quæ Spiritus
sancti vinculo deniq;
ciatur.

^a פרחסיא
ביטחון מלשון
יון
הו דבה אית לן פרחסיא וקריבותא
בתוכלנא דהימנותה :

12 Per quem est nobis audacia ³ et accessus cum fiducia ⁴ fidei ipsius.

⁴ Id est, Per fidem in ipsum.

^b תאמני
תקוץ
ממול הנא שאל אנא דלא תאמני
לי באולצני דעל אפיכון דהדא הי
תשובותכון :

13 Quapropter peto ut non anxius sit mihi [spiritus] ob afflictiones meas quæ sunt pro vobis: nā hæc est gloria vestra.

^c כאף כורע
וכאף אנא בורכי לות אבוהי
דמרן ישוע משיחא :

14 Et flecto genua mea ad Patrē Domini nostri Ieschua Christi.

^d משתמחה
נקראה
הו דמנה משתמחה כל אבהותא
דבשמיא ובארעא :

15 A quo nominatur tota cognatio quæ est in calis ⁵ et in terra.

^e ריתל שיתן
^f איך לפי
דיתל לבון איך עותרא דתשובותה
דבחילא תשתררון ברוחה :

16 Ut det vobis iuxta opulentiam gloriæ suæ, ut in virtute corroboremini per Spiritum suum.

^h דלגו הפנימי
ⁱ יעמר ישכון
דבבר נשכון דלגו יעמר משיחא
בהימנותא וכלבותכון :

17 Quò in filio hominis vestro interno inhabit et Christus per fidem et in cordibus vestris,

⁵ Qui aliàs novus homo dicitur: cui opponitur exterior homo & vetus: interdum etiā spiritus, quemadmodum verus homo carnis & membrorum appellatio ne intelligitur. Cōferatur versiculus 22, cap. 7 ad Rom. & 9, ac 10 cap. 7 ad Colossenses, cum hoc loco.

^k חוכא אהבת
^l שריר חזק
^m עקרכון
ⁿ שרשכס
^o שתאסתכון
^p יסורכס
^q למורכו
^r לחשיג
^s פתיא רוחב
כחוכא כד יהוא שריר עקרכון
ושתאסתכון ותשכחון ^o למורכו
עם כלחון קדישא מנו רומא ועומקא
ואורכא ^p ופתיא :

18 Per charitatem, existente firma radice vestra et fundamento vestro, ut possitis assequi cū omnibus sanctis quæ sit altitudo et profunditas, ⁶ et longitudo ⁶ et latitudo:

^q רכותא גודל
^r חוכא אהבת
^s מליא מלאת
ותדעון רבותא דחוכא דמשיחא
ותתמלון בכלה מליא דאלהא :

19 Et cognoscatis magnitudinem charitatis Christi, ac implemini omni plenitudine Dei.

^t מצא יכול
להו דין דמצא בחילא ויתיר מן כל
למעבד לן ויתיר מן מא דשאלין
ורנינן איך חילה דמסתער בן :

20 Ei autē qui potest virtute omni re excellentiore [id] facere nobis, ⁶ et plus quàm petimus aut cogitamus, secundū virtutē suam quæ agit in nobis:

^u רנינן חושבים
^v אנחנו
^w מסתער
^x פועל
לה תשובותא בעדתה בישוע
משיחא בכלחון דרא דעלמי עלמין
אמין :

21 Ei [inquam] sit gloria in Ecclesia eius per Ieschua Christum, in omnes ætates ⁶ multorum seculorum. Amen.

⁶ Adverbium, Seculorum seculorum. Hebraismus.

קפלאון ד

Cap. IIII.

^y רעינא דעת
^z נחיתא נחת
^a רוח
^a נגירות
^b רוחא אריכות
^b רוח
^b מסכרין
^c סוכלים
^c חוכא אהבת
^d חפישון
^d וזיריס
^e למטר
^e לשמור
^f אויותא
^f הסכמת
^g חוקא קשר
בעא אנא הכיל מנכון אנא אסירא
במרן דתהלכון איכנא דיאא לקרינא
דאתקריתון :

1 P Eto igitur à vobis ego vinctus in Domino nostro, ut ambuletis quemadmodū convenit vocationi quæ vocati estis:

^a רוחא אריכות
^b רוח
^b מסכרין
^c סוכלים
^c חוכא אהבת
^d חפישון
^d וזיריס
^e למטר
^e לשמור
^f אויותא
^f הסכמת
^g חוקא קשר
בכלה מכיכות ^y רעינא וניחותא
ונגירות רוחא וזיריתון ^{aa} מסכרין
חר לחר ^{cc} בחוכא :

2 Cum omni demissione mentis, et m^a suetudine, ⁶ et longanimitate: et sitis tolerantes alius alium in charitate.

^{ff} למטר
^{ff} לשמור
^{ff} אויותא
^{ff} הסכמת
^{gg} חוקא קשר
והזיריתון ^{dd} חפישון ^{ee} למטר ^{ff} אויותא
ברוחא ^{gg} בחוקא דשלמא :

3 Sitisque solliciti ut servetis consensionem spiritus in vinculo pacis.

Ut

ותחון

Epist. Pauli

Εν σώμα κ' ἐν πνεύμα, καθὼς ἐ- 4
κλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τ' κλήσεως ὑμῶν.

Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα.

Εἰς Θεὸς καὶ πατὴρ πάντων, ὁ Ἰησοῦς 6
πάντων κ' διὰ πάντων, ἐν πάνσιν ὑμῖν.

Ενὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις 7
κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τῆς Χειροῦ.

Διὸ λέγει, Αναβὰς εἰς οὐρανόν, ἡ χμα- 8
λώτευσεν αἰχμαλωσίαν, ἐξ ἧς ἡμεῖς
ματὰ τοῖς ἀνθρώποις.

Τὸ δὲ ἀνέβη, τί ὅστιν εἰ μὴ ὅτι καὶ 9
κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατώτερα μέ-
ρη τῆς γῆς;

Ὁ καταβὰς, αὐτὸς ὅστις καὶ ὁ ἀνα- 10
βὰς ὑπὲρ ἅνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ἵνα
πληρώσῃ τὰ πάντα.

Καὶ αὐτὸς ἐδωκε τοῖς μὲν, ἀποστόλους, 11
τοῖς δὲ, προφήτας, ἑσθ' ὅτι, ἀναγγελλοῦντας,
τοῖς ὅτι, ποιμνίας καὶ διδασκαλίας.

Πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῆς ἀγίας, εἰς 12
ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώ-
ματος τοῦ Χειροῦ.

Μέχρι καταστήσω μὲν οἱ πάντες εἰς 13
τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἰσχυρῆς
σεως καὶ ὑποτάξεως τοῦ Θεοῦ, εἰς ἀνδρά τέ-
λειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τῆς πληρομα-
τιᾶς τῆς Χειροῦ.

ἵνα μηκέτι ὡς νήπιοι, κλυδωνιζόμε- 14
νοι καὶ ὡς φερόμενοι παντὶ ἀνέμῳ
τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κωφείᾳ τῆς ἀν-
δρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὴν με-
θοδείαν τῆς πλάνης.

Ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ, ἀυξήσω 15
μὲν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ὅς ὅστιν ἡ κεφα-
λή, ὁ Χειρὸς.

(que nobis in alio demum seculo obtinget) aliquid est modicum, nempe adolescentia, & firmus ad perfectionem progressus.
10 Eos qui in deum Dei non recumbunt, comparat nauiculis que doctrinis hominum tanquam ventis contrariis huc & illuc agitate fluctuant, & simul
promone id accidere non tantum humani ingenii leuitate, sed etiam quorundam versutis, qui hanc velut artem faciunt.
11 Veritatis & charitatis studio in Christo crescimus. Is enim sui Verbi ministerio officax, instar vitalis spiritus sic totum corpus vegetantis & singulos ar-
tus pro eorum modulo nutriet, Ecclesiam suam diuersis functionibus quasi membris constantem seruata vniuersi que proportionem viuificat & sonet. Inde vero con-
sequitur, neque extra Christum posse hoc corpus vivere, neque quatenquam posse spiritualiter crescere, qui sese a ceteris membris seungat.

Vnū est corpus & vnus spiritus, sicut & vocati estis in vnam spem vocationis vestræ:

Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

Vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnia & per omnia & in omnibus vobis.

Sed unicuique nostrum data est gratia pro mensura doni Christi.

Quapropter dicit, Quum ascendisset in sublime, captiuam duxit captiuitatem, & dedit dona hominibus.

Cæterum illud Ascendit, quid est nisi quod etiam descenderat prius in infimas partes terræ?

Qui descendit, ipse est qui etiam ascendit longè supra omnes cælos, ut impleret omnia.

Dedit igitur ipse alios quidem Apostolos, alios verò, Prophetas: alios autem, Euangelistas: alios autē, Pastores & doctores.

Ad coagmētationem sanctorum, ad opus ministerii, ad ædificationem inquam, corporis Christi.

Donec euadamus omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, ad mensuram staturæ adulti Christi.

Vt ne simus amplius pueri, qui fluctuemus & circūferamur quouis vento doctrinæ, in hominum alea, veteratoria ad insidiosè fallendum versutia:

Sed veritatem sectantes cum charitate, prorsus adolescamus in eum per omnia qui est caput, nempe Christus.

4 Argumentum maximi momenti ad mutuam charitatem maximo studio colendam, quod ab vno Deo & Patre eodem spiritu in vnum veluti corpus conflati, vnum Dominum, vna fide colentes, & vno Baptismate ipsi consecrati, vnam eandemque gloriam, ad quam vocati sumus, speremus. Omnia igitur ista discipulis qui charitatem violat.

5 Admonet, omnes quidem vnum esse corpus, & ab vno Christo, qui potenter domus omnibus hostibus in calis regnat (vnde Ecclesia. donis omnibus cumulet) omnia bona proficiat: sed interea caritatem ac assensum, dona ista pro eius arbitrio distribuit, ac proinde vniuersumque debere suo modulo contentum, id quod accepit, ad communem totius corporis utilitatem referre.

6 Priore loco functiones Ecclesiasticas partim extraordinarias & temporarias, ut Apostolos, Prophetas, Euangelistas partim ordinarias & perpetuas, ut Pastores & Doctores, commemorat.

7 Finem Ecclesiasticarum functionum ostendit, nempe ut hominum ministerio omnes sancti sic coalescant & vnum Christi corpus mysticum constituent.

8 Huius ministerii usus perpetuus est dum in mundo versamur. usque ad tempus illud quo carne exiit, penitus inter nos consistentes, capiti nostro Christo adhærebimus. Hoc autem fit crescente in nobis cognitione Filii Dei, usque adeo paulatim in nobis adolecente, donec viri perfecti euadamus. quod quidem in altero fiet seculo, quum Deus erit omnia in omnibus.

9 Inter pueritiam (id est statum admodum imbecillum, quem videlicet adhuc penitus vacillamus) & perfectam ætatem,

וְתִהְיוּ בְּחֵד פְּגֵרָא וּבְחֵדָּא רוּחָא

^a סברא תקוה:

אֶכְמָא דְאַתְקִרִיתוֹן בְּחֵד ^a סְבֵרָא
דְקִרְיִנְכוֹן:

חַד הוּא גִיר מְרִיא וְחַדָּא הִימְנוּתָא

^b מעמוריתא
פכילה:

וְחַדָּא ^b מַעְמוּרִיתָא:

וְחַד אֱלֹהָא אָבָא דְכָל וְעַל כָּל וּפִיד

כָּל וּבְכָל:

לְחַד חַד מִנֵּן דִּין אֲתִיְהַבְתָּ טִיבוּתָא

^c טיבותא הסר:

אִידָּא מְשׁוּחַתָּא דְמוֹחַבְתָּה דְמִשְׁיחָא:

^d אִידָּא מְשׁוּחַתָּא

^e לפי מירתא

^f מוחבתא

^g סתנתא

^h סלקעלח:

מְטוּל הֵנָּה אֲמִיר דְסֵלֶק לְמְרוּמָא

וְשָׁבָא שְׁבִיתָא וַיְהִי מוֹחַבְתָּא לְבְנֵי

נְשָׂא:

דְסֵלֶק דִּין מִנָּה הוּא אֱלֹהָא אֵן דָּאף

ⁱ נחת ירד:

נְחַת לְוָקְדָם לְתַחְתִּיתָה דְאַרְעָא:

הוּא דְנַחַת הָיוּ הוּא דָּאף סֵלֶק לְעַל מִן

כָּלְהוֹן שְׁמִיא דְיִשְׁלָם כָּל:

וְהוּא יְהִי אֵת דְשְׁלִיחָא וְאֵת דְנְבִיא

וְאֵת דְמַסְבְּרָנָא וְאֵת דְרַעוּתָא וְאֵת

^j מסברנא

^k מברנא:

דְמַלְפָנָא:

לְגִמְרָא דְקִרְיָשָׁא ^l לְעִבְרָא

^m לעברא

ⁿ דתשמשחא

^o לאורח

^p חפוקדה:

דְתַשְׁמִשְׁחָא לְבְנֵינָא דְמִשְׁיחָא:

עַד-מָא דְנִהְיָא כָּלָן חַד מִדָּם

בְּהִימְנוּתָא וּבִידְעָתָא דְבֵרָה דְאַלְהָא

וְחַד גְּבֵרָא גְמִירָא ^k בְּמִשְׁוֹחַתָּא

^q משוחתא

^r מירה:

^s קוסתא

^t קומה:

^u שומליא

^v מלאותא:

^w ילודא ילדים:

^x מורעועין

^y מתנועים:

^z בחרעותאון

^{aa} בערסתא:

דְקוּמְתָא דְשׁוּמְלִיא:

וְלֹא נִהְיָא ⁿ יְלֹודָא ^o דְמִזְרַעוּעִין

וּמִשְׁתַּנִּין לְכָל רוּחַ דְיִוְלָפְנָא נְכִילָא

דְבְנֵי נְשָׂא תְנוּן דְבְחִרְעוּתָהוֹן מ

מְצַטְנַעִין דִּיטְעוֹן:

אֱלֹהָא הָיוּ שְׁרִירִין ^f בְּחוּבֵן דְכָל

מִדָּם דִּילָן יִרְכָּא בְּמִשְׁיחָא דְהָיוּ

רִישָׁא:

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

וּמִנָּה

4 *Ut sitis in unum corpus et in unum spiritum, quemadmodum vocati estis in unam spem vocationis vestre.*

5 *Vnus enim est Dominus, & una fides, et unum baptisma:*

6 *Et vnus Deus pater omnium, et super omnes, & per manum omnium & in omnibus nobis.*

¹ Id est, Per omnes, Hebraism².

7 *Unicuique autem ex nobis data est gratia iuxta mensuram donationis Christi.*

8 *Propter hoc dictum est quod Ascendit in altum, & captiuam duxit captiuitatem, et dedit dona filiis hominis.*

9 *Quod autem ascendit, quidnam est nisi quod etiam descendit prius in inferiora terra?*

10 *Qui descendit, ipse est qui etiam ascendit supra omnes calos, ut completet omnia.*

11 *Et ipse dedit, sunt quos [dedit] Apostolos, et sunt quos [dedit] prophetas, et sunt quos [dedit] euangelistas, & sunt quos [dedit] pastores, & sunt quos [dedit] doctores:*

² Id est Constituit.
³ Id est, Alios prophetas, alios apostolos. Partitio Hebraeorum more.

12 *Ad perfectionem sanctorum, ad opus ministerii, ad edificium Christi.*

13 *Donec fiamus omnes nos una res per fidem, et per agnitionem filii Dei, & [fiamus] vnus homo perfectus in mensura staturae plenitudinis illius:*

14 *Et non simus pueri qui commouentur et variantur ad omnem ventum doctrinarum versutarum filiorum hominis, qui per astutiam suam sese componunt ut fallant:*

15 *Sed simus firmi in charitate nostra, ut quicquid est nobis, crescat in Christum qui est caput.*

Epist. Pauli

Εξ οὗ πᾶν τὸ σῶμα συναρμολογῶ- 16
μενον καὶ συμβιβασμένον διὰ πάσης
ἀφ᾽ ἧς τῆς ὑπὸ ἀρχῆς, κατ' ἐνέργειαν
ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέρους, πλὴν αὐ-
ξήσιν τῷ σώματι ποιεῖται, εἰς οἰκοδομὴν
ἐαυτοῦ ἐν ἀγάπῃ.

Τοῦτο οὖν λέγω, καὶ μερτύρομαι ἐν 17
Κυρίῳ, μηκέτι ὑμᾶς περιπατεῖν κατὰ
τὰ λοιπὰ ἔθνη περιπατεῖ ἐν ματαιό-
τητι τῷ νοῷ αὐτοῦ,

Εσκοπόμενοι τῇ διανοίᾳ, ὄντες ἀ- 18
πληροί μενόμενοι τῆς ζωῆς τῆς Θεοῦ διὰ
τὴν ἀγνοίαν πλὴν οὐσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ
τὴν πῶρσιν τῆς καρδίας αὐτῶν.

Οἱ πνεύματα ἀπληγνῶτες ἐαυτοὺς παρέ- 19
δωκαν τῇ ἀσελγείᾳ, εἰς ἐργασίαν ἀκα-
ταρσίας πάσης ἐν πλεονεξίᾳ.

Ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως ἐμαίεσθε 20
Χρυσόν.

Εἴγε αὐτὸ ἡκισταί, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐδιδά- 21
χθητε, κατὰ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἐν τῷ Ἰησοῦ.

Αποθέτω ὑμᾶς καὶ τὸ περιτέραν ἀ- 22
ναστροφὴν, τὴν παλαιὴν ἀνθρώπου τὴν φθι-
ρόμενον καὶ τὰς ἐπιθυμίας τῆς ἀπάτης.

Ανανεοῦσθε δὲ τῷ πνεύματι τῷ νοῷ 23
ὑμῶν,

Καὶ ἐνδύσασθε τὸν καινὸν ἀνθρώ- 24
πον τὸν κατὰ Θεὸν κηρῶντα ἐν δικαιοσύνῃ
καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας.

Διὸ ἀποθέμενοι τὸ ψεῦδος, λαλεῖτε 25
ἀληθείαν ἑκάστους καὶ τῷ πλησίον αὐτοῦ.
Ὅτι ἐσμὲν ἀλλήλων μέλη.

Οργίζεσθε καὶ μὴ ἀμερτάνετε· ὁ ἡ- 26
λίος μὴ ὑπιδύετω ὑπὸ τῷ ὄργισμῳ
ὑμῶν.

Μήτε δίδετε τόπον τῷ διαβόλῳ. 27

Ὁ κλέπτης, μηκέτι κλεπέτω, μάλλον 28
δὲ κοπάτω, ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν
τῶν χειρῶν, ἵνα ἔχη μετεδιδόναι τῷ
χρείαν ἔχοντι.

Ex quo totum corpus congruen-
ter coagmentatum & compactum
per omnes suppeditatas commissu-
ras, ex vi intus agente pro mensura
vniuscuiusque membri, incrementū
capit corpori cōueniēs, ad sui ipsius
extructionem per charitatem.

Hoc itaq; dico & obtestor per
Dominum, ne amplius versimini
|| sicut reliquæ Gentes versantur in
vanitate mentis suæ,

Cogitationem habentes obscura-
tam, & ab alienatā à vita Dei, pro-
pter ignorantiam quæ est in ipsis,
ex obduratione cordis eorum.

Qui posteaquā dedoluerunt, se-
metipsos dediderunt proteruiæ, ad
certatim patranda impuritatem
omnem.

Vos autem non ita didicistis
Christum.

Si modò eū audistis, & per eū edo-
cti fuistis, sicut est veritas in Iesu:

Nempe deponere, quod ad pristi-
nam conuersationem attinet, vete-
rem illum hominem qui deceptri-
cibus cupiditatibus corrumpitur:

Renouari verò spiritu mētis ve-
stræ,

Et induere nouum illum homi-
nem qui secundum Deum cōditus
est ad iustitiā & sanctimoniā verā.

Quapropter deposito mēdacio
loquimini veritatem quisque pro-
ximo suo, nam sumus alii aliorum
membra.

Irafcimini, & ne peccate: sol ne
occidat super iracundiam vestram:

Neque date locum diabolo.

Qui furabatur, non amplius fu-
retur: sed potius laboret, operando
manibus quod bonum sit, vt possit
impertiri cui opus fuerit.

Nullus

12 Descendens ad
doctrinam Christiane
fructus, primum dif-
ferit de morum &
actionum principijs,
grauissimam compa-
rationem instituens
filiorum Dei cum iis
qui non sunt regene-
rati. In iis enim o-
mnes animi faculta-
tes esse corruptas, mē-
te vanitatis dedita,
sensibus densissima
caligine obscuratis,
affectibus autem ad
malum paulatim sic
assuefactis vt eos ita
dem omni amisso in-
dic: oporteat ad tur-
pissima quævis præci-
pites ferri.

13 Sequitur anti-
thesis hominum vera
ac vera Christi cogni-
tione regeneratorū,
qui longe alia habent
actionum principia,
desideria videlicet
sancta & honesta, et
mentem prorsus diui-
ni spiritus virtute
mutatam, unde si-
miles quoque effe-
ctus nascuntur, vita
videlicet iusta & ve-
re sancta.

14 Particulares
aliquot Christianas
virtutes singillatim cō-
mendat, ac primam
quidem veritatē (id
est sinceris mores)
exigit, damnata o-
mni fraude & simu-
latione, quoniam a-
lii aliorum causa na-
tisumus.

15 Iram sic cohibē-
dam docet vt quan-
tumvis feruens, tamē
fortis non erumpat, et
mox, atque adeo ante
somnia extingua-
tur: ne Satan male
suggerendi consiliis oc-
casionem ex pessimo
illo consultore arri-
piens, nos pessundet.

16 A corde descen-
dit ad manus, furta
condemnans: & quo-
niam hunc scelere de-
diti solent inopiam
prætexere, docet labo-
rē optimum esse ad-
uersus paupertatem
remedium, cui sic be-
nedicat Dominus &
iis qui laborant, ali-
quid etiam super sit
vnde alios inueni-
medum vt aliena co-
gamur surripere.

Γὰρ

^a סתקטר
^b סתקשר
^c שרין מקומות
^d מהאברים
^e משוחתא
^f מידה
^g הדם אבר
^h חובא אהבה

ומנה כלה פגרא מתרכב ומתקטר
בכל שרין איך מוהבתא דמתיחבא
במשוחתא לכל הדם לתרכיתה
דילה פגרא דכחובא ישתלם בניה:

הדא דין אמר אנא ומסחר אנא
במריא דמן השא לא תהוון מהלכין
איך שרכא דעממא דמהלכין בס
בסריקות רעניהון:

^f סריקות הבלי

וחשוכין במדעיהון ונוכריין אנון
מן חיהי דאלהא ומטול דלית בהון
ידעתא ומטול עוירות לבהון:

^g פסקו כרתו
^h סכרהון
ⁱ תקומם
^j אשלמו
^k מסרו
^l פולחנא
^m פעולת
ⁿ יענות חמדת
^o ילפתוניה
^p למדתם אותו

הנון דפסקו סכרהון ואשלמו
נפשון לפחזותא ולפולחנא דכלה
טנפותא ביענותהון:

אנתון דין לא הוא חכנא ילפתוניה
למשיחא:

ⁿ שריראית
^o כאמת
^p קושטא אמת

אן שריראית שמעתוניה וילפתון
אכמא דאיתוהי קושטא בישוע:

^p הופכיון
^q דרכם

אלא דתנחון מנכון הופכיון
קדמיא לבר נשא הו עתיקא דמתחבל
ברגנתא דטועח:

^q רגנתא
^r תאוות
^s טועח טעות

ותתחדתון ברוחא דמדעיון
ותלבשון לבר נשא חדתא הו
דבאלהא אתברי בודיקותא וב
ובחסיותא דקושטא:

^r קושטא אמת

מטול חנא אניתו מנכון בדבותא
ומללו קושטא אנש עם קריבה
חדמא חנן גיר חד דחד:

^s הדמא
^t אברים

רגזו ולא תחטון ושמשא על רוגזכון
לא יערב:

^u תתלון
^v תתנו

ולא תתלון אתרא לאכל קרצא
ואינא דגנב הוא מכיל לא יגנוב
אלא ילאא באידוהי ויפלוח טבתא
דיהוא לה למתל למן דסניק:

^x יפלוח יפעל

^y למתל לתת
^z סניק צריך

בל

16 Et ab eo totum corpus componitur,
et colligatur per omnes commissuras,
secundum donum quod datum est in
mensura unicuique membro ad incre-
mentum ipsius corporis, ut per charita-
tem perficiatur edificium eius.

17 Hoc autem dico, et testor per Do-
minum, ut deinceps non ambuletis sicut
residuum Gethium quae ambulant in va-
nitate cognitionis suae.

18 Et tenebrosa sunt in intellectibus
suis, suntque aliena à vita Dei pro-
pterea quod non est in eis notitia, et pro-
pter cecitatem cordis sui.

19 Quae absciderunt spem suam, et tra-
diderunt seipsas lasciviae, et ad perpe-
trationem omnis impuritatis in cupi-
ditate sua.

20 Vos autem nequaquam ita didici-
stis Christum:

21 (Si verè audiistis eum et didici-
stis, sicut est veritas in Ieschu)

22 Sed [didicistis] ut deponatis à vobis
conversations vestras priores, filium
hominis illum veterem qui corrumpi-
tur concupiscentiis erroris.

23 Et renouemini in spiritu intelle-
ctuum vestrorum.

24 Et induatis filium hominis novum
illum qui secundum Deum creatus est
in iustitia et in sanctitate veritatis.

25 Propterea deponite à vobis menda-
cium, et loquimini veritatem, ut vir cum
proximo suo: membra enim sumus u-
nus alterius.

26 Irascimini, et ne peccetis: et sol su-
per iracundiam vestram non occidat.

27 Et ne detis locum calumniatori.

28 Et qui furabatur, posthac non fure-
tur, sed laboret manibus suis, et opere-
tur bona, ut sit illi ad dandum ei qui
necessitatem habet.

4 Vox Syriaca
est מתיחבא quae
nusquam legitur
alibi hoc sensu
quapropter legen-
dum puto מתיחבא
ut sit nomē (quod
vocant) abstractū,
significans sancti-
tatem, cuius con-
cretum מתיחבא signi-
ficat sanctum. &
admodum typo-
grapho fuit facile
errorem commit-
tere in vocibus
inter quas tanta
est similitudo: ni-
hil tamen mutare
volui, quia idē ha-
beatur in manu-
scripto codice Ley-
delbergensi.
5 Id est unusquis
que cum altero.
Hebraismus,

rr.i.

Epist. Pauli

Γὰς λόγος σαφὲς ἐν τῷ στόματι 29
ὑμῶν μὴ ἐκπορεύεσθαι· ἀλλ' εἰς ἀγα-
θὸς πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἡγείας, ἵνα δώ-
χαιεν τοῖς ἀκούοις.

Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον 30
τῷ Θεῷ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν
ἀπολυτρώσεως.

Γὰς πικρία, ἐ θυμὸς, καὶ ὀργή, 31
καὶ κραυγή, ἐ βλασφημία, ὀργιστὴς
ἀφ' ὑμῶν, σὺν πάσῃ κακίᾳ.

Γίνεσθε δὲ εἰς ἀλλήλους ἡγετοὶ, εὐ- 32
σπλαγχοί, χαριζόμενοι ἑαυτοῖς, κα-
θὼς καὶ ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ ἐχαρίσα-
το ὑμῖν.

Κεφάλαιον ε'

Γίνεσθε οὖν μιμηταὶ τοῦ Θεοῦ, ὡς τέκνα 1
ἀγαπητά.

Καὶ ὡς πατεῖτε ἐν ἀγάπῃ, καθὼς 2
καὶ ὁ Χριστὸς ἡγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὡς
ἑδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὡς ὁσφρο-
εὐν καὶ θυσίαν τῷ Θεῷ, εἰς ὁσμὴν
ῥωδίας.

Πορνεία δὲ καὶ πᾶσα ἀκαθαρσία ἢ 3
πλεονεξία μηδὲ ὀνομαζέσθαι ἐν ὑμῖν,
καθὼς πρέπει ἀγίοις·

Καὶ αἰσχρότης, καὶ μωρολογία, ἢ β- 4
τραπεία, τὰ ἐκ δυνάμεως· ἀλλὰ μάλ-
λον ῥωδία.

Τοῦτο γὰρ ἐστὶ γνώσκοντες, ὅτι πᾶς 5
πόρνος, ἢ ἀκάθαρτος, ἢ πλεονέκτης, ὅς
ᾔσιν εἰδωλολατρίας, οὐκ ἔχει κληρονο-
μίαν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ
Θεοῦ.

Μηδεὶς ὑμᾶς ἀπατάτω κενοῖς λό- 6
γοις. διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ
Θεοῦ ἐπὶ τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας.

Μὴ οὖν γίνεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. 7
Ἦτε γὰρ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν 8
Κυρίῳ· --

ὡς

17 Nullus sermo corruptus ex ore
vestro egreditor, sed si quis est cō-
modus ad ædificationis vsum, vt
gratiam auditoribus adferat.

18 Et ne tristitia afficite Spiritum
illum sanctum Dei, per quem obli-
gnati estis in diem redemptionis.

Omnis amaritudo, & excandescē-
tia, & ira, & clamor, & maledicētia,
tollatur ex vobis, cū omni malitia.

Sed estote alii in alios benigni,
misericordes, condonantes vobis
mutuò *offensas*, sicut & Deus in
Christo condonauit vobis.

Cap. V.

Estote igitur imitatores Dei, vt
filii dilecti.

Et versamini cum charitate: sicut
& Christus dilexit nos, & tradidit
semetipsum pro nobis oblationem
ac victimam Deo, in odorem bonæ
fragrantiae.

11 Scortatio verò, & omnis impu-
ritas aut auaritia ne nominātorqui-
dem inter vos, sicut decet sanctos:

Et obscœnitas, & stultiloquiū,
& dicacitas, quæ non conueniunt:
sed potius gratiarum actio.

2 Nam hoc nostis, nullum scorta-
torem, aut impurum, aut auarū, qui
est idololatra, habere hæreditatem
in regno Christi & Dei.

Ne quisquā vos seducat inanibus
sermonibus. propter hæc enim ve-
nit ira Dei in homines cōtumaces.

3 Ne igitur estote confortes eorū.
Eratis enim olim tenebræ, nūc au-
tem lux in Domino:

17 Initit etiam
frenum lingue sic do-
cens temperandum
sermone ut nō mo-
do non destruantur
auditorum animi,
sed etiam instruan-
tur.

18 Generalis præ-
cepto aduersus o-
mnes exasperantias
affectuum positorum
in facultate quam
irascibilem vocant:
quibus contrarias
mediocritates oppo-
nit. Adhibet autem
praefationē longē ve-
hementissimam, ca-
uendum esse ne Spiritu
sanctum in nobis
ea lege habitantē
ut nostris omnibus af-
fectibus moderetur,
nostra intemperie
velut tristitia afficia-
mur.

19 Argumentum
ab exemplo Christi
sumptum, quo nullū
esse potest grauius,
etiam si hominibus
inimicissimis condo-
nande sint iniuriæ,
necum si vel habenda
sit miserorum ra-
tio, vel de seruanda
erga quosmoda modera-
tione, & morum sua
uitate agatur.

11 Iam accedit ad
alteram affectuum
speciem, positam in
facultate quam con-
cupiscibilem appellat:
nominatim scortati-
onem, auaritiam, &
dicacitatem, & qui-
dem grauiorē, re-
prehensens.

2 Quoniam hæc
scelera sunt ex corū
numero quæ plerique
ne inter vitia quidē
numerant, exasper-
facit pios ut tanto
magis sibi ab iis, &
nocentissimis pesti-
bus, caneant.

3 Quia nihil procli-
uius est quam mala
exempla sequi, & de-
co monet sanctos Ap-
postolus ut assidue
meminerint ceteros
esse veluti tenebras,
se se vero instar lucis.
Illos igitur turpissi-
ma quæque (et in te-
nebris fieri solet) pa-
trare, ipsos vero oportere
non modo nō se-
qui illorum exempla
sed etiam (quod pro-
prium lucis munus
est) corū tenebras co-
arguere, & prædicare
Christo, vera illa lu-
ce sic incedere ut pri-
deantes decet.

Ioh. 13. 24
& 15. 12
1. ioh. 3. 23

Supra, 4. 19
coloss. 3. 5
2. thess. 2. 17

Matth. 14. 4
mar. 13. 5
luc. 11. 8
2. thess. 2. 3

vt

^a סניא נתעב
^b תפוקי תצא
^c חשחא
מועיל
^d תתלי חתן
^e שיכותא חן

כל מלא סניא מן פומכון לא תפוקי
אלא אידא דשפירא וחשחא לבנינא
דתתלי טיכותא לאילין דשמעין :

ולא תהוון מעיקין לרוחא קדישא
דאלהא דאתחתמתון בה ליומא
דפורקנא :

^f פורקנא
גאולה

כלה מרירותא וחמתא ורוגזא
ורובא וגודפא ישתקלן מנכון עם
כלה בישותא :

^g רובא זעקא

^h בסימן
נעמים

והיותון בסימן חד לות חד ומרחמנין
והיותון שבקין חד לחד איכבנא
דאלהא במשיחא שבק לן :

קפלאון ה

היותון הכיל מתדמין באלהא
איך בניה חביבא :

ⁱ חובא אחכה

והלכו בחובא איך דאף משיחא

^k אחבן אחבנו

אחבנוא שלם נפשה על אפין קורבנא
ודכחא לאלהא לריחא בסימא :

^l בסימא
ניחוח

זכיותא דין וכלה טנפותא ועל וכותא
אף לא משתמהו תשתמה בינתכון
איך דיאא לקדישא :

^m עלובותא
מידת הכילי
ⁿ לא משתמהו
תשתמה זכור
לא תזכר
בשמה

ולא צוחיתא ולא מלא דשטיותא
או דכוחא או דשעיא חלין דלג
מתבעין אלא חלף חלין תודיתא :

^o צוחיתא
רברי נבליה
זנות
שטיותא
אולה
^p כוחא צחוק
שעיא סיפורי
חבלי

הדא דין היותון ידעין דכל נש
דאיתוהי זניא או טנפא או עלובא
או פלח פתכרא לית לה ירתותא
במלכותא דמשיחא ודאלהא :

^q עלובא כילי

^r פתכרא
אלילים

דלמא אנשי טעיכון במלא סריקתא
מטול חלין חו גיר אתג רונה
דאלהא על בניה דלא מתתפיסנותא
לא הכיל תהוון להון שותפא :

^s סריקתא
דיקים

איתכון היותון גיר מן לוקדם
חשובא השא דין נוהרא אנתון במרן
איך

^t דלא
מתתפיסנותא
חמרי

29 Omnis sermo detestabilis ex ore ve-
stro non prodeat, sed is qui bonus est
et utilis ad edificationem, ut cōferat
gratiam iis qui audiunt.

30 Et ne contristetis Spiritum sanctū
Dei, per quem ob signati estis in diem
redemptionis.

31 Omnis amarulentia, et furor, et i-
ra, et vociferatio, et conuitium, tollā-
tur ex vobis, unā cum omni malitia.

32 Et estote benigni unus erga alium,
ac misericordes: condonateque alius
alii, sicut Deus condonauit vobis in
Christo.

Cap. V.

1 Estote igitur imitatores Dei, tan-
quam filii dilecti:

2 Et ambulate in dilectione, sicut et
Christus dilexit nos, et tradidit semet
ipsum pro nobis oblationem et victi-
mam Deo in odorem fragrantem.

3 Scortatio autem et omnis impuritas
et auaritia ne etiam omnino nomi-
netur inter vos, sicut decet sanctos.

4 Neque obscenitas, neque sermones
stultitiae, aut lusus, aut fabula, quae nō
sunt necessaria, sed pro his gratiarum
actio.

5 Hoc enim scitote quod quisquis est
scortator, aut impurus, aut auarus,
aut cultor simulachrorū, nō est ei hāc
editas in regno Christi et Dei.

6 Ne quisquam decipiat vos in sermo-
nibus inanibus, propter hac enim venit
ira Dei super filios contumaciae.

7 Ne igitur sitis illorum consortes.

8 Eratis enim quondam tenebrae, nunc
autem lux estis in Domino nostro: --

rr.ii.

Ad verbum.
Ne nominando
nominetur inter
vos. Et infinitiū
verbum eidē ver-
bo in praeterito
vel futuro gerun-
di loco, praposi-
tum, aequiuale
aduerbio augenti
verbi significatio-
nem. Idque non
tantum in Syriaco
Testamēto, sed
etiam in vniuer-
sis bibliis. Ita quā
in principio Gene-
seos dicitur, Morie-
do morieris, est
sensus, Omnino
morieris, & in fine
Visitando visita-
bit vos Dominus.
id est, Haud dubiē
visitabit.
Id est Homines
contumaces. He-
braismus.

Epist. Pauli

ὡς τέκνα φωτός ὡφειλάτε

(Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐν πά- 9
ση ἀγαθωσίῳ καὶ δικαιοσίῳ καὶ ἀ-
ληθείᾳ)

Δοκιμάζοντες τί ὅστιν ἀρέσκει τῷ 10
Κυρίῳ.

Καὶ μὴ συγκοινωνεῖτε τοῖς ἔργοις τοῖς 11
ἀκαίροις τοῦ σκοτους, μάλλον δὲ καὶ
ἐλέγχετε.

Τὰ γὰρ κρυφῇ γνώμῃ ἐπ' αὐτῶν, 12
ἀγρόν ὅτι καὶ λέγει.

Τὰ δὲ πάντα, ἐλεγχόμενα ἐπὶ τῷ 13
φωτὶ φανεροῦνται. πᾶν γὰρ τὸ φανερό-
ν, φῶς ὅτι.

Διὸ λέγει, Ἐγείρει ὁ καθεύδων, καὶ 14
ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἡλιφανθή-
σῃ ὁ Χριστός.

Coloss. 4.5

Βλέπετε οὖν πῶς ἀκριβῶς ὡφειλά- 15
τεῖτε μὴ ὡς ἀσσοφοί, ἀλλ' ὡς σοφοί.

Ἐξαγροζόμενοι τὸν καιρὸν, ὅτι αἱ 16
ἡμέραι πονηραί εἰσι.

Rom. 11.2
1. thess. 4.5

Διὰ τὸ μὴ γίνεσθε ἀφρονες, ἀλλὰ 17
συνιέντες τὸ πρὸς δέλημα τῷ Κυρίῳ.

Καὶ μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ὅστιν 18
ἀσωπία, ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι.

Λαλοῦντες ἑαυτοῖς ψαλμοῖς καὶ 19
ὑμνοῖς, καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς ᾄδον-
τες καὶ ψάλλοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν
τῷ Κυρίῳ.

Εὐχαριστοῦντες πάντοτε ἐπὶ ἑρ' πάν- 20
των, ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, τῷ Θεῷ ᾧ πατεῖ.

Υποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ 21
Θεοῦ.

Coloss. 3.18
tit. 2.5
1. pet. 3.1

Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ὡς 22
ποτάσσει, ὡς τῷ Κυρίῳ.

1. Cor. 11.3

Ὁπ' ὁ ἀνὴρ ὅτι κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, 23
ὡς καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας,
καὶ αὐτὸς ὅστις σώτηρ τῆς σώματος.

ΑΜ

ut filii lucis incedite:

(Nam fructus Spiritus situs est in
omni bonitate & iustitia & verita-
te)

Probantes quid sit acceptum Do-
mino.

Et non commercium habete cum
operibus illis infrugiferis tenebra-
rum, sed potius etiam arguite.

Nam quæ occultè fiunt ab istis,
turpe est vel dicere.

Sed omnia, dum arguuntur, à lu-
ce manifesta fiunt. lux enim illud
est quod omnia facit manifesta.

Quapropter dicit, Excitare qui
dormis, & surge à mortuis, & illu-
cescet tibi Christus.

4 Videte igitur quomodo accura-
tè incedatis, non ut insipientes, sed
ut sapientes:

Redimentes occasionem quoniā
dies mali sunt.

Propterea ne estote imprudētes,
sed intelligentes quæ sit voluntas
Domini.

Et ne inebriamini vino, in quo lu-
xus est, sed implemini Spiritu.

Loquentes inter vos mutuò per
psalmos & hymnos & cātionēs spi-
rituales: canentes & psallentes in
corde vestro, Domino.

Gratias agentes semper de omni-
bus in nomine Domini nostri Iesu
Christi, Deo & Patri.

Subiecti alijs alijs, cū timore Dei.

7 Vxores proprijs viris subiectæ
estote, ut Domino.

9 Quoniam vir est caput vxoris,
ut & Christus est caput Ecclesiæ:
10 Is est qui salutem dat corpori.

Itaque

4 Quo corruptio-
res sunt huius seculi
mores, eo magis in o-
mnes occasiones intē-
tos nos esse oportet,
nec aliud nobis spēs
quā Domini volū-
tatem proponere.

5 Dissolutis infide-
lium cōiuijs sobrios
& sanctos fidelium
catus opponit, in qui-
bus personent virtus
Domini laudes, siue
aduersis siue prospē-
ris rebus.

6 Brevis repetitio
scopi ad quē omnia
referenda sunt, & ut
propter Lenm alii
alijs seruiant.

7 Iam ad aconomi-
am descendit sin-
gulas economice par-
tes ordinē distribuēs.
Vxorū autem offi-
cium in eo positum
esse dicit & varijs
subiciantur.

8 Primum argu-
mentum, Quoniam
maritus rebelles esse
non possint quā Deo
ipsi huius subiectio-
nis auctori resistant.

9 Declaratio supe-
rioris dicti, Quia
Deus in matrimo-
nio prefecit virum
vixori, sicut Christus
est Ecclesiæ suæ caput

10 Aliud argumē-
tum, Quia vxoris
salus à viro dependet,
et non tantum iusta
sed etiam vxoris sti-
lissima sit ista subie-
ctio: sicut etiam Ec-
clesiæ salus est à Chri-
sto, quāvis longè dis-
simili ratione.

אֵיךְ בְּנֵי נֹהָרָא הַכִּיל הַכֶּנֶּא הִלְכוּ :

פֶּאֶרְוָהִי גִיר דְּנוֹהָרָא בְּכָלָה אֲנוֹן
מְכוּתָא וְזִדְיוֹתָא וְקוּשְׁתָּא :

^a קוּשְׁתָּא
אֲמַת :

וְהוּיָתוֹן פֶּרְשִׁין מִנָּא שְׁפִיר קֶרֶם מֶרֶן :

^b פֶּרְשִׁין
בִּרְחִימִים :

וְלֹא הוּיָתוֹן מִשְׁתוּתָּפִין לֹת עֲבָדֵי

דְּחִשׁוּכָא דְּפֶאֶרָא לִית בְּהוֹן אֶלֶּי

הוּיָתוֹן מְכוּנִין לְהוֹן :

^c מְכוּנִין
מִכִּיחִים :

מֶרֶם גִּיר דְּכִטּוּשְׁח עֲבָדִין גִּדִּיד

^d טוּשָׁה סִתְרָה
^e גִּדִּיד תוּעֵבָה :

הוּ אֶף לְמַמְלָלוּתָה :

^f לְמַמְלָלוּתָה
לְרַבֵּר בּוֹ :

כָּל מֶרֶם גִּיר ^g מִתְכוּן מִן נֹהָרָא

^g מִתְכוּן מִכְּחָ :

וּמִתְגַּלָּא וְכָל מֶרֶם דְּגִלָּא נֹהָרָא הוּ :

מְטוּל הֵנָּא אֲמִיר דְּאִתְתַּעִיר דְּמִכָּא

^h אִתְתַּעִיר
עוֹרָה :

וְקוֹם מִן בֵּית מִיתָא וַיִּנְהַר לֶךְ מְשִׁיחָא :

ⁱ דְּמִכָּא יֶשֶׁן
^k בֵּית כִּין :

חֲזוּ הַכִּיל אִיכְנָא תְּהִלְכוֹן ^m וְהִיאִית

^l מִיתָא הַמְתִּים
^m וְהִיאִית
בְּרֹבְעִין :

לֹא אֵיךְ סְכִילָא אֶלָּא אֵיךְ חֲכִימָא :

דְּזַבְנִין קְאֶרְסָחוֹן מְטוּל דְּיוֹמָתָא

ⁿ זַבְנִין
דְּרֹשִׁים :

בִּישָׁא אֲנוֹן :

^o קְאֶרְסָחוֹן
זִמְנָם :

מְטוּל הֵנָּא לֹא תְּהוֹן חֲסִירֵי רַעִינָא

אֶלָּא אֲסִתְפְּלוּ מִנּוּ צְבִינָה דְּאֶלְהָא :

וְלֹא הוּיָתוֹן רִוּין בְּחִמְרָא דְּבֵה אִית

^p רִוּין שִׁיכּוּרִים :

אֲסוּטוּתָא אֶלָּא אֲתַמְלוּ בְּרוּחָא :

וּמְלָלוּ עִם נַפְשָׁכוֹן בְּמִזְמוּרָא

^q אֲסוּטוּתָא
הַפִּירָה מְגוֹנָה
שְׂכָה הָאֶרֶם
עוֹבֵר גְּבוּל
הַמִּידוֹת
הַטּוֹבוֹת
בְּעִשְׂתוֹ יוֹתֵר
מִן הָרְאוּ וְכֹא
מִלְשׁוֹן יוֹן :

וּבִתְשַׁבַּחְתָּא וּבִזְמִירְתָּא דְּרוּחָא הוּיָתוֹן

זְמִרִין בְּלִבּוֹתְכוֹן לְמִרְיָא :

וְהוּיָתוֹן מוֹדִין בְּכָל זֶכֶן עַל אֶפִי

כָּל נֶשׁ בְּשָׁמָה דְּמֶרֶן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא

לְאֶלְהָא אָבָא :

וְהוּיָתוֹן מְשַׁתְּעָבְדִין חַד לְחַד בְּחֻבָּה

^r חֻבָּה אֲהֻבָּתוֹ :

דְּמְשִׁיחָא :

נִשָּׂא הוּיָתוֹן מְשַׁתְּעָבְדִין לְבַעֲלִיכִין

אֵיךְ דְּלִמְרָן :

מְטוּל דְּנִבְרָא רִישָׁהּ הוּ דְּאִנְתָּתָא

^s רִישָׁהּ רֵאשָׁה :

אִיכְנָא דְּאֶף מְשִׁיחָא רִישָׁהּ הוּ דְּעִדְתָּא

וְהוּיָ מִיחְנָא דְּפִגְרָא :

^t מִיחְנָא
מוֹשִׁיעַ :

אֶלָּא

¹ ut filii lucis igitur ita ambulate.

9 (Fruitus enim lucis in omni sunt bonitate & iustitia & veritate.)

10 Et discernite quid sit bonum coram Domino nostro.

11 Neque sitis commercium habentes in operibus tenebrarum, in quibus fructus non sunt: sed corrigite illa.

12 Quod enim secreto faciunt, abominabile est etiam dicere illud.

13 Omnis enim res corrigitur à luce, & manifesta fit: & omnis res quæ manifestat, lux est.

14 Propter hoc dictum est, Exergisce re qui dormis, et exurge à mortuis, & illucescet tibi Christus.

15 Videte igitur quomodo ambuletis ⁴ circūspecte, non tanquam insipientes, sed tanquam sapientes,

16 Qui redimunt occasionem suam: quia dies mali sunt.

17 Propterea ne sitis destituti mente, sed considerate quæ sit voluntas Dei.

18 Et ne sitis ebrj vino in quo est temulentia: sed replemini Spiritu.

19 Et loquimini apud vosipsos in psalmis et hymnis, & cantionibus spiritus canite in cordibus vestris Domino.

20 Et estote gratias agentes omni tempore pro omni homine in nomine Domini nostri Ieschua Christi, Deo Patri:

21 Et estote subiecti unus alij in charitate Christi.

22 Uxores, estote subiectæ maritis vestris tanquam Domino nostro.

23 Quoniā vir caput est mulieris, sicut etiam Christus caput est Ecclesiæ, et est servator corporis.

³ Id est Luce præditi. Similis Hebraïmus.

⁴ Quia vox Syra in dictionibus vnius literæ aut syllabæ syncope sapienter utuntur, ut & infra cap. 6.2, pro שְׁלֹמֹה, שְׁלֹמֹה.

rr. iij.

Epist. Pauli

Αλλ' ὡς πρὶ ἡ ἐκκλησία ὑποτάσσεται τῷ Χριστῷ, οὕτως καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν ἐν παντί.

Coloss. 3:19

Οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶτε τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς,

ἵνα αὐτὴν ἀγάσῃ, καθαρῶς τῷ λουτρῷ τῆς ὕδατος ἐν ῥήματι.

ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἑνδοξον, τὴν ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν στίλβον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἀγία καὶ ἀμωμος.

Οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα. ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, ἑαυτὸν ἀγαπᾷ.

Οὐδεὶς γὰρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν, ἀλλ' ἐκτρέφει ἡ δαλπεῖ αὐτὴν, καθὼς ἡ ἐκκλησία.

Ὁ πᾶν μέλη ἐσμὲν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ὀστέων αὐτοῦ.

Gen. 2:24
matth. 19:5
mar. 10:7
1. cor. 6:16

Ἀντὶ τούτου καταλείψει ὁ ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, ἡ δαλπεῖται μετὰ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἑσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Πλὴν καὶ ὑμεῖς οἱ καθ' ἓνα, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα οὕτως ἀγαπάτω ὡς ἑαυτόν· ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῇται ὡς τὸν κύριον.

Κεφάλαιον 5

Coloss. 3:20

Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς κυρίοις ὡς τῷ κυρίῳ· τὸ πο γὰρ ἐστὶ δέκαλον.

Exo. 20:12
deut. 5:16
eccli. 3:10
matth. 15:4
mar. 7:10

Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα (ἡ πρῶτη ἐντολὴ ἀγάπης ἐν ἐπαγγελίᾳ)

ἵνα

Itaque sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & vxores suis viris subiecta sunt in omnibus.

11 Conclusio officii vxorum erga maritos.

Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea,

12 Maritorum officium est vxores se ipsos diligere: cuius dilectionis vinum est exemplar, Christi erga Ecclesiam charitas.

Vt eam sanctificaret postquam eam purgasset lauacro aquæ per verbū:

13 Quoniam multis solent vxorum infirmitates sue duritiae & inhumanitatis pretere, subiectos contemplari Apostolus qualem Ecclesiam nasci sit Christus quum eam sibi adiungeret, & quomodo omnes eius sordes a deo non sit designatus, & sua etiam puritate omnes eluere non desinat, tamen illam penitus purificet.

Vt sifteret eam sibi gloriosam, id est Ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut quicquam eiusmodi, sed vt esset sancta & inculpata.

14 Aliud argumentum, Vnusquisque naturam sponte seipsum amat: resistit ergo naturæ qui vxorem non amat. Consequenter probat primum ex mutua Christi & Ecclesie coniunctione mystica, deinde ex Dei ordinatione, qui vxorem esse iussit.

Ita debent viri diligere suas vxores vt sua ipsorum corpora. qui diligit suam vxorem, seipsum diligit.

15 Nequis naturalem Christi & Ecclesie coniunctionem somnet, qualis est viri & vxoris arcana eam esse ostendit spiritualitatem videlicet, et quæ a communis hominum capiti sit quam remotissima: ut pote quæ spiritus non carnis virtute, fide non naturali aliquo connexu constet.

Nullus enim vnquam suam ipsius carnem odio habuit, imò enutrit ac fouet eam, sicut & Dominus Ecclesiam.

16 Conclusio officii viri in vxorem suam. Ex quo etiam consequitur, hactenus teneri liberos hac obedientia, & tamen a Dei cultu non discedant.

Quoniam membra sumus corporis eius, ex carne eius, & ex ossibus eius.

17 Accedit ad aliam æconomiam partem: & liberorum erga parentes officium in eo positum esse docet ut parentibus obtemperent.

Propterea derelinquet homo patrem ac matrem, & agglutinabitur vxori suæ: & qui duo erant, fient vna caro.

18 Primum argumentum, Quia sic Deus sancit. Ex quo etiam consequitur, hactenus teneri liberos hac obedientia, & tamen a Dei cultu non discedant.

Mysterium hoc magnum est: loquor autem de Christo & de Ecclesia.

19 Secundum argumentum, Quod iustissima sit hac obedientia.

Itaque & vos singuli ita facite: suam quisque vxorem ita diligat vt seipsum: vxor autem videat vt reuereatur virum.

20 Tertium argumentum ab vtili, Quod Dominus hoc præceptum inter cetera sit peculiari benedictione dignatus.

Cap. VI.

Iberi auscultate in Domino parentibus vestris: id enim est iustum.

21 Probatio primi argumenti.

Honora patrem tuum & matrem (quod est præceptum primum cum promissione)

22 Secundum argumentum, Quod iustissima sit hac obedientia.

Vt

אלא איכנא דעדתא משתעבדא
למשיחא חכנא אף נשא לבעליהין
בכל מדרם :

24 Sed sicut Ecclesia subiecta est Chri-
sto, ita etiam uxores maritis suis in
omni re.

נברא^א אחכו נשיכון איך דאף^א
משיחא^ב אחב לעדתה ונפשה^ג אשלם^ב
על אפיה^ד :

25 Viri diligite uxores vestras, sicut
etiam Christus dilexit Ecclesiam suā,
et seipsum tradidit pro ea,

דיקדשיה וידכיה^א בסחיה דמיה^א
ובמלתא :

26 Ut sanctificaret eam et mūdaret
eam lauacro aquarum & verbo:

ויקמיה עדתא לנפשה כדמשכחא
ולית בה^א טולשא ולא קמטא ולא^א
מדרם דלהין דמא אלא תהוא קדישא
דלא מוס :

27 Ut constitueret eam Ecclesiam sibi
ipsi gloriosam, et in qua non esset labe-
neque ruga, neque quicquam quod il-
lis simile esset: sed esset sancta absque
macula.

הכנא^א ולא לנברא^ב דיחבון נשיהון^א
איך דלפגריהון מן דאנתתה גיר
מחב נפשה הו מחב :

28 Ita conuenit uiris ut diligant uxo-
res suas tanquam corpora sua. Qui e-
nim uxore suā diligit, seipsum diligit:

לא גיר אנש^א ממתום סנא פגרה^א
אלא מתרסא לה^א ויצף דילה איכנא^א
דאף משיחא דעדתא :

29 Nullus enim unquam corpus suū
odit, sed nutrit ipsum, & curat que
sunt eius: sicut etiam Christus [curat]
que sunt Ecclesie.

מטול^א דהדמא חנן דפגרה ומן
בסרה חנן ומן גרמוהי :

30 Quoniā mēbra sumus corporis eius,
& ex carne eius sumus, & ossibus eius.

מטול הנא ישבוק נברא לאבוהי^א
ולאמה ויקף לאנתתה ויהוון תריהון
חד בסר :

31 Propter hoc relinquet uir patrē suū
& matrem suam, et adhærebit uxo-
ri sue: et erunt ambo una caro.

הנא^א ארזא רב הו אנא דין אמר^א
אנא על משיחא ועל עדתה :

32 Hoc mysterium magnū est: ego au-
tē dico de Christo et de Ecclesia eius.

ברם אף אנתון כל חד מנכון
הכנא ירחם אנתתה איך דלנפשה
אנתתא דין תהוא דחלא מן בעלה :

33 Veruntamen etiam vos unusquis-
que ex vobis ita amet uxorem suam
sicut seipsum: uxor autem reuerē-
tur maritum suum.

קפלאון ו

Cap. VI.

בניא^א אשתמעו לאבחיכון במר^א
הדא גיר כאנא :

1 **L**iberi obedite parentibus vestris in
Domino nostro. id enim iustū est.

והנו פוקדנא קדמיה דמליך יקר^א
לאבוך ולאמך :

2 Et est mandatum primū quod pro-
mittit, Honora patrem tuum & ma-
trem tuam.

דיהוא

rr.iiii. Vi

§ Ad verbum,
Sit timens à mari-
to suo.

Epist. Pauli

ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακρο-3
χρόνιος ὑπὲρ τῆς γῆς.

Καὶ οἱ πατέρες μὴ ὀργίζετε τὰ 4
τέκνα ὑμῶν, ἀλλ' ἐκτρέφετε αὐτὰ ἐν
πατρὶα καὶ νοουθεσίᾳ Κυρίου.

Coloss. 3. 22
tit. 2. 9
1. pet. 2. 18

Οἱ δούλοι ὑπακούετε τοῖς κυρίοις 5
καὶ σάρκα, μὴ φόβου καὶ ὄρου, ἐν
ἀπλοτητῇ τῆς καρδίας ὑμῶν, ὡς τῷ
Χριστῷ.

Μὴ κατ' ὀφθαλμοδουλείαν, ὡς 6
ἀνθρώποι, ἀλλ' ὡς δούλοι τοῦ Χρι-
στοῦ, ποιῶντες τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐκ
ψυχῆς.

Μετ' ἀνοίας δουλοῦντες τῷ Κυ- 7
ρίῳ, καὶ ἐκ ἀνθρώπων.

Εἰδότες ὅτι ὁ ἐάν τις καλῶς ποιῇ α- 8
γαθόν, τὸ τοιοῦτον ἔσται ὡς τὸ Κυρίον,
εἴτε δούλος, εἴτε ἐλεύθερος.

Καὶ οἱ κύριοι τὰ αὐτὰ ποιεῖτε ὡς 9
αὐτοὶ, ἀνιέντες τὴν ἀπειλήν· εἰδότες
ὅτι καὶ ὑμεῖς αὐτῷ ὁ Κύριός ἐστιν ἐν
οὐρανοῖς, καὶ ὡς σωτηρία οὐκ ἐστὶ
ἄλλα.

Deut. 10. 17
2. paral. 19. 7
iob. 34. 19
sap. 6. 8
eccli. 35. 16
act. 10. 34
rom. 2. 11
galat. 2. 6
coloss. 3. 25
1. pet. 1. 17

Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί μου, ἐνδυνα- 10
μοῦντε ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς
ἰσχύος αὐτοῦ.

Ενδύσατε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, 11
ὡς τὸ δύνασθαι ὑμᾶς ἡνῶσαι ὡς
ταῖς μεθοδείαις τοῦ διαβόλου.

Supra, 2. 1

Ὅτι ἐκ ἐστὶν ἡμῖν πάλη ὡς ἀμα 12
καὶ σάρκα, ἀλλὰ ὡς τὰς δυνάμεις,
ὡς τὰς ἐξουσίας, ὡς τὸν κοσμο-
κράτορα τοῦ σκότους καὶ αἰῶνος τούτου,
ὡς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν
τοῖς ἐπουρανίοις.

Διὰ τοῦτο ἀνδράστετε τὴν πανοπλίαν 13
τοῦ Θεοῦ, ἵνα δυναθῆτε ἀντιστῆναι ἐν τῇ
ἡμέρᾳ τῇ πονηρᾷ, καὶ ἀπαντᾶτε κατεργα-
σάμενοι ἡνῶσαι.

te, pia et sancta vita, Evangelii cognitione, fide, denique Dei verbo, adhibitis precibus assidue et ferventibus pro Ecclesie salute, ac praesertim pro veritate et fortitudo
Verbi ministrorum constantia.

Vt bene tibi sit, & sis longæuus
super terram.

Et vos patres, ne prouocate ad i- 6
rā liberos vestros, sed enutrite eos
in doctrina & monitis Domini.

6 Patrum officium
est moderare et ad
Dei gloriam iure pa-
tris potestatis vni.

7 Serui auscultate iis qui vestri do-
mini sunt secundum carnem, cum
timore ac tremore, cum simplicita-
te cordis vestri, ut Christo:

7 Iam ad tertiam
aconomices partem
descendit, nempe ad
mutua seruorum et
dominorum officia.
Seruorum autem of-
ficium in copossum
esse docet ut ex ani-
mo dominos suos a-
ment et reueren-
tur.

Non ad oculum seruiētes, ut qui
hominibus placere student: sed ut
serui Christi, facientes ex animo
quæ vult Deus.

8 Mitigat seruitu-
tis asperitatem, quod
nihilominus eis ma-
neat intacta spiri-
talis libertas, quæ cor-
poralem seruitutem
non abolet: adeo qui-
dem ut Christi esse
non possint nisi domi-
nis suis fideliter et
sine inuentione, qua-
tenus quidem salua
conscientia ea fieri
possit.

Cū beneuolentia seruientes Do-
mino, & non hominibus.

10 Vt qui illud sciatis, singulos
quicquid fecerint boni, hoc repor-
turos à Domino, siue seruus fue-
rit, siue liber.

9 Vt quibusuis
prætexibus occasione
præcedat, docet non
sine Dei voluntate
seruos nasci aut fieri:
ac proinde in Deo vo-
luntatem esse ipsi
respicendum, quæ
inimulibet dura sit ser-
uitus.

11 Et vos domini eadem facte er-
ga illos, remissis minis: scientes ve-
strum etiam ipsorum Dominum
esse in cælis, nec personæ respectū
esse apud eum.

10 Etiam si ingra-
tis aut crudelibus
dominis seruitur,
tamen seruorum non
minus quam libero-
rum obedientia Deo
est accepta.

12 Quod superest, fratres mei, cor
roboremini per Dominum, & for-
te ipsius robur.

11 Dominorum
officium est, modera-
re et sancte vni suo
in seruos imperio,
qui et ipsi alio re-
spectu communē ha-
beant Dominū, qui
in cælis est, et tum
seruos tum liberos
iudicabit.

Induite vniuersam illam armatu-
ram Dei, ut possitis stare aduersus
insidias diaboli.

12 Concludit alie-
ram huius epistolæ
partem graui exhor-
tatione, ut omnes
sint in procinctu, et
spiritualibus armis
fretis constanter pug-
nent, donec hostes pe-
nitius prostergantur.

13 Quoniā non est nobis lucta ad-
uersus sanguinem & carnē, sed ad-
uersus imperia, aduersus potesta-
tes, aduersus mundi dominos, recto-
res tenebrarum seculi huius, aduer-
sus spirituales malitias quæ sunt in
sublimi.

Monet autem primo
loco ut arma ex Deo
sumamus, quæ us so-
lus cōspici possit hostis.
13 Secundo, præ-
cipuos hostes, insur-
gibiles ac potētissimos
esse declarat, ne pro-
temus nobis cum ho-
minibus præcipue
certandum.

14 Propterea assumite vniuersam
illam armaturā Dei, ut possitis resi-
stere tempore aduerso, & omnibus
confectis stare.

14 Sola Dei arma-
tura perfigari istos
hostes declarat, nepe
cōscientiæ integritate

3 דִּיהוּא לֶךְ דְּשִׁפּוּר וַיֵּאָרְכוּן חַיִּיד עַל
אַרְעָא :

¹ *Vt sit tibi quod bonum est, & prolo-
gent vitam tuam super terram.*

¹ Retinet eadē
verba quibus pro-
missio facta est in
Lege: atque prolo-
gationem vitæ fi-
liorum parentib⁹
attribuit, quia ab
iis dependet: vide
licet, si honore af-
ficientur sicut
Lex præscribit.

אֲבֵהָא לֹא תִרְגְּזוּן בְּנִיכּוֹן אֱלֹא
רְבוֹ אֲנוֹן בְּמַרְדּוּתָא וּבִיּוֹלָפְנֵגָא
דְּמָרָן :

4 *Parentes, ne irritetis filios vestros,
sed educate eos in disciplina & in do-
ctrina Domini nostri.*

² Id est, illis qui
dominatur vobis,
quod ad corpus &
res externas atti-
net.

עֲבָדָא אֲשֶׁתִּמְעוּ לְמַרְיָכוֹן דְּבִבְסָר
בְּדַחֲלֵתָא וּבְרִיתֵתָא וּבְפִשְׁיֻתוֹת לֹבָא
אִיד דְּלִמְשִׁיחָא :

5 *Servi obedite dominis vestris qui
sunt secundum carnem, cum timore
et cum tremore, & cum simplicitate
cordis, tanquam Christo:*

² Id est, illis qui
dominatur vobis,
quod ad corpus &
res externas atti-
net.

לֹא בְּמַחְזָא עֵינָא אִיד הוּ דְּלִבְנֵי
נְשָׂא שְׁפָרִין אֲנָתוֹן אֱלֹא אִיד עֲבָדָא
דְּמְשִׁיחָא דְּעַבְדִּין צְבִינָא דְּאַלְהָא :

6 *Non ad aspectum oculorum, quasi
ut filiis hominis placeatis: sed tanquā
servi Christi qui faciunt voluntatem
Dei.*

וּשְׁמִשׁוּ אֲנוֹן מִן כָּל הַנְּפִשְׁכוֹן בְּחֻבָּא
אִיד דְּלִמְרָן וְלֹא אִיד דְּלִבְנֵי נְשָׂא :

7 *Et servite eis ex toto animo vestro
in charitate, tanquam Domino nostro,
et non tanquam filiis hominis:*

כְּדִידְעִיתוֹן דְּהוּ מַדָּם דְּעַבְדֵּי אֲנִישׁ
דְּשִׁפּוּר הוּ הוּ מִתְּפָרַע מִן מָרָן אֵן
עֲבָדָא הוּ וְאַן בְּרֵי חֲאֵרָא :

8 *Scientes quod illud quod facit homo
quod bonum est, illud ipsum rependi-
tur à Domino nostro, siue servus sit ille,
siue liber.*

³ Ad verbum,
Filius libertatum.
Hebraismus.

אַף אֲנָתוֹן מְרִיא הִכְנָא הוּיָתוֹן
עַבְדִּין לְעַבְדִּיכוֹן הוּיָתוֹן שְׁבִקִין לְחוּן
סְכָלוּתָא מְטוּל דִּידְעִין אֲנָתוֹן דְּאַף
מְרָכוֹן דִּילְכוֹן אִיתוּהִי בְּשִׁמְיָא וּמִסְכָּ
בְּאַפָּא לִית לוֹתָה :

9 *Etiam vos domini ita facite servis:
remittite illis delicta: quia nostis quod
Dominus quoque vester est in calis, et
acceptio personarum non est apud eū.*

⁴ Ad verbum,
Acceptio vultus.
Vide annotata
Matth. 6

מְכִיל אַחִי אֲתַחֲלִילוּ בְּמָרָן וּבְתוֹקְפָא
דְּחִילָה :

10 *Quod superest, fratres mei, corrobo-
ramini in Domino nostro, & in poten-
tia roboris eius:*

וּלְבִשׁוּ כְּלָה זִינָא דְּאַלְהָא אִיכְנָא
דְּתַשְׁכְּחוֹן לְמָקָם לֹקְבָל צְנַעְתָּה
דְּאַכְלִקְרָצָא :

11 *Et induite totam armaturam Dei,
ut possitis consistere cōtra insultus ca-
lumniatoris.*

מְטוּל דְּתַכְתּוּשְׁכוֹן לֹא הוּא עִם
בְּסָרָא וּדְמָא אֱלֹא עִם אַרְכוּס וְעִם
שְׁלִיטָנָא וְעִם אַחֲדִי עֲלֵמָא הִנְגָּא
חֲשׁוּבָא וְעִם רוּחָא בִּישְׁתָּא דְּתַחֲתִית
שְׁמִיָּא :

12 *Quia colluctatio vestra non est ad-
versus carnem & sanguinem, sed ad-
versus principatus, et adversus pote-
states, et adversus possessores mundi
huius tenebrofi, & adversus spiritus
malos qui sunt sub calis.*

מְטוּל הִנְגָּא לְבִשׁוּ כְּלָה זִינָא דְּאַלְהָא
דְּתַשְׁכְּחוֹן תְּאַרְעוֹן בִּישְׁאֻכְדִּי מְעַתְדִין
אַנְתּוֹן בְּכָל מַדָּם תְּקוּמוֹן :

13 *Quapropter induite universam ar-
maturam Dei, ut possitis occurrere
malo, & preparati existentes in omni
re consistatis.*

קוּמוּ

^a רבגדלו:
^b מרדוּתָא
מוֹסָר:

^c רתִּיתָא
דְּעַר:
^d פִּשְׁיֻתוֹת
תְּמִימוֹת:

^e חובֵּא אֶהֱבָה:

^f ידְעִיתוֹן
יודְעִים אַתֵּם:

^g בר חֲאֵרָא בֵּן
חֲוָרִים:

^h סְכָלוּתָא
אֲשִׁמוּת:
ⁱ כִּסְכָּא פִּנְיָא
מִשְׁא פְּנִים:

^k מְכִיל מְעַתָּה:
^l אֲתַחֲלִילוּ
הִתְאַמְצוּ:

^m לְמָקָם
לְעַמּוּד:
ⁿ צְנַעְתָּה
הִתְמַרְמוּרוֹ:

^o תַּכְתּוּשְׁכוֹן
מִלְחָמָתְכֶם:

^p אַחֲדִי
אוֹחִי:

^q תְּאַרְעוֹן
תַּלְכוּ לְקִרְיָת
אוֹ תַּעֲמִידוֹ
כְּבִיד:
^r מְעַתְדִין
מוֹכְנִים:
^s תְּקוּמוֹן
תַּעֲמִידוֹ:

Epist. Pauli

Στήτε οὖν περιζωσάμενοι τὸ ὄσφυν
ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, & ἐνδυσάμενοι τὸν
θώρακα τῆς δικαιοσύνης.

Καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν
ἐποικασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης.

Ἐπὶ πάντιν ἀνταλαβόντες τὸν θυρεὸν
τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ
βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρρομένα σβέσαι.

Καὶ τὴν περιεφιλαντίαν τοῦ σωτη-
ρίου δεξασθε, καὶ τὴν μάχην τοῦ πη-
ματός, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ.

Διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως,
προσευχόμενοι ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύ-
ματι, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔργο ἀγρυπνοῦντες ἐν
πάσῃ περισκαρτησίᾳ καὶ δεήσει τοῦ
πάντων τοῦ ἁγίου.

Καὶ ὑπερῖ μοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος
ἐν ἀνοιξίᾳ τοῦ στόματός μου ἐν παρρη-
σίᾳ, γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου,

ὑπὲρ οὗ προσβάλλω ἐν αἰλίᾳ, ἵνα ἐν
αὐτῇ παρρησιάσωμαι, ὡς δεῖ με λα-
λῆσαι.

Ἰνα δὲ εἰδῆτε καὶ ὑμεῖς τὰ κατ' ἐμέ,
τί πράσσω, πάντα ὑμῖν γνωρίσας Τυχί-
κος, ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς διά-
κονος ἐν Κυρίῳ.

Ὁν ἐπέμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ
τὸ ἔργο ἵνα γνῶτε τὰ τοῦ ἐμῶν, καὶ ῥα-
καλέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.

Εἰρήνῃ τοῖς ἀδελφοῖς & ἀγάπῃ μετ'
πίστεως ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς καὶ Κυρίου Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ.

Ἡ χάρις μετ' πάντων τῶν ἀγαπών-
των τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν
ἀφθαρσίᾳ. Ἀμήν.

Πρὸς Εφεσίους ἐγράφη ἀπὸ Ρώ-
μης διὰ Τυχικοῦ.

State igitur lumbis circumcinctis
veritate, & induti thorace iustitiæ:

Calceatis pedibus præparatione
Euangelii pacis.

Insuper assumpto scuto fidei, quo
possitis omnia iacula Mali illius i-
gnita extinguere.

Galeam etiam salutarem accipi-
te & gladium spiritualem, hoc est
verbum Dei:

Omni prece & supplicatione, pre-
câtes omni tempore per Spiritum,
& illi ipsi rei inuigilantes cū omni
perseuerantia & supplicatione pro
omnibus sanctis:

Et pro me, vt mihi detur sermo
ad apertionem oris mei cum liber-
tate, vt notum faciam mysterium
Euangelij,

Cuius causa legatione fungor in
catena, vt, inquam, de eo liberè lo-
quar, sicut oportet me loqui.

Vt autē sciatis & vos res meas,
quid agam, omnia vobis nota fa-
ciet Tychicus charus frater & fi-
dus minister in Domino:

Quem misi ad vos ob id ipsum
vt cognoscatis res nostras, & con-
soletur corda vestra.

Pax sit vobis fratribus & charitas
cum fide à Deo Patre & Domino
Iesu Christo.

Gratia sit cum omnibus diligen-
tibus Dominum nostrum Iesum
Christū ad immortalitatem. Amē.

Missa fuit Roma ad Ephesios
per Tychicum.

15 Familiaris &
benevolentia plena
sui status declaratio
vna cum precatio
solemni, qua consue-
uit Paulus epistolâ
suâ claudere.

^a קומו הכיל ^b וחזקו ^c חציכון ^d בקושטא
^e ולבשו ^f שרינא ^g דזיקותא :

^h וסאנו ⁱ ברנליכון ^j שויבה ^k דאונגליון
^l דשלמא :

^m ועס הלין ⁿ סכו לכו ^o סברא דהימנותא
^p דבה תתמצון ^q חילא למדעכו כלהון
^r גארוהליקרא ^s דבישא :

^t וסימו ^u סנורתא ^v דפורקנא ^w ואחודו
^x סיפא ^y דרוחא ^z דאיתוהי ^{aa} מלתא
^{ab} דאלהא :

^{ac} ובכל ^{ad} צלון ^{ae} ובכל ^{af} בעון ^{ag} צלו בכל ^{ah} זכן
^{ai} ברוח ^{aj} ובה ^{ak} בצלותא ^{al} הויתון ^{am} שהרין
^{an} בכל ^{ao} ערן ^{ap} כד ^{aq} מצליתון ^{ar} אמינאיר
^{as} ומתכשפין ^{at} על ^{au} אפי ^{av} כלהון ^{aw} קדישא :
^{ax} אף ^{ay} עלידתיה ^{az} לי ^{ba} מלתא ^{bb} במפתח
^{bc} פומי ^{bd} דעין ^{be} בגלא ^{bf} אכרו ^{bg} ארוג
^{bh} דסברתא :

^{bi} הו ^{bj} דאנא ^{bk} איזנדה ^{bl} בששלמא
^{bm} דכפרה ^{bn} סיא ^{bo} אמליוהי ^{bp} איך ^{bq} דולא ^{br} לי
^{bs} לממלותה :

^{bt} דתדעון ^{bu} דין ^{bv} אף ^{bw} אנתון ^{bx} מדס ^{by} דלותי
^{bz} ומדס ^{ca} דסער ^{cb} אנא ^{cc} הא ^{cd} מודע ^{ce} לכו
^{cf} טוביקוס ^{cg} אחא ^{ch} חביבא ^{ci} ומשמשנא
^{cj} מהימנא ^{ck} במרן :

^{cl} דלה ^{cm} שדרת ^{cn} לותכון ^{co} עליה ^{cp} על ^{cq} הדא
^{cr} דתדעון ^{cs} מא ^{ct} דלותי ^{cu} ויביא ^{cv} לכותכון :
^{cw} שלמא ^{cx} עם ^{cy} אחין ^{cz} וחובא ^{da} עם ^{db} הימנותא
^{dc} מן ^{dd} אלהא ^{de} אבא ^{df} ומן ^{dg} מרן ^{dh} ישוע ^{di} משיחא :

^{dj} טיכותא ^{dk} עם ^{dl} כלהון ^{dm} אילין ^{dn} דמחבין
^{do} למרן ^{dp} ישוע ^{dq} משיחא ^{dr} דלא ^{ds} חבל ^{dt} אמין :
^{du} שלמת ^{dv} אנרתא ^{dw} דלות ^{dx} אפסיא
^{dy} דאתכתבת ^{dz} מן ^{ea} רהומא
^{eb} ואשתדרת ^{ec} ביד
^{ed} טוביקוס :

14 *State igitur, & cingite lumbos vestros per veritatem, & induite lorica iustitie:*

15 *Et calceate in pedibus vestris preparationem Evangelii pacis.*

16 *Et ad hac sumite vobis scutum fidei, per quam inueniamini validi ad extinguendum omnia iacula ignita illius Mali.*

17 *Et imponite galeam salutis, et apprehendite gladium spiritus, qui est sermo Dei.*

18 *Et in omnibus precationibus et in omnibus orationibus precamini omni tempore in spiritu: et in ipsa precatio ne estote vigilantes omni tempore, precantes sedulo et obsecrantes pro omnibus sanctis:*

19 *Etiam pro me, ut detur mihi in aperitione oris mei, quo liberè predicem mysterium Evangelii:*

20 *Cuius ego sum nuntius in catenis: ut cum audacia eloquar illud, sicut cōuenit mihi ut eloquar illud.*

21 *Vt autem sciatis etiam vos id quod apud me [geritur], et id quod ago, ecce, notum facturus est vobis Tychicus frater dilectus & minister fidelis in Domino nostro:*

22 *Quē misi ad vos propter hoc ipsum, ut cognosceretis quod apud me [geritur] & consolaretur corda vestra.*

23 *Pax cum fratribus nostris, & charitas cum fide, à Deo Patre, et à Domino nostro Ieschua Christo.*

24 *Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Ieschua Christū, quæ non corrumpitur. Ammin.*

Finitur epistola ad Ephesios quæ scripta fuit à Roma, & missa per manum Tychici.

^s Id est, Tanquā calceis militarib⁹, pedes vestros munite preparatione pacis Evangelii. quasi dicat, Muniti & parati sitis ad hanc spiritualem pugnam cognitione Evangelii pacis.

^a קומו עמדו :
^b חזקו אסרו :
^c חציכון
^d מתניכם
^e קושטא
^f אמת :
^g סאנו געלו :
^h שויבה
ⁱ הכנתו :

^j סכו קחו :
^k סברא מנן :
^l חילא גיבורים :
^m גארוהי חציו :
ⁿ יקרא
^o בוערים :
^p סנורתא
^q כובע :
^r אחודו אחוז :
^s סיפא חרב :

^t זכן עת :

^u שהרין
^v ערים :
^w מצליתון
^x מתפללים
^y אתם :
^z אמינאיר
^{aa} חמיר :

^{ab} מתכשפין
^{ac} מתחננים :
^{ad} עין בגלא
^{ae} לבשח :
^{af} ארוג סורג
^{ag} סברתא
^{ah} חכשורה :
^{ai} איזנדה
^{aj} מלאכה :
^{ak} ששלמא
^{al} שלשאות
^{am} ולא ראוי :

^{an} סער פורג :

^{ao} יביא ינתם :

^{ap} חובא
^{aq} אחבה :

^{ar} טיכותא
^{as} חסד :
^{at} מחבין
^{au} אותכים :

Παύλου τῆς Αποστόλου ἡ παρὰ Φιλίπ-
πησίους Ἐπιστολή.

Epistola Pauli A- postoli ad Philipenses.

Κεφάλαιον α᾽

Cap. I.

ΠΑΥΛΟΣ καὶ Τιμόθεος ἰ-
δοῦναι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶ-
σι τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ, τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπ-
ποις, σὺν ἑπισκόποις καὶ διακόνοις.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ
πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ.

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ἑπὶ πάντι
τῇ μνησίᾳ ὑμῶν,

(Πάντοτε ἐν πάσῃ δέήσει μου ὑπὲρ
πάντων ὑμῶν, μὲν χάρις πλεονέχου
ποιούμενος)

Ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ ὑμῶν εἰς τὸ δια-
φέλλον, ἀπὸ παλαιῆς ἡμέρας ἀχρε-
στῶν.

Γενομένης αὐτὸ ποδοῦ, ὅτι ὁ ἐναρξά-
μενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθόν, ἑπιτελέσας
ἀχρεῖς ἡμέρας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καθὼς ὅτι δίκαιον ἐμοὶ ποδοῦ φρο-
νεῖν ὑπὲρ πάντων ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχον με
ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς, ἐν τε τοῖς δεσμοῖς
μου, καὶ τῇ ἀπολογία, καὶ βεβαιώσας τῶν
διαφελίῶν, συκοινωνοὺς μου τῆς χάρι-
τος πάντας ὑμᾶς ὄντας.

Μάρτυς γὰρ μου ὅτι ὁ Θεὸς ὡς ἐ-
πιποθεῖ πάντας ὑμᾶς ἐν ἀσπλάγχοις Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ.

Καὶ τὸ πρῶτον εὐχαριστοῦμαι, ἵνα ἡ ἀγάπη
ὑμῶν ἐπὶ μάλλον καὶ μάλλον διεσπείη ἐν
ἑπιγνώσει καὶ πάσῃ ἀιδήσει.

Εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέ-
ροντα, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπαρο-
κτοῖς εἰς ἡμέραν Χριστοῦ.

Πεπληροῦμαι

PAULVS & Timo-
theus, serui Iesu Chri-
sti, omnibus sanctis
in Christo Iesu qui
sunt Philippis, vnā
cum episcopis ac diaconis:

Gratia vobis & pax à Deo Patre
nostro, & Domino Iesu Christo.

Gratias ago Deo meo cum sum-
ma memoria vestri,

(Semper in omni precatione mea
pro omnibus vobis cum gaudio
preces faciens)

Super vestri in Euangelio partici-
patione, à primo die vsque ad hoc
tempus:

Persuasum habens hoc ipsum, fo-
re vt qui coepit in nobis opus bo-
num, perficiat vsque ad diem Iesu
Christi.

Sicut iustum est vt ego id sentiā
de omnibus vobis, propterea quod
animo teneam vos, & in vinculis
meis & in defensione & cōfirmatio-
ne Euāgelii, vos, inquit, omnes vnā
mecū fuisse gratiæ meæ participes.

Testis enim mihi est Deus quā
propensē amem vos omnes in visce-
ribus Iesu Christi:

Et hoc precor, vt charitas vestra
adhuc magis ac magis redundet in
cognitione & omni sensu:

Vt dignoscatis quæ discrepant,
vt sitis sinceri, & inoffenso cursu
pergatis ad diem vsque Christi.

Pleni

¹ Scopus epistola
est, Philippenses ma-
dis omnibus confir-
mare, & non modò
non deficient, sed
etiam proficiant.
Ac primò quidem
præterita laudat, &
ad pergendum horte-
tur: quod se etiam o-
mnino sperare dicit,
idque ex diuina chari-
tatis ipsorum testimo-
nio, sed interea ad
vniuersi Dei gratiam
omnia refert.

² Addit sua in eos
benevolentia declara-
tionem, ostendens si-
mul quare maxime
possint confirmari, nē
per precibus assidue.

³ Quid præcipue
nobis sit petendum o-
stendit, primum vide-
licet & in vera noti-
tia Dei (adeo & dis-
crepantia possumus
dignoscere) deinde in
charitate crescimus,
& ad extremum &
que ad gloriam Dei
per Iesum Christum,
verè bonis operibus
incumbamus.

אגרתא דלות פיליפיסא

קפלאון א

Epistola ad Phil- lippenses.

Cap. I.

ולוס וטמתאוס עבדא

דישוע משיחא לכלהון

קדישא דבישוע מ

משיחא דאיר ב

בפיליפוס עם קשישא ומשמשנא :

טיבותא עמכון ושלמא מן אלהא

אבון ומן מרן ישוע משיחא :

מודא אנא לאלהי על עוהדנכון

אמינא :

דבכל בעותי דעל אפיכון וכד חדא

אנא מתכשף אנא :

על שותפותכון דבאונגליון מן

יומא קדמא ועד מא להשא :

מטור דתכיל אנא על חדא דהו מן

דשרי בכון עבדא טבא הו ישלם עד

מא ליומא דמרן ישוע משיחא :

הכנא גיר ורק לי למתרעיו על

כלכון מטור דכלבי סימן אנתון

ובאסורי וכמפק ברוח דעל שררה

דאונגליון דשותפי אנתון בטיבותא :

סחר הו לי גיר אלהא דאיכנא

מחב אנא לכון ברחמוהי דישוע

משיחא :

וחדא מצלא אנא דתוב יסגא

ויתיתר חובכון בידעתא ובכל סוכל

דרוח :

דתהוון פרשין אילין דעהנן ותהוון

דבין דלא תוקלא ביומא דמשיחא :

ומלין

AV LV S et Timo-
rheus serui Ieschua
Christi omnibus san-
ctis in Ieschua Christ
qui sunt Philippis, cum
senioribus et ministris.

Gratia vobiscum et pax à Deo Pa-
tre nostro, et à Domino nostro Ieschua
Christo.

Gratias ago Deo meo in mentione
vestri sedula,

Qua fit in omnibus precationibus
meis pro vobis: [et] gaudens obsecro

Propter communionem vestrā qua
est in Evangelio, à primo die usque
ad praesens tempus.

Quia confido in hoc, quod is qui cœ-
pit in vobis opera bona, ipse perficiet us-
que ad diem Domini nostri Ieschua
Christi.

Ita enim iustum est mihi sentire de
omnibus vobis, eo quod in corde meo
positi sitis, et in vinculis meis, et in de-
fensione qua est de veritate Euange-
lii: quia consortes mei sitis in gratia.

Testis enim est mihi Deus quomodo
diligam vos in visceribus Ieschua
Christi.

Et hoc precor ut adhuc crescat et
augeatur charitas vestra in agnitio-
ne et in omni intelligentia Spiritus.

Vt discernatis ea quae sunt prestan-
tia, et sitis mundi sine offendiculo in
die Christi.

ff.i.

קדישא
הקדושים:

קשישא
הזקנים:
משמשנא
המשרתים:
טיבותא
חסד:

עוהדנכון
זכרונכם:
אמינא
תמיד:

מתכשף
מתחנן:

תכיל בוסח:

שרי אהל:

למתרעיו
לחשוב:

מפק כרות
התנצלות:
שררה
אמתו:
טיבותא
החסד:

מחב אוהב:

יתיתר תותר:
חובכון
אהבתכם:
סוכל שכל
או כינה:
פרשין
ביחנים:
עהנן
מעולים:

Epist. Pauli

Πεπληρωμένοι καρπῶν δικαιοσύνης τῆς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς δόξαν καὶ ἔπαυτον Θεοῦ.

Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς περισκοπὴν τῆς διαφελίου ἐλήλυθεν.

Ὡστε τοῦ δεσμοῦ μου φανεροῦς ἐν Χριστῷ γινέσθαι ἐν ὅλῳ τῷ πραιτωρίῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς πάνσι.

Καὶ τοῦ πλείονος τῆς ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ, πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου, ὡς ἰσχυροῦς πολὺν ἀφόβως λόγον λαλεῖν.

Τινὲς μὲν καὶ διὰ φόβον καὶ ἔρευναν, ἄλλοι δὲ διὰ δοκίαν τοῦ Χριστοῦ κηρύσσειν.

Οἱ μὲν, ὡς ἐλπίδας τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσιν ἐκ ἀγῶς, οἱ δὲ μὲν θλίψιν ὑποφέρουσιν τοῖς δεσμοῖς μου.

Οἱ δὲ, ὡς ἀγάπης, εἰδότες ὅτι εἰς ἀπολογίαν τῆς διαφελίου καίμα.

Τί γάρ; πλὴν παντὶ ὅπως, εἴτε παρὰ φόβον, εἴτε ἀληθείαν, Χριστὸς καταγγέλλεται· καὶ ἐν τούτῳ χαίρω, ἀλλὰ καὶ χαρήσομαι.

Οἶδα γὰρ ὅτι τοῦτο μοι ἀποβήσεται εἰς σωτηρίαν διὰ τῆς ὑμῶν δεήσεως, καὶ ὑπομονῆς τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ πλὴν ἀποκαταστάσιν καὶ ὑπόστασιν μου, ὅτι ἐν οὐδενὶ ἀγωνίζομαι, ἀλλ' ἐν πάσῃ παρρησίᾳ, ὡς πάντοτε, καὶ νυνὶ μεγαλυνήσεται Χριστὸς ἐν τῷ σώματί μου, εἴτε διὰ ζωῆς, εἴτε διὰ θανάτου.

Εμοὶ γὰρ τὸ ζῆν, Χριστὸς, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

Εἰ γὰρ τὸ ζῆν ἐν σαρκί, τὸ μοι κάρπος ἔργου, καὶ τί ἀρήσομαι οὐ γνωρίζω.

Συνέχωμαι

Pleni fructibus iustitiæ qui in-sunt vobis per Iesum Christum, ad gloriam & laudem Dei.

Velim autem vos scire, fratres, quæ mihi acciderunt, magis ad perfectum Euangelij euenisse:

Adeo ut vincula mea in Christo celebria sint in toto prætorio, ac reliquis omnibus locis:

Et plerique ex fratribus in Domino, freti vinculis meis, magis audcant impavidè sermonem loqui.

Ac nonnulli quidem per invidiā & contentionem, nonnulli verò etiam propensa voluntate Christum prædicant.

Alii quidem, inquam, per contentionem Christum annuntiant non purè, existimantes sese afflictionē addere vinculis meis:

Alii rursus ex charitate, scientes me ad defensionem Euangelii constitutum esse.

Quid igitur? attamē quovis modo, siue in speciē, siue sincerè, Christus annuntiatur: de hoc quoque gaudeo, atque etiam gaudebo.

Noui enim fore ut hoc mihi cedat salutis per vestras preces, & subministrationē Spiritus Iesu Christi,

Secundum intētam expectationem & spem meam, quòd nulla in re pudefiam, sed cum omni libertate, ut semper ita nunc quoque magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortē.

Mihi enim est Christus & in vita & in morte lucrum.

Utrum verò vivere in carne mihi operæpretium sit, & quid eligā, ignoro.

4 Occurrit erueis offendiculo, unde nonnullis occasionem arripiebant deprimendū ipsius Apostolatus. Quibus responder, Deum sic benedixisse sue captivitati, ut inde sit etiam factus illustrior, dignitate Euangelii, quāvis non simili omnium studio, tamen reipsa per istam occasionem magnopere amplificata.

5 Suo proposito exemplo docet verum gaudium esse nostrarū afflictionū exitū, idque virtute Spiritus Christi quem petentibus largiatur.

6 Perseuerantia operis est ad extremum usque, summa cum fiducia proposita nobis una Christi gloria, siue vivendum sit, siue moriendum.

7 Exemplum veri pastoris, suā quamvis felicitatem postponentis ovis suarū salutari.

ומלין פארא דודיקותא דבישוע

משיחא לשובחא ולאיקרא דאלהא:

^a סוערני
פועלי:

^b יתיראית
מאר:

צבא אנא דין דתדעון אחי דסוערני
דילי יתיראית אתא לקדמוהי בא
באונגליון:

הכנא דאף אסורי אתגליו במשיחא

^c פרטורין
חיל שר הצבא

^d מלשון יין:
אתכלו

^e נעשו כטוחים:
אשיחו

^f היו כביטחון:
יתיראית

^g חסמא קנאה:
יותר:

בפרטורין פלה ולשרכא דכל נש:
וסוגאא דאחא דבמרן דאתכלו
על אסורי ואשיחו יתיראית דלא
דחלא לממללו מלתא דאלהא:

^h חסמא קנאה:
חובא אהבה:

ואנש אנש מן חסמא וחרנא אנש
אנש דין בצבינא טבא ופחובא
למשיחא מכרוין:

ⁱ מפק כרוחא:
התנצלות:

מטול דידעין למפק כרוחא דאונגליון
סיס אנא:

^k חרינא
מחלוקת או

^l מריבה:
דביאית

^m בנקיות:
סכרין

ⁿ חושבים:
חושבים:

הנון דין דבחרנא למשיחא מכרוין
לא הוא דביאית אלג דסכרין
דמוספין אולצנא לאסורי:

^o פרוס דרך:
עלתא סיבה:

^p פקושתא אמת:
פקושתא אמת:

ובחרא חדית וחדא אנא דבכל
פרוס אנ בעלתא ואן בקושתא
משיחא יתכרו:

^q לחיא לחיים:
או לישועה:

ידע אנא גיר דהליו לחיא הו
משתכחן לי בבעותכון ובמוהבתא
דרוחא דישוע משיחא:

^r מסכא קוה:
מסכא קוה:

^s גליות אפא:
גליות פנים

^t רל בלי בושת:
יתרורב

^u יתגדל:
יתגדל:

איכנא דמסכר אנא ומסכא אנא
דבמרס לא אכחת אלא בגליות אפא
אך דבכל זכן אף השא יתרורב
משיחא בפגרי אנ בחיא ואן כמותא:
חיי גיר דילי משיחא הו ואן אמות
יותרנא הוא לי:

^v יותרנא:
תועלת:

אן דין אף כהליו חיא דבסרא
פארא אית לי בעבדי לא ידע אנא
מנא אנבא לי:

^w אנבא אכחור:
אנבא אכחור:

אלצן

11 Et pleni fructibus iustitiae qui sunt
per Iesum Christum, ad laudem &
gloriam Dei.

12 Volo autem ut sciatis, fratres mei,
quod negotium meum excellenter pro-
gressum fecit in Evangelio:

13 Ita ut etiam vincula mea manife-
stata sint in Christo, in praetorio toto, et
in reliquis omnibus hominibus.

14 Et multitudo fratrum qui sunt in
Domino nostro, freti sint propter vin-
cula mea, et ausi sunt magis sine timo-
re loqui sermonem Dei.

15 Et aliqui ex invidia & contentione,
aliqui autem voluntate bona, et chari-
tate Christum predicant.

16 Quia norunt [quod] in defensionem
Evangelii positus sum.

17 Qui vero per contentionem Christum
predicant, nequaquam [id faciunt] sin-
cere, sed quia existimant quod addunt
afflictionem vinculis meis.

18 Et in hoc gauisus sum, et gaudeo,
quod quocunque modo, siue obtentu si-
ue in veritate, Christus predicatur.

19 Noui enim quod hac ad salutem
inueniuntur mihi per preces vestras,
et donationem Spiritus Iesum
Christi.

20 Quemadmodum spero et confido quod
nulla in re pudeam, sed reuelata fa-
cie, sicut omni tempore, etiam nunc ma-
gnificabitur Christus in corpore meo, si-
ue per vitam siue per mortem.

21 Vita enim mea Christus est: & si
moriar, lucrum est mihi.

22 Si autem etiam in istis vita sit car-
nis, fructus sunt mihi in operibus meis:
ignoro quod optem mihi:

1. Ad verbum,
Et apud residuum
omnium hominū.
Cui respondet Gal-
lica loquutio, Et au-
demurant de tous les
hommes.

2. Vel, Fiduciam
sumpserunt.

3. Vel, Praetextu

4. Id est, Euenit
mihi ut mihi sint
salutaria.

5. Ad verbum,
Cum reuelatione
faciei. Syra phraſis.

Epist. Pauli

Συνέχομαι ὥς ἐκ τῆς δύο, πλὴν ἐ- 23
πιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ
οὐκ Χρεῖσθαι εἶναι. πολλὰ ὥς μᾶλλον
κρείσσον.

Τὸ δὲ ὑπὸ μὲν ἐν τῇ σαρκί, ἀναγ- 24
καίστερον δὲ ὑμᾶς.

Καὶ τὸ πεποιδώς οἶδα, ὅτι με- 25
νὰ καὶ συμπαρεμύνασθαι πάντων ὑμῶν, εἰς
τὴν ὑμῶν παροικίαν καὶ χαρὰν τῆς πί-
στεως.

Ἰνα τὸ καύχημα ὑμῶν περισσεύῃ ἐν 26
Χρεῖσθαι Ἰησοῦ ἐν ἐμοί, διὰ τῆς ἐμῆς πα-
ροικίας πάλιν πρὸς ὑμᾶς.

Μόνον ἀξίως τῆς βασιλείου τῆς Χρε- 27
στοῦ πολιτείας, ἵνα εἴτε ἐλθὼν καὶ ἰ-
δὼν ὑμᾶς, εἴτε ἀπὸν, ἀκούσω τὰ πε-
ρὶ ὑμῶν, ὅτι σήκετε ἐν ἐνὶ πνεύματι, μὴ
ψυχῇ σιωποῦντες τῇ πίστι τοῦ βα-
σιλείου.

Καὶ μὴ πύρόμενοι ἐν μηδενὶ ὑπὸ 28
τῆς ἀνικητῆρας. ἥτις αὐτοῖς μὴ ὅτι
ἐν δόξῃ ἀπολείας, ὑμῶν δὲ σωτηρίας, ἥ
τὸ ἀπὸ Θεοῦ.

Ὅτι ὑμῶν ἐχρησάμεθα τὸ ὑπὲρ Χρεστοῦ, 29
οὐ μόνον τὸ εἰς αὐτὸν πσεύειν, ἀλλὰ καὶ
τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν.

Τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔχοντες οἱ ἰδὲτε ἐν 30
ἐμοί, καὶ νῦν ἀκούετε ἐν ἐμοί.

Κεφάλαιον 65

Εἰς οὐκ παρὰ κλησὶς ἐν Χρεῖσθαι, 1
εἰπὶ ὁραμύδιον ἀγάπης, εἰς κοι-
νωνία πνεύματος, εἰπὶ ἀσπλάγχα καὶ
οἰκπρμῶι,

Πληροῦσατέ μου πλὴν χαρὰν, ἵνα τὸ 2
αὐτὸ φρονῇτε, πλὴν αὐτὴν ἀγάπην ἔχον-
τες, σύμψυχοι, τὸ ἐν φρονουῶτες.

Μηδὲν

Coarctor enim vtrunque, deside-
rans migrare, & esse cum Christo.
nam id longè optimum est:

Sed permanere in carne, magis
necessarium est propter vos.

Et hoc confisus noui, me mansu-
rum esse & vnà permanfurum cū
vobis omnibus, ad vestrum profe-
ctum & gaudium fidei.

Vt abundet gloriatio vestra in
Christo Iesu de me, mea rursus a-
pud vos praesentia.

8 Tantum vt dignum est Euange-
lio Christi, vos gerite, vt siue vene-
ro & videro vos, siue absens fuero,
audiam de rebus vestris, vos persta-
re in vno spiritu, vno pariter ani-
mo decertantes per fidē Euāgelii:

9 Nec vlla in re territos ab iis qui
se opponunt: quod illis quidem est
exitii indicium, vobis autem salu-
tis, idque à Deo,

10 Quia vobis datum est in Chri-
sti negotio, non solum in eum cre-
dere, sed etiam pro eo affligi:

11 Idē certamē sustinēdo quale vi-
distis in me, & nunc auditis de me.

Cap. II.

Siqua igitur consolatio est in
Christo, siquod solatium chari-
tatis, siqua cōmunio spiritus, siquae
viscera ac miserationes,

Explete meum gaudium, vt itidē
sitis affecti, eandem charitatē habē-
tes, vnanimēs, & sententiis vni.

Nihil

8 Illis instat proa-
miti p. apostolis, iam
ad exhortationes de-
scendit, primum o-
mnium monens vt
sensum in doctrina
in voluntatibus
seu animis conseruet,
deinde vt communi-
bus illis vinculis con-
iuncti, persent fidei
robore freti omnia
aduersa sic sustinere
vt nihil Euangelica
professione indignū
admittant.
9 Persecutiones
ab Euangelij hostibus
intentatae nos nō de-
uicere, sed erigere po-
tius debent, quum cer-
ta sint à Deo ipso te-
stimonia tum nostra
salutis tum impiorū
exitii.
10 Confirmatio e-
ius quod dixerat, cru-
cem esse nostrae salu-
tis indicium: quoniam
pati pro Christo donū
est Dei, quo suos, sic-
ut & fide, dignatur.
11 Iam ostendit
quo consilio suarum
afflictionum memi-
nerit.

1 Vchementissima
obtestatio vt ea o-
mnia repellant qui-
bus illa summa con-
fessio violari solet, ne
pe contentionem &
superbiam, quibus sic
vt alii ab aliis se iun-
gantur.

^a למפטר לכות: ^b טב פקחא מועיל מאוד: ^c אקוא אעמוד: ^d צכותא חפץ: ^e תכילאית בלי ספק: ^f פאש עומד:

אלצן לי גיר תרתיחין^a למפטר רגין אנא דעס משיחא אהוא והדא טב פקחא הות לי:

^a צכותא מוטלתכון: ^b חפץ: ^c תכילאית בלי ספק: ^d פאש עומד:

אלא אף דאקוא בפגרי אלצא לי וחדא תכילאית ידע אנא דפאש אנא ומקוא אנא לחדותא דילכון ולתרביתא דהימנותכון:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

וחדא תכילאית ידע אנא דפאש אנא ומקוא אנא לחדותא דילכון ולתרביתא דהימנותכון:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

דכר אתא תוב לותכון יתיתר בי שובכהרכון דבישוע משיחא:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

בלחוד איכנא דיאא^a לסברתה דמשיחא הויתון^b מתדברין דאן אתא אחויכון ואן פריק אנא אשמע עליכון דקימין אנתון בחדא רוח ובחדא נפש ומתנצחיתון אכחדא בהימנותא דאוגליון:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

ובמדם לא מתתזיעין אנתון מן חנון דקימין לקובלן^a לתחיותא דאכדנהון ולחיא דילכון והדא מן אלהא הו:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

איתיבת לכון דלא בלחוד מהימנו תהימנון בה במשיחא אלא אף דעל אפיהו תחשון:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

ותסיכרון^a אנונא איך הו דחיותון בוי והשא שמעיתון עלי:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

קפלאון ב

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

אן אית לכון הביל^a בויאא במשיחא ואן ממלא בלבא בחובא ואן שותפותא דרוחא ואן רוחפא ואן רחמא:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

שלמו חדותי דחד רעינא יהוא לכון וחד^a חובא וחדא נפש וחדא תרעיתא:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

ומדם

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

אן אית לכון הביל^a בויאא במשיחא ואן ממלא בלבא בחובא ואן שותפותא דרוחא ואן רוחפא ואן רחמא:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

שלמו חדותי דחד רעינא יהוא לכון וחד^a חובא וחדא נפש וחדא תרעיתא:

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

ומדם

^a צכותא חפץ: ^b תכילאית בלי ספק: ^c פאש עומד:

ומדם

23 Coarctant enim me hæc ambo: liberari concupisco ut cum Christo sim, & hoc valde utile esset mihi.

24 Sed etiam ut maneam in corpore meo, coarctat me desiderium propter vos

25 Et hoc indubitate novi, quod mansurus sum & permansurus ad gaudium vestrum, & ad incrementum fidei vestrae.

26 Vt quum venero rursus ad vos, exuberet in me gloriatio vestra quæ est in Iesua Christo.

27 Tantum, quemadmodum decet, in Evangelio Christi vos gerite, ut siue veniam, videam vos, et siue absens sim, audiam de vobis quod persistatis in uno spiritu & una anima, & decertetis simul per fidem Evangelii:

28 Et in nulla re terre amini ab iis qui stant contra nos in iudicium perditionis illorum & salutis vestra: et hoc à Deo ipso

29 Datum est vobis ut non tantum⁷ credendo credatis in Christum verum etiam ut pro eo patiamini:

30 Et sustineatis certamen, sicut vidistis in me, & nunc auditis de me.

Cap. II.

1 Si vobis igitur est consolatio in Christo, et si est loquutio¹ super cor in dilectione, et si [est] communio Spiritus, & si [sunt] viscera, et si miserationes,

2 Complete gaudium meum, ut una cogitatio sit vobis, & una dilectio, et una anima, & una mens.

ss.iiy.

6 Tantum, in Syro textu coheret cum præcedentibus.

7 Datum est vobis, coheret cum præcedentibus.

8 Id est, Firmiter credatis.

1 Periphrasis est consolationis etiam Hebræis usitata, ut Genes. 34, & Hosch. 2. & alibi, quod qui aliquem consoletur, poriffimum verbis utatur quæ eius cor & animam afficere ac recreare queat. Est autem syncope in voce מלא de qua vide locum 2. Thess. 2. 11.

Epist. Pauli

Μηδὲν κτ' ἐρέσθαι, ἢ κενοδοξίαν, 3
ἀλλὰ τῇ ταπεινῇ φροσύνῃ ἀλλήλοις ἡζυ-
μοῖς ὑποβιβάζοντας ἑαυτῶν.

Μὴ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλὰ 4
καὶ τὰ ἑτέρων ἕκαστος.

Τοῦτο γὰρ φρονεῖδω ἐν ὑμῖν ὁ καὶ ἐν 5
Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ 6
ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ὅμοιον Θεῷ.

Αλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφῇ δού- 7
λου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι δουλοῦ πῶν
ὑποτάκτους.

Καὶ χάματι ὡς δούλος, 8
ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, ὑποτάκτους ὑπὸ τοῦ
μέχρι θανάτου, θανάτου ὅτι σταυροῦ.

Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερέψωκε, 9
καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ
πάν ὄνομα.

Ἰνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάν 10
κἀμψὴ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ
καταχθονίων.

Καὶ πάντα γλῶσσαι ὁμολογήσῃ- 11
ται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, εἰς δόξαν
Θεοῦ πατρὸς.

Ὡστε, ἀγαπητοί μου, καθὼς πάντοτε 12
ὑποτασσάμεθα, μὴ ὡς ἐν τῇ ἀποστάσει μου
μόνον, ἀλλὰ νῦν πολλὰ μᾶλλον ἐν τῇ
ἀποστάσει μου, μὴ φόβῳ καὶ φόβου τῶν
ἑαυτῶν σωτηρίαν κατεργάζεσθε.

Ὁ Θεὸς γὰρ ὅστις ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν 13
καὶ τὸ θέλει καὶ τὸ ἐνεργεῖν, ὑπὲρ τῆς
διδουκίας.

Γάντα ποιεῖτε χωρὶς γοῆσμων ἢ 14
διαλογισμῶν.

Ἰνα ᾄδῃτε ἀμεμπτοὶ καὶ ἀκέραιοι, 15
τίκτα Θεοῦ ἀμώμητα, ἐν μέσῳ ᾄδων
σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης· ἐν οἷς φαί-
νεσθε ὡς φῶσφες ἐν κόσμῳ,

Λόγον

Nihil gerite per contentionem aut
per inanem gloriam, sed ex mode-
stia alium quisque se præstantiorē
existimet.

Ne sua quisque spectetis, sed v-
nusquisque etiam quæ sunt aliorū.

Itaque is sit affectus in vobis qui
fuit & in Christo Iesu:

Qui quum esset in forma Dei, nō
duxit rapinam, parem esse cū Deo:

Sed ipse se exinaniuit, forma ser-
ui accepta, similis hominibus fa-
ctus:

Et habitu compertus ut homo, i-
pse se summisit, factus obediens us-
que ad mortē, mortem autē crucis.

3 Quapropter etiā Deus ipsum in
summā extulit sublimitatem, ac do-
navit ei nomen quod est supra o-
mne nomen:

Ut ad nomen Iesu omne genu se
flectat cælestium ac terrestrium &
subterraneorum:

Omnisque lingua cōfiteatur Do-
minum esse Iesum Christū, ad glo-
riam Dei Patris.

4 Proinde, dilecti mei, sicut sem-
per obedistis, non ut in præsentia
mea solum, sed nunc multo magis
in absentia mea, cum timore ac tre-
more vestrā ipsorum salutem con-
ficite.

5 Deus enim is est qui efficit in vo-
bis & ut velitis & ut efficiatis, pro
gratuita sua benevolentia.

6 Omnia facite absque murmura-
tionibus ac disceptationibus:

7 Ut sitis irreprehensi & sinceri,
filii inquam Dei, inculpati in me-
dio nationis prauæ ac peruersæ:
inter quos homines splendētis ut
luminaria in mundo,

Sermonem

2 Proponit perfe-
ctissimum omnium mo-
destie & morum sua-
nitatis exemplum, Ie-
sum Christum, quem
nos oporteat pro viri-
bus imitari. Is autē,
quantis nihil sit eo
sublimius, tamen no-
stri causa eo & que se
abiecit & serui for-
mam (nostram vide-
licet carnem) & ita
induerit, & quidem
omnibus infirmitati-
bus ad mortem & que
crucis obnoxius

3 Summissio
Christi gloriosissimū
exitum ostendit, &
modestiam doceat
verum iter esse ad so-
lidam laudem & glo-
riam.

4 Conclusio, oportet
re nos summissos &
humiles per nostrā vo-
cationis viam ad sa-
lutem progredi.

5 Solidissimū ad-
uersus arrogantiam
argumentum, nihil
nos habere laudabi-
le nisi ex dono Dei
gratuito, & quidem
aduentitio: quoniam
ne ad bene volēdum
quidem (nec ad
bene agendū) facul-
tatem ullam aliun-
de quam ex gratuita
Dei misericordia ha-
bemus.

6 Modestiam a cō-
trariis superbis effe-
ctis describit, alienā
esse docens tum ab
omni maligna & oc-
cultā similitudine, tum
ab apertis contentio-
nibus & rixis.

7 In summa requi-
rit vitam inculpata
& integram, & ver-
bo Dei illustrati in-
ter huius sæculi tene-
bras splendēant.

Matth 5.14
1 pet. 4.9

3 ומדם בחרנא או בשוכחא סריקא
לא תעבדון אלא במכירות רענא כל
נש לחברה איך דמיתר מנה יחשוב:
ולא אנש דנפשה יאצף אלא כל-

4 נש אף דחברה:
והדא ארתעו בנפשכון הי דאף
ישוע משיחא:

5 הו דכר איתוהי בדמותא דאלהא
לא הוא חטופיא חשבה להדיא
דאיתוהי פחמא דאלהא:

6 אלא נפשה סרק ודמותא דעבדא
נכס והוא בדמותא דבני-נשא:

7 ובאסכמא אשתכח איך בר-נשא
ומבד נפשה ואשתמע עד מא למותא
מותא דין דזקיפא:

8 מטול הנא אף אלהא אסגירמרמה
ויהב לה שמא דמיתר מן כל שמהין:
דבשמה דישוע כל ברוך תכוף

9 דבשמיא ובארעא ודלתחת מן ארעא:
וכל לשן יודא דמריא הו ישוע
משיחא לשוכחא דאלהא אבוהי:

10 מכיל חביבי איכנא דבכל זמן
אשתמעון לא כד קריב אנא לכון
בלחוד אלא השא דרחיק אנא מנכון

11 יתיראית בדחלתא וברתיתא פלוחו
פולחנא דחייכון:
אלהא הו גיר מחפט בכון אף

12 למצבא אף למסער הו מדם דצבין
אנתון:

13 כל-מדם הויתון עבדון דלא רטנא
ודלא פולג:

14 דתהוון תמימא ודלא מוס איך
בניא דביא דאלהא דעמרין בדרא
עסקא ומעקמא ואתחוו בנתהון
איך נהירא בעלמא:

Et nihil per contentionem aut per gloriam inanem faciatis, sed per lenitatem animi, unusquisque proximum suum tanquam praestantiorem se, reputet.

Neque quisquam quae sunt sui ipsius curet, sed quisque etiam quae sunt proximi sui.

Et hoc sentite in vobis ipsis quod etiam Ieschna Christus.

Qui quum esset in similitudine Dei, nequaquam [per] rapinam aestimasset illud ipsum quod esset aequalitas Dei:

Nihilominus se ipsum exinanivit, et formam serui accepit, factusque est in forma filiorum hominis:

Et similitudine inuentus ut filius hominis: atque demisit semetipsum, et obedientem se praestitit usque ad mortem, mortem autem crucis.

Propter hoc etiam Deus multum exaltavit eum, et dedit ei nomen quod excellentius est omnibus nominibus.

Ut in nomine Ieschna omne genu flectatur eorum quae sunt in caelo et in terra, et eorum quae sunt sub terra.

Et omnis lingua confitebitur quod Dominus sit Ieschna Christus, ad gloriam Dei Patris eius.

Itaque, dilecti mei, sicut omni tempore obedientes vos praestitistis, non quum propinquus essem vobis tantum, sed nunc quum longe absim à vobis, magis in timore et in tremore operamini opus salutis vestrae.

Deus enim efficit in vobis tum velle tum agere id quod vultis.

Omnia facite absque murmurationibus, et absque disceptatione.

Ut sitis integri et sine macula, tanquam filii sinceri Dei, qui habitant in generatione prava et peruersa: et conspiciamini inter eos tanquam luminaria in mundo,

Ad verbum, Multiplicavit exaltatione eius. Id est Summe exultit eum.

3 Autor huius paraphrasos *Adonias* (cuius meminit Græcus textus, eā referēs ad Deum) Philippensibus attribuit, dum vertit Id [supple bonū] quod vultis.

Epist. Pauli

Λόγον ζωῆς ἐπέχοντες, εἰς καύχημα 16
ἐμοὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, ὅτι ἐκ εἰς κενὸν
ἐδράμην, οὐδὲ εἰς κενὸν ἐκοπίασα.

Αλλ' εἰ καὶ σπένδομαι ἐπὶ τῇ θυσίᾳ 17
καὶ λειτουργίᾳ τῆς πίστεως ὑμῶν, χαίρω
καὶ συγχαίρω πάνσιν ὑμῖν.

Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ὑμεῖς χαίρετε, καὶ 18
συγχαίρετέ μοι.

Act. 16.1

Ελπίζω δὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ, Τιμό- 19
θεον ταχέως πέμψαι ὑμῖν, ἵνα καὶ ὁ
ψυχῶν, τοῖς τὰ δεξιὰ ὑμῶν.

Οὐδένα γὰρ ἔχω ἰσόψυχον, ὅς περ 20
σίως τὰ δεξιὰ ὑμῶν μελεμήσῃ.

1. Cor. 10. 24

Οἱ πάντες γὰρ τὰ ἐαυτῶν ζητοῦσιν, οὐ 21
τὰ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ.

Τὴν δὲ δοκιμὴν αὐτοῦ γινώσκετε, 22
ὅτι ὡς πατεὶ τέκνον, σὺν ἐμοὶ ἐδούλω-
σεν εἰς τὸ βιασθῆναι.

Τούτων μὲν οὐκ ἐλπίζω πέμψαι, ὡς 23
ἀπὸ ἀπίστων τὰ δεξιὰ ἐμὲ ἔξασπης.

Γέποιθα δὲ ἐν Κυρίῳ ὅτι καὶ αὐτὸς 24
ταχέως ἐλεύσομαι.

Αναγκάσθων δὲ ἰγνατίῳ, Επαφρό- 25
διτον τὸν ἀδελφὸν καὶ σὺνερξάν τε συστρα-
πώτῳ μου, ὑμῶν δὲ ἀπόστολον, καὶ
λειτουργόν τε χρείας μου, πέμψαι πρὸς
ὑμᾶς.

Επειδὴ ἐπιποθῶν ὑμῶν πάντας ὑμᾶς, 26
καὶ ἀδελφόνων διότι ἠκούσατε ὅτι ἠθέ-
νησε.

Καὶ γὰρ ἠθένησε παραπλήσιον θα- 27
νάτῳ· ἀλλ' ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠλέησεν· ἐκ αὐ-
τὸν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, ἵνα μὴ λύπην
ἐπὶ λύπῃ ᾤω.

Σπουδαίοντες οὐκ ἐπέμψα αὐτὸν, 28
ἵνα ἰδόντες αὐτὸν πάλιν, χαρῆτε, καὶ ὁ
ἀλυπότερός ᾖ.

Προσδέχεσθε

Sermonem vitæ prætendētia, ⁸ vt
gloriarī possim in die Christi me
non frustra cucurrisse, nec in vanū
laborasse.

Quinetiā si pro libamēto offerar
sup̄ hostia sacrificiōq; fidei vestræ,
gaudeo & gratulor omnibus vobis.

Itidem autem & vos gaudete, &
gratulamini mihi.

⁹ Spero autem in Domino Iesu,
me ¶ Timotheum breui missurū vo-
bis, vt & ego bono sim animo, co-
gnito statu vestro.

Neminem enim habeo pari ani-
mo præditum, qui germanè resve-
stras curaturus sit.

¶ Nam omnesquæ sua ipsorū sunt
quærent, non quæ Christi Iesu.

Porro probationem eius nostis,
quòd veluti cum patre filius, mecū
seruierit in Euangelio.

Hunc igitur spero me missurum
simulatque videro rerum mearum
statum.

Confido autem in Domino, me
quoque citò venturum ad vos.

Sed necessarium duxi Epaphro-
ditum fratrem & collegam ac com-
militonem meum, vestrum autem
legatum, quique mihi subministra-
uit quibus mihi opus erat, ad vos
mittere.

Quoniam expetebat omnes vos,
& grauissimè angebatur propterea
quòd audissetis eum ægrotasse.

Et certè ægrotavit proximè mor-
tem: sed Deus misertus est eius: nec
eius solū, sed & mei, ne dolorem
haberem super dolorem.

Eo studiosius itaque eum misi,
vt quum videritis eum rursus, gau-
deatis, & ego magis vacem dolore.

Excipite

⁸ Rursus addit en-
st. mulos; proposita
sua de ipso vere spo-
stolica sollicitudine:
consolans etiam eos
ne magnitudine affli-
ctionum ipsius con-
tristetur, ne si ipsum
quidam mori oport-
teat, si suo sanguine
veluti libamento, o-
blationem eorū per-
ficiat.

⁹ Confirmat etiā
eorum mentes tum
remisso Epaphrodito,
cuius fiam erga eos
et summum in se su-
uando studium col-
laudat: tum etiam
promittens fore et
breui Timotheum,
ex cuius presentia
magnum fructum
sibi percipitur, ad
eos mittat: atque
adeo fore sperans et
(volente Deo) ipse citò
ad eos veniat.

^a ברוכת חיי ^a דאיתכון להון ^a ברוכת חיי
לשוכהרי דילי ביומה דמשיחא דלא
הוא ^b איקי רחטת ולא ^c סריקאית
עמלת :

^d אלא אפן ^d מתנקא אנא על דכחא
ותשמשתא דהימנותכון חדא אנא
ורו אנא עם כלבון :

הכנא ואף אנתון חרו ורוו עמי:
^f מסבר אנא דין במרן ישוע דאשרר
לותכון לטמתאוס בעגל דאף לי
יהוא ליניחא כד אלה מטולתכון :

לית לי גיר אחרין הרבא דאך
גפשי הו דאכפאית יצף דילכון :
כלהון גיר דגפשהון הו בעין ולא
דישוע משיחא :

^k בוקיה דין דהנא ידעיתון דאך כרא
עם אבוהי הכנא פלח עמי ^m בסברתא:
להנא ⁿ מסבר אנא דאשרר לותכון
בעגל מא דחזית מא דלותי :

^o ותכיל אנא על מרי דאף אנא
בעגל אתא אנא לותכון :

השא דין אלצתני ^p צבותא דאשרר
לותכון לאפפרודיטוס אחא דאיתוהי
^q מעדרנא ^r ופלחא דעמי דילכון דין
שליחא ומשמשתא דחשחתי :

מטול דסוא הוא למחזא לכלכון
ומעק הוא דידע דשמעתון דאתכרה:
אף אתכרה עד מא למותא אלא
אלהא רחס עלוהי לא הוא דין עלוהי
בלחוד אלא אף עלי דלא תהוא לי
עקא על עקא :

^x חפיטאית הכיל שדרתה לותכון
דכד תחזוניהי תוב תחדון ולי קליל
יהוא גפאשא :

16 ⁴ Vt sitis illis loco salutis ad gloriam
meam in die Christi, ne frustra cucur-
rerim, ne in vanum laborauerim.

17 Quinetiam si libaminis instar of-
ferar super victimam & ministeriū
fidei vestre, gaudeo et exulto cum o-
mnibus vobis,

18 Sicut etiam vos gaudete & exulta-
te mecum.

19 Spero autem in Domino nostro Je-
schua, quod mittam ad vos Timotheū
breui, ut etiam mihi sit quies ⁶ quū cer-
tior factus fuero de vobis.

20 Nullus enim mihi alius est hic qui
sit ut anima mea, qui diligenter curet
quæ vestra sunt.

21 Omnes enim quæ sua ipsorum sunt,
quarunt, & non quæ Ieschua Christi.

22 Probationē autē eius nouistis, quod
tanquam filius cum patre suo, ita ser-
uiuit mecum ⁷ in Euangelio.

23 Hunc spero quod mittā ad vos bre-
ui, postquam videro quæ apud me [ge-
runtur.]

24 Et confido in Domino meo quod e-
go quoque breui veniam ad vos.

25 Nunc autem coegit me res ipsa ut
mitterem ad vos Epaphroditum fra-
trē, qui est adiutor et cooperatores me⁹,
vester autem legatus, et minister ne-
cessitatis meæ.

26 Quia cupidus erat videndi vos o-
mnes, et anxius erat, quia cognouerat
quod audiuissetis quod infirmatus fuisset

27 Etiā infirmus fuit usque ad mortē:
sed Deus misertus est eius: nequaquā
autem eius tantum, sed etiam mei, ne
esset mihi afflictio super afflictionem.

28 Sollicitē igitur misi eum ad vos, ut
quum videritis eum, rursus gaudeatis,
& mihi aliquantula sit respiratio.

Excipite

⁴ Id est, Vt id
præstetis menti-
bus illorum quod
præstant celestia
luminaria corpo-
ribus mortalium;
nempe salutem.
Quem sensum cō-
modissime habere
possunt verba

quoque Græci te-
xtus, λόγον ζωῆς ἐπι-
στεμῆς, id est Ver-
bum vitæ continē-
tes. id est, Causam
vitæ & salutis.

⁵ Aliud ad ritū
qui observabatur
in oblationibus le-
galibus. victimis
enim adiuncta e-
rant libamina, vt
describuntur passim
in Leuitico. Com-
parat autem Phi-
lippenfes regeni-
tos fide, victimis,
& sanguinis sui ef-
fusionem, libami-
ni: in quo similiter
vini & olei effusio
requirebatur.

⁶ Ad verbum,
Quum didicerode
vobis, id est, Quum
intellexero quo in
statu res vestre
sint.

⁷ Id est, In prædi-
catione Euangelii.

Epist. Pauli

Προσδέχεσθε οὖν αὐτὸν ἐν Κυρίῳ 29
μὴ πάσης χαρᾶς· καὶ τοὺς ποιούτους ἐν-
ήμιους ἔχετε.

Οπὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ μέχρι 30
θανάτου ἤγιστε, ὡς βουλομένης τῆς
ψυχῆς, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὸ ὑμῶν ὑστέρη-
μα τῆς πρὸς με λειτουργίας.

Κεφάλαιον Γ

Το λοιπὸν, ἀδελφοί μου, χαίρετε ἐν 1
Κυρίῳ. Ταῦτα γράφειν ὑμῖν ἐμοὶ
μὲν ἐκ ὀκνηρόν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές.

Βλέπετε τοὺς κύνας, βλέπετε τοὺς 2
κακοὺς ἐργάτας, βλέπετε τὴν κατα-
τομίαν.

Ἡμεῖς γὰρ ἐσμὲν ἡ περιτομή, οἱ πνύ- 3
μα πνεύματος λατρεύοντες, καὶ καυχώμε-
νοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ
πεποιδότες.

Καί περ ἔγω ἔχων πεποίησιν καὶ ἐν 4
σαρκὶ· εἰς δοκεῖ ἄλλος πεποιδέναι ἐν
σαρκὶ, ἐγὼ μᾶλλον.

Περιτομὴ ὀκταήμερος, ἐν ἡμέραις 5
Ἰσραὴλ, φυλῆς Βενιαμὴν, Εβραῖος ὅς 5
Εβραίων, καὶ νόμον Φαρισαῖος.

Κατὰ ζῆλον διώκων τὴν ἐκκλησίαν· 6
καὶ δικασιώων τὴν ἐν νόμῳ, ἡντινέν-
τος ἀμεμπτός.

Ἀλλ' ἅπανα ἡμῶν κέρδη, ταῦτα ἤρ- 7
μαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν.

Ἀλλὰ μὲν γε καὶ ἡζούμαι πάντα ζη 8
μίαν εἶ, διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως
Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μου· δι' ὃν τὰ
πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡζούμαι σκύβα-
λα εἶ, ἵνα Χριστὸν κερδήσω.

Καὶ διρεθῶ ἐν αὐτῷ, μὴ ἔχων ἐμὴν 9
δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ, --

ἀλλὰ

Excipite igitur eum in Domino
cum omni gaudio: & tales in pre-
tio habete.

Nam propter opus Christi acces-
sit ad mortem usque, non habita vi-
tæ ratione, ut suppleret defectum
vestri erga me officij.

Cap. III.

Quod superest, fratres mei, gau-
dete in Domino. Eadem scri-
bere vobis, me quidem haud piget,
vobis autem tutum est.

Cauete canes, cauete malos ope-
rarios, cauete concisionem.

Nos enim sumus circumcisio, qui
spiritu seruimus Deo, & gloriamur
in Christo Iesu, nec confidimus in
carne.

Quoniam ego habeo de quo
confidam etiam in carne. Si quis-
quam alius videtur fiduciam habe-
re in carne, ego maximè habeo:

Circumcisus octauo die, ex gente
Israelis, tribu Benjamin, Hebræus
ex Hebræis, || religione Phariseus:

Quod ad zelum attinet, persequens
Ecclesiam: quod ad iustitiam quæ
est in Lege, irreprehensus.

Sed quæ mihi erant lucra, ea du-
xi propter Christum damnum esse.

Quinetiam certè duco omnia da-
mnum esse propter eminentiam co-
gnitionis Christi Iesu Domini mei:
propter quem omnibus istis mei-
psum multavi, eaque duco pro ster-
coribus, ut Christum lucrificiam.

Et comperiar in eo, non habens
meam iustitiam, nempe quæ est ex
Lege, --

1 Conclusio superio-
rum, ut pergant hila-
res in Domino.

2 Prefatio ad se-
quentem admonitio-
nem ut à pseudapo-
stolis sibi sedulo ca-
ueant, circumcisio-
nem cum Christo, id est ope-
rum iustitiam cum
gratuita per fidem ius-
tificatione coniungē-
tes, & ceremonialis
abolita pro veris pie-
tatis ac charitatis
exercitiis inculcan-
tes. Vocat autem eos
canes, & prophanos
lasciuos: malos ope-
rarios, quod vera ope-
ra negligerent, & ve-
rum eorum & sum non
traderent. Denique
vocat concisionem,
quod circumcisionem
vergentes, & se &
alios ab Ecclesia re-
scinderent.

3 Veram circumci-
sionem & supradictam
ostendit, eam nimirum
quæ sit animi, & re-
fectis per Christi vir-
tutem omnibus pra-
uis affectibus, puritate
se & Deo seruia-
mus.

4 Peruersis Legis
zelotis non dubitat
seipsum etiam secun-
dum carnem antepone-
re, ut omnes norint,
se, quod illa omnia
externa nihil more-
tur, certo animi iudi-
cio facere, quod vide-
licet qui Christum
habeat, nullo supplē-
mento indigeat, imo
non possit operum no-
strorum fiducia cum
gratuita per fidem
in Christo iustificatio-
ne consistere.

קבלוהי הכיל במריא בכל חדוא
ולאילין דהכנא אנון באיקרא אחודו
אנון :

29 *Excipite igitur eum in Domino cū
omni gaudio, et eos qui tales sunt, in
honore habete eos.*

מטול עבדא גיר דמשיחא עד-מא
למותא^א מטול ובסר על נפשה דימלא^ב
מדם^א דבצרתון הויתון בתשמשתא
דלותי :

30 *Propter opus enim Christi, usque ad
mortē appropinquavit, et spreuit⁸ ani-
mam suam ut impleret id⁹ quod defu-
erat vobis in ministerio quod est erga
me.*

⁸ Id est, Vitam
suam. Hebraismus
⁹ Id est, Defectū
officii vestri erga
me.

Cap. III.

מכיל אחי חדו במרן^ד הנין כד הנין^א
דאכתוב לכון^א לא מאנא לי מטול
דלכון מזהרן :

1 *P*roinde fratres mei, gaudete in
Domino nostro. Eadem ut scri-
bam vobis nō est molestum mihi, pro-
pterea quod vos admonent.

¹ Ad verbum,
Hæc sicut hæc. id
est, Quæ antè.

אודהרו מן כלבא אודהרו מן פעלא
בישא אודהרו מן פסק בסרא :

2 *Cauete à canibus, cauete ab opera-
riis malis, cauete à concisione carnis.*

גזורתא גיר חנן איתין אילין^א
דפליחין לאלהא פרוחא^א ומ
ומשתבחרין בישוע משיחא ולא^א
תכילין על בסרא :

3 *Circuncisio enim nos sumus qui ser-
uimus Deo in Spiritu, et gloriamur
in Ieschna Christo, et non confidimus
in carne.*

כד לי אית הוא לי תוכלנא אף
על בסרא אנ גיר אנש סבר דתוכלנא
בבסרא הו יתיר מנה אנא :

4 *Quanquam mihi fuerit confiden-
tia etiam in carne. Si enim quisquam
putat confidētiam suam esse in carne,
ego magis quàm ipse:*

גזירא בר תמניא יומין מן טוהמא^א
דיסריל מן שבטא דבנימן מן עבריא
בר עבריא בנמוסא פרישיא :

5 *Circuncisus natus octo dies, ex gene-
re Israelis, ex tribu Benjamin, He-
braus filius Hebræorum, iuxta Legem
Pharisæus,*

בטננא רדופא דעדתא ובזיקותא^א
דנמוסא דלא רשין הוית :

6 *Iuxta emulationem persequutor Ec-
clesiæ, et in iustitia Legis sine accusa-
tione fui.*

אלא חלין דיותרנא הו לי חוסרנא
חשבת אנן מטול משיחא :

7 *Sed quæ lucro erant mihi, damnum
reputavi ea propter Christum:*

ואף חשב אנא להין כללהין חוסרנא
מטול^א רבותא^א דידעתה דישוע
משיחא מרי הו דמטולתה כל מדם
חסרת ואיך זכלא חשבת דלמשיחא
אתר :

8 *Et etiam reputo illa omnia damnum
propter dignitatē cognitionis Ieschna
Christi Domini mei: propter quem o-
mnis rei damnum sustinui, et tanquā
fimum reputavi, ut Christū lucrificā:*

ואשתבח בה כד לית זדיקותא
דנפשי הי דמן נמוסא^א - -

9 *Et reperiar in eo non habens iusti-
tiam mei ipsius, quæ est ex Lege: - -*

sed

אלא

Epist. Pauli

ἀλλὰ πῶς διὰ πίστεως Χριστοῦ, πῶς ἐκ
Θεοῦ δικαιοσύνην ἔπι τῇ πίστι·

sed eam quæ per fidem est Christi,
id est iustitiā quæ est ex Deo per fidē:

Τοῦ γινῶσθαι αὐτὸν, καὶ πῶς δυνάμει
τῆς ἀνάστασεως αὐτοῦ, καὶ πῶς κοινωνίαν
τῆς παθημάτων αὐτοῦ, συμμορφούμε-
νος τῷ θανάτῳ αὐτοῦ.

‘Vt cognoscā eum, & vim resur-
rectionis ipsius, & communionem
perpassionum ipsius, dum confor-
mis fio ipsius morti:

Εἴπως καταστήσω εἰς πῶς ἑξανάστα-
σιν τῶν νεκρῶν.

Experiens ecquo modo perueniā
ad resurrectionem mortuorum.

Οὐχ ὅτι ἤδη ἔλαβον, ἢ ἤδη τετελείω-
μαι. διώκω δὲ εἰ καὶ καταλάβω, ἐφ’
ὧ καὶ κατελήφθην ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ
Ἰησοῦ.

Nedum ut iam *metam* apprehen-
derim, aut iam perfectus sim: sed
persequor, *experiens* an quoque ap-
prehendam: cuius etiam rei causa
apprehensus sum à Christo Iesu.

Ἀδελφοί, ἐγὼ ἑμαυτὸν οὐ λογίζο-
μαι κατελήφθαι.

Fratres, ego meipsum nondum
arbitror *metam* apprehendisse.

Εν δὲ, τὰ μὲν ὀπίσω ἔπιλανθανό-
μενος, τοῖς δὲ ἑμὲ ὡς ἀπὸ τοῦ ἐπὶ κεινόμε-
νος, κατὰ σκοπὸν διώκω ἔπι τὸ βρα-
βεῖον τῆς ἀνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ.

Vnum autem *ago*, ea quidem quæ
à tergo sunt obliuiscens, ad ea ve-
rò quæ à fronte sunt cōtendēs, sco-
pum versus feror ad palmā super-
næ vocationis Dei in Christo Iesu.

Ὅσοι οὖν τέλειοι, τῶν φρονῶντων. Ἐ
εἰπέτερος φρονεῖτε, καὶ τῶν οὐ Θεὸς ὑ-
μῶν ἀπεκαλύψα.

Quotquot itaq; perfecti sumus,
hoc sentiamus: quòd siquid aliter
sentitis, hoc quoque vobis Deus
reteget.

Πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσα μὲν, τῷ αὐτῷ
σοιχεῖν κανόνι, τὸ αὐτὸ φρονεῖν.

Attamen *in eo* ad quod perueni-
mus, eadē incedamus regula, & i-
tidem simus affecti.

Συμμιμηταί μου γίνεσθε, ἀδελφοί,
καὶ σκοπεῖτε ὅτι οὕτω ὡς παρῶντας
καθὼς ἔχετε τύπον ἡμᾶς.

Estote simul imitatores mei, fra-
tres, & eos considerate qui ita ince-
dūt sicut habetis nos pro exēplari.

Πολλοὶ γὰρ ὡς παρῶντας, οἷς πολ-
λάκις ἔλεγον ὑμῖν, νυνὶ δὲ καὶ κλαίων
λέγω, ὅτι ἐχθροὶ τοῦ σαυροῦ τοῦ
Χριστοῦ.

8 Nam complures incedunt, quos
sæpe dixi vobis, nunc autem & flēs
dico, || hostes esse crucis Christi:

Ὡν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ
κοιλία, ἣ δὲ ἐστὶ ἐν τῇ αἰχμῇ αὐτῶν,
οἱ τὰ ἔμπροσθεν φρονουῶντες.

Quorum finis est exitium: quorū
deus est venter, & gloria cum con-
fusione ipsorū, qui terrestria curāt.

Nos

Ἡμεῖς

5 Finis iustitiæ ea
fide hic est, quod ad
nos attinet, & virtute
resurrectionis ip-
sius ex morte euada-
mus.

6 Iter ad eternam
illam salutē est, Chri-
sti vestigiis insistere,
per crucis erumnas,
donec ad Christum i-
psam, & metam nobis
propositam, eua-
dentes, palmam ad
quam nos Deus in i-
pso vocat accipiamus.
Hæc autem vera pie-
tatis exercitia oppo-
nit Apostolus euangi-
stis illis Legatibus ri-
tibus in quibus pseu-
dopostoli summam
pietatis collocabant.

7 Conclusio huius
exhortationis, tribus
membris constans. V-
num, ut in huius do-
ctrina veritate per-
sistent quicunque in
ea profecerunt. Alte-
rum, ut si qui sunt
adhuc iudes adeo & i-
sta nondum intelli-
gant, & de Legis a-
bolitione dubitent, tur-
bas non moueant, &
benignè tolerantur
dum & ipsi erudiam-
tur à Deo. Tertium,
ut pseudopostolos ex
fructibus estimant:
quæ in re non dubi-
tat sese pro exempla-
ri proponere.

8 Pseudopostolos,
nō malevolentia nec
ambitione impulsos,
sed dolens & non si-
ne lacrymis, suis colo-
ribus depingit: quod
videlicet Evangelii
Christi hostes (et pote
quod cum cruce sit
consumētum) nihil ali-
ud spectent quàm
huius vite commoda
id est & pace, otio &
rebus omnibus abun-
dantes, cum magna
apud homines existi-
matione vivant: quo-
rum miseritū exis-
tum fore prædicat.

אלא הי דמן הימנותא דמשיחא
דאיתיה ודיקותא דמן אלהא :

דבה אשתודע לישוע ולחילא
דקימתה ואשתותף בחשיהי וא
ואתרמא במותה :

דלמא אשכח אמטא לקימתא דמן
בית מיתא :

לא הוא מן כדו נסכת או מן כדו
אתגמרת אלא רהט אנא דלמא
אדרך למדס דמטולתה אדרכני
ישוע משיחא :

אחי אנא על נפשי לא רנא אנא
דאדרכת :

חדא דין ידע אנא דדכסתרי טעא
אנא ולקדמי משתושט אנא ורהט
אנא לוקבל גישא דאסב זכותא
דקרנא דלעל דאלחא בישוע משיחא
אילין דגמירין הכיל הלין יתרעון
ואן מדס אחרניאית מתרעין אנתון
אף חדא אלהא יגלא לכון :

ברס להדא דמטין בחד שכיילא
נשלם ובחדא אויותא :

אתדמו בי אחי והויתון מתבקין
באילין דהכנא מהלכין איך דמותא
דכן חויתון :

אית גיר סגיאא דאחרניאית
מהלכין הנון דזכנין סגיאן אמרת
לכון עליהון השא דין כד בכא אנא
אמר אנא הנון דבעל דבכא אנון
דזקיפה דמשיחא :

הנון דחרתהון אכדנא הי הנון
דאלההון פרסהון ותשובתהון
בהתתהון הנון דתרעיתהון בארעא
הי :

*sed illam quæ est ex fide Christi, quæ
iustitia est à Deo.*

16 *Ut in ea cognoscā Ieschua et vim
resurrectionis eius, et siā particeps pa-
ssionis eius, et similis siā in morte eius:*

11 *Siquo modo possim peruenire ad re-
surrectionem quæ est ex mortuis.*

12 *Nō quod iam acceperim, aut quod
iam perfect⁹ sim, sed curro, [experies]
siquo modo apprehēdam id cuius cau-
sa apprehendit me Ieschua Christus.*

13 *Fratres mei, ego de meipso non iudi-
co quod apprehenderim.*

14 *Vnum autem noui, quod eorū quæ
sunt mihi ad latus, obliuiscor, et ad ea
quæ ante me sunt, extendor: et curro
contra metam, ut accipiam² victoriā
vocationis supernæ Dei, per Ieschua
Christum.*

15 *Qui igitur perfecti sunt³ hoc sentiāt:
et siquid aliter sentitis, etiā hoc Deus
reuelabit vobis.*

16 *Attamen ad id quod peruenimus,
una semita procedam², et uno cōsensu:*

17 *Similes estote mei, fratres mei, et cō-
siderate eos qui ita ambulant secundū
exemplum quod in nobis videtis.*

18 *Sunt enim multi qui aliter ambu-
lant, de quibus⁴ sæpius dixi vobis, nūc
autem flens dico, qui inimici sunt cru-
cis Christi.*

19 *Quorum finis perditio est: quorum
deus venter eorum est, et gloria eorū
cōfusio ipsorum: quorum cogitatio in
terra est.*

² Id est, Præmiū
victoriæ.

³ Id est, Hoc ani-
mo firm affectū.

⁴ Ad verbum,
Temporibus mul-
tis. Hebraïsinus.

⁵ Id est, Quorum
cogitatio circa res
terrenas versatur.

tt.i.

Epist. Pauli

Ἡμεῖς γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς 20
ὑπάρχοντες, οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα
Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν·

1. Cor. 1.3
tit. 2.12.

Ὁς μετασχηματίζει τὸ σῶμα τῆς ἡμετέρας 21
πεινώσεως ἡμεῶν, εἰς τὸ ἁγιάσαι αὐτὸ
σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ,
καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐν
ὑποτάξει αὐτῶν πάντων.

Κεφάλαιον δὲ

Ωστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοὶ καὶ ἐπιπόθῃνοι, χαρὰ καὶ σεφάνος μου, οὐκ
ἔσται σήμερον ἐν Κυρίῳ, ἀγαπητοί.

Εὐοδίαν ᾤρακαλὰ καὶ Συntyché 2
παρακαλὰ καὶ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ.

Καὶ ἐρωτῶ καὶ σε σύζυγόν σου, συλ- 3
λαμβάνου αὐτῆς, αἵπνες ἐν τῷ δια-
γελίῳ συνέθηλυσαν μοι, καὶ Κλή-
μης καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου,
ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζῶντος.

Αποκ. 3.5
& 10.7
& 21.27

Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε· πάλιν 4
ἔρχομαι, χαίρετε.

Τὸ ὑπομένειν ὑμεῖς γνωστὸν πάντων 5
ἀνθρώπων· ὁ Κύριος ἐγγύς.

Μηδὲν μεριμνᾶτε· ἀλλ' ἐν παντὶ τῇ 6
προσευχῇ καὶ τῇ δέήσει καὶ διχα-
σίας τὰ ἀπτήματα ὑμεῖς γνωρίζετε
πρὸς τὸν Θεόν.

Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα 7
πάντα νοῦν, φρουρήσας τὰς καρδίας ὑμεῶν
καὶ τὰ νοήματα ὑμεῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Τὸ λοιπὸν, ἀδελφοί, ὅσα ὄντι ἀ- 8
ληθῆ, ὅσα σεμνὰ, ὅσα δίκαια, ὅσα
ἀγαθὰ, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα ἀφῆμα,
εἴτις ὁ Θεὸς, καὶ εἴτις ὁ ἄνθρωπος, ταῦτα
λογίζεσθε.

Α καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελάβετε, 9
καὶ ἠκούσατε, καὶ εἰδέτε ἐν ἐμοί, ταῦτα
πράττετε, καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται
μετ' ὑμῶν.

Εὐχαρίσω

Nos enim vt municipales cælorū
nos gerim⁹: vnde etiā Seruatorē ex-
pectamus Dominū Iesum Christū:

9 His opponit ve-
ros pastores, qui ne-
glectis terrestribus, in
cælū toti assident, ubi
sciunt fore & etiam
in corpore suo eterna
illa gloria per Deū vir-
tutem induantur.

¶ Qui trāssformabit corpus nostrū
humile, vt conforme fiat corpori
suo glorioso, pro efficacitate qua
potest etiam subiicere sibi omnia.

Cap. II II.

¶ Taque, fratres mei chari & exo-
ptati, gaudium & corona mea, i-
ta stete in Domino, dilecti.

1. Conclusionis repe-
titio, & ad victoriam
& ad adeptionē for-
titer, Domini robore
freti, perseverent.

² Euodiā precor & Syntyché pre-
cor vt sint itidē affecti in Domino.

2 Quosdam etiam
nominatim appellat,
partim quod peculiari
exhortatione ege-
rent, partim vt reli-
quos eo alacrius inci-
tent.

Et rogo te quoque, socie germa-
ne, opitulare ipsis, vt quæ in Euan-
gelio mecū certarunt, vnā cum Cle-
mente quoque & reliquis adiutori-
bus meis, quorum nomina sunt in
libro vitæ.

³ Gaudete in Domino semper, rur-
sus inquam, gaudete.

3 Adiecit particu-
la exhortationes,
quarum prima est de
Philippensium gau-
dium nulla ab impiis
illate afflictiones
impediant.

⁴ Moderatio vestra nota sit omni-
bus hominib⁹. Dominus pp̄ est.

4 Altera, vt omnia
æquib⁹ bonis consulen-
tes, moderatē se ge-
rant cum omnibus.

⁵ De nulla re solliciti estote: sed o-
mni in re precibus & supplicatio-
ne cum gratiarum actione petiti-
ones vestræ innotescant apud Deū.

5 Occupatio, non
oportere vt impatien-
tia tumultuemur,
quum Deus sit nobis
proximus, vt omni-
bus nostris malis suo
tempore medetur.

Et pax Dei, quæ superat omnem
intellectum, præsidio erit cordibus
vestris, & mentibus vestris in Chri-
sto Iesu.

6 Tertia, ne anxie
simus illa de re soli-
citi, sed certa cum fi-
ducia Deo gratias a-
gentes, ab eo petamus
quib⁹cunque nobis
est opus, vt pacata cō-
scientia nos et totos
ex animo summatra-
mus.

⁷ Quod reliquum est, fratres, quæ-
cunque sunt vera, quæcunque vene-
randa, quæcunque iusta, quæcunq;
pura, quæcunque amabilia, quæ-
cunque boni nominis, siqua virtus,
& siqua laus est, hæc cogitate.

7 Conclusio vniuer-
salis, vt sicut tum ver-
bis tum exemplis fue-
runt edocti, vitam
suam ad omnis san-
ctimonie & iustitie
regulam exigant.

Quæ & didicistis, & accepistis, &
audistis, & vidistis in me, hæc inquit
facite, & Deus pacis autor erit vo-
biscum.

^a פולחן
^b פועלנו
^c מסכין
^d מקוים אנו
^e מהינן
^f מושיענו
דילין דין פולחן בשמיא הו ומן
תמן ^b מסכין ^c למחינן למרן ישוע
משיחא :

^d יחלף פגרא דמוכבן דיהוא
^e בדמותא דפגרא דשוכחה איך חילה
רבא הו דבה כל אשתעבד לה :
קפלאון ד

מכיל אחי חביבא ורחימא חרותי
וכלילי הכנא קומו במרן חביבי :
מן אוהדיא בעא אנא ומן סונטיכא
דחר ^g רעינא יהוא להין במרן :

^h אף מנך בעא אנא ^h בר זוגי שרירא
דתהוא ^k מעדר להין דהנין ^l לאי עמי
באונגליון עם קלימים ועם שרכא
^m דמעדרני הנון דשמהיהון כתיבין
ⁿ בככתבא דחיא :

^o חרו במרן בכל זכונותוב אמר אנא
חרו :

ומביכותכון תתידע לות כל-נש
מרן קריב הו :

^p דמדם לא תאצפון אלא בכל זכנ
בצלוחתא ובכעוּתא שאלתכון יתידען
קדם אלהא :

ושלמה דאלהא הו דרב מן כל
מדע ינטר ללכותכון ומדעיכון בישוע
משיחא :

^q מכיל אחי אילין דשרירין ואילין
דנכפן ואילין דכאנן ואילין דדכין
ואילין דרחימין ואילין דשביחין ואילין
עבדא דשוכחא ^r ודקולסא ^s הלין
אתרעו :

הלין דילפתון וקבלתון ושמעתון
וחזיתון בי הלין ^t סעורו ואלהא
דשלמא יהוא עמכון :

רורבאית

20 *Nostrum autem opus in calis est, et inde expectamus Seruatorem nostrum, [videlicet] Dominum nostrum Ieschua Christum:*

21 *Qui transmutabit corpus humilitatis nostrae, ut sit in similitudine corporis gloriae suae, secundum virtutem suam magnam, per quam omnia subiecit sibi:*

Cap. IIII.

1 *Proinde, fratres mei dilecti et charissimi, gaudium meum et corona mea, ita state in Domino nostro, dilecti mei.*

Ab Euodia peto et à Suntycha ut una mens sit eis in Domino nostro.

3 *Etiam abs te peto collega mi vere, ut sis adiutor eis quae sunt laborantes mecum in Euangelio, cum Clemete, et cū reliquis coadiutoribus meis, quorum nomina scripta sunt in libro vitae.*

4 *Gaudete in Domino nostro omni tempore: et rursum dico, gaudete.*

5 *Et lenitas vestra nota fiat apud omnem hominem. Dominus noster prope est.*

6 *De nulla re solliciti sitis, sed omni tempore per precationem et per obsecrationem petitiones vestrae innotescant coram Deo.*

7 *Et pax Dei quae maior est omni intellectu, custodiet corda vestra et intellectus vestros in Ieschua Christo.*

8 *Proinde, fratres mei, ea quae sunt vera, et quae sunt honesta, et quae sunt iusta, et quae sunt pura, et quae sunt amabilia, et quae sunt laudabilia, et quae sunt opera laudis et laudationis, haec cogitate.*

9 *Quae didicistis et accepistis, et audiistis et vidistis in me, haec agite: et Deus pacis erit vobiscum.*

tt. ij.

6 Id est, Corpus nostrum humile, ut postea Gloriosum. Hebraismus.

1 Ad verbum, Fili iugi mei. id est, Particeps eiusdem iugi mecum: qui mihi adiutor in eodem ministerio es. Sumpta metaphorā à iumentis, quibus eidem iugo subiectis homo vititur ad vñū & idem ministerium. Dicitur etiā interdum de coniugibus, ita ut maritus dicatur esse vxori suae וְגַם, & vxor marito וְגַם: sicut frequenter in commentariis Rabbiorum legitur. Nec tantum de hominibus dicitur, sed etiam de ceteris animalibus, in quibus coniugii quaedam umbra conspicitur, dum vñi foeminae mas adheret, & contra. Quanquam ut ita hoc loco accipiat non finit vox דָּר, quae masculini generis est. Nā si de coniuge Pauli intelligeretur, scribēdū fuisset דָּרָה, in foeminino genere. Praeterea virum esse quē Paulus ita vocat, ostendunt adiectiuum וְגַם, id est, Verus: & verbum וְגַם, id est, Sis. quod similiter masculinum est. Idem demonstrat participium מְעֵרָה, quod pro adiectiuo sumptum significat adiutorem, in genere masculino.

2 Periphrasis est virtutum quarum tantum opera laude & honore sunt digna.

Epist. Pauli

Εχάρην δὲ ἐν Κυρίῳ μέγας 10
ὅτι ἤδη ποτὲ ἀνεδάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ
φρονεῖν· ἐφ' ᾧ καὶ ἐφρονεῖτε, ἡκα-
ρεῖσθε δέ.

Οὐχ ὅτι καὶ ὑπέρησιν λέγων ἐγὼ γὰρ
ἔμαθον, ἐν οἷς εἰμι, αὐτάρκης εἶμι. 11

Οἶδα δὲ ταπεινοῦσθαι, οἶδα καὶ πε-
ραιοῦν· ἐν παντί καὶ ἐν πᾶσι μεμύη- 12
μαι, καὶ χορτάζεσθαι καὶ πεινᾶν, καὶ πε-
ραιοῦν καὶ ὑπερεῖσθαι.

Πάντα ἰχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί 13
με Χριστῷ.

Γὰρ καλῶς ἐποίησατε, συκοινώ- 14
νήσαντές μου τῇ θλίψει.

Οἶδατε δὲ ὅτι ὑμεῖς, Φιλιππησίοι, 15
ὅτι ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείου, ὅτε ὁ Ἰησοῦς
ἀπὸ Μακεδονίας, οὐδεμία μοι ἐκκλη-
σία ἐκοινωνήσεν εἰς λόγον δόσεως καὶ λή-
ψεως, εἰ μὴ ὑμεῖς μόνοι.

Ὅτι καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Ἄλ- 16
παξ καὶ δις εἰς πλὴν χρεῖαν μοι ἐπέμ-
ψατε.

Οὐχ ὅτι ἠπιζήτῳ τὸ δόμα, ἀλλ' ἐ- 17
πιζήτῳ τὸν καρπὸν τὸν πλεονάζοντα εἰς
λόγον ὑμῶν.

Ἀπέχω δὲ πάντα, καὶ περιστεύω· πε- 18
πληρομαι, δεξάμενος ὅσα ἐπαφρο-
δίτου τὰ ὅσα ὑμῶν, ὁσμὴν βωδίας,
θυσίαν δεκτικὴν, ἀάρεσον τῷ Θεῷ.

Ὁ δὲ Θεός μου πληροῖ πάντας 19
χρεῖαν ὑμῶν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ, ἐν δό-
ξῃ, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Τῷ δὲ Θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν ἡ δόξα 20
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Ἀσπάζεσθε πάντας ἀγίους ἐν Χριστῷ 21
Ἰησοῦ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ οὖν ἐμοὶ ἀ-
δελφοί.

Ἀσπάζονται

8 Gaudis sum autem in Domino
magnopere quod iam tandem re-
quiriistis in vestra pro me cura: qua
de re tamen solliciti eratis, sed de-
stituebamini opportunitate.

11 Non quod penuriæ meæ respectu
loquar: nam ego didici, in quibus
sum, iis ipsis contentus esse.

12 Noui autem deprimi, noui etiam
abundare: ubique & in omnibus ini-
tiatus sum, & ad saturitatem & ad
esuritionem, id est tum ad abundā-
tiam, tum ad inopiam:

13 Omnia valeo per Christum qui
me corroborat.

14 Attamen rectè fecistis quod simul
communicastis meæ oppressioni.

15 Nostis autem & vos, Philippen-
ses, quum initio Euangelii profici-
sceretur à Macedonia, nullā mihi Ec-
clesiam communicasse in ratione
dati & accepti, nisi vos solos.

Nam etiam Thessalonicā semel
& iterum quod opus erat mihi mi-
nistis.

17 Nō quod requiram donum, sed
requiro fructum exuperantem, qui
in rationem vestram inducatur.

18 Accepi autem omnia, & abundo:
expletus sum, inquam, acceptis ab
Epaphrodito quæ à vobis missa fue-
rant, odore bonæ fragrantiae, hostia
Deo accepta ac grata.

Deus autem meus supplebit quic-
quid opus fuerit vobis, secundū diui-
tias suas gloriosè in Christo Iesu.

Deo autem & Patri nostro sit glo-
ria in secula seculorum. Amen.

21 Salutate omnes sanctos in Chri-
sto Iesu. Salutant vos qui mecum
sunt fratres.

Salutant

8 Gratiam sibi esse
testatur eorum bene-
ficiā qua in sum-
ma rerum inopia fue-
rat ab eis subleuatus,
ita tamen orationem
temperans. Et ab o-
mnis sordium suspicio-
ne se purum esse, at-
que adeo se animum
habere tum secunda-
rum tum etiam ad-
uersarum rerum ca-
pacem, se denique in
sola Dei voluntate
acquiescere testatur.

11 Testatur se su-
periorum quoque offi-
ciorum memoriam
conseruare: et rur-
sus sinistram immo-
dicæ cupiditatis suspi-
cionem repellit, quod
à nullis aliis quicquā
acceperit.

12 Rursum testatur
quod eorum officiū
approbet, non tam id
sua quam illorū cau-
sa facere, et qui non
tam ipsi quam Deo
hoc veluti sacrificiū
obtulerint, cuius non
sit Dominus, ipse fu-
turus immemor.

^a רורבאית ^b דין חדית ^c במרן ^d דאקפתון
^e למאצף ^f דילי ^g איכנא ^h דאף ⁱ יצפין
 הויתון אלא לא ספקין הויתון :
 לא הוא דין מטול דחסר לי אמר
 אנא אנא גיר ^j ילפת דיהוא ספק לי
 הו מרם דאית לי :

10 *Magnopere autem gaudis sum in Domino nostro, quod [denuo] cepistis curam habere mei, sicut etiam curam habueratis: verum non sufficere eratis.*
 11 *Nequaquam autem propterea quod defuerit mihi, dico: nam ego didici ut sufficiat mihi id quod est mihi.*

3 Id est, Non erat vobis facultas faciendi id quod voluissetis.

ידע אנא דאתמכך ידע אנא ואף
 דאתיתר בכל וכל מרם מדרש אנא
 אף בסכנא אף בכפנא ^k במשרתחותא
 ובחסירותא :

12 *Ego noui ut deprimam me, noui quoque ut abunde. In omni [loco et tempore,] et in omni re exercitatus sum, tum in saturitate, tum in fame, in abundantia et in penuria.*

4 Id est, Noui me deprimere & abundare.

דכל מרם מצא אנא חילא במשיחא
 דמחיל לי :

13 *Ad omnem rem inuenio robur per Christum qui corroborat me.*

ברם שפיר עכרתון דאשתותפתון
 לאולצני :

14 *Attamen benefecistis quod comunicastis afflictionibus meis.*

ידעין אנתון דין אף אנתון פיליפיסא
 דבשוריא ^l דסכרתא ^m בד נפקת מן
 מקדוניה אף לא חדא מן עדתא
 אשתותפי לי בחושכן ⁿ מסכנא
 ומתלא אלא אנתון בלחוד :

15 *Nostis autem etiam vos, Philippenfes, quod in principio Euangelii quum proficiscerer a Macedonia, ne una quide[m] ex ecclesiis comunicauerit mecum in ratione accipiendi & dandi, nisi vos tantum.*

5 Id est, In rebus pecuniariis, in quibus habetur dati & accepti ratio. Quae phrasia etiam apud Rabbinos est frequens, exprimiturque vocibus משא ומתן, quae significat acceptionem, & expositionem siue exhibitionem.

דאף לתסלוניקי חדא ^o זכונותרתין
 חשחתי שדרתון :

16 *Quia etiam Thessalonicam ^p semel et iterum necessarium mihi misistis.*

לו דמוחכתא בעא אנא אלא בעא
 אנא דפארא יסגון לכון :

17 *Non quod donum requiram, sed quero ut fructus abundant in vobis.*

כל מרם קבלתותיר ליומלא אנא
 ונסכת כל דשדרתון לי ביד אפ

18 *Omnia accepi, et abundo: & plenius sum, accepique omnia quae misistis mihi per manum Epaphroditi, odore fragrantem, et victimam acceptabilem quae placet Deo.*

אפפרודיטוס ריחא ^q בסימא ^r ודכחא
 מקבלא דשפר לאלהא :

19 *Et Deus meus impleat necessitate[m] omnem vestram iuxta opulentiā suā, cum gloria Ieshua Christi.*

ואלהי ימלא כלה ^s סניקותכון ^t איך
 עותרה בשוכחא דישוע משיחא :

20 *Deo autem Patri nostro laus & gloria in seculum seculorum. Amen.*

לאלהא דין אכון שוכחא ואיקרא
 לעלם עלמין אמין :

21 *Salutate omnes sanctos qui sunt in Ieshua Christo. Salutant vos fratres qui mecum sunt.*

שאלו בשלמא דכלהון קדישא
 דבישוע משיחא שאלין בשלמכון
 אחא דעמי :

tt. iij.

שאלין

Epist. Pauli

Αποτίζονται ὑμᾶς πάντες οἱ ἅγιοι, 22 Salutant vos omnes sancti, maxi-
μαίιστα δὲ οἱ ἐκ τῆς Καίσαρος οἰκίας. mē verò qui sunt ex Cæsaris domo.
Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 23 Gratia Domini nostri Iesu Chri-
τοῦ μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν. sti cum omnibus vobis. Amen.

Πρὸς Φιλιππησίους ἐγράφη ἀπὸ
Ρώμης δι' Επαφροδίτου.

*Ad Philipenses scripta est Ro-
ma per Epaphroditum.*

Παύλου τοῦ Αποστόλου ἡ ἀδελφὴ Κο-
λοσσαεὶς Ἐπισηλή.

Κεφάλαιον α΄

Epistola Pauli A- postoli ad Colossenses.

Cap. I.

ΜΑΤΘΑΙΟΣ ἀπόστολος Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ διὰ θελήμα-
τος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ
ἀδελφός,

A V L V S Apostolus
Iesu Christi per volū-
tatem Dei, & Timo-
theus frater,

Τοῖς ἐν Κολοσσαῖς ἁγίοις καὶ πιστοῖς 2
ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ. χάρις ὑμῖν καὶ
εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυ-
ρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Iis qui sunt Colof-
sis, sanctis ac fidelibus fratribus in
Christo. Gratia sit vobis & pax à
Deo Patre nostro, & Domino Iesu
Christo.

Εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ,
τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, πάντοτε
ὡς ὑμεῖς προσευχόμενοι,

Gratias agimus Deo & Patri Do-
mini nostri Iesu Christi, semper pro
vobis precantes,

Commendat do-
ctrinam ab Epaphra
ipsis traditam, & eo-
rum in ipsa excipien-
da alacritatem.

Ἀκούσαντες πλὴν πίστεν ὑμῶν ἐν Χρι- 4
στῷ Ἰησοῦ, καὶ πλὴν ἀγάπην πλὴν εἰς πάν-
τας τοὺς ἁγίους.

Audita fide vestra in Christo Ie-
su, & charitate in omnes sanctos:

Διὰ τὴν ἐλπίδα πλὴν ἀποκειμένην 5
ὑμῖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὡς ἀποθηκεύσα-
τε ἐν τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας τοῦ εὐαγ-
γελίου.

Propter spem sepositam vobis in
cælis, quam prius audistis per ser-
monem veritatis, id est Evangelii:

Τοῦ θρόνου εἰς ὑμᾶς, καθὼς καὶ 6
ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ. ὃ ἐστὶ καρποφοροῦ-
μενον, καθὼς καὶ ἐν ὑμῖν, ἀφ' ἧς ἡμέ-
ρας ἠκούσατε καὶ ἐπέγνωτε πλὴν χάριν
τοῦ Θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ.

Quod peruenit ad vos, sicut & in
totum mundum: & fructū profert,
sicut apud vos quoque, ex quo die
verè audiuiistis & cognouiistis Dei
gratiam:

Καθὼς καὶ ἐμάθετε ἀπὸ Επαφροῦ 7
τοῦ ἀγαπητοῦ σκῆπτρου ἡμῶν, ὅς ἐστι πι-
στὸς ὑπερῶν ὑμῶν διάκονος τοῦ Χριστοῦ.

Sicut & didicistis ex Epaphra di-
lecto conseruo nostro, qui est fidus
pro vobis minister Christi.

Ὁ καὶ

Qui

שְׁאֵלִין בְּשִׁלְמוֹן כָּל־הוֹן קְדִישָׁא

^a יתיראית
יותר:

יִתְיַרְאִית הַלִּין דְּמִן בֵּיתָה דְּקֶסֶר :

^b טיבותה
חסדו:

טִיבוּתָה דְּמִרְן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא עִם

כָּל־כּוֹן אֲמִין :

22 *Salutant vos omnes sancti, maxi-
mè autem qui sunt familiae Caesaris.*

23 *Gratia Domini nostri Ieschua Chri-
sti cum omnibus vobis. Amen.*

שְׁלֵמַת אֲנִרְתָּא דְּלוֹת פִּילִיפִינְסִי
דִּאֲתַכְתַּבְתָּ מִן רְחוּמָא :

*Finitur epistola ad Philippenfes
qua scripta est à Roma.*

אֲנִרְתָּא דְּלוֹת קוֹלִסִּיָּא

קַפְלָאוֹן א

וְלוֹם שְׁלִיחָא דִּישׁוּעַ

מְשִׁיחָא בְּצַבִּינָה דֵּא

דֵּאֲלֵהָ וְטַמְתָּאוֹס

אַחָא :

לֵאֲלִין דֵּאִית בְּקוֹלֶסוֹס אַחָא קְדִישָׁא

וּמַהִימְנָא בִישׁוּעַ מְשִׁיחָא שְׁלֵמָא

^c טיבותה
חסד:

עִמְכוֹן וְטִיבוּתָא מִן אֱלֹהָא אֲבוֹן :

^d מודינ
מודוס אנהנו:

דְּמִרְנֵן לֵאֲלֵהָ אֲבוּהִי דְּמִרְן יִשׁוּעַ

^e זבן עת:

מְשִׁיחָא כָּל־זֶבֶן וּמַצְלִינֵן עֲלֵיכוֹן :

הָא מִן דְּשִׁמְעֵן הִימְנוּתְכוֹן דְּבִישׁוּעַ

^f חוככו
אהבתכם:

מְשִׁיחָא וְחוּבְכוֹן דְּלוֹת כָּל־הוֹן קְדִישָׁא :

^g סברא
התקוה:

מְטוֹל ^g סִבְרָא הוּא ^h דְּנִטִיר לְכוֹן

^h נטיר
שמורה:

בְּשִׁמְיָא הוּא דְּמִן קָדִים שְׁמַעְתוֹן בְּמַלְתָּא

ⁱ קושטא
אמת:

דְּקוּשְׁתָּא דְּסִבְרָתָא :

^k סברתא
כשורה:

הִי דִּאֲתַכְרֹזֶת לְכוֹן אִידָא דֵּאֲף לְכֵלָה

^l רביא גדולה:

עֲלֵמָא וְרִבִּיא וִיחָבָא פֶּאֶרָא אִיכְנָא

דֵּאֲף בְּכוֹן מִן יוֹמָא דְּשִׁמְעָתוֹן וְאֵ

^m טיבותה
חסדו:

וְאִשְׁתִּידַעְתוֹן טִיבוּתָה דֵּאֲלֵהָ ב

בְּקוּשְׁתָּא :

אִידָא מֵאֲדִילְפָתוֹן מִן אֶפְפֶּרָא כְּנִתָּן

ⁿ ילפתו
למדתם:

חֲבִיבָא דְּהוּ אִיתוּהִי חֲלִפִיכוֹן מ

^o כנתן כגילנו
רל' משרת
כמונו:

מְשִׁמְשָׁנָא מַהִימְנָא דְּמְשִׁיחָא :

וְהוּ

Epistola ad Co- lossenses.

Cap. I.

*PAVLVS legatus Ie-
schua Christi per volun-
tatem Dei, & Timo-
theus frater,*

*Iis qui sunt Colossis, fratribus sanctis
& fidelibus in Ieschua Christo. Pax
vobiscum et gratia à Deo Patre nostro.*

*Gratias agimus Deo Patri Domi-
ni nostri Ieschua Christi omni tempo-
re, et oramus pro vobis:*

*Ex quo audiui-
mus fidē vestrā qua
est in Ieschua Christo, et dilectionem
vestram qua est erga omnes sanctos:*

ⁱ Ad verbum
Ecce ex quo.

*Propter spem qua reservatur vobis
in calis: de qua antea audiui-
stis per sermonem veritatis Euangelii,*

*Quod predicatū fuit vobis, sicut e-
tiā uniuerso mundo, & crescit, reddit-
que fructus sicut etiam in vobis à die
quo audiui-
stis & cognouistis gratiā
Dei in veritate.*

*Quemadmodum didicistis ab Epa-
phra conseruo nostro dilecto, qui est pro
vobis minister fidelis Christi.*

tt. iij.

Epist. Pauli

Ο καὶ δηλώσας ἡμῖν τὴν ὑμῶν ἀ- 8
γάπην ἐν πνύματι.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, ἀφ' ἧς ἡμέρας 9
ἠκούσαμεν, οὐ παύομεθα ὑπὲρ ὑμῶν
προσευχόμενοι, καὶ αἰτούμενοι ἵνα πλη-
ροῦντε τὴν ἐπιγνώσιν τοῦ θελήματος
αὐτοῦ ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει πνύ-
ματι.

Περιπατήσατε ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Κυρίου 10
εἰς πάντα ἔρεσκεῖα, ἐν παντὶ ἔργῳ ἀ-
γαθῷ καρποφοροῦντες, καὶ ἀξιο-
λόμοι εἰς τὴν ἐπιγνώσιν τοῦ Θεοῦ.

Εν πάσῃ δυνάμει δυναμούμενοι 11
καὶ τὸ κράτος τῆς δόξης αὐτοῦ, εἰς πᾶ-
σαν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν με-
τὰ χαρᾶς.

Εὐχαριστοῦντες τῷ πατρὶ τῷ ἰκανῶ- 12
σαν ὑμᾶς εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου
τοῦ ἁγίων ἐν τῷ Φωτί.

Ὅς ἐρρύσατο ὑμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας 13
τοῦ σκοτοῦ, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασι-
λείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ.

Εν ᾧ ἔχουμεν τὴν ἀπολύτρωσιν 14
διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἀφεσιν τῶν
ἁμαρτιῶν.

Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀορατοῦ, 15
θεοτόκος πάσης κτίσεως.

Ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίθη τὰ πάντα τὰ ἐν 16
τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρα-
τὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριό-
τητες, εἴτε δέξαι, εἴτε ἐξουσίαι. τὰ πάν-
τα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσθη.

Καὶ αὐτὸς ἐστὶ θεὸς πάντων, καὶ τὰ 17
πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε.

Καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος 18
τοῦ ἐκκλησίας, ὅς ἐστιν δεξιὴ θεο-
τόκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα ἡγήται ἐν πᾶ-
σιν αὐτοῖς θεοτελών.

Ὅτι ἐν αὐτῷ διδόντες πάντ' ὅτι πληρο- 19
μα κατηύχθησαν.

Qui & declaravit nobis vestram 2
per Spiritum charitatem.

Propterea & nos, ex quo die id au-
diuimus, non desinimus pro vobis
orare, & petere ut impleamini om-
ni agnitione voluntatis eius, cum
omni sapientia & intelligentia spi-
rituali:

Ut incedatis sicut Domino dignum
est, ut per omnia placeatis, omni o-
pere bono fructum proferentes, &
crescentes in agnitionem Dei.

Omni robore corroborati, secun-
dum gloriosam vim ipsius, ad omnem
tolerantiam & animi lenitatem cum
gaudio:

Gratias agentes Patri, qui ido-
neos nos fecit ad participandam for-
tem sanctorum in luce.

Qui inquam liberavit nos a po-
testate tenebrarum, ac transtulit in
regnum Filii sibi dilecti.

In quo habemus redemptionem
per sanguinem ipsius, id est remissio-
nem peccatorum.

Qui est imago Dei inconspicui,
primogenitus omnis rei creatæ.

Nam per eum condita sunt om-
nia quæ in cælis sunt & quæ in
terra visibilia & invisibilia, siue
throni, siue dominia, siue imperia,
siue potestates, omnia inquam, per
eum & eius respectu condita sunt:

Estque ipse ante omnia, & omnia
per eum consistunt.

Estque caput corporis Ecclesiæ,
principium & primogenitus ex mor-
tuis, ut in omnibus primas teneat.

Quoniam in eo placuit Patri ut
omnis plenitudo inhabitaret:

2 Suam in eos bene-
volentiam declarat,
admonens minime o-
portere ipsos in eodem
gradu consistere, sed
ulterius etiam pro-
gredi in ipsa co-
gnitione Evangelij in
vero ipsius & su.

3 Perseverantia do-
num a nobis non est,
sed a Deo virtute gra-
tis nobiscum commu-
nicata.

4 Absoluto proce-
ssu, rem ipsam aggre-
ditur, id est totius
Christianismi brevis
quidem, sed excellen-
tissimam descrip-
tionem, quæ in tres sta-
tus commodè dis-
tribuitur. Primum e-
nim veram doctrinam
secundum ordinem
causarum explicat,
ab hoc versiculo ad
21. Inde vero incipit
varius exhortationi-
bus illam applicare
Colossensibus, & que
ad caput 2 vers. 6.
Ac tertio demum lo-
co, & que ad caput ter-
tium corruptionis & ve-
re doctrine indicat-
as refutat.

5 Causa efficiens
nostre salutis est & una
Dei Patris misericor-
dia, quoniam apertus red-
dit ad participandam
vitam æternam, a te-
nebris, in quibus na-
ti sumus, in lucem co-
gnitionis gloriæ Filii
sui assertos.

6 Materia ipsa no-
stre salutis est & Filius
Dei Christus, qui suis
oblatione nobis pecca-
torum remissionem
obtinuit.

7 Christi persona
graphica descriptio,
ex qua intelligimus
eum ipsum esse in
quo & se Deus con-
spicuum præbet: qui
antequam quicquam
conderetur (id est ab
æterno) genitus est à
Patre: per quem etiam
omnia quæ facta sunt,
facta sunt, sine ulla
provis exceptione:
per quem etiam con-
sistunt, & cuius glo-
ria subseruiunt.

8 Magnificentissi-
mè declarata Christi
persona suprema di-
gnitate, eius munus
& officium describit,
nempe ut sit ipsi Ec-
clesiæ quod caput est
corpori, id est princeps
eius & gubernator,
ipsumque adeo vere
vita principium, &
qui primus resurgens
vita æternæ sit auctor,
ut inter omnes emi-
neat, in quo & no-
minum plenissima fi-
ta sit omnium bonorum
abundantia, quæ in
Ecclesiâ exundet.

Marth. 3. 17
& 17. 5
2. pet. 1. 7

Heb. 2. 3

Iohan. 1. 3

1. Cor. 15. 21
apoc. 1. 5

Iohan. 1. 14
infra. 2. 9

Καὶ

וְהוּא אֹדְעֵן חֻכְכוֹן דְּבְרוּחָא :
 מְטוּל הֵנָּה אִף חֲנֹן מִן יוֹמָא דְשִׁמְעֵן
 לֹא שְׁלִיכֵן לְמַצְלִי עֲלִיכֹן וְלְמַשְׁאֵל
 דְּתַתְּמָלוֹן יִדְעָתָא דְעֲכִינָה דְאַלְהָא
 בְּכָל חֲכָמָא וּבְכָל סוּכְל דְרוּחַ :
 דְּתַתְּלִיכֹן אִיךְ דְּזֹדֶק וְתַשְׁפְּרוֹן
 לְאַלְהָא בְּכָל־חֹן עֲבָדִין טְבִין וְתַתְּלוֹן
 פֶּאֶרָא וְתַרְכוֹן בִּידְעָתָא דְאַלְהָא :
 וּבְכָל חֵיל תַּתְּחִילוֹן אִיךְ רְבוּתָא
 דְשׁוּכְחָה בְּכָל־מְסִיכְרֵנוּ וּבְמִגְרַת רוּחַ
 וּבְחִירוּתָא :
 תּוֹדוֹן לְאַלְהָא אֲבָא דְאַשׁוּיָּן לְמִנְתָּא
 דִּירְתוּתָא דְקִדִּישָׁא בְּנוֹהֲרָא :
 וּפְרָקֵן מִן שׁוּלְטָנָה דְחִשׁוּבָא וְאַיְתִין
 לְמַלְכוּתָא דְבִרָה חֲבִיבָא :
 הוּא דְבָה אֵית לֵן פּוֹרְקָנָא וְשׁוּבְקָנָא
 דְחֻטְיָא :
 הוּא דְרִחוּיָּו דְמוּתָא דְאַלְהָא דְלֹא
 מִתְחֻזָּא וּבּוֹכְרָא דְכָל־חֵין בְּרִיתָא :
 וּבָה אֲתַכְרִי כָּל מִדָּם דְּבִשְׁמִיָּא
 וּבְאַרְעָא כָּל דְּמִתְחֻזָּא וְכָל דְלֹא
 מִתְחֻזָּא אֵין מוֹתָבָא וְאֵין מְרוּתָא וְאֵין
 אֲרָכוּס וְאֵין שׁוּלְטָנָא כָּל מִדָּם בְּאִידָה
 וּבָה אֲתַכְרִי :
 וְהָיוּ דְמֵן קִדְּם כָּל וְכָל מִדָּם בָּה
 קִדְּמִי :
 וְהָיוּ רִישָׁא דְפִנְרָא דְעִדְתָּא דְאַיְתוּהוּ
 רִישָׁא וּבּוֹכְרָא דְמֵן בֵּית מִיתָא דִּיהוָה
 קִדְּמִי בְּכָל :
 דְבָה הוּא עֲבָא בְּלָה מוֹלִיא לְמַעְמָר :
 וּבְאִידָה

8 Et idem exposuit nobis dilectionem vestram quæ est in Spiritu.
 9 Propterea et nos ex eo die quo audi-
 uimus, non desimus orare pro vobis,
 et petere ut impleamini cognitione
 voluntatis Dei, in omni sapientia &
 in omni prudentia Spiritus.
 10 Ut ambuletis quemadmodum ius-
 tum est, & placeatis Deo in omnibus
 operibus bonis, reddatisque fructus &
 crescatis in agnitione Dei.
 11 Ac corroboremini omni virtute iux-
 ta magnitudinē gloriæ illius, in omni
 tolerantia et longanimitate: et cum
 gaudio
 12 Gratias agatis Deo Patri, qui ido-
 neos nos fecit ad portionem heredita-
 tis sanctorum in luce:
 13 Et redemit nos à potestate tenebra-
 rum, et venire nos fecit in regnum fi-
 lii sui dilecti.
 14 Per quem est nobis redemptio, &
 remissio peccatorum.
 15 Qui [quidē] est imago Dei invisibi-
 lis, et primogenitus omnium creaturarū.
 16 Et per eum creatum est quicquid
 est in calo et in terra, quicquid conspi-
 citur & quicquid non conspicitur: siue
 throni, siue dominationes, siue princi-
 patus, siue potestates, omnia per eū, et
 in eum creata sunt:
 17 Et is est qui fuit ante omnia, & a-
 omnia per eum consistunt.
 18 Et ipse est caput corporis Ecclesia,
 qui est principium & primogenitus ex
 mortuis, ut sit primarius in omnibus.
 19 Quia in eo ille [Pater] voluit omnē
 plenitudinem habitare.

^a חוככו
^b חרלנו

^c שולין
^d חרלנו

^e סוכל כינת

^f דוק יאה

^g תתלון
^h תתנו

ⁱ תתחילון

^j תתמסר

^k איד לפי

^l רכותא גודל

^m מסיכרנו

ⁿ התאפקות

^o מגרת רוח

^p אריכות רוח

^q אשון עשה

^r אותנו הגונים

^s מנתא חלק

^t ירתותא

^u ירשה

^v איתין

^w חכמנו

^x דהיו שחוא

^y קאם עומר

^z קים

^{aa} רישא ראש

^{ab} קרמי ראשון

^{ac} מולא מלאה

^{ad} למעמר

^{ae} לשכון

Epist. Pauli

Καὶ δι' αὐτῶν ἀποκαταλλάξαι τὰ 20
πάντα εἰς αὐτὸν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ
αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ, εἴτε τὰ
ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Καὶ ὑμᾶς ποτε ὄντας ἀπηλλοτριω- 21
μένους καὶ ἐχθρούς, τῇ διανοίᾳ ἐν τοῖς ἔργοις
τοῖς πονηροῖς, νυνὶ δὲ ἀποκατήλλαξεν

ἐν τῷ σώματι τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, διὰ 22
τοῦ θανάτου, ᾧ ᾠσαμένους ὑμᾶς ἀγίοις
καὶ ἀμώμοις καὶ ἀνέκκλητοις κατενώ-
πιον αὐτοῦ.

Εἴγε ἐπιμύετε τῇ πίστι τετεμελιω- 23
μένοι ἐδράμοι, ἐ μὴ μετακινούμενοι
ἀπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐαγγελίου οὗ ἠκού-
σατε, τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτίσει
τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανόν· οὗ ἐγὼ ὁ μὲν ἐγὼ
Παῦλος διάκονος.

Νυνὶ χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου 24
ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ ἀνταναπληρῶ τὰ ὑπε-
ρήματα τοῦ θλίψεως τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ
σαρκί μου, ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὃ ἐ-
στὶν ἡ ἐκκλησία·

ἧς ἐγὼ ὁ μὲν ἐγὼ διάκονος καὶ πλὴν 25
οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, πλὴν δοθεῖσάν μοι εἰς
ὑμᾶς, πληροῦμαι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Τὸ μυστήριον τὸ ἀποκρυμμένον ἀ- 26
πὸ τῶν αἰώνων ἐ ἀπὸ τῶν ἁγίων, νυνὶ δὲ
ἐφανερώθη τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ,

οἷς ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γνωρίσαι ἡς ὁ 27
πλοῦτος τῆς δόξης τοῦ μυστηρίου τούτου
ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅς ἐστι Χριστὸς ἐν ὑμῖν, ἡ
ἐλπίς τῆς δόξης·

Ὁν ἡμεῖς καταγγέλλομεν, νῦν δευ- 28
τεῖς πάντα ἀνθρώπων, καὶ διδάσκοντες
πάντα ἀνθρώπων ἐν πάσῃ σοφίᾳ, ἵνα
ᾧ ᾠσαμένους πάντας ἀνθρώπων τέλειον
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Εἰς ὃ καὶ καπῶ, ἀγωνιζόμενος καὶ 29
πλὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ πλὴν ἐνεργουμένου
ἐν ἐμοὶ ἐν δυνάμει.

Et pace per sanguinem crucis
eius facta, per eum reconciliare o-
mnia sibi, per eum, *inquam*, tū quæ
in terra, tum quæ in cælis.

Itaque vos quondam ab aliena-
tos & hostes, mētē operibus malis
intenta, nunc sanē reconciliauit

In corpore illo carnis suæ, per
mortem, vt sisteret vos sanctos & ir-
reprehensos & inculpato corā se.

"Si quidē permanetis in fide fun-
dati & firmi, nec dimouemini à spe
Euangelii quod audistis, *Euangelii*
inquam, prædicati omni creaturæ
quæ sub cælo est: cuius factus sum
ego Paulus minister.

Qui nunc gaudeo de iis quæ pa-
tior pro vobis, & reliquias affli-
ctionum Christi vicissim expleo in
carne mea, pro corpore ipsius, id
est Ecclesia:

Cuius Ecclesiæ factus sum mini-
ster ex dispensatione Dei quæ data
est mihi erga vos, ad implendū Dei
sermonem.

¶ *Nempe* mysterium absconditū
à seculis & ætatibus, nunc autem
illud patefactum est sanctis eius,

Quibus voluit Deus notum face-
re quæ sint diuitiæ gloriosi huius
mysterii inter Gentes, id est Christi
inter vos, qui est spes illa gloriæ:

Quem quē nos annūciamus, ad-
monentes quemuis, & quēuis eru-
diētes omni sapientia: vt quemuis
fistamus perfectū in Christo Iesu.

Ad quod etiam enitor, decertās
secundum efficacitatem ipsius agē-
tem in me potenter:

9 Iam docet quomo-
do sit Christus illo mu-
nere sibi à Patre impo-
sito defunctus, moriē
crucis. Videlicet (id
est cum maledictione
Dei coniunctam) ex
ipsius decreto subies,
vt hoc sacrificio o-
mnes tam qui in ven-
turum ipsum creden-
tes, iā sub hac spe in
cælis erant collecti, tū
qui in eū deinceps in
terris crederent, Pa-
tri reconciliaret. Sic
autem describitur ab
Apostolo iustificatio,
vna eāque præcipua
beneficii Christi pars.

10 Alterum o-
pus Dei in nobis per
Christum, est sanctifi-
catio, quum nos vide-
licet qui Deum pessē
mē oderamus & to-
ti vitio in vitia fere-
bamur, sic in bonā Pa-
tris gratiā restituit
vt simul sancto suo
Spiritu nos purificet,
ac iustitia consecret.

11 Secunda huius
partis epistolæ tracta-
tio, qua exhortatur
Colossenses vt ab hac
doctrina nullo mo-
do se dimoueri pa-
tiantur: declarans
nullum aliud esse quā
esse verum Euan-
gelium.

12 Autoritatem
huius doctrine concil-
iat etiam ex suo A-
postolatu: cuius certā
approbationem ex
suis afflictionibus su-
mit, quas pro Christi
nomine sustineat, vt
Ecclesiæ istis quoque
patientis exemplis
erudiat.

13 Aliam sui Apo-
stolatus approbatio-
nem profert, nempe
quod Deum habeat
eius autorem, à quo
peculiariter sit desi-
gnatus Gentium A-
postolus, vt hoc modo
per ipsum impleatur
quod Propheta de
Gentium Vocatione
predixerunt.

14 Testatur se fide-
liter suo Apostolico
munere passim defun-
gi, vt qui ad vnum
Christum homines
adducat, Domino i-
psius laboribus copio-
sissime benedicente.

Rom. 16. 25
ephes. 3. 9
2. tim. 1. 10
tit. 1. 2
1. pet. 1. 20

Κεφάλαιον

Cap.

וּבְאִידֶה^a לְמַרְעִיו לֵה כָּל מַדָּם^a
וְשֵׁין בְּדָמָא^b דְּזָקִיפָה בְּאִידוּהִי אֵן^b
דְּבִארְעָא וְאֵן דְּבִשְׁמִיא^c :
לְמַרְעִיו^a : לְהַשְׁלִים^a : שֵׁין קִנְה^b : שְׁלוֹם^b : זָקִיפָה^c : צְלִיכְתּוֹ^c :

אֵף לְכוּן דְּמֵן קָדִים נִזְכְּרִיא הוּיָתוֹן^d
וּבְעֵל דְּכָבֵא בְּרַעֲיָנִיכוֹן מְטוּל עֲבָדִיכוֹן^d
בִּישְׁא שִׁינְכוֹן הָשָׂא :
דְּבִעֵל דְּכָבֵא^d : אִוִּיבִים^d : שִׁינְכוֹן קִנְה^e : לְכֵם שְׁלוֹם^e :

בְּפָגְרָא דְּכִסְרָה וּבְמוֹתָהּ דִּיקִימְכוֹן^f
קְדָמוּהִי קְדִישִׁין דְּלֵא מוֹם וְדֵלֵא רִשְׁיָן^f
אֵן תְּקוּן בְּהִימְנוּתְכוֹן כְּדִשְׁרִירָא^h
שְׁתֵּאסְתְּכוֹן וְלֵא^h מְתַזְעִיתוֹן מֵן^h
סְכְּרָא דְּאוֹנְגְּלִיוֹן הוּ דְּשִׁמְעָתוֹן^h
דֵּא תִכְרֹז בְּכֹלָה בְּרִיתָא דְּתַחֲתִית שְׁמִיאⁱ
הוּ דֵּאנָא פּוֹלוֹס הוּיָת מְשִׁשְׁנָה :
תְּקוּן^h : תַּעֲמִדוּ^h : שְׁרִירָא קִיםⁱ : שְׁתֵּאסְתְּכוֹן^k : יִסְרָכְםⁱ : מְתַזְעִיתוֹןⁱ : מְתַנּוּעִיםⁱ : אֲתֵםⁱ : סְכְּרָא^m : תְּקוּתⁱ :

וְחֵדָא אֵנָּה בְּחֵשָׁא דְּעֵל אִפִּיכוֹןⁿ
וּמִמְלֵא אֵנָּה חֲסִירוֹתָא דְּאוּלְצִנְוָהִיⁿ
דְּמִשִּׁיחָא בְּכִסְרֵי חֶלְף פְּגִרָה דֵּאִיתוּהִיⁿ
עֲדָתָא :
חֲשָׂא צְרוּתָאⁿ :

הִי דֵּאנָא הוּיָת מְשִׁשְׁנָה אִיךְ^o
מְדְּכִרְנוּתָא דֵּא לְהָא דֵּא תִיְהִיבְתָּ לִי^o
בְּכוֹן דֵּא שְׁמֵלָא מְלִתָּה דֵּא לְהָא :
מְדְּכִרְנוּתָא^o : הִנְחָגְתָּ^o : דֵּא שְׁמֵלָא^p : שְׁאִמְלָא^p :

אַרְזָא הוּ דְּמַכְסִי הוּא מֵן עֵלְמָא^q
וּמֵן דֵּרָא הָשָׂא דִין אֲתַגְלִי לְקִדְשׁוּהִי^q
לְאִילִין דְּצָבֵא אֵלְהָא דִּיּוֹדַע מֵנו^q
עוֹתֵרָא דְּשׁוּבְכָה^r דֵּא אֲרִזָּא הִנְגָּא^r
בְּעִמְמָא דֵּהוּיּוּ מְשִׁיחָא דְּכָכוֹן^u סְכְּרָא^u
דְּשׁוּבְכָחַן :
אַרְזָא הַסּוּר^r : דֵּהוּיּוּ שְׁהוּא^u : סְכְּרָא תְּקוּת^u :

הוּ דְּחִנְן מְכִרְזִינְן וּמִלְפִינְן וּמִסְכְּלִינְן^x
לְכָל בְּרִיָּשׁ בְּכָל חֲכָמָא דְּנִקְסִים לְכָל^x
בְּרִיָּשׁ כְּדִי גְמִיר בִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא :
בְּהֵדָא הוּ גִיר אֵף עֵמֶל אֲנֵגָא^y
וּמִתְכַּשֵּׁף אֵנָּה בְּמַעֲדִרְנוּתָא דְּחִילָא^y
דְּמִתִּיְהִיב לִי :
מִסְכְּלִינְן^x : מְכִינִים אֲנַחְנוּ^x : נִקְסִים נַעֲמִיד^y : מִתְכַּשֵּׁף^z : מִשְׁתַּדֵּל^z : כְּתַחֲנוּנִי^z : מַעֲדִרְנוּתָא^z : עוֹרֵת^z :

קפלאון

20 Et per eum recōciliare sibi omnia:
Et pacificavit in sanguine crucis eius,
per eum, tum quæ sunt in terra, tum
quæ sunt in calis.

2 Ad verbum,
Per manum eius.

21 Etiam vos qui antea alieni fuistis
Et hostes in mentibus vestris, propter
opera vestra mala, vos [inquam] pa-
cificavit nunc,

22 In corpore carnis suæ, Et per mortem
suam: ut constitueret vos coram se san-
ctos, sine macula, Et irreprehensibiles.

23 Si permanseritis in fide vestra, fir-
mo existente fundamēto vestro, Et nō
dimoveamini à spe Evangelii, quod
audiuistis, quod predicatū fuit in uni-
versa creatura quæ est sub calo: cuius
ego Paulus factus sum minister.

24 Et gaudeo in afflictionibus quæ sunt
pro vobis, et adimpleo defectum affli-
ctionum Christi in carne mea, pro cor-
pore ipsius, quod est Ecclesia.

25 Cuius [Ecclesiæ] ego factus sum mi-
nister iuxta dispensationem Dei quæ
data est mihi in vos, ut impleam ser-
monem Dei.

26 [Nempe] mysteriū illud quod abs-
conditum fuerat à seculis, Et ab ætati-
bus: nūc autē reuelatū est sanctis eius,

27 Quibus vult Deus notū facere quæ
sit opulētia gloriæ mysterii huius in-
ter Gētes: quod [mysteriū] est Christus,
qui in vobis est spes gloriæ nostræ.

28 Quem nos predicamus et docemus,
ac intelligere facimus apud omnem fi-
liū hominis in omni sapiētia, ut statua-
mus omnem filium hominis perfectum
in Ieschua Christo.

29 Ad hoc enim ipsum etiam laboro,
et enitor auxilio virtutis quæ data est
mihi.

Cap.

Epist. Pauli

Κεφάλαιον ἑῷ

Cap. II.

Θ Ελω γὰρ ὑμᾶς εἰδέναι ἡλίκον ἀγῶ-
να ἔχω περὶ ὑμῶν καὶ τῶν ἐν Λαοδι-
κείᾳ, ὅσοι οὐχ ἑώρακα σὺν τῷ πρὸς ὁ-
πὸν μου ἐν σαρκί.

Ἰνα παρακληθῶσιν αἱ καρδίαι αὐ-
τῶν, συμβιβασθέντων ἐν ἀγάπῃ, καὶ εἰς
πάντα πλοῦτον τῇ πληροφορίᾳ τῆς σὺν-
έσεως, εἰς ὁπλήνωσιν τῆς μυστηρίου τοῦ Θεοῦ
καὶ πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ.

Ἐν ᾧ εἰσὶ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σο-
φίας καὶ τῆς γνώσεως ἀποκρυφῶν.

Τοῦτο δὲ λέγω ἵνα μή τις ὑμᾶς πα-
ραλογίζηται ἐν πιθανολογίᾳ.

1. Cor. 5.3

Εἰ γὰρ καὶ τῇ σαρκὶ ἀπέμνησκα, ἀλλὰ τῷ
πνεύματι σὺν ὑμῖν εἰμι, χαίρων καὶ βλέ-
πων ὑμῶν τὴν ταξίν, καὶ τὸ σπέρμα τῆς
ἐν Χριστῷ πίστεως ὑμῶν.

Ὡς οὖν παρελάβετε τὸν Χριστὸν ἰη-
σοῦν τὸν Κύριον, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε.

Ἐρριζωμένοι καὶ ἐποικοδομούμενοι ἐν
αὐτῷ, καὶ βεβαίουμένοι ἐν τῇ πίστι, καθε-
στῆναι ἐδιδάχθητε, θεωροῦντες ἐν αὐτῇ ἐν
ἀναχαρίσει.

Βλέπετε μή τις ὑμᾶς ἔσται ὁ συλα-
γωγῶν διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς
ἀπάτης, καὶ πλὴν ἀφάδου τῶν ἀνθρώ-
πων, καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου, καὶ οὐ καὶ
Χριστόν.

Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρες
μα τῆς θεότητος σωματικῶς.

Καὶ ἐσεὶ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς
ἐστιν ἡ κεφαλὴ πάσης ἐκκλησίας καὶ ὁ
σωτήρ.

Rom. 1.29

Ἐν ᾧ καὶ θεωρεῖσθε τὴν ἀποστολήν
ἀνθρώπων, ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώμα-
τος τῶν ἀνθρώπων τῆς σαρκὸς, ἐν τῇ πε-
ριτομῇ τοῦ Χριστοῦ.

Σωτηφέντες

V Elim enim vos scire quantū
certamē sustineam pro vobis
& iis qui sunt Laodiceæ, & quot-
quot non viderunt faciem meam
in carne:

Vt consolationem accipiant eo-
rum corda, ipsis charitate cōpactis,
& omni opulencia certò persuasæ
intelligētiæ, ad cognitionem my-
sterii Dei & Patris & Christi.

In quo sunt omnes thesauri sapiē-
tiæ ac cognitionis absconditi.

Hoc autē dico nequis vobis im-
ponat probabilitate sermonis.

Etsi enim || corpore absūm, spiritu
tamen sum vobiscum, gaudens ac
cernens vestrum ordinem, & solidi-
tatem vestræ in Christum fidei.

Sicut igitur accepistis Christum
Iesum Dominum, ita in eo incedite:

Radicati & superstructi in eo, ac
cōfirmati fide, sicut edocti estis, abū-
dantes ea cum gratiarum actione.

Videte nequis sit qui vos depræ-
detur per philosophiam & inanem
deceptionem, secundum traditio-
nem hominum, secundū elementa
mundi, & non secundum Christū.

Nam in eo inhabitat omnis ple-
nitudo deitatis corporaliter:

Et estis in eo completi, qui est ca-
put omnis imperii ac potestatis.

In quo etiam circumcisi estis || cir-
cuncisione quæ fit sine manibus,
dū corpus carnis peccato obnoxia
exuistis, per circūcisionem Christi:

Consepulti

1 Occupatio, quod
nec Colossenses nec
Laodicensēs inuisse-
runt, non factum esse
negligentia, sed se tā-
to magis de illis esse
solicitos.

2 Brevis conclusio
summam superioris
doctrinæ, quod vide-
licet certæ sapientiæ
et cognitionis Dei
vel reconditi summa
omnis sit in
Christo, cuius hic
fit usus quod ad ho-
mines attinet, ut mu-
tua charitate compa-
cti, in tanti boni co-
gnitione felices con-
quiescant tantisper
dum eo plenè perfusa-
ntur.

3 Transitio ad se-
quentem tractatum
adversus Christiani-
smi corruptelas.

4 Corruptelas om-
nes ad tres species
revocat. Prima est
quæ ex speculationi-
bus curiosis est, tamē
subtilis eiusdem sa-
pientiæ speciem refe-
rentibus, exoritur.

5 Secunda quæ est
manifeste superstitio
sa et inanis, et sola
consuetudine fictis-
que enthusiasmis ni-
uitur.

6 Tertia species
eorum erat qui mun-
di iudicamenta (id est
Legalem cultum) cū
Evangelio coniunge-
bant.

7 Universalis con-
futatio omnium cor-
ruptelarum hæc est,
quod falsam religio-
nem esse necessariò
oporteat quæ Christo
quicquam adiicit.

8 Ratio, Quia Ch-
ristus Deus
et homo perfectissi-
mus est, et supra o-
mnia excellentissi-
mus, et qui illum ha-
bet nihil amplius po-
tuit requirere.

9 Iam peculiariter
adversus tertiam spe-
ciem agit. i. adver-
sus eos qui Iuda-
ismum urgebant: ac
primum quidem cir-
cuncisione carnis no-
bis opus esse negat,
quam absque ea si-
mus Christi virtute
intus circumcisi.

קפלאון ב

Cap. II.

^a אנונא קרב
פלוטון יון

צבא אנא דין דתדעון אינא אנונא
אית לי חלפיון וחלף הנון דב
דכלדיקיא וחלף שרכא אילין ד
דפרצופי לא חוו בכסר :

^b פרצופי
כני

^c יתכיון
יקבלו נחמה
חובא אהבה
^d פיסא פיוס
^e סוכלא כינתו

דיתכיון לבותהון ויתקרבו
בחובא לבלה עותרא ^e דפיסא
ולסוכלא דידעתה דארזא דאלהא
אבא דמשיחא :

^f כסין
נסתרים
^g סימא
אוצרי

הו דבה ^g כסין כלהין ^h סימא
דחכמתא וידעתה :

ⁱ פיסא דמלא
פיוס דבריס

הדא דין אמר אנא דלא אנש
יהוא מטעא לכו בפיסא דמלא :

^k פריק רחוק

אפן גיר בכסר ^k פריק אנא מנכון
אלא ברוח עמכון אנא וחדא אנא
דחזא אנא מתכסותכון ^m ושרירותא
דהימנותכון דמשיחא :

^l מתכסותכון
הסדר שלכם
^m שרירותא
חזוק קיום

איכנא הכיל דקבלתון לישוע
משיחא מרן בה הלכו :

ⁿ משררין
קמים
^o עקריכון
שרשים

בד ⁿ משררין ^o עקריכון ומתכנין
אנתון בה ומתקיימין אנתון בהימנותא
הי דילפתון דבה תתיתרון בתודיתא :

^p ילפתון
למדתם

אודחרו דלמא אנש יחלצכון
בפילוסופותא ובטעיותא ^r סריקתא
איך יולפנא דבני נשא ואיך א
אסטוכסותי דעלמא ולא איך
משיחא :

^q פילוסופותא
פילוסופיא
^r סריקתא
כלי פרי

^s אסטוכסוד
יסודותיו

דבה עמר בלה מוליא דאלהותא
גושמנאית :

^t עמר שוכן

ובה אף אנתון משתמליתון דהו
איתוהי רישא דכלהין ארכוס ו
ושולטנא :

^u משתמליתון
נמלאתם

ובה ^x אתגורתון ^y גזורתא דלא
באידין ^z בשלח בסרא דחטה
בגזורתה דמשיחא :

^x אתגורתון
נמלתם
^y גזורתא
טילה
^z בשלח
כהפשט
^{aa} בגזורתה
כמילתו

¹ Volo autem ut sciatis quale certamen sit mihi pro vobis, et pro iis qui sunt Laodicea, et pro reliquis qui faciem meam non viderunt in carne.

² Ut consolationem accipiant corda eorum et appropinquent per dilectionem ad omnem opulentiam persuasionis, et ad intelligentiam cognitionis mysterii Dei Patris et Christi.

³ In quo reconditi sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae.

⁴ Hoc autem dico, ne quis decipiat vos suasionem sermonum.

⁵ Etiam si enim carne absens sum a vobis, tamen spiritu vobiscum sum, et gaudeo quod videam ordinem vestrum et firmitatem fidei vestrae quae est in Christo.

⁶ Quemadmodum igitur accepistis Iesum Christum Dominum nostrum, in eo ambulate.

⁷ Stabilitis radicibus vestris, et vobis extructis in eo, confirmatisque in fide quam didicistis, in qua exuberetis cum gratiarum actione.

⁸ Cavete ne quis denudet vos per philosophiam et per deceptionem vanam, secundum doctrinas filiorum hominis, et iuxta elementa mundi, et non iuxta Christum,

⁹ In quo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.

¹⁰ In quo vos quoque estis impleti, qui est caput omnium principatum et potestatum.

¹¹ Et per quem circumcisi estis circumcisione qua non [facta est] manibus, [sed] per expoliationem carnis peccatorum, per circumcisionem Christi. un.i.

Epist. Pauli

Rom. 6.4
ephef. 1.19

Συνταφέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι 12
π, ἐν ᾧ καὶ οἱ νεκροὶ διὰ τῆς πίστεως
τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐγείραντος
αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν.

Ephef. 2.1

Καὶ ὑμᾶς νεκροὺς ὄντας ἐν τοῖς πα- 13
ρῆμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς
ὑμῶν, σὺν ἐξωποιοῖσιν οὖν αὐτῶν, χα-
ρυσάμενοι ὑμῖν πάντα τὰ ῥῆματα·

Ephef. 2.5

Εξαλείψας τὸ κατ' ἡμῶν χροῖμα 14
φθαρτῶν, ὃ ὡς ἔκρινεν ἡμῖν, ἐ-
αυτὸ ἦρκεν ἐν τῷ μέσῳ, πρὸς-
ηλώσας αὐτὸ τῷ σταυρῷ·

Ἀπεκδυσάμενοι τὰς δυνάμεις καὶ 15
τὰς ἐξουσίας ἐδιδράμυσεν ἐν παρρησίᾳ,
δραμβύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ.

Μὴ οὖν πε ὑμᾶς κρινέτω ἐν βρώ- 16
σιν, ἢ ἐν πόσιν, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς, ἢ νο-
μιωίας, ἢ σαββάτων·

Ἀδελφοὶ τῶν μελλόντων, τὸ δὲ σῶ- 17
μα, τοῦ Χριστοῦ.

Μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβεύτω δε- 18
λων ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἀνησυχίᾳ
τῶν ἀφ' ἑλῶν, ἀλλ' ἵνα ἴσῃ ἐν ἡμῶν
τύπων, εἰκὴ Φιλοφύλου ὑμῶν τοῦ νοῦ
τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.

Καὶ οὐ κρατῶν πλεῖν κεφαλῇ, ὡς 19
οὐ πᾶν τὸ σῶμα διὰ τῶν ἀφ' ἑλῶν ἐ-
δέσμων ὁπληροῦν καὶ συμβιβα-
ζόμενον, αὐξοῦν πλεῖν αὐξήσιν τοῦ Θεοῦ.

Εἰ οὖν ἀπεθάνετε σὺν τῷ Χριστῷ 20
ὑπὸ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, πῶς ζῶ-
ντες ἐν κόσμῳ, δογματίζεσθε;

Μὴ ἀψή, μηδὲ γέυση, μηδὲ δίψη.

nam videlicet res ille Christum venturum adumbrabant, nos vero iam enim ipsum nobis exhibitum posidemus.
nam speciem corruptilem disputat, cuius exemplum proponit Angelorum cultum, quod falsa religionis genus primum hac ratione refutat quod qui huiusmodi cultum
invehunt, sibi tribuunt quod unus Dei est, nempe ius conscientiarum religione obligandum: quantumvis ista videantur homines ad humiliter de se sentientes ad-
ducere.

17 Secundo, quod nec visa nec audita, sed a se excogitata, pro oculis temere obtrudant.

18 Tertio, quod ista non alio fundamento quam opinione hominum sibi immodice in sui commentis placentium innituntur.

19 Quartum argumentum maximi momenti, quoniam Christum sua dignitate spoliant, ut qui unus totum suo corpori tum fouendo tum etiam augendo sufficiat.
20 Iam ultimo loco pugnat adversus secundae speciei corruptelas, quae videlicet merè sunt superstitiosae, et ab hominibus partim castris sua simplicitatem
quorundam fallentibus, partim etiam plane ridiculis, excogitate. Sicut quum in certo ciborum genere et ceteris similibus rebus pietas, remissio peccatorum, vis de-
nique aliqua collocatur, quam ne ipsi quidem eiusmodi rituum autores intelligunt, quum inquam sit. Virtus autem argumento a comparatis sumpto: Si morte Chri-
sti novum fœdus suo sanguine sancientis, ab istis ritibus externis estis liberati, quibus visum fuerat Domino mundum, Sicut rudimentis quibusdam, ad plenam illam veram reli-
gionis cognitionem preparare, qua tandem ratione nescio quibus decretis oneremini, quasi sitis huius mundi cines, quasi ab hac vita et rebus terrenis pendetis? Cui
sa vero hæc est cur supra vers. 8. alium ordinem sequitur sit quam in refutatione, quod illic ostendat quibus gradibus fuisse religionem mundum inuasere, initio vide-
licet facta a curiosis sapientum speculationibus, quas tandem crassa illa superstitio sequitur, quibus malis deinde Dominus Legalem illum cultum opposuit, quo nonnulli
rursus abusi sunt: in refutatione vero incepta a Legalis cultus abolitione, et a comparatis doceret multo magis illos falsos cultus esse tollendos.

21 Mimesis in persona istorum superstitiosorum.

10 Cōsepulti cum eo per Bapti-
smum, "per quem etiā cum eo re-
surrexistis, per fidē Dei efficaciter
agētis, qui excitavit eū ex mortuis

11 Vósq; mortuos in peccatis 13 &
præputio carnis vestræ, cum eo vi-
uificavit, condonatis vobis omni-
bus peccatis,

14 Ac deletō quod aduersum nos
erat rituum chirographo, quod in-
quam erat nobis contrarium, ipse
verò cruci affixū è medio sustulit.

Et expoliata imperia ac potesta-
tes traduxit palām, triumphatis il-
lis per eam.

15 Nequis igitur vos damnet ob
cibum, vel potum, aut respectu diei
festi aut nouilunii, aut sabbathorū.

Quæ sunt vmbra rerum futura-
rum, at corpus est Christi.

16 Nullus voluntarius moderator
de vobis statuatur ex subiectione &
cultu Angelorum: 17 sese ingerens in
ea quæ non vidit, 18 & temere tur-
gens carnis suæ sensu:

19 Neque obtinens caput, ex quo
totum corpus per commissuras &
compages suppeditatum & com-
pactum, augefcit Dei augmento.

20 Itaque si mortui cum Christo,
liberi estis ab elemētis mūdi, qd vt
viuētes in mūdo ritibus oneramini?

21 Ne attigeris, neque gustaris, ne-
que contrectaris.

10 Occupatio, Ne
signo quidem exten-
no nobis opus esse de
Patribus: quum iam
Baptismum habeamus
interioris illius
renouationis testem
ac sigillum efficacis-
simum.

11 Finis Baptismi
vnus est, mors ac se-
pultura veteris homi-
nis, idque ex poten-
tia vnius Dei, cuius
virtutem in Christo
morituro et suscitato,
per fidem apprehen-
dimus.

12 Alter finis Ba-
ptismi est, vt qui in
peccatis ciuius mor-
tuis, in Christo pro no-
bis mortuo et fide
apprehenso, remissio-
nem peccatorum gra-
tiam et vitam æ-
ternam adipiscamur.

13 Nouum argu-
mentum eiusmodi
latens in his paucis
verbis, Non impedit
præputium quom-
inus in Christo iustifi-
cari vitam consequi
remitti, ergo circumci-
sione præputii non est
vobis opus ad salutē.

14 Generalius iā
loquitur aduersus to-
tū Legalem cultum,
quem abolitum esse
docet duplici ratione:
primum quia qui in
Christo remissionem
omnium peccatorum
est adeptus, quorsum
illa Legis adminicu-
la requireret? Secun-
do, quoniam si quis il-
los ritus propius cō-
sideret, comperiet to-
tidem fuisse nostri
reatus testimonia,
quibus veluti chiro-
graphis nos damna-
tionē mereri palām
testabamur. Itaque
Christus aduentu suo
chirographum illud
deleuit, eo quod cruci
affixus, de omnibus no-
stris hostibus, quantum
libet potentibus, triū-
phauit. Quorsum igitur
illos ritus nunc
et usurparemus, quasi
adhuc peccatorū rei,
et hostium tyranni-
di obnoxii?

15 Conclusio, nomi-
natis etiam certis
speciebus, puta cibo-
rum et decurum dis-
crimine, quibus nos
non obstringi, nouum
argumento probat, que-

16 Aduersus præ-

17

18

19

^a מעמודיתא
טבילה :

ואתקברתון עמה במעמודיתא ובה
קמתון עמה דהימנתון בחילא דאלהא
דאקמה מן בית מיתא :

^b אחיכון חחיה
אתכם :

ולכון דמיתין הויתון בחטהיכון
ובעורלות בסרכון אחיכון עמה ושבק
לן בלהון חטהין :

^c עטא סוטה
^d חובין
חוכותינו
^e סקובלן
בגדרנו
^f זקיפה
צליבתו :

ועטא בפוקדנוהי שטר חובין הו
דאיתוהי הוא סקובלן ושקלה מן
מצעתא וקבעה בזקיפה :

^g שלח חשט
^h פרסי הולין
ב רהסיה
ורעין כולם
כדרך הנוצח
לעשות למי
שנצח :

ובשלח פגרה ^h פרסי לארכוס
ולשליטנא ואכהת אנון גלואיר
בקיומה :

ⁱ קיומה עצמו
^k ידורכון ידן
אתכם
^l פולגא
חכרלת
עארא
מועדים
^m רישוראשו
ⁿ ירחא
חדשים
^o שבתות
^p שבתות
^q שלילתא
צלי :

לא חכיל אנש ידורכון במאכלא
ובמשתא או ^l בפולגא ^m דעאדג
ודרישו ירחא ⁿ ודשבא :

^r חליל
דעתידן פגרא
דין משיחא הו
ולמא אנש יצבא
במביכות רענא
למחיבותכון
דתשתעבדון
לפולחנא
דמלאכא
כד סעא על
מדס דלא חזא
וסריקאית
מתחתר
ברענא דבסרה
ולא אחיד
רישא דמנה
כלה פגרא
מתרבב
ומתקים
בשרינא
ובהדמא
ורבא תרבייתא
דאלהא :

חלין דאיתיהון ^q טלניתא דאילין
דעתידן פגרא דין משיחא הו :

^r סעא
כמו סעל
סריקאית
לריק
מתחתר
מתנאה
אחיר אוהו
^s רישא הראש
^t שרינא
סקומות
שאכרי הגוף
מתחברים
יחד
^u רבא גדל :

ולמא אנש יצבא במביכות רענא
למחיבותכון דתשתעבדון לפולחנא
דמלאכא כד סעא על מדס דלא חזא
וסריקאית מתחתר ברענא דבסרה :

^v מתנאה
אחיר אוהו
^w רישא הראש
^x שרינא
סקומות
שאכרי הגוף
מתחברים
יחד
^y רבא גדל :

ולא אחיד רישא דמנה כלה פגרא
מתרבב ומתקים בשרינא ובהדמא
ורבא תרבייתא דאלהא :

^z סעא
כמו סעל
סריקאית
לריק
מתחתר
מתנאה
אחיר אוהו
^{aa} רישא הראש
^{ab} שרינא
סקומות
שאכרי הגוף
מתחברים
יחד
^{ac} רבא גדל :

אן גיר מיתתון עם משיחא מן
אסטובסוהי דעלמא למנא איך הו
דחיתון בעלמא ^c מתדינין אנתון :

^{ad} לק סורה
שפח שהא
אוסר אינו
כי לפי דעת
האחרים
^{ae} תקפתע :

לא ^{ad} לם תקרוב ולא תמסע ולא
תקף :

דאיתיהין

12 Et sepulti estis cum eo per baptismū,
et per eum surrexistis cum eo, qui cre-
didistis in virtutem Dei qui excitavit
eum a mortuis.

¹ Ad verbum,
De inter mortuos.

13 Et vos qui mortui eratis per pecca-
ta vestra, et [eratis] in praputio carnis
vestra, vivificavit cum eo, et condona-
vit nobis omnia peccata nostra:

14 Et deleuit in decretis suis contra-
ctum debitorū qui erat contra nos: et
sustulit ipsum e medio, ac affixit ipsum
cruci suae:

15 Et per expoliationē corporis sui ² ostē-
tauit principatus ³ et potestates, et pu-
defecit eos palam in semetipso.

² Id est Victoris
instar in triumphū
ignominiae causa
produxit.

16 Ne igitur quis iudicet vos in cibo
et potu, aut in distinctionibus festorum et
principiorum mensium, et sabbathorum.

³ Syrus textus e-
tiam in manuscri-
pto exemplari ha-
bet ידורכון: quod si
per errorem scri-
ptum non sit loco
positum sal-
tem erit in loco
quod ad idē per-
tineat instrumen-
tum prolationis.

17 Quae sunt umbra earum rerum quae
futura [erāt:] corpus autē Christus est.

18 Et nequis velit per demissionem me-
tis culpabiles vos reddere, ut subiicia-
mini cultui Angelorum, nixus re quā
non vidit, et in vanum superbiens in
cogitatione carnis suae.

19 Et non tenens ipsum caput, ex quo
totum corpus componitur, et constitui-
tur per commissuras et per membra,
et crescit augmento Dei.

20 Si igitur mortui fuistis cum Christo
ab elementis mundi, cur, ac si viueretis
in mundo, iudicamini?

21 ⁴ Ne appropinquaueris, neque gu-
staueris, neque contrectaueris?

uu.ij.

⁴ Syriacus textus
post particulā לא,
(id est Ne) dehortā-
di, subiungit aliam
particulam, nem-
pe ול, quae deno-
tat sententiam in
cuius capite poni-
tur, non dici nisi
μὴ προσεγγίζῃς in aliorū
persona: sicut hic
Paulus haec pronū-
tiat in persona
pseudopostolorū.
Eadē particula le-
gitur in 1. Thess. 2,
eodem sensu: sicut
ibi explicabitur.

Epist. Pauli

Α ὅτι πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀπορροῇ- 22
σὺ καὶ τὰ ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας
τῶν ἀνθρώπων.

Απὸ αὐτοῦ λόγον μὴ ἔχοντα σοφίας 23
ἐν ἐδελορησκειᾷ καὶ ταπεινοφροσύνῃ,
καὶ ἀφιδία σώματος, ἐκ ἐν πρὶν πρὸς
πληρομὴν τῆς σαρκός.

Κεφάλαιον Γ

Εἰ οὖν σὺν ἡγήρητε τῷ Χριστῷ, τὰ
ἀντὶ τῆς ζωῆς, οὐ ὁ Χριστός ἐστιν ἐν δε-
ξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ δόξης.

Τὰ ἀντὶ φρονεῖτε, μὴ τὰ ἐπὶ τῆς 2
γῆς.

Απεθάνετε γὰρ, καὶ ἡ ζωὴ ὑμῶν κέ- 3
κρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ.

Ὅταν ὁ Χριστός φανερωθῇ, ἡ ζωὴ 4
ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερω-
θήσεσθε ἐν δόξῃ.

Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐ- 5
πὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος,
ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ πλὴν πλεονεξίας,
ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρεία.

Δι' αὐτὴν ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ 6
ὑμῶν τῆς ἀπειθείας.

Εν οἷς καὶ ὑμεῖς ὡς ἐπατήσατέ πο- 7
τε, ὅτε ἐζῆτε ἐν αὐτοῖς.

Νυνὶ δὲ ἀποθέσθε καὶ ὑμεῖς τὰ 8
πάντα, ὀργὴν, θυμὸν, κακίαν, βλασ-
φημίαν, αἰσχρολογίαν ἐκ τοῦ σώματος
ὑμῶν.

Μὴ ψεύδεσθε εἰς ἀλλήλους, ἀπεκδυ- 9
σάμενοι τὸν παλαιὸν ἀνθρώπον σὺν ταῖς
ῥαῖς αὐτοῦ.

Καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀ-
καινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα
τῆς κτίσεως αὐτοῦ.

22 Quæ omnia ipso usu pereunt,
23 præscripta ex mandatis & doctri-
nis hominum:

24 Quæ rationem quidem habent
sapientiæ in cultu voluntario &
summissione animi, & in eo quod
corpori nō parcant: nō tamen illius
sunt pretii, quum ad ea spectent qui-
bus farcitur caro.

Cap. III.

1. Itaque si resurrexistis cum Chri-
sto, superna quærite, ubi Chri-
stus est ad dexteram Dei sedens.
Superna curate, non terrestria.

4 Nam mortui estis, & vita vestra
abscondita est cū Christo in Deo.
Quando Christus vita illa nostra
patefactus fuerit, tum & vos cum
eo patefietis gloriosi.

6 Mortificate igitur mēbra vestra
terrestria, || scortationem, impurita-
tem, mollitiem, cupiditatem malā,
& auaritiam, quæ est idololatria.

Ob quæ venit ira Dei in filios cō-
tumaces:

Quibus in vitiis & vos versaba-
mini quondam, quū in iis viueretis.

At nunc deponite etiam vos hæc
omnia, iram, excandescētiā, ma-
litiam, maledicētiā, verborū tur-
pitudinem ab ore vestro.

Ne mentimini alius aduersus aliū,
7 quum exueritis veterem illum ho-
minem cum factis ipsius:

10 Et indueritis nouum illum qui
renouatur 8 in agnitionem cōgruē-
tē imagini eius qui ipsum cōdedit.

22 Aliud argumē-
tum, non possit spiri-
tuale & internum
regnum Dei consistere
in rebus istis ex-
ternis & quæ usu
consumuntur.

23 Tertium argu-
mētum, Quia Deus
non est istarum tra-
ditionum autor, ac
proinde conscientias
non ligant.

24 Occupatio, Spe-
ciosa quidem hæc es-
se, quod ita videā-
tur homines optimo
animo Deum colere,
se se summittere, &
corpus (cui curando
iam multi incum-
būt) negligere: sed ni-
hilominus reesse nul-
lus dignitatis, quum
minimè spectent ad
spiritualia & eter-
na, sed ad carnis ali-
mentum.

1 Altera pars epi-
stolæ: in qua, arrepta
occasione ex vānis
illis exercitiis, suo mo-
re post doctrinam i-
psam explicatam, ad
Christianæ vite de-
scriptionem descendit.

2 Renovatio siue
regeneratio ex parti-
cipatione resurrectionis
Christi, fons est om-
nis sanctimonie,
unde postea deducitur
titulus.

2 Fines & scopus
omnium Christianæ
vite officiorum est, ce-
lorum iter ingredi, et
in qua nos eo dedu-
cunt incubere. s. soli-
da pietati, non autē
externis illis corpora-
libus.

4 Argumentum à
connexis, simulque à
causis efficientibus.
Mortui estis quod ad
carnem attinet (id est
ad veterē naturā ca-
dūca omnia quæren-
tem) & e contrario,
capistis Spiritu viue-
re: ergo spiritualia et
caelestia, non autem
carnalia & terrena
curate.

5 Occupatio, Nos
adhuc quidem in hoc
mundo versari pluri-
mis huius vite æru-
minis obnoxios, adeo
ut quodammodo la-
teat vita quæ in no-
bis est: sed nihilomi-
nus vite & gloriæ i-
nitiatos habere, cu-
ius nunc penes Chri-
stum, ipsiusque Dei
manum deposita cō-
plementum certò pa-
tescit in glorioso illo
Domini aduentu.

6 Mortua natura
ne sit amplius in vo-
bis efficax, sed vana sit efficax. Vigor autem naturæ ex motibus intelligitur. Moriantur in vobis erga carnis affectus, & vivant spirituales motus illis contrariis. Recen-

Ephes. 5. 3

bis efficax, sed vana sit efficax. Vigor autem naturæ ex motibus intelligitur. Moriantur in vobis erga carnis affectus, & vivant spirituales motus illis contrariis. Recen-

7 Definitio regenerationis à partibus sumpta, quæ sunt veteris hominis (s. prauitatis nobis ingēnitæ) depositio, & noui hominis (s. puritatis nobis per grā-
tiam collatæ) insinuatō. Vtraque verò in nobis nunc inchoata, suis gradibus absoluitur, illo quidem sensim moriente, isto vero sensim ad perfectionem alterius vite per-
ueniente.

8 Nouitas vite in agnitione hominem ad Dei conditoris imaginem, id est ad totius animæ rectitudinem transformante, posita est.

^a חשחתא
תועלות :

דאיתיהין הלין חשחתא דמתחבלא

ופוקדא אנן ויולפנא דבני-נשא :

ומתחזין דאיתבהין מלתא דחכמתא

בפרצוף מביכותא ודחלת אלהא

ורלא חיסין על פגרא לא כמדום

^b חשחתא
תועלות :

דמיקר אלא באילין ^b דחשחתא אנן

דבסרא :

קפלאון ג

אן חכיל קמתון עם משיחא דלעל

בעו אתר דמשיחא יתב על ימינא

דאלהא :

^c אתרעו
חשכו :

דלעל אתרעו ולא דבארעא :

^d כסין
נסתרים :

מיתתון לכוון גיר וחייכון ^d כסין

עם משיחא באלהא :

^e דהוין שהוא :

ואמתי דמשיחא מתגלא ^e דהוין

חזין הידין אף אנתון תתגלון עמה

בשובחא :

^f אמיתו
המיתו :

אמיתו חכיל ^f דמייכון דבארעא

^g דמייכון
אבריוס :

זנויותא טנפותא ^h וכאבא ורגתא

^h כאבא תאוות
הכאבא ככאיות
הלב :

בישתא ^k ועלובותא דהי הי דחלת

ⁱ רגתא כשתא
חמדות רעות :

פתכרא :

^k עלובותא
מידת הכיל :

מטול הלין גיר אתא רוגזה דאלהא

^l פתכרא
אלילים :

על בניא ^m דלא מתטפיסנותא :

^m פתכרא
מרי :

בהלין אף אנתון הלכתון מן קדים

כד מתהפכין הויתון בהין :

ⁿ מתהפכין
מתהליכין :

השא דין אנחו מנכוז כלחין הלין

^o אניחו
הסירו :

רוגזא חמתא בישותא גודפא ממללא

טנפא :

^p מדגלון
כוזבים :

ולא תהוין ^p מדגלין חר בחד אלא

^q שולחוהי
הפשיטו אותו :

שולחוהי לבר נשא עתיקא עם

^r חכמה
דרכיו :

כלחון הופכוהי :

^s חדתא האיש
החדש :

ולבשו ^s חדתא דמתחדת בידעתא

^t דכריה מ
שברא אותו :

בדמותא דבריה :

כד

22 *Quasunt usus qui corrumpitur et mā data sūt & doctrina filiorum hominis.*

23 *Et videntur quod sit in illis ratio sapientia per aspectum summisionis & reverentia Dei, & quod non indulget corpori: non ob rem quæ sit pretiosa, sed propter ea quæ usus sunt carnis.*

Cap. III.

S Igitur resurrexistis cum Christo, quæ sunt superna querite, ubi Christus sedet ad dexteram Dei.

2 *Quæ sunt superna cogitate, & non quæ sunt in terra.*

3 *Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.*

4 *Et quum Christus manifestabitur, qui est vita nostra, tunc etiam vos manifestabimini cum eo in gloria.*

5 *Mortificate igitur membra vestra quæ sunt in terra, scortationem, impuritatem, libidines preposteræ, & concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est cultus idolorum.*

6 *Propter hæc enim venit ira Dei super filios contumaciæ.*

7 *In quibus etiam vos ambulastis ante, quum versaremini in eis.*

8 *Nunc autē deponite à vobis omnia hæc, iram, excandescentiam, malitiā, maledicentiam, turpiloquium.*

9 *Et ne sitis mendaces unus in aliū: sed exuite filium hominis veterem cū omnibus conversationibus suis.*

10 *Et induite novum qui renouatur in agnitionem iuxta imaginem eius qui creavit ipsum.*

^s Vel Inobedientia. Id est Super contumaces & inobedientes. Hebraismus.

uu.iii.

Epist. Pauli

Οπου οὐκ ἐνι Ἑλλῶ καὶ Ἰουδαῖος, 11
 ὡδειομένη καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος,
 Σκύθης, δοῦλος, ἐλδιδερος· ἅλλα τὰ
 πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός.

Ενδύσασθε οὖν, ὡς ἐκλεκτοὶ τοῦ 12
 Θεοῦ, ἅγιοι καὶ ἡγαπημένοι, ἀσπλάγχα
 οἰκτιρῶν, χρηστότητα, ταπεινοφροσύ-
 νῃ, πραότητα, μακροθυμίαν.

Ἀνεχόμενοι ἀλλήλων, καὶ χαρίζο- 13
 μένοι ἑαυτοῖς, ἵνα πᾶς πᾶσι πᾶσι ἔχη
 μομφὴν· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ἐχέει-
 σατο ὑμῖν, οὕτως καὶ ὑμεῖς.

Επὶ πᾶσι ὅ τοῖς ἁγίοις ἡ πᾶσι 14
 σιὴν δεσμός τῆς τελειότητος.

Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ βασιλεύει 15
 ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, εἰς ἡμῶν καὶ ἐκλή-
 θητε ἐν ἐνὶ σώματι· καὶ δι' ἀγάπης γι-
 νεσθε.

Ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ ἐνοικεῖτω ἐν ὑ- 16
 μῖν πλουσίως, ἐν πάσῃ σοφίᾳ· διδάσκον-
 τες καὶ νομιζοῦντες ἑαυτοὺς ψαλμοῖς
 καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἐν
 χερσὶ ἀδοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν τῷ
 Κυρίῳ.

Καὶ πᾶν ὅ, πᾶν ποιῆτε ἐν λόγῳ ἡ 17
 ἐν ἔργῳ, πάντα ἐν ὀνόματι Κυρίου Ἰη-
 σοῦ, δι' ἀγαπῶντες τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ δι-
 αὐτῷ.

Αἱ γυναῖκες ὑποτάσσεσθε τοῖς ἰδίοις 18
 ἀνδράσιν, ὡς ἀνέκειν ἐν Κυρίῳ.

Οἱ ἄνδρες, ἀγαπάτε τὰς γυναῖκας, 19
 ὡς ἡμεῖς ἀγαπήσαμεν τὸν Θεόν, ὡς ἡμεῖς
 ἡμεῖς ἀγαπήσαμεν τὸν Θεόν, ὡς ἡμεῖς
 ἡμεῖς ἀγαπήσαμεν τὸν Θεόν, ὡς ἡμεῖς

Τὰ τέκνα, ὑπακούετε τοῖς γονεῦσι 20
 καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα γὰρ ὅτιν διὰ ἡμεῖς
 Κυρίῳ.

Οἱ πατέρες, μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα 21
 ὑμῶν ἵνα μὴ ἀθυμώσιν.

9 Vbi non est Græcus & Iudæus,
 Circuncisio & Præputium, barba-
 rus, Scythia, seruus, liber: sed omnia
 & in omnibus Christus.

9 Iterum inculcat,
 Evangelium illa ex-
 terna non spectare,
 sed veram iustificatio-
 nem et sanctificationem
 in vno Christo, quatuor
 fructus multiplices
 recēset. Duo vero com-
 mēdat in primis, san-
 ctitatem et concordiam
 et verbi divini stu-
 dium assiduum.

Induimini igitur, vt electi Dei,
 sancti & dilecti, visceribus misera-
 tionum, benignitate, modestia, mā-
 fuetudine, lenitate:

Tolerantes alii alios, & condonā-
 tes vobis mutuò, si quis aduersus a-
 liquē habuerit querelam: sicut &
 Christus condonauit vobis, ita &
 vos.

Ad hæc autē omnia induimini cha-
 ritate, quæ est vinculum perfectionis

Et pax Dei imperet in cordibus
 vestris, ad quam etiam vocati estis
 in vnum corpus: & gratiosi estote.

Sermo Christi inhabitet in vobis
 copiosè cum omni sapientia, docen-
 do & cōmonefaciendo vos mutuò
 psalmis, hymnis & cantionibus spi-
 ritualibus, cum gratia canentes in
 corde vestro, Domino.

¶ Et quicquid egeritis sermone
 aut facto, in nomine Domini Iesu
 facite, gratias agentes Deo & Patri
 per eum.

10 Vxores, subiectæ estote pro-
 priis viris: vt conuenit in Domino.
 11 Viri, diligite vxores, & ne sitis
 aduersus eas amarulenti.

10 Ad economica
 præcepta ab ethicis
 descendens, ab vxori-
 bus exigit subiectio-
 nem secundum Deum.
 11 A viris, vt vxores
 diligant et leni-
 ter eas habeant.

12 Liberi, auscultate parentibus
 in omnibus: hoc enim gratum est
 Domino.

12 A liberis, vt sint
 ex Dei mandato pa-
 rentibus obsequētes.

13 Patres, ne irritate liberos vestros:
 ne despondeant animum.

13 A Patribus, vt
 benigni sint in liberos

¶ Serui,

Oi

כָּד דָּלִית יְהוּדִיָּא ^a וְאַרְמִיָּא וְלֹא
גְּזוּרְתָּא וְעוֹרְלוּתָא וְלֹא יוֹנִיָּא ^b וְכִרְכְּרִיָּא
וְלֹא עֵבְדָּא ^c וְכִרְ חֲאֲרָא אֱלֹא כָּל
וְכָל נֶשׁ מְשִׁיחָא הוּא :

לְבִשׁוּ הַכִּיל אֵיךְ ^d גְּבִיָּא דֵּאֱלֹהָא
קִדִּישָׁא וְחִבְיָא רַחֲמָא וְרוּחָא ^e ו
וְכִסְמוֹתָא וּמְכִיכּוֹת רַעִינָא ^f וְנִיחּוֹתָא
וְנִגִּירוֹת רּוּחָא ^h :

וְהוֹיָתוּן מְסִיכְרִין חֵד לְחֵד וְשִׁבְקִין
חֵד לְחֵד וְאֵן אֵית לֵאנֶשׁ עַל חֲבֵרָה
רּוּעֵמָא אֵיכְנָא דְּמְשִׁיחָא שִׁבְק לְכוּן
הֲכֵנָא אֵף אֲנָתוּן שִׁבּוּקוּ :

וְעַם הָלִין כָּל הָיִן חֻבָּא ^m דְּהוּיִן חֻזְקָא
דְּגִמִּירוֹתָא :

וְשִׁלְמָה דְּמְשִׁיחָא יִדְבֵּר לְכוּתְכוּן
דְּלֵה אֲתִקְרִיתוּן בְּחֵד פֶּגֶר וְהוֹיָתוּן
מוֹדִין לְמְשִׁיחָא :

דְּמִלְתָּה ^p תַּעֲמְרִי בְּכוּן עֲתִידָאִית
כָּל חֲכָמָא וְהוֹיָתוּן מִלְּפִין ^q וְרִדִּין
נִפְשָׁכוּן בְּמִזְמוּרָא וּבְתַשְׁבְּחָתָא
וּבְזִמְרִיתָא דְּרוּחָא וּבְטִיבּוֹתָא הוֹיָתוּן
זְמִרִין בְּלְכוּתְכוּן לֵאֱלֹהָא :

וְכָל מַדְם דְּסַעְרִין אֲנָתוּן בְּמִלְתָּא
וְעֵבְדָּא בְּשִׁמְהָ דְּמֶרְן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא
הוֹיָתוּן עֵבְדִּין וְהוֹיָתוּן מוֹדִין בְּאִידָה
לֵאֱלֹהָא אָבָא :

נִשָּׂא אֲשֶׁתְּעֵבְדִּין לְכַעֲלִיכִין אֵיךְ
דְּזִרְק בְּמְשִׁיחָא :

גְּבִרָא ^r אֲחִיכוּ נְשִׁיכּוּן וְלֹא תִהְיוּן
מְרִירִין עֲלֵיהֶן :

בְּנִיָּא אֲשֶׁתְּמַעוּ לְאַבְהִיכּוּן כָּל מַדְם
הֲכֵנָא גִיר שְׁפִיר קִדְם מֶרְן :

אַבְהָא לֹא תִרְגְּזוּן בְּנִיכּוּן דְּלֹא
יִתְתַּעֲקוּן ^u :

עֵבְדָּא

11 *Vbi non est Iudaeus aut Gentilis, neque Circūcisio & Præputium, neque Græcus & barbarus, neque servus et liber: sed omnia & in omni homine Christus est.*

^a Ad verbum, Filius libertati. Hebraismus.

12 *Induite igitur [vos,] tāquam electi Dei, sancti & dilecti, affectus et viscera, & benignitatem, et demissionē mentis, et lenitatē, & longanimitatē:*

³ Id est modestia.

13 *Et estote tolerantes ⁴ unus alium, & ignoscētes unus alii: & si sit alicui adversus socium suū querela, sicut Christus condonavit vobis, ita etiam vos condonate.*

⁴ Ad verbum, Unus vnum. Hebraismus.

14 *Et cum istis omnibus [induite vos] charitate quæ est vinculū perfectionis.*

15 *Et pax Christi regat corda vestra, ad quam vocati fuistis in unum corpus: et gratias agite Christo.*

16 *Cuius sermo habitet in vobis opulenter in omni sapientia. Et estote docentes & erudientes vos ipsos in psalmis, & in hymnis, & in cantionibus spiritualibus, et cum gratia canite in cordibus vestris Deo.*

17 *Et quicquid agitis in sermone et in opere, in nomine Domini nostri Iesū Christi facite, & gratias agite per eum Deo Patri.*

⁵ Ad verbum, Per manum eius. Hebraismus.

18 *Vxores subditæ estote maritis vestris, sicut iustum est, in Christo.*

19 *Viri diligite uxores vestras, et ne sitis amarulenti adversus eas.*

20 *Filii auscultate parentibus vestris in omni re: ita enim placet coram Domino nostro.*

21 *Parētes ne prouocetis liberos vestros ut non mœrore afficiantur.*

iii. iiij.

Epist. Pauli

Ephes. 6. 5
tit. 2. 9
1. pet. 2. 18

Οἱ δούλοι, ὑπακούετε κυ̅̅ παντα 22
τοῖς κυ̅̅ σαρκὰ κυε̅̅οις, μὴ ἐν ὀφθαλ-
μοδουλείαις ὡς ἀνθρώποι παρεσκοι, ἀλλ'
ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ, φοβούμενοι τὸν
Θεόν.

Καὶ πᾶν ὃ, π' ἐὰν ποιῇτε, ἐκ ψυχῆς 23
ἐργάζεσθε, ὡς τῷ Κυε̅̅ω καὶ οὐκ ἀν-
θρώποις.

Εἰδότες ὅτι ἀπὸ Κυε̅̅ου ἀπολήψεσθε 24
πλεονέκτημα ὡς κληρονομία· τῷ
κυ̅̅ Κυε̅̅ω Χε̅̅ιστῷ δουλεύετε.

Ὁ δὲ ἀδικῶν κομιῆται ὃ ἡδίκησεν· καὶ 25
οὐκ ἐστὶ προσωποληψία.

Κεφάλαιον δ'

Οἱ κύριοι, τὸ δίκαιον καὶ πλεονέκτημα 1
τοῖς δούλοις παρέχετε, εἰ-
δότες ὅτι καὶ ὑμεῖς ἔχετε Κύριον ἐν οὐ-
ρανοῖς.

Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, ὡς 2
ὑποτασσόμενοι αὐτῇ ἐν ἀχαριστίᾳ.

Προσευχόμενοι ἅμα καὶ δι' ἡμῶν, 3
ἵνα ὁ Θεὸς ἀνοίξῃ ἡμῖν θύραν τοῦ λόγου,
λαλήσαι τὸ μυστήριον τοῦ Χε̅̅ιστοῦ, δι' ὃ
καὶ δεδωκεν·

ἵνα φανερώσω αὐτὸ ὡς δεῖ με λα- 4
λήσαι.

Ἐν σοφίᾳ διεκτατεῖτε τοὺς πόδας 5
ὑμῶν, τὸν καιρὸν ἐξαγοράζοντες.

Ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι, 6
ἀγαπῇ ἡ τρυφῇ, εἰδέναι πῶς δεῖ ὑμᾶς
ἐν ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι.

Τὰ κατ' ἐμὲ πάντα γνωρίσει ὑμῖν 7
Τυχικός ὁ ἀγαπητὸς ἀδελφός, καὶ πιστὸς
διάκονος, καὶ σὺν δούλος ἐν Κυε̅̅ω.

Ὁν ἐπέμψα πρὸς ὑμᾶς εἰς αὐτὸ 8
ἵνα γνωρίσῃ τὰ δι' ὑμῶν, καὶ ᾠρακα-
λέσῃ τὰς καρδίας ὑμῶν.

Συν

¶¹⁴ Serui, auscultate per omnia iis
qui domini sunt secundum carnem,
non obsequiis ad oculum exhibi-
tis, ut qui hominibus placere stu-
dent, sed cum simplicitate cordis,
timentes Deum.

Et quicquid feceritis, ex animo
facite, tanquam Domino & non ho-
minibus:

Scientes vos à Domino receptu-
ros mercedem hereditatis: nam Domi-
no Christo seruitis.

¶¹⁵ Qui verò iniuriā intulerit, refe-
ret iniuriam quam intulerit: neque
est personarum respectus.

Cap. IIII.

VOS domini, æquitatem & æqua-
bilitatem seruis exhibete: sciē-
tes vos quoque habere Dominum
in cælis.

¶¹ In precibus perdurate, inuigi-
lantes iis cum gratiarum actione:

¶² Precātes simul etiam pro nobis,
ut Deus aperiat nobis ostium ser-
monis, ut loquamur mysteriū Chri-
sti, propter quod etiā sum vinctus:

Vt, inquam, illud patefaciam sicut
oportet me loqui.

¶⁴ Sapienter vos gerite erga extra-
neos, opportunitatem redimentes.

¶⁵ Sermo vester semper cum gratia
sit sale conditus, ut sciatis quomodo
oporteat vos unicuique respondere.

Res meas omnes vobis, notas fa-
ciet Tychicus dilectus frater, & fi-
d⁹ minister, ac cōseruus in Domino:

Quem misi ad vos ob hoc ipsum
ut cognoscat res vestras, & corda
vestra consoletur.

Cum

¹⁴ A seruis, si Deū
ipsum reueriti, cui
grata est eorum obe-
dientia, reuerenter,
fideliter, & ex animo
dominus obtemperet:

¹⁵ A dominis,
ut memores se quo-
que reddituros ratio-
nem coram Domino
illo celesti, qui in-
iuste facta nullo habito
seruorum & domini-
um discrimine vin-
dicabit, iustos & a-
quos sese seruis suis
præbeant.

¹ Generales aliquæ
exhortationes adiu-
cunt & tandem additis
familiaribus multis
salutationibus acpiis
commendationibus,
epistolam claudit.

² Preces assiduæ
& ardentibus esse o-
portet.

³ Precibus Ecclesia
rum speciatim com-
mendandi quæ Ver-
bum ministrant.

⁴ Habenda est ma-
gna etiam externorū
ratio in tota vite no-
stra a ratione.

⁵ Sermone ad au-
dientium utilitatem
accommodatum esse
oportet.

Luc. 18. 1
1. thess. 5. 17

Ephes. 6. 18
2. thess. 3. 1

Ephes. 5. 15

עבדא אשתמעו בכל מדם למריכון
דפגרא לא במחזא עינא איך הנון
דשפרין לבני נשא אלא כלבא פשיטא
ובדחלתה דמריא :

22 *Servi, auscultate in omnire domi-
nis vestris corporalibus, non ad aspe-
ctum oculi, sicut qui placent filiis homi-
nis, sed corde simplici & cum timore
Domini.*

6 Ad verbum
Corporis. Hebrai-
smus.

וכל דעבדין אנתון מן כלה נפשכון
עבדו איך דלמרן ולא איך דלכני-
נשא :

23 *Et quicquid facitis, ex tota anima
vestra facite, tanquam Domino no-
stro, et non tanquam filiis hominis.*

ודעו דמן מרן מקבליתון פורענא
בירתותא למריא גיר משיחא
פלחיתון :

24 *Et scitote quod à Domino nostro ac-
cepturi sitis retributionem in heredita-
te: Domino enim Christo servitis.*

מסכלנא דין מתפרע איך מדם
דאסכל ולית מסב באפא :
קפלאון ד

25 *Qui autem delinquit, retributionem
accepit, quemadmodum delinquit: &
non est acceptio vultus.*

Cap. IIII.

מריא עבדו שויותא וכאנותא לות
עבדיכון והויתון ידעין דאף לכון אית
הו מרא בשמיא :

1 *Domini, facite equitatem et iusti-
tiam erga servos vestros, & sci-
tote quod etiam vobis est Dominus in
calo.*

בצלוחתא אתאמנו והויתון עירין
אנתון בה ומודין :

2 *In oratione seduli sitis, & estote vi-
gilantes in ea, & gratias agentes,*

ומצלין אף עלין דאלהא יפתח לן
תרעא דמלתא למסללו ארזא
דמשיחא דמטולתה אסיר אנא :

3 *Et orātes etiam pro nobis ut Deus
aperiat nobis ostium sermonis, ad lo-
quendum mysterium Christi, cuius cau-
sa vincit sum,*

דאגליוהי ואמלליוהי איכנא
דולא לי :

4 *Vt patefaciā illud, et eloquar illud
sicut conuenit mihi.*

בחקמתא הלכו לות בריא וזכנו
קארסכון :

5 *In sapientia ambulate erga extra-
neos, et redimite occasionem vestram*

ומלתכון בכל זכנ בשכותא איך
דבמלחא תהוא ממדכא והויתון
ידעין לאנש אנש איכנא ולא לכון
למתכו פתגמא :

6 *Et sermo vester omni tempore sit cū
gratia, ac si sale esset cōditus: & scito-
te unicuique quomodo oporteat vos
reddere responsum.*

מדם דלותי דין יודעכון טוביקום
אחא חביבא ומשמשנא מהימנא
וכנתן במריא :

7 *Id autem quod apud me [geritur] no-
tum faciet vobis Tychicus frater di-
lectus, & minister fidelis et conseruus
noster in Domino.*

דשדרת לותכון עליה על הדא
ידע מא דלותכון ויביא לבותכון :

8 *Quem misi ad vos ad hoc ipsum ut
cognoscat quod [geritur] apud vos, &
consoletur corda vestra.*

7 Vide quod
Matth. 6 de hac lo-
quutione est appo-
situm.

1 Syrius codex
impressus habebat
ומצלין אף עלין
דאלהא יפתח לן
תרעא דמלתא
דאגליוהי ואמלליוהי
איכנא דולא לי
בחקמתא הלכו לות
בריא וזכנו קארסכון
ומלתכון בכל זכנ
בשכותא איך דבמלחא
תהוא ממדכא והויתון
ידעין לאנש אנש
איכנא ולא לכון
למתכו פתגמא
מדם דלותי דין
יודעכון טוביקום
אחא חביבא ומשמשנא
מהימנא וכנתן במריא
דשדרת לותכון עליה
על הדא ידע מא
דלותכון ויביא לבותכון
עם

a פשיטא
חמים:

b מקבליתון
מקבליס אתם:
c פורענא
גמול:
d ירתותא
ירושא:
e פלחיתון
עובדים אתם:
f מסכלנא
האשם:
g דאסכל
שאשם:
h מסב באפא
משא פנים:
i שויותא
הראוי:
k וכאנותא
והישר:

l אתאמנו
התמידי:

m ארזא סוד:

n דולא ראי:

o בריא
החיצוני:
p זכנו קנו:
q קארסכון
זמנכם:
r זכנ זמן:
s שכותא חן:
t ממדכא
ממולח:
u ולא ראי:

x למתכו
פתגמא
להשיב דבר:

y כנתן כבילנו
או שיש לו
פקודה אחת
עמנו:

z יביא ינחם:

Epist. Pauli

Συνὸν Ονησίμῳ τῷ πιστῷ καὶ ἀγαπῇ- 9
τῷ ἀδελφῷ, ὅς ἐστιν ἐξ ὑμῶν. πάντα ὑ-
μῖν γνωστοῦσι τὰ ὧδε.

Ἀσπάζεσθαι ὑμᾶς Ἀρίσταρχος ὁ σὺναι- 10
χμαλὼτός μου, ὁ Μάρκος ὁ ἀνέψιός
Βαρνάβας, καὶ οὗ ἐλάβετε ἐντολὰς. ἔαν
ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς, δέξατε αὐτόν.

Καὶ Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Ἰούδας, οἱ 11
ὄντες ἐκ περιτομῆς· οὗτοι μόνον σὺνερ-
γοῖ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, οἵτινες ἐ-
κλήθησαν μοι ἀδελφοί.

Ἀσπάζεσθαι ὑμᾶς Ἐπαφράς ὁ ἐξ ὑ- 12
μῶν, δοῦλος Χριστοῦ, πάντοτε ἀγωνιζό-
μενος ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ταῖς προσευχαῖς,
ἵνα σῆτε τέλει καὶ πληροί ἐν
παντὶ θελήματι τοῦ Θεοῦ.

Μαρτυρῶ γὰρ αὐτῷ ὅτι ἔχει ζῆλον πο- 13
λυὸ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ,
καὶ τῶν ἐν Ἱερραπόλει.

Ἀσπάζεσθαι ὑμᾶς Λουκάς ὁ ἰατρός ὁ 14
ἀγαπητός, καὶ Δημᾶς.

ε. τίμω. 4. 11

Ἀσπάζεσθαι τοὺς ἐν Λαοδικείᾳ ἀ- 15
δελφοὺς, καὶ Νυμφᾶν, καὶ τὴν κατ'
οἶκον αὐτῶν ἐκκλησίαν.

Καὶ ὅταν ἀναγνώσῃ παρ' ὑμῖν ἡ ἐ- 16
πιστολή, ποιήσατε ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδι-
κείᾳ ἐκκλησίᾳ ἀναγνώσῃ· καὶ τὴν ἐν
Λαοδικείᾳ ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνώτε.

Καὶ εἰπάτε Ἀρχίππῳ, βλέπε τὴν δια- 17
κονίαν ἡν παρέλαβες ἐν Κυρίῳ ἵνα
αὐτὴν πληροῖς.

Ὁ ἀσπασμός τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύλου. 18
Μνημονεύετε μου τῶν δεσμῶν. ἡ χάρις
μὴ ὑμῶν. ἀμήν.

Πρὸς Κολοσσαεῖς ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης
ἀπὸ Τυχικοῦ καὶ Ονησίμου.

Cum Onesimo fido & dilecto fra-
tre, qui est ex vobis. Omnia igitur
vobis exponent quæ hîc aguntur.

Salutat vos Aristarchus, meus in-
captiuitate socius, & Marcus con-
sobrinus Barnabæ, de quo accepi-
stis mandata: si venerit ad vos, exci-
pite eum.

Et Iesus qui vocatur Iustus, qui
sunt ex circûcisione: hi soli adiuto-
res in regno Dei, fuere mihi solatio.

Salutat vos Epaphras, qui ex vo-
bis est seruus Christi, semper decer-
tans pro vobis in precibus, vt steteris
perfecti & completi in omni volû-
tate Dei.

Hoc enim de eo testor, eum multo
vestri studio ardere, & eorum qui sunt
Laodiceæ, & eorum qui Hierapoli.

Salutat vos Lucas medicus ille
dilectus, & Demas.

|| Salutate fratres qui sunt Laodi-
ceæ, & Nymphan, & Ecclesiâ quæ
in domo illius est.

Et quum perlecta fuerit apud vos
epistola, facite vt etiam in Laodicæ-
sium Ecclesia recitetur: & eamquæ
scripta est ex Laodicea, vt vos quo-
que legatis.

Et dicite Archippo, Vide vt mi-
nisterium quod accepisti in Domi-
no, impleas.

Salutatio mea manu Pauli. Me-
mores estote vinculorum meorum.
Gratia sit vobiscum. Amen.

Scripta est ad Colossenses Roma per
Tychicum et Onesimum.

עם אניסימוס אחא מהימנא וחביבא
 הו דאיתוהי מנכון הנון^א יודעונכון^א
 מרם דלותן:

ושאל בשלמכון ארסטרכוס^ב שביא^ב
 דעמי ומרקוס בר דדה דבר-נבא הו
 דאתפקדתון עלוהי דאן אתא לותכון
 תקבלוניהי:

וישוע הו דמתקרא יוסטוס הלין
 דאיתיהון מן גזורתא והנון בלחוד
 עדרוני במלכותה דאלהא והנון הו
 לי בויאא:

שאל בשלמכון אפפרא הו דמנכון
 עבדא דמשיחא בר בבל זבן עמל
 חלפיוכון בצלותא דתקומון^ד גמירא^ד
 ומשמליא בבלה צבינה דאלהא:

סחר אנא גיר עלוהי^ה דטנגא^ה
 סגיאא אית לה חלפיוכון דבלדיקיא
 ודבאירופוליס:

שאל בשלמכון לוקא^ה אסיא חביבן^ה
 ודאמא:

שאלו בשלמא דאחא דבלדיקיא
 ודנומפא ודעדתא דבביתה:

ומא דאתקרית אנרתא הדא לותכון
 עבדו דאף בעדתא דלדיקיא תתקרא
 והי דאתכתבת מן לדיקיא קראוק
 אנתון:

ואמרו לארכיפוס דאזדהר ב
 בתשמשא הי דקבלת במרן דתהוא
 משמלא לה:

שלמא הנא באידא דילי דפולוס
 הויתון^ק עהדין לאסורי טיבותא עמכון
 אמין:

שלמא אנרתא דלות קולסיא
 דאתכתבת מן רהומא:

9 Cum Onesimo fratre fideli & dile-
 cto, qui est ex vobis. Illi notum faciet
 vobis id quod [geritur] apud nos.

10 Salut atque vos Aristarchus capti-
 uus qui est mecum, & Marcus filius
 auunculi Bar-Nabbe (de quo mada-
 ta accepistis, ut si veniat ad vos, reci-
 piatis eum)

11 Et Jeshua qui vocatur Iustus: qui
 sunt ex circumcisione, et qui soli iue-
 runt me in regno Dei, & qui fuerunt
 mihi consolationi.

12 3 Salut at vos Epaphras qui est ex vo-
 bis servus Christi, omni tempore labo-
 rans pro vobis in precatatione, ut stetis
 perfecti et compleri in omni voluntate
 Dei.

13 Testimonium enim perhibeo ei quod
 magnus zelus est ei pro vobis, [et pro
 iis] qui sunt Laodicea et qui sunt Hi-
 eropoli.

14 Salut at vos Lucas medicus, dile-
 ctus noster, & Demas.

15 Salutate fratres qui sunt Laodicea,
 et Nymphan, et ecclesiam qua est
 domi eius.

16 Et quum lecta fuerit epistola hac a-
 pud vos, facite ut etiam in ecclesia
 Laodicensium legatur: et illa qua scri-
 pta est ex Laodicensibus, legite ipsam.

17 Et dicite Archippo, Diligens esto in
 ministerio quod accepisti in Domino
 nostro, ut impleas illud.

18 Salutatio hac, mea manu Pauli.
 Memores estote vinculorum meorum.
 Gratia vobiscum. Amen.

Finitur epistola ad Colossenses, qua
 scripta est à Roma.

2 Id est Conso-
 brinus:

3 Id est, Petit pro
 salute vestra. He-
 bræa & Syra phra-
 sis aliquoties an-
 notata.

^א יודעונכון
^א יודעו אתכם:

^ב שביא שבוי:

^ה בויאא נחמה:

^ד תקומון
 תעמרו:
^ה גמירא
 שלמים:
^ה משמליא
 מלאים:
^ה טנגא קנאה:

^ה אסיא
 הר. פא:

^ה משמלא
 ממלא:

^ה עהדין
 זוכרים:
^ה טיבותא
 חסד:

Παύλου τῆς ὑποπόλου ἡ πρὸς Θεσσα-
λονικαῖς ἐπιστολὴ πρώτη.

Κεφάλαιον α΄

ΠΑΥΛΟΣ ὁ Σιλουανός,
καὶ Τιμόθεος, τῇ ἐκκλη-
σίᾳ Θεσσαλονικέων, ἐν
Θεῷ πατρὶ καὶ Κυρίῳ Ἰη-
σοῦ Χριστῷ. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀ-
πὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ
Χριστοῦ.

Εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ πάντοτε πε-
ρὶ πάντων ὑμῶν, μνησθῆναι ὑμῶν ποιεῖσθαι
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑμῶν.

Ἀδιαλείπτως μνημονεύοντες ὑμῶν
τῆς ἐργασίας τῆς πίστεως, καὶ τῆς κόπου τῆς ἀγά-
πης, καὶ τῆς ὑπομονῆς τῆς ἐλπίδος τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐμωθῶμεν
τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν.

Εἰδότες, ἀδελφοὶ ἡγαπητοί, ὑπὸ
Θεοῦ πλεονέκτημα ὑμῶν.

Ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν οὐκ ἐγενήθη
εἰς ὑμᾶς ἐν λόγῳ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν δυ-
νάμει, καὶ ἐν πνεύματι ἀγίῳ, ὅ ἐν πλη-
ροφορίᾳ πολλῇ. καθὼς οἴδατε οἵτις ἐγε-
νήθημεν ἐν ὑμῖν δι' ὑμᾶς.

Καὶ ὑμεῖς μιμηταὶ ἡμῶν ἐγενήθη-
τε καὶ τῷ Κυρίῳ, δεξάμενοι τὸν λόγον
ἐν θλίψει πολλῇ, μετὰ χαρᾶς πνεύματος
ἀγίου.

Ὡστε γινώσκει ὑμᾶς τύποις πάν-
τοῖς πειρούσι ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ
Ἀχαΐᾳ.

Ἀφ' ὑμῶν γὰρ ἐξήχηται ὁ λόγος τοῦ
Κυρίου οὐ μόνον ἐν τῇ Μακεδονίᾳ καὶ
Ἀχαΐᾳ, ἀλλὰ ἐν παντὶ τόπῳ ἡ πίστις
ὑμῶν ἡ πρὸς τὸν Θεόν, ἐξηγήλυθεν, ὥστε
μὴ ῥεῖαν ἡμᾶς ἐχρῆν λαλεῖν πε-

Αὐτοῖς

Epistola Pauli A-
postoli ad Thessaloni-
censes prior.

Cap. I.

PAULVS & Siluanus
& Timotheus, Eccle-
siae Thessalonicensiū,
qua est in Deo Patre,
& Domino Iesu Christo. Gratia sit
vobis & pax à Deo Patre nostro, &
Domino Iesu Christo.

Gratias agimus Deo semper de
omnibus vobis, mentionem vestri
facientes in precibus nostris:

Indefinenter memoria repeten-
tes efficacem vestram fidem, & la-
boriosam charitatem, & tolerantē
illam spem in Domino nostro Iesu
Christo corā Deo & Patre nostro.

Vt qui sciamus, fratres dilecti,
vos esse à Deo electos:

Quoniam Evangelium nostrum
constitit apud vos non loquutione
duntaxat, sed etiam virtute, cum in
Spiritu sancto, tum in certa persua-
sione multa: sicut nostis quales fue-
rimus inter vos vestra causa.

Et vos imitatores nostri facti fui-
stis & Domini, recepto sermone cū
oppressione multa, cum gaudio Spi-
ritus sancti:

Adeo ut fueritis exemplaria omni-
bus credentibus in Macedonia &
in Achaia.

A vobis enim nō solum personuit
sermo Domini in Macedonia & A-
chaia, verū etiam in omni loco fi-
des vestra quae est in Deum, dimana-
uit, ut necesse non habeamus quic-
quam loqui.

Siquidem

1 Gratulationis ve-
re Christianae exem-
plum: unde etiam di-
scimus duplici inie-
cto freno cohiberi quā
magnam virtutē
sibi sunt consci, nem-
pe si cognoscant se à Deo
omnia accepisse, &
ab eo petendam per-
seuerantiam, ad quā
etiam tota epistola
Thessalonicenses hor-
tatur.

2 A tribus preci-
pui donis eos com-
mendat: fide efficaci,
charitate indefatiga-
bili, & spe patientissi-
ma: nempe ut eos pu-
deat tot excellenti-
bus donis ornatos nō
perseuerare in Dei
electione.

3 Alia ratio cur o-
mnino sit eis perseue-
randum, quoniam
dubitare non possint
de ipsius doctrina tot
modis calitus com-
probata, sicut ipsi opti-
mè norant.

4 Alia ratio, quo-
niam ad eum & que-
dam summa alacri-
tate fuerant Euange-
lium amplexi, adeo
ut reliquis vicinis es-
sent exemplo: quo
turpius illis fuerit in
medio cursu desicere.

אגרתא דלות
תסלוניקיא
קדמיתא

Epistola ad Thessalo-
nicenses prior.

קפלאון א

Cap. I.

ולוס וסילואנוס

וסימטאוס לעדתא

דתסלוניקיא דבאלהא

אבא ובמרן ישוע מ

משיחא טיבותא עמכון ושלמא :

מודינן לאלהא בכל זמן על כלכון

ומתדכרינן לכון בצלותן :

אמינאית דעהדינן קדם אלהא

אבא עבדא דהימנותכון ועמלא

דחובכון ומסיכרנותא דסכרכון

דבמרן ישוע משיחא :

ידעינן גיר גביותכון אחי חביבותי

דאלהא :

מטול דמסכרנותן לא הוא במלא

בלחוד הות לותכון אלא אף בחילא

וברוחא דקודשא ופפסא שרידא

אף אנתון ידעין אנתון איכנא הוין

בינתכון מטולתכון :

ואנתון בן אתדמיתון ובמרן

דקבלתון מלתא באולצנא רבא

ובחדותא דרוחא דקודשא :

והויתון דמותא לכלהון מהימנא

דאית במקדוניה ובאכאיה :

מנכון גיר אשתמעט מלתא דמרן

לא בלחוד במקדוניה ובאכאיה

אלא בכל אתר הימנותכון דבאלהא

אשתמעט איכנא דלא נסתנק

דנאמר עליכון מדם :

AVLV S et Sylva-
nus et Timotheus Ec-
clesia Thessalonicensi
qua est in Deo Patre,
in Domino nostro
Ieschu Christo. Gratia vobiscum et
pax.

Gratias agimus Deo omnitempore
pro vobis, et mentionem facimus ve-
stri in precibus nostris:

Sedulo et memores sumus coram
Deo Patre operum fidei vestra, et la-
boris charitatis vestra, et tolerantie
spei vestra qua est in Domino nostro
Ieschu Christo.

Novimus enim electionem vestra,
fratres mei, dilecti Dei.

Eo quod pradicatio nostra nequa-
quam in sermonibus tantum fuit apud
vos, sed etiam in virtute et in Spiritu
sancto, et in persuasione certa: etiam vos
novitis quomodo fuimus inter vos ve-
stri causa.

Et vos nostri similes facti estis in Do-
mino nostro, et recepistis sermonem
cum afflictione multa et cum gaudio
Spiritus sancti.

Et fuistis exemplar omnibus fidelibus
qui sunt in Macedonia et in Achaia.

A vobis enim personuit sermo Do-
mini nostri non tantum in Macedo-
nia et in Achaia, sed in omni loco fi-
des vestra qua est in Deum personuit, ita
ut non opus habeamus ut dicamus de
vobis quicquam.

xx.i.

אמינאית
חסידי
בזמן זמן

אמינאית
חסידי
דעהדינן
זוכרים

חובכון
אהבתכם
מסיכרנותא
התאפקות
סכרכון
תקותכם
גביותכון
כחירתכם

מסכרנות
בשורתנו

פיסא פיוס
שרידא
אמיתי

נסתנק
צריכים אנהנו

הנון

Epist. Pauli

Αὐτοὶ γὰρ ὡς ἡμεῖς ἀπαγγέλλοισιν 9
ὅποιαν εἰσοδὸν ἔχαμεν πρὸς ὑμᾶς, &
πῶς ἐπεστέψατε πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ
τῆς εἰδώλων, δουλεύειν Θεῷ ζῶντι &
ἀληθινῷ.

Καὶ ἀναμενεῖν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς 10
οὐρανῶν, ὃν ἠγάρεν ἐκ νεκρῶν, Ἰησοῦ
τὸν ῥυθμιζόντα ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς
ἐρχομένης.

Κεφάλαιον 65

Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε, ἀδελφοί, πλὴν εἰς- 1
οδὸν ἡμεῖς πλὴν πρὸς ὑμᾶς, ὅτι
οὐ κενὴ γέγονεν.

Aet. 16. 11.

Ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς παραδόντες καὶ ὑβρί- 2
σάντες, καθὼς οἶδατε, ἐν Φιλίπποις,
ἐπαρρησιασάμεθα ἐν τῷ Θεῷ ἡμεῖς,
λαλήσαντες πρὸς ὑμᾶς ὡς διαγγέλιον τοῦ
Θεοῦ ἐν πολλῷ ἀγῶνι.

Ἡ γὰρ ὑποκρίσις ἡμεῖς οὐκ ἐκ πλά- 3
νης, οὐδὲ ὅτι ἀκαταρσίας, οὔτε ἐν δόλῳ.

Ἀλλὰ καθὼς δοκιμάσαμεθα ὑπὸ
τῷ Θεῷ πειρασθέντες τὸ διαγγέλιον, οὕτω 4
λαλοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώποις ὑποκρί-
ντες, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ δοκιμάζοντι τὰς
καρδίας ἡμεῖς.

Οὔτε γὰρ ποτε ἐν λόγῳ κολακείας 5
ἐχρησθήμεν, καθὼς οἶδατε, οὔτε ἐν πρε-
φασὶ πλεονεξίας. Θεὸς μάρτυς.

Οὔτε ζητοῦντες ὅτι ἀνθρώπων δο- 6
ξάν, οὔτε ἀφ' ἡμεῖς, οὔτε ἀπ' ἄλλων.
διωκόμενοι ἐν βάρει ἐγώ, ὡς Χριστοῦ ἀ-
πόστολοι.

Ἀλλ' ἐχρησθήμεν ἡμεῖς ἐν μέσῳ ὑ- 7
μῶν, ὡς ἀνὰ τροφὴν θάλπηται ἐαυτῆς
τεκνία.

Οὕτως, ἡμεῖς οἱ ἡμεῖς, ὁδοῦ- 8
μεν μεταδοῦναι ὑμῖν οὐ μένον τὸ δι-
αγγέλιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐαυ-
τῶν ψυχὰς, διότι ἀγαπητοὶ ἡμῖν γε-
γνησθε.

Μνημονεύετε

Siquidem ipsi de nobis annūtiāt
qualem ingressum habuerimus ad
vos, & quomodo conuersi fueritis
ad Deum, relictis idolis ut seruire-
tis Deo viuo & vero:

5 Vera conuersio
non est idola deserere
nisi quis simul Deum
verum & viuum in
Christo domino redem-
ptore colat.

Et expectaretis Filium eius ἐ κα-
lis quem excitauit à mortuis, nēpe
Iesum qui liberat nos ab ira illa vē-
tura.

Cap. II.

N'Am ipsi nostis, fratres, ingres- 1
sum nostrum ad vos non fui-
sse vanum:

1 Quod de suo Apo-
stolatu paucis attinge-
rat, copiose explicat,
enim quem dixi fi-
nem.

Imò etiam quum antè afflicti
fuissemus & cōtumeliis affecti Phi-
lippis, sicut nostis, libertate vsi su-
mus in Deo nostro, ad annuntian-
dum apud vos Euangelium Dei cū
multo certamine.

2 Veri pastoris vir-
tutes, ingenue & in-
trepide medius in pe-
riculis euangelizare.

Exhortatio enim nostra non fuit
ex impostura, neque ex impuritate,
neque cum dolo.

3 Puram doctrinā
puro animo affectu
fideliter docere.

Sed sicut placuimus Deo quibus 4
crederetur Euangelium, ita loqui-
mur, non ut hominibus placentes,
sed Deo q̄ approbat corda nostra.

4 Alienum ab o-
mnī assentatione &
auaritia, Deo suam
conscientiam appro-
bare.

Neque enim vnquam sermone af-
sentatorio vsi sumus, sicut nostis,
nec auaritiæ causa quicquam præ-
texuimus: Deus testis est.

Neque ex hominibus quærentes
gloriam, nec à vobis, nec ab aliis,
quum possemus oneri esse, ut Apo-
stoli Christi.

5 Omni vitia elat-
tione seipsum infimis
quibus eos lucrifica-
re causa summit-
tere.

Sed fuimus placidi in medio ve-
stri, ut si nutrix foueat suos foetus:

Ita, cupidi vestri, auebamus im-
pertiri vobis nō solum Euangeliū
Dei, sed etiam nostras ipsorum ani-
mas, quòd chari nobis essetis.

6 Gregem sibi com-
missum propria cura
charitatem habere.

Meministis

הַנוֹן גִּיר־מִשְׁתַּעֵן אֵינָא ^aמִעֲלָנָא הוּא
לֵן לִוְתָּכוֹן וְאִיכְנָא ^bאֲתַפְּנִיתוֹן לִוְתָּ
אֱלֹהָא מִן דַּחֲלַת ^cפְּתַכְרָא דַּתְּפִלְחוֹן
לֵאלֹהָא חַיָּא וְשָׁרִירָא :

כִּד ^dמִסְכִּיתוֹן לִבְרָה מִן שָׁמַיָא
לִישׁוּעָה הוּא דְאִקִּים מִן בֵּית מִיתָא דְהוּ
מִפְּצָא לֵן מִן רוּגְזָא דֵאֲתָא :

קַפְּלָאוֹן ב

וְאַנְתוֹן יִדְעִין אֲנִתוֹן אַחִי־דְמַעֲלָנָא
דְּלִוְתָּכוֹן לֹא הוּא סְרִיקָאִית הוּא :
אַלֹא לִוְקִדְסָא חֲשֵׁנָא וְאַצְטַעֲרִבְנָא אִיךְ
דִּידְעִיתוֹן בְּפִילִיפּוֹס וְהִידִין ^eבְּאַנוֹנָא
רַבָּא מִלֵּלָן עִמְכוֹן בְּפִרְהֶסִיָא דֵאלֹהָן
סְכֵרְתָהּ דְּמִשִּׁיחָא :

בּוֹיָאֲנָן גִּיר לֹא הוּא מִן טַעֲוִיתָא
אַף לֹא מִן טַנְפּוֹתָא אַף לֹא בְּנִכְלָא :
אַלֹא אִיךְ דְּבִקִּינָן לֵאלֹהָא דַּתְּתַהֲיִמָן
סְכֵרְתָהּ הַכְּנָא מִמִּלְלִינָן לֹא אִיךְ
דְּלִבְנֵי אֲנִשָּׁא נִשְׁפָּר אֱלֹא לֵאלֹהָא
הוּא דְּבִקָא לְבוֹתָן :

אַף לֹא גִיר ^fמִמָּתוֹס ^gאֲתַחֲשַׁחַן
בְּמִמְלָלָא ^hשְׂדֵלָא אִיךְ דִּידְעִין אֲנִתוֹן
וְלֹא בְּעֵלְתָא דִּיעֲנוּתָא אֱלֹהָא סְהַר :
וְלֹא בְּעִין שׁוֹבְחָא מִן בְּנֵי נִשָּׁא לֹא
מִנְכוֹן וְלֹא מִן אַחֲרָנָא כִּד מִשְׁכַּחֲחִין
הוּיִן ⁱיִקִּירָא לְמַהוּא אִיךְ שְׁלִיחָא
דְּמִשִּׁיחָא :

אַלֹא הוּיִן בִּינְתָכוֹן מִבִּיכָא וְאִיךְ
^aמִרְבִּינִיתָא דְּמַחְבָּבָא בְּנִיָּה :
הַכְּנָא אַף חֲנָן מַחְבִּיבִין ^bוּמִסּוֹחִינָן
לְמַתֵּל לְכוֹן לֹא כְּלָחוֹד ^cסְכֵרְתָהּ
דֵאלֹהָא אֱלֹא אַף גִּפְשָׁן מִטּוֹל ד
דְּחִבִּיבִין אֲנִתוֹן :

עֵהָרִין

9 *Ipsi enim renuntiant qualis ingres-
sus fuit nobis ad vos, et quomodo cō-
uersi estis ad Deū à cultu simulachro-
rum, ut seruiatis Deo uiuētī & uero.*

10 *Expectantes Filiū eius è calis, Ie-
schua, quem excitauit à mortuis qui
est liberator noster ab ira uentura.*

Cap. II.

1 *I P S I quoque nostis, fratres mei,
quòd ingressus noster ad vos nequa
quam in vanum fuit:*

2 *Sed primū passisumus, et ignomi-
nia affecti sumus (quemadmodū sci-
tis) Philippis, & tūc in certamine ma-
gno loquuti sumus uobiscū cum fides
Dei nostri Euangelium Christi.*

3 *Exhortatio enim nostra non fuit ex
errore, neque ex impuritate, neque cū
dolo:*

4 *Sed sicut fueramus probati Deo, ut
concrederetur nobis Euangelium eius,
ita loquimur, non tanquam ut filiis ho-
minis placeamus, sed Deo qui probat
corda nostra.*

5 *Neque enim unquam uſi sumus ser-
mone adulatorio, quemadmodum no-
stis, nec per occasione avaritie: Deus
testis est.*

6 *Neque quarimus gloriam à filiis
hominis, nec à uobis, nec ab aliis, quā
possimus honorabiles esse tanquam
Apostoli Christi.*

7 *Sed fuimus inter uos demissi, & tūc
quam nutrix quæ diligit filios suos:*

8 *Ita etiam nos diligebamus & cupi-
di eramus tradere uobis non tantū
Euangelium Dei, sed etiam animam
nostram, quia dilecti eratis.*

xx.ij.

1 Quasi proposu-
erimus uobis ea
quibus in erro-
rem vos inducere
mus, ut impostō-
res facere solent.
Nā in Syriaca lin-
gua אָנְוָא אַקְוָה
significat impostu-
ram qua quis aliū
decipit, atque de-
ceptionem qua
quis ab alio dece-
ptus est.

2 Vel Graues.
Vox enim Syra
אִקִּירָא utrunque si-
gnificat, uidelicet
Nobiles & graues.

Epist. Pauli

Act. 20. 34
1. cor. 4. 12
2. thess. 3. 8

Μνημονεύετε ἡμεῖς, ἀδελφοί, τὸν κόπον 9
ἡμεῶν καὶ τὸν μόχθον· νυκτὸς ἡμεῶν καὶ ἡμέ-
ρας ἐργαζόμενοι, ὥστε τὸ μὴ ὑποβα-
ρῆσαι πῖνα ὑμῶν, ἐκηρύξαμεν εἰς ὑμᾶς τὸ
εὐαγγέλιον τοῦ Θεοῦ.

ὑμεῖς μὲν ὡς οἱ Θεοὶ, ὡς οἱ ἰσχυροὶ 10
ἐδικαίωσθε καὶ ἀμέμπτως ὑμῖν τοῖς πι-
σεύουσιν ἐγγυήθημεν.

Καθὰ πρὸς οἷδατε ὡς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν, 11
ὡς πατὴρ τέκνα ἑαυτοῦ, ὥρα καλουῦντες
ὑμᾶς καὶ ὥρα μυστοῦμενοι,

Ephes. 4. 1
philip. 1. 27
coloss. 10. 4

Καὶ μὲν προύμενοι εἰς τὸ εὐαγγέλιον 12
τῆσαι ὑμᾶς ἀξίως τοῦ Θεοῦ καλουῦ-
ντος ὑμᾶς εἰς τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν καὶ
δοξάν.

Διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς ἀναχαιτοῦμεν τῷ 13
Θεῷ ἀδιαλείπτως, ὅτι ὥρα λαβόντες
λόγον ἀκοῆς ὥρ' ἡμεῶν τοῦ Θεοῦ, ἐδέ-
ξαμεν οὐ λόγον ἀνθρώπων, ἀλλὰ (κα-
τὰ τὸν ὅτιν ἀληθῶς) λόγον Θεοῦ, ὅς καὶ ἐνερ-
γεῖται ἐν ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν.

ὑμεῖς ἡμεῖς μιμηταὶ ἐγγυήθητε, ἀδελ- 14
φοί, τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ τῶν οὐ-
σῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐν Χερσῶ Ἰησοῦ,
ὅτι ταῦτα ἐπάθετε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῶν ἰ-
δίῳ συμφυλετῶν, κατὰ τὸν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ
τῶν Ἰουδαίων.

Τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτείναντων 15
Ἰησοῦ καὶ τῶν ἰδίοις παροφήταις, καὶ ἡμᾶς
ἐκδιωξάντων, καὶ Θεῷ μὴ ὁρνεύοντων,
καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων.

Κωλύοντων ἡμᾶς τοῖς ἔθνεσι λαλῆ- 16
σαι ἵνα σωθῶσιν, εἰς τὸ ἀναπληροῦσαι
αὐτῶν τὰς ἀμερτίαις πάντοτε. ἐφθασε ὅ-
τι ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος.

ἡμεῖς δὲ, ἀδελφοί, ἀπορφανισθέντες 17
τὸ ἀφ' ὑμῶν ὡς καὶ καὶ ὡς, προ-
σώπων, οὐ καρδία, ἀλλ' ὡς ὡς ἐσπου-
δάσαμεν τὸ πρὸς ὅσον ὑμῶν ἰδεῖν ἐν
πολλῇ ἐπιθυμίᾳ.

7 Meministis enim, fratres, || labo-
ris nostri ac æumnæ. nocte enim
ac die operando, nequem vestrum
grauaremus, prædicauimus apud
vos Euangelium Dei.

7 Sui potius iure ce-
dere quam ones gra-
uare.

8 Vos testes estis & Deus, quomo-
do sanctè & iustè & inculpatè vo-
bis qui creditis vixerimus.

8 Sanctè & incui-
patè vitæ exemplo
ceteris præire.

9 Sicut nostis quomodo vnumquē
que vestrum, tāquam pater liberos
suos, hortabamur & cōsolabamur.

9 Paternum affe-
ctum ad exhortatio-
nes & consolationes
afferre.

10 Et obtestabamur vt ambulare
tis sicut dignum est Deo vocante
vos ad suum regnum ac gloriam.

10 Omnes ad vitā
sicut Deo dignum est
instituentem, sedulo
& ardentè vrgere.

11 Propterea etiam nos gratias agi-
mus Deo indefinenter, quod acce-
ptum de Deo sermonem quem au-
distis ex nobis, exceperitis non vt
sermonem hominum, sed (sicut est
verè) vt Dei sermonem, qui etiam
agit in vobis qui creditis.

11 Approbato suo
ministerio, rursum,
in eum quem dixi si-
nem, Thessalonice-
sum malacritatem, sicut
in docendo diligen-
tiam respondentem, et
eorundem infra vitā
patientiam commen-
dat.

12 Vos enim, fratres, imitatores fa-
cti estis ecclesiarum Dei quæ sunt
in Iudæa, in Christo Iesu, vt qui ea-
dem passi sitis & vos à propriis cō-
tribulibus sicut & ipsi à Iudæis:

12 Confirmat eos
in domesticis afflictio-
nibus, quoniam a suis
detractantur: quod di-
xit eis esse cum Iuda-
icis ecclesiis commune:
ac proinde incundū
eius illis esse debere.

13 Qui etiam Dominum Iesum oc-
ciderunt & proprios Prophetas, &
nos exegerūt: 14 neque Deo placet,
& omnibus hominibus aduersantur,

13 Occurrit offen-
diculo, quod Iudæi
pro ceteris Euan-
gelium persequerentur.
Id vero (inquit) non
est, quum ipsum
Christum & suos Pro-
phetas occiderint, me
que adeo expulerint.

Prohibentes nos gentibus loqui
vt seruentur, vt semper compleant
peccata sua. occupauit enim eos
ira ad extremum vsque.

14 Extremum exte-
ritum Iudeorum præ-
nuntiat nequis eorum
rebellionem moueatur.

15 Nos verò, fratres, orbatī vobis
ad temporis momētum, conspectu,
non animo, eo vehemētius studi-
mus videre faciem vestram, cū mul-
to desiderio.

15 Occurrit obiectis
onibus ad eos in tan-
tis miseriis & exsantes
non statim accurre-
rit. Cupimus (inquit) sa-
pe, nec per me stetit,
sed Satan meos cona-
tus impellit, ideoque
Timotheum, fidum
meum collegam, ad
vos misi, quoniam ni-
hil est mihi vobis cha-
rius.

Ideo

9 עֲהָדִין אֲנִתּוֹן גִּיר אַחִין דְּלֵאִין הוּיִן^a
וְעַמְלִין בְּעֵבֶד אִידִין בְּלֵלִיא וּבְאִימָמָא
דְּעַל חַד מִנְכּוֹן לֹא נֶאֱקָר:^b
אֲנִתּוֹן סִהְדִין וְאַלְהָא אִיכְנָא אֲכִרֹן
לְכוֹן^c סִבְרִתָּה דְּאַלְהָא דְּכִיּוֹרִית
וּבְאִנְיָת וְדִלָּא^d רִשְׁיִן הוּיִן לֹות
בְּלֵחוֹן מִהִימָנָא:

10 אִיכְנָא דִידְעִין אֲנִתּוֹן דְּמִן חַד חַד
מִנְכּוֹן אִיךְ אֲבָא מִן כְּנֻהִי בְּעִין הוּיִן
וּמְלִין הוּיִן בְּלִכְכוֹן:^e
וּמִסִּהְדִין לְכוֹן דְּתַהֲלִכוֹן אִיךְ
דִּיאָא לְאַלְהָא הוּ דְּקִרְכוֹן לְמַלְכוּתָהּ
וּלְשׁוּבָחָהּ:

11 מְטוֹל הִנָּא אֶפְחָנ מוֹדִינִן אִימְנָאִית
לְאַלְהָא דְּמַלְתָּא דְּאַלְהָא דְּקַבְלָתוֹן
מִנִּין לֹא הוּא אִיךְ מַלְתָּא דְּבְנֵי-נְשָׂא
קַבְלָתוֹנָה אֶלָּא אִיכְנָא דְּאִיתִיהּ
שְׂרִידֵאִית מַלְתָּא דְּאַלְהָא וְהִי בְּעֵבֶדָא^h
מִסְתַּעְרָא בְּכוֹן וּבְאִילִין דְּמִהִימָנִין:ⁱ

12 אֲנִתּוֹן דִּין אַחִי אֲתַדְמִיתוֹן לְעִדְתָּא
דְּאַלְהָא דְּבִיהוּד הִלִין דְּבִישׁוּעַ מְשִׁיחָא
דְּהִכֵּן^k סִבְרִתוֹן אֶפְ אֲנִתּוֹן מִן בְּנֵי
שְׂרַבְתְּכוֹן אִיכְנָא דְּאַפְ הִנוֹן מִן יְהוּדִיא:^l
הִנוֹן דְּלִמְרִן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא קְטָלוּ
וּלְנִבִיא דְּמִנְחוֹן וְלִן רִדְפוּ וְלֹא אֲלָהָא
לֹא שְׂפָרִין^m וְעֵבִידִין סְקוּבְלָא לְכֻלְחוֹן
בְּנֵי אֲנָשָׂא:

13 דְּכִלִין לִן דְּנִמְלִל עִם עִמָּמָא דִּיאַחוֹןⁿ
לְמַשְׁלָמוֹ חֲטָהִיחוֹן בְּכָל-זֶבֶן^o מְטִי דִין
עֲלֵיהוֹן רוּגְזָא עַד-מָא לְחִרְתָּא:

14 חֲנִן דִּין אַחִי הוּיִן יִתְמָא מִנְכּוֹן זְכִנָּא^p
דְּשַׁעְתָּא בְּאַפִּין וְלֹא בְּלִבִּין וַיִּתִּירֵאִית
אֲתַחַפְטֵן לְמַחְזָא אֶפְיִכוֹן^q בְּחֻבְכָּא^r
סִנְיָא:

9 Memores estis enim, fratres, quod laborabamus & fatigabamur in opere manuum nocte ac die, ne ullum vestrum grauaremus.

10 Vos testes estis et Deus, quomodo predicauimus vobis Euangelium Dei pure & iuste: et irreprehensibiles fuimus apud omnes fideles:

11 Quemadmodum nostis quod ab unoquoque ex vobis, sicut pater à filiis suis, expetebamus, & loquebamur super cor vestrum.

12 Et testabamur vobis ut ambularetis sicut cōuenit Deo, qui vocauit vos ad regnum suum et ad gloriam suam.

13 Propter hoc etiā nos gratias agimus indesinenter Deo, quod sermonē Dei quem accepistis à nobis, nequaquam sicut sermonem filiorum hominis accepistis, sed sicut est verē, [tanquam] sermonem Dei: & ipse opere agitur in vobis, & in iis qui credunt.

14 Vos enim, fratres mei, imitatores facti estis ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa, illorum qui sunt in Ieschu Christo, quod eadem sustinuiſtis vos quoque à cōtribulibus vestris, quemadmodum etiam illi à Iudæis:

15 Qui Dominum nostrū Ieschua Christum occiderunt, & prophetas qui erant ex ipsis, nosque persequuti sunt: ac Deo non placent, & sunt contrarii omnibus filiis hominis:

16 Qui prohibent nobis ne loquamur cū Gentibus ut seruetur ad complendū peccata sua omni tēpore. Peruenit autem super eos ira usque in finem.

17 Nos verò, fratres mei, facti sumus pupilli à vobis [ad] tempus horæ, quoad faciem nostram, nō autem quoad cor nostrum, & magis studuimus videre faciem vestram cū dilectione magna.

2 Id est, Consolabamur vos, sic & in Hoseæ 2 reperitur & in multis aliis locis veteris Testamenti. Est autem in textu Syriaco vox וּמְלִין deriuata à מָלַן pro וּמְלִין. Est enim syncope, sicut aphareſis & apocope in hac lingua frequentissima.

3 Id est, Exprimi tur opere.

4 Ad verbum, A filiis generis vestri. Hebraismus.

5 Id est, Orbari vobis exiguuo tempore.

Epist. Pauli

Διὸ ἠθέλησα μὲν ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς 18
(ἐγὼ μὲν Παῦλος) καὶ ἅπαξ καὶ δις,
καὶ ἐνέκοψεν ἡμᾶς ὁ Σατανᾶς.

Τίς γὰρ ἡμῶν ἐλπίς, ἢ χαρὰ, ἢ σέ- 19
φανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς ἐμ-
πορεύμεθα πρὸς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ἐν τῇ αὐτῇ παρουσίᾳ;

Υμεῖς γὰρ ἐστέ ἡ δόξα ἡμῶν καὶ ἡ 20
χαρὰ.

Κεφάλαιον Γ

Διὸ μνηστέοντες, βύβλησα μὲν κα- 1
ταλειφθῆναι ἐν Αθῶναις μόνον.

Α.Β. 16.1.

Καὶ ἐπέμψα μὲν Τιμόθεον (ὃν) ἀ-
δελφὸν ἡμῶν, καὶ διάκονον τοῦ Θεοῦ, 2
καὶ σὺνεργὸν ἡμῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ σπείλαι ὑμᾶς, καὶ
παρακαλεῖσαι ὑμᾶς πρὸς τῆς πίστεως
ὑμῶν.

Τὰ μηδὲνα σαίνεσθαι ἐν ταῖς θλί- 3
ψεσι ταύταις. αὐτὸ γὰρ οἶδατε ὅτι εἰς τὸ
κεῖμεθα.

Καὶ γὰρ ὅτε πρὸς ὑμᾶς ἦμην, παρε- 4
λέγο μὲν ὑμῖν ὅτι μέλλομεν θλίβεσθαι,
καθὼς καὶ ἐγένετο, καὶ οἶδατε.

Διὰ τοῦτο καὶ γὰρ μνηστέοντες, ἐπεμ- 5
ψα εἰς τὸ γινῶναι πᾶσι ὑμῶν. μή-
πως ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ πειράζων, καὶ
εἰς κενὸν γήνηται ὁ κόπος ἡμῶν.

Αρτι δὲ ἐλθόντος Τιμοθέου πρὸς
ἡμᾶς ἀφ' ὑμῶν, καὶ διαγγελισαμένου 6
ἡμῖν πᾶσι καὶ πᾶσι ἀγαπῆν ὑμῶν,
καὶ ὅτι ἔχετε μνησίαν ἡμῶν ἀγαθῶν πάν-
τοτε, ὅτι ποδοῦντες ἡμᾶς ἰδεῖν, καὶ ἀπὸ
καὶ ἡμεῖς ὑμᾶς.

Διὰ τοῦτο ἀρεκλήθημεν, ἀδελφοί,
ἐφ' ὑμῖν, ὅτι πάση τῇ θλίψει καὶ ἀνά- 7
κῃ ὑμῶν, διὰ τῆς ὑμῶν πίστεως.

Ὅτι νῦν ζῶμεν, ἐὰν ὑμεῖς στήκητε ἐν
Κυρίῳ.

Τίνα

Ideo voluimus venire ad vos (e-
go quidem Paulus) semel atque ite-
rū, sed impediuit nos Satanas.

Nam quæ est nostra spes aut gau-
diū, aut corona de qua glorier? an-
non & vos in conspectu Domini
nostri Iesu Christi in eius aduētū?

Itaque vos estis gloria nostra &
gaudium.

Cap. III.

Quamobrem hoc desiderium nō
amplius ferentes, optimū du-
ximus soli Athenis relinqui:

¶ Misimusque Timotheum fratrem
nostrum, ac ministrum Dei, & adiu-
torem nostrum in Euangelio Chri-
sti, ad vos stabiliendos & exhortan-
dos super fide vestra:

Vt nemo commoueat in oppres-
sionibus istis: ipsi enim nostis nos
ad id esse constitutos.

Etenim quum apud vos essemus,
prædicebamus vobis fore ut afflige-
remur: quod & euenit, & nostis.

Quamobrem etiam ego non am-
plius ferens vestri desiderium, misi-
mus ut cognoscerem fidem vestram:
nequo modo tentasset vos tentator
ille, & inanis redditus esset labor
noster.

Nuper autem quum venisset Ti-
motheus ad nos à vobis, & annun-
tiasset nobis fidem ac charitatē ve-
strā, vósque bonā nostri memoriā
retinere semper, cupientes nos vi-
dere, sicut nos quoque vos:

Propterea cōsolationem accepi-
mus, fratres, ex vobis in omni affli-
ctione & necessitate nostra, per ve-
stram fidem.

Nunc enim viuimus, si vos per-
sistatis in Domino.

1 Voluntas Dei hac
lege suos vocantis &c
eos per crucem ad glo-
riam adducat, certū
est aduersus afflictio-
nes remedium.

2 Rursus ex eo quod
tam felici ter adhuc
perrexerint, ad reli-
quum iter perficiendū
eos hortatur, in eo e-
tiam gratissimum i-
psi, eorum Apostolorū
futuros.

וְעָבִין דְּנִאֲתָא לִוְתָּכוֹן אֲנָא פִּלּוֹס

חֲדָא זֶכֶן וְתִרְמִין^ב וְעֹכְבִי סֵטְנָא :

אֵינּוּ גִיר^ד סִכְרָן וְחִדּוֹתָן וּכְלִילָא

דְּשׁוּכְהֶרֶן אֵלֶּא אֵן אֲנִתּוֹן קִדְם מֶרֶן

יִשׁוּעַ בְּמֵאֲתִיתָה :

אֲנִתּוֹן אֲנּוֹן גִּיר תְּשַׁבּוּחַתָּן וְחִדּוֹתָן :

קִפְּלָאוֹן ג

וּמִטּוֹל דִּלָּא חֲמִסְנָן עֲבִין לְמַפֵּשׁ

בְּאֲתִינָאוֹס בְּלַחֲוִדִין :

וְנִשְׁדָּר לִוְתָּכוֹן לְטִימְתָּאוֹס אַחוֹן

מִשְׁמִשְׁנָא דֵּאלֵהָא וּמַעֲדָרָנָן בְּסִכְרִיתָה

דְּמִשִּׁיחָא דִּישְׁרָרְכוֹן וְיִבְעָא מִנְכוֹן עַל

הִימְנוֹתָכוֹן :

דִּלָּא אֲנִשׁ מִנְכוֹן^ק תְּתַקְטַע לָהּ

בְּאוֹלְצִנָּא חֵלִין אֲנִתּוֹן גִּיר יִדְעִין אֲנִתּוֹן

דִּלְחָדָא הוּא סִימִינָן :

אֵף כִּד לִוְתָּכוֹן הוּיִן גִּיר קִדְמָן אֲמֶרֶן

לְכוֹן דְּעִתִּידִינָן^מ לְמִתְאַלְצוֹ אֵיכְנָא

דִּידְעִין אֲנִתּוֹן דִּהּוּא :

מִטּוֹל הֵנָּא אֵף אֲנָא לֹא חֲמִסְנָת

עַד מָא דְּשִׁדְרַת דֹּאדַע הִימְנוֹתָכוֹן

דִּלְמָא יִנְסִיכוֹן מִנְסִינָא וְיִהּוּא עַמְלָן

סְרִיקָא :

הֵשָׁא דִין מִן דֹּאֲתָא לִוְתָּנִי טִימְתָּאוֹס

מִן צִאֲדִיכוֹן^ק וּסִכְרָן עַל הִימְנוֹתָכוֹן

וְעַל חֻבְכּוֹן וְדֹאֲתָא לִוְתָּכוֹן^ל עוֹהֲדָנָן

טָבָא בְּכָל עֵדֶן^ו וְסוּיִן אֲנִתּוֹן לְמַחֲוִין

אֵיכְנָא דֹּאֵף חֲנֵן לְכוֹן :

מִטּוֹל הֵנָּא^ח אֲתִבִּיאֵן בְּכוֹן אַחוֹן

עַל כְּלָהִין עֲקָתָן וְאוֹלְצִינָן מִטּוֹל

הִימְנוֹתָכוֹן :

וְהֵשָׁא הוּא חֵינָן אֵן אֲנִתּוֹן תְּתַקִּימוֹן

בְּמֶרֶן :

18 Et voluimus venire ad vos, (ego Paulus) semel & iterum, & impedivit me Satanas.

19 Quae enim est spes nostra, et gaudium nostrum, et corona gloriae nostrae, nisi sitis vos, coram Domino nostro Ieschu in aduentu eius?

20 Vos enim estis laus nostra et gaudium nostrum.

Cap. III.

1 Et quia non sustinebamur, voluimus residere Athenis soli:

2 Et mittere ad vos Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei ac adiutorem nostrum in Euangelio Christi, ut confirmaret vos, & peteret a vobis de fide vestra:

3 Necui ex vobis [fides] succideretur in afflictionibus istis. vos enim nostis quod ad hoc ipsum positi sumus.

4 Nam etiam quum apud vos essemus prädixeramus vobis futurum esse ut affligeremur: quemadmodum nostis quod factum sit.

5 Propter hoc etiā non sustinui donec mitterem ut cognoscerem fidem vestrā, ne fortē tentasset vos tentator, & esset labor noster inanis.

6 Nunc autem ex quo venit ad nos Timotheus a vobis, et annuntiavit nobis de fide vestra & de charitate vestra, & quod sit apud vos nostri memoria bona omni tempore, & cupidi sitis videre nos, sicut nos quoque vos:

7 Propter hoc consolationem accepimus in vobis, fratres, in omnibus angustiis nostris & afflictionibus nostris, propter fidem vestram.

8 Et nunc vivimus, si vos confirmemini in Domino nostro.

xx.iiij.

6 Ad verbum, Vno tempore & duobus.

7 In textu Syriaco est עוכבי, à verbo עכב, quod est Remorari & retardare, & impedire. Ac fortassis iuxta linguā idiotismum, a absque pūcto dagues mutata est in i cōsonantem eiusdē soni, & facta est litterarum transpositio.

1 Subaudi, Carere literis aut nuntiis vestris.

2 Id est, Exhortationibus suis rogans a vobis ut permaneretis in fide vestra.

3 Ad verbum, A iuxta vos. Hebraismus.

^a זכן וסן או
^b פעם
^c עוכבי
^d אחרני
^e אינו איוו
^f סכרן
^g תקותנו
^h כלילא עשרת

ⁱ חמסנן
^j היינו יכולים
^k לסכול
^l למפש
^m לשבת

ⁿ סכרתה
^o בשורתו
^p ישררכון
^q יחוק אתכם

^r תתקטע
^s תכרת

^t סימינן שומים
^u אנחנו

^v למתאלצן
^w לסכול צרות

^x חמסנת
^y יכולתי לסכול

^z סריקא
^{aa} בלי פרי

^{ab} מן צאדיכון
^{ac} מאצלכם
^{ad} סכרן קשר
^{ae} לנו
^{af} חובכון
^{ag} אהבתכם
^{ah} עוהדנן
^{ai} זכרוננו
^{aj} ערן זמן
^{ak} ועת
^{al} סוין
^{am} מתאווים
^{an} אתביאן
^{ao} קכלנו נחמה

^{ap} חיינן חיים
^{aq} אנחנו

אידא

Epist. Pauli

Τίνα ὅτι διχαρισίαν δυνάμεθα τῷ 9
Θεῷ διὰ τοιοῦτον ὅτι ἐν ὑμῖν, ὅτι πα-
ση τῇ χαρᾷ ἢ χαίρομεν δι' ὑμᾶς ἐμ-
πορεύμεν τῷ Θεῷ ὑμῖν,

Rom. 1.10
& 15.23

Νυκτὸς & ἡμέρας ὑπὲρ ἐν τῷ 10
σοῦ δέομεν εἰς τὸ ἰδεῖν ὑμῶν τὸ πρῶ-
τον, καὶ καταρτίσαι τὰ ὑστερήματα τῆς
πίστεως ὑμῶν;

Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς & πατὴρ ἡμῶν, καὶ ὁ 11
Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατέβη-
ναι πρὸς ὑμᾶς ἐκ τῶν οὐρανῶν.

ὑμᾶς δὲ ὁ Κύριος πλεονάσαι καὶ 12
ἐκτρέφειν τῇ ἀγάπῃ εἰς ἀλλήλους
καὶ εἰς πάντας, καθάπερ καὶ ἡμεῖς εἰς
ὑμᾶς.

2. Cor. 1.8
infra, 5.13

Εἰς τὸ ἐκτρέφειν ὑμῶν τὰς καρδίας 13
ἀμέμπτοις ἐν ἀγωνίᾳ, ἐμπορεύμεν &
Θεῷ καὶ πατρὶ ἡμῶν, ἐν τῇ παρουσίᾳ
τῷ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πάν-
των τῶν ἁγίων αὐτοῦ.

Κεφάλαιον δὲ

ΤΟ λοιπὸν ἐν, ἀδελφοί, ἐρετώμεν 1
ὑμᾶς καὶ παρακαλοῦμεν ἐν Κυ-
ρίῳ Ἰησοῦ, καθὼς ἐρελάτε παρ' ἡ-
μῶν τὸ πῶς δεῖ ὑμᾶς εὐδοκῆσαι καὶ ἀρε-
σκεῖν Θεῷ, ἵνα ἐκτρέψετε μάλλον.

Οἶδατε ὅτι πάντα παραγγέλλας ἐδώ- 2
καμεν ὑμῖν διὰ τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ.

Rom. 12.1
ephe. 5.17

Τοῦτο γὰρ ὅτι θέλημα τῷ Θεῷ, ὁ ἅ- 3
γιασμός ὑμῶν, ἀπέχεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ τῆς
πορνείας.

Εἰδέναι ἕκαστον ὑμῶν τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος 4
καθαῖον ἐν ἀγιασμῷ καὶ ἡμῇ.

Μὴ ἐν πάθει ὀπιθυμίας, καθάπερ καὶ 5
τὰ ἔθνη τὰ μὴ εἰδότα τὸν Θεόν.

1. Cor. 6.8

Τὸ μὴ ὑπερβαίνειν & πλεονεκτεῖν ἐν 6
τῷ πρῶτῳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αἰτῶν. διότι
ἐκδικητὴς ὁ Κύριος ἐκείνῳ πάντων τοῦτων,
καθὼς καὶ εὐδοκῶμεν ὑμῖν, καὶ δι-
μορτωθῶμεθα.

οὐ

Quam enim gratiarum actionem
possimus Deo rependere de vobis,
super omni gaudio quo gaudemus
propter vos coram Deo nostro,

¶ Nocte ac die quamuehementif-
simè precantes vt videamus vestrā
faciem, & quæ defunt fidei vestræ
compleamus?

Ipse verò Deus & Pater noster, &
Dominus noster Iesus Christus di-
rigat viam nostram ad vos.

3 Faxit autem Dominus vt abun-
detis & exuberetis mutua intervos
charitate & in omnes, quemadmo-
dum & nos in vos:

3 Altera pars epi-
stole, in qua de Chri-
stiana vite officio di-
ssert. Docet autē du-
abus in rebus possit
esse Christiane vite
perfectio, nempe in
charitate erga omnes
& in pietate
puritate, quarum tam-
en complementum
in alterum aduentū
Christi differtur, sic
demum qua gratia
hoc opus in nobis ca-
pit, eadem illud perfe-
cturi.

Vt corda vestra inculcata stabi-
liat ¶ in sanctimonia coram Deo &
Patre nostro, in aduentum Domini
nostri Iesu Christi cum omnibus
sanctis eius.

Cap. II II.

Q'Vod superest igitur, fratres,
Rogamus vos & precamur per
Dominum Iesum, vt sicut accepi-
stis à nobis quomodo oporteat vos
incedere, & placere Deo, magis ex-
cellatis.

Nostis enim quæ mandata dede-
rimus vobis per Dominum Iesum.

2 Nam hæc est voluntas Dei, nem-
pe sanctificatio vestra, id est ¶ vt absti-
neatis à fornicatione:

2 Summa eorum
qua ipsi tradiderat,
hæc est, vt se totos Deo
consecrent. Damnat
autem diserte omnē
libidinosam sceleratē
vixisse que Des vo-
luntati prorsus repu-
gnet.

3 Et sciat vestrum unusquisque
suum vas possidere cum sanctifica-
tione & honore:

3 Altera ratio,
quod corpus ipsum
polluat.

4 Nō cū morbo cupiditatis, sicut
Gentes quæ non nouerunt Deum.

4 Tertia, quod ho-
nestate & puritate
discernantur sancti
ab iis qui Deum non
norunt.

¶ Ne quis opprimat aut circumue-
niant in negotio fratrem suum. nam
ultor est Dominus omnium istorū,
sicut & antè diximus vobis, ac te-
stificati sumus.

Non

5 Secunde, omnem
violentiam oppressio-
nem & immodicam
cupiditatem reprehē-
dit: quorum scelerum
vindicem fore Deū
seuerissime demon-
strat vt Des propheta.

9 אִידֵא נִיר תּוֹדִיתָא מְשַׁכְּחִינָן לְמַפְרֵעַ
חֲלִיכִין לֵאלֹהָא עַל כָּל חֲדוֹתָא
דְּחֲדִינָן מְטוֹלְתִּין :
אֵלֹהִים דְּקִדְּשׁ אֱלֹהִים יִתִּירָא
בְּתַכְשָׁף בְּלִילִיָּא וּבְאִימָמָא דְנַחֲוָא
אֲפִיכִין וְנִגְמֹר מֵא דְחִסְרָא הִי
הִימְנוֹתִּין :

10 הוּ דִין אֱלֹהִים אֲבוֹן וּמֶרֶן יֵשׁוּעַ
מְשִׁיחָא יִתְרוֹץ אֹרְחָן לִוְתִּיכִין :
וְיִסְגָּא וְיִתְרֹץ חֻבְכִּין דְּחַד לִוְתִּי
וְלִוְתִּי כָּל נֶשׂ אִיכְנָא דְחִנָּן מְחִינָן
לְכוּ :
וְיִקְיָם לְבוֹתִּין דְּלֵא רְשִׁין בְּקִדְּשׁוֹתָא
קִדְּשׁ אֱלֹהִים אֲבוֹן בְּמֵאֲתִיתָהּ דְּמֶרֶן
יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא דְעַם כְּלָחוֹן קִדְּשׁוֹהִי :

קְפִלָּאֵן ד

1 מְכִיל אַחֵי בְעִינָן מְנַכֵּן וּמְתַכְּשָׁפִין
לְכוּ בְּמֶרֶן יֵשׁוּעַ דְּאִידֵא דְקָבֵלְתוּן מִנָּן
אִיכְנָא וְלֵא לְכוּ דְתַהֲלִיכִין וְתַשְׁפְּרוּן
לֵאלֹהִים דִּיתִירָאִית תּוֹסָפוֹן :
יִדְעִין אֲנִתּוֹן גִּיר אֵילִין פּוֹקֵדְנָא יִהְיֶין
לְכוּ בְּמֶרֶן יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא :
הֵנוּ גִיר צְבִינָה דֵאלֹהִים קִדְּשׁוֹתִיכִין
וְדִתְהוֹן פְּרִיקָן מִן כָּל זְנוּתָא :
וְיִהְיֶה יִדְעֵא אֲנִשׁ אֲנִשׁ מְנַכֵּן לְמַקְנָא
מֵאֵנָה בְּקִדְּשׁוֹתָא וּבְאִיקְרָא :
וְלֵא בְּחֵשׁא דְרִגְתָּא אִידֵא שְׂרָבָא
דְּעַמְמָא הֵנוּ דֵלֵא יִדְעִין לֵאלֹהִים :
וְלֵא תְהוֹן מְשִׁיחִין לְמַעְבָּר וְלְמַעְלָב
אֲנִשׁ לֵאחֻוּהִי בְּהֵדָא צְבוֹתָא מְטוֹל
דְּמֶרֶן הוּ תְבוּעָא עַל הֵלִין כְּלָהִין
אִיכְנָא דֵאֲפִי מִן קִדְּשׁ וּבְנָא אֲמֶרֶן
לְכוּ וְסִיחֶרֶן :
לֵא

Quam enim gratiarum actionem
possumus rependere pro vobis Deo super
per omni gaudio quo gaudemus ve-
stri causa,

10 Nisi ut coram Deo amplius obse-
cremus nocte et die, ut videamus fa-
ciem vestram, et compleamus id quo
caret fides vestra?

11 Ipse autem Deus Pater noster, et
Dominus noster Ieschna Christus, di-
rigat iter nostrum ad vos,

12 Et augeat et abundare faciat cha-
ritatem vestram, quæ est unius erga
alium, et erga omnem hominẽ, quẽ-
admodum nos diligimus vos.

13 Et confirmet corda vestra irreprehe-
sibilia per sanctitatem, coram Deo Pa-
tre nostro, in aduẽtu Domini nostri Ie-
schua Christi qui erit cum omnibus
sanctis eius.

Cap. IIII.

1 Proinde, fratres mei, petimus a vo-
bis, et obsecramus vos per Domi-
num nostrum Ieschna, ut quemadmo-
dum accepistis a nobis quomodo conue-
niat vobis ut ambuletis et placeatis
Deo, ut amplius adiiciatis.

2 Nostis enim quæ mandata dederi-
mus vobis per Dominum nostrum Ie-
schua Christum.

3 Hæc enim est voluntas Dei et san-
ctificatio vestra, et ut absitis ab omni
scortatione:

4 Et sciat unusquisque ex vobis pos-
sidere vas suum in sanctificatione et
in honore:

5 Et nõ in affectibus concupiscentiæ, sic-
ut reliquæ Gentes quæ nõ nouerunt Deũ.

6 Et ne audeatis irritare et iniuria
afficere vir fratrem suum in aliquo ne-
gotio, quia Dominus noster est ultor
aduersus hæc omnia, quemadmodum
etiã ante hoc tempus diximus vobis,
et testati sumus.

i Ad verbum
ut sitis disuncti.

2 Id est, Alter al-
terum. Hebraism⁹
vfitatissimus.

Epist. Pauli

2. Cor. 1.2

Οὐ γὰρ ἐκάλεσεν ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἵνα ἁ- 7
καθαρσία, ἀλλ' ἐν ἁγιασμῷ.

Τοιγαροῦν ὁ ἁγίος, οὐκ ἀνέσθωπον 8
ἀδελφεῖ, ἀλλὰ τὸν Θεὸν (ὡ) καὶ δόντα τὸ
πνεῦμα αὐτὸ τὸ ἅγιον εἰς ἡμᾶς.

Ioh. 13.34
& 15.12
1. ioh. 1.8
& 4.21.

Περὶ δὲ τῆς φιλαδελφίας οὐ χρεῖαν 9
ἔχετε γράφειν ὑμῖν. αὐτοὶ γὰρ ὑμεῖς θεο-
δίδακτοί ἐστε εἰς τὸ ἀγαπᾶν ἀλλήλους.

Καὶ γὰρ ποιεῖτε αὐτὸ εἰς πάντας τοὺς 10
ἀδελφοὺς τοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Μακεδονίᾳ.
παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, πε-
ρασεύειν μᾶλλον.

Καὶ φιλοπνεῖσθαι ἡσυχάζειν, καὶ 11
ἀσπάζεσθαι τὰ ἴδια, καὶ ἐργάζεσθαι ταῖς
ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καὶ ὡς ὑμῖν ᾤκη-
σέμεν.

ἵνα ἀειπατῆτε ἀγχιμόνως τοῖς 12
τοῖς ἐξω, καὶ μηδενὸς χρεῖαν ἔχητε.

Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελ- 13
φοί, ὅτι τῶν κοιμημένων, ἵνα μὴ λυ-
πῶσθε, καὶ ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχον-
τες ἐλπίδα.

Εἰ γὰρ πιστεύομεν ὅτι Ἰησοῦς ἀπέθανε 14
καὶ ἀνέστη, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέν-
τας διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἀξίει σὺν αὐτῷ.

Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν λόγῳ Κυ 15
ρίου, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ ἀειληπ-
τοί εἰς τὴν ἀφαιρήσιν τοῦ Κυρίου, οὐ
μὴ φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας.

1. Cor. 15.51

Ὅτι αὐτοὶ ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι 16
π, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου, καὶ ἐν σάλ-
πιγι Θεοῦ, καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ.
καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ, ἀναστήσονται
πρῶτον.

Ἐπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ ἀειληπ- 17
τοί, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα
ἐν νεφέλῃς, εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου,
εἰς αἴρα· καὶ οὕτως πάντοτε σὺν Κυρίῳ
ἔσομεθα.

Ὡς τε

¶ Non enim vocavit nos Deus ad
impuritatem, sed ad sanctificationem.

Proinde qui hac reiicit, non reiicit
hominem, sed Deum, qui etiam de-
dit nobis Spiritum suum sanctum.

¶ Cæterum de fraterna charitate
non necesse habetis ut scribam vo-
bis: ipsi nanque diuinitus docti es-
tis ut diligatis alii alios.

Nam & facitis hoc erga cunctos
fratres qui sunt in tota Macedonia.
obsecramus autem vos, fratres, ut
magis excellatis:

¶ Et contendatis quieti esse, & res
vestras agere, & ac operari propriis
manibus vestris, sicut vobis denun-
tiauius:

Ut vos geratis honestè erga ex-
traneos, & nulla re vobis sit opus.

¶ Nolim autè vos in ignoratìa ver-
sari, fratres, 10 quod ad eos attinet
11 qui obdormierunt, ut ne doleatis,
sicut & cæteri qui spem nō habēt.

12 Nam si credimus Iesum mor-
tuum esse & surrexisse, ita etiam
Deus eos qui obdormierint in Ie-
su, adducet cum eo.

13 Hoc enim vobis dicimus verbis
Domini, fore ut vos viui & reliqui
erimus in aduētū Domini, nō præ-
ueniamus eos qui obdormierint.

Nam ipse Dominus cum horta-
tionis clamore, & voce Archàngeli,
ac Dei tuba, descēdet è cælo, & qui
mortui fuerint in Christo, resurgēt
primū:

Deinde nos viui, qui reliqui eri-
mus, rapiemur simul cum eis in nu-
bes, in occursum Domini, in aera:
& ita semper cū Domino erimus.

Itaque

6 Tertio, animum
ad omne beneficentia
genus promptum re-
quirunt: in qua etiam
virtute hortatur ut
magis ac magis pro-
ficiant.

7 Ingenia inquiet-
ta & rerum ad se ni-
hil pertinentium cu-
riosa damnat.

8 Oportet enim in-
ertia argui: quo viro
qui laborant, ad sur-
piciandem cognitur,
magnū cum Ecclesie
offendiculo.

9 Tertia pars epi-
stolæ superioribus ex-
hortationibus (ad
quas etiam postea re-
uertitur) inserta, in
qua de luctu mortuo-
rum, & modo resur-
rectionis, & futuro
illo supremo die disse-
rit.

10 Cauendum ne
mortuos ultra modū
lugeamus. i. Si solent
qui eos arbitrantur
peruisse.

11 Confirmatio,
quia mors est tantū
corporis somnus (de
fidelibus enim agi-
tatur) dum adue-
nit Dominus.

12 Ratio confirma-
tionis, quia qui re-
surrexerit caput, re-
surgent & membra,
idque Dei virtute.

14 Resurrectionis
futuræ hic modus e-
rit, Mortuorum cor-
pora velut è somno
expergescent ad Dei
tubæ clangorem. De-
scendet ipse Christus
è cælis. Sancti (de his
enim proprie agit)
qui tunc viui depre-
hendentur, & cum
mortui qui resurre-
xerint rapiuntur in
nubes in occursum
Domini, perpetuāq;
gloria cum eo fruen-
tur.

Ad Thessalonicenses I. Cap. IIII. 584

לא גיר קרכון אלהא לטנפותא
אלא לקדישותא :

7 Non enim vocavit vos Deus ad
impuritatem, sed ad sanctificationē.

^a מכיל לכן ^b מלם מואס :
מכיל מן ^b דטלם לא הוא לבר-
נשא טלם אלא לאלהא הו דיהב
בכון רוחה קדישתא :

8 Itaque qui reiicit [hac,] non filium ho-
minis reiicit : sed Deum qui dedit in
vobis Spiritum suum sanctum.

על חובא דין דאחא לא סניקיתון
למכתב לכון אנתון גיר ^c קימכון
מלפא אנתון דאלהא ^d דתחבון חר-
לחר :

9 De charitate autem fratrum non o-
pus habetis ut scribā vobis : vos enim
ipsi docti estis à Deo ut diligatis unus
alium :

אף עכדין אנתון הכנא לכלחון
אחא דבכלה מקדוניה בעא אנא דין
מנכון אחי דתתיתרון :

10 Etiam facitis ita omnibus fratribus
qui sunt in tota Macedonia. Peto au-
tem à vobis, fratres mei, ut excellatis.

ותתחפטון דתהוון ^e שליו ^f וענין
בסוערניכון וחיותון ^g פלחין באידיוכון
איכנא דפקדנכון :

11 Ut diligentiam adhibeatis ut sitis
quieti, ³ et agentes negotia vestra, et
operemini manibus vestris, sicut man-
davimus vobis,

³ Ad verbum,
Negotiantes ope-
ra vestra, id est Ex-
ercentes negotia
vestra,

דתהוון מהלכין ^h באסכמא לות
בריא ועל אנש לא תסתנקון :

12 Ut ambuletis cū honestate erga ex-
traneos, et nullo homine opus habeatis.

צבא אנא דין דתדעון אחי דעל
אילין דדמכין לא תהוא ⁱ בריא לכון
איך שרכא דאנשא דסכרא לית להון :

13 Volo autem ut sciatis, fratres mei,
ut de iis qui dormiunt non sit cōtrista-
tio vobis, sicut reliquis hominibus qui-
bus non est spes.

אן גיר מהימנין דישוע מית וקם
הכנא אף אלהא לאילין דדמכו
בישוע מיתא עמה :

14 Nā si credimus quod Ieshua mor-
tuus est ³ et resurrexit, ita etiam Deus
eos qui dormierunt in Ieshua, addu-
cet cum eo.

הדא דין אמרינן לכון במלתה
דמרן דחנן אילין דמשתחרינן ב
במאתיתה דמרן דחיינן לא ^j גדרך
לאילין דדמכו :

15 Hoc enim dicimus vobis in sermone
Domini nostri, qui differimur in ad-
ventum Domini nostri, qui vivemus,
non praeveniemus eos qui dormierunt.

מטול דהו מרן בפוקדנא ובקלא
דרישמלאכא ובקרנא דאלהא גחת
מן שמיא ^k ומיתא דבמשיחא יקומון
לוקדם :

16 Eo quod ipse Dominus noster cum
mandato ³ et cum voce Archangeli,
et cum buccina Dei descendet de ca-
lo, ³ et mortui qui sunt in Christo, resur-
gent primum.

והדין חנן אילין ^l דמשתחרינן דחיינן
נתחטף עמהון אכחדא בענגנא
לאורעה דמרן ^{bb} באאר והכנא בכל-
זכן עם מרן נהוא :

17 Et tunc nos qui differimur, qui vi-
vumus, rapiemur cū eis simul in nubes
in occursum Domini nostri, in aera, et
ita omni tempore cum Domino nostro
erimus.

^a מכיל לכן
^b מלם מואס :

^c חובא אחבת
^d סניקיתון
^e צריכים אתם
^f קימכון
^g עצמכם
^h מלפא
ⁱ מלמדים
^j תחבון
^k תאחב :

^h תתחפטון
ⁱ תשתדלו
^j שליו בשלוח
^k ענין
^l מתעסקים
^m בסוערניכון
ⁿ בפעולותיכם
^o פלחין
^p פועלים
^q אסכמא
^r צניעות
^s בריא
^t החיצונים
^u תסתנקון
^v תהיו צריכים
^w כריא עצב :

^x סכרא תקוה :

^y מיתא מכיא :

^z משתחרינן
^{aa} מאוחרים אנו
^{bb} מאתיתה
^{cc} בואו
^{dd} גדרך נקדים :

^{ee} נחת יורד
^{ff} מיתא
^{gg} המתים :

^{hh} דמשתחרינן
ⁱⁱ מאוחרים ר'י
^{jj} נעזבים
^{kk} באחרונה
^{ll} בחיים
^{mm} באר אויך :

Epist. Pauli

Ὡς τε ὧρα καλεῖτε ἀλλήλους ἐν τοῖς 18
λόγοις πυρίαις.

Κεφάλαιον εἰς

Π Εὐεὶ δὲ τῶν χρόνων καὶ τῶν καιρῶν, 1
ἀδελφοί, οὐ χρειάζεσθε ὑμῖν γρα-
φεῖσθαι.

Αὐτοὶ γὰρ ἀκριβῶς οἶδατε ὅτι ἡ ἡμέ- 2
ρα Κυρίου ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, οὕτως
ἔρχεται.

Ὅταν γὰρ λέγωσιν, Εἰρήνῃ καὶ ἀσφα- 3
λεια, τότε αἰφνίδιος αὐτοῖς ἐφίσταται
ὁ λεῦρος, ὥς περ ἡ ὥδιν τῇ ἐν γαστρὶ ἐχού-
σῃ καὶ οὐ μὴ ἐκφύγῃσιν.

ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοί, ἐκ ἐσθὲ ἐν σκο- 4
τει, ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς ὡς κλέπτης κα-
ταλάβῃ.

Πάντες ὑμεῖς υἱοὶ φωτός ἐστε καὶ
υἱοὶ ἡμέρας· οὐκ ἐσμέν νυκτός, οὐδὲ
σκοτεινός.

Αρα οὐ μὴ καθεύδωμεν ὡς καὶ οἱ 6
λοιποὶ, ἀλλὰ γρηγοροῦμεν καὶ νήφωμεν.

Οἱ γὰρ καθεύδοντες, νυκτὸς καθά- 7
δουσιν καὶ ὁ μεθυσκοπόμοι, νυκτὸς με-
θύουσιν.

Ἡμεῖς δὲ ἡμέρας ὄντες, νήφωμεν, 8
ἐνδυσάμενοι θώρακα πίστεως, καὶ ἀ-
γάπης, καὶ περικεφαλαίαν, ἐλπίδα σω-
τηρίας.

Ὅτι ἐκ ἐδικοῦ ἡμᾶς ὁ Θεὸς εἰς ὄργην, 9
ἀλλ' εἰς φιλοπονήσιν σωτηρίας διὰ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

Τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν· ἵνα 10
εἴτε γρηγοροῦμεν, εἴτε καθεύδωμεν, ἀ-
μα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν.

Διὸ ὧρα καλεῖτε ἀλλήλους, ἵνα οἰκοδο- 11
μεῖτε εἰς τὸν ἑνα· καθὼς ἔχει ποιεῖτε.

Ἐρωτῶμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, εἰδέ- 12
ναι τοὺς κοπιῶντας ἐν ὑμῖν, καὶ περιστα-
μένοις ὑμῶν ἐν Κυρίῳ, καὶ ναυτιλῶ-
ντας ὑμᾶς·

Itaque cōsolamini alij alios istis
sermonibus.

Cap. V.

P'Orro de temporibus & oppor-
tunitatibus, fratres, non est o-
pus ut vobis scribam.

1 Dies quem huio
iudicio Deus de-
stinavit, nobis est in-
cōpertus: certum est
autē, hominibus nihil
minus expectantibus
superuenitum.

Ipsi enim penitus scitis diem illū
Domini, ut furem in nocte, ita ven-
turum esse.

Quum enim dicent, Pax & tuta
omnia, tunc repentinum eis immi-
net exitium, sicuti dolor partus mu-
lieri vterum ferenti: nec effugient.

At vos, fratres, non estis in tene-
bris, ut dies ille vos tanquam fur
deprehendat.

2 Rediēs ad exhor-
tationes, monet no-
strum officium esse,
quod Dei cognitione
illustrati sumus. non
deliciari securē, ut
voluptatibus sopitis
deprehendimur ex
improvisis: sed e con-
trario esse in Domi-
num intentos, nec pa-
ti ut ab huius mundi
curis degravemur. Il-
lud enim convenit
nobis tenebris, istud
vero luci.

Omnes vos filii lucis estis, ac filii
diei: non sumus noctis, neque tene-
brarum.

Nempe igitur ne dormiamus ut
reliq, sed vigilemus & sobrii simus.

Nam qui dormiunt, noctu dor-
miunt: & qui inebriantur, noctu
sunt ebrii.

At nos qui sumus diei, sobrii si-
mus, induiti thorace fidei & chari-
tatis, & pro galea, spe salutis.

3 Fide & spe pu-
gnandum est, ne cum
ut securē sit steriēdū.

Nam non constituit nos Deus
ad iram, sed ad salutem obtinendā,
per Dominū nostrū Iesum Christū

4 Addit nobis sti-
mulos, certa victorie
fiducia proposita.

Qui mortuus est pro nobis: ut
siue vigilemus, siue dormiamus, si-
mul cum eo vivamus.

5 Mors Christi no-
stra victorie pignus.
Ideo enim mortuus
est ut ipsius vite seu
virtutis fiamus: par-
ticipes, etiam quan-
dū hic vivimus.

Quapropter adhortamini alij a-
lios, & ædificate singuli singulos:
sicut & facitis.

6 Non tantum vi-
gilandum nobis est,
sed etiam alij alios
tenemur expegeface-
re & confirmare.

Rogamus autem vos, fratres, ut
agnoscatis eos qui laborant inter
vos, & præsunt vobis in Domino,
& admonent vos:

7 Habenda magna
ratio eorum qui Ver-
bi ministerio & Ec-
clesiæ gubernationi
præfati sunt a Deo, et
officio suo funguntur.

Καὶ

הוּוּ חִבֵּל מִבֵּי אֶין חֵד לְחֵד בְּמֵלֵא
מִנְחָמִים: ^א מִבֵּי אֶין
הֵלִין:

18 *Igitur conſolemini ⁴ alius alium in sermonibus iſtis.*

⁴ Ad verbum, Vnus vnū Hebraiſmuſ.

קִפְּלֵאוֹן ה

Cap. V.

עַל ^ב זִכְנָא דִּין ^ג וְעִדְנָא אַחֵי לֹא
^ד סְנִיקִיתוֹן לְמִכְתָּב לְכוֹן:
אַנְתוֹן גִּיר שְׂרִירָאִית יִדְעִין אַנְתוֹן
דְּיוֹמָה דְּמָרָן אִיד גְּנָבָא בְּלֵילֵא חֲכֵנָא
אַתָּא:

1 *DE temporibus autem & tempo- rum articulis, fratres mei, nō o- pus habemus ſcribere vobis.*

2 *Vos enim certō ſcitis quōd dies Domini noſtri, ut ſur in nocte ita veniet.*

כִּד יֹאמְרוּן דְּשִׁלְמָא וְשִׁינָא וְהוּדִין
מִן-שְׁלֵיָא יָקוּם עֲלֵיהוֹן אֲכַדְנָא אִיד
חֲבֵלָא עַל בְּטָנְתָּא וְלֹא יִמְדוֹן:
אַנְתוֹן דִּין אַחֵי לֹא הוּיָתוֹן בְּחִשּׁוּבָא
דְּהוּ יוֹמָא אִיד גְּנָבָא יִדְרַכְכוֹן:
כָּלכוֹן גִּיר בְּנֵי נוֹהֲרָא אַנְתוֹן וּבְנֵי
אִימָמָא וְלֹא הוּיָתוֹן בְּנֵי לֵילֵא וְלֹא
בְּנֵי חִשּׁוּבָא:

3 *Quum dixerint quōd eſt pax & trā- quillitas, tunc derepentē ſurget contra eos interitus, ſicut partus dolor in ea qua uterum geſtat, neque effugient.*

4 *Vos autem, fratres mei, non eſtis in tenebris, ut dies ille tanquam ſur prae- ueniat vos.*

5 *Omnes enim vos filii lucis eſtis, & fi- lii diei, non autem eſtis filii noctis, ne- que filii tenebrarum.*

¹ Obſeruet ſtu- diosus lector nō lo- co n eſſe poſitum in voce יִמְדוֹן pro יִגְדוֹן. Nam error ē e dicere non au- ſim, quum manu- ſcriptus codex etiā ita habeat. Niſi quis dicere malit Nū mutatum eſſe in Mem, ex linguae idiotiſimo.

לֹא גְדַמְךָ חִבֵּל אִיד שְׂרַבָּא אֱלֹא
הוּיָן עִירִין וּמַהוֹנִין:

6 *Proinde non dormiamus, ſicut reli- qui, ſed ſimus vigilantes et ſobrii.*

אֵילִין גִּיר דְּדַמְכִין בְּלֵילֵא הוּ דַּמְכִין
וְאֵילִין דְּרוּיָן בְּלֵילֵא הוּ רוּיָן:

7 *Qui enim dormiūt, in nocte dormiūt: & qui inebriātur, in nocte inebriātur.*

חֲנָן דִּין דְּבְנֵי אִימָמָא חֲנָן הוּיָן עִירִין
בְּרַעֲיָנָן וְלִבִּישִׁין שְׂרִינָא דְּהִימְנוּתָא
וְדַחֲבָא וְגַסִּים ^ו סְנוֹרְתָא ^פ דְּסִבְרָא
דְּחֵיָא:

8 *Nos autē qui filii diei ſumus, ſimus vigilantes in mente noſtra, & indui- loricam fidei & charitatis: et ponā- mus galeam ſpei ſalutis.*

מְטוֹל דְּלֹא סִמֵּן אֱלֹהָא לְרוּגְזָא אֱלֹא
לְקִנְיָנָא דְּחֵיָא בְּמָרָן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא:
הוּ דְּמִית עַל אַפִּין דָּאן עִירִינָן וְאֵן
דְּמַכִּינָן אֲכַחְדָּא עִמָּה נְחָא:

9 *Quoniam non poſuit nos Deus ad i- ram, ſed ad acquisitionem ſalutis, per Dominum noſtrum Jeſhua Chriſtū.*

10 *Qui mortuus eſt pro nobis, ut ſiue vigilemus, ſiue dormiamus, ſimul cū eo uiuamus.*

מְטוֹל חֲנָא בִּיאוֹ חֵד לְחֵד וּבְנֵי חֵד
לְחֵד אִיכְנָא דָּאף עֲבָדִיתוֹן:

11 *Propterea cōſolamini vnus alium, & adificate vnus alium, ſicut etiam facitis.*

בְּעִינָן דִּין מְנַכּוֹן אַחֵי דְּהוּיָתוֹן יִדְעִין
לְאֵילִין דְּלֹאִין בְּכוֹן ^י וְקִימִין בְּאַפִּיכוֹן
וּמִלְפִין לְכוֹן:

12 *Petimus autē à vobis, fratres mei, ut agnoſcatis eos qui laborant inter vos, et ſtant ante faciem veſtram, & docent vos:*

² Id eſt, Sunt vo- bis miniſtri, quæ miniſtrorum peri- phraſis in veteri Teſtamento fre- quens eſt, ut Deut. 1.38. & 10.8

דִּיהוּו

yy.i.

Epist. Pauli

Καὶ ἡγαῖσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἐκδοῦ- 13
σθαι ἐν ἀγάπῃ, διὰ τὸ ἔργον αὐτῶν. εἰ-
ρήνη δέ ἐστι ἐν ὑμῖν.

Παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς, ἀδελ- 14
φοί, νοουθετεῖτε ἑαυτοὺς ἀλλήλους, ὡς
μωδεῖσθε ἑαυτοὺς ὡς ὁ κύριος ἡμε-
τέρας, ὡς ὁ κύριος ἡμετέρας, ὡς ὁ κύριος ἡμε-
τέρας, μακροθυμεῖτε ὡς καὶ ὁ κύριος ἡμε-
τέρας.

Prou. 17. 15
& 20. 20
matth. 5. 44
rom. 12. 17
1. pet. 3. 9

Ορατε μή τις κακὸν διὰ κακοῦ πρὸς 15
ὑμᾶς. ἀλλὰ πάντοτε τὸ ἀγαθὸν διώ-
κετε καὶ εἰς ἀλλήλους ὡς εἰς πάντας.

Πάντοτε χαίrete.

Αδιαλείπτως προσεύχετε.

Eccli. 18. 22
luc. 18. 1

Εν παντὶ διχαριστεῖτε. τὸ γὰρ θέλημα 16
Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς.

Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε.

Προφητείας μὴ ὕψουθενεῖτε.

Πάντα δοκιμάζετε· τὸ καλὸν κα- 17
τέχετε.

Ἀπὸ παντὸς εἵδους πονηροῦ ἀπέχεστε.

Αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγα- 18
παιεῖ ὑμᾶς ὁλοτελεῖς καὶ ὁλόκληρον ὑμῶν
τὸ πνεῦμα, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀ-
μέμπτως ἐν τῇ ἁριστείᾳ τοῦ Κυρίου ἡ-
μετέρου Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθεῖν.

1. Cor. 1. 9

Πιστὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὅς ἐστι ποιήσας.

Ἀδελφοί, προσεύχετε ὡς καὶ ἡμεῖς.

Ἀσπάζεσθε ἑαυτοὺς ἀδελφοὺς πάντας 19
ἐν φιλήματι ἀγάπῃ.

Ορκίζω ὑμᾶς τὸν Κύριον, διὰ γνω- 20
στῆναι πᾶσι τοῖς ἀγαπῶσι
ἀδελφοῖς.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμετέρου Ἰησοῦ Χρι- 21
στοῦ μετὰ ὑμῖν. ἀμήν.

Πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτη ἐ-
πιστολή ἀπὸ Αθηνῶν.

Et quammaximè charos ducatis,
propter opus ipsorum. ⁸ pacem coli-
te inter vos mutuò.

⁸ Mutua concor-
dia in primis colenda.

⁹ Precamur autem vos, fratres, mo-
nete inordinatos, consolamini qui
pusillo animo sunt, subleuate infir-
mos, patientes estote erga omnes.

⁹ Habenda emul-
tius ac tranquillus,
secundum morbi spe-
ciem remedium ad-
hibeatur.

¹⁰ Videte nequis malum pro ma-
lo cuiquam reddat: sed beneficen-
tiam semper sectamini tum inter
vos mutuò, tum erga omnes.

¹⁰ Charitas nullis
inimicis sine debet.

¹¹ Semper gaudete.

¹² Indefinenter orate.

¹³ In omnibus gratias agite. hæc e-
nim est voluntas Dei per Christum
Iesum erga vos.

¹¹ Animus seda-
tus ac tranquillus,
assiduè precibus so-
netur, dum in volum-
tate Dei respiciamus.

¹⁴ Spiritum ne extinguite:

¹⁵ Prophetias ne pro nihilo habete.

¹⁶ Omnia explore: quod bonum
fuerit retinete:

¹² Spiritus Dei scin-
tille in nobis accense,
inqui auditione Verbi
Dei foveantur: sed ve-
ra doctrina a falsa
accuratè est distin-
guenda.

¹⁷ Ab omni specie mali abstinete.

¹⁸ Ipse autem Deus pacis *autor* san-
ctificet vos totos: & integer vester
spiritus, & anima & corpus incul-
patè in aduentum Domini nostri
Iesu Christi seruentur.

¹³ Generalis con-
clusio, ut in Christo
aduentum intenti et
Dei Spiritu freti, me-
te & voluntate, &
corpore puritati stu-
deamus.

¹⁹ Fidelis est qui vocavit vos, qui
etiam *id* efficiet.

²⁰ Fratres, orate pro nobis.

²¹ Salutate fratres omnes cū osculo
sancto.

²² Adiuro vos per Dominum, ut re-
citetur hæc epistola omnibus san-
ctis fratribus.

¹⁴ Certa adversus
omnes difficultates
confirmatio est, Dei
tū benevolentia tū
potentia, quarum te-
stimonium firmum in no-
stris vocatione extat.

¹⁵ Reliqua pars epi-
stole qua sese & hæc
epistolam gravissima
cum obtestatione illis
commendat.

²³ Gratia Domini nostri Iesu Chri-
sti sit vobiscum. Amen.

Ad Thessalonicenses prior,
scripta fuit Athenis.

^a חובב אחיה: ^b אשתינו: ^c רדו למדו: ^d מסכלא: ^e אשמים: ^f סבו שאו: ^g טענא משאת: ^h מחילא: ⁱ החלשים: ^j אגרו רוחכון: ^k האריכו: ^l רוחכם: ^m יפרוע ימול: ⁿ זכן זמן: ^o הרשו ררפו: ^p לות חדרא: ^q ליחר:

^r תסלון: ^s תכוו: ^t בקו בחנו: ^u אחורו אחזו: ^v צבו רצון:

^w רשין תוכחות: ^x מאתיות: ^y כואו:

^z מומא: ^{aa} משיב:

^{ab} טיבותה: ^{ac} חסדו:

13 *Ut sint in pretio vobis per charitatē abundantem, & propter opus eorum, pacem habete cum eis.*

14 *Petimus autem à vobis, fratres mei, monete delinquentes, & addite animū pusillanimis, et sustinete onus debiliū, & longanimes sitis erga omnem hominem:*

15 *Et caute ne quis ex vobis malum pro malo rependat, sed omni tempore sectamini bona invicem, et erga omnem hominem:*

16 *Et gaudete omni tempore:*

17 *Et orate indefinenter:*

18 *Et in omni re gratias agite. Hæc enim est voluntas Dei per Ieschua Christum erga vos.*

19 *Spiritum ne extinguatis.*

20 *Prophetiam ne spernatis:*

21 *Omnia probate, & quod bonum est tenete:*

22 *Et ab omni voluntate mala fugite.*

23 *Deus autem pacis sanctificet vos perfectè totos, et totū spiritum vestrū, et animam vestram, et corpus vestrū conseruet sine reprehensione in adventum Domini nostri Ieschua Christi.*

24 *Fidelis est qui vocavit vos, qui idē efficiet.*

25 *Fratres mei orate pro nobis.*

26 *Salutate fratres omnes in osculo sancto.*

27 *Adiuro vos per Dominum nostrū ut legatur epistola hæc omnibus fratribus sanctis.*

28 *Gratia Domini nostri Ieschua Christi vobiscum. Amen.*

³ Ad verbum. Addite cor parvis animo. Hebraismus.

⁴ Ad verbum. Currite post bona. Hebraismus.

⁵ Vel Negotio malo, siue Re mala. Nam וצו sicut וצוה Voluntatē, rem, & negotiū, significat. & in his significationibus sæpe in Nouo testamento legitur: præsertim autē in 1. Cor. 7. 5. & 37. Itē cap. 14. 7. & cap. 16. 13. & alibi sæpe.

שְׁלֵמַת אֲנִיתָא דְּלוֹת תְּסִלֻנִּיקָא
קְדִמִּיתָא:

Finitur epistola ad Thessalonicenses prior.

xx.ii.

Παύλου τῆς Ἀποστόλου ἡ παρὰ
Θεσσαλονικεῖς Ἐπιστολὴ
δευτέρα.

Κεφάλαιον α΄

ΠΑΥΛΟΣ ὁ Σιλουανὸς¹
καὶ Τιμόθεος, τῇ ἐκκλη-
σίᾳ Θεσσαλονικέων, ἐν
Θεῷ πατρὶ ἡμῶν, καὶ Κυ-
ρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ²
πατρὸς ἡμῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ.

1. Theff. 1. 2

Εὐχαριστοῦν ὁφείλομεν τῷ Θεῷ πάν-³
τοτε περὶ ὑμῶν, ἀδελφοί, καθὼς ἀξιόν
ὄσιν, ὅτι ὑπεραυξάνει ἡ πίστις ὑμῶν, καὶ
πλεονάζει ἡ ἀγάπη ἐνὸς ἐκάστου πάντων
ὑμῶν εἰς ἀλλήλους.

Ὡστε ἡμᾶς αὐτοὶ ἐν ὑμῖν καυχᾶ-⁴
σθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ
τῆς ὑπομονῆς ὑμῶν καὶ πίστεως ἐν πάσι
τοῖς διωγμοῖς ὑμῶν, καὶ ταῖς θλίψεσι
αἷς ἀνέχεσθε.

1. Theff. 1. 6

Εὐαγγέλιον τῆς δικῆς κρίσεως τοῦ⁵
Θεοῦ, εἰς τὸ καταξιώσθαι ὑμᾶς τῆς
βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὑπὲρ ἧς καὶ πα-
ρεχετε.

Εἴπω δίκαιον ὅτι ὁ Θεὸς, ἀνταπο-⁶
δοῦναι τοῖς θλίβοις ὑμᾶς θλίψιν.

1. Theff. 4. 16

Καὶ ὑμῖν τοῖς θλιβομένοις ἀνέσιν⁷
μὲν ἡμῶν, ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου
Ἰησοῦ ἀπ' οὐρανοῦ μετ' ἀγγέλων δυ-
νάμεως αὐτοῦ,

ἐν πυρὶ φλογὸς, διδόντος ἐκδίκησιν⁸
τοῖς μὴ εἰδόσι Θεόν, καὶ τοῖς μὴ ὑπα-
κούοις τῷ ἀγγελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Οἵτινες

Epistola Pauli A- postoli ad Thessaloni- censes posterior.

Cap. I.

PAVLVS & Siluanus
& Timotheus, Eccle-
siæ Thessalonicensiū
quæ est in Deo Patre
nostro & Domino Iesu Christo.

Gratia sit vobis & pax à Deo Pa-
trenostro, & Domino Iesu Christo.

¶ Gratias agere debemus Deo sem-
per de vobis, fratres, vt dignū est,
quòd vehementer augeſcat fides
vestra, & abundet mutua vniūſcu-
iusque omnium vestrū charitas:

¹ Prima pars epi-
stole gratulatoria,
quòd Dei gratia fro-
ri fortiter omnes ho-
stium insulius susti-
nuerint in quo præ-
terea ipsos confirmat,
ostendens quibus præ-
cipue donis sit pugnā-
dum, fide videlicet &
charitate quotidie
augeſcentibus.

Adeo vt nos ipsi de vobis glorie-
mur apud Ecclesias Dei, id est de to-
lerantia vestra & fide in omnibus
persequutionibus vestris, & oppres-
sionibus quas toleratis.

² Quares manifesto est indicio iu-
sti iudicii Dei: vt digni censeami-
ni regno Dei, pro quo etiam ista pa-
timini:

² Fontem omnis &
re consolationis ape-
rit, nempe quòd in af-
flictionibus quæ pro-
pter iustitiam nobis
ab impiis inferuntur,
quasi in speculo intue-
ri nobis liceat iusti-
tiam futuri iudicii te-
stimonium, ipsūque
adeo nobis incundissi-
mum, hostibus autem
acerbissimum eius e-
xitum.

³ Siquidem iustum est apud Deū,
vicissim reddere iis qui affligunt
vos, afflictionem:

³ Probatio. Deus
iustus est: ergo iniustos
meritis paenis afficiet,
& suorum miseria
abolebit.

Vobis verò qui affligimini rela-
xationem⁴ nobiscum, quum pate-
fiet Dominus Iesus de cælo cū An-
gelis potentia suæ,

⁴ Obiter eos confir-
mat, hac etiam ratio-
ne quòd communem
cum eis conditionem
& præſentis & futuri
status habeat.

Cum flammeo incendio, infligens
ultionem iis⁵ qui Deum non
nouerunt, neque auscultant Euan-
gelio Domini nostri Iesu Christi.

⁵ Magnificentissi-
ma ſecundæ aduentus
Christi descriptio, om-
nibus & piorum
miseriis & impiorum
triumphis opponenda.

Qui

⁶ Nulla est saluifi-
ca Dei notitia extra
Christi Evangelium.

אגרתא דלות
תסלוניקיא
דתרתין

קפלאון א

ולוס וסילואנוס
וטימאוס לעדתא
דתסלוניקיא דבאלהא
אבא ובמרן ישוע מ

משיחא :

^a טיכותא
חסד :

^a טיכותא עמכון ושלמא מן אלהא
אבון ומן מרן ישוע משיחא :

^b למודיו :

^c זכרון :

^d ולא ראוי :

^e תיראת :

^f מאד :

^g חובא אחבת :

^b למודיו חיבין לאלהא בכל זכרון
עליכון אחי איך מא דולא דיתיראית
רביא הימנותכון וסגא חובא דכלכון
דכל נש לות חברה :

איך דאף חנן ככון נהוא משתבהרין
בעדתא דאלהא על הימנותכון ועל
^g מסיכנותכון דכללה רדיפותכון
ואולצניכון דמסיכרין אנתון :

^g מסיכנותכון
התאפקותכם :

^h לתחיותא :

ⁱ להורעת :

^j כאנא ישר :

^k תשון תהי :

^l ראויים :

^m חשיתון :

ⁿ סובלים אתם :

^h לתחיותא דדינא כאנא דאלהא
^k דתשון למלכותה הי דעל אפיה
^l חשיתון :

ואן כאנא קדם אלהא דיפרוע
אולצנא לאלוציכון :

^m יחא יחיה :

ולכון דמתאלציתון ^m יחא עמן
בגלינה דמרן ישוע משיחא דמן שמיא
עם חילא דמלאכוהי :

ⁿ מא דעכר :

^o כאשר יעשה :

^p תבעתא :

^q נקמה :

^r גזולא כוח :

^s אשתודעו :

^t הראועצמם :

^u שהם יודעים :

^v סכרתא :

^w בשורתא :

ⁿ מא דעכר תבעתא בגזולא דנורא
מן הנון דלא ידעו לאלהא ומן הנון
דלא אשתודעו לסכרתה דמרן ישוע
משיחא :

דחנן

Epistola ad Thessalo-
nicenses posterior.

Cap. I.

AVLV S et Silua-
nus et Timotheus Ec-
clesiae Thessalonicensiū,
quæ est in Deo Patre
nostro & in Domino
nostro Ieschua Christo.

2 Gratia vobiscum et pax à Deo Pa-
tre nostro, et à Domino nostro Ieschua
Christo.

3 Gratias agere debemus Deo omni
tempore pro vobis, fratres mei, ut par
est, quòd valde crescat fides vestra, et
augeatur charitas omnium vestrum,
cuiusque erga proximum suum.

4 Adeo ut etiam nos in vobis glorie-
mur apud ecclesias Dei, propter fidem
vestram, & propter tolerantiam ve-
stram quæ est in omni persecutione
vestra, et afflictionibus vestris quas
toleratis.

5 Ad ostensionem iudicii iusti Dei, ut
digni habeamini eo regno pro quo pa-
ssi estis.

6 Et si iustum est coram Deo ut repē-
dat afflictionem affligentibus vos:

7 Et vobis qui affligimini, quietē no-
biscum in reuelatione Domini nostri
Ieschua Christi, quæ erit de calo cum
virtute Angelorum eius.

8 Quum sumet ultionem in vehemē-
tia ignis ab iis qui non nouerūt Deū,
& ab iis qui non agnouerunt Euan-
geliū Domini nostri Ieschua Christi:

yy.iiy.

i Adverbum,
Faciet vindictam:

Epist. Pauli

Οἱ πνευ δίκην ποιοῦσιν, ὅλεθρον αἰών-9
ιον, ἀπὸ παροσώπου τῆς Κυρίου, καὶ ἀπὸ
τῆς δόξης τῆς ἰχρύος αὐτοῦ.

Ὅταν ἔλθῃ ἐν δόξᾳ ἀδελφά ἐν τοῖς αἰ-10
γίοις αὐτοῦ, ὅτε θαυμαδίως αἰ ἐν πᾶσι τοῖς
πιστεύουσιν (ὅτι ἔπιστεύθη τὸ μυστήριον ἡ-
μῶν ἐφ' ὑμᾶς) ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ.

Εἰς ὃ καὶ παροσυχόμεθα πάντοτε πρὸς
ὑμῶν, ἵνα ὑμεῖς ἀξιώσῃ τῆς κλήσεως ὃ
Θεὸς ἡμῶν, καὶ πληρώσῃ πᾶσαν ἀδελ-
φίαν ἀγαθωσύνης, καὶ ἔργον πίστεως ἐν
δυνάμει.

Ὅπως ἐν δόξᾳ αὐτοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ὑμῖν, καὶ 12
ὑμεῖς ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ-
μῶν, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κεφάλαιον 65

Ἐρωτῶ μὲν ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὑπὲρ
τῆς φροσύνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπιστήμᾳ ζωῆς ἐπ'
αὐτὸν,

Εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς 2
ἀπὸ τῆς νοῆς, μήτε θροῦσθαι, μήτε διὰ
πνέματος, μήτε διὰ λόγου, μήτε δι' ἐ-
πιστολῆς, ὡς δι' ἡμῶν, ὡς ὅτι ἐνέστηκεν ἡ
ἡμέρα τῆς Χριστοῦ.

Μή τις ὑμᾶς ἑξαπατήσῃ καὶ μηδένα 3
ὑποπνέῃ ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία παρ-
τον, καὶ ἀποκαλυφθῇ ὁ ἀνθρώπος τῆς ἀ-
μαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας,

Ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραγρόμενος 4
ἐπὶ πάντα λεγόμενον Θεὸν ἢ σέβα-
σμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ
ὡς Θεὸν καθίστα, ἀποδοκινῶτα ἑαυτὸν
ὅτι ὁ Θεός.

Οὐ μνημονεύετε ὅτι ἐπὶ ὧν παρὲς ὑ-5
μᾶς, ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν;

Καὶ νῦν τὸ κατέχον οἴδατε, εἰς τὸ 6
ἀποκαλυφθῆναι αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ
καιρῷ.

Τὸ 78

Qui poenam pendent æterni exi-
tii, damnati à præsente Domino,
& potente ipsius gloria:

Quum venerit ut glorificetur in
sanctis suis, & admirandus fiat in
fidelibus omnibus, (quod fides ha-
bita sit testimonio nostro apud vos)
in die illo.

Cuius etiā rei gratia precamur
semper pro vobis, ut vos dignetur
ista vocatione Deus noster, & com-
pleat omnem suam bonitatis gratui-
tam benevolentiam, & opus fidei
potenter:

Ut glorificetur nomen Domini
nostri Iesu Christi in vobis, & vos
in eo, ex gratia Dei nostri, & Do-
mini Iesu Christi.

Cap. II.

Rogamus autem vos, fratres,
per aduentum Domini nostri
Iesu Christi, & nostri in eum ag-
gregationem,

Ne citò à mente dimoveamini,
neque turbemini, neque per spiritum,
neque per sermonem, neque per e-
pistolam, tāquam per nos scriptam,
quasi instet dies ille Christi.

Nequis vos seducat villo modo.
non enim adueniet dies Christi quin
venerit defectio prius, & reiectus
fuerit homo ille sceleratus, filius,
inquam, ille perditionis,

Sese opponens & efferens aduer-
sus quicquid dicitur Deus, aut nu-
men: adeo ut in templo Dei tan-
quam Deus sedeat, præ se ferens se
esse deum.

Annon meministis me, quum ad-
huc esse apud vos, hoc dixisse vobis?

Nunc verò quid obstat vobis, ut
is suo tempore retegatur.

Iam

7 Ex fide in prædi-
catum ab Apostolis
Evangelium censetur
filius Dei.

8 Proposita meta, si
perest ut eo pervenia-
tur. Pervenitur autē
certis causarum gra-
dibus. Primum gratu-
ita Dei benevolentia,
cuius vi ceteræ cau-
sæ inferiores agunt.
Inde manat gratuita
vocatio ad Christum,
ex vocazione fides:
quam tandem conse-
quitur Christus in
nobis & nostra in
Christo glorificatio.

1 Secunda pars e-
pistolæ, excellentem
prophetiam continēs
futuri Ecclesiæ status
ab ipsis Apostolis tem-
poribus ad ultimum
diem iudicii.

2 Cavendum à
pseudopropheta in
hoc præsertim argu-
mento, quorum tri-
plex fere est dolus.
Aut enim falsas reve-
lationes propheticas
iactant: aut suas quas-
dam contesturas &
rationes afferunt, aut
suppositivis scriptis
viuntur.

3 Ante aduentum
Domini prædicit A-
postolus erigendum
thronum aliquē glo-
rie Christi ex diame-
tro oppositum, in quo
perditus ille sedens,
omnia quæ Dei sunt
ad se transferet, ple-
risque à Deo ad ipsū
deficientibus.

4 Antichristum (id
est quisquis sedens
illam apostaticam oc-
cupabit) prædicit nō
regnaturum extra
Ecclesiā, sed in ipsius
Ecclesiæ sinu.

5 Hæc prophetia
assidue fuit Ecclesiæ
veteri inculcata,
sed à posteris negle-
cta.

דַּהֲנוֹן בְּדִינָא יִתְפָּרְעוֹן אֲבָדָנָא
דְּלַעֲלָם מִן פְּרָצוּפָה דְּמָרְנָא וּמִן שׁוֹבְחָא
דְּחִילָה :

9 *Qui iudicio punientur perditionis
qua est in aeternū, à facie Domini no-
stri, et à gloria virtutis eius:*

מָא דַּאֲתָא דִּישְׁתַּבַּח בְּקִדְשׁוֹהִי
וַיְחִי אֲתַדְמַרְתָּה בְּמַהֲמִנְוָהִי דַּת
דְּתַתְּחִימִן סְהָדוֹתֵן דְּעֵלִיכֹן בְּהוּ
יִמָּא :

10 *Quū venerit ut glorificetur in san-
ctis suis, & ostendat mirabilia sua in
fidelibus suis. quia fides adhibebitur
testimonio nostro quod est de vobis in
illo die.*

מְטוֹל הָנָא בְּכָל זֶכֶן מְצִלִּינָן עֲלִיכֹן
דִּישׁוּיכֹן אֱלֹהָא לְקִרְיָנָכֹן וַיְמַלִּיכֹן
כֹּלָה צְבִינָא דְּטַבְתָּא וְעַבְדָּא דַּה
דְּהִימְנוֹתָא בְּחִילָא :

11 *Propter hoc omni tempore oramus
pro vobis, ut dignos habeat vos Deus
vocatione vestra, et impleat vos omni
voluntate rerum bonarum, et operi-
bus fidei in virtute:*

2 Vel, Idoneos
reddat. Quo sensu
idem verbum legi-
tur ad Coloss. 1.12
Et tunc pro Voca-
tione vestra, vertē-
dum erit in tertio
casu, Vocationi ve-
stra.

דִּישְׁתַּבַּח בְּכֹון שְׁמָה דְּמָרְנָא יִשׁוּעַ
מְשִׁיחָא אַף אֲנָתוֹן בְּה אֵיךְ טִיבֻתָּה
דְּאֱלֹהִין וּמָרְנָא יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא :
קְפֻלָּאֹן ב

12 *Ut laudetur in vobis nomen Domi-
ni nostri Ieschua Christi: etiam vos
in eo, secundum gratiam Dei nostri,
& Domini nostri Ieschua Christi.*

Cap. II.

בְּעֵינֵין דִּין מְנָכֹון אַחֵי עַל מַאֲתִיתָה
דְּמָרְנָא יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא וְעַל כְּנוּשִׂיא דִּילָן
דְּלוֹתָה :

1 *P*Etimus autē à vobis, fratres mei,
per aduentum Domini nostri Ie-
schua Christi, & per cōgregationem
nostri qua est ad eum:

1 Id est, Quā ad
eum aggregati su-
mus.

דְּלֹא עַגְלָתִּיזְעוֹן בְּרַעֲיָנָכֹון וְלֹא
תְּתוּהוֹן לֹא מִן מְלָתָא וְלֹא מִן רוּחָא
וְלֹא מִן אֲנִרְתָּא דֵּאֵיךְ דְּמִן לוֹתֵן הִי
דְּהֵא לֹם מְשִׁי לֵה יוֹמָה דְּמָרְנָא :

2 *Ne citò commoveamini in mētibus
vestris, neque conturbemini, nec à ser-
mone, nec à spiritu, nec ab epistola qua
sit quasi à nobis, quod ecce instet dies
Domini nostri.*

2 Hic quoque
sicut ad Coloss. 2,
particula & adscri-
bitur, ut ostenda-
tur non ex mente
Apostoli esse acci-
pienda verba se-
quentia, sed & non
nāq̄ prolata esse in
eorum persona
qui fidebant fide-
les ecclesias a veri-
tate discedere.

לְמָא אַנְשֵׁי טַעֲיִיכֹון בְּחָדִין מִן אַסְכִּימִין
מְטוֹל דָּאֵן לֹא תַאֲתָא לֹקְדָם
מְרֻדוֹתָא וַיִּתְּגַלָּא בְּרִנְשָׁא דְּחִטִּיתָא
בְּרָה דַּאֲבָדָנָא :

3 *Ne quis decipiat vos v̄llo modo. nā
nisi venerit prius defectio, et reueletur
filius hominis peccati, fili⁹ perditionis:*

3 Ad verbum,
Vllo ex modis.

הוּ דְּלֹקוּבְלָא הוּ מְשִׁתַּעֲלָא עַל כָּל
מִן דְּמַתְקֵרָא אֱלֹהָא וְדַחֲלָא אֵיכְנָא
דֵּאֵף בְּחִיכְלָא דֵּאֱלֹהָא אֵיךְ אֱלֹהָא יִתְב
וַיְחִי אַעֲלָ נַפְשָׁה אֵיךְ דֵּאֱלֹהָא הוּ :

4 *Qui est contrarius, & extollit se su-
per omne quod vocatur Deus et nu-
men, ita ut etiam in tēplo Dei sedeat,
& ostentet se ipsum ac si Deus esset.*

4 Id est, Homo
natus & destinatus
ad perditionē He-
braismus.

לֹא עֵהֲדִיתוֹן דְּכַד לוֹתְכֹון הוּיָת
הִלִּין אֲמַרְתָּ הוּיָת לְכֹון :

5 *Nōne meministis quod quū apud
vos essem, hac dicebam vobis?*

וְהָשָׂא יִדְעִין אֲנָתוֹן מָא דַּאֲחִיד
דִּיתְגַּלָּא הוּ בְּזִכְנָה :

6 *Et nunc scitis quid detineat, ut re-
ueletur suo tempore.*

yy.iiij.

אָרֹא

2 תדמרתא
נפלאות:

b טיבותא
חסד:

c מאתיתא
בוא:
d כנושיא דילן
קהלתנו:

e תתועון
תתועעון:
f תתוהון
תכהלו:

g לם מורה
שהוא מדבר
לרעת
האחרים:
h אסכימין
דרכים:
i תאתא תכוא:
k מרדווא
מרדה או
מרד:

l לקובלא
אויב:
m משתעלא
מתנאה:

n עהדיתון
זוכרים אתם:

o אמיד מאחר
או מעכב:
p זכנה עתו:

Epist. Pauli

Τὸ γὰρ μυστήριον ἡδὴ ἐνεργεῖται τῆς 7
δουλείας· μένον ὁ κατέχων ἄρπ, ἕως ἐν
μίσου χυῖται.

Εφ. 11.4

Καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνο- 8
μος, ὃν ὁ Κύριος ἀναιώστῃ τῷ πνύμα-
τι τῆς σόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσῃ τῇ
ἐπιφανείᾳ τῆς θροῦσας αὐτῆς.

Οὗ ὅστιν ἡ παροισία κατ' ἐνέργειαν 9
τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει, καὶ ση-
μείοις, καὶ τέρασιν ψεύδους.

Καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας 10
ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις· αὐτοὶ ὧν πλεὺς ἀγα-
πὴν τῆς ἀληθείας οὐκ ἐδέξαντο εἰς τὸ
σωθῆναι αὐτοὺς.

Καὶ διὰ τοῦτο πέμψῃ αὐτοῖς ὁ Θεὸς 11
ἐνέργειαν πλάνης, εἰς τὸ πσεῦσαι αὐτοὺς
τῷ ψεύδει.

Ἰνα κριθῶσι πάντες ὁ μὴ πσεύσαν- 12
τες τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' ὁδοκῆσαντες ἐν τῇ
ἀδικίᾳ.

Ἡμεῖς δὲ ὁφείλομεν βίχαρεσθαι τῷ 13
Θεῷ πάντοτε ὡς ὑμῖν, ἀδελφοὶ ἡγα-
πημένοι ἐκ τοῦ Κυρίου, ὅτι εἴλετο ἡμᾶς
ὁ Θεὸς ἀπ' ἀρχῆς εἰς σωτηρίαν ἐν ἀ-
γαπῇ πνύματος, καὶ πίστι ἀληθείας.

Εἰς ὃ ἐκάλεσεν ὑμᾶς διὰ τοῦ εὐαγγε- 14
λίου ὑμῖν, εἰς ὁδοποιήσιν δόξης τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῖν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αἰσθάνεσθαι, ἀδελφοὶ, ὅτι κρατεῖ 15
τε τὰς ἀδελφὰς αἱ ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ
λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς 16
Χριστός, καὶ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἡμῶν,
ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς, καὶ δὸς παράκλη-
σιν αἰωνίαν καὶ ἐλπίδα ἀγαθὴν ἐν
χαρίτι,

Παρακαλέσαι ὑμῖν τὰς καρδίας, 17
καὶ ἐπρίξαι ὑμᾶς ἐν παντὶ λόγῳ ὃ ἐρ-
γῶ ἀγαθῶ.

Κεφάλαιον

¶ Iam enim peragitur mysterium
iniquitatis: tantum qui nunc obstat,
obstabit usquedum è medio subla-
tus fuerit:

¶ Et tunc retegetur impius ille, quem
Dominus ¶ conficiet spiritu oris sui,
& illustri aduentu suo abolebit:

¶ Illum inquam, cuius aduentus est
ex efficacia Satanæ, cum omni po-
tentia & signis ac prodigiis mēda-
cibus:

¶ Et cum omni fraude iniustitiæ
in iis qui pereunt, pro eo quod amo-
rem veritatis non receperunt, ut
salui fierent.

Propterea igitur mittet illis effi-
caciā deceptionis, ut credant mē-
dacio:

¶ Ut damnentur omnes qui nō cre-
diderunt veritati, sed acquieverunt
in iniustitia.

¶ Nos autem debemus gratias a-
gere Deo semper de vobis, fratres
dilecti à Domino, quod elegerit
vos Deus ab initio ad salutem per
sanctificationem Spiritus, & fidem
habitam veritati.

¶ Quò vocavit vos per Euange-
lium nostrum, ad obtinendam glo-
riam Domini nostri Iesu Christi.

¶ Nempe igitur, fratres, perstate,
& tenete traditam doctrinam quā
edocti estis siue per sermonem, siue
per epistolam nostram.

¶ Ipse verò Dominus noster Iesus
Christus, & Deus ac Pater noster,
qui dilexit nos, & dedit cōsolatio-
nem æternam & spem bonam per
gratiam,

¶ Consoletur vestra corda, & stabi-
liat vos in omni sermone & opere
bono.

Cap.

6 Iam ipsius Apo-
stoli temporibus pri-
ma apostolica sedis
fundamenta iacie-
bantur, sed ita ut ho-
mines f. llerent.

7 Romano imperio
sublato apostolicam
sedem successuram
predicit, illius vide-
licet arcem occupa-
turam, & ipsi veteres,
Tertullianus, Chry-
sostomus & Hiero-
nymus interpretantur.

8 Verbo Domini
tandem illa impietas
deregatur. & adven-
tu Christi penitus
abolebitur.

9 Predicit Satanā
omnes suas vires, etiā
adhibito omni fal-
sorum miraculorum
genere, in illa sede
stabilienda explica-
turum, & que maxi-
mo cum successu, sic
merente mundi perfi-
dia: ita tamen & soli
increduli sint illius
fraude perituri.

10 Electi à malis
istis omnibus tuti per-
stabit. Electio autē
ex istis testimoniis
intelligitur: ex sancti-
ficatione colligitur fi-
des: fides ex eo quod
assentimur veritati:
Veritas ex vocatione
per Euangelii predica-
tionē. Unde demū ad
certam spem gloria
tionis ascenditur.

11 Conclusio, Su-
perest igitur ut in do-
ctrina, & voce &
scriptis Apostolorum
tradita, gratuita Dei
benivolentia nos per
spem inuictam conso-
lante, & vita nostra
omni sancte institu-
ta, persequeremur.

^a אֶזְרָא סוּד:
^b מִן כְּדוֹ כְּכֹר:
^c שְׂרִי חֲחִל:
^d לִמְתַּחַפְטוֹ
לְהַתְחַזֵּק:
^e אַחִיד מַעֲכָב:

^a אֶזְרָא גִיר דְּעוֹלָא ^b מִן כְּדוֹ שְׂרִי
^d לִמְתַּחַפְטוֹ בְּלַחֲוֹר אֵן הוּא מֵא דְּחֶשָׁא
^e אַחִיד יִשְׁתַּקֵּל מִן מַעֲצָתָא:

7 *Mysterium enim iniqui iam incipit efficax esse: tantūmodo si, quod nūc detinet, tolleretur è medio:*

^f יִסְפִּיּוּהִי
^g יִסְפָּה אוֹתוֹ:
^h מֵאֲתִיָּה
בּוֹא:

וְהִידִין יִתְגַּלָּא עוֹלָא הוּא דְּמֶרֶן יִשׁוּעַ
^f יִסְפִּיּוּהִי בְּרוּחַ פּוֹמָה וּיְכַטְלִיּוּהִי בִּ
בְּגִלְיָנָא דְּמֵאֲתִיָּה:

8 *Et tūc patefieret iniquus ille, quem Dominus noster Ieschua confodiet spiritu oris sui, & interficiet eum reuelatione aduentus sui.*

^h מַעֲכָדְנוֹתָא
גְּבוּרָתָא:

מֵאֲתִיָּה גִיר דְּהוּ ^h מַעֲכָדְנוֹתָא הִי
דְּסִטְנָא בְּכָל חִיל וְאֵתוֹתָא וְתַדְמֶרְתָּא
דְּגִלְתָּא:

9 *Aduentus enim illius [iniqui] efficax est Satanae, in omni virtute et signis & prodigiis falsis:*

ⁱ חִיל כּוֹחַ:
^k תַּדְמֶרְתָּא
נִפְלְאוֹת:
^l דְּגִלְתָּא
כּוֹזְבוֹת:

וּבְכָלָה ^m טוּעָה דְּעוֹלָא דְּהוּיָא בְּאִבְדָּא
עַל דְּלֹא קִבְּלוּ חֻבָּא דְּקוּשְׁתָּא דְּבִה
יִחוּן:

10 *Et in omni deceptione iniquitatis quæ fit in pereuntibus: propterea quod non receperunt dilectionem veritatis, per quam seruarentur.*

^m טוּעָה טְעוּת:
ⁿ אוֹ מְרִמָּה:
^o חֻבָּא אַחֲבָת:
^p קוּשְׁתָּא
אַמֶּת:
^p יִחוּן יוֹשְׁעוֹ:

מְטוֹל חֲנָא יִשְׁדֵּר לְחוּן אֱלֹהָא
^q מַעֲכָדְנוֹתָא דְּטוּעָה דְּיִהִימְנוֹן לִ
לְשׁוֹקְרָא:

11 *Propter hoc immittet eis Deus efficacitatem deceptionis, ut credant mendacio:*

^q מַעֲכָדְנוֹתָא
דְּטוּעָה ר' לִ:
מְרִמָּה יְכוּלָה:

וְיִתְתִּידִינוֹן כְּלָחוּן אֵילִין דְּלֹא הִימְנוֹ
בְּקוּשְׁתָּא אֱלֹא אֶצְטְבִּין בְּעוֹלָא:

12 *Et iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed complacitū est eis in iniquitate.*

^r קוּשְׁתָּא אַמֶּת:
^s אֶצְטְבִּין
חֲפִצּוֹ:
^t לְמִדּוֹר:
לְהוֹדוֹת:
^u זִכְן עַתָּה:

חֲנָן דִּין חִיבִינָן לְמִדּוֹרֵי לֹא אֱלֹהָא
בְּכָל זִכְן עַל אֶפִּיכוֹן אַחִין חִיבִיכוֹהִי
דְּמֶרֶן דְּגִבְכוֹן אֱלֹהָא מִן רִישִׁירָא
לְחִיָּא בְּקִדִּישׁוֹתָא דְּרוּחָא וּבְהִימְנוֹתָא
דְּשִׁרָּרָא:

13 *Nos autem debemus gratias agere Deo omni tempore pro vobis, fratres dilecti Domini nostri, quod elegerit vos Deus ab initio ad salutē per sanctificationem Spiritus, & per fidem veritatis.*

^x גִּבְכוֹן כּוֹחַ:
אַתְכֶּם:

לְהִלִּין הוּא גִיר קֶרְכוֹן אֱלֹהָא
^z בְּמַסְכְּרָנוֹתָא דִּילָן דְּתַחוּן תְּשִׁבּוּחָתָא
לְמֶרֶן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא:

14 *Ad hac enim vocavit vos Deus per predicationem nostram, ut sitis gloria Domino Ieschua Christo.*

^z מַסְכְּרָנוֹתָא
בְּשׁוֹרְתָנוֹ:

^{aa} מְכִיל אַחִי אַתְקִימוּ ^{bb} וְחַמְסִינוּ
בְּפּוֹקְדָנָא דִּילְפָתוֹן אֵן בְּמִלְתָּא וְאֵן
בְּאַגְרָתָא דִּילָן:

15 *Itaque, fratres mei, cōfirmamini, et fortiter retinete mandata quæ didicistis, siue per sermonem siue per epistolam nostram.*

^{aa} מְכִיל לִכְן:
^{bb} חַמְסִינוּ
הַחֲזִיקוּ:

הוּא דִּין מֶרֶן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא וְאֱלֹהָא
אֲכוֹן הוּא ^{cc} דְּאֲחִיכֶן וְיִהֵב לָן ^{dd} בּוֹיָא
דְּלַעֲלִם ^{ee} וְסִכְרָא טָבָא ^{ff} בְּטִיבוֹתָה:
^{gg} יִבִּיא לְבוֹתְכוֹן וְיָקִים בְּכָל מִלָּא
וּבְכָל עֲבָד טָב:

16 *Ipse autē Dominus noster Ieschua Christus, et Deus Pater noster qui dilexit nos, & dedit nobis consolationē quæ est in æternum, & spem bonā per gratiam suam,*

^{cc} אַחֲבָת:
^{dd} אַחֲבָנוֹ:
^{ee} בּוֹיָא
נַחֲמָה:
^{ff} סִכְרָא
תְּקוּהָ:
^{gg} טִיבִלְתָּה
חֲסִדוֹ:
^{gg} יִבִּיא יִנְחֵם:

קַפְלָאוֹן

17 *Consoletur corda vestra, et confirmet in omni sermone et in omni opere bono.*

Cap.

Epist. Pauli

Cap. III.

Ephes. 6. 19
coloss. 4. 3

Κεφάλαιον Γ

Το λοιπὸν προσεύχεσθε, ἀδελφοί,¹
ὡς ἡμεῖς, ἵνα ὁ λόγος τοῦ Κυ-
ρίου τρέχη, καὶ δοξάζηται καθὼς καὶ
πρὸς ὑμᾶς.

Καὶ ἵνα ῥυθωθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀτόπων²
καὶ πονηρῶν ἀνθρώπων. οὐ γὰρ πάντων
ἡ πίστις.

Πιστὸς δὲ ὅστιν ὁ Κύριος, ὃς σπείρει³
ὑμᾶς καὶ φυλάξει ἀπὸ τῆς πονηροῦ.

Πεποιθήμεν γὰρ ἐν Κυρίῳ ἕφ' ὑμᾶς,⁴
ὅτι ἂν ᾤρασθε ἡμῶν ὑμῖν, καὶ ποιῆτε
καὶ ποιήσετε.

Ὁ γὰρ Κύριος κατεβύναι ὑμῶν ταῖς
καρδίαις εἰς πλὴν ἀγάπην τῆς Θεοῦ, καὶ
εἰς ὑπομονὴν τῆς Χρестоῦ.

Γραφεόμενοι δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί,⁶
ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμεῖς Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, σέλλεσθαι ὑμᾶς ἀπὸ παντὸς ἀδελ-
φοῦ ἀτάκτως ᾤπατοιῦτος, καὶ μὴ
κατὰ πλὴν ᾤράδου ἢ παρέλαβε
παρ' ἡμῶν.

1. Cor. 11. 1

1. Thess. 4. 11

Αὐτοὶ γὰρ οἶδατε πῶς δεῖ μιμεῖ-⁷
σθαι ἡμᾶς. ὅτι οὐκ ἠτακτήσαμεν ἐν
ὑμῖν.

Οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν πα-⁸
ρά πινος· ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ, νύ-
κτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι, πρὸς
τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαι πῖνα ὑμῶν.

Οὐχ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν, ἀλλ'⁹
ἵνα ἐαυτοὺς τύπον δώμεν ὑμῖν, εἰς τὸ μι-
μεῖσθαι ἡμᾶς.

Καὶ γὰρ ὅτε ἡμεῖς πρὸς ὑμᾶς, τὸ πο¹⁰
ᾤρησάμενοι ὑμῖν, ὅτι εἴ τις οὐ θέλει ἐρ-
γαζέσθαι, μὴδὲ ἐσθιέτω.

Ἀκούομεν γὰρ πῃνας ᾤπατοιῦτας¹¹
ἐν ὑμῖν ἀτάκτως, μὴδὲν ἐργαζομένους,
ἀλλὰ ᾤεργαζομένους.

Τοῖς

Quod superest, precamini, fra-
tres, pro nobis, ut sermo Domi-
ni currat, & glorificetur sicut & a-
pud vos:

Et ut eripiamur à proteruis ac sce-
leratis hominibus. non enim o-
mnium est fides.

Sed fidelis est Dominus, qui stabi-
liet vos & tuebitur à malo.

Confidimus autem per Domi-
num de vobis, vos, quæ denuntia-
mus vobis, & facere & facturos esse

Porro Dominus dirigat vestra
corda ad Dei charitatem, & Chri-
sti expectationem.

Denuntiamus autem vobis, fra-
tres, per nomen Domini nostri Ie-
su Christi, ut subducatis vos ab o-
mni fratre qui inordinatè se gerit,
& non ex tradita doctrina quæ ac-
cepit à nobis.

Nam ipsi scitis quomodo oportet
nos imitari: quoniam non inor-
dinatè nos gessimus inter vos:

Neque gratis panem edimus ac-
ceptum à quoquam: sed cum labore
& ærumna nocte dièque operâtes,
nequem vestrum grauaremus.

Non quòd nobis id non liceat,
sed ut nosmetipsos pro exemplari
exhibeamus vobis ad nos imitâdos.

Etenim quum essemus apud vos,
hoc denūtiabamus vobis, quòd si-
quis nolit operari, etiam non edito.

Audimus enim quosdam versa-
ri inter vos inordinatè, nihil ope-
ris facientes, sed curiosè agentes.

Iis

1. Iam pro suo mo-
re varias admonitio-
nes subicit: quarum
prima est ut pro Euā-
gelii propagatione et
fidem eius mini-
strorum salute preces
ab Ecclesiis concipiā-
tur.

2. Mirum non est
tam multis exosum
esse Euangelium, quā
fides sit rarum Dei
donum: Ecclesia ta-
mē multitudinem ma-
lorum nunquam pe-
ssundabitur, quoniam
nisi sit Dei fideli-
tate.

3. Secunda admoni-
tio, ut Apostolicam
doctrinam pro vite
regula perpetuo se-
quantur.

4. Tertio loco duo
inculcat, quæ ex sola
Dei gratia nobis do-
nantur, charitatem
videlicet, & ani-
mæ in aduentum Christi
incentum.

5. Quarto loco, otio-
sos & ignavos in Ec-
clesia esse nuntiâdos,
imò vel ferendos, ne-
gat.

6. Ne durius cum
eis agere videatur,
seipsum pro exemplo
proponit, qui præter-
quam quòd euange-
lizabat, suis etiam
manibus operabatur:
cui tamen labori se
simpliciter obstrictū
fuisse negat.

7. Quantum suū
otium declarat
ex eo quòd nemo sit
quem Dominus fru-
stra cōsiderit, atque
adeo quem in certa
veluti statione non col-
locavit: ex quo conse-
quitur, ab otiosi per-
turbari ordinem à
Deo positum, quod
quidem est maximum
scelus.

8. Taxat vitium
cum superiore coniu-
ctum, unde infinita
mala consequuntur:
nempe quòd nulli cu-
riosius inuestigant a-
liena quàm qui sua
nihil curant.

Cap. III.

קפלאון ג

DEinceps, fratres, orate pro nobis ut sermo Domini nostri currat, & glorificetur in omni loco, sicut apud vos:

Et ut eripiamur à filiis hominis malis et peruersis. Non enim omnis hominis est fides.

Fidelis autem est Dominus qui seruabit vos, & eripiet vos à malo.

Confidimus autem de vobis per Dominum nostrum, quòd id quod precipimus vobis, fecistis atque facitis.

Et Dominus noster dirigat corda vestra ad dilectionem Dei, & ad expectationem Christi.

Pracipimus autem vobis, fratres mei, per nomē Domini nostri Ieschua Christi, ut subducatis vos ab omni fratre qui pessimè ambulat, et non iuxta mandata quæ accepit à nobis.

Vos enim scitis quomodo oporteat imitari nos, qui non ambulauimus pessimè inter vos.

Neque panem gratuitum ab ullo ex vobis [acceptum] comedimus, sed in labore et fatigatione nocte et die operati sumus, ne ullum ex vobis grauaremus.

Nequaquam propterea quòd nõ esset potestas nobis, sed ut in nobis ipsis daremus vobis exemplum ut nos imitarentini.

Etenim quum apud vos essemus, hoc precipiebamus vobis, ut quisquis nolit laborare, etiam non comedat.

Audimus enim quòd sint inter vos aliqui qui pessimè ambulant, & nihil quicquam operantur nisi vana.

Istis

מן השא אחין צלו עליון דמלתה
דמרן תהוא רהטא ומשתכחא בכל
דוכא איך דלותכון :

^a ודנתפצא מן בני נשא בישא ^a וענתא ^a ענתא
^b עיקשים :

לו גיר דכל נש הי הימנותא :
מהימן חו דין מריא דהו ינטרכון
וישונכון מן בישא :

^b תכילין דין עליכון במרן דמרס
דמפקדינן לכון עבדתון אף עבדיתון :
^c ומרן ^c יתרוץ לכותכון ^d לחובה
^d דאלהא ולמסכרנותה דמשיחא :

^e מפקדינן לכון דין אחי בשמה
דמרן ישוע משיחא דהויתון פריקין
מן כל אחא אינא דביש ביש מחלך
ולא איך פוקדנא דקבל מן :

אנתון גיר ידעין אנתון איכנא
^f ולא למתדמיו בן דלא הלכן ביש ^f ולא ראוי :
ביש בינתכון :

^g אף לא לחמא דמנן אכלן מן אנש
מנכון אלא בעמלא וכל אותא בלליא
ובאיממא פלחין הוין דעל אנש מנכון
לא נאקר :

^h לא הוא מטול דלא שליט לן אלא
דבנפשו ⁱ נתל לכון ^m טופסא דבן
תתדמון :

^j אף בד לותכון הוין גיר חדא
מפקדין הוין לכון דכל דלא צבא
דיפלוח אף לא ילעס :

^k שמעינן גיר דאית בכון אנשא
דביש ביש מהלכין ומרס לא פלחין
אלא אנן סריקתא :

להון

† Ad verbum,
Malè, malè. id est
Admodum malè
se gerit. Hebrai-
smus.

ⁿ יפלוח יפעול
^o ילעס יאכל :

^p סריקתא
הכלים :

Epist. Pauli

Τοῖς δὲ ποιούσις ῥαφείλοισιν, ¹²
καὶ ῥακαλοῦσιν διὰ τὸ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα μετὰ ἡου-
χίας ἐργαζόμενοι, τὸν ἑαυτῶν ἄρτον ἐ-
πίωσιν.

Υμῖς δὲ, ἀδελφοί, μὴ ἐκκακήση-13
τε καλοποιοῦντες.

Εἰ δὲ τις οὐχ ὑπακούει τῷ λόγῳ ἡ-14
 μῆν διὰ τῆς ὀπισθολήτης, τοῦτον σημειοῦ-
 σθε· καὶ μὴ σιωπᾶν ἀμέγιστον αὐτῷ, ἵνα
 ἐντραπή.

Καὶ μὴ ὡς ἐχθρόν ἡγεῖσθε, ἀλλὰ νο- 15
θεύετε ὡς ἀδελφόν.

Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος τῆς εἰρήνης δώη 16
 ὑμῖν πλὴν εἰρήνην διὰ παντός ἐν παντί
 ᾧ ὄπω. ὁ Κύριος μὲν πάντων ὑμῶν.

Ο ἀποστολὸς τῇ ἐμῇ χειρὶ Παύ-17
λου, ὅ ἐστι σημεῖον ἐν πάσῃ Ἐπιστολῇ.
οὕτω γράφω.

Η χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ-18
 σοῦ μὲν πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

⁹Iis autē qui sunt istiusmodi, denuntiamus, & eos obsecramus per Dominum nostrum Iesum Christum, vt cum quiete operantes, suo pane vescantur.

¹⁰ Vos autem, fratres, ne fegnescite in benefaciendo.

11 Quòd si quis non auscultat no-
stro per epistolam sermoni, hunc
notate: 12 & ne commercium habe-
te cum eo, 13 vt eum pudeat.

Neque vt inimicum ducite, sed
admonete vt fratrem.

15 Ipse autē Dominus pacis *autor*
semper det vobis pacem omni mo
do. Dominus *sit* cū omnibus vobis.

¹⁶Salutatio, mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, ita scribo.

Gratia Domini nostri Iesu Christi
sit cum omnibus vobis. Amen.

9 *Præcipit Domi-
nus, & precantur A-
postoli per Christi no-
men, primum ut ne-
mo sit otiosus, deinde
ut quisque tranquil-
lè curet munus sibi à
Domino impositum.*

10 *Cauendum ne
quorundam indigni-
tas nos reddat ad be-
neficientiam frigida-
ores.*

II *Excommunicatio, pernitiæ pœna.*

12 Familiaritascū
excommunicatis Vi-
tanda.

13 *Finis excommu-
nicationis est non exi-
tium, sed salus pecca-
toris, ut pudore salte
victus resipiscat.*

14 Sic Visanda fra-
trum excommunicata-

Et eorum in viâ reno-
candorum occasiones
omnes sedulo quæ-
rantur.

15 *Preces sunt o-*
mnium exhortatio-
num sigilla.

16 Subscripsit suis
litteris sua manu A-
postolus, ne falsè pro
veris supponerentur.

Γρὸς Θεασταλονικεῖς δει-
 τέρα ἐγράφη ὑπὸ
 Αἰτωλῶν.

*Ad Thessalonicenses po-
sterior missa fuit
Athenis.*

להון דין להליו מפקדינו ובעינו
מנהון במרן ישוע משיחא דבשליא
יהוון פלחין ואכלין לחמהון :

^a תאמן לכו
תקוצו : אנתון דין אחי לא * תמאן לכו
למעבר דשפיר :

ואן אנש לא משתמע למליו הליו
דבאנתא יתפרש לכו הנא ולא
הויתון מתחלטין עמה דיכחת :

^b מתחלטין
מתחברים :

ולא איך בעל דבכא תאחדונה
אלא הויתון מרתין לה איך דלאחא :

^c מרתין
מיסרים :

^d יתליתן :

הו דין מרה דשלמא ^d יתל לכו
שלמא בכל זמן בכל מדס :

^c זמן עת :

מרן עם כלכו :

שלמא בבכתת אידי אנא פולוס
דאיתוהי אתג דבכלהון אנרת
הכנא כתב אנא :

^f טיכותח
חסדו :

^f טיכותה דישוע משיחא עם כלכו
אחי אמין :

שלמת אנרתא דלות תסלונקיא
דתרתין דאתכתת מן לדיקיא
דפיסדיא :

12 *Istis autem precipimus, et petimus
ab eis per Dominum nostrum Iesum
Christum, ut cum quiete operentur, et
comedant panem suum.*

13 *Vos autem, fratres mei, ne molestum
sit vobis operari quod bonum est.*

14 *Et si quis non auscultat sermonibus
istis qui sunt in epistola, discernatur
vobis ille, & ne commercium habeatis
cum eo, ut pudeat.*

15 *Neque velut inimicum habete eum:
sed corrigite eum tanquam fratrem.*

16 *Ipse autem Dominus pacis det vo-
bis pacem omni tempore, in omni re.*

17 *Dominus noster [sit] cum omnibus
vobis.*

18 *Pax per scripturam manus meae. E-
go Paulus scripsi: quod est signum in
omnibus epistolis meis: ita scribo.*

19 *Gratia Iesum Christi sit cum o-
mnibus vobis, fratres mei. Amen.*

*Finitur epistola ad Thessalonicen-
ses secunda, quae scripta fuit
è Laodicea Pisidia.*

Παύλου τῆς Ἀποστόλου ἡ πρὸς
Τιμόθεον Ἐπιστολὴ
πρῶτη.

Epistola Pauli A-
postoli ad Timotheum prior.

Κεφάλαιον α΄

Cap. I.

ΠΑΥΛΟΣ Ἀπόστολος Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ κατ' Ἐπιτα-
γὰν Θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν
καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν,

Τιμοθέω γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστι, χά-
ρις, ἐλεος, εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς
ἡμῶν καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου
ἡμῶν.

Καθὼς ᾤρεκάλεσά σε πρὸς με-
ν ἐν Ἐφέσῳ, πορεύμενος εἰς Μακε-
δονίαν, ἵνα ᾤραγείλης πρὸς μὴ ἐπερο-
διδασκαλεῖν.

Μηδὲ πρὸς ἄλλους μύθοις καὶ ἡνεα-
λογίαις ἀπεράντοις, αἵ πινες ζητήσεως πα-
ρέχονται μᾶλλον ἢ οἰκοδομίαν Θεοῦ τῶν
ἐν πίστι.

Τὸ δὲ τέλος τῆς ᾤραγείας ἐ-
στὶν ἀγάπη ἐκ καθαρῆς καρδίας, καὶ
συνειδήσεως ἀγαθῆς, καὶ πίστεως ἀνυ-
ποκρίτου.

Ὅν πινὲς ἀσοχήσαντες, ἔξετραπή-
σαν εἰς ματαιολογίαν.

Θέλοντες εἶναι νομοδιδάσκαλοι, μὴ
νοοῦντες μήτε ἀλέγριοι, μήτε πρὸς πίνων
διαβεβαίουνται.

Οἶδα μὲν ὅτι καλὸς ὁ νόμος, εἰάν τις
αὐτῷ νομίμως ᾠκῇται.

Εἰδὼς τὸ, ὅτι δικαίῳ νόμος ἐστὶ καὶ
ταῖς ἀνθρώποις καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσε-
βεῖσι καὶ ἀμάρτανλοις, ἀνόμοις καὶ βε-
βήλοις, --

παράλογος

PAULVS Apostolus
Iesu Christi ex ordina-
tione Dei seruatoris
nostri, & Domini Iesu
Christi, spei nostræ,

Timotheo germano filio in fide.
Gratia sit tibi, misericordia & pax à
Deo Patre nostro & Christo Iesu
Domino nostro.

Quemadmodum te sum preca-
tus ut permaneres Ephesi, quū pro-
ficisceris in Macedoniam, perma-
neto, ut denunties quibusdam ne di-
uersam doctrinam doceant:

Nec attendāt fabulis & genea-
logiis infinitis, quæ potius quæsti-
ones præbēt quàm ædificationem
Dei quæ est per fidem.

Porro finis mandati, est chari-
tas ex puro corde, & consciētia bo-
na, & fide non simulata.

A quibus quū quidā ut à scopo
aberrarint, deflexerunt ad vanilo-
quentiam:

Quum velint esse legis doctores,
nec intelligant quæ loquuntur, ne-
que de quibus asseuerant.

Scimus autem bonam esse Legē,
si quis ea legitimè utatur.

Nempe sciens legem iusto posi-
tam non esse, sed legis contempto-
ribus, & iis qui subiici nesciūt, im-
piis & peccatorib⁹, nefariis & pro-
fanis, --

patricidis

1 Initio tum suam
tum Timothei gratia
tam benedictionem asse-
rit, ut hæc ex illa con-
firmetur: simulque
doctrina Apostolica
summā explicat, misere-
cordiam Dei vide-
licet in Christo Iesu
perfectam apprehensam,
cuius exitus adhuc
spectatur.

2 Tota hæc epistola
in admonitionibus
cōsistit, quibus omnia
fidei pastoris officia gra-
phicè prorsus descri-
buntur. Prima autē
admonitio est, nequid
vel in Apostolica
ipsa doctrina, vel in
eius docendi ratione
nonetur.

3 Corruptitur do-
ctrina non tantum
falsis dogmatibus, sed
etiam inanibus &
curiosis speculationi-
bus, quarum videli-
cet explicatio fidem
nostram nihil iuuat.

4 Secunda admo-
nitio, cum ipsa doctri-
na coniungendū esse
legitimū ipsius & sum-
mā autem est in chari-
tate pura & consciē-
tia bona, & germa-
na fide positus.

5 Quod in genere
de Vanis & curiosis
cōtrouersis dixerat,
applicat in qui Le-
gis & lum prætenden-
tes, in externis immo-
rabantur, nullum de
nugis quibusdam po-
ssea garrendi finem
facientes.

6 Nulli indoctiores
& impudentiores in
sanctitatis nomine
& usurpando quāvis so-
phistice mateologi.

7 Occupatio, se non
damnare Legem, sed
legitimum eius & sum-
mā requirere.

8 Is demum effugit
Legis maledictionē
ac proinde illam non
horret, qui fugiens
qua Lex damnat, e-
ius obseruationi ex
animo studet: non au-
tem qui de externis
& curiosis quibusdā
garrat.

Infra, 4.7
& 6.4
tit. 2.4

אגרתא דלות
טימתאוס
קדמיתא

קפלאון א

Epistola ad Timo-
theum prior.

Cap. I.

ולוס שליחא דישוע

משיחא בפוקדנא

דאלהא מחינן וד

ודמשיחא ישוע סכרן:

לטימתאוס כרא שרירא בהימנותא

טיבותא ורחמא ושלמא מן אלהא

אכון ומשיחא ישוע מרן:

בעית הוית מנך כד אזל אנא

למקדוניה דתקוא באפסוס ותפקד

לאנש אנש דלא ילפון יולפנא

משחלפא:

ולאיתרמון לשועיתא ולתשעיתא

דשרכתא דסכא לית להין להלין

דחרינא הו עכדן יתיראית ולא

בנינא בהימנותא דאלהא:

סכה דין דפוקדנא איתוהי חובא

דמן לבא דביא ומן תארטא טבתא

ומן הימנותא שרירתא:

ומנהין מן הלין טעו אנשא וסטו

למלא סריקתא:

בדבעו למחוא מלפנא דנמוסא

כד לא מסתכלין מדם דממללין ולא

מדם דעלוהי מתחרין:

ידעין דין דנמוסא שפיר הו אן

אנש אכותה דנמוסא יתדבר בה:

כד ידע דלכאנא נמוסא לא סים

אלא לעולא ולמרודא ולרשיעא

ולחטיא ולענתא ולאילין דלא דבן

ולאילין

AULUS Aposto-
lus Ieschua Christi per
mandatum Dei ser-
uatoris nostri, & Ie-
schua Christi spei nostra,
Timotheo filio vero in fide, gratia, mi-
sericordia, & pax, à Deo Patre nostro
et Christo Ieschua Domino nostro.

Perieram abs te quum profiscerer
in Macedoniam, ut remaneres E-
phesi, et preciperes nonnullis ne doce-
rent doctrinam diuersam:

Neque sese proiicerent in fabulas
et genealogias, quibus finis non est,
quæ cōtrouersias pariunt potius, & nō
edificationem in fide Dei.

Finis autē præcepti est charitas quæ
prouenit à corde puro, & à conscientia
bona, & à fide vera.

Et ab iis aberrarunt homines, et de-
clinarunt ad verba vana.

In eo quod quaesierint esse doctores
Legis, quū non intelligerēt id quod lo-
quebātur, neque id de quo cōtendebāt.

Scimus autem quod Lex bona sit, si
quis secūdu ipsam Legē versetur in ea.

Sciens quod in istis Lex posita non sit;
sed iniquis et rebellibus, & improbis
et peccatoribus, & peruersis & iis qui
non sunt puri -

xx.ii.

Ad verbum
Narrationes gene-
rationum.

Epist. Pauli

πατρων και μητρων, ανδρων
φονοις,

Πορνους, ρενοκοιτους, ανδραπο-
δισταις, ψευταις, επιορκοις, και επι-
τερον τη υγιανουση διδασκαλια αντι-
κειται.

Κατα το διαγγελιον της δοξης τ μα-
καριου Θεου, ο επισειδω ενω.

Και χαριεν έχω τω ενδυναμωσαν-
τι με Χριστω Ιησου τω Κυριω ημω, 12
οτι πισον με ηγησατο, δεδωκεν εις δια-
κονιαν.

Τον προτερον οντα βλασφημον και 13
διωκτω και υβριστην. αλλ ηλεηθω, οτι
αγνωων εποισα εν απιστια.

Υπερεπλεονασε δε η χαρις του Κυ-
ριου ημω με πισεως και αγαπης τ εν 14
Χριστω Ιησου.

Πισος ο λογος, και πασης αποδοχης
αξιος, οτι Χριστος Ιησους ηλθεν εις τον κο-
σμον ανθρωπων σωσαι, ων προτος
ειμι ενω.

Αλλα δια τουτο ηλεηθω ινα εν ε-
μοι προτω ενδειξηται Ιησους Χριστος 16
τω πανσαν μακροθυμian, προς υπο-
ποψωσιν των μελλοντων πιστευειν επι αυ-
τω εις ζωην αιωνιον.

Τω βασιλει των αιωνων αφθαρ-
τω, αορατω, μονω θεω θεω, πμη 17
και δοξα εις τον αιωνα των αιωνων.
αμην.

Ταυτω τω διαγγελιαν δια- 18
πειμαί σοι, τέκνον Τιμόθεε, και τας
προαγούσας επι σε προφητείας, ινα
ερατειη εν αυταις τω καλω ερα-
τειαν.

Εχων πισιν ε αγαθω σινειδωσιν. 19
ω πνες απωσάμενοι, ωε τω πισιν
εναυάγησαν.

patricidis & matricidis, homicidis,

Scortatoribus, masculorum co-
cubitoribus, plagariis, & menda-
cibus, periuris, & si quid aliud est
quod sanæ doctrinæ sit oppositum:

Quæ est secundum gloriosum Eu-
angelium beati Dei, quod concre-
ditum est mihi.

Gratiā igitur ei habeo qui me ro-
bustum effecit, id est Christo Iesu Do-
mino nostro: quod me fidele duxe-
rit, ut qui me in ministerio constituerit

Qui prius erā blasphemus & per-
sequutor & iniurius: sed mei mi-
sertus est, nam ignorans id faciebā,
fidei expers.

Superabundavit autē gratia Do-
mini nostri cum fide & dilectio-
ne in Christo Iesu.

Fidus est hic sermo, & modis o-
mnibus dignus quē amplectamur,
Christum Iesum venisse in mun-
dum ut peccatores servaret, quorum
primus sum ego.

Verum ideo misertus est mei ut
in me primo ostenderet Iesus Chri-
stus omnem clementiam, ut essem
exemplo credituris ipsi in vitam
æternam.

Regi autē æterno, immortalī,
inuisibili, soli sapiēti Deo, honor sit
& gloria in secula seculorū. Amen.

Hoc mandatum commendo ti-
bi, fili Timothee, nempe ut secundum
prægressas de te prophetias, milites
per eas bonam illam militiam:

Retinens fidem & bonam consci-
entiam: qua repulsa, nonnulli fidei
naufragium fecerunt.

9 Mateologia oppo-
nit non tantum Legē
sed etiam Evangelium.
Et pote quod minime
damnet, imo maxi-
mè commendat sanā
doctrinam præceptis
Dei comprehensam.
ac proinde gloriosum
est beati Dei Evan-
gelium vocat, cuius
virtutem isti garruli
ignorabant.

10 Ratio cur nec
aliter nec aliud docē-
dam sit in Ecclesia
quam ipse docuerit,
quoniam nullum sit
aliud Evangelium
quam quod Deus i-
psi commisit.

11 Assertit necessa-
riū suum Apostolatus
adversus quosdā su-
periores ipsius vi-
calumniantes. scripsit
ad inferos usque de-
scendens ut Christi mi-
sericordiam attollat,
qua omnia illa supe-
riora abolerentur.

12 Hanc mutatio-
nem probat ab effe-
ctis, quod qui propha-
nus erat, factus sit fi-
delis, et qui Christi
furiosissime persequa-
batur, iam ipsius amo-
re ardeat.

13 Retorque calu-
mniā adversario-
rum in ipsorum caput,
docens hoc singulare
bonitatis Dei exem-
plum cedere totius Ec-
clesiæ commodo.

14 Erumpit in ex-
clamationem præ a-
nimi ardore, quod
non possit in amplifi-
canda Dei gratia si-
bi ipsi satisfacere.

15 Conclusio utrius-
que paterna superio-
ris admonitionis, ne-
pe ut fortiter adver-
sus omnia impedimē-
ta decertans Timo-
theus, præsentibus
multorum prophetiis,
ad ministerium voca-
tus, et doctrinā ac-
ceptam et bonam co-
scientiam tueretur.

16 Rectam consci-
entiam qui non servant,
paulatim amittunt
etiā intelligentiæ
donum: quod duplici
etque tristissimo ex-
emplo probat.

Matth. 9. 3
mar. 2. 17

וְלֹאֵלִין דְּמַחִין לֹאכְתִּיהוֹן וְלֹאֵלִין
דְּמַחִין לֹאמַהֲתִהוֹן וְלֹקְטוּלָא :

וְלֹזְנִיא וְלִשְׁכְּבִי עִם דְּכָרָא וְלִגְנְבִי

בְּנֵי חֲרָא ^ב וְלִדְנָלָא וְלִעֲכָרִי עַל
מוֹמְתָא וְלִכְלִמְדֵּס דִּאִיתוּהִי ^ד סְקוּבְלָא
דִּי וְלִפְנֵא חֲלִימָא דִּאֻנְגְלִיוֹן דֵּת
דִּתְשִׁבּוּחָתָהּ דֵּאֵלְהָא מְבָרְכָא :

הוּ דֵּאנָא אֶתְהִימֵנָת :

וּמוֹדָא אֵנָא לֵה ^ג דְּחִילְנִי לְמַרְן
יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא דְחִשְׁבֵּנִי מֵהִימֵנָא וּסְמֵנִי
לְתִשְׁמִשְׁתָּהּ :

לִי דִמְן קָדִים מְגִדְפֵן הָוִית וְרִדּוּף

וּמַצְעָרֵן אֵלָא ^ה אֶתְחַנְנַת מְטוּל דְּכָר
לֹא יָדַע הָוִית עֲכֵדָת דֵּלָא הִימְנוּתָא :
סְגִית בִּידִין ^ה טִיבּוּתָהּ דְּמַרְן וְהִימְנוּתָא
וְחוּבָא דְבִישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

מֵהִימֵנָא הִי מִלְתָּא ^מ וְשׁוּיָא הִי
לְמַקְבְּלוּתָהּ דִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא אֶתְא
לְעֵלְמָא ^נ לְמַחִיו לְחֻטְיָא ^ו דְּקִדְמִיהוֹן
אֵנָא אֵנָא :

אֵלָא מְטוּל הֵנָּא רַחֵם עָלֵי דְבִי קִדְמָא
יְהוּא יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא כְּלָהּ מְגִרַת רוּחָה
לְתַחֲוִיתָא דֵּאֵלִין דְּעֵתִידִין דִּיהִימְנוֹן
בְּהָ לְחִיָּא דֵּלְעָלָם :

לְמַלְכָּא דִּין דְּעֵלְמָא הוּ דֵּלָא מְתַחְבֵּל
וְלֹא מְתַחֲוֵא דֵּהוּוִי חֵד אֵלְהָא אִיקְרָא
וְתִשְׁבּוּחָתָהּ לְעָלָם עַל מִין אֱמִין :

הֵנָּא פּוֹקֵדנָא מְנַעַל אֵנָא לֶךְ בְּרִי
טִימֹתָאוּס אִיךְ גְּבִיּוּתָא קִדְמִיתָא דֵּהוּוִי
עֲלִיךְ דְּתַפְלוּח בְּהִין ^ז פְּלַחוּתָא הֵדָּא
שְׁפִירְתָּא :

בְּהִימְנוּתָא וּבְתִאֲרֵתָא טְבַתָּא אֵלִין
גִּיר דֵּלְהֵדָּא דְחָקוּ מְנַהוֹן מִן הִימְנוּתָא
אֶסְתְּרָקוּ :

et iis qui percutiunt patres suos, et
iis qui percutiunt matres suas, & ho-
mucidis,

10 Et scortatoribus, & cubantibus cū
masculis, et iis qui furātur ingenuos,
et mendacibus, et ³periuris, & omni
rei quæ est cōtraria doctrinæ sanæ. Tu
angelii gloriæ Dei benedicti:

2 Ad verbum,
Filios libertatum.
Hebraismus.

1 Ad verbum,
Et transgredienti-
bus iuramentum.
Hebraismus.

10 Quod concreditum est mihi.

12 Et gratias ago ei qui corroboravit
me, [nēpe] Domino nostro Ieschua Chri-
sto, qui reputavit me fidelem, et posuit
me ad ministerium suum.

13 Me [inquam] qui antè blasphemus
eram, et persecutor & contumelio-
sus, sed gratiam cōsequutus sum, pro-
pterea quòd quum ignorans essem, fe-
cerim id quod est infidelitatis.

14 Exuberavit autè in me gratia Do-
mini nostri, & fides et dilectio quæ est
in Ieschua Christo.

15 Fidelis est sermo, & dignus qui reci-
piatur, quòd Ieschua Christus venit in
mundum ad servandum peccatores,
quorum primus ego sum.

16 Sed propter hoc misertus est mei, ut
in me primo ostenderet Ieschua Chri-
stus omnem lòganimitatem suam ad
instructionem eorū qui credituri essent
in ipsum, in vitam eternam.

17 Regi autem seculorum, ei qui non
corrumpitur, & non cōspicitur, qui est
unus Deus, honor et gloria in seculū
seculorum. Amen.

18 Hoc mandatum commendo tibi, fili
mi Timothee, iuxta prophetias pristi-
nas quæ fuerunt de te, ut milites in eis
militiam hanc bonam.

19 In fide et in conscientia bona. Ipsi
enim qui hanc longè abiecerunt à se,
fide vacui redditi sunt.

22. iij.

^א בני חֲרָא

^ב בני חורין

^ג דגלא כוזבים

^ד מומתא

^ה שבועה

^ו סקובלא

^ז צרת

^ח חלימא

^ט תמימה

^י אנא

^{יא} אתהימנת

^{יב} נפקדה תחת יד

^{יג} אמונתי

^{יד} חילגו החזיק

^{יז} אותי

^{יח} אותי

^{יט} אותי

^כ אותי

^{כא} אותי

^{כב} אותי

^{כג} אותי

^{כד} אותי

^{כה} אותי

^{כו} אותי

^{כז} אותי

^{כח} אותי

^{כט} אותי

^ל אותי

^{לא} אותי

^{לב} אותי

^{לג} אותי

^{לד} אותי

^{לה} אותי

^{לו} אותי

^{לז} אותי

^{לח} אותי

^{לט} אותי

^{לכ} אותי

^{למ} אותי

^{לנ} אותי

^{לו} אותי

^{לז} אותי

^{לח} אותי

^{לט} אותי

^{לכ} אותי

^{למ} אותי

^{לנ} אותי

^{לו} אותי

^{לז} אותי

^{לח} אותי

^{לט} אותי

^{לכ} אותי

^{למ} אותי

^{לנ} אותי

^{לו} אותי

^{לז} אותי

^{לח} אותי

^{לט} אותי

^{לכ} אותי

^{למ} אותי

^{לנ} אותי

^{לו} אותי

^{לז} אותי

^{לח} אותי

^{לט} אותי

^{לכ} אותי

^{למ} אותי

^{לנ} אותי

^{לו} אותי

^{לז} אותי

^{לח} אותי

^{לט} אותי

^{לכ} אותי

^{למ} אותי

^{לנ} אותי

^{לו} אותי

^{לז} אותי

^{לח} אותי

^{לט} אותי

^{לכ} אותי

^{למ} אותי

Epist. Pauli

Ὡς ἔστιν Ὑμνῆαιος καὶ Ἀλέξανδρος· 20
οἷς παρέδωκα τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδεύ-
σῳσι μὴ βλασφημεῖν.

Κεφάλαιον 65

Παρακαλῶ οὖν πάντων ὑμῶν
ποιεῖσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐν-
τεύξεις, δέχαιρας ὑπὲρ πάντων ἀν-
θρώπων.

ὑπὲρ βασιλέων καὶ πάντων ἐν ὑπέρ- 2
οχῇ ὄντων· ἵνα ἡρεμίον καὶ ἡσύχιον βίον
διὰ ζωμῶν ἐν πίστει δισκεύαι καὶ σε-
μνότητι.

Τοῦτο γὰρ καλὸν καὶ ἀποδέκτον ἐνώ- 3
πιον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ,

ὅς πάντας ἀνθρώπους θέλει σω- 4
θῆναι, καὶ εἰς δόξαν ὁδοῦσιν ἀληθείας
ἐλθεῖν.

Εἰς γὰρ Θεός, εἰς καὶ μεσίτης Θεός 5
καὶ ἀνθρώπων, ἀνθρώπος Χριστός
Ἰησοῦς.

Ὁ δοὺς ἑαυτὸν ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάν- 6
των, τὸ μυστήριον καιροῦς ἰδίους.

Εἰς ὃ ἐπέδωκεν ἑαυτὸν κήρυξ καὶ ἀπό- 7
στολος, (ἀλήθειαν λέγων ἐν Χριστῷ, οὐ
ψεύδομαι) διδάσκαλος ἐθνῶν ἐν πίστει
καὶ ἀληθείᾳ.

Βούλομαι οὖν προσεύχεσθαι ὑμῶν 8
ἀνδράς ἐν παντὶ τόπῳ, ἐπαίροντας ὁ-
σίοις χεῖρας ὡς ὁργάνῳ καὶ διαλο-
γισμοῖς.

Ὡσαύτως καὶ τὰς γυναῖκας ἐν ἡα- 9
τασολῇ κοσμίᾳ, μὲν αἰδοῦν καὶ σωφρο-
σύνης κοσμεῖν ἑαυτάς, μὴ ἐν πλέγμα-
σιν, ἢ χυρσῶ, ἢ μδργαρείταις, ἢ ἱμαπ-
σιμαῖς πολυτελεῖ.

Ἀλλ' (ὃ πρέπει γυναῖξιν ἐπαγ- 10
γελλομύνης δεοσέβειαν) δι' ἔργων ἀ-
γαθῶν.

Γυνή

Ex quibus Hymenæus & Alexā-
der: ||¹⁷ quos tradidi Satanæ, vt di-
fiant non blasphemare.

Cap. II.

Adhortor igitur ante omnia
vt fiat deprecationes, preces,
postulationes, gratiarum actiones
pro quibusvis hominibus:

Pro regibus & quibusvis in emi-
nentia constitutis: vt tranquillam
ac quietam vitam degamus cum o-
mni pietate & honestate.

¹ Nam hoc bonum est & acceptū
coram seruatore nostro Deo,

Qui quosvis homines vult serua-
ri, & ad agnitionē veritatis venire.

⁴ Vnus enim Deus, vnus etiā me-
diator Dei & hominū, homo Chri-
stus Iesus:

Qui semetipsum dedit redēptio-
nis pretiū pro quibusvis, *Christus*
inquā, testimonium illud suis tem-
poribus *destinatum*.

|| Cuius constitutus sum ego præ-
co & Apostolus (veritatē dico per
Christum, non mentior) doctor in-
quam Gētium, cū fide ac veritate.

⁶ Velim igitur viros precari in-
quouis loco, puras manus attollē-
tes absque ira & disceptatione.

|| Itidem & mulieres amictu ho-
nesto, cum verecundia & modestia
ornare sese, nō cincinnis, vel auro,
vel margaritis, vel pretioso vestitu:

Sed (quod decet mulieres pieta-
tem spondentes) operibus bonis.

Mulier

¹⁷ Non ferendi a-
postata in Ecclesia, i-
mo etiam excommu-
nicandi.

¹ Vbi absoluit qua
ad doctrinā spectant,
iam secundo loco de
aliter ministris Ver-
bi parte (id est de pu-
blici principibus) di-
scitur. ac primo qui-
dem quoniam ex-
plicat pro quibus pre-
candum sit, docet pro
quibusvis precandum,
ac praesertim pro qui-
busvis magistratibus.
quod alioqui extra
controversiam non e-
rat, quum reges, imo
etiam plerique magi-
stratus eo tempore ho-
stes essent Ecclesiae.

² Argumentum à
fine sumptum, Quo-
niam nimirum ideo
constituitur sint magi-
stratus vt & pietas
& honestas cum pace
inter homines vi-
geat, ac proinde illos
in primo oporteat
Deo commendare, vt
possint tam necessa-
rio munere fideliter
defungi.

³ Aliud argumen-
tum, Cur pro quibus-
vis, sublato gentis, se-
xis, etatis, ordinis
discrimine, sit in Ec-
clesia precandū: quo-
niam videlicet Domi-
nus quosvis, interdū
etiam ab Evangelio
alienissimos, vocādo,
sic Ecclesiam suam ve-
lit colligi, ac proinde
preces pro quibusvis
haberi.

⁴ Non videretur
vnus quorumvis ho-
minum Deus, nisi in
quibusvis seruandis
bonitatem suam offe-
deret: nec vnus videretur
Dei & quoru-
vis hominum media-
tor Christus, humana
cum quibusvis homi-
nibus cōmuni natura
assumpta, nisi pro qui-
busvis satisfecisset &
pro quibusvis interce-
deret.

⁵ Confirmatio,
Quoniam nunc etiam
Gētibz nunc patefa-
ctum est salutis arcu-
num, ipso Apostolo ad
hoc munus proprie
designato, quo quisq̃
fideliter & sincere
fungatur.

⁶ De personis dis-
serui pro quibus con-
cipiende sint preces:
nunc vero etiam lo-
corum discriminē sub-
latum esse docet. O-
lim enim vna gens
vno tantum certo lo-
co ad publicum cultū

conueniebat: nunc vero Gētibz (rite tamen & ordine) Ecclesia coguntur, & ad Deum publice communibus precibus colendum conueniunt, nec de gente, aut corporis
purificatione, aut loco, sed de animo ab omni offensione puro, & certa fiducia pleno, laborandum est.

⁷ Tertio loco statuit vt mulieres honesto & ab omni luxu alieno habitu, modeste & in silentio in publicis ecclesiis discant.

2. Tim. 1, 11

2. Pet. 3, 1

אִיךְ הוּמָנָאֻס וְאַלְכִסְנֶדְרוֹס הָלִין 20 *Sicut Hymeneus, & Alexander,*
 יִדְאֲשְׁלַמְתָּ לְסַטָנָא דְלֵא יְהוּוֹן מְגִדְפִין: *quos tradidi Satana, ne sint blasphemi.*

^a אשלמת
^b מסרתי:

קפלאון ב

בְּעֵא אָנָּה הָכִיל מִנְּךְ דִּמְן קֶדֶם 1 *P*eto igitur abs te ut ante omnia
 בְּלִמְדָּם בְּעוֹתָא תְּהוּא מְקַרְבֵּל לְאַלְהָא *precationē offeras Deo, et oratio-*
 וְעֻלּוֹתָא וְתַחֲנֻנְתָּא וְתוֹדִיתָא חֵלֶף *nem, & obsecrationem, & gratiarum*
 בְּלִחוֹן בְּנֵי נָשָׂא: *actionem pro omnibus filiis hominis:*

^b מלכא
^c המלכים:
^d ורובנא
^e השרים:
^f עומרא
^g משכן:

חֵלֶף ^b מְלָכָא וְרֹבְנָא דְעוֹמְרָא 2 *Pro regibus & principibus, ut habi-*
 שְׁלִיָּא וְנִיחָא נְעֻמָּר בְּכֻלָּהּ דְּחִלְרָא *tationem tranquillā et quietā in habi-*
 אֲלֵהָא וְדִכּוּתָא: *temus in omni timore Dei, et puritate*

הָדָא גִּיר שְׁפִירָא וּמְקַבְּלָא קֶדֶם 3 *Hoc enim bonum est & acceptum co-*
 אֲלֵהָא מְחִינֵן: *ram Deo servatore nostro,*

^c מחינן
^d מושיענו:

הוּ דְּצִבָּא דְּכֻלָּהּ בְּנֵי נָשָׂא יִיחוּן 4 *Qui vult ut omnes filii hominis ser-*
 וְיִתְפָּנוּן לִידְעָתָא דְּשִׁרְרָא: *ventur, & sese convertant ad cognitio-*
 תְּרֵד הוּ גִיר אֲלֵהָא וְחֵד הוּ מְצַעִיא *nem veritatis.*

^e ייחון יושעו:

דְּאֲלֵהָא וְדִבְנֵי נָשָׂא בְּרֵד נָשָׂא יִשׁוּעַ 5 *Unus est enim Deus, et unus est me-*
 מְשִׁיחָא: *diator Dei et filiorum hominis, filius*
 הוּ דִּיהֵב נַפְשָׁה פּוֹרְקָנָא חֵלֶף כָּל 6 *Qui dedit semetipsum redemptionē*
 אָנָּשׁ סְהֻדוֹתָא דְּאַתָּת בּוֹכְנָה: *pro omni homine, testimonium quod*
 הִי דְּאָנָּא אֲתַתְּסִימָתָא כְּרוּזָה וְשְׁלִיחָה 7 *Cuius ego positus sum predicator et*
 קוֹשְׁתָא אֲמַר אָנָּא וְלֹא מְדַגֵּל אָנָּא *Apostolus: (veritatem dico, & non me-*
 דְּהוּיָת מְלָפְנָא דְּעַמְמָא בְּהִימְנוֹתָא *tior) quia factus sum doctor Gentium*
 דְּשִׁרְרָא: *in fide veritatis.*

^f שררא אמת:

הוּ דִּיהֵב נַפְשָׁה פּוֹרְקָנָא חֵלֶף כָּל 6 *Qui dedit semetipsum redemptionē*
 אָנָּשׁ סְהֻדוֹתָא דְּאַתָּת בּוֹכְנָה: *pro omni homine, testimonium quod*
 הִי דְּאָנָּא אֲתַתְּסִימָתָא כְּרוּזָה וְשְׁלִיחָה 7 *Cuius ego positus sum predicator et*
 קוֹשְׁתָא אֲמַר אָנָּא וְלֹא מְדַגֵּל אָנָּא *Apostolus: (veritatem dico, & non me-*
 דְּהוּיָת מְלָפְנָא דְּעַמְמָא בְּהִימְנוֹתָא *tior) quia factus sum doctor Gentium*
 דְּשִׁרְרָא: *in fide veritatis.*

^h וכנה עיתת:

צִבָּא אָנָּה הָכִיל דְּהוּ מְצַלִּין 8 *Volo igitur ut orent viri in omni*
 גְּבִירָא בְּכָל דּוּכָא כְּדִ מְרִימִין אִידִיחוּן *loco, attollentes manus suas pure, sine*
 דְּכִיֵּאִית דְּלֵא רֹגְזָא וְדֵלֵא מְחֻשְׁבָּתָא: *ira & sine disceptationibus.*

ⁱ אתתסימת
^j הושמת:
^k כרוזא מבשר:
^l קושתא אמת:

הַכְּנָא אָף נָשָׂא בְּאַסְכִּימָא נְכַפָּא 9 *Ita etiam mulieres cum habitu ca-*
 דְּלִבּוּשָׂא בְּתַחֲמֻצָּתָא וּבְנִכְפּוֹתָא *sto vestitus: cum verecundia et cum*
 יְהוּא תַּצְבִּיתְהִין לֹא בְּגִדּוּלָא *castitate sit ornatus earum, non in in-*
 וּבְדִהָבָא אִו בְּמַרְגָּנִיתָא אִו בְּנִחְתָּא *torfionibus [criniū,] aut in auro, aut*
 שְׁפִירָא: *margaritis, aut vestibus pulchris.*

^m מחשבתא
ⁿ מחלוקת:

אַלָּא בְּעֻבְדָּא טָבָא אִיכְנָא דִּיאָא 10 *Sed in operibus bonis, quemadmodū*
 לְנָשָׂא דְּמִשְׁתוֹדִין דְּחִלָּתָא אֲלֵהָא: *decet mulieres quæ spondent timorem*
 אַנְתָּתָא *Dei.*

^o אסכימא
^p צניעות:
^q נכפא נקייה:
^r תחמצתא
^s בלימה שהיא
^t מן המידות
^u השוכות:
^v נכפותא
^w נקייות הרוח:
^x תצביתחין עדי:
^y שלחן:
^z גדולים:
^{aa} נחתא שפירא
^{ab} בנדים יפים:

אַלָּא בְּעֻבְדָּא טָבָא אִיכְנָא דִּיאָא 10 *Sed in operibus bonis, quemadmodū*
 לְנָשָׂא דְּמִשְׁתוֹדִין דְּחִלָּתָא אֲלֵהָא: *decet mulieres quæ spondent timorem*
 אַנְתָּתָא *Dei.*

ⁱ Vel, Profiter-
 tur. Est enim dedu-
 ctum à themate
 נר, quod inter ca-
 tera significat con-
 fiteri & profiteri.

Epist. Pauli

Γυνὴ ἐν ἡσυχίᾳ μαρτυρῶσα ἐν παύσῃ¹¹
ὑποταγῇ.

1. Cor. 14:34

Γυναὶ δὲ διδάσκειν ἐκ Ἰησοῦ¹²
παύ, οὐδὲ ἀνθεντεῖν ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐν
ἡσυχίᾳ.

Gen. 1:27

● Ἀδάμ ὁ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα¹³
Εὐά.

Gen. 3:6

Καὶ Ἀδάμ ἐκ ἡπατήθη· ἡ δὲ γυνὴ¹⁴
ἀπατηθεῖσα, ἐν τῷ βάσφι γέγονε.

Σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας,¹⁵
ἐὰν μείνωσιν ἐν πίστι καὶ ἀγάπῃ καὶ ἀ-
γασμίᾳ μὲν σωφροσύνης.

Κεφάλαιον Γ

Πρὸς τὸν λόγον, εἶπες Ἰησοῦ¹
γετα, καλοῦ ἔργου Ἰησοῦ.

Tit. 1:6

Δεῖ οὖν τὸν Ἰησοῦ²
εἶναι, μίας γυναικὸς ἀνδρα, νηφά-
λαιον, σὺφρονα, κόσμιον, φιλόξενον,
διδασκικόν.

Μὴ πάροινον, μὴ πλήκτω, μὴ αἰ-³
χροκερδῇ· ἀλλ' Ἰησοῦ, ἀμαρταν, ἀφι-
λάργυρον.

Τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστά-⁴
νον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ
πάσης σεμνότητος.

(Εἰ δὲ πρὸς τοῦ ἰδίου οἴκου προϊστῇ⁵
οὐκ οἶδε, πῶς ἐκκλησίας Θεοῦ Ἰησοῦ
λήσεται;

Μὴ νεόφυτον· ἵνα μὴ τυφωθεῖς, εἰς⁶
κρίμα ἐμπίσῃ τῷ διαβόλῳ.

Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ μὴ πλείαν κα-⁷
λίω ἔχειν ἀπὸ τῶν ἑσώθεν· ἵνα μὴ εἰς ὁ-
νειδισμόν ἐμπίσῃ καὶ παγίδα τοῦ δια-
βόλου.

Διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς, μὴ δι-⁸
λόγους, - -

μὴ

Mulier cum filētio discito cum
omni subiectione.

¶ Mulieri enim docere nō permit-
to,⁸ neque autoritatem vsurpare in
virum, sed esse in silentio.

8 Primum argu-
mentum cur mulie-
ribus in Ecclesia nō
liceat docere. quoniam
hoc modo supra viros
collocarentur, quorū
videlicet essent ma-
gis. quod repugnat
Dei ordinationi.

9 Hanc Dei ordina-
tionem quod viro sub-
est mulier, primum
probat ex eo quod
Deus mulierem po-
steriorem creavit vi-
ri causa.

10 Deinde, quia
post peccatum h. c. pae-
na inflata est mulie-
ri, per quam vir dece-
pit eam.

11 Obiter inserit cō-
solationem, non impe-
dire hanc subiectionē
quominus & ipse
mulieres perinde & vi-
ros seruentur, si sese
in coniugalibus illis
onerent, cum fide &
charitate sanctas &
modestas praebeant.

1 Absoluta tracta-
tione tum de doctrina
& docendi ratio-
ne, tum de publicis
precibus, tertio nunc
loco ad personas ipsas
accedit, agens primum
de Pastoribus, deinde
de Diaconis: utitur
que praefatione, & ut
certos esse hos Cano-
nas norit Ecclesia.

2 Episcopatus, siue
ministerium Verbi,
non est otiosa digni-
tas, sed opus, & qui
dedit praeclarum: ac
proinde multis viri-
tibus & domi &
foris Episcopum orna-
tum esse oportet. Ita-
que & doctrina, &
facultatum siue dono-
rum, & vitae examē
praebeat futura electio-
ni necesse est.

Cap. III.

¶ Idus est hic sermo, 'Siquis epi-
scopatum appetit, praeclarū o-
pus desiderat.

¶ Oportet igitur episcopū irrepre-
hensum esse, vnius vxoris virum, vi-
gilantem, sobrium, compositū, ho-
spitalem, aptum ad docendum:

Non vinosum, non percussorem,
nō turpiter lucri cupidum, sed mo-
deratum, alienum à pugnis, alienū
ab auaritia:

¶ Qui suae domui bene praesit, qui
liberos contineat in subiectione
cum omni honestate:

(Nam si quis propriae domui pra-
esse nescit, quomodo Ecclesiā Dei
curabit?)

Non nouitium: ne inflatus, in cri-
minationem incidat diaboli.

Oportet autem eum etiam bonū
habere testimonium ab extraneis:
ne in probum incidat & laqueum
diaboli.

¶ Diaconos itidem honestos, non
bilingues,

non

3 Diaconos quo-
que prius probari o-
portet, ut de eorum ho-
nestate, veritate, so-
brietate, animo ab o-
mni auaritia alie-
no, eruditione in fidei
doctrina, bona deni-
que conscientia &
integritate, constet.

- א ילפא לומר: **אנתתא בשליא הות ילפא בכל** 11 *Mulier in quiete sit discens, cum omni subiectione.*
- ב למלפ: **לאנתתא גיר למלפ לא מפס אנא** 12 *Mulieri enim docere non permitto, neque auctoritatem usurpare in virū, sed sit in quiete.*
- ג למלפ: **ולא לממרחו על גברא אלא תהוא בשליא** 13 *Adam enim formatus est primum, deinde Euah.*
- ד לממרחו: **אדם גיר אתגבל לוקדם והירין חוא** 14 *Et Adam non errauit: mulier autē errauit, et transgressa est mandatum.*
- ה לממרחו: **ואדם לא טעא אנתתא דין טעת ועברת על פוקדנא** 15 *Salua autē sit per liberos suos, si permāserint in fide, & in charitate, et in sanctificatione, & in castitate.*

2 Id est, Si ipsae mulieres permanferint. De quibus ante collectuē in singulari numero loquutus est.

Cap. III.

- א דאן שאם: **מהימנא הי מלתא דאן אנש ראג קשיוותא עבדא שפירא ראג** 1 *Fidelis est sermo, quod si quis concupiscit res byterium, opus bonū concupiscit.*
- ב דאן שאם: **ולא דין דיהוא קשיושא איכא דמומא לא משתכחה והוא בעלא דחדא אנתתא אינא דעיר רעינה ונכף ומטבס ורחם אכסניא ומלפן** 2 *Oportet autem ut sit presbyter talis ut vitium non reperiatur in eo, et fuerit maritus unius uxoris: cuius mens sit vigilās, & qui sit sobrius, & ordinatus, & amans hospites, et didacticus.*
- ג דאן שאם: **ולא עבר על חמרא ולא רחטא אידה לממחא אלא יהוא מכין ולא נציא ולא רחם בספא** 3 *Non autem sectator vini: cuius manus non sit princeps ad percutiendum: sed sit lenis, et non litigiosus, neque amans argentum.*
- ד דאן שאם: **ומדבר ביתה שפיר ואחיד בנהוי בשועכדא בכלה דכיותא** 4 *Et qui gubernet domum suam bene, & qui cōtineat filios suos in subiectione [et] in omni puritate.*
- ה דאן שאם: **אן גיר ביתא דנפשה לא ידע דידבר שפיר איכנא משכח עדתה דאלהא דידבר** 5 *Si enim domum suā ipsius nesciat bene gubernare, quomodo potest Ecclesiam Dei gubernare?*
- ו דאן שאם: **ולא יהוא טלא תולמדה דלא יתתרים ויפל בדינה דסטנא** 6 *Neque sit puer doctrina sua: ne se extollat, & incidat in iudicium Satanae.*
- ז דאן שאם: **ולא דין דסהדותא שפירתא אית לה מן בריא דלא יפל בחדא ובפחא דסטנא** 7 *Oportet autem ut testimonium bonum sit ei ab extraneis, ne incidat in probum & in laqueum Satanae.*
- ח דאן שאם: **ואף משמשנא הכנא יהוון דכין ולא ימללון תרתין** 8 *Et etiam ministri similiter sint pudici, neque loquantur duo, -*

1 Ad verbum, Macula.

2 Ad verbum, Transiens ad vinū. Id est, Qui poculis nō definit esse infestus, & ab eis non facile se diuelli patitur. Eadem phrasī legitur ad Titū 1.6

3 Qui recens institutus est in doctrina fidei.

4 Id est Ne sint bilingues, qui modō vnum, modō aliud dicant: vel diuersū ab eo quod habent in animo.

ולא

Epist. Pauli

μη οίνω πολλῷ προσέχοντας, μη αἰχρο-
κερδεῖς.

Suprà, i. 19

Εχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως ἐν 9
καθαρᾷ συνειδήσει.

[Καὶ οὗτοι δὲ δοκιμαζέσθωσαν 10
πρῶτον, εἴτε διακονείτωσαν, ἀνέκλι-
ποι ὄντες.

Γυναικας ὡσαύτως σεμνας, μη δια- 11
βόλοις, νηφαλαίοις, πιας ἐν πασι.

Διάκονοι ἔστωσαν μιᾷ γυναικὶς ἀν- 12
δρες, τέκνων καλῶς περιεσφύργοι καὶ
τῶν ἰδίων οἴκων.

Οἱ γὰρ καλῶς διακονήσαντες βα- 13
θμὸν ἑαυτοῖς καλὸν ὠφελιοῦνται καὶ
πολλῶ παρήσιν ἐν πίστει τῇ ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ.

Ταῦτά σοι γράφω, ἐλπίζων ἐλθεῖν 14
πρὸς σε τάχιστα.

Εάν δὲ βραδύνω, ἵνα εἰδῇς πῶς 15
δεῖ ἐν οἴκῳ Θεοῦ ἀναστρέφειν, ἥ τις
ὅστις ἐκκλησίᾳ Θεοῦ ζῶντος, σύλος καὶ
ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας.

Καὶ ὁμολογῶ μὲν ὅτι τὸ 16
τῆς ἀσεβείας μυστήριον. Θεὸς ἐφα-
νερόθην ἐν σαρκί, ἐδικαιώθην ἐν πνεύ-
ματι, ὡφθην ἀπὸ πάντων, ἐκηρύχθην ἐν ἔθνε-
σιν, ὁπιστεύθην ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθην ἐν
δόξῃ.

Κεφάλαιον δὲ

Τὸ πνεῦμα ῥητῶς λέγει ὅτι ἐν ὑ-
σέροις καιροῖς ἀποστήσονται πνευ-
ματι τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις
καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων,

Εν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυ- 2
πτεσμένων πρὸς ἰδίαν συνείδησιν,
κωλύοντων

non multo vino deditos, non turpi-
ter lucri cupidos:

Tenentes mysterium fidei || cum
pura conscientia.

Atque hi etiam probentur prius,
deinde ministrent, si sint inculpati.

4 Vxores itidem honestas, non ca-
lumniosas, sobrias, fidas in omnib⁹.

5 Diaconi sint vnius vxoris mari-
ti, qui liberis rectè præsent, & pro-
priis domibus.

Nā qui bene ministrauerint, gra-
dum sibi bonum acquirunt, & mul-
tam libertatem per fidem quæ est
in Christo Iesu.

6 Hæc tibi scribo, sperans fore vt
celerius ad te veniam:

Quòd si tardius venero, vt noris
quomodo oporteat in domo Dei
versari, quæ est Ecclesia Dei viui,
columna & stabilimentū veritatis.

8 Et sine controuersia magnū est
pietatis mysterium: Deus conspi-
cuus factus est in carne, iustificatus
est in Spiritu, conspectus est ab An-
gelis, prædicatus est Gentibus, fi-
des illi habita est in mūdo, sursum
receptus est in gloriam.

Cap. II II.

1 Spiritus autem disertè dicit fo-
re vt posterioribus temporibus
descendant quidam à fide, spiritibus
deceptoribus attendentes ac doctri-
nis dæmoniorum,

2 Per falsiloquorū hypocrisin, quo-
rū conscientia cauterio resecta est,
Prohibentium

4 Inquendum e-
tiam in Pastoribus
Diaconorum vxores

5 Polygami (id est
plures simul vxores
habentes) sicut ad epi-
scopatū ita ne ad
diaconatū quidem
vocandi.

6 Peculiaris mul-
ta suscipiens ad quo-
tidianū Pastoris mu-
nus spectantia. præ-
tur de suo ad eū ad-
uentu, & eo magis so-
licitus sit Timotheus,
ne quum aduenisset,
negligentia coargui
posset.

7 Pastori assidue
cogitandum est se in
domo Dei versari
in qua conserua-
tur veritas thesau-
rus.

8 Hæc veritate, cui
custos & conser-
uatric est inter homi-
nes Ecclesia, ministe-
rio verbi propterea i-
bi constituto, nihil au-
gustinus esse potest. Do-
cet enim res omnium
maximas, nempe
Deum in Christi per-
sona, assumpta nostra
natura, factum esse
visibilem, cuius tamē
in tanta infirmitate
maiestas infinitis mo-
dis eluxit, adeo vt i-
psos Angelos res tan-
te conspectus percole-
rit: qui demique Gen-
tibus prædicatus, ab
eis receptus est, &
nunc sursum in sum-
mum gloriæ gradum
euectus.

1 Opponit vera illi
doctrina falsa dogma-
ta, quæ omnino futu-
rū prædicat & a qui-
busdā apostatis sug-
gestionibus aboli intro-
ducantur, & ita qui-
dem & minime de-
finit qui illis assentiā
tur.

2 Hæretici quan-
tumcunque simulent
sanctimoniam, nulla
conscientia præditi
sunt.

וְלֹא יִהְיוּ צִלִּין לְחִמְרָא סְגִיָּא וְלֹא
יִרְחֲמוּן יוֹתֵרְנָא טִנְפָּא :

אֲלֵא יֶאֱחָדוּן ^b אֲרוֹא דְּהִימְנוּתָא
בְּתִאֲרֵתָא דְּכִיתָא :

וְהִנּוּן הִלִּין יִתְבָּקוּן לִוְקֵדִם וְהִיִּדִין
יִשְׁמִשׁוּן כֹּד אִיתִיהוּן דְּלֹא רִשְׁיָן :

הִכְנָא אִף נָשָׂא יִהְיוּן נִכְפִין וְיִהְיוּ
עִיר רַעִינְהִין וְיִהְיוּן מְהִימְנִין בְּכָל מִדָּם
וְלֹא יִהְיוּן אֲכָלִין קִרְצָא :

מִשְׁמִשְׁנָא יִהְיוּן אִינָא דְּחָדָא
אֲנִתָּתָא הִוֵּת לֵה יוֹדְכָר בְּנוֹהֵי וּבִיתָה
שְׁפִיר :

אִילִין גִּיר דְּשִׁמְשׁוּ שְׁפִיר ⁱ דְּרָנָא
טָבָא קִנִּין לְנַפְשָׁהוּן ^k וּמִגְלָא אִפָּא
סְגִיָּא בְּהִימְנוּתָא דִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

הִלִּין כְּתִבְ אֲנָא לָךְ כְּדִמְסַבֵּר אֲנָא
דְּבַעְנָל אֲתָא אֲנָא לוֹתֵךְ :

וְאֵן הוּ דִּין ^m דְּמוֹחֵר אֲנָא דְּתִדְעַ
אִיכְנָא ⁿ וְלֹא ^o לְמִתְהַפְכוּ בְּבִיתָה
דְּאֵלֵהָא דְּאִיתִיהָ עֵדְתָא דְּאֵלֵהָא חֵיא
עֲמוּדָא וְשִׁתְּאֲסֵתָא דְּשִׁרָא :

וְשִׁרָאִית רַב הוּ ^r אֲרוֹא הִנָּא
דְּכִאֲנוּתָא דְּאֵתְגִלִּי בְּכִסֵּר וְאִזְדַּק
בְּרוּחַ וְאֵתְחִזִּי לְמִלְאכָא וְאֵתְכַרֵּז בֵּית
עֲמָא וְאֵתְהִימֵן בְּעֵלְמָא ^t וְאֵסְתַּלֵּק
בְּשׁוּבְחָא :

קְפִלָּאוֹן דְּ

רוּחָא דִּין ^u פְּשִׁיקָאִית אֲמָרָא דְּבִזְכְּנָא
אֲחֵרִיא ^v יִפְרָקוּן אֲנָשׁ אֲנָשׁ מִן הִימְנוּתָא
וְיִאזְלוּן בְּתֵר רוּחָא טְעִיתָא וּבְתֵר
יּוֹלִפְנָא דְּשִׁאֲרָא :

הִלִּין ^{aa} דְּבִאֲסַבְמָא דְּגִלָּא מְטַעִין
וּמִמְלִלִין כְּדִבּוּתָא ^{bb} וּבִזְכְּנָא
בְּתִאֲרֵתָהוּן ^{cc} :

וּכְלִין

neque sint dediti vino multo, neque
ament lucra turpia:

9 Sed teneant mysterium fidei, cum
conscientia pura.

10 Atque illi ipsi probetur prius, et tunc
ministrēt, existentes sine reprehensione.

11 Similiter etiā uxores sint honesta: et
sit vigilans mens earum, sintque fide-
les in omni re, & non sint calumniosa.

12 Diaconi sint is cui una fuit uxor,
& regat filios suos, & domum suam
bene.

13 Nam qui ministraverint bene, gra-
dum bonum acquirūt sibiipsis, et fidu-
ciam multam in fide Ieshua Christi.

14 Hæc scribo tibi, sperans quod citò ve-
niam ad te:

15 Etsi autem fiat ut differam, ut co-
gnoscas quomodo oporteat cōversari in
domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivē-
tis, columna et fundamētū veritatis.

16 Et verè magnum est mysterium
hoc iustitiæ, Quod Deus reuelatus est
in carne, et iustificatus est in spiritu,
et visus est Angelis, & predicatus est
inter Gentes, et fides habita est illi in
mundo, & sublatu s est in gloriam.

Cap. IIII.

1 Spiritus autem planè dicit quod
temporibus posterioribus discedent
nonnulli à fide, & sectabuntur spiri-
tus deceptores, & doctrinā damonio-
rum:

2 Qui per similitudinem decipiunt, et
loquuntur mendacium, & sunt adu-
sti in conscientia sua.

Et

1 Ad verbum,
Et ibunt post spi-
ritus deceptores,
& post doctrinam,
&c.

2 Metaphora sum-
pta est ab iis qui-
bus putridum ali-
quod membrum
amputatum est
adhibito cauterio.
Et sensus est, Nulla
religione tenetur

Epist. Pauli

Κωλυόντων γαρ μέν, ἀπέχεσθαι βρω-
μάτων ἃ ὁ Θεὸς ἐκπέσεν εἰς μετάλη-
ψιν μὲν δι' αἰσθητικῆς τοῖς πνεύματι καὶ ἐπε-
γνωκόσι πλὴν ἀλήθειαν.

Ὅτι πάντες κτίσματα Θεοῦ, καλὸν, καὶ οὐ-
δὲν ἀπόβλητον, μετὰ δι' αἰσθητικῆς λαμ-
βανόμενον.

Ἀγιάζεται γὰρ διὰ λόγου Θεοῦ καὶ
ἐν τῷ ἔργῳ.

Ταῦτα ὑποπείθεσθαι τοῖς ἀδελ-
φοῖς, καλὸς ἐστὶν διάκονος Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ἐν τρεφόμενος τοῖς λόγοις τῆς πί-
στεως, καὶ τῆς καλῆς διδασκαλίας, ἥ
ἡρεσκον λούθηται.

Τοῖς δὲ βεβήλοις καὶ γεωδέσι μὴ-
δοῖς ἡραποδοῦν γυμναζέσθαι σεαυτὸν πρὸς
ἀσέβειαν.

Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὁ-
λίγον ὄφελος ὡφέλιμος· ἡ δὲ ἀσέβεια
πρὸς πάντα ὡφέλιμος ὄφελος, ἐπαγέ-
λειαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς μελ-
λουσῆς.

Γινώσκεις ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς
ἀξίος.

Εἰς τὸ γὰρ καὶ κοπιῶμεν καὶ ὀνει-
διζόμεθα ὅτι ἡλικίαν μὴ ὅτι Θεοῦ ζῶν-
τος, ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μά-
λιστα πνεύματι.

Γὰρ ἐπεὶ ἔλαβον ταῦτα καὶ διδάσκω.

Μηδεὶς σου τῆς νεότητος καταφρο-
νείτω· ἀλλὰ τύπος γίνου τῶν πνεύματι ἐν λό-
γῳ, ἐν ἀνυστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνέ-
ματι, ἐν πίστι, ἐν ἀγνοίᾳ.

Εὖς ἔρχομαι πρὸς σε καὶ τῇ ἀναγνώ-
σει, τῇ παρακλήσει, τῇ διδασκαλίᾳ.

Μὴ ἀμέλει τὸ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὅ-
τι ἐδόθη σοὶ διὰ προφητείας, μὲν ὅτι πνεύ-
ματος τῶν χειρῶν τῆς πρεσβυτερίου.

Prohibentium contrahere matri-
monium, iubetium abstinere à cibis

quos Deus creavit ad participā-
dū cum gratiarū actione fidelib⁹,
& iis qui cognouerunt veritatem.

Nam quicquid creavit Deus, bo-
num est: nec quicquam reiiciendū
est, si cū gratiarū actione sumatur.

Sanctificatur enim per verbum
Dei & preces.

Hæc si subieceris fratribus, bo-
nus eris minister Iesu Christi, innu-
tritus in sermonibus fidei, bonæq;
doctrinæ quam affectatus es.

Cæterum profanas & aniles fa-
bulas reiice: sed exerce teipsum
ad pietatem.

Nā corporalis exercitatio pau-
lulum habet utilitatis: at pietas ad
omnia utilis est, ut quæ promissio-
nē habeat vitæ præsentis ac futuræ.

Fidus est hic sermo & dignus
qui omnibus modis recipiatur.

Nam idcirco etiam fatigamur &
probris afficimur quod speremus
in Deo viuo, qui est conseruator o-
mnium hominum, maximè vero fi-
delium.

Hæc denuntia & doce.

Nemo tuam iuuetutem despi-
ciat: sed esto exemplar fidelium in
sermone, in conuersatione, in chari-
tate, in spiritu, in fide, in puritate.

Interim dum venio, attende le-
ctioni, exhortationi, doctrinæ.

Ne negligito donum quod in te
est, quod datum est tibi ad prophe-
tandum, cum impositione manuum
presbyterii.

3. Dicitur falsè istius
doctrinæ species ex-
primit, nempe celiba-
tus legem & delectum
ciborum.

4. Eiusmodi do-
ctrinam probat semetip-
sò vocasse demoni-
acis: primum quod ea-
rum doctores de re-
bus alienis decernant.
An enim ipsi cibos
creant?

5. Secundo, quod si
nemini causa cre-
ati sunt à Deo omnes
cibi, nempe ut is fru-
eretur, suis placitis
eueriant.

6. Tertio, quod Deū
hoc modo suo honore
sollent, qui in illorū
usu velit celebrari.
Simul autem decla-
rat Apostolus, sobriè
& cū bona cōscientia
vivendum illa Dei li-
beralitate.

7. Canonem Aposto-
licum de tollendo ci-
borum delectu falsè
illi doctrinæ opponit.

8. Is demum bonus
Dei donis legitime
vivitur qui illorū lar-
gorem ex ipsius Ver-
bo agnoscit & in-
uocat.

9. Conclusio cum
exhortatione, ut Ta-
motheus ista sedulo,
velut ab Apostolo pe-
nè cum lacte hausta,
Ecclesiis proponat.

10. Iterum sanam
doctrinā opponit nō
modo falsæ illi et a-
postaticæ doctrinæ, sed
etiam vanis omni-
bus & curiosis argutis.

11. Nō tantum sana
doctrina sed etiā pia
& religiosa vita mi-
nistri Verbi opus est.

12. Pietas in spiri-
tuali cultu posita est,
non in externæ vite
austeritate, quæ eisi
rectè usurpata ali-
quem usum habet, ta-
men nullo modo cum
pietate est confertenda.
Prodest enim illa per
accidens, ista vero
promissionem habet
præsentis & futuræ
vite.

13. Digressio, in qua
ostendit, eos qui pietati
student, etiam si aru-
mentis & probris ve-
xentur, idcirco tamē
non esse miseros & vic-
teros homines, quoniam
eandem causam
minimè affligantur
propter quam ceteri,
& longe dispar sit i-
psorum exitus.

Quomodo enim suos
Dominus desereret,
qui suos etiam hostes
sua beneficiis digna-
tur quam doctrinā
monet sedulo esse in-
culcandam.

14. Iam ad exhortationem illam redit, ostendens quæ sint veræ Pastoris virtutes, quibus, etiam si desit ætas, reverentiam sibi conciliet, nempe & oratio &
vita, charitatis, zelus, fides & puritatis testes: Istius vero, infularum, annuli, pallii, & puerilium huiusmodi ineptiarum nulla & quam mentio.

15. Pastoris primum exercitium est, assidua Scripturæ lectio, ex qua hauriat exhortationis & doctrinæ materiam, & sibi & aliis saluifica.

3 וְכָלִין לְמִזְדֻּגְוּם מִפְּרָקִין מִן מַאֲכָלָתָא ^a כְּלִין מִנְעִים:

אֵילִין דְּאֵלֶּהָא בְּרָא אֲנִין לְחֹשֶׁחָא ^b לְחֹשֶׁחָא ^c לְהִנָּחָא:

וְלִתְּוִדִיתָא לְאֵילִין דְּמַהִּימְנִין וַיִּדְעִין ^c שְׂרָאָה:

מִטּוֹל דְּכָל דְּבָרָא לְאֵלֶּהָא שְׂפִיר

חוּ וְלִית מִדָּם ^d דְּמִסְלִי אֵין בְּתוֹדִיתָא ^d מִסְלִי נִתְעַב:

יִתְנַסֵּב:

מִקְדָּשׁ הוּ גִיר בְּמִלְתָּא דְּאֵלֶּהָא

וּבְצִלוֹתָא:

הֵלִין אֵין תְּהוּמָא מִלֵּף לְאַחִיד

מִשְׁמִשְׁנָא טָבָא תְּהוּא דִּישׁוּעַ מִשִּׁיחָא

כִּד מִתְרַבָּא אֲנִת בְּמִלָּא דְּהִימְנוֹתָא

וּבִיּוֹלָפְנָא טָבָא דִּילֵּף אֲנִת:

מִן שְׁוֵעִיתָא דִּין פְּכִיחָתָא דְּסִכְתָּא ^e יֵלִף מִלּוֹמֵד:

אֲשִׁתְּאֵל וְדָרֵשׁ נִפְשָׁךְ ^f בְּכַאנוֹתָא:

דּוֹרְשָׁא גִיר דְּפִגְרָא זִכְנָא זְעוּרָא ^f שְׁוֵעִיתָא

מִוֹתֵר כַּאנוֹתָא דִּין כְּכָל מִדָּם מִוֹתֵרָא ^f פְּכִיחָתָא סִיפּוּרִי

וְאִית לָהּ שְׁוִידִיא דְּחַיָּא דְּזִכְנָא הִנָּא ^f חֶבְלִי:

וְדַעֲתִיד:

מַהִּימְנָא הִי מִלְתָּא ^g וְשְׁוִיאָהּ ^g שְׁוִיאָהּ

לְמַקְבִּלוֹתָהּ:

מִטּוֹל הִדָּא הוּ גִיר לְאֵינִן וּמִתְחַסְדִּינִן ^g מִתְחַסְדִּינִן

דְּמִסְכְּרִינִן בְּאֵלֶּהָא חַיָּא דְּאִיתּוּהִי ^g סוֹבְלִים אֲנַחְנוּ

מַחִינָא דְּכְנִי-נִשָּׂא כְּלָהוֹן יִתִּירָאִית ^g חֶרֶפָה:

דְּמַהִּימְנָא:

הֵלִין אֵלֵּף וּפְקָד ^g אֵלֵּף לְמִדָּ:

וְלֹא אֲנִשׁ יִכְסָא עַל טְלִיּוֹתְךָ אֵלֵּא ^g יִכְסָא יִכּוֹחַ:

הִוִּי דְּמוֹתָא לְמַהִּימְנָא בְּמִלְתָּא ^g כְּהוּפְכָא

וּבְהוּפְכָא ^g וּבְחֻבָּא וּבְהִימְנוֹתָא ^g כְּדִרְכִּיךָ:

וּבְדִכּוּתָא:

עַד אַתָּא אֲנָא אֲתַחֲפֵט בְּקִרְיָנָא ^g אֲתַחֲפֵט

וּבְכַעוֹתָא וּבִיּוֹלָפְנָא:

וְלֹא תִכְסָא בְּמוֹחֲבָתָא דְּאִית בִּךְ ^g תִּכְסָא

הִידָּאִיתִּיבְתִּלְךָ בְּכִיּוֹתָא ^g וּבְסִימִידָא ^g סִימִידָא

דְּקִשְׁשׁוֹתָא:

Et prohibent matrimonio coniungi, et faciunt abstinere à cibis quos Deus creavit ad usum, & ad gratiarum actionem, iis qui credunt & norunt veritatem.

4 Quia quicquid creatum est à Deo, bonum est: et nihil est abominandum, si cum gratiarum actione sumatur.

5 Sanctificatur enim per sermonem Dei, & per orationem.

6 Hac si docueris fratres tuos, minister bonus eris Ieschna Christi, educatus in sermonibus fidei, & in doctrina bona quam edoctus es.

7 A narrationibus autem insulsis vulari te subducito, et exerce te ipsum in iustitia.

8 Exercitatio enim corporis tempore modico prodest: iustitia autem in omni re prodest, & est illi promissio vitæ huius temporis et futuri.

9 Fidelis est sermo, & dignus qui recipiatur:

10 Propter hoc enim laboramus & probris afficimur, quod fiduciam habemus in Deo vivente, qui est conservator filiorum hominis omnium, maxime fidelium.

11 Hac doce, & precipe.

12 Et ne quisquam contemnat adolescentiam tuam, sed esto exemplar fidelibus in sermone, et in conversatione, & in charitate, et in fide, et in puritate.

13 Donec ego venero, sedulus esto in lectione, et in oratione, et in doctrina

14 Neque negligas donum quod est in te, quod datum fuit tibi per prophetiam, & per impositionem manuum presbyterii.

aaa.i.

3 In Syro textu vox est composita à verbo מים, quod significat Imponere, & nomine מניא, quod significat Manum.

Epist. Pauli

Ταῦτα μελέτα, ἐν πύποις ἰδί. ἵνα ἵσ-
σοῦ ἡ θεωροπὴ φανερά ἢ ἐν πᾶσιν.

Hæc exerce, in his esto: vt tuus p-
fectus manifestus sit inter omnes.

Ἐπεχε σεαυτῷ, καὶ τῇ διδασκα-
λίᾳ. Ἐπιμύνη αὐτοῖς. ὅτι γὰρ ποιῶν,
καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντας
σου.

Attēde tibi ipsi, & doctrinæ: per-
siste in istis. id enim si feceris, & te-
ipsum seruabis & eos qui te audi-
erint.

Κεφάλαιον εἶς

Cap. V.

Πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπιπλήξῃς, ἀλλὰ ἵ-
σθα καλεῖ ὡς πατέρα. νεωτέ-
ροις, ὡς ἀδελφοῖς.

Seniore ne increpato, sed hor-
tare vt patrem, iuniores, vt fra-
tres:

¹ De mediocritate
in priuatis reprehen-
sionibus, secundum
etatis & sexus gra-
dus seruanda.

Πρεσβυτέραις, ὡς μητέρας. νεωτέ-
ραις, ὡς ἀδελφάς, ἐν πάσῃ ἀγνείᾳ.

Mulieres natu grandiores, vt ma-
tres: iuniores, vt sorores, cum omni
puritate.

Χήραι πῖμα ταῖς ὄντως χήραις.

Viduas honora quæ verè viduæ
sunt.

² De viduarum
cura constituit hos Ca-
nones Apostolus.

Εἰ δέ τις χήρα τέκνα ἢ ἐκγονα ἔχῃ,
μανθανέτωσαν θεῶτον τὸν ἴδιον οἶκον
ἀσβεβεῖν, καὶ ἀμοιβὰς ἀποδιδόναι τοῖς
θεογένοις. ὅτι γὰρ ὅστις καλὸν καὶ ἀπο-
δεκτὸν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Quod si quæ vidua liberos aut
nepotes habet, discat in primis in
propriam domum pietatem exer-
cere, & vicem rependere parenti-
bus. hoc enim est honestum & ac-
ceptum coram Deo.

³ Liberi & nepo-
tes viduarum paren-
tum pro viribus curā
gerunto.

Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη
ἥλπιεν ἐπὶ τῷ Θεῷ, καὶ προσεύχεται
ταῖς δεήσεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς νυ-
κτὸς & ἡμέρας.

Porrò quæ verè vidua est ac sola,
sperat in Deo, & permanet in sup-
plicationibus & precibus nocte ac
die.

⁴ Prima ratio,
Quoniam si quis
quod suis impendit.

⁵ Altera, Quoniam
natura ipsa docet ma-
ioribus vicem repen-
dere.

⁶ Tertia, Quoniam
Deo gratum est hoc
officium.

⁷ Secundus Canon,
Verè viduarum (id
est quæ imopes & suo-
rum presidio destitu-
te sunt, & pie ac re-
ligiosè viuunt) curā
Ecclesia suscipio.

Ἡ δὲ ἀπαταλῶσα, ζῶσα τέθνηκε.
Καὶ ταῦτα παραγγέλλει, ἵνα ἀνέπιλη-
πτοὶ ᾖσιν.

At quæ in luxu viuit, ea viuens
mortua est.

⁸ Tertius Canon,
Vidua in luxu de-
gentes, & sua fami-
liæ curam negligen-
tes, inter apostatas &
ipsis infidelibus de-
tiores censentur.

Εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα τῶν
οἰκείων οὐ θεωροεῖ, πλὴν πίστιν ἤρνηται,
καὶ ἐστὶν ἀπίστου χείρον.

Hæc igitur denunciato, vt sint ir-
reprehensæ.

Quod si quæ suis & maximè do-
mesticis non prouidet, fidem abne-
gauit, & est infideli deterior.

Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἑλαττον
ἐτῶν ἑξήκοντα, γεροντὶα ἐνὸς ἀνδρὸς
ζωή.

Vidua allegatur non minor an-
nis sexaginta, quæ fuerit vnus vi-
ri vxor.

⁹ Quartus Canon,
In viduarum Eccle-
siæ ministrantium al-
bum nulla sexaginta
annis minor admitti-
tor, ab omni impudi-
citiaprobro immunis;
de cuius diligentia,
charitate, & integri-
tate idoneis testibus
constet.

Εν

^א תתירע
תוריע: כהלין אתהנא ובהין הוי' דתתירע
לכל-נש דלקדמך אתא אנת:

^ב חמסן
^{היה קים:}
^{תחא תחיא:} ואזדהר בנפשך וכיולפנך וחמסן
בהון בר הלין גיר תעבד נפשך תחא
ולאילין דשמעין לך:
קפלאון ה

^ד אפיסיה
^{פיסה:} בקשישא לא תגעור אלא אפיסיה
איך דלאבנא ולאילין דטלין איך
דלאחיך:

^ה יקר כבד:
^{שרא אמת:} ולקשישא איך אמהתא ולאילין
דטלין איך דלאחותך בכלה דכיותא:
לארמלתא יקר לאילין דארמלתא
אנין בשררא:

^ה יאלפון
^{תלמודה:} ואן אית ארמלתא דאית לה בניה
או בני בניה ^ה יאלפון לוקדם דבבני
ביתחון יודקון ויפרעון ^ה חובלא
לאבהיהון דא גיר מקבלא קדם
אלהא:

^י שריראית
^{באמת:} אידא דין דשריראית ארמלתא
^כ משוחרתא
^{גלמודא:} ^ל ומשוחרתא דא ^ל סברה ער
אלהא הו' ואמינא בצלותא ובבעותא
בלליא ובאיממא:

^נ פלחא
^{פועלת:} אידא דין ^נ דפלחא ^ו אסטרניא
^ו אסטרניא
^{שעשועים:} מיתתא הי בר חיא:
^פ רשין תוכח:
הלין הוית מפקד להין דדלא רשין
יהוין:

^ה יצף משתדל:
אן אנש גיר דאילין דדילה אנון
ותיראית דאילין דאיתיהון בני ביתא
דהימנותא לא ^ה יצף הנא כפר לה
בהימנותא וכיש הו מן אילין דלא
מהימנין:

^ז גבא כחור:
הוית הכיל גבא ארמלתא אידא
דלא בצירא מן שתין שנין אידא דלחר
הו גברא הות:

ואית

15 *Hac meditare, & in eis insiste: ut notū fiat omni homini quod proficias.*

16 *Et attende tibi ipsi & doctrina tua, et constanter persiste in his. Hac enim quum feceris, te ipsum servabis, & eos qui te audiunt.*

Cap. V.

1 *Seniorem ne increpaueris, sed adhortare eum tanquam patrem, & eos qui sunt iuvenes, tanquam fratres tuos:*

2 *Et anus tanquā matres, et eas quæ sunt iuvenes, tanquam sorores tuas, in omni puritate.*

3 *Viduas honora, quæ viduæ sunt in veritate.*

4 *Et si qua est vidua cui sunt filij aut nepotes, discāt prius ut in domesticos suos iustitiam exerceant, & rependāt fœnus progenitoribus suis. hoc enim acceptum coram Deo.*

5 *Quæ autem verè vidua est et solitaria, huius spes est in Deo, & perseuerat in orationibus, & in obsecrationibus nocte dièque:*

6 *Quæ verò seruit voluptati, mortua est dum viuit.*

7 *Hac praecepe illis ut irreprehensibiles sint.*

8 *Siquis enim eorum qui sui sunt, et præsertim eorum qui sunt domestici fidei, non habet curam, hic abnegauit fidem, et est peior quàm ille qui nō credunt.*

9 *Elige itaque viduam quæ non sit minor quàm sexaginta annorum, quæ uni fuerit viro.*

aaa.ij.

4. Ad verbum, Quod ante te progrediaris. Hebraismus.

1. Ad verbum, Aut filij filiorum. Hebraismus.

2. Id quod nati progenitoribus debent, fœnus vocat: quasi illi sumptus & labores quos in eis educandis sustinuerunt, fœnori ipsis dedent.

Epist. Pauli

Εν ἔργοις καλοῖς μαρτυροῦμένη, εἰ 10
ἐτεκνοδόχησεν, εἰ ὀξενόδοχησεν, εἰ ἀ-
γίων πόδας ἐνίψεν, εἰ θλιβομένοις ἐ-
πήρηκεσεν, εἰ παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ ἐπηκε-
λεύθησε.

Νεωτέρας δὲ χήρας ὁρατοῦ· ὅταν 11
ᾧ κατασκευάσωσι τῆ Χειροῦ, γα-
μεῖν θέλωσιν.

Ελθουσα κρίμα ὅτι πλὴν ὁφείλω πί- 12
σιν ἠδέτησαν.

Αἱμα ᾧ καὶ δεῖται μαθηταῖνοισι πε- 13
ριερχόμεναι τὰς οἰκίας· οὐ μόνον ᾧ δε-
ται, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ ὀφείλονται,
λαλοῦσαι τὰ μὴ δεόντα.

Βούλομαι οὖν νεωτέρας γαμεῖν, 14
τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν
ἀφορμὴν διδόναι τῷ ἀντικειμένῳ λοι-
δοδείας χάριν.

Ἡδη γὰρ πνὲς ὀξεντράπησαν ὀπίσω 15
τῆ Σατανᾶ.

Εἴπτε πρὸς ἡ πρὸς ἡ χήρας, ἐπρ- 16
κείτω αὐταῖς, καὶ μὴ βαρεῖσθω ἡ ἐκ-
κλησία, ἵνα ταῖς ὄντως χήραις ἐπρ-
κείσῃ.

Οἱ καλῶς ὀρεσῶντες πρεσβύτε- 17
ροι διπλῆς τιμῆς ἀξιούσθωσαν· μά-
λιστα οἱ κοπιῶντες ἐν λόγῳ καὶ διδα-
σκαλίᾳ.

Δέξαι ᾧ ἡ γραφή, Βοῦν δλοῶντα οὐ 18
φιμώσῃς. Καὶ, Ἀξίος ὁ ἐργάτης τῆ μι-
σθοῦ αὐτοῦ.

Κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ 19
ὁραδέχου, ἐκπὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ
τρίων μαρτύρων.

Τοῖς ἀμαρτανόντας, ἐνώπιον πάν- 20
των ἐλεγχε, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ φόβῳ
ἔχωσι.

Διαμάρτυ-

In operibus bonis idoneo testi-
monio ornata: si liberos educavit, si
fuit hospitalis, si sanctorum pedes
lauit, si afflictis subuenit, si omne
bonum opus est assidue sectata.

10 Porro iuniores viduas recusa:
postquam enim lasciuiare coeperint
aduersus Christum, nubere volunt:

Ex eo damnandæ quòd primam
fidem reiecerint.

11 Simul autem etiā otiosæ discūt
circumire domos: imò non solùm
otiosæ, sed etiam nugaces & curio-
sæ, garrientes quæ non oportet.

12 Velim igitur iuniores nubere,
liberos gignere, domū administra-
re, nullam occasionem dare aduer-
sario ad maledicendum.

Iam enim nonnullæ deflexerunt,
sequitæ Satanam.

13 Quòd si quis fidelis aut si qua fi-
delis habet viduas, eis subuenito,
& non onerator Ecclesia, vt iisquæ
verè viduæ sunt subueniat.

14 Qui bene præsumt presbyteri,
duplici honore digni habentor: ma-
ximè qui laborant in sermone &
doctrina.

Dicit enim Scriptura, || Boui tritu-
ranti non obligabis os. Et, || Dignus
est operarius mercede sua.

15 Aduersus presbyterum accusa-
tionem ne admittito, nisi sub duo-
bus aut tribus testibus.

16 Eos qui peccant, coram omni-
bus argue, vt & reliqui timeant.

10 Ratio prima
cur iuniores viduæ
ad ministerium non
admittantur, Quo-
niam videlicet pro-
pter ætatis leuitatem
excusso tandem onere
sibi à Christo impo-
sito, de repetendo po-
tius matrimonio cogi-
tant: quo fit vt mini-
sterium deserant cui
se obstrinxerant.

11 Altera ratio,
Quòd pleræque sint
garrulæ & curiosæ,
& neglecta muneris
sui cura, discursatri-
ces.

12 Quintus Canon,
Viduas iuniores nubē-
to, & sancte familias
suas regunt.

13 Sextus Canon,
Fideles priuatim
quantum fieri potest,
suas viduas iuuant,
nec istis sumptibus
Ecclesia grauatur.

14 Iam quomodo
cum presbyteris, id est
pastoribus, denique
discipline Ecclesie
præfatis se gerere de-
beat qui eorum colle-
gio præest, his præsci-
ptis canonibus, disse-
rit. Primus Canon,
De presbyteris officio
suo bene fungentibus
honestè sustentandis,
Ecclesia, sicut Deus
ipse præcepit, in pri-
mis laborato.

15 Secundus Ca-
non, Accusatio aduer-
sus presbyterum, nisi
prius auditis duobus
aut tribus testibus, ne
admittitur.

16 Tertius Canon,
Presbyteri sic conus-
tati, palam coarguan-
tor, vt sint aliis exē-
plo.

Deut. 25. 4
1. cor. 9. 9
Matth. 10. 10
Luc. 10. 7

ואית לה סהדותא דעבדא שפירא

10 Et sit ei testimonium operum bonorum: si educauit liberos, si excepit hospites, si lauit pedes sanctorum, si refrigerio fuit afflictis, si ambulauit in omni opere bono.

^a רבית גדולה:

אן ^a רבית בניה אן קבלת אכסניא

^b אשיגת רחצה:

אן ^b אשיגת רגליהון דקדישא אן

ארוחת לאליצא אן הלכת בכל עבד

טב:

מן ארמלתא דין אילין דטלין

11 A viduis autem quæ iuuenes sunt, abstine: la sciunt enim aduersus Christum, & querunt ut sint viro:

^c אשתאל מנע עצמך:

אשתאל ^c מצטרין לחין גיר ער

משיחא ובעין למהוא לגברא:

^d טלמי השליכו:

ודינהין קים הו ^d דטלמי הימנותהין

קדמיתא:

12 Et earum iudicium firmum est quod abiecerunt fidem suam primam.

^e ילפן לומדות:

ילפן ^e דין אף חבננותא כד מתכרכן

^f חבננותא עצלות:

בית ביתא ולא בלחוד חבננותא

^g מכית אל בית:

אלא אף דיסגין ממללא ^h ויפרקן

ⁱ ילכו אחרי:

סריקתא וימללן מדם דלא ^k ולא:

^k חכמים ולא ראוי:

צבא אגא חכיל דאילין דטלין

13 Discunt autem etiā pigritiam, circumeuntes domatim: nec solum pigritiam [discunt,] verum etiam ut multiplicent sermones, & sectentur vana, et loquantur id quod non oportet.

14 Volo igitur ut illæ quæ iuuenes sunt, nubant, & pariant liberos, et regant domos suas, & non prabeant aduersario ullam occasionem maledicentiæ.

^l יתלן יתנו:

יתלן ^l לבעל דבבא אף לא חדא

עלתא דצוחיתא:

^m צוחיתא בלימה:

על דהשא גיר ⁿ שריו אנש אנש

15 Quia enim iam cœperunt plures auertere sese post Satanam.

ⁿ שריו החלו:

למסטא בתר סטנא:

^o למסטא לגשות:

אן אנש מהימנא או מהימנא

16 Siquis fidelis, aut [siqua] fidelis sit cui sint viduæ, nutriant illas, & non onerent Ecclesiam ut iis quæ sunt viduæ veræ, sufficiat.

^p יתרוסון יאכילו:

אית להון ארמלתא ^p יתרוסון אגין ולא

^q יאקרן יכבירו:

יאקרן על עדתא דאילין דארמלתא

אגין דשררא תספקי:

^r דשררא כאמת:

קשישא אילין דשפיר ^t מתדברין

^f תספקי יספוק:

לאיקרא ^x עפיפא ^y ישוון יתראיר

^c מתדברין מתהלכים:

לאילין דלאין במלתא ופיולפנא:

^u אקרא כבוד:

אמר גיר כתבא דלא תבלום

17 Seniores, qui bene sese gerunt, honore duplici digni sint: maxime ii qui laborant in sermone & in doctrina.

18 Dicit nanque Scriptura, Ne occludas [os] bouis in tritura: et, Dignus est operarius mercede sua.

19 Aduersus seniorē accusationē ne recipias, nisi per os duorū triumue testiū.

20 Eos qui peccāt, coram omni homine corrige: ut etiam reliqui homines timeant.

aaa.ij.

^z מוכפל אוכפול:

אמר גיר כתבא דלא תבלום

^y ישוון ראויים הם:

תורא ^{bb} בדרכתא ושוא הו פעלא

^z תורא שור:

אגרה:

^{aa} דרכתא כהדיש:

על קשישא קטיגרנותא לא תקבל

^{cc} כון חוכה:

אלא על פום תרין ותלת סהדין:

לאילין דחטין קדם כל נש ^{cc} כון

דאף שרכא דאנשא ידחלון:

מסחר

Epist. Pauli

Infra. 9. 13

Διαμδρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, 21
καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκ-
λεκτῶν ἀγγέλων, ἵνα ταῦτα φυλάξης
χωρὶς περὶ κρίματος, μηδὲν ποιῶν καὶ
πρόσκλησιν.

Χεῖρας ταχέως μηδὲν ἐπιτίθης, μη- 22
δὲ κοινωνῇς ἀμάρτιας ἀλλοτρίαις· σεαυ-
τὸν ἀγνὸν τήρει.

Μηκέτι ὑδροπότει, ἀλλ' οἶνω ὀλίγῳ 23
ῥῶ, διὰ τὸν σῶμαχόν σου καὶ τὰς πυ-
κνάς σου ἀδενείας.

Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμάρτια πρὸς- 24
δηλοῖ εἰσι, πειράζουσαι εἰς κρίσιν· ποῖ
δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν.

Ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ ἔργα πρὸς- 25
δηλόεσσι· καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα, κρυ-
βύσθαι οὐ δύναται.

Κεφάλαιον 5

Ὅσοι εἰσὶν ὑπὸ ζυγὸν δοῦλοι, τοῦ 1
ιδίου δεσπότου πάσης πμῆς ἀ-
ξίους ἡγείσθωσαν· ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ
Θεοῦ ἐν ἡ διδασκαλία βλασφημηται.

Οἱ δὲ πιστοὶ ἔχοντες δεσπότας μὴ 2
καταφρονεῖτωσαν, ὅτι ἀδελφοί εἰσιν·
ἀλλὰ μάλλον δουλεύτωσαν, ὅτι πιστοί
εἰσι καὶ ἀγαπῆτοί, οἱ τῆς ἀεργείας ἀν-
ταμιβανόμενοι. Ταῦτα δίδασκε, καὶ
ᾤρακάλει.

Εἴπῃς ἐπεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ πρὸς- 3
έρχεται ὑγιαίνοισι λόγοις τοῖς τοῦ Κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῇ κατ' ἀ-
σέβειαν διδασκαλίᾳ,

Τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος, 4
ἀλλὰ νοσῶν πρὸς ζητήσεως καὶ λογιμα-
χίας· ὅς ὢν γίνεται φθόνος, ἐρις, βλα-
σφημία, ὑπόνοιαι πονηραί,

Παραδια-

questionibus (Van enim sunt alia omnia) et se et alios fatigant gravissimè damnatos, extra Ecclesiam eiciunt, et superbos, qui in Christi doctrina non acquiescunt: et mendaces impostores, qui meram vanitatem crepant: et insanos, qui de rebus nihili tantopere laborant: et pessimas pestes, qui sint maximarum contentionum auto-
res, et mentes ac iudicium hominum corrumpant: denique et profanos et impios, qui pretioso illo pietatis ac religionis nomine ad turpe lucrum abutantur.

17 Obtestor in conspectu Dei, &
Domini Iesu Christi, & electorum
Angelorum, ut hæc serues, absque
eo utrumque alteri præferas, nihil fa-
ciens in alteram partem declinādo

18 Manus citò necui imposito,
neque communicato peccatis alie-
nis: temetipsum purum serua.

19 Ne amplius esto abstemius: sed
vino pauculo utere, propter stoma-
chum tuum & crebras tuas infir-
mitates.

20 Quorundam hominū peccata
antè manifesta sunt, præcūtia dāna-
tioni: quosdam verò subsequuntur.

21 Idem & bona opera antè ma-
nifesta sunt: & ea quæ secus habet,
occultari non possunt.

Cap. VI.

Quicumque sub iugo sunt ser-
ui, suos dominos omni hono-
re dignos ducunto: ne nomen Dei
& doctrina blasphemetur.

3 Qui verò fideles habent domi-
nos, ne eos despiciant, quòd fratres
sint: sed potius inseruiant, quòd fi-
deles sint ac dilecti, ut qui sint be-
neficii Dei participes. 4 Hæc doce,
& exhortare.

5 Siquis diuersam docet doctrinā,
neque accedit sanis sermonibus Do-
mini nostri Iesu Christi, & ei quæ
secundum pietatem est doctrinā,

Is turget, nihil sciens, sed insa-
niens circa quæstiones ac verborū
pugnas: ex quibus nascitur inuidia,
lis, maledictiæ, suspensiones malæ,

17 Quartus Canon, In Ecclesiasticis præ-
sertim adversus ipsos
presbyteros) cognitio-
nis quibus Deus i-
ple et Dominus Ie-
sus Christus Angelo-
rum multitudine sti-
patus interest, sum-
ma sine ulla praeiudi-
cio et personarum
respectu, sinceritas
observator.

18 Quintus Canon, Neminem antistes le-
uiter ordinato: nullus
hac in re sultare
aut minus recto affe-
ctui fauens, alienam
culpam in se deriuat:
siquid a collegis
perperam fiat, is suam
conscientiam pu-
ram servato.

19 Sextus Canon, Presbyteri in dictis
ratione suæ valetudi-
nis moderatam ratio-
nem habento.

20 Quoniam si sum-
ma diligentia adhibea-
tur, irrepunt tamen
ad ministerium hypo-
crite, monet Pastores
Apostolus ne hac re
perturbentur, vel quic
quid propterea de sua
inquirendo dilige-
ntia remittant, quia
Dominus peccatis e-
iusmodi hominū dete-
gendis suum tempus
constituit, nostrum au-
tem est culpam tan-
tum præstare.

21 Alia consolatio
ad eos spectans qui
calumniis interdum
opprimuntur.

1 Subiicit etiam
Canonas de servitū
officio in dominos:
qua de re non dubiū
est quin tunc multe
fuerint agitatae que-
stiones ab his qui ex
Euangelio arripunt
publici perturbandi
status occasiones. Pri-
mus autem Canon est,
Serui fideles, domi-
nos infideles nacti, ni-
hilominus summa fi-
de eis seruiunt.

2 Ratio, ne Deus
videri possit Euange-
lii doctrina homines
ad rebellionem et res
omnes malas incita-
re.

3 Secundus Canon,
Fideles serui domi-
nos fideles nacti, ne
fraterno nomine ab-
utuntur, sed tanto li-
bentius eis obsequun-
tor.

4 Conclusio diuer-
salis, hæc omnia non
tantum esse simplici-
ter docenda, sed etiam
cum exhortationibus
sedulo inculcanda.

5 Eos qui in sermo-
nibus Christi (i. doctri-
na pietatis) non ac-
quiescentes, in vanis

מסחר אנא לך קדם אלהא ומרן

^a גביא
הכחירים:

^b מרס דבר:

^c תסעור

^d תפער:

^e מסב כאפא

^f משא פנים:

ישוע משיחא ומלאכוהי גביא דהלין
תטר ולא יתקדם רעיןך ^b למרס ולא
תסעור מרס ^d במסב כאפא:

אידיא בענל על אנשלא תסיס ולא
תשתותף בחטהא נוכריא נפשך טר
בדכיותא:

^c מכיל מעתה:

ומכיל מיא לא תשתא אלא חמר
קליל הוית שתא מטול אסטומכך
ומטול כורחנך ^e אמינא:

^f כורחנך

^g חלייך:

^h אמינא

ⁱ תמידים:

אית בני נשא דחטהיהון ידיעין
אנון ומקדמין להון לבית דינא ואית
דבתרהון אזלין:

^j דאחרניאית

^k אשם בדרך

^l אחרת הולכים:

^m למטשא

ⁿ להסתר:

הכנא אף עכדא טבא ידיעין אנון
ואילין דאחרניאית אנון למטשא לא
משכחין:

קפלאון ו

^k נירא עול:

אילין דאיתיהון תחית ^k נירא
דעבדותא למריהון בכל איקר
יאחדון דלא יהוא שמה דאלהא
ויולפנה מתנדר:

^l יבסון יכוו:

^m יתראית

ⁿ יותר:

אילין דין דאית להון מריא
מהימנא לא יבסון בהון על דאחיהון
אנון אלא ^m יתראית ישמשון אנון
על דמהימנא אנון וחביבא הלין
דמתתניחין בתשמשותהון הלין אלה
ובעי מנהון:

^p חלימתא

^q תמימים:

אן דין אית אנש דמלא יולפנא
אחרנא ולא מתקרב למלא ^p חלימתא
דמרן ישוע משיחא וליולפנא דדחלת
אלהא:

^r מתתרים

^s מתנאה:

^t כריה חלש:

הנא דמתתרים כד מרס לא ידע
אלא ^r כריה בדרשא ובכעתא דמלא
דמנהון הוא ^s חסמא וחרנא וגודפא
ומסס ברענא כישא:

^u חסמא קנאה:

^v חרינא מרון:

21 Obtestor te coram Deo, & Domino
nostro Ieschua Christo, & Angelis e-
ius electis, ut hac serues: neque preoc-
cupetur mēs tua ullare, neque facias
quicquam per³ acceptionem vultus. 3 Vide Matth. 6.

22 Manum citò nemini imponas, ne-
que communicaveris peccatis aliorū.
teipsum serua in puritate.

23 Et posthac aquas ne bibas: sed vi-
ni modicum bibe, propter stomachum
tuum, & propter morbos tuos assiduos.

24 Sunt filii hominis quorum peccata
nota sunt, et pracedunt eos ad locum
iudicij: & sunt quae sequuntur illos.

25 Sic etiā bona facta manifesta sunt:
& ea quae aliter habent, occultari non
possunt.

Cap. VI.

1 ILLI qui sunt sub iugo seruitu-
tis, dominos suos in omni hono-
re habeant, ne nomen Dei & doctrina
eius blasphemetur.

2 Illi autem quibus sunt Domini fide-
les, ne contemnant eos, eo quod fratres
sui sunt: sed magis inseruiant eis, pro-
pterea quod fideles sunt & dilecti, qui
contenti sunt ministerio eorum. Hac
doce, et pete ab eis.

¹ Syriacæ voces
sunt דמתניחין
במשמרתהון
quæ
id præcisè signifi-
cant quod verti-
mus. Eorum autē
sensus est, eam ob
causam fideles ser-
uos fidelibus domi-
nis eo diligentius
inseruire debere,
quod ministeriū
ipsorum dominis
suis gratum sit.

3 Siquis autem sit qui doceat doctrinā
aliā, & non accedat ad sermones sa-
nos Domini nostri Ieschua Christi, &
ad doctrinam timoris Dei,

4 Is est qui se extollit, quū nihil sciat:
sed infirmus est circa disputationem et
questionem verborū: ex quibus fit in-
uidia, & contentio, & maledictio,
& suspicio mala, aaa. iiij.

² Ad verbū, Po-
fitio in mente mā-
li. & est periphra-
sis suspicionis quā
quis aliquid malū
assumit in mente
sua, quod de aliō
suspicitur.

Epist. Pauli

Παραδιατεταῖ διεφθαρμένων
ἀνθρώπων τὸν νοῦν, καὶ ἀπεσερμη-
νων τῆς ἀληθείας, νομιζόντων πολεμὸν
εἶναι τὴν δόξιν. ἀφίστασο ἀπὸ τῆς
τιμῆς.

Εἰς τὸν πολεμὸν μέγας ἡ δόξα, μὴ 6
αὐταρκείας.

Οὐδὲν γὰρ εἰσηνέκαμεν εἰς τὸν κό- 7
πον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενέκαμεν τι δυ-
νάμεθα.

Εχόντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπά- 8
σματα, τυτοῖς ὁρεοῦμεθα.

Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν, ἐμπί- 9
πτοι εἰς πειρασμὸν καὶ παγίδα, καὶ
ἐπιθυμίας πολλὰς ἀνοήτους καὶ βλα-
βείας, αἵτινες βυθίζουσιν τοὺς ἀνθρώ-
πους εἰς ὀλεθρον καὶ ἀπώλειαν.

Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ὅτιν 10
φιλαργεία. ἥς πνὲς ὁρεγόμενοι ἀπε-
πλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως, καὶ ἐαυτοὺς
παρέπειραν ὁδοῦ αἵς πολλαῖς.

Σὺ δὲ, ὡς ἀνέχεσθε τοῖς Θεοῖς, ταῦ- 11
τα φεῦγε· δίδωκε δὲ δικαιοσύνην, δόξιν
βίαν, πίσιν, ἀγάπην, ὑπομονὴν, πραό-
τητα.

Αγωνίζου καλὸν ἀγῶνα τῆς 12
πίστεως, ἐπιλαβὸς τῆς αἰωνίου ζωῆς,
εἰς ἣν καὶ ἐκλήθης, καὶ ὡμολόγησας
τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον πολλῶν
μάρτυρων.

Παραγγέλλω σοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ 13
ζωοποιούτος τα πάντα, καὶ Χριστοῦ Ἰη-
σοῦ τοῦ μάρτυρήσαντος ἐπὶ Ποντίου Πι-
λάτου τὴν καλὴν ὁμολογίαν.

Τηρήσαι σε τὴν ἐντολήν, ἀσπίλον, 14
ἀνεπίληπτον, μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ
Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Peruersæ exercitationes hominū
mente corruptorum, & qui priua-
ti sunt veritate, & quæstui habent
pietate. secede ab iis qui eiusmodi
sunt.

Est autem quæstus magnus pie-
tas cum animo sua forte contento.

Nihil enim intulimus in mūdū,
videlicet nec efferre quicquam po-
ssumus.

Sed habentes alimenta & quibus
tegamur, his contenti erimus.

Qui autem volunt ditescere, in-
cidunt in tētationem & laqueum,
& cupiditates multas amentes &
damnosas, quæ demergunt homi-
nes in exitium & interitum.

Siquidem radix omnium malo-
rum est amor pecuniæ: quam qui-
dam dum appetunt, aberrarunt à
fide, & seipsos transfixerunt dolo-
ribus multis.

Tu verò, homo Dei, ista fuge: se-
ctare autem iustitiam, pietatem, fi-
dem, charitatem, tolerantiam, le-
nitatem.

Decerta præclarum certamen fi-
dei, apprehende vitam æternam, cu-
ius causa & vocatus es, & professus
præclaram professionem corā mul-
tis testibus.

Denuntio tibi coram Deo qui
viuificat omnia, & Iesu Christo, qui
testatam fecit coram Pontio Pila-
to bonam illam professionem:

Vt serues hæc mandata, maculæ
& culpæ omnis expers, usque ad il-
lustrem illum aduentum Domini
nostri Iesu Christi:

Quem

6 Venisse detor-
quet nomen quæstus,
confitens pietatem e-
sse maximum lucrū,
sed diuersa prorsus
ratione, quoniam si
delicet veram suffici-
entiam affert.

7 Stultitiam eorū
irridet qui rebus ca-
dunt adeo cupidē
inhiant ut expleri nul-
lo modo possint, quā
tamen eo quod supra
modum est frui non
possint.

8 Alia ratione Ti-
motheum ab auari-
tia deterret, nempe
quod infinitas eaf-
que nocentissimas cu-
piditates secum tra-
hant, quibus seipsos a-
uari excarnifcant,
consequē ut fidem e-
triam & salutem suā
abiciant.

10 Peculiaris ex-
hortatio ad varias
virtutes, quibus pa-
stres in primis orna-
tos esse oporteat.

10 Granissima ob-
testatio, ut summa fi-
de superiora omnia
seruentur, intentis in
Iesu Christi aduentū
oculis, cuius gloria
hæc mundi
splendori, & poten-
tia omnibus impiorū
terriculamentis sit
opponenda.

Suprà, 5.31

Matth. 27. 11
iohan. 18. 37

Hv

וְשִׁחָקָא דְּכְנִי-נֶשֶׁא אִילִין דְּמַחְבֵּל
רַעִינָהוֹן וְגִלְיוֹן מִן בְּקוּשְׁתָּא^a וְסִכְרִין^b
דְּתַאגֹּרְתָא הִי דְּחֵלֶת אֱלֹהָא אֲנִתָּ^c
דִּין אֲתִרְחֹק מִן הֵלִין^d :

תַּאגֹּרְתֵּן גִּיר דִּילָן רַבָּא הִי דְּאִיתִיהּ
דְּחֵלֶת אֱלֹהָא בְּחִשְׁחָתָא דְּמִסְתֵּן^e :
מִדָּם גִּיר לֹא אַעֲלֵן לְעֵלְמָא וִידִיעָא^f
דְּאִף לֹא דְנִפֵּק מִנָּה^g מְשַׁבְּחִין :

מִטּוֹל הֵנָּה סִפְקָא לֵן מֵאֲכֹלֶתָא
וְתִכְסִיתָא^h :

אִילִין דִּין דְּצִבִּין לְמַעַתֵּר נִפְלִין
בְּנִסְיוֹנָא וּבְפִתְחָא וּבְרִיגָתָא סְנִיאתָא
דְּסִכְלָןⁱ וּמִסְנָפֵן וּמִטְבֵּעֵן לְבְנֵי-נֶשֶׁא
בְּחֵבְלָא וּבְאֲכֹדָנָא :

עֲקֵרָא גִיר דְּכֵלְהִין בִּישְׁתָּא אִיתִיהּ
רַחֲמֵת בְּסִפְּא דְּאִיתָּ אֲנִשָּׁא^k דְּאֲתִרְגְּרָנוּ
לֵה וּמִן הִימְנוּתָא טַעוּ וּנְפִשְׁהוֹן אַעֲלוּ
לְדִוּוֹנָא סְנִיאתָא^l :

אֲנִתָּ דִּין אוֹ בְּרִי-נֶשֶׁא דְּאֱלֹהָא מִן
הֵלִין עֲרוֹק^m וְהֵרֵט בְּתֵר זִדְיוֹתָא
וּבְתֵר כְּאֵנוּתָא וּבְתֵר הִימְנוּתָא וּבְתֵר
חֻבָּא וּבְתֵרⁿ מְסִיכְרֵנוּתָא וּבְתֵר^o
מְכִיבוּתָא :

וְאֲתִכְתֵּשׁ^p בְּאֵנוּתָא טְבֵא דְּהִימְנוּתָא
וְאֲדִירֵךְ חַיָּא דְּלַעֲלֵם דִּלְחוֹן אֲתִקְרִית
וְאֲדִית תּוֹדִיתָא טְכָתָא קִדָּם סְהֵרָא
סְנִיאתָא :

מִסְהֵר אֲנָא לֵךְ קִדָּם אֱלֹהָא הוּ
דְּמַחָא כָּל וְיִשׁוּעַ מְשִׁיחָא הוּ דְּאִסְהֵר
קִדָּם פּוֹנְטִיוּס פִּילָטוּס סְהֵדוּתָא
שְׁפִירָתָא :

דְּתִטְרִיוּהִי פּוֹקְדָנָא דְּלֹא טוֹלֵשָׁא^q
וְדִלָּא מוֹם עַד-מָא לְגִלְיָנָה דְּמֵרֵן
יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא :

Et attritio filiorum hominis, quorum
corrupta mens est, et destituuntur ve-
ritate, et putat quod quæstus sit reue-
rētia Dei. tu autem elonga te ab istis.

Quæstus enim noster magnus est, qui
est reuerentia Dei, cum usu sufficien-
tia nostra.

Nihil enim intulimus in mundum:
et notū est quod neque efferre ab eo
[quicquam] possumus.

Propter hoc sufficit nobis alimentū
et operimentum.

Qui autem volunt ditari, incidunt
in tentationes, et in laqueos, et in cu-
piditates multas stultas, et affligētes
et demergentes filios hominis in rui-
nam et perditionem.

Radix enim omnium malorum est
amor argenti, quod sunt quidam qui
concupiuerūt, et à fide aberrauerunt,
atque seipsos immiserunt in dolores
multos.

Tu autē, o fili hominis Dei, ab istis
fuge, et sectare iustitiam, et rectitu-
dinem, et fidem, et charitatem, et pa-
tientiam, et mansuetudinem.

Et cōtende in certamine bono fidei,
et apprehende vitam quæ est in ater-
num, ad quam vocatus es, et cōfessus
es confessionem bonam coram testibus
multis.

Contestor te coram Deo qui uiuifi-
cat omnia, et Ieschua Christo, qui te-
status est coram Pontio Pilato testi-
monium bonum:

Ut serues ipsum mandatum sine la-
be et sine macula, usque ad reuelā-
tionē Domini nostri Ieschua Christi.

Quem

4 In impresso e-
rat אַעֲלֵן, sed per-
peram, pro אַעֲלוּ,
quod nos ex ma-
nuscripto codice
restituimus.

5 Ad verbum,
Curre post eum.
Hebraïsmus.

Epist. Pauli

Quem temporibus suis ostendet
ille || beatus & solus princeps, rex
regum, & dominus dominorum:

Qui solus habet immortalitatē,
lucem habitans inaccessam: || quem
vidit nemo hominum, neque vide-
re potest: cui honor & robur æter-
num. Amen.

"Iis qui diuites sunt in hoc seculo, denuntia ne efferantur animo, neque spem ponant in diuitiis incertis, sed in Deo viuo, qui præbet nobis omnia copiosè ad fruendum:

Vt *aliis* beneficiant, vt diuites
sint operibus bonis, faciles ad im-
pertendum, facilis conuictus:

12Recondētes sibiipsis||fundamē-
tum bonum in posterum, vt appre-
hendant æternā vitam.

13 Timothee, depositum serua, & auersare profanos de rebus inani-
bus clamores, & oppositiones falso
nominatae scientiae:

Quam nonnulli præ se ferentes,
circa fidẽ aberrarunt à scopo. Gra-
tia *sit* tecum. Amen.

*Ad Timotheum prior, missa fuit
Laodicea, quæ est metropolis
Phrygiæ Pacatiane.*

II Adiuvetis an
Flatum, severā ad-
monitionem ad diu-
tes spectantem, & in
primis a diaboli pesti-
bus sibi caveant, su-
perbia nimirum &
spe fallaci, quib' res
excellentes Virtutes
opponit, spem in Deū
illum suum, benefi-
centiam in proximis,
& morum facilitatem.

12. *Laud* beneficentiae ab effectibus, quod sit firmum Spiritus Dei in nobis habitantis, ac proinde salutis nobis donanda, testimonium.

13. *Præcipuum o-*
mnium superiorum
admonitionum repe-
it, animo omnium
ministorum Verbi
alius insigendam: ne
pe Et inane[m] sophisti-
ces garrulitate[m] su-
giant, in sincere do-
ctrine simplicitate
permanentes.

הו דעתיד בִּזְכָּנָה יְחִיוֹהִי אֱלֹהָ ^a ^b ^c ^d
 מְבָרָא ^e וְחִילָתָנָא בְּלַחְדוּדוֹהִי מְלָכָא
 דְּמְלָכָא וּמְרָא דְּמְרוֹתָא :

15 *Quē tēpore suo ostensurus est Deus,
 benedictus & potens, solus rex regum,
 & dominus dominorum.*

הו דְּהוּ בְּלַחְדוּדוֹהִי לֹא מִתְחַבֵּל ^d
 וְעֵמֶר בְּנוֹהֲרָא דְּאִנְשׁ לֹא מִשְׁכָּח ^d
 דִּיתְקַרְבַּ וְאִנְשׁ מִן בְּנֵי-נְשָׂא לֹא
 חֲזִיָּה אִף לֹא מִצָּא לְמַחְזִיָּה דְּלֹה
 אִיקְרָא וְשׁוּלְטָנָא לְעֵלָם עַלְמִין אִמִּין:
 לְעֵתִירָא דְּעֵלְמָא הֵנָּה פֶּקֶד דְּלֹא

16 *Qui solus est incorruptibilis, et in-
 habitat lucem ad quam nemo accede-
 re potest: nec ullus filiorum hominis vi-
 dit eum, neque potest videre eum: cui
 gloria & imperium in seculum seculo-
 rum. Ammin.*

יְתִתְרִימוֹן בְּרַעֲיָנִיחוֹן וְלֹא יְתִתְכִּלּוֹן ^c ^d ^e ^f
 עַל עוֹתֵרָא דְּלִית עֲלוֹהִי ^g תּוֹכְלָנָא
 אֱלֹהִי עַל אֱלֹהָא חֵיא הוּ דִּיהֵב לֶן כָּל
 עֲתִירָאִית לְנִיחָן :

17 *Diuitibus seculi huius praecepe ne
 eleuentur in mentibus suis, neque se-
 curi sint in diuitiis in quibus non est
 securitas: sed in Deo uiuete, qui dat
 nobis omnia opulenter ad recreationē
 nostram:*

וְעֵבְדוֹן עֲבָדָא טָבָא וְיַעֲתִירוֹן ⁱ ^j ^k
 בְּסוּעֵרְנָא שְׁפִירָא וְיִהְיוּן דְּלִילִין ^k
 לְמַתֵּל וְלְמִשְׁתוֹתָפוֹ :

18 *Et faciant opera bona, et diuites fiant
 in actionibus bonis, sintque faciles ad
 dandum & ad communicandum.*

וְיִסְמִימוֹן לְנַפְשָׁהוֹן שְׁתֵּאסְתָּא טָבָא ^m ⁿ ^o
 לְמַדָּם דְּעֵתִיד דִּידְרִכּוֹן חֵיא שְׁרִירָא :

19 *Et ponant sibiipsis fundamentum bo-
 num in id quod futurum est ut appre-
 hendant vitam veram.*

אוּ טִימְתָא אֲזִדְהַר בְּמַדָּם דְּאִתְנַעַל ^p ^q ^r
 לְךָ וְעֵרוֹק מִן בְּנֵת קְלָא סְרִיקְתָּא וּמִן
 חֶפְכָּתָא דִּידְעָתָא דְּגִלְתָּא :

20 *O Timothee, sis sollicitus in eo quod
 commendatum est tibi, & fuge a vo-
 cibus inanibus, et ab oppositionibus
 scientiae falsae.*

אִילִין גִּיר דְּמִשְׁתוֹדִין לָהּ טַעוֹ לְהוֹן ^s ^t ^u
 מִן הִימְנוֹתָא טִיבוֹתָא עִמָּךְ אִמִּין :

21 *Qui enim profitentur eam, aberrant
 à fide. Gratia tecum. Ammin.*

שְׁלֵמַת אֲנֵרְתָא דְּלוֹת טִימְתָּאוֹס
 קְדַמִּיתָא דְּאִתְכַתְּבַת מִן
 לְדִיקִיא :

*Finitur epistola ad Timotheum
 prior, quae scripta fuit è
 Laodicea.*

6 Ad verbum,
 A filiabus vocum.
 Vide quae Act. 12
 annotauimus.

Παύλου τῆς Ἀποστόλου ἡ πρὸς
Τιμόθεον Ἐπιστολὴ
δευτέρα.

Κεφάλαιον α΄

ΠΑΥΛΟΣ Ἀπόστολος ἰη-
σοῦ Χριστοῦ διὰ θελήμα-
τος Θεοῦ, κατ' ἐπαγγελίαν
ζωῆς τῆς ἐν Χριστῷ ἰη-
σοῦ,

Τιμοθέω ἀγαπητῷ τέκνῳ, χάρις,
ἐλεος, εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, καὶ Χρι-
στοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν.

Α.Α.22.3

Χάριν ἔχω τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύω,
ἀπὸ παρθένων ἐν καθαυρᾷ σὺνείδησιν,
ὡς ἀδιάλειπτῳ ἔχω πρὸς σε
μνησίαν ἐν ταῖς δεήσεσί μου νυκτὸς καὶ
ἡμέρας.

Ἐπιποθῶν σε ἰδεῖν, μεμνημένος σου
τῶν δακρύων, ἵνα χαρᾶς πληροθῶ.

Υπόμνησιν λαμβάνων τῆς ἐν σοὶ
ἀνυποκρίτου πίστεως, ἧς ἐνώκησε πρὸς
ἐν ἐν τῇ μάμμῃ σου Λωΐδι, καὶ τῇ
μητρὶ σου Εὐνίκῃ· πέπεισμαι δὲ ὅτι
καὶ ἐν σοὶ.

Δι' ἡμᾶς αἰτίαν ἀναμνησκῶ σε
ἀναζωπυρεῖν τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ
ὄντι ἐν σοὶ διὰ τῆς Ἐπιθέσεως τῶν χ-
ρῶν μου.

Οὐ γὰρ ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα
δολίας, ἀλλὰ δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ
σωφρονισμοῦ.

Μὴ οὖν ἐπαχθῇς τὸ μῆτιρον τῆς
Κυεῖς ἡμῶν, μηδὲ ἐμὲ· ὁ δέ σμιον αὐ-
τοῦ· ἀλλὰ συγκακοπάθησον τῷ διαγγέλιῳ
καὶ δυνάμει Θεοῦ.

1. Cor. 1.1

Τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαν-
τος κλήσιν ἀγίαν· οὐ κατὰ ἔργα ἡμῶν,
ἀλλὰ

Epistola Pauli A-
postoli ad Timotheum
posterior.

Cap. I.

PAULVS Apostolus
Iesu Christi per volun-
tatem Dei, secundum
promissionē vitæ quæ
est in Christo Iesu,

Timotheo dilecto filio, gratia, mi-
sericordia, pax à Deo Patre, & Chri-
sto Iesu Domino nostro.

Gratiam habeo Deo, || cui seruiō
à maioribus cum pura conscientia,
vt assiduam tui memoriam teneo
in precibus meis nocte ac die:

Desiderans te videre, memor tu-
arū lacrymarū, vt gaudio replear.

In memoriam reuocans eam quæ
in te est non simulatam fidem, quæ
habitauit prius in auia tua Loide,
& matre tua Eunice: persuasus sum
autem quòd in te quoque.

Quam ob causam suggero tibi vt
exsuscites donum Dei quod est in
te per impositionem manuum me-
arum.

Non enim dedit nobis Deus spi-
ritum timiditatis, sed roboris, &
charitatis, & sanitatis animi.

Ne igitur te pudeat testimonii
Domini nostri, neq; te pudeat mei,
qui sum captiuus ipsius: sed esto
particeps afflictionum Euangelii,
ex potentia Dei:

Qui seruauit nos, & vocauit || vo-
catione sancta: non ex operibus no-
stris, -- sed

1. Scopus epistolæ
precipue est, Timo-
theum confirmare &
fortiter ad extremū
vsque persequere,
proposita primum sua
in eum benivolentia,
deinde commemora-
tis excellentibus do-
nis quæ velut heredi-
taria extare volue-
rat Dominus in Ti-
motheo & ipsius ma-
ioribus: quæ quidem
ipsum tanto magis
Deo obstringant.

2. Difficultatibus
ingruentibus monet
multā spiritus vir-
tutem opponendam,
quæ sumus à Deo do-
nati.

3. Crucis ignomi-
niam non modo pro-
brosam esse negat,
sed etiam honorificē-
tissimam esse probat:
primum, quòd Evan-
gelium cuius causa
prius affliguntur, sit te-
stimonium Christi:
secundò, quòd in illis
demum eluceat sum-
ma Dei virtus.

4. Ostendit quan-
tis beneficiis Deus
fortiter asserenda sua
gloria cum salute no-
stra coniuncta nos
obstrinxerit: com-
memoratis salutis
nostre causis, nempe
gratuito illo & eter-
no Dei proposito de
nobis in Christo ven-
turo seruandis: vnde
factū sit vt à Deo tā-
dem gratis per Evan-
gelii predicationem,
ad Christum mortis
destruētem & immor-
talis auctorem
vocaremur.

אגרתא דלות
טימתאוס
דתרתין

קפלאון א

Epistola ad Timo-
theum posterior.

Cap. I.

ולוס שליחא דישוע

משיחא בצבינה ד

^a מולכנא
חבטחת:

דאלהא ופמולכנא

דחיא דבישוע משיחא:

^b טיכותא
חסד:

לטימתאוס ברא חביכא טיכותא

ורחמא ושלמא מן אלהא אבא ומן

מרן ישוע משיחא:

מודא אנא לאלהא הודילה משמש

^c תארתא לבב:

אנא מן אבהתי בתארתא דכיתא

^d אמניאית
תמיד:

דאמינאית מתדכר אנא לך בצלותי

דלליא ודאיממא:

^e סוא חומד:

וסוא אנא למחזיק ומתדכר אנא

דמעיק דאתמלא חדותא:

^f עוהדנא
זכרון:

בעוהדנא דהוא לך בחימנותך

^g שרירא
נאמנת:

שרירא אתא הי דשרת לוקדם באמא

^h שרת שכנה:
ⁱ כפס בשות:

דאמך לואיס ובאמך אוניקא כפס

אנא דין דאף בך:

^k מעהד
מזכיר:

מטול הנא מעהד אנא לך דתעיר

^l תעיר תעורה:
^m סים

מוהבתא דאלהא הי דאית בך בסים

אידיו:

לא גיר יחב לן אלהא רוחא

ⁿ חילא גבורה:
^o דחובא

דדחלתא אלא דחילא ודחובא

^p אהבה:
^q מרתנותא

ודמרתנותא:

לא הכיל תבהת בסהדותה דמרן

אף לא בי באסירה אלא שקור

בישתא עם אוכליון בחילא דאלהא:

^r חזק
חושענו:

הו דאחין וקרן בקרינא קדישא

לו איך עכדין אלא איך צבינה

וטיבותה

AULUS Aposto-
lus Ieschua Christi, per
voluntatem Dei, et se-
cundum promissionem
vitae quae est in Ieschua
Christo:

2 Timotheo filio dilecto gratia et mi-
sericordia, et pax à Deo Patre et à
Domino nostro Ieschua Christo.

3 Gratias ago Deo, cui servo à pri-
mogenitoribus meis in conscientia pu-
ra, quod constanter memor sum tui in
precationibus meis nocturnis et diur-
nis:

¹ Ad verbum,
Noctis & diei,

4 Et desiderem videre te, et memor
sum lacrymarum tuarum, ut implear
gaudio:

5 Per recordationem quae est erga te,
propter fidem tuam veram, quae habi-
tauit primum in avia tua Loide, et
in matre tua Eunice: persuasum au-
tem habeo quod etiam [habitet] in te.

² Ad verbum,
In matre matris
tuae. Hebraismus,

6 Propter hoc commonefacio te ut ex-
cites illud donum quod est in te per
impositionem manus meae.

7 Non enim dedit nobis Deus spiri-
tū timiditatis, sed virtutis et charita-
tis et tranquillitatis [animi].

8 Ne pudeat te testimonii Domini
nostri, neque etiam mei vincti ipsius:
sed fer mala cum Euangelio per vir-
tutem Dei:

9 Qui servavit, et vocavit nos voca-
tione sancta, non secundum opera no-
stra, sed secundum voluntatem suam, --

bbb.i.

Epist. Pauli

ἀλλὰ κατ' ἰδίαν πρέσβειον καὶ χάριν,
τὸ δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸς
ζώνων αἰώνιων.

Rom. 16. 25
ephes. 1. 4
coloss. 1. 26
tit. 1. 2

Φανεροθεῖσαν δὲ νῦν διὰ τῆς ἐπι-
φανεῖας τῆς σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸ θάνατον,
φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν
διὰ τοῦ εὐαγγελίου.

1. Tim. 2. 7

Εἰς ὃ ἐπέδωκεν ἐγὼ κήρυξ καὶ ἀπόστο-
λος καὶ διδάσκαλος ἐθνῶν.

Διὸ καὶ αἰτίαν καὶ ταῦτα πάχω· ἀλλ'
οὐκ ἐπαυχώμαί. οἶδα γὰρ ὅτι πεπίστευ-
κα, καὶ πέπεισμαι ὅτι δυνατός ἐστι πᾶσι
θεοῦ καταθήκην μου φυλάξαι εἰς ἐ-
κείνῳ πᾶσι ἡμέραν.

Υποκύπτωσιν ἐγὼ ὑμῖν ὡς ἡμεῖς ὡς ἡμῖν
ὡς παρ' ἐμοῦ ἡκούσας, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ
τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Τὴν καλὴν καταθήκην μου φυ-
λάξον διὰ πνύματος ἁγίου τῆς ἐνοικεῖν-
τος ἐν ἡμῖν.

Οἶδας γὰρ το, ὅτι ἀπεστράφησαν με
πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ὡς ἐστὶ Φύγελλος
καὶ Ερμούγενος.

Δωὴ ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ονησιφόρῳ
οἴκῳ· ὅτι πολλάκις με συνέψυξε, καὶ πᾶσι
ἀλλοῖς μου ἐκ ἐπαυχώματι.

Ἀλλὰ γρηγόριος ἐν Ρώμῃ, σπουδαί-
ότερον ἐζήτησέ με, καὶ εὔρε.

Δωὴ αὐτῷ ὁ Κύριος δωρεῖν ἔλεος
καὶ ἔλεος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ
ὅσα ἐν Εφέσῳ διεκόνησε, βέλπον συγ-
νώσεις.

Κεφάλαιον 65

Σὺ οὖν, τέκνον μου, ἐνδυναμῶ ἐν
τῇ χάριτι τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Καὶ ὡς ἡκούσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολ-
λῶν ῥητόρων, ταῦτα ᾄδου πᾶσι
ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἐτέ-
ροις διδάξαι.

Σὺ

sed ex suo proposito, & gratia quæ
data quidem est nobis in Christo
Iesu ante tempora secularia:

Sed patefacta nunc est per illu-
strem illum aduentum seruatoris
nostri Iesu Christi, qui & mortem
aboleuit, & vitam in lucem produ-
xit ac immortalitatē per Euāgeliū.

¶ Cuius constitutus sum ego præ-
co & apostolus, ac doctor Gentium.

5 Euangelium illud
est quod predicanus
Apostolus.

¶ Quam ob causam & hæc patior:
neque erubescō. noui enim cui cre-
diderim, & mihi persuasum est eū
posse depositum meum in illum
diem seruare.

6 Apostolatum suū
inexpectato argumē-
to confirmat, nempe
quod mundus illud
ferre non posset, ac
proinde ipsum eius
præconem persequere-
tur.

7 Proposito suo exē-
plo ostendit quomodo
futurum sit ut nos
crucis Christi non pu-
deat, nempe si certi
simus Deum & posse
& velle salutem quā
veluti penes se depō-
sitam habet, nobis in il-
lum diem seruare.

8 Exemplar teneto sanorum ser-
monum, quos à me audisti, cum fi-
de & charitate quæ est in Christo
Iesu.

8 Exprimit quā po-
tissimum in re oportet
ipsum esse quā-
constantisimum, nempe
in ipsa doctrina,
cuius epitome
sunt fides & charitas:
deinde in ipsa eius
tradenda ratione, cui
velut expressam
effigiem in Apostolo
Timotheo cognoue-
rat.

9 Præclarū depositum serua¹⁰ per
Spiritus sanctū qui inhabitat in
nobis.

9 Amplificatio à
dignitate tantæ rei pe-
nes ministros depō-
sitæ.

11 Nosti hoc, auersatos me fuisse
omnes qui sunt in Asia: ex quibus
est Phygellus & Hermogenes.

10 Occupatio, ar-
duum quidem esse id
præstare sed potentissi-
mum esse Dei Spiritum,
qui sua virtute
nos intus donauit.

Præstet misericordiam Dominus
Onesiphori familiæ: quoniam sæpe
me recreauit, & catenam meam
non erubuit.

11 Occurrit offendi-
culo propter apostata-
tas quosdam exorto,
eorum etiam nomina
exprimendo, ut ab om-
nibus dignosceren-
tur. Sed istis opponit
vnius hominis singula-
rem fidem, ut vel vni
cum bonum exemplū
malis omnibus præ-
ponderet.

Imò quum esset Romæ, studio-
sissimè quæsiuit me, & inuenit.

Det ei Dominus ut inueniat mi-
sericordiam apud Dominū in die
illo. Quam multa etiā Ephesi sub-
mini strarit, tu optimè nosti.

Cap. II.

¶ V igitur, fili mi, corroborare
per gratiam quæ est in Chri-
sto Iesu.

Et quæ audisti à me inter multos
testes, hæc committe fidelibus ho-
minibus, qui sint idonei ad alios
quoque docendos.

1 Conclusio superio-
ris exhortationis, ad-
dita tamen declara-
tione, non seruari de-
positum ab iis qui il-
lud intus comiscant,
sed ab iis potius qui
quamlibet libere
cum aliis id commu-
nicent, ut hoc modo
quam plurimi fiant
eius participes, sine
ullo cuiusquam detri-
mento.

et gratia eius qua data est nobis in Ieschu Christo ante tempus seculorum.

10 Et manifestata est nunc per manifestationem seruatoris nostri Ieschua Christi, qui aboleuit mortem, et ostendit vitam & incorruptionem per Euangelium:

11 In quo ego constitutus sum praeo & apostolus ac doctor Gentium.

12 Propter hoc suslineo ista, & non erubesco. Noui cui credidi: et persuasus sum quod facultas est in manibus eius, depositum meum seruare mihi in diem illum.

13 Sint tibi formula sermonum sanorum, quos audiuiisti à me cum fide & cum charitate qua est in Ieschua Christo

14 Depositum bonum serua per Spiritum sanctum qui habitat in nobis.

15 Nosti hoc, quod auersati sint à me omnes qui sunt in Asia, ex quibus sunt Phygellus et Hermogenes.

16 Det Dominus noster misericordiam familiæ Onesiphori, qua temporibus multis refocillauit me, & in catenis vinculorum meorum non erubuit.

17 Sed etiam quum venisset Romam, diligenter quaesuit me, & inuenit me.

18 Det ei Dominus noster ut inueniat misericordiam apud Dominum nostrum in die illo: et quam ministrauerit mihi Ephesi, abundè nosti.

Cap. II.

1 TV igitur, fili mi, corroborare in gratia qua est per Ieschua Christum.

2 Et qua audiuiisti à me per multos testes, hac deponere apud homines fideles, in quorum manibus facultas sit etiam alios docere.

bbb.ij.

2 Syra vox חורא vix alibi reperitur, vt ex collatione quid proprie significet intelligi non possit: puto tamen proprie significare foramina, cuius singulare est חור vltatum: ac formulas dicit Foramina, metaphora sumpta à numulariis, qui in diuersis capsulis (quæ speciem habent foraminum) diuersa monetarum genera, ordine certo, & sibi constituto disponunt, vt in proprio singula habeat quæ opus fuerit.

i Ad verbum. Per manum multorum testium. Hebraismus.

א וְיִשְׁכַּחְתָּהּ הִיא דְּאִתְיַחַת לָן בְּיִשׁוּעַ מְשִׁיחָא מִן קִדְמָא זְכָנָא דְּעֵלְמָא :

ב וְאִתְגַּלִּית הָשָׂא בְּגַלְיָנָה דְּמַחֲבִיבִין יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא דְּכִטְל לְמוֹתָא וְחַוִּי חַיָּא וְלֹא מִתְחַבְּלָנוּתָא בְּאוֹנְגְלִיוֹן :

ג הוּא דְּאִתְתַּסְיַמַת בְּהָ אֲנָא בְּרוּזָא וְשְׁלִיחָא וּמִלְפָּנָא דְּעַמְמָא :

ד מְטוּל הָנָא מְסִיבֵר אֲנָא חֵלִין וְלֹא בְּהַת אֲנָא יָדַע אֲנָא בְּמִן הַיִּמְנֵר וּמִפֶּס אֲנָא דְּמִטְיָא בְּאִידוּחִי גּוֹעֲלָנִי לְמִטֵּר לוֹ לְיוֹמָא הוּא :

ה יְהוֹיִן לֶךְ חֹרָא מִלָּא חֲלִימָתָא דְּשִׁמְעַת מִנִּי בְּהִימְנוּתָא וּבְחֻבָּא דְּבִישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

ו גּוֹעֲלָנָא טַבָּא טֵר בְּרוּחָא דְּקוּדְשָׁא הִיא דְּעֵמֶרֶת בֵּן :

ז יָדַע אַנְתָּה חֲדָא דְּהִפְכוּ מִנִּי בְּלָחוֹן חֵלִין דְּבִאֲסִיָּא דְּאִתְיַחוּן מִנְהוֹן פּוֹגְלוֹס וְהִרְמִנִּים :

ח יִתֵּל מִרְן רַחֲמָא לְבֵיתָה דְּאַנְסִיפֶרוֹס דְּזִכְנִין סִנְיָאן אֲנִיחִי וּבִשְׁשִׁלְתָּא דְּאִסוּרִי לֹא בְּהַת :

ט אֵלָא אִף כִּד אַתָּא לְרַחוּמִי בְּחַפְּיטוּתָא בְּעֵנִי וְאַשְׁכַּחְנִי :

י יִתֵּל לֵה מִרְן דִּישְׁכַּח רַחֲמָא לּוֹת מִרְן בְּיוֹמָא הוּא וּכְמָא דְּשִׁמְשָׁנִי בְּאַפְסוֹס יִתִּירָאִית יָדַע אַנְתָּה :

יא קַפְּלָאוֹן בְּ אַנְתָּה חֲבִיל בְּרִי אִתְחִיל בְּטִיבוּתָא בְּיִשׁוּעַ מְשִׁיחָא :

יב וְאִילִין דְּשִׁמְעַת מִנִּי בִיד סְהֵרָא סִנְיָאא הִנֵּן אֲנִיעֵל לְאַנְשָׁא מְהִימְנָא אִילִין דְּמִטְיָא בְּאִידוּחִין אִף לְאַחֲרָנָא לְמִלְפּוֹ :

וּסְיַבֵּר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

א טיבותה
ב זכנא זמן
ג דעלמא
ד עולמים
ה מחינן
ו חוה הראה
ז חיא מחיים
ח לא
ט מתחבלנות
י מה שאינו
יא תחת
יב ההשחתה
יג אהתסימת
יד הושמתי
יז כרוזא פכשר
יח מסיביר סוכל
יט מפיס בשוח
כ מפיס
כא כידוהי הכוח
כב כידו
כג גועלני
כד פקדוני
כה מטר שמור
כו חורא
כז תיבות
כח חלימתא
כט תמימים
צ גועלנא
צא הפיקרון
צב טר שמור
צג עמרת שוכנת
צד חפכנו
צה יתל יתן
צז זכנין פעמים
צח אניחני הניח
צט אותי
דא ששלחא
דב בשלחות
דג בחפיותות
דד בוזירות
דה אשכחני
דז מצא אותי
דח איתחיל
דט חתאמץ
דז אבעל
דז הפקד
דז משיא
דז כאידיוחון
דז יש לאל ידם
דז למלפן
דז למר

Epist. Pauli

Σὺ οὐδὲ κακοπαθήσῃς ὡς καλὸς στρα-
τὴς τοῦ Θεοῦ Χριστοῦ.

Οὐδεὶς στρατεύμενος ἐμπλέκεται
τῆς τῆς βίης πραγμάτων, ἵνα τῷ στρα-
τολογήσῃ ὁ ὅτι.

Εάν τις ἢ ἀθλήσῃ, οὐ στεφανούται
ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.

Τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ θεοῦ
τῆς καρπῶν μεταλαμβάνειν.

Νόει ἂν λέγω. ὁ γὰρ σοὶ ὁ Κύριος
συνέειπεν ἐν πάσι.

Μνημόνευε Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν γαρ-
μῶν ἐκ νεκρῶν, ἐκ σπέρματος Δα-
βίδ, καὶ τοῦ διαφελίου μου.

Εν ᾧ κακοπαθῶ μέχρι δεσμῶν,
ὡς κακοῦργος. ἄλλ' ὁ λόγος τῆς Θεοῦ οὐ
δέδεται.

Διὰ τὸ πάντα ὑπομείνω διὰ τοῦ
ἐκλεκτοῦ, ἵνα καὶ αὐτοὶ σωθείας
τύχῃ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ δό-
ξης αἰωνίου.

Rom. 6.5
Γινώσκεις ὁ λόγος. εἰ γὰρ συναπεθανο-
μεν, καὶ συζήσομεν.

Matth. 10. 38
mar. 8. 38
Εἰ ὑπομείνομεν, καὶ συμβασιλεύ-
σομεν. εἰ δὲν οὐ μέγα, καὶ κείνος δὲν ἔσται
μετὰ ἡμᾶς.

Rom. 3. 3
& 9. 6
Εἰ ἀπιστοῦμεν, ἐκείνος πιστὸς μὴδέ. ὅτι
νήσασθαι ἑαυτὸν οὐ δύναται.

Ταῦτα ὑπομείνησκε, διαμάρτυρό-
μενος ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μὴ λογα-
ριάζειν, εἰς οὐδὲν χεῖριμον, ὅτι κατὰ στρα-
τὴν τῆς ἀκουόντων.

Σπούδασον σεαυτὸν δόκιμον πα-
ραστήσαι τῷ Θεῷ, ἐργάτης ὡς παύ-
χων, ὁρθοτομούμενος τὸν λόγον τῆς ἀ-
ληθείας.

Τὰς

disputatorem, sed fidelem in Veritatis sermone rectè distribuendo dispensatorem, adeo quidem ut etiam aliorum garrulam curiositatem cohibeat.

Tu igitur feras laborem ut bo-
nus miles Iesu Christi.

Nemo qui militat implicatur vi-
tæ negotiis, ut ei placeat à quo de-
lectus est miles.

Quod si certet etiam aliquis, non
coronatur nisi legitimè certauerit.

Agricolam oportet prius labo-
rando fructus percipere.

Confidera quæ dico. Det igitur
tibi Dominus intelligentiam in o-
mnibus.

Memeto Iesum Christum resurre-
xisse ex mortuis, factum ex semine
David, secundum Evangelium meum.

In quo velut facinorosus, affli-
gor usque ad vincula: sed sermo Dei
non est victus.

Ideo omnia sustineo propter ele-
ctos, ut & ipsi salutem consequan-
tur quæ est in Christo Iesu, cum glo-
ria æterna.

Fidus est hic sermo. Nam si cum eo
mortui sumus, cum eo etiam vivemus.

Si toleramus, etiam cum eo regna-
bimus: si abnegamus, & ille abne-
gabit nos.

Si infidi sumus, ille tamen fidus
manet: negare seipsum non potest.

Hæc suggere, obtestans coram Do-
mino ne verborum pugnas sequan-
tur: quod nullam affert utilitatem,
imò auditores subvertit.

Stude teipsum probatum sistere
Deo, operarium qui non erubescat,
et qui rectè sermonem veritatis
secet.

2. Alia admonitio, Ministerium Verbi esse spiritualem militiam, qua nemo sic fungi possit ut imperatori suo placeat, nisi si omnibus advocatis semel valeat.

3. Tertia admonitio, Ministerium esse instar gymnici certaminis, in quo nemo coronetur nisi ex præscriptis legibus certaverit, quantumvis dura & difficiles fuerint.

4. Alia similitudo eodem spectans, Non sperandam messem nisi præcunte arationis & sationis labo-
re.

5. Omnia ista ne intelligi quidem, ne dum præstari possint, nisi petita & data à Deo intelligentia.

6. Duo capita nostri a fidei, ab hæreticis perpetuo oppugna-
ta, diserto confirmat: quorum unum, nempe Christum, esse ve-
rum illum Messiam, hominem ex Davidis semine factum, est nostra salutis basis: alterum, est eiusdem vertex, nempe eum resurrexisse ex mor-
tuis.

7. Occupatio, Se quisque instar sceleratorum in vinculis teneri, sed causam non esse eum propterea non nulli fidem detraherent eius Evangelio: quum Deus nihilominus ipsius ministerio benediceret, imò etiam huius captivitatis et patientie sue exemplum Ecclesiam multis modis confirma-
ret in vita melioris expectatione.

8. Quarta admonitio, Non de verbis & questionibus non modo inutilibus, sed etiam plerumque damnosis, esse decertandum, sed de eo potius, ut nos ad omne patientie genus, atque adeo mortem ipsam cum Christo (i. pro Christi nomine subeundam) comparemus: quoniam sit certus ad vitam, & eam quidem gloriosissimam, aditus: sicut & contrariò hominum perfidiam de veritate Dei decet: certum autem existim sibi accersunt homines.

9. Quinta admonitio, Ministerium esse oportere non otiosum

3 וְסִיכֵר בִּישְׁתָּא אִיךְ פִּלְחָא טַבָּא
דִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

3 Et tolera mala tanquam miles bonus Ieschua Christi.

4 לֹא אָנֶשׁ פִּלַּח וּמִתְפַּכֵּר בְּצִבּוֹתָא
דְּעֵלְמָא דִּישְׁפֹּר לְהוּ מִן דְּגִבְיָהּ :
וְאֵן מִתְכַּתֵּשׁ אָנֶשׁ לֹא מִתְכַּלֵּל אֵן
בְּנֻמְסָה לֹא מִתְכַּתֵּשׁ :

4 Nemo militat, & implicat se negotiis seculi, ut placeat ei qui elegit ipsum.

5 Et, si certauerit aliquis, non coronatur, nisi secundum legem suam certet.

6 לֹא אִכְרָא דְּלֵאָא וְלֹא לֵה דְּקִדְמָא
מִן פֶּאֲרוֹהִי סְתִיכֵר :

6 Agricola qui laborat, conuenit ut primum de fructibus suis cibetur.

7 אֶסְתַּכֵּל מִדֶּם דְּאִמַּר אָנָּה יִתֵּל
לֶךְ מִרְן חֲכֻמָּתָא בְּכָל מִדָּם :

7 Considera id quod dico: dabit tibi Dominus noster sapientiā in omni re. Vel, Det.

8 אֶתְדַכֵּר לִישׁוּעַ מְשִׁיחָא דְקָם מִן
בֵּית מִיתָא הוּ דְאִיתְּוִהּ מִן זֶרְעָא
דְּדָוִיד אִיךְ אֹנְגְלִיוֹן דִּילִי :

8 Memore esto Ieschua Christi, quod resurrexit à mortuis, qui est ex semine David, secundum Euangelium meum:

9 דִּכְה סָבֵל אָנָּה בִּישְׁתָּא עַד-מָא
לֹא סוּרָא אִיךְ עֵכֶד בִּישְׁתָּא אֶלְ-
מִלְתָּה דְּאַלְהָא לֹא אִסִּירָא :

9 In quo sustineo mala usque ad vincula, tanquam patrator malorum: sed sermo Dei non est vinculus.

10 מְטוּל הֵנָּה כָּל מִדָּם מְסִיכֵר אָנָּה
מְטוּל גְּבִיָּא דְאָף הֵנוּן יִשְׁכַּחוּן חֵיא
בִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא עִם שׁוֹכְחָא דְלַעֲלָם :
מְהִימְנָא הִי מִלְתָּא אֵן גִּיר מִיתָן
עִמָּה אָף עִמָּה נְחָא :

10 Propter hoc omnia suffero, propter electos, ut etiam inueniant salutem in Ieschua Christo cum gloria, quæ est in æternum.

11 Fidelis est sermo: si enim mortui sumus cum eo, etiam cum eo uiuemus:

12 וְאֵן גְּסִיכֵר אָף נִמְלִיךְ עִמָּה אֵן דִּין
נִכְפּוֹר בֵּה אָף הוּ יִכְפּוֹר בֵּן :

12 Et si tolerauerimus, etiam regnabimus cum eo: si autem negauerimus eum, etiam ille negabit nos.

13 וְאֵן לֹא נְחִימֵן בֵּה הוּ בְּהִימְנוּתָה
מְקוּא דִּיכְפּוֹר גִּיר בְּנַפְשָׁה לֹא
מְשַׁבַּח :

13 Et si non crediderimus in eum, ipse in fide sua permanet: ut enim neget seipsum [fieri] non potest.

14 הָלִין הָיִיתָ מְעַהֵד לְהוֹן וּמְסַהֵד קִדָּם
מִרְן דְּלֹא יִהְיוּן מִתְחַרִּין בְּמִלְכָּא
דְּלֹא יוֹתֵרן לְסוֹחַפָּא דְאִילִין דְּשִׁמְעִין
לְהוֹן :

14 Hac comme mora eis, et testare coram Domino nostro, ne contendāt sermonibus inutilibus, ad subuersionem eorum qui audiunt eos.

15 זִינְתְּבִטֵּל לֶךְ דְּתַקִּים גִּפְשָׁךְ גְּמִירָאִית
קִדָּם אֱלֹהָא פִּלְחָא דְּלֹא בְּהִתְתָּא
דְּמִכְרָז תְּרִיצָאִית מִלְתָּא דְּשִׁדְרָא :
מִן

15 Et cura sit tibi ut sis tibi ipsum perfectè coram Deo, operarium sine erubescencia, et predicantem rectè sermonem veritatis.

bbb.ij.

Epist. Pauli

Τὰς δὲ βεβήλους κακοφωνίας ὡς- 16
ἵστασθαι· ὅτι πλεῖον ἢ περὶ τοῦτο α-
σεβείας.

Καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς γὰρ ἔγραψα 17
νομίμω ἐξεί· ὡς δὲ τιν Ὑμνῆσι καὶ Φι-
λητός·

Οἵπνες ὡς πλεὺς ἀλήθειαν ἡσυχ- 18
σαν, λέγοντες πλεὺς ἀνάστασιν ἡδὴ γα-
ρονέναι· καὶ ἀνατρέποισι πλεὺς πνυν
πίσιν.

Ο μὲντοι σερέος θεμέλιος τῆ Θεοῦ 19
ἔστηκεν, ἔχων πλεὺς σφραγίδα πᾶν πλε-
Εγὼ Κύριος εἰς ὅντας αὐτῶν· καὶ, Απο-
στήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὀ-
νομα Χριστοῦ.

Εν μεγάλῃ δὲ οἰκίᾳ οὐκ ἔστι μόνον 20
σκύνη χρυσῆ καὶ ἀργυρῆ, ἀλλὰ καὶ ξύ-
λινα καὶ ὀστράκινα· καὶ ἂ μὲν εἰς π-
μὴν, ἂ δὲ εἰς ἀπμῖαν.

Εάν οὖν τις ἐκκαθάρῃ ἑαυτὸν ἀπὸ 21
τύπων, ἔσται σκεῦος εἰς πμὴν, ἡγια-
σμένον, εἰς εὐχρηστον τῷ δεσπότῃ, εἰς πᾶν
ἔργον ἀγαθὸν ἡτοιμασμένον.

Τὰς δὲ νεωτερίας ἐπιθυμίας Φεῦ- 22
γε· δίδωκε δὲ δικαιοσύνην, πίσιν, ἀγά-
πην, εἰρηνίαν μὲν τῇ ἐπικαλουμένων
Κύριον ἐκ καθαρώς καρδίας.

Τὰς δὲ μωροὺς καὶ ἀπαιδεύτους 23
ζητήσας παραποῦ, εἰδὼς ὅτι γυνώσι
μάχας.

Δούλον τῷ Κυρίου οὐ δεῖ μάχεσθαι, 24
ἀλλ' ἡπιον εἶναι ὡς πάντας, διδασκῶν,
ἀνέξικακον.

Εν πραότητι παιδεύοντα εἰς τὸν δού- 25
λοδιαπαιδεύοις· μήποτε δῶ αὐτοῖς ὁ
Θεὸς μετανοήσιν εἰς ἐπίγνωσιν ἀλη-
θείας·

Profanos autem de rebus ina-
nibus clamorescohibe: 10 ad maiorē
enim procedent impietatem.

Et sermo eorum depascet ut gan-
grana: ex quibus est Hymenæus &
Philetus:

Qui circa veritatem aberrarunt
à scopo, dicentes resurrectionem
iā esse factam: & subuertūt quorū-
dam fidem.

11 Solidum tamen fundamentum
Dei stat, habens sigillum hoc, No-
uit Dominus qui sint sui: & Disce-
dat ab iniustitia omnis qui nomi-
nat nomen Christi.

12 Cæterum in magna domo non
tantum sunt vasa aurea & argētea,
sed etiam lignea ac testacea: & alia
quidem ad decus, alia verò ad dede-
cus.

Siquis igitur seipsum ab his ex-
purgarit, erit vas ad decus, sanctifi-
catum, & accommodum vñibus Do-
mini, & ad omne opus bonum com-
paratum.

13 Iuueniles autem cupiditates fu-
ge: sed sectare iustitiam, fidem, cha-
ritatem, 14 pacem cum iis qui inuo-
cant Dominum ex puro corde.

15 Stultas autē & inerudititas quæ-
stiones reiice, sciens eas gignere pu-
gnas.

Servum autem Domini non o-
portet pugnare, sed placidū esse er-
ga omnes, aptum ad docēdum, to-
lerantem malos.

Cum lenitate erudiantē eos qui
cōtrario animo sunt affecti: ecquā-
do det eis Deus ut resipiscētes a-
gnoscant veritatem.

10 Astitit Sata-
ne patefacti, qui ab
his initis exortus,
sensim nos pertrahit
ad impietatem, serpe
te illo profane gar-
rultatis malo: quod
tristi eorum exemplo
probat qui resurrecti-
onem iam factam
docebant.

11 Digressio, qua
offendiculis ex illorū
defectione exortime-
detur: primo offen-
dens electos esse ex-
tra huiusmodi defe-
ctionis periculum: se-
cundo, Deonatos illos
esse, nō nobis: ac proin-
de mirum non esse si
sape hypocritas prode-
ris fratribus habea-
mus: nobis autem dā-
dam esse operam ne
illorum similes simus,
sed ut potius res ipsa si-
mus quod dicimur.

12 Occupatio, Non
cedere in patrifami-
liis dedecus quod in
magna domo non ha-
beat omnia eiusdem
generis: & vñis & a-
sa, sed curandum no-
bis esse ut vasa ad
decus comparata cō-
periamur.

13 Rediens unde
fuerat ad vers. 16 digre-
ssus, monet ut in re-
bus seriis & ad pietate-
m ipsam spectanti-
bus, sese exerceat.

14 Sexta admoni-
tio, Vitandam in pri-
mis omnē animi a-
cerbitatem, tum in
docendis omnibus,
tum etiam in reno-
candis qui extraviā
aberrarunt.

Rom. 9. 21

1. Cor. 1. 2

1. Tim. 1. 4
& 4. 7
tit. 3. 9

Καὶ

Et

מִן מְלֵא סְרִיקָתָא דְלִית בְּהִין חֲשֹׁחוֹ
 אֲשֶׁתֶּאֱל יִתְרֵאִית גִּיר יוֹסֵפוֹן עֶרְוָה
 רוֹשְׁעֵהוֹן הֵלִין דְּעֵנִין בְּהִין:
 וּמִלְתֵּהוֹן אֵיךְ^d חֲלֵדִיתָא^c נִזְמָא
 תֵּאֲחֻדִי בְּסִגְיָאֵא אִיתּוּהִי דִין חֵד
 מִנְהוֹן הוֹמִנָאֹס וְאַחֲרָנָא פִּילִיטוֹס:
 הֵלִין דְּטַעוּ מִן שְׂרָרָא כִּד אֲמַרִין
 דְּקִימָתָא דְּמִיתָא הוֹת לָהּ וְהִמְנֻתָא
 דְּאִנְשׁ אִנְשׁ מִהֶפְכִין:

שֶׁתֶּאֱסֵתָא דִין שְׂרִירָתָא דְּאֵלֵהָא
 קִימָא הִי וְאִית לָהּ חֲתָמָא הֵנָּה וְיָדַע
 מְרִיא לְאֵילִין דְּדִילָהּ אֲנֹן וְיִפְרוֹק מִן
 עוֹלָא כָּל דְּקָרָא לְשִׁמָּה דְּמְרִיא:
 בְּבִיתָא דִין רַבָּא לֹא הוּא מֵאֲנָא
 דְּדִהֲבָא בְּלַחֹד אוֹ^m דְּסֵאֲמָא אִית בָּהּ
 אֵלָא אִף דְּקִיסָא אִף דְּפַחֲרָא מִנְהוֹן
 לְאִיקְרָא וּמִנְהוֹן לְעֶעְרָא:
 אֵן אִנְשׁ הַכִּיל יִדְכָּא נִפְשָׁה מִן חֵלִין
 הוּא מֵאֲנָא דְּכִיָּא לְאִיקְרָא^q דְּעֵהָן
 לְחוֹשְׁתָּא דְּמֵרָה^r וּמִטֵּיב לְכָל עֵבֶד
 טַב:

מִן כְּלָהִין רִנְיָתָא דְּטִלְיוֹתָא עֶרוֹק
 וְהֵרֵט בְּתֵר^u כְּאֵנוֹתָא וְהִמְנֻתָא
 וְחֻבָּא וְשִׁלְמָא עִם אֵילִין דְּקָרִין לְמֶרֶן
 בְּלָכָא דְּכִיָּא:

חֲרִינָא^y סְכֵלָא אֵילִין^z דְּדִלָּא מֶרְדוֹ
 אֲנֹן^{bb} אֲשֶׁתֶּאֱל מִנְהוֹן יָדַע אֲנִי גִיר
 דְּתַכְתּוּשָׁא מוֹלְדִין^{cc}:
 עֲבִדְהֵדִין דְּמֶרֶן לֹא^{dd} חֵיב^{ee} לְמַתְכְּתֻשׁוֹ
 אֵלָא דִּיהוּא מִכִּיד לֹת כָּל נֶשׁ וּמִלְפָּן
 וְנִגְיָרָא רוּחָה^{ff}:

דִּיהוּא^{gg} רִדָּא לְאֵילִין^{hh} דְּמַתְחֲרִין
 לְקוֹבֵלָה בְּמִכְיֹתָא דְּלָמָאⁱⁱ יִתֵּל
 לְהוֹן אֵלֵהָא תִּיבֹתָא וְיָדַעוֹן שְׂרָרָא:
 דִּיעֵהָדוֹן

16 *A sermonibus vanis, in quibus non est utilitas, te subducito: multum enim adiiciunt ad improbitatem illorum qui occupantur in eis:*

17 *Et sermo eorum tanquam cancer passionem apprehendet in multis. est autem unus ex illis Hymeneus, et alter, Philetus:*

18 *Qui aberrarunt à veritate, dicentes quod resurrectio mortuorum facta sit: et fidem quorundam subvertunt.*

19 *Fundamentum autem firmum Dei manet, et est ei signaculum hoc, Quod nouit Dominus eos qui sunt sui, et Discedat ab iniquitate omnis qui inuocat nomen Domini.*

20 *In domo autem magna non sunt vasa aurea tantum, aut argentea [tantum] sunt in ea, sed etiā lignea & testacea: ex eis [quodam] in honorem, et ex eis [quodam] in contumeliam.*

21 *Siquis igitur expurgauerit seipsum ab istis, erit vas mundum in honorem, aptum ad usum Domini sui, & paratum ad omne opus bonum.*

22 *Ab omnibus concupiscentiis iuuenibus fuge, & sectare iustitiam & fidem et charitatem, & pacem cum iis qui inuocant Dominum nostrum corde puro.*

23 *Altercationes stultas, quæ in eruditis sunt, fuge: nosti enim quod certamina gignant.*

24 *Seruus autem Domini nostri non debet certare, sed placidus esse erga omnem hominem, et didacticus, & longanimis:*

25 *Vt erudiat eos qui contendunt aduersus se, cum mansuetudine: si forte det illis Deus conuersionem, & agnoscant veritatem.* bbb.iii.j.

Epist. Pauli

Καὶ ἀνῆλθον ἐκ τῆς τοῦ διαβό- 26
λου παγίδος, ἐξ ὧν ἠμῶν ὡς αὐτὸς εἰς
τὸ ἐκείνου δέλημα.

Κεφάλαιον Γ

1. Tim. 4. 1
2. pet. 1. 3
iud. 18

Τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι ἐν ἐσχάταις¹
ἡμέραις ἐνστήσονται καιροὶ χα-
λεποί.

Ἔσονται γὰρ ④ ἀνῆλθοι φίλαυτοι, 2
φιλάργυροι, ὑλαζόνες, ὑπερήφανοι,
βλάσφημοι, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχα-
ριστοὶ, ἀνόστοι,

Ἀσorgoi, ἀσπονδοί, διάβολοι, ἀκρα- 3
τεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάργοι,

Προδόται, περὶ περὶ, τετυφωμένοι,
φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι. 4

ἔχοντες μὲν φῶσιν ἀσεβείας, πῶς
δὲ δυνάμει αὐτῆς ἡρηνήμωροι. καὶ τοῦ- 5
τοις ἀπορέπου.

Ἐκ τούτων γὰρ εἰσιν οἱ ἐνδυνάοντες εἰς 6
ταῖς οἰκίαις, καὶ αἰχμαλωτεύοντες τὰ
γυναικάρια σεσωρμένον ἀνδράσις,
ἀνδράσις ἐπιθυμίας ποικίλαις.

Πάντοτε μανθάνοντα, καὶ μηδέπο- 7
τε εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν δυ-
νάμωροι.

Exod. 7. 11

Ὁν ἔργον δὲ Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς 8
ἀντίστησαν Μωϋσῇ, οὕτως καὶ οὗτοι ἀν-
τίστησαν τῇ ἀληθείᾳ, ἀνῆλθοι κατε-
φθαρμένοι ⑤ νοῦν, ἀδόκιμοι πᾶσι
πῶς πῶς.

Ἀλλ' οὐ παρέκλύουσιν ἐπὶ πλεῖον· ἡ 9
γὰρ δύναμις αὐτῆς ἐκδηλὸς ἔσται πᾶσιν, ὡς
καὶ ἡ ἐκείνων ἐχρήετο.

Σὺ δὲ ὁρηκοῦς θηκῆς μου τῇ δι- 10
δασκαλίᾳ, τῇ ἀγωγῇ, τῇ περὶ ἐσθ, τῇ
πίστει, τῇ μακροθυμίᾳ, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑ-
πομονῇ.

Τοῖς

Et elapsi ex diaboli laqueo, à quo
captivi tenentur, mentis sanitatem
recipiant ad præstandam illius volū-
tatem.

Cap. III.

Illud autem scito, fore ut in ex-
tremis diebus instent tempora
molesta.

¹ Septima admoni-
tio, Non esse speran-
dam Ecclesiam ali-
quam incorruptam
in hoc seculo, sed fore
potius magnum per-
diturum homi-
num prouentum in i-
pso etiam Ecclesie si-
mi, qui tamen sum-
mam pietatem et
charitatem præ se fe-
rant.

Erunt enim homines sui amātes,
auari, gloriosi, superbi, maledici, pa-
rentibus immorigeri, ingrati, im-
puri,

Charitatis expertes, nescii foede-
ris, calumniatores, intemperantes,
immites, minimè amātes bonorū,

Proditores, præcipites, inflati, vo-
luptatum amantes potius quàm a-
mantēs Dei:

Habentes formā pietatis, sed qui
vim eius abnegarint. istos igitur
auerfare.

² Cum eiusmodi
hominibus non simpli-
ter errore sed peruer-
sitate animi resistenti-
bus veritati (quod ex
eorum fructibus ap-
paret, quos hic gra-
phice prorsus descri-
bit) non est quod luda-
tur opera, quum sint
potius auersandi.

Ex his enim sunt isti qui irrepūt
in familias, & captiuas ducunt mu-
lierculas, onustas peccatis, actas cu-
piditatibus variis:

Semper discētes, sed quæ nun-
quam ad cognitionē veritatis ve-
nire possint.

Quemadmodum autem Iannes
& Iambres restiterunt Moysi, ita &
hi resistunt veritati, homines men-
te corrupti, reprobī circa fidem.

³ Sed non procedent amplius: nā
amētia istorum euidentis erit omni-
bus, ut & illorum fuit.

³ Consolationem
addit, Dominum tan-
dem istis omnem lar-
vam detracturum.

⁴ Tu verò assequutus es doctrinā
meam, vitæ meæ rationem, proposi-
tum, fidem, lenitatem, charitatem,
tolerantiam:

⁴ Quomodo ab e-
iusmodi hypocritis
decipiamur, proponē-
da sunt nobis sancto-
rum seruorum Dei
virtutes: nec fugien-
da crux, quam illi & l-
tro subierint, & que
perpetua est vere pie-
tatis comes. Apostoli
ca verò doctrina in
primis est retinenda,
cuius summa est, nos
fide in Christum Ie-
sum seruare.

Persecutiones,

26 Et memores sint sui ipsorum, & eripiantur ex laqueo Satanae, quo capti sunt ad voluntatem ipsius.

Cap. III.

1 Hoc autem scias, quod in diebus extremis venient tempora dura.

2 Et erunt filii hominis amantes sui ipsorum, & amantes argentum, gloriosi, elati, maledici, qui iis qui praesunt sibi non obtemperant, negantes beneficium, improbi,

3 Calumniatores, subiecti affectui, feri, odio habentes bona,

4 Proditores, praecipites, inflati, amantes voluptates potius quam charitatem Dei.

5 Quibus est species reuerentiae Dei, et à virtute Dei longè discedunt. Quia tales sunt, longè remoue abs te.

6 Ex iis enim sunt qui irrepunt in domos, et captiuas ducunt mulierculas quae custodiuntur in peccatis, et ducuntur in concupiscentias varias:

7 Quae omni tempore discunt, et nunquam ad cognitionem veritatis venire possunt.

8 Quemadmodum autem Iannes & Iambres insurrexerunt contra Musche, ita & hi insurgunt contra veritatem: homines quorum mens corrupta est, & reprobati sunt à fide.

9 Sed non progredientur: amentia enim eorum cognita est omni homini, sicut etiam illorum cognita fuit.

10 Tu verò assequutus es doctrinam meam, & assequutus meas vitae rationes, et assequutus fidem meam, et assequutus loquacitatem meam, & assequutus charitatem meam, & assequutus patientiam meam.

1 Ad verbum, Hominibus suis, tam in manuscripto quam in impresso codice: sed contextus docet quomodo locus intelligendus sit. Homines intelligit illos quibus meriti parendum sit. Est igitur synecdoche generis pro specie.

2 Principium versus tertii desideratur in Syro Testamento, tum impresso, tum manuscripto, videlicet, Charitatis expertes, nescii fœderis: quod his verbis restitueretur, ולא חוכמה דלא קימה

3 Iannes & Iambres, quos Syrus vocat Iannis & Iambaris, in Talmud in tractatu de Oblationibus, cap. Omnes oblationes publicae (vbi eorum fit mentio) vocantur יוחנן וממרה, Iohanne & Mamre: & dicuntur ibi fuisse principes magorum Pharaonis, multumque restituisse Moysi, & studuisse Moysi auctoritatem, & miraculorum eius fidem infirmare, dū suis artibus eadem fingerent quae Moyses diuina virtute faciebat: sed tandem eorum impotentia & diuina virtus enituit, quā Aaronis virga in serpentes conuersa, eorum virgas quae serpentes videbantur, deglutiret: & ipsi in miraculo pediculorum, quum idem praestare non possent, faterentur digitum Dei eum esse qui id praestitisset.

4 Id est, Ratione qua me gero. Id enim significat וקרא, à verbo אתקרא, quod significat Se gessit. Potest etiam verti, Conuersatio mea mea.

א דיעהדון נפשחון ב ופרקון מן
ב יכרו:
ב יפרקו:
ב ימלטו:
ב אתהצידו
ב נלכרו:
פחה דסטנג דבה
אתהצידו
לצבינה:

קפלאון ג

הדא דין הוית ידע דביוממא
אחריא יאתון זכנא קשיא:

ויהוון בני נשא רחמי נפשחון
ורחמיא כספא שבהרנא רמא
מגדפנא דלאנשיחון לא מתתפיסין
בפרי בטיבותא רשיעא:

אכלי קרצא משעבדי לרגתא
בעריריא סניי טבתא:

משלמנא מסרהבא חתירא רחמי
רגנתא טב מן חובה דאלהא:

דאית להון אסכמא דדחלת אלהא
ומן חילה דאלהא רחיקין דהכנא
אנון דחוק אנון מנד:

מנהון אנון גיר הנון דמתלדין
ביתבתא ושכין נשא דטמירן בחטהא
ומתדכרן לרגנתא משחלפתא:

דככל זבן ילפן ממתוס לידעתא
דשררא למאתא לא משבחן:

איכנא דין דינים וינברס קמו לוקבל
מושא הכנא אף הנון קימין לוקבל

שררא אנשא דמחבל רעינהון
וסלין מן הימנותא:

אלא לא יאתון לקדמיהון שטיותהון
גיר מתידעא הי לכל נש איכנא דאף
דהנון אתידעת:

אנת דין אתית בתר יולפני ובתר
דוברי ובתר צביני ובתר הימנותי

ובתר בגירות רוחי ובתר חובי
ובתר מסיברנותי:

ובתר

א אחריא
א האחרונים:
א זכנא עיתות:

א מתתפיסין
א מקשיבים:

א אכלי קרצא
א מלשינים:

א בעריריא שיש
א להם מידות
א דומות
א לבעירים:

א משלמנא
א מסגירים:
א טב יותר:
א חוכמה אחתות:

א אסכמא
א דמות:

א דחוק חשלי:

א מנהון
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

א מחרין
א שטמו כאים
א כדרך החולדה:
א סמירן
א נשמות:
א מתדכרן
א מתנהגות:
א זבן זמן:
א ממתוס
א מעולם:
א שררא אמת:

Epist. Pauli

Τοῖς διωγμοῖς, τοῖς παθήμασιν οἷά 11
μοι ἐχρύνετο ἐν Ἀνποχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν
Λύστροις. οἷοις διωγμοῖς ὑπὴνέκη· καὶ ἐκ
πάντων με ἐρρύσατο ὁ Κύριος.

Καὶ πάντες ὅ οἱ θέλοντες ὁσπερ ἡμεῖς ζῆν 12
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διωχθήσονται.

Πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ ῥήγες 13
περικόψουσιν ὑπὲρ τὸ χεῖρον, πλανῶντες
καὶ πλανώμενοι.

Σὺ δὲ μὴ ἐν οἷς ἐμαρτε καὶ ὑπὲρ 14
σωτῆρος, εἰδὼς ὅτι πῶς ἐμαρτε.

Καὶ ὅτι ἀπὸ βρέφους τὰ ἱερὰ γράμ- 15
ματα οἶδας, τὰ δυνάμειά σε σοφίσαι
εἰς σωτείαν, διὰ πίστεως τῆς ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ.

2. Pet. 1. 20

Γὰρ ἡ γραφή, θεόπνευστος, καὶ ὠφέ- 16
λιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἐλεγ-
χον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν
τὴν ἐν δικαιοσύνῃ.

ἵνα ἄρπῃς ἡ ὁ τῆς Θεοῦ ἀνθρώπου, 17
πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐξηρησμένους.

Κεφάλαιον δὲ

Διαμνηστέον οὖν ἐγὼ ἐν ὄψει 1
τῆς Θεοῦ, καὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, τοῦ μέλλοντος κρίνειν ζῶντας καὶ νε-
κροὺς καὶ τὴν πλὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὴν
βασιλείαν αὐτοῦ.

Κήρυξον τὸ λόγον, ἐπισηθι δὲ καὶ 2
εὖ, ἀκαμάτους· ἐλεγξον, ἐπιτίμησον,
ὡς ἀκαμάτους ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ ἐν
διδασκίᾳ.

Ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιανοῦ- 3
σης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται· ἀλλὰ
καὶ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἐαυτοῖς ἐ-
πισωρεύουσι διδασκάλους, κνηθόμενοι
τὴν ἀκρίβειαν.

Καὶ ἀπὸ μὴ τῆς ἀληθείας τὴν ἀ- 4
κολῶν ἀποστρέψουσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ μύθου
ἐκτραπήσονται.

Persecutiones, afflictiones quæ
mihi acciderunt Antiochiæ, Iconii,
Lystris: quas persecutiones susti-
nuerim: sed ex omnibus eripuit me
Dominus.

Sed & omnes qui volunt piè vi-
nere in Christo Iesu, persecutio-
nem patientur.

Improbi autem homines & impo-
stores procedet in peius, tum sedu-
centes *alios*, tum seducti *ipsi*.

At tu permane in iis quæ didici-
sti & quæ tibi concredita sunt, sciens
à quo didiceris:

Tēque à puero sacras literas no-
uisse, quæ te possunt sapientem red-
dere in salute, per fidem quæ est in
Christo Iesu.

¶ Tota Scriptura diuinitus est in-
spirata, & utilis ad doctrinam, ad
redargutionem, ad correctionem,
ad institutionem quæ est in iustitia.

Vt perfectus sit homo Dei, ad o-
mne opus bonū perfectè instructus

Cap. IIII.

Ὁ βεστὸς igitur ego corā Deo
& Domino Iesu Christo, qui
iudicaturus est viuos & mortuos
in illustri illo suo aduentu & regno
suo:

Prædica sermonem, insta tempe-
stiuè, intempestiuè: argue, obiurga,
exhortare cū omni lenitate & do-
ctrina.

¶ Nam erit tempus quum sanam
doctrinam non tolerabunt: sed au-
ribus prurientes, ipsi sibi pro suis cu-
piditatibus coaceruabunt doctores:

Et à veritate quidem aures auer-
tent, ad fabulas verò conuertentur.

5 Octava admoni-
tio logè pressissima,
Pastorem ex vno scri-
pto Dei verbo sapere
oportere, in quo perse-
cutione tradantur quæcū-
que tum ad vera do-
gmata cognoscenda
& stabilienda: falsa
verò refellenda: tum
ad malos quidem mo-
res corrigendos, bonos
autem instituendos
spectant.

1 Summa & præ-
cipua omnium admo-
nitionum, ac proinde
grauissima obsecratio
ne sancta, hæc est, Et
sancta etiam quadā
cum importunitate
proponatur Dei ver-
bum, prout fert neces-
sitas: ita tam enōt soli-
dum doctrina funda-
mentum subleuatur
& acrimonia omni
sancta lenitate tem-
peretur.

2 Captandæ iam
olim fuerunt fides p. a
floribus omnes occa-
siones, hominibus mox
ad suas fabulas eliro
reversuris.

Σύ

11 וְכִתְרֵי רִדְפוֹתַי וְכִתְרֵי חֲשִׁי וְיָדַעְתָּ אֲנִי
אֵילִין^b סִכְרֵת בְּאַנְטִיכְיָא וּבְאִיקֹנוֹן
וּבְלוֹסְטְרָא אִידָא רִדְפוֹתָא סִכְרֵת
וּמִן בְּלָחִין פְּצִינִי מִרִי^c :

^b סִכְרֵת
סִכְרֵת:

^c פְּצִינִי
הַצִּילִנִי:

וְכָלֵהוֹן דִּין אֵילִין דְּצִבִּין בְּרַחֲלָת
אֱלֹהָא דִּיהוֹן בִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא מִתְרַדְפִּין^d :
בְּנֵי-נֶשָׂא דִּין בִּישָׂא^e וּמִטְעִינָא^e :

^d יְחֹן יְחִיו
יְחֹן יְחִיו:

^e מִטְעִינָא
מִטְעִינָא:

12 יוֹסֵפוֹן עַל בִּישׁוֹתֵהוֹן כֹּד טַעִין
וּמִטְעִין :

13 אֲנִי דִין קֹא בְּאֵילִין^f דִּילְפָת^g
וְאַשְׁתַּרְרֵת יָדַע אֲנִי גִיר מִן מִנּוֹ^h
יְלָפָת :

^f קֹא עֲמֹד
קֹא עֲמֹד:

^g יְלָפָת לְמִרְתָּ
יְלָפָת לְמִרְתָּ:

^h אֲשֶׁתֶּרֶת
הַחֲקִימָת:

14 וְדִמֵּן טְלוֹתֶךָ סְפָרָא קְדִישָׁא יֵלִיף
אֲנִי דְּמִשְׁכָּחִין דִּיחֲכֻמוֹנֶךָ לְחִיָּאⁱ :
בְּהִימָנוֹתָא דְּבִישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

ⁱ יֵלִיף מִלְמַד
יֵלִיף מִלְמַד:

עַל כֶּתֶב גִּיר דְּבְרוּחָא אֲתַכְתֵּב
15 מוֹתְרָנָא הוּא לְיוֹלְפָנָא^k וְלִכְוֹנָנָא^k
וְלִתּוֹרְצָא^l וְלִמְרֹדוֹתָא^l דְּבִכְאֻנוֹתָא^l :
דִּיהוּא גְמִיר בְּרִישָׁא דְּאֱלֹהָא לְכָל^m
עֶבֶד טָב וּמִשְׁלָמִין :

^k מוֹתְרָנָא
יִתְרוֹן:

^l לִכְוֹנָנָא
לִכְוֹנָנָא:

^m לִתּוֹרְצָא
לִתּוֹרְצָא:

ⁿ לִמְרֹדוֹתָא
לִמְרֹדוֹתָא:

^o לְכָל
לְכָל:

^p עֶבֶד
עֶבֶד:

קְפֹלָאוֹן דְּ

1 מִסְחָד אֲנִי לָךְ קֹדֶם אֱלֹהָא וּמִן
יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא הוּא דְּעֵתִיד לְמִדֵּן חַיָּא
וּמִיתָא בְּגִלְיָנָא דְּמַלְכוּתָהּ :

^p קֹדֶם עֲמֹד
קֹדֶם עֲמֹד:

^q חַיָּא
חַיָּא:

^r מִיתָא
מִיתָא:

^s בְּגִלְיָנָא
בְּגִלְיָנָא:

^t דְּמַלְכוּתָהּ
דְּמַלְכוּתָהּ:

^u חַיָּא
חַיָּא:

^v מִיתָא
מִיתָא:

^w בְּגִלְיָנָא
בְּגִלְיָנָא:

^x דְּמַלְכוּתָהּ
דְּמַלְכוּתָהּ:

^y חַיָּא
חַיָּא:

^z מִיתָא
מִיתָא:

^{aa} בְּגִלְיָנָא
בְּגִלְיָנָא:

^{ab} דְּמַלְכוּתָהּ
דְּמַלְכוּתָהּ:

^{ac} חַיָּא
חַיָּא:

^{ad} מִיתָא
מִיתָא:

^{ae} בְּגִלְיָנָא
בְּגִלְיָנָא:

^{af} דְּמַלְכוּתָהּ
דְּמַלְכוּתָהּ:

Et assequutus persecutionem meam,
& assequutus passiones meas: et nosti
qua sustinui Antiochia et Iconii &
Lystris: quam persecutionem susti-
nuerim: & ex omnibus eripuit me Do-
minus meus.

12 Sed & omnes illi qui volunt in ti-
more Dei vivere, in Christo Ieschu,
persecutionem patiuntur.

13 Filii hominis autem mali & sedu-
ctores, adiicient malitiam suam, errantes
& in errorem inducentes.

14 Tu vero persiste in iis quae didicisti,
et [in quibus] confirmatus es. nosti e-
nim à quo didiceris:

15 Et quod à pueritia tua libros sacros
didiceris, qui possunt sapientem te red-
dere ad salutem, per fidem quae est in
Ieschu Christo.

16 In Scriptura enim quae per Spiritum
scripta est, utilitas est ad doctrinam,
et ad redargutionem, et ad correctio-
nem, et ad eruditionem quae est in iustitia

17 Ut sit perfectus filius hominis Dei
ad omne opus bonum & absolutus.

Cap. III.

O Btestor te coram Deo & Domi-
no nostro Ieschu Christo, qui iu-
dicaturus est vivos et mortuos in ap-
paritione regni sui:

2 Predica sermonem, & persta in dili-
gentia, tempestive & intempestive: ar-
gue, et redargue cum omni longanimi-
tate & doctrina.

3 Erit enim tempus quum doctrina
sana non auscultabunt, sed iuxta con-
cupiscentias suas coaceruabunt sibi ipsis
doctores, in pruritu auditus ipsorum:

4 Et à veritate auertent aures suas,
ad fabulas vero inclinabunt.

Tu

Sic enim sonat
Syr. verba כתב
&c. Dicere enim
non a se ipsis esse po-
situm prolium, licet
ita melius respon-
deret Græco te-
xtui quia non mo-
do impressus, sed
etiam manuscri-
ptus codex Heydel-
bergensis (quem
antiquissimum e-
sse apparet) legit
ער.

Adverbium,
In tempore & sine
tempore. Hebrai-
smus.

אֲנִי

Epist. Pauli

Σὺ δὲ νῆφε ἐν πάσι, κακοπάθησον, 5
ἔργον ποιῶν διαγγέλιζόν, πλὴν διακονίαν
σου πληροφόρησον.

Εγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς 6
τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφύσηκε.

Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγωνίσμαι, 7
τὸν δρόμον τετέλεκα, πλὴν πίστιν πεπλή-
ρηκα.

Λοιπὸν, ἀπόκειται μοι ὁ τῆς δίκης 8
καίσιویης σέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι
ὁ Κύριος ἐν κείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δὲ-
καίος κριτής· οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ
καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι πλὴν Ἰησοῦ
Χριστοῦ.

Σπούδα ὅσον ἐλθεῖν πρὸς με ταχέως. 9

Δημᾶς γὰρ με ἐγκατέλιπεν, ἀγαπή- 10
σας τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ ἐπορεύθη εἰς
Θεσσαλονίκην· Κρήσκης εἰς Γαλατίαν,
Τίτος εἰς Δαλματίαν.

Coloss. 4. 9

Λουκάς ὅστις μόνος μετ' ἐμῶν. Μάρ- 11
κον ἀναλαβὼν ἀγε μετ' σε αὐτῶν. ἔστι γὰρ
μοι εὐχρηστος εἰς διακονίαν.

Τυχικὸν ὃ ἀπέστειλα εἰς Ἐφεσον. 12

Τὸν Φελόνιον ὃν ἀπέλιπον ἐν Τροάδι 13
διὰ τὸν Κάρπω, ἐρχόμενος φέρε, καὶ
τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας.

Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι 14
κακὰ ἐνεδείξατο· ἀποδώσῃ αὐτῷ ὁ Κύ-
ριος κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

Ὁν καὶ σὺ φυλάσσει· λίαν γὰρ δυνά- 15
στηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις.

Εν τῇ πρώτῃ μου ἀπολογία οὐδεὶς 16
μοι συμπαρήχθη, ἀλλὰ πάντες με ἐ-
γκατέλιπον· (μὴ αὐτοῖς λογιθεῖν)

Ὁ δὲ Κύριός μοι παρέστη, καὶ ἐνε- 17
δυνάμωσέ με· ἵνα δι' ἐμοῦ τὸ κήρυγμα
πληροφορηθῇ, καὶ ἀκούσῃ πάντα τὰ ἑ-
θνη· καὶ ἐρρύθην ἐν στόματος λέοντος.

Καὶ

3 At tu vigila in omnibus, perfer,
opus perage euangelistæ, ministe-
rij tui plenam fidem facito.

3 Mundi perfidia
debet fidos ministros
eo magis sollicitos red-
dere.

4 Nam ego iam libor, & tempus
meæ resolutionis instat.

4 Prædicat proxi-
mum suum obitum,
pulcherrimo inuicta
constantia & certæ
spei exemplo.

Certamen illud præclarum de-
certavi, cursum consummaui, fidē
seruaui.

Quod superest, reposita est mihi
iustitiæ corona, quam reddet mihi
Dominus in illo die, iustus ille iu-
dex: non solum autem mihi, sed &
omnibus qui expetierint illustrē
illum ipsius aduentum.

5 Stude venire ad me citò.

5 Ultima pars epi-
stole grauissimas ad-
uersus quosdā quere-
las, & singularis &
bique pietatis ac in-
defectis animi exem-
pla præbens.

Nam Demas me dereliquit, am-
plexus præfens seculum, & profe-
ctus est Thessalonicam: Crescēs in
Galatiam, Titus in Dalmatiam.

¶ Lucas mecum est solus. Marcum
assumptum adduc tecum: est enim
mihi perutilis ad ministerium.

Porro Tychicum misi Ephesum.
Penulam quā reliqui Troade a-
pud Carpum, adfer quum venies,
& libros, maximè membranas.

Alexander faber ærarius multa
mala mihi exhibuit: reddat ei Do-
minus secundum facta ipsius.

Quem & tu caue: vehementer e-
nim restitit sermonibus nostris.

In prima mea defensione nemo
mihi adfuit, sed omnes me deserue-
runt: (ne illis imputetur)

Sed Dominus mihi adfuit, & cor-
roborauit me, ut per me fieret fides
præconii quod audirent omnes Gē-
tes: & ereptus fui ex ore leonis.

Et

5 אַנְתָּ דִּין הַיּוֹת עִיר בְּכָל מַדְם וְסִיכָר
בִּישָׁתָא וְעַכְדָּא עֵבֶר^b דְּמַסְכְּרָנָא^a
וְתַשְׁמֶשֶׁתְּךָ שָׁלָם :

*Tu autem esto vigilans in omni re,
& tolera mala, et fac opus Euange-
listæ, et ministerium tuum adimple.*

6 אֲנִי דִּין^c מִתְּנָקָא אֲנִי^d וְזִכְנָא^e
דְּאַשְׁתָּרָא מִטָּא :

*Ego autem² libor, & tempus quo re-
soluar, appropinquat.*

² Id est, Libami-
nis instar offeror.
quod verbum ad
Philipp. 2. eodem
sensu legitur.

7 אֲנִי אֲנִי שְׂפִירָא^f אֲתַכְתֶּשֶׁת וְדַהֲמִי^g
שְׁלָמָת וְהִימְנוֹתֵי נִטְרָת :

*Certamen bonū certavi, & cursum
meum absolui, & fidem meā seruavi.*

8 וּמִן הַשָּׂא נִטְרִי לִי כְּלִילָא דְּכַאנוֹתָא^h
דִּיפְרַעְיוּהִי לִי מְרִי בְּיוֹמָא הוּאⁱ דְּהַיּוֹ^j
דִּינָא^k כַּאֲנָא לֹא דִּין בְּלַחוּד לִי אֶלָּא^l
אַף לֵאילִין דְּאַחְבּוֹ לְגַלְיָנָה :

*Et deinceps seruatur mihi corona in-
stitia, quam rependet mihi Dominus
meus in die illo, qui est iudex iustus: nō
autem tantum mihi, sed etiā illis qui
dilexerunt reuelationem eius.*

9 יִתְבַּטֵּל לְךָ דְּתַאֲתָא לְוֹתִי בְּעַנְלָא^m
דְּאַמָּא גִּיר שְׂבָקְנִיⁿ וְאַחְבּוֹ עֲלָמָא חַנָּא^o
וְאַזֵּל לָהּ לְתַסְלוֹנִיקָא^p קְרִיסְפוֹס^q
לְגַלְטִיא טִיטוֹס לְדִלְמַטִּיא :

*Solicitudō tibi incumbat ut venias
ad me citō.*

10 לֹקָא הוּא בְּלַחוּד עָמִי לְמַרְקוֹס^r
דְּבִרְ וְאַיְתִיהִי עִמָּךְ עֵהֵן לִי גִיר לֹת^s
לְתַשְׁמֶשֶׁתָּא :

*Demas enim deseruit me, et dilexit
mūdum hunc, et profectus est Thessa-
lonicam, Crispus in Galatiam, Titus
in Dalmatiam.*

11 לְטוֹכִיקוֹס דִּין שְׂדֵרֶת לְאַפְסוֹס^t
בֵּית כְּתָבָא דִּין דְּשִׁבְקָת בְּטְרוֹאִם^u
לֹת קְרַפּוֹס מָא דַּאֲתָא אֲנִי אִיתִיהִי^v
וּכְתָבָא וְיִתִּירָאִית כְּרָכָא דְּמַגְלָא^w :

*Lucas solus est mecum. Marcū as-
sume, et adducito eum tecum: aptus
enim est mihi ad ministerium.*

12 אֶלְכְּסַנְדְּרוֹס קִינִיא בִּישָׁתָא סְגִיָּאֲתָא^x
חֲיוֹנִי פֶרַע לָהּ מֶרֶן אִיךְ עַכְדוּהִי^y :

Tychicum autem misi Ephesum.

13 אַף אֲנִי דִּין אֲזִדְהִי מִנֵּה טַב גִּיר^z
זְקִיף לֹקְבֵל מִלִּין^{aa} :

*Domum scriptorum autem quam
reliqui Troade apud Carpum, quū ve-
neris adferto, et libros, & maxime⁴ fa-
sciculum voluminum.*

14 בְּמַפֵּק בְּרוּחַ קְדָמִיא לֹא אֲנִי הוּא^{ab}
עָמִי אֶלָּא כְּלָהוֹן שְׂבָקוֹנִי לֹא תַתְחַשֵּׁב^{ac}
לְהוֹן הָדָא :

*Alexāder faber ararius mala mul-
ta ostendit mihi. redditurus est illi Do-
minus noster secundum opera ipsius.*

15 זְקִיף לֹקְבֵל מִלִּין^{ad} :

*Caue autem tu quoque ab eo: valde
enim sese eleuauit contra sermones
nostros.*

16 מְרִי דִּין קָס לִי וְחִילָנִי דְּכִי פְרוּזוֹתָא^{ae}
תַּשְׁתַּלֵּם וְיִשְׁמַעוֹן עִמָּמָא^{af} כְּלָהוֹן^{ag}
וְאַתְפַּצִּית מִן פּוֹמָא דְּאַרְיָא^{ah} :

*In defensione prima nemo fuit me-
cum, sed omnes deseruerunt me: ne im-
putetur illis hoc.*

17 דְּמִינִי פֶרַע לָהּ מֶרֶן אִיךְ עַכְדוּהִי^{ai} :

*Dominus autem meus astitit mihi,
& roborauit me, ut per me predicatio
expleretur, & audirēt Gentes omnes:
et ereptus sum ex ore leonis.*

וּפְצִינִי^{aj}

Epist. Pauli

Καὶ ῥύσεται με ὁ Κύριος ἀπὸ παν-18
τὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς πλὴν βα-
σιλείαν αὐτοῦ πλὴν ἐπουρανίου. ᾧ ἡ δό-
ξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Supra, 1.16

Ασπασαί Πρίσκαν καὶ Ἀκύλαν, καὶ 19
τὸν Ονησιφόρου οἶκον.

Εραστος ἐμείνεν ἐν Κορίνθῳ. Τρό-20
φιμον δὲ ἀπέλιπον ἐν Μιλήτῳ ἀδε-
νοῦντα.

Σπούδασον πρὸς χιμῶνος ἐλθεῖν. 21
Ασπάζεται σε Εὐβουλος, καὶ Πούδης,
καὶ Λίνος, καὶ Κλαυδία, καὶ οἱ ἀδελ-
φοὶ πάντες.

Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς μετὰ ποδ 22
πνύματος σου. ἡ χάρις μὲν ὑμῶν. ἀ-
μήν.

Γρὸς Τιμόθεον δευτέρα τῆς Εφεσίων
ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἐπίσκοπον χροτο-
νηθέντα, ἐγράφη ἀπὸ Ρώμης, ὅτε
ἐκ δευτέρου παρέστη Παῦ-
λος τῷ Καίσαρι
Νέρονι.

Et eripiet me Dominus ab omni
opere malo, seruabitque regno suo
caelesti: cui gloria in secula seculo-
rum. Amen.

Saluta Priscam & Aquilam, &
Onesiphori familiam.

Eraustus mansit Corinthi: Trophi-
mum autem reliqui Mileti ægro-
tantem.

Stude venire ante hyemem. Salu-
tat te Eubulus, & Pudēs, & Linus,
& Claudia, & fratres omnes.

Dominus Iesus Christus sit cum
spiritu tuo. Gratia eius sit vobiscū,
Amen.

*Scripta est Roma posterior ad Ti-
motheum, qui primus Ephesi
ordinatus fuit Episcopus,
quum Paulus iterum
sisteretur Cesari
Neroni.*

Παύλου τοῦ ἀποστόλου ἡ πρὸς
Τίτον ἐπιστολή.

Κεφάλαιον α΄

ΠΑΥΛΟΣ δοῦλος Θεοῦ, 1
ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ
καὶ πῖσιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ,
καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας τῆς
κατ' ἀσέβειαν.

Rom. 16.25
ephef. 3.9
coloss. 1.26
2. tim. 1.9
1. pet. 1.20

Ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου, ἧς ἐπη-2
γάλατο ὁ ἀψευδὴς Θεὸς πρὸς χρόνων
αἰώνων, ἐφανερώσει δὲ καιροῖς ἰδίους.
Τὸν λόγον αὐτοῦ, ἐν κηρύγματι ὃ ἐπι-
σεύδω ἐγὼ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ σωτῆ-3
ρος ἡμῶν Θεοῦ. Τίτῳ γνησίῳ τέκνῳ καὶ
κοινῷ πῖσιν.

Χάρις

Epistola Pauli A- postoli ad Titum.

Cap. I.

PAULVS Sferuus Dei,
Apostolus autem Iesu
Christi, secundum fidē
electorum Dei, & ag-
nitionem quæ est secundū pietatē:

Ad spem vitæ æternæ, quam pro-
misit Deus ille mentiri nescius an-
te tempora secularia, patefecit au-
tem temporibus suis:

Uidelicet sermonem illum suum,
per prædicationem quæ concredi-
ta est mihi ex mandato Seruatoris
nostri Dei: Tito germano filio in
communi fide.

1 Afferit suum A-
postolatum, non Titum
sed Cretensem cau-
sa, tum ex vocationis
externæ testimonio,
tum ex suo cum omni-
bus ab initio mundi
electis consensu.

2 Fides in qua o-
mnes electi consen-
tiunt, est vera ac sin-
cera Dei cognitio, huc
spectans ut Deum re-
te colentes, vitam æ-
ternam tandem, secū-
dū veracis Dei pro-
missionem, ex æterno
ipsius proposito suis te-
poribus in Christo
exhibitam, consequa-
mur.

3 Hac veritas non
est alibi quàm in A-
postolica prædicatio-
ne querenda.

4 Titus communem
secum consensionem
in fide prædicans A-
postolus, Cretensem ad
illum audiendum ex-
citavit: simulque mo-
net quæ potissimum
ex re veros ministros
a falsis distinguere
oporteat.

^a יופציני מרי מן כל עבד ביש ויחגי
^b יפציני יפציני
^c פש נח
^d כריח חולה
^e יתכטל לך
^f חשתרל
^g טיבותא חסדי
במלכותה דכשמיא דלה שובח
לעלם עלמין אמין
הב שלמא לפריסקלא ולאקלוס
ולביתא דאנסיפרוס
ארסטוס פש לה בקורנתוס
טרופימוס דין שבקתה כד כריח
במילטוס מדינתא
יתכטל לך דקדם סתוא תאתא
שאל בשלמך אכולוס ופודיס ולינוס
וקלודיא ואחא כלחון
מרן ישוע משיחא עם רוחך טיבותא
עמך אמין

18 *Ac eripiet me Dominus meus ab
omni opere malo, & servabit me in re-
gnū suum quod est in calis: cui est glo-
ria in secula seculorum. Ammin.*
19 *Saluta Priscillam & Aquilam,
& familiam Onesiphori.*
20 *Erastus remansit Corinthi: Tro-
phimum autem reliqui agrotū in Mi-
leto urbe.*
21 *Sollicitudo incumbat tibi ut ante hy-
emem aduenias. Salutat te Ebulus, et
Pudus, et Linus, et Claudia, et fra-
tres omnes.*
22 *Dominus noster Ieschua Chri-
stus sit cum spiritu tuo. Gratia sit te-
cum. Ammin.*

² Ad verbum,
Dapacem Priscil-
lae. Hebraismus.

שלמת אנרתא דלות טימתאוס
דתרתין דאתכתבת מן
רחומא

*Finitur epistola ad Timotheum
secunda, quae fuit scripta ē
Roma.*

אנרתא דלות טטוס

קפלאון א

Epistola ad Titum.

Cap. I.

TAVLV S servus Dei
et Apostolus Ieschua
Christi, iuxta fidem ele-
ctorum Dei, [et] agni-
tionis veritatis quae est
in reuerentia Dei,

2 *De spe vitae quae est in aeternum, quā
promisit Deus vera x ante tempora
seculi, et patefecit sermonem suum in
tempore suo.*

3 *Per prädicationem nostram quae cō-
credita fuit mihi per mandatum Dei
Servatoris nostri, Tito filio vero, iuxta
fidem communem.* ccc.ij.

¹ Vide quā de
hac voce scripsi-
mus Act. 1

^a גביא בחירי
^b שררא אמת
^c סברא תקות
^d סלך נשבע
^e שרירא אמת
^f או נאמן
^g זכנוה
^h עיתותיו
ⁱ כוכבה בעיתות
^j כרוותן
^k בשורחנו
^l אחיהימנת
^m אנאנפקרה
ⁿ ביד אמונת
^o מחינן
^p מושיענו
^q שרירא נאמן
^r דבוא רל
^s שרירא של
^t רבים
ולוס עבדא דאלהא
ושליחה דישוע משיחא
בהימנותא דגביא
דאלהא דידעתא
דשררא דבדחלת אלהא
על סברא דחיא דלעלם דמלך
אלהא שרירא קדם זכנוהי דעלמא
ונלא מלתה בזכנה
ביד כרוותן הי דאתהימנת אנא
בפוקדנא דאלהא מחינן לטטוס
ברא שרירא בהימנותא דגוא
טיבותא

Epist. Pauli

Χάρις, ἔλεος, εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πα- 4
τρὸς, καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν.

Τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρή- 5
τῃ ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ
καταστήσῃς καὶ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς
ἐγὼ σοι διεταξάμην.

2. Tim. 3. 2

Εἴπῃς ὅτιν ἀνέκκλητος, μιᾶς γυναι- 6
κὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ ἐν κατη-
γρεῖα ἀσωτίας, ἢ ἀνυπότακτα.

Δεῖ γὰρ τὸν ἐπίσκοπον ἀνέκκλητον 7
εἶναι, ὡς Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ
ὀργίλον, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτιν, μὴ
αἰχροκερδή.

Ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγαθον, σω- 8
φρονα, δίκαιον, ὁσίον, ἐγκρατῆ.

Ἀντεχόμενον τοῦ καὶ πλὴν διδαχῶν 9
πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνάτῃς ἡ καὶ ὡρα-
καλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνου-
σῃ, καὶ τοὺς ἀνυπάρχοντας ἐλέγχῃς.

Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ καὶ ἀνυπότακτοι, μα- 10
ταλόγοι καὶ φρεναπάται, μάλιστ' αἱ
ἐκ ὡειπομῆς.

(Οὓς δεῖ ἐπιτομίζειν) οἵπνες ὅλοις 11
οἴκοις ἀνατρέποισι, διδάσκοντες αὐτοὺς μὴ
δεῖν, αἰχροῦ κέρδους χάριν.

Εἴπετι τις ἐξ αὐτῶν, ἴδιος αὐτῶν ὡρ- 12
φήτης, Κρήτης αἰεὶ ψεύσαι, κακὰ θηεῖα,
γαστέρες ὄφεις.

Ἡ μὲν τυ-

5 Gratia sit tibi, misericordia, &
pax à Deo Patre, & Domino Iesu
Christo Seruatore nostro,

5 Communis esset
eadem salutis ratio
Pastoribus & gregi.

6 Huius rei gratia reliqui te in Cre-
ta ut quæ reliqua sunt pergas corri-
gere, & constituas oppidatim pre-
sbyteros, sicut ego tibi mandavi;

6 Prima admoni-
tio, ut presbyteri oppi-
datim constituantur.

7 Siquis est inculpatus, unius vxo-
ris vir, liberos habens fideles, non
obnoxios crimini luxus, vel qui nō
sint refractarii.

8 Oportet enim episcopum incul-
patum esse, tanquam Dei dispensa-
torem, non sibi pertinaciter placentem,
non iracundum, non vinosum,
non percussorem, non turpiter lu-
cri cupidum.

7 Secunda admoni-
tio, à quibus præfer-
tum vitis alienos, &
quibus præcipue vir-
tutibus ornatos esse
oporteat Pastores,
quos etiam presbyte-
ros vocamus.

9 Sed hospitalem, bonorum aman-
tem, temperatam, iustum, pium, cō-
tinentem:

10 Tenacem fidelis illius sermonis
qui ad doctrinam facit, ut possite-
tiam exhortari per doctrinam sanā,
& contradicentes conuincere.

8 Tertia admoni-
tio, Pastorem eius do-
ctrina tenacissimum
esse oportere quæ ab
Apostolis tradita, ad
salutem facit, curiosis
& inanibus omni-
bus relictis.

11 Sunt enim multi refractarii, &
vaniloqui, & mentium deceptores,
maximè ii qui sunt ex Circūcisione:

9 Quarta admoni-
tio, Veræ doctrina
scientiam ad & sum
esse applicandam,
qui quidem duabus
in rebus consistit: nem-
pe in regendis qui se
dociles præbent, &
refractariis: refutan-
dis.

(Quibus oportet os obturare) qui
totas domos subuertunt, docentes
quæ nō oportet, turpis lucri gratia.

10 Applicatio the-
sis ad hypothesein, Cre-
tenses inter ceteros
acribus reprehensio-
nibus egere, tum pro-
pter animos eorum
ad mendacia & pi-
gritiam naturalis quo-
dam impetu propen-
sos: tum propter auar-
os quosdam Iudeos,
qui pietatis prætextu
partim traditiones
quasdam inanes, par-
tim veteres ceremonias
cum Euangelio coniungebant.

Dixit quidam ex ipsis, proprius
ipforum propheta, Cretenses sem-
per mendaces, malæ feræ, ventres
pigri.

Testimo-

א טיבותא^a ושלמא מן אלהא אבא^a
 ומן מרן ישוע משיחא^b מחינן :
 מטול הנא הו שבקתך חוית
 בקרטא דאילין דחסירן תתקן ותקים
 קשישא במדינא מדינא איכנא
 דפקדתך :
 אינא דדלא רשין הו והוא בעלא
 דחדא אנתתא ואית לה בנאי
 מהימנא דלא^c מצחין ולא איתיהון
 דלא שועבד באסוטותא :
 חיב הו גיר קשישא דיהוא דלא
 רשין איך^h רב ביתא דאלהא ולא
 יהוא מתדבר ברעין נפשה ולא יהוא
 חמתן ולא יהוא עבר על חמרא ולא
 תהוא^k רהטא אידיה^l לממחא ולא
 יהוא רחם יותרנא טנפא :
 אלא יהוא רחם אכסניא ויהוא
 רחם טבתא ויהוא^m נכף ויהואⁿ כאין
 ויהוא^o חסא ולכין נפשה מן
 רגנתא :
 ובטיל לה על יולפנא דמלתא
 דהימנותא דישבכא אף^q למביאו
 ביולפנה^r חלימא^s ולמכסו לאילין
 דמתחרין :
 אית גיר סגיאא דלא משתעבדין
 וסריקין מליהון ומטעין רענא דבני
 נשא יתיראית אילין דמן גזורתא
 אבון :
 הנון דלא^y הוא למסכרו פומהון
 בתא סגיאא מחבלין ומלפין^z מדם
 דלא^{bb} ולא מטול יותרנא טנפא :
 אמר אנש מנהון נביא דילהון
 דבני קרטא בכל^{cc} זכ^{dd} דגלין אבון
 חיותא בישתא^{ff} וכרסתא^{gg} בטילתא
 ושריראית

4 Gratia & pax à Deo Patre, et à Domino nostro Ieschua Christo Seruatore nostro.

5 Propter hoc reliqueram te in Creta, ut ea quæ deessent corrigeres, & constitueres seniores in qualibet ciuitate, sicut praeceperam tibi.

6 Eū qui est irreprehensibilis, & fuit maritus uxoris unius, et sunt illi filii fideles qui non sunt dediti luxuria, neque² sunt immorigeri præ crapula.

² Metaphora est sumpta à iumentis, quæ quò magis fatigantur, eò magis redduntur indomita.

7 Debet enim senior esse irreprehensibilis, tanquam dispensator Dei: neque ducatur per cogitationem sui ipsius, neque sit iracundus, neque sit³ sectator vini, cuius manus non sit praeceptus ad percutiendum, neque sit amans lucrū turpe:

³ Ad verbum, Transiens ad vinū, Vide Tim. 3.

8 Sed sit amans hospites, & sit amans bona, et sit sobrius, & sit iustus, & sit benignus, & continens se ipsum à concupiscentiis:

9 Et sollicitus sit super doctrina sermonis fidei, ut possit etiam consolari per suam doctrinam sanam, et arguere eos qui sunt contentiosi.

10 Sunt enim multi qui sese non submitunt, & vani sunt sermones eorum, & in errorem inducunt mentes filiorū hominis, maxime ii qui sunt ex circuncisione:

11 (Quorum oportebat obturare os) domos multas destruunt, & docent id quod non oportet, propter lucrū turpe.

12 Dixit quidam ex ipsis propheta ipso rum, Quod⁴ Cretenses omni tempore mendaces sunt, bestiae malae, et ventres otiosi.

⁴ Ad verbum, Filii Cretæ. Hebraismus.

Epist. Pauli

Ἡ μὲν προεία αὐτῇ ἐστὶν ἀληθής· δι' 13
ὧν αἰτίαν ἐλέγχε αὐτοὺς ἀποτόμως, ἵνα
ὑγιαίνωσιν ἐν τῇ πίστει·

2.Tim.1.4

Μὴ προσέχοντες Ἰουδαϊκοῖς μύ- 14
θοις, καὶ ἐντολαῖς ἀνθρώπων ἀποστρε-
φομένων πρὸς ἀλήθειαν.

Rom.14.20

Πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· 15
τοῖς δὲ μεμιασμένοις καὶ ἀπίστοις οὐ-
δὲν καθαρὸν, ἀλλὰ μεμίανται αὐτῷ
καὶ οἱ νοῦ καὶ ἡ συνείδησις.

Θεὸν ὁμολογοῦσιν εἶδέναι, τοῖς δὲ 16
ἔργοις ἀρνούμενοι, βδελυκτοὶ ὄντες καὶ
ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πάν ἔργον ἀγαθὸν
ἀδόκιμοι.

Κεφάλαιον 6

Σὺ δὲ λάλει ἀπρέπει τῇ ὑγιαίνουσῃ 1
διδασκαλίᾳ.

Πρεσβύτες νηφαλίους ^{εἶ}, σεμνοὺς, 2
σωφρονεῖς, ὑγιαίνοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγά-
πῃ, τῇ ὑπομονῇ.

Πρεσβύτεας ὡσαύτως ἐν καταστά- 3
ματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ
οἴνω πολλῷ δεδουλωμένους, καλοδιδασ-
κάλους·

Ἴνα σωφρονίζωσι τὰς νέας, φιλάν- 4
δροις ^{εἶ}, φιλοτέκνοις·

Ephes.5.23

Σωφρονεῖς, ἀγνὰς, οἰκουροὺς, ἀγα- 5
θὰς, ὑποτασσόμενους τοῖς ἰδίοις ἀνδρά-
σιν· ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφη-
μῇται.

Τοῖς νεωτέροις ὡσαύτως ᾤρα κα' 6
λοι σωφρονεῖν.

Περεῖ πάντα σεαυτὸν ᾤρεχόμενος 7
τύπον καλῶν ἔργων, ἐν τῇ διδασκα-
λίᾳ ἀδιαφθορείᾳ, σεμνότητι,

Λόγον

Testimonium hoc est verum. quā
ob causam eos redarguito præcisè,
ut sani sint in fide:

¶ Non attendendo Iudaicis fabu-
lis, & mandatis hominum auersan-
tium veritatem.

¶ Omnia quidem pura puris: pol-
luta autem & infidelibus nihil est
pulum, sed polluta est eorum & mēs
& conscientia.

¶ Paucis ostendit
puritatem non in Le-
gali & externo cultu
(veluti delectu cibo-
rum, & ablutionibus,
& ceteris eiusmodi
sunt aboliti) sed in
mente & conscientia
positam esse: & qui
secus doceant, quæ sit
res ipsa vera religio
prorsus nescire, atque
adeo nihil minus es-
se quam quod vide-
ri volunt.

Deum profitentur se scire, sed fa-
ctis negant, quum sint abominandi,
& rebelles, & ad omne opus bonū
reprobi.

Cap. II.

A' T tu loquere quæ decent fa-
nam doctrinam.

¶ Vt senes sobrii sint, venerandi, te-
perantes, sani fide, charitate, tole-
rantia.

¶ Quinta admoni-
tio, Non tantum in
genere puram esse do-
ctrinam oportere, sed
etiam singulis etati-
bus & ordinibus pro
circumstantiarum va-
rietate applicari.

¶ Quæ sint præci-
pue senum & iuue-
num, tum virorum,
tum mulierum virtu-
tes ad quas illos aspi-
due incitari oport-
eat.

Anus itidem ut sint habitu qui san-
ctimoniam deceat, non calumnia-
trices, non vino multo seruientes,
honestatis magistræ:

Ut ad sapientiam instruant ado-
lescentulas, ut maritos suos dili-
gant, ut liberos ament:

Ut temperantes sint, puræ, domi-
manentes, bonæ, subiectæ suis vi-
ris: ne sermo Dei blasphemetur.

Adolescentes itidem adhortare
ut sint temperantes.

¶ Per omnia teipsum præbens exē-
plar bonorum operum, in doctrina
integritatem, grauitatem,

¶ Sexta admonitio,
Integram esse oport-
ere pastoris tum vita-
tum doctrinam.

Sermonem

^a וְשִׁירָאִית אִתִּיהָ סְהֻדָּתָא הָדָא
אמת:
^b קְשִׁיאוֹת
כפר:
^c מִכָּס מוֹכִיחַ
חלימין:
^d דִּיהוּוֹן חֲלִימִין בְּהִימְנוּתָא:

וְלֹא יִתְרַמּוּן לְשׁוּעִיתָא דִּיהוּדִיָּא
ולפוקדא דבני-נשא דסנין שררא:
^e יִתְרַמּוּן לְשׁוּעִיתָא דִּיהוּדִיָּא
לשועיתא ילכו:
^f אַחֲרֵי סִיפּוּרֵי:
שררא האמת:

כָּל מִדָּם גֵּיר דְּכָא הוּא לְדְכִיָּא לְאֵילִין
כל מדם גיר דכא הוא לדכיא לאילין

דִּין דְּמִסִּיכִין וְלֹא מְהִימְנִין מִדָּם דְּכָא
דין דמסיכין ולא מהימנין מדם דכא

לִית לְהוֹן אֵלָּא ^h מְסִיב הוּא רַעִיבְהוֹן
לית להון אלא מסיב הוא רעיבהון
ⁱ וְתִאֲרִתְהוֹן:
ותארתהון:

וּמִדִּין דִּידְעִין לֹאֲלֵהָא בְּעַבְדִּיהוֹן
ומדין דידעין לאלהא בעבדיהון

דִּין בְּפִרִין בֵּה וְאִתִּיהוֹן סְנִיָּאָא וְדִלָּא
דין בפרין בה ואיתהון סניאא ודלא

פִּסְוִמְסִלִּיא לְכָל עֵבֶד טָב:
פסומסליא לכל עבד טב:
^k דְּלֹא פִסְוִמְסִלִּיא
מסאנים:
^l לְשׁוּעִיתָא
לשועיתא:
^m מְסִלִּיא
מסליא:
ⁿ נְמִסִּים:
נמסים:

קפלאון ב

אֲנִתְ דִּין מִלָּל מִדָּם דִּיָּאָא לְיוֹלֵפְנָא
אנת דין מלל מדם דיאא ליולפנא
^m חֲלִימָא:
חלימא:
ⁿ חֲלִימָא
תמימה:

וְאַלְף דִּיהוּוֹן קְשִׁישָׁא עִירִין בְּרַעִיבְהוֹן
ואלף דיהוון קשישא עירין ברעיבהון
^o וְיִהוּוֹן נְכַפִּין וְיִהוּוֹן דְּכִין וְיִהוּוֹן חֲלִימִין
ויהוון נכפין ויהוון דכין ויהוון חלימין
^p בְּהִימְנוּתָא וּבְחֻבָּא וּבְמִסִּיבְרָנוּתָא:
בהימנותא ובחובא ובמסיברנותא:
^q חֲלִימָא
חלימא:

וְאַף ^p קְשִׁישָׁתָא חֲכָא דִּיהוּוֹן
ואף קשישתא חכא דיהוון

בְּאִסְכָּמָא דִּיָּאָא לְדַחֲלָתָא וְלֹא
באסכמא דיאא לדחלתא ולא

יְהוּוֹן אֲכִילָן קִרְצָא וְלֹא יְהוּוֹן מְשַׁעְבָּדָן
יהוון אכלן קרצא ולא יהוון משעבדן

לְחִמְרָא סְנִיָּאָא וְיִהוּוֹן מִלְּפָן שְׁפִירָתָא:
לחמרא סניאא ויהוון מלפן שפירתא:

וּמִנְכָּפָן לְאֵילִין דְּטִלִין דִּירְחֻמָּן
ומנכפן לאילין דטלין דירחמן

בְּעִלְיָהִין וּבְנִיָּהִין:
בעליהין ובניהין:

וְיִהוּוֹן ^u נְכַפִּין וּקְדִישִׁין וְיִהוּוֹן יִצְפִּין
ויהוון נכפין וקדישין ויהוון יצפין

שְׁפִיר דְּבִתִּיָּהִין וּמִשְׁתַּעְבָּדָן לְבְּעִלְיָהִין
שפיר דבתייהין ומשתעבדן לבעליהין

דְּלֹא אֲנִשׁ מְנַדָּף עַל מִלְתִּיהוּדָאֵלָּהָא:
דלא אנש מנדף על מלתיהודאאלהא:

וּמִן אֵילִין דְּטִלִין חֲכָא בְּעִי דִּיהוּוֹן
ומן אילין דטלין חכא בעי דיהוון

נְכַפִּין:
נכפין:

בְּכָל מִדָּם דִּין דְּמוּתָא בְּנַפְשָׁךְ
בכל מדם דין דמותא בנפשך

חֻוָּא בְּכָל עֵבֶד טָבָא וּבְמִלְפָּנוּתָךְ
חוא בכל עבד טבא ובמלפנותך

תְּחֻוָּא לָךְ מִלְתָּא חֲלִימָתָא:
תחוא לך מלתא חלימתא:

דנכפא

13 *Et verum est testimonium hoc: propter hoc durè increpa illos ut sint sani in fide.*

14 *Et ne coniiciant se ad fabulas Iudaeorum, et ad mandata filiorum hominis odio habentium veritatem.*

15 *Omnis enim res pura puris, iis autē qui sunt inquinati, et non credentes, aliquid quod purum sit, non est: sed est inquinata mens eorū, et conscientia eorum.*

16 *Et cōfiteatur quod cognoscant Deū, factis autem suis negant eum: et sunt odiosi, et inobedientes, ac reprobantes omne opus bonum.*

6 Ad verbum, Si ne obedientia. Hebraismus.

Caput. II.

1 *TV verò loquere id quod decet doctrinam sanam.*

2 *Et doce ut sint seniores vigilantes mentibus suis, et sint honesti, et sint puri, et sint sani in fide, et in charitate, et in tolerantia.*

3 *Et anus quoque similiter, ut sint in modestia quae conveniat reuerentiae Dei: at ne sint calumniatrices, neque sint obnoxiae vino multo: et doceant decora,*

4 *Et honestas reddat eas quae sunt iuenculae, ut ament viros suos et filios suos:*

5 *Et sint honestae, et sanctae, et curam habeat decoris familiarum suarum, et subiectae viris suis: ne quis obloquatur de sermone Dei.*

6 *Et ab illis qui sunt iuvenes, similiter pete ut sint honesti.*

7 *In qualibet autem re exemplar in te ipso praebe in omnibus operibus bonis: et in doctrina tua sit tibi sermo sanus.*

ccc.iiij.

Epist. Pauli

Λόγον ὑμῶν, ἀκατάγνωστον, ἵνα ὁ δὲ 8
ἐναντίας ἐντραπῇ, μηδὲν ἔχων ὡς
ὑμῶν λέγειν Φαῦλον.

Ephes. 6. 3
coloss. 3. 22
1. pet. 2. 18

Δούλοις ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσ- 9
σεσθαι, ἐν παντὶ δουλεύουσιν ἑῷ, μὴ ἀντι-
λέγοντας.

Μὴ νοσφιζομένοις, ἀλλὰ πῶς πᾶ- 10
σαν ἐν δουλῶν ἀγαθῶν. ἵνα ἡ δι-
δασκαλία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ κο-
σμῶσιν ἐν παντί.

1. Cor. 1. 1
coloss. 1. 22

Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σω- 11
τήριος πᾶσιν ἀνθρώποις.

Παιδεύουσα ἡμᾶς ἵνα ὁρμησάμενοι 12
τῇ ἀσέβειαν καὶ ταῖς κοσμικαῖς ἐπιθυ-
μίαις, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ ὁσι-
ῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι.

Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλ- 13
πίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ
μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ,

Ὁς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα 14
λυτρώσεται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας,
καὶ καθαρῶς ἑαυτὰ λαὸν ὡς αὐτοῦ,
ζηλωτὴν καλῶν ἔργων.

Ταῦτα λέγει, καὶ ὁρακάλει, καὶ 15
ἐλεγχε μὲν πάσης ἐπιταγῆς. μηδεὶς σου
ὡς φρονεῖτω.

Κεφάλαιον Γ

Rom. 13. 1

Υπομνήσκου τοὺς δεσποῖς καὶ 1
ἐξουσίαις ὑποτάσσεσθαι, πειθαρχ-
εῖν, ὡς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἐν ὁ-
μίᾳ ἑῷ.

Μηδὲν αὖ βλασφημεῖν, ἀμάρτυρας 2
ἐπιτιμῶν, πᾶσαν ἐν δουλῶν πειθαρχί-
αν ὡς πᾶν ἀνθρώπου.

1. Cor. 6. 11

Ἡμεῖς γὰρ ποτε καὶ ἡμεῖς ἀνόητοι, ἀ- 3
πειθεῖς, πλανώμενοι, δουλοῦντες ἐπι-
θυμίαις καὶ ἡδοναῖς ποικίλαις, ἐν κα-
κίᾳ καὶ φθόνῳ διαζόντες, συνητοί, μι-
σοῦντες ἀλλήλους.

Sermonem sanum, qui damnari
non possit: ut qui se ex aduerso oppo-
nit, erubescat, nihil habens quod de
vobis dicat mali.

4|| Seruos hortare ut suis dominis
subiiciant sese, ut in omnibus sint
eis accepti, non responsatores:

4. Septima admoni-
tio, de seruorum erga
dominos officio.

Nihil interuertentes, sed omnem
bonam fidem ostendentes, ut doctri-
nam Seruatoris nostri Dei ornent
in omnibus.

5|| Illuxit enim gratia illa Dei fa-
lutifera omnibus hominibus:

5. Octaua admoni-
tio ad omnes prospe-
ctans, ut quum Deus
ad Euangelium omnes
vocet, et Christus ita
nos iustificauit et e-
tiam sanctificauit, o-
mnes vera pietatis et
iustitiae incumben-
tes, certa spe immen-
se illius gloriae propo-
sita, quod quidem ita
sit inculcandum et
etiam contradicen-
tes, cum summi Dei
auctoritate sint coar-
guendi.

Erudiens nos ut abnegata impie-
tate & mundanis cupiditatibus, te-
peranter & iuste & pie viuamus in
praesenti seculo:

Expectantes beatam illam spem, &
illustrem illum aduentum gloriae
magni illius Dei ac Seruatoris no-
stri, nempe Iesu Christi,

Qui dedit semetipsum pro no-
bis, ut redimeret nos ab omni ini-
quitate, & purificaret sibi ipsi popu-
lum peculiarem, studiosum bono-
rum operum.

Hæc loquere, & exhortare, & ar-
gue cum omni imperio, nemo te
despiciat.

Cap. III.

8|| Vggere ipsis ut sese subiiciant
principatibus ac potestatibus, ut
obtemperent, ut ad omne opus bo-
num sint parati:

1. Quod in genere
dixerat, iam per par-
tes explicat, prae-
cipua quædam decla-
rans quæ homines ho-
minibus, ac praefer-
tim subiectis suis ma-
gistratibus debeant.

Necuius famam lædāt, ut sint à pu-
gnis alieni, moderati, omnem exhi-
bentes lenitatem erga quosuis ho-
mines.

2|| Nam ¶ eram quondam & nos
amentes, rebelles, errantes, seruien-
tes cupiditatibus ac voluptatibus
variis, in malitia & inuidia degen-
tes, odiosi, alii alios odio prosequen-
tes.

2. Iterum proposito
nostræ regenerationis
beneficio gratuito,
(cuius pignus est Ba-
ptismus noster) supe-
riorem exhortationem
confirmat.

Οτε

8 ^a דִּנְכָפָא וְלֹא מַחְבֵּלָא וְלֹא אִנְשׁ לְבָסָר
^b לֵה דִּאִינָא דְקָאם לְקוֹבֵלָן יִכְהֵת בֵּר
^c לֹא יִשְׁכַּח דִּיאִמֵּר עַלִין מִדְּסִנָּא :
^d עֲבֵדָא לְמִרְיָהוֹן יִשְׁתַּעֲבָדוֹן בְּכָל
^e מִדְּסָא וְיִשְׁתַּפְּרוֹן וְלֹא הוּא מַעְצִין :

9 ^f וְלֹא הוּא גִנְבִין אֱלֹא יַחוּן שְׂרָרְחוֹן
^g טַבָּא בְּכָל מִדְּסָא דִּיצְכָתוֹן בְּכָל מִדְּסָא
^h יוֹלֶפְנָה דֵאלֵהָא מַחִינָן :

10 ⁱ אֲתַגְלִית גִּיר טִיבּוּתָהָ דֵאלֵהָא מַחִית
^j בָּל לִבְנֵי-נֶשָׂא בְּלָחוֹן :

11 ^k וְרִדְיָא לָן דִּנְכָפּוֹר פְּרוֹשְׁעֵי
^l וּבְרִגְנִיתָא דְעֵלְמָא וְנִחָא בְּעֵלְמָא הִנָּא
^m בְּנִכְפּוּתָא וּבְכַאנוּתָא וּבְדַחְלָרָא
ⁿ אֱלֵהָא :

12 ^o בְּרִי מַסְכִּינָן לְסַכְרָא בְּרִיכָא וְלִגְלִינָא
^p דִּתְשַׁבּוּחָתָה דֵאלֵהָא רַבָּא וּמַחִינָן
^q יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא :

13 ^r דִּהוּ יֵהֵב גִּפְשָׁה חֵלְפִין דִּיפִּרְקוֹן מִן
^s כָּל עוֹלָא וְיִדְכִין לְגִפְשָׁה עֵמָא חֲדָתָא
^t דְחָסֵם בְּעֵבְדָא טַבָּא :

14 ^u חֵלִין מֵלָל וּבְעִי וּכְוֵן בְּכָל פּוֹקֶדֶן
^v וְלֹא אִנְשׁ יִבְסָא בְּךָ :

15 ^w קַפְלָאוֹן גִּ
^x וְהוּיָתָא מַעְהָר לְחוֹן דִּלְרִישָׁא
^y וְלִשְׁלִיטָנָא יִשְׁתַּמְעוֹן וְיִשְׁתַּעֲבָדוֹן
^z וְיִהְיוּן עֲתִידִין לְכָל עֲבָד טַב :

16 ^{aa} וְעַל אִנְשׁ לֹא יִגְדְּפוֹן וְלֹא יַחוּן
^{ab} מַתְכַּתְשִׁין אֱלֹא יַחוּן מִכִּיכִין וּבְכָל
^{ac} מִדְּסָא יַחוּן בְּסִימוּתָהוֹן לֹת בְּלָחוֹן
^{ad} בְּנֵי-נֶשָׂא :

17 ^{ae} אִף חֲנָן גִּיר מִן קָדִים דִּלָּא רַעִינָא
^{af} הוּיָן וְדִלָּא פִיסָא וְטַעִין הוּיָן וּמִשְׁעֵבְדִין
^{ag} הוּיָן לְרִגְנִיתָא מִשְׁחַלְפָּתָא וּבְכִישׁוּתָא
^{ah} וּבְחִסְמָא מִתְהַפְכִין הוּיָן וּסְגִינָא
^{ai} הוּיָן אִף חַד לְחַד סְגִין הוּיָן :

18 ^{aj} וְיִהְיוּן עֲתִידִין לְכָל עֲבָד טַב
^{ak} וְעַל אִנְשׁ לֹא יִגְדְּפוֹן וְלֹא יַחוּן
^{al} מַתְכַּתְשִׁין אֱלֹא יַחוּן מִכִּיכִין וּבְכָל
^{am} מִדְּסָא יַחוּן בְּסִימוּתָהוֹן לֹת בְּלָחוֹן
^{an} בְּנֵי-נֶשָׂא :

19 ^{ao} אִף חֲנָן גִּיר מִן קָדִים דִּלָּא רַעִינָא
^{ap} הוּיָן וְדִלָּא פִיסָא וְטַעִין הוּיָן וּמִשְׁעֵבְדִין
^{aq} הוּיָן לְרִגְנִיתָא מִשְׁחַלְפָּתָא וּבְכִישׁוּתָא
^{ar} וּבְחִסְמָא מִתְהַפְכִין הוּיָן וּסְגִינָא
^{as} הוּיָן אִף חַד לְחַד סְגִין הוּיָן :

20 ^{at} וְיִהְיוּן עֲתִידִין לְכָל עֲבָד טַב
^{au} וְעַל אִנְשׁ לֹא יִגְדְּפוֹן וְלֹא יַחוּן
^{av} מַתְכַּתְשִׁין אֱלֹא יַחוּן מִכִּיכִין וּבְכָל
^{aw} מִדְּסָא יַחוּן בְּסִימוּתָהוֹן לֹת בְּלָחוֹן
^{ax} בְּנֵי-נֶשָׂא :

21 ^{ay} אִף חֲנָן גִּיר מִן קָדִים דִּלָּא רַעִינָא
^{az} הוּיָן וְדִלָּא פִיסָא וְטַעִין הוּיָן וּמִשְׁעֵבְדִין
^{ba} הוּיָן לְרִגְנִיתָא מִשְׁחַלְפָּתָא וּבְכִישׁוּתָא
^{bb} וּבְחִסְמָא מִתְהַפְכִין הוּיָן וּסְגִינָא
^{bc} הוּיָן אִף חַד לְחַד סְגִין הוּיָן :

22 ^{bd} וְיִהְיוּן עֲתִידִין לְכָל עֲבָד טַב
^{be} וְעַל אִנְשׁ לֹא יִגְדְּפוֹן וְלֹא יַחוּן
^{bf} מַתְכַּתְשִׁין אֱלֹא יַחוּן מִכִּיכִין וּבְכָל
^{bg} מִדְּסָא יַחוּן בְּסִימוּתָהוֹן לֹת בְּלָחוֹן
^{bh} בְּנֵי-נֶשָׂא :

23 ^{bi} אִף חֲנָן גִּיר מִן קָדִים דִּלָּא רַעִינָא
^{bj} הוּיָן וְדִלָּא פִיסָא וְטַעִין הוּיָן וּמִשְׁעֵבְדִין
^{bk} הוּיָן לְרִגְנִיתָא מִשְׁחַלְפָּתָא וּבְכִישׁוּתָא
^{bl} וּבְחִסְמָא מִתְהַפְכִין הוּיָן וּסְגִינָא
^{bm} הוּיָן אִף חַד לְחַד סְגִין הוּיָן :

24 ^{bn} וְיִהְיוּן עֲתִידִין לְכָל עֲבָד טַב
^{bo} וְעַל אִנְשׁ לֹא יִגְדְּפוֹן וְלֹא יַחוּן
^{bp} מַתְכַּתְשִׁין אֱלֹא יַחוּן מִכִּיכִין וּבְכָל
^{bq} מִדְּסָא יַחוּן בְּסִימוּתָהוֹן לֹת בְּלָחוֹן
^{br} בְּנֵי-נֶשָׂא :

8 *Qui sit honestus et incorruptus, neque quisquam spernat ipsum: ut is qui insurgit aduersus nos, erubescat, non inueniens ut dicat aduersus nos quicquam odiosi.*

9 *Serui dominis suis subiiciant sese in quavis re, & praebeant se placētes, nec sint contentiosi.*

10 *Neque sint fures, sed ostendāt fidelitatem suam bonā in qualibet re: et ornēt doctrinā Dei Seruatoris nostri.*

11 *Apparuit enim benignitas Dei seruatrix omnium.*

12 *Et erudit nos ut abnegemus improbitatem & concupiscentias mundi, & uiuamus in hoc mundo in sobrietate, et in iustitia, & in timore Dei.*

13 *Expectantes spē benedictam, et reuelationem gloriæ Dei magni & Seruatoris nostri Ieschuæ Christi.*

14 *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret nos sibi ipsi populum nouū, qui studiosē bona opera sectaretur.*

15 *Hac loquere, et require, et corrige cū omni imperio: & nemo contēnat te.*

Cap. III.

1 *Commonefacito quoque illos ut principibus & potestate praeeditis auscultent, & subditi sint, ut sint parati ad omne opus bonum.*

2 *Et ne de quoquā obloquentur, neque sint contentiosi, sed sint placidi, & in qualibet re ostendant benignitatem suam erga omnes filios hominis.*

3 *Nam nos quoque antē amētes fuimus, et inobedientes, & errantes fuimus, atque subiecti fuimus concupiscentiis variis, et in malitia, et in inuidia versabamur, et odiosi eramus, etiam unus alium odio prosequēbamur.*

Epist. Pauli

Οτε δὲ ἡ χρηστότης καὶ ἡ φιλαν- 4
δροπία ἐπεφάνη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
Θεοῦ,

2 Tim. 1.9

Οὐκ ἔξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν 5
ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ τὸν αὐτοῦ
ἐλεον ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ παλιν-
δρασίας, καὶ ἀνακαινώσεως πνύμα-
τος ἁγίου.

Οὗ ἔξ ἔχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλοσίως, διὰ 6
Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

Ἰνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι, 7
κληρονόμοι γινώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς
αἰωνίου.

Γινώσκεις ὁ λόγος, καὶ πῶς τούτων βέλο- 8
μαί σε διαβεβαίουμαι, ἵνα φρονήσωσι
καλῶν ἔργων ποιεῖσθαι οἱ πεπιστευκό-
τες τῷ Θεῷ. ταῦτά ἐστι τὰ καλὰ καὶ
ὠφέλιμα τοῖς ἀνθρώποις.

1 Tim. 1.4
& 4.7
2 Tim. 1.23

Μωραὶ δὲ ζητήσεις, καὶ γυναι- 9
λογίας, καὶ ἔρεις, καὶ μάχαι νομικαί
πολλοί. εἰς τὴν ἀνὸς φελεῖς καὶ μά-
ταιοι.

Αἰρετικὸν ἀνθρώπον μὴ μίαν ἐ δευ- 10
τέραν νομοθεσίαν παραιτοῦ.

Εἰδὼς ὅτι ἔξ ἔστραπται ὁ ποιῶν, καὶ 11
ἀμάρτανει, ὡς αὐτοκατάκριτος.

Ὅταν πέμψω Ἀρτεμᾶν πρὸς σε καὶ 12
Τυχικόν, ἀποῦδασον ἐλθεῖν πρὸς με
εἰς Νικόπολιν. ἐκεῖ γὰρ κέκηκα ὄρα-
χάμασαι.

Ζηνᾶν τὸν νομικὸν ἐκ Ἀπολλῶ ἀπου- 13
δάως πρὸς πέμψον, ἵνα μηδὲν αὐτοῖς
λείπῃ.

Μανθανέτωσαν δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι 14
καλῶν ἔργων ποιεῖσθαι εἰς τὰς ἀνάγκ-
αίας χρείας, ἵνα μὴ ὦσιν ἀκαρποί.

Ἀσπάζονται

Sed postquam bonitas & erga ho-
mines amor apparuit Seruatoris no-
stri Dei,

¶ Non ex operibus iustis quæ fece-
rimus nos, sed ex sua misericordia
seruauit nos per lauacrum regene-
rationis, & renouationem Spiritus
sancti:

Quæ effudit in nos copiosè per Je-
sum Christum Seruatorem nostrum:

Vt iustificati ipsius gratia, hære-
des efficeremur secundum spem vi-
tæ æternæ.

¶ Fidus est hic sermo, & hæc volo
te affirmare, vt studeant bona ope-
ra tueri qui crediderunt Deo: id est
quæ sunt honesta & hominibus vti-
lia.

3 Iterum quoque
magna cum assen-
satione inculcat, soli-
da pietatis esse incum-
bendum, & utatis o-
mnibus vti ad
solas excitandas vi-
tas & vtilibus quæstio-
nibus.

¶ Stultas autem quæstiones & ge-
nealogias & contentiones ac pu-
gnas legales cohibe: sunt enim inu-
tiles & vanæ.

¶ Hæreticum hominem post vnā
& alteram admonitionem reiice:

4 Hæretici, (id est
qui Ecclesiasticis ad-
monitionibus insana-
biles, præfracti & ob-
stinate perturbant Ec-
clesiæ pacem) semel
sunt Verbis ministris
omittendi.

Vt qui noris euersum esse eum qui
sit eiusmodi, & peccare, vt qui su-
opte iudicio sit condemnatus.

¶ Quum misero Artemam ad te aut
Tychicum, stude venire ad me Ni-
copolin: nam illic decreui hybernare.

5 Vltimo loco, que-
dam de rebus priua-
tis scribit, quosdam
etiam commendans.

Zenam legisperitum & Apollo se-
dulò deducito, nequid illis defit.

Discant autem & nostri bona o-
pera tueri ad necessarios vsus, vt nō
sint infrugiferi.

Salutant

4 בר דין אתגלית ^a בסימותה ^a ומרחמנותה דאלהא ^b מחינן :
 5 לא בעבדא דזיקותא דעבדן אלא ברחמיה דילה ^c אחין ^d בסחתא ^e דמולדא דמן דריש בחודתא דרוחא דקודשא :
 6 הוידאשד עלין עתיראית ביד ישוע משיחא ^h מחינן :
 7 דבטיבותה נודדק ונהוא ^k ירתא בסברא דחיא דלעלם :
 8 מהימנא הי מלתא ופחלין צבא אנא דאף אנת הוית ^m משרר להון ויתבטל להון ⁿ למפלח עבדא טבא אילין דהימנו באלהא הלין אנין דטבן ומוותרן לבני נשא :
 9 מן בעתא דין סכלתא ומן תשעיתא דשרבתא ומן ^u חרינא ומן תכתושא דספרא ^y אשתאל וותרן גיר לית בהין וסריקן אנין :
 10 מן גברא ^{bb} הרסיוטא מן כתר חדא זבן ותרתי ^{dd} דמרתא אנת לה ^{cc} אשתאל :
 11 והוית ידע דמן דהכנא ^{ff} חו מעקס חו וחטא והו חייב נפשה :
 12 מא דשדרת לותך לארטמאא או לטוביקוס ^{gg} יתבטל לך דתאמא לותי לניקופוליס תמן גיר סמת ברעיני דאסתא ^{hh} :
 13 על זינא דין ⁱⁱ ספרא ועל אפלו יתבטל לך דתלוא אנון שפיר ומרם לא יחסר להון :
 14 ויאלפון אף אילין דדילן אנון דיהוון פלחין עבדא טבא ^{kk} בצבותא ^{ll} דאלצן דלא יהוון ^{mm} דלא פארא :
 שאלין

4 Quum autem reuelata est benignitas & misericordia Dei Seruatoris nostri,

5 Non propter opera iustitiæ quæ fecerimus, sed per misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, per renouationem Spiritus sancti:

¹ Ad verbum, Generationis quæ fit denovo. Hebraismus.

6 Quem effudit super nos copiose per Ieschua Christum Seruatorem nostrum.

7 Ut per eius gratiam iustificemur, et simus heredes in spe vitæ quæ est in æternum.

8 Fidelis est sermo, et in his volo ut ita quoque cõfirmes eos, ut solliciti sint ad faciendum opera bona ii qui crediderunt in Deum: hæc sunt quæ bona sunt & utilia filiis hominis.

9 A questionibus autem stultis, & à genealogiis, & à contentionibus, et à certaminibus librorum te subducito. utilitas enim non est in eis, & vana sunt.

10 A viro heretico, post unum tempus et alterum quo correxeris eum, te subducito:

² Id est, Postquæ semel atque iterum correxeris eum. Hebraismus.

11 Et scias quod qui huiusmodi est, peruersus est et peccator, & ipse condemnat seipsum.

12 Quum misero ad te Arteman aut Tychicum, cura ut venias ad me Nicopolin: illic enim ³ constitui hyemare.

³ Ad verbum, Posui in mente mea. Hebraismus.

13 Zenam autem legisperitum & Apollo da operam ut deducas eos bene, nequid desit eis.

14 Et discant etiam ii qui nostri sunt ut faciât bona opera in rebus quæ necessariae sunt, ut non sint infrugiferi.

Salutant.

Epist. Pauli

Ασπαζονται σε οἱ μετ' ἐμῶ πάντες. 15
ἀσπασαί σου φιλοῦσας ἡμᾶς ἐν πίστι.
ἡ χάρις μετ' πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

Γρὸς Τίτον τῆς Κρητῶν ἐκκλησίας πρῶ-
τον ἐπίσκοπον χαροτονηθέντα, ἐγρά-
φη ἀπὸ Νικοπόλεως τῆς Μακεδο-
νίας.

Salutant te qui mecum sunt o-
mnes. Saluta eos qui diligunt nos
in fide. Gratia Dei sit cum omnibus
vobis. Amen

*Ad Titum (qui primus Cretensium
Ecclesiae ordinatus fuit Episcopus)
scripta ex Nicopoli Macedoniae.*

Παύλου τῆς Ἀποστόλου ἡ περὶ Φιλή-
μονα ἐπιστολή.

Epistola Pauli A- postoli ad Philemonem.

ΠΑΥΛΟΣ δέσμιος Χει- 1
σοῦ Ἰησοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ
ἀδελφός, Φιλήμονι τῷ
ἀγαπητῷ καὶ σὺνεργῷ ἡ-
μῶν,

Καὶ Ἀπφία τῇ ἀγαπητῇ, καὶ Ἀρ- 2
χίππῳ τῷ συστραπώτῃ ἡμῶν, καὶ τῇ
κατ' οἶκόν σου ἐκκλησίᾳ.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνῃ ἀπὸ Θεοῦ 3
πατρὸς ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1. Theff. 1. 2
2. theff. 1. 3

Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου, πάντοτε 4
μνησθῆναι σου ποιούμενος ἐπὶ τῇ προσ-
ευχῶν μου,

Ακούων σου πλὴν ἀγάπην, καὶ πλὴν 5
πίστιν ὡς ἔχεις πρὸς τὸν Κύριον Ἰησοῦν
καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους.

Ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνερ- 6
γῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ
τῶ ἐν ὑμῖν εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν.

Χάριν γὰρ ἔχομεν πολλὴν καὶ πα- 7
ράκλησιν ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ σου, ὅτι τὰ
σπλάγχνα τῇ ἀγάπῃ ἀναπέπαιται διὰ
σου, ἀδελφέ. Διὸ

PAULVS captivus 8
Christi Iesu, & Timo-
theus frater, Philemo-
ni dilecto & adiutori
nostro,

* Christiane pro
alio excusationis &
commendationis exē-
plum.

Et Apphia dilectæ, & Archippo
commilitoni nostro, & quæ domi
tuæ est Ecclesiæ:

Gratia sit vobis & pax à Deo Pa-
tre nostro, & Domino Iesu Christo.

|| Gratias ago Deo meo, semper
mentionem tui faciens in precibus
meis,

Quòd audiam tuam charitatem,
ac fidem quam habes erga Domi-
num Iesum & erga omnes sanctos:

Vt communicatio fidei tuæ effi-
cax fiat, ut agnoscatur quicquid bo-
ni est in vobis per Christum Iesum

Gaudiū enim habemus multū &
consolationē super dilectione tua,
quòd viscera sanctorum refocilla-
ta sunt per te, frater.

Quapropter

15 שְׁאֵלִין בְּשִׁלְמָךְ כָּל־הוֹן אֵילִין דְּעָמִי
אֲנֹן שְׁאֵל בְּשִׁלְמָא דְּכָל־הוֹן אֵילִין
דְּרַחֲמִין לֹן בְּהִימְנוּתָא^א טִיבוּתָא עִם
כָּל־כּוֹן אֲמִין :

Salutant te omnes qui mecum sunt.
Saluta omnes qui diligunt nos in fide.
Gratia cum omnibus vobis. Amen.

שְׁלַמַת אֲנִרְתָּא דְּלוֹת טָטוּס
דְּאַתְכַתְּבַת מִן נִיקוֹפּוֹלִים :

Finitur epistola ad Titum, quæ
scripta fuit è Nicopoli.

אֲנִרְתָּא דְּלוֹת פִּילִימוֹן

Epistola ad Phile- monem.

קַפְּלֵאוֹן א

Cap. I.

וְלוֹס אֲסִירָה דִּישׁוּעַ
מְשִׁיחָא וְטִימְתָאזִס
אַחָא לְפִילִימוֹן חֲבִיבָא
פְּלַחָא דְּעָמִין :

1

AV LV S. vinctus
Ieschua Christi, & Ti-
motheus frater, Phile-
moni dilecto cooperato-
ri nostro,

וְלֵאפִיָּא חֲבִיבְתָן וְלֵאֲרַכְפּוֹס פְּלַחָא
דְּעָמִין וְלֵעֲדָתָא דְּבִכִּיתָךְ :

2

Et Apphia dilecta nostra, et Archi-
po cooperatori nostro, et Ecclesia quæ
est domi tua,

טִיבוּתָא עִמְכוֹן וְשִׁלְמָא מִן אֱלֹהָא
אֲבוֹן וּמִן מָרְן יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא :

3

Gratia vobiscum & pax à Deo Pa-
tre nostro, et à Domino nostro Ieschua
Christo.

מִוִּדָּא אֲנָא לֵאֱלֹהִי בְּכָל^ד זְכוֹן
וּמִתְדַכֵּר אֲנָא לָךְ בְּעִלּוֹתִי :

4

Gratias ago Deo meo omni tempo-
re, et memor sum tui in precibus meis,

הָא מִן דְּשִׁמְעַת הִימְנוּתְךָ וְחוֹבָא
דְּאִית לָךְ לֹת מָרְן יִשׁוּעַ וְלוֹת כָּל־הוֹן
קִדְיָשָׁא :

5

Inde ex quo audiui fidem tuam et
charitatem quæ est tibi erga Dominum
nostrum Ieschua & erga omnes sanctos:

i Ad verbum;
Ecce.

דְּתַהוּא שׁוֹתְפוּתָא דְּהִימְנוּתְךָ יִהְיֶה
פֶּאֶרָא בְּעֵבְדָא וּבִידְעָתָא^ג דְּכָל טָבָן
דְּאִית לָכוֹן בִּישׁוּעַ מְשִׁיחָא :

6

Ut sit communicatio fidei tuæ red-
dens fructus in operibus, et in cogniti-
one omnium bonorum quæ sunt vobis
in Ieschua Christo.

חֲדוּתָא גִּיר סְגִיָּאתָא אִית לֹן
וּבִוּיָּא דְּכִיד^כ חוֹבְךָ^א אֲתַתְּגִיחוּ רַחֲמָא
דְּקִדְיָשָׁא :

7

Gaudium enim magnum est nobis
& consolatio, quod² per charitatem
tuam refocillata sunt viscera sanctorum.
ddd.i.

i Ad verbum;
Per manum cha-
ritatis tuæ, Hebra-
ismus.

מִטוֹל

^א טִיבוּתָא
חסד:

^ב מִלְחָא פּוֹעֵל:

^ג טִיבוּתָא
חסד:

^ד זְכוֹן עֵת:

^ה מִתְדַכֵּר
מִזְכִּיר:

^ו חוֹבָא אֲחֵבָא:

^ז דְּכָל טָבָן
כָּל דְּכָר טוֹב:

^ח חֲדוּתָא
שִׂמְחָה:

^י בִּוּיָּא נַחֲמָה:
^כ חוֹבְךָ:

^א אֲתַתְּגִיחוּ
אֲתַתְּגִיחוּ:

^א קִדְיָשָׁא
קִדְיָשָׁא:

Epist. Pauli

Διὸ πολλὴ ἐν Χειρῶν παρρησίαν 8
ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ δούηκον,

Διὰ πλεονάζουσαν μάλλον παρα- 9
καλῶ, τοιοῦτος ὢν ὡς Παῦλος πρε-
σβύτης, νυνὶ δὲ καὶ δέσμιος Ἰησοῦ
Χριστοῦ.

Coloff. 4.9

Παρακαλῶ σε διὰ τοῦ ἐμοῦ τέκνου, 10
ὃν ἐχρύνισα ἐν τοῖς δεσμοῖς μου, Ονή-
σιμον·

Τὸν ποτὲ σοι ἀχρηστον, νυνὶ δὲ σοι καὶ 11
ἐμοὶ εὐχρηστον· ὃν δὲ ἐπέμψα.

Σὺ δὲ αὐτὸν, πούτεσι τὰ ἐμὰ σπλάγ- 12
χνα, περισλάβεις.

Ὁν ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν 13
κατέχευ, ἵνα ὑπὲρ σοῦ διακονῇ μοι ἐν
τοῖς δεσμοῖς τοῦ βασιλέως.

Χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐ- 14
δὲν ἠθέλησα ποιῆσαι· ἵνα μὴ ὡς κτ'
ἀνάγκην τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἡ, ἀλλὰ κτ' ἐ-
κούσιον.

Τάχα γὰρ διὰ τοῦτο ἐχωρέαμι πρὸς 15
ὥραν, ἵνα αἰώνιον αὐτὸν ἀπέχης.

Οὐκέτι ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὑπὲρ δοῦ- 16
λον, ἀδελφὸν ἀγαπητὸν, μάλιστα ἐ-
μοί, πόσω δὲ μάλλον τοι καὶ ἐν σαρκὶ
ἐν Κυρίῳ;

Εἰ οὖν ἐμὲ ἔχεις κοινωνόν, περισλα- 17
βοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ.

Εἰ δὲ πῇ δίκησέ σε, ἢ ὀφείλει, τοῦτο ἐ- 18
μοὶ ἐλλόγῃ.

Εγὼ Παῦλος ἐγραψα τῇ ἐμῇ χει- 19
ρὶ, ἐγὼ ἀποτίσω· ἵνα μὴ λέγω σοι ὅτι
καὶ σεαυτὸν μοι περισσopheύεις.

Ναὶ ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν 20
Κυρίῳ· ἀνάπαυσόν μου τὰ σπλάγχνα
ἐν Κυρίῳ.

Πεποιθώς

Quapropter quanvis multam in
Christo libertatem habeam man-
dandi tibi quod officii tui est,

Tamen propter charitatem po-
tius precor, quum talis sim, nempe
Paulus senex, nunc autem etiam ca-
ptivus Iesu Christi.

|| Precor autem pro filio meo, quē
genui in vinculis meis, Onesimo:

Quondam tibi inutili, nunc verò
tibi & mihi perutili: quem remisi.

Tu autē eum, id est viscera mea,
excipe.

Quem ego cupiebā apud me re-
tinere, ut pro te ministraret mihi in
vinculis Evangelii:

Sed absque tua sentētia nihil vo-
lui facere, ne velut ex necessitate
fit beneficium tuum, sed sponta-
neum.

Nam mirum ni secessit ad tem-
pus, ut perpetuum eum reciperes:

Non iam ut servum, sed amplius
quā servum, fratrem dilectum,
maximē mihi, quanto autem magis
tibi & in carne & in Domino?

Itaque si putas nostra esse com-
munia, excipe eum tanquam me.

Quod siquid læsit te aut debet,
hoc mihi imputato.

Ego Paulus scripsi mea manu, e-
go depēdam: ut ne dicam tibi te e-
tiam te ipsum mihi insuper debere:

Etiam, frater, hunc, ego fructum
abs te consequar in Domino: refo-
cilla mea viscera in Domino.

Scripsi

- 8 *Propter hoc fiducia multa est mihi in Christo, ut precipiam ea tibi quae sunt iusta:*
- 9 *Propter charitatem autem petendo peto abs te ego Paulus qui sum senex, sicuti nosti, nunc autem etiam vincetus Ieschna Christi,*
- 10 *Peto [inquam] abs te, pro filio meo quem in vinculis genui, Onesimo:*
- 11 *In quo quondam tibi non erat utilitas, nunc autem et tibi et mihi valde est utilis: et misi eum ad te.*
- 12 *Tu autem tanquam filium meum, ita excipe eum.*
- 13 *Volebam enim apud me retinere eum ut esset ministrans mihi pro te in vinculis Evangelii:*
- 14 *Absque consilio autem tuo nolui quicquam facere, ne tanquam per coactionem esset beneficium tuum, sed per voluntatem tuam.*
- 15 *Iam autem etiam propter hoc secessit ad tempus, ut in perpetuum eum retineas.*
- 16 *Non posthac tanquam servum, sed excellentiorem seruo, fratrem [videlicet] dilectum meum: quanto magis tibi, et in carne et in Domino nostro?*
- 17 *Si igitur es mihi consors, recipe eum tanquam meum.*
- 18 *Quod si quid detrimenti intulit tibi, aut debet, hoc mihi imputa.*
- 19 *Ego Paulus scripsi manibus meis, ego rependam: ut non dicam tibi quod etiam te ipsum mihi debeas.*
- 20 *Etiam, frater mi, ego refocillabor per te in Domino nostro: refocilla viscera mea in Christo.* ddd. y.
- מטול הדא פרהסיא סגיא אתא אית
לי במשיחא דאפקוד לך אילין
דודיקן:
מטול חובא דין מכעא הו בעא
אנא מנך אנא פולוס דאיתי סבא
איך דידע אנת השא דין אף אסירא
דישוע משיחא:
ובעא אנא מנך על ברי אנא
דילדת באסורי אנסימוס:
הו דבזבן לית הוא לך בה חשחו
השא דין אף לך אף לי טב חשח
ושדרתה לך:
אנת דין איך דלילדא דילי הכנא
קבליהי:
צבא הוית גיר דלותי אחדיוהי
דיהוא משמש לי חלפין באסורא
דאונגליון:
בלעד מלכך דין לא צבית מדם
למעבד דלא איך דבקטירא תהוא
טבתך אלא בצבינך:
כבר דין אף מטול הדא שגני
דשעתא דלעלם תאחדיוהי:
לא מכיל איך עכדא אלא יתיר
מן עכדא אחא חביבא דילי חד כמא
דילך ובבסר ובמרן:
אן חכיל איתך לי שותפא קבליהי
איך דילי:
ואן מדם חסרך או חוב הדא עלי
חשוב:
אנא פולוס כתבת באידי אנא
פרע אנא דלא אמר לך דאף נפשך
חוב אנת לי:
אין אחי אנא אתתניח בך במרן
אניח רחמי במשיחא:
מטול
- ^a פרהסיא
ביטחון:
^b דודיקן ר'ל
לפי חצוק:
^c חובא אחבה:
^d מכעא בעא
^e בקש מבקש:
^f סבא זקן:
^g כובן לעת:
^h חשחו הנחת:
ⁱ חשח מועיל:
^k מלכך עצתך:
^l בקטירא
בחוקה:
^m שגני חזק לה:
ⁿ אתתניח
אקבל מנוחה:
^o אניח חניתי:
- ³ Id est, Magnopere peto.
- ⁴ Ad verbum, In aliquo tempore

Epist. Pauli

Γεποιδως τῇ ὑπακοῇ σου ἐξαψά σοι, 21
εἰδὼς ὅτι καὶ ὑπὲρ ὃ λέγω ποιήσεις.

Αμα δὲ καὶ ἐποίμαζέ μοι ξενίαν.
ἐλπίζω γὰρ ὅτι διὰ τῆς προσευχῶν ὑ- 22
μῶν χαριθήσομαι ὑμῖν.

Ἀσπάζονται σε, Επαφράς, (ὁ σὺναι- 23
χμαλωτός μου ἐν Χειρῶν Ἰησοῦ)

Μάρκος, Αἰλίταρχος, Δημάς, Λου-
κάς, οἱ σὺνερργοί μου.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ μετὰ τῆς πνεύματος ὑμῶν. ἀμήν. 25

Πρὸς Φιλήμονα ἐγράφη ἀπὸ
Ρώμης διὰ Ονησίμου
οἰκέτου.

Scripsi tibi, cōfusus fore ut auscul-
tes, ut qui norim te etiam amplius
quàm dico facturum esse.

Simul autem etiā para mihi ho-
spitium. spero enim me per preces
vestras donandum vobis.

Salutāt te, Epaphras, (meus in ca-
ptiuitate propter Iesum Christum
socius)

24 Marcus, Aristarchus, Demas, Lu-
cas, adiutores mei.

25 Gratia Domini nostri Iesu Chri-
sti sit cum spiritu vestro. Amen.

*Ad Philemonem missa fuit Roma
per Onesimum seruum.*

Ἡ πρὸς Εβραίους ἐπιστολή.

Epistola ad Hebræos.

*Scopus & summa huius epistolæ est, Iesum Christum Filium Dei, Deum simul & hominem, esse verum illum æternum
& vnicum Prophetam, Regem ac Pontificem, figuris Legis adumbratum, & nunc re ipsa exhibitum;
a quo doceri, regi ac sanctificari totam Ecclesiam oporteat.*

Κεφάλαιον α΄

Cap. I.

ΜΟΛΥΜΕΡΩΣ καὶ 1
πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς
λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν
τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐ-
ξάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡ-
μῖν ἐν υἱῷ.

Ὁν ἐθέκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ 2
καὶ τοῦ αἰῶνας ἐποίησεν.

Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ 3
χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέ-
ρον τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς διωά-
μεως αὐτοῦ, δι' ἑαυτοῦ καθαιρεσὺν
ποιησάμενος τῶν ἀμάρταν ἡμῶν, ἐ-
κείθεισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν
ὑψηλοῖς.

Τοσούτων κρείττων γρόμιμος τῶν αἰ- 4
γέλων ὅσῳ διαφοροτέρον παρ' αὐτοῖς
κεκληρονόμηκεν ὄνομα.

DEVS multis vicibus
multisque modis olim
loquutus Patribus per
Prophetas, ultimis die-
bus huius loquutus est nobis per Fi-
lium:

Quem cōstituit hæredē omniū:
per quem etiam mundum cōdidit.

Qui quum sit splendor gloriæ,
& character personæ illius, susti-
neátque omnia verbo illo suo potē-
te, purgatione peccatorum nostro-
rum per seipsum facta, sedit ad de-
xtrā maiestatis illius excelsissimæ:

Tanto præstantior factus Ange-
lis, quanto excellētius præ illis for-
titus est nomen.

Nam

1 Generalis propo-
sitionis huius epistolæ
pars prima, Filium,
Dei, cum demum esse
Prophetā sine Docto-
rē, qui quod Deus per
Prophetas aliquate-
nus & propositis & im-
bris significarat, re i-
psa præsistit, & Pa-
tris voluntatem mū-
do plenē patefecit.

2 Altera pars emul-
dem propositionis, Eū-
dem Filium, esse no-
strum Regem ac Do-
minum a Patre desi-
gnatum, per quem et-
iam omnia cōdidit,
& in quo vno gloriā
suam, atque adeo sci-
psum contemplandū
proponat, qui que o-
mnia suo nutu susti-
neat.

3 Tertia pars eius-
dem propositionis, Eū-
dem Filium, sacerdo-
tis partibus seipso ob-
lato defunctum, esse
vnicum & potentis-
simum nostrum in ce-
lis mediatorem.

4 Antequam ad of-
ficii explanationem
accedat, personæ di-
gnitatem exponit, ac
primum quidem sic
hominem esse docet
& simul sic etiam
Deus.

Sapient. 7. 26
coloss. 1. 15

Τίνι

21 מטול דתכיל אנא דשמע אנת לי
כתבת לך וידע אנא דיתיר מן מא
דאמר אנא עבד אנת :

21 Quia confido quod auscultaturus
sis mihi, scripsi tibi: et scio quod plus
quam dico tibi, facturus sis.

22 בחדא דין אף טיב לי בית משריא
מסבר אנא גיר דבצלוחתכון מתיחב
אנא לכון :

22 Simul autem etiam mihi prepara
diuerforium: spero enim quod per pre
cationes vestras donabor vobis.

23 שאל בשלמך אפפרא שביא דעמי
בישוע משיחא :

23 Salutat te Epaphras concaptiuus
meus in Ieschua Christo:

24 ומרקוס וארסטרכוס ודאמא ולוקא
מעדרני :

24 Et Marcus, & Aristarchus, et De
mas, & Lucas adiutores mihi.

25 טיבותה דמרן ישוע משיחא עם
רוחכון אחי אמין :

25 Gratia Domini nostri Ieschua Chri
sti cum spiritu vestro, fratres mei. Am
min.

שלמת אנרתא דלות פילימון
דאתכתבת מן רהומא :

Finitur epistola ad Philemonem qua
scripta fuit e Roma.

אנרתא דלות עבריא

Epistola ad Hebraeos.

קפלאון א

Cap. I.

1 כל מנן ובכל דמן
מלל אלהא עם אבהין
בנביא מן קדים וכהלין
יומתא אחריא מלל
עמן בכרה :

1 VLT Ifariam et o
mnibus formis loquutus
est Deus cum Patribus
per Prophetas ab initio,
et hisce diebus ultimis loquutus est no
biscum per Filium suum.

2 דלה סם ירתא דכל מדס ובה
עבד לעלמא :

2 Quem posuit heredem omnium, &
per eum fecit secula.

3 דהויו צמחא דשובחה ועלמא
דאיתותה ואחיד כל בחילא דמלתה
והו בקיומה עבד דוכיא דחטהא ויתב
על ימינא דרבותא במרומא :

3 Qui [Filius] est splendor gloria eius,
et imago essentia eius: & sustinet o
mnia virtute verbi sui, ipseque per se
ipsum fecit purgationem peccatorum,
et sedet ad dexteram maiestatis in
excelsis.

4 והנא כלה ירב מן מלאכא איך מא
דמיתר שמא דירת מן דילהון
לאנא

4 Et tanto potior factus est Angelis,
quanto excellentius est nomē quod ha
reditario obtinuit, quam illorum.

ddd.ij.

1 Ad verbum,
Omnibus partibus
& omnibus for
mis. Ex altero autē
membro compa
rationis satis intel
ligitur quid sibi ve
lit paraphrastes: nē
pe variis ac diuer
sis, penēque innu
meris modis ab i
nitio loquutū fui
sse Deū cū Patri
bus, nouissimē au
tem per Filium, vt
nulla aut certior
aut clarior obigna
tio, aut perfectior
amplius requiri
aut optari possit.
Porro sciūt omnes
qui Hebraea attige
runt, particulam
vniuersalem non
semper præcise lu
mi, vt Genes. 1.6.12.
& 41, versu ultimo.
& Exod. 8.15. & 1. Co
rinth. 6.12, &c.

2 Pro At aduersa
tiua. Hebraismus
tritus.

3 Id est Consti
tuit.

4 אצמחא Syris de
clarat proprie splē
dorem exorientis
solis. Videtur autē
à paraphraste ex
quisitū, vt innuat
hunc Filium qui
splendor dicitur,
simul cum Deo fu
isse, & coeternum
esse cum Patre. In
summa, aeternam
generationem hac meta
phora voluit illu
strare.

5 Ad verbum,
Hoc toto potior fa
ctus est Angelis, se
cundum quod, &c.

Epistola

Psal. 2. 7
infra. 5. 5
2. Sam. 7. 14
1. par. 32. 10

Τίνι γὰρ εἶπέ ποτε τῷ ἀγγέλῳ, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε; Καὶ πάλιν, Εγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν;

Psal. 97. 7

Ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸ θεοτόκον εἰς τὸ οἶκου μυστήριον, λέγει, Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ.

Psal. 104. 5

Καὶ πρὸς μὲν τὸν ἀγγέλου λέγει, Ὁ ποιῶν τὸν ἀγγέλου αὐτοῦ, πνύματα, καὶ τὸν λειτουργοῦ αὐτοῦ, πυρὸς φλόγα.

Psal. 45. 7

Πρὸς τὸν υἱόν, Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, εἰς τὸν αἰῶνα αἰῶνος· ῥάβδος δίκης σου, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου.

Ἡγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τὸ ἐχέσει σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἑλαϊον ἀγαλλιάσεως, ὡς αὐτὸν μετόχου σου.

Psal. 101. 26

Καὶ, Σὺ κατ' ἄρχας, Κύριε, τῶν γῶν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί.

Αὐτοὶ ἀπολουῶται, σὺ δὲ διαμύεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται.

Καὶ ὡσεὶ περικύβητος ἐλίσσεις αὐτοὺς, καὶ ἀλλαγήσονται· σὺ δὲ ὁ αἰὼς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου ἐκ ἐκλείψουσι.

Psal. 110. 1
1. cor. 5. 25
infra. 10. 3

Πρὸς πάντα δὲ τῶν ἀγγέλων εἶρη· καὶ ποτε, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τὸν ἐχθρὸν σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;

Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνύματα, εἰς διακονίαν ἀποσελλόμενα διὰ τοῦ μέλλοντος κληρονομεῖν σωτηρίαν;

Κεφάλαιον β'

Δια τὸ δεῖν θεωρεῖσθαι ἡμᾶς θεοσέχων τοῖς ἀκουαῖσι, μή ποτε ὡρᾶρ ῥυτίδην.

Εἰ

⁵ Nam cui dixit vnquam Angelorum, || Filius meus es tu, ego hodie genui te? Ac rursus, || Ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius?

5. 6. 7. 8. 9. 10. Argumentum diuinitatis Christi in carne manifestate, seu testimonij expressio confirmatum, ex quibus liquet eum supra omnes Angelos eminere, & ita quidem ut Filius & Deus appelletur.

⁷ Rursus autem quum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, || Et adorent eum omnes Angeli Dei.

⁸ Et de Angelis quidē dicit, || Qui Angelos suos, facit spiritus, & ministros suos, ignis flammam:

Ad Filium autem, || Thronus tuus, Deus, in seculum seculi: virga recta, virga regni tui.

Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis, ultra confortes tuos.

⁹ Et, || Tu in initio, Domine, terrā fundasti: & opera manuum tuarū sunt cæli:

Ipsi peribūt, tu autem permanes: & omnes vt vestimentū veterascēt:

Ac velut amictum circumuolues eos, & mutabuntur: tu autem idem es, & anni tui non deficient.

¹⁰ Ad quem autem Angelorum dixit vnquam, || Sede ad dexterā meā, vsquedum posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

Nōne omnes sunt ministratores spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos qui hæredes erunt salutis?

Cap. II.

Propterea oportet nos eo magis attendere iis quæ audiui-
mus, nequando perfluamus.

Etenim

1. Iam veluti respirationes, & quorsum tendant hæc omnia, ostendens: huc videlicet ut ex proportionē Christi supra omnes creaturas intelligatur perfectissima esse eius doctrina, maiestas, ac sacerdotij, exhortationem adhibet à eo paratis sumptis.

^a מן מתום
סעולם:
^b יומנא חיוס:
לֹאִינָא נִיר מִן מְלֹאכָא מִן מְתוּם
אָמַר אֱלֹהָא דְּפִרִי אַנְתָּ אָנָּה יוֹמְנָא
יִלְדִתְךָ וְתוֹב דָּאנָּה אֱהוּא לְהִלְאָכָא
וְהוּא יְהוּא לִי לְכֹרָא:

^c סעל סביא:
תוֹב דִּין אַמְתִּי דְּמַעַל בּוֹכְרָא
לְעֵלְמָא אָמַר דְּלֵה יִסְגְּדוֹן כְּלָחוֹן
מְלֹאכָא דְּאֱלֹהָא:

עַל מְלֹאכָא דִּין הַכְּנָא אָמַר דְּעַבְדִּי
מְלֹאכָהּ רֹחַ וּמִשְׁמִשְׁנוּהִי נֹר יִקְדָּא:
עַל כְּרָא דִּין אָמַר דְּכּוֹרְסִיךְ דִּילְךָ
^d פשיטא
^e מישור:
אֱלֹהָא לְעֵלְמָא עֲלָמִין שְׁבִטָא דְּפִשְׁטָא
שְׁבִטָא דְּמַלְכוּתְךָ:

^f כאנותא
^g צדק:
רַחֲמֵת כְּאֵנוּתָא וּסְנִיתָא עוֹלָא מְטוֹל
הֵנָּה מִשְׁחָךְ אֱלֹהָא אֱלֹהָךְ מִשְׁחָךְ
דְּחֵרוּתָא יִתִּיר מִן חֲבִירְךָ:

וְתוֹב אַנְתָּ מִן כְּרִישִׁירָת סִמָּת
^h שתאסיה
ⁱ חזרותיה:
שְׁתֵּאסִיָּה דְּאַרְעָא וּשְׁמִיָּה עַבְדִּי אִידִיךָ
אֲנִין:

הֲנוֹן עֲכָרִין וְאַנְתָּ קִים אַנְתָּ וְכִלְחוֹן
אִידִי גִחְתָּא יִכְלוֹן:

^j תכסיתא
^k שטלה:
^l תעוף תכפול
^m מן עוף:
ⁿ איד דאיתך
^o אנת כאשר
^p אתח אתה
^q דל כן
^r תעמוד לעולם:
^s יגמון יכלו:
^t ממתום
^u סעולם:
^v כובשא הדום:
וְאִידִי תִכְסִיתָא תְּעוּף אֲנִין חֲנוֹן
יִתְחַלְפוֹן וְאַנְתָּ אִידִי דְּאִיתִיךָ אַנְתָּ
וּשְׁנִיךָ לֹא יִגְמָרֵן:

לְמִן דִּין מִן מְלֹאכָא מִמְתוּם אָמַר
דְּתַב מִן יְמִינִי עַד-מָא דְּאִסִּים בְּעַל
דְּבִכִּיךָ כּוֹבֶשָׁא תַחִית רַגְלִיךָ:
לֹא הָא כְּלָחוֹן אִיתִיחוֹן רֹחַ
דְּתִשְׁמִשְׁתָּא דְּמִשְׁתַּדְּרִין בְּתִשְׁמִשְׁתָּא
מְטוֹל אִילִין דְּעִתִּידִין לְמֵאֲרַת חֵיא:
קְפִלְאוֹן ב

^f יתיראית
^g יותר:
מְטוֹל הֵנָּה חִיבִינֵן דִּיתִירֵאִית נְהוּא
זְהִירִין כְּמַדְם דְּשִׁמְעֵן דְּלֹא גִפְלִי:

אן

5 Cui enim ex Angelis unquam di-
xit Deus, Filius meus es tu, ego hodie
genui te? Ac rursus, Ego ero illi in pa-
trem, & ipse erit mihi in filium?

6 Rursus autem, quum inducit pri-
mogenitum in mundum, dicit, Eum
adorent omnes Angeli Dei.

7 De Angelis autē ita loquitur, Qui
facit Angelos suos spiritum, et mini-
stros suos ignem ardentem:

8 De Filio verò dicit, Soliū tuū, Deus,
in seculum seculorū: virga recta, vir-
ga regni tui.

9 Dilexisti iustitiam, & odisti iniqui-
tatem: idcirco unxit te Deus, Deus [in-
quam] tuus, oleo latitiæ, plusquam cō-
sortes tuos.

10 Et iterum, Tu à principio posuisti
fundamenta terræ, et celi opus ma-
nuum tuarum sunt:

11 Ipsi transituri sunt, & tu stabilis es,
& omnes tanquam vestimenta vete-
rascent:

12 Et sicut operimentum complicabis
eos. Ipsi autem mutabuntur: tu autem
sicut es, [eris], & anni tui nō deficiēt.

13 Ad quem autem ex Angelis unquā
dixit, Sede à dextera mea, donec posue-
ro inimicos tuos scabellum sub pedibus
tuis?

14 Nōne omnes sunt spiritus ministe-
rii, qui mittuntur in ministeriū, pro-
pter eos qui hereditatem consequutu-
ri sunt salutis?

Cap. II.

1 Propterea debitores sumus ut abū-
dantius simus cauti in eo quod
audiuimus, ne decidamus.

ddd. iiij.

6 Syrè, Vitz.

Epistola

Εἰ γὰρ οὖν ἀγγέλων ἀληθεὶς λόγος 2
ἐχρύνετο βέβαιος, καὶ πάντα ᾤρα-
σις καὶ ᾤρακοῦ ἔλαβεν ἐν δικῶν μιᾶ-
ποδοσίαν,

Marc. 16. 20

Γὰρ ἡμεῖς ἐκφύζομεθα, πλὴν καὶ 3
τῆς ἀμελήσαντες σωτηρίας; ἥ τις ᾤ-
χρυν λαβοῦσα λαλεῖται διὰ τοῦ Κυ-
ρίου, ὑπὸ τῆς ἀκουσάντων εἰς ἡμᾶς ἐ-
βεβαίωθη.

Συνεπιμύστυρου ὡς τῶ Θεοῦ ση- 4
μεῖοις τε καὶ τέρασιν, καὶ ποικίλαις δι-
νάμεσι, καὶ πνύματι ἁγίου μερισμοῖς,
καὶ πᾶσι αὐτῶν θέλησιν.

Οὐ γὰρ ἀγγέλοις ὑπέταξε ὁ οἰκουμέ- 5
νῳ πᾶσι μέλλουσιν, ἀλλ' ἡμεῖς λαλοῦμεν.

Psal. 8. 5

Διευδρύνεται δὲ πᾶσι λέγων, Τι 6
ὅστις ἀνθρώπος, ὅτι μνησθήσεται αὐτόν; ἢ υἱὸς
ἀνθρώπου, ὅτι ἐπισκέπηται αὐτόν;

Ἡ ἀτίωσας αὐτὸν βραχὺ π παρ' 7
ἀγγέλων· ὁδὸς καὶ πᾶσι ἐσεφάνωσας
αὐτόν, καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔρ-
γα τῆς χερσὶν σου.

1. Cor. 15. 27

Γὰντα ὑποτάξας ὑποκίπτω τῷ 8
ποδῶν αὐτῶ. Ἐν γὰρ τῷ ὑποτάξαι αὐ-
τῷ τὰ πάντα, οὐδὲν ἀφῆκεν αὐτῷ δύ-
πότακτον· νῦν δὲ οὐ πᾶσι ὁ ἑσθ' ἡμῶν αὐτῷ τὰ
πάντα ὑποταγμένα.

Phil. 2. 8

Τὸν δὲ βραχὺ π παρ' ἀγγέλων ἡ- 9
ἀτίω μόνον βλέπομεν Ἰησοῦν, διὰ τὸ
πάθημα τῆς θανάτου, ὁδὸς καὶ πᾶσι ἐσε-
φάνω μόνον· ὅπως χερσὶ Θεοῦ ὑπὲρ
παντὸς γένουται θανάτου.

Ἐπεπε γὰρ αὐτῷ δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' 10
οὗ τὰ πάντα, πολλοὶ υἱοὶ εἰς ὁδοῦσαν ἀγα-
γόντα, τὸν ᾤχρυν τὸν σωτηρίας αὐτῶν
διὰ

Etenim si per Angelos dictus ser-
mo, fuit firmus, omnisque transgre-
ssio & contumacia iustam merce-
dis retributionem retulit,

Quomodo nos effugiemus, si tan-
tam neglexerimus salutem? 2 Quæ
quum primum enarrari cœperit per
ipsum Dominum, ab iis qui ipsum
audierant fuit nobis confirmata:

2 Si Angelorum
sermonem non licuit
impune transgredi,
multo minus fas erit
Evangelium à Domi-
no Angelorum annū-
tium, Apostolorum
voce confirmatum,
iisque celestibus pro-
digiis, in primis autē
tanta sancti Spiritus
efficacia comprobatum,
negligere.

Testimonium illis præbente Deo
& signis & prodigiis, variisque vir-
tutibus, & Spiritus sancti distribu-
tionibus, pro sua voluntate.

3 Non enim Angelis subiecit mū-
dū illum futurū, de quo loquimur.

4 Testatus est autem quidam ali-
cubi, dicēs, Quid est homo, ut me-
mor sis eius: aut filius hominis, ut
eum respicias?

3 Si Angelos, qui
servi sunt, nefas fuit
assequari, multo ma-
gis potentissimum il-
lum Regem mundi
insultare.

4 Vsum istius regie
dignitatis declarat
in eo posuisse esse & ho-
mines nō modo amif-
sam suam dignitatē
recipiant in Christo,
sed etiam in eo supra
omnia euectantur.
quam hominum præ-
stantiam David ex-
cellētissime describit.

Fecisti eum paulisper inferiore
Angelis: gloria & honore corona-
sti eum, & constituisti eum super
opera manuum tuarum.

Omnia subiecisti sub pedibus e-
ius. Enimvero per hoc quod ei sub-
iecit omnia, nihil omisit quod non
sit ei subiectum: at nunc nondum
videmus ei omnia esse subiecta.

5 Obiectio, Atqui
ubi est tanta ista do-
minatio?

6 Responso, Iam
hoc impletum est in
nostro illo capite Iesu,
qui ad tempus nostris
causa infra Angelos
subsidi, homo factus:
nunc autem in sum-
mam gloriam est eue-
ctus.

7 Causam huius
subsidentie declarat,
nempe & nostra cau-
sa mortem gustaret,
ac proinde expiatoris
partes obiens, nosse
nō iāiū Prophetam &
Rex, sed etiam Sacer-
dos esset.

8 Hic posita est vis
argumenti. Neque e-
nim cū ipso tandē glo-
rificareretur nisi pro
nobis (& quidem o-
mnibus credentibus)

Sed Iesum illū cernimus gloria
& honore coronatū, qui paulisper
fuit inferior Angelis factus, 7 propter
mortis perpeffionem: ut beneficio
Dei 8 pro omnibus mortē gustaret.

9 Decebat enim 10 ut ipse propter
quæ sunt hæc omnia, & per quem
sunt hæc omnia, multos filios in glo-
riam adducendo, 11 principem salu-
tis ipsorum --

eximantur fuisset. Atque hac occasione Apostolus ad alteram partem explicationis persone Christi accedit, in qua sic Deum esse probat & sit etiam homo.

9 Cur Filium Dei, verum illum Deum (et paulo ante probavit) nihilominus decuerit hominem fieri omnibus miseris (excepto peccato) obnoxium, aliis
præterea argumentis probat.

10 Primum, quia Pater ad cuius gloriam tendunt hæc omnia, multos filios decuerit ad gloriam adducere. Quomodo autem homines haberet filios nisi & ni-
cus eius Filius factus esset hominum frater?

11 Secundo, Pater constituit illos filios ad gloriam adducere, nempe ex ignominia in qua antea iacebant. Filius ergo non videretur planè homo factus nisi
aliis similis esset factus, et eo ipso timere perveniret ad gloriam quo alios adduceret. Imò illum principem salutis reliquorum, præ ceteris decuit illis afflictionibus con-
secrari Prophetam, Regem, ac Sacerdotem, ad reliquorum salutem, quæ sunt istius principatus partes.

אֵן גִּיר מִלְתָּא דַּאֲתַמְלִלַת בִּיד

מִלְאכָא אֲשֶׁר־רָרְתָּ וְכָל דְּשִׁמְעָהּ וְעֵבֶר

עֲלֶיהָ קִבֵּל פּוֹרְעָנָא בְּכַאנוֹתָא :

אִיכְנָא חֲנָן גְּעֵרוֹק אֵן גְּכֶסָּא עַל

אֵילִין דְּהֶנּוּן אֲנֹן חֲיִין הֶנּוּן דְּשִׁרְיוֹ מִן

מִרְן לְמַתְמַלְלוֹ וּמִן אֵילִין דְּמִנָּה שְׁמַעוּ

בְּן אֲשֶׁר־רָרוּ :

כִּד סִהַר עֲלִיהוֹן אֱלֹהָא בְּאַתּוֹתָא

וּבְתַדְמַרְתָּא וּבְחִילָא ^h מִשְׁחַלְפָּא

וּבְפּוֹלְגָא דְרוּחָא דְקוֹדֶשָׁא דַּאֲתִיהֶבוּ

אִיךְ צְבִינָה :

לֹא הוּא גִיר לְמִלְאכָא שְׁעֵבֶד עֲלֵמָא

דְּעֵתִיד דְּעֲלוּהִי מִמְלִיכִין :

אֵלֹא אִיךְ דְּמִסְחָד כְּתָבָא וְאִמַר מִנּוּ

גְּבִרָא ^k דְּעֵתִידִתִּיהִי וּבְרָה דְּאַנְשָׁא

דְּסַעֲרִיתִּיהִי :

אֲמַכְתִּיהִי קָלִיל מִן מִלְאכָא

תְּשִׁבּוּחַתָּא וְאִיקְרָא סִמָּת בְּרִישָׁה

וְאֲשֶׁל־טִיתִּיהִי בְּעֵבֶר דְּאִידִיךְ :

וְכָל מִדָּם שְׁעֵבֶדַת תַּחֲתִית רְגְלוֹהִי

בְּחִי דִין דְּכָל מִדָּם שְׁעֵבֶד לְהֵלֹא שְׁבֵק

מִדָּם דְּלֹא מִשְׁעֵבֶד הָשָׂא דִין לֹא עֵד

כִּיל חֲזִינָן דְּכָל מִדָּם מִשְׁעֵבֶד לֹה :

הוּ דִין דְּמִדָּ קָלִיל מִן מִלְאכָא חֲזִינָן

דְּהוּי וְשׁוּעַ מְטוֹל ^r חֲשָׂא דְמוֹתָהּ

וְתִשְׁבּוּחַתָּא וְאִיקְרָא סִים בְּרִישָׁה הוּ

גִיר סֵתֵר מִן אֱלֹהָא בְּטִיבּוֹתָהּ חֲלָף

כָּל־נֶשֶׁם מוֹתָא :

יֵאֵא הוּא גִיר לְהוּ דְּכָל בְּאִידִהוּכָל

מְטוֹלָתָהּ וּבְנִיָּא סְנִיָּאָא ^u אַעֲלֵ לֹת

לְתִשְׁבּוּחַתָּהּ דְּלִרְשָׁא דְּחִיָּהוֹן --

בַּחֲשָׂא

2 Si enim sermo qui dictus fuit 'per Angelos, confirmatus est: et omnis qui audiuit eum, et transgressus est eum, recepit retributionem in iustitia,

3 Quomodo nos effugiemus, si contempserimus hanc quæ sunt ipsa 'salus nostra? quæ cœperunt à Domino nostro dici, et ab illis qui ab eo audiuerunt, in nos confirmata sunt?

4 Quum testimonium redderet de illis Deus per signa & per prodigia, & per virtutes varias, & per divisiones Spiritus sancti, quæ collata sunt secundum voluntatem eius.

5 Nequaquam enim Angelis subiecit seculum futurum, de quo loquimur.

6 Sed sicut testatur Scriptura, et dicit, Quid est homo quod memores ei: & filius hominis, quod visitas eum?

7 Depressisti eum paululum præ Angelis: gloriam et honorem posuisti in capite eius, & potestatem tribuisti ei in opus manuum tuarum:

8 Et omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo autem quod omnia subiecit ei, non omisit quicquam quod non sit subiectum. Nunc autem nequaquam hætenus videmus quod omnia subiecta sint illi.

9 Eum autem quem paululum depressisti præ Angelis, videmus (qui est Iescha) propter passionem mortis suæ, [quod] & gloria & honor positus est in capite eius. ⁴ Ipse enim, excepto Deo, per beneficentiam suam pro quovis homine gustavit mortem.

10 Decebat enim eum ⁶ per quæ omnia, et propter quem omnia, & [qui] filios multos adduxit in gloriam suam, ut principem salutis illorum --

1 Ad verbum, Per manum Angelorum, id est, Ministerio Angelorum.

2 Syre, Vita nostra.

3 Hebraismus, Id est, Divisa & diversa inter se dona Spiritus.

4 Deerat in impresso Syro Testamento מִסְחָד. id est, Exceptio. quod ex codice antiquissimo illustrissimi principis electoris Palatini restituita ut sit sensus, Ipse enim, excepto Deo, (hoc est Deitate sua excepta) pro omni homine gustavit mortem. Notum autem est, Gustare mortem, ex Hebraismo dici pro Mori. Eodem sensu. ad Hebræos illud in hoc ipso paraphrasæ dicitur de Chanoch, quod non gustaverit mortem, quod intelligendum est ea ratione qua communiter homines eam gustare solent. Fuit enim singularis quadam immutatio potius quam mors, de qua Paulus 1. Corinth. 15.

5 In voce Syra affixum pronomen ambiguum est, ut possit verti Per beneficentiam eius: videlicet Patris, vel, Per beneficentiam suam: ut ipsum Christum referat.

6 Ad verbum, Per manum cuius omnia, Hebraismus.

a אשתררת
ההקיסח:

b בכאנותא
בצדק:

c נכסא נכוח:
חיון חיונו:

d חיון חיונו:
שריו חוליו:

e אשתררת
ההקיסמו:

f אשתררת
ההקיסמו:

g תדמרתא
מופתים:

h משחלפא
נכדלים:

i אתיהבו
גיתנו:

j אשתררת
ההקיסמו:

k עהרתיה
חוכרהו:

l סערותיה
תפקרהו:

m אמכתייה
תחסרהו:

n אשלטתייה
תמשיליהו:

o עד כיל עדין:

p דמד שחסר:

q דהויו שגוה:
חשא צער:

r חשש:

s טיכותה
חסדו:

t יאא דאוי:

u אעל הכיא:

x רישא ראש
ונגיד:

y חיהונו חיהם
ותשועתם:

Epistola

διὰ παθημάτων τελειώσαι.

Ο, τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι, 11
ἐξ ἐνὸς πάντες· δι' ἡμῶν ἀγίασαν ἐκ ἐπαυχί-
νεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν,

Pfal. 22. 13

Λέγων, Απαγγέλω τὸ ὄνομα σου 12
τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας
ὑμνήσω σε.

Pfal. 18. 3

Esa. 8. 18

Καὶ πάλιν, Εὐχόμενος πεποιθώς 13
ἐπ' αὐτῷ. Καὶ πάλιν, Ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ
παῖδιά αἱ μοὶ ἔδωκεν ὁ Θεός.

Osce 13. 14
L. cor. 15. 54

Επεὶ οὖν τὰ παῖδιά κεκοινωνήκα 14
σαρκὸς καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς πα-
ρακλησίως μετέχευεν αὐτῶν, ἵνα
διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸ
κράτος ἐχόντα τοῦ θανάτου, τοῦτέστι
διάβολον.

Καὶ ἀπαλλάξῃ τοῦτοις ὅσοι φόβῳ 15
θανάτου διὰ παντὸς τῆς ζωῆς ἐνοχοιῆσαν
δουλείας.

Οὐ γὰρ δὴ που ἀγγέλων ἐπιλαμβάνει 16
νεταί, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπι-
λαμβάνεται.

Οθεν ὡφείλε καὶ πάντα τοῖς ἀ- 17
δελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα ἐλεήμων γέ-
νηται καὶ πιστὸς ὑπερέχει τὰ πρὸς τὸν
Θεόν, εἰς τὸ ἰλασκέσθαι τὰς ἀμάρτίας τῆς
λαοῦ.

Εν ᾧ γὰρ πέπονθεν αὐτὸς πειρασθεὶς, 18
δυνάται τοῖς πειραζομένοις βοηθεῖν.

Κεφάλαιον Γ

Οθεν, ἀδελφοὶ ἀγαπῶντες, κλήσεως ἐπου- 1
ρανίας μέτοχοι, κατανοήσατε τὸν ἀ-
πόστολον καὶ ὑπερέχοντα τὴν ὁμολογίαν ἡμῶν
Χριστὸν Ἰησοῦν.

Num. 12. 7

Πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, ὡς 2
Μωσῆς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ.

Πλείονος

Pontificatu. Proponit autem de quo dicturus est. gravissima cum exhortatione, ut in Christum tanquam unicū illum eternum Doctorem, Rectorem ac Pontificem omnis
nostra fides referatur. 2 Duplici ratione hanc adhortationem stabilit. primo, quod Christus Iesus sit à Deo talis designatus: secundo, quod idem impos-
sit sibi à Patre muneribus penitus sit defunctus. 3 Iam accedit ad collationem cum Moysē: quos inter se similes facit, quod uterque prefectus fuerit do-
mini Dei, et fideliter opus suum peregerit, sed mox in illa similitudine maximam esse imparitatem ostendit.

per afflictiones consecraret.

11 Nā & qui sanctificat & qui san-
ctificatur, ex uno sunt omnes: quam
ob causam non erubescit fratres i-
psos vocare,

12 Dicens, Annuntiabo nomē tuū
fratribus meis, in medio Ecclesiæ
tibi hymnos canam.

13 Et iterum, Ego fretus ero ipso.
Et iterum, Ecce ego & pueri quos
mihi dedit Deus.

Quoniam igitur pueri participes
sunt carnis & sanguinis, ipse quoq;
cōsimiliter particeps factus est eo-
rundem, ut per mortem aboleret
eum qui mortis imperium habet,
hoc est diabolus:

Et liberos redderet quotquot me
tu mortis, per omnem vitam obno-
xii erant servituti.

14 Non enim videlicet Angelos
assumpsit, sed semē Abrahæ assump-
sit.

15 Vnde debuit per omnia fratri-
bus similis fieri, ut misericors esset
& fidelis pontifex in iis quæ apud
Deum agenda forent ad expiandū
peccata populi.

Nam ex eo quod perpeffus fuit
quum tentatus est, potest & iis qui
tentantur succurrere.

Cap. III.

Vnde, fratres sancti, vocatio-
nis cælestis participes, consi-
derate Apostolum & Pontificem
professionis nostræ Christū Iesum:

1 Fidelem ei qui ipsum cōstituit,
ut & Moses fidelis fuit in tota do-
mo ipsius.

12 Firmamentum
utriusque superioris
argumenti. Neque
enim essemus filii in
eo, neque afflictioni-
bus consecrari potui-
ssent, nisi homo nostri
similis factus esset.
Sed quoniam hac fi-
liatio à sola natura
non deditur, quia non cen-
setur Dei filius nisi
qui prater quā quod
homo est, etiā frater
est Christi, (quod fit
sanctificatione, id est
coalitione per fidem
cum Christo nos san-
ctificante) ideo facit
Apostolus mentionē
sanctificantis, (nem-
pe Christi) & sancti-
ficatorum, (nempe o-
mnium fidelium) quos
propterea Christus
dignatur fratrum no-
mine.

13 Quod de incar-
natione sanctificato-
ris dicitur, applicat
prophetico muneri.

14 Idem applicat
regie Christi poten-
tia asserendis suis ab
imperio diaboli &
mortis.

15 Explicat voca-
bula illa carnis &
sanguinis, verè homi-
nem esse Christum
ostendens, idque non
divine sue nature
conversione, sed hu-
mane assumptione.
Nominat autem A-
brahamum, respiciens
ad promissiones de
hac Abrahama factas.

16 Idem etiam ap-
plicat sacerdotio, ad
quod non fuisset ido-
neus nisi homo factus
esset, & quidem per
omnia nobis (excepto
tamen peccato) simi-
lis.

1 Substrato funda-
mento, id est explica-
ta & probata viri-
tate eiusdem-
que Christi natura,
triplex ei munus tri-
buit, nempe Propheti-
cum, Regium & Sa-
cerdotale, instituta
eius collatione cum
Moysē & Iosue, quod
ad Doctorem & Re-
ctorem munus atti-
net, & que ad capitis
proximi versus 14.
cum Aarone vero, in

חטא צעריס:

בַּחֲשָׁא יִגְמְרוּהִי :

per passionem perficeret.

הו גִּיר דְּקִדְשׁ וְהִנּוּן דְּאַתְקִדְשׁוּ מִן

11 *Qui enim sanctificavit, & qui sanctificati sunt, ex uno sunt omnes. Propterea non erubescit ut vocet ipsos fratres suos,*

7 Syriacè, Pro Non erubescit.

חַד אֲנוּן כְּלָהוֹן מִטּוֹל הִנָּא לֹא בִּהְתַּ

בְּהִתְכַּוֵּשׁ:

דִּיקְרָא אֲנוּן אַחֲוֵי :

אֲחֻוֵּי אַחֲוֵי:

כִּד אָמַר אֲסַבֵּר שְׁמִךְ לֵאחֵי וּבְנֵיהֶם

12 *Quid dicit, Annuntiabo nomē tuū fratribus meis, et in medio Ecclesie celebrabo te.*

דַּעֲדָתָא אֲשַׁבְּחֵךְ :

אֲסַבֵּר:

וְתוֹב דִּאֲנָא אֲהִיָּא תְּכִיל עֲלוֹהִי

13 *Et rursum, Ego verò cōfident in eū. Et rursum, Ecce ego & filii quos dedi sti mihi, Deus.*

וְתוֹב הָא אֲנָא וּבְנֵיָא דִּיהִבְתָּ לִּי

תְּכִיל בּוֹשֵׁת:

אֱלֹהָא :

אֱלֹהָא:

מִטּוֹל גִּיר דְּבְנֵיָא אֲשִׁיתּוּתָּפוּ בְּכִסְרָא

14 *Quia enim filii communicāt in carne & sanguine, etiam ipse eodem modo communicavit in iisdē, ut per mortem suam aboleret eum qui tenebat mortis imperium, qui est Satanah;*

8 Syrus textus verbum habuit plurale אֲשִׁיתּוּתָּפוּ Sed adeo certū est librorum errore pro singulari אֲשִׁיתּוּתָּפוּ fuisse positum, ut veritus nō sim ipsum restituere atque ita habebat manuscriptus codex Heydelbergensis.

וּדְמָא אִף הוּא בְּהָ בְּדְמוּתָא אֲשִׁיתּוּתָּפוּ

אֲשִׁיתּוּתָּפוּ:

בְּהִין בְּהִלִּין דְּבְמוּתָּהּ יִכְטֹל לְמִן

אֲשִׁיתּוּתָּפוּ:

דִּאֲחִיד שׁוֹלְטָנָא דְּמוּתָא דִּאִיתּוּהִי

אֲחִיד אֲחִיד:

סְטָנָא :

סְטָנָא:

וְיִשְׂרָאֵל לְהִנּוּן אֵילִין דְּכִדְחִלְתָּא

15 *Et solueret eos qui metu mortis per omnem vitam suam obnoxii erant servituti.*

דְּמוּתָא בְּכָלְהוֹן חֵיִהוֹן מְשַׁעֲבָדִין הוּוּ

יִשְׂרָאֵל יִתִּיר:

לְעַבְדוּתָא :

יִשְׂרָאֵל יִתִּיר:

לֹא הוּא גִיר מִן מְלָאכָא נֶסֶב אֱלֹא

16 *Nequaquā enim ex Angelis assumpsit, sed ex semine Abraham assumpsit.*

מִן זֶרַעָה דְּאַבְרָהָם נֶסֶב :

נֶסֶב:

מִטּוֹל הִנָּא זֶדֶק הוּא דְּכָלִּי מִרְם

זֶדֶק:

יְתִדְמָא לֵאחֲוֵי דִּיהוּא מְרַחֲמָנָא וְרַב

מִרְם:

כּוֹמְרָא מְהִימָנָא בְּדִאֲלֵהָ וִיהוּא

כּוֹמְרָא:

מְחַסָּא עַל חֲטָאוֹהִי דַּעֲמָא :

מְחַסָּא:

בְּהִי גִיר דְּהוּ חֲשׁ וְאַתְנָסִי מְשַׁבַּח

חֲשׁ:

דִּיעֲדָר לֵאֵילִין דְּמִתְנָסִין :

חֲשׁ:

קַפְלָאוֹן ג

קַפְלָאוֹן:

מְכִיל אַחֵי קְדִישָׁא דְּאַתְקִרִיתוֹן

קְדִישָׁא:

בְּקִרְיָנָא דְּמִן שְׁמִיָּא חֲזָאוֹהִי לְהִנָּא

קְדִישָׁא:

שְׁלִיחָא וְרַב כּוֹמְרָא דְּתוֹדִיתֵן יִשׁוּעַ

קְדִישָׁא:

מְשִׁיחָא :

קְדִישָׁא:

דְּמַחֲיָמִין לְמִן דַּעֲבָדָה אֵין מוֹשָׁא

מְשִׁיחָא:

בְּכִלָּה בֵּיתָה :

מְשִׁיחָא:

סְגִיָּא

מְשִׁיחָא:

סְגִיָּא

מְשִׁיחָא:

Cap. III.

1 *Proinde, fratres mei sancti, qui vocati fuistis vocatione qua est è calo, considerate hūc legatum & principem Pontificum professionis nostræ, Ieschua Christum:*

1 Vel Confessionis.

2 *Quòd fidelis sit ei qui fecit ipsum, sicut Musche in tota domo illius [fidelis fuit.]*

2 Facere, pro Ordinare & euehere. 1. Samuel. 12. 6

At

Epistola

Πλείονος γὰρ δόξης ἔσται παρὰ
Μωσὴν ἡξίωται, καὶ ὅσον πλείονα
πρὶν ἔχει τοῦ οἴκου ὁ κατασκευάσας
αὐτόν.

Πᾶς γὰρ οἶκος κατασκευάζεται ὑ-
πό πνους· ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας,
Θεός.

Καὶ Μωσὴς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ
οἴκῳ αὐτοῦ, ὡς διελάπων, εἰς μυστήριον
τῆς λαληθροσύνης.

Χειρὸς δὲ, ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον
αὐτοῦ· οὗ οἴκος ἐσμὲν ἡμεῖς, ἐὰν πρὶν
πλὴν παρρησίαν, καὶ τὸ καύχημα τῆς
ἐλπίδος, μέχρι τέλους βεβαίαν κατα-
χωρήσῃ.

Διὸ καὶ λέγει τὸ πνεῦμα τὸ ἀ-
γιον, Σήμερον, ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀ-
κούσητε,

Μὴ σκληρυθῇτε τὰς καρδίας ὑμῶν,
ὡς ἐν τῷ δραπικρασμῷ, καὶ πλὴν ἡμέ-
ραν τῆς πειρασμοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ.

Οὐ ἐπείρασάν με οἱ πατέρες ὑμῶν,
ἐδοκίμασάν με, καὶ εἶδον τὰ ἔργα μου
τεσσεράκοντα ἔτη.

Διὸ προσέχθισα τῇ γυνεὶ ἐκείνῃ,
καὶ εἶπον, Αἰὲ πλανῶνται τῇ καρδίᾳ·
αὐτοὶ γὰρ ἐκ ἐγνωσαν τὰς ὁδοὺς μου.

Ὡς ὥμοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, Εἰ εἰσε-
λεύσονται εἰς τὴν κατὰ πᾶσιν μου.

Βλέπετε, ἀδελφοί, μήποτε ἔσται ἐν π-
νι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας, ἐν τῷ
ὑποσηῖναι ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος.

Αλλὰ δρακαλεῖτε ἑαυτοὺς καὶ
ἐκείνην ἡμέραν, ἀχρεῖς οὐ τὸ σήμερον κα-
λεῖται· ἵνα μὴ σκληρυθῇ τις ἐξ ὑμῶν
ἀπὸ τῆς ἀμελείας.

Μέγχοι γὰρ γενόμενοι τῆς Χειρὸς,
ἐὰν πρὶν πλὴν διεχθῇ τὸ ὑποστάσεως μέ-
χρι τέλους βεβαίαν κατὰ χάριν.

⁴ Tanto nanque ampliore gloria
præ Mose hic dignus est habitus,
quanto maiorem habet honorem
is qui construxit domum quàm do-
mus ipsa.

Omnis enim domus construitur
ab aliquo: porro qui cōdidit omnia
hæc, Deus est.

Et Moses quidem fidelis fuit in
tota domo ipsius, ut famulus, ad te-
stificanda quæ post dicenda erant:

At Christus, ut filius domui suæ
præest: cuius domus sumus nos, si
fiduciam & spem illam de qua glo-
riamur, ad finem usque firmam te-
nuerimus.

Quapropter sicut dicit Spiritus
ille sanctus, Hodie si vocē eius au-
dieritis,

Ne obdurate corda vestra, sicut
in exacerbatione, in die tentationis
illius in deserto:

Vbi tentauerunt me patres vestri,
probauerunt me, & viderunt ope-
ra mea quadraginta annis.

Quapropter infensus fui nationi
illi: & dixi, Semper errant corde,
neque cognouerunt vias meas.

Itaque iuravi in ira mea, Si intro-
ibunt in requiem meam.

⁷ Videte, fratres, nequando sit in
vllō vestrum cor malum & infide-
le, deficiendo à Deo viuo:

Sed exhortamini alii alios quoti-
die, quoad appellatur dies hodie-
nus: nequis ex vobis induretur frau-
de peccati.

⁸ Christi enim participes facti su-
mus, si modò principium illud quo
sustentamur, firmum tenuerimus
ad finem usque:

⁴ Prima collatio,
Architectus præstan-
tior est domo ipsa: et
ergo et Christus Mose.
Ratio consequutio-
nis est, quia huius
domus architectus
Deus est, quod Mosi
tribus non potest: ac
proinde Moses non
propriè fuit archite-
ctus, sed ipse domus
par. Christus ve-
rò et Dominus do-
mus ac Deus, totam
hanc domum est ar-
chitectatus.

⁵ Altera collatio,
Moses fuit fidelis, ser-
uus in hac domo, (i.
in Ecclesia) subser-
uiens venturo Domi-
no: Christus autem
regnat et præest et
dominus domus
suæ.

⁶ Applicat suo fini
superiorem doctrinā,
verbis Davidis, o-
mnes exhortans et
iam Filium ipsum
loquentem audien-
tes, eius verbis plena
fiducia acquiescant,
quum aliter non po-
sint in æternam illā
requiem admitti.

⁷ Iam expendens
verba Davidis, pri-
mum ostendit ex par-
ticula Hodie, negligē-
dā non esse occasiōē
transsistendum adhuc
viget. Neque enim
ad seculum Davidis
restringendam esse
vocem illam, sed totū
illud tempus comple-
cti, quo Deus nos cō-
pellat.

⁸ Iam ponderat
verba illa, Si audie-
ritis vocem, etc. ex-
plicans ista de audi-
tu fidei dici, cui oppo-
nitur obduratio per
incredulitatem.

Psal. 95. 8
infra, 4. 7

Ev

Interim

3 סגיאא היתשכוחתה דהנא טב מן
 דמושא איכנא דסגיא אקרא^b דבניה
 דביתא טב מן כנינה:
 4 כל ביתא גיר מן אנשא הו מתכנא
 הו דין דכנא כל אלהא הו:
 5 ומושא איך עכדא אתהימן בביתא
 כלה לסהדותא דאילין דעתידן הוי
 למתמללו באידה:
 6 משיחא דין איך כרא על ביתה
 ואיתוהי ביתה חנן אן עד מא לחרתא
 גאחוד^h גליות אפא ושוכהר^g
 דסברה:
 7 מטול דאמרת רוחא דקודשא
 דיומנא אן בקלה תשמעון:
 8 לא תקשון לכותכון^m למרגזותה
 איך כמרמרנא ואיך יומא דנסיונא
 דבמדברא:
 9 דנסיוני אבהיכוןⁿ ופקו חו עכדי
 ארכעין שנין:
 10 מטול הנא^o מאנת לי כדרא הו
 ואמרת דעמא הו דטעא לכהון והנזן
 לא ידעו אורחתי:
 11 איך^p דימית ברוגזי דלא יעלון
 לגיחתי:
 12 אודהרו הכיל אחי דלמא יהוא
 באנש מנכון לכא בישא דלא מהימן
 ותפרקון מן אלהא תיא:
 13 אלא בעו מן נפשכון כלהון יומתא
 עד מא ליומא דמתקרא^y יומנא ולא
 יתקשא אנש מנכון בטעיותה
 דחטיתא:
 14 אתחלטן גיר עם משיחא אן מן
 רישיתא ועד מא לאחריתא בה
 בקימא הנא^{bb} שרירא^{cc} גחמסן:
 איכנא

[At verò] amplior est gloria huius
 multoquàm Musche, sicut amplior est
 honor edificantis domum multo quàm
 edificiū ipsius [domus].

4 Omnis enim domus ab homine edi-
 ficatur: is autem qui edificat omnia,
 Deus est.

5 Et Musche, tanquā servus, fideliter
 se gessit in domo tota, in testimonium
 illorum quæ dicenda erant per ipsum.

6 Christus verò [præst] tanquam fi-
 lius super domum suam: et domus e-
 ius nos sumus, si usque in finem reti-
 nuerimus fiduciam et gloriationem
 spei eius.

7 Quia dixit Spiritus sanctus, Hodie
 si vocem eius audiueritis.

8 Ne obduretis corda vestra ad exa-
 cerbandum ipsum tanquam exacer-
 batores, et sicut in die tentationis quæ
 fuit in deserto.

9 Vbi tentauerunt me patres vestri,
 et probauerunt [ac] viderunt opera
 mea quadraginta annis.

10 Propter hoc molestè tuli generatio-
 nē illam: et dixi quòd populus est quo-
 rum cor errat, et ipsi non nouerunt
 vias meas.

11 Adeo ut iurauerim in ira mea, quòd
 non essent ingressuri in requiem meā.

12 Cauete igitur, fratres mei, ne sit in
 aliquo ex vobis cor malum, quod non
 sit fidele, et deficiatis à Deo viuente:

13 Sed examine vosp̄s om̄ibus
 diebus usque ad diem qui vocatur ho-
 diernus neque induretur ullus ex vo-
 bis per deceptionem peccati.

14 Participes enim facti sumus cum
 Christo, si à principio, et usque ad fi-
 nem in ipso stabilim̄o hoc firmo per-
 seuerauerimus.

3 Ad verbum,
 Per manum ipsi.
 Hebraismus.

4 Ad verbum,
 Et est domus eius
 nos. Id est, Quæ do-
 mus eius nos su-
 mus.

5 Ad verbum,
 Reuelationem fa-
 cierum. Periphras-
 tis confidentia.

6 Passiue, Quam
 par est nos in eo
 defixam habere.

7 Deerat Caph-
 prima affixi pro-
 nominis litera,
 quam nos restitui-
 mus ex manuscrip-
 to Syro codice.

8 In Syriaco tex-
 tu erat במרמרנא
 pro כמרמרנא, pos-
 toper librariarum
 incuriam מ Mem
 loco ב Caph.

9 Ad verbum,
 Postulare à vobis
 ipsis. Est enim ex-
 hortatio, qua is
 qui vtitur, ea de-
 clarat quid requi-
 rat in eo quem
 hortatur.

10 Ad verbum,
 Commixti.

11 Redundat co-
 pula ex Hebrai-
 smo.

eec. i.

Epistola

Εν τῷ λέγεσθαι, Σήμερον ἐάν τῆς 15
Φωνῆς αὐτῆς ἀκούσητε, μὴ σκληρυώτε
τὰς καρδίας ὑμῶν, ὡς ἐν τῷ ᾠραπι-
κρασμάτι.

Τινὲς γὰρ ἀκούσαντες ᾤρεπικράναν, 16
ἀλλ' οὐ πάντες οἱ ἐξελθόντες ἐξ Αἰγύπτου
διὰ Μωσέως.

Τίσι δὲ προσώχθισι πεισθέντες 17
ἐτι; οὐχὶ τοῖς ἀμειψάσιν, ὧν τὰ κῶλα
ἐπέσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ;

Τίσι δὲ ὥμοσε μὴ εἰσελθόντες εἰς τὴν
κατάπαυσιν αὐτῶν, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; 18

Καὶ βλέπομεν ὅτι ἐκ ἡδυνήθησαν
εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν.

Κεφάλαιον δὲ

Φοβηθῶμεν οὐκ μὴ ποτε καταλει- 1
πομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς
τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, ὅσην πρὸς ὑ-
μῶν ὑπερηκέναι.

Καὶ γὰρ ἔσμεν διηγγελισμένοι, κα- 2
τὰ τὴν κακίαν. ἀλλ' ἐκ ὧφελήσεν ὁ λό-
γος τῆς ἀκοῆς ἐκείνοις, μὴ συγκεκρα-
μένους τῇ πίστι τῶν ἀκούσασιν.

Psal. 95. 11

Εἰσερχόμεθα γὰρ εἰς τὴν κατάπαυ- 3
σιν οἱ πιστεύσαντες, καὶ οὕτως εἰρηκεν, ὡς ὥ-
μοσα ἐν τῇ ὀργῇ μου, εἰ εἰσελθόντες εἰς
τὴν κατάπαυσιν μου καὶ τοὶ τῶν ἔργων
ἀπὸ καταβολῆς κόσμου χρηθέντων.

Genes. 2. 2
deut. 5. 14

Εἰρηκε γὰρ που πρὸς τὴν ἐβδόμη 4
καὶ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ
ἐβδόμῃ ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Καὶ ἐν τούτῳ πάλιν, εἰ εἰσελθόντες 5
εἰς τὴν κατάπαυσιν μου.

Επεὶ οὐκ ἀπολείπεται πῃ εἰσελ-
θεῖν εἰς αὐτὴν, καὶ ὁ πρῶτον δι-
αγγελισθέντες οὐκ εἰσῆλθον δι' ἀπειθήσαν.

Πάλιν πᾶσι ὁρίζει ἡμέραν, σήμερον, 7
ἐν Δαβὶδ λέγων μὲν τοσοῦτον χρόνον,
(καθὼς εἴρηται) - -

Σήμερον

Interim dum dicitur, Hodie si vo-
cē eius audieritis, ne obdurate cor-
da vestra, ut in exacerbatione.

Nam quidam quum audissent,
exacerbarunt Dominum: nō omnes
tamen ii qui exierant ex Ægypto
per Moſen.

Quibus autem infensus fuit qua-
draginta annis? nōne iis qui pec-
cauerant, quorum corpora cōcide-
runt in deserto?

Quibus autem iuravit non ingre-
ssuros in requiem suam, nisi iis qui
non obedierant?

19 Et videmus non potuisse ingredi
propter incredulitatem.

Cap. III.

Metuamus igitur nequā dode-
relicta promissione introeū-
di in requiem eius, videatur aliquis
ex vobis fuisse frustratus.

Ἐτενὶμ nobis euangelizatū est
sicut & illis: at non profuit illis au-
ditus sermo, ut qui fidei mixtus nō
fuerit ipsis qui audierant.

Ἐντροίμους enim in requiem nos
qui credidimus, sicut dixit, Ἰταque
iuravi in ira mea, si ingressuri sint
in requiem meam: licet operibus ἀ-
ιακτῆς fundamentis mūdi perfectis.

Ita enim dixit quodā in loco de
septimo die, Ἐντροίμους Deus die
septimo ab omnibus operibus suis.

Et hīc rursus, Si introibūt in re-
quiem meam.

Quia igitur reliquū est ut aliqui
introeant in eam, & quibus prius
annuntiatum fuit, non introierunt
propter incredulitatem:

Rursus quēdam præfinit diem,
Hodie, apud Davidem dicens tan-
to post tempore, (prout dictum est)

Ἢ Hodie

1. Hic Verbi Vocē
eius, declarat signifi-
cari à David prædi-
cationem Christi, qui
tunc quoque annun-
tiabatur, quum Mo-
ses & Propheta non
alio resisterent.

2. Nequis obiceret,
illa intelligi de terra
Chanaan & Moſis
doctrina, ac proinde
ad Christum & Vi-
tam æternam non re-
fere trahi, ostendit Ap-
ostolus duplicem re-
quiem in Scripturis
commemorari, ὅτι
dies septimi, qua
Deus dicitur ab om-
nibus operibus suis
quiesuisse: alteram
verò commemorari
in quam Iosua popu-
lum introduxit: sed
que requies non sit
ultima ad quam vo-
camur, quod probat
duabus rationibus.

Quum enim tanto
post tempore David
populum alloquens
in terra Chanaā col-
locatum, dicitur ad-
verbio Hodie, Ἐντροί-
μους nō ingressuros
in requiem Dei i
vocem Dei tunc so-
tem repudiavimus, ne-
cesse est dicamus al-
iud tempus quam iē-
pus Moſis, & aliam
requiem quam terrā
Chanaan, ab eo signi-
ficari. Est verò ea, æ-
terna illa in qua, ce-
ssante huius vite cur-
su, incipimus Deo vi-
vere, sicut Deus die
septimo ab illis suis
operibus (id est ab hoc
condendo mundo) de-
stitit. Significat autē
simul Apostolus, in-
dē demum Euange-
lio aperti huius re-
quies iter, quam
Moſes & terra Cha-
naan, & tota illa Le-
galis æconomia ad-
umbravit.

אִיכְנָא דְאִמִּיר דְיוֹמְנָא אֵן בְּרַת
קָלָה תִּשְׁמַעוֹן לֹא תִקְשׁוֹן לְכֹתְכוֹן
לְמַרְגְּזוֹתָהּ :

^a למרגזותה
להכעיסו:

^b ארגזיה
הכעיסוהו:

^c לא הלא:

מִן אֲנֹן גִּיר הֲנוֹן דְּשִׁמְעוּ וְאַרְגְּזוּהוּ
לֹא כְלָחוֹן דִּנְפְקוּ מִן מַצְרַיִם בֵּיד
מוֹשֶׁה :

15 Sicut dicitur, Hodie si ¹² vocem eius
audieritis, ne obduretis corda ve-
stra ad exacerbandum eum.

¹² Ad verbum,
Filiam vocis eius.
Vide annotata in
finem duodecimi
Actorum.

16 Qui sunt enim illi qui audierunt,
et exacerbauerunt eum? nonne o-
mnes illi qui egressi sunt ex Aegypto
¹³ per manum Musche?

¹³ Id est, Ministro
& duce Mose. He-
braismus.

17 Et quos molestè tulit quadraginta
annis, nisi eos qui peccauerunt, et os-
sa eorum ceciderunt in deserto?

18 Et de quibus iuravit quòd nò essent
ingressuri in requiem suam, nisi de il-
lis qui non acquieverunt?

19 Et videmus quòd non potuerunt in-
gredi, quia non crediderunt.

Cap. IIII.

1 **M** Etuamus igitur ne, quum fir-
ma sit promissio ingressus in re-
quiem eius, inueniatur aliquis in vo-
bis qui cesset ab ingrediendo.

1 In codice Syri-
aco scriptum erat
הכיל, atque cõ-
iungebatur cum
superiore capite:
nos autem veram
lectionem restitui-
mus, atque perue-
ram capituli secti-
onem emendavi-
mus. Nemini
enim dubium esse
potest locum cor-
ruptum esse, ex
quo nullus sensus
colligi possit. Ex
Græcis autem faci-
le intelligitur legẽ-
dum est הכיל, Timeamus igitur.
Porro errori cau-
sam dedisse vide-
tur similitudo vo-
cis & litterarum.

2 Nam nobis etiam euangelizatum
est sicut etiam illis, sed non profuit illis
sermo quem audierunt, quia non cõ-
temperatus fuit cum fide apud illos
qui audierunt ipsum.

3 Ingredimur autem in requiem nos
qui credidimus. sic enim dicit, Sicut
iuravi in ira mea, quòd non intrabunt
in requiem meam: nã ecce, opera Dei
ab initio ipso mundi fuerunt.

4 Sicut dixit de Sabbatho, Requie-
vit Deus die septimo ab operibus suis
omnibus.

Et hic rursus dicit, Quòd non in-
trabunt in requiem meam.

6 Quoniam igitur erat locus in quẽ
unusquisque ingrederetur, et illi qui-
bus prioribus predicatũ fuerat, nò in-
gressi fuerunt eò quòd nò acquieverunt.

1 Ad verbum,
Ad quem homo
homo ingressurus
esset. Syre, ראש,
אנש יעול לה.
3 Vel, Persuasi
fuerunt.

7 Rursus diem alium ponit post tem-
pus multum, sicut supra scriptum est
quòd dixerit David, - - eee. y.

^d מאנת לה קץ:

^e גרמיהון
עצמותם:

^f על אילין ימא
על מיגשכע:

^g גיחתה

^h סנוחתו:

ⁱ אתשפסו:

^j הקשיבו:

^k אשכחו:

^l יכלו:

^m למעול:

ⁿ לעלות:

^o היסנו:

^p האמינו:

^q דלמא פן:

^r קים מולכנא:

^s קימת השבועות:

^t והחבטתה:

^u דמעלתא:

^v דלגיחתה:

^w לעלות אל:

^x מנוחתו:

^y פאש חדל:

^z מן דלמקל:

^{aa} מלעלות או:

^{ab} מלכוא:

^{ac} אסתכרן:

^{ad} נבכשרנו:

^{ae} אותרת:

^{af} הועילה:

^{ag} היסנותא:

^{ah} אמונה:

^{ai} עאלין באים:

^{aj} אנחנו:

^{ak} לגיחתא:

^{al} אל חבטתה:

^{am} דימית:

^{an} שנסבעת:

^{ao} שוריה:

^{ap} ראשיתו:

^{aq} דאתתניח:

^{ar} שנה:

^{as} חרכא:

^{at} פה כאן:

^{au} יעול לה:

^{av} יבוא אליו:

^{aw} דאסתכרו:

^{ax} שחבש:

^{ay} להם:

^{az} כדלא:

^{ba} אתשפסו:

^{bb} בעבור שלא:

^{bc} הקשיבו:

קְפֹלָאוֹן דְּ

נְדַחַל הַכִּיל דְּלִמָּא כְּדִי קִים מוֹלְכְנָא
דְּמַעֲלָתָא דְּלִנְיָחָתָהּ יִשְׁתַּכַּח אֲנִשׁ
בְּכוֹן דְּפִאשׁ מִן דְּלִמְעַל :

אֵף חֲנָן גִּיר אֶסְתַּכְרָן אִיד דְּאֵף הֲנוֹן
אֵלָּא לֹא אֹתֶרֶת אֲנֹן לְהֲנוֹן מְלָתָא
דְּשִׁמְעוּ מִטּוֹל דְּלֹא מְמוֹנָא הֹוֶרֶת
בְּהִימְנוּתָא לְהֲנוֹן דְּשִׁמְעוּהָ :

עֲאֵלִינָן דִּין לְנִיחָתָא חֲנָן אִילִין
דְּהִימְנָן אִיכְנָא דִּין אִמֶּר אִיד דִּימִית
בְּרוּגִי דְּלֹא יַעֲלוֹן לְנִיחָתִי דְּהֵא עֲבֹדוּהִי
דְּאַלְהָא מִן שׁוּרִיָּה דְּעֵלְמָא הֹוֶו :

אִיד דְּאִמֶּר עַל שְׁבַתָּא דְּאַתְתַּנִּיחַ
אַלְהָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעִיָּא מִן עֲבֹדוּהִי
כְּלָחוֹן :

וְהִרְכָּא תוֹב אִמֶּר דְּלֹא יַעֲלוֹן לְנִיחָתִי :

מִטּוֹל הַכִּיל דְּאִית הֹוֶא אֶתְרָא דְּאַנִּשׁ
אַנִּשׁ יַעֲוֹל לֵה וְהֲנוֹן דְּאַסְתַּכְרֹו
קְדַמִּיא לֹא עֵלוּ בְּדִלָּא אֶתְשַׁפִּיסוּ :

תוֹב יוֹמָא אַחֲרָנָא סָאם מִן בְּתֵר
זְכָנָא סְנִיָּאָא אִיכְנָא דִּמֶן לְעַל כְּתִיב
דְּאִמֶּר דְּוִיד - -

^{bb} חרכא
פה כאן:

^{cc} יעול לה:

^{cd} יבוא אליו:

^{de} דאסתכרו:

^{df} שחבש:

^{dg} להם:

^{dh} כדלא:

^{di} אתשפסו:

^{dj} בעבור שלא:

^{dk} הקשיבו:

Epistola

Supra, 3.7

Σήμερον ἐὰν τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούσητε,
μὴ σκληρυνώτε τὰς καρδίας ὑμῶν.

Εἰ γὰρ αὐτοῖς Ἰησοῦς κατέπαυσεν,⁸
οὐκ ἂν πάλιν ἄλλης ἐλάλει μὲν ταῦτα
ἡμέρας.

Αὐτὸς δὲ πολεῖται σαββατισμὸς τῷ⁹
λαῷ τῆς Θεοῦ.

Ὁ γὰρ εἰσελθὼν εἰς τὴν κατὰ παύ-¹⁰
σιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς κατέπαυσεν ἀπὸ
τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὥς περ ἀπὸ τῶν ἰδίων
ὁ Θεός.

Σπουδαίωμεν οὖν εἰσελθεῖν εἰς ἐκεῖ¹¹
νὴν τὴν κατὰ παύσιν· ἵνα μὴ ἐν τῷ αὐτῷ
πρὸς ὑποδείγματι πίσει τῆς ἀπειθείας.

Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνερ-¹²
γής, ὅς πομπώτερος ὑπερῶν πάντων μάχαι-
ραν δίσκομον, καὶ δεικνύμενος ἄχει με-
λεισμοῦ ψυχῆς τε καὶ πνύματός, ἀρ-
μῶν τε καὶ μυελῶν· καὶ κριτικὸς ἐνδυ-
μήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.

Καὶ ἐκ ἐστὶ κτίσις ἀφανής ἐνώπιον¹³
αὐτοῦ· πάντα δὲ γυνὰ καὶ τετραχι-
λισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ πρὸς
ὃν ἡμῖν ὁ λόγος.

Ἐχόντες οὖν δεξιερὰ μέλαν, διελθ-¹⁴
λυθότατον οὐρανόν, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ
Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας.

Οὐ γὰρ ἔχομεν δεξιερὰ μὴ δυνά-¹⁵
μενον συμπάσσειν ταῖς ἀδενδαῖς ἡμῶν,
πεπειρασμένον ὅτι καὶ πάντα καὶ ὁμοιό-
τητα, χωρὶς ἀμάρτίας.

Προσερχώμεθα οὖν μὲν παρρησίας τῷ¹⁶
θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ
χάριν εὐεργετῶν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν.

Κεφάλαιον εἰς

ΠΑΣ γὰρ δεξιερὸς ὅς δώδεκα πῶν¹
λαμβάνομενος, ὑπερῶν δώδεκα πῶν
καθίσταται πρὸς τὸν Θεόν, ἵνα
προσφέρῃ δώδεκα τε καὶ θυσίας ὑπερῶν
ἀμάρτιαν.

Μετριοπαθεῖν

|| Hodie si vocem eius audieritis, ne
obdurate corda vestra.

Nam si eos Iesus in requie collo-
casset, nequaquam de alio posthac
die loquutus fuisset.

Itaque reliquus est aliquis sabba-
tismus populo Dei.

Nam qui ingressus est in requiē i-
pse, requieuit & ipse ab operibus
suis, quemadmodum à suis Deus,

³ Studeamus igitur ingredi in illā
requiem, ne quis in idem incidat cō-
tumaciæ exemplum.

⁴ Vivius est enim sermo Dei & effi-
cax, & penetrantior quovis gladio
ancipiti: ac pertingit usque ad diui-
sionem animæ simul ac spiritus, cō-
pagumque & medullarum, & diu-
dicat cogitationes & cōceptiones
cordis.

Nec est vlla res creata quæ nō ma-
nifesta sit in conspectu ipsius: imò
omnia sunt nuda & patentia oculis
eius quicum nobis est negotium.

⁵ Habētes igitur Pōtificē magnū,
qui penetrauit cælos, Iesum Filium
Dei, teneamus hanc professionem.

⁶ Non enim habemus Pontificem
qui nō possit affici sensu infirmita-
tum nostrarum, sed tentatum in o-
mnibus similiter, absque peccato.

Accedamus igitur cū fiducia ad
thronum gratiæ, ut consequamur
misericordiam, & gratiam inuenia-
mus ad opportunum auxilium.

Cap. V.

NAM omnis Pontifex ex ho-
minibus assumitur, & pro ho-
minibus constituitur in iis quæ a-
pud Deum agenda sunt, ut offerat
donaria & victimas pro peccatis.

Qui

³ Redit ad exhortationem.

⁴ Amplificatio à natura Verbi Dei, cuius ea vis est ut in ima & que animi penetralia penetraret, cōtumaciæ lethale vulnus infligens, credentes Dei planē & iustificans.

⁵ Iam aggreditur Pontificatus Christi collationem cum Aaronis sacerdotio: & in ipso statim initio summam huius Pontificis excellentiam declarat, eum vocans Filium Dei, & in ipsis cælis ad tribunal Dei collocans, nō obsecuta antisthesi cum Aaronicis sacerdotibus, & tabernaculo caducos: quas comparationes postea luculenter declarat.

⁶ Ne videretur tanta huius nostri Pontificis gloria nos ab ipsius aditu prohibere, subiicit, eum nihilominus verē nostrū fratrem esse (quod etiam antea probauit) & nostras omnes miseras, suas ducere, & intrepide nos ad se vocet.

¹ Prime collationis Christi Pontificatus cum Aaronico pars prior: Alii Pontifices sumuntur ex hominibus, & vocantur humano quodam more.

² Alterius collationis pars prior: Alii & infirmi constituntur pontifices, & etiam mali sensu affecti quod est illis cum toto populo commune, dona & victimas quæ sint communis fides ac resipiscencia testes, suo ac populi nomine offerant.

דיומנא אן בקלה תשמעון לא תקשון
לכותכון :

*Hodie si vocē eius audieritis, ne ob-
duretis corda vestra.*

8 *Si enim Ieschua filius Nun requiē
præstitisset illis, non fuisset ⁴ loquutus
postmodum de die alio.*

⁴ Subaudi, Deus
per os Dauid.

9 *Itaque firmum [id] est, Sabbatizan-
dum esse populo Dei.*

10 *Qui enim ingressus est in requiem
eius, requieuit etiam ipse ab operibus
suis, sicut Deus à suis.*

11 *Studeamus igitur ut ingrediamur
in illam requiem, ne concidamus ad
instar eorum ⁵ qui non acquieuerunt.*

⁵ Vel, Persuasi
fuerunt.

12 *Vivus est enim sermo Dei, & omnium
effector, & acutior multo quàm gla-
dius anceps, & ingreditur usque ad
diuisionem animæ & spiritus, & com-
missurarum, & medullæ et ossium, et
diudicat cogitationes & cōsilia cordis.*

⁶ Syre, Duorum
ori m. id est Acie
rū. Heb. פיות.

13 *Nec est creatura quæ occulta sit à
conspectu eius, sed omnia nuda & ma-
nifesta sunt ante oculos eius cui red-
dunt rationem.*

14 *Quia igitur est nobis princeps Pon-
tificum maximus, Ieschua Christus, Fi-
lius Dei qui ascendit in calum, perse-
ueremus in professione eius.*

15 *Non enim est nobis princeps Ponti-
ficum qui non possit ⁷ compati infirmita-
tibus nostris, sed qui tentatus fuit in
omni re sicut nos, excepto peccato.*

⁷ Ad verbum;
Pati cum infirmi-
tate nostra.

16 *Accedamus igitur ⁸ reiecto oculo ad
thronum gratiæ eius, ut consequamur
misericordiam, et inueniamus gratiā
in auxilium [impetrādum] in tempo-
re afflictionis.*

⁸ Periphrasis est
confidentis, sicut
& illa quæ prius
declarata est de re-
fectione facierū:
cui opponitur co-
operatio oculorū
præ pudore aut
mœrore, vel con-
scientia offensio-
nis: quæ vetat ne
possimus eius cō-
spectum ferre quē
scimus nobis esse
infernū, Esther
7.3.

Cap. V.

*O*mnis enim princeps Pontificum
qui ex filiis hominis est, pro filiis
hominis assistit, in iis quæ Dei sunt, ut
offerat oblationes et victimas pro pec-
catis.

eee.iiy.

^a ישוער
^b יהושוע
^c אביח הוא
אנון היה נותן
להם מנוחה:

^c מדין אס כן
^d למשבתו
^e שיש לכות
^f דעל ליתחת
^g שכא אל
^h מנוחתו
ⁱ אתתניה נח:
^j נתחפס
^k נשתדל:

^h אחטפסו
ⁱ הקשיכו:

ⁱ כל סערא
^j פועלה כול:

^k חריפא חדה:
^l טב מאד:
^m ספסירא
ⁿ חרב:
^o דתרון פומית
^p פיפות:
^q פורשנא
^r הפרדת:
^s תרעומא
^t רעיון:

^u נשיא כסויה:

^v ערטל וגלא
^w ערום וגלוי:

^x דלה יחבין
^y פתגמא שלו
^z עתידים אנו
^{aa} לתת דין
^{ab} וחשבון:
^{ac} כוסרא
^{ad} כוהנים:
^{ae} נחמסן
^{af} נעמוד:
^{ag} בחוריות
^{ah} בתורתו:
^{ai} כוסרא
^{aj} הכוהנים:
^{ak} יחש יסמל
^{al} כן חשש:
^{am} כריהות
^{an} חלשותנו:
^{ao} מנסי
^{ap} מנוסה:
^{aq} בגלא עין
^{ar} כבישחון:
^{as} כורסיא
^{at} כיסא:
^{au} סיבות
^{av} חסד:
^{aw} נסכ נקבל
^{ax} אונשא מן
^{ay} נסכ:
^{az} לעודרנא
^{ba} לעורה:
^{bb} נכנא זמן:
^{bc} כוסרא
^{bd} כוהנים:
^{be} קאם עומד:

^{af} נעמוד:

^{ag} בחוריות

^{ah} בתורתו:

^{ai} כוסרא

^{aj} הכוהנים:

^{ak} יחש יסמל

^{al} כן חשש:

^{am} כריהות

^{an} חלשותנו:

^{ao} מנסי

^{ap} מנוסה:

^{aq} בגלא עין

^{ar} כבישחון:

^{as} כורסיא

^{at} כיסא:

^{au} סיבות

^{av} חסד:

^{aw} נסכ נקבל

^{ax} אונשא מן

^{ay} נסכ:

^{az} לעודרנא

^{ba} לעורה:

^{bb} נכנא זמן:

^{bc} כוסרא

^{bd} כוהנים:

^{be} קאם עומד:

ואינא

Epistola

Μετριοπαθεῖν διωάμηνος τοῖς ἀνο-
οῦσι καὶ πλανωμένοις· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς
ἐδείκται ἀδένειαν·

Καὶ διὰ πάντων ὀφείλει, καθὼς πε- 3
ρὶ τῶ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἐαυτῶ πρὸς
φέρειν ὑπὲρ ἀμφοτέρων.

Καὶ οὐχ ἑαυτῆς λαμβάνει τινὲ π- 4
μὴν, ἀλλὰ ὁ καλοῦ μένος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,
καὶ πατρὸς καὶ ὁ Ααρών.

Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξ-
 ξασε λησθῆναι δεξιερῆα, ἀλλ' ὁ λαλή-
 σας πρὸς αὐτὸν, Υἱὸς μου εἶ σὺ, ἐγὼ
 σήμερον γεγέννηκά σε.

Καθὼς καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει, Σὺ ἰε- 6
 ρεὺς εἰς τὸν αἰῶνα καὶ πλὴν ταῦν Μελ-
 χισεδέκ.

Ὁς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐ- 7
τῆ, δειψὸς τε καὶ ἰκετηρίας πρὸς Ω
δυνάμην σῶζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου,
μετὰ κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων
προσενέγκας, καὶ εἰσακουθεὶς ὑπὸ τῆς
ἐκλαβείας,

Καί πρ' ὧν ὑὸς, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπα- 8
θε, πλὴν ἰωαννοῦ.

Καὶ πελειωθείς ἐγγύετο τοῖς ὑπο-
κύβοις αὐτῶν πᾶσιν ἀπὸ σωτηρίας
ἀγωνίου.

Προσαγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἄρ-10
χιεὶς καὶ πῶς τὰ ξὶν Μελαχισεδέκ.

Περὶ οὗ πολλὰς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δις-^{II}
ερμηνεύδους λέγαν· ἐπεὶ νωθροὶ γενόμε-
τε πάντες ἀκοαῖς.

Καὶ ὁ οὐκ ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἀνέβη, ἀλλ' ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἔρχεται ἡμεῖς
 διὰ τὸν χρόνον, πάλιν ἡμεῖς ἔχουμε τὴν δι-
 δασκαλίαν ὑμῶν πᾶσι τοῖς μαθηταῖς τῆς ἐκκλησίας
 τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. --

Qui quantum satis est possit mi-
ferari vicem ignorantium & aberran-
tium: quod & ipse circumdatus sit
infirmirate:

Et propter hanc debeat, sicut pro populo, ita & pro seipso offerre *vitimam* pro peccatis.

Neque sibi ipsi quisquam sumit
hunc honorem, sed qui vocatur à
Deo, sicut & Aaron.

Ita & Christus non sibi hunc honorem tribuit vt fieret Pōtifex, sed is qui dixerat ei, ¶ Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Sicut & alibi dicit, ¶ Tu es Sacerdos in æternum, secūdum ordinem Melchisedec.

⁴Qui in diebus carnis suæ, quum deprecationes & supplicationes apud eum qui poterat ipsum servare à morte, cum clamore valido & lacrymis obtulisset, & exaudit⁹ esset ex metu,

Quauis Filius esset, tamen ex iis
quæ passus est didicit obediētiam.

‘Et consecratus, factus est autor salutis æternæ omnibus qui ipsi au-
fculant.

Cognominatus à Deo Pontifex
secundum ordinem Melchisedec.

‘De quo nobis multa sunt dicen-
da, eaque difficilia explicatu: quan-
doquidem segnes facti estis aurib’.

⁷Vos enim, quos oportuit pro tē-
poris ratione doctores esse, rursus
opus est doceri quæ sint elementa
initii eloquiorum Dei:

3 Tertia collatio
integra, Vocatur a
lii a Deo, sic & Chri
stus: sed alio ordine
quam Aaron. Dicitur enim Christus Fi
lius ex Deo genitus,
& Sacerdos eternus
secundum ordinem
Melchisedec.

4. *Secunda collati-
onis pars altera, Chris-
tus vero insigniter
afflictus et insigniter
misericors, non pro
suis peccatis (qua
nulla erant) sed pro suo
metu rogavit quod
impetravit, Et seu-
sum pro omnibus
suis obtulit.*

5 Prima collatio-
nis pars altera, Chri-
stus autem consecra-
tus est à Deo Patre
Et nostræ salutis au-
tor Et æternus Pon-
tifex, ac proinde ita
homo Et sit longè su-
pra omnes homines

6 Digressio & squ
ad septimi capitis i
nitium, qua Hebraeo
partim resinet Ap
stolus in attenta cō
deratione corū qu
dixerat, partim a
ea intelligenda prae
parat de quibus d
flurnus est.

7 Exemplum Apo
stolice absurgationis

1 ואינא משכח דימך נפשה ויחש עם
 אילין דלא ידעין וטעין מטול דאף
 חו' בריהותא לכיש :
 2 ומטולתה חייב חו' דאיכנא דחלף
 עמא חכנא חלף נפשה יקרב על
 חטהוהי :
 3 ולא הוא לנפשה אנש גסב איקרא
 אלא אינא דמתקרא מן אלהא
 איכנא דאחרון :
 4 חכנא אף משיחא לא הוא נפשה
 שבח דיהוא רב⁸ כומר⁸ אלא חו'
 דאמר לה ברי אנת אנא יומנא
 ילדתך :
 5 איך דאף בדוכתא אחרתא אמר
 אנת חו'^h כומר^h לעלם בדמותה
 דמלכזדק :
 6 אף בר בסרא לכיש הוא בעותא
 ותכשפתא^k בנעתא^l חילתניתא
 ובדמעא קרב הוא למן דמשכח הוא
 מן מותא^m דיחיהי ואשתמע :
 7 וכד טב ברא איתוהי מן דחלתא
 וחשא דסכל^p ילפה למשתמענותא :
 8 והכנא^q אתגמר והוא לכלהון אילין
 דמשתמעין לה עלתא דחיא דלעלם :
 9 ואשתמח מן אלהא רב כומר^r
 בדמותה דמלכזדק :
 10 עלוהי דין על הנא מלכזדק סגיא
 הי לן מלתא למאמרה^u ועסקא^v
 למפשקותה מטול דהיותון לכו
 בריהא במשמעתכון :
 11 חייבין היותון גיר^{aa} מלפנא^{bb} למחוא
 מטול^{cc} דזכנא לכו ביולפנא השא
 דין טוב^{dd} סניקין אנתון דתאלפון
 אילין אנין כתיבתא קדמיתא דריש
 מלוהי דאלהא :

2 Et qui possit deprimere seipsum, et
 compati iis qui ignorantes sunt et er-
 rantes: propterea quod etiam ipse infir-
 mitate indutus est.

3 Et propter eam debitor est, ut sicut
 pro populo, ita pro seipso offerat pro pec-
 catis suis.

4 Et nequaquam sibi ipsi quisquam
 assumit honorem, sed qui vocatur à
 Deo, sicut Aharon:

5 Ita etiam Christus nequaquam se-
 metipsum glorificavit, ut esset princeps
 Pontificum, sed is qui dixit ei, Filius
 meus es tu, ego hodie genui te.

8 Subaudi, Glori-
 ficavit eum.

6 Sicut etiam in loco alio dicit, Tu es
 Pontifex in aeternum secundum simi-
 litudinem Melchisedek.

7 Etiam quum carne indutus esset,
 precationem et supplicationem cum
 clamore valido et cum lacrymis of-
 ferebat ei qui potens erat ut à morte
 excitaret eum, et exauditus est:

8 Et quanvis Filius esset, ex metu et
 passionibus quas sustinuit, didicit ipsa
 obedientiam.

9 Atque ita perfectus est, et factus
 est omnibus qui auscultant ei, causa
 vite aeternae:

10 Et nominatus est à Deo princeps Po-
 tificum secundum similitudinem Mel-
 chisedek.

De ipso autem Melchisedek mul-
 tus nobis sermo est quem eloquamur,
 et occupatio ad exponendum illud, quia
 estis infirmi in auditu vestro.

12 Debuissetis enim doctores esse, quia
 tempus vobis, ad institutionem [fuit.]
 Nunc autem rursus opus habetis ut
 discatis hæc ipsa scripta prima princi-
 py sermonum Dei: -

eee.iii.

2 Syrè, כד טב, cui
 prorsus respondet
 Gallicè Combienque
 & Germanicè Wie
 uoell.

3 Videtur Para-
 phrastes intelli-
 gere horrorem illum
 quo affectus fuit
 Christus, & mortis
 metum cum quo,
 imminente passio-
 nis suæ tempore,
 luctatus est.

4 Id est, Diu in
 Christi schola ver-
 sati estis, atq; ideo
 hæc iam scire debe-
 retis.

5 Id est, Prima e-
 lementa doctrinæ
 Dei,

Epistola

ἐν γαλάνῃ περὶ αὐτῶν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς.

Γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἀπει-¹³ ρος λόγου δικαιοσύνης· (νήπιος γὰρ ὅστις)

Τελείων δὲ ὅστις ἡ στερεὰ τροφή, ¹⁴ τῇ διὰ τὴν ἐξίτητον αἰσθητήρα γυμνασμένην ἔχοντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.

Κεφάλαιον 5

Διὸ ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τῆς Χρ-¹ στοῦ λόγον, ἵπτι τὴν τελειότητα φε-
ρόμεθα· μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλ-
λόμενοι μετανόιας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων,
καὶ πίστεως ἵπτι Θεόν,

Βαπτισμῷ διδαχῆς, ἵπτι θεοῦς τε ²
χρῶν, ἀναστάσεως τε νεκρῶν, ἐκ κρίμα-
τος αἰωνίου,

Καὶ τῆς τοιοῦτο ποιεῖσθαι, ἐάν περ ἵπτι τῆς ³
πρὸς Θεός.

Αδυνατῶν γὰρ τοῦ ἀπαξ φωταδέν- ⁴
τας, γευσάμενοις τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐ-
πουραγίου· καὶ μετόχους γνηθέντας
πνεύματος ἁγίου.

Καὶ καλὸν γευσάμενοις Θεοῦ ῥῆμα, ⁵
δυνάμεις τε μέλλοντος αἰῶνος,

Καὶ παραπεσόντας, πάλιν ἀνακαι- ⁶
νίζειν εἰς μετάνοιαν· ἀνασταυρώσας
ἑαυτοῖς τὸν ὕπνόν τῆς Θεοῦ καὶ ᾤραδι-
μαπίζοντας.

Γῆ γὰρ ἡ ποῦσα ⁷ ἐπ' αὐτῆς πολ-
λάκις ἐρχόμενον ὕετόν, καὶ πικρῶσα βο-
τάνῃ εὐδετόν ἐκείνοις δι' οὓς καὶ γεωρ-
γεῖται, μεταλαμβάνει βλάβης ἀπὸ
τῆς Θεοῦ.

Εκφέρουσα δὲ ἀκανθάς καὶ τριβό- ⁸
λους, ἀδόκιμος καὶ κατάρχεις ἐρίς, ἥς τὸ
τέλος εἰς καῦσιν.

Πεπεῖσμεθα

factique estis in quibus lacte sit o-
pus, & non solido cibo.

Enimvero cui cum lacte res est, is
rudis est sermonis iustitiæ: (infans
enim est)

Sed adultorum est solidus cibus,
eorum *videlicet* qui propter habitū
sensus habet exercitatos ad discre-
tionem boni ac mali.

Cap. VI.

Quapropter omisso qui in Chri-
sto rudes inchoat sermone, ad
perfectionem feramur: non iacien-
tes rursum fundamentum resipiscē-
tiæ ab operibus mortuis, & fidei in
Deum,

Baptismatum doctrinæ, ac ma-
nuum impositionis, & resurrectionis
mortuorum, & iudicii æterni.

Atque id faciemus, si quidem per-
miserit Deus.

Nā fieri non potest ut qui semel
fuerint illustrati, gustauerintque
donum cæleste, & participes facti
fuerint Spiritus sancti,

Gustauerintque bonum Dei ver-
bum, ac virtutes futuri seculi,

Si prolabuntur, ut denuo renouē-
tur per resipiscētiā: ut qui rur-
sum crucifigant sibi metipsis Filiū
Dei, & ad ignominiam exponant.

Nam terra quæ imbrem sæpius ³
in se venientem cōbiberit, & pro-
genuerit herbam accommodam eis
per quos excolitur, recipit benedi-
ctionem à Deo:

At quæ profert spinas & tribulos,
reproba est, & maledictioni affinis,
cuius exitus tendit ad exustionem.

Sed

Infrā, 10. 26
matth. 12. 45
2. pet. 2. 20

¹ Capita catechi-
smi, quæ summāquid-
dem totius Euangelii
ce doctrinæ comple-
runtur, sed paucis
et summariis (ut lo-
quuntur) rudibus tra-
debantur: profectus
delicet resipiscētiæ
et fidei in Deum: cu-
ius doctrinæ articu-
li (quos vocant) ab
extraneis quidem
exigebantur statim Ba-
ptismi diebus: a fide-
lium autem liberis
in infantia baptiza-
tis, quæ eis impone-
batur manus. inter
eos autem articulos,
discretè numerantur
duo, nempe carnis
resurrectio, et iudici-
um æternum.
² Pōdus addit sua
exhortationi, gravi-
ssima comminatio
certi apostatarum
exitus.

³ Exornat superio-
rem comminationē,
proposita simili na-
tione.

והיותו לכוֹן סניקא על חלבא ולא
על מאכולתא שרירתא :

כל נש דין דמאכולתא חלבא הו
לא מפס במלתא דכאנותא מטול
דשכרא הו :

דגמירא הי דין מאכולתא שרירתא
אילין דמטול דמדרשין אתנפקו
רגשיהון למפרש טבתא ובשתא :

קפלאון ו
מטול הנא נשכוק שוריא מלתא
דמשיחא ונאתא לגמירותא או למא
תוב שתאסתא אחריתא מרמיתון
לתיבותא מן עכרא מיתא ול
ולתיבותא דכאלהא :

וליולפנא דמעמודיתא ודסים
אידא ולקימתא דמן בית מיתא
ולדינא דלעלם :

אן מריא מפס נעכד הדא
אלא לא משכחין הנון דחדא זבן
למעמודיתא נחתו ושעמו מוהבתא
דמן שמיא ונסכו רוחא דקודשא :

ושעמו מלתא טבתא דאלהא וחילא
דעלמא דעתיד :

דתוב יחשון דמן דריש יתחדתון
לתיבותא ומן דריש יזקפון לברה
דאלהא ויצערו :

ארעא ניר דאשתית מטרא דאתא
לה זכנין סגיאן ואועית עסכא
דחשח להנון דמטולתהון מת
מתפלחא מקבלא בורכתא מן
אלהא :

אן הו דין דתפשי קורטבא
ודרדרא הויא לה מסליתא ול
דחיקא מן לוטתא אלא חרתה
יקדנא הו :

Opus habetis lacte, et non cibo fir-
mo.

13 Omnis autem homo cuius cibus lac
est, non est edoctus in sermonem iusti-
tia, quia imperitus est:

14 Perfectorum autem est cibus firmus,
qui quia disquirunt, expediti sunt sen-
sus eorum ad discernendum bonum
et malum.

Cap. VI.

1 Propterea relinquemus prima
principia sermonis Christi, et ve-
niemus ad perfectionem, alioquin nun-
quid rursus aliud fundamentum ia-
citis de conversione ab operibus mortuis,
et de fide qua est in Deum,

2 Et de doctrina baptismatis, et im-
positionis manus, et de resurrectione
qua est ex mortuis, et de iudicio quod
est in aeternum?

3 Si Dominus permiserit, faciemus hoc.

4 Atqui non possunt illi qui semel ad
baptismum descenderunt, et gusta-
uerunt donum quod est ex celo, et ac-
ceperunt Spiritum sanctum,

Et gustauerunt sermonem bonum
Dei, et virtutem seculi futuri:

6 Qui rursus peccauerunt, [non po-
ssunt inquam] de integro renouari ad
conversionem: quippe qui de integro cru-
cifixum Filium Dei, et subiiciunt igno-
miniam.

7 Terra enim quae imbibet pluiam
quae venit super eam vicibus multis,
et produxerit herbam quae utilis est
eis propter quos colitur, recipit benedi-
ctionem à Deo:

8 Si eueniat autem ut producat car-
duos et tribulos, fit reprobæ, et non lon-
gè distat à maledictione, sed finis eius
est combustio.

Persuasi

6 Ad verbum,
Et fuistis vobis o-
pus habentes su-
per lac.

1 Ad verbum,
Inchoationem.

2 Syre, De inter
mortuos.

3 Nam immer-
gebantur aquis.

4 In impresso
erat ויתו, Et rursus
sed manuscriptū
codicem sequutus
scripsi ויתו, Qui
rursus: quod etiā
cum Græcomagis
consentit.

5 Ad verbum,
Temporibus. id
est, Quae sapius ir-
rigat eam.

א סניקא
ב שרירתא
חוקה:

ג מפס מלומד
ד כאנותא
ה צדק
ו שכרא פתא:

ז שרירתא
חוקה:

ט מדרשין
י חוקרים
יא אתנפקו
יב רגשיהון
יג חושיהם נעשו
יד חלוצים
יז למפרש
יח להכיר
יט שוריא
כ ראשית:

כא שתאסתא
כב יסוד
כג מרמיתון
כד שמים אתם מן
כה רמח
כו עכרא מיתא
כז מעשים מתים
כח רל בלתי
כט מעילים
ל סמכותא
לא טבילה
לב סים אידא
לג חשוקה היד
לד קימתא
לה תקומה או
לו תחייה
לז בית בן
לח כיתא דמתים
לט מפס מניח
לאו עורר
לכ זכר פעם
לז מעמודיתא
לח טבילה:

מ מן דריש
מא ראשית
מב יתחדתון
מג יתחדשו
מד יזקפון
מה יתלו
מו יזערו
מז יקלו
מח אשתית
מט שתתה
מכ דאתא דבא
מז זכנין סגיאן
מח פעמים רבות
מט אועית
מכ הוציאחמן
מז יעא
מח חשח
מט מועיל
מכ מתפלחא
מז נעכרת
מח תפשי תרכוז
מט כן פשא
מכ קורטבא
מז קוצים
מח מסליתא
מט נמאסת
מכ לוטתא
מז כארה
מח חרתה
מט אחריתא:

Epistola

Πεπείσμεθα δὲ ἀδελφοί μου, ἀγαπη- 9
τοί, τὰ κρείττονα ἔχοντα σωτηρίας,
εἰ καὶ οὕτω λαλοῦμεν.

Οὐ γὰρ ἀδίκος ὁ Θεός, ὥστε ἀ- 10
δικαίᾳ τῶν ἔργων ὑμῶν, καὶ τοῦ κόπου τῆς
ἐργασίας ἡς ἐνεδείξατε εἰς τὸ ὄνομα
αὐτοῦ, διακονήσαντες τοῖς ἁγίοις καὶ δια-
κονοῦντες.

Επιθυμοῦμεν δὲ ἕκαστον ὑμῶν πλὴν 11
αὐτοῦ ἐνδείκνυσθαι σπουδῶν πρὸς
τὴν πληροφορίαν τῆς ἐλπίδος ἅξει
τέλους.

Ἰνα μὴ νωθροὶ γένησθε, μιμηταὶ δὲ 12
τοῦ διὰ πίστεως καὶ μακροθυμίας κλη-
ρονομοῦντες τὰς ἐπαγγελίας.

Τῷ γὰρ Ἀβραάμ ἐπαγγελία ἔδωκεν ὁ 13
Θεός, ἐπεὶ κατ' οὐδενὸς εἶχε μείζονος ὁ-
μόσαι, ὥς μοσε καὶ ἑαυτῷ,

Gen. 12. 2, & 17
4. & 22. 17

Λέγων, Ἡμεῖς δὲ λόγων ἀλογίστων 14
σε, καὶ πληθύνων πληθυνώ σε.

Καὶ οὕτω μακροθυμήσας ἐπέτυχες 15
τῆς ἐπαγγελίας.

Ἀνθρώποι μὲν γὰρ καὶ τὸ μείζονος ὁ- 16
μνύουσι, καὶ πάσης αὐτοῖς ἀντιλεξίας
πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος.

Εν ᾧ πλεονέστερον βουλόμεν ὁ 17
Θεός ὥστε διδοῖν τοῖς κληρονόμοις τῆς ἐ-
παγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς
αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ.

Ἰνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέ- 18
των, ἐν οἷς ἀδυνάτον ψεύσασθαι Θεόν,
ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ κατα-
φυγόντες κρατῆσαι τῆς περὶ ἐλπίδος.

Ὡς ἄγκυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς 19
ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχο-
μένῳ εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετά-
σματος.

Οπου

⁴ Sed persuasimus nobis de vobis, dilecti, istis meliora, & cum salute coniuncta, etiam si ita loquamur.

⁴ Licit omnem istam asperitatem, meliora de his sperans quibus hac scribit.

⁵ Non enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & laboriosæ charitatis quam exhibuistis ipsius nomini, ut qui ministraueritis sanctis & ministretis.

⁵ Laudat eos à charitate, & ad perseverantiam hortetur.

Cupimus autem ut unusquisque vestrum idem ostendat studium ad plenam spei persuasionem ad finem usque:

⁶ Ut ne sitis segnes, sed imitatores eorum qui per fidem ac patientiam obtinent promissam hereditatem.

⁶ Ostendit quibus præcipue virtutibus ad constanter persequendum, acque adeo ad proficiendum sit opus: charitate nimirum & patientia. Et ne quis ista factu impossibilia esse obiciat, iubet ut maiorum exempla sibi proponant imitanda.

⁷ Deus enim pollicitus Abraham, quum non posset per quenquam maiorem iurare, iuravit per seipsum,

⁷ Alius stimulus, quod certa sit spes hereditatis si ea extremum perseveremus: quoniam non tantum id promissit Deus, sed etiam cum iureiurando promissit.

Dicens, Certè benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te.

Atque ita quum patienter expectasset, assequutus est promissum.

Nam homines quidem per eum iurant qui sit maior: atque iisdem omnis controuersia finis, est iusiurandum ad confirmationem adhibitum.

Qua in re Deus volens ex abundanti hereditibus promissionis ostendere immutabilitatem consilii sui, fideiussit iureiurando:

Vt per duas res immutabiles, in quibus fieri non potest ut mentitus sit Deus, validam consolationem habeamus nos qui cursum nostrum corripimus ut spem propositam obtineamus.

⁸ Spem comparat anchora: quoniam sicut anchora in profundum maris proficit, ita etiam spes in ipse & que calor adit penetrat. Mentionem autem facit sanctuarii, alludens ad Tabernaculum vetus, & hac ratione regreditur ad illas collationes Pontificatus Christi cum Leuitico.

Quò

מפיסין דין עליכון אחי אילין^a
 מוכסחים^b
 אנחנו^c
 שפירין^d
 טובות^e
 חיי חיים^f
 ר' ישועה^g
 אפן אפ' אס'^h
 ישע' ישכח'ⁱ
 חוכבון^j
 אהבתכם^k
 חיותון^l
 הראתם^m
 חפשותאⁿ
 חשתרלות^o
 לשומליא^p
 למלאת^q
 סכרכון^r
 תקותכם^s
 חרתא^t
 אחריית^u
 תתקטעו^v
 תכרת^w
 ממרינא^x
 הולכים אחרי^y
 נגירות רוחא^z
 אריכות רוח^{aa}
 ירתא יורשי^{ab}
 מאלכא^{ac}
 ההבטחה^{ad}
 מלך נשבע^{ae}
 או חכמית^{af}
 דיאמא^{ag}
 שישבעו^{ah}
 ימא נשבעו^{ai}
 מכרכו כרך^{aj}
 מסגיו הרבה^{ak}
 אגר האריך^{al}
 מולכא^{am}
 ההבטחה^{an}
 ימין^{ao}
 נשבעים^{ap}
 חרינא ריב^{aq}
 שולמא קץ^{ar}
 שריא^{as}
 עומד או קים^{at}
 סומתא^{au}
 שבעה^{av}
 יתיראית^{aw}
 מאר^{ax}
 יחוא יראח^{ay}
 ירתא^{az}
 יורשי^{ba}
 מולכא^{bb}
 ההבטחה^{bc}
 שורדיח^{bd}
 שבעתו^{be}
 חכש^{bf}
 החזיקה^{bg}
 צבון^{bh}
 חפצים ר'ל^{bi}
 דברים^{bj}
 בוואא^{bk}
 נחסה^{bl}
 אתגוסן^{bm}
 נשגבנו ר'ל^{bn}
 שמונשגבנו^{bo}
 נאחוד^{bp}
 נחזיק^{bq}
 סכרא^{br}
 תקוה^{bs}
 דמליך^{bt}
 שנשבע אותה^{bu}
 אוקינא הוא^{bv}
 הכרז שיש לו^{bw}
 קרנים ואנשי^{bx}
 הספינה^{by}
 משליכים אותו^{bz}
 בים או כיכשת^{ca}
 להעמיד^{cb}
 חאניה^{cc}

9 Persuasi autem sumus de vobis, fratres mei, ea quæ sunt bona & affinia salutis, etiamsi ita loquamur.

10 Nequaquã enim iniustus est Deus, ut obliuiscatur operum vestrorum, & charitatis vestra quam ostendistis in nomine eius, qui ministrastis sanctis & ministratis.

11 Cupimus autem ut unusquisque ex vobis hoc ipsum studium ostendat ad cõplementum spei vestra usque in finẽ

12 Et ut nõ abscindatur vobis, sed sitis imitatores illorum qui per fidem et longanimitatem facti sunt heredes promissionis.

13 Abraha enim quũ promitteret Deus, quia nõ erat ipsi qui maior esset se ut per eũ iuraret, iuravit per semetipsum:

14 Et dixit, ⁶ Benedicendo benedicam tibi, & multiplicando multiplicabo te.

15 Et ita ⁷ patienter expectauit, & consequutus est promissionem.

16 Filii enim hominis per maiorem se iurant, et omni controuersia quæ est inter illos, finis firmus per iuramentũ ⁸ imponitur.

17 Quapropter abunde voluit Deus ostendere heredibus promissionis, quod pollicitatio sua non mutaretur, et ⁹ obstrinxit eam iuramento:

18 Ut per duas res quæ non mutantur, in quibus non potest Deus mentiri, cõsolatio magna sit nobis qui confugimus ad eum, & retineamus spem quæ promissa est nobis.

19 Quæ est nobis velut anchora quæ retinet animam nostram, ut non commoueat, et ingreditur intra ¹⁰ velum:

Vbi

⁶ Id est, Prolixe benedicam tibi, & multiplicabo te. Hebraismus.

⁷ Ad verbum, Continuit spiritũ suũ. Loquutio Syra & Chaldaea iam saepius indicata.

⁸ Syre, Fit ei. Pleonasmus relativi, Hebraeorum more.

⁹ Ad verbum, Ligauit quasi fasciã.

¹⁰ Ad verbum, Faciem porta. Vnde quæ annotata sunt in 7 Matth.

כד אפי תרעא^{xx} : תתועי תנוע או תמוט^{xx} : לכיך נאחוד^{xx} : בית האל^{xx}

Epistola

Ὁποῦ προδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσήλ-20
θεν Ἰησοῦς, καὶ πῶς ἔξιν Μελχισεδεκ,
ἔρχετο γινώσκων εἰς τὸν αἰῶνα.

Κεφάλαιον 2

Gen. 14. 18

Ὁ ὅς ὁ Μελχισεδεκ, βασιλεὺς 1
Σαλήμ, ἱερεὺς τῷ Θεῷ τοῦ ὑψίστου,
ὁ οὐρανῆσας Ἀβραάμ ὑποστρέφοντι
ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλείων, καὶ ἐλογί-
σας αὐτόν.

Ὡς καὶ δεκάτην ἀπὸ πάντων ἐμέ-2
εισεν Ἀβραάμ· ὡς ἔποντο μὲν ἐρμη-
νολόγος βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἐπει-
τα δὲ καὶ βασιλεὺς Σαλήμ· ὅς ἐστι βασι-
λεὺς εἰρήνης.

Ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, 3
μήτε ἔρχεται ἡμερῶν, μήτε ζωῆς τέλος
ἔχων· ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ ὑψίστῳ Θεῷ,
μὲν ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές.

Num. 18. 21

Θεορεῖτε ὅτι πηλίκος ὄντα, ὡς καὶ δε-4
κάτῳ Ἀβραάμ ἔδωκεν ἐκ τῶν ἀκρο-
δινίων ὁ πατριάρχης.

Καὶ οἱ μὲν ἐκ τῶν υἱῶν Λαὶ πῶς 5
ἱερατεῖαν λαμβάνοντες, ἐν πολλῷ ἐ-
χοισιν ἀποδεκατοῦν τὸν λαὸν καὶ τῷ
νόμον, πούτεσι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν,
καὶ περ ὅτι ἐληλυθότες ἐκ τῆς οὐσίας
Ἀβραάμ.

Ὁ ὅς μὴ γενεαλογούμενος ὅτι αὐτῶν, 6
δεδεκάτωκε τὸν Ἀβραάμ, καὶ τῷ ἐ-
χοντα τὰς ἐπαγγελίας ἐλόγηκε.

Χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας, τὸ ἐ-7
λατῖον ὑπὸ τῆς κρείττονος ἐλόγηται.

Καὶ ὡς μὲν δεκάτας ἀποθήσκον-8
τες ἀνθρώποι λαμβάνουσιν· ἐκεῖ δὲ, μὲν
τυρούμενος ὁ πῶς.

Καὶ (ὡς ἔπος εἰπεῖν) διὰ Ἀβραάμ, 9
καὶ Λαὶ ὁ δεκάτας λαμβάνων δεδε-
κάτωται.

Quod præcursor pro nobis ingre-
ssus est Iesus, secundum ordinem Mel-
chisedec, Pontifex factus in æternum.

6 Repetit Davidis
verba quibus omnes
ille collationes quas
antea commemora-
vit significatur: sicut
toto sequenti capite
declarat.

Cap. VII.

Nam hic Melchisedec rex e-
rat Salem, Pontifex Dei altis-
simi, qui occurrit Abraham reuertē-
ti à cæde regum, & benedixit ei.

1 Explicans Verba
illa Secundum ordi-
nem Melchisedec,
(quibus nuntius illa co-
paratio Christi Pon-
tificatuscum Leuitico
co) primum considera-
tur ipse Melchisedec
ut Christi typus, cu-
ius comparationis
hec sunt capita: Mel-
chisedec fuit rex &
sacerdos: talis reue-
ra est Christus unus.
Fuit rex pacis ac ius-
titie, talis est Chri-
stus unus reuera.

Cui & decimas ex omnibus im-
partitus est Abraham: qui primum
quidem ex interpretatione dicitur
Rex iustitiæ, deinde verò etiā Rex
Salem: quod est Rex pacis.

Sine patre, sine matre, sine gene-
re: nec initium dierum, neque vitæ
finem habens: sed assimilatus Filio
Dei, manet Sacerdos in perpetuum.

2 Alius typus, Mel-
chisedec proponitur
spectandus ut princeps
propter quod sine carens,
quum nec pater, nec
mater, nec maiores,
nec mors eius descri-
bantur: talis est reue-
ra Filius Dei, sacer-
dos nimirum eter-
nus: quatenus Deus,
immutabilis, ineffabiliter
genitus: quatenus ho-
mo, apertus, ineffabili-
ter conceptus.

3 Spectate verò quantus hic fue-
rit, cui etiam decimas spoliis de-
derit Abraham patriarcha.

3 Alius typus, Mel-
chisedec ratione sa-
cerdotis fuit ipso A-
bramo superior, & e-
pote quem decima-
rit, & cui & sacer-
dos benedixit: talis
revera est Christus, à
quo pendet ipsius A-
brahami & omnium
credentium sanctifica-
tio, atque adeo quem
ut omnium autorem
colere ac venerari
omnes debent.

Et ii quidem qui sunt ex filiis Le-
ui, sacerdotio fungentes, præceptum
habent decimarum accipiendarum
à populo secundum Legem, hoc est
à fratribus suis, licet egressis ex lū-
bis Abraham:

Is verò cuius genus ad illos non
refertur, decimas accepit ab Abra-
ham, & habenti promissiones be-
nedixit.

Porro sine vlla controuersia, id
quod minus est ab eo quod maius
est benedicitur.

4 Atque hinc quidem homines qui
moriuntur, decimas accipiunt: illic
autem is de quo testatum est quod
vivat.

4 Amplificatio do-
plex: una, Melchise-
dec decimas accepit,
& immortalis (qua-
tenus videlicet typus
est Christi, quum nuf-
quam commemore-
tur mori: ipsius, &
David enim proponat
& sacerdotem eter-
num) Leuitici vero
sacerdotes, & morta-
les, quum aliis aliis
succedant: altera, Le-
ui ipse fuit decima-
tus in Abrahamo à
Melchisedeco. Ergo
Melchisedec sacerdo-
tum, (id est Christi
qui secundum ordi-
nem illius pronuntia-
tur sacerdos æternus)
præstantius est Leui-
tico.

Et (ut ita loquar) in Abraham de-
cimatus est etiā ipse Leui, qui deci-
mas solet accipere.

Nam

Ep

^a כד דקדם על
אשר שם קדם
אותנו
^b כומר כוהן

^a כד דקדם על חלפין ישוע והוא
^b כומר לעלם בדמותה דמלכי זרק
קפלאון ז

20 *Vbi prius ingressus est pro nobis Ie-
schua, & factus est Pontifex in ater-
nū, secundū similitudinē Melchisedek.*

Cap. VII.

1 *HIC autem Melchisedek est rex
Salem, Pontifex Dei excelsi: &
ipse occurrit Abraham quum reuertere-
tur à deua statione regum, et benedi-
xit ei.*

2 *Et ipsi separauit Abraham deci-
mas ex omni re qua erat apud se. Ex-
ponitur autē nomē eius, Rex iustitiæ:
et rursus, Rex [erat] Salem, quod est
Rex pacis.*

3 *Cuius nec pater nec mater scripti
sunt in genealogiis, neque principium
dierum eius, neque finis vitæ eius: sed
in similitudinē filii Dei manet pon-
tificatus eius in æternum.*

4 *Considerate verò quàm magnus [fue-
rit] hic cui Abraham patriarcha de-
derit decimas et primitias.*

5 *Illis enim ex filiis Leui qui accipie-
bant pōtificatum, mandatū erat Le-
gis ut acciperet decimas à populo: [ut]
ipsi [inquam decimas acciperet] à fra-
tribus suis, quum [tamen] etiam ipsi ex
femore Abraham egressi essent.*

6 *Hic verò, qui non est scriptus in ge-
nealogiis illorum, decimas accepit ab
Abrahā, et benedixit ei qui accepit
promissionem.*

7 *Sine controuersia autem is qui mi-
nor est, benedicatur ab eo qui maior est
ipso.*

8 *Et hic filii hominis qui moriuntur,
accipiunt decimas: illic autē is de quo
testata est Scriptura quod uiuat.*

9 *Et (⁴ instar hominis loquamur) per
manum Abraham etiam Leui, is [nimi-
rū] qui decimas accipiebat, ipse quo-
que decimatus est.*

1 Hoc est, Man-
dato legis imposi-
tum erat.

2 Id est, Abraham
promissionis ha-
redes.

3 In ordine Le-
uitico & legali sa-
cerdotio.

4 Hoc est, Homi-
num more loquē-
do.

^c ארעה
^d בא לקראתו
ה-ש-ב

הנא דין מלכי זרק איתוהי מלך
שלים כומר דאלהא מרימא והו
^c ארעה לאברהם כד הפך מן חרבא
דמלכא וברכה :

^e פרש חפריד:

ולה פרש אברהם מעסרא מן כל-
מדם דאית הוא עמה ^f מתפשק דין
שמה מלכא ^g דכאנותא ותוב מלך
שלים דאיתוהי מלכא דשלמא :

^f מתפשק
מתבאר :

^g דכאנותא
הצדק :

^h דשלמא
השלום :

דלא אכוהי ולא אמה אתכתבו
בשרכתא ולא רישיתא דיומוהי ולא
^k שולמא דחיוהי אלא בדמותא דברה
דאלהא מקווא ^m כומרותה לעלם :

ⁱ שרכתא
יחסים :

^k שולמא סוף :

^l מקווא
עוסדת :

^m כומרותה
כוונתו :

חזו דין כמא רב הנא דאברהם ריש
אכתתא לה יהב מעסרא ⁿ ורישיתא :
אילין גיר מן בני לוי דמקבלין הו
כומרותא פוקדנא אית הוא להון
דנמוסא ^o דיסכון מעסרא מן עמא
הנון מן אחיהון כד אף הנון מן חצה
דאברהם נפקו :

ⁿ רישיתא
ביכורים :

^o דיסכון יקחו מן
בסב :

^p חצה ירכו :

הנא דין דלא בתיב בשרכתהון
מעסרא שקל מן אברהם וברכה להו
דקבל מולכנא :

^q שרכתהון
יחוסם :

דלא חרינא דין הו דכציר מתברך
מן הו דמיתר מנה :

^r מולכנא
ההבשחה :

^s דלא כלי
חרינא :

^t מהלוקת
בציר קטון :

^u מיתר גדול
הרכא כאן :

והרכא בני נשא דמיתין נסבין
מעסרא ^z להל דין הו דאסהר עלוהי
בתבא דחי הו :

^y הרכא כאן
או פה :

^z להלשם :

ואיך אנש נאמר ביד אברהם אף
לוי הו דמעסרא נסב הוא אף הו
אתעסר :

עד

fff.i.

Epistola

Επὶ γὰρ ἐν τῇ ὀσφύϊ τοῦ πατρὸς ἡμεῶν ὅτε
συνωλήθησαν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ.

Εἰ μὲν οὖν πελείωσις διὰ τῆς Λευι-
τικῆς ἱεροσύνης ἡμεῶν, (ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐ-
τῇ νενομοθέτητο) τίς ἐπ' αὐτῇ κτ' ἔτι
τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον δυνάσασθαι
ἱερεῖα, καὶ οὐ κτ' ἔτι τῶν τάξιν Ααρὼν
λέγεσθαι;

Μεταπαραμύνης γὰρ τῆς ἱεροσύ-
νης, ὅς ἀνάγκης καὶ νόμου μετὰδεῖσις
γίνεται.

Εφ' ὃν γὰρ λέγεσθαι ταῦτα, φυλῆς ἐ-
τέρας μετέστηκεν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς περσε-
στηκε τῷ θυσιαστηρίῳ.

Πρόδηλον γὰρ ὅτι ὅς Ἰούδα δυνά-
στευεν ὁ Κύριος ἡμεῶν· εἰς ἡμῶν φυ-
λῶν οὐδὲν ὡς ἱεροσύνης Μωσῆς ἐ-
λάλησε.

Καὶ ὡς ἰσχυρότερον ἐπὶ κατάδηλόν ἐστιν,
εἰ κτ' ἔτι τῶν ὁμοιότητων Μελχισεδέκ δυνά-
σασθαι ἱερεῖς ἕτερος,

Ὅς οὐ κτ' ἔτι νόμον ἐν πολλῇ σαρκικῇ
γένονεν, ἀλλὰ κτ' ἔτι δυνάμιν ζωῆς ἀκα-
ταλύτου.

Μαρτυρεῖ γὰρ, ὅτι οὐ ἱερεῖς εἰς τὸν
αἰῶνα κτ' ἔτι τῶν τάξιν Μελχισεδέκ.

Αἰετῆσις μὲν γὰρ γίνεται περὶ αὐ-
τοῦ ἐν πολλῇ, διὰ τὸ αὐτῆς ἀδινῆς καὶ
ἀνώφελές.

Οὐδὲν γὰρ ἐπελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεὶ
αὐτῇ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι' ἧς ἐ-
γίνετο τῷ Θεῷ.

Καὶ καὶ ὅτι οὐ χωρὶς ὀρκωμο-
σίας.

Οἱ μὲν γὰρ χωρὶς ὀρκωμοσίας εἰσὶν
ἱερεῖς γενόμενοι· ὁ δὲ, μὲν ὀρκωμοσίας,
διὰ

Nam is adhuc in lumbis patris e-
rat quum occurreret Abraham Mel-
chisedec.

Porro si consummatio per Leui-
ticum Sacerdotium erat, (nam sub
hoc sancita Lex est populo) quid
amplius erat opus alium exoriri Sa-
cerdotem secundum ordinem Mel-
chisedec, nec secundum ordinem
Aaronis dici?

Mutato igitur Sacerdotio, nece-
sse est ut Legis quoque mutatio fiat.

Nam is de quo haec dicuntur, ad
aliam tribum pertinet, de qua nul-
lus attendit altari.

Palam est enim e tribu Iuda exor-
tum esse Dominum nostrum: cuius
tribus respectu nihil de Sacerdotio
loquutus est Moses.

Idque etiam magis patet ex eo
quod ad instar Melchisedec exori-
tur Sacerdos alius,

Qui non ex Lege, cuius manda-
tum sit carnale, factus est sacerdos,
sed ex vi indissolubilis vitae.

Testificatur enim ad hunc modum,
Tu es Sacerdos in æternum secun-
dum ordinem Melchisedec.

Nam mandatum præcedens ab-
rogatur, quod nullis viribus sit præ-
ditum & inutile.

Nihil enim sanctificavit Lex,
sed adscita spes melior, per quam
appropinquamus Deo.

Et quatenus non absque iure-
iurando:

Nam illi quidem citra iusiuran-
dum Sacerdotes facti sunt, hic vero
cum iureiurando,

5 Terminus tracta-
tus huius epistola, in
quo postquam Chris-
tum Prophetam, Re-
gem & Pontificem
esse comprobauit, nunc
de omnium illorum
munerum ratione
ac præstantia distin-
cte differit: hac o-
mnia in alia & abra-
tilia fuisse ostendens,
in Christo autem ve-
ra & perfecta. Inci-
pit autem a sacerdo-
tio, in quo etiam su-
perior tractatio desi-
erat, ut sic omnia me-
bra disputationis me-
tus cohererent: &
primo imperfectum
fuisse probat Leuiti-
cum sacerdotium, ex
eo quod alius sacer-
dos secundum ordinem
aliud (id est diuersa
regula ac forma) ita-
to post tempore pro-
mittatur.

6 Hac noni sacer-
dotii institutione no-
tandum declarari Leui-
ticis sacerdotis imper-
fectionem ostendit, sed
etiam ipsum Leuiticum
sacerdotium cum hoc
nouo commutari:

quoniam hac duo si-
mul consistere non po-
ssunt, quum prior il-
la Leuitica ordina-
tio tribum Iuda ex-
cluderet, atque adeo
ipsi Leui subiceret,
posterior autem ista
sacerdotium in tribu
Iuda collocet.

7 Nequis obiciat
irrationabilem fuisse
sacerdotium a Leui
ad Iudam, sed nihilo
minus idem manere,
expendit simul &
explicat illa Dauidi
verba, In æternum,
secundum ordinem
Melchisedec, ex qui-
bus intelligitur diuer-
sa etiam sacerdotii
ordinatio.

8 Diuersitatem &
præstantiam ordina-
tionis Melchisedec
probat ex eo quod Le-
gale sacerdotium ex-
ternum & corporali
unctione & ritu con-
stabat. Melchisedec
vero æternum sacri-
ficium ac merè spiri-
tuale describitur.

9 Nequis etiam
obiciat adiectum
fuisse sacerdotium po-
sterius & simul con-
iuncta perfectum
quiddam constitueret,
probat posteriore ab-
rogatum fuisse prius
& inutile, ex ipsa eo-
rum natura. Quomo-
do enim illa corpora-

Psal. 110. 4
supra, 5. 6

lia & caduca nos sanctificarent vel sola vel cum aliis
rando, hoc vero non item.

10 Aliud argumentum præstantie sacerdotii Christi supra Leuiticum, quod illud sanctum sit iureiurando.

^a עד כיל עדין:
^b חצה ירכו:
^c ארעה יאצא:
לקראתו:

עד-כיל גיר^b בחצה הוא דאבוהי

בד^c ארעה למלכי זרק:

^d גמירותא
^e השלמות:
^f כומרותא
כהונת:

אלו הכל^d גמירותא ביד^e כומרותא

דלויא איתיה הות דבה סים נמוסא

לעמא למנא מתכעא הוא^f כומרא

אחרנא דיקום בדמותה דמלכי-זרק

^g אמר דין בדמותה דאחרון יהוא:

^h שוחלפא
ⁱ חילוף:

אלא איכנא דהוא^h שוחלפא

בכומרותא הכנא הוא שוחלפא אף

בנמוסא:

^j בנמוסא
^k בתורה:

הו גיר דאתאמרי עלוהי הלין מן

שרבתא הו אחרתא אתילד דאנש

ממתום מנה לא שמש במדבחה:

^l ממתום
^m מעולם:

ⁿ גליא חי גיר דמן יהודא דנח מן

מן שרבתא דלא אמר עליה מושא

מדם על כומרותא:

^o יתיראית
^p יתיר:

ויתיראית תוכ^p ידעא כהי דאמר

דבדמותה דמלכי-זרק קאם^q כומרא

אחרנא:

^r פוקדנא
^s פגרינא סצות:
^t גופניות:
^u חיא חיים:

הו דלא הוא בנמוסא דפוקדנא

פגרינא הוא אלא כחילא דחיא דלא

משתרין:

^v משתרים
^w מתחבלים:

מסחד גיר עלוהי דאנת הו כומרא

לעלם בדמותה דמלכי-זרק:

שוחלפא דין דהוא לפוקדנא

קדמא מטול^u מחילותה ודיותרן לית

הוא בה:

^x על בא:
^y חלפותי:
^z סכרא:
^a חקוקה:

מדם גיר לא גמר נמוסא^x על דין

חלפותי^z סכרא דמיתר מנה דבה

מתקרבינן לאלחא:

^a ושררה
^b וקים אותה:
^c חכהונה:
^d מומתא:

ושררה^a לן^{bb} במומתא:

חנון גיר^{cc} דלא מומתא הו^{dd} כומרא

הנא דין במומתא

^{ee} דלא מומתא
^{ff} כלי שבועה:
^{gg} כומרא
^{hh} כוחנים:

אין

10 *Adhuc enim in femore erat patris sui quā occurreret illi Melchisedek.*

11 *Si igitur consummatio per manum pōtificatus Levitarum erat, (in quo posita fuit Lex populo) ad quid requirebatur Pontifex alius qui exurgeret secundum similitudinem Melchisedek? Dixisset enim, In similitudinem Aaron erit.*

12 *Sed sicut facta est mutatio in pontificatu, ita facta est etiam mutatio in Lege.*

13 *Is enim de quo dicuntur hæc, ex tribus alia natus est, de qua nemo unquā ministravit in altari.*

14 *Manifestum est enim quod à Iuda exortus est Dominus noster, è tribus de qua non est loquutus Musche quicquam circa pontificatum.*

15 *Et amplius adhuc notum est per id quod dictum est, [videlicet] quod secundum similitudinem Melchisedek exurgeret Pontifex alius:*

16 *Qui nequaquam secundum legem mādatorum corporalium fuit, sed secundum virtutem vitæ indissolubilis.*

17 *Testificatur enim [Deus] de eo, Tu es Pontifex in æternum secundum similitudinem Melchisedek.*

18 *Mutatio enim quæ facta fuit, in mādato priore [facta fuit], propter impotentiā eius, et quia utilitas non esset in eo.*

19 *Nihil enim perfecit Lex: ingressa verò est pro ea spes, quæ est præstantior ea, per quam [spem] appropinquamus Deo.*

20 *Et confirmavit illum [pontificatū] iureiurando nobis.*

21 *Illi enim absque iureiurando fuerant Pontifices, hic verò iureiurando.*

5 Id est, Atrogatio.

6 Mandato scilicet.

7 Id est, In eius locum.

fff. y.

Epistola

Pfal. 110. 4

διὰ τῆς λέγοντος πρὸς αὐτὸν, Ωμσε
Κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, Σὺ
ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν
Μελχισεδέκ.

Κατὰ τοσοῦτον κρείττονος διαθήκης 22
γέγονεν ἑγὼ ἱεροῦς.

Καὶ οἱ μὲν, πλείονες εἰσὶ γερονότες 23
ἱερεῖς, διὰ τὸ θανάτῳ κωλύεσθαι ᾧ α-
μύνειν.

Ὁ δὲ, διὰ τὸ μῦθον αὐτὸν εἰς τὸ αἰῶ- 24
να, ἀπαράβατον ἔχει τὸ ἱεροσυνίτω.

Ὁθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύ- 25
ναται ὁ αὐτὸς πρὸς ἐκλεκτοὺς δι' αὐτῶν τῶ
Θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑ-
πὲρ αὐτῶν.

Τοιοῦτος γὰρ ἡμῖν ἐπεπεν ὁ ἱερεὺς, 26
ὅστις, ἀκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμέ-
νος ἀπὸ τῶν ἀμάρτωλων, καὶ ὑψηλότε-
ρος τῶν οὐρανῶν γυμνασιάρχης.

Leuit. 16. 11

Ὁς ἐκ ἑκάστης καὶ ἡμέρας ἀνάγκη, 27
ὥς περ οἱ ἱερεῖς, πρὸς τὸν ἑαυτοῦ τῶν
ἰδίων ἀμάρτωλων θυσιάς ἀναφέρειν, ἐ-
πειτα τῶν τῆς λαοῦ. τὸ γὰρ ἐποίησεν ἐ-
φάπαξ, ἑαυτὸν ἀνενέγκας.

Ὁ νόμος γὰρ ἀνθρώποις καθίστησιν 28
ἱερεῖς, ἔχοντας ἀδένειαν. ὁ λόγος δὲ
τῆς ὁρκωμοσίας τῆς μὲν τὸν νόμον, ὃν εἰς
τὸν αἰῶνα τετελειωμένον.

Κεφάλαιον η'

Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομέ- 1
νοις, τοιοῦτον ἔχον μὲν ἱερεῖα, ὃς
ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγα-
λωπύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς,

Τῶν ἀγίων λειτουργός, καὶ τῆς σκη- 2
νῆς τῆς δαδινῆς, ὡς ἐπηξεν ὁ Κύριος,
καὶ ἐκ ἀνθρώπου.

Παῖς

per eum qui dixit ei, ¶ Iuravit Do-
minus, & non pœnitebit eum, Tu
es Sacerdos in æternum secundum
ordinem Melchisedec.

Tanto potioris fœderis sponfor
factus est Iesus.

¶ Et illi quidem, plures facti sunt
sacerdotes, quòd mors prohiberet
eos permanere:

At iste, propterea quòd in æter-
num manet, perpetuum habet sa-
cerdotium.

Vnde & seruire prorsus potest
eos qui per ipsum accedunt ad Deum,
semper viuēs vt interpellet pro eis.

¶ Talis enim nos decebat Ponti-
fex, pius, innocens, impollutus, se-
gregatus à peccatoribus, & subli-
mior cælis factus:

Cui nō sit quotidie necesse, quē-
admodum illis pontificibus, ¶ prius
pro peccatis propriis victimas offer-
re, deinde pro peccatis populi: 13 id
enim fecit semel, quū semetipsum
obtulit.

Lex enim homines constituit pō-
tificates, infirmos: at sermo iurisiurā-
di 14 post Legē cōcepti, Filium consti-
tuit qui in æternū est sanctificatus.

Cap. VIII.

¶ Æterum eorum quæ dicimus,
hæc summa est, Talem nos habe-
re Pōtificē, qui consedit ad dextrā
throni maiestatis illius cælestis,

¶ Sanctuarii minister, ac veri illius
tabernaculi, quod fixit Dominus,
& non homo.

Omnis

11 Aliud argumē-
tum eodem pertinet,
Leuitici sacerdotes,
si potest mortales, eter-
ni esse non potuerunt,
Christus vero ut eter-
nus est, ita etiam eter-
no sacerdote fungi-
tur, pro ut efficacissi-
mè intercedens qui
per ipsum ad Deum
accedunt.

12 Aliud argumē-
tum, Innocentia &
puritas summa in
pontifice requiritur,
que ipsum a peccato-
ribus segreget, pro
quibus oblationem
facit. Atqui Leuitici
pontifices tales non
inueniuntur, Et qui
pro suis ipsorum pec-
catis primum offer-
rent: sed unus Chri-
stus talis est, idcirco
verus & vnicus Pō-
tifer.

13 Aliud argumē-
tum, quod tamen po-
tius pertrahebat Le-
uitici victimas repe-
titis vicibus primum
pro se, deinde pro po-
pulo offerebant. Chri-
stus autem non pro se
sed pro aliis, non vi-
ctimas sed seipsum,
non sepe sed semel,
obtulit. Neque id mi-
rum (inquam) videri
debet, quum illi sint
infirmi, iste vero sit
cum inuenerando Pō-
tifer æternus conse-
cratus.

14 Aliud argumē-
tum à tempore, Poste-
rioribus tolluntur
priora.

1 Pauca repetit il-
lud ad quod omnia
istia referenda sunt,
nempe habere nos Pō-
tificem longè altum
quam Leuitici illi
sint, Et qui sit ad de-
xteram excelsissimè
Dei in calos & que
enectus.

2 Leuitici fuerunt
pontifices in terreno
sacrario, Christus ve-
rò est in cælesti.

3 Leuitici in taber-
naculo caduco sacer-
dotium suum exercu-
erunt. Christus autē
tabernaculum circū-
fert longè altum, nem-
pe suum corpus, quod
Deus ipse æternum
futurum compexit,
Et explicabitur infra
9. c. 11.

אִךְ דֹּאמַר לֵה בִיד דְּיוֹדִימָא מְרִיא
וְלֹא יִדְגַל דֹּאנָתָּהּ הוּ כּוּמְרָא לְעֵלִם
בְּדִמּוּתָהּ דְּמֶלְכִי זֶדֶק :

הֵנָּה כְּלָה מִיתְרָא דִּיתִיקָא הִדָּא
דִּהּוּא בְּהָ עֶרְבָא יִשׁוּעַ :

וְהֵנוּן הוּו כּוּמְרָא סְגִיָּא מְטוֹל
דְּמִיתִין הוּו וְלֹא מְשִׁתְּבִקִין הוּו
דִּיקוּוֹן :

הֵנָּה דִין מְטוֹל דְּלֵעֵלִם קִים לֹא
עֶכְרָא כּוּמְרוּתָהּ :

וּמְשִׁבַּח לְמֵאחִיו לְעֵלִם לְאִילִין
דְּמִתְקַרְבִין בְּאִידָהּ לֹא לְהָא חֵי הוּ גִיר
בְּכָל זֶכֶן וּמִסְקָא צְלוּתָא חֲלָפִיהוּן :

דֹּאִךְ הֵנָּה גִיר כּוּמְרָא אִף זֶדֶק
הוּא לֵן דְּכִיָּא וְדִלָּא בִישׁוּ וְדִלָּא
טוֹלְשָׁא דְּפִרִיק מִן חֲטָאָה וּמְרִים
לְעֵל מִן שְׁמִיָּא :

וְלִית לֵה אֹלְצָנָא כָּל יוֹם אִךְ רַב
כּוּמְרָא דְּלוֹקֶדֶם חֲלָף חֲטָהוּוּ יִקְרַב
דְּבַחָא וְהִידִין חֲלָף עֲמָא הִדָּא גִיר
עֶכְרָא חִדָּא זֶכֶן בְּנַפְשָׁהּ דְּקֶרֶב :

זִמּוּסָא גִיר בְּנֵי נִשָּׂא הוּ כְּרִיָּהּ
מְקִים כּוּמְרָא מְלִתָּא דִין דְּמוּמְתָא
דִּהּוּת בְּתֵר זִמּוּסָא בְּרָא גְמִירָא
לְעֵלִם :

קְפִלְאוֹן ח

רִישָׁא דִין דְּכִלְהִין אִית לֵן רַב
כּוּמְרָא אִינָא דִיתֵב מִן יִמִּינָא
דְּכּוּרְסִיָּא דְּרִבּוּתָא בְּשְׁמִיָּא :

וְהוּא מְשִׁמְשָׁנָא דְּבֵית קוֹדֶשָׁא
וּדְמִשְׁכְּנָא דְּשִׁרְרָא הוּ דְּקִבְעָא אֱלֹהָא
וְלֹא בֵר נִשָּׂא :

כָּל

quemadmodum dicit ei⁸ per Davidē,
Iuravit Dominus, et non mentietur,
Tu es Pontifex in æternum secundū
similitudinem Melchisedek.

22 Hoc toto præstantius est fœdus hoc,
in quo factus est sponsor Iesbua.

23 Et illi erant pontifices multi, quia
moriebantur, neque relinquebantur
ut permanerent.

24 Hic verò [Pōtifex] quia in æternū
permanet, non transit pōtificatus ei⁹.

25 Et potest in æternū servare eos qui
accedūt per manum ipsius ad Deum:
vivit enim omni tempore, et offert pre
ces pro eis.

26 Etenim talis Pontifex conuenie
bat nobis, purus, & absque malitia et
absque labē, qui segregatus esset à pec
catis, et exaltatus supra calos.

27 Nec est ei necesse quotidie, sicut
Principi pontificum [legaliū] ut prius
pro peccatis suis offerat victimas, et
deinde pro populo: hoc enim fecit semel
per seipsum, quem obtulit.

28 Lex enim filios hominis infirmos cō
stituit pontifices, sermo verò iusiuran
di qui factus fuit post Legem, [consti
tuit] Filium perfectum in æternum.

Cap. VIII.

1 C Apud autem omnium eorum, [est
quod] sit nobis Princeps pontificū,
is qui sedet à dextra throni maiesta
tis in calo.

2 Et factus est minister domus san
ctæ et tabernaculi veri, quod fixit De⁹,
& non filius hominis.

ff. iij.

⁸ Adverbium,
Per manum Daui
dis. Hebraismus.

⁹ Vel, Sub quo.

¹⁰ Id est, Non
interit. Non muta
tur.

¹¹ Ad verbum,
Vivificare. Hebra
ismus.

¹² Syre, Iustus e
rat nobis. id est I
doneus. Hebr.

Epistola

Πας γὰρ ἀρχιεὺς εἰς τὸ προσφέρειν δῶρα τε καὶ θυσίας καθίσταται· ὁ δὲν ἀναγκάσθων ἔχει πὶ καὶ τῆτον ὁ προσ-
ενέκη.

Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἐπὶ γῆς, οὐδ' αὖ ὡς ἱερεὺς, ὄντων τῶν ἱερέων τῶν προσφε-
ρόντων καὶ τὸν νόμον τὰ δῶρα.

Οἵπνες ὑποδείγματα καὶ σκια λα-
τρυβίοις τῶν ἐπουρανίων· καὶ οὕτως κα-
τημαίεσθαι Μωσῆς, μέλλων ἐπιτελεῖν
τὸ σκηνώ. Οὐ γὰρ, φησὶ, ποιήσης
πάντα καὶ τὸν τύπον τὸν δεχθέντα σοὶ ἐν
τῷ ὄρει.

Νυνὶ δὲ διαφωστέρας τέτυχε λα-
τουργίας, ὅσα καὶ κρείττονός ἐστι διαθή-
κης μεσίτης, ἥ τις ἐπὶ κρείττοις ἐπαγε-
λίας νενομοθέτηται.

Εἰ γὰρ ἡ περὶ τὴν ἐκείνην ὥς ἀμεμ-
πτος, ἐκ αὐτῆς δευτέρας ἐζητήτο τόπος.

Μεμφομένης γὰρ αὐτοῖς λέγει, Ἰδοὺ,
ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ σὺ
τελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ
τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινὴν.

Οὐ καὶ τὴν διαθήκην ὡς ἐποίησα τοῖς
πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβο-
μένου μου τῆς γῆς αὐτῶν, ἔξαγαγεῖν
αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὅτι αὐτοὶ οὐκ
ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἡ-
μέλησα αὐτῶν λέγει Κύριος.

Ὅτι αὐτὴ ἡ διαθήκη ἦν διαθήκη
τῶν οἰκῶν Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἡμερῶν ἐκεί-
νας, λέγει Κύριος, διδοὺς νόμοις μου εἰς
τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν
ἐπιγράψω αὐτοῖς· καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς
Θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν.

Καὶ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πλη-
σίον αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐ-
τοῦ, λέγων, Γινώθι τὸν Κύριον· ὅτι πάντες
εἰδήσοσί με, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως με-
γάλου αὐτῶν.

Ὅτι

4 Omnis enim Pontifex ad offeren-
da dona & victimas constituitur:
vnde necesse fuit hunc quoque ha-
bere quod offerret.

5 Nam si esset in terra, ne Sacerdos
quidem esset, manentibus illis sa-
cerdotibus qui secundum Legem
dona offerunt:

Vt qui exemplari & umbræ defer-
uiunt rerum cælestium: sicut diui-
nitus dictum est Mosi quum esset
absoluturus tabernaculum. ¶ Vide
enim, inquit, ut facias omnia ad exē-
plar quod ostēsum est tibi in mōte.

6 At nunc noster ille Pōtifex eo ex-
cellentius ministerium sortitus est
quo præstātioris est fœderis inter-
cessor, quod præstantioribus pro-
missis sancitum est.

7 Nam si prius illud tale fuisset ut
nihil in eo posset requiri, haudqua-
quā fuisset secundo quæsitus locus

Nam incusans eos, inquit, ¶ Ecce,
dies venient, dicit Dominus, quum
pangam cum domo Israel & cum
domo Iuda fœdus novum.

Non secundum fœdus quod feci
cum patribus ipsorum quo die pre-
hendi manum ipsorum, ut educerē
eos ex Ægypto: nam ipsi non persti-
terunt in illo meo fœdere, & ego
despexi eos: dicit Dominus.

Quamobrē hoc est fœdus quod
paciscar domui Israel post dies il-
los, dicit Dominus: indam Leges
meas menti eorum, & cordi eorum
inscribam: & ero ipsis Deus, & ipsi
erunt mihi populus.

Neque docebunt singuli prox-
imum suum, & singuli fratrem suū,
dicentes, Cognosce Dominum. nā
omnes cognoscēt me, ab eo qui pu-
fillus fuerit inter eos, ad eum vsque
qui magnus fuerit inter eos.

4 Rationem asserit
cur corpore (quod vo-
cat tabernaculum,
quod Dominus fixit
non homo) oportueret
præditum esse Chri-
stum: nempe ut habe-
ret quod offerret: ali-
quis enim Pontifex
non esset. Idem autē
corpus est, & taber-
naculum & victi-
ma.

5 Rationem asserit
cur dixerit Pontificē
nostm versari in
cælesti sacrario, non
autem in terreno:
Quoniam (inquit) ne
si nunc quidem esset
in terris, terreno sa-
crario ministraret,
stantibus Leuiticis
(sacerdotibus, quum
propter illum sint
constituti, id est ut
sint illius perfecti exē-
plaris antitypi.

Quorū autem an-
titypi præsentē spōde
ro ac primario exem-
plari.

6 Aggreditur colla-
tionem Vcteris ac tē-
porarii fœderis (cuius
sponsores fuerunt Le-
uitici pontifices) cum
Novo (cuius æternus
sponsor est Christus)
ut non modo illud e-
sset illo omnibus mo-
dis præstantius, sed
etiam illud per hoc
abrogatum fuisse de-
claret.

7 Esse aliquod se-
cundum fœdus, ac
proinde prius illud
non fuisse perfectum,
probat ex Ieremie
testimonio.

Exo. 25. 40
act. 7. 44

Ierem. 31. 31,
32. 33, 34
rom. 11. 27
infra, 10. 16

כל רב כומר גיר דקאם דיקרב

^a זקא דבר
ראוי

קורבנא ודכחא מטול הנא ^a זקא

הותאף להנא דיהוא להמדם דיקרב:

ואלו בארעא הוא אף לא כומר

הוא הוא מטול דאיתיהון הו כומר

^b רבנמוסא
שבחורא:

דמקרבין הו קורבנא איך ^b רבנמוסא:

^c שלניתא על:

הנון דמשמשין לדמותא ולטלניתא

דחלין דכשמיא איך דאתאמרר

למושא בר עבד הוא משכנא דחוי

^d אתחיות
הראה:

ועבד כל מדם בדמותא הי דאתחיות

לך בטורא:

השא דין תשמשותא דמיתרא מן

^e אכמא כמו:

היקבל ישוע משיחא אכמא דמיתרא

ואף ^f דיתקא הי דעבד בה ^g מצעיא

^f דיתקא
הכרית:

ובשוודיא דמיתרין מן דהי אתיהבת:

^g מצעיא
אמצעי:

אלו גיר איתיה הות קדמיתא דלא

^h שוודיא
שבועות:

רשין לית הוא אתרא להדא דתרתין:

ⁱ דלא רשין
כלתי חסרון:

^k רשא להון גיר ואמר דהא יומתא

^k רשא מוכח:

אתין אמר מריא ואגמור על ביתא

דבית יסריל ועל פיתא דבית יהודא

דיתיקא חדתא:

^l דיתיקא
חדתא ברית:

לא איך הי ^m דיתיקא דיהבר

^m דיתיקא
הברית:

לאכחיהון ביומא ⁿ דאחדת באידהון

ⁿ אחת
אחוזת:

ואפקת אנון מן ארעא דמצרין מטול

^o אפקת
הוצאתי מן:

דהנון לא ^p קויו ^q בדיתיקא דילי אף

^p קויו עמדו:
^q דיתיקא
ברית:

אנא כסית כהון אמר מריא:

^r כסית מאסת:

הדא דין דיתיקא דאתל לביתא

^r אתל אתן
מן נתל:

דבית יסריל בתר יומתא הנון אמר

^s אתליוהי
אתגנה מן:

מריא אתליוהי לגמוסי במדעיהון ועל

^t נתל כמו נתן:

לכותהון אכתביוהי ואהוא להון אנא

אלהא והנון יהון לי עמא:

ולא יאלפו אנש לבר מדינתה אף

לא לאחיהי דיאמר דדע למריא

מטור דכלהון ידעונני מן זעורהון

ועד-מא לקשישהון:

3 Omnis enim summ⁹ Potifex q⁹ astat
[altari, astat] ut offerat oblationes &
victimas: propterea cōueniēs etiā erat
huic ut esset ei aliquid quod offerret.

4 Et, si in terra esset, non etiam Ponti-
fex esset: quia erant pontifices qui of-
ferrent oblationes ³ secundum quod est
in Lege.

² Hoc est, Non
esset celestis.

³ Id est, Iuxta ra-
tionem quæ præ-
cipitur in Lege.

5 Illi [scilicet] qui ministrabant in si-
militudinem et umbram eorum quæ
sunt in calo: iuxta [sermonē] qui di-
ctus fuit Musche, quū faceret taber-
naculum, Vide, & fac omnia secū-
dum similitudinem illam quæ ostensa
est tibi in monte.

6 Nunc verò ministerium quod ex-
cellentius est illo, accepit Ieschua Chri-
stus: quemadmodū excellentius quoque
est fædus illud in quo factus est media-
tor, & promissionibus quæ sunt excellē-
tiores quàm [fuerit] ⁴ illius, sancitū est.

⁴ Quod videli-
cet in monte Sina
per Mosen media-
torem sancitum
fuit.

7 Si enim ⁵ fuisset prius sine accusatio-
nibus, non fuisset locus huic secundo.

⁵ Ad verbum,
Datum est.

8 Accusat enim eos, & dicit, Ecce,
dies veniunt, ait Dominus, & comple-
bo super domum quæ est domus Israhel,
& super domum quæ est domus Iuda,
fædus nouum:

⁶ Id est, Omni
ex parte absolutū,
& in quo nihil re-
quiri posset.

9 Non secundum illud fædus ⁷ quod
sanciui cum patribus ipsorum in die
quo apprehendi manum ipsorum, &
eduxi eos è terra A Egypti: quoniam
ipsi non perstiterunt in fædere meo, e-
tiam ego spreui eos: ait Dominus.

⁷ Ad verbum,
Quod dedi patri-
bus illorum. He-
braismus.

10 Hoc autem est fædus quod sancia
cum domo quæ est domus Israhel, post
dies illos, ait Dominus: [nempe] dabo i-
psam Legem meam in mētibus eorū,
et super corda eorum scribā eā: & ero
eis ego Deus, et ipsi erūt mihi populus.

⁸ Ad verbum,
Filiū ciuitatis
sue. Hebraismus.

11 Et non docebit quisque ⁸ conciuē suū,
neque etiam fratrem suū, et non di-
cet, Cognosce Dominum: quia omnes
cognoscent me, à minimo eorum vs-
que ad decrepitum eorum. fff.iiij.

Epistola

Ὅπι' ἔλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐ- 12
τῶν, καὶ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν καὶ τῶν
δούλων αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἐπ'.

Εν τῷ λέγειν καινῶν, πεπαλαίωσε 13
πῶς ὡς πῶς· τὸ δὲ παλαιούμην καὶ
μετέσκειν, ἐστὶν ἀφανισμὸς.

Κεφάλαιον ΘΣ

Εἶχε μὲν οὖν καὶ ἡ πόσις δικαιο-
ματα λατρείας, τό, τε ἄξιον κο-
σμικόν.

Σκηνή γὰρ κατεσκαυάθη· ἡ πόλις δὲ ἐν
ἡῖ τε λυχνία καὶ ἡ πρᾶπιζα, ὧς ἡ πό-
λις τῶν ἀρτων, ἡ πρὸς λέγεταί ἄλλα.

Μετὰ τὸ δεύτερον καταπέτασμα,
σκηνή ἢ λεγόμενη ἄμα αἰώνων. 3

Χρυσωὶ ἔχουσα θυμιάθειον, καὶ
πλὴν κίβωτόν τῆς διαθήκης ὡς κεκα-
λυμμένον πάντοτεν ἑλισσάμενον· ἐν ᾗ ἡ σά-
μνος χρυσῇ ἔχουσα τὸ μαῖνα, καὶ ἡ ῥά-
βδος αἰσθάνει ἡ βασιλεύουσα, καὶ αἱ πλά-
κες τῆς διαθήκης.

Υπάρχω ὅτι αὐτῆς Χερουβὶμ δόξης, ὡς
κατασκιάζοντα τὸ ἱερόν· καὶ ὧν
οὐκ ἔστι νῦν λέγειν καὶ μέρος.

Τούτων δ' οὕτω κατεσιδασμέ- 6
νων, εἰς μὲν πῶς περὶ τὴν σκηνὴν δια-
παντὸς εἰσάσιν οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐ-
πιτελούμετες·

Εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀπαξ τῆς ἐνιαυ- 7
 τὸς μόνος ὁ δεξιερὺς, οὐ χεὶς αἵμα-
 τος, ὁ πορροφῆρει ὑπὲρ αὐτῶ καὶ τῶ
 τῶ λαοῦ ἀγνωσμάτων.

Τοῦτο δηλωῶντος τῆς πνύματος τοῦ 8
 αἰῶν, μήπω πεφανερῶσαι πλὴν τῶν
 αἰῶν ὁδὸν, ἐπὶ τῆς παύτης σκηνῆς ἐ-
 λούσης εἰσιν.

Ἦπερ ἀβολή εἰς τὸν καμρόν τὸν 9
ἐνεσηκότε, καὶ ὃν δῶρά τε καὶ θυσίαι
προσφέρονται, --

Ero enim propitius iniquitatib⁹
eorū & peccatis eorū, & iniquitatū
ipſorum non recordabor amplius.

⁸Dum nouum dicit, antiquauit prius:porro quod antiquatur ac senescit,propè est vt euanescat.

Cap. IX.

Igitur habebat quidem etiã prius
ſædus cõſtitutos religionis ritus,
& ſanctuarium mundanum.

Tabernaculum enim constructū
fuit: prius *quidem* in quo *erant* lu-
cernæ, & mēsa, & propositi panes,
quod sancta vocant.

Post medium autem velum *erat*
Tabernaculum quod vocāt Sancta
sanctorum:

Aureum habens thuribulum, & Arcam Fœderis vndique circunte-
ctam auro: in qua urna aurea habes
manna, & virga Aaron quæ germi-
navit: & Tabulæ Fœderis.

¶ Supra hāc autē Cherubim glorio
si, obūbrātes propitiatoriū: de qui-
bus nō est nūc dicendū singulatim.

His autem ita ordinatis, in prius quidem Tabernaculum quouis *tempore* ingrediuntur sacerdotes qui ritus obeunt:

7 In secundum autem, semel quo-
tannis solus pontifex, non sine san-
guine quem offert pro seipso & *pro*
populi erratis:

3 Hoc declarante Spiritu sancto,
nondum patefactam fuisse viam ad
Sacrarium, priore Tabernaculo ad-
huc consistente.

4 Quod erat exemplar pro tempo
re illo præfenti, quo dona sacrificiâ
que offeruntur,

8 *Conclusio, Ergo possessor nono tollitur prius antiquum: neque enim novum diceretur quod a veterem non discederet. Tollitur autē id demum quod est corruptum obnoxium, ac proinde imperfectū.*
 1 *Distributio prioris tabernaculi, quod mundani (id est caducum) & terrenū vocat, in duas partes, nempe in Sancta, & Sancta sanctorū.*

2 Tam accedit ad
sacrificia, quæ diui-
dit in illa quortidia-
na. Et illud annuum
ac solenne in quo so-
lus pontifex in San-
cta sanctorum semel
tantum quotannis
penetrans cum san-
guine pro se & popu-
lo offerbat.

3 Ex illo ritu annuo
collegi, eiusmodi sa-
crificiis non fuisse p-
tfectam etiam in-
calum, quod per San-
cta sanctorum adu-
brabatur. Cur enim
pontifex solus de in-
gredebatur, ceteris
exclusis, &que ut ibi
tum pro suis tum pro
aliis offerret, & po-
stea rursus Sancta
sanctorum occlude-
bat?

4 Obiectio, Si non
aperiebatur sic in
calum illis sacrificiis,
(id est, si cultores per
illa non expiabatur)
cur ergo ritus illi &
surpabantur? Nempe
ut homines ad il-
lud exemplar spiritus
ale, nempe ad Chri-
stum, venocententur,
suo aduentu omnia
illa correcturum.

ואחסא אנון מן עולהון וחסהיהון

^a אתדכר
זכור:

תוב לא אתדכר להון:

בהי דאמר חדתא לקדמיתא

^b ואסאב
ונשן:

אעתקה ואינא דעתיק ^b ואסאב קריב
הו לחבלא:

קפלאון ט

^c פוקרא
מצות:

בקדמיתא דין אית הוא בה פוקרא

^d דתשמשתא
העבורה:
^e עלמניא
של העולם
הזה:

דתשמשתא ובית קודשא עלמניא:

במשכנא גיר קדמיתא דאתעבד

אית הוא בה מנרתא ופתורא ולחם

אפי ומתקרא הוא קודשא:

^f גויא הפנימי:
^g לגו לפנים:
^h אפי תרעא
הפרוכת:

משכנא דין גויא ^g דלגו מן ^h אפי תרעא

דתרין מתקרא הוא קדוש קודשא:

ואית הוא בה בית בסמא דדהבא

ⁱ קבותא ארון:
^k דריתקא
הכרית:

וקבותא ^k דריתקא ^l דקרימא כלה

בדהבא ואית הוא בה ^m קסטא דדהבא

הי דאית הוא בה ⁿ מננא ושכטא

^o מננא חמין:
^p דאפרע
שפרח:

דאהרון הו דאפרע ^p ולוחא דריתקא:

ולעל מנה כרובא דשובחא

^q דריתקא
לוחות הכרית:
^r מסלילין
סוככים:

דמסלילין על ^r חוסיא לא הוא דין

זכנא הו דנאמר על ^s חדא חדא מן

^t חוסיא
כפורת:
^u זכנא עת:
^v חדא חדא
כל אחד:

הליו דהכנא מתקנן היו:

ולמשכנא ^w בריא ככל זכנ עאלין הו

^x כומרא
הכוהנים:
^y תשמשתון
עבודתם:

כומרא ומשלמין הו תשמשתון:

למשכנא דין דלגו מנה ^z חדא הו

^{aa} דלגו התיכון:
^{ab} חדא אחת
ר'ל פעם:

בשנתא בלחודוהי עאל הוא רב

כומרא בדמא הו דמקרב הוא חלף

נפשה וחלף ^{bb} סכלותה דעמא:

^{bb} סכלותה
חטאתו:
^{cc} מודעא
מודיעה:

בהדא דין ^{cc} מודעא הות רוחא

דקודשא דלא אתגלית ^{dd} עד-כיל

^{dd} עד כיל
ערין:

אורחא דקדושה ^{ee} כמא זכנא דאית

^{ee} כמא זכנא
בכל עור:
^{ff} קימא
התמדה:

הוא קימא למשכנא קדמיתא:

ואיתוהי הוא מתלא הנא ^{gg} לזכנא הו

^{gg} זכנא זמן:

דבה קורבנא ודבחא מתקרבין הו

אילין

12 Et ero ⁹ propitius eis ab iniquitati-
bus eorum, et peccatorum ipsorum am-
plius non recordabor.

⁹ Latine, Et pro-
pitius ero eis, con-
donatis ipsorum
iniquitatibus.

13 In eo quod dixit Nouum, prius anti-
quauit: et id quod antiquatur ⁹ se-
nescit, propinquum est corruptioni.

Cap. IX.

1 IN priori porro erant praecepta mi-
nisterii, ⁹ domus sancta mudana.

2 In Tabernaculo enim priore quod
fabricatum fuit, erat candelabrum,
⁹ mensa, ⁹ panis ⁹ facierum, et vo-
cabatur domus sancta:

¹ Id est, Praesen-
tium. Sacer scili-
cet ille panis, de
quo praecipitur Ex-
odi 25. 29. Facierum
autem panis ideo di-
cebatur, quod sem-
per mensae Domi-
ni impo-⁹ esse de-
buit ante conspe-
ctum arcae. unde etiā
Num. 4. 7. vocatur
lucis panis.

3 Tabernaculum verò interius quod
erat intra velum ⁹ secundum, vocaba-
tur Sanctum sanctorum:

4 Et erat in eo ⁹ thuribulum aureum, et
⁹ Arca Fæderis, quæ obducta erat to-
ta auro, et erat in ea urna aurea, in
qua ⁹ erat mæna ⁹ virga Aha-
ron, illa quæ germinauit, ⁹ Tabula
Fæderis.

² Secundum ve-
lum dicitur inte-
rius quod oppan-
sum erat Arcae; &
diuidebat sanctū
sacerium à sancto,
respectu anterioris
veli quod sepa-
rabat sanctum ab
arrio. Vtrūque de-
scribitur Exodi 36
35. & 37.

5 Et supra hæc ⁹ Cherubim gloria, qui
umbrā faciebāt supra propitiatoriū.
Nequaquā autem tempus est ut lo-
quamur de unoquoque ex istis ⁹ quæ
ita adornata erant.

³ Syrē, Domus
aromatum. Non
scribitur disertē in
Lege aliquod fuisse
thuribulum pe-
culiariter destina-
tum sacratio quod
tamen hic decla-
rat Apostolus.

6 Atque in Tabernaculum exterius
omni tempore ingrediebantur ponti-
fices, et explebant munus suum:

⁴ Vocabulum
Græcum vsurpat
Paraphraſtes.

7 In Tabernaculum verò quod inte-
rius illo erat, semel in anno solus ingre-
diebatur Princeps pōtificum, cum san-
guine illo quem offerebat pro seipso et
pro delictis populi.

⁵ Id est, Gloriosi.
Hebraismus.

⁶ Distinctionē
Græcam mutat.

8 Per hoc verò notum faciebat Spiri-
tus sanctus, quod non manifestata ef-
set adhuc via sanctorum, quanto tē-
pore ⁹ durabat Tabernaculum prius.

⁷ Ad verbum;
Erat duratio prio-
ri tabernaculo:

9 Et erat exemplar hoc pro tempore il-
lo in quo oblationes ⁹ victimæ offere-
bantur, --

Epistola

μή δυνάμει καὶ σὺνείδησιν πελειώ-
σαι τὸν λατρεύοντα,

Μόνον ὅτι βρώμασι καὶ πόμασι, 10
ἢ διαφόροις βαπτισμοῖς, καὶ διακώ-
μασι σαρκὸς, μέλει καὶ ῥε διορθώσεως
ὁπικείμηναι.

Χειρὸς δὲ ὡραίου ὁμοῦ δέχρε- 11
ρεῖ τῷ μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τὸ μεί-
ζονος ἢ τελειότερας σκηνῆς, οὐ χροπονή-
ου, πούτιςιν οὐ τὰ τῆς τῆς κτίσεως,

Οὐδὲ δι' αἵματος τράγων καὶ μό- 12
ρων, διὰ δὲ τῆς ἰδίου αἵματος εἰσὶν ἡλθεν ἐ-
φάπαξ εἰς τὰ ἅγια, αἰωνίαν λίτρω-
σιν εὐερίμους.

Εἰ γὰρ τὸ αἷμα τῶν τράγων καὶ τῶν 13
καὶ ἀποδοῖς δαμάλεως ῥαντίζουσα ὅτι
κεκοινωμένοις, ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς
σαρκὸς καθαρότητα,

Πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τῆς Χειρὸς, 14
ὃς διὰ πνύματος αἰωνίως ἑαυτὸν ὡς ὁ
νεκρὸν ἀμωμον τῷ Θεῷ, καθαρίει πρὸς
σὺνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς
τὸ λατρεῖν Θεῷ ζῶντι;

Καὶ διὰ τὴν διαθήκης καινῆς μεσί- 15
της ὅτι, ὅπως θανάτου ἡγομένου, εἰς
ἀπολύτρωσιν τῶν ὅτι τῇ ὡς ὁ δια-
θήκη παραβάσεων, πρὸς ἐπαγγελίαν
λάβωσιν ὅτι κεκλημένοι τῆς αἰωνίου κλη-
ρονομίας.

Οπου γὰρ διαθήκη, θάνατον δυνάμει 16
φέρειται τοῦ διαδεμένου.

Διαθήκη γὰρ ὅτι νεκροῖς βε- 17
βαία· ἐπεὶ μή ποτε ἰσχύει ὅτι ζῇ ὁ δια-
δέμενος.

quæ non possunt conscientia san-
ctificare cultorem,

5 In cibis dūtaxat & potionibus,
& diuersis ablutionibus, ac ritibus
carnalibus, vsque ad tempus corre-
ctionis imposita.

6 Adueniēs autē Christus Pōtifex
futurorū bonorum, 7 per maius &
perfectius Tabernaculū nō manu-
factum, id est non huius structuræ,

8 Neq; per sanguinem hircorū &
vitulorum, sed per proprium san-
guinem ingressus est semel in Sa-
crarium æternam redemptionem
nactus.

9 Nam si sanguis taurorum & hir-
corum, & cinis iuuentæ aspergens
inquinatos, sanctificat ad carnis pu-
ritatem,

Quanto magis || sanguis Christi,
qui per Spiritum æternum seipsum
obtulit inculpatum Deo, || purgabit
conscientiam vestram à mortuis o-
peribus, || ad seruiendum Deo viuo?

10 Itaque ob id noui Fœderis me-
diator est, || vt morte intercedēte, ad
redemptionem earum præuarica-
tionum quæ fuerant sub priore Te-
stamento, vocati, promissionem ac-
cipiant æternæ hæreditatis.

11 Nam vbi testamētum est, mors
intercedat necesse est testatoris.

|| Testamentum enim in mortuis
ratum est: quandoquidem nondum
valet quum viuit testator.

5 Alia ratio cur
illa non potuerint cul-
toris conscientiam
mundare, Quoniam
videlicet externa e-
rant & carnalia,
sine corporea.

6 Iam aggreditur
figuram explicatio-
nem, ac primum quidē
Leuiticum pontificē
comparans cum hī
stō (id est figurā car-
nē) hūc tamen futu-
rorum bonorum ad-
ministrationem (id
est æternam) in
qua illa carnalis
respiciebant.

7 Alia collatio ta-
bernaculi prioris cor-
ruptibilis cum poste-
riore, (id est cum har-
mana Christi natu-
ra) quæ est verū Dei
templum incorrupti-
bile, in quod est ingre-
ssus Filius Dei, sicut
Leuitici pontifices in
alterum illud cadau-
erum.

8 Alia collatio san-
guinis victimarum
cum Christo: Leuitici
per illa sua sacrificia
in suum Sacramentum
penetrantes, sangui-
nem corruptibilem of-
ferbant innoxium an-
num duntaxat, Chris-
tus vero sanctum et
liberum suum corpus in-
gressus, per illud in-
ipsum calum penetra-
uit: quum suū ipsius
sanguine purissimū
in æternam redem-
ptionem obtulit. Idē
enim Christus & pō-
tifex & tabernaculo,
& sacrificiis, & vi-
ctimis ipsis correspon-
det, sicut figuris veri-
tas, ut iacet sic & iō
isus, & tabernacu-
lum & sacrificia, &
quæ omnia Dei &
in æternam.

9 Si externa san-
guinis & cineris an-
imalium aspersio,
verum & efficax
fuit purgationis sym-
bolum, res ipsa ac præ-
sens veritas, illis ex-
ternis sacr. mentis
olim adhibita, quan-
to magis hoc ipsum
præstabit, id est san-
guis eius qui sic est
(sanguis hominis &
sit etiam Filius Dei
sanguis, ac proinde
æterna) significandi
virtute præstans.

10 Conclusio supe-

riori argumenti: Itaque quum pecuinus sanguis non expiaret peccata, nouum Fœdus olim promissum, in quod illa externa respiciebant, nunc est res ipsa sanctitatis,
cuius virtute omnes præuersiones tollantur, & calum nobis verè aperitur. Hinc autem sequitur, Christum etiam pro patribus fuisse sanguinem, ut qui per veie-
res illos ritus fuerit admittendus, alioquin nisi illi representando scituissent, pro suis inuites. Itaque hoc fœdus dicitur postitum, non quod ad efficaciam sit remissionis
peccatorum attinet, sed eius temporis respectu quo res ipsa per acta est id est quo Christus reuera mundo exhibitus, omnia impleuit ad salutem nostram necessaria.

11 Ratio cur sponsoris morte oportuerit hoc fœdus sancti, Quoniam habet hoc fœdus rationem Testamenti seu donatiōis mortis causa, idēque sit efficiū
sortiretur, oportuū est testatoris mortem intueretur.

Leuit. 16. 14
num. 19. 4

1. Pet. 1. 14

1. Iohan. 1. 7
apoc. 16.

Luc. 1. 75

Luc. 5. 74

Rom. 5. 6

1. Pet. 3. 18

אֵילִין דְּלֵגָּהּ מִשְׁכָּחִין הוּוּ לְמַגְמֵר^a
תִּאֲרֶתָהּ דִּמְן דְּמִקְרַב לְחֹן^b
לְעִשּׂוֹת שְׁלֵם
תִּאֲרֶתָהּ לְכוּ

אֵלָּא בְּמֵאכְלָא וּבְמִשְׁתִּיָּא בְּלַחֹד^c
וּבְמַעֲמֻדִיתָא^d דְּזִנִּין וְזִנִּין דְּאִיתִיהוֹן^e
פּוֹקֵדָא דְּבִסְרָא דְּסִימִין עַד־מָא לְזִכְנָא^f
דְּתוֹרֶצָא^g

מְשִׁיחָא דִּין דְּאִתָּא הוּא רַב כּוֹמְרָא^h
דְּטִבְתָּאⁱ דְּסַעֲרָא^j וְעַל לְמִשְׁכָּנָא רַבָּא^k
וּמִשְׁלִמְנָא דְּלֵא עֵבִיד בְּאִידִיָּא וְלֵא^l
הוּא מִן הַלִּין בְּרִיתָא^m

וְלֵא עַל בְּדָמָא דְּצַפְרִיָּא וְדַעֲנָלָאⁿ
אֵלָּא בְּדָמָא דְּנַפְשָׁהּ עַל^o חֲדָא וְכֵן^p
לְבֵית מִקְדָּשָׁא^q וְאַשְׁכַּח^r פּוֹרְקָנָא^s
דְּלַעֲלָם^t

אֵן גִּיר דְּמָא דְּצַפְרִיָּא וְדַעֲנָלָא^u
וְקִטְמָא דְּעִנְלָתָא^v מְתָרְסָא הוּא עַל^w
אֵילִין דְּמִתְטַמְּאִין הוּוּ וּמִקְדָּשָׁא לְחֹן^x
לְדוֹכִיָּא דְּבִסְרָחֹן^y

כְּמָא הַכִּיל יִתִּירָאִית דְּמָה דְּמִשְׁיחָא^z
דְּכְרוּחָא דְּלַעֲלָם נַפְשָׁהּ קָרַב^{aa} דְּלֵא^{ab}
מוֹמָא לְאַלְהָא יִדְכָּא^{ac} תִּאֲרֶתָהּ מִן^{ad}
עֵבִידָא מִיתָא דְּנִשְׁמָשׁ לְאַלְהָא חֵיא^{ae}

מְטוֹל הֵנָּה הוּוּ הוּא מְצַעִיָּא דְּדִיתְקָא^{af}
חֲדָתָא דְּבִמּוֹתָהּ הוּוּ הוּא פּוֹרְקָנָא^{ag}
לְאֵילִין דְּעֵבְרוּ עַל דִּיתְקָא קְדָמִיתָא^{ah}
דְּיִסְכּוֹן^{ai} מוֹלְכָנָא אֵילִין דְּאִתְקִרְוִי^{aj}
לִירְתוֹתָא דְּלַעֲלָם^{ak}

אֵיכָּא גִיר דְּאִית^{al} דִּיתְקָא מוֹתָא הוּוּ^{am}
מְחֻיָּא דְּהוּ דְּעֵבְדָּהּ^{an}
עַל מִיתָא הוּוּ דִּין בְּלַחֹד^{ao} מְשִׁתְּרָרָא^{ap}
מְטוֹל דְּכָמָא חֵי הוּוּ דְּעֵבְדָּהּ לִית בָּהּ^{aq}
חֲשָׁחוּ^{ar}

מְטוֹל^{as}

qua non poterant perficere conscientiam
eius qui offerebat ipsos,

10 Sed in cibo & in potu tantum, et in
ablutione⁸ diversarum specierum: quæ
sunt mandata carnis, & posita fuerunt
usque ad tempus⁹ correctionis.

8 Ad verbum,
Specierum specie-
rum.

9 Quo omnia in
meliorem statum
constituenda erant.

11 Christus autem qui venit, factus est
Princeps pontificum rerum bonarum
10 quas effecit, & ingressus est Taber-
naculum magnum et perfectum, quod
non fuit factum manibus, neque fuit
ex his rebus creatis:

10 Videtur Para-
phrastes collato
Christi pontifica-
tu cum Legali, di-
scrimen in eo po-
nere, quod Lega-
lis inefficax esset,
& non præsaret
id quod adombra-
ret: Christi vero ef-
ficax, quia ipsa bo-
na celestia in lega-
li pontificatu adu-
brata, re ipsa præ-
statur.

12 Neque ingressus est cum sanguine
hircorum & vitulorum, sed cum san-
guine sui ipsius ingressus est semel in do-
mum sanctuarii, & inuenit redemptio-
nem quæ est in æternum.

13 Nam si sanguis hircorum & vitu-
lorum, et cinis iuuenca aspergebatur
in eos qui inquinati erant, & sanctifi-
cabat eos ad purificationem carnis eorum,

14 Quanto igitur magis sanguis Chri-
sti, qui per Spiritum qui est in æternum,
seipsum obtulit sine macula Deo, puri-
ficabit conscientiam¹¹ nostram ab operi-
bus mortuis, ut seruiam⁹ Deo viventi?

11 Mutatur per-
sona ex illa simili-
tudine & de qua prius.

15 Idcirco ipse factus mediator Fœderis
noui qui per mortem suam idem fa-
ctus est redemptor illis qui transgressi
fuerant Fœdus prius, ut accipiant pro-
missionem hi qui vocati sunt ad hære-
ditatem quæ est in æternum.

12 Chaldæi atque
adeo Syri vocem
דִּיתְקָא Græcis
mutuati frequen-
ter usurpant pro
instrumento siue
litteris cautionis
mandati & extre-
mæ voluntatis. I-
dem enim esse di-
cunt atque שְׁוֹרָה
צוּרָה, quod sonat
instructione, cau-
tionem, instrumē-
tum mandati. Ac
eodem sensu Iero-
solymitana para-
phrasis Genes. 24.
10 eam accepit, ut
autor Arulz & E-
lias testantur.

13 Nullius est vi-
goris.

16 Vbi enim est¹² Testamentum, mor-
tem ostendit eius qui facit illud:

17 In mortuo enim illud duntaxat con-
firmatur: quia quum vivit is qui fecit
illud, non est in eo utilitas.

Propterea

Epistola

Οὐδὲν οὐδ' ἡ καθαγιασμένη αἷματος 18
ἐκκαίνισται.

Λαληθείσης γὰρ πάσης ἐν πολλῇς καὶ 19
μὲν ὑπὸ Μωϋσέως πᾶν τὸ πρὸ λαῶν, λα-
βὼν τὸ αἷμα τῶν μόσχων καὶ τράγων καὶ
ὕδατος καὶ ἐρίου κοκκίνου καὶ ὑσώπου,
αὐτὸ τε τὸ βιβλίον καὶ πάντα τὸν λαὸν
ἐρράντισεν.

Λέγων, Τοῦτο τὸ αἷμα τῆς διαθήκης 20
ἧς ἐνετείλατο πρὸς ὑμᾶς ὁ Θεός.

Καὶ πᾶν σκεῦος δὲ καὶ πάντα τὰ 21
σκεύη τῆς λειτουργίας τῶν αἱμάτων ὁμοίως
ἐρράντισεν.

Καὶ γὰρ ἐν αἷματι πάντα καθα- 22
ρίζεται καὶ τὸν νόμον, καὶ χειρὶς αἱμα-
τεκυσίας οὐ γίνεται ἄφεσις.

Ανάγκη οὖν ταῖς μὲν ὑποδείγματα 23
τῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τοῦτοις καθαρίζε-
σθαι· αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια κρείττοσι θυ-
σίαις καθαρίζονται.

Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν 24
ὁ Χριστός, ἀλλ' ἐν τῇ πληρύνσει, ἀλλ' εἰς
αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανισθῆναι
τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑποερίμνη.

Οὐδ' ἵνα πολλάκις προσφέρῃ ἑαυ- 25
τὸν, ὥς περ ὁ ἀρχιερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ
ἅγια κατ' ἐνιαυτὸν ἐν αἷματι ἄλλοτε.

(Ἐπεὶ ἔδωκεν αὐτὸν πολλάκις παθεῖν 26
ὑπὸ καταβολῆς κόσμου) νῦν δὲ ἅ-
παξ ὑπὲρ σὺντελείας τῶν αἰώνων, εἰς ἁ-
γίασιν ἀμδρπίας, διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ
πεφανεύεται.

Καὶ καθὼς ὅσον ἀποκρίνεται τοῖς ἀν- 27
θρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν, μὴ δὲ τοῦτο
κρίσις.

Οὕτως ὁ Χριστός ἅπαξ προσένε- 28
χθεὶς εἰς τὸ πολλὰν ἐνεκεῖν ἀμδρπίας,
ἐκ δευτέρου χειρὶς ἀμδρπίας ὁφείσεται
τοῖς αὐτὸν ἀπεκδεχόμενοι εἰς σωτη-
ρίαν.

12 Unde ne prius quidem illud
absque sanguine dedicatum fuit.

Quum enim Moses omnia man-
data secundum Legem recitasset to-
ti populo, sumpto sanguine vitulo-
rum & hircorum, cum aqua & lana
coccina & hyssopo, simul & ipsum
librum & totum populū asperxit:

|| Dicens, Hic est sanguis testamē-
ti quod mandavit vobis Deus.

Insuper autem & Tabernaculum
& omnia vasa sacrorum, sanguine
similiter asperxit.

Et omnia ferè secundum Legem
sanguine purificatur: & absque san-
guinis effusione non fit remissio.

Itaque necesse fuit exemplaria qui-
dem eorum quæ sunt in cælis, hisce
rebus purificari, ipsa verò cælestia
potioribus quàm hæ sint victimis.

13 Non enim in manufactum sa-
crariū ingressus est Christus, quod
sit exemplar vero sacrario respon-
dens: sed in ipsum cælum, ut appa-
reat nūc in cōspectu Dei pro nobis.

14 Neque ut sæpe offerat semeti-
psum, sicut Pontifex ingreditur in
sacrarium quotannis cum sangui-
ne alieno.

(15 Alioquin oportuisset eū sæ-
pe passum fuisse à condito mūdo)
sed nūc semel in cōsummatione se-
culorū ad abolēdū peccatū, per im-
molationē sui ipsius patefactus est.

Et sicut illud statutum est homi-
nibus ut semel moriantur, postea
verò iudicium:

|| Ita & Christus semel oblatus ut
multorū peccata tolleretur, 16 altera
vice absque peccato cōspicietur iis
qui ipsum expectant ad salutem.

Cap.

12 Analogiam esse oportet inter ea quæ purificantur & quæ purificantur. Sub Lege typi omnes illi ter veni erant, taberna- culum, liber, & cetera, & cetera, quæ sunt rerū cælestium typi. Opor- tuit igitur illa omnia lustrari eiusdem na- ture materia ac ritu, nempe pecudum san- guine, aqua, lana, hyssopo. Sub Christo verò cælestia sunt om- nia, cæleste taber- naculum, cælestis vi- ctima, cælestis popu- lus, cælestis doctri- na, cælum denique ipsum pro æterna sede proponitur. Ita- que hæc omnia si- mili ratione (nimirū significati illius sangui- nis Christi æterna oblatione) sanctifican- tur.

13 Alia collatio du- plex, Pontifex Leui- ticus in Sacrarium illud ingrediebatur, Dei quidem iussu, sed tamen hominum manu fabricatum, & esset alterius ex- cellentioris (nempe cælestis regis) exem- plar: Christus vero in cælum & ipse penetrauit. Item ille co- ram arca, Christus coram Deo ipso Pa- tre comparat.

14 Alia collatio du- plex, Leuiticus Pon- tifex alienum, Chris- tus suum sanguinem obtulit: ille quotian- tis repetebat oblatio- nem, Christus semel tantum sese offerens, peccatum in generi- bus aboleuit, tum pre- teritorum tum ventu- rorum seculorum.

15 Argumentum non repicienda Chri- sti oblationis: Quum à condito mundo fue- rint expianda pecca- ta, & probatum sit solo Christi sanguine peccata posse expiari, oporteret ipsum à cō- dito mundo sese mor- tuum esse. Atqui ho- mo semel tantum mo- ri potest. Ergo Christi oblatio nonisimā te- poris peracta, repe- ti nec potuit nec po- test. Quod quum ita sit, certe & ipse & ad pietatem & ad consequentia ipsius aduentum peccata porrigitur.

16 Obiter proponit Christum iudicem, partim ad eos terren- dos qui in vna vni- Christi oblatione se- mel facta non acqui- escent, partim & fi- deles in officio consi- neat, ne resiliant.

Rom. 5.8
1. pet. 3.18

Κεφάλαιον

^a דלא כלה: ^b דמא אשתדרת: מטול הנא אף לא קדמיתא דלא

18 Propterea neque prius illud absque sanguine confirmatum fuit.

14 Hoc est, Promulgatum & recitatum.

15 In Exod. 24. v. 6, 7, 8, fit tantum mētio sanguinis.

16 Græcum nomen servat.

17 Syre. Temporebus id est Sape.

18 Adverbium Vno tempore.

19 Id est, Iterum. Hebraismus.

כד אתפקד גיר כלה פוקדנא מן מושא לעמא כלה בנמוסא נסב הוא מושא דמא דעגלתא ומיא בעמרא דרזחוריתא וזופא ורס על ספרא ועל עמא כלה:

19 Quum enim ¹⁴præceptū fuit omne præceptum à Musche populo uniuerso secundum Legem, accepit Musche sanguinem vituli, ¹⁵et aquas cum lana coccinea et hyssopo, et aspersit librum et populum totum.

ואמר להון דהנא הו דמא דרזחוריתא הי דאתפקדת מן אלהא:

20 Ac dixit eis, Hic est sanguis Testamenti illius quod mādātū est à Deo.

אף על משכנא ועל כלהון מאנא דתשמשתא מנה מן דמא רס:

21 Etiam Tabernaculū et omnia vasa ministerii illo ipso sanguine aspersit.

מטול דכל מרס בדמא הו מתדבא בנמוסא ודלא שופע דמא לית שובקנא:

22 Quia qualibet res sanguine purificatur in Lege, et absq; effusione sanguinis non est remissio.

אנגקא הי גיר דהלין דדמותא אנן דשמיניתא בהלין מתדבין חלין דין שמיניתא בדבחא דמיתרין מן חלין:

23 ¹⁶Necesse enim est ut hac quæ exemplar sunt celestium, istis purificentur: ipsa verò celestia, victimis quæ potiores sunt istis.

לא הוא גיר לבית מקדשא דעביד באידיא על משיחא דאיתוהי דמותא דהו שרירא אלא לה לשמיא ער:

24 Nequaquam enim in domum sanctā, quæ facta fuit manibus, ingressus est Christus, quæ est exemplar illius vera, sed in ipsum calum ingressus est, ut conspiceretur ante faciē Dei pro nobis.

דיתחזא קדם פרצופה דאלהא חלפין:

25 Neque ut offerret semetipsum ¹⁷vicibus multis, sicut faciebat Princeps pontificum, qui ingrediebatur quolibet anno in domum sanctam cum sanguine qui non erat suus.

אף לא דיקרב נפשה וזכנתא סגיתא איך דעבד הוא רב כומרא ועאל בכל שנה לבית מקדשא בדמא דלא דילה:

26 Alioqui oportuisset ut temporibus multis pateretur à principio mundi: nūc autem in nouissimo [tempore] mundi semel obtulit semetipsum per immolationem sui, ut aboleret peccatum.

ואן לא חיב הוא דזכנתא סגיתא יחש מן שוריה דעלמא השג דין בחרתה דעלמא חדא הו זכנ קרב נפשה בדבחייתה דיבטליה לחטיותא:

27 Et sicut constitutum est filiis hominis ut ¹⁸semel moriantur, et post mortem eorum iudicium:

ואיכנא דסים לבני נשא דחדא זכנ ימותון ומן בתר מותהון דינא:

28 Ita etiam Christus semel oblatus est, ¹⁹et in seipso mactauit peccata multorum: secunda autē vice absque peccatis conspiciendus est ad salutem eorum qui expectant ipsum.

הכנא אף משיחא חדא זכנ אתקרב ובקיומה דבח חטא דסגיתא דתרתין דין זכנ דלא חטאין מתחזא לחיהון דאילין דמסכין לה:

29

קפלאון

Epistola

Κεφάλαιον 10

ΣΚιὲν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῆς μελλόν-
των ἀγαθῶν, οὐκ αὐτῶν πλὴν εἰ-
κόνα τῆς πραγματικῆς, κατ' ἐνιαυτὸν
ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἀς προσφέρουσιν
εἰς τὸ διωκεῖν, οὐδέποτε διώσκει τὸν
προσερχομένον τελειῶσαι.

Ἐπεὶ ἐκ αὐτῶν ἐπαύσαντο προσφερό-
μεναι, διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἐπὶ σῶνεί-
δην ἀμδρπῶν τὸν λατρεύοντα, ἀπαξ
κεκαθαρμένοι.

Ἀλλ' ἐν αὐταῖς δι' ἀμνησίαν ἀμδρπῶν 3
κατ' ἐνιαυτὸν.

Ἀδιώσκειν γὰρ αἷμα πάρεχον ἐκ τῆς 4
ζωνὸς ἀφαιρῆν ἀμδρπῆας.

Διὸ εἰσερχόμενος εἰς τὸν κόσμον, λέ- 5
γει, Θεοῦ καὶ προσφορὰν ἐκ ἡδέλη-
σας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι.

Ὁλοκαυτώματα καὶ δὲ ἀμαρτίας 6
ἐκ δόκμας.

Τότε εἶπον, Ἰδοὺ ἤκω (ἐν κεφαλίδι 7
βιβλίου γέγραπται δὲ ἐμοῦ) τὴν ποιῶ-
σαι ὁ Θεός, τὸ θέλημά σου.

Ἀνώτερον λέγων, Ὅτι θυσίαν καὶ 8
προσφορὰν καὶ ὀλοκαυτώματα καὶ
δὲ ἀμαρτίας ἐκ ἡδέλησας, οὐδὲ δό-
κμας (ἀπνεύς καὶ τὸν νόμον προσ-
φέροντα)

Τότε εἶρηκεν, Ἰδοὺ ἤκω τὴν ποιῶσαι, ὁ 9
Θεός, τὸ θέλημά σου. Αναρεῖ τὸ προσ-
πον, ἵνα τὸ δεύτερον σῇ.

Ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν 10
διὰ τῆς προσφορᾶς τῆς σώματος τοῦ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ ἐφάπαξ.

Καὶ πᾶς μὲν ἱερεὺς ἔσκηκε καὶ ἡμέ- 11
ραν λειτουργῶν, --

Ἐπεὶ

Cap. X.

LEX enim umbram obtinēs fu-
tutorum bonorum, non expref-
sam formam rerum, iis hostiis quas
singulis annis easdem assidue offe-
runt, nunquam potest acceden-
tes sanctificare.

Alioqui nō defuissent offerri, pro-
pterea quod qui sacrificassent, ac se-
mel purgati essent, nullorum pec-
catorum amplius essent sibi cōscii.

Atqui in istis repetita fit mentio
peccatorum quotannis.

Non enim potest sanguis tauro-
rum & hircorum auferre peccata.

Quapropter ingrediēs in mūdū,
dicit, || Sacrificium & oblationē no-
luisti, corpus autem aptasti mihi.

Holocausta & hostiam pro
peccato non approbasti:

Tunc dixi, Ecce adsum (in capite
libri scriptum est de me) ut faciam
Deus, voluntatem tuam.

Quum superius dixisset, Sacrifi-
cium & oblationem & holocausto-
mata & hostiam pro peccato nolui-
sti, neque approbasti: (quæ iuxta
Legem offeruntur)

Tunc dixit, Ecce adsum ut faciā,
Deus, voluntatem tuā. Tollit prius
ut posterius statuat.

Qua volūtate sanctificati sumus
per oblationem corporis Iesu Chri-
sti semel factam.

Omnis igitur Sacerdos adstat
quotidie operans,

& easdem

1 Occurrit tacite
oblationis, Cur igitur
illa hostia offerre-
batur? Respondet
primū Apostolus de
anniversario illo sa-
crificio quod erat o-
mnium maximē so-
lenne, in quo (inquit)
fiebatur quotannis o-
mnium superiorum
peccatorum mentio
repetita. Ergo illud nō
habuit vim sanctifi-
candi. Quorsum enim
repetitur tam ex-
cepta peccata? Et de
nona peccata pro-
dunt quotannis re-
petenda, si illa sacrifi-
cia peccatum abole-
rent.

2 Illatio ex prae-
cedentibus, reliqua e-
tiam sacrificia com-
prehendens: Quum
Legalia sacrificia
hoc non possent effice-
re, ideo Christus de se
loquens, et declarato
in carne nostro Pon-
tificis, disertē testatur
Deum non acquiesce-
re in sacrificiis, sed in
Filii sui, nostri & deli-
cet Pontificis, obediē-
tia, qua se ipsum Pa-
tri pro nobis semel
obtulit.

3 Epilogus cum al-
tera parte collatio-
nis. Leviticus ponti-
fex quotidie in suo
tabernaculo eadem
sacrificia repetit: ex
quo cōsequitur, neq-
uē sacrificiis, neque
illis victimis, non de-
nique illis pontifici-
bus tolli potuisse pec-
cata. At Christus &
una victima (seipso &
delicet) pro peccatis
omnium semel obla-
ta, suis in aeternum
sanctificatis, sedet ad
dexteram Patris, om-
nem potestatem a-
deptus.

Psal. 40. 7

קפלאון

Cap. X.

^a נמוסא ^b גיר ^c טלניתא אית הוא
התורה:
^d כה דטבתא דעתידן לא הוא ^e קיומא
קיומא עצם:
^f דילתין ^g דצבותא מטול הנא כד ככל
צבותא
הדברים:
^h שנא ⁱ הנון כד הנון דבחה מתקרבין
הנון כד הנון
אלה כאלה:
^j הו לא ^k ממתום אשכחו דיגמרון
ממתום
מעולם:

לאילין דמקרבין להון:

אלו גיר גמרין הו כבד דין

^l אתתניחו מן קורבניהון מטול דלא
אתתניחו
חרלום היו
מן גוח:
^m מכיל ⁿ טריא הות להון ^o תארתהון
מכיל אחרי
כן:
^p בחטהא לאילין דחדא זכנ ^q אתדכיו
טריא מוכח מן
טרה:
^r להון:
תארתהון
לכס:
^s אלא כהון כדכחא מדכרין חטהיהון
חדא זכנ פעם
אחת:
^t בכל שמא ^u אתרכיו
הזכו:

בכל שמא:

^v לא גיר משכח דמא ^w דתורא
הורא פרים:
^x ודצפירא ^y למדכיו חטהא
למדכיו
לזכות:

^z מטול הנא כד עאל לעלמא אמר
מטול הנא כד עאל לעלמא אמר
כדכחא וכקורבנא לא צבית פגרא
דין אלכשתני:

^{aa} ויקרא שלמא דחלף חטהא לא
ויקרא שלמא דחלף חטהא לא
שאלת:
^{ab} הידין אמרת דהא אנא אתא אנא
הס יקרא שלמא
חט העולות
ונקראו כן כי
כליל על המזבח
עולות:

^{ac} דכריש כתבנא כתיב עלי דאעבד
דכריש כתבנא כתיב עלי דאעבד
צבינד אלהא:

^{ad} מן לעל אמר דכחא וקורבנא
מן לעל אמר דכחא וקורבנא
ויקרא שלמא דחלף חטהא לא צבית
ויקרא שלמא דחלף חטהא לא צבית
הנון דמתקרבין הו בנמוסא:

^{ae} ובתרה אמר דהא אתא אנא
ובתרה אמר דהא אתא אנא
דאעבד צבינד אלהא כהדא בטל
דאעבד צבינד אלהא כהדא בטל
לקדמיתא דיקים לדתרתין:

^{af} בהנא גיר צבינה אתקדשן בקורבנא
בהנא גיר צבינה אתקדשן בקורבנא
דפגרה דישוע משיחא דחדא זכנ:
דפגרה דישוע משיחא דחדא זכנ:
כל רב כומר גיר דקאם הוא
כל רב כומר גיר דקאם הוא
ומשמש כליום ^{ag} הנון כד הנון דכחא זכרים
הנון כד הנון
דכחא זכרים
דומים זה לזה:

מקרב

¹ *In ipsa enim Lege umbra erat bonorum futurorum, neque substantia ipsarum rerum. Idcirco quum quolibet anno eadem victimæ offerretur, nunquam potuerunt perficere illos qui offerebant eas.*

¹ Syriacè, הנון כד הנון illæ sicut illæ.

² *Si enim perfecissent, iam olim quiescissent ab oblationibus suis, eo quod non amplius sauciasset eos conscientia ipsorum ob peccata, ipsorum [inquam] qui semel purificati fuissent.*

³ *Atqui in istis victimis commemorabant peccata sua quolibet anno.*

⁴ *Non enim potest sanguis taurorum et hircorum emundare peccata.*

⁵ *Quapropter quum ingrederetur in mundum, ait, Victimæ et oblationes nolui, corpore autem induisti me.*

⁶ *Et holocausta quæ sunt pro peccatis non petiisti.*

² Adverbium, Combusta integra Nam in illo genere sacrificiorum nihil accipiebant sacerdotes, sed omnia igni imposita comburebatur Deo. Unde Hebraice hoc sacrificium dictum fuit כלי, quod sonat Penitus, Omnino.

³ Syre, Scripturum.

⁷ *Tunc dixi, Ecce ego venio (quia in capite libri scriptum est de me) ut faciam voluntatem tuam Deus.*

⁸ *Superius dixit, Victimæ et oblationes, et holocausta, [et] quæ sunt pro peccatis, nolui: (quæ offerebatur in Lege)*

⁹ *Et postea dicit, Ecce venio ut faciam voluntatem tuam, Deus. In hoc abolet primum ut stabiliat secundum.*

¹⁰ *Hac enim voluntate eius sanctificati sumus, per oblationem corporis Iesua Christi quæ fuit unius vicis.*

⁴ Id est, Quæ semel tantum facta fuit: ut antè vidimus.

¹¹ *Omnis enim princeps pontificum qui adstabat, et ministrabat quotidie easdem victimas - -*

⁵ Syriacè הנון כד הנון, ut in principio capitis.

ggg.ij.

Epistola

καὶ ταῖς αὐταῖς πολλάκις προσφέρων θυ-
σίας, αἵπνες οὐδέποτε διώκονται ὡς
λεῖν ἀμάρπας.

Supra, 1.13

Αὐτὸς ὅ μίαν ὑπὲρ ἀμάρτων προσ- 12
φέρει θυσίαν, εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκείσιν
ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ.

Psal. 110.2
1. cor. 15.25
supra, 1.13

Τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος ἕως τεθῶ- 13
σιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν
αὐτοῦ.

Μία γὰρ προσφορά τετελείωκεν εἰς 14
τὸ διηνεκὲς τοῦ ἁγιαζομένου.

Μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ 15
ἅγιον· μὴ γὰρ ὡς εἰρηκέναι,

Ierem. 31.3
rom. 11.27
supra, 8.8

Αὕτη ἡ διαθήκη λέω διαθήσομαι 16
πρὸς αὐτοὺς μὴ τὰς ἡμέρας ἐκείνας,
λέγει Κύριος, διδοὺς νόμοις μου ὅτι καρ-
δίας αὐτῶν, καὶ ὅτι τῶν διανοιῶν αὐτῶν
ὅτι ἡ καρδιά αὐτοῦ.

Καὶ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν καὶ τῶν 17
δυσμιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἐπὶ.

Οπου ὅ ἀφείσιν τοῦτων, ἐκ ἐπὶ προσ- 18
φορά ὡς ἀμάρπας.

Ἐχόντες οὖν, ἀδελφοί, παρρησίαν 19
εἰς τὴν εἰσοδὸν τῶν ἁγίων ἐν τῷ ἁίμα-
τι Ἰησοῦ,

Ἦν ἐνεκαίνισεν ἡμῖν ὁδὸν προσφα- 20
τον καὶ ζωσαν, διὰ τοῦ καταπετάσμα-
τος, τυτῆς τῆς σαρκὸς αὐτοῦ.

Καὶ ἱερεῖα μέγαν ὅτι τὸν οἶκον τοῦ 21
Θεοῦ.

Προσερχόμεθα μὴ ἁληθινῆς καρ- 22
δίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραν-
σμένοι τὰς καρδίας ὑποὶ σινοειδύσεως
πονηρίας.

Καὶ λευκαῖς τὸ σῶμα ὡς ἀπακα- 23
θαρά, κατέχωμεν τὴν ὁμολογίαν τῆς
ἐλπίδος ἀκλινῇ· (πιστὸς γὰρ ὁ ἐπαγγελ-
λάμενος)

Καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς πα- 24
ροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων.

Μη

& easdem sæpius offerens hostias,
quæ nunquam possint auferre pec-
cata.

Hic verò vna pro peccatis obla-
ta victima, in perpetuum || sedet ad
dexteram Dei:

Id quod superest expectans || do-
nec inimici ipsius, scabellum pedū
eius fiant.

Vnica enim oblatione consecra-
uit in perpetuū eos qui sanctificātur.

Testificatur autem nobis & i-
pse Spiritus sanctus: nā posteaquā
prædixit,

|| Hoc est fœdus quod paciscar cū
iis post dies illos, dicit Dominus,
Indam leges meas cordibus eorū,
& eorum mentibus eas inscribam:

Et peccatorum atque iniquitatū
ipsorum non recordabor amplius.

Porro ubi est horum remissio, nō
est amplius oblatio pro peccato.

Quum igitur, fratres, habeam⁹
libertatem ingrediendi Sacrarium
per sanguinem Iesu,

Ea via quam dedicavit nobis re-
centem & viam, per velum, hoc
est per carnem suam:

Quumque habeamus Sacerdotem
magnum, præfectum domui Dei:

Accedamus cum vero corde, &
certa persuasione fidei, puris cordi-
bus à conscientia mala:

Et abluto corpore aqua pura, te-
neamus confessionem spei non va-
cillantem: (fidelis enim est qui pro-
misit.)

Et obseruemus alii alios ut nos
acuamus ad charitatem & bona o-
pera:

4. Occurrit tacita
obiectioni, Nos videri
licet nihilominus ad-
huc esse obnoxios pec-
cato & morti. Ad
quod respondet Apo-
stolus, plenam effica-
ciam virtutis Christi
nondum sese exerui-
sse, sed tandem appa-
rituram quā omnes
semel hostes suos, qui
hunc adhuc lucta-
mur, prostigabit.

5. Quamvis adhuc
super sint peccati reli-
quæ in nobis, ab eo-
dem tamen nunquā
repetendo sacrificio
pendere nostra perfici-
ende (sanctificatio-
nis opus, sic probat
Apostolus, rursum
prolato eiusdem Iere-
mie testimonio: No-
uo fœdere (sublatum
est peccatum, quum
dicat Dominus fore
et ex eius formula
peccatorum nostrorum
amplius non recorde-
tur Ergo nullo iam
expiatorio sacrificio
egemus quo tollatur
quod iam est sublatum,
sed danda potius ope-
ra & tunc illius sa-
crificii sumus per fi-
dem participes.

6. Summa superio-
ris tractationis, Nūc
nō excludimur à Sa-
crario & Patres, sed
in Verum Sacrarium
(id est in celum) pa-
tet nobis aditus, non
pecunia, sed Iesu san-
guine purificatis. Ne-
que, si olim, oppositio
velo nos excludit tō-
tis, sed per Velum
(id est carnē suam)
in celum ipsum nobis
præfatus, nos introdu-
xit, & verè iam ha-
beamus magnum sa-
cerdotem domus Dei
propositum.

7. Exhortatio gra-
uissima, in qua docet
quomodo nobis sacri-
ficium illud Christi
applicetur: nimirum
fide, quā etiam de-
scribit à consequenti-
bus: nimirum sancti-
ficatione Spiritus
quæ facit ut cerio in
Deum speremus, &
pro mutua charitate
alijs aliorum salutem
modis omnibus pro-
curemus.

מקרב הוא אילין^א דמן מתום לא^ב
משבחין הווי דיכונן חטהא :

הנא דין חד דכחא קרב חלף חטהא
ויתב על ימינא דאלהא לעלם :

ומקוא^ב מכיל עד-מא דיתתסימון^ב
בעל דכבוהי כוכשא תחית רגלוהי :

בחד גיר קורבנא גמר לאילין
דמתקדשין בה לעלם :

סהדא לן דין רוחא דקודשא
דאמרת :

הדא הי דיתקא^ד דאתל להון מן
בתר יומתא חנון אמר מריא^ד אתליוהי
לכמוסי במדעיהון ועל לכותהון
אכתבוהי :

ועוליהון וחטהיהון לא^ה אתדבר
להון :

איכא דין דאית שובקנא דחטהא
לא מתבעא קורבנא דחלף חטהא :

אית לן הכיל אחי^ה גליות אפא^ה
במעלנא דבית קודשא בדמה דישוע :

ואורחא דחיא^ה דחדת לן השא
באפי תרעא דאיתוהי בסרה :

ואית לן^ה כומרא רבא על ביתה
דאלהא :

נקרוב הכיל בלכא^ה שרירא^ה
ובתוכלנא דהימנותא כד^ה רסיסין^ה
לבותן ודכין מן תארתא בישתא :

ומסחי פגון במיא דכיא^ה ונחמסן^ה
בתודיתא דסכרן ולא נצטלא מהימן^ה
חו גיר מן דמלך לן :

ונחור חד בחד^ה כגורנא דחובא^ה
ודעכדא טבא :

ולא

offerebat quæ nunquam potuerunt e-
mundare peccata.

12 Hic verò unam victimam obtulit
pro peccatis, et sedet ad dexterā Dei
in æternum:

13 Et expectat deinceps donec ponatur
inimici sui scabellum sub pedibus suis.

14 Vna enim oblatione perfecit eos
qui sanctificantur per ipsum in æternū

15 Testificatur autem nobis Spiritus
sanctus qui dixit,

16 Hoc est fœdus quod⁷ sancti ei post
dies illos, ait Dominus, Dabo Legem
meam in mētibus eorum, et super cor-
da eorum scribam eam:

17 Et iniquitates eorum ac peccata eo-
rum non⁸ commemorabo eis.

18 Vbi autem est remissio peccatorū, nō
requiritur oblatio quæ [fiat] pro peccatis.

19 Est nobis igitur, fratres mei, fiducia
ad ingressum domus sanctæ, per san-
guinem Ieschna.

20 Et via vitæ quam innouauit vobis
nunc per velum, quod est caro ipsius.

21 Et est nobis Potifex summus¹⁰ su-
per domum Dei.

22 Accedamus itaque corde firmo et
expectatione fidei, aspersis cordibus no-
stris¹¹ et purificatis a cōscientia mala

23 Et abluto corpore nostro aquis puris,
et perseueremus in confessione spei no-
stræ, et non declinemus: Fidelis est e-
nim qui promisit nobis.

24 Et intenti simus alius in alium in
prouocatione charitatis et operum bo-
norum.

6 Id est, Vnica.

7 Ad verbum,
Dabo.

8 Subaudi, In cō-
demnationem eo-
rum.

9 Ad verbum,
Retentio facierū.
Phralis Syra mul-
tis iam locis expo-
sita.

10 Id est, Prefe-
ctus domus Dei.

11 Vel, Et purifi-
cati. Tam cordib⁹
quàm nobis po-
test accommodati.

ggg.ij.

Epistola

Μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἑπιστολὴν 25
 ζωγίαν ἑαυτῶν, καθὼς ἔδος ποῖν, ἀλλὰ
 ὡρακαλουῦντες καὶ ποσούτω μᾶλλον ὅ-
 σω βλέπετε ἐπὶ ζούσαν τὴν ἡμέραν.

Suprà, 6. 4

Ἐκουσίως γὰρ ἀμδρτανόντων ἡμῶν μὲν 26
 τὸ λαβεῖν τὴν ἑπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκ
 ἐπὶ τοῦ ἀμδρπῶν ὁπολείπεται δυσία.

Φοβερά δὲ πρὸς ἐκδοχὴ κρίσεως, καὶ
 πυρὸς ζήλος ἐδείκνυτο μέλλοντος τοῦ ὕ- 27
 πεναντίου.

Αδελφίταις πρὸς νόμον Μωσέως, χω- 28
 εῖς οἰκονομῶν τῇ διδασκίᾳ ἢ τῇ δυνάμει
 σιν ὁποθνήσκει.

Deut. 19. 15
 matth. 8. 16
 ioh 8. 17
 1. cor. 13. 1

Πόσῳ (δοκεῖτε) χείρονος ἀξιώθησε 29
 ταί πτωχείας ὁ πόνος τῆς Θεοῦ κατα-
 πατήσεως, καὶ τὸ αἶμα τῆς διαθήκης κοινόν
 ἡγοσάμενος ἐν ᾧ ἡγάδη, καὶ τὸ πνεῦ-
 μα τῆς χάριτος ἐνυβείσας;

Οἶδα μὲν γὰρ τὸν εἰπόντα, Ἐμοὶ ἐκ- 30
 δίκησις, ἐγὼ δυνάτω δώσω, λέγει Κύ-
 ελος. Καὶ πάλιν, Κύριος κρίνει τὸ λαὸν
 αὐτοῦ.

Deut. 32. 35
 rom. 12. 19

Φοβερόν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ 31
 ζώντος.

Αναμνησθε δὲ ταῖς προτέροις ἡ- 32
 μέρας, ἐν αἷς φωπιδέντες, πολλὰ ἀ-
 θλησιν ὑπομείνατε παθημάτων.

Τοῦτο μὲν, ὀνειδισμοῖς τε καὶ θλί- 33
 ψεισι διατειρόμενοι· τοῦτο δὲ, κοινω-
 νοὶ τῇ οὕτως ἀναστροφῇ τῶν ἡμε-
 ρῶν.

Καὶ γὰρ ποῖς δεσμοῖς μου σὺν επα- 34
 θήσατε, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῇ ὑποαρ-
 χόντων ὑμῶν μετὰ χάριτος ὡρεσίδε-
 ξασθε· γνώσκοντες ἔχον ἐν ἑαυτοῖς
 κρείττονα ὑπαρξίν ἐν οὐρανοῖς, καὶ μέ-
 νουσιν.

Μὴ ὑποβάλητε οὐδὲ τὴν παρρη- 35
 σίαν ὑμῶν, ἥτις ἐστὶν μιᾶς ἀποδοσίαν
 μεγάλαν.

Υπομονὴς

Non deferentes aggregationem
 nostri mutuam, sicuti mos est qui-
 busdam, sed adhortantes alii alios:
 idque eo magis quod videtis illū
 diem appropinquare.

8 Facta Christi ad-
 uentus Christi men-
 tione, sanctos acuit
 ad sanctam vitam medi-
 tationem: Et perfid-
 dos apostatas ad hor-
 rendum iudicis tri-
 bunal citat, quod eū
 in quo solo posita est
 salus perfidos reue-
 cerint.

¶ Nam si ultro peccauerimus post
 acceptam cognitionem veritatis,
 non adhuc pro peccatis reliqua
 est hostia:

Sed horrenda quædam expecta-
 tio iudicii, & ignis feruor, qui deuo-
 raturus est aduersarios.

¶ Qui contempserit Moysis Legē,
 absque misericordia ex duorum aut
 trium testimonio moritur:

9 Si capitale fuit
 Legem Moysis viola-
 re, quanto magis exi-
 tiolum est à Christo
 deficere?

Quanto (putatis) acerbiorē sup-
 plicio dignus censabitur qui Filiū
 Dei cōculcarit, & sanguinem Fœ-
 deris per quem fuerat sanctificatus,
 profanum duxerit, & Spiritum gra-
 tiæ contumelia affecerit?

¶ Nouimus enim eum qui dixit,
 ¶ Meum est vlcisci, ego rependam,
 dicit Dominus. Et rursus, Domi-
 nus iudicabit populum suum.

10 Ratio omnium
 istorū est, Quia Deus
 est contemptorum & il-
 tor: alioquin Ecclesiā
 suam rite non guber-
 naret. Nihil est autē
 ita Dei viuis horribi-
 lius.

Horredum est incidere in manus
 Dei viui.

¶ Reuocate verò in memoriā su-
 periores dies, quibus, postquam il-
 lustrati fuistis, ingēs certamē affli-
 ctionum sustinuitis.

11 Sicut apostatas
 perterrefecit, ita con-
 stantes & firmos
 nunc consolatur, pro-
 posito superiorum cer-
 taminum successu,
 ad certam spem ple-
 ne & quidem proxi-
 me victoriæ ipsos sti-
 mulans.

Partim quidem, dum & cum pro-
 bris & cum oppressiōibus in thea-
 trum estis producti: partim verò,
 dum socii facti estis eorum qui in
 eo statu versantur.

Nam & de vinculis meis mecū
 doluistis, & direptionem facultatū
 vestrarū cum gaudio accepistis: vt
 qui sciretis vos habere apud vos po-
 tiorem substantiam in cælis, & quæ
 permaneat.

Ne igitur abiicite fiduciam ve-
 stram, quæ magnam habet præmii
 retributionem.

^a כנושין
^ב קהילתנו
^ג עירא הרגל:

ולא נהוה שנקין ^a כנושין איך
דאית ^b עידא לאנש אנש אלא בעו
חד מן חד יתיראית כמא דחיותון
דקרב יומא הו :

^c מכיל
^ד אחרי כן:

אנזיר בעכינה יחטא אנש מן כתר
דקבל ידעתא דשררא לית ^c מכיל
דבחתא דתתקרב חלף חטא :
אלא עתיד הו דינא דחילא וטנגא
דנורא דאכל לבעל דכבא :

^d דלא בלי:

אנזיר אינא דעבר על נמוסא
דמושא על פום תרין ותלתא סהדין
דלא רחמין מאת :

^e מסם ברישא
^f חזא עונש או
רין:

כמא סברין אנתון יתיראית מסם
ברישא יקבל אינא דדשה לברה
דאלהא וחשב דמא ^f דיתקא דילה
איך דכל נש דבה אתקדש ^g ועער
לרוחא דטיבותא :

^h דיתקא ברית:

ⁱ צער הקל:

^j טיבותא

^k חן או חסד:

ידעין להו דאמר דדילי הו
תבעתא ואנא אפרוע ותוב דידון
מריא לעמה :

^l תבעתא
^m נקמה:

דחלתא הו רבתא למפל באידוהי
דאלהא חיא :

ⁿ חכיל לכן:

אתדברו ^k חכיל ליומא קדמא הנון
דבהון קבלתון מעמודיתא ^m ואגונא
רבא סיכרתון דחשא :

^o מעמודיתא

^p חשכילה:

^q אגונא כמו

^r קרב מלשון יון:

^s סיכרתון

^t נשאתם:

^u חשא צרות:

^v חסדא חרפה:

^w חזונא דברים

^x שכל איש

^y מכיס כחם:

^z אשתותפתון

^{aa} התחברתם:

^{ab} סיכרו

^{ac} סכלו:

^{ad} סיכרתון

^{ae} סכלתם:

בחסדא ובאולצנא ודחיותון
חזונא ואף ^r אשתותפתון לאנשא
דחלין סיכרו :

ובאב לכוני ערל אילין דאסירין
וחטופיא דנכסיכון כחרותא סיכרתון
מטול דידעין אנתון דאית לכוני קנינא
בשמיא דמיתר ולא עבר :

^{af} גליות אנא

^{ag} חביטחון:

לא חכיל תוכדון גליות אנא דאית
לכוני דעתיד לה אנרא סניאא :
מסיכרנותא

25 Et ne deferamus ¹² congregationē
nostram, sicut est mos ¹³ quibusdam, sed
flagitate unus ab alio, quanto magis
videtis quod appropinquet dies ille.

12 Hoc est Offi-
cium, & in tuenda
sacra communio-
ne fidem & con-
stantiam.

13 Ad verbum,
Homini homini.

26 Si enim ¹⁴ voluntate sua peccauerit
quispiam postquam accepit cognitionē
veritatis, non est amplius victima quæ
offeratur pro peccatis:

14 Id est, Vltro.

15 Id est, Veho-

mentissima ira.

Dei, quæ per meta-

taphoram compa-

ratur igni. Peri-

phrasis est qua v-

tuntur etiam Ezé-

chiel cap. 36. 5, &

Zephon. cap. 1. 3.

16 Chaldaea & Sy-

ra phrasis, Prædi-

tos inimicitia. Ad

verbū, Dominos

inimicitia, בעל

דכבא.

17 Copula Et lo-

co distiūctiua Aut.

18 Ad verbum,

Impositionem in

caput. Alludit au-

tē ad morem in

Lege præscriptū,

ut testes manus ca-

piti dammati im-

ponerēt, Leuit. 24.

19 Id est, Non

pluris fecerit san-

guinem Christi,

quo sacratum est

Fædus Dei, quān-

cuiusvis hominis

sanguinem etiam

polluti.

20 Externa pro-

fessione.

27 Sed futurū est iudiciū formidabile,
et ¹⁵ zelus ignis deuorantis ¹⁶ inimicos.

28 Si enim is qui transgressus est Le-
gem Musche, per os duorum ¹⁷ et triū
testiū absque miserationibus moritur,

29 Quanto magis putatis [quod] ¹⁸ cō-
demnationem accipiet is qui conculca-
uerit Filium Dei, & ¹⁹ duxerit sangui-
nem Fæderis eius, tanquam cuiusvis
hominis, (per quem [sanguinem Chri-
sti] ²⁰ sanctificatus fuerat) et ignomi-
nia affecerit Spiritum gratiæ?

30 Nouimus eum qui dixit, Mea est
ultio, et ego rependam. Et rursum, In-
dicabit Dominus populum suum.

31 Pauor est maximus incidere in ma-
nus Dei viuentis.

32 Memores estote igitur dierum prio-
rum in quibus accepistis ablutionem,
et ²¹ certamen magnum sustinuis-
tis passionum,

33 Cum probris & cum afflictione: et
quod facti fuistis spectacula, & etiam
confortes facti fuistis hominum qui
hac sustinuerunt:

34 Et doluit vobis propter eos ²² qui vin-
cti erant: & direptionem facultatum
vestrarum cū gaudio sustinuis-
tis: quoniam scitis quod est vobis possessio in-
calis quæ potior est, ²³ & non transit.

35 Ne itaque amittatis ²⁴ fiduciā quæ
est vobis, cui futurum est premium
magnum.

21 Paraphrastes
ex Græco ἀγῶνα.

22 Latius Græcā
extendit.

23 Id est, Et non
perit.

24 Ad verbum,
Rerectiōnem faci-
eici: quod prius de-
claratum est.

ggg.iiij.

Epistola

Υπομονὴς γὰρ ἔχετε χρειαν· ἵνα τὸ 36
θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κερμήσθε
τῷ ἐπαγγελίᾳ.

Επὶ γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον ὁ ἐρχόμενος 37
ἦξει, καὶ οὐ χρονίει.

Abac. 2. 4
rom. 1. 17
galat. 3. 11

Ο δὲ δίκαιος ἐν πίστει ζήσεται·
καὶ ἐὰν ὑποσείληται, ἐκ βίβου ἢ ψυ- 38
χῆ μου ἐν αὐτῷ.

Ἡμεῖς δὲ ἐκ ἐσμὲν ὑποσολῆς εἰς 39
ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστεως εἰς σωτηρί-
αν ψυχῆς.

Κεφάλαιον ια'

ΕΣΤΙ δὲ πίστις, ἐλπιζομένων ὑπόστα- 1
σις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλε-
πομένων.

Εν ταύτῃ γὰρ ἐμδρυρήθησαν οἱ πατέ- 2
ρες.

Gen. 1. 1
ioh. 1. 10

Πίστις νοῦν κατηρτίσθη τοῖς αἰῶνας·
ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων
τὰ βλεπόμενα γενέσθαι.

Gen. 4. 4
matth. 23. 35

Πίστις πλείονα θυσίαν Ἀβελ παρὰ 4
Καὶν προσέφερε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμδ-
ρυρήθη ἡ δικαιοσύνη, μδρυροῦτος ἐπὶ
τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ δι' αὐτῆς
ἀποθανὼν ἐπὶ λαλεῖται.

Gen. 5. 24
eccli. 44. 17
& 49. 16

Πίστις Ἐνώχ μετετέθη, τὸ μὴ ἰδεῖν 5
θάνατον· καὶ οὐχ εὗρεσκετο, διότι με-
τέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός· περὶ γὰρ τῆς με-
ταθέσεως αὐτοῦ μεμδρυρήται βίβλος
καὶ τῷ Θεῷ.

Χωρὶς δὲ πίστεως ἀδυνάτον διαρε- 6
σθαι· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμε-
νον τῷ Θεῷ, ὅτι βίβλος, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν
αὐτὸν μωδαποδότης γίνεσθαι.

Gen. 6. 13
eccli. 44. 17

Πίστις χρημαπαθεῖς Νῶε παρὰ τῷ μὴ- 7
δὲ πω βλεπομένων, --

ἀλαβηθεῖς

Nam patientia vobis est opus, vt
vbi voluntatem Dei prastiteritis,
reportetis promissionem.

Adhuc enim tantillum, tantillū
inquam, & qui vcturus est, veniet,
neque tardabit.

12 Iustus autem ex fide viuet: at
si quis se subdixerit, non probat eū
animus meus,

12 Firms fides
prastantiam ab esse-
ntia commendat, quod
vnicuique sit ad vitam
iter: quam sententia
illustrat opposito con-
trario.

At nos non ii sumus qui nos sub
ducamus ad exitium, sed qui creda-
mus ad animæ salutem.

Cap. XI.

EST autem fides, illud quod fa-
cit vt extant quæ sperantur: et
quod demōstrat quæ nō videntur.

1 Excellens fides
descriptio ab effectu,
quod res adhuc in
spe positas represen-
tet, & inuisibilia de-
luti oculis subiciat.

2 Ob eam enim testimonio sunt
ornati maiores.

2 Docet, patres ex
hac demum virtute
esse assummandos.

3 Per fidem intelligimus constru-
ctum fuisse mundum verbo Dei, vt
quæ cernimus non sint ex apparen-
tibus facta.

3 Proprium fides
ostendit, propositis se-
lectissimis exemplis
eorum qui à condito
mundo in Ecclesia
excelluerunt.

4 Abel per fidem, maioris pretii
sacrificiū obtulit Deo quàm Cain,
per quam testimonium obtinuit
quòd esset iustus, testimoniū perhi-
bente Deo de donis eius: & per hanc
mortuus adhuc loquitur.

4 Abel.

5 Per fidem Enoch fuit translatus,
ne videret mortem: nec fuit inuen-
tus, propterea quòd transtulerat eū
Deus. priusquam enim transferre-
tur, testimonium obtinuerat quòd
placuisse Deo.

5 Enoch.

Atqui fieri non potest vt sine fide
quisquam ei placeat. nam qui acce-
dit ad Deum, hunc credere oportet
esse Deum, & præmia largiri iis qui
ipsum requirunt.

6 Per fidem diuinitus admonitus
Noe de iis quæ nondū videbantur,
veritus

6 Noe.

^a מסיכנותא
אריכות רוח:
^b תסכון
תשאומן נסב:

^a מסיכנותא הו גיר מתבעיא לכוון
דתעבדון צבינא דאלהא ^b ותסכון
מולכנא:

36 *Patientia enim necessaria est vobis
ut faciatis voluntatem Dei, et acci-
piatis promissum.*

^c טב מאד:
^d יוחר יאחר:

מטול דקליל הו זכנא וטב זעור
דיאתא הו דאתא ולא יוחר:

37 *Propterea quod modicum est tem-
pus & admodum pusillum, & veniet
ille qui venturus est, & non tardabit.*

^e כאנא צדיק:
^f יחא יחיה:

כאנא דין מן הימנותא דילי יחא

38 *Iustus autem ex fide sua vivet: et si
[illa] excidatur illi, non delectatur eo
anima mea.*

^g ואן מתקטעא
לה ואם תכרת
מסנו:

ואן מתקטעא לה לא צבינא בה נפשיו:

^h דקוטעא
של כרת:
ⁱ מוכלא מולך:

חנן דין לא הוין דקוטעא דמוכלא
לאכדנא אלא דהימנותא דמקניא
לן נפשין:

39 *Nos autem non sumus excisionis
qua ducit ad perditionem, sed fidei qua
acquirat nobis animam nostram.*

קפלאון יא

Cap. XI.

^k פיסא פיוס:
^l סכרא תקוה:

איתיה דין הימנותא ^k פיסא על
אילין דאיתיהון בסכרא איך הו דהוי
להין ^m בסוערנא וגלינא דאילין דלא
מתחזין:

1 *EST autem fides persuasio de [re-
bus] illis qua sunt in spe ac si esset
illis in effectu, & [est] ¹ euidencia eorū
qua ⁴ non conspiciuntur.*

¹ Id est, Quæ ita
certos reddit ho-
mines de eo quod
sperant, ac si iam
illud completum
esset, & effectu præ-
stitum.

2 *Et ob hanc extat testimonium de an-
tiquis.*

² Illis. Relativū
fine antecedente
expresso. Refert
autem eos qui fide
sunt persuasi de iis
qua adhuc sperant.

ⁿ עלמא
עולמים:

ובחדא הות סהדותא על קשישא:
בהימנותא גיר מסתכלינן דאתתקנו
עלמא במלתא דאלהא והלין
דמתחזין הוי מן אילין דלא מתחזין:
בהימנותא קרב הכיל דכחתא
דמיתרא טב מן דקאין לאלהא
ומטולתה הות עלוהי סהדותא
דכאנא הו וסחר על קורבנה אלהא
ומטולתה אף בד מיית ממלל:

3 *Per fidem enim intelligimus quod cō-
structa fuerint secula sermone Dei,
& ea qua conspiciuntur, extiterint, ex
iis qua non conspiciuntur.*

³ Syre, Manife-
statio.
⁴ Id est, Ex nihi-
lo.

4 *Per fidem obtulit Habel sacrifi-
cium, quod melius fuit multo quam
Kain, Deo, & propter eam editum
est de illo testimonium quod iustus
esset, & ⁵ testatur de oblatione eius
Deus: atque propter eam, etiam mor-
tuus loquitur.*

⁵ Id est, Testimo-
nio suo approbat
oblationem eius.

^o אשתני
גלקח:

בהימנותא אשתני חנוך ומותא לא
טעם ולא ^p אשתכח מטול ^q דשניה
אלהא ומן קדם ^r דישנויהי גיר הות
עלוהי סהדותא דשפר לאלהא:

5 *Per fidem translatus fuit Chanuch,
et ⁶ mortē non gustavit, nec fuit inuen-
tus, eo quod transtulisset eū Deus. Et
enim antequam transferret eum, edi-
tum est de eo testimonium, quod placu-
isset Deo.*

⁶ Hebraismus.
iam prius notatus
in 2. A. & ad He-
bræos 2. Nec hinc
sequitur eum pror-
sus mortis exper-
tem fuisse. signifi-
cat enim, commu-
ni ratione, qua re-
liqui mortales so-
lent, mortuum nō
fuisse. Fuit enim
subita quadam
immutatio, per
quā translatus est
ab hac misera in
felicem illam vi-
tam, de qua Pau-
lus 1. Corinth. 15.

^p אשתכח
נמצא:

דלא הימנותא דין לא משכח אנש
דשפר לאלהא חייב הו גיר מן
דמתקרב לות אלהא דיהימן דאיתוהי
ולאילין דבעין לה יהוא פרועא:

6 *Sine fide autem non potest quisquā
placere Deo: debitor enim est is qui ac-
cedit ad Deum, ut credat quod [De⁹]
sit, & iis qui querunt se, futurus sit re-
munerator.*

⁷ Id est, Quū o-
raculo diuino ad-
monitus esset de
futuro diluvio, &
de Dei erga se &
suos favore.

^q דישנויהי
שיקוהו:

בהימנותא נוח כד אתמלל עמה
על אילין דלא מתחזין הוי - -

7 *Per fidem Nuach, quum dictū esset
ei de iis qua non videbantur, - -*

^r דישנויהי
שיקוהו:

דחל

^s יהימן יאמן:

דחל

^t בעין דורשים:
^x פרועא גמולי:

דחל

^y אתמלל עמה
נאמר לו:

Epistola

Ἀλαβηθεὶς κατεσκέυασε κιβωτὸν εἰς σω-
τηρίαν τῶ οἴκου αὐτοῦ· δι' ἧς κατέκρινε τὸν
κόσμον, καὶ τῆς κτ' πίστιν δικαιοσύνης ἐ-
ργήτο κληρονόμος.

Gen. 12. 4

Πίστις, καλούμενος Ἀβραάμ ἰσχυ-
ροῦσεν ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον ὃν ἠμέλλε
λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν· καὶ ἐξῆλ-
θε, μὴ ἰσχυάμενος ποδ' ἔρχεται.

Πίστις παρώκησεν εἰς πλὴν γῆν τῆς
ἐπαγγελίας ὡς ἄλλοτείαν, ἐν σκηνῇ
κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ
τῶν συκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς
αὐτῆς.

Ἐξεδέχετο γὰρ πλὴν τοῦ Σεμελίου
ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργ-
ὸς Θεός.

Gen. 17. 19
& 21. 5

Πίστις καὶ αὐτὴ Σάρρα δυνάμιν εἰς
καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ ὄψα
καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν, ἐπεὶ πιστὸν ἠγήσα-
το τὸν ἐπαγγελάμενον.

Διὸ καὶ ἀφ' ἐνὸς ἐγγενήθησαν, καὶ
ταῦτα νενεκρωμένου, καθὼς τὰ ἄστρα
τοῦ οὐρανοῦ τῷ πλήθει, καὶ ὡσεὶ ἄμ-
μος ἢ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἢ
ἀναεὶθμητος.

Κατὰ πίστιν ἀπέθανον οἱ τοὶ πάν-
τες, μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας, ἄλ-
λὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες, καὶ παι-
δέντες, καὶ ἀποσταλμένοι, καὶ ὁμολο-
γήσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοι εἰσὶν
ἐπὶ τῆς γῆς.

Οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες, ἐμφανίζ-
ουσιν ὅτι πατερίδα ἐπιζητοῦσι.

Καὶ εἰ μὴ ἐκείνης ἐμνημόνεον
ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον δὴ καιρὸν δυνά-
μει.

Νυνὶ δὲ κρείττονος ὁρέγονται, τοῦτέ-
στιν ἐπουρανίου· --

veritus apparauit arcam ad seruan-
dam domum suam: per quam ar-
cam condemnauit mundum, & e-
ius quæ ex fide est iustitiæ factus
est hæres.

¶ Per fidem, vocatus Abrahā au-
scultauit Deo, vt abiret in locum,
quem accepturus erat in hæredita-
tem: & exiuit, nesciens quò esset
uenturus.

7 Abraham
Sara.

Per fidem commoratus est in ter-
ra promissa vt aliena, commoratus
in tabernaculis cū Isaac & Iacob
cohæredibus eiusdē promissionis.

Expectabat enim urbem haben-
tem fundamenta, cuius artifex &
conditor est Deus.

Per fidem & ipsa Sara vim ad cō-
cipiendum semen accepit, ac præ-
ter ætatis rationē peperit: quòd fi-
delē iudicavit eum qui promiserat.

Quapropter & ex vno, eoque iā
emortuo, nati sunt posteri, quāta est
astrorum cæli multitudo, & quasi
arena illa innumerabilis quæ est ad
oram maris.

Secundum fidem mortui sunt isti
omnes, non adepti promissa sed e-
minus ea conspicati, postquam cre-
didissent, & amplexi essent, ac pro-
fessi fuissent se hospites & aduenas
esse in terra.

Nam qui hæc dicunt, palàm ostē-
dunt se patriam quærere.

Quòd si illius memores fuissent
ex qua exierant, habuissent tempus
ad reuertendum:

Nunc autem meliorem expetūt,
hoc est cælestem: --

דָּחַל וְעָבַד לָהּ קְבוּתָא לְחַיָּא דְּבָנֵי
בֵּיתָהּ דְּבָהּ חֵיבָהּ לְעֵלְמָא וְהוּא יִרְתָּא
דְּכַאנוּתָא דְּבְהִימְנוּתָא :

בְּהִימְנוּתָא אֲבָרָהָם כִּד אֲתִקְרִי
אֲשֶׁת־מֶעַד דִּיפּוֹק לְאַתְרָא הוּא דַּעֲתִיד
הוּא דִּיפּוֹק לְיִרְתוּתָא וְנִפְקַד כִּד לָא
יָדַע הוּא לְאַיְנָא אֲזִיל :

בְּהִימְנוּתָא הוּא תוֹתָבָא בְּאַרְעָא הַי
דְּאַתְמַלְכֵת לָהּ אִיךְ דְּבְנוּכְרִיתָא
וּבְמִשְׁכְּנָא עֲמַר עִם אִיסְחָק וְעֵקֹב בְּבָנֵי
יִרְתוּתָא דִּילָהּ דְּמוֹלְכָנָא :

מִסְכָּא הוּא גִיר לְמַדִּינַתָּא
דְּשִׁתְאִסְתָּא אֵית לָהּ דְּאוּמָנָה
וְעִבּוּדָה אֱלֹהָא הוּא :

בְּהִימְנוּתָא סָרָא דַּעֲקֵרְתָא הוּת
נִסְכֵּת חֵילָא דְּתִקְבְּלִי זֶרְעָא וְדִלָּא
בְּזִכְנָא דְּשִׁנְיָה יִלְדֵת עַל דְּאַשְׁרֵרָת
דְּמַחִימָן הוּא דְּמִלְכָּה לָהּ :

מִטּוֹל הָנָא מִן חַד דְּבִטְלָא בְּסִיכּוּתָא
אַתִּילְדוּ סְנִיָּאָא אִיךְ כּוֹכְבָא דְּבִשְׁמִיָּא
וְאִיךְ חֵילָא דַּעַל סְפִתָּה דִּימָא דְּמִנְיָן
לִית לָהּ :

בְּהִימְנוּתָא מִיתוּ הָלִין פְּלָחוֹן וְלָא
נִסְכּוּ מוֹלְכֵנְהוֹן אֱלָא מִן רוּחָקָא
חֲזֹאוּהִי וְחֲדִיו בָּהּ וְאוּדִיו דְּאַכְסִינִיָּא
אַנְוִן וְתוֹתָבָא בְּאַרְעָא :

אֵילִין דִּין דְּהָלִין אֲמַרִין מַחֲוִין
דְּלְמַדִּינַתְהוֹן בְּעִין :

וְאֵילִין לְמַדִּינַתָּא הִי דְּנִפְקוּ מִנָּה
בְּעִין הוּא אֵית הוּא לְחֹן וְכִנָּא דְּתוֹב
יִהְיֶכּוֹן יְאֻלּוֹן לָהּ :

הָשָׂא דִּין יִדְעָא דְּלְדִטְבָּא מִנָּה
רִאגִין הוּא לְהִי דְּאֵיתִיהּ בְּשִׁמְיָא
מִטּוֹל

⁸ reueritus est, & fecit sibi ⁹ arcam ¹⁰ in salutem familiae suae: per quam [arca] condemnauit mundum, et factus est haeres iustitiae quae est per fidem.

⁸ Per fidem Abraham, quum vocaretur, auscultauit ut exiret ad locum illum quem accepturus erat in hereditate: & exiit quum ignoraret quò proficeretur.

⁹ Per fidem factus est incola in terra quae promissa fuerat ei, tanquam in aliena: et in tabernaculis habitauit cum Isaac & Iacob filiis ¹¹ hereditatis eiusdem promissionis.

¹⁰ Expectabat enim urbem illam ¹² cui sunt fundamenta, cuius artifex et conditor Deus est.

¹¹ Per fidem Sara, quae sterilis erat, accepit vim ut conciperet seminem: et ¹³ quum non erat in tempore annorum suorum, peperit, eo quòd firmiter credidit quòd fidelis esset ille qui promisit sibi.

¹² Propterea ab uno qui ¹⁴ exoleuerat per senectutem, geniti sunt multi, tanquam stella quae sunt in caelo, et tanquam arena quae est ad littus maris, cui non est numerus.

¹³ In fide mortui sunt isti omnes, et ¹⁵ non adepti sunt promissum suum, sed è longinquo conspicati sunt illud, et gauisi sunt in eo, ac confessi sunt quòd hospites essent & incolae in terra.

¹⁴ Hi autem qui haec dicunt, ostendunt quòd ciuitatem suam querant.

¹⁵ ¹⁶ Quòd si ciuitatem illam ex qua egressi fuerat quasiuissent, erat eis opportunitas ut rursus reuer si proficiscerentur ad eam.

¹⁶ Nunc autem manifestum est quòd eam quae melior est illa, desiderabant: illam [videlicet] quae est in caelo. --

Quapropter

⁸ Subaudi, Iudicium Dei, ut iram eius anteuertaret. ⁹ Imitatur vocem Graecam *καὶ*. ¹⁰ Ad vitam filiorum domus suae, ad verbum.

¹¹ Id est, Haereditibus eiusdem promissionis.

¹² Id est Firmam & perpetuam.

¹³ Id est, Quum iam excessisset annos quibus mulieres parere solent.

¹⁴ Id est, Exhaustus viribus, &c.

¹⁵ Id est, Id quòd promissum ipsis à Deo fuerat non acceperunt.

¹⁶ Deerat in Syro Testamento impresso initium huius versus: nempe וְאֵילִין לְמַדִּינַתָּא הִי דְּנִפְקוּ מִנָּה Et, si ciuitatem illam ex qua exiuerant quasiuissent. quod nos ex Syro manuscripto Heydelbergensi restitimus.

^a קְבוּתָא
^b חֵיבָהּ
^c הִיבָהּ דִּין
^d יִרְתָּא יִרְשָׁה
^e כַּאנוּתָא
^f צִדְקָה

^g אֲשֶׁת־מֶעַד
^h חֲשִׁיבִי
ⁱ יִפּוֹק יִצָּא מִן
^j נִפְקַד
^k יִסְכֵּךְ יִקְבֵּל מִן
^l נִסְכֵּךְ
^m יִרְתוּתָא
ⁿ חֵירוּשָׁה
^o תוֹתָבָא
^p תוֹשֵׁב
^q דְּאַתְמַלְכֵת
^r לָהּ שְׁנִיָּה
^s אוֹתָהּ לוֹ
^t עֲמַר יִשְׁכֵּב
^u שִׁכֵּן
^v יִרְתוּתָא
^w יִרְשָׁה
^x מוֹלְכָנָא
^y שְׁבוּעָה
^z מִסְכָּא
^{aa} מִצָּפָה
^{ab} שְׁתִּימְנוּתָא
^{ac} יִסּוּד

^{ad} נִסְכֵּת נִשְׁוֹאָה
^{ae} דְּלָא כּוֹכְבָא
^{af} דְּשִׁנְיָה כִּלְיָן
^{ag} שְׁנוּתִיָּה
^{ah} אֲשֶׁרֶת
^{ai} חֲזוּקָה לְבָה
^{aj} לְחֵאמִין
^{ak} מַחֲוִין
^{al} נִאֲמִין
^{am} מִלְכָּה שְׁבִיעַ
^{an} דְּבִטְלָהּ
^{ao} בְּלִיתִי מוֹעִיל
^{ap} בְּסִיכּוּתָא
^{aq} כְּעִבּוּר הִשְׁכָּה
^{ar} חֵילָא חֲחוּלִי

^{as} נִסְכֵּת נִשְׁוֹאָה
^{at} מוֹלְכֵנְהוֹן
^{au} מַה שְׁחָל
^{av} שְׁבִיעַ לָהּ
^{aw} חֲדִיו שְׁמֵחוֹ
^{ax} אוּדִיו חוּדוֹ
^{ay} אֲכִסְנִיָּא
^{az} גִּרִּים
^{ba} תוֹתָבָא
^{bb} תוֹשֵׁבִים
^{bc} מַחֲוִין
^{bd} מוֹדִיעִים

^{be} זִכְנָא
^{bf} יִחְפְּכוּן יִפְנוּ

^{bg} יִדְעָא יִדְעוּ
^{bh} רִאגִין
^{bi} חוּמֵדִים

Epistola

διὸ ἐκ ἐπαυχώεταυ αὐτοὺς ὁ Θεὸς, Θεὸς
ἐπικαλεῖσθαι αὐτῶν. ἡτοίμασε γὰρ αὐ-
τοῖς πόλιν.

Gen. 12. 10
eccli. 44. 15

Πίστις παρσενήνοχεν Ἀβραάμ τὸν 17
Ἰσαὰκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογε-
νὴ παρσέφερεν ὁ πατὴρ ἐπαγγελίας ἀνα-
δεξάμενος.

Gen. 21. 12
rom. 9. 7

Πρὸς ὃν ἐλαλήθη, Ὅτι ἐν Ἰσαὰκ 18
κληθήσεται σοι σπέρμα.

Λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐ- 19
γείρειν δυνατὸς ὁ Θεός· ὅθεν αὐτὸν καὶ
ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο.

Gen. 27. 27
& 39

Πίστις παρὲς μελλόντων ἀλόγησεν 1- 20
σαὰκ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἠσαῦ.

Gen. 41. 13

Πίστις, Ἰακώβ ἀποθνήσκων ἔκα- 21
σον τῷ υἱῶν Ἰωσήφ ἀλόγησε· καὶ παρσ-
εύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου
αὐτοῦ.

Gen. 47. 31

Gen. 50. 24

Πίστις, Ἰωσήφ τελευτῶν παρὲς τῆς 22
ὁδοῦ τῷ υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ
παρὲς τῷ ὁσέων αὐτοῦ ἐνετείλατο.

Exo. 2. 2
act. 7. 21

Πίστις, Μωσῆς ἡγνυθεὶς ἐκρύβη 23
τείμενον ὑπὸ τῷ πατέρει αὐτοῦ, διότι
εἶδον ἀσεῖον τὸ παιδίον· καὶ ἐκ ἐφοβήθη-
σαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως.

Exo. 1. 16

Exo. 2. 11

Πίστις, Μωσῆς μέγας ἡρόμενος 24
ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φα-
ραώ.

Μᾶλλον ἐλόμενος συγκαταχεῖσθαι 25
τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ ἢ παρσκαυρον ἔχειν
ἀμδρπίας ἀπόλαυσιν.

Μείζονα πλοῦτον ἡγνυσάμενος τῷ ἐν 26
Αἰγύπτῳ θησαυρὸν τὸν ὀνειδισμόν τοῦ
Χειροῦ. ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν ἰμδα-
ποδοσίαν.

Πίστις κατέλιπεν Αἰγύπτον, μὴ φοβη- 27
θεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως. τὸν γὰρ ἀό-
ρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησε.

Πίστις

quapropter non erubescit Deus
vocari Deus eorū. parauerat enim
eis urbem.

¶ Abraham quum tentaretur, ob-
tulit Isaac per fidem, vnigenitum
inquam illum obtulit is qui promi-
ssiones exceperat.

Ad quem dictum fuerat, ¶ In Isaac
vocabitur tibi semen.

Quum illud secum perpendisset,
Deū vel à mortuis excitare posse:
vnde etiam illum similitudine qua
dam recepit.

8 Per fidem ¶ de futuris benedixit
Isaac filio Iacob & Esau.

8 Isaac

9 Per fidem, Iacob moriens singu-
lis filiis Ioseph benedixit: ¶ & adora-
uit baculo innixus.

9 Jacob

10 Per fidem, Ioseph moriens de
egressione filiorū Israel meminit,
deque ossibus suis mandauit.

10 Ioseph

11 Per fidem, Moses quum natus
esset, occultatus est mensis tres à
parentibus suis, quòd viderent ve-
nustum esse puerulum: & nō timue-
runt ¶ edictum regis.

11 Moses

Per fidem, ¶ Moses iam grādis re-
nuit vocari filius filiæ Pharaonis:

Potius eligens simul malis affici
cum populo Dei quàm tēporariis
commodis peccati frui:

Maiores arbitratus diuitias pro-
brum Christi quàm Ægyptiorum
thesauros. Intuebatur enim in præ-
mii largitionem.

Per fidem reliquit Ægyptum, ni-
hil timens iram regis. nam vt quivi-
deret eum qui est inuisibilis, ita for-
ti animo fuit.

מטול הנאל לא נכף אלהא דאלהון
יתקרא טיב להון גיר מדינתא :

בהימנותא קרב אברהם לאיסקח
בנסיונה וליחידה אסק למדכחא הו
דקבל הוא כמולכנא :

אתאמר הוא לה גיר דבאיסקח
יתקרא לך זרעא :

ואתרעי הוא כנפשה דמטיא
באידוהי דאלהא אף מן מיתנ
למקמו ומטול הנא במתלא
אתיחב לה :

בהימנותא דרדם דעתיד הוא ברך
אסחק ליעקוב ולעסו :

בהימנותא כד מאת יעקוב ברך
לכל חד מן בנותיו דיוסף וסגר על
ריש חוטרס :

בהימנותא יוסף כד מאת עהר
למפקתא דבני יסריל ופקד על
גרמוהי :

בהימנותא אבהוהי דמושא טשיוהי
כד אתילד ירחא תלתא דחור דשפיר
הוא טליא ולא דחלו מן פוקדנא
דמלכא :

בהימנותא מושא כד הוא נכרא
כפר דלא יתקרא ברך לברתה
דפרעון :

ונבא לה דבאולצנא עם עמה דאלהא
יהוא ולא דזכן זעור יתבסס כחשיתא :

ואתרעי דמיתר הו עותרא דחסדה
דמשיחא טב מן סימחה דמצרין חאר
הוא גיר כפורען אנרא :

בהימנותא שבקה למצרין ולא דחל
מן חמתה דמלכא וספר איך הו
דחוא הוא לאלהא דלא מתחזא :
בהימנותא

Quapropter non¹⁷ abstinuit Deus quo-
minus Deum eorū se vocet: parauerat
enim eis ciuitatem.

17 Per fidem obtulit Abrahamus Isaac
cum¹⁸ in tentatione sua, et unigenitū
suum obtulit super altare, illum quem
acceperat per promissionem.

18 Dictum enim fuerat ei, In Isaac vo-
cabitur tibi semen.

19 Et cogitauit apud seipsum, quod
facultas esset in manibus Dei etiā
à morte excitare. quapropter in typo
datus est ei.

20 Per fidem, eius rei quæ futura erat,
benedixit Ischak Iaakub et Isau.

21 Per fidem, moriens Iaakub benedi-
xit unicuique ex filiis Iauseph,²⁰ et a-
doraui super summitate baculi sui.

22 Per fidem, Iauseph moriens memi-
nit educationis filiorum Israiel, et man-
dauit de ossibus suis.

23 Per fidem, parentes Musche occul-
tarunt eum quum natus esset, menses
tres, quod viderent quod esset pulcher
puellus, et non metuerunt à mandato
regis.

24 Per fidem, Musche quum esset vir
factus, renuit vocari filius filia Pha-
raonis:

25 Et²² elegit sibi ut in afflictione cū po-
pulo Dei esset, et non ut tempore mo-
dico delectaretur suauiter in peccato:

26 Et cogitauit quod maior esset opulē-
tia probri Christi multo quàm thesau-
rus A Egypti. Intentus enim erat in
retributionem premii.

27 Per fidem reliquit A Egyptū, ne-
que timuit ab ira regis: et sustinuit tā-
quam is qui videret Deū qui est inui-
sibilis.

17 Anthropopa-
thia asperitate le-
nit, quæ in verbo
Erubescendi appa-
rebat in Græco cō
textu.

18 Id est, Quum
Deus fidem eius
explorans, præci-
peret ut vnicū
filium immolaret.

19 Syre, Ad ma-
nū haberet Deus.

20 Sequitur Pa-
raphrases Græco
rum interpretatio
nem. Hebræa veri-
tas habet, Et adora-
uit super caput le-
gi.

21 Ad verbum,
Negauit ut nō vo-
cetur, &c. Id est,
se eius filium esse
negauit, & etiam
nomen filii filia
regis recusauit.

22 Hoc est, Po-
tius duxit. Hebra-
ismus.

23 Id est, Quam
ut Hebraismus.

Epistola

EXO.12.12

Γίση πεποίηκε τὸ πάσχα καὶ τὴν 28
 πρῶτην τῆς αἱματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλο-
 θρῶν τὰ πρωτότοκα, τίγῃ αὐτῶν.

Per fidem || peregit pascha & effu-
 sionem illā sanguinis, ne, qui peri-
 mebat primogenita, ipsos tāgeret.

EXO.14.21

Γίση διέβησαν τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν 29
 ὡς διὰ ξηρᾶς· ἥς πεῖραν λαβόν-
 τες οἱ Αἰγύπτιοι κατεπόθισαν.

12 Rubrum mare.
 11 Per fidem || transierunt rubrum
 mare veluti per siccam terram: cu-
 ius facto periculo Aegyptii absor-
 pti sunt.

IOFUE.6.10

Γίση τὰ τεῖχη Ιερριχὼ ἔπεσε, κυκλω- 30
 θέντα ἑπτὰ ἡμέρας.

13 Iericho.
 13 Per fidem || moenia Iericho con-
 ciderunt, quum ea circuiuisent ad
 dies septem.

IOFUE.2.1

Πίση Ραάβ ἡ πόρνη οὐ σῶνα πώλε- 31
 το τοῖς ἀπειθήσασιν, δεξάμεν ἑαυ-
 τὰ σκόποις μετ' εἰρήνης.

14 Rahab.
 14 Per fidem, Rahab meretrix illa
 non periit vnā cum iis qui non obe-
 dierant, || quum pacificè excepisset
 hospitio exploratores.

JUDIC.6.12
 JUDIC.4.6
 JUDIC.13.24
 JUDIC.11.1
 & 12.7
 1. REG.1.18
 & 13.14

Καὶ τί ἐπὶ λέγω; ἑπταλείψα γὰρ με 32
 διηγούμενον ὁ χρόνος πρὸς Γεδεὼν, Βα-
 ράκ τε, καὶ Σαμψών, καὶ Ιεφθαί, Δαβίδ
 τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν.

15 Gedeon, Barac,
 & alii iudices ac
 prophetae.
 15 Et quid præterea loquor? defi-
 ciet enim me tempus commemorā-
 tem de || Gedeone, || de Barac, & || Sā-
 pstone, || & Iephthe, || & Dauide, & Sa-
 muele, ac Prophetis:

Οἱ δὲ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βα- 33
 σιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέ-
 τυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα
 λεόντων.

Qui per fidem debellarūt regna,
 exercuerunt iustitiā, assequuti sunt
 pmissiones, occluserūt ora leonū:

Εσβεσαν δυνάμιν πυρὸς, ἔφυγον 34
 στόματα μαχίρας, ἐνεδυναμώθησαν
 ἀπὸ ἀδυναμίας, ἐγλήθησαν ἰσχυροὶ ἐν
 πολέμῳ, παρεμβολὰς ἐκλιναν ἄλλο-
 τρείων.

Extinxerunt vim ignis, effuge-
 runt acies gladii, validi facti sunt
 ex imbecillis, effecti sunt robusti in
 bello, exercitus exterorum in fugā
 verterunt.

Ελαβον γυναῖκες ἑξ ἀναστάσεως 35
 τοῦ νεκροῦ αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ἐτυμπα-
 νίσθησαν, οὐ πρὸς δεξάμενοι τὴν ἀπο-
 λύτρωσιν, ἵνα κρείττον ὁ ἀναστάσεως
 πύχωσιν.

Mulieres acceperunt ex resurre-
 ctione mortuos suos: alii verò distē-
 ti sunt, neglecta liberatione, vt po-
 tiorē resurrectionē nanciscerētur.

Ἐπεροὶ δὲ ἐμπαγμῶν καὶ μασίγων 36
 πεῖραν ἔλαβον, ἐπὶ δὲ δεσμῶν καὶ φυ-
 λακῆς.

Alii rursus ludibria & flagella
 sunt experti, insuper & vincula &
 carcerem.

Ελιθάθησαν, ἐπρίσθησαν, ἐπειρά- 37
 θησαν, ἐν φόνῳ μαχίρας ἀπέθανον·
 πείληθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις
 δέρμασιν· ὑστεροῦμενοι, θλιβόμενοι, κα-
 κουχούμενοι.

Lapidati sunt, dissecti sunt, tēta-
 ti sunt, gladio cæsi occubuerunt:
 oberrauerunt cum ouillis & capri-
 nis pellibus: destituti, oppressi, ma-
 lè habitati.

בְּהִימָנוּתָא עֲבָד פִּצְחָא וְרִסָּא
דְּמָא דִּלָּא יִתְקַרֵּב לְהוֹן הוּא דְּמַחְבֵּל
הוּא בּוֹכְרָא :

28 ²³ Per fidē peregrit Petzcha, & asper-
sit sanguinem, ut non appropinqua-
ret ad eos ille qui perimebat primo-
genita.

23 In codice int-
presso verba sonāt
Per fidē peregrit
Petzcha & asperi-
onem sanguinis.

בְּהִימָנוּתָא עֲבָדוּ יִמָּא דְּסוֹף אֵיךְ
דְּעַל אֲרֵעָא יִבְשִׁתָּא וְכִה אֲתִבְלֵעוּ
מִצְרִיָּא כֹה אֲמָרְחוּ עֲלוֹהֵי
בְּהִימָנוּתָא שׁוֹרִיָּה דְּאִרְיָחוּ נָפְלוּ
מִן דְּאֲתִכְרְכוּ שִׁבְעָא יוֹמִין :

29 Per fidem transierūt mare ²⁴ Suph:
ut qui [transseunt] super terram siccā,
& in eo absorpti sunt Aegyptii, quū
ausi essent ingredi ipsum.

24 Ita vocatur
Hebraicē marerub-
rum. Sonat autē
Suph Algā. Et est
verisimile est vo-
catum fuisse sic à
multitudine iun-
corum qui in eo
essent. Vide Act. 7.

בְּהִימָנוּתָא רַחֵב זִנִּיתָא לָא אֲכַרְתָּ
עִם הָנוֹן דִּלָּא אֲשִׁתַּמְעוּ דְּקַבְלֵרְתָּ
לְגִשְׁוִשָׁא בְּשִׁלְמָא :

30 Per fidem mœnia Irichu conciderūt,
quum circūdata fuissent septem dies.

25 Vel, Caupona.
Vide quæ de hac
voce plenius, dicta
sint Iacobi 2.

מִנָּא תוֹב אֲמַר זְעוּר הוּא לִי זִכְנָא
דְּאֲשִׁתַּעַל עַל גִּדְעוֹן וְעַל בָּרַק וְעַל
שִׁמְשׁוֹן וְעַל יִפְתָּח וְעַל דָּוִיד וְעַל
שְׁמוּאֵל וְעַל שְׂרָכָא דְּנָבִיא :

31 Per fidē Rachab ²⁵ meretrix non pe-
riit cum iis qui non ausculta-
runt, quū
excepisset exploratores in pace.

אֵילִין דְּבְּהִימָנוּתָא זָכוּ לְמַלְכוּתָא
וּפְלָחוּ בְּאֵנוּתָא וְקַבְלוּ מוֹלְכֵנָא
וּסְכְּרוּ פֹמָא דְּאֲרִיּוּתָא :

32 Quid præterea dicam? exiguum
enim est mihi tempus ut referam de
Gedeone, et de Baraco, & de Schē-
schune, & de Iephthaco, et de Dau-
de, et de Schemuele, & de reliquis
prophetis:

וְדַעְכוּ חֵילָא דְּנִוְרָא וְאֲתַפְצִיּוּ מִן
פֹּמָא דְּסִיפָא וְאֲתַחֲלוּ מִן כּוֹרְהֵנָא
וְהוּא חֵילָתְנָא בְּקִרְבָּא וּסְחָפּוּ מִן
מִשְׁרִיתָא דְּבַעַל דְּבָבָא :

33 Qui per fidem vicerunt regna, & o-
perati sunt iustitiam, & acceperunt
promissa, & occluserunt ora leonum:

וַיְהִי לְנִשָּׂא בְּנֵיהִין מִן קִימָתָא
דְּמִיתָא וְאַחֲרֵנָא בְּשִׁנְדָּא מִיתוּ וְלָא
סָבִיו לְמַתְפָּצִיּוּ דְּקִימָתָא מִיתַרְתָּא
תְּהוּא לְהוֹן :

34 Et extinxerunt vires ignis, & ere-
pti sunt ab acie gladii, et validi facti
sunt ex infirmitatibus, & facti sunt ro-
busti in bello, et subuerterunt ²⁶ castra
inimicorum.

אַחֲרֵנָא דִּין לְכֹזָא וְלִנְגֵּדָא
עָלוּ אַחֲרֵנָא לְאִסוּרָא וְלַחְבוּשֵׁי
אֲשִׁתְּלִמוּ :

35 Et reddiderunt mulieribus filios ea-
rum ex resurrectione mortuorum: et
alii ²⁷ in cruciatibus mortui sunt, neq;
intenti expectarunt ut eriperentur, ut
resurrectio excellentior ²⁸ esset ipsis.

אַחֲרֵנָא אֲתַרְגְּמוּ אַחֲרֵנָא אֲתַנְסְרוּ
אַחֲרֵנָא בְּפֹמָא דְּסִיפָא מִיתוּ אַחֲרֵנָא
אֲתַכְרְכוּ כֹה לְבִישִׁין ⁸⁸ מִשְׁכָּבָא
דְּאֲמָרָא וְדַעוּא ⁱⁱ וּסְנִיקִין וְאֲלִיצִין
וּמִטְרָפִין ^{kk} :

36 Alii autē ²⁹ ludibria et flagella sub-
ierunt: alii in vincula & in carceres
traditi sunt.

אֲנִשָּׂא

37 Alii lapidati sunt, alii se ceciderunt, a-
lii acie gladii mortui sunt, alii circui-
uerunt induti pellibus ouillis & capri-
nis, & inopes, & afflicti, & contur-
bati.

h h h . y .

27 Græcum ver-
bum dilucidè ex-
plicat, quod Distē
di declarat.

28 Id est, Obtin-
geret.

29 Id est, Sevltrō
ludibris & flagel-
lis obiecerunt.

26 Vel, Exercitus.

a פצחא ורסא
b ורסא ויו
c הו דמחבל
המשחית:

d אמרו גש
אוחם לבס
e עלוהי כאו כו
f שוריה
חומותיה
g דאחכרכו
h שסככו אותן:

i עם עס
j אשתמעו
k הקשיבו
l גשושא
m מרגלים
n טוב עוד:

o דאשתע
p שסככו:

q שרכא שאר:

r זכו נצחו:

s פלחו פעלו
t כאנותא
u צרק
v פומא

w דאריותא פיהם
x של אריות
y חילא כוחות
z אתפציו
aa נצלו:

bb חילתנא
cc גבורים:

dd משריתא
ee מחנות:

ff קימתא
gg מיתרתא תחייתא

hh חסותם
ii שנדא

jj מכאוכים
kk למתפציו

ll להנצל
mm קימתא

nn מיתרתא תחייתא
oo יתירה:

pp כוחא
qq כוויים

rr נגדאמכות
ss שבט:

tt אשתלמו
uu נמסרו:

vv אתכרכו
ww סככו:

xx משכא
yy עורות:

zz אמרא
aa כבשים:

bb סניקין
cc אביונים:

dd כטרפין
ee נכחלים:

Epistola

Ὡς ἐν τῷ ἄξιῳ κόσμῳ ἐν ἐρη- 38
μίας πλανώμενοι καὶ ὄρεσι καὶ σπη-
λαίοις καὶ ταῖς ὁπαῖς τῆς γῆς.

Καὶ οὕτως πάντες μάρτυρθέντες 39
διὰ τῆς πίστεως, ἐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐ-
παγγελίαν.

Τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐκείνου κρείττον π 40
προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χεῖς ἡμῶν
τελειωθῶσι.

Κεφάλαιον 16

Rom. 6. 4.
col. 3. 8
eph. 4. 14
1. pet. 2. 1

Τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοσούτων ἐ- 1
χόντες δοκίμιον ἡμῶν νέφθ
μάρτυρον, ὅσον ἀποδείκνυμι πάντα, καὶ
τὴν διὰ τῆς πίστεως ἀμνησίαν, δι' ἣν
μονῆς τρέχωμεν τὸν προκειμένον ἡμῶν
ἀγῶνα.

Αφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως 2
χρῆσιν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς διὰ τῆς
προκειμένης αὐτῷ χάριτος ὑπέμεινε
σταυρὸν, ἀχαιῶς καταφρονήσας, ἐν δε-
ξιᾷ τε θρόνου τοῦ Θεοῦ ἐκάθισεν.

Αναλογίσατε γὰρ τὸν τοιαύτῳ ὑπο 3
μεμνηκὸς ὑπο τῆς ἀμνησίαν εἰς
αὐτὸν ἀντιλογίαν, ἵνα μὴ καμῆτε, ταῖς
ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι.

Οὕτω μέχετε αἵματος δι' ἡμᾶς 4
σητε, τοῦ τὴν ἀμνησίαν ἀντιγωνι-
ζόμενοι.

Prou. 3. 13

Καὶ ἐκλήνατε τῆς παρακλήσεως, 5
ἥτις ὑμῶν ὡς υἱοῖς διαλέγεται, Υἱέ μου,
μὴ ὀλιγάρεαι παιδείας Κυρίου, μηδὲ
ἐκλύου ὑπὸ αὐτοῦ ἐλεγχόμενοι.

Ὁ γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει 6
μαστῖγι δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται.

Εἰ παιδείαν ὑπομνύετε, ὡς υἱοῖς υ- 7
μῶν προσφέρεται ὁ Θεός· (ὅτι γὰρ ὅστις
υἱὸς ὃν οὐ παιδεύει πατήρ·)

Εἰ δὲ

Quibus indignus erat mundus:
in desertis errantes & montibus ac
speluncis & cauernis terræ.

Atque omnes hi testimonium
adepti per fidem, non obtinuerunt
promissum:

Quod Deus de nobis melius qd
dam prouiderat, ne absque nobis
consecrarentur.

Cap. XII.

Roinde nos quoque, quum tā 1
ta nos circumstet testium nubes,
abiecto omni pondere, & peccato
ad nos circumcingendos procliui,
constanter propositum nobis sta-
dium decurramus:

Intuentes in fidei ducem ac per- 2
fectorem Iesum, qui vice sibi propo-
siti gaudii pertulit crucem, igno-
minia contempta, & ad dexteram
throni Dei confedit.

Reputate igitur quis ille sit qui 3
talem sustinuit à peccatoribus ad-
uersus sese contradictionem: ne ani-
mis deficientes fathiscatis.

Nondum ad sanguinē vsque re- 4
stitistis, aduersus peccatum decer-
tantes:

Et obliti estis exhortationis quæ 5
vobis tanquam filiis loquitur, Fili-
mi, ne negligito castigationem Do-
mini, neque deficias animo quum
ab eo argueris.

Quem enim diligit Dominus ca- 6
stigmat, & flagellat quemcunque fi-
lium recipit.

Si castigationē sustinetis, Deus se 7
erga vos vt filios, gerit: (quis enim
est filius quem non castiget pater?)

Quod

16 Amplificatio à
circumstantia tempo-
ris, tanto admirabi-
liorem esse illorum fi-
dem, quanto fuerit
obscuriores de rebus
futuris promissiones,
quæ nobis demum
sunt reipsa exhibita,
Et una sit illorum
nostra fides ac conse-
cratio.

1 Applicatio super-
riorum exemplorum,
quibus nos incitatur
oporteat ad totum
stadium, abiectis o-
mnibus remoris &
impedimentis, decur-
rendum.

2 Metam huius
curriculi proponit Ie-
sum ipsum, ducem e-
tiam nostrum & qui
eiusdem vite omnes
asperitates volens
superari.

3 Amplificatio à
circumstantia perso-
ne & rei, ut ipsarum
quas inter se compa-
rat. Quamvis enim
est Iesus pro nobis, et
quanto duriora per-
tulit quam nos.

4 Argumentatur
ab utilitate quæ ex
Dei castigationibus
ad nos redit, nisi per
nos steterit: primum
quod ita dometur pec-
catum sine carnis no-
stra perniciem illa &
tiositas.

5 Secundo, Quod
sunt paternæ in nos
benivolentiæ testimo-
nia, adeo quidem ut
se ipsos esse declara-
rent qui se à Deo ca-
stigari non ferunt.

אֲנָשִׁים דְּלֹא שׁוּא הוּא לְהוֹן עֲלֵמָא

וְהוּוּ אִיךְ טַעִיָּא בְּחֹרְבָא וּבְטוֹרָא

וּבְמַעֲרָא וּבְפַעֲרִיא דְאַרְעָא :

וְהָלִין כְּלָהוֹן דְּהוּת עֲלֵיהוֹן סְהִדוּתָא

בְּהִימָנוּתָהוֹן לֹא קָבְלוּ מוֹלֶכְנָא :

מַטּוֹל דְּאַלְהָא קָדִם חַר בְּעוֹדְרָנָן

דִּילָן דְּלֹא בְּלַעֲדִין יִתְנַמְרוּן :

קַפְלָאוֹן יֵב

מַטּוֹל הֵנָּה אֵף חֲנָן אִית לָן הָלִין

כְּלָהוֹן סְחָרָא דְאַךְ עֲנֵנָא חֲדִירִין לָן

נִשְׂרָא מִנָּן כָּל יוֹקְרִין אֵף חֲטִיתָא

דְּכָבֵל זִכְן מְטִיבָא הִי לָן וּבְ

וּבְמַסִּיבְרוּתָא כְּנִרְחִטְיוּהִי לְאַגּוּנָא

הֵנָּה דְסִים לָן :

וְנִחֹר בִּישׁוּעַ דְּהוּ הוּא רִישָׁא

וְנִמּוּרָא לְהִימָנוּתָן דְּחֶלֶף חֲדוּתָא

דְּאִית הוּא לֵה פִּסְכָּר צְלִיבָא וְעַל

בְּהִתְתָּא אִמְסַר וְעַל יִמִּינָא דְכוּרְסִיָּה

דְּאַלְהָא יֵתֵב :

חֻוּ חֲבִיל כְּמָא סִיכָר מִן חֲטִיָּא הֵנוּן

דְּהֵנוּן הוּוּ סְקוּבְלָא לְנַפְשָׁהוֹן דְּלֹא

תֵּאמֵן לְכוֹן וְלֹא תִתְרַפָּא נַפְשָׁכוֹן :

לֹא עַד כִּיל מְטִיתוֹן עַד מָא לְדָמָא

בְּאַגּוּנָא דְלוֹקְבֵל חֲטִיתָא :

וְטַעֲיוֹנוּיָהִי לְיוֹלֶפְנָא אִינָא דְאַיךְ

דְּלִבְנִיָּא אִמְרִין לְכוֹן כְּרִי לֹא תִהְיֵא

מִן מְרֻדוּתָהּ דְּמִרְיָא וְלֹא תִתְרַפָּא

נַפְשָׁךְ אִמְתִּי דְמִנָּה מְתָכוֹן אֲנִת :

לִמֵּן דְּרַחֵם לֵה גִיר מִרְיָא דְדָא לֵה

וּמִנְגִיד לְכִנְיָא אִילִין דְּהוּ עָבָא בְּהוֹן :

סִיכְרוּ חֲבִיל מְרֻדוּתָא מַטּוֹל דְּאַיךְ

דְּלוֹת כְּנִיָּא סַעַר צְאִידְכוֹן אֲלִתָּא

אִינוּ גִיר בְּרָא דְלֹא דְדָא לֵה אֲבוּהִי :

וְאֵן

38 Homines quibus dignus non erat mundus: & fuerunt tanquam errantes in solitudine, et in montibus, & in speluncis et in cauernis terra.

39 Et hi omnes de quibus [editum] est testimonium ob fidem eorum, non acceperunt promissum:

40 Quia Deus prouiderat commodum nostrum, ut non absque nobis perficerentur.

Cap. XII.

1 Propterea etiam nos quibus sunt illi omnes testes, qui veluti nubes circumpositi sunt nobis, soluamus à nobis omnia pondera, etiam peccatum, quod omni tempore paratum est nobis: et cum tolerantia stadiū hoc percurramus quod propositum est nobis.

2 Et intueamur Iescha: quia ipse factus est princeps & perfectior fidei nostræ, qui pro gaudio quod erat ei, pertulit crucem, & confusioni se exposuit: ac ad dexteram throni Dei consedit.

3 Videte igitur quantum sustinuit à peccatoribus qui erant aduersarii sibiipsis: et non sit anxius nec remissus animus vester.

4 Nondum peruenistis usque ad sanguinem in certamine hoc quod est contra peccatum.

5 Et obliti estis doctrinam illius quam tamen filiis eloquenti sumus vobis, Filii, ne negligas castigationem Domini, et ne remissus reddatur animus tuus quum ab eo corrigeris?

6 Eum enim quem diligit Dominus, castigat, et flagellat filios illos erga quos bene est affectus.

7 Sustinete igitur castigationem: quia tanquam erga filios, agit circa vos Deus. Quis enim est filius quem non castiget pater eius? hhh.iiy.

1 Id est, Semper est in promptu ut cursum nostrum ad vitam beatam impediatur.

2 Aggra ex Græco.

3 Vox Syriaca est, quæ à דָּמָר deriuata est: nec vnquam me legere memini in hac significatione, sed דָּמָר hoc significare frequenter inuenitur in hoc nouo Testamento. Quare vel erratum esse à librariis puto, vel ex linguæ proprietate Mem esse positum pro Beth, quod ambæ sint literæ labiales. Sed tamē minimē alienus erit sensus, aut remotus, si veritatem. Ad confusionem se tradidit, vel exposuit. Nam ita significatur vltro ignominiam subire, unde apparet eam magis animo contempti esse.

4 Vel, In animā suā, id est, in perniciem animæ suæ, vel, Aduersarii salutis suæ diuerso à Græcis sensu. Ac fortasse hoc modo voluit Paphrastēs infamiam eorum exaggerare, atque explicare Græca.

a פְּעִירָא
מְחִילוּתָא

b מוֹלֶכְנָא
הַשְׁבּוּעָה

c קָדִם חַר
לְפָנִים רָחַק

d עוֹדְרָנָן
עוֹרְנוּ

e חֲדִירִין
סוֹכְכִים

f נִשְׂרָא נְתִיר
כָּל יוֹקְרִין כָּל

g מִשָּׂא
מְטִיבָא

h מוֹכֶנֶת
מְסִיבְרוּתָא

i אִרְיוֹת רֹחַ
כְּנִרְחִטְיוּהִי

k נְרוּץ אִלִּין
אֲגוּנָא

l מַלְחָמָא אוּ
קִרְבַּמְלָשׁוֹן יוֹן

m נִחֹר נִכְשִׁי
גְּמוּרָא

n מְשִׁלִּים
חֲדוּתָא

o הַשְׁשׁוֹן
פִּסְכָּר סִכֵּל

p אִו נִשָּׂא
צְלִיבָא חַעֲץ

q אִמְסַר מִסַּר
עֲצָמוֹ

r סִיכָר סִכֵּל
חֲטִיָּא

s חוֹטָאִים
סְקוּבְלָא

t לְנַפְשָׁהוֹן
נַחֲמִים

u כְּנַגֵּד עֲצָמָא
דְּלֹא תִהְיֵא

v תְּקוּצָא
עַד כִּיל עֲרִין

w מְטִיתוֹן
הַנְּעִתָא

aa אֲגוּנָא
מַלְחָמָא מְלָשׁוֹן

bb טַעֲיוֹנוּיָהִי
שְׂכַחְתָּם

cc תִּהְיֵא
תְּקוּץ

dd מְרֻדוּתָא
תּוֹכַחְתּוֹ

ee מְתָכוֹן
מִיּוֹסֵר

ff רְדָא מוֹפִית
מְרֻדוּתָא

gg מְרֻדוּתָא
תּוֹכַחְתּוֹ

hh סַעַר פּוֹעֵל
צְאִידְכוֹן

ii אֲעִלְכִּים
רְדָא מִסִּר

kk

Epistola

Εἰ δὲ χωρεῖς ἐσε παιδείας, ἥς μέν-8
ροι γέγονασι πάντες, ἄρα νόθοι ἐσε καὶ
οὐχ υἱοί.

Εἶτα τοῦ μὲν τῆς σαρκὸς ἡμῶν πα-9
τέρας εἰρημὸν παιδεύτας, καὶ ἐνετρε-
πόμεθα· οὐ πολλὰ μᾶλλον ὑποταγ-
σόμεθα τῷ πατρὶ τῷ πνιμμάτων, καὶ
ζήσομεν;

Οἱ μὲν γὰρ πρὸς ὀλίγας ἡμέρας κτ' 10
τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἐπαίδευον· ὁ δὲ ὑπὲρ τὸ
συμφέρον, εἰς τὸ μεταλαβεῖν τῆς ἀ-
γιότητος αὐτοῦ.

Πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ πα-11
ρόν οὐ δοκεῖ χαρὰς εἶναι, ἀλλὰ λύπης·
ὑπερὸν δὲ καρπὸν εἰρηνικὸν τοῖς δι' αὐ-
τῆς γεγυμνασμένοις ἀποδίδωσι δι-
καιοσύνης.

Διὸ τὰς παρειμνίας χεῖρας καὶ 12
τὰ ὀφθαλμοὺς ἀφ' ὧν γέγονα ἀνορθώ-
σαιτε·

Καὶ ὄρθας ποιήσατε τοῖς πο-13
σὶν ὑμῶν, ἵνα μὴ τὸ χελεῖν ἐκτραπῇ,
ἰαθῇ δὲ μᾶλλον.

Rom. 12.18

Εἰρηνῶν διώκετε μὲν πάντων, καὶ 14
τὸν ἀγασμὸν, οὗ χωρεῖς οὐδεὶς ὀφείλει
τὸν Κύριον·

Επισκοποῦντες μὴ τις ὑστερῶν ἀπὸ 15
τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· μὴ τις ῥίζα π-
ικρίας ἀνώφλουσα ἐνοχλῇ, καὶ διὰ ταύ-
της μολύνῃ πολλοί.

Gen. 25.33

Μὴ τις πόρνος, ἢ βέβηλος, ὡς Ησαῦ, 16
ὃς ἀντὶ βεβήσεως μιᾶς ἀπέδωκε τὰ πρῶ-
τόκια αὐτοῦ.

Gen. 27.38

Ἰσε γὰρ ὅτι καὶ μετέπειτα δέλων κλη-17
ρονομήσεται τὴν βουλάν, ἀπεδοκι-
μάθη· μετανόιας γὰρ τόπον οὐχ εἴρε,
καίπερ μετὰ δακρύων ἐζητήσας αὐ-
τήν.

Οὐ

Quod si estis absque castigatio-
ne, cuius participes sunt omnes, ne
pe spurii estis & non filii.

Deinde corporum nostrorū pa-
tres habuimus castigatores, & eos
reueriti sumus: annon multo magis
subiiciemur Patri spirituum, & vi-
uemus?

Nam illi ad paucos dies, prout
ipsis videbatur, nos castigabāt: hic
autem ad commodum nostrum, vt
participes simus sanctimonix ipsi

Omnis autem castigatio in præ-
sens quidem non videtur esse gau-
dii, sed tristitiæ: at postea fructum
tranquillum iustitiæ reddit iis qui
per eam fuerint exercitati.

Quapropter manus remissas &
genua soluta furrigite:

Et rectas orbitas facite pedibus
vestris, ne quod claudum est abdu-
catur à via, sed vt sanetur potius.

Pacem sectamini cū omnibus,
& sanctimoniam, sine qua nemo
videbit Dominum:

Prospicientes ne quis deficiat à
gratia Dei: ne qua radix amara sup-
pullulans obturbet, & per hanc in-
quinentur multi.

Ne quis sit scortator, aut profa-
nus, velut Esau, qui vnico edulio
vendidit suum ius primogeniti.

Scitis enim eum, etiam postea,
quū vellet hæreditario iure bene-
dictionem assequi, reprobātū fui-
sse. non enim reperit pœnitentiæ
locum, quanuis cum lacrymis bene-
dictionem illam exquisisset.

Non

6 Tertio, Si patri-
bus quibus secundū
Deum hanc vitam
debemus, hoc ius o-
mnes concedunt. Et
merito possint filios
suos castigare, annon
multo magis subicte-
mur Patri illi nostro,
spirituali & æternæ
vitæ auctori?

7 Amplificatio e-
iusdem argumenti,
Patres illi pro suo ar-
bitrio, caducæ alicuius
boni causa nos
castigarunt: Deus au-
tem summi nostri cō-
modi gratia nos eru-
dit, & sue sanctimo-
niæ nos confortes effi-
ciat. quod etsi præsens
sensus non percipit,
res tamen exitus pro-
bat.

8 Conclusio, alacri-
ter pergendū ē
quidem recto semper
& (quoad fieri po-
test) inoffenso cursu
seruato.

9 Pax & sancti-
monia cum omnibus
colenda.

10 Studendum mu-
tue edificatiōni, tum
in doctrina tum in
vitæ exemplis.

11 Vitanda scorta-
tio, & profanus a-
nimus. i. Deo suum
honorem nō tribuēs.
Cuiusmodi scelera
quā grauius tan-
dem Deus & Esau
tur, horrendum Esau
exemplum docet.

א' דלא מדרותא
ב' כלי תוכחה:

וְאִן דְּלֹא מִדְּרוֹתָא אֲנִתּוֹן הִי דְּכֵה
מִתְּרֵדָא כָּל נֶשׁ הַיִּיתּוֹן לְכוֹן נוֹכְרִיא
וְלֹא-בְנִיא :

ב' אֲכֵהִין
א' אֲכֵהִין
ג' רִדִּין מִסְרִים:

וְאִן אֲכֵהִין דְּכִסְרָא רִדִּין הוּוּ לֵן
וּבְהִתִּין הוּוּ מִנְהוֹן כְּמָא הָכִיל חִיבִין
דְּנִשְׁתַּעְבְּד לְאֲכֵהִין דְּרוֹחַתָּא וְנִחָא :

ד' לֹאכֵהִין
ה' דְּרוֹחַתָּא
ו' לֹאכֵהִין
ז' שֶׁל הַרוֹחוֹת
ח' נִחָא נִחָה
ט' לְעוֹדֵרֵן
י' לְעוֹרָה לֵנו
יא' נִשְׁתַּחֲוֶה
יב' נִתְחַבֵּר:

הָכֵן גִּיר לִזְכֵּן הוּוּ זְעוֹר אִיךְ דְּעִבִּין
הוּוּ רִדִּין הוּוּ לֵן אֱלֹהָא דִּין לְעוֹדֵרֵן
דְּנִשְׁתַּחֲוֶה לְקִדְּשׁוֹתָה :

ה' מִדְּרוֹתָא
ו' תוֹכְחָה
ז' בּוֹכְחָה כְּעִיתָה
ח' מִסְתַּבְּרָא
ט' נִחְשָׁבָה
י' דְּרוֹחַתָּא
יא' שְׁהִיא מִדְּרוֹת
יב' שֶׁל שְׁמַחָה
יג' כְּרִיתָה
יד' כֹּאכֵי:

כָּל מִדְּרוֹתָא דִּין בּוֹכְחָה לֹא
מִסְתַּבְּרָא דְּרוֹחַתָּא הִי אֱלֹהֵי
דְּכְרִיּוֹתָא לְחִרְתָּא דִּין פֹּאֲרָה
דְּשִׁלְמָא וְדוֹדִיקוֹתָא יִהְיֶה לְאֵילִין
דְּכֵה אֲתִדְרִשׁוּ :

טו' פֹּאֲרָה פֹּרֹת
טז' אֲתִדְרִשׁוּ
יז' נִכְתָּנוּ
יח' מִשְׁרִיתָא
יט' רִפּוֹת
כ' רַעֲלָתָא
כא' מוֹעֲדוֹת
כב' שְׁכִילִי
כג' שְׁכִילִים
כד' תְּרִיצָא
כה' יִשְׁרִים
כו' הִדְמָא הֶאֱכֹר
כז' יִשְׁעֵשׁ יִשְׁעָה
כח' יִתְאַסֵּס יִרְפָּא
כט' הֶרְטוּ כְּתֵר שְׁלֵמָא
ל' רַהֲטוּ רָל
לא' רִצּוֹ:

מִטּוֹל הֵנָּה אִידִיכוֹן מִשְׁרִיתָא
וּבּוֹרְכִיכוֹן רַעֲלָתָא שִׁרְרוּ
וְשְׁכִילָא תְּרִיצָא עֲבְדוּ לְרַגְלִיכוֹן
דְּהִדְמָא דְּחִגִּיר לֹא יִטְעֵשׁ אֱלֹהֵי
יִתְאַסֵּס :

לב' הֶרְטוּ כְּתֵר שְׁלֵמָא
לד' רַהֲטוּ רָל
לה' רִצּוֹ:

הֶרְטוּ כְּתֵר שְׁלֵמָא עִם כָּל אִנְשׁ
וּכְתֵר קִדְּשׁוֹתָא דְּכִלְעֵדִיָּה אִנְשׁ לְמֶרֶן
לֹא חִזָּא :

לז' דְּלֵמָאן:

וְהַיִּיתּוֹן זְהִירִין דְּלֵמָא אִנְשׁ יִשְׁתַּכַּח
בְּכוֹן דְּחִסִּיר מִן טִיבוֹתָא דְּאֱלֹהָא אוֹ
דְּלֵמָא עֲקֵרָא דְּמִרְרָא יִפֵּק עוֹפִיא
וְיִהְיֶה כּוֹן וְכֵה סְגִיָּא יִסְתִּיכוֹן :

אא' עֲקֵרָא
אב' שׁוֹרֵשׁ
אג' יִפֵּק יִצִּיא
אד' עוֹפִיא פֶּרֶחַ
אה' יִהְיֶה כּוֹן
אז' יִצִּיק לֵכֶס
אח' יִסְתִּיכוֹן
אט' יִשְׁמָאוּ
אפ' לֵמָא פֶּן
אק' עִסּוּ עִשׂוּ
אר' זֶכֶן מִכֹּר:

אוֹ לֵמָא אִנְשׁ מִשְׁתַּכַּח בְּכוֹן דְּזִנִּי
וְרִפָּא אִיךְ עִסּוּ דְּכִחְדָּא מֵאֲכוֹלָתָא
זֶכֶן בּוֹכְרִיתָה :

אז' יִדְעִין אֲנִתּוֹן גִּיר דֹּאף מִן כְּתֵר-בֵּן
אח' צִבָּא הוּא דִּיאֲרֵת בּוֹרְכָתָא וְאִסְתִּילִי
אט' אֲתֵרָא גִיר לְתִיבוֹתָא לֹא אֲשַׁכַּח כֹּר
אז' בְּדִמְעָא בְּעָה :

יִדְעִין אֲנִתּוֹן גִּיר דֹּאף מִן כְּתֵר-בֵּן
צִבָּא הוּא דִּיאֲרֵת בּוֹרְכָתָא וְאִסְתִּילִי
אֲתֵרָא גִיר לְתִיבוֹתָא לֹא אֲשַׁכַּח כֹּר
בְּדִמְעָא בְּעָה :

אז' יִדְעִין אֲנִתּוֹן גִּיר דֹּאף מִן כְּתֵר-בֵּן
אח' צִבָּא הוּא דִּיאֲרֵת בּוֹרְכָתָא וְאִסְתִּילִי
אט' אֲתֵרָא גִיר לְתִיבוֹתָא לֹא אֲשַׁכַּח כֹּר
אז' בְּדִמְעָא בְּעָה :

יִדְעִין אֲנִתּוֹן גִּיר דֹּאף מִן כְּתֵר-בֵּן
צִבָּא הוּא דִּיאֲרֵת בּוֹרְכָתָא וְאִסְתִּילִי
אֲתֵרָא גִיר לְתִיבוֹתָא לֹא אֲשַׁכַּח כֹּר
בְּדִמְעָא בְּעָה :

8 Et si absque castigatione estis, qua
castigatur unusquisque, facti estis alie
ni et non filii.

9 Et, si patres carnis castigantes fue-
runt nos, & verecundabamur ab illis,
quanto igitur magis debitores sumus
ut subiiciamus nos Patri ipsorum spi-
rituum, & vivemus?

10 Illi enim ad tempus quidem modi-
cum, prout volebant, castigabant nos:
Deus autem in commodum nostrum, ut
participes fiamus sanctimoniam ipsius.

11 Omnis autem castigatio in tempore
suo non aestimatur quod gaudii sit, sed
doloris: in fine autem fructus pacis &
iustitie reddit illis qui ea exercitati
fuerint.

12 Propterea manus vestras dissolutas
& genua vestra labantia confirmate:

13 Et orbitas rectas facite pedibus ve-
stris, ut membrum quod est claudum,
non aberret, sed sanetur.

14 Sectamini pacem cum omni homi-
ne, & sanctimoniam: quia sine ea ne-
mo Dominum nostrum visurus est.

15 Et estote cauti, ne quis reperiatur in
vobis inops gratie Dei, aut nequa ra-
dix amaritudinum producat florem,
& vexet vos, & per eam multi inqui-
nentur.

16 Aut ne quis reperiatur in vobis qui
sit scortator et solutus, veluti Isau, qui
uno edulio vendidit suum ius primogeniti

17 Scitis enim quod etiam postea cupe-
ret heres fieri benedictionis, & repro-
batus fuerit. Locum enim paenitentiae
non inuenit quāvis cum lacrymis qua-
sisset benedictionem illam.

5 Id est, Coram
eis.

6 Obseruandum,
Syram vocem
per synco-
pen positam esse
pro לֹאכֵהִין, vi-
tandae κακοφωνίας
causa: atque ideo
vertendam esse Pa-
tri ipsorum, ut nos
vertemus. quum-
que nomē ipsum
singulare sit, (licet
plurale affigatur
ei pronomē) non
debeuit in capite
duo illa puncta ha-
bere in Syro textu,
quae solent in si-
gnum pluralis nu-
meri, pluralibus tā-
tūm vocibus infi-
dere. Quod pro-
pterea dico quia
videtur propter
duo illa puncta hāc
versionem requi-
rere, Quanto igitur
magis debito-
res sumus ut subii-
ciamus nos patri-
bus spirituum? Ac
si comparatio in-
stituta esset inter
patres terrenos,
qui corpus gene-
rant, & spirituales
patres qui animos
informant. Atqui
manifestum est ex
ipso contextu, cō-
parationem esse
inter terrenos pa-
tres, & caelestē Pa-
trem spirituum
Deum.

7 Ad verbum,
Currite post pacē
cum homine. He-
braismus.

8 Id est, Destitu-
tus gratia Dei.

9 Et copulatiua
pro Sed aduersati-
ua.

h h h . i i j .

Epistola

Exo. 19. 16. Οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφω-18
μυῖω ὄρει, & κεισάμυρῳ πυρὶ, καὶ γνό-
φῳ, καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ.

Exo. 20. 19. Καὶ σάλπιγξ ἦχῳ, καὶ φωνῇ ῥή-19
μάτων. ἥς οἱ ἀκούσαντες ᾤρηθήσαντο
μὴ προσεθῆναι αἰ τοῖς λόγοις.

Exo. 19. 12. (Οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ διασελλόμε-20
νον, Καὶ θηρίον ὅτι δίγῃ τοῦ ὄρους, λιθο-
βοληθήσεται, ἢ βολίδι κατατοξου-
θήσεται.

Καὶ (οὕτω φοβερὸν ὡς τὸ φαντα-21
ζόμενον) Μωσῆς εἶπεν, Εκφοβός εἰμι
καὶ ἐντρομός)

Αλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει, καὶ 22
πόλει Θεοῦ ζώντος, Ιερουσαλὴμ ἐπου-
ρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων,

Πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πνευ-23
μάτων ἐν ἔσχατοις ἀπογεγραμμένων, καὶ
κριτῇ Θεοῦ πάντων, καὶ πνύμασι δι-
καιοσύνης τελευτῶν,

Καὶ διαθήκης νέας μεσίτη Ἰησοῦ, καὶ 24
αἵματι ῥαντισμοῦ, κρείττονα λαλοῦντι
ἢ τὸν Ἀβελ.

Βλέπετε μὴ ᾤρηθήσθε ὡς λα-25
λοῦντα. εἰ γὰρ ἐκείνοι ἐκέφυγον, ὡς ἐ-
πὶ τῆς γῆς ᾤρηθησάμενοι χηματίζον-
τα, πολλὰ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ' οὐ-
ρανῶν ἀποστρεφόμενοι,

Agg. 2. 7. Οὐ ἡ φωνὴ τῶν γυναικῶν ἐσάλωσε τότε. 26
νοῦ δὲ ἐπήγγελεται, λέγων, Ἐπ' ἀπαξ ἐ-
γὼ σείω οὐ μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ
τὸν οὐρανόν.

Τὸ δὲ, ἐπ' ἀπαξ, δηλοῖ τὴν σαλευ-27
σιν τῶν μετὰ θείων, ὡς πεποιημένων,
ἵνα μείνηται μὴ σαλευόμενα.

Διό

12 Non enim accessistis ad contre-
stabilem || montem, & incensum i-
gnem, ac turbinem, & caliginem,
& procellam:

Tubæque sonitum, & vocem ver-
borum: quā qui audierāt, || deprecā-
ti sunt ne amplius sibi fieret sermo:

(Non enim ferebant quod impe-
ratur, || Si vel bestia tetigerit mō-
tem, lapidabitur, aut iaculo confi-
getur.

Et Moses (adeo terribile erat vi-
sum quod apparebat) dixit, Expa-
uefactus sum ac tremebundus)

Sed accessistis ad montem Sion,
& ciuitatem Dei viui, Hierusalem
cælestem, & myriadas Angelorum,

Conuentum & concionē primo
genitorum qui cōscripti sunt in cæ-
lis, & iudicem vniuersorum Deū,
& spiritus iustorum consecratorū.

Et ad noui Testamenti mediato-
rem Iesum, & sanguinem aspersio-
nis, præstantiora loquentem quàm
loqueretur sanguis Abel.

13 Videte ne aspernemiini eum qui
loquitur. nam si illi non effugerunt
qui auersabantur eum qui loqueba-
tur Dei nomine in terra, multo ma-
gis nos, si eum qui de cælis est auer-
semur,

14 Cuius vox tūc concussit terrā:
nūc autē denūtiavit, dicēs, || Adhuc
semel ego concutiam non solum
terram, sed etiam cælum.

Porro illud Adhuc semel, decla-
rat instabilium rerū, vt puta facti-
tiarum, a motionē: vt mancant quæ
sunt stabilia.

Quapropter

12. Iam ad prophe-
tiam & regium
munus Christi cum
Mose comparati, eā-
dem exhortationem
applicat, hoc modo,
Si tanta fuit Legis
maiestas, quantā
putatus esse Christi
& Evangelii gloria?
Hanc autem compa-
rationem particula-
tim etiam explicat.

13. Applicatio supe-
rioris collationis, Si
non licuit sermonem
in terra loquens as-
pernari, quanto mi-
nus eius vocem qui
est ex cælis ipsi?

14. Evangelii stabi-
lem maiestatem, qua
totus orbis est concu-
ssus, ipsaque adeo ce-
lorum machina velut
obstupuit, cum exi-
it ex euanescente Le-
gis aconomia sonsu
tu comparati.

לא גיר אתקרבתון לגורא דיקרא

ומתנשש אף לא לחשוכא

ולערפלא ולערעורא :

ולא לקלא דקרנא ולקלא דמלא

הו דהנון דשמעוהי אשתאלו דלא

יתתוסף יתמלל עמהון :

לא גיר משכחין הו למסיכרו מרם

דאתפקד דאפן חיותא התקרבי לנת

טורא התרגם :

והכנא דחיל הוא חזוא דמושא אמר

דחיל אנא ורתית אנא :

אנתון דין אתקרבתון לטורא

דצהיון ולמדינתא דאלהא חיה

לאורשלים דבשמיא ולכנשא

דרכותא דמלאכא :

ולעדתא דבוכרא דמתכתבין

בשמיא ולא להא דינא דכל ולרוחתא

דכאנא דאתנמרו :

ולישוע מצעיא דדיתקא חדתא

ולרס דמה דמלל טב מן הו

דחיל :

אודהרו חיל דלמא תשתאלון

מן מן דמלל עמכון אן גיר הנון לא

אתפציו דאשתאלו מן דמלל עמהון

בארעא חד כמא חנן אן נשתאל מן

מן דמלל עמן מן שמיא :

אינא דקלה ארעא אזיע השא דין

מלך ואמר דתוב חדא זכא אנא אזיע

לא בלחוד ארעא אלא אף שמיא :

חדא דין דאמר חדא זכא מחווא

שוכלפא דהנון דמתתועין מטול

דעבירא אנון דיקוון הנון דלא

מתתועין :

ומטול

18 Non enim accessistis ad ignem ardentem et contrectabilem, neque ad tenebras¹⁰ et ad caliginem, et ad procellam.

19 Neque ad sonitum buccinae, et ad vocem verborum, quam qui audierat, detrectarunt¹¹ ne amplius sermo fieret sibi:

20 (Nam non poterant sustinere quod precipiebatur, [nempe] ut si vel etiam bestia appropinquaret ad montem, lapidaretur.

21 Et adeo formidabile erat visum, ut Musche diceret, Expansco et contremisco)

22 Vos autem accessistis ad montem Tzebiun, et ad civitatem Dei vivetis, ad Vrischelem qua[est] in calis, et ad cœtum myriadum Angelorum:

23 Et ad conventum primogenitorum, qui conscripti sunt in calis, et ad Deum iudicem omnium, et ad spiritus iustorum qui perfecti sunt.

24 Et ad Ieschua mediatorem Testamenti novi, et ad aspersionem sanguinis eius qui loquitur melius quam [sanguis] Habelis.

25 Caveat igitur ne¹² detrectetis [audire] eum qui loquitur vobiscum. Si enim illi non evaserunt qui detrectarunt [audire] eum qui loquebatur cum eis in terra, multo minus nos, si subtefugerimus eum qui loquitur nobiscum de calis.

26 Cuius vox terram commovit: nunc autem promisit, et dixit, Adhuc semel, ego commovebo non solum terram, sed etiam calum.

27 Hoc autem quod dixit Semel, ostendit mutationem eorum quæ commouentur, quoniam factitia sunt: ut maneant ea quæ non commouentur.

Quoniam

¹⁰ Et pro Aut disiunctiva.

¹¹ Vel, Deprecati sunt.

¹² Ad verbum, Adderetur [ut] fieret sermo cum ipsis. Id est, Ne amplius secum loquentem Deum ipsum audirent.

¹³ Vel, Deprecemini.

^a מתנשש
^b ערעורא
^c דמלא
^d יתתוסף
^e למסיכרו
^f אפן אף
^g חיותא
^h דחיל נורא
ⁱ רתית חרד
^k צהיון ציון
^l רכותא
^m דבוכרא
ⁿ רוחתא
^o מצעיא
^p דיתקא
^q חדרתא
^r רס וריקת
^s טב יותר
^t אפציו
^u אזיע הרעיש
^x מלך נשבע
^y חדא זכא פקס
^z מחווא
^{aa} שוחלפא
^{bb} מתתועין
^{cc} מתנשש

Epistola

Διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον ᾧ α-28
λαμβάνοντες, ἔχωμεν χάριν δι' ἧς λα-
τρεύωμεν δι' ἀρέσως τῷ Θεῷ, μὴ αἰ-
δοῦν καὶ δούλας.

Deut. 4. 24

Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ἡμῶν πῦρ κατανα-29
λίσκον.

Κεφάλαιον ιγ'

Rom. 12. 10

1. pet. 4. 9

Gen. 18. 3,

19. 3

Ἡ Φιλadelphία μνηστέω. 1
Τῆς Φιλοξενίας μὴ ὀλιγαν-2
θάνετε· διὰ ταύτης γὰρ ἔλαβόν πνες
ξενίσαντες ἀγγέλους.

Μιμηθήσκετε τῶν δεσμίων, ὡς σὺν-3
δεδεμένοι· τῶν κακουχουμένων, ὡς καὶ
αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι.

Τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοί-2
τι ἀμίαντος· πόρνοις δὲ καὶ μοιχεύ-
σιν κρινεῖ ὁ Θεός.

Αφιλάργυρος ὁ ἔργος· δροκούμενοι
τοῖς παροῦσιν· αὐτὸς γὰρ εἶρηκεν, οὐ μὴ5
σε δυνά, οὐδ' οὐ μὴ σε ἐκκαταλίπω.

Isaie 5.

Ὡστε παρρουῶντες ἡμᾶς λέγειν, Κύ-
ριος ἐμοὶ βοηθὸς, καὶ οὐ φοβηθήσομαι 6
τί ποιήσῃ μοι ὁ ὁυδισπας.

Psal. 116. 6

Μνημονεύετε τῶν ἡγουμένων ὑμῶν, 7
οἵτινες ἐλάλησαν ὑμῖν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ·
ὧν δι' ἀδωροῦντες πλὴν ἐκβασιν τ' ἀνα-
στροφῆς, μιμεῖσθε πλὴν πίστιν.

Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ 8
αὐτὸς, καὶ εἰς πάντον αἰῶνα.

Διδαχαῖς ποικίλαις καὶ ξέναις μὴ 9
περιφέρεσθε· καλὸν γὰρ χάριτι βε-
βαιουῖσθαι πλὴν καρδίαν, οὐ βεβήμα-
σιν, ἐν οἷς ἐκ ὠφελήθησαν οἱ περιπα-
τήσαντες.

Εχωμεν

Quapropter regnum assumen-
tes quod concuti non potest, tenea-
mus gratiam, per quam ita serui-
amus Deo ut ei placeamus, cum re-
uerentia & religione.

Etenim Deus noster, consumens
ignis est.

Cap. XIII.

1. Raterna charitas maneat.
Hospitalitatis ne sitis im-
memores: per hanc enim quidam
in scii exceperunt Angelos hospitio.

Memores estote vincitorum, tan-
quam una cum illis victi: eorum
qui malis premuntur, ac si ipsi quo-
que corpore afflicti essetis.

2. Honorabile est inter quosuis cō-
iugium, & cubile impollutū: scor-
tatores autem & adulteros damna-
bit Deus.

3. Sint mores alieni ab avaritia: sitis
contenti presentibus. dixit enim ip-
se, Non te deferam, neque te dere-
linquam.

Adeo ut confidenti animo dica-
mus, Dominus mihi auxiliator: nec
timebo quid faciat mihi homo.

4. Memores estote ducum vestro-
rum, qui loquuti sunt vobis sermo-
nem Dei: quorum imitamini fidem
considerantes qui fuerit exitus cō-
versationis ipsorum.

5. Iesus Christus heri & hodie idē
est, & in secula.

6. Doctrinis variis & peregrinis ne
circunferimini. bonum enim est
gratia constabiliri cor, non cibis, qui-
bus non sunt adiuti qui in ipsis ver-
sati sunt.

15 Generalis ex-
hortatio de sub tanti
Regis felicissima sub
lectione reuerentier
& religiose viuam
qui sicut suos potenti-
ssime beat, ita etiam
rebelles quam seueris-
sime elicitur.
Hec autem est Chri-
stiane vite summa
priorum Tabulam
respicit.

1 Ad secundam
Tabulam accedit,
cuius summa est cha-
ritas, praesertim in pe-
regrinos & afflictos.

2 Castum coniu-
gium in omni homi-
num ordine commen-
dat: scortatoribus &
adulteris extremum
a Deo exitum minis-
tratur.

3 Damnat aua-
ritia, cui opponitur
animus sua sorte cō-
tentus.

4 Fortium ducum
exempla sedulo ad i-
mitationem propo-
nenda.

5 Summam doctri-
nae repetit, unicuique
videlicet omnium de
moribus praecceptorū
fundamentum. Est
autem eiusmodi? In
Christo nobis esse
acquiescendum,
nec unquam extra
eius notitiam serua-
tum fuisse quicquam,
aut hodie seruari,
aut deinceps seruandū
esse.

6 Perstringit eos
qui externum cultū
ac praesertim discer-
men ciborum, cui Eu-
angelio permiscebāt,
quam doctrinam pla-
ne damnat, ut ex di-
ametro repugnantia
Christi beneficio.

ומטול חיל דקבלן מלכותא
לא מתתזעא^a נאחוד טיבותא דבה
נשמש ונשפר לאלהא^b בתחמעתא^c
ובדחלתא^c צניעות^c

28 Quoniam igitur accepimus regnū
non mobile, teneamus gratiam per
quam seruimus & placeamus Deo
cum verecundia & cum timore.

אלהן גיר גורא הו אכלתא
קפלאון יג

29 Deus enim noster, ignis est cōsumēs.

Cap. XIII.

1 Caritas fratrum maneat in vobis.

1 Id est, Fraterna

2 Et dilectionis hospitum ne obliui-
scamini. per hanc enim digni habiti
sunt quidam ut quum[id] non senti-
rent, exciperent Angelos.

3 Memores estote vincitorum, ac si cū
eis vincti essetis. Recordemini eorum
qui affliguntur, ut homines qui carne
induti estis.

4 Honorabile est cōiugiū inter omnes,
& cubile eorum mundum est: scorta-
tores autem & adulteros iudicaturus
est Deus.

2 Nempe Con-
iugatorum.

Ne sit amans argētum mēs vestra,
sed sufficiat vobis id quod est vobis. Ipse enim Dominus dixit, Nō deserā te,
& nō remissā habebo erga te manus.

3 Hoc est, Non
retraham manus
abs te.

6 Et est nobis dicendū confidenter, Do-
minus[est] auxiliator meus, non time-
bo: quid facturus est mihi filius homi-
nis?

7 Estote memores gubernatorū vestro-
rum qui loquuti sunt vobiscum sermo-
nes Dei: considerate finē cōuersationū
ipsorum, et imitamini fidem eorum.

8 Ieshua Christus heri & hodie, &
idem est, et in aeternum[erit].

4 Hebraismus.
Nam subiectum.
Et non, idem valet
quod Quam ut fa-
tis appar eat positi-
uum esse loco cō-
paratiui, ac si dictū
esset, Melius est e-
nim ut gratia con-
firmemus corda
nostra quā cibis.
5 Ambulauerūt
Hebraismus. Hoc
est, Affueri sunt
discrimini ciborū.

9 Ad doctrinas peregrinas et varias
ne abducamini. Bonum est enim ut
gratia confirmemus corda nostra, et
non cibis: quia non adiuti fuerunt illi
qui versati sunt in ipsis.

Habemus

^a לא מתתזעא
^b נאחוד
^c טיבותא נאחוד
^c תחמעתא
^c צניעות

^d חובא אחבת
^e יכתר תעמוד
^f רחמית
^g אהבת
^h אכסניא
ⁱ הגרים
^j תשעון
^k תשכח
^l רבישין
^m מרגישין או
ⁿ יודעים
^o עהדו זכרו

¹ מיקרו מוכר
² הוא
³ זונא
⁴ התחברות
⁵ האיש והאשה
⁶ לפי הסדר
⁷ שצותה
⁸ חתונה
⁹ דכיא נקי
¹⁰ גירא נואפים
¹¹ דאן שופט
¹² רחם חסד
¹³ אירא ידים

¹⁴ תכילאית
¹⁵ לכשח

¹⁶ מעדרני
¹⁷ עזר אותי

¹⁸ עהדין
¹⁹ זכרים

²⁰ מדברניכין
²¹ כנחניכים

²² אתבקו
²³ חתוננו

²⁴ שולמא סוף
²⁵ דובריהון

²⁶ הנהגתם
²⁷ מרו

²⁸ בהימנותהון
²⁹ לכו אחרי

³⁰ אמונתם
³¹ אתמל

³² אתמול
³³ חיוי הוה

³⁴ הוה
³⁵ משחלפא

³⁶ נחלפים
³⁷ תתדברון

³⁸ תנהגו
³⁹ טיבורא

⁴⁰ חסד
⁴¹ נשר ר

⁴² נאמץ או
⁴³ נסער

⁴⁴ אתעדו
⁴⁵ נעזרו

אית

Epistola

Εχθρὸν θυσιάσκειον ἔξ οὗ φαγῶν 10
οὐκ ἐχοῖσιν ἐξοισίαν οἱ τῇ σκηνῇ λα-
τρεύοντες.

Leu. 4. 11,
& 6. 30,
& 16. 27

Ὡν γὰρ εἰσφέρεται ζώων τὸ αἷμα πρὸς 11
ἀμδρπίας εἰς τὰ ἅγια διὰ τῶν χειρῶν,
τύπων τὰ σώματα κατακαίεται ἐξω
τῆς παρεμβολῆς.

Διὸ καὶ Ἰησοῦς, ἵνα ἀγάσῃ διὰ τοῦ 12
ιδίου αἵματος τὸ λαὸν, ἐξω τῆς πύ-
λης ἔπαυσε.

Τοίνυν ἐξερχώμεθα πρὸς αὐτὸν 13
ἐξω τῆς παρεμβολῆς, τὸν ὀνειδισμόν
αὐτοῦ φέροντες.

Mich. 2. 10

Οὐ γὰρ ἐχθρὸν ὡς ἐμύουσαν πόλιν, 14
ἀλλὰ πλὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν.

Os. 14. 3

Δι' αὐτοῦ οὖν διὰ φέρωμεν θυσίαν 15
ἀγνέσεως διαπαντός τῷ Θεῷ, θυτίσι
καρπὸν χιλιῶν ὁμολογησάντων τῷ ὀνό-
μα αὐτοῦ.

Τῆς ὁμοιωτικῆς καὶ κοινωνίας μὴ ἐ- 16
πιλανθάνεσθε· ποιαύτως γὰρ θυσίαις
ἀπαρεσβείνεται ὁ Θεός.

Παίδεσθε τοὺς ἡγουμένους ὑμῶν, 17
καὶ ὑποτάσσεται. αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦ-
σιν ὑπὲρ τῆς ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀ-
ποδώσοντες· ἵνα μὴ χαράς τοῦτο ποιῶ-
σι, καὶ μὴ στενάζοντες· ἀλλιστελὲς γὰρ ὑ-
μῶν τὸ πο.

Προσεύχεσθε πρὸς ἡμῶν· πεποιθὰ 18
μεν γὰρ ὅτι καλῶς σὺνείδησιν ἐχθ-
ρὸν, ἐν πᾶσι καλῶς θέλοντες διὰ σφε-
δέσθαι.

Περαισιτέρος δὲ παρακαλῶ τῶν 19
το ποιῶν, ἵνα τὰ χεῖρα ὑποκαταστήθω
ὑμῶν.

Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγα- 20
γὼν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῆς ἐκεί-
των τὸν μέγαν ἐν αἵματι διαθήκης αἰῶ-
νίου, τὸ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν,

Καταρτίστω

7 Habemus altare ex quo nō ha-
bent ius edēdi qui tabernaculo de-
feruiunt.

8 Quorum enim animalium san-
guis infertur pro peccato in sacra-
rium per Pontificem, horum corpo-
ra exuruntur extra castra.

9 Quapropter & Iesus, ut sanctifi-
caret populum per proprium san-
guinem, passus est extra portam.

10 Exeamus igitur ad eum extra ca-
stra, opprobrium eius portantes.

11 Nō enim habemus hīc sitam ci-
uitatem, sed futuram inquiremus.

12 Per ipsum igitur assidue offera-
mus Deo sacrificium laudis, id est
fructum labiorum cōfitentium no-
mini eius.

Beneficentiæ verò & communi-
cationis ne obliuiscimini: talibus
enim victimis delectatur Deus.

13 Obedite ducibus vestris, & ob-
secundate. vigilant enim ipsi pro
animabus vestris tanquam rationē
reddituri: ut cū gaudio hoc faciāt,
& non gementes. id enim est vobis
inutile.

14 Orate pro nobis: confidimus e-
nim nos bonam conscientiam ha-
bere, ut qui in omnibus cupiamus
honestē conuersari.

Amplius autem obsecro vos ut
faciatis, ut celerius restituar vobis.

Deus verò pacis autor, qui ma-
gnū illum ouium per sanguinem
foederis æterni pastorem, Dominū
nostrum Iesum, a mortuis reduxit,
Perficiat

7 Perpulchra ana-
goge refutat eorundē
errorem, Qui olim
seruiebant taberna-
culo, non descebantur
victimis quarū san-
guis pro peccato infe-
rebat per pontificē
in sacrarium: iste por-
ro victimam Christum
nostram oblationem
representabant. Ita-
que non possunt eius
fieri participes qui
tabernaculo deser-
uiunt, i. qui in Lega-
li cultu perstant. Nos
vero non pudeat illū
extra Hierusalem e-
iectum & passum se
qui nam in hoc qua-
que Christus veritas
illi figura respondet
quod extra portam
est passus.

8 Longius progre-
ditur in hac anago-
ge, & ita quoque no-
bis significatum di-
cit, oportere pios
Christi sectatores ve-
lut in mundo migra-
re, ipsius crucem por-
tantes.

9 Sublatis illis cor-
poralibus sacrificiis,
docet vera confesio-
nis sacrificia super-
esse, quæ partim in
gratiarum actione,
partim in beneficen-
tia consistunt: quibus
denuo victimis nūc
delectatur Deus.

10 Parandum pa-
storum & presbytero-
rum monitis, eorum
videlicet qui pro ani-
marum ipsis commi-
ssarum salute vigi-
lant.

11 Ultima pars e-
pistolæ, in qua summi
ministerii Hebræis
commendat: perseue-
rantiam & gratia-
rum incrementū ipsis
a Domino precatur:
excusat se quod pau-
cis sit eos consolatus,
consumpta videlicet
in disputando episto-
la: & quosdam fami-
liariter & amicē sa-
lutat.

אֵת לֹן דִּין מִדְבַּחָא דְּלֹא שְׁלִיט
לְמֹאכַל מִנָּה לְהִנּוֹן דְּבִמְשַׁכְנָא
מִשְׁמִשִּׁין :

10 *Habemus autem altare, ex quo non est ius edendi iis qui in Tabernaculo ministrant.*

^a מַעַל מְכִיָּא :
^b כּוֹמְרָא
כּוֹהֲנִים :
^c מִשְׁרִיתָא
מִחְנֶה :

11 *Animalium enim illorum quorum sanguinem inferebat Princeps pontificum in domum sanctam pro peccatis, caro comburebatur extra castra.*

^d חֵשׁ סְכֵל
אוֹ נִשְׂאָה :
^e נִפּוֹק נִצָּא :

12 *Propter hoc Ieschua, ut sanctificaret populum suum per sanguinem suum, extra urbem passus est.*

^f חֲסִדָּה
חֲרַפְתּוֹ :

13 *Igitur nos quoque egrediamur ad eum extra castra, induti opprobrio eius:*

^g מִסְכִּינָן
מִצָּפִים אֲנַחְנוּ :

14 *(Nō enim est nobis ciuitas quae permaneat hic, sed ad illam quae futura est, spectamus)*

^h נִסְק נִקְרִיבָה :
בְּכָל זִכֵּן לְאַלְהָא דְּאִיתִּיהּ פִּאֲרָא
דְּסִפּוּתָא דְּמוֹדִין לְשִׁמָּה :

15 *Et per manum eius offeramus victimas laudis omni tempore Deo: quae [laus] est fructus laborum quae gratias agunt nomini eius.*

ⁱ תִּשְׁעוֹן
תִּשְׁכַּחוֹ :
דְּמִסְכְּנָא בְּהִלִּין דְּבַחָא שְׁפָר אָנִישׁ
לְאַלְהָא :

16 *Et ne obliuiscamini beneficentia & communicationis pauperum: his [enim] victimis placet homo Deo.*

^k אֲתַטְפִּיסוּ
הַקְשִׁיבוּ :
^l מִדְּבַר נִיכּוֹן
מִנְהִיגִים :
^m שְׁהִינּוּ
עֵרִים :

17 *Et obedite gubernatoribus vestris, & auscultate eis: ipsi enim vigilant pro animabus vestris, tanquam homines qui reddituri sunt rationem vestri, ut cum gaudio faciant hoc, et non cum gemitibus. nam non est utile vobis.*

ⁿ חֲרוּתָא
שִׁמְחָה :
^o תִּנְחַתָּא
אֲנַחְנוּ :

18 *Orate pro nobis. Confidimus enim quod conscientia bona sit nobis: quia in omni re cupimus ut bene nos geramus.*

^p פִּקְחָא מוֹעִיל :
^q תְּכִילִינָן
כּוֹשְׁחִים :
^r אֲנַחְנוּ
תִּתְּרָא :
^s לִכְכֵּי
נִתְּדַבֵּר :
^t נִתְּנָה :

19 *Amplius peto à vobis ut faciatis hoc, ut citò reuertar ad vos.*

^u אֲתַפְּנָא
אֲשׁוּבָה :

20 *Deus autem pacis qui ascendere ⁶ fecit à mortuis pastorem illam magni gregis per sanguinem fœderis quod est in aeternum, ⁷ qui [quidē] est Ieschua Christus Dominus noster,*

^x רַעִיָּא רוּעָה :
^y מִרְעִיתָא
מִרְעָה :
^z דִּיתְקָא
בְּרִית :

⁶ Ad verbum, De inter mortuos.

⁷ Cohærent cū prioribus Pastorem gregis &c.

Epistola

Καταρπύσαι ὑμᾶς ἐν παντὶ ἔργῳ ἀ- 21
γαθῷ, εἰς τὸ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ,
ποιῶν ἐν ὑμῖν τὸ θέλημα αὐτοῦ
τῷ, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Παρακαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διέ- 22
χευτε τὴν λόγον τῆς παρακλήσεως· καὶ
ἡ διὰ βραχέων ἐπέσταλα ὑμῖν.

Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν Τιμόθεον 23
ἀπολελυμένον, μὴ οὗ (ἐὰν τάχιστα ἐρ-
χεται) ὁψομαι ὑμᾶς.

Ἀσπάζεσθε πάντας τοὺς ἡγουμένους 24
ὑμῶν καὶ πάντας τοὺς ἁγίους. Ἀσπάζον-
ται ὑμᾶς οἱ ἀπὸ τῆς Ἰταλίας.

Ἡ χάρις μὲν πάντων ὑμῶν. ἀμήν. 25

Πρὸς Ἑβραίους ἐγράφη ἀπὸ
τῆς Ἰταλίας διὰ
Τιμοθέου.

Perficiat vos in omni opere bono,
ad præstandam ipsius voluntatem,
efficiens in vobis quod acceptum
sit in cōspectu suo, per Iesum Chri-
stum: cui sit gloria in secula seculo-
rum. Amen.

Precor autem vos, fratres, suffer-
te sermonem cōsolationis: etenim
breuibz scripsi vobis.

Scitote fratrem nostrum Timotheū
solutum esse, cum quo (si celerius
venerit) visam vos.

Salutate omnes duces vestros &
omnes sanctos, Salutant vos Itali.

Gratia sit cum omnibus vobis.
Amen.

*Ad Hebraeos scripta ex Italia
per Timotheum.*

הו יגמורכון בכל עבד טב דתעבדון
 צבינה והו יסעור^א בן מדם דשפיר
 קדמוהי ביד ישוע משיחא דלה
 שובחא לעלם עלמין אמין :
 בעא אנא דין מנכון אחי דתגרון^ב
 רוחכון במלתא^ג דבוואא מסור
 דבזעוריתא^ד הו כתבת לכון :
 דעו דין לאחון טמאוס דאשתרי
 ואן בעגל יאתא עמה אחיכון :
 שאלו בשלמא דכלהון מדברניכון^ה
 ודכלהון קדישא שאלין בשלמכון
 כלהון דמן איטליא :
 טיבותא עם כלכון אמין :

21 Ipse perficiat vos in omni opere bo-
 no, ut faciatis voluntatem ipsius, & i-
 pse efficiat in vobis id quod bonum est
 coram eo, per Ieschua Christū: cui [sit]
 gloria in seculum seculorū. Ammin.
 22 Peto autem à vobis, fratres mei,
 8 ut patientes sitis per sermones⁹ cōsola-
 tionis. nam paucis scripsi vobis.
 24 Scitote autē quod frater noster Ti-
 motheus solutus est: & si citò venerit,
 cum eo visam vos.
 24 Salutate omnes¹⁰ gubernatores ve-
 stros & omnes sanctos. Salutant vos
 omnes qui sunt ex Italia.
 25 Gratia [sit] cū omnibus vobis. Am-
 min.

8 Ad verbum,
 Ut contineatis spi-
 ritum vestrum.
 9 Vel, Exhorta-
 tionis.

10 Vel, Dūces.

תלת אנרון דתלת שליחא דאשתחלה מרן
 לעיניהון הנודין דיעקוב
 ודפטרס ודיוחנן :

*Tres epistola trium Apostolorum, ante
 quorum oculos Dominus noster
 se transfiguravit. id est, Iaco-
 bi & Petri & Iohannis.*

Ἰακώβου τῆς ἀποστόλης Ἐπιστολὴ
καθολικὴ.

Κεφάλαιον α΄

Ἰακώβος, Θεοῦ καὶ Κυρίου¹
Ἰησοῦ Χριστοῦ δούλος, ταῖς
δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ
διασπορᾷ, χαίρειν.

Πᾶσαν χαρὰν ἡγήσατε, ἀδελφοί²
μου, ὅταν πειρασμοῖς περιπέσητε ποι-
κίλοις·

Rom. 5, 3

Γινώσκοντες ὅτι τὸ δοκίμιον ἐμῆς³
πίστεως κατεργάζεται ὑπομονὴν.

Ἡ δὲ ὑπομονὴ ἔργον τέλειον ἐχέ-⁴
τω, ἵνα ᾗτε τέλειοι καὶ ὁλόκληροι, ἐν μη-
δενὶ λειπόμηναι.

Εἰ δὲ τις ὑμῶν λείπεται σοφίας, αἰ-⁵
τείτω παρὰ τῆς διδόντος Θεοῦ πάντιν ἀ-
πλῶς, καὶ μὴ ὀνειδίζοντος· καὶ δοθήσε-
ται αὐτῷ.

Matth. 7, 7
marc. 11, 24
luc. 21, 9
iohan. 14, 13
& 16, 23

Αἰτείτω δὲ ἐν πίστι, μηδὲν διακρι-⁶
νόμητος· ὁ γὰρ διακρινόμενος ἔοικε κλύ-
δωνι θαλάσσης ἀνεμίζομην καὶ ῥιπι-
ζομην.

Μὴ γὰρ οἶδάτω ὁ ἀνθρώπος ἐκείνος ὅτι⁷
λήψεται πρὸς τὸν Κύριον·

Ἀνὴρ δίψυχος, ἀκατάστατος ἐν πα-⁸
ταῖς ταῖς ὁδοῖς αὐτῆς,

Καυχάτω δὲ ὁ ἀδελφός ὁ ταπεινός⁹
ἐν τῷ ὕψει αὐτῆς,

Eccli. 14, 28
esa. 40, 6
1. pet. 5, 14

Ὁ γὰρ πλούσιος, ἐν τῇ ταπεινώσει αὐ-¹⁰
τῆς ὅτι ὡς ἄνθος χόρτου ὀρελθύσεται.

Ἀνέτειλε γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύ-
σωνι, καὶ ὀξέσθαι¹¹ τὸν χόρτον, καὶ τὸ
ἄνθος αὐτῶν ὀξέσεται, καὶ ἡ ὑπερήφεια
τοῦ περσώπου αὐτῶν ἀπώλετο· οὕτως καὶ
ὁ πλούσιος ἐν ταῖς πορείαις αὐτῆς μα-
ρανθήσεται.

Μακάριος

Epistola catholica Iacobi Apostoli.

Cap. I.

IACOBUS, Dei ac
Domini Iesu Christi
seruus, duodecim tri-
bubus dispersis, salu-
tem.

Pro summo gaudio ducite, fra-
tres mei, quoties in tentationes va-
rias incideritis:

Illud sciētes, probationem fidei
vestræ parere patientiam.

Ceterum patientia opus perfe-
ctum habeat, ut sitis perfecti & in-
teгри, ita ut nihil vobis desit.

Quod si cui vestrum deest sapiē-
tia, postulet à Deo, qui dat eā omni-
bus benignè, nec exprobat: & da-
bitur ei.

Sed postulet cum fide, nihil dif-
ceptans: nam qui disceptat, similis
est fluctui maris qui vētis agitur
& iactatur.

Ne igitur existimet homo ille se
quicquam accepturum à Domino.

Vir animo duplici, inconstans est
in omnibus viis suis.

Porro frater qui est abiectus, glo-
rietur in sublimitate sua:

Contra, qui diues est, in abiecti-
one sui: quoniam veluti flos her-
bæ præteribit.

Nam velut exorto sole cum æstu,
exaruit herba, & flos illius decidit,
& spectabilis decor ipsius periit: ita
& diues in viis suis marcescet.

Beatus

¹ Primus locus, de consolatione in aduersis, in quibus nos non modo non frangi animo, sed etiam exultare oporteat.

² Primum argumentum, Quia afflictionibus explorabitur fides nostra: quā maximè nostra interest esse quamprimum.

³ Secundum, Quia sic in nobis gignitur patientia, virtus longè præstantissima.

⁴ Tertium argumentum, forma quaedam exhortationis propositum, ut scilicet & perpetua patientia a fide & temporaria discernatur. Crux est velut instrumentum quo Deus nos excolit: opus igitur & effectum afflictionum est nostri in Christo consummatio.

⁵ Responsio ad tacitam obiectionem. Facile quidem id esse dicere, factum vero non item. Respondet, opus quidem hic nobis esse longè alia sapientia quam humana, & quia carni sunt adeo repugnantia, nobis tamē optima esse statuamus: sed eius sapientia dono facillimè nos posuituros, si modo illud à Deo, (quo nihil est munus ceteris) rice, id est certa cum fiducia, petierimus.

⁶ Digressio aduersus preces cum animi hesitatione coeptas, ubi certam Dei promissionem habemus, qui secundus est huius epistolæ locus.

⁷ Rediit ad instrumentum, repetita propositione: exultandum esse in cruce, si potest que nos non deprimat, sed attollat.

⁸ Antequam concludat, tradit doctrinam superiorem oppositam, quomodo vide licet prosperis rebus (Et quum omnium rerum copia suppetat) sit sciendum: ita nimirum ut nemo idcirco suis placeat, sed eo magis sit ab omni fastu alienus.

⁹ Argumentum ab ipsa rerum natura sumptum, quibus nihil sit vanius & incertius.

אגרתא דיעקוב שליחא

קפלאון א

עקוב עברה דאלהא

ודמרן ישוע משיחא

לתרתעסרא שרבן

דזרען בעממא שלם:

כל חדוא תהוא לכוון אחי כד

תעלון לנסיונא סניאא ומשחלפא:

ידעין אנתון גיר דבוקיא דהימנותא

מקנא לכוון מסכרנותא:

לה דין למסכרנותא יהוא לה

עכדא משמליא דתהוון גמירין

ומשלמנין ובמדס לא הויתון חסירין:

אן אנש דין מנכון חסיר מן חכמתא

ישאל מן אלהא הו דיהב לכל

פשיטאית ולא מחסר ומתיחבא לה:

ישאל דין בהימנותא כד לא מתפלג

הו דמתפלג דמא לגללא דיפא

דשגשא להון רוחא:

ולא יסכר הו בר נשא דנסב מדס

מן מריא:

אינא דפליג ברעיונה וישגיש

בכלהין אורחתה:

ישתבהר דין אחא מביכא

ברומרמה:

ועתירא במוכבה מטול דאין

הכבא דעסבא הכבא עבר:

דנח גיר שמשא בחומה ומובש

לה לעסבא והכבה נפל ושופרא

דחווה אבד הכבא אף עתירא חמא

בהופכוהי:

אית

Epistola Iacob Apostoli.

Cap. I.

Aakub seruus Dei & Domini nostri Ieschua Christi, duodecim tribubus disseminatis inter Gentes, pacem.

Omne gaudiū sit vobis, fratres mei, quum intraveritis in tentationes multas et varias.

Scitis enim quod probatio fidei acquirit vobis patientiam.

Ipsi autem patientia erit opus perfectum, ut sitis completi et perfecti, et in nulla re sitis destituti.

Siquis autem ex vobis sit destitutus sapientia, petat à Deo, qui dat omnibus simpliciter, & non impropere: et datur ei.

Petat autem in fide, non hesitans. Is qui hesitat, similis est fluctibus maris quos commouet ventus.

Neque existimet ille filius hominis quod accipiet quicquam à Domino:

Qui [inquā] hesitat in animo suo, et commouetur in omnibus viis suis.

Glorietur autem frater humilis in sublimitate sua,

Et diues in humilitate sua: quoniā sicut flos herbae sic transit.

Oritur enim sol in calore suo, & arefacit ipsam herbā, et flos eius decedit, & decor aspectus eius perit: ita etiam diues marcescit in conuersationibus suis.

ii. iiij.

Epistola

Iob 2.17

Μακάριος ἄνθρωπος ὃς ὑπομένει πει- 12
ρασμὸν· ὅτι δοκιμὸς ἡνέμοις λήψεται
τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγέλατο ὁ
Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν.

Μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω, ὅτι 13
ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πειράζομαι· ὁ γὰρ Θεὸς ἀ-
πείραστος· ὅτι κακῶν, πειράζει δὲ αὐτὸς
οὐδέν.

Εἰσὶ δὲ πειράζεται, ὑπὸ τῆς ἰ- 14
δίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δε-
λεαζόμενος.

Εἴτα ἡ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα π- 15
κτεῖ ἀνδρείαν· ἡ δὲ ἀνδρεία ἀποτελε-
θεῖσα ἀποκύνει θάνατον.

Μὴ πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγα- 16
πητοί.

Γὰρ ὅσα δοθεὶς ἀγαθὴ, καὶ πάνθ' ὁ δώρημα 17
τέλειον δύνανται δοῦναι, κατεβαίνον ἀπὸ τοῦ
πατρὸς τοῦ φωτὸς, παρ' ᾧ ἐκ ἐνὶ πα-
ραλλαγῇ, ἡ ἁγίας ἀποσκίασμα.

Βουληθεὶς ἀπεκύνθη ἡμεῖς λόγῳ 18
ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι ἡμεῖς ἀπὸ χυμῶν
να τῶν αὐτῶν κτισμάτων.

Prou. 17. 17

Ὡστε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, ἔσω 19
πάς ἀνθρώπος ταχὺς εἰς τὸ ἀκούσαι, βρα-
δύς εἰς τὸ λαλῆσαι, βραδύς εἰς ὀργὴν.

Ὁργὴ γὰρ ἀνθρώπος, δικαιοσύνην Θεοῦ 20
οὐ κατεργάζεται.

Διὸ ἀποδέχονται πάντες ῥυπαρίαι 21
ὡσεὶ κακίας, ἐν ᾧ αὐτῇ δέξα-
σθε τὸν ἐμφυτον λόγον, τὸν δωάμενον
σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

Matth. 7. 22
rom. 2. 13

Γίνεσθε ὅτι ποιηταὶ λόγου, καὶ μὴ μόνον 22
ἀκροαταί, ὡς ἀλογίζονται ἑαυτοί.

Ὅτι εἴ τις ἀκροατὴς λόγου ὅτι, καὶ 23
οὐ ποιητὴς, ὅς ἐστι ὡς κενὸν δῶρον καταννοῶ-
ν τὸ ῥέσωπον τῆς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν
ἐσπέρῳ.

10 Beatus vir qui tolerat tentatio-
nem: quoniam quū probatus erit,
accipiet coronam vitæ, quā promi-
sit Dominus iis à quibus diligitur.

11 Nemo quum tentatur, dicat se à
Deo tentari. 12 nā Deus tentari ma-
lis non potest, nec quēquam tētat.

Sed vnusquisque tentatur, dum
à propria cupiditate abstrahitur &
inescatur.

Deinde cupiditas, posteaquam cō-
cepit, parit peccatum: peccatum ve-
rò peractum gignit mortem.

13 Ne errate, fratres mei dilecti.

Omne munus bonū, & omne do-
num est perfectum supernè, descen-
dens à Patre luminum, apud quem
non est transmutatio, aut conuer-
sionis obumbratio.

14 Is quia voluit, progenuit nos
sermone veritatis, vt essemus pri-
mitiæ quædam suarū creaturarū.

Itaque, fratres mei dilecti, sit om-
nis homo velox ad audiendū, tar-
dus ad loquendū, tardus ad iram.

Nam ira viri, iustitiam Dei non
exequitur.

Quapropter abiectis omnib⁹ for-
dibus, & excremento malitiæ, cum
lenitate recipite insitum sermonē,
qui possit feruare animas vestras.

15 Reipsa verò præstare sermonē,
nec sitis auditores solū, 16 fallen-
tes vosmetipsos.

17 Nam si quis audit sermonem, &
eum non præstat, is similis est viro
consideranti faciem suam natiuam
in speculo.

10 Conclusio, Crn-
tem patienter esse fe-
rendam: addito quar-
to argumento, quod
superiorum summam
completur: quia ni-
mirum hoc itimere
ad coronam vite per-
uenitur, ex gratia ta-
men, secundum pro-
missionem.

11 Tertius locus
huius epistolæ, in quo
à tentationibus ex-
ternis, (i. ab afflictio-
nibus quibus à Deo
exploratur) ad ten-
tationes internas de-
scendit: id est, ad eas
cupiditates quibus
ad malè agendum
incitatur. Summa
est, Non Deum sed
vnumquēque sibi-
ipsius tentatio-
nis esse auctorem. Nos
enim in sinu illam
vitiositatem gestare,
quæ arrepta vnde-
que occasione, vitio-
sus motus in nobis
excitet, ex quibus de-
mum vitiose actio-
nes, ac mors tandem,
earum merces, conse-
quatur.

12 Additur ratio
cur Deus non possit
nobis esse malè agen-
di auctor: quoniam
malum non appetit.

13 Altera ratio à re-
pugnantiis sumpta.
Deus est omnium bo-
norum auctor, & ita
quidem vt semper sit
sui similis: quomodo
igitur malorum au-
tor censeri possit?

14 Quartus locus,
de sermonis Dei præ-
stantia & fructu. Si-
ma est, studiosissime
nobis audiendum es-
se verbum Dei, quū
hoc sit semen quo nos
Deus pro gratuita
sua beneuolentia ex
numero creaturarū
selektos sibi genuit.
Damnat autem A-
postolus duo vitia
quæ nos hæc in re al-
de inturbant, nem-
pe quod ita nobis pla-
ceamus vt loqui ipsi
malimus quam Deū
loquentem audire, i-
mo etiam ad corre-
ptiones indignemur.
quibus vitius placidū
& sedatum animū
& puritatis aman-
tem opponit.

15 Altera admoni-
tio, Iacere audire
Dei verbum vt ex e-
ius præscripto vita
institatur.

16 Rationes addit
et eas quidem graui-
simas: primum quia
qui secus fecerint, pe-
sime sibi ipsis consu-
lant.

17 Secundo, Quo-
niam præcipuum vi-
sum verbi Dei amit-
tant qui agnita ex eo vitia non emendant.

^a טובוהי
לגברא אשר
האיש
^b מסיכר סוכל
^c מא דאתכח
כאשר יכח
^d מלך נשבע

^e מנסי מנוסה

^f מתרגר
מתפתה
^g מתנגר
נמשך
^h משנה הרת

ⁱ טלניתא צל
^k שובגיא
חסרון
^l קושטא אמת

^m מסרהבא
ⁿ מוחר
מתמהמה

^o נציכא
נשועה
^p כינן
תולרנו
^q תחא תחיה

^r שמועה
שומע

^s מחויתא
גליק

^a טובוהי לגברא דמסיכר נסיונא
דמא דאתכח נסב כלילא דחיא הו
דמלך אלהא לאילין דרחמין לה:
לא יאמר אנש כד מתנסא דמן
אלהא מתנסא אנא אלהא גיר לא
מנסי בבישתא והו לאנש לא מנסא:
אלא אנש אנש מן רגתה הו
מתנסא ומתרגר ומתנגר:
והדא רגתא בטנא וילדא חטיתא
חטיתא דין מא דאתגמרת ילדא
מותא:

לא תטעון אחי חביבא:
כל מוהכתא טבתא ומשמליתא
מן לעל נחתא מן אבא דנהירא הו
דלית לוהתא שוחלפא מרם אף לא
טלניתא דשובגיא:

הווי צבא וילדן במלתא דקושטא
דנהוא רישיתא דכריתא:
ואנתון אחי חביבא כל נש מנכון
יהו^m מסרהב למשמעⁿ ומוחר
לממללו ומוחר למרגו:

רוגזה גיר דגברא זדיקותא דאלהא
לא עכד:

מטול הנא ארחקו מנכון כלה
טנפותא וסונאא דכישותא ו
ובמככותא קבלו מלתא דנציכא
בכינן דהי משכחא^q דתחא אנן
לנפשיתכון:

הווי דין עבודה דמלתא ולא שמועה
בלחוד ולא תטעון נפשיתכון:
אן אנש גיר יהוא שמועה דמלתא
ולא עבודה הנא דמא להו דתחא
אפוהי במחזיתא:

חזא

12 *Beatus vir ille qui tolerat tentationes: quia postquā probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam promisit Deus iis qui diligunt se.*

13 *Ne dicat quis quū tēatur, A Deo ego tentor: Deus enim non tentatur in malis, et ipse hominem non tentat.*

14 *Sed quisque à concupiscentia sua tentatur et allicitur & attrahitur:*

15 *Et hæc concupiscentia cōcipit et parit peccatum. Peccatum autem quū consummatum fuerit, generat mortē.*

16 *Ne erretis, fratres mei dilecti.*

17 *Omnis donatio bona et completa, è supernis descendit à Patre luminum, apud quem non est immutatio ulla, nec etiam umbra recessus.*

18 *Ipse voluit, & genuit nos per sermonem veritatis, ut essemus principium creaturarum eius.*

16 *Et vos fratres mei dilecti, quisque ex vobis sit velox ad audiendum, et tardus ad loquendum, & tardus ad irascendum.*

20 *Ira enim viri iustitiam Dei non operatur.*

21 *Propter hoc longè remouete à vobis omnem impuritatem & faciem malitiae, et cum mansuetudine recipite sermonem insitum in vobis ipsis, qui potest seruare ipsas animas vestras.*

22 *Estote autem effectores sermonis, et non auditores tantum: neque decipiat animas vestras.*

23 *Siquis enim fuerit auditor sermonis, & non effector illius, hic similis est ei qui contemplatur faciem suam in speculo.*

ⁱ Id est, Primitiæ. Sicut apud Hebræos משיחא quod principium significat, sæpe pro primitiis vsurpatur, vt Leuit. 2. 12, Nū. 15. 20. & Deut. 18. 4. & passim.

² Id significat מנאס vocabulum deductum à נאס, cui responderet Hebraicum נאס, id est Scoria. Si verò deducta sit vox אבאס, (cui respondet Hebraicū אבא) significat multitudinē, vertendumque erit, Et multitudinem malitiæ.

³ Ad verbum, In naturam nostrā. Sed tamē dum insitum dicit, satis docet non innatū esse in nostra natura, sed aliena opera, videlicet prædicatione, Spiritus sancti virtute implantatum esse.

Epistola

Κατένόησε γὰρ ἑαυτὸν, καὶ ἀπελήλυ- 24
θε, καὶ δι' αὐτὸς ἐπελάθετο ὅποιος ἦν.

Cōsiderauit enim seipsum, & abiit, & statim oblit⁹ est qualis esset.

Ὁ δὲ δρακύντας εἰς νόμον τέλειον 25
τὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ δραμείνας, οὐ-
τος ἐκ ἀκροατῆς ἑπλησιμονῆς γνός-
μῳμος, ἀλλὰ ποιητῆς ἔργου, ὅστις μακά-
ριος ἐν τῇ ποιήσει αὐτῷ ἔσται.

At qui introspexerit in perfectā
illam Legem libertatis, & in ea per-
manferit, quia non fuerit auditor
obliuiosus, sed effector operis, bea-
tus erit in opere suo.

Εἴπῃς δοκεῖ θρησκός ἐστι ἐν ὑμῖν, μὴ 27
χαλιναγωγῶν γλῶσσαν αὐτῷ, ἀλλ' ἀ-
πατῶν καρδίαν αὐτοῦ, τύπου μάταιος
ἢ θρησκείας.

¹⁸ Siquis videtur religiosus esse
inter vos, non frænās linguam suā,
sed suum ipsius cor seducēs, huius
vana est religio.

¹⁸ Tertia admonitio. Verbo Des non tam bene agendi, sed etiam bene loquendi regulam praescribi.

Θρησκεία καθαρά καὶ ἀμίαντος 27
ἔστι τῷ Θεῷ καὶ πατρί, αὐτῇ ὅστις,
ἑπικέκληται ὀρφανοῖς καὶ χήραις ἐν
τῇ θλίψει αὐτῶν, ἀσπίλον ἑαυτὸν τηρεῖν
ἀπὸ τοῦ κόσμου.

¹⁹ Religio pura & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est, inui-
sere orphanos & viduas in afflictio-
ne ipsorum: & immaculatum sei-
psum seruare à mundo.

¹⁹ Quarta, Charitate in proximos (praeserim alieno subsidio natiues, & orphanos & viduas) & vite puritate verum Dei cultum constare.

Κεφάλαιον 65

Cap. II.

Leuit. 19. 15
deut. 1. 17
16. 19
prou. 24. 24
eccli. 4. 2

Ἀδελφοί μου, μὴ ἐν προσωπολη- 1
ψίαις ἔχετε πλεονέκτησιν τοῦ Κυρίου
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς δόξης.

F¹ Ratres mei, ne cum respectu
personarum habere fidem Do-
mini nostri Iesu Christi gloriosi.

¹ Quinta, Charitas item que a Deo a fide proficiscitur, et in personarum acceptione consistere non posse. quod illustrat, proposito eorum exemplo qui cum pauperum contumelia diuites colunt.

Εάν τις εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἴκον 2
ὑμῶν ἀνὴρ χρυσοδακτύλιος ἐν ἐ-
δῇ λαμπρᾷ, εἰσέλθῃ δὲ καὶ πτωχὸς
ἐν ῥυπαρᾷ ἐδῇ,

Nam si quis in cœtum vestrū in-
grediatur aureum gestans annulū,
veste splendida, ingrediatur autem
& pauper cum sordida veste,

Καὶ ἐπιβλέψῃτε ἐπὶ τὸν φοροῦντα 3
τὴν ἐδῇ τὴν λαμπρὰν, καὶ εἰπῇτε
αὐτῷ, Σὺ καί τοι ὦδε καλῶς· καὶ τῷ
πτωχῷ εἰπῇτε, Σὺ σῆτι ἐκεῖ, ἢ καί τοι
ὦδε ὑπὸ τὸ ὑποπόδιόν μου.

Et respexeritis ad eum qui vestē
gestat splendidam, & dixeritis ei,
Tu sede hīc pulchrē: & pauperi di-
catis, Tu sta illic, aut sede hīc sub-
ter scabellum meum:

Καὶ ἐδισκρίνητε ἐν ἑαυτοῖς, ἃ ἐχρῆ- 4
θε κρίται διαλογισμῶν ποιηθῆναι;

Nōne discrimen fecistis apud
vos, & facti estis iudices peruersē
deliberantes?

Ἀκούσατε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, 5
οὐχ ὁ Θεὸς ἐξελέξατο τοῦ πτωχοῦ τοῦ
κόσμου τύπου, πλοισίους ἐν πίστι, καὶ κλη-
ρονόμους τῆς βασιλείας ἧς ἐπηγγείλατο
τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν;

² Audite fratres mei dilecti, nōne
Deus elegit pauperes mundi hu-
ius ut fierent diuites fide, & hære-
des regni quod promisit iis à qui-
bus diligitur?

² Pernuersos esse iudices qui diuites pau-
peres anteponant, declarat ex eo quod
Dens cōtrario pau-
peres quos veris diui-
tis locupletaret diui-
tibus anteposuerit.

Υμεῖς

At

א טעא שכה :

חזא גיר נפשה ועבר וטעא דאיכנא
הוא :

24 *Contemplatus enim est seipsum, et
transiit, et oblitus est qualis fuerit.*

ב חר הכיט :

כל דין ב דחר בנמוסא משלמנא

25 *Omnis autem qui prospexerit in Le-
gem perfectam libertatis, et perstiterit
in ea, nequaquam est auditor auditi-
onis quæ obliuioni traditur, sed effector
operum: et hic beatus erit in opere suo.*

ג חרות :

דחארותא וקוי בה לא הוא שמועא

ד קוי עומר :

דשמעא דמתטעא אלא עבודא

ה שמעא שמע :

דעבדא והנא טוכנא יהוא בעבדה :

ו נשכה :

ואן אנש סבר דמשמש לאלהא

ז עבדא :

ולא אחר לשנה אלא מטעא לה

ח דעבדא עושא :

לבה דהנא סריקא הי תשמשתה :

ט חמשים :

תשמשתה גיר דכיתא וקדישתה

י טוכנא יהוא :

קדם אלהא אכא הדא הי למסער

יא עבדה אשדיו :

יתמא וארמלתא באולצניהון

יב כמעשו :

ולמטר אנש נפשה מן עלמא דלא

יג אחד כובש :

טולשא :

יד סריקא בלתי :

טו מועילה :

טז למסער :

יז לפקוד :

יח טולשא מום :

26 *Et si quis existimet quod et seruiat
Deo, et non cohibet linguam suā, sed
decipit ipsum cor suum, huius vanus
est cultus.*

27 *Cultus enim qui purus est et san-
ctus coram Deo Patre, hic est, ut visi-
tet pupillos et viduas in afflictionibus
suis, et ut custodiat quisque animam
suam à mundo immaculatam.*

Cap. II.

I *Fratres mei, ne cum acceptione
vultus retineatis fidē gloriae Do-
mini nostri Ieshua Christi.*

i Vide annotata
in cap. 6. Matth. 2

קפלאון ב

א מסככאמא :

אחי לא במסככאמא תהוון

ב משא פנים :

אחידין להימנותא דתשובחתה

דמרן ישוע משיחא :

אן גיר יעול לבנושתכון אנש

2 *Nam si ingrediatur in cœtum ve-
strū quispiā cuius annulus sit aureus,
aut cuius vestes sint splendide, et in-
grediatur pauper in vestibus sordidis:*

ג עוקתה :

דעוקתה דדהבא או דמאנוהי

ד טבעתו :

שפירא ויעול מסככאמא במאנא צאא :

ה מאנוהי :

ותחורון בהו דלכיש מאנא

ו בגדיו :

שפירא ותאמרון לה אנת הרבא

ז מאנא בגדים :

תב שפיר ולמסככאמא תאמרון לה

ח צאא צואים :

אנת קום לחל או תב לך הרבא

ט תחורון :

קדם כוכשא דרגלין :

י חביוט :

לא הא אתפלגתון לכון בנפשכון

3 *Et respexeritis in eum qui indutus
est vestibus splendidis, et dixeritis ei,
Tu hīc sede bene: et pauperi dixeritis,
Tu sta illic, aut sede hīc ante scabellū
pedum nostrorum:*

יא כוכשא הרום :

והויתון מפרשנא דמחשבתא

יב אתפלגתון :

בישתא :

יג הברלתם :

שמעו אחי חביבא לא הוא למסככאמא

יד מפרשנא :

דעלמא עתירא דין בהימנותא גבא

טו עושים הפרש :

אלהא דיהוון ירתא במלכותא הי

טז גבא בחר :

דמלך אלהא לאילין דרחמין לה :

יז מלך נשבעי :

אנתון

4 *Annon discriminē fecistis apud vosi-
psos, et facti estis interpretes cogitatio-
num malarum?*

5 *Audite fratres mei dilecti, nōne
pauperes mundi, diuites autem in fide
elegit Deus, ut essent heredes regni
quod promisit Deus iis qui diligunt
ipsum?*

Vos

Epistola

Υμεῖς δὲ ἠπμάσατε ³ πῶχόν. 6
οὐχ ⁴ πλούσιοι καταδυναστεύουσιν ὑ-
μῶν, καὶ αὐτοὶ ἐλκοῦσιν ὑμᾶς εἰς κρι-
τήρια;

Οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσι τὸ καλὸν 7
ὄνομα τὸ Ἰησοῦν ἐφ' ὑμᾶς;

Εἰ μὲντοι νόμον τελεῖτε βασιλικόν, 8
καὶ πλὴν γραφῶν, Αγαπήσεις τὸ πλησίον
σου ὡς σεαυτὸν, καλῶς ποιεῖτε.

Εἰ δὲ προσωποληπτεῖτε, ἀμδρῆαν 9
ἐργάζεσθε, ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τοῦ νόμου
ὡς παραβάται.

Ὅς τις γὰρ ὅλον ⁵ νόμον τηρήσῃ, πᾶς- 10
σὲ δὲ ἐν ἐνὶ, γέρονε πάντων ἐνόησας.

Ὁ γὰρ εἰπὼν, Μὴ μοιχεύσῃς, εἶπε 11
καὶ, Μὴ φονεύσῃς. εἰ δὲ οὐ μοιχεύ-
σῃς, φονεύσῃς δὲ, γέρονας ᾧραβά-
της νόμου.

Οὕτω λαλεῖτε καὶ οὕτω ποιεῖτε 12
ὡς διὰ νόμου ἐλθούσας μέλλοντες
κρίνεσθαι.

Ἡ γὰρ κρίσις ἀνίλεως τῶ μὴ ποιή- 13
σαντι ἔλεος, καὶ κατακαυχᾶται ἔλεος
κρίσεως.

Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πί- 14
σιν λέγει πῶς ἔχῃ, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ; μὴ
δυνάται ἡ πίστις σώσαι αὐτόν;

Εὰν δὲ ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ γυμνοὶ 15
ὑπάρχωσι, καὶ λειπόμηναι ὥς τ' ἐφῇ-
μέρου Ἰουδαίας,

Εἰπὴ δὲ τις αὐτοῖς ἔξ ἑμῶν, Ὑπά- 16
γετε ἐν εἰρήνῃ, θερμαίνετε καὶ χορτά-
ζεσθε. μὴ δώτε δὲ αὐτοῖς τὰ Ἰησοῦν
τοῦ σώματος, πῶς τὸ ὄφελος;

Οὕτω καὶ ἡ πίστις, ἐὰν μὴ ἔργα ἔχῃ, 17
νεκρά ὅτι κατὰ ἐαυτὴν.

ΑΜ'

At vos contumelia affecistis pau-
perem. Nōne diuites per tyranni-
dem opprimūt vos, & trahunt vos
ad tribunalia?

Nōne blasphemāt praeclarū il-
lud nomē à quo estis cognominati?

Si quidem Legem regiam prae-
statis secundum Scripturā, Diliges
proximum tuum ut teipsum, bene
facitis:

Sin verò personam respicitis, pec-
catum committitis, & redarguimi-
ni à Lege veluti transgressores.

Quisquis enim totam Legē ser-
uauerit, offenderit autem in vno,
omnibus tenetur.

Nā qui dixit, Ne mœcheris, di-
xit etiam, Ne occidas. Quòd si non
fueris mœchatus, occideris autem,
factus es transgressor Legis.

Ita loquimini & ita facite ut per
Legem libertatis iudicandi.

Nam damnatio absque misericor-
dia erit ei qui non praestitit mis-
ericordiā: & gloriatur misericordia
aduersus damnationem.

Quæ utilitas, fratres mei, si fidē
dicat aliquis habere se, opera verò
non habeat? num potest fides illa
eum seruare?

Quòd si frater aut soror nudi fue-
rint, & egentes quotidiano victu,

Dicat autem eis aliquis vestrum,
Abite cum pace, calefcite & fatura
mini: non tamen dederitis eis quæ
sunt apta corpori, quæ erit utilitas?

Ira quoque fides, si opera non ha-
beat, mortua est per se.

Quinimo

3 Secundo, infā-
nos etiam eosdem e-
sse probat, ex eo quod
diuites sint potius
execrabiles, & qui
Ecclesiam persequan-
tur, & Christum blas-
phemant. Loquitur
enim de impijs &
profanis diuitibus,
cuiusmodi semper fu-
erunt plerique, qui-
bus pios pauperes
abiecos opprimit.

4 Conclusio, Chari-
tatis quam praecri-
bit Deus, cum illa
personarum acceptio-
ne conuenire non po-
tē, quum via regia
sit incedenda.

5 Nouum argumē-
tum ab eiusdem con-
clusionis probatione,
Non diligis proximos
ab is qui alius negle-
ctis certos quosdam
amitisse colat: quo-
nam non obediū Deo
qui ex Dei mādātis
rescindit quod minus
fuerit ipsi commodū:
imò reus merito cen-
setur violatē Legis
in genere, etiam si co-
tera obseruat.

6 Probatio, Quia
vnus est idem est Le-
gislator, & corpus Le-
gis inuicem.

7 Conclusio totius
tractationis, ea con-
ditione nos esse libe-
ratos à Legis male-
dictione per Dei ele-
mentiam & clemēti-
am, & clemēti-
am teneamur mutua
beneficentiam fone-
re: & qui scius fece-
rit, gratiam Dei non
sensurum.

8 Quintus locus
cū superiore tractatu
optimē coherens, de
vera seu fidei fide. cu-
ius loci propositio est,
Fides quæ opera nō
edat, non esse fidem
illam quæ iustifica-
tur, sed fides simula-
crum sine, Per fidem
non esse iustificatos
qui fides effecta non
demonstrant.

9 Prima ratio à
simili. Si quis fameli-
co dixerit, Satur est,
nec interea quicquid
subministrat, non erit
hæc vera charitas: ita
si quis dixerit se cre-
dere, & nulla edat
fidei opera, non erit
vera hæc fides, sed
mortuum quiddam
fidei nomine ornatū,
de quo non est cur
quisquam gloriatur,
nisi velit manifestè
redargui, quum ex
effecta intelligatur
causa.

^a שטתוניה
מאסתם אותו
^b משתעלין
סתעלים
^c נגדין
מושכים

אנתון דין ^a שטתוניה למסכנא
לא הא עתירא ^b משתעלין עליכון
והנון נגדין לכון לבית דינא :

לא הא הנון מגדפין על שמא
טבא דאתקרי עליכון :

^d נמוסא
תורה :

ואן ^d נמוסא דאלהא בהדא

^e משלמיתון
מסלאים אתם :

משלמיתון איך דכתיב דתרחם

^f שפיר טובא :

לקריבך איך נפשך ^f שפיר עבדין

אנתון :

^g באפא נסבין
נושא פנים
^h מתכונין
מתסרים :

אן דין ^g באפא נסבין אנתון חטיתא
עבדין אנתון ^h ומתכונין אנתון מן

ⁱ עברי עובדים
^k נמוסא
תורה :

נמוסא איך עברי על ^k נמוסא :

^l שרע עובר :

אינא גיר דכלה נמוסא נטר

^m תגור תנאף :

ובחרא שרע לכלה נמוסא אתחייב :

ⁿ גאר נואף :

הו גיר דאמר דלא תגור הו אמר

דלא תקטול אן דין לא ⁿ גאר אנת

אלא קטל אנת הוית לך עבר על

נמוסא :

^o סערין
פעלים :

הכנא הויתון ממללין והכנא הויתון

^p חארותא
חופשה :

סערין איך אנשא דכנמוסא

^q למתדרגו
להשפט :

דחארותא עתידין אנתון למתדרגו :

^r משתעלין
מתנשאים :

דינא גיר הוא דלא רחמא על הו

דלא עבר רחמא ^r משתעלין אנתון

ברחמא על דינא :

^s הנינא
תועלת :

מנא הנינא אחי אן אנשא אמר דאית

^t משכחא
יכולה :

לי הימנותא ועבדא לית לה דלמא

^u לתחיוהי :

משכחא הימנותא דתחיוהי :

^v חתא אחות
סיברתא :

ואן אחא או חתא יהוון ערטליון

^w דינסא של
יום יום :

וחסירין סיברתא דיומא :

^{aa} זולוכו
שחנו :

ויאמר לחון אנש מנכון ^{aa} זולוכו בשלמא

^{bb} שחנו
התחממו :

שחנו וסבעו ולא ^{bb} תתלון לחון

^{cc} תתלון
תחנו :

סניקותה דפגרא מנא ^{cc} הנינא :

^{dd} סניקותה
צרכו :

הכנא אף הימנותא דלא עבדא

^{ee} הנינא
תועלת :

מיתא הי בלחודיה :

^{ff} דלא עבדא
בלתי מעשים :

אמר

6 Vos autē despectui habuistis ipsum pauperem. Nonne diuites extollunt se super vos, & trahunt vos ad domum iudicii?

7 Nonne ipsi obloquuntur contra famam bonam quae promulgata erat de vobis?

8 Et, si Legem Dei in hoc perficitis, sicut scriptum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum, bene facitis:

9 Si autem vultum accipitis, peccatum facitis, & redarguimini à Legge tanquam transgressores Legis.

[§] Quid sit accipere vultum, ostendimus Matth. 6. 2

10 Qui enim totam Legem seruat, & in uno transgreditur, toti Legi obnoxium se reddidit.

11 Is enim qui dixit, Ne adulterium committas, idem dixit, Ne occidas. Si autem nō committas adulterium, sed occidas, factus es transgressor Legis.

12 Ita loquimini, et ita agite, tanquā homines qui per legem libertatis iudicandi estis.

13 Iudicium enim [futurū est] sine misericordia contra eum qui non fecit misericordiam. extollimini per misericordiam supra iudicium.

14 Quae est utilitas, fratres mei, si quis dicat, Est mihi fides, et opera non sint ei? Nunquid potest fides eius seruare eum?

15 Et, si frater aut soror fuerint nudi & carentes cibo quotidiano,

16 Et dixerit illis aliquis ex vobis, Abite in pace, calefacite vos, et saturamini, & non dederitis eis necessitatem corporis, quanam utilitas?

17 Ita etiā fides absque operibus, mortua est sola.

kkk.i.

Epistola

Αλλ' ἐρεῖ τις, Σὺ πιστὴν ἔχεις, καὶ γὰρ 18
ἔργα ἔχω· δείξόν μοι πῶς πιστὴν τοῦ ἐν
τῷ ἔργῳ τοῦ, καὶ γὰρ δείξω τοῦ ἐν τῷ
ἔργῳ μου πῶς πιστὴν μου.

Σὺ πτεύεις ὅτι ὁ Θεὸς εἰς ὅτι καλῶς 19
ποιεῖς· καὶ τὰ δαμόνια πτεύουσι, καὶ
φείσονται.

Θέλεις δὲ γινῶναι, ὡς ἀνθρώπου κα- 20
νέ, ὅτι ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νε-
κρά ὅστιν;

Gen. 22. 18
Αβραὰμ ὁ πατὴρ ἡμῶν ἐκ τῶν ἔργων 21
ἐδικαιώθη, ἀνενέγκας Ἰσαὰκ τὸ υἱὸν αὐτοῦ
ὅτι τὸ θυσιάζειν;

Βλέπετε ὅτι ἡ πίστις σιγήσῃ τοῖς ἔρ- 22
γοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ ἡ πίστις ἐ-
τελειώθη;

Gen. 15. 6
Rom. 4. 3
Gal. 3. 6
Καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφή ἡ λέγουσα, 23
Ἐπίστευσε δὲ Αβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐ-
λογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, ὅτι φίλος
Θεοῦ ἐκλήθη.

Ορᾶτε οὖν ὅτι ἐκ τῶν ἔργων δικαιοῦ- 24
ται ὁ ἄνθρωπος, ὅτι ἐκ τῆς πίστεως μένον;

Iosue 2. 1
Ομοίως δὲ καὶ Ραὰβ ἡ πόρνη ἐκ τῶν 25
ἔργων ἐδικαιώθη, ὑποδεξαμένη τὸν
ἀγγέλου, καὶ ἐτέρα ὁδὸς ἐκβαλῶσα;

Ὡς περὶ τοῦ σώματος χωρὶς πνύματος 26
ποὺ νεκρὸν ὅστιν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν
ἔργων, νεκρά ὅστιν.

Κεφάλαιον Γ

ΜΗ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀ- 1
δελφοί μου, εἰδότες ὅτι μείζον
κρίμα ληψόμεθα.

Ecclesi. 14. 1
& 19. 17,
& 25. 11
Πολλὰ γὰρ πταίοντες πάντες· εἰς 2
ἐν λόγῳ οὐ πταίει, ὅτι τέλειος ἄνθρωπος,
δωατὸς χαλινὰ ζωγῆσαι καὶ ὅλον τὸ
σῶμα.

Ἰδοὺ,

Quinimo dicet aliquis, Tu fidē
habes, & ego opera habeo: ostende
mihi fidem tuam ex operibus tuis,
& ego ostendam tibi ex operibus
meis fidem meam.

10 Tu credis Deum vnum esse: re-
cte facis: & dæmonia credunt, &
horrescunt.

11 Vis verò nosse, homo vane, fidē
illam quæ est absque operibus, mor-
tuam esse?

Abraham pater ille noster nōn-
ne ex operib⁹ iustificatus est, || quū
obtulisset Isaac filium suum super
altare?

Vides fidem administram fuisse
operum ipsius, & ex operibus fidē
perfectam fuisse?

Itaque impleta est Scriptura quæ
dicit, || Credidit autem Abraham
Deo, & imputatum est ei ad iusti-
tiam, & amicus Dei vocatus est.

12 Videtis igitur ex operibus iu-
stificari hominem, & non ex fide
tantum?

13 Similiter autem etiam || Rahab
illa meretrix annon ex operibus iu-
stificata est, quum excepisset nun-
tios, & alia via emisisset?

14 Nam sicut corpus absque spiri-
tu mortuum est, ita & fides illa quæ
est absque operibus, mortua est.

10 Aliter ratio ab
absurdo, si eiusmodi
fides esset vera illa
fides qua iustifica-
mur, diaboli essent
iustificati, ut qui illā
habeant. Atqui nihil
dominus eohorrescit.
non sunt igitur iusti-
ficati, nec fides illa ve-
ra est fides.

11 Tertia ratio ab
exemplo Abrahami,
quem non dubiū est
vera fide fuisse præ-
ditum. Is verò filium
suum offerens, ea fide
se præditum demon-
stravit quæ minime
esset operum inanis,
ac proinde verum si-
bi fuisse præbitum
testimonium quum
dicoretur fides ei ad
iustitiam fuisse im-
putata.

12 Conclusio, iusti-
ficari non qui fide
qualicumque sit præ-
ditus, sed ea fide quæ
opera consequantur.

13 Quarta ratio, à
simili exemplo Ra-
hab meretricis, quæ
et ipsa vera fide se
iustificatam esse ex
operibus probavit.

14 Conclusio repeti-
ta. Non fidem, sed ea
dauet quoddam esse
fidem quæ opera non
edat.

Cap. III.

N'E sitis multi magistri, fratres
mei, scientes fore ut grauius
iudicium auferamus.

In multis enim labimur omnes.
|| Siquis in sermonem non labitur, hic
perfectus est vir, ut qui possit fræno
moderari totum etiam corpus.

1 Sextus locus, Ne-
quis (quod plerique
ambitiosè faciunt) in
rigide censura in a-
lios suis surpet.

2 Ratio, Quia Dei
seueritatem in sese
pronocant qui tam
solicite et rigide a-
lios damnant, quum
et ipsi inueniantur.

3 Septimus locus
de frænanda lingua,
cum superiore com-
paratur, ut constet nemi-
nem esse qui merito
culpari non possit,
quum vel linguam
frænare rarissima sit
virtus.

18 *Dicet enim aliquis, Tibi est fides, et mihi sunt opera. ostende mihi fidē tuā sine operibus, et ego ostendam tibi fidē meam ex operibus meis.*

19 *Credis quòd unus est Deus? Bene fa-
cis: etiam demonia credunt, et ³ contre
miscunt.*

20 *Vis tu scire, ô fili hominis debilis,
quòd fides sine operibus mortua sit?*

21 *Pater noster Abraham nonne ex o-*
peribus ⁴ iustificatus est quum obtulit
Isaac filium suum super altare?

22. *Vides quòd fides eius 'auxilio fuerit
operibus eius, et ex operibus fides eius
'perfecta sit?*

23 *Et impleta est Scriptura quæ dicit
quòd credidit Abraham Deo, & im-
putata est ei [fides illa] ad iustitiam,
& amicus Dei vocatus est.*

24 Vides tu quòd ex operibus ⁷ iustificatur filius hominis, & nequaquam ⁸ ex fide tantum?

25 Similiter etiam Rahab meretrix
nonne ex operibus iustificata est, quæ
excepit exploratores, & per viam aliã
emisit eos?

26 *Quemadmodū corpus absque spiri-
tu mortuum est, sic fides absque operi-
bus mortua est.*

Cap. III.

*NE multi doctores sint inter vos,
fratres mei, sed scitote quod iu-
dicii maioris rei sumus.*

2. Multas enim transgressiones admit-
timus omnes nos. Quicumque in sermo-
ne non transgreditur, hic est vir perfe-
ctus, qui potest in servitute continere
totum corpus suum.

kkk.ij.

3 Vel, Horrescūt
4 Id est, Cōper-
tus est iustificatus
fuisse.

5 Vel, Coopera-
ta fuerit operibus
eius.

6 Id est, Perfe-
ctius cognita.

7 Id est, iustus
esse comprobatur

8 Nempe ex illa
mortua & sterili
fide, quam tu te ha-
bere iactas sine o-
peribus.

9 Vel Caupona.
Vtrunque enim
significat Hebrai-
ca vox חללי, tū e-
tiam Syra חללי.

Sed plures ac maioris autoritatis
reperiuntur inter-

pretēs Hebræi,
qui Hospitā m-
terpretantur seu
Cauponā, quā
qui Meretricem.

Nam Ionathas, pa-
raphraſtes Chal-
daus, omniâ ſcri-
ptorum qui nunc
extant antiquiſſi-

mus, (quippe qui ante aduentum Christi claruerit) in historia Rachab vocem חַלְחַל Chal-

daicè veritit
מונקיט, quod so-
nat tantum Hospi-
tam, vocabulo de-
ducto מנקיט quod

significat Hospitium, vt testatur
autor libri ערוך,
qui dicit פונק si-

gineare id quod
Hebraicè dicitur
חנּוּחַ, Constat autē
חנּוּחַ esse Hospitiū,
à verbo חנּה, quod

est Manere & Di-
versari. Hunc Iona
chan deinde sequū
tur R. Schelomo,
R. Iona, R. Leui fi-

ius Gersonis. & e-
iam R. D. Kimhi:
quanquam hic v-
ranque interpre-
tationem afferat.

Id est, Cenfo-
es importuni, a-
torum vitia ni

orum vitia mi-
nis acutè cernen-
tes, in suis verò
profus cæci.

Epistola

Ἰδοὺ, τῶν ἵππων τοῦ χαλινοῦ εἰς τὰ 3
σώματα βάλλομεν, ὥστε τὸ πείθεσθαι
αὐτοῖς ἡμῖν, καὶ ὅλον τὸ σῶμα αὐτῶν
μετάγειν.

Ἰδοὺ, καὶ τὰ πλοῖα τηλικαῦτα ὄν- 4
τα, καὶ ὑπὸ σκληρῶν ἀνέμων ἐλα-
νόμενα, μετὰ γατα ὑπὸ ἐλαχίστου πι-
δαλίου ὅπου αὐτὴ ἡ ὁρμὴ τοῦ διδύνοντος
βούληται.

Οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα μικρὸν μέλος 5
ᾧ, καὶ μεγαλαυχεῖ. Ἰδοὺ, ὀλίγον πῦρ
ἡλίκη ἐν ὕλῃ ἀνάπλει.

Καὶ ἡ γλῶσσα πῦρ, ὁ κόσμος τῆς 6
ἀδικίας· οὕτως ἡ γλῶσσα καθίσταται
ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν, ἡ ἀπολούσα ὅλον
τὸ σῶμα, καὶ φλογίζουσα τὸ ὅλον τῆς
χρυσέως, καὶ φλογίζομεν ὑπὸ τῆς
γέννης.

Πᾶσα γὰρ φύσις θηρίων τε καὶ πε- 7
τεινῶν, ἐρπετῶν τε καὶ ἐναλίων, δα-
μάζεται καὶ δεδάμασαι τῇ φύσιν τῇ
ἀνθρώπινῃ.

Τὴν δὲ γλῶσσαν οὐδεὶς δυνάται 8
ἀνθρώπων δαμάσαι. ἀκατάχρητον κα-
κὸν μέσην ἰοῦ θανάτηφόρου.

Ἐν αὐτῇ ἀλογουμένη τῷ Θεῷ καὶ 9
πατέρει, καὶ ἐν αὐτῇ καταρτίμεθα
τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κατὰ ὁμοίωσιν Θεοῦ
γεννόμενοι.

Ἐκ τῆς αὐτῆς σώματος ἔξέρχεται ἀ- 10
λογία καὶ κατάρα. Οὐ γὰρ, ἀδελφοί
μου, ταῦτα οὕτω γίνεσθαι.

Μὴ ἡ πηγὴ ἐκ τῆς αὐτῆς ὁπῆς βρεῖ 11
τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν;

Μὴ δυνάται, ἀδελφοί μου, συκὴ 12
ἐλάας ποιῆσαι, ἢ ἄμπελος σύκα; οὐ-
τως οὐδεμία πηγὴ ἀλυκὸν καὶ γλυκὺ
ποιῆσαι ὕδωρ.

Τίς

4 Ecce, equis fræna in ora immitti-
mus ut obediant nobis, & totū cor-
pus eorum circumagimus.

4 Duabus similitu-
dinibus, una a frenis
equorum, altera a
navium gubernacu-
lis sumpta, quanta
res recta lingua mo-
deratione effica po-
ssint ostendit.

Ecce, naues quoque, quum tantæ
sint, & a ventis sævis agantur, cir-
cumaguntur a minimo gubernacu-
lo quocunque libido gubernatoris
voluerit.

Ita & lingua pusillum membrum
est, & magna iactat. Ecce, exiguus
ignis quantam materiam incendit!

5 Ex adverso, quā-
ta in toto orbe terra-
rum incommoda ex
lingua intemperan-
tia proneniant decla-
rat, ut eo diligentius
omnes illius modera-
tioni incumbant.

Lingua etiam, flamma est, et mū-
dus iniquitatis: ita inquam lingua
constituta est inter membra nostra
maculās totum corpus, & inflam-
mans orbem conditum, & inflam-
mata a gehenna.

Omnis enim natura & ferarum
& volucrum, serpentiumque & ma-
rinorum, domatur & domita est a
natura humana:

Linguam autem nullus hominū
domare potest. malum est quod co-
ercere non possis: plena est veneno
mortifero.

6 Per ipsam benedicimus Deo &
Patri, & per ipsam maledicimus ho-
minibus qui ad similitudinem Dei
conditi sunt.

6 Inter cetera lin-
gua dicitur Apostolus
potissimum coarguit
maledicentiam in
proximū, præsertim
in eis quo nihilomi-
nus per eam religiosi
videri volunt.

7 Ex eodem ore procedit benedi-
ctio & maledictio. Nō oportet, fra-
tres mei, hæc ita fieri.

7 Duplici ratione
negat Deo posse lau-
dem tribui ab homi-
ne maledico: primum
quia homo sit Dei i-
mago, quam qui non
reueretur, ne Deum
quidem ipsum reue-
retur.

Nunquid fons ex eodem forami-
ne manat dulcem & amaram aquā?

8 Secundo, Quia
non patitur ordo in
rerum natura a Deo
positus, ut res adeo
inter se repugnantes
simul constituentur.

Nūquid potest, fratres mei, ficus
oleas edere, aut vitis ficus? ita nul-
lus fons falsam & dulcem aquam
potest edere.

Quis

3 **הָא גִיר פִּגּוּרָא בְּפּוּמָא דְרִכְשָׁא**
 רמינן איך דישתעבדון לן וכלה
 גושמהון מהפכינן :
 4 **אָף אֶלְפָּא ד עֲשִׂינְתָּא כִּד דְּבִירָן**
 להין רוחא קשיתא מן קיסא זעורא
 מתנתפן לאתר דחאר צכינה דהו
 דמדבר :
 5 **הֲכֵנָא אָף לִשְׁנָא הֲדָמָא הוּ זְעוּרָא**
 ומשתעלא אף נורא זעורתא עבא
 סגיאא מוקדא :
 6 **וְלִשְׁנָא נּוּרָא הוּ וְעֵלְמָא דְחֲטִיטָא**
 איך עבא הוּ וְהוּ לִשְׁנָא כִּד אִיתּוּהִי
 בְּחֲדָמִין מִכְתָּם לֵה לְכֵלָה פִּגְרָן וּמוֹקֵד
 יוכלא דשרבתן דרהטין איך גיגלא
 ויקר אף הוּ בְּנּוּרָא :
 7 **כִּלְהוֹן גִּיר כִּינָא דְחִיּוּתָא וּדְפִרְחָתָא**
 ורחשא דימא ודיבשא משתעבדון
 לכינא דאנשותא :
 8 **לִשְׁנָא דִין אֲנֵשׁ לֹא אֲשַׁכַּח**
 דיכבשיוהי בישתא הי הדא דלא
 מתתכסא מלא הוּ סמא דמותא :
 9 **בֵּה גִיר מְכַרְכִּינָן לְמַרְיָא וְאַבָּא**
 ובה לישינן לבני נשא דבדמותא
 דאלהא עבדין :
 10 **וּמִנָּה מִן פּוּמָא נִפְקִין לִוְטָתָא**
 ובורכתא לא ולא אחי דהלין
 הכנא יסתערן :
 11 **דְּלִמָּא מִשְׁכָּחָא מִן חֵד מְבוּעָא**
 יפקון מיא חליא ומריא :
 12 **אוּ דְּלִמָּא מִשְׁכָּחָא תַּתָּא אַחִי**
 דזיתא תעבדי או גפתא תאנא
 הכנא אף לא מיא מלחיא משכחין
 דיתעבדון חליא :
 מנו

3 *Ecce enim, frana in ore equorū im-*
mittimus ut obsequantur nobis, & to-
tum corpus eorum circumagimus.

4 *Etiam naues ingentes, quum agūt*
eas venti saui, à ligno exiguo circum-
aguntur in locum ad quem intēta est
voluntas eius qui gubernat.

5 *Ita etiam lingua, membrum est exi-*
guum, et extollit sese: etiam ignis exi-
guus ramos multos incendit.

6 *Et lingua, ignis est, et mundus pec-*
cati veluti ramus est: & ipsa lingua
existens in membris nostris maculat
totum corpus nostrum, et inflamat
proventus generationum nostrarum,
quæ currunt veluti rota, ac ardebit e-
tiam ipsa in igne.

7 *Omnes enim natura bestiarū, & vo-*
lucrum, & reptilium maris & arida,
domantur à natura humana:

8 *Linguam autem nō potuit quisquā*
subingere. Malum est hoc quod non
impeditur: plena est veneno mortis.

9 *Per ipsam enim benedicimus Do-*
mino & Patri, et per ipsam maledici-
mus filiis hominis qui ad similitudinē
Dei facti sunt.

10 *Et ex eodem ore procedunt maledi-*
ctiones & benedictiones. Non conue-
nit, fratres mei, ut hæc ita fiant.

11 *Nunquid possunt ex eadem scatu-*
rigine emanare aqua dulces & amaræ?

12 *Aut nunquid potest ficus, o fratres*
mei, oleas edere, aut vitis ficus? simi-
liter neque aqua salsa possunt fieri
dulces.

kkk.ij.

2 Diceret, per er-
 rorem in פגורא li-
 teram 7 positam
 esse pron, ac legen-
 dum פגורא, quod
 frequenter occur-
 rit in significatio-
 ne frænorum: con-
 trā verò פגורא nū-
 quam: sed quia Sy-
 ri libri omnes &
 impressi & manu-
 scripti 7 habent, &
 non ת, dicendum
 potius est, vel a-
 liam esse vocem
 Syrae linguae pecu-
 liarem, vel eandē
 cum פגורא, in qua
 tamen ex Syrae lin-
 guae proprietate
 n mutatum est in
 7 eiusdem organi
 literam.

3 Ad verbum,
 Subiiciuntur, vel
 Obnoxia sunt na-
 turæ, &c.

4 Vel, Celatur.

Epistola

Τίς σοφός καὶ ὀπίσθμων ἐν ὑμῖν; 13
διζάτω ἐκ τῆς καλῆς ἀναστροφῆς τὰ
ἔργα αὐτοῦ ἐν πρᾶτὶ σοφίας.

Εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐ- 14
ρίθειαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κα-
τακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς
ἀληθείας.

Οὐκ ἐστὶν αὐτὴ ἡ ὁφία δύναιεν κα- 15
τακαυχῆσθαι· ἀλλ' ὀπίσθμος, ψυχικὴ, σα-
μονιώδης.

Οπου γὰρ ζῆλος ἐ ἐρίθεια, ἐκεῖ ἀκα- 16
ταστασία καὶ πᾶν φᾶλον πᾶν ἔργον.

Ἡ δὲ δύναιεν σοφία πᾶν ἔργον α- 17
γνή ἐστιν, ἐπειτα εἰρηνική, ὀπιεική, δι-
πειθή, μετὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγα-
θῶν, ἀδιάκριτος καὶ ἀνυπόκριτος.

Καρπὸς δὲ τῆς δικαιοσύνης ἐν εἰρή- 18
νῇ ἀσπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρηνίῳ.

Κεφάλαιον δ'

Ποθεν πόλεμοι καὶ μάχαι ἐν ὑ- 1
μῖν; ἐκ ἐντεῦθεν, ἐκ τῆς ἡδονῶν
ὑμῶν τῆς στρατευομένων ἐν τοῖς μέλε-
σιν ὑμῶν;

Επιθυμεῖτε, καὶ οὐκ ἔχετε· φονεύετε 2
καὶ ζηλοῦτε, ἐ οὐ δύνασθε ὀπιτυχεῖν·
μάχεσθε καὶ πολεμεῖτε, οὐκ ἔχετε δέ,
διὰ τὸ μὴ ἀντεῖσθαι ὑμᾶς.

Αἰτεῖτε, καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κα- 3
κῶς ἀντεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν
δαπανήσῃτε.

Μοιχοὶ καὶ μοιχαλίδες, ἐκ οἴδατε ὅ- 4
πῃ φιλία τῷ κόσμῳ, ἐχθρὰ ποῦ Θεοῦ
ἐστίν; ὅς δὲ οὐ βουλευθῇ φίλος εἶναι τοῦ
κόσμου, ἐχθρὸς τῷ Θεοῦ καθίσταται.

Ἡ δοκεῖτε

9 Quis sapiens & sciētia præditus
est inter vos? demonstret ex bona
conuersatione opera sua, cum man-
suetudine sapientiæ.

Quòd si inuidiam amaram habe-
tis, & irritationem in corde vestro,
ne gloriāmini, & ne mēdaces esto-
te aduersus veritatem.

Nō est enim ista sapientia super-
nè descendens, sed terrena, anima-
lis, dæmoniaca.

Vbi enim inuidia est & irritatio,
ibi tumultuatio & omne op⁹ prauū.

Quæ autem supernè est sapiētia,
primū qdē pura est, deinde paci-
fica, moderata, tractabilis, plena mi-
sericordiæ & fructuū bonorū, abs-
q; diiudicatione, sine simulatione.

10 Fructus autem iustitiæ cum pa-
ce feritur pacificis.

Cap. IIII.

V'Nde bella & lites inter vos?
nōne hinc, nimirum ex volu-
ptatibus vestris quæ militāt in mē-
bris vestris?

Concupiscitis, & non habetis: in-
uidetis & studiosè affectatis, nec
potestis assequi: pugnatis & bella-
tis, non tamē obtinetis, propterea
quòd non petitis:

Petit, & non accipitis, eo quòd
malè petatis, vt in voluptates ve-
stras infumatis.

3 Adulteri & adulteræ, nescitis
amicitiam mundi, inimicitiam esse
cum Deo? Quicunque ergo volue-
rit amicus esse mūdi, inimicus Dei
constituitur.

9 Octauus locus est
superiore coherens,
de animi lenitate re-
tinentur: cui opponi-
tur inuidia & ani-
mus irritabilis. Ob-
struit autem intro-
itum principum istorum
malorum fontem, ne
per falsam sapientie
persuasionē, quum ta-
men nulla sit vera sa-
pientia nisi que cele-
stis est, & ad omne
veræ moderationis
ac simplicitatis ge-
nus animos nostros
format.

10 Quoniam sibi
persuasit mundus mi-
seros esse qui pacifi-
cam & simplicem vi-
tam colant, pronun-
tiant ex aduerso Apo-
stolus, tandem eos col-
lecturos pacificos ius-
tissime messet.

1 Progređiens in
eodem argumento, a-
lias bellorum & li-
tium causas ab effectis
damnat, nempe im-
modicas cupidita-
tes: quas Dominus
merito frustratur, & et
nihil aliud quàm
insanabiles crucia-
tus afferant eis qui-
bus infunt.

2 Eos nominatim
reprehendit quos nō
pudet Deum velle
facere suarum libidi-
num administrum,
dum vel per se illicita,
vel licita quidem,
verum in peruersos
usus petunt.

3 Alia ratio cur e-
iusmodi effrenes cu-
piditates omnino sint
damnandæ: quoniam
videlicet qui mundo
se addeat, cū Deo
diuortium facit, ab-
rupto sacri illius spi-
ritualis coniugii vin-
culo.

An

^a רדא מחוכם:
^b יחוא יראה:
^c חופכא:
^d דרכים:
^e שפירא:
^f טובים:

מנו מנכון דחכים ^a ורדא ^b יחוא
עבדוהי ^c בחופכא ^d שפירא בחכמתא
מכיכתא:

^c חסמא קנאה:
^f מריא מרה:

אן דין ^c חסמא ^f מריא אית בכון או
^g חרינא בלביכון לא ^h תתחתרון על
קושטא ⁱ ותרגלון:

^g חרינא:
^h מריכה:
ⁱ תתחתרון:
^j תנשאן:
^k קושטא:
^l האמת:
^m תרגלון:

מטול דהדא חכמתא מן לעל לא
נחתת אלא איתיה ^m ארעניתא ⁿ מן
חושכא דנפשא ומן שאדא:

^l תכוכו:
^m נחתת ירה:
ⁿ ארעניתא:

^p איכא גיר דאית ^q חסמא ^r וחרינא
תמן אף דלוחיא וכל מדס דביש:

^o מן הארץ:
^p מן חושכא:
^q ממחשבי:
^r שאדא:

חכמתא דין דמן לעל דביא הי
ומליא שלמא ומכיכא ^s ומשתמעניא

^s שידים:
^t איכא איה:
^u חסמא קנאה:
^v חרינא:

ומליא רחמא ופארא טבא ^u ודלא
פלגותא הי ונאפא לא נסכא:

^h מריכה:
ⁱ דלוחיא:
^j עיבור:

פארא דין דזיקותא ^y בשינא
מודרעין לאילין דעבדין שלמא:

^c משתמעניא:
^d מקשיכא:

קפלאון ד

^u דלא פלגותא:
^v בלי פחד:

מן איכא דאית בכון קרנא
ומצותא לא הוא מן ^{bb} רגניתא

^u דלא פלגותא:
^v בלי פחד:

דמקרבן בהדמיכון ^{cc}
מתרגרגין אנתון ולית לכון

^u דלא פלגותא:
^v בלי פחד:

וקטלין אנתון ^{dd} וטנין אנתון ול
אתיא באידיכון ^{ee} ונצין אנתון וקרנא

^z מן איכא איה:
^{aa} מזה הוא:

עבדין אנתון ולית לכון מטול דלא
שאלין אנתון:

^{aa} מצותא:
^{bb} מלחמות:
^{cc} רגניתא:

שאלין אנתון ולא נסבין אנתון
מטול דבישאית שאלין אנתון איך

^{cc} תאוות:
^{dd} מקרבן:

דתתרגסון ^{hh} רגניתכון ^{gg}
גירא לא ידעין אנתון ^{kk} דרחמתא

^{dd} עושות מלחמה:
^{ee} טנין:

דעלמא הנא ^{ll} בעל דבבותא הילות
אלהא אינא הכיל דצבא דיהוה

^{dd} טנין:
^{ee} מקנאים:

רחמא דעלמא הנא בעל דבבא
הוא לאלהא:

^{ff} קרבא:
^{gg} עבדין נלחמים:

או

13 *Quis ex vobis est qui sit sapiens & eruditus? ostendat opera sua per conversationes bonas, in sapientia mansueta.*

14 *Si autem amulatio amara sit in vobis, aut contentio in cordibus vestris, ne inflemini aduersus veritatem, et mentiamini.*

15 *Nam hac sapientia e supernis non descendit, sed est terrena, a tenebris anima, & a demonibus.*

16 *Vbi enim est amulatio & contentio, ibi etiam conturbatio, et quicquid est mali.*

17 *Sapientia autem quae e supernis est, pura est, et plena pacis, & mansueta, et obtēperans, et plena misericordia et fructuum bonorū, & sine dissidio est, & vultum non accipit.*

18 *Fructus autem iustitiae in tranquillitate seminantur illis qui faciunt pacē.*

Cap. IIII.

1 *Vnde [fit] quod sunt in vobis bella et pugnae? nonne ex concupiscentiis quae militant in membris vestris?*

2 *Concupiscitis, et non est vobis: et occiditis, & amulamini, neque peruenit ad manus vestras: & pugnat, et bella geritis, neque est vobis: propterea quod non postuletis.*

3 *Petitis, & non accipitis: eo quod male petatis, ut saturetis concupiscentias vestras.*

4 *Adulteri, ignoratis quod amicitia mundi huius, inimicitia est apud Deū? Is igitur qui vult esse amicus mundi huius, inimicus est Deo.*

kkk.iiij.

5 Quid sit accipere vultum, ostendimus Matth. 6. 2

6 Id est, Qui conculant pacem. Hebraismus.

1 Vel, Contentiones.

2 Vel Contentiones

3 Vel, Nutriatis.

Epistola

Η δοκίμῃ ὅτι κενῶς ἡ γραφὴ λέγει,
Πρὸς φθόνον ἐπιποθεῖ τὸ πνεῦμα ὁ κα-
τρώκησεν ἐν ἡμῖν;

Prou. 3. 34
1. Pet. 9. 5

Μεῖζονα δὲ δίδωσι χάριν· διὸ λέγει, 6
Ο Θεὸς ὑπερηφάνοις ἀντὶπάσεται,
ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

Ephes. 4. 27

ὑποτάγητε οὖν τῷ Θεῷ· ἀνέστητε 7
τῷ διαβόλῳ, καὶ φέξεταί αὐφ' ὑμῶν.

Ἐπίσατε τῷ Θεῷ, καὶ ἐπίει ὑμῖν. κα- 8
ταλείσατε χεῖρας ἀμάρτωλοι, καὶ ἀνί-
στατε καρδίας διψυχοι.

Ταλαιπωρήσατε καὶ πενθήσατε 9
καὶ κλαύσατε· ὁ γέλως ὑμῶν εἰς πέν-
θος μεταστραφήτω, καὶ ἡ χαρὰ εἰς κα-
τήφειαν.

1. Pet. 5. 6

Ταπεινώθητε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, 10
καὶ ὑψώσῃ ὑμᾶς.

Μὴ καταλαλεῖτε ἀλλήλων, ἀ- 11
δελφοί· ὁ καταλαλῶν ἀδελφὸς, καὶ
κρίνων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, κατα-
λαλεῖ νόμου, καὶ κρίνει νόμον· εἰ δὲ
νόμον κρίνεις, οὐκ εἶ ποιητὴς νόμου, ἀλ-
λὰ κριτής.

Rom. 14. 4

Εἰς ὅστιν ὁ νομοθέτης ὁ δυνάμειος 12
σῶσαι καὶ ἀπολέσαι· σὺ τίς εἶ ὃς κρίνεις
τὸν ἕτερον;

Ἀγε νῦν οἱ λέγοντες, Σήμερον ἡ αὐ- 13
ριον πορεύσομεθα εἰς τὴν πόλιν,
καὶ ποιήσομεν ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἓνα, καὶ ἐμ-
πορεύσομεθα, καὶ κερδήσομεν.

Οἵτινες ἐκ ἐπίσταδε τὸ τίς αὐριον· 14
ποία γὰρ ἡ ζωὴ ὑμῶν; ἀτμὶς γάρ ἐστιν ἡ
παρὰ ὀλίγον φαινομένη, ἔπειτα δὲ ἀ-
φανισμένη.

1 Cor. 4. 19

Ἀντὶ τοῦ λέγειν ὑμᾶς, Ἐὰν ὁ Κύριος 15
δειλήσῃ, καὶ ζήσωμεν, καὶ ποιήσομεν
τὸ τοῦ ἐκείνου.

Νῦν δὲ καυχᾶσθε ἐν ταῖς ἀλαζο- 16
νείαις ὑμῶν· πάντα καύχησις τοιαύτη,
πονηρὰ ἐστίν.

Εἰδὲν

⁴ An putatis Scripturam inaniter
dicere, Ad inuidiam fertur spiritus
qui habitat in nobis?

Sed maiorem offert gratiā: quia
dicit, Deus superbis resistit, mode-
stis autem dat gratiam.

⁴ Occupatio, An-
mos quidem nostros
sponte in hac vita
vivere, sed tanto dili-
gentius esse cavēda.
quod studium inane
non erit, quum Deus
contumaces quidem
oppugnet, modestos
autem ea gratia do-
net quae sit omnibus
illis virtus superior.

⁵ Subiicite igitur vos Deo: resi-
stite diabolo, & fugiet à vobis.

Appropinquate Deo, & appropin-
quabit vobis: emundate manus vos
peccatores: & purificate corda, vos
duplices animo.

⁵ Conclusio, Contrarias
virtutes illis virtus e-
sse opponēdas, ac pro-
pinae pro eo quod dia-
boli suggestionibus ob-
sequeremur, Deo sub-
iiciēdas esse mentes
nostras, & diabolo
certa cum se victo-
rie resistendum: deni-
que studendum ut pu-
ritate & sinceritate
vite ad Deum quā
proximè accedamus.

⁶ Affligimini & lugete, & flete: ri-
sus vester in luctum conuertatur,
& gaudium in mœrorem.

⁶ Pergens in eadē
oppositum collatio-
ne, profans illis gau-
dii seriam animi co-
ntritionem, & arro-
gantiam sanctam mo-
destiam opponit.

Summittite vos in cōspectu Do-
mini, & extollet vos.

⁷ Ne alii aduersus alios loquimini
fratres. qui loquitur cōtra fratrem,
quique damnat fratrem suum, lo-
quitur cōtra Legem, & damnat Le-
gem. quod si damnas Legem, non
es obseruator Legis, sed iudex.

⁷ Aliud duplex su-
perbiae malum graui-
simè reprehendit: v-
num, quum superbi
volunt ceteros vinci-
re ex ipsorum arbi-
trio, adeoque superbi-
liose damnant quic-
quid ipsis non arri-
det: quod fieri sine
gravi in unicuique no-
strum Legislatorem
iniuria non potest. I-
ta enim eius leges ut
non satis diligenter
scriptae culpantur: &
sibi arrogant homi-
nes quod vniuersi
Dei, quum legem cō-
scientiis imponunt.

Vnus est Legislator qui potest fer-
uare & perdere: tu quis es qui iudi-
cas alium?

⁸ Age nunc qui dicitis, Hodie vel
cras ibimus in illam urbem, & age-
mus ibi annum vnum, & mercabi-
mur & lucrabimur:

⁸ Alterum vitium,
quum de his vel illi-
rebus ac negotiis per-
inde homines confi-
denter statuant ac si
aliunde non pende-
rent singula ipsorum
vite momenta.

Qui ignoratis quid futurum sit
postero die: quæ est enim vita ve-
stra? vapor enim est qui ad exiguum
tempus apparet, & deinde euanescit.

Pro eo quod dicere debuistis, Si
Dominus voluerit, & viuamus, fa-
ciemus hoc aut illud.

Nunc autem gloriamini de arro-
gātia vestra: omnis huiusmodi glo-
riatio, mala est.

^a סריקאית
ריקט או חניס:
^b בטנא
בקנא:
^c רגא מתאווא:
^d עמרא
שוכנת:
^e טיבותא חסד:

או דלמא סריקאית סברין אנתון
דאמר כתבא דבטנא^c רגא רוחא
דעמרא בן:

5 *Aut nunquid inaniter putatis dixi
sse Scripturā quod In inuidia concu-
piscit spiritus qui habitat in nobis?*

טיבותא דין יתירתא יחב לן מרן
מטול הדא אמר דאלהא ממכד
לרמא ולמפיכא יחב טיבותא:

6 *Gratiam autem ampliore dedit
nobis Dominus noster. Propter hoc dicit
quod Deus humiliat elatos, et demi-
ssis dat gratiam.*

אשתעבדו הכיל לאלהא וקומו
לוקבל סטנא וערק מנכון:

7 *Subdite igitur vos Deo, et resistite
contra Satanam: et fugiet à vobis:*

וקרובו לות אלהא ויתקרב לכו
דכו אידיכון חטיא קדשו לכותכון
פליגי נפשא:

8 *Atque appropinquate Deo, et ap-
propinquabit vobis. Emundate ma-
nus vestras, o peccatores: sanctificate
corda vestra, ⁴duplices animo.*

⁴ Vel, Dissiden-
tes.

אתמככו ואתאכלו^e וגוחככו
לאכלא יתחפד וחרותכון לעקתא:

9 *Demittite vos, et lugete: et risus ve-
ster in luctum conuertatur, et gaudiū
vestrum in mœrorem.*

אתמככו קדם מריא^h וירמרכון:
לא תהוון ממללין על חדא אחי

10 *Demittite vos coram Domino, et
exaltabit vos.*

הו גיר דממלל על אחוהי או דאן
לאחוהי ממלל על גמוסא ודאן

11 *Ne loquamini unus contra alium,
fratres mei. Is enim qui loquitur con-
tra fratrem suum, aut qui iudicat fra-
trem suum, loquitur cōtra Legem, et
iudicat Legem. Et, si Legem iudicas,
non es effector Legis, sed index eius.*

לגמוסא ואן לגמוסא דאן אנת לא
הוית עבודה דגמוסא אלא דיגה:

12 *Vnus est enim ⁵constituens Legem
et iudicium, qui potest seruare et per-
dere. tu autem quis es qui iudicas pro-
ximum tuum?*

⁵ Ad verbum,
Ponens, vel consti-
tuens Legem.

חד הו גיר סאסגמוסא ודינא דהו
משכח דיחא ויכד אנת דין מן אנת

13 *Quid autē dicemus de iis qui dicūt,
Hodie aut cras profecturi sumus in ci-
uitatem [aliquam] quæcunque sit, et
⁶transigemus ibi annum unū, et mer-
cabimur, et lucrabimur?*

⁶ Ad verbum,
Agemus ibi an-
num vnum.

דדאן אנת לה לקריבך:

14 *Et non cognoscimus quid futurum
sit cras. Quid enim est vita nostra, nisi
vapor qui modico tempore cōspicitur,
et euanesce ac distrahitur?*

מנא דין נאמר על אילין דאמרין
דיומנא או מחר אזלינן למדינתא

15 *Pro eo quod dicere deberet, si Domi-
nus voluerit, et vixerimus, facturi
sumus hoc vel illud.*

אידיא דהי ועבדינן תמן שנתא חדא
ומתתגרין ויתרינן:

16 *Gloriantur in superbia sua. Omnis
gloriatio quæ est eiusmodi, à malo est.*

ולא ידעין מנא הוא מחר מנא
אנון גיר חיון אלא אן להגא דקליל

^m מתתגרין
סחריס אנו:

ⁿ לחנא אר או
קישור:

^o טלק מפור:
^p מופא נסחב:

^q נחא נחיה:

^r חתירותהון
גאותם:

מתחזא וטלק^p ומופא:
חלף דיאמרין דאן מריא יצבא

ונחא עבדינן הדא או הי:
משכתהרין בחתירותהון כל
שוכהרא דאיך הנא מן בישא הו:

ואינא

Epistola

Εἰδοὺ οὐκ καλὸν ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν- 17
ἢ, ἀμδρπία αὐτὰς ὅτιν.

Κεφάλαιον εἰς

Α Γενεῖς οἱ πλούσιοι, κλαύσατε ὅλο- 1
λύζοντες ἐπὶ τῆς ταλαπωρείας
ὑμῶν τῆς ἐπερχομένης.

Ο πλούσιος ὑμῶν σέσηπε, καὶ τὰ ἱμά- 2
τια ὑμῶν σπυρροῦνται ῥέοντες.

Ο χρυσὸς ὑμῶν καὶ ὁ ἄργυρος κα-
πώται· καὶ ὁ ἰὸς αὐτῶν εἰς μδρτύρειον·
ὑμῶν ἔσται, καὶ φάγεται τὰς σαρκας ὑ-
μῶν ὡς πῦρ· ἐδησανεῖσατε ἐν ἐσχάταις
ἡμέραις.

Ἰδοὺ, ὁ μισθὸς τῶν ἐργατῶν τῶν ἀμη- 4
σαμένων τὰς χώρας ὑμῶν, ὁ ἀπεστερη-
μένος ἀφ' ὑμῶν, κρᾶζει· καὶ αἱ βοαὶ
τῶν δευσαμένων, εἰς τὰ ὦτα Κυρίου σα-
βαώθ εισεληλύθασιν.

Ἐτρυφήσατε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἔσπα- 5
ταλήσατε· ἐθρέψατε τὰς καρδίας ὑμῶν
ὡς ἐν ἡμέρᾳ σφαγῆς.

Κατεδικάσατε, ἐφονεύσατε τὸν δι- 6
καίον· ἐκ ἀνυπτάσεται ὑμῖν.

Μακροθυμήσατε οὖν, ἀδελφοί, 7
ἕως τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου. ἰδοὺ,
ὁ γεωργὸς ἐκδέχεται τὸν πῦρ καρ-
πὸν τῆς γῆς, μακροθυμῶν ἐπ' αὐ-
τῷ, ἕως δὴ λάβῃ τὸν θερισμὸν καὶ
ὄψιμον.

Μακροθυμήσατε καὶ ὑμεῖς, σπεύ- 8
ξατε τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι ἡ παρουσία
τοῦ Κυρίου ἤγγικε.

Μὴ στενάζετε κατ' ἀλλήλων, ἀδελ- 9
φοί, ἵνα μὴ κατακριθῆτε. ἰδοὺ, κριτῆς
πρὸς τῶν διεσπῶν ἔστηκεν.

Υπόδημα λάβετε τῆς κακοπα- 10
θείας, ἀδελφοί μου, καὶ τῆς μακροθυ-
μίας, ὅτι ὁ θεὸς οἱ ἐλάλησαν τῷ
ὀνόματι Κυρίου.

Ἰδοὺ,

Ἰgitur qui nouerit rectè facere,
nec facit, hic peccato tenetur.

Cap. V.

Α Ἰτε nūc diuites, flete vlulā-
tes super miseriis vestris su-
peruenturis.

Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt,
vestimenta vestra obnoxia tineis
facta sunt.

Aurum & argentum vestrum æ-
rugine vitiatum est: & ærugo eorū
testabitur aduersum vos, & exedet
carnes vestras velut ignis. thesaurū
congestistis in vltimos dies.

Ecce, merces operariorū qui me-
ssuerunt regiones vestras, à vobis
intercepta, clamat: & clamores eo-
rum qui messuerunt, in aures Do-
mini Sabaoth introierunt.

In deliciis vixistis super terram,
& lasciuiistis: enutristis corda vestra
vt in die macerationis.

Condemnastis, occidistis iustum:
non resistit vobis.

Ἰgitur estote, fratres, 3
vsque ad Domini aduentum. Ec-
ce, agricola expectat pretiosum fru-
ctum terræ, patienter eum expectās,
dum accipiat pluuiam matutinam
& serotinam.

Patientes estote & vos, & stabili-
te corda vestra: quoniam aduentus
Domini appropinquat.

Ne ingemiscite alius aduersus
alium, fratres, vt ne condemnemi-
ni: ecce, iudex ante ianuam adstat.

Sumite, fratres mei, pro exem-
plari afflictionis ac patientiæ, Pro-
phetas qui loquuti sunt in nomine
Domini.

Ecce,

9 Conclusio totius
tractationis superio-
ris, Non modo nihil
prodesse voluntatis
Dei cognitionem, nisi
vita ei respondeat,
sed etiam peccata ef-
ficere multo grauio-
ra.

1 Diuitibus ini-
quis, profanis & in
suo luxu immerfis, &
innum exitum de-
nuntiat, sultam corū
fiduciam irridens,
quum nihil sit eius-
modi rebus manans.

2 Pauperibus appli-
cat quod in diuites
dixerat, monens vt
patienter expectent
dum adueniat Do-
minus, qui iniurias à
diuitibus illatas & li-
cescat.

3 Occupatio, Quan-
tis tardus videatur
eius aduentus, tamē
imitandos saltē esse
nobis agricolam, qui
tempora fructibus
terre destinata patiē-
ter expectat. Deum
porro ne tantillum
quidem dilaturum
tempus illud quod cō-
stituit.

4 Patientiam Chri-
stianam ex eo com-
mendat quod quum
reliquis soleant mu-
tuo sese accusare pro
impatientia, fideles è
contrario ne acceptis
quidem iniuriis sint
queruli.

5 Conclusio, Pro so-
ribus adesse Domi-
ni, suorum defensorum,
& hostium vltio-
rem: ac proinde non
esse cur nos ipsos fati-
gemus.

6 Quoniam pluri-
que solent obicere,
prestare iniurias
quomodocumque re-
pellere, opponit patrū
exempla, quorum pa-
tientiæ felicissimus
fuit exitus, quoniam
Deus & clementissi-
mus Pater, suos nun-
quam deserit.

ואינא דידע טבתא ולא עבד לה

חטתא הוא לה :

קפלאון ה

או עתירא איללו וכבו על דיונא

דאתין עליכון :

עותרכון גיר^b אתחבל^c וסרי^d ומאניכון

אתאכלו מן ססא :

ודחבכון^f וסאמכון אשחת לה

ושוחתהון הויא לסהדותא עליכון

והי עתידא דתאכול בסרכון גורא

בנשתון לכון ליומא אחריא :

הא אגרא דפעלא דחצרו ארעתכון

הו^k דמלמתון קעא^m וגעתא דחצורא

לאדנוהי דמריא צבאות עלת :

בסמתון גיר על ארעא ואתלעבתון

ותרסיתון פגריכון איך דליומא

דנכסתא :

חיבתון וקטלתון לודיקא ולא

קם לוקבלכון :

אנתון דין אחי אגרו רוחכון עד מא

למאתיתה דמריא איך^u אכר^v

דמסכא לפארא יקיר^w דארעה

ומגר רוחה עליהון עד מא דנסב

מטרא בכיריא^z ולקישיא :

הכנא אף אנתון^{bb} אגרו רוחכון

ולבותכון^{cc} שררו קרבת לה גיר

מאתיתה דמרן :

לא תתנחון חד על חד אחי דלא

תתדינון הא גיר דינא קדם תרעא

קאם :

דמותא לנביא^{ff} סבו לכון אחי

למגרת רוחא דאולצניכון הנון

דמללו בשמה דמריא :

הא

17 Et is qui nouit bonum, & non facit illud, peccatum est ei.

Cap. V.

1 O Diuites, eiulate et flete propter dolores qui veniunt super vos.

2 Diuitiae enim vestra corruptae sunt, et faetuerunt, & vestimenta vestra corrosa sunt à tinea :

3 Et aurum vestrum & argentum vestrum corruptum est: & corruptio eorum fuit in testimonium contra vos, et ipsa futurum est ut exedat carnem vestram. Ignem cõgessistis vobis in dies ultimos.

4 Ecce, merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quam peruerse retinuistis, clamat: & vociferatio messorum in aures Domini Sabaoth introiuit.

5 Delitiis enim indulgistis super terram, & subsannastis: & enutristis corpora vestra sicut in die victima.

6 Condemnastis, & occidistis iustum: et non surrexit aduersus vos.

7 Vos autem, fratres mei, continete spiritum vestrum usque in aduentum Domini, sicut agricola, qui expectat fructus pretiosos terrae suae, et continet spiritum suum propter eos, donec accipiat pluuiam primogeniam & serotinam:

8 Ita etiam vos continete spiritum vestrum, et corda vestra corroborate. appropinquat enim aduentus Domini nostri.

9 Ne ingemiscatis unus aduersus alium, fratres mei, ut non iudicemini: ecce enim iudicium ante ianuam astitit.

10 Exemplum ipsos Prophetas accipite vobis, fratres mei, ad patientiam in afflictionibus vestris, qui loquuti sunt in nomine Domini.

Ecce

1 Id est, In die cõ uiuii, pro eo enim interdum accipit נכסא Chaldaicum & Syriacum: sicut & נכח Hebraicum, ut Isaiæ 34.6, in Paphr. Chaldaica & Prouerb. 7.14, & 17.1, in textu Hebraeo.

2 Id est, Patienter expectate sine murmuratione, aut praua cogitatione, propter longam: dilationem.

3 Id est, Quae paulo post factam sementem descendit.

4 Id est, Quae paulo ante messum descendit.

a דיונא
המכאובים:

b אתחבל
נשחת:
c סרי כאש
d מאניכון
בגדיכם:
e ססא עש:
f סאמכון
כספכם:

g כנשתון
בצרתם:
h אחריא
אחרונים:
i אגרא שגר:
k טלמתון
עשקתם:
l קעא צעקות:
m געתא יבכא:

n כסמתון
השתעשעתם:
o אתלעבתון
לעגתם:
p תרסיתון
משביעים אתם:
q נכסתא
חזבה:
r חיבתון דנתא:

f אגרו כבשו:
c מאתיתה
כואו:
u אכרא איכר:
v מסכא מצפה:
y מגר כוכש:

z בכיריא יורה:
aa לקישיא
מלקוש:
bb אגרו כבשו:

cc שררו
החזקו:

dd תתנחון
תאנחו:

ee תתדינון
תשפטו:

ff סבו קחו:

gg מגרת
כבשת:

Epistola

Ἰδοὺ, μακαρίζοντες τὸν ὑπομένον-
 τας· πῶς ὑπομονὴν ἰωὺς ἠκούσα-
 τε, καὶ τὸ τέλος Κυρίου εἶδετε, ὅτι
 πολὺ ἀσπασχυνὸς ἔστιν ὁ Κύριος καὶ οἱ-
 κτήριον.

Marth. 5. 34

Πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί μου, μὴ
 ὀμνύετε μήτε τὸν οὐρανὸν, μήτε τὴν
 γῆν, μήτε ἄλλον πᾶν ὄρκον· ἡ τὴν δὲ
 ὑμῶν τὸ ναὶ, καὶ τὸ οὐ, οὐ· ἵνα μὴ
 ὑποκρίσητε.

Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; πρὸς οὐρανὸν
 ὀμνύτω· διθυμεί τις; ψαλλέτω.

Mar. 6. 13

Αδελφεῖ τις ἐν ὑμῖν; πρὸς καλεσά-
 δω τὸν πρεσβύτερον τῆς ἐκκλησίας,
 καὶ πρὸς οὐρανὸν ὀμνύτω· ἀλλή-
 λω φαντες αὐτὸν ἐλάτω ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ
 Κυρίου.

Καὶ ἡ διὰ τῆς πίστεως σωσθῶ καὶ
 μνοντα, καὶ ἐχερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος·
 καὶ ἀμύρπας ἢ πεποικηώς, ἀφελήσων-
 ται αὐτῶν.

Εξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ ὥρα-
 πτώματα, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων,
 ὅπως ἰαθῇτε. πολὺ ἰσχυρὴ δέησις δικαίου
 ἐνεργουμένη.

3. Reg. 17. 15
 & 18. 45
 Luc. 4. 25

Ἠλίας ἀνδρὸς ὡς ὁμοιοπαθὲς ὑ-
 μῖν, καὶ πρὸς οὐρανὸν ὀμνύτω· καὶ
 βρέξαι· καὶ ἐκ ἑβρέξεν ἐπὶ τῆς γῆς
 ἐνιαυτοὶ τρεῖς ἐμὴν ἔξ.

Καὶ πάλιν πρὸς οὐρανὸν ὀμνύτω, καὶ ὁ οὐ-
 ρανὸς ὑπέκρινεν ὕδρα, καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησε τὸν
 καρπὸν αὐτῆς.

Αδελφοί, εἴαν τις ἐν ὑμῖν πλανη-
 θῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ
 πρὸς αὐτὸν,

Γινώσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἀμάρ-
 τωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσῃ
 ψυχὴν ἐκ θανάτου, καὶ καλύψῃ πλῆ-
 θος ἀμαρτιῶν.

Ecce, beatos pronuntiamus eos
 qui afflictionem sustinent. toleran-
 tiam Iob audistis, & finem Domini
 vidistis: nam valde misericors est
 Dominus ac commiserans.

7 Ante omnia autem, fratres mei,
 ne iurate neque per cælum, neque
 per terram, neque aliud ullū iusi-
 randum: sit autem vestrum est, est,
 & non, non, ne in condemnationē
 incidatis.

7 Quoniam ab op-
 timis etiam quibus-
 que interdum im-
 pudentia extorquetur
 in iuramenta quan-
 doque leniora, quan-
 doque graviora erū-
 pant, monet Aposto-
 lus ut tantum scelus
 execrantes, simplici-
 tati & veritati ser-
 monis linguam assue
 faciamus.

8 Affligitur aliquis inter vos? oret.
 æquo animo est aliquis? psallat.

8 Optimum adver-
 sus omnes afflictio-
 nes remedium ostendit,
 preces nimirum,
 quibus & in tristi-
 tia & in gaudio suus
 est locus.

9 Infirmatur quis inter vos? accer-
 fat presbyteros Ecclesiæ, & orent
 pro eo, unguentes eum oleo in nomi-
 ne Domini.

9 Peculiariter offe-
 dit ad quos potissi-
 mum medicos sit in
 morbis confugiendū,
 nimirum ad presby-
 terorum preces, qui
 & corpus prout tunc
 vigeat sanationis
 adque carent, &
 præcipuam morborū
 causam tollant, pec-
 catorum videlicet re-
 missionem, suis preci-
 bus & monitis, egro-
 tantibus impetrata.

Et oratio fidei servabit laboran-
 tem, erigeturque eū Dominus: quod
 si peccata cōmiserit, remittetur ei.

10 Confitemini alii aliis offensas,
 & orate alii pro aliis, ut sanemini.
 11 multum enim valet deprecatio iu-
 sti efficax.

10 Quoniam confi-
 tentibus, non autem
 sese iustificatibus re-
 mittuntur à Deo pec-
 cata, ideo adiicit Ap-
 postolus oportere nos
 ingenuè inter nos de
 intestinis illis mor-
 bis nostris conferre,
 & mutuis precibus a-
 lii aliis succurrant.

12 Elias homo erat iisdem quibus
 nos obnoxius, & precibus preca-
 tus est ne plueret: & nō pluit super
 terram annos tres & sex menses.

11 Preces commen-
 dat ab effectu, & o-
 mnes intelligant ni-
 hil esse illi efficacius,
 modo ex puro animo
 proficiantur.

Et rursus precatus est, & cælum
 dedit pluuiam, & terra protulit fru-
 ctum suum.

12 Fratres, si quis inter vos aberravit
 à veritate, & conuerterit eum
 quispiam,

12 Occupatio, Nō
 damnari quasus
 reprehensiones, quā
 è contrario nihil sit
 Deo gratius quam
 aberrantem fratrem
 in viam reuocare.

Sciat, eum qui auerterit peccato-
 rem ab errore viæ suæ, seruaturum
 animam à morte, & obteeturū mul-
 titudinem peccatorum.

^a יחבין טובא
^b מאשרים אנו
^c סיברו סכלו
^d מסיברנותח
^e כה שסכל הוא
^f אייוב
^g חרתא
^h האחרית
ⁱ מרחפן חונן

הא גיר יחבין טובא לאילין דסיברו
שמעתון מסיברנותה דאיוב וחרתא
דעבר לה מריא חזיתון מטול ד
דמרחפן הו מריא ומרחפן :

^f ימין נשבעים

^g מומתא
^h שבועות
ⁱ אחרתא
^j אחרות
^k אין אין כן כן

קדם כל מדם דין אחי לא חזיתון
ימין לא בשמיא ולא בארעא אף לא
במומתא אחרתא אלא תהוה
מלתכון אין אין ולא לא דלא
תתחבון תחית דינא :

^k כריח תולח

ואן אנש מנכון יהוא באולצנא
יהוא מצלא ואן חדא יהוא מזמר :
ואן כריח יקרא לקשישא דעדתא
ויצלון עלוהו וימשחונה משחא בשמה
דכרן :

^l מחלמא
^m רופא

וצלותא דהימנותא מחלמא לה
להודכריה ומקיס לה מרן ואן חטא
עבדין לה משתבקין לה :

ⁿ סכלותכון
^o אשמותיכם

חזיתון דין מודק סכלותכון חד
לחד וחזיתון מצלין חד ערל חד
דתתאסונרכ הו גיר חילה דצלותא
אידא דזדיקא מצלא לה :

^p תתאסון
^q תרפא

^r אידא ההיא

אף אליא בר נשא הוא חשושא
אבותן וצלי דלא יחות מטרא על
ארעא ולא נחת תלת שנין ושתא
ירחין :

^s חשושא תחת
^t הצרות

^u אבותן כסונן
^v יחות ירד

^w נחת ירד

ותוב צלי ושמיא יחבו מטרא
וארעא יחבת פאריה :

^x קושטא אמת
^y ויפניוהי
^z וישיב אותו

אחי אן אנש מנכון יטעא מן
אורחא דקושטא ויפניוהי אנש מן
טעיותה :

^{aa} מהפך
^{ab} משיב

ידע דהו דמהפך לחטיא מן טעיותא
דאורחא מחא נפשה מן מותא ועטא
סונאא דחטוהי :

^{ac} מהא מחיה
^{ad} עטא מכסה

שלמת אנרתא דיעקוב שליחא :

11 *Ecce enim attribuimus beatitatem
iis qui sustinuerunt. Audiuitis toleran-
tiam Iob, & finem quem fecit ei Do-
minus vidistis. eo quod misericors est
Dominus & miserator.*

⁵ Id est, Quē de-
derit ei De⁹ exitū,
ex lectione sacro-
rum librorum vi-
distis.

12 *Ante omnia autem, fratres mei, ne
iuretis neque per calum, neque per ter-
ram, nec etiam iuramētis aliis: sed sit
sermo vester, Est, est: & Non, non: ut
non condemnemini sub iudicium.*

⁶ Id est, Vt non
subeatis iudicium
condemnationis.

13 *Et, si quis ex vobis fuerit in afflictio-
ne, oret: et, si latetur, psallat:*

14 *Et, si infirmetur, accersat seniores
Ecclesiae, & orent super eum, & un-
gant eum unctione in nomine Domi-
ni nostri.*

⁷ Vel, Pro eo.

15 *Et oratio fidei sanat eum qui agro-
tus est, et erigit eum Dominus noster:
& si peccata perpetrata sint ab eo, re-
mittuntur ei.*

16 *Confitemini autem delicta vestra
aliis aliis, & orate unus pro alio, ut sa-
nemini: Magna enim est vis oratio-
nis qua iussus orat.*

17 *Etia Eliab, filius hominis fuit, ob-
noxius passioni sicut nos, et oravit ut
non descenderet pluuia super terram,
et non descendit tres annos et sex me-
ses.*

18 *Et rursus oravit, et cali dederunt
pluuiam, & terra dedit fructus suos.*

19 *Fratres mei, si quis ex vobis erraue-
rit à via veritatis, et conuerterit eum
quispiam ab errore suo.*

20 *Sciat quod is qui auertit peccatore
ab errore viae suae, saluam facit ani-
mam suam à morte, & opperit multi-
tudinem peccatorum suorum.*

Finitur epistola Iacobi Apostoli.

III. i.

Πέτρου τῆς ἀποστόλου ἐ-
πιστολὴ καθολικὴ
πρὸς τοὺς ἀγαπῶντες.

Epistola catholica Petri Apostoli prior.

ETHICA CHRISTIANA.

Κεφάλαιον α΄

Cap. I.

ΠΕΤΡΟΣ ἀπόστολος Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ, ἐκλεκτοῖς ὡς
ἐπιδήμοις διασπορᾶς Γόν-
του, Γαλατίας, Καππα-
δοκίας, Ασίας, καὶ Βιθυνίας·

PETRVS Apostolus
Iesu Christi, aduenis
dispersis per Pontum,
Galatiam, Cappado-
ciam, Asiam, & Bithyniam:

Κατὰ πρόγνωσιν Θεοῦ πατρὸς ἐν
ἀγιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑποακολὴν ἑ-
ρανπομὸν ἀγάπης Ἰησοῦ Χριστοῦ· χά-
ρις ὑμῖν καὶ εἰρήνῃ πληθυνθεῖν.

Delectis ex prænotione Dei Pa-
tris ad sanctificationem Spiritus,
per obediētiam & asperzionē san-
guinis Iesu Christi: gratia vobis &
pax multiplicetur.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ὁ Κύ-
ριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ κατὰ πολ-
λὴ αὐτῆς ἐλέος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς
ἐλπίδα ζωῆς, δι' ἀνάστασιν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ ἐκ νεκρῶν,

Benedictus Deus & Pater Domi-
ni nostri Iesu Christi, qui ex multa
sua misericordia regenuit nos in
spem viuam, per resurrectionem Ie-
su Christi ex mortuis,

Εἰς κληρονομίαν ἀφθαρτον καὶ ἀ-
μίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην
ἐν οὐρανοῖς εἰς ἡμᾶς,

In hæreditatem quæ nec perire
potest, nec contaminari, nec mar-
cescere, nobis in cælis seruata,

Τοῖς ἐν δυνάμει Θεοῦ φρουρουμέ-
νοις διὰ πίστεως, εἰς σωτηρίαν ἐτοιμῶν
ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ.

Qui virtute Dei custodimur per
fidem, ad salutem quæ parata est pa-
tescieri tempore ultimo.

Εν ᾧ ἀγαλλιάσθε, ὀλίγον ἄρπ (εἰ 6
δὲ ὅν ὅτι) λυπηθέντες ἐν ποικίλοις πει-
ρασμοῖς.

Qua in re exultatis, tristitia pau-
lulum nunc (si opus est) in variis tē-
tationibus affecti.

ἵνα τὸ δοκίμιον ὑμῶν τῆς πίστεως πο-
λὺτιμώτερον χριστῷ, τῆς ἀπολλυμένης,
διὰ πυρὸς δὲ δοκιμαζομένης, ὡρεθῇ εἰς
ἐπαμνοῦν καὶ πμῶν καὶ δοξάν, ἐν ἀπο-
καλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Vt exploratio fidei vestræ multo
pretiosior exploratione auri, quod
perit, & tamen per ignem explora-
tur, comperiatur vobis esse laudi &
gloriæ & honori, quum patefiet Ie-
sus Christus.

Ὁν οὐκ

1. Distans Petrus de Christiane vite of-
ficiis, primo loco de
principis omnium
Christianarum actio-
num differit, longe su-
pra naturā asurgēs,
et longius etiā nos
deducens. Ostendit e-
nim nos, alioqui na-
tura peccatores, per
Dei Patris gratiā
misericordiā primū
quidem fuisse ab æ-
terno electos, deinde
ex eterno illo decreto
secunda quadam cre-
atione factos eius fi-
lios in Christo vni-
genito, cuius tum spiri-
tu intus mutemur,
tum etiam sanguine
ipsius reconcilemur:
idque ut eandem, sicut
a mortuis resurrex-
it Christus ipse, nos quo-
que in eandem glo-
riam cælestem et æ-
ternam recipiamur.

2. Iam quo itinere
ad eam gloriam per-
ueniatur ostendit, ne-
pe per medias omnis
generis afflictiones in
quibus tamen fides
nos ita securos præ-
stat ut non modo non
frangamur doloribus
sed etiam Deū ipsū
alioqui inuisibilem,
fides oculis conspicien-
tes, inenarrabili qua-
dam letitia perfun-
damur: quoniam e-
iusmodi omnia præ-
terquam quod tempo-
raria sunt, nobis non
perdendis sed velut
igne quodam exco-
quendis ac perficien-
dis, adhibeantur, ut
tandem salutem cōse-
quamur.

אנרתא דפטרס שליחא
שמעון כאפא :
*Epistola Petri Aposto-
li Simonis Kipha.*

קפלאון א

Cap. I.

טרוס שליחא דישוע

גביא מחירים

משיחא לנביא ו

ותותבא דזרעין ב

בפנטוס ובגלטיא ו

ובקפדוקיא ובאסיא ובביתוניא :

ET R V S Apostolus
Ieschua Christi electis,
et incolis disseminatis
in Pötü et in Galatiä,
et in Cappadociam, et
in Asiam, et in Bithyniam:

Qui electi fuerunt in presciētia Dei
Patris, in sanctificationem Spiritus,
ut sint in obedientia, et stillatione san-
guinis Ieschua Christi: Gratia et pax
multiplicetur vobis.

ב אתגביו

נכחיו :

מקדמות

ידעתה

השגחתו :

דסס נטיפת :

טלכותא חסד :

אילין דאתגביו במקדמות ידעתה

דאלהא אפא בקדישותא דרוחא

דיהוון למשמעתא ולרסס דמה

דישוע משיחא טיבותא ושלמא יסגא

לותכון :

Benedictus est Deus Pater Domini
nostri Ieschua Christi, qui per gratiā
suam magnā regenuit nos, per resur-
rectionē Domini nostri Ieschua Chri-
sti, in spem vitæ:

i Ad verbum
Genuit nos ab in-
tegro.

מן דריש

מחדש :

סכרא תקות :

מברכו אלהא אבוהי דמרן ישוע

משיחא הו דבחנה סגיאא אולדן

מן דריש בקימתה דמרן ישוע משיחא

לסכרא דחיא :

ירחותא

ירושא :

חמא נובלה :

ולירחותא דלא מתחבלא ולא

מתטנפא ולא חמא הי דמטיבא

לכון בשמא :

Et in hereditatem quæ non corrup-
pitur, et non contaminatur, et non
marcescit, quæ preparata est vobis in
celis,

מטיבין

מוכנים :

זכנא זמנים

מ אחריא

אחרונים :

בד נטירין אנתון בחילא דאלהא

ובהימנותא לחיא דמטיבין דיתגלון

לזכנא אחריא :

מתתעיקין

סוכלים צרות :

דבהון תחדון לעלם אפן בהנא

זכנא קליל מתתעיקין אנתון בנסיונא

משחלפא :

Qui custodimini per virtutem Dei,
et per fidem in salutem quæ prepara-
ta est ut reueletur in temporibus ex-
tremis.

In quibus gaudebitis in perpetuum,
etiamsi hoc tempore modicum affligi-
mini tentationibus variis,

ערין עובדים

מיתר יתרה :

סנינא מזוקק :

אתבקי נכח :

איקרא כבוד :

קולסא

תפארת :

דערין עליכון איכנא דבוחרנא

דהימנותכון יתחזא דמיתר מן דהבא

סנינא דאתבקי בנורא לתשובותא

ולאיקרא ולקולסא בגלינה דישוע

משיחא :

Quæ transeunt super vos: ut explo-
ratio fidei vestra conspiciatur (quæ pre-
tiosior est quàm aurum depuratum,
quod probatum est per ignem) ad glo-
riam et ad honorem et ad laudem, in
reuelatione Ieschua Christi.

III. ij.

Epistola

Οὐ οὐκ εἰδότες ἀγαπᾶτε, εἰς ὃν 8
ἄρπ μὴ ὀφθόντες, πειθύνοντες δὲ, ἀ-
γαλλιάδε χαρὰ δύσκολαλήτω καὶ δε-
δοξασμένη.

Κοιμίζομενοι τὸ τέλος τῆς πίστεως ὑ- 9
μῶν, σωτηρίαν ψυχῶν.

Γεεὶ ἥς σωτηρίας ἐξεζήτησαν καὶ 10
ἐξηρδύνησαν θεωρήται οἱ ὡς τῆς εἰς
ὑμᾶς χάριτος θεωρητεύσαντες.

Ερδυνῶντες εἰς πῖνα ἢ ποῖον καιρὸν 11
ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς πνεῦμα Χριστοῦ,
θεωροῦντομενοι τὰ εἰς Χριστὸν πα-
θήματα, καὶ τὰς μὲν ταῦτα δόξας.

Οἷς ἀπεκαλύφθη ὅτι οὐχ ἑαυτοῖς 12
ἡμῖν δὲ διηκόνου αὐτὰ ἀ νῦν ἀνηγέ-
λη ὑμῖν διὰ τῆς ἀγαθελισαμμένων ὑ-
μᾶς, ἐν πνύματι ἀγίῳ ἀποσταλέντι ἀπ'
οὐρανοῦ, εἰς ἀ ἑπιθυμοῦσιν ἀγγελοὶ πα-
ρακύνει.

Διὸ ἀνὰ ζωσάμενοι τὰς ὁσφύας τῆς 13
διανοίας ὑμῶν, νήφοντες, τελείως ἐλπί-
σατε ἐπὶ τῷ φερομένῳ ὑμῖν χάριτι
ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὡς τέκνα ὑπακούετε, μὴ συζηματι- 14
ζόμενοι ταῖς ἐξέτερον ἐν τῇ ἀγνοίᾳ ὑ-
μῶν ἐπιθυμίαις.

Luc. 1.75

Ἀλλὰ καὶ τὸν καλέσαντα ὑμᾶς ἀ- 15
γιον, καὶ αὐτοὶ ἀγιοὶ ἐν πάσῃ ἀνδρα-
φῇ ἡγήθητε.

Leu. 11.44,
& 9.2,
& 10.7

Διὸ π γέγραπται, Ἀγιοὶ γίνεσθε, ὅτι 16
ἐγὼ ἅγιός εἰμι.

Deut. 10.17
rom. 2.11
gal. 2.6.

Καὶ εἰ πατέρα ἐπικαλεῖσθε ὅτι ἀ- 17
ποσωπολήπως κρίνοντα καὶ τὸ ἐκά-
σου ἔργον, ἐν φόβῳ τὸν τῆς παροικίας
ὑμῶν ἡρόνον ἀνδραφῇ.

Εἰδότες

9 Oſtendit ſanctificationem neceſſariò conſequi adoptionem.
externa laquei opponens perſpicaciſſimos Deo oculos, & vana ſecuritati ſeriatim reuerentiam.

Quem quum non videritis, dili-
gitis:quem quum nunc non cerna-
tis, ei tamen credentes, exultatis
gaudio ineffabili & glorioſo:

Reportantes mercedem fidei ve-
ſtræ, ſalutem animarum.

De qua ſalute inquisierunt, &
quæ ſcrutati ſunt Prophetæ qui ve-
ſtram in vos gratiam prædixerūt:

Scrutantes in quem aut cuiuſmo-
di tēporis articulū prænūtiū ille
qui in iſſis erat Spirit⁹ Chriſti, de-
clararet euenturas Chriſto perpeſſi-
ones, & gloriam illas cōſequuturā.

Quibus patefactum eſt, eos non
ſibi ſed nobis ea adminiſtrare quæ
nūc annuntiata ſunt vobis per eos
qui vobis prædicarunt Euangelium,
per emiſſum è cælo Spiritum ſan-
ctum, in quæ deſiderant Angeli in-
troſpicere.

Quapropter ſuccincti lūbis mē-
tiſveſtræ, ſobrii, integrè ſperate in
eam quæ ad vos deſertur gratiā in
patefactione Ieſu Chriſti.

Vt filii obediētes, qui vos non
conformetis priſtinis quæ in igno-
ratiā veſtra viguerūt cupiditatibus:

¶ Sed ſicut iſ qui vos vocauit, ſan-
ctus eſt, iſſi quoque ſancti in omni
conuerſatione reddamini.

¶ Quoniam ſcriptū eſt, ¶ Sancti e-
ſtote: nam ego ſanctus ſum.

¶ Itaque ſi Patrem cognominatiſ
eum ¶ qui citra perſonarū reſpectū
iudicat ex cuiuſque opere, cum ti-
more verſamini cōmorationis ve-
ſtræ tempore:

3 Fidē verā ab adul-
terina diſtinguit, eā
videlicet quā in Pro-
pheticā & Apoſto-
licā doctrinā te-
ſſitur: deinde ſuius
eiſdemq; fidei duos
facit gradus produer
ſe reuelationis modo,
quum reſpiciat ſen-
ſu & ſingulari. Ter-
tiò, Apoſtolice præ-
dicationem dicit eſſe
propheticā complemē-
tum, quāvis adhuc
ſcimus eiſ exitus
ab iſſis etiam Ange-
lis expectetur.

4 A fide ad ſpem
transit, indiuiduam
nimirum fidei comi-
tem: ſuiusque argu-
mento à comparatiſ,
Non debere nos in tā
ta rei expectatione
deſatigari, quā ſum-
mo deſiderio iſſi etiā
Angeli expectent.

5 Qualē oporteat
ſpem noſtram eſſe,
mira breuitate expli-
cat, perpetuam nimi-
rum, tantisper dum
re ſperata potiamur:
deinde quid nobis ſit
ſperandum, gratia ni-
mirum, i. gratuita ſa-
lus nobis in Euange-
lio patefacta, non au-
tem quod temere ſibi
pollicentur homines.

6 Argumentum ad
animos noſtros erigē-
dos, quum Deus mi-
nimè expectet & ſe
queramur ſed tantū
beneficium ad nos &
que deſerendum cu-
ret.

7 Scopum fidei pro-
ponit, nequis vel ci-
uius uel ſerui ſibi ple-
nam illam ſalutem
promittat: alterum
videlicet Chriſti ad-
uentum: ſimulque mo-
net ne ex præſenti ſta-
tu dignitatem Euan-
gelii metiamur, quū
id quod nunc ſumus,
pōdum ſit patefactū.

8 A fide & ſpe trā-
ſit ad virtutis fructus
qui obediētiæ
nomine intelligitur.
Poſita autem ea eſt
duabus in rebus, nem-
pe & cupiditatibus
renuntietur, & ſan-
ctē vita iſtituatur.
Et habent quidem il-
le initium ab ea cæci-
tate in qua omnes ho-
mines naſcuntur: ſan-
ctimonia verò à gra-
tiā Dei nos adoptan-
tiſ, ac proinde regene-
rantis, & eadem ſit
patris & filiorum
indoles.

10 Vt antea fidem & ſpem, ſic nunc quoque obediētiā verā à ſicta diſcernit,

הוּ דְּלֹא חֲזִיתוּנִיהִי וּמַחְבִּין אֲנִתּוֹן^a
 לֵהּ וּבְחִימָנוּתָהּ רוּזִין אֲנִתּוֹן בְּחִדּוּתָא^b
 מִשְׁבַּחָתָא דְּלֹא מִתְּמַלְלָא^c
 דְּתַקְבְּלוֹן^d פּוֹרְעָנָא דְּחִימָנוּתְכוֹן^e
 חֵיָא דְּנַפְשָׁתְכוֹן^f
 הָנוֹן חֵיָא דְּעַקְבוֹ הוּוּ עֲלִיהוֹן גְּבִיָא^g
 בְּרֵי אֲתַנְבִּי עַל טִיבוּתָא דְּעִתִּידָא^h
 הָוֵה דְּתִתִּיחִי לְכוֹןⁱ
 וּבְצִו^j דְּבִאֲנִיָּא זְכָנָא מַחֲוִיָּא^k
 וּמִסְחָדָא רוּחָהּ דְּמִשְׁיחָא^l דְּעַמְרָא^m
 בְּהוֹן דְּעִתִּידִיןⁿ חֲשׂוּהִי דְּמִשְׁיחָא^o
 וְחִשְׁבוּתָהּ דְּמֵן בְּתֵרֵבִין^p
 וְאַתְגִּילִי לְהוֹן כָּל^q דְּבָצִין הוּוּ^r
 מִטּוֹל דְּלוֹ לְנַפְשָׁהוֹן בְּעִין הוּוּ אֵלָא^s
 לֵן דִּילִין מִתְּנָבִין הוּוּ אֵילִין דְּהִשָּׂא^t
 אֲתַגִּילִי לְכוֹן בִּיד אֵילִין^u דְּסִבְרָנְכוֹן^v
 בְּרוּחָא דְּקוֹדֶשָׁא דְּאַשְׁתֵּדֵר מֵן שְׁמִיָּא^w
 דְּבָחִין בְּהִלִּין^x מִתְּרַגְּרִין אַף מִלֵּאכָא^y
 דִּידִיקוֹן^z
 מִטּוֹל הֵנָּה חֲזוּקוֹ חֲצָא דְּתַרְעִיתְכוֹן^{aa}
 וְאַתְתַּעִירוּ גְּמֵרָאִית^{ab} וְסִבְרוּ עַל^{ac}
 חִדּוּתָא דְּאַתֵּיָא לְכוֹן בְּגִלְיָהּ דְּמֶרֶן^{ad}
 יְשׁוּעָה מִשְׁיחָא^{ae}
 אֵיךְ בְּנִיָּא^{af} מִשְׁתַּמְעָנָא וְלֹא^{ag}
 תִּשְׁתּוֹתְפוֹן תּוֹב^{ah} לְרִגְיָתָא קְדָמִיתָא^{ai}
 אֵילִין^{aj} דְּרִגְזִין הוּיָתוֹן דְּלֹא בִידְעָתָא^{ak}
 אֵלָא הוּוּ קְדִישִׁין כְּכֹלֵהוֹן^{al} הוֹפְכִיכוֹן^{am}
 אֵיךְ דְּקְדִישׁ הוּוּ מֵן דְּקָרְכוֹן^{an}
 מִטּוֹל דְּכִתִּיב דְּחִוִּיתוֹן קְדִישִׁין^{ao}
 אֵיכְנָא דְּאַף אֲנָא קְדִישׁ אֲנָא^{ap}
 וְאַן־הוּ דְּאַכָּא קְרִין אֲנִתּוֹן הוּוּ^{aq}
 דְּלִית קְדָמוּהִי^{ar} מִסְּבָא פֶּא^{as} וְדִאֵן^{at}
 לְכָל נֶשׁ אֵיךְ עֲכָדוּהִי בְּדַחֲלָתָא^{au}
 אֲתַדְּבֵרוּ בְּזְכָנָא הֵנָּה דְּתוֹתִיבּוֹתְכוֹן^{av}
 כְּד^{aw}

8 *Quem nō vidistis, & diligitis eum, & in fide eius exultatis, letitia laudabili, quæ verbis non exprimitur:*

9 *Vt recipiatis præmium fidei vestræ, salutem animarum vestrarum.*

10 *Eam[inquam] salutem de qua inquisuerunt Prophetæ, quibz vaticinantur de gratia quæ futurum erat ut daretur vobis.*

11 *Et scrutati sunt quòdnam tempus indicaret et testaretur Spiritus Christi habitans in eis, quo[tempore] futura essent passionis Christi, et gloria eius quæ[sequutura erat] postea.*

12 *Et reuelatū est illis quicquid scrutati fuerant, propterea quòd non sibi-ipsis inquirebant, sed nobis quæ ad nos[spectabant] vaticinabantur: illa[nimirum] quæ nūc manifestata sunt vobis² per eos qui euangelizant vobis per Spiritum sanctum qui missus est è celo, in quæ concupiscunt etiam Angeli prospicere.*

13 *Quapropter succingite lumbos mētium vestrarum, & excitamini perfectè, & sperate in gaudium quod eueniet vobis in reuelatione Domini nostri Ieschua Christi.*

14 *Tanquam filii obedientes: neque associetis vos rursus concupiscentiis pristinis, quas concupiscebatis sine scientia, sed estote sancti in omnibus conuersationibus vestris.*

15 *Sicut sanctus est is qui vocauit vos*

16 *Quia scriptū est, Estote sancti, sicut etiam ego sanctus sum.*

17 *Et si ita est quòd Patrem vocatis eū in cuius conspectu nō est acceptio vultus, & iudicat omnem hominem secundum opera eius, cum timore vos gerite in tempore hoc incolatus vestri.*

² Ad verbum, Per manum eorū, &c. id est, Opera & ministerio eorum qui, &c. Hebraismus.

Vide annotata in cap. 6. Matth. 2.

Epistola

Εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ὡς γυνεὶα 18
ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας
ὑμῶν ἀνατροφῆς πατρὸς παροδότη.

1. Cor. 6. 20,
& 7. 23
heb. 9. 14
1. ioh. 1. 7
apoc. 1. 5
Rom. 16. 25
ephef. 3. 9,
col. 2. 26
2. tim. 1. 19
tit. 1. 2

Ἀλλὰ πρῶτον αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώ- 19
μου καὶ ἀσπίδου Χρυσίου.

Προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς 20
αἰῶνος κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐχά-
των τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς.

Τοὺς δὲ αὐτοὺς πεινῶντας εἰς Θεόν 21
τὸν ἐγείραντα αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ δό-
ξαν αὐτῷ δόντα, ὥστε πλεονέξῃ ὑμῶν καὶ
ἐλπίδα εἶναι εἰς Θεόν.

Infra, 2. 17
rom. 12. 10
ephef. 4. 3

Τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἡγωνιζόμενες ἐν τῇ 22
ὑπακοῇ τῆς ἀληθείας διὰ πνύματος,
εἰς φιλαδελφίαν ἀνυπόκριτον, ἐκ κα-
ραρίας καρδίας ἀλλήλοις ἀγαπήσατε
ἐκτενῶς.

Ἀναγεχνήσονται ἐκ ἐκ σποράς φθαρ 23
τῆς, ἀλλὰ ἀφθάρτου, διὰ λόγου ζωῆς
Θεοῦ καὶ μύροντος εἰς τὸν αἰῶνα.

Esa. 40. 6
eccli. 14. 18
luc. 1. 10

Διότι πᾶσα σὰρξ ὡς χόρτος, καὶ πᾶ- 24
σα δόξα ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου.
Ἰξηρανθήσεται ὁ χόρτος, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ
Ἰξέπεσε.

Τὸ δὲ ῥῆμα Κυρίου μένει εἰς τὸν 25
αἰῶνα. τὸ δὲ ὅτι τὸ ῥῆμα τὸ ἀειγι-
νάζον εἰς ὑμᾶς.

Rom. 6. 4
ephef. 4. 22
col. 3. 8
heb. 12. 1

Κεφάλαιον β'
Ἀποθέμενοι οὖν πᾶσαν κακίαν καὶ 1
πάντα δόλον καὶ ὑποκρίσεις, καὶ
φθόνους καὶ πάσας καταλαλίας,

ὡς ὁ πηλὸν βρέφη, τὸ λογικόν 2
ἀδολον γάλα ἵπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐ-
τῷ αὐξηθῆτε.

Εἰπερ ἐγεύσασθε ὅτι χριστὸς ὁ Κύ- 3
ριος.

per verbum efficaciter agentis, cui tres virtutes superstruxit, omnium Christianorum actionum bases, nempe fidem, spem, & charitatem: nunc ad generalem exhorta-
tionem progreditur, cuius prius membrum est ut omnem tum occultam tum manifestam malitiam speciem fugiamus.

2 Alterum, & ex nouo illo Verbi incorrupti semine recens geniti, idem Verbum autem tanquam lac sugentes, magis ac magis in illa spirituali vita velut ado-
lescamus. Sincerum autem illud vocat, non modo, quia res est purissima, verum etiam ut nobis ab eis caueamus qui illud adulterant.

3 Commendat spirituale illud alimentum, a suauitate & vilitate.

11 Vt qui sciatis vos non caducis
rebus, argento vel auro, fuisse redē-
ptos ex vana vestra conuersatione
ex patrum traditionibus accepta.

12 Sed pretioso sanguine, utpote a-
gni immaculati & incontaminati,
nempe Christi.

13 Præordinati quidem ante ia-
cta mundi fundamēta, patefacti ve-
rò vltimis tēporibus propter vos:

Qui per eū creditis Deo, qui ex-
citauit eum à mortuis, & gloriam
ei dedit, ut fides ac spes vestra in
Deo esset.

14 Animabus vestris purificatis,
auscultando veritati per Spiritum,
cum charitate fraterna simulatio-
nis experte, ex puro corde alii alios
diligite impenfē:

Renati nō ex femine mortali, sed
ex immortali, per sermonem Dei vi-
ui & manentis in æternum.

15 Nā omnis caro est vt gramē, &
omnis gloria hominis vt flos gra-
minis. exaruit gramen, & flos eius
decidit.

16 Sed verbum Domini manet in
æternum: hoc autem est verbum il-
lud quod euangelizatum est vobis.

Cap. II.

17 Roinde deposita omni mali-
tia & omni dolo & simulatio-
nibus, & inuidentiis, & omnibus
obrectationibus,

18 Vt modò nati infantes, lac illud
sermonis sincerum expetite, vt per
illud adolefcatis:

19 Si quidem gustastis quod beni-
gnus sit Dominus.

11 Exhortatio pro-
posita beneficii Dei
Patri, in nobis pro-
prii Filii morte san-
ctificandis, dignita-
te ac magnitudine.
Opponit autem par-
tem Legales purifi-
cationes ipsi res (i.
Christi sanguine) par-
tem etiam humanas
traditiones, quas &
propterea vana & su-
perstitiones damnat,
quantumvis sint in-
ueterata.

12 Occupatio, Quid
igitur mudo factum est
ante exhibitum Chri-
stum? an nulla prius
fuit sanctimonia,
nulla denique Eccle-
sia? Respondet Apo-
stolus, fuisse præordina-
tum Christum libera-
tis hominibus ante-
quam ipsi homi-
nes existerent, nec
et illa fuerit extra
eum Ecclesia ante
ipsius aduentum in
carne: sed nos tamen
esse felicissimos præ
alio, quibus re ipsa
exhibitus fuit Chri-
stus, & qui morte pro
nobis obita ac supera-
ta. quæ efficacissi-
me nunc in nobis a-
gat Spiritus sui vir-
tute, ad fidem, spem,
ac charitatem in no-
bis creandas.

13 Obedientia præ-
dicta (id est charita-
tem) commendat, se-
culo rursus inculcās
se non de charitate
aliqua vulgari & a
corrupta illa nostra
natura promanante
differere, sed de illa
demum cuius princi-
pium est Dei Spiritus,
animas nostras
Verbo fide apprehen-
so purificans, atque
adeo spirituales &
perennem vitam no-
bis ingenerans, sicut
Deus ipse purissimus
est & verè viuus.

14 Ratio cur cale-
sti ista genitura nece-
sario sit opus, Quo-
niam videlicet homi-
nes, quantumque
videatur illorum splen-
dor, natura sunt o-
mnis veri ac solidi
boni inanes.

15 Rursum, ne quis
spirituale illud vigo-
re in fictis imagi-
nationibus querat,
renocat nos Apostolus
ad Verbum Domini: et
ita quidem vt doceat
non esse Verbum a-
liud Domini expectā-
dum, sed in eo vno cō-
sistendum quod euā-
gelizatum est.

1 Substrato illo fun-
damēto Spiritus Dei

generalem exhorta-

כִּד יִדְעִין אֲנִתּוֹן דְּלֹא בְּכֶסֶף אֲדִבֵּל א
וְלֹא בְּדֶהֱבָא^ב אֲתַפְּרִקְתּוֹן מִן עֲבָדִיכּוֹן^ב
סְרִיקָא הֵנוּן דְּקִבְּלִיתּוֹן מִן אֲבִהֵיכּוֹן^ב :
אֲלֵא בְּדָמָא יְקִירָא דְּאִמְרָא דְּמוֹמָא^ב
וְטוֹלְשָׁא לִית בֵּה דְּאִיתּוּהִי מְשִׁיחָא^ב :
הוּ דְּמִקְדָּם הוּא פְּרִישׁ לֵה לְהִדָּא^ב
מִן קֳדָם^ב תְּרַמִּיתָה דְּעִלְמָא וְאֲתַנְלִי^ב
בְּחִרְתָּהוֹן^ב דְּזִבְנָא מְטוֹלְתִּכּוֹן :
אֵילִין דְּבִאִידָה הִימְנָתּוֹן בְּאַלְהָא^ב
הוּ דְּאִקִּימָה מִן בֵּית מִיתָא דִּיהֵב לֵה^ב
שׁוֹבְחָא דְּהִימְנוּתִּכּוֹן^ב וְסִבְרָכּוֹן יֵהוּא^ב
עַל אֲלֵהָא :

18 *Scientes quod non argento quod vetustate atteritur, neque auro redempti estis ex operibus vestris vanis, quae accepistis à patribus vestris.*

19 *Sed sanguine pretioso agni in quo macula et labes nō est, qui est Christ⁹.*

20 *Qui ab initio fuit destinatus ad hoc ipsum ante constitutionem mundi, & manifestatus est in extremitate temporum propter vos.*

21 *Qui per eum credidistis in eum qui excitavit eum à mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra et spes vestra esset in Deum.*

22 *Sanctificatis animabus vestris per obedientiam veritatis, & impletis dilectione quae non accipit vultum, quae est ex corde puro et perfecto. Diligite alter alterum.*

23 *Tanquam ii qui regeneriti fuistis nō ex semine quod vetustate perit, sed ex eo quod non perit vetustate, per sermonem vivum Dei qui manet in aeternū.*

24 *Quia omnis caro fœnum, & omnis elegantia eius tāquam flos agri. Exarescit fœnum, et marcescit flos.*

25 *Et verbum Dei nostri manet in secula. Et hoc est verbū illud quod predicatum est vobis.*

Cap. II.

1 *Eponite igitur à vobis omnem malitiam & omnem dolum, & simulationem, et invidiā & obreclationē.*

2 *Et estote tanquam infantes simplices, & concupiscite ipsum sermonē tanquam lac mundum & spirituale, per quod crescetis ad salutem.*

3 *Si gustastis & vidistis quod bonus sit Dominus.*

III. iiij.

כִּד יִהְיוּן קְדִישִׁין נַפְשָׁתִכּוֹן ב
בְּמִשְׁתַּמְעֻנוּתָהּ^ב דְּשִׁרְרָא וִיהוּן מְלִין^ב
חֻבְּבָא דְּלֵא^ב מִסֵּב בְּאַפָּא דְּמִן לְבָא^ב
דְּכִיָּא וְגִמִּירָא תְּהוּן^ב מִחִבִּין חֵד לְחֵד^ב
אִידָּא אֲנִשָּׁא דְּמִן דְּרִישׁ אֲתִילְדִתּוֹן^ב
לֵא מִן זִרְעָא דְּבִלָּא אֲלֵא מִן אִינָא^ב
דְּלֵא בִלָּא בְּמִלְתָּא חִיתָא דְּאַלְהָא^ב
דְּקִימָא לְעֵלָם :

מְטוֹל דְּכָל בְּסַר^ב עֲמִירָא וְכָלָה^ב
יִיאֻוּתָהּ אִידָּא^ב עוֹפִיָּא דְּחִקְלָא יִבְשׁ^ב
עֲמִירָא וְחִמָּא עוֹפִיָּא :
וְסִלְתָּהּ דְּאַלְהָא קִימָא לְעֵלְמִין וְהִדָּא^ב
הִי מְלִתָּא הִיא דְּאַסְתַּבְּרִיתּוֹן :
קְפִלְאוֹן ב

אֲנִיחוּ חִבִּיל מִנְכּוֹן כְּלָה בִּישׁוּתָא^ב
וְכָלָה נְכָלָא וּמִסֵּב בְּאַפָּא וְחִסְמָא^ב
וּמֵאכֵל קִרְצָא :

וְהוּן אִידָּא יְלֻדָּא שְׂבִירָא וְאֲתַרְגְּרָגוּ^ב
לֵה לְמִלְתָּא אִידָּא דְּלִחְלָבָא נְקִדָּא^ב
וְרוּחָנָא דְּכֵה תְּתַרְבִּין לְחִיָּא :
אֵן טַעַמְתּוֹן וְחֻזִּיתּוֹן דְּטֵב הוּ מְרִיא^ב
דָּא

שְׂבִירָא פְּתִיטָא^ב
אֲחִסְמִימִים^ב
אֲתַרְגְּרָגוּ^ב
הִתְאוּוּ^ב

א בלא נובל:
ב אתפרקתון
ג נבאלתם:
ד סריקא כלתי
ה מועילים:
ו אמרא חכשא
ז טולשא
ח חכבורה או
ט פגול:
י תרמיחה
יא יסודתו:
יב זכנא זכנים:

יג שררא אמת:
יד חובא אחכא
יז מסככא
יח משא פנים:
יט מחבין
כ אוהנים:
כא מן דריש
כב מחרש:

כג עמירא חציר:
כד יאיוותה יפיו:
כה עופיא ציץ:
כו חבא נובל:

כז אסתבריתון
כח כשרו לכם:

Epistola

Πρὸς ὃν περσερχόμενοι, λίθον ζῶν- 4
τα, ὑπὸ ἀνθρώπων μὴ δόξασθαι
σμένον, ὅρα δὲ Θεὸς ἐκλεκτὸν, ἐν πνεύματι.

Apoc. 1.6

Καὶ αὐτοὶ, ὡς λίθοι ζῶντες οἰκοδο- 5
μεῖσθε, οἶκος πνευματικὸς, ἱεράτευμα
ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικὰ θυ-
σίας, δι' ὧν προσέκοις τῷ Θεῷ διὰ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ.

Esa. 18. 16
rom. 9. 23

Διὸ ἐπελέξατο ἐν τῇ γραφῇ, Ἰδοὺ 6
τίθημι ἐν Σιών λίθον ἀκρογωνιαίον,
ἐκλεκτὸν, ἐν πνεύματι καὶ ὁ πιστεύων ἐπ' αὐ-
τῷ, οὐ μὴ καταγερῇ.

Psal. 118. 22
matth. 21. 42
act. 4. 11

Υμῖν οὖν ἡ πρὸς τοῖς πιστεύουσιν ἁ- 7
πείδοις δὲ, λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ
οἰκοδομοῦντες, ὅστις ἐγερῇ εἰς κεφα-
λίαν γωνίας, καὶ λίθος περικόμμα-
τος, καὶ πέτρα σκανδάλου.

Esa. 8. 14
rom. 9. 33

Οἱ περικόπιοι τῷ λόγῳ, ἀπεί- 8
δοῦντες, εἰς ὃ ἐτέθησαν.

Exo. 19. 6

Υμεῖς δὲ, γένος ἐκλεκτὸν, βασιλεῖον 9
ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς δει-
κνύειν ὅπως τὰς εὐεργετίας τοῦ Θεοῦ
ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ
θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς.

Ose. 2. 13
rom. 1. 25

Οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς 10
Θεοῦ. ὅτι οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐ-
λεηθέντες.

Rom. 13. 14
galat. 5. 17

Ἀγαπήν, ὅρα καλῶς ὡς παροί- 11
κοις καὶ περιπόνοις, ἀπέχεσθαι τῶν
σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν, αἵ πνευμάτιον-
ται καὶ τῆς ψυχῆς.

Item sed seipsos evertant. Quare, etiam si ad hoc isti conditi sint, Deo tamen non esse illorum exitium tribuendum, sed praefractae ipsorum contumaciae, quae inter Dei decretum et eius executionem sine ipsorum damnationem intercedit, estque vera et genuina eorum exitus causa.

8. Oppositum membrum, Electorum videlicet summam excellentiam describit, simulque nequis ambigat sui electus necne, renovat nos. Apostolus ad Vocatio- nem, efficacem ad Evangelium docet et in auribus et in animis nostris externa etiam praedicatione et Sacramentis sonantem, ex qua aeternum illud alioqui occultissimum e- lectiois nostrae decretum certo intelligamus, idque ex una Dei gratuito eligentis et Vocantis misericordia. Itaque illud iam superesse dicit, et tantam Dei potentissi- mi bonitatem modis omni- us predicemus.

9. Redit ad generalem illam exhortationem.

10. Ratio cur sancte nobis sit vivendum, quia nimirum caelestes ciues sumus, ac proinde non ex huius mundi corruptissimis, sed ex caelestis civitatis legibus vivendum nobis est, etiam si advenae sumus in mundo.

11. Aliud argumentum, Carnes id est corrupta illa natura non vivunt filii Dei, sed spiritu. Ergo carnales motus in nobis vigere non debent.

12. Tertium argumentum, Quia quantumvis cupiditates illae nobis blandiantur, tamen salutem nostram non desinant oppugnare.

4 Ad quem accedentes, qui est la-
pis viuius, ab hominibus quidē re-
probatus, apud Deum verò electus
ac pretiosus:

Ipsi quoque, veluti viui lapides,
aëdificemini, domus spiritualis, et sa-
cerdotium sanctum ad offerendum
spirituales hostias, acceptas Deo
per Iesum Christum.

6 Quapropter etiam continetur
in Scriptura, Ecce pono in Sion la-
pidem in imo angulo, electum, pre-
tiosum: cui qui credit, non pudebit.

7 Vobis igitur est honori qui credi-
tis: immorigeris verò, lapis quem
reprobauerunt aëdificantes, hic fa-
ctus est caput anguli, et lapis offen-
diculi, et petra offensionis:

Nempe iis qui offendunt ad ser-
monem, immorigeri, ad quod etiā
conditi fuerunt.

8 Vos autem, genus electum, rega-
le sacerdotium, gens sancta, popu-
lus quē sibi Deus ut proprium ven-
dicat: ut virtutes praedicetis illius
qui vos vocavit e tenebris in admi-
rabilem suam lucem.

Qui quondam eratis non popu-
lus, nunc estis populus Dei: qui non
consequuti misericordiam, nunc e-
stis misericordiam consequuti.

9 Dilecti, precor ut tanquam ad-
venae ac peregrini, abstineteis a
carnis cupiditatibus, quae militat
adversus animam:

4 In eadem exhor-
tatione pergit, sed di-
versa translatione
dicens, allusione ad se-
plum facta. Itaque
fidelium ceterum velu-
ti quoddam sacrum
spirituale aëdificium
esse dicit, ex viuis la-
pidibus extructum:
cuius fundamentum
sit Christus, velut si
unus lapis, omnes sibi
adiunctos sua vitali
virtute fulciens, et
secum compingens,
quantis ab homini-
bus tantum hoc bonum
negligatur.

5 Pergens in eadē
similitudine, nos iam
comparat sacerdoti-
bus, idcirco in illo spi-
rituali templo collo-
catis et spirituali cul-
tu, id est sanctitate
ac iustitia, ipsum co-
lamus: sed et templū,
ita etiam sacerdotiū
Christo superstruit,
in quo uno grate sint
nostrae omnes spiritua-
les oblationes.

6 Probatio ex E-
saie Propheta testi-
monio.

7 Opposita inter se
conditione credentis
beatissimi, rebellium
autem longe miserrimi,
stimulos addit
credentibus, aliis au-
tem insultat: deinde
etiam offendiculo oc-
currit, inde exortio
quod Evangelica huic
doctrina nulli magis
resistant quam qui
primas tenet in Dei
populo, quales tum
erant quum Petrus
haec scriberet, Sacer-
dotes et Seniores et
Scribae. Respondet igitur
primum nomen
non esse cur ad hanc
illorum contumaciā,
quasi rem aliquam
novam, quicquid ob-
stet, quum tot
ante seculis praemoni-
ti sumus ita id futu-
rum: deinde sic visum
esse Domino, monu-
los ad hoc ipsum con-
dere et in eorum in-
finita condemnatione
Filius Dei gloriifice-
tur. Tertio, Christi
gloriam sic quoque
plurimum illustrari,
quum nihilominus
maneat Christus fir-
mum Ecclesiae suae ca-
put, et qui in eum
impingunt, non Chris-
ti

4 חו דלה מתקרבין אנתון דאיתוהי

Ad quem appropinquastis, qui est lapis vivus, quem reprobauerunt filii hominis, & electus & pretiosus apud Deum.

באפא חיא^א דאסליוהי בני אנשא^ב ונגבא ומיקר לות אלהא^ג :

Et etiam vos, tanquam lapides vivi edificemini, & esote templum spirituale, et sacerdotes sancti, ad offerendum victimas quae sint acceptabiles coram Deo per Ieschua Christum.

5 ואף אנתון איך באפא חיתא אתבנו והוו היכלא רוחנא וכהנא קדשא^ד למסקו^ה דבכחא דמקבלין קדם אלהא ביד ישוע משיחא :

6 *Dicitur enim in Scriptura, Ecce, pono in Tzebiun lapidem electum et pretiosum, in capite anguli: qui credit in eum non pudefiet.*

אמיר חו גיר בכתבא דהא סאם אנא בצחיון באפא בחידתא ויקירתא ברש^ז וויתא מן דמהימן בה לא^ח :

Vobis igitur data est hac res pretiosa qui creditis: illis autem qui non acquiescunt, lapis est offensionis & petra scandali:

7 יבחת :

לכון הכיל אתיהב הנא איקרא לאילין דמהימנין להנון דין^ט דלא^י מתטפיסין באפא חו^י דתוקלתא^י ואבנא דכשלא :

8 *Et qui offendunt in ipsum, non acquiescentes sermoni, quia ad hoc positi sunt.*

ומתתקלין בה^כ בדלא^כ מתטפיסין למלתא דלהדא סימין :

Vos autem genus estis electum, quod sacerdotio fungitur ad regnum, populus sanctus, coetus redemptus, ut predi cetis laudes illius qui vocavit vos e tenebris ad lucem suam eximiam.

9 אנתון דין שרבתא אנתון^מ גביתא דמבהנא למלכותא עמא קדישא כנשא פריקא^נ דתסכרון תשובחתה דחו דקרבון מן חשוכא לנוהרה :

10 *Qui antea non reputabamini populus, nunc autem populus Dei: etiam non erat erga vos misericordia, nunc autem effusa est super vos misericordia*

מיתרא :

אילין דמן קדם לא חשיבין הויתון עמא השא דין עמא דאלהא אף לא רחמא חו עליכון השא דין אשתפעו עליכון רחמא :

11 *Dilecti mei, peto a vobis, tanquam aduenis et tanquam incolis, vosipso separate ab omnibus concupiscentiis corporis quae gerunt bellum aduersus animam.*

חביבי בעא אנא מנכון איך ערצא ואיך^פ תותבא אתפרקו מן כלחין רגיגתה דפגרא חלין^ר דעכדן קרבא לוקבל נפשא :

ויהוון

א באפא חיא
ב אסליוהי
ג מאסו אותה
ד גבא כחיר

ד למסקו
ה להעלות
ז דבכחא זכרים

ח וויתא פוגה

ט לא מתטפיסין
י שהם מורים
יא תוקלתא
יב מכשול

יג כשלא נגף

יד כדלא
יז מתטפיסין
יח בהיותם מורים

יט שרבתא
מ משפחה
נ גביתא
כחירה

נז תסכרון
נח תכשור

ס ערצא גרים

פ תותבא
פז תושבים

צ רגיגתה
תאווה

כז עכדן קרבא
עזשות מלחמה

Epistola

Infra, 2.16

Matth. 5.16

Rom. 13.1

Supra, 1.21
Rom. 12.19

Ephes. 5.6
col. 3.12

1. Cor. 7.10

Τὴν δὲ ἀστροφίαν ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνε- 12
σιν ἔχοντες καλῶ· ἵνα ἐν ᾧ καταλα-
λοῦσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν, ἐκ τῆς κα-
λῶν ἔργων ἐποπιδόσαντες, δοξάσωσι τὸ
Θεὸν ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἑπισκοπῆς.

Υποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθεροπίνῃ 13
κτίσι, διὰ τὸν Κύριον· εἴτε βασιλεῖ, ὡς
ὑποφύγοντι.

Εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ πεμ-
πο- 14
ντοῖς εἰς ἐκδίκησιν μηδὲ κακοποιῶν, ἐ-
παμνον δὲ ἀγαθοποιῶν.

Οἷ οὕτως ὅτι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, 15
ἀγαθοποιούσας φημι οὖν πᾶσι τὰ ἀφρό-
νων ἀνθρώπων ἀγνωσίαν.

Ὡς ἐλδύεροι, καὶ μὴ ὡς ἡπικάλυμ 16
μα ἔχοντες τὴν κακίαν, πᾶσι ἐλδύειαν,
ἀλλ' ὡς δοῦλοι Θεοῦ.

Πάντας πηνήσατε, πᾶσι ἀδελφότητι 17
ἀγαπάτε· τὸν Θεὸν φοβεῖσθε, τὸν βασι-
λέα πημάτε.

Οἱ οἰκέται ὑποτασσάμενοι ἐν παντί 18
φύσει τοῖς δεσπόταις, ὡς μόνον τοῖς ἀγα-
θοῖς καὶ ἡπικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς.

Τοῦτο γὰρ χάρις, εἰ διὰ σιμείδην 19
Θεοῦ ὑποφέρει τις λύπας, πάχων ἀ-
δίκως.

Ποῖον γὰρ κλέος εἰ ἀμδρταύοντες καὶ 20
κολαφιζόμενοι ὑπομνεῖτε; ἀλλ' εἰ ἀ-
γαθοποιούσας καὶ πάχοντες ὑπομενεῖ-
τε, τὸ χάρις ὡς ἀπὸ Θεοῦ.

Εἰς τὸ γὰρ ἐκλήθητε, ὅτι καὶ Χει- 21
ρὸς ἐπαθεν ὑπὲρ ὑμῶν, ὑμῶν ὑπολιμ-
παιῶν ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθή-
σητε τοῖς ἰχνέσιν αὐτοῦ.

13 Et conuersationem uestram ha-
beatis honestam inter Gentes: ut
pro eo quod loquuntur aduersus
vos velut maleficos, 14 ex bonis o-
peribus quæ spectarint, glorificent
Deum die uisitationis.

15 Proinde subiecti estote cuius
humanæ ordinationi 16 propter Do-
minum: 17 siue regi, ut qui superemi-
neat:

Siue præsidibus, ut qui per eum
mittatur 18 tum ad ultionem male-
ficorum, tum ad laudem recte agentium:

19 Quoniam ita est voluntas Dei,
ut bene agendo, capistro frænētis
amentiū hominum ignorantiam:

Ut liberi, ac non veluti malitiæ
velamen habentes libertatem, sed
ut serui Dei.

20 Omnes honorate, fraternitatē
diligite: Deum timete, Regem ho-
norate.

21 Famuli, subditi estote cum om-
ni timore dominis, non solum bo-
nis & æquis, sed etiam prauis.

22 Hoc enim gratū est, si quis pro-
pter conscientiam Dei suffert mo-
lestias iniuste afflictus.

Quæ enim est laus si, quum pec-
cantes colaphis cædimini, tolera-
tis? sed si quum bene facitis, tamen
afflicti toleratis, hoc est gratum a-
pud Deum.

23 Nam ad hoc vocati estis, quoniā
& Christus passus est pro vobis, re-
linquens vobis exemplar, ut in se-
queremini vestigia ipsius.

13 Quartum argu-
mentum ab illis, Quo-
niam sic quoque no-
stre existimationis cō-
sulimus, dū eos qui de
nobis detrahunt cogi-
mus tanquā sententiā
mutare.

14 Sextum argu-
mentum, quod etiam
est maximi momenti,
quia sic maxime am-
plificatur Dei gloria,
dum honesta nostre
vite exemplo vel pro-
phanissimi homines
adducit, sese Deo
subiiciunt.

15 Quod in genere
dixerat, tam explicat
per partes, sigillatim
particularia hominū
officia describens. At
primo quidem loco a-
git de obedientia qua
tum legibus tum ma-
gistratibus & sum-
mis & inferioribus
debetur.

16 Primum argu-
mentum, Quia Do-
minus est istius huma-
næ (i. inter homines cō-
stituta) politie auctor
& vindex, ac proinde
de veris huius Domi-
ni seruis oportet præ-
ceteris esse huius or-
dinis obseruandi stu-
diosos.

17 Occurrit quorū-
dam casillo, qui regi-
bus quidem & sum-
mis magistratibus pa-
rere se velle dicunt,
eorum autem mini-
stros aspernantur:
quasi verò ministri
non sint armati eius
a quo mittuntur au-
toritate.

18 Secundum argu-
mentum à fine huius
ordinis non tantum
utilissimi, sed etiam
plane necessarii, qui
hæc demum ratione
præmia virtutis, vitæ
pæne constituuntur
quibus rebus conti-
netur huius vite tri-
quillitas ac felicitas.

19 Primum argu-
mentum explicat co-
propius, ostendens li-
bertatem Christianis
minime omnium (sic-
ut iam tum nonnulli,
regni Dei planè im-
periti distabant) in
eo positam esse & fra-
num legum excutia-
mus, sed in eo potius
et ex Dei voluntate
vitæ sanctæ insti-
tutes, omnibus planè
faciamus, Evangelicè

non esse scelerum velamen: quum sic liberi simus, & simus tamen Dei serui non peccati.
tes vniuersales diuidit, nempe in officia quæ priuati priuatis, ac præsertim fideles fidelibus debent, & in eam subiectionem qua inferiores sunt superioribus obstricti: ita
tamen ut reges Deo minime exaquentur, quum Deo timor, regibus honor debeat.
21 Transit a d. seruorum erga dominos officia, quæ his finibus describit, ut ultro non coacti, non tantum æquis & moderatis sed etiam iniquis & asperis
dominis serui sese subiiciant.
22 Occupatio, Duram quidem esse seruilem conditionem, præsertim si iniusti domini obtigerint: sed tanto fore Deo gratiorem
hanc subiectionem, si voluntas ipsius plus apud seruos valeat quam dominorum iniuria.
23 Seruitutis asperitatem lenit, quum disertè pro seruis etiam passum esse Christum ostendit, & tanto æquius ferant istam inter eiusdem naturæ homines
inequalitatem: deinde proponens illis Christum illum Dominum dominorum pro exemplo, significat non posse non videri nimum molles qui in tolerandis iniuriis dis-
filiolores se præbeant quam ipse Christus iustissimus simul & durissimè omnium afflictus, & tamen patientissimus.

ויהיון שפירין^א הופכיון קדם כל הון^ב
בני אנשא ואילין דממללין עליכון
מלא בישתא יחזון עבדיכון שפירא
וישבחו לאלהא ביומא דבוחרנא:
והיותון משתעבדין לכל הון בני-
אנשא מטול אלהא למלכא מטול
שולטנחון:

ולדינא מטול דמנה משתדדין^ב
לתבעתא^ב דמסכלנא ולתשובחתא^ב
דעבדי טבתא:

דחכנא הו עבנא דאלהא^ד
דעבדיכון שפירא^ד תסכרון פומא^ד
דסכלא הנון דלא ידעין לאלהא:
איך בני חארא ולא איך אנשא^ה
דעבדיא להון חארותהון^ה תחפיתא^ה
לבישותהון אלא איך עבדוהי דאלהא:
לכל נש יקרו לאחיכון אחבו ומן^ו
אלהא דחלו ולמלכא יקרו:

ואילין עבדא דאית בכון אשתעבדו
למריכון בדחלתא לא כלחוד לטבא
ולמביכא אלא אף לקשיא ולעסקא:
להלין גיר אית להון טיבותא קדם^ז
אלהא לאילין דמטול^ז תארתא^ז
שפירתא^ז מסיכרין עקתא דאתין^ז
עליהון בעולא:

אילין דין דמטול^ח סכלותהון^ח מסיכרין^ח
אולצנא אידא תשובחתא הויה להון^ח
אלא מא דעבדין אנתון דשפיר ואלצין^ח
לכון ומסיכרין אנתון הידין ירבא
תשובחתכון לות אלהא:

להדא גיר אתקריתון דאף משיחא^ט
מית חלפין ושבק לן הנא^ט טופסא^ט
דאנתון בעקבתה תהלכון:

הו

12 Et sint bonae conversationes vestrae coram omnibus filiis hominis: et ii qui loquuntur contra vos sermones malos, videbunt vestra opera bona, et laudabunt Deum in die probationis.

13 Et estote subiecti omnibus filiis hominis, propter Deum: regibus, propter dominium eorum:

14 Et iudicibus, quia ab eo mittuntur ad vindictam delinquentium, et ad laudem operantium bona.

15 Quoniam sic est voluntas Dei, ut operibus vestris bonis obturetis ora stultorum qui non norunt Deum.

16 Tanquam prae diti libertate, et non tanquam homines quibus facta est libertas eorum operimentum malitiae ipsorum, sed tanquam servi Dei.

17 Omnem hominem in honore habete: Fratres vestros diligite: et a Deo time, et reges honorate.

18 Et illos servos qui sunt inter vos, [nunc alloquor:] subiecti estote dominis vestris in timore: non tantum bonis et humanis, sed etiam duris et pravis.

19 Illis enim est gratia coram Deo, illis [inquam] qui propter conscientiam bonam tolerant afflictiones quae veniunt super eos per iniquitatem.

20 Qui autem propter peccata sua sustinent afflictiones, quanta laus est eis? Sed quum facitis quod bonum est, et affligunt vos, ac toleratis, tunc multiplicabitur laus vestra apud Deum.

21 Ad hoc enim vocati estis. Quia etiam Christus mortuus est pro nobis, et reliquit nobis hoc exemplum, ut vos in vestigiis ipsius iretis.

1 Ad verbum, Filii libertatum, de quo genere dicendi vide Iohan. 6. & 1. Cor. 7. in annotatione.

2 Id est, Ut vestigia eius teneretis, & patientiam eius imitarentini.

Epistola

Esa. 53.9
i. ioh. 3.6

Ὁς ἀμδρπίαν ἐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέ- 22
θη δόλος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ.

¶ Qui peccatum non fecit, nec
inuentus est dolus in ore ipsius.

Ὁς λοιδορούμενος ἐκ ἀντελοιδορεῖ, 23
παύρων ἐκ ἡπείλει· ὡς ἐδίδου ὃ τῷ κρι-
νοντι δικαίως.

Qui cōuitiis affectus, nō vicissim
cōuitiabatur: quum malis afficeretur,
nō minabatur: 24 sed cōmittebat
vindictam ei: 25 qui iustè iudicat.

Esa. 53.5
matth. 8.17

Ὁς τὰς ἀμδρπίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνέ-
νεκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ὅτι τὸ ξύλον· 24
ἵνα τὰς ἀμδρπίας ἀπογυρόμενοι, τῇ δι-
καιοσύνῃ ζήσωμεν· οὐ τῷ μάλωπι αὐ-
τοῦ ἰάσθητε.

¶ Qui peccata nostra pertulit in
corpore suo super lignum: vt pecca-
tis mortui, iustitiæ viueremus: cu-
ius vibicibus sanati estis.

Ἦτε ὥς περὶ βλάτα πλανώμεθα· 25
ἀλλ' ἐπεσφάφητε νῦν ὅτι τὸν ποιμένα
καὶ ὅτι σκοπον τῆς ψυχῶν ὑμῶν.

Nam eratis velut oues errantes:
sed conuersi nūc estis ad pastorem
& curatorem animarum vestrarū.

Κεφάλαιον Γ

Cap. III.

Col. 3.18
eph. 5.22

Οἱ Μοῖως αἱ γυναῖκες, ὑποτασσέ- 1
σθαι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καὶ
εἴπνευσι ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῆς
γυναικῶν ἀναστοφῆς ἀνέυ λόγου κερ-
δηθήσονται,

S'Imiliter ¶ vxores subiectæ sint
suis viris, vt etiā si qui non obe-
diunt Sermoni, per vxorum cōuer-
sationem absq; sermone lucrifiat,

Ἐποπιεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἀγνῶν 2
ἀναστοφῶν ὑμῶν.

Vbi spectarint cum reuerentia
coniunctā castam conuersationem
vestram.

i. Tim. 2.9

Ὡς ἐστὼ οὐχ ὁ ἐξωθεν ἐμπλοκῆς τε- 3
χῶν, & περικεκοσμημένων, ἢ ἐνδύσεως
ἱματίων κόσμος·

¶ Quarum ornatus non sit exter-
nus ille in nodis capillorum, & cir-
cūposito auro, vel palliorū amictu:

Ἀλλ' ὁ κρυπτός τῆς καρδίας ἀνδρε- 4
πος, ἐν τῷ ἀφάρτῳ τῆς πραέως καὶ ἡ-
συχίου πνύματος, ὅστις ἐνώπιον τοῦ
Θεοῦ πολυτελής.

Sed occultus ille cordis homo, si-
tus in incorruptione lenis ac quieti
spiritus, qui est corā: Deo pretiosus

Οὕτω γὰρ ποτε καὶ αἱ ἁγῆαι γυναῖ- 5
κες αἱ ἐλπίζουσαι ὅτι τὸν Θεόν, ἐκό-
σμου ἑαυτὰς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰ-
δίοις ἀνδράσιν·

¶ Ita enim olim & sanctæ illæ mu-
lieres sperantes in Deo, ornabāt se-
se, subiectæ suis viris:

Gen. 18.12

Ὡς Σάρρα ὑπήκουσε τῷ Αβραάμ, 6
κύριον αὐτὸν καλοῦσα· ἥς ἐγγήθητε
τέκνα, ἀγαθοποιούσαι, καὶ μὴ φοβού-
μεναι μηδεμίαν πλῆσιν.

Sicut ¶ Sara obediuit Abrahæ, do-
minum eum vocans: cuius factæ e-
stis filiæ dum benefacitis, etiam
quum non terremini vllō pauore.

Viri

24 Remedium ad-
uersus iniurias illis
offendit, nempe vt
Deo causam suam
commendent, Christi
exemplo.

25 Videtur conuer-
tere orationem ad
dominos, qui & ipsi
Dominum ac iudi-
cem in calis habeat,
iniurias ferens illa-
tas, iuste (id est abs-
que personarum ac-
ceptione) ulturum.

26 Renocat eos A-
postolus a considera-
tione iniuriarum
quas perferre cogun-
tur, ad cogitandam
magnitudinē simul
& finem beneficii a
Christo accepti.

1 Tertio loco Exo-
rum in maritos offi-
cia perscribit, subie-
ctionem etiam illis
præcipiens.

2 Nominatim de
us agit qui maritos
habebant non Chri-
stianos, quas tanto
magis suis sub-
iectas esse oporteat,
vt eos honestate ac
pudicitia Domino
lucrificent.

3 Mulierum luxu
damnat, & verum
ac coram Deo pretio-
sum earum ornatū
indicat, interiorem
videlicet & incorru-
ptibilem, in placido
& quieto animo po-
situm.

4 Argumentum a
sanctarum mulierū,
ac præsertim Sara
credentium matris,
exemplo.

5 Quoniam mulie-
res natura sunt me-
ticolæ, significat se
subiectionem ab eis
requirere quam nec
vis nec metus extor-
queat.

הוּ דְּלֹא עָבַד חַטִּיתָא אִף לֹא
נִכְלָא אֲשֶׁתִּכַּח בְּפֹמָה :

22 *Qui non fecit peccatum, neque do-
lus est inuentus in ore eius:*

הוּ דְּמַצְטָחָא הוּא וְלֹא בִּמְצָחָא
וְחֹאשׁ הוּא וְלֹא מְתַלַּחס אֲלֵא מְשִׁלֵּם
הוּא דִּינָה לְדִינָא דְּכַאנוּתָא :

23 *Qui maledicebatur, et non maledi-
cebat: & patiebatur, et non minaba-
tur, sed tradebat ³ causam suā iudici
iustitiæ.*

³ Ad verbum,
Iudicium suum.

וְשָׁקֵל חֲטָהִין כְּלָהוֹן דְּוַאסְק אֲנוֹן
בְּפִגְרָה לְעֲלִיבָא דְּכַד מִיתִינֵן לְחַטִּיתָא
בְּדִיקוּתָא דִּילָהּ נְחָא בְּשׁוּמְתָה גִּיר
אֲתַאסִּיתוֹן :

24 *Et ⁴ portauit peccata omnia, et ascē-
dere fecit illa cum corpore suo ad cru-
cē, ut mortui peccatis per iustitiam e-
ius uiueremus. ⁵ maculis enim eius sa-
nati estis.*

⁴ Vel, Sustulit.

⁵ Intelligit asper-
sionem sanguinis
eius quod totum
eius corpus fuit
commaculatum.

דְּטַעִין הוּיָתוֹן אִידְּעָרְבָא נְאֻתַּפְנִיתוֹן
הָשָׂא לוֹת רַעִיָא וְסַעוּרָא דְּנַפְשָׁתְכוֹן:
סַעוּרָא פֻּקְדָּ:

25 *Quia fuistis errantes velut oues:
& cōuersi estis nunc ad pastorem &
curatorem animarum uestrarum.*

קְפֻלָּאֵן ג

הַכְּנָא אִף אֲנָתוֹן נְשָׂא אֲשֶׁתִּעֲבָדִין
לְבַעֲלִיבִין דְּאִילִין דְּלֹא מְתַטְפִּיסִין
לְמַלְתָּא בְּדוּכְרִיבִין שְׁפִירָא דְּלֹא
עֲמֻלָּא תִּקְנִין אֲנוֹן :

1 *Similiter etiam vos uxores, subdi-
ta sitis maritis uestris, ut eos qui
non obtemperant Sermoni, per conuer-
sationes uestras bonas sine labore ac-
quiratis:*

כִּר חוּזִין דְּבִדְחִלְתָּא וּבְנִכְפּוּתָא
מְתַדְבְּרִין אֲנָתִין :

2 *Videntes quod in reuerentia et ca-
stitate vos geritis.*

וְלֹא תַצְטָבְתִּין בְּצִבְתָּא בְּרִיָּא
דְּגִדּוּלָא דְּסַעֲרִיבִין אוֹ דְּחֲשִׁלְתָּא
דְּדִהֲבָא אוֹ דְּלִבּוּשָׂא מִיתָרָא :

3 *Neque ornemini ornatibus externis
intorsionis capillorum uestrorum, aut
excogitatione auri, aut vestimentorum
sumptuosorum:*

אֲלֵא אֲצַטְבְּתִין בְּכַר נְשָׂא כְּסִיָּא
דְּלִבָּא בְּרוּחָא מְכִיכְתָּא דְּלֹא
מְתַחֲבֵלָא צִבְתָּא דְּמִיתָר קִדְּם אֱלֹהָא:

4 *Sed ornate vos in ¹ filio hominis oc-
culto cordis, in spiritu lenitatis, qui nō
corrumpitur. [hic est] ornatus qui est
sumptuosus coram Deo.*

¹ Filium homi-
nis occultum cor-
dis vocat internū
hominem, qui se-
cundum Deū est
creatus. quem a-
liās Paulus vocat
nouum & spiri-
tualem, cui oppo-
nitur externus, ve-
tus & carnalis.

הַכְּנָא גִּיר אִף מִן קָדִים נְשָׂא
קְדִישָׁתָא אִילִין דְּמַסְכְּרִין הוּי בְּאֱלֹהָא
מְצַבְתִּין הוּי גִּפְשָׁתֵהִין וּמְשַׁתְּעֲבָדִין
הוּי לְבַעֲלֵיהִין :

5 *Ita enim etiam olim mulieres sanctæ
quæ sperabant in Deo, ornabāt se ipsas,
& subditæ erant maritis suis.*

אִיכְנָא דְּסַרָא מְשַׁתְּעֲבָדָא הוּת
לְאַבְרָהָם וְקָרִיא הוּת לֵה מְרִי הִי
דְּחִוּזִין אֲנָתִין לֵה בְּנָתָא בְּעִבְדָּא טַבָּא
כִּר לֹא מְתַזְוִיעֵן אֲנָתוֹן מִן כִּר
דְּחִלָּא :

6 *Quemadmodum Sara subdita erat
Abrahæ, et vocabat eum Dominum
meum: cuius estis vos filia in operibus
bonis, non per terrefacta ullo pauore.*
mmm.i.

² Id est, Non vi
aut metu adactæ,
sed sponte & libe-
re bonis operibus
incumbentes.

וְאֲנָתוֹן

Epistola

1. Cor. 7. 3

Οἱ ἄνδρες ὁμοίως, σὺνοικοῦντες ἑ
καὶ γυνῶσιν, ὡς ἡ ἀδελφεὲς τῷ
κυριακῶν ἀποτέμνοντες πρὸς, ὡς καὶ
συγκληρονόμοι χάριτος ζωῆς. εἰς
τὸ μὴ ἐκκόπτεσθαι τὰς πρεσβυχὰς
ὑμῶν.

Τὸ δὲ τέλος, πάντες ὁμοφρονέτε, συμ
παθεῖτε, φιλάδελφοι, ἐὺσπλαγχνοί, φι
λόφρονες.

Pro. 17. 11,
& 20. 22
Matth. 5. 39
Rom. 12. 17
1. thess. 5. 15

Μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀπὸ κα
κοῦ, ἢ λοιδόρειαν ἀπὸ λοιδόρειας. πού
ναντίον δὲ, ἀλογίζεσθαι. εἰδότες ὅτι εἰς
τὸ ἐκλήθητε ἵνα ἀλογίαν κληρονο
μήσητε.

Psal. 34. 13

Ὁ ὁρῶν δέλων ζωὴν ἀγαπᾷ, ἐἰδὼν
ἡμέρας ἀγαθὰς, παυσάτω τὴν γλῶσ
σαν αὐτοῦ ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη αὐτοῦ
μὴ λαλήσῃ δόλον.

Esa. 1. 16

Εκκλινάτω ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιη
σάτω ἀγαθόν. ζητήσάτω εἰρήνην, καὶ
διωξάτω αὐτήν.

Ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δ
καίους, καὶ ὅτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν.
πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας
κακά.

Καὶ τίς ὁ κακώσων ὑμᾶς ἐν τοῦ
αἵματος μιμηταὶ γυνήδε;

Matth. 5. 10

Αλλ' εἰ καὶ πάχετε διὰ δικαιοσύνην,
μακάριοι. τὸν δὲ φόβον αὐτῶν μὴ φο
βηθῆτε, μηδὲ ταραχθῆτε.

Esa. 8. 12, & 13

Κύριον ὃ τὸν Θεὸν ἀγάπατε ἐν ταῖς
καρδίαις ὑμῶν. ἐποιοί δὲ αἰεὶ πρὸς ἀ
πολογία πάντῃ αἰτιῶν ὑμᾶς λόγον
πρὸς τῆς ἐν ὑμῶν ἐλπίδος, καὶ πρὸς
καὶ φόβου.

Συνείδησιν

etiam pacem persequi, iter est ad felicitatem & tranquillam pacem. Quod si quis iniuste agendo affligitur, Dominus omnia observat, suo tempore pro clamantibus liberatus
14. Secundum argumentum, Impius lacepsit, magis ac magis protervium: itaque beneficiis potius sumi vincendi. Quod sine sic qui
15. Consilium certissimum in afflictionibus quantumvis terribilibus, sibi animo constare. At quomodo hoc consequemur? Si Deum sanctificaverimus in ani
16. Vult nos propter iniustitiam affligi, sollicitos esse non de vita nostra vel abnegatione veritatis, vel pari violentia, aut aliis eiusmodi artibus redimenda,
sed potius de ratione fidei nostrae intrepide quidem sed tamen cum placido & Deo reverentiae pleno spiritu reddenda, & non habeant hostes quod merito possint obicere,
sed potius super eorum eos pudeat.

¶ Viri similiter, vna versentur ut
sciētes decet, vasi muliebri ut in
firmiori tribuentes honorem, vt
pote quum vna etiam haredes sitis
gratiæ vitæ: ne interrūpaatur pre
ces vestra.

6 Maritus vici
sim suum officium
docet, nempe ut qua
to excellunt intelligē
tia ac prudentia, tan
to se praesent pruden
tiores & magis cir
cumspectos.

7 Argumentum se
cundum, Quoniam
vixor est finatur a viro
infirmitas, tamen sit
insigne viri organum
ad usus longē presta
tissimos conditum:
Vnde consequitur, nō
ideo esse negligē
dum quoniam sit in
becilla, sed e contra
rio tanto magis soli
cite habendam.

8 Tertium argu
mentum, In eo quod
longē maximum est
(i. in vita eterna be
neficio) pares esse
que in domestico con
tubernio sint impa
res, ac proinde mini
me esse asserendas
quantumvis sint in
firmas.

9 Quartum argu
mentum, Vitanda o
mnia iurgia, quod
preces impediunt, ac
totum Dei cultum
ad quem communi
ter sunt vocati mari
tus & vixor.

10 Rediens ad cō
munes exhortatio
nes, concordiam com
mendat, & quacun
que ad pacē & mu
tui coniunctionē fo
uendam spectant.

11 Non modo refe
rende non sunt iniu
rie, sed etiam benefi
cia pensanda.

12 Argumentum
a comparatis, qui i
psi a Deo quē toties of
fendimus, vocati si
mus ad tantum bo
num, nedum ut iniu
rias sibi a nobis fa
ctas desistant, an
nos ipsos tanta benefi
centia reddemus in
dignos potius quā
ut mutuas offen
sas condonemus? Est
autem digressio ad
fortiter sustinendas
afflictiones; ab hoc
versu & quē ad finē
huius capitis.

13 Tacita obiectio,
At qui nostra hac pa
tientia nihil aliud
quā malorum im
probis fovebit,
ut impune quidē illi
in nos grassentur, nos
verò pereamus. Imo
verò respondet Apo
stolus Davidis ipsius
verbis) Sine noxa &
vere, & fugientem

¶ Denique omnes estote cōcordes,
mutuo molestiarum sensu affecti,
fraterna præditi charitate, miseri
cordes, comes:

¶ Non reddentes malum pro ma
lo, aut conuitium pro conuitio, sed
contra, benedicentes. ¶ vt qui scia
tis vos ad hoc vocatos esse vt bene
dictionis hæreditatem possideatis.

¶ Itaque qui vult vitā, diligere,
& videre dies bonos, coerceat lin
guam suam a malo, & labia sua, ne
loquantur dolum:

¶ Declinet a malo, & faciat bonū;
quærat pacem, & persequatur eam.

Nam oculi Domini sunt intenti in
iustos, & aures eius in deprecatio
nem eorum: vultus verò Domini
aduersum eos qui faciunt mala.

¶ Et quis est qui affligat vos si bo
nitatis æmulatores fueritis?

¶ Sed & siquid perpetiamini pro
pter iustitiā, beati tamen estis. ¶ Cæ
terum ¶ timorem eorum ne timete,
neque turbamini:

Sed Dominum Deum sanctifi
cate in cordibus vestris. ¶ Estote au
tem semper parati ad respondendū
cuilibet petēti rationem eius spei
quæ in vobis est, cum lenitate &
reuerentia:

¶ Des reverentiae pleno spiritu reddenda, & non habeant hostes quod merito possint obicere,
sed potius super eorum eos pudeat.

7 ואנתון גכרא חכנא^a עמרו עם^a
נשיכון בידעתא ואיד^b דלמאנג^b
מחילא באיקרא אחודו אנין מטול^c
דאף הנין עמכון ירתן מוהבתא^c
דחיא דלעלם ולא תהוון^d מתתקלין^d
בצלוחתכון:

7 Vosque viri, similiter habitate cum
uxoribus vestris secundum scientiam,
et tanquam vasa debilia in pretio ha-
bete eas, eo quod etiam ipsa vobiscum
heredes erunt doni vitae quae est in a-
ternum: Ne sitis impingentes in pre-
cibus vestris.

8 שולמא דין דתהוון כלכון^e
באוויתא והויתון^f חשין עם אילין^f
דחשין ורחמין חד לחד והויתון^g
רחמתנין ומכוכין^h:

8 Tandem autem ut sitis omnes vos
in concordia, et sitis dolentes cum iis
qui dolent, et amantes unus alium, et
estote misericordes et mansueti.

9 ולאנש בישתא חלף בישתא לאⁱ
תפרעון ואף לא צוחיתאⁱ חלף
צוחיתא אלא דלקובלא דהליו הויתון^j
מברכין להדא גיר אתקריתון ד
דבורכתא תארתון^k:

9 Et nemini malum pro malo repen-
datis: neque etiam conuitium pro con-
uitio, sed quod contrarium est illis, bene-
dicite. ad hoc enim vocati estis ut be-
nedictionem hereditate consequamini.

10 מן דצבא הכיל^l חיא ורחם^l יומתא^l
טבא^m למחוא יטר לשנה מן בישתא^m
וספותה דלא ימללן נכלאⁿ
יעבר מן בישתא ויעבר טבתא^o
וידעא שלמא וירחט בתרה^p:

10 Qui vult igitur vitam, et diligit dies
bonos videre, custodiat suam linguam
a malo, et sua labia, ut non loquantur
dolum.

11 מטרול דעינוהי דמריא על זדיקא^q
ואדנוהי למשמע אנון ואפוהי דמריא^r
על בישא:

11 Recedat a malo et faciat bonum,
et querat pacem et sectetur eam.

3 Ad verbum,
Curat post eam.
Hebraismus.

12 ומנו דיעבר לכון בישתא אן תהוון^s
טנגא דטבתא:

12 Quia oculi Domini super iustos, et
aures eius ut audiant eos: et facies
Domini super malos.

13 ואן הו דתחשון על אפי באנותא^t
טוביכון ולא תדחלון מן אילין^u
דמדחלון לכון ולא תשתגשון^v:

13 Et quisnam est qui faciat vobis ma-
lum, si fueritis amulatores bonorum?

14 אלא קדשו בלכותכון למריא^w
משיחא והויתון^x מטיבין^x למפק^x
ברוחא לכל דתבע לכון מלתא על^y
סכרא דהימנותא במכוכותא^z
ובדחלתא:

14 Et si [contingat] ut patiamini pro-
pter iustitiam, beati estis: Ne timea-
tis ab illis qui territant vos, neque con-
turbemini.

15 Sed sanctificate in cordibus vestris
Dominum Christum, et sitis parati
ad defensionem apud omnem qui querit
a vobis sermonem de spe fidei, cum ma-
suetudine et cum reuerentia.

mmm.ij.

Epistola

Συνείδησιν ἔχοντες ἀγαθῶ· ἵνα ἐν¹⁶
ὧ καὶ καταλαλώσιν ὑμῶν ὡς κακοποιῶν,
καταγχευθῶσιν οἱ ἐπιρριζῶντες ὑμῶν
ἀγαθῶ ἐν Χριστῷ ἀναστροφῶ.

Κρεῖττον γὰρ ἀγαθοποιούσας (εἰ δέ¹⁸
λοιπὸν δέλημα τῆ Θεοῦ,) παύσιν, ἢ κακο-
ποιούσας.

Rom. 5.6
heb. 9.15

Οπὺ Χριστὸς ἀπαξ διὰ ἡμῶν¹⁸
ἐπαθε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς
παραγάγῃ τῷ Θεῷ, θανατωθεὶς μὲν
σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ τῷ πνεύματι.

Εν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνέμασι¹⁹
πορεύεσθαι ἐκήρυξεν,

Genes. 6.14
Matth. 24.38
Luc. 17.26

Απειθήσασι ποτε, ὅτε ἀπαξ ἐξεδέ-²⁰
χετο ἡ τοῦ Θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέ-
ραις Νῶε, κατασκευάζοντος τὴν κιβωτὸν,
εἰς ἣν ὀλίγοι (τοῦτέστιν οὐκ ὅσοι) ψυχὰς δι-
σωθήσονται δι' ὕδατος.

Ὡ καὶ ἡμᾶς ἀντίτυπον νυνὶ σωζέ-²¹
σθαι βάλισμα (οὐ σαρκὸς ἀπόδοσις ῥί-
που, ἀλλὰ σῶσεως ἀγαθῆς ἐπε-
ρότημα εἰς Θεὸν) δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ
Χριστοῦ,

Ὁς ὅτι ἐν δεξιᾷ τῆ Θεοῦ, πορεύε-²²
σθαι ἐρχομένον, ὑποταγμένων αὐτῷ ἀγγέλων
καὶ ἰσχυρῶν καὶ δυνάμεων.

Κεφάλαιον δ'

Χριστὸς οὖν παθόντες ὑπὲρ ἡμῶν¹
σαρκί, καὶ ὑμεῖς πλὴν αὐτῶν ἐννοίαν
ὀπίσθασθε, ὅτι ὁ παθὼν ἐν σαρκί, πέ-
παιται ἀμδρπίας,

Εἰς

hostium rebellioni vindicanda exierit, et ex diluvij historia liquet. Christus enim is est qui temporibus illis quum Deus patientissimus terminum ad respiciendum mu-
do defuisset, adfuit, non quidem corporali presentia, sed divina illa sua virtute, predicans respicientiam, per os videlicet ipsius Noe arcam apparantis, spiritibus illis
immorigeris qui nunc in carcere servantur, plenam suae rebellionis mercedem expectantes, et paucos illos (id est octo omnino capita) in aquis servavit.

23 Applicatio anagogica superioris exempli ad tempora aduentum Christi consequuta. Fuit enim illa Noe conservatio in aquis, nostri baptismi figura: mini-
mè id quidem quasi materialis illa baptismi aqua nos servet, et aqua ille atque sustinentes, Noe servavit: sed quia Christus et sua interiore, quam baptismus exte-
rior adumbrat, nos ablutos conservat, et possumus Deum bona conscientia invocare.

24 Eadem illa virtus qua Christus resurrexit, et nunc in caelum enectus, omnem potestatem accepit, nos hodie tuetur ac conservat.

1 Absoluta digressionem, iam ad intermissam exhortationem redit, arrepta occasione ex eo quod de Christi morte et resurrectione dixerat, sanctificationem
nostram sic definiens, et sanctificari idem sit atque pati in carne, id est desistere à nostra illa vitiositate: et resurgere Deo, id est virtute Spiritus sancti renouari, et quod
reliquum est vite, ex Dei voluntate transigamus.

Conscientiam bonam habentes:
ut pro eo quod loquuntur aduer-
sum vos tanquam maleficos, pude-
fiant qui incessunt vestram bonam
in Christo conversationem.

17 Melius enim est ut bene agētes
(si ita velit Dei voluntas) malis affi-
ciamini, quàm malè agentes:

18 Nā & Christus semel pro pec-
catis passus fuit, 19 iustus pro iniu-
stis, 20 ut nos ad Deum adduceret,
21 mortificatus quidem carne, viui-
catus autem Spiritu.

22 Per quem etiam spiritibus qui
sunt in carcere profectus praedicavit,

Olim immorigeris, quum semel
expectabat Dei patientia in diebus
Noe, quum appararetur arca: in qua
paucæ, (id est octo) animæ servatae
sunt in aqua.

23 Cui nunc correspondens exem-
plar baptismi, nos quoque servat,
(non quo carnis sordes abiiciuntur,
sed quo fit ut bona conscientia Deū
interroget) 24 per resurrectionem
Iesu Christi,

Qui est ad dexteram Dei, profe-
ctus in caelum, subiectis ipsi Ange-
lis & potestatibus ac virtutibus.

Cap. IIII.

Quum igitur Christus passus
sit pro nobis carne, vos quoque
eadem cogitatione armamini, nempe
quod qui passus est in carne, desti-
tit à peccato,

17 Ratio duplici
paradoxo Christiano
constans: uno, quo-
niam si semel omni-
no subeunda sunt af-
flictiones, praestat in-
iuste quam merito
affligi: altero, quoniam
non temere sed Dei
nostrae voluntate sic
affligimur.

18 Probatio virius
que paradoxi, prola-
to Christi ipsius (no-
stri archetypi) exem-
plo, et qui non pro-
pter sua peccata (qua
nulla erant) sed pro
nostris fuerit affli-
ctus, et quidem ex
Patris decreto.

19 Argumentum
a comparatis, Passus
est Christus iustus pro
nobis iniustus, et nos
iniustos pœnitentia pa-
ti pro iusti nomine.

20 Aliud argumē-
tum, partim à conve-
nientia sumptum, (Quo-
niam videlicet qua
via Christus incessit,
eadem et nos ad Pa-
trem suum adducit)
partim à causa effi-
cienti, Quoniam ni-
mirum Christus non
modo proponitur pro
exemplo quod imite-
mur, sed etiam sua
virtute nos in omni-
bus istis via asserita
tibus sustinet, donec
ad Patrem nos ad-
ducat.

21 Aliud argu-
mentum ab istarum
afflictionum exitu feli-
cissimo, in quo etiam
Christus nobis et ex-
plo et virtute praeit,
et qui gravissima
quidem sit ad mortē
usque perpeffus, sed
altera tantum sui par-
te, nempe carne, suae
humanae naturae: sed
tamen victor divini-
tatis suae et evaserit.

22 Tacita obiectio,
Christus quidem hoc
potuit nos antequam
Imo (respondet Apo-
stolus) hac ipsam vir-
tutem omnibus secu-
lis Christus et serva-
dis prius, quamvis pau-
cissimis et calamito-
sissimis, et suorum

^a תארתא לכב: כד אית לכו^a תארתא טבתא
איכנא דהנון דממללין עליכון איך
דעל אנשא בישא יבחתון איך אנשא
^b דטלמין לרובריכון שפירא^b ד
דבמשיחא:

^b טלמין
רוברים רע:
^c דובריכון
דרכים:

^d עדרא
מועילה:

^d עדרא חי לכו^d גיר כד עבדין אנתון
עבדא טבא תסכלון בישתא אנהיל
הכנא הו צנינא דאלהא ולא כד
עבדין אנתון בישתא:

מטול דאף משיחא חדא זבן מית
חלף חטהין ודיקא חלף חטיא
דיקר בכון לאלהא ומית בפגר וחיא
ברוח:

16 *Existente vobis conscientia bona:
ut ii qui loquuntur de vobis tāquam
de hominibus malis, erubescant, tan-
quam viri qui calumniantur conuer-
sationes vestras bonas quae sunt in
Christo.*

17 *Iuuat enim vos, quum facientes o-
pera bona, sustinetis mala, (si modo ita
voluntas est Dei) et non quum faci-
tis ipsi mala.*

18 *Nam etiam Christus ⁴semel mor-
tuus est pro peccatis, iustus pro peccato-
ribus, ut vos offerret Deo, & mortuus
est in corpore, & vixit in spiritu.*

⁶ Ad verbum,
Vno tempore,
Hebraismus.

19 *Et predicauit animabus illis quae
incluse fuerunt in sepulchro:*

20 *Quae antea non obediētes fuerant
in diebus Nuach, quum lōganimitas
Dei praeceperet ut fieret arca, propter
expectationem conuersionis eorum, et
octo animae tantum ingressae sunt in eā,
& saluae factae sunt per aquas.*

21 *Secundum quem typum vos quoque
salui facti estis per baptismum (non
corpore abluti à sordibus, sed confiten-
tes Deum in conscientia pura) & re-
surrectionem Ieschua Christi:*

22 *Qui sublatu^s est in calum, et est ad
dexteram Dei, et subiciuntur ei An-
geli & principatus et potestates.*

Cap. IIII.

1 *SI Christus igitur passus est pro vo-
bis in carne, vos quoque iuxta eā-
de cogitationem armemini. Quisquis
enim moritur in corpore suo, desinit ab
omnibus peccatis.*

mm.ij.

^c אחידן
אחוות:
^f שילשאו:

^g אתשפיסי
הקשיבו:
^h מברת רוחה
אריכות אפיו:
ⁱ קיבותא תיבה
מלשון יון:

^k עלין כאו:

ⁱ טופסא
תבנית:

^m מעמודיתא
טבילה:

ⁿ משיגין
רוח צימ:

^o תארתא לכב:

דאף אנתון בה בהו טופסא חאין
אנתון^m במעמודיתא לו כד פגרא
משיגין אנתון מן צאתא אלא כד
מודין אנתון באלהא^o בתארתא^o
דכיתא ובקמתה דישוע משיחא:

^p אתעלי
הועלה:

הו דאתעלי לשמיא ואיתוהי על
ימינא דאלהא ואשתעבדו לה
מלאכא ושליטנא וחילותא:
קפלאון ד

^q חש סמל:

אן משיחא הכיל^q חש חלפיכון
בכסר ואף אנתון בה בהנא רעינא
אודינו כל מן דמאת גיר בפגרה
שלי לה מן בלהון חטהא:

^r שלי חרל:

דלא

Epistola

Εἰς τὸ μηκέτι ἀνθρώπων ἔπιθυμί-
αις, ἀλλὰ θελήματι Θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον
ἐν σαρκὶ βιώσαι χρόνον.

Ephel. 4. 23

Ἀρκετὸς γὰρ ἡμῖν ὁ παρεληλυθὼς
χρόνος ὅτι βίβη τὸ θελήματι τῶν ἐθνῶν κατερ-
γάσατο, πεπορεύμενοι ἐν ἀσελείαις,
ἐπιθυμίαις, οἰνοφλυγίαις, κώμοις, πό-
τοις, καὶ ἀδεμίτοις εἰδωλολαγρείαις.

Εν ᾧ ξενίζονται, μὴ οἷον τρεχόντων
ὑμῶν εἰς πλὴν αὐτῶν τῆς ἀσωτίας ἀνά-
χυσιν, βλασφημοῦντες.

Οἱ ἀποδώσοις λόγον τῷ ἐποίμῳ ἐ-
κείνῳ κρινάμενοι ζῶντες καὶ νεκροί.

Εἰς τὴν ποίαν καὶ νεκροὶ βηγγελεύσονται,
ἵνα κριθῶσι καὶ οἱ ἀνθρώποι σαρκί,
ζῶσι δὲ καὶ Θεὸν πυνθόμενοι.

Πάντων δὲ τὸ τέλος ἤγγικεν. σωφρο-
νήσατε οὖν καὶ νήψατε εἰς τὰς πρὸς
εὐχάς.

Prou. 10. 12

Πρὸ πάντων δὲ πλὴν εἰς ἑαυτοὺς ἀ-
γάπην ἐκτενῆ ἔχοντες. ὅτι ἀγάπη καλύ-
πτει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

Rom. 12. 13
heb. 13. 2

Φιλόξενοι εἰς ἀλλήλους, ἀνδραγα-
θάζετε.

Rom. 12. 6
phil. 1. 4

Ἐκαστος καθὼς ἔλαβε χάρισμα,
εἰς ἑαυτοὺς αὐτὸ διακονοῦντες, ὡς καλοὶ
οἰκονόμοι ποικίλης χάριτος Θεοῦ.

Εἵπες λαλεῖ, ὡς λόγια Θεοῦ. εἵ-
πες διακονεῖ, ὡς ὅτι ἰσχύος ἦς χρηγεῖ ὁ
Θεός. ἵνα ἐν πάσι δοξάζηται ὁ Θεός
διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ὄντι ἡ δοξα καὶ
τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
ἀμήν.

Ἀγαπητοί, μὴ ξενίζετε τῇ ἐν ὑμῖν
παραστάσει πειρασμὸν ὑμῖν γινόμε-
νην, ὡς ξένου ὑμῖν συμβάντος.

Vt non amplius cupiditatibus ho-
minum, sed volūtati Dei, quod reli-
quum est temporis in carne viuat.

² Satis enim est nobis quod antea
ἐτο vitæ tempore libidinem Gētiū
patrauerimus, quū incederemus in
proteruiis, cupiditatib⁹, vinolētiis,
comestationibus, cōpotationibus,
& nefariis simulacrorum cultibus.

Quamobrē illi, nō cōcurrentibus
vobis ad eādē luxuriam pfusionē pere-
grinari sibi videtur, blasphemātes.

Qui reddituri sunt rationē ei qui
paratus est ad iudicādum viuos &
mortuos.

⁴ Nā idcirco mortuis quoq; prædi-
catum est Euangelium, vt damna-
rentur quidem secundum homines
id est carne, viuerent autem secun-
dum Deum, *id est* Spiritu.

⁵ Omnium autem finis imminet.
Estote igitur sobrii & vigilātes ad
orandum.

⁶ Ante omnia verò charitatē alii
in alios propēsam habētes: nā chari-
tas operiet multitudinē peccatorū.

⁷ Hospitales estote alii erga alios
sine murmurationibus.

⁸ Vt quisque accepit donū, ita a-
lius in aliū illud subministrātes, vt
boni dispēfatores variæ Dei gratiæ.

¹⁰ Siquis loquitur, loquatur vt elo-
quia Dei: siquis ministrat, ministret
tanquā ex viribus quas suppeditat
Deus: vt in omnibus glorificetur
Deus per Iēsum Christum, cui est
gloria & imperium in secula secu-
lorum. Amen.

¹¹ Charissimi, ne tanquā hospites,
exploratione illa per ignem quæ
fit in vobis ad vestri experimentū,
percellimini, vt si peregrinum ali-
quid vobis accideret.

² Memoria turpi-
tudinis antea & vi-
ta in peccatorum sor-
dibus, ad feriam resi-
piscētiā nos inuitat.

³ Ne peruersis ho-
stium de nobis iudi-
ciis & calūniis mo-
neamur, opponendū
est extremū illud Dei
iudiciū quod eos ma-
net, quum nemo pror-
sus, siue in diuini de-
prebēdatur, siue an-
tea mortu⁹ fuerit, sit
illud effugitūrus.

⁴ Digressio, quoniā
extremū illud iudiciū
vniuersalis mentio-
nē fecerat. Occurrit
autē obiectioni, Quū
Christus non ita pri-
dem aduenerit, vide-
ri excusationem ha-
bituros qui antea
mortui sunt. Hoc ve-
rò pernegat Aposto-
lus, Quoniā inquit
idem hoc Euangelii
fuit illis etiam annū-
tium, (Iudeos enim
alloquitur) idque in
eūdem finem atque
nunc vobis illud an-
nuntio, nempe vt car-
ne, (id est vitiisitate
illa quæ in hominib⁹
regnat) abolita, vir-
tute Spiritus Dei se-
gubernari pateretur.

⁵ Redit ad proposi-
tum, addito argumē-
to à circumstantia tē-
poris, Quod ultimus
ille finis imminet,
ac proinde tanto dili-
gentius sit vigilandū
& precandū vera
cū animi sobrietate.

⁶ Charitatem mu-
tuam commēdat, ex
eo quod innumera-
lia peccata veluti se-
peliat, ac proinde pa-
cis ac concordie sit
fauitrix & conserva-
trix. Qui enim inter
se amant, mutuas of-
fensas faciliē condo-
nant.

⁷ Ex multis chari-
tatis officiis, vnum
enim tum præsertim
maximus erat & sum-
matus, nēpe hospitali-
tatem, quā vult esse
voluntariam ac pla-
nē benignam.

⁸ Charitatis & sum-
mum ostendit, nempe
quod quisque donū
propriū habet, ad
proximi utilitatem
referat.

⁹ Ratio, Quia quic-
quid habemus dono-
rum, hac lege accepi-
mus à Deo, vt simus
ipsius æconomi.

¹⁰ Species duas i-
storum donorum & præ-
cipuas commemo-
rat, nēpe docendi mi-
nus in Ecclesia, &

reliquas Ecclesiasticas functiones, in quibus duo sunt in primis observanda: nempe vt purum Dei Verbum doceatur, & quicquid geritur, ad Dei Patris in Christo gloriā
veluti scopum, referatur. ¹¹ Quoniam cum sinceræ religionis professione crux est coniuncta, commodè repetit Apostolus quod prius attigerat, nos commonefaciē,
ne afflictionibus, vt re quæpiā noua & insolēte, perturbemur. ¹² Ratio prima, Quoniā Domin⁹ hoc velut igni minime vult nos cōsumere sed excoquere ac perficere.

דלא מכיל^a לרגינתא דבני-גשא^b 2
יחא כמא זכנא דאיתוהי בפגרא אלא
לצבינא דאלהא :

*Vt non deinceps concupiscentiis filio-
rum hominis uiuat, quanto tempore
est in corpore, sed voluntati Dei.*

ספק גיר זכנא הו דעכד דפלהתון^c 3
בה צבינא דחנפא^d באסוטותא^e
וברויותא^f ובצחנותא^g ובזמרא^h
ובפולחנא דשארא :

*Sufficit enim tempus illud quod prae-
terit, in quo operati estis voluntatem
profanorum in crapula & in ebie-
tate, in fœtore, & in comessatione, &
in cultu demoniorum.*

^a Id est, Ea fe-
cistis quæ solent
placere iis qui
sunt alieni à Deo.

והא השאⁱ מתדמרין ומגדפין עליכון^j 4
בדלא^k משתרחיתון עמהון בהי
אסוטותא קדמיתא :

*Et ecce, nunc obstupescunt, et blas-
phemant vos in eo quod non stultesci-
tis cum ipsis in eadē crapula pristina.*

הנון דיחבין פתגמא לאלהא הו 5
דעתיד למדן מיתא וחיא :

*Qui reddent rationem Deo, qui iu-
dicaturus est mortuos & uiuos.*

מטול הנא גיר^k אסתבר אף למיתא^l 6
דיתתדיכון איך בני גשא בבסר ויחון^m
באלהא ברוח :

*Propter hoc enim euangelizatum
est etiam mortuis, ut iudicarentur se-
cundum filios hominis in carne, & ui-
uerent secundum Deum in spiritu.*

מטית לה דין חרתא דכל מטולⁿ 7
הנא^o אתנכפו ואתתעירו לצלותא^p :
וקדם כל מדס^q חובא חריפא לות^r
חדרא יהוא לכון חובא גיר מחפא^s
סונאא דחטהא :

*Appropinquat autem finis uniuersi.
propter hoc sobrii estote, & uigilate ad
orationem :*

*Et ante omnia charitas prompta u-
nius erga aliū sit uobis. charitas enim
operit multitudinē peccatorum.*

והיותון רחמין אכסגיא דלא רטנא^t 9
וכל-גש מנכון מוחבתא דקבל מן^u
אלהא ישמש בה לחברוהי איך רבי^v
בתא טבא^w דטיבותא מפרשתא^x
דאלהא :

*Et estote amantes hospites sine mur-
muratione.*

*Et unusquisque ex uobis donū quod
accepit à Deo, subministret proximis
suis, tanquam dispensatores boni gra-
tia diuersa Dei.*

כל מן דימלל איך מלתא דאלהא 11
ימלל וכל מן דמשמש איך דמן חילא^y
הו דאלהא יחב לה דכלל דעכדון^z
אנתון ישתבח אלהא ביד ישוע^{aa}
משיחא הו דדילה הי תשובותא^{ab}
ואיקרא לעלם עלמין אמן :

*Quisquis loquitur, tanquam sermo-
nem Dei loquatur: & quisquis mini-
strat, tanquam qui [ministret] ex vir-
tute quam Deus dedit ei: ut in omni-
bus quæ facitis, laudetur Deus per Ie-
schua Christū, cuius est gloria & ho-
nor in seculum seculorum. Amen.*

^a Ad verbum;
Per manum Ie-
schua Christi. Hg-
braismus.

חביבי לא תתדמרין בנסיונא דחון^{ac} 12
לכון איך דמרס נוכרי^{ad} גדש לכון^{ae}
מטול דלכוחרנכון הו חון^{af} :

*Dilecti mei, ne obstupescatis pro-
pter tentationes quæ contingunt uobis,
tanquam alienum quiddam eueniat
uobis, quia ad probationem uestram
fiunt.*

mmm.iiij.

אלא

Epistola

Ἀλλὰ καὶ οὕτως κοινωνεῖτε τοῖς ἔξω Χριστοῦ 13
παθημασιν, χαίρετε, ἵνα καὶ ἐν τῇ ἀποκα-
λύψει τῆς δόξης αὐτοῦ χαρήντε ἀγαλλιω-
μένοι.

Matth. 5. 10

Εἰ οὐκ ἐκζητεῖτε ἐν ὀνόματι Χριστοῦ, μα-
κάριοι ὅτι τὸ ἔξω δόξης καὶ τὸ ἔξω Θεοῦ πνεύ-
μα ἐφ' ὑμᾶς ἀναπαύεται· καὶ μὴ αὐτοὺς
βλασφημεῖται, καὶ ὁ ὑμᾶς δόξαζεται.

Μὴ γὰρ περὶ ὑμῶν παρὰ τὸν ὡς φονεὺς,
ἢ κλέπτης, ἢ κακοποιός, ἢ ὡς ἄλλοτελο- 15
ἐπίσκοπος·

Εἰ ὡς Χριστιανός, μὴ ἀγχιώδω,
δόξαζέτω ὁ Θεὸς ἐν τῷ μέρει τούτῳ.

Ὅτι ὁ κακὸς τὸ ἀρξάμενος τὸ κρίμα
ὑπὸ τῆς οἴκου τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ περὶ τὸν
ἀφ' ἡμῶν, πὶ τὸ τέλος τῆς ἀπειθουσύνης
τῷ Θεῷ διατελεί;

Prou. 2. 31

Καὶ, εἰ ὁ δίκαιος μέλεις σὺ ζέται, ὁ ἀ- 18
σεβής καὶ ἀμάρτυρος ποδὶ φανείται;

Ὡς τε οἱ παρόντες καὶ τὸ θέλημα τοῦ 19
Θεοῦ, ὡς περὶ κτίστη ὁραπιδέωσαν
ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν ἐν ἀγαθοποιίᾳ.

Κεφάλαιον εἰς

Πρεσβυτέροις τοῖς ἐν ὑμῖν ὁρακα- 1
λῶ ὁ συμπρεσβύτερος ἐκ μέρους τοῦ
ἔξω Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τὸ μελλού-
σης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνός,

Γοιμάνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ 2
Θεοῦ, ὅτι σκοποῦντες μὴ ἀναγκασθῶς,
ἀλλ' ἐκ κοίτης· μηδὲ ἀγροικερδῶς, ἀλλὰ
πρεσβύτως·

Μηδὲ ὡς κατακυρεθόντες τῷ κλή- 3
ρον, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου.

Καὶ φανεροῦντος τοῦ ὁραποίμε- 4
νος, κομιεῖτε τὸν ἀμαρτανόν τῆς δόξης
ἐφ' αὐτόν.

13 Imò in eo quòd consortes estis
afflictionum Christi, gaudete: vt &
quum patefiet eius gloria, gaudea-
tis exultantes.

14 Si probris afficimini in nomi-
ne Christi, beati estis: quoniā & glo-
riæ & Dei Spiritus super vos requi-
escit: qui quod ad illos quidem atti-
net, blasphematur, quod ad vos au-
tem, glorificatur.

15 Nequis igitur vestrum affliga-
tur vt homicida, aut fur, aut malefi-
cus, aut alienarum rerum inspector:
Sed si vt Christianus, ne pudeat,
imò glorificet Deum hac in parte.

16 Nā tēpus est quo incipiat iudi-
ciū à domo Dei. 17 quòd si primū
incipit à nobis, quis erit finis eorum
qui non parent Dei Euangelio?

18 Et, si iustus vix seruatur, impius
& peccator vbi comparebit?

19 Itaque qui affliguntur ex volun-
tate Dei, tanquam fideli conditori
commendent animas suas benefa-
ciendo.

Cap. V.

Precor ego vnà presbyter ac
testis afflictionum Christi, atque i-
dem gloriæ patefaciendæ consors,
Pascite Dei gregem qui penes
vos est, curam illius agentes nō co-
actè, sed libenter: non turpiter affe-
ctantes lucrum, sed pròpto animo:

Neque vt dominantes cleris, sed
vt qui sitis exemplaria gregis.

Et quum apparuerit ille Pastorū
princeps, reportabitis immarcesci-
bilem illam gloriæ coronam.

13 Altera ratio;
Quoniam diuersissi-
me sunt primum
impiorum afflictio-
nes tribus in rebus:
Primum quia soli
pii in afflictionibus
cum Christo commu-
nicant, ac promde
gloriæ quoque ipsius
suo tandem tempore
participes fient.

14 Secundo, Quia
quoniam infideles lo-
ge aliter statuunt, &
qui prius affligendo
sunt in Deum blasphē-
mi, tamen per eo ipso
quod tot probris affi-
ciuntur, vera gloriæ
spirituali à Deo affi-
ciuntur, & ipsorum
adoptio à Dei Spiritu
in ipsis ob signatur.

15 Tertium disci-
men, Quia nō ob sce-
lera affliguntur pii,
sed ob iustitiam, vt
Christiani: Unde fit
vt crux quæ sit illis
fidei ac iustitiæ testi-
monium, nō tristitiæ
sed iocunditatis cu-
iusdam lætitiæ argu-
mentum ipsi submi-
nistret. Proponit au-
tem hoc tertium disci-
men Apostolus sub
exhortationis forma.

16 Tertia ratio,
quia totius mundi
Dominus de suis do-
mesticis potissimum
solicitus, & circa illos
in primis castigat, ita
tamē vt in sua ec-
clesiā maxima scru-
pulositate modū teneat.
hoc autem quod semper
alias cōsueuerit,
nunc potissimum faci-
cit quum se ipsum Ec-
clesiæ suæ præsentem
exhibuit.

17 Ne pii omnia
li illi impiorum felici-
tate offendantur,
quasi Deus non sit
mundi gubernator,
qui impiis bene sit,
piis autem male, docet
nos Apostolus à
comparatis colligere,
Deum qui ne suis
quidem parcat quo-
minus eos sub cruce
erudat, suo tandem
tempore longè aliter
tractaturū rebelles
& impios, quos se-
mel perdere consti-
tuit.

18 Conclusio, Quia
non temere sed ex
Dei voluntate pii af-
figantur, illis mini-
mè esse desperandū,
sed nihilominus in
sanctitatis & bene-
ficientiæ via pergen-
dum, se Deo suo fi-
dels conditori (id est

Patri) commendando.

Peculiariter describit presbyterorum (i.e. eorum qui Ecclesiæ curam gerunt) officium.

se videlicet vt ipsorum collegam, non de rebus incompetis, sed quas optimè omnium esset expertus, cum eis agere, & eam ipsam conditionem eis proponere quam ipse
prior subiicit, quum & labores eosdem sustineat, & spem etiam communem cum eis habeat.

3 Primus Canon, Qui pastor est, gregem pascito.

4 Secundus, Pastor gregem non suum, sed Dei esse cogitato.

5 Tertius, Pastores non coactè, sed libenter non auarè, sed animo in gregem propenso: non vt
domini fortis & hereditatis Dei, sed vt eius ministri, Ecclesiam Verbo & sancte ac inculcata & ex eo exemplo gubernanto.

6 Quartus, Ne hominum perfidia vel etiam
in delitate frangantur pastorum animi, monet eos vt in summum illum Pastorem & coronam in calis repositam, perpetuò intueantur.

אלא חרו דמשתותפין אנתון
לחשוהי דמשיחא דהכנא אף בגלינא
דתשובתה תחדון ותריוון :

ואן מתחסדין אנתון על אפי שמה
דמשיחא טוביכון דרוחא משבחתא
דאלהא מתתניחא עליכון :

בלחוד לא אנש מנכון איך קטולא
או איך גנבא או איך עבד בישתא
יהוא חאש :

אן דין חאש איך כריסטינא לא יבחת
אלא ישבח לאלהא בהכנא שמא :

מטול דזכנא הו דישרא דינא מן
ביתה דאלהא אן דין מנן משרא
אידא היחרתא דאילין דלא מתתפיסין
לסברתה דאלהא :

ואן זדיקא למהסן חיא רשיעא
וחטיא איבא משתבח :

מטול חנא אילין דחשין איך צבינה
דאלהא יגעלון לה נפשתהון בעבדא
שפירא איך דלברויא מהימנא :

קפלאון ה

בעא אנא דין מן קשישא דאית
בכון אנא קשישא חכרכון וסחדא
דחשוהי דמשיחא ושותפא דשובתה
הו דעתיד דיתגלא :

רעו מרעיתא דאלהא דמשלמא
לכון וסעורו רוחנאית לא בקטירא
אלא בצבינא לא ביותרנא טנפא
אלא מן בלה לבכון :

לא איך מריא דמרעיתא אלא איך
דתהוון לחון דמותא שפירתא :

דכד יתגלא רב רעותא תקבלון
מנה כלילא דשובתא דלא חמא :

ואנתון

13 Sed gaudete quod consortes fiatis pa
ssionibus Christi, ut ita etiam in reue
latione gloriae eius gaudeatis & exul
tetis.

14 Et si probris afficimini pro nomine
Christi, beati estis: quia Spiritus glorio
sus Dei requiescit super vos.

15 Tantummodo, ne quis ex vobis tan
quam homicida, aut tanquam fur,
aut tanquam patrator malorum pa
tiatur.

16 Si autem patiatur tanquam Chri
stianus, non erubescat, sed glorificet
Deum eo ipso nomine.

17 Quia tempus est ut incipiat iudi
cium à domo Dei: si autem à nobis in
cipit, quisnam erit finis eorum qui nō
obediunt Evangelio Dei?

18 Et si iustus vix servatur, improbus
& peccator ubi inuenitur?

19 Propter hoc, qui patiuntur secundū
voluntatem Dei, commendent ei ani
mas suas in operibus bonis, tanquam
creatori fideli.

Cap. V.

1 Peto autem à senioribus qui sunt
in vobis, ego senior, socius vester
et testis passionum Christi, atque con
sors gloriae eius quae reuelabitur:

2 Pascite gregem Dei traditum vo
bis, et curam habete [illius] spirituali
ter, non coactè, sed voluntariè, non in
lucro turpi, sed ex toto corde vestro.

3 Non tanquam domini gregis, sed sic
ut sitis eis exemplar bonum.

4 Ut quum reuelabitur princeps pasto
rum, recipiatis ab eo coronam gloriae
quae non marcescit.

Et

א חשוהי צרות
שסכל הוא
ב תריוון
ג גלילא

ט טוביכון
אשריכם
ד מתתניחא
נחה

חאש סוכל

כריסטינא
משיחא מלכות
יון

זכנא העת
ישרא יתחיל

מתתפיסין
מקשיבים

סברתה
בשורתו

למהסן
כמעט

חשין
סוכלים
אך לפי
יגעלון
יפקירו
ברויא בורא

חשוהי
צרותיו

משלמא
נמסר
סעורו שימו
לב עליו ברוח
בקטירא
בחוקה

רב רעותא
שר הרועים

כלילא עטרת
חמא תכול

Epistola

Rom. 12. 18
iac. 4. 6

Ομοίως νεώτεροί ὑποτάγητε πρε-
σβυτέροις, πάντες δὲ ἀλλήλοις ὑποτασ-
σόμενοι. πλὴν ταπεινοφροσύνῃ ἐκμ-
βώσατε· ὅτι ὁ Θεὸς ὑπερφάνοις ἀνι-
στάται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.

iac. 4. 10

Ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ πλὴν κρα-
τὸς χειρὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα ὑμεῖς ὑψώση-
σιν καὶ ὑμεῖς.

Psal. 55. 33
sap. 12. 13
matth. 6. 25
luc. 11. 22

Γὰρ πάντες τὴν μέμνην ὑμῶν ἔπι-
ρίσαντες ἐπὶ αὐτὸν, ὅτι αὐτὰς μέλη ἐστέ
τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Luc. 12. 31

Νήψατε, γρηγορήσατε, ὅτι ὁ ἀντί-
δικος ὑμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμε-
νος περιπατεῖ, ζητῶν πῶς καταπι-
νῇ.

Ὡς ἀνίστητε σερεοὶ τῇ πίστει, εἰδότες τὰ
αὐτὰ τῶν παθημάτων τῇ ἐν κόσμῳ ὑμῶν
ἀδελφότητι ἑπιτελείεται.

Ὁ δὲ Θεὸς πάσης χάριτος, ὁ καλέ-
σας ἡμᾶς εἰς πλὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὁ λίγον παθόντας, αὐ-
τὸς κατεργάσατο ὑμᾶς, σπείξαι, ἀνενώ-
σαι, θεμελιώσαι.

Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Διὰ Σιλουανοῦ ὑμῖν τὴν πρὸς ἀ-
δελφοῦ (ὡς λογίζομαι) δι' ὀλίγων ἐ-
γράψα, ὡς ἀκαλῶν καὶ ἑπιμυδρω-
τῶν πάντων ἐπὶ ἀληθῆ χάριν τοῦ Θεοῦ
εἰς ἡμᾶς ἐσκήκατε.

Ἀσπάζεταιται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι
σύνοικητοῦ καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου.

Rom. 16. 16
1. cor. 16. 20
2. cor. 13. 12
1. pet. 5. 14

Ἀσπάζεταιται ἀλλήλους ἐν φιλήματι
ἀγάπης. Εἰρήνη ὑμῖν πάνσι τοῖς ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ. ἀμήν.

⁸ Similiter iuniores subiecti esto-
te senioribus, & omnes vicissim
subiicimini. Modestia estote intus
ornati. ⁹ nam Deus superbis resistit,
humilibus autem dat gratiam.

¶ Submittite igitur vospis-
os potenti manui Dei, ut vos in tempo-
re extollat:

¶ Omni cura vestra in eum conie-
cta: nam illi cura est de vobis.

¹¹ Sobrii estote: vigilate. nam ad-
versarius vester diabolus, tanquam
leo rugiens, obambulat, quærens
quem deuoret.

Cui resistite firmi per fidē: ¹² scie-
tes easdē afflictiones, à vestra quæ
in mundo est fraternitate impleri.

¹³ Cæterum Deus omnis gratiæ
autor, qui vocavit nos ad æternam
suam gloriā in Christo Iesu, paulif-
per afflictos, is inquit, absolutos vos
reddat, stabiliat, roboret, fundet.

Ipsi gloria & robur in secula secu-
lorum. Amen.

¹⁴ Per Syluanū vobis (ut opinor)
fidelem fratrem paucis scripsi, ad-
hortans vos, & testificans hanc esse
veram gratiam Dei in qua statis.

¹⁵ Salutat vos ea quæ est Babylo-
ne vobiscum electa Ecclesia, & Mar-
cus filius meus.

¶ Salutate alii alios charitatis o-
sculo. Pax vobis omnibus qui estis
in Christo Iesu. Amen.

⁸ Peculiares mul-
tas virtutes Christia-
nas commendat, ac
modestiam quidem
in primis: quæ admo-
nitione omnes quide-
m egemus, sed iuniores
præsertim, propter æ-
tatis illius proterviā
& superbiam.

⁹ Quoniam super-
bia plerique videntur
iter esse ad hunc & a
splendore, testatur
Apostolus ex ad-
uerso, i. nominatim
quidem esse superbiam
mercedem, modestiæ
verò gloriam.

¹⁰ Quoniam mode-
stis minantur super-
bi illi spiritus, mones
Apostolus ut potentia
Dei superbiorum ho-
minum vanitati op-
ponamus, & ab eius
providentia toti pem-
deamus.

¹¹ Vigilantia &
fide expugnetur Sa-
tana crudelitas, in
omnes ad nos voran-
tes occasiones intus.

¹² Neque noua
sunt neque vnius alicuius
proprie, sed iam
olim toti Ecclesiæ cō-
munes persecutio-
nes à Satana excita-
te: ac proinde patien-
ter ferendum est, in
quo tales totque so-
cios certaminis habeo-
mus.

¹³ Superiorem do-
ctrinam solenni pre-
catione veluti sigillo
obsignat, rursus incul-
cans & ab eodem pe-
tentiū incrementum
à quo & initium
habuerunt, & cōple-
mentum sperant: ne
pe à Deo Patre in
Christo Iesu, in quo
certa est nobis æter-
na vite gloria.

¹⁴ Perseuerantia
in doctrina Apostoli-
ca, vnicum est Chri-
stiana fortitudinis
fundamentum. Do-
ctrina autem Aposto-
lica summa est, gra-
tuita à Deo salus.

¹⁵ Salutationes
familiares.

וְאֵתוֹן עָלֶימָא אֲשֶׁת עַבְדּוֹ לְקַשׁ יִשְׁיִיבֹן

וְאֶת־עֲטָפוֹ ^א חִיצָאִית מִבִּיכּוֹת רַעֲיָנָא ^א חִיצָאִית
כּמִית:

^b לֹות חֲדָדָא מְטוּל דְּאַלְהָא סְקוּבְלָא ^b לֹות חֲדָדָא

הו דאילין דמתתדימין ולמפיכא יחב
מיבותא :

אֶת־מִכְבוֹ הַכִּיֹּל תַּחֲתֵי אֵידָה תִּקְיַפְתָּא

דאלהא דהי תרימכון בזבנא דזדק :

וַעֲפֹתֵיכֶם כָּלָה שָׂדֵי עַל אֱלֹהֵי דִלָּה

^dבְּטִיל לָהּ עַל־יָבוֹן :

^e אֶת־תַּעֲרֹו ^f וְעָהָרֹו מִטּוֹל דְּבָעַל ^c עֲלֵיכֶם לטוב:
^c אֶת־תַּעֲרֹו

דְּבִכְכוֹן סִטְנָא אִיךְ אַרְיָא גַּהֵם וּמַהֲלֵךְ

וּבָעֵא דְלִמְנוּ יִבְלַע :

קומו חביל לקובלה פד^ג משררין^ג משררין חזקים:

אֲנִיחֵן בְּהִימָנוּתָא וְדַעוּ דָּאף עַל

אֲחִיכֹן דְּבַעֲלָמָא הֵנוּן הֵלִין חֲשָׂא חֲשָׂא צְרוּתָהּ

י ערצין : קורות :

אֲדָהָא דִּין דְּפִיבֹתָא הוּא דִּקְרָן

לְשׁוֹבְחָהּ וְלַעֲלֵם בְּיָד יֵשׁוּעַ מְשִׁיחָא

וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכָּן בְּיָמֵינוּ
בְּיָמֵינוּ בְּיָמֵינוּ בְּיָמֵינוּ

אֵלֶּיךָ אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֶּיךָ אֱלֹהֵיכֶם וְאֵלֶּיךָ אֱלֹהֵי כָל הָעוֹלָם :

¹ אחרונה בלח ויזרחם¹ ויאמרונו ויאורבא

לעולם עלמון אמת :

הליג ושורבים אור דסרר אור

במתנת לבנו ביד סילונים אחי

מִהֵימָנָה^m וּמִפִּיָּס אָנָּה וּסְהַד אָנִי

ה' טיבותא^ו שרירתא דאלהא^ח טיבותא

הדא דקימין אנתון בה :

שאלא שלמכון עדתא גביתא

דַּבְּבִיל וּמִרְקוֹס בְּרִי :

שִׂאֵלוֹ שְׁלֵמָה חֵד דְּחֵד בְּנוֹשְׁקֵתָא

קדושתא שלמא עם כלכון אילין

בְּמִשְׁיַחָא אֲבוּן אִמִּין :

שְׁלֵמַת אֲגֻרְתָּא דְּפִטְרוֹס שְׁלִיחָא :

Et vos iuniores subdite vos senioribus vestris, & amicitie vos intrinsecus demissione mentis unus erga alium: Quia Deus contrarius est iis qui sese exaltant, & demissis dat gratiam.

*Demittite igitur vos sub manu po-
tenti Dei, ut ipsa exaltet vos in tem-
pore conuenienti.*

*Et curam vestram omnem coniici
te super Deum : nam illi cura est de
vobis.*

*Vigilate, & memores estote. Nam
aduersarius vester Satan[est] tanquã
leo rugiens et obambulans, & quærẽs
quem deuoret.*

*State igitur contra eum confirmati
in fide: & scitote quòd etià contra fra-
tres vestros qui sunt in mundo, hæ eà-
dem passiones eueniunt.*

Deus autem gratia est qui vocavit nos ad gloriam suam quæ est in æternum, per Iesum Christum, qui dedit nobis ut quum sustinuerimus has afflictiones modicas, corroboraremur, & confirmaremur, & stabiliremur in eo in perpetuum.

*Cui est laus, et possessio, et gloria, in
seculum seculorum. Ammin.*

Hæc pauca, quemadmodum arbitror, scripsi vobis per Sylvanum fratrem fidelē: Et suadeo, ac testor quòd hæc est gratia vera Dei, in qua statis.

*Salutat vos congregatio electa quae
est in Babylonia, Et Marcus filius
meus.*

4 Salutate unus alium in osculo san-
cto. Pax cū omnibus vobis: eis [inquā]
qui sunt in Christo. Ammin.

Finitur epistola Petri Apostoli.

2 Ad verbum,
Per manum Ie-
schua Christi. He-
braismus.

Πέτρου τῆς ἀποστόλου ἐ-
πιστολὴ καθολικὴ
δευτέρα.

Κεφάλαιον α΄

ΕΥΜΕΩΝ Γ' ἔξοδος δού-
λος καὶ ἀποστόλος Ἰησοῦ
Χριστοῦ, τοῖς ἰσοπύμοις ἡμῶν
λαλοῦσι. πῶς ἐν δικαιο-
σύνῃ τοῦ Θεοῦ ἡμεῖς καὶ σωτῆρος ἡμεῖς
Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνῃ πληθυνθεῖν 2
ἐν ἐπιγνώσει τοῦ Θεοῦ, καὶ Ἰησοῦ τοῦ Κυ-
ρίου ἡμεῖς.

Ὡς πάντα ἡμῖν ἡ χάρις διὰ μέως 3
αὐτῶν τὰ πρὸς ζωὴν καὶ δόξαν δέ-
δωκεν ἡμῖς, διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ καλέ-
σαντος ἡμᾶς διὰ δόξης καὶ δόξης.

Δι' ὧν τὰ μέγιστα ἡμῖν καὶ τίμα 4
ἐπαγγέλλεται δεδωρηταί, ἵνα διὰ τού-
των ἡμεῖς θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀ-
ποφυγόντες τῆς ἐν κόσμῳ ἐν ἐπιθυμίᾳ
φθορᾶς.

Καὶ αὐτὸ τὸ δὲ σπουδαίον πάντων 5
παρεσιενέκωντες, ἐπιπορευθήσασθε ἐν τῇ
πίσει ὑμῶν πρὸς δόξαν, ἐν δὲ τῇ δόξει
πρὸς γνῶσιν,

Ἐν δὲ τῇ γνώσει πρὸς ἐκράτειαν, ἐν 6
δὲ τῇ ἐκράτειᾳ πρὸς ὑπομονὴν, ἐν τῇ
ὑπομονῇ πρὸς ἀνέκδοξον,

Ἐν δὲ τῇ ἀνέκδοξῳ τῇ φιλαδελφίᾳ, 7
ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ πρὸς ἀγάπην.

Τὰ ὅσα γὰρ ὑμῖν ἐπαγγέλλοντα, καὶ 8
πλεονάζοντα, ἐκ δόξης οὐδὲ ἀκάρποις
καθήσονται εἰς πρὸς Κυρίου ἡμεῖς Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ ἐπιγνώσιν.

Ὡς μὴ παρέστω ταῦτα, τοφλὸς ὅστις, 9
μυωπαζὼν, λήθων λαβὼν τοῦ καδα-
ρισμοῦ τῆς πάλαι αὐτῶν ἀμάρτην.

Διό

Epistola catholica Petri Apostoli posterior.

Cap. I.

SIMEON Petrus
servus & Apostolus Ie-
su Christi, iis qui æquē
pretiosam fidem nobis
cum sortiti sunt per iustitiam Dei
nostri & servatoris Iesu Christi:

Gratia vobis & pax multiplice-
tur per agnitionē Dei & Iesu Do-
mini nostri:

Utpote quum diuina vis ipsius
omnia nobis donarit quæ ad vitam
& pietatem pertinent, per agnitio-
nem illius qui vocavit nos ad glo-
riam ac virtutem:

Ex eo quod maxima nobis ac
pretiosa promissa donata sint, ut
per hæc efficeremini diuinæ cōsor-
tes naturæ, elapsi ex corruptione
quæ est in mūdo per cupiditatem.

Ad hoc ipsum verò vos omni præ-
terea collato studio, adiciite fidei
vestræ virtutem, virtuti verò scien-
tiam,

Scientiæ verò temperantiam, tem-
perantiæ verò tolerantiam, toleran-
tiæ verò pietatem,

Pietati verò animum in fratres
propensum, animo verò in fratres
propenso charitatem.

Hæc enim si vobis adsunt & exu-
berant, non inertes nec infructuo-
sos vos efficiunt ad Domini nostri
Iesu Christi cognitionem.

Nam cui hæc nō adsunt, is cæcus
est, nihil procul cernēs, oblitus sese
à veteribus peccatis suis fuisse pur-
gatum.

1. Salutatio in qua
significat se & Chris-
ti legatum cum eis
agere, quibus cum a-
liis quibusdam & eā-
dem fidem commu-
nem habeat in Iesu
Christi Dei ac serva-
toris nostri iustitia
fundatam.

2. Fides est agnitio
Dei & Christi, ex
qua omnis felicitas
in nos promanat.

3. Christus sese no-
bis in Evangelio pa-
refacient, idque sua
gratia, donat no-
bis quacunque tum
ad vitam æternam
requiruntur (in qua
videlicet nos glorifi-
care constituit) tum
etiam ad pietatem,
dum vera virtute
nos instruit.

4. Explicatio supe-
rioris sententiæ, expo-
sitio tantorum benefi-
ciorum causis, à Deo
omnia hæc bona pro-
manare, ex gratuita
ipsius promissione, bo-
na inquam longe pre-
tiosissima, & liberati
à mundi corruptione
(id est à vitiosis quas
circumferimus cupi-
ditatibus) quodam
modo efficiamur i-
psius Dei similes.

5. Substrato funda-
mento (i. explicatis
nostræ salutis ac præ-
sertim sanctificatio-
nis causis) iam nos
exhortari incipit &
toto animo in istius
gratiæ verum & sum-
mum incumbamus. Auspi-
catur autem à fide si-
ne qua nihil Deo pla-
cere potest, quæ mo-
net & virtute (id est
bonis sanctisque mo-
ribus) cumuicemus,
sed coniuncta cū eis
diuinæ voluntatis co-
gnitione, sine qua nec
fides, nec ulla vera
virtus extat.

6. Alias quasdam
virtutes præcipuas e-
numerat, quarum a-
liæ ad priorem, aliæ
ad posteriorem Legis
tabulam pertinent.

7. Sicut ex vera co-
gnitione Christi nasci-
tur illi veluti fructus,
ita & sic fructus
fidei sonatur & cre-
dit ipsa cognitio: adeo
quidem & qui est in-
fructuosus, & vel nun-
quam veram lucem
cognoverit, vel acce-
pit sanctificationis
doni sit oblitus.

Διὸ μαλλον, ἀδελφοί, ἀπουδάσατε¹⁰
βεβαίαν ὑμῶν πλὴν κλήσιν καὶ ἐκλογῇν
ποιεῖσθαι. ταῦτα γὰρ ποιουῦντες ἔμὴ πιά-
σητέ ποτε.

Οὕτω γὰρ πλοισίως ἐπιχορηγηθή-¹¹
σεταί ὑμῖν ἡ εἰσοδος εἰς τὴν αἰώνιον βα-
σιλείαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος
Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Διὸ ἐκ ἀμελήσω ὑμᾶς ἀεὶ ὑπομι-¹²
νήσκων ὡς τούτων, καὶ ἔτι εἰδότες
καὶ ἐστειλεγμένοις ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀ-
ληθείας.

Δίκαιον δὲ ἡγοῦμαι, ἐφ' ὅσον εἰμι ἐν¹³
τούτῳ τῷ σκηνώματι, διεγείρειν ὑμᾶς
ἐν ὑπομνήσε.

Εἰδὼς ὅτι ταχυνή ὅστις ἡ ἀπόδεξις τοῦ¹⁴
σκηνώματός μου καθὼς καὶ ὁ Κύριος
ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐδήλωσέ μοι.

Σπουδάσω δὲ καὶ ἐκάστοτε ἔχειν ὑ-¹⁵
μᾶς μὴ πλὴν ἐμὴν ἐξοδὸν πλὴν τούτων
μνημῶν ποιῆσθαι.

Οὐ γὰρ σεσοφισμένοις μύθοις ἔξα-¹⁶
κολουθήσαντες ἐγνωρίσαμεν ὑμῖν πλὴν
τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διωά-
μιν καὶ παροισίαν, ἀλλ' ἐπόπια γρηθέν-
τες τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος.

Λαβὼν γὰρ ὡς ἀ Θεοῦ πατρὸς π-¹⁷
μὴν ἐδόξαν, φωνῆς ἐνεχθείσης ἀπὸ
τοῦ αἵματος ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς δό-
ξης, Οὕτως ὅστις ὁ υἱός μου ἀγαπητός,
εἰς ὃν ἐγὼ ἀδόκησα.

Καὶ ταῦτα πλὴν φωνῇ ἡμεῖς ἡκού¹⁸
σαμεν ὅτι οὐρανὸν ἐνεχθείσαν, σὺν αὐτῷ
ὄντες ἐν τῷ ὄρει τῷ ἁγίῳ.

Καὶ ἔχομεν βεβαίωτερον τὸν ῥω-¹⁹
φηκὸν λόγον ὃν καλῶς ποιεῖτε προσέ-
χοντες ὡς λύχνῳ φαίνοντι ἐν αὐχμη-
ρῷ τόπῳ, ἕως οὗ ἡμέρα διαυγάσῃ, καὶ
φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδίαις
ὑμῶν.

⁸ Quapropter, fratres, potius stu-
dete vocationē & electionem ve-
stram firmam efficere. hæc enim si
feceritis, nunquam impingetis.

Ita enim copiosè subministrabi-
tur vobis introitus in æternum re-
gnum Domini nostri & servatoris
Iesu Christi.

⁹ Quapropter non negligam vos
de istis semper commonefacere, tā-
met si periti & confirmati sitis in
præsenti veritate.

Iustū enim arbitror, quādiu sum
in hoc tabernaculo, excitare vos
per commonefactionem:

Quum sciam breui futurum ut
deponam hoc tabernaculum meū:
|| sicut Dominus noster Iesus Chri-
stus declaravit mihi.

Sed & studebo ut vos subinde
post exitum meum possitis horum
mentionem facere.

¹⁰ Non enim arte compositas fa-
bulas sequuti, notā vobis fecimus
Domini nostri Iesu Christi poten-
tiā & aduentum, sed ut qui oculis
nostris aspeximus illius maiestatem.

Acceperat enim à Deo Patre
honorem & gloriam, voce ad eum
delata huiusmodi à magnifica glo-
ria, || Hic est ille Filius meus dilect⁹
in quo acquiesco.

Et hanc vocem nos audiui-
mus ἐ
cælo delatam, quū essemus vnā cū
eo in monte sancto.

¹¹ Et habemus firmissimū sermo-
nem Propheticum: "cui rectè fa-
citis quòd attendatis, velut lucer-
næ splendenti in obscuro loco, vs-
quedum dies illucescat, & lucifer
exoriatur in cordibus vestris.

nnn.i.

⁸ Conclusio, Quā
igitur ex fructibus
illis nostra Vocatio
ac electio approbe-
tur, & in nobis con-
firmetur, atque ad-
eo quum hoc unum
sit in æternum Chri-
sti regnum iter, su-
perest ut totis ani-
mis huc scramur.

⁹ Amplificatio cō-
clusionis, addita mo-
desta excusatione,
in qua suum in eos
studium declarat, & i-
cinum suum obatum
prædicans.

¹⁰ Alia amplificā-
tio ab huius doctri-
ne summa tum cer-
titudine, tum digni-
tate: Vixit enim sit
autōr Dominus ille
noster Iesus Christus
Filius Dei, cuius glo-
ria & spectator &
auditor fuit ipse A-
postolus.

¹¹ Evangelii veri-
tas ex eo etiam elu-
cet quòd cum Pro-
phetarum predictio-
nibus prorsus consen-
tat.

¹² Apostolica do-
ctrina Prophetiam
minimè excludit,
quum sese mutuis re-
sponsis stabilians.
Fuerunt autem pro-
pheta velut lucerna
cæcis prælucentes tā-
tis dum Evange-
lii fulgor splendescer-
et.

Ioh. 1. 19

1. Cor. 11. 17. &
2. Cor. 1. 13

Matth. 17. 5

Epistola

1. Tim. 3. 2

Τοῦτο πρῶτον γινώσκοντες, ὅτι πᾶσα 29
σα προφητεία γραφῆς, ἰδίᾳς ὑπὸ πνεύ-
ματος οὐ γίνεται.

Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἐλέγχθη πο-
τέ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ πνεύματος
ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι
Θεοῦ ἄνθρωποι.

Κεφάλαιον 65

Ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφῆται ἐν
τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται ψευ-
δοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρὰς ἀξιοῦσιν αἰ-
ρέσεως ἀπωλείας, καὶ ὅτι ἀπορρίπτονται
αὐτοὺς διαποτίλλω ἀρνούμενοι, ἐπάγον-
τες ἐαυτοῖς ταχυντὴν ἀπώλειαν.

Καὶ πολλοὶ ἑξακολουθήσουσιν αὐ-
τῷ τῆς ἀπωλείας, δι' οὗ ἡ ὁδὸς τῆς ἀ-
ληθείας βλασφημηθήσεται.

Καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις ὑ-
μᾶς ἐμπορεύσονται. οἷς τὸ κρῖμα ἐκπαλαί-
ον ἀργεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν οὐ νυ-
σάξει.

Iob 4. 18
iud. 6.

Εἰ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγγέλων ἀμείβεσθαι 4
τῶν οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ σειρᾶς ζόφου
ταρταρόσας, παρέδωκεν εἰς κρίσιν τετη-
ρημένους.

Gen. 7. 2

Καὶ ἀρχαίου κόσμου ἐκ ἐφείσατο, 5
ἀλλ' ὁ γένον Νῶε δικαιοσύνης κήρυκα
ἐφύλαξε, κατακλυσμὸν κόσμῳ ἀσε-
βῶν ἐπέλασεν.

Gen. 19. 93

Καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόρ- 6
ρας τεφρόσας καταστροφῇ κατέκρινεν,
ὑποδείγμα μέλλοντων ἀσεβεῖν τετει-
κώς.

Καὶ δίκαιον Λώτ καταπονούμενον 7
ὑπὸ τῆς τῶν ἀσεβῶν ἐν ἀσελγείᾳ ἀνα-
στροφῆς ἐρρύσατο.

(Βλέμματι γὰρ καὶ ἀκοῇ ὁ δίκαιος, 8
ἐκτατοικῶν ἐν αὐτοῖς, ἡμέραν ἔξ ἡμέρας
ψυχῇ δικαίαν ἀνόμοις ἔργοις ἐβασά-
νιζεν)

13 Si illud primū noueritis, nul-
lam prophetiā Scripturæ, esse pro-
priæ explanationis.

13 Legendi qui de
Propheta, sed ita de
Deo petatur inter-
pretationis donum:
ut idem sit Propheti-
corum scriptorum au-
tor & interpres.

Non enim libidine hominis alla-
ta est olim prophetia, sed acti à Spi-
ritu sancto loquuti sunt sancti Dei
homines.

Cap. I I.

Verūt autē & pseudoprophe-
tæ in populo: ut etiam intervos
erunt falsi doctores, qui subintro-
ducent hæreses exitiales: etiā Do-
minum qui illos mercatus est abne-
gantes, accersentes sibi ipsi velox
exitium.

1 Ut olim duo fue-
runt Prophetarum
genera, vnum verū,
alterum falsum: ita
prædicat Petrus quos-
dam veros, quosdā
falsos fore doctores
in Ecclesia: adeo ut
ipse Christus à qui-
busdam abnegetur,
qui tamen illorum
redemptorem voca-
bunt.

2 Et multi sequentur eorum exi-
tia, per quos via veritatis blasphemabitur.

2 Non tantum e-
runt hæreses, sed etiā
multi earum sectato-
res.

3 Et per auaritiā fictis sermoni-
bus vos negotiabuntur. 4 quibus da-
mnatio iam olim non otiauit, &
quorum exitium non dormitat.

3 Auaritia plerū-
que hæreses comes,
instigat ipsarum e-
tiam animarū mer-
catum.

Nam si Deus Angelis qui pecca-
uerant non pepercit, sed in tartarū
detruisos, catenis caliginis tradidit,
damnationi seruatos:

4 Consolatio pio-
rum, Deum, qui An-
gelos apostatas in
tartara tenebrosa
præcipites dedit, tan-
dem iudicandos, qui
priscum mundū, ser-
uato octauo Noe, di-
luuio perdidit: qui
Sodoma, seruato Lo-
to, in cinerem rede-
git: suos electos ab i-
stis erroribus libera-
turum, & iniustos
illos semel destructu-
rum.

Et prisco mundo nō pepercit, sed
octauū Noe iustitiæ præconē ser-
uauit, diluuiο in mundum impio-
rum inducto:

Et ciuitates Sodomorum ac Go-
morrhæ in cinerem redactas sub-
uersione damnauit, fecitque ut e-
ssent exemplar impiè victuris:

Et iustum Lot libidinosa nefario
rum cōuersatione fatigatū eripuit:

(Iustus enim ille, quum habitaret
inter eos, in dies animam iustam
iniquis illorum factis, & vidēdo &
audiendo excruciat.)

Οἶδε Κύριος ὁσεβεῖς ἐν πειρασμοῖς ῥυέσθαι, ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένοις τηρεῖν.

Μάλιστα δὲ τοῦ ὀπίσω σαρκὸς ἐν ἑπιθυμίᾳ μισμοῦ πορνομούους, καὶ κυριότητος καταφρονούοντας· πολλοὶ γὰρ αὐτάδεις, δοξάζοντες ὡς τρέμοισι βλασφημοῦντες.

Οποῦ ἀγγέλους ἰσχυροὺς δυνάμει μέζοντες ὄντες, οὐ φέροισι κατ' αὐτῶν παρὰ Κυρίου βλασφημίαν κρίναι.

Οὗτοι δὲ, ὡς ἄλογα ζῶα φυσικὰ, γεγνημένα εἰς ἄλωσιν ἐφθορᾶν, ἐν οἷς ἀνοήτοι βλασφημοῦντες, ἐν τῇ φθορᾷ αὐτῶν καταφθαρήσονται.

Κοιμούμενοι μισθὸν ἀδικίας, ἡδονὴν ἠγροῦμενοι πλεὺν ἐν ἡμέρᾳ τρυφῶν. ἅπλοιοι καὶ μωμοί, ἐν τρυφῶντες ἐν ταῖς ἀπάταις αὐτῶν, στυγνὰ χροῦμενοι ὑμῖν.

Ὁφθαλμοὶ ἔχοντες μεσοὺς μοιχαλίδος, καὶ ἀκαταπαύστους ἀμδρῆας, δειλιάζοντες ψυχὰς ἀσεβέκτους, καρδίαν γεγυμνασμένην πλεονεξίας ἔχοντες, κατὰρας τέκνα.

Καταλιπόντες πλεὺν ὁδοῖαν ὁδόν, ἐπλανήθησαν, ὁξυκοιμήσαντες τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαὰμ τοῦ Βοσόρ, ὃς μισθὸν ἀδικίας ἠγάπησεν.

Ελεγεῖν δὲ ἔχεν ἰδίᾳς ὁρανομίας· ὑποζύγιον ἀφώνον, ἐν ἀνθρώπου φωνῇ φθεγγόμενον, ἐκάλυψε πλεὺν τῆς φωνῆς τοῦ ὁραφρονία.

Οὗτοι εἰσι πηγαὶ ἀνύδροι, νεφέλαι ὑπολάλαπος ἐλαυνόμεναι, οἷς ὁ ζῶφος τῆς σκότους εἰς αἰῶνα τετήρηται.

Υπερόψα ὡς ματαγότης φθεγγόμενοι, δειλιάζουσιν ἐν ἑπιθυμίᾳ σαρκὸς, ἐν ἀσελείᾳ, τοῦ ὄντως ἀποφυγόντας τοῦ ἐν πλάνῃ δυνάστευομοῦ.

Ελθετε ἰδὲ

Nouit Dominus pios ἐ τὴν τῆς ἐπιθυμίας ἐν σαρκὶ ἐν ἡμέρᾳ τρυφῶν. ἀδίκους δὲ εἰς ἡμέραν κρίσεως κολαζομένοις τηρεῖν.

Maximè verò eos qui carnem sequētes, in impura cupiditate incedunt, & dominatum despiciunt: qui, inquam, ut sunt audaces & sibi placentes, non horrent dignitates conuitiis incessere.

Quī ipsi Angeli qui sunt robore ac potestate maiores, non ferant aduersus eas apud Dominum iudicium maledicum.

At isti, veluti animantia rationis expertia, quæ naturali impetu feruntur, facta ad eum finē ut capta intereāt, ea vituperātes quæ ignorāt, sua ipsorum corruptela interibūt.

Reportaturi mercedē iniustitiæ, ut qui pro voluptate ducāt quotidianas delicias: labes ac maculæ, qui fraudibus suis sese oblectant, vobiscum epulando.

Oculos habētes plenos adulterij, & qui à peccādo cessare nesciāt, inescātes animas instabiles, cor habentes ad auaritiā exercitatum, execrandi homines:

Qui relicta recta via aberrarunt, sequuti viam Balaā filij Bosor, qui mercedem iniquitatis amauit:

Sed redargutionem suæ trāsgressionis sustinuit: nam subiugis asina muta, humana voce loquuta, prohibuit prophetæ dementiam.

Isti sunt fontes aqua carentes, nebulæ à turbine agitæ: quibus caligo tenebrarum in æternum seruata est.

Nam præ tumidam vanitatē loquēdo, per carnis cupiditates lasciuas eos inescant qui verè effugerāt eos qui in errore versantur:

Ad aliud corruptorum hominum, in Ecclesia tamen similes versantium genus descendit, eorum videlicet qui nequitie sunt dediti, & seditiose magistratum auctoritatem (quod ne ipsi quidem Angeli coram Deo ministrantes vituperant) conuitiis incessunt. Vera & expressa Romani clerici (quem vocant) descriptio.

Græphicā eorum dem pictura, in qua bestius comparatur, idcirco natus est dum ventri student, sese in laqueos induant perituros. Nihilominus esse istis ignorantibus, quāuis quæ ignorant, audacissimè vituperent: & forte & bestiarum exemplo, in ipsi voluptatibus quibus delectantur, & Ecclesie ceteris contaminant, exitiis sibi ipsis arcesant.

Eosdem damnat & ipso etiam gestu et vultu, inexhauste libidinis, & leuicolarum hominum animas negotiantes, & in auaritie artibus omnibus exercitatos: denique ad maledicendum filius Dei canalis: exēplo Balaami, quem mutū etiam pecus redarguit.

Alia eorumdem nota, ex qua possint quales sint optimè deprehendi, quod intus nihil habeant nisi vel prorsus canis, vel magnopere noxium: quāuis magni cuiusdam boni speciem præ se ferat. Quod quidē eis impune non cedit, & qui falsa libertatis obtentu, homines in miserissimam peccati seruitutem pertrahant.

Num. 22. 23
Iud. 11.

Iud. 22.

nnn. ij.

Epistola

Iohan. 8. 34
rom. 6. 20

Ελθθε εἰς αὐτοῖς ἐπαγγέλλομαι, 19
αὐτοὶ δούλοι ὑπάρχοντες τῆς φθο-
ρᾶς. ὥ γὰρ πρὶς ἡτλήται, πούτω καὶ δε-
δούλωται.

Matth. 12. 41
hebr. 6. 4

Εἰ γὰρ ἀποφυγόντες τὰ μιάσμα- 20
τα τῆς κόσμου, ἐν ἑπιγνώσει τοῦ Κυ-
ρίου καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, πού-
τοις δὲ πάλιν ἐμπλακέντες ἡτλῶνται,
γένονεν αὐτοῖς τὰ ἔχρατα χείρονα τῶν
πρώτων.

Κρεῖττον γὰρ ἡ αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέ- 21
ναι πλὴν ὁδὸν τῆς δικαιοσύνης, ἢ ἑπιγνοῦ-
σιν ἑπιστρέψαι ἐκ τῆς ἀσθενοῦς αὐ-
τοῖς ἀγίας ἐντολῆς.

Prov. 26. 12

Συμβέβηκε δὲ αὐτοῖς τὸ τῆς ἀλη- 22
θοῦς παροιμίας, Κύων ἑπιστρέψας ἐπὶ
τὸ ἴδιον ἔξέεραμα· καὶ, ὧς λουσα μύρον,
εἰς κύλισμα βορβοροῦ.

Κεφάλαιον γ'

Τὸ αὐτὸν ἡδὴ, ἀγαπητοί, δευτέραν 1
ὑμῖν γράφω ἐπιστολὴν, ἐν αἷς διε-
γείρω ὑμῶν ἐν ὑπομονῇ πλὴν εἰλικρι-
νῇ διάνοιαν.

Μνησθῆναι τῶν προειρημύων ῥη- 2
μάτων ὑπὸ τῶν ἁγίων προφητῶν, &
τῆς τῶν ἀποστόλων ἡμῶν ἐντολῆς, & Κυ-
ρίου καὶ σωτῆρος.

1. Tim. 4. 1
2. Tim. 2. 1
iuda 18

Τούτο προῶν γινώσκοντες, ὅτι ἐ- 3
λθόντων ἐπὶ ἑξέτου τῶν ἡμερῶν ἐμ-
παύηται, καὶ τὰς ἰδίαις αὐτῶν ἐπιθυ-
μίας πορεύομαι.

Καὶ λέγοντες, Ποῦ ἔστιν ἡ ἐπαγγελία 4
τῆς ἀποδοχῆς αὐτοῦ; ἀφ' ἧς γὰρ ὁ
πατέρας ἐκοιμήθησαν, πάντα οὕτω δια-
μύει ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως.

Ἄνθ' αὐτοῦ γὰρ αὐτοὶ τὸ πρὶς θέλοντες, 5
ὅτι οὐρανὸς ἦσαν ἐκπαλαί, καὶ γὰρ ἔξ
ὑδάτος καὶ δι' ὑδάτος συνέστωσαν, πῶς
Θεὸς λόγος.

Δι' ὧν

¶ Libertatem eis pollicendo, quū
ipsi serui sint corruptionis. siquidē
à quo quis superatus est, huic etiā
in seruitutem est addictus.

¶ Itaque si postquam inquinamē
ta mundi, per agnitionem Domini
& seruatoris Iesu Christi, effuge-
rint, his rursus implicati superen-
tur, facta est vltima eorum condi-
tio deterior priore.

9. Prestaret nūq̃
quā cognouisse iusti-
tiam viā quam ab ea
ad veteres pollutio-
nes reuertit: quod ho-
minū genus canibus
& porcis comparatur.

Satiū enim fuisset eis non cogno-
uisse viam iustitiæ, quā cognita
illa regredi à sancta doctrina ipsis
tradita.

Sed accidit eis quod verò prouer-
bio dici solet, ¶ Canis reuersus est ad
suum ipsius vomitum: & Sus lota,
ad volutabrum cœni.

Cap. III.

¶ H' Asce iam alteras vobis literas
scribo, dilecti, quibus sincerā
mentem vestram per communefac-
tionem excito.

1. Remedium ad-
uersus perditos illos
vera doctrina et san-
ctum omnia hostes, ex
iugi meditatione
Prophetarum & A-
postolorum scripta
in uispete nūm est.

Vt memores sitis verborum quæ
prædicta sunt à sanctis Prophetis,
& doctrinæ nostræ, qui sumus Apo-
stoli Domini nostri & Seruatoris:

¶ Illud primū scientes, ventū-
ros extremis diebus irrisores, ut qui
in suis ipsorum cupiditatibus in-
cedant:

¶ Et dicant, Vbi est pollicitatio
aduentus eius? nam ex quo die Pa-
tres obdormierunt, omnia ita per-
manent ab initio creationis.

3. Ratio quā præte-
xunt irrisores, quo-
niam continuus est
natura cursus, qua-
lis ab initio fuit, ad-
circo perpetuū fuisse
& futurum mū-
dum.

¶ Illud enim sponte ipsos latet, cæ-
los iam olim extitisse per Dei ser-
monem, & terram ex aqua & in a-
qua consistentem.

Quam-

Δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ὑδαπ κατα- 6
κλυθεὶς ἀπώλετο.

Οἱ δὲ νῦν οὐρανοὶ καὶ ἡ γῆ τῶ ἀπὸ 7
λόγω πενηταυρισμῶν εἰσι, πρὸ τῆς
μυρίας εἰς ἡμέραν κρίσεως ἔσονται ἀπωλείας
τῆς ἀσεβῶν ἀνθρώπων.

Psal. 90. 4

Εν δὲ τῷ μὴ λανθανέτω ὑμᾶς, 8
ἀγαπητοί, ὅτι μία ἡμέρα ὡς Κυ-
εῖω ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡ-
μέρα μία.

Ezech. 18. 31
& 33. 11
1. tim. 2. 4

Οὐ βραδυνῶς ὁ Κύριος τῆς ἐπαγ- 9
γελίας, (ὡς πνὴς βραδυτῆτα ἡ γυνώσκουσα)
ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ἡμᾶς, μὴ βουλό-
μηνός πνᾶς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας εἰς
μετάνοιαν χωρῆσαι.

Matth. 24. 44
1. thess. 5. 2
apoc. 3. 3
& 16. 15

Ἡξεῖ δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέ- 10
πτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζήσονται
καὶ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζήσονται, καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα
κατακαήσονται.

Τούτων οὖν πάντων λυομένων, πο- 11
ταποῖς δὲ ὑπάρχον ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ ἀ-
ναστροφῆς ἔσονται ὑμῶν;

Προσδοκῶντας καὶ ἀποφύγοντας τὴν 12
ῥοιζήσιν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας, δι' ἣν
οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, καὶ
οἱ οὐρανοὶ καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ἔργα

Esa. 65. 17
& 66. 12
apoc. 21. 1

καὶ νῦν καὶ νῦν 13
καὶ τὸ ἐπαγγέλλεται αὐτῶν προσδοκῶμεν,
ἐν οἷς δικαιοσύνη καὶ δικαιοσύνη.

Διὸ ἀγαπητοί, ταῦτα προσδοκῶν- 14
τες, ἀποδοῦναι ἀσπίδας καὶ ἀμύμη-
τοι ἀπὸ δόξης ἐν εἰρήνῃ.

Rom. 2. 4

Καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν μακρο- 15
θυμίαν, σωτηρίαν ἡμετέραν· καὶ ὡς καὶ
ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος
κατὰ τὴν αὐτῆς δοθεῖσαν σοφίαν ἐγρα-
ψεν ὑμῖν.

Ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς 16
λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ πάντων· --

ἐν οἷς

Quamobrem is qui tum erat mū-
dus, aqua inundatus periit.

Qui verò nunc sunt cæli ac ter-
ra, eodē sermone repositi, servantur
igni in diem damnationis & exitii
impiorum hominum.

Vnum autem hoc ne vos lateat,
dilecti, Vnum diem apud Domi-
num perinde esse vt mille annos, &
mille annos vt diem vnum.

Non tardat Dominus qui promi-
sit, (vt nonnulli tarditatem hanc esse
ducunt) sed patiens est erga nos,
Nolens ullos perire, sed omnes ad
resipiscentiam tendere.

Veniet autē, sicut fur in nocte,
dies ille Domini, quo cæli cum stri-
dore præteribunt, elementa verò
æstuantia soluentur, terræque & quæ
in ea sunt opera exurentur.

Quum igitur hæc omnia soluā-
tur, quales oportet esse vos in san-
ctis conuersationibus & pietatis
officiis?

Expectantes & properantes ad
aduentum diei Dei, in quo cæli cō-
flagrantes soluentur, & elementa
æstuantia liquefcent?

Sed cælos novos ac terram nouā
secūdam promissum expectamus,
in quibus iustitia inhabitat.

Quapropter, dilecti, hæc expectā-
tes, studete vt immaculati & incon-
taminati ab eo reperiamini cū pace.

Dominique nostri patientiā, sa-
lutem arbitramini, sicut & charus
frater noster Paulus pro sibi data
sapientia scripsit vobis.

Vt qui in omnibus ferè epistolis
loquatur de istis: --

nnn. iij.

5 Secundo opponit
diluvium universale
quod fuit quasi totius
mundi interitus.

6 Tercio pronun-
tiat non fore Deo di-
fficultas, igni cremare
cælum & terram die
illo destructioni impi-
orum destinato (quod
eis am faciet) quam
olim cum ea creare
solo Verbo, & postea
aquis obruere.

7 Occupatio, Quod
dicitur de hoc iudi-
cio differri, nostro
quidem respectu ve-
rum esse, at non coram
Deo, cui nullum est
vel longum vel breue
tempus.

8 Venturus omni-
no est Dominus, quia
promissit, & que nec
tardius nec citius
quam promissit.

9 Ratio cur non præ-
stus adueniat & lū-
mus ille dies: quia
Deus patienter expe-
ctat dum electi ad
resipiscentiam addu-
cantur, & nullus ipso-
rum percat.

10 Descriptio supre-
mi interitus mundi,
brevis quidem illa,
sed qua nihil grauius
dici possit.

11 Exhortatio ad
vitæ puritatem, propo-
sito horrendo illo Dei
iudicio, quo si enari
nostram lasciuiam,
& simul tamen nos
recreari oporteat,
modo vigilantes &
ad iudicium occursum
parati ab ipso inue-
niamur.

12 Pauli epistole
expresso Petri testi-
monio approbate.

Epistola

ἐν οἷς ὅτι διενόητά πνα, ἀ οἱ ἀμαθῆς ἐ
ἀσήμενοι σρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοι-
πὰς γραφὰς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν
ἀπώλειαν.

Υμεῖς οὖν, ἀγαπητοί, πρὸς γινώσκον-17
τες, φυλάσσετε ἵνα μὴ τῇ τῆς ἀδέσμων

"inter quæ sunt nonnulla difficilia
intellectu, quæ indocti parùmque
stabiles detorquent, ut & reliquas
Scripturas, suo ipsorum exitio.

Vos igitur dilecti, qui hæc præ-
scitis, cauete de illorū nefariorum

13 Quedam sunt in
his rebus obscuræ, & in
de indocti arripunt
occasionem quosdam
minus firmos eueri-
di, detortis. Scripturæ
test. monis in sum
ipsorum exitum. Ro-
medium autem hoc
est aduersus istum
di fraudem. Laborate
ut in dies magis ac
magis crescamus in
Christi cognitione.

Ιωάννου τῆς Ἀποστόλου
Ἐπιστολὴ καθολικὴ
πρὸς πάντας.

Κεφάλαιον αἰ

HN ἀπ' ἀρχῆς, ὁ ἀκ-1
κράμην, ὁ ἐωράκην
τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐ-
δεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες
ἡμῶν ἐψηλάφησαν πρὸς τὴν λέξιν τῆς
ζωῆς.

(Καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη, καὶ ἐώρακα-2
μεν, καὶ ἡμετέρας χεῖρας, καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑ-
μῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἥτις ἔστι πρὸς
τὸν πατέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν)

Ο ἐωράκην ἀκράμην, ἀπαγ-3
γέλλομεν ὑμῖν, ἵνα καὶ ὑμεῖς κοινωνίαν
ἔχητε μετ' ἡμῶν. καὶ ἡ κοινωνία δὲ ἡ ἡ-
μετέρα μὴ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ
ἀλλ' Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ταῦτα γράφομεν ὑμῖν ἵνα ἡ χα-4
ρὰ ὑμῶν ἡ πληρομένη.

Ioh. 8. 12

Καὶ αὕτη ὅτιν ἡ ἐπαγγελία ἡ ἀ-5
κράμην ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἀπαγγέλλομεν
ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ὅτι, καὶ σκοπία ἐν
αὐτῷ ἐκ ἐστὶν οὐδεμία.

Εάν εἴπωμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν 6
μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ σκοτεινῷ πεπατω-
μεν, ψευδόμεθα, καὶ οὐ ποιῶμεν τὴν
ἀλήθειαν.

Εἰ

Epistola catholica Iohannis Apostoli prima.

Cap. I.

QVOD erat. à princi-
pio, quod audiui-
mus, quod vidimus oculis
nostris, quod spectaui-
mus, & manus nostræ contrectarūt
de Sermone vitæ:

(Nam vita patefacta est, & vi-
dimus, & testamur, & annūtiamus
vobis vitam illam æternam quæ e-
rat apud Patrem, & patefacta est
nobis)

Quod, inquam, vidimus & audi-
uimus, id annuntiamus vobis: ut
& vos communionem habeatis no-
biscum, & communio nostra sit cū
Patre & cū Filio eius Iesu Christo.

Et hæc scribimus vobis ut gau-
dium vestrum sit plenum.

¶ Hoc est igitur nūtium quod au-
diuimus ex ipso, & renūtiamus vo-
bis, Deum lucem esse, nec tenebras
in eo esse vllas.

Si dixerimus nos societatem ha-
bere cum eo, & in tenebris incedi-
mus, mētīmur, nec sincerè agimus.

1 Incipit à personæ
Christi descriptione,
quem unicū faciit,
non geminū. Et eū
quidem eū Deum
æternū (ut qui erat
ab initio apud Patrē
qui q. est æterna illa
vita) tū verū homi-
nem factū, quem
Iohannes ipse cū suis
collegis & audierit
& spectarit, & pal-
pauit.

2 Vnus huius doctrī-
ne hic est, ut omnes
unā coniuncti cum
Christo per fidem filij
Dei habeamur: quia
vna in re plena felici-
tas est posita.

3 Tam aggreditur
questionem vnde in-
telligamus nos cum
Christo esse cōiūctos,
nēpe si regamur ipsius
lucē: quod ex vite no-
stra ratione intelli-
gitur. Sic autem argu-
mentatur, Deus est
lux purissima in sese:
itaque optime ei con-
uenit cum illis qui lu-
cidi sunt, cum tene-
brosi autem nihil est
ei commune.

πλάνη συναπαρθέντες, ἐκπέσῃτε τοῦ
ἰδίου σπαιγμοῦ.

Αὐξάνετε δὲ ἐν χάριτι καὶ γνώσει
τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ
Χριστοῦ· αὐτῷ ἡ δόξα καὶ νῦν καὶ εἰς
τὸ μέγα αἰῶνος. Ἀμήν.

errore abducti, excidatis à propria
stabilitate.

Sed crescite in gratia & agnitio-
ne Domini nostri & Seruatoris Ie-
su Christi: cui gloria & nunc & ad
tempus sempiternum. Amen.

אגרתא דיוחנן
שליחא

קפלאון א

Epistola Iuchannan
Apostoli.

Cap. I.

מסכרין
מכשרים אנו

סכרין לכו לכו

דאיתוהי חוה מן

ברישית הו דשמען

וחוניהי בעינין חוין

וגשן באידין הו דאיתוהי מלתא

דחיא :

וחיא אתגליו וחיון וסכהדין ומכרוין

לכו חיא דלעלם חנו דאיתוהי חו

לות אבא ואתגליו לן :

ומדס דחיון ושמען מודעינן אף

לכו דתהוא לכו שותפותא עמן

ושותפותן דין דילן איתיה עס אבא

ועס ברה ישוע משיחא :

והלן כתבינן לכו דחדותן דבכו

תהוא משמליא :

וחדא הי סכרתא דשמען מנה

ומסכרין לכו דאלהא נוהרא חו

וחשובא כל בלה לית בה :

ואן אמרינן דשותפותא אית לן

עמה ומהלכין בחשובא דגלא חנו

ולו בשררא דדינן :

אן

Nnuntiamus vobis id
quod erat à principio,
quod audiuiimus, & vi-
dimus oculis nostris, per-
speximus, & palpauiimus manibus no-
stris, illud quod est Verbum vita.

(Et vita manifestata est, et vidi-
mus, & testamur, ac predicamus vo-
bis vitam quæ est in aternũ, quæ erat
apud Patrem, et reuelata est nobis)

Et id quod vidimus & audiuiimus,
annuntiauiimus etiam vobis, ut sit vo-
bis societas nobiscum: societas autem
nostra est cum Patre et cũ Filio eius
Ieschua Christo.

Et hac scribimus vobis, ut gaudium
nostrum quod est in vobis, sit completũ.

Et hac est annuntiatio quam audi-
uimus ab eo, et annuntiamus vobis
quod Deus lux est, et tenebræ prorsus
nullæ sunt in eo.

Et si dicamus quod societas sit nobis
cum eo, & ambulamus in tenebris,
mendaces sumus, & non per verita-
tem incedimus:

nnn.iiij.

משמליא
שלמה :

סכרתא
הכשורה :

כלכלא
מכלובל :

דגלא
כווכים :

רדינן
דורכים
אנחנו :

Epistola

Heb. 9. 28
1. pet. 1. 19
apoc. 2. 5

1. Reg. 8. 46
2. paral. 6. 36
prou. 20. 9

Εδὼ ὅτι ἐν τῷ φωτὶ περιπατοῦμεν, ὡς 7
αὐτὸς ὅστις ἐν τῷ φωτὶ, κοινωνίαν ἔχο-
μεν μετ' ἀλλήλων, καὶ τὸ αἷμα Ἰησοῦ
Χριστοῦ τοῦ ὑιὸς αὐτοῦ καθαρᾷζει ἡμᾶς
ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας.

Εάν εἰπωμεν ὅτι ἀμάρτηαν ἐκ ἔχο- 8
μεν, ἐαυτοὺς πλανῶμεν, καὶ ἡ ἀλήθεια
ἐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν.

Εάν ὁμολογῶμεν τὰς ἀμαρτίας ἡ- 9
μεῖς, πιστὸς ὅστις ὁ δίκαιος, ἵνα ἀφῇ ἡμῖν
τὰς ἀμαρτίας, καὶ καθαρᾷσῃ ἡμᾶς ἀπὸ
πάσης ἀδικίας.

Εάν εἰπωμεν ὅτι ἔχ ἡμεδότηκα μεν, 10
ψεύστην ποιοῦμεν αὐτὸν, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ
ἐκ ἐστὶν ἐν ἡμῖν.

Κεφάλαιον β'

Τεχνία μου, ταῦτα γράφω ὑμῖν, ἵνα ἰ-
μὴ ἀμάρτητε· καὶ ἐάν τις ἀμάρτη,
παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα,
Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον.

Καὶ αὐτὸς, ἰλασμός ὅστις δὲ τῷ ἀ- 2
μάρτην ἡμεῖς· οὐ δὲ τῷ ἡμετέρῳ δὲ
μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὅλου τοῦ κόσμου.

Καὶ ἐν τούτῳ γνωσκομεν ὅτι ἐγνώ- 3
καμεν αὐτὸν, ἐάν τας ἐντολάς αὐτοῦ τη-
ροῦμεν.

Ὁ λέγων, ἐγνώκα αὐτὸν, καὶ τὰς ἐντο- 4
λάς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ὅστις, καὶ ἐν
τούτῳ ἡ ἀλήθεια ἐκ ἐστὶν.

Ὁς δὲ ἀπὸ τηρῆ αὐτοῦ τὸν λόγον, ἀλη- 5
θῶς ἐν τούτῳ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πε-
λείωται· ἐν τούτῳ γνωσκομεν ὅτι ἐν αὐ-
τῷ ἐσμεν.

Ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν, ὁ φείλει, κα- 6
θὼς ἐκείνος περιεπάτησε, καὶ αὐτὸς οὐ-
τως περιπατεῖν.

Ἀδελφοί, ἐκ ἐντολῶν καὶ ἐκ γρά- 7
φῶν ὑμῖν, ἀλλ' ἐντολῶν παλαιῶν,

cessario cum fide (id est vera Patris in Filio cognitione) coheret.
Deo coheret: Ergo is demum qui mandata eius observat est in Deo.

6 Explicaturus preceptum mutue charitatis, praefatur se, quum sanctimoniam daret, noniam quampiam vita rationem non afferre (Et solent qui traditi, nos
subinde excogitant) sed eam ipsam Legem inculcare qua est a Deo initio tradita, per Moysen videlicet, quum Deus cepit leges populo suo condere.

Quod si in luce incedimus, sicut
ipse est in luce, communionem ha-
bemus cum eo mutuum, 4|| & san-
guis Iesu Christi Filii eius purgat
nos ab omni peccato.

¶ Si dixerimus nos peccatum non
habere, nos ipsos fallimus, & veri-
tas in nobis non est:

¶ Si confiteamur peccata nostra, fi-
delis est & iustus ut remittat nobis
peccata nostra, & purget nos ab om-
ni iniquitate.

¶ Si dixerimus nos non peccasse,
mendacem facimus eum, & sermo
eius non est in nobis.

Cap. II.

Filioli mei, hæc scribo vobis, ne
peccetis. Quod si quis peccarit,
advocatum apud Patrem habemus,
Iesum Christum iustum.

Et ipse est propitiatio pro pecca-
tis nostris: nec pro nostris solum,
sed etiam pro totius mundi peccatis.

¶ Et per hoc scimus nos eum nosse,
si mandata ipsius observamus.

¶ Qui dicit, Noui eum, & manda-
ta eius non servat, mendax est, & in
eo veritas non est:

¶ Qui autem servat sermonem e-
ius, verè in hoc charitas Dei exple-
ta est: per hoc scimus nos in ipso
esse.

¶ Qui dicit se in eo habitare, de-
bet, sicut ille ambulavit, ita & ipse
ambulare.

¶ Fratres, novam doctrinam non
scribo vobis, sed doctrinam veterem,

4 Digressio ad pec-
catorum remissionem.
Nam sanctificatio
illa eorum qui in lu-
ce ambulant, est qui-
dem testimonium no-
strum cum Christo con-
iunctionis, sed quo-
nam nostra ista lux
est valde caliginosa,
aliud simul beneficiū
in Christo necesse est
consequamur, nempe
ut nobis sanguine i-
psius aspersis remittā-
tur peccata: Et hoc
demum est nostra sa-
lutis fulcrum.

5 Hoc beneficio ne-
mo est qui non pro-
sus egeat, quum nemo
non sit peccator.

6 Initium igitur sa-
lutis est malum suum
agnoscere, Et apud
eum de peccatis qui
gratis condonat om-
nia peccata: quia
sic factum se promi-
sit, Et est ipse fidelis
ac iustus.

7 Repetitio superio-
ris sententiae, qua o-
mnes sine exceptione
damnavit peccati, ad-
debat si quis secus sibi
persuadeat, Dei i-
psius sanguinem reddat
sermonem quantum
in se est. Quorum o-
nim vel sacrificii o-
lim, vel nunc Christo
Et Evangelio fuisse
opus, si non sumus pec-
catores.

1 Hinc non conse-
quitur, perversa na-
tura nostra laxandū
esse frenum, aut pec-
candum eo libere
quod peccata sangui-
ne Christi expiuntur:
sed potius tanto dili-
gentius resistendum
peccatis, nec tamen
ob nostram imbecilli-
tatem desistendum
quum advocatum et
expiatorem habea-
mus Iesum Christum
iustum, ac proinde
Patri acceptum.

2 Rediit ad testimo-
nium nostrum cum Deo
coniunctionis, nempe
sanctificationem, ex-
plicans quid sit in lu-
ce incedere, nempe mā-
data Dei observare.
Ex quo efficitur san-
ctimoniam non esse
positam in iis qua ho-
mines sunt commen-
ti, nec in vana Evan-
gelii professione.

3 Sanctimoniam (id
est vita ex præscepto
mandatorum Dei)
quantumvis imbecil-
li sumus, insti: uti, ne-

4 Qui mandata Dei observat, is verè Deum amat: qui Deum amat, in Deo est, sue cum

5 Qui unum est cum Christo, eius vita vivat necesse est: id est eius vestigiis incedat.

אן דין בְּנוֹהֲרָא מְהֻלְכִין אִיךְ דְּהוּ
אִיתְּוֵהי בְּנוֹהֲרָא אִית לן שׁוֹתְפוֹתָא
עִם חֲדָא וּדְמָא דִישׁוּעַ בְּרָה מְדַבָּא
לן מן כְּלָהוֹן חֲטָהִין :

וְאֵן נֹאמַר דְּלִית לן חֲטִיתָא נִפְשָׁן
מִטְעִינָן וְשִׁרְרָא לִית בָּן :

אן דִּין מוֹדִינָן בְּחֲטָהִין מְהִימָן הוּ
וּזְדִיק דִישְׁבּוֹק לן חֲטָהִין וְיִדְכִין מן
כְּלָה עוֹלָן :

וְאֵן אִמְרִינָן דְּלֹא חֲטִין עֲבָדִינָן לָהּ
דְּגֵלָא וּמִלְתָּה לִית לוֹתָן :

קְפֻלָּאֹן ב

בְּנֵיָא הָלִין כְּתֹב אֲנָא לְכוּן דְּלֹא
תְּחַטּוּן וְאֵן אֲנִשׁ יַחְטֵא אִירָא לן
פְּרָקְלִיטָא לֹות אֲבָא יִשׁוּעַ מְשִׁיחָא
וְדִיקָא :

הוּוֹ גִּיר חוֹסִיָּא דְעַל אֲפִי חֲטָהִין וְלוֹ
חֲלָפִין דִּילָן בְּלַחוּד אֲלֹא אִף חֲלָף
כְּלָה עֲלֵמָא :

וּבְהָדָא מְרַגְשִׁינָן דִּידְעִנְהִי אֵן
נְטְרִינָן פּוֹקְדִנְהִי :

הוּ גִיר דֹּאמַר דִּידְעִתָּה וּפּוֹקְדִנְהִי
לֹא נְטַר דְּגֵלָא הוּוֹ שִׁרְרָא לִית בָּהּ :

הוּ דִּין דְּנְטַר מִלְתָּה בְּהֵנָּא מְשִׁלָּם
שְׂרִירָאִית חוֹבָה דֹּאֲלָהָא בְּהָדָא גִיר
יִדְעִינָן דְּבָהּ חֲנָן :

הוּ דֹּאמַר דְּבָהּ אִיתִי וְלֹא לָהּ דֹּאֲלָהָא
חֲלָכְתָּה דִּילָהּ יַחְלָף :

חֲבִיבִי לוֹ פּוֹקְדָנָא חֲדָתָא כְּתֹב אֲנָא
לְכוּן אֲלֹא פּוֹקְדָנָא עֲתִיקָא --

הוּ

7 Si autem in luce ambulamus, sicut
ipse est in luce, societas est nobis inuicē:
et sanguis Ieschna Filii eius purificat
nos ab omnibus peccatis.

8 Et si dixerimus quod non est nobis
peccatum, nos ipsos seducimus, & ve-
ritas non est in nobis:

9 Si verò confitemur peccata, fidelis
est et iustus, ut remittat nobis pecca-
ta, & purificet nos ab omni iniquitate
nostra.

10 Et si dixerimus quod non peccaui-
mus, facimus eum mendacem, et ser-
mo eius non est apud nos.

Cap. II.

1 Filij mei, hac scribo vobis, ne pecce-
tis. & si quis peccauerit, est nobis
aduocatus apud Patrē, Ieschua Chri-
stus, iustus.

2 Ipse enim est propitiatio pro peccatis:
& non pro nostris tantum, sed etiam
pro peccatis totius mundi.

3 Et in hoc sentimus quod cognosci-
mus eum, si observamus mādata eius.

4 Is enim qui dicit, Noni eum, et mā-
data eius non seruat, mendax est, et
veritas non est in eo.

5 Qui verò seruat sermonem eius, in
eo adimpletur vera charitas Dei. in
hoc enim cognoscim⁹ quod in eo sim⁹.

6 Is qui dicit, In eo sum, conuenit ei
ut iuxta ambulationes eius ambulet.

Dilecti mei non mandatum nouū
scribo vobis, sed mandatum vetus,

Id est, Quoad
feri potest, vitæ &
operum Christi i-
mitator esse debet.

Epistola

1. Iohan. 1

ὧς εἶχετε ἀπ' ἀρχῆς. ἡ ἐντολὴ ἡ πα-
λαιά, ἐστὶν ὁ λόγος ὃν ἠκούσατε ἀπ'
ἀρχῆς.

Γάλιν ἐν πολλῷ καινῷ γράφω ὑ-
μῖν, ὃ ὅτι δὲ ἐν ἀληθείᾳ ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν ὑμῖν.
ὅτι ἡ σκοπία ἀφ' ἀρχῆς, καὶ τὸ φῶς τὸ
ἀληθινὸν ἡδὴ φάνηκε.

Ο λέγων ἐν τῷ φωτὶ ἐστίν, καὶ τὸν ἀ-
δελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοπίᾳ ὅτι
ἔως ἄρτι.

Infrā, 3, 4

Ο ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν
τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ
ἐκ ἐστίν.

Ο ὃ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῇ
σκοπίᾳ ὅτι, καὶ ἐν τῇ σκοπίᾳ ἀπειπατεῖ.
ὅτι οἶδε ποῦ ἔσται, ὅτι ἡ σκοπία ἐπύ-
φλωσε τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ.

Γράφω ὑμῖν, πενία, ὅτι ἀφ' ἐνταῦθα
ὑμῖν αἱ ἀμεινότητες διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Γράφω ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκατε
τὸν ἀπ' ἀρχῆς. γράφω ὑμῖν, νεανίσκοι,
ὅτι νενικηκατε τὸν πονηρὸν. γράφω ὑ-
μῖν, παῖδες, ὅτι ἐγνώκατε τὸ πα-
τέρα.

Ἐγραψα ὑμῖν, πατέρες, ὅτι ἐγνώκα-
τε τὸν ἀπ' ἀρχῆς. ἔγραψα ὑμῖν, νεανί-
σκοι, ὅτι ἰσχυροὶ ἐστέ, καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ
ἐν ὑμῖν μένει, καὶ νενικηκατε τὸν πο-
νηρὸν.

Μὴ ἀγαπάτε τὸν κόσμον, μηδὲ τὰ
ἐν τῷ κόσμῳ. ἔαν τις ἀγαπᾷ τὸν κόσμον,
ἐκ ἐστὶν ἡ ἀγάπη τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ.

Ὅτι πᾶν τὸ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ὁπιδυ-
μία τῆς σαρκὸς καὶ ἡ ὁπιδυμία τῆς ὀ-
φθαλμῶν, καὶ ἡ ὁλαζονεῖα τοῦ βίου,
οὐκ ἐστὶν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τοῦ κό-
σμου ὅτι.

Καὶ

Filius. Memineritis, adolescentes, vires illas quibus dixi Satanam a vobis esse profligatum, a verbo Dei quod intra vos habetur, in vos esse collatum.

14. Mundus cupiditatibus prauis, libidinibus & fastu plenus, Patri celesti penitus est inuisus. Itaque Pater & mundus simul diligere non possunt: quae ad-
monitio in primis est florenti iuuentuti nec essaria.

quā videlicet habuistis iā inde à prin-
cipio. Vetus hæc doctrina, sermo il-
le est quem audistis iam inde à prin-
cipio.

7 E contrario doctrinam nouam
scribo vobis, quod verum est in i-
pso, & in vobis: quia tenebræ præ-
tereunt, & vera illa lux iam lucet.

8 Qui dicit se in luce esse, & fra-
trem suum odit, in tenebris est vs-
que adhuc.

9 Qui diligit fratrem suum, in lu-
ce manet, & offendiculum in eo nō
est:

Qui autem odit fratrem suum, in
tenebris est, & in tenebris ambu-
lat: & nescit quò eat, quia tenebræ
oculos ipsius obcæcarunt.

9 Scribo vobis, filioli, quoniā re-
missa sunt vobis peccata propter
nomen eius.

10 Scribo vobis, patres, quoniam
nostis eū qui à principio est. Scri-
bo vobis adolescentes, quoniā Ma-
lum illum vicistis. Scribo vobis,
pueruli, quoniam nostis Patrem.

Scripsi vobis, patres, quoniam
nostis eum qui est à principio. Scri-
psi vobis, adolescentes, quia fortes
estis, & verbum Dei habitat in vo-
bis, & illum Malum vicistis.

14 Ne diligite mundum, neque ea
quæ in mundo sunt. Siquis diligit
mundū, nō est charitas Patris in eo.

Quia quicquid est in mundo, cu-
piditas carnis: & libido oculorum,
& fastus vitæ, non est ex Patre, sed
ex mundo est.

Porro

7 Addit, Veterem
quidem esse istā do-
ctrinam, sed quæ
nunc sit quodammodo
noua, cum Christi in-
teritum nos sit respec-
tū in quibus n. mi-
rum ille per Euan-
gelium efficaciter Le-
gem suam non tabu-
lis lapideis sed ani-
mīs nostris insculpat.
8 Jam ad secun-
dā tabulam, s. m. u.
nam charitatem
accedēs, negat v. a.
luce prædictam, siue
verē regeneratum,
ac Dei filium esse,
qui fratrem odit: &
eiusmodi hominem
miserē in tenebris er-
rare, quantumcum-
que Dei cognitionē
habet, & qui sciens
prudens in barathrum
ruat.

9 Iterum à sanctis
ificatione ad peccato-
rum remissionem re-
uertitur, quod gra-
tuita in Christo reco-
ciliatio sit nostra salu-
tis fundamentum,
cui postea veluti ba-
si sanctificatio est su-
perstruenda.

10 Hanc doctrinā
singulis ætatibus con-
uenire docet, ac pri-
mū quidem senes
alloquens, ostendit
Christum & eius do-
ctrinam res esse lon-
gē vetustissimas, ac
proinde si veteribus
delectantur, nihil
eius æquē gratum esse
oportere.

11 Adolescentes mo-
net, si vires suas cu-
pant ostentare, glo-
riosissimum certamē
hic eis proponi, Sata-
nam videlicet: pesti-
mum hostem superā-
dum: iubens eos esse
de victoria tam secu-
ros quā qui iam
sint ea potius.

12 Pueris denique
ostendit, verum Pa-
trem, à quo bonæ o-
mnia sint expectan-
da, in Evangelio i-
psis commemorari.

13 Totidem exhor-
tationes pari serie
subiicit, Memineri-
tis, patres, quod mo-
do scripsi, patet factū
esse nobis æternū Dei

הו דאית הוא לכו מן ברישיר
פוקדנא דין עתיקא איתוהי מלתא
דשמעתון :

quod erat vobis à principio. manda-
tum autem vetus, est sermo quem
audiuistis.

8 תוב פוקדנא חדתא כתב אנא
לכו הו דאיתוהי שרירא בה ובכו
דחשוכא עבר לה ונוהרא שרירא
שרי מתחזא :

Rursum mandatum nouum scribo
vobis, quod est verum in ipso & in vo-
bis: quod tenebra transierunt, et lumē
verum incipit esse conspicuum.

9 מן דאמר הכיל דאיתוהי בנוהרא
וסנא לאחוהי בחשוכא איתוהי עד-
מא להשא :

Qui dicit igitur quod est in luce, &
odit fratrem suum, in tenebris est
vsque adhuc.

10 הו דמחב לאחוהי בנוהרא מכתר
ובשלא לית בה :

Qui diligit fratrem suum, in luce
manet, & offendiculum non est in eo.

11 הו דין דסנא לאחוהי בחשוכא
איתוהי ובחשוכא מהלך ולא ידע
לאיכא אזל מטול דחשוכא דסמי
אנין עיבוהי :

Qui autem odit fratrem suum, in
tenebris est, & in tenebris ambulat, et
nescit quò eat: quia tenebra excaca-
runt ipsos oculos eius.

12 כתב אנא לכו בנא דאשתבקו
לכו חשהיכו מטול שמה :

Scribo vobis, filij, quod remissa sunt
vobis peccata vestra ppter nomē eius.

13 כתב אנא לכו אבהא דידעתוניהי
להו דאיתוהי הוא מן ברישית כתב
אנא לכו עלימא דזכיתוניהי לבישא
כתבת לכו טליא דידעתון לאבא :

Scribo vobis, patres, quia nouistis eū
qui fuit à principio. Scribo vobis, ado-
lescētes, quod vicistis ipsum Malum.
Scripsi vobis, infantes, quod nouistis
Patrem.

14 כתבת לכו אבהא דידעתון להו
דמן ברישית כתבת לכו עלימא
דחילתנין אנתון ומלתה דאלהא
שריא בכון דזכיתוניהי לבישא :

Scripsi vobis, patres, quod nouistis
eum qui est à principio. Scripsi vobis,
adolescentes, quod fortes estis, & ser-
mo Dei habitat in vobis, & vicistis i-
psum Malum.

15 לא תרחמון עלמא ולא מרס דאית
בה מן גיר דרחם לעלמא חובה
דאבא לית בה :

Ne diligatis mundum, neque quic-
quam quod est in eo. qui enim dili-
git mundum, charitas Patris non est
in eo.

16 כל מרס גיר דאית בה בעלמא
רגתא הו דפגרא ורגתא הו דעינא
ושוכהרא דעלמא הלין דלא הוי מן
אבא אלא מנה אנין מן עלמא :

Quicquid enim est in ipso mundo,
concupiscentia est corporis: et concupi-
scentia est oculorum, & superbia mū-
di: quæ non sunt à Patre, sed sunt ab
ipso mundo.

Et

ועבר

א שרי החל:

ב מחב אוהב:
ג מכתר עומד:

ד סמי העויר:

ה זכיתוניהי
ו ניצחתם:

ז שריא
ח עומדת:
ט זכיתוניהי
י ניצחתם:

יח חובב
יט אוהבו:

כ רגתא תאות:

Epistola

Καὶ ὁ κόσμος φθάνεται, ἔτι ὅτι- 17
θυμία αὐτῶν· ὁ δὲ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ
Θεοῦ, μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

Παιδεία, ἐλάττω ὥρα ὅτι καὶ καθὼς 18
ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος· ἐρχεται, καὶ
νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγόνασιν· ὅθεν
γνωσκοῦμεν ὅτι ἐλάττω ὥρα ὅτι.

Ἐξ ἡμῶν ἔξελθον, ἀλλ' ἐκ ἡσάν 19
ἡμῶν· εἰ γὰρ ἡσάν ἔξ ἡμῶν, μεμνημένοι
δὲ μέθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἵνα φανερωθῶσιν
ὅτι ἐκ εἰσὶ πάντες ἔξ ἡμῶν.

Καὶ ὑμεῖς χάρισμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἀ- 20
γίου, καὶ οἴδατε πάντα.

Οὐκ ἔγραψα ὑμῖν ὅτι ἐκ οἴδατε πᾶν 21
ἀλήθειαν, ἀλλ' ὅτι οἴδατε αὐτὴν, ἔτι ὅτι
πάν· ψεύδους ἐκ τῆς ἀληθείας ἐκ ἔστι.

Τίς ὅστις ὁ ψεύστης, εἰ μὴ ὁ ἀρνέμε- 22
νος ὅτι Ἰησοῦς ἐκ ἔστιν ὁ Χριστός· ὁ δὲ 22
ὁ ἀντιχριστός, ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα
καὶ τὸν υἱόν.

Γὰρ ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν 23
πατέρα ἔχει.

Υμεῖς οὖν ὅτι ἠκούσατε ἀπ' ἀρχῆς, ἐν 24
ὑμῖν μένει· ἐὰν ἐν ὑμῖν μὴ ᾖ ἀπ' ἀ-
ρχῆς ἠκούσατε, ἔτι ὑμεῖς ἐν τῷ ὑμῶν ἐν
τῷ πατρὶ μένετε.

Καὶ αὕτη ὅστις ἡ ἐπαγγελία ἡ αὐ- 25
τὸς ἐπηγγέλατο ἡμῖν, πᾶν ζωὴν πᾶν
αἰῶνιον.

Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν διὰ τοῦ πλά- 26
νῶντων ὑμᾶς.

Καὶ ὑμεῖς τὸ χάρισμα ὃ ἐλάβετε 27
ἀπ' αὐτοῦ, ἐν ὑμῖν μένει, καὶ οὐ χρεῖαν
ἔχετε ἵνα πῆς διδασκῇ ὑμᾶς· ἀλλ' αἵ τὸ
αὐτὸ χάρισμα διδάσκει ὑμᾶς διὰ πάν-
των, καὶ ἀληθὲς ὅτι, καὶ οὐκ ἔστι ψεύδους,
καὶ καθὼς ἐδίδαξεν ὑμᾶς, μένετε ἐν
αὐτῷ.

Vitam æternam quæramus.

25 Idem Spiritus qui Veritatis cognitione electos imbuunt & sanctificat, perseverantia donum eis tribuit.

15 Porro mūdus præterit, & cupi-
ditas ipsius: qui verò præstat volū-
tatem Dei, manet in æternum.

16 Pueruli, 17 vltimum tempus ad-
est, 18 & sicut audistis antichristum
venturum, etiam nunc antichristi
multi cœperunt esse: vnde scimus
vltimum tempus adesse.

19 E nobis egressi sunt, sed non
erant ex nobis: nam si fuissent ex
nobis, permansissent vtique nobi-
scum. 20 sed hoc factum est vt pate-
fieret non omnes esse ex nobis.

21 At vos vñctionē habetis à Sā-
cto illo profectā, & nostis omnia.

Non scripsi vobis idcirco quòd
veritatem ignoretis: sed quia eam
nostis, & nullum mendacium ex
veritate esse.

22 Quis est mendax nisi qui negat
Iesum esse Christum: hic est anti-
christus, negans Patrem & Filium.

Quisquis negat Filiū, is ne Pa-
trem quidem habet.

24 Quod igitur audistis à princi-
pio, in vobis maneat. si in vobis
māserit quod audistis à principio,
vos quoque in Filio & Patre ma-
nebitis.

25 Hæc autē illa est promissio quā
ipse pollicitus est nobis, nempe vita
illa æterna.

Hæc scripsi vobis de iis qui se-
ducunt vos.

Sed vñctio quam vos accepistis
ab eo, manet in vobis, nec necesse
habetis vt quisquam doceat vos:
verūm sicut eadem vñctio docet
vos de omnibus, quæ & verax est,
& non mēdax: & sicut docuit vos,
manebitis in eo.

Nunc

15 Quanto præstet
Patris voluntati quā
mundi cupiditati
obsequi, ex ipsa
viriūque natura et
dispari exitu demō-
strat.

16 Iam ad pueros
ipsos, in religionis ta-
men summa probē
institutos, se conuer-
tens, locordiam illis
acuti familiarem in-
bet eos excutere, & a-
ntis argumentis.

17 Primum, quia
vltimum tēpus ad-
est, & nullam dilā-
tionem res patitur.

18 Secundo, quod
antichristi (i. apostata-
re) quos & viros an-
dierant, iam presen-
tes adsint. Huius
autem periculi oportet
incautam illā
etate in primis ad-
moneri.

19 Digressio ad-
uersus offendicula
quibus illa præser-
tim rudis ætas per-
celli potest itaque ne
tam turpi quorundā
defectione terrean-
tur, primum testa-
tur, apostatas, etiam
Ecclesia versati sint,
tamē ex Ecclesia nū-
quam fuisse quoniam
Ecclesia est electorū
cælis, qui petre ac
proinde à Christo de-
ficere non possunt.

20 Secundo in Ec-
clesia commodū hæc
fieri ostendit, & pate-
fiant hypocritæ.

21 Tertio, solatur
eos & firmi persistent,
quum à Spiritu san-
cto vñcti sint & vera
totius salutis noti-
tia.

22 Occupatio, Se-
cunda non scripsisse &
religionis ignavis, i-
tē verò & Verita-
tis gnaris, adeo qui-
dem & possint Veri-
tatem à mendacio
distingueret.

23 Falsam anti-
christorum doctrinā
aperit tam demon-
strat, nempe quòd
vel Christi personā
vel eius officiū, vel
vtrunque simul op-
pugnent. quod qui
faciunt, Deum frus-
tra iactant, quum
negato Filio, negetur
etiam Pater.

24 Illi doctrinæ so-
ta Prophetica et A-
postolica predicatio
repugnat. Est igitur
illa prorsus & pudā-
da, ista verò omnino
retinenda, huc nos
deducens & in gra-
tissima promissione (i.
in vno Christo per
Patrem nobis dato)

ועבר עלמא הו ורגתה הו דין
דעבר צכנה דאלהא מקוא לעלם :

^a זכנא חוסן :

בני זכנא הו אחריא ואיך מדם
דשמעתון דאתא משיחא דגלא ו
והשא הוו סגיאא משיחא דגלא ומן
הדא ידענן דזכנא הו אחריא :

מן נפקו אלא לו מן הוו אלא
נפקו מן דתתידע דלו מן הוו :

ואנתון משיחותא אית לכון מן
קדישא ופרשין אנתון הו לכל אנש :

לא כתבת לכון דלא ידעין אנתון
לה ^b לשרא אלא דידעין אנתון לה

^b שררא אמת :

ודכלה דגלותא לא הות מנה מן
שררא :

מן דגלא אלא אן אינא דכפר
דישוע לא הו משיחא והנא הו

משיחא דגלא הו דכפר באבא כפר
אף בכרא :

והו דכפר בכרא אף לא באבא
מהימן מן דמודא בכרא ואף באבא

מודא :

ואנתון מדם דשמעתון מן קדים
יקוא לותכון אן גיר מקוא לותכון

מדם דשמעתון מן קדים אף אנתון
מקוין אנתון באבא ובכרא :

והנו ^c שוודיא ^d דאשתודי לן חייא
דלעלם :

^c שוודיא
השכועה
^d אשתודי
נשבע :

הלין דין כתבת לכון מטול אילין
דמטעין לכון :

ואף אנתון אן תקוא לותכון
משיחותא דקבלתון מנה לא סניקין

^c סניקין
צריכים :

אנתון דאנש ילפכון אלג איך
משיחותא דאיתיה מן אלהא הו מלפא

לכון על כל מדם ושרירא הי ולית
בה דגלותא ואיך דאלפכונקו בה :

17 Et transit mundus, & concupiscen-
tia eius: qui autem facit volunta-
tem Dei, manet in eternum.

18 Filii mei, tempus est ultimum: &
quemadmodum audiistis quod ven-
turus est pseudochristus, & nunc mul-
ti facti sunt pseudochristi: & hinc co-
gnoscimus quod tempus est ultimum.

19 E nobis egressi sunt, sed non ex nobis
fuerunt: sed egressi sunt à nobis ut no-
tum fieret quod non ex nobis erant.

20 At vobis unctio est ex sancto, et dis-
cernitis omnem hominem.

21 Non scripsi vobis quod nesciatis i-
psam veritatem: sed nouistis eam, &
quod omne mendacium non sit ab ipsa
veritate.

22 Quis est mendax, nisi is qui negan-
do pronuntiat quod Ieschua non sit
Christus? et hic est pseudochristus.
Qui negat Patrem, negat etiā Filiū:

23 Qui negat Filiū, neque in Patrē
credit. qui cōfiteatur Filiū, Patrem
quoque confiteatur.

Syra paraphra-
sis, ut hoc versu
sententiam eandē
affirmando inge-
minat, sequuta vi-
detur veterem in-
terpretem Latinū.

24 Et vos quicquid audiistis ab ini-
tio, maneat in vobis. Si enim maneat
in vobis quicquid audiistis ab initio,
etiā vos manetis in Patre et in Filio.

25 Et hac est promissio qua promissa
est nobis, [nēpe] vita qua est in eternū.

26 Hac autem scripsi vobis, propter eos
qui seducunt vos.

27 Et etiā vos, si manserit in vobis
unctio quam accepistis ab illo, nō opus
habetis ut quisquam doceat vos, sed
tanquam unctio qua est à Deo, ipsa
docet vos de omni re: et vera est, nec
est in ea mendacium. & sicut docuit
vos, manete in eo.

Epistola

Καὶ νῦν, τέκνιά, μὴ ἐπεὶ ἐν αὐτῷ· ἵνα 28
ὅταν φανερωθῇ, ἔχωμεν παρρησίαν, καὶ
μὴ αἰσχυρῶμεν ἀπὸ αὐτοῦ ἐν τῇ πα-
ρουσίᾳ αὐτοῦ.

Ἐὰν εἰδῇτε ὅτι δίκαιός ἐστι, γινώσκε- 29
τε ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, ὅς
αὐτὸν γεγνήνηται.

Κεφάλαιον Γ

Ἰδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν 1
ὁ πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν.
διὰ τοῦτο ὁ κόσμος ἔγνωσκε ἡμᾶς ὅτι
ἐκ ἐγνω αὐτόν.

Ἀγαπητοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, καὶ 2
οὐπω ἐφανερώθη πᾶς ἐσόμεθα. οἶδαμεν
δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσ-
όμεθα· ὅτι ὁ ὁμοιωθεὶς αὐτὸν καὶ ὁμοῦς ἐστι.

Καὶ πᾶς ὁ ἔχων τὴν ἐλπίδα ταύτην 3
ἐπὶ αὐτῷ, ἀγνίζει ἑαυτόν, καὶ ὁμοῦς ἐκείνου
ἀγνός ἐστι.

Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμωμότητα, καὶ τὴν ἀνο- 4
μίαν ποιεῖ· καὶ ἡ ἀμωμία ἐστὶν ἡ ἀνομία.

IIa. 53. 6 & 9. 11
1. pet. 2. 22. 24

Καὶ οἶδατε ὅτι ἐκεῖνος ἐφανερώθη 5
ἵνα τὰς ἀμωμότητας ἡμῶν ἀρή· καὶ ἀμω-
μία ἐν αὐτῷ ἐκ ἐστὶ.

Γὰρ ὁ ἐν αὐτῷ μόνων, οὐχ ἀμωμά- 6
νει· πᾶς ὁ ἀμωμῶν, οὐχ ἐώρακεν αὐ-
τόν, οὐδὲ ἐγνώκεν αὐτόν.

Τέκνιά, μηδεὶς πλανᾷται ὑμᾶς· ὁ 7
ποιῶν τὴν δικαιοσύνην, δίκαιός ἐστι,
καὶ ὁμοῦς ἐκείνου δίκαιός ἐστιν.

ohan. 8. 44

Ὁ ποιῶν τὴν ἀμωμότητα, ἐκ τῆς διαβολῆς 8
ἐστὶν· ὅτι ἀπὸ τοῦ διαβόλου ἀμω-
μῶνται· εἰς τὴν τοῦ ἐφανερωθέντος ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ
ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου.

Γὰρ ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀμω- 9
μία ἔχει· ὅτι ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ
μὴ εἶ· καὶ οὐ δυνάται ἀμωμῶναι, ὅτι ἐκ
τοῦ Θεοῦ γεγεννηται.

dedit, Christum ignorat.

7 Aliud argumentum à coningatis, Qui iuste vivit, iustus est, & Christus iustum refert, unde etiā Dei filius esse intelligitur.
Argumentum à repugnantiis, Diabolus est peccati autor, ac proinde ex diabolo est, siue afflatu diaboli regitur, qui servit peccato: quod si diaboli filius, non igitur Dei. Nam
ita inter se repugnant diabolus & Deus, & etiam Filius Dei sit missus destruendis diaboli operibus: Itaque ex opposito, quicumque peccato resistit, Dei est filius, Spiritus
ipsius videlicet, veluti novo semine, regeneratus: adeo quidem ut iam necessario ex subiectione peccati sit liberatus.

26 Nunc igitur, filioli, manete in
eo: ut quum patefactus fuerit, ha-
beamus fiduciam, neque pudefia-
mus coram eo in ipsius aduentu.

27 Si scitis eum iustum esse, no-
stis, quicumque exercet iustitiam,
ex ipso natum esse.

Cap. III.

V'Idete qualem charitatem de-
dit nobis Pater, nempe ut filii
Dei vocemur. propterea mundus
non novit nos quia nō novit eum.

Charissimi, nūc filii Dei sumus,
sed nondum patefactum est quod
erimus. scimus autē fore ut quum
ipse patefactus fuerit, similes ei si-
mus: quoniam videbim' eū sicuti est.

4 Et quisquis habet hanc spem in
eo sita, purificat se, sicut & ille pu-
rus est.

5 Quisquis committit peccatum,
etiam Legem transgreditur: nam
peccatum est Legis transgressio.

6 Et scitis illum patefactum esse ut
peccata nostra tolleret: & peccatū
in eo non esse.

7 Quisquis in eo manet, non pec-
cat: quisquis peccat, nō vidit eum,
neque novit eum.

8 Filioli, nemo vos seducat. qui ex-
ercet iustitiam, iustus est, sicut ille
iustus est:

9 Qui committit peccatū, ex dia-
bolo est: quoniam à principio dia-
bolus peccat. ad hoc patefactus est
Filius Dei ut dissolvat opera dia-
boli.

10 Quisquis natus est ex Deo, pec-
catum nō committit: quoniam se-
men ipsius in eo manet: nec potest
peccare, eo quod ex Deo natus est.

26 Conclusio totius
tum exhortationis
tum etiam tractatio-
nis superioris.

27 Transito ad se-
quentem tractatio-
nem, eodem quidem
spectantem, sed tamē
luculentiorē, & de
novo quodam ordi-
ne idem argumentū
explicantem. Illic n.
ab effectis ad causā
docuit nos ascende-
re: hic verō a causis
ad effectū descendit.
Est autem huius ar-
gumētū summa, Deū
esse omnīs iustitiæ fo-
rem, ac proinde eos
demum qui iustitie
studeant, ex ipso na-
tos esse deprehendi,
& qui Deum Patre
referant.

1 Auspicatur hu-
ius cōvenientia patris
& filiorum explica-
tionē à summa cau-
sa, nempe à gratuita
illa Dei in nos cha-
ritate, qua nos ita
complectitur ut etiam
in filios adoptet.

2 Antequam hanc
adoptionē declaret,
duo præstat: unum,
non esse tantā istam
dignitatem ex car-
nis in dicio estiman-
dam, quoniam mun-
do sit incognita, & ut
qui ne eum quidem
ipsum Patrem novit.

3 Alterum, Ne no-
bis quidem ipsis (ne-
dum extraneis) ad-
huc plenē patefactū
esse istam dignitatē,
cuius complementū
certū quidē nos ma-
net, (idque eiusmo-
di ut sumus ipsi Fi-
lii Dei similes futu-
ri, eiusque re ipsa sic
uni est, cōspectu frus-
tratur) sed tamen in al-
terum eius aduentū
differtur.

4 Iam istam ado-
ptionem, cuius gloria
in spe adhuc posita
est, ab effectu descri-
bit, quod videlicet
quisquis est factus
Dei filius, Patrem
studeat puritate re-
ferre.

5 Puritatis huius
regula non aliunde
quam ex Lege Dei
petenda est: cuius tras-
gressio illud est quod
peccatum vocatur.

6 Argumentum à
materiali nostra sa-
lutis causa: Christus
est purissimus in sese
& venit ut peccata
nostra tolleret, nobis
videlicet Spiritu suo
sanctificatis. Ergo
qui verē Christi par-
ticeps est, sese non de-
dit peccato: & econ-
trario, qui peccato se

8 Argu-

והשם בני קוֹ בַּה דְּמָא דְּמַתְּנָלָא
לֹא נִבְהַת מִנָּה אֶלֶּא תְּהוּא לִן גְּלִיּוֹת
אִפֵּא בְּמַתִּיתָה :

^a גליות אפא
^b כיטחון
^c מאתיתה
^d כואו

אֲנִי יִדְעָתוֹן דְּזִדִּיק הוּא דְּעוֹ דְּאִף כָּל
דְּעֵבֶד זִדְקוֹתָא מִנָּה אִיתְּהוּי :
קִפְּלֵאוֹן ג

^e חוכה אהבתו

וְחִזּוּ דְּכִמָּא סְגִי חוּבָה דְּאִפֵּא
לִוְתֵּן דְּכִנְיָא קִרְן אִף עֵבֶדֶן מְטוֹר
הֵנָּה עֲלֵמָא לֹא יִדַּע לִן מְטוֹר דְּאִף
לֹא לָהּ יִדַּע :

חֲכִיבֵי הָשָׂא בְּנוֹהֵי חֲנֵן דְּאִלְהָא
וְלֹא אֲתַגְלִי עַד מָא לְהָשָׂא מִנָּה ע
עֲתִידִינֵן דְּנִהוּא יִדְעִינֵן דִּין דְּמָא ד
דְּאֲתַגְלִי בְּדִמּוּתָהּ הוֹינֵן וְחִזְינֵן לָהּ אִיךְ
מִדְּסִי דְּאִיתְּהוּי :

^d מִדְּסִי מֵה
^e דְּאִיתְּהוּי
^f שְׁהוּא
^g אִינֵא מִי
^h סְכֵרָא תְּקוּהָ

וְכָל אִינֵא דְּאִית לָהּ עֲלִוְהֵי הֵנָּה
סְכֵרָא מִדְּכָא נִפְשָׁה אִיךְ דְּהוּ דְּכָא
הוּ :

ⁱ סְכֵרָא פוֹעֵל

מִן דִּין דְּעֵבֶד חֲטִיתָא עוֹלָא סְעֵר
חֲטִיתָא גִיר כָּלָה עוֹלָא הוּ :

^j דִּימְכָא שִׁשְׁא

וְיִדְעִין אֲנָתוֹן דְּהוּ דְּאֲתַגְלִי דִּימְכָא
חֲטִיָּין וְחֲטִיתָא בַּה לִּית :

וְכָל דְּבַה מְקוּא לֹא חֲטָא וְכָל
דְּחֲטָא לֹא חֲזִיחֵי וְלֹא יִדַּע :

בְּנֵי לֵא אֲנִשׁ יִטְעִיכּוֹן הוּ דְּעֵבֶד
זִדְקוֹתָא זִדְקָא הוּ אִיךְ דְּאִף הוּ
מְשִׁיחָא אִיתְּהוּי זִדְקָא :

^k סְעֵר פוֹעֵל

וְהוּ דְּסְעֵר חֲטִיתָא מִן סְטֵנָא הוּ
מְטוֹר דִּמֵּן רִישִׁיתָא הוּ סְטֵנָא חֲטִיָּא
הוּ וּמְטוֹר הֵנָּה אֲתַחֲזִי בְּרָה דְּאִלְהָא
דִּישְׁרָא עֵבֶדְהוּי דְּסְטֵנָא :

^l יִשְׂרָאֵל יִשְׁכִּית

כָּל דְּאֲתִילֵד מִן אֱלֹהָא חֲטִיתָא
לֹא עֵבֶד מְטוֹר דְּזִרְעָה בַּה אִיתְּהוּי
וְלֹא מְשִׁבָּח לְמַחְטָא דִּמֵּן אֱלֹהָא
אֲתִילֵד :

^m מְשִׁבָּח יִכּוֹל

28 *Et nunc filii mei manete in eo : ut
quum manifestabitur, non pudefi-
amus ab eo, sed sit nobis revelatio fa-
ciei in aduentu eius.*

² Periphrasis est
fiduciae, sicut con-
tra diffidētia sym-
bolum est faciei,
occultatio. Gē. 3.8

29 *Si nouistis quod iustus est, scitote
quod quisq; facit iustitiā, ex ipso est.*

Cap. III.

1 *ET videte quā magna est chari-
tas Patris erga nos, qui filios vo-
cavit nos, etiam fecit nos. propter hoc
mundus non nouit nos, quia etiam i-
psū non nouit.*

2 *Dilecti mei, nūc filii sumus Dei, et
non apparuit usque adhuc id quod est
futurum ut simus. Scimus autē quod
quum manifestatus fuerit, in similitu-
dine eius erimus, & videbimus eum
sicuti est.*

3 *Et omnis cui est de eo hac spes, puri-
ficat seipsum, sicut ille purus est.*

4 *Qui autem facit peccatum iniqui-
tatem agit: peccatum enim omne iniqui-
tas est.*

5 *Et scitis quod ille qui manifestatus
est, [manifestatus est] ut tolleret pec-
cata nostra, et peccatum in eo non est.*

6 *Et omnis qui in eo manet, non pec-
cat: et omnis qui peccat, non uidit eū,
neque nouit eum.*

7 *Filij mei, ne quis seducat vos. Qui
facit iustitiā, iustus est, sicut etiam
ipse Christus, iustus est.*

8 *Et is qui agit peccatum, ex Satana
est: quia à principio ipse Satana spec-
cator est, & propter hoc manifestatus
est Filius Dei, ut dissolueret opera Sa-
tana.*

9 *Omnis qui natus est ex Deo, pecca-
tum non facit: quoniam semen ipsius
in eo est: neque potest peccare, quia ex
Deo natus est.*

Epistola

Εν τούτῳ φανερά ἐστὶ τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τέκνα τοῦ διαβόλου. πᾶς ὁ μὴ ποιοῦν δικαιοσύνην, ἢ ἐστὶν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸ ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Ioh. 13:34, & 15:12

Ὅτι αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἀγάπη ἡ ἡκούσατε ἀπὸ δόξης, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

Gen. 4:8

Οὐ καὶ τὸς Καὶν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔσφαξε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Ἐχάρεν ἥνος ἔσφαξεν αὐτόν; ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρὰ ἦν, τὰ δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, δίκαια.

Μὴ θαυμάζετε, ἀδελφοί μου, εἰ μὴ σέ ὁμας ὁ κόσμος.

Ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι μεταβεβήκαμεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ὅτι ἀγαπῶμεν τοὺς ἀδελφοὺς. ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν, μὴ εἶ ἐν τῷ θανάτῳ.

Supra, 1:19
Leuit. 19:17

Γὰρ ὁ μισῶν τὸ ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ. καὶ οἶδατε ὅτι πᾶς ἀνθρωποκτόνος ἐκ ἐξ ἡ ζωὴ αἰώνιον ἐν αὐτῷ μὴ οὐσα.

Ioh. 15:13
ephes. 5:2

Εν τούτῳ ἐγνώκαμεν τὴν ἀγάπην, ὅτι ἐκεῖνος ἠγάπησεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἠγαπᾶν τὸν ἀδελφὸν τὰς ψυχὰς πέναντι.

Luc. 5:11

Ὅς δὲ ἂν ἔχη τὸν βίον τοῦ κόσμου, καὶ θεωρῇ τὸ ἀδελφὸν αὐτοῦ χρεῖαν ἔχοντα, καὶ κλέσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπὸ αὐτοῦ, ὡς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι αὐτῷ;

Τεκνία μου, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ μὴ δὲ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.

Καὶ ἐν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἐκ τῆς ἀληθείας ἐσμὲν, καὶ ἐμπεθεύειν αὐτοῦ πείσμεν τὰς καρδίας ἡμῶν.

Ὅτι εἰ καὶ καταγνώσκῃ ἡμῶν ἡ καρδία, ὅτι μείζων ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς καρδίας ἡμῶν, καὶ γινώσκει πάντα.

Αγαπητοί, εἰ ἡ καρδία ἡμῶν μὴ καταγνώσκῃ ἡμῶν, παρρησίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Θεόν.

Per hoc manifesti sunt filii Dei & filii diaboli. quisquis non exercet iustitiam, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.

9 Conclusio, Ex his ita impura discerni qui diabolice spiritus regantur: ex pura vero, qui sint Dei filij.

Quoniam hoc est nuntium quod audistis à principio, ut diligamus alii alios.

10 Charitatem in fratres, & alteram filiorum Dei notam, incipit commendare.

Non sicut Cain, qui ex illo malo erat, & occidit fratrem suum. Cuius autem rei gratia occidit eum? quia opera eius mala erant, fratris autem eius iusta.

11 Ratio prima à principio Dei auctoritate.

Ne miremini, fratres mei, si odit vos mundus.

12 Amplificatio à contrario exemplo Caini fratricidae.

Nos scimus nos translatos esse ex morte ad vitam, quia diligimus fratres. qui non diligit fratrem, manet in morte.

13 Brevis digressio Ne miremur nos, dñi officium facimus, esse mudo exosos, qui hec iam olim fuerit iusti Abelis conditio: cui quis tandem non maluit esse similis quam Caino?

Quisquis odit fratrem suum, homicida est: & nōtis nullum homicidam habere vitam æternam in se manentem.

14 Ratio secunda, Quia charitas est testimonium nos à morte ad vitam esse translatos: ac proinde odium in fratres est mortis argumentum: cui quisque indulget, velut mortem in sinu fouet.

Per hoc cognouimus charitatem, quod ille animam suam pro nobis posuit. nos igitur debemus pro fratribus animas ponere.

15 Confirmatio, Quisquis homicida est, versatur in morte æterna: qui fratrem odit, est homicida: ergo est in morte. Inde sequitur oppositum, cum qui fratrem diligit, ad vitam transiisse. Nam reuera mortui nascimur.

Qui verò habuerit mundanas facultates, & viderit fratrem suum egentem, & clauferit viscera sua coram eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

16 Iam quousque charitas Christiana porrigatur ostendit, eoque videlicet ut Christi exemplo, sui etiam quisque obliuiscatur de fratribus consulat.

Filioli mei, ne diligamus verbo neque lingua solum, sed opere & veritate.

17 Argumentatur à comparatione. Nam si vel ipsam vitam tenemus proximis impendere, quanto magis fratres inopia facultatibus nostris subleuaret?

Et per hoc cognoscimus nos ex veritate esse & coram ipso securi reddemus corda nostra.

18 Charitas Christiana non in verbis, sed in re ipsa posita est, & ab effectu sincero proficiscitur.

Nam si nos condemnet cor nostrum, potētiōr est Deus corde nostro, & nouit omnia.

19 Charitatem commendat à triplici effectu. Primum enim ex ea intelligimus nos verē esse Dei filios, & antea declarauit.

Charissimi, si cor nostrum nos non cōdemnet, fiduciam habemus apud Deum:

20 Inde fit ut pacatam conscientiam habeamus: sicut econtrario qui statuit se Deum habere pro iudice, quod sit male sibi conscius, & si nunquā vel temere quiescit, quum Deus multo quā nos acutus videat, & senarius iudicet.

21 Tertius effectus ex hoc quoque nascitur, quod in his miseris certi sumus nos exaudiri, & qui filij Dei sumus: sicut ex gratia sanctificationis, qua electi propria est, intelligimus.

- ^a מתפרשין
נבחים: ^b מחב אוהב: ^c דתחבון
שתאחבו: ^d קאין כמו קין: ^e תתדרון
תתחמו: ^f שנינן עכרנו: ^g כחבין
אוהבים: ^h אנהנו:
ⁱ מחב אוהב: ^j מקוה עומד:
^k קטל אנשא:
רוצח: ^l משכחין
מקוין יכולים:
העסוד:
^m חובה:
אחבתו: ⁿ נתלנתן:
^o סניק בעורק:
^p נחבנאחב:
^q שררא אמת:
^r משתודעין:
גורעים אנו:
^s מסיסין:
סניחים אנחנו:
^t בסר מואס:
^u גלין אנין:
אפין בשוחים:
אנו:
- 10 *In hoc discernuntur filii Dei à filiis Satana. omnis qui non facit iustitiā, & non diligit fratrem suum, non est ex Deo.*
- 11 *Nam illud mandatum quod audi- uistis ab initio, est, ut diligatis unus alium.*
- 12 *Non sicut Cain qui fuit à malo, et occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum, nisi quia mala erant ope- ra sua, et fratris eius iusta?*
- 13 *Et ne miremini, fratres mei, si odit vos mundus.*
- 14 *Nos nouimus quòd transimus de morte ad vitā, in hoc quod diligimus fratres. Is qui non diligit fratrem suū, in morte manet.*
- 15 *Quisquis enim odit, fratrem suum, homicida est: & scitis quòd in nullo homicida potest manere vita quæ est in æternum.*
- 16 *In hoc cognoscimus charitatem il- lius quæ fuit erga nos, quòd ille dedit animam suā pro nobis: & etiam iustū est nobis, ut nos pro fratribus nostris demus animas nostras.*
- 17 *Et is cui est possessio huius mundi, & videt fratrem suum quòd necessi- tatē habet, et claudit viscera sua ab eo, quomodo est charitas Dei in eo?*
- 18 *Filii mei, ne diligamus aliud aliud sermonibus & lingua, sed operibus & veritate.*
- 19 *Et per hoc cognoscimur quòd ex ve- ritate sumus, et antequam veniat ille, quietum reddimus cor nostrum.*
- 20 *Et si ita est quòd cor nostrum reiiciat nos, quanto magis Deus, qui ma- ior est corde nostro?*
- 21 *Dilecti mei, si cor nostrū nō reiiciat nos, reuelata sumus facie corā Deo.*
- 000.ij.
- וכל

¹ Reicere accipi- tur pro Reproba- re, accusare, & con- demnare: sicut & paulo infra.

² Id est, Fiduciā habemus, ut in fi- ne præcedentis ca- pituli annotauim⁹.

Epistola

Καὶ ὁ ἐκὼ ἀπὸ μὲν, λαμβανόμεν²²
αὐτῶν· ὅπ τας ἐντολάς αὐτῶν τηροῦ-
μεν, καὶ τὰ ὅσα ἐν ὀνόματι αὐτοῦ ποιῶμεν.

Καὶ αὐτὴ ὅτι ἐν τῇ ἐντολῇ αὐτῶν, ἵνα π-
σεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰη-²³
σοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους,
καθὼς ἔδωκεν ἐντολὴν ἡμῖν.

Καὶ ὁ τηρῶν τὰς ἐντολάς αὐτῶν, ἐν²⁴
αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ. καὶ ἐν
τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν, ἐκ
τῆς πνεύματος οὗ ἡμῖν ἔδωκεν.

Κεφάλαιον δ'

ΑΓαπητοὶ μὴ παντὶ πνεύματι πι-¹
σεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύ-
ματα εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ὅτι· ὅτι πολλοὶ
ψευδοπροφῆται ἐξεληλύθασιν εἰς τὸν
κόσμον.

Εἰν τούτῳ γινώσκετε τὸ πνεῦμα τοῦ²
Θεοῦ· πᾶν πνεῦμα ὃ ὁμολογεῖ Ἰησοῦν
Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα ἐκ τοῦ
Θεοῦ ὅτι·

Καὶ πᾶν πνεῦμα ὃ μὴ ὁμολογεῖ τὸν³
Ἰησοῦν Χριστὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ἐκ
τοῦ Θεοῦ ἐκ ἔστι· καὶ οὕτω ὅτι τὸ τῆς ἀν-
τιχρίστου, ὃ ἀκηκόατε ὅτι ἔρχεται, καὶ νῦν
ἐν τῷ κόσμῳ ὅτι ἦδη.

Υμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστε, τέκνία, καὶ⁴
νενηκήκατε αὐτοῖς· ὅτι μείζων ὅτι ἐν
ὑμῖν ἢ ὃ ἐν τῷ κόσμῳ.

Αὐτοὶ ἐκ τοῦ κόσμου εἰσὶ· διὰ τοῦτο⁵
ἐκ τοῦ κόσμου λαλοῦσι, καὶ ὁ κόσμος
αὐτῶν ἀκούει.

Iohan. 8. 47.

Ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμὲν· ὃ γινώ-⁶
σκων τὸν Θεόν, ἀκούει ἡμῶν· ὃς ἐκ ἔστιν
ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐκ ἀκούει ἡμῶν· ἐκ τούτου
γινώσκουμεν τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας καὶ
τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης.

¶ Et quicquid petierimus, accipi-
mus ab eo: quoniam praecepta eius
custodimus, & ea quae ipsi placent
facimus.

²¹ ¶ Hæc est igitur eius doctrina,
vt credamus nomini Filii eius Iesu
Christi: & diligamus alii alios, sic-
ut mandauit nobis.

Nam qui seruat eius mandata,
in eo habitat, & ipse in eo. & per
hoc nouimus eum habitare in no-
bis, nempe ex Spiritu quem nobis
dedit.

Cap. IIII.

Dilecti, ne cuius spiritui cre-
dite, sed probate spiritus an
ex Deo sint: nam multi pseudopro-
phetæ venerunt in mundum.

Ex hoc cognoscite Dei Spiritum.
Quicumque spiritus confitetur Ie-
sum Christum in carnem venisse,
ex Deo est:

At quicumque spiritus non confi-
tetur Iesum Christum in carnem
venisse, ex Deo non est: sed hic est
ille spiritus Antichristi, de quo au-
distis eum venturum fuisse, & iam
nunc in mundo esse.

³ Vos ex Deo estis, filioli, & vici-
stis eos: quoniā potētior est qui est
in vobis quàm qui in mundo est.

Ipsi è mundo sunt: ideo mun-
dana loquuntur, & mundus eos
audit:

¶ Nos ex Deo sumus. qui nouit
Deum, audit nos: qui non est ex
Deo, non audit nos: ex hoc cogno-
scimus spiritum veritatis & spiri-
tum erroris.

Dilecti

²¹ Conclusio, Fide
in Christum & cha-
ritatem mutuā, res
esse simul connexas,
ac proximæ sanctifica-
tionis exteriori testi-
monia interiori illo
Spiritus nobis dati
testimonio vicissim
respondere.

¹ Occasione ex Spi-
ritus nomine arre-
pta, ne charitas à
Dei cultu, qui pre-
cipue à vera eiusdē
notitia pendet, sepa-
retur, redit ad id
quod capite secundo
de canēdis antichri-
stis dixerat. Vult au-
tem duplicem cau-
tionem à nobis hic
adhiberi: 1. nam, vt
quā multi sint pseu-
doprophetae, temere
quibuscumque non creda-
mus: alterā, ne, quia
multi falsa docent,
idcirco nullis creda-
mus. Tenēdam igitur
esse mediam viā, &
vt Dei spiritus: (qui
omnino sequendus
sunt) nouerimus ab
impuris spiritibus fu-
gendis distinguere.

² Certam & per-
petuam antichri-
stiane doctrinae di-
gnoscendae regulam
tradit: nempe si Chri-
sti diuina aut huma-
na natura, aut vera
eiusdem unitio ne-
getur: Vel de ipso
(vnicuique videlicet no-
stri Regis, Prophetae,
ac Pontificis æterni)
officio vel tantillum
destrahatur.

³ Solatur electos
certa spe victorie, ita
tamen vt eos doceat
non sua sed Dei
virtute pugnare.

⁴ Causam affert cur
istis mundus potius
quàm veris doctori-
bus applaudit: quon-
iam videlicet nihil
nisi mundanū spirāt:
que etiam est alie-
ra antichristiane
doctrinae dignoscen-
da ratio.

⁵ Suam & colle-
gatum suorum do-
ctrinam testatur cer-
tum esse Dei sermo-
nem, quem vniuer-
sis totius mundi suff-
ragis secunde oppo-
nere sit necesse, &
inde veritatem à
mendacio distingue-
re.

^a נסכין
נושאים אנהנו:
^b סערינן
פועלים אנהנו:

וכל מרס דשאלין ^a נסכין מנה
מטול דנטרינן פוקדנוהי ושפירתא
סערינן קדמוהי:

22 *Et quicquid petimus, accipimus ab eo: quoniam observamus praecepta eius, et bona agimus coram eo.*

^c נחב נאחב:
והנא חו פוקדנה דנהימן בשמא
דברה ישוע משיחא ^c ונחב חר לחר
איך דפקדן:

23 *Et hoc est mandatum eius, ut credamus in nomine Filii eius Ieschua Christi, et diligamus alius alium, sicut mandavit nobis.*

^d שרא שוכן:
^e מסתכלין
מכנים אנהנו:

ואינא דנטר פוקדנוהי בה
מתנטר והו ^d שרא בה ובהדא
מסתכלין דשרא ^e בן מן רוחה חו
דיהב לן:

24 *Et is qui servat mandata eius, in eo servatur, et ipse manet in eo. et in hoc intelligim⁹ quod habitat in nobis, de spiritu eius quem dedit nobis.*

Cap. II II.

^f רוחין
הרוחות:
^g פרשין
כוחנים:

קפלאון ד
חביבי לא לחר ^f רוחין תהימנון
אלא ^g הויתון ^g פרשין רוחא אן מן
אלהא איתיהון מטול דסגיאא נביא
דגלא נפקו בה בעלמא:

1 *Dilecti mei, ne omnibus spiritibus credatis, sed discernite spiritum num ex Deo sint: quia multi pseudo-prophetae exiuerunt in mundum.*

Per hoc cognoscitur Spiritus Dei. omnis spiritus qui confitetur quod Ieschua Christus venit in carnem, ex Deo est:

בהדא מתידעא רוחה דאלהא כל
רוחא דמודיא דיסוע משיחא אתא
בבסר מן אלהא הי:

2 *Per hoc cognoscitur Spiritus Dei. omnis spiritus qui confitetur quod Ieschua Christus venit in carnem, ex Deo est:*

וכל רוחא דלא מודיא דיסוע
אתא בבסר ליתיה מן אלהא אלא
הדא מן משיחא הי דגלא חו ד
דשמעתון דאתא והשא בעלמא
איתוהי מן כדו:

3 *Et omnis spiritus qui non confitetur quod Ieschua venit in carnem, non est ex Deo: sed hic ex pseudochristo est, de quo audiistis quod venit, et nunc in mundo est iam.*

^h מן כדו כדו:
אנתון דין מן אלהא איתכון
בניא וזכיתון אגון מטול דרב חו
חו דככון מן חו דבעלמא:

4 *Vos autem ex Deo estis, filii, et vici-
sitis eos: quoniam maior est is qui in
vobis est quam qui in mundo.*

והלן מן עלמא אגון מטול הנא
מן עלמא ממללן ועלמא להון שמע:

5 *Et ipsi ex mundo sunt: idcirco ex mū-
do loquuntur, et mundus eos audit.*

חנן דין מן אלהא חנן והו דידע
לאלהא שמע לן והו דלא איתוהי
מן אלהא לא שמע לן בה בהדא מ
מסתכלין לרוחא דשררא ולרוחא
דמטעינותא:

6 *Nos autem ex Deo sumus: et is qui
novit Deum, audit nos. et is qui non
est ex Deo, non audit nos. per hoc ipsum
intelligimus spiritum verum et spiri-
tum deceptionis.*

ooo.iiij.

חביבי

Epistola

Αγαπητοί, ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, ὅτι 7
ἡ ἀγάπη ἐκ τῆς Θεοῦ ἐστίν. καὶ πᾶς ὁ ἀγα-
πῶν, ἐκ τῆς Θεοῦ γεγενῆται, καὶ γνώ-
σκει τὸν Θεόν.

Ὁ μὴ ἀγαπῶν, ἐκ ἐγὼ τὸν Θεόν. 8
ὅτι ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν.

Ioh. 3.16

Εν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ 9
Θεοῦ ἐν ἡμῖν, ὅτι τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονο-
γενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον,
ἵνα ζήσωμεν δι' αὐτόν.

Εν τούτῳ ἐστίν ἡ ἀγάπη, ὅτι ἡμεῖς 10
ἠγαπήσαμεν τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἠγά-
πησεν ἡμᾶς, καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἱ-
λασμένον τοῦ ἁμαρτωλίου ἡμῶν.

Αγαπητοί, οὕτως ὁ Θεὸς ἠγάπησεν 11
ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἀλλήλους
ἀγαπᾶν.

I. h. 12
I. ioh. 6.16

Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέατο· ἐὰν ἀγα- 12
πῶμεν ἀλλήλους, ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν μένει, καὶ
ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τελεσθῶμεν ἐν ἡμῖν.

Εν τούτῳ γνώσκομεν ὅτι ἐν αὐτῷ 13
μενομένη, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ
πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν.

Καὶ ἡμεῖς τεθαύμασα καὶ μετρυ- 14
ροῦμεν ὅτι ὁ πατὴρ ἀπέσταλκε τὸν υἱὸν
σωτῆρα τοῦ κόσμου.

Ὅς ἂν ὁμολογήσῃ ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν ὁ 15
υἱὸς τῆς Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ
αὐτὸς ἐν τῷ Θεῷ.

Καὶ ἡμεῖς ἐγνώκαμεν καὶ πεπιστεύ- 16
καμεν τὴν ἀγάπην ἣν ἔχει ὁ Θεὸς ἐν
ἡμῖν. ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν· καὶ ὁ μένων ἐν
τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει, ὃ ὁ Θεὸς
ἐν αὐτῷ.

Εν τούτῳ πελείωται ἡ ἀγάπη μετ' 17
ἡμῶν, ἵνα παρρησιάσῃ ἡμεῖς ἐν τῇ ἡμέ-
ρᾳ τῆς κρίσεως. ὅτι καὶ τὸς ἐκείνους ἐστίν,
καὶ ἡμεῖς ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Φόβος ἐκ ἐστίν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ 18

6 Dilecti, diligamus alii alios.
7 nā charitas ex Deo est: & quisquis
diligit, ex Deo natus est, ac nouit
Deum:

Qui non diligit, nō nouit Deum:
8 nam Deus est charitas.

¶ Per hoc patefacta est charitas
Dei in nobis, quod Filium illum
suū vnigenitū misit Deus in mun-
dū vt viuamus per eum.

In hoc est charitas, non quod nos
dilexerimus Deum, sed quod ipse
dilexerit nos, & miserit Filium
suū vt esset propitiatio pro pec-
catis nostris.

9 Dilecti, si Deus nos ita dilexit,
debemus & nos alii alios diligere.

10 ¶ Deum nemo spectauit vnquā:
si diligamus alii alios, Deus in no-
bis habitat, & charitas eius exple-
ta est in nobis.

Per hoc cognoscimus nos in eo
habitare, & ipsum in nobis, quod
de Spiritu suo dedit nobis.

11 Nos verò spectauimus & testa-
mur Patrem misisse Filium qui ef-
fet seruator mundi.

Quisquis confessus fuerit Iesum
esse Filium Dei, Deus in eo habi-
tat, & ipse in Deo.

Et nos cognouimus & credidi-
mus charitatem quam habet Deus
in nobis. 12 Deus charitas est: & qui
manet in charitate, in Deo manet,
& Deus in eo.

13 Per hoc expleta est charitas in
nobis, vt fiduciā habeamus in die
iudicii. quod qualis ille est, tales &
nos sumus in hoc mundo.

Metus non est in charitate: sed

6 Redir ad chari-
tatis mutue commē-
dationem.

7 Ratio prima,
Quoniam res est pla-
ne diuina, ac prout
de filiis. Et prout
conueniens, adeo vt
qui illius est expertus,
aut non possit Deū
vere nosse.

8 Confirmatio,
Quia Dei natura
si homines diligere:
cuius rei illustrissi-
mum p̄ca ceteris do-
cumentum est, quod
n. n. quousque sed Fi-
lium illum suū, &
eum quidem Vnige-
nitum, sola illa gra-
tuita & infini. a in-
nos hostes suos bene-
uolentia impulsus,
tradidit in moriē:
cuius sanguine ex-
piati fieremus eter-
na ipsius glorie par-
ticipes.

9 Ratio altera à cō-
paratiōe, Si Deus nos
ita dilexit, an nos i-
psi filii, imo nos
non amabimus?

10 Tertia ratio,
Quia Deus oculis
inuisibilibus, ex hoc suo
spiritus effectu (nē-
pe charitate) intelli-
gitur, & quidem nō
extra nos, sed nobis-
cum coniunctus, in
quibus ita sit effi-
cax.

11 Huic charitati
fundamentum aliud
substernit, nempe si-
dem in Iesum, que
vere nos cum eo con-
iungit, sicut charitas
nos cū eo coniunctos
esse testificatur. Red-
dit autem Christo te-
stimonium vt ocula-
tus testis.

12 Quarta ratio,
Deus est fons & ori-
go charitatis, ipsa q̄
adeo charitas: ergo
qui in eo manet,
Deum secum habet.

13 Rursus, vt pau-
lo antē, charitatem
ex eo cōmēdat quod
quum ex nostris cum
Deo in hac re conue-
niētia certum nobis
nostrae adoptionis te-
stimonium supple-
tetur, ita fiat vt in-
trepidē supremū illi-
drem iudicii expecte-
mus: adeo vt trepi-
datio & cruciatus
ille cōscientie à cha-
ritate expellatur.

^a נחב נאהב:
^b חוכא
^c האחבה:
^d מחב אוחב:

חביבי נחב חד לחד מטול דחוכא
מן אלהא הו וכל מן דמחב מן
אלהא ילד וידע לאלהא:

מטול דאלהא הו וכל דלא מחב
לא ידע לאלהא:

בהדא אתידע חוכא דאלהא ד
דלותן דלברה יחדיא שדר אלהא
לעלמא דנחא באידה:

^d נחא נחיה:

בהנא איתוהי חוכא לא הו ד
דחנן אהבן לאלהא אלא דהו א
אלהא אהבן ושדר לברה חוסינא
על אפי חטתין:

^e אהבן אהבנו:
^f אהבן אהב:
^g אהבנו:
^h חוסינא כופר:

ⁱ על אפי
^j בעבור:

חביבי אן אהבן אהבן ואף
חנן חביבין חד לחד למחבו:
לא אלהא למתום אנש לא חויה
אן דין נחבחד לחד אלהא בן מקוא
וחוכא משתמלא בן:

^k חנן כן:
^l למחבו:
^m לאחוב:

ⁿ למתום:
^o סעולם:

ובהדא ידעין דבה מקוין והו
מקוא בן דמן רוחה יחב לן:

וחנן חוין ומסהדינן דאבא שדר
לברה פרוקא לעלמא:

^p פרוקא גואל:

כל דמודא בישוע דהוין ברה ד
דאלהא אלהא בה מקוא והו מקוא
באלהא:

וחנן הימנן וידען חוכא דאור
לה לאלהא צאדין אלהא גיר
חוכא הו וכל דמקוא בחוכא באלהא
מקוא:

^q צאדין:
^r אלינו:

ובהדא משתלם חוכא עמן דגליות
אפא תהוא לן ביומא דדינא מטול
דאיד דהו הוא הכנא אף חנן איתין
בהנא עלמא:

^s גליות אפא:
^t ביטחון:

דחלתא בחוכא לית אלא
חוכא

7 *Dilecti mei, diligamus alius alium:*
quia charitas ex Deo est: & quisquis
diligit, ex Deo nat⁹ est, et nouit Deū.

8 *Quia Deus charitas est: & quisquis*
non diligit, non nouit Deum.

9 *In hoc enim innotuit charitas Dei*
quæ est erga nos, quod Filium suum
unicum misit Deus in mundum, ut
uiuamus per eum.

10 *In hoc est charitas: nequaquã quod*
dilexerimus Deū, sed quod ipse Deus
dilexerit nos, et miserit Filium suum
propitiationem pro peccatis nostris.

11 *Dilecti mei, si ita dilexit nos Deus,*
etiam nos debitores sumus ut unus
alium diligamus.

12 *Deum unquam nemo uidit: si au-*
tem diligamus unus alium, Deus in
nobis manet, & charitas eius adim-
pletur in nobis.

13 *Et in hoc cognoscimus quod in eo*
manem⁹, & ipse manet in nobis, quod
de Spiritu suo dedit nobis.

14 *Et nos uidimus, & testamur quod*
Pater misit Filium suum seruatore
mundi.

15 *Omnis qui confitetur Ieschua, quod*
sit Filius Dei, Deus in eo manet, et
ipse manet in Deo.

16 *Et nos credimus & scimus chari-*
tatem quæ est ipsi Deo erga nos. Deus
enim charitas est, et quisquis manet
in charitate, in Deo manet.

17 *Et in hoc adimpletur charitas eius*
nobiscum, ut reuelata facies sit nobis
in die iudicii. quia sicut ille fuit, ita
etiam nos sumus in hoc mundo.

18 *Metus in charitate non est: sed - -*

Epistola

τελεία ἀγάπη ἐξω βάλλει τὸν φόβον.
ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει· ὁ δὲ φοβούμε-
νος οὐ τετελείωται ἐν τῇ ἀγάπῃ.

Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτὸν, ὅτι αὐτὸς
πρῶτος ἡγάπησεν ἡμᾶς.

Εάν τις εἴπῃ, Ὁπὶ ἀγαπῶ τὸν Θεόν,
καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύσης
ἑστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν
αὐτοῦ ὃν ἐώρακε, τὸν Θεὸν ὃν ἐχώρα-
κε, πῶς δύναται ἀγαπᾶν;

Καὶ ταῦτῃ πλὴν ἐν πολλῷ ἔχομεν
ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεόν,
ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ.

Κεφάλαιον εἶ

Πᾶς ὁ πεισὺν ὅτι Ἰησοῦς ἔστιν ὁ Χρι-
στὸς, ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται· καὶ
πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεγέννηται, ἀγαπᾷ
καὶ τὸν γεγέννητόν ἐξ αὐτοῦ.

Εν τούτῳ γινώσκουμεν ὅτι ἀγαπῶμεν
τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, ὅταν τὸν Θεὸν ἀγαπῶ-
μεν, καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν.

Αὕτη γὰρ ἔστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἵνα
τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν· καὶ αἱ ἐντο-
λαὶ αὐτοῦ βαρεῖαι ἐκείσιν.

Ὁππῶν τὸ γεγέννητόν ἐκ τοῦ Θεοῦ,
νικᾷ τὸν κόσμον· καὶ αὕτη ἔστιν ἡ νίκη ἡ
νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν.

Τίς ἔστιν ὁ νικῶν τὸν κόσμον εἰ μὴ ὁ
πιστὺν ὅτι Ἰησοῦς ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ;

Οὗτός ἔστιν ὁ ἐλθὼν δι' ὕδατος καὶ
αἵματος, Ἰησοῦς ὁ Χριστός· ἐκ ἐν τῷ ὕ-
δατι μόνον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι καὶ τῷ αἵ-
ματι. καὶ τὸ πνεῦμα ἔστι τὸ μαρτυροῦν ὅτι
τὸ πνεῦμα ἔστιν ἡ ἀλήθεια.

expleta charitas foras eiicit metū.
quoniam metus cruciatum habet:
qui autem metuit, non est perfect⁹
in charitate.

19 ¹⁴Nos diligimus eum, quoniā i-
pse prior dilexit nos.

20 ¹⁵Siquis dixerit, Diligo Deū, &
fratrem suum oderit, mendax est.

¹⁶qui enim non diligit fratrem suū
quem vidit, Deum quem non vi-
dit, quomodo potest diligere?

¹⁷Et hoc mandatū habemus ab
eo, ut qui diligit Deum, diligat &
fratrem suum.

Cap. V.

Q' Visquis credit Iesum esse
Christū, ex Deo natus est: &
quisquis diligit genitorem, diligit
etiam eum qui ex eo genitus est.

Per hoc cognoscimus nos dilige-
re filios Dei, quum nos Deum dili-
gimus, & mandata eius seruamus.

3 Hæc est enim charitas Dei, ut
mandata eius seruemus: 4 & man-
data eius grauiā non sunt.

⁵Quoniam quicquid natū est ex
Deo, vincit mundum: 6 & hæc est
victoria quæ vicit mundum, nempe
fides nostra.

⁷Quis est qui vincit mūdum, nisi
qui credit Iesum esse Filium Dei?

⁸Hic ille est qui venit per aquam
& sanguinē, nempe Iesus Christus:
⁹non per aquam solū, sed per a-
quam & sanguinem. & spiritus, is
est qui testificatur spiritum verita-
tem esse.

¹⁴ Nequis illam
conscientie pacem
existimet à charita-
te nostra & causa pro-
ficisci, recurret ad fon-
tem, nempe ad gra-
tuitam dilectionem,
qua nos Deus, licet
iram ipsius promer-
itos, prosequitur. Hinc
autem duplex alia
charitas oritur, & tra-
que prima illius in-
dex ac testis, ea vide-
licet qua Deum, qui
prior nos dilexit, re-
damamus: ac deinde
propter illum, proxi-
mos quoque diligimus.

¹⁵ Sicut charitatē
proximi à charitate
Dei in nos insepara-
bilem esse ostendit,
quoniam hæc illam
gignit, ita etiam aliam
charitatis speciem qua
nos Deū diligimus,
à charitate proximi
disiungi posse negat:
unde consequitur im-
pudenter mentiri qui
se Dei cultores vocat
quum proximos ne-
gligant.

¹⁶ Prima ratio à
comparatōe, cur non
possit proximus odio
habeti? Deus dili-
git, nempe quia quis
fratrem non potest
amare quem videt,
quomodo Deum in-
uisibilem amauerit?

¹⁷ Secunda ratio,
Cur non possit Deus
odio haberi? Pro-
ximus diligit, quia
vultus est eodem Le-
gislator & se & pro-
ximum diligere præce-
pit.

¹ Pergens in eodē
argumento, quomo-
do & utraque illa chari-
tas, ac in nobis ex Dei
in nos charitate de-
rinetur ostendit: nē-
pe per Iesum media-
torem fide apprehen-
sum, in quo facti Dei
filii, & Patrem ex
quo sic geniti sumus,
& fratres similiter
nobiscum genitos di-
ligimus.

² Charitas proxi-
mi à charitate qua
Deum diligimus sic
dependet ut hanc il-
li præire oporteat: in-
de consequitur, chari-
tatem non esse appel-
landā quum ad ma-
le agendum coeunt
homines, quoties de-
nique proximum a-
manes, in Dei mā-
data nō respiciunt.

3 Ratio, Quia Deū diligere est mādatis eius obsequi, quod quum ita sit, & utraque charitas ab eodem Legislatore sit mandata (ut antea docuit) efficitur illud quoque, diligi non posse proximum ubi mandata Dei violantur. 4 Quoniam docet experientia nullam inesse carni facultatem, imo ne voluntatem quidē ad præstanda Dei mandata, idcirco ne videatur Apostolus, toties inculcans mandatorum Dei observationem, impossibilia flagitare, pronuntiat grauiā nō esse Dei mādatis, hæc tamen quidem & eorum onere opprimamur. 5 Ratio, Quoniā ex regeneratione nati sumus vires quibus superatur mundus, i. quicquid mādatis Dei reluctatur. 6 Explicat quoniam sint illæ vires, nempe fides. 7 Duo præterea declarat: Vnum, quia sit vera fides, ea nimirum quæ in Vnum Iesum Filium Dei respicit: ex quo consequitur alterum, nempe has vires proprie non esse fides, sed fide tanquam instrumento, ex Iesu Christo Filio Dei hauriri. 8 Præstātam Christi in quo dno omnia nobis donantur, sex testibus comprobatur, tribus celestibus, & totidem terrenis, penitus inter se consentientibus. Celestes sunt, Pater, à quo missus est Filius, Sermo ipse caro factus, & Spiritus sanctus. Terreni testes, aqua, (id est sanctificatio nostra) sanguis, (i. iustificatio nostra) spiritus (i. agnitio Dei Patris in Christo per fidem, ex Spiritus sancti testimonio: sicut in annotationibus copiosius exposuimus) 9 Monet ne aquam à sanguine (i. sanctificationem à iustificatione, siue iustitiam inchoatam à iustitia imputata) separemus: quoniam illa non nitimur nisi quatenus est huius test. monum: hæc vero cisi ab illa nunquam separetur, tamen sola est nostra salutis materia.

charitas adimpleta foras eiicit ipsum metum: quia metus in irritatione est: is autem qui metuit, non est perfectus in charitate.

חובב^a משמליא לבר^b שרא לה^a
לדחלתא מטול דדחלתא בקנטא
איתיה הו דין דדחל לא^c משמלי
בחובב^d:

חנן הכיל נחב לאלהא מטול דהו
קדמאית אחבן:

אן דין אנש יאמר דמחב אנש
לא לחא ולא אחוהי סנא דגלא הו
הו גיר דלא אחוהי דמתחזא לא מחב
לא לחא הו דלא סתחזא איכנא
משכח דחב:

והנא פוקדנא קבלן מנה דבר
דמחב לאלהא יחב אף לא אחוהי:
קפלאון ה

כל מן דמחבין דישוע איתוהי
משיחא מן אלהא ילוד וכל דמחב
לילודא מחב אף להו דאתילד מנה:
וכהדא ידעין דמחבין לבנותי
דאלהא מא דלא לחא מחבין ו
ועבדין פוקדנותי:

הנא הו גיר חובה דאלהא דגטר
פוקדנותי ופוקדנותי לא יקירין:
מטול דכל דילוד מן אלהא זכא
לעלמא והדא הי זכותא דזכותה
לעלמא הימנותן:

מנו גיר דזכא לה לעלמא אלא
הו דמחבין דישוע ברה הו דאלהא:
הנו דאתא ביד ודמא ישוע מ
משיחא לא הוא במיא בלחוד אלא
במיא ודמא ורוחא מסהדא דהי ר
רוחא איתיה שררא:

ואיתיהון

19 *Nos igitur diligimus Deum: quia ipse prius dilexit nos.*

20 *Si autem quis dixerit, Ego diligo Deum, & fratrem suum odio habeat, mendax est: ille enim qui fratrem suum qui videtur, non diligit, Deum ipsum qui non videtur, quomodo potest diligere?*

21 *Et hoc mandatum accipimus ab eo, ut omnis qui diligit Deum, diligat etiam fratrem suum.*

Cap. V.

1 *Omnis qui credit quod Ieschua est Christus, ex Deo natus est: & omnis qui diligit Genitorem, diligit eum qui genitus est ex eo.*

2 *Et in hoc cognoscimus quod diligimus filios Dei, quum diligimus Deum, & facimus mandata eius.*

3 *Hac enim est dilectio Dei, ut seruemus mandata eius: & mandata eius non sunt graua.*

4 *Quia quicquid natum est ex Deo, vincit mundum: & hac est victoria quae vincit ipsum mundum, fides nostra:*

5 *Quis enim est qui vincit ipsum mundum, nisi is qui credit quod Ieschua Filius est Dei?*

6 *Hic est qui venit per aquas et sanguinem, [nempe] Ieschua Christus: nequaquam per aquas tantum, sed per aquas et sanguinem. & spiritus testatur quod ille spiritus est veritas.*

Et

i Ad verbum, Per manum aquarum & sanguinis. Hebr.

^a משמליא
גמורה:
^b שרא מברש:
^c משמלי גמור:
^d חובב אחבן:

^c נחב נאהב:

^f מחב אוהב:

^g יחב יאהב:

^h ילודא מוליד:

ⁱ מחבין
אוהבים
אנחנו:

^k גטר נשמו:

^l יקירין כבדים:

^m זכא מנצח:

ⁿ זכותא
הניצחון:
^o דזכותה
המנצח:
אותו:

^p זכא מנצח:

^q שררא אמת:

Epistola

Οι τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ 7
οὐρανῷ, ὁ πατήρ, ὁ λόγος, ὁ πνεῦμα
ἅγιον· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσι.

Ioh. 3.6

Καὶ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῇ 8
γῇ, τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷ-
μα· καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσιν.

Εἰ πλὴν μαρτυρεῖαν τῷ ἀνθρώπῳ 9
λαμβάνομεν, ἡ μαρτυρία τῆς Θεοῦ
ζων δέσιν· ὅτι αὐτὴ δέσιν ἡ μαρτυρία τῆς
Θεοῦ ἡ μαρτυρία τῆς Θεοῦ αὐτῆς.

Ο πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν τῆς Θεοῦ ἔχει πλὴν 10
μαρτυρεῖαν ἐν ἑαυτῷ· ὁ μὴ πιστεύων τῷ
Θεῷ, ψεύστην πεποίηκεν αὐτὸν, ὅτι οὐ πε-
πίστευκεν εἰς πλὴν μαρτυρεῖαν ἡ μαρ-
τύρηκεν ὁ Θεὸς τῆς Θεοῦ αὐτῆς.

Καὶ αὐτὴ δέσιν ἡ μαρτυρία, ὅτι ζωὴν 11
αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός· καὶ αὐτὴ
ἡ ζωὴ ἐν τῷ υἱῷ αὐτῆς δέσιν.

Ο ἔχων τὸν υἱόν, ἔχει πλὴν ζωὴν· ὁ 12
μὴ ἔχων τὸν υἱόν τοῦ Θεοῦ, πλὴν ζωὴν
ἐκ ἑαυτοῦ.

Ταῦτα ἔγραψα ὑμῖν τοῖς πιστεύουσιν 13
εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ἵνα εἰδῇτε
ὅτι ζωὴν ἔχετε αἰώνιον, καὶ ἵνα πιστεύητε
εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεοῦ αὐτῆς.

Supra 3.21.

Καὶ αὐτὴ δέσιν ἡ παρρησία ἡ ἐχ- 14
ομένη πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἐὰν πεινώμεθα
καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ, ἀκούει ἡμεῖς.

Καὶ ἐὰν οἶδαμεν ὅτι ἀκούει ἡμεῖς 15
ἐὰν πεινώμεθα, οἶδαμεν ὅτι ἔχομεν τὰ
αἰτήματα ἃ ἡτήκαμεν πρὸς αὐτόν.

Εὰν πρὸς ἰδῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ 16
μαρτυρόντα ἁμαρτίαν μὴ πρὸς θάνα-
τον, αἰτήσῃ, καὶ δώσῃ αὐτῷ ζωὴν, τοῖς ἁ-
μαρτάνοις μὴ πρὸς θάνατον. ἔστιν ἁ-
μαρτία πρὸς θάνατον· οὐ πρὸς θάνατον
λέγω ἵνα ἐρωτήσῃ.

Πᾶσα

Nam tres sunt qui testificantur
in cælo, Pater, Sermo, & Spiritus
sanctus: & hi tres vnum sunt.

¶ Et tres sunt qui testificantur in
terra, Spiritus, & aqua, & sanguis:
& hi tres in vnum consentiunt.

10 Si testimonium hominum acci-
pimus, testimoniū Dei maius est:
nam hoc est testimoniū Dei quod
testificatus est de Filio suo.

11 Qui credit in Filium Dei, ha-
bet testimonium in seipso: qui non
credit Deo, mendacem eum fecit,
quia nō credidit testimonio quod
testificatus est Deus de Filio suo.

12 Est autem hoc testimonium, ne-
pe quod vitam æternā dedit nobis
Deus: & hæc vita in Filio eius est.

Qui habet Filium, habet vitam:
qui non habet Filium Dei, vitam
non habet.

13 Hæc scripsi vobis qui creditis
in nomen Filii Dei: vt sciatis vos vi-
tam æternam habere, & vt creda-
tis in nomen Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia quam apud
Deum habemus, ipsum, si quid pe-
tierimus secundum voluntatem ei-
us, nos audire.

Quod si scimus eum audire nos
quicquid petierimus, scimus nos
habere petitiones quas ab eo pe-
tiimus.

15 Siquis viderit fratrem suum pec-
care peccato quod non est ad mor-
tem, petet, & dabit ei vitam: pec-
cantibus dico non ad mortem. Est
peccatum ad mortem: non pro illo
dico vt roget.

Omnis

10 Argumento à
comparatis, ostendit
quantum sit pondus
cælestis testimonii,
quod Pater edidit de
Filio, cui consentit
ipse Filius & Spiritus
sanctus.

11 Firmitatem et-
iam terrestrium te-
stimoniorum probat ex con-
scientia vniuersitatis
que, testimonium il-
lum in se habentis.
quam falsi non di-
cit, & pote quæ cele-
stis Patris de Filio
testimonio assentia-
tur, alioqui enim
Pater oportet esse
mendacem, si consci-
entia Patri assentiens
mentitur.

12 Iam tandem
quod sit hoc testimo-
nium tot testibus cō-
firmatum declarat:
nempe vitam sine se-
licitatem æternam,
esse merum Dei do-
num, quæ in Filio re-
sultat, & ab eo in-
nos qui per fidem cū
eo coniuncti sumus,
promanat, adeo vt
extra eum nusquam
inueniatur vita.

13 Epilogus episto-
lae, in quo primum
ostendit hæc doctri-
na etiam ipsos egere
qui iam credunt, &
magis ac magis in
fide crescant: id est,
vt quoties de suam
Christo per fidem sa-
lute fiant certiores.

14 Quoniam quod
speramus nōdum re-
ipsa obtinemus, inuo-
cationem cum fide
connectit Apostolus,
quam vult ex fide
proficisci, deinde ita
concepit vt nihil diui-
ne voluntati non cō-
sentaneum petatur:
cuiusmodi preces &
nō esse non possunt.

15 Preces non tan-
tum pro nobis ipsis,
sed etiam pro fratri-
bus peccantibus sunt
cōcipiendæ, ne sint eis
mortalia ipsorum pec-
cata: Additur tamē
exceptio peccati il-
lius quod nunquam
remittitur, siue pec-
cati in Spiritum san-
ctum, id est vniuer-
salis & ex animo
proficientis apostasia
à cognita Euan-
gelii Veritate, sicut
in annotationibus
pluribus exposui-
mus.

7

ואיתיהון תלתא סהדין רוח^א
ומיא ודמא ותלתהון בחד אנון :

אן סהדותא דבני-נשא מקבלין
חד כמא סהדותא דאלהא דרבנ^א
היוהרא חיה סהדותא דאלהא דאסהר
על כרה :

כל-מן דמהימן בכרה דאלהא אית
לה חדא סהדותא בנפשה כל דלא
מהימן לאלהא דגלא עברה בדלא
הימן לסהדותא דאסהר אלהא על
כרה :

והדא הי סהדותא דחיא דלעלם
יהב לן אלהא^א והכון חיא^א בכרה
איתיהון :

כל דאחיד לכרא אחיד אף לחיא
וכל דלא אחיד לכרה דאלהא לית
לה חיא :

הלין כתבת לכון דתדעון דחיא
דלעלם אית לכון לאילין דהימנתון
בשמה דכרה דאלהא :

והדא פרחסיה אית לן לותה דכל
דשאלין לה איך צבינה שמע לן :

ואן מפיסין דשמע לן על מרס^ב
דשאלין מנה תכילין דקבלן דמן^ג
כדו שאלתן דשאלן מנה :

אן אנש יחזא לאחוהי דחטא ח
חטא דלא מחיב למותא ישאר
ומתייבין לה חיא לאילין דלא הוא
איך דלמותא חטין אית גיר חטא
דמותא לא הוא על הנא אמר אנא
דיבעא אנש :

כל

8 *Et sunt tres testes, Spiritus, et aqua,
& sanguis: et tres ipsi in unum sunt.*

9 *Si testimonium filiorum hominis
accipimus, quanto magis testimonium
Dei quod maximum est? & hoc est
testimonium Dei quod testificatus est
de Filio suo.*

10 *Quisquis credit in Filium Dei, est ei
hoc testimonium in seipso. omnis qui
non credit Deo, mendacem facit eum,
in eo quod non crediderit testimonio
quod testificatus est Deus de Filio
suo.*

11 *Et hoc est testimonium, quod vitam
qua est in aeternum, dedit nobis Deus:
& illa vita in Filio eius est.*

12 *Omnis qui habet Filium, habet etiam
vitam: et omnis qui non habet Filium
Dei, non est ei vita.*

13 *Hac scripsi vobis, ut sciretis quod
vita aeterna est vobis qui credidistis
in nomen Filii Dei.*

14 *Et hac confidentia est nobis apud
eum, quod quicquid petimus ab eo se-
cundum voluntatem eius, audit nos.*

15 *Et, si persuasum habemus quod au-
dit nos, in eo quod petimus ab illo, co-
fidimus quod accipimus iam petitio-
nes nostras quas petimus ab eo.*

16 *Siquis viderit fratrem suum quod
peccaverit peccatum quod non con-
demnat ad mortem, petat, et dabitur
ei vita: eis [inquam] qui nequaquam
peccaverunt tanquam ad mortem. Est
enim peccatum mortis: nequaquam
pro hoc dico ut oret quisquam.*

ppp.i.

² Totum septi-
mum versiculum
Syrum Testamen-
tum omittit, sicut
etiam multi Græ-
ci codices: qui ita
restitui posset,
דתלתא אנון דסהרין
בשמיא אכמלתא
ורוחא קדישא
ותלתהון חד אנון:

Id est, Nam tres
sunt qui testifica-
tur in celo, Pater,
& Sermo, & Spiri-
tus sanctus: & hi
tres vnum sunt.
Sed quia non mo-
dò in impressio,
sed etiam in ma-
nuscripto codice
Heydelbergensi
omittebatur, nec
in omnibus vetu-
stis Græcis codici-
bus legebatur, re-
xtui inferere non
sum ausus, ne ta-
mē versiculorum
fieret perturbatio,
utque eorum nu-
meri responderēt
numeris versicu-
lorū Græci textus,
à sexto transilii ad
octauum.

³ Id est, Extra o-
mnem spem ve-
niat: quod aeterna
mors necessario
cōsequitur. quod
alibi vocatur pec-
catum in Spiritu
sanctum, in hoc
& in futuro saeculo
irremissibile. Et
est quum quis illa
minatus fuit à Spi-
ritu Dei, destinata
malitia, sciens &
prudens Deo ipsi,
cuius cognitione
donatus fuit, bel-
lum indicit, Sata-
næ sequutus exē-
plum.

^א פרחסיה
כישחון מלשין
יון:

^ב מפיסין
בטוחים
אנחנו:
^ג תכילין קווים
אנחנו:
^ד מן כדו
סעתה:

Epistola

Matth. 12. 31
mar. 3. 29

Πᾶσα ἀδικία ἀμάρτια ὅτι· καὶ ἐστὶν 17
ἀμάρτια οὐ πρὸς θάνατον.

Οἶδα μὲν ὅτι πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ
τοῦ Θεοῦ, οὐχ ἀμάρτανει· ἀλλ' ὁ γεγεν- 18
νημένος ἐκ τοῦ Θεοῦ, τηρεῖ ἑαυτὸν, καὶ ὁ πο-
νηρὸς οὐχ ἀπλεται αὐτῷ.

Οἶδα μὲν ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐσμὲν, καὶ 19
ὁ κόσμος ὅλος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται.

Luc. 24. 45.

Οἶδα μὲν δὲ ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἦκει, 20
καὶ δέδωκεν ἡμῖν διάνοιαν ἵνα γινώ-
σκωμεν τὸ ἀληθινόν. καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ
ἀληθινῷ, ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χρι-
στῷ. οὗτός ἐστιν ἀληθινὸς Θεὸς, καὶ ἡ
ζωὴ αἰώνιος.

Τεκνία, φυλάξατε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν 21
εἰδώλων. ἀμὲν.

16 Omnis iniquitas peccatum est:
sed est peccatum quod non est ad
mortem.

17 Scimus quod quisquis natus est
ex Deo, non peccat: sed qui genitus
est ex Deo, conseruat seipsum, &
Malus ille non tangit eum.

18 Scimus nos ex Deo esse, & mun-
dum totum in malo iacere.

Sed scimus Filium Dei venisse,
& dedisse nobis mentem ut cogno-
scamus illum qui verax est: & su-
mus in verace illo, in Filio eius Ie-
su Christo. hic est verus Deus, &
vita æterna.

19 Filioli, caute vobis ab idolis.
Amen.

16 Occupatio, O-
mnem quidem iniqui-
tatem nomine pecca-
ti comprehendis, sed
non iacirco desperan-
dum, quoniam non o-
mnino peccatum est le-
thale, & extra speciem
remedii.

17 Ratio cur non
omne, imo etiam cur
nullum peccatum sit
quibusdam lethale:
quia nimirum ex
Deo sunt nati, id est
facti filii Dei in Chris-
to: cuius Spiritu do-
nati non seruiunt pec-
cato, neque à Sata-
na lethalius vulne-
rantur.

18 Vnumquodque
oportet vniuersales
promissiones sibi pe-
culiariter applicare,
ut certo nobis persua-
deamus nos (quum
totus mundus sit na-
tura perditus) gra-
tis factos esse Dei
filios, misso ad nos Fi-
lio ipsius Iesu Christo
à quo illustrati su-
mus veri Dei & vi-
ta æternæ possideat.

19 Diserte expri-
mit præceptum de ca-
uendis idolis: quia &
non vero Deo opponis,
ut hoc veluti si illo
totam superiorem do-
ctrinam obfignet.

כל עולא גיר חטיתא הו ואיר
חטתא דלא הו דמותא הו :

וידעין דכל דיליד מן אלהא לא
חטא הו גיר דיליד מן אלהא נטר
נפשה ובשאל לא מתקרב לה :

ידעין דמן אלהא חנן ועלמא כלה
בבשאל הו סים :

וידעין דברה דאלהא אתא ויהב
לן מדעא דנרע לשרירא ונהווא בה
בשרירא בברה ישוע משיחא הנא
הו אלהא שרירא וחיא דלעלם :

בניטרו נפשכון מן דחלת פתכרא :

שלמת אנרתא דיוחנן
שליחא :

17 *Omnis enim iniquitas, peccatum est. et ⁴est peccatum quod nequaquam mortis est.*

18 *Et nouimus quod omnis qui natus est ex Deo, non peccat. Qui enim natus est ex Deo, conseruat seipsum, et Malus non appropinquat ei.*

19 *Nouimus quod ex Deo sumus, et mundus uniuersus in malo est positus.*

20 *Et scimus quod Filius Dei venit, et dedit nobis notitiam ut cognoscere mus veracem, et essemus in ipso verace, in Filio eius Ieschua Christo. Hic est Deus verax, et vita qua est in aeternum.*

21 *Filii mei, custodite vosipsos a reuerentia simulachrorum.*

*Finitur epistola Iuchannan
Apostoli.*

4 Peccant quidē, & grauitē, etiam regenerati. sed de eo peccato hic intelligit, pro quo orandum non est. & dicit huiusmodi peccatum non cadere in regeneratum, proinde orandum esse pro eo.

ppp. y.

Epistola

Ἐπιστολὴ Ἰωάννου
δευτέρα.

Πρεσβύτερος ἐκλεκτῇ κυ-
εῖα, καὶ τοῖς τέκνοις αὐ-
τῆς, οἷς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀ-
ληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος,
ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐγνωκότες τὴν ἀλή-
θειαν·

Διὰ τὴν ἀλήθειαν τὴν μένουσαν ἐν
ἡμῖν, καὶ μετ' ἡμῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἐστὼ μετ' ὑμῶν χάρις, ἔλεος, εἰρήνη,
παρὰ Θεοῦ πατρὸς, καὶ πατρὸς Κυρίου
Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ πατρὸς, ἐν ἀλη-
θείᾳ καὶ ἀγάπῃ.

Ἐχάρην λίαν ὅτι ἔρηκα ἐκ τῶν τέ-
κνων σου ψευπαυῶντας ἐν ἀληθείᾳ,
καθὼς ἐν πολλῇ ἐλάβομεν παρὰ τοῦ
πατρὸς.

Καὶ νῦν ἐρωτῶ σε, κυεῖα, οὐχ ὥς
ἐν πολλῇ γράφω σοι καμνῶ, ἀλλὰ ὥς
εἴχμεν ἀπὸ δεξιῆς, ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλ-
λήλους.

Καὶ αὕτη ὅστις ἡ ἀγάπη, ἵνα ψευπα-
υῶμεν καὶ τὰς ἐντολάς αὐτῆς. αὕτη ὅστις
ἡ ἐντολή, καθὼς ἰκούσατε ἀπὸ δεξιῆς,
ἵνα ἐν αὐτῇ ψευπαύητε.

Ὅτι πολλοὶ πλάνοι εἰσῆλθον εἰς τὸν
κόσμον, οἱ μὴ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν
Χριστὸν ἐρχόμενον ἐν σαρκί. οὗτός ἐστιν
ὁ πλάνος καὶ ὁ ἀπώπληκτος.

Βλέπετε ἑαυτοὺς, ἵνα μὴ ἀπολέσω-
μεν τὴν εἰργασίαν ἡμῶν, ἀλλὰ μιᾶν πλήρη
ἀπολάβωμεν.

Γὰρ ὁ πρῶτος αἰώνων, καὶ μὴ μένων
ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ, Θεὸν οὐκ ἔχει·
ὁ μένων ἐν τῇ διδαχῇ τοῦ Χριστοῦ, ὁ
καὶ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἔχει.

Epistola Iohannis secunda.

Resbyter electæ domi-
næ, & liberis ei', quos
ego verè diligo, nec e-
go solus, sed & omnes
qui norunt veritatem:

Propter veritatem quæ perma-
net in nobis, & nobiscum erit in
æternum.

Sit vobiscum gratia, misericordia,
pax à Deo Patre, & à Domino Iesu
Christo Filio Patris, cum veritate
& charitate.

Gauisus sum valde quòd invene-
rim ex filiis tuis qui integrè ince-
dant, sicut mandatum accepimus
à Patre.

Et nunc rogo te, domina, non ut
mandatum novum scribēs tibi, sed
quod habuimus à principio, ut di-
ligamus alii alios.

Hæc autem est charitas ut ince-
damus secundum doctrinam eius.
Hæc est doctrina, ut sicut audistis
à principio, ita in eo ambuletis.

Nam multi impostores ingressi
sunt in mundum qui non confitē-
tur Iesum Christum venisse in car-
ne. Qui est eiusmodi, impostor est
& antichristus.

Attendite vobisip̄s, ne perda-
mus quæ operati sumus, sed ut mer-
cedem plenam recipiamus.

Quisquis transgreditur, nec ma-
net in doctrina Christi, Deum non
habet: qui manet in doctrina Chri-
sti, hic & Patrem & Filium habet.

1 Christiane con-
iunctionis vinculum
est vera & constans
veritatis professio.

2 Vera hæc profes-
sio posita est iuxta
inmutabilem charitatem
quam mandavit
Dominus: cum vero
maximè in sana do-
ctrina, quæ & ipsa
nobis tradita est. Est
enim mandatum
Dei, solidum & re-
gule morum & do-
gmatum fundamen-
tum, & ista sunt in-
ter se inseparabilia.

3 Antichristi perso-
nam & officium Chri-
sti oppugnant, tam
in Ecclesiam temporis
bus Apostolorum ir-
repperant.

4 Omnia amittit
qui facit doctrinam sa-
cturam.

Rom. 16. 17

Εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὰς
τὴν τὴν διδασχὴν ἔφerein, μὴ λαμβά-
νετε αὐτὸν εἰς οἰκίαν, καὶ χαιρεῖν αὐτὸν
μὴ λέγετε.

Ὁ γὰρ λέγων αὐτὸν χαιρεῖν, κοινωνεῖ
τοῖς ἔργοις αὐτοῦ τοῖς πονηροῖς.

Πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν, ἐκ ἡβου
λήδην διὰ χάρτου καὶ μέλανος· ἀλλὰ
ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ σόμα
πρὸς σόμα λαλήσαι, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν
ἡ πεπληρωμένη.

Ἀσπάζεταί σε τὰ τέκνα τῆς ἀδελ-
Φῆς σου τῆς ἐκλεκτῆς. Ἀμὲν.

Siquis venit ad vos, & hanc do-
ctrinam non adfert, ne recipite eū
domum, nec Aue ei dicite.

^s Cum peruersa do-
ctrina defensoribus
commercium nobis
esse non debet.

Qui enim dicit illi Aue, commu-
nicat operibus eius malis.

Quā multa haberem vobis scri-
benda, nolui charta & atramento:
sed spero me venturum ad vos, &
præsentem præsentibus loquutu-
rum, ut gaudium nostrum sit com-
pletum.

Salutāt te filii sororis tuæ electæ:
Amen.

Επιστολὴ Ἰωάννου
τετάρτη.

Πρεσβύτερος Γαίῳ τῷ ἀγα-
πητῷ, ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀ-
ληθείᾳ.

Ἀγαπητέ, πάλαι πάντων
δύχομαι σε διδοῦσθαι καὶ ὑγιαίνειν, κα-
θὼς διδοῦταί σου ἡ ψυχή.

Ἐχάρην γὰρ λίαν ἐρχομένων ἀδελ-
φῶν καὶ μαρτυρούντων σου τῇ ἀληθείᾳ,
καθὼς σὺ ἐν ἀληθείᾳ πεπατεῖς.

Μεζότερον τούτων ἐκ ἔχω χαρὰν
ἵνα ἀκούω τὰ ἑμὰ τέκνα ἐν ἀληθείᾳ πε-
πατωμένα.

Ἀγαπητέ, πῶς ποιεῖς ὃ ἐδὼ ἐργάσῃ
εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ εἰς τοὺς ξένους,

Οἱ ἐμδρτύρησαν σου τῇ ἀγάπῃ ἐν-
ώπιον ἐκκλησίας· οὓς καλῶς ποιήσεις
προπέμψας ἀξίως τοῦ Θεοῦ.

Υπερ γὰρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔξ-
ἤλθον, μηδὲν λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν
ἐθνῶν.

Epistola Iohannis
tertia.

ENIOR Gaio di-
lecto, quem ego verè
diligō.

^s Exemplum Chri-
stianæ gratulationis.

Dilecte, in primis
opto ut prosperè agas
& valeas, sicut prosperè agit ani-
ma tua.

Gauisus sum enim valde quā veni-
ssent fratres, & testimonio suo cō-
mendassent integritatem tuam,
prout tu integrè incedis.

Maius istis gaudium non habeo,
quum videlicet audio filios meos
integrè incedere.

Dilecte, fideliter agis quicquid fa-
cis erga fratres & erga peregrinos,

Qui testimonio suo commenda-
runt charitatem tuam in conspe-
ctu Ecclesiæ. quos rectè facies si
prosequut' fueris ut Deo dignū est.

Nam pro nomine eius profecti
sunt, nihil accipientes à Gentibus:

ppp. iij.

Epistola

Ἡμεῖς οὐδ' ὀφείλομεν λαμβάνειν τοὺς ποιούτους, ἵνα σὺνεργοὶ γινώμεθα τῇ ἀληθείᾳ. 8

Ἐγραψα τῇ ἐκκλησίᾳ· ἀλλ' ὁ φίλος 9 πορευόμενος αὐτῷ Διοτρεφῆς ἐκ ἑπιδέχεται ἡμᾶς.

Διὰ τῆς τοῦ ἐλθῶντος ἐπομένῃς 10 αὐτῷ τὰ ἔργα αὐτοῦ ποιεῖ, λόγοις πονηροῖς φλυαρῶν ἡμᾶς· καὶ μὴ δεκόμενος ἐπὶ τοῖς, οὔτε αὐτὸς ἐπιδέχεται τὸν ἀδελφόν, καὶ τὸν βουλομένον κωλύει, καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκβάλλει.

Ἀγαπήτε, μὴ μιμνῶσθε τὸ κακόν, ἀλλὰ 11 τὸ ἀγαθόν. ὁ ἀγαθοποιῶν, ἐκ τοῦ Θεοῦ ὄν· ὁ δὲ κακοποιῶν, ἐκ ἐώρατος Θεοῦ.

Δημητρίῳ μεμνημένῳ ὑμῶν πάντων, 12 καὶ ὑμῶν αὐτῶν τῆς ἀληθείας· καὶ ἡμεῖς δὲ μαρτυροῦμεν, καὶ οἶδατε ὅτι ἡ μαρτυρία ἡμῶν ἀληθὴς ὄν.

Πολλὰ εἶχον γράφειν, ἀλλ' οὐδέ 13 ἴσως διὰ μέλαν καὶ καλὰ μὲν σοὶ γράψαι.

Ἐλπίζω δὲ διότι ἴδῃ σε, καὶ σόμα 14 πρὸς σόμα λαλήσομεν.

Εἰρήνῃ σοι· ἀσπάζονται σε 15 φίλοι. Ἀσπάζου τὸν φίλον κατ' ὄνομα.

Nos ergo debemus recipere huiusmodi, ut administri simus veritati.

2 Scripsi Ecclesiæ: sed qui primum inter eos ambit Diotrophes, non recipit nos.

2 Ambitio est auaritia, due pestes (presertim in iis qui Ecclesiasticum aliquod munus sustinent) in Diotrophis persona damnatur.

Propterea, si venero, suggeram ipsius facinora quæ facit, verbis improbis garriens in nos: quique etiâ his non contentus, neque ipse recipit fratres, & qui volunt recipere prohibet, & ex Ecclesia eiicit.

Dilecte, ne imitare quod malum est, sed quod bonum est. Qui bene facit, ex Deo est: qui autem malè facit, non vidit Deum.

Demetrio testimonium redditum est ab omnibus, & ab ipsa veritate: sed & nos testimonium perhibemus, & nostis testimoniū nostrum verum esse.

Multa possem scribere, sed nolo atramento & calamo tibi scribere.

Spero autem fore ut statim te videam, & ut coram loquamur.

Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

Ιούδα τῷ ἀποστόλου Ἐπιστολῇ
καθολικῇ.

Epistola catholica Iudæ Apostoli.

ΙΟΥΔΑΣ Ἰησοῦ Χρ-
στοῦ δούλος, ἀδελφὸς δὲ
Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ
πατρὶ ἡγιασμένοις, καὶ
Ἰησοῦ Χριστῷ τετηρημένοις κλητοῖς.

Ελεος ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ ἀγάπη 2
πληθυνθεῖη.

Ἀγαπητοί, πᾶσαν αὐτοῦ δυνάμει 3
μυροῦ γράφειν ὑμῖν περὶ τῆς κοινῆς σω-
τηρείας, ἀνάγκη ἔχον γράψαι ὑμῖν, πα-
ρακαλῶν ἐπαγωνίζεσθαι τῇ ἀπαξ πα-
ραδοθείσῃ τοῖς ἀγίοις πίστι.

Παρεσέδυσαν γὰρ πνες ἄνθρωποι, οἱ 4
πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τὸ τὸ κρί-
μα, ἀσεβεῖς, πλὴν τῆ Θεοῦ ἡμῶν χάριτος
μεταπέντες εἰς ἀσέλγην, καὶ τὸν μέ-
νον δεσπότῃ Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστὸν ἀρνούμενοι.

Υπομνήσαι δὲ ὑμᾶς βούλομαι, εἰς 5
δοῦναι ὑμᾶς ἀπαξ τοῦτο, ὅτι ὁ Κύριος
λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας, τὸ δευτε-
ρον τοῖς μὴ πισεύσαντας ἀπώλεσεν.

Num. 14. 37

2. Pet. 2. 4

Ἀγγέλους τε τοὺς μὴ τηρήσαντας πλὴν 6
ἐαυτῶν ὄντας, ἀλλὰ ἀπολιπόντας
τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλης
ἡμέρας, δεσμοῖς αἰδίοις ἐν τῷ ζόφῳ
τετήρηκεν.

Gen. 19. 24

Ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ αἱ 7
περὶ αὐτὰς πόλεις τὸν ὅμοιον τοῖς τοῖς ἑ-
ποῖν ἐκπορνύσασαι, καὶ ἀπελθούσαι ὅπ-
σω σαρκὸς ἐτέρας, πλεονέκωνται δειγμα-
τι πρὸς αἰωνίου δίκην ἐκείνου.

Ὁμοίως μὲν καὶ οὗτοι ἐνυπνιαζό- 8
μενοι, σάρκα μὲν μιᾶνοισι, κυριότητι
δὲ ἀθετοῦσι, δοξάζουσι βλασφημοῦσιν.

ΙΟΥΔΑΣ Iesu Christi
seruus, frater autem Ia-
cobi, vocatis, à Deo Pa-
tre sanctificatis, & Ie-
su Christo seruatis:

Misericordia vobis & pax & cha-
ritas multiplicetur.

Dilecti, quum omne studium ad-
hibeam vt scribam ad vos de com-
muni salute, necesse habui vobis
scribere, ad vos hortandos vt de-
certetis pro fide quæ semel tradita
est sanctis.

Nam subreperunt quidam ho-
mines, prius iam olim descripti ad
hanc damnationem, impii, qui Dei
nostri gratiam transserunt ad lasci-
uiam, & solum illū herum Deum
ac Dominum nostrum Iesum Chri-
stum negant.

Volo autem vos istorum commo-
nefacere, vt qui semel hoc sciatis,
Dominum, quum populū ex Ægy-
pto liberaffet, rursus || eos qui non
credebant perdidisse:

Et Angelos qui non seruata sua
origine reliquerunt suum domici-
liū, iudicio magni illius diei vincu-
lis æternis sub caligine referuasse.

|| Sicut Sodoma & Gomorrha,
& his finitimæ ciuitates, simili
modo atque illæ scortatæ, & car-
nem alienam sectatæ, propositæ
sunt exemplo, ignis æterni poenam
sustinentes.

Similiter tamen & isti sopiti, car-
nem quidē polluant, dominatum
verò reiiciunt, & dignitates con-
uitiis incessunt.

1. Scopus huius E-
pistolæ, in qua pios
aduersus profanos
quosdam, & in sana
doctrina & in rectis
moribus confirmat.

2. Non temere sed
ex Dei prouidentia
fit vt nonnulli perdis-
cant in Ecclesiam irrepant.

3. Hoc primum in
istis damnat quod
ex Dei gratia capta-
rent lasciuendi præ-
textum, quod fieri nō
potest quin Christo
summum imperium
abrogetur, quum e-
iusmodi homines Sa-
tanæ se addicant: Vt
hodie facit Anaba-
ptistarum secta, quos
Libertinos vocant.

4. Proponit horren-
da supplicia eorum
qui gratia Dei sunt
abusi, vt suis cupidi-
tatibus obsequeren-
tur.

5. Angelorum la-
psus seuerissime puni-
tus, quanto magis ho-
mines perfidos elci-
scetur Dominus?

6. Alterum istorum
dogma perniciosissi-
mum, quod magistrā-
tum auctoritatem e-
tiam cum conuictis
tollebant, & hodie
anabaptiste.

Epistola

Ο δὲ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος ὅτε τῷ 9
διαβόλῳ διακρινόμενος διελέγετο πε-
ρὶ τῆς Μωσέως σώματος, ἐκ ἐτόλμησε
κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας· ἀλλ' εἶ-
πεν, Ἐπιμήνηται σοι Κύριος.

Οὗτοι δὲ ὅσα μὲν ἐκ οἶδασι βλα- 10
σφημοῦσιν· ὅσα δὲ φρεσίν, ὡς τὰ ἀ-
λογα ζῶα, ἴπνισανται, ἐν τούτοις φθεί-
ρονται.

Gen. 4.8

Οὐαὶ αὐτοῖς· ὅτι τῇ ὁδῷ τῆς Καὶν ἐ- 11
πορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τῆς Βαλαάμ
μισθοῦ ἔξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀνιπλογίᾳ ἔ-
κωρὲ ἀπώλοντο.

Num. 22.21
2. Pet. 2.15
Num. 16.1

Οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν 12
αὐτῶν, οἰκιστὰς, οἰκιστὰς, ἀφ' ὧν
ἐαυτοῖς ποιμαίνοντες. νεφέλαι ἀνδρῶν,
ὑπὸ ἀνέμων φερόμεναι, δένδρα
φθινοπωρινὰ, ἀκαρπὰ, δις ὑποδανόντα,
ἐκείνων ζῶντα.

1. Pet. 2.17

Κύματα ἀγρία θαλάσσης, ἐπαφεί 13
ζονται τὰς ἐαυτῶν ἀγκυράς· ἀστέρες πλά-
νῃται, οἷς ὁ ζόφος τῆς σκοτίας εἰς τὴν αἰῶ-
να τετήρηται.

Προεφήτευσεν δὲ καὶ τούτοις ἑβδόμος 14
ὑπὸ Ἀδάμ Ἐνώχ, λέγων, Ἰδοὺ, ἦλθε
Κύριος ἐν μυριάσιν ἁγίας αὐτοῦ,

Ποιῶσαι κρίσιν καὶ πάντων, καὶ ἔξε- 15
λέγξαι πάντας τοὺς ἀσεβεῖς αὐτῶν· καὶ
πάντων τῶν ἔργων ἀσεβείας αὐτῶν ὧν
ἠσέβησαν, καὶ καὶ πάντων τῶν σκληρῶν
ὧν ἐλάλησαν κατ' αὐτοὺς· ἀμάρτυροι ἀ-
σεβεῖς.

Οὗτοί εἰσι γρη῏σαι, μεμψίμοιροι, 16
καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν πορεύονται·
καὶ τὸ σῶμα αὐτῶν λαλεῖ ὑπερόψια,
θαυμάζοντες πρὸς ὅσα, ὡφελείας
χρῶν.

Psal. 17.10

Ὑμεῖς δὲ ἀγαπήτε τὴν ἐκείνου τῶν ῥη- 17
μάτων τῶν περὶ τῶν ἁγίων ὑπὸ τῶν
ἀποστόλων καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

7 At Michael archangelus, quum
aduersus diabolum certās discepta-
ret de corpore Moysis, non ausus est
illi impingere notā maledicti: sed
dixit, Increpet te Dominus.

7 Argumentum à
comparatis: Michael
ex præcipuis Angelis
vnius, Satanā, quan-
tus execrabilem, con-
tentus fuit iudicio
Dei coercendum tra-
dere: et istos hominu-
culos peruersos non
pudeat potestates à
Deo ordinatas con-
tutus incescere?

8 At isti, quæ non nouerunt, ea cō-
uitiis incessunt: quæ verò naturali-
ter, vt animantia rationis expertia,
sciunt, in iis corrumpuntur.

8 Conclusio, istos
duplex scelere teneri
nempe audacissime
institia in quibusdā
damnandis, et im-
pudentis contemptus
eius cogniti omni quā
quum essent adepti,
non aliter tamen
quā brutarationis
expertia vniuer-
sali, ventri nimirum ser-
uientes.

9 Væ ipsis: nam viā Cain ingressi
sunt, & deceptione mercedis, qua
deceptus fuit Balaam, effusi sunt,
& contradictione Core perierunt.

9 Prædictis eorum
exitum, quoniam
Caini impudens ma-
litia, Balaamum
turpi auaritia, Core
denique factioso et
ambizioso ingenio
referant.

10 Hi sunt macularum instar in a-
gapis vestris, dum vobiscum con-
uiuantur, absque ullius metu se-
ipfos pascentes: nubes aqua caren-
tes, ventis circumactæ, arbores e-
marcidæ, infrugiferæ, bis emor-
tuæ, eradicatæ.

10 Aliis multis e-
pithetis tum sordes
et petulantia eorum
dem, tum vero ma-
ximè manem eorum
grandiloquentiam
et vanissimum fa-
stum grauissimè in-
fectatur, grauissima
comminatione adiū-
cta, ex Enoch anti-
quissima propheta
de futuro iudicio.

Vndæ maris efferatæ, despuman-
tes sua ipsorum dedecora, stellæ er-
raticæ, quibus caligo tenebrarum
in æternum seruata est.

Prophetavit etiam de istis septi-
mus ab Adam Enoch, dicens, Ecce,
venit Dominus cum sanctis milli-
bus suis,

Vt ferat iudiciū aduersus omnes,
& redarguat quicumque ex ipsis
sunt impii, de factis omnibus quæ
impiè patrarint, de quibus omnibus du-
ris quæ loquuti fuerint aduersus i-
psū peccatores impii.

Hi sunt murmuratores, queruli,
in cupiditatibus suis incedentes:
& quorū os loquitur prætumida,
admirantes personas vtilitatis gra-
tia.

11 Vos autem dilecti, memores e-
stote verborum quæ prædicta fue-
runt ab Apostolis Domini nostri
Iesu Christi:

11 Prædictus est i-
stiusmodi monitionis
exortus, ne res no-
uitate percellamur.

1. Tim. 4.1
2. timoth. 3.1
2. pet. 3.3

Οἱ ἐλεγον ὑμῖν ὅτι ἐν ἐσχάτῳ χρό- 18
νῳ ἔσονται ἐμπαίικται, καὶ τὰς ἐαυτῶν
ἐπιθυμίας πορεύονται τῶν ἀσεβειῶν.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀποδιορίζοντες ἑαυ- 19
τοὺς, ψυχικοὶ, πνῦμα μὴ ἔχοντες.

Υμεῖς δὲ ἀγαπητοί, τῇ ἀγιωτάτῃ 20
ὑμῶν πίστι ἐποικοδομουῦντες ἑαυτοὺς, ἐν
πνύματι ἀγίῳ περισσεύοντες,

ἑαυτοὺς ἐν ἀγάπῃ Θεοῦ τηρεῖτε, 21
περὶ δεχόμενοι τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου ἡ-
μῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ οἱ μὲν ἐλεεῖτε διακρινόμενοι 22

Οἱ δὲ ἐν φόβῳ σώζετε, ἐκ τοῦ πυρός 23
ἀρπαζόντες, μισοῦντες καὶ τὸ ἀπὸ τῆς
σαρκὸς ἐπιλωμῶν χιτῶνα.

Τὰ δὲ δωαμὲν φυλάξαι ὑμᾶς 42
ἀπὸ αἰσῶν, καὶ ἵστασθαι κατενώπιον τῆς δό-
ξης αὐτοῦ ἀμώμοις ἐν ἀγαλλιάσει,

Μόνῳ σοφῷ Θεῷ, σωτῆρι ἡμῶν, δό- 25
ξα καὶ μεγαλοσύνη, κράτος καὶ δό-
ουσία, καὶ νῦν καὶ εἰς πάντας αἰ-
ῶνας. Ἀμήν.

Quod videlicet dixerunt vobis,
|| in extremo tempore futuros irriso-
res, qui in impiis suis cupiditatibus
incedant.

Hi sunt qui seipso segregant,
animales, Spiritum non habentes.

Vos autem dilecti, sanctissimæ
vestræ fidei superstruētes vosipso,
per Spiritum sanctum orantes,

Alii alios in charitate Dei cōser-
uate, expectantes misericordiam
Domini nostri Iesu Christi in vitā
æternam.

Et alios quidem habito delectu
commiseramini:

Alios verò terrore servate, exflā-
ma rapientes, odio habentes vel eā
tunicam quæ à carnis contactu sit
maculata.

Cæterum ei qui potest vos ser-
uare à peccato immunes, & statue-
re in conspectu gloriæ suæ inculpa-
tos cum exultatione,

Id est soli sapienti Deo, servatori
nostro, gloria & magnificentia, &
robur & potestas, & nunc & in o-
mnia secula. Amen.

12 Antichristorum
est sese à piis segrega-
re, & qui Spiritu Dei
non regantur: contra
vero, Christianorum
est mutuo tum in fi-
de tum in charitate
se se sanctis precibus
adficere, tantisper-
dum Christi miseri-
cordia appareat ad
plenam suorum salu-
tem.

13 Inter eos qui
aberrant, hic dele-
ctus piis servandus
est, & alios levius tra-
dent, alios tam in i-
psa flamma versan-
tes, severa præsen-
tis periculi denuntiatio-
ne servare studeant:
ita tamen & sic ab-
horreant à malis &
turpibus, & vel levis-
simam eorum contra
gionem fugiant.

14 Commendat eos
Dei gratia, satis de-
clarans Dei solius
efficiam ipsam quæ
à nobis requirit con-
stantiam, non is præ-
stare.

IN APOCALYPSIN PRÆFATIO,
in qua de huius libri autoritate agitur.

QUIA de huius libri autoritate iam pridem nonnulli dubitarunt, paucis diluam argumenta quæ in hanc partem adferri solent, deinde quid mihi videatur exponam. Argumenta verò citabo uti sunt ab Erasmo studiose ac diligenter collecta: cuius quidem adeo varium mihi videtur in hoc argumento (ut in multis aliis) iudicium fuisse, ut quid statuerit, non facile iudicare possis: nisi quòd eò tadem videtur inclinare ut existimet aliquam esse quidem huius libri autoritatem, sed non eam tamen quæ sit reliquorum qui sine controuersia sunt recepti. Audiamus ergo quid dicat. Testatur (inquit) diuus Hieronymus, Apocalypsin ætate sua non fuisse receptam à Græcis. Dorotheus Tyri episcopus ac martyr in Compedio vitarum tradit Iohannem in Patmo insula Euangelium suum scripsisse, huius autem libri non meminit. Athanasius Græcus in suo Catalogo non affirmat hoc opus esse Iohannis. Dionysius Alexandrinus (cuius verba citat Eusebius libro 7 Ecclesiasticæ historiæ) librum existimat ab alio quopiam Iohanne viro sancto scriptum. Eusebius ipse ita citat hunc librum aliquot locis ut Iohanni non sine exceptione tribuat. Idem Caium quendam orthodoxum citat lib. 3, qui à Cerintho hæretico scriptum dicat. Hoc sit primum argumentum: ad quod ita respondeo, Si spectetur quibus rationibus permoti sint nonnulli ad hunc librum repudiandum, tum demum facile appariturum quàm immeritò hoc fecerint. Deinde sicut à quibusdam fuit repudiatus, ita fuisse à plerisque receptum, adeo quidem ut Epiphanius illos à quibus reiciebatur, apertè inter hæreticos recensuerit: ut interim omittam antiquissimos scriptores, Iustinum philosophum, & Irenæum Lugdunensem episcopum, martyrem vtrunque, non modò illum comprobasse, sed etiam commentariis illustrasse. De Dorotheo quod adfertur nihil habet momenti, qui suo tantum silentio hunc librum videatur reiecisse. De Athanasio, suspectum esse titulum Erasmus ipse annotauit. De Dionysio mox viderimus, quum ipsius rationem expendemus. Caium (quicumque tandem is fuerit) vel ipsius Dionysii verbis refuto quæ scripta sunt libro Ecclesiasticæ historiæ tertio. Eusebium autem sanè nihil moror, in quo docti omnes iudicium requirunt. Nunc ad alterum argumentum veniamus. Scribit (inquit) Hieronymus quosdam eruditissimos viros totum hoc argumentum multis conuitiis fuisse infecta, quasi nihil haberet Apostolicæ grauitatis, sed vulgatam tantum rerum historiam, figurarum inuolucris adumbratam. Deinde nec in sententiis esse quicquam Apostolica grauitate dignum. Ad hoc ita respondeo, Quicumque tandem isti eruditissimi viri fuerint, magnam eos reprehensionem mereri in eo quòd cõuitiis ausi sint eum librum exagitare qui sanè sit breuissimus si ea demas quæ ad verbum ex Prophetis exscripsit. Longè aliter Basilius, Gregorius, Cyrillus, Epiphanius, Irenæus, Hippolytus (ut Arethas testatur) qui hunc librum non modò (ut Dionysius Alexandrinus) putarunt à sancto viro scriptum esse, sed apertè etiam Iohanni Apostolo vendicarunt: nunquam id certè facturi si Apostolica grauitatis nulla in eo vestigia animaduertissent. Vtros verò pro eruditioribus habebimus: an istos quorum & singularis pietas & summa eruditio testata est plurimis ipsorum monumentis, an illos potius quorum ne nomina quidem apparent, argumenta verò satis indicant quàm meritò eruditissimi appellentur? Negant in hoc scriptore vllā apparere grauitatem, quum tamen penè omnia ex Prophetis ad verbum descripserit. Dicunt eum completi vulgatam rerum historiam. Id verò quæ potest in eo verum esse qui (si admodum pauca excipias) res præteritas nō narrat, sed futuras prænūtiat? Ista igitur nō modò vera nō sunt, sed ne verisimilia quidem. Ad tertium argumentum accedamus. Hic (inquit) sollicitè suū nomen inculcat, perinde quasi syngrapham scriberet, non librum: idque non solum præter morem Apostolorum, verum multo magis præter suum morem, qui in Euangelio multo modestiora narrans, non exprimit tamè vsquam suum vocabulum, sed notulis indicat, Discipulus ille quæ diligebat Iesus. Et Paulus coactus referre de visionibus suis, rem sub alterius exponit persona. At hic tam arcana cum angelis colloquia describens, quot locis inculcat, Ego Iohannes: Hæc est ratio quæ Dionysium Alexandrinum impulit ut ab alio ali

quò Iohāne scriptū hunc librū arbitraretur. At Deus bone quā hęc sunt infirma & imbecilla: Nō animaduērūt boni viri aliud esse historiā, aliud prophetiā scribere. Nam historiæ veritas aliunde potius quā à scriptore pendet: in prophetia verò, quia res futuræ prædicuntur, nulla nisi reuelantis & annuntiantis autoritate innixæ, quis non videt hoc requiri in primis, vt vnde tandem illarum prædictio emanet, quis patefecerit, quis scripserit, intelligamus? Ideo videmus non modò in prophetiarum initiis, sed etiam in singulis penè visis, nihil æquè sollicitè adscribi atque Dei dictantis & Prophetæ scribentis nomen. Exemplo sit vel vnus Ieremias, qui minimū centies vices nomen suum inculcat. Ita enim omnino faciendum erat, ne latebras quærere videretur, vt pseudoprophetæ solebant. Quid verò? apud Danielem à capite septimo non penè singulis versiculis repetitur, Ego Daniel? Esaias autē quoties Esaiā Filiū Amos inculcat? Atqui Iohannes hoc nō consuevit in Euangelio. Fateor: nam historiā scribebat, in qua illi accidit quod nulli ex aliis discipulis, vt ipse de se multa dicere cogeretur. At Paulus etiam ipse hoc non fecit. Certè non fecit eo in loco in quo suas visiones ex professo non tractabat: sed quoties sui muneris præstantiam asserit, quā altè, quā magnificè sese Paulum illum esse dicit non ab hominibus, neque per homines, sed à Iesu Christo designatum Apostolum? Quid quum sua illa certamina prædicat, an personam alienam assumit? Sed aliquid etiā amplius considerare mus. Iohannis nomen in toto hoc opere (nisi me calculus sefellit) quinquies tantum repetitur: & illud Ego Iohannes, tribus tantum locis, nempe cap. i. b. 9, addita tamen explicatione, quæ vna ad omnem amoliendam arrogantia suspicionem satis superque sufficit. Item 21. a. 2, & 22. b. 8. quibus locis simpliciter tantum cōmemorat quid viderit, vt de visionis fide dubitari non possit. Ergo (vt paucis hoc argumētum absoluam) ratio illa Dionysii non modò inutilis est, sed etiā imperitiā arguit, atq; adeo plena est calumniæ: imò verò (quod ingenuè & sine vlla maleuolentia à me dici, Deus testis est) nimium inconsiderata est vox ista, hunc scriptorem perinde suum illud Ego Iohānes, inculcare, ac si syngrapham nō librum scriberet. Accedo ad quartum argumentum. In Græcis (inquit) quos viderim exemplaribus, non erat titulus Iohannis Euangelistæ, sed Iohānis Theologi. Atqui vel hic titulus eam Iohanni Euāgelistæ vendicat, quem nemo ignorat κατ' ἐξοχήν fuisse Theologum à veteribus appellatū: quòd de Christi diuinitate nemo vnquam hominum apertius aut diuinius scripserit. Alter autem ille Iohannes, quem ego sanè supposititium esse suspicor, non Theologus (quo cognomento nihil dici potest augustius) sed Presbyter dicebatur. Venio tādē ad styli dissimilitudinem, quam Dionysius ille Alexandrinus tribus argumentis confirmat, vt refert Nicephorus Ecclesiast. historiæ lib. 6. cap. 23. Primū ex tota orationis indole ac ductu: deinde quòd quum Euangelio & epistolæ Iohannis catholicæ multa sint cōmunia, hic liber ne syllabam quidē vllam habeat cum eis communem. Postremò, quòd quum sermonis etiam dono excelluerit Iohannes, alicubi hic noster rusticis barbarismis & solœcismis vtatur. At ego primū omnium respondeo, istam styli dissimilitudinem minimè esse admirandam in tam dissimili argumento. Nam in Euangelii historia & in epistolis, quanuis impulsu Spiritus sancti, tamen ex suo sensu loquitur: hīc audita & dictata excipit. Illic partim narrat rem gestam, partim docet: hīc de rebus futuris agit, & quidem præscriptis verbis. & miramur eum non iisdem vtī sententiis: imò quis vnquam hanc legem cuiquam scriptori præscripsit? Quid quòd pleraque ipsis superiorum Prophetarum (puta Ezechielis, Danielis, Zachariæ, Esaiæ, & aliorum) verbis illi dictantur, ab eodem illo Spiritu, nimirum qui quondam per illos hęc eadem erat loquutus? Itaque mirum nemini videri debet quòd non tam culto sermone vtatur, vt qui à Prophetarum qui Hebraicè scripserūt, ne verbis quidem, nedum caractere, discedere voluerit. quo minus sanè suspicari par est quicquam hīc commentitium Ecclesiæ obtrudi. Superest vltimū argumētum, quòd videatur Chiliastarum hæresi fauere: quo nomine nonnulli adducti sunt vt hoc opus à Cerintho editū sub Apostoli nomine putarint. Ego verò, vt cōcedam Chiliastas nonnullis ex hoc libro testimoniis esse abusos, idcirco tamen hæretico tam impuro hunc librum esse tribuendum, absit vt concedam, nisi locos illos aliter accipi commodè non posse quispiam ostēderit. Alioquin quem tandem librum

admittemus? Aliter autē accipiendos esse doctissimi viri iam pridem indicarunt. ut huic libro idem planē acciderit atque epistolæ ad Hebræos, quam nonnulli pertinacissimè repudiarunt quòd facere pro Nouatianis videretur: quum ipsi potius suā ignorantiam debuerint accusare. Deinde, obsecro, quum alia præterea fuerint Cerinthi deliria, ut qui Deū esse mundi cōditorem negarit, Christum ex Maria ac Iosepho cæterorum hominum more genitum docuerit: Christum & Iesum ut distinctas personas separarit: cur non etiā hæc sua dogmata huic libro aspergeret? Atqui tantum abest ut hoc faciat, ut contrā aduersus illos errores certa ex hoc libro testimonia peti possint: ut à Cerintho ista proficisci non potuisse, vel ex vna ista ratione satis appareat. Quid verò quòd ubi de mille annis loquitur, nihil eorum narrat de quibus Cerinthus tam impiè gariebat? Vbi enim luxus ille: ubi cibus & potus: ubi nuptiæ & ioci: ubi sacrificia & dies festi Hierosolymis celebrandi? Ergo vanū etiam ac futile est hoc argumentum. Quæ quum ita se habeant, quanuis non censuerim quidem ego pertinacius de scriptoris nomine litigandum, tamen Iohanni Apostolo potius quàm cuiquam alii hunc librū tribuerim. Nam præterquā quòd vetustissimū esse cōstat, & ex veteribus doctissimi & religiosissimi quique Iohannis Apostoli esse nō dubitarunt, his etiā coniecturis ducor, quòd illis temporibus non videā cui tandem alii tantæ maiestatis plenæ prophetiæ, tamque augustū Theologi nomen, tribui potuerint: deinde quòd planē Apostolicæ sit dignitatis non vni alicui Ecclesiæ, sed Asiaticis Ecclesiis scribere: postremò, quòd quæ de insula Patmo commemorat, cum iis prorsus cōueniant quæ de Iohannis exilio veteres summo consensu tradunt. Quòd si tamen liceret ex stylo cōiecturā facere, nemini certè potius quàm Marco tribuerim, qui & ipse Iohannes dictus est: adeo non in verbis tantum, sed etiam in formulis dicēdi plerisque similis ac penè idem est Evangelii Marci & huius libri character. Ad ipsum autem librum quod attinet, quāuis eum esse me agnoscam cui hæc mysteria valde adhuc obscura videātur, tamen quum ubique videam Spiritus prophetici numen eminere, & veterum prophetarum non tantum vestigia sed sententias, ipsaque adeo verba in hoc libro agnoscam: quum manifesta & magnificentissima ubique tum diuinitatis Christi, tum nostræ redemptionis testimonia in eo extare videam: quum denique ex iis quæ prædicta sunt, nonnulla manifestè iā apparuerint, veluti quæ de Asiaticarum Ecclesiarum excidiis, & scorti illius septem montibus insidentis regno prædixit: venio in eam sententiam ut existimem Spiritum sanctum in hunc pretiosissimum librum cōgerere voluisse quæ ex superiorum Prophetarum prædictionibus implenda post Christi aduentū supererant, ac nonnulla etiam addidisse, quatenus nostra interesse cognouit. Obscuritas in his (fateor) magna est: sed ea minimè noua in Prophetarum (ac præsertim Ezechielis) scriptis. Deinde nostrum hoc vitium est, qui singula diligentius non annotamus, & quotidiana illa Dei prouidentiae iudicia in Ecclesiæ suæ administratione, rebus nostris priuatis intenti, non consideramus. Postremò, nouit Dominus quid quatenus nosse expediat, ideòque prophetiarum lucem pro sua infinita sapientia non aliter iam olim temperauit quàm Ecclesiæ vtile fore præsciuit. Superest igitur ut hæc mysteria sancti Dei homines cum timore ac religione, quatenus fas & vtile est, scrutētur: omnes verò, siue quæ nouerint, siue quæ non nouerint, in hoc libro comprehensa Dei mysteria venerentur potius quàm (nonnullorum more) vel derideant, vel fanaticis suis commentis polluant.

Αποκάλυψις Ιωάννου τῷ Θεο-
λόγῳ.

Κεφάλαιον αʹ

ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ Ιη-
σοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν
αὐτῷ ὁ Θεός, δεῖξαι τοῖς
δούλοις αὐτοῦ αἱ δὲ γυνεὲς
ἐν τάχει· καὶ ἐσήμανεν ὑποδείλας δια-
τῆ ἀγγελίου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ιω-
άννῃ.

Ὁς ἐμδρτύρησε τὸ λόγον τοῦ Θεοῦ, 2
καὶ πλὴν μδρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅσα
τε εἶδε.

Μακάριος ὁ ἀναγινώσκων, καὶ οἱ 3
ἀκούοντες τῶν λόγων τῆ προφητείας·
καὶ τηροῦντες τὰ ἐν αὐτῇ γεγραμμένα.
ὁ γὰρ καιρὸς ἐγγύς.

Ἰωάννης πᾶσι ἐπέτρεξε ἐκκλησίαις ταῖς 4
ἐν τῇ Ἀσίᾳ· χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ
τοῦ ὄντος καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος· καὶ ἀπὸ
τῶν ἐπὶ τὰ πνεύματων ἀδελφῶν ἐνώπιον τοῦ
θρόνου αὐτοῦ.

Καὶ ἀπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μδρτύς 5
ὁ πιστός, ὁ μαρτυρόμενος ἐν τῶν νεκρῶν,
καὶ ὁ ἄρχων τῶν βασιλείων τῆς γῆς· τῷ
ἀγαπήσαντι ἡμᾶς, καὶ λούσαντι ἡμᾶς
ἀπὸ τῶν ἀμωρτων ἡμῶν ἐν τῷ αἵματι
αὐτοῦ.

Καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλεῖς καὶ ἱε- 6
ρεῖς τῷ Θεῷ καὶ πατεὶ αὐτοῦ· αὐτῷ ἡ
δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὸν αἰῶνα τῶν
αἰώνων. ἀμήν.

Ἰδοὺ, ἐρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὁ- 7
ψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμός, καὶ οἱ πνεῖς
αὐτὸν ἐξεκέντησαν· καὶ κόψονται ἐπὶ
αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὲ τῆς γῆς. ναὶ, ἀμήν.

Εγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ ἀρχὴ καὶ τὸ τέ- 8
λος, λέγει ὁ Κύριος, ὁ ὢν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρ-
χόμενος, ὁ παντοκράτωρ.

Apocalypsis Io- hannis Theologi.

Cap. I.

POCALYPSIS
Iesu Christi, quā de-
dit ipsi Deus, ut indi-
caret servis suis quæ
oporteat fieri cito: is

verò missam per Angelum suum,
servo suo Iohanni significavit.

Qui testificatus est sermonē Dei,
& testimoniū Iesu Christi, & quæ-
cunque vidit.

Beatus qui legit, & beati qui au-
diunt verba prophetiæ huius: &
servant ea quæ in ea scripta sunt.
tempus enim propè est.

Iohannes septem Ecclesiis quæ
sunt in Asia: Gratia sit vobis & pax
|| à Qui est, & Qui erat, & Qui ven-
turus est: & à septē Spiritibus qui
in conspectu throni eius sunt.

Et à Iesu Christo, || qui est fidus ille
testis: || primogenit⁹ ille ex mortuis
ac princeps regum terræ: qui dile-
xit nos, & lauit nos à peccatis no-
stris || per sanguinem suum:

Et fecit nos || reges & sacerdotes
Deo & Patri suo: ei, inquam, gloria
& robur in secula seculorum. Amē.

|| Ecce, venit cum nubibus, & vi-
debit eum omnis oculus, etiam qui
eum transfixerunt: & plangent co-
ram eo omnes tribus terræ. Etiam,
amen.

|| Ego sum Α & Ω, id est principiū
& finis, dicit Dominus, Qui est, &
Qui erat, & Qui venturus est, ille,
inquam omnipotens.

ggg.i.

Exod. 3. 14

Psal. 89. 38
1. Cor. 15. 21
col. 1. 18

Hebr. 9. 14
1. pet. 1. 19
1. ioh. 1. 9

1. Pet. 2. 5

Esa. 3. 4
matth. 24. 19
iud. 1. 4

Infrā. 11. 9
& 13

Apocalypsis

Εγὼ Ἰωάννης ὁ καὶ ἀδελφὸς ὑμῶν, 9
καὶ συκοινωνὸς ἐν θλίψει καὶ ἐν τῇ βε-
σιλείᾳ καὶ ὑπομονῇ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐ-
ν ἧσὶν ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πα-
τμῳ, διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν
μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εν ἧσὶν ἐν πνύματι ἐν τῇ κυρια 10
καὶ ἡμέρᾳ. καὶ ἤκουσα ὀπίσω μου φωνήν
μεγάλην ὡς σάλπιγξ,

Λεγούσης, Εγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, 12
ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος· καὶ, Ὁ βλέ-
πεις γράψον εἰς βιβλίον, καὶ πέμψον
ταῖς ἐκκλησίαις ταῖς ἐν Ἀσίᾳ, εἰς Ἐφε-
σον, καὶ εἰς Σμύρναν, καὶ εἰς Πέργαμον, καὶ
εἰς Θυάτειραν, καὶ εἰς Σάρδεις, καὶ εἰς
Φιλαδέλφειαν, καὶ εἰς Λαοδίκειαν.

Καὶ ἐπέστρεψα βλέπειν τὴν φωνήν 12
ἣτις ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ. καὶ ἐπιστρέψας
εἶδον ἑπτὰ λυχνίας χρυσαῖς.

Καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἑπτὰ λυχνιῶν ὁ- 13
μοιον ἦν ἄνθρωπος, ἐνδεδυμένον ποδή-
ρη, καὶ περιζωσμένον περὶ τοῖς μα-
σσοῖς ζώνῃ χρυσῇ.

Ἡ δὲ κεφαλὴ αὐτοῦ καὶ αἱ τρίχες, 14
λευκαὶ ὡς ἑλὸν λευκόν, ὡς χιών· καὶ
οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ πυρός·

Καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι χαλκολι- 15
βάνῳ ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρομένη· καὶ
ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν.

Καὶ ἔχων ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χεὶρ ἀ- 16
στέρας ἑπτὰ· καὶ ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ῥομ-
φαία δίσκος ὅς ἐστι ἐκ πορφυρομένη· καὶ
ἡ ὄψις αὐτοῦ ὡς ἥλιος φαίνει ἐν τῇ
δωάμει αὐτοῦ.

Καὶ ὅτε εἶδον αὐτὸν, ἔπεσα περὶ τοῖς 17
πόσιν αὐτοῦ ὡς νεκρός· καὶ ἐπέθηκε ἡ
δεξιὰ αὐτοῦ ἐπ' ἐμὲ, λέγων
μοι, Μὴ φοβέσθαι· ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος καὶ
ὁ ἔσχατος.

Ego Iohannes, *qui* & frater vester
sum, & socius in afflictione & re-
gno & tolerātia Christi Iesu, eram
in insula quæ vocatur Patmos, pro-
pter sermonem Dei & testimoniū
Iesu Christi.

Fui autem Spiritu correptus die
Dominico, & audiui à tergo vocē
tanquam tubæ,

Dicentis, Ego sum Α & Ω, primus
& vltimus: & Quod vides scribe
in libro, & mitte septem Ecclesiis
quæ sunt in Asia, Ephesi & Smyr-
næ, & Pergami, & Thyatiræ, & Sar-
dibus, & Philadelphix, & Laodi-
ceæ.

Conuersus sum igitur vt viderē
vocem quæ loquuta erat mecum.
Conuersus autem vidi septem can-
delabra aurea.

Et in medio septem candelabro-
rum *quendam* similem Filio homi-
nis, & indutum talari *veste*, & præ-
cinctum ad mamillas zona aurea.

Caput autem eius & capilli *erāt*
candidi vt lana alba, tanquam nix:
& oculi eius vt flamma ignis.

Pedes autem eius similes chalcoli-
bano, veluti in fornace ardentes: &
vox illius tanquam vox aquarum
multarum.

Habebat autē in dextra sua stel-
las septē: & ex ore eius anceps gla-
dius prodibat: & facies eius qualis
sol in suo vigore lucet.

Quum autem vidissem eum, ce-
cidi ad pedes eius veluti mortuus:
tum imposuit mihi dextram suam
dicens mihi, Ne metue: ¶ ego sum
primus & vltimus.

Καὶ ὁ ζῶν, & ἐχθρόμην νεκρὸς, καὶ 18
ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
ώνων. ἀμὲν. καὶ ἔχω τὰς κλεῖς τοῦ ᾧδου &
& θανάτου.

Γράψον ἃ εἶδες, καὶ ἃ εἰσι, & ἃ μέλλει 19
γίνεσθαι μετὰ ταῦτα.

Τὸ μυστήριον τῶν ἐπὶ τὰ ἀστέρων ὧν εἶ- 20
δες ἐπὶ τῇ δεξιᾷ μου, καὶ τὰς ἐπὶ τὰ λυ-
χνίας τὰς χρυσαῖς. οἱ ἐπὶ τὰ ἀστέρες, ἄγγελοι
τῶν ἐπὶ τὰ ἐκκλησιῶν εἰσὶ. & αἱ ἐπὶ τὰ λυχνιά-
ας εἶδες, ἐπὶ τὰ ἐκκλησίαι εἰσὶ.

Κεφάλαιον β'

Τῷ ἀγγέλῳ τῆς Εφεσίνης ἐκκλησίας 1
Γράψον, Τὰδε λέγει ὁ κρατῶν τοὺς
ἐπὶ τὰ ἀστέρας ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, ὁ περι-
πατῶν ἐν μέσῳ τῶν ἐπὶ τὰ λυχνίων τῶν
χρυσῶν.

Οἶδα τὰ ἔργα σου, & τὸν κόπον σου, καὶ 2
πλὴν ὑπομονῆς σου, καὶ ὅτι οὐ δύνη βα-
σάσαι κακούς. & ἐπειράσω τοὺς φάσκον-
τας ἐν ᾧ λόγῳ τοῖς, καὶ οὐκ εἰσὶ καὶ ὄφεις
αὐτοῖς ψευδεῖς.

Καὶ ἐβάστασας, καὶ ὑπομονὴν ἔχεις, 3
καὶ διὰ τὸ ὄνομα μου κεκοπίακας, καὶ
οὐ κέκμηκας.

Ἀλλ' ἔχω κατὰ σοῦ, ὅτι πλὴν ἀγάπην 4
σου τὴν περὶ τὴν ἀφῆκας.

Μνημόνῳ οὖν πόθεν ἐκπέπλωκας, καὶ 5
μετανοήσον, καὶ τὰ περὶ τὰ ἔργα ποιή-
σον· εἰ ὅ μὴ, ἔρχομαι σοὶ ταχύ, καὶ κινήσω
τὴν λυχνίαν σου ἐκ τοῦ τόπου αὐτῆς,
ἐὰν μὴ μετανοήσῃς.

Ἀλλὰ τοῦτο ἔχεις, ὅτι μισεῖς τὰ ἔργα 6
τῶν Νικολαϊτῶν, ἃ καὶ γὰρ μισῶ.

Ὁ ἔχων οἶς, ἀκουσάτω τί τὸ πνῆμα 7
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις, Τῷ νικῶντι δώσω
αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τοῦ ζῶντος, ὅστις ἐστὶν
ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ.

Et qui vivo, sed fui mortuus, &
ecce vivo in secula seculorum. amē.
& habeo claues inferorum & mor-
tis.

Scribe quæ vidisti, & quæ sunt,
& quæ posthæc sunt futura.

Mysterium septem stellarū quas
vidisti in dextra mea, & septem cā-
delabra aurea. Septem stellæ, Ange-
li sunt septem Ecclesiarum: & can-
delabra septem quæ vidisti, septem
Ecclesiæ sunt.

Cap. II.

Angelo Ephesinæ Ecclesiæ scri-
be, Hæc dicit qui tenet septē
stellas in dextra sua, qui ambulat
inter septem candelabra aurea:

Noui opera tua, & laborē & tole-
rantiam tuam, & quòd non possis
ferre malos: & exploraris eos qui se
dicunt Apostolos esse, & non sunt:
& comperisti eos esse mendaces.

Et onere pressus fuisti, & sustines:
& propter nomen meum laborasti,
& non es defatigatus.

Sed habeo *aliquid* aduersum te,
quòd charitatem tuam primam o-
miseris.

Memor esto itaque vnde excide-
ris, & resipisce, & priora opera faci-
to: sin minus, veniam aduersum te
citò, & mouebo candelabrum tuū
è loco suo, nisi resipueris.

Sed hoc habes, quòd odisti facta
Nicolaitarum, quæ & ego odi.

Qui habet aurem, audiat quid
Spiritus dicat Ecclesiis, Victori da-
bo edere ex arbore vitæ quæ est in
medio paradisi Dei.

Apocalypsis

Καὶ πρὸς ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας Σμυρ- 8
νάων γράψον, Τάδε λέγει ὁ πρῶτος καὶ
ὁ ἔσχατος, ὁς ἐγήγερτο νεκρὸς, καὶ ἔζησεν.

Οἶδά σου τὰ ἔργα καὶ πλὴν θλίψιν καὶ 9
πλὴν πωχείαν, (πλούσιος δὲ εἶ) καὶ πλὴν
βλασφημίας τῶν λεγόντων Ἰουδαίους
εἶναι αὐτοὺς, καὶ οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ συναγω-
γὴ τῆς Σατανᾶ.

Μηδὲν φοβῆσθαι μέλλεις πάχυν. ἰδοὺ, 10
μέλλει βαλεῖν ὁ θεὸς ὑμῶν ὁ διάβολος
εἰς φυλακὴν, ἵνα πειρασθῇτε καὶ ἔξετε
θλίψιν ἡμερῶν δέκα. γίνου πιστὸς ἄρ-
θανάτου, καὶ δώσω σοι τὸν στέφανον τῆς
ζωῆς.

Ο ἔχων οὖς, ἀκουσάτω πρὸς τὸ πνεῦμα 11
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις, Ο νικῶν οὐ μὴ ἀδ-
κηθῇ ἐκ τῆς θανάτου τῆς δευτέρας.

Καὶ πρὸς ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας Περγὰμω ἐκ- 12
κλησίας γράψον, Τάδε λέγει ὁ ἔχων τὴν
ρόμφακον τὴν δίτομον τὴν ὀξεῖαν.

Οἶδα τὰ ἔργα σου, καὶ πού κατοικεῖς, 13
ὅπου ὁ θρόνος τῆς Σατανᾶ. καὶ κρατῖς τὸ
ὄνομαί μου, καὶ ἐκ ἡρνήσω τὴν πίσιν μου,
καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς Ἀντίπας ὁ μάρ-
τυς μου ὁ πιστός, ὁς ἀπεκτανέθη παρ' ὑ-
μῶν, ὅπου κατοικεῖ ὁ Σατανᾶς.

Ἀλλ' ἔχω κατὰ σοὶ ὀλίγα, ὅτι ἔχεις ἐ- 14
κεί κραιπνότητας ἢ διδάχην Βαλαάμ,
ὁς ἐδίδασκεν τὸν Βαλακ βαλεῖν σκάν-
δαλον ἐνώπιον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, φαγεῖν
εἰδωλόθυτα, καὶ πορνεύσαι.

Οὕτως ἔχεις καὶ σὺ κραιπνότητας ἢ δι- 15
δάχην τῶν Νικολαϊτῶν ὁ μισθός.

Μετανόησον· εἰ δὲ μὴ, ἔρχομαι σοι 16
ταχύ, καὶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν ἐν τῇ
ρόμφακί τῆς στόματός μου.

Ο ἔχων οὖς ἀκουσάτω πρὸς τὸ πνεῦμα λέ- 17
γει ταῖς ἐκκλησίαις, Τῷ νικῶντι δώσω αὐ-
τῷ φαγεῖν ἀπὸ τῆς μάννας τῆς κεκρυμμένης,

Angelo verò Smyrnæorum Ec-
clesiæ scribe, Hæc dicit primus ille
& ultimus, qui fuit mortuus, & vi-
uit:

Noui opera tua & afflictionem
& paupertatem, (sed diues es) &
blasphemiam eorum qui se dicunt
Iudæos esse, & non sunt, sed syna-
goga Satanæ.

Nihil metue eorū quæ passurus
es: ecce, futurum est vt mittat dia-
bolus aliquos ex vobis in carcerem
vt exploremini: & habebitis affli-
ctionem dierum decem. esto fide-
lis vsque ad mortem, & dabo tibi
coronam vitæ.

Qui habet aures, audiat quid Spi-
ritus dicat Ecclesiis, Victor non læ-
detur à morte secunda.

Angelo verò Pergamensis Eccle-
siæ scribe, Hæc dicit qui habet rō-
phæam illam vtrinque acutam.

Noui opera tua, & vbi habites,
nempe vbi thronus est Satanæ: &
quòd teneas nomen meum, neque
negasti fidem meam, etiam iis die-
bus quibus Antipas martyr ille
meus fidelis trucidatus est apud
vos, vbi Satanæ habitat.

Sed habeo aduersum te pauca,
quòd habeas istic qui teneant do-
ctrinā Balaam, qui docebat Balac
obiicere offendiculum coram filiis
Israel, vt ederent ex iis quæ simila-
cris immolantur, & scortarentur.

Ita habes etiam qui teneāt doctri-
nam Nicolaitarum: quod odi.

Resipisce: sin minus, veniam ad-
uersum te citò, & pugnabo cum il-
lis gladio oris mei.

Qui habet aurem, audiat quid
Spiritus dicat Ecclesiis, Victori da-
bo edere ex Manna illo abscondito,

καὶ δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκὴν, καὶ ὅπῃ
πλεῖν ψῆφον ὄνομα καινὸν γεγραμμέ-
νον, ὃ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ λαμβανών.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Θυατείροις 18
ἐκκλησίας γράψον, Τάδε λέγει ὁ υἱὸς τοῦ
Θεοῦ, ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὡς
φλόγα πυρός, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὅμοιοι
χαλκολιβδῶ.

Οἶδά σου τὰ ἔργα, καὶ πλεῖν ἀγάπην, 19
καὶ τὴν διακονίαν, καὶ πλεῖν πίσιν, καὶ τὴν ὑπο-
μονὴν σου, καὶ τὰ ἔργα σου, ἃ τὰ ἔχρατα
πλείονα τῶν προτέρων.

Αλλ' ἔχω κατὰ σοὶ ὀλίγα, ὅπερ ἄς πλεῖν 20
γυναικα Ἰεζαβὴλ, πλεῖν λέγουσαν ἐαυ-
τὴν περὶ φηπν, διδάσκειν ἐν πλανᾷ ἀδελ-
φοὺς δούλους, πορνεῖσαι καὶ εἰδωλόθυτα
φαγεῖν.

Καὶ ἔδωκα αὐτῇ χρόνον ἵνα μετα- 21
νοήσῃ ἐκ τῆς πορνείας αὐτῆς, καὶ οὐ
μετενόησεν.

Ἰδοὺ, ἐγὼ βάλλω αὐτὴν εἰς κλίνην, 22
καὶ τοὺς μοιχεύοντας μετ' αὐτῆς, εἰς
θλίψιν μεγάλην, ἐὰν μὴ μετανοήσω-
σιν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

Καὶ τὰ τέκνα αὐτῆς ἀποκτενῶ ἐν θα- 23
λάτῃ· καὶ γνώσονται πάντες αἱ ἐκκλη-
σίαι ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρχόμενος νεφροῖς καὶ
καρδίαις. καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστῳ κατὰ τὰ
ἔργα ὑμῶν.

ὑμῖν δὲ λέγω τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν 24
Θυατείροις, ὅσοι ἐκ ἔχουσι πλεῖν διδασκῶν
ταῦτα, καὶ οἵτινες οὐκ ἔγνωσαν τὰ βάνη
τοῦ Σατανᾶ, ὡς λέγουσιν· οὐ βαλὼν ἐφ'
ὑμᾶς ἄλλο βάρος.

Γὰρ ὁ ἔχετε, κρατήσατε ἄχρις οὗ 25
ἐγὼ ἔξω.

Καὶ ὁ νικῶν καὶ ὁ τηρῶν ἄχρι τέλους 26
τὰ ἔργα μου, δώσω αὐτῷ ὅσοισιν ὅπῃ
τῶν ἐθνῶν.

& dabo illi calculum album, & in
calculo nomen nouum scriptum,
quod nemo nouit nisi qui accipit.

Angelo verò Thyatirensis Eccle-
siae scribe, Hæc dicit Filius Dei, qui
habet oculos tanquam flammam
ignis, & cuius pedes sunt similes
chalcolibano:

Noui opera tua & charitatem,
& subministrationem, & fidem, &
tolerantiam tuam, & opera tua, &
ultima plura prioribus.

Sed habeo aduersus te pauca,
quod permittis mulierem Iezabel,
quæ se dicit prophetissam, docere
& seducere seruos meos, vt scortetur
& edant ex iis quæ simulachris
immolantur.

Et dedi illi tempus vt resipisce-
ret à scortatione sua, & nō resipuit:

Ecce, ego abiiciam eam in lectū,
& eos qui adulterium committunt
cum ea, in afflictionem maximam,
nisi resipuerint ab operibus suis.

Et filios eius interficiam mortē:
sciēntque omnes Ecclesiæ me esse
scrutatorem renum & cordiū: &
dabo vnicuique vestrum secundū
opera sua.

Vobis autē dico reliquis Thya-
tirensibus, quicunque non habent
doctrinam hanc, neque cognoue-
runt profunditates Satanæ, vt aiūt:
non imponam vobis aliud onus.

Tamen id quod habetis, tenete
quousque veniam.

Nam si quis vicerit, & custodie-
rit ad finem vsque opera mea, dabo
ei potestatem in Gentes.

Apocalypsis

Pfal. 2.9

Καὶ ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σι- 27
θηρᾷ· ὡς τὰ σκύη τὰ κεραμικὰ σπιν-
τεῖβεται, ὡς κάρῳ εἴληφα ὧρὰ ἔ-
παύς μου·

Et reget eas virga ferrea, & tan-
quam vasa fictilia conterentur, sic-
ut & ego accepi à Patre meo:

Καὶ δώσω αὐτῷ ὧ ἀστέρα 28
ὑπὲρ τοῦ ὕδατος.

Et dabo ei stellam matutinam.

Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω πρὸ πνεύ- 29
μα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

Qui habet aurem, audiat quid
Spiritus dicat Ecclesiis.

Κεφάλαιον Γ

Cap. III.

ΚΑΙ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Σάρδεσιν 1
ἐκκλησίας γράψον, Τάδε λέγει ὁ
ἔχων τὰ πνεύματα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
ὡς ὁ Θεός, καὶ ποὺ ἐπὶ τὰ
ἀστέρα, Οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι τὸ ὄνομα
ἔχεις ὅτι ζῆς, καὶ νεκρὸς εἶ.

Angelo autē Ecclesiæ quæ est
Sardibus, scribe, Hæc dicit
qui habet septem Spiritus Dei &
septē stellas, Noui opera tua, nempe
quòddicaris viuere, sed mortu⁹ sis.

Γίνου γρηγορῶν, καὶ στήριξον τὰ λοι- 2
πὰ ἃ μέλλει δοθῆναι· καὶ ἂν ἴδῃς ἄρρηκτά σου
τὰ ἔργα πεπληρωμένα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Esto vigilās, & confirma reliqua
moribunda: non enim inueni ope-
ra tua plena coram Deo.

Μνημόνευε οὖν πῶς εἴληφας καὶ 3
ἤκουσας, καὶ τήρει, καὶ μετανόησον. Εἰδὼ
οὖν μὴ γρηγορήσης, ἢ ἔξω ᾤπῃ σε ὡς
κλέπτης, καὶ οὐ μὴ γνῶς ποίαν ὥραν ἢ-
ξω ᾤπῃ σε.

Memento igitur quæ acceperis
& audieris: atque serua & resipi-
sce. Quòd si non vigilaueris, veniā
ad te tanquam fur, neque intelli-
ges qua hora veniam ad te.

Ἐχας ὀλίγα ὀνόματα καὶ ἐν Σάρ- 4
δεσιν ἃ ἐκ ἐμολυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν,
καὶ ὡς πατήσοι μετ' ἐμοῦ ἐν λευκοῖς.
ὅτι ἄξιόι εἰσιν.

Habes tamen aliquot capita etiā
Sardibus quæ nō inquinarunt ve-
stimenta sua, ideòque incedēt me-
cum albatī. digni enim sunt.

Ὁ νικῶν, ὅσῃ ὡς βαλεῖται ἐν ἱμα- 5
τίοις λευκοῖς· καὶ οὐ μὴ ἔξαλείψω τὸ ὄ-
νομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ
ἐξομολογήσομαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον
τοῦ πατρὸς μου, καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων
αὐτοῦ.

Qui vicerit, amicitur vestimen-
tis albis: neque delebo nomen eius
ex libro vitæ, sed profitebor nomē
eius coram Patre meo, & corā An-
gelis eius.

Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω πρὸ πνεύμα 6
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

Qui habet aurē, audiat quid Spi-
ritus dicat Ecclesiis.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ 7
ἐκκλησίας γράψον, Τάδε λέγει ὁ ἅγιος,
ὁ ἀληθινός, ὁ ἔχων πλὴν κλεῖδα τοῦ Δα-
βίδ· ὁ ἀνοίγων, καὶ οὐδεὶς κλείει· καὶ
κλείει, καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει.

Angelo verò Philadelphiēsis Ec-
clesiæ scribe, Hæc dicit Sanctus &
verax ille, qui habet clauem Dau-
dis: qui aperit, & nemo claudit: &
claudit, & nemo aperit.

Οἶδά σου τὰ ἔργα· ἰδοὺ δέδωκα 8

Noui opera tua: ecce proposui

Infra 16. 15
1. thess. 5. 2.
2. pet. 3. 20

Infra 20. 12
& 21. 27
phil. 4. 4

ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεῳγμένην, καὶ οὐ-
δεὶς δυνάσκει κλείσαι αὐτήν· ὅτι μικρὸν
ἔχεις δυνάμιν, καὶ ἐτήρησας μου τὸ λό-
γον, καὶ ἐκ ἡρνήσω τὸ ὄνομα μου.

Ἰδοὺ, δίδωμι ἐκ τῆς σὺναγωγῆς τῆς 9
Σατανᾶ, τῶν λεγόντων ἐαυτοὺς Ἰουδαίους
εἶναι, καὶ ἐκ εἰσιν, ἀλλὰ ψεύδονται· ἰδοὺ,
ποιήσω αὐτοῖς ἵνα ἴδωσι καὶ θεωσκυ-
νήσωσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου, ἵνα γνῶ-
σιν ὅτι ἐγὼ ἠγάπησά σε.

Ὅτι ἐτήρησας τὸ λόγον τῆς ὑπομο- 10
νῆς μου, καὶ γὰρ σε τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τῆς
πειρασμοῦ, τῆς μελλούσης ἐρχεσθαι ἐπὶ
τῆς οἰκουμένης ὅλης, πειράσαι τοῦ κα-
τοικοῦντος ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἰδοὺ, ἐρχομαι ταχύ· κράτει δὲ ἔχεις, 11
ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸ σέφανόν σου.

Ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν σύλον ἐν τῷ 12
λαῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω αὐτὸν ἐξ ἐλ-
θῆναι ἐπὶ τὸν θρόνον· καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ
Θεοῦ μου, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ
Θεοῦ μου τῆς καινῆς Ἱερουσαλὴμ, ἡ
καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
μου, καὶ τὸ ὄνομα μου τὸ καινόν.

Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τί τὸ πνῦμα 13
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

Καὶ τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐκκλησίας Λαο- 14
δικέων γράψον, Τὰδε λέγει ὁ Ἀμὴν, ὁ
μάρτυς ὁ πιστὸς καὶ ἀληθινός, ἡ δεξιὴ τῆς
κτίσεως τοῦ Θεοῦ.

Οἶδά σου τὰ ἔργα, ὅτι ἔτι ψυχρὸς εἶ, 15
οὔτε ζεστός· ὅφελον ψυχρὸς εἶναι, ἢ ζεστός.

Οὕτως, ὅτι χλιαρὸς εἶ, καὶ οὔτε ψυ- 16
χρὸς οὔτε ζεστός, μέλλω σε ἐμέσαι ἐκ τοῦ
στόματός μου.

Ὅτι λέγεις, Ὅτι πλούσιός εἰμι, καὶ 17
πεπλούτηκα, καὶ οὐδενὸς ἡρείαν ἔχω.
Καὶ οὐκ οἶδας ὅτι σὺ εἶ ὁ ταλαπῆγρος, καὶ
ἐλεεινός, καὶ πτωχός, καὶ τυφλός, καὶ
γυμνός.

tibi ostium apertum, nec quisquā
potest claudere illud: quia nonnullā
habes virtutē, & seruasti sermonē
meū, neque abnegasti nomē meū.

Ecce, præbebo eos qui sunt ex syn-
agoga Satanæ, id est eorum qui di-
cunt se Iudæos esse, nec sunt, sed
mentiuntur: ecce, inquam, faciam
ut veniant & adorent ante pedes
tuos, & sciant quod ego dilexi te.

Quoniam seruasti sermonē tole-
rantia meæ, ego quoque te libera-
bo ex tempore tentationis, quod
venturum est in orbem vniuersum
ad explorandos incolas terræ.

Ecce, venio citō. tene quod habes;
ut nemo accipiat coronam tuam.

Siquis vicerit, faciam ut sit colu-
mna in templo Dei mei, nec foras
egredietur amplius: & inscribam
ei nomen Dei mei, & nomen ciui-
tatis Dei mei, id est nouæ Hierusa-
lem, quæ descendit à cælo à Deo
meo, & nomen meum nouum.

Qui habet aurē, audiat quid Spi-
ritus dicat Ecclesiis.

Angelo verò Laodicensium Ec-
clesiæ scribe, Hæc dicit Amen, te-
stis ille fidelis & verax, principium
opificii Dei.

Noui opera tua, nempe te neque
frigidum esse neque feruidum. vti-
nam frigidus esses aut feruidus.

Itaque quoniam tepidus es, nec
frigidus nec feruidus, futurum est
ut te euomam ex ore meo.

Nam dicis, Diues sum, & ditatus
sum, & nullius egeo. Neque nosti
te esse ærumnosum, & miserabilē,
& pauperem, & cæcum, & nudum.

Apocalypsis

Συμβουλεύω σοι ἀγρεύσαι ὥρ' ἐ- 18
μοῦ χρυσίον πεπυρωμένον ἐν πυρὸς, ἵνα
πλουτήσης· καὶ ἱμάτια λευκά, ἵνα ᾤ-
ξῃ, καὶ μὴ φανερωθῇ ἡ αἰσχυνὴ τῆς
γυμνότητός σου· καὶ κολλούμενον ἔχῃσιν
τοὺς ὀφθαλμούς σου, ἵνα βλέπῃς.

Εἰ γὰρ ὅσοις ἐδὼ φίλως, ἐλέγχω καὶ πα- 19
λεύω. Ζήλωσον οὖν καὶ μετανόησον.

Ἰδοὺ, ἔστηκα ἔπι τὴν θύραν, καὶ 20
κρούω· ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου,
καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι
πρὸς αὐτόν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ
αὐτὸς μετ' ἐμοῦ.

Ὁ νικῶν, δώσω αὐτῷ καθίσαι μετ' 21
ἐμοῦ ἐν τῷ θρόνῳ μου, ὡς καὶ γὰρ ἐνίκη-
σα, καὶ ἐκάθισα μετὰ τοῦ πατρὸς μου ἐν
τῷ θρόνῳ αὐτοῦ.

Ὁ ἔχων οὖς, ἀκουσάτω τὸ πνεῦμα 22
λέγει ταῖς ἐκκλησίαις.

Κεφάλαιον δ'

Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ θύρα 1
ῥαλισμένη ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ἡ
φωνὴ ἡ πρῶτη ἧκουσα, ὡς σάλπιγ-
ξ λαλούσης μετ' ἐμοῦ, λέγουσα, Ἀ-
νάβα ὧδε, καὶ δείξω σοι ἃ δεῖ γυνέσθαι
μετὰ ταῦτα.

Καὶ ὁ θρόνος ἐγγόμενος ἐν πνεύματι· 2
ἰδοὺ, θρόνος ἦκει ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἔπι
τοῦ θρόνου καθήμενος.

Καὶ ὁ καθήμενος ὡς ὅμοιος ὀφθαλμοῖς 3
λίθῳ ἰάσπιδι καὶ σαρδίνῳ· καὶ ἱεὺς
κυκλόθεν τοῦ θρόνου ὁμοία ὀφθαλμοῖς σμα-
ραγδίνῳ.

Καὶ κυκλόθεν τοῦ θρόνου θρόνοι εἴκοσι 4
καὶ τέσσαρες· ἐπὶ τοῖς θρόνοις εἶδον
τοὺς εἴκοσι καὶ τέσσαρας πρεσβυτέρους κα-
θήμενους, ὡς ἐβλεβλημένοι ἐν ἱματίοις
λευκοῖς· καὶ ἔχον ἔπι τὰς κεφαλὰς αὐ-
τῶν στεφάνους χρυσοῦς.

Confulo tibi ut emas à me aurum igni exploratū, ut diues fias: & vestimenta alba, ut induaris, nec appareat dedecus nuditatis tuæ: & collyrio inungas oculos tuos, ut videas.

¶ Ego quoscunque amo, arguo & castigo: æmulare igitur ac resipisce.

Ecce, sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit ostium, ingrediar ad eum, & coenabo cum eo, & ipse quoque mecum.

Si quis vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, ut & ego vici, & sedeo cum Patre meo in throno eius.

Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Cap. IIII.

POST hæc vidi, & ecce ostium apertum in cælo: & vox prima quā audiui, tanquam tubæ loquentis mecum, dicebat, Ascende huc, & ostendam tibi quæ oporteat fieri postea.

Statim igitur fui correptus à spiritu: & ecce, thronus positus erat in cælo: & quidam throno infidebat.

Porro qui sedebat, aspectu similis erat lapidi iaspidi & sardio: & in circuitu throni erat iris aspectu similis smaragdo.

Et in circuitu sedis, sedilia vigin-
tiquatuor: & super sedilia vidi vigin-
tiquatuor fenes sedentes, amictos vestibis albis, & habentes super capita sua coronas aureas.

Καὶ ἐν τοῖς θρόνοις ἐκπορεύονται αἱ
στραπαὶ καὶ βρονταὶ καὶ φωναί. Ἐπὶ αἱ
λαμπάδες πυρὸς καὶ ὁμοῦναι ἐνώπιον
τοῦ θρόνου, αἱ εἰσιτὰ ἐπὶ αἱ πνύματα τοῦ
Θεοῦ.

Καὶ ἐνώπιον τοῦ θρόνου θαλάσσα ὕα-
λίνη, ὁμοία κρυστάλλῳ. καὶ ἐν μέσῳ τοῦ
θρόνου καὶ κύκλῳ τοῦ θρόνου τέσσαρα
ζῶα γέμοντα ὀφθαλμοῖς ἐμπεραθεν καὶ
ὀπίθεν.

Καὶ τὸ ζῶον τὸ πρῶτον ὁμοιον λέον-
τι, καὶ τὸ δεύτερον ζῶον ὁμοιον μόρῳ, καὶ
τὸ τρίτον ζῶον ἔχον τὸ πρόσωπον ὡς
ἀνθρώπου, καὶ τὸ τέταρτον ζῶον, ὁμοιον
ἀετῷ πετωμένῳ.

Καὶ τέσσαρα ζῶα, ἐν καθ' ἑαυτὸ
εἶχον ἀνά πτέρυγας ἐξ κυκλόθεν, ἃ ἐσω-
θεν γέμοντα ὀφθαλμοῖς καὶ ἀνάπαυ-
σιν οὐκ ἐλαίσιν ἡμέρας καὶ νυκτός, λέ-
γοντα, Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος Κύριε ὁ
Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ
ἐρχόμενος.

Καὶ ὅταν δώσωσι τὰ ζῶα δοξάν καὶ
πῶν καὶ βύχαισιαν τῷ καθήμενῳ
ἐπὶ τοῦ θρόνου, τῷ ζῶντι εἰς τὸν αἰῶνα
τῶν αἰώνων,

Γενοῦνται αἱ εἰκοσι καὶ τέσσαρες
πρεσβύτεροι ἐνώπιον τοῦ καθήμενου ἐπὶ
τοῦ θρόνου, ἃ περικυνήσωσι τῷ ζῶντι
εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων, ἃ βαλοῦσι
τοὺς στεφάνους αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ θρόνου,
λέγοντες,

Ἄξιός εἰ Κύριε λαβεῖν πῶν δοξάν
καὶ τῶν πῶν καὶ δυνάμιν· ὅτι σὺ ἐκπ-
σας τὰ πάντα, καὶ διὰ τὸ θέλημα σου εἰ-
σὶ, καὶ ἐκπέδησαν.

Κεφάλαιον ἕν

ΚΑΙ εἶδον ἐπὶ τῶν δεξιῶν τοῦ καθ-
ήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου βιβλίον
γεγραμμένον ἔσωθεν ἃ ὀπίθεν, κατε-

Prodibant autem ex throno fulgu-
ra & tonitrua & voces: & septem
lampades igneae ardentes ante thro-
num, quae sunt septem Spiritus Dei:

Erat etiam ante thronum mare
vitreum simile crystallo: & in me-
dio throni, & in circuitu throni
quatuor animalia plena oculis an-
te & retrò.

Animal autem primum erat simi-
le leoni, & secundum animal simi-
le vitulo, & tertium animal habes
faciem velut homo, & quartum a-
nimal simile aquilae volanti.

Et quatuor animalia singula per
se habebant alas senas in circuitu,
& intus plena erant oculis, die ac
nocte sine intermissione dicentia,
Sanctus, sanctus, sanctus Dominus
Deus omnipotens, Erat, & Est, &
Venturus est.

Et quum tribuebant illa anima-
lia gloriam & honorem & gratia-
rum actionem ei qui throno inside-
bat, illi, *inquam*, viuenti in secula
seculorum,

Procidebāt vigintiquatuor Se-
nes ante illū infidentē throno, &
adorabant illum viuentem in secu-
la seculorum, & abiiciebant coro-
nas suas ante thronum, dicentes,

¶ Dignus es Domine qui accipias
gloriam & honorem & virtutem
quia tu creasti omnia, & propter
voluntatem tuā sunt, & creata sunt.

Cap. V.

DEinde vidi ad dexteram eius
qui insidebat throno, librum
scriptum intus & à tergo, obfi-

Apocalypsis

σφραγισμένον σφραγίσιν ἐπὶ ἑπτὰ.

Καὶ εἶδον ἄγγελον ἰσχυρὸν κηρύσσον-²
τα φωνῇ μεγάλῃ, Τίς ὅστις ἄξιος ἀνοί-
ξαι τὸ βιβλίον, καὶ λύσαι τὰς σφραγι-
δας αὐτοῦ;

Καὶ οὐδεὶς ἠδυνάτο ἐν τῷ οὐρανῷ,³
οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς, οὐδὲ ὑποκάτω τῆς
γῆς, ἀνοίξαι τὸ βιβλίον, οὐδὲ βλέπειν
αὐτό.

Καὶ ἐγὼ ἔκλαμον πολλὰ, ὅτι οὐδεὶς⁴
ἄξιος ὠρέθη ἀνοίξαι καὶ ἀναγνῶναι τὸ
βιβλίον, οὔτε βλέπειν αὐτό.

Καὶ εἷς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων λέγει
μοι, Μὴ κλαῖ· ἰδοὺ ἐνήνησεν ὁ λέων ὁ ὢν⁵
ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα, ἡ ρίζα Δαβὶδ,
ἀνοίξαι τὸ βιβλίον, καὶ λύσαι τὰς ἐπὶ ἑπτὰ
σφραγίδας αὐτοῦ.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἐν μέσῳ τοῦ θρό-⁶
νου καὶ τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ ἐν μέ-
σῳ τῶν πρεσβυτέρων, θρόνιον ἑστηκός ὡς
ἐσφραγισμένον, ἔχον κέρατα ἐπὶ αὐτῷ, καὶ
ὀφθαλμοὺς ἐπὶ αὐτῷ, οἳ εἰσι τὰ ἐπὶ ἑπτὰ τῷ Θεῷ
πνύματα· τὰ ἀπὸ τεσσάρων αἰσιν πᾶσαν
τίω γινώσκων.

Καὶ ἦλθε καὶ εἴληφε τὸ βιβλίον ἐκ τοῦ⁷
δεξιᾶς τοῦ καθήμενου ἐπὶ τοῦ θρόνου.

Καὶ ὅτε ἔλαβε τὸ βιβλίον, τὰ τέσσα-⁸
ρα ζῶα καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτε-
ροι ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ θρόνου, ἔχοντες
ἕκαστος κιθάρας καὶ φιάλας χρυσᾶς, γε-
μούσας θυμιαμάτων, αἵ εἰσιν αἱ πρὸς
Θεῷ καὶ ἁγίων.

Καὶ ᾄδουσιν ᾠδὴν καινὴν, λέγοντες,⁹
Ἄξιος εἰ λαβεῖν τὸ βιβλίον, καὶ ἀνοίξαι
τὰς σφραγίδας αὐτοῦ, ὅτι ἐσφάγης, καὶ
ἠγόρασας τῷ Θεῷ ἡμᾶς ἐν τῷ αἵματι
σου, ἐκ πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης καὶ
λαοῦ καὶ ἔθνους.

Καὶ ἐποίησας ἡμᾶς τῷ Θεῷ ἡμῶν¹⁰
βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς· ἐ βασιλεύσομεν ἐπὶ
τῆς γῆς.

gnatum figillis septem.

Et vidi Angelum fortem prædi-
cantem voce magna, Quis est di-
gnus qui aperiat librum, & soluat
eius figilla?

Nemo autem poterat neque in
cælo, neque in terra, neque subter
terram, aperire librum, neque eum
inspicere.

Flebam igitur ego multum, quod
nemo dignus inuentus esset qui a-
periret & legeret librum, nec qui
eum inspiceret.

Tum vnus ex senibus dicit mihi,
Ne flecto: ecce, vicit Leo ille ex tri-
bu Iuda, stirps Davidis, vt aperiat li-
brum, & soluat septem eius figilla.

Aspexi igitur, & ecce inter thro-
num & quatuor animalia, & inter
senes, Agnus stans tanquam macla-
tus, habens cornua septem, & ocu-
los septem, qui sunt septem Spiri-
tus Dei missi in omnem terram.

Is venit & accepit librum ex de-
xtra eius qui throno insidet.

Quumque accepisset librum, qua-
tuor illa animalia & vigintiqua-
tuor illi senes ceciderunt coram A-
gno, habentes singuli citharas, &
phialas aureas, plenas suffragii, quæ
sunt preces sanctorum.

Et cecinerunt canticum nouum,
dicentes, Dignus es qui accipias li-
brum, & aperias eius figilla: quo-
niam maclatus es, & redemisti nos
Deo per sanguinem tuum, ex omni
tribu, & lingua, & populo & nati-
one:

¶ Et fecisti nos Deo nostro reges
& sacerdotes: & regnabimus super
terram.

Dan. 7. 10

Καὶ εἶδον, ὅτι ἤκουσα φωνῶν ἀγγέλων 11
πολλῶν κυκλόθεν τοῦ θρόνου καὶ τῶν ζώων
καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ ὡς ὁ θριθμὸς
αὐτῶν μυριάδες μυριάδων, ὅτι χιλιά-
δες χιλιάδων.

Λέγοντες φωνῇ μεγάλῃ, Ἀξίον ὅτι 12
τὸ θυνίον τὸ ἐσφαγμένον λαβεῖν τὴν δύ-
ναμιν καὶ πλοῦτον καὶ σοφίαν ὅτι ἰσχυρὸς καὶ
πυλὸς καὶ δόξα καὶ βίολογία.

Καὶ πᾶν κτίσμα ὃ ὄντι ἐν τῷ οὐρα- 13
νῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ ὅτι ὑποκάτω τῆς γῆς, καὶ
ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὃ ὄντι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς
πάντα, ἤκουσα λέγοντας, Τῷ καθεμι-
νῷ ἐπὶ τῷ θρόνῳ ὅτι τῷ θυνίῳ ἡ βίολογία
ὅτι ἡ πύλη καὶ ἡ δόξα ὅτι τὸ κράτος εἰς αἰῶ-
να αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα ἔλεγον, Ἀ- 14
μήν· καὶ οἱ εἰκοσιτέσσαρες πρεσβύτεροι
ἔπεσαν, ὅτι προσεκύνησαν τῷ θυνίῳ εἰς αἰ-
ῶνα αἰῶνων.

Κεφάλαιον 5

ΚΑΙ εἶδον ὅτι ὡς οἶξε τὸ θυνίον 1
μία ἐκ τῶν σφραγίδων, καὶ ἤ-
κουσα ἑνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων λέ-
γοντος, ὡς φωνῆς βροντῆς, Ἐρχεῖ καὶ
βλέπε.

Καὶ εἶδον, ὅτι ἰδοὺ ἵππος λευκός· καὶ 2
ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ, ἔχων τόξον· καὶ
ἐδόθη αὐτῷ στέφανος, ὅτι ὤξηλθε νικῶν,
ὅτι ἵνα νικήσῃ.

Καὶ ὅτι ὡς οἶξε πλὴν δευτέραν σφρα- 3
γίδα, ἤκουσα τὸν δευτέρου ζώου λέγον-
τος, Ἐρχεῖ καὶ βλέπε.

Καὶ ὤξηλθεν ἄλλος ἵππος πυρρός· 4
καὶ τῷ καθήμενῳ ἐπ' αὐτοῦ ἐδόθη αὐτῷ
λαβεῖν τὴν εἰρήνην ἀπὸ τῆς γῆς, ὅτι
ἵνα ἀλλήλοις σφάξωσι. ὅτι ἐδόθη αὐτῷ
μάχαιρα μεγάλη.

Tum aspexi, & audiui in circui-
tu throni & animalium & senum,
vocem Angelorum multorum, nu-
mero millies centies mille, & de-
cies centies mille:

Dicentes voce magna, Dignus
est Agnus ille mactatus qui acci-
piat virtutē, & diuitias, & sapien-
tiam & fortitudinem, & honorem,
& gloriam, & benedictionem:

Sed & omnem creaturam quæ in
cælo est, & quæ super terrā & sub
terra, & in mari, & quæ in eis sunt,
omnia audiui dicētia, Sessori thro-
ni & Agno benedictio, & honor,
& gloria, & robur, in secula seculo-
rum.

Quatuor autem animalia, dice-
bant, Amen: & vigintiquatuor se-
nes ceciderunt in facies suas, & a-
dorarunt eum qui viuit in secula
seculorum.

Cap. VI.

POSTEA aspexi, quum aperuisset
Agnus primum ex sigillis, &
audiui vnum ex quatuor animalibus
dicens, tanquam vocem toni-
trui, Veni & vide.

Aspexi igitur, & ecce *aderat* e-
quus albus: & qui insidebat ei ha-
bebat arcum, & data est ei corona,
& prodiit vincens, & vt vinceret.

Quumque aperuisset sigillum se-
cundum, audiui secundum animal
dicens, Veni & vide.

Et prodiit alius equus rufus: & ei
qui insidebat super eum, datum est
vt tollat pacem e terra, vt alij alios
mactent: datusque est ei gladius
magnus.

Apocalypsis

Καὶ ὅτε ἠνοιξε τὴν τέτιν σφρα-
γίδα, ἤκουσα τῆς τέτις ζώου λέγοντος,
Ερχου καὶ βλέπε. Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ, ἵπ-
πος μέλας, καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτοῦ, ἔ-
χων ζυγὸν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.

Καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐν μέσῳ τῶν 6
πρασάρον ζώων λέγουσαν, Χοῖνιξ σίτη,
δυναρείου, καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς, δη-
ναρείου καὶ τὸ ἔλαγον καὶ τὸν οἶνον μὴ ἀ-
δικήσης.

Καὶ ὅτε ἠνοιξε τὴν σφραγίδα τέτ-
ταρτην, ἤκουσα φωνὴν τῆς τέταρτου
ζώου λέγουσαν, Ερχου καὶ βλέπε.

Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἵππος χλωρὸς, 8
καὶ ὁ καθήμενος ἐπάνω αὐτοῦ ὄνομα αὐτοῦ
ὁ Θάνατος. καὶ ὁ Αἰθέρ ἀκολουθεῖ μετ'
αὐτοῦ καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἰξοῖα ἀποκτεῖ-
ναι ἐπὶ τὸ τέταρτον τῆς γῆς, ἐν ῥομ-
φαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ, καὶ ἐ-
πὶ τῶν θηρίων τῆς γῆς.

Καὶ ὅτε ἠνοιξε τὴν πέμπτην σφρα-
γίδα, εἶδον ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου
ταὶ ψυχὰς τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸ λό-
γον τοῦ Θεοῦ, καὶ δια τὴν μάρτυρίαν
ἣν εἶχον.

Καὶ ἔκραζον φωνῇ μεγάλῃ, λέγον- 10
τες, Ἔως ποτε ὁ δεσπότης, ὁ ἄγιος καὶ ὁ ἀ-
ληθινὸς, καὶ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς τὸ αἷμα ἡ-
μῶν ἀπὸ τῶν καθ' ἡμῶν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς;

Καὶ ἐδόθησαν ἑκάστῳις στολὴ λευκή, 11
καὶ ἐρρέθη αὐτοῖς ἵνα ἀναπαύσωνται
ἐπὶ ῥόνον μικρὸν, ἕως οὗ πληρώσωνται
καὶ οἱ σὺν δουλοὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἀδελφοὶ
αὐτῶν, οἱ μέλλοντες ἀποκτείνεσθαι ὡς
καὶ αὐτοί.

Καὶ εἶδον ὅτε ἠνοιξε τὴν σφραγί- 12
δα τέτην ἑκτὴν, καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας
ἐγένετο, καὶ ὁ ἥλιος ἐγένετο μέλας ὡς
σάκκος τεύχηνος, καὶ ἡ σελήνη ἐγένετο ὡς
αἷμα.

Et quum aperuisset sigillum ter-
tium, audiui tertium animal dicēs,
Veni & vide. Aspexi igitur, & ecce
equus niger *aderat*, & qui inside-
bat ei, habebat staterā in manu sua.

Et audiui vocem in medio qua-
tuor animalium, dicētem, Choenix
tritici denario, & tres choenices
hordei denario: & vinum & oleū
ne læseris.

Quumque aperuisset sigillum
quartum, audiui vocem quarti ani-
malis dicentem, Veni & vide.

Tum aspexi, & ecce *aderat* equus
pallidus, & eius qui insidebat ei,
nomē erat Mors: & Infernus seque-
batur eam: dataque est eis in qua-
drantem terræ potestas trucidandi
gladio & fame & morte, perque
terrestres feras.

Quum verò aperuisset sigillum
quintū, vidi sub altari animas eo-
rum qui mactati fuerant propter
verbum Dei, & propter testimo-
nium quod tuebantur.

Clamabant autem voce magna,
dicētes, Vsq̄uequo domine, qui san-
ctus es & verax, non iudicas ac vin-
dicas sanguinē nostrum de iis qui
habitant in terra?

Tum datae sunt singulis stolæ al-
bæ, & dictum est eis vt requiesce-
rent adhuc paululum temporis, vs-
quequo compleantur etiam cōser-
ui eorum & fratres eorum, qui tru-
cidandi sunt sicut & ipsi.

Deinde aspexi quum aperuisset
sigillum sextum, & ecce terræ mo-
tus magnus factus est, & sol factus
est niger vt faccus cilicinus, & luna
tota facta est vt sanguis.

Et

Καὶ

Καὶ οἱ ἀστέρες τῆς οὐρανοῦ ἐπέσαν εἰς 13
τὴν γῆν, ὡς συκὴ βάλλει τοὺς ὀλιώδεις
αὐτῆς, ὑπὸ μεγάλου θυέμου σφοδρῆ.

Καὶ οὐρανὸς ἀπεχωρέθη ὡς 61-14
βλίον εἰλίσσόμενον, καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος
ἐκ τῆς τῆς τῆς ἐκινήθησαν.

Καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ μεγ- 15
σται, καὶ οἱ πλούσιοι, καὶ ὁ χιλιάρχης, καὶ
ὁ δυνάστης, καὶ πᾶς δούλος καὶ πᾶς ἐλεύ-
θερος ἐκρύψαν ἑαυτοὺς εἰς τὰ σπήλαια
καὶ εἰς τὰς πέτρας τῆς ὀρέων.

Καὶ λέγουσι τοῖς ὄρεσι καὶ ταῖς πέ- 16
τραις, Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ κρύψατε ἡ-
μᾶς ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ κατηρμένον ἐπὶ
τοῦ θρόνου, καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ θυνίου.

Ὅτι ἦλθεν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη τῆς ὀρ- 17
γῆς αὐτῆς, καὶ τίς δύναται σταθεῖναι;

Κεφάλαιον ζ'

ΚΑΙ ΜΕΤὰ ταῦτα εἶδον τέσσαρας ἀγ- 1
γέλους ἐστῶτας ἐπὶ ταῖς τέσσαρας
γωνίας τῆς γῆς, κρατοῦσας τοὺς τέσσα-
ρας ἀνέμους τῆς γῆς, ἵνα μὴ πνέῃ ἀνε-
μος ἐπὶ τῆς γῆς, μήτε ἐπὶ τῆς θαλά-
σσης, μήτε ἐπὶ πανὶ δένδρον.

Καὶ εἶδον ἄλλον ἀγγέλον ἀναβάντα 2
ἀπὸ ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα
Θεοῦ ζῶντος. καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ
τοῖς τέσσαρσιν ἀγγέλοις οἷς ἐδόθη αὐτοῖς
ἀδικῆσαι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν,

Λέγων, Μὴ ἀδικήσητε τὴν γῆν, μή- 3
τε τὴν θάλασσαν, μήτε τὰ δένδρα, ἅχρως
οὐ σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν ἐπὶ τῆς μετώπων αὐτῶν.

Καὶ ἤκουσα ὡς θρῆνον τῶν ἐσφρα 4
γισμένων· ἑκατὸν χιλιάδες ἐσφραγισμέ-
νοι ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ.

Ἐκ φυλῆς Ἰούδα ἑκατὸν χιλιάδες ἐσφρα 5
γισμένοι· ἐκ φυλῆς Ρουβὲν, ἑκατὸν χιλιά-
δες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Γὰδ, ἑκατὸν
χιλιάδες ἐσφραγισμένοι.

Et stellæ à cælo ceciderunt in ter-
rā, sicut ficus abiicit grossos suos,
quum vento magnò concutitur.

Et cælū abscessit sicut liber qui
conuoluitur: & omnes montes &
insulæ à suis locis motæ sunt.

Et reges terræ, procures, & diui-
tes, & tribuni, & potentes, omnes-
que tum serui tum ingenui absco-
derunt se in speluncis & in petris
montium:

Et dixerunt montibus & petris,
|| Cadite super nos, abscondite nos
à conspectu eius qui insidet thro-
nò, & ab ira Agni.

Nam venit dies ille magnus iræ
illius: & quis poterit stare?

Cap. VII.

POSTEA vidi quatuor Angelos
insistentes quatuor angulis ter-
ræ, tenentes quatuor ventos terræ,
ne flaret ventus super terram, ne-
que super mare, neque in vllam ar-
borem.

Et vidi alterum Angelum ascen-
dentem ab ortu solis, habentem si-
gillum Dei viui: qui clamauit vo-
ce magna quatuor Angelis quibus
datum est nocere terræ & mari,

Dicēs, Ne nocete terræ, neque ma-
ri, neque arboribus, quoadusque
obsignemus seruos Dei nostri in
frontibus suis.

Et audiui numerum obsignato-
rum: centum quadraginta quatuor
millia erant obsignata ex omnibus
tribubus filiorum Israel.

Ex tribu Iuda, duodecies mille
obsignata: ex tribu Ruben, duode-
cies mille obsignata: ex tribu Gad,
duodecies mille obsignata:

rrri.

Apocalypsis

Εκ φυλῆς Ασήρ, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Νεφθαλείμ, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Μανασσή, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι·

Εκ φυλῆς Συμεών, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Λευὶ, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ισάχαρ, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι·

Εκ φυλῆς Ζαβουλών, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Ιωσήφ, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι· ἐκ φυλῆς Βενιαμὴν, ἑξήκοντα χιλιάδες ἐσφραγισμένοι·

Μετὰ ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ ὄχλος ὄχι πολὺς, ὃν ἀριθμῆσαι αὐτὸν οὐδεὶς ἠδύνατο, ἐκ παντὸς ἔθνους καὶ φυλῶν καὶ λαῶν καὶ γλωσσῶν, ἐστῶτες ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου, περιβεβλημένοι ὀσφύας λευκάς· καὶ φοῖνικες ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν.

Καὶ κράζοντες φωνῇ μεγάλῃ, λέγοντες, Ἡ σωτηρία τῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ τῷ κυρίῳ τῷ θρόνου, ἐκ τῶν γενεῶν.

Καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι ἐστήκεσαν κύκλῳ τοῦ θρόνου καὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν τεσσάρων ζώων· καὶ ἔπεσον ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ προσέκυνον αὐτῷ, καὶ ᾠδοῦν ἐκύνησαν τῷ Θεῷ,

Λέγοντες, Ἀμὲν· ἡ δόξα, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ σοφία, καὶ ἡ δόξα, καὶ ἡ πῦρ, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ ἰσχὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμὲν.

Καὶ ἀπεκρίθη εἰς ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, λέγων μοι, Οὐκ ἔστι· ὁ περιβεβλημένος ὀσφύας λευκάς, πῖνες εἰς, καὶ πόθεν ἦλθον;

Καὶ εἶρηκα αὐτῷ, Κύριε σὺ οἶδας. Καὶ εἶπέ μοι, Οὐτοί εἰσιν ἱερεῖς ἐκ τοῦ θλίψεως τῆς μεγάλης· καὶ ἐπλυναν τὰς ὀσφύας αὐτῶν, καὶ ἐλευκάναν τὰς αὐτὰς ἐν τῷ ἁίματι τοῦ ἀρνίου.

Ex tribu Aser, duodecies mille obfignata: ex tribu Nephthali, duodecies mille obfignata: ex tribu Manasse, duodecies mille obfignata:

Ex tribu Simeon, duodecies mille obfignata: ex tribu Leui, duodecies mille obfignata: ex tribu Issachar, duodecies mille obfignata:

Ex tribu Zabulō, duodecies mille obfignata: ex tribu Ioseph, duodecies mille obfignata: ex tribu Bē iamin duodecies mille obfignata.

Postea aspexi, & ecce *ade rat* turba multa, quā numerare nemo possit, ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis: stabantque ante thronum & in conspectu Agni, amicti stolis albis: & palmæ in manibus eorum.

Et clamabant voce magna, dicentes, Salus à Deo nostro *est* sedente super thronum, & *ab* Agno.

Omnes autem Angeli stabant in circuitu throni & senū & quatuor animalium: & procubuerunt in conspectu throni in facies suas, & adorarunt Deum,

Dicentes, Amen: benedictio, & gloria, & sapientia, & gratiarum actio, & honor, & virtus, & robur Deo nostro in secula seculorum. Amen.

Tum me compellauit vnus ex senibus, dicens mihi, Isti qui amicti sunt stolis albis, quānam sunt, & unde venerunt?

Et dixi ei, Domine, tu nosti. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerunt ex afflictione magna: & lauerunt stolas suas, ac dealbarunt in sanguine Agni.

Διὰ τὸ εἶσιν ἐνώπιον τοῦ θρόνου 15
 ὁ Θεὸς, καὶ λατρεύουσιν αὐτῷ ἡμέρας καὶ
 νυκτὸς ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ· καὶ ὁ καὶ ἡμῶς
 ὅτι τὸ θρόνον, σκηνώσῃ ἐπ' αὐτοῖς.

Esa. 49. 10.

Οὐ πεινάσουσιν ἐπ', οὐδὲ διψήσουσιν 16
 ἐπ', οὐδὲ μὴ πέσῃ ἐπ' αὐτοῖς ὁ ἥλιος, οὐ-
 δὲ πανὶ καὶ μα.

Ὅτι τὸ θρόνον τὸ ἀνὰ μέσον τῶν θρό- 17
 νου ποιμανεῖ αὐτοὺς, καὶ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς
 ὅτι ζώσας πηγὰς ὑδάτων· καὶ ὁ δὲ ἀλεί-
 ψῃ ὁ Θεὸς πανὶ δάκρυον ὅτι τὸ φθαλ-
 μῶν αὐτῶν.

Esa. 25. 8
infra, 21. 4

Κεφάλαιον η'

ΚΑΙ ὅτε ἰωάννης πᾶν σφραγίδα 1
 ἐβόησεν, ἐγγύεον σιγῇ ἐν τῷ οὐ-
 ρανῶν ἡμῶν.

Καὶ εἶδον ὅτι ἐπὶ ἀγγέλους, οἱ ἐν- 2
 ὡπλίσθησαν ὁ Θεὸς ἐσήκασεν καὶ ἐδόθησαν
 αὐτοῖς ἐπὶ σάλπιγγας.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἦλθε, καὶ ἐστῆ 3
 ὅτι τὸ θυσιαστήριον, ἔχων λίβανωρον
 χρυσοῦν· καὶ ἐδόθη αὐτῷ θυμιάματα
 πολλὰ, ἵνα δώσῃ ταῖς προσευχαῖς τῶν
 ἁγίων πάντων, ὅτι τὸ θυσιαστήριον τὸ
 χρυσοῦν ἐνώπιον τοῦ θρόνου.

Καὶ ἀνέβη ὁ καπνὸς τῶν θυμιαμά- 4
 των ταῖς προσευχαῖς τῶν ἁγίων, ἐκ
 χάρος τοῦ ἀγγέλου, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εἴληφεν ὁ ἄγγελος τὸ λίβανω- 5
 ρον, καὶ ἐγέμισεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυ-
 σιαστηρίου, καὶ ἔβαλεν εἰς τὸ γῆλον· καὶ
 ἐγένοντο φωναὶ καὶ βρονταὶ καὶ ἄστρα-
 παὶ καὶ σεισμός.

Καὶ ὁ ἐπὶ ἀγγέλους ἔχοντες τὰς 6
 ἐπὶ σάλπιγγας, ἠτοίμασαν ἑαυτοὺς ἵνα
 σαλπίσωσι.

Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε, 7
 καὶ ἐγένετο χάλαζα καὶ πῦρ μεμιγμέ-
 να αἵματι, καὶ ἐβλήθη εἰς τὸ γῆλον· ἐ-
 τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη, καὶ πᾶς

Ideo sunt ante thronum Dei, &
 seruiunt ei die ac nocte in templo
 eius: & qui insidet throno, habita-
 bit cum eis.

¶ Non esuriēt amplius, neque si-
 tiēt amplius, nec in eos incidet sol
 neque vllus æstus.

Quoniam Agnus qui in medio
 throni est, pascet eos, & deducet ad
 viuos fontes aquarum. ¶ & absterfu-
 rus est Deus omnem lacrymam ab
 oculis eorum.

Cap. VIII.

Porro quum aperuisset sigillum
 septimum, factum est silentiū
 in cælo, media fermè hora.

Et vidi septem illos Angelos qui
 adstant coram Deo, quibus datæ
 sunt septem tubæ.

Tum alius Angelus venit, & ste-
 tit ante aram, habens thuribulum
 aureum: & dati sunt ei suffitus mul-
 ti, vt offerret cum precibus Sancto-
 rum omnium, super altare aureum
 quod est ante thronum.

Ascendit autem fumus suffituū
 cum precibus Sanctorum, è manu
 Angeli, ad conspectum Dei.

Deinde accepit Angelus thuribu-
 lum, & impleuit illud igne altaris,
 abiecitque in terram: & facta sunt
 tonitrua & voces & fulgura & ter-
 ræmotus.

Et septem Angeli qui habebant
 septem tubas, præparauerunt se vt
 clangerent.

Primus igitur Angelus clauxit,
 & facta est grando & ignis, mista
 sanguine, proiectæque sunt in ter-
 ram: & tertia pars arborum exusta
 est, & omne --

rrr.ij.

Apocalypsis

χόρτος χλωρός κατεκάρη.

Καὶ ὁ δεύτερος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ὡς ὄρος μέγα πηλὸν καὶ ὄμβρον ἐβλήθη εἰς πλὴν θαλάσσαν καὶ ἐχρύετο τὸ τρίτον τῆς θαλάσσης, αἷμα.

Καὶ ἀπέθανε τὸ τρίτον τῶν κτισμάτων τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ, τὰ ἔχοντα ψυχάς· καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων διεφθάρη.

Καὶ ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστὴρ μέγας, καὶ ὄμβρος ὡς λαμπάς, καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ τρίτον τῶν ποταμῶν, καὶ ἐπὶ τὰς πηγὰς ὑδάτων.

Καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀστέρος λέγεται Ἀψινθος· καὶ γίνεταί τὸ τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καὶ πολλοὶ ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι ἐπικράνθησαν.

Καὶ ὁ τέταρτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ ἐπλήγη τὸ τρίτον τῆς ἡλίου, καὶ τὸ τρίτον τῆς σελήνης, καὶ τὸ τρίτον τῶν ἀστέρων· ἵνα σκοπαθῇ τὸ τρίτον αὐτῶν, καὶ ἡ ἡμέρα μὴ φαίνῃ τὸ τρίτον αὐτῆς, καὶ ἡ νύξ ὁμοίως.

Καὶ εἶδον, καὶ ἤκουσα ἑνὸς ἀγγέλου πετομένου ἐν μεσουρανήματι, λέγοντος φωνῇ μεγάλῃ, Οὐαὶ οὐαὶ οὐαὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκ τῶν λοιπῶν φωνῶν τῆς σαλπικῆς τῶν τριῶν ἀγγέλων τῶν μελλόντων σαλπίζειν.

Κεφάλαιον θ΄

ΚΑΙ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ εἶδον ἀστέρα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεπρωκότα εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ κλεῖς τῆς φρέατος τῆς ἀβύσσου.

Καὶ ἔνοιξε τὸν φρέαρ τῆς ἀβύσσου· καὶ ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος ὡς καπνὸς καμίνου μεγάλης· καὶ ἐσκοπίσθη ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ καπνοῦ τοῦ φρέατος.

Καὶ ἐκ τοῦ καπνοῦ ἐξῆλθον ἀκρίδες εἰς πλὴν γῆν, καὶ ἐδόθη αὐταῖς

foenum viride exustum.

Deinde secundus Angelus clauxit, & quasi mons magnus igne ardens proiectus est in mare: factaque est tertia pars maris, sanguis:

Et mortua est tertia pars creaturarum quæ erant in mari, animantia dico: & tertia pars nauium perierunt.

Tum Angelus tertius clauxit, & cecidit e cælo stella magna, ardens velut fax, ceciditque in tertiã partem fluminum, & in fontes aquarum.

Nomen autem stellæ dicitur Absinthiũ: versa est igitur tertia pars aquarum in absinthium: & multi homines mortui sunt ex aquis, quod amaræ factæ essent.

Deinde quartus Angelus clauxit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum: ita vt obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter.

Et vidi, & audiui vnum Angelum volantem per medium cæli, dicentem voce magna, Væ, væ, væ incolis terræ, à reliquis sonis tubæ trium illorum Angelorum qui clangent.

Cap. IX.

Τὸν quintus Angelus clauxit, & vidi stellam e cælo cecidisse in terram, cui data est clavis putei abyssi.

Aperuit igitur puteum abyssi: & ascendit fumus putei vt fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aer à fumo putei.

Ex fumo autem exierunt locustæ in terram: dataque est illis

ἔξουσία ὡς ἔχουσιν ἔξουσίαν ὁ σκορ-
πίος τῆς γῆς.

Καὶ ἐρρέθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀδικήσω- 4
σι ὁ χόρτον τῆς γῆς, οὐδὲ πᾶν χλω-
ρόν, οὐδὲ πᾶν δένδρον· εἰ μὴ τὸν ἄν-
θρωπον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκ ἐχθροῦ τῆς σφρα-
γίδος τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τῷ μετώπῳ αὐτοῦ.

Καὶ ἐδόθη αὐταῖς ἵνα μὴ ἀποκτεί- 5
νωσιν αὐτοὺς, ἀλλ' ἵνα βασανισθῶσι μή-
νας πέντε· καὶ ὁ βασανισμὸς αὐτῶν ὡς
βασανισμὸς σκορπίου, ὅταν παύσῃ ἄν-
θρωπον.

Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ζητή- 6
σουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον, καὶ οὐχ
εὕρουσιν αὐτόν· καὶ ἐπιθυμῶσιν ἀπο-
θανεῖν, καὶ φέξεται ὁ θάνατος ἀπ' αὐτῶν.

Καὶ τὰ ὁμοιώματα τῶν ἀκρίδων 7
ὅμοια ἵπποις ἠτοιμασμένοις εἰς πόλε-
μον· καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὡς
στέφανοι ὅμοιοι χρυσῷ, καὶ τὰ πόσω-
πα αὐτῶν ὡς πόσωπα ἀνθρώπων.

Καὶ εἶχον τεύχεα ὡς τεύχεα γυ- 8
ναϊκῶν, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτῶν ὡς λέον-
των ἦσαν.

Καὶ εἶχον θώρακας ὡς θώρακας 9
σιδηροῦς· καὶ ἡ φωνὴ τῶν πτερύγων αὐ-
τῶν ὡς φωνὴ ἀρμάτων, ἵππων πολ-
λῶν τρεχόντων εἰς πόλεμον.

Καὶ ἔχουσιν οὐρὰς ὁμοίας σκορπί- 10
οις, καὶ κέντρα ἡ ἐν ταῖς οὐραῖς αὐ-
τῶν· καὶ ἡ ἔξουσία αὐτῶν ἀδικῆσαι τοῖς
ἀνθρώποις μὲν πέντε.

Καὶ ἔχουσιν ἐφ' αὐτῶν βασιλεῖα τὸν 11
ἀγγέλων τῆς ἀβύσσου· ὄνομα αὐτοῦ E-
βραϊστὶ Ἀβaddon, ἢ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ
ὄνομα ἔχει Ἀπολλύων.

Ἡ οὐαὶ ἡ μία ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἔρχονται 12
ἐπ' αὐτοὺς οὐαὶ μὲν ταῦτα.

Καὶ ὁ ἕκτος ἀγγελὸς ἐσάλπισε, καὶ 13
ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων

potestas qualem habent potestate
terrestres scorpium.

Et ipsis est dictum ne læderet gra-
mē terræ, neque viride quicquam,
neque ullam arborem: sed tantum
homines qui non habent signum
Dei in frontibus suis.

Datum autem est eis non ut occi-
dant eos, sed ut crucientur illi men-
ses quinque, sitque cruciatus eorum
ut cruciatus scorpium quum percusse-
rit hominem.

Itaque per eos dies homines qua-
rent mortem, sed non inuenient
eam: & desiderabunt mori, sed fu-
giet mors ab eis.

Figurae autem locustarum simi-
les erant equis paratis ad praelium:
erantque super capita earum tan-
quam coronae similes auro, & fa-
cies earum ut facies hominum.

Et habebant capillos ut capillos
mulierum: & dentes earum ut leo-
num erant.

Habebant etiam loricas ut lori-
cas ferreas: & sonitus alarum ipso-
rum ut sonitus currum equis mul-
tis currentibus ad bellum.

Sed & habebant caudas similes
scorpionum, erantque aculei in cau-
dis earum: & earum potestas erat
nocere hominibus menses quinque.

Habet autem sibi impositum re-
gem, Angelum abyssi, cui nomen
Hebraicè Abaddon, Græcè autem
Apollyon, id est Perdens.

Væ vnum abiit, & ecce veniunt
adhuc duo vae postea.

Tum sextus Angelus clāxuit, &
audiui vocem quādam ex quatuor

rrr. iij.

Suprà 6.16
c. 12. 19
ofc. 10. 8

Sapient. 16. 9

Apocalypsis

κεράτων τῆς θυσιάου τῆς χρυσοῦ, τῆς
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ,

Λέγουσαν τῷ ἑκτῷ ἀγγέλῳ ὃς εἶχε¹⁴
πλὴν σάλπιγγα, Λῦσον τοὺς τέσσαρας ἀν-
γέλους τοὺς δεδεμμένους ἐπὶ τῷ ποταμῷ
τῷ μεγάλῳ Εὐφράτη.

Καὶ ἐλύθησαν οἱ τέσσαρες ἀγγελοι¹⁵
οἱ ἡτοιμασμένοι εἰς πλὴν ὥραν & ἡμέ-
ραν & μῆνα καὶ ἐνιαυτὸν, ἵνα ἀποκτεί-
νωσι τὸ τρίτον τῆς ἀνθρώπων.

Καὶ ὁ ἀριθμὸς στρατευμάτων ἔστι¹⁶
πικροί, δύο μυριάδες μυριάδων· καὶ
ἤκουσα τὸν ὄρθρον αὐτῶν.

Καὶ οὕτως εἶδον τοὺς ἵππους ἐν τῇ ὁ-¹⁷
ράσει, καὶ τοὺς καθήμενους ἐπ' αὐτῶν, ἐ-
χοντας θώρακας πυρίνους καὶ ὑακινθί-
νους καὶ θειώδεις· καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν
ἵππων ὡς κεφαλαὶ λεόντων· καὶ ἐκ τῆς
στοματῶν αὐτῶν ἐκπορεύεται πῦρ καὶ κα-
πνὸς καὶ θεῖον.

ὑπὸ τῶν τετῶν ῥύτων ἀπεκτανθή-¹⁸
σαν τὸ τρίτον τῶν ἀνθρώπων, ἐκ τῆς πυ-
ρός καὶ ἐκ τῆς καπνός & ἐκ τοῦ θεοῦ & ἐκ πο-
ρεύομένου ἐκ τῶν στοματῶν αὐτῶν.

Αἱ γὰρ ἐξουσίαι αὐτῶν ἐν τῷ στόμα-¹⁹
τι αὐτῶν εἰσιν· αἱ γὰρ οὐραὶ αὐτῶν ὁ-
μιαὶ ὁφείσιν ἔχειν κεφαλὰς, & ἐν
αὐταῖς ἀδικοῦσι.

Καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἐκ²⁰
ἀπεκτανθήσαν ἐν ταῖς πληγαῖς ταύταις,
οὔτε μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων τῶν χε-
ρῶν αὐτῶν, ἵνα μὴ προσκυνησῶσι τὰ
δαμόνια καὶ εἰδώλα τὰ χρυσοῦ καὶ τὰ
ἄργυρου καὶ τὰ χαλκοῦ καὶ τὰ λίθου καὶ τὰ
ξύλου, ἀλλ' οὔτε βλέπειν δυνάμεται, οὔτε
ἀκοῦειν, οὔτε θεραπεῖν.

Καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν φόνων²¹
αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν φαρμακείων αὐ-
τῶν, οὔτε ἐκ τῆς πορνείας αὐτῶν, ἔτι ἐκ
τῶν κλεμμάτων αὐτῶν.

cornibus altaris aurei, quod est an-
te oculos Dei,

Dicentem sexto Angelo qui ha-
bebat tubam, Solue quatuor illos
Angelos vinctos ad magnum Eu-
phratis flumen.

Soluti sunt igitur quatuor illi
Angeli, parati ad horam & diem
& mensem & annum, ut occidant
tertiam partem hominum.

Erātque numerus equestris exer-
citus, bis millies centena millia: nā
audiui numerum eorum.

Itēque vidi equos per visionē:
& ipsorum sēssores habentes tho-
races igneos & hyacinthinos &
sulphureos. erant autem capita e-
quorum ut capita leonum: & ex o-
re ipsorum prodibat ignis, & fu-
mus, & sulphur.

Ab his tribus occisa est tertia
pars hominum, nempe ab igne & fu-
mo & sulphure, quæ prodibant ex
ore ipsorum.

Potestas enim eorum in ore eorū
est, & in caudis eorum. nam caudæ
eorum similes sunt serpentibus, ha-
bentes capita per quæ nocent.

Porro reliqui homines qui non
sunt occisi his plagis, non resipue-
rūt ab operibus manuum suarum,
ut ne adorarent dæmonia & simu-
lakra aurea & argentea & ærea &
lapidea & lignea, quæ neque vi-
dere possunt, neque audire, neque
ambulare:

Neque resipuerunt ab homici-
diis suis, neque à beneficiis suis, ne-
que à scortatione sua, neque à fur-
tis suis.

Κεφάλαιον τῷ

ΚΑΙ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἰχυρὸν καὶ 1
παβαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, περι-
βεβλημένον νεφέλῳ· καὶ ἦεν ἐπὶ τῆς
κεφαλῆς· καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ
ἥλιος, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ὡς στυλοὶ πυρός.

Καὶ εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ βιβλῶνα 2
εἰδὸν ἀνεωγμένον· καὶ ἔθηκε τὸ πόδα
αὐτοῦ ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἐπὶ τὴν θάλασσαν,
καὶ ἐπὶ τὸν ὠκεανόν, ἐπὶ τὴν γῆν.

Καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ ὡς περ 3
λέων μυκάται· καὶ ὅτε ἔκραξεν, ἐλάλησεν
αἱ ἐπὶ τὰ βρονταὶ τὰς ἐαυτοῦ φωνάς.

Καὶ ὅτε ἐλάλησαν αἱ ἐπὶ τὰ βρονταὶ 4
τὰς φωνὰς ἐαυτοῦ, ἔμεινον κραθεῖν· καὶ
ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσαν
μοι, Σφραγίσον ἃ ἐλάλησαν αἱ ἐπὶ τὰ
βρονταὶ, καὶ μὴ ταῦτα κραθῇς.

Καὶ ὁ ἄγγελος ὃν εἶδον ἐστῶτα ἐπὶ τῆς 5
θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἤρετό με λέγων
αὐτῷ εἰς τὸν οὐρανόν,

Καὶ ὤμωσεν ἐν τῷ ζῶντι εἰς τοῦτον αἰ- 6
ῶνα τῷ αἰώνων, ὃς ἔκτισε τὸν οὐρανόν
καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν αὐ-
τῇ, καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ,
ὅτι χρόνον οὐκ ἔσται ἐπ'.

Αλλὰ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς φωνῆς τῆς 7
ἐβδόμου ἀγγέλου, ὅταν μέλλῃ σφραγι-
σθῇ, καὶ τελεσθῇ τὸ μυστήριον τοῦ Θεοῦ,
ὡς ἀνεγγέλισε ποῖς ἐαυτοῦ δούλοις ποῖς
προφηταῖς.

Καὶ ἡ φωνὴ ἣν ἤκουσα ἐκ τοῦ οὐρα- 8
νοῦ, πάλιν λαλοῦσα μετ' ἐμοῦ, καὶ λέ-
γουσα, Ὑπάγε, λάβε τὸ βιβλαρίδιον
τὸ ἠνεωγμένον ἐν τῇ χειρὶ ἀγγέλου τοῦ
ἐστῶτος ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ
τῆς γῆς.

Καὶ ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἄγγελον, 9
λέγων αὐτῷ, Δός μοι τὸ βιβλαρίδιον.

Cap. X.

TM vidi alium Angelum for-
tem descendentem de cælo, a-
mictum nube, in cuius capite erat
iris: facies autem eius erat vt sol, &
pedes eius vt columnæ igneæ.

Habebatque in manu sua libellū
apertum: & posuit pedē suū de-
xtrum super mare, sinistrum autē
super terram.

Clamauitque voce magna, sicut
leo rugit: & quum clamasset, loqui-
ta sunt septem tonitrua voces suas.

Et quum loquuta fuissent septē
tonitrua voces suas, ego scripturus
eram: sed audiui vocem de cælo di-
centem mihi, Obsigna quæ loqui-
ta sunt septem tonitrua, & ne cā
scribas.

Et Angelus quem vidi stantem
super mare & super terram, fustu-
lit manum suam ad cælum,

Et iurauit per eum qui viuit in
secula seculorum, qui creauit cæ-
lum & ea quæ sunt in eo, & terram
& ea quæ in ea sunt, & mare & ea
quæ in eo sunt, tempus non fore
amplius:

Sed in diebus vocis septimi An-
geli, quum cœperit clangere, con-
summandum esse mysterium Dei,
sicut annuntiauit seruis suis pro-
phetis.

Et vox quam audieram de cælo,
rursum loquuta est mecum, & di-
xit, Abi & accipe libellum illum
apertum qui est in manu Angeli sta-
tis super mare & super terram.

Abii igitur ad Angelum, dicens
ei vt daret mihi libellum.

Apocalypsis

Καὶ λέγει μοι, Λάβε καὶ κατάφαγε αὐ-
τό· ὃ πικρανεῖ σου πλὴν κοιλίαν, ἀλλ' ἐν
τῷ σωματί σου ἔσται γλυκὺ ὡς μέλι.

Καὶ ἔλαβον τὸ βιβλαρίδιον ἐκ τῆς
χερὸς τοῦ ἀγγέλου, καὶ κατέφαγον αὐ-
τό· καὶ ἰὼν ἐν τῷ σωματί μου ὡς μέλι
γλυκὺ, ὃ ὅτε ἔφαγον αὐτό, ἔπικράνθη
ἡ κοιλία μου.

Καὶ λέγει μοι, Δεῖ σε πάλιν προ-
φητεῦσαι ἐπὶ λαοῖς καὶ ἔθνεσι καὶ γλώσ-
σαις καὶ βασιλῶσι πολλοῖς.

Κεφάλαιον ια'

ΚΑΙ ἰδὼν μοι κάλαμος ὅμοιος
ράβδῳ· καὶ ὁ ἀγγέλος εἰσήκει, λέ-
γων, Ἐλθαι, καὶ μέτρησον τὸν ναὸν τοῦ
Θεοῦ, καὶ τὸ θυσιαστήριον, καὶ τοὺς περικυ-
νοῦντας ἐν αὐτῷ.

Καὶ τὴν αὐλὴν τὴν ἔξωθεν τοῦ ναοῦ
ἐκβαλεῖς ἔξω, καὶ μὴ αὐτὴν μετρήσῃς,
ὅτι ἐδόθη τοῖς ἔθνεσι· καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁ-
γίαν πατήσοις μὲντας πεσάροντες
δύο.

Καὶ δώσω τοῖς δυὸ μάρτυσί μου, 3
καὶ προφητεύουσιν ἡμέρας χιλίας δια-
κοσίας ἑξήκοντα, περιβεβλημένοι σα-
κκοῖς.

Οὗτοί εἰσιν αἱ δύο ἐλαῖαι, καὶ δύο 4
λυχνίαι αἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τῆς γῆς ἐ-
στῶσαι.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς θέλη ἀδικῆσαι, πῶς 5
ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ σώματος αὐτῶν, καὶ
κατεδίει τὸν ἐχθρὸν αὐτῶν· καὶ εἶπεν
αὐτοῖς θέλη ἀδικῆσαι, οὕτω δὲ αὐτὸν
δοκίμασαν.

Οὗτοι ἔχουσιν ἐξουσίαν κλεῖσαι τὸν 6
ὕδατος, ἵνα μὴ βρέχῃ ὕετος ἐν ἡμέραις
αὐτῶν τῆς προφητείας· καὶ ἐξουσίαν
ἔχουσιν ἐπὶ τῷ ὕδατι, σφραῖναι αὐτὰ
εἰς αἷμα, καὶ πατάξαι τὴν γῆν πᾶσιν
πληγῇ, ὅσας ἐὰν θέλῃσωσι.

Et dixit mihi, Accipe & deuora
eum: & amaritudinem adferet ven-
tri tuo, sed in ore tuo erit dulcis tā
quam mel.

Accepi igitur libellum è manu
Angeli, & deuoravi eum: eratque
in ore meo dulcis tāquam mel, sed
quum deuorassem eum, amaruit
venter meus.

Tum dixit mihi, Oportet te ite-
rum prophetare coram populis, gē-
tibus, linguis, & regibus multis.

Cap. XI.

Datus est autem mihi calamus
similis virgæ: adstititque An-
gelus, dicens, Surge, & metire tem-
plum Dei & altare, & eos qui ado-
rant in eo.

Sed atrium quod extra templum
est exclude, & ne metiaris illud: nā
datum est Gentibus: & Urbem san-
ctam calcabunt mensibus quadra-
gintaduobus.

Sed dabo illam duobus testibus
meis, qui prophetabunt diebus mil-
le ducētis sexaginta, amicti saccis.

Hi sunt duæ illæ oleæ & duo cá-
delabra in conspectu Domini ter-
ræ posita.

Quòd si quis velit eis nocere, i-
gnis prodit ex ore ipsorum, qui de-
uoret inimicos eorum: nam si quis
velit eis nocere, ita oportet eum
occidi.

Hi habent potestatem claudendi
cælum, ne pluat diebus prophetiæ
ipsorum: & potestatem habent su-
per aquas, conuertendi eas in san-
guinem: & percutiendi terram o-
mni plaga quotiescūque voluerint:

Καὶ ὅταν τελέσωσι τὴν μαρτυρίαν 7
αὐτῶν, τὸ θηρίον τὸ ἀναβῆναι ἐκ τοῦ
ἀβύσσου ποιήσει πόλεμον μετ' αὐτῶν, καὶ
νικήσῃ αὐτοὺς, καὶ ἀποκτενεῖ αὐτοὺς.

Καὶ τὰ πτώματα αὐτῶν ἐπὶ τῇ πλα 8
τείᾳ πόλεως τῇ μεγάλῃ, ἥτις καλεῖται
πνύμα πικρῶς Σόδομα καὶ Αἴγυπτος, ὅ-
που καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν ἐσταυρώθη.

Καὶ βλέψουσιν ἐκ τῶν λαῶν καὶ φυ 9
λῶν καὶ γλωσσῶν καὶ ἐθνῶν τὰ πτώμα-
τα αὐτῶν ἡμέρας τρεῖς καὶ ἡμισυ, καὶ τὰ
πτώματα αὐτῶν ἐκ ἀφῆσιν τεθῆναι
εἰς μνήματα.

Καὶ οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς χα 10
ροῦσιν ἐπ' αὐτοῖς, καὶ διφραγθήσονται·
καὶ δώρῃ πέμψουσιν ἀλλήλοις, ὅτι οὗτοι
οἱ δύο παροφῆται ἐβασάνισαν τὸν κα-
τοικοῦντα ἐπὶ τῆς γῆς.

Καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἡμισυ, 11
πνύμα ζωῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ εἰσῆλθεν
ἐπ' αὐτούς· καὶ ἔστησαν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ
αὐτῶν, καὶ φόβος μέγας ἐπέσεν ἐπὶ τοῦ
θεωρουῦντος αὐτοὺς.

Καὶ ἤκουσαν φωνὴν μεγάλην ἐκ 12
τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσαν αὐτοῖς, Ἀνάβη-
τε ὧδε. Καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ οὐρανὸν
ἐν τῇ νεφέλῃ· καὶ ἐθεώρησαν αὐτοὺς ὁ
ἐχθρὸς αὐτῶν.

Καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐγένετο σεισμός 13
μέγας, καὶ τὸ δέκατον τῆς πόλεως ἐπέ-
σε, καὶ ἀπεκτάνθησαν ἐν τῷ σεισμῷ ὀνό-
ματα ἀνθρώπων χιλιάδες ἐπτά· καὶ οἱ
λοιποὶ ἐμφοβοὶ ἐγένοντο, καὶ ἔδωκαν δο-
ξάν τῷ Θεῷ τῷ οὐρανοῦ.

Ἡ οὐαὶ ἡ δευτέρα ἀπῆλθεν, ἰδοὺ ἡ 14
οὐαὶ ἡ τρίτη ἐρχεται ταχύ.

Καὶ ὁ ἑβδόμος ἄγγελος ἐσάλπισε, καὶ 15
ἐγένοντο φωναὶ μεγάλαι ἐν τῷ οὐρα-
νῷ, λέγουσαι, Ἐγένοντο αἱ βασιλεῖαι τῆς
γῆς, τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ τοῦ Χριστοῦ

Porro quum finierint suum testi-
monium, bestia ascendens ex aby-
sso, geret aduersus eos bellū, & vin-
cet eos, & occidet eos.

Et cadauera eorum iacebunt in
plateis vrbis magnæ, quæ vocatur
spiritualiter Sodoma & Ægyptus,
vbi & Dominus noster crucifixus
est.

Et videbunt homines ex tribubus
& populis & linguis & gentibus
cadauera eorum per tres dies & di-
midium, & cadauera eorum non si-
nient poni in monumentis.

Et incolæ terræ gaudebunt su-
per illis, & lætabuntur: & munera
mittet alii aliis, quod hi duo Pro-
phetæ cruciarint terræ incolas.

Sed post dies tres & dimidium
spiritus vitæ à Deo prodiens ingre-
diatur in illos: stabuntque erecti in
pedes suos, & timor magnus cadet
super eos qui ipsos spectarunt.

Deinde audierūt vocem magnā
de cælo, dicentem ipsis, Ascendite
huc. Ascenderuntque in cælum per
nubem: & viderunt illos inimici
eorum.

Factusque est in illa hora terræ-
motus magnus, & decima pars Vr-
bis cecidit, & occisa sunt in terræ-
motu capita hominum septies mil-
le: & reliqui territi sunt, & dederūt
gloriam Deo cæli.

Væ secundum abiit, & ecce væ
tertium veniet citò.

Septimus igitur Angelus clāxit,
& factæ sunt voces magnæ in cæ-
lo, dicentes, Facta sunt regna mun-
di, regna Domini nostri, & Christi

Apocalypsis

αὐτῶν, καὶ βασιλεύσῃ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων.

Καὶ ὁ εἴκοσι καὶ τέσσαρες πρεσβύ- 16
τεροι οἱ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καθήμενοι ἐπὶ
τοῦ θρόνου αὐτῶν, ἔπεσαν ἐπὶ τὰ
πρὸς ὤματα αὐτῶν, καὶ προσεκύνησαν
τῷ Θεῷ,

Λέγοντες, Εὐχαριστοῦμεν σοι Κύ- 17
ριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ὁ ὢν, καὶ ὁ
ὢν, καὶ ὁ ἐρχόμενος· ὅτι εἰληφας τὴν
δουλάν σου τὴν μεγάλην, καὶ ἐβα-
σίλευσας.

Καὶ τὰ ἔθνη ὠργίσθησαν, καὶ ἦλθεν 18
ἡ ὀργή σου· καὶ ὁ καιρὸς τῶν νεκρῶν, κρι-
θῆναι, καὶ δοῦναι τὸ μισθὸν τοῖς δούλοις
σου τοῖς ἁγίοις, καὶ τοῖς ἀγίοις, καὶ τοῖς
φοβημένοις τὸ ὄνομά σου, τοῖς μικροῖς
καὶ τοῖς μεγάλαις· καὶ διαφθεῖραι τοὺς
διαφθείροντας τὴν γῆν.

Καὶ ἠνοίγη ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ οὐ- 19
ρανῷ, καὶ ὤφθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθή-
κης αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ· καὶ ἐγένοντο
ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταὶ, καὶ
σεισμὸς, καὶ χάλαζα μεγάλη.

Κεφάλαιον ἡδὲ

ΚΑΙ σημεῖον μέγα ὤφθη ἐν τῷ οὐ- 1
ρανῷ· γυνὴ περιβεβλημένη ὡς
ἡλιον, καὶ ἡ σελήνη ὑποκάτω τῶν ποδῶν
αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς στε-
φανὸς ἀστέρων δώδεκα.

Καὶ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, κράζει ὡδί- 2
νουσα, καὶ βασανίζομένη τέκνιν.

Καὶ ὤφθη ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐ- 3
ρανῷ, καὶ ἰδοὺ δράκων μέγας πυρρὸς,
ἔχων κεφαλὰς ἐπτά καὶ κέρατα δέκα·
καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτοῦ διαδήμα-
τα ἐπτά.

Καὶ ἡ οὐρὰ αὐτοῦ σύρει τὸ τρίτον τῶν 4
ἀστέρων τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἔβαλεν αὐ-
τοὺς εἰς τὴν γῆν. καὶ ὁ δράκων ἔστηκεν

eius, qui regnabit in secula seculo-
rum.

Tum vigintiquatuor illi Senes
qui in conspectu Dei sedent in
sedilibus suis, ceciderunt in facies
suas, & adorarunt Deum:

Dicentes, Gratias agimus tibi
Domine Deus omnipotēs, Qui es,
& Qui eras, & Qui venturus es:
quia adeptus es potestatem tuam
magnam, & regnum iniuisti:

Et iratae sunt Gentes, & aduenit
ira tua: & tempus mortuorum, ut
iudicentur, & des præmium seruis
tuis prophetis, & sanctis, & timen-
tibus nomen tuum, paruis & ma-
gnis: & perdas eos qui perdunt ter-
ram.

Tunc apertum est templum Dei
in cælo, & visa est arca fœderis e-
ius in templo eius: & facta sunt ful-
gura & voces & tonitrua, & terræ-
motus, & grando magna.

Cap. XII.

Visum est autem signū magnū
in cælo: Mulier amicta sole,
sub cuius pedibus erat luna, & in
capite corona stellarū duodecim:

Vterum ferens, clamabat partu-
riens, & cruciabatur ut pareret.

Visum est autem aliud signum
in cælo, & ecce *adfuit* draco ma-
gnus rufus, habens capita septem
& cornua decem: & in capitibus
suis diademata septem.

Cuius cauda trahebat tertiam
partem stellarum cæli, quas abie-
cit in terram. Stetit autem is draco

ἐνώπιον τῆς γυναικὸς τῆς μελλούσης
τεκεῖν, ἵνα ὅταν τέκη, τὸ τέκνον αὐτῆς
καταφάγῃ.

Καὶ ἔτεκεν υἱὸν ἄρρενα, ὃς μέλλει
ποιμαίνειν πάντα τὰ ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σι-
δηρᾷ· ἔηρπάδην τὸ τέκνον αὐτῆς πρὸς
τὸ Θεὸν καὶ τὸ θρόνον αὐτοῦ.

Καὶ ἡ γυνὴ ἐφυγὼν εἰς πλὴν ἔρημον, 6
ὅπου ἔχει τόπον ἡποιμασμένον ἀπὸ τοῦ
Θεοῦ, ἵνα ἐκεῖ τρέφωσιν αὐτὴν ἡμέ-
ρας χιλίας διακοσίας ἑξήκοντα.

Καὶ ἐγένετο πόλεμος ἐν τῷ οὐρανῷ 7
ἐν ᾧ ὁ Μιχαὴλ καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ ἐπο-
λέμουν κατὰ τὸ δράκοντος, καὶ ὁ δράκων
ἐπολέμει, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ.

Καὶ ἐκ ἰσχύσαν, οὔτε τόπος βρέθη 8
αὐτοῖς ἐπὶ ἐν τῷ οὐρανῷ.

Καὶ ἐβλήθη ὁ δράκων ὁ μέγας, ὁ ὄ- 9
φις ὁ ὀφθαλμικός, ὁ καλέμνος διάβολος
καὶ ὁ σατανᾶς, ὁ πλανῶν πλὴν οἰκουμέ-
νης ὅλης, ἐβλήθη εἰς πλὴν γῆν· καὶ οἱ
ἄγγελοι αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν.

Καὶ ἤκουσα φωνὴν μεγάλην λέ- 10
γουσαν ἐν τῷ οὐρανῷ, Ἀρπὶ ἐγένετο ἡ
σωτηρία καὶ ἡ δυνάμις καὶ ἡ βασιλεία
τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ Χριστοῦ
αὐτοῦ· ὅτι κατεβλήθη ὁ κατηγορὸς τῶν
ἀδελφῶν ἡμῶν, ὁ κατηγορῶν αὐτῶν
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας καὶ νυ-
κτός.

Καὶ αὐτοὶ ἐνίκησαν αὐτὸν διὰ τὸ ἅ- 11
μα τοῦ ἀρνίου, καὶ διὰ τὸ λόγον τῆς μαρ-
τυρίας αὐτῶν· καὶ ἐκ ἠγάπησαν πλὴν ψυ-
χῶν αὐτῶν ἀχρεῖ θανάτου.

Διὰ τοῦτο βίβρατε οἱ οὐρανοὶ καὶ 12
οἱ ἐν αὐτοῖς σκλινοῦντες. Οὐαὶ τοῖς κα-
τοικοῦσι τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, ὅτι
κατέβη ὁ διάβολος πρὸς ὑμᾶς ἔχων
θυμὸν μέγαν, εἰδὼς ὅτι ὀλίγον καιρὸν
ἔχει.

ante mulierem parituram, ut quā
peperisset, filium eius deuoraret.

Peperit autem filium masculum,
recturum omnes Gentes virga fer-
rea: & raptus est filius eius ad Deū
& ad thronum eius.

Mulier verò fugit in solitudinē,
ubi habet locum paratum à Deo,
ut illic pascant eam diebus mille
ducentis sexaginta.

Et factum est prælium in cælo:
Michael & Angeli eius præliaban-
tur cum dracone, & draco pugna-
bat, & Angeli eius:

Sed non obtinuerunt, neque lo-
cus eorum amplius inuentus est in
cælo.

Et proiectus est draco ille magn⁹,
serpens ille antiquus qui vocatur
diabolus & Satanas, qui seducit to-
tum terrarum orbem: proiectus, in-
quam, est in terram, & Angeli eius
cum eo projecti sunt.

Et audiui vocem magnam dicen-
tem in cælo, Nūc facta est salus, &
virtus, & regnum Dei nostri, & po-
testas Christi eius: quia deiectus est
accusator fratrum nostrorum, qui
accusabat eos ante conspectū Dei
nostri die ac nocte.

Sed ipsi vicerūt eum propter san-
guinem Agni, & propter sermonē
testimonii sui: & animæ suæ prodi-
gi fuerunt vsque ad mortem.

Propterea lætamini cæli, & qui
habitis in eis. Væ incolis terræ &
maris: nam descendit diabolus ad
vos, iræ magnæ plenus, ut qui scit
se paululum temporis habere.

Apocalypsis

Καὶ ὅτε εἶδεν ὁ δράκων ὅτι ἐβλήθη 13
εἰς τὴν γῆν, ἐδίωξε τὴν γυναῖκα ἣς ἔτεκε
τὸν ἄρρενα.

Καὶ ἐδόθησαν τῇ γυναικὶ δύο πτε-
ρυγες τὰς ἀπὸ τοῦ μεγάλου, ἵνα πέτηται 14
εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, ὅ-
που τρέφεται ἐν εἰκαιρὸν καὶ καιροῖς,
καὶ ἡμῶν καιροῦ, ἀπὸ τοῦ ὅπου τοῦ
ὀφθαλμοῦ.

Καὶ ἔβαλεν ὁ ὄφεις ὀπίσω τῆς γυ- 15
νακὸς ἐκ τοῦ σώματος αὐτοῦ ὕδωρ ὡς
ποταμὸν, ἵνα πλύνῃ ποταμοφόρητον
ποιήσῃ.

Καὶ ἐβοήθησεν ἡ γῆ τῇ γυναικὶ, καὶ 16
ἠνοῖξεν ἡ γῆ τὸ σῶμα αὐτῆς, ἵνα κατέπε-
σεν τὸν ποταμὸν ὃν ἔβαλεν ὁ δράκων ἐκ τοῦ
σώματος αὐτοῦ.

Καὶ ὠργίσθη ὁ δράκων ἐπὶ τῇ γυ- 17
νακῇ, καὶ ἀπῆλθε ποιῆσαι πόλεμον
μὲν τῶν λοιπῶν τοῦ σπέρματος αὐτῆς,
τῶν τηρουμένων τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ,
καὶ ἐχόντων τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ.

Καὶ ἐστάτω ἐπὶ τὴν ἄμμον τῆς 18
θαλάσσης.

Κεφάλαιον 13

ΚΑΙ εἶδον ἐκ τῆς θαλάσσης θη- 1
ρεῖαν ἀναβαῖνον, ἔχον κεφαλὰς
ἐπὶ καὶ κέρατα δέκα· καὶ ἐπὶ τὰ κε-
ράτων αὐτῆς δέκα διαδήματα, καὶ ἐπὶ
τὰς κεφαλὰς αὐτῆς ὄνομα βλασφη-
μίας.

Καὶ τὸ θηρίον ὃ εἶδον ὡς ὄμιον παρ 2
δάλει, καὶ οἱ πόδες αὐτῆς ὡς ἀρκτῆ,
καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ὡς σῶμα λέοντος· καὶ
ἔδωκεν αὐτῷ ὁ δράκων τὴν δυνάμιν
αὐτοῦ καὶ τὸ θρόνον αὐτοῦ, ἵνα ἔξουσίαν
μεγάλην.

Καὶ εἶδον μίαν τὴν κεφαλὴν αὐτῆς ὡς 3
ἐσφαγμένην εἰς θάνατον· ἡ πληγὴ
τῆς θανά-

Quū igitur vidisset draco se pro-
iectum esse in terram, persequutus
est mulierem quæ pepererat ma-
sculum.

Sed datæ sunt mulieri alæ duæ
aquilæ magnæ, ut volet à conspe-
ctu serpentis in desertum, in locū
suum, ubi alitur per tempus & tem-
pora, & dimidium temporis.

Eiecit autem serpens ex ore suo
post mulierem, aquam tāquam flu-
men, ut eam faceret rapi à flumine

Sed succurrit terra mulieri, ape-
ruitque terra os suum, & absorbuit
flumen quod eiecerat draco ex ore
suo.

Iratus est igitur draco aduersus
mulierem: & abiit ut gereret bellū
cum reliquis ex semine eius, custo-
dientibus mandata Dei, & habentibus
testimonium I E S V Christi.

Stetitque super arenam maris.

Cap. XIII.

Τὸν Μ εἶδον ἐκ τοῦ θαλάσσης ἀνέ-
βαινον, ἥτις ἔχει κεφαλὰς
ἐπὶ καὶ κέρατα δέκα: καὶ ἐπὶ τὰ κε-
ράτα αὐτῆς ἔσονται δέκα διαδήματα,
καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῆς ὄνομα βλασφη-
μίας.

Erātque hæc bestia quam vidi, si-
milis pardo, & pedes eius ut pedes
ursi, & os eius ut os leonis. dedit
autem ei draco virtutem suam, &
thronum suum, & potestatem ma-
gnam.

Et vidi unū ex capitib⁹ eius quasi
lethaliter cæsum: sed ipsius plaga
lethalis

ἡ θανάτου αὐτοῦ ἐθεραπεύθη· καὶ ἐθαύ-
μασεν ὅλη ἡ γῆ ὀπίσω τοῦ θηρίου.

Καὶ προσεκύνησαν τῷ δράκοντι, 4
ὃς ἔδωκεν ἐξουσίαν τῷ θηρίῳ· καὶ προσ-
εκύνησαν τὸ θηρίον, λέγοντες, Τίς ὅ-
μοιος τῷ θηρίῳ; τίς δύναται πολεμῆ-
σαι μετ' αὐτοῦ;

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ σῶμα λαλοῦν με- 5
γάλα καὶ βλασφημίας· ἔδωκεν αὐτῷ
ἐξουσία ποιῆσαι μύῃας τεσσαρεσθον-
τα δύο.

Καὶ ἤνοιξε τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς βλασφη 6
μίαν πρὸς τὸ Θεόν, βλασφημήσας τὸ
ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τὸ σκηνώσας αὐτοῦ, καὶ
τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ σκηνούντας.

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ πόλεμον ποιῆσαι μετ' 7
τῶν ἁγίων, καὶ νικῆσαι αὐτοὺς· καὶ ἐδόθη
αὐτῷ ἐξουσία ἐπὶ πᾶσαν φυλὴν καὶ
γλῶσσαν καὶ ἔθνος.

Καὶ προσκυνοῦσιν αὐτῷ πάντες 8
οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν οὐ γέ-
γραπται τὰ ὀνόματα ἐν τῇ βίβλῳ τῆς
ζωῆς τοῦ θρόνου τοῦ ἐσφαγμένου, ἀπὸ κα-
ταβολῆς κόσμου.

Εἴπῃς ἔχ' οἱ, ἀκουσάτω.

Εἴπῃς αἰχμαλωσίαν σὺν ἀγάθῃ, ἡς αἰ- 10
χμαλωσίαν ὑπαγάθῃ· εἴπῃς ἐν μαχαί-
ρᾳ ἀποκτενεῖ, δεῖ αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ ἀ-
ποκτανθῆναι. ὧς δὲ ὅστιν ἡ ὑπομονὴ καὶ
ἡ πίστις τῶν ἁγίων.

Καὶ εἶδον ἄλλο θηρίον ἀναβαῖνον 11
ἐκ τῆς γῆς, ἔειχε κέρατα δύο ὅμοια
θρίον· καὶ ἐλάλει ὡς δράκων.

Καὶ πᾶσι τοῖς ἐξουσίαι τοῦ πρώτου θη- 12
ρίου πᾶσαν ποιεῖ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ
ποιεῖ πᾶσι γλῶσσαι καὶ τοῖς κατοικοῦν-
τες ἐν αὐτῇ ἵνα προσκυνοῦσιν τὸ θηρίον
τὸ πρῶτον, οὗ ἐθεραπεύθη ἡ πληγὴ τοῦ
θανάτου αὐτοῦ.

lethalis curata est: & admirans vni-
uersa terra sequuta est bestiam.

Et adorarunt draconem qui dedit
potestatem bestiae: & adorarunt be-
stiam, dicentes, Quis similis bestiae?
quis poterit pugnare cum ea?

Datumque est ei os loquēs magna
& blasphemias: & data est ei pote-
stas agendi menses quadraginta-
duos.

Aperuit igitur os suum ad blas-
phemiam aduersus Deum, ut con-
iitiis afficeret nomen eius, & taber-
naculum eius, & eos qui in caelo ha-
bitant.

Sed & datum est ei bellum gerere
cum Sanctis, & eos vincere: & data
est ei potestas in omnem tribum,
& linguam, & gentem.

Itaque adorabunt eam omnes in-
colae terrae, quorum non sunt scri-
pta nomina in libro vitae Agni il-
lius mactati iam inde à iactis mun-
di fundamentis.

Siquis habet aurem, audiat.

Siquis in captiuitatem ducit, in
captiuitatem abibit: || siquis gladio
occiderit, oportet eum gladio oc-
cidi: hic est patientia & fides San-
ctorum.

Deinde vidi aliam bestiam ascen-
dentem ex terra, habentem cornua
duo similia Agni: sed loquebatur
ut draco.

Ea verò potestatem prioris be-
stiae omnem exercet in conspectu
eius, & facit ut terra & ipsius inco-
lae adorent bestiam illam primam,
cuius curata fuerat plaga lethalis.

¶¶¶.

Apocalypsis

Καὶ ποιεῖ σημεῖα μεγάλα, ἵνα καὶ 13
πῦρ ποιῇ καταβάγειν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς
τὴν γῆν ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου.

Edítque signa magna, adeo vt e-
tiam ignem faciat è cælo descende-
re in terram in conspectu hominũ.

Καὶ πλανᾷ τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ 14
τῆς γῆς, διὰ τὰ σημεῖα ἃ ἐδόθη αὐτῷ
ποιῆσαι ἐνώπιον τοῦ θείου· λέγων τοῖς
κατοικοῦσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ποιῆσαι εἰκό-
να τῷ θείῳ ὃ ἔχει τὴν πληγὴν τῆς μα-
χαίρας, ἥ ἐστιν.

Et seducit incolas terræ, propter
signa quæ datum est ei vt faciat in
conspectu bestię: dicens incolis ter-
ræ vt faciant imaginem bestię quæ
gladio vulnerata fuit, sed reuixit.

Καὶ ἐδόθη αὐτῷ δοῦναι πνεῦμα τῇ 15
εἰκόνι τοῦ θείου, ἵνα ἔλαλήσῃ ἡ εἰκὼν
τοῦ θείου, καὶ ποιήσῃ, ὅσοι δὲ μὴ περ-
κυνήσωσι τὴν εἰκόνα τοῦ θείου, ἵνα ἀπο-
κτανθῶσι.

Datũmque est ei vt animaret ima-
ginem bestię, vt etiã loquatur ima-
go bestię, & faciat vt quicunque
non adorarint imaginem bestię,
occidantur.

Καὶ ποιεῖ πάντας, τοὺς μικροὺς καὶ 16
τοὺς μεγάλους, ἔτι τοὺς πλουσίους ἔτι τοὺς
πτωχοὺς, καὶ τοὺς ἐλεύθεροὺς καὶ τοὺς
δούλους, ἵνα δώσῃ αὐτοῖς χάραγμα ἐπὶ
τοῦ χερὸς αὐτοῦ τῆς δεξιᾶς, ἢ ἐπὶ τῶν
μετώπων αὐτῶν.

Sed & facit vt omnes, parui &
magni, diuites & pauperes, liberi
& serui accipiant characterem in
manu sua dextra, aut in frontibus
suis:

Καὶ ἵνα μή τις διώκῃται ἀγοράσαι ἢ 17
πωλῆσαι, εἰ μὴ ὁ ἔχων τὸ χάραγμα, ἢ
τὸ ὄνομα τοῦ θείου, ἢ τὸν ἀριθμὸν τοῦ
ὀνόματος αὐτοῦ.

Et nequis possit emere aut ven-
dere, nisi qui habeat characterem,
aut nomẽ bestię, aut numerũ nomi-
nis eius.

Ὡδε ἡ σοφία ἐστίν· ὁ ἔχων τὸν νοῦν, 18
ψηφισάτω τὸν ἀριθμὸν τοῦ θείου· ἀρι-
θμὸς γὰρ ἀνθρώπου ἐστὶ καὶ ὁ ἀριθμὸς
αὐτοῦ, χξϛ'.

Hic sapientia est. Qui intelligen-
tia præditus est, cõputet numerum
bestię. numerus enim hominis est:
& numerus eius, sexcenta sexaginta-
ta sex.

Κεφάλαιον ιδ'

ΚΑΙ εἶδον, καὶ ἰδοὺ θρόνον ἐστῆκεν 1
ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ
ἑκατὸν τεσσαρὰ χίλιαι
δυνάμεις, ἔχουσαι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

Cap. XIII.
TVM aspexi, & ecce, aderat A-
gnus stans super montem Sion,
& cum eo centũ quadragintaqua-
tuor millia, habentia nomen Patris
eius scriptum in frontibus suis.

Καὶ ἤκουσα φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ 2
ὡς φωνὴν ὕδατων πολλῶν, ἔτι ὡς φω-
νὴν βροντῆς μεγάλης. ἔτι φωνὴν ἤκου-
σαι κιθαρωδῶν κιθαριζόντων ἐν ταῖς
κιθάραις αὐτῶν.

Et audiui vocem è cælo tanquam
vocem aquarum multarum, & tan-
quam sonum tonitruui magni. & vo-
cem audiui citharædorum pulsan-
tium citharas suas:

Καὶ ἄδουσιν ὡς ὠδὸν καὶ ὠδὸν ἐνώ-
πιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν πνεύ-
ρων ζώων καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ
οὐδεὶς ἠδυνάτο μαθεῖν τὴν ὠδὸν εἰ
μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χί-
λιάδες, οἱ ἡγερασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς.

Οὗτοί εἰσιν οἱ μὲν γυναικῶν ἐκ ἐμοῦ 4
λυώθησαν· παρθένοι γὰρ εἰσιν. οὗτοί εἰ-
σιν ὁ ἀκολουθοῦντες τῷ θρόνῳ ὅπου
ἐστὶ ἡ ἀνάγη· οὗτοι ἡγεράθησαν ἀπὸ
τῶν ἀνθρώπων, ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῶ
θρόνου.

Καὶ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν οὐκ ἔστι 5
δολος· ἄμαρτοι γὰρ εἰσιν ἐνώπιον τοῦ
θρόνου τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον πετόμενον 6
ἐν μεσουρανήματι, ἔχοντα βιβλίον
αἰώνιον, βιβλίον τὸ καποικουῦν
ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν
καὶ γλῶσσαν ἐλαόν·

Λέγοντα ἐν φωνῇ μεγάλῃ, Φοβή- 7
θητε τὸν Θεόν, καὶ δοτε αὐτῷ δόξαν, ὅτι
ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ κρίσεως αὐτοῦ. Ἐπε-
κυνήσατε τῷ ποιήσαντι τὸν οὐρανὸν καὶ
τὴν γῆν καὶ θάλασσαν καὶ πηγὰς ὑ-
δάτων.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἠκολούθησε, 8
λέγων, Επεσεν, ἐπεσε Βαβυλὼν, ἡ
πόλις ἡ μεγάλη· ὅτι ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυ-
μοῦ τῆς πορνείας αὐτῆς πεπόνηκε πᾶν-
τα ἔθνη.

Καὶ τρίτος ἄγγελος ἠκολούθησεν 9
αὐτοῖς, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλῃ, Εἰπὲ
τὸ θείον περικλυθεῖ, καὶ ἡ εἰκόνα αὐ-
τοῦ, καὶ λαμβάνει χάραγμα ἐπὶ τῇ με-
τώπῳ αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ,

Καὶ αὐτὸς πίπτει ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυ- 10
μοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ κεκρασμένου ἀκράτου
ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ. Ἐβασί-
λει ἐν πυρὶ καὶ θίγῃ ἐνώπιον

Et canentium quasi canticum no-
uum ante thronū, & ante quatuor
animalia, & Senes: neque quisquā
poterat discere canticum illud, nisi
illa centum quadragintaquatuor
millia, ii *videlicet* qui empti sunt ē
terra.

Hi sunt qui cum mulieribus non
sunt inquinati: virgines enim sunt.
hi sequuntur Agnum quocunque
ierit: hi empti sunt ex hominibus,
primitiæ Deo & agno *sacræ*.

Et in quorum ore non est inuen-
tus dolus: sunt enim inculpati ante
thronum Dei.

Deinde vidi alium Angelum vo-
lantem per medium cæli, habentē
Euangelium æternum, vt euange-
lizaret incolis terræ, & omni genti
& tribui, & linguæ, & populo:

Dicentem magna voce, || Timete
Deum, & ei tribuite gloriam: nam
venit hora iudicii eius: & adorete
eum || qui fecit cælum & terram &
mare & fontes aquarum:

Et alius Angelus sequutus est, di-
cens, || Cecidit, cecidit Babylō, vrbs
illa magna, quia vinum iræ scorta-
tionis suæ potādum præbuit omni-
bus gentibus.

Et tertius Angelus sequutus est
illos, dicens voce magna, Siquis
adorauerit bestiā, & imaginem ei-
us, & acceperit characterem in frō-
te sua aut in manu sua,

Bibet hic quoq; ex vino iræ Dei,
ex mero *inquām*, infuso in poculū
iræ ipsius: & cruciabitur igne & sul-
phure in conspectu

¶¶¶.

Psal. 145. 6

Act. 14. 15

Esa. 21. 9
Jerem. 51. 8
infra. 18. 2

Apocalypsis

τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἐνώπιον τοῦ ἁρνίως.

Angelorum sanctorum, & ante cōspectum Agni.

Καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐ-
τῶν ἀναβαίνει εἰς αἰῶνας αἰώνων. καὶ
ἐκ ἐργασίαν ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυ-
κτός. ὁ πνεύματι πνεύματι τὸ θεῖον καὶ
τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ εἶπε λαμβάνει τὸ
χάρισμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

Et fumus cruciatus eorum ascē-
det in secula seculorum: nec habe-
bunt requiem die nec nocte qui a-
dorant bestiam & imaginem eius,
& si quis acceperit characterē no-
minis eius.

Ὡς ἐπομνή τῶν ἁγίων ἐστίν. ὡς δὲ
οἱ τηροῦντες τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, καὶ
τὴν πίσιν Ἰησοῦ.

Hic tolerantia sanctorum est: hic
qui obseruant mandata Dei, & fi-
dem Iesu.

Καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
λεγουσῆς μοι, γράψον, Μακάριοι οἱ νέ-
κροι οἱ ἐν Κυρίῳ ἀποθνήσκοντες ἀπάρ-
π. Ναὶ λέγει τὸ πνεῦμα, ἵνα ἀναπαύ-
σωνται ἐκ τῆς κόπης αὐτῶν. τὰ ἔργα
αὐτῶν ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν.

Tunc audiui vocē è cælo, dicen-
tem mihi, Scribe, Beati posthac
mortui, *ii inquam* qui Domini cau-
sa moriuntur. Etiam dicit Spiritus:
quoniam requiescunt à laboribus
suis, & opera eorum sequuntur eos.

Καὶ εἶδον, ἔϊδον νεφέλη λευκήν, καὶ
ἐπὶ τὴν νεφέλῃ καθήμενος ὁμοῖος
ἦν ἀνθρώπου, ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς
αὐτοῦ στεφανὸν χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χε-
ρὶ αὐτοῦ δρέπανον ὀξύ.

Aspexi autem, & ecce *aderat* nu-
bes candida: & super nubem fede-
bat *quidam* similis homini, habens
in capite suo coronam auream, &
in manu sua falcem acutam.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ
ναοῦ, κράζων ἐν μεγάλῃ φωνῇ τῷ κα-
θήμενῳ ἐπὶ τῆς νεφέλης, Πέμψον τὸ
δρέπανόν σου, καὶ θέρισον· ὅτι ἤλθε σοι ἡ
ὥρα τοῦ θερίσαι· ὅτι ἐξηρανθὴ ὁ θερι-
σμός τῆς γῆς.

Et alius Angelus prodiit è tēplo,
clamans voce magna ad eum qui
insidebat nubi, *Mitte falcem tuā,*
& mete: quia venit tibi hora vt me-
tas: nam aruit *messis* terræ.

Καὶ ἔβαλεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῇ
νεφέλῃ τὸ δρέπανον αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν.
καὶ ἐθερίσθη ἡ γῆ.

Misit igitur is qui insidebat nubi
falcem suam in terram: & demessa
est terra.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ
ναοῦ τοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἔχων καὶ αὐτὸς
δρέπανον ὀξύ.

Tum alius Angelus prodiit è tē-
plo quod est in cælo, habens & ipse
falcem acutam.

Καὶ ἄλλος ἄγγελος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ
συναγωγίου, ἔχων ἐξουσίαν ἐπὶ τὸ πυρὸς·
ἔφωνησε κραυγὴ μεγάλη τῷ ἔχοντι
τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ, λέγων, Πέμψον
τὸ δρέπανον τὸ ὀξύ, ἵνα βύβησιν τοὶ
βοῦνας.

Et alius Angelus prodiit ab alta-
ri, habens potestatem in ignem: &
clamavit voce magna ad eum qui
habebat falcem acutam, dicēs, Mi-
tte falcem tuam acutam, & vinde-
mia botros - -

τῆς ἀμπέλης τῆς γῆς, ὅπ' ἤκμασαν αἱ
σαφυλαὶ αὐτῆς.

Καὶ ἔβαλεν ὁ ἀγγελος τὸ δρέπανον ¹⁹
αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν, ἃ ἐτρύγησε ἀμπε-
λον τῆς γῆς, ἃ ἔβαλεν εἰς τὸ λίαν ὄν τῷ θυ-
μοῦ τοῦ Θεοῦ τὴν μεγάλην.

Καὶ ἐπατήθη ἡ ληνὸς ἔξω τῆ πόλεως, καὶ ²⁰
ἔξηλθεν αἷμα ἐκ τῆς ληνὸς ἀλλοῦ τῆς χαλι-
νῶν τῶν ἵππων, ὅπου σάδιων χιλίων ἔξα-
κοσίων. Κεφάλαιον ιε'

ΚΑΙ εἶδον ἄλλο σημεῖον ἐν τῷ οὐρα-
νῷ μέγα καὶ θαυμαστὸν, ἀγγέλους ἐ-
πτά, ἔχοντας πληγὰς ἐπὶ τὰς ἐσχάτας, ὅ-
τι ἐν αὐταῖς ἐτελέσθη ὁ θυμὸς τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εἶδον ὡς θάλασσαν ὑαλίνην
μεμιγμένην πυρὶ. ἃ τοὺς νικῶντας ἐκ ²
τοῦ θανάτου καὶ ἐκ τῆς εἰκόνος αὐτοῦ καὶ
ἐκ τοῦ χαρακματος αὐτοῦ, ἐκ τοῦ θρι-
θμοῦ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἔσταντες ἐπὶ τῇ
θάλασσῃ τῇ ὑαλίνῃ, ἔχοντας κιθά-
ρας τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ᾄδουσιν πᾶν ὡδὴν Μωσέως
δούλου τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ὡδὴν τοῦ Ἀρ-
νίου, λέγοντες, Μεγάλα ἃ θαυμαστά
τὰ ἔργα σου, Κύριε ὁ Θεὸς ὁ παντοκρά-
τωρ· δίκαια ἃ ἀληθινὰ αἱ ὁδοί σου, ὁ
βασιλεὺς τῶν ἁγίων.

Τίς οὐ μὴ φοβηθῇ σε, Κύριε, καὶ δο- ⁴
ξάσῃ τὸ ὄνομά σου; ὅτι μόνος ὁσίος· ὅπ'
πάντα τὰ ἔθνη ἠξιοῦσι καὶ προσκυνησου-
σιν ἐνώπιόν σου· ὅτι τὰ δικαιώματά σου
ἐφανερώθησαν.

Καὶ μὲν ταῦτα εἶδον, καὶ ἰδοὺ ἡνοίγη ὁ να- ⁵
ὸς τοῦ σκηνῆς καὶ μάρτυρές ἐν τῷ ἔρειπῳ.

Καὶ ἔξηλθον ⁶ ἐπὶ τὰ ἀγγέλους ἔχοντας
τὰς ἐπτά πληγὰς, ἐκ τοῦ ναοῦ, ἐνδεδυμέ-
νοι λίνον καθαρόν καὶ λαμπρόν, ἃ περι-
εζωσμένοι περὶ τὰ στήθη ζώνας χρυσεῖς.

Καὶ ἐν ἐκ τῶν πεσάρον ζώων ἔδωκε ⁷
τοῖς ἐπὶ τὰ ἀγγέλους ἐπὶ τὰ φιάλας χρυσεῖς,

vineæ terræ: nam maturæ sunt eius
vux.

Misit igitur Angelus falcem suā
acutam in terram, & vindemiauit
vineam terræ, & misit in magnum
illum lacum iræ Dei.

Et calcatus est lacus extra ciuita-
tem: exiuitque sanguis ἐς lacumque
ad frænos equorum, per stadia mil-
le sexcenta.

Cap. XV.

DEinde vidi aliud signū in cæ-
lo magnū & admirabile, An-
gelos septem, habentes plagas se-
ptem vltimas, quoniam per illas
expleta est ira Dei.

Et vidi tanquam mare vitreum,
mixtum igni: & eos qui victoriam
reportāt ex bestia & imagine eius,
& caractere eius, ex numero no-
minis eius, stantes apud mare vi-
treum, ἃ habentes citharas Dei:

Qui etiam cantabant canticum
Mosis serui Dei, & canticū Agni,
dicentes, Magna & mirabilia sunt
opera tua, Domine Deus omnipo-
tens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ,
rex sanctorum.

¶ Quis non timebit te, Domine,
& glorificabit nomen tuum? nam
solus sanctus es. nam omnes gen-
tes venient & adorabūt coram te:
nam iudicia tua patefacta sunt.

Et post hæc aspexi, & ecce aper-
tum est templum Tabernaculi te-
stimonii in cælo.

Et prodierunt ἐς templum septem
Angeli, habentes septem plagas, in-
duti lino puro & candido, & præ-
cincti circa pectora zonis aureis.

Et vnum ex quatuor animalibus
dedit septē Angelis phialas aureas,

ss. iij.

Apocalypsis

γεμούσας τὸ θυμὸς τοῦ Θεοῦ τὸ ζῶντος εἰς
τοῦ αἰῶνος τῶν αἰώνων.

Καὶ ἐγεμίσθη ὁ ναὸς καπνὸς ἐκ τῆς 8
δοξῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως
αὐτοῦ· καὶ οὐδεὶς ἠδυνάτο εἰσελθεῖν εἰς
τὸν ναὸν, ἀλλ' ἔχει τελευτῶσιν αὐτὸν ἐπὶ πλῆ-
ρας τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγέλων.

Κεφάλαιον 15

ΚΑΙ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ 1
τοῦ ναοῦ, λεγούσης τοῖς ἐπὶ τῶν ἀγγέλων,
Υπάγετε, καὶ ἐκχεάτε τὰς φιάλας τὰς
θυμὸς τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν γῆν.

Καὶ ἀπῆλθεν ὁ πρῶτος, καὶ ἔχευε 2
τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἐ-
γένετο ἔλκος κακὸν καὶ πονηρὸν εἰς τοὺς
ἀνθρώπους τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα τοῦ
θηρίου, καὶ τοὺς τῇ εἰκόνι αὐτοῦ προσ-
κυνοῦντας.

Καὶ ὁ δεύτερος ἀγγελὸς ἔχευε τὴν 3
φιάλην αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ
ἐγένετο αἷμα ὡς νεκροῦ καὶ πᾶσα ψυχὴ
ζῶσα ἀπέθανεν ἐν τῇ θαλάσσῃ.

Καὶ ὁ τρίτος ἀγγελὸς ἔχευε τὴν φιά- 4
λην αὐτοῦ εἰς τοὺς ποταμούς καὶ εἰς τὰς πη-
γάς τῶν ὑδάτων· καὶ ἐγένετο αἷμα.

Καὶ ἤκουσα τὸν ἀγγέλου τῶν ὑδάτων 5
λέγοντος, Δίκαιος, Κύριε, εἰ, ὅ ὦν, καὶ ὁ
κύριος, καὶ ὁ ὅσιος, ὅτι ταῦτα ἐκρίνας·

Ὅτι αἷμα ἁγίων καὶ προφητῶν ἔχε- 6
υεν, καὶ αἷμα αὐτοῖς ἔδωκας πίνειν. Ἄ-
γγελοι γὰρ εἰσι.

Καὶ ἤκουσα ἄλλου ἐκ τοῦ θυσαση- 7
είου, λέγοντος, Ναὶ Κύριε ὁ Θεὸς ὁ
παντοκράτωρ, ἁληθινὰ καὶ δίκαια αἱ
κρίσεις σου.

Καὶ ὁ τέταρτος ἀγγελὸς ἔχευε τὴν 8
φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἥλιον· καὶ ἐ-
δόθη αὐτῷ καυμαῖσαι τοὺς ἀνθρώ-
πους ἐν πυρὶ.

Καὶ ἐκαυματίσθησαν 9 ἀνθρώποι

plenas iræ Dei viuentis in secula
seculorum.

Et impletum est templum fumo
prodeunte à maiestate Dei, & à vir-
tute eius: nec quisquam poterat in-
gredi in templum, donec expleretur
septem plagæ septē Angelorū.

Cap. XVI.

Τὺν ἀκούειν vocem magnam ἐ
templo, dicentem septem An-
gelis, Ite, effundite septem phialas
iræ Dei in terram.

Abiit igitur primus *Angelus*, &
effudit phialam suam in terram: fa-
ctumque est vulnus malum ac no-
xium aduersus homines qui habe-
bāt characterem bestię, & eos qui
adorabant imaginem eius.

Deinde secundus *Angelus* effu-
dit phialam suam in mare, factum-
que est quasi sanguis cadaueris: &
quodcūque animal viuebat in ma-
ri mortuum est.

Τὺ tertius *Angelus* effudit phia-
lam suam in flumina & in fontes
aquarum: & factæ sunt sanguis.

Et audiui Angelum aquarum di-
centem, Iustus es Domine, Qui es,
& Qui eras, & Sanctus, quia hæc
iudicasti:

Quia, *inquā*, sanguinem sancto-
rum & Prophetarum effuderunt,
& sanguinem eis dedisti ad biben-
dum. digni enim sunt.

Et audiui alium ἐ sanctuario di-
centem, Etiā Domine Deus omni-
potens, vera & iusta iudicia tua.

Postea quartus *Angelus* effudit
phialam suam in solem, & datum
est ei æstu affligere homines per i-
gnem.

Et æstuauerunt homines -

καὶ μα μέγα, καὶ ἐβλασφήμησαν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐχόντος ἐξουσίαν ἐπὶ τὰς πληγὰς ταύτας· καὶ οὐ μετενόησαν δοῦναι αὐτῷ δόξαν.

Καὶ ὁ πέμπτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸ θρόνον τοῦ θειοῦ· καὶ ἐχλύετο ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσκοτμήθη· καὶ ἐμασῶντο τὰς γλώσσας αὐτοῦ ἐκ τοῦ πόνου.

Καὶ ἐβλασφήμησαν τὸ Θεὸν ποιοῦν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν αὐτῶν καὶ ἐκ τῶν ἐλκῶν αὐτῶν· καὶ οὐ μετενόησαν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν.

Καὶ ὁ ἕκτος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ποταμὸν τὸν μέγαν, τὸν Εὐφράτην· καὶ ἐξηράνθη ὁ ὕδωρ αὐτοῦ, ἵνα ἐποικισθῇ ἡ ὁδὸς τοῦ βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου.

Καὶ ἔδον ἐκ τοῦ σώματος τοῦ δράκοντος, ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θειοῦ, καὶ ἐκ τοῦ σώματος τοῦ ψευδοπροφήτου πνύματα τρία ἀκάθαρτα ὅμοια βατράχοις.

Εἰσὶ γὰρ πνύματα δαιμόνων ποιοῦντα σημεῖα, ἃ ἐκπορεύεται ἐπὶ τοῦ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, σὺν αἰχμῇ αὐτοῖς εἰς πόλεμον τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ ποιοῦντος παντοκράτορος.

Ἰδοὺ, ἔρχομαι ὡς κλέπτης. Μακάρι οὖν ὁ ῥηγνῶν, καὶ τηρῶν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἵνα μὴ γυμνὸς περιπατῇ, καὶ βλέπωσι τὴν ἀχρυσίνην αὐτοῦ.

Καὶ σὺνήγαγον αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τὸν καλούμενον Εβραϊστὶ Ἀρμαγεδδών.

Καὶ ὁ ἕβδομος ἄγγελος ἐξέχεε τὴν φιάλην αὐτοῦ εἰς τὸν αἶρα· καὶ ἐγένετο φωνὴ μεγάλη ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ τοῦ θρόνου, λέγουσα, Γέγονε.

Καὶ ἐχλύοντο φωναὶ καὶ βρονταί, καὶ σεισμός ἐγένετο μέγας,

æstu magno, & blasphemarunt nomen Dei habentis potestatem in has plagas: neque resipuerunt ut da-
rent ei gloriam.

Tum quintus Angelus effudit phialam suam super thronum bestiae: & factum est regnum eius tenebrosum: & mandebant linguas suas præ dolore:

Et blasphemarunt Deum cæli præ doloribus suis & vlceribus suis: nec resipuerunt ab operibus suis.

Tum sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnū, nempe Euphratem: & siccata est aqua eius, ut pararetur via regum ab ortu solis aduentantium.

Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestiae, & ex ore pseudoprophetae illius tres impuros spiritus similes ranis prodeuntes..

Sunt enim spiritus dæmoniorum edentes signa, qui abeunt ad reges terræ & totius mundi, ut congregent eos ad prælium magni illius diei Dei omnipotentis.

Ecce, venio || ut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videantur vereda ipsius.

Congregarunt igitur eos in locum qui vocatur Hebraicè Arma-geddō.

Tum septimus Angelus effudit phialam suam in aerem: & prodiit vox magna ex templo cæli, à throno, dicens, Factum est.

Factique sunt sonitus, & fulgura, & tonitrua: & terræmotus factus est magnus, - -

Apocalypsis

οἱ οὐκ ἐχρύνετο ἀφ' οὗ οἱ ἄνθρωποι ἐ-
χρύνοντο ἐπὶ τῆς γῆς, πληκοῦτος σφισμὸς
οὕτω μέγας.

Καὶ ἐχρύνετο ἡ πόλις ἡ μεγάλη εἰς 19
τρεῖς μέρη, καὶ αἱ πόλεις τῶν ἐθνῶν ἐ-
πεσον· καὶ Βαβυλῶν ἡ μεγάλη ἐμνήσθη
ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, δοῦναι αὐτῇ τὸ ποτή-
ριον τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τῆς ὀργῆς
αὐτοῦ.

Καὶ πάντα νῆσος ἐφυγε, καὶ ὄρη οὐχ 20
εἰρέθησαν.

Καὶ χάλαζα μεγάλη ὡς ταλαντι- 21
αῖα καταβάλλει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοὺς
ἄνθρωποις· ἐβλασφήμησαν οἱ ἄν-
θρωποι τὸν Θεὸν ἐκ τῆς πληγῆς τῆς χα-
λάζης· ὅτι μεγάλη ἐστὶν ἡ πληγὴ αὐτῆς
σφόδρα.

Κεφάλαιον ιζ'

ΚΑΙ ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν ἐπὶ ἀγγέλων 1
τῶν ἐχόντων τὰς ἐπὶ φιάλας, ὃς
ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων μοι, Δεῦρο,
δείξω σοι τὸ κρῖμα τῆς πόρνῆς τῆς με-
γάλης, τῆς κατηρμένης ἐπὶ τῶν ὑδά-
των τῶν πολλῶν.

Μεθ' ἧς ἐπόρνυσαν οἱ βασιλεῖς τῆς 2
γῆς, καὶ ἐμεθύθησαν ἐκ τοῦ οἴνου τῆς
πορνείας αὐτῆς οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν.

Καὶ ἀπήνεγκέ με εἰς ἔρημον ἐν πνύ- 3
ματι, καὶ εἶδον γυναῖκα κατηρμένην
ἐπὶ θρόνον κόκκινον, γέμον ὀνομάτων
βλασφημίας, ἔχον κεφαλὰς ἐπὶ καὶ
κέραια δέκα.

Καὶ ἡ γυνὴ ἡ περικελευμένη πορφύ- 4
ρα καὶ κοκκίνῳ, καὶ κεχρυσωμένη χρυ-
σῷ ἐκ λίθων πρίων καὶ μύρτα εἴπαις, ἔχου-
σα χρυσοῦ ποτήριον ἐν τῇ χειρὶ αὐτῇ,
γέμον βδελυγμάτων καὶ ἀκαθάρτητος
πορνείας αὐτῆς.

Καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ὄνομα 5
γεγραμμένον, Μυστήριον, Βαβυλῶν

qualis nunquam fuit ex quo homi-
nes fuerunt super terram, terræmo-
tus *inquam* adeo magnus.

Et dirupta est vrbs illa magna in
tres partes, & ciuitates Gētium ce-
ciderunt: & Babylon magna venit
in memoriam ante Deum, vt præ-
beret ei poculum indignationis
iræ suæ.

Et omnis insula fugit, & montes
non sunt inuenti.

Et grando magna, quasi talenta-
ria, descendit è cælo in homines: &
blasphemarunt Deū homines pro-
pter plagam grandinis: quoniā ma-
gna fuit plaga eius vehementer.

Cap. XVII.

TV M venit vnus ex septem An-
gelis qui habebant septē phia-
las, & loquutus est mecum, dicens
mihi, Heus tu, ostēdam tibi damna-
tionem meretricis magnæ, seden-
tis super aquas multas:

Cum qua scortati sunt reges ter-
ræ, & cuius scortationis vino ine-
briati sunt incolæ terræ.

Quūque me per spiritū in de-
sertum transtulisset, vidi mulierem
insidentem bestię coccinæ, plenæ
nominibus blasphemię, habēti ca-
pita septem, & cornua decem.

Erat autem mulier illa amicta
purpura & cocco, & inaurata auro
& lapidibus pretiosis & margari-
tis, habens poculum aureum in ma-
nu sua, plenum abominationibus
& immunditia scortationis suæ:

Et in fronte sua nomen scriptum,
Mysterium, Babylon - -

ἡ μεγάλη, ἡ μήτηρ τῶν πορνῶν καὶ τῶν
βδελυγμάτων τῆς γῆς.

Καὶ εἶδον τὴν γυναῖκα μεθύουσαν 6
ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἁγίων, καὶ ἐκ τοῦ αἵ-
ματος τῶν μαρτύρων Ἰησοῦ. καὶ ἐθαύμα-
σα, ἰδὼν αὐτὴν, θαῦμα μέγα.

Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος, Διατί ἐθαύ- 7
μασας; ἐγὼ σοι ἐρῶ τὸ μυστήριον τῆς
γυναῖκος, καὶ τὸ θείου καὶ βασιζοντος
αὐτῆς, καὶ ἔχοντος τὰς ἐπὶ αὐτῆς κεφαλὰς καὶ
τὰ δέκα κέρατα.

Θερίον ὃ εἶδες, ἡ, καὶ ἐκ ἐστὶ καὶ 8
μυήσει ἀναβαίνειν ἐκ τῆς ἀβύσσου, καὶ
εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει. καὶ θαυμαστοί
ταῖς κατοικουσίν τῇ τῆς γῆς, (ὧν
οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα ἐπὶ τῷ βι-
βλίῳ τῆς ζωῆς ἀπὸ καταβολῆς κό-
σμου) βλέποντες τὸ θερίον, ὅτι ἡ, καὶ ἐκ
ἐστὶ, καὶ πέρ ἐστιν.

Ὡδε ὁ νοῦς ὁ ἔχων σοφίαν. Αἱ ἐπὶ αὐτῇ 9
κεφαλῇ, ὅρῃ εἰσὶν ἐπὶ αὐτῇ, ὅπου ἡ γυνὴ
καθίσταται ἐπ' αὐτῇ.

Καὶ βασιλεῖς ἐπὶ αὐτῇ εἰσὶν· οἱ πέντε ἐ- 10
πεσαν, καὶ ὁ εἷς ὄσιν, ὁ ἄλλος οὐπω ἦλθε·
καὶ ὅταν ἔλθῃ, ὀλίγον αὐτὸν δεῖ μένειν.

Καὶ τὸ θερίον ὃ ἡ, καὶ ἐκ ἐστὶ, καὶ αὐ- 11
τὸς ὁ γδοστός ἐστὶ, καὶ ἐκ τῆς ἐπὶ αὐτῇ ἐστὶ, καὶ
εἰς ἀπώλειαν ὑπάγει.

Καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες, δέκα 12
βασιλεῖς εἰσὶν, οἵ πνευ βασιλείαν οὐπω
ἔλαβον, ἀλλ' ὁμοῖαν ὡς βασιλεῖς
μὴν ὥραν λαμβάνουσι μετ' τῆς θερίας.

Οὗτοι μίαν γνώμην ἔχουσιν, καὶ τὴν 13
δυνάμιν καὶ τὴν ὁμοῖαν ἐαυτῶν τῇ
θερίᾳ διαδώσουσι.

Οὗτοι μετ' τῆς θυνίου πολεμήσουσι, 14
καὶ ὁ θυνίος νικήσῃ αὐτοῖς, ὅτι κύριος
κυρίων ἐστὶ, καὶ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ
οἱ μετ' αὐτοῦ, κλητοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ καὶ πιστοί.

magna, mater scortationum & abo-
minationum terræ.

Et vidi mulierem illam ebriam
sanguine sanctorum & sanguine mar-
tyrum Iesu: & miratus sum, quum
viderem illam, admiratione magna.

Tunc dixit mihi Angelus, Qua-
re miraris? ego dicam tibi myste-
rium mulieris, & bestię quę por-
tat eam, quę habet capita septem
& cornua decem.

Bestia quam vidisti, fuit, & nō est:
& ascensura est ex abyssō, & in exi-
tium abitura: & mirabuntur inco-
lę terrę, (quorum nomina scripta
non sunt in libro vitę à iactis mun-
di fundamentis) videntes bestiam
quę erat, & non est, & tamen est.

Hic est mens quę habet sapien-
tiam. Septem capita, septem mōtes
sunt super quos mulier sedet.

Et reges septem sunt: quinque ce-
ciderunt, unus est, et alius nondum
venit: & quum venerit, oportet illū
breve tempus manere.

Bestia autem quę erat, & non est,
is octauus est, & ē septem est, & in
exitium abit.

Decem autē cornua quę vidisti,
decem reges sunt, qui regnū nondū
acceperunt, sed potestatem tanquā
reges vna hora accipient cū bestia.

Hi vnum consilium habent, & vi-
res ac potestatem suam bestię tra-
dent.

Hi cum Agno pugnabunt, & A-
gnus vincet eos: quoniam Domi-
nus dominorum est, & Rex regum:
& qui cum eo sunt, vocati & electi
& fideles.

Apocalypsis

Καὶ λέγει μοι, Τὰ ὕδατα αἶ εἶδες, οὗ 15
ἡ πόρνη κάθηται, λαοὶ ἔ ὄχλοι εἰσὶ, καὶ
ἔθνη ἔ γλώσσαι.

Καὶ τὰ δέκα κέρατα αἶ εἶδες ὅτι 16
θηρίον, οὗτοι μισήσουσι ἡνὶ πόρνῳ, ἔ
ἡρμωμένῳ ποιήσουσιν αὐτῷ ἔ γ-
μνῶ, καὶ τὰ σάρκας αὐτῆς φάγονται,
ἔ αὐτῷ κατακαύσουσιν ἐν πυρί.

Ὁ ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὰς καρδίας 17
αὐτῶν, ποιῆσαι τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ
ποιῆσαι μίαν γνώμην, ἔ δοῦναι τὴν βα-
σιλείαν αὐτῶν τῷ θηρίῳ, ἄχρι τελευτῆς
τῶν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἡ γυνὴ ἣν εἶδες, ἔστιν ἡ πόλις ἡ 18
μεγάλη ἡ ἔχουσα βασιλείαν ὅτι τῶν
βασιλέων τῆς γῆς.

Κεφάλαιον ἡ

ΚΑΙ μετὰ ταῦτα εἶδον ἄγγελον κατα- 1
βαίνοντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα
βιβλίον μέγα ἡ καὶ ἡ γῆ ἐφωτίσθη
ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.

Καὶ ἔκραξεν ἐν ἰσχύϊ, Φωνὴ μεγάλη, 2
λέγων, Επεσεν, ἔπεσε Βαβυλὼν ἡ μεγα-
λή, καὶ ἐχρύετο κατοικητήριον δαιμό-
νων, καὶ φυλακὴ πάντος πνύματος ἀκα-
θάρτου, καὶ φυλακὴ πάντος ὀρνέου ἀκα-
θάρτου ἔ μεμισσημένου.

Ὅτι ἐν τῷ οἴνῳ ἔ θυμὸς τῆς πορνείας 3
αὐτῆς πέπωκε πάντα τὰ ἔθνη, ἔ οἱ βα-
σιλεῖς τῆς γῆς μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν,
καὶ οἱ ἔμποροι τῆς γῆς ἐν τῷ δυνάμεως
ἔ σελήνῳ αὐτῆς ἐπλούτησαν.

Καὶ ἤκουσα ἄλλῃ φωνῇ ἐκ τοῦ 4
οὐρανοῦ λέγουσαν, Εξέλθετε ἐξ αὐτῆς
ὁ λαός μου, ἵνα μὴ συκοινωνήσῃτε τῆς
ἀμυδρίας αὐτῆς, καὶ ἵνα μὴ λάβῃτε ἐκ
τῶν πληγῶν αὐτῆς.

Ὅτι ἠκούθησαν αὐτῆς αἱ ἀμυδρίαι 5
ἄχρι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν ὁ
Θεὸς τὰ ἀδικήματα αὐτῆς.

Deinde dixit mihi, Aquæ quas
vidisti, ubi meretrix sedet, populi
sunt, & turbæ, & gentes, & linguæ.

Et decem cornua quæ vidisti in
bestia, hi odio prosequuntur mere-
tricem, & solam reddet illam & nu-
dam, & carnes eius comedent, & i-
psam igne exurent.

Deus enim dedit in corda eorum
ut faciant quod placitum est ei, &
ut consentiant, dentque regnum
suum bestię, donec compleantur
verba Dei.

Et mulier quam vidisti, est vrbs
illa magna quæ habet regnum su-
per reges terræ.

Cap. XVIII.

ET post hæc vidi alium Angelū
descendentem è cælo, habentem
potestatem magnam: adeo ut terra
resplenderet gloria eius.

Exclamavit autem vehementer
voce magna, dicens, Cecidit, ceci-
dit Babylon illa magna: & facta est
domicilium dæmoniorum, & cu-
stodia omnis spiritus impuri, & cu-
stodia omnis volucris immundæ &
inuisæ.

Quia ex vino iræ scortationis e-
ius biberunt omnes gētes, & reges
terræ cum ea scortati sunt, & mer-
catores terræ opibus deliciarum e-
ius diuites facti sunt.

Et audiui aliam vocem è cælo di-
centem, Exite ex ea popule mi, ne
participes sitis peccatorum eius, &
ex plagis eius accipiatis.

Nā accumulata peccata eius per-
tigerunt usque in cælum: & recor-
datus est Deus scelerum eius.

Supra, 14. 8
Eia, 2. 9
Ierem, 51. 8

Απόδοτε αὐτῇ ὡς καὶ αὐτὴ ἀπέδω- 6
κεν ὑμῖν, καὶ διπλώσατε αὐτῇ διπλᾶ
καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς· ἐν τῷ ποτηρίῳ ᾧ
ἐκέρασε, κέρασατε αὐτῇ διπλοῦν.

Ὅσα ἐδόξασεν ἐαυτῇ ἐς ἐσθηνίασε, 7
τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασιανισμὸν καὶ πέν-
δος· ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς λέγει, Κάθι
μαι βασίλισσα, καὶ χίρα ἐκ εἰμὶ, καὶ
πένδος οὐ μὴ ἴδω.

Διὰ τὸ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἔξουσιν αὐτῇ 8
πληγὰς αὐτῆς, θάνατος καὶ πένδος καὶ
λιμός· καὶ ἐν πυρὶ κατακαυθήσεται· ὅτι
ἰσχυρὸς Κύριος ὁ Θεός, ὁ κρίνων αὐτὴν.

Καὶ κλαύσονται αὐτὴν καὶ κόψονται 9
ἐπ' αὐτῇ ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς, ὁ μετ'
αὐτῆς πορνύσαντες καὶ ἐξελιάσαντες,
ὅταν βλέπωσι τὸ καπνὸν τῆς πυρώ-
σεως αὐτῆς.

Απὸ μακρόθεν ἐστηκότες διὰ τὸ φόβον 10
τῆς βασιανισμῶ αὐτῆς, λέγοντες, Οὐαὶ, ἔα
ἡ πόλις ἡ μεγάλη, Βαβυλὼν, ἡ πόλις ἡ ἰ-
σχυρὰ, ὅτι ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἦλθεν ἡ κρίσις σου.

Καὶ ὁ ἔμπορος τῆς γῆς κλαίει καὶ 11
πενθοῦσιν ἐπ' αὐτῇ, ὅτι τὸ γέμον αὐτῆς
οὐδεὶς ἀγοράζει οὐκέτι·

Γόμον χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ λί- 12
θου πμίου, καὶ μύρρα εἰτου, καὶ βύ-
σου, καὶ πορφύρας, καὶ σκευῶν, καὶ κοκί-
νης, καὶ παντὶ ξύλον θυῖνον, καὶ παντὶ σκεῦος ἐλε-
φάντινον, καὶ παντὶ σκεῦος ἐκ ξύλου πμιο-
τάτου, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, καὶ ὀνύχου·

Καὶ κινάμωμον, καὶ θυμιάματα, καὶ 13
μύρον, καὶ λίβανον, καὶ οἶνον, καὶ ἔλαιον, καὶ
σεμίδαλιν, καὶ σῖτον, καὶ κτήνη, καὶ περὶ-
βατα· καὶ ἵππων, καὶ ῥεδῶν, καὶ σωματί-
ων, καὶ ψυχὰς ἀνθρώπων.

Καὶ ἡ ὁπώρα τῆς θυμίας τῆς ψυ- 14
χῆς σου ἀπῆλθεν ἀπὸ σοῦ, καὶ πάντα τὰ
λιπαρὰ καὶ τὰ λαμπρὰ ἀπῆλθεν ἀπὸ
σου, καὶ οὐκέτι οὐ μὴ εὐρήσῃς αὐτά.

Reddite ei sicut & ipsa reddidit
vobis: & duplicate ei duplū secun-
dū opera eius: in poculo quod pro-
pinavit, propinate ei duplum.

Quantum extulit sese & luxuria-
ta est, tantum date ei cruciatum &
luctum. quia in corde suo dicit, Se-
deo regina, nec sum vidua, nec lu-
ctum videbo.

Ideo vna die venient plagæ eius,
mors & luctus & fames: & igne
exuretur, quia validus est Domi-
nus Deus, qui damnabit eam.

Tum flebunt eam, & plangent su-
per ea reges terræ, qui cum illa scor-
rati & luxuriati sunt, quū viderint
fumum incendii eius.

Procul stantes propter timorem
cruciatu eius, dicētes, Vah, vah,
magna illa vrbs, Babylon, vrbs illa
valida, cuius vna hora venit iudi-
cium.

Sed & mercatores terræ flebunt
& lugebūt super ea: quoniam mer-
ces eorum nemo emit amplius:

Merces auri & argenti & lapidis
pretiosi, margaritarum, byssi, pur-
puræ, serici & cocci, & omne lignū
thyinum, & omne vas eburneum,
& omne vas ex ligno pretiosissimo,
& ære, & ferro, & marmore:

Et cinamomum, & suffitus, & un-
guentum, & thus, & vinum, & o-
leum, & similitudo, & triticum, & iu-
mentum, & oves: & equorum merces,
& rhedarum, & micipiorum, & a-
nimas hominum.

Et fructus desiderii animæ tuæ
abierunt à te: & omnia pingua &
præclara abierūt à te, nec amplius
ea inuenies.

Apocalypsis

Οἱ ἔμποροι τούτων οἱ πλουτήσαντες, 15
ἀπὸ αὐτῆς ἀπὸ μακρόθεν σήσονται, διὰ
τὸν φόβον τῆς βασανισμοῦ αὐτῆς, κλαί-
οντες καὶ πενθοῦντες·

Καὶ λέγοντες, Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ 16
μεγάλη, ἡ περικειμένη βύσσινον καὶ
πορφυροῦ καὶ κόκκινον, καὶ κεχρυσω-
μένη ἐν χρυσῷ καὶ λίθῳ πριμῷ καὶ ὀψ-
θαλίταις· ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἡρημώθη ὁ πόλις
τοῦ πλούτου.

Καὶ πᾶς κυβερνήτης, καὶ πᾶς ὁπλὴς 17
πλοίων ὁ ὅμιλος, καὶ ναῦται, καὶ ὅσοι ἐν θα-
λάσσῃ ἐργάζονται, ἀπὸ μακρόθεν ἔστησαν,

Καὶ ἔκραζον, ὁρῶντες 18
πυρώσεως αὐτῆς· λέγοντες, Τίς ὁμοία
τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ;

Καὶ ἔβαλον χεῖρας ἐπὶ τὰς κεφαλὰς 19
αὐτῶν, καὶ ἔκραζον κλαίοντες, καὶ πενθοῦ-
ντες· λέγοντες, Οὐαὶ, οὐαὶ, ἡ πόλις ἡ με-
γάλη, ἐν ἣ ἐπλούτησαν πάντες οἱ ἔχοντες
πλοῖα ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐκ τῆς πριμότητος
αὐτῆς, ὅτι μιᾷ ὥρᾳ ἡρημώθη.

Εὐφραίνου ἐπὶ αὐτὴν οὐρανὲ, καὶ οἱ 20
ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ ἁγιοὶ, ὅτι ἔκρι-
νεν ὁ Θεὸς τὸ κρίμα ἐπὶ αὐτῆς.

Καὶ ἦρεν εἰς αἴθερος ἰσχυρὸς λίθον ὡς 21
μύλον μέλαν, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν θά-
λασσαν, λέγων, Οὕτως ὁρμήματι βλη-
θήσεται Βαβυλὼν, ἡ μεγάλη πόλις, καὶ
οὐ μὴ δῖρεθῇ ἔτι.

Καὶ φωνὴ κιθαρῶδων καὶ μουσικῶν 22
καὶ αὐλητῶν καὶ σαλπαστῶν οὐ μὴ ἀκουσθῇ
ἐν σοὶ ἔτι· καὶ πᾶς τεχνίτης πάσης τέχνης
καὶ μὴ δῖρεθῇ ἐν σοὶ ἔτι· καὶ φωνὴ μύλου
οὐ μὴ ἀκουσθῇ ἐν σοὶ ἔτι.

Καὶ φῶς λύχνου καὶ μὴ φανῇ ἐν σοὶ ἔτι· 23
καὶ φωνὴ νυμφὸς καὶ νύμφης καὶ μὴ ἀκου-
σθῇ ἐν σοὶ ἔτι· ὅτι ἔμποροί σου ἦσαν οἱ με-
γιστὰν τῆς γῆς, ὅτι ἐν τῇ φαρμακείᾳ
σοῦ ἐπλανήθησαν πάντα τὰ ἔθνη.

Harum *inquam* rerum mercato-
res diuites facti, procul ab ea sta-
būt, propter timorem cruciatus e-
ius, flentes ac lugentes:

Et dicentes, Vah, vah, ciuitas illa
magna, quæ amicta erat bysso &
purpura & cocco, & deaurata erat
auro & lapidibus pretiosis & mar-
garitis: quoniam vna hora destitutæ
sunt tantæ diuitiæ?

Sed & omnes gubernatores, &
omnis in nauibus versantium tur-
ba, & nautæ, & quotquot ex mari
quæstum faciunt, longè stabunt,

Et clamabunt, videntes fumum
incendii eius: & dicent, Quæ simi-
lis erat vrbi isti magnæ?

Et iniecto capitibus puluere, cla-
mabunt, flentes ac lugentes: & di-
centes, Vah, vah, vrbs illa magna, in
qua diuites facti sunt omnes qui ha-
bebant naues in mari, pretiis eius,
quæ vna hora desolata est.

Exulta super eam cælum, & san-
cti Apostoli, & Prophetæ, quoniam
sumpsit pœnas Deus vestræ ultio-
nis causa de illa.

Tum sustulit quidam Angelus
fortis lapidē instar molæ magnæ,
& proiecit in mare: dicens, Ita cum
impetu proiicietur Babylō, vrbs il-
la magna, nec amplius inuenietur.

Et vox citharædorum & musi-
corum & tibia ac tuba canentium
non audietur in te amplius: nec vl-
lus artifex cuiuscunque artis inue-
nietur in te amplius: & sonitus mo-
læ non audietur in te amplius:

Et lux lucernæ non lucebit in te
amplius: & vox sponsi & sponsæ nō
audietur amplius in te: cuius mer-
catores erant procures terræ, & cu-
ius veneficiis seductæ sunt omnes
gentes.

Καὶ ἐν αὐτῇ αἷμα προφητῶν καὶ
ἀγίων βρέθη, ἔκ πάντων τῶν ἐσφαγμέ-
νων ἐπὶ τῆς γῆς.

Κεφάλαιον ιθ'

ΚΑΙ ΜΥ¹ ταῦτα ἤκουσα φωνῇ ὄ-
χλου πολλοῦ μεγάλου ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ λέγοντος, Ἀλληλούϊα· ἡ σωτηρία,
καὶ ἡ δόξα ἔ· ἡ πμὴ, καὶ ἡ δύναμις
κυεῖω τῷ Θεῷ ἡμῶν.

Ὅτι ἀληθινὰ καὶ δίκαια αἱ κρίσεις
αὐτοῦ· ὅτι ἐκρίνε πλὴν πόρνων πλὴν μεγá-
λων, ἡ πρὸς ἐφθάρει πλὴν γλῶ· ἐν τῇ πορ-
νεῖα αὐτῆς, καὶ ἔξεδίκησε τὸ αἷμα τῶν
δούλων αὐτοῦ ἐν τῇς χεῖρας αὐτῆς.

Καὶ δεύτερον εἶρηκαν, Ἀλληλούϊα.
Καὶ ὁ καπνὸς αὐτῆς ἀναβαίνει εἰς τοὺς
αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ ἔπεσαν ὁ πρεσβύτεροι οἱ εἴκοσι
καὶ τέσσαρες, καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα· καὶ
προσκύνησαν τῷ Θεῷ τῷ καθήμενῷ ἐν
τῷ θρόνῳ, λέγοντες, Ἀμὲν· Ἀλ-
ληλούϊα.

Καὶ φωνὴ ἐκ τοῦ θρόνου ἔειπεν, λέ-
γουσα, Αἰνεῖτε τὸν Θεὸν ἡμῶν πάντες οἱ
δούλοι αὐτοῦ, καὶ οἱ φοβούμενοι αὐτόν, καὶ
οἱ μικροὶ ἔ· οἱ μεγάλοι.

Καὶ ἤκουσα ὡς φωνὴ ὄχλου πολ-
λοῦ, καὶ ὡς φωνὴ ὑδάτων πολλῶν, καὶ
ὡς φωνὴ ὄρνιθων ἰσχυρῶν, λέγοντας,
Ἀλληλούϊα· ὅτι ἐβασίλευσε Κύριος ὁ
Θεὸς ὁ παντοκράτωρ.

Χαίρομεν καὶ ἀγαλλιώμεθα, καὶ
δοῦμεν πλὴν δόξαν αὐτῷ· ὅτι ἦλθεν ὁ γά-
μος τοῦ ἁγίου, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡ πόρνη
σεν ἐαυτῇ.

Καὶ ἐδόθη αὐτῇ ἵνα περιβάλη-
ται βύσσινον καθαρόν καὶ λαμπερόν·
τὸ γὰρ βύσσινον τὰ δικαιώματα ὅσα τῶν
ἀγίων.

Sed in ea sanguis Prophetarum
& sanctorum inuentus est, & omnium
qui mactati sunt in terra.

Cap. XIX.

Post hæc audiui vocem magnam
turbæ multæ in cælo dicentis,
Halleluia: salus, & honor & gloria,
& virtus Domino Deo nostro est:

Quia vera & iusta iudicia eius: &
meretricem illam magnam, quæ cor-
rupit terram fornicatione sua, da-
mnauit, & vindicauit sanguinem
seruorum suorum ex manu eius.

Deinde secundo dixerunt, Halle-
luia. Et fumus eius ascendit in secu-
la seculorum.

Et prociderunt vigintiquatuor Se-
nes, & quatuor animalia, & adora-
uerunt Deum insidentem throno,
dicentes, Amen: Halleluia.

Tum vox è throno prodiit, dicēs,
Laudate Deum nostrum omnes ser-
ui eius, & qui timetis eum, parui &
magni.

Et audiui tanquam sonitum tur-
bæ multæ, & tanquam sonitum a-
quarum multarum, & tanquam so-
nitum tonitruorum magnorum, di-
centium, Halleluia: quoniā regna-
uit Dominus Deus ille noster o-
mnipotens.

Gaudeamus, & exultemus, & de-
mus gloriam ei, quia venerunt nu-
ptiæ Agni, & vxor eius parauit se.
Et datum est ei vt amiciatur bysso-
pura & splendida. byssus enim iu-
stificationes sunt Sanctorum.

tit. i.

Apocalypsis

Matth. 22. 2

Καὶ λέγει μοι, Γράψον, Μακάριοι 9
οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ θείου κε-
κλημένοι. Καὶ λέγει μοι, Οὗτοι οἱ λόγοι
ἀληθινοὶ εἰσι τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἔπεσον ἐμπροσθεν τοῦ ποδῶν 10
αὐτοῦ προσκυνήσαντες αὐτὰ. καὶ λέγει μοι,
Οὐρα μὴ· σὺ δούλος σου εἰμὶ καὶ τῶν
ἀδελφῶν σου τῶν ἐχόντων τὴν μάρτυ-
ρίαν τοῦ Ἰησοῦ. τῷ Θεῷ προσκύνησον.
ἡ γὰρ μάρτυρία τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶ τὸ πνεῦμα
τῆς προφητείας.

Καὶ εἶδον τὸ οὐρανὸν ἀνεῳγμένον· 11
καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός, καὶ ὁ καθήμενος
ἐπ' αὐτὸν, καλέσμενος πιστός καὶ ἀληθινός,
ἐν δίκαιοις κρίνει καὶ πολεμεῖ.

Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ πυ- 12
ρός, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήμα-
τα πολλά· ἔχων ὄνομα γεγραμμένον ὃ
οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός.

Καὶ ᾠβεβλημένος ἱμάτιον 13
βαμμένον αἷματι· καλεῖται δὲ ὄνο-
μα αὐτοῦ, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τὰ στρατεύματα ἐν τῷ οὐρανῷ 14
ἠκολούθησαν αὐτῷ ἐφ' ἵπποις λευκοῖς, ἐνδε-
δυμένοι βύσσινον λευκὸν καὶ καθάρων.

Καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται 15
ρομφαία ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάσῃ
τὰ ἔθνη· καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν
ράβδῳ σιδηρᾷ· καὶ αὐτὸς πατεῖ τὴν λη-
νὸν τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ὀργῆς τοῦ
Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος.

Καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὴν μη- 16
ρὰν αὐτοῦ τὸ ὄνομα γεγραμμένον, Βασι-
λεὺς βασιλέων, καὶ Κύριος κυρίων.

Καὶ εἶδον ἕνα ἄγγελον ἑστῶτα ἐν τῷ 17
ἡλίῳ· καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, λέγων
πᾶσι τοῖς ὁρνέοις τοῖς πετωμένοις ἐν με-
σουρανήματι, Δόξα, καὶ σὺν ἄγεθε εἰς τὸ
δεῖπνον τοῦ μεγάλου Θεοῦ,

Tum dixit mihi, Scribe, Beati qui
ad coenam nuptiarum Agni vocati
sunt. Et dixit mihi, Hæc verba Dei
vera sunt.

Et cecidi ante pedes eius, ut ado-
rarem eum. sed dixit mihi, Videne
feceris: conseruus tuus sum, & unus
ex fratribus tuis qui habet testimo-
nium Iesu. Deum adora: testimo-
nium enim Iesu est Spiritus prophe-
tiæ.

Deinde vidi cælum apertum: &
ecce affuit equus albus, & qui se-
debat super eum, vocabatur Fidelis
& Verax, & qui iuste iudicat & pu-
gnat.

Oculi autem eius erant tanquam
flamma ignis, & in capite eius dia-
demata multa: habebatque nomen
scriptum quod nemo nouit nisi ipse:
Et amictus erat veste tineta san-
guine: vocaturque nomen eius Ser-
mo Dei.

Exercitus autem qui sunt in cæ-
lo, sequebatur eum equis albis, ve-
stiti bysso alba & pura.

Et ex ore eius prodibat gladius a-
cutus, ut eo percutiat gentes. Ipse
enim reget eas virga ferrea: ipse e-
nim est qui calcet lacum vini furo-
ris & iræ Dei omnipotentis.

Habebatque in vestimento & in
femore suo nomen scriptum, Rex
regum, & Dominus dominatum.

Tunc vidi quendam Angelum
stantem in sole, qui clamauit voce
magna, dicēs omnibus auibz quæ
volabant per medium cæli, Adeste,
& congregamini ad coenam ma-
gni Dei,

Psal. 2. 15

Supra 17. 14
1. tim. 6. 15

ἵνα φάγητε σαρκας βασιλέων, καὶ 18
σαρκας χιλιάρχων, καὶ σαρκας ἰσχυρῶν
καὶ σαρκας ἵππων, καὶ τῶν καθεμύρων ἐπὶ
αὐτῶν. καὶ σαρκας πάντων ἐλθόντων καὶ
δούλων, καὶ μικρῶν καὶ μεγάλων.

Καὶ εἶδον τὸ θηρίον, καὶ τοὺς βασιλεῖς 19
τῆς γῆς, καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν συνη-
γμένα ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τῷ καθε-
μύρῳ ἐπὶ τῷ ἵππῳ καὶ μετὰ τῷ στρατεύ-
ματι αὐτοῦ.

Καὶ ἐπάσθη τὸ θηρίον, καὶ μετὰ τούτου 20
ὁ ψευδοπροφήτης ὁ ποιήσας τὰ σημεῖα
ἐνώπιον αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐπλάνησε τοὺς λα-
βόντας τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου, καὶ τοὺς
προσκυνοῦντας τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. ζῶντες
ἐβλήθησαν οἱ δύο εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυ-
ρός τὴν καυομένην ἐν τῷ θεῷ.

Καὶ οἱ λοιποὶ ἀπεκτανθήσαν ἐν τῇ 21
ῥομφαίᾳ τοῦ καθεμύρου ἐπὶ τῷ ἵππῳ,
τῇ ἐκπορευομένῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. καὶ
πάντα τὰ ὄρνεα ἐχρῆσθησαν ἐκ τῶν
σαρκῶν αὐτῶν.

Κεφάλαιον κδ

ΚΑΙ εἶδον ἄγγελον καταβαίνοντα ἐκ 1
τοῦ οὐρανοῦ, ἔχοντα τὴν κλεῖδα τῆς
ἀβύσσου, καὶ ἄλυσιν μεγάλην ἐπὶ τὴν
χεῖρα αὐτοῦ.

Καὶ ἐκράτησε τὸν δράκοντα, τὸν ὄφιν 2
τὸν ἀρχαῖον, ὅς ἐστι διάβολος καὶ σατα-
νας· καὶ ἔδησεν αὐτὸν χίλια ἔτη.

Καὶ ἔβαλεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀβύσσον, 3
καὶ ἐκλείσεν αὐτὸν, καὶ ἐσφράγισεν ἐπάνω
αὐτοῦ, ἵνα μὴ πλανήσῃ τὰ ἔθνη ἐπὶ, ἀλλὰ
τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη. καὶ μετὰ ταῦτα δεῖ
αὐτὸν λυθῆναι μικρὸν χρόνον.

Καὶ εἶδον θρόνους, καὶ ἐκάθισαν ἐπ' αὐ- 4
τοὺς. καὶ κρίμα ἐδόθη αὐτοῖς. καὶ τὰς ψυ-
χὰς τῶν πεπελεκισμένων διὰ τὴν μάρ-
τυρίαν Ἰησοῦ, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ,

Vt edatis carnes regum, & carnes
tribunorum, & carnes fortium, &
carnes equorum, & eorum qui ipsis
insident: & carnes omnium libero-
rum ac seruatorum, paruorum ac ma-
gnorum.

Deinde vidi bestiam illam, & re-
ges terræ, & exercitus eorum con-
gregatos ad gerendum bellum cum
eo qui insidebat equo, & cum exer-
citu eius.

Sed apprehensa est bestia, & cum
ea pseudopropheta ille qui edide-
rat signa coram ea, quibus seduxit
eos qui acceperunt characterem be-
stiae, & qui adorarunt imaginem ei-
us. viui coniecti sunt hi duo in sta-
gnum ignis ardens sulphure.

Et reliqui occisi sunt gladio eius
qui insidet equo, prodeunte ex ore
ipsius: & omnes aues saturatae sunt
carnibus eorum.

Cap. XX.

DEinde vidi Angelum descen-
dētem à cælo, qui habebat cla-
uem abyssi, & catenam magnam in
manu sua:

Et apprehendit draconem, serpen-
tem *inquam* illum antiquū, qui est
diabolus & Satan: & vinxit eum
ad annos mille.

Coniecitque eum in abyssum, &
clausit eum, & obsignauit super eū,
vt non seducat amplius gentes, do-
nec compleantur anni mille. nam
postea oportet eum solui ad exi-
guum tempus.

Deinde vidi sedes, & sederunt su-
per eas: & iudicium datum est eis.
& animas eorum qui securi percu-
ssi sunt propter testimonium Iesu,
& propter sermonem Dei,

Apocalypsis

καὶ οἱ πνεῖς ἐπεσεκύνθησαν τῷ θηρίῳ,
ἐπεὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ ἐκ ἑλάβον τὸ χά-
ραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν, καὶ ἐπὶ
τὰ χεῖρας αὐτῶν καὶ ἐζήσαν, καὶ ἐβασί-
λευσαν μετὰ Χριστοῦ τὰ χίλια ἔτη.

Οἱ δὲ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέζη-
σαν ἕως τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. Αὕτη ἡ
ἀνάστασις ἡ πρώτη.

Μακάριος ἡ ἄγιος ὁ ἔχων μέρος
ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ. Ἐπὶ τούτων
ὁ θάνατος ὁ δεύτερος ἐκ ἑστ' ἐξουσίαν,
ἀλλ' ἐσονται ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ
Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσι μετὰ αὐτοῦ
χίλια ἔτη.

Καὶ ὅταν τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη, λυθή
σεταὶ ὁ Σατανᾶς ἐκ τοῦ φυλακῆς αὐτοῦ.

Καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι τὰ ἔθνη
ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς, τὴν
Γῶγ καὶ τὴν Μαγῶγ, σὺν αἰγαγεῖν αὐ-
τοῖς εἰς πόλεμον· ὡς ὁ ἀριθμὸς ὡς ἡ
ἀμμος τῆς θαλάσσης.

Καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς,
καὶ ἐκύκλωσαν πᾶσι παρεμβολαῖς τῶν
ἁγίων, καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡγαπημένην· καὶ
κατέβη πῦρ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρα-
νοῦ, καὶ κατέφαγεν αὐτοὺς.

Καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτοὺς ἐ-
βλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ θείου,
ὅπου τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης·
καὶ βασανιθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς
εἰς τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων.

Καὶ εἶδον θρόνον λευκὸν μέγαν, καὶ
τὴν καθήμενον ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ προσώ-
που ἐφυγὼν ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανός, καὶ τό-
πος οὐχ ὤρεθη αὐτοῖς.

Καὶ εἶδον τοὺς νεκροὺς μικροὺς καὶ με-
γάλους ἐστῶτας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ
βιβλία ὡς ἔχθησαν· καὶ βιβλίον ἄλλο
ὡς ἔχθη, ὅδε τῆς ζωῆς· καὶ ἐκρίθησαν
οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς

quique non adorarunt bestiam ne-
que imaginem eius, nec acceperunt
characterem eius in frontibus suis,
aut in manibus suis: vivuntque &
regnabunt cum Christo mille annis.

Reliqui verò ex mortuis non re-
viviscunt donec expleti fuerint mil-
le anni. Hæc est resurrectio prima.

Beatus & sanctus qui habet par-
tem in resurrectione prima. in hos
enim secunda mors nō habet pote-
statem: sed erunt sacerdotes Dei &
Christi, & regnabunt cum eo mille
annis.

Quñ verò expleti fuerint mille
anni, solvetur Satanas è carcere suo:

Et exhibit ut seducat gentes quæ
sunt in quatuor angulis terræ, Gog
& Magog, ut cōgreget eos in præ-
lium: quorum numerus est sicut are-
na maris.

Ascenderunt igitur super latitu-
dinem terræ, & circumierunt castra
sanctorum, & urbem dilectam: sed
descendit ignis à Deo è cælo, qui
devoravit eos.

Et diabolus qui seducebat eos, cō-
iectus est in stagnum ignis & ful-
phuris, vbi & bestia & pseudopro-
pheta: & cruciabuntur die ac nocte
in secula seculorum.

Tum vidi thronum magnum cā-
didum, & quendam ei insidentem,
à cuius conspectu fugit terra & cæ-
lum, quorum locus non est inuētus.

Et vidi mortuos magnos & pusil-
los stantes in cōspectu Dei: & libri
aperti sunt: & alius liber apertus est,
qui est liber vitæ: iudicantque sunt
mortui ex iis quæ scripta erant in

Ezech. 39. 2

Suprà, 3. 5
infra, 21. 27
phil. 4. 3

βιβλίοις, καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν.

Καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τὸν ἐν αὐτῇ¹³
νεκροὺς, καὶ ὁ θάνατος ἔδωκεν
τὸν ἐν αὐτοῖς νεκροῖς· καὶ ἐκρίθησαν ἑ-
κάστος καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν.

Καὶ ὁ θάνατος ἔδωκεν ἐκλήθησαν¹⁴
εἰς πλὴν λίμνῃ τῆς πυρός· οὗτός ἐστιν ὁ
δεύτερος θάνατος.

Καὶ εἶπεν οὐχ ὁρίσθη ἐν τῇ βίβλῳ¹⁵
τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐκλήθη εἰς πλὴν
λίμνῃ τῆς πυρός.

Κεφάλαιον καὶ

Esa. 65. 17
& 66. 22
2. Pet. 3. 13

ΚΑΙ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν¹
καινὴν· ὁ Ἰῶν ὁ θεὸς οὐρανὸς ἔ-
στιν ὁ θεὸς τῆς γῆς παρῆλθεν· καὶ ἡ θάλασσα
ἐκ ἔστιν ἐπὶ.

Καὶ ἐγὼ Ἰωάννης εἶδον πλὴν πόλιν²
πλὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν, κατα-
βαίνουσαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ οὐρα-
νοῦ, ἡτοιμασμένη, ὡς νύμφη κακο-
σμημένη τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς.

Καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ³
οὐρανοῦ, λεγούσης, Ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ
μετ' ἡμῶν, καὶ σκηνώσεται μετ' αὐτοῦ·
καὶ αὐτοὶ, λαοὶ αὐτοῦ ἔσονται, ὁ αὐτὸς ὁ
Θεὸς ἔσται μετ' αὐτῶν, Θεὸς αὐτῶν.

Suprà 7. 17
Esa. 25. 8

Καὶ εἶπα αὐτῇ ὁ Θεὸς πάντων δάκρυον⁴
ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν· καὶ ὁ θάνα-
τος ἐκ ἔστιν ἐπὶ, οὔτε πένθος, οὔτε κραυ-
γὴ, οὔτε πόνος οὐκ ἔστιν ἐπὶ ὅτι τὰ περ-
πατήσαντες.

Esa. 45. 19
2. Cor. 5. 27

Καὶ εἶπεν ὁ κατήμενος ἐπὶ τοῦ θρό-⁵
νου, Ἰδοὺ, καινὰ πάντα ποιῶ. Καὶ λέγα-
μί μοι, Γράψον ὅτι ἡ λέξις ἀληθινὴ ἔ-
στιν ἐστίν.

Suprà 1. 8
infra 22. 13

Καὶ εἶπέ μοι, Γέρονε· ἐγὼ εἰμι τὸ Α⁶
καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. ἐγὼ τῷ δι-
ψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τῆς ὕδατος
τῆς ζωῆς δωρεάν.

Οὗτος κληρονομήσει πάντα καὶ ἔσται⁷

libris, secundum opera ipsorum.

Et reddidit mare mortuos quos
habebat: Mors quoque & Infernus
reddiderunt mortuos quos habe-
bant: & iudicatum est de singulis
secundum opera ipsorum.

Infernus autem ac Mors coniecti
sunt in stagnum ignis: quæ est mors
secunda.

Et qui non inuentus est in libro
vitæ scriptus, coniectus est in sta-
gnum ignis.

Cap. XXI.

DEinde vidi cælum nouum &
terram nouam. || primum enim
cælū & prima terra abierat: & ma-
re non amplius extabat.

Et ego Iohannes vidi sanctam vr-
bem Hierusalem nouam, descendē-
tem à Deo è cælo, paratam, vt spon-
sam ornatam viro suo.

Et audiui vocem magnam è cælo,
dicentem, Ecce, tabernaculum Dei
est cum hominibus, & habitabit cū
eis: & ipsi, populi eius erunt, & ipse
Deus cum eis erit, Deus ipsorum.

|| Et absterfurus est Deus omnem
lacrymā ab oculis eorum: & mors
amplius non extabit, neque luctus,
neque clamor, neque dolor extabit
amplius: quia prima abierunt.

Et dixit is qui insidebat throno,
|| Ecce, noua facio omnia. Et dicit
mihi, Scribe: nam hæc verba fidelia
sunt & vera.

Et dixit mihi, Actū est: || ego sum
Α & Ω, initium & finis. Ego sitienti
dabo ex fonte aquæ viuæ gratis.

Qui vicerit, possidebit omnia:
& ero - -
ttt.iii.

Apocalypsis

αὐτῷ Θεός, καὶ αὐτὸς ἔσται μοι ὁ υἱός.

Δειλοῖς δὲ καὶ ἀπίστοις, καὶ ἐβδελυ- 8
γμένοις, καὶ φονεῦσι, καὶ πόρνοις, καὶ φαρ-
μακεῦσι, καὶ εἰδωλολάτραις, καὶ πᾶσι τοῖς
ψευδέσι, τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ
τῇ κακομύρῃ πῦρ καὶ θείων· ὃ ὅστις δεύ-
τερος θάνατος.

Καὶ ἦλθε πρὸς με εἰς τὴν ἐπὶ αἵ- 9
γέλων τῶν ἐχόντων τὰς ἐπὶ αἵ φιάλας
τὰς γεμούσας τῶν ἐπὶ αἵ πληγῶν τῶν ἐ-
χόντων· καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, λέγων,
Δύρο, δείξω σοι πλὴν νύμφην τῇ θρ-
νίου πλὴν γυναικα.

Καὶ ἀπῆνεκέ με ἐν πνεύματι ἐν 10
ὄρος μέγα καὶ ὑψηλόν, καὶ ἐδείξε μοι πλὴν
πόλιν τὴν μεγάλην, τὴν ἁγίαν Ἱερουσα-
λήμ, κατεβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
ἀπὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἔχουσιν τὴν δόξαν τῆς Θεοῦ· καὶ ὁ 11
Φωστὴρ αὐτῆς ὁμοῖος λίθῳ πριωτάτῳ,
ὡς λίθῳ ἰάσπιδι κρυσταλλίζοντι.

Ἔχουσιν τε τείχος μέγα καὶ ὑψηλόν, 12
ἔχουσιν πυλῶνας δώδεκα, καὶ ἐπὶ τοῖς
πυλῶσιν ἁγέλοις δώδεκα, καὶ ὀνόμα-
τα ἐπιγεγραμμένα, ὅτι τῶν δώδεκα
φυλῶν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ.

Ἀπὸ ἀνατολῆς, πυλῶνες τρεῖς· ἀπὸ 13
βορρᾶ, πυλῶνες τρεῖς· ἀπὸ νότου, πυλῶ-
νες τρεῖς· ἀπὸ δυσμῶν, πυλῶνες τρεῖς.

Καὶ τὸ τεῖχος τῆς πόλεως ἔχον θεμε 14
λίους δώδεκα, καὶ ἐν αὐτοῖς ὀνόματα τῶν
δώδεκα ἀποστόλων τῆς θρνίου.

Καὶ ὁ λαλῶν μετ' ἐμοῦ, εἶχε κάλα- 15
μον χρυσοῦν, ἵνα μετρήσῃ τὴν πόλιν, καὶ τοὺς
πυλῶνας αὐτῆς, καὶ τὸ τεῖχος αὐτῆς.

Καὶ ἡ πόλις τετραγώνος κείται, καὶ τὸ 16
μῆκος αὐτῆς ὡς τὸ πλάτος ὅσον καὶ τὸ πλά-
τος· καὶ ἐμέτρησεν τὴν πόλιν τῷ καλάμῳ
ἐπὶ σταδίων δώδεκα χιλιάδων· τὸ μῆκος

ei Deus, & ipse erit mihi filius.

Timidis autem & incredulis, & execrabilibus, & homicidis, & scor-
tatoribus, & veneficis, & idolola-
tris, & omnibus mendacibus, pars
assignata est in stagno ardenti igne
& sulphure: quod est mors secūda.

Tum venit ad me vnus ex septem
illis Angelis qui habuerant septem
illas phialas plenas septem plagis
nouissimis: & loquutus est mecum,
dicens, Veni, ostendam tibi spon-
sam vxorem Agni.

Et sustulit me per Spiritū in mon-
tem magnum & sublimem, & o-
stendit mihi vrbem magnam, san-
ctam *inquam* illam Hierusalem, de-
scendentem è cælo à Deo:

Habentem gloriam Dei, & cuius
lumen *erat* simile lapidi pretiosi-
ssimo, tanquam lapidi iaspidi instar
cristalli splendenti.

Habebat autem murū magnum
& sublimem, habētem portas duo-
decim, & in portis Angelos duode-
cim, & nomina inscripta, quæ sunt
nomina duodecim tribuum filio-
rum Israel.

Ab oriente *erant* portæ tres: ab a-
quilone, portæ tres: ab austro, portæ
tres: ab occasu, portæ tres.

Et murus vrbis habebat fundamē-
ta duodecim, in quibus *erant* duo-
decim nomina Apostolorū Agni.

Porrò is qui loquebatur mecum,
habebat calamum aureum, vt me-
tiretur vrbē, & portas eius, & mu-
rum eius.

Vrbs ipsa verò quadrangularis
est, cuius longitudo tanta est quā-
ta & latitudo. Mensusque est vr-
bem calamo, ad stadiorum duode-
cim millia: sūntque longitudo

Ἐπὶ πλάτος καὶ ὕψος αὐτῆς ἴσα ἔσθι.

Καὶ ἐμέτρησε τὸ πῆχος αὐτῆς ἑκα- 17
τὸν τεσσαράκοντα τεσσάρων πηχῶν, μέ-
τρον ἀνθρώπου, ὃ ἐστὶν ἀγγέλου.

Καὶ ὡς ἡ ἐνδομήσις τῶν τειχῶν αὐ- 18
τῆς, ἰάσσις· καὶ ἡ πόλις χρυσίον καθα-
ρόν, ὁμοία ὑάλῳ καθαρά.

Καὶ οἱ θεμέλιοι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως 19
παντὶ λίθῳ πρῶτον κεκοσμημένοι. ὁ θεμέ-
λιος ὁ πρῶτος, ἰάσσις· ὁ δεύτερος, σάπ-
φειρος· ὁ τρίτος, χαλκηδών· ὁ τέταρ-
τος, σμάραγδος·

Ὁ πέμπτος, σαρδόνυξ· ὁ ἕκτος, σάρ- 20
διος· ὁ ἕβδομος, χρυσόλιθος· ὁ ὄγδος,
βήρυλλος· ὁ ἔννατος, τοπάζιον· ὁ δέκα-
τος, χρυσόπρασος· ὁ ἑνδέκατος, ὑάκιν-
θος· ὁ δωδέκατος, ἀμέθυστος.

Καὶ οἱ δώδεκα πυλῶνες, δώδεκα 21
μάρμαραί τε, ἀνὰ εἰς ἕκαστος τῶν πυλῶ-
νων ὡς ἑνὸς μάρμαρες τε· καὶ ἡ πλα-
τεῖα τῆς πόλεως χρυσίον καθαρὸν, ὡς
ὑάλος διαφανής.

Καὶ ναὸν ἐκ εἶδον ἐν αὐτῇ· ὁ γὰρ Κύ- 22
ριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ, ναὸς αὐ-
τῆς ἐστὶ, καὶ τὸ θρόνον.

Esa. 60. 19.

Καὶ ἡ πόλις οὐ χρεῖαν ἔχει τοῦ ἡλίου, 23
οὐδὲ τοῦ σελήνης, ἵνα φαίνωσιν ἐν αὐτῇ·
ἡ γὰρ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐφώπισεν αὐτήν,
καὶ ὁ λύχνος αὐτῆς τὸ θρόνον.

Esa. 60. 3.

Καὶ τὰ ἔθνη τῶν σωζομένων, ἐν τῷ 24
φωτὶ αὐτῆς περιπατήσουσι· καὶ οἱ βα-
σιλεῖς τῆς γῆς φέρουσι τὴν δόξαν καὶ
τὴν τιμὴν αὐτῇ εἰς αὐτήν.

Esa. 60. 11.

Καὶ οἱ πυλῶνες αὐτῆς οὐ μὴ κλεισθῶ 25
σιν ἡμέρας· νύξ γὰρ ἐκεῖ ἐστιν ἐκεῖ.

Καὶ οἱ οἰκοῖσι τὴν δόξαν ἐν τῇ τιμῇ τῇ 26
ἐθνῶν εἰς αὐτήν.

Καὶ οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν πᾶν κεί- 27
νοῦν, καὶ ποιοῦν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος·

& latitudo & altitudo ei⁹ æquales.

Et mensus est murum eius, cen-
tum quadragintaquatuor cubito-
rum, mensura hominis, quæ est An-
geli.

Erat autem structura muri eius
ex iaspide: ipsa verò vrbs aurum pu-
rum, & similis vitro puro.

Et fundamenta muri vrbs omni
lapide pretioso ornata, fundamen-
tum primum erat iaspis: secundum,
sapphirus: tertium, chalcedonius:
quartum smaragdus:

Quintum, sardonix: sextum, sar-
dius: septimum, chrysolithus: octa-
uum, beryllus: nonū, topazius: deci-
mum, chrysoprassus: undecimum,
hyacinthus: duodecimum, amethy-
stus.

Duodecim autem portæ, duode-
cim margaritæ sunt, & singulæ
portæ ex singulis margaritis sunt:
& forū vrbs, aurum purum, tan-
quam vitrum perlucidum.

Nec templum vidi in ea. Domi-
nus enim Deus omnipotens, tem-
plum illius est, id est Agnus.

¶ Neque vrbs ista eget sole, vel lu-
na, ut luceant in ea: nam gloria Dei
illustravit eam, & lucerna eius est
Agnus.

¶ Et gentes quæ servatæ fuerunt,
ambulabūt ad lucem eius: & reges
terræ gloriam suam & honorem ad
eam adferent.

¶ Nec portæ eius claudentur inter-
diu: nox enim non erit illic.

Et adferetur gloria & honor Gen-
tium ad eam.

Nō intrabit in eā quicquā quod
inquinat, aut abominandū quippiā
patrat, vel mendacium loquitur:

Apocalypsis

Suprà, 1.5
& 20.11
pfa. 4.3

εἰ μὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τῆς δόξης.

Κεφάλαιον κβζ

ΚΑΙ ἔδειξέ μοι καθαρὸν ποταμὸν ὕδατος ζωῆς, λαμπερὸν ὡς κρύσταλλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦ θρόνου.

Ἐν μέσῳ τῆς πλατείας αὐτῆς, ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἐκτεῦθεν καὶ ἐκτεῦθεν, ξύλον ζωῆς, ποιῶν καρποὺς δώδεκα, καὶ μῆνα ἓνα ἕκαστον δόσιν τὸν καρπὸν αὐτῶν καὶ τὰ φύλλα τῶν ξύλων εἰς θεραπείαν τῶν ἐθνῶν.

Καὶ πᾶν κατανάθειμα ἐκ ἔσται ἐπὶ καὶ ὁ θρόνος τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ θρόνου ἐν αὐτῇ ἔσται, καὶ οἱ δούλοι αὐτοῦ λατρεύουσιν αὐτῷ.

Καὶ ὁ ὄψον τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν.

Esa. 6. 9

Καὶ νύξ ἐκ ἔσται ἐκεῖ, καὶ χρεῖαν οὐκ ἔχουσιν λύχου καὶ φωτὸς ἡλίου, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτίζει αὐτοὺς· καὶ βασιλεύουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Καὶ ἔπεμψε μοι, Οὗτοι οἱ λόγοι, πρὸς ἀληθινοὺς Κύριος ὁ Θεὸς τῶν ἁγίων προφητῶν ἀπέστειλε τὸ ἄγγελον αὐτοῦ δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὰ δεῖγματα ἐν ταῖς.

Ἰδοὺ, ἔρχομαι ταχύ· μακάριοι οἱ τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.

Καὶ ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ βλέπων ταῦτα καὶ ἀκούων· καὶ ὅτε ἤκουσα καὶ ἔβλεψα, ἔπεσα προσκυνοῦντα ἔμπροσθεν τοῦ ποδῶν τοῦ ἀγγέλου τοῦ δεικνύοντός μοι ταῦτα.

Suprà, 19. 10

Καὶ λέγει μοι, Οὐρα μὴ σιῶ δούλος σου γάρ εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προφητῶν, καὶ τῶν τηρούντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου. τῷ Θεῷ προσκυνησόν.

Καὶ λέγει μοι, Μὴ σφραγίσῃς τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου.

sed qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

Cap. XXII.

DEinde ostendit mihi purum fluvium aquæ viæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem ex throno Dei & Agni.

In medio autem foro eius, & ex utraque parte fluminis erat arbor vitæ, adferens fructus duodecim, per menses singulos edens fructum suum, & folia sua ad sanitatem Gentium.

Nec vllum maledictum erit amplius: sed sedes Dei & Agni in ea erit, & serui eius servient ei.

Et videbunt faciē eius, & nomen eius in frontibus ipsorum erit.

Et nox illic non erit, neque opus est eis lumine lucernæ, neque lumine solis: quoniam Dominus Deus illustrat eos: & regnabunt in secula seculorum.

Tum dixit mihi, Hæc verba fida sunt & vera: & Dominus Deus sanctorum Prophetarum misit Angelum suum ut indicet servis suis quæ oporteat fieri citò.

Ecce, venio citò: beatus qui observat verba prophetiæ libri huius.

Ego verò Iohannes, is sum qui hæc audiui & vidi. Et quum audissem & vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes Angeli qui mihi hæc ostendebat.

Is verò dixit mihi, Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & unus fratrum tuorum prophetarum, & eorum qui servant verba libri huius. Deum adora.

Deinde dixit mihi, Ne obsignes verba prophetiæ libri huius: -

ὅτι ὁ καιρὸς ἐγγύς ἐστιν.

Ο ἀδικῶν, ἀδικησάτω ἐπὶ· ὁ ῥυ- 11
πῶν, ῥυπωσάτω ἐπὶ· ὁ δίκαιος, δικαιο-
σύνην ἐπὶ· ὁ ἅγιος, ἁγιασθήτω ἐπὶ.

Καὶ ἰδοὺ, ἔρχομαι ταχύ· καὶ ὁ μι- 12
σθός μου, μετ' ἐμοῦ, ἀποδοῦναι ἕκαστῳ
ὡς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔσται.

Rom. 2. 6,

Suprà, 1. 8.
& 21. 6

Esa. 41. 6, & 44
6,

Εγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ 13
τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος.

Μακάριοι οἱ ποιῶντες τὰς ἐντολάς 14
αὐτοῦ, ἵνα ἔσται ἡ ἐξουσία αὐτῶν ἐπὶ
τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τοῖς πυλῶσιν εἰς-
έλθωσιν εἰς τὴν πόλιν.

Εξω δὲ οἱ κύνες καὶ οἱ φαρμακοὶ καὶ 15
οἱ πόρνοι καὶ οἱ φονεῖς καὶ οἱ εἰδωλολά-
τραι, καὶ πᾶς ὁ φιλῶν καὶ ποιῶν ψεῦδος.

Εγὼ Ἰησοῦς ἐπέμψα τὸν ἄγγελόν μου 16
μαρτυρῆσαι ὑμῖν ταῦτα ἐπὶ ταῖς ἐκκλη-
σίαις. ἐγὼ εἰμι ἡ ῥίζα καὶ τὸ γένος τοῦ Δα-
βὶδ, ὁ ἀστὴρ ὁ λαμπρὸς καὶ ὁ ὀρθρινός.

Καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν, 17
Ἐλθέ. καὶ ὁ ἀκούων εἰπάτω, Ἐλθέ. καὶ ὁ
διψῶν ἐλθέτω, καὶ ὁ θέλων, λαμβανέτω
τὸ ὕδωρ ζωῆς δωρεάν.

Esa. 55. 1

Συμμαρτυροῦμαι ὅτι παντὶ ἀκούοντι 18
τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου
τούτου, ἐάν τις ἐπιπθῇ πρὸς ταῦτα,
ἐπιθήσεται ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς
τὰς γεγραμμένας ἐν βιβλίῳ τούτῳ.

Καὶ ἐάν τις ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν λόγων 19
βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφαιρήσεται
ὁ Θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ βιβλίου τῆς
ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, καὶ τῆς
γεγραμμένων ἐν βιβλίῳ τούτῳ.

Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα, Ναὶ ἔρχομαι 20
ταχύ. ἀμήν. ναὶ ἔρχου Κύριε Ἰησοῦ.

Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι- 21
στοῦ μὲν πάντων ὑμῶν. ἀμήν.

tempus enim propè est.

Qui nocet, noceat adhuc: & qui
sordidus est, sordescat adhuc: & qui
iustus est, iustificetur adhuc: & san-
ctus, sanctificetur adhuc.

Ecce, venio citò: & merces mea
mecum est, || vt reddam vnique
prout opus ipsius erit.

|| Ego sum Α & Ω, principium & fi-
nis, primus & vltimus.

Beati qui seruant eius mandata:
vt sit eis ius in arborem vitæ, & per
portas ingrediantur in vrbem.

Foris autem erunt canes & vene-
fici, & scortatores, & homicidæ, &
idololatræ, & quisquis amat ac cõ-
mittit mendacium.

Ego Iesus misi Angelum meum
vt hæc vobis testificaretur in Eccle-
siis. Ego sum stirps & progenies il-
la Dauidis, stella splendida & ma-
tutina.

Et Spiritus & sponsa dicunt, Ve-
ni. Et qui audit, dicat, Veni. || & qui
sitit, veniat: & qui vult, accipiat a-
quam vitæ gratis.

Enimvero cõtestor cuius audiẽ
ti verba prophetiæ libri huius, si-
quis adiecerit ad hæc, imponet ei
Deus plagas scriptas in libro isto:

Et si quis abstulerit *aliquid* ex ver-
bis libri prophetiæ huius, auferet
Deus partem eius è libro vitæ, &
ex vrbe sancta, & ex iis quæ scripta
sunt in libro isto.

Dicit qui testatur ista, Etiam ve-
nio citò. Amen. Etiam veni Domi-
ne Iesu.

Gratia Domini nostri Iesu Chri-
sti cum omnibus vobis. Amen.

GRAMMATICA CHAL

DIALECT SYRA

CHALDIACA TRIMELLII

TRIMELLII

TRIMELLII

GRAMMATICA CHAL-
DAEA ET SYRA,

IMMANVELIS TREMELLII,
*theologiae doctoris & professoris
in schola Heidelbergensi.*

THE HISTORY OF THE
CITY OF LONDON
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN STOW

OF THE CITY OF LONDON
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN STOW

OF THE CITY OF LONDON
FROM THE FOUNDATION
TO THE PRESENT
BY JOHN STOW

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI

D. Matthao Parkero, Archiepiscopo Cantuariensi, totius Angliæ primati, domino suo & amico reuerenter colendo S. D. Christianam Immanuel Tremellius theologia doctör et professor in schola Heidelbergensi.

NO ignoras, reuerendiß. D. eorum qui doctrinarum studia sectantur, duo potissimum esse genera. Unum genus eorum est, qui eruditionis umbra contenti, plurimum se ostentant in vulgus, aliosque præ se cõtemnunt omnes: quorum tanto maior ubique est multitudo, quanto minor bonorum & laboriosorum ingeniorum solet esse frequentia. Alterum genus eorū est, qui istis dissimillimi, valetudinis sæpe & rei familiaris iactura, toto vitæ curriculo solida eruditionis laudem venantur: homines omni laude dignissimi, si non sibi canant & Musis, (quod aiunt) sed ecclesiæ & reipublicæ tantos labores suscipiant. Ego verò non nihil vereor in præsentia, ne studium nostrum quod in Chaldaea & Syra grammatica concinnanda, non perfunctorium certè, sed mediocre (ut res ipsa docebit) posuimus, in utrorumque reprehensionem incurrat. Primum enim isti personati docti, vehementer sunt admiraturi quorsum istarū non modò exoticarū, sed etiā (ut de coloribus cæci iudicant) barbararum linguarū grāmatica sit confecta. Sed facile patior eos persuasissimum habere nostram ipsis minime desudare industriā, quorū si valerent iudicia, ne Hebræa quidem lingua, aut Græca, (dicere propemodum & Latina) in artis formam, quò certius percipiatur & facilius, esset redigenda. nam eadem ferè diligentia discunt omnes. Quum enim Latinam obscure intelligunt, & Græcam vix extremis labellis attigerunt, Hebræa autem ipsis est barbara, ilicò contendunt ad altiora (nihil enim humile sapiunt) suoque iudicio rebus necessarijs pulchrè instructi, rectè in ecclesiā & rempublicam irrumpunt: ubi si nihil turbent (etiam si vix quicquam officij faciant) magnam apud bonos omnes gratiam ineunt. Talibus sanè grammaticam non scripsi, sed bonæ indolis hominibus, quibus ut lingua Hebræa sancta est, quòd Deus & Patriarchæ, Moses et Propheta ea loquuti sint, ita ex eo fonte deductæ Chaldaea & Syra, nequaquam ipsis profanae sunt aut barbara. neque enim sunt nescij Daniele & Esra Chaldaicè scripsisse, illum quidem à capite secundo ad septimum, hunc verò à cap. quarto libri primi usque ad septimū: neque magis ipsis est controuersum, Christum & Apostolos idiomate Syriaco Iudeis esse concionatos: nempe quod ipsis tunc esset vernaculum & populare. Quamobrem ut illis gratificaremur, qui cum illa Danielis et Esra capita, tum quæ in Græco Testamento extant, Syriaca, tum quæ Testamento Syriaco toto, quod (Deo duce) Hebræis characteribus, bono (uti spero) consilio descriptum et versum, et notationibus illustratum in lucem dedimus, uti fruique cogitant, hosce conficiendæ grammaticæ labores animo libenti suscepimus.

Iam verò doctis plerisque opera nostra, post clarissimorum, et de his literis optime meritorum hominum lucubrationes, supernuacanea fortasse videbitur. Sed bene spero his me usurum multo æquioribus, dum modo impetrari à se patiantur, ut ex iusta utrorumque inter se collatione iudicium faciant. Equidem ex eorum numero me esse profiteor, qui bonam ætatis partem in hoc studiorum genere consumunt, ut arrogantia suspicionem magnopere extimescere non debeam, si aliquid mihi videar animaduertisse quod aliorum aciem (ut unus aut alter non videt omnia) effugerit. Quòd autem nonnulli dubitanter, nonnulli asseueranter affirmant, linguam Syriacam eandem esse cum Chaldaea, in eo, hominibus aliqui doctissimis et optimis, planè non assentior. Tamen si enim ut unius linguae dialecti multa inter se habet communia, plurimum tamen in aliis variare, grammatica nostra planum

efficiet. Quia verò cum hominibus & in speciem et verè doctis hoc mihi fortasse negotij futurum est, veteri bonorum scriptorum exemplo, virum quendam eruditum, pietate insignem, mihi dispiciendum putavi, sub cuius nomine tutius aliquanto nostra in publicum prodirent. Sed quòd, multis prateritis, ad te venio reuerendiss. D. Matthae, id nostra in Christo familiaritati debes acceptum referre, quam ex eo tempore quum in scholam Catabrigensem ad Hebraeas literas docendas vocatus fui, sanctè inter nos coluimus. Nam verè fraternam fuisse, cum multis aliis modis saepe testatum fecisti, tum eo potissimum, quòd ex plurimis tam pietatis quàm eruditionis nomine tibi coniunctissimis, me tibi diligendum aliquando putasti, cuius manibus filiolum tuum ecclesiae Christi baptizandum offerres. Eiusdem verò coniunctionis perpetuitas ut solet esse firmissima, quam pietas gignit & optimorum studiorum communitas, hinc elucescit, quòd nihil omnino potestatis in eam habuerunt quæ vulgares alioqui amicitias facillimè dissoluunt. Tantum enim abest ut nobis tristissimo casu diuulsis, vel locorum vel temporum intervallis, quicquam immutatum sentiam, ut tribus abhinc annis, quum schola nostra pestis contagio disiecta, mei cuiusdam negotii causa in Angliam me deportavi, omnia propemodum vberiora expertus fuerim. Etenim non solum in rebus meis magno mihi adiumento fuisti, verumetiam diuersorium relinquere, & domum tuam, quam pro dignitatis amplitudine habes ornatissimam, commigrare propemodum me coegisti. Verè me dico commigrasse: nam toto ferè semestri tempore tam humaniter à te, tuisque domesticis omnibus, optimis et lectissimis hominibus, sum habitus, ut nisi me pudor & officii ratio extrussissent, alterum quoque semestre eodem hospitio libenter usus fuissim. Amplissima verò dignitatis accessio, quæ solet ferè amicorum veterum obliuionem inducere, calcar etiam tibi addidit ad humanitatis & beneficentiae officia multiplicanda. quo fit ut quæ antea ut amicū et fratrem solebā colere, nunc quoque ut in Christo patrem reuereri debeam. Itaque quum de singulari tua in me voluntate liquido mihi constet, alium mihi patronum querere non potui, quin male de me suspicandi occasionem praberem. Nam quòd vnus optimè posses hoc nobis prestare officium, nemo nescit, nisi cui sit fortè inauditum, copiosam optimarū rerum scientiam cū summo pietatis studio coniunctam, ad tantā dignitatis sublimitatem te euexisse. Hos autē nostros libros tuo munitos patrocinio, studiosis tā fore iucundos & gratos speramus, ut animū nostrū non parū sint accensuri ad laboriosum illud opus perficiendum, quo non solum Chaldaeas & Syras, sed etiam Rabbinicas & Thalmudicas voces ordine digestas interpretabimur. Adsit conatui Deus, & optatissimū otium, quo sub piissimo et illustrissimo principe Electore Palatino fruimur, ad suam gloriā et ecclesiae adificationē clementer nobis perpetuet. Eidem quoque te tuosque omnes assiduis nostris precibus cōmendamus. Benè vale in Christo pater reuerendiss. Heidelbergæ. Anno M.D. LXVIII. Kal. Martii.

GRAMMATICA CHALDAEA ET

Syra, Immanuelis Tremellij, theologiae doctoris
& professoris in schola Heidelbergensi.

ICVT Hebraeae linguae, ita harum ab ea descenduntium prima elementa sunt consonantes & vocales.

Consonantes quidem literis, vocales verò notulis aut punctulis describuntur. Et si autem Chaldaei & Syri proprios habeant consonantium & vocalium characteres, tam inter sese quàm ab Hebraeis figura differentes, tamen quia vi ac sono cum Hebraeis iidem sunt, & quia libri hisce idiomatis cōscripti (qui quidem apud nos reperiuntur) maiore ex parte Hebraeis characteribus consignati sunt, nec facile horum idiomatum typi proprii reperiuntur, nos typis Hebraeis omnibus notis utentes, grammatica haec praecepta ad utrumque idioma cognoscendum necessaria, quanta fieri poterit breuitate ac perspicuitate trademus.

DE LITERIS.

Literae utrisque, sicut & Hebraeis, numero sunt vigintiduae: nempe,

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת

Ex quibus quinque, videlicet, א ב ג ד ה quum dictionem claudunt, nouam induunt huiusmodi formam, ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת.

1 Distinguuntur primum secundum pronuntiationis organa in quinque ordines,

Gutturis, א ה ח ע

Palati, ק י ב פ

Linguae, ד ט ל נ ת

Dentium, ו ז ס צ ר ש

Labiorum, מ ב פ

Quod earum pronuntiatio his potissimum organis absoluitur.

2 Secundo, distribuuntur ratione potestatis in semper mobiles, & interdum quiescentes. Semper mobiles sunt, quae quoties scribuntur, simul etiam mouetur, hoc est pronuntiantur. & eiusmodi sunt Chaldaeis omnes literae, exceptis א ו י ה נ. Syris verò excipiuntur tantum י ו א. Interdum quiescentes sunt, quae nonnunquam scriptae quiescunt, hoc est non pronuntiantur: suntque Chaldaeis supradictae י ו א ה נ: Syris verò י ו א.

Mobilium literarum quaedam semper eundem sonum seruant, videlicet א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת: quae-

dam verò interdum proprium sonum mutant, reliquae nimirum omnes. Mutationis autem nota est punctulus literis ipsis insitus, quae grammatici dageesch vocant.

Earum quae sonum mutant, quaedam semper illum duplicant, nempe haec undecim, א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל: quaedam verò interdum duplicant, interdum duriores duntaxat reddunt, nempe haec sex, פ ק ר ש ת.

Duriores quidem reddunt, si vel initium dictionis occupant, vel, literam sequantur cui haec puncta: subiecta sunt. alioquin & ipsae duplicantur.

3 Tertiò, officii ratione distribuuntur in semper radicales, & nonnunquam seruales.

Semper radicales sunt, quae perpetuò ubique occurrunt, ad dictionum radices, hoc est origines, pertinent: suntque Chaldaeis & Syris haec undecim, א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל. Nam א, quod Hebraeis radicale est, Chaldaeis & Syris inter nonnunquam seruales recensetur; ו verò Hebraeis seruale, illis est radicale.

Nonnunquam seruales sunt, quae interdum ad dictionum originem non pertinent, sed ad varia ipsarum accidentia exprimenda, nunc in principio, nunc in fine, nunc in principio & fine, nunc in principio, medio & fine inseruiunt: suntque haec undecim, א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל, ex quibus haec quatuor, א ב ג ד, in principio tantum: haec verò tres, ו ז ח, ubique: tres sequentes, ט י כ, in principio & fine seruiunt: at ה Chaldaeis quidem, ut Hebraeis, in principio & fine, Syris verò in fine tantum seruit. Quae verò sint singularum propria ministeria, suis locis apparebit.

DE VOCALIBVS.

Notae siue puncta quibus vocales exprimuntur, Chaldaeis quidem totidem, & eiusdem quantitatibus, sunt quot Hebraeis,

Breues, pathach, segol, kibbutz.

Longae, zere, cholem, schurek.

Ancipites, kametz, chirik.

Raptae, scheua cum suis cōpositis. chateph pathach, chateph segol, chateph kametz.

In ancipitibus hoc modo quantitas discernitur. Si kametz nullo fultum accentu, proxime post se habeat vel dageesch vel scheua, aut si vlti-

num inter vocales locū in dictione habeat, brevis est vocalis ō: alioquin est ā vocalis longa. Si post chirik proximè sequitur otiosum Iod, longum ī est, alioqui ī breue.

Obseruandum autem quòd Syri vocali o prorsus carent: ideo nec cholem, nec kametz breui vtuntur, sed vbicunque illa scribenda essent, vel mutant ea in schurek, vel in patach (sequente scheua literæ ī subiecto) resoluunt.

Sed & alias longas vocales Syri frequētissimè, Chaldæi autem rarò eadem ratione resoluunt, subiiciendo videlicet scheua literæ illi ex quiescentium numero quam longa vocalis post se requirebat, vt pro כְּנִיקָא, כְּנִיקָא, & pro כְּנִיהוֹן, כְּנִיהוֹן, & c.

Reliquis quæ Syris & Chaldæis communia sunt cum Hebræis, superfedemus.

DE DICTIONIBVS.

EX coniunctione literarum & vocalium syllabæ fiunt ac dictiones: quas etsi vtraq; dialectus multas habeat proprias, plurimas tamē ab ea mutuatur à qua originem ducit, easque aliquas ex his quinque rationibus, suas & proprias facit.

Primò, literarum ac vocalium permutatione, vt חֶבֶד ab Hebræo חֶבֶד, עֶמֶר ab Hebræo עֶמֶר.

Et Syrum נִנְיָא à Chaldæo נִנְיָא, בִּזְחָא à Chald. בִּזְחָא, עֶרְעוּרָא à Chald. עֶרְעוּרָא, בִּשְׂרָא à Chald. בִּשְׂרָא.

Hæc autem postrema mutatio Syris perpetua est. Nunquam enim ש cum puncto sinistro vtuntur, sed eius loco ס vsurpant.

Secundò, earum transpositione, vt חֶקֶל ab Hebr. חֶקֶל, נִכְתָּא ab Hebr. נִכְתָּא, שְׂעָרָא ab Hebr. שְׂעָרָא.

Sic Syrum חֶרֶט à Chald. חֶרֶט, גִּלְזָא à Chald. גִּלְזָא, & c. בִּשְׂרָא à Chald. בִּשְׂרָא.

Tertiò, earum detractio vt שְׁבַת ab Hebr. שְׁבַת, שְׁבַע ab Hebr. שְׁבַע.

Sic Syrum גִּלְזִיתָא à Chald. גִּלְזִיתָא, בִּיתָא à Chald. בִּיתָא, & c. שְׁלִשְׁתָּא à Chald. שְׁלִשְׁתָּא.

Quartò, earum additione, vt שְׁעָרָא ab Hebr. שְׁעָרָא, חֶלֶף ab Hebr. חֶלֶף.

Sic Syrum סְגִרָא à Chald. סְגִרָא, & c. גִּרָא à סְגִרָא, & c. גִּרָא à סְגִרָא, & c. גִּרָא à סְגִרָא, & c.

Quintò, terminationis varia mutatione, vt כְּתָבָא ab Hebr. כְּתָבָא, & c.

Sic Syrum כְּתָבָא à Chald. כְּתָבָא, & c. vt ex sequentibus satis liquebit.

DE DISTRIBUTIONE dictionum.

Dictiones omnes vtraque lingua, sicut & Hebræa, in tres veluti classes distribuit, in verbum, quod & participium comprehendit: in nomen,

quod & pronomē complectitur: & in כְּלָה. sub qua quicquid non flectitur, continetur: vt sunt aduerbia, coniunctiones & præpositiones.

DE I CLASSE DI- ctionum.

DE VERBIS.

Omnia verba tā apud Syros quàm Chaldæos sunt vel perfecta vel imperfecta.

Perfecta, vel trium vel plurium literarum radicalium.

Imperfecta, rursus aut defectiua, aut quiescentia, aut mixta ex vtriusque.

Defectiua, vel in principio vel in medio deficient.

Quiescentia, vel in principio, vel in medio, vel in fine, vel in principio & fine simul, vel denique in medio & fine simul, quiescunt.

Mixta, ex deficientibus in principio & quiescentibus in fine.

DE ACCIDENTIBVS.

De verbi accidentibus, vt modis, personis, numeris, temporibus, quia eadem sunt quæ Hebræis, atque in his inflectendis eundem ordinem seruant, nihil hîc seorsim dicimus, sed ad coniugationem, in qua aliqua est varietas, descendimus.

DE CONIUGATIONE.

Coniugationes vtrique idiomatici non plures sunt quàm tres: quarum prima dicitur Kal, id est levis: secunda & tertia Camed, id est Grauis, eo quòd illa puncto dagefch, hæc literæ adiectione grauetur. ideoque illa בנין הדגוש, id est, Coniugatio insignita dagefch: hæc verò בנין הנוסף, id est coniugatio aucta, vocatur. habentque hæ tres coniugationes singulæ suas passiuas voces, vt in singularum inflexione apparebit.

Vtemur autem pro omnium coniugationum paradiigmate eodem verbo quo in prima coniugatione vtimur: licet in omnibus coniugationibus vsitatum non sit: idque, perspicuitatis & iuuandæ memoriæ causa.

DE VERBIS PERFE- ctis trium literarum ra- dicalium.

CONIUGATIO PRIMA.

IN hac coniugatione vox tertiæ personæ, sin-

gularis, masculini prateriti (quæ totius verbi radix est, ac ideo primum locum meritò obtinet) trifariam Chaldaicè, Hebræorum more, formatur: subiectis videlicet punctis scheua & patach, vt כתב : aut scheua & zere siue chirik, vt כתב siue כתב, aut scheua & cholé siue schurek vt כתוב vel כתוב.

Syriacè autem tertiam illam formam vsurpata non legi.

Formatur verò ab hac persona totum verbum adiectione literarum & vocalium, ea ratione quæ sequitur.

Præteritum actiuum K A L.

Sing. masc.

3	כתב		
2	כתבת	paraphr.	כתבתא.
1	כתבת	paraphr.	כתבית. Syrè כתבת.
			Plurale.
3	כתבו		
2	כתבתו		
1	כתבתא	Syrè כתבו.	
			Sing. fœm.
3	כתבת	Syrè כתבת.	paraphr. כתבת.
2	כתבת	Syrè כתבתי.	
1	כתבת	paraphr. כתבית. Syrè כתבת.	
			Plural.
3	כתבתא	Syrè כתבו או כתבתי, vel כתבתו vel כתבתו.	
2	כתבתו		
1	כתבתא	Syrè כתבו.	

Quæ secundæ formæ radicem habent, in quibusdam personis nonnunquam zere vel chirik resumunt, vt רחלו, רחלו, רחלו. Quorum verò radix tertiæ formæ est, secundum primam formam flectuntur.

Etsi autem promiscuè sæpe hoc præteritum vsurpetur pro omnibus præteritis, hoc est pro imperfecto, perfecto, & plusquamperfecto, nonnunquam tamen Syri ac etiam Chaldæi præteritum imperfectum circumloquuntur per participium præsens verbi, quo vtendum est, substantiuo verbo præterito præpositum, vt כתב הוא Scribēs erat, pro Scribebat. Quū verò Syris plusquamperfectum exprimendum est, plerunque tam verbum quo vtendum est, quàm substantiuum illi subiunctum, in præterito vsurpant: vt, חיוו הימנו Crediderunt fuerunt, pro Crediderant.

Participium I.

Sing. masc.

כתב: vel כתב, præsertim si verbum fuerit neutrum.

Plur.

כתב, vel כתבין: vel כתבין, si veniat à singulari כתב.

Syri interdum pro כתב habent כתב, vt pro כתבין, כתבא, passim in plurali participio & nomine.

Sing. fœm.

כתבת, vel כתבתא, vel כתבתא.

Plur.

כתבתו, vel כתבתו, vel כתבתו.

Quorum tertia radicalis est gutturalis aut resch, loco zere, secundæ radicali subiiciunt patach vt שמע, שמע.

In illis vocibus participii quæ sub secunda radicali habent scheua, interdum præcedens kametz tam Syris quàm Chaldæis in patach mutatur, vt חשחין Danielis 5. pro חשחין, & רמכא Luc. 8. pro רמכא.

Participium 2. Peil.

Masc.

כתיב

Plural.

כתיבין

Fœm.

כתיבא

Plur.

כתיבון

Hoc Participium significatione Paul Hebræo respondet, sicut præcedens Hebræo Poel.

Multa reperiuntur, præsertim in Syra lingua, patach in principio loco scheua habere, vt יליך 2. Timoth. 2. תהיר Act. 3. תורין Act. 2. Sed ea nomina potius verbalia quàm participia esse, ac ideo patach in eis propriam esse vocalem, dixerim.

Infinitiuus.

כתב à tertia forma radicis, vt משוג Job. 29. Syr. כתב. Reperitur etiā infinitiuus interdū tam Syrè quàm Chaldaicè sine מ præfixo, vt חלקא Hosea 12. & שמעא Matth. 13.

Sed & hæc duo verba, videlicet חלקא & שמעא Chaldæis communiter infinitiuum sine מ præfixo formant hoc modo, חלקא pro חלקא, שמעא pro שמעא. Syri verò etiam in his verbis מ adhibent, & infinitiuum in kametz terminant, vt חלקא, שמעא.

Infinitiuo literæ ככלם præfixa ipsum sæpe in gerundium mutant: sed obseruandum מ ei nunquā solam præfigi, sed semper cum litera Lamed, ad vitandam ככלם, quæ ex concursu duarū literarum מ nasceretur ככלם & ככלם. Quāquā Syri nunquam suis infinitiuis vllam ex his literis præter Lamed præfigant.

Imperativus.

Sing. masc.

כתב

Plur.

כתבו

Foem.

כתבי

Plur.

כתבנא Syre כתבין

Reperitur quidem singularis mascul. etiam in patach aut zere aut chirik terminatus, vt, כתב כתב : sed quia frequentior est terminatio in kibbutz, ideo eam paradigmatis loco proposuimus. Nam quæ desinit in patach, peculiaris est verborum, quorum secunda aut tertia radicalis est gutturalis aut resch : reliquæ verò terminationes paucorum verborum sunt.

Atque eadem etiam est ratio in futuro, quod ab imperatiuo formari soleat.

Futurum.

Masc. sing.

אכתב

2 אכתב. Syre אכתב, & sic in cæteris.

3 יכתב

Plur.

1 נכתב

2 תכתבון

3 יכתבון

Foem.

2 תכתבין

3 תכתב. Syre תכתבין

Plur.

2 תכתבן

3 יכתבן

Qualem in hoc futuro Syram terminationē videt tertiæ personæ singularis fœmininæ, talem in eadem persona semper reperies in omnibus coniugationibus verborum cuiuscūque ordinis, paucis exceptis, in quibus Syri Chaldaam formam vsurpant.

Præteritum passivum K A L. Ithpeal.

Passivum hoc, sicut & reliquarum coniugationum, tam Syri quàm Chaldaei, aleph & thau radicalibus præfixis, ab actiuo præterito formât. Hoc autem Syri à Chaldaeis differunt, quod segol literæ & subiiciunt, Chaldaei verò chirik. Differunt præterea in eo quod hac tantum ratione passivum suum formant : Chaldaei verò alia quoque ratione præteritum hoc interdum inflectunt, vt in paradigmate apparebit. Differunt denique

& in formatione infinitiui, quod d Syri præponunt, Chaldaei verò minimè.

Quod si verbum ab vna ex his literis, zain, famech, tzade, schin incipiat, thau formatiua, Hebræorum more, trāspōnitur & mutatur : si verò incipiat à daleth, teth aut thau, formativum thau (ad declinandam καὶ φωνίαν) abiicitur, & per dagesch suppletur.

Masc. sing.

3 אכתב. Syre אכתב, & sic in reliquis,

2 אכתבת. paraphr. אכתבתה

1 אכתבת. paraphr. אכתבתית

Plur.

3 אכתבו & אכתבון

2 אכתבתון & אכתבתון

1 אכתבנא. Syre אכתבון vt אכתבון Rom. 6.

Foem.

3 אכתבת

2 אכתבת. Syre אכתבת

אכתבתי

Plur.

3 אכתבנא. Syre אכתבתי

2 אכתבתון

אכתבתי vel אכתבתי

Alia præteriti forma Chaldaeis propria à secundo participio actiua vocis derivata.

Masc. sing.

3 כתיב

2 כתיבת. paraphr.

כתיבתה

1 כתיבת. paraphr.

כתיבתית

Plur.

3 כתיבו

2 כתיבתון

1 כתיבנא

Foem.

3 כתיבת

2 כתיבת

Plur.

3 כתיבנא

2 כתיבתון

Participium.

Huius participii, sicut & sequentium coniugationum, etiam in actiuo, formatiua litera est & præfixa : qua accedente, & prior ex passiuo formatiuis, compendii causa, abiicitur, & eius vocalis ad & trāsfertur : quod etiam in futuris fit propter accessionem literarum איתן.

Masc. sing.

מכתב. Syre

מכתב, &c.

Plur.	מכתבין
Fœm.	מכתבא
Plur.	מכתבון

Infinitivus.

Chaldaeis rarius, Syris frequentius: frequentissimè autem מכתבו. Syrè למכתבו, &c. למכתבא, במכתבא, במכתבא.

Imperativus.

In omni imperativo passivo, cuiuscunque conjugationis aut ordinis sit, tam Chaldaeis quàm Syris litera propria vocalis est segol.

Masc.	אכתב
Fœm.	אכתבו
Plur.	אכתבו
Syrè	אכתבין

Futurum.

Masc. sing.	1 אכתב
	2 תכתב Syrè תכתב, &c.
	3 יכתב
Plur.	1 נכתב
	2 תכתבון
	3 יכתבון
Fœm. sing.	2 תכתבין
	3 תכתבין Syrè תכתבין
Plur.	2 תכתבון
	3 יכתבון

DE SECUNDA CON-
iugatione.*PAEL.*

TRiplici ratione hanc coniugationem tam Syri quàm Chaldaei formant. Primò, Hebraeorum communi more, cum breui vocali sub prima radicali, & dagesch in secunda. quod tamen sæpe (præsertim autem præsentis scheua) omittitur. Secundò, contracta vocali breui & dagesch in longam, (etiam in verbis quorum secunda nec gutturalis est nec resch) quæ communiter quidem Chaldaeis est cholem, in duobus verò verbis

שׁוּב & שׁוּב est zere. quod & Hebraei faciunt in verbo חָתַל. Differunt autem hic Syri à Chaldaeis, quòd, quia carent cholè, ipsum in patach & scheua sub iod vel vau per epenthesein interposito, resolunt, ut pro סוּב dicant סוּב, & pro גוּל גוּל. Tertiò, iod vel aleph ad tertiam radicalem loco dagesch adiecto, aut aliqua ex radicalibus in compensationem eius geminata, ut שלח à שליח, & תרם à תרם, & שלש à שלשל. quod & Hebraei nonnunquam faciunt, ut apparet in verbis תחרה, אמלל, &c. השתחוה, &c.

Præteritum.

Masc. sing.

3	כתב	
2	כתבת	paraphr. כתבתא
1	כתבת	paraphr. כתבית
		Plur.
3	כתבו	
2	כתבתון	
1	כתבנא	Syrè כתבון
		Fœm.
3	כתבת, vel כתבת	
2	כתבת	Syrè כתבתי
		Plur.
3	כתבת	Syrè כתבתי, vel כתיבתי
2	כתבתון, vel כתבתון	

Participium prius.

Masc.

מכתב
מכתבין

Fœm.

מכתבא
מכתבון

Quòd si tertia sit gutturalis, aut resch, secunda pro zere assumit patach, nec forma à sequenti participio differt.

Participium posterius.

Masc.

מכתב
מכתבין

Fœm.

מכתבא
מכתבון

Infinitivus.

מכתבו & מכתבין Syrè מכתבא, paraphr. interdum habent מכתבא, ut מעבא, Iob. 24. לכבנא, Iob 6. לכבנא, לכבנא, לכבנא, לכבנא.

Syrè למכתבו, vt למללו, i. Cor. 14.
& למכתבו, vt למפקדו, Matth. 11.

Imperatiuus.

Masc.

כתב

כתבו

Fœm.

כתבי

כתבנא

Syrè

כתבין

Futurum.

Masc.

1 אכתב

2 תכתב

3 יכתב

Plural.

1 נכתב

2 תכתבון

3 יכתבון

Fœm.

2 תכתבין

3 תכתב

Syrè

תכתבי

Plur.

2 תכתבון

3 יכתבון

Passiuum, Ithpael.

Hoc passiuum, quia secundam radicalem habet dageſch affectam, ideo primæ subiectum vbi-que habet patach, sicut & eius actiuum, atque in hoc à passiuo Kal differt, quod illud (quia dageſch in secunda non requirit) primæ radicali ſcheua subiectum habet, quod dageſch ſequi non patitur.

Præteritum.

Masc.

3 אכתב

Syrè

אכתב

2 אכתבת

paraphr.

אכתבתא

1 אכתבת

paraphr.

אכתבית

Plur.

3 אכתבו

2 אכתבתון

1 אכתבנא

Syrè

אכתבון

Fœm.

3 אכתבת, vel אכתבת

2 אכתבת

Syrè

אכתבתי

Plur.

3 אכתבא

Syrè

אכתבתי, vel אכתבתי

2 אכתבתון

Participium.

Masc.

מכתב

Syrè

מכתב, &c.

מכתבין

Fœm.

מכתבא

מכתבון

Infinitiuus.

אכתבא

Syrè

מכתבו

מלאכתבא, לאכתבא, באכתבא, באכתבא

Syrè

למכתבו

Imperatiuus.

Masc.

אכתב

אכתבו

Fœm.

אכתבי

אכתבנא

Syrè

אכתבין

Futurum.

Sing. masc.

1 אכתב

2 תכתב

Syrè

תכתב

3 יכתב

Plur.

1 נכתב

2 תכתבון

3 יכתבון

Fœm.

2 תכתבין

3 תכתב

Syrè

תכתבי

Plural.

2 תכתבון

3 יכתבון

DE TERTIA CON-
iugatione.

APHEL.

HÆC coniugatio Chaldaeis interdū litera ה, frequentissimè autē litera א radicalibus, cū patach præfixa, formatur: quanuis Syri litera ה hīc non vsurpent, præterquam in verbo נמיה, Credidit.

Præteritum.

Sing. masc.

3 אכתב

2 אכתבת

paraphr.

אכתבתא

1 אכתבת

paraphr.

אכתבית

Plur.

3 אכתבו

2 אכתבתון

1 אכתבנא

Syrè

אכתבון

		Fœm.	
3	אַכְתָּנֶת		
2	אַכְתָּנֶת.	Syrè	אַכְתָּנֶתִי.
		Plur.	
3	אַכְתָּנָא	Syrè	אַכְתָּנַי.
2	אַכְתָּנָן		

Participium prius.

Quia accessione & participia formantur, & vel
in formatiuum coniugationis, assumpta eius vo-
cali, pellit. fit tamen interdum vt Chaldaei con-
iugationis formatiuam retineant, etiam vbi for-
matur alicuius literæ accessione, & tunc relinqui-
tur formativæ coniugationis propria vocalis, ac
literæ quæ accessit, subiicitur scheua, vt מקרב
pro מִקְרַב, מִתְחַצֵּץ, pro מִתְחַצֵּץ, יוֹשֵׁפִיל, pro יוֹשֵׁפִיל.
Quod & Hebraeis, in habentibus iod primam ra-
dicalem, nonnunquam vsuuenit.

מכתב	Masc.
מכתביו	
מכתבא	Fœm.
מכתבו	

Participium posterius.

Masc.
Luc. 4. 6 מְשִׁלִּים vt מְכַתֵּב
מְכַתְּבִי

מכתב
מכתב

Infinitivus.

מִכְתָּבוֹ Syrè. אֲכַתְבָּא.
לְמִכְתָּבוֹ Syrè. מִלְאֲכַתְבָּא, לְאֲכַתְבָּא, כְּאֲכַתְבָּא, כִּאֲכַתְבָּא.

Imperatius:

אֶתְּבוּ. Masc.
אֶתְּבוּ. Fœm.
אֶתְּבוּ. Syrè אֶתְּבוּ.

Futurum:

		Masc. sing.
1	אַכְתָּב	vel אַכְתֵּב &c.
2	תִּכְתֵּב	
3	יִכְתֵּב	
		Plur.
1	נִכְתֵּב	
2	תִּכְתְּבוּ	
3	יִכְתְּבוּ	

			Form.
2	תַּכְתִּיבִין		
3	תַּכְתֵּב.	Syrè	תַּכְתִּיבִי.
		Plur.	
2	תַּכְתִּבֶּן		
3	יַכְתִּבֶּן		

Passium.

Huius coniugationis passivum in raro admodum usu est, atque Syris prorsus incognitū, præterquam in duobus ordinibus, videlicet in quiescente in iōd prima radicali, & in quiescente in media. Quin & Chaldæi illud non habent, nisi ab Hebræis mutuatum: sicut ex paucis illis exemplis, quæ in Daniele & Ezra leguntur, colligitur. Formant igitur hoc Passivum ex Hebræo Hophal mutato (pro eorum cōsuetudine) ה in ם, imò etiam ה interdum reservato, hac ratione,

Præteritum.

31
 Masc. sing.
 3 הִתְחַבֵּב, vel אֶתְחַבֵּב
 2 אֶתְחַבֵּב
 1 הִתְחַבְּבוּ, vel vt Daniel 4. אֶתְחַבְּבוּ
 Plur.

3 אֶכְתֹּב
2 אֶכְתֹּב

Participio & Imperatiuo caret, sicut & Hebraeis.

Infinitivus.

צ. & , באכתבא, אכתבא

Futurum.

		Masc. sing.
1	אֶכְתֹּב	
2	תִּכְתֹּב	
3	יִכְתֹּב	
		Plur.
1	נִכְתֹּב	
2	תִּכְתְּבוּ	
3	יִכְתְּבוּ	
		Form.
2	תִּכְתְּבוּ	
3	תִּכְתֹּב	

Plur.
2 תכתבון
3 יכתבון
Haftenus de verbis perfectis trium literarum radicalium.

DE VERBIS PERFECTIS plurium quàm trium literarum radicalium.

Verba quæ pluribus quàm tribus literis constant, duplicia sunt: quædam propriè, quædam impropiè sic dicta.

Propriè sic dicuntur quæ prima sua origine pluribus quàm tribus radicalibus constant, de quibus hîc præcipuè agimus: ideòque eorum paradigma, ad quod & reliqua formari possunt, proposuimus.

Impropriè autem, quæ prima quidem origine tribus tantùm radicalibus constant: quia verò vel per prothesin vel epenthesin, vel paragogen, vel denique vnius aut duarum literarum geminationem, trium literarum numerum excedunt, pluriùm quàm triùm radicaliùm esse à nonnullis existimatur. Nos autè (quia epenthesis & paragogenes supra in coniugatione secunda, geminationis verò, partim ibidè, partim in eadè coniugatione quiescentiùm in medio rationè demonstrauimus) de iis hîc, vt alieno loco, plura dicere superfedemus.

Ad prothesin verò quod attinet, ea tribus de causis adhiberi solet: videlicet, Vel ad concinnio-rem reddendam lectionem: estque tunc literarum tantùm, vt אָשַׁת, Genes. 24 אָשַׁתוּ Matth. 26, אָשַׁתוּ, Luc. 12. cuius ratio in ordine quiescentiùm in fine, planius explicatur. Vel ad verbi deriuationem indicandam: estque harum tantùm literarum, quibus nomen illud à quo verbum deriuatur formatum est, vt תַּלְמִיד in תַּלְמִיד, & in אֲתִיָּהּ à תַּלְמִיד deducto. ac מִשְׁכָּן in מִשְׁכָּן. Vel denique ad verborum notiones certis quasi limitibus circumscribendas, quod Græcis & Latinis pleræque præpositionum particula præstare solent, estque litera ש tantùm, & apud Syros nonnunquam litera ס, eius affinis. vt אֶחָד Mutauit, שִׁחַלְךָ Permutauit: & אֶדַע Nouit, שִׁדַּע Agnouit: & אֶקַּבֵּל, קַבֵּל.

Porrò quia tam illa quæ propriè plurium sunt radicalium quàm illa quæ talia per litera prothesin reddita sunt, in coniugatione tantùm secunda vsitata reperiuntur, eius dūtaxat paradigma proponimus.

Præteritum.

Sing. masc.

3 אֶקַּבֵּל, מִשְׁכָּן, תַּלְמִיד sic פָּרַס.

2 פָּרַסָה. paraphr. פָּרַסְתָּה.
1 פָּרַסָה. paraphr. פָּרַסְתָּה.
Plur.
3 פָּרַסוּ
2 פָּרַסְתֶּם
1 פָּרַסְתֶּם. Syre פָּרַסְתֶּם.
Foem.
3 פָּרַסְתֶּם, vel פָּרַסְתֶּם.
2 פָּרַסְתֶּם. Syre פָּרַסְתֶּם.
Plur.
3 פָּרַסְתֶּם. Syre פָּרַסְתֶּם.
2 פָּרַסְתֶּם

Participium I.

Masc.

מִפָּרַס
מִפָּרַסְתֶּם

Foem.

מִפָּרַסָה
מִפָּרַסְתֶּם

Participium II.

Masc.

מִפָּרַס
מִפָּרַסְתֶּם

Foem.

מִפָּרַסָה
מִפָּרַסְתֶּם

Infinitiuus.

פָּרַסָה. Syre מִפָּרַסְתֶּם.
מִפָּרַסְתֶּם, לִפְרַסָה, כִּפְרַסָה, כִּפְרַסְתֶּם.
Syre לִמְפָּרַסְתֶּם.

In paraphrasibus quoque hic infinitiuus interdum reperitur, Syrorum more, cum litera מ in principio: at terminatione Hebraica, vt Iob. 6, לִמְסַבֵּן.

Imperatiuus.

Masc.

פָּרַס
פָּרַסוּ

Foem.

פָּרַסְתִּי
פָּרַסְתֶּם. Syre פָּרַסְתֶּם.

Futurum.

Masc. sing.

1 אֶפָּרַס
2 תִּפָּרַס
3 יִפָּרַס

Plur.

1 אֶפָּרַס

2	תַּפְּרִנְסוֹן	
3	יַפְּרִנְסוֹן	
		Fœm.
2	תַּפְּרִנְסִין	
3	תַּפְּרִנְסִי	Syrè
		Plur.
2	תַּפְּרִנְסִין	
3	יַפְּרִנְסִין	

Præteritum passivum.

		Sing. masc.
3	אֶתְּפַרְנֵס	Syrè אֶתְּפַרְנֵס, &c.
2	אֶתְּפַרְנֵסְתָּ	paraphr. אֶתְּפַרְנֵסְתָּ
1	אֶתְּפַרְנֵסְתִּי	paraphr. אֶתְּפַרְנֵסְתִּי
		Plur.
3	אֶתְּפַרְנֵסוּ	
2	אֶתְּפַרְנֵסְתֶּם	
1	אֶתְּפַרְנֵסְנָא	Syrè אֶתְּפַרְנֵסְנָא
		Fœm.
3	אֶתְּפַרְנֵסְתָּ, vel אֶתְּפַרְנֵסְתִּי	
2	אֶתְּפַרְנֵסְתָּ	Syrè אֶתְּפַרְנֵסְתִּי
		Plur.
3	אֶתְּפַרְנֵסְנָא	Syrè אֶתְּפַרְנֵסְנָא
2	אֶתְּפַרְנֵסְתֶּם	

Participium.

		Masc.
	מִתְּפַרְנֵס	Syrè מִתְּפַרְנֵס, &c.
	מִתְּפַרְנֵסִין	
		Fœm.
	מִתְּפַרְנֵסָא	
	מִתְּפַרְנֵסִין	

Infinitivus.

	אֶתְּפַרְנֵסָא	Syrè מִתְּפַרְנֵסוּ
	לִאֶתְּפַרְנֵסָא, בִּלְאֶתְּפַרְנֵסָא	
		Syrè לְמִתְּפַרְנֵסוּ

Imperativus.

		Masc.
	אֶתְּפַרְנֵס	
	אֶתְּפַרְנֵסוּ	
		Fœm.
	אֶתְּפַרְנֵסִי	
	אֶתְּפַרְנֵסְנָא	Syrè אֶתְּפַרְנֵסִין

Futurum.

		Masc. sing.
1	אֶתְּפַרְנֵס	
2	תַּתְּפַרְנֵס	Syrè תַּתְּפַרְנֵס, &c.
3	יַתְּפַרְנֵס	
		Plur.
1	נִתְּפַרְנֵס	

2	תַּתְּפַרְנֵסוֹן	
3	יַתְּפַרְנֵסוֹן	
		Fœm.
2	תַּתְּפַרְנֵסִין	
3	תַּתְּפַרְנֵסִי	Syrè
		Plur.
2	תַּתְּפַרְנֵסִין	
3	יַתְּפַרְנֵסִין	

Hæc coniugatio in his verbis dagesch coniugationis (quod penultimæ literæ inferendum erat) retinere non potest, eo quod præcedenti literæ subiectum sit scheua, quod dagesch forte post se non patitur.

Hactenus de verbis perfectis, nunc de imperfectis.

DE DEFECTIVIS
in principio.

Huius ordinis sunt verba quæ nun primam radicalem habent, & præterea quædã quorum prima radicalis est iod, dum videlicet illam per vocalem longam in litera præcedente, (vt in quiescentibus fieri solet) non compensant, sed vel per dagesch in litera sequenti, vel per mutationem iod in nun, vt in sequenti paradigmate apparebit.

Coniugatio actiua *K A L.**Præteritum.*

Masc. sing.

3	יָדַע, נִפְקַח	
2	יָדַעְתָּ, נִפְקַחְתָּ	paraphr. תָּא
1	יָדַעְתִּי, נִפְקַחְתִּי	paraphr. נִפְקַחְתִּי, &c.
		Plur.
3	יָדַעוּ, נִפְקְחוּ, vel יָדְעוּ, נִפְקְחוּ, &c. vel יָדְעוּ, נִפְקְחוּ, &c.	
2	יָדַעְתֶּם, נִפְקַחְתֶּם, vel יָדַעְתֶּם, נִפְקַחְתֶּם, &c.	
1	יָדַעְתֶּם, נִפְקַחְתֶּם	Syrè יָדַעְתֶּם, נִפְקַחְתֶּם
		Fœm.

3	יָדַעְתָּ, נִפְקַחְתָּ	
2	יָדַעְתָּ, נִפְקַחְתָּ	Syrè יָדַעְתִּי, נִפְקַחְתִּי
		Plurale.

3	יָדַעְתָּ, נִפְקַחְתָּ	Syrè יָדַעְתִּי, נִפְקַחְתִּי
2	יָדַעְתֶּם, נִפְקַחְתֶּם	

Participium I.

Masc.

	יָדַעְתָּ, נִפְקַחְתָּ	
	יָדַעְתֶּם, נִפְקַחְתֶּם	
		Fœm.
	יָדַעְתָּ, נִפְקַחְתָּ	
	יָדַעְתֶּם, נִפְקַחְתֶּם	

Participium I I.

Masc.

יָדִיעַ, נָפִיק. Syre יָדִיעַ.
יָדִיעִין, נָפִיקִין. Syre יָדִיעִין.

Foem.

יָדִיעָא, נָפִיקָא. Syre יָדִיעָא.
יָדִיעִין, נָפִיקִין. Syre יָדִיעִין.

Infinitivus.

מִנְדַּע, מְדַע, & מְדַע, ac interdum cum pa-
ragoge מְדַעָא, מְפַקָא, &c.

Syre מְפַקָא, &c.

בְּמִנְדַּע, בְּמִפְקָא,
מִלְמִנְדַּע, מִלְמִפְקָא, לְמִנְדַּע, לְמִפְקָא, בְּמִנְדַּע, בְּמִפְקָא.
לְמִנְדַּע, לְמִפְקָא. Syre לְמִנְדַּע, לְמִפְקָא.

Imperativus.

Masc.

דַּע. נִסְבֵּא סָב & נִטַּר אֶטַר, vt פִּק, vel פִּקִּין.
פִּקִּין, vt פִּקִּין, vt פִּקִּין. Syre etiam פִּקִּין
דַּע. 9. Luc. נִפְצֹא אֶפְצֹא, vt

Foem.

דַּעִי, פִּקִּי, vt פִּקִּי, vel פִּקִּין.
פִּקִּין, vel פִּקִּין. Syre פִּקִּין.
דַּעִין, Syre דַּעִין.

Futurum.

Masc.

1 אֶנְדַּע & אֶפְקֹא, Syre etiam אֶפְקֹא.
2 אֶנְדַּע, אֶפְקֹא, & תִּנְדַּע, תִּפְקֹא. Syre תִּנְדַּע, תִּפְקֹא.
3 יִדַּע, יִפְקֹא.

Plur.

1 נִדַּע, נִפְקֹא
2 תִּדַּעִין, תִּפְקֹאִין
3 יִדַּעִין, יִפְקֹאִין

Foem.

2 תִּדַּעִין, תִּפְקֹאִין
3 תִּדַּעִין, תִּפְקֹאִין. Syre תִּדַּעִין, תִּפְקֹאִין.
Plur.

2 תִּדַּעִין, תִּפְקֹאִין
3 יִדַּעִין, יִפְקֹאִין

Secunda radicalis suam vocalem in futuro vt
in imperatiuo variat.

Passivum K A L.

Hoc passivum perfectorum more commu-
niter inflectitur, servatis omnibus radicalibus:
interdum tamen (et si admodum raro) prima ra-
dicalis excidit, ita vt nulla ratione suppleatur,
exemplum habes Isaia 14 in אֶתְחַתֵּת, pro אֶתְחַתֵּת. Sy-
ri incipientia à iod in hoc passivo interdum vt
defectiva reliqua perfectè, interdum verò quie-
scentium more inflectunt. quod similiter & in

Aphel, tam actiuo quàm passiuo, vnà cum Chal-
dæis perpetuò obseruant. Et in incipientibus à
iod Syri ex gemino scheua chirik conflant, post
quod quiescit iod. Nos, omissa inflexione perfe-
cta, imperfectam subiicimus.

Præteritum.

Masc. sing.

3 אֶתִּידַע, אֶתִּיפֹק
2 אֶתִּידַעְתָּ, אֶתִּיפֹקְתָּ
1 אֶתִּידַעְתָּ, אֶתִּיפֹקְתָּ

Plur.

3 אֶתִּידַעוּ, אֶתִּיפֹקוּ
2 אֶתִּידַעְתּוּ, אֶתִּיפֹקְתּוּ
1 אֶתִּידַעְתּוּ, אֶתִּיפֹקְתּוּ. Syre אֶתִּידַעְתּוּ, אֶתִּיפֹקְתּוּ.
Foem.

3 אֶתִּידַעְתָּ, אֶתִּיפֹקְתָּ
2 אֶתִּידַעְתָּ, אֶתִּיפֹקְתָּ. Syre אֶתִּידַעְתָּ, אֶתִּיפֹקְתָּ.
Plur.
3 אֶתִּידַעוּ, אֶתִּיפֹקוּ. Syre אֶתִּידַעוּ, אֶתִּיפֹקוּ.
2 אֶתִּידַעְתּוּ, אֶתִּיפֹקְתּוּ

Participium.

Masc.

מִתִּידַע, מִתִּיפֹק
מִתִּידַעִין, מִתִּיפֹקִין

Foem.

מִתִּידַעָא, מִתִּיפֹקָא
מִתִּידַעִין, מִתִּיפֹקִין

Infinitivus.

מִתִּידַע, מִתִּיפֹק. Syre מִתִּידַע, מִתִּיפֹק.
מִלְאֶתִּידַע, מִלְאֶתִּיפֹק, בְּאֶתִּידַע, בְּאֶתִּיפֹק.
לְמִתִּידַע, לְמִתִּיפֹק. Syre לְמִתִּידַע, לְמִתִּיפֹק.

Imperativus.

Masc.

אֶתִּידַע, אֶתִּיפֹק
אֶתִּידַעִין, אֶתִּיפֹקִין

Foem.

אֶתִּידַעִי, אֶתִּיפֹקִי
אֶתִּידַעִין, אֶתִּיפֹקִין. Syre אֶתִּידַעִין, אֶתִּיפֹקִין.

Futurum.

Sing. masc.

1 אֶתִּידַע, אֶתִּיפֹק
2 תִּתִּידַע, תִּתִּיפֹק
3 יִתִּידַע, יִתִּיפֹק

Plur.

1 נִתִּידַע, נִתִּיפֹק
2 תִּתִּידַעִין, תִּתִּיפֹקִין

3	יְתִידְעוֹן יְתִידְעוֹן	Fœm.
2	תְּתִידְעוֹן תְּתִידְעוֹן	
3	תְּתִידְעוֹן תְּתִידְעוֹן Syre תְּתִידְעוֹן תְּתִידְעוֹן	Plur.
	תְּתִידְעוֹן תְּתִידְעוֹן	
	יְתִידְעוֹן יְתִידְעוֹן	
	Secunda radicalis (vt in actiua dictum est) vocalēm suam variat.	

CONIUGATIO II.

PAEL.

Hic ordo (sicut & quiescentium) in principio in hac coniugatione perfectorum ordinem imitatur, vt secundæ radicali dagefch coniugationis inferi possit. quare paradigma subiicere necesse non est.

CONIUGATIO III.

APHEL.

Defectiua in Iod in hac coniugatione quiescentia sunt.

Præteritum.

Masc. sing.

3	פִּשְׁקָא	
2	פִּשְׁקָא	
1	פִּשְׁקָא	
		Plural.
3	פִּשְׁקָא, vel פִּשְׁקָא	
2	פִּשְׁקָא	
1	פִּשְׁקָא Syre פִּשְׁקָא. Matth. 7.	Fœm.
3	פִּשְׁקָא, vel פִּשְׁקָא	
2	פִּשְׁקָא Syre פִּשְׁקָא.	Plur.
3	פִּשְׁקָא Syre פִּשְׁקָא, vel פִּשְׁקָא.	
2	פִּשְׁקָא	

Participium I.

Masc.

פִּשְׁקָא, vel פִּשְׁקָא

פִּשְׁקָא

Fœm.

פִּשְׁקָא

פִּשְׁקָא

Participium 2.

Masc.

פִּשְׁקָא

פִּשְׁקָא

Fœm.

פִּשְׁקָא

פִּשְׁקָא

Infinitiuus.

פִּשְׁקָא Syre פִּשְׁקָא.

פִּשְׁקָא, פִּשְׁקָא, פִּשְׁקָא, פִּשְׁקָא.

Syre פִּשְׁקָא. Matth. 7.

Imperatiuus.

Masc.

פִּשְׁקָא

פִּשְׁקָא

Fœm.

פִּשְׁקָא

פִּשְׁקָא Syre פִּשְׁקָא.

Futurum.

Masc.

1 פִּשְׁקָא

2 פִּשְׁקָא

3 פִּשְׁקָא

Plur.

1 פִּשְׁקָא

2 פִּשְׁקָא

3 פִּשְׁקָא

Fœm.

2 פִּשְׁקָא

3 פִּשְׁקָא Syre פִּשְׁקָא, vel פִּשְׁקָא. Heb. 6.

Plur.

2 פִּשְׁקָא

3 פִּשְׁקָא

Observandum, Syros interdum (quâvis raro) in verbis quorum media non recipit dagefch, & assumere loco dagefch, quæ post literas יתן collocata quiescit, vt אֶתְּנָה, אֶתְּנָה, Act. 23.

De passiuo vide in hac coniugatione verbi perfecti.

DE DEFECTIVIS

in medio.

Huius ordinis sunt quæ duas posteriores radicales similes habent, vulgò geminata dicta, quarum primam (καὶ συνίαις vitandæ gratia) quæ ex concursu similium literarum nasceretur, abiiciunt: eamque interdum literæ sequenti insito dagefch, interdum verò præcedētis vocalis incremento suppleunt. quo fit vt nonnunquam hic ordo cum quiescente in medio (quod ad formam attinet) commisceatur: sicut & eandem ob causam præcedens ordo cum quiescentibus in principio, commiscetur. Nos in pp̄ propria huic ordini formam subiungimus, additis tamen

B.ii.

interdum exemplis, in quibus cum ordine quiescente in medio, commiscetur.

CONIVGATIO KAL.

Præteritum.

Sing. masc.

3	דק
2	דקת. paraphr. דקתא.
1	דקת, reperitur etiam Syre דקת, vt רגת, Act. 20.

Plur.

3	דקי
2	דקתון
1	דקנא. Syre דקון. Fœm.
3	דקת
2	דקת. Syre דקתי. Plur.
3	דקא. Syre דקי, vt בפ' Luc 24.
2	דקתון

Participium I.

Masc.

דק
דקי

Fœm.

דקא
דקון

Kametz primæ literæ, præter communes linguæ canones, etiam si accentu nō fulciatur ante dageſch, lōgum remanet: quia ita primi participii forma requirit, vt mediocriter docto ambiguitatem parere non possit.

Participium II.

Masc.

דקי
דקין

Fœm.

דקא
דקון

Hoc participium necessario semper est perfectum: quia si mediam (vt præcedens) amitteret, (quū præcedat ſcheua) supplere eam per dageſch non posset.

Infinitiuus.

דק. Syre דק.
דק. Syre דק. למדק, דק, דק, דק.

Imperatiuus.

Masc.

דק. Syre דק, vt קוש, & דק, vt פן.

דק. Syre דק, vt קוש, Matth. 7.
& דק, vt פן, 1. Corinth. 14.
Fœm.

דקי. Syre דקי.
דקין, vel דקנא. Syre דקין.

Futurum.

Sing. masc.

1 דק. Syre דק, vt דק, & דק, vt דק, & ita in reliquis.

2 דק
3 דק

Plur.

1 דק
2 דקין
3 דקין

Fœm.

2 דקין
3 דק. Syre דקי.
Plur.

2 דקין
3 דקין

Præteritum passiuum.

Masc. sing.

3 דק. Syre דק, &c.
2 דקת
1 דקת

Plur.

3 דקון
2 דקון
1 דקנא. Syre דקון.
Fœm.

3 דקת
2 דקת. Syre דקתי.
Plur.

3 דקא. Syre דקי, vel דקי.
2 דקתון

Participium.

Masc.

דק. Syre דק, &c.
דקין

Fœm.

דקא
דקון

Infinitiuus.

דק. Syre דק, vel דק.
דק. Syre דק, למדק, דק, דק, דק.
דק. Syre דק, למדק.

Imperatiuus.

Masc.

דק

אתרקי
Fœm. /
אתרקי
אתרקינא. Syrè
אתרקינ.

Futurum.

Masc.

1 אתרקי
2 תתרקי. Syrè
3 יתרקי
Plur.

1 תתרקי
2 תתרקי
3 יתרקי

Fœm.

2 תתרקינ
3 תתרקי. Syrè
Plur.

2 תתרקינ
3 יתרקינ

CONIVGATIO II.

Inflexionem perfectam hîc, vt non necessariâ, omittimus, eius autem paradigma (quæ loco dagesch primâ duplicat, & ad vitâdam κακωφωλίαν, duabus similibus inserit) subiicimus. Obseruandû quod primæ radicali, interdû chirik, interdû verò patach tã Chaldæis quàm Syris, subiicitur.

Præteritum.

Masc.

3 דקרק, vel דקרק, vt בלבל, Genes. 11.
& גרגר, Act. 8.

2 דקרקת. paraphr. דקרקת.
1 דקרקת. paraphr. דקרקת.
Plurale.

3 דקרקו
2 דקרקתו
1 דקרקנא. Syrè
Fœm.

3 דקרקת
2 דקרקת. Syrè
Plur.

3 דקרקא. Syrè
2 דקרקתו

Participium I.

Masc.

דקרק, vt Iob 9. & דקרק, vt מכובו, Eccles. 3.

דקרקו

Fœm.

דקרקא

דקרקו

Participium 2.

Masc.

דקרק, vt מטשטש, Iob 16, & דקרק
vt מדשדש, Esa. 14.

דקרקו, &c.

Fœm.

דקרקא, &c.

דקרקו, &c.

Infinitiuus.

דקרקו. Syrè

מלדקרקא, לדקרקא, בדקרקא, בדקרקא.
לדקרקו. Syrè

Imperatiuus.

Masc.

דקרק, vt עקעם, Esa. 10.

דקרקו

Fœm.

דקרקו

דקרקנא. Syrè

Futurum.

Masc.

1 דקרק
2 דקרק, vt תרגרג, Iob 14.
3 דקרק, vt ידכדך, Psal. 10.
Plur.

1 דקרק
2 דקרקו
3 דקרקו, vt ימשמשון, Iob 5.
Fœm.

2 דקרקו
3 דקרק. Syrè
Plur.

2 דקרקו
3 ידקרקו

Præteritum passiuum.

Masc. sing.

3 דקרק, vt אחרחר, Psal. 69.

2 דקרקת. paraphr. דקרקת.

1 דקרקת. paraphr. דקרקת, vt אחרחר, Iob 39.
Plural.

3 דקרקו, vt אחרחרו, Genes. 4.

2 דקרקתו

1 דקרקנא. Syrè

Fœm.

3 דקרקת

2 דקרקת. Syrè

3	אתדקרא	Syrè	אתדקרי, vel אתדקרי
2	אתדקרו		

Participium.

Masc.

אתדקרי
 מתדקרי, vt מתגלגלין, Iob 29.
 & מתמסמסין, Iob 9.

Foem.

אתדקרא, vt מתדקרא, Prouerb. 12.
 מתדקרו

Infinitiuus.

אתדקרא. Syrè מתדקרי.
 מלא אתדקרא, לא אתדקרא, בא אתדקרא, בא אתדקרא.
 Syrè לקתדקרי.

Imperatiuus.

Masc.

אתדקרי
 אתדקרו

Foem.

אתדקרי
 אתדקרא. Syrè אתדקרו.

Futurum.

Masc.

1 אתדקרי
 2 תתדקרי. Syrè אתדקרי, &c.
 3 יתדקרי, vt יתקמקם. Iob 14.

Plur.

1 נתדקרי
 2 תתדקרו
 3 יתדקרו

Foem.

2 תתדקרו
 3 תתדקרי. Syrè תתדקרי.
 Plur.

2 תתדקרו
 3 יתדקרו

Obseruandum, quædam esse perfecta verba, quæ eadem ratione in hac coniugatione inflectuntur, suntque præsertim illa quæ primam & tertiam radicalem similem habet, vt, שלש, à quo Iosua 2, & לו, à quo נלוו, Exod. 14. in paraphrasi Hieros. & מוס, à quo מתמקמין. Iob. 27.

3. CONIUGATIO.

APHEL.

In hac coniugatione Chaldæi & Syri mediā radicalem deficientē, non, vt Hebræi, in sequenti

litera, sed in præcedente, per dagefch suppleant, ad quam etiam abiecta litera vocalem remittunt.

In verbis autem quorum prima est gutturalis, ac ideo expers punctuli dagefch, solent Chaldæi in eius locum literam Nun substituere, & radicalibus præponere: vt exempla quæ afferimus, ostendunt.

Præteritum.

Masc.

3 אתק, & הנעל, Daniel. 6.

2 אתקת

1 אתקת

Plur.

3 אתקו

2 אתקתו

1 אתקא. Syrè אתקו.

Foem.

3 אתקת, vel אתקת.

2 אתקת. Syrè אתקתי.

Plur.

3 אתקא. Syrè אתקי, vel אתקי.

2 אתקתו

Participium prius.

Masc.

3 מרק, & מרק, Daniel. 2.

2 מרקו

Foem.

מרקא

מרקו

Participium posterius.

Masc.

מרק

מרקו

Foem.

מרקא

מרקו

Infinitiuus.

אתק, & vt הנעל, Daniel. 2.

Reperitur etiam הנעל, Daniel. 5. vbi dagefch compensatur per ה, vt apud Hebræos compensari solet cum ה emphaticū dissyllabis, à gutturali cum ה incipientibus præponitur.

Syrè מרקו, vt מטנו, I. Cor. 10.

& מבסו, Tit. 1.

למרק. Syrè מלאמרק, למארק, למארק, למארק.

Imperatiuus.

Masc.

אתק, & vt הנעל, Daniel. 2.

אֲדָקוּ

Foem.

אֲדָקִי

אֲדָקִי. Syrè אֲדָקְנָא

Futurum.

Masc.

1 אֲדָק vel אֲדָקִי vt אֲדָקִי Rom. 11.

2 אֲדָק & אֲדָקִי & c.

3 אֲדָק Luc. 1. יִנֵּן

Plur.

1 אֲדָקִי

2 אֲדָקִי

3 אֲדָקִי

Foem.

2 אֲדָקִי

3 אֲדָקִי. Syrè אֲדָקִי

Plur.

2 אֲדָקִי

3 אֲדָקִי

Haftenus de defectiuis, nunc de quiescētibus.

DE QUIESCENTIBVS
in principio.

Continet hic ordo verba incipientia ab א, & e a incipientia à Iod quæ ipsum abiectū per dagesch non suppleant. Nos de utrisque paradigma ordine subiicimus.

INCIPIENTIA AB א.

I. Coniugatio.

Præteritum.

Sing. masc.

3 אֲבָר

2 אֲבָרָא. paraphr. אֲבָרָא

1 אֲבָרָא. paraphr. אֲבָרָא

Plur.

3 אֲבָרוּ

2 אֲבָרוּ

1 אֲבָרָא. Syrè אֲבָרוּ

Foem.

3 אֲבָרָא vel אֲבָרָא. Syrè etiam vt אֲבָרָא Luc. 1.

2 אֲבָרָא. Syrè אֲבָרָא, sic אֲבָרָא, Ioh. 4.

Plur.

3 אֲבָרָא. Syrè אֲבָרָא, & vt אֲבָרָא Matth. 28.

2 אֲבָרָא

Participium I.

Masc.

אֲבָר

אֲבָרִי. Syrè etiam vt אֲבָרִי Matth. 7.

Foem.

אֲבָרָא

אֲבָרוּ

Participium I I.

Masc.

אֲבָר

אֲבָרוּ

Foem.

אֲבָרָא

אֲבָרוּ

Infinitiuus.

מֵאֲבָר Vel vt מֵאֲבָר Iob. 1. Syrè
vt מֵאֲבָר Matth. 14, & 1. Cor. 12.
מֵאֲבָר. Syrè מֵאֲבָר, מֵאֲבָר, מֵאֲבָר.

Imperatiuus.

Masc.

אֲבָר interdum etiam vt אֲבָר & vt אֲבָר.
paraphr. vt אֲבָר & אֲבָר Syri in mul-
tis abiiciunt, vt אֲבָר Matth. 4. pro
אֲבָר.

אֲבָרוּ. paraphr. vt אֲבָרוּ, & vt אֲבָרוּ Psal.
46. Syrè etiam interdum cum ple-
onasmō, vt אֲבָרוּ Matth. 10.

Foem.

אֲבָר. Syrè, etiam vt אֲבָר Luc. 12.

אֲבָרָא. Syrè, vt אֲבָרִי, & אֲבָרִי Matth. 28.

Fut.

1 אֲבָר. Syrè etiam, vt אֲבָר Phil. 2.

2 אֲבָר. Syrè, vt אֲבָר.

3 אֲבָר. Syrè, vt אֲבָר Matth. 18.

Plur.

1 אֲבָרוּ. Syrè, vt אֲבָרוּ Rom. 3. & אֲבָרוּ
Hebr. 3.2 אֲבָרוּ. Syrè, vt אֲבָרוּ Matth. 17, & etiā
אֲבָרוּ 1. Cor. 10.

3 אֲבָרוּ. Syrè, vt אֲבָרוּ Luc. 8.

Foem.

2 אֲבָרוּ. Syrè אֲבָרוּ

3 אֲבָר. Syrè אֲבָרוּ Luc. 21. & vt אֲבָרוּ
1. Cor. 7.

Plur.

2 אֲבָרוּ. Syrè אֲבָרוּ, & c.

3 אֲבָרוּ

Variatur vocalis sub secunda radicali in futu-
ro, tam Syris quàm Chaldæis, vt in imperatiuo.

Passiuum.

Hoc passiuum, sicut Chaldæis, ita etiam plerun-
que Syris à forma perfectorum nō differt, inter-
B. iiii.

dum tamen Syris eatenus à perfectis discedit, quatenus ex gemino scheua zere conflât, quod literæ n subiiciūt, vt post ipsum n quiescat, sicut in paradi-gmate in quo primas tātū voces pro-ponimus, apparet.

Præteritum.

אֶתְאַבֵּר vt אֶתְאַבֵּשׁ Matth. 21.

Participium.

מֵתְאַבֵּר vt מֵתְאַשֵּׁר Matth. 9.

Infinitiuus.

מֵתְאַבֵּר

Imperatiuus.

אֶתְאַבֵּר

Futurum.

אֶתְאַבֵּר

CONIUGATIO II.

HAEC coniugatio perfectum ordinem (vt dictum est) imitatur, vt paradigma subiici-re opus non sit. hoc tantum in ea obseruan-dum, quod Syri in illis verbi vocibus, quæ præfi-xa aliqua litera formantur, primā radicalē abiice-re, & eius vocalem ad præfixam reiicere solēt, vt ab אֶלֶף pro מֵאֶלֶף, dicūt מֵלֶךְ, Matth. 5. sic ibidē pro יֵאֶלֶף, quod & paraphrastæ interdum faciunt, vt יֵלֶךְ pro יֵאֶלֶף Iob. 22. Quin & Hebræos quoq; a-liquādo id facere, multa Scripturæ exēpla docēt.

CONIUGATIO III.

IN hac coniugatione in ו mutatur tam Syris quàm Chaldæis: hoc tamen differūt, quod Chal-dæis ו communiter sub cholem quiescat: Syris verò post patach proferatur. Quum enim cholē careant, resoluunt ipsum in patach sequente ו mobili.

Præteritum.

Masc.

3 אֶבֶר. Syrè אֶבֶר & ita in reliquis.

2 אֶבֶרְתִּי

1 אֶבֶרְתִּי

Plur.

3 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

1 אֶבֶרְתִּי Syrè אֶבֶרְתִּי.

Fœm.

3 אֶבֶרְתִּי Vel אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי Syrè אֶבֶרְתִּי

Plur.

3 אֶבֶרְתִּי. Syrè אֶבֶרְתִּי, vel אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

Participium prius.

Masc.

3 אֶבֶרְתִּי. Syrè מֵבֶרֶת, & c.

2 אֶבֶרְתִּי. Syrè, vt מֵבֶרֶת, Matth. 23.

Fœm.

3 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

Participium posterius.

Masc.

3 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

Fœm.

3 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

Infinitiuus.

3 אֶבֶרְתִּי. Syrè מֵבֶרֶת, vt, מֵבֶרֶת, Matth.

2 אֶבֶרְתִּי, לאֶבֶרְתִּי, לאֶבֶרְתִּי.

Syrè מֵבֶרֶת.

Imperatiuus.

Masc.

3 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

Fœm.

3 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי. Syrè אֶבֶרְתִּי.

Futurum.

Masc.

1 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

3 אֶבֶרְתִּי. Syrè יֵבֶרְתִּי Iacob. 4, & ita in reli-quis.

Plur.

1 אֶבֶרְתִּי

2 אֶבֶרְתִּי

3 אֶבֶרְתִּי

Fœm.

2 אֶבֶרְתִּי

3 אֶבֶרְתִּי. Syrè אֶבֶרְתִּי & etiā אֶבֶרְתִּי. Luc. 15.

Plur.

2 אֶבֶרְתִּי

3 אֶבֶרְתִּי

Obseruandum quod verbum אֶבֶר in hac con-iugatione tam Syris quàm Chaldæis, & semper mutet in lod: Chaldæis quidem quiescens post

zere, Syris verò prolatum post patach. Obseruandum etiam quòd quum Syri aliàs ה non utantur ad formandam hanc coniugationem, in hoc vno verbo formādo, ipsum, sicut Chaldæi, adhibent.

INCIPIENTIA à ה.

I Coniugatio.

Præteritum.

Masc.

3 יתב Syrè etiam vt, יבש, Matth. 13.

2 יתבת. paraphr. יתבתא.

1 יתבת.

Plur.

3 יתבון.

2 יתבתון.

1 יתבנא. Syrè יתבן.

Form.

3 יתבת. Syrè etiam יתבת.

2 יתבת. Syrè יתבת.

Plur.

3 יתבא. Syrè יתבי vel יתבין.

2 יתבתון.

Participium prius.

Masc.

יתב

יתבין

Form.

יתבא

יתבון

Participium posterius.

Masc.

יתב. Syrè, vt יריע, Rom. 11.

יתבין

Form.

יתבא

יתבון

Infinitiuus.

מיתב, vel מיתב

מלמיתב, למיתב, במיתב, במיתב.

Imperatiuus.

Masc.

הב, vt תב, & תב.

הבו, vt תבו, & תבו.

Form.

הבי & תבי, & תבי.

הבין, vt תבין, & תבין. Syrè תבין, & vt תבנא, Matth. 25.

Futurum.

1 יתב

2 יתבת

יתב

Syrè etiam תתב, &c.

Plur.

יתב

תתבון

יתבון

Form.

2 תתבין

3 תתב

Syrè תתבי.

Plur.

2 תתבון

3 יתבון

Passiuum.

Quomodo hoc passiuum formetur, in ordine deficientium in principio, ostensum est, vt hîc repeti necesse non sit.

II Coniugatio.

In hoc ordine secunda coniugatio, (vt supra diximus) perfecta est, in qua hoc tantum obseruandum, quòd in passiuua voce Iod primam radicalē interdum Hebræorum more in ו mutant, vt apparet in אָתָּבָה 1. Samuel. 13.

III Coniugatio.

Quod supra in habentibus & primam radicalē fieri in hac coniugatione diximus, idē prorsus hîc quoque in actiuo fit.

Præteritum.

אָתָּבָה. Syrè אָתָּבָה vt אָוֹלַר, Matth. 1.

Participium prius.

מוֹתָבָה. Syrè מוֹתָבָה.

Participium posterius.

מוֹתָבָה. Syrè מוֹתָבָה.

Infinitiuus.

אָתָּבָה. Syrè מוֹתָבָה.

Imperatiuus.

אָתָּבָה. Syrè אָתָּבָה.

Futurum.

אָתָּבָה. Syrè אָתָּבָה.

Passiuum.

Autores paraphraseon, qui maiori ex parte

fuo tempori & populo sese accommodantes, lingua ex Chaldaea, Syra & Hebraica mixta scripserunt, hoc passiuum plerunque ita formât, vt Iod prima radicalis (sicut in actiuo) in *ı* mutata sub cholem quiescat: literæ verò *ת* passiuæ formatiua, per dagesch ei insitum geminetur. At Syri à suo actiuo passiuum formantes & actiui formatiuum in *ת* mutât, ita vt radicales geminũ *ת* præcedat. quod vt planius conspiciatur, vtraque ratione totum verbum formamus.

Præteritum.

Masc. paraphr.

- 3 *אתותב* Genes. 21. Syre *אתותב* vt *אתותב* Gal. 3.
 2 *אתותבא* Genes. 26. Syre *אתותבא*.
 1 *אתותבית* Syre *אתותבית*.
 Plur.
 3 *אתותבו* Syre *אתותבו*.
 2 *אתותבתו* Syre *אתותבתו*.
 1 *אתותבנא* Syre *אתותבנא*.
 Fem.
 3 *אתותבת* Syre *אתותבת*.
 2 *אתותבת* Syre *אתותבת*.
 Plur.
 3 *אתותבי* Syre *אתותבי* vel *בי*.
 2 *אתותבתו* Syre *אתותבתו*.

Participium.

מתותב Syre *מתותב* vt *מתותב* Marc. 4, & *מתותב* Philipp. 3. vbi prius *ת* euphoniæ causa in *ש* mutatur.

מתותבין Syre *מתותבין* vt *מתותבין* Act. 5.
 Fem.

מתותבא Syre *מתותבא*.

מתותבן Syre *מתותבן* vt *מתותבן* Matth. 6.

Infinitiuus.

אתותבא vt Ierem. 42.
 Syre *אתותבו*.

Imperatiuus.

Masc.

אתותב Syre *אתותב*.

אתותבו Syre *אתותבו*.

Fem.

אתותבי Syre *אתותבי*.

אתותבנא Syre *אתותבנא*.

Futurum.

1 *אתותב* Syre *אתותב*.

2 *תותב* Syre *תותב*.
 3 *יתותב* Syre *יתותב* vt *יתותב* Hebr. 12.
 Plur.

1 *נתותב* Syre *נתותב*.

2 *תותבון* Syre *תותבון*.

3 *יתותבון* vt *יתותבון* Ierem. 10.

Syre *יתותבון*.

Fem.

2 *תותבין* Syre *תותבין*.

3 *תותב* Syre *תותב*.

Plur.

2 *תותבן* Syre *תותבן*.

3 *יתותבן* Syre *יתותבן*.

Obseruandum autem in Syra inflexione, quod in illis futuri vocibus quæ *ת* præfixo formatur, *ת* vnũ interdum abiicitur, ac per dagesch in altero compendatur, quo eiusdem literæ triplicatio vite tur, quemadmodum in sequenti quoque ordine fieri, exemplis demonstratur.

DE QUIESCENTIBVS in medio.

Complectitur hic ordo habentia *ı* vel *ı* secundam radicalem, quæ interdum quiescens scribitur, interdum prorsus excinditur, interdum in aliam quiescentem mutatur, vt propositum paradigma ostendit. Syri huc interdum referunt etiam illa quorum media radicalis est *א*.

Prima verbi vox tam Syris quàm Chaldaeis in plerisque verbis habet *ת*, in nonnullis verò *ח* longum. iuxta quarum variationem, variatur inflexio.

CONIVGATIO I.

Præteritum.

Masc.

3 *מית & קם*.

2 *מיתת קמת*.

1 *מיתת קמת* Rom. 7. & ita in reliquis.

Plur.

3 *קמו* & Syre *קמו* reiecta vocali Rom. 10.

2 *קמתו* & Syre *קמתו* Rom. 7. vtroque *ת* expresso.

1 *קמנא* Syre *קמן* & *קמן* Rom. 6.

Fem.

3 *קמת* & *קמת* Luc. 8.

2 *קמת* Syre *קמת* vt *קמת* Act. 12.

Plur.

3 *קמא* Syre *קמי* & *קמי* Matth. 25.

1 *קמתו*.

Participium I.

Masc.

Syrè etiam מִית Hebr. 11. & vt
Act. 27. עֵילetiam, vt דִּארִין Daniel. 3, &
Daniel. 4. קִימִין

Foem.

Syrè etiam גִּירָא Matth. 19.
קִימָא קִימִין*Participium II.*

Masc.

Hebr. 9. & Iohan. 3. מִית vt מִית, קִים
Iohan. 7. לִיטִין & Hebr. 9. סִימִין vt קִימִין

Foem.

Daniel. 5. שִׁמְחָא vt, קִימָא
קִימִין*Infinitiuus.*etiam Syrè, vt Rom. 14, interdum
2. Cor. 3. אֲחֹר, & vt מִתְּבוּ. Co-
loss. 4.Syrè etiam מִלְמַסְמִס, מִלְמַסְמִס, מִלְמַסְמִס
לְמַסְמִס*Imperatiuus.*

Masc.

מִית, קִים
מִיתו, קִימו

Foem.

מִית, קִימו
מִיתָא, קִימָא Syrè*Futurum.*

Masc.

1 אֲמֹת, vt interdum paraphrastice, vt
Iob. 3.

2 תְּקִים

3 & יְקִים, vt Iob. 3. Syrè etiam vt
Matth. 19. יְסִים

Plur.

1 נְקִים

2 תְּקִימוֹן

3 יְקִימוֹן

Foem.

2 תְּקִימוֹן

3 תְּקִים Syrè 2. Cor. 13

Plur.

2 תְּקִימוֹן

3 יְקִימוֹן

Passiuum.

Autores paraphrascen hoc passiuum syllaba
passiuis omnibus communi actiuo præfixa, & li-
teræ ת pro iure scheua (quod ei subiicitur) inter-
dum dagefch insito, interdum verò omisso, for-
mare solent. A Syris verò hoc passiuum in quie-
scentibus in medio vsurpatum non memini, sic-
ut nec à purioribus linguæ Chaldaæ scripto-
ribus.

Præteritum.

Masc.

אתְּקַם vel אתְּקַם, &c.

אתְּקַמְתָּ & אתְּקַמְתָּ

אתְּקַמְתָּ & אתְּקַמְתָּ

Plur.

אתְּקַמוּ

אתְּקַמְתוּ

אתְּקַמְתוּ

Foem.

אתְּקַמְתָּ

אתְּקַמְתָּ

Plur.

אתְּקַמְתָּ

אתְּקַמְתָּ

Participium.

Masc.

מִתְּקַם

מִתְּקַמִּין

Foem.

מִתְּקַמָּא

מִתְּקַמִּין

Infinitiuus.

אתְּקַמְתָּ vt Isaiæ 24.

מִלְאֲתְּקַמְתָּ, לְאֲתְּקַמְתָּ, בְּאֲתְּקַמְתָּ, בְּאֲתְּקַמְתָּ

Imperatiuus.

Masc.

אתְּקַם

אתְּקַמוּ

Foem.

אתְּקַמְתָּ

אתְּקַמְתָּ

Futurum.

Masc.

אתְּקַם

תְּתַקַּם vt Efa. 24.

תְּתַקַּם vt Iob. 21.

Plur.

- 1 נתקם
2 תתקמו
3 יתקמו vt יתעלו Iob. 21.

Foem.

- 2 תתקמו
3 תתקם

Plur.

- 2 תתקמו
3 יתקמו

CONIUGATIO II.

Chaldæi paraphrastæ, ac etiam Syri (quavis hi rarius) hanc coniugationem, perfectorum more mutato ו vel א in י aliquando inflectunt, vt קים à קום Genes. 17, & אשן אשן Coloss. 1: aliquando autem tertia radicali loco dagefch coniugationis, Hebræorum more, geminata, vt דומס Daniel. 4. א. דום. At Syri & nonnunquam paraphrastæ nō modò tertiam verum etiam primam in compositionem mediæ radicalis, quam (quū dagefch abiiciunt) cum traiectione quadam duplicant: quod interdum etiam apud Hebræos obseruatur: cuius inflexionis paradigma subiicimus.

Præteritum.

Masc. sing.

- 3 קמס vt דמס Philipp. 2. & קמס vt טמס Iud. 4. & ita in reliquis.

- 2 קמסת
1 קמסת

Plur.

- 3 קמסו
2 קמסתו
1 קמסנו

Syrè קמנו.

Foem.

- 3 קמסת
2 קמסת

Plur.

- 3 קמסתו
2 קמסתו

Participium prius.

Masc.

- מקמס vt מטמס Psal. 58.
מקמסין vt מטמסין Psal. 40.

Foem.

- מקמסת
מקמסו

Participium posterius.

Masc.

- מקמס

מקמסין

Foem.

מקמסת

מקמסו vt מטמסו Esa. 44.

Infinitivus.

מקמס, למקמסו.

Imperatiuus.

Masc.

קמס

קמסו

Foem.

קמסי

קמסין

Futurum.

Masc.

1 אקמס

2 תקמס

3 יקמס vt דמס Iacobi 4.

Plur.

1 נקמס

2 תקמסין

יקמסו

Foem.

3 תקמסין

2 תקמסי

Plur.

3 תקמסו

2 יקמסו vt מטמסו Esa. 32.

Passivum præteritum.

Masc.

1 אתקמס

2 אתקמסת

3 אתקמסת

Plur.

3 אתקמסו

2 אתקמסתו

1 אתקמסו

Foem.

3 אתקמסת

& vt אתדעויעת Esth. 4. in paraphr. Hierosolym.

2 אתקמסת

Plur.

3 אתקמסו, vel אתקמסי

2 אתקמסתו

Participium.

מקמס vt מתדמס Act. 19.

מקמסין

Foem.

מתקמקמא
מתקמקמו

Infinitivus.

למתקמקמו, מתקמקמו

Imperativus.

Masc.

אתקמקם
אתקמקמו

Foem.

אתקמקמי
אתקמקמיו

Futurum.

Masc. sing.

1 אתקמקם
2 תתקמקם
3 יתקמקם

Plur.

1 נתקמקם
2 תתקמקמו
3 יתקמקמו

Foem. sing.

2 תתקמקמיו
3 תתקמקמיו

Plur.

2 תתקמקמו
3 יתקמקמו

CONIVGATIO III.

Præteritum.

Masc. sing.

3 אקים, & אקים.

2 אקמת

1 אקמת

Plur.

3 אקמו

2 אקמתו

1 אקמתו

Syrè אקמתו.

Foem.

3 אקמת

2 אקמת

Syrè אקמת.

Plur.

2 אקמת

Syrè אקמת, vel אקמת.

3 אקמתו

Participium I.

Masc. sing.

מים, & etiam ממים, Daniel. 2.

מקמיו

Foem.

מקמא
מקמיו

Participium II.

Masc.

מקם, vt מער, Luc. 1. & מקים, vnde est

משיון, Pet. 3.

מקמיו, vt מערין, Luc. 2.

Foem.

מקמא

מקמיו

Infinitivus.

מקמא. Syrè מקמו, Matth. 3.

מלמקמא, למקמא, במקמא, במקמא.

Syrè מקמו.

Imperativus.

Masc.

מקים, vt אפים, Matth. 6. & מקים, vt אפיון,

Matth. 6.

מקמיו

Foem.

מקמיו

legitur etiam sine nun אפיון, pro
אפיון, Efaia 32: quod etiā Heb.
in רגיון, Efa. eodē cap. fieri dicūt.
Syrè מקמיו.

Futurum.

Masc.

1 מקים

2 מקים

3 מקים, & מקים, Daniel. 2.

Plur.

1 מקים

2 מקמיו

3 מקמיו, & vt יתקמיו, Hez. 6.

Foem.

2 מקמיו

3 מקים

Syrè מקמיו.

Plur.

2 מקמיו

3 מקמיו

Passivum.

Soli Syri peculiarem habent huius passivi
formam: reliqui autem formam vsurpant He-
braeam. Formant autem ipsum Syri n formatiuo
geminato, & media radicali vbique per longam
vocalem suppleta. Horum paradigma tantum

C.i.

subiicimus, ac exemplis confirmamus.

Præteritum.

Masc. sing.

3 אֶתְּקִים, vt אֶתְּסִים, Luc. 23, & אֶתְּוִיעַ, Matth. 2.

2 אֶתְּקִימָה

1 אֶתְּקִימָה

Plur.

3 אֶתְּקִימוּ, vt אֶתְּוִיעוּ, Ioh. 5.

2 אֶתְּקִימֶתוּ, vt אֶתְּקִימֶתוּ, 2 Cor. 7.

1 אֶתְּקִימוּ

Form.

3 אֶתְּקִימָה

2 אֶתְּקִימָה, vt אֶתְּקִימָה, Luc. 10.

Plur.

3 אֶתְּקִימֶי, vel אֶתְּקִימֶי.

2 אֶתְּקִימֶתוּ

Participium.

Masc.

3 מֶתְקִים, vt מֶתְסִים, Luc. 10. מֶתְוִיעַ, Luc. 6.

2 מֶתְקִי, vt מֶתְקִי, Luc. 6. & Mar. 4.

1 מֶתְקִים, vt מֶתְקִים, Luc. 6.

Form.

3 מֶתְקִימָה, vt מֶתְקִימָה, Luc. 2.

2 מֶתְקִימָה

Infinitivus.

3 מֶתְקִימוּ, vt מֶתְקִימוּ, Act. 25.

2 מֶתְקִימוּ, vt מֶתְקִימוּ, Ioh. 3.

Imperativus.

Masc.

3 אֶתְּקִים

2 אֶתְּקִימוּ, vt אֶתְּקִימוּ, 2 Cor. 16.

Form.

3 אֶתְּקִימֶי

2 אֶתְּקִימֶי

Futurum.

Masc.

1 אֶתְּקִים

2 אֶתְּקִים, vt אֶתְּקִים, Matth. 5, & אֶתְּקִים, Rom. 11.

Nam ex duobus תִּפְסִינִי formativis prius abiectum suppletur per dagesch in sequenti in illis futuri personis quas præfixū n formare solet, ne ex triplici eiusdem literæ concursu nascatur

אֶתְּקִים.

3 אֶתְּקִימוּ, vt אֶתְּקִימוּ.

Plur.

1 אֶתְּקִימוּ, vt אֶתְּקִימוּ, Rom. 13.

2 אֶתְּקִימוּ, vt אֶתְּקִימוּ, Matt. 7.

3 אֶתְּקִימוּ, vt אֶתְּקִימוּ, Rom. 2.

Form.

2 אֶתְּקִימוּ

3 אֶתְּקִימוּ

Plur.

2 אֶתְּקִימוּ

3 אֶתְּקִימוּ

DE QUIESCENTIBVS in fine.

In hoc ordine verba quorum ultima radicalis est א vel ה vel י , comprehenduntur: illis tamen exceptis quorum ה ultima ubique perfectorum more (sicut & in quibusdā Hebræis) exprimitur. Quia autem omnium quiescentium in fine eadem est communis forma, vnicum paradigma subiicimus, observata tamen quæ in singulis vocibus reperitur varietate.

CONIVGATIO I.

Præteritum.

Masc.

3 אֶשְׁתִּי, & cum prothesi חָרִי, גָּלָה, בָּנָה, Act. 9.

2 אֶשְׁתִּי, & c. & cum prothesi, vt חָרִית, גָּלִית, בָּנִית, Matth. 26.

1 אֶשְׁתִּי, & vt סָנִית, Rom. 9. & vt צָבִית, Rom. 1.

Plur.

3 אֶשְׁתִּי, & גָּלוּ, vt שָׁמוּ, Rom. 1. אֶשְׁתִּי, Rom. 2. & cum prothesi, אֶשְׁתִּי, Daniel. 5, & 1 Cor. 10.

2 אֶשְׁתִּי, vt סָחִיתוּ, 1 Cor. 6. & אֶשְׁתִּי, Rom. 8.

1 אֶשְׁתִּי, vt בָּעִין, 1 Thess. 2. & cum prothesi, vt אֶשְׁתִּי, Act. 10. 1 Cor. 12.

Form.

3 אֶשְׁתִּי, vt כָּרִית, Matth. 18. & אֶשְׁתִּי, 1 Timoth. 1. & cum prothesi, vt אֶשְׁתִּי, Heb. 6.

2 אֶשְׁתִּי, vt אֶשְׁתִּי, Ioh. 4.

Plur.

3 אֶשְׁתִּי, vt אֶשְׁתִּי, Act. 4, & אֶשְׁתִּי, Luc. 24. ac אֶשְׁתִּי, Heb. 11.

2 אֶשְׁתִּי, vt אֶשְׁתִּי.

Participium I.

Masc.

בְּנָה, vt דְּמָה, Daniel. 3, & etiam בְּנָה, & vt גְּלִי, Genes. 4.

בְּנִין. Syrè, vt צְבִין, Act. 9. Form.

בְּנִיָּה. Syrè, vt שְׁלִין, 1. Thess. 4.

Participium II.

Masc.

בְּנָה, Ezra 5, & vt קָרִי, Ezra 4. Syrè, vt בָּעִי, Act. 9, & בְּרָא, 1. Timoth. 4.

בְּנִין. Syrè, vt סָלִין, 2. Timoth. 3. & vt קָרִין, Luc. 14. Form.

בְּנִיָּה. Syrè בְּנִיָּה בְּנִין

Infinitivus.

מְבַנָּה. Syrè מְבַנָּה, vt מְשַׁחָה, 1. Cor. 10. & מְבַעָה, Philem.

לְמַבְנָה, למְבַנָּה, בְּמַבְנָה, בְּמַבְנָה. Syrè, vt לְמַחְוָה, Matth. 11.

Huc referendum puto מְעַלִי quod Danielis 6. legitur. accedit enim ad formam מְבַנָּה. Nam vt א & י inter se mutantur, ita etiā chirik & ך. Scheua quoque non est nouum propter gutturalem in ך mutari, sicut nec illud quod עוֹל עָלִי, & עָלָה reperiantur eiusdem significationis, quum multa huiusmodi in Hebræa quoque lingua reperiri Dauid Kimchi in suo Michol ostendat.

Imperatiuus.

Masc.

בְּנָה, & vt גְּלִי, Ezech. 13. & cum prothesi אֲשַׁח, Genes. 24.

Syrè, vt חָוִי, Rom. 11.

בְּנוּ. Syrè בְּנוּ. Et cum prothesi אֲשַׁחוּ, Matth. 26. Legitur etiam in paraphr. Psalm. 46. cum paragoge nun חָמוֹן.

Form.

בְּנָה, & בְּנוּ. Syrè, vt חָוִי, Rom. 11.

& קָרִי, Ioh. 4. & cum prothesi, אֲשַׁח, Luc. 12.

בְּנִיָּה. Syrè, vt חָוִין, Matth. 28.

Futurum.

Masc.

אֲבַנָּה

2

תְּבַנָּה. Syrè תְּבַנָּה, & c. Et vt תְּשַׁח, Chab. 2. imitatione Heb.

יְבַנָּה

Plur.

1

בְּבַנָּה

2

תְּבַנּוֹן

Syrè, vt תְּבַכּוֹן, Luc. 8.

3

יְבַנּוֹן

Syrè יְבַנּוֹן.

Form.

2

תְּבַנּוֹן

Syrè תְּבַנּוֹן, & interdum cum paragoge iod vt תְּעִלּוֹנִי, Marc. 9.

3

תְּבַנָּה

Syrè תְּבַנִּי.

Plur.

2

תְּבַנּוֹן

3

יְבַנּוֹן

Syrè, vt יְחַוּין, Matth. 28. detracto sub n scheua, quod erat iuxta ך, ne duo scheua continuè legerentur.

Passiuum.

Passiuum hoc ordinaria syllaba præfixa formatur, relictis sub radicalibus literis vocalibus quæ erant in actiuo, præterquam in infinitiuo, in quo aliqua est variatio. Sciendum autem est quod sicut in ordine perfecto, sic etiam in hoc Chaldaei alterum præteritum passiuum à secundo præterito actiuo formant, sicut paradigma & exempla sequentia ostendunt.

Præteritum primum.

Masc. sing.

3

אֲתְבַנִּי

Syrè אֲתְבַנִּי, & c.

2

אֲתְבַנִּית

paraphr. vt אֲתְבַרִיתָ, Iob. 15.

1

אֲתְבַנִּית

Syrè etiam אֲתְבַלִית.

Plur.

3

אֲתְבַנּוּ

2

אֲתְבַנּוֹן

1

אֲתְבַנִּנָּה

Syrè אֲתְבַנּוֹן.

Form.

3

אֲתְבַנִּית

Syrè etiam vt אֲתְגַלִית, Rom. 3, & Tit. 2.

2

אֲתְבַנִּית

Syrè אֲתְבַנִּית.

Plur.

3

אֲתְבַנִּנָּה

Syrè, vt אֲתְגַלִי, Petri 1.

2

אֲתְבַנִּית

Præteritum secundum formatum à particip. actiuo.

Masc. sing.

3

בְּנִי, vt גְּלִי, Daniel. 2.

2

בְּנִית

1

בְּנִית

Plur.

3

בְּנִי, vt רְמִין, Daniel. 3.

2 בניתון
1 בנינא

Foem.

3 בנית
2 בנית

Plur.

3 בניא
2 בניתן

Participium.

Hic kametz, quod in actiuo erat, decrefcit in fcheua. quod si aliud fcheua fequatur, mutatur in patach, ne triplex fit fcheua.

Masc.

מתבנא
מתבנין

Foem.

מתבניא
מתבנין, & מתבנין

Infinitiuus.

אֲתַבְנָא. Syrè, vt מִשְׁתַּעֲי, 1. Cor. 10.
מִלְאֲתַבְנָא, לְאֲתַבְנָא, כְּאֲתַבְנָא, בְּאֲתַבְנָא.
Syrè לְמַתְבְּנִי.

Imperatiuus.

Masc.

אֲתַבְנִי
אֲתַבְנִי

Foem.

אֲתַבְנִי
אֲתַבְנִי

Syrè לְמַתְבְּנִי.

Futurum.

Masc.

1 אֲתַבְנָא
2 תִּתְבְּנָא
3 יִתְבְּנָא

Syrè תִּתְבְּנָא, &c.

Plur.

1 נִתְבְּנָא
2 תִּתְבְּנוּ
3 יִתְבְּנוּ

Foem.

2 תִּתְבְּנִי
3 תִּתְבְּנִי

Syrè תִּתְבְּנִי.
Plur.

2 תִּתְבְּנִי
3 יִתְבְּנִי

CONIVGATIO II.

Præteritum.

Masc. fing.

3 בְּנִי

2 בְּנִית
1 בְּנִית

paraphr. שְׁוִיחָא, Iob. 1.
Syrè, vt בְּסִית, Matth. 11.

1 בְּנִית
3 בְּנִית

Syrè, vt קִוִּית, Galat. 1. & צִלִּית,
Act. 22.
Plur.

3 בְּנִי
2 בְּנִיתון

Syrè, vt קִוִּין, Act. 20. & etiam קִוִּין,
Act. 21.
Foem.

3 בְּנִית
2 בְּנִית

Syrè בְּנִיתִי.
Plur.

3 בְּנִית
2 בְּנִית

Syrè בְּנִיתִי, & בְּנִיתִי

Participium I.

Masc.

מְבִנִי, vel מְבִנִי
מְבִנִי, vel מְבִנִי

Foem.

מְבִנִי
מְבִנִי

Participium I I.

Masc.

מְבִנִי, & vt כְּחָפִי, Chab. 2.

Syrè, vt מְבִסִי, 1. Cor. 11. & מְשִׁרִי,
Matth. 18.

מְבִנִי

Syrè, vt מְעִדִין, Act. 3. & מְנַסִין,
Matth. 16.

Foem.

מְבִנִי
מְבִנִי

Infinitiuus.

בְּנָא, vel בְּנָא. Syrè, vt מְנַסִין, Act. 5.
מְלַבְנָא, לְבְנָא, כְּבְנָא, בְּבְנָא.

Syrè לְמַצְלִי, Matth. 6.

Imperatiuus.

Masc.

שִׁן, & 37, Genes. & חֵן, Ezra 6. & מְנִי, & בְּנִי,
Genes. 44. per apocopen.

Syrè, vt שָׁנָא, Matth. 17. & קָנָא,
1. Timoth. 3.

בְּנִי

Syrè, vt דָּקוּ, 1. Cor. 2.
Foem.

בְּנִי
בְּנִי

Futurum.

Masc.

אֲבִנִי

2	תבני	
3	יבני	Syrè etiam, vt ירפין, cum parago- ge. Tit. 2.
		Plur.
1	נבני	
2	תבנון	Syrè תבנון.
3	יבנון	Syrè יבנון.
		Fœm.
2	תבנין	
3	תבני	
		Plur.
2	תבנין	
3	יבנין	

Præteritum passivum.

Sing. masc.

אתבני	Syrè vt אתרעו, &c.
אתבנית	paraphr. אתבניתא.
אתבנית	paraphr. אתבנית.

Plur.

אתבנו	Syrè אתבנו.
אתבניתון	Syrè אתבניתון.
אתבנינא	Syrè אתבנינא.
	Fœm.

אתבנית	
אתבנית	Syrè אתבנית.
	Plur.

אתבניא	Syrè אתבניא.
אתבניתון	Syrè אתבניתון.

Participium.

Masc.

מתבני, vel מתבנא	
מתבנין	

Fœm.

מתבניא, vel מתבנאה	
מתבנינא, vel מתבנאן	

Infinitivus.

אתבנאה	Syrè vt מתרעו.
מלתבנאה, לאתבנאה, באתבנאה	
	Syrè vt למתרעו, Philipp. 1.

Imperativus.

Masc.

אתבני	Syrè, vt אתרפא, Matth. 18.
אתבנו	Syrè vt אשתעו, Matth. 11.
	Fœm.

אתבניא	
אתבנינא	Syrè אתבנינא.

Futurum.

Masc. sing.

1	אתבני	
---	-------	--

2	תתבני	Syrè תתבני, &c.
3	יתבני	
		Plur.

1	נתבני	
2	תתבנון	Syrè תתבנון.
3	יתבנון	Syrè יתבנון.
		Fœm.

2	תתבנין	
3	תתבני	
		Plur.

2	תתבנין	
3	יתבנין	

CONIVGATIO III.

Præteritum.

Masc. sing.

3	אבני	
2	אבנית	paraphr. אבניתא.
1	אבנית	paraphr. אבנית.
		Plural.

3	אבני	& vt הודיו, Daniel. 5. & 7.
---	------	-----------------------------

2	אבניתון	
1	אבנינא	Syrè אבנינא.
		Fœm.

3	אבנית	
2	אבנית	Syrè אבנית.
		Plur.

3	אבניא, vel אבניאה	Syrè אבניא.
2	אבניתון	Syrè etiam אבניתון.

Participium I.

Masc.

מבניא, vel מבני, & vt מהשנא, Daniel. 2.	
---	--

מבנין

Fœm.

מבניא, etiam Syrè vt מפניא, interdum etiā: vt מרעת, Luc. 9.	
--	--

מבנין

Participium II.

Masc.

מבניא	
מבנין etiam Syrè, vt מסחין, Heb. 10.	
& etiam vt מסליא, 2. Cor. 13.	

Fœm.

מבניא

מבנין

Infinitivus.

מבניא, vel אבניא, Syrè vt מסגיו, Heb. 6.	
מלתבניא, לאבניא, באתבניא	Syrè למבניו.

Imperativus.

Masc.

אבני	Syrè etiam vt אשחי, 2. Cor. 10.
	C. iii.

& interdum vt אָפֵּנָה, Matth. 5.

& אָרְמָה, Matth. 17.

אָבְנוּ. Syrè אָבְנוּ.

Fœm.

אָבְנִיָּה, vel vt אָסְנָה, Nachum 3.

אָבְנִיָּה. Syrè אָבְנִין.

Futurum.

Masc.

1 אָבְנָה, vel אָבְנִי, & ita in reliquis.

2 תִּבְנָה

3 יִבְנָה

Plur.

1 נִבְנָה

2 תִּבְנוּ. Syrè תִּבְנוּ.

3 יִבְנוּ. Syrè יִבְנוּ.

Fœm.

2 תִּבְנִי

3 תִּבְנִי. Syrè תִּבְנִי.

Plur.

2 תִּבְנִין

3 יִבְנִין

DE QUIESCENTIBVS in principio & in fine simul.

NVmerantur in hoc ordine verba quorum prima est א vel י, tertia verò נ vel ה: quorū, quia eandem rationem sequuntur, vnicum paradigma proponimus, obseruata tamen (si qua reperitur) in singulis vocibus varietate.

CONIVGATIO I.

Præteritum.

Masc. sing.

3 אָתָּה, & Syrè in incipientibus à iod, vt יָמָה, Heb. 6.

2 אָתָּה. Syrè אָתָּה, Matth. 8.

1 אָתָּה. Syrè etiam יָמִית, Heb. 3.

Plur.

3 אָתָּה. Syrè אָתָּה, vt Matth. 2.

2 אָתָּה. Syrè אָתָּה, Act. 10.

1 אָתָּה. Syrè אָתָּה, vt Act. 21.

Fœm.

3 אָתָּה, etiam Syrè, vt Matth. 9.

2 אָתָּה. Syrè אָתָּה.

Plur.

2 אָתָּה. Syrè אָתָּה, vt Luc. 24.

3 אָתָּה. Syrè אָתָּה.

Participium I.

Masc.

אָתָּה

אָתָּה. Syrè etiam אָתָּה, Matth. 8. fed fortè fuerit nomen.

Fœm.

אָתָּה

אָתָּה

Participium II.

Masc.

אָתָּה, & vt אָתָּה, Daniel. 3.

אָתָּה

Fœm.

אָתָּה

אָתָּה

Infinitiuus.

אָתָּה, vel מִיתָה, vt Iob 2. Syrè מִיתָה, vt Matth. 11. paraphrasticè etiam, vt מִיתָה, Exod. 16.

אָתָּה. Syrè מִיתָה, למִיתָה, במִיתָה, במִיתָה.

Imperatiuus.

Masc.

אָתָּה. Syrè vt אָתָּה, Matth. 5. & 8.

אָתָּה, & interdum אָתָּה. paraphr. etiam, vt אָתָּה, Exod. 16. Syrè אָתָּה, vt Matth. 2.

& vt אָתָּה, Matth. 10.

Fœm.

אָתָּה

אָתָּה. Syrè אָתָּה, Ioh. 4.

אָתָּה. Syrè, vt אָתָּה, vt Matth. 8.

Futurum.

Masc.

1 אָתָּה. Syrè אָתָּה, Matth. 14.

2 אָתָּה. paraphr. vt אָתָּה, Leuit. 24.

אָתָּה. Syrè אָתָּה, vt Luc. 1. Sic etiam à יָמָה, Matth. 5.

3 אָתָּה. paraphr. etiam, vt יָמִי, Deut. 29. Syrè אָתָּה, Matth. 14. & etiam à יָמָה, Heb. 6.

Plur.

1 אָתָּה. Syrè אָתָּה, Heb. 6.

2 אָתָּה. Syrè אָתָּה. Sic etiam אָתָּה, Matth. 5.

3 אָתָּה. paraphr. etiam, vt יָמִי, Ezech. 46. Syrè אָתָּה.

Fœm.

1 אָתָּה

2 אָתָּה

3 אָתָּה

אָתָּה. Syrè אָתָּה.

אָתָּה. paraphr. etiam, vt יָמִי, Genes. 24.

ab אבא. Syrè תאבא.
Plur.

- 2 תאבא Syrè תאבא,
3 יאבא Syrè יאבא, vt Rom. 3.

Passivum.

Hoc passivum est in raro usu. inuenitur tamē in paraphr. Leuit. 13. in futuro יתית pro יתית, per contractionem gemini scheua in zere, ad cuius rationem reliquum passivum hoc modo formari potest.

Præteritum.

אתית, &c.

Participium.

מתית, &c.

Infinitivus.

אתיתא

Imperativus.

אתי

Futurum.

אתיתא

CONIUGATIO II.

In hoc ordine Pael in raro est usu: reperitur tamen אפי, Matth. 8. quod est præteritum huius coniugationis, ex quo apparet totam coniugationem vt בני inflectendam esse. Nam (vt etiam antea diximus) verba quorum prima aut secunda radicalis excidere aliās solet in Pael, quod ad has literas attinet, perfectorum rationem sequitur. Obseruandum tamen, tam apud paraphrastas quàm apud Syros in huius coniugationis actiuo & passiuo, traiectionē vocalis primæ literæ radicalis in literam præcedentem, admodum familiarē esse, litera radicali (cuius vocalis traicitur) interdum seruata, interdū verò excisa, vt in participio actiuo מאס pro מאס, & מלף pro מלף, Matth. 5. In infinitiuo מאסו pro מאסו Matth. 10.

In futuro יאסו pro יאסו Marci 2. In passiuo אתאסית Matth. 15. pro אתאסית. Sic in paraphrasi מתאסו pro מתאסו 3. Reg. 20. in Leuit. 13. Item מתאסא pro מתאסא Jerem. 50. & אתאסא pro אתאסא.

Coniugatio III.

In hac cōiugatione prima radicalis nunc in י, nunc in י mutari solet, tertia autem vbi non referuatur, semper mutatur in iod, vt in proposito pa-

radigmate apparet.

Præteritum.

Sing. masc.

- 3 אית vt Genes. 4. & אית Exod. 13.
vel vt אית Ezech. 18.

- 2 אית
1 אית

Plur.

- 3 אית
2 אית Syrè אית.
1 אית etiam Syrè, vt Matth. 12. frequen-
tius autem אית.

Form.

- 3 אית Syrè etiam vt אית Hebr. 6. in-
terdum etiam אית.

- 2 אית Syrè אית.

Plur.

- 3 אית Syrè אית. vt Luc. 24.

- 2 אית Syrè אית.

Participium I.

Masc.

אית vel אית & vt אית Daniel. 2. Syrè
etiam, vt אית Matth. 13.

Plur.

אית Syrè אית & אית Act. 19.

Form.

אית etiam Syrè, vt Marci 4.

אית

Participium II.

Masc.

אית

אית

Form.

אית

אית

Infinitivus.

1. אית & אית: etiam vt אית 1. Sam.
14. & אית 1. Reg. 8. Syrè אית vt
Marci 6. & אית Eph. 1.

Imperativus.

Masc.

אית & אית Syrè אית.

אית & אית. Syrè אית, vt Marci 14. &
אית.

Form.

אית & אית. Syrè אית.

C. iiii.

אֲדִינָא & אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא & אֲדִינָא.

Futurum.

Masc. sing.

אֲדִינָא & אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

2 אֲדִינָא & אֲדִינָא. Deut. 23.

3 אֲדִינָא & אֲדִינָא. Num. 5.

Plur.

1 אֲדִינָא & אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

2 אֲדִינָא & אֲדִינָא. Ex. 22. Syrè אֲדִינָא & אֲדִינָא.

3 אֲדִינָא & אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא & אֲדִינָא. Act. 19.

Fœm.

2 אֲדִינָא & אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

3 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

Plur.

2 אֲדִינָא

3 אֲדִינָא

Passivum.

Semel apud Daniele cap. 6. præteritum passivum in tertia singulari fœminina formatum legitur אֲדִינָא, vt accipitur vox à R. Solomone & Saadiia, qui exponūt, Adducta est. Secūdum eius analogiam totum passivum formari potest quāquamquod ad terminationem attinet, irregularis sit vocalium facta transpositio pro אֲדִינָא.

DE QUIESCENTIBVS in medio & in fine simul.

Comprehendit hic ordo habentia Iod vel Aleph mediam radicalem, tertiam verò vt in præcedenti ordine.

CONIVGATIO I.

Præteritum.

Masc. sing.

3 אֲדִינָא

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

1 אֲדִינָא

Plur.

3 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

1 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

Fœm.

3 אֲדִינָא

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

Plur.

3 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא, Pet. 8. sic אֲדִינָא ibidem.

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

Participium prius.

Masc.

אֲדִינָא. vt Matth. 24.

אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא Petri 3. Sic אֲדִינָא, Marc. 10.

Fœm.

אֲדִינָא

אֲדִינָא

Participium posterius.

Masc.

אֲדִינָא

אֲדִינָא

Fœm.

אֲדִינָא

אֲדִינָא

Infinitivus.

אֲדִינָא. vt Act. 4.

אֲדִינָא, אֲדִינָא, אֲדִינָא, אֲדִינָא.

Imperativus.

Masc.

אֲדִינָא

אֲדִינָא

Syrè אֲדִינָא

Fœm.

אֲדִינָא

אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

Futurum.

Masc.

1 אֲדִינָא vel אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא Matth. 9. & etiam אֲדִינָא

Rom. 10.

3 אֲדִינָא vel אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא, Rom. 2.

Plur.

1 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

3 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא, 1. Cor. 10.

Fœm.

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא

3 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא & etiam אֲדִינָא vt Matth.

9. & Marci 5.

Plur.

2 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

3 אֲדִינָא. Syrè אֲדִינָא.

Obseruandum, Syros in futuro in vocibus in quibus Iod mediam radicalem abiciunt, sub literis אֲדִינָא habere chirik: vbi verò Iod retinent, sub eis habere . Ratio autem est, quia tum proximè sequitur scheua, ante quod agrè admittunt chirik.

Passivum.

In hoc passiuo, & tota secunda coniugatione, hic ordo formationem quiescentium in fine sequitur: vt singulari paradi-gmate opus non sit.

III Coniugatio.

Præteritum.

Masc. sing.

3 אחי
2 אחית
1 אחית

Plur.

3 אחיו
2 אחיתון Syre אחיתון.
1 אחינא Syre אחין.
Foem.

3 אחית vt Luc. 18.
2 אחית Syre אחית.
Plur.

3 אחינא Syre אחין.
2 אחיתון Syre אחיתון.

Participium prius.

Masc.

מחא
מחין vel מחין.
Foem.

מחינא
מחין

Participium posterius.

Masc.

מחי
מחין

Foem.

מחינא
מחין

Infinitiuus.

אחינא Syre מחין.
מחין, מחינא, מחינא, מחינא Syre למחינא,
Galat. 3.

Imperatiuus.

Masc.

אחי
אחי. Syre אחו.
אחינא
אחינא Syre אחין.

Futurum.

Masc.

1 אחא
2 אחא. & Syre אחא 1. Cor. 7.
3 אחא vt Rom. 8.

Plur.

1 אחא
2 אחא. Syre אחא.
3 אחא. Syre אחא.
Foem.

2 אחא & Syre אחא vt 1. Cor. 7.
3 אחא, Syre אחא.
Plur.

2 אחא
3 אחא

In toto hoc actiuo media radicalis eliditur, ac translatione eius vocalis ad litteram præcedentē suppletur. Passiuum autem, quia tertiam radicalem verba amittunt, ideo (vt de quiescentibus in fine dictum est) locum hic non habet.

DE MIXTIS EX DEFECTIUIS in principio & quiescentibus in fine.

Huius ordinis verba plerunque, seruata prima radicali, quiescentium in fine inflexionem sequuntur, præterquam in tertia coniugatione, in qua nonnunquam primam radicalem abiiciunt, & more deficientium in principio, abiectam litteram per dagesch in sequenti suppleant: vt superuacuum sit integrum in singulis coniugationibus paradigma proponere. quo tamen linguarum studiosus se facilius extricet, primas singulorum temporum ac modorum voces proponimus.

Præteritum.

Sing. masc.

גרא, גרי, גרא.

Participium I.

גרא

Participium II.

גרא

Infinitiuus.

מגרא, Syre מגרא. vel cum defectu מגרא,
Syre מגרא.

Imperatiuus.

גרא

Futurum.

אַנְדָּא, vel cum defectu אֲנָדָּא.

Passivum prateritum.

אֲתִנְדִּי

Participium.

מִתְנַדָּא

Infinitivus.

אַתְנַדָּא. Syrè מִתְנַדִּי.

Imperativus.

אֲתִנְדִּי

Futurum.

אֲתִנְדָּא

CONIVGATIO II.

IN huius coniugationis tam actiuo quàm passiuo prima radicalis necessariò reseruatur. Si enim elideretur in secunda radicali, iā à dagesch coniugationis formatiuo occupata, suppleri non posset, eo quòd nec eadem litera geminum dagesch admittit, nec idem dagesch geminum officium præstat. Quia verò vltima quiescit, rationē quam in proponendo paradi-gmate cœpimus, prosequimur.

Prateritum.

נִדִּי

Participium prius.

מִנְדָּא Syrè מִנְדִּי.

Participium posterius.

מִנְדָּא. Syrè מִנְדִּי.

Infinitivus.

נִדָּא. Syrè מִנְדִּי.

Imperativus.

נִדָּא Syrè נִדִּי.

Futurum.

אֲנִדִּי

Prateritum passivum.

אֲתִנְדִּי

Participium.

מִתְנַדָּא Syrè מִתְנַדִּי.

Infinitivus.

אַתְנַדָּא

Imperativus.

אַתְנַדָּא. Syrè אֲתִנְדִּי.

Futurum.

אֲתִנְדִּי

CONIVGATIO III.

Prateritum.

אַדִּי vel אֲדִי.

Participium prius.

מִדָּא vel מִדָּא.

Participium posterius.

מִדָּא vel מִדָּא. מִדִּי vel מִדִּי.

Infinitivus.

מִדִּי vel מִנְדִּי. Syrè אֲדִי vel אֲדָּא.

Imperativus.

אַדִּי vel אֲדִי, אֲדָּא vel אֲדָּא.

Futurum.

אַדָּא, vel אֲדָּא.

Haftenus de verbis: nunc de nomine.

DE NOMINE.

Nomina omnia (sicut & de verbis diximus) sunt perfecta vel imperfecta: & vtraque nuda, vel alicuius literæ י ת נ מ א ה additione formata.

Perfecta, siue nuda, siue heemāthicis formata, vel tribus, vel pluribus literis radicalibus cōstant.

Imperfecta rursus sunt aut defectiua, aut quiescentia, aut ex vtrisque mixta.

Defectiua, vel in principio vel in medio.

Quiescentia, vel principio, vel in medio, vel in fine, vel in principio & fine simul, vel denique in medio & fine simul.

Mixta, ex defectiuis in principio & quiescentibus in fine.

DE FORMIS NOMINVM.

TA M radicalibus quàm heemanthicis literis puncta addita nominum formas constituūt, ac prout varia sunt puncta ipsa, ita varias nominum formas efficiunt. Sciendum autem Chaldaeos quoque & Syros literæ additione nomina sua (sicut & Hebraeos) emphatica reddere. Sed hoc differre quòd Hebraei ה præfixo, hi verò א ad calcem dictionis adiecto id efficiant. Quia autem huius literæ accessione simplex nominis forma

mutatur, vt cognoscatur quomodo quodque nomen eam mutet, vtranque formam in singulis coniunximus.

DE NOMINIBVS PERFECTIS nudis triúmque tantùm literarum radicalium.

Incipientia à scheua.

Simplicia.	Emphatica.
בִּשְׂרָ	בִּשְׂרָא
כִּתְבָּ	כִּתְבָּא
טַעַם	טַעַמָּא
חֲמִיר	חֲמִירָא
נְהוֹר	נְהוֹרָא
תְּחוּם	תְּחוּמָּא

Incipientia à patach.

Simplicia.	Emphatica.
כֶּנֶר	כֶּנֶרָא
זֶמֶר	זֶמֶרָא
טַפֵּשׁ	טַפֵּשָׁא
פִּטִּיר	פִּטִּירָא

Incipientia à segol, vel eius loco, patach.

Simplicia.	Emphatica.
מֶלֶךְ	מֶלֶכָא
רֶגֶל	רֶגֶלָא
בַּעַל	בַּעַלָא
פֶּחֶר	פֶּחֶרָא
פֶּחֶם	פֶּחֶמָא

Quaquam forma Chaldæa & Syra, ex qua emphatica nata est, propriè hæc sit מֶלֶךְ, רֶגֶל, בַּעַל, פֶּחֶר, פֶּחֶם. Solent enim Hebræa nomina gemino segol, vel eius loco, gemino patach formata, Chaldæi & Syri propria facere, priore puncto in scheua, altero verò in zere vel in patach mutato. Et quod ad duas postremas formas attinet, quia media radicalis dageſch respuit, quod ei inferendum fuerat, in eius cōpensationē patach sub prima in segol mutant: vt & Hebræi aliquādo faciunt. In emphatica autem illorum forma alterum nomē resumit patach, sequēte scheua: atque ideo, compensationis causa sublatā: alterum verò non sequente scheua, ac ideo manente, compensandi necessitate segol, reſeruat.

Incipientia à chirik.

Simplicia.	Emphatica.
לֶשֶׁן	לֶשֶׁנָא
טַפֵּשׁ	טַפֵּשָׁא

צְנוּר	צְנוּרָא
כְּתוּן	כְּתוּנָא

Incipientia à kibbutz.

Simplicia.	Emphatica.
חֶלֶק	חֶלְקָא
עֶלֶם	עֶלְמָא

quaquam interdum etiam legatur עֶלְמָא.

Incipientia à kametz.

Simplicia.	Emphatica.
כֶּהֱן	כֶּהֱנָא
יֶקִיר	יֶקִירָא
פֶּתוּר	פֶּתוּרָא

Incipientia à zere.

הִיכַל	הִיכַלָא
הִיכַל	הִיכַלָא
אֲזוּב	אֲזוּבָא

Incipientia à chirik.

אֵילָן	אֵילָנָא
--------	----------

Incipientia à schurek.

אֲוִמָּן	אֲוִמָּנָא
נֻפָּן	נֻפָּנָא

DE PERFECTIS NV-dis plurium literarum.

Incipientia à scheua.

Simplicia.	Emphatica.
פִּלְטִיר	פִּלְטִירָא
עֲטִלָּה	עֲטִלָּהָא
כְּרוּסְפָד	כְּרוּסְפָדָא
קְלוּסְנִטְרָא	קְלוּסְנִטְרָא
אֲמֶרְכַּל	אֲמֶרְכַּלָא
אֲגִירָסָא	אֲגִירָסָא
זֶמֶרְגָדָא	זֶמֶרְגָדָא
חֲצִצְרָא	חֲצִצְרָא
סַפְקִלְטוּר	סַפְקִלְטוּרָא

&c.

Incipientia à patach.

Simplicia.	Emphatica.
כְּרַפָּס	כְּרַפָּסָא
פְּרִזָּל	פְּרִזָּלָא
פְּלִגִּיס	פְּלִגִּיסָא
אֲפִתוּסָא	אֲפִתוּסָא
קְדְרוּסָא	קְדְרוּסָא
סַסְגִּנָּא	סַסְגִּנָּא
סַנְהֶרָא	סַנְהֶרָא

קלמזס

קלמזסא

Incipientia à segol.

Simplicia.

Emphatica.

אלגביש

אלגבישא

Incipientia à chirik.

Simplicia.

Emphatica.

דסתק

דסתקא

פתנס

פתנסא

שעבור

שעבורא

Incipientia à zere.

הגמזן

הגמזנא

Incipientia à schurek.

שושמן

שושמןא

&c.

DE PERFECTIS
trium literarum cum literis
heemanticis.

DE HEEMANTICIS IN
principio.

Recentiores scriptores literam ה nominibus
à coniugatione tertia formati frequenter
præfigere solent, antiquiores autem admodum
rarò.

ה

Simplicia.

Emphatica.

הפרש

הפרשא

הרבר

הרברא

&c.

א

Simplicia.

Emphatica.

אכסן

אכסנא

ארכוב

ארכובא

אנוק

אנוקא

אוקר

אוקרא

אדרע

אדרעא

אתרוג

אתרוגא

אתרוג

אתרוגא

מ

Simplicia.

Emphatica.

מרכח

מרכחא

מרתף

מרתפא

מרתוק

מרתוקא

מסכים

מסכיםא

מסכן

מסכןא

מנפק

מנפקא

&c.

נ

Simplicia.

Emphatica.

נברש

נברשא

נחתום

נחתומא

נרבך

נרבכא

נשתון

נשתונא

נרקם

נרקמא

&c.

ת

Simplicia.

Emphatica.

תרמל

תרמלא

תרמיל

תרמילא

תסקף

תסקפא

תלעוב

תלעובא

תפקיר

תפקירא

&c.

י

Simplicia

Emphatica.

יברוח

יברוחא

יוסטר

יוסטרא

יסמין

יסמיןא

Dubitatur tamen de quibusdam, præsertim in-
cipientibus à iod vel nun, vtrum ea in illis radica-
lis sit an heemantica.

DE HEEMANTICIS
in fine.

NEC ה nec נ in fine nomen formare reper-
itur: ne scilicet cum formatiua fœminini ge-
neris, aut emphatica litera, cōfundantur. sed nec
מ nisi in principio reperitur seruilis, vt antè di-
ximus.

נ

Simplicia.

Emphatica.

סרבן

סרבנא

פקרן

פקרנא

שלטון

שלטונא

קרבן

קרבנא

אלפן

אלפנא

&c.

ת

Simplicia.

Emphatica.

ארעית

ארעיתא

פלגות

פלגותא

נהירות

נהירותא

עלמות

עלמותא

נולות

נולותא

בכרות

בכרותא

סגירות

סגירותא

&c.

Quanquam in his omnibus dici possit ת non
nominis, sed generis fœminini formatiuum esse.

Simplicia

Simplicia.

יְהוּרִי
תְּלִיתִי
כְּשָׁדִי
חֲלוּנִי
נְכָרִי

Emphatica.

יְהוּרִיָּא
תְּלִיתִיָּא
כְּשָׁדִיָּא
חֲלוּנִיָּא
נְכָרִיָּא

&c.

Omnia ferè quæ ita formantur, sunt vel denominatiua, vel adiectiua, vel numeralia ordinalia, ad quæ formanda Chaldæi ac Syri (sicut & Hebræi) iod adhibent. Sed Hebræis quiescit post chirik, his verò post patach mouetur.

DE HEEMANTICIS IN principio & fine simul.

Huiusmodi nomina in frequenti vfu sunt, præsertim autem apud Syros.

מ נ

Simplicia.

מְבַסְרִין
מְבַרְוִין

Emphatica.

מְבַסְרִינָא
מְבַרְוִינָא

Ex quibus deinde fiunt.

מְסַבְרִינֹת
מְבַרְוִינֹת

מְסַבְרִינֹתָא
מְבַרְוִינֹתָא

quorum quæ desinunt in nun, sunt adiectiua, quæ verò in ת, substantiua verbalia.

Quæ plurium quàm trium literarum sunt, heemanticis non formantur, ne dictiones nimium excrescant: paucissima tamen excipiuntur, vt

Simplicia.

שְׁבַהֲרִין
שְׁבַהֲרִינֹת
מְתוּרְגְּמִין

Emphatica.

שְׁבַהֲרִינָא
שְׁבַהֲרִינֹתָא
מְתוּרְגְּמִינָא

Haftenus de perfectis, nunc de imperfectis.

I. DE DEFECTIVIS.

DE DEFECTIVIS

in principio.

Abque literis heemanti nulla hîc reperiuntur nomina, perfecta enim omnia sunt. Ex heemanti autem solum מ ad formationem adhibetur.

מ

Simplicia.

מְדַע
מְטַר
מְזִיק
מְזוּף
מְסַב

Emphatica.

מְדַעָּא
מְטַרָּא
מְזִיקָּא
מְזוּפָּא
מְסַבָּא

DE DEFECTIVIS
in medio, nudis.

Simplicia.

עֵם
צָר
גֹּב
פֹּם

Emphatica.

עֵמָא
צָרָא
גֹּבָא
פֹּמָא

&c.

DE HEEMANTICIS.

מ

Simplicia.

מְמַלֵּל
מְמַלֵּלָא

Emphatica.

מְמַלֵּלָא
מְמַלֵּלָא

&c.

in fine.

Simplicia.

רְבוּן
רְבוּן Syrum

Emphatica.

רְבוּנָא
רְבוּנָא

in fine.

Simplicia.

זְכִי

Emphatica.

זְכִיָּא

&c.

II. DE QUIESCEN-
tibus.DE QUIESCENTIBVS
in principio, nudis.

In hoc ordine quæ retinent primam radicalem, perfecta sunt, quæ autem eam abiiciunt, si nō formetur adminiculo alicuius ex הַמִּנְתִּי, ferè omnia sunt foemininæ formæ, quæ à masculina licet inusitata sic deriuatur.

Simpl.
Masc.

Simpl.
Foem.

Emphat.
Foem.

à דַּע

דַּעָּא

דַּעָּתָא

à שֵׁן

שֵׁנָא

שֵׁנָתָא

à עֵט

עֵטָא

עֵטָתָא

à זֵע

זֵעָא

זֵעָתָא

à לִיד

לִידָא

לִידָתָא

à צָ Syrum

צָפָא

צָפָתָא

DE HEEMANTICIS.

מ

Simplicia.

מֹתֵר
מֹתֵב
מֹהֵב
מֹעֵר
מִיֵּשֶׁר

Emphatica.

מֹתֵרָא
מֹתֵבָא
מֹהֵבָא
מֹעֵרָא
מִיֵּשֶׁרָא & מִיֵּשֶׁרָא
D.i.

à inusitato, מוֹנָה foem. מוֹנָתָ emph.
à inusitato, מִיכָלָה foem. מִיכָלָתָ emph.

ת in principio.

תוֹתָב תוֹתְבָה
à inusit. תִּנְחָה foem. תִּנְחָתָ emph.
à inusit. תוֹחָרָה foem. תוֹחָרָתָ
Syrum.

DE QUIESCENTIBVS in medio, nudis.

Omnia hæc vocali longa constant, qua media
radicalis compensatur.

Simplicia.	Emphatica.
טב	טְבָה
מאן	מְאָנָה
כף	כְּפָה
ריש, Syre רִישׁ	רִישָׁה, Syre רִישָׁתָה
ריח	רִיחָה
טין	טִינָה
ביש, Syre בִּישׁ	בִּישָׁה, Syre בִּישָׁתָה
תור, Syre תוֹר	תוֹרָה, Syre תוֹרָתָה
נון	נּוֹנָה

DE HEEMANTICIS.

Simplicia.	Emphatica.
מוֹזן	מוֹזָנָה
מַעַר	מַעַרָה
מַדְקָ	מַדְקָה
&c.	

DE QUIESCENTIBVS in fine, nudis.

Simplicia.	Emphatica.
יֵד	יֵדָה, Syre יֵדָתָה
שֵׁם	שֵׁמָה
סָנִי	סָנִיָה
עָנִי	עָנִיָה
נָקָה	נָקָה
פָּהִי	פָּהִיָה
פָּחָה	פָּחָה
מָרָה	מָרָה
חָמִי	חָמִיָה
גּוֹמָה	גּוֹמָה
קָרִי	קָרִיָה
נָבִיָה	נָבִיָה
à inusit. גּוֹמָה foem.	גּוֹמָתָה
ab inusit. אֵלָה foem.	אֵלָתָה
à inusit. רִשָׁה	רִשָׁתָה

DE HEEMANTICIS.

Simplicia.	Emphatica.
מֵאָפָה	מֵאָפָה
מֵשָׂרָה	מֵשָׂרָה
מֵשָׂתָה	מֵשָׂתָה
מֵתָה	מֵתָה

ת in principio.

Simplicia.	Emphatica.
תַּעֲנִי	תַּעֲנִיָה
תוֹרְבִן	תוֹרְבָנָה
תַּרְבִּית	תַּרְבִּיתָה

נ in principio.

Simplicia.	Emphatica.
נִשְׁלָה	נִשְׁלָה
&c.	

DE QUIESCENTIBVS in principio & fine simul, nudis.

Simplicia.	Emphatica.
עָה	עָה
תָּה Syre	תָּה

DE HEEMANTICIS.

Simplicia.	Emphatica.
מוֹם	מוֹמָה
מוֹדָה	מוֹדָה
מוֹמִי	מוֹמִיָה
מוֹמָה	מוֹמָה
&c.	

Simplicia.	Emphatica.
תוֹרָה	תוֹרָתָה
&c.	

Quiescentia in medio & fine nulla sunt: quin
& mixta ex defectivis & quiescentibus quiesce-
re tantum reperiuntur.

Observandum quod in derivatione emphati-
cæ nominum formæ, à sua simplici tres tantum
vocales, nēpe - patach - segol & - zere, mutabi-
les sint, si mediam radicalem occupent: ac sem-
per in - scheua duntaxat mutantur. Quod si eas
scheua præcesserit, ne geminum scheua in prin-
cipio dictionis sit, Hebræorum more nunc in
patach, nunc in chirik mutatur, ut מֵלֶךְ, בִּשְׂרָא, בִּשְׂרָה, מִלְכָּה.

Haftenus de Formis: nunc de Genere.

DE GERE.

DV O sunt Syris & Chaldaeis nominum genera (sicut & Hebraeis) masculinum & foemininum. Masculinum suis radicalibus, aut formativis (si quam in fine habet) nullam adii- cit literam, per quam à foeminino discernatur. Foemininum verò adii- cit & praeunte **ת** : vel **ת**, praeedente aliqua vocali longa, vel denique in ipsam longam vocalem finitur, ut **מלכא**, Regina. **מלכות** vel **מלכו**, Regnum. **נולית** vel **נולי**, Sterquilinum.

Accidit autem in quibusdam nominibus ut haec differentia non servetur, dum masculina foemininam terminationem adsciscunt, & foeminina propriam abiicientia masculinorum in- star terminantur.

Porro masculinae formae primitivae sunt, à quibus foemininae, literarum accessione, & voca- lium mutatione, qualem in emphaticis osten- dimus, derivantur : quam ob causam in nomi- num formis foemininas, quarum masculinae vsi- tatae essent, studio omisimus.

DE NUMERO.

NVmeros totidem quot Hebraei & Graeci, (nimirum Singularem, Dualem, & Plura- lem) habent: Sed Dualem cum Hebraeis in illis tantum quae bina produxit natura, ut **יד** Ma- nus. **ידן**, Duae manus: vel ratio intelligit ut **שנה**, Annus. **שנתין**, Biennium: vel ars fingit, ut **מוזיקין**, &c.

De singularis autem numeri terminatione in utroque genere paulo antè dictum est. Dualis terminatio in utroque est **ן** praeunte patach: hoc tamen discernuntur genera, quod foemini- num, patach istud literae **ת** asciscit subii- cit, ut in **שנתין**: masculinum verò, postremae literae sui singularis, ut in **שוקין**. Pluralis terminatio mascu- lini quidem in **ן** praeunte chirik longo, ut **מלכין**: foeminini verò, in **ן** praeunte kameth, ut **שנן**.

Quamquam haec generum & numerorum ter- minationes, vel propter emphasin, vel propter constructionem separatam, (ut suis locis ostēde- tur) variantur.

Porro emphasis (quam subiunctione literae & exprimi diximus) in masculino quidem sin- gulari kametz ante se requirit sub vltima lite- ra simplicis formae, ut à **מלך**, **מלכא**, & ab **אלפן**, **אלפנא**: in plurali verò, abiecto nun sub iod, altera plu- ralis formativa litera, kamets requirit praece-

dente patach, ut à **מלכין**, **מלכיא**. At in foeminino singulari, quod in **ת** terminabatur, ipsum **ת** vi- tandi concursus causa mutat in **ת**, cui subiicit kametz, ut à **חכמתא**, fit **חכמתתא**: in eo verò foemini- no quod in vocali longa schurek vel chirik ter- minatur, asciscitur **ת** cum kametz, praeunte scheua, ut à **מלכו** fit **מלכותתא**, & à **נוליתא**, **נוליתתא**. Quod si loco scheua ante **ת** substituas kametz, habebis foemininum plurale emphaticum, ut **חכמתתא**, Ipsae sapientiae.

DE CASV.

NVlla in ipsis nominibus variatio est qua casus inter se discerni possint, sed eadem omnium casuum puncta sunt & termi- natio. Discernuntur autem (sicut & apud He- braeos) articulis praepositis, praesertim qua- tuor casus, apud Chaldaeos, videlicet Genitiuus, Datiuus, Accusatiuus, & Ablatiuus. Nominati- uus enim & Vocatiuus nullum articulum prae- positum habent: Genitiui autem articulus est **ך**, Datiui **ל**, Accusatiui **ת**, Ablatiui **מן**, qui omnes praeter **ת** cum nomine in vnam dictionem coa- lescent: Syri verò Chaldaeo Accusatiui articulo non utuntur, sed eius loco datiui articulum v- surpant.

Inflexio nominis per casus.

Masc. sing.

מלכא
דמלכא
למלכא
ית מלכא
מלכא
ממלכא

Syrè **למלכא**

Plur.

מלכיא
דמלכיא
למלכיא
ית מלכיא
מלכיא
ממלכיא

Syrè **למלכיא**

Foem. sing.

חכמתא
דחכמתא
לחכמתא
ית חכמתא

Syrè **לחכמתא**

חֲכֵמָה
מְחֻכְמָה
Plur.
חֲכֵמָה
דְּחֻכְמָה
לְחֻכְמָה
יְחֻכְמָה
חֲכֵמָה
מְחֻכְמָה

Syrè לְחֻכְמָה.

Dualis.

Masc.

שְׁוֹקִין
רְשְׁוֹקִין
לְשְׁוֹקִין
יְשְׁוֹקִין
שְׁוֹקִין
מְשְׁוֹקִין

Syrè לְשְׁוֹקִין.

Fœm.

שְׁנִיתִין
רְשְׁנִיתִין
לְשְׁנִיתִין
יְשְׁנִיתִין
שְׁנִיתִין
מְשְׁנִיתִין

Syrè לְשְׁנִיתִין.

Quæ aliter in utroque genere inflectuntur, irregularia sunt. cuiusmodi multa reperies (sicut & apud Hebræos) quæ in singulari unius sunt generis, in plurali verò alterius.

DE PRONOMINE.

Pronomen, quia sicut Nomen numeros & genera distincta admittit, sub Nomine comprehendere volui: quæ in eo à Nomine differat, quòd personas distinctas habet, & quòd in obliquis casibus recti substantiam non seruet. Distribuitur autem Pronomen in separatum, & in affixum. Separatum voco quod per se dictio-nem efficit.

Huius quædam personas, numeros & genera distincta habent: quædam verò numeros & genera, non autem personas: quædam genera tantum: quædam denique indefinita prorsus sunt.

DE SEPARATIS

I generis.

Primæ personæ pronomen est אֲנָה, Ego. utri-que generi commune: Secundæ אַתָּה vel אַתְּ, quod Chaldæis quidem similiter commu-ne est masculino & foeminino, Syris verò tan-tum masculinum. Nam in foeminino habet אַתְּ, Tu.

Tertiæ personæ Chaldæis, sicut & Hebræis, הוא in masculino, Ille, & היא in foeminino, Illa: At Syri habent in masculino הוּ vel הוּ, in foeminino verò הִי vel הִי, vel הִי.

I. Persona pronominis in flexio.

Sing.

אֲנָה, Ego.

הוּ vel הִי, Mei &c.

לִי

יְתִי. Syrè לִי.

מִנִּי. Syrè מִנִּי.

Plur.

נַחְנָה vel אֲנַחְנָה

הֵנָּה. Syrè אֲנָנָה.

רֵילָנָה vel רֵילָנָה

לָנָה

יְתָנָה. Syrè לָנָה.

מִנָּה. Syrè מִנָּה.

II. Persona.

Masc. sing.

אַתָּה vel אַתְּ, Tu.

הוּ vel הִי, Tui &c.

לָךְ

יְתָךְ. Syrè לָךְ.

מִנָּךְ. Syrè מִנָּךְ.

Plur.

אַתְּנָה vel אַתְּנָה

הֵדְכֹנָה vel הֵדְכֹנָה. Syrè הֵדְכֹנָה vel הֵדְכֹנָה.

לְכֹנָה. Syrè לְכֹנָה.

מִנְכֹנָה. Syrè מִנְכֹנָה.

Fœm. sing.

אַתְּהִי vel אַתְּהִי.

יְתִיךְ. Syrè יְתִיךְ.

רֵילְכִי.

Syrè רֵילְכִי.

לְכִי vel לְכִי.

יְתִיךְ.

Syrè לְכִי.

מִנְכִי vel מִנְכִי. Syrè מִנְכִי.

Plur.

אַתְּנָה vel אַתְּנָה

הֵדְכֹנָה vel הֵדְכֹנָה

לְכֹנָה

יְתִיךְ. Syrè לְכֹנָה.

מִנְכֹנָה vel מִנְכֹנָה. Syrè מִנְכֹנָה.

III. Persona.

Masc. sing.

הוּ vel הִי. Syrè הוּ.

הו vel
דילה vel דירה

לה

יתה. Syrè לה.

מנה. Syrè מנה.

Plur.

הנו vel הנו. Syrè הנו.

דילה vel דירה. Syrè דירה.

לה. interdum paraphrast.

להם, vt Job. 42.

Syrè להם vel הנו.

אנו. Syrè אנו. הו vel הו. הו vel הו.

מנה. Syrè מנה & מנה. מנה.

Fœm. sing.

הי. Syrè הי vel הי.

הי

דירה vel דירה

לה

יתה. Syrè לה.

מנה. Syrè מנה.

Plur.

אנו. Syrè אנו. הנו vel הנו.

הנו

הנו

דירה vel דירה

לה. Syrè etiam לה.

יתה. Syrè לה vel לה.

מנה. Syrè מנה.

2. Generis separata.

Masc. sing.

הו vel הו. הו vel הו.

הי vel הי. הי vel הי.

hic vel iste.

Plur.

הי. Syrè הי.

vel אלה etiam Chald.

Fœm. sing.

הו vel הו. הו vel הו. הו vel הו. respondet Hebræo וזה.

Plur.

הנו vel הנו.

3. Generis.

Masc.

הו. respondet Heb. איהו.

Fœm.

הו. respondet Hebr. איהו.

4. Generis.

הו. respondet Heb. מי. tam Masc. quàm Fœm. utriusque generis & omnium casuum.

DE AFFIXIS

pronomibus.

Affixum pronomen est quod per se non constat, sed alii dictioni in fine adhæret, & cum ea componitur: cōstatque vna vel pluribus literis in hac dictione comprehensis, quas certæ vocales coniunctæ dictionibus quibuscum componitur, ceu vincula quædam, hac ratione colligant.

1. Persona.

Sing.

Iod solum aut cum נ cōiunctum, aut denique Syris geminatum iod cum interposito נ, primæ personæ singulare pronomen affixum efficit, vt מלכי, Rex meus. כתבני, Scripsit me. פרוקיני, Libera me.

Plurale.

Nun vel solum, vel sequente א efficit primam personam pluralem, vt מלכין, Rex noster. רוּחַ, Spiritus noster. כתבתנא, Scripsisti nos. כתבתן, Scripsisti nos.

2. Persona.

Sing.

Caph solum, vel cum nun præcedente, secundam personam singularem efficit, præeunte quidem kametz, masculinam, præeunte verò zere, fœmininam: Syris verò etiam sequente iod, vt יכתובני, יכתובנך, יכתובנך, Rex tuus, מלכך, מלכך, Scribent te.

Plur.

כּוּן, Syrè verò כּוּן efficit secundam pluralem masculinam, vt מלככון, Syrè מלככון Rex vester. כתבתכון, Syrè כתבתכון, Scripsit vos. At כּוּן, Syrè verò כּוּן secundam pluralem fœmininam, vt מלככון, Syrè מלככון, Rex vester. כתבתכון, Syrè כתבתכון, Scripsit vos.

3. Persona.

Sing.

ה cum mappik præeunte zere, & Syrè etiam וּהי, item וּהי, & וּהי, & Syrè וּהי vel וּהי, præeunte patach vel kametz, efficiunt affixum tertiæ singularis mascul. vt מלכה, Rex eius. אבּוּהי, Pater eius. עבּדוּהי, vel עבּדוּהי. Syrè עבּדוּהי Serui eius. קטלנוהי, Intermistis eum.

Plur.

הוּן, & paraphrastice interdum הוּם, Syrè הוּן, & הוּן tertiam pluralem masculinam efficiunt, vt מלכהון, Syrè מלכהון, Rex eorum. אבּוּהון, Pater eorum, D.iii.

כתבתו, Scripsisti eos.

3. Fœm. sing.

ה cum mappik præunte kametz, & ה cum kametz vel patach, & sine mappik sequente & protractiuo, vel etiam sine eo, efficit tertiam singularem fœmininam, vt מלכה, Rex eius. רגלה, Pes eius. אביו, Pater eius. כתבו, Scripserunt eam.

Plur.

הן tertiam pluralem fœmininam efficiunt, vt מלכותן, Rex earum. כתבנן, Scripsit eas.

DE DITIONE.

De adverbio, præpositione & coniunctione, quæ sub ditione comprehenduntur: quia nec genera, nec numeros, nec casus, nec personas recipiunt, non est cur seorsim in Grammatica tractemus. Significatio autem illorum partim in lexicis traditur, partim verò à nobis suprà sparsim explicata est. Hactenus itaque de etymologia. Superest vt de Syntaxi, quantum ad præsens institutum requiritur, breuiter agamus.

DE SYNTAXI.

Yntaxin vocamus partium orationis inter sese legitimam connexionem ac compositionem. Ea autem duplex est: ditionis, quæ & coniuncta: vel sensus, quæ & separata vocari potest.

Ditionis, siue cōiuncta syntaxis est, per quam duæ vel plures orationis partes in vnam ditionem coalescunt.

Sunt autem partes illæ, quarum, vt minus principalium, ad principales accessione hæc syntaxis fit, Pronomē, Adverbium, Præpositio, Cōiunctio. ex quibus Pronomē semper in fine, reliquæ verò semper in principio componuntur & coalescunt. Porro partes orationis cū quibus Pronomē ita componitur, sunt, Verbū, Nomē, Adverbium & Præpositio, quibus, præeuntium quarundam vocalium adiniculo (vt exempla docent) ceu vinculis colligatur.

DE COMPOSITIONE

affixi pronominis cum verbo perfecto.

Affixum singulare primæ personæ, quod communis generis est, ac tantum cum secunda & tertia persona componitur.

Præteritum.

כתב.

Masc. sing.

3 כתבני

2

כתבתי

Plur.

3

כתבוני

2

כתבתוני או כתבונני.

Fœm. sing.

כתבת.

3

כתבתני

2

כתבתני

Plur.

3

כתבוני

2

כתבתוני או כתבונני.

Participium I.

כתב.

Masc. sing.

כתבי

Plur.

כתבי

Fœm. sing.

כתבת.

כתבתני

Plur.

כתבתני

Participium II.

כתב.

Masc. sing.

כתבי

Plur.

כתבי

Fœm. sing.

כתבת.

כתבתני

Plur.

כתבתני

Infinitiuus.

מכתב.

מכתבי או מכתבני

Imperatiuus.

כתב.

Masc. sing.

כתבני.

Syrè, vt פרקיני, Matth. 14.

Plur.

כתבוני.

Syrè, vt שומעוני, Act. 15.

Fœm. sing.

כתבי.

כתבני

Plurale semper affixo caret.

Futurum.

תכתב.

Masc. sing.

2

תכתבני

3 יכתבנני

Plur.

2 תכתבנן

3 יכתבנן

Fœm. sing.

תכתבין

2 תכתבניני

3 תכתבניני

Plurale semper affixo caret.

Affixum masculinum primæ personæ plurale.

Præteritum.

כתב

Masc. sing.

3 כתבנא

2 כתבנא או כתבנן

Plur.

3 כתבונא או כתבונא

2 כתבונא או כתבוננא

Fœm. sing.

כתבת

3 כתבתנא או כתבתנן

2 כתבתנא או כתבתנן

Plur.

3 כתבונא או כתבונא

2 כתבונא או כתבוננא

Participium I.

כתב

Masc. sing.

כתבן או כתבנן

Plur.

כתבין

Fœm. sing.

כתבת

כתבתן

Plur.

כתבתן

Participium II.

כתיב

Masc. sing.

כתיבנן

Plur.

כתיבין

Fœm. sing.

כתיבת

כתיבתנא. Syre כתבתנא

Plur.

כתיבתנא. Syre כתבתנא

Infinitivus.

מכתב

מכתבנא או מכתבננא

Syre מכתבן

Imperativus.

כתב

Masc. sing.

כתבנא

Plur.

כתבנא או כתבוננא

Fœm. sing.

כתבי

כתבנא

Futurum.

תכתב

Sing. masc.

2 תכתבנן. Syre תכתבננא

3 יכתבנן. Syre יכתבננא

Plur.

2 תכתבוננא } Syre נן

3 יכתבוננא }

Fœm. sing.

תכתבין

2 תכתבנינא

3 תכתבנינא

Syre in utraque תכתבין.

Plur. affixo caret.

Affixum masculinum secundæ personæ singulare.

Hoc affixum cum verbo secundæ personæ non componitur, sicut nec affixum primæ personæ cum verbo eiusdem personæ.

Masc. sing.

כתב

3 כתבך

1 כתבתך

Plur.

3 כתבוך

1 כתבונך

Fœmininum hîc non componitur in singulari, & in plurali simile est masculino.

Participium I.

כתב

Masc. sing.

כתבך

Plur.

כתבין

Reperitur tamen plerûque sine iod

D.iii.

expresso & Syre etiam legitur

כתבך

Fœm. sing.

כתבא

כתבתך או כתבתך

Plur.

כתבתך

Participium II.

כתיב

Masc. sing.

כתיבך

Plur.

כתיבך Syre etiam

Fœm. sing.

כתיבא

כתיבתך או כתיבתך

Plur.

כתיבתך Syre etiam

Infinitivus.

מכתב

מכתבך

Futurum.

אכתב

Masc. sing.

1 אכתבך

3 יכתבך

Plur.

1 נכתבך

3 יכתבונך

Fœm. sing.

תכתבי Syre תכתב

3 תכתבינך

Plur. caret.

Affixum masculinum secundæ
personæ plurale.

Præteritum.

כתב

Masc. sing.

כונ Syre כתבך

1 כונ Syre בכתבך interdum

Plur.

3 נכונ Syre בכתבונך

1 כונ Syre בכתבונך

Fœm. sing.

כתבת

3 כונ Syre בכתבתך

Plur.

3 נכונ Syre בכתבונך

Participium I.

כתב

Sing. masc.

כונ Syre בכתבך

Plur.

כונ Syre בכתבונך

Fœm. sing.

כתבא

כונ Syre בכתבתך

Plur.

כונ Syre בכתבתונך

Participium II.

כתיב

Sing. masc.

כונ Syre בכתבך

Plur.

כונ Syre בכתבונך

Fœm. sing.

כתיבא

כונ Syre בכתבתך

Plur.

כונ Syre בכתבתונך

Infinitivus.

מכתב

כונ Syre מכתבך

Futurum.

אכתב

Sing. masc.

1 אכתבך } כונ Syre
3 יכתבך }

Aliquando etiam ut

נכונ Syre יכתבונך

Plur.

1 נכתבך } כונ Syre
3 יכתבונך }

Fœm. sing.

כונ Syre תכתבך & תכתבונך

Affixum masculinum tertiæ
personæ singulare.

Præteritum.

כתב

Sing. masc.

3 כתבה

2 כתבתה

1 כתבתה

Plur.

3 כתבוהי או כתבוהי

præsertim Syre.

2 כתבתונה } ניהי Syre

1 כתבונה }

Fœm. sing.
כתב

3 כתבתה
2 כתבתה. Syrè
Plur.

3 כתבוהי או כתבוהי
2 כתבוהי. Syrè

Participium I.

כתב

Masc. sing.

כתבה

Plur.

כתבינה

Fœm. sing.

כתבא

כתבתה

Plur.

כתבתה. Syrè

Participium II.

כתיב

Masc. sing.

כתיבה

Plur.

כתיבינה

Fœm. sing.

כתיבא

כתיבתה

Plur.

כתיבתה. Syrè

Infinitivus.

מכתב.

מכתבה או מכתבנה או מכתבוהי
Syrè

Imperativus.

כתב

Masc. sing.

כתביהי או כתבה או כתבנה

Plur.

שולחוהי Syrè

Fœm. sing.

כתבי

כתבוהי

Futurum.

אכתב

Sing. masc.

1 אכתבנה }
2 תכתבנה } Syrè
3 יכתבנה }

Plur.

1 נכתבנה. Syrè

2 תכתבנה }
3 יכתבנה } Syrè

Fœm. sing.

תכתבין

2 תכתבנה

3 תכתבנה. Syrè

Plurali caret.

Affixum masculinum tertiæ personæ plurale.

Præteritum.

כתב

Masc. sing.

3 כתבנו

2 כתבתנו

1 כתבתנו

Plur.

3 כתבונו או כתבונו

2 כתבתונו

1 כתבתונו

Fœm. sing.

כתבת

3 כתבתנו

2 כתבתנו

Plur.

3 כתבונו או כתבונו

2 כתבתונו

Participium I.

כתב

Masc. sing.

כתבנו

Plur.

כתבנו

Fœm. sing.

כתבא

כתבתה. Syrè

Plur.

כתבתה. Syrè

Participium II.

כתיב

Masc. sing.

כתיבנו

Plur.

כתיבנו

Fœm. sing.

כתיבא

כתיבתה. Syrè

Plur.

כתיבתה. Syrè

Infinitivus.

מכתב

חון Syre. מכתבון או. מכתבון

Imperativus.

כתב

Sing. masc.

כתבון או כתבון

Plur.

כתבון

Foem. sing.

כתבון

Futurum.

אכתב

Sing. masc.

1 אכתבון

2 תכתבון

3 יכתבון

Plur.

1 נכתבון

2 תכתבון

3 יכתבון & interdum יכתבון

Foem. sing.

2 תכתבון

3 תכתבון

Affixum foemininum secundæ
personæ singulare.*Præteritum.*

כתב

Sing. masc.

3 כתבך

1 כתבתך Syre. תיכיתך

Plur.

3 כתבך או כתבך

1 נוכיתך Syre. כתבך

Foem. sing.

כתבת

3 כתבתך Syre. כתבתך

Plur.

3 כתבך או כתבך

Participium I.

כתב

Sing. masc.

כתבך Syre. כתבך

Plur.

כתבך Syre. כתבך

Foem. sing.

כתבת

כתבתך Syre. כתבתך

Plur.

תיכיתך Syre. כתבתך

Participium II.

כתב

Sing. masc.

כתבך Syre. כתבך

Plur.

כתבך Syre. כתבך

Foem. sing.

כתבת

כתבתך Syre. כתבתך

Plur.

כתבתך Syre. כתבתך

Infinitivus.

מכתב

כתבך Syre. מכתבך

Futurum.

אכתב

Masc. sing.

1 אכתבך

3 יכתבך

Syrè נכי

Plur.

1 נכתבך

2 יכתבך

Syrè נכי

Foem. sing.

1 כינכי Syre. תכתבך

Affixum foemininum secundæ
personæ plurale.*Præteritum.*

כתב

Masc. sing.

3 כתבן

1 כתבתן

Plur.

3 נכן Syre. כתבון

1 כתבון

Foem. sing.

כתבת

3 כתבתן

Plur.

נכן Syre. כתבון

Participium I.

כתב

Masc. sing.

2 כתבן

Plur.

1 כתבין

Foem. sing.

כתבא

כתבתין

Plur.

תכון Syre. כתבתין

Participium II.

כתיב

Sing. masc.

כתיבין

Plur.

כתיבין

Foem. sing.

כתיבא

כתיבתין

Plur.

כתיבתין Syre. כתיבתין

Infinitivus.

מכתב

מכתבין או מכתבתין

Futurum.

אכתב

Masc. sing.

1 אכתבין

3 יכתבין

Plur.

1 נכתבין

3 יכתבון Syre. נכון

Foem. sing.

תכתבין

3 תכתבון Syre. נכון

Affixum foemininum tertiæ personæ singulare.

Præteritum.

כתב

Masc. sing.

3 כתבה

2 כתבתה

1 כתבתיה

Plur.

3 כתבוה או כתבוה

2 כתבוה

1 כתבוה

Foem. sing.

כתבת

3 כתבתה או כתבתה

2 כתבתה Syre. כתבתיה

Plur.

3 כתבוה

2 כתבוה

Participium I.

כתב

Masc. sing.

כתבה

Plur.

כתבינה

Foem. sing.

כתבא

כתבתה

Plur.

כתבתה

Participium II.

כתיב

Masc. sing.

כתיבה

Plur.

כתיבינה

Foem. sing.

כתיבא

כתיבתה

Plur.

כתיבתה

Infinitivus.

מכתב

מכתבה או מכתבנה

Imperativus.

כתב

Masc. sing.

כתבה Syre. & interdū Matth. 18. פסוקיה

Chald. כתבנה

Plur.

כתבוה Syre. כתבוה

Foem. sing.

כתבי

כתביה

Plur. caret.

Futurum.

אכתב

Masc. sing.

1 אכתבנה

2 תכתבנה

3 יכתבנה

Syre. ביוה

Plur.

1 נכתבנה

2 תכתבונה

3 יכתבונה

Syre. ביוה

Syre. גיה

Foem. sing.

תכתבין

2 תכתבינה

3 תכתבנה

Syre. בינה

Plur. caret.

Affixum foemininum tertiæ
personæ plurale.

Præteritum.

	כתב	Masc. sing.
3	כתבון	
2	כתבתין	
1	כתבתן	
	Plur.	
3	כתבון	
2	כתבתין	
1	כתבתן	
	Fœm. sing.	
	כתבת	
3	כתבתון	
2	כתבתין	Syrè תיין
	Plur.	
3	כתבון	
2	כתבתין	

Participium I.

	כתב	Masc. sing.
	כתבון	Plur.
	כתבין	Fœm. sing.
	כתבת	
	כתבתון או כתבתין	Plur.
	כתבתין או כתבתן	

Participium II.

	כתיב	Sing. masc.
	כתיבון	Plur.
	כתיבין	Fœm. sing.
	כתיבת	
	כתיבתון או כתיבתין	Plur.
	כתיבתין או כתיבתן	

Infinitivus.

	מכתב	
	מכתבון או מכתבין	

Imperativus.

	כתב	Sing. masc.
	כתבון	

Plur.

כתבון

Fœm. sing.

כתבין

Futurum.

אכתב

Sing. masc.

1 אכתבון

2 תכתבון

3 יכתבון

Plur.

1 נכתבון

2 תכתבון

3 יכתבון

נכון או

Fœm. sing.

תכתבין

2 תכתבין

3 תכתבון

Syrè תכתבין

Plur. caret.

Eadem ratione passivum quoque huius, & duæ reliquæ coniugationes cum suis passivis affixa recipiunt, servata tamen semper ea punctorum analogia quam singulæ coniugationes requirunt.

In omni autem infinitivo, qui ante compositionem affixi in vau terminabatur, accedente affixo, quoque adiicitur in quacunque sit coniugatione. ut in Syro infinitivo passivo coniugationis primæ.

מכתבתה fit מכתבו

מכתבתך, מכתבתהון

מכתבתי, מכתבותכון

מכתבותן, &c.

Sic in secunda coniugatione tam Chaldæi quàm Syri ex מכתבו faciunt מכתבותה, מכתבותי, &c.

Ac in passivo ex מכתבו,

מכתבתהון, מכתבותכון

Et in tertia ex מכתבו.

מכתבותהון, מכתבותן

מכתבותכון, &c.

Quæ compositionis ratio etiam in nominibus eiusdem formæ servatur, ut suo loco apparebit.

DE COMPOSITIONE

affixi pronominis cum verbis
imperfectis.

Imperfecta non alia ratione quàm perfecta, affixa admittunt, quod quidem attinet ad finem ipsorum, id est ad vocales quæ affixa proximè præcedunt, ut in defectivis נפק fit in Infinitivo מפקה, מפקון, מפקין. Et in imperativo ex פוק fit פוקה, &c. In geminatis in præterito ex רק, רקה. In futuro

ירקה

Et in praterito Aphel אֶחָדָה : ac in infiniti-
uo כִּדְקוּתָךְ.

In Quiescentibus in prima ex יתב in prateri-
to Aphel אֶחָדָה, אֶחָדָה, &c.

In Quiescentibus in medio ex קט in infiniti-
uo Kal, אֶחָדָה, אֶחָדָה, אֶחָדָה, &c. In praterito Pael אֶחָדָה, אֶחָדָה, אֶחָדָה, &c. Et in infiniti-
uo passiuo אֶחָדָה, אֶחָדָה, אֶחָדָה, &c. Et in prate-
rito Aphel אֶחָדָה, אֶחָדָה, אֶחָדָה, &c.

Quiescentia autem in vltima, interdum ter-
tiam radicalem (quæ ante compositionem qui-
escebat) in compositione affixorum vel reser-
uatam, vt in אֶחָדָה, אֶחָדָה, אֶחָדָה, vel mutatam in iod,
vt in אֶחָדָה, אֶחָדָה, אֶחָדָה, mouent, vt quiescentia esse
desinant: proindeque perfectorum compositi-
onem sequantur: interdum verò eam literam vel
prorsus abiiciunt, vt in אֶחָדָה, אֶחָדָה, vel quiescen-
tem seruant, vt in אֶחָדָה, אֶחָדָה, vel in iod quiescēs mu-
tant, vt in אֶחָדָה, אֶחָדָה, אֶחָדָה, &c. Actunc quo-
que compositionis ratio facilis est, si quiescens
litera suppleatur, mutato præcedēte puncto bre-
ui in longum.

DE COMPOSITIONE

separatorum pronominum cum
participio & reliquo etiam
verbo, more affixorum.

PRæter iam dictam affixorum pronomi-
num compositionem alia quædam est pe-
culiaris Syris & paraphrastis vsitata, separa-
torum pronominum cum verbis & participiis
(dum pro verbis vsurpantur) compositio, per
quam oratio compendiosior redditur, & parti-
cipia quæ natura sua indefinitæ personæ sunt,
definita fiunt. Atque hæc etiam causa est cur
participia huiusmodi compositionem in pri-
ma tantum & secunda persona admittant, in
tertia verò minimè, quod per se indefinita sit.

Verbi Præteritum.

vt אֶחָדָה, Luc. 22. pro אֶחָדָה.

Imperat.

vt אֶחָדָה, quod passim in N. Test. occurrit,
pro אֶחָדָה.

Futurum.

vt אֶחָדָה, Chabacuc 2. pro אֶחָדָה, &
Esaia 22, pro אֶחָדָה.

Participium primum.

כתב אֶחָדָה pro כתב אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה, Rom. 12. pro אֶחָדָה.

Et אֶחָדָה, Iob 34. pro אֶחָדָה.

Et אֶחָדָה pro אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה, Matth. 12. pro אֶחָדָה.

2. Persona.

כתב אֶחָדָה pro כתב אֶחָדָה.

כתב אֶחָדָה pro כתב אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה, Num. 23. pro אֶחָדָה.

משקא אֶחָדָה, Deut. 2. pro משקא אֶחָדָה.

Et אֶחָדָה, Matth. 7. pro אֶחָדָה.

Et in form.

כתב אֶחָדָה pro כתב אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה, Luc. 9. pro אֶחָדָה.

Et אֶחָדָה, Luc. 10. pro אֶחָדָה.

Participium secundum.

כתב אֶחָדָה pro כתב אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה, Genes. 40. pro אֶחָדָה.

נביר אֶחָדָה, Iob 6. pro נביר אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה pro אֶחָדָה.

2. Persona.

כתב אֶחָדָה pro כתב אֶחָדָה.

כתב אֶחָדָה pro כתב אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה, 2. Cor. 6. pro אֶחָדָה.

Form.

כתב אֶחָדָה, pro כתב אֶחָדָה.

Sic אֶחָדָה, Luc. 10. pro אֶחָדָה.

DE COMPOSITIONE

affixi pronominis cum
nomine.

IN compositione affixorum, nomina illa reti-
nent puncta quæ cum litera emphatica habe-
bant: ideoque singulis nominum nudis formis
emphaticam adiecimus, quo facilius qua ratio-
ne singulæ affixa admitterent, intelligeretur.
Quærenda nanque semper est illius nominis
quod est cum affixis componendum, non nuda
forma, sed illa quam cum litera emphatica assu-
mit: sublata tamen litera quæ est emphasews no-
ta, vt מלך quod in forma emphatica est מלך, cū
affixis ita componitur.

Masc. sing.

מלך cum affixis masculinis.

Sing.

1 מלך

2 מלך

3 מלך

E.i.

	Plur.
1	מִלְכָּנָא. Syre מִלְכָּן.
2	מִלְכָּכוֹן. Syre מִלְכָּכוֹן.
3	מִלְכָּהוֹן. Syre מִלְכָּהוֹן.

Plurale

cum affixis.

Sing.

1	מִלְכִּי
2	מִלְכִּיךְ
3	מִלְכִּיהוּ אוֹ מִלְכִּיו
	Syre מִלְכִּיהוּ.
	Plural.
1	מִלְכִּינָא אוֹ מִלְכִּינֵן.
	Syre מִלְכִּינֵן.
2	מִלְכִּיכוֹן. Syre, vt פְּגִרְכוֹן Rom. 8.
3	מִלְכִּיהוֹן. Syre מִלְכִּיהוֹן.

cum affixis foemininis.

Sing.

1	מִלְכִּי
2	מִלְכִּיךְ
3	מִלְכִּיהוּ vt מִלְכִּיךְ Luc. 19.

Plural.

1	מִלְכָּנָא. Syre מִלְכָּן.
2	מִלְכָּכוֹן
3	מִלְכָּהוֹן

cum

Sing.

1	מִלְכִּי
2	מִלְכִּיךְ אוֹ מִלְכִּיךְ
3	מִלְכִּיהוּ. Syre מִלְכִּיהוּ.

Plur.

1	מִלְכִּינָא אוֹ מִלְכִּינֵן.
	Syre מִלְכִּינֵן.
2	מִלְכִּיכוֹן. Syre מִלְכִּיכוֹן.
3	מִלְכִּיהוֹן. Syre מִלְכִּיהוֹן.

Foem. sing.

cum affixis masculinis.

Sing.

1	מִלְכִּי
2	מִלְכִּיךְ
3	מִלְכִּיהוּ

Plur.

1	מִלְכָּנָא. Syre מִלְכָּן.
2	מִלְכָּכוֹן. Syre מִלְכָּכוֹן.
3	מִלְכָּהוֹן. Syre מִלְכָּהוֹן.

Plur. cum

Sing.

1	מִלְכִּי
---	----------

2	מִלְכָּתְךָ
3	מִלְכָּתְהוּ

Plur.

1	מִלְכָּתְנָא. Syre מִלְכָּתְן.
2	מִלְכָּתְכוֹן. Syre מִלְכָּתְכוֹן.
3	מִלְכָּתְהוֹן. Syre מִלְכָּתְהוֹן.

cum affixis foemininis.

Sing.

1	מִלְכָּתִּי
2	מִלְכָּתְךָ. Syre מִלְכָּתְךָ.
3	מִלְכָּתְהוּ

Plur.

1	מִלְכָּתְנָא. Syre מִלְכָּתְן.
2	מִלְכָּתְכוֹן
3	מִלְכָּתְהוֹן

Plurale.

cum

Sing.

1	מִלְכָּתִּי
2	מִלְכָּתְךָ. Syre מִלְכָּתְךָ.
3	מִלְכָּתְהוּ

Plur.

1	מִלְכָּתְנָא. Syre מִלְכָּתְן.
2	מִלְכָּתְכוֹן
1	מִלְכָּתְהוֹן

Hanc rationem sequuntur etiam imperfectorum ordinum nomina, exceptis quibusdam quiescentibus in tertia radicali, quæ ante affixa schurek loco tertiæ radicalis assumunt. vt in אֲבָא quod emphaticum est אֲבָא, cum affixis autem vt sequitur.

Masc. sing.

cum affixis masculinis.

Sing.

1	אֲבִי
2	אֲבִיךָ
3	אֲבִיהוּ

Plur.

1	אֲבִינָא & אֲבִינֵן. Syre אֲבִינֵן.
2	אֲבִיכוֹן. Syre אֲבִיכוֹן.
3	אֲבִיהוֹן. Syre אֲבִיהוֹן.

Plurale.

cum affixis.

Sing.

1	אֲבִיתִי
2	אֲבִיתְךָ
3	אֲבִיתְהוּ

Plur.

1	אֲבִיתְנָא & אֲבִיתְנֵן. Syre אֲבִיתְנֵן.
2	אֲבִיתְכוֹן. Syre אֲבִיתְכוֹן.
3	אֲבִיתְהוֹן. Syre אֲבִיתְהוֹן.

cum affixis foemininis.	
Sing.	
1	אֲבִי
2	אֲבוּךָ. Syrè אֲבוּכִי
3	אֲבוּהָ
Plur.	
1	אֲבוֹנָה. Syrè אֲבוֹנָה & אֲבוֹנֵי
2	אֲבוּכֵן
3	אֲבוּהֵן

Plur.	
cum אֲבוּהֵן Sing.	
1	אֲבוּהֵי
2	אֲבוּהֵיךָ. Syrè אֲבוּהֵי
3	אֲבוּהֵיהָ
Plur.	
1	אֲבוּהֵנָה. Syrè אֲבוּהֵנָה & אֲבוּהֵנֵי
2	אֲבוּהֵיכֵן
3	אֲבוּהֵיהֵן

Solent etiam Syri in plurali huius nominis masculinam formam interdum feruare hoc modo,

mascul. plurale cum affixis mascul.	
Sing.	
1	אֲבוּהֵי
2	אֲבוּהֵיךָ
3	אֲבוּהֵיהֵי
Plur.	
1	אֲבוּהֵינָה
2	אֲבוּהֵיכֵן
3	אֲבוּהֵיהֵנָה

Cum affixis foemininis.	
Sing.	
1	אֲבוּהֵי
2	אֲבוּהֵיכִי
3	אֲבוּהֵיהִי
Plur.	
1	אֲבוּהֵינָה
2	אֲבוּהֵיכֵן
3	אֲבוּהֵיהֵנָה

Sic אֲבוּהֵי quod emphaticum est אֲבוּהֵי cum affixis masculinis.

Sing.	
1	אֲבוּהֵי
2	אֲבוּהֵיךָ
3	אֲבוּהֵיהֵי
Plur.	
1	אֲבוּהֵנָה. Syrè אֲבוּהֵנָה & אֲבוּהֵנֵי

2	אֲבוּהֵי. Syrè אֲבוּהֵי
3	אֲבוּהֵיהֵי. Syrè אֲבוּהֵיהֵי
Plur.	
cum affixis.	
Sing.	
1	אֲבוּהֵי
2	אֲבוּהֵיכִי. Syrè אֲבוּהֵיכִי
3	אֲבוּהֵיהִי. Syrè אֲבוּהֵיהִי
Plur.	

1	אֲבוּהֵינָה & אֲבוּהֵינֵי. Syrè אֲבוּהֵינָה
2	אֲבוּהֵיכֵן. Syrè אֲבוּהֵיכֵן
3	אֲבוּהֵיהֵנָה. Syrè אֲבוּהֵיהֵנָה
cum affixis foemininis.	
Sing.	

1	אֲבוּהֵי
2	אֲבוּהֵיכִי. Syrè אֲבוּהֵיכִי
3	אֲבוּהֵיהִי
Plur.	
1	אֲבוּהֵינָה. Syrè אֲבוּהֵינָה & אֲבוּהֵינֵי
2	אֲבוּהֵיכֵן
3	אֲבוּהֵיהֵנָה
Plur.	

cum affixis	
Sing.	
1	אֲבוּהֵי
2	אֲבוּהֵיכִי. Syrè אֲבוּהֵיכִי
3	אֲבוּהֵיהִי. Syrè אֲבוּהֵיהִי
Plur.	
1	אֲבוּהֵינָה & אֲבוּהֵינֵי. Syrè אֲבוּהֵינָה
2	אֲבוּהֵיכֵן. Syrè אֲבוּהֵיכֵן
3	אֲבוּהֵיהֵנָה. Syrè אֲבוּהֵיהֵנָה

DE COMPOSITIONE affixi pronominis cum particulis.

Quemadmodum cum nominibus pronomi-
na componi diximus, eodem modo cum aduer-
biis & prepositionibus componuntur, ita tamē
ut ex particulis istis quæ ex se numerorum & ge-
nerum discrimen non habent, quædam singula-
rium, quædam pluralium, quædam masculino-
rum, quædam foemininorum nominum more,
cum affixis componantur.

More masculinorum
nominum.
Singularium.

לְחֹדָה
לְחֹדָי
לְחֹדָי
לְחֹדָה

לחורן

Pluralium.

חלף א

חלפי

חלפין

חלפיה

חלפין, &c.

More foemininorum nominum.

Sing.

אמטול ab

אמטולתי

אמטולתך

אמטולתה

Plur.

אמטולתי

אמטולתך

אמטולתה

Coniunctiones verò compositione pronominum separatorum non autem affixorum gaudent, vt,

ואנא, Syre ואת. Syre ואתך. Syre והו vel אין הו Matth. 5. pro אי הו.

Porrò affixa pronomina in verbis quidem & particulis eius sunt casus quem verba & particulae regunt: in nominibus verò possessiuam significationem habent, Latinisque ac Græcis possessiuus respondent, sicut sequentia exempla ostendunt.

Exempla verborum.

איתה Est ipsa.

עהרתיה. Memor fuisti eius.

ערעני Iob. 4. Occurrit mihi.

גמרתנו Iob. 4. Absumpsit eos.

Exempla nominum.

בשרי Caro mea.

הימנותי Fides mei. Rom. 4.

&c.

Exempla particularum.

כותה sicut ipse, plius, ipsi, ipsum.

כותך sicut tu, tui, tibi, te.

כי in me.

ליתי. Syr. לי ad me.

מני à me.

Observandum tamen est possessiuorum rationem ubique eandem non esse: aliquando enim actiuam, aliquando verò passiuam significationem continent, quæ genitio possessiui pronominis, commodè Latinè exprimitur, vt

מלכי Psal. 2, Rex meus, quia actiuè accipitur, Quæ ego elegi: מלכי verò Psalm. 5, Rex mei, quia passiuè accipitur, Me regens. Sic צלותי Psalm. 5, Oratio mea, actiuè, quam ego fundo: צלותי verò Esaia 56, Oratio mei, passiuè, quæ mihi funditur.

Haftenus de Syntaxi dictionis
siue coniuncta.

DE SYNTAXI SENSVS siue separata.

Sensus siue separatam syntaxin eam vocamus quæ diuersas dictiones sensu quidem coniungit, re verò ipsa disiunctas relinquit.

Hæc quanuis in aliis quoque partibus orationis reperiatur: quia tamen tantum in nominibus formæ mutationem efficit, de ea solum hoc loco ordine agimus.

Formæ autem mutatio non in constructo sed in construente nomine, quod sicut sensu, sic collocationis ordine semper præcedit, fieri solet, contra Græcorum & Latinorum morem.

Constructio masculini singularis.

Nomen quod terminatione singulare masculinum est, etiam si alioquin significatione foemininum esset, quum aliud nomen regit, raro suam formam mutat, vt,

ראש פרעה, מרא עלמא, מלך מצרין

Quum autem mutat, Hebraicam rationem sequitur, vt,

פתגם ab absoluto פתגם נבואה

אוצר ab absoluto אוצר פרעה

בית ab absoluto בית אלהא

עין ab absoluto עין שמיא

Constructio masculini pluralis.

Masculinū plurale apud Chaldaeos similiter Hebræorum more, mutatione formæ, & vltimæ literæ detractioe construitur: vt,

מלכין ab absoluto מלכי בבל

חלקין ab absoluto חלקי ארעא

בנין ab absoluto בני ישראל

Apud Syros verò zere Chaldaicum in pathach mutatur: vt,

מלכי בבל

חלקי ארעא

בני ישראל

Constructio foeminini
singularis.

Si absolutum foemininum in α praecunte ka
metz definit, constructio mutat α in ת, & ka-
metz in patach, vt,

קריא א קרית אלהא
נבואה א נבואת ישעיה
שנא א שנת רעוא

Si vero absolutum in vocalem longam defi-
nat, in constructione asciscitur ת: vt,

מלכו א מלכות שמיא
ארעי א ארעית ימא
פלגו א פלגות לליא

Si vero absoluta in ת desinebant, in constru-
ctione immutata manent.

Constructio foeminini
pluralis.

Plurale foemininum Nun formatiuum in co-
structione mutat in ת: vt,

גבורן א גבורת אלהא
מלכון א מלכות עלמא
נבואן א נבואת נביא

בנו א בנת ישראל
ארעין א ארעית ימא

Constructio dualis vtriusque
generis.

Dualis numeri constructiua forma eade pror-
sus est cum plurali: vt,

קרני תורה א קרנין
Syrè קרני תורה א קרנין
ידי מושא א ידין
Syrè ידי מושא א ידין

Obseruandum autem Syros & Chaldaeos in
nominibus vtriusque generis, & numeri, siue
absoluta, siue constructiua, siue emphatica, siue
denique affixionis formae sint, huius constru-
ctionis vim circumloquutione quadam per lite-
ram ר relatiui notam, & nomini quod regitur
præfixam, efferre: vt,

ביתא דדוד, Domus quæ est Davidis.
מלכון דארעא, Reges qui sunt terræ.
עיני דאלהא, Oculi qui sunt Dei.
Syrè עיני דאלהא
מלאכה דמריא, Angelus qui est ipsius Dei.

FINIS.

ברוך הנותן ליעקב כוח ולאין אונים עצמה ירבה :

E.iii.

LOCI QUIDAM, IN QVORVM SCRIPTVRA

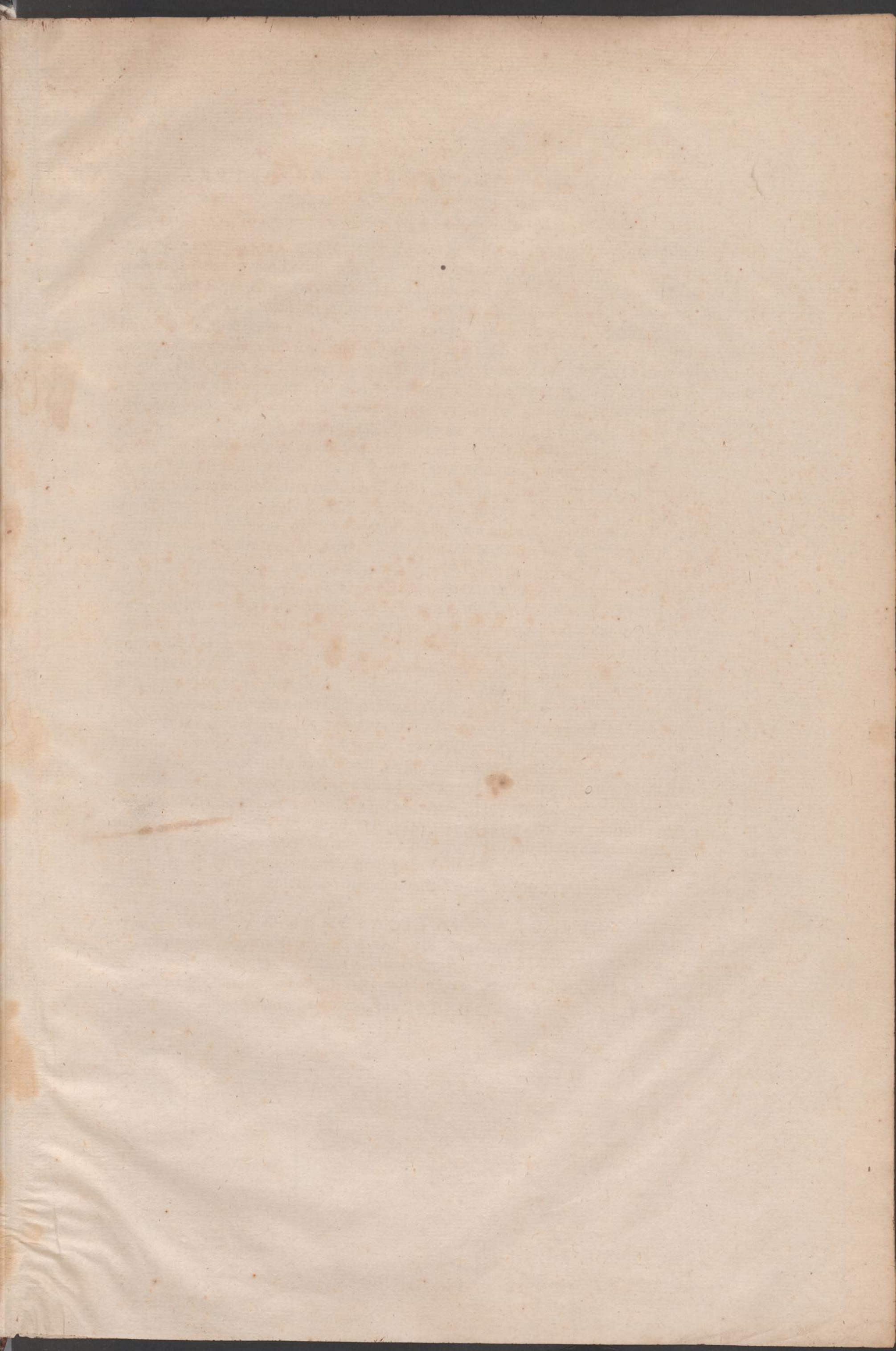
partim peccarunt operæ, partim codex Viennensis ex
Heidelbergensi est emendandus.

Fol. 2, lin. 3, lege דיליותה & דיוור. 4. 6. 19, דיוור. 11. 28, תעלון. 13. 19, לבצל. 15. 1, דמצלון. & דמצלון. 2. & in marg. interiore ad literā i, פצא. 17, in marg. exteriorē ad numerum 3, lin. 4, & ad num. 5, lin. 13, מרגליות. 22. 6, דטב. 23. 22, לעס. 24, ad num. 11. lin. 34, לאבל ולשמח. 25. 8, קרב, & קרב. 30. 13, & לה וזבנה. 40. 9, ואסורו. 29, & מנבין, & 24, & אורדע. 38. 5, נפל בית. 36. 26, (ita vt radix sit nחת.) & ad e, דמה. 45. 33, אחרחם. 49. 9, לתלמידיו. 51. 24, adduc eum. 53. 12, בדר חגים. 58. 18, ואחריה, & אנתון. 33, & דיקרון. 27, & אחרמית. 65. 24, אפקוהי, & 34, & החנחם. 64, ad a, בלחור. 63. 8, תקנת. 62. 27, דאחטובת. 60. 17, vnde vertendum, turbis vt peterent Barabbam. 97. 18, הלון. 101. 17, מחיב. 102. 10, וקטול דלית הוא. 109. 26, משיגין. 104. 4, לא עמדין. 32, & משיגין. 29, & מתדמין. 113. 5, הנון חמשא, & 112. 21, & וסמו בבית. 111. 11, דדינא מאו. 127, & דין בכל. 145. 13, לה דמן. 131. 17, זמן בחילוף. 129, ad i, דיהוא לה. 127. 5, ויקף. 124. 30, מלתא דמא. 120. 31, 158. 15, אחריו עם. 157. 13, dine & in iustitia. 32, & בכתאנותא ובוריקותא, & 31. 155, בטילאית. 152. 30, דקרון. 161. penult, וקטאלין. 165. 5, Et datus est ei liber Isahia prophetæ, & 2- peruit. 183. 7, קבורא. 182. vlt, & 181. ad a, כוב. 179. 24, חר חוב. 179. 21, אחר לה. 179. 23, שרו. 174. 23, אכוכון מן. 196. 9, אחריו. 195. 25, פותקא הוא. 194, ad m, קום. 193, ad d, בדריו. 188. ad o, דיוחנן. 186. 15, ומתנא. 216. 8, דנוהרא. 215. 3, אסעור. 208. 5, רוחא גרביא, & 207, ad 7, lin. 8, אחר לה, & בדרין. 205. 11, רבי פהנא. 246. 12, קרובין, & וקמין. 244. 4, & 229. 12, eam iudici. 225, ad c, איו היא צעקה לשמח. 279. 17, וואן דאן דין. 278. 17, וידע. 276. 31, תנורין. 270. 7, תבי לי. 259. 13, רחמא חנן. 257. 32, ידע הוא. 255. 9, מורה. 292. 39, תו בואמן. 290. ad a, דהו חנן. 284. 29, אחרתא. 283. 13, l. vlt. in marg. exter. 5, Pro præditi libertate. 317. 24, bb מלו. 311. 3, & תמליני. 310. 18, tenūc. 303. 33, חרין. 301. 18, צידא. 295. 32, אנה דמתקריא. 344. 2, מלא. 25, & וואחרו. 19, & רמין. 340. 8, אנו דעס. 336. 21, שליחא באורשלים. 333. 2, 31. & דשווא. 415. 20, בגנחוי. 414. 6, est Vau. 406, ad 6, lin. 2, איכנא. 20, & ויל, & 10, ודרין. 397. 1, ומחרתא. 351. 12, לכאנותה. 444. 6, יתי. 442. 12, מ. 436. 12, מכונן. 434. 28, צבין. 426. 12, ו. 424. vlt, סעיר. 462. 462. in margine exter. in v. 37. 29, Vel, Immo in his omnibus vt notauimus supra cap. 7. 450. in margine exter. in v. 37. 29, אנה על. 464, ad 1. lin. 8, & דלכני נשא. 467. 4, חבין. 471. 3, דאשתדרת. & ad b, אשתדרת. 478. 21, בענל אהא. 496. vlt, מטנו. 491. 11, אסלא. 448. ad 8, l. 3, pro לא. 487, ad i, לאיכר. 481. ad n, חנע. & ad f, אורכנתון. 502. 17, ידע. 510. ad q, כוחו. 525. 20, טב. 534. 21, קדישא. 538. 5, & ואתבטל. 538. 5, & ad 4 lin. vlt, יעקוב. 502. 17, lin. 2, Ad oculum omnium illorum. 539. ad a, חרסתיו. 543. ad o, בחבל וחיל. 552. 32, tia Dei multiformis. 554. ad 1, lin. 3, לצרך. 557. 30, משתעבדון. 559. 10, נשא. 557. 16, חיון. 598. 20, ומשוחרתא. 600. ad h, lin. 2, בדר מיא ודמא. 680. 28, אנה דכר לא. 644. לי ציר. 740. 12, נרחל חביל. 622, ad 1. lin. 19, אשר בדרך. Sciendū est præterea, i in nominibus præsertim non peregrinis mutandum esse modò in i, modò in diphthogum i pro linguæ Syra analogia. Quod ilicet errore descriptoris irrepsisse putaremus, quū tamē procul absentem D. Immanuelem consulere non possemus, quædam nobis religio fuit in aliud punctum mutare.

LOCI IN GRAMMATICA EMENDANDI.

Columna 6. lin. 45, compositis cha- & 12. 16, אחרתבנא. & 14. 16, paraphr. בתיבת. 16. 38, חיון. Cre- didit. 21. 19, Syre אחרנכתי. & 33, Syre למתפרנסו. 25. 12, quiescētū in principio. 29. 1, 2, & 33. 7, אחר. vel. & penult. אבר. 36. 18, Matth. 6, Et 36, תוברון. 41. 32, vt אמות. 44. 20, תקמקמו. 492. 1, suo Michlol. 60. 3, Syre. 59. 26, מנהא vel מנהא. 60. 10, מדא. Syre מנהא. 61. 9, בשרא בשר. 71, vlt, אנה. Tu.

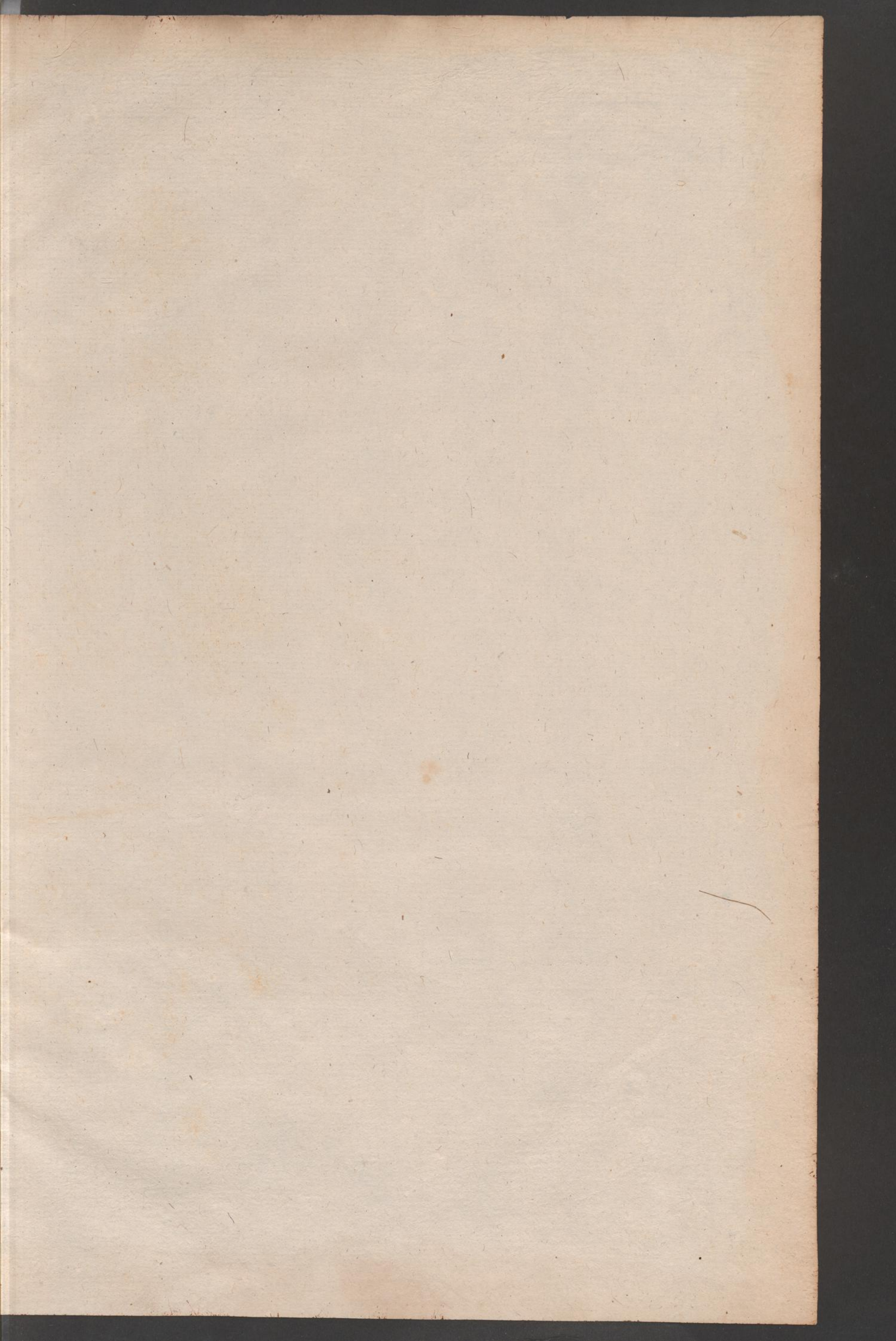

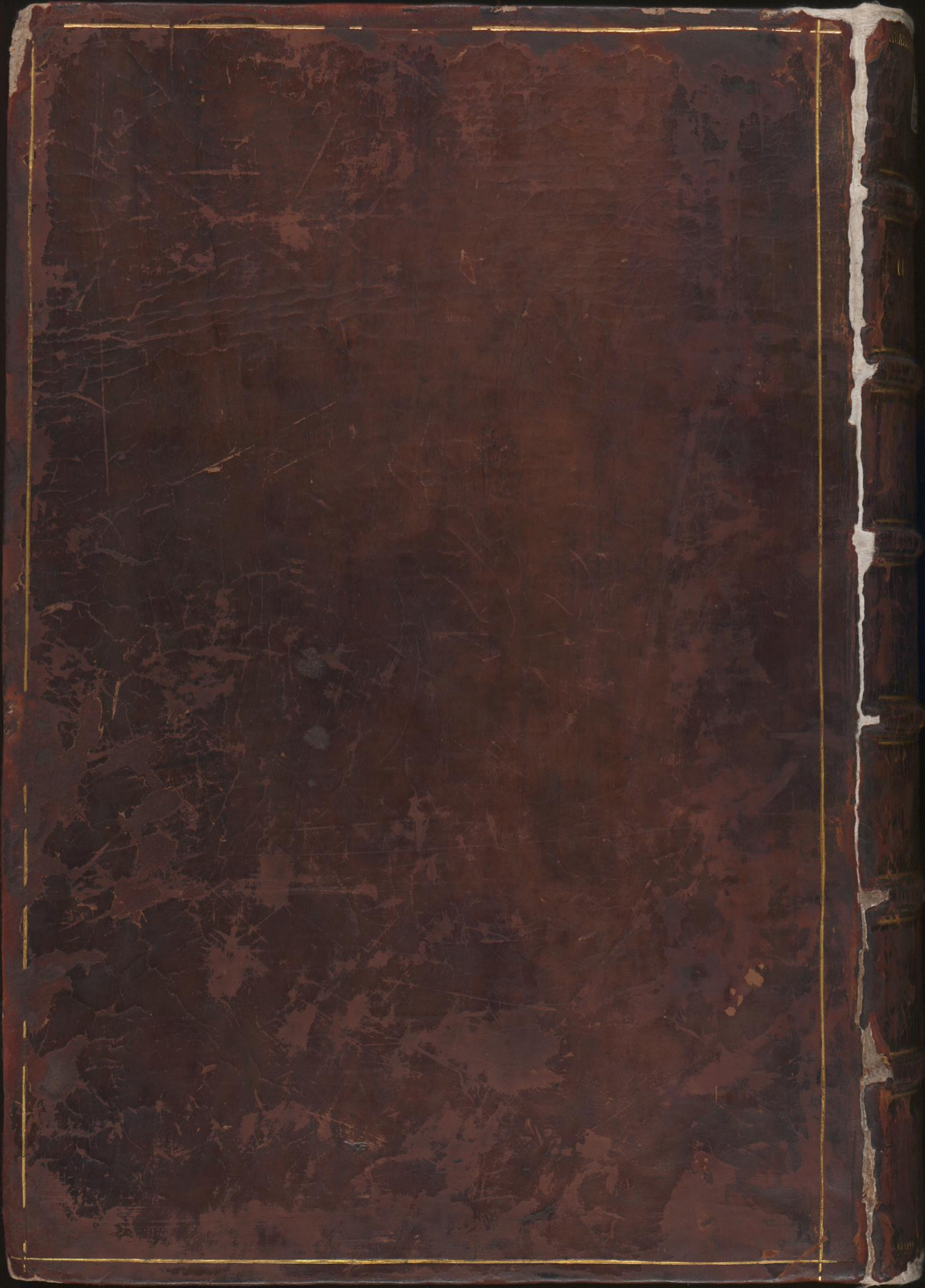

B6763

Bb
763

N. TEST. SYR. ETC.
TOM. II.

